DICCIONARI de la llengua catalana

Nova edició enciclopèdica il·lustrada

Barcelona: Salvat y Comp.ª, S. en C., editors: Carrer de Mallorca, 220

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/diccionaridelall02barc

Diccionari

de la

Llengua Catalana

ab la correspondencia castellana

Nova edició,
enciclopèdica il·lustrada

SALVAT
Y C.ª
S.en C.

Cat.
D 5455

Diccionari

de la

Llengua Catalana

ab la correspondencia castellana

Nova edició, enciclopèdica il-lustrada

Conté, a més de les accepcions dels diccionaris fins ara publicats,
els vocables, modismes y aforismes, mots tècnichs de ciencies, arts e industria
admesos en succesives edicions, per un conjunt de literats catalans que estimen la seua llengua;
biografies de persones célebres, nòms de poblacions, rius y montanyes
de les regions ont s'hi parla catalá, en qualsevulla de les seues variants.

VOLÚM SEGÓN

AB 9 MAPES EN COLORS, 35 LÁMINES EN COLOR Y EN NEGRE, 1,141 GRAVATS
Y 4 MAPES COMARCALS INTERCALATS AL TEXT

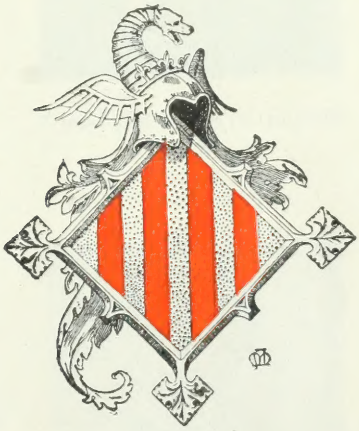

158717.
2.2.21.

Barcelona

Salvat y Comp.ª, S. en C., editors

220 - Carrer de Mallorca - 220

ES PROPIETAT

Establiment tipolitogràfich de Salvat y C.ª, S. en C., editors — Barcelona

RETRATS (LLETRES H, I, J Y L)

Rafel Hernández Mercadal
(1779-1857) pág. 13

Carles Ibáñez (1825-1891)
pág. 39

Jaume I, el Conqueridor
(1208-1276) pág. 88

Joan Jaumandreu
pág. 88

F. Jover y Casanovas (M. en 1890)
pág. 99

Joseph de Letamendi (1828-1897)
pág. 119

Carles Latorre (1798-1872)
pág 115

Francesch Lersundi (1817-1874)
pág. 118

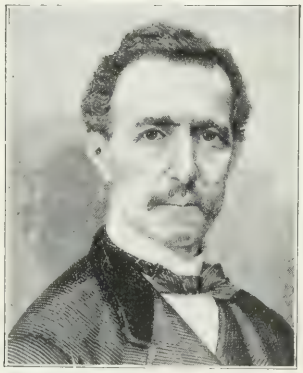

F. López Fabra (M. en 1901)
pág. 128

H

H. Lletra del abecedari catalá y de tots els abecedaris de les llengües neu-llatines, encara que, segons els gramátichs, és sols un signe d' aspiració que serveix pera donar força al so de la lletra a quina 's junta. Els antichs la consideraven com numeral y valía 200 y ab una ratlleta demunt 200,000. || f. *Quím.* S' usa com abreviatura d' hidrògen. **H.**

¡**HA!** interj. Explica 'ls diferents afectes y accions ab que s' avisa, anima o alaba. ¡**Ha!** || Tercera persona del verb *haver*. **Ha.**

¡HA, HA! interj. Pera manifestar que 's trova a algú fent alguna malesa. *¡Ay! ¡ay! ¡ha, ha!*

¡HA, HA, HA! interj. De riure. *¡Ha, ha, ha! ¡hi, hi, hi!*

HAARCIALITA. f. *Min.* Substancia que té molta analogía ab la mesotipa, y 's trova en forma de filets lluents a les cavitats de la fonolita radiada. **Haarcialita.**

HABANERA. f. Dança de compás indolent, propia de l' illa de Cuba y anomenada també americana.

HABANO, A. adj. Cosa de l' Habana. **Habano y habanero**, dit de les persones. || m. Cigarro fet ab tabach de l' Habana. **Habano.**

HÁBIL. adj. Intelligent, capáç, docte. **Hábil.** || Apte, adequat, a propòsit. **Hábil.** || Viu, subtil, fí. **Hábil.**

HABILESA. f. HABILITAT.

HABILIOR. f. *Ter.* ESMA.

HABILÍSSIM, A. adj. sup. **Habilísimo.**

HABILÍSSIMAMENT. adv. m. sup. Ab molta habilitat. **Habilísimamente.**

HABILITACIÓ. f. Acció d' habilitar. **Habilitación.**

HABILITADAMENT. adv. m. Ab habilitació. **Habilitadamente.**

HABILITADOR, A. m. y f. Qui habilita. **Habilitador.** || m. pl. Els divuit diputats nombrats nou per part del rei y nou per part dels braços que a les Corts d' Aragó devíen formar la comissió examinadora de les circunstancies legals dels diputats y de si estaven en regla 'ls poders que portaven, donant d' això 'l degut dictámen. **Habilitadores, comisión de actas.**

HABILITAR. v. a. Declarar a algú apte y capáç pera fer alguna cosa o desempenyar algún càrrech. **Habilitar.** || Fer hábil o capáç a algú. **Habilitar.** || Proveir a algú de lo necessari. **Habilitar.** || LLEGITIMAR.

HABILITARSE. v. r. APROFITARSE.

HABILITAT, DA. p. p. **Habilitado.** || f. Capacitat, talent, aptitut. **Habilidad.** || Destresa, art, manya pera fer alguna cosa. **Habilidad.** || Suficiencia. **Habilidad.** || El primor d' una obra. **Habilidad.** || *Pint.* Propietat y acert en la semblança de lo que 's pinta, perfecta imitació. **Valentía.** || m. *Mil.* Oficial recaudador dels interessos del cos que l' anomena. **Habilitado.** || L' encarregat de pagar determinades agrupacions y nombrat per elles meteixes. **Habilitado.**

VALDRE 'S DE LES SEUES HABILITATS. fr. VALERSE DE LES SEUES MANYES.

HÁBILMENT. adv. m. Ab traça, ab habilitat. **Hábilmente.**

HÁBIT. m. Vestit peculiar dels ecclesiàstichs, y més comunament dels frares o de les monges. **Hábito** || Insignia ab quina se distingeixen les ordres militars. **Hábito.** || Costúm, facilitat adquirida per la repetició de molts actes. **Hábito, habituación.** || Túnica de monja. **Monjil.**

HÁBIT SOBRENATURAL. El que s' adquireix pél exercici de les virtuts sobrenaturals; també 's diu de les virtuts infuses, fe, esperança y caritat, per raó d'ésser una qualitat permanent intrínseca a l' ánima. *Hábito sobrenatural.*

HABITS DE CHOR. Aquells ab que 'ls ecclesiástichs assisteixen al chor. *Hábitos de coro ó corales.*

HABITS LLARCHS. La sotana y 'l manteu que usen els ecclesiástichs. *Hábitos.*

L' HÁBIT NO FA 'L MONJO. *Ref.* Ensenya que l' exterior no sempre és una senyal certa del interior. *El hábito no hace el monje; á veces debajo una mala capa se esconde un buen bebedor.*

PENDRE L' HÁBIT. fr. Ferse relligiós. *Tomar, vestir el hábito.*

PENJAR ELS HÁBITS. fr. Deixar la carrera ecclesiástica. *Ahorcar, colgar los hábitos.*

HABITABILITAT. f. Inclinació a complaure's en una residencia fixa. **Habitabilidad.**

HABITABLE. adj. Lo que 's pot habitar. **Habitable, vividero.**

HABITACIÓ. f. Casa o paratge ont s' habita. **Habitación, habitáculo, vivienda, morada.** || La part de la casa propia pera habitarse. **Habitación.** || Lo temps que s' habita a alguna part. **Habitación, residencia.** || Pera varis companys. **Contubernio.** || La qu' es molt freda. **Nevera.**

HABITACIÓ DE LA LLUNA. *Astrol.* Certes parts del sodíach, en que 'ls astròlechs imaginen que la lluna adopta algunes qualitats de les estrelles. *Habitación de la luna.*

HABITADOR, A. m. y f. HABITANT.

HABITAMENT. m. *Ant.* HABITACIÓ, ESTADA.

HABITANT. p. a. Qui habita. **Habitante** || adj. Veí d' una casa o poble. **Habitante, habitador, vecino, morador.** || Qui viu al camp y no disfruta 'l dret de ciutadá. **Pagano.**

HABITAR. v. a. y n. Residir, viure a algún lloch. **Habitar, morar, vivir.**

HABITAT, DA. p. p. **Habitado.**

HABITATGE. m. *Ant.* HABITAT, POBLAT.

HABITAVITAT. f. *Fren.* Propensió fatal al quietisme. **Habitavidad.**

HABITAY. m. *Ant.* HABITACIÓ.

HABITET. m. dim. **Habitillo.**

HABITUACIÓ. f. HÁBIT, 3.

HAVEDOR, A. adj. Lo que s' ha de posseir o rebre. **Habedero.**

HAVENT. gerun. **Habiendo.** || *Ant.* **Teniendo.**

HAVER. v. a. ALCANÇAR, LOGRAR. || *Ant.* Posseir, tindre. **Haber.** || És auxiliar pera conjugar altres verbs en el temps d' activa. **Haber.** || impers. Sobrevindre o esdevindre. **Haber, acaecer.** || Ésser o existir. **Haber.** || Cumplirse 'l temps d' alguna cosa, còm: *n' havém hagut.* **Haber, alcanzar,** || Ésser castigat o reprès, còm: *haurás cops.* **Llevar.**

HAVER A CAMES. fr. *Fam.* ACONSEGUIR.

HAVER DE CAP DE DITS. fr. *Met.* Tindre desitg de castigar a algú o venjarse'n. *Coger en las uñas ó entre las uñas.*

ALLÁ SE LES HAGI O SE LES HAGIN. fr. *Allá se las haya; allá se lo haya; allá se lo avengan; allá se las campaneen.*

D' ONT NO 'N HI HÁ NO 'N POT RAJAR. *Ref.* Ab que se dona a entendre que no 's pot treure molt de fruit d' ont no hi há substancia. *De orujo exprimido nunca mosto corrido.*

D' AIXÒ LES HAVÈM. *Expr. De lo que hablamos, predicamos.*

NO HAVERHI PA PARTIT. f. Éser alguns molt amichs. *Morder en un confite.*

NO HI HA MÉS QUE VEURE O MIRAR. *Expr.* Pondera l' abundor o perfecció de les coses. *Es para alabar á Dios.*

NO N' HI HÁ MÉS DE CUITES, Y TANT N' HI HÁ Y BON PÈS. *Loc. fam.* NO HI HÁ MÉS CERA QUE LA QUE CREMA.

HAVER. m. Crèdits en alguns empleus. **Haber.** || pl. BENS.

HAVERAT. m. POSSEIDOR, HISENDAT.

HAVERLES. *Loc.* TRACTAR. || Queixarse ab algú, còm: *¿De qué les heus?* **Haberlas, ó habérselas con alguno.**

HAVERSE. v. r. Proceir, portarse bé o mal. **Portarse.**

HAVERSE DE VEURE. fr. Denota que 'l fí d' alguna cosa no se sap de cert encara que 's pugui preveure. *Estar por ver; no me digas oliva hasta que me veas cogida; desde alli ha de venir.*

HAVIRANÇA. f. *Ant.* BENAVENTURANÇA.

HAVIRAT, DA. adj. BENAVENTURAT, DITXÓS.

HAY. *Bot.* FAIG.

HAYDENITA. f. *Min.* Silicat hidratat d' alúmina; ratlla 'l talch, se fon a la flesca y l' àcit sulfúrich el disol. **Haydenita.**

HAYESENITA. f. *Min.* Varietat de borat de cals trovat al Perú. **Hayesenita.**

HAYR. v. a. *Ant.* ODIAR, ABORRIR.

HAYR AMOR. fr. *Ant. El amor excita la ira.*

HAYTOSITA. f. *Min.* Silicoborat de cals, trovat a una mina de ferro d' Inglaterra. **Haytosita.**

HE. Jo he, del verb *haver.*

HÉ. *Exc.* Que serveix pera cridar l' atenció d' algú.

HEBDÒMADA. f. SETMANA. || Doma, l' espai de set anys, com les setanta hebdòmades de Daniel. **Hebdómada.**

HEBDOMADARI, A. m. y f. Qui en les comunitats o capitols se destina pera oficiar cada setmana. **Hebdomadario, semanero.** || Lo que té lloch una vegada a la setmana, com *publicació hebdomadaria.* **Hebdomadario.**

HEBETINA. f. *Min.* Silicat de zench de color blanch algunes vegades, encara que generalment és groguench o pardo. **Hebetina.**

HEBRAICH, CA. adj. Lo pertanyent als hebreus. **Hebraico, hebreo.**

HEBRAISAR. v. a. Servirse de locucions propies de la llengua hebrea. **Hebraizar.** || Estudiar l' hebreu. **Hebraizar.** || Adoptar els dogmes dels hebreus. **Hebraizar.**

HEBRAÍSME. m. La professió de la llei antiga o de Moisès. **Hebraísmo.** || Idiotisme de la llengua hebrea. **Hebraísmo.**

HEBRAÍSTA. s. La persona versada en la llengua hebraica. **Hebraísta.** || Qui estudia o conreua la llengua y literatura hebraiques. **Hebraizante.**

HEBREU, A. adj. HEBRAICH. || m. y f. Qui professa la llei de Moisès. **Hebreo.** || La llengua dels hebreus. **Hebreo.** || Lo que pertany al poble hebrèu. **Hebreo.**

HEBRONITA. s. y adj. Natural o propi de la ciutat d' Hebrón, de la Palestina. **Hebronita.**

HECATOMBA. f. Sacrifici de cent víctimes d' una meteixa mena entre 'ls grechs y romans que 's feia en cent altars per cent sacerdots a un meteix temps. **Hecatombe.** || *Met.* Desgracia o aconteixement que causa moltes víctimes. **Hecatombe.**

HECATONSTIL. m. *Arquit.* Porxo format de cent columnes. **Hecatonstilo.**

HECTÁREA. f. Mida superficial que és un quadrat de 100 metres de costat, o siguin 10,000 metres quadrats, y equival a 100 áreas. **Hectárea.**

HECTO. m. Paraula grega qu' anteposada a noms de pesos, mesures, etc., indica una quantitat cent vegades més gran que l' unitat que li serveix de base. **Hecto.**

HECTOEDRIA. f. *Min.* Estat d' un cristall hectoèdrich. **Hectoedria.**

HECTOÉDRICH, CA. adj. *Min.* Calificació d' un prisma exagonal de tall transversal, del qual van cap a cada costat sis cares que no tenen una inclinació igual sino de dues en dues. **Hectoédrico.**

HECTOGRAM. m. Pès de cent grams. **Hectogramo.**

HECTOLITRE. m. Mesura de cent litres. **Hectolitro.**

HECTÒMETRE. m. Mida longitudinal de cent metres. **Hectómetro.**

HECTOMETRICH, CA. adj. Que pertany al hectòmetre. **Hectométrico.**

HECTOR. n. p. d' home.

HEDEMBERGITA. f. *Min.* Varietat de piroxen de color vert fosch. **Hedembergita.**

HEDÍFAN. m. *Min.* Varietat d' arseniat de plom, en el qual certa quantitat de cals ne substitueix a un' altra d' igual de plom. **Hedífano.**

HEDRA. f. *Ant. bot.* HEURA. || *Med.* Fractura del crani. **Hedra.** || La fractura disposada de tal manera que deixa senyal o rastre del instrument que l' ha produit. **Hedra.**

HEGELIÁ, NA. adj. Partidari de les doctrines de Hegel.

HEGELIANISME. m. Sistema filosófich d' Hegel.

HEGEMONÍA. f. Preeminencia o superioritat que a la seua època de grandesa relativa, s' apropiaren algunes ciutats sobre unes altres, com Barcelona, per exemple, sobre les demés del antich comtat catalá. **Hegemonía.**

HÉGIRA. f. Época dels maometans, els quals comencen a comptar els anys desde 'l 15 al 16 de Juliol del 622 de Jesucrist, en que Maoma se 'n va anar de la Meca a Medina, si bé Amasi diu que va ésser al any 630. **Hégira.**

HEIX. *Ter. Aranés.* FEIX.

HELCIDRIÓ. m. *Med.* Llaga superficial de la còrnia transparent. **Helcidrión.**

HELCISTRE. m. Instrument en forma de ganxo pera extreure 'l fetus de dins de la matriu. **Helcístro.**

HELCOLOGÍA. f. *Med.* Tractat relatiu a les llagues. **Helcología.**

HELEBOR. m. *Bot.* Planta medicinal molt comuna a Espanya. **Helebor.**

HELENA. f. Foch fatue qu' en díes de tempestat

sol apareixer a's pals dels barcos y als campanars o pedres molt elevades. **Helena.** || Nom propi de dona. **Helena.**

HELENA. *Geog. ant.* Nom donat per l' emperador romá Constantí, en recort de la seua mare a la població construida en el lloch qu' are ocupa la d' Elna.

HELÈNICH, CA. adj. Pertanyent als grechs. **Helénico.**

HELENINA. f. *Quím.* Oli volátil que s' obté de la arrel de l' herba del ala. **Heleninà.**

HELENISME. m. Idiotisme de la llengua grega o construcció d' ella usada en un' altra llengua. **Helenismo.** || Influencia relligiosa, científica, literaria, artística y política exercida per l' antiga cultura grega en la civilisació moderna. **Helenismo.**

HELENISTA. m. Qui conreua la llengua y la literatura gregues. **Helenista.** || Qui estudia la Grecia de l' antiguitat. **Helenista.**

HELENÍSTICH, CA. adj. Lo que pertany als helenistes. **Helenístico.**

HELESPONT. m. *Hidrol.* Estret que separa la Europa del Asia Menor. **Helesponto, estrecho de Galípoli, brazo de San Jorge.**

HELESPÒNTICH, CA. adj. Pertanyent al Helespont o estret dels Dardanels o Galípolis. **Helespóntico, helespontíaco, helespontino.** || Cosa del Helespont. **Helespóntico.**

HELÍACH. m. *Astron.* Se diu del astre que surt y se pon al meteix temps que 'l sol. **Helíaco.**

HELICH, CA. adj. Pertanyent al hèlix. **Hélice, helíceo.** || De forma espiral. **Hélico.** || adj. *Geom.* **Espiral.**

HELICÓ. m. Parnás.

HELICOIDES. f. *Geom.* Superficie produida per una recta horitsontal que s' apoia constantment a una hèlix y sobre l' eix vertical del cilindre dret, ont hi és traçada la corva. **Helicoides.**

HELICÒIDICH, CA. adj. Paregut a una hèlix. **Helicoideo.** || f. *Med.* La túnica vaginal del cordó espermàtich. **Helicoidea.**

HELIODOR. n. p. **Heliodoro.**

HELIOCROMÍA. f. Procediment pera reproduir els colors naturals ab la fotografia. **Heliocromía.**

HELIOGRAFÍA. f. Procediment que consisteix en reproduir y fixar les imatges per medi del sol. **Heliografía.**

HELIOGRAVAT. m. *Bell. Art.* Gravat heliográfich, mitjantsant quin procediment, s' obtenen facsímils, dibuixos, proves fotográfiques y transports al metall. En alguns casos, aquest mot s' usa com a sinònim de fotogravat. **Heliograbado.**

HELIOMAGNETÒMETRE. m. Instrument que serveix pera amidar ab exactitut la declinació de l' agulla magnètica y determinar per la presencia del sol una hora qualsevulla del día. **Heliomagnetómetro.**

HELIÒMETRE. m. Instrument pera amidar el diámetre del sol. **Heliómetro.**

HELIOSCOP. m. Ullera, instrument de vidres de colors pera observar el sol. **Helioscopio.**

Heliotit

HELIÒSTATA. m. Instrument ab un mirall cóncau movible, disposat de modo que 'ls raigs del sol reflectits per ell vagin a parar a un meteix punt sense variació per causa del moviment de la barra. **Helióstata.**

HELIOTIT. m. *Zool.* Insectes lepidòpters nocturns, que viuen en les plantes baixes, destruint les seues flors. **Heliotide.**

HELIOTROP. m. Instrument que serveix pera enviar un raig de sol a un observador colocat a llarga distancia. **Heliótropo.** || Instrument paregut a la máquina paralántica, perque 's pot girar fácilment cap al sol pera observar aquest astre. **Heliótropo.** || *Ant.* Certa mena de rellotge de sol. **Heliótropo.**

Brot de heliotropi europeu

HELIOTROPI. f. *Bot.* Plantes borraginies de tanys peluts y flors petites blavenques formant espigues enroscades y molt flairoses. || *Ant. bot.* GIRASSOL. || *Min.* Pedra preciosa de color vert blavench y ab clapes vermelloses. **Heliotropio.**

HELIOTROPI EUROPEU. *Bot.* Planta que floreix al istiu, de tany ramós y pelut y flors petites.

HELIOTROPIA. f. *Bot.* Particularitat d' algunes plantes d' estar sempre girades de cara al sol. **Heliotropia.**

HÈLIX. f. *Conqui.* Caragol en forma d' espiral. **Hélice.** || *Mar.* Roda impulsoria de paletes espirals moguda pêl vapor, que obra ficada del tot dins de l' aigua. **Hélice.** || *Med.* Replech casi semicercolar que rodeja 'l pabelló de la orella dels éssers racionals. **Hélice.** || m. *Anat.* La vora del pabelló de la orella. **Hélix.**

HELMINTÍASIS. f. *Med.* Malaltía causada pêls cuchs. **Helmintíasis.**

HELMÍNTICH, CA. adj. *Med* Vermífugo, **helmíntico.** || Que té figura de cuch. **Helmíntico.** || Remei que mata els cuchs. **Helmíntico.** || m. pl. Ordre de cuchs que comprèn tots els pareguts als cuchs de terra. **Helmínticos.**

HELMINTIFORM. adj. *Med.* Paregut a un cuch intestinal. **Helmintado.**

HELMINTOGENESIS. f. *Med.* Malaltía causada pels helmintes. **Helmintogenesis.**

HELMINTOGI, A. adj. Paregut a un cuch. **Helmíntico, helmintado, helmintógeo, helmintoideo.**

HELMINTÒLECH. m. Naturalista que 's dedica al estudi dels cuchs. **Helmintologista, helmintólogo.**

HELMINTOLIT. m. Cuch fòssil. **Helmintolito.**

HELMINTOLOGÍA f. Part de la zoología que tracta dels cuchs. **Helmintología.**

HELMINTOLÒGICH, CA. adj. Relatiu a la helmintología. **Helmintológico.**

HELMINTOPIRA. f. *Med.* Febre produida pêls cuchs. **Helmintopira.**

HELMINTÒTICH, CA. adj. Que té venes cilíndriques semblantes als cuchs. **Helmintótico.**

HELMINTOYDES. m. pl. *Ictiol.* Ordre de peixos que respiren y engendren com els cuchs. **Helmintoides.**

HELMINTUS. m. Denominació científica del cuch intestinal. **Helminto, lombriz.**

HELODIT. adj. Que viu al fanch. **Helodito.**

HELOPIRA. f. *Med.* Febre intermitent tercianaria. **Helopira.**

HELOSIS. f. *Med.* Malaltía dels ulls que consisteix en una mena de convulsió. **Helosis.**

HELPERICH. *Biog.* Abat de la diócesis de Elna

que reclamá l' ajuda de Carles *el Calvo* contra la devastació dels normants.

HELVECI, A. adj. y

HELVÈTICH, CA. adj. SUÍÇ.

HELVETISME. m. Idiotisme de la llengua suiça. Helvetismo.

HELVINA. f. *Min.* Sulfosilicat de magnesi unit ab sulfat de glucina. **Helvina.**

HEMA. f. Partícula grega que significa sanch y entra en la composició de molts noms científichs.

HEMACATE. f. *Min.* Ágata ab vetes roges. **Hemacate.**

HEMACELINOSIS. f. *Med.* Malaltía caracterisada per una porció de clapes roges que surten a la pell. **Hemacelinosis.**

HEMACRIM, MA. adj. *Zool.* Que té la sanch freda. **Hemacrimo.**

HEMAFOBIA. f. Aversió a la sanch. **Hemafobia.**

HEMAFÓBICH, CA. adj. Que 's relaciona ab la hemafobia o hi pertany. **Hemafóbico.** || s. y adj. Que odia la sanch, que s' horroritça al véurela. **Hemafobo.**

HEMAGIOTITIS. f. *Med.* Inflamació dels vasos sanguínis. **Hemagiotitis.**

HEMAGOGI, A. adj. *Med.* Qu' es propi pera facilitar la menstruació. **Hemenagogo, hemagogo.**

HEMALOPIA. f. *Med.* Derrame de sanch al globus de l' ull. **Hemalopia.** || Turbació de la vista. **Hemalopia.**

HEMANDÉR. m. Aparato vascular sanguíni. **Hemandero.**

HEMASTOGOGI. m. Qui estudia o escriu sobre l' equilibri y força de la sanch. **Hemastagogo.**

HEMASTÁTICA. f. *Med.* Part de la fisiología que tracta de la força inherent als vasos sanguínis. **Hemastática.**

HEMATEMESIA. f. *Med.* Vòmit de sanch. **Hematemesia, hematemesis.**

HEMATEMÈTICH, CA. adj. *Med.* Que pertany a la hematemesia. **Hematemético.**

HEMATERM, A. adj. Que té la sanch calenta. **Hematermo.**

HEMATIDROSIS. f. *Med.* Mena de suor de sanch, exhalació espontánia de sanch per la pell a modo de transpiració cutània. **Hematidrosis.**

HEMATINA. f. Substancia animal de la sanch, a la qual s' uneix l' oxígen. **Hematina.** || Materia colorant que s' extreu del campetxo, la qual se presenta en petites escates d' un blanch sembrat de roig, de aspecte metálich y de gust un poch astringent, amarch y acre. **Hematina.** || També s' ha donat aqueix nom a la materia vermella de la sanch. **Hematina.**

HEMATISACIÓ. f. *Med.* Aglomeració de sanch a un orgue qualsevol. **Hematización.**

HEMATITA. f. *Min.* Mineral de ferro de color vermell. **Hematites, hematita.**

HEMATITES. f. *Min.* Peròxit de ferro de color de sanch, algunes vegades pardo, que s' usa pera brunyir metalls. **Hematites.**

HEMATITI. m. Mena de coliri al que hi entra l' òxit de ferro. **Hematitino.**

HEMATOCÈFAL. m. *Med.* Monstre que presenta 'l fenòmen de la hematocefalia. **Hematocéfalo.**

HEMATOCEFALIA. f. *Med.* Monstruositat que prové d' un derramament de sanch al cap. **Hematocefalia.**

HEMATOCEFÁLICH, CA. adj. *Med.* Que presenta els caràcters de la hematocefalia. **Hematocefálico.**

HEMATOCELE. f. Tumor format per un derramament de sanch al teixit celular del escroto o a la túnica vaginal. **Hematocele.** || *Vet.* Infartació dels testículs per efecte d' un cop. **Hematocele.**

HEMATÒDICH, CA. adj. *Med.* Lo qu' está produit per la sanch o pel desenrrotllo dels vasos sanguinis. **Hematódeo.** || Lo que participa de la naturalesa de la sanch o té 'ls seus carácters. **Hematódeo.**

HEMATÔFACH, GA. adj. Que xucla la sanch. **Hematófago.**

HEMATOFLEBÉSTASIS. f. *Med.* Cessació repentina y espontánia de la hemorragia. **Hematoflebéstasis.**

HEMATÔGRAF. s. y adj. Escriptor d' hematografía o que hi es versat. **Hematógrafo.**

HEMATOGRAFÍA. f. Descripció de la sanch. **Hematografía.**

HEMATOGRÁFICH, CA. adj. Relatiu a la hematografía. **Hematográfico.**

HEMATÔLECH. m. La persona versada en hematología. **Hematólogo.**

HEMATOLOGÍA. f. Tractat sobre la sanch. **Hematología.**

HEMATOLÔGICH, CA. adj. Relatiu a la hematología. **Hematológico.**

HEMATOMANÍA. f. Manía de receptar sangríes. **Hematomania.**

HEMATOMANIÁTICH, CA. s. y adj. Qu' está posseit d' hematomanía. **Hematómano.**

HEMATONCIA. f. *Med.* Tumor produit pêl desenrotllo dels vasos sanguínis. **Hematoncia.**

HEMATÓNFAL. m. *Med.* Trencadura umbilical complicada ab vessament de sanch. **Hematónfalo.**

HEMATONOSIS. f. *Med.* Malaltía causada per un vessament de sanch als teixits orgánichs. **Hematonosis.**

HEMATOPISIA. f. *Med.* Presa de la sanch menstrual al úter. **Hematopisia.**

HEMATOPOSIA. f. *Med.* Migranya que prové de la falta de sanch. **Hematoposia.**

HEMATOQUESSIA. f. *Med.* Còlich sanguinós. **Hematoquesia.**

HEMATOSPILIA. f. *Med.* Clapa roja que ix a les membranes mucoses. **Hematospilia.**

HEMATOSINA. f. *Med.* Principi o materia vermella de la sanch. **Hematosina.**

HEMATOSIS. f. *Med.* Transformació del quilo en sanch. **Hematosis.** || Conversió de la sanch negra o venosa en sanch vermella o arterial. **Hematosis.**

HEMATÒXIL. m. *Bot.* L' arbre del campetxo. **Hematóxilo.**

HEMATOXILINA. f Substancia o principi que dona color a la fusta del campetxo. **Hematoxilina.**

HEMATOYDES. adj. *Min.* Calificació d' una varietat de quartç de color de sanch. **Hematoídes.**

HEMATROSIS. f. *Med.* Vessament de sanch fora dels vasos, y la seua acumulació a una cavitat del cos. **Hematrosis.**

HEMATURIA. f. *Med.* Hemorragia de la membrana mucosa de les vías urinaries. **Hematuria.** || Fenòmen morbós que consisteix en orinar sanch. **Hematuria.**

HEMATÚRICH, CA. adj. Pertanyent a la hematuria. **Hematúrico.**

HEMERÁLOP. a 'j. *Med.* Qui té hemeralopia. **Hemerálope, hemerálopo.**

HEMERALOPIA. f. *Med.* Malaltía que consisteix en no veure 'ls obgectes més que quan son il-luminats pêls raigs del sol. **Hemeralopia.**

HEMERALÒPICH, CA. adj. Pertanyent a la hemeralopia. **Hemeralópico.**

HEMERÔLECH. adj. Práctich o entès en hemerología. **Hemerólogo.** || s. Qui 's dedica a fer o escriure pronòstichs. **Hemerólogo.** || Tractat sobre la composició y concordancia dels pronòstichs. **Hemerólogo.**

HEMEROLOGÍA. f. Art de compondre pronòstichs. **Hemerología.**

HEMEROLÔGICH, CA. adj. Lo que pertany a la hemerología. **Hemerológico.**

HEMERÔPATA. s. y adj. *Med.* La persona atacada d' hemeropatía. **Hemerópata.**

HEMEROPATÍA. f. *Med.* Malaltía que sols se fa sentir de día. **Hemeropatía.**

HEMEROPÁTICH, CA. adj. Referent a la hemeropatía y qui 'n pateix. **Hemeropático.**

HEMI. f. Paraula que precedeix en combinació a varies veus pera indicar la meitat d' una cosa. **Hemi**

HEMIACEFALIA. f. Monstruositat que consisteix en que un tumor disforme ocupi 'l lloch de la meitat del cap. **Hemiacefalia.**

HEMIACEFÁLICH, CA. adj. Que presenta 'l caracter de la hemiacefalia. **Hemiacefálico.**

HEMICICLE. m. Lloch que forma anfiteatre semicercolar. **Hemiciclo.**

HEMICILINDRE. m. La meitat d' un cilindre tallat perpendicularment a les bases. **Hemicilindro.**

HEMICILÍNDRICH, CA. adj. De figura plana per un costat y cilíncrica per un altre. **Hemicilíndrico.**

HEMICRISI, A. adj. De color semblant al de l' or. **Hemicrisio.**

HEMIDÁCTIL, A. adj. Que té dits petits. **Hemidáctilo.**

HEMIDIRRÔMBICH, CA. adj. *Min.* S' aplica als cristalls quines cares romboidals han desaparescut. **Hemidirrómbico.**

HEMIDOTÓ. m. *Ant. mus.* Ditó al que li falta la meitat d' un to. **Hemidotono.**

HEMIEDRE adj. *Min.* Se diu d' un cristall que solament presenta la meitat de llurs cares. **Hemiedro.**

HEMIENCÈFAL. m. *Med.* Monstre per hemiencefalia. **Hemiencéfalo.**

HEMIENCEFALIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en no tindre cara ni orgues sensitius, encara que 'l cap tingui la forma normal. **Hemiencefalia.**

HEMIENCEFÁLICH, CA. adj. Pertanyent a la hemiencefalia. **Hemiencefaliano, hemiencefálico.**

HEMIOPE. s. y adj. *Med.* Qui pateix hemiopia y lo referent a aquesta malaltía. **Hemiope.**

HEMIOPIA. f. *Med.* Malaltía de la vista que consisteix en veure tan sols una part dels obgectes. **Hemiopia, hemiopsia.**

HEMIPAGIA. f. *Med.* Estat del hemípach. **Hemipagia.**

HEMÍPACH. m. *Med.* Monstre produit per la reunió de dos individus ab un llombrígol comú y units fins a les barres. **Hemípago.**

HEMIPLEGIA. f. *Med.* Feridura de mitg cos de cap a peus, és dir, de tota la part dreta o de tota la part esquerra. **Hemiplegía, hemiplexia.**

HEMIPRISMÁTICH, CA. adj. *Min.* Calificació dels cristalls prismátichs que sols descubreixen la meitat de llurs cares. **Hemiprismático.**

HEMÍPTERS. m. pl. Orde d' insectes quines ales superiors son la meitat membranoses y l' altra meitat coriácies, com les de les cigales, xinxes, etc. **Hemípteros.**

HEMIRAQUIALGIA. f. *Med.* Dolor que se sent a un sol costat de la columna vertebral. **Hemiraquialgia.**

HEMIRAQUIÁLGICH, CA. adj. Relatiu o propi de la hemiraquialgia. **Hemiraquiálgico.**

HEMIS. m. *Med.* La sanch y 'ls demés líquits circulatoris del cos humá. **Hemis.**

HEMISFERI. m. La meitat d' una esfera. **Hemisferio.**

HEMISFÈRICH, CA. adj. Lo que té la figura de mitja esfera. **Hemisférico.**

HEMISFEROIDAL. adj. Que té la figura d' un hemisferi. **Hemisferoydal.**

HEMÍSTICH, CA. m. Meitat d' un vers heròich. **Hemístico.**

HEMITEA. f. *Med.* Febre inflamatoria. **Hemitea.**

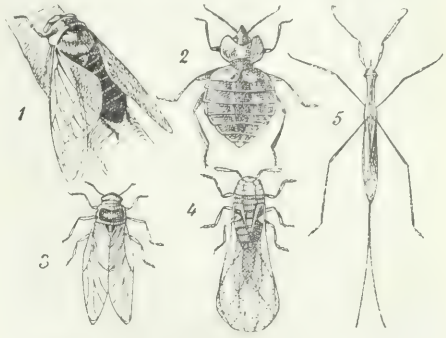

HEMÍPTERS: 1, Cigala; 2, Xinxa; 3, Psilo; 4, Pugó; 5, Ranatra

HEMITERIA. f. Deformitat poch pronunciada en el cos humá. **Hemiteria.**

HEMITIS. j. *Med.* Inflamació de la sanch. **Hemitis.**

HEMITOM. m. *Med.* Certa mena d' envenat. **Hemítomo.**

HEMITRENA. f. *Min.* Roca anfibòlica caliça. **Hemitremo, hemitrena.**

HEMITRÍTEA. f. *Med.* Malaltía que presenta alternativament els carácters de la terciana y de la quartana. **Hemitrítea.**

HEMITROPIA. f. *Min.* Cristallisació que produeix cristalls hemítrops. **Hemitropia.**

HEMÍTROP, A. adj. *Min.* S' aplica als cristalls formats de dues meitats iguals, però colocades en sentit contrari. **Hemítropo.**

HEMOCERNIS. f. *Med.* Erupció de sanch a la gola, acompanyada de singlot. **Hemocernis.**

HEMODIA. f. Entorpiment de les dents, causat per la sanch. **Hemodia.**

HEMODINAMÔMETRE. m. *Med.* Instrument quirúrgich que serveix pera amidar la força contráctil de les cavitats del cor. **Hemodinamómetro.**

HEMOFILIA. f. Afició a la sanch. Curiositat pêl crim.

HEMOFTALMÍA. f. *Med.* Vessament de sanch a les cambres del ull. **Hemoftalmía.**

HEMOFTÁLMICH, CA. adj. Relatiu o pertanyent a la hemoftalmía. **Hemoftálmico.**

HEMOGLOBINA. f. Producte per desenrotllar els globus de sanch en l' economía humana.

HEMÔMETRE. m. *Med.* Instrument pera amidar la sanch. **Hemómetro.**

HEMOPLANIA. f. *Med.* Vessament de sanch per una vía insòlita. **Hemoplania.**

HEMOPROCTIA. f. *Med.* Vessament de sanch pêl cés. **Hemoproctia.**

HEMÔPTER. A. adj. Que té les ales de color de sanch. **Hemóptero.**

HEMOPTÍSICH, CA. adj. *Med.* Que té hemoptisis; pertanyent a aquest síntoma. **Hemoptísico.**

HEMOPTISIS. f. *Med.* Hemorragia per la boca, procedent de les freixures. **Hemoptisis.**

HEMORRAGIA. f. *Med.* Fluix de sanch, particularment pêl naç. **Hemorragia.**

HEMORRÁGICH, CA. adj. *Med.* Lo pertanyent a la hemorragia. **Hemorrágico.**

HEMORRAQUIS. m. *Med.* Vessament de sanch al canal vertebral. **Hemorraquis.**

HEMORREA. f. *Med.* Hemorragia per debilitat. **Hemorrea.**

HEMORREICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la hemorrea. **Hemorreico.**

HEMORRINIA. f. *Med.* Perdua de sanch pêl naç. **Hemorrinia.** || Els medicaments que obren sobre les venes hemorroidals fent'hi afluir la sanch. **Hemorrinia.**

HEMORRÔSCOP. m. La persona versada en la hemorroscopia. **Hemorróscopo.**

HEMORROSCOPIA. f. *Med.* Exámen de la sanch treta de les venes. **Hemorroscopia.**

HEMORROSCÔPICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la hemorroscopia.

HEMORROYDAL. adj. *Med.* Pertanyent a les morenes. **Hemorroidal.** || Calificació dels vasos sanguinis del cés. **Hemorroidal.**

HEMORROYDES. f. pl. *Med.* Nom científich de les morenes. **Hemorroides.**

HEMOSPASSIA. f. *Med.* Medi terapéutich que consisteix en fer el vuit en superficies grans per medi de aparells particulars, al obgecte d'atréure en pochs instants una massa de sanch y de fluits més o menys considerables a una part sana, y aliviar aixís les parts afectades d'alguna congestió morbosa. **Hemospasia.**

HEMOSPÁSSICH, CA. adj. *Med.* Relatiu a la hemospassia. **Hemospásico.**

HEMOSTASIA. f. *Med.* Estancament general de sanch, ocasionada per la plètora. **Hemostasia.** || Operació quirúrgica que 's fa ab el fí d'aturar una hemorragia. **Hemostasia.**

HEMOSTÁTICH, CA. adj. *Med.* Epítet dels remeis que aturen les hemorragies. **Hemostático.**

HEMOTÔRAX. m. *Med.* Vessament de sanch al pit. **Hemotórax.**

HEMÔVOR, A. adj. Que beu sanch o se 'n nodreix. **Hemóvoro.**

HEMURESIA. f. *Med.* Evaquació de sanch per la uretra. **Hemuresia.**

HEMURÈSICH, CA. adj. *Med.* Propi de la hemuresia. **Hemurésico.**

HENRICH. m. n. p. ENRICH.

HENRICH (Joan). *Biog.* Esculptor catalá. A finals del sigle XVIII travallava a Barcelona. Havía estudiat a Roma. Era bon mestre, emprò artista mediocre. Afectat al estudi de l'anatomía, que exercitava sobre 'ls cadavres del Colegi de Cirurgía, les seues esculptures se 'n ressenten y son força dures. Va morir als cincuanta dos anys. L'any 1782 era membre honorari de l' Academia de Sant Ferrán. Son obra seua, a Barcelona: el sepulcre del marquès de la Mina a Sant Miquel de la Barceloneta; el del marquès de Meca en la iglesia de les Mínimes, y tres relleus en el fossar del Hospital de Santa Creu.

HEPATALGIA. f. *Med.* Dolor al fetge. **Hepatalgia.** || Còlich hepátich. **Hepatalgia.**

HEPATÁLGICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la hepatalgia. **Hepatálgico.**

HEPATENFRAXIA. f. *Med.* Obstrucció del fetge. **Hepatenfraxia.**

HEPATENFRÁXICH, CA. adj. *Med.* Referent a la hepatenfraxia. **Hepatenfráxico.**

HEPATIÇACIÓ. f. *Med.* Enduriment d'algún teixit que 's torna una massa análoga al fetge. **Hepatización.**

HEPATIÇAR. v. a. *Med.* Causar hepatisació. **Hepatizar.**

HEPÁTICH, CA. adj. *Med.* Cosa del fetge o lo que serveix pera curarlo. **Hepático.**

HEPATIRREA. f. *Med.* Fluix de la bilis, procedent del fetge. **Hepatirrea.**

HEPATIRREYCH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la hepatirrea. **Hepatirreico.**

HEPATÍSICH, CA. adj. *Med.* Qui pateix hepatisis. **Hepatísico.** || Propi de la hepatisis. **Hepatísico.**

HEPATISIS. f. *Med.* Inflamació del fetge. **Hepatisis.**

HEPATITA. f. *Min.* Nom que 's donava antigament a una varietat de serpentina de color del fetge. **Hepatita.**

HEPATOCELE. f. *Med.* Trencadura del fetge. **Hepatocele.**

HEPATOCÍSTICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent al fetge y a la bufa dels orins. **Hepatocístico.** || pl. *Anat.* Nom de certs vasos que condueixen directament la bilis desde 'l fetge a la bufeta del fel. **Hepatocísticos.**

HEPATOFRÀCTICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la hepatofraxia. **Hepatofráctico.**

HEPATOFRAXIA. f. *Med.* Alteració patològica del fetge, infartació o obstrucció d'aquesta entranya. **Hepatofraxia.**

HEPATÔGRAF. s. y adj. *Med.* Pèrit en hepatografía; qui n'escriu alguna cosa. **Hepatógrafo.**

HEPATOGRAFÍA. f. Descripció del fetge. **Hepatografía.** || *Med.* Tractat de les malalties del fetge. **Hepatografía.**

HEPATOHEMIA. f. *Med.* Congestió del fetge. **Hepatohemia.**

HEPATÔLECH. m. Versat en hepatología. **Hepatólogo.**

HEPATOLOGÍA. f. *Med. Med.* Tractat sobre 'l fetge. **Hepatología.**

HEPATÔNFAL. m. *Med.* Trencadura al fetge a través del mélich. **Hepatónfalo.**

HEPATÔTOM. m. Instrument empleat pera fer la dissecció del fetge. **Hepatótomo.**

HEPATOTOMÍA. f. *Med.* Dissecció o anatomía del fetge. **Hepatotomía.**

HEPATOTÔMICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la hepatotomía. **Hepatotómico.**

HEPATOTOMISTA. m. Qui 's dedica a la dissecció o anatomía del fetge. **Hepatotomista.**

HEPITÈMESIS. f. *Med.* Hemorragia de la boca. **Hepitémesis.**

HEPTA. Veu grega que vol dir set, la qual entra en la composició de moltes paraules.

HEPTACORDE. adj. *Mus.* Mena de lira ab set cordes. **Heptacorde.**

HEPTACORDI. m. *Mus.* La sèptima especie compresa en el diapassó o octava. **Heptacordo.**

HEPTAEDRE. m. *Geom.* Sòlit limitat per set cares. **Heptaedro.**

HEPTAÈDRICH, CA. adj. Que té la forma d' heptaedre. **Heptaédrico.**

HEPTAGONAL. adj. De set ánguls. **Heptagonal.**

HEPTÁGONE, A. *Geom.* adj. y m. Figura de set costats y set ánguls. **Heptágono.**

HEPTÁMETRE. m. Vers que consta de set peus. **Heptámetro.**

HEPTANGULAR. adj. **Heptagonal.**

HEPTAPÈTAL, A. adj. *Bot.* Que té set pètals. **Heptapétalo.**

HEPTASÈPAL. adj. Se diu del cálcer format per set sèpals o peces. **Heptasépalo.**

HEPTASÍLAB, A. adj. De set sílabes. **Heptasílabo.**

HEPTATEUCH. m. Conjunt dels set primers llibres del Antich Testament. **Heptateuco.**

HER. *Ter. aranés.* Ferro.

HER BLANCH. *Ter. aranés.* LLAUNA.

HERACLI, A. adj. Natural o pertanyent a Heraclia, ciutat del Asia Menor, capital de la Tracia. **Heracleo.**

HERACLI. n. p. **Heraclio.**

HERALDIA. f. *Blas.* El cárrech o ofici d'heralt. **Heraldia.** || Provincia quin nom portava un heralt. **Heraldia.**

HERÁLDICA. f. La ciencia del blasó. **Heráldica.**

HERÁLDICH, CA. adj. Pertanyent a la heráldica. **Heráldico.**

HERALT. m. Rei d' armes. **Heraldo.**

HERAULT. m. Regió de la Catalunya francesa que are forma part del departament del Herault.

HERBA. f. *Bot.* Nom genèrich de les plantes petites que moren cada any. **Hierba.** || El conjunt de diferentes herbes que hi ha al camp. **Hierba.** || pl. La dels prats, etc, pera pasturar el bestiar. **Hierbas, pastos.**

HERBA AFERRADIÇA. ROJA.

HERBA ANGÈLICA. ANGÈLICA.

HERBA APEGALOSA. GRANÇA.

HERBA BÁRBERA. *Hierba de Santa Bárbara.*

HERBA BAYERA. TARONGINA.

HERBA BLANCA. CAPS BLANCHS.

HERBA BORMERA. Planta de la familia de les ranunculácies, que té les fulles molt tallades excepte les del capdemunt que son sencilles y molt estretes; aquesta herba és molt cáustica y dona un such molt irritant. *Ranúnculo, apio de ranas, flámula.*

Herba cana

HERBA BOSERA. POTA DE LLEÓ.

HERBA CABRUNA. Planta de la fam. de les lleguminoses molt comuna a Catalunya. *Calén.*

HERBA CANA. APAGALLUMS.

HERBA CAIXALERA. Planta narcòtica y verinosa de la familia de les solanácies; té uns cinquanta centimetres d' alçada; les fulles amples, retallades, blanquinoses y apegaloses; les flors surten al capdemunt de les branques y son grogues per dalt y morades per baix, y 'l fruit és una capseta plana de granes petites y groguenques. *Beleño, beleño negro, benji, adamanta.*

HERBA CANSERA. Planta medicinal de la familia de les compostes; té les branques peludes, lo meteix que la llevor y les fulles y fa floretes grogues. *Oreja de ratón, pelosilla, vellosilla.*

HERBA CAPITAL. ÁRNICA.

HERBA CARNERA. Tipus de la fam. de les acantácies; planta indígena y perenne de fulles amples, llargues y retallades, quina forma s' ha reproduit en pedra com ornament del art gòtich o ogival. *Acanto, branca ursina, alas de ángel, nazarenos.*

HERBA CAVALLERA. QÜA DE CAVALL.

HERBA COL. Planta de la familia de les compostes, mena de carxofera conreuada y renadiua, quines flors serveixen pera fer pèndre la llet y fer matò. *Alcachofera, hierba cuajera ó de cuajo.*

HERBA COLERA. HERBA COL.

HERBA CUQUERA. Planta medicinal de la familia de les compostes, de cames altes de 50 a 80 centimetres, rodones, ratllades y molsudes; fulles llargues, grans, retallades, serrades, de color vert groguench; flors en corimbus terminal; cáicer comú, hemisfèrich, d' un groch verdós; escates llanceolades, agudes; corola composta, de groch daurat y convexa; olor molt forta y gust aromátich molt amarch y un poch canforat. Té propietats tòniques, estimulantes, emenagogues y sobre tot antihelmíntiques. *Hierba lombriguera, tamaceto, abrótano macho.*

HERBA CUQUERA DE MALLORCA. *Coralina de Córcega, musgo de mar.*

HERBA DAURADA. DAURADELLA.

HERBA D' ATACAR LA SANCH. HERBA XINXERA.

HERBA D' AURENETES. CELIDONIA.

HERBA DE BALLESTER. MARXIBULS.

HERBA DE BOJOS. *Anagálide acuática, berula.*

HERBA DE CENT NUSOS. ESCANYAVELLES. || ESTIRAVELLES.

HERBA DE COP. FLOR DE SANT JOAN.

HERBA DE FER VINDRE LES REGLES. ALTIMIRA.

HERBA DE FONT. FALSÍA.

HERBA DE GALLINA. APEGALOSOS.

HERBA DE JARDÍ. *Césped.*

HERBA DE MATAR MOSQUITS. OLIVARDA.

HERBA DE MATAR POLLS. MATAPOLL.

HERBA DE NOÉ. CENT EN GRANA.

HERBA DE ROCA. Mena de líquen verrugós que fa com una crosta blanquinosa demunt de les roques. *Orchilla de tierra.*

HERBA DE SANT ANTONI. HERBA DE LA FERIDURA.

HERBA DE SANT CRISTÓFOL. Planta de la familia de les ranunculácies, quin'aigua serveix pera matar els parásits. *Hierba de San Cristóbal.*

HERBA DE SANT DOMINGO. CAMEDRÍS.

HERBA DE SANT FELIP. PASTELL.

HERBA DE SANT JOAN. Planta de la familia de les hipericínies, d' uns trenta cinch centimetres d' alçada, fulles oblongues, nervudes y cobertes de butllofetes plenes d' un líquit transparent y floretes grogues o de color de rosa formant ramets al capdemunt de les branques. *Hipericón, hierba de San Juan.*

HERBA DE SANT PELEGRÍ. MALRUBÍ.

HERBA DE SANT PERE. MORELLA ROQUERA.

HERBA DE SANT PONS. HERBA CUQUERA.

HERBA DE SANT ROBERT. Planta de la familia de les geraniácies, de cames nuoses, peludes y rogenques, les fulles ixen de l' arrel y dels nusos de les cames y son també peludes y rogenques, fan pudó de pixats y tenen un gust salat. *Geranio roberciano, hierba de San Roberto ó roberiana.*

HERBA DE SANT SEGIMÓN. *Saxifraga.*

HERBA DE SANTA MARGARIDA. *Centaura menor.*

HERBA DE SANTA MARÍA. *Didalera.*

HERBA DE SINGLE. *Corona de rey.*

HERBA DE TALPES. *Ter.* HERBA TAUPERA.

HERBA DE TALL. MARFULL. *Corona de rey.*

HERBA DEL ALA. ALA.

HERBA DEL CARGOL. MORELLA ROQUERA.

HERBA DEL CUCH. *Ter.* HERBA XINXERA.

HERBA DEL ESPARVER. HERBA CANSERA.

HERBA DEL FICHS. OLIVERETA.

HERBA DEL FRARE. FRARE.

HERBA DEL MAL GRA. Planta de la fam. de les ranunculácies, aixis nomenada perque, segons diuen aplicada als grans de mal carácter dona molt bons resultats.

HERBA DEL MAL DE PEDRA. CENT EN GRANA.

HERBA DEL MAR. ALGA.

HERBA DEL MESCH. AGULLOTS.

HERBA DEL MORO. AGULLOTS.

HERBA DEL POBR'HOME. Planta de la familia de les rosácies quines arrels son astringentes y diurètiques. *Filipéndula, saxifraga roja.*

HERBA DEL TRAIDOR. Planta de la familia de les llabiades que s' usa contra les hemorragies y l' escorbut. *Brumela oficinal.*

HERBA DE LA CERVESA. *Lúpulo, hombrecillo.*

HERBA DE LA CREU. RAÏMS DE GUINEU.

HERBA DE LA DISSIPELA. GATSERANS O GALCERANS.

HERBA DE LA DISSÍPULA. HERBA DE LA DISSIPELA.

HERBA DE LA EPIDEMIA. HERBA DELS GATS.

HERBA DE LA FERIDURA. Planta de la familia de les llabiades; la infusió de les seues flors és sudorífica, atemperant y emenagoga. *Estáquida recta, hierba de la perlesía.*

HERBA DE LA FLUXIÒ. Herba de la fam. de les crucíferes, de fulles molt amples y alternes, retallades al entorn, y floretes blanques en figura de creu. Se conrea prop dels masos pera remei, sobre tot contra les febres y la rabia. *Lepidio, mastuerzo silvestre mayor.*

HERBA DE LA FREIXURA. Planta de la fam. de les borraginacies, quines fulles, cobertes de taques blanques, s' usaven en infusió contra 'ls cadarns. *Pulmonaria, rosetas.*

HERBA DE LA GRAVA: HERBA DEL MAL DE PEDRA.

HERBA DE LA MALA QÚA: HERBA FELERA.

HERBA DE LA MARE DE DEU: HERBA CAIXALERA.

HERBA DE LA MARFUGA. Planta de la fam. de les aristoloquiácies, quines arrels son febrífugues. *Aristoloquia común.*

HERBA DE LA TOS. Herba de la fam. de les poligalácies; és molt petita, té les fulles alternes, les flors blaves o morades, en forma d' espiga, y l' arrel prima, dura y amarganta. *Poligala amarga.* || Planta de la fam. de les ramondiacies. ORELLA D'ÓS. *Hierba tosera.*

HERBA DE LA PRIMPCESA: MARÍA-LLUISA.

HERBA DE LA VÍBORA: LLENGUA BOVINA.

HERBA DE LES LLAGUES. Planta de la fam. de les ranunculácies que s' usa contra la sarna, el cranch y jes llagues malignes. *Hierba de los pordioseros.*

HERBA DE LES MORENES. Herba de la fam. de les ranunculacies, ab les flors en figura de cor y anguloses y una tija ab una sola flor groga. *Celidonia menor.*

HERBA DE LES NOU CAMISES. MIL FULLES.

HERBA DE LES PUSSES. Herba pussera.

HERBA DE LES SET SANGRÍES. Herba medicinal de la fam. de les borraginacies, que té les cames radicals, llenyoses y perennes, junt ab les seues fulles; les cames que floreixen son llargues d' un sis centimetres y un poch peludes; les fulles lineals, llargues y quasi filiformes, exteses y rasposes; les flors apilades, terminals, ab el cálcer la meitat més curt que la corola; inodora y de gust herbaci. És diurètica y molt més temperant que la sanguinaria. *Pulmonaria sufruticosa, hierba de las siete sangrías*

HERBA DELS CANTORS: RAVE BOSCÁ O DE CAVALL.

HERBA DELS CINCH NIRVIS: PLANTATGE DE FULLA ESTRETA.

HERBA DELS GATS. Planta de la fam. de les llabiades, que té un gust molt amarch y fá olor a canfre. *Maro ó maro oficinal.*

HERBA DELS HUMORS FRETS: PILIPODI.

HERBA DELS HUMORS PICANTS: DOLÇAMARE.

HERBA DELS IGNOSCENTS: FUM DE TERRA.

HERBA DELS LEPROSOS. Planta de la fam. de les veroniacies; de cames de l' alçaria d' uns 25 a 30 centimetres, sensilles, dretes, nusoses, quadrangulars, un poch peludes, ab fulles oposades, pesciolades, en figura de cor, molt perllongades y quasi arrodonides de la punta, arrugades, un poch rasposes, dentades y de color vert més fosch per sobre que per sota; flors formant espigues, de olor dèbil, de gust un poch amarch, fret y cálit al ensemps; l' arrel, composta de moltes fibres llargues y aderides a un centre comú. És emenagoga, y la pols de les fulles fa estornudar. TÉ BORT. *Verónica oficinal ó macho, té de Europa.*

Herba doncella

HERBA DONCELLA: VIOLA DE BRUIXA.

HERBA ESPITLLERA: CANT ESTRELLAT.

HERBA ESTANYERA: TRENCANUA.

HERBA FELERA: HERBA FLATERA.

HERBA FETGERA. Planta de la fam. de les ranunculácies, que s' usa contra algunes afeccions del fetge. *Hepática, hierba de la Trinidad.*

HERBA FLÁMULA. HERBA DE LES LLAGUES.

HERBA FLATERA. Planta de la fam. de les llabiades; de cames petites, peludes, rastreres, rodejades de fulles partides en tres parts, liniars, senseríssimes, de vert que tira a groch, un poch peludes, d' olor y gust de pi o de reïna, y tal vegada gust de romaní; flors formant raïm, petites y grogues. És aperitiva y vulneraria. *Pinillo oloroso, camepitio, camepiteos* y *atamántica* és el nòm comú de l' arrel. || L' almescat se considera còm varietat de l' anterior y té les meteixes propietats; sols se diferencia en que té les flors vermelles y més grans; les cames més primes; les fulles quasi de tres puntes y blanquinoses; olor més forta y gust amarch. *Pinillo almizclado, iva, ó iva almizcleña, ayuga.*

HERBA FORADADA: HERBA DE SANT JOAN.

HERBA FURRERA: PIMPINELLA.

HERBA GARRAFONERA: CAPS BLANCHS.

HERBA GATERA: NEPTA.

HERBA GELADA: HERBA PLATA.

HERBA GROGA: CENTAURA GROGA.

HERBA LLETERA: LLETERA, LLETRESA.

HERBA MELSERA: HERBA FLATERA. Planta de la fam. de les falgueres; té les fulles amples y llargues y sense retallar pêls costats. *Escolopenda, lengua de ciervo, cerval ó cervina, hierba del músico, culambrillo real de los Pirineos.*

HERBA MORA. Planta verinosa de la fam. de les solanacies, quines fulles fan certa pudor narcòtica y s' usen en medicina. *Solano negro ú oficinal, hierba mora, tomate del diablo*

HERBA MOSQUITERA: OLIVARDA

HERBA NEGRA. Planta de la fam. de les globulariacies, que s' usa còm depurativa y refrescanta. *Globularia menor ó nana.*

HERBA PEDRERA: CENT EN GRANA.

HERBA PLATA. Planta petita, de branques arrapades a terra y plenes de floretes blanques que semblen fetes de seda. *Escarchada, plateada, hierba de la plata.*

HERBA PRIMA. Planta de la fam. de les cariofilacies, de fulles rodones y fistonejades per les vores, de tija roja y peluda y de flors blanques, que abans s' usava contra 'l mal de pedra. *Saxifraga.* || HERBA NEGRA. || Planta de la fam. de les rubiacies, que se usa molt en tisana y cataplasmes còm diurètica y contra la esquinancia. *Aspérula, hierba de la esquinancia.*

HERBA PUDENTA. Planta de la fam. de les quenopodiacies; fa molta fortor de pixats y és antiespasmòdica y antihistèrica. *Vulvaria, sardinera, meaperros, armuelle hediondo.*

HERBA PUNTERA. Crespinell picant, planta perenne de la fam. de les crassulacies, que 's fá a les parets y teulades velles; té les fulles oblongues y quasi perfectament rodones, llanceolades, crasses, grosses, molsudes, tendres, plenes de such, sempre verdes, rogenques del capdemunt; del mitg ix una cama dreta, d' uns 25 centimetres d' alta, revestida de fulles semblantes a les de la base, però més estretes y punxagudes, y les flors al cap de dalt ab la llevor molt petita; sense olor, y de sabor herbaci un poch acre. És molt fresca, astringent, cosmètica, bona pera les inflamacions, cremadures y talls. *Hierba puntera, siempreviva mayor, yusbarba, uvas de gato.* || CONSOLVA.

HERBA PUSSERA. Planta de la fam. de les plantaginacies, que fá unes espigues ab una grana molt petita, ab la que 's fá la bandolina. *Zaragatona, llantén de perro, hartadeagua, bazara, pulguera ó policaria.*

HERBA SABONERA. Planta de la fam. de les cariofilacies, de tiges tobes y nuoses, fulles llargues y estretes y floretes blanques o de color de rosa clar;

el such y l' arrel d' aquesta planta serveixen de sabó pera rentar la roba. *Jaboneta, jabón de la Mancha.*

HERBA SALADA. Planta de la fam. de les quenopodiacies, quins brots tendres son mengívols; és antiescorbútica y molt bona pera curar la infllamació de les genives. *Alacranera, pollo, polluelo ó salicornia.*

HERBA SANA. *Ant* MENTA.

HERBA SANGUINARIA: SANGUINARIA.

HERBA TAUPERA. Figuera infernal borda, planta de la fam. de les solanacies, de 60 centimetres a poch més d' un metre d' alçada, ramosa, de fulles amples, perfeccionades, alternes, ovals, sinuoses, anguloses, d' un vert fosch, d' olor molt desagradable, de gust amarch y fastigós; flors blanques o de color de viola, comunament axilars; té'l fruit dins de una capsa espinosa del tamany d' una nou ab quatre ventalles, ab les llevors un poch més petites que les llentíes, negrenques, arrugades y comprimides. Té propietats narcòtiques. *Estramonio, higuera loca, trompetilla.*

HERBA TORA. *Bot.* Planta de la fam. de les ranunculácies. || ESCANYA LLOPS.

HERBA TURMERA. Planta de la fam. de les cistacies, que abans s' usava contra l' aufech y la tisis. *Flor del sol, hierba turmera ó perdiguera.*

HERBA VELLOSA. Herba semblanta y de la meteixa familia que l' herba de la feridura. *Estágnida anual.*

HERBA VERMELLA. Planta de la fam. de les estelariacies. *Arenaria roja.*

HERBA VOMITORIA. BALADRE, ELÈBOR BLANCH.

HERBA VERRUGUERA. Planta de la fam. de les borraginies, quin such, segons la gent, fa cáure les verrugues. *Heliotropio, hierba verruguesa, verrucaria.*

HERBA XINXERA: BODRIS.

CRÉIXER CÒM LA MALA HERBA. fr. *Fam.* Se diu dels nois que creixen molt y s' apliquen poch. *Crecer como la mala hierba.*

EN HERBA. m. adv. Se diu del blat y altres llevors qu' encara son verdes y tendres. *En hierba.*

MALA HERBA MAI MOR. fr. Se diu quan se 'n van o moren les persones bones y queden les dolentes. *Cosa ó hierba mala nunca muere; hierba mala no la empece la helada; vaso malo nunca cae de la mano*

SEGAR L' HERBA SOTA 'LS PEUS. fr. Denota la vivesa d' algú respecte d' un altre. *Segar la hierba debajo de sus pies; cortar el revesino.*

SENTIR CRÉIXER L' HERBA. fr. Ésser molt llest. *Cortar un hilo en el aire.*

ÉSSER MÉS CONEGUT QUE LA MALA HERBA. fr. Ésser molt conegut de tothom.

VAL TOTES LES HERBETES DE LA NIT DE SANT JOAN. fr. Se diu d' alló que costa molt. *Es poner una pica en Flandes.*

HERBAÇA. m. Certa roba de llana ordinaria. **Herbaza.**

HERBAÇAR. m. Lloch de molta herba. **Herbazal.**

HERBACI, A. adj. De la naturalesa o qualitats de l' herba. **Herbáceo.**

HERBADA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les cariofilacies, de cames un poch aspres, fulles liniars, molsudes y més llargues que 'ls entrenusos y flors formant grupets. **Albada, jabonera de la Mancha.** || Beguda de molt mal gust. **Brebaje.**

HERBÁM. m. El conjunt d' herbes que hi há a una terra. **Herbaje.**

HERBAR. v. a. Operació d' adobar ab herbes les pells; és propi dels blanquers. **Herbar.**

HERBARI. m. Colecció més o menys nombrosa de plantes diverses, dessecades al temps de llur fructificació ab molt de cuidado, pera que 's conservin llurs formes y carácters, posades entre papers y arreglades per un sistema de modo que 's puguin consultar quan convingui. **Herbario.**

HERBASCH. m. Certa mena de raïm. **Herbasco.**

HERBATGE. m. Herba dels prats y deveses. **Herbaje, pasto.** || Dret d' herbes que 's cobra del bestiar foraster. **Herbaje.** || Confecció de such d' herbes o les meteixes herbes que hi entren. **Herbaje.** || Tela aspra d' herbes, semblanta al xamellot. **Herbaje.** || Tribut que a la corona d' Aragó 's pagava als reis al principi de llur regnat, per raó y a proporció del bestiar que cada hu posseía. **Herbaje.**

FER HERBATGE. *Ant.* FARRATJAR.

HERBATGER, A. m. y f. *Ant.* FARRATJADOR.

HERBEJAR. v. a. *Ter.* XARCOLAR. || PASTURAR.

HERBEQUITA. f. *Min.* Mineral pardo trovat en unes mines de ferro de Bohemia. **Herbequita.**

HERBERA. f. La dona que cull o ven herbes. **Herbera.**

HERBEROLA. f. CERVEROLA.

HERBÈS. *Geog.* Poble de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, part. jud. de Morella; és a la vora d' un barranch, al peu de la serra de la Mola y té 696 hab.

HERBESET. *Geog.* Aldea del terme munpal. de Morella, prov. de Castelló.

HERBETA. f. dim. **Hierbecilla.**

JA 'T CONECH, HERBETA, QUE 'T DIUS MORADUIX. *Expr. met. fam.* Denota que 's penetra l' intenció de algú. *Ya te veo, besugo, que tienes el ojo claro; ya te conozco por la pinta.*

HERBEY. m. HERBÁM.

HERBÍCOLA. adj. Que viu entre l' herba. **Herbícola.**

HERBICULTOR. s. y adj. Que conreua l' herba. **Herbícola, herbicultor.**

HERBÍFER, A. adj. Que produeix herba. **Herbífero.**

HERBIFICACIÓ. f. Desenrotllo o creixement de les herbes. **Herbificación.**

HERBIFORME. adj. Semblant a l' herba. **Herbiforme.**

HERBÍVOR, A. adj. S' aplica als animals que se alimenten únicament de vegetals. **Hervíboro.**

HERBOLARI, A. m. y f. Qui, sense principis científichs, recull herbes y plantes medicinals pera vèndreles. **Herbolario.**

HERBORISACIÓ. f. Acte y efecte d' herborisar. **Herborización.**

HERBORISADOR, A. m. y f. Qui herborisa. **Herborizador.**

HERBORISAR. v. a. *Bot.* L' acte de buscar y cullir herbes pels camps. **Herborizar.**

HERBORISAT, DA. adj. Que té herborisacions. **Herborizado.**

HERBORISTERÍA. f. Comers d' herbes. **Herboristería.** || El llóch ont se venen herbes medicinals. **Herboristería.**

HERBÓS, A. adj. Plè d' herba. **Herboso.**

HERCINITA. f. *Min.* Aluminat de ferro negre y bastant dur, que, còm l' esmeril, pot servir pera puliment. **Hercinita.**

HERCULÁ. n. p. **Herculano.**

HÈRCULES. m. *Astron.* Constelació del hemisferi boreal. **Hércules.** || *Fig.* Home robust y de molta força. **Hércules.**

HERCULI, A. adj. Cosa d' Hèrcules. **Hercúleo.**

HERDERITA. f. *Min.* Substancia mineral composta de fosfat d' alúmina y de fosfat y fluat de cals. **Herderita.**

HEREDIA (Geronim). *Biog.* Poeta del sigle XVII, natural de Tortosa. Escrigué varies obres en castellá, especialment de carácter relligiós.

HEREDITARI, A. m. y f. Pertanyent a la herencia y lo que correspòn per ella. **Hereditario.** || *Met.* Lo

que passa de pares a fills y 's continúa en els descendents, cóm: *malalties, inclinacions,* etc. **Hereditario.**

HEREDITARIAMENT. adv. m. D' un modo hereditari. **Hereditariamente.**

HERENCIA. f. Successió als bens y drets del difunt. **Herencia.** || Els bens y drets heretats. **Herencia.**

ACCEPTAR LA HERENCIA A BENEFICI D' INVENTARI. *Loc.* Admètrela judicialment per medi d' inventari, pera no quedar obligat a pagar més de lo que val la herencia. *Aceptar, recibir, tomar la herencia con ó á beneficio de inventario.*

ADIR LA HERENCIA. fr. *For.* Acceptarla. *Adir la herencia.*

HERES (Les). *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Alpuente, prov. de Valencia.

HERESIARCA. m. Autor, cap principal d' una heretgía. **Heresiarca.**

HERESIÒGRAF. s. y adj. Autor de les obres sobre les heretgíes y heretges. **Heresiógrafo.**

HERESIOGRAFÍA. f. Historia de les heretgíes y dels heretges. **Heresiografía.**

HERESIÔLECH. m. Escriptor d' alguna colecció d' heretgíes. **Heresiólogo.** || Versat en el coneixement de les heretgíes. **Heresiólogo.**

HERESIOLOGÍA. f. Tractat sobre les heretgíes. **Heresiología.**

HERETADETA. f. dim. Heretat petita. **Heredad pequeña,**

HERETAMENT. m. *Ant.* HERENCIA. || Institució de hereu. **Heredamiento.** || Donació qu' en capítols matrimonials se fa per raó del tractat de matrimoni y ab la mira d' establir l' ordre de successió a la familia. Son de tres menes: *purs, condicionals y prelatius,* segons si no 's tracta d' altre matrimoni posterior ni de cap condició; si s' estableixen condicions, o si 's diu qu' en cas de segon matrimoni serán hereus o preferits els fills del primer. **Heredamiento.**

HERETAR. v. a. Succeir al universal dret d'algun difunt. **Heredar.** || Donar algú en propietat heretats, bens o possessions. **Heredar.** || *Met.* Contreure 'ls fills les inclinacions o propietats dels pares. **Heredar.**

HERETAR A HU DEL VENT. *Loc. ant.* Donarli una herencia imaginaria. *Heredar ilusoriamente.*

HERETAT, DA. p. p. **Heredado.** || f. Porció de terra conreuada. **Heredad, predio y fundo.** || HISENDA. || HERENCIA.

HERETATS DOTALS. Les possessions que 's donen per dot a la dona. *Heredades dotales.*

HERETATGE. f. Herencia, heretat.

HERETER, A. adj. *Ant.* HEREU.

HERETGE. adj. El cristiá que s' aparta dels principis de la relligió catòlica. **Hereje.**

HERETGE FORMAL. Qui sap que va contra la fe. *Hereje formal.*

HERETGE MATERIAL. Qui desconeix que la heretgía que sosté és contra la decisió de la Iglesia. *Hereje material.*

HERETGÍA. f. Dogma contrari als principis de la relligió catòlica. **Herejía.** || *Met.* Sentencia erònia contra 'ls principis d' alguna ciencia o art. **Herejía.** || Paraula molt injuriosa. **Herejía.**

HERETICAL. adj. y

HERETICAMENT. adv. m. Mitjançant heretgía.

HERÈTICH, CA. adj. Lo que pertany a la heretgía. **Herético, heretical.**

HERETICITAT. f. El grau major o menor d' heretgía d' una proposició. **Hereticidad.**

HERETIFICACIÓ. f. Cerimonia que usen els heretges pera admetre a un individu a llur secta. **Heretificación.**

HERETIQUEJAR. v. n. Defensar ab pertinacia alguna heretgía. **Hereticar.**

HERETISAR. v. n. Sustentar una heretgía. **Heretizar.**

HERETJÁÇ, ÇA. adj. aum. y

HERETJOT, A. adj. aum. **Herejote, herejazo.**

HEREU, VA. adj. Aquell a qui pertany una herencia. **Heredero.** || En la familia catalana el fill que neix primer. Si és una noia pert el dret al heretatge quan neix un noi.

HEREU DE CONFIANÇA O FIDUCIARI. Qui deu distribuir la herencia segons la voluntat del testador, però sense qu' aquesta condició consti al testament. *Heredero fideicomisario, heredero confidenciario ó fiduciario.*

HEREU DE LA CASA CREMADA. fr. *Met. iron.* Se diu d' aquell que no té res.

HEREU FORÇÓS. El que no pot ésser excluit de la herencia sense causa llegítima. *Heredero forzoso.*

HEREU LLIURE. Qui ho és sense càrrech. *Heredero libre.*

HEREU UNIVERSAL. *Heredero universal ó en todo.*

FER HEREU. fr. Nomenar algú per hereu en el testament. *Instituir, nombrar heredero.*

HEREU. m. *Bot.* BOIX GRÈVOL.

HERÏBERT. n. p. **Heriberto.**

HERIL o ERILL (Arnau). *Biog.* Noble catalá del sigle XIV. Primer governador del regne de Mallorca al apoderárse'n el rei En Pere IV de Aragó, un cop destronat el malhaurat Jaume III. L' Arnau d' Heril va formar l' any 1344 el cos de lleis titolat: *Consuetudines et Stilus Majoricarum,* existents en l' Arxiu general de Palma.

HERILL. m. Senyor principal. || adj. Lo pertocant al senyor feudal.

HERILL CASTELL. *Geog.* Poblet de l'alta Conca de Tremp.

HERISÉ. *Ter. aranés.* FERIDURA

HERMADON. f. *Astron.* Grupus d' estrelles situat aprop del signe Aquari. **Hermadono.**

HERMAFRODISME. m. Reunió dels sexes en un sol individuo. **Hermafrodismo.**

HERMAFRODITA. adj. Animal o planta que reuneix els dos sexes. **Hermafrodita, hermafrodito, andrógino.**

HERMEDONA. f. *Astron.* Grupu d' estrelles situat aprop de la constelació de la Balena. **Hermedona.**

HERMENÈUTICA. f. Art d' interpretar textes pera fixar llur verdader sentit y especialment el d' interpretar els textes sagrats. **Hermenéutica.**

HERMENÈUTICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu a la hermenèutica. **Hermenéutico.**

HERMENTER. n. p. **Emeterio.**

HERMÈTICAMENT. adv. m. Junt ab el verb *tancar* significa tapar un pot ab la meteixa materia de qu' ell és fet ablanintla al foch. Se diu també de tot lo qu' és ben tapat. **Herméticamente.**

HERMINI, A. n. p. m. y f. **Herminio, a.**

HERMOGLIF. m. Gravador d' inscripcions sobre pedra. **Hermoglifo.**

HERMONA. f. *Zool.* Anèlits afrodites que se troven al Mediterrani.

HERMÓS, A. adj. Vistós, bonich, graciós, agradable, de bona forma. Formós. **Hermoso.** || Epítet de carinyo ab que s' afalaga a les criatures. **Hermoso, mono.**

NI TAN HERMOSA QU' ENCANTI NI TAN LLETJA QUE ESPANTI. *Ref.* Denota qu' alguna dona no és ni molt guapa ni molt lletja, y també 's sol dir d' altres coses que no son excel-lents, ni despreciables. *Ni tan hermosa que encante, ni tan fea que espante.*

HERMOSAMENT. adv. m. **Hermosamente.**

HERMOSEJADOR, A. m. y f. Qui hermoseja o cosa que hermosegi. **Hermosear.**

HERMOSEJAR. v. a. Adornar, embellir, posar bonich. **Hermosear.**

HERMOSEJAT, DA. p. p. **Hermoseado.**

HERMOSET, A. adj. dim. **Hermosito, illo.**

HERMOSÍSSIM, A. adj. sup. **Hermosísimo.**

HERMOSURA. f. Boniquesa, bellesa, bona proporció de parts. **Hermosura.** || La persona hermosa. **Hermosura.** || Dit del estil. **Elegancia.** || Lo agradable d' alguna cosa que recrea per la seua amenitat o altra causa. **Hermosura.** || *Ref.* **Adorno, ornato.**

HERNÁNDEZ (Joseph). *Biog.* Frare franciscá maonès, del sigle XVII. Orador eloqüentíssim, filosoph notable y gran teòlech. Va tindre els càrrechs més distingits de la provincia. L' any 1682, en el capítol de Toledo va defensar ab lluiment la doctrina de Scotus. El Gran Consell Balear va designarlo en 1688 postulador de la causa pera canonisar al beat Raimon Lull, per lo qual va passar més de dos anys a Roma, sens èxit. Retornat a Mallorca, moría l' any 1714, als setanta cinch d' etat. Com a escriptor, és autor de bons travalls lulians y d' altres temes, alguns estampats y altres manuscrits, per los quals va obtindre títol y honors de pare de provincia.

— (TOMÁS). *Biog* Pintor que va néixer a Valencia al sigle XVI, y va ferse remarcar pél seus preciosos freschs pintats per ell a la capella de la Concepció al colegi del Patriarca de la seua ciutat nadiua.

— DE MOREJON (SEBASTIÁ). *Biog.* Capellá menorquí, nat al derrer ters del sigle XVIII. Servía en l' exèrcit espanyol. Va trovarse en el siti de Saragoça del any 1808, del qual va publicarne un quadern titolat: *Idea histórica de los principales sucesos ocurridos en Zaragoza durante el último sitio* (Mallorca, imp. Real, 1809). També és autor del *Elogio fúnebre de la serenisima Sra. Doña María Antonia de Borbon infanta de Nápoles y princesa de Asturias* (Maó, 1806).

— SANAHUJA (BONAVENTURA). *Biog.* Arqueòlech remarcable. Nat y mort a Tarragona (1810 a 1891). Desde jovenet y durant tota sa llarga vida va dedicarse als estudis arqueològichs y històrichs d'aquella ciutat y a la prosperitat de son Museu, fins a donarli la importancia qu' are té. En una vintena de obres escrites va reconstruir la historia de la Tarragona primitiva fins al temps de la casa comtal catalana. L' any 1851 era designat director del Museu Arqueològich tarragoní, conservant el càrrech fins a sa mort. L' any 1853 entrava a ésser inspector d' antiguetats de Catalunya y Valencia. La Reial Academia d' Arqueología de Madrit va ferlo membre d' ella per sos mèrits, revent també la creu d' Isabel la Católica y mols títols de corporacions sávies forasteres. Tots els seus llivres y travalls de revista son eruditíssims, clars y correctes. L' aqüeducte romá *(pont de les Ferreres)* va ésser restaurat baix la seua direcció (1854), aixís com alguns travalls fets a Santas Creus y a Poblet, tant de restauració com pera conservació. Títols dels principals travalls publicats, originals d' ell: *Reseña del puerto de Tarragona y vicisitudes que ha sufrido, desde su origen en los tiempos prehistóricos hasta nuestros dias* (1859); *Muros ciclópeos de Tarragona; Extinción de la orden de los Templarios en la Corona de Aragón; causas que motivaron su extinción en el año 1321* (1864); *Disertación histórica sobre los primeros fundadores de Tarragona en la época prehistórica* (1871); *Puerta ciclópea de la Portella* (1872); *Tarragona en poder de los árabes,* etc., (1882); *Estudios sobre el origen, épocas y vicisitudes de las monedas autónomas de Cose, de carácter ibérico,* etc., (1884); *Opúsculos históricos y arqueológicos de Tarragona* (1884); *Historia del Real monasterio de Santa Creus* (1886); *Roger de Lauria* (1890); *El Pretorio de Augusto en Tarragona* (1894). Deixá inèdita una obra de caràcter històrich arqueològich local titolada *Tarragona cristiana,* la qual se publicá en part, en la que hi havía reunit tots els seus coneixements y força intelectual.

— Y BASILI (ANDREU). *Biog.* Famós botànich y apotecari balear. Nat a Maó l' any 1744; mort allá meteix l' any 1817. Guanyá el títol acadèmich l' any 1782; dos anys més tart era membre del Colegi de Madrit y poch després ho era del Jardí botànich de la cort. L' any 1789 rebía el títol d' examinador de farmacia de Maó. Va escriure un bon travall titolat: *Discurso sobre los espíritus ácidos minerales dulcificados,* y la *Flora menorquina,*

— Y CONQUET. *Biog.* Esculptor que va néixer a Valencia en 1837 y va morir a l' any 1868. Entre les seues obres molt celebrades hi figuren algunes bones estatues religioses y profanes. Va ésser professor de la escola de Sevilla y va pertanyer a l' Academia de Santa Isabel.

— Y GUASCO (ANDREU). *Biog.* Metge maonès, fill del metge balear Hernández Mercadal y net del apotecari y botànich notable del meteix nom. Nat l' any 1817. Era bon guardador de les riques coleccions científiques de son avi. Conreuava la poesía castellana y el periodisme. És autor de memories professionals, tractant de les ferides d' arma de foch, de la influencia de les passions en la economía animal; d' un estudi històrich de les epidemies de còlera hagudes a la ciutat de Maó (1854, en el *Siglo Médico,* Madrit); del conreu de les mores y dels cuchs de seda a Menorca; aixís com també va portar al teatre de Maó obres de genres distints ben aplaudides. Posseía molts títols.

— Y MERCADAL (RAFEL). *Biog.* Metge maonès de gran renom. Nat l' any 1779 y mort a Maó en 1857. Home de talent sòlit y de molta activitat. Era fill de n' Andreu Hernández y Basili, autor de la *Flora Menorquina.* L' any 1802 va anar a fer els estudis a Tolon, després a Marsella y d' allá a Montpeller; quina famosa Escola de Medicina al publicar la nota dels estudiants més distingits durant trenta anys, posava a N' Hernández en quint lloch. Va distingirse moltíssim com epidemiòlech. És notable la llista dels seus travalls escrits, premiats alguns per academies forasteres. Va escriure tractant del instint dels vegetals (1805); dels cuchs en el cos humá (1806); del aire y la respiració (1806); de la fabricació del nitre (1810); la vacuna y l' escarlatina (1815); hidropesía (1820); de botánica; de meteorología aplicada, dels contagis y de la desinfecció.

HERNIA. f. TRENCADURA.

HERNIARIA. f. *Bot.* Plantes apetales superovaciades, ab tanys ramosos. És medicinal, usantla com diurètica els pastors y la gent del camp dels Pirineus Orientals. **Herniaria.**

HERNIÓS, A. adj. TRENCAT.

HERNISTA. m. Girurgiá que cura les trencadures. **Hernista.**

HEROARD (Joan). *Biog.* Anatòmich provençal, nascut en 1551 y mort en 1627 al siti de *La Rochelle.* Va ésser metge del rei de França En Cárles IX y de Na María de Mèdicis, que va nomenarlo metge del delfí, que havía de néixer. Era autor d' algunes obres de la seua facultat.

HERODES. Nom de varis reis egipcis.

ANAR D' HERODES A PILAT. fr. Anar de l' un lloch a l' altre inutilment.

HÈROE. adj. Home que 's fa ilustre per les seues façanyes o virtuts, fentse inmortal. **Héroe.** || Principal personatge d' un poema o fábula. **Héroe.** || Qui realisa alguna acció heroica. **Héroe.**

HEROICAMENT. adv. m. Ab heroicitat. **Heroicamente.**

HERÒICH, CA. adj. Pertanyent al hèroe y als seus fets. **Heroico.** || S' aplica al poema que descriu les accions dels hèroes, y per analogía als que descriuen alguna empresa extraordinaria. **Heroico, épico.** || Se

aplica al vers més convenient pèls poemes heroichs en cada llengua; en llatí son els exámetres, y en castellá 'ls d' onse sílabes. **Heroico.** || Dit del estil. **Sublime.**

A LA HEROICA. m. adv. Al us del temps heróich. *A la heroica.*

HEROICITAT. f. Carácter y qualitat de lo heróich. **Heroicidad.**

HEROÍNA. f. Dona il-lustre, de gran virtut y valor. **Heroína.**

HEROÍSME. m. Les qualitats y accions que constitueixen un hèroe. **Heroísme.** || Valentía inaudita.

HEROYCH, CA. adj. HEROICH.

HERPES. m. pl. BRIÁNS.

HERPÈTICH, CA. adj. Lo pertanyent als brians y també aquell que 'n pateix. **Herpético.**

HERRAGUDO. *Geog.* Caseriu del terme de Viver, prov. de Castelló.

HERRERA (Francesch). *Biog.* Artista mallorquí del sigle XVIII, fill del esculptor Gregori y net d'altre esculptor y arquitecte foraster molt savi nomenat Francesch, l' autor del frontís de l' iglesia de Sant Francesch (finals del XVII). El net era deixeble del pare y del avi. Practicava la esculptura y la pintura, lluint per les seues qualitats d' artista. Va tindre bons deixebles, entre ells l' esculptor balear En Miquel Tomás. L' Herrera petit és autor de les pintures al oli que adornen les capelles de Sant Miquel y de l' Assumpta en la parroquia de Mur. Pintá bastant. Va morir jove.

HERREROS (Francesch Manel de los). *Biog.* Matemátich y poeta. Nat a Maó. Cursada la carrera a Barcelona, va fer llarchs viatges, retornant a Menorca envers l' any 1835, en que establía l' Academia menorquina de Belles Lletres. Sa ploma fácil colaborava en prosa y vers en el *Eco Menorquín*, *El Balear* y en el *Diario de Palma*. L' any 1846 se li representava a Mallorca la comedia *El doble enlace*. Era director y catedrátich de matemátiques y topografía de' Institut Balear. Va escriure tractant de la malura de les vinyes (1853); dels defectes de la matrícula de mar del any 1802, (1856); dels medis de fer progressar la inteligencia humana y de un sistema de educació particular y pública. És autor del estudi: *El siglo de oro de la literatura española,* etc., travall extens y d' empresa.

— (MANELA DE LOS). *Biog.* Llorejada poetissa mallorquina, de les derreries del sigle XIX, autora d' exquisides composicions, que va figurar en el primer número dedicat a les escriptores catalanes, per *La Llumanera* de New-York en 1879.

HERS. *Hidrog.* Riu de la Catalunya Francesa, que passa per la vora de Belesta.

HERT. adj. **Yerto.**

HESPERI, A. adj. Natural d' una o altra Hesperia (Espanya y Italia). **Hesperio.** || Lo que pertany a qualsevulla de les dues hesperies. **Hesperio.**

Hesperofani

HÉSPERO. m. *Astron.* El planeta Venus quan se veu al occident després de post el sol. **Héspero.**

HESPEROFANI m. *Zool.* Insectes coleopters subpentamers longicornis, quines larves viuen a les fustes seques que no síen reïnoses. **Hesperófano.**

HESTÈRICH. m. HISTÈRICH.

HESTES. *Ter. aranés.* FESTES.

HETERADELF. m. *Med.* Monstre per heteradelfia. **Heteradelfo.**

HETERADELFIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en la implantació d' un individu a la part de devant d' un altre. **Heteradelfia.**

HETERALIA. f. *Med.* Estat dels monstres heteralians. **Heteralia.**

HETERALIÁ, NA. s. y adj. *Med.* Monstre quin parásit presenta varies anomalíes. **Heteraliano.**

HETERÁLICH, CA. adj. Pertanyent a la heteralia o que presenta 'ls seus carácters. **Heterálico.**

HETERO. m. Mot grech que significa desigualtat, apropiantlo a moltes veus científiques.

HETERÒCLIT, A. adj. Que s' aparta de les regles de la gramática; irregular, extrany. **Heteróclito.**

HETEROCRINIA. f. *Med.* Secreció anormal. **Heterocrinia.**

HETEROCROM, A. adj. De colors variats. **Heterocromo.**

HETERODÁCTIL, A. adj. De dits diferents els uns dels altres. **Heterodáctilo.**

HETERODERM. adj. Que té la pell clapada de diferents colors. **Heterodermo.**

HETERODIM. m. *Med.* Monstre per heterodimia. **Heterodimo.**

HETERODIMIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en tindre 'l cap implantat demunt del epigastri d' un altre individu. **Heterodimia.**

HETERODÍMICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la heterodimia o al heterodim. **Heterodímico.**

HETERODONT. adj. Que té les dents desiguals. **Heterodonte.**

HETERODOXE. adj. *Teol.* Contrari a la relligió catòlica. **Heterodoxo.**

HETERODOXIA. f. Conjunt de doctrines contraries al dogma catòlich. **Heterodoxia.** || Oposició o parer contrari. **Heterodoxia.**

HETEROFONÍA. f. *Med.* Alteració de la veu. **Heterofonía.**

HETEROGENITAT. f. La qualitat d' heterogeni. **Heterogeneidad.**

HETEROGÈNESIS. f. *Med.* Anomalía produida per la situació, color y nombre dels orgues, o per la situació y nombre dels fetus, producte d' una meteixa gestació o prenyat. **Heterogénesis.**

HETEROGENI, A. adj. Compost de parts de diferenta naturalesa. **Heterogéneo.**

HETEROGENIA. f. *Bot.* Producció d' un ésser vivent per altres éssers d' especie diferenta de la seua. **Heterogenia.**

HETEROGINI, NA. adj. Calificació dels animals quina especie 's compòn de mascles, femelles y neutres. **Heterógino.**

HETERÒGON, NA. adj. D'ánguls diferents. **Heterógono.**

HETERÒNOM, A. adj. De mida diferenta. **Heterónomo.** || *Min.* Se diu de certs cristalls fets, quina senyal indica lleis de decreixement ignorades fins ara. **Heterónomo.**

HETERÒPACH. m. Monstre doble, quins dos individus se diferencíen entre sí y están units per la base del pit al melich. **Heterópago.**

HETEROPAGIA. f. *Med.* Monstruositat del heteròpach. **Heteropagia.**

HETEROPÁGICH, CA. adj. Que presenta 'ls carácters del heteròpach, o 's refereix a la heteropagia. **Heteropágico.**

HETEROPLASSIA. f. *Med.* Producció de substancies que al estat normal no s' hauríen manifestat. **Heteroplasia.**

HETERÒPOR, A. adj. *Min.* Que té 'ls porus diferents en nombre, forma o magnitut. **Heteróporo.**

HETERÔPSIT, DA. adj. *Min.* Calificació dels metalls que 's presenten al estat de terra o d'álcali. **Heterópsido.**

HETEROREXIA. f. *Med.* Depravació del apetit. **Heterorexia.**

HETERORITME. adj. *Med.* Calificació del pols desigual o anòmal ab la etat del malalt. **Heteroritmo.**

HETEROSCIA, NA. adj. Calificació dels habitants de les sones temperades perque l'ombra que progecten al mitgdía 's dirigeix a diferent pol. **Heteroscio, heterosciano.**

HETEROSCIS. m. pl. Els habitants de les sones temperades, que a mitgdía fan ombra del costat de llur pol. **Heteroscis.**

HETEROSITA. f. *Min.* Substancia d' un color gris blavench, que vé a ésser una mena de fosfat de ferro. **Heterosita.**

HETERÔSTROFE, A. adj. Que volta en sentit contrari al natural. **Heteróstrofo.**

HETEROTAXIA. f. *Med.* Anomalía complexa, que s' oposa al exercici d' alguna funció. **Heterotaxia.**

HETEROTÁXICH, CA. adj. *Med.* Propi de la heterotaxia. **Heterotáxico.**

HETEROTÈTICH, CA. adj. Excel-lent, egregi. **Heterotético.** || En la filosofía de Kant la metafísica heterotètica és la ciencia de les coses absolutes y 'l seu obgecte és la saviduría divina y la suprema intelligencia. **Heterotético.**

HETERÒTIP. m. *Med.* Monstre per heterotipia. **Heterótipo.** || *Min.* Un dels noms del anfíbol. **Heterótipo.**

HETEROTIPIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en la fusió de dos individus en un sol. **Heterotipia.**

HETEROTÍPICH, CA. adj. Que presenta 'ls carácters de la heterotipia. **Heterotípico.**

HÈTICH, CA. m. y f. *Med.* Qui pateix febre lenta **Hético.**

HETIGUESA. f. *Med.* Febre lenta que consúm les forces y el cos. **Etica, hética.** || L' estat de la malaltía del que pateix la febre hètica. **Hetiquez.**

Brot d'heura.

HETXURA. f. La acció y efecte de fer. **Hechura, forma.**

¡**HEU**!. inter. *Ter.* ¡EP! ¡EY! ES A DIR.

HEULANDITA. f. *Miner.* Varietat d' estilbita que conté cals. **Heulandita.**

HEURA. f. *Bot.* Vegis EURA.

HEURE. v. a. HAVER.

HÈURELES. fr. Havérseles, parlant ab altri.

HEUS. Veus aquí.

HEXACORDI. m. El conjunt de sis cordes. **Hexacordo.**

HEXAEDRE. m. *Geom.* Cos limitat per sis superficies planes. **Hexaedro.**

HEXAÈDRICH, CA. adj. Lo qu' és pertanyent o relatiu al hexaedre. **Hexaédrico.**

HEXAFÁRMACH. m. Emplastre que 's componía de sis ingredients. **Hexafármaco.**

HEXAGON. m. *Geom.* Figura plana terminada per sis costats. **Hexágono.**

HEXAGONAL. adj. Se diu de la figura de sis ánguis. **Hexágono, sexángulo, sexagonal.**

HEXÁGRAMA. m. Conjunt de sis lletres. **Hexágrama.**

HEXAHÍDRICH, CA. adj. *Quím.* Calificació dels compostos que contenen sis parts d' hidrògen y d' un altre qualsevol component. **Hexahídrico.**

HEXÁMETRE. m. Vers llatí de sis peus, el quint dáctil, el sisè espondeu y 'ls altres dáctils y espondeus. **Hexámetro.**

HEXÁSTIL. m. *Arquit.* Porxo de sis columnes. **Hexástilo.**

¡**HEY**!. interj. Usada pera cridar a algú. ¡**Hela**! ¡**digo**! ¡**hola**! ¡**oyes**!

HI. adv. Aquí, allí. || ¡**Ay**!

HI. Partícula gramatical determinativa del lloch o del subgecte.

HÍADES. f. pl. Grupo de set estrelles que hi há al cap de la constelació nomenada Tauro. **Hiadas o hiades.**

HIALEÓ. m. *Med.* Humor vítreu y gelatinós que raja dels ulls o de les orelles. **Hialeón.**

HIALÍ, NA. adj. *Miner.* Transparent còm el cristall. **Hialino.**

HIALITA. f. *Miner.* Varietat de quartç que 's trova a la superficie d' alguns productes volcánichs. **Hialita.**

HIALITIS. f. *Med.* Inflamació de la membrana hialoides. **Hialitis.**

HIALODES. adj. De color del cristall. **Hialodes.**

HIALÔGRAF. m. Instrument que reprodueix a una escala més petita que la natural els obgectes que 's volen copiar o dibuixar. **Hialógrafo.**

HIALOGRAFÍA. f. Art de pintar o dibuixar, valentse del hialògraf. **Hialografía.**

HIALOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la hialografía. **Hialográfico.**

HIALOIDES. f. *Med.* La membrana vítrea dels ulls. **Hialoides.** || *Miner.* Pedra preciosa transparent, coneguda únicament dels antichs. **Hialoides.** || Troç rodó de cristall dur que 's trova a les riberes del Maranyó. **Hialoides.**

HIALOIDÍ, A. adj. Que sembla vidre. **Hialoideo, hialoides.**

HIALOIDIÁ, NA. adj. Pertanyent o paregut a la membrana hialoides. **Hialoidiano.**

HIALOMICTA. f. *Miner.* Roca composta de quartç y de mica. **Hialomicta.**

HIALÔPTER. m. Instrument pera fer que una guspira elèctrica atravessi una planxa de cristall. **Hialóptero.**

HIALOSIDERITA. f. *Min.* Substancia d' origen volcánich composta de sílice, de magnesia y d' algunes parts d' alúmina, de potassa y de manganes. **Hialosiderita.**

HIALURGIA. f. Art de fabricar vidre o cristall. **Hialurgia.**

HIALÚRGICH, CA. adj. Pertanyent a la hialurgia. **Hialúrgico.**

HIBOMETRAT, DA. adj. *Med.* Se diu de la deformitat a que s' ha aplicat l' hibòmetre. **Hibometrado.**

HIBÔMETRE. m. *Med.* Instrument pera amidar els progressos de la curació mecánica de la raquitis. **Hibómetro.**

HIBOMETRÍA. f. *Med.* Tractat sobre 'l modo de emplear l' hibòmetre y la operació qu' ab ell se fa. **Hibometría.**

HIBOMÈTRICH, CA. adj. Referent a la hibometría. **Hibométrico.**

HIBRIDACIÓ. f. Reunió de dues especies diverses, de la que 'n resulten les plantes o animals híbrits. **Hibridación.**

HIBRIDISME. m. Qualitat de lo híbrit. **Hibridismo.** || Defecte en la composició de les paraules per péndreles de diferents idiomes. **Hibridismo.**

HIBRIDAR. v. a. Produir barrejant dues especies.

HÍBRIT, DA. adj. Epítet dels animals o plantes produits per generadors de diversa mena. **Híbrido.**

|| Calificació de les paraules compostes d' altres de diferentes llengües. Híbrido.

HIC. adv. ll. *Ant.* AQUÍ. || *Ant.* DE AQUÍ

HICAR. *Ter. aranés.* FICAR.

HIDALGO (Joan). *Biog.* Autor barceloní que publicá un diccionari castellá-germánich y algunes poesíes traduides del alemany en el sigle XVII.

Hidátich

HIDARIDA. f. *Med.* Materia líquida pareguda a l' aigua. **Hidarida.**

HIDARTRE. m. *Med.* Hidropesía de les articulacions. **Hidarto, hidartros, hidartropia, hidartrosis.**

HIDÁTICH, CA. adj. Format de hidátides. **Hidático.** || Insectes coleopters dels dicidits, aquátichs y de color groch y negre.

HIDÁTIDE. f. *Med.* Bufeta petita plena d' aigua que 's fá a algunes parts del cos. **Hidátide.** || pl. Tumors enquistats que contenen un such transparent. **Hidátides.**

HIDATÍDICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la hidátides. **Hidatídico.**

HIDATIDOCELE. m. *Med.* Tumor format per la reunió de molts hidátides. **Hidatidocele.**

HIDATIDÓS, A. adj. *Med.* Plè d' hidátides. **Hidatidoso.**

HIDATIFORME. adj. *Med.* De figura semblant a la hidátide. **Hidatiforme.** || Calificació de tot lo que té forma de butllofeta o bombolla. **Hidatiforme.**

HIDATÍGEN. adj. *Med.* Calificació de les malalties produides per la tenia o solitari. **Hidatígeno.**

HIDATIGENOSIS. f. *Med.* Desenrotllo dels ous de la tenia dins dels orgues del cos ont hi entra l' aire exterior. **Hidatigenosis.**

HIDATIS. m. *Med.* Tumor gras que sol formarse a la pálpebra superior. **Hidatis.**

HIDATISME. m. *Med.* Soroll que fa la fluctuació dels humors continguts dins d' algún abscés exterior, etc. **Hidatismo.**

HIDÁTODI. m. *Med.* L' humor aquós contingut a la úvea y la córnia del ull. **Hidátodo.**

HIDATOIDI, A. s. y adj. *Med.* Se diu de la orina descolorida y de les persones que pateixen d' anasarca. **Hidatoideo.** || adj. AIGUALIT.

HIDATÒSCOP. m. Versat en la hidatoscopia. **Hidatóscopo.**

HIDATOSCOPIA. f. Art d' endevinar o pronosticar els temporals per certes senyals que 's veuen al mar, al aire o als núvols. **Hidatoscopia.**

HIDATOSCÒPICH, CA. adj. Relatiu a la hidatoscopia. **Hidatoscópico.**

HIDRA. f. *Erpet.* Serp d' aigua que 's cría al mar Pacífich. **Hidra.** || *Poét.* La serp de set caps que matá Hèrcules. És símbol dels plets, y en sentit moral se pren per les sedicions populars y coses semblantes. **Hidra.** || Constelació boreal. **Hidra.**

HIDRA FEMELLA. f. *Astron.* Constelació del hemisferi austral. *Hidra hembra.*

HIDRA HIDRÁULICA. *Mec.* Máquina que posada a un pou o manantial petit dona un doll gros d' aigua. *Hidra hidráulica.*

HIDRA MASCLE. *Astron.* Constelació més cap al Mitgdía que la hidra femella. *Hidra macho.*

HIDRÁCIT. m. *Quím.* Ácit que resulta de la combinació d' un cos ab l' hidrògen. **Hidrácido.**

HIDRACOFOLL. m. Aiguardent.

HIDRAGOGI, A. adj. *Med.* Epítet dels remeis que se creien capaços de fer desaparéixer la serositat escampada pels teixits orgánichs o per les cavitats del cos. **Hidragogo.**

HIDRANOSIS. f. *Med.* Infiltració de serositat. **Hidranosis.**

HIDRARGIR. m. *Min.* Nòm antich del argentviu. **Hidrárgiro**

HIDRARGIRIA. f. *Med.* Malaltía de la pell, causada pél us del argentviu. **Hidrargiria.**

HIDRARGÍRICH, CA. adj. Semblant al argentviu o que 'n conté. **Hidrargírido.**

HIDRARGIROCIANAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hidrargirociánich ab una base salificable. **Hidrargirocianato.**

HIDRARGIROCIÁNICH. adj. *Quím.* Calificació del ácit produit per la combinació del cianur de mercuri o argentviu ab l' hidrògen o ab un hidrácit. **Hidrargirociánico.**

HIDRARGIROSIS. f. *Med.* Frega mercurial. **Hidrargirosis.**

HIDRARGIRURO. m. Amalgama d' argentviu ab un altre metall. **Hidrargiruro, hidrarguro.**

HIDRARSENIAT. m. *Quím.* Arseniat aquós. **Hidrarseniato.**

HIDRARTRITIS. f. *Med.* Hidropesía de les articulacions. **Hidrartritis.**

HIDRAT. m. *Quím.* Cos compost d' aigua y d' un óxit metálich. **Hidrato.**

HIDRATABLE. adj. *Quím.* Que 's pot combinar ab l' aigua. **Hidratable.**

HIDRATACIÓ. f. *Quím.* Conversió d' un cos en hidrat. **Hidratación.**

HIDRATAR. v. a. *Quím.* Combinar un cos ab l' aigua. **Hidratar.**

HIDRATAT, DA. adj. Inflat, plé d' aigua. **Hidratado.**

HIDRÁTICH, CA. adj. Combinació que conté aigua. **Hidráteo.** || Pertanyent al hidrat. **Hidráteo.**

HIDRÁULICA. f. Ciencia que tracta del modo de conduir y fer pujar les aigües. **Hidráulica.**

HIDRÁULICAMENT. adv. m. Segons els principis hidráulichs. **Hidráulicamente.**

HIDRÁULICH. m. Professor d' hidráulica. **Hidráulico.** || adj. Pertanyent a la hidráulica. **Hidráulico.**

HIDREMIA. f. *Med.* Extraordinaria abundor de serositat a la sanch. **Hidremia.**

HIDRENTEROCELE. m. *Med.* Trencadura intestinal, quin sach és plè de serositat. **Hidrenterocele.**

HIDRENTERONFALIA. f. *Med.* Trencadura melical ab vessament de serositat dins del seu sach. **Hidrenteronfalia.**

HIDREÓ. m. *Med.* Humor aquós que surt dels ulls y de les orelles. **Hidreon.**

HIDREOLA. f. *Mec.* Máquina pera fer pujar l' aigua més alta que 'l seu nivell ordinari. **Hidreola.**

HIDREPIPLOCELE. f. *Med.* Trencadura del epipló complicada ab l' hidrocele. **Hidrepiplocele.**

HIDREPIPLOFALIA. f. *Med.* Trencadura melical complicada ab l' epipló. **Hidrepiplofalia.**

HÍDRICH, CA. adj. *Quím.* Calificació dels compostos d' un cos simple y un halògen o hidrògen. **Hídrico.**

HIDRICHPOTÁSICH, CA. adj. *Quím.* Que conté hidrògen y potassi. **Hidricopotásico.**

HIDRICHSÒDICH, CA. adj. *Quím.* Que conté hidrògen y sodi. **Hidricosódico.**

HIDRICONÍTRICH, CA. adj. *Quím.* Epítet del compost d' ácit sulfúrich, aigua y ácit nitrích. **Hidriconítrico.**

HIDRIFORME. adj. Semblant a la hidra. **Hidriforme.**

HIDRIODAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hidriòdich ab una base. **Hidriodato.**

HIDRIODAT DE POTASSA. m. Sal que 's treu de les algues marines, de les esponges y algunes aigües minerals. *Hidriodato de potasa, yoduro de potasio.*

HIDRIÒDICH. adj. m. *Quím.* Calificació del ácit produit pél iodo y l' hidrògen. **Hidriódico.**

HIDRIODIT. m. *Quím.* Combinació del ácit hidriodós ab una sal. **Hidriodito.**

HIDRIODÓS, A. adj. *Quím.* Calificació d' un dels dos ácits produits per la combinació del iodo ab el hidrògen. **Hidriodoso.**

HIDRIODUR. m. *Quím.* Combinació del iodo y del hidrògen ab un altre cos simple. **Hidrioduro.**

HIDROA. f. *Med.* Erupció, petites panses o pústutules a la pell. **Hidroa.**

HIDROALUMINÓS, A. adj. *Quím.* Que conté aigua y alúmina. **Hidroaluminoso.**

HIDROARGENTCIÁNICH. adj. *Quím.* Ácit produit per la combinació del cianur d' argent ab l' hidrògen. **Hidroargentociánico.**

HIDROARGILÓS, A. adj. Que conté argila disolta ab l' aigua. **Hidroarcilloso.**

HIDROAUROCIÁNICH, CA. adj. *Quím.* Ácit produit per la combinació del hidrògen y 'l cianur de or. **Hidroaurociánico.**

HIDROBEL. m. *Med.* Inflamació de la pell del escrot **Hidrobelo.**

HIDROBENSÁMIDA. f. Substancia cristallina que pervé de la influencia del amoníach sobre l' oli de ametlles amargues. **Hidrobenzámida.**

HIDROBICARBUR. m. *Quím.* Compost d' hidrògen, carbur y un altre cos simple. **Hidrobicarburo.**

HIDROBISSULFAT. m. *Quím.* Hidrossulfat que conté sofre en doble quantitat que l' hidrògen. **Hidrobisulfato.**

HIDROBLEFARON. m. *Med.* Hidropesía de les pálpebres. **Hidroflefarón.**

HIDROBORACITA. f. *Min.* Mineral que 's trova al Cáucas. **Hidroboracita.**

HIDROBÔRICH, CA. adj. *Quím.* Compost d' hidrògen y de borus. **Hidrobórico.**

HIDROBROMAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hidrobròmich ab una base. **Hidrobromato.**

HIDROBRÔMICH, CA. adj. *Quím* Calificació de un ácit que resulta de la combinació del bromus ab l' hidrògen. **Hidrobrómico.**

HIDROCAMPA. f. *Zool.* Insectes lepidòpters nocturns que viuen y se transformen a l' aigua. La papellona no s' allunya mai del lloch en que ha nascut, y sols vola a la nit, restant de día amagada entre les plantes.

HIDROCARBONAT, DA. adj. *Quím.* Compost de aigua y de carboni. **Hidrocarbonado.** || m. Carbonat que té aigua en la seua composició química. **Hidrocarbonato.**

HIDROCARBÔNICH, CA. s. y adj. *Quím.* Epítet d' un gas que 's desprèn del hidrocianat de potassa. **Hidrocarbónico.**

HIDROCARBUR. m. *Quím.* Combinació d' hidrògen, carboni y un altre cos simple. **Hidrocarburo.**

HIDROCÈFAL, A. adj. *Med.* Qui pateix d' hidrocefalia. **Hidrocéfalo.**

HIDROCEFALIA. f. *Med.* Hidropesía del cap. **Hidrocefalia.**

HIDROCEFÁLICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la hidrocefalia. **Hidrocefálico.**

HIDROCEFALITIS. f. *Med.* Inflamació del cervell. **Hidrocefalitis.**

HIDROCELE. m. *Med.* Tumor produit per la serositat infiltrada dins del teixit celular del escrot. **Hidrocele.**

HIDROCÈLICH, CA. adj. *Med.* Qui pateix del hidrocele. **Hidrocélico.**

HIDROCIANAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hidrociánich ab una base. **Hidrocianato.**

HIDROCIÁNICH, CA. adj. *Quím.* Epítet dels ácits que resulten de la combinació del hidrògen ab el cianògen. **Hidrociánico.**

HIDROCIANOFERRÓS, A. adj. *Quím.* Un dels ácits produits per la combinació del hidrògen ab el cianufèrrich. **Hidrocianoferroso.**

HIDROCIRSOCELE. m. *Med.* Tumor format per la distenció varicosa de les venes del cordó testicular. **Hidrocirsocele.**

HIDROCISTIS. f. *Med.* Cutis aquós. **Hidrocistis.**

HIDROCLORAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hidroclòrich ab una base. **Hidroclorato.**

HIDROCLORAT DE MORFINA. Compost de dues sals molt solubles y amargues. *Hidroclorato de morfina.*

HIDROCLORAT D' OR. Mena de sal, producte del art, sòlida, cristallisada en forma d' agulles, de gust agre, un poch amarga, metálica, soluble a l' aigua, al alcofoll y a l' èter. *Hidroclorato ó clorato de oro.*

HIDROCLÔRICH, CA. adj. *Quím.* Epítet del ácit clòrich combinat ab hidrògen. **Hidroclórico.**

HIDROCLOROCIÁNICH, CA. adj. *Quím.* Calificació d' un ácit compost de cloro, hidrògen y cianògen. **Hidroclorociánico.**

HIDROCLORONITRICH, CA. adj. *Quím.* Ácit produit per la combinació dels ácits hidroclòrich y nítrich. **Hidrocloronítrico.**

HIDRODERMIS. f. *Med.* Hidropesía de la pell. **Hidrodermis.**

HIDRODINÁMICA. f. Ciencia del moviment dels fluits y de llur pressió y equilibri. **Hidrodinámica.**

HIDRODINÁMICH, CA. adj. Pertanyent o propi de la hidrodinámica. **Hidrodinámico.**

HIDROELÈCTRICH, CA. adj. Epítet dels fenòmens elèctrichs que necessita l' aigua pera produirse. **Hidroeléctrico.**

HIDROEMIA. f. *Med.* Excés de serositat a la sanch. **Hidroemia.**

HIDROÈMICH, CA. adj. *Med.* Relatiu a la hidroemia. **Hidroémico.**

HIDROENCEFALOCELE. m. *Med.* Hidropesía dels ventrículs del cervell. **Hidroencefalocele.**

HIDRÔFAN, A. adj. Que brilla dins de l' aigua. **Hidrófano.**

HIDRÔFANA. f. *Min.* Varietat d' òpal, que, ficada a l' aigua, adquireix un hermós tornasolat. **Hidrófana.**

HIDROFÈRRICH, CA. adj. *Quím.* Calificació del ácit format del hidrògen y del ferro. **Hidroférrico.**

HIDRÔFIL, A. adj. Aficionat a l' aigua. **Hidrófilo.**

COTÓ HIDRÓFIL. El que s' emplea pera les cures antisèptiques pera privar la part cuberta de l' humitat y de l' infecció.

HIDROFISOCELE. m. *Med.* Trencadura del escrot quan conté gasos. **Hidrofisocele.**

HIDROFISOMETRA. f. *Med.* Malaltía de la matriu que pervé d' haver'hi acumulat gasos y serositats. **Hidrofisómetra.**

HIDROFISOMÈTRICH, CA. adj. *Med.* Relatiu a la hidrofisometría. **Hidrofisométrico.**

HIDROFITITA. f. *Min.* Cals muriática. **Hidrofitita.**

HIDROFITÔGRAF. s. y adj. Qui descriu les plantes aquátiques o 'n tracta per escrit. **Hidrofitógrafo.**

HIDROFITOGRAFÍA. f. *Bot.* Descripció de les plantes aquátiques. **Hidrofitografía.**

HIDROFITOGRÁFICH, CA. adj. *Bot.* Relatiu o pertanyent a la hidrofitografía. **Hidrofitográfico.**

HIDROFITÒLECH. s. y adj. Naturalista especialment dedicat a l' estudi de les plantes que viuen dins de l' aigua. **Hidrofitólogo.**

HIDROFITOLOGÍA. f. *Bot.* Coneixement dels carácters, formació y condicions de les plantes aquátiques. **Hidrofitología.**

HIDROFLOGOSIS. f. *Med.* Inflamació seguida de vessament de sanch. **Hidroflogoxis.**

HIDROFLUAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hidrofluòrich ab una base. **Hidrofluato.**

HIDROFLUOBÓRICH, CA. adj. *Quím.* Ácit compost d' hidrògen, fluor y boro. **Hidrofluobórico.**

HIDROFLUÒRICH, CA. adj. *Quím.* Epítet del ácit produit per la combinació del hidrògen ab el fluor. **Hidrofluórico.**

HIDROFLUOSILÍCICH, CA. adj. *Quím.* Hidrògen, fluor y sílice combinats. **Hidrofluosilícico.**

HIDROFLUOTITÁNICH, CA. adj. *Quím.* Combinació del hidrògen ab el fluor y 'l titani. **Hidrofluotitánico.**

HIDRÔFOB. m. Qui pateix hidrofobia. **Hidrófobo.**

HIDROFOBIA. f. Horror a l' aigua que solen tindre 'ls animals rabiosos. **Hidrofobia.**

HIDROFOSFAT. m. *Quím.* Fosfat combinat ab l' aigua. **Hidrofosfato.**

HIDROFOSFUR. m. *Quím.* Combinació d' hidrògen fosfurat y una base. **Hidrofosfuro.**

HIDROFTALMI. m. *Med.* Inflor edematosa de la conjuntiva, que se observa en els que pateixen de hidropesía. **Hidroftalmio.**

HIDROFTALMÍA. f. *Med.* Hidropesía dels ulls. **Hidroftalmía.**

HIDROFTÁLMICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la hidroftalmía. **Hidroftálmico.**

HIDRÒGEN. m. *Quím.* Substancia simple y un dels principals constitutius de l' aigua y de l' aire atmosèrich. **Hidrógeno.**

HIDROGENACIÓ. f. *Quím.* Acció y efecte d' hidrogenar o hidrogenarse. **Hidrogenación.**

HIDROGENAR. v. a. *Quím.* Barrejar ab hidrògen. **Hidrogenar.** || v. r. Combinarse ab l' hidrògen. **Hidrogenarse.**

HIDROGENAT, DA. adj. *Quím.* Saturat d' hidrògen. **Hidrogenado.**

HIDROGÈNESIS. f. *Med.* Malaltía ocasionada per la falta o excés d' hidrògen als humors. **Hidrogénesis.**

HIDROGENIA. f. Part de la cosmogonía que tracta de la formació de les grans masses d' aigua. **Hidrogenia.**

HIDROGÈNIT, DA. adj. *Quím.* Que conté hidrògen. **Hidrogénido.** || Se diu dels cossos gaseosos, quina combustió produeix hidrògen. **Hidrogénido.**

HIDROGEOLOGÍA. f. Historia de les aigües que hi há a la superficie de la terra. **Hidrogeología.**

HIDROGEOLÓGICH, CA. adj. Que pertany a la hidrogeología. **Hidrogeológico.**

HIDROGEOLOGISTA. s. y adj. Pèrit en hidrogeología. **Hidrogeólogo, hidrogeologista.**

HIDRÓGER, A. adj. Que conté aigua o serositat. **Hidrógero.**

HIDRÓGICH, CA. adj. Compost de terra y aigua. **Hidrógico.**

HIDROGLOSSIS. f. *Med.* Tumor aiguós que 's fá a la llengua. **Hidroglosis.**

HIDROGNOMONÍA. f. Art imaginaria pera descubrir les aigües que hi há sota terra. **Hidrognomonía.**

HIDROGNOMÔNICH, CA. adj. Pertanyent a la hidrognomonía. **Hidrognomónico.**

HIDROGNOMONISTA. m. La persona que estudia o posseeix la hidrognomonía. **Hidrognomonista.**

HIDROGNOSIA. f. Historia o coneixement de les aigües. **Hidrognosia.**

HIDROGOGIA. f. Art de nivellar les aigües. **Hidrogogía.**

HIDRÔGRAF. m. Pèrit en la hidrografía. **Hidrógrafo.**

HIDROGRAFÍA. f. Descripció de les aigües. **Hidrografía.**

HIDROGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la hidrografía **Hidrográfico.**

HIDROHIGRÔMETRE. m. Instrument pera conéixer l' humitat de l' atmósfera. **Hidrohigrómetro.**

HIDROL. m. *Farm.* Medicament aiguós. **Hidrol.**

HIDROLAT. m. *Farm.* Nòm farmacèutich de l' aigua destilada. **Hidrolato.** || adj. Medicament format per la disolució de qualsevulla substancia medicinal ab aigua. **Hidrolado.**

HIDROLATURA. f. *Farm.* La infusió o decocció de una substancia medicinal. **Hidrolatura.**

HIDRÔLECH. m. Qui 's dedica a la hidrología o qui la sap. **Hidrólogo.**

HIDROLI. m. *Farm.* Medicament que resulta de haver disolt algunes substancies ab aigua. **Hidróleo.**

HIDRÔLICH, CA. adj. *Med. y farm.* Que té l' aigua per base. **Hidrólico.**

HIDRÔLIT, A. adj. *Min.* Soluble a l' aigua. **Hidrólito.**

HIDROLITA. f. *Min.* Substancia mineral d' un color blanch, que conté molta aigua. **Hidrolita.**

HIDROLOCIA. f. *Farm.* Decocció o infusió usada còm medicament extern. **Hidrolocia.**

HIDROLOGÍA. f. Ciencia que tracta de l' aigua, de les seues diverses especies, qualitats, etc. **Hidrología.**

HIDROLÔGICH, CA. adj. Pertanyent a la hidrología. **Hidrológico.**

HIDROMANCIA. f. Art supersticiós d' endevinar per medi de l' aigua. **Hidromancia.**

HIDROMANTICH, CA. adj. Qui professa la hidromancia. **Hidromántico.**

HIDROMECÁNICH, CA. adj. Epítet de les máquines mogudes per l' aigua. **Hidromecánico.**

HIDROMEDIASTINA. f. *Med.* Mena d' hidropesía del mediastí. **Hidromediastina.**

HIDROMEL. m. Aigua barrejada ab mel. **Aguamiel.**

HIDROMÈLICH, CA. adj. *Farm.* Epítet dels medicaments que tenen per base l' hidromel. **Hidroméleo.**

HIDROMELÓ. m. Medicament d' hidromel y such de codony. **Hidrómelon, hidroméleon.**

HIDROMENINGITIS. f. *Med.* Inflamació de les meninges ab hidropesía. **Hidromeningitis.**

HIDROMETEOR. m. Meteor produit per l' aigua. **Hidrometeoro.**

HIDRÔMETRA. m. Qui 's dedica a la hidrometría. **Hidrómetra.**

HIDRÒMETRE. m. Instrument pera pesar els líquits. **Hidrómetro.**

HIDROMETRÍA. f. Part de la física que tracta de la medició dels fluits. **Hidrometría.** || *Med.* Hidropesía de la matriu. **Hidrometría.**

HIDROMÈTRICH, CA. adj. Pertanyent a l' hidròmetre o a la hidrometría. **Hidrométrico.**

HIDRONEUMÁTICH, CA. adj. Epítet d' un aparell destinat a recullir gasos insolubles a l'aigua. **Hidroneumático.**

HIDRONEUMATOCELE. m. *Med.* Trencadura que conté serositat y gas. **Hidroneumatocele.**

HIDRONEUMONIA. f. *Med.* Hidropesía de la freixura. **Hidroneumonía.**

HIDRONEUMÒNICH, CA. adj. Pertanyent a la hidroneumonía. **Hidroneumónico.** || s. y adj. Qui 'n pateix. **Hidroneumónico.**

HIDRONEUMOPERICARDIA. f. *Med.* Acumulació de serositat y gas al pericardi. **Hidroneumopericardia.**

HIDRONEUMOSARCA. f. *Med.* Bony plè d' aigua, de gas y d' una substancia pareguda a la carn. **Hidroneumosarca.**

HIDRONEUMOTÒRAX. m. *Med.* Vessament de sauch y de gas al pit. **Hidroneumotórax.**

HIDRÒNFAL. s. y adj. *Med.* Qui pateix hidronfalia. **Hidrónfalo.** || Relatiu o propi de la hidronfalia. **Hidrónfalo.**

HIDRONFALIA. f. *Med.* Tumor plè de serositat que 's fa al melich. **Hidronfalia.**

HIDRONOSIA. f. *Med.* Febre acompanyada de suor. **Hidronosia.**

HIDRONOSIS. f. *Med.* Exhalació serosa considerada com causa de malalties orgániques. **Hidronosis.**

HIDROOL. m. *Quím.* Nom de l' aigua qu' entra com a base de certes composicions químiques. **Hidrool.**

HIDROÒLAT. m. Aigua destilada. **Hidroolato.**

HIDROÔLEU. m. *Farm.* Solució aqüosa d' una substancia medicinal. **Hidroóleo.**

HIDROÔLIT. m. Aigua medicamentosa en que hi há disoltes varies substancies medicinals. **Hidroólito.**

HIDROÔLÍTICH, CA. adj. Que té propietats d' hidroòlit. **Hidroolítico.**

HIDROÔLUR. m. *Quím.* Aigua mineral **Hidrooluro.**

HIDROPALADOCIÁNICH, CA. adj. *Quím.* Calificació d' un ácit que resulta de la combinació del hidrògen ab el cianur de paladi. **Hidropaladociánico.**

HIDRÔPATA. s. y adj. *Med.* Partidari de la hidropatía. **Hidrópata.**

HIDROPATÍA. f. *Med.* Sistema mèdich que 's diferencía dels demés per emplear principal o exclusivament l' aigua comuna, freda pêl regular, pera curar les malalties. **Hidropatía.**

HIDROPÁTICAMENT. adv. m. D' un modo hidropàtich. **Hidropáticamente.**

HIDROPÁTICH, CA. adj. Lo pertanyent o relatiu a la hidropatía. **Hidropático.**

HIDROPEDICIS. f. *Med.* Suor excessiu. **Hidropedicis.**

HIDROPERICARDITIS. f. *Med.* Hidropesía del pericardi. **Hidropericardias, hidropericarditis.**

HIDROPERIONI. m. *Med.* El líquit que dilata 'l sach de la membrana caduca. **Hidroperionio.**

HIDROPERITONIA. f. *Med.* Hidropesía del peritoneu. **Hidroperitonia.**

HIDROPERITONITIS. f. *Med.* Hidropesía inflamatoria del peritoneu. **Hidroperitonitis.**

HIDROPERSULFAT. m. *Quím.* Hidrosulfat en quin la proporció del sofre es cinch vegades més gran que la del hidrògen. **Hidropersulfato.**

HIDROPESÍA. f. *Med.* Malaltía causada per l'aglomeració d' humors serosos a alguna part del cos. **Hidropesía.** || La del cap. **Hidrocéfal.** || Set violenta. || *Met.* Ansia d' alguna cosa. **Hidrepesía.**

HIDROPESÍA GENERAL. La que s' escampa per tot el cos. *Anasarca.*

HIDRÔPICH, CA. adj. *Med.* Qui pateix hidropesía. **Hidrópico.** || Lo que pertany a la hidropesía. **Hidrópico.**

HIDROPIRÈTICH, CA. adj. *Med.* Propi de la hidropiretis. **Hidropirético.** || Calificació de les malalties acompanyades de febre y de suor. **Hidropirético.**

HIDROPIRETIS. f. *Med.* Febre maligna acompanyada de disolució d' humors. **Hidropiretis.**

HIDROPLANIA. f. *Med.* Metástasis de l' acció suatoria de la pell o de qualsevulla altra part del cos. **Hidroplania.**

HIDROPLÁNICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la hidroplania. **Hidroplánico.**

HIDROPLATINOCIÁNICH, CA. adj *Quím.* Se diu d' un ácit en quin el cianur de platini fá de radical d' un hidrácit. **Hidroplatinociánico.**

HIDROPLEURIA. f. *Med.* Hidropesía del pit. **Hidropleura, hidropleuria.**

HIDROPLEURITIS. f. *Med.* Hidropesía de la pleura ab inflamació. **Hidropleuritis.**

HIDRÔPOTA. s. y adj. Que beu sempre aigua o que se 'n nudreix. **Hidrópota.**

HIDROPTALMÍA. f. *Med.* Hidropesía als ulls. **Hidroptalmía.**

HIDROQUELÔMETRE. m. Instrument pera amidar la velocitat dels líquits. **Hidroquelómetro.**

HIDROQUÍMICA. f. *Quím.* Part de la química que tracta de l' aigua. **Hidroquímica.**

HIDROQUÍMICH, CA. s. *Quím.* Qui entèn la hidroquímica o se n' ocupa. **Hidroquímico.** || adj. Propi de la hidroquímica. **Hidroquímico.**

HIDRORAQUITIS. f. *Med.* Hidropesía de la columna vertebral. **Hidroraquis, hidroraquitis.**

HIDRORÒDÓN. m. Composició d' aigua y oli de roses. **Hidrorodino, hidrorodón.**

HIDRORQUITIS. f. *Med.* Inflamació d'un testícul ab derramament de serositat. **Hidrorquitis.**

HIDRÔSCOP. s. Qui professa la hidroscopia. **Hidróscopo.** || Rellotge d' aigua. **Hidróscopo.**

HIDROSCOPIA. f. **Hidatoscopia.** || Art d' endevinar per medi de l' aigua.

HIDROSPIROYLICH. adj. *Quím.* Calificatiu del oli volátil d' ulmaria. **Hidrospiróilico.**

HIDRÔSQUEONIA. f. *Med.* Hidropesía de la túnica vaginal del testícul. **Hidrosqueonia.**

HIDROSSACARÍ, NA. adj. Compost d' aigua y sucre. **Hidrosacarino, hidrosacaroide, hidrosácaro.**

HIDROSSANA. f. *Min.* Varietat d' òpal blanch. **Hidrosana.**

HIDROSSARCA. f. *Med.* Tumor format per serositat y excrecencies carnoses. **Hidrosarca.**

HIDROSSARCOCELE. m. *Med.* Complicació del sarcocele ab l' hidrocele de la túnica vaginal. **Hidrosarcocele.**

HIDROSSAT. m. *Farm.* Aigua de roses barrejada ab hidromel. **Hidrosato.**

HIDROSSELENIAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hidrosselénich ab una base. **Hidroseleniato.**

HIDROSSELÈNICH, CA. adj. *Quím.* Calificació de un ácit produit pêl hidrògen combinat ab el seleni. **Hidroselénico.**

HIDROSSÍDER. m. *Quím.* Fosfur de ferro. **Hidrosídero, hidrosiderón.**

HIDROSSILICAT. m. *Min.* Silicat que conté aigua al estat de cristallisació **Hidrosilicato.**

HIDROSSOAT, DA. adj. Calificatiu dels animals que necessiten aigua a totes les etats y estats. **Hidrozoado.**

HIDROSSULFAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hidrossulfúrich ab una base. **Hidrosulfato.**

HIDROSSULFUR. m. *Quím.* Combinació del hidrògen sulfurat ab un altre cos. **Hidrosulfuro.**

HIDROSSULFURAR. v. a. *Quím.* Produir hidrògen sulfurat sobre qualsevol obgecte. **Hidrosulfurar.**

HIDROSSULFURAT, DA. adj. *Quím.* Que s' ha transformat en hidrossulfur. **Hidrosulfurado, hidrosulfúreo.**

HIDROSSULFÚRICH, CA. adj. *Quím.* Epítet del ácit compost de sofre y d' hidrògen. **Hidrosulfúrico.**

HIDROSTÁTICA. f. Part de la física que tracta del equilibri dels líquits. **Hidrostática.**

HIDROSTÁTICH, CA. adj. Lo que pertany a la hidrostática. **Hidrostático.**

HIDROTALÁSTICA. f. *Mar.* Art de navegar per sota l' aigua. **Hidrotalástica.**

HIDROTALCITA. f. *Min.* Mineral blanch y fullós com el talch, que 's trova a Noruega, unit a la esteatita. **Hidrotalcita.**

HIDROTAQUÍMETRE. m. Instrument pera amidar la velocitat de l' aigua. **Hidrotaquímetro.**

HIDROTECNIA. f. Part de la mecánica que tracta de la direcció de l' aigua. **Hidrotecnia.**

HIDROTELURAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hidrotelúrich ab una base. **Hidrotelurado.**

HIDROTELÚRICH, CA. adj. *Quím.* Calificatiu del ácit compost del hidrògen ab el telur. **Hidrotelúrico.**

HIDROTELUROCIÁNICH, CA. adj. *Quím.* Se diu de la combinació del hidrògen ab el cianur de telur. **Hidrotelurociánico.**

HIDROTERAPIA. f. *Med.* Tractament d' algunes malalties per medi de l' aigua. **Hidroterapia.**

HIDROTERÁPICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la hidroterapia. **Hidroterápico.**

HIDRÒTICH, CA. adj. *Med.* SUDORÍFICH.

HIDROTIONAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hidrotiònich ab una base. **Hidrotionato.**

HIDROTIÔNICH. adj. *Quím.* HIDROSSULFÚRICH.

HIDROTIONIT. m. *Quím.* Combinació del ácit hidrotionós ab una base. **Hidrotionito.**

HIDROTIONÓS. adj. m. *Quím.* Calificatiu d' un ácit produit per la combinació del hidrògen ab el sofre. **Hidrotionoso.**

HIDROTITA. f. *Med.* Hidropesía del sentit auricular. **Hidrotita.**

HIDROTITIS. f. *Med.* Acumulació d' humors o retenció de materies mucoses a la cavitat del tímpan y a les celdetes mastoidies, quan el conducte gutural, obstruit per una causa qualsevulla, no dona pas als mochs. **Hidrotitis.**

HIDROTÒRAX. m. *Med.* HIDRONEUMONIA.

HIDROTRISSULFAT. m. *Quím.* Trisulfat que conté aigua al estat de combinació. **Hidrotrisulfato.**

HIDROTRISSULFUR. m. *Quím.* Compost d' una part d' hidrògen ab tres de sofre. **Hidrotrisulfuro.**

HIDROXANTAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hidroxántich ab una base. **Hidroxantato.**

HIDROXÁNTICH, CA. adj. *Quím.* Calificació d' un ácit produit pel xantògen y l' hidrògen. **Hidroxántico.**

HIDROXIDI, A. adj. *Quím.* Reduit a òxit. **Hidroxídeo.**

HIDRÔXIT. m. *Quím.* Combinació de l' aigua ab un òxit. **Hidróxido.**

HIDRUR. m. *Quím.* Combinació del hidrògen y un altre cos que no sigui gaseós ni ácit, exceptuant l' oxígen. **Hidruro.**

HIDRURAT, DA. adj. *Quím.* Reduit al estat d' hidrur **Hidrurado.**

HIENA. f. *Zool.* Animal fer y crudel, semblant al llop, però ab les potes més curtes, el pel més aspre y la pell pintada de diferents colors. **Hiena.** || *Met.* La persona de mals sentiments.

HIENÍ, NA. adj. Propi dels instints de la hiena. **Hienino.**

HIENS. *Ter. Aranés.* FEMS.

HIERACIÓ. m. *Farm.* Coliri propi pera aclarir la vista. **Hieración.**

HIERADEMASSA. *Orog.* Collet de la serra de Bellmunt a miljorn de Vidrá, prov. de Barcelona; té uns 950 met. d' altitut.

HIERAPICRA. f. *Farm.* Electuari purgant. **Girapliega.**

HIERÁTICA. f. *Med. ant.* Nom d' un cataplasma emolient que s' aplicava pera calmar el mal de cor o dolor del ventrell, del fetge, etc. **Hierática.**

HIERÁTICH, CA. adj. Pertanyent a les coses sagrades o als sacerdots. **Hierático.**

HIEROGENIA. f. Ciencia que tracta del origen de les relligions. **Hierogenia.**

HIEROGLÍFICH. m. GEROGLÍFICH.

HIERÒGRAF. m. Persona versada en la hierografía. **Hierógrafo.** || m. Encarregat de guardar les coses sagrades. **Hierógrafo.**

HIEROGRAFÍA. f. Descripció de les diferentes relligions. **Hierografía.**

HIEROGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la hierografía. **Hierográfico.**

HIEROGRAMA. m. Carácter de la escriptura hieroglífica. **Hierograma.**

HIEROLOGÍA. f. Tractat sobre les coses sagrades. **Hierología.**

HIEROLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la hierología. **Hierológico.**

HIERÓN. m. *Arq. ant.* Circumvalació y dependencies exteriors dels temples. **Hierón.**

HIEROPIRA. f. *Med.* Mena d' erissipela, foch de Sant Antoni. **Hieropira.**

HIEROSCOPIT. f. Art d' endevinar per medi dels sacrificis.

HIESTRA. *Ter. Aranés.* FINESTRA.

HIETÒMETRA. s. y adj. La persona práctica en el cálcul de l' aigua caiguda en un lloch determinat y en el maneig del hietómetre. **Hietómetra.**

HIETÒMETRE. m. Instrument pera amidar la quantitat d' aigua que quan plou cau a un paratge donat y en cert temps determinat. **Histómetro.**

HIETOMETRÍA. f. Art d' usar del hietòmetre. **Hietometría.**

HIETOMETRICAMENT. adv. m. Segons les regles de la hietometría. **Hietométricamente.**

HIETOMÈTRICH, CA. adj. Pertanyent a la hietometria. **Hietométrico.**

HIEU, HIU. *Ter. Aranés.* FIL.

HIGIÁSTICA. f. *Med.* Conjunt de les parts de la medicina que tenen una relació immediata ab la conservació de la salut y 'l seu restabliment. **Higiástica.**

HIGIENE. f. *Med.* Part de la medicina que tracta dels medis de conservar la salut. **Higiene.**

HIGIÈNICAMENT. adv. m. Conforme ab les regles que prescriu la higiene. **Higiénicamente.**

HIGIÈNICH, CA. adj. Propi de la higiene. **Higiénico.**

HIGIENISTA. m. Versat en la higiene. **Higienista.**

HIGIOCERANIA. f. Vas de materia que no és perjudicial a la salut. **Higiocerania.**

HIGIOCERÁNICH, CA. adj. Propi de la higiocerania. **Higioceránico.**

HIGINI, A. n. p. **Higinio.**

HIGIONOM. m. Versat en la higionomía. **Higiónomo.**

HIGIONOMÍA. f. Tractat qu' ensenya l' us de les regles de la higiene. **Higionomía.**

HIGIONÒMICAMENT. adv. m. Segons les regles de la higionomía. **Higionómicamente.**

HIGIONÓMICH, CA. adj. Propi de la higionomía. **Higionómico.**

HIGMORO. m. *Med.* Dilatació que presenta la tú-

nica albugínia prop de la vora de dalt del testícul. **Higmoro.**

HIGRENTÈREON. m. *Med.* Materia subcutánia formada per l' absorció de la pell. **Higrentéreon.**

HIGROBAROSCOPIA. f. Part de la física que tracta del pés específich dels líquits. **Higrobaroscopia.**

HIGROBAROSCÔPICH, CA. adj. Pertanyent a la higrobaroscopia. **Higrobaroscópico.**

HIGROBLEFÁRICH, CA. adj. *Med.* Epítet dels conductes excretoris de la glánola llagrimal. **Higroblefárico.**

HIGROCOLIRI. m. *Farm.* Coliri líquit. **Higrocolirio.**

HIGROGAROSCOPIA. f. Tractat del pès específich dels líquits. **Higrogaroscopia.**

HIGRÔLECH. m. Qui está versat en la higrología. **Higrólogo.**

HIGROLOGÍA. f. Tractat respecte de l' aigua y dels demés líquits. **Higrología.** || *Med.* Tractat dels fluits del cos. **Higrología.**

HIGROLÔGICH, CA. adj. Pertanyent a la higrología. **Higrológico.**

HIGROMA. m. Quist aiguós, de la grossor d' un ou, aillat y plè de linfa. **Higroma.**

HIGRÔMETRE. m. Instrument pera amidar els graus d' humitat y sequetat del aire. **Higrómetro.**

HIGROMETRÍA. f. Ciencia pera conéixer la quantitat d' aigua que hi há al aire atmosfèrich. **Higrometría.**

HIGROMÈTRICAMENT. adv. m. De una manera higromètrica. **Higrométricamente.**

HIGROMETRICH, CA. adj. Propi de la higromètría. **Higrométrico.**

HIGROMETRICITAT. f. Qualitat de lo higromètrich. **Higrometricidad.**

HIGRÔSCOP. m. Instrument pera apreciar la existencia del vapor d' aigua que hi há al aire o a un gas. **Higróscopo.**

HIGROSCÔPICH, CA. adj. Pertanyent al higròscop y a la higroscopia o higrología. **Higroscópico.**

HIGROSCOPICITAT. f. Propietat que tenen els cossos de xuclar o despedir humitat. **Higroscopicidad.**

HIGROT. m. *Zool.* Insectes coleopters dificits que viuen als estanys. **Higroto.**

Higrot

HIGROTOLOGÍA. f. **Higrología.**

HIGROTOLÔGICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la higrotologia o higrología. **Higrotológico.**

HIGUERAS. *Geog.* Poble de la prov. de Castelló, bisb. de Segorb, part. jud. de Viver; és al N. de Serra Espina y té 373 habitants.

HIGUER. *Ter. Aranés.* HIVERN.

HIGUERUELAS. *Geog.* Poble de la prov. de Valencia, bisb. de Segorb, part. jud. de Xelva; és entre montanyes, a la vora d' un barranch y té 484 hab.

HILACTOR. m. *Astron.* Nom d' una constelació. **Hilactor.**

HILARI. m. Nom propi d' home. **Hilario.**

HILARI SACALM (Sant). *Geog.* Vila de la prov. de Gírona, part. jud. de Santa Coloma de Farnès; té 2,506 hab. y és remarcable per les seues aigües medicinals.

HILOGENIA. f. Origen de la materia. **Hilogenia.**

HILÓN. m. *Med.* Trencadura del iris del ull. **Hilón.**

HILL. *Ter. Aranés.* FILL.

HILLOL. *Ter. Aranés.* FILLOL.

HILLAR. m. Cada un dels costats del prim del ventre, aixís en les persones com en els animals. **Hijar.**

HIMANTOSSIS. f. *Med.* Malaltía de la gola. **Himantosis.**

HIMAS. m. *Med.* Prolongació y aprimament de la epiglotis. **Himas.**

HIMEN. m. *Anat.* Replech membranós que sol haver'hi a la entrada de la vagina de les verges. Fil. **Himen.** || *Bot.* Capoll o pelleta que rodeja 'l botó de la flor. **Himen.**

HIMENEU. m. Mot grech que equival a casament, boda. **Himeneo.** || GENERACIÓ.

HIMENÔGRAF. m. Qui 's dedica a la himenografía. **Himenógrafo.**

HIMENOGRAFÍA. f. *Anat.* Part de la anatomía que tracta de les membranes. **Himenografía.**

HIMENOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la himenografía. **Himenográfico.**

HIMENÔLECH. m. Versat en himenología. **Himenologista, himenólogo.**

HIMENOLOGÍA. f. *Anat.* Tractat de les membranes del cos animal. **Himenología.**

HIMENOLÔGICH, CA. adj. *Anat.* Propi de la himenología. **Himenológico.**

HIMENÔPTER. adj. *Entom.* Se diu dels insectes que tenen ales membranoses. **Himenóptero.**

HIMENÓPTERS: 1, vespa; 2, abella

HIMENOPTERÔLECH. Qui 's dedica a la himenopterología. **Himenopterólogo.**

HIMENOPTEROLOGÍA. f. *Entom.* Part de la zoología que tracta dels insectes himenòpters. **Himenopterología.**

HIMENOPTEROLÔGICH, CA. adj. *Entom.* Lo pertanyent o relatiu a la himenopterologia. **Himenopterológico.**

HIMENOPTEROLOGISTA. m. La persona que 's dedica a la himenopterología. **Himenopterólogo, himenopterologista.**

HIMENOTOM. *Cir.* Instrument pera la dissecció de les membranes. **Himenótomo.** || Instrument pera foradar l' himen. **Himenótomo.**

HIMENOTOMÍA. f. *Anat.* Part de l' anatomía que tracta de la dissecció de les membranes. **Himenotomía.** || *Cir.* Operació que té per obgecte foradar l' himen. **Himenotomía.**

HIMENOTÔMICH, CA. m. *Cir.* Qui fa la himenotomía. **Himenotómico.** || adj. Propi de la himenotomía. **Himenotómico.**

HIMNARI. m. Colecció d' himnes. **Himnario.**

HIMNE. m. Cant en alabança de Deu, dels sants y de la patria. També 's diu d' una composició poètica qu' alaba y pondera a un hèroe, a un gran personatge, o bé als fets maravellosos. **Himno.**

HÍMNICH, CA. adj. Propi del himne. **Himnico.**

HIMNÔGRAF. m. La persona versada en la poesía himnica. **Himnógrafo.**

HIMNOGRAFÍA. f. Génre de poesía que té per obgecte 'ls himnes. **Himnografía.** || Colecció d' himnes. **Himnario, himnografía.**

HIMNOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent al himne y a la himnografía. **Himnográfico.**

HIMNÔLECH. m. Qui s' ocupa de himnología. **Himnólogo.**

HIMNOLOGÍA. f. Tractat de la poesia himnica. **Himnología.** || Recitació y cant dels himnes. **Himnología.**

HINA. f. Deu, vena d' aigua. **Hingla.** || f. ANGONAL.

HINC. adv. ll. *Ant.* AQUÍ.

HINXA. f. Punxa petita.

HINXAR. v. a. *Met.* Burxar, induir, instigar a fer quelcom.

HIOIDES. m. *Anat.* Nom d' un os del coll, semblant a una U. **Hioides.**

HIOVERTEBROTOMÍA. f. *Vet.* Operació que té per obgecte obrir els tolans de les bestiès. **Hiovertebrotomía.**

HIP. m. Sanglot. **Hipo.**

HIPANTIMONIÓS, A. adj. *Quím.* Epítet del primer grau d' oxidació produit per l' antimoni. **Hipantimonioso.**

HIPANTIMÔNIT. m. *Quím.* Combinació del ácit hipantimoniós ab una base. **Hipantimónito.**

HIPÁNTROP. s. *Med.* Atacat d' hipantropía. **Hipántropo.**

HIPANTROPÍA. f. *Med.* Manía per la qual el pacient se creu convertit en cavall. **Hipaniropía.**

HIPANTRÔPICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la hipantropía. **Hipantrópico.**

HIPARSENIÓS, A. adj. *Quím* S' aplica al segón dels sulfurs que 's desprenen del arsènich. **Hiparsenioso.**

HIPARTIMÓS. adj. *Quím.* Epítet del segon dels sulfurs del arsènich. **Hipartimoso.**

HIPELIQUIOLOQUÍA. f. Part de la veterinaria qu' ensenya a conéixer la etat del cavall, examinantli les dents. **Hipeliquioloquía.**

HIPENTERA. f. *Anat.* Víes gènito-urinaries, part interior del sistema mucós. **Hipentera.**

HIPER. Veu grega que vol dir aument o superposició, y entra en la formació de moltes paraules científiques.

HIPERÁURICH, CA. adj. *Quím.* Combinació en que hi entra més or qu' altra cosa. **Hiperáurico.**

HIPERBÁTICH, CA. adj. *Min.* Que té un carácter dominant entre 'ls minerals. **Hiperbático.**

HIPÈRBATON. m. *Gram.* Figura que consisteix en la transposició de paraules. **Hipérbaton.**

HIPERBIDASME. m. *Ret.* Figura per la que 's cambia un accent, posantlo a una lletra que no 'l necessita. **Hiperbidasmo.**

HIPÈRBOLA. f *Mat.* Figura corbilínea que resulta de la secció feta per un plá que talla dos conus iguals oposats pêl vèrtix. La figura que resulta de la secció de cada conus se diu *hipèrbola,* y les dues juntes, *hipèrboles conjugades* u *oposades.* **Hipérbola.**

HIPÈRBOLE. f. *Ret.* Figura qu' exagera una cosa aumentantla o disminuintla ab excés. **Hipérbole.**

HIPERBÔLICAMENT. adv. m. *Ret.* Ab hipèrbole. **Hiperbólicamente.**

HIPERBOLICH, CA. adj. *Mat.* y *Ret.* Lo pertanyent a la hipèrbola y a la hipèrbole. **Hiperbólico.** || Calificatiu del tò més elevat que tenía la musica grega. **Hiperbólico, hiperbóleo.**

HIPERBOLIFORME. adj. *Mat.* Epítet de la corba de forma semblant a la hipèrbola. **Hiperboliforme.**

HIPERBOLISAR. v. n. *Ret.* Usar d' hipèrboles. **Hiperbolizar.**

HIPERBOLISME. m. *Ret.* L' us continuat de la hipèrbole. **Hiperbolismo.**

HIPERBOLOIT. m. *Geom.* Sòlit format per la revolució de la meitat d' una hipèrbola alentorn del eix més llarch. **Hiperboloide.**

HIPERBORI, A. adj. Exposat al vent de tramontana, que corre per les parts septentrionals; se aplica als pobles y montanyes que hi há en aquelles parts. **Hiperbóreo.**

HIPERCARDIOTROFÍA. f. *Med.* Aument de volúm del cor. **Hipercardiotrofía.**

HIPERCARDIOTRÔFICH, CA. adj. *Med.* Lo que és propi o té relació ab la hipercardiotrofía. **Hipercardiotrófico.**

HIPERCATARCIA. f. *Med.* Purgació excessiva. **Hipercatarcia.**

HIPERCINESIA f. *Met.* Irritabilitat nerviosa en alt grau. **Hipercinesia.**

HIPERCLORAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hiperclòrich ab una base. **Hiperclorato.**

HIPERCLÔRICH. adj. *Quím.* Calificatiu dels oxácits de clorus. **Hiperclórico.**

HIPERCRINIA. f. *Med.* Aument de secrecions. **Hipercrinia.**

HIPERCRISIS. f. *Med.* Crisis més forta que les que s' observen ordinariament. **Hipercrisis.**

HIPERCRÍTICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la hipercrisis. **Hipercrítico.** || Censor rígit, exagerat. **Hipercrítico.**

HIPERCROMA. f. *Med.* Bultet carnós que ix al gran ángul dels ulls prop de la carúncula. **Hipercroma.**

HIPERCUSSIA. f. *Med.* Sensació auditiva qu' aumenta 'ls sons. **Hipercusia.**

HIPERDULÍA. f. El cult que 's dona a María Santíssima. **Hiperdulía.**

HIPERDÚLICH, CA. adj. Propi de o relatiu al cult de la Verge María. **Hiperdúlico.**

HIPEREFRIDOSSIS. f. *Med.* Suor excessiu. **Hiperefridosis.**

HIPEREMESSIA. f. *Med.* Vòmit excessiu. **Hiperemesia, hiperemesis.**

HIPERENCÈFAL. m. *Med.* Monstre que té 'l cervell en gran part o tot fora del cap **Hiperencéfalo.**

HIPERENCEFALIA. f. *Med.* Deformitat que consisteix en tindre 'l cervell fora del cap. **Hiperencefalia.**

HIPERENTERITIS. f. *Med.* Inflamació excessiva dels budells. **Hiperenteritis.**

HIPERENTEROTROFIA. f. *Med.* Aument de volúm dels budells. **Hiperenterotrofia.**

HIPEREPÍDOSIS. f. *Med.* Creixement extraordinari d' una part del cos. **Hiperepidosis.**

HIPERESSIA. f. *Med.* Funció que desempenya un conjunt d' orgues o un orgue sol del cos. **Hiperesia.**

HIPERESTENIA. f. *Med.* Excés de contractilitat. **Hiperestenia.**

HIPERESTESSIA. f. *Med.* Sensibilitat excessiva. **Hiperestesia.**

HIPEREXÓSMOSIS. f. *Med.* Exòsmossis excessiva. **Hiperexósmosis.**

HIPERFLOGOSSIS. f. *Med.* Inflamació que 's trova al seu més alt grau de força. **Hiperflogosis.**

HIPERGASTRONERVIA. f. *Med.* Excés d' acció nerviosa al ventrell. **Hipergastronervia.**

HIPERGÈNESSIS. f. *Med.* Monstruositat per excés de força generatriu. **Hipergénesis.**

HIPERGEUSTIA. f. *Med.* Sensibilitat excessiva del paladar. **Hipergeustia.**

HIPERHEMIA. f. *Med.* Superabundancia de sanch. **Hiperhemia.**

HIPERHEMITIS. f. *Med.* Inflamació aguda de la sanch. **Hiperhemitis.**

HIPERIDROSIS. f. *Med.* Suor excessiva. **Hiperidrosis.**

HIPERIODAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hiperiòdich ab una base. **Hiperiodato.**

HIPERIÔDICH. adj. *Quím.* Epítet d' un dels oxácits de iodo. **Hiperiódico.**

HIPERMANGANAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hipermangánich ab una base. **Hipermanganato.**

HIPERMANGÁNICH, CA. adj. *Quím.* Calificatiu d'un dels ácits de manganesa. **Hipermangánico.**

HIPERMETRÍA. f. Figura poètica que 's comet quan se divideix una dicció, acavant un vers en la primera part y començant l' altre per la segona. **Hipermetría.**

HIPERMOLÍBDICH, CA. adj. *Quím.* S' aplica a un dels sulfurs que produeix el molíbden, y a certes sals que tenen per base 'l meteix ácit. **Hipermolíbdido.** HIPERMOLÍBDICH POTÁSSICH. Combinació d' una sal hipermolíbdica ab un' altra de potassa. *Hipermolíbdico potásico.*

HIPERÔSTOSSIS. f. *Med.* Excrecencia d' un os. **Hiperóstosis.**

HIPERÔXIT, DA. adj. Qu' és punxagut en gran manera. **Hiperóxido.** || m. *Quím.* Oxit que té un excés d' oxígen. **Hiperóxido.**

HIPERQUEMATOSSIS. f. *Med.* Tumor cuniforme. **Hiperquematosis.**

HIPERSARCOSSIS. f. *Med.* Desenrrotllo excessiu del teixit celular a alguna part del cos y especialment a les parts ulcerades. **Hipersarcosis.**

HIPERSPLENALGIA. f. *Med.* Neuralgia violenta de la melsa. **Hipersplenalgia.**

HIPERSPLENOTROFIA. f. *Med.* Aument considerable de volúm de la melsa. **Hipersplenotrofia.**

HIPERSTANYÓS, A. adj. *Min.* Epítet dels sulfurs que produeixen estany. **Hiperestañoso.**

HIPERSTEN. m. *Miner.* Substancia en la que la pirámide superior dels cristalls acava ab dues cares molt estretes. **Hipersteno.**

HIPERSTENA. f. *Miner.* Varietat de piròxen que's presenta en mases fulloses d' un color pardo o broncejat. **Hiperstena.**

HIPERSTENITA. f. *Miner.* Roca composta de hiperstena y de sausurita. **Hiperstenita.**

HIPERSÚLFIT. m. *Quím.* Combinació en que hi entra sofre ab excés. **Hipersúlfido.**

HIPERSULFOCIÁNIT. m. *Quím.* Combinació de sofre y de cianògen, en la que aquest fá algunes vegades l' efecte d' ácit. **Hipersulfociánido.**

HIPERSULFOCIANÔGEN. m. *Quím.* Combinació de cianògen y de sofre en qu' aquest derrer hi entra ab excés. **Hipersulfocianógeno.**

HIPERSULFOCIANUR. m. *Quím.* Combinació del hipersulfocianògen ab cossos simples. **Hipersulfocianuro.**

HIPERSULFOMOLÍBDAT. m. *Quím.* Combinació del hipersúlfit de molibdeu ab una base de sofre. **Hipersulfomolíbdato.**

HIPERSULFUR. m. *Quím.* Sulfur ab excés de sofre. **Hipersulfuro.**

HIPERTIRÓN. m. *Arq.* Mena de replá o fris que 's posa demunt del cimaci de les portes dòriques. **Hipertirón.**

HIPERTONÍA. f. *Med.* Aument de propietats vitals. **Hipertonía.**

HIPERTÔNICH, CA. adj. *Med.* Lo que produeix una tonicitat excessiva. **Hipertónico.** || Referent a la hipertonía. **Hipertónico.**

HIPERTONIFICACIÓ. f. *Med.* Excessiu tò vital. **Hipertonificación.**

HIPERTROFIA. f. *Med.* Aument excessiu del teixit dels orgues del cos. **Hipertrofia.**

HIPERTROFIARSE. v. r. *Med.* Desenrrotllarse per hipertrofia. **Hipertrofiarse.**

HIPERTROFIAT, DA. adj. *Med.* Se diu dels orgues que han sofert o experimenten hipertrofia. **Hipertrofiada.**

HIPERTRÔFICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la hipertrofia. **Hipertrófico.**

HIPERVENOSITAT. f. *Med.* Predominació del sistema venós al organisme. **Hipervenosidad.**

HIPERZOODINAMIA. f. *Med.* Aument excessiu de activitat animal. **Hiperzoodinamia.**

HIPETRO. adj. *Arq.* Calificació antiga dels temples qu' eren al descobert. **Hipetro.** || m. Temple rodejat per un ordre de columnes exterior e interiorment, y 'l mitg descobert **Hipetro.**

HIPETROMAQUIA. f. Combat a camp ras. **Hipetromaquia.**

HIPIÁTRICA. f. *Vet.* Art de conéixer les malaltíes dels cavalls. **Hipiátrica veterinaria.**

HIPIÁTRICH, CA. adj. *Vet.* Pertanyent a la hipiátrica. **Hipiátrico.**

HIPIATRE. m. *Vet.* La persona instruída en la hipiátrica **Hipiatro.**

HÍPICH, CA. adj. Propi dels cavalls. **Hipiano, hípico.**

HIPNALIA. f. *Med.* Dormida magnètica. **Hipnalia.**

HIPNALISME. m. *Med.* L' adormiment causat pêl magnetisme. **Hipnalismo.**

HIPNALISTA. s. *Med.* La persona adormida per medi del magnetisme. **Hipnalista, sonámbulo.**

HIPNALÍSTICH, CA. adj. *Med.* Propi del hipnalisme. **Hipnalístico.**

HIPNEPTE. s. La persona qu' endevina mentres se trova a l' estat d' hipnalisme. **Hipnepte.**

HIPNIATRE. s. *Med.* Qui prescriu remeis durant el seu adormiment magnètich. **Hipniatro.**

HIPNIONIRIA. f. *Med.* Hipnalisme acompanyat de somnis. **Hipnioniria.**

HIPNOBLEPSIA. f. *Med.* Sonambulisme vident de les persones magnetisades. **Hipnoblepsia.**

HIPNOFOBIA. f. *Med.* Mena de somni pesat. **Hipnofobia.**

HIPNÔFONI, A. s. Qui parla o canta adormit. **Hipnófono.**

HIPNÔGRAF. m. *Med.* Qui escriu sobre 'l dormir. **Hipnógrafo.** || Qui escriu dormint. **Hipnógrafo.**

HIPNOGRAFÍA. f. *Med.* Tractat sobre 'l dormir. **Hipnografía.**

HIPNÔLECH. m. *Med.* Qui s' ocupa de la hipnología. **Hipnólogo.**

HIPNOLOGÍA. f. Tractat de la sòn y del desvetllament. **Hipnología.**

HIPNOLÔGICA. f. *Med.* Part de la higiene que fixa l' hora y la duració de la sòn. **Hipnológica.**

HIPNOLÔGICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la hipnología y a la hipnològica. **Hipnológico.**

HIPNÔLOQUO. s. y adj. *Med.* Qui enraona mentres dorm. **Hipnolócuo.**

HIPNÔTICH, CA. adj. *Med.* Estat particular en que 's tenen totes les facultats y l' organisme còm endormit. **Hipnótico.** || Lo que pertany al hipnotisme; lo que fá sòn. **Hipnótico.**

HIPNOTISADOR, A. s. Qui hipnotisa.

HIPNOTISAR. v. a. Fer dormir a una persona o bestia per medi de la sugestió mental o per altre medi. **Hipnotizar.**

HIPNOTISME. m. Facultât que tenen certes persones y certs animals de dormirse quan volen mirant fixament alguna cosa lluenta posada prop de llurs ulls. **Hipnotismo.** || Dormida especial provinenta de aquesta facultat. **Hipnotismo.**

HIPNOTISTA. m. HIPNOTISADOR.

HIPOAÇOAT. m. *Quím.* Producte de la combinació del ácit hipoaçòtich ab una base. **Hipoazoato.**

HIPOAÇÒTICH. adj. y m. *Quím.* Se diu d' un dels oxácits d' áçoe. Hipoazótico.

HIPOCALICIA. f. *Bot.* Estat de les plantes que tenen el cálcer sota l' ovari. Hipocalicia.

HIPOCAMP. m. *Ictiol.* Cavall marí. Hipocampo. || *Med.* Protuberancia dels ventrículs del cervell. Hipocampo.

HIPOCARP. m. *Bot.* Part de la planta ont descansa 'l fruit. Hipocarpo.

HIPOCATARSIA. f. *Med.* Purgació suau, insuficient. Hipocatarsia.

HIPOCATÁRSICH, CA. adj. *Med.* Epítet dels purgants suaus. Hipocatársico.

HIPOCISTOTOM. m. *Cir.* Instrument pera operar la hipocistotomía. Hipocistótomo.

HIPOCISTOTOMÍA. f. *Med.* Talla perineal. Hipocistotomía.

HIPOCLÒRICH. m. Nòm científich y racional del ácit oxiclòrich. Hipoclórico.

HIPOCÒFOSSIS. f. *Med.* Duresa de l' oído. Hipocófisis, hipocofosia.

HIPOCONDRI. m. *Anat.* Qualsevulla de les dues parts laterals de la regió epigástrica situada sota les costelles falses. Hipocondrio.

HIPOCONDRÍA. f. *Med.* Malaltía crònica que 's manifesta per una susceptibilitat excessiva, mals de ventre y alteració de la digestió, sense que per això se sembli estar malalt. Hipocondría. || TRISTESA.

HIPOCONDRIAL. adj. *Med.* Lo pertanyent a la hipocondría. Hipocondrial.

HIPOCÒNDRICH, CA. adj. *Med.* Qui pateix d' hipocondría. Hipocondríaco. || Pertanyent a la hipocondría o als hipocòndrichs. Hipocóndrico. || MANIÁTICH. || m. pl. *Anat.* Les parts del costats de sota les costelles sobre 'l fetge y la melsa. Hipocondrios.

HIPOCORIASSIS. f. *Vet.* Fluxió d' ulls propia de les besties de cárrega. Hipocoriasis.

HIPOCRANI. m. *Med.* Bony que surt entre 'l crani y la duramáter. Hipocráneo.

HIPOCRÁS. m. Beguda de ví, canyella, sucre y altres varis ingredients. Hipocrás. || Hipòcrates, célebre metge grech. Hipocrás.

HIPOCRESSÍA. f. Virtut fingida, dissimulo y ficció de les bones costums y bones obres. Hipocresía.

HIPÒCRITA. m. y f. Qui fingeix ésser bo essent dolent. Hipócrita.

HIPOCRITÁÇ, ÇA. adj. aum. Hipocritón.

HIPÒCRITAMENT. adv. m. Ab hipocressía. Hipócritamente.

HIPOCRITET, A. adj. dim. Hipocritillo.

HIPODESME. m. *Med.* Mena d' envenat de mitg cos, molt usat pels antichs. Hipodesis, hipodesmo.

HIPÒDROM. m. y f. Lloch destinat a les cúrses de cavalls. Hipódromo.

HIPOEMA. f. *Med.* Efusió de sanch a l' ull. Hipoema.

HIPÒFACH. s. y adj. Qui s' alimenta de carn de cavall. Hipófago.

HIPOFAGIA. f. Manía o costúm de menjar carn de cavall. Hipofagia.

HIPOFASSIA. f. *Med.* Un dels nòms de la catarata de l' ull. Hipofasia. || Porció de substancia cerebral que circunscriu l' infundíbul: algunes vegades se dona aquest nòm a la glándula pituitaria. Hipofasia

HIPÓFISSIS. f. *Med.* Porció de substancia cervical que rodeja l' infundíbul. Hipófisis.

HIPOFLEGMASÍA. f. *Med.* Inflamació lleugera. Hipoflegmasía.

HIPÒFORA. f. *Med.* Llaga fonda y fistolosa. Hipófora.

HIPOFOSFAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hipofosfòrich ab una base. Hipofosfato.

HIPOFOSFIT. m. *Quím.* Sal que resulta de la combinació del ácit hipofosforós ab una base. Hipofosfito.

HIPOFOSFÒRICH, CA. adj. *Quím.* Epítet d' un ácit intermedi entre 'l fosfòrich y 'l fosforós. Hipofosfórico.

HIPOFOSFORÓS, A. adj. *Quím.* Epítet del primer grau d' acidificació del fósfor. Hipofosforoso.

HIPOFTALM. adj. *Med.* Que té vermella la part de baix dels ulls. Hipoftalmo.

HIPOFTALMÍA. f. *Med.* Inflamació de la part inferior de l' ull. Hipoftalmía.

HIPOFTÁLMICH, CA. *Med.* Concernent a la hipoftalmía. Hipoftálmico.

HIPÓGALA. f. *Med.* Vessament de llet a les cambres de l' ull. Hipógala.

HIPOGASTRE. m. *Med.* y

HIPOGASTRI. m. *Med.* Part del ventre compresa a la regió umbilical, les illades y 'l baix ventre. Hipogastrio, hipogastro.

HIPOGÁSTRICH, CA. adj. *Anat.* Lo que pertany al baix ventre. Hipogástrico.

HIPOGASTROCELE. m. *Med.* Trencadura que 's presenta a l' hipogastre. Hipogastrocele.

HIPOGASTROREXIA. f. *Med.* Esquinç del hipogastri. Hipogastrorexia.

HIPOGENI, A. adj. *Min.* Calificació de les roques formades sota de les altres, y quina forma y estructura no s' han desenrotllat a la superficie. S' aplica a l' ull de serp o granet. Hipogeno.

HIPOGEU. m. *Arquit.* Capella o edifici soterrani. Hipogeo.

HIPOGINIA. f. *Bot.* Nòm donat a la inserció dels estams o de la corola sota de l' ovari o sobre 'l receptacle del pistil. Hipoginia.

HIPOGÍNICH, CA. adj. *Bot.* Calificació que 's dona a la inserció dels estams sota del ovari. Hipogínico.

HIPOGLÓS, A. adj. *Med. y anat.* Epítet dels nirvis que hi há a la llengua, a la qual donen el sentit del gust. Hipogloso.

HIPOGLÓSSIDA. f. *Med.* Inflamació y ulceració de la part de sota de la llengua. Hipoglósida.

HIPOGLOSSIS. f. *Med.* Part de sota de la llengua. Hipoglosis.

HIPOGLOTIA. f. *Med.* Tumor que 's fá sota de la llengua. Hipoglotia.

HIPOGNAT. m. *Med.* Qui té la monstruositat de la hipognatía. Hipognato.

HIPOGNATÍA. f. *Med.* Implantació d' un cap rudimentari demunt la extremitat de la barra inferior. Hipognatía.

HIPOGNÁTICH, CA. adj. *Med.* Semblant a la hipognatía. Hipognático.

HIPÓGRIF. m. Monstre fabulós ab ales, mitg cos de grif y mitg de cavall. Hipógrifo.

HIPOHÈMICA. f. *Med.* Inflamació crònica de la sanch. Hipohémica.

HIPOLINFA. f. *Med.* Disminució de la linfa. Hipolinfa.

HIPÒLIT. m. Nòm propi d' home. Hipólito.

HIPÒLITA. f. *Vet.* Pedra groga que 's trova al fel y als budells del cavall. Hipólita. || f. Nòm propi de dona. Hipólita.

HIPOMANES. m. *Vet.* Humor que surt de les parts de l' euga quan va moguda. Hipomanes.

HIPOMANÍA. f. Passió gran pels cavalls. Hipomanía. || *Vet.* Frenesí o rabia dels meteixos. Hipomanía.

HIPOMANIÁTICH, CA. adj. Se diu de la persona qu' és frenètica pêls cavalls. **Hipomaníaco, hipómano.**

HIPÔMETRE. m. *Vet.* Instrument que serveix pera amidar l' alçaria del cavall. **Hipómetre.**

HIPOMOCLI. m. El punt d' apoi en que s' afirma la palanca pera alçar pesos. **Hipomoclio, hipomoclión.**

HIPONITRIT. m. *Quím.* Combinació del ácit hiponitrós ab una base. **Hiponitrito.**

HIPONITRÓS, A. adj. *Quím.* Calificació d' un ácit intermedi entre 'l nítrich y 'l nitrós. **Hiponitroso.**

HIPOPATÔLECH, CA. m. *Vet.* Qui entén la hipopatología. **Hipopatólogo.**

HIPOPATOLOGÍA. f. *Vet.* Patología del cavall. **Hipopatología.**

HIPOPATOLÒGICH, CA. adj. *Vet.* Pertanyent a la hipopatología. **Hipopatológico.**

HIPOPEDI. m. *Med.* Emplastre que s' aplica a la planta del peu. **Hipopedio.**

HIPOPETALIA. f. *Bot.* Estat d' una planta que té la corola insertada sota del ovari. **Hipopetalia.**

HIPOPIÓ. m. *Med.* Bonyet que surt a la còrnia o a les cambres de l' ull. **Hipopión.**

HIPOPÔTAM. m. *Zool.* Animal, paquiderm de gran corpulencia que viu als grans rius y renilla còm un cavall. **Hipopótamo.**

HIPOQUIM. m. *Med.* Vessament d' un humor espès al globus de l' ull. **Hipóquimo.**

HIPORITA. f. *Min.* Pedra argilosa que té la forma d' una qüa de cavall. **Hiporita.**

HIPOSARGA. m. *Med.* Tumor fixo que ocupa una part del abdòmen. **Hiposarca, hiposarcidio.**

HIPOSFAGMA. m. *Med.* Vessament de sanch a la conjunctiva. **Hiposfagma.**

HIPOSFENAL. adj. *Med.* Epítet dels ossos que son sota l' esfenoides. **Hiposfenal.**

HIPÔSOM. m. *Med.* Membrana d' algunes cavitats del cos. **Hipósomo.**

HIPOSPADIES. m. *Med.* Forat de la vía urinaria sota la glándula. **Hipospadias.**

HIPOSPATISME. m. *Cir. ant.* Operació que 's practicava pera evitar la fluxió dels ulls, y consistía en tallar la pell del front, descobrint el pericrani. **Hipospatismo.**

HIPOSQUEOTOMÍA. f. *Cir* Operació del sarcocele. **Hiposqueotomía.**

HIPOSQUEOTÔMICH, CA. adj. *Cir.* Propi de la hiposqueotomía. **Hiposqueotómico.**

HIPOSSOM. m. *Med.* Nòm donat a les membranes que separen dues cavitats. **Hipozomo.**

HIPOSSOICH, CA. adj. *Min.* Epítet donat als terrenos inferiors ont s' hi troven restes de cossos orgánichs. **Hipezoico.**

HIPOSSULFANTIMÔNIT. m. *Quím.* Sal produída per la combinació del sulfit hipantimoniós ab una sulfobase. **Hiposulfantimónito.**

HIPOSSULFARSENIT. m. *Quím.* Sal que resulta de la combinació del sulfit hipoarseniós ab una base. **Hiposulfarsenito.**

HIPOSSULFAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hiposulfúrich ab una base. **Hiposulfato.**

HIPOSSULFIT. m. *Quím.* Combinació del ácit hiposulfurós ab una base. **Hiposulfito.**

HIPOSSULFÚRICH, CA. adj. *Quím.* Epítet d' un ácit que té un poch menys d' oxígen que 'l sulfúrich. **Hiposulfúrico.**

HIPOSSULFURÓS, A. adj. *Quím.* Epítet d' un ácit de sofre en que l' oxígen hi entra en la més petita proporció. **Hiposulfuroso.**

HIPOSTÁFILA. f. *Med.* Allargament o caiguda del gargamelló. **Hipostáfila.**

HIPÔSTASIS. f. *Med.* Sediment que a voltes fá la orina. **Hipóstasis, hipostema.** || f. *Teol.* Supòsit o persona. S' usa parlant de les tres persones de la Santíssima Trinitat. **Hipóstasis.**

HIPOSTÁTICAMENT. adv. m. D' un modo hipostátich. **Hipostáticamente.**

HIPOSTÁTICH, CA. adj. *Teol.* Personal, lo pertanyent a la hipóstasis. S' aplica a la unió del Verb ab la naturalesa humana. **Hipostático.**

HIPOSTENIA. f. *Med.* Disminució de forces. **Hipostenia.**

HIPOSTEOGRAFÍA. f. *Vet.* Osteología del cavall. **Hiposteología, hiposteografía.**

HIPOSTEÔLECH. m. *Quím.* Qui 's dedica a la hiposteología o hiposteografía. **Hiposteologista, hiposteógrafo.**

HIPOSTIBIÓS. adj. *Quím.* Epítet d' un sulfit de antimoni. **Hipostibioso.**

HIPOSTIBIT. m. *Quím.* Combinació del ácit hipostibiós ab una base. **Hipostibito.**

HIPOSTILBITA. f. *Min.* Varietat d' estilbita que's trova en glòbuls poch lluents. **Hipostilbita.**

HIPOSTROF. m. *Med.* Cambi de posició d' un malalt al llit. **Hipostrofo.** || Recaiguda d' una malaltía. **Hipostrofo.**

HIPOTECA. f. Finca que queda empenyada pera respondre del pago d algún crèdit. **Hipoteca.**

HIPOTECA ESPECIAL. *For.* La que s' estableix sobre alguna o algunes coses determinades y no sobre tots els bens. *Hipoteca especial.*

HIPOTECA GENERAL. *For.* La que 's fá sobre tots els bens del deutor ab els fruits y tot. *Hipoteca general.*

HIPOTECA PRETORIA. *For.* La que per contumacia del reu que no vol comparéixer dona 'l jutge al acreedor entregantli 'ls bens pera que 's reintegri del seu crèdit. *Hipoteca pretoria.*

HIPOTECA PRINCIPAL. *For.* La que respon en primer lloch a la seguretat d' un contracte. *Hipoteca principal.*

HIPOTECA PRIVILEGIADA. *For.* La que no segueix l' ordre d'antiguitat o de fetxes quan hi há concurs de acreedors hipotecaris, sino que dona dret al acreedor pera ésser preferit als demés, encara que siguin més antichs qu' ell. *Hipoteca privilegiada.*

HIPOTECA PROPIAMENT JUDICIAL. *For.* La que 's fá per medi de la vía executiva regular, en virtut de instrument que porta aparellada l' execució. *Hipoteca propiamente judicial.*

HIPOTECA SIMPLE. *For.* La que no dona al acreedor pera reintegro del seu crèdit altra preferencia que la de la seua fetxa. *Hipoteca simple.*

HIPOTECA SUBSIDIARIA. *For.* La que s' estableix pera 'l cas en que no n' hi hagi prou ab la principal. *Hipoteca subsidiaria.*

HIPOTECABLE. adj. Lo que pot ésser hipotecat. **Hipotecable.**

HIPOTECADAMENT. adv. m. Ab hipoteca. **Hipotecadamente.**

HIPOTECAR. v. a. Empenyar, donar en prenda. **Hipotecar.**

HIPOTECARI, A. adj. Pertanyent a la hipoteca. **Hipotecario.** || s. y adj. El notari o l' encarregat de guardar els llibres d' hipoteques y de fer'hi les apuntacions corresponents. **Hipotecario.**

HIPOTECARIAMENT. adv. m. Intervenint'hi hipoteca. **Hipotecariamente.**

HIPOTECAT, DA. p. p. **Hipotecado.**

HIPOTENAR. m. *Anat.* Eminencia que hi há al palmell de la má y que correspòn al quint os del metacarp. **Hipotenar.** || Tota eminencia del palmell de la má o del de la planta del peu. **Hipotenar.**

HIPOTENUSA. f. *Geom.* El costat més llarch d'un triángul rectángul, o la ratlla oposada al ángul recte. **Hipotenusa.**

HIPÒTESSIS. f. Suposició d' una cosa possible o impossible pera tréure 'n alguna conseqüencia. **Hipótesi, hipótesis.** || *Ret.* Qüestió particular o definida sobre persones o accions particulars. **Hipótesis.**

HIPÒTESSIS FUNICULAR. Sistema físich pera graduarse 'l baròmetre, qu' en compte del pes de l' atmósfera suposa la existencia d' una corda sumament prima y sensible, quina major o menor dilatació produeix la elevació o descens del mercuri dins dels tubus o canó. *Hipótesis funicular.*

HIPOTÈTICAMENT. adv. m. D' un modo hipotètich. **Hipotéticamente.**

HIPOTÈTICH, CA. adj. Pertanyent a la hipòtessis o que s' hi funda. **Hipotético.**

HIPOTIPOSA. f. y

HIPOTIPOSIS. f. *Ret.* Figura que descriu les coses ab tanta exactitut y particularitat y ab uns colors tan vius, que sembla tíndrerles devant. **Hipotiposis, demostración.**

HIPOTOMÍA. f. *Vet.* Anatomía del cavall. **Hipotomía.**

HIPOTOMISTA. m. *Vet.* Qui 's dedica a la hipotomía. **Hipotomista, hipótomo.**

HIPOTRAQUELIÓ. m. *Anat.* Part inferior del coll. **Hipotraquelión.**

HIPOVANADAT. m. *Quím.* Sal produída per la combinació del ácit hipovanádich ab una base. **Hipovanadato.**

HIPOVANÁDICH, CA. adj. *Quím.* Calificació d' un dels ácits produits per la combinació del vanadi ab l' oxígen. **Hipovanádico.**

HIPOXIDAT, DA. adj. *Quím.* Que 's trova poch oxidat. **Hipoxidado.**

HIPSI. m. Guió o ratlleta horitsontal que uneix dues paraules.

HIPSILOGLOS. m. *Med.* Muscle que pertany a la llengua y al os hioides. **Hipsilogloso.**

HIPSÒGRAF. m. Persona entesa en la hipsografía. **Hipsógrafo.**

HIPSOGRAFÍA. f. Descripció dels llochs elevats. **Hipsografía.**

HIPSÒMERIA. f. Supresió o eliminació de varis divisors en una eqüació. **Hipsomeria.**

HIPSÒMETRA. s. Qui entèn l' hipsometría. **Hipsómetra.**

HIPSÒMETRE. m. *Fís.* Instrument pera amidar la diferencia d' alçada entre dos punts, per comparació de llurs respectives temperatures ab la de l' aigua bullenta. **Hipsómetro.**

HIPSOMETRÍA. f. Art d' amidar l' altura absoluta d' un punt qualsevol del globus. **Hipsometría.**

HIPSOMÈTRICAMENT. adv. m. Segons la hipsometría. **Hipsométricamente.**

HIPURAT. m. *Quím.* Combinació d' ácit hipúrich ab una base. **Hipurato.**

HIPÚRICH. adj. m. *Quím.* Calificació d' un ácit que hi há als pixats dels animals herbívors en general. **Hipúrico.**

HIPURITA. f. *Min.* Mena de pedra ab la figura de una qüa de cavall. **Hipurita.**

HIRCÁ, NA. adj. Cosa d' Hircania. **Hircano.** || s. Epítet del mar Caspi. **Hircano.**

HIRCAT. m. *Quím.* Combinació del ácit hírcich ab una base. **Hircato.**

HIRCH. m. *Zool.* Mena de cabra selvatge. **Hirco.**

HIRCÍ, NA. adj. *Zool.* Qu' és análech o pertany al boch. **Hircinio.** || *Bot.* Se diu de certes plantes que fan una fetor semblanta a la del boch. **Hircinio.**

HÍRCICH, CA. adj. *Quím.* Epítet dels ácits produits per la savonificació de la hircina. **Hírcico.**

HIRCINA. f. *Quím.* Substancia que s' extreu del greix del boch o cabró. **Hircina.**

HIRCÍPEDI, A. adj. *Zool.* Que té 'ls peus de cabra. **Hircípedo.** || Sobrenom dels sátirs perque tenien els peus o potes de cabra. **Hircípedo.**

HIRCIPELE, A. adj. *Zool.* De pel semblant al del boch. **Hircipelo.**

HIRCISME. m. Fetor que fan les aixelles de certs homes. **Sobaquina, hircismo.**

HIRMA. f. Nòm de dona.

HIRUDINACIÓ. f. *Med.* Aplicació de sangoneres.

HISENDA. f. Les heretats y terres que algú posseeix. **Hacienda.** || Els bens y riqueses. **Hacienda.** || Ministeri de Hisenda. **Hacienda.**

FERSE HISENDA. fr. Comprarla. *Hacendarse.*

QUI TÉ HISENDA Y NO LA VEU, SE FÁ POBRE Y NO S' HO CREU. *Ref.* Ab que s' indica 'ls considerables perjudicis ab que comunament está subgecte qui abandona enterament les seues coses al cuidado d' un altre. *Hacienda, tu dueño te vea; quien tenga hacienda que la atienda, y sino, que la venda.*

HISENDARSE. v. r. Adquirir bens. **Hacendarse.**

HISENDAT, DA. adj. Qui té molta hisenda. **Hacendado, heredado.** || m. Rich. **Rico, pudiente, heredado.** || Pagès que travalla hisenda propia. **Cosechero.**

HISENDETA. f. dim. **Hacendeja.**

HISGINA. f. Principi de la cotxinilla qu' és lo que li dona 'l color. **Hisgina.** || Tint de color de grana. **Hisgina.**

HISINGERITA. f. *Min.* Mena de silicat de ferro hidratat. **Hisingerita.**

HISNIGIRITA. f. *Min.* Mena de n trat aluminós que 's trova a la Escandinavia.

HISOP. m. *Bot.* Planta de la fam. de les llabiades, d' uns 40 centímetres d'alta, de moltes branques, de fulles llargues, estretes y llises, semblantes a les de la sajulida, les flors en forma d' espiga d' un blau hermós. **Hisopo.** || Pal rodó de metall gaire bé sempre ab una bola foradada al cap, pera espargir l' aigua benei-ta en certes funcions d' Iglesia. || SALPASSER. || Nòm propi del millor fabulista grech.

Brot d' hisop

HISOPET. m. *Bot.* SAJULIDA DE MONTANYA.

HISOPIFOLIAT, DA. adj. De flors semblantes a les del hisop. **Hisopifoliado.**

HISOPINA. *Quím.* Álcali que alguns químichs suposen que hi há al hisop. **Hisopina.**

HISÒPIT. m. Ví preparat ab hisops còm a remei.

HISPÁ, NA. s. y adj. **Hispano.**

HISPALENSE. s. y adj. Sevillá; natural o propi de Sevilla. **Hispalense.**

HISPAN (Raimón). *Biog.* Bisbe catalá del sigle XII que va morir en 1215. Va ésser un dels homes més remarcables del seu temps, per sa sabiduría y virtuts. Va lliurar al rei conqueridor de la tutela de Simó de Montfort. Va ésser el segon bisbe d' Albarracín, després de lliurada dels infidels aquella ciutat.

HISPANI, A. s. y adj. Natural o propi d' Espanya. **Hispano.**

HISPANIA. f. Nom llatí d' Espanya. **Hispania.**

HISPÁNICH, CA. adj. Pertanyent a o propi d' Espanya. **Hispánico.**

HISPANI-AMERICÁ. Que té relació ab els paissos d' Amèrica ont se parla 'l castellá per haver sigut colonies d' Espanya. *Hispano-americano.*

HISPANI-ROMÁ. Que pertany a la dominació dels romans. *Hispano-romano.*

HISPANISAR. v. a. Acréixer l' influencia d' Espanya en les altres terres.

Hister

HISPANISME. m. Carácter dels pobles hispans, en la llengua, costums, etc.

HISTER. m. *Zool.* Insectes coleòpters clavicornis, negres y brillants que vegeten en els cadavres y als llochs putrefactes. **Hister.**

HISTERA. f. MATRIU.

HISTERALGIA. f. *Med.* Dolor o mal a la matriu. **Histeralgia.**

HISTERANDRIA. f. *Bot.* Mena de plantes que tenen més de deu estams inserts a un ovari inferior. **Histerandria.**

HISTERÁNDRICH, CA. adj. *Bot.* Pertanyent a la histerandria. **Histerándrico.**

HISTÈRICH. m. *Med.* Mal de mare. **Histérico, mal de madre.** || adj. Qui pateix d' histerisme.

HISTERISME. m. *Med.* Nom científich de la malaltía que vulgarment se diu mal de mare. **Histerismo, histérico.**

HISTERITIS. f. *Med.* Inflamació de la matriu. **Histeritis.**

HISTEROBUBONOCELI. f. *Med.* Trencadura de la matriu que surt per l' anell inguinal. **Histerobubonocele.**

HISTEROCELE. f. *Med.* Trencadura causada pêl pas de la matriu atravessant el peritoneu. **Histerocele.**

HISTEROCÍSTICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la matriu o a la bufeta. **Histerocístico.**

HISTEROCISTOCELE. f. *Med.* Trencadura de la matriu y de la bufeta alhora. **Histerocistocele.**

HISTEROFISSA. f. *Med.* Dilatació de la matriu pêls gasos. **Histerofisa.**

HISTERÔGRAF. m. *Med.* Qui 's dedica a la histerografía. **Histerógrafo.**

HISTEROGRAFÍA. f. *Med.* Descripció de les malaltíes de la matriu. **Histerografía.**

HISTEROLITA. f. *Min.* Pedra o petrificació que s' assembla a les parts genitals de la dona. **Histerolita.**

HISTEROLOGÍA. f. *Ret.* Figura que consisteix en el trastorn dels pensaments, com efecte de l' agitació del esperit. **Histerología.**

HISTEROLOXIA. f. *Med.* Obliqüitat de la matriu. **Histeroloxia.**

HISTERÔMANA. f. *Med.* La dona atacada de histeromanía. **Histerómana.**

HISTEROMANÍA. f. *Med.* Furor uterí. **Histeromanía.**

HISTEROPTOSIS. f. *Med.* Trastorn de la matriu. **Histeroptosis.**

HISTERORREA. f. *Med.* Vessament de la matriu. **Histerorrea.**

HISTERÔSCOP. m. *Med.* Instrument ab quin auxili 's pot veure 'l coll de la matriu. **Histeróscopo.**

HISTEROSTOMÁTOM. m. *Cir.* Instrument pera tallar el coll de la matriu, quan la duricia esquirrosa priva 'l part. **Histerostomátomo.**

HISTEROSTOMATOMÍA. f. *Cir.* Tall que 's fá al coll de la bufeta. **Histerostomatomía.**

HISTEROTOM. m. *Cir.* Instrument pera obrir la matriu. **Histerótomo.**

HISTEROTOMÍA. f. *Med.* Anatomía de la matriu. **Histerotomía.** || *Cir.* La operació cessárea. **Histerotomía.**

HISTEROTOMOTOCIA. f. *Med.* Art de facilitar el part per medi de la incisió de la matriu. **Histerotomotocia.**

HISTÒGEN, A. adj. Epítet de la substancia animal generativa dels teixits orgánichs. **Histógeno.**

HISTOGENIA. f. Formació dels teixits orgánichs. **Histogenia.** || Coneixement de la formació dels meteixos teixits. **Histogenia.**

HISTÒGRAF. m. Qui 's dedica a la histografía **Histógrafo.**

HISTOGRAFÍA. f. Descripció dels teixits orgánichs **Histografía.**

HISTOLOGÍA. f. Historia dels teixits orgánichs. **Histología.**

HISTOLOGISTA. m. Qui 's dedica a la histología. **Histologista.**

HISTONOM. m. Qui 's dedica a la histonomía. **Histónomo.**

HISTONOMÍA. f. Tractat sobre les lleis a que están subgectes la formació y disposició dels teixits orgánichs. **Histonomía.**

HISTORIA f. Narració, exposició de fets passats. **Historia.** || Contes, fábula. **Historia.** || *Pint.* La tapiçería o quadro que representa algun fet històrich. **Historia.** || pl. RAONS, CONTES.

HISTORIA NATURAL. Ciencia que s' ocupa en regonéixer, distingir, classificar y descriure 'ls éssers naturals. *Historia natural.*

HISTORIA UNIVERSAL. La que comprèn tots els temps y pobles del mon. *Historia universal.*

DEIXARSE D' HISTORIES. fr. Anar directament a lo substancial. *Dejarse de historias, de rodeos ó cuentos.* || Deixarse de raons. *Acabados sean cuentos; vaya el diablo por ruin.*

FICARSE EN HISTORIES. fr. Ficarse en coses ardues que no s' entenen ni poden desembolicarse. *Meterse en historias.*

NO ESTAR PER HISTORIES. fr. No estar per brochs o raons. *No estar para enredos ó chismes.*

HISTORIAÇA. f. *Aum.* **Historión.**

HISTORIADAMENT. adv. m. D' una manera historiada. **Historiadamente.**

HISTORIADOR, A. m. y f. Escriptor d' histories. **Historiador, historiógrafo.**

HISTORIAL. adj. HISTÒRICH.

HISTORIALMENT. adv. m. HISTÒRICAMENT.

HISTORIAIRE. m. HISTORIADOR.

HISTORIAR. v. a. Narrar els fets passats, escriure historia.

HISTORIAT, DA. adj. Adornar ab escenes històriques. || *Ter.* Llenguatge o representació exagerades.

HISTÒRICAMENT. adv. m. D' un modo històrich. **Históricamente, historialmente.**

HISTÔRICH, CA. adj. Lo pertanyent a la historia. **Histórico, historial.**

HISTORIETA. f. dim. **Historieta.**

HISTORIÔGRAF. m. **Historiador.**

HISTORIOGRAFÍA. f. Art d' escriure la historia. **Historiografía.**

HISTORIÔLECH. m. Qui escriu o sap historiología. **Historiólogo.** || En sentit de burla, un mal historiador. **Historiólogo.**

HISTORIOLOGÍA. f. Ciencia que tracta de la filosofía de la historia. **Historiología.**

HISTRIÓ, NA. s. y adj. Comediant, còmich, pallaço, volantí, saltimbanquis. **Histrión.**

HIVERN. m. La estació més freda del any, que 's comença a 22 de Desembre y acava a 21 de Març. **Invierno.**

NI HIVERN SENSE CAPA, NI ESTIU SENSE CARABAÇA. *Ref.* Denota que totes les coses tenen llur temps. *Ni en invierno sin capa, ni en verano sin calabaza.*

HIVERNACLE. m. INVERNACLE.

HIVERNADA. f. La temporada d' hivern. **Invernada.**

HIVERNADER. m. Lloch còmodo pera passar l' hivern. **Invernáculo, invernadero.** || Lloch pera criar 'hi, en regions fredes o temperades, plantes tropicals o que sols viuen ab una temperatura molt alta. **Invernáculo, invernadero.**

HIVERNAL. adj. Propi del hivern, pertanyent al hivern. **Invernal.**

HIVERNAR. v. a. Passar l' hivern. **Invernar.**

HIVERNENCH, CA. adj. Pertanyent al hivern. **Invernizo.** || Mena de fruita que madura a l' hivern. || Propi del hivern. **Invernizo.**

HIX. *Geog.* Caseriu de la Cerdanya francesa agregat al ajuntament de Bourg Madame. En la seua iglesia, del sigle XI, s' hi conserva una antigua pica d' aigua beneita y una Magestat molt notable. La població havía sigut capital de la Cerdanya en els temps mitgevals, fentse célebre pels seus mercats. El rei Alfons I va sejornar a Hix desde 1172 a 1196, en els mesos d' estiu.

HO. pron. Còm: *ho diré.* **Lo.** || ¡**Oh!** || Indica 'l subgecte del qual se fa referencia.

HOBISNE. m. Sistema filosòfich de Tomás Hobbes, moralista inglés.

HOC. adv. *Ant.* Sí. || pron. AÇÓ. || ENCARA.

HOC CERT ÉS. m. adv. p. u. Certament, en veritat. *Si por cierto, cierto.*

HOC LOCO. *Loc. llatina.* En aquest lloch; s' adopta a la conversa en son sentit recte.

HOC OPUS HIC LABOR EST. *Expr. llatina.* Veusaqui la dificultat, aquesta és la obra. Equival a *Prou fácil és fer propósits d' esmena, més no ho és l' executarlos.*

HODÒMETRE. m. Instrument pera amidar l' espai recorregut. **Hodómetro.**

HODOMETRÍA. f. Art d' amidar les distancies recorregudes. **Hodometría.**

HOENTS. m. pl. *Ant.* OYENTS.

HOFMANISTA. m. Partidari de les doctrines heretiques d' Hoffman.

¡**HOLA!** interj. Que denota novetat y extranyesa. ¡**Hola!** || adv. De cridar. ¡**Hola!**

HOLANDA. f. BATISTA. || Aiguardent sense anís.

HOLANDÈS, A. adj. Cosa d' Holanda. **Holandés.** || m. Idioma d' Holanda. **Holandés.** || m. Cert tamany de paper quelcòm més curt que 'l marca major, molt usat en la tipografía. Certa enquadernació.

A LA HOLANDESA. m. adv. Al us d' Holanda; s' aplica més particularment a certa mena de cobertes de llibre. *Á la holandesa.*

HOLCIMOS. m. *Med.* El fetge atacat d' un tumor. **Holcimos.**

HOLICISME. m. Locució comuna a totes les llengües que procedeixen d' una meteixa mare.

HOLO. Veu grega que significa tot y s' anteposa a varies paraules.

HOLOCAUST. m. Sacrifici en que 's consumia al foch tota la víctima. **Holocausto.** || La víctima que s' ofería en sacrifici. **Holocausto.** || *Met.* SACRIFICI.

HOLOCAUSTE. m. HOLOCAUST.

HOLOEDRÍA. f. *Min.* Cristall holoèdrich. **Holoedría.**

HOLOÈDRICH, CA. adj. Que té complertes totes les seues cares. **Holoédrico.**

HOLOFÁNER, A. adj. *Entom.* Epítet de les metamorfosis complertes dels insectes. **Holofánero.**

HOLOFLÍCTIT. m. *Med.* Mena de pústula. **Holoflíctido.**

HOLOFRÍA. f. *Zool.* Infusoris poligastrichs que se troven als bassals d' aigües a poca fondaria.

HOLOGÁSTRICH, CA. adj. Que té l' abdòmen ample. **Hologástrico, hologastro.**

HOLÒGRAF, A. adj. *For.* Se diu del paper o disposició, especialment testamentaria, escrita y firmada de má del qui la fa u otorga. **Ológrafo.**

HOLÔMETRE. m. Instrument pera pendre l' altura angular d' un punt sobre l' horitsó. **Holómetro.**

HOLOMETRÍA. f. Art d' emplear l' holòmetre. **Holometría.**

HOLOMÈTRICAMENT. adv. m. Segons la holometría. **Holométricamente.**

HOLOMÈTRICH, CA. adj. Pertanyent a la holometría. **Holométrico.**

HOLOPÈTAL, A. adj. *Bot.* Que té 'ls seus pètals sencers. **Holopétalo.**

HOLÒPOR, RA. adj. *Fís.* Qu' és tot ell porós. **Holóparo, poroso.**

HOLÔPTER, A. adj. Que té les ales complertes. **Holóptero.**

HOLOTÔNICH, CA. adj. *Med.* Propi de les malalties qu' ataquen tot el cos; lo que les hi pertany. **Holotónico.**

HOLOTURI. m. *Zool.* Mena de crinoide, dita ortiga de mar, que al tocarla produeix un dolor molt viu. **Holoturio.**

HOLOTURIA. f. *Zool.* Genre de radiaris pareguts a unes masses informes, ab la pell plena de forats. **Holoturia.**

HOLOTÚRIT, DA. adj. Pertanyent o paregut al holoturi. **Holotúrido.**

HOM. m. HOME. || UN HOM. || JO.

JOVE HOM DE RIBERA. Moço de platja. *Mozo de playa ó de mar.*

PITJOR ÉS HOM DESLLENGUAT QUE CAVALL DESENFRENAT. *Ref.* Manifesta qu' és preferible alguna desditxa al descrèdit o afront, perque aquest es irreparable, y aquella pot tindre remei. *Quien la fama ha perdida, muerto anda en la vida; sanan cuchilladas, más no malas palabras: más hiere mala palabra, que espada afilada.*

QUAN UN HOM SE PENSA ESTAR BÉ, 'LS POLLS LI PIQUEN. *Ref.* Denota la inconstança y volubilitat de les coses terrenes. *En este mundo cansado, ni bien cumplido ni bien acabado.* || Se sol dir quan algú ha millorat la condició del seu estat y li dura poch. *A días claros obscuros nublados.*

HOMALOCÈFAL, A. adj. Que té 'l cap aplanat. **Homalocéfalo.**

HOMALÒFIL, A. adj. *Bot.* Que té les fulles planes. **Homalófilo.**

HOMATGE. m. *Ant.* HOMENATGE. || SUMISSIÓ.

HOME. m. Animal racional. **Hombre.** || El varó. **Hombre, varón.** || Qui ha arrivat a la etat viril, que regularment és dels 25 als 45 o 50 anys. **Hombre.** || MARIT. || Qui té 'ls requisits convenients pera alguna cosa. **Hombre.** || Junt ab alguns substantius, per medi de la preposició *de*, qui poseeix les qualitats o coses significades per ells, còm: *home de valor, d' honor,* etc. **Hombre.** || SÚBDIT, VASSALL.

HOME ABONAT. De crèdit. *Hombre de crédito.*

HOME A HOME. m. adv. CAP A CAP.

HOME APASSIONAT NO VOL ÉSSER CONSOLAT. *Ref.* Denota que qui está posseit d' una veëment aflicció no admet consol. *Hombre apasionado no quiere ser consolado.*

HOME BRUT: PLEBEU.

HOME CASAT, BURRO ESPATLLAT. *Ref. fam.* Denota que l' home quan se casa s' abat molt, perdent la llivertat de solter y adquirint noves obligacions. *Casado y mal día todo en un día.*

HOME COBART, NO TROVA DONA BONICA. *Ref.* Denota que moltes vegades no 's logra lo que 's vol per no atrevirse a demanar'ho. *Al hombre osado, la fortu-*

na le da mano; quien no se aventura, no anda ni á caballo ni á mula.

HOME COMANAT AB SES PROPIES MANS. *Loc. ant.* Vassall qu' ha prestat jurament en raó del feut que té de son senyor, que 's feia ab bes u òscul a les mans. *Hombre juramentado.*

HOME D' ARMES. Qui anava a la guerra ab coraça, morrió, llança y demés armes de ferro, aixís pera ell com pèl seu cavall. *Hombre de armas.*

HOME DE BARQUES: MARINER.

HOME DE BAIX ESTAMENT O DE BAIXA MÁ. *Hombre de baja esfera.*

HOME DE BARRABÁS. Dolent, pervers. *Hombre de Barrabás, del diablo.*

HOME DE BÉ. Home honrat, que cumpleix puntualment les seues obligacions. *Hombre de bien ó de hecho.*

HOME DE BÉ A TOTES PASSADES O DE TOTS QUATRE QUARTOS. Home de bé a més no poder. *Hombre de bien ó á macha martillo.*

HOME DE BIGOTIS. Qui té enteresa o severitat. *Hombre de bigotes.*

HOME DE CENTURIES O D' UN SIGLE. Qui sobressurt entre 'ls del seu temps. *Hombre de un siglo.*

HOME DE CONSELL: CONSELLER.

HOME DE CORATGE. Valent, animós, generós y magnánim. *Hombre de corazón ó de gran corazón.*

HOME DE DAGA, TOT SE CONCAGA. *Ref.* Denota que la por fa portar armes a alguns, no essent aquesta la seua professió. *Cargado de hierro, cargado de miedo.*

HOME DE DEU. Beneit. *Hombre de Dios, santo varón.*

HOME DE DINERS. Rich. *Hombre adinerado.*

HOME DE DISTINCIÓ. Qui ve de bona familia. *Hombre de distinción ó distinguido.*

HOME DE DUES CARES O DE MALA FE. *Met.* Fals, traidor. *Hombre de dos caras ó de intención.*

HOME D' ETAT, VELL. *Hombre de días ó entrado en años; hombre mayor.*

HOME D' ESGLEAS: *Ant.* ECCLESIÁSTICH.

HOME D' ESTAT. Personatge u home de cort. *Hombre de corte ó de Estado.* || Politich, cortesá. *Hombre de Estado.*

HOME D' EXPERIENCIA. Pràctich y versat en les coses. *Hombre de experiencia.*

HOME DE FET. Qui ha proceit constantment ab honradesa y exactitut. *Hombre de hecho.*

HOME DE FONDO O DE TALENT. Qui te gran capacitat. *Hombre de fondo.*

HOME DE FORMA. Judiciós, entenimentat, puntual, exacte. *Hombre de forma ó de peso.*

HOME DE FORTUNA. Qui de curts principis arriva a grans empleus o riqueses. *Hombre de fortuna.*

HOME DE GRAN LECTURA. *Literato*

HOME DE GUST. Home de bona elecció. *Hombre de gusto.* || Qui 's tracta bé. *Hombre de gusto.* || *Irón.* De mal gust. *Hombre de mal gusto.*

HOME D' HUMOR. Home alegre y de bulla. *Hombre de humor.*

HOME DE LA VIDA AIRADA. El de vida llicensiosa, y 'l que 's precía de valent. *Hombre de la vida airada.*

HOME DEL CAMP. Qui 's dedica al art del pagès. *Hombre del campo.*

HOME DE LLETRES: LLETRAT.

HOME DE MÁ MORTA. *Ant.* Vassall del feudalisme, que no tenía successió. *Hombre de mano muerta.*

HOME DE MALA VIDA. HOME DE LA VIDA AIRADA.

HOME DE MANS, DE MUNYECA, DE BRAÓ, etc. Qui és robust, fort y valent. *Hombre de puños.*

HOME DE MOLTS OFICIS, POBRE SEGUR. *Ref.* Literal. *Quien muchos oficios tiene, de hambre se muere.*

HOME DE NEGOCIS. Negociant. *Hombre de negocios.*

HOME DE PALLA. Qui val pera poch. *Hombre de paja.* || *Met.* Qui en nom d' un altre emprèn algun negoci o arrendament. *Capa rota, cabeza o testa de hierro.*

HOME DE PARATGE. *Ant.* VEÍ. || *Ant.* Tots aquells de bons solars qu' ajudaven als sobirans en llurs conquistes. *Hombre de paraje.*

HOME DE PASSATGE: PASSATGER.

HOME DE PÈS. El sensat o judiciós. *Hombre de peso.*

HOME DE PIT. Valerós, constant, de gran serenitat. *Hombre de pecho.* || Fort y atrevit. *Hombre de pelo en pecho.*

HOME DE POCH MÉS O MENYS O DE POCH SE ME 'N DONA. Home sense importancia. *Hombre de poco más ó menos.*

HOME DE PRO. L' home de bé, savi o útil al públich. *Hombre de pro ó de provecho.*

HOME DE PROFIT. HOME DE PRO.

HOME DE SEGONA INTENCIÓ. El maliciós y astut. *Hombre de intención.*

HOME DE SUPOSICIÓ. Home de distinció, de caràcter. *Hombre de cuenta.*

HOME DESDIT NO VAL UN ARDIT. *Ref.* Ab que 's nota al qui no cumpleix la seua paraula o se 'n retracta. *Hombre sin palabra, no vale nada.*

HOME D' UPA. El de molta suposició o de molta autoritat. *Hombre de copete.* || Qui és molt estimat o aplaudit per les seues prendes naturals y obra ab cordura, o té gran empleu. *Hombre de tamaño.*

HOME DE VERES O VERÍDICH. Home naturalment sério y enemich de bromes. *Hombre de veras.*

HOME DE VILA. Veí d' estament pla d' alguna vila o lloch, a distinció del noble. *Villano.*

HOME ENAMORAT MAI CASA AB SOBRAT. *Ref.* Denota que 'ls enamorats regularment son dissipadors, y no procuren estalviar. *Hombre enamorado, nunca casa por sobrado.*

HOME ESCANYAT. Avaro, mesquí. *Hombre menudo, ruin.*

HOME ESPIRITUAL. El dedicat a la virtut y contemplació. *Hombre espiritual.*

HOME EXPERIMENTAT. HOME D' EXPERIENCIA.

HOME FET. Qui ha arrivat a la etat adulta. *Hombre hecho.* || *Met.* Instruit o versat en alguna facultat. *Hombre hecho.*

HOME FRANCH. Ingenu, de veritat. *Hombre liso, ó llano, francote.*

HOME MÉS VARIABLE QUE 'L VENT O QUE 'L CAMALLEÓ. Molt inconstant. *Más mudable que el camaleón ó que una veleta.*

HOME PERA POCH. De poch esperit. *Hombre para poco.*

HOME PERA TOT. Qui té aptitut o suficiencia pera desempenyar qualsevulla cosa. *Hombre de armas tomar.*

HOME PLÈ. *Met.* Molt savi. *Hombre lleno.*

HOME POBRE, PLÈ DE TRACES O CARREGAT DE MANYES. *Ref.* Ensenya que la pobresa es comunament enginyosa, y posa en práctica tots els medis possibles pera 'l seu alivi. *Hombre pobre todo es trazas: la necesidad hace maestro.*

HOME PREVINGUT VAL PER DOS. *Ref.* Ensenya quant serveix la prevenció pera conseguir fácilment lo que se desitja. *Hombre prevenido ó apercibido vale por dos.* || Ensenya que qui 's prevé a temps porta vensuda la meitat del perill. *Hombre apercibido, medio combatido.*

HOME PROPI. *Ant.* Vassall poseit en propietat, o la persona donada en senyoriu juntament ab la terra, en virtut de lo qual pagava certs tributs al senyor. *Collazo.*

HOME ROIG NO 'T FACI GOIG; Y HOME ROIG Y GOS PELUT PRIMER MORT QUE CONEGUT. *Ref.* Denota que tant els homes de aquest pel com els dits animals solen ésser dolents de mena. *La persona sanguínea y el perro lanudo, primero muerto que lo vea ninguno; de este pelo ni gato ni perro.*

HOME VALENT Y BOTA DE BON VI AVIAT S' ACAVEN. *Ref.* ACAVARSE.

HOME XAPAT. De molt judici. *Hombre de peso ó de chapa.*

AL HOME BAJÁ DONEULI 'L DIT Y SE 'N PENDRÁ LA MÁ. *Ref.* Aconsella que no 's tingui molta familiaritat ab els malcriats, pera que no 's prenguin més

confiança de la que 'ls hi correspòn. *Al villano dale el pie y tomará la mano.*

AL HOME GELÓS, D' UN MAL FERNHI DOS. *Ref.* Denota qu' un gelós ab les seues impertinencies dona motiu a que la dona li sigui infidel. *Al hombre celoso el cuerno en el ojo.*

AL HOME MAJOR, DONARLI HONOR. *Ref.* Denota 'l respecte que devèm tindre als majors en etat. *Al hombre mayor, darle honor.*

AL HOME TOT L' HI ESTÁ BÉ. *Loc. fam.* Denota que els homes poden obrar ab més llivertat que les dones, y no els hi és tan vist. *El hombre haga ciento, la mujer no la toque el viento.*

AL HOME VELL MUDEULI L' AIRE Y DEIXARÁ LA PELL. *Ref.* Adverteix quan perillós és mudar de clima quan s' és vell. *Al viejo múdale el aire, y darte ha el pellejo; al buen viejo múdale el pesebre, y dejará el pellejo.*

BON HOME. *Met.* Sencill. *Buen hombre, buen Juan, Juan de buen alma.*

DEL HOME QUE DE TU FÍA, FÍA TU QU' ÉS CORTESÍA. *Ref.* Adverteix que devèm fer confiança de qui 'n fa de nosaltres. *El hombre que de ti fía, fíate que es cortesía.*

DELS HOMES ÉS ERRAR, DE BESTIES PERSEVERAR EN L' ERRO. *Ref.* Denota que 'ls homes han d' ésser dòcils a la correcció. *De hombres es errar, de bestias perseverar en el error.*

DELS HOMES HA FET AUSENCIA, SEGONS DIUEN, LA PRUDENCIA. *Ref.* Denota quant extesa está la imprudencia, o que l' obrar ab imprudencia és molt comú. *Todos somos locos, los unos y los otros; si la locura fuese dolores, en cada casa habria voces.*

D' UN HOME BEN CUIDAT N' HI HÁ PER MOLTS ANYS. *Loc. fam.* Denota quant condueix el cuidarse y tractarse bé pera allargar la vida. *Como te curas, duras; ó el viejo que se cura, cien años dura.*

ENTRE HOME Y DONA 'L DIABLE HI BALLA AL MITG. *Ref.* NI DONA PROP DE VARONS, etc.

ÉS HOME, O ÉS TOT UN HOME. *Loc.* Denota qu' algú és savi, gran en la seua classe. *Es hombre.*

ÉS GRAN HOME DEMUNT D' UN BANCH. *Loc. fam.* HOME DE PALLA.

ÉS L' HOME MÉS BO QUE HI HÁ SÒTA LA CAPA DEL CEL, O ÉS EL MILLOR HOME DEL MON O QUE TREPITJA LA TERRA. *Loc.* Manifesta la molta bontat d' algú. *Es lo mejor que sustenta la tierra, ó que calienta el sol.*

ÉS UN BON HOME, PERO D' AQUÍ NO PASSA. *Loc.* Manifesta qu' algú és bó, pero que té poca habilitat o alcanç. *Buen hombre, pero mal sastre.*

ÉSSER UN HOME COM CAL. fr. COMPLERT, RESPECTABLE.

ÉSSER HOME DE GRAN AFFER. fr. AFFER.

ÉSSER HOME DE COMPTE. fr. COMPTE.

ÉSSER HOME DE PARAULA. fr. Complirla. *Ser hombre de su palabra.*

ÉSSER HOME PERA QUALSEVULLA COSA. fr. Pera denotar qu' algú és capáç de qualsevol atentat. *Ser hombre para cualquier cosa.*

FER L' HOME. fr. Volguer 'ho semblar; se diu dels nois quan volen fer coses propies dels homes. *Hombrear; hacer del hombre.* || *Met.* Voler igualarse ab altres en saver o en altres qualitats. *Hombrear; hombrearse.*

FER MÉS QUE D' HOME. fr. Fer algú més de lo que d' ell s' esperava. *Hacer más que de hombre.*

FERSE HOME. Se diu del Fill de Deu quan s' encarná. *Hacerse hombre; humanarse, humanizarse.* || Tambè 's diu del noi que creix y 's va acostant a la pubertat. *Hacerse hombre.*

GRAN HOME, MOLT HOME, TOT UN HOME. El de grans prendes y qualitats. *Hombrón, grande hombre.*

GUARDA 'T D' HOME MAL BARBAT Y DE VENT ACANALAT. *Ref.* Denota que abdues coses son perilloses o de mala condició. *Guárdate de hombre mal barbado y de viento acanalado.*

JA ÉS HOME. *Loc.* Denota qu' algú passa de l' etat de noi. *Es ya hombre.*

L' HOME BESA MANS QUE VOLDRÍA VEURE CREMADES. S' aplica a qui obsequía y serveix a un altre per necessitat o per força. *Manos besa el hombre que quisiera ver quemadas ó cortadas.*

L' HOME DE BÉ A TOT ARREU ÉS BEN ARRIVAT. *Ref.* Significa que l' home de bé, encare qu' estigui en país extranger y lluny de la seua patria, trova amics y lo que necessita. *Al buen varón, tierras ajenas su patria le son.*

L' HOME DEL MAL QUE HA PÒR, D' AQUELL MORT. *Ref.* Significa 'l gran cuidado ab que s' ha d' escullir lo que 's vol fer a fí y efecte de no caure en el meteix mal que 's vol evitar. *El hombre del mal que teme, de ése muere; huyendo del perejil le nació en la frente.*

L' HOME DE SÍ CONFIAT, PREST ÉS PERDUT Y ACAVAT. *Ref.* Denota que qui viu massa confiat de sí meteix, per no consultar ab qui sab més qu' ell, comet erros que li causen grans perjudicis. *No hay quien yerre, sino quien su parecer quiere.*

L' HOME FÁ TOT LO QUE VOL. *Loc.* Denota que quan algú té ganes de fer una cosa, pot ferla, per més difícil que sigui, encare que ab més o menys perfecció. *No falte voluntad, que no faltará lugar.*

L' HOME HA DE TINDRE DEU ANYS MÉS QUE LA DONA. *Loc.* Aconsella que convé que l' home tingui algún temps més que la dona ab qui 's casa. *La mujer quinceta y el hombre de treinta; á la moza con el moco y al mozo con el bozo.*

L' HOME PER L' ENTENIMENT SE DISTINGEIX DEL JUMENT. *Ref.* Ab que 's reprèn als homes que no obren conforme a la raó. *El entendimiento distingue al hombre del jumento.*

L' HOME PER LA PARAULA Y 'L BOU PER LA BANYA. *Ref* Denota que 'ls homes queden lligats pera cumplir la paraula, com el bou junyit per les banyes pera llaurar, etc. *Al hombre por la palabra y al buey por el asta.*

L' HOME PROPOSA Y DEU DISPOSA. *Ref.* Ensenya que 'l logro de les nostres determinacions dependeix precisament de Deu. *El hombre propone y Dios dispone.*

L' HOME QUAN VOL Y LA DONA QUAN POT. *Loc.* CASA TON FILL, etc.

L' HOME QU' ESTÁ ENFANGAT BUSCA LI FASSIN COSTAT. *Ref.* Denota que qui está compromès en una cosa, voldría fer 'hi entrar als altres. *El que está en el lodo, querría meter a otro.*

L' HOME QU' ESTÁ OCIÓS, NO VIU AB GAIRE REPÒS. *Ref.* Manifesta que qui no té què fer, ell meteix se 'n busca en propi dany o no viu tranquil, perque no té lo necessari. *El hombre ocioso, no tiene reposo; el hombre perezoso, siempre es menesteroso.*

L' HOME QUE FÁ 'L VALENT ÉS L' ÚLTIM AL SOMETENT. *Ref.* Reprèn als que prometen fer molt quan no hi há perill y en arrivant la ocasió s' acobardeixen y no fant res. *Antes de la hora, gran denuedo; venidos al punto, mucho miedo.*

L' HOME QUE NO SAP SUMAR, MAI SABRÁ MULTIPLICAR. *Ref.* Denota que totes les coses volen ordre y método, començant pêl principi. *El que no sabe sumar, no sabrá multiplicar; principio quieren las cosas.*

L' HOME QUE NO TÉ QUÈFER, PRENGUI VAIXELL O MULLER. *Ref.* y altres: SI ESTAR MAL VOLS A TON PLER, VES PER MAR O PREN MULLER. *Ref.* Denota que el qui está ociós, en qualsevulla d' aquestes dues coses tindrá molt en que ocuparse. *Quien no tuviese que hacer, arme navío ó tome mujer.*

L' HOME QUE MENJA FEL, NO POT VOMITAR MEL. *Ref.* BOCA AMARGA, etc.

L' HOME QUE VOL MENTIR, GRAN MEMORIA HA DE TENIR. *Ref.* Que denota ésser molt fácil descubrir al mentider, perque no pot recordar totes les mentides que inventa, contradientse molt sovint. *El mentir pide memoria; más presto se coge al mentiroso que al cojo.*

L' HOME SIGUI DE RABASSA MENTRES LA VIDA 'T FAÇA. *Ref.* Denota que a les dones pera casarse més

les mou l' interès que la qualitat del home. *Dadme marido rico, siquiera sea borrico.*

L' HOME VAL TANT COM TÉ. *Loc. prov.* Pera significar que 's fá més o menys cas d' una persona segons qu' és més o menys rica. *Tanto vales como has, ó tanto tienes, tanto vales.*

L' HOME VOL LA TRAICIÓ, PERÒ NO 'L TRAIDOR. *Ref.* Ensenya qu' encara qu' agradi la traició, perque és útil al que la solicita, s' aborreix al traidor, perque ningú pot fiarse 'n. *La traición place, mas no el que la hace.*

MAI SERÁS HOME PRUDENT, CONTRAPUNTANT A LA GENT. *Ref.* Denota que 'l qui posa embolichs o confusions entre les persones és abominable. *Será un solemne imprudente, quien desavenga á la gente.*

MÉS VAL MATAR UN HOME QUE POSAR UN MAL COSTUM. *Ref.* Dona a entendre quant mal és posar un mal costum perjudicial. *No ordenes regla, que ponga mal juero en la tierra.*

MIL HOMES. *Met.* Home molt petit. *Arrancapinos, gigante en tierra de enanos.*

MITG HOME. Monstre la meitat home. *Semihombre, medio hombre.* || HOMENET.

NI HOME TIPLE NI DONA BAIXÓ. *Ref.* Qu' argüeix per la irregularitat de les coses els mals efectes d' elles. *Ni hombre tiple, ni mujer bajón, ó ni hombre que hable como mujer, ni mujer que hable como monja.*

CAP HOME POT SAPIGUER, SINO DEU, LO QU' HA D' ÉSSER. *Ref.* Manifesta que sols Deu sap lo qu' ha d' esdevindre. *Ninguno puede saber, sino Dios, lo que ha de ser*

NO HI HÁ HOME SENSE HOME. *Ref.* Denota qu' és molt difícil fer fortuna sense cap protector. *No hay hombre sin hombre; aquellos son ricos que tienen muchos amigos.*

NO 'S CONEIX L' HOME PERDUT FINS A TANT QU' ÉS ABATUT. *Ref.* Denota que quan tenim el bé, no procurem conservarlo, pensant que mai ens ha de mancar, y voldríem remeiar 'ho quan ja no hi som a temps. *Nadie se cree perdido, hasta que se ve abatido; el bien no es conocido, hasta que es perdido.*

NO ETS O NO SERÁS HOME. *Loc. fam.* Ab que 's tracta de cobart a algú si no fá lo qu' ell diu o se li proposa. *No eres ó no serás hombre.*

NO TINDRE HOME. fr. No tindre protector. *No tener hombre, no tener brazo.*

POBRE HOME. Subgecte de poca habilitat o esperit, però de bon natural. *Pobrete.* || Miserable, escás y apocat. *Hombre menudo.*

PORTARSE COM UN HOME fr. Obrar savia y coratjosament. *Obrar como hombre ó como muy hombre.*

QUAL L' HOME TAL LA ORACIÓ. *Loc.* Denota que cada hú parla segons allò de que 's trova afectat o conforme al seu coneixement y criança. *Cada uno habla como quien es.*

QUAN UN HOME 'S VOL CASAR, VIA FÓS HA DE CRIDAR. *Ref. Cuando te quieras casar, á rebato has de tocar.*

HOME (Tuch del). *Orog.* En la frontera de la Vall d' Arán ab França (2,660 met). || —(TURÓ DEL). Pich més enlairat del Montseny, a 1,699 met. d' altura al O. d' Arbucies

HOME RULE. Mots inglesos, molt usats, qu' equivalen a partidaris de govern autonomista, com *home rule,* vol dir també govern autónom de que gosen algunes colonies ingleses, y és l' aspiració dels irlandesos.

Segell d' Homells

HOMEBÓ. n. p. **Homobono.**

HOMELLS. *Gzog.* Nòm antich del poble d' Omells de Nogaya, prov. de Lleida.

HOME MORT (Font del). *Hidrog.* Al camí de Queralps, el Pas dels Lladres, a la Vall de Ribes, a l' altitut de 1800 met., entre un gros claper de roques, al entreforch ab el clot del Borrut.

HOMENÁÇ. m. aum. **Hombrón, hombracho, hombrachón, hombronazo.**

HOMENARRO. adj. sup. *Vulg.* Home gran, molt gros. **Hombrazo.**

HOMENATGE. m. Jurament solemne de fidelitat que feien els vassalls al senyor de qui posseíen algun feut. **Homenaje.** || *Met.* Respecte, veneració, sumissió. **Homenaje.**

HOMENATGE PERSONAL. Aquell en que 'l qui 'l prestava s' obligava a servir personalment al seu senyor. *Homenaje personal.*

PAGAR HOMENATGE. fr. Servir algú personalment al seu senyor. *Rendir homenaje.*

HOMENET. m. dim. **Hombrecillo, hombrezuelo.**

HOMENET DE COURE, VESTIT DE PERGAMÍ. *Loc.* HOME DE PALLA.

HOMENIL. adj. *Ant.* **Varonil, viril.**

HOMENÍVOL. adj. *Ant.* **Varonil.**

HOMENOT. adj. desp. MAL HOME.

HOMEÒPATA. m. *Med.* El metge que cura per la homeopatía. **Homeópata.** || Partidari de la homeopatía. **Homeópata.**

HOMEOPATÍA. f. *Med.* Sistema de curar ab les meteixes substancies que produeixen al cos humá fenòmens análechs als de les malalties que 's volen curar. **Homeopatía.**

HOMEOPÁTICAMENT. adv. m. *Med.* Segons el sistema homeopátich. **Homeopáticamente.**

HOMEOPÁTICH, CA. adj *Med.* Pertanyent a o propi de la homeopatía. **Homeopático.** || *Fig.* Petit, diminut. **Homeopático.**

HOMEOPATINAR. v. a. Curar per la homeopatía.

HOMEOPLASTIA. f. *Med.* Formació de teixits accidentals, análechs als del estat normal. **Homeoplastia.**

HOMEOPLÁSTICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la homeoplastia. **Homeoplástico.**

HOMEOSIS. f. *Ret.* Figura que 's comet quan s' assimila una cosa a un' altra. **Homeosis.**

HOMEÓTELEUTA. f. *Ret.* Figura que consisteix en acabar d' una meteixa manera tots els membres d' un período. **Homeoteleuta.**

HOMÈRICH, CA. adj. Propi d' Homer, análech o molt semblant al seu estil, escrits o personatges. **Homérico.** || Gran, èpich.

HOMES MORTS (Collada dels). *Orog.* Montanya que hi há entre 'l torrent del Vilardell y la riera de Feytús, a tramontana de Llanás, prov. de Girona; té 1,375 met. d' altitut.

HOMEY. m. *Ant.* HOMICIDI.

HOMEYER. v. a. MATAR. || m. *Ant.* y

HOMEYERS. adj. HOMICIDA.

HOMICIDA. m. La persona que mata a un' altra. **Homicida.**

HOMICIDI. m. Mort injusta y violenta d' algún home. **Homicidio, asesinato.**

HOMICIDIARI. m. *Ant.* **Homicida.**

HOMILÈCTICA. f. Coneixement dels autors sagrats. **Homiléctica.**

HOMILIA. f. Plática que té per objecte explicar algún assumpte religiós. **Homilía.**

HOMILIARI. m. Colecció d' homilies. **Homiliario.**

HOMIOSIS. f. *Med.* Cocció del such nodritiu. **Homiosis.** || DIGESTIÓ.

HOMO. m. Home a Mallorca y en algúns punts del Llenguadoch. || Veu grega que significa igual y compon algunes paraules.

HOMOCENTRE. m. Centre comú de dos o més cercles. **Homocentro.**

HOMOCÈNTRICAMENT. adv. m. D' una manera homocèntrica. **Homocéntricamente.**

HOMOCÈNTRICH, CA. adj. Epítet dels cercles que tenen un centre comú. **Homocéntrico.**

HOMOEDRE. adj. *Min.* Calificació d' un cristall complert que té totes les seues cares. **Homoedro.**

HOMÔFACH, GA. m. Qui menja carn crua. **Homófago.**

HOMOFAGIA. f. *Med.* Us de viandes crues. **Homofagia.**

HOMOFOCAL. adj. Lo que té un meteix focus. **Homofocal.**

HOMÔFON, A. adj. Lo que té 'l meteix sò. **Homófono.**

HOMOFONÍA. f. Acció de cantar ab un tò uniforme. **Homofonía.**

HOMOGAMIA. f. *Bot.* Creixença simultania dels orgues d' abdós sexos d' una planta. **Homogamia.**

HOMOGÁMICH, CA. adj. *Bot.* Que té les flors unisexuals. **Homógamo.**

HOMOGENIAMENT. adv. m. D' una manera homogènia. **Homogéneamente.**

HOMOGENEITAT. f. *Fil.* La qualitat d' homogèni. **Homogeneidad.**

HOMOGENI, A. adj. *Fil.* S' aplica als cossos de una meteixa naturaleça y propietats. **Homogéneo.** || *Arit.* Se diu de les quantitats d' una meteixa mena o dels nombres irracionals que tenen un meteix signe radical. **Homogéneo.**

HOMOGENIA. f. Origen d' un ésser produit per un o dos de la meteixa especie. **Homogenia.**

Homol

HOMÔGRAF, A. adj. Epítet de les paraules idèntiques en la forma, y diverses en el sentit. **Homógrafo**

HOMOL. m. *Zool.* Crustacis decapodis braquirs, quin tipus se trova al Mediterrani, no atantsantse mai a la costa. Té la semblança d' una pedra coberta de productes marins, cobrint tot son còs de tubèrculs. **Homolo.**

HOMÒLECH, GA. adj. *Geom.* S' aplica als costats corresponents de figures semblantes. **Homólogo.** || *Lòg.* EQUÍVOCH.

HOMOLOGACIÓ. f. Consentiment tácit de les parts a la sentencia arbitral. **Homologación.**

HOMOLOGEITAT. f. Qualitat de lo homòlech. **Homologeidad.**

HOMOMÒLECH, GA. adj. Que té igual nom que un altre obgecte. **Homomólogo.**

HOMÒPTER, RA. adj. *Entom.* Denominació dels insectes d' ales análogues. **Homóptero.**

HOMOMORF, A. adj. Que té la meteixa forma. **Homomorfo.**

HOMÒNIM. adj. Que té un meteix nom. **Homónimo.**

HOMONIMIA. f. Qualitat de lo qu' és homònim. **Homonimia.**

HOMÔNOM, A. adj. Que té igual mida y mesura. **Homónomo.**

HOMOSFEROÈDRICH, CA. adj. *Min.* L' octaedre regular. **Homosferoédrico.**

HOMS (Joan Antoni). *Biog.* Notable esculptor mallorquí. Autor del famós St. Crist de ivori, travallat en 1694 pera 'l convent dels dominichs de Palma. La imatge de St. Joseph portant a Jesús per la má, existent a la iglesia de St. Miquel, de Palma, obra d' ell, és considerada com la mellor figura del sant que existeix a la illa; aixís com el seu autor és tingut pêl mellor esculptor mallorquí del sigle XVII. Va morir a Palma en 1748.

— Y BALLE (GASPAR). *Biog.* Esculptor mallorquí del sigle XIII, fill del artista famós Joan Antoni. Travallá els grans relleus de les claus dels archs de la iglesia de Sta. María del camí, a Mallorca. Va morir a Palma en 1750.

— Y PICORNELL (GASPAR). *Biog.* Esculptor mallorquí. Deixeble de son pare Gaspar. Travallá a Ibiça alguns retaules pera la catedral, els ornaments de l' orga, y la capella de St. Tomás en el convent dels dominichs. De retorn a Palma va ésser catiu dels serraíns; mes varen rescatarlo. És autor del St. Miquel que corona el campanar de sa parroquia de Palma (1704). També és d' ell la capella del Cor de Jesús a les caputxines de Palma.—Els seus dos fills Jaume y Pau, derrers artistes de la familia, varen morir joves abans del 1835.

HOMOYÒPTOTE. m. *Ret.* Figura que consisteix en acavar tots els membres d' un período pêl meteix cas. **Homoyóptote.**

HOMOYOTELENTON. m. *Ret.* Figura consistent en la consonancia de les terminacions de cada un dels membres d' un periode. **Homoyotelenton.**

HOMOYOTOMÍA. f. *Med.* Escarificació del paladar y de les amigdales. **Homoyotomía.**

HOMOYOTÒMICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent o relatiu a la homoyotomía. **Homoyotómico.**

HON. adv. ONT.

HONDON. *Geog.* Caseriu del terme de Monóvar, prov. d' Alacant. || —DE LAS NIEVES. Poble de la prov. d' Alacant, bisb. d' Oriola, part. jud. de Novelda; ès a la vora de la riera de Tolomó y té 3,670 hab. || —DE LOS FRAILES (EL). Caseriu del terme de Hondon de les Nieves, prov. d' Alacant.

HONÈSSIM. n. p. **Onésimo.**

HONEST, A. adj. Decorós, decent. **Honesto.** || Cast, virtuós, modest. **Honesto.** || Parlant del preu, just, raonable. **Honesto, justo, razonable.** || n. p. **Honesto.**

HONESTAMENT. adv. m. Ab decoro, ab decencia. **Honestamente.**

HONESTAT. f. y

HONESTETAT. f. Compostura, modestia, decoro. **Honestidad.** || Puresa contraria al vici de la luxuria. **Honestidad, castidad.**

HONOR. m. Respecte que 's deu a algú. **Honor.** || Estimació, fama, **Honor.** || Honestetat y recato de les dones. **Honor.** || Aplauso, obsequi, celebritat d' alguna cosa. **Honor.** || Valor dels homes. **Honor.** || *Ant.* PREDI, FINCA, PROPIETAT. || pl. Dignitats, cárrechs o empleus. **Honores.** || Títol y facultat de poderse algú anomenar còm si tingués un empleu que no té. **Honores.**

A TOTA VOSTRA HONOR E COMPLACENCIA BÉ APARELLAT. fr. *Ant. De usted atento seguro servidor.*

FER HONOR. fr. Il-lustrar, fer memorable, còm: *Virgili fa honor al sigle d' August. Hacer, dar honor.*

PORTAR HONOR. fr. Honrar, respectar. *Honrar.*

HONORABLE. adj Digne, mereixedor d' honra y respecte. **Honorable.** || *Ant.* Tractament que 's donava als mercaders. **Honorable.**

HONORABLEMENT. adv. m. Ab honor y llustre. **Honorablemente, honorificamente, honradamente.**

HONORAR. v. a. HONRAR.

HONORARI, A. adj. Lo que dona honor. **Honorario.** || m. Sou d' honor, paga, salari. **Honorario.** || Qui té honors d' un empleu o dignitat sense exercirlo. **Honorario.**

HONORAT. m. Nòm propi d' home. **Honorato.** || p. p. de HONORAR.

HONORAT DE SANTA MARÍA. *Biog.* Ecclesiástich de l' ordre carmelitana, que va néixer a Limoges (Mitgdía de França) en 1651 y va morir en 1729. Va fruir de prestigi a Tolosa, y fou enviat còm a missioner a les escales llevantines. Va escriure algunes obres teològiques, y a son retorn a França va ésser provincial y visitador general de la seua ordre.

HONORI. m. n. personal. **Honorio.**

HONORIFICACIÓ. f. *Ant.* L' acció y efecte d' honorificar. **Honorificación.**

HONORÍFICAMENT. adv. m. Honradament, ab honor, ab distinció. **Honoríficamente.**

HONORIFICAR. v. a. HONRAR.

HONORÍFICH, CA. adj. Lo que dona honor. **Honorífico.**

HONRA. f. Llustre, esplendor, dignitat. **Honra.** || CASTETAT. || Bona opinió, fama. **Honra, honor.** || Mercé o gracia que 's fá o reb. **Honra.** || Pundonor. **Honra** || UTILITAT, SERVEI. || pl. Funerals. **Honras, exequias.**

HONRA Y PROFIT, NO CABEN DINS D' UN BOLSICH. *Ref.* Denota que 'ls empleus d' honor y distinció no solen ésser de molt de sou. *Honra y provecho no caben en un saco.*

FER HONRES. fr. Fer demostracions d' apreci. *Hacer honras.* || Fer els funerals pera 'ls difunts. *Hacer honras.*

ESDEVÉ LA HONRA A QUI NO LA MEREIX. *Ref.* Que adverteix que les més de les vegades logren les fortunes y bens d' aquest mon els que menys ho mereixen. *Al más ruin puerco la mejor bellota.*

MÉS VAL HONRA QUE DINERS. *Ref.* Denota que la bontat y bona opinió son preferibles a les riqueses. *Mi hacienda me llevarás, mi fama me dejarás.*

MÉS VAL MORIR AB HONRA, QUE VIURE AB DESHONRA. Denota quan dolent és perdre la bona opinió u honra. *Quien la fama ha perdida, muerto anda en la vida; más vale morir con honra, que deshonrado vivir.*

QUI CARA VEU, CARA HONRA. *Ref. Cara á cara vergüenza se cata.*

HONRADAMENT. adv. m. Honestament. **Honradamente.**

HONRADESA. f. Bona conducta, rectitut, bontat. **Honradez.**

HONRADÍSSIM, A. adj. sup. **Honradísimo.**

HONRAR. v. a. Respectar, reverenciar, adorar. **Honrar.** || Afavorir, manifestar agrado envers els inferiors **Honrar.** || Autorisar, condecorar, donar crèdit y estimació. **Honrar.** || Exaltar ab alabances. **Honrar.**

HONRARSE. v. r. SERVIRSE, APROFITARSE.

HONRAT, DA. p. p. **Honrado.** || adj. Qui mira per la seua honra y reputació. **Honrado** || FINCAT, ACAUDALAT.

HONRÓS, A. adj. Lo que fá honor. **Honroso, honorífico.** || Honest, noble. **Honroso.**

HONROSAMENT. adv. m. HONRADAMENT.

HONROSÍSSIM, A. adj. sup. **Honrosísimo.**

HONRETA. f. dim. Punt d' honor, toçudería.

HONT. adv. ll. ONT. || *Ter. aranés.* FONT.

HONTA. f. *Ant.* AFRONT, VERGONYA, DESASTRE.

ANAR A HONTA. fr. *Ant.* Anar avergonyit. *Ir avergonzado.*

HONTAR. v. n. *Ant.* DESHONRAR, AVERGONYIR.

HONTAT. p. pas. Avergonyit. **Avergonzado.**

HONTÉS, A. adj. *Ant.* Deshonrós.

HOPA. f. Mena de sotana usada antiguament, y adoptada ara còm a símbol de infamació.

HOPALANDA. f. Túnica de vestir que s' usava en les derreries del período mitgeval y als començos del sigle XVI, y que va ésser el distintiu d' alguns cárrechs oficials. Venía a ésser a mena de gramalla, y era de distint color segons la dignitat del trajo. || *Fam.* Qualsevulla vestimenta qu' envolta 'l cos, bé sía prou ample o massa folgada.

HOPLITA. f. *Min.* Pedra piritosa molt bonica. **Hoplita.** || Pedra coberta d' una capa metálica. **Hoplita.**

HOPLÍTIDES. f. pl. *Arq.* Les estatues de dones armades que 's posen a alguns frontis d' edificis. **Hiplítidas.**

HORA. f. Cada una de les 24 parts del día natural o del espai de temps en que 'l sol passa dues vegades pêl meridiá d' un punt. **Hora.** || El temps determinat y a propòsit pera alguna cosa. **Hora.** || L' espai de 12 a 1 en que l' Iglesia celebra 'l misteri de la Ascenció. **Hora.** || L' espai de camí que 's passa en una hora. **Hora.** || Instant, còm: *a l' hora d' espirar.* **Hora.** || pl. Llibre del ofici de la Mare de Deu. **Horas.** || La prima, tercia, sexta y nona en l' ofici diví. **Horas.**

HORA BAIXA. *Loc. Hora avanzada, adelantada.*

HORA DAURADA. L' afortunada. *Hora dorada, feliz.*

HORA DE BONA PARAULA. fr. *Ant. Al toque de oraciones.*

HORA DE COMPLETES. *Hora de completas.*

HORA DEL SENY DEL AVEMARÍA. fr. *Al toque del Avemaría.*

HORA DELS PRIMERS POLLS. fr. *Ant.* A la matinada. *Al primer canto del gallo; al apuntar el alba, la alba.*

HORA NONA. *Loc. ant.* Les tres de la tarde, hora en que dinaven els reis d' Aragó. *Las tres.*

HORES CANÒNIQUES. Les diferentes parts en que está dividit l' ofici diví. *Horas canónicas.*

HORES MAJORS. Les matines, laudes y vespres del meteix ofici. *Horas mayores.*

HORES MENORS. La prima, tercia, sexta, nona y completes. *Horas menores.*

A BON HORA. m. adv. *Fam. met.* Dejorn. *A buen hora.*

A BON O A TAL HORA T' IXI 'L SOL Y A BON HORA 'T LLEVIS. *Expr.* Se reprèn al que arriva tart o cambia les hores quan parla. *A tal hora te amanezca.*

A HORA DE DESPERTADA. fr. *Al despertar.*

A LA BONA HORA. fr. *Buenamente, en buena hora.*

A LA HORA. *Loc.* Al temps que s' ha senyalat. *A tiempo*

A LA HORA DEL SENY DEL LLADRE. *Loc.* A la hora en que 's tocava la campana d' avís pera que tothòm se recullís y 's tanqués a casa. *A la queda ó á hora de la queda ó de queda.*

AL HORA. m. adv. Juntament, a un meteix temps, de un plegat. *A un tiempo, juntamente.*

ABANS D' HORA. m. adv. Intempestivament, abans de la ocasió oportuna. *Antes con antes.*

ANS D' HORA. *Ter. Moyá.* Aviat.

ALESHORES. m. adv. En aquell temps, en aquella ocasió. *Entonces.*

ALESHORES D' ARA O A AQUESTES HORES O EN AQUESTA HORA. m. adv. En aquesta hora. *A la hora de la hora.*

ARA ÉS HORA, QUE 'L PASTOR DORM. *Ref.* QUAN LA MARE NO HI ÉS, etc.

ARRIVAR LA HORA. fr. Estar pera morir o haver mort. *Llegar la hora ó la postrer hora.*

A TAL HORA. m. adv. Tart. *A tal hora.*

A TOT HORA O A TOTES HORES. m. adv. Continuament. *A todas horas, á cada hora.*

CONTAR LES HORES. fr. Esperar ab ansia l' instant en que s' ha de fer o ha d' esdevindre alguna cosa. *Contar las horas, no ver la hora.*

D' HORA. *Loc.* Ab temps, aviat, desseguida. *Temprano; á buena hora.*

DESDE ALESHORES. m. adv. Desde aquell temps. *Desde entonces.*

DEU HORES. El menjar que solen fer els travalladors entre l' esmorsar y 'l dinar. *Bocadillo.*

GUANYAR HORES. fr. Arrivar els correus abans de lo regular. *Ganar horas.*

EN BONA HORA. Está bé, aixís sigui. *Enhorabuena.*

FORA D' HORA O A HORA INTEMPESTIVA. Deshora. *Fuera de hora.*

LA DERRERA HORA. m. adv. La hora de la mort. *La última hora.*

MATAR HORES. fr. *Met.* Ocuparse en alguna cosa pera fer més curt el temps. *Engañar el tiempo.*

NO DORM TOTES LES HORES QUE TÉ SON. *Loc.* Denota qu' algú té cuidados de molta consideració. *No duerme cuando quiere.*

NO SAVER LA HORA. fr. Estar molt pròxim a succeir alguna cosa. *Esperar por momentos.*

PASSAT D' HORA. *Ter. Moyá.* Tart.

QUARANTA HORES. Les demandes públiques que 's fan exposant al Santíssim per quaranta hores en tres díes. *Cuarenta horas.*

SIGUI LA ENHORABONA. *Loc.* Ab que 's concedeix o 's dona per suposada alguna cosa. *Sea en buena hora.*

TANTES HORES TANTS REMEIS. *Ref.* Aconsella esperar de Deu el remei pera molts mals, puig no 's descuida d' enviarlo aviat quan convé. *De hora á hora Dios mejora ó Dios mejora las horas; 24 horas tiene el día y Dios las puede mejorar; después de la tempestad, sale el sol y viene la serenidad.*

TOTA HORA. m. adv. Sempre. *En todo tiempo.*

VINDRE LA HORA. fr. Cumplirse 'l plaço senyalat o el temps determinat y a propòsit pera alguna cosa. *Llegar ó llegarse la hora.*

HORACI. m. Nòm propi d' home **Horacio.**

HORACIÁ, NA. adj. Relatiu a Horaci. **Oda.**

HORADADA. *Geog.* Caseriu del terme d' Oriola, prov. d' Alacant.

HORARI, A. adj. Pertanyent a l' hora. **Horario.** || m. L' agulla dels rellotges que senyala les hores. **Horario.**

HORDI. m. (V. ORDI).

HORFE. f. ORFE.

HORFEIS. m. *Min.* Roca composta de feldespat y ulli de serp. **Horfeis.**

HORFELS. m. *Min.* Roca de feldespat, segons alguns; segons altres una pedra foguera. **Horfels.**

HORIÇÓ. m. HORITSÓ.

HORISÓ. m. HORITZÓ.

HORITSONTAL. adj. Pertanyent al horitsó. **Horizontal.** || Paralelo al horitsó. **Horizontal.**

CERCLE HORITSONTAL. *Circulo horizontal.*

HORITSONTALITAT. f. Qualitat o estat de lo qu' és horitsontal. **Horizontalidad.**

HORITSONTALMENT. adv. m. D' un modo horitsontal. **Horizontalmente.**

HORITSÓ. m. Cercle máxim que divideix la part visible del cel de la que no ho és, y té per pols el cenit y 'l nadir. **Horizonte.** || Cercle aparent que limita la nostra vista, y divideix la terra y 'ls cels en dues parts desiguals, de les quals la que 's veu es la més petita. **Horizonte sensible ó aparente.** || La part del cel que limita la vista al nostre alentorn. **Horizonte.**

HORLA. f. *Náut.* Les fustes que per fora del costat de la nau atravessen de popa a proa pera reforç de les posts. **Cinta.**

HORLA. f. ORLA.

HORMEIG. n. a. Eina, ferramenta, enginy.

Brot d' hormini

HORMINI. m. *Bot.* TÁRRECH. || Els antichs grechs atribuíen a aquesta planta la virtut d' inspirar un amor violent. Pertany a les gamopètales superovariades, familia de les llabiades corresponenta a la mena *salvia verbenaca.* Es molt extesa la seua producció a les illes Balears. **Horminio.**

HORNABLENDA. f. *Min.* Un dels noms del anfíbol. **Hornablenda.**

HORNSTEÍ. m. *Min.* Varietat de feldespat. **Hornstein, hornsteíno.**

HORÒGRAF. s. Qui 's dedica a la horografía. **Horógrafo**

HOROGRAFÍA. f. Art de fer rellotges de sol. **Horografía.**

HOROGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la horografía. **Horográfico.**

HOROLOGIÒGRAF. m. Intelligent en horologiografía. **Horologiógrafo.**

HOROLOGIOGRAFÍA. f. Descripció dels rellotges. **Horologiografía.**

HORÒMETRE. m. Qualsevol instrument que serveixi pera amidar el temps. **Horómetro.**

HOROMETRÍA. f. Art d' amidar el temps. **Horometría.**

HOROMÈTRICH, CA. adj. Pertanyent al horòmetre y a la horometría. **Horométrico.**

HORÒPTER. m. *Opt.* Ratlla recta tirada pêl punt ont concorren els dos eixs òptichs. **Horópter.**

HORÒSCOP. m. Pronòstich sobre l' esdevindre de algú per la inspecció del estat del cel al moment en que neix. **Horóscopo.**

HORRA. adj. Xorch, estèril.

HORRENDAMENT. adv. m. HORROROSAMENT.

HORRENT, DA. adj. Lo que per la seua grandesa causa espant u horror al vèure'ho u oir'ho. **Horrendo, horrífico.** || Extraordinari, prodigiós. **Horrendo.**

HORRI. m. adv. A DOJO. || *Ter. ant.* GRANER.

EN HORRI. *Loc.* adv. PER AQUÍ EN ALLÁ. || Sense cuidado.

HORRIBLE. adj. Espantós, horrible, fort, horrorós. **Horrible.** || Lleig, torpe. **Horrible.** || Horrorós de aspecte. **Horrible.**

HORRIBLEMENT. adv. m. Espantosament. **Horriblemente.**

HORRÍFICH, CA. adj. HORRENT.

HORRIPILACIÓ. f. Extremiment d' horror. **Horripilación.**

HORRIPILAR. v. a. Esgarrifar, fer horror. **Horripilar.**

HORRISSONANT. adj. Que té un sò horroròs. **Horrísono, horrisonante.**

HÒRRIT, DA. adj. **Horrendo.**

HORROR. m. Aversió, aborriment. **Horror.** || Por molt gran, espant. **Horror.** || Abundor, munió, còm: *horror de gent.* **Horror.**

HORRORISADAMENT. adv. m. D' una manera horrorisada, sentint horror. **Horrorizadamente.**

HORRORISAR. v. a. Causar horror. També s' usa còm recíproch. **Horrorizar.**

HORRORISME. v. r. Agafar horror.

HORRORITSAR. v. a. **Horrorizar.**

HORRORITSAT, DA. Plè d' horror. **Horrorizado.**

HORRORÓS, A. adj. Lo que causa horror. **Horroroso.** || Lletgíssim. **Horroroso.**

HORROROSAMENT. adv. Ab horror. **Horrorosamente.**

HORT. m. Troç de terra en que s' hi planten verdures, llegums y arbres fruiters. **Huerto.** || Lo de dins de casa. **Hortal.**

HORT Y VINYER DE BARCELONA. El territori d' aquesta ciutat en que s' hi comprenien les finques de les parroquies de la meteixa, y de Sant Martí de Provençals, Sant Vicens de Sarriá y Santa María de

Sans, sufragania de la de Santa María dels Reis o del Pí. *Huerto y viñedo de Barcelona.*

DESPRÉS DE MORT, NI VINYA NI HORT. *Ref. Después de muerto, ni viña ni huerto.*

MIRAR AL HORT Y A LA VINYA. fr. MIRAR GUERXO. || MIRAR AL PLAT Y A LES TALLADES.

¿QUÈ VENS DEL HORT? fr. Pregunta que 's fa a qui no está enterat d'algún succés d'actualitat que crida molt l' atenció de tothom.

VINDRE DEL HORT. No sapiguer res de lo que passa.

HORTA. f. Gran extensió de terra de regadiu en la que hi ha molts horts. **Huertas.**

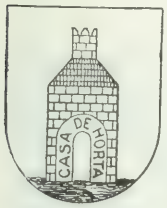

Segell d' Horta (Barcelona)

HORTA. *Geog.* Poble del plá de Barcelona, que avui forma una de les grans barriades de la capital, a quin centre hi és unida per medi de un tranvía elèctrich. || Vila de la prov. de Tarragona, bisbat de Tortosa, part. jud. de Gandesa, és entre montanyes, a la vora del riu Algas, y té 2,582 habitants.

Segell d' Horta (Tarragona)

Segell d'Horta y Sant Genís d' Agudells

HORTAL. m. Hort voltat de parets.

HORTALEJO. *Geog.* Caseriu del terme de Jèrica, prov. de Castelló.

HORTALIÇA. f. Verdura dels horts. **Hortaliza.**

HORTENSIA. f. *Bot.* Planta umbelífera que 's conreua als jardins pera adorno. **Hortensia.** || Nom propi de dona. **Hortensia.**

Brot d'hortensia

HORTES (Cap de les). *Hidrog.* Cap de la prov. de Alacant, a llevant de la capital.

HORTET. m. dim. **Huertecillo.** || Lo que 's fa al peu de les montanyes ab la terra que deixen les aigües. **Hocino.**

HORTÍCOLA. adj. Pertanyent a la horticultura. **Hortícola.**

HORTICULTOR. m. Que 's dedica a la horticultura. **Horticultor.**

HORTICULTURA. f. Part de la agricultura que tracta del conreu dels horts. **Horticultura.**

HORTIGÜELA. *Geog.* Caseriu del terme d' Alpuente, prov. de Valencia.

HORTOLÁ. m. Qui cuida dels horts. **Hortelano.** || *Ornit.* Aucell pardo pêl llom, ab clapes negres, el ventre rogench, y 'l cap negre. **Hortelano.**

EL GOS DEL HORTOLÁ QUE NO LLADRA NI DEIXA LLADRAR. *Ref. El perro del hortelano que no come las berzas ni las deja comer.*

HORTOLÁ (Cosme Damiá). *Biog.* Relligiós, orientalista y escriptor. Nat a Perpinyá l' any 1493; mort a Vilabertran en 1568. Era molt fort en coneixements del llatí, del grech, del hebreu y del siriach. Posseía la llógica, les matemátiques, metafísica, física y ètica. També va cursar per afició, la medicina. Després de estudiar á Girona, Alcalá y París, va anar a doctorarse de teología y dret canònich a Bolonia. Va ésser molts anys director de la universitat de Barcelona, per ell millorada. Havía estat rector de Sellent desde l' any 1556 al 1561 y abat de Vilabertran desde 'l 1564 fins al morir. Obligat per Felip II, l' any 1550, assistía al Concili de Trento, ont lluí son talent. Es autor de l' obra *Exposición del libro de los Cánticos* (Barna. 1580 o 83) que l' ha fet inmortal.

Segell de Sant Llorenç dels Hortons

HORTONS (Sant Llorenç dels). *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, dist. jud. de Sant Feliu del Llobregat; té 902 habitants.

HORTS (Els). *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Serdinyá, depart. dels Pirineus Orientals. || Poblet del terme d' Albanyá, prov. de Girona. || — SANT VICENTS DELS. Poble de la prov. y bisbat de Barcelona, part. jud. de Sant Feliu de Llobregat, a la vora del riu d' aquest nom: té 3,800 hab.

HOSANA. f. *Rell.* Himne que 's canta a la festa dels Rams. **Hosana.** || Alegría, plaer, goig. **Hosana.**

HOSCA. f. Mossa o trencat que 's fa als instruments de tall. **Mella.**

HOSCAR. v. a. Fer hosques. **Mellar.**

HOSCAT, DA. adj. **Mellado.**

HOSPEDATGE. m. Posada, aculliment. **Hospedaje, hospitalidad, hospicio, hospedamiento.**

HOSPICI. m. Casa ont recullen y mantenen als pobres. **Hospicio.** || *Ant.* HOSPEDERÍA, HOSPEDATGE.

HOSPICIÁ, NA. m. y f. Pobre que viu al hospici. **Hospiciano.**

HOSPITAL, m. Casa piadosa y caritativa ont admeten els malalts pobres pera curarlos, etc. **Hospital.** || *Mil.* Lloch ont recullen els ferits. **Hospital.** || El dels órfens. **Hospital de huerfanos.** || El de masells o de Sant Llátzer. **Hospital de leprosos.** || El dels pelegrins. **Hospital de peregrinos.**

HOSPITAL DE SANTA CREU TAL HI VA QUI NO S' HO CREU. *Ref.* NO DIGUIS D' AQUESTA AIGUA NO BEURÉ, etc.

AL HOSPITAL PER DESFILES O A BUSCAR DESFILES. *Loc.* Contra 'ls que demanen a un altre lo que a aquest li falta. *Al hospital por hilas o mantas; tú que no puedes, llévame á cuestas.*

MOLTS SE 'N VAN AL HOSPITAL PER NO VEURE 'L SEU CABAL. *Ref.* Indica els perjudicis a que está subgecte qui descuida els seus interessos deixantlos al cuidado d' altres. *Hacienda, tu dueño te vea.*

SEMBLAR O ÉSSER UN HOSPITAL. fr. Se diu de la casa ont hi ha molts malalts. *Estar hecho un hospital.*

HOSPITAL. *Geog.* Caseriu del terme de Viella, prov. de Lleida.

HOSPITALARI, A. adj. S' aplica a qui sol donar aculliment gratuit, y en especial a les relligions que tenen per institut la hospitalitat, còm: la de Sant Joan de Deu, de Sant Llátzer, etc. **Hospitalario, hospitalero.**

Segell del Hospitalet

HOSPITALER, A. m. y f. Qui cuida del hospital. **Hospitalero, hospitalario.**

HOSPITALET. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sant Feliu de Llobregat; és

a la vora d' aquest riu, té molta industria, estació de F.-C. y 4,851 hab. || Poble de la prov. de Tarragona, ab 355 hab. || Població emplaçada a 1,460 metres, en el camí de Aix-les-Thermes a Andorra. || Veinat del terme de Bagá.

HOSPITALETS (Pla dels). *Orog.* Pla a uns 1,900 metres d' altitut, a la vora del Ter y prop del neixement d'aquest riu, al NO. de Setcases, prov. de Girona.

HOSPITALITAT. f. Virtut que s' exercita ab els pobres y pelegrins recullintlos y donantlos menjar. **Hospitalidad.**

Segell d' Hostafranchs

HOST. m. *Ant.* Exèrcit en campanya; part d' aquest meteix exèrcit. **Hueste.**

HOSTAFRANCHS. *Geog.* Caseriu del terme d' Aranyó, prov. de Lleida. || Antigua barriada forana de Barcelona que forma part de aquesta ciutat, a la qu' está unida per tres tranvíes.

HOSTAL. m. Casa ont donen aculliment y menjar pagant, aixís com també a les cavalcadures que porten els que hi paren. **Mesón, posada, hostería, hostal.** || CASA, PALAU.

DORMIR AL HOSTAL DE LA ESTRELLA. fr. *Met.* DORMIR AL RAS.

AL HOSTAL Y AL BODEGÓ PAGA A DISCRECIÓ. *Ref.* Que denota que en aquestos paratges s' ha de pagar lo que vol l' hostaler o bodegoner. *En venta ó bodegón paga á discreción.*

AL HOSTAL DEL ARRUPIT BEN PAGAT Y MAL SERVIT. *Ref.* QUI MÉS HI FA, MÉS HI PERT.

HAVER MENJAT EN SET HOSTALS Y BEGUT EN DEU TABERNES. *Loc. prov. fam.* Ab que 's pondera que algú té molt coneixement del mon y obra ab tota sagacitat y bellaquería. *Saber de toda costura ó haber corrido las siete partidas.*

SEMBLAR UN HOSTAL. fr. Estar la casa desarreglada o haver'hi massa concurrencia. *Estar la casa como un mesón.*

HOSTAL. *Geog.* Caseriu del terme de Biosca, provincia de Lleida. || — NOU DE LLERCA. Caseriu del dist. munpal. de Argelaguer, prov. de Girona. || — DEL MESTRE. Llóch agregat a Catí, prov. de Castelló de la Plana. || — NOU. Llóch agregat a Morella, prov. de Castelló de la Plana.

HOSTALATGE. m. Preu que 's paga pêl temps que s' ha estat al hostal. **Hostalaje.**

HOSTALER, A. m. y f. Qui té hostal. **Mesonero, posadero, hostalero y ventero,** si es en algún camí o despoblat.

HOSTALERA HERMOSA MAL PERA LA BOSSA. *Ref.* Significa que 's repara poch a fer g sto en els hostals quina mestressa es maca. *Huéspeda hermosa, mal la bolsa.*

HOSTALERÍA. f. *Ant.* Paratge de molts hostals. **Mesonaje.** || *Ant.* HOSTAL.

HOSTALET. m. dim. **Mesoncillo.**

HOSTALET (L'). *Geog.* Llóch agregat a Santa Eularia de Ronsana, prov. de Barcelona.

HOSTALETS. *Geog.* Lloch del terme de Puzo[1], prov. de Valencia. || Caseriu del terme de Sant Antolí, prov. de Lleida. || Caseriu del terme de Tost, prov. de Lleida. || — DEL TERME DE BALENYÁ. Caseriu del terme de Balenyá, prov. de Barcelona. || — (ELS). Caseriu del terme de Sant Esteve de Bas, prov. de Girona. || Caseriu agregat a Sant Martí Sarroca, provincia de Barcelona. || — (ELS). Caseriu agregat a Llers, prov. de Girona.

Segell d'Hostalrich

HOSTALRICH (Raimon d'). *Biog.* Abat perpetual de Poblet desde l' any 1221 fins al 1224, en que va passar a regir la mitra del bisbat d' Elna, morint'hi a l' any 1227.

HOSTALRICH. *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Santa Coloma de Farnès; és a la vora del riu Tordera, té estació de F.-C. y 1259 hab.

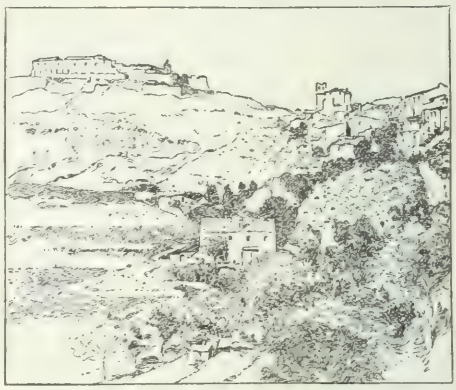

Vista d' Hostalrich

HOSTATGE. m. *Ant.* PENYORA.

HOSTATJAR. v. a. Donar hostatge. || ACULLIR.

HOSTE. m. Qui s' hostatja o és hostatjat a casa de un altre per algún temps. **Huésped.**

HOSTE DE MOLTS DÍES CANSA. *Loc.* L' HOSTE ÉS CÒM EL PEIX MENUT, etc.

HOSTES VINGUEREN QUE DE CASA 'NS TRAGUEREN, U HOSTES VINDRÁN QUE DE CASA 'NS TREURÁN. *Ref.* Reprèn al qui vol manar a la casa d' un altre. *De fuera vendrá quien de casa nos echará; vinieron puercos del monte y echáronnos de la corte.*

COMPTAR SENSE L' HOSTE. fr. Procedir o fer cálculs sobre alguna cosa, sense mirar o atendre a les circunstancies de que aquella depèn. *Hacer las cuentas sin la huéspeda.*

ÉSSER HOSTE A CASA. fr. *Met.* Esser'hi poch. *Ser huésped en casa.*

L' HOSTE ÉS CÒM EL PEIX MENUT, QUE AL CAP DE TRES DÍES PUT. *Ref.* Denota lo molt que cansen y fastiguejen els hostes quan fá massa temps que se 'ls té. *El huésped y el pez, días tres, mal huele si más es; el huésped y el pez á tres días huele.*

HOSTEJAR. v. a. *Ant.* HOSTILISAR.

HOSTELL. m. *Ant.* HOSTAL.

HOSTELLER, A. m. y f. HOSTALER.

HOSTELLERÍA. f. HOSTAL.

HOSTER. m. HOSTALER.

HOSTESA. f. *Ant.* Dona qu' está allotjada per algún temps a la casa d' un altre. **Huéspeda.**

HOSTIA. f. Víctima, lo que s' ofereix en sacrifici. **Hostia.** || Forma de pá sense llevat, pera 'l sacrifici de la missa. **Hostia.** || El cos de Crist Senyor nostre en el sacrifici de la creu. **Hostia.** || En el sacrifici incruent del altar el cos de Crist Senyor nostre, que está per un modo inefable baix les especies de pa y de ví. **Hostia.** || La usada al cloure cartes. **Oblea.**

HOSTIARI. m. Capseta ont s' hi guarden les hosties sense consagrar. **Hostiario.**

HOSTICI. m. El tribut que pagava 'l vassall al senyor en temps de guerra.

HOSTICH. m. El punt de les fortificacions exposades al vent.

HOSTIER, A. m. y f. Qui fá hosties. **Hostiero.** || pl. El motllo ab que fan les hosties. **Hostiero.**

HOSTIGAR. v. a. Perseguir, molestar. **Hostigar.**

HOSTIGAT, DA. p. p. Hostigado.

HOSTIL. adj. Enemich, contrari. **Hostil.** || Lo que pertany als enemichs. **Hostil.**

HOSTILIÇAR. v. n. Fer mal als enemichs. **Hostilizar.** || S' usa també còm recíproch. **Hostilizar.**

HOSTILIÇAT, DA. p. p. **Hostilizado.**

HOSTILITAT. f. Dany que a la guerra 's fa als enemichs y a llurs terres o efectes. **Hostilidad.** || *Mil.* Començar la guerra atacant a l' enemich. **Hostilidad.**

HOSTILMENT. adv. m. D' una manera hostil. **Hostilmente.**

HOSTOL. m. *Ant.* ESTIL.

HOSTOLES (Vall d'). *Orog.* Vall de la prov. de Girona, per la que corre la riera de Pallerols.

HOU. n. p. **Eovaldo.**

HOY. m. *Ant.* HORROR, ABORRIMENT, AVERSIÓ, ODI. || FÁSTICH, ASCO.

FER HOYS. fr. FER FÁSTICHS, FASTIGUEJAR.

HU, U o UN, UNA. adj. Sol de la seua especie. **Un, uno, único.** || La persona que 's cita indeterminadament. **Uno.** || m. UNITAT.

DE L' HU. fr. *Ter. Moyá.* Expressa la superioritat de algu a persona o cosa; equival a *de primera.*

TOT ÉS HU. *Expr. iròn.* S' usa pera denotar qu' una cosa és totalment diversa y fora del cas que 's parla. *Todo es uno; lo mismo es lo uno que lo otro.*

HUBERT. m. Nòm propi d' home. **Huberto.**

HUBERT DE L' ESPINE. *Biog.* Viatger explorador asiàtich del sigle XVI, que va néixer a Avinyó. L' any 1542 va embarcarse pera l' illa de Candía, caient presoner dels turchs, venentlo a un comerciant de Tartaria, que 'l va revendre a un dels dignataris del gran Kan. Recobrada la llivertat, va retornar a França, publicant la relació dels seus viatges.

HUCH. m. Nòm propi d' home. **Hugo.**

HUCH. *Biog.* Nòm y a voltes cognòm de la familia dels comtes d' Empuries, entre 'ls sigles X al XIII. Essent comtes independents encunyaren moneda, quins exemplars abunden poch. Varen sostindre guerres ab els comtes del Rosselló, ab els de Barcelona y ab el vescomte de Rocabertí. Han historiat aqueixa familia l' autor catalá Taberner en sa *Historia de los condes de Empurias* y 'l francès Jaubert de Passa: *Notice historique sur la ville et le comté d' Empurias* («Memoires des antiquaires de France», tom. V.) || Nòm de molts guerrers cèlebres catalans de la Etat Mitja.

HUECH. *Ter. aranés.* FOCH.

HUELLA. *Ter. aranés.* FULLA.

HUERTA (Gaspar). *Biog.* Pintor valenciá, nat a Segorb envers 1660 y mort en 1747. Deixeble predilecte de Jesualda Sanchís. Artista mediocre, mes, travallador actiu y perseverant, va reunir un bon capital, repartit entre 'ls pobres en son amor per la caritat. A Segorb, a Caudiel y en el museu de Valencia existeixen distints quadros pintats per ell.

HUGA. f. Mena de caputxa.

HUGONAU. m. HUGONOT.

HUGONOT. m. Mot pera designar als sectaris de Calvini. **Hugonote, calvinista.** || IRRELLIGIÓS, IMPÍO.

HUGUET (Jaume). *Biog.* Pintor barceloní poch conegut de mitjans del sigle XV. Es autor del retaule de la verge a Sant Pere de Vilamajor (1416) y del de St. Martí de Montnegre, al bisbat de Barcelona (1479).

HUI. *Ant.* AVUI.

HUIRE (Sant Pere de). *Geog.* Lloch del dist. municipal de Sant Llorenç de Campdevánol, prov. de Girona.

HUIT. m. VUIT.

HUIX. m. HOY.

¡HUIX! Interjecció de menyspreu.

HUJA. f. Fatiga, molestia.

HUJAR. v. a. FASTIGUEJAR.

HUJAT. p. p. CANSAT, FASTIGUEJAT.

HUJÓS, A. adj. MOLESTÓS.

HULÁ. m. Nòm d' una familia asiática introduida a Europa.

HULE. m. ENCERAT, 4.

HUM. m. *Ter. aranés.* FUM.

HUMÁ, NA. adj. Cosa d' home. **Humano.** || *Met.* Tractable, compassiu, cortès. **Humano.**

MÉS QUE HUMÁ. Superior a lo humá. *Sobrehumano.*

HUMANAL. adj. HUMÁ.

HUMANAMENT. adv. m. Segons la condició y naturalesa humana. **Humanamente.** || Afablement, benignament. **Humanamente.** || Usat ab negació, significa segons les forces humanes, còm: *humanament no se pot fer.* **Humanamente imposible.**

HUMANAR. v. a. Fer humá. **Humanar.**

HUMANARSE. v. r. Ferse home. Se diu sols del Fill de Deu. **Humanarse, humanizarse, encarnarse.**

HUMANAT, DA. p. p. **Humanado.**

HUMANISTA. m. Qui professa les lletres humanes. **Humanista.** || Versat en lletres humanes. **Humanista.**

HUMANITARI, A. adj. FILANTRÒPICH. || HUMÁ, 2.

HUMANITARISME. m. Sistema o doctrina humanitaria. **Humanitarismo.**

HUMANITAT. f. La condició dels homes, la naturalesa humana. **Humanidad, filantropía.** || Afabilitat, benignitat. **Humanidad.** || *Fam.* Corpulencia del home. **Humanidad.** || pl. Lletres humanes: gramática, retòrica, historia y poesía. **Letras humanas, humanidades, bellas letras, buenas letras.** || El conjunt dels éssers racionals que poblen la terra.

HUMAT. m. *Quím.* Combinació del ácit húmich ab una base. **Humato.**

HUMBOLDTILITA. f. *Min.* Silicat d' alúmina y de calç. **Humboldtilita.**

HUMBOLDTITA. f. *Min.* Silicoborat de calç. **Humboldtita.**

HUMECTAR. v. a. p. u. y

HUMEDEIXER. v. a. HUMITEJAR.

HUMEDAR. v. a. *Ant.* HUMITEJAR.

HUMEDÁ. *Ter. aranés.* DINTELL.

HUMEJAR. *Ter. aranés.* AFEMAR.

HÚMER. m. *Anat.* Os parió, irregular, cilindròidich, que forma l' ormeig del braç, extenentse desde el muscle fins al colze. **Húmero.** || Entra en la combinació de varies paraules anatòmiques.

HUMERAL. adj. *Anat.* Pertanyent al os húmer. **Humeral.** || Muscle que mou el braç cap dalt. **Humeral.**

HUMERAU. *Ter. aranés.* GOLFA.

HÚMICH, CA. adj. Se diu d' un ácit que 's creu que hi ha als fems. **Húmico.**

HUMIL. adj. Modest, sense superbia. **Humilde.** || Vil, despreciable. **Humilde.** || Innoble. **Humilde.**

AB TOTS HAS D' ÉSSER HUMIL, NO TANT QUE 'T TINGUEN PER VIL. *Ref.* Denota que la sumissió y humilitat no han de degenerar en baixesa. *Quien mucho se baja, el culo enseña.*

HUMILIACIÓ. f. Abatiment. **Humillación.**

HUMILIANT. p. a. Lo que humilía. **Humillador, humillante.**

HUMILIAR. v. a. Reprimir, subgectar. **Humiliar, abatir.**

HUMILIARSE. v. r. Fer actes d' humilitat. **Humillarse.** || Subgectarse a un altre. **Humillarse.**

HUMILIAT, DA. p. p. **Humillado.**

HUMILÍSSIM, A. adj. sup. **Humildísimo.**

HUMILITAT. f. Virtut que 'ns fa obrar conforme a la nostra poquetat. **Humildad.** || Baixesa de neixement. **Humildad.** || Sumissió, rendiment. **Humildad.**

HUMILLADOR. m. Lloch de devoció ab alguna creu o imatge a la sortida dels pobles. **Humilladero.**

HUMILMENT. adv. m. Modestament, ab sumissió, en actitut de prech. **Humildemente.**

HUMIT, DA. adj. Moll, que té humitat. **Húmedo.**

HUMITA. f. *Min.* Substancia diáfana, negrosa y resplandent. **Humita.**

HUMITAT. f. La condició de lo humit o un poch mullat. || Lo que conté aigua. || MOLLENA.

HUMITEIG. m. Acció y efecte d' humitejar.

HUMITEJAR. v. a. Humidejar alguna cosa arruixantla o posantla entre coses mullades. **Humedecer.**

HUMITEJAT, DA. p, p. **Humedecido.**

HUMOR. m. Substancia líquida del cos animal. **Humor.** || HUMITAT. || Geni, complexió natural. **Humor.** || *Met.* Disposició pera fer alguna cosa. **Humor.** || pl. La sanch, bilis, etc., que mantenen la vida. **Humores.**

HUMOR ÁQÜEU. adj. *Opt.* **Humor dels ulls, que sembla aigua.** *Humor ácueo.*

HUMOR CRISTALLÍ. *Opt.* **L' humor espès que forma el globo dels ulls y en el qual s' hi refracten els raigs de la llum: la seua configuració varía la vista en llarga o curta, clara o fosca.** *Humor cristalino.*

HUMOR SALAT. *Med.* **Malaltía de la pell, enrojintla y fent picor.** *Empeine.* || *Ter.* HERPES

HUMOR VÍTREU. *Opt.* **L' humor transparent dels ulls.** *Humor vítreo.* || **Such viscós que ix de les plantes y animals.** *Aguaza.*

HUMORS FRETS. *Med.* **Malaltía escrofulosa que 's manifesta al coll de la persona.** *Humores ó tumores fríos, traperanos, lamparones, sinfadenitis de niños.*

AGAFAR O TROVAR DE BON HUMOR. fr. **Trovar a algú en disposició de concedir lo que se li demana.** *Hallar de buen humor ó de buen gesto.*

CARREGARSE D' HUMORS. fr. **Acudir un humor espès a les juntures de les cames de les cavalcadures, privant el moviment d' aquelles parts.** *Aporrillarse.*

ESTAR DE MAL HUMOR, O NO ESTAR D' HUMOR. fr. *Met.* **No estar alegre, estar anguniós.** *Estar climatérico, de mal humor, ó de mal gesto.*

GASTAR BON HUMOR. fr. **Estar molt alegre, content.** *Gastar buen humor.*

REMOURE HUMORS. fr. **Alterarlos.** *Remover humores.*

HUMORADA. f. **Cas o ditxo graciós. Humorada.**

HUMORAL. adj. *Med.* **Pertanyent als humors. Humoral.**

HUMORAT, DA. adj. **Qui té humors. Humorado.**

ESTAR MALHUMORAT. fr. ESTAR DE MAL HUMOR.

HUMORISME. m. *Med.* **Atribuir les malaltíes a modificacions dels humors. Humorismo.** || **Gracia, sátira fina en el parlar o escriure.**

HUMORISTA. m. *Med.* **Qui professa l' humorisme. Humorista.**

HUMORÍSTICH, CA. s. y adj. **L' individu que té 'l geni alegre, y també les gracies y humorades que promouen a riure. Humorístico.**

HUMORÓS, A. adj. *Med.* **Que té molt d' humor. Humoroso.**

MAL HUMORÓS O MAL HUMORAT: MALHUMORÓS O MALHUMORAT.

HUMOROSITAT. f. *Med.* **Abundor d' humors. Humorosidad.**

HUMUS. m. **La capa o crosta superficial de la terra. Humus.**

HUN. m. adj. **L' individu o lo relatiu a un poble sármata, que feu conquistes a Europa. Huno.**

HÚNGAR, RA. adj. **El natural de o pertanyent al regne d' Hungría. Húngaro.**

¡HUPA! interj. **S' usa pera animar o animarse mutuament a alçar, remoure, enderrocar, etc., un obgecte pesant. ¡Hupa! ¡hape!** || **Veu ab que 'ls nens demanen que se 'ls pose als braços, etc. ¡Hupa!**

HURA. f. adj. **Carbuncle, mal grá que surt al cap y que sol ésser perillós. Hura.**

HURACÁ. m. *Mot castellanisat.* **Vent impetuós, de força extraordinaria, que en catalá s' anomena tramontana, y té altres denominacions també. Huracán.**

HURAULITA. f. *Min.* **Mena de pedra molt semblanta al piròxen. Huraulita.**

HURCA. *Ter. aranés.* FORCA.

HURÍ. f. **Hermosures celestials que 'ls mussulmans creuen ésser al paraís pera recompensar la fè y sumissió dels creients. Huri.** || **Dona hermosíssima. Huri.**

HUROLITA. f. *Min.* **Fosfat de magnesia groguench rojós, traslúcit y vidriós. Hurolita.**

HURONITA. f. *Min.* **Mineral grogós verdench, que se composa de sílice, alúmina, òxit de ferro, cals y magnesia. Huronita.**

HURQUETA (Port de la). **En la ratlla fronteriça de l' Ariège ab la Vall d' Arán (2,550 met.)**

HURTES (Á les). m. adv. Á LES PALPENTES.

HÚSAR. m. **Soldat de cavallería lleugera. Húsar.**

HUXER. m. **Criat de palau que guarda la porta. Ujier.**

HUY. adv. *Ant.* AVUI.

DE HUY AVANT. m. adv. *Ant.* D' AVUI EN AVANT.

HUYT. m. numeral. *Ant.* VUIT.

HUYTANTA. m. num. *Ant.* VUITANTA.

HUYTAVA. f. *Ant.* OCTAVA.

HUYTUBRI. m. *Ant.* OCTUBRE.

HYMENEAT, DA. adj. *Ant.* CASAT.

HYSERN Y MOLLERAS (Joaquím). *Biog.* Metge notable. Nat a Banyoles l' any 1804, mort a Madrit en 1883. Fill del metge Joan, de Banyoles. Acavada la carrera va guanyar la cátedra d' anatomía de Madrit, en quina escola després va ensenyar fisiología, per primera volta a Espanya, fent les llissons práctiques ab viviseccions. L'any 1848 publicava son llibre *La filosofía médica reinante*, ab la qual va proclamar la doctrina homeopática en la R. Academia de Madrit. Convertit a la homeopatía, va ésserne un apòstol desde Madrit, fundant primer l' Academia y fusionantla després ab la actual Societat Hahnemaniana, de la que n' era president vitalici. Les dues obres seues: *La doctrina homeopática, sus dogmas fandamentales, su extensión y su propagación en todas las partes del mundo* (1860); y *La certidumbre de la homeopatía en sus fundamentos empírico-racionales* (1861), poden considerarse obres de consulta. Va rebatre tot lo dit per en Dumas contra la homeopatía. Era metge del infant D. Francesch y honorari de Isabel II, aixís com conceller d' Instrucció Pública y més tart inspector general, havent sigut sa tasca profitosa.

HYSSOP (Joseph). *Biog.* Poeta hebreu, nat a Perpinyá, qui vivía a les derreries del sigle XV. Escrigué el poema *Vas d'argent*, traduit al llatí per Reuchlin, calificant al autor de poeta dolcíssim.

I

I. Aquesta lletra 's produeix disposantse l' aparato vocal en la forma següent: se separa lleugerament la barra de baix de la de dalt, s' adereix la part mitja lateral de la llengua als maxilars superiors formant un pla inclinat d' ascens y descens, el vel del paladar s' aixeca un poch y 'ls llavis se posen de manera que formin una obertura que sigui quasi com la meitat de la que 's fa al produirse la *o*. En tal posició, al donar sortida al aire sonor, se produeix la *i*, després de pegar aquell al paladar. És numeral y val per 1, encara qu' antigament valía per 100. **I.** || f. És abreviatura del iodo. **I.** || Com inicial es abreviatura d' *il-lustre*. **I.** || Com signe d' ordre indica 'l lloch novè. **I.** || Peça de metall pera imprimir o estampar la lletra del meteix nom. **I.** || Punxó de cer trempat que serveix pera marcar la propia lletra demunt de metalls, fusta, etc. **I.** || Xapa de llauna, arám, ferro, etc., ont hi ha retallada la lletra del meteix nom. **I.**

IACCA. *Geog. Ant.* Ciutat de la Espanya tarragonina, qu' era capital dels iacetans, al lloch ont are s' alça la població de *Jaca*.

IACCETANIA. *Geog. Ant.* Regió de l' Espanya tarragonina, que s' extenía desde 'l peu dels Pirineus fins els confins de Lleida y Aitona.

IACCETANIS. *Geog. Ant.* Poble antich de l' Espanya tarragonina, que tenía a Iacca per capital, y se trovava entre 'ls Pirineus al N., l' Ebre al S., els vascons al O. y els ceretans al E.

IACOTINGA. f. *Min.* Roca aurífera del Brasil, quartçosa, compacta, rogenca y d'estructura fullosa. **Iacotinga.**

IAGUT, DA. *Ter.* adj. AJAGUT.

IAMOTECNIA. f. *Farm.* L' art de preparar els medicaments. **Iamotecnia.**

IATROFÍSICH, CA. adj. *Med.* La física baix el punt de vista mèdich. **Iatrofísico.**

IATROLOGÍA. adj. *Med.* Nom de la medicina. **Iatrología.**

IATROMATEMÁTICA. f. *Med.* Sistema en que 's fa aplicació de les matemátiques pera explicar els fenòmens de la vida del home sá y del malalt. **Iatromatemática.**

IATROQUIMIA. f. *Med.* L' art de curar per medi de remeis químichs. **Iatroquimia.**

IBÁÑEZ (Bonaventura). *Biog.* Missioner valenciá, del sigle XVII. Nat a Puzol, mort a Kuantung (Xina), l' any 1670. Havía pres l' hàbit dels franciscans descalços l' any 1643 a Valencia, desde ont va anar a les Filipines, estudiant llengües a Manila. Després va entrar a la Xina (1649), havent tornat a Espanya y anat a Roma en busca d' elements pera ajudar a les missions. Va fundar moltes iglesies al retornar a la Xina, afrontant greus perills. Resten tres obres escrites d' ell relatives a missions.

— GARCÍA (JOAQUIM). *Biog.* Arquitecte valenciá, de la segona meitat del sigle XVIII. Va morir a Xalapa (Amèrica) l' any 1784. Havía cursat a Roma, ab lluiment, la carrera d' arquitectura. Per encàrrech del savi Francesch Pérez Bayer va projectar y construir una petita iglesia dedicada a Sant Tomás de Villanueva, que 's judicá com una de les millors que hi han en la Plana de Castelló. Va embarcarse cap a l' Amèrica, essent desgraciat.

— Y IBÁÑEZ DE IBERO (CARLES). *Biog.* Geodesta notabilissim. Nat a Barcelona l' any 1825; mort a Niça en 1891. Va començar la carrera militar l' any 1838, entrant a l' Academia d' enginyers, havent arrivat a general. L' any 1847 formava la divisoria de Tuy a Oporto y feia 'l plan de la ciutat de Valencia del Miño. Quatre anys després rebía la comissió d' estudiar les tropes pontoneres d' Europa pera organisarles aquí. L' any 1853 entrava en la comissió del mapa general d' Espanya y s' encarregava de midar la base central de la triangulació geodèsica del país, vora de Toledo, fentse construir a París un aparell exprés de invenció seua. L' any 1880 hi amidava una basa geodèsica de Suiça, a instancies del govern federal. Va iniciar y portá a terme, la unió geodèsica d' Europa y l' África; la principal operació feta d' aquesta mena (1878); havent midat una extensió quin quadrat és de 2.248,580 hectaries, ab maravellosa justesa, posats d' acort els cientifichs militars francesos, que operaven desde l' África, ab els espanyols situats dalt d' un pich de Sierra Nevada. El general Ibáñez va organisar l' Institut Geogràfich y Estadístich, ocupant molts anys sa direcció. Va presidir tots els congresos de geografía internacionals durant més de deu anys. Per sos mèrits extraordinaris va rebre un títol de marquès. Els travalls cientifichs, que casi tots ells son de geodesia, publicats per Ibáñez desde'l 1853 al 1876, no baixen de vintitres y constitueixen el conjunt més important de la seua especialitat en la bibliografía espanyola.

— (MANEL). *Biog.* Cèlebre capitost carlí durant la guerra del set anys. Era conegut pêl *Llarch de Copons*, y se li reconeixía un talent militar extraordinari y una gran valentía. El día 1 de Març de 1837 derrotá als voluntaris de Reus en els camps del Morell y Vilallonga, fentne una gran matança.

IBAR. m. Estany, llach. **Lago.**

IBARS DE NOGUERA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, arxip. d' Ager, part. jud. de Balaguer; és a la vora del riu Noguera Ribagorçana y té 483 hab. || — D' URGELL. Poble de la prov. de Lleida, bisb. de Urgell, part. jud. de Balaguer, és a mitjorn de la serra d' Almenara, a la vora del estany del meteix nom, y té 980 hab.

Segell d' Ibars d' Urgell

IBER, A. adj. IBÈRICH. || Individu de la raça ibera.

IBERI. adj. IBERICH.

IBERIA. f. *Geog.* Nom que 's dona a Espanya y Portugal. **Iberia.**

IBÈRICH, CA. adj. Espanyol peninsular. **Ibérico.**

IBÈRIDE. m. *Bot.* Planta crucífera herbacia de fulles senceres y flors arraïmades. **Ibéride.**

Brot d' il èride

IBERITA. f. *Min.* Un dels noms de la seolita. **Iberita.**

IBERUS. adj. IBÈRICH. || *Poet.* y *hist.* El riu Ebre. || *Mit.* Fill de Tubal y nevot de Jafet, personificació de la Iberia. || *Geog.* y *hist.* Antichs pobles del occident d' Europa, que se suposen els primers habitants de la penilla espanyola, raça establerta a les costes del Atlàntich y del Mediterrani, qu' alguns autors anomenen *silura, basca, bereber* o *mediterrania.*

IBI. *Geog.* Vila de la prov. y bisbat de Valencia, partit jud. de Xixona, és entre les serres del Carrascal y del Corbó, a la vora del barranch de Casarrera y té 3,805 habitants.

IBIÇA. *Geog.* Ciutat cap del part. jud. del seu nom, prov. de les Balears, bisb. de Mallorca, és a la costa llevantina de l' illa del seu nom y té 6,404 hab. || Illa dels grupus de les Balears, situada al SO. de la de Mallorca, té un total de 23,617 hab. || Partit judicial de les illes Balears, format dels ajuntaments de Formentera, Ibiça, Sant Antoni Abat, Sant Joan Baptista, Sant Joseph y Santa Eularia; sumant entre tots 25,493 habitants.

Iberus

IBICENCH, CA. adj. Lo pertanyent y 'l natural de Ibiça, ciutat de les illes Balears. **Ibizenco.**

Moneda ibérica de Lleida

IBIDEM. adv. ll. Paraula llatina pera expressar que la cosa de que 's parla se trova en lo meteix lloch que la que s' ha esmentat abans. **Ibidem.**

IBIS. m. *Ornit.* Aucell de pas y domèstich, ab les ales blanques y 'l cos negre. És nadiu d' Egipte, ont lo veneraven perque destruía 'ls molts insectes que deixaven les aigües del Nil en llurs crescudes. **Ibis.**

Segell d' Iborra

IBOR. m. Barranch, riu petit.

IBORRA. m. Lloch d' aigua.

IBORRA. *Geog.* Vila de la prov. de Lleida, bisb. de Solsona, part. jud. de Cervera, és a la vora del riu Llobregós, quasi a la partió de la prov. de Barcelona, y té 264 habitants.

ICARIA. f. Nom que doná Esteve Cabet al país ont volía establir el seu sistema social comunista. **Icaria.**

ICARIANS. m. pl. Els habitans d' Icaria; partidaris del sistema de Cabet. **Icarianos.**

ICART (Lluis Pons de). *Biog.* (Vegis PONS DE ICART, LLUIS).

ICESPAR. m. *Min.* Silicat d' alúmina, transparent, de llustre vidrench y fractura imperfectament fullosa. **Icespar.**

ICNEUMOGENOSIS. f. *Med.* Malaltía produida per la incubació dels ous del icneumón depositats als teixits vegetals o animals. **Icneumogenosis.**

ICNIÒGRAF. m. Autor quines obres consisteixen sols en figures. **Icniógrafo.**

ICNÒGRAF. s. y adj. *Arq* Qui exerceix la icnografía. **Icnógrafo.**

ICNOGRAFÍA. f. *Arq.* Descripció o traçat de la planta d' un edifici. **Icnografía.**

ICNOGRÁFICH, CA. adj. *Arq.* Pertanyent a la icnografía. **Icnográfico.**

ICNOLOGÍA. f. *Pint.* y *escult.* Representació de les coses morals, còm: *virtuts, vicis,* etc., baix la figura de coses sensibles. **Icnología.** || Interpretació de imatges o monuments y emblemes antichs. **Icnología.**

ICNOSSOARI. m. *Zool.* Ésser que sols té rudiments d' animalitat. **Icnozoario.**

ICÒN. m. *Ant.* IMATGE.

ICÒNICH, CA. adj. Conforme a un model. **Icónico.**

ICONISME. m. Representació figurada o simbòlica del pensament. **Iconismo.**

ICONOCLASME. m. Doctrina dels iconoclastes. **Iconoclasmo.**

ICONOCLASTA. m. Heretge que nega 'l cult a les imatges. **Iconoclasta, iconómaco.** || Destruidor o mutilador d' imatges. **Iconoclasta.**

ICONÒFIL, A. adj. Apassionat per les imatges y pintures. **Iconófilo.**

ICONÒGRAF. m. Versat en la iconografía. **Iconógrafo.**

ICONOGRAFÍA. f. Descripció de les imatges. **Iconografía.**

ICONOGRÁFICAMENT. adv. m. Segons els preceptes iconográfichs. **Iconográficamente.**

ICONOLATRÍA. f. Adoració de les imatges. **Iconolatría.**

ICONÒLECH, GA. s. Qui está versat en la iconología. **Iconólogo.**

ICONOLOGÍA. f. *Pint.* y *esc.* Representació de les virtuts, vicis, o altres coses morals o naturals ab la figura o apariencia de persones. **Iconología.**

ICONOLÒGICAMENT. adv. m. Segons la icnología y 'ls seus progectes. **Iconológicamente.**

ICONOLÒGICH, CA. adj. Lo que pertany a la iconología. **Iconológico.**

ICONOMANÍA. f. Manía per les imatges. **Iconomanía.**

ICONOSTROF. m. Instrument òptich que té la propietat de fer veure 'ls obgectes invertits y del qual se serveixen els gravadors pera copiar el modelo. **Iconostrofo.**

ICOR. m. *Cir.* Sanch barrejada ab pus que surt de les llagues y ferides. **Icor.**

ICORÓS. adj. Lo que pertany al icor. **Icoroso.**

ICORVIDI. adj. *Med.* Semblant al pus de les llagues. **Icorvídeo.**

ICOSAEDRE. m. *Geom.* El derrer dels cossos regulars de la geometría, que té vint cares triangulars y iguals. **Icosadreo.**

ICOSÍGON, A. adj. Que té vint ánguls. **Icosígono.**

ICOSITETRAEDRE. m. *Min.* Cristall de vintiquatre cares. **Icositetraedro.**

ICTERICIA. f. *Med.* GROGOR, FEL SOBREIXIT.

1 y 2. Baixos relleus romans de l'iglesia de Sant Feliu, de Girona (sigle I). — Bust ibérich descobert a Elx (s. V a. J.C.). — Estatua grega d' Esculapi, descoberta a Empuries (s. III a. J.C.). — Cap grech (Diana ó Venus) trovat á Empuries (s. IV a. J.C.). — Fragment de columna vissigótica de l'iglesia del Vernet (s. VIII). — Capitell vissigot de Sant Pau del Camp, a Barcelona (s. VII). — Estatua de Sant Pere, del monestir de Ripoll (s. XI). — Fragments d'arquitectura romana del Museu Arqueológich de Tarragona (s. III). — Idem románica de la portalada de Ripoll.

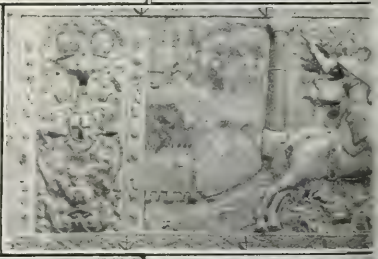

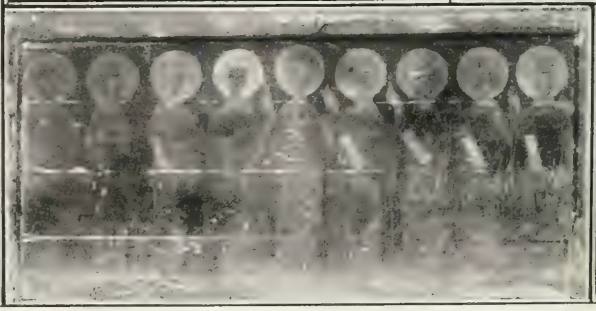

Retaule representant les Bodes de Caná, en la Catedral de Barcelona (s. XV).— Mosaich romá d' Empuries, representant el sac mau (1445).— Alabastró grech trovat a Empuries (s. VI a. J.C).— Mare de Deu ab son Fill (retaule del Museu de Vich, s. XV). sentant al Salvador, de l' iglesia de Tavèrnoles. — Pintura mural de l' iglesia de Santa María d' Aneu, d' Esterri (Pallars), s. Balears (s. VIII). — Tapíç de Sant Jordi de la Diputació (Museu del Parch, s. XVI).— Mosaich romá trovat a Sagunto.— Portad — Naixement, pintura al fresch de l' iglesia de Sant Martí de Fenollar (Rosselló).— Antipendi de l' iglesia de Mussoll (Cerdan

d' Ifigenia (s. I).— Vas grech de perfums, trovat a Empuries (s. V a. J.C.).— Retaule de la Verge dels Concellers, de Lluis Dal-
denació de Sant Vicents, a l' iglesia de Sarriá (s. XV). — Sant Vicents Ferrer y 'ls Donants (s. XV). – Cibori del sigle XIII, repre-
Tapíç antich de la Catedral de Girona (s. XI).— Retrat eqüestre de Ramón Berenguer (s. XV).— Mosaich trovat a Santa María,
Còdix dels Privilegis, de Palma de Mallorca (1334).— Antipendi de l' iglesia de Tavèrnoles, representant a nou prelats (s. XIII).
epresentant l' Epifania (s. XII).—Retaule valenciá que representa la vida de Frá Bonifaci, germá de Sant Vicents Ferrer.

Baixos-relleus del frontis de derrera 'l chor de la Catedral de Barcelona, del sigle XVI (vida y martiri de Sta. Eularia). — Sant Crist d' Organyá (s. XIII). — Estatua jaent en fusta, de Sant Aleix, d' Agustí Pujol (s. XVII), a Santa María del Mar (Barcelona). — Sant Crist de Lepant (Catedral de Barcelona, s. XVI). — Retaule en fusta de la Catedral de Palma, de Jaume Blanquer (s. XVI). — Mare de Deu románica (Sant Martí Sarroca). — Relleu en marbre alabastri, fondo vermell y or, del sigle XVI (iglesia de Sant Joan, Valencia). — Estatua eqüestre de Sant Juliá (s. XVIII). — Imatge de plata de Sant Jordi (capella de la Audiencia, Barcelona). — Imatge d' ángel, en roure, istil plateresch (s. XVII). — Sant Miquel, estatua policromada en terra cuita, de Pere Millán (s. XV).

ICTINI. m. Nòm del barco que navega per dins de l' aigua còm els peixos, ab les condicions necessaries pera que 'ls tripulants puguin respirar aire atmosfèrich produit artificialment. **Ictíneo.**

ICTIODE. adj. Semblant a un peix. **Ictiode.**

ICTIODOSULITA. f. *Geol.* Nòm d' unes grans espines fòssils que solen trovarse en terrenos gredosos. **Ictiodosulita.**

ICTIÒFACH, CA. m. Qui viu de menjar peixos. **Ictiófago.**

ICTIOFAGIA. f. Costúm d' alimentarse de peixos. **Ictiofagia.**

ICTIÒFIL, A. adj. Aficionat als peixos. **Ictiófilo.**

ICTIOFTALM. m. *Min.* Varietat d' apofita, de llustre maraperlí, molt semblant a un ull de peix. **Ictioftalmo.**

ICTIÒGRAF. s. Versat en la ictiografía. **Ictiógrafo.**

ICTIOGRAFÍA. f. *Zool.* Descripció dels peixos. **Ictiografía.**

ICTIOL. m. Un preparat farmacèutich.

ICTIÒLECH. m. Práctich en la ictiología. **Ictiólogo.**

ICTIOLOGÍA. f. *Zool.* Part de la zoología que tracta dels peixos. **Ictiología.**

ICTIOSSAUR. m. *Erpet.* Genre de reptils escatosos. **Ictiosauro.**

ICTIOSSIS. f. *Med.* Malaltía de la pell, en que aquesta 's cubreix d' una mena d' escates. **Ictiosis.**

IDEA. f. Noció, concepte, percepció. **Idea.** || Imatge, especie, representació que d' un obgecte qualsevol 's forma al magí. **Idea.** || Plan y disposició que 's concebeix al magí pera formar una obra. **Idea.** || Intenció, ánim de fer alguna cosa. **Idea.** || Ingeni, disposició pera inventar alguna cosa. **Idea.** || EXEMPLAR, MODEL. || El fil o continuació del discurs o oració. **Idea, hilo.** || Manía, imaginació extravagant. **Idea.**

IDEA ABSTRACTA. *Fil.* Idea simple, aislada, que dona origen a la consideració d' un modo, d' una qualitat, d' una circunstancia ab absoluta independencia de la substancia en que 's trova o de que forma part. *Idea abstracta.*

IDEES PLATÒNIQUES. Exemplars perpetuos o immutables que hi há al enteniment diví de totes les coses criades. *Ideas platónicas ó de Platón.* || *Met.* Subtileses sense fonament. *Ideas platónicas.*

IDEAL. adj. Pertanyent a la idea. || La aspiració enlairada del home. **Ideal.**

IDEALISAR v. a. Comunicar idealitat a un assumpte, discórrer conforme a la ideología. **Idealizar.**

IDEALISME. m. Sistema dels filosophs que diuen que veuen a Deu en totes les coses. || Tot sistema basat en l' ideal. **Idealismo.**

IDEALISTA. adj. Qui professa la doctrina del idealisme. **Idealista.** || Qui té costúm de representarse les coses d' una manera ideal. **Idealista.**

IDEALITAT. f. Sentiment de lo bell, de lo poètich, de lo eloqüent; propensió a hermosejar y perfeccionar una cosa. **Idealidad.** || Facultat que pertany als efectes superiors o morals. **Idealidad.** || El orgue o punt que correspon a la situació d' aquesta facultat, frenològicament considerada; ocupa les parts laterals y un poch elevades del coronal. **Idealidad.**

IDEALMENT. adv. m. D' una manera ideal. **Idealmente.**

IDEALOGISTA. m. Escriptor d' idees o molt aficionat a elles. **Idealogista.**

IDEAR. v. a. Ferse la idea d' alguna cosa. **Idear.** || *Met.* IMAGINAR.

IDEAT, DA. p. p. y adj. **Ideado.**

IDEM. Paraula llatina que significa *lo meteix*, y se acostuma a usar pera repetir les cites d' un meteix autor, y als comptes y llistes pera marcar diferentes partides d' una meteixa mena. **Idem.** || IDEM PER IDEM. || *Loc. llat.* Que significa que lo meteix és l' un que l' altre. || IDEM PER IDEM. || Ello **por ello.**

IDÈNTICAMENT. adv. m. D' un meteix modo, substancia o essencia. **Idénticamente.**

IDÈNTICH, CA. adj. Lo que substancial o essencialment és lo meteix que un' altra cosa. **Idéntico.**

IDENTIFICAR. v. a. Fer que dues coses distintes semblin una meteixa. **Identificar.** || *For.* Regonéixer si una persona és la meteixa que 's suposa o se busca. **Identifica.** || *Fil.* Se diu d' aquelles coses que la raó aprèn còm diferentes, encara qu' en realitat siguin una meteixa. **Identificarse.**

IDENTIFICAT, DA. p. p. **Identificado.**

IDENTITAT. f. Qualitat de lo idèntich. **Identidad.**

IDEOGENIA. f. Tractat sobre l' origen de les idees. **Ideogenia.**

IDEOGÈNICH, CA. adj. Lo que pertany o és relatiu a la ideogenia. **Ideogénico.**

IDEOGRAFÍA. f. Manifestació de les idees per medis gráfichs. **Ideografía.**

IDEOGRÁFICH, CA. adj. Lo que pertany a la ideografía. **Ideográfico.**

IDEÒLECH. m. Qui professa la ideología. **Ideólogo.**

IDEOLOGÍA. f. Ciencia que tracta de les idees. **Ideología.**

IDEOLÒGICH, CA. adj. Lo que pertany a les idees. **Ideológico.**

IDEYA. f. *Ter. vulg.* IDEA.

IDILI. m. *Poèt.* Narració curta y sensilla que sol tindre per obgecte assumptes pastorils. **Idilio.**

IDÍLICH, CA. adj. Lo concernent al idili. **Idílico.**

IDIÔLATRA. s. Qui sols s' adora a sí meteix. **Idiólatra.**

IDIOLATRÍA. f. Adoració de sí meteix. **Idiolatría.**

IDIOLECTRICH, CA. adj. Que s' electrisa per med del frech. **Idioléctrico.**

IDIOMA. m. Se pren per lo meteix que llengua o llenguatge; però en rigor, y al seu origen, significa 'l dialecte y llengua d' una provincia particular derivada y un poch diferent de la llengua general de la nació. **Idioma.** || Modo particular de parlar que té algú. **Idioma.** || Per extensió 's diu del cant y de la veu dels animals. **Idioma.** || *Teol.* Lo qu' és propi d' una naturaleça. **Idioma.**

IDIOMÁTICH, CA. adj. propi y peculiar d' una llengua determinada. **Idiomático.**

IDIOMETÁLICH, CA. adj. Epítet dels fenòmens elèctrichs produits pèl contacte de diferents metalls. **Idiometálico.**

IDIOMOGRAFÍA. f. Estudi que té per obgecte la classificació dels idiomes. **Idiomografía.**

IDIOMOGRÁFICH, CA. adj. Lo que pertany a la idiomografía. **Idiomográfico.**

IDIOPATÍA. f. *Med.* Malaltía primitiva quina causa resideix a la part afectada per ella. **Idiopatía.**

IDIOPÁTICH, CA. adj. *Med.* Lo que pertany a la idiopatía. **Idipático.**

IDIOSSINCRASSIA. f. *Fís. med.* Temperament propi d' un cos, ab qu' apeteix o té aversió a alguna cosa que fá en ell diversa impressió de la que comunament exerceix en els demés. **Idiosincracia.**

IDIOSSINCRÁSSICH, CA. adj. *Med.* Lo que fá referencia a la idiossincrassia. **Idiosincracia.**

IDIOSTENIA. f. *Med.* Malaltía per excitació. **Idiostenia.**

IDIOSTÈNICH, CA. adj. *Med.* Concernent a la idiostenia. **Idiosténico.**

IDIOTA. m. Qui és molt ignorant, rústich y negat de talent. Idiota.

IDIOTISME. m. Ignorancia, rusticitat, manca de lletres. Idiotismo. || *Gram.* Inflexió d' una part de la oració que té alguna irregularitat, o s' aparta de la regla general d' una nació y s' usa sols a alguna provincia. Idiotisme. || *Gram.* La locució en que una llengua s' aparta de les seues propies regles y segueix un modo particular que al peu de la lletra ofereix un sentit disbaratat. Idiotismo.

IDIÒTROF, A. adj. *Med.* Qui 's manté d' animals de la seua meteixa especie. Idiótrofo.

IDIOTROFIA. f. *Med.* Constitució peculiar de cada individu. Idiotrofia.

IDOCRASSA. f. *Min.* Mineral, comunament vert, format de varis silicats. Idocrase.

ÍDOL. m. y

ÍDOLA. f. *Ant.* Estatua d' alguna falsa divinitat. Ídolo. || *Met.* L' obgecte excessivament amat o venerat. Ídolo.

IDÒLATRA. m. Qui adora als ídols. Idólatra. || *Met.* Qui ama desordenadament y excessivament alguna persona o cosa. Idólatra.

IDOLATRADAMENT. adv. m. Ab idolatría. Idolatradamente.

IDOLATRAR. v. a. Adorar als ídols. Idolatrar. || Estimar excessivament a algú o a quelcom. Idolatrar.

IDOLATRAT, DA. p. p. Idolatrado.

IDOLATRÍA. f. L' adoració o cult als ídols o deus falsos. Idolatría. || *Met.* Amor excessiu y desordenat a alguna persona o cosa. Idolatría.

IDOLÁTRICH. adj. Lo que pertany a la idolatría. Idolátrico.

IDOLET. m. dim. y

IDOLETA. f. *Ant.* Idolejo, idolillo, idolico, idolito.

IDÒNI, A. adj. Apte, propi, convenient, a propòsit pera una cosa determinada. Idóneo.

IDÒNIAMENT. adv. m. Ab idoneitat. Idóneamente.

IDONITAT. f. Aptitut pera alguna cosa, disposició pera organisarla degudament. Idoneidad.

Idotea

IDOTEA. f. *Zool.* Crustacis isòpots, idoteits que abunden a gaire bé tots els mars.

IDRIALINA. f. *Min.* Mena de carbur d' hidrògen. Idrialina.

IDZETA. f. *Gram.* Nom catalá de la lletra Z. Zeda.

IEU. pron. *Ant.* JO.

ÍFACH. *Hidrog.* Montanya que forma una punta molt aguda dins del mar a la costa de la prov. de Alacant, part. jud. de Callosa d' Ensarriá.

IGAÇURAT. m. *Quím.* Combinació del ácit igaçúrich ab una base. Igazurato.

IGAÇÚRICH, CA. adj. Nom d' un ácit que 's trova a alguns vegetals. Igazúrico.

IGLESARI. m. Les terres pertanyentes a les fábriques de les iglesies o en que 'l rector hi tenía 'ls delmes privatius. Iglesario.

IGLESIA. f. La congregació dels fidels cristians. Iglesia. || Conjunt de tots els capítols, persones ecclesiástiques, y govern ecclessiástich d' alguns regnes, o subgectes a un patriarcat. Iglesia. || El govern ecclesiástich general del sumus pontífix, concilis y prelats. Iglesia. || El temple. Iglesia. || Territori o lloch de la jurisdicció d' un prelat, y 'l conjunt dels súbdits. Iglesia. || L' estat ecclesiástich. Iglesia. || Immunitat que logra 'l delinqüent que 's refugia en lloch sagrat. Iglesia. || La jurisdicció y domini que 'ls ecclesiástichs o iglesies tenen sobre coses temporals. Iglesia. || Capítols de les catedrals o colegiates. Iglesia. || Cada una de les juntes particulars dels heretges. Iglesia. || L' edifici que després de la consagració y benedicció se destina a les cerimonies del cult. Iglesia, templo. || *Arquit. y hist.* Al eixir de les catacumbes les práctiques del cristianisme pera realisarles públicament, foren bastides les iglesies primitives, desenrotllantse a Biçancí, ont s' havía establert Constantí, o apropiant les basíliques a lloch de veneració dels cristians, perque no havíen sigut consagrades a les divinitats del paganisme. Al hemicicle ont el *tribunal* se constituía, se l' anomená per la seua forma *absis;* el lloch que ocupaven els empleats de la justicia se va dedicar als cantors anomenantlo *chor.* L' *altar* va posarse enfront del

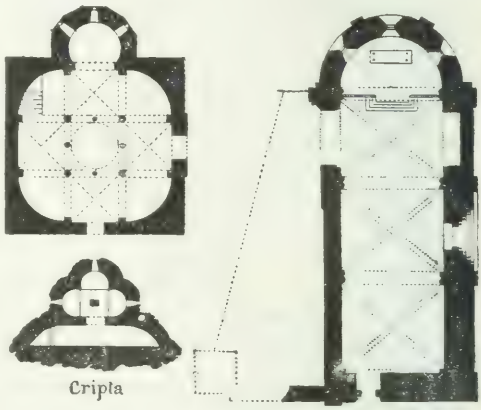

IGLESIA: A, Iglesia de Sant Miquel a Tarrassa en forma de creu grega. (Estil biçantí sigle IX); B, Id. de Sant Joan de Lleida. Estil biçantí (sigle XII).

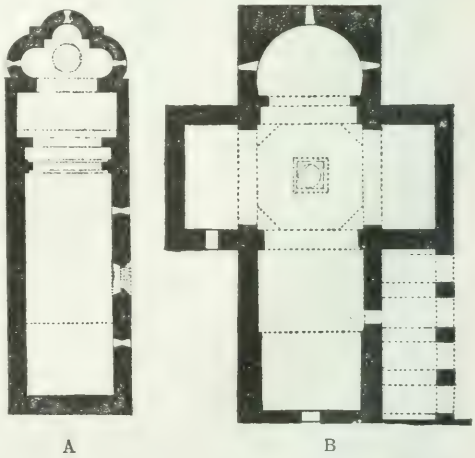

IGLESIA: A, Iglesia de Sant Pere de Tarrassa. Estil románich primitiu (sigle IX); B, Id. de Santa María de Tarrassa, en forma de creu llatina (començos del sigle XII).

absis y als seus costats un púlpit pera l' epístola y altre pera l' evangeli. Va construirse un porxo o

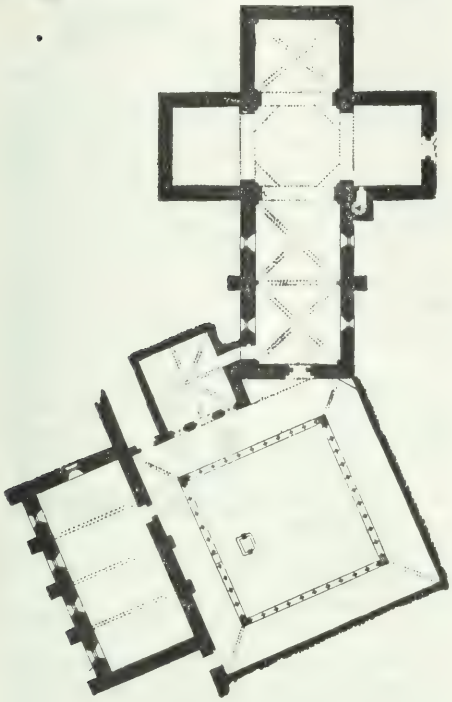

Planol de la colegiata de Santa Agna de Barcelona, en forma de creu llatina. (Sigle XII, claustres del sigle XIV).

atri exterior, que fou anomenat *nárthex* a les iglesies bisantines, afegint'hi després una nau atravessada, que vingué a formar el *creuer,* cambiantse

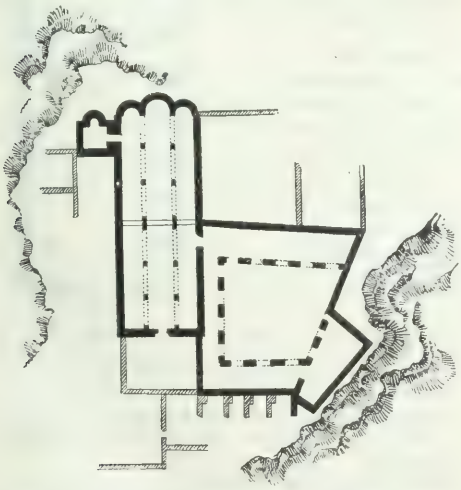

Planol de la Abadía de Sant Martí del Canigó, en forma de basílica. Estil llatí-biçantí (sigle XI)

aixís en iglesia la basílica. Els homes se posaven a la dreta y a l' esquerra les dones, costúm que a certes cerimonies encara se segueix y que pot observarse en molts indrets de la nostra terra en totes les solemnitats ecclesiástiques. A les verges eren reservades, en les iglesies antigües, les galeries superiors o *triforis.* El gènesis de la iglesia en forma de creu llatina aixís va esdevenir, còm s' havía formada la de

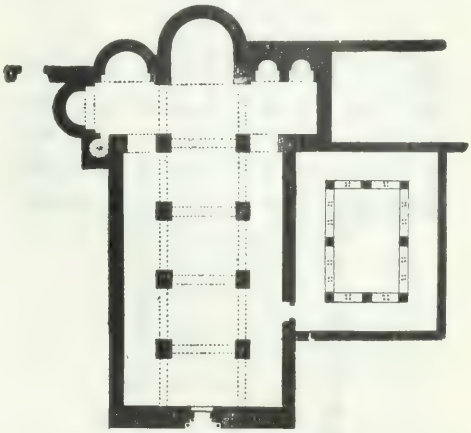

Planol de la iglesia de Sant Pere de Galligans (Girona) en forma de basílica. Estil llatí-biçantí (sigle XII)

la creu grega a Biçanci, y de l' unió d' abdós estils va sorgir el *llatí-biçantí,* anomenat *románich* a la nostra terra. Dels temps dels vissigots, ab ornamentació romana, tal còm a Orient s' emplassaven, arranquen aquí les primeres iglesies, y desde 'l sigle X s' insinúa l' istil románich, construintse l' iglesia ab subgecció a la forma de basílica, endreçant l' *àbsis* envers l' Orient y la *porta* envers Mitjorn, formant

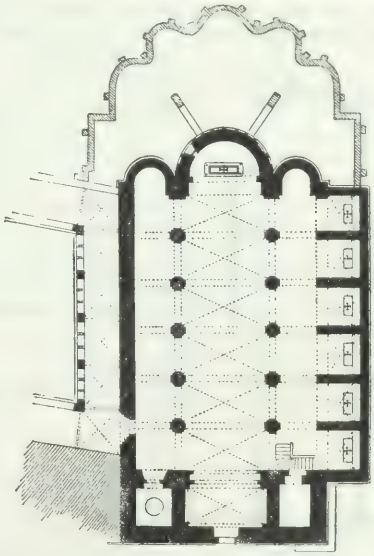

Planol de la iglesia abacial d' Elna (Rosselló) en forma de basílica. Estil llatí-biçantí (sigle XII)

sempre a l' enfront la plaça que hi donava entrada Més tart les fatxades se bastiren devant de la nau, y

ja desde el sigle XIII (vegis article GÒTICH) se va transformar l' aspecte dels edificis destinats a les

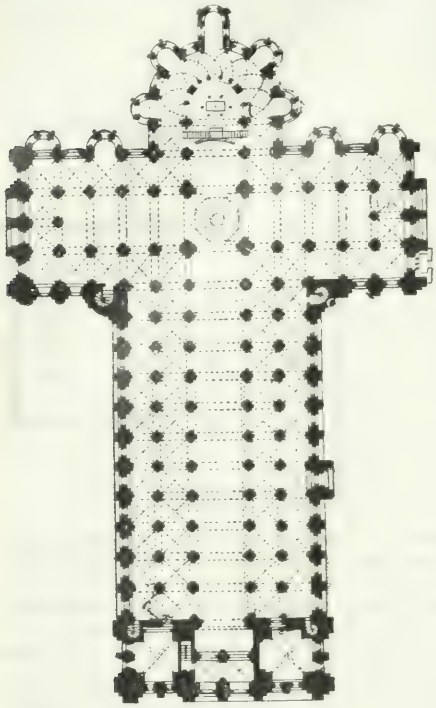

Iglesia, antiga colegiata de Sant Sadurní de Tolosa. Estil románich sigle XI al XIII)

iglesies, modificat després pèl renaixement y pèl decaiment dels gustos esquisits que fins el sigle XVI varen predominar.

IGLESIA CATEDRAL: CATEDRAL.

IGLESIA D' ESTATUT. Aquella en que ha de fer proba de puresa de sanch qui hi ha d' ésser admès. *Iglesia de estatuto.*

IGLESIA MAJOR. La principal del poble. *Iglesia mayor.*

IGLESIA MILITANT. Congregació dels fidels catòlichs d' aquest mon. *Iglesia militante.*

IGLESIA PARROQUIAL: PARROQUIA, 1.

IGLESIA PURGANT. Les ánimes del purgatori. *Iglesia purgante.*

IGLESIA ORIENTAL. La que segueix el ritual grech. *Iglesia oriental.*

IGLESIA TRIUNFANT. Els benaventurats. *Iglesia triunfante.*

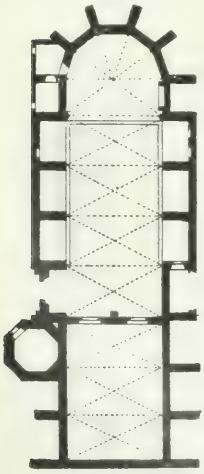

Iglesia de Santa María de Pedralbes (Barcelona). Estil gótich (sigle XIV)

A LA IGLESIA PERA ORAR, A LA PLAÇA PERA TRACTAR. *Ref.* Denota la molta reverencia ab que 's deu estar a la iglesia. *Á la iglesia para orar y á la plaza á contratar.*

A TALL D' IGLESIA CATEDRAL, QUALS FOREN ELS PARES ELS FILLS SERÁN. *Ref.* Denota lo que influeixen els exemples, y principalment els dels pares pera 'ls fills. *Á uso de iglesia catedral, cuales fueron los padres los hijos serán; el hijo de la gata ratones mata.*

ATRAPAR SENSE IGLESIA. *Met.* Atrapar descuidat. *Coger desprevenido ó de manos á boca.*

RECONCILIARSE AB LA IGLESIA. fr. Tornar al seu gremi, abjurant l' error y la heretgía. *Reconciliarse con la Iglesia.*

IGLESIA (La). *Geog.* Veinat de Palol de Revardit, provincia de Girona. ‖ —DE LES CINGLADES (LA). *Orog.* Cova del terme de Fumanya, en el Bergadá.

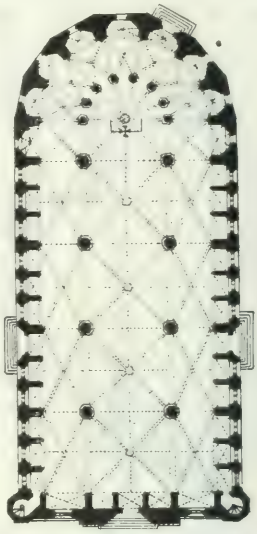

Iglesia de Santa María del Mar de Barcelona. Estil gótich (sigle XIV)

IGLESIASITA. f. *Min* Carbonat de plom junt ab quelcom de carbonat de senc; és blanch y 's presenta en cristalls petits. Iglesiasita.

IGLESIAÇA. f. aum. Iglesia gran. Iglesia grande.

IGLESIES (Les). *Geog.* Poblet del terme de Sarroca de Bellera, provincia de Lleida.

IGLESIETA. f. dim. CAPELLA.

IGNASI. n. p. Ignacio.

IGNÈS. n. p. AGNÉS.

IGNESCENCIA. f. Estat de lo ignescent. Ignescencia.

IGNESCENT. adj. Lo que s' encèn. Ignescente.

ÍGNI, A. Lo qu' és de foch o 'n té alguna de les qualitats. Ígneo.

IGNICIÓ. f. Acció y efecte d' estar un cos encès si és combustible, o enrogit per un gran calor si és incremable. Ignición.

IGNÍFER, A. adj. *Poèt.* Que conté foch o 'n treu. Ignífero.

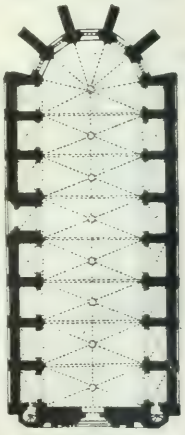

Iglesia de Santa María del Pi de Barcelona. Estil gótich (sigle XV)

IGNISCENCIA. f. Estat d' un cos quina temperatura és elevada al roig. Ignisciencia.

IGNIT. adj. Ardent, de foch o de color de foch.

IGNÍVOM, A. adj. *Poèt.* Que llença o vomita foch. Ignívomo.

IGNÒBIL. adj. *Ant.* IGNOBLE.

IGNOBILITAT. f. La humilitat y baixesa de que procedeix alguna cosa, especialment parlant de llinatges. Oscuridad de nacimiento ó de linaje.

IGNOBLE. adj. De baix neixement; qui no té noblesa. Innoble.

IGNOBLEMENT. adv. m. D' una manera ignoble. **Innoblemente.**

IGNOCENCIA. f. Y 'ls seus derivats. **Inocencia.**

IGNOGRAFÍA. f. IGNOGRAFÍA.

IGNOMINIA. f. Afront, deshonra pública. **Ignominia.**

IGNOMINIÓS, A. adj. Lo qu' és causa d' ignominia. **Ignominioso, afrentoso.**

IGNOMINIOSAMENT. adv. m. D' una manera ignominiosa. **Ignominiosamente.**

IGNORANÇA. f. y

IGNORANCIA. f. Manca de ciencia, de lletres o de coneixements particulars o generals. **Ignorancia.** || Manca d' experiencia, de cultura. **Ignorancia.** || Inadvertencia, descuit. **Ignorancia.**

IGNORANCIA AFECTADA. La que 's fingeix. *Ignorancia afectada.*

IGNORANCIA CRASSA O DOLOSA. La que no té disculpa. *Ignorancia crasa.*

IGNORANCIA DE DRET. *For.* La de qui ignora 'l dret. *Ignorancia de derecho.*

IGNORANCIA DE FET. La que toca a l' acció, còm la de qui no sap si ha pagat el deute. *Ignorancia de hecho.*

IGNORANCIA INVENCIBLE. La que no 's pot vèncer ab totes les dilligencies possibles. *Ignorancia invencible.*

IGNORANCIA SUPINA. La que prové de no volguer apendre lo que 's pot y 's deu sapiguer. *Ignorancia supina.*

LA IGNORANCIA ÉS MOLT ATREVIDA. *Loc.* Denota que 'ls ignorants solen ésser els més atrevits, y 'ls que 's pensen ésser més savis. *La ignorancia es muy atrevida ó confiada.*

NO PECAR PER IGNORANCIA. fr. Fer alguna cosa coneixent qu' és mal feta. *Pretextar ignorancia; alegar, pretender ignorancia.*

IGNORANT. p. a. Qui ignora. **Ignorante.** || Home sense lletres ni coneixements. **Ignorante, idiota.** || Qui no está informat d' alguna cosa. **Ignorante.**

ÉSSER IGNORANT. fr. IGNORAR.

IGNORANTÁS, ÇA. m. y f. aum. **Ignorantón.**

IGNORANTISME. m. Estat d' ignorancia. **Ignorantismo.** || Calificació dels períodes històrichs o sistemes de govern propicis a la general ignorancia. **Ignorantismo.**

IGNORANTÍSSIM, A. adj. sup. **Ignorantísimo, ignorantón.**

IGNORANTMENT. adv. m. Ab ignorancia. **Ignorantemente.** || Inadvertidament. **Ignorantemente.** || Ab necetat. **Ignorantemente.**

IGNORAR. v. a. No sapiguer, no entendre, no coneixer alguna cosa. **Ignorar.**

IGNORAT, DA. p. p. **Ignorado.** || DESCONEGUT.

IGREA. f. *Ant.* IGLESIA.

IGUAL. adj. Lo qu' és de la meteixa naturaleça, quantitat y qualitat qu' un' altra cosa. **Igual.** || Pla, sense costes ni fondaries. **Igual.** || Semblant. **Igual.** || Invariable, constant. **Igual.** || De les meteixes proporcions. **Igual.**

IGUAL PER IGUAL. m. adv. Denota la igualtat de dues coses. *Ras con ras; ras en ras.*

AL IGUAL. m. adv. Ab igualtat. *Al igual.*

D' IGUAL A IGUAL. m. adv. Igualment. *Con igualdad.*

FER ANAR PER UN IGUAL. fr. Igualar algunes coses entre les quals devía haver 'hi proporció de desigualtat. *Llevar por un rasero.*

ELS DITS DE LA MÁ NO SON IGUALS. fr. Pera indicar principalment la desigualtat de les intelligencies. *Los dedos de la mano no son iguales.*

NO TINDRE IGUAL. fr. Ésser superior a tot. *No tener igual.*

PER IGUAL. m. adv. IGUAL PER IGUAL.

PER UN IGUAL. m. adv. PER UN SEGUIT.

POSAR IGUAL. fr. IGUALAR, APLANAR.

POSARSE IGUAL. fr. Pagar els seus deutes. *Redondearse.*

SENSE IGUAL. m. adv. Sense comparació. *Sin igual, sin par.*

ÉSSER IGUAL O TINDRE PER IGUAL. Tindre en el meteix concepte; apreciar igualment a un subgecte que a un altre. *Igualar.*

IGUALA. f. Conducta per un servei mèdich.

IGUALACIÓ. f. IGUALADURA.

IGUALADA. *Geog.* Partit judicial de la prov. de Barcelona format dels 34 següents ajuntaments: Argensola, Bellprat, Bruch, Cabrera, Calaf, Calonge, Capellades, Carme, Castellfullit de Riubregós, Castellolí, Collbató, Copons, Igualada, Jorba, Llacuna (La), Masquefa, Montmaneu, Ódena, Orpí, Piera, Pierola, Pobla de Claramunt (La), Prats del Rei, Pujalt, Rubió, Salavinera, Sant Mateu Sasgayoles, Santa Margarida de Mombui, Santa María de Miralles, Torre de Claramunt, Tous, Vallbona, Veciana y Vilanova del Camí, reunint entre tots 37,510 hab. || Vila de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, cap del part. jud. del seu nom; está unida a Martorell per medi d' un ferrocarril, té molta industria y 10,476 hab. És a la vora del riu Anoya. || — (COMARCA DE). Encontrada de l' actual prov. de Barcelona situada entre la Segarra, 'l Plá de Bages, el Vallès, el Plá del Llobregat, el Penadès y la Conca de Barbará.

Segell d'Igualada

IGUALADÍ, NA. m. y f. El natural y lo que sía propi d' Igualada y de la seua comarca.

IGUALADOR, A. m. y f. Qui iguala. **Igualador.** || Garbell de pell fina, que s' usa a les fábriques de polvora, per refinar el grá d' aquesta per tercera vegada. **Igualador.**

IGUALADURA. f. L' acte y efecte d' igualar. **Igualación, iguala, igualamiento, emparejadura, emparejamiento.**

IGUALAMENT. m. *Ant.* IGUALADURA.

IGUALAR. v. a. Fer o posar una cosa igual a un' altra. **Igualar.** || Aplanar, posar a nivell. **Igualar.** || v. n. No preferirse als altres. **Igualar.** || Ésser igual una persona o cosa qu' un' altra. **Igualar.** || ARRASAR, 1. || Retallar els llibres pera que la enquadernació fassi més goig. **Recortar, igualar.**

IGUALARSE. v. r. Posarse al igual d' un altre. **Igualarse.**

IGUALAT, DA. p. p. **Igualado.** || adj. PLÁ, UNIT. **Llano.**

IGUALAYAR. v. a *Ant.* ARRASAR, 3.

IGUALMENT. adv. m. Ab igualtat. **Igualmente.** || Sense distinció. **Igualmente.** || Del meteix modo. **Igualmente.** || També. **También.** || PLANAMENT.

IGUALTAT. f. Conformitat d' una cosa ab un' altra en naturaleça o qualitats. **Igualdad.** || Correspondencia, proporció, semblança. **Igualdad.** || Fermesa d' ánim, constança. **Igualdad, firmeza de ánimo, serenidad.**

IGUERRI. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Llesp, prov. de Lleida.

ILACIÓ. f. Conseqüencia, deducció d' alguns principis assentats. **Ilación.**

ILATIU, VA. adj. Lo que s' infereix o 's dedueix d' alguna cosa. **Ilativo.**

ILDEFONS, A. n. p. **Ildefonso.**

ILEADELFIA. f. *Med.* Deformitat produida per la duplicació d' un ésser. **Ideadelfia.**

ILEADÈLFICH, CA. adj. *Med.* Lo qu' és propi de la ileadelfia. **Ileadélfico.**

ILEGAL. adj. Lo qu' és contra la llei. **Ilegal.**

ILEGALITAT. f. Manca contra la llei. **Ilegalidad.**

ILEGALMENT. adv. m. D' un modo ilegal. **Ilegalmente.**

ILEOGRAFÍA. f. *Anat.* Descripció dels budells. **Ileografía.**

ILERCAONS. *Geog. ant.* Habitants de abdues vores del Ebre, desde 'l mar fins a la desembocadura del Segre, en temps dels romans, y quina ciutat més notable era Dertosa, avui Tortosa.

ILERCAVONS. *Geog. ant.* ILERCAONS.

ILERDA. *Geog. ant.* Nom de la ciutat de Lleida en temps dels romans.

ILERGETS. *Geog. ant.* Habitants del país comprès entre 'l Segre y 'l Cinca y quina capital era Ilerda (Lleida) en temps dels romans.

Ilia

ILÈS, A. adj. Sense cap dany. **Ileso, sin lesión.**

ILEU. *Anat.* Budell tercer. **Ileon.**

ILIA. f. *Zool.* Crustacis decapots braquiurs, que tenen dues especies originaries del Mediterrani. **Ilia.**

ILICINA. f. *Med.* Substancia groga obscura molt amarganta, considerada còm un poderós remei contra les quartanes. **Ilicina.**

ILÍCIT, A. adj. Proibit. **Ilícito.**

ILÍCITAMENT. adv. m. Contra raó y dret. **Ilícitamente.**

ILIMITADAMENT. adv. m. Sense limitació. **Ilimitadamente.**

ILIMITAR. v. a. No marcar límits a una cosa. **Ilimitar.**

ILIMITAT, DA. adj. Sense límits. **Ilimitado.**

ILIRI, A. s. y adj. Natural y propi d' Iliria, regió d' Austria. **Ilirio.**

ILITERAT. adj. Profá en literatura.

ILMENI. m. *Min.* Nou metall descobert a la iltroilmerita d' aprop del llach Ilmen. **Ilmenio.**

ILMENITA. f. *Min.* Varietat del titanat de ferro, procedent del llach Ilmen. **Ilmenita.**

ILÒGICAMENT. adv. m. Sense lògica. **Ilógicamente.**

ILÒGICH, CA. adj. Que és mancat de lògica y va contra les seues regles y doctrines. **Ilógico.**

ILOTA. m. Esclau dels lacedemonis, originari de la ciutat d' Helos. **Ilota.** || *Fig.* Aquell que 's trova o se considera despullat dels drets de ciutadá. **Ilota.**

ILOTISME. m. Condició d' ilota. **Ilotismo.**

ILÚS, A. adj. Ignorant, poch expert. Encegat, ofuscat. **Iluso.**

ILUSIÓ. f. Falsa imaginació, apreënsió. **Ilusión.** || Aparició enganyosa. **Ilusión.**

ILUSIONAR. v. a. Produir ilusió. **Ilusionar, fascinar.**

ILUSIONARI, A. adj. Que 's fá ilusions. **Ilusionario.**

ILUSIONAT, DA. p. p. **Ilusionado.**

ILUSIU, VA. adj. Fals, enganyós, aparent. **Ilusivo, ilusorio.**

ILUSORI, A. adj. Ilusiu. || Nul, de cap valor. **Ilusorio.**

ILLA. f. Terra complertament voltada d' aigua. **Isla.**

ILLA (Marian). *Biog.* Pintor valenciá del sigle XVIII y XIX. Membre de mèrit de l' Academia de Sant Carles desde l' any 1777. Va ésser tinent director de pintura, sense exercici, en les escoles de Llotja sostingudes per la Junta de Comerç de Barcelona. Guarda dos quadros originals seus y una copia el Musseu de Sant Carles, aixís còm una *Purissima* l' Academia de Sant Ferrán.

— (SALVADOR). *Biog.* Esculptor y relligiós catalá. Nat a Polinyá; mort en son monestir l' any 1730. Va pendre l' hábit cartoixá a Scala Dei (Priorat), l' any 1684. Va travallar figures y obres de talla, en fusta y en pedra, pera la iglesia d' aquell monastir.

ILLA. *Geog.* Vila del cantó de Vinçá, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Tet, té estació de ferro-carril y 3,245 hab.

ILLA PLANA. *Hidrog.* Illeta de la costa de la prov. y terme munpal. d' Alacant.

ILLADA. f. Qualsevulla de les dues cavitats que hi hán entre les costelles falses y 'l baixventre. **Ijada, ijar.** || El dolor o mal que 's pateix en aquella part. **Miserere, ijada.** || MOIXAMA. || De tunyina. **Ijada de atún.** || pl. Dit dels costats del cavall y demés animals semblants. **Ijares.**

ILLAS Y VIDAL (Joan). *Biog.* Escriptor remarcable y advocat, de la escola jurídica catalana. Nat a Barcelona l' any 1819; mort en 1876. Tenía gran vocació pera 'l conreu de la historia y havía començat a escriuren una de universal; més, ses grans condicions de polemista, posades al servei del proteccionisme econòmich y de la prempsa diaria, varen pèndreli el temps necessari. L' any 1851 la Junta de Fábriques de Catalunya l' enviava a estudiar la Exposició internacional de Londres, quin fruit va ésser un llibre ben concençut y profitós. L' any 1862 ocupava ab lluiment la presidencia dels Jochs Florals de Barcelona. Mereixía molta estimació còm advocat. Entre sos escrits de literatura hi han noveles y obres dramátiques. És important lo molt que va escriure de qüestions econòmiques y força ho és també lo de gramática castellana escrit per ell. Citarem, d' entre ses obres: *Memoria sobre la posibilidad de una raza humana única*, (1846), y la *Conquista de España por los árabes*, (1850). No queda, d' aquell talent, lo que podía esperársen.

ILLEGIBLE. adj. Lo que no 's pot llegir. **Ilegible.**

ILLEGITIM, A. adj. Contrari a la llei. **Ilegítimo.** || Fill procreat fora de matrimoni y de pares que no podien casarse. **Ilegítimo.**

ILLEGÍTIMAMENT. adv. m. Sense llegitimitat. **Ilegítimamente.**

ILLEGITIMITAT. f. Falta d' alguna circunstancia pera ésser alguna cosa llegítima. **Ilegitimidad.**

IL-LERDENCH, CA. adj. Lo qu' és propi o natural de Lleida. **Leridano.**

IL-LERDET, A. m. y f. Natural de Lleida. **Leridano.**

ILLES (Les). *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó de Ceret; és a la vora de la riera del seu nom y té 237 hab.

ILLETA. f. *Ant.* Illa petita. **Islita.**

ILLIBAT, DA. adj. Llès, sencer. **Ileso.**

ILLIBERIS. *Geog. ant.* Nom que 's donava a l'época romana a la población emplaçada en el lloch que are ocupa Elna a la Catalunya francesa.

ILLIBERITÁ, NA. adj. Natural y pertanyent a la antiga Illiberia. **Iliberitano.**

ILLICI. *Geog. ant.* Nom de la vila d' Elx en temps dels romans.

ILLUMENAR. v. a. ILLUMINAR.

ILLUMINACIÓ. f. Acte y efecte d' illuminar. **Iluminación.** || Adorno, disposició de moltes llums ordenades. **Iluminación.** || *Pint.* Mena de pintura al

temple que generalment se fa en pergamí o paper llis. Iluminación.

ILLUMINADÍSSIM, A. adj. Iluminadísimo.

ILLUMINADOR, A. m. y f. Qui illumina. Iluminador. || *Pint.* Qui adorna ab colors els llibres o estampes. Iluminador.

ILLUMINAMENT. m. ILLUMINACIÓ.

ILLUMINAR. v. a. Comunicar, donar llum o claretat. Iluminar, alumbrar. || Adornar ab moltes llums les iglesies, carrers, etc. Iluminar. || *Pint.* Adornar ab colors. Iluminar. || En lo moral ensenyar, treure els duptes y dificultats. Iluminar. || *Teol.* Inspirar Deu interiorment a la criatura. Iluminar, ilustrar. || *Met.* Il-lustrar l' enteniment ab l' estudi. Iluminar. || Donar vista als cegos. Dar vista.

ILLUMINAT, DA. p. p. Iluminado.

ILLUMINATS. m. pl. Sectaris del sigle XVI, que sosteníen la possibilitat d' arrivar al estat perfet de santetat solament ab la oració. Iluminados.

ILLUMINISME. m. Doctrina dels illuminats. Iluminismo.

ILLUMINISTA. m. Defensor del illuminisme. Iluminista.

IL-LUSTRACIÓ. f. Acte y efecte d' il-lustrar. Ilustración.

IL-LUSTRADOR, A. m. y f. Qui il-lustra. Ilustrador.

IL-LUSTRAR. v. a. Explicar, aclarir. Ilustrar. || Adornar un llibre ab dibuixos, gravats, etc. Ilustrar. || Ennoblir, fer il-lustre a alguna persona o cosa. Ilustrar. || *Teol.* Inspirar Deu a les criatures ab llum sobrenatural. Ilustrar, iluminar. || Hermosejar un discurs. Exornar el discurso.

IL-LUSTRAT, DA. p. p. Ilustrado.

IL-LUSTRE. adj. Noble, excel-lent, famós. Ilustre, esclarecido, ínclito. || Insigne, célebre. Ilustre. Títol de dignitat. Ilustre.

IL-LUSTREMENT. adv. m. D' un modo il-lustre. Ilustremente.

IL-LUSTRÍSSIM, A. ad. sup. Ilustrísimo. || Tractament del bisbe y altres dignitats. Ilustrísimo. || Títol que al sigle XV se donava als infants. Ilustrísimo.

IL-LUSTRÍSSIMA. f. Calificatiu del títol de senyoría que 's dona a certes persones constituídes en destins o favorescudes ab condecoracions. Ilustrísima.

IMA. f. Ocre vermell y ferruginós que serveix per la pintura.

IMADA. f. *Náut.* Cada una de les dues esplanades que 's fan a la grada a un y altre costat de la quilla, y per les quals rellisquen les anguiles quan la nau se bota a l' aigua. Aimada, imada.

IMAGE. f. *Ant.* IMATGE.

IMAGINABLE. adj. Lo que 's pot imaginar. Imaginable.

IMAGINACIÓ. f. Idea, imatge, representació. Imaginación. || Falsa apreënsió; judici de cosa sense fonament. Imaginación. || OPINIÓ. || La facultat que representa a l' ánima les imatges. Imaginación. || La cosa imaginada. Imaginación.

DIVAGAR LA IMAGINACIÓ. fr. Distraure's. *Divagar la imaginación.*

NO PASSAR PER LA IMAGINACIÓ. fr. NO PASSAR PÊL PENSAMENT.

IMAGINACIONISTA. m. *Med.* Qui creu en la influencia qu' exerceix la imaginació en el fetus. Imaginacionista.

IMAGINADOR, A. s. y adj. Qui imagina molt. Imaginabundo.

IMAGINAIRE. m. *Ant.* Esculptor o pintor d' imatges. Imaginario.

IMAGINAMENT. m. *Ant.* IMAGINACIÓ.

IMAGINAR. v. a. Formar especies o imatges al magí. Imaginar. || Creure, pensar, idear ab fonament. Imaginar. || Idear sense fonament. Imaginar, inventar. || Esculpir, fer imatges de bulto. Esculpir.

NO 'S POT IMAGINAR NI PENSAR. fr. *No se puede imaginar.*

IMAGINARI, A. adj. Lo que 's pot imaginar. Imaginario, imaginable. || Fantástich, lo que no existeix més que al magí d' algú. Imaginario.

IMAGINARIA. f. *Mil.* Guardia anomenada pera suplir la que guarda 'l quartel si per cas aquesta tingués d' anarse'n. Imaginaria.

IMAGINARIAMENT. adv. m. D' una manera imaginaria, sense realitat. Imaginariamente.

IMAGINAT, DA. p. p. Imaginado.

IMAGINATIU, VA. adj. Qui continuament está pensant o forjantse cabories. Imaginativo. || Qui té viva l' apreënsió. Imaginativo.

IMAGINATIVA. f. Facultat o potencia d' imaginar. Imaginativa.

IMAGINER. m. Pintor o esculptor d' imatges.

IMAGINERÍA. f. *Ant.* Brodat, pintura o esculptura d' imatges. Ofici d' esculptor.

IMÁN. m. Pedra mineral, regularment de color de cendra fosch, que té la propietat de dirigirse naturalment envers el Nort, y d' atraure 'l ferro. També n' hi ha d' artificial que produeix els meteixos efectes. Imán, piedra imán, calamita. || *Met.* Atractiu. Imán, atractivo.

IMANAR. v. a. y

IMANTAR. v. a. Donar artificialment a un troç de ferro o de cer les propietats del imán. Imantar.

IMATGE. f. Figura, representació, idea que 's forma al magí. Imagen. || Retrato, pintura. Imagen.

ÉSSER UNA IMATGE. fr. *Fam.* Se diu generalment de la dona o criatura qu' és molt bonica. *Ser un serafín ó una imagen.*

IMBARATABLE. adj. Lo que no 's pot baratar. Inconmutable.

IMBÈCIL. m. IMBECILL.

IMBECILL, A. adj. Imbecillo.

IMBECILLAMENT. adv. m. Dèbilment. Con debilidad y flaqueza.

IMBECILLITAT. f. Flaquesa, debilitat. Imbecilidad.

IMBERT (Pere). *Biog.* Trobador del sigle XIII de qui no se 'n coneixen altres fets que l' haver deixat escrita una cançó amorosa.

IMBORNAL. m. *Náut.* Forat per ont surt l' aigua de la coberta de la nau. Imbornal, embornal. || Altre forat que 's fa per la part inferior de les perxes, y contra la quilla, pera que les aigües d' entrecodernes corrin cap a la caixa de bombes. Imbornal, groera, regola, desaguadero. || El que 's fa al bordó de les aceres pera que l' aigua vagi a les clavegueres. Imbornal.

IMBRICACIÓ. f. *Arq.* Superposició de fulls fent dentellons com escates. Imbricación.

Imbricació

IMBRICAT, DA. adj. *Zool.* S' aplica a la petxina quin exterior fa a manera d' ones. Imbricado. || *Bot.* Se diu de les fulles y llevors qu' están sobreposades les unes a les altres còm les escates. Imbricado.

IMBUIR. v. a. Infundir, persuadir, ensenyar, doctrinar. **Imbuir.** || Persuadir, guanyar l' ánim. **Imbuir.** || Omplir l' esperit dels costums y de les opinions de gent vulgar. **Imbuir.**

IMBUÍT, DA. p. p. **Imbuído.**

IMITABLE, adj. Lo que 's pot imitar. **Imitable.**

IMITACIÓ. f. Acte y efecte d' imitar. **Imitación.**

A IMITACIÓ. m. adv. A semblança o al igual d'una altra cosa. *A imitación.*

IMITADAMENT. adv. m. D' un modo imitat. **Imitadamente.**

IMITADOR, A. m. y f. Qui imita. **Imitador.**

IMITAR. v. a. Fer alguna cosa a semblança de un' altra. **Imitar.** || Copiar, seguir l' exemple. **Imitar.** || Retratar, representar. **Imitar.**

IMITAT, DA. p. p. **Imitado.** || CONTRAFET.

IMMACULABLE. adj. Lo que no 's pot tacar. **Inmaculable.**

IMMACULADA. f. Se diu per antonomasia de María Santíssima, Senyora nostra en la seua Concepció. **Inmaculada.**

IMMACULADAMENT. adv. m. Sense mácula ni pecat. **Inmaculadamente.**

IMMACULAT, DA. adj. Net, pur, sense mácula. **Inmaculado.**

IMMANEJABLE. adj. Lo que no 's pot manejar. **Inmanejable.**

IMMANENT. adj. *Fil.* S' aplica a l' acció quin terme no surt de la causa que 'l produeix, com l' acte del enteniment. **Inmanente.** || INTRANSITIU.

IMMANENTMENT. adv. m. D' un modo immanent. **Inmanentemente.**

IMMARCESSIBLE. adj. Incorruptible, lo que no 's mustiga ni 's corromp. **Inmarcesible**

IMMATERIAL. adj. Lo que no és fet de materia, **Inmaterial.**

IMMATERIALITAT. f. Qualitat de lo immaterial. **Inmaterialidad.**

IMMATRICULAR. v. a. MATRICULAR.

IMMEDIACIÓ. f. Proximitat, contiguitat. **Inmediación.**

IMMEDIADAMENT. adv. m. INMEDIATAMENT.

IMMEDIAT, A. adj. Proper.

ANAR A LES IMMEDIATES. fr. Apretar a algú, ab lo que se 'l deixa sense resposta. *Darle á uno por las inmediatas.* || Ésser prop de conseguir alguna cosa. *Ir á los alcances.*

ARRIVAR A LES IMMEDIATES. fr. Arrivar a lo més apurat de la disputa. *Llegar á las inmediatas.*

IMMEDIATAMENT. adv. m. Ab immediació. **Inmediatamente.** || Desseguida, al instant. **Inmediatamente.**

IMMEMORABLE. adj. IMMEMORIAL.

IMMEMORABLEMENT. adv. m. D' un modo immemorial. **Inmemorablemente, inmemorial.**

IMMEMORIAL. adj. Antich, de quin principi no n' hi há memoria. **Inmemorial.** || Usat com a substantiu, l' estil o possessió immemorial. **Inmemorial.**

IMMEMORIALMENT. adv. m. D' un modo immemorial. **Inmemorialmente, inmemorablemente.**

IMMENS, A. adj. Infinit, sense mesura ni límit, epítet de Deu y dels seus atributs. **Inmenso.** || Enorme, gran, difícil d' amidarse o comptarse. **Inmenso.** || De gran extensió. **Inmenso.**

IMMENSAMENT. adv. m. D' un modo immens. **Desmesuradamente, inmensamente.**

IMMENSITAT. f. Multitut, nombre, extensió gran. **Inmensidad.** || Infinitat, atribut sols de Deu infinit. **Inmensidad.**

IMMENSURABILITAT. f. Qualitat de lo immensurable. **Inmensurabilidad.**

IMMENSURABLE. adj. Lo que no 's pot amidar. **Inmensurable.**

IMMENSURABLEMENT. adv. m. D' un modo immensurable. **Inmensurablemente.**

IMMERESCUDAMENT. adv. m. D' un modo immerescut. **Inmerecidamente.**

IMMERESCUT, DA. adj. Que no 's mereix. **Inmerecido.**

IMMERGENT. adj. Que immergeix o s' immergeix. **Inmergente.**

IMMERGIR. v. a. Ficar algún cos dins d' un líquit fins a deixarlo cobert, o dins d' un fluit, d' un' ombra, etc. **Inmergir.** || v. r. Ficarse dins d' algún líquit. **Inmergirse, sumergirse.**

IMMERSIÓ. f. Acte o efecte de ficar a l' aigua o de ficars'hi. **Inmersión.** || Antigament se deia a l' acció de ficar a l' aigua al que 's batejava. **Inmersión.**

IMMERSIÓ D' UN ASTRE. *Astron.* Entrada d' un astre a l' ombra d' un altre, donant origen a un eclipse. *Inmersión de un astro.*

IMMIGRACIÓ. f. Establiment d' extrangers a un país; és lo contrari d' emigrar. **Inmigración.**

IMMIGRAR. v. n. Anar a establirse a un país. **Inmigrar.**

IMMILLORABLE. adj. Que no 's pot millorar o millorarse. **Inmejorable.**

IMMILLORAT, DA. adj. Que no ha rebut millora. **Inmejorado.**

IMMINENCIA. f. Estat o condició de lo imminent. **Inminencia.**

IMMINENT. adj. Prompte a succeir. **Inminente.** || Lo qu' amenaça. **Inminente.**

IMMINENTMENT. adv. m. D' una manera imminent. **Inminentemente.**

IMMISCUIRSE. v. r. *Ant.* BARREJARSE, FICARSE.

IMMOBLE. adj. Lo que no 's pot moure. **Inmoble, inmóvil, inmueble, inmoto, inmovible.** || *Met.* Constant, invariable en les resolucions. **Inmoble.**

IMMODERACIÓ. f. Excés, desmasía. **Inmoderación.** || Desvergonyiment en el parlar. **Inmoderación.**

IMMODERADAMENT. adv. m. Sense moderació. **Inmoderadamente.** || Ab excès y profusió. **Inmoderadamente.**

IMMODERAT, DA. adj. Lo que no té moderació. **Inmoderado.** || EXCESSIU.

IMMODEST, A. adj. Qui no té modestia. **Inmodesto.**

IMMODESTAMENT. adv. m. Sense modestia. **Inmodestamente.**

IMMODESTIA. f. Manca de modestia y recate. **Inmodestia.**

IMMOLACIÓ. f. Sacrifici sangnant d' una víctima. **Inmolación.**

IMMOLADOR, A. m. y f. Qui immola. **Inmolador.**

IMMOLAR. v. a. Sacrificar una víctima degollantla. **Inmolar.** || *Met.* SACRIFICAR.

IMMOLAT, DA. p. p. **Inmolado.**

IMMONDAMENT. adv. m. D' una manera immonda. **Inmundamente.**

IMMONDICIA. f. Bruticia, escombraries. **Inmundicia.** || BALEIG, ESPORGARIES. || TARTRÁ, GREIXÚM.

IMMONDÍSSIM, A. adj. sup. **Inmundísimo.**

IMMÒNT, DA. adj. Brut, porch. **Inmundo.** || IMPUR.

IMMORAL. adj. Mancat de moralitat; contrari a les bones costums. **Inmoral.**

IMMORALISACIÓ. f. L' acció y efecte d' immoralisar. **Inmoralización.**

IMMORALITAT. f. Manca de moralitat. **Inmoralidad.**

IMMORTAL. adj. Lo que no pot morir. **Inmortal.** || *Met.* S' aplica a les coses sense vida qu' han de durar molt temps. **Inmortal.**

IMMORTALISAR. v. a. Perpetuar, fer durar eternament o molt de temps la memoria d' un fet, d' una persona o cosa. **Inmortalizar, eternizar.**

IMMORTALISAT, DA. p. p. **Inmortalizado.**

IMMORTALITAT. f. La qualitat d' immortal. **Inmortalidad.** || ETERNITAT. || Duració molt llarga de alguna cosa. **Inmortalidad, perpetuidad.**

IMMORTALMENT. adv. m Pera sempre. **Inmortalmente, perpetuamente.** || D' un modo immortal. **Inmortalmente.**

IMMOVIBLE. adj. y

IMMÒVIL. adj. IMMOBLE.

IMMOVILISAR. v. a. Deixar immòvil. **Inmovilizar.**

IMMOVILISAT, DA. adj. No movilisat. **Inmovilizado.**

IMMOVILITAT. f. Incapacitat, impotencia de moure's. **Inmovilidad, inmobilidad.**

IMMÒVILMENT. adv. m. Sense moviment. **Sin movimiento, establemente.**

IMMUNE. adj. *For.* Franch, exempt, privilegiat. **Inmune.**

IMMUNITAT. f. Exempció, franquesa, privilegi. **Inmunidad.** || INDULT. || Privilegi que tenien antigament algunes iglesies pera que no se 'n puguessin treure 'ls reus, ni ésser castigats ab pena corporal en certs casos. **Inmunidad.**

IMMUSTIGABLE. adj. Lo que no pot mustigarse. **Inmarchitable, inmarcesible.**

IMMUTABILITAT, DA. f. Fermeça, constancia. **Inmutabilidad.** || Perpetuitat, estabilitat. **Inmutabilidad.**

IMMUTABLE. adj. Lo que no 's pot mudar. **Inmutable, inmudable.**

IMMUTABLEMENT. adv. m. Constantment. **Inmutablemente.**

IMMUTACIÓ. f. Acte o efecte d' immutar o d' immutarse. **Inmutación.**

IMMUTAR. v. a. Alterar, variar. **Inmutar.** || Causar alteració al cos, al rostre o al ànim. **Inmutar.** També s' usa còm recíproch. **Inmutarse.**

IMMUTAT, DA. adj. **Inmutado.**

INMUTATIU, VA. adj. Lo que immuta o té virtut d' immutar. **Inmutativo.**

IMMUTILAT, DA. adj. Que no está mutilat. **Inmutilado.**

IMÓSCAP. m. *Arq.* Diámetre inferior d' una columna. **Imóscapo.**

IMPACCIÓ. f. *Med.* Fractura d' un os en diverses peces que fan bulto. **Impación.**

IMPACIENCIA. f. Intolerancia, manca de paciencia. **Impaciencia.** || Prompte d' indignació, de ira. **Impaciencia.** || Gran desitg, manca d'espera. **Impaciencia.**

IMPACIENT, A. adj. Qui no té espera. **Impaciente.** || Incomodat. **Impaciente.**

IMPACIENTAR. v. a. Enfadar molt. **Impacientar.**

IMPACIENTARSE. v. r. Tindre impaciencia. **Impacientarse.**

IMPACIENTAT, DA. p. p. **Impacientado.**

IMPACIENTÍSSIM, A. adj. sup. **Impacientísimo.**

IMPACIENTMENT. adv. m. Ab impaciencia. **Impacientemente.** || Ab gran desitg. **Impacientemente.**

IMPACTE. m. Punt estàtich, ont la força de progecció obra sobre la pèndola. **Impacto.**

IMPAGABLE. adj. Lo que no 's pot pagar. **Insoluble.**

IMPAIBLE. adj. Lo que no 's pot pair. **Indigestible.**

IMPALPABILITAT. f. Qualitat de lo impalpable. **Impalpabilidad.**

IMPALPABLE. adj. Lo que no 's pot palpar. **Impalpable.**

IMPAR. adj. Lo que no té igual. **Impar.** || *Arit.* Número no divisible per dos. **Impar.**

IMPARCIAL. adj. Qui no pren partit, qui no 's decanta o no 's decideix per una opinió ni per un' altra sens haver pesat bé 'ls motius, que jutja sense passió. **Imparcial.**

IMPARCIALITAT. f. Desinterès; manca de prevenció entre dos partits o dues coses. **Imparcialidad.**

IMPARCIALMENT. adv. m. Ab imparcialitat. **Imparcialmente.**

IMPARTIBILITAT. f. Qualitat de lo impartible. **Impartibilidad.**

IMPARTIBLE. adj. Lo que no 's pot partir. **Impartible.**

IMPASSIBILITAT. f. Incapacitat de patir. **Impasibilidad.**

IMPASSIBLE. adj. Incapáç de patir. **Impasible.**

IMPASSIBLEMENT. adv. m. D' una manera impassible. **Impasiblemente.**

IMPÁVIDAMENT. adv. m. Sense por ni paor. **Impávidamente.**

IMPAVIDESA. f. Intrepidesa, resolució. **Impavidez.**

IMPÁVIT, DA. adj. Intrèpit, resolt. **Impávido.**

IMPECABILITAT. f. Imposibilitat de pecar. **Impecabilidad.**

IMPECABLE. adj. Incapáç de pecar. **Impecable.**

IMPEDIMENT. m. Incomoditat. **Impedimento.** || OCUPACIÓ. || Obstacle, destorb. **Impedimento, obstáculo.** || *Teol.* Qualsevulla circunstancia que fa nul el matrimoni. **Impedimento.** || Detenció o arrest de la nau, abáns o després d' haver carregat o descarregat. **Impedimento, fuerza mayor.**

IMPEDIMENT DIRIMENT. *Teol.* Lo que impideix celebrar el matrimoni, y desfá 'l celebrat. *Impedimento dirimente.*

IMPEDIMENT IMPEDIENT. Lo que sols impedeix la celebració del matrimoni. *Impedimento impediente.*

POSAR IMPEDIMENT A LA CURIA. fr. Manifestar al rector o al jutge l' impediment que té algú pera celebrar el matrimoni que vol contreure. *Embargar los sellos, poner impedimento á alguno.*

IMPEDIR. v. a. Destorbar que 's faci alguna cosa. **Impedir.**

IMPEDIT, DA. p. p. **Impedido.** || adj. Qui no pot valdre's dels seus membres pera caminar. **Impedido, baldado.**

IMPEDITIU, VA. adj. Lo que pot impedir. **Impeditivo.**

IMPELENT. adj. Que impeleix. **Impelente.**

IMPELIR. v. a. Empenyer, donar impuls. **Impeler, impulsar, empujar.** || *Met.* Incitar, estimular. **Impeler, impulsar.**

IMPELIT, DA. p. p. **Impelido.**

IMPELLIR. v. a. y 'ls seus derivats. **Impelir.**

IMPENETRABILITAT. f. Propietat dels cossos qu' impedeix que l' un pugui ocupar el meteix lloch que ocupa un altre. **Impenetrabilidad.**

IMPENETRABLE. adj. Lo que no 's pot penetrar. **Impenetrable.** || Lloch inaccesible. **Impenetrable.** || *Met.* Lo que no 's pot entendre. **Impenetrable.**

IMPENETRABLEMENT. adv. m. D' un modo impenetrable. **Impenetrablemente.**

IMPENITENCIA. f. Obstinació en el pecat. **Impenitencia.**

IMPENITENCIA FINAL. La que dura fins a la mort. *Impenitencia final.*

IMPENITENT. adj. Obstinat en el pecat. **Impenitente.**

IMPENSADAMENT. adv. m. D' improvís. **Impensadamente.** || Inadvertidament, per descuit. **Impensadamente.**

IMPENSAT, DA. adj. Lo qu' esdevé d' improvís. **Impensado.** || Inadvertit, descuidat. **Impensado.**

IMPERANT. p. a. Qui impera, mana o domina. **Imperante.**

IMPERAR. v. a. Governar l' emperador. **Imperar.** || Manar, ordenar. **Imperar.**

IMPERAT, DA. p. p. Imperado.

IMPERATIU, VA. adj. Qui impera o mana. **Imperativo, dominante, altanero.** || *Gram.* Un dels quatre modos del verb, aixís dit perque serveix pera manar. **Imperativo.**

IMPERATIVA. f. Tò y acció de manament. **Imperativa.**

IMPERATIVAMENT. adv. m. D' un modo imperatiu. **Imperativamente.**

IMPERATORI, A. adj. IMPERIAL.

IMPERCEPTIBILITAT. f. La qualitat de lo imperceptible. **Imperceptibilidad.**

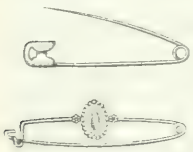

Imperdible

IMPERCEPTIBLE. adj. Lo que no 's pot percibir. Pres en sentit moral equival a incompreënsible. **Imperceptible.**

IMPERCEPTIBLEMENT. adv. m. D' un modo imperceptible. **Imperceptiblemente.**

IMPERDIBLE. adj. Lo que no pot perdre's. **Imperdible.** || Agulla que porten les dones; té un ganxet ont s' hi passa la punta y no pot càurer. **Imperdible.**

Imperdible de bronso (Mus. de Tarragona)

IMPERDONABLE. adj. Lo que no té perdó. **Imperdonable.**

IMPERFECCIÓ. f. Defecte, falta. **Imperfección.** || En la moral és una falta lleugera que ni arriva a pecat venial. **Imperfección.**

IMPERFECTAMENT. adv. m. IMPERFETAMENT.

IMPERFECTE. adj. y

IMPERFET, A. adj. Lo que no és acavat. **Imperfecto.** || Lo que té alguna imperfecció. **Imperfecto.**

IMPERFETAMENT. adv. m. Ab imperfecció. **Imperfectamente.**

IMPERI. m. Dominació, mando. **Imperio.** || La acció de manar ab autoritat. **Imperio.** || Els Estats subgectes al emperador. **Imperio.** || La dignitat del emperador. **Imperio.** || El temps que dura 'l mando d'un emperador. **Imperio.** || Temps durant el qual governaren emperadors en algún país. **Imperio.** || *Met.* El poder y domini que té la voluntat sobre 'ls seus actes y efectes, còm també les passions o la virtut sobre l' home. **Imperio.** || *Ant.* **Empíreo.**

IMPERI ORIENTAL. El de Constantinopla ab relació al de Roma que 's deia Occidental. *Imperio Oriental.*

MER IMPERI. La potestat que tenen el sobirá y 'ls magistrats pera posar penes ab coneixement de causes. *Mero imperio.*

MITG IMPERI. La facultat que competeix als jutges pera decidir les causes civils y fer cumplir llurs sentencies. *Mixto imperio.*

IMPERIAL. adj. Pertanyent al emperador y al imperi. **Imperial, imperatorio.** || m. La coberta dels cotxes dilligencies. **Imperial.**

IMPERIAL (Illot). *Hidrog.* Illot de la costa S. E. de l' illa de Cabrera, del grupus de les Balears.

IMPERIALISME. m. Partit dels imperialistes. **Imperialismo.**

IMPERIALISTA. m. Partidari del govern imperial. **Imperialista.**

IMPERIALMENT. adv. m. Ab imperi. **Imperialmente.**

IMPERICIA. f. Manca de práctica o de coneixements pera fer alguna cosa. **Impericia.**

IMPERIÓS, A. adj. Soberá, orgullós. **Dominante, imperioso**

IMPERIOSAMENT. adv. m. Ab imperi. **Imperiosamente.**

IMPERIT, A. adj. Poch práctich, ignorant. **Imperito.**

IMPERMEABILITAT. f. Qualitat de lo impermeable. **Impermeabilidad.**

IMPERMEABLE. adj. Impenetrable al aigua. **Impermeable.** || s. Roba exterior, ab mánegues o sense, que 's porta demunt del vestit quan plou. **Impermeable.**

IMPERMUTABLE. adj. Lo que no's pot permutar o cambiar. **Impermutable.**

IMPERSONAL. adj. *Gram.* Dit del verb que sols s' usa en les terceres persones del singular. **Impersonal.** || S' aplica a la mena de parlar en que s' usa del article *lo* en lloch dels tractaments comuns, *tu, vos,* etc. **Impersonal.**

EN IMPERSONAL. m. adv. IMPERSONALMENT, 2.

PER IMPERSONAL. m. adv. IMPERSONALMENT.

IMPERSONALITAT. f. Qualitat essencial de lo impersonal. **Impersonalidad.**

IMPERSONALMENT. adv. m. Ab tractament impersonal, forma de tractar a un subgecte, usant del article *lo* y la tercera persona del verb. **Impersonalmente.** || S' usa pera dir que 'l verb está en una oració sense persona. **Impersonalmente.**

IMPERSUADIBLE. adj. y

IMPERSUASSIBLE. adj. Lo que no 's pot persuadir. **Impersuasible.**

IMPERTÈRRIT, A. adj. Qui mai té por de res. **Impertérrito.**

IMPERTÈRRITAMENT. adv. m. D' un modo impertèrrit. **Impertérritamente.**

IMPERTINENCIA. f. Dit o fet fora de lloch. **Impertinencia.** || Extravagancia, ridiculesa, paraula, o acció insolent. **Impertinencia.** || Molestia. **Impertinencia.**

IMPERTINENT, A. adj. Importú, enfadós. **Impertinente.** || Lo que no vé al cas. **Impertinente.** || Cabeçut, porfiat. **Porfiado, terco.**

IMPERTINENTMENT. adv. m. Ab impertinencia. **Impertinentemente.**

IMPERTURBABILITAT. f. Qualitat de lo imperturbable. **Imperturbabilidad.**

IMPERTURBABLE. adj. Inalterable. **Imperturbable.**

IMPÈTICH. m. *Med.* Denominació de la sarna canina o d' una mena de briá. **Impétigo.**

IMPETÍGENES. f. pl. *Med.* Ordre de malaltíes al que pertanyen la sífilis, la lepra y altres semblantes. **Impetígenes.**

IMPETIGINÓS, A. adj. *Med.* Lo qu' és propi de les impetígenes. **Impetiginoso.**

IMPETRACIÓ. f. Acte y efecte d' impetrar. **Impetración.**

IMPETRADOR, A. m. y f. e

IMPETRANT. p. a. Qui impetra. **Impetrador, impetrante.**

IMPETRAR. v. a. Obtindre alguna cosa que s'havía demanat ab molts prechs. **Impetrar.** || Demanar alguna cosa ab força prechs y insistencia. **Impetrar.**

IMPETRAT, DA. p. p. **Impetrado.**

ÍMPETU. m. Moviment acelerat y violent; la meteixa força y violencia del moviment. **Ímpetu, impetuosidad.** || Fervor, vigor del ánim. **Ímpetu.** || Agitació, violencia de les passions. **Ímpetu.**

IMPETUÓS, A. adj. Violent, furiós. **Impetuoso.** || *Met.* ARREBATAT, PRECIPITAT.

IMPETUOSAMENT. adv. m. Ab ímpetu. **Impetuosamente.**

IMPETUOSÍSSIM, A. adj. sup. Molt impetuós. **Impetuosísimo.**

IMPETUOSÍSSIMAMENT. adv. m. Ab molt d' ímpetu. **Impetuosísimamente.**

IMPETUOSITAT. f. y

IMPETUT. f. *Ant.* ÍMPETU.

IMPÍAMENT. adv. m. Irrelligiosament. **Impíamente.** || CRUELMENT.

IMPIETAT. f. Irrelligió, manca de respecte a Deu, a la patria, als pares y superiors. **Impiedad.**

IMPÍU, A. adj. Irrelligiós. **Impío.** || Violador de coses sagrades. **Impío.**

IMPLACABILITAT. f. Qualitat de lo implacable. **Implacabilidad.**

IMPLACABLE. adj. Lo que no's pot aplacar. **Implacable, inexorable.**

IMPLACABLEMENT. adv. m. Ab odi implacable. **Implacablemente.**

IMPLICACIÓ. f. y

IMPLICANCIA. f. Contradicció, oposició de termes entre sí. **Implicación.** || EMBOLICH.

IMPLICACIÓ DE NIRVIS. Comunicació o enllaçament que formen còm un embolich. *Plexo.*

IMPLICANT. p. a. Lo qu' implica. **Implicante.**

IMPLICAR. v. a. Embolicar, barrejar una cosa ab un'altra. **Implicar.** || v. n. Oposarse, contradirse un terme, frase, etc. **Implicar.** || Usat ab negació, destorbar, impedir. **Implicar.**

IMPLICAT, DA. p. p. **Implicado.**

IMPLÍCIT, A. adj. Lo que s' entèn que va incòs dins d' un'altra cosa sense expressarho. **Implícito.**

IMPLÍCITAMENT. adv. m. D' un modo implícit. **Implícitamente.**

IMPLORACIÓ. f. Acció y efecte d' implorar. IMPLORACIÓ.

IMPLORADOR, A. m. y f. Qui implora. **Implorador, suplicante.**

IMPLORAMENT. m. La acció d' implorar. **Imploración.**

IMPLORAR. v. a. Demanar favors ab gemechs, súpliques y llágrimes. **Implorar.**

IMPLORAT, DA. p. p. **Implorado.**

IMPOLÍTICA. f. Descortesía. **Impolítica.**

IMPOLÍTICAMENT. adv. m. D' una manera impolítica. **Impolíticamente.**

IMPOLÍTICH, CA. adj. Qui és mancat de política. **Impolítico.**

IMPOLLUT, A. adj. Sense mácula. **Inmaculado, impoluto.**

IMPONDERABILITAT. f. Qualitat de lo imponderable. **Imponderabilidad.**

IMPONDERABLE. adj. Lo que no té ponderació. **Imponderable.**

IMPONDERACIÓ. f. Falta de ponderació. **Imponderación.**

IMPOPULAR. adj. Que no és popular o agradable al poble. **Impopular.** || Qu' és contrari als interessos, costums o preocupacions del poble. **Impopular.**

IMPOPULARÍSSIM, A. adj. sup. Molt impopular. **Impopularísimo.**

IMPOPULARITAT. f. Desafecte, mal concepte qu' una persona o cosa mereix al públich. **Impopularidad.** || Disfavor del poble, desprestigi públich, animadversió o menyspreu del comú de la gent. **Impopularidad.**

IMPORT. m. Preu, cost. **Importe.**

IMPORTABLE. adj. **Insoportable.**

IMPORTACIÓ. f. Entrada de mercaderíes extrangeres. **Importación.**

IMPORTANCIA. f. Conveniencia, utilitat gran. **Importancia.** || Representació d' alguna persona per les seues qualitats. **Importancia.**

IMPORTANT. p. a. Grave, lo qu' és d' importancia. **Importante.**

IMPORTANTÍSSIM, A. adj. sup. **Importantísimo.**

IMPORTANTMENT. adv. m. *Ant.* Ab importancia y utilitat. **Importantemente.**

IMPORTAR. v. n. Convindre, ésser convenient, favorable, util, ventatjós. **Importar.** || Pertányer, tocar, tindre que veure en alguna cosa. **Importar.** || v. a. Valer o arrivar a tal quantitat les coses comprades. **Importar, sumar, valer.** || Consistir, anar a risch, còm: *això vos importa la vida.* **Consistir, estribar.**

IMPORTAT, DA. p. p. **Importado.**

IMPORTÚ, NA. adj. Intempestiu, lo que no és oportú. **Importuno.**

IMPORTUNACIO. f. Instancia molesta. **Importunación, importunitat.**

IMPORTUNADAMENT. adv. m. y

IMPORTUNAMENT. adv m. Ab importunació. **Importunamente, importunadamente.** || INTEMPESTIVAMENT.

IMPORTUNAR. v. a. Molestar, enfadar. **Importunar.**

IMPORTUNAT, DA. p. p. **Importunado.**

IMPORTUNÍSSIM, A. adj. sup. **Importunísimo.**

IMPORTUNITAT. f. IMPORTUNACIÓ.

IMPOSADOR, A. m. y f. Qui imposa. **Imponedor.**

IMPOSAR. v. a. Carregar, posar alguna cosa demunt d' un'altra. **Imponer.** || Carregar alguna obligació o gravamen. **Imponer.** || Instruir a algú en alguna materia. **Imponer.** || IMPUTAR, CALUMNIAR. || Entre estampers arreglar les planes a la prempsa de modo que plegant el full vagi seguida llur numeració. **Imponer.** || Posar nom. **Imponer nombre.** || v. r. Ferse cárrech, enterarse bé. **Instruirse, informarse, imponerse.**

IMPOSAT, DA. p. p. **Impuesto.**

IMPOSICIÓ. f. Acte y efecte d' imposar. **Imposición.** || Cárrega, tribut, gravamen. **Imposición, im-**

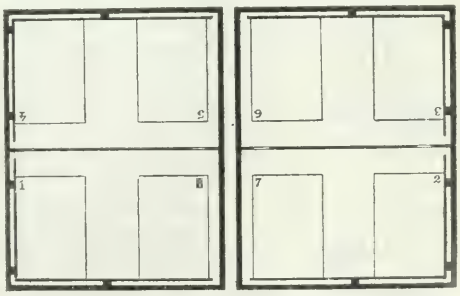

Imposició en quart

puesto. || Entre estampers la peça de fusta o metall que posen a la forma pera que surtin els marges y

blanchs o distancies entre plana y plana. **Imposición**, y als llibres en foli comunament **guarniciones.** || Colocació de les planes pera fer que vinguin be

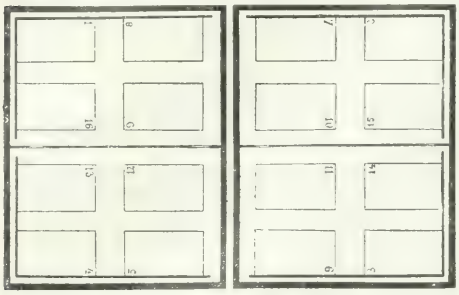

Imposició en octau

les unes ab les altres. **Imposición.** || La acció de posar nom. **Imposición.** || **Impostura, calumnia.**

IMPOSICIÓ DE MANS. Cerimonia que consisteix en posar els bisbes les mans demunt d' aquells que se ordenan. *Imposición de manos.*

IMPOSICIÓ DE SILENCI PERPETUU. *For.* Proibició al actor pera tornar a reproduir l' acció y instar sobre ella. *Imposición de perpetuo silencio.*

IMPÔSIT. m. *Ter.* IMPOST, TRIBUT.

IMPOSSIBILITAR. v. a. Fer que alguna cosa sigui impossible. **Imposibilitar.**

IMPOSSIBILITAT, DA. p. p. **Imposibilitado.** || f. *Fil.* Repugnancia o impotencia de fer alguna cosa dins del ordre natural. **Imposibilidad.** || NECESSITAT, POBRESA. || adj. IMPEDIT.

IMPOSSIBILITAT FÍSICA. Absoluta repugnancia pera existir o verificarse alguna cosa dins del ordre natural. *Imposibilidad física.*

IMPOSSIBILITAT METAFÍSICA. La qu' enclóu contradicció, còm: *ésser y no ésser al ensemps. Imposibilidad metafísica.*

IMPOSSIBILITAT MORAL. La inverossimilitut d' ésser o succeir alguna cosa. *Imposibilidad moral.*

IMPOSSIBLE. adj. Lo que no pot ésser o no pot succeir. **Imposible.** || *Met.* Sumament difícil y ardu. **Imposible.** || m. *Fil.* Ésser fingit. **Imposible.**

IMPOSSIBLE DE TOTA IMPOSSIBILITAT. *Expr. fam.* Denota la suma impossibilitat d' alguna cosa. *Imposible de toda imposibilidad.*

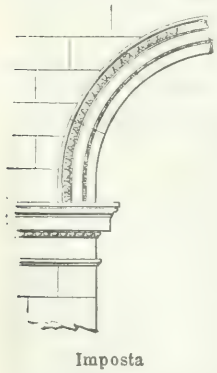

Imposta

DEMANAR IMPOSSIBLES. fr. *Fam.* S' usa pera explicar qu' en vá s' esperaría d' algú lo que naturalment no pot esperarse de la seua educació, del seu carácter o de la seua conducta. *Pedir peras al olmo.*

IMPOSTA. f. *Arq.* Cordó de pedra que 's fa demunt dels estreps d' un' obra al punt ont comença l' arch; filada de pedra que serveix de coronament a una obra. **Imposta.**

IMPOSTOR, A. m. y f. Trapasser, qui imputa algún delicte a un altre. **Impostor.**

IMPOSTURA. f. Engany, ficció ab apariencia de veritat. **Impostura.** || Calumnia. **Impostura.**

IMPOTENCIA. f. Falta de poder, d' activitat. **Impotencia.** || Incapacitat pera engendrar. **Impotencia.**

IMPOTENCIA ABSOLUTA. La que dependeix de la falta d' orgues genitals, o de la existencia d' aquestos meteixos orgues viciosament conformats o alterats per les malaltíes. *Impotencia absoluta.*

IMPOTENCIA CONSTITUCIONAL. La que dependeix d' un temperament apátich o molt fret o és resultat de la debilitat general que pateix tota la economía: no pot curarse y produeix la esterilitat. *Impotencia constitucional.*

IMPOTENCIA DIRECTA. La que resulta de la fredor del temperament o de la inercia particular dels orgues genitals. *Impotencia directa.*

IMPOTENCIA INDIRECTA. La qu' existeix malgrat el vigor del temperament y de la bona conformació de les parts genitals, dimanant d' haverse concentrat les forses vitals en qualsevol altre punt. *Impotencia indirecta.*

IMPOTENCIA LOCAL. La que presenten els individuus que dotats de prou vigor experimenten una debilitat y una inercia notables als orgues de la generació. *Impotencia local.*

IMPOTENCIA PASSATGERA. La dependent d'una causa física que sols hagi debilitat momentániament els orgues generadors, o d' una afecció moral qu' hagi impedit l' activitat d' aquets meteixos orgues. *Impotencia pasajera.*

IMPOTENCIA PERMANENT. La produida per una causa que obra sense parar sobre 'ls orgues genitals. *Impotencia permanente.*

IMPOTENCIA RELATIVA. La que dependeix d' una falta de proporció entre les parts que deuen concórrer al acte generador. *Impotencia relativa.*

IMPOTENT, A. adj. Qui no té potencia. **Impotente.** || Incapáç d' engendrar. **Impotente.** || Incapáç de moderar les seues passions. **Furibundo, desenfrenado.**

IMPRACTICABLE. adj. Lo que no 's pot practicar. **Impracticable.**

IMPRECACIÓ. f. Maledicció. **Imprecación, execración.**

IMPRECADOR, A. s. y adj. Qui impreca. **Imprecador.**

IMPRECAR. v. a. Maleir. **Imprecar.**

IMPRECAUCIÓ. f. Manca de precaució. **Imprecaución.**

IMPREGNABLE. adj. Lo que 's pot impregnar. **Impregnable.**

IMPREGNACIÓ. f. *Fil.* Acció o efecte d' impregnar o d' impregnarse. **Impregnación.**

IMPREGNAR. v. a. Introduir una substancia pêls porus d' un' altra. **Impregnar.**

IMPREGNARSE. v. r. *Quím. fís.* Omplirse 'ls porus d' un cos de la substancia d' un altre y adquirir les propietats d' aquest derrer. **Impregnarse.**

IMPREGNAT, DA. p. p. **Impregnado.**

IMPREMEDITACIÓ. f. Manca de previsió. **Impremeditación.**

IMPREMEDITADAMENT. adv. m. Sense premeditació. **Impremeditadamente.**

IMPREMEDITAT, DA. p. p. **Impremeditado.**

IMPREMPTA. f. L' art d' imprimir llibres y 'l paper en qualsevol altra forma. **Imprenta.** || L' obrador o lloch ont s' imprimeixen llibres. **Imprenta.**

DONAR A LA IMPREMPTA. fr. Fer imprimir. *Dar á la estampa, á la prensa*

IMPREMPTAR. v. a. ESTAMPAR, IMPRIMIR.

IMPRÈS, A. p. p. **Impreso.** || m. Cosa impresa, però de poca extensió. **Impreso.**

IMPRESCINDIBLE. adj. Cosa de que no 's pot prescindir. **Imprescindible.**

IMPRESCINDIBLEMENT. adv. m. D' un modo imprescindible. **Imprescindiblemente.**

IMPRESCRIPTIBILITAT. f. *For.* Qualitat de lo imprescriptible. **Imprescriptibilidad.**

IMPRESCRIPTIBLE. adj. Lo que no pot ni deu prescriure 's. **Imprescriptible.**

IMPRESCRIT, A. adj. Que no ha prescrit. **Imprescrito.**

IMPRESIÓ. f. Sobtament, emoció.

IMPRESSIÓ. f. Acte y efecte d' imprimir. **Impresión.** || Qualsevulla obra impresa. **Impresión.** || La forma de lletra ab que s' estampa una obra. **Impresión.** || Marca, senyal que deixa una cosa demunt d' un' altra, com els segells, les petjades, etc. **Impresión.** || La alteració que causa a un cos un altre cos diferent, cóm: *el fret, per exemple.* **Impresión.** || El moviment que fan al ánim les coses espirituals o morals. **Impresión.**

IMPRESSIÓ CURTA. La obra de que se n' imprimeixen pochs exemplars. *Remiendo.*

FER IMPRESSIÓ. fr. *Med.* Fixarse a la imaginació un fet o una cosa. *Hacer impresión.*

PRIMERA IMPRESSIÓ. *Met.* Aquell concepte o noticia ab que un se satisfá immediatament sense aturarse a reflexionar. *Primera impresión.*

IMPRESSIONABILITAT. f. Qualitat de lo impressionable. **Impresionabilidad.**

IMPRESSIONABLE. adj. Susceptible de rebre impressions. **Impresionable.**

IMPRESSIONAR. v. a. Persuadir, fer concebre alguna especie ab força y vivesa. **Impresionar.**

IMPRESSIONAT, DA. p. p. **Impresionado.**

IMPRESSOR. m. Qui imprimeix llibres o regenta una imprempta. **Impresor.**

IMPREVISIÓ. f. Manca de previsió. **Imprevisión.**

IMPREVIST, A. adj. Repentí, lo que no s' ha previst. **Imprevisto.** || Impensat, no meditat. **Imprevisto.** || pl. En llenguatge administratiu, gastos ab que no s' hi havía comptat. **Imprevistos.**

IMPRIMIR. v. a. Deixar senyalada y marcada la figura d' una cosa demunt d' un' altra. **Imprimir.** || *Met.* Fixar al magí alguna noció o afecte. **Imprimir.** || Estampar llibres. **Imprimir.** || Ferlos estampar l' autor. **Publicar, imprimir, dar á la estampa, á la prensa.**

IMPROBABILITAT. f. Qualitat de lo improbable. **Improbabilidad.**

IMPROBABLE. adj. Lo que no és probable. **Improbable.**

IMPROBABLEMENT. adv. m. Ab improbabilitat. **Improbablemente.**

ÍMPROBE, A. adj. Dolent, malvat. **Ímprobo.** || *Met.* Dit del travall excessiu, llarch, seguit. **Ímprobo.**

IMPROCEDENCIA. f. Manca de fonament o de dret. **Improcedencia.**

IMPROCEDENT. adj. Lo que no és procedent o conforme a dret. **Improcedente.**

IMPRODUCTIU, VA. adj. Lo que no produeix. **Improductivo.**

IMPRODUCTIVAMENT. adv. m. Sense produir res. **Improductivamente.**

IMPROPERAR. v. a. Afrontar, injuriar. **Improperar.**

IMPROPERI. m. Afront, injuria d' obra o de paraula. **Improperio.** || m. La imatge o imatges que representen algun succés de la passió de Crist, y 's porten a la professó per la Setmana Santa. **Paso.**

IMPROPI, A. adj. Mancat de propietat. **Impropio.** || Agè, extrany. **Impropio.**

IMPROPIAMENT. adv. m. Ab impropietat. **Impropiamente.**

IMPROPIETAT. f. Manca de propietat, o lo que no és apropiat a lo que 's tracta. **Impropiedad.**

IMPROPRI, A. adj. *Ant.* IMPROPI.

IMPRORROGABLE. adj. Lo que no 's pot prorrogar. **Improrrogable.**

IMPROVÍS. m. Lo que no és previst.

AB UN IMPROVÍS. m. adv. Ab un instant. *Al proviso, al instante.*

IMPRUDENCIA. f. Manca de prudencia. **Imprudencia.** || Desvergonyiment, indiscreció, descaro. **Imprudencia.**

IMPRUDENT, A. adj. Qui no té prudencia. **Imprudente.**

IMPRUDENTMENT. adv. m. Ab imprudencia. **Imprudentemente.**

IMPÚBER, A. adj. Qui encara no ha arrivat a la etat de la pubertat. **Mozo, impúbero.**

IMPROVISACIÓ. f. L' acció y efecte d' improvisar. Composició poètica o musical, etc., feta de moment. **Improvisación.**

IMPROVISADAMENT. adv. m. Ab improvisació. **Improvisadamente.**

IMPROVISADOR, A. adj. Qui improvisa. **Improvisador.**

IMPROVISAMENT. adv. m. De repent, sobtadament. **Improvisadamente, de improviso, á la imprevista.**

IMPROVISAR. v. a. Fer alguna cosa sense preparació. **Improvisar.** || Fer repentinament un discurs, compondre una poesía o un troç de musica. **Improvisar.**

IMPROVISARSE. v. r. Ésser improvisat. **Improvisarse.**

IMPROVISAT, DA. p. p. **Improvisado.**

IMPUDENCIA. f. Desvergonyiment. **Impudencia.**

IMPUDENT. adj. Qui no té pudor, insolent, desvergonyit. **Impudente.**

IMPÚDICAMENT. adv. m. D' una manera impúdica. **Impúdicamente.**

IMPÚDICH, CA. adj. DESHONEST, IMPUR.

IMPUDICIA. f. DESHONESTETAT, IMPURESA.

IMPUGNABLE. adj. Lo que pot impugnarse. **Impugnable.**

IMPUGNACIÓ. f. Acte y efecte d' impugnar. **Impugnación.**

IMPUGNADAMENT. adv. m. Ab impugnació. **Impugnadamente.**

IMPUGNADOR, A. m. y f. Qui impugna. **Impugnador.**

IMPUGNAR. v. a. Contradir, rebatre les raons contraries. **Impugnar.**

IMPUGNAT, DA. p. p. **Impugnado.**

IMPUGNATIU, VA. adj. Lo que impugna o té virtut d' impugnar. **Impugnativo.**

IMPULS. m. Impressió extrínseca que causa 'l moviment d' algún cos. **Impulso.** || *Met.* L' efecte que causen els moviments del ánim envers qualsevulla materia. **Impulso.** || Investigació, estímul, exortació que inclina a fer alguna cosa. **Impulso.**

IMPULSADOR, A. s. y adj. Que impulsa. **Impulsador.**

IMPULSAR. v. a. Impelir, donar impuls. **Impulsar.**

IMPULSAT, DA. p. p. **Impulsado.**

IMPULSIÓ. f. IMPULS.

IMPULSIU, VA. adj. Lo que impulsa o pot impulsar. **Impulsivo.**

IMPULSIVAMENT. adv. m. D' una manera impulsiva. **Impulsivamente.**

IMPULSOR, A. m. y f. Qui o lo que impulsa. **Impulsor.**

IMPUNE. adj. Sense cástich, lliure d' ell. **Impune.**

IMPUNEMENT. adv. m. Sense cástich. **Impunemente.**

IMPÚNIT, A. adj. *Ant.* IMPUNE.

IMPUNITAT. f. Llivertat d' obrar sense por d' ésser castigat. **Impunidad, salvedad.**

IMPUR, A. adj. DESHONEST. || ASQUERÓS. || Lo que conté partícules extranyes a un cos. **Impuro, bruto.**

IMPURAMENT. adv. m. DESHONESTAMENT.

IMPURESA. f. DESHONESTETAT. || Barreja de partícules extranyes o grosseres que pugui haverhi a algún cos. **Impureza.**

IMPURIFICACIÓ. f. Acció y efecte d' impurificar. **Impurificación.**

IMPURITAT. f. Impuresa dels metalls. **Impureza.**

IMPUTABILITAT. f. Qualitat de lo imputable. **Imputabilidad.**

IMPUTABLE. adj. Lo que 's pot imputar. **Imputable.**

IMPUTACIÓ. f. Acte y efecte d' imputar. **Imputación.**

IMPUTADOR, A. m. y f. Qui imputa. **Imputador.**

IMPUTAR. v. a. Atribuir a algú algun acte o delicte, comunament ab falsetat. **Imputar, achacar, acumular, prohijar.**

IMPUTAT, DA. p. p. **Imputado.**

IN. Partícula que s' anteposa a alguns noms y verbs com a negació, majorment en converses particulars. **In.**

INABISSAT, DA. adj. *Ant.* ABISMAT, HUMILIAT.

INABROGABLE. adj. Que no 's pot abrogar. **Inabrogable.**

INACABABLE. adj. Lo que no 's pot acavar. **Inacabable, interminable.**

INACCEPTABLE. adj. Lo que no és acceptable. **Inaceptable.**

INACCESSIBILITAT. f. Qualitat de lo inaccessible. **Inaccesibilidad.**

INACCESSIBLE. adj. Lo que no és accessible. || Lloch ont no s' hi pot arrivar o acostar. **Inaccesible.** || *Met.* Dit de la persona de geni aspre. **Inaccesible.**

INACCESSIBLEMENT. adv. m. D' una manera inaccessible. **Inaccesiblemente.**

INACCIÓ. f. Ociositat, manca d' acció. **Inacció.** || *Met.* Fluixetat, indolencia. **Inacción.**

INACTIU, VA. adj. Sense acció, ociós. **Inactivo.**

INADAPTABLE. adj. Lo que no 's pot adaptar. **Inadaptable.**

INADEQUABLE. adj. Lo que no 's pot adequar a un' altra cosa. **Inadecuable.**

INADEQUAT, DA. adj. Lo que no és adequat. **Inadecuado.**

INADMISIBLE. adj. y

INADMISSIBLE. adj. Lo que no 's pot admetre. **Inadmisible.**

INADVERTENCIA. f. Manca d' advertencia. **Inadvertencia.**

INADVERTIDAMENT. adv. m. Ab inadvertencia. **Inadvertidamente.**

INADVERTIT, DA. adj. Lo que no ha estat advertit. **Inadvertido.** || Qui no adverteix o repara en lo que deuría. **Inadvertido.**

INAGENABLE. adj. Lo que no 's pot enagenar. **Inagenable, inalienable.**

INAGOTABLE. adj. Lo que no 's pot acavar. **Inagotable, inexhausto.**

INAGOTAT, DA. p. p. **Inagotado.**

INAGUANTABLE. adj. Que no 's pot aguantar. **Inaguantable.**

INALIENABLE. adj. INAGENABLE.

INALTERABILITAT. f. Qualitat de lo inalterable. **Inalterabidad.**

INALTERABLE. adj. Lo que no 's pot alterar. **Inalterable.**

INAMISSIBLE. adj. Lo que no 's pot perdre. **Inamisible.**

INAMOVIBLE. adj. Lo que no pot móure 's o remóure 's. **Inamovible.**

INAMOVILITAT. f. Qualitat de lo inamovible. **Inamovilidad.**

INANICIÓ. f. *Med.* Gran debilitat causada per la manca d' aliment. **Inanición.**

INÁNIM. adj. Lo que no té ánim. **Inanimado, inánime.** || DESMAIAT.

INANIMAT, DA. adj. Sense ánima. No animat.

INAPAGABLE. adj. Lo que no 's pot apagar. **Inapagable.**

INAPEABLE. adj. *Met.* Incomprensible. **Inapeable.**

INAPELABLE. adj. *For.* S' aplica a la sentencia de que no 's pot apelar. **Inapelable.**

INAPETENCIA. f. Desmenjament, desgana. **Inapetencia.**

INAPETENT, A. adj. Desmenjat, desganat. **Inapetente.**

INAPLACABLE. adj. Lo que no 's pot aplacar. **Inaplacable.** || IMPLACABLE.

INAPLICACIÓ. f. Dropería, manca d' aplicació. **Inaplicación, desaplicación.**

INAPLICAT, DA. adj. Dropo, que no s' aplica. **Inaplicado, desaplicado, holgazán.**

INAPRECIABLE. adj. Inestimable. **Inapreciable.**

INAPTE. adj. INEPTE.

INARMÓNICH, CA. adj. Lo que no té armonía. **Inarmónico.**

INARTICULAT, DA. adj. No articulat, dit ab poca expressió. **Inarticulado.**

IN ARTICULO MORTIS. *Expr. llat. for.* Pera significar que 's tracta d' un acte fet estant a punt de morir. **En el artículo de la muerte.**

INASSEQUIBLE. adj. Lo que no és assequible. **Inasequible.**

INASSIMILABLE. adj. Que no pot assimilarse. **Inasimilable.**

INATACABLE. adj. Inespugnable, lo que no 's pot atacar. **Inatacable.**

INATENCIÓ. f. Distracció, manca d' atenció. **Inatención.**

INAUDIT, A. adj. Nou, extrany, lo que mai s' havía sentit a dir. **Inaudito.**

INAUDITAMENT. adv. m. D' una manera inaudita. **Inauditamente.**

INAUGURACIÓ. f. Acte d' inaugurar alguna cosa. **Inauguración** || Exaltació d' un soberá al soli. **Inauguración.** || Cerimonia o solemnitat que 's fá per la alegría de començar alguna cosa, còm la formació d' una societat, la estrena d' un lloch o servei públich, etc. **Inauguración.**

INAUGURAL. adj. S' aplica al discurs que 's pronuncía pera la obertura dels estudis. **Inaugural.** || Lo qu' és referent a la inauguració. **Inaugural.**

INAUGURAR. v. a. Donar solemnement principi a alguna obra, y també obrir algun establiment al públich. **Inaugurar.**

INAURICULAT, DA. adj. Que no té orelles o aurícules. **Inauriculado.**

INAVERIGUABLE. adj. Lo que no 's pot averiguar. **Inaveriguable.**

INCA. m. Rei, príncep o persona de procedencia reial entre 'ls antichs habitants del Perú. **Inca.**

INCA. *Geog.* Partit judicial de les Balears, format dels 18 ajuntaments següents: Alaró, Alcudia, Benissalem, Búger, Campanet, Costitx Escorca, Inca, Lloseta, Llubí, María, Muro, Pollença, Puebla (La), Sancelles, Santa Margarida, Selva y Sinéu, reunint entre tots ells 69,670 hab. || Vila de l' illa y bisb. de

Mallorca, cap del part. jud. del seu nom; és al peu del mont Selva, té estació de F.-C. y 7,649 hab.

INCALCULABLE. adj. Lo que no 's pot calcular. **Incalculable.**

INCALCULABLEMENT. adv. m. D' una manera que no 's pot calcular. **Incalculablemente.**

INCALIFICABLE. adj. Lo que no 's pot calificar. **Incalificable.**

INCANDESCENCIA. f. Acte o efecte d' estar alguna cosa incandescent. **Incandescencia.**

INCANDESCENT. adj. S' anomena d' aquest modo el metall que blanqueja per l' acció del foch. **Incandescente.**

INCANSABLE. adj. Qui mai se cansa **Incansable.**

INCANSABLEMENT. adv. m. D' un modo incansable. **Incansablemente.**

INCANTABLE. adj. Lo que no 's pot cantar. **Incantable.**

INCAPÁÇ, ÇA. adj. Insuficient, qui no és apte pera alguna cosa. **Incapacidad.** || Inepte, faltat de talent. **Incapaz.**

INCAPACITAR. v. a. INHABILITAR.

INCAPACITAT. f. Manca de capacitat pera alguna cosa. **Incapacidad.** || Insuficiencia, ignorancia. **Incapacidad.** || Impossibilitat. **Incapacidad.** || p. p. **Incapacitado.**

INCARCERAT. adj. *Ant.* PRES.

INCARNAR. v. a. etc. **Encarnar.**

INCASABLE. adj. Qui no pot casarse o té repugnancia al matrimoni. **Incasable.**

INCAUTACIÓ. f. Acció y efecte d' incautarse. **Incautación.**

INCAUTAMENT. adv. m. Imprudentment, sense cautela. **Incautamente.**

INCAUTARSE. v. r. Rebre alguna quantitat, alhaja, etc., fentse'n responsable en cas de que se 'ls hi reclami ab just títol. **Incautarse.** || *For.* Quedarse alguna quantitat de diner o d' altra cosa per vía de fiança fins a l' acavament d' un plet. **Incautarse.**

INCAUTAT, DA. p. p. **Incautado.**

INCAUTE, A. adj. Qui no té cautela. **Incauto.**

INCENDI. m. CREMA. || *Met.* S' aplica als efectes qu' acaloren y encenen l' ánim, còm: *l' amor, la ira,* etc. **Incendio.**

INCENDI DE SANCHS. La rarefacció d'aquest humor, causada per una calor excessiva. *Hervor de sangre.*

INCENDIAR. v. a. Calar foch. **Incendiar.**

INCENDIARI, A. adj. Qui cala foch a algun lloch. **Incendiario.**

INCÈNS. m. Substancia reïnosa, groga y transparent que al cremarse fa una flaira forta y agradable. **Incienso.** || *Fig* ADULACIÓ.

INCENSAR. v. a. Cremar incens devant d'algú o algún lloch. **Incensar.** || *Met.* **Adular.**

INCENSARI. m. y

INCENSER. m. Copa o braseret penjat ab unes cadenetes, ont a les iglesies s' hi crema incens o altres substancies aromátiques. **Incensario.**

Incenser del sigle XII. (Museu de Vich).

Incenser

INCENSURABLE. adj. Lo que no 's pot censurar. **Incensurable.**

INCENTIU. m. Estímul, impuls. **Incentivo.**

INCERT, A. adj y m. Lo que no és cert. **Incierto.** || Inconstant. **Incierto.** || Irresolt. **Incierto.** || m. En materia de cambi se diu del preu ignorat y un número indeterminat, que denoten el preu que varía, y qu' és el valor momentani del preu cert; això és de una moneda imaginaria, o d' un' altra efectiva còm: *Barcelona prenent lletra sobre París donava sempre 5 lliures 12 sous per 15 fs. 40 cs., més o menys, terme incert o variable.* **Incierto.**

DEIXAR LO CERT PER LO INCERT. fr. *Dejar lo cierto por lo dudoso*

ESTAR INCERT. fr. Estar duptós. *Estar incierto, dudoso.*

INCERTAMENT. adv. m. Ab incertitut. **Inciertamente.**

INCERTENITAT. f. y

INCERTITUT. f. Manca de certesa. **Incertidumbre.** || Irresolució, perplexitat. **Incertidumbre.**

INCESSABLE. adj. Lo que no acava mai. **Incesable, incesante.**

INCESSABLEMENT. adv. m. Sense acavarse. **Incesablemente, incesantemente.**

INCESSANT. adj. INCESSABLE.

INCESSANTMENT. adv. m. INCESSABLEMENT.

INCEST. m. Còpula entre parents dins dels graus proibits pera contreure matrimoni. **Incesto.**

COMETRE INCEST. fr. *Cometer incesto.*

INCESTAR. n. *Ant.* Cometre incest. **Incestar.**

INCESTUÓS, A. adj. Relatiu al incest y a qui 'l comet. **Incestuoso.**

INCESTUOSAMENT. adv. m. D' un modo incestuós. **Incestuosamente.**

INCIDENCIA. f. Lo que sobrevé en el discurs de un assumpte. **Incidente.** || *For.* Lo accessori d' un plet o causa. **Incidente**

INCIDENTAL. adj. Accessori, propi de la incidencia. **Incidental.**

INCIDENTALMENT. adv. m. D' un modo incidental. **Incidentalmente.**

INCIDENTMENT. adv. m. Per incidencia. **Incidentemente, por incidencia.**

INCIDIR. v. n. Incórrer, caure en alguna falta, pena, etc. **Incidir.**

INCIDIT, DA. p. p. **Incurrido.**

ÉSSER INCIDIT. fr. Haver incorregut. *Haber incurrido.*

INCINERACIÓ. f. *Quím.* Reducció d' una cosa a cendra. **Incineración.** || Crema dels cadavres. **Incineración.**

INCINERAR. v. a. *Quím.* Reduir una cosa a cendra. **Incinerar.**

INCIPIENT. adj. Que comença. **Incipiente.**

INCIRCUNCÍS, A. adj. Qui no es circunsisat, qui conserva 'l prepuci. **Incircunciso.**

INCIRCUNSCRIT, A. adj. Lo que no está comprès dins límits. **Incircunscrito.**

INCÍS. m. Coma, la més petita part del período. **Inciso.**

INCÍS. m. y

INCISIÓ. f. Tall, obertura. **Incisión.**

INCISIU, VA. adj. Lo qu' és apte pera tallar. **Incisivo.**

INCISORI. adj. Lo que talla o pot tallar. Comunment s' aplica parlant dels instruments de cirurgía. **Incisorio.**

INCISURA. f. Talladura d' un os. **Incisura.**

INCITACIÓ. f. Acció y efecte d' incitar. **Incitación.**

INCITADOR, A. m. y f. Qui incita. **Incitador.**

INCITAMENT. m. La acció y efecte d' incitar. **Incitación, incitamento, incitamiento.** || Estímul, motiu, lo que incita. **Incitamiento.**

INCITAR. v. a. Excitar, instigar, induir, instar. **Incitar.** || Impelir, moure ab violencia. **Incitar.** || Irritar, inflamar. **Incitar.**

INCITAT, DA. p. p. **Incitado.**

INCITATIU, VA. adj. y m. Lo que incita o té virtut d' incitar. **Incitativo.**

INCITATIVA. f. *For.* Ofici que s' expedeix a un jutge inferior pera que administri a tots recta justicia. **Incitativa.**

INCIVIL. adj. Rústich, impolítich. **Incivil.**

INCIVILISAT, DA. adj. Qui no és civilisat, **Incivilizado.**

INCLASSIFICABLE. adj. Que no pot ésser classificat. **Inclasificable.**

INCLEMENCIA. f. Severitat, inhumanitat. **Inclemencia.** || *Met.* Rigor del temps. **Inclemencia, intemperie.**

A LA INCLEMENCIA. m. adv. Al descobert. *A la inclemencia.*

INCLEMENT. adj. Inhumá, sever. **Inclemente.**

INCLINACIÓ. f. Acte y efecte d' inclinarse o decantarse. **Inclinación.** || PENDENT, 4. || Moviment, instint. **Inclinación.** || *Met.* Propensió, voluntat, desitg, afició, amor. **Inclinación.** || Acatament, demostració de respecte. **Inclinación.** || COSTÚM.

INCLINADÍSSIM, A. adj. sup. **Inclinadísimo.**

INCLINANÇA. f. Inclinació, natural d' una persona. **Inclinación, naturaleza.**

INCLINAR. v. a. Decantar. **Inclinar.** || Apartar cap a un costat. **Inclinar, declinar.** || *Met.* Moure, persuadir. **Inclinar.**

INCLINARSE. v. a. Doblegarse, tòrcerse. **Inclinarse, doblarse.** || Abaixarse per respecte devant de algú. **Inclinarse.** || *Met.* Manifestarse alguna persona o cosa a favor d' un' altra. **Inclinarse.** || Moure's per alguna raó a seguir alguna opinió, etc. **Inclinarse.**

INCLINAT, DA. p. p. **Inclinado.**

BEN O MAL INCLINAT. *Loc.* D' inclinacions bones o dolentes. *Bien ó mal inclinado.*

INCLINATIU, VA. adj. Lo que té virtut d' inclinar. **Inclinativo.**

ÍNCLIT, A. adj. Famós, il-lustre, célebre. **Ínclito.**

INCLUSIÓ. f. L' acte y efecte d' incloure. **Inclusión.**

INCLUSIU, VA. adj. Lo que inclou o pot incloure. **Inclusivo.**

INCLUSIVAMENT. adv. m. y

INCLUSIVE. Veu purament llatina. D' un modo inclusiu. **Inclusivamente, inclusive.**

INCOBRABLE. adj. Lo que no 's pot o és molt difícil de cobrar. **Incobrable.**

INCOACIÓ. f. *For.* Acció y efecte d' incoar. **Incoación.**

INCOAR. v. a. *For.* Començar. **Incoar.**

INCOERENCIA. f. Inconnexió, despropòsit. **Incoherencia.** || Desconformitat, manca de conveniencia o relació entre dues coses. **Incoherencia.**

INCOERENT. adj. Lo que no té connexió, inconexe. **Incoherente.**

INCOESIÓ. f. Manca de coesió. **Incohesión.**

INCOGITAT, DA. adj. *Ant.* IMPENSAT.

INCÒGNIT, A. adj. Desconegut. **Incógnito.**

D' INCÒGNIT. m. adv. D' un modo amagat y dissimulat. *De incógnito.*

INCÒGNITA. f. *Matem.* La quantitat que 's busca al resoldre un problema matemátich. **Incógnita.** || Per ampliació, la part secreta o misteriosa d' un negoci. **Incógnita.**

ÍNCOLA. m. *Ant.* Habitant d' algún poble o lloch. **Habitante, morador.**

INCOLAT. m *Ant.* DOMICILI.

INCOMBUSTIBILITAT. f. Qualitat de lo incombustible. **Incombustibilidad.**

INCOMBUSTIBLE. adj. Lo que no 's pot cremar. **Incombustible.**

INCOMMENSURABILITAT. f. Qualitat de lo incommensurable. **Inconmensurabilidad.**

INCOMMENSURABLE. adj. IMMENSURABLE, IMMÈNS. || *Alg.* Lo que no 's pot midar ab tota igualtat o ab una mida comuna. **Inconmensurable, irracional.**

INCOMMUTABLE. adj. IMMUTABLE. || Lo que no 's pot commutar. **Inconmutable.**

INCOMODADAMENT. adv. m. y.

INCÔMODAMENT. adv. m. Ab incomoditat. **Incómodamente.**

INCOMODAR. v. a. Causar molestia. **Incomodar.**

INCOMODAT, DA. p. p: **Incomodado.**

INCOMODITAT. f. Embaráç, nosa, mala obra. **Incomodidad, incomodo.** || Penuria, escassesa, manca de diners. **Incomodidad, trabajos.** || Mal, dany. **Incomodidad.** || ENFADO.

INCOMODO. m. INCOMODITAT.

INCÔMOT, DA. adj. Enfadós, molest. **Incómodo.**

INCOMPARABLE. adj. Lo que no té igual. **Incomparable, incomparado.**

INCOMPARABLEMENT. adv. m. Sense comparació. **Incomparablemente.**

INCOMPAREIXENÇA. f. Deixar de compareixe devant del jutge, del tribunal. **Incomparecencia.**

INCOMPATIBILITAT. f. Repugnancia d' una cosa pera unirse ab un' altra. **Incompatibilidad.**

INCOMPATIBLE. adj. Lo que no pot avindre's ab un' altra cosa. **Incompatible.**

INCOMPATIBLEMENT. adv. m. Ab incompatibilitat. **Insociablemente, incompatiblemente.**

INCOMPETENCIA. f. *For.* Manca de competencia. **Incompetencia.**

INCOMPETENT, A. adj. Lo que no és competent. **Incompetente.** || Lo que no 's fa ab oportunitat. **Incompetente.**

JUTGE INCOMPETENT. Aquell que no té competencia pera determinats assumptes. *Juez incompetente.*

INCOMPETENTMENT. adv. m. D' un modo indegut. **Incompetentemente.** || Sense jurisdicció. **Incompetentemente.**

INCOMPLERT. adj. y

INCOMPLET, A. adj. Imperfet, que no está acavat. **Incompleto.**

INCOMPLETAMENT. adv. m. D' una manera incompleta. **Incompletamente.**

INCOMPONIBLE. adj. Lo que no 's pot compondre. **Incomponible, incomposible.**

INCOMPORTABLE. adj. *Ant.* INSOPORTABLE.

INCOMPREENSIBILITAT. f. Suma dificultat en compendre o ésser comprès. **Incomprensibilidad.**

INCOMPREENSIBLE. adj. Lo que no 's pot compendre. **Incomprehensible.**

INCOMPRIMIBLE. adj. Lo que no 's pot comprimir. **Incomprimible.**

INCOMUNICABLE. adj. Lo que no 's pot comunicar. **Incomunicable.**

INCOMUNICACIÓ. f. L' acte y efecte d' incomunicar. **Incomunicación.**

INCOMUNICAR. v. a. Privar de comunicació a algú. **Incomunicar.**

INCOMUNICARSE. v. r. Aillarse, privarse del tracte de la gent. **Incomunicarse.**

INCOMUNICAT, DA. adj. Aquell que no té comunicació. **Incomunicado.** || Que no té comunicació. **Incomunicado.** || Él pres tancat a una celda ont no veu ni parla a ningú. **Incomunicado.**

INCONCEBIBLE. adj. Que no 's pot concebre o compendre's. **Inconcebible.**

INCONCILIABLE. adj. Que no 's pot conciliar. **Inconciliable.**

INCONCÚS, A. adj. Cert, induptable. **Inconcuso.**

INCONCUSAMENT. adv. m. Segurament, sense oposició ni disputa. **Inconcusamente.**

INCONDICIONAL. adj. Sense condició, restricció ni requisit. **Incondicional.**

INCONDICIONALMENT. adv. m. D' un modo incondicional. **Incondicionalmente.**

INCONDUENT. adj. Lo que no és apte o no és propi pera algún fí. **Inconducente.**

INCONEXAMENT. adv. m. Sense conexió. **Inconexamente.**

INCONEXE, A. adj. Lo que no té conexió ab un' altra cosa. **Inconexió.** || *Fil.* Independent. **Inconexo.** || *Pint.* Se diu de la obra, quines parts dissonen entre sí per raó de la composició o del colorit. **Desacordado, desacorde.**

INCONEXIÓ. f. Mena de conexió o unió d' una cosa ab un altra. **Inconexión.** || *Fil.* Independencia d' una cosa respecte d' un' altra. **Inconexión.**

INCONFÉS, SA. adj *For.* Reu que nega 'l delicte. **Inconfeso.**

INCONGRUE, A. adj. Impropi, inconvenient. **Incongruo.**

INCONGRUENCIA. f. Desproporció, manca de propietat, d' uniformitat. **Incongruencia.**

INCONGRUENT. adj. Impropi, inconvenient. **Incongruente.**

INCONGRUENTMENT. adv. m. Ab incongruencia. **Incongruamente, incongruentemente.**

INCONGRUITAT. f. INCONGRUENCIA.

INCONJUGABLE. adj. Que no pot conjugarse. **Inconjugable.**

INCONQUISTABLE. adj. Lo que no 's pot o és difícil de conquistar. **Inconquistable.** || *Met.* S' aplica al que no 's deixa vèncer ab prechs, ni per interès. **Inconquistable.**

INCONSCIENT. adj. Qui no sab o ignora perque fa una cosa. **Inconsciente.** || Qui no té conciencia o no 's dona raó de lo qu' está fent. **Inconsciente.**

INCONSCIENTMENT. adv. m. D' un modo inconscient. **Inconscientemente.**

INCONSEQÜENCIA. f. Manca de conseqüencia en lo que 's diu o 's fa. **Inconsecuencia.**

INCONSEQÜENT. adj. Inconstant, faltat de conseqüencia. **Inconsecuente, inconsiguiente.**

INCONSEQÜENTMENT. adv. m. D' un modo inconseqüent. **Inconsecuentemente.**

INCONSIDERABLE. adj. Lo que no 's pot considerar. **Inconsiderable.**

INCONSIDERACIÓ. f. Indiscreció, imprudencia. **Inconsideración.**

INCONSIDERADAMENT. adv. m. Sense reflexió, incautament. **Inconsideradamente.** || INDISCRETAMENT.

INCONSIDERAT, DA. adj. Temerari, indiscret, imprudent, inadvertit. **Inconsiderado, desconsiderado.**

INCONSISTENCIA. f. Manca de consistencia. **Inconsistencia.**

INCONSISTENT. adj. Mudable, capritxós. **Inconsistente.** || Poch ferm, poch sòlit. **Inconsistente.** || Incompatible, implicatori. **Inconsistente.** || De poca durada. **Inconsistente.**

INCONSOLABLE. adj. Qui no admet consol. **Inconsolable.**

INCONSOLABLEMENT. adv. m. Sense consol. **Inconsolablemente.**

INCONSTANCIA. f. Lleugeresa d' enteniment; facilitat en mudar d' opinió. **Inconstancia.** || *Met.* Var etat o poca estabilitat de les coses. **Inconstancia.** || Mudança de fortuna. **Instabilidad, revés, vaivén.**

INCONSTANT. adj. Variable. **Inconstante.** || Lleuger, fácil en mudar d' opinió. **Inconstante, veleta.**

INCONSTANTMENT. adv. m. Lleugerament, ab inconstancia. **Inconstantemente.**

INCONSTITUCIONAL. adj. Lo que és oposat a lo prescrit en la Constitució del Estat. **Inconstitucional.**

INCONSTITUCIONALMENT. adv. m. D' una manera inconstitucional. **Inconstitucionalmente.**

INCONSTITUIBLE. adj. Lo que no pot constituirse. **Inconstituible.**

INCONSTRUIBLE. adj. *Gram.* Lo que no 's pot construir. **Inconstruible.**

INCONSÚTIL. adj. Lo que no té costura. **Inconsútil.**

INCONTESTABLE. adj. Cert, evident. **Incontestable.**

INCONTESTABLEMENT. adv. m. Que no té dupte, que no dona lloch a controversia. **Incontestablemente.**

INCONTINENCIA. f. Vida desarreglada, luxuria. **Incontinencia.** || Lleugeresa o poch pès d' alguna cosa. Liviandad.

INCONTINENT, A. adj. Voluptuós, qui no modera les seues passions. **Incontinente.** || m. Qui no sab contindres en alguna cosa. **Incontinente.** || adv. t. ENCONTINENT.

INCONTINENTI. adv. t. *Exp. llat.* Tot seguit, al instant. **Incontinenti, incontinente.**

INCONTINENTMENT. adv. m. Ab incontinencia. **Incontinentemente.** || adv. t. INCONTINENTI.

INCONTRASTABLE. adj. **Inconquistable.** || Lo que no 's pot impugnar ab raons sòlides. **Incontrastable.**

INCONTRASTABLEMENT. adv. m. Ab fermeça, d' un modo incontrastable. **Inconstrastablemente.**

INCONTROVERTIBLE. adj. Lo que no admet dupte ni disputa. **Incontrovertible.**

INCONVENCIBLE. adj. Qui no 's pot convèncer. **Inconvencible.**

INCONVENIENCIA. f. Incomoditat. **Inconveniencia, desconveniencia, incomodidad.**

INCONVENIENT. adj. Incongruent. **Incongruente, inconveniente.** || m. Obstacle. **Inconveniente.** || Dany, perjudici. **Inconveniente.** || Incomoditat. **Inconveniente.**

INCONVERTIBLE. adj. Lo que no pot mudar de forma. **Inconvertible.** || IMPENITENT.

INCORDI. m. *Med.* Bubó, mula, tumor a la illada que resulta del mal gálich. **Bubón, incordio.** || *Met. Fam.* MOLEST

INCORDIÓS, A. adj. *Fam.* Lo qu' és pesat o fastigós. **Incordioso.**

INCORPORABLE. adj. Que 's pot incorporar. **Incorporable.**

INCORPORACIÓ. f. Agregació, barreja. **Incorporación, incorporo.**

INCORPORADOR, A. adj. A les mines és el pati o un altre lloch ont s' incorpora l' argentviu ab el metall. **Incorporadero.**

INCORPORAR. v. a. Barrejar, unir una cosa ab un' altra pera que formin un sol cos. **Incorporar.** ||

Agregar a algú a alguna corporació o colegi. **Incorporar.**

INCORPORARSE. v. r. Unirse unes persones ab altres pera formar una corporació. **Incorporarse.**

IRCORPORAT, DA. p. p. **Incorporado.**

INCORPOREITAT. f. Manca de cos, qualitat de lo que no 'n té. **Incorporeidad.**

INCORPORI, A. adj. Lo que no té cos. **Incorpóreo.**

INCÓRRE. v. n. Caure en falta. **Incurrir.** || Junt ab els noms d' odi, culpa, indignació, etc., mereixerho. **Incurrir.** || ENCÒRRER.

INCORRECCIÓ. f. Manca de correcció. **Incorrección.**

INCORRECTAMENT. adv. m. Sense correcció. **Incorrectamente.**

INCORRECTE, A. adj. No corretgit. **Incorrecto.**

INCORREGIBLE. adj. Incapáç de correcció o esmena. **Incorregible.**

INCORREGUT, DA. adj. *Ant.* INCURS.

INCORRETGIBLE. adj. **Incorregible.**

INCORRIMENT. m. *Ant.* INCURSIÓ. || INCURRIMENT.

INCORROMPUT, DA. adj. *Ant.* INCORRUPTE.

INCORRUPCIÓ. f. Qualitat o estat de lo que no 's corromp o pudreix. **Incorrupción.** || *Met.* Puresa de vida y sanitat de costums. **Incorrupción.**

INCORRUPTAMENT. adv. m. Sense corrupció. **Incorruptamente.**

INCORRUPTE, A. adj. **Incorruptible.** || *Met.* No corromput, ni pervertit. **Incorrupto.** || S' aplica a la dona que no ha perdut la puresa virginal. **Incorrupta.**

INCORRUPTIBILITAT. f. Qualitat de lo qu' és incorruptible. **Incorruptibilidad.**

INCORRUPTIBLE. adj. Lo que no 's pot corrompre. **Incorruptible.** || *Met.* De suma integritat, que no pot ésser pervertit. **Incorruptible.**

INCREAT, DA. adj. Lo que no ha estat creat. **Increado.**

INCREDIBILITAT. f. Repugnancia, dificultat de ésser cregut. **Incredibilidad.**

INCRÈDUL, A. adj. Qui no creu o té dificultat en creure. **Incrédulo.**

INCREDULITAT. f. Repugnancia en creure. **Incredulidad.** || Mancat de fe o creença catòlica. **Incredulidad.**

INCREIBLE. adj. Lo que no 's pot o no 's deu o és molt difícil de creure. **Increible.**

INCREIBLEMENT. adv. m. D' un modo increible. **Increiblemente.**

INCREMENT. m. Aument. **Incremento.** || *Gram.* Aument de sílabes sobre les del nominatiu, y sobre la segona persona del verb. **Incremento.**

INCREPACIÓ. f. Repreënsió. **Increpación.**

INCREPADOR, A. m. y f. Qui increpa. **Increpador.**

INCREPAR. v. a. Rependre, renyar. **Increpar.**

INCRIMINAR. v. a. Acriminar ab força o insistencia. **Incriminar.** || Exagerar o abultar un delicte, culpa o defecte presentantlo com un crim. **Incriminar.**

INCRUENT. adj. Sense derramament de sanch. **Incruento.**

INCRUSTACIÓ. f. Acció y efecte d' incrustar. Se diu també *encrustació.* **Incrustación.** || La meteixa cosa incrustada. **Incrustación.** || fig. Lo que tapa o coonesta. **Incrustación.** || Crosta salina que sol formarse al entorn d' algunes substancies minerals. **Incrustación.** || Depòsit calíç que 's forma de vegades als teixits orgànichs. **Incrustación.**

INCRUSTANT. adj. Epítet de les aigües saturades de sals calices, que depositen capes sobre 'ls cossos que tenen dins. **Incrustante.**

INCRUSTAR. v. a. Encrustar. **Embutir.** || Cobrir. Chapear. || Aderir fortament una cosa a un' altra. **Incrustar.** || Exercir certes aigües l' acció que les hi és propia sobre 'ls cossos sumergits dins d' elles, cubrintlos d' una capa calíça. **Incrustar.**

INCRUSTAT, DA. adj. Epítet de les llevors aderides al pericarp. **Incrustado.**

INCUBACIÓ. f. Acció y efecte d' incubar. **Incubación.**

INCUBADORA. f. *Mot castellaniçat.* Gallina o au que cova els ous. || Caixa o aparell pera covar els ous artificialment, sostenintlos en una temperatura constant. **Incubadora.** || COVADORA.

INCUBAR. v. a. *Castellaniçat.* L' acte de covar. **Incubar.**

ÍNCUBO. adj. S' aplica al dimoni que pren forma d' home y té tracte ilícit ab les dones, segons el vulgo. **Incubo.**

INCULCACIÓ. f. Obra d' inculcar. **Inculcación.**

INCULCAR. v. a. Repetir una meteixa cosa moltes vegades. **Inculcar.**

INCULCAT, DA. p. p. **Inculcado.**

INCULPABILITAT. f. Manca de culpabilitat. **Inculpabilidac.**

INCULPABLE. adj. Ignocent. **Inocente, inculpado.**

INCULPABLEMENT. adv. m. Ignocentment, sense culpa. **Inculpablemente, inculpadamente.**

INCULPACIÓ. f. L' acte y efecte d' inculpar. **Inculpación.**

INCULPAR. v. a. Culpar, acusar a algú d' una cosa. **Inculpar.**

INCULPAT, DA. adj. Qui no té culpa. **Inculpado.**

INCULT, A. adj. Erm, no cultivat. **Inculto.** || *Met.* Grosser, mal endreçat, deixat. **Inculto.** || S' aplica al estil grosser. **Inculto.**

INCULTAMENT. adv. m. D' una manera inculta. **Incultamente.**

INCUMBENCIA. f. Conjunt d' obligacions o atribucions anexes a un cárrech o professió y també cada una d' elles de per sí. **Incumbencia.**

INCUMBIR. v. n. Tocar, pertányer, estar encarregat d' alguna cosa. **Incumbir.**

INCUNABLE. adj. *Impr.* Les edicions fetes desde el començ de la imprempta fins a principis del sigle XVI. **Incunable.**

INCURABLE. adj. Lo que no 's pot curar. **Incurable.**

INCURIA. v. n. NEGLIGENCIA.

INCURS, A. p. p. **Incurso.**

INCURSIÓ. f. *Mil.* Correría. **Incursión, correría.**

INDAGACIÓ. f. Acte o efecte d' indagar. **Indagación.**

INDAGADOR, A. m. y f. Qui indaga. **Indagador.**

INDAGAR. v. a. Averiguar, esbrinar. **Huronear, indagar.**

INDAGAT, DA. p. p. **Indagado.**

INDAGATORI, A. adj. Pertanyent a la indagació. **Indagatorio.**

INDECENCIA. f. Manca de decencia. **Indecencia.** || Vilesa. **Indecencia, vilesa, villanía.** || LLUFA, 1, PET, 9.

INDECENT. adj. Indecorós. **Indecente, indecoroso.**

INDECENTÍSSIM, A. adj. sup. **Indecentísimo.**

INDECENTMENT. adv. m. Ab indecencia. **Indecentemente.**

INDECIDIT, DA. adj. y

INDECÍS, A. adj. No decidit o resolt. **Indeciso.** || Perplexe, duptós, indeterminat. **Indeciso.**

INDECISAMENT. adv. m. Ab manca de decisió. **Indecisamente.**

INDECISIÓ. f. Irresolució. **Indecisión.**

INDECLINABLE. adj. *Gram.* Lo que no 's pot declinar. **Indeclinable.** || *Gram.* S' aplica al nom que no té més que un cas. **Indeclinable.** || *For.* S' aplica a la jurisdicció que no 's pot renunciar. **Indeclinable.**

INDECÔLIT. m. *Min.* Nom científich de la turmalina blava. **Indecólito.**

INDECORÓS, A. adj. Indecent, vil, indigne. **Indecoroso.**

INDECOROSAMENT. adv. m. D' una manera indecorosa. **Indecorosamente.**

INDEFECTIBLE. adj. Lo que no pot mancar. **Indefectible, indeficiente.**

INDEFECTIBLEMENT. adv. m. D' un modo indefectible. **Indefectiblemente.**

INDEFÉNS, A. adj. Lo que no té defensa. **Indefenso.**

INDEFENSABLE. adj. Lo que no pot ésser defensat. **Indefensable.**

INDEFENSAT, DA. adj. y

INDEFÈS, A. adj. INDEFÉNS.

INDEFINIBLE. adj. Lo que no 's pot definir. **Indefinible.**

INDEFINIDAMENT. adv. m. D' una manera indefinida. **Indefinidamente.**

INDEFINIT, DA. adj. Indeterminat, indecís. **Indefinido.** || *Lóg.* Universal, indeterminat; se diu dels termes o proposicions que no singularisen el subgecte. **Indefinido.** || *Gram.* Se diu dels noms, pronoms, etc., que tenen un sentit vago. **Indefinido.** || *Mat.* Lo que no té terme senyalat o conegut. **Indefinido.**

INDEGUDAMENT. adv. m. D' una manera indeguda. **Indebidamente.**

INDEGUT, DA. adj. Lo que no 's deu. **Indebido.** || Ilícit, no permès. **Indebido.**

INDEIXIFRABLE. adj Que no pot deixifrarse. **Indescifrable.**

INDELEBLE. adj. Lo que no 's pot esborrar. **Indeleble.**

INDELEBLEMENT. adv. m D' un modo indeleble. **Indeleblemente.**

INDELEGABLE. adj. Lo que no pot delegarse. **Indelegable.**

INDELIBERACIÓ. f. Manca de reflexió. **Indeliberación.**

INDELIBERADAMENT. adv. m. Sense deliberació. **Indeliberadamente.**

INDELIBERAT, DA. adj. Sense deliberació. **Indeliberado.**

INDEMNE. adj. Exempt, lliure, sense dany. **Indemne.**

INDEMNISABLE. adj. Lo que deu indemnisarse. **Indemnizable.**

INDEMNISACIÓ. f. Resarciment del dany causat. També 's dona aquest nom a un acte pêl qual els verdaders propietaris de les manufactures prometen indemnisar a qui representa al empressari. **Indemnización, indemnidad.**

INDEMNISAR. v. a. Reparar el dany causat. **Indemnizar.** || r. Deslliurarse d' un cárrech, d' una responsabilitat, etc. **Indemnizarse.**

INDEMNISAT, DA. p. p. **Indemnizado.**

INDEMNITAT. f. Exempció de dany. **Indemnidad.**

INDEMOSTRABLE. adj. Lo que no 's pot demostrar. **Indemostrable.**

INDEPENDENCIA. f. Manca de dependencía. **Independencia.** || Llivertat, y molt especialment la de una nació, quan no és tributaria ni dependeix d' una altra. **Independencia.** || Fermesa de carácter. **Independencia.**

INDEPENDENT. adj. Lliure; sense subgecció ni dependencia. **Independiente, independente.**

INDEPENDENTMENT. adv. m. Ab independencia. **Independientemente.** || adv. m. Fora d' això. **Aparte de esto.**

INDESCOMPONIBLE. adj. Lo que no 's pot descompondre. **Indescomponible.**

INDESCRIPTIBLE. adj. Lo que no 's pot descriure. **Indescriptible.**

INDESTRUCTIBLE. adj. Lo que no 's pot destruir. **Indestructible.**

INDETERMINABLE. adj. Lo que no 's pot determinar. **Indeterminable.** || Qui no s' acava de determinar o resoldre. **Indeterminable.**

INDETERMINACIÓ. f. Irresolució. **Indeterminación.**

INDETERMINADAMENT. adv. m. D' una manera indeterminada. **Indeterminadamente, irresolutamente.**

INDETERMINAT, DA. adj. Irresolut, indecís, qui no sap quin partit pendre. **Indeterminado.** || No assolat o assenyalat. **Indeterminado.** || *Lóg.* INDEFINIT.

ÍNDEX. m. *Ant.* ÍNDICE.

ÍNDEX. m. Llista, taula dels capítols d' un llibre. **Índice.** || El segon dit de la má, començant pêl pólser. **Índice.** || Entre comerciants y tenedors de llibres, el llibre compost de vint y quatre fulls, que 's porta per ordre alfabètich, de que 's serveixen pera trovar fácilment al llibre major o altre 'ls comptes o relacions d' interès. **Índice.** || Catálech o llista de llibres, documents, manuscrits, etc. **Índice.** || Derrera plana d' un llibre en el qual están consignats per ordre els capítols y les materies que conté. **Índice.**

INDI, A. m. y f. Natural de la India. **Indio.** || Pasta y planta de que 's fá 'l color blau. **Añil, glasto.**

COLOR D' INDI. El blau. *Añil, índico.*

INDIA. f. Gran país del Asia Oriental. **India.** || *Met.* Abundor de riqueses o de coses precioses. **India.**

TROVAR LES INDIES. fr. *Met.* Ab que s' explica que algú ha trovat medis ocults de fer capdal o d' ésser rich. *Encontrar ó hallar la piedra filosofal.*

VALER UNA INDIA. fr. Ésser una cosa de molta estimació y preu. *Valer un ojo de la cara; valer un Potosí.*

INDIÁ, NA. adj. Natural de y lo pertanyent a les Indies. **Indiano, indio, índico.**

INDIANA. f. Tela de cotó de varies dimensions y amplaries, pintada de diversos colors, y dita aixís perque en altre temps la portaven de les Indies. **Indiana, percal.** || Un dels Estats units de l' Amèrica Septentrional. **Indiana.** || pl. PINTATS.

INDIANER, A. s. Qui fá indianes. **Indianero.**

INDÍBIL. *Biog.* Capdill famós de l' antigor, en terres catalanes. Príncep dels ilergetes tingut per germá d' en Mandoni, aliat d' ell en la segona guerra púnica, y, al dir d' alguns savis, fill de Xátiva. Se 'n tenen noticies confoses que abracen desde l' any 201 al 218 en que va morir al camp de batalla. Primeramente comandava als celtibers que ajudaven al cartaginès Hannon contra 'ls romans. Aquest general y ell varen caure presoners de Cneu Scipió. Recobrada la llivertat, va guerrejar de nou contra 'ls romans, que l' obligaren a desarse. Emprô l' any 212 posava set mil cinch-cents homes al servei del cartaginès Asdrúbal, quina conducta ab els del país, tota diferenta de la d' en Corneli Scipió, va acavarli les simpatíes dels celtibers, que aleshores s' acoblaren ab els romans en contra del cartaginès, fins obtinguda la victoria de Becula. Varen alçarse novament contra el poder romá, derrotantlos aquest altra vegada, després d' un combat crudel, de dos díes, en la planura de Cullera. Mandoni va obtindre del meteix Scipió,

el perdó per ell y son company Indíbil. Mes, quan aquell tornava a Roma, tornaven a sublevarse 'ls celtibers ab un exèrcit de trenta mil homes de peu y quatre mil de cavall; foren vençuts, finalment per les forces, reunides, de Lentul y d' Acidini; després de molt bregar y d' haver caigut mort l' Indíbil.—Llegint al historiaire romá Titus Livius, s' entreveu que aitals sublevacions tendíen a cercar la independencia de la patria, volguent sustreure a la Celtiberia del doble jou dels cartaginesos y dels romans.

INDICACIÓ. f. Acte y efecte d' indicar. **Indicación.** || *Med.* El conjunt de síntomes que serveixen al metge pera formar judici sobre la intensitat del mal. **Indicación.**

INDICADOR, A. s. Qui indica. **Indicador.** || adj. Propi del índex. **Indicador.** || Que indica. **Indicador.** || m. Peça movible del telégraf, que representa 'ls signes. **Indicador.** || Índice. **Indicador.**

INDICAR. v. a. Tocar, mostrar breument. **Indicar.** || Demostrar, senyalar. **Indicar.** || Explicar. **Indicar.**

INDICÁRMINA. f. *Min.* Substancia purpúria, que s' extreu del indi pur. **Indigocármina.**

INDICAT, DA. p. p. **Indicado.**

INDICATIU, VA. adj. Lo que indica o serveix pera indicar. **Indicativo, indicatorio.** || m. *Gram.* Modo dels verbs que indica senzillament l' acció. **Indicativo.**

INDICCIÓ. f. Convocació per junta sinodal. **Indicción.** || *Cron.* Període que 's forma comptant de 15 en 15 anys, de quin cálcul s' usa a les butlles pontificies. **Indicción.**

ÍNDICH, CA. adj. Lo que pertany a les Indies Orientals. **Índico.**

INDICI. m. Senyal, anunci, pronòstich, nota que indica lo ocult. **Indicio.** || Sospita. **Indicio.** || Proba. **Indicio.** || Avís y noticia. **Indicio.**

INDICIS VEËMENTS. *For.* Aquells que mouen de tal modo a creure a algú reu d' un delicte, qu' ells sols equivalen a una proba semiplena. *Indicios vehementes.*

INDICIADOR, A. m. y f. Qui indicía. **Indiciador.**

INDICIAR. v. a. *For.* Descubrir algún reu per indicis. **Indiciar.**

INDICOLITA. f. *Min.* Varietat de turmalina de color blau indi. **Indicolita.**

INDIES. f. pl. *Fig.* Riqueses, preciositats, còm també 's diu del Potossí y del Perú. **Indias.** || Antigament s' entenien també per *Indias* les Amèriques.

INDÍFER, A. adj. Que produeix indi. **Indigófero.**

INDIFERENCIA. f. Disposició del ánim que no 'ns inclina més a una part que a un' altra. **Indiferencia.** || Fredor, manca d' activitat o afecte. **Frialdad, indiferencia.**

INDIFERENCIA DE CONTRADICCIÓ. *Teol.* La que hi há pera fer o deixar de fer alguna cosa. *Indiferencia de contradicción.*

INDIFERENCIA DE CONTRARIETAT. *Teol.* La que hi há pera fer una cosa o la contraria, còm: *callar o parlar. Indiferencia de contrariedad.*

INDIFERENCIA DE DIVERSITAT. *Teol.* La que hi há pera fer una cosa o un'altra, que ni és contradictoria ni contraria, còm: *jugar o passejar. Indiferencia de diversidad.*

INDIFERENT, A. adj. Comú, neutral, que no se inclina més a una cosa que a un' altra. **Indiferente.** || Lo que no importa que sigui d' un modo o d' un altre. **Indiferente.** || Poch interessant. **Indiferente.** || Lo que pot pendre's en bon o mal sentit. **Indiferente.** || *Teol.* Lo que no és bo ni dolent. **Indiferente.**

INDIFERENTMENT. adv. m. Indistintament, sense diferencia. **Indiferentemente.**

INDIFERENTISME. m. Estat del ánim que fa mirar ab indiferencia tot quant succeeix, sense que 'ns faci adoptar ni combatre un partit o un altre, una doctrina o idea determinada. **Indiferentismo.**

INDÍGENA. adj. Natural del país o lloch de que 's tracta. **Indígena.**

INDIGENCIA f. Pobresa, miseria o manca de medis pera alimentarse, vestirse, etc. **Indigencia.**

INDIGENT. adj. Miserable, qui está mancat de medis pera viure. **Indigente.**

INDIGERIBLE. adj. Que no pot digerirse. **Indigerible.**

INDIGEST, A. adj. Difícil de digerir. **Indigesto.** || *Met.* Confús, desordenat. **Indigesto.**

INDIGESTAR. v. a. Impedir la digestió. **Indigestar.** || v. r. No fèrse be la digestió. **Indigestarse.** || *Fig.* Saver algú ab disgust una nova o un aconteixement y veure's precisat a dissimular'ho. **Indigestar.**

INDIGESTIBLE. adj. Que no 's pot digerir o és de molt difícil digestió. **Indigestible.**

INDIGESTIÓ. f. Manca de digestió. **Indigestión.** || Malaltía del ventre causada per dificultat de digestió. **Indigestión.**

INDIGETES. *Geog. ant.* Habitants de la costa N.E. de Catalunya, entre 'ls Pirineus y la desembocadura del Fluviá, en temps dels romans.

INDIGNACIÓ. f. Enuig, ira, enfado que causa una injusticia, una acció ruí, o una cosa odiosa. **Indignación.** || *Ret.* Figura ab que l' orador manifesta indignació contra qui la mereix. **Indignación.**

INDIGNADAMENT. adv. m. Ab indignació. **Enojadamente, con indignación.**

INDIGNADÍSSIM, A. adj. sup. **Indignadísimo.**

INDIGNAMENT. adv. m. Sense mèrit. **Indignamente.** || INIQUAMENT.

INDIGNAR. v. a. Enfadar, irritar. **Indignar.** || També s' usa còm recíproch. **Indignarse.**

INDIGNAT, DA. p. p. **Indignado.**

INDIGNE, A adj. Qui no és digne. **Indigno.** || Procelment, acció indecorosa, vil, despreciable. **Indigno.**

INDIGNÍSSIM, A. adj. sup. **Indignísimo.**

INDIGNÍSSIMAMENT. adv. m. sup. **Indignísimamente.**

INDIGNITAT. f. Manca de mèrit y disposició pera alguna cosa. **Indignidad.** || Acció impropia de les circunstancies d' un subgecte o lo qu' és inferior a la qualitat o mèrit de la persona ab qui 's tracta. **Indignidad.**

INDIGOTAT. m. *Quím.* Combinació del ácit indigòtich ab una base. **Indigotato.**

INDIGOTICH, CA. adj. *Quím.* Calificatiu d'un ácit produit per l' acció del ácit nítrich sobre l' indi. **Indigótico.**

INDIGOTINA. *Quím.* f. Substancia que s' extréu del indi. **Indigotina.**

INDIO, A. adj. *Castellaniçat.* INDIÁ.

INDIOT. m. *Ter.* GALL DINDI.

INDIOTAYRA. f. y

INDIOTERA. f. Qui guarda gallsdindis. **Pavera.**

INDIRECTA. f. Paraula o frase ab la que 's dona a entendre lo que no 's vol dir clarament. **Indirecta.**

INDIRECTAMENT. adv. m. D' un modo indirecte. **Indirectamente.** || Ab dissimulo. **Indirectamente.**

INDIRECTE, A. adj. Lo que s' encamina indirectament al fí. **Indirecto.** || *Fort.* **Indirecto.** || *Lóg.* Se aplica a certs modos d' argüir que no conclouen tan clarament còm el directe. **Indirecto.**

INDISCIPLINA. f. Manca de subordinació. **Indisciplina.**

INDISCIPLINABLE. adj. Incapáç de disciplina. **Indisciplinable.**

INDISCIPLINAT, DA. adj. Qui no té disciplina o instrucció. **Indisciplinado.**

INDISCRECIÓ. f. Imprudencia, inconsideració, tonteria. **Indiscreción.**

INDISCRET, A. adj. Inconsiderat, imprudent. **Indiscreto.**

INDISCRETAMENT. adv. m. Sense discreció ni prudencia. **Indiscretamente.** || Temerariament. **Indiscretamente.**

INDISCULPABLE. adj. Lo que no té disculpa. **Indisculpable.**

INDISCUTIBLE. adj. Lo que no 's pot o no 's deu discutir a causa de la seua evidencia. **Indiscutible.**

INDISPENSABLE. adj. Lo que no 's pot dispensar. **Indispensable.** || Lo qu' és necessari o molt regular que succeëixi. **Indispensable.**

INDISPENSABLEMENT. adv. m. Precisament. **Indispensablemente.**

INDISPOSABLE. adj. Allò que no 's pot disposar. **Indisponible.**

INDISPOSAR. v. a. Privar de la dispos ció convenient. **Indisponer.** || Introduir discordia o desunió. **Malquistar, indisponer.**

INDISPOSARSE. v. r. Enfadarse, irritarse. **Indisponerse.** || Trovarse de prompte malament de salut. **Indisponerse.**

INDISPOSAT, DA. p. p. **Indispuesto.**

INDISPOSICIÓ. f. Manca de disposició. **Indisposición.** || Alteració de la salut. **Indisposición.**

INDISPOST, A. adj. Mancat de salut. **Enfermizo, indispuesto.**

INDISPUTABLE. adj. Clar, evident. **Indisputable.**

INDISPUTABLEMENT. adv. m. D' un modo indisputable. **Indisputablemente.**

INDISSOLUBILITAT. f. Qualitat de lo indissoluble. **Indisolubilidad, insolubilidad.**

INDISSOLUBLE. adj. Lo que no 's pot disoldre o desunir. **Indisoluble, insoluble.**

INDISSOLUBLEMENT. adv. m. D' un modo indissoluble. **Indisolublemente.**

INDISTINT, A. adj. Lo que no 's distingeix; molt semblant. **Indistinto.** || Confós, barrejat. **Indistinto.**

INDISTINTAMENT. adv. m. Sense distinció. **Indistintamente.**

INDISTINGIBLE. adj. Lo que no pot distingirse. **Indistinguible.**

INDIVIDIT, DA. adj. INDIVÍS.

INDIVIDU. m. Particular de cada especie. **Individuo.** || La propia persona, còm: *cuidar l' individuu.* **Individuo.** || *Log.* **Vago.** || Lo indeterminat o incert. **Individuo, vago.**

INDIVIDUACIÓ. f. Abstracció del individu. **Individuación, individualidad.** || *Fil.* Acció o qualitat que individualisa. **Individuación.**

INDIVIDUAL. adj. Propi o peculiar de cada individu. **Individual.**

INDIVIDUALISAR. v. a. **Individuar.**

INDIVIDUALISME. m. Egoísme y aislament. **Individualismo.** || Sistema fundat en la observació del individu, prescindint de la comunitat o de la especie. **Individualismo.**

INDIVIDUALISTA. m. Partidari del individualisme. **Individualista.**

INDIVIDUALITAT. f. INDIVIDUACIÓ. || f. Facultat intel-lectual que percibeix aquella qualitat dels obgectes que 'ls separa uns d' altres donant a cada hú d' ells una existencia particular, única, aislada e individual. **Individualidad.** || L' orgue o punt que correspòn a aquesta facultat, frenològicament considerat; ocupa la part superior del naç al os coronat. **Individualidad.**

INDIVIDUALMENT. adv. m. y

INDIVIDUAMENT. adv. m. Un per un, particular o aisladament; lo que 's refereix a una sola persona. **Individualmente.**

INDIVIDUAR. v. a. Especificar. **Individuar, individualizar.**

INDIVIDUITAT. f. *Ant.* INDIVIDUACIÓ.

INDIVÍS, A. adj. No dividit. **Indiviso, proindiviso.**

INDIVISAMENT. adv. m. Sense divisió. **Indivisamente.**

INDIVISIBILITAT. f. Qualitat de lo qu' és indivisible. **Indivisibilidad.**

INDIVISIBLE. adj. Lo que no 's pot dividir. **Indivisible, individuo.**

INDIVISIBLEMENT. adv. m. Sense divisió. **Indivisiblemente.**

INDÒCIL. adj. Toçut, enterch, indisciplinable. **Indócil.**

INDOCILITAT. f. Duresa de geni, toçunería. **Indocilidad, indocibilidad.**

INDÒCILMENT. adv. m. D' un modo indòcil. **Indócilmente.**

INDOCTAMENT. adv. m. Ignorantment. **Indoctamente, ignorantemente.**

INDOCTE, A. adj. Ignorant, idiota, poch instruït. **Indocto.**

INDOCTÍSSIM, A. adj. sup. **Indoctísimo.**

INDOCUMENTAT, DA. adj. Se diu d' aquell que no té o no porta documents que acreditin la seua personalitat. **Indocumentado.**

INDOEUROPÈU, A. adj. Se diu de cada una de les races y llengües procedentes de la India exteses per Europa. **Indoeuropeo.**

ÍNDOLE. f. Geni, inclinació, natural. **Índole.**

INDOLENCIA. f. Insensibilitat moral. **Indolencia.** || Apatía, peresa, abandono. **Indolencia.**

INDOLENT. adj. Insensible als obgectes que mouen al altres. **Indolente.** || Apátich, peresós.

INDOLENTMENT. adv. m. Ab indolencia. **Indolentemente.**

INDOMABLE. adj. Lo que no 's pot domar o subgectar. **Indomable, indomesticable.** || *Met.* Dit dels afectes o passions que no's poden dominar fácilment. **Indomable.**

INDOMAT, DA. adj. INDÒMIT.

INDOMESTICABLE. adj. INDOMABLE.

INDOMESTICAT, DA. adj. Lo que no és domesticat. **Indomesticado.**

INDÒMIT, A. adj. Intractable, indomable, fèr; se diu dels cavalls sense domar. **Indómito.** || Disolut, desenfrenat. **Indómito.** || *Met.* L' home desenfrenat que no 's vol subgectar ni esmenar. **Indómito.**

INDÒMITAMENT. adv. m. D' una manera indòmita. **Indómitamente.**

INDOSTÁ, NA. s. y adj. El natural del Indostá y lo que li pertany. **Indostano.**

INDOSTÁNICH, CA. adj. Pertanyent al Indostá o als seus habitants. **Indostánico.**

INDOTACIÓ. f. *For.* Manca de dotació. **Indotación.**

INDOTAT, DA. adj. Qui no té dot. **Indotado.**

INDUBITABLE. adj. Lo que no 's pot duptar. **Indubitable.**

INDUBITABLEMENT. adv. m. Certament, sense poguerse duptar. **Indubitablemente.**

INDUBITADAMENT. adv. m. Certament, segurament, sense dupte. **Indubitadamente.**

INDUBITAT, DA. adj. Evident, constant, segur, cert. **Indubitado.**

INDUCCIÓ. f. Persuassió. **Inducción, inducimiento.** || *Ret.* Argument en que, per la enumeració dels

particulars, s' infereix la proposició que s'ha de probar. **Inducción.** || *Fís.* Acció qu' experimenta un cos neutre per la influencia d' un altre d' electrisat posat a certa distancia, éssent atret aquell per aquest, còm: *el ferro per l' imán.* **Inducción.** || Acció d' extendre la materia d' un emplastre demunt d' un drap o d'una rodona de cuiro. **Inducción.**

INDÙCTIL. adj. Lo que no té ductilitat. **Indúctil.**

INDUCTIU, VA. adj. Lo que indueix o té virtut pera induir. **Inductivo.**

INDUIDOR, A. m. y f. Qui indueix. **Induidor.**

INDUIDAMENT. adv. m. Per inducció. **Inducidamente.**

INDUIMENT. m. INDUCCIÓ, 1.

INDUIR. v. a. Persuadir, incitar, moure a algú pera ferli dir alguna cosa. **Induir.**

INDUIT, DA. p. p. **Inducido.**

INDULGENCIA. f. Complacencia, sobrada benignitat o dissimulació. **Indulgencia.** || Facilitat en perdonar culpes o concedir gracies. **Indulgencia.** || Perdó que dona la Iglesia de les penes merescudes pèls pecats comesos. **Indulgencia.**

INDULGENCIA PARCIAL. La que sols perdona part de la pena. *Indulgencia parcial.*

INDULGENCIA PLENARIA. La que perdona tota la pena. *Indulgencia plenaria.*

INDULGENT. adj. Benigne, condescendent, fácil en perdonar y dissimular. **Indulgente.**

INDULGENTMENT. adv. m. D' un modo indulgent. **Indulgentemente.**

INDULT. m. Gracia especial per la que 's perdona a algú en particular o a molts en general tota o part de la pena a que han sigut condemnats. **Indulto.** || Perdó, exempció graciosa de la llei o altra qualsevulla obligació. **Indulto.**

INDULTAR. v. a. Perdonar, donar indult. **Indultar.** || Eximir d' alguna llei o obligació. **Indultar.**

INDULTARI. m. Qui per gracia pontificia podía concedir beneficis ecclesiástichs. **Indultario.**

INDULTAT, DA. p. p. **Indultado.**

INDUMENT. m. *Bot.* La epidermis dels vegetals. **Indumento.** || m. VESTIDURA.

INDUMENTARIA. f. Estudi del trajo. **Indumentaria.**

INDUPTABLE. adj. Lo que no admet cap dupte. **Indudable, indubitable.**

INDUPTABLEMENT. adv. m. Sense cap dupte. **Indudablemente, indubitablemente.**

INDURABLE. adj. Que no pot durar. **Indurable.**

INDUSTRIA. f. Enginy, manya, destresa, habilitat. **Industria.** || El conjunt de oficis y fabricacions d' una nació.

D' INDUSTRIA. m. adv. A dretes, de propòsit. *Industriosamente, de industria.*

DE LA MEUA PROPIA INDUSTRIA. m. adv. *Con mi propia industria.*

INDUSTRIAL. adj. Pertanyent a la industria. **Industrial.** || La persona dedicada a la industria.

INDUSTRIALISME. m. Preponderancia de la industria. **Industrialismo.**

INDUSTRIALMENT. adv. m. Ab industria. **Industrialmente.**

INDUSTRIAR. v. a. Ensenyar, instruir. **Industriar.**

INDUSTRIARSE. v. a. ENGINYARSE.

INDUSTRIÓS, A. adj. Hábil, destre. **Industrioso.** || Enginyós, astut. **Industrioso.**

INDUSTRIOSAMENT. adv. m. Ab industria. **Industriosamente.** || PRIMOROSAMENT.

INDUVIA. f. *Bot.* La part accesoria d' una flor que cobreix el fruit. **Induvia.**

INDUVIAL. adj. *Bot.* Que cobreix el fruit. **Induvial.**

INDUVIAT, DA. adj. *Bot.* Cobert d' una induvia. **Induviado.**

INEDIA. f. *Med* Manca d' aliment. **Inedia.** || Debilitat produida per la fam **Inedia.**

INÈDIT, A. adj. Escrit no publicat. **Inédito.**

INEFABILITAT. f. Dificultat d' explicar ab propietat una cosa. **Inefabilidad.**

INEFABLE. adj. Lo que no 's pot explicar ab paraules. **Inefable.**

INEFABLEMENT. adv. m. Sense poguerse explicar. **Inefablemente.**

INEFICACIA. f. Manca de virtut y activitat. **Ineficacia.** || *Teol.* **Ineficacia.**

INEFICÁÇ. adj. Dèbil, mancat de virtut y activitat. **Ineficaz.** || Inútil, insignificant. **Ineficaz.**

INEFICAÇMENT. adv. m. Sens eficacia. **Ineficazmente.**

INELUDIBLE. adj. Que no 's pot eludir. **Ineludible.**

INELUDIBLEMENT. adv. m. D' un modo ineludible. **Ineludiblemente.**

INENARRABLE. adj. **Inexplicable, inefable.**

INEPCIA. f. INEPTITUT.

INEPTAMENT. adv. m. Sense aptitut ni proporció. **Ineptamente.**

INEPTE, A. adj. Inútil, inhábil. **Inepto.** || Ximple, tonto. **Inepto.**

INEPTÍSSIM, A. adj. sup. **Ineptísimo.**

INEPTITUT. f. Manca d' aptitut o habilitat. **Ineptitut, inepcia.**

INEQUÍVOCH, CA. adj. Que no admet dupte o equivocació. **Inequívoco**

INERCIA. f. Peresa, dropería, inacció. **Inercia.** || *Fís.* Persistencia de moviment o quietut que té un cos fins que una causa més enèrgica la contrarresta. **Inercia.**

INERM. adj. Desarmat. **Inerme.**

INERT, A. adj. Dessidiós, mandra, dropo. **Inerte.** || *Fís.* y *med.* QUIET, PARALISAT.

INERUDIT, A. adj. INDOCTE.

INESBORRABLE. adj. Lo que no 's pot esborrar, lo que resta sempre. **Imborrable, imperecedero.**

INESCRUTABLE. adj. Lo que no 's pot averiguar. **Inescrutable, inescudriñable, impenetrable.**

INESPERADAMENT. adv. m. D' un modo inesperat. **Inesperadamente.**

INESPERAT, DA. adj. Lo qu' esdevé sense que se esperés. **Inesperado.**

INESTIMABLE. adj. De cap estimació ni valor. **Inestimable.** || Lo qu' excedeix a tota estimació o que no 's pot estimar tant com se mereix. **Inestimable.**

INEVITABLE. adj. Lo que no 's pot evitar. **Inevitable.**

INEVITABLEMENT. adv. m. Sense poguerse evitar. **Inevitablemente, inexcusablemente.**

INEXACTE, A. adj. Sense exactitut. **Inexacto.**

INEXACTITUT. f. Manca d' exactitut. **Inexactitud.** || Imperfecció. **Inexactitud.**

INEXCUSABLE. adj. Lo que no 's pot excusar o no admet disculpa. **Inexcusable.** || Forçós, necessari, inevitable. **Inexcusable.**

INEXCUSABLEMENT. adv. m. Sense excusa. **Inexcusablemente.**

INEXORABLE. adj. Qui no 's deixa vencer ab prechs ni cedeix a les súpliques que se li fan. **Inexorable.**

INEXORABLEMENT. adv. m. D' un modo inexorable. **Inexorablemente.**

INEXPERIENCIA. f. Manca d' experiencia. **Inexperiencia.**

INEXPERIMENTAT, DA. adj. y

INEXPERT, A. adj. Qui no té experiencia. **Inexperto.**

INEXPERTAMENT. adv. m. Sense experiencia. **Inexpertamente**

INEXPIABLE. adj. Lo que no 's pot expiar. **Inexpiable.**

INEXPLICABLE. adj. Lo que no 's pot explicar. **Inexplicable.**

INEXPLICABLEMENT. adv. m. D' una manera inexplicable. **Inexplicablemente.**

INEXPLICAT, DA. adj. Lo que no ha estat explicat. **Inexplicado.**

INEXPLORABLE. adj. Lo que no pot ésser explorat. **Inexplorable.**

INEXPLORADAMENT. adv. m. D' un modo inexplorat. **Inexploradamente.**

INEXPLORAT. adj. Sense haver estat explorat. **Inexplorado.**

INEXPLOSSIBLE. adj. Que no pot fer explossió. **Inexplosible.**

INEXPUGNABLE. adj. Insuperable, invencible, inconquistable. **Inexpugnable.** || *Met.* Ferm, constant, impersuadible. **Inexpugnable, inconquistable.**

INEXTINGIBLE. adj. Lo que no 's pot extingir. **Inextinguible.** || Lo qu' és d' una perpetua o llarga duració. **Inextinguible.**

INEXTIRPABLE. adj. D' impossible extirpació. **Inextirpable.**

INEXTRICABLE. adj. Lo que no 's pot entendre ni posar en clar. **Inextricable, indescifrable.**

INFAEL. adj. *Ant.* INFIEL.

INFALSIFICABLE. adj. Que no pot ésser falsificat. **Infalsificable.**

INFALLIBILISTA. s. Partidari de la infallibilitat del Papa. **Infalibilista.**

INFALLIBILITAT. f. Impossibilitat d' errar. **Infalibilidad.** || S' aplica al Papa referintse sols a materies de fe. **Infalibilidad.**

INFALLIBLE. adj. Qui no pot enganyar ni enganyarse, y sols és Deu. **Infalible.** || Indefectible, lo que no pot mancar. **Infalible, indefectible.**

INFALLIBLEMENT. adv. m. Ab infallibilitat. **Infaliblemente.**

INFAMACIÓ. f. Acte o efecte d' infamar. **Infamación.**

INFAMADOR, A. m. y f. Qui infama. **Infamador.**

INFAMANT. adj. Lo que causa infamia. **Infamante.**

INFAMAR. v. a. Llevar la fama. **Disfamar, infamar.**

INFAMAT, DA. p. p. **Infamado.**

INFAMATORI, A. adj. Lo que infama o desacredita. **Infamatorio, infamativo, disfamatorio.**

INFAME. adj. De mala fama o reputació, desacreditat. **Infame.** || Despreciable, vil, ignominiós. **Infame.** || Lo que infama. **Infame.**

INFAMEMENT. adv. m. Ab infamia. **Infamemente.** || Vilment. **Infamemente, vilmente.**

INFAMIA. f. Deshonra, ignominia, oprobi. **Infamia.** || Maldat, vilesa. **Infamia.** || Paraula afrontosa. **Infamia.**

PURGAR LA INFAMIA. fr. *For.* Que 's deia del reu còmplice d' un delicte, qu' havent declarat contra 'l seu company, no era tingut per testimoni idoni, per estar infamat del delicte, y posantlo al torment, ratificant allí la seua declaració, 's deia que purgava la infamia y restava sòlida la declaració. *Purgar la infamia.*

INFANCIA. f. Etat de la persona fins al set anys. **Infancia.** || *Met.* El primer estat o principi de qualsevulla cosa. **Infancia.**

INFANÇÓ. m. El noble o fidalch exempt de tot servei. **Infanzón.**

INFANÇONÍA. f. Qualitat del infanço. **Infanzonía.**

INFANT. m. Noi qu' encara no sap parlar. **Infante.** || Qualsevol dels fills del rei, a excepció del primogènit. **Infante.** || FILL. || *Mil.* Soldat de peu. **Infante.**

INFANTS Y ORATS DIUEN LES VERITATS. *Ref.* Adverteix que la veritat se trova freqüentment en les persones que no son susceptibles de reflexió, d' artifici ni dissimulo. *Los niños y los locos dicen las verdades.*

L' INFANT Y LA PASTA AL JULIOL SE GLAÇA. *Ref.* Denota 'l cuidado que 's deu tindre ab dites coses y altres naturalment delicades. *La masa y el niño en verano han frio.*

L' INFANT Y 'L PEIX AL AIGUA CREIX. *Ref* Se diu de les criatures de bolquers, per lo molt que 'ls renten, o perque quasi sempre van mullades de pixats. *Los peces y los niños en las aguas son crecidos.*

¿QUÉ FAN ELS INFANTS? LO QUE VEUEN FER ALS GRANS. *Ref.* L' EXEMPLE DELS MAJORS FA BONS O MALS ALS MENORS.

QUI INFANTS TÉ MASSA, MAI MOR GRASSA. *Ref.* Que se pren en sentit literal. *Quien tiene hijos al lado no muere ahitado.*

INFANT (Gaspar). *Biog.* Pintor valenciá, molt popular en l' ultim terç del sigle XVII. Tenía escasses facultats d' artista. El concell municipal de Valencia va premiarlo per la seua traça.

INFANTA. f. Noia fins als set anys. **Infanta.** || Filla del rei o casada ab un fill d' ell. **Infanta.**

INFANTAMENT. m. *Ant.* PART.

INFANTAR. v. a. *Ant.* Concebir. || *Ant.* **Parir.**

INFANTAT. m. Terres o rendes que s' apliquen a un infant pera aliments. **Infantado.**

INFANTATGE. s. Territori destinat a la manutenció d' un infant reial. **Infantado.**

INFANTEA. f. *Ant.* INFANTESA, INFANCIA.

INFANTERÍA. f. *Mil.* Soldats de peu. **Peonaje, infantería.**

INFANTERÍA DE LÍNIA. *Mil.* La que formada en divisions, batallons o d' altre modo combat sempre unida, y constitueix en temps de guerra el principal cos de la batalla. *Infantería de línea.*

INFANTERÍA LLEUGERA. *Mil.* La que fora de les línies fá 'l servei de les avançades, descubertes, etc., combat en partides soltes, y en les accions s' ocupa principalment en distreure al enemich, apurarlo pèls flanchs, cansarlo y perseguirlo en les seues retirades, observar els seus moviments y cobrir els del seu exèrcit. *Infantería ligera.*

INFANTESA. f. *Ant.* **Infancia.**

INFANTESSA. f. *Ant.* **Infanta.**

INFANTICIDA. m. y f. Matador de criatures. **Infanticida.**

INFANTICIDI. m. Mort violenta d' una criatura. **Infanticidio.**

INFANTIL. adj. Lo qu' és propi dels infants o de la infancia. **Infantil.**

INFANTILLO. m. *Ter. ibicench.* Escolanet. **Monaguillo.**

INFANTÍVOL. adj. **Infantil.**

INFANTÓ. m. dim. **Infantito.**

INFART. *Med.* Inflor o obstrucció d' una part o membre del cos. **Infarto.**

INFARTACIÓ. f. *Med.* Acció y efecte d' infartar o infartarse. **Infartación.**

INFATIGABLE. adj. Incansable. **Infatigable.**

INFATIGABLEMENT. adv. m. Incansablement. **Infatigablemente.**

INFATUACIÓ. f. Acte y efecte d' infatuarse. **Infatuación**

INFATUADAMENT. adv. m. Ab fatuitat. **Infatuadamente.**

INFATUAR. v. a. Inflar per medi d' alabances.

INFATUARSE. v. r. Esvanirse molt. Enorgullirse.

INFATUAT, DA. p. p. **Infatuado.**

INFAUST, A. adj. Funest, desgraciat. **Infausto.**

INFAUSTAMENT. adv. m. D'una manera infausta. **Infaustamente, azarosamente.**

INFAUSTÍSSIM, A. adj. sup. **Infaustísimo.**

INFECCIÓ. f. Corrupció, contagi. **Infección.** || PUTREFACCIÓ.

INFECCIONAR. v. a. **Inficionar.**

INFECCIONAT, DA. p. p. INFICIONAT.

INFECTANT. adj. Lo que infecta. **Infectante.**

INFECTAR. v. a. INFICIONAR.

INFECTE, A. adj. INFICIONAT.

INFECONDAMENT. adv. m. D' una manera infeconda, inútil, estèril, sense resultat. **Infecundamente.**

INFECONDITAT. f. Esterilitat. **Infecundidad.**

INFECONT, DA. adj. Estèril. **Infecundo.**

INFEL. m. *Ant.* **Infiel.**

INFELÍÇ. adj. Desditxat. **Infeliz.** || Apocat. **Infeliz.** || MEÇQUI.

INFELICITAT. f. Dissort, desgracia. **Infelicidad.** || Infortuni quina causa s' ignora. **Infelicidad.**

INFELICÍSSIM, A. adj. sup. **Infelicísimo.**

INFELIÇMENT. adv. m. Ab infelicitat. **Infelizmente.**

INFERAXILAR. adj. *Anat.* Situat sòta l' aixella. **Inferaxilar.** || *Bot.* Situat sota l' axila. **Inferaxilar.**

INFERIOR. adj. Lo qu' és en lloch més baix respecte d' un' altra cosa. **Inferior.** || Lo qu' és menys qu'un altre o qu'un'altra cosa en quantitat o qualitat. **Inferior.** || Súbdit, subgecte a un altre. **Inferior.**

INFERIORITAT. f. Qualitat de lo qu' és inferior. **Inferioridad.** || Situació d' una cosa sota d'un' altra. **Inferioridad.**

INFERIORMENT. adv. m. D' un modo inferior. **Inferiormente.**

INFERIR. v. a. Deduir, treure conseqüencies d' un fet o d' una cosa. **Inferir.**

INFERN. m. Lloch de penes eternes pera cástich dels condemnats. **Infierno.** || Les penes dels condemnats. **Infierno, penas eternas.** || *Met.* Discordia, alborot, y 'l lloch ont n' hi há. **Infierno.** || Travall insoportable. **Reventadero, infierno.** || En algunes ordres relligioses que mengen de peix el refetor ont hi menjen carn. **Infierno.** || Subterrani ont cauen les morques y l' aigua bullenta ab que procuren fer nadar l' oli, si acás no podía per causa del fret. **Infierno, chivo, y lobo.** || Lloch molt llunyá. **Infierno.** || Butxaca interior del gech. **Bolsillo interior.**

ANAR AL INFERN. fr. Condemnarse eternament. *Condenarse, ir al infierno.*

DE MAL AGRAITS L' INFERN N' ÉS PLÈ. *Ref.* Ab que 's denota que la ingratitut és el més aborrible y'l més comú de tots els vicis. *De desagradecidos está el infierno lleno.*

BOCA D' INFERN. fr. *Met.* Pera significar el paratge d' ont ix molt foch o calor. *Boca de infierno.* || La boca de qui diu molts renechs. *Boca de infierno.*

INFERN (Pich de l'). *Orog.* Pich del Pirineu gironí, a la meteixa ratlla de França, a tramontana de la Vall de Ribes y a 2,870 metres d' altitut || *Geog.* Barrancada de la prov. d' Alacant, part. jud. de Pego, formada per les aigües que brollen de les montanyes d' Alcalá, Evo y Lahuar. Atravessa precipicis y abims espantosos, y després de passar per l' estret d' Isber, se barreja al riu Botata, desembocant al Mediterrani prop de Denia. || — (CLOT DE L'). Fondalada de la vall superior del Llobregat. || — (CLOTS DE L'). Dessota 'l cims de Vilamós a la Vall d' Arán. || Ampla coma de dessota 'l port de la Picada a la Vall d' Arán. || — (COVA DE L'). Foradada oberta per l' acció de les ones junt al cap de Creus.

INFERNAL. adj. Lo que pertany al infern. **Infernal.** || *Met.* Molt dolent o perjudicial. **Infernal.**

INFERNALMENT. adv. m. Extremadament, desaforadament. **Infernalmente, indemoniadamente.**

INFERNET. m. Joch de nois que's fa fent corre un palet ab el peu coix per unes ratlles en forma de laberint, pagant quan el peu o palet toca aquestes ratlles. També 's diu a cert joch de cartes. **Quiquilicoja, infernáculo, cozcojilla, cozcojita, fornácula.**

INFEST. adj. Infestat.

INFESTACIÓ. f. Acte y efecte d' infestar. **Infestación**

INFESTAR. v. a. Infectar, infeccionar. **Infestar.** || Fer estragos en país enemich. **Asolar, infestar.**

INFESTARSE. v. r. Contagiarse de quelcom dolent.

INFESTAT, DA. p. p. **Infestado.**

INFIBULACIÓ. f. *Cir.* Juntar ab certa mena d'anelletes la ferida que no 's pot cusir. **Infibulación.**

INFIBULAR. v. a. *Cir.* Fer la infibulació. **Infibular.**

INFICCIONAR. v. a. Corrompre, viciar, contagiar. **Inficionar, infestar, infectar.** || *Met.* Pervertir ab males doctrines. **Inficionar, infectar, pervertir, malear.**

INFICCIONAT, DA. p. p. **Inficionado.**

INFIDEL. adj. Deslleal. **Infiel.** || Gentil, pagá, idòlatra. **Infiel.** || Dit d' una copia que no és conforme ab l' original. **Infiel.** || Dit de la lleugeresa y inconstancia de la fortuna. **Infiel.** || Dit d' una mala memoria. **Infiel.**

INFIDELMENT. adv. m. Ab infidelitat. **Deslealmente, infielmente, traidoramente.**

INFIDELITAT. f. Deslealtat, manca de fidelitat. **Infidelidad, infidencia.** || Manca de fe catòlica. **Infidelidad.**

INFIDENÇA. f. Infidencia.

INFIDENCIA. f. INFIDELITAT.

INFIDENT. adj. y

INFIEL. adj. *Castellaniçat.* INFIDEL.

INFIELMENT. adv. m. *Ant.* INFIDELMENT.

INFILEMA. m. *Cir.* Foradet que deixa al crani l' instrument de cirurgía ab que se l' ha punxat. **Infilema.**

INFILTRACIÓ. f. *Med.* La acció y efecte d' infiltrar o d' infiltrarse. **Infiltración.**

INFILTRAR. v. a. y

INFILTRARSE. v. r. Passar, atravessar un liquit pels porus d' algún cos. **Filtrar, infiltrarse.**

INFILTRAT, DA. adj. Se diu de les parts en que hi ha hagut infiltració. **Infiltrado.** || Lo que s' ha fet infiltrar dins d' un altre cos. **Infiltrado.**

ÍNFIM, A. adj. Fondo, lo més baix. **Ínfimo.** || Lo derrer, lo qu' ès molt inferior a les demés coses. **Ínfimo.** || Lo més vil y despreciable. **Ínfimo.**

INFINIDAMENT. adv. m. *Ant.* INFINITAMENT.

INFINIT, A o DA. adj. Lo que no té fí. **Infinito.** || Gran, excessiu, molt nombrós. **Infinito.** || adv. m. INFINITAMENT.

AL INFINIT. m. adv. INFINITAMENT.

PROCEIR EN INFINIT. fr. PROCEIR.

INFINITAMENT. adv. m. D' un modo infinit. **Infinitamente, infinito.**

INFINITAT. f. Qualitat de l' infinit. **Infinidad.** || MULTITUT.

INFINITÈSSIMA. f. Part que 's considera infinitament petita, còm un granet de sorra respecte d' una montanya y la montanya respecte de tota la terra, pêl que 's regula a cero. **Infinitésima.**

INFINITESSIMAL. adj. Pertanyent a la infinitèssima còm: *cálcul o sistema infinitessimal.* **Infinitesimal.**

INFINITÍSSIM, A. adj. sup. **Infinitísimo.**

INFINITIU. m. *Gram.* El modo del verb que no denota persona, número ni temps determinat y expressa per tant l' acció en abstracte o en el seu carácter més general. **Infinitivo.**

INFIRMITAT. f. *Ant.* MALALTÍA.

INFLABOUS. s. m. Planta de la fam. de les compostes, varietat de barba de cabra. **Salsifí mayor.**

INFLACIÓ. f. SOPERBIA, VANITAT.

INFLADURA. f. *Ant.* INFLOR.

INFLAMABILITAT. f. Qualitat de lo inflamable. **Inflamabilidad.**

INFLAMABLE. adj. Fácil d'inflamarse. **Inflamable.**

INFLAMACIÓ. f. *Med.* Calor preternatural, còm tumor o inflor al cos del animal. **Inflamación.** || *Ant.* INCENDI. || *Met.* Enardiment, acaloiament de les passions. **Inflamación.** || Acte y efecte d' encendre o de encendres una cosa fent flamarada. **Inflamación.**

INFLAMADOR, A. adj. Que inflama. **Inflamador.**

INFLAMANT. adj. Que inflama. **Inflamante.**

INFLAMAR. v. a. *Ant.* Calar foch. **Incendiar.** || *Met.* Enardir, acalorar les passions y afectes del ánim. **Inflamar.**

INFLAMARSE. v. r. Encendres. **Inflamarse.** || *Met.* Enardirse, posarse vermella alguna part del cos. **Inflamarse.** || Enfervorisarse. **Inflamarse.** || Posarse alguna cosa de color de flama. **Inflamarse.**

INFLAMAT, DA. p. p. **Inflamado.**

INFLAMATORI, A. adj. Lo que causa inflamació. **Inflamatorio.**

INFLAMENT. m. INFLOR.

INFLANT. p. a. INFLATIU.

INFLAR. v. a. Omplir de vent alguna cosa. **Inflar.** || *Met.* Desvanéixer, ensuperbir, omplir el cap de vent. **Hinchar, inflar; poner hueco.** || v. n. Omplir la boca de vent abultant les galtes. **Hinchar, inflar los carrillos.**

INFLARSE. v. r. *Med.* Inflamarse alguna part del cos. **Hincharse, inflamarse.** || Embotirse 'l cos a causa d' algún humor, còm el dels hidròpichs. **Hincharse.** || *Met.* Ensuperbirse. **Hincharse, inflamarse.** || Alterarse la mar, etc. **Alborotarse.** || *Met.* Enfadarse. **Embotijarse.**

INFLARSE CÒM UN BOT. fr. *Abotagarse, embotijarse.*

INFLAT, DA. p. p. Omplert de vent. **Inflado.** || *Met.* Ensoperbit, desvanescut. **Hinchado.** || Enfadat, colèrich. **Embotijado, encolerizado.** || adj. Dit del estil, del vers, etc., retumbant, campanut, pompós. **Hinchado.**

INFLEXIBILITAT. f. Impossibilitat o gran dificultat de doblegarse. **Inflexibilidad.** || *Met.* Constancia, fermesa d' ánim. **Inflexibilidad.**

INFLEXIBILITAT DE NIRVIS. *Envaramiento, inflexibilidad de nervios.*

INFLEXIBLE. adj. Lo que no 's pot doblegar. **Inflexible.** || *Met.* Ferm, constant, inexorable. **Inflexible.** || També 's diu en bona part, còm tractantse de bondat, justicia, etc. **Íntegro, inflexible.**

INFLEXIBLEMENT. adv. m. D' un modo inflexible. **Inflexiblemente.** || *Met.* Ab obstinació. **Inflexiblemente.**

INFLEXIÓ. f. La acció de doblegar alguna cosa. **Inflexión.**

INFLICCIÓ. f. Cástich corporal. **Inflicción.**

INFLICTE. adj. *Ant.* S' aplica al cástich que s' imposa a algú. **Inflicto, impuesto.**

INFLICTIU, VA. adj. Lo que infligeix, propi de la inflixió. **Inflictivo.**

INFLIGENT. adj. *Ant.* Que infligeix. **Infligente.**

INFLIGIR. v. a. *Ant.* Condemnar a algú a penes corporals. **Infligir.**

INFLOR. f. Acte o efecte d' inflar o d' inflarse. **Hinchazón, inflazón.**

INFLORESCENCIA. f. El modo ab qu' están disposades les flors a les plantes. **Inflorescencia.**

INFLUENCIA. f. Poder que una persona o cosa exerceix sobre un' altra. **Influencia, influjo.** || Valiment, autoritat, persuassió en la criança, costums, empenyos, negocis, etc. **Influencia.** || Comunicació d' alguna qualitat. **Influencia, influjo.** || La gracia o inspiració ab que Deu illumina les ánimes. **Inspiración, influencia.**

INFLUENT. p. p. D' influir. **Influente o influyente.**

INFLUIR. v. a. Causar alguns efectes uns cossos sobre d' altres, especialment els celestes entre ells meteixos. **Influir.** || *Met.* Intervindre, persuadir o ésser causa d' alguna cosa. **Influir.** || Inspirar, comunicar Deu algun efecte o dó de la gracia. **Influir.** || Interessarse pera 'l logro d' algún obgecte, pera afavorir a algú o pera que 's despatxi favorablement algún assumpte. **Influir.**

INFLUXE. m. L' acte y efecte d' influir. **Influjo, influencia.** || Intervenció qu' algú té en un negoci. **Influjo, influencia.** || Valiment qu' algú té ab un altre. **Influjo, influencia.** || *Met.* La gracia y inspiració que Deu infundeix a les ánimes. **Influjo, influencia.** || Impressió que 'ls cossos celestes se causen mutuament els uns als altres. **Influencia, influjo.**

INFOLI. m. *Fr. llat.* Llibre imprès en gran format o mida de foli.

INFOLIAT, DA. adj. *Bot.* Que té fulles. **Infoliado.**

INFORCIAT. m. *For.* La segona part del Digest o Pandectes de Justiniá. **Inforciado.**

INFORMACIÓ. m. Acte y efecte d' informar o informarse. **Información.** || *For.* Les diligencies judicials pera cerciorarse d' algún fet. **Información, informe.** || La prova que resulta del exámen de testimonis, documents, papeis, etc. **Información.** || *Fil.* Introducció de la forma en la materia. **Información.** || pl. Proves de noblesa o qualitats d' algú. **Informaciones.**

INFORMADAMENT. adv. m. Ab informació. **Informadamente.**

INFORMADOR. m. Qui informa. **Informador.** || ENFORMADOR.

INFORMAL. adj. Qui no té formalitat. **Informal.** || Qui no cumpleix la paraula. **Informal.**

INFORMALITAT. f. Qualitat de lo informal. **Informalidad.**

INFORMALMENT. adv. m. Ab informalitat. **Informalmente.**

INFORMANT. m. Qui té la comissió d' informar. **Informante.**

INFORMAR. v. a. Donar informes o noticies d' alguna cosa. **Informar.** || També s' usa com recíproch. **Informar.** || *Fil.* Donar forma a la materia. **Informarse.** || Dir un advocat en judici lo qué creu més convenient a favor del seu client. **Informar.**

INFORMAT, DA. p. p. **Informado.**

INFORMATIU, VA. adj. Lo que informa o serveix pera donar noticia d' alguna cosa. **Informativo.** || *Fil.* Lo que dona forma o ésser a alguna cosa. **Informativo.**

INFORME. m. Noticia, instrucció. **Informe, información.** || adj. *For.* Relació que fá l' advocat al jutge pera que pugui sentenciar ab justicia. **Informe, in-**

formación. || adj. Bast, sense forma ni figura. **Informe**. || Imperfet, mal fet, sense acavar. **Informe**. || pl. *Ant. astron.* S' aplicava als astres escampats per varies parts que no formaven constelació. **Informes.**

INFORTIFICABLE. adj. Lo que no's pot fortificar. **Infortificable**.

INFORTUNADAMENT. adv. m. DESGRACIADAMENT.

INFORTUNAT, DA. adj. *Ant.* DESGRACIAT, DESVENTURAT.

INFORTUNI. m. Desventura, malhaurança. **Infortunio.**

INFÒS, A. adj. Lo que 's porta en sí. **Infuso.** || INFUNDIT.

INFRACCIÓ. f. Acte o efecte d' infringir. **Infracción.**

INFRACTOR. m. Qui comet una infracció. **Infractor.**

INFRAGANTI. adv. *Ter. llat.* En l' acte de cometre 'l fet.

INFRAOCTAU, VA. adj. Se diu de qualsevol dels dies de la infraoctava. **Infraoctavo.**

INFRAOCTAVA. f. Els sis dies entre 'l primer y 'l darrer de la octava d' una festivitat. **Infraoctava.**

INFRASCRIT, A. adj. Lo que s' anomena o firma al peu d' un escrit. **Infrascrito, infrascripto.**

INFREQÜENTABLE. adj. Que no pot freqüentarse. **Infrecuentable.**

INFREQÜENTAT, DA. adj. Que no és freqüentat. **Infrecuentado.**

INFRICCIÓ. f. *Ant.* INFRACCIÓ.

INFRINGIDAMENT. adv. m. Ab infracció. **Infringidamente.**

INFRINGIR. v. a. Mancar a una llei, a un precepte, etc. **Quebrantar, infringir.** || *Ant.* ROMPRE.

ÍNFULES. f. pl. *Met.* Fums, pressumpció ab que algú aparenta major graduació de la que té. **Ínfulas.**

INFUNDADAMENT. adv. m. Sense fonament. **Infundadamente.**

INFUNDAT, DA. adj. Lo que no té fonament. **Infundado.** || *For.* Mal fundat. **Mal fundado, infundado.**

INFUNDI. m. *Mot castellanisat.* Noticia falsa, mentida. **Infundio.**

INFUNDIBLE. adj. Lo que no 's pot fondre. **Infundible.**

INFUNDIR. v. a. Comunicar interiorment, inspirar. **Infundir.** || Causar algun efecte, moure alguna passió. **Infundir.** || *Ant.* Ficar algun licor dins d' algún vas. **Infundir.** || Introduir una cosa dins d' un' altra, cóm: *l' ánima al cos.* **Infundir.**

INFUNDIT, DA. p. p. INFÚS.

INFÚS, A. p. p. irr. y adj. **Infundido, infuso.**

INFUSIBLE. adj. Que no 's pot fondre. **Infusible.**

INFUSIÓ. f. Acció y efecte d' infundir. **Infusió.** || La permanencia d' un simple o medicament dins d' un licor, y 'l meteix licor dins del qual hi han estat per algún temps els simples. **Infusión.** || Parlant del baptisme, l' acció de tirar l' aigua demunt la criatura. **Infusión.** || *Met.* Dó de qualitats naturals o sobrenaturals. **Infusión, don.**

POSAR EN INFUSIÓ. fr. Tindre cert temps algun simple o medicament dins d' un licor. *Infundir, poner ó echar en infusión.*

INFUSORI. m. *Med.* Eina d' or, plata, platina, etc., en figura d' embut, quin broch, qu' és molt llarch y còrb, s' aplica a les venes pera infundir'hi substancies medicinals. **Infusorio.** || pl. *Zool.* Animalets de molt diverses menes, entre 'ls que s' hi comprenen els que 's desenrotllen dins de les infusions animals o vegetals y sols poden veures per medi del microscopi, y per això s' anomenen *microscòpichs.* **Infusorio, animalículos microscópicos.**

INGARANTIBLE. adj. Que no pot ésser garantit. **Ingarantible.**

INGENERABLE. adj. Lo que no pot ésser engendrat. **Ingenerable.**

INGENI. m. Enteniment, facultat de discórrer. **Ingenio.** || Talent natural d' algú, subtileça, manya, industria. **Ingenio.** || Habilitat, capacitat. **Ingenio.** || Subgecte d' ingeni o inginyós. **Ingenio.** || Qualsevulla máquina de guerra. **Ingenio.** || Molí ont s' exprèm el such de la canya dolça, pera tréuren el sucre. **Ingenio.** || *Poèt.* Númen poètich. **Musa, estro, númen poético.**

AGOTAR L' INGENI. fr. Discórrer sobre alguna materia fins a no poguer més. *Agotar, apurar el ingenio.*

INGENIAR. v. a. ENGINYAR.

INGENIARSE. v. r. ENGINYARSE.

INGENIER. m. ENGINYER.

INGENIERÍA. f. *Ant.* Art de manejar els enginys o máquines de guerra y de fortificar una plaça. **Ingeniería.** || Art y ciencia del enginyer. **Ingeniería.**

INGENIÓS, A. Adj. ENGINYÓS. || Se diu d' alguna cosa de pensament, etc., fet per home de molt d' ingeni. **Ingenioso.**

INGENIOSAMENT. adv. m. D' una manera enginyosa. **Ingeniosamente.**

INGENIOSITAT. f. Qualitat de lo enginyós. **Ingeniosidad.**

INGÈNIT, A. adj. No engendrat. **Ingénito.** || Connatural y còm si fos nat ab el subgecte. **Ingénito, innato, insito.**

INGÈNUAMENT. adv. m. Francament, sencillament. **Ingénuamente.**

INGENUITAT. f. Sinceritat, bona fè. **Ingenuidad.**

INGENU, A. adj. Franch, de bona fè. **Ingénuo.**

INGERENCIA. f. Acte y efecte d' ingerirse. **Ingerencia.**

INGERIRSE. v. r. Ficarse en negocis d' altre. **Meterse, ingerirse.**

INGESTIÓ. f. *Med.* Absorció d' un aliment o d' un medicament per la vía digestiva. **Ingestión.**

INGLÈS, A. adj. Natural de o lo pertanyent al regne d' Inglaterra. **Inglés.**

INGLÈS (Joseph). *Biog.* Pintor valenciá, nat l' any 1718 y mort en 1789. Deixeble d' en Richarte. Molt traçut en la pintura al tremp. Membre de l' Academia de St Carles. Va pintar al oli alguns retrats y algunes composicions històriques. L' Academia de Belles Arts de Madrit, el Museu de Valencia y algunes iglesies y convents del antich reialme guarden bones obres d' aquest artista.

— (VICENTS). *Biog.* Pintor valenciá, mort l' any 1821. Artista molt discutit y contrariat pèls savis oficials d' aleshores. Entre altres contratemps, va ésserli esborrat per ordre de l' Academia, previ informació, un *Sant Cristòfol* gegantí, pintat al tremp, en una paret de la placeta de la Robella. A Madrit guarden d' aquest artista *Un fet de la vida de Jacob* y *un retrat* del acadèmich valenciá Cristòfol Valero. Era acadèmich de mèrit de la de St. Carles.

INGOVERNABLE. adj. Indòcil. **Ingobernable.**

INGRA (Mala). Intergecció de sentiment o disgust, y també 's sol dir: *¡Mala ingra de bet!* **¡Mal haya el alma del diablo!**

INGRAT, A. adj. Desagrait. **Desagradecido, ingrato.** || *Met.* Aspre, desagradable. **Ingrato.** || Inútil, infructuós, còm: *travall ingrat, terra ingrata.* **Ingrato.**

INGRATAMENT. adv. m. Ab ingratitut. **Ingratamente.**

INGRATÍSSIM, A. adj. sup. **Ingratísimo.**

INGRATITUT. f. Desagraiment, despreci dels beneficis rebuts. **Ingratitud.**

INGREDIENT. m. Lo qu' entra a la composició de un' altra cosa. **Ingrediente.**

INGRÈS. m. ENTRADA, PRINCIPI, COMENÇAMENT. || El cabal qu' entra al poder d' algú, y 's carrega en compte. **Ingreso.**

INGRESSAR. v. n. Entrar una persona o cosa ont hi há varis individus de la meteixa especie, o al lloch destinat pera la seua custodia. **Ingresar, entrar.** || Entrar en caixa o en poder d' algú una quantitat que 's carrega en compte. **Ingresar, entrar.**

INGRESSAT, DA. p. p. **Ingresado.**

INGUINARI, A. adj. Lo pertanyent a la illada. **Inguinario.**

INGURGITAR. v. a. *Med.* Omplir artificialment de líquit alguna entranya. **Ingurgitar.** || v. r. Inflarse d' humors alguna entranya. **Ingurgitarse.**

INHÁBIL. adj. Inepte, inútil. **Inhábil.** || Mancat d' habilitat, de talent y d' instrucció. **Inhábil.**

INHABILITACIÓ. f. L' acte y efecte d' inhabilitar. **Inhabilitación.** || f. Document en que 's declara a alguna persona incapáç pera exercir algun cárrech. **Inhabilitación.**

INHABILITADAMENT. adv. m. Sense habilitació. **Inhabilitadamente.**

INHABILITADOR, A. s. y adj. Que inhabilita. **Inhabilitador.**

INHABILITAR. v. a. Declarar inhábil a algú. **Inhabilitar.**

INHABILITAT. f. Ineptitut, manca d' habilitat. **Inhabilidad.** || Obstacle, impediment pera la obtenció d' algun cárrech. **Inhabilidad.** || p. p. **Inhabilitado.**

INHABITABLE. adj. Lo que no 's pot habitar. **Inhabitable.**

INHABITACIÓ. f. Manca d' habitació. **Inhabitación.**

INHABITAT, DA. adj. Lo que no s' habita. **Deshabitado, inhabitado.**

INHALACIÓ. f. *Med.* L' acció y efecte d' inhalar. **Inhalación.** || Acció de penetrarse les plantes del aire y del fluits entre 'ls quals viuen. **Inhalación.**

INHALANT. adj. Qu' aspira o absorbeix. **Inhalante.**

INHALAR. v. a. *Med.* Aspirar ab fí terapèutich certs gasos o líquits pulverisats. **Inhalar.**

INHERENCIA. f. *Fil.* La unió de coses inseparables per llur naturaleça, però separables mentalment, com l' accident de la substancia. **Inherencia.**

INHERENT. adj. *Fil.* Unit, que sols se pot separar mentalment, com l' accident de la substancia. **Inherente.**

INHERENTMENT. adv. m. Ab inherencia. **Inherentemente.**

INHIBICIÓ. f. *For.* Acte o efecte d' inhibir o d' inhibirse. **Inhibición.**

INHIBIR. v. a. *For.* Impedir que un jutge prossegueixi el coneixent d' una causa. **Inhibir.** || També s' usa com recíproch. **Inhibirse.**

INIHBIT, DA. p. p. **Inhibido.**

INHIBITORI, A. adj. *For.* Se diu del despaig o decret ab que s' inhibeix. **Inhibitorio.**

INHUMÁ, NA. adj. Cruel, desnaturalisat, mancat d' humanitat. **Inhumano.**

INHUMANAMENT. adv. m. Sense humanitat. **Inhumanamente.**

INHUMANITAT. f. Crueltat, inclemencia, barbaritat. **Inhumanidad.**

INICAMENT. adv. m. INJUSTAMENT.

INICH, CA. adj. Malvat, injust. **Inicuo.**

INICIACIÓ. f. L' acte y efecte d' iniciar o iniciarse. **Iniciación.**

INICIADOR, A. s. y adj. Que inicia. **Iniciador.**

INICIAL. adj. Lo que pertany al principi. **Inicial.** || Se diu de la primera lletra d' un mot, cláusula, vers, etc **Inicial.**

INICIAR. v. a. Admetre a algú a participar d' alguna cerimonia o cosa secreta, enterarlo d' ella. **Iniciar.** || Donar les primeres ordres als que segueixen la carrera ecclesiástica. **Iniciar, ordenar.** || *For.* Començar. **Iniciar.**

INICIARSE. v. r. Rebre les ordres menors. **Iniciarse** || Deixar entreveure algú les tendencies que tè desde un principi. **Iniciarse.**

INICIAT, DA. p. p. **Iniciado.**

INICIATIU, VA. adj. Lo que dona principi o començament a alguna cosa. **Iniciativo.**

INICIATIVA. f. Dret de proposar lleis o un' altra cosa. **Iniciativa.** || Primer impuls pera portar a terme un propòsit ab l' auxili d' altres persones. **Iniciativa.**

INIMAGINABLE. adj. Lo que no 's pot imaginar. **Inimaginable.**

INIMITABLE. adj. Lo que no 's pot imitar. **Inimitable.**

INIMITABLEMENT. adv m. D' un modo inimitable. **Inimitablemente.**

ININFLAMABLE. adj. Que no es inflamable. **Ininflamable.**

ININTELLIGIBLE. adj. Lo que no 's pot entendre. **Ininteligible.**

ININTELLIGIBLEMENT. adv. m. D' una manera inintelligible. **Ininteligiblemente.**

ININTERROMPUT, DA. adj. No interromput, seguit. **Ininterrupto.**

INIODIMI, A. adj. *Med.* Que presenta 'l fenòmen de la iniodimia. **Iniodimio.**

INIODIMIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en la unió de dos individus pel occipuci. **Iniodimia.**

INIOPE. m. *Med.* Monstre ab un ull imperfet al occipuci. **Iniope.**

INIOPIA. f. *Med.* Presencia anormal d' un ull imperfet al occipuci. **Iniopia.**

INIOPIÁ, NA. adj. *Met.* Que té relació ab la iniopia. **Iniopiano.**

INIQUÍSSIM, A. adj. sup. **Iniquísimo.**

INIQUITAT. f. Maldat excessiva, grossa injusticia. **Iniquidad.**

INIRRITABILITAT. f. Qualitat de lo inirritable. **Inirritabilidad.**

INIRRITABLE. adj. Incapaç d' irritarse. **Inirritable.**

INJECCIÓ. f. Introducció d' un líquit per medi de una xeringa a una cavitat natural o preternatural del cos. **Inyección.** || Acte y efecte d' omplir per medis mecánichs els porus de la fusta, pedra, etc., de qualsevulla substancia. **Inyección.**

INJECTAR. v. a. *Ant.* Introduir dins del cos, o entre pell y carn, per medi d' una xeringueta de broch molt fí, una substancia líquida. **Inyectar.** || Omplir per medis mecánichs els porus d' un cos qualsevol d' una substancia diferenta de la seua. **Inyectar.**

INJECTAT, DA. adj. *Med.* Lo qu' está molt colorejat de roig, per l' afluix y acumulació considerable de sanch als vasos capilars venosos. **Inyectado.**

INJUNCCIÓ. f. MANAMENT.

INJUNCT, A. adj. MANAT, REQUERIT, EXIGIT.

INJUNGIR. v. a. *Ant.* MANAR.

INJURIA. f. Agravi, afront, improperi. **Injuria.** || Injusticia, paraula o fet contra raó. **Injuria**

INJURIADOR, A. m. y f. Qui injuria. **Injuriador, injuriante.**

INJURIANT. adj. Qui injuria. **Injuriante.**

INJURIAR. v. a. Agraviar, ofendre d' obra o de paraula. **Injuriar.**

INJURIARSE. v. r. Agraviarse, ferse agravis els uns als altres. **Injuriarse.**

INJURIAT, DA. p. p. **Injuriado.**

INJURIÓS, A. adj. Lo que injuria. **Injurioso.**

INJURIOSAMENT. adv. m. D' un modo injuriós. **Injuriosamente.**

INJUST, A. adj. Contrari a la raó o justicia. **Injusto.**

INJUSTAMENT. adv. m. Ab injusticia, sense raó. **Injustamente.**

INJUSTICIA. f. Acció contraria a la justicia. **Injusticia.**

INJUSTICIA NOTORIA. *For.* La que resulta del meteix procés sense que hi hagi necess tat d'altres proves. *Injusticia notoria.*

INJUSTIFICABLE. adj. Impossible o molt difícil de justificarse. **Injustificable.**

INJUSTIFICACIÓ. f. Falta de justificació. **Injustificación.**

INJUSTIFICADAMENT. adv. m. Sense justificació. **Injustificadamente.**

INJUSTIFICAT, DA. adj. No justificat. **Injustificado.**

INJUSTÍSSIM, A. adj. sup. **Injustísimo.**

INMUNE. (V. IMMUNE).

INMUNITAT. (V. IMMUNITAT).

INNAT, A. adj. Lo que neix ab l' individu; lo que és propi del seu natural. **Innato.**

INNAVEGABLE. adj. Se diu dels paratges del mar ont no s' hi pot navegar absolutament, o sense perill evident. **Innavegable.**

INNECESSARI, A. adj. Que no és necessari. **Innecesario.**

INNECESSARIAMENT. adv. m. Sense necessitat. **Innecesariamente.**

INNEGABLE. adj. Evident, que no pot negarse. **Innegable.**

INNERVACIÓ. f. *Med.* Conjunt dels fenòmens nirviosos del organisme humá. **Inervación.**

INNERVAT, DA. adj. Que no té nirvositats. **Inervado.**

INNOBLE. adj. IGNOBLE.

INNOCENCI. n. p. **Inocencio.**

INNOCENCIA. f. Sensilleça, candor. **Inocencia.** || Estat de la persona que no coneix el mal. **Inocencia.** || Pureça d' ánim, exempció de tota culpa. **Inocencia.**

INNOCENCIA BAPTISMAL. Gracia comunicada ab el baptisme y la seua conservació. *Inocencia bautismal.*

INNOCENT. adj Exempt de culpa. **Inocente.** || Beneit, ximple, fácil d' ésser enganyat. **Inocente.** || Sensill, sense malicia. **Inocente.** || Noi que no ha arrivat a la etat de la discreció. **Inocente.**

INNOCENTADA. f. Acció o paraula sensilla. **Inocentada.** || Engany ridícol en que cau algú per manca de malicia. **Inocentada.**

INNOCENTÍSSIM, A. adj. sup. Molt innocent. **Inocentisimo.**

INNOCENTMENT. adv. m. Sense culpa. **Inocentemente.** || Sense malicia. **Inocentemente.**

INNOMBRABLE. adj. Lo que no 's pot numerar o comptar. **Innumerable.**

INNOMBRABLEMENT. adv. mod. Sense nombre. **Innumerablemente.**

INNOMINAT, DA. adj. Lo que no té nòm. **Innominado.** || *Med.* Epítet que donen els anatòmichs a varies parts del cos. || m. Cert os de la pelvis. **Innominado.**

INNOVACIÓ. f. Acte y efecte d' innovar. **Innovación.** || *For.* La mudança del estat que tenía la cosa llitigosa abans del plet. **Innovación.**

INNOVADOR, A. m. y f. Qui innova. **Innovador.**

INNOVAR. v. a. Introduir novetats, fer avinentes noves. **Innovar.** || Reformar, alterar alguna cosa de les lleis. **Innovar.** || *For.* Actuar en la causa pendent la inhibició o apelació. **Innovar.**

INNOVAT, DA. p. p. **Innovado.**

INOBEDIENCIA. f. Manca d' obediencia. **Inobediencia.**

INOBEDIENT, A. adj. Qui no obëeix. **Inobediente.**

INOBLIDABLE. adj. Que no 's pot oblidar. **Inolvidable.**

INOBSERVABLE. adj. Lo que no pot observarse. **Inobservable.**

INOBSERVANCIA. f. y

INOBSERVANÇA. f. *Ant.* Manca d' observança de les lleis, regles u ordenances. **Inobservancia.**

INOBSERVANT. adj. Qui no observa. **Inobservante.** || DESOBEDIENT.

INOCUITAT. f. Qualitat de lo que no és nociu. **Inocuidad.**

INOCULACIÓ. f. L' acte y efecte d' inocular. **Inoculación.**

INOCULADOR, A. m. y f. Qui inocula. **Inoculador.**

INOCULAR. v. a. *Med.* Introduir un humor qualsevol al organisme animal per medi d' un tallet o de una punxada. **Inocular.**

INOCULAT, DA. p. p. **Inoculado.**

INODOR, A. adj. Lo que no fa olor. **Inodoro.**

INÒDUL. m. *Med.* Teixit fibrós que 's forma al tancarse les llagues. **Inódulo.**

INODULAR. adj. *Med.* Relatiu al inòdul. **Inodular.**

INOFENSIBLE. adj. Que no pot rebre ofensa. **Inofendible.**

INOFENSIU, VA. adj. Incapáç d' ofendre. **Inofensivo.**

INOFENSIVAMENT. adv. m. D' una manera inofensiva. **Inofensivamente.**

INOFICIÓS, A. adj. Qui no és oficiós. **Inoficioso** || *For.* Intempestiu, contra les lleis. **Inoficioso.**

INOLITA. f. *Min.* Cals carbonatada d' estructura fibrosa. **Inolita.**

INOPE. adj. Pobre, indigent. **Inope.**

INOPIA. f. *Ant.* INDIGENCIA, POBRESA.

INOPINADAMENT. adv. m. Impensadamente. **Inopinadamente.**

INOPINAT, DA. adj. Improvís, impensat, repentí. **Inopinado.**

INOPORTÚ, NA. adj. Lo que no és oportú. **Inoportuno, intempestivo.**

INOPORTUNAMENT. adv. m. *For.* D' un modo inoportú. **Inoportunamente.**

INOPORTUNITAT. f. Manca d' oportunitat. **Inoportunidad.**

INORGÁNICH, CA. adj Nòm que 's dona a tots els cossos que no tenen vida propia y son fets de molècules similars unides entre sí, còm les parts integrants d' una pedra, d' un metall, etc. **Inorgánico.**

INOSCULACIÓ. f. *Med.* Comunicació que hi há entre dos vasos sanguíneus procedents de distintes ramificacions. **Inosculación.**

INOXIDABILITAT. f. Qualitat de lo inoxidable. **Inoxidabilidad.**

INOXIDABLE. adj. Que no pot oxidarse. **Inoxidable.**

INQUARTACIÓ. f. Separació del or y de la plata al disoldre 's dins del ácit nítrich. **Incuartación.**

INQUARTAR. v. a. Afegir plata al or pera copellarlo. **Incuartar.**

INQÜESTIONABLE. adj. Lo que no és qüestionable. **Incuestionable.**

INQUIET, A. adj. Qui no está quiet. **Inquieto.** || Desassossegat, turbat per alguna passió d' ánim. **Inquieto.** || Alborotador, entremaliat, perturbador de la pau. **Inquieto, inquietador.** || S' aplica a les coses inanimades, còm: *nit inquieta.* **Inquieto.** || Cavall que no s' avé ab els altres. **Inquieto.**

INQUIETADOR, A. m. y f. Qui inquieta. **Inquietador.**

INQUIETAMENT. m. *Ant.* INQUIETUT.

INQUIETANT. m. y p. Qui inquieta o dona quimera. **Inquietante.**

INQUIETAR. v. a. Molestar, perturbar el sossego. **Inquietar.** || Disputar la possessió. **Inquietar.** || Conmoure, alterar. **Inquietar.** || Entremaliejar. **Inquietar.**

INQUIETAT, DA. p. p. **Inquietado.**

INQUIETUT. f. Desassossech, manca de repòs. **Inquietud.** || Pena, cuidado, fadiga del ánim. **Inquietud.** || ALBOROT, CONMOCIÓ.

INQUIRIR. v. a. Averiguar, esbrinar, informarse. **Inquirir.**

INQUISICIÓ. f. Acte o efecte d' averiguar. **Inquisición.** || Tribunal ecclesiástich qu' entenía de les causes contra la fè. **Inquisición.** || La casa del tribunal de la Inquisició. **Inquisición.** || Presó destinada als reus que depenien d' aquest tribunal. **Inquisición.**

INQUISIDOR. m. Ministre, jutge de la Inquisició. **Inquisidor.** || Cada un dels jutges que s' elegíen a Aragó de dos en dos anys pera castigar els delictes dels individus de la Xancillería. **Inquisidor.**

INQUISIDOR APOSTÒLICH. L' anomenat per l' inquisidor general pera entendre en els negocis pertanyents a la Inquisició. *Inquisidor apostólico.*

INQUISIDOR D' ESTAT. Cada un dels tres elegits a Venecia del Consell dels deu pera castigar els delictes d' Estat. *Inquisidor de Estado.*

INQUISIDOR GENERAL. President del tribunal de la Inquisició. *Inquisidor general.*

INQUISIDOR ORDINARI. El bisbe o qui en nòm seu assistía a la sentencia definitiva en les causes contra la fè. *Inquisidor ordinario.*

INQUISITIU, VA. adj. BATXILLER, CURIÓS.

INQUISITORIAL. adj. Propi de la Inquisició. **Inquisitorial.** || *For.* Se diu dels procediments judicials o governatius en que no s' escolta còm és degut als acusats o en que 's fa us de formes misterioses o ilegals. **Inquisitorial**

INQUISITORIAT. DA. adj. Condemnat per la Inquisició. **Inquisitoriado.**

INRAÓ. f. *Ant.* Acció feta contra justicia y raó. **Sinrazón.**

INRI. m. Nòm resultant de les inicials del rètol llatí de la Santa Creu: *Iesus Nazarenum Rex Indæorum.*

POSAR L' INRI A ALGÚ. fr. *Ter.* Injuriarlo, titllarlo de inepte.

INSÁ, NA. adj. *Ant.* Boig, orat. **Insano.**

INSACIABILITAT. f. Qualitat insaciable. **Insaciabilidad.** || Ansia, desig veëment de qualsevulla cosa. **Insaciabilidad, anhelo ardiente.**

INSACIABLE. adj. Incapáç de saciarse. **Insaciable.** || També 's diu en sentit moral, còm: *insaciable d' alabances,* etc. **Insaciable.**

INSACIABLEMENT. adv. m. Ab insaciabilitat. **Insaciablemente.**

INSACULACIÓ. f. L' acció d' insacular. **Insaculación.**

INSACULADOR, A. m. y f. Qui insacula. **Insaculador.**

INSACULAR. v. a. *For.* Posar dins d' una bossa o d' un saquet els noms dels que s' han de sortejar pera 'ls empleus o oficis públichs. **Insacular.**

INSACULAT, DA. p. p. **Insaculado.**

INSALIFICABLE. adj. Lo que no és salificable. **Insalificable.**

INSALIVACIÓ. f. *Med.* Barreja dels aliments ab la saliva. **Insalivación.**

INSALIVAR. v. a. *Med.* L' acte de barrejar els aliments ab la saliva. **Insalivar.**

INSALIVAT, DA. p. p. De insalivar. **Insalivado.**

INSALUBRITAT. f. Qualitat de lo insalubre. **Insalubridad.**

INSANABLE. adj. *Ant.* INCURABLE.

INSATURABLE. adj. Que no pot saturarse. **Insaturable.**

INSCIENTMENT. adv. m. Sense adornárse'n. **Inadvertidamente.**

INSCRIPCIÓ. f. Rètol, títol, lletrer. **Inscripción.** || Epigrama, epitafi, monument públich de les estatues, sepultures, etc. **Inscripción.** || *Geom.* L' acció d' inscriure algun polígon dins d' un cercle. **Inscripción.** || Apuntació, allistament.

INSCRIPTIBLE. adj. Que 's pot inscriure. **Inscriptible.**

INSCRIT, A. p. p. **Inscrito.** || adj. S' aplica al ángul quin vèrtix toca a la circumferencia. **Inscrito.**

INSCRIURE. v. a. Escriure, gravar, posar inscripcions en lápides, etc. **Inscribir.** || *Geom.* Formar una figura dins d' un' altra, de modo que 'ls ángulls de la de dins toquin als costats de la de fora. **Inscribir.** || Apuntar, allistar, etc. **Inscribir.**

INSCULPIR. v. a. *Ant.* ESCULPIR.

INSECABLE. adj. Lo que no 's pot secar. **Insecable.**

INSECCIÓ. f. Incisió o tall. **Insección.**

INSECRESTABLE. adj. Que no pot ésser secrestat. **Insecuestrable.**

INSECTE. m. *Zool.* Petit animal aixís nomenat per les incisions y entretalls de que 's compòn en lloch de membres, quines parts separades encara tenen moviment. **Insecto.** || pl. Classe d' aquests animals, qu' és més nombrosa ella sola que totes les demés del regne animal plegades. **Insectos.**

INSECTE ASQUERÓS. Aquell que fa fástich, còm: *l' escarabat,* etc. *Sabandija.*

INSECTICIDA. adj. Que destrueix els insectes. **Insecticida.**

INSECTÍVOR, A. adj. Que s' alimenta d' insectes. **Insectívoro.**

INSEGUR, A. adj. Lo que no és segur. **Inseguro.**

INSEGURAMENT. adv. m. Ab inseguretat. **Inseguramente.**

INSEGURETAT. f. y

INSEGURITAT. f. Manca de seguretat. **Inseguridad.**

INSENSADA. f. *Ant.* Bojería. **Dementación, demencia, locura.**

INSENSADAMENT. adv. m. *Ant.* TONTAMENT, NECIAMENT.

INSENSAT, DA. adj. Tonto, beneit, qui no té seny. **Fatuo, insensato.**

INSENSATESA. f. Tontería, necetat, manca de seny. **Insensatez, demencia, estupidez.**

INSENSIBILITAT. f. Manca o impediment de la facultat sensitiva. **Insensibilidad.** || *Met.* Duresa de cor. **Insensibilidad.** || INSENSATESA.

INSENSIBLE. adj. Lo que no pot sentir. **Insensi-**

ble, imperceptible. || Manca de facultat sensitiva. Insensible. || *Met.* Cruel, inhumá, que no té compassió. Insensible.

INSENSIBLEMENT. adv. m. Poch a poch. Insensiblemente. || Ab insensibilitat. Insensiblemente.

INSENSITIU, VA. adj. Privat de la facultat de sentir. Insensitivo.

INSEPARABILITAT. f. Qualitat de lo inseparable. Inseparabilidad.

INSEPARABLE. adj. Lo que no 's pot separar. Inseparable. || *Fig.* Se diu de les persones qu' están unides per vincles d' amor o d' amistat. Inseparable. || En aquest concepte 's diu: *els inseparables.*

INSEPARABLEMENT. adv. m. Sense separació. Inseparablemente.

INSEPARADAMENT. adv. m. Sense separació. Inseparadamente.

INSEPARAT, DA. adj. No separat. Inseparado.

INSEPULT. adj. Cos mort que no ha sigut sepultat. Insepulto.

INSERCIÓ. f. Introducció d' una cosa dins d' una altra. Inserción. || La publicació d' un article, disposició, noticia, etc., a les planes d' un periòdich. Inserción. || *Med.* La ingecció d' una substancia líquida als vasos o altres parts del cos humá. Inserción.

INSERIR. v. a. *Ant.* INSERTAR.

INSERT, A. adj. Introduit, enclavat dins d' una altra cosa. Inserto. || Publicat simultaniament ab altres coses per medi de la imprempta. Inserto.

INSERTAR. v. a. Encloure, introduir. Insertar.

INSERTAT, DA. p. p. Insertado, inserto.

INSERVIBLE. adj. Que no serveix o no 's trova en estat de servir. Inservible.

INSIDIA. f. *Ant.* TRAICIÓ.

INSIDIADOR, A. m. y f. INSIDIÓS.

INSIDIAR. v. a. Armar traició. Insidiar.

INSIDIÓS, A. adj. Qui arma llaços o traicions. Insidioso, insidiador. || Lo que 's fa insidiosament. Insidioso.

INSIDIOSAMENT. adv. m. Ab traició o engany. Insidiosamente.

INSIGNE. adj. Notable, célebre, famós. Insigne. || Singular. Insigne.

INSIGNEMENT. adv. m. Notablement, senyaladament. Insignemente.

INSIGNIA. f. Senyal, distintiu, divisa honrosa. Insignia. || Pendó, medalla que serveix de distintiu a alguna comunitat, germandat, confraría, etc. Insignia. || *Iròn.* Infamia. Nota, insignia. || pl. ARMES, BLASÓ.

INSIGNIFICANCIA. f. Futilitat, manca de valor o importancia d' una cosa, nimietat, petitesa. Insignificancia.

INSIGNIFICANÇA. f. Insignificancia.

INSIGNIFICANT. adj. Lo que no significa res o que pot molt poch. Insignificante.

INSIGNÍSSIM, A. adj. sup. Insignísimo.

INSINUACIÓ. f. L' acte y efecte d' insinuar o insinuarse. Insinuación. || *For.* L' acte d' apuntar al registre algun acte o la presentació d' un instrument públich al jutge competent pera que interposi la seua autoritat y decret judicial. Insinuación. || Senyal o indici. Insinuación.

INSINUACIÓ DE REI TÉ FORÇA DE LLEI, O INSINUACIONS SOBIRANES TENEN FORÇA DE MANDATS. *Ref.* Denota que les súpliques o insinuacions dels poderosos son manaments encuberts o disfreçats. *Ruego de grande fuerza es que te hace.*

INSINUANT. adj. Qui té 'l talent d' insinuar y de insinuarse. Insinuante. || Significatiu, expressiu. Insinuante. || Penetrant, irresistible, parlant de llenguatge, ademans, etc. Insinuante

INSINUANTMENT. adv. m. Ab insinuació. Insinuantemente.

INSINUAR. v. a. Indicar, apuntar lleugerament alguna especie. Insinuar. || Significar alguna cosa ab destresa y sagacitat. Insinuar. || *For.* Fer la manifestació d' algún instrument devant del jutge competent pera que hi interposi la seua autoritat. Insinuar.

INSINUARSE. v. r. Introduirse suaument al ánim dels oients. Insinuarse.

INSINUAT, DA. p. p. Insinuado.

INSÍPIDAMENT. adv. m. D' una manera insípida. Insipidamente.

INSIPIDESA. f. La qualitat d' insípit. Insipidez.

INSIPIDÍSSIM, A. adj. sup. Molt insípit. Insipidísimo.

INSIPIENCIA. f. Manca de saviduría, ignorancia. Insipiencia. || Manca d' instrucció, de judici. Insipiencia.

INSIPIENT. adj. Mancat de saviduría, de judici, d' instrucció, ignorant. Insipiente.

INSIPIENTMENT. adv. m. Ab insipiencia. Insipientemente.

INSÍPIT, DA. adj. Dessaborit. Insípido. || *Met.* Fret, qui no té esperit, gracia, ni vivesa. Insípido.

INSISTENCIA. f. Continuació y porfía en demanar o volguer alguna cosa. Insistencia.

INSISTIDAMENT. adv. m. Ab insistencia. Insistidamente.

INSISTIDOR, A. adj. Qui insisteix. Insistidor.

INSISTIR. v. n. Porfiar, instar, perseverar. Porfiar, insistir.

INSOCIABILITAT. f. Manca de sociabilitat. Insociabilidad.

INSOCIABLE. adj. Intractable, enemich de la societat. Insociable. || Lo que no 's pot unir. Insociable.

INSOCIABLEMENT. adv. m. D' un modo insociable. Insociablemente.

INSOCIAL. adj. No social, antissocial. Insocial.

INSOLA. f. *Ant.* Illa.

INSOLACIÓ. f. Mal de cap causat pêl sol. Insolación. || *Farm.* Preparació de fruites, etc., assecades al sol. Insolación.

INSOLAR. v. a. Assoleiar, posar al sol. Insolar.

INSOLENCIA. f. Atreviment, insult. Insolencia.

INSOLENT, A. adj. Atrevit, descarat. Insolente.

INSOLENTAR. v. a. Fer insolent y atrevit a algú. Insolentar. || També s' usa còm recíproch. Insolentarse.

INSOLENTÍSSIM, A. adj. sup. Molt insolent. Insolentísimo.

INSOLENTMENT. adv. m. Ab insolencia. Insolentamente.

INSOLES. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Pedra, prov. de Lleida.

INSÒLIT, A. adj. No acostumat. Que no té raó d' ésser, fals. Insólito.

INSÒLITAMENT. adv. D' una manera insólita. Insólitamente.

INSOLVENCIA. f. Impotencia de pagar. Insolvencia.

INSOLVENÇA. f. Insolvencia.

INSOLVENT. adj. *For.* Qui no pot pagar. Insolvente

INSOMNE. adj. Que no dorm. Insomne.

INSOMNI. m. Somni morbós. Malaltía causada per la manca de dormir o altra causa morbosa. Insomnio.

INSOMNIÓS, A. adj. Pertocant al insomni.

INSONDEJABLE. adj. Lo que no 's pot sondejar.

Insondable. || *Met.* Impenetrable, que no 's pot sapiguer a fondo. **Insondable.**

INSOPORTABLE. adj. Insufrible. **Insoportable.**

INSOPORTABLEMENT. adv. m. D' un modo insoportable. **Insoportablemente.**

INSORPRENDIBLE. adj. Que no pot ésser sorprès. **Insorprendible.**

INSORPRENIBLE. adj. Insorprendible.

INSOSTENIBLE. adj. Que no pot sostindre's. **Insostenible.** || *Fig.* Que no hi ha raó plausible pera defensar una qüestió o cosa. **Insostenible.**

INSPECCIÓ. f. Exámen, regoneixement. **Inspección.** || Cárrech o cuidado d' alguna cosa. **Inspección.** || La oficina del inspector. **Inspección.**

INSPECCIONAR. v. a. Regonéixer, examinar, observar. **Inspeccionar.**

INSPECCIONAT, DA. p. p. **Inspeccionado.**

INSPECTOR. m. Oficial militar que cuida de la conservació y disciplina de les tropes. Avui se dona el nom de directors generals a tots o a la major part d' aquests inspectors. **Inspector.** || Qui regoneix o examina. **Inspector.** || Empleat públich o particular que té al seu cárrech la inspecció y vigilancia del ram a que pertany y del qual prèn títol especial el cárrech que desempenya. Aixís se diu: *inspector de policía, de correus, d' aduanes, de ferrocarrils,* etc. **Inspector.**

INSPIRACIÓ. f. Acte y efecte d' inspirar. **Inspiración.** || Moviment sobrenatural que Deu comunica a les criatures. **Inspiración.**

INSPIRADAMENT. adv. m. D' un modo inspirat. **Inspiradamente.**

INSPIRADOR, A. m. y f. Qui inspira. **Inspirador, inspirante.**

INSPIRAR. v. a. Aconsellar, insinuar, estimular, sugerir. **Inspirar.** || Illuminar, moure Deu interiorment a algú. **Inspirar.** || Animar, infundir valor. **Inspirar.**

INSPIRAT, DA. p. p. **Inspirado.**

INSTABILITAT. f. Manca d' estabilitat. **Instabilidad.**

INSTABLE. adj. Lo que no és estable. **Instable, inestable.**

INSTABLEMENT. adv. m. Sense estabilitat, inconstantment. **Instablemente.**

INSTALACIÓ. f. *For.* Acte y efecte d' instalar. **Instalación.**

INSTALAR. v. a. *For.* Donar possessió d' un cárrech, empleu o benifet. **Instalar.** || Edificar, guarnir, montar alguna cosa en un lloch determinat.

INSTANCIA. f. **Porfía.** || Súplica, solicitut. **Instancia.** || Obgecció, impugnació a la resposta d' un argument. **Instancia.** || *For.* Tota mena d' oposició, plet o disputa. **Instancia.**

ABSOLDRE DE LA INSTANCIA. fr. *For.* Absoldre al reu de l' acusació o demanda quan no hi há mèrits pera declararlo lliure ni pera condemnarlo. *Absolver de la instancia.*

A INSTANCIA. m. adv. A petició. *A instancia, á pedimento.*

FER INSTANCIA. fr. Instar de nou. *Hacer instancia.*

SEGUIR LA INSTANCIA. fr. Seguir judici formal sobre una cosa pel terme y ab les solemnitats establertes per les lleis. *Causar instancia.*

INSTANT. p. a. Qui insta. **Instante.** || m. Moment, la part més petita del temps. **Instante.**

AL INSTANT. m. adv. Luego, sense dilació. *Al instante, instantáneamente.*

APROFITAR ELS INSTANTS. fr. Utilisar tot el temps, no deixar perdre un moment. *Aprovechar los instantes.*

CADA INSTANT. *Loc.* Freqüentment. *Cada instante.*

EN UN INSTANT. Breument, ab molta promptitut. *En un instante, en dos paletadas.*

LO QUE NO SUCCÉEIX EN UN ANY SUCCÉEIX EN UN INSTANT. *Ref. Lo que no acaece en un año acaece en un rato.*

NO DEIXAR PASSAR UN INSTANT. fr. NO DEIXAR PARAR A ALGÚ.

PER INSTANTS. m. adv. Continuament, sens intermissió. *Por instantes.*

PER UN INSTANT. *Loc.* Per molt poch temps. *Por un instante.*

INSTANTÁNIAMENT. adv. m. En un instant, de prompte. **Instantáneamente.** || AL INSTANT.

INSTANTANITAT. f. Qualitat de lo instantani. **Instantaneidad.**

INSTANTANI, A. adj. Lo que sols dura un instant. **Instantáneo.**

INSTANTMENT. adv. m. Ab instancia. **Ardientemente, instantemente.**

INSTAR. v. a. Fer instancia, insistir. **Instar.** || Impugnar la solució d' un argument. **Instar.** || Apretar, donar pressa pera la execució d' alguna cosa. **Instar.**

INSTAT, DA. p. p. **Instado.**

INSTAURACIÓ. f. Acte y efecte d' instaurar. **Instauración.**

INSTAURADOR, A. m. y f. Qui instaura. **Instaurador.**

INSTAURAR. v. a. Renovar, restablir o restaurar. **Instaurar.**

INSTAURAT, DA. p. p. **Instaurado.**

INSTIGACIÓ. f. Consell, exortació, persuassió eficáç. **Sugestión, instigación.**

INSTIGADAMENT. adv. m. Ab instigació. **Instigadamente.**

INSTIGADOR, A. m. y f. Qui instiga. **Instigador.**

INSTIGAR. v. a. Incitar, estimular o induir algú pera que faci o digui alguna cosa. **Instigar.**

INSTIGAT, DA. p. p. **Instigado.**

INSTILACIÓ. f. *Ant.* Acte y efecte d' instilar. **Instilación.**

INSTILAR. v. a. Vessar gota a gota algún líquit. **Instilar.**

INSTINCT. m. y

INSTINT. m. Inclinació, sagacitat ab que la naturaleça ha dotat als animals pera governarse. **Instinto.** || Pressentiment o moció secreta que impulsa al home a obrar en cert sentit. **Instinto.**

INSTINTIU, VA. adj. Propi del instint. **Instintivo, instintivamente.**

INSTINTIVAMENT. adv. m. Per instint. **Instintivamente.**

INSTITUCIÓ. f. Ordinació, establiment, fundació. **Institución.** || pl. Colecció dels principis o regles de una art o ciencia. **Instituciones.**

INSTITUCIÓ CANÓNICA. La colació d' algún benefici. *Institución canónica.*

INSTITUCIÓ CORPORAL. La possessió d' un benefici o feut. *Investidura, institución corporal.*

INSTITUCIÓ D' HEREU. Nombrament d' hereu. *Institución de heredero.*

INSTITUIDOR, A. m. y f. Qui institueix. **Instituidor.**

INSTITUIR. v. a. Fundar, erigir. **Instituir.** || Començar, establir de nou. **Instituir.**

INSTITUIT, DA. p. p. **Instituido.**

INSTITUT. m. Establiment o regla que prescriu certa forma y modo de víure. **Instituto.**

INSTITUT DE SEGONA ENSENYANÇA. Establiment en que 's segueixen els estudis preparatoris pera les carreres literaries. *Instituto de segunda enseñanza.*

INSTITUTOR, A. s. y adj. Qui institueix. **Institutor.**

INSTITUYENT. adj. Que institueix. **Instituyente.**

INSTRUCCIÓ. f. Acte y efecte d'instruir. **Instrucción.** || Ensenyança, doctrina. **Instrucción** || Advertencia que 's dona a algú pera governarse. **Instrucción.**

INSTRUCCIÓ PÚBLICA. La que 's dona als establiments sostinguts per l' Estat comprenent la primera y segona ensenyança, les facultats, professions y carreres especials. *Instrucción pública.*

INSTRUCTIU, VA. adj. Lo que instrueix o serveix pera instruir. **Instructivo.**

INSTRUCTIVAMENT. adv. m. D' un modo instructiu. **Instructivamente.**

INSTRUCTOR. m. y

INSTRUIDOR. m. *Ant.* Qui instrueix. **Instructor.**

INSTRUIR. v. a. Educar, ensenyar, formar. **Instruir.** || Informar, donar instruccions sobre algún negoci. També s' usa còm recíproch. **Instruir.** || Donar una idea o noticia d' alguna cosa. **Instruir.** || *For.* Formaliçar un procés o expedient conforme a les regles del dret y práctiques establertes. **Instruir.**

INSTRUÍT, DA. p. p. **Instruído.** || adj. Imbuít de alguna doctrina. **Instruído.**

INSTRUMENT. m. Qualsevulla de les eines, máquines, etc., que serveixen pera travallar. **Instrumento.** || Paper o escriptura que fa fè. **Instrumento.** || *Mús.* Máquina que produeix sò armoniós. **Instrumento.** || *Met.* Medi o subgecte que serveix pera executar o concebir alguna cosa. **Instrumento.** || *Geom. y astron.* Els arreus que s' usen pera les operacions y observacions, còm son: *compás, regle, quart de cèrcol*, etc. **Instrumento.**

INSTRUMENTS DE CORDA. Els que 's fan sonar per medi de cordes trempades que 's toquen ab els dits. *Instrumentos de cuerda.*

INSTRUMENTS DE VENT. Els instruments musichs que's toquen per medi del aire que s'hi fica bufanthi. *Instrumentos de viento.*

INSTRUMENTACIÓ. f. *Mus.* Art de disposar les parts de l' armonía pera tots els instruments d' una orquesta. **Instrumentación.** || Conjunt d' instruments musicals. **Instrumentación.**

INSTRUMENTAL. adj. Pertanyent a un instrument. **Instrumental.** || *For.* Pertanyent als documents, instruments o escriptures públiques. **Instrumental.**

INSTRUMENTALMENT. adv. m. Còm instrument **Instrumentalmente.**

INSTRUMENTAR. v. a. *Mus.* Distribuir, escriure y fer les partitures pera 'ls diversos instruments que entren a la composició d'una orquesta. **Instrumentar.**

INSTRUMENTISTA. m. Musich d' instrument. **Instrumentista.** || El fabricant d' instruments musichs. **Instrumentista.**

INSUBORDINABLE. adj. Que no pot subordinarse. **Insubordinable.**

INSUBORDINACIÓ. f. Manca de subordinació. **Insubordinación.** || Acció y efecte d' insubordinarse. **Insubordinación.**

INSUBORDINADAMENT. adv. m. Sense subordinació. **Insubordinadamente.**

INSUBORDINADOR, A. s. y adj. Qui insubordina. **Insubordinador.**

INSUBORDINAR. v. a. Excitar a la insubordinació. **Insubordinar.** || r. Sublevarse, rebelarse contra els superiors o contra llurs ordres. **Insubordinarse.**

INSUBORDINAT, DA. adj. Qui 's gira contra 'ls superiors. **Insubordinado.** || Els qui per hábit o carácter no fan cap cas dels preceptes de l' autoritat o dels seus superiors. **Insubordinado.**

INSUBSISTENCIA. f. Manca de subsistencia, inconstancia. **Insubsistencia.**

INSUBSISTENT. adj. Inconstant, poch segur. **Insubsistente.**

INSUBSTANCIAL. adj. De poca o cap substancia. **Insustancial.**

INSUBSTANCIALITAT. f. Qualitat de lo insubstancial. **Insustancialidad** || Insignificancia, frivolitat, friolera, futesa, superficialitat. **Insustancialidad.**

INSUBSTANCIALMENT. adv. m. Sense substancia. **Insustancialmente.** || D' una manera insubstancial. **Insustancialmente.**

INSUFICIENCIA. f. Incapacitat, ineptitut. **Insuficiencia.**

INSUFICIENT. adj. Incapáç. **Insuficiente.** || Lo que no és prou pera fer alguna cosa. INSUFICIENT.

INSUFICIENTMENT. adv. m. D' un modo insuficient. **Insuficientemente.**

INSUFLACIÓ. f. Acció y efecte d' insuflar. **Insuflación.**

INSUFLADOR, A. s. y adj. Qui insufla. **Insuflador.**

INSUFLAR. v. a. Introduir aire en els pulmons bufant. **Insuflar.**

INSUFRIBLE. adj. Lo que no 's pot sofrir. **Insufrible.**

INSUFRIBLEMENT. adv. m. D' un modo insofrible. **Insufriblemente.**

INSULA. f. *Ant.* ILLA.

INSULAR. adj. ISLENY.

INSULS, A. adj. Desaborit, lo que no té cap gust. || *Met.* Fret, sense gracia ni vivesa. **Insulso.**

INSULSAMENT. adv. m. D' un modo insuls, poca solta. **Insulsamente.**

INSULSETAT. f. Qualitat de lo insuls. **Insulsez, insipidez, desabor.**

INSULT. m. y

INSULTA. f. *Ant.* Ofensa. injuria d' obra o paraula feta en públich. **Insulto.** || *Med.* ACCIDENT.

INSULTADOR, A. s y adj. Que insulta. **Insultador.**

INSULTANT. adj. Que insulta. **Insultante.**

INSULTAR. v. a. Ofendre, provocar, fer burla de algú. **Insultar.**

INSULTAT, DA. p. p. **Insultado.**

INSUMABLE. adj. Que no pot sumarse. **Insumable.** || INCALCULABLE. || INNUMERABLE.

INSUMERGIBILITAT. f. Propietat de no enfonçarse que tenen certs cossos, en virtut de llur pès específich, qu' és menys que 'l de l' aigua. **Insumergibilidad.**

INSUMERGIBLE. adj. Que no pot sumergirse. **Insumergible.** || Se diu dels cossos qu' en igualtat de volúm son menys pesants que l' aigua, y per això suren. **Insumergible.**

INSUMÍS, SA. adj. Qui no és sumís. **Insumiso.**

INSUMISSAMENT. adv. m. D' una manera insumissa. **Insumisamente.**

INSUMISSIÓ. f. Manca de sumissió. **Insumisión.**

INSUPERABLE. adj. Lo que no 's pot superar. **Insuperable.**

INSUPERABLEMENT. adv. m. D' una manera insuperable. **Insuperablemente.**

INSUPERAT, DA. adj. No superat. **Insuperado.**

INSURGENT. adj. Facciós, sublevat. **Insurgente.**

INSURGIR. v. n. Aixecarse, moure 's, sublevarse. **Insurgir.**

INSURRECCIÓ. f. Sublevació, rebelió. **Levantamiento, insurrección.**

INSURRECCIONAL. adj. Propi de la insurrecció. **Insurreccional.**

INSURRECCIONALMENT. adv. m. D' una manera insurreccional. **Insurreccionalmente.**

INSURRECCIONAR. v. a. Excitar al poble o a

algú pera que falti a les autoritats o als seus debers. **Insurreccionar.**

INSURRECTE, A. adj. y s. Qui's rebela. **Insurrecto.**

INSUSCEPTIBLE. adj. Lo que no és susceptible. **Insusceptible.**

INSUSCEPTIBLEMENT. adv. m. D' un modo insusceptible. **Insusceptiblemente.**

INTACTE, A. adj. Sencer, no tocat, pur. **Intacto.** || Allò de que no s' ha tractat o parlat. **Intacto.**

INTANGIBILITAT. f. Qualitat o estat de lo intangible. **Intangibilidad.**

INTANGIBLE. adj. Que no 's pot tocar, impalpable. **Intangible.**

INTEGÈRRIM, A. adj. sup. Molt sencer. **Integérrimo.**

INTEGRABLE. adj. Que 's pot integrar. **Integrable.**

INTEGRACIÓ. f. Acció y efecte d' integrar. **Integración.**

INTEGRADOR, A. s. y adj. Que integra, que completa. **Integrador.**

INTEGRAL. adj. *Fil.* INTEGRANT.

INTEGRALMENT. adv. m. D' un modo íntegre. **Integralmente.**

ÍNTEGRAMENT. adv. m. Enterament. **Íntegramente, integralmente.**

INTEGRANT. adj. *Fil.* Dit de les parts que composen un tot, a diferencia de les que s' anomenen essencials, sense les quals no pot subsistir una cosa. **Integral, integrante.**

INTEGRAR. v. a. Reunir en un tot les seues parts integrants. **Integrar.** || *Geom.* Juntar els tots que diferencia en parts infinitament petites el cálcul diferencial. **Integrar.**

ÍNTEGRE, A. adj. Sencer, complert, perfet. **Integro.** || *Met.* Recte, just, exacte, desinteressat. **Íntegro.**

INTEGRITAT. f. Perfecció d' una cosa, que no li manca res. **Entereza, integridad.** || *Met.* Desinterès. **Integridad.** || Castedat, puresa de les verges. **Virginidad, integridad.**

INTELECTE. m. Conjunt de facultats intelectuals entre 'ls frenòlechs. Se divideixen en dues classes: inferior o perceptiu y superior o reflexiu. El primer comprèn les facultats d' individualitat, configuració o forma, tamany o extensió, pès o resistencia, colorit, localitat, cálcul numèrich, ordre, eventualitat y temps o duració; el segon la comparació y la causalitat o lógica. **Intelecto.**

INTELECTE ACTIU. Facultat intelectual que s' apropía les especies y descomposa les idees. *Intelecto activo.*

INTELECTE PASSIU. Facultat intelectual que reb les especies transmeses pèls obgectes exteriors. *Intelecto pasivo.*

INTELECTIU, VA. adj. Lo que té virtut d' entendre. **Intelectivo.**

INTELECTIVAMENT. adv. m. Relativament a la intelligencia. **Intelectivamente.**

INTELECTUAL. adj. Lo que pertany al enteníment. **Intelectual.** || INCORPORAL, ESPIRITUAL.

INTELECTUALITAT. f. Qualitat de lo intelectual. **Intelectualidad**

INTELECTUALMENT. adv. m. D' un modo intelectual. **Intelectualmente.**

INTELLIGENCIA. f. Capacitat, habilitat, coneixement. **Inteligencia.** || Coneixement, práctica d' un art. **Inteligencia.** || Facultat intelectual. **Inteligencia.** || El sentit d' una expressió, frase o sentencia. **Inteligencia.** || Correspondencia, comers, conveni, tracte secret. **Inteligencia.** || Substancia purament espiritual, còm: *els àngels.* **Inteligencia.** || Concordia, unió, acert. **Inteligencia.**

AB LA INTELLIGENCIA. m. adv. Ab la condició. *En la inteligencia, en el concepto, en la suposición.*

MALA INTELLIGENCA: DESUNIÓ, DISCORDIA, DISSENSIÓ.

REMETRE LA BONA INTELLIGENCIA. fr. AJUNTAR ALS ENEMISTATS.

INTELLIGENT, A. adj. Docte, savi, hábil. **Inteligente.** || Qui está dotat de facultat intelectiva. **Inteligente.**

INTELLIGIBLE. adj. Lo que 's pot o és fácil d' entendre. **Inteligible.** || Lo que 's percebeix ab els sentits exteriors. **Inteligible.** || *Fil.* Lo que sols existeix al enteniment. **Inteligible.**

INTELLIGIBLEMENT. adv. m. D' un modo intelligible. **Inteligiblemente.**

INTEMPERADAMENT. adv. m. Sense templança. **Destempladamente.**

INTEMPERANCIA. f. Destemplança, incontinencia, manca de moderació. **Intemperancia.** || f. Us immoderat dels aliments y begudes que causa molt comunament indigestió, cardialgia, flatulencia, rodaments de cap, migranya y devegades apoplexía. **Intemperancia.**

INTEMPERANÇA. f. Intemperancia.

INTEMPERANT. adj. Que no té templança. **Intemperante.**

INTEMPERAT, DA. adj. Destemplat. **Intemperante, intemperado.**

INTEMPERIE. f. Mala disposició, destemplança del temps o dels humors del cos humá. **Intemperie.** || AL RAS.

INTEMPESTIU, VA. adj. Fora de temps, inoportú. **Intempestivo.**

INTEMPESTIVAMENT. adv. m. D' un modo intempestiu. **Intempestivamente.**

INTENCIÓ. f. Pensament, propòsit, ánim, designi. **Intención.**

INTENCIÓ ACTUAL. *Intención actual.*

INTENCIÓ HABITUAL. *Intención habitual.*

INTENCIÓ VIRTUAL. *Intención virtual.*

ANAR AB SEGONA INTENCIÓ O PORTAR SEGONES INTENCIONS. fr. Fer alguna cosa ab algún fí ocult. *Llevar segunda intención.*

CONÉIXER LA INTENCIÓ. fr. Conéixer la malicia que algú porta. *Entender la musa.*

PRIMERA INTENCIÓ. f. *Lóg. Primera intención.* || *Expr. fam.* Ab que 's dona a entendre 'l modo de procedir clar y sense solapería. *Primera intención.*

SEGONA INTENCIÓ. f. *Lóg.* La qu' extréu l' enteniment, còm: *genre, especie, diferencia,* etc. *Segunda intención.* || *Met.* Designi amagat de fer mal. *Segunda intención.* || *Esgrim.* Certa treta o modo que 's posa en execució. *Segunda intención.*

INTENCIONADAMENT. adv. m. Ab intenció. **Intencionadamente.**

INTENCIONAL. adj. Lo que pertany a la intenció. **Intencional.**

INTENCIONAT, DA. adj. Que junt ab els adverbis *ben* o *mal,* etc., s' aplica al subgecte de bones o males intencions. **Intencionado.**

INTENDENCIA. f. Direcció, cuidado, govern d' alguna cosa. **Intendencia.** || Empleu u ofici del intendent. **Intendencia.** || Districte de la seua jurisdicció. **Intendencia.** || El despaig del intendent. **Intendencia.**

INTENDENT. m. Director d' Hisenda d' una provincia. També 's sol donar aquest títol a alguns empleats superiors de fábriques o d' altres empreses que van a compte del Erari. **Intendente.**

INTENDENT D' EXÈRCIT. Qui cuida de la distribució dels fondos del exèrcit a la capitanía general que li correspòn. *Intendente de ejército.*

INTENDENTA. f. La muller del intendent. **Intendenta.**

INTÈNS, A. adj. *Fís.* Aumentat. **Intenso, intensivo.** || *Fig.* Molt veëment y violent. **Intenso.**

INTENSAMENT. adv. m. Ab intensitat. **Intensamente.**

INTENSIÓ. f. *Fís.* y

INTENSITAT. f. *Fís.* Alt grau d' una qualitat física. **Intensión, intensidad.** || *Met.* Activitat, ardor, eficacia. **Intensión, intensidad.**

INTENSIU, VA. adj. INTÈNS.

CONREU INTENSIU. Cert mòdo de conreuar la terra pera que aquesta produeixi molta més cullita que pèls sistemes ordinaris. *Cultivo intensivo*

INTENT. m. Intenció, propòsit, tentativa, designi. **Intento.**

ROMPRE 'LS INTENTS. fr. *Met.* Impedir qu' algú realisi la seua intenció o designi. *Cortar el revesino.*

INTENTABLE. adj. Que pot intentarse. **Intentable.**

INTENTAR. v. a. Empendre, probar. **Intentar.** || Pretendre, procurar. **Intentar.** || *For.* Proposar, deduir en judici. **Intentar.**

INTENTAT, DA. p. p. **Intentado.**

INTENTONA. f. Intent boig o temerari. **Intentona.**

INTERCADENCIA. f. Desigualtat defectuosa de la conducta o estil. **Intercadencia.** || *Med.* Desigualtat del pols. **Intercadencia.** || *Met.* Inconstancia dels afectes. **Intercadencia.**

INTERCADENT. adj. Mudable, inconstant, desigual; se diu del pols y dels afectes del ánim. **Intercadente.**

INTERCADENTMENT. adv. m. D' un modo intercadent. **Intercadentemente.**

INTERCALACIÓ. f. Interposició, colocació d' una cosa entremitg d' altres. **Intercalación.** || Els tres o quatre punts que 's posen a una cita interrompent el text, en senyal de lo que manca, que se suposa o s' omiteix expressament. **Intercalación.**

INTERCALADAMENT. adv. m. Ab intercalació. **Intercaladamente.**

INTERCALAR. v. a. Interposar, colocar unes coses entremitg d' altres. **Intercalar.** || adj. Lo que s' ha intercalat. **Intercalar.** || S' aplica a la composició en que 's repeteix varies vegades un vers o part d' ell; y també al meteix vers. **Intercalar.** || BIGEST.

INTERCALAT, DA. adj. Afegit, interposat. **Intercalado.**

INTERCEDIR. v. n. Interposarse, mediar, pregar pera que 's perdoni a algú o se li concedeixi lo que vol. **Interceder.**

INTERCEPCIÓ. f. Interrupció del curs directe d' una cosa. **Intercepción.**

INTERCEPTADAMENT. adv. m. Ab interceptació. **Interceptadamente.**

INTERCEPTAR. v. a. Impedir, destorbar el curs d' alguna cosa. **Interceptar.**

INTERCEPTAT, DA. p. p. **Interceptado.**

INTERCERVICAL. adj. *Anat.* Situat entre les vèrtebres del coll. **Intercervical.**

INTERCESSIÓ. f. Mediació, prech a favor d' un tercer. **Intercesión.**

INTERCESSOR, A. m. y f. Qui intercedeix. **Mediador, intercesor, abogado, medianero.**

INTERCOLUMNI. m. *Arquit.* Espai entre dues columnes. **Intercolumnio.**

INTERDICCIÓ. f. Proibició. **Interdicción.** || f. *For.* L' estat de la persona qu' ha sigut declarada incapáç dels actes de la vida civil, a la que se li nombra un curador com als menors. **Interdicción.**

INTERDICTE. m. *For.* L' acció possessoria, això és, la que 'ns competeix pera demanar en judici sumari la possessió d' alguna cosa o dret. **Interdicto.**

INTERDICTE D' ADQUIRIR. L' acció que té per obgecte adquirir de prompte la possessió a que s' alega un dret evident, com succëeix quan els fills o els parents més próxims d' un difunt que tenen dret d' heretarlo per testament o ab intestat, demanen al jutge que 's posi en possessió pacífica dels béns hereditaris. *Interdicto de adquirir.*

INTERDICTE D' OBRA NOVA. L' acció del que té dret pera fer sospendre qualsevulla obra nova. *Interdicto de obra nueva.*

INTERDICTE D' OBRA VELLA. L' acció del qu' está ab dret pera fer adobar o tirar a terra una obra vella. *Interdicto de obra vieja.*

INTERDICTE DE RECOBRAR. L' acció que correspòn a un pera reclamar la possessió d' una cosa moble o immoble, de que ha estat despullat per un altre o pèl jutge, sense ésser citat ni escoltat. *Interdicto de recobrar ó de despojo.*

INTERDICTE DE RETINDRE. L' acció que té per obgecte retindre o conservar la possessió en que ja un está y de la que un altre preté despullarlo. *Interdicto de retener.*

INTERÈS. m. Profit, ganancia, utilitat. **Interés.** || El preu o estimació d' alguna cosa. **Interés.** || *Poèt.* La part qu' algú 's pren pèls afectes d' un poema. **Interés.**

INTERÈS DOTAL. *For.* Lo que 's deu a la dona per haverli entretingut el dot. *Interesario dotal.*

INTERÈS MERCANTIL. L' establert a un 5 per cent al any. *Interés mercantil.*

L' INTERÈS A UNA PART Y L' AMISTAT A UN' ALTRA. *Loc.* Denota que cada hú deu disputar dels seus interessos o del seu dret sense renyir. *Pleitear y comer juntos.*

QUI 'S CASA PER INTERÈS MOÇO DE LA SEUA MULLER ÉS. *Ref.* Explica la soperbia que comuniquen els havers, principalment tractantse de dones. *En casa de mujer rica, ella manda y ella grita; en casa del mezquino, más manda la mujer que el marido.*

TINDRE INTERÈS. fr. INTERESSARSE.

INTERESSADAMENT. adv. m. Ab interès. **Interesadamente.**

INTERESSADÍSSIM, A. adj. sup. **Interesadísimo.**

INTERESSANT. adj. Profitós, útil. **Interesante.**

INTERESSANTÍSSIM, A. adj. sup. Molt interessant. **Interesantísimo.**

INTERESSAR v. a. Fer qu' algú prengui part en els negocis d' altres. **Interesar.** || *Poèt.* Moure un poema 'ls afectes de l' ánim. **Interesar.** || Tindre part en algun negoci o comers. **Interesar.** || Convindre, ésser útil. **Interesar.**

INTERESSARSE. v. r. Pendre interès per alguna cosa. **Interesarse.**

INTERESSAT, DA. p. p. **Interesado.** || adj. Avar, qui 's deixa dominar per l' interès. **Interesado.**

INTERESSER. v. n. *Ant.* ENTREVENIR.

INTERFECTOR. m. *Ant.* MATADOR.

INTERFERENCIA. f. Fenòmen que la llum presenta en la seua inflexió al capdevall de certs cossos. **Interferencia.**

INTERFERENT. adj. Lo relatiu a la interferencia. **Interferente.**

INTERFOLIAR. v. a. *Art. y of.* Enquadernar un llibre o quadern, ficant fulls en blanch entremitg dels manuscrits o impresos. **Interfoliar.**

INTERFRONTAL. adj. *Med.* Situat entre les dues peces ossoses del front. **Interfrontal.**

INTERÍ, NA. adj. Lo qu' és passatger o accidental. **Interino.**

ÍNTERIM o ÍNTERIN. adv. m. y

INTERINAMENT. adv. m. Entretant. **Mientras, interin, entretanto, interinamente**

INTERINITAT. f. Temps en que s' excerceix un cárrech en lloch d' un altre que 'l té en propietat. **Interinidad, interin**

INTERIOR. adj. Lo qu' és de la banda de dins. **Interior.** || m. Ánim, pensament. **Interior.** || *Met.* Lo que sols se sent a l' ánima. **Interior.**

INTERIORITAT. f. Condició o qualitat de lo interior. **Interioridad.** || pl. L' ánim, la pensa y lo que en ells hi passa. **Interioridades.** || Secrets o successos privats de les families. **Interioridades.**

INTERIORMENT. adv. m. En lo interior. **En lo interior, interiormente.**

INTERJECCIÓ. f. *Gram.* Part indeclinable de la oració qu' explica 'ls diferents afectes del ánim. **Interjección.**

INTERJECTIU, VA. adj. Qu' enclou interjecció. **Interjectivo.** || Propi de la interjecció. **Interjectivo.**

INTERJECTIVAMENT. adv. m. Per interjecció **Interjectivamente.**

INTERLÍNIA. f. Entre estampers, regleta de metall més o menys prima que 's posa entre ratlla y ratlla, pera que la impressió sigui més clara. **Interlínea.**

INTERLINIACIÓ. f. Entreratlla. **Interlineación.** || Acció de interliniar.

INTERLINIADAMENT. adv. m. Entre ratlles. **Interlineadamente.**

INTERLINIAL. adj. Entre ratlla y ratlla. **Interlineal.** || S' aplica especialment a la obra que té les ratlles originals alternades ab les de la traducció. **Interlineal.**

INTERLINIAR. v. a. Escriure entre ratlla y ratlla. **Entrerrenglonar, interlinear.** || Entre estampers, posar les interlinies entre ratlla y ratlla. **Interlinear.**

INTERLINIAT, DA. p. p. **Interlineado.**

INTERLOBULAR. adj. *Anat.* Teixit del pulmó. **Interlobular.**

INTERLOCUCIÓ. f. *For.* Judici, sentencia preparatoria anterior a la definitiva. **Interlocución.** || Interrupció d' una plática per interposició d' un' altra. **Interlocución.** || Diálech, plática alternada entre dues o més persones. **Interlocución.**

INTERLOCUTOR, A. m. y f. Cada una de les persones que parlen en un diálech. **Interlocutor.** || Qui parla a algú o porta la paraula en nòm d' un altre. **Interlocutor.**

INTERLOCUTORI, A. adj. *For.* Se diu del aute o sentencia que 's pronuncia abans de la definitiva. **Interlocutorio.**

INTERLOCUTORIAMENT. adv. m. *For.* D' un mo o interlocutori. **Interlocutoriamente.**

INTERLUNI m. *Astron.* El temps en que no 's veu la lluna quan está en conjuncció ab el sol. **Interlunio.**

INTERMARGINAL. adj. Situat a la part interior dels marges. **Intermarginal.**

INTERMAXILAR. adj. Situat entre 'ls ossos maxilars. **Intermaxilar.**

INTERMI DI. m. Entretemps, espai de temps que passa entre dues coses o estacions. **Intermedio, intérvalo y entretiempo.** Comunament s' aplica a la primavera y tardor. || *Poét.* La diversió o descans que s' interposa entre acte y acte de les comedies, tragedies, etc. **Intermedio.** || adj. Lo qu' és al mitg d' altres coses. **Intermedio.**

INTERMEDIAR. v. n. Estar una cosa entre mitg d' altres. **Intermediar.** || Intervindre en alguna diferencia per arreglarla.

INTERMEDIARI, A. adj. Qui media entre dues o més persones pera tractar d' algún assumpte. **Intermediario.**

INTERMEDIARIAMENT. adv. m. Intermediant. **Intermediariamente.**

INTERMINABLE. adj. Lo que no té terme. **Interminable.**

INTERMINAT, DA. adj. Lo que no s' acava. **Interminado, interminable.**

INTERMISSIÓ. f. Interrupció, cessassió momentania. **Intermisión, interpolación.**

INTERMITENCIA. f. *Med.* Intermissió d' un síntoma o febre que para y torna. **Intermitencia.**

INTERMITENÇA. f. Intermitencia.

INTERMITENT. adj. *Med.* Cosa que s' interromp y després torna. **Intermitente.** || Dit de la febre que dona algún repòs. **Intermitente.**

INTERMITENTMENT. adv. m. Ab intermitencia. **Intermitentemente.**

INTERMUSCULAR. adj. *Anat.* Qu' está entre 'ls muscles. **Intermuscular**

INTERN, A. adj. Interior, amagat. **Interno.**

INTERNACIÓ. f. Acte y efecte d' internar o d' internarse. **Internación.**

INTERNACIONAL. adj. Concernent a dues o més nacions al ensemps. **Internacional.**

INTERNAR. v. a. Penetrar, ficar dintre **Internar.**

INTERNARSE. v. r. Entrar molt endins. **Internarse.** || *Met.* Insinuarse en els secrets d' altres. **Internarse, introducirse.** || Profundisar alguna materia. **Internarse.**

INTERNAT, DA. p. p. **Internado.** || Pensió de deixebles interns en alguna escola o institut.

INTERNUNCI. m. Interlocutor, intèrprete. **Internuncio.** || Ministre del Papa que fa les vegades de nunci. **Internuncio.**

INTERNUNCIATURA. f. Cárrech d' internunci y el lloch de la seua residencia y oficina. **Internunciatura.**

INTEROCULAR. adj. Situat entre 'ls ulls. **Interocular.**

INTEROSSI, A. adj. *Med.* Qu' és entre 'ls ossos. **Interóseo.**

INTERPAPILAR. adj. *Med.* Situat entre les papiles. **Interpapilar.**

INTERPARIETAL. adj. *Med.* Epítet d' un os situat entre 'ls parietals. **Interparietal.**

INTERPELACIÓ, f. Acte y efecte d' interpelar. **Interpelación.** || *For.* Requeriment, citació judicial. **Interpelación.** || Demanda que un diputat fa al Govern respecte algún fet d' interés públich o polítich.

INTERPELADOR, A. m. y f. Qui interpela. **Interpelante, interpelador.**

INTERPELAR. v. a. *For.* Citar, requerir. **Inferpelar.** || Instar sobre 'l cumpliment d' algún manament. **Interpelar.** || Preguntar a les Corts un diputat a un ministre 'l per què de tal o qual mida o succés. **Interpelar.**

INTERPELAT, DA. p. p. **Interpelado.**

INTERPOLACIÓ. f. Colocació d' unes coses entremitg d' altres. **Interpolación, interposición**

INTERPOLAR. v. a. Barrejar, colocar unes coses entremitg d' altres. **Interpolar, interponer.** || Entre antiquaris, afegir, barrejar notes, addicions y coses noves als escrits antichs. **Interpolar.**

INTERPOLAT, DA. p. p. **Interpolado.**

INTERPOSAR. v. a. INTERPOLAR. || *Met.* Empenyar, interessar, posar per intercessor o mitjancer. **Interponer.** || Dir algú el seu parer. **Dar su dictamen.**

INTERPOSARSE. v. r. Posarse entre dues coses contraries. Mediar. **Interponerse.**

INTERPOSAT, DA. p. p. **Interpuesto, interyacente.**

INTERPOSICIÓ. f. Introducció d' una cosa entremitg d' altres. **Interposición.** || *Met.* Intervenció en algún negoci. **Interposición.** || Intèrval, espai d' un temps a un altre. **Interposición,** || OPOSICIÓ.

INTERPOSITIU, VA. adj. *Bot.* Interposat, referintse a certes parts dels vegetals. **Interpositivo.**

INTÈRPRET. m. y f. Qui interpreta. **Intérprete, interpretador, faraute, expositor, interpretante.** || Lo que fa conéixer els efectes del ánim. **Intérprete.** || Qui explica lo qu' en llengua extranya diuen altres, o sigui qui serveix d' intermediari entre dos que parlen llengües distintes al obgecte de que se entenguin. **Intérprete.**

INTERPRETABLE. adj. Lo que 's pot interpretar. **Interpretable.**

INTERPRETACIÓ. f. Acte y efecte d' interpretar. **Interpretación.**

INTERPRETADOR. m. INTÈRPRET.

INTERPRETAR. v. a. Explicar el sentit d' algún autor. **Interpretar.** || Traduir d' una llengua a una altra. **Interpretar.** || Atribuir una acció a algún fi bo o dolent. **Interpretar.** || Entendre una cosa en diferent sentil del que 's diu. **Interpretar.**

INTERPRETAT, DA p. p. **Interpretado.**

INTERREGNE. m. El temps qu' está un regne sense rei. **Interregno.** || El temps qu' está qualsevol cosa sense qui la regeix.

INTERROGACIÓ. f. Pregunta. **Interrogación.** || *Ortog.* Interrogant (¿?), nota qu' expressa la pregunta al escrit. **Interrogación, interrogante.** || *Ret.* Figura ab que l' orador pregunta, no per raó de dupte, sinó pera declarar ab més veëmencia, algún afecte o passió, o per apretar al contrari. **Interrogación.**

INTERROGADOR, A. m. y f. Qui interroga. **Interrogador, interrogante.**

INTERROGANT. m. INTERROGACIÓ, 2. || p. a. INTERROGADOR.

INTERROGAR. v. a. PREGUNTAR.

INTERROGAT, DA. p. p. **Interrogado.**

INTERROGATIU, VA. adj. Lo que pertany a la pregunta. **Interrogativo, interrogatorio.**

INTERROGATIVAMENT. adv. m. A modo de pregunta. **Interrogativamente.**

INTERROGATORI, A. adj. INTERROGATIU. || m. *For.* Serie de preguntes. **Interrogatorio** || Exámen del reu o testimonis per preguntes. **Interrogatorio.**

INTERROMPRE. v. a. Destorbar. **Interrumpir.** || Sospendre, no prosseguir. **Interrumpir.**

INTERROMPUDAMENT. adv. m. Ab interrupció. **Interrumpidamente, por intrévalos.**

INTERRUPCIÓ. f. Descans, pausa, discontinuació. **Interrupción.** || Acte y efecte d' interrompre o destorbar. **Interrupción.** || *Ret.* RETICENCIA.

SENSE INTERRUPCIÓ. m adv. CONTINUAMENT.

INTERRUPTOR. m. y adj. Qui o lo que interromp.

INTERSECARSE. v. r. *Geom.* Tallarse, creuarse dues ratlles o dues superficies. **Intersecarse.**

INTERSECCIÓ. f. *Geom.* Encreuament de dues ratlles. **Intersección.**

INTERSTICI. m. Espai que queda entre dos cossos. **Intersticio.**

INTÈRVAL. m. Distancia d' un lloch a un altre o d' un temps a un altre. **Intervalo.** || Espai de temps en que 'ls bojos están en son clar judici. **Claro, lúcido intervalo.** || *Mus.* La distancia que va d' una veu a un' altra. **Intervalo.**

INTERVENCIÓ. f. y

INTERVINENCIA. f. *Ant.* L' acció d' intervindre. **Intervención.** || *For.* L' assistencia del nomenat pêl jutge o superior pera conéixer d' algún negoci. **Intervención.** || *Com.* L' acció d' oferirse a l' acceptació o pago d' una lletra de cambi quan no l' accepta o no la paga aquell contra qui está lliurada. **Intervención.** || Intervindre una nació extrangera en el govern d' un' altra.

INTERVINENÇA. f. Intervenció.

INTERVENTOR, A. m. y f. Qui entrevé. **Interventor.** || Qui cuida de fer respectar la legalitat en els colegis electorals.

INTERVINDRE. v. n. ENTREVINDRE.

INTESTAT, DA. adj. *For.* Qui mort sense fer testament. **Intestado, ab intestato.**

INTESTÍ, NA. adj. INTERIOR, INTERN. || *Met.* Domèstich, civil, còm: *guerra intestina.* **Intestino.** || m. Budell que fa moltes giravoltes y serveix pera rebre el aliment quan ix del ventrell y pera expelir els excrements. Comunament s' usa en plural. **Intestino.** || pl. Els budells del animal. **Intestinos.**

INTESTÍ REGINETA. *Ant.* BUDELL CEGO.

INTESTIA. f. *Ant.* Dret que competía al senyor pera percibir la tercera y a vegades la segona part del feut en les herencies dels vassalls rústichs y enfiteutes, morts intestats. **Intestia.**

INTESTINAL. adj. Pertanyent als budells. **Intestinal.**

ÍNTIM, A. adj. Interior, intern. **Íntimo.** || Amich de tota confiança. **Íntimo.**

ÍNTIM. f. y

INTIMACIÓ. f. L' acte y efecte d' intimar. **Intima, intimación.**

INTIMA DE GUERRA. L' acció de demanar satisfacció als enemichs dels agravis rebuts. *Intima de guerra.* || El dret de fer presoner a un home o qualsevulla altra cosa del enemich, per causa del dany o injuria rebuda. *Intimación.*

ÍNTIMAMENT. adv. m. Ab intimitat, d' una manera íntima. **Íntimamente.**

INTIMAR. v. a. Notificar, ordenar, fer sapiguer. **Intimar.**

INTIMAT, DA. p. p. **Intimado.**

INTIMATORI, A. adj. *For.* Despaig ab que s' intima algún decret u ordre. **Intimatorio.**

INTIMIDAR. v. a. Fer por. **Intimidar, poner miedo.**

INTIMIDAT, DA. p. p. **Intimidado.**

INTIMITAT. f. Amistat molt íntima. **Intimidad.**

INTITOLAR. v. a. y

INTITULAR. v. a. Posar rètols o inscripcions. Rotular, intitular. || Posar títol. **Titular.**

INTITULAT, DA. p. p. **Intitulado.**

INTOLERABLE. adj. Insufrible, insoportable. **Intolerable.**

INTOLERABLEMENTE. adv. m. D' un modo intolerable. **Intolerablemente.**

INTOLERANÇA. f. y

INTOLERANCIA. f. Impaciencia, manca de sofriment. **Intolerancia.** || *Teol.* Manca de tolerancia en materies relligioses, polítiques, etc. **Intolerancia.**

INTOLERANT. adj. Qui no té tolerancia. **Intolerante.**

INTORSIÓ. f. *Bot.* Torsió natural de les plantes rinxoladores. **Intorsión.** || *Med.* Flexió d' una part que prèn distinta direcció de la natural. Se nota en els raquítichs y nois estrafets. **Intorsión.**

INTOXICACIÓ. f. La acció y efecte d' intoxicar o d' intoxicarse. **Intoxicación.**

INTOXICAR. v. a. ENVERENAR.

INTOXICAT, DA. p. p. **Intoxicado.**

INTRACTABLE. adj. Brusch, insociable, de mal geni. **Intratable.**

INTRADÓS. m. *Arq.* La cara cóncava d' una córba o d' un arch. **Intradós.**

INTRADUIBLE. adj. Lo que no 's pot traduir. **Intraducible.**

INTRAMURS. *Expr. llat.* Lo qu' és dins d' una població. **Intramuros.**

INTRANQUIL. m. y

INTRANQUILITAT. f. Manca de tranquilitat. **Intranquilo.**

INTRANSFERIBLE. adj. No transferible, que no pot passar de l' un a l' altre. **Intransferible.**

INTRANSIGENT. adj. Qui no transigeix o no és fácil de ferlo transigir. **Intransigente.**

INTRANSITABLE. adj. Aspre, fragós, lloch per ont no 's pot transitar. **Intransitable.**

INTRANSITIU. VA. adj. *Gram.* Se diu del verb quina acció no passa a un'altra cosa. **Intransitivo, neutro.**

INTRANSITIVAMENT. adv. m. **Intransitivamente.**

INTRANSMUTABILITAT. f. Qualitat de lo intransmutable. **Intransmutabilidad.**

INTRANSMUTABLE. adj. Lo que no 's pot transmutar. **Intransmutable.**

INTRENCABLE. adj. Que no 's pot trencar. **Inquebrantable.**

INTREPIDAMENT. adv. m. Ab intrepidesa. **Intrépidamente.**

INTREPIDESA. f. y

INTREPIDITAT. f. Valentía, atreviment. **Intrepidez.**

INTRÈPIT, DA. adj. Animós, valerós. **Intrépido.** || Arruixat, temerari. **Intrépido, arrojado.**

INTREVINDRE. v. n. ENTREVINDRE.

INTRICAR. v. n. *Ant.* **Intrincar.**

INTRIGA. f. Maquinació, embolich. **Intriga.**

INTRIGANT. adj. Que intriga. **Intrigante.**

INTRIGANTMENT. adv. m. Ab intriga. **Intrigantemente.**

INTRIGAR. v. a. Embrollar, maquinar. **Tramar, enredar y intrigar.**

INTRINCABLE. adj. Lo que 's pot intrincar. **Intrincable.**

INTRINCAR. v. a. Embolicar molt confosament una cosa. **Intrincar.** || *Met.* Confondre 'ls pensaments o conceptes. **Intrincar.**

INTRINCAT, DA. adj. Enrevessat, difícil d' entendre. **Intrincado.**

INTRINCH, CA. adj. *Ant.* INTRÍNSECH.

INTRÍNSECAMENT. adv. m. Interiorment. **Intrínsecamente.** || *Fil.* Essencialment. **Intrínsecamente.**

INTRÍNSECH. CA. adj. Interior, íntim. **Intrínseco, íntimo.** || *Fil.* SUBSTANCIA ESSENCIAL. || *For.* JUDICIAL. || El valor o pes de la moneda. **Intrínseco.** || *Ret.* S' aplica als llochs que tenen les proves en sí meteixos. **Intrínsecos.**

ÉSSER MOLT INTRÍNSECH. fr. Tindre molta entrada y franquesa a alguna casa. *Ser muy de adentro.*

INTROBABLE. adj. *Fam.* Lo que no 's pot trobar. **Inhallable.**

INTRODUCCIÓ. f. Acte y efecte d' introduir o introduirse. **Introducción.** || Principis, rudiments de qualsevol art o ciencia. **Introducción.** || Exordi, principi, preparació. **Introducción.** || *Met.* Intimitat, entrada ab algú. **Introducción.**

INTRODUCTOR. m. Qui introdueix. **Introductor.**

INTRODUCTOR D' EMBAIXADORS. La persona destinada a algunes corts pera acompanyar als embaixadors y ministres extrangers quan fan la seua entrada pública o van al palau dels caps del Estat. *Introductor de embajadores.*

INTRODUIR. v. a. Ficar. **Introducir.** || Infundir insensiblement al ánim. **Introducir.** || Admetre, usar. **Introducir.** || Fer parlar a algú en un diálech, escrit o cosa semblant. **Introducir.** || Facilitar, proporcionar, còm: *la gracia, l' amistat.* S' usa també còm recíproch. **Introducir.**

INTRODUIRSE. v. r. Ficarse a alguna dependencia, negoci, etc. **Introducirse.** || Procurarse 'l tracte o amistat d' algú. **Introducirse.** || *Fil.* Comunicarse la forma a la materia. **Recibirse, introducirse.** || *Ret.* INSINUARSE.

INTRODUIT, DA. p. p. **Introducido.**

INTRÚS, A. adj. Usurpador. **Intruso.** || Qui 's fica ont no 'l demanen. **Intruso.**

INTRUSIÓ. f. Acció y efecte d' intrusar o intrusarse. **Intrusión.** || Espai de temps que l' intrús ocupa la dignitat ussurpada. **Intrusión.** || USSURPACIÓ.

INTUICIÓ. f. *Teol.* Facultat de veure a Deu y gosar de la seua presencia. Visió beatífica. **Intuición, visión beatífica.** || Coneixement clar y sencill de les veritats que l' enteniment adquireix sense haver raonat sobre elles. **Intuición.** || Coneixement clar que cada hu té de lo que passa al seu interior. **Intuición.** || Munió de coneixements sobrenaturals que diu que tenen alguns éssers privilegiats. **Intuición.**

PER INTUICIÓ. *Loc. adv.* Sens esforç, sense travall intelectual, intuitivament. *Por intuición.*

INTUITIU, VA. adj. Pertanyent a la intuició. **Intuitivo.**

INTUITIVAMENT. adv. m. D' una manera intuitiva. **Intuitivamente.**

INUNDACIÓ. f. Avinguda d' aigües que fan eixir de mare 'ls rius. **Inundación.** || *Met.* Munió excessiva d' alguna cosa. **Inundación.**

INUNDAMENT. m. Inundació.

INUNDAR. v. r. Extendre 's, escamparse les aigües pels camps. **Inundar.** || Eixir els rius de mare. **Inundar.** || *Met.* Omplir un país de gent extrangera o de altres coses. **Inundar.**

INUNDAT, DA. p. p. **Inundado.**

INUSITADAMENT. adv. m. D' un modo inusitat. **Inusitadamente.**

INUSITAT, DA. adj. Irregular, no usat. **Inusitado.**

INÚTIL. adj. De cap valor, que no aprofita. **Inútil.**

INUTILISACIÓ. f. Acció y efecte d' inutilisar. **Inutilización.**

INUTILISAR. v. a. Fer qu' una cosa sigui inservible. **Inutilizar.** || Reprimir, tallar els intents d' algú. **Inutilizar.**

INUTILISAT, DA. p. p. **Inutilizado.**

INUTILITAT. f. Propietat de lo qu' és inútil. **Inutilidad.**

INÚTILMENT. adv. m. Sense utilitat. **Inútilmente.**

INVADIR. v. a. Assaltar, acometre. **Invadir.** || Usurpar.

INVADIT, DA. p. p. **Invadido.**

INVAGINACIÓ. f. *Med.* Introducció preternatural d' una part de budell dins del que 'l precedeix o segueix. **Invaginación.**

INVAGINARSE. v. r. *Med.* Ficarse un budell dins del que té tocant. **Invaginarse.**

INVALIDACIÓ. f. Acte y efecte d' invalidar. **Invalidación.**

INVÁLIDAMENT. adv. m. Sense valor ni efecte. **Inválidamente.**

INVALIDAR. v. a. Anular. **Invalidar.**

INVALIDESA. f. Manca de validesa. **Invalidez.**

INVALIDITAT. f. Aniquilament, abrogació, nulitat. **Invalidación.**

INVÁLIT, DA. adj. Nul. **Inválido.** || Dit del soldat estropellat, malalt, vell que no pot servir. **Inválido.**

DONAR ELS INVÁLITS. fr. *Met. fam.* JUBILAR.

INVARIABILITAT. f. Qualitat de lo invariable. **Invariabilidad.**

INVARIABLE. adj. Lo que no 's pot variar. **Invariable.**

INVARIABLEMENT. adv. m. Sense variació, d'un modo invariable. **Invariablemente.**

INVASIÓ. f. Embestida, acometement. **Invasión.** || La acció d'apoderarse a la força d'alguna nació, provincia, etc. **Invasión.**

INVASOR. m. Qui invadeix. **Invasor.**

INVECTIVA. f. Discurs, declamació veëment o picant contra d'alguna persona o cosa. **Invectiva.**

INVENCIBLE. adj. Lo que no's pot vèncer. **Invencible.** || INVICTE.

INVENCIÓ. f. L'acte y efecte d'inventar. **Invención.** || Engany, patranya. **Invención.** || Medi, traça. **Invención.** || Trovalla. **Hallazgo, invención.** || La cosa inventada. **Invención.** || *Ret.* La primera part qu'ensenya a discórrer y trovar les raóns pera formar un discurs. **Invención.** || pl. Ficció d'obsequi, dolor o altra cosa. **Gatatumba.**

INVENÇUT, DA. adj. *Ant.* INVICTE.

INVENT. m. INVENCIÓ.

INVENTAR. v. a. Discórrer, imaginar, trovar, fer una cosa nova, mai vista. **Inventar.** || Fingir, discórrer sense fonament. **Inventar.**

INVENTARI. m. Llista de béns o d'altres coses. **Inventario.**

INVENTARIAR. v. a. Pendre inventari. **Inventariar.**

INVENTARIAT, DA. p. p. **Inventariado.**

INVENTAT, DA. p. p. **Inventado.**

INVENTIU, VA. adj. *Ant.* ENGINYÓS.

INVENTIVA. f. Facilitat pera inventar. **Inventiva.**

INVENTOR, A. m. y f. Qui inventa. **Inventor.** || Embustero, trapasser. **Inventor, patrañero.**

INVERNACLE. m. Lloch cobert y abrigat artificialment pera lliurar del fret les plantes delicades. **Invernadero, invernáculo.** || *Bot.* Nom que 's dona a totes les parts de les plantes qu'enclouen el rebrot y 'l resguardien del fret. **Invernáculo.**

INVEROSSÍMIL. adj. Lo que no té apariencia de veritat. **Inverisímil, inverosímil.**

INVEROSSIMILITUT. f. Manca d'apariencia de veritat. **Inverosimilitud.**

INVEROSSÍMILMENT. adv. m. Ab inverossimilitut. **Inverosimilmente.**

INVERS, A. p. p. INVERTIT. || adj. L'estat actual o bé la llei de les variacions observades a una cosa, que s'aumenta o disminueix al ensemps qu'un'altra de la qual dependeix o ab quina 's compara en la seua situació. **Inverso.**

INVERSAMENT. adv. m. Ab inversió, a la inversa, al revés. **Inversamente**

INVERSAT, DA. adj. *Blas.* Epítet heráldich de les figures posades inversament al escut. **Inversado.**

INVERSIÓ. f. Alteració, pertorbació del ordre de les coses. **Inversión.**

INVERTEBRAT, DA. adj. *Hist. nat.* Que no té vèrtebres. **Invertebrado.** || Exemplar d'aquets animals. **Invertebrado.**

INVERTIBLE. adj. Que no 's pot o 's deu invertir. **Invertible.**

INVERTIR. v. a. Alterar, trastornar, cambiar l'ordre de les coses. **Invertir.** || Aplicar, emplear, gastar el diner. **Invertir.**

INVERTIT, DA. p. p. **Invertido, inverso.**

INVESTIDURA. f. Acció y efecte d'investir. **Envestidura, investidura.**

INVESTIGABLE. adj. Lo que 's pot investigar. **Investigable.**

INVESTIGACIÓ. f. Averiguació, exámen. **Investigación.**

INVESTIGADOR, A. m. y f. Qui investiga. **Investigador.** || Empleat del fisch per investigar els tributs.

INVESTIGAR. v. a. Inquirir, examinar, averiguar. **Investigar.**

IVESTIGARSE. v. r. *Vulg.* Vestirse ab molta roba.

INVESTIGAT, DA. p. p. **Investigado.**

INVESTIR. v. a. Conferir un soberá un feut, dignitat, etc., ab regoneixement de vassallatge. **Envestir, investir.** || Conferir una dignitat o cárrech important. **Investir.**

INVETERARSE. v. r. Envellirse. **Inveterarse.** || Durar molt de temps alguna cosa. **Inveterarse.**

INVETERAT, DA. p. p. **Inveterado.**

INVICTAMENT. adv. m. D'un modo invicte. **Invictamente.**

INVICTE, A. adj. No vençut. **Invicto.** || **Invencible.**

INVICTÍSSIM, A. adj. sup. **Invictísimo.**

INVIOLABILITAT. f. Qualitat de lo qu'és inviolable. **Inviolabilidad.**

INVIOLABLE. adj. Lo que no 's pot o no 's deu violar o profanar. **Inviolable.**

INVIOLABLEMENT. adv. m. Ab inviolabilitat. **Inviolablemente.**

INVIOLAT, DA. adj. Sencer, ilès, no profanat. **Inviolado.**

INVISIBILITAT. f. Qualitat de lo invisible. **Invisibilidad.**

INVISIBLE. adj. Lo que no pot ésser vist. **Invisible.**

INVISIBLEMENT. adv. m. D'un modo invisible. **Invisiblemente.**

INVITACIÓ. f. Acció y efecte d'invitar. **Invitación.**

INVITADOR, A. s. Qui invita. **Invitador.**

INVITAR. v. a. CONVIDAR, ENVIDAR.

INVITATORI. m. L'antífona del principi de les matines. **Invitatorio.**

INVOCACIÓ. f. Acte y efecte d'invocar. **Invocación.** || *Poèt.* La part del poema en que s'invoca alguna divinitat o 's fá algún prech. **Invocación.** || Títol d'algún temple, capella, altar, etc , près d'una imatge a qui 's dedica. **Advocación.**

INVOCADOR, A. s. Qui invoca. **Invocador.**

INVOCAR. v. a. Implorar, demanar auxili o socors. **Invocar.**

INVOCAT, DA. p. p. **Invocado.**

INVOCATORI, A. adj. Lo que serveix pera invocar. **Invocatorio.**

INVOLUCRABLE. adj. Susceptible d'ésser involucrat. **Involucrable.**

INVOLUCRACIÓ. f. Acció y efecte d'involucrar. **Involucración.**

INVOLUCRADOR, A. s. Qui involucra. **Involucrador.**

INVOLUCRAR. v. a. Barrejar indegudament uns obgectes o assumptes ab altres. **Involucrar.**

INVOLUCRE. m. *Bot.* Conjunt de brácties disposades d'un modo extrany. **Involucro.**

INVOLUNTARI, A. adj. Forçat. **Involuntario.**

INVOLUNTARIAMENT. adj. m. Sense voluntat ni consentiment. **Involuntariamente.**

INVOLUTAT, DA. adj. *Bot.* De vores enrotllades, parlant de certes fulles vegetals. **Involutado.**

INVOLUTIFOLIAT, DA. adj. *Bot.* Que té les fulles enrotllades desde la punta fins a la base. **Involutifoliado.**

INVOLUTIU, VA. adj. *Bot.* De flors enrotllades. **Involutivo.**

INVULNERABILITAT. f. Qualitat de lo invulnerable. **Invulnerabilidad.**

INVULNERABLE. adj. Lo que no pot ferirse. **Invulnerable.** || *Met.* Que no té cap falta o defecte pêl que se'l pugui rependre. **Invulnerable, irreprensible.**

INVULNERABLEMENT. adv. m. Ab invulnerabilitat. **Invulnerablemente.**

INXA. f. *Ant.* EMPELT. || Llengüeta dels instruments de vent. **Estrángula.** || Punxa petita.

INYOLA. *Náut. Ter Blanes.* Cordill que serveix pera marcar les fustes qu' han de tallarse. || *Art. y of.*

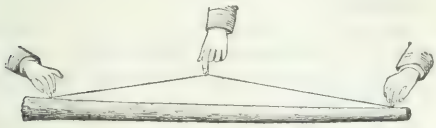

Inyola

Els pintors pera marcar les ratlles usen d' un cordill aixís anomenat. (Vegis NYINYOLA).

INYOLA. *Hidrog.* Riuet de la Vall d' Arán, prov. de Lleida. Neix als ports d' Orqueta y d' Orla; passa per Bagergue, Salardú y Unya y desaigua al Garona.

IÑIGO (Baltasar). *Biog.* Matemátich valenciá notable. Nat a Valencia l' any 1650; mort a la meteixa en 1746. Era capellá y beneficiat de la catedral d' aquella ciutat. L' any 1687 va establir una academia de matemátiques a casa seua, concorreguent 'hi el famós Tosca y en Corachan. Va estar un any fent experiments del tir de ballesta y de bala, estudiant el moviment de la tragectoria. Arrivá a ésser un dels mellors matemátichs. Era molt enginyós en travallar tota mena de metalls, inventant máquines y aparells que li convenien, aventatjant a tothom en dominar el tremp del metall. Va esmenar la obra *Mundo Matemático*, del P. Millet de Chales. A l' aritmètica hi va fer observacions originals, no atinades per ningú.

IPECACUANA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les rubiácies de la que n' hi há tres menes; negra, que té les fulles semblantes a les de la morella roquera, ab una nerviositat al mitg, molsudes, toves y cobertes d' un borriçol raspós; les flors en ramellets de deu, dotse o quinse puntes de cinch fulletes blanques y cinch fils del meteix color; les tavelles d' un roig obscur y plenes d' una molsa blanca; llevors pures, groguenques y de figura de llentia; la arrel morena, tortuosa de diversos modos y ab anells petits, prominents, desiguals y arrugats; gust agre amarch. És antidisentèrica, pectoral, tònica, etc. La blanca y la grisa tenen les fulles rodones y dentades, y llurs efectes son molt menys violents que 'ls de la precedent. **Ipecacuana, bejuquillo.** || L' arrel de la planta del meteix nom. **Ipecacuana.**

Ipecacuana

IR. v. *Ant.* ANAR.

IRA. f. Còlera, rabia, furor. **Ira.** Desitg de venjança encara que aquesta sigui injusta. **Ira.**

LA IRA TREU AL HOME DE JUDICI. *Expr.* Ensenya que la ira ofusca del tot la raó. *La ira es locura el tiempo que dura.*

IRACONDIA. f. Propensió a la ira. **Iracundia.**

IRACONT, DA. adj. Propens a la ira. **Iracundo** || *Poèt.* Alterat, impetuós. Se diu dels elements. **Iracundo.**

IRADAMENT. adv. m. Ab ira. **Airadamente.**

IRAR. v. a. ENCOLERISAR.

IRARSE. v. r. *Ant.* IRRITARSE.

IRAT, DA. adj. Enfadat, indignat. **Airado.**

IRENA. f. Nom de dona. **Irene.**

IRGO. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Llesp, prov. de Lleida.

IRIDACI, A. adj. Semblant al iris. **Irídeo.**

IRIDACIÓ. f. m. Propietat de certs minerals de semblar que tinguin els colors del arch de Sant Martí. **Iridación.**

IRIDECTOMÍA. f. *Med.* Escisió d' una part del iris **Iridectomía.**

IRIDECTÒMICH, CA. adj. *Med.* Lo concernent a la iridectomía. **Iridectómico.**

IRIDESCENT. adj. Que reflexa els colors del arch de Sant Martí. **Iridescente.**

IRIDI. m. *Quím.* Cos simple, que pertany a la quarta secció de metalls. **Iridio.**

IRÍDICH, CA. adj. *Quím.* Epítet d' un òxit d' iridi y de les sals que forma. **Irídico.**

IRIDITIS. f. *Med.* Inflamació del iris. **Iriditis.**

IRÍNEU. n. p. **Irineo.**

IRIS. m. ARCH DE SANT MARTÍ. || *Met.* Pacificador. **Iris, pacificador.** || *Anat.* Cercle de varis colors a quin centre hi há la nina del ull. **Iris.** || *Bot.* Plantes iridies, herbacies, moltes d' elles aquátiques ab flors grosses, solitaries o bé formant espigues, anomenades lliri.

Flor d' iris

IRISACIÓ. f. Aspecte que presenten varis cossos matisats de variats colors. **Irisación.**

IRISAR. v. a. Donar raigs de llum ab tots els colors del iris o del arch de Sant Martí. **Irisar.**

IRISAT, DA. adj. Que presenta 'ls colors del iris o del arch de Sant Martí. **Irisado.**

IRISDOMINA. f. *Min.* Iridi natiu. **Irisdomina.**

IRITA. f. *Min.* Mineral que 's presenta en escates negres; está compost d' òxits d' iridi, d' osmi, de ferro y de cromo. **Irita.**

IRITIS. f. *Med.* Inflamació de la membrana del iris. **Iritis.**

IRIZA. *Geog.* Un dels terçons en que estaven agrupats els municipis de la Vall d' Arán antiguament.

IRLA (Coves de l'). *Orog.* En el terme de Salomó, prop del riu Gayá.

IRLANDA. f. Cert teixit de llana y cotó. **Irlanda.** || Teixit fí de llí **Irlanda.**

IRLANDÈS, A. adj. Natural de y lo que pertany a Irlanda, illa que forma part del regne de la Gran Bretanya. **Irlandés.**

Segell de Les Irles

IRLES (Les). *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part jud. de Falset; és a la carretera de Tarragona a Alcolea del Pinar y té 86 habitants.

IRONÍA. f. *Ret.* Tropo ab que 's diu lo contrari de

lo que se sent, y 's coneix ab el tò de la veu y la indignitat del subgecte a qui s' aplica. Ironía.

IRÒNICAMENT. adv. m. Ab ironía. Irónicamente.

IRÒNICH, CA. adj. Pertanyent a la ironía y lo que la conté. Irónico.

IRÓS. adj. *Ant.* IRACONT.

IROSAMENT. adv. m. *Ant.* IRADAMENT.

IRRACIONAL. adj. Animal qu' está mancat de raó. Irracional. || Oposat a la raó o qu' és fora d' ella. Irracional. || *Arit. y geom.* Lo que no pot explicarse ab un número cert, ni té mida coneguda. Irracional.

IRRACIONALITAT. f. Qualitat de lo irracional. Irracionalidad.

IRRACIONALMENT. adv. m. D' un modo irracional. Irracionalmente.

IRRADIACIÓ. f. Acció y efecte d' irradiar. Irradiación. || Atmósfera lluminosa que rodeja 'ls astres. Irradiación. || *Med.* Trascendencia a l' exterior de les afeccions internes del cos humá. Irradiación.

IRRADIADOR, A. s. y adj. Que irradía. Irradiador.

IRRADIAR. v. a. Escampar raigs de llum sobre altres obgectes. Irradiar. || Resplandir, despedir raigs lluminosos desde 'l centre cap a la circumferencia. Irradiar.

IRREALISABLE. adj. Lo que no pot realisarse. Irrealizable.

IRREBATIBLE. adj. Lo que no 's pot negar, lo que pot convèncens sense deixar lloch a dupte. Irrebatible.

IRREBATIBLEMENT. adv. m. D' un modo irrebatible, convincent, ab solidesa de proves o arguments. Irrebatiblemente.

IRRECONCILIABLE. adj. Qui no admet reconciliació. Irreconciliable.

IRRECONCILIABLEMENT. adv. m. D' un modo irreconciliable. Irreconciliablemente.

IRRECUPERABLE. adj. Lo que no 's pot recuperar. Irrecuperable.

IRRECUSABLE. adj. Inevitable, que no 's pot recusar. Irrecusable, inevitable.

IRRECUSABLEMENT. adv. m. D' una manera irrecusable. Irrecusablemente.

IRREDARGÜIBLE. adj. Que no 's pot redargüir. Irredargüible.

IRREDIMIBLE. adj. Lo que no 's pot redimir. Irredimible.

IRREDUIBLE. adj. Incorregible, indomable. Irreducible.

IRREEMBORSABLE. adj. Lo que no 's pot reemborsar. Irreembolsable.

IRREFLEXIÓ. f. Manca de reflexió. Irreflexión.

IRREFLEXIU, VA. adj. Qui no reflexiona. Irreflexivo.

IRREFLEXIVAMENT. adv. m. Ab irreflexió. Irreflexivamente.

IRREFORMABLE. adj. Lo que no admet reforma. Irreformable.

IRREFRAGABLE. adj. Indubitable, que no admet refutació. Irrefragable.

IRREFRAGABLEMENT. adv. m. D' un modo irrefragable. Irrefragablemente.

IRREFUSABLE. adj. Que no pot refusarse. Irrehusable.

IRREFUTABLE. adj. Que no pot refutarse. Irrefutable.

IRREGENERABLE. adj. Que no pot regenerarse. Irregenerable.

IRREGULAR. adj. Fora de regla o contrari a ella. Irregular. || Extraordinari, poch comú. Irregular. || Qui ha incorregut en alguna irregularitat canònica. Irregular.

IRREGULARITAT. f. Qualitat de lo irregular. Irregularidad. || Impediment canònich que no permet rebre ni fer us de les ordres ecclesiástiques. Irregularidad. || Inobservancia, despreci de les lleis. Irregularidad. || *Gram.* ANOMALÍA.

IRREGULARMENT. adv. m. Fora de regla, sense o contra l' ordre. Irregularmente.

IRRELLIGIÓ. f. Impietat, despreci de la relligió. Irreligión, irreligiosidad.

IRRELLIGIÓS, A. adj. Impíu, qui no té relligió. Irreligioso.

IRRELLIGIOSAMENT. adv. m. Impíament, sense relligió. Irreligiosamente, impíamente.

IRRELLIGIOSITAT. f. Qualitat de lo irrelligiós. Irreligiosidad.

IRREMEIABLE. adj. Lo que no té remei. Irremediable.

IRREMEIABLEMENT. adv. m. Sense remei. Irremediablemente.

IRREMISSIBLE. adj. Imperdonable. Irremisible.

IRREMISSIBLEMENT. adv. m. Sense remei o perdó. Irremisiblemente.

IRREPARABLE. adj. Lo que no 's pot arreglar. Irreparable.

IRREPARABLEMENT. adv. m. Sense cap medi ni arbitre pera reparar algún dany. Irreparablemente.

IRREPREËNSIBLE. adj. Qui no mereix ésser repès. Irreprensible.

IRREPREËNSIBLEMENT. adv. m. Sense culpa, sense repreënsió. Irreprensiblemente.

IRRESISTIBLE. adj. Lo que no 's pot resistir. Irresistible.

IRRESISTIBLEMENT. adv. m. D' una manera irresistible. Irresistiblemente.

IRRESOLT, A. adj. *Ant.* IRRESOLUT.

IRRESOLUBLE. adj. Indeterminable. Irresoluble.

IRRESOLUCIÓ. f. Indeterminació, incertitut del enteniment. Irresolución.

IRRESOLUT, A. adj. Indeterminat. Irresoluto, irresuelto, irresoluble.

IRRESPECTUÓS. A. adj. Qui manca al respecte, impolítich. Irrespetuoso.

IRRESPECTUOSAMENT. adv. m. D' un modo irrespectuós. Irrespetuosamente.

IRRESPIRABLE. adj. *Med.* Lo que no és propi o no serveix pera la respiració. Irrespirable.

IRRESPONSABILITAT. f. Manca de responsabilitat. Irresponsabilidad.

IRRESPONSABLE. adj. Qui no pot o no deu ésser responsable. Irresponsable. || Foll, beneit.

IRRESPONSABLEMENT. adv. m. Sense responsabilitat. Irresponsablemente.

IRRETRACTABLE. adj. Lo que no pot ésser retractat. Irretractable.

IRREVERENCIA. f. Manca de reverencia o respecte. Irreverencia.

IRREVERENT. adj. Qui manca a la reverencia o respecte. Irreverente.

IRREVERENTMENT. adv. m. Sense veneració, sense respecte o reverencia. Irreverentemente.

IRREVOCABILITAT. f. Qualitat de lo irrevocable. Irrevocabilidad.

IRREVOCABLE. adj. Lo que no 's pot revocar. Irrevocable.

IRREVOCABLEMENT. adv. m. D' un modo irrevocable. Irrevocablemente.

IRRISIÓ. f. Burla, despreci. Irrisión.

IRRISORI, A. adj. Ridícol, lo que fa riure. **Irrisorio.**

IRRISORIAMENT. adv. m. Ab irrisió. **Irrisoriamente.**

ÍRRIT, A. adj. *For.* Nul, abolit, invalidat. **Írrito, nulo.**

IRRITABILITAT. f. Propensió a irritarse. **Irritabilidad.**

IRRITABLE. adj. *For.* Lo que's pot anular. **Irritable.** || Qui fácilment s' irrita. **Irritable.**

IRRITACIÓ. f. Acte y efecte d' irritar o irritarse. **Irritación, irritamiento.** || *For.* INVALIDACIÓ. || *Med.* Conmoció o agitació violenta dels humors del cos. **Irritación.** || IRA.

IRRITADÍSSIM, A. adj. sup. **Irritadísimo.**

IRRITAMENT. m. IRRITACIÓ.

IRRITANT. p. a. Qui irrita o lo que irrita. **Irritante, irritador.**

IRRITANTS. pl. *Med.* Les substancies que irriten la economía animal. **Irritantes.**

IRRITAR. v. a. Exasperar. **Irritar.** || *For.* ANULAR. || Excitar vivament la ira. **Irritar, encrudecer, enconar, volar.**

IRRITARSE. v. r. Irarse, enfadarse. **Irritarse.**

IRRITAT, DA. p. p. **Irritado.**

IRRUIR. v. a. *Ant.* EMBESTIR, ACOMETRE.

ISABARRE *Geog.* Poble del dist. munpal. de Sorpe, prov. de Lleida.

ISABEL. f. Nòm propi de dona. **Isabel.**

ISABEL (Santa). *Biog.* Reina de Portugal. Neta d' En Jaume I y filla del rei En Pere III y de Na Constança de Sicilia. Era nadiua de Vilarreial. Va casarse ab don Denís, rei de Portugal, havent mort el día 4 de Juliol de l' any 1331, éssent un model de paciencia y resignació. Va canonisarla el sant Pare Urbá VIII.

ISABELETA. dim. **Isabelita.**

ISABELÍ, NA. adj. Pertanyent a Isabel. Se diu de les monedes que porten el bust d' Isabel II. **Isabelino.** || Epítet dels defensors d' Isabel II contra 'l pretendent Carles de Borbó. **Isabelinos.**

ISABELLE. *Ant.* adj. Color de palla. **Melado, pajado, pajizo.**

ISÁBENA. *Hidrog.* Riu del antich comptat de Ribagorça, prov. d' Osca. Neix sota 'l puig Galliner (Pirineus), passa per Lespaules, Espés, Alins, Torre la Ribera, Ballabriga, Calvera, Beranuy, La Puebla, Roda, Güel, Laguarres y Capella, y desaigua a la vora del Essera, devant per devant de la vila de Graus.

Isart

ISAROTA. *Geog.* Caseriu del terme de Lladurs, prov. de Lleida.

ISARDÍVOL, A. adj. Lo que pertany al isart o s' hi sembla. **Montés.**

ISART. m. *Zool.* Cabra selvatge. **Cabra montés, sarrio, gamo.**

ISÁSTER. m. *Zool.* Equinodermis irregulars, de la fam. dels espatangits, de forma ovalada. Se trova fòssil als cretacis medi y superior.

ISÁTICH, CA. adj. *Quím.* Calificació d' un ácit format per l' acció de la potassa cáustica sobre la isatina. **Isático.**

ISATIDA. f. *Quím.* Substancia polsosa, groga, que s' obté per disolució de la isatina calenta ab el sulfodratat d' amoníach. **Isátida.**

ISATÍDICH, CA. adj. *Quím.* Semblant a la isátida. **Isatídeo.**

ISATINA. f. *Quím.* Materia cristallina, de color roig groguench, que s' obté tractant l' indi ab una barreja de parts iguals d' ácit sulfúrich y de bicromat de potassa disolt en 20 o 30 parts d' aigua; se diferencia de l' indi en dos equivalents més d' oxígen. **Isatina.**

ISATOIDIS. adj. *Med.* Epítet de la bilis blavenca que 's restitueix en algunes malaltíes. **Isatoides.**

ISAURÁ (Clemença). *Biog.* Dona célebre, nadiua de Tolosa, que va restablir el Col-legi de la Gaia ciencia, que havien fundat set tolosenchs, y al sigle XV va llegar rendes pera 'ls Jochs florals, que aixís s' anomenaven per donarse a n' ells còm a premi flors d' or y d' argent.

Clemença Isaura

— (FRANCESCH DE P.) *Biog.* Remarcable industrial de moltes iniciatives y ben fonamentada reputació en obres artístiques de bronse y d' altres metalls. Va ésser jurat d' algunes exposicions y va pertányer a entitats significades. Va morir a Barcelona en 1885.

ISCARIOT. adj. y s. Nadiu de l' antiga Palestina, al lloch de Iscarioth. || *Fig. y fam.* Traidor, per alusió a Judes Iscarioth. || Descarat, desvergonyit. **Iscariote.**

ISCARIOTH. *Geog hist.* Lloch de l' antiga Palestina, a la tribu d' Efraim, a la banda del Est de Samaria.

ISCARIOTISME. m. Secta religiosa dels iscariotistes. **Iscariotismo.**

ISCARIOTISTES. m. pl. Sectaris que tenien còm a patrons de la seua doctrina, als personatges bíblichs més odiosos, còm: *Caí, Judes Iscarioth*, etc. **Iscariotistas.**

ISCLE. n. p. **Aciscio.**

ISCNOCIA. f. *Med.* Primária de cos. **Iscnocia.**

ISCNOFONÍA. f. *Med.* Debilitat de la veu. **Iscnofonía.**

ISCOBLENIA. f. *Med.* Supressió d' un fluix mucós. **Iscoblenia.**

ISCOCOFONÍA. f. Vici de la veu que consisteix en la dificultat de pronunciar certes lletres. **Iscocofonía.**

ISCOCOILIA. f. *Med.* Retenció de les materies albines. **Iscocoilia.**

ISCOGALACTIA. f. *Med.* Manca de llet als pits. **Iscogalactia.**

ISCOLOQUIA. f. *Med.* Supressió dels loquis. **Iscoloquia.**

ISCOMENIA. f. *Med.* Supressió dels menstrues. **Iscomenia.**

ISCOPIOSIS. f. *Med.* Supressió d' una excreció habitual. **Iscopiosis.**

ISCRIPTE. adj. *Ant.* ESCRIT.

ISCURÈTICH, CA. adj. *Med.* Calificació dels medicaments que s' empleen contra la iscuria. **Iscurético.**

ISCURIA. f. *Med.* Retenció d' orina. **Iscuria.**

ISERN (Francesch). *Biog.* Metge cirurgiá, nadiu de Vilanova y Geltrú (1814-1878). Va escriure algunes obres, y era metge de naus al port de Barcelona.

— (JOAN). *Biog.* Remarcable actor catalá que va formar part de la companyía del teatre de Romea quan la dirigía En Fontova. La seua especialitat era el genre dramátich, y li esqueien els papers, que va assimilarse en obres tan aplaudides còm: *Batalla*

de reines, Sota terra, El pubill, etc. Va morir jove encara a Barcelona l' any 1891.

— Y BATLLÓ (JOAN). *Biog.* Botánich excelent. Nat a Set-Cases (Girona) l' any 1821; mort a Madrit en 1866. Colector del Museu de Ciencies Naturals de Madrit (1851) y bibliotecari del Jardí Botánich. Va formar en la comissió científica que per ordre del Govern va anar a l' Amèrica pera recullir exemplars de botánica y d' historia natural pera nodrir els museus de la peninsula, havent eixit d' Espanya l' any 1862. Un sol travall escrit se li coneix relatiu a plantes, publicat l' any 1863 en *El Pabellón Médico* (1863).

— Y COLOMER (JAUME). *Biog.* Ceguet de neixensa, mataroní famós. Nat l' any 1798; mort a Mataró en 1880. Era destre en la musica y en arts manuals. Exercía d' organer a la parroquia de Santa María desde l' any 1849 y donava lliçons de cant y d' instruments. Posseía coneixements literaris, y dominava els oficis de cisteller, torner y ebanista. Es inventor d' instruments pera escriure 'ls cegos, per lo qual va premiarlo una important associació de Londres (1827). Havent regalat a Ferrán VII y a la reina Amalia (1828) un barquet fet de caoba y d' ivori, obra d' ell primorosíssima, el rei va regraciarlo ab la pensió de cent cinquanta duros anyals. L' art musical era 'l seu fort, en particular per lo referent al violí, que dominava, y al piano. La seua fama era tal, que durant molts anys la majoría d' artistes y gent notable que arrivava a Barcelona anaven a Mataró a visitar al ceguet extraordinari per son talent, enginy y válua artística. L' any 1837 va publicar un llibre seu, titolat: *Descripciones de algunos instrumentos para enseñar á los ciegos las primeras letras y la escritura en notas musicales.*

— Y GENER (JAUME). *Biog.* Metge militar y escriptor professional, que va seguir les guerres de la Independencia (1808-1814) y la primera civil (1821 al 1823). Va morir als 72 any, en 1863.

— Y VINYAS (CARLES). *Biog.* Talent musical extraordinari, fill d' En Jaume Isern, nat cego, lo meteix que son pare, l' any 1843, morint en 1862, als dinou anys. Per lo qual y no haverse mogut del costat del seu pare, pot dirse que no té biografía. Mes, no se sap d' altre catalá que mai hagués manifestat aptituts naturals pera la musica en grau tant eminent còm En Carles Isern. Ja anant de bolquers mostrava una sensibilitat esquisida en les sonoritats y dissonancies. Abans de saver silabejar paraules, ja barbotejava pensaments musicals originals uns y copiats altres. Als dos anys tocava al piano motius d' òpera ab una ma sola. Tenía tres anys y mitg que coneixía molt bé l' armonía. La seua orella distingía els tons, per complicats que fossin, ab claretat y seguretat admirables. Va saver tocar vint instruments. Ajudava a son pare en el cárrech d' organer. Era portentosa la manera còm pare y fill se compenetraven musicalment, improvisant tots dos plegats, tocant alhora l' un el piano y l' altre el violí. En Terenci Thos ha publicat el travall més complert relatiu als dos famosos mataronins.

— Y ARNAU (ANTONI). *Biog.* Poeta contemporani, que va neixer a Alcover y va morir malhauradament al castell de Borriach prop de Mataró al any 1906. Ab tot y tindre molt elemental cultura literaria, era fácil y inspirat poeta, com ho mostra el seu llibre *Esplets d' ánima jove,* que cuidaren de publicar alguns amichs d' ell.

ISGONÇAT, DA. adj. Aixís s' anomena l' habitació, quines parets, no formen totes elles ángul recte. **Isgonzado.**

ISGONCI. m. *Geom.* Lo que manca o té de més un ángul pera ésser recte. **Isgonce.**

ISIDOR. n. p. **Isidoro.**

ISIDRE. m. Nom propi d' home. **Isidro.**

ISIL. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de Urgell, part. jud. de Sort; és a la vora del Noguera Pallaresa y té 574 hab.

ISLA. f. ILLA. || *Met.* Edifici o conjunt de cases voltat de carrers per totes parts. **Manzana, isla.**

ISLÁM. m. La relligió de Maoma. **Islám.**

ISLAMISME. m. Conjunt de dogmes o preceptes morals que constitueixen la relligió de Maoma. **Islamismo.**

ISLANDÈS. s. y adj. Natural y propi d' Islandia, illa septentrional d' Europa. **Islandés.**

ISLÁNDICH, CA. adj. Pertanyent a Islandia. **Islándico.**

ISLAR. v. a. AISLAR.

ISLAT, DA. p. p. AISLAT.

ISLENCH, CA. adj. y

ISLENY, A. adj. Natural de y lo pertanyent a la illa. **Isleño.**

ISLETA. f. dim. ILLETA.

ISLOT. m. ILLOT.

ISMAELITES. adj. Pobles que descendeixen de Ismael, fill d' Abraám y d' Agar. **Ismaelitas, agarenos.**

ISO. Veu d' origen grech, qu' expressa idea de igualtat, entrant com a prefixe a la composició de moltes paraules técniques. || m. *Zool.* Insectes hemípters de la mena dels fulgorins, que 's trova a gaire bé totes les regions europees. **Iso.**

ISOBAFIA. fr. *Fís.* Estat d' un cos, que sols reflexa un sol color. **Isobafia.**

ISOBAROMÉTRICH, CA. adj. *Fís.* Lo que presenta les meteixes altures barométriques. **Isobarométrico.**

LÍNIES ISOBAROMÉTRIQUES. *Fís.* Traces imaginaries de la superficie del globus, que passen pèls llochs, en quins és la meteixa l' elevació barométrica.

ISÒBOL. *Geog.* Poble de la prov. de Girona, bisb. d' Urgell, part. jud. de Puigcerdá; és a la vora del Segre; té agregats els pobles d' All y Olopte y reuneixen entre 'ls tres 361 hab.

ISOBRIAT, DA. adj. *Bot.* Que creix per igual, d' un y del altre costat. **Isobriado.**

ISOCARDIA. f. *Zool.* Molusques lamelibranquis, familia dels ciprinits, ab crosta globulosa y cap punxagut. Se troven als mars calents y tebis, y fòssils també als terrenys secundaris y terciaris.

ISOCARP, PA. adj. *Bot.* Nom de les plantes en quines les divisions dels fruits y dels periantis son en igual nombre. **Isocarpo.**

ISOCÉNTRICH, CA. adj. *Fís.* Nom de les ulleres en quines poden atançarse a voluntat, per medi de cert mecanisme abdós crestalls. **Isocéntrico.**

ISOCÉTICH. adj. *Quím.* Aixís s' anomena al ácit produit a la saponificació del oli de euforbi. **Isocético.**

ISOCLINI, A. adj. Que té la meteixa inclinació que un'altra cosa. **Isoclino.**

ISOCRE. adj. De color uniforme. **Isocre.**

ISOCROMÁTICH, CA. adj. De color uniforme. **Isocromático.**

ISOCROMÍA. f. Imatge transparent, verniçada, ab verniç grassent, aplicanthi al seu dors ab capes dobles color al oli pera imitar la pintura. **Isocromía.**

ISÒCRON. adj. S' aplica als moviments que 's fan en igual temps. **Isócrono.**

ISOCRONISME. m. Condició del isòcron. **Isocronismo.**

ISODIMORFISME. m. *Quím.* Cas especial de dimorfisme, en quin una meteixa substancia crestallisa, baix dues formes. **Isodimorfismo.**

ISODINÁMICH, CA. adj. *Fís.* De igual força. **Isodinámico.**

LÍNIA ISODINÁMICA. *Fís.* Línia que passa pels punts de la terra, ont és la meteixa la força magnética.

ISOEDRICH, CA. adj. *Min.* De cares iguals. Isoédrico.

ISÓFIL. adj. *Bot.* Que té fulles iguals. Isófilo.

ISÔFON, A. adj. De veu igual. Isófono.

ISÒGON. adj. *Geom.* Se diu de les figures que tenen ánguls iguals. Isógono.

ISOGRAFÍA. f. Reproducció exacta de manuscrits y menes d' escriptura. Isografía.

ISOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la isografía. Isográfico.

ISOLAMENT. m. Soletat.

ISOLAR. v. a. Deixar sola una persona o cosa. Aislar.

ISOLAT, DA. adj. Aislado.

ISOLÈPIT. m. *Bot.* Genre de plantes de les escirpies, herbácies, que 's troven abuudoses en els diferents hemisferis. Isolépido.

ISOLUSINA. f. *Quím.* Substancia particular descoberta a l' arrel d' una mena de polígala. Isolusina.

ISÒMER. *Quím.* Aixís s' anomenen els cossos, que conservant la meteixa composició, ofereixen diferencies en la seua naturaleça y els seus caràcters. Isómero.

ISOMERIA. f. *Alg.* Operació que serveix pera deduir nna equació de les fraccions que se troven als seus termes. Isomeria.

ISOMÈRICH, CA. adj. Epítet dels cossos de propietats distintes, encara que siguin de igual composició. Isomérico.

ISOMERISME. m. Qualitat o estat dels cossos que son isomèrichs o isòmers. Isomerismo.

ISOMETRÍA. f. *Alg.* Modo de separar una igualació dels trencats, reduintlos a una denominació y multiplicant cada membre de la equació pel denominador comú. Isometría.

ISOMORF, A. adj. Qu' afecta la meteixa forma cristallina en les seues combinacions respecte a idèntiques proporcions atomístiques. Isomorfo.

Segell d' Isona

ISOMORFIA. f. Estat de lo isomorf. Isomorfia.

ISONA. *Geog.* Vila de la prov. de Lleida, bisb. de Urgell, part. jud. de Tremp; és a la vora de la riera de Gavet y té 1,376 habitants.

ISÒNOM. adj. *Fís.* Se diu dels cossos formats seguint una meteixa llei. || *Miner.* Aixís s' anomenen els crestalls, que tenen iguals la minvada de les vores y dels ánguls.

ISONOMÍA. f. *Fís.* Formació dels cossos seguint una meteixa llei. Isonomía. || *Min.* Conformitat en la manera de crestalliçarse, || *Pol.* Igualtat o be uniformitat de drets civils. Isonomía.

ISOPARAMÈTRICH, CA. adj. *Geom.* Se diu de dues o de moltes faces d' un meteix sistema d' eixs, quan son de igual volúm els seus parametres, diferentciantse tan sols en la seua direcció.

ISOPERÍMETRE. adj. Figures quins contorns tenen igual llargada. Isoperímetro.

ISOPÈTAL, LA. adj. *Bot.* Que té iguals els pètals. Isopétalo.

ISOPIR. m. *Min.* Silicat d' alúmina, ferro y cals de color de cendra fosch, matisat de roig pardusch. Isopiro.

ISÔSCELES. adj. *Geom.* Triángul que té dos costats iguals. Isósceles, equicruro.

ISOTERM. adj. y

ISOTERMAL. adj. D'igual temperatura. Isotermo.

ISOTERMIA. adj. Igualtat de temperatura. Isotermia.

ISQUEM, A. adj. *Med.* Que té la virtut d' aturar la circulació de la sanch. Isquemo.

ISQUEMIA. f. *Med.* Retenció o suspensió d'un fluix habitual de sanch. Isquemia.

ISQUIADELF, A. adj. *Med.* Monstre per isquiadelfia. Isquiadelfo.

ISQUIADELFIA. f. *Med.* Monstruositat de dos fetus units. Isquiadelfia.

ISQUIADÈLFICH, CA. adj. *Med.* Que presenta 'ls carácters de la isquiadelfia. Isquiadélfico.

ISQUIAGRIA. f. *Med.* Afecció poagrosa a la cadera. Isquiagria.

ISQUIAL. adj. *Med.* Referent al isquió. Isquial.

ISQUIÁTICH, CA. adj. *Med.* Referent al isquió. Isquiático.

ISQUIDROSIS. f. *Med.* Supressió del suor. Isquidrosis.

ISQUIOCELE. m. *Med.* Trencadura isquiática. Isquiocele.

ISQUIÓ. m. *Med.* Part inferior de les tres peces que composen l' os innominat dels nois. Isquión.

ISQUIÓPACH. m. *Med.* Monstre compost de dos individus units per la regió hipogástrica. Isquiópago.

ISQUIOPAGIA. f. *Med.* Unió de dos cossos pel hipogastri. Ispuiopagia.

ISRAELITA. adj. Natural de o pertanyent a Israel. Israelita.

¡ISSA! *Náut. expr.* Pera issar. ¡Iza! || *Met. expr.* Pera donar pressa. Vamos, pronto.

ISSABARRE. *Geog.* Poble del antich Pallars, prov. de Lleida, part. jud. de Sort; té 200 hab.

ISSAR. v. a. *Náut.* Atrissar, pujar amunt algún pes. Izar.

ISSAR ELS GOSSOS fr. ABORDAR.

ISTME. m. Llengua de terra entre dos mars, que uneix una península al continent. Istmo.

ÍSTMICH, CA. adj. Pertanyent al istme. Ístmico.

ISTMITIS. f. *Med.* Inflamació del vel del paladar. Istmitis.

ITACÔNICH, CA. adj. *Quím.* Calificatiu d' un ácit produit per la descomposició del ácit cítrich a una alta temperatura. Itacónico.

ITALIÁ, NA. adj. Natural d' Italia. Italiano. || Lo pertanyent a aquesta nació d' Europa. Italiano.

ITALIANISACIÒ. f. Acció y efecte d' italianisar. Italianización.

ITALIANISAR. v. a. Donar cert aire o aparença d' italiá. Italianizar. || Fer adoptar les maneres italianes. Italianizar. || v. r. Adoptar l' accent italiá. Italianizarse.

ITALIANISME. m. Locució propia del idioma italiá. Italianismo.

ITÁLICH, CA. adj. Natural de y lo pertanyent a Itálica, fundada per Escipió ont hi há avui Santiponce. Itálico.

ÍTALO-GÔTICH, CA. adj. Calificació de la escriptura itálica modificada pels goths. Italo-gótico.

ITEM. Veu presa del llatí pera distingir els capítols o apartats d'un escrit. Item, más, también, asimismo.

ITERABLE. adj. Lo qu' és capáç de repetirse. Iterable.

ITERACIÓ. t. Acte y efecte de repetir. Iteración.

ITERAR. v. a. *Ant.* Reiterar, repetir. Iterar.

ITERAT, DA. p. p. Iterado.

ITERBITA. f. *Min.* Nom d' un silicat d' itria. Iterbita.

ITINERARI. adj. Pertanyent als camins. **Itinerario.** || m. Descripció d' un viatge, y també 'l lloch dels pobles y camins per ont s' ha de viatjar. **Itinerario.**

ITIRICIA. f. *Med.* FEL SOBREIXIT.

ITRIA. f. *Quim.* Óxit d' itri. **Itria.**

ITRÍFER, A. adj. *Min.* Se diu de les substancies minerals que contenen accidentalment alguna quantitat d' itria. **Itrífero.**

ITROCERITA. f. *Min.* Varietat de fluorur d' itri. **Itrocerita.**

ITROCOLUMBITA. f. *Min.* Tantalat d' itria. **Itrocolumbita.**

ITROILMENITA. f. *Min.* Substancia frágil, en quina composicíó hi entren l' ácit ilmènich y 'l titánich, l' itria, 'ls òxits de ceri, lantán, ferro, urá y manganés, la cals y una petita quantitat d' aigua. **Itroilmenita.**

ITROTANTALITA. f. *Min.* ITROCOLUMBITA.

ITTNERITA. f. *Min.* Silicat hidratat y alcalí de alúmina. **Ittnerita.**

IUR. m. *Ant.* Dret. poder. Temps del verb jurar.

IURADA. f. *Ant.* Jurament, fermesa, promesa.

IVA MOSCADA. *Bot.* ALMESCAT. || IVETA.

IVERN. m. *Ant.* HIVERN.

MITG DEL IVERN. fr. *Ant.* El temps de més cruesa del any.

IVERNAL. adj. *Ant.* Cosa del hivern, lloch ont al hivern permaneixen els remats.

IVERNAR. v. s. *Ant.* Sejornar al hivern a un lloch determinat.

IVORI. m. Marfil.

IXART (Joseph). *Biog.* (Vegis YXART, Joseph).

IXODI. m. *Zool.* Aracnit del ordre dels ácarits, compost de moltes menes parasites dels animals domèstichs. **Ixodo.**

Ixodi

IXORA. f. *Bot.* Plantes dicotiledonies de la familia de les rojacies, ab flors complertes, monopètales y regulars. **Ixora.**

IZCHACQ (Ben Ruben). *Biog.* Pintor jueu famós, natural de Barcelona. Vivía al sigle XI y escrigué notables obres en hebreu, les quals foren publicades a Venecia al sigle XVII.

IZQUIERDO Y CAPDEVILA (Fra Joan). *Biog.* Relligiós, famós predicador y escriptor apologétich, natural de Camprodón. Va morir als començos del sigle XIX.

J

J. Aquesta lletra 's produeix tenint la boca un poch oberta, separats els llavis, molt aderida la llengua als maxilars superiors a la part lateral y mitja y 'l vel del paladar alçat. En tal disposició al sortir l' aire sonor resulta la *j* a causa d' una mena de frech que porta ressonancia al despendre's la llengua.

J. f. El signe tipográfich ab que 's representa. **J.** || La meteixa en metall pera gravarla. **J.** || Planxeta de llauna, llautó, cartró, etc., pera estampar aqueixa lletra. **J.** || En les inscripcions se confón a voltes ab la **I.** || Abreviatura de Jesús en J. C., *Jesucrist*, y J. M. J., *Jesús, María, Joseph.* || Abreviatura de Joan, en J. B., *Joan Batista.*

JA. adv. t. Pera denotar temps passat. **Ya.** || Temps present, fent relació al passat, còm: *ja ho entench.* **Ya.** || Denota temps futur, còm: *ja'n parlarèm.* **Ya.** || Luego, immediatament, còm: *ja vinch.* **Ya.** || Conjuncció que s' usa repetida en dues o més oracions o membres, còm: *ja és d' una opinió, ja d' una altra.* **Ya.** || interj. Pera denotar que 'ns recordem d' alguna cosa. **Ya.** || interj. De despreci ab que donèm a entendre que no fem cas o no creyem lo que ens diuhen. **Ya.** || S' usa pera concedir o apoiar lo que 'ns diuen, còm: *ja's veu.* **Ya, es claro.** || Indica recordarse d' alguna cosa. **Ya, sí.** || interj. De despreci. **Ya.** || Pera concedir o apoiar. **Ya.** || Partícula supositiva. **Ya, sea así.**

JA AVUI SE SON ACAVATS MOS CONTENTS. fr. Fá alusió a les impressions sofertes per causa d' una forta pena o contrarietat. *Se agotaron mis satisfacciones, mi bien, mi gozo, etc.*

JA DESDE MINYÓ. *Expr.* Referintse a condició, geni o aptituts distintives d' algún subgecte. *Desde joven, desde niño.*

JA ESTONA HA. *Expr.* Se refereix a un fet esdevingut. *Hace rato.*

JA HE ACAVAT EL NEGOCI. *Expr.* Denota haver arrivat al fí o conclusió d' alguna cosa. *He terminado el asunto.*

¡JA, JA! interj. Que té diferents usos, però sempre indicant que no 's creu o 's posa en dupte lo que un altre diu; no obstant de que cada significació podría tindre varis sinònims, en castellá 's tradueix generalment: *¡Ya, ya!*

¡JA, JA, JA! interj. Ab que 's representa la rialla. *¡Ja, ja, ja!*

JA L' HA DEIXAT LA FEBRE. *Expr.* Referintse en son recte sentit a la millora d' un malalt, o al haverse sosegat alguna persona o cosa. *Le pasó la calentura; cedió la fiebre.*

JA QUANT. *Expr.* Pera refermar en sentit afirmatiu. *Cuando.*

JA QUE. *Expr.* En suposició. *Ya que, puesto que, supuesto que.*

JA QUE NO SÍA AIXÒ, AL MANCO SERÁ ALLÓ. *Expr.* En son sentit recte, pera definir un fet, una cosa etc. *Si no fuera uno, será otro.*

JA VULL ACAVAR PERA NO ÉSSER MÉS LLARCH. *Expr.* Pera denotar que vol acavarse una relació, un discurs, un escrit. *Voy á terminar.*

JABALAMBRE (Serra de). *Orog.* Serra que hi há entre la prov. de Valencia y la de Terol.

JABALÍ. m. *Mot castellanisat.* (V. PORCH SENGLAR).

JABARDEJAR. v. a. Fer les abelles la segona cría.

JABART. m. La segona cría que fan les abelles.

JACARILLA. *Geog.* Vileta de la prov. d' Alacant, part. jud. y bisb. de Oriola; és a la vora del riu Segura y té 624 hab.

JACAS (Armengol). *Biog.* Relligiós distingit. Nat a Barcelona; mort a Manila (Filipines) l' any 1897. Primer prefecte del actual colegi de la Companyía de Jesús a Barcelona; fundador del Apostolat de la Oració a Catalunya; predicador eloqüent; missioner zelós y actiu.

— (LLEONART). *Biog.* Escriptor y metge, probablement fill d' Empuries, qui a mitjans del sígle XVI publicava bastantes obres de medicina. Va traduir al llatí dos llibres de Galeni *(De præcognitione,* 1540, y *De purgatione,* 1542). D' obres seues originals, també llatines, va publicarne a Venecia (1533), a Basilea (1563 y 1564), a Pisa (1615), ademés d' altres estampades en els anys 1537 y 1552.

JACCÍ. m. *Ant.* JACINTO. || Pedra preciosa. **Jacinto.**

JACETANS. m. pl. s. y adj. Habitants d' Espanya dels encontorns de Jaca, segons la geografía antiga. **Jacetanos.**

JACH. f. *Ter.* A Ibiça, a Urgell y a altres indrets de la prov. de Lleida se diu aixís del gech. **Chaqueta.**

JACINA. f Barbacana de les teulades.

JACINT. m. *Ant.* JACINTO.

JACINTINA. f. *Min.* Pedra fina pareguda al jacinto. **Jacintina.**

JACINTINI, A. adj. Análech al jacinto. **Jacintíneo.** || Propi del meteix. **Jacintino.**

JACINTO. m. *Min.* Nòm de tres menes de pedres fines: una de color de taronja, altra de girassol y altra de poncém. **Jacinto.** || *Bot.* Planta de cabeça, que fa les flors purpuries, blaves o blanques. **Jacinto.** || JUNQUILLO. || m. Nòm propi d' home. **Jacinto.**

Jacinto

JACME. m. *Ant.* JAUME.

JACO. *Ant.* GIPÓ. || **Jubón.** || *Ter. vulg.* Cops, un fart de llenya. **Golpear con fuerza.**

JACOB. n. p. JAUME.

JACOB (Ben Machir ben Tibbon). *Biog.* Astròlech y filosoph jueu que va néixer a Montpeller a les mitjanies del sigle XIII. Va estudiar a Lund, habitant a Sivilla y a Còrdova. Va traduir al hebreu al-

gunes obres del alarb, tractant d' astronomía y de matemàtiques.

JACOBÍ, NA. adj. Nom ab que 's desígna als partidaris de Robespierre tractant de la revolució francesa, y també als republicans unitaris.

JACOLÍ. m. Vi agrós.

JACOMART (o bé Jaume el valenciá). *Biog.* Pintor reial valenciá, de mitjans del sigle XV. Sembla haver estat el primer artista que va pintar al oli a Valencia. Alfons V, volguent que no més pintés per ell, va obligarlo a passar a Nápols (1442), ont, per ordre del rei, va retocar tres testes del quadro *La adoració dels Reis*, obra d' un artista alemany, a fí de retratar'hi a Alfons V y a dos cavallers de la cort reial. Son ben escasses les noticies que 's tenen de aquest artista notable. Un quadro d' ell guardat en el Museu de Venecia y altre que hi ha en el de Berlín están firmats: *Jaume valenciá.*

JÁCOME (Mestre). *Biog.* Savi navegant mallorquí. Vivía entre les derreríes del sigle XIV y principis del XV. Era tan entès en fer cartes de navegar y aparells de la ciencia náutica, que l' infant Enrich de Portugal se l' endugué a practicar l' ensenyança en la Academia de Sagres, envers l' any 1415.

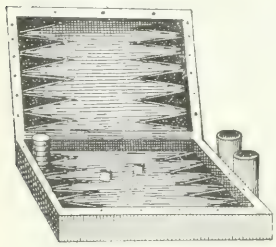

Joch de Jacquet

JACONÁS. f. Teixit fí de cotó, blanch o estampat, que a mitjans del sigle XIX s' usava molt pera trajos y roba d' us.

JACQUET. m. Joch de daus que se juga en dues taules, formant caixa, essent els *tantos* les fitxes de les dames que van ab el joch de jacquet. **Jacquet.**

JACTANCIA. f. Vanitat, vanagloria. **Jactancia.** || Alabança propia, presumpció. **Jactancia.**

JACTANCIÓS, A. adj. Arrogant, orgullós, presumptuós. **Jactancioso, fanfarrón.**

JACTARSE. v. r. Vanagloriarse. **Jactarse.**

JACULATORI, A. adj. Breu y fervorós. **Jaculatorio.**

JACULATORIA. f. Oració breu y fervorosa. **Jaculatoria.**

JADE. m. *Miner.* Mena de feldespat; pedra dura, verda o blanquinosa ab visos morats; és un compost de sílex, cals, potassa, sosa y òxit de ferro. **Jade.**

JADILLAR. *Ter. Aranés.* Afemar ab el bestiar.

JAENT. m. La inclinació que prenen les persones o animals al jaure o bé les coses immaterials. **Hábito.**

AGAFAR O PENDRE 'L JAENT. fr. Aplanarse, posarse en regla. *Amoldarse.*

JAFER (Guillem). *Biog.* Home de lleis, valenciá, molt famós, que vivía en el sigle XIV y principis del XV. Jurat de Valencia durant els anys 1388 y 1395. La ciutat va delegarlo pera representarla en les Corts de Montçó de l' any 1388. Era senyor del llogaret d' Alfara, que 's va vendre a Bonifaci Ferrer, germá de Sant Vicents, per trenta cinch mil sous. En Jafer va escriure, en colaboració d' Arnau Joan, lletrat de renòm, la obra: *Lectura solemnis super Foros Regni Valentiæ, Jacobi et Alphonsi Regum*, etcètera.

JAFRA. *Geog.* Poblet del dist. munpal. d' Olivella, prov. de Barcelona.

JAFRE. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del riu Ter y té 493 hab.

JAFUDA (R.) *Biog.* Escriptor jueu, famós, natural de Barcelona. És autor d' una traducció catalana, feta per ordre del rei En Jaume d' Aragó, sobre máximes y sentencies dels grans filosophs, extretes dels llibres serraíns. Era fill del savi Levi Barzili. Son nòm se trova ortografiat també *Jehudah.*

JAGUAR. m. *Zool.* Fera carnívora del genre gat. Jaguar.

JAIENT. m. *Ter. Blanes.* Peça pera apoiar les taules superiors a les naus.

JALANCE. *Geog.* Vila de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Ayora; és a la vora del riu Júcar y té 2,114 hab.

JALÓN. *Geog.* Vila de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Denia; és a la vora del riu Gorgoso o Jalón y té 2,974 hab. || — (RIU). *Hidrog.* Riu de la prov. d' Alacant. V. GORGOSO.

JAMANCI, A. adj. Famolench, descamisat. **Hombrón, descamisado.** || Bullanguer. **Bullanguero.** || Nom que s' apropiava als revolucionaris centralistes de l' any 1843.

JAMANCIA. *Hist.* Revolta començada a Barcelona el 2 de Septembre de 1843, pêls partidaris de la Junta Central. Les tropes del govern posaren siti a Barcelona, realisantse proeses de valor pêls sitiats, entre quines cal recordar les defenses del baluart del Mitgdía y l' atach de la Ciutadela. El 19 de Novembre va rendirse la plaça al general Sanz, que va entrar a Barcelona ab l' exèrcit el día 20 del meteix mes.

JAMAY. adv. t. MAY.

JAMBA. f. *Vulg.* Cama, dientse especialment quan se tracta d' una caminada llarga. || Dona aixerida. || Bromejar.

JÁMBICH. m. Peu de vers llatí. **Yámbico.**

JAMÉ. *Bot.* Varietat de llessamí conreuat.

JAMÉS. adv. t. MAY.

JAMESONITA. f. *Min.* Sulfat d' antimoni y de plom. **Jamesonita.**

JAMMAR (Joan Pau). *Biog.* Home de lleis. Natural de Barcelona; vivía en la primera meitat del sigle XVII. Va exercir setse anys la cátedra de dret a Barcelona. Era aixís meteix assessor de la ciutat, conciliari regi y jutge assessor general de Catalunya. Mes, va perdre tots aquestos cárrechs en la guerra del any 1640, per haverse fet partidari de la causa castellana. El rei Felip IV, va retornarli els oficis aquells en l' any 1652. Existeixen fetes d' ell y estampades, tres obres llatines de jurisprudencia catalana.

JAN. n. p. Nom vulgar de Joan. **Juan.**

ÉSSER UN BON JAN. fr. Ésser pacífich, ésser de bona pasta. *Ser un buen Juan ó un Juan de buena alma.*

JANA (La). *Geog.* Vila de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, part jud. de Sant Mateu; és a la vora del riu de Benicarló y té 2,326 hab.

JANER. m. El primer mes del any. **Enero.**

AL JANER CADA OVELLA AB SON CORDER, SI NO A LA TRIPA, AL BRAGUER. *Ref. En Enero cada oveja con su cordero.*

AIGUA AL JANER, TOT L' ANY VA BÉ. *Ref. Agua de Enero todo el año tiene tempero.*

AIGUA DE JANER, OMPLE BOTES Y GRANER. *Ref. Agua de Enero, cada gota vale un dinero.*

JANER MULLAT, BÓ PÊL CAMP, MAL PÊL REMAT. *Ref.* S' entèn en sentit directe. *Enero mojado, bueno para el trigo, malo para el ganado.*

EL MES DE JANER ÉS COM EL BON CAVALLER. *Ref.* Vol dir que no fá variacions, que tal com comença acava. *Enero es como buen caballero.*

MENTRES EL JANER PASSA, DEIXA LA CAÇA *Ref. En Enero, ni galgo lebrero ni halcón perdiguero*

NO HI HÁ BON JANER QUE NO DEIXI LES BOTES PLENES PÊL FEBRER. *Ref.* AIGUA AL JANER, etc.

PLUJA PÊL JANER, BLAT A LA SITJA Y VÍ AL CELLER. *Ref.* AIGUA DE JANER, etc.

TRONS PÊL JANER, DESEMBRAÇA 'L GRANER. *Ref.* Pera ficar 'hi la nova cullita, que será bona. *Si truena en Enero, apontona el granero; si en Enero oyes tronar, ensancha el granero y agranda el pajar.*

JANER (Francesch). *Biog.* Artista catalá. Mestre fuster veí de Barcelona en el primer ters del sigle XV. Ell y un altre mestre fuster, de nom Llorenç Rexach, varen obrar les magnífiques cadires del chor, al mitg de la iglesia de Sta. María del Mar, a Barcelona, en l' any 1424.

— (FLORENCI). *Biog.* Escriptor molt erudit. Nat a Barcelona l' any 1831; mort en 1877. Va fer la carrera de lleis; era oficial del Consell Reial, del Ministeri de la Governació y pertanyía al Cos d' Arxivers, Bibliotecaris y Antiquaris. És autor de molts estudis històrichs y de monografíes, sobressurtint per sa importancia les dues obres: *Condición social de los moriscos en España, causas de su expulsión y consecuencias que ésta produjo en el orden económico y político* (Madrid, 1857); *Exámen de los sucesos y circunstancias que motivaron el Compromiso de Caspe y juicio crítico,* etc., etc. (Madrid, 1855). Ademés va dirigir la gran *Biblioteca de Autores españoles* d' en Rivadeneyra.

— (JAUME). *Biog.* Escriptor luliá y relligiós, de finals del sigle XV y principis del XVI. Era monjo de Santes Creus. Va ensenyar l' art luliá en les Universitats de Lleida, Barcelona y Valencia, aixís com també a Sivilla, per privilegi del rei Ferrán *el Catòlich.* L' any 1506 va fer estampar l' *Ars Metaphisicale.* És autor de la importantíssima obra llatina: *Tractatus de ordine naturæ,* etc., etc. (Valencia, 1506).

— (N). *Biog.* Esculptor mallorquí del sigle XVI. De jovenet se l' endugué a Valencia el P. Antist, executant allá, en 1586, el St. Crist de la capella del Privilegi, en els predicadors d' aquella ciutat. En 1584 havía travallat altre St. Crist, en tamany natural, que 's guarda a Mallorca y está firmat del artista.

— Y BERTRAN (FELIU). *Biog.* Metge y excelent escriptor catalá. Nat a Vilafranca del Penadès l' any 1781; mort en 1865. Catedrátich de la Universitat de Cervera (1807); després en la de Barcelona, fins l' any 1847, que, tenint ja fama, va ésser 'ho en la de Madrit; havent format part del Consell d' Instrucció pública desde 'l 1848. Va exercir la ensenyança durant cinquanta cinch anys. Va escriure una xeixantena de travalls, haventne publicats uns quaranta, essent memorables. *Elogio histórico del doctor Francisco Bahy; Idea de una bibliografía crítico-médica* (1841); *De los viajes médicos* (1844); *Vindicación de la filosofía española en el siglo* XVI y un complement de la meteixa tractant de la familia dels Salvadors; *Tratado elemental completo de moral médica* (1847); *Memoria sobre el eclecticismo filosófico y literario* (1846); *Tratado general y particular de las calenturas* (1861); *Unidad nativa del género humano* (1864); etc.

JANERU. *Vulg.* Nom que a molts pobles de la costa de llevant, s' apropia a la capital del Brasil y a les procedencies d' aquell estat americá.

JANET. n. p. Diminutiu de Jan. **Juanito.**

JANÍA. f. *Min.* Mena de coralina. **Janía.**

JANICEFALIA. f. *Med.* Monstruositat del janiceps. **Janicefalia.**

JANICEPS. m. *Med.* Monstre que té dos caps ab dues cares oposades. **Janiceps.**

JANOÉ (Bartomeu). *Biog.* Heretge y escriptor mallorquí del sigle XIV. Envers l' any 1360 donava a coneixer sos escrits, *De adventu Antichristi,* en els quals seguía les petjades d' Arnau de Vilanova, ensenyant que l' Anticrist y sos deixebles apareixerien el día de Pasqua granada del any 1360; acavantse desde aleshores el sacrifici de la missa y tot altra cerimonia ecclesiástica; que 'ls fidels pervertits per l' Anticrist mai més se convertiríen, portant una marca en la má o en el front, qu' ell los hi estamparía. Els escrits d' en Janoé varen ésser reprovats a Barcelona per l' inquisidor Eymerich; haventsen retractat son autor.

JANOT. n. p. Diminutiu despectiu de Jan. **Juanillo.** || Apocat, mitj tonto. **Juandamas.**

JANSENISME. m. Doctrina o secta de Janseni, que consisteix en interpretar les opinions de Sant Agustí, establint la predestinació. **Jansenismo.**

JANSENISTA. m. Qui segueix la doctrina de Janseni, bisbe d' Ipre. **Jansenista.**

JANSENÍSTICH, CA. adj. Pertanyent als jansenistes o al jansenisme. **Jansenístico.**

JANTAT. m. *Quím.* Sal produida per la combinació del ácit jántich ab una base. **Jantato.**

JÁNTICH. adj. *Quím.* Denominació d' un ácit que té la propietat de fer precipitar moltes sals en groch. **Jántico.**

JANTINA. f. Materia que hi ha a la gransa y és la que li dona 'l color vermell. **Jantina.**

JANTITA. f. *Min.* Mineral de color groch un poch verdós, que 's composa de sílice, alúmina, sal, magnesia y òxit de ferro. **Jantita.**

JANTOCÓN. m. *Min.* Sulfur de plata y arsènich que cristallisa en lámines exagonals molt primes y en cristalls petits. **Jantocón.**

JANTOFILLITA. f. *Min.* Varietat de seibertita. **Jantofillita.**

JANTOPICRINA. f. *Quím.* Substancia cristallisable que s' obté de la escorça d' una planta del genre xantòxil. **Jantopicrina.**

JAPERUT. m. *Ter. ibicench.* Geperut. **Jorobado.**

JAPONÈS, A. adj. Natural de y lo pertanyent al Japó, imperi de l' Asia. **Japonés, japonense, japón.**

JAPÓNICH, CA. adj. Calificació d' un cos ácit polsós, negre, que 's disol ab aigua bullenta y 's deposíta pêl refredament del líquit. **Japónico.**

JAQUE. interj. Al joch d' escachs, és la veu ab que s' avisa al rei qu' está ferit, pera que mudi de lloch y 's lliuri del mate. **Jaque; jaque y mate.**

JAQUEJADOR, A. s. y adj. Qui jaqueja o lo que jaqueja. **Jaqueador.**

JAQUEJAR. v. a. Donar jaque jugant als escachs. **Jaquear.**

JAQUIR. v. a. *Ant.* DEIXAR, LLENÇAR. || PENETRAR.

JAQUIT, DA. p. p. DEIXAT, DESAMPARAT.

JAQUOTOT (Joaquím). *Biog.* Metge y poeta festiu mallorquí. Nat a Palma. Ha estat, en la illa, un dels metges més acreditats. Havent enviudat y tenint fills, va ferse capellá. Finíen sos díes pêl Febrer del any 1813. Ademés de les seues poesíes festives, és autor d' alguns estudis de medicina, entre els quals hi ha una *Breve instrucción del modo y medios de socorrer á los muertos aparentes que se llaman asphíticos* (Palma, 1779) feta en colaboració dels doctors Llabrés y Evinent, escrita en mallorquí y en castellá. Va reproduirse a Murcia.

JARACO. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Gandía; és prop del mar, té estació de F.-C. y 1,456 hab.

JARAFUEL. *Geog.* Vila de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Ayora; és a la vora de la riera de la Laguna y té 2,174 hab.

JARDÍ. m. Hort de recreu. **Verjel, jardín.** || Lloch comú o necessaria de les embarcacions. **Jardín.** || *Met.* Cosa deliciosa y hermosa a la vista. **Jardín.** || Cosa de diferents colors. **Jardín.**

JARDINATGE. m. Art de conreuar els jardins. **Jardinería.**

JARDINER, A. m. Qui cuida algún jardí. **Jardinero.**

JARDINERA. f. Carruatge de quatre rodes y quatre assentos, lleuger, descobert, y quina caixa és feta de jonchs. **Jardinera.**

JARDINERÍA. f. JARDINATGE.

JARDINET. m. dim. **Jardinito, illo.**

JARRA. f. Gerra.

JARRET. m. Pomell de flors.

JAS. m. Llit o altra cosa demunt de la que s' hi dorm. **Yacija.** || Fullaraca que 's recull al bosch pera que hi geguin els animals y 's converteixi en fems. **Cama.** || Paratge ont solen jaure els animals. **Cama.** || Senyal que deixa sobre la terra lo que hi há estat algún temps. **Jacilla.** || PENCA. || *Expr. fam. ter.* Ab la que 's diu a algú que prengui lo que se li dona. **Toma.** || *Ter. Moyá.* JAS DEL GARRÍ. Lloch ont reposen els porchs.

Jas de pastor als Pirineus

JAS DE PASTOR. Barraca ont se queden els pastors y els excursionistes als Pirineus.

FER EL JAS. fr. *Met.* Disposar les coses industriosament pera conseguír algún fí. *Mullir, hacer la cama.*

PREPARAR EL JAS. fr. *Met.* y *fam.* FER EL JAS.

JASER. v. a. JEURE.

JASIONA. *Bot.* Plantes campanulacies.

JASPACAT. m. *Min.* Pedra preciosa composta de jaspi vert y d' ágata. **Jaspacato.**

JASPE. m. Pedra preciosa de diferents colors, que admet un puliment y llustre hermosíssim. **Jaspe.**

JASPEAR. v. a. y

JASPEJAR. v. a. Pintar imitant els colors del jaspe. **Jaspear.**

JASPEJAT, DA. p. p. y adj. **Jaspeado.**

JASPI. m. **Jaspe.**

Jasiona

JASSER. *Bot.* V. PALMERA.

JÁSSERA. f. *Arq.* La viga travessera que n'aguanta d' altres de més petites. **Jácera, solera.**

JASSUT. adj. Pres.

JÁTIVA. *Geog.* Vegis XATIVA.

JATROFAT. m. *Quím.* Combinació del ácit jatròfich ab una base. **Jatrofato.**

JATROFI. m. *Bot.* Planta de la fam. de les euforbiacies. **Jatrofo.**

JATRÒFICH, CA. adj. Calificatiu d' un ácit tret de la llevor del jatrofi. **Jatrófico.**

JATSESÍA. conj. *Ant.* y

JATSÍA. conj. *Ant.* Encara que, no obstant. **No obstante, aunque, como sea, caso que.**

JATSÍA QUE. *Expr.* Posat que. *Ya sea que.*

JAUD. *Geog.* Caseriu del terme d' Elda, prov. de Alacant.

JAUFRE. m. Nom propi d' home. **Jofre.**

JAUMANDREU (Eudalt). *Biog.* Sacerdot catalá de la primera meitat del sigle XIX. Autor del primer tractat d' economia política original fet a Espanya. *Curso elemental de economía política con aplicación á la legislación económica de España,* dos vol. 4t. Barcelona 1836 y *Rudimentos de economía política,* Barcelona 1836). A Barcelona va ésser mestre d'aquesta assignatura en les escoles de la Junta de Comers, guanyant fama y treient bons deixebles. En la meteixa institució va encarregarse de les *classes de Constitució* (1820), donchs sentía entussiasme per la política lliberal. Queden molts escrits d' ell interessants al país, al dret y a la historia.

— (JOAN). *Biog.* Il-llustrat y entussiasta defensor del travall nacional, que va ésser una de les figures remarcables de la Junta de fábriques de Catalunya a les mitjaníes del sigle XIX y fundador del *Institut industrial,* a quina corporació va prestar serveis rellevants. Ell va organisar l' exposició de Barcelona en 1850, prestant sempre les seues energíes a tots els propósits que a l' esclat de la producció catalana se referissen. Va ocupar cárrechs importants, desempenyantlos ab marcat desinterés, sempre mogut del lloable y patriótich desitx d' afavorir el desvetllament de la propia industria.

JAUME. m. Nom propi d' home. **Santiago, Jaime.**

JAUME I D' ARAGÓ (el Conqueridor). *Biog.* Fill de Pere I de Catalunya y de la reina María. Nat a Montpeller l' any 1208; mort a Valencia en 1276. Orfe de pare als cinch anys, reclós dos anys y mitg al castell de Monçó, resistint un siti, víctima d' intrigues dels nobles y d' envejes dels parents, va començar a regir l' any 1216, tenint de manifestar en sa infantesa la intelligencia y el braó que caracterisaren sa llarga y atrafegada vida. Casat l' any 1221 ab Leonor de Castella, en 1229 conquistava el regne de Mallorca ab un estol de divuit mil homes; l' any 1238 reconquistava Valencia, dominant en tot son regne. Y pera tenir l' enemich lluny de fronteres, en 1266 conquistava el regne de Murcia, entregantlo a Castella pera que 'l conservés. Al any següent se embarcava ab vint mil homes pera conquistar la Terra Santa; emprò una tempestat desfeta, de llarga durada, li privá de seguir navegant. Va intervindre en la guerra sostinguda pél rei de França y el comte de Foix. Ajudant al rei de Feç va apoderarse de la plaça de Ceuta, cremant les naus que hi havía en el port. Va guanyar trenta batalles campals y fundá dues mil iglesies. En el Concili de Lyó (1274) va tindre una entrada solemne, havent setial al costat dret del papa Gregori. En Jaume I és el més gran rei del mon; en ell se resumeixen els ideals del sigle XIII. La seua política traspúa en aquestos mots: *Deu estima als reis qu' estimen als seus pobles.* Llegislador traçut y gran, va fer obra d' alta trascendencia, d' una part afavorint la riquesa del pais fomentant el comers y navegació, y d' altra part donant llivertats a viles y pobles, sustrayentlos de les urpes del poder feudal, quines ales va saber tallar. És en Jaume I qui va fundar la memorable institució anomenada Consell de Cent, que regía a Barcelona (1257) que bastaría a fer la gloria d' un regnat. En son

Segell reial gran, usat per En Jaume 1er d'Aragó després de la conquista de Mallorca y de Valencia.
Cara: (D'un document del arxiu municipal de Barcelona 1267).
Revers: (Segons documents del monastir de Poblet, servats al arxiu nacional histórích de Madrit).

temps va pendre cos el *Llibre del Consolat de Mar*, que durant molts sigles ha servit de patró pera fer les lleis marítimes del mon civilisat. Y aleshores també, ab l' esperit democrátich d' aquell rei, apareixíen les institucions gremials. Va fer moltíssim en pro de la cultura catalana. En els *Furs de Valencia*, en son *Llibre de la Saviesa* y en el *Comentari* o Crònica de sa propia vida dignificava a la llengua nadiua que aleshores va deixar la tutela del provençal en la poesía, y además va alternar ab certa preferencia, ab la llatina en la documentació oficial. Va montar estudis qu' escampaven el saver per sos dominis y en aquets hi floriren savis còm Arnau de Vilanova y Ramon Llull. Arrodoneix la gran figura del rei En Jaume, la fundació de la ordre de Nostra Senyora de la Mercè (1228), deguda a n' ell, a Sant Ramon de Penyafort y a Sant Pere Nolasch, pera redimir catius; donchs aleshores y durant algunes centuries les costes eran presa dels corsaris y la navegació sempre corría perill d' esserne víctima, enduientsen a Moreria cristians presoners. La hermosa figura d' aquell rei, segons En Desclot, que la descriu, corresponía del tot a un ideal llegendari. La mort va sorpèndrel a Valencia, quan pensava retirarse al monastir de Poblet. Avui jau son cos en la sèu de Tarragona.

— II D' ARAGÓ *(el Just)*. *Biog.* Fill d' En Pere III de Aragó y net del gran rei En Jaume I. Nat envers l'any 1260; mort en 1327. Per testament de son pare va ésser rei de Sicilia (1286 al 1291). Emprò havent mort son germá Alfons II sense deixar hereu, la corona d' Aragó va passar a En Jaume de Sicilia, quedant en aquell regne sa mare Na Constança y son germá Frederich, proclamat rei pels sicilians, en 1295. Un any després el rei d' Aragó aliat ab Alonso de La Cerda destronava a Ferrán IV de Castella, y afegía el regne de Murcia a sos dominis. En 1298, de acort ab el Sant Pare anava a destronar a son germá Frederich de Sicilia, abandonant la empresa al saver que 'l Pontifix afavoría els drets de Ferrán IV de Castella, ab qui l' any 1306 feia concordia En Jaume, partintse el regne de Murcia. En 1323, valguentse de son fill Alfons, s' apoderava de Còrcega y Sardenya, sometentles en 1326, després de lluitar encarniçadament. Apart de les guerres, En Jaume II va revisar, ab esperit práctich y justicier, les lleis del país, posantles d' acort ab les necessitats del temps. Va protegir al comers, fent tractats ab prínceps de l' Africa y de l' Asia. Va encoratjar les ciencies y les lletres. L' any 1300 portava a terme la fundació de la Universitat de Lleida, tot seguit tan famosa. Va tindre quatre mullers: Isabel de Castella, Blanca de Nápols, María de Xipre y finalment Na Elisenda de Moncada. Unicament hagué fills de la segona, que foren: Jaume, Alfons, Joan, Pere, Ramón, Berenguer, María, Constança, Isabel, Blanca y Violant.

Jaume II d' Aragó. (Copia d' un rétol genealógich del monastir de Poblet, servat al Museu arqueológich de Tarragona).

— II *(rei de Mallorca)*. *Biog.* Fill segon d' En Jaume I y de la reina Violant d' Hungría. Nat a Montpeller l' any 1243; mort a Palma en 1311. Fundador de la vila de Felanitx. Heretá de son pare el regne de Mallorca, ab ses illes, els comtats del Rosselló y la Cerdanya y el senyoriu de Montpeller (27 Juliol 1276). Casat ab Esclaramunda de Foix. Mort son pare, l' ambició de son germá Pere II de Catalunya va obligar al de Mallorca a reconeixers feudatari dels reis d' Aragó per ell y sos successors. Devant del perill de la invasió francesa En Pere tement la amistat de son germá ab el rei de França, demanava ajuda a En Jaume. Y còm aquest no 's decidía, aquell va eixir de Lleida arrivant sobtadament a Perpinyá, ont En Jaume de Mallorca estava malalt. Va fer presoners a la reina, als infants y als principals personatges, apoderantse del tresor y obligant al rei de Mallorca a entregarli totes les forces y castells del Rosselló pera qu' En Pere II pogués defensarse del francès. A la nit el rei Jaume fugía sol per un camí soterrani, havent ajudat després al rei Felip III de França en la guerra contra son germá; acavada la qual el rei d' Aragó va decidir apoderarse dels estats d' En Jaume II. Havent mort En Pere II en aqueixa ocasió (1285), son fill n' Alfons s' apoderá de Palma, proclamantse rei de Mallorca. En Jaume va conservar la Cerdanya, el Rosselló y demés comarques veines. Després d' alguns fets d' armes, y un cop mort n' Alfons (1291), al assèures En Jaume *el Just* en el sitial dels reis d' Aragó, aquest va retornar les Balears al altre Jaume (1298) accedint als prechs del Sant Pare Bonifaci VIII, deixantli acavar sos díes tranquil y passant la corona mallorquina a son fill Sanxe. L' any 1299 va reformar y corretgir les lleis del reialme.

— III *(rei de Mallorca)*. *Biog.* Nat a Catania (Sicilia) l' any 1315; mort en 1349. Fill del infant Ferrán de Mallorca y Na Isabel d' Adriá, princesa del Peloponès; net de Jaume II. Orfe de mare als trenta díes de nascut. Hereu de la corona de son oncle Sanxe de Mallorca en 1324, y per tenir sols nou anys va regir l' Estat En Felip de Mallorca, tresorer de la catedral de Tours. Varen casarlo ab la filla del infant Alfons d' Aragó, Na Constança, després d' entrada l' ambició de la cort aragonesa pera posseir aquell regne. En Joan II d'Aragó va tindre prudencia, emprò En Pere IV ab ses pretensions, exigencies y vassallatges va saver tindre raó en la forma o procediment, pera justificar la rebeldía del rei de Mallorca, acordant la confiscació de tots els seus Estats (1343) a favor de la corona d' Aragó. La força de les armes va ésser contraria a En Jaume, que moría en la batalla campal de Llucmajor (25 Octubre 1349), mentres eren presos el princep y les primeres dames de la familia y s' acabava aquella dinastía, passant el reialme de Mallorca a engrandir l' Estat catalá-aragonès.

— IV. *Biog.* Rei de Nápols y titolat rei de Mallorca. Nat a Perpinyá l' any 1336; mort a Soria en 1375. Era fill d' En Jaume III, havent lluitat junt ab son pare a Llucmajor, caient presoner, ferit de la cara (1349); portat al castell de Xátiva y després al castell Nou de Barcelona, fins que pogué escaparse l' any 1362, refugiantse a Nápols, ab quins reis estava emparentat. Enviudada la reina Joana I va casarse ab ella, y no congeniant després, vingué a fer la guerra a En Pere IV, protegit pels reis de Castella y de França, anant al Rosselló y entrant a Catalunya per Puigcerdá, arrivant fins al peu de Barcelona, prò vegentse obligat a retirarse envers Aragó y Castella, morint a Soria, enmatzinat, segons conta el rei En Pere IV.

— D' ARAGÓ. *Biog.* Infant reial. Fill d' Alfons III de Catalunya y de la reina Teresa d' Entença. Comte de Urgell y vescomte d' Ager, casat en 1331 ab Na Cicilia, filla dels comtes de Comenge. Personatge famós durant el regnat del rei En Pere *del Punyalet*, son germá. Va ésser governador general del regne ab honors d' hereu de la corona durant algún temps, y era per tal benvolgut del poble, quan el rei va fer entrar a sa filla Constança en la successió de la corona, violant les lleis catalanes. De malgrat, En Pere hagué de restituir a son germá la procura general del regne, a instancies de l' unió feta pels nobles d' Aragó; mes, celebrant Corts a Barcelona, en les que hi assistía En Jaume investit de son cárrech, va morir en

pochs dies, víctima, segons sembla, d' emmatzinament.

— D' ARAGÓ. *Biog.* Bisbe, natural de Valencia. Era tercer net del rei En Jaume *el Conqueridor*. Va ocupar la mitra de Valencia desde l' any 1369 fins al 1396, en que va morir.

— D' URGELL. *Biog.* Derrer comte d' Urgell, a qui l' Historia anomena: *el Malaventurat*. Llochtinent general de Catalunya fins a la mort de 'l derrer rei català En Martí (31 Maig 1410). Besnet, de part de pare, d' Alfons III d' Aragó, casat a Valencia en 1407 ab la infanta Isabel, filla d' En Pere III y Na Sibila de Fortiá. Anava a proclamarse rei, quan els dotse representants del Govern provisional de Catalunya li manaren llicenciar sa gent de guerra, invitantlo a renunciar la llochtinencia pera que estés en igualtat de condicions que 'ls altres pretendents a la corona, aleshores sense hereu reconegut. Va reunirse el famós parlament de Casp, oint als altres pretendents, qu' eren: Alfons duch de Gandía, comte de Ribagorça y Denia, descendent de la casa d' Aragó, net d' En Jaume II per part de pare; En Ferrán d' Antequera, net d' En Pere II de Catalunya, fill segon de Na Leonor de Castella, germana d' En Martí *l' Humá;* En Lluis duch de Calabria, net d' En Joan I per part de mare; En Joan compte de Prades y En Fadrich comte de Luna. S' acordá donar la corona a Ferrán (28 Juny 1412), malgrat el sentiment del país favorable a En Jaume d' Urgell, y aquest, enutjat, va agafar les armes, jurant morir o guanyar la corona. Entaulada la guerra contra 'l d' Antequera y sitiat el d' Urgell a Balaguer, després de ferma resistencia ell pogué sortir, anantsen a Lleida, ont va ésser près en 1414 y portat al castell de Xátiva, havent finat temps després, de mort violenta segons alguns cronistes, a mans dels infants germans d' Alfons IV (1 Juny 1433), especie avui combatuda. Emprô és cert que passá el comte d' Urgell vint anys de presó y de sofriment al castell referit; extingintse ab ell la casa famosíssima dels comtes d' Urgell, quins bens s' havien repartit feia anys entre 'ls castellans que rodejaven a En Ferrán d' Antequera.

— Y GARAU (MATEU) *Biog.* Bisbe de Menorca, natural de Lluchmajor. Va cursar a Palma, en el colegi dels jesuites. Era secretari del bisbe de Mallorca Antoni Pérez de Hirias, quan va obtindre la borla de doctor en teología en la universitat central. Tenía una canongía d' ofici, guanyada per oposició, en la catedral de Palma, quan va ésser consagrat bisbe l' any 1858. Era bon escriptor, per lo que ses pastorals tenien força estima.

— Y SANXO (JAUME). *Biog.* Metge y escriptor professional; nat a Palma l' any 1795; mort a la vila de Santa María de Mallorca l' any 1858. Va estudiar a Palma; rebía la borla de doctor en 1816 y 'l diploma de llicenciat en cirurgía l' any 1832. Era home de molta válua. Va escriure cinch obres de medicina, tractant de les angines dels nens, de la epidemia de verola dels anys 1846 y 47, de la d' angines de l' any 1836 a Santa María, aixís còm de temes homeopàtichs.

— (DOMENGE). *Biog.* Frare predicador del convent de Colliure, provincial de la seua ordre y inquisidor de Mallorca. Autor del sigle XIV, que escrigué la historia de la seua ordre y altres obres relligioses.

JAUMET. n. p. Dim. de Jaume. **Jaimito, Santiaguillo.**

JAUMETS. m. pl. *Bot.* GOJATS.

JAUMÓ. n. p. Dim. de Jaume. JAUMET.

JAURE. v. (V. JEURE).

JAURE SOBRE ALTRA COSA. fr. Despreocuparse o estar afectat ab assumpte diferent del que 's tracta.

JAURE DE COSTAT. fr. Posarse a dormir demunt de un costat del cos, en posició mitg ajegut.

JAUSENT. adj. *Ant.* GOJÓS.

JAUSIMENT. m. *Ant.* GOIG, GAUDIMENT.

JAUSIR. v. a. *Ant.* GAUDIR.

JÁVEA. *Geog.* Vila de la provincia d' Alacant, part. jud. de Denia, diòc. de Valencia; és a la

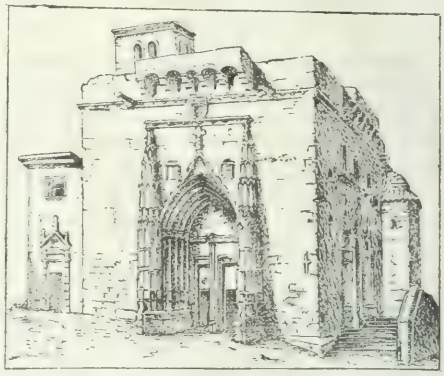

Iglesia de Jávea

vora del mar y del riu Gorgós o Jalón y té 6,744 habitants.

JAY. m. y adj. JAYS.

JAYA. f. Dona vella. **Vieja, abuela.**

JAYLA (Baudili). *Biog.* Ecclesiastich del sigle XVII que escrigué una obreta catalana titolada, *Instrucció del camí de la salut.*

JAYO. m. Home vell. **Viejo, abuelo, anciano.**

¡JE, JE, JE! interj. Ab que 's denota la rialla. **¡Je, je, je!**

JEAN (Saint, Plá de Cors). *Geog.* Població del depart. dels Pirineus orientals, al antich Rosselló, a la vora del riu Tech. A la guerra del 1764, els espanyols sorprengueren allí de nit a les tropes franceses, que varen tindre de recular, entrant en desordre a Perpinyá.

JECH. m. Roba d' home; té coll, gires y mánegues y baixa sols fins a la cintura o una mica més avall. **Chaqueta.**

JEDAHIAH HAPENNINI, això és, *Margarit,* anomenat en catalá **En Bonet Abraham y Margarit.** *Biog.* Nasqué a Barcelona a mitjans del sigle XIII. Pels seus escrits meresqué dels cristians el sobrenòm de *Cicero hebreu.* Entre ses obres de diverses materies, n' hi ha una que tracta del joch d' escachs. Va esmenar la llei del any 1304, feta a Barcelona, que privava als jueus l' estudi de la filosofía fins a certa etat. Sos escrits, en prosa y en vers, tracten materies ben distintes.

JEHOVÁ. m. Un dels noms de Deu. **Jehová.**

JENÓGRAF. m. Qui 's dedica a la jenografía. **Jenógrafo.**

JENOGRAFÍA. f. Coneixement, estudi de les llengües extrangeres. **Jenografía.**

JENOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la jenografía. **Jenográfico.**

JENOMANÍA. f. Passió pera tot lo que sía extranger.

JENOLITA. f. *Min.* Silicat d' alúmina de color de cendra o groch cendrós, de fractura desigual y tan fort còm la pedra foguera. **Jenolita.**

JEP. n. p. Nòm vulgar de Joseph. **Pepe.**

JEPET. n. p. Dim. de Jep. **Pepito.**

JEPÚS (Elíes). *Biog.* Impressor, caixista de la casa Brusi desde 1819, regent d' aquella imprempta y editor del *Diario de Barcelona* durant molts anys. Va morir en Octubre de 1875.

— Y ROVIRALTA (JAUME). *Biog.* Ilustrat impressor, que va néixer a Barcelona el dia 6 de Maig de 1831, havent'hi mort a 17 d' Octubre de 1898. El travall y la cultura foren definits propòsits pera ell, y 'ls avansos positius de l' art tipogràfichs a la nostra ciutat, molts foren deguts a la seua aplicació y a les seues iniciatives. L' any 1855 va establir la seua imprempta, ont s' han estampat obres remarcables, mereixent valiosos premis en les exposicions aragonesa de 1868, de arts decoratives de 1880 y a l' Universal de Barcelona de 1888.

Jaume Jepús y Roviralta

JEGUIR. v. n. *Ter.* JEURE.

JEGUIT. p. p. AJEGUT.

JERANTEM. m. *Bot.* Mena de plantes compostes de la familia de les carduacies, anyals, rectes y ramoses. **Jerantemo.**

JERARQUÍA. f. Ordre de classes superiors les unes a les altres, conjunt d' esgraons de l' escala social, de graus subordinats els uns als altres. **Jerarquía.** || Classe, braç, má, categoría. **Jerarquía.**

JERÁRQUICH, CA. adj. Pertanyent a la jerarquía. **Jerárquico.**

JERASSIA. f. *Med.* Malaltía dels cabells que 'ls posa sechs, llanuts y polsosos. No regoneix més causa que la manca de nutrició de la bulba dels cabells a conseqüencia de la sequetat del cutis pelós. **Jerasia.**

JEREMIADA. f. *Met.* Lamentació ploricosa, per referencia a les lamentacions de Jeremíes. **Jeremiada.**

JEREMÍES. m. Ploraire, ploramiques; calificatiu que per alusió al profeta Jeremíes se dona al qui sempre somica, plorica o 's queixa. **Jeremías.**

JERÈÇ. m. Nòm d' un ví que 's cull a aquella encontrada andaluça. **Jerez.**

JEREÇÁ, NA. adj. El natural y pertanyent a la ciutat de Jerèç. **Jerezano.**

JERESA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Gandía; té estació de F.-C. y 1,114 hab.

JERGA. f. Teixit groller, panyo groixut de llana de pèl o de cánem, encara que modernament s' és aplicat aquest nòm a cert teixit de llana de bona qualitat. || Llenguatge bast, propi de gitanos y gent de baixa má.

JÈRICA. *Geog.* Vila de la prov. de Castelló. bisb. de Segorb, part. jud. de Viver; és a la vora del riu Palancia y té 3,236 hab. Es estació de F.-C. de Terol a Sagunt.

JERINGUILLA. f. *Bot.* XIRINGUILLA.

JEROFTALMÍA. f. *Med.* Oftalmía que consisteix en una forta coissor, picor y vermellor dels ulls però sense inflor ni llagrimeig. **Jeroftalmía.**

JEROFTÁLMICH, CA. adj. Lo pertanyent a la jeroftalmía. **Jeroftálmico.**

JEROGLÍFICH. m. Símbol o figura que té algún sentit misteriós. **Jeroglífico.** || Combinació en que per medi de figures s' expressa un concepte epigramátich o sentenciós. **Jeroglífico.** || adj. Pertanyent al meteix. **Jeroglífico.**

JERONI. m. Nom propi d' home. **Jerónimo.**

JERONIMIÁ, NA. adj. Pertanyent a la ordre de Sant Jeroni. **Jeronimiano.**

JERONIMITA. m. Membre de l' ordre de Sant Jeroni. **Jeronimita.**

JERRA. f. *Ter. ibicench.* Cantí. **Cántaro.**

JERUSALÉM. f. Ciutat de Palestina, capital de Judea, fundada per Melquidesech. **Jerusalém.**

JERUSALÉM, JERUSALÉM, COM MÉS ANÉM MANCO VALÉM. *Ref.* Ab que 's manifesta la successiva deterioració o empitjorament d' alguna cosa. *Martín, Martín, cada día más ruin; el asnillo de Carracena que mientras más andaba más ruin era; el asnillo de San Sadurnín, cada día más ruin.*

JESSEMÍ. m. LLESSEMÍ.

JESUCRIST. m. El Fill de Deu fet home. **Jesucristo.**

JESUÍTA. m. Individuu de la Companyía de Jesús, fundada per Sant Ignasi de Loyola. **Jesuita.** || *Met.* Hipòcrita. **Solapado, taimado.**

JESUÍTICH, CA. adj. Pertanyent als jesuítes y a llur ordre. **Jesuítico.**

JESUITISME. m. Doctrina dels jesuítes. **Jesuitismo.** || *Fig. fam.* Conducta manyosa, so'apada, dissimulada, hipòcrita. **Jesuitismo.**

JESUITISSES. f. pl. MONGES DE LA ENSENYANÇA.

JESÚS. m. Nom venerable y dolcíssim del nostre Redemptor. **Jesús, Salvador.** || interj. D' admiració y espant. **¡Jesús!** || L' abecedari, per haverhi una creu o Jesús pintat al conmençament. **Christus.**

EN UN DIR JESÚS. *Expr.* En un moment. *En un decir Jesús.*

ESTAR AL JESÚS. fr. ESTAR AL ABECÉ.

FERNE 'L BON JESÚS. fr. Fer d' algú tot lo que 's vol, ferlo anar y vindre inútilment respecte algún fí. *Traer á alguno como palillo de suplicaciones ó como palillo de un barquillero; llevar á alguno al pilón.*

NO SAPIGUER EL JESÚS. fr. NO SAPIGUER L' ABECÉ.

JESÚS (Ramón). *Biog.* Frare trinitari descalç del convent de Vich, que va publicar alguns travalls religiosos en 1820 y 1821.

JESÚS. *Geog.* Caseriu del terme de la Abella de la Conca, prov. de Lleida. || Importantíssim arrabal de Tortosa, situat a la vora del Ebre.

JEURE. v. n. Estar ajegut. **Yacer, estar echado.** || Fer llit per malalt. **Hacer cama.** || *Met.* Estar parada, en vaga, sense curs alguna cosa. **Dormir, estar paralizado, parado, en calma.** || Estar algún pès al fondo del mar. **Estar en el fondo del mar.**

CALARSE A JEURE. fr. *Echarse á dormir.*

COBRA FAMA Y CÁLAT A JEURE. fr. *Cobra buena fama y échate á dormir.*

JEURE'S. v. r. AJEURE'S.

JEYA. f. Sols s' usa en la frase *tindre bona ó mala jeya,* y significa tindre un bon o mal dormir, o estar quiet o inquiet al llit. **Ser de buena ó mala yacija.**

JHS. f. Abreviatura de Jesús.

JIJONA. *Geog.* Partit judicial de la prov. d' Alacant, format dels vuit següents ajuntaments: Aguas, Busot, Castalla, Ibi, Jijona, Onil, Tibi y Torremançanes, reunint entre tots 24,244 hab. || Vila de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia y cap del part. jud. del seu nom; és a la vora del riuet de la Torre y té 7,084 hab. || XIXONA.

Vista de Jijona

JILITA. f. *Min.* Silicat de ferro de textura semblanta a la de fusta. **Jilita.**

JILÒGLIF. m. Qui grava carácters a la fusta. **Jilóglifo.**

JILOGLIFIA. f. Art de gravar carácters a la fusta. **Jiloglifia.**

JILOGLÍFICH, CA. adj. Lo que pertany a la jiloglifia. **Jiloglífico.**

JILOGRAFÍA. f. Art d' imprimir ab carácters de fusta o ab planxes de lo meteix ont hi ha gravades lletres o paraules. **Jilografía.**

JILOGRÁFICH, CA. adj. Lo que pertany a la jilografía. **Jilográfico.**

JILOIDI, A. adj. Lo que se sembla a la fusta. **Jiloideo.**

JILOLITA. f. *Min.* Fusta petrificada. **Jilolita.** || Vegetal fòssil en que la carbonisació ha sigut substituída per una substancia pètrea. **Jilolita.**

JILOLOGÍA. f. Tractat relatiu a les fustes. **Jilología**

JILÒMICE. adj. *Bot.* Que creix a la fusta. **Jilómice.**

JILÒPAL. adj. Nom que 's dona a les fustes petrificades de la naturalesa de la sílice resinita. **Jilópalo.**

JIMENEZ (Francesch). *Biog.* Escriptor y ecclesiástich que va néixer a Girona y va morir l' any 1409. Era pare franciscá y fou bisbe d' Elna, y més tart patriarca de Jerusalèm. Va escriure nombroses obres, en catalá la major part, entre altres: *El cristiá, regiment de princeps; Llibre dels ángels; Llibre de N. S. Jesucrist* y *Llibre o creu de les dones.* En llatí va escriure una obra titolada *Pastorals.*

— ILLESCAS (BERNABEU). *Biog.* Pintor del sigle XVII, nadiu de Lucena, que va estudiar a Italia y va deixar algunes pintures força remarcables.

JIMENO. *Biog.* (Vegis XIMENO).

— (RAFEL). *Biog.* Pintor valenciá, nascut en 1759 y mort a Mèxich als començos del sigle XIX. Va deixar quadros molt el logiats.

— Y BARTUAL (AGUSTÍ). *Biog.* Pintor que va néixer a Valencia en 1798, morint en 1853. Va ferse un renòm per les seues pintures, y fou acadèmich de mèrit de la de Sant Carles y de la Reial de Sant Ferrán.

— Y CARRERA (JOSEPH ANTONI). *Biog.* Pintor nascut a Valencia en 1757 y mort als començos del sigle XIX. Va produir molt bons quadros.

JIPIJAPA f. Palla fina, flexible y de llarga durada, de la que 'n fan barrets y cigarreres al Perú, Xile y Bolivia. **Jipijapa.**

JO. pron. La primera persona del singular. **Yo.**

O JO PODRÉ POCH, O HE DE SURTIR AB LA MEUA. *Loc. prov.* Denota la resolució d' algú de lograr el seu intent. *O me darás la yegua ó te mataré el potro.*

PRIMER JO, DESPRÉS JO, Y SEMPRE JO. *Ref.* Que reprèn als ambiciosos que tot ho voldríen pera ells. *Tres cosas demando á Dios si Dios me las diese, el telar, la tela y la que teje.*

JOA. f. *Mar.* Creixement dels lligats de compte a les cintes altes de la nau. **Joa.**

JOAN. m. Nom propi d' home. **Juan.**

FER EL JOAN DE TARRAGONA. fr. FER L' ORNI.

JOAN (Antoni). *Biog.* Artista industrial valenciá del sigle XV; distingit en obres d' esculptura de talla. L' any 1493 va fer l' altar de la capella al Palau de la Generalitat al regne de Valencia. Tres anys després travallava primorosament varies portes pera la meteixa casa de la Diputació.

— (ANTONI). *Biog.* Frare observant y poeta distingit mallorquí. Nat en la vila d' Andraitx envers l'any 1571; mort a Palma, tenint més de 80 anys, en 1652. Era un dels més famosos oradors de son temps. De ses qualitats de poeta n' és bona mostra un poema en llaor de la Concepció, escrit en varietat de metre, que va estamparse a Valencia l' any 1597.

— (JAUME). *Biog.* Cosmograf del sigle XVI. Inventor d' aparells pera observar les variacions de la brúixola. El rei va comissionarlo pera fer'hi experiments. L' any 1584 arrivava a Nova Espanya (Mèxich) y al any següent escrivía desde Acapulco, relatant les observacions geográfiques y astronomiques fetes en Amèrica (illa Margarita) durant set mesos y mitg; havent notat les variacions de l' agulla, relatat com estava el port de l' Havana y experimentat l' eclipse de lluna a Mèxich, al 17 Novembre de 1584.

— (PERE). *Biog.* Esculptor del sigle XV. Va començar el retaule major de la catedral de Tarragona a 4 de Mars del 1426; morint abans d' acavarlo, després del any 1436, en que deixá de travallar'hi, havent seguit l' obra son company Guillem de la Mota. És un dels millors travalls de son temps, tot enriquit ab relleus d' alabastre, representant les vides de Jesucrist y de Sta. Tecla; també hi han moltes estatues.

— DE PADRINES (MIQUEL). *Biog.* Notari mallorquí, home molt erudit. Nat a Felanitx l' any 1754; mort en la meteixa vila en 1837. Era doctor en filosofía; afectat a la numismática, la historia, la musica, la botánica y la geología; bon coneixedor del llatí, del grech y del hebreu. Tenía correspondencia ab els savis Capmany, Villaroya, Jovellanos y Clemencin. Gran investigador de la historia local, pot dirse qu' és l' historiaire de Felanitx per lo que va escríure'n. Set obres tractant de historia, de ciencies naturals, de genealogía y de medicina, que deuen restar inèdites, donen fe de la seua activitat. Va ajudar a en Jovellanos en sos estudis de Mallorca.

— MACIP (VICENTS). *Biog.* Pintor valenciá, del sigle XV-XVI; mort a Valencia l' any 1550. Oncle probable del famós Joan de Joanes. Devía ésser 'l deixeble d' en Rafel d' Urbino a qui 's refereixen les biografíes del gran artista valenciá Joanes. L' oncle deu ésser l' autor del retaule major de la catedral de Segorb, fet per encàrrech del bisbe Gilabert Martí, en 1530. També deu ésser ell l' autor de la taula de *La Coronació de la Verge* (Museu del Prado, n.º 718) y d' una pintura del enterrament de Jesucrist, firmada *Joanis Hispanus,* existenta en Italia. Les obres seues, aixís com les de son fill y marmessor Joan Macip, venen atribuintse al famós Joan de Joanes.

— MACIP (VICENTS). *Biog.* Artista valenciá, fill del famós Joanes, mol inferior als parents seus artistes. Aquet feia les contractes de son pare, a qui també ajudava a pintar, lo meteix que les seues germanes Margarida y Dorotea. Per encàrrech oficial, l' any 1593 regoneixía y dava per bones les pintures murals de la Sala de Corts, a Valencia. Pera la meteixa casa va daurar quince peces del enteixinat en l' any 1575.

— D' ARAGÓ. *Biog.* Patriarca d'Alexandría. Nat envers 1300; mort en 1334. Fill primer del rei Jaume II y de na Blanca de Nápols. Va renunciar son dret a la corona, (1319), havent passat la infantesa y rebuda la educació en la cartoixa de Scala Dei, quina nova iglesia va consagrar l' any 1332, ordenant bastir un segón claustre. Pertanyía a l' ordre de Sant Joan. Als nou anys (1310) era tonsurat, ab dispensa d' etat, y el sant pare va nomenarlo capellá seu. Abat de Monte Aragon en 1316. L' any 1319 (als divuit anys) era arquebisbe de Toledo; mostrant son talent després de la solemnial consagració feta a Lleida, en les qüestions de jurisdicció esdevingudes al travessar altres bisbats. Ocupant la mitra de Toledo va celebrar cinch concilis notables entre 'ls anys 1323 - 1326. Es conceptuat còm el millor predicador de son temps. Sapigué allunyarse de les intrigues polítiques de la cort castellana. Emprò el misteri qu' embolcalla sa renuncia d' aquell arquebisbat dona lloch a créurele'n víctima. L' any 1327 visitava al sant pare en Avinyó; aleshores era fet Patriarca d' Alexandría y en 1328 ocupava, fins al morir, el arquebisbat de Tarragona. Va ésser present a les principals cerimonies relligioses ont hi havía la cort: la inauguració del reial monestir de Pedralbes (1327)

fundat per sa madrastra Elisenda de Moncada; la coronació de son germá feta a Saragoça, (1327); la consagració de la catedral de Tarragona (1331), etc. El sant pare va confiarli el procès del prior de Sant Joan, Arnau d' Alós, malversador de les rendes de l' ordre, elegint en son lloch a n' Arnau d' Oms. Va conjurar la gran miseria del camp de Tarragona l' any 1334, repartint als pobres fabuloses quantitats de blat valenciá. Va publicar constitucions notables. A Castella havía ordenat ensenyar la doctrina en la llengua del poble. Trová la mort, sospitosament, a Pobo, vora Saragoça, anant a posar la pau entre sos parents de la cort castellana y 'l rei d' Aragó.

— DE CENTELLES (ANTONI). *Biog.* Home de lleis y de govern. Nat a Valencia l' any 1616; mort a Madrit en 1681. Deixeble primerament y mestre després, en la universitat de Salamanca. Jutge de l'Audiencia valenciana y més tart regent. Assessor ordina i de Montesa y visitador de la Governació d' Oriola. Va ocupar cárrechs principalíssims a Italia, fins a ésser gran canceller del Estat de Milá, fiscal ab vot de Canceller en el Suprem de Italia y conservador de les escriptures del reial patrimoni. Ha estat el primer marquès de Centelles, (1666). És autor d'algunes obres castellanes, afectant al dret y a la historia de son temps.

— DE JOANES (MARGARIDA y DOROTEA). *Biog.* Artistes valencianes, filles del famosíssim pintor Joanes, a qui ajudaven en el travalls de pintura, molt en particular en la gran empresa del altar major de Bocairent acavat per elles. A la mort del seu pare y pera honrar sa memoria, varen pintar el retaule de la capella de les Animes, en la parroquia de Santa Creu, ont degué ésser soterrat Joan de Joanes abans de portar son cos a Valencia, cosa disposada en el testament. A Bocairent varen morir les dues artistes; l' any 1609 la Dorotea, doncella, y l' any 1613 la Margarida.

— DE JOANES Y MACIP (VICENTS). *Biog.* Pintor valenciá, famosíssim, al qual son atribuides, també les obres pintades segurament per son oncle y son cosí, ab menor talent. Nat l' any 1523; mort a Bocairent l' any 1579 al finir les quince taules notabilíssimes del altar major d' aquella parroquia. Els principals críticks de Europa han dit qu' és l' artista més cabal dels que han seguit les petjades del portentós Rafel d' Urbino, millorantlo en el sentit relligiós y en la dolcesa del seu ideialisme tan ben agermanat ab la naturalitat. És el gran mestre de la escola valenciana y un dels millors representants de la pintura relligiosa d' Espanya, influit, potser, de la traça sávia del Vinci. Els Museus tenen a honra la possessió de ses obres, totes notables, que 's troven a Valencia, en la catedral, en la parroquia de Sant Nicolau, en la de Sant Andreu, en els Jesuites, al Carme, a Sant Esteve; a Sant Bartomeu, al Temple, a Santa Creu, a Sant Domingo y al Museu Provincial; a Madrit, en el Museu del Prado, en la Academia de Belles-Arts; a Castelló, a Segorb, a Fuente la Higuera y a Bocairent, aixís còm també en els Museus de Londres, de París y de Viena. Una *Cena* y un *Salvador*, a Sant Nicolau de Valencia, son tingudes per obres mestres d' ell. Era bon pintor retratista. Son seus els dibuixos de tapiços de la vida de la Verge fets a Flandes pera 'l capítol catedral de Valencia.

— DE LIMOGES. *Biog.* Teòlech del sigle XIII, que va ésser autor de nombroses obres.

— DE MATA (SANT). *Biog.* Prebere que va néixer a Provença en 1160, y va morir en 1213. Va obtindre a París el doctorat en teología, y va pendre ordres sagrades essent ja doctor. Ab En Feliu de Valois fou fundador de l' orde de la Sanctíssima Trinitat que tenía per obgecte la redempció de captius, vestint els relligiosos l'hábit blanch ab creu roja. Complint el propòsit que va fonamentarla, aquella ordre consemblanta a la mercedaria, va redimir molts captius, edificant molts monastirs. El Papa Ignocent III va confirmar la fundació que fou protegida pêl rei Felip August de França. Obert expedient de canonisació, Joan de Mata fou canoniçat en 1679 per el pontifix Ignocent XI.

— DE MONTPELLER. *Biog.* Matemátich que va viure al sigle XIII, y va ferse remarcar pêls estudis fets en astronomía.

— I *(el Caçador)*. *Biog.* Rei de Catalunya y d' Aragó. Nat a Perpinyá l'any 1350; mort prop del castell d' Urriols en 1395. Després d' apaibagar el país, passades moltes alternatives d' estar malament ab son pare en Pere III *el del Punyalet* influit de la marastra Sibilia, mort aquell va entrar a regnar en 1387, trovantse malalt a Girona. Va estimar les ciencies, les arts y la poesía. A n' ell se deu l' establiment dels Jochs Florals en Catalunya. Va dedicarse a l' alquimia y escrigué trobes. Home piadós, va enlairar oficialment la devoció a la Verge Immaculada. Justicier, va castigar ab rigor la matança de jueus feta pêl poble. Rei honest, espill de fidelitat conjugal. Va merexer també el dictat d' *Aimador de la gentilesa*. Caient de cavall, caçant una lloba, trová la mort. Son cos fou dut a Barcelona y després enterrat a Poblet.

Joan I d' Aragó. (Copia d' un códix coetani)

— II D' ARAGÓ. *Biog.* Rei de niçaga forastera, fill de Joan I, fou de primer rei de Navarra per son casament ab Blanca, filla de Cárles III el Noble, y a la mort de son germá Alfons a l' any 1458, va ocupar el soli d' Aragó, sostenint una llarga lluita ab Enrich IV de Castella y ab el seu propi fill Cárles de Viana, que 'ls catalans compadien y apoiaven en ses dissorts. Pera apaigabar les revoltes de Catalunya, en Joan II figura històrica gens favorescuda, va empenyar els comptats de Rosselló y de Cerdanya a França. Va morir en 1479, assegurant la successió del reialme al seu fill prefert Ferrán II, que la historia anomena el Catòlich.

Joan II d' Aragó

— Y ESCRIVÁ (HONORAT). *Biog.* Savi valenciá, bisbe de Osma. Nat en la capital l' any 1507; mort en son bisbat l' any 1566. Deixeble d' en Lluis Vives, a Lovaina, y company d' en Diego Gracian. Després de estudiar a Flandes y recorregudes les ciutats més cultes, sentava plaça en la milicia, al servei del emperador Cárles V, del qual arrivá a ésser conceller y, en 1554, mestre del infelíç príncep Carles, el fill d' en Felip II. Era savi y erudit en lletres, idiomes, matemàtiques, historia y poesía. Va exercir influencia en la ensenyança superior d' Espanya. Ab bon peu va entrar al sacerdoci després, havent la mitra de Osma, que regí desde l' any 1564 fins al terme de la seua vida. Va assistir al concili de Toledo, (1565). En 1566 el príncep Carles obtenía del sant pare el consentiment de tenir, cad'any, sis mesos a son costat al bisbe Joan, qui moría poch després, sense fer us de tal llicencia. És autor d' alguns escrits, llatins y castellans, aixís còm del vocabulari de les obres d' Ausies March, compost pera facilitarne la lectura al príncep Cárles.

— Y SANTACILIA (JORDI). *Biog.* Mariner valenciá, un dels més savis y entesos del seu temps. Nat a Novelda l' any 1713; mort a Madrit en 1773 essent quefe de la esquadra espanyola. Havía entrat a la guardia marina l' any 1729. Gran conexedor de la

mecànica, de quina materia va escriuren els millors llibres haguts fins aleshores; és home famós en la historia de la ciencia espanyola. Va fer la campanya de Oran, sortint l' any 1734 cap a l' Amèrica junt ab n' Antoni de Ulloa, pera assistir en representació de Espanya a la medició del gran mitg del Equador y la rectificació de la figura de la Terra, que oficialment va fer una comissió de savis francesos, havent passat més de onse anys a Ultramar. L'any 1748 era enviat a Inglaterra pera estudiar la construcció naval y lo demés que fos necessari pera restaurar la marina espanyola, quin resultat va ésser progectar y dirigir els arsenals del Ferrol y de Cartagena, havent preparat l' explendor de la esquadra del regnat de Carles III. Va fundar l' Observatori Astronòmich de Cádiç, el millor de son temps, y a casa seua, en aquella ciutat, una academia científica, ensajant la de ciencies que 's volía fer a Madrit. En 1767 anava d' embaixador extraordinari al Marroch. L' any 1770 entrava de director en el Reial Seminari de Nobles, fent nou plan d' estudis y millorant moltíssim la institució Entre les obres importants escrites d' ell, deuhen remarcarse: *Compendio de la navegación* (Cádis, 1757); *Exámen marítimo,* tractat de mecánica aplicada, (Madrit, 1771); *Noticias secretas de América,* (Londres, 1826); *Relación histórica del viaje á la América meridional... para medir algunos grados de meridiano terrestre y venir por ellos en conocimiento de la verdadera figura y magnitut de la Tierra, con otras varias observaciones astronómicas y físicas,* (Madrid, 1748, quatre vol. en 4t.), etc., etc.

JOAN DE FÀBREGUES (Sant). *Geog.* Districte munpal. de la prov. de Barcelona, part. jud. de Vich; té 550 hab.

— DE LES ABADESSES (SANT). Vegis ABADESSES (SANT JOAN DE).

— DEL HERM (SANT), *Orog.* Port pirenench y hermita emplaçat al camí de la Seu d' Urgell a Rialp, per quin sols pot passars'hi al estiu per causa de la molta neu, que al hivern el fa inaccessible.

JOAN DE PALAMÓS (Sant). *Geog.* Lloch ab ajuntament de la prov. de Girona, part. jud. de La Bisbal; té 980 hab. y s' anomena també *Santa Eularia de la Bisbal.*

JOAN LES FONTS (Sant). *Geog.* Poble de la provincia de Girona, a 5 km. d' Olot, ab 152 hab. El riu

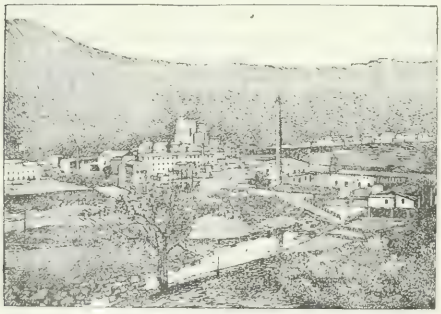

Vista de Sant Joan les Fonts

Fluviá l' atravessa y nodreix les industries establertes en son terme.

JOANET. n. p. dim. de Joan. **Juanito.**

JOANETA. f. *Med.* Certa mena de tònich. **Joaneta.**

JOANOT MARTORELL (Pere). *Biog.* Vegis MARTORELL, *(Pere Joan).*

JOARIZTI Y LASARTE (Adolf). *Biog.* Polítich y escriptor. Nat a Barcelona l' any 1835 y mort en la meteixa en 1871. Era redactor de la *Corona de Aragón.* Sentint vocació per la política avansada, a Madrit contreuá el periodisme propagant la democracia en *La Discusión,* (diari del 1856 al 1866). L' endemá de sospès el diari (22 de Juny) va bátrers a les barricades. Ell va ésser qui fundá el diari *La Igualdad,* (Madrit, 1868 al 70), havent estat un dels seus directors. Allá meteix va iniciar les associacions de Joventuts Republicanes y el famós *Club de Anton Martin,* un dels més revolucionaris. Va fer gran campanya periodística y oral contra el servei militar obligatori, al retornar a Catalunya. En 1869 va ésser diputat per Manresa. Pél Setembre va capitanejar la sublevació republicana de la rodalía de Barcelona, quin mal èxit va ferlo emigrar. Amparat en l' amnistía del 1870 retornava més decidit que mai, a pesar de la tísis que 'l consumía. Eixí diputat per Tarrassa y Sant Feliu. És autor de la obra: *Viaje dramático al rededor del mundo,* (dos vol. 4.° Barcelona 1864).

—Y LASARTE (JULIA). *Biog.* Escriptora gironina, del sigle XIX. Autora de composicions en vers. Va traduir del francès al castellá la novela *María,* (Girona, 1875).

JOAQUIM, A. n. p. **Joaquín.**

JOCA. f. Joch que s' executa plantant un os, o un troç de rajola o pedra, y demunt o derrera una moneda, generalment de coure, de cada jugador, els quals tiren ab un palet desde certa distancia pera ferlo caure, y guanya el qui posa el seu més aprop dels diners. **Tángano, tango.** || La pedra que 's planta pera fer dit joch. **Meta.**

ÉSSER DE LA JOCA. fr. **Ésser de la companyía y pandilla d' altres.** *Ser de la pega.*

JOCA. f. Acció de jocarse. || Caça d' aucells que se executa les nits de fret y vent sorprenentlos dormits per les branques dels arbres y **matantlos a cops de pala.**

JOCARSE. v. r. AJOCARSE.

JOÇA. f. Barraca o pallera per jaure. Anar a la joça. fr. Anar a dormir.

JOCARELL (Joseph). *Biog.* Natural de Finestret; publicá en catalá en 1688, a Perpinyá *Reglas y documents particulars per la vida eremitica.*

JOCH. m. Exercici de recreu o entreteniment honest. **Juego.** || Cada passada que fan els jugadors. **Juego.** || El valor de les cartes, còm: *tindre bon o mal joch.* **Juego.** || Nombre de coses que tenen relació entre sí, còm: *un joch de llibres.* **Juego.** || La disposició o moviment de les parts d' alguna máquina pera fer alguna operació. **Juego.** || El lloch ont se juga. **Juego.** || Qualsevulla acció o paraula d' entreteniment o diversió. **Juego.** || SIMETRÍA. || pl. *Ant.* Festes públiques. **Juegos.**

JOCH DE BASES. Aquell en que 's recullen les cartes. *Carteado.*

JOCH DE CANA Y BÒLIT: BÒLIT.

JOCH DE CANYES LLADRIOLADES. *Ant.* **Joch de canyes,** exercici de cavallers. *Juego de cañas.*

JOCH DE CARTES. Les quaranta vuit, dotse de cada coll. *Baraja*

JOCH DE DEVANT. Parlant de carruatges de quatre rodes, és el conjunt de les rodes devanteres, llança o vares, etc. *Juego delantero.*

JOCH DE DERRERA. Referintse a carruatges de quatre rodes, és el conjunt de les dues de derrera, fusell, etc. *Juego trasero.*

JOCH D' ENVIT. Aquell en que, a més dels *tantos* ordinaris, s' aventura certa quantitat ab algún llans o sort. *Juego de envite.*

JOCH DE MANS. Les accions y moviments dels que s' enjogacen. *Juego de manos.* || La subtilesa ab que en sos entreteniments se burla la vista dels espectadors. *Juego de manos, ó de pasa pasa.*

JOCH DE MANS, JOCH DE VILLANS. *Ref.* Denota que'l manotejar y tocar ab les mans als altres és impropi de la gent ben criada. *Juego de manos, juego de villanos; burlas de manos, burlas de villanos.*

JOCH DE MARRANXES: OSSET.

JOCH DE NOIS. Diversió pueril. *Juego de niños.*

JOCH DE PASSA PASSA: JOCH DE MANS, 2.

JOCH DE PENYORES. Mena de joch que 's fa de varies maneres, y en el qual cada jugador deixa a cada errada alguna penyora pera obligarlo després a sofrir algún cástich que serveixi de diversió als demés. *Juego de prendas.*

JOCH DE PILOTA, Joch entre dues o més persones, que consisteix en tirar d' unes a altres, o a alguna paret, una pilota ab la má o pala. *Juego de pelota.* || La casa o seti destinat pera jugar'hi. *Juego de pelota*

JOCH DE SORT. El que dependeix únicament de la sort, y no de la habilitat del jugador. *Juego de suerte.*

AL BADOCH, MUDAULI EL JOCH. *Ref.* Dona a entendre que als que volen semblar molt instruits perque parlen molt de lo que saben de memoria, se 'ls hi descubreix la ignorancia mudant d' assumpte. *Al bobo múdale el juego.*

AGUANTAR EL JOCH. fr. Perseverar'hi. *Hacer juego.*

CASA DE JOCH. *Casa de juego, juego público.*

DINERS FAN AVUI AL MON EL JOCH. *Ref.* Denota que els diners son el millor medi pera alcançar qualsevulla cosa. *Asno con oro alcánzalo todo.*

DIR O DONAR EL JOCH. fr. Vindre favorable. *Acudir, decir, dar, entrar el juego, el naipe, los dados á alguno.*

ESTAR PER JOCHS O VOLGUER JOCHS. fr. Estar alegre o de gresca. *Tener gana de juego, de retozo, de rasco.*

FER JOCH. fr. Seguir jugant aquell que guanya per complaure al que pert. *Hacer juego.* || Concordar, fer simetría dues o més coses entre sí. *Hacer juego, jugar.*

FER JOCHS. fr. Fer riure a algú tocantlo lleugerament. *Retozar.*

FER MALS JOCHS A ALGÚ. fr. MALTRACTAR.

FERSE JOCHS. fr. Ferse bulla ab algú burlántsen'hi. *Chancearse, chulearse.*

GUANYAR EL JOCH. fr. *Ganar el juego.*

GUANYAR EL JOCH D' ESCACHS. *Dar jaque y mate.*

MANTINDRE 'L JOCH fr. AGUANTAR EL JOCH.

NO ESTAR PER JOCHS fr. Estar de mal humor. *No estar para fiestas; no estar la Magdalena para tafetanes; no estar gracia en casa.*

NO FA POCH QUI CALLA Y VA AL SEU JOCH. *Ref. jam.* Se diu de qui va al seu negoci ab dissimul. *Parece que cae y se agarra.*

ÉSSER O SEMBLAR JOCH. *Loc. ant. Ser ó parecer cosa de juego.*

TINDRE O PENDRE A JOCH. fr. PENDRE PER BULLA.

TINDRE MALS JOCHS. fr. Tindre males burles. *Tener malas cosquillas ó malas pulgas.*

VA AL JOCH. *Expr.* Ab que s' envida tot el joch. *Juego fuera.*

VINDRE JOCH O BON JOCH A ALGÚ. fr. DIR EL JOCH.

VEURE 'L JOCH MAL PARAT. fr. Conéixer el mal estat d' algún negoci. *Ver el juego malparado.*

JÓCH, CA adj. Abaixat, inclinat. Gajo, gacho, agachado. || m. L' acte d ajocarse les gallines y demés aucells. Echadura.

ANAR A JÓCH. fr. AJOCARSE. || *Fam.* Anar a dormir. *Recogerse, irse á acostar.*

ANAR A JÓCH A POSTA DE SOL CÓM LES GALLINES. fr. Anárse'n al llit molt aviat. *Acostarse con las gallinas.*

JOCH. *Geog.* Poble del cantó de Vinçá, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus orientals; és a la vora de la riera de Valmanya y té 281 hab.

JOCHS FLORALS. Certámens poètichs establerts a Tolosa en 1334 pera otorgar premis a les composicions de mèrit més rellevant. Decaiguts bon xich a les derreries del sigle XIV, foren renovats en 1485, ab els recursos que va llegarlos, per testament, la dama tolosenca Clemença Isaura, admiradora fervent de la poesía. Ab el cabal deixat per ella, les quantioses rendes promogueren esplendorosa vida als esmentats concursos. De manera consemblant, a les derreries del sigle XIV el rei Joan I, l' aimador de la gentilesa, va instaurar a Barcelona els Jochs florals en 1393, institució que fou protegida pels monarques que 'l succeiren, entre altres per En Martí *l' Humá*, que va concedirlos'hi una pensió de cinquanta florins d' or pera costejar les joies qu' havíen d' otorgarse als poetes vencedors. Ab el trasbals y les dissorts de les lluites promogudes a mitjans del sigle XV, s' esvai-

Jochs Florals a l' etat mitjana

ren els Jochs florals de Barcelona, que fins després de començada la renaixensa de nostra parla, en 1859, no foren restaurats, y segueixen celebrantse anyalment d' allavorsençá. L' institució oficial ha promogut altres festes análogues de cultura, no ja sols en les antigues comarques de Catalunya, sinó que a les demés regions espanyoles se son esteses, arrivant fins a organisarles en terra germànica el malaguanyat escriptor En Joan de Fastenrath.

JOCÓS, A. adj. Xistós, graciós. Jocoso.

JOCOSAMENT. adv. m. Ab jocositat. Jocosamente.

JOCOSITAT. f. Xança, xiste, donaire. Jocosidad. || Alegría, bon humor. Jocosidad.

JOCOSSERIÓS, A. adj. Barrejat de jocós y serio. Jocoserio.

JOCUNDITAT. f. ALEGRÍA, PLER.

JODRIOLA. f. *Ictiol.* JUDRIOLA.

JOEL. m. y

JOELL. m. JOIELL.

JOET (Coll de). *Orog.* Entre 'l veinat de Les Guixeres de Coforp y 'l santuari dels Tossals (1,345 m.).

JOFRE. m. Nòm propi d' home. Gofredo, Godofredo, Vifredo.

JOFRE EL PILÓS. *Biog.* (V. GUIFRE).

JOFRÉ (Joan Gilabert). *Biog.* (V. GILABERT JOFRÉ, JOAN).

JOFREU (Pere Anton). *Biog.* Autor de un *Discurso en favor de la muy insigne ciudad de Barcelona*, publicat en 1634.

JOGANER. adj. Amich de jochs. Juguetón.

JOGARONS. m. pl. *Ter.* JOGUINES.

JOGLAR. m. JUGLAR.

JOGLARESCH, A. adj. *Ant.* BUFONESCH.

JOGLARÍA. f. *Ant.* JUGLARÍA.

JOGUILLÓS, A. adj. ENJOGAÇAT.

JOGUINA. f. Monada, joch de nois. Juguete. || pl. Cosetes pera entreteniment de nois. Trebejos, juguetes, miquiñaque. || Xança, burla. Juguete.

JOGUINEJAR. v. a. Entretindre's jugant. Juguetear.

JOGUINER. m. y

JOGUINÓS. adj. Aquell que juga ab freqüencia. Juguetón.

JOGUINOSAMENT. adv. m. Juguetonamente.

JOADA. f. *Ant.* MOJADA, JORNAL DE TERRA.

JOER. m. *Ant.* PARCER.

JOI. m. *Ant.* GOIG.

JOLIBANDA. f. *Bot.* BOTXA.

JOLIS (Joseph). *Biog.* Relligiós que en 1789 publicá un *Ensayo sobre la historia natural de Iaco.*

— (ANTÓN). *Biog.* Gramátich del sigle XVI, natural de Torelló. Publicá varies obres ben estimades al seu temps.

JONAH (R). *Biog.* Célebre autor jueu gironí. Publicá varies obres molt notables.

JOLIU, VA. adj. ALEGRE, FESTIU.

JOLIVARDA. f. Botja.

JONAMA Y BELLSOLÁ (Jaume). *Biog.* Escriptor nadiu de La Bisbal, que va escriure una obra anomenada: *Sinónimos castellanos.* Va viure a les derreríes del sigle XVIII, y era germá d' una de les heroiques defensores de Girona quan el seti de 1809, Na Llucia Jonama.

JONÁS (Rabí). *Biog.* Jueu de Girona, molt célebre en temps de Jaume I per ses obres morals.

JONCACIES. adj. *Bot.* Semblant o pertanyent al jonch. Plantes monocotilidonies caracterisades per les flors en panolla formades per un calcer de sis

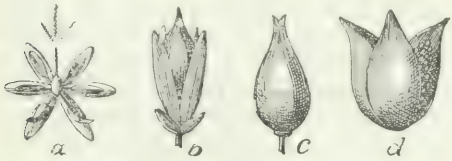

JONCACIES: *a*, flor badada; *b*, pericarp cobert ab el perigoni; *c*, pericarp descobert; *d*, pericarp badat

divisions escamoses y un ovari lliure, que 's converteix en un pericarp format per una, dues o be tres cèlules, que serven les llevors.

JONCADA. f. *Vet.* Medicament de mantega de vaca, del blanch dels jonchs y altres ingredients pera curar el brom de les cavalcadures. **Juncada.**

Jonch

JONCAR. m. Paratge ont s' hi críen molts jonchs. **Juncal, juncar, junquera.**

JONCET. *Geog.* Caseriu de Serdinyá, al Conflent, desde la riera del Tet, y per camí de ferro se porta a Joncet el mineral de la montanya d' Escaró.

JONCH. m. *Bot.* Planta que 's cría en paratges molt humits, treu molts lluchs, rodons y flexibles, flonjos per dintre, rematant ab punxa, y les flors que neixen tres o quatre polsades més avall són de sis fulles en forma d' estrelles. Junco.

JONCH DE BOGA O ESPADANYA. *Bohordo.*

JONCH D' INDIES. Cada renou d' un arbre espinós de l' India oriental que serveix pera ferne bastons o mangales. *Junco de Indias ó indiano, junquillo.*

JONCH MARÍ. El de lluchs plens y flors grogues. *Junco marino.*

JÒNICH, CA. adj. Pertanyent a la Jonia y als seus habitants. **Jónico, jonio.** || m. S' aplica a un dels cinch ordres d' arquitectura, en el qual la columna té divuit mòduls, un la base, y 'l capitell adornat ab quatre grans volutes, y té dotse parts de les divuit en que 's divideix el mòdul. **Jónico.** || Dit dels edificis en que s' hi ha seguit dit ordre. **Jónico.**

JONQUERA. f. *Bot.* Planta dels jonchs. **Junquera, junco.**

JONQUILLO. m. *Bot.* Flor olorosa, blanca o groga, que neix d' una planta semblanta a la del narcís. **Junquillo.**

JONQUINÉS (Pich de). *Orog.* Pich a 1,718 met. d' altitut, a la vora del riu Tet, a la partió de la Cerdanya ab el Conflent, depart. dels Pirineus orientals.

JONSA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les ciperacies, que 's cría als aiguamolls, quin tronch és una canyeta triangular ab fulles llargues y primes y flors formant espiga. **Juncia.** || També s' anomena axis una planta de la fam. de les liliácies.

JOQUER. m. Bastó atravessat que' s posa als galliners pera que les gallines s' hi ajoquin, o bé la canyeta atravessada que 's posa a les gabies pera que s' hi posin els aucells. **Gallinero.**

ANAR A JOQUER. fr. ANAR A JOCH.

JOQUINER. m. *Ter.* Joquer, galliner, lloch ont s' ajoquen les gallines. **Gallinero.**

NET COM UNA BARRA DE JOQUINER. fr. *Irón* Se diu d' aquell qu' es molt brut.

JORBA (Dionís Geròni de). *Biog.* Escriptor barceloní del sigle XVI. Va escriure en catalá l' obra traduida al castellá per Miquel Roseta: *Descripción de las excelencias de la muy insigne ciudad de Barcelona* (segona edició, 1581), obra ja raríssima molt a propòsit pera formarse idea de lo qu' era la capital catalana a les derreries de la esmentada centuria. Existeix traduida al llatí. Porta una descripció del Montserrat. És també, autor de dues obres llatines, una de retòrica (Barna. 1582); una de filosofía (Venecia, 1588). Havía cursat a Barcelona y a Valencia ab els millors mestres, havent estat ell catedràtich en la universitat de Barcelona.

— (PERE). *Biog.* Mestre organer, monjo de la Escolanía del Montserrat. Va morir l' any 1647 a Madrit, essent molt jove. Era deixeble del P. Márquez. Tenía fama d' excelent organer.

JORBA. *Geog.* Poble de la provincia de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. d' Igualada; és a la vora del riu Anoia y té 803 hab. || — (AVENCH DE CAN). *Orog.* Té una fondaria de 21 m. y 's trova en la montanya de Montserrat. || — (CASA VELLA DE CAN). *Orog.* Cova de la montanya de Montserrat.

Segell de Jorba

JORDÁ. m. *Astron.* Constelació septentrional entre la del Lleó y la Ossa major, ab 31 estrelles, de segona fins a sexta magnitut. **Jordán.**

JORDÁ y SOLER (Antoni Lluis) *Biog.* Bisbe de Vich, nat a Girona l' any 1822, mort a Castelltersol en 1872. Ordenat l' any 1844. Va cursar jurisprudencia a Barcelona, llicenciantse en 1853. Havent guanyat una prebenda en la catedral de Lleida, hi va estar dotse anys, fins que 'l 1865 varen presentarlo pera 'l bisbat de Vich, que va tindre d' acceptar per no havérseli admès la renuncia, entrant en aquella sèu en Maig de 1866, ocupantla fins a l' hora postrera. L' any 1869 va ésser en lo Concili Vaticá, argüint a favor de la infalibilitat. Era un predicador notable y escriptor excelent, emprô modest y retret.

JORDAN (Francesch). *Biog.* Gravador valenciá, nat a Mur (Alacant) l' any 1778. Deixeble de l' Escola de Belles Arts de Valencia y protegit del pintor Vicents López. Acadèmich de mèrit de la de Sant Càrles en 1834. És autor d' estampes ben notables. Tocat de misticisme, va retirarse al monastir de Porta Cœli, ont hi va morir en 1832.

— (RAIMONT). *Biog.* Membre de la renomenada familia tortosina del propi cognom. Nevot del capiscol Gaspar Jordan, mort en 1597, essent canonge. Era fill de Tortosa y durant molts anys vicari general de aquell bisbat. Va morir a Tortosa en 1616. Va instituir moltes obres píes pera casar pobres, orfens y vergonyants. Va fundar també la professó de Sant Raimont de Penyafort, que 's feia a Tortosa cada any per la seua diada. Havía regalat la figura del sant, de cos sencer, feta en plata, junt ab el tavernacle pera la professó.

JORDANA (Antón). *Biog.* Escriptor relligiós del sigle XVI que escrigué varies obres en llatí.

— (JOSEPH). *Biog.* Autor de un llibre pietós titolat *Cuentas de la Gloria.*

JORDI. n. p. Jorge.

JORDI (Mossèn). *Biog.* Poeta que florí a mitjans del sigle XIII. No se sap si va néixer a Valencia o a Catalunya. Fou criat del rei Jaume *el Conquerídor.* En el *Cançoner,* de París, hi han belles poesíes ont apareix el nom de *Mossèn Jordi* tot sol, en altres se llegeix *Mossèn Jordi del Rei* y és dubtòs si corresponen a una sola o a dues personalitats. El gran Petrarca, molts anys més tart, adoptava,—enamorat,—els versos d' aquest poeta. L' any 1416, hi havía un cambrer del rei Alfons, que 's deia Jordi de St. Jordi, a qui sembla haverse confós ab el poeta del sigle XIII.

JORDI (Sant). *Hist.* A les derreríes del sigle XI, el martre Sant Jordi, fou jurat per patró dels reis aragonesos, després del combat tingut als camps d' Alcaraç pêl rei En Pere I ab els alarbs d' Osca, que va atribuir la victoria a la presencia d' un cavaller que va presentarse sobtadament apoiant les hosts cristianes. La devoció que al Sant de Capadocia, tingueren després els reis En Jaume I y En Pere II, va arrelarse a Catalunya, fins a declarar a Sant Jordi, patró de la nostra terra, y figurar la creu vermella en l' escut de la Diputació catalana, y en el de Barcelona, y altres poblacions dels antichs comtats. L' estudi iconogràfich de Sant Jordi als monuments mitgevals de Catalunya referma el concepte del seu patronatge.

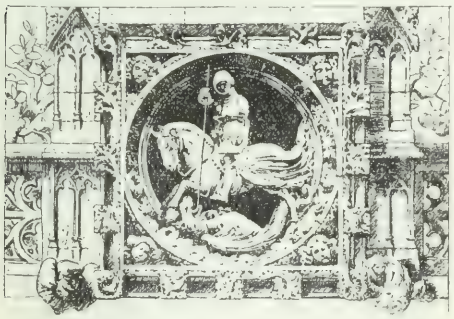

Sant Jordi a l' antiga portada del palau de la Diputació de Barcelona

ORDRE MILITAR DE SANT JORDI. *Hist.* Reconegut a les mercès obtingudes a l' invocació del Sant de Capadocia, En Pere II d' Aragó, va fundar en Septembre de 1201, l' ordre de Sant Jordi, donantli com a lloch pera congregarse el castell d' Alfama, en un dels cims del coll de Balaguer, prop de Tortosa. Era la insignia distintiva de l' ordre, la creu roja, usada are pêls cavallers de Montesa, y la regla la dels agustins. Va reunirse aquella ordre militar ab la de Montesa, disposant que s' anomenés de la Mare de Deu de Montesa y de Sant Jordi d' Alfama.

JORDI DESVALLS (Sant). *Geog.* Lloch de la prov. y part. jud. de Girona; té 800 hab.

JORDÓ. *Ter. Aranés.* GERS.

JORGOLA. *Geog.* Caseriu del terme de Domeny, prov. de Valencia.

JORN. m. Día.

JORN SER. *Loc. ant.* ÉSSER DE DÍA.

A JORN CERT. *Loc. ant.* A día fixo, senyalat, determinat. *A plazo fijo.*

DE JORN. m. adv. Aviat, d' hora. *Temprano.*

JORNADA. f. Camí que regularment se pot fer en un día. **Jornada.** || *Met.* El camí o viatge que 's fa o s' ha de fer. **Jornada.** || Expedició militar. **Jornada.** || El travall que un operari fa durant el día. **Jornada.** || Qualsevol acte o part major de la comedia espanyola. **Jornada, acto.** || Entre estampers, lo que regularment pot tirar la prempsa en un día. **Jornada.** || JORNAL. || TEMPS, DÍA.

ASSIGNAR JORNADA. fr. Senyalar el día. *Señalar el día.*

NI OIR MISSA NI DONAR CIVADA DESTORBEN LLARGA JORNADA. *Ref.* Se pren en el seu sentit literal. *Por oir misa y dar cebada nunca se perdió jornada.*

JORNAL. m. Soldada, lo que guanya un travallador en un día. **Jornal.** || La feina que fa un travallador en un día. **Jornal.** || Mojada, l' espai de terra que se pot llaurar en un día. **Yugada y jovada, juvada.**

JORNAL DE TERRA: MOJADA.

JORNAL DE VILA. *Ter.* JOVA, 2.

A JORNAL. m. adv. A paga diaria y no a preu fet. *A jornal.*

ANAR A TORNA JORNALS. fr. Ajudarse mutuament els jornalers. *Pagar la peonada.*

A TORNA JORNAL. m. adv. Mutua y recíprocament. *A tornapeón.*

BON JORNAL HA FET O GUANYAT. *Loc.* BON NAP N' HAVÉM ARRANCAT.

EL JORNAL DEL MENESTRAL, ENTRA PER LA PORTA Y SURT PÊL FUMERAL. *Ref.* Denota que travallant ningú 's fa rich y que sols se pot passar. *La ganancia del carretero entra por la puerta y sale por el humero.*

JORNALER. m. Mercenari, qui travalla per un jornal. **Jornalero.** || adj. Quotidiá. **Cotidiano, diario.** || *Ant.* INCONSTANT. || *Ant.* Incert, vari, còm: *les armes son jornaleres;* això és: *el combat es incert.* **Incierto, indeciso.**

JORNALMENT. adv. m. *Ant.* DIARIAMENT.

JORQUERA. *Geog.* Vila de la prov. d' Alacant, és a la vora del riu Júcar, prop d' Alcalá de Júcar; té 3,000 hab.

JOSA (Isabel de). *Biog.* Dama barcelonina del sigle XVI, célebre per sa pietat y escriptora mística. Fou mare de Bernat de Josa, bisbe de Vich. Caresmar diu que captava pels carrers de Barcelona ab una cenalleta y lo que arreplegava ho distribuía als pobres. Per ses humiliacions els nobles de sa familia la perseguiren y tingué d' emigrar a Italia. Fou també gran predicadora y morí en olor de santetat.

Segell de Santa María de Josa

JOSA. *Geog.* Poble de la provincia de Lleida, bisb. de Urgell, part. jud. de Solsona; és al peu mitjorní de la serra de Cadí, a ponent del coll de Tanca-la-porta, y té 206 hab. || —(COLL DE). *Orog.* En la serra de Cadí, demunt de Gosol.

JOSEPETS. m. pl. Sacerdots missioners o frares de Sant Joseph. **Josefitas.**

JOSEPH, PA. n. p. José, fa.

JOSEPH. *Biog.* Ab aquest nom se coneixen diversos escriptors israelites, entre altres el barceloní del sigle XIII Joseph Benchüa, president de l' Academia dels jueus en dita ciutat, insigne talmudista, gramàtich y poeta.

— (JOAN). *Biog.* Relligiós de la Mercè, natural de Reus. Vivía durant el primer terç del sigle XV. Dedicat a la redempció de cautius; l' any 1430, retornava d' una expedició a Tuniç havent lliurat a 124 infeliços, quan el vaixell en que venía va ésser apressat pels corsaris que 'l vàren lligar al pal major, matantlo a sagetades.

— (ORIOL). *Biog.* (Vegis ORIOL).

JOSEPH (Sant). *Geog.* Poble de les illes Balears, part. jud. d' Ibiça, que comprèn vintiquatre caserius, edificis y casals aillats, reunint entre tots 4,000 hab.

JOTA. f. Nom de la lletra J. **Jota.** || Futil-la. **Ápice, pizca, jota.** || Ball usat en algunes parts d' Espanya y la musica ab que 's balla. **Jota.**

JOU. m. Instrument de fusta pera junyir els animals a l' arada y carro. **Yugo.** || El vel que 's posa als que contreuen matrimoni. **Yugo, velo.** || *Met.* El

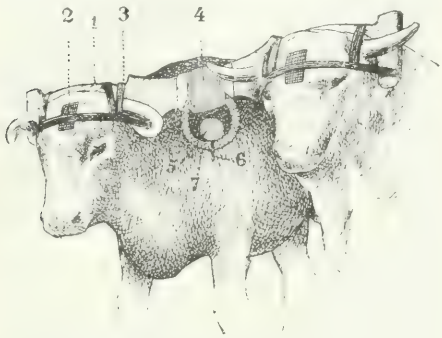

Jou: 1, jou: 2, coixí: 3, escurretges; 4, xangué: 5, espigó; 6, clavia; 7, traiga

meteix matrimoni. **Yugo.** || Llei, subjecció, tiranía, esclavitut. **Yugo.** || Cárrega o gravamen. **Yugo.** || *Ant.* JOCH. || *Náut.* **Yugo.**

PER AMOR DEL BOU LLEPA 'L LLOP EL JOU. *Ref.* Que ensenya lo molt qu' atreu 'l profit o esperança d' alguna conveniencia. *Al llamado ó reclamo del que le piensa viene el buey á la melena.*

SACUDIR EL JOU. fr. *Met.* Deslliurarse d' alguna pesada subjecció. *Sacudir el yugo.*

SUBJECTARSE AL JOU. fr. *Met.* Subjectarse al domini d' un altre. *Sujetarse al yugo.*

JOU. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de Urgell, part. jud. de Sort; és a la vora del Noguera Pallaresa y té 327 hab. || — (COLL DE). *Orog.* Coll a 1,633 met. d' alt. a la partió d' aigües del Fresser ab el Ter, entre Ribes y Ogassa, prov. de Girona. || Collet a uns 580 met. d' alt., a la vora de la riera de les Escales, entre Oix y Sadernes, prov. de Girona. || Coll de la serra de Cadí, a 2.090 met. d' alt., entre 'l Padró dels Quatre Batlles y 'l Muixaró, entre les provs. de Girona y Barcelona. || Coll de les montanyes del Canigó, a 1,128 met. d' alt., antiga encontrada del Conflent, al depart. dels Pirineus Orientals. || Coll situat prop de Massanés (Bergadá). || En la aresta que uneix el Pedraforca ab el macis d' En Cija (1,700 m.)

JOUENT. *Ter. Aranés.* JOVENT.

JOVA. f. Minyona. **Joven.** || Travall a que deuen acudir tots els veins quan és d' utilitat comuna. **Hacendera.** || f. *Ant.* Obligació de llaurar ab un parell de bous o mules per espai d' un día. || JOVA. *Ter.* NORA.

JOVAL. *Geog.* Caseriu del terme de Clariana, provincia de Lleida.

JOVAMENT. adv. m. *Ant.* JOVENILMENT.

JOVE. m. y f. Qui és a la joventut y també qui té menys anys respecte d' un altre. **Joven.** || De pochs anys. **Nuevo, joven, reciente.** || m. *Ant.* Pagès que no posseëix borda ni manso. **Joven.**

QUI DE JOVE NO TRAVALLA QUAN ES VELL DORM A LA PALLA. *Ref.* Denota qu' en la joventut s' ha de travallar pera poguer tindre algún reconet pera la vellesa. *El joven que no trabaja, cuando es viejo duerme en paja.*

FER TORNAR JOVE. fr. Donar o comunicar certa robustesa y gallardía propies de la joventut. *Remozar.*

TORNARSE JOVE. fr. Adquirir altra vegada la fortalesa y vigor que 's tenía a la joventut. *Rejuvenecer, remozar*

JOVELLAR Y SOLER (Joaquim). *Biog.* Capitá general del exèrcit y president de ministres en 1875. Nat a Palma de Mallorca l' any 1819; mort a Madrit en 1892. Acabava la carrera l' any 1836, rebent el grau de subtinent y quatre anys després anava a Cuba, essent capitá. Entrava a servir en el Ministeri de la Guerra en 1854 y era secretari de campanya al Marroch (1859-60) guanyant allá els galons de coronel. L' any 1864 era subsecretari del Ministeri. Marescal de Camp en 1866 L' any 1868 va sublevarse contra Isabel II. Tinent general l' any 1872, regnant Amadeu I. Emigrat a França en temps de la República (1873). Al tornar l' enviaren de Capitá general a Cuba, retornant a la península pera ajudar a la sublevació de Sagunt, (1874). Va ésser Ministre, senador y altra vegada capitá general a Cuba.

Joaquim Jovellar y Soler

JOVENALLA. f. Joventut, agregat de jovens. **Juventud.**

JOVENCEL, A. adj. **Jovenil.**

JOVENESA. f. JOVENTUT.

JOVENET, A. adj. dim. **Jovencillo.**

JOVENIL. adj. Pertanyent a la joventut. **Juvenil.**

JOVENILMENT. adv. m. A manera de jovens. **Juvenilmente.**

JOVENÍVOL, A. adj. **Jovenil.**

JOVENIVOLMENT. adv. m. JOVENILMENT.

JOVENÇÁ, NA. adj. y

JOVENCEL, A. adj. *Ant.* JOVENIL, JOVE.

JOVENT. m. Munió de jovens. **Juventud.**

JOVENTUT. f. Etat qu' alguns senyalen dels vintitrès als trenta tres anys, altres fins als trenta cinch, y altres fins a la edat viril. **Juventud.** || JOVENT.

JOVER (Francesch). *Biog.* Doctor en teología y excelent catedrátich valenciá del sigle XVI. Nat a Castelló de la Plana, ont va morir l' any 1561. Va estudiar en la universitat de París y exercir lá catedra en la famosa de Lovaina, guanyant molt de renom. És autor de dues obres celebrades en aquell temps: *Sanctiones Ecclesiásticæ, tam Synodicæ, quam Pontificiæ,* ect., (París, 1555), y *Divi Thomæ Aquinatis... Predicatorii instituti, in S. Prophetæ Job librum longe difficillium. Historia, dilucidaque explicatio,* (París, 1557).

— (NARCÍS CAMIL). *Biog.* Escriptor y periodista, nadiu d' Alacant (1821-1881). Va ésser redactor de publicacions tan importants còm ho foren l' *Heraldo,* (1845), *La Discusión* (1857) y altres, y publicá dos volums de poesíes, ademés d' altres travalls literaris.

— (PASQUAL). *Biog.* Relligiós franciscá descalç, valenciá. Nat en la vila de Cullera durant el primer ters del sigle XVIII; mort a Valencia l' any 1781. Savi en ciencies físiques y en llengües; era, ademés, bon

poeta festiu manejant el valenciá, el castellá y llatí. Havía compost una obra d'òptica, quina branca del saver era la seua especialitat, titolada: *Método claro y fácil para graduar los vidrios*, etc. Era traçut en travallar telescopis, microscopis y ulleres.

—Y CASANOVES (FRANCESCH). *Biog.* Remarcable pintor valenciá contemporani, que va distingirse en la composició de quadros d'historia. Va neixer a mitjans del sigle XIX y de ben jove, va obtindre concepte de bon artista. Fou premiat en varies exposicions y és autor d' algunes pintures que ornen la iglesia de Sant Francesch el Gran a Madrit. Atrafegat en acavar un quadro representant la *Jura de la reina regent a les Corts*, va morir a Madrit el 19 de Febrer de 1890.

JOVIAL. adj. Festiu, alegre, plaenter, divertit. Jovial.

JOVIALITAT. f. Alegría. Jovialidad.

JOVIALMENT. adv. m. Ab jovialitat. Jovialmente.

JOVINCELL m. JOVENET.

JOY. m. *Ant.* JOHÍ.

JOY Y CALVÓ (Joseph). *Biog.* Frare mallorquí del sigle XVII; natural de Palma. Mort a Madrit l'any 1694. Va pendre l'hábit dels agustins, en la ciutat nadiua l' any 1675. Home de talent y bona memoria; afectat a les llengües orientals, dominava la grega, l'arábiga, la siriaca y la caldea. Essent catedratich de grech en la universitat d' Alcalá, l' any 1690, va ésser elegit torcimany de Cárles II, interpretant llengües a satisfacció del rei. Estava enamorat del art musical, era fondament coneixedor de la historia y tingut per molt bon poeta, en aquell temps.

JOYA. f. Prenda, ornament preciós, especialment pera les dones. Joya. || Sortija, premi de la victoria als jochs publichs. Joya, brabío. || *Met.* Qualsevulla cosa hermosa y molt apreciable. Joya. || *Ant.* GOIG, ALEGRÍA. || pl. Les alhajes y vestits que 's donen a les dones quan se casen. Arras, joyas. || Les que dona 'l marit a la muller en senyal de matrimoni. Arras.

ANAR EN JOYA. *Loc. ant. Cundir la alegría, alegrarse, regocijarse todos.*

GUANYAR LA JOYA. fr. Eixir vencedor d' algún joch públich. *Conseguir, obtener, alcanzar el premio.*

LO QUI AB JOYES GASTA 'L DOT, DE LA SEUA MULLER ÉS JANOT. *Ref.* Denota que no 's deu emplear el diner en coses que sols serveixen de faust y vanitat. *Anillo en el dedo, honra sin provecho.*

JOYEL. m. y

JOYELL. m. *Ant.* JOYETA.

JOYELLER. m. *Ant.* JOYER.

JOYELLERÍA. f. *Ant.* JOYERÍA.

JOYER. m. Qui ven joyes. Joyero. || Obgecte destinat pera guardar o posar les joyes. Joyero.

JOYERA. f. La que té botiga de joyería. Joyera.

JOYERÍA. f. La botiga ont s' hi venen joyes. Joyería.

JOYETA. f. dim. Joyel, joyuela.

JOYÓS, A. adj. Alegre, festiu. Gozoso.

JOYOSAMENT. adv. m. Alegrement, ab gran plaer. Gozosamente.

JUANDONETA. m. *Fam.* Marit que contempla ab excés la seua muller. Gurrumino

JUANET. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Arbucies, prov. de Girona.

JUANETE. m. *Náut.* Cada una de les veles que van sobre la gavia y 'l velatxo. Juanete.

JUANETER. adj. *Mar.* Calificatiu que 's dona al noi que comença a ésser mariner. Juanetero.

JUANETES. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. d' Olot; és a la vora del riu Fluviá y té 596 hab.

JUANICH Y MARCH (Francesch). *Biog.* Metge distingit y bon escriptor científich. Nat a Granollers l' any 1798; mort a Barcelona en 1868. Va distingirse per la seua abnegació en les epidemies barcelonines dels anys 1821, 1834 y 1854. Era catedratich de medicína y va ocupar la presidencia de l' Academia de Medicina de Barcelona. D' entre les seues obres la més important és: *Tratado elemental de materia médica externa.* (Un vol. 8.º 506 pág. Barcelona 1836).

JUAS. adv. *Ant.* PROMPTAMENT.

JUATA. *Ter. Aranés.* JOU.

JUBA. f. *Ant.* JUPA.

JUBANY (Llorenç). *Biog.* Gravador d' encunys, germá del pintor F. Jubany. Era 'l gravador de la ceca establerta per la Junta Central a Reus, a Tarragona y a Palma durant la guerra de la independencia (1808-1814). Després va formar part de la ceca nacional, que durant una bona part del sigle XIX hi havía establerta a Barcelona, essent ell l' autor de distintes medalles conmemoradores d' actes y aconteixements encunyades en la ciutat comtal. Va morir l' any 1852.

— Y CARRERES (FRANCISCO). *Biog.* Pintor catalá. Nat a Barcelona l' any 1787; mort en la meteixa en 1852. Va estudiar a Llotge. A l' assalt de Tarragona per els francesos, l' any 1811, va ésser près y deportat a França. Per això va establirse a Lió durant molts anys. Havent guanyat les oposicions pera una cátedra de Llotge, a Barcelona, va morirse abans de pèndren possessió. Era home molt savi en arts y traçut còm a pintor de flors y de composicions históriques-alegòriques. En el Museu barcelonì y en moltes cases particulars guarden flors pintades de aquest artista.

JUBAR. v. a. *Ant.* AJUSTAR, ARRIMAR.

JUBAT, DA. p. p. *Ant.* De jubar. Ajustado, arrimado.

JUBÍ (Joan). *Biog.* Bisbe y notable poeta llatí del sigle XVI; natural de Mallorca o de Catalunya. Va morir a Barcelona l' any 1572. Era bisbe de Constantina *in partibus.* L' any 1545 va ésser un dels consagrants del de Barcelona en Joan de Cardona y després auxiliar del bisbe Jaume Cassador. La iglesia de Sant Pere de Reus és consagrada d' ell, (1543). Va assistir al concili de Trente, en sustitució del bisbe de Barcelona en Joan de Margarit, (1551), havent merescut bona estima son talent. Per comissió del concili, va felicitar a Felip II al arrivar a Trente, escrivint una elegant composició en vers. Al retornar sembla qu' era bisbe auxiliar de Vich. La seua abundosa producció literaria és tota llatina, havent escrit en vers molts dels temes relligiosos escullits per ell. Son alabades la facilitat de la seua versificació, la sublimitat dels pensaments y son llenguatge correcte y pur.

JUBILABLE. adj. Que pot jubilarse. Jubilable.

JUBILACIÓ. f. Exempció de fatigues o cárrechs de empleus ab retenció dels honors y utilitats. Jubilar. || *Met.* Deixar per inútil alguna cosa. Jubilar.

JUBILAR. v. a. Rellevar del cárrech d' algún empleu, retenint els honors y utilitats del meteix. Jubilar.

JUBILARSE. v. r. Conseguir la jubilació. Jubilarse.

JUBILAT, DA. p. p. Jubilado.

JUBILÈU. m. Solemnitat o cerimonia ecclesiástica pera guanyar la indulgencia plenaria que 'l papa concedeix extraordinariament, y la meteixa indulgencia. Jubileo.

JUBILÈU UNIVERSAL. El que 's celebra a Roma cada vint y cinch anys, y se sol concedir per butlla a

iglesies senyalades pera tots els pobles de la cristianitat. *Año santo, jubileo universal.*

GUANYAR EL JUBILÈU. fr. Fer les dilligencies necessaries pera guanyarlo. *Ganar el jubileo.*

JUCA. f. *Bot.* Planta de la familia de les liliácies; fá les flors blanques acampanades. **Juca.**

JUCAR. *Hidrog.* Riu que neix als confins de Castelló y Aragó y després de recorre 506 klm. desem-

El riu Jucar

boca al Mediterrani fertilisant les hortes valencianes, de Carcajent, Alcira, Sueca y Cullera, prop de quin cap ix al mar.

RIBERES DEL. *Geog.* Fertil territori de 45 klm. de N. a S. desde Catarroja fins a Xátiva y prop de 36 de E. al O. entre'l mar y la vall de Cárcer.

JUDAIAR. v. a. JUDAISAR.

JUDAICAMENT. adj. m. Al estil dels juéus. **Judaicamente.**

JUDAICH, CA. adj. Lo pertanyent als juéus. **Judaico, judío.**

JUDAISAR. v. n. Seguir les costums o la relligió dels juéus. **Judaizar.**

JUDAÍSME. m. Relligió dels juéus. **Judaísmo.**

JUDARÍA. f. Barri destinat als juéus. **Judería.**

JUDEA. f. *Min.* Betúm o mena d'asfalt que 's trova a les aigües del mar Mort. **Judea.** || País de l' Asia antiga. **Judea.**

JUDERÍA. f. **Judaría.**

JUDES. m. L' apòstol que va vendre a Jesucrist. **Judas.** || *Met.* Traidor, alevós, fals. **Judas.**

JUDICAR. v. a. Pensar, creure, opinar. **Juzgar.** || Fer judici, discernir. **Juzgar.** || Jutjar, fer ofici de jutge. **Juzgar.**

JUDICAT, DA. p. p. **Judicado.**

ESTAR A JUDICAT. fr. *For.* Quedar obligat a oir y consentir la sentencia que s' ha de donar. *Estar á juzgado y sentenciado.*

SENTENCIA PASSADA EN JUDICAT, O EN COSA JUDICADA, O EN AUTORITAT DE COSA JUDICADA. *For. Sentencia pasada en cosa juzgada.*

JUDICATIU, VA. adj. *Ant.* Lo qu'és propi pera jutjar. **Judicativo.**

JUDICATORIA. f. L' acte de jutgar. **Judicación, judicatura.**

JUDICATURA. f. Ofici de jutge. **Judicatura.** || La jurisdicció del jutge. **Judicatura.** || *For.* L' exercici de jutjar o judicar. **Judicatura.**

JUDICI. m. Raó, facultat de l' ánima pera judicar. **Juicio.** || Sana raó, com oposada a la bogería o deliri. **Juicio.** || Dictàmen, parer. **Juicio.** || Tribunal ont se judica. **Juicio.** || CONJECTURA. || *Lòg.* Acte del entenimment, que combina dues idees. **Juicio.** || Seny, cordura, prudencia. **Juicio.** || *For.* Exámen d' una causa pera donar la sentencia. **Juicio.** || *Ant.* PLET. || *Astr.* El pronòstich que fan els astròlechs dels successos del any. **Juicio.** || *Ant. for.* SENTENCIA.

JUDICI CONTENCIÓS. *For.* Lo que 's segueix devant del jutge sobre drets o coses que pledegen entre sí varies parts contraries. *Juicio contencioso.*

JUDICI CONTRADICTORI. *For.* Aquell en que 's dona la sentencia després d' escoltades les parts contraries. *Juicio contradictorio.*

JUDICI D' ÁRBITRES. Lo que donen els árbitres. *Juicio arbitral.*

JUDICI EXTRAORDINARI. *For.* Aquell en que 's proceeix d' ofici del jutge sense acció ni acusació verdadera y que si n' hi há, falten les regles establertes de dret en els judicis comuns. *Juicio extraordinario.*

JUDICI FINAL O UNIVERSAL. El que hi haurá a la fí del mon, en que Deu ha de premiar o castigar les obres de cada hu. *Juicio final ó universal*

JUDICI ORAL. Lo que 's fa o celebra en públich. *Juicio oral.*

JUDICI PARTICULAR. El que Deu fa de l' ánima quan se separa del cos. *Juicio particular.*

JUDICI TEMERARI. El que 's fa sense fonament. *Juicio temerario.*

A JUDICI. *Loc.* Al conéixer, parer o dictamen d' algú. *A juicio, al parecer, al dictamen.*

COMPARÉIXER EN JUDICI. fr. Comparéixer algú devant del jutge a proposar les seues accions y drets. *Comparecer en juicio.*

DEMANAR EN JUDICI. fr. *For.* Deduir devant del jutge l' acció o dret que 's té, o les excepcions qu' exclouen l' acció contraria. *Pedir en juicio.*

ÉSSER, SEMBLAR UN JUDICI O UN JUDICI FINAL. *Loc.* Denota la confusió de crits o soroll que hi há en algún lloch. *Ser, parecer un juicio.*

ESTAR A JUDICI Y PAGAR EL JUDICAT. fr. ESTAR A JUDICAT.

ESTAR EN EL SEU JUDICI O EN TOT EL SEU JUDICI. fr. Estar en el seu clar coneixement. *Estar en su juicio.*

FER PERDRE EL JUDICI, O TREURE DE JUDICI. fr. Trastornarlo, fer tornar boig. *Volver á uno el juicio.*

HAVER PERDUT EL JUDICI. fr. Haverse tornat boig. *Estar fuera de juicio.* || *Met.* Se diu del que obra o parla desatinadament. *Estar fuera de juicio.*

PERDRE'L JUDICI. fr. Tornarse boig. *Volvérsele el juicio á alguno.* || S' usa pera ponderar la extranyesa que causa alguna cosa. *Perder el juicio.*

PER JUSTOS JUDICIS DE DEU. *Expr.* Per decrets ocults de la Divina justicia. *Por justos juicios de Dios.*

POCH A POCH ANIRÁ POSANT, O LI FARÁN POSAR JUDICI. *Loc.* Denota que 'ls travalls y contratemps desenganyen y fan posar judici. *Potros cayendo y mozos perdiendo, van asesando.*

POSAR JUDICI. fr. Començar a tindre enteniment. *Asentar el juicio, ajuiciar, asesar.*

SENSE JUDICI. *Expr.* Sense discerniment. *Sin juicio.*

SUSPENDRE 'L JUDICI. fr. Abstindre's de donar opinió sobre alguna cosa. *Suspender el juicio.*

JUDICIAL. adj. Pertanyent al judici, jutge o justicia. **Judicial.** || *Ret.* S' aplica al genre del discurs en que 's defensa o acusa a algún reu. **Judicial.**

JUDICIALMENT. adv. m. Per medi del coneixement judicial. **Judicialmente, judicato.** || En forma judicial. **Judicialmente, en juicio.**

JUDICIARI, A. adj. Pertanyent a la judiciaria. **Judiciario.** || Qui la professa. **Judiciario.**

JUDICIARIA. f. Astrología superticiosa, vana y ilícita. **Judiciaria.**

JUDICIÓS, A. adj. Sensat, prudent. **Juicioso.** || Lo qu' está fet ab judici. **Juicioso.**

JUDICIOSAMENT. adv. m. Ab judici. **Juiciosamente.**

JUDRIOLA. f. *Ictiol. ter.* DONSELLA.

JUÉU, VA. m. y f. Natural de Judea. **Judío.** || Circuncidat, qui observa la llei de Moisès. **Judío.** || adj. *Met.* CRUEL, INHUMÁ. || Calificatiu de una mena de fasol.

JUÉU. *Hidrog.* Riuet que neix a la Vall d' Arán, prov. de Lleida, passa pels termes de Benós, Begós

y Bordes y desaigua al Garona. || — (GÜELLS DEL). Bullidors ont s' origina el riu Jueu (1,425 m.)

JUÉUET. m. dim. **Judihuelo.**

JUGADA. f. L' acte y efecte de jugar. **Jugada.** || *Met.* Acció inesperada y perversa en contra d' algú. **Jugada.**

MALA JUGADA. Malifeta. *Jugarreta.*

JUGADOR, A. m. y f. Qui juga. **Jugador.** || Qui sab jugar bé. **Jugador.** || Qui té vici de jugar. **Jugador.**

JUGADOR DE MANS. Qui fa joch de mans. *Jugador de manos.*

JUGADOR DEL PAPA. *Met.* Qui juga malament, qui no sap jugar. *Chamarillón.*

LA CARRERA DEL JUGADOR, FA CAP A LA PRESÓ. Ab lo qual se avisen les males conseqüencies que porta el joch. *La senda del jugador va derecha á la cárcel.*

JUGALLÓS, A. adj. *Ant.* Ajogaçat **Juguetón.** || ENJOGAÇAT.

JUGAR. v. a. Divertirse, entretindres ab algún joch. **Jugar.** || Posar la carta a la taula. **Jugar.** || Ferse jochs uns ab altres. **Jugar.** || Entremaliejar, inquietar. **Jugar, retozar.** || Manejar ab destreça les armes. **Jugar.** || Posarse en moviment alguna máquina. **Jugar.** || ANAR, APOSTAR. || Travallar ab destresa y facilitat. **Jugar.**

JUGAR AGULLA. fr. *Ant.* FER MITJA, CUSIR.

JUGAR BÉ. fr. Ésser bon jugador. *Jugar bien.*

JUGAR NET. fr. Jugar sense trampes. *Jugar limpio.*

JUGARLA. fr. Enganyar, deixar burlat a algú. *Pegarla, jugarla.*

FER JUGAR. fr. Donar moviment a alguna cosa per medi de frontiçes, molles y altres ressorts. *Jugar.*

QUI JUGA NO DORM. *Ref.* Avisa que quan hi ha perill és menester estar sempre alerta. *Quien tiene enemigos no duerma; el que juega no duerma.*

QUI 'S POSA A JUGAR S' EXPOSA A PERDRE O A GUANYAR. *Ref.* Ab que 's redargüeix al qui 's queixa per haverli eixit alguna cosa al contrari de lo qu' ell esperava. *Quien se pone á jugar se expone á perder ó á ganar..*

JUGARSE. v. r. Perdre al joch, còm: *N. s' ha jugat tot lo que tenía.* **Jugar.** || ANAR, APOSTAR. || v. r. *Met.* AVENTURAR.

JUGARSE'HO A CAP O CREU. fr. *Met.* Ab que s' expressa el poch apreci que 's fá d' alguna cosa y 'l poch o gens sentiment que 's tindría de pèrdrela. *Echar á pares y nones.*

JUGARSE 'L SOL ABANS DE NÉIXER. fr. *Nat.* Ab que 's significa que un se juga lo que té y lo que pot adquirir. *Jugar el sol antes que nazca.*

JUGARSE LA MISSA. fr. *Fam.* No anarhi, essent de precepte. *Perder la misa.*

JUGARSE 'L TOT PER TOT. Fer un esforç desesperat. *Tentar la fortuna.*

JUGARSE LA VIDA. Aborrirse, exposarse en gran manera. *Jugarse la vida.*

JUGAT, DA. p. p. **Jugado.**

JUGE. f. JUTGE.

JUGLÁ Y FONT (Antoni). *Biog.* Jurisconsult y escriptor molt remarcable del sigle XVIII. Va ésser advocat de la audiencia de Barcelona y dels reials concells y va pertanyer a l' Academia de Bones Lletres de Barcelona. Va seguir el diccionari catalácastellá-llatí, que havía començat Amat, va escriure algunes monografíes cientifiques y era autor d' un poema heroich dedicat al rei Cárles IV.

JUGLAR. m. MUSICH. || *Ant.* MESTRE DE DANCES. || Truá. **Truhán, juglar, bufón.** || adj. Qui acompanya 'l ball ab la flauta, etc. **Juglar.** || ALEGRE, FESTÍU.

JUGLAR DE CORNAMUSA. *Ant.* Qui toca la cornamusa o gaita. *Gaitero.*

JUGLARESSA. f. *Ant.* La dona que canta y balla bé. **Juglaresa.**

JUGLARÍA. f. *Ant.* Acció o modo propi dels juglars. **Juglería.** || La vida del juglar.

JUGLÁS. m. JUGLAR.

JUGLEROY. m. *Ter. ibicench.* Joguina. **Juguete.**

JUGUESCA. f. POSTA.

FER UNA JUGUESCA. fr. Jugarse alguna quantitat sobre si és o no és alguna cosa. *Hacer una apuesta, apostar.*

JUGRET. m. JOGUINA.

JUÍ. m. *Ant.* y *ter.* JUDICI.

JUÍ DE PROHOMS. Junta de vintiquatre prohoms del Gran Consell de Cent pera les causes criminals que eren del coneixement de la ciutat de Barcelona. *Consejo de prohombres.*

DONAR JUÍ. fr. *Ant.* Fer sentencia. *Fallar.*

PER JUÍ. m. adv. *Ant.* JUDICIALMENT.

JUICH. adj. *Ant.* JUDAICH.

JUICI. m. JUDICI.

JUICIAL. adj. JUDICIAL.

JUICIÓS, A. adj. JUDICIÓS.

JUIÇ. m. JUTGE.

JUIÇA. f. JUTGESSA.

JÚJOLS. *Geog.* Poblet del cantó d' Oleta, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora de la riera de Riell y té 152 hab.

JULEP. m. *Farm.* Aixarop. **Julepe, jarope, lamedor.**

JULI. n. p. **Julio.**

JULÍ. m. Joch de criatures que consisteix en agafar una corda pels dos caps entre dues d' aquelles y ferla girar de manera que passi per demunt del cap y per sota dels peus de la que salta al mitg d' ella. **Comba.** || *Ter.* TACÓ, FART DE COPS.

JULIA. f. Nom propi de dona. **Julia.** || Sobrenom de la ciutat de Barcelona. **Julia.**

JULIA LIBIEA *Geog. ant.* Nom de Llivia, prov. de Girona, en temps dels romans.

JULIÁ, NA. n. p. **Julián.**

JULIÁ (Benet). *Biog.* Compositor y monjo del Montserrat. Nat a Torroella de Montgrí, mort al indicat monastir, l' any 1787. Als setze anys entrava en aquella Escolanía, prenent l' hàbit en 1745. Deixeble de fra Benet Esteve, arrivá a ésser mestre organer famós, ocupant la direcció d' aquell colegi. La calitat y la expressió de les seues composicions religioses han estat molt celebrades. Entre lo millor d' ell son senyalades: l' *Invitatori;* el *Nocturn;* dues *Misses de requiem; Vespres de difunts* per quatre veus; essent superiors els *Responsoris de la Setmana Santa.*

— (JOSEPH). *Biog.* Ecclesiástich, doctor y catedrátich de teología dogmática al seminari de Barcelona durant els cursos de 1880 a 1887, en quin any fou nomenat rector de la parroquia dels Angels. Era orador eloqüent, y home de ilustració gens comuna, y va pendre part en discussions dogmátiques en varies corporacions. Va morir en 1891.

— (MIQUEL). *Biog.* Escriptor y jesuita mallorquí. Nat en la vila de Sineu l' any 1557, mort a Valencia en 1621. Va entrar en la Companyía als vintidós anys. Rector del Colegi de Montesion, a Palma (1615). És autor de la relació de la mort del venerable Alonso Rodriguez, publicada l' any 1617. També és seu el *Resumen de los milagros obrados en Gandía por intercesión del B. Ignacio de Loyola* (1601); aixís còm una llarga y excelenta epístola llatina al devant de la obra del P. Joan Valero, cartoixá y gran jurisconsult valenciá, condemnada per la Inquisició.

— (XAVIER). *Biog.* Jesuita y escriptor, nat a mitjans del sigle XVIII a Camprodon. Cursada a Cervera la filosofía y la teología, va ésser famós a Italia per sos estudis filosòfichs y cientifichs. L' any 1787 va escriure un curs de filosofía, del qual l' Academia de Ciencies de Barcelona va donarne un excelent parer.

JULIÁ DE LORIA (Sant). *Geog.* Parroquia de la Vall d' Andorra. || — (DE RAMIS). Lloch ab ajunta-

ment, part. jud. de Girona, situat a la vora del Ter: té 350 hab.

JULIACHS (Pau). *Biog.* Compositor musical catalá del sigle XIX. Era director de la societat coral de Vilafranca del Penadès en els millors temps d' En Clavé. En el gran festival del 1864 (Barcelona) va meréixer ésser premiat. Es autor d' una pastorel-la titolada: *El somris d' un ángel.*

Brot de juliana

JULIANA. f. *Bot.* MATAFRARES.

JULIEN (Joan). *Biog.* Un dels convencionals francesos que varen votar la mort de Lluis XIV. Era nadiu de Tolosa, y va ésser elegit secretari de l' Assamblea francesa. Desterrat còm a regicida a la segona restauració, va refugiarse a Suiça, ont va morir.

JULIESA. f. *Ant.* ALEGRÍA, JOVIALITAT.

JULIOL. m. El sèptim mes del any. Julio.

AL JULIOL LA FORCA AL COLL. *Ref.* Pera batre 'ls grans. PERA L JULIOL LES MULES AL REDOL.

AL JULIOL NI DONA NI COL, O PÈL JULIOL NI DONA NI CARAGOL. *Ref.* Se pren en sentit recte. *Ni mujer ni caracol cuando en Julio abrasa el sol.*

NO HI HA JULIOL QUE NO HI HAGI VEROL. *Ref.* Referintse al color que comencen a pendre 'ls raïms. *Por San Jaime y Santa Ana pintan las uvas; por la Virgen de Agosto ya están maduras.*

JULIOLA. f. *Ictiol.* CABOT.

JULIU, VA, adj. *Ant.* ALEGRE, FESTIU.

JULIVERT. m. *Bot.* Herba perenne de la fam. de les umbelíferes, d' arrel llarga, recte y blanca, de la qual neixen, sostingudes de punxons llarchs, les fulles dividides en tres branques dentades y d' un vert obscur; del mitg de les fulles neixen les cames, que son de 30 a 40 centimetres d' alçada, y al cim les flors petites y grogues en forma de parassol; llevor petita, ovalada, xata per un costat y estriada. Fa molta olor, s' usa pera els platillos y és medicinal. Perejil.

Brot de julivert

JULIVERT BORT. *Apio de perro.*

JULIVERT DE CALÁPAT: JULIVERTAÇA.

ÉS EL JULIVERT DE TOTS ELS GUISATS. *Loc.* Se diu d' aquells que 's troven a totes les funcions, encara que siguin particulars. *No hay boda sin doña toda; no hay procesión sin tarasca.*

JULIVERTADA. f. Salsa de julivert. Salsa de perejil.

JULIVERTAÇA. f. *Bot.* Planta verinosa de la fam. de les umbelíferes; se sembla molt al julivert y és verinosa. Cicuta mayor.

JULL. m. *Bot.* Mena de margall que 's cría entre els blats, de 60 a 90 centimetres d' alt, ab una espiga blanca y prima, ab sis o més grans alternativament dels dos costats de la cima, més petits que 'ls del blat y que, barrejats ab aquests, fan la farina dolenta, y emborratxa. Joyo, borrachuela, cominillo, zizaña.

JULLÓS, A. adj. Lo que té part de jull. Participante de joyo.

JUMENT. m. ASE, 1, 2.

JUNCÁ (Benet). *Biog.* Capellá y mestre d' orga catalá. Era organer de la iglesia de Santa María del Mar, a Barcelona. Mestre intelligent, que va fer bons deixebles. Autor de composicions de musica religiosa. Va morir a Barcelona l' any 1821.

— (FRANCESCH). *Biog.* Musich y sacerdot. Nat a Sabadell l' any 1742; mort a Girona en 1833. Deixeble del P. Juliá, en la escolanía de Montserrat. Era segon mestre a Santa María del Mar (Barcelona), quan va anar a Girona de mestre de capella durant dotse anys, fins al 1780, que va passar a la catedral de Toledo; obtenint després una canongía a Girona en 1792. Les seues composicions sòn poch conegudes y revelen un mestre que professava les més pures doctrines artístiques.

JUNCÁ (Coll del). *Orog.* Codada de demunt la vall de Ogassa (1,260 m.)

JUNCADELLA. *Geog.* Quadra del terme de Manresa, prov. de Barcelona. || Una mena d' herba.

JUNCAR. m. JONCAR.

JUNCARIA. *Geog. ant.* Nòm de Junquera, prov. de Girona, en temps dels romans.

JUNCH. m. JONCH.

JUNCET. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Serdinyá, depart. dels Pirineus orientals.

JUNCCIÓ. f. y

JUNCIÓ. f. UNIÓ.

JUNCÓS, A. adj. Juncoso.

JUNCOSA (Joseph). *Biog.* Pintor catalá, cosí del altre famós. Nat a Cornudella en plè sigle XVII; mort a Tarragona a principis del XVIII. Era doctor en teología y bon predicador, acreditat en la trona de la catedral de Tarragona. La pintura va ésser la seua principal atracció, havent estat dels artistes catalans més travalladors. La cartoixa de Scala Dei y 'ls principals temples de Tarragona varen vèures ornats ab pintures d' ell, unes al fresch y altres a l' oli. És autor de les pintures de la volta de la sala capitolar de Barcelona. També va ajudar a son cosí Joaquim en la pintura de la volta de la Misericordia de Reus (1680). En la catedral de Tarragona existeixen bastants quadros d' ell y algún retrat.

— Y DOMADEL (JOAQUIM). *Biog.* Artista catalá de renòm. Nat a Cornudella l' any 1631; mort a Roma en 1708. Fill del pintor Joan Juncosa, al qual sobrepujá moltíssim. L' any 1660 va retirarse a la cartoixa de Scala Dei, professant còm a llech. Allá va pintarhi molts quadros. Havent passat a la casa de Montalegre, hi va pintar dues grans composicions: el neixement y coronació de la Verge y trenta sis quadros que hi havía al demunt de la cornisa de l' iglesia. Son superior va enviarlo a Roma a millorarse. L' any 1680 va pintar, en colaboració, la volta de la Misericordia de Reus. Un día, molestat pèl jou de l' ordre, que no li deixava 'l temps suficient pera sos esplais d' artista, va abandonar el convent, deixant l' hábit y fugint a Roma. El Sant Pare 'l va absòldre, fent que no se 'l molestés per part de l' ordre cartoixana, exigintli emprô que residís en una ermita fora de la capital, ont va morir de vellesa, estimat dels mestres de l' art. Les obres principals d' En Juncosa estaven distribuides entre les cartoixes de Scala Dei, de Montalegre y la de Mallorca, y algunes cases particulars de Tarragona y Barcelona. És un dels millors pintors catalans: correcte al dibuix, simpátich de color

Fr. Joaquim Juncosa y Domadel

y entès en les composicions. Moltes pintures seues varen pèrdres en la crema dels convents (1835).

— Y MESTRE (JOSEPH). *Biog.* Pagès y poeta, nat a Vilanova y Geltrú l' any 1775; mort en la meteixa en 1841. Sense cursar estudis, per vocació propia, conreuá ses qualitats naturals de poeta. La seua facilitat y sensillesa en versificar encisen. Encara resten inèdites les seues composicions. Se 'n coneixen vintivuit en llengua catalana y bastantes en castellá.

Segell de Juncosa

JUNCOSA. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Lleida; és a tramontana de la serra de La Llena y té 1,215 hab.

JUNCOSA (LA). *Geog.* Caseriu del terme de Montmell, prov. de Tarragona.

JUNCT. m. JUNT.

JUNCTA. f. AUMENT. || f. *Ant.* JUSTA.

Segell de Juneda

JUNEDA. *Geog.* Vila de la provincia, bisb. y part. jud. de Lleida; és estació del F.-C. de Tarragona a Lleida y té 2,785 hab.

JONIOR. Veu llatina usada en els sports per indicar aprenent en l' art.

JUNUS. m. *Astron.* Un dels petits planetes novament descuberts. **Juno.**

JUNOY. *Ter. ibicench.* Genoll. **Rodilla.**

JUNOY (Joan). *Biog.* Relligiós escolapi. Nat a Mataró l' any 1767; mort en 1848. Provincial de Catalunya; autor de tractats molt erudits relatius a cerimonies y ritual ecclesiástich. És autor d' un ritual pera la seua ordre y d' un compendi de rúbriques, estimats per la seua exactitut y regularitat Va publicar un curiós *Lexicon* de la especialitat seua (Mataró, imp. Abadal, 1847).

— (TOMÁS). *Biog.* Derrer prior del convent de predicadors de Puigcerdá y escriptor. Nat en la vila de Alp (Cerdanya) l' any 1778; mort en 1860. L' any 1835 emigrá a França, essent pro-vicari d' Anyós (Andorra). És autor d' una *Relació sobre la Vall de Andorra* (Toulouse, 1838); *Compendi de l' historia de Espanya*, en vers catalá, ab el pseudònim «Lo paripatètich solitari» (Toulouse, 1839); *Historia de los Ceretanos* (manuscrita, publicades dues de les cinch parts que la formen a Barcelona en 1857); *Examen ó discusión sobre la utilidad del punto militar que es la Cerdaña.* Va escriure poesíes polítiques y alguns articles del *Diccionario Geográfico Universal*, fet a Barcelona entre 1831-1834.

Segell de La Junquera

JUNQUERA. f. Mota de jonchs. **Juncal.**

JUNQUERA (La). *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; és prop de la frontera de França y té 1,614 hab.

JUNT. m. JUNTURA. || p. p. *Ant.* ARRIVAT, AJUSTAT. || adj. Unit, immediat. **Junto.** || adv. JUNTAMENT. || *Prep. ant.* **Prop. Cerca, junto.** || pl. Plegats, que viuen a un meteix edifici. **Juntos.** || JUNTA. || Reunits. **Unidos, á una.**

ÉSSER JUNT. *Loc. ant. náut.* APOSTAR.

JUNTA. f. Congrès, concurrencia de persones. **Junta.** || *Ant.* ADDICIÓ, AUMENT. || Torneig, combat a cavall. **Justa.** || ARRIVADA. || Cada una de les dues superficies laterals de la pedra que s' ha de posar al costat d' un' altra. **Junta.** || Consulta entre dues o més persones pèra resoldre un cas important. **Junta.** || Aument, afegidura. **Añadidura, aumento.** || *Ter. Blanes.* Manera de juntar dues peces de la quilla a les naus. || Conjunt de persones elegides pera dirigir o governar una societat.

JUNTA DE CAP. *Arquit.* La d' una volta que va desde 'l trasdós fins al intradós. *Junta de cabeza.*

JUNTA D' INTRADÓS. *Arquit.* La que segueix la direcció de la volta desde un cap a l' altre. *Junta de intradós.*

JUNTA DE LLISA. *Arquit.* La que segueix la direcció de la longitut d' una volta y está entre 'l plá d' una dovella y sobre 'l plá de l' altra. *Junta de lecho.*

JUNTA PLANA: JUNTA LLISA.

A JUNTA. m. *Ant.* JUNTAMENT, UNIDAMENT.

JUNTADOR, A. s. y adj. Qui junta. **Juntador.**

JUNTAMAR. m. PORT, ESCALA.

JUNTAMENT. m. *Ant.* AJUSTAMENT, AJUST. || JUNTURA. || adv. m. Unidament. **Juntamente.** || En companyía. **Juntamente.**

JUNTAR. v. a. AJUNTAR.

DEU ELS CRÍA Y ELLS SE JUNTEN. fr. *Met. Dios los cría y ellos se juntan.*

JUNTARSE. v. r. Concórrer varies persones a un meteix paratge. **Juntarse.** || Tindre acte carnal. **Juntarse.** || AJUNTARSE.

JUNTAT, DA. p. p. **Juntado, junto.**

JUNTURA. f. Unió, la part per ont s' uneixen dues o més coses. **Juntura, junta.** || *Art. y of.* Manera de juntar dues peces de fusta o de ferro, engalsantles una ab altre. || *Arquit.* Enquadrament de fustería fixat al vuit de una porta o finestra, format per un dintell y dues jambes o pilons, que si son resaltats s' anomenen puntals.

JUNY. m. El sisé mes de l' any. **Junio.**

JUNY PLUJÓS, GRANER POLSÓS. *Ref.* Indica que les plujes de Juny son perjudiciais pèls sembrats que son ja a punt de poguerse segar. *Agua por San Juan, quita vino y no da pan.*

AL O PÈL JUNY LA FALÇ AL PUNY. *Ref.* Denota que al mes de Juny se deu preparar pera segar. *Cuando cante la abubilla, deja el buey y toma la gavilla.*

JUNSAYÁ. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de la parroquia de Besalú. prov. de Girona.

JUNYENT. *Geog.* Poblet del terme de Castellás, prov. de Lleida. || — (TORRENT DE). *Hidrog.* En la vall de l' Arija prop de la Pobla de Lillet.

JUNYER o JUNYIER. v. a. *Ant.* AFEGIR, AJUNTAR. || v. n. JUSTAR.

JUNYIDURA. f. y

JUNYIMENT. m. Acte y efecte de junyir. **Enyugamiento, uncidura.**

JUNYIR. v. a. Posar el jou als animals. **Uncir.** || *Ant.* JUNTAR. || Posar a la raó; subgectar. **Sujetar, reducir.**

JUNYIT, DA. p. passat del verb junyir. **Uncido.**

JUPA. f. Part del vestit, que va desde 'l coll a la cintura, ab quatre faldons, y ab mánegues o sense. **Chupa.**

JUPETA. f. dim. **Chupeta, chupilla, chupita.**

JUPETÍ. m. *Ter.* ARMILLA.

JÚPITER. m. Deu principal del paganisme. || Nom d' un planeta. **Júpiter.**

JURA. f. JURAMENT. || L' acte solemne de jurar obediencia a un príncep, a una llei, etc. **Jura.**

JURADOR, A. m. y f. Qui jura. **Jurador.** || Qui té el vici de jurar. **Jurador.**

JURAMENT. m. La acció de jurar. **Juramento, jura.**

JURAMENT ASSERTORI. Aquell qu' afirma. *Juramento asertorio.*

JURAMENT COMMINATORI. El qu' amenaça. *Juramento conminatorio.*

JURAMENT DE CALUMNIA. *For.* El que fan les parts al principi del plet de no proceir ab malicia. *Juramento de calumnia*

JURAMENT DECISIU. El qu' exigeix una part a l'altra, obligantse a passar per lo qu' aquesta juri. *Juramento decisorio.*

JURAMENT EXECRATORI O AB EXECRACIÓ. Maledicció que 's tira algú a sí meteix, pera persuadir que és veritat lo que jura. *Juramento execratorio, ó con execración.*

JURAMENT FALS. El que 's fa ab mentida. *Juramento falso.*

JURAMENT JUDICIAL. El que pren el jutge d' ofici a pediment de la part. *Juramento judicial.*

JURAMENT PROMISSORI. Aquell en que 's promet alguna cosa. *Juramento promisorio.*

JURAMENT SUPLETORI. *For.* El que se demana a la part a manca de prova. *Juramento supletorio.*

JURAMENTS D' ENAMORAT NO 'LS CREU CAP HOME SENSAT. Denota que la passió del amor fa mentir molt. *Juras de quien ama mujer no se han de creer.*

AB JURAMENT. m. adv. *Con juramento.*

AL JURAMENT IMPRUDENT, NO HI ESTEM. *Ref.* Denota que no 's deu fer el mal, encara que s' hagi jurat ferlo. *Jura mala en piedra caiga; la mano cuerda no hace todo lo que dice la lengua.*

PENDRE DE JURAMENT. fr. *Juramentar.*

JURAMENTAR. v. n. Fer jurar. **Juramentar, tomar juramento.**

JURAMENTARSE. v. r. **Jurar.** || Convindres algunes parts pera lograr un fí comú difícil.

JURAMENTAT, DA. p. p. **Juramentado.**

JURAR. v. a. Afirmar o negar posant a Deu per testimoni de la veritat. **Jurar, juramentarse, prestar juramento.** || Tindre 'l vici de jurar. **Jurar.** || Aclamar al príncep. **Jurar.** || Al pendre possessió de alguna plaça o empleu. **Jurar plaza ó empleo.**

JURÁSICH, CA. adj. *Geol.* S' aplica a un periode de la Era secundaria. **Jurásico.**

JURAT, DA. p. p. **Jurado.** || m. En algunes parts dignitat equivalent a regidor. **Jurado, regidor.** || Tribunal d' origen inglès introduit a Espanya. Está encarregat de declarar y determinar el fet, quedant al cuidado dels magistrats la designació de la pena que per les lleis correspòn al meteix. També s' anomena aixís cada un dels individus que formen part de dit tribunal. **Jurado.**

JURAT EN CAP. A la Corona d' Aragó era 'l primer dels jurats que s' elegía dels ciutadans més il-lustres que ja havíen estat insaculats en altres bosses de jurats, y que tenien quarant anys complerts. *Primer jurado.*

JURCAR. v. n. *Ant.* TRIGAR, DETINDRE'S.

JURCH Y RIVAS (Joseph). *Biog.* Musich y compositor catalá. Nat a Barcelona l' any 1800; mort a la meteixa l' any 1891. Havía estudiat flautí, clarinet y fagot. Als dinou anys formava part d' una cobla y componía balls sense saber d' armonía, estudiantla després ab el mestre Arbós. L' any 1835 era musich major de la milicia y al establirse el *Liceu* va ésser primer clarinet solista, alternant ab els millors extrangers. Director de banda del meteix teatre. En l' any 1852 va passar a ésser musich major del regiment de Navarra, durant quatre anys, retornant al *Liceu*, fins al 1870, retirantse per vell y mancat de salut. Va deixar compostes més de dues mil obres.

JUREDICCIÓ. f. JURISDICCIÓ.

JURELL. m. *Ictiol.* Peix de mar ab una rengla de punxes o espines a cada costat. **Jurel.**

JURI. m. JURAMENT.

JURÍDICAMENT. adv. m. En forma de judici o dret. **Jurídicamente.** || Ab arreglo a lo disposat per les lleis. **Jurídicamente.** || En termes propis y rigorosos de dret. **Jurídicamente.**

JURÍDICH, CA. adj. Lo qu'és conforme a les lleis. **Jurídico.** || Lo que pertany al exercici de la justicia. **Jurídico.**

JURINITA. f. *Min.* Oxit de titani. **Jurinita.**

JURIPIGA. f. *Ter.* ORTIGA.

JURISCONSULT. m. Doctor en lleis. **Jurisconsulto, jurista, jurisprudente, jurisperito.**

JURISDICCIÓ. f. Facultat, poder, autoritat d' administrar justicia. **Jurisdicción.** || Senyoriu, imperi, domini. **Jurisdicción.** || Terme d' un poble o provincia. **Jurisdicción.**

JURISDICCIÓ ACUMULATIVA. La que dona a dos jutges facultat de conéixer dels meteixos negocis a qui primer hi és. *Jurisdicción acumulativa.*

JURISDICCIÓ DELEGADA. La qu' algú exerceix ab comissió d' un altre. *Jurisdicción delegada.*

JURISDICCIÓ FORÇOSA. *For.* La del superior o jutge respecte als seus súbdits. *Jurisdicción forzosa.*

JURISDICCIÓ ORDINARIA. La que per dret té 'l superior sobre 'ls súbdits. *Jurisdicción ordinaria.*

JURISDICCIÓ PRIVATIVA. La que té un jutge pera conéixer d' un negoci, privant als altres jutges de conéixer de lo meteix. *Jurisdicción privativa.*

JURISDICCIÓ PRORROGADA O VOLUNTARIA. La que algú exerceix sobre aquells que se li subgecten voluntariament. *Jurisdicción voluntaria.*

DECLINAR JURISDICCIÓ. fr. *For.* Alegar, no correspondre la demanda al jutge devant de qui s'ha posat. *Declinar jurisdicción.*

PRORROGAR LA JURISDICCIÓ. fr. *For.* Subgectarse al jutge incompetent. *Prorrogar la jurisdicción.*

REASUMIR O ASSUMIRSE LA JURISDICCIÓ. fr. *For.* Recaure o reunirse en una sola persona o en poques la jurisdicció que pertanyía a moltes. *Refundir ó refundirse la jurisdicción.*

JURISDICCIONAL. adj. Pertanyent a la jurisdicció. **Jurisdiccional.**

JURISPERIT. m. JURISCONSULT.

JURISPRUDENCIA. f. Ciencia del dret, lleis. **Jurisprudencia.**

JURISPRUDENT. m. JURISCONSULT.

JURISTA. m. JURISCONSULT. || LLEGISTA.

JURIU. m. Dret perpetual. **Juro.**

JURRO, A. adj. Bestiá riberench y sa llana de inferior calitat. **Churro.**

JUS. *Prep. ant.* SOTA, DEVALL, BAIX.

EN JUS. m. adv. *Ant.* Cap avall. *Hacia abajo.*

JUSÁ, NA. adj. De la banda de baix. **Inferior.**

JUSBARBA. f. *Ant.* BRUCH.

JUSCLE. m. *Ictiol.* ANXOVA.

JUSEU. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, part. jud. de Benabarre, bisb. de Lleida; és a tramontana de la serra de la Carrodilla y té 377 hab.

JUSQUIAM m. *Bot.* HERBA CAIXALERA.

JUSSA adj. y

JUSSÁ, NA. adj. INFERIOR. || ÍNFIM.

PARTIDA JUSSANA. *Loc. ant. Parte inferior ó de abajo.*

JUSSIÓ. f. *Ant.* MANAMENT.

JUST. adv. m. Axís és. **Sí, es así, cabal.**

JUST, A. adj. Conforme a justicia y raó. **Justo.** || Convenient, digne, degut. **Justo.** || Qui viu segons la llei de Deu. **Justo.** || Qui está en gracia de Deu. **Justo.** || Apretat, estret. **Justo.** || Arreglat a la mida. **Justo.** || adv. m. Ab la deguda proporció, sens manca ni excés. **Al justo.** || m. Nom propi d' home. **Justo.**

JUST O NO JUST. m. adv. Ab raó o sense. *En justos ó en verenjustos; con razón ó sin razón.*

JUST Y CABAL: TOT JUST.

FER VINDRE JUST. fr. AJUSTAR.

EL JUST HO PAGA PÈL PECADOR, O PAGAR JUSTOS PER PECADORS. fr. Explica qu' alguns solen sofrir la

pena de la culpa qu' altres cometen. *Pagan justos por pecadores; arde verde por seco; uno come la fruta aceda y otro tiene la dentera.*

POSARSE AL JUST. fr. POSARSE A LA RAÓ.

TOT JUST. m. adv. En el temps peremptori. *Apuradamente.* || Denota haver'hi poch temps qu' ha succeit alguna cosa. *Ahora, ahora; ahora mismo.* || Precisament. *Cabalmente, justamente.* || Denota que no sobra ni manca. *A plana renglón.*

TOT JUST DE DEU. mod. adv. TOT JUST, CASI BE.

QUAN DE MAL JUST VÉ L' ANYELL, MAL PROFIT FARÁ LA PELL. *Ref. Lo bien ganado se lo lleva el diablo, y lo malo á ello y á su amo; de malo vino el conejo, con el diablo irá el pellejo.*

JUST (Sant). *Biog.* Germá de Sant Justiniá. Valenciá còm ell y relligiós del meteix convent de Xátiva. Bisbe d' Urgell. Escriptor ecclesiástich. Va morir l' any 640.

— O JUSTE (JACOB). *Biog.* Heretge valenciá, de mitjans del sigle XIV. Era, en aquell regne, el capitost dels begards, que veneraven els seus correligionaris que havien estat víctimes de la Inquisició. El bisbe de Valencia, Fuch de Fenollet, y Nicolau Rossell, qui després era cardenal, reprobáren les doctrines d' en Just. Aquest, va desdírsen, emprò va ésser près y reclòs, morint en tal estat. Era envers 1344 que influíen ses prèdiques entre 'ls valencians.

JUSTA. f. Lluita a cavall ab llança. **Justa.** || *Met.* Joch a cavall. **Justa.** || *Met.* Certamen literari. **Justa.**

JUSTA. adv. m. JUST.

JUSTACÓS. m. **Justillo.**

JUSTADOR. m. Qui justa. **Justador.**

JUSTALLA. f. Reunió de gent, multitut, munió. **Golpe de gente, tropel, multitud, muchedumbre, gentío.**

JUSTAMENT. adv. m. Ab justicia y raó. **Justamente.** || Cabalment, ni més ni menys. **Justamente, cabalmente.** || Serveix també pera expressar la identitat del lloch o temps en que succèeix alguna cosa. **Justamente.**

JUSTAR. v. n. Lluitar en les justes. **Justar.** || *Ant.* CULLIR, ABASTAR. || *Ant.* **Administrar justicia.** || *Ant.* JUSTAR, AJUNTAR. || *Ant.* ACUDIR, REUNIRSE.

JUSTAT. adj. *Ant.* JUNT, 3, 5, 8.

JUSTET. *Ter. Aranés.* ERMILLA.

JUSTÍ. n. p. **Justino.**

JUSTICIA. f. Virtut que consisteix en donar a cada hu lo que li pertoca. **Justicia.** || Atribut de Deu pèl qual arregla totes les coses en número, pès y mesura. **Justicia.** || La divina disposició ab que Deu castiga les culpes. **Justicia.** || Virtut cardinal ab que 'ns conformèm a la voluntat y justicia de Deu. **Justicia.** || El conjunt de totes les virtuts que fan al home just. **Justicia.** || Raó, dret. **Justicia.** || Lo qu' és just y raonable. **Justicia.** || Cástich públich. **Justicia.** || El tribunal o ministre qu' exerceix la justicia. **Justicia.** || JURISDICCIÓ.

JUSTICIA COMMUTATIVA. Se diu de la qu' arregla la igualtat o proporció que deu haver'hi entre les coses. *Justicia conmutativa.*

JUSTICIA INFERIOR O ÍNFIMA. La que sols pot pendre. *Justicia inferior.*

JUSTICIA MITJANA. La que sols pot castigar ab penes pecuniaries y presó. *Justicia mediana.*

JUSTICIA ORDINARIA. La que té dret de conéixer en primera instancia, de lo que passa al seu districte. *Justicia ordinaria.*

JUSTICIA ORIGINAL. La gracia y estat d' innocencia en que Deu va criar als nostres primers pares. *Justicia original.*

JUSTICIA SUPREMA. La que pot castigar ab pena de mort. *Justicia suprema.*

ADMINISTRAR JUSTICIA. fr. Se diu dels jutges que judiquen sobre ella o fan que s' executi lo qu' és just. *Administrar, hacer justicia.*

ANAR PER JUSTICIA. fr. Acudir al jutge. *Ir por justicia, hacer justicia.*

DE JUSTICIA. m. adv. Degudament. *De justicia.*

DEMANAR EN JUSTICIA. fr. Reconvindre, citar en justicia. *Pedir en justicia.*

DEMANAR JUSTICIA. fr. ANAR PER JUSTICIA.

FER JUSTICIA. fr. ADMINISTRAR JUSTICIA. || AJUSTICIAR.

OIR EN JUSTICIA. fr. Admetre 'l jutge y seguir la demanda segons els termes del dret. *Oir en justicia.*

RETRE JUSTICIA. fr. ADMINISTRAR JUSTICIA.

TOTHOM VOL LA JUSTICIA PERO NO PER CASA SEUA. *Ref.* Ensenya que tothom desitja que 's castiguin els delictes dels altres, però no 'ls seus. *Justicia, pero no para mi casa.*

VIOLAR LA JUSTICIA. *Violar la justicia.*

JUSTICIAR. v. a. AJUSTICIAR, SENTENCIAR.

JUSTICIER, A. adj. Sever, rigorós. **Justiciero.** || *Ant.* m. BOTXÍ

JUSTICIERAMENT. adv. m. D' una manera justa, ab arreglo a justicia. **Justicieramente.**

JUSTIFICABLE. adj. Que 's pot o deu justificar. **Justificable.**

JUSTIFICACIÓ. f. Disculpa, descàrrech. **Justificación.** || Conformitat ab lo just. **Justificación.** || Santificació del home per la gracia **Justificación.** || Proba convincent d' alguna cosa. **Justificación.** || COMPARACIÓ. || *Impr.* Mida justa del llarch qu' han de tindre les ratlles d' un motllo d' estampar. **Justificación.**

JUSTIFICADAMENT. adv. m. Ab justificació **Justificadamente.** || Ab exactitut, sense discrepar. **Justificadamente.**

JUSTIFICADOR, A. s. y adj. Qui justifica. **Justificador.** || L' operari que justifica les matrius a la fundició. **Justificador.** || Eina dels fundidors de lletra pera arreglar les matrius. **Justificador.**

JUSTIFICANT. p. a. Qui justifica o lo que justifica. **Justificante, justificador.**

JUSTIFICAR. v. a. Donar Deu la gracia; fer just al home. **Justificar.** || Rectificar, fer bona alguna operació. **Justificar.** || Probar judicialment. **Justificar.** || AJUSTAR, FER VINDRE JUST. || Entre estampers igualar les ratlles d' una plana. **Justificar.** || Probar la innocencia d' algú. **Justificar.**

JUSTIFICARSE. v. r. Disculparse. **Justificarse.**

JUSTIFICAT, DA. p. p. **Justificado.**

JUSTIFICATIU, VA. adj. Lo que serveix pera justificar. **Justificativo.**

JUSTIFICATIVAMENT. adv. m. D' un modo justificatiu. **Justificativamente.**

JUSTILLO. m. *Ant.* y *Ter.* Peça de roba de vestir del cos de l' home. **Chaleco.**

JUSTINIÁ. n. p. **Justiniano.**

JUSTINIÁ (Sant). *Biog.* Relligiós valenciá de l'ordre de Sant Agustí, fill del convent servità fundat en el camp de Xátiva. Va ésser bisbe de Valencia. Famós escriptor ecclesiástich. Vivía en temps del rei Teuda. Tres germans seus eren també relligiosos del meteix convent. Regía la mitra valenciana desde prop del any 531 fins després del 546.

JUSTIPREAR. v. a. **Justipreciar.**

JUSTIPRECIABLE. adj. Que pot justipreciarse. **Justipreciable.**

JUSTIPRECIACIÓ. f. Acció y efecte de justipreciar. **Justipreciación.**

JUSTIPRECIADAMENT. adv. m. Ab just preu. **Justipreciadamente.**

JUSTIPRECIADOR, A. m. y f. Qui justiprecia. **Justipreciador.**

JUSTIPRECIAR. v. a. Apreciar en lo just alguna cosa. **Justipreciar.**

JUSTIPRECIAT, DA. p. p. **Justipreciado.**

JUSTIPREU. m. **Justiprecio.**

JUSTIPREUAR. v. a. y sos derivats. **Justipreciar.**

JUSTÍSSIM, A. adj. sup. Molt just. **Justísimo.**

JUSTÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' una manera justíssima. **Justísimamente.**

JUSTPREU. m. Tassació del just preu d' alguna cosa. **Justiprecio.** || La estimació feta pêls pèrits, judicial o extrajudicialment. **Justiprecio.**

JUTGE. m. Qui té autoritat pera judicar. **Juez.** || Expert, anomenat pera resoldre algún dupte. **Juez.** || A les universitats, qui entèn en les causes dels que tenen fur d' universitat. **Juez del estudio.** || A les justes públiques y certàmens literaris, qui está senyalat pera cuidar de que s' observin les lleis imposades en ells y de distribuir els premis. **Juez.**

JUTGE A QUO. El de qui s' apela pera devant del superior. *Juez á quo.*

JUTGE AD QUEM. Aquell devant del qual s' interposa l' apelació d' un altre inferior. *Juez ad quem.*

JUTGE ÁRBITRE. El nomenat o acceptat per les parts pera ajustar llurs diferencies. *Juez árbitro.*

JUTGE COMISSIONAT O COMISSARI. *For.* Aquell que exerceix jurisdicció ordinaria per comissió d' un altre que la té segons lo prescrit en ella. *Juez comisionado, delegado.*

JUTGE COMPETENT. Qui té jurisdicció pera conéixer del negoci de que 's tracta. *Juez competente.*

JUTGE CONSERVADOR. L' ecclesiástich que defensa de violencies a la Iglesia y als seus ministres. *Juez conservador.*

JUTGE D' APELS O D' APELACIONS. Jutge superior devant de qui s' apelava de les sentencies dels inferiors. *Juez de alzada, de apelaciones.*

JUTGE DE COMPETENCIES. Qualsevol dels dos ministres del Consell de Castella o d' altre que anomenava 'l rei cada any, pera decidir els punts de jurisdicció entre algún consell y 'l meteix de Castella, ab els quals concorrien altres dos ministres del consell que formava la competencia, y 'ls fiscals dels dos. *Juez de competencias.*

JUTGE D' ENQUESTA. Ministre togat d' Aragó que feia inquisició contra 'ls ministres de justicia delinqüents y contra 'ls notaris y escrivans, y 'ls castigava procedint d' ofici y no a instancia de part. *Juez de encuesta.*

JUTGE DE GREUGES O GRAVAMENTS. Qui tenía al seu càrrech, sempre que 'l rei celebrava corts, de conéixer y jutjar sobre 'ls dissentiments que 's posaven pêls qu' entraven en dites corts, pretenent que 'l rei o 'ls seus oficials havíen procedit en algún cas contra les lleis y llivertats, y decidir si la persona era gravada; la seua sentencia devía ésser acatada y executada pêl rei fins contra ell meteix y esmenats els agravis. *Juez de agravios, reparador de agravios ó contrafueros.*

JUTGE DE LO CRIMINAL. Qui tracta les causes criminals. *Juez de lo criminal ó del crímen.*

JUTGE DE PAU. Magistrat encarregat de conéixer y jutjar sumariament determinats assumptes. *Juez de paz.*

JUTGE DE PRIMERA INSTANCIA. L' ordinari d' un partit o districte. *Juez de primera instancia.*

JUTGE DE TAULA. *Ant.* Oficial ordinari ab poder y jurisdicció de conéixer de les culpes y faltes dels oficials temporals. *Juez de tabla.*

JUTGE INCOMPETENT. Qui no té jurisdicció en el negoci de que 's tracta. *Juez incompetente.*

JUTGE PEDANI. El dels pobles que té limitada la seua jurisdicció y la exercita estant dret. *Juez pedáneo.*

JUTGE PESQUISSADOR. El que 's destina o envía pera fer jurídicament la pesquissa d' algún delicte o reu. *Juez pesquisador.*

JUTGE SUPRÈM: DEU.

CONVINDRE DEVANT DEL JUTGE. fr. Citar a algú, ferlo comparéixer a judici. *Hacer comparecer ante el juez.*

JUTGESSA. f. La dona del jutge. **La mujer del juez.**

JUTGLAR (Geroni). *Biog.* Natural de Solsona. Teòlech del sigle XVI, autor de la primera Doctrina en catalá.

JUTJAMENT. m. JUDICATORIA. || *Ant. for.* SENTENCIA.

FER JUTJAMENT. fr. JUDICAR.

JUTJAR. v. a. JUDICAR.

JUTJAT. m. La dignitat y cárrech de Iutge. L' edifici y oficines ont está establert.

JUTJAT, DA. p. p. De jutgar. Resolt en justicia.

JUVENAL. adj. Propi de jovens.

JUVENTA. f. Divesa de la joventut.

JUXTAPOSICIÓ. f. *Fil.* El modo d' aumentarse y créixer les coses que no son viventes, en contraposició de les que ho son. **Yuxtaposición.**

JUY. m. *Bot.* JULL. || m. *Ter. ibicench.* Soroll. Ruído.

JUYA. f. *Ant.* JUEVA.

JUYÁ. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és prop de la estació de Bordils y té 438 hab.

JUYLÓS, A. adj. JULLÓS.

K

K. Aquesta lletra és presa dels grechs, y sols té us en algunes veus extrangeres; puig en lloch d' ella usem de la *c* quan fereix a la *a, o, u* y de la *q* ab la *u* líquida quan fereix a la *e, i.* Els llatins l' usaven tan sols en algunes diccions procedentes del grech, y se 'n servien pera algunes abreviatures còm: *kalendas, Kartago,* etc. Aixís meteix se veu dita substitució en moltes de llurs medalles y diplomes, com també en les monedes de molts reis d' Inglaterra anomenats Carles; és el carácter de la moneda fabricada a Burdeus. Els antichs romans la marcaven ab un ferro bullent al front dels calumniadors. En altre temps era numeral y valía 250, y ab una ratlleta sobre, 250,000.

KA. f. Peça de metall pera imprimir la lletra del meteix nom. **Ka.** || Punxó de cer trempat que s' usa pera marcarla o gravarla. **Ka.** || Planxa prima de llauna, llautó, ferro, cartró, etc., en que la meteixa lletra hi está oberta. **Ka.**

KABILA. f. Cada una de les tribus de Berbería que habiten la regió del Atles y altres territoris africans. **Kabila.**

KADAR. m. Secta maometana que nega la predestinació. **Kadar.**

KADÍ. m. CADÍ.

KADISH. f. Certa oració dels juéus. **Kadish.**

KAGNA. f. Mena de pasta que fan els italians ab la millor flor de farina. **Kagna.**

KAID. m. Mena de jutge o governador en l' antich regne d' Argel. **Kaid.**

KANAT. m. Dignitat y territori. **Kanat.**

KANTIÁ, NA. adj. Pertanyent o relatiu al kantisme. **Kantiana.**

KANTISME. m. Sistema filosòfich degut a Kant. **Kantismo.**

KANUN. m. Convit fúnebre que 'ls russos celebren anyalment en les tombes de sos parents. **Kanun.**

KAOLÍ. m. La terra de que 's fabrica la porcellana. **Kaolín, kaolino.**

KAOVANA. f. *Zool.* Mena de tortuga gran. **Kaovana.**

KAPIJI-BAJI. m. Oficial que custodia les portes del palau del sultán. **Kapigi-baji.**

KAPOT. m. *Bot.* Arbre geganti que produeix una substancia com cotó. **Kapot.**

KAPPA. f. Nom de la lletra desena al alfabet grech. **Kappa.**

KARABÉ. m. Ambre groch. **Karabé.**

KARAÍTA. adj. Pertanyent a la secta judaica que professa escrupulosa adessió al text literal de la Escriptura despreciant les tradicions. **Karaíta.**

KARANE. m. Mena de carruatge tirat per matxos que usaven els grechs. **Karane.**

KARKI-MESRACH. m. Mena de llança de que 's serveixen els turchs. **Karki-mesrac.**

KARMESSAS. f. pl. Certes fires que 's celebraven periòdicament a Flandes. **Karmesas.**

KARMONSALI. m. *Mar.* Mena de nau molt mal formada que usen els egipcis. **Karmonsali.**

KASTÁN. m. El turbán turch. **Kastán.**

KATXEF. m. Tinent del rei entre 'ls alarbs. **Katchef.**

KEPIS. m. Mena de morrionet sense armadura que començaren a usar les tropes franceses a l' África y després va ésser adoptat per varis países d' Europa. **Kepis.**

KEPLER. m. Denominació donada per algún astrònom a la quarta taca de la lluna. **Kepler.**

KEPLERIÁ, NA. m. Partidari de les doctrines de Kepler. **Kepleriano.**

KERAMI. m. *Ant.* Mesura de capacitat, usada entre 'ls grechs, que valía dues ánfores. **Keramio.**

KERAMOALITA. f. *Min.* Sulfat hidratat d' alúmina. **Keramohalita.**

KERASINA. f. *Min.* Cloro-carbonat de plom, de color blanch groguench, gris groguench o gris ataronjat ab un punt de verdós. **Kerasina.**

KERATI. m. *Ant.* Pés usat entre 'ls grechs, que valía la tercera part d' un òbol. **Keratio.**

KERATITA. f. *Min.* Quartç groller de textura compacta. **Keratita.**

KERATITIS. f. *Med.* Inflamació de la còrnia. **Keratitis.**

KERATOFILITA. f. *Min.* Varietat d' anfíbol. **Keratofilita.**

KERATOGLOSSIS. f. Inflamació de la llengua. **Keratoglosis.**

KERATONIXIS. f. *Med.* Perforació de la còrnia. **Keratonixis.**

KERMES. m. *Entom.* Insecte del genre de cotxinilla; s' emplea en medicina. **Kermes.**

KERMES NATIU. Oxisulfur d' antimoni, de color vermell fosch. *Kermes nativo.*

KERMESSE. f. KARMESSAS.

KERMETISAT, DA. adj. Que conté kermes mineral. **Kermetizado.**

KERRA. m. Un dels tres signes de que 's serveixèn els alarbs pera formar els sòns. **Kerra.**

KHAN, CA. m. y f. Títol de dignitat entre 'ls tartres. **Khan.**

KIBISTÍTOM. m. *Med.* Instrument destinat a la obertura de la cápsula del crestallí. **Kibistítomo.**

KIEF. m. Vigèssima quinta lletra del alfabet turch. **Kief.**

KIEL. m. *Bot.* Cert arbre de les illes Moluques. **Kiel.**

KILO. m. Paraula d' origen grech, que representa mil y 's junta, anteposada, ab les diferentes unitats del sistema mètrich, còm el metre, litre, etc.; aixís la paraula *kilómetre* representa mil metres. **Kilo.**

KILOGRAM. m. Pés de mil grams en el sistema mètrich. **Kilogramo.**

KILOGRÁMETRE. m. *Mec.* Unitat de travall mecánich o esforç prou pera alsar un kilogram de pés a un metre d' alçada en un segon de temps. **Kilográmetro.**

KILOLITRE. m. Mesura de capacitat equivalent a mil litres. **Kilolitro.**

KILÒMETRE. m. Mida longitudinal de mil metres. **Kilómetro.**

KILLINITA. f. *Min.* Silicat hidratat d' alúmina ab quelcòm de potassa. **Killinita.**

KILLOT. m. Mesura de capacitat usada a Turquía. **Killot.**

KINESIA. f. Facultat que té l' ánima d' imprimir moviment als membres. **Kinesia.**

KINESIMETRÍA. f. Mida del moviment. **Kinesimetría.**

KINESIMÈTRICH, CA. adj. Que amida o serveix pera amidar el moviment. **Kinosimétrico.**

KÍNNOR. m. Mena d' harpa que usaven els hebreus. **Kinnor.**

KIOSCH. m. Veu turca que significa un pabelló obert per tots costats a modo d' una miranda o mirador. **Kiosco.**

KIOSQUIFORM. adj. Que té la forma de kiosch. **Kiosquiforme.**

KIÒTOM. m. *Cir.* Instrument que serveix pera tallar les brides del recte y de la bufeta y practicar altres seccions. **Kiótomo.**

KIRIE. m. Nom ab que 's designa certa part de la míssa, en que 's resen oracions que comensen per aquesta paraula, y les meteixes oracions. **Kirie, kirie.** || La musica composta pera cantar aquestes oracions. **Kirie, kirie.**

KIRIELEISON. m. Paraules hebrees que signifiquen: *Senyor, tingueu pietat de mí.* **Kirieleison, kyrieleison.**

KIRRONOSSIS. f. *Med.* Colorament groch d' una part del cos. **Kirronosis.**

KIST. m. *Med.* Membrana en forma de bossa que conté alguna materia particular. **Kiste.**

KLAPROTINA. f. *Min.* Varietat de fosfat d' alúmina. **Klaprotina, klaprotita.**

KLAUSTALITA. f. *Min.* Seleniur de plom y cobalt. **Klaustalita.**

KLEISTAGNAT, DA. adj. Se diu del animal que té la boca quasi closa. **Kleistagnato.**

KLOPEMANÍA. f. *Med.* Inclinació al robo produida per enagenació mental. **Klopemanía.**

KODFA. m. El mestre del sultán. **Kodfa.**

KODJA. m. Secretari d' Estat a Turquía y als Estats berberischs. **Kodja**

KOLO. m. Nom del camp ont se reunía tota la nobleça de Polonia pera elegir rei. **Kolo.**

KONIDÒMETRE. m. Instrument destinat a amidar la densitat o espessor del sucre. **Konidómetro.**

KOPEK. m. *Numis.* Moneda rusa que té molt poch valor. **Kopek.**

KRAMERAT. m. *Quím.* Sal formada per la combinació del ácit cramèrich ab una base salificable. **Kramerato.**

KRAMÈRICH, CA. adj. *Quím.* Denominació d' un ácit crestallí, de gust astringent, que 's trova a la arrel de la ratania. **Kramérico.**

KRAUSISME. m. Sistema filosòfich de Krause. **Krausismo.**

KRAUSISTA. adj. Pertanyent o relatiu al krausisme. **Krausista.**

KRÉUTZER. m. *Numis.* Moneda d' Alemanya equivalenta a la sexagèssima part d' un florí. **Kréutzer.**

KUFOLITA. f. *Min.* Varietat de silicat hidratat de alúmina, que 's trova en crestalls molt petits. **Kufolita.**

KUGUS. m. Mena de sacerdot del Japó. **Kugo.**

L

L. Aquesta lletra 's produeix tenint la boca lleugerament oberta, els llavis un poch separats, la llengua replegada la punta cap enrera y adherida al paladar, a l' arrel dels incisius superiors, y 'l vel del paladar alçat. Donant sortida a l' aire sonor se desprèn la llengua y ressalta 'l sò *l*. Algunes vegades va sola y altres doblada, doblantla solament quan se pronuncien les dues, còm: *llana, ballar,* etc., y posantne sols una quan no se 'n pronuncia més qu' una, còm: *facilitat, familia,* etc. En les medalles romanes significava *Lucio*. Còm lletra numeral tenía el valor de 30 entre 'ls grechs y de 50 entre 'ls llatins y nosaltres; ab una ratlleta demunt equivalía a 30.000. La L, inicial de lacedemonis, era 'l distintiu que portava aquest poble als seus estandarts.

L'. art. La, lo.

'L. art. El, lo.

LA. adv. ll. *Ant.* ALLÁ. || *Mus.* Sexta veu de la escala. **La.** || Article femení que s' anteposa als noms apelatius. **La** || *Pron.* Acusatiu del singular del pronòm personal *ella.*

¡LA, LA, LA! Cançoneta ab que 's fa dormir a les criatures. *¡La, la, la! Arrullo.*

LADONCHS. adv. t. *Ant.* ALESHORES.

LA AMETLLA. *Geog.* AMETLLA (LA). Prov. de Barcelona. || —AMETLLA (LA). Prov. de Tarragona

LA AMPOLLA. *Geog.* AMPOLLA (LA). Prov. de Tarragona.

LA AVELLANEDA. *Geog.* Caseriu del terme de Palau Çacosta, prov. de Girona.

LA BAELLS *Geog.* BAELLS (LA). Prov. de Barcelona.

Jascinto Labaila y González

LABAILA Y GONZÁLEZ (Jascinto). *Biog.* Poeta, nat a Valencia l' any 1833. Va conreuar la lírica y la dramática en la llengua natural, guanyant bona fama. Son drama *Almogávers,* en tres actes, és el més notable d' ell. Y d' entre ses poesíes, és molt alabada per sa galana forma y delicadesa de pensament, la que 's titola *Tú.* Llibres seus: *Flors del Turia,* poesíes valencianes (Barcelona, 1868); *Flors del meu hort,* id., id. (Valencia, 1882), y en castellá: *La espueta,* novela (Madrid, 1873); *La resucitada* (Valencia, 1891).

LA BAJOL. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona y part. jud. de Figueres; está situat dalt d' una coma y té 224 hab.

LÁBAR. m. Bandera militar guarnida ricament, que portaven a la guerra 'ls emperadors ab alguna empresa d' ells, y desde Constantí ab la xifra o nòm de Crist. **Lábaro, y cántabra o cántabro,** per haverla usada primer els biscaíns, de qui la va pendre August, adoptantla pera 'ls exèrcits romans. || La xifra del nòm de Crist, composta de X. J. y P. (Rho), gregues que hi havía a la dita bandera. **Lábaro.**

LA BARRACA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Finestres, prov. de Girona.

LA BASTIDA. *Hist.* Ruines d' un dels castells més anomenats del Conflent, emplaçades a prop del riu Tet.

LABAT (Fra Arnau) *Biog.* Autor catalá del sigle XV. Escrigué: *Del escut del Ostal de Foix y de Bearn.*

LA BEGUDA. *Geog.* Caseriu del terme de Riudellots de la Creu, prov. de Girona.

LABERÍNTICH, CA. adj. Pertanyent o semblant a a un laberint. **Laberíntico.**

LABERÍNTICAMENT. adv. m. A modo de laberint. **Laberínticamente.**

LABERINTIFORM. adj. Lo que té forma de laberint. **Laberintiforme.**

LABERINT. m. Lloch de diferents carrers disposats de manera qu' és difícil sortirne sense una guía. **Laberinto.** || *Hist.* Aixís s' anomena una de les finques més xamoses dels voltants de Barcelona, a l' antich terme d' Horta, pertanyent al marquès d' Alfarrás, construida a les derreríes del sigle XVIII. || *Met.* Cosa confosa y embolicada. **Laberinto.** || *Poèt.* Composició en que 'ls versos o diccions hi están posats de manera que per qualsevulla part que 's llegeixin tinguin sentit y cadencia. **Laberinto.** || *Anat.* La segona cavitat de la orella, dita aixís per les moites voltes y revoltes que té; consta de tres parts: vestíbul o entrada, canals semicercolars, y la tercera caragol. **Laberinto.**

LABERNIA Y ESTELLER (Pere). *Biog.* Mestre y escriptor valenciá. Nat a Traiguera l' any 1802; mort a Barcelona en 1860. Va estudiar a Tortosa, establintse a Barcelona als 23 anys. De ses obres didáctiques, la més popular sada és el *Diccionari catalá-castellá,* quines edicions (Barcelona 1839, 1864 65, 1888) han vingut essent fins ara el principal llibre de consulta pera la llengua catalana. Altres obres d' ell: *Diccionario de la lengua castellana con la correspondencia catalana y latina* (Barcelona, 1844 y 1866-67); *Gramática latina* (Barcelona, 1852); *Diccionario manual de la lengua castellana con la correspondencia latina* (Barcelona, 1850 y edicions diverses). Va deixar inèdites altres obres pél meteix istil.

LABIAL. adj. Propi del llavi. Sol dirse de les lletres que 's pronuncien ab els llavis.

LABIAT. adj. Que té llavis. Se díu en historia natural.

LABI. m. LLABI

LABIL. adj. *Ant.* Lo que fácilment cau o s' acava. **Caedizo, caduco, perecedero.**

LA BISBAL. *Geog.* Part. jud. de la prov. de Girona, format de 35 ajuntaments, que són: Bagur, Ca-

longe, Casavells, Castell d' Empurdá, Castell d' Aro, Corsá, Cruilles, Foixá, Fontanilles, Fonteta, Gualta, La Bisbal, La Pera, La Tallada, Monells, Montrás, Palafrugell, Palamós, Palau-Sator, Pals, Parlabá, Peratallada, Regencós, Rupiá, Sant Feliu de Guíxols, Sant Joan de Palamós, Sant Sadurní, Santa Cristina d' Aro, Serra, Torrent, Torroella de Montgrí, Ullá, Ullestret, Vall-llòbrega y Vulpellach, reunint entre tots 51,953 hab.

LA BISBAL. *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Girona, cap del part. jud. del seu nòm y una de les més importants del Baix Empurdá; té agregat el poble de Sant Pol y compta ab 4,691 hab.

Segell de Sant Andreu de La Bola

LA BOLA. *Geog.* BOLA (LA). Prov. de Barcelona. || — (RIERA DE). *Hidrog.* Neix a la collada de Barcons, terme de Falgás, prov. de Girona; passa pèl terme de Sant Andreu de la Bola y desaigua al Ges, a uns dos kilometres més amunt de Sant Pere de Torelló, prov. de Barcelona.

LA BOLLA. *Geog.* Caseriu del terme de Flassá, provincia de Girona.

LABOR. m. *Ant.* TRAVALL.

LABOR IPSE VOLUPTAS. *Expr. llat.* El travall porta plaer en sí meteix.

LABOR OMNIA VINCIT. *Expr. llat. Ref.* Tot ho guanya el travall.

LABOR PRIMA VIRTUS. *Expr. llat.* És el travall la primera virtut.

LABORABLE. adj. Que 's pot travallar. Se diu generalment dels díes feiners. **Laborable.**

LABORAR. v. n. *Ant.* TRAVALLAR.

LABORAR IN EXTREMIS. fr. *Ant.* AGONIZAR.

LABORATORI. m. Oficina ont s' hi fan les operacions químiques. **Laboratorio.**

LA BORDETA. *Geog.* BORDETA (LA). Prov. de Lleida. || Barri de l' antiga vila de Sans, entre aquesta y l' Hospitalet.

LABORERA. adj. *Ant.* Se deia de la dona destra en els travalls manuals. **Laboreras.**

LABORIÓS, A. adj. Aplicat al travall. **Laborioso.** || Penós, de molt travall. **Laborioso, trabajoso.**

LABORIOSAMENT. adv. m. Ab travall, penalitat o dificultat. **Trabajosamente, con incomodidad, con trabajo, con fatiga.**

LABORIOSITAT. f. Aplicació, continuació en el travall. **Laboriosidad.**

LABRADORITA. f. *Min.* Varietat del feldespat que 's trova a les costes del Labrador. **Labradorita.**

Labro

LABRO. *Zool.* Peixos acantòpters de carn blanca y sana. Abunden al Mediterrani.

LA BRUGUERA. *Geog.* Caseriu del terme de Gallinès, dist. munpal. de Vilademuls, prov. de Girona. || Caseriu del terme de Sant Andreu de Rabós, dist. municipal de Sant Andreu del Terri, prov. de Girona.

LACA. f. Such reïnós. Color vermell de la cotxinilla. Tinta de imprempta vermella. **Carmín.**

LACABA Y VILA (Ignasi). *Biog.* Metge; nat a Barcelona l' any 1775; mort a Roma en 1814. Catedrátich y director d' anatomía del colegi de Madrit. Havía sigut pensionat al extranger. Metge dels reis Carles IV y María Lluisa (1795). L' any 1798 ja vacunava la verola. Va publicar, en colaboració d' En Jaume Bonells, el notable *Curso completo de anatomía*, cinch volums en quart (Madrit, 1796-1800). Va morir a Roma estant al servei del rei d' Espanya.

LA CANONJA. *Geog.* CANONJA (LA): Prov. de Tarragona.

LACAT. m. *Quím.* Combinació del ácit lácich ab una base. **Lacato.**

LACAVALLERÍA Y DULACH (Joan). *Biog.* Advocat y filòlech catalá del sigle XVII. Natural de Barcelona. Autor del segon diccionari catalá estampat a Cotalunya titolat: *Gazophilacium catalano-latinum* (un vol. fol., Barcelona, imp. Lacavallería, 1696), en quin travall hi va esmersar vint anys. També és autor del llibre *Bibliotheca Musarum*, etc. (dos vol. en octau, Barcelona 1681).

LACAY. m. y

LACAYO. m. ALACAYO.

LACEDEMONI, A. adj. Natural de y pertanyent a Lacedemonia o Esparta, ciutat de Grecia. **Lacemón, lacedemón, lacedemonio, espartano.**

LACEDEMÔNICH, CA. adj. Pertanyent a Lacedemonia y als lacedemonis. **Lacedemónico.**

LA CENIA. *Geog.* CENIA (LA). Prov. de Tarragona.

LACETÁ, NA. adj. Natural y habitant de la Lacetania, antiga encontrada del centre de Catalunya. **Lacetano.**

LACETANIA. *Geog.* y *Hist. ant.* Antigua comarca de l' Espanya tarragonina, que s' extenía desde Manresa fins a Bagá, y desde aquest punt envers el riu Noguera cap a Isona seguint Segre avall cap a Pons, Agramunt y Santa Coloma, vorejant el Llobregat fins a Martorell. A la Lacetania va acullirse després de la batalla de Munda el capdill romá Sextus Pompei. Vençuts per Cató els lacetans, abans d' ésser presoners d' aquell cartaginès, molts d' ells se donàren la mort.

LACI, A. adj. Lo referent al Laci, antiga regió romana d' Italia ont se començá a parlar llatí. **Lacio.**

LACI, A. adj. LAÇ.

LACH. m. *Ant.* LLARCH.

LÁCICH, CA. adj. *Quím.* Se diu d' un ácit particular que s' extreu de la goma llaca en barres. **Lácico.**

LACINA. f. Materia reïnosa pura que forma la base de varies gomes llaques del comerç. **Lacina.**

LACINIA. f. Afegidura, ribet. **Lacinia.** || *Fig.* Proposició afegida a la part principal, quin sentit quedaría incomplert si 's tregués aquella. **Lacinia.**

LACINIAT, DA. adj. *Bot.* Epítet que 's dona a les fulles retallades de les plantes. **Laciniado.**

LACINIFORM. adj. En forma de franja. **Laciniforme.**

LACÍNULA. f. *Bot.* Punta dreta dels pètals de les umbelíferes. **Lacínula.**

LA CLUA *Geog.* Poblet del terme de Aguilar, provincia de Lleida.

Francesch Lacoma

LACOMA (Francesch). *Biog.* Pintor, nat a Barcelona l' any 1784 y mort en 1849. Va estudiar a Llotja. Als dinou anys era pensionat, primer a Madrit y després a Italia per la Junta de Comerç. Acavada la pensió va establirse a París, logrant molta estima. Bona part de les seues obres fetes a Espanya se trova: entre 'l Museu de Barcelona y el monastir del Escorial, abundanthi els retrats. A Barcelona existeix el seu, pintat d' ell meteix.

LACON. *Zool.* Insectes coleòpters semicornis dels llaterits. **Lacon.**

LACONI, A. s. y adj. Natural y propi de la Laconia, antich país de l' Arcadia. **Laconio.**

LACÒNICAMENT. adv. m. Compendiosament, concisament, breument. **Lacónicamente.**

Lacon

LACÒNICH, CA. adj. Breu, compendiós, concís; s' aplica al estil. **Lacónico.**

LACONISAR. v. n. Parlar ab laconisme. **Laconizar.**

LACONISME. m. Concisió del estil en que ab poques paraules se diuen moltes coses. **Laconismo.**

LA COSTA. *Geog.* Poble agregat al ajunt. de Fogás, prov. de Barcelona.

LACOT. *Geog.* SANT MIQUEL SACOT, prov. de Girona.

LACRAR. v. a. Tancar o sellar ab lacre una carta, plech o altra cosa. **Lacrar.**

LACRE. m. Pasta feta de goma llaca y altres combustibles reduida a barretes cilíndriques, que ab el foch s' estova y serveix pera cloure cartes y posar segells. **Lacre.**

LA CREUETA. *Geog.* Caseriu del terme de Palol d' Onyar, prov. de Girona.

LACRIMATORI. m. Vas per recullir les llágrimes.

LACTANCIA. f. L'acció de mamar y'l temps que's mama. **Lactancia, lactación,**

LACTANT. s. y adj. El noi que mama. **Lactante.**

LACTAT. m. *Quím.* Combinació d' una base ab l' ácit láctich. **Lactato.**

LACTEIFORM. adj. Que té l' apariencia de la llet. **Lacteiforme.**

LACTEOLINA. f. Llet assecada lentament al foch. **Lacteolina.**

LACTESCENCIA. f. Qualitat d' un líquit semblant a la llet. **Lactescencia.**

LACTESCENT. adj. *Bot.* Que té such lletós. **Lactescente.**

LACTI, A. adj. Pertanyent a la llet o lo que s' hi sembla. **Lácteo.** || Vía láctea: carretera de Sant Jaume, constelació sideral.

LÁCTICH, CA. adj. *Quím.* Epítet d' un ácit que existeix als fluits animals. **Láctico.**

LACTICINA. f. *Quím.* Substancia que s' extreu del xerigot y 's composa d' oxígen, hidrògen y carbono; és emolient y analèptica y 's coneix també per sucre de llet. **Lacticina.**

LACTICINI. m. La llet o menjar que 'n conté. **Lacticinio.**

LACTICINÓS, A. adj. *Bot.* Se diu de les plantes que tenen un such semblant a la llet. **Lacticinoso.**

LACTIFACH, GA. adj. Que s' alimenta de llet.

LACTÍFER, A. Que té llet. **Lactífero.**

LACTÍFICH, CA. adj. Que produeix llet en abundor. **Lactífico.**

LACTIFORM. adj. En forma de llet.

LACTÍGEN, A. adj. Que aumenta la secreció de la llet. **Lactígeno.**

LACTIGINÓS, A. adj. LACTICINÓS.

LACTINA. f. Substancia que hi há a la llet. **Lactina.**

LACTINI, A. adj. Lo que pertany a la llet o s' hi sembla. **Lactíneo.**

LACTÔMETRE. m. Instrument que serveix pera provar si la llet és bona o dolenta. **Lactómetro.**

LACTORREA. f. *Med.* Fluix excessiu de llet en la dona que cría. **Lactorrea.**

LACTORIA. f. *Bot.* Herba lletosa que fa vomitar.

LACTUARI. m. y

LACTUCARI. m. *Farm.* Such obtingut per medi de incisions fetes als tronchs de la lletuga d' enciám espigada, la qual és secada al sol y s' usa còm medicament calmant. **Lactucario.**

LACTUCI, A. adj. Semblant a una lletuga. **Lactúceo.**

LACTÚCICH, CA. adj. *Quím.* Epítet d' un ácit que se trova a la lletuga. **Lactúcico.**

LACUNARI, A. adj. *Min.* Epítet del conjunt de crestalls en forma de tubus reunits en grupus ab intervals. **Lacunario.** || *Arq.* Cada compartiment que 's fá als intercolumnis dels arxitraus. **Lacunario.**

LACUSTRE. adj. Pertanyent als llachs. **Lacustre.**

LACY (Lluis). *Biog.* General d' origen irlandès, que va figurar molt a l' historia catalana als començos del sigle XIX. Va distingirse durant la lluita de l' independencia, manant en 1811 l' exèrcit de Catalunya, haventse proposat recobrar Tarragona. Acavada la lluita y quan el moviment contrari a la constitució de 1812, va declararse partidari de la llivertat, y haventse sublevat fou près en 1817 prop de Caldetes y conduit a Mallorca, restá al castell de Bellver, essent fusellat en 1819. Per dues vegades s' ha proposat aixecarli un monument funerari a Barcelona ont foren portades ab solemnitat les seues despulles mortals l' any 1820, més no s' ha rendit aquest tribut al valerós capdill.

Lluis Lacy

LAÇ, A. adj. Decaigut, mancat d' energíes.

LAÇAT, DA. adj. Çansat, rendit.

LÁDANO. m. Llicor gras de la estepa que se despatxa en forma de goma a les apotecaries. **Ládano.**

LADERNOSA. *Biog.* Arquitecte del sigle XIV. L' any 1333 travallava en la catedral de Vich. Per aquell temps existía a Catalunya fra Benet Ladernosa, que tal vegada sía l' artista, fill de pares forasters, emprò ell natural de Barcelona.

LADÍ. m. Idioma semblant al catalá qne 's parla al cantó dels Grisons, a la Suiça.

LADÍ, NA. adj. LLADÍ.

LADISLAU. n. p. **Ladislao.**

LADRE. adj. *Ant.* LLADRE.

LAERS (Fra Joan). *Biog.* Autor religiós del sigle XIII. Escrigué la *Vida* de Santa María de Cervelló y la de Sant Pere Nolasch.

LA ESCALA. *Geog* ESCALA (LA), prop de Girona.

LA ESCLUSA. *Geog.* Poblet del cantó de Ceret, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és al peu del Pirineu, a tramontana del castell de Bellegarda, y té 101 hab.

LA ESCLUSA BAIXA. *Geog.* Poblet a tramontana del anterior, no gaire lluny de la vora dreta del riu Tech.

LA ESPARRA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Riudarenes, prov. de Girona.

LA ESTELA. *Geog.* Poble agregat al ajunt. de Cabanelles, prov. de Girona.

LA ESTRADA. *Geog.* Aldea del dist. munpal. de Agullana, prov. de Girona.

LA FARGA. *Geog.* Caseriu pertanyent al poble de Sant Salvador, al Vallespir, a una y altra banda del riu Tech, dessota de la carretera de La Preste.

LA FEBRÓ. *Geog.* FEBRÓ (LA), prov. de Tarragona.

LA FIGUERA. *Geog.* FIGUERA (LA), prov. de Tarragona.

LA FLECA. *Geog.* Caseriu del terme munpal. de Bordils, prov. de Girona.

LA FORMIGA. *Geog.* Veinat de Miánegues, de l'ajunt. de Porqueres, prov. de Girona.

LA GALERA. *Geog.* GALERA (LA), prov. de Tarragona.

LA GARRIGA. *Geog.* GARRIGA (LA), prov. de Barcelona.

LA GARRIGA. *Geog.* Caseriu del terme de Vilanova de la Muga, prov. de Girona.

LA GODA. *Geog.* Poblet agregat al de Clariana, prov. de Barcelona.

LAGOFTALMÍA. f. *Med.* Disposició viciosa de la pálpebra superior, quan no pot tapar l'uil. **Lagoftalmía.**

LAGOFTÁLMICH, CA. adj. Pertanyent a la lagoftalmía. **Lagoftálmico.**

LAGOST. s. y m. *Entom.* Cuquet que rosega 'l blat y altres grans. **Gorgojo.**

LAGOST, A. m. y f. LLANGOST.

LA GRANADA. *Geog.* GRANADA (LA), prov. de Barcelona.

LA GRANYANA. *Geog.* Caseriu del terme de Franciach, prov. de Girona.

LAGUARDIA. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Serdinyá, depart. dels Pirineus Orientals. || GUARDIA (LA), del part. jud. de la Seu d' Urgell, prov. de Lleida. || *Orog.* Montanya de la prov. de Barcelona, situada a la partió d'aigües del riu Anoia y la riera de Canyelles.

LAGUARRES. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benabarre; és a la vora del Isábena y té 460 hab. || — (SERRA DE). *Orog.* Serra del part. jud. de Benabarre, prov. d' Osca; se extèn de llevant a ponent, a la esquerra del riu Isábena.

LAGUART. *Geog.* VALL DE LAGUART, prov. d' Alacant.

LAGUÍ. m. *Ant.* DILACIÓ, DEMORA.

LA GUILLA (Coll de). *Orog.* Collada del Vallespir a 1,300 met. d'altitut entre les valls del Goldures y Vall-llobera, un dels afluents directes del riu Tech.

LAGUIR. v. a. *Ant.* ALLARGAR.

LAGUNARROTA. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Sarinyena; és a la vora del F.-C. de Barcelona a Saragoça y té 479 habitants.

LAHONT. adv. *Ant.* En quin lloch. **En la cual, en donde.**

LAHOR. m. *Ant.* ALABANÇA, APROVACIÓ.

LAICAL. m y

LAICH, CA. adj. Lo que no té carácter relligiós. **Laico.** || LLECH.

LAICISME. m. Sistema laich. Organisació de la enseyança sense la intervenció relligiosa.

LAISSAR. v. a. *Ant.* DEIXAR.

LA JANA. *Geog.* JANA (LA), prov. de Castelló.

LA JUNQUERA. *Geog.* JUNQUERA (LA), prov. de Girona.

LALETANS. m. pl. Nom dels habitants que hi havía entre Girona y Tarragona y també tots els catalans en temps dels romans. **Laletanos, catalanes.**

LALTRER. adv. y

LALTRIER. adv. t. *Ant.* Abanç d' ahir. **El otro día, anteayer.**

LALUENGA. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, part. jud. de Barbastre, bisb. de Lleida, és a un plá entre el riu Alcanadre y la riera de Clamor y té 794 hab.

LA LLACUNA. *Geog.* LLACUNA (LA), prov. de Barcelona.

LA LLAGONA. *Orog.* Pich del mitgdía de França, a una alt. de 1688 metres, desde quin s' endreça el camí de la vall del Tet.

LA LLOSA. *Geog.* LLOSA (LA), prov. de Castelló.

LAMARCA Y MORATA (Lluis). *Biog.* Escriptor y erudit valenciá. Nat a Torrent l' any 1793; mort a Valencia en 1850. Polítich lliberal, ocupat en les oficines del Ajuntament de Valencia. Emigrat a Londres l' any 1823, ont travallava en la llibrería d' en Salvá. Oficial primer de la Diputació valenciana durant la guerra dels set anys y després membre del Concell Provincial. Havía estat periodista y censor de teatres, caracterisantse per la seua intemperancia y rigor. Va traduir al castellá totes les obres forasteres publicades per les llibreries valencianes d' en Malléu y Berard y per la casa Cabrerizo, entre altres. Son originals d' ell: *Valencia antigua y moderna; Teatro de Valencia; Diccionario valenciano-castellano; Sobre el arte dramático;* y moltes més, interessants.

LAMASSADERA. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Tormillo, prov. d' Osca.

LA MATA. *Geog.* MATA (LA), prov. de Castelló.

LAMBROT. m. *Ant.* LLAVI.

LAMELARIA. f. *Zool.* Molusques gasteròpets ab menes carniceres que viuen demunt les colonies de ascidies y celeuteris.

Lamelaria

LA MENERA. *Geog.* Poble del Vallespir, a 820 metres d' alt., que forma 'l municipi més meridional de França, situat en la confluencia de la rivera de Malrem, la de Carol y la de Coll de Les Falgueres. Pertany al districte de Ceret, cantó de Prats de Molló y té 510 habitants.

LAMENT. m. LAMENTACIÓ.

LAMENTABLE. adj. Deplorable, digne d' ésser lamentat. **Lamentable, lamentoso, deplorable.** || LLASTIMÓS, TRIST.

LAMENTABLEMENT. adv. m. Ab laments, llastimosament. **Lamentablemente.**

LAMENTACIÓ. f. Gemech, lament, crit de dolor. **Lamentación, lamento.** || Cada una de les parts del cant lúgubre de Jeremíes. **Lamentación, treno.**

LAMENTADOR, A. m. y f. Qui 's lamenta. **Lamentador.**

LAMENTAR. v. a. Plorar, sospirar ab dolor. **Lamentar.**

LAMENTARSE. v. r. Queixarse. **Lamentarse, lamentar.**

LAMENTÓS, A. adj. QUEIXÓS.

LAMIA. f. *Zool.* Mena de ca o llop marí capás de devorar a un home. **Lamia, tiburón, perro marino.**

LA MIANA. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de la parroquia de Besalú, prov. de Girona.

LÁMINA. f. Fulla o planxa de metall, llarga, plana y prima, y per semblança 's diu d' altres coses, còm: *estampa, pintura,* etc. **Lámina.** || La que a les brides cau sobre 'l front de les cavalcadures. **Plancha.**

LAMINADOR, A. adj. y s. Que lamina. **Laminador.** || m. Eina pera reduir a lámines les substancies malejables. **Laminador.**

LAMINAR. v. a. Cubrir ab lámines o xapes. **Laminar.** || Reduir a lámines. **Laminar.** || adj. Epítet de la fractura que presenten els cossos formats de laminetes. **Laminar.** || Format de lámines. **Laminar.**

LAMINAT, DA. adj. Guarnit de lámines o xapes d' algún metall. **Laminado.**

LAMINAIRE. *Com.* y

LAMINER, A. adj. y s. Qui fa lámines.

LAMINETA. f. dim. Lámina petita. **Laminica.**

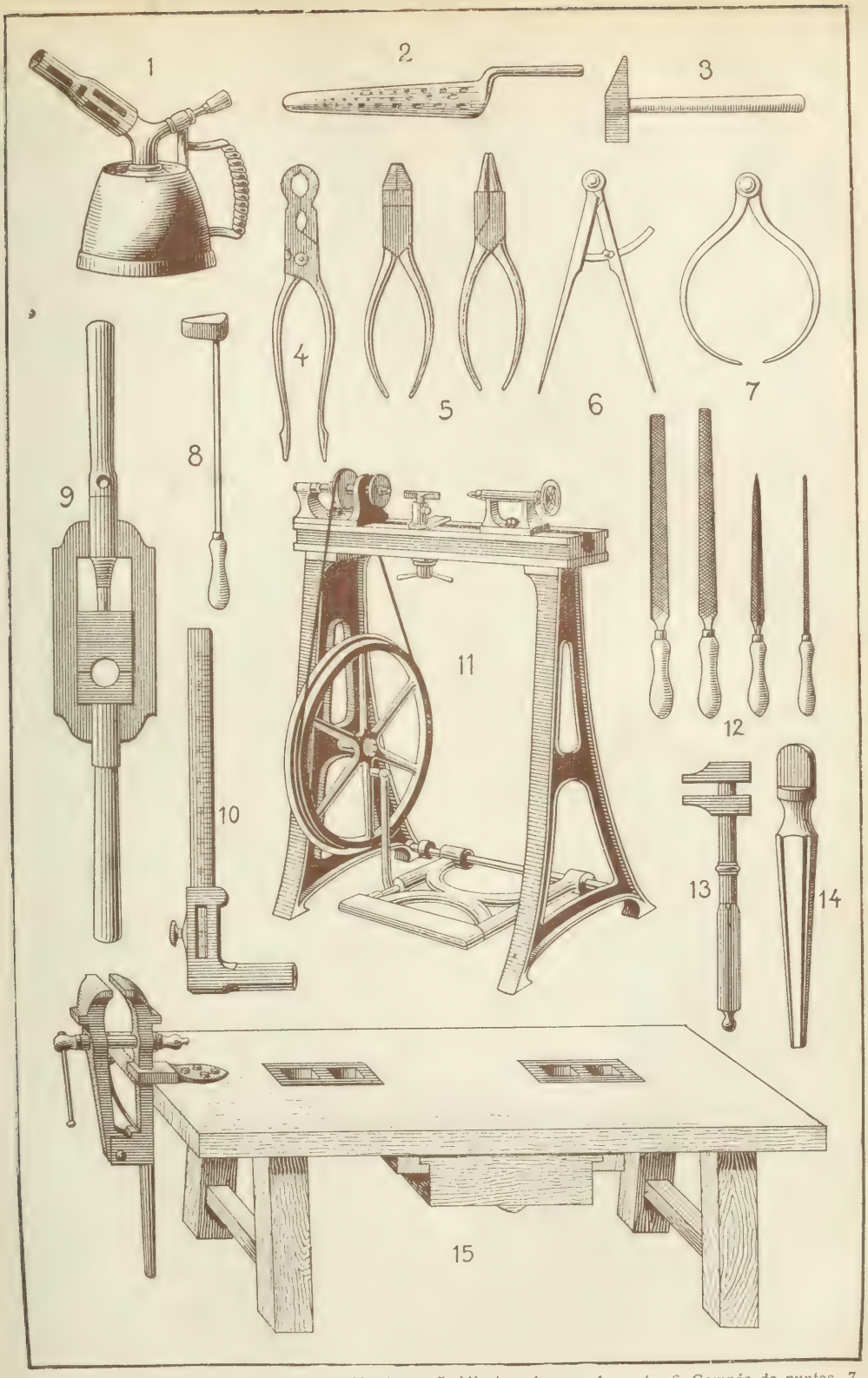

1. Llum de soldar. 2. Filera. 3. Martell. 4. Mordaces. 5. Alicates planes y de punta. 6. Compás de puntes. 7. Compás de gruixos. 8. Soldador. 9. Filera. 10. Peu de rei. 11. Torn. 12. Llimes. 13. Clau inglesa. 14. Barrinador. 15. Banch de caragol.

LA MORERA. *Geog.* MORERA (LA), prov. de Tarragona.

LA MOTA. *Geog.* Caseriu del terme de Pálol de Rebardit, prov. de Girona.

LAMPEGIA. f. Dama llegendaria, filla del duch de Aquitania, que 's maridá ab el capdill moro Abú-Nezá y la feu captiva Abderramán, matant al seu marit.

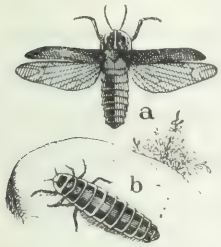

LAMPÍRITS: *a*, mascle; *b*, femella

LAMPIRIT, DA. m. *Zool.* Insectes coleòpters nomenats vulgarment cuques de llum.

LAMPISTA. m. Qui fa o ven llanties. **Lampista.** || Aquell que té al seu cuidado les llanties o lámpares. **Lampista.**

LAMPISTERÍA. f. Lo pertanyent a la fabricació de les llanties o dels obgectes que serveixen pera la illuminació. **Lampistería.** || Als ferrocarrils el lloch ont s' hi guarden y adoben llanties. **Lampistería.**

LA MUGA. *Hidrog.* Riu de la prov. de Girona, neix a la partió d' Espanya ab França, prop de Sant Llorenç de Cerdans; passa per Albanyá, Sant Llorenç de la Muga, Buadella, Les Escaules, Pont de Molins, Cabanes, Vilanova de la Muga y Castelló d' Empuries y desaigua al golf de Roses.

LA MUSARA. *Geog.* MUSARA (LA), prov. de Tarragona.

LANA. *Ter. aranés.* PLANA.

LANARQUITA. f. *Min.* Substancia composta de quaranta set parts de carbonat de plom y cinquanta tres de sulfat del meteix. **Lanarquita.**

LANC. *Ter. aranés.* LLANA.

LANDA. f. Extensió de terra inculta o poch a propòsit pêl conreu.

LANDÓ. m. Carruatge quina coberta 's plega la meitat endevant y l' altra meitat endarrera. **Landó.**

LANDRÉ. *Ter. aranés.* Ferros de la llar.

LANGOST, A. LLANGOST.

LANÓS (Estany de). *Hidrog.* Estany de la Cerdanya francesa, al NE. de Porté. || — (PICH DE). *Orog.* Puig del Pirineu, a 2,442 met. d' alt., a tramontana de la Cerdanya francesa.

Segell de La Nou

LA NOU. *Geog.* NOU (LA), provincia de Barcelona. || NOU (LA), prov. de Tarragona.

LA NOUVELLE. *Geog.* Ciutat moderna al mitgdía de França, ab 2,412 hab., emplaçada en les costes del Mediterrá, prop de la desembocadura del riu Robine, passant per son terme l' estany de Bages y de Sigean ab un canal de dos kilometres y mitg de recorregut.

LANOUX (Llach de). *Hidrog.* Estany de la Catalunya francesa, antich comtat de Foix, que 's trova a 2,154 met. d' alt., ocupant 84 hectáries, o sía tres kilometres de llargada, de 5 a 600 met. d' amplada y 53'70 met. de fondaria.

LANSAC. *Geog.* Poblet del cantó de Latour de França, bisb. de Perpinyá, depart. del Pirineus Orientals; és un poch apartat del riu Agly y té 97 hab.

LANSADÍÇ, ÇA. adj. *Ant.* LLENÇADÍÇ.

LANSAT, DA. adj. *Mar.* LLENÇAT. Se diu de la embarcació que té molt llençament. **Lanzado.**

LANSEJAR. v. a. *Ant.* LLANCEJAR.

LANSOL. m. *Ant.* LLENÇOL.

LAOCRACIA. f. Influencia de la plebe. **Laocracia.**

LA OLIVA. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Alfar, prov. de Girona.

LAP. m. Còp, caiguda.

LAPA. f. *Ant.* Tel, capa, crosta que 's fa als líquits. **Nata, lapa.**

LA PALMA. *Geog.* PALMA (LA), prov. de Tarragona. || Poble del dist. munpal. de Cervelló, prov. de Barcelona. || Veinat d' Espinavessa, prov. de Girona. || — (RIERA DE). *Hidrog.* Neix a la serra d' Ordal, passa per Corbera y La Palma y desaigua a la vora de la riera de Cervelló o Vallirana, prov. de Barcelona.

LAPAROCELE. m. *Med.* Trencadura lumbar, que 's forma devegades al muscle sacrolumbar y al llarch dorsal. **Laparocele.**

LAPÁTICHS, QUES. s. y adj. pl. *Med.* Nom que 'ls antichs donaven als medicaments purgants. **Lapáticos.**

LAPATO. m. *Bot.* Planta medicinal de la fam. de les poligonácies, de fulles riçades, cama nuosa, arrels grosses y flors en forma d' anells. **Lapato, oxilapato, romaza medicinal.**

LA PERA. *Geog.* PERA (LA). prov. de Girona.

LAPERDIGUERA. *Geog.* Poble de la prov. de Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Barbastre; és a un pla, entre el riu Alcanadre y la riera de Clamor y té 369 hab.

LÁPIDA. f. Pedra plana que conté alguna inscripció. **Lápida.** || La que 's posa a les sepultures pera commemorar als qu' están enterrats en elles, determinant els seus mereixements y les dates de la seua mort. A Catalunya, dels antichs monuments se 'n serven lápides ben notables, quin estudi ha vingut a aportar indicis pera esbrinar punts duptosos de la historia. Als museus de Tarragona, de Vich, de Girona y de Barcelona son prou nombrosos aquests exemplars de la epigrafía, que permeten formarse cabal d' antecedents importants ab les diverses èpoques de la cultura catalana relacionats, y en les catedrals y les iglesies se 'n serven encara ab bells carácters dels temps mitjevals d' aquestes inscripcions, de quines vé a deduirse la constitució democrática de la nostra terra, car, si en aquelles lloses funeraries s' hi gravaven les armes nobiliaries de les famílies més enlairades, hi figuraven esculpides, a voltes, les sensilles eines del travall dels menestrals. Sovint en elles també, hi campejaven els escuts de institucions municipals, costat per costat dels de les confraríes dels arts y oficis. **Lápida, laude.**

Lápida celta trovada al Arch de Sant Ramon del Call (Barcelona)

Lápida del carner de la confraría del senyor rei, a la catedral de Barcelona.

LAPIDAR. v. a. Apedregar, aparedar.

LAPIDARI. m. LLAPIDARI.

LAPIDARIA. f. Art que té per objecte tallar y pulir les pedres precioses. **Lapidaria.**

LAPIDI, A. adj. De pedra.

LAPIDIFICARSE. v. n. y 'ls seus derivats. Petrificarse.

LAPIDÓS, A. adj. Pedrós. Petri.

LA PINYA. *Geog.* PINYA (LA), prov. de Girona.

LAPISLÁÇULI. m. *Min.* Pedra preciosa de color blau ab diferents matisos. Lapislázuli. || El color donat ab el mineral d' aquest nom. Lapizlázuli.

LAPLASSA Y CASAS (Fra Benet). *Biog.* Escriptor relligiós del sigle XVIII, fill de Sallent. Escrigué en llatí y en catalá la *Vida de Santa Margarida.*

LAPÓ, NA. adj. LAPONÈS.

LA POBLA. *Geog.* Illes Balears. || — (SERRA DE). *Orog.* Serra que s' extèn entre les vores dels rius Matarranya y Ebre, al NO. de la prov. de Tarragona, y dalt de la q .e hi ha La Pobla de Masaluca. || —DE CLARAMUNT. *Geog.* Provincia de Barcelona. || — DE FANTOVA. Provincia d' Osca. || — DE LILLET. Provincia de Barcelona. || — DE MAFUMET. Provincia de Tarragona. || — DE MASALUCA. Provincia de Tarragona. || — DE MONTORNÈS. Provincia de Tarragona. || — DE RODA. Provincia d' Osca. || — DEL MONT. Aldea del terme del Capella, prov. d' Osca.

LAPONÈS, A. s. y adj. Natural de la Laponia. Lapón. || Lo que pertany a aquest país d' Europa y l' idioma que parlen els seus habitants. Lapón.

LAPRADELLE. *Geog.* Poble del Mitjorn de França, en quin terme se conserven les ruines del castell de Puilaurens, al pich d' una montanya, a la elevació de 693 metres.

LA PRESTE. *Geog.* Caseriu del terme de Prats de Molló, depart. dels Pirineus orientals. || — (BANYS DE). Establiment d' aigües sulfuroses, situat entre les serralades de la vall de la Cadena y del Tech al Vallespir. Está a 1,130 metres d' altitut, essent les seues fonts les de Masells, Bassa Calenta, Fargassa y la *Gran font d' Apolon*, que brolla a 44° de temperatura, essent la de més significada aplicació. La temporada oficial és de 1 de Juny a 1 d' Octubre. Les virtuts d' aquelles aigües eren ja conegudes en el sigle XIV, anomenantse llavors els «Banys d' Ayades». || *Agr.* En els encontorns de La Preste fou ont va conreuarse per primera vegada la patata, en 1733, iniciant la plantació de aquell tubèrcul una companyía alemanya que tenía en explotació unes mines de coure allí emplaçades.

Segell de La Quart

LAPSE. m. Espai de temps.

LA QUART. *Geog.* QUART (LA). Prov. de Barcelona.

LA RAL. *Geog.* Aldea del terme de Sant Pau de Seguries, provincia de Girona.

LA RÁPITA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Santa Margueríde del Penadès, prov. de Barcelona.

LARCH. m. *Ant.* LLARGARIA. || adj LLARCH.

LO PUS LARCH. *Expr. ant.* Lo més llarch, a tot allargar. *A todo alargar, á todo tirar.*

LARDACI, A. adj. *Med.* Se diu dels teixits orgánichs qu' han experimentat una degeneració crancosa y se semblen a la conna de la cansalada. Lardáceo.

LARDITA. f. *Min.* Silicat d' alúmina. Lardita.

LAREU. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Senterada, prov. de Lleida.

LARGESA. f. *Ant.* LLARGUESA.

LARI. n. p. Nòm vulgar d' Hilari. Hilario.

LARINGE. f. Gargamella, gorja, canal de la respiració, orgue de peces movibles qu' estableix comunicació entre la gola y la traquia. Laringe.

LARÍNGICH, CA. adj. Pertanyent a la laringe. Laríngeo.

LARINGITIS. f. *Med.* Inflamació de la laringe. Laringitis.

LARINGOGRAFÍA. f. *Med.* Descripció de la laringe. Laringografía.

LARINGOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la laringografía. Laringográfico.

LARINGÒGRAF. s. y adj. Qui sap la laringografía. Laringógrafo.

LARINGOLOGÍA. f. Tractat sobre la laringe. Laringología.

LARINGOLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la laringología. Laringológico.

LARINGORRAGIA. f. *Med.* Hemorragia de la laringe. Laringorragia.

LARINGORRÁGICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la laringorragia. Laringorrágico.

LARINGOSCOP. m. *Med.* Instrument que serveix pera la laringoscopia. Laringoscopio.

LARINGOSCOPIA. f. *Med.* Exploració de la laringe y de les seues parts properes. Laringoscopia.

LARINGOTOMÍA. f. *Cir.* Incisió de la laringe. Laringotomía. || Operació quirúrgica, anomenada també *traqueotomía.* Laringotomía.

LARINGOTÒMICH, CA. adj. *Cir.* Pertanyent a la laringotomía. Laringotómico.

LA ROCA. *Geog.* ROCA (LA). Prov. de Barcelona. || Lloch del terme de Vilallonga, prov. de Girona.

LAROQUE. *Geog.* Poble del cantó d' Argelès, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus orientals; és a la vora d' una riera, a tramontana del Puig Neulós (Pirineu), y té 1,254 hab.

LA ROUREDA. *Geog.* Caseriu del terme de Domeny, dist. munpal. de Sant Gregori, prov. de Girona.

LÁRRAGA (Apolinari). *Biog.* Pintor nascut a Valencia en 1728. Va dedicarse al genre relligiós, deixant varies obres en els convents de la seua ciutat nadiua.

— (JOSEPA-MARÍA). *Biog.* Artista valenciana de principis del sigle XVIII, filla y deixeble del artista Apolinari, distingit en la pintura al fresch. Era esguerrada de les mans, emprò, dominant el defecte ab l' estudi, va conseguir pintar ab talent y traça, dedicantse a la miniatura. Els convents de Sant Domingo y de Sant Joan de la Ribera, de Valencia, guarden bons relicaris pintats d' ella.

LARTIJUELA. *Geog.* Caseriu del terme d' Aranyuel, prov. de Castelló.

LA RUJA. *Orog.* Pich del Pirineu, a la prov. de Lleida; té 2,905 met. d' altitut.

LARVA. f. Cuquets quan acaven d' eixir de l' ou. Cresa, larva. || Sombra, fantasma. Larva.

LAS, SA. adj. LAÇ.

LASSALA (Manel). *Biog.* Savi jesuita, nat a Valencia l' any 1738 y mort en la meteixa en 1806. És autor de moltes obres en prosa y en vers, en les llengües llatina, italiana y castellana. Coneixía bé altres idiomes. Era força erudit.

LA SALA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Foixá, prov. de Girona.

LASARET. m. LLATZARET.

LASARTE (Manel de). *Biog.* Escriptor y polítich catalá. Mort a Gracia (Barcelona) ja entrat en anys al 1901. La seua activitat va ésser dedicada principalment al periodisme en els diaris *El Telégrafo* y son continuador *El Diluvio.* Junt ab En Frederich Soler va compondre el drama catalá *La creu de la Masía* y algún altre. En el «Centre Catalá» de Barcelona, que iniciá el desvetllament de la política catalana, En Lasarte va figurar'hi en lloch bastant

preferent, llegint'hi travalls que mostren la solidesa del talent de l' home. És autor de distintes noveles castellanes publicades còm a folletí. D' ell és també un quadern titolat: *El Mansueto ó las cuevas de Montserrat.*

LASCADURA. f. Acció y efecte de lascar o amollar. Lascadura

LASCAR. v. a. *Náut.* Arriar, afluixar poch a poch. Lascar.

LAS CASAS (Bernat). *Biog.* Afrancesat barceloní, que va pertányer a la policía organisada pêls invasors durant la guerra de la independencia, fentse remarcar per la crudel persecució dels seus paisans. Fou un dels que varen intervindre en la presó dels martres de Barcelona el 3 de Juny de 1809. El seu fill Francesch va pertányer també a la policía francesa, havent arrivat a ésser subprefecte de Figueres baix la dominació imperial.

LASCIU, VA. adj. Pertanyent al vici de la lascivia. Lascivo.

LASCIVAMENT. adv. m. D' una manera lasciva. Lascivamente.

LASCIVIA. f. Incontinencia, disolució. Lascivia.

LASCIVIÓS, A. adj. LASCIU.

LASCIVIOSAMENT. adv. m. LASCIVAMENT.

LASCIVITAT. f. La condició del lasciu. || CUPIDITAT.

LASCUARRE. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benabarre; és a la vora d' un barranch y té 581 hab.

LA SECUITA. *Geog.* SECUITA (LA). Prov. de Tarragona.

LA SELVA. *Geog.* SELVA (LA). Prov. de Tarragona.

LA SELVA CONSTANTINA. *Geog.* Selva del Camp o sensillament La Selva, prov. de Tarragona.

LA SELLERA. *Geog.* SELLERA (LA). Prov. de Girona.

LA SERNA. (V. GÓMEZ DE LA SERNA (PERE).

LA SERRA. *Geog.* Caseriu escampat del terme de Alcover, prov de Tarragona.

LASIONITA. f. *Min.* Varietat de vavelita. Lasionita.

LASSERPICI. m. *Bot.* Herba medicinal de la fam. de les umbelíferes; té l' arrel grossa, groixuda, cendrosa per defora y blanca per dins y plena de such olorós, que treu una cama plena de solchs y nusos, esponjosa; té les fulles en forma d' ales y del revés están guarnides de pels aspres; les flors són de figura de rosa formant parassol, y les llevors grans, de dues en dues, cada una ab quatre ales. És d'uètica, estimulanta y estomática. Laserpicio, genciana blanca, turbit falso.

LASTRE. m. LLASTRE.

LAT, A. adj. De molta extensió.

A LATS. m adv. *Ant.* Al costat. *Al lado, al costado.*

DONAR LATS A LA NAU. fr. *Ant.* Girar la embarcació de costat pera regonéixerla y netejarla o adobarla. *Dar á la banda.*

LA TALLADA. *Geog.* TALLADA (LA), prov. de Girona.

LA TAULERA. *Geog.* Caseriu del terme de Santa Cristina d' Aro, prov. de Girona.

LATENT. adj. Ocult, que no 's manifesta al exterior. Latente.

LATERAL. adj. Lo que pertany al costat. Lateral. || Lo qu'és al costat d' un' altra cosa. Lateral. || Lo que no vé per línia recta. Lateral.

LATERALMENT. adv. m. D' un costat, de costat. Lateralmente.

LATERANENSE. adj. Pertanyent al temple de Sant Joan de Letrán. Lateranense.

LÁTICA. f. *Med.* Epítet d' una febre remitent y quotidiana. Lática.

LATITUDINAL. adj. Lo que s' extèn a lo ample. Latitudinal.

LATITUT. f. Amplaria. Latitud. || Tota la extensió d' ample y llarch d' un terreno o espai. Latitud. || *Astron.* La distancia desde un lloch a la equinoccial contada pêls graus del seu meridiá. Latitud. || La distancia desde la eclíptica a qualsevol punt considerada en la esfera envers algún dels pols. Latitud.

LA TOUR DE FRANCE *Geog.* Població del districte de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; té 1,400 hab. y está a la vora del riu Agly.

LATORRE (Carles). *Biog.* Artista dramátich famós. Nat a Girona l'any 1798; mort a Madrit en 1872. (Autors hi há que 'l fan natural de Toro y li senyalen les dates 1799-1851). Va lograr una fama còm la del immortal Máiquez, havent representat en els millors teatres d'Espanya desde l' any 1823. En 1832 entrava al Conservatori de Madrit, essent mestre de declamació. L' any 1838 va anar a París, representant en francès l' *Hamlet* y *Don Sebastián de Portugal* ab molt d' èxit. La seua figura, tan apte pera 'l teatre, complementava molt bé el seu talent y la seua veu.

LATORRE. *Geog.* Caseriu del terme de Castellás, prov. de Lleida.

LA TORRE BAIX-ELNA. *Geog.* Poble del cantó y bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és entre Elna y 'l mar y té 378 hab.

LATRÍA. f. *Teol.* Cult y adoració degut sols a Deu. Latría.

LATRIDI. f. *Zool.* insectes coleòpters clavicornis, que viuen a les substancies en descomposició, marcadament als llochs foscos y humits. Latridia.

Latridi

LATROVITA. f. *Min.* Hidrossilicat alcalí d' alúmina y de cals, de color roig fosch. Latrovita.

LAUADA. *Ter. aranés.* PEDRA PLANA.

LAUADÓS (Barranch de). *Hidrog.* Afluent del de Esteix, que a la vegada forma 'l riuet de Bausen, a la Vall d' Arán.

LAUDABILITAT. f. Qualitat de lo laudable. Laudabilidad, || LLOABLE.

LAUDABLE. adj. Digne d' alabança. Laudable.

LAUDABLEMENT. adv. m. D' un modo laudable. Laudablemente.

LÁUDAN. m. *Farm.* Extracte del opi. Láudano.

LAUDAR. v. a. ALABAR.

LAUDATORI, A. adj. Lo qu' alaba o conté alabança. Laudatorio.

LAUDATORIA. f. *Ant.* PANEGÍRICH.

LAUDATORIAMENT. adv. m. Ab alabança. Laudatoriamente.

LAUDE. m. *For.* Sentencia dels árbitres o arbitradors, consentida tácitament per les parts, mitjançant el silenci de deu díes. Laudo.

LAUDEMI. m. LLUÍSME.

LAUDES. m. Segona part del ofici diví que 's diu després de matines; antiguament acabaven l' ofici de la nit: aixís diu Cassiá que 'ls anacoretes cantaven de nit els salms de laudes. Laudes.

TOCAR A LAUDES. fr. *Met. jam.* ALABAR Y ALABARSE.

LAUDOR. f. *Ant.* LLAHOR.

LAUET. *Ter aranés.* ALLAU.

LAUGERAMENT. adv. m. FÁCILMENT. || LLEUGERAMENT.

LAUMONITA. f. *Min.* Substancia blanca que 's

crestallisa en prismes oblíqües o romboidals. **Laumonita.**

LAURA. f. Nom propi de dona. **Laura.**

LAURA DE NOVES. *Biog.* Dama provençal, que va néixer a Noves, prop d' Avinyó (1308-1348), fentse remarcar per sa bellesa, immortalisada pêls versos del Petrarca. Va enmaridarse al any 1325 ab Fuch de Bada, y va morir de la pesta negra.

Laura de Noves

LAURAGUAIS (El). *Geog. hist.* Comtat antich del Llenguadoch, entre l' Albigès y el Alt Llenguadoch. La seua capitalitat en els primers temps s'emplaçava a Laurac, passant més tart a Castelnaudary, dividintse en Alt y Baix. Va pertanyer als comtes de Barcelona y després als reis d' Aragó, apoderantse 'n més endevant els comtes de Beziers, que 'l traspassaren en 1258 a Sant Lluis rei de França.

LAURAR. *Ter. aranés.* LLAURAR.

LAURENCIA. f. *Bot.* Algues de les floridies que 's troven al mar Mediterrani. **Laurencia.**

Laurencia

LAUREOLA. f. Corona de llorer, premi de les accions heròiques o que portaven els sacerdots gentils. **Laureola.** || La corona o insignia del cap de les imatges dels sants. **Diadema, laureola, aureola.** || *Teol.* El gallardó particular qu' a la benaventurança correspòn a cada estat, còm: *la dels martres, de les verges,* etc. **Aureola, laureola.**

LAURE. m. *Fig.* Victoria, gloria, triomf. **Lauro.** || Premi. **Lauro.**

LAUROCERASSI. m. *Bot.* Arbre del genre *llorer,* ab tronch ramós d' uns tres a quatre met. d' alt, fulles llargues y coriacies d' un vert fosch, y flors blanques. **Lauroceraso.**

Laurocerassi

LAURONA. *Geog. ant.* Ciutat de la Espanya tarragonina, que Sertori va destruir, entregantla a les flames al sigle I abans de J. C.

LAUS. f. *Ant.* ALABANSA. || *Ant.* ALELUYA.

LAUS PALESA. *Ant.* ACLAMACIÓ.

LAUS TOLEA. *Expr. ant. Os la quitéis.*

LAUSANGIER. m. *Ant.* LLISSONGER, ADULADOR.

LAUSAR. v. a. *Ant.* ALABAR.

LAUSENGA. f. *Ant.* LLISSONJA.

LAUSENGADOR, A. m. f. y *Ant.* LLISSONGER.

LAUSENGARIA. f. *Ant.* LLISSONJA.

LAUSENGIER, A. m. f. *Ant.* LLISSONGER.

LAUSONENSE. s. y adj. Natural y propi de Lliria. **Lausonense.**

LAUSOR. f. *Ant.* LLAHOR.

LAÚT. m. LLAÚT.

LAUXIÓ (Estany de). *Hidrog.* En la conca superior del riu Torán, a la Vall d' Arán (1,775 met.).

LAVA. f. El bany ab que a les mines se netegen els metalls. **Lava.** || f. La materia candenta y liquidificada que llencen els volcans, que després se petrifica y qu' alguns utilisen pera la construcció y altres pera obgectes d' adorno. **Lava.**

LAVABO. m. Part de la missa en que 'l sacerdot se renta 'ls caps dels dits. **Lavabo, lavatorio.** || La tauleta en que hi há escrites aquelles paraules, etc. **Lavabo.** || La peça de tela ab que s'aixuga 'ls dits. **Cornijal, lavabo.** || Mena de taula ont hi há lo necessari pera rentarse y arreglarse. **Lavabo.**

LAVALL. *Geog.* Veinat del terme de Sureda, departament dels Pirineus Orientals.

LA VALL DE SANTA CREU. *Geog.* Aldea del terme del Port de la Selva, prov. de Girona.

LAVANDA. f. *Bot.* Plantes llabiades, abundoses a la regió catalana, essent el espigol la més coneguda. **Lavanda.**

Brot de lavanda

LA VANSA. *Geog.* VANSA (LA), prov. de Lleida.

LAVATERA. f. *Bot.* Plantes malvacies, herbes, arbustes o arbres propis de Europa. **Lavatera.**

LAVATIVA. f. AJUDA.

LAVATORI. m. La cerimonia de rentar els peus als pobres o altres persones que 's fá 'l Dijous Sant. **Lavatorio.** || NETEJAMENT, RENTADA.

Brot de lavatera

LAVELLANET. *Geog.* Ciutat de 3,691 hab. en l' antich comtat de Foix, emplaçat demunt del curs del riu Tonyre.

LAVERN (Sant Pere). *Geog.* Lloch de la prov. de Barcelona, dist. jud. de Vilafranca del Penadès; té 600 hab.

LAVID. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès; és a la vora del riu Anoia y té 725 hab.

LAVORS. adv. t. *Ant.* LLAVORS.

LAXAMENT. m. RELAXACIÓ.

LAXAMENT DE VENTRE. Debilitat, flaquesa. *Flojedad, laxación, laxamiento, laxitud de vientre.*

LAXANT. p. a. LAXATIU.

LAXAR. v. a Afluixar, ablanir. **Laxar.** || Dit del ventre. **Laxar.**

LAXATIU, VA. adj. Lo que laxa o té virtut de laxar. **Laxante, laxativo.**

LAXI, A. adj. Fluix, sense retenció. **Laxo.** || *Teol.* Se diu del moralista de mánega ampla, y del seu sistema. **Laxo, ancho.**

LAXITAT. f. y

LAXITUT. f. Condició de lo laxi. || FLUIXESA.

LAY. adv. t. *Ant.* LLAVORS. || m. Composició polímetra en la que 'l trobador se queixa llastimosament de la pèrdua d' algún obgecte estimat. **Lay, endecha.** || adv. ALLÍ. || Síncopa de *lo hi.* **Se lo.**

DEIXIR DE LAY. *Expr. ant. De salir de allí.*

LAYA. f. Nom propi familiar de dona. **Eulalia.** || CASTA.

LAYCAL. adj. Pertanyent als llechs. **Laical.**

LAYCAMENT. adv. m. D' un modo laycal. **Laicamente.**

LAYCH. m. LLECH. || adj. LAYCAL.

LAYCISME. m. Sistema que concedía als llechs el dret de governar la Iglesia. **Laicismo.**

LAYCISTA. m. Partidari del laycisme. **Laicista.**

LA YESA. *Geog.* YESA (LA)., prov. de Valencia.

LAYETA. n. p. Diminutiu de Laya. **Eulalita.**

LEANDRE. n. p. **Leandro.**

LE BARCARÈS. *Geog.* Poble de la Catalunya francesa, emplaçat al S. E. del estany de Leucata, a la platja del Mediterrani, ab un port y banys de mar, molt coneguts.

LEBRADA. f. *Ant.* LLEBRADA.

LEBRELL (Cap). *Hidrog.* Cap de la costa llevantina de l' illa d' Ibiça, Balears.

LEBRÍ, NA. adj. *Ant. zool.* Pertanyent a la llebra. **Lebruno.**

LEBRÓS, A. adj. *Ant.* LEPRÓS.

LECAR. *Ter. aranés.* LLEPAR.

LECCIONARI. m. Llibre de chor que conté les llissons de matines. **Leccionario.**

LECH, GA. adj. *Ant.* LLECH.

LECTIU, VA. adj. S' aplica al día destinat pera la ensenyança. **Lectivo.**

LECTOR. m. Qui llegeix. **Lector.** || Parlant de comunitats relligioses, professor de filosofía o d' un' altra facultat. **Lector.** || Clergue que per l' ordre que havía rebut ensenyava als catecúmens y neòfits els rudiments de la relligió catòlica. **Lector.**

LECTORAL. adj. Canonicat que té 'l cárrech d' explicar la Sagrada Escriptura. **Lectoral.**

LECTORAL. m. La segona de les ordres menors qu' autorisa pera ensenyar als catecúmens y neòfits els rudiments de la relligió catòlica. **Lectorado.**

LECTORÍA. f. Cárrech de lector. **Lectoría.**

LECTOUYRE. *Hidrog.* Nom ab quin és conegut el riu Touyre al Mitjorn de França.

LECTUARI. m. ELECTUARI.

LECTURA. f. Llissó y l' acció y efecte de llegir. **Lectura, lección, leyenda.** || El grau de lector. **Lectoría, lectura.** || *Imp.* **Cícero.** || A les universitats tractat o materia que un catedrátich o mestre explica a sos deixebles. **Lectura.** || Acte d' ensenyar públicament y explicar extraordinariament. **Lectura.**

Leda

LEDA. *Zool.* Molusques acèfals del ordre dels ortoconquis que 's troven en estat fòssil al silari y a tots els mars.

LEDESMA (Miquel Geroni). *Biog.* Metge que va viure als començos del sigle XVI. Havía nascut a Valencia, dedicantse a n' aquella ciutat a l' ensenyança del grech y de la medicina.

LEELITA. f. *Min.* Mineral de Suecia, dur com la pedra foguera y d' un color roig uniforme. **Leelita.**

LEER. m. *Ant.* LLOCH, TEMPS, OCASIÓ.

DONAR LEER. *Loc. ant. Dar lugar.*

LEGACIÓ. f. Empleu de legat. **Legacía, legación.** || DIPUTACIÓ, EMBAIXADA.

LEGAL. adj. Lo que pertany a la llei. **Legal, legítimo.** || PUNTUAL, EXACTE, FIDEL.

LEGALISACIÓ. f. Autorisació, certificació de la llegitimació d' algún instrument. **Legalización.**

LEGALISAR. v. a. Certificar de la llegitimitat de un instrument. **Legalizar.**

LEGALISAT, DA. p. p. **Legalizado.**

LEGALITAT. f. Conformitat ab la llei. **Legalidad.** || PUNTUALITAT, EXACTITUT.

LEGALMENT. adv. m. Conforme a la llei. **Legalmente**

LEGANYA. f. LLEGANYA.

LEGER. v. a. *Ant.* LLEGIR. || adj. *Ant.* LLEUGER. || LLEURE.

LEGESA. f. *Ant.* LLETGESA.

LEGIÓ. f. Se pren indiferentment per un gran número de persones o esperits. Al Evangeli s' hi llegeix d' un dimoni que 's deia *legió* pèls molts companys que tenia. **Legión.** || LLEGIÓ.

LEGIONARI. f. LLEGIONARI.

LEGISLACIÓ. f. y 'ls seus derivats. LLEGISLACIÓ.

LEGÍTIM, A. adj. LLEGÍTIM.

LEGOSTA. f. *Ant.* LLAGOSTA.

LEGRA. f. *Cir.* Instrument ab dos talls torts de la punta pera descubrir y rascar el crani. **Legra.** || *Mar.* Mena de barrina pera foradar les bombes. **Legra.**

LEGRADURA. f. *Cir.* Acte y efecte de legrar. **Legración, legradura.**

LEGRAR. v. a. *Cir.* Registrar, netejar el crani ab la legra. **Legrar.**

LEGUDAMENT. adv m. LEGALMENT, DEGUDAMENT.

LEGUIÓS, A. adj. *Ant.* DESSIDIÓS.

LEGUT, DA. adj. *Ant.* LÍCIT.

LEHER. m. *Ant.* LLOCH.

LEI. *Ter. aranés.* LLET.

LEIA. adj. *Ant.* LLETJA.

LEIG. adj. *Ant.* ILÍCIT. || LLEIG.

LEIGAR. v. a. *Ant.* DEIXAR.

LEITG. *Ter. aranés.* LLEIG.

LEITUCA. *Ter. aranés.* LLETUGA.

LEITUNC. *Ter. aranés.* LLAUTÓ.

LEL, A. adj. Ximple, fatuu. **Lelo.**

TORNARSE LEL. fr. **Tornarse ximple.** *Embobecerse.*

LEL. *Geog.* Nòm de dues caseríes del terme de Pinoso, prov. d' Alacant.

LEMA. m. Argument, títol, epígraf, tema que procedeix als epigrames, odes, emblemes, etc. **Lema.** || *Geom.* Proposició pera probar o facilitar la intelligencia d' altres. **Lema.**

LEMANITA. f. *Min.* Jade que 's trova a les vores del llach de Ginebra. **Lemanita.**

LEMBRARSE. v. a. *Ant.* RECORDARSE.

LEMENÓS, A. adj. *Ant.* LLEMENÓS.

LEMNISCATA. f. Còrba que té la figura d' un 8. **Lemniscata.**

LENA. f. *Ant.* ALÈ, RESPIRACIÓ.

LENCÍNIT. m. *Min.* Mineral d' un coure mate que s' enganxa a la llengua còm l' argila. **Lencínito.**

LENEGANT. adj. *Ant.* RELLISQUENT. || p. a. **Resbalando.**

LENEGAR. v. n. *Ant.* RELLISCAR.

LENITAT. f. BLANURA, SUAVITAT.

LENITIU, VA. adj. Lo que té virtut de suavisar o ablanir. **Lenitivo, lenificativo.** || m. Medicament pera mitigar el dolor. **Lenitivo.** || *Met.* Medi pera mitigar l' ánim o aliviar la pena. **Lenitivo.**

LENÓ, NA. m. y f. ARCABOT.

LENOCINI. ARCABOTERÍA.

LENS. m. LLENÇ.

LENTAMENT. adv. m. Despai, poch a poch. **Lentamente.**

LENTE. m. *Ópt.* Vidre rodó de multiplicar. **Lente.** || ULLERA, 1, 3. || COMPTA-FILS.

LENTE CRESTALLÍ. Cos lenticular transparent situat entre l' humor aquós y 'l vítri a la unió dels dos tersos posteriors de cada ull ab el ters anterior. *Lente cristalino.*

LENTIBULARIA. f. *Bot.* Certa planta aquática. **Lentibularia.**

LENTICULAR. adj. Semblant o pertanyent a la llentia. **Lenticular.** || Se diu també dels vidres còncaus o convexes per tots dos costats. **Lenticular.**

LENTIFORM. adj. Semblant a un lente o a una llentia. **Lentiforme.**

LENTISCORROS. *Geog.* Caseriu del terme de Tuéjar, prov. de Valencia.

LENTISCH. m. *Ant.* MATA.

LENTITUT. f. Pausa, trigansa, catxassa, fleuma. **Lentitud.**

LENY. m. *Ant.* Embarcació de gran port, sense rems, y propia pera viatges llarchs; n' hi havía *de banda* (els d' una cuberta), *menors, grossos* y *sensills;* aquests derrers tenien rems. **Leño.** || *Poèt.* Qualsevulla nau. **Leño.**

MALS LENYS. *Ant.* PIRATAS.

LENYÁM. m. *Ant.* Conjunt de fustes. **Maderada, madera, maderaje, maderamen.**

LEOCIA. f. *Bot.* Genre de bolets dinomicets, que generalment vegeten a la tardor. **Leocia.**

Leocia

LEOPOLT. n. p. **Leopoldo.**

LEPIDOLITA. f. *Miner.* Substancia composta de una infinitat de fullets que brillen còm la plata sobre fondo de color morat clar, passant insensiblement al color blanch verdós o al blanch mareperlí. **Lepidolita.**

LEPIDOMELANA. f. *Min.* Silicat d' alúmina y ferro. **Lepidomelana.**

LEPIDÔPTER, A. s. y adj. *Entom.* Que té les ales cobertes d' una mena de pols o escames, com les papellones. **Lepidóptero.**

LEPIDOPTERÒLECH. m. Naturalista dedicat a la lepidopterología. **Lepidopterólogo.**

LEPIDOPTEROLOGÍA. f. Tractat sobre els lepidòpters. **Lepidopterología**

LEPIDOPTEROLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la lepidopterología. **Lepidopterológico.**

LEPIDÓPTERS: Cambis succesius de la vanesa: *a*, larva; *b*, ninfa; *c*, papellona.

LEPIDOSSARCOM. m. *Med.* Tumor carnós y cobert d' escates que sol ferse dins de la boca. **Lepidosárcomo.**

LEPIDOSSOM, A. adj. *Zool.* Que té 'l cos cobert d' escates. **Lepidósomo.**

LEPIDROQUITA. f. *Min.* Mineral compost de ferro oxidat, d' òxit de manganès, de sílice y d' aigua. **Lepidroquita.**

LEPIRÒFIT. adj. *Bot.* Calificatiu dels fruits cònichs formats d' escates coníferes. **Lepirófito.**

LEPISMA. m. *Bot.* Conjunt d' escates membranoses que radiquen a la base de certes fruites y llegums y de tot lo que 's pela, còm: *peladura de pera, de formatge,* etc. **Lepisma.** || *Entom.* Genre d' insectes ápters cobert d' escates molt petites. **Lepisma.**

LEPORÍ, NA. adj. Pertanyent a la llebra. **Leporino.**

LEPRA. f. Mena de ronya ab crostes que va consumint les carns ab frisansa. **Lepra.**

LEPRA BLANCA. Crostes, taca blanca que ix a la pell. *Lepra blanca, albazazo.*

LEPRARIA. f. *Bot.* Genre de líquens semblants a les pústules de la lepra. **Lepraria.**

LEPRARIAT, DA. adj. Análech a la lepraria. **Leprariado.**

LEPRÓS, A. adj. Masell, qui pateix lepra. **Leproso.**

LEPROSITAT. f. Abundor de lepra. **Leprosidad.**

LEPTISME. m. *Med.* Extenuació general del cos. **Leptismo.**

LEPTOQUIMIA. f. *Med.* Estat dels humors quan están privats dels principis constituients. **Leptoquimia.**

LEPTOQUÍMICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent o relatiu a la leptoquimia. **Leptoquímico.**

LERI-LERI. fr. A punt de succeir alguna cosa. **A punto, casi casi, en tanganillas, al caer.**

LERSUNDI (Francesch). *Biog.* Famós general y polítich valenciá. Nat l' any 1817; mort a Biscaya l' any 1874. Governador de Madrit en 1851 y un any després general y ministre de la Guerra baix la presidencia d' En Bravo Murillo. Capitá general de Castella la Nova, ministre de la Guerra per segona vegada, després ministre d' Estat, de Marina y derrerament president del Consell. L' any 1866 governa-

Vista general de Les

dor y capitá general de l' illa de Cuba, tornant'hi a finals del 1867 fins al 4 de Janer de 1869. En 1872, a les Bascongades, conspirava en favor de la restauració borbònica, morint dos anys més tart.

LERT, DA. adj. Pesat, grosser, llort.

LES, A. adj. *Ant.* Danyat, ferit. **Leso.** || Ofès, agraviat. **Leso.**

LES. *Geog.* Vileta de la prov. de Lleida, bisb. de Urgell, part. jud. de Viella; és a la vora del Garona y té 761 hab. Els banys d' aigües sulfuroses termals d' aquell terme son molt anomenades.

Segell de Les

LES ANGLADES. *Geog.* Caseriu del terme de Vilert, prov. de Girona.

LES ANSIES. *Geog.* Poble de cases escampades del dist. munpal. de Sant Feliu de Pallarols, prov. de Girona.

LES BARRAQUES, *Geog.* Veinat de Gallinés, dist. munpal. de Vilademuls, prov. de Girona.

LESBI, A. adj. Pertanyent o relatiu a Lesbos, avui Mitilene. Lesbio.

LES BORDES. *Geog.* Prov. de Lleida.

LES CABANYES. *Geog.* Prov. de Barcelona.

LES CORTS. *Geog.* Caseriu del terme d' Empuries, dist. munpal. de La Escala, prov. de Girona.

LESCRINY. m. *Ant.* ARMARI.

LES ESCAULES. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Buadella, prov. de Girona.

LES FALGUERES (Coll de). *Orog.* Collada del Vallespir, a 1,189 met. d' altitut.

LES FEIXES. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Orpí, prov. de Barcelona.

LESIAR. v. a. Malmetre algun membre. Lisiar. || Ofendre, perjudicar, violar. Lesionar.

LESIAT, DA. p. p. Lisiado.

LES ILLES. *Geog.* Poblet del depart. dels Pirineus orientals, cantó de Ceret, bisb. de Perpinyá; és sota del coll de Lli (Pirineu) y té 191 hab.

LESIÓ. f. Dany que resulta d' algún cop o ferida. Lesión. || *Met.* Ofensa, perjudici. Lesión. || *For.* El dany que maliciosament se causa al fer alguna venda per no ferla a just preu. Lesión.

LESIÓ ENORME. Perjudici per engany en més o menys de la meitat del just preu. *Lesión enorme.*

LESIÓ ENORMISSIMA. Perjudici per engany en més o menys de la meitat del just preu. *Lesión enormissima.*

LESIU, VA. adj. Que causa lesió. Lesivo.

LESIVAMENT. adv. m. Ab lesió. Lesivamente.

LES LLOSES. *Geog.* Prov. de Girona. || —(RIERA DE). *Hidrog.* Neix a la collada del Forn, terme de Santa María de les Lloses; passa per aquest terme y els de Sant Esteve de Vallespirans y Parroquia de Ripoll, y desaigua a la vora del Ter, junt a l' hermita del Remei de Baix, prov. de Girona.

LES MALLORQUINES. *Geog.* Nòm de tres caserius dels termes de Riudarenes, Sils y Vallcanera, tots tres a la prov. de Girona.

LES MEDES. *Geog.* Illetes del terme d' Estartit, dist. munpal. de Torroella de Montgrí, prov. de Girona.

LESNA. f. ALENA.

LESNORDEST m. Vent entre l' Est y 'l Nordest. Lesnordeste.

LES OLIVES. *Geog.* Nòm de dos caserius dels termes de Garrigoles y Sant Esteve de Guialves, abdós de la prov. de Girona.

LES PILES. *Geog.* Prov. de Tarragona.

LES PLANES. *Geog.* Prov. de Girona.

LES POBLES. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Aiguamurcia, prov. de Tarragona.

LES PRESES. *Geog.* Prov. de Girona.

LESQUERDE. *Geog.* Poble del cantó de Sant Pau, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora de la riera de Maury y té 182 hab.

LES SERRES. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Sant Martí de Llémena, prov. de Girona. || Veinat del terme munpal. de Cassá de la Selva, prov. de Girona.

LESSUEST. m. Vent entre l' est y 'l suest. Lesueste.

LEST, A. adj. *Ant.* LLEST. || LLESTAT. || ESCULLIT. || ELEGIT. || Aquél es.

LEST. m. LLEVANT, SOLIXENT.

LESTAR. v. a. *Náut.* Posar llastre a les embarcacions. Lastrar. || ENLLESTIR.

LESTRE. m. *Ter.* JOCA.

LETAL. adj. MORTAL.

LETALITAT. f. Qualitat de lo letal. Letalidad.

LETALMENT. adv. m. Mortalment. Letalmente.

LETAMENDI (Agustí). *Biog.* Escriptor y polítich, nat a Barcelona l' any 1793. Va ferse soldat durant la guerra de la Independencia (1808-1814). L' any 1818 rebía 'l títol de cònsol interí de França a Barcelona. Fundador del periòdich *Minerva Española.* Va tindre d' emigrar a França per ésser partidari de la llivertat (1823). Va residir als Estats Units, dedicat a l' ensenyança d' idiomes, fundant alguns colegis. L'any 1832 era secretari de la legació d' aquella república a la cort de Bèlgica. És autor de distints llibres de literatura y d' un manual dels cònsols d' Espanya, d' un *Tratado de jurisprudencia diplomática consular,* etc. (Madrid, 1843); *Spanish Grammar* (Charleston, 1826).

— DE MANJARRÉS (JOSEPH). *Biog.* Metge, cirurgiá famós y escriptor molt distingit. Nat a Barcelona l' any 1828, mort a Madrit en 1897. Catedràtich de anatomía en 1857. Va ocupar per oposició distints càrrechs en la facultat de medicina de Barcelona, en la que hi ha deixat rastre hermosíssim de son pas. Va anar a Madrit tenint un gran renom, com a metge, escriptor y pintor, quines dues derreres especialitats conreuava per gust. Era degá del colegi de Sant Carles, catedràtich de patología general, acadèmich de la de medicina, del Consell de Sanitat, conceller de Instrucció Pública, president honorari del Cercle Catalá de Madrit, senador del regne, etc. Home de gran vigor físich y de molta capacitat, falaguer y atractiu; havía tingut èxits sorollosos en totes les branques estudiades per ell. Era molt observador y original en sos punts de vista, travallador amorós y fácil. Opinava que l' home estudiós no deu tancarse dins de una especialitat, sinó que les facultats s' han de consagrar a estudis ben distints, alternativament, pera no viciar el judici. Seguint tal opinió, va cursar la pintura ab en Ramón Martí y Alsina, aplicant després sa traça d' artista en interessants estudis d' anatomía, guardats en la Facultat de Barcelona, exposats a París (1867) ab aplaudiment dels savis. Enamorat de tot lo nou y original va ésser propagador de les doctrines musicals wagnerianes. Desde l' any 1885 va donarse a conéixer com a compositor musical, havent escrit un bon aplech d' obres, entre les quals és celebrada el *Dies iræ,* estrenat en el monastir del Escorial l' any 1887, en l' aniversari 288 d' en Felip II. És autor de molts estudis y discursos de materies ben variades, publicats en gran part, entre ells la exposició d' una manera seua de fer l' anestesia parcial. La obra més important d' en Letamendi, en medicina, és son *Curso de Patología general.*

LETARCH. m. Sòn molt forta, de carácter morbós. Letargo.

LETARGIA. f. Ensopiment molt gran. Letargo.

LETÁRGICAMENT. adv. m. Ab ensopiment. Letárgicamente.

LETÁRGICH, CA. adj. Que causa ensopiment, pertanyent al ensopiment. Letárgico.

LETÈU, A. adj. *Poèt.* Pertanyent al riu Lete o Letuè, quina aigua feia perdre la memoria de les coses passades. Leteo.

LETICIA. f. *Ant.* ALEGRÍA.

LETIFER, A. adj. MORTAL, LETAL.

LETRA. f. *Ant.* LLETRA. || CARTA.

LETRES DEPRECARIES. *Cartas suplicatorias.*

LETXUGUÍ, NA. m. y f. La persona extremadament afectada en vestir a la moda. Lechuguino.

LEU. adj. *Ant.* LEVE. || LLEUGER. || AVIAT, PROMPTE. || m. *Ant.* FREIXURA.

CANYA DELS LEUS. *Expr.* CANÓ DE LA FREIXURA.

TART O LEU. *Expr. ant. Tarde ó temprano.*

LEUCACAT. f. *Min.* Calcedonia blanca. Leucacate.

LEUCATA. *Geog.* Població del mitjorn de França,

que serva recorts històrichs de les lluites sostingudes ab els espanyols durant els sigles XVI y XVII. || *Hidrog.* Estany que hi ha prop de dita població; se l' anomena també *Estany de Salses.*

Leucantem

LEUCANTEM. f. *Bot.* Nom genèrich de la margaridoia dels prats. **Leucautemo.**

LEUCETIOPIA. f. *Med.* Estat anormal de la pell quan se posa blanca. **Leucetiopia**

LEUCINA. f. *Quím.* Substancia blanca que s' obté tractant la fibrina pêl ácit sulfúrich. **Leucina.**

LEUCOCRÍS. m. *Min.* Pedra preciosa dels antichs, de color blanch daurat o blanch groguench. **Leucocriso.**

LEUCOFANA. f. *Min.* Silicat de cals y de glucina de color vert brut. **Leucofana.**

LEUCOFASSIA. f. *Zool.* Subgenre d'insectes lepidòpters derivats dels pirèpits molt conegut a tot l' antich continent. Son papellones d' ales llargues ab taques negres a les puntes de les meteixes.

Leucofassia

LEUCOFLEGMASSÍA. f. *Med.* Anasarca o hidropesía subcutania. **Leucoflegmasía, enfisema.**

LEUCOFLEGMÁSSICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent o relatiu a la leucoflegmassía. **Leucoflegmásico.**

LEUCÒGRAF, A. adj. Calificació d' una mena de cart en quines fulles s' hi veu una deliniació semblant a rasgues de caligrafía. **Leucógrafo.** || s. y adj. *Med.* Qui es entès en leucografía. **Leucógrafo.**

LEUCOGRAFÍA. f. Descripció dels albins. **Leucografía.**

LEUCOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu a la leucografía. **Leucográfico.**

LEUCOGRAM, A. adj. Qui té 'l cos llistat de blanch. **Leucogramo.**

LEUCÒLITS. m. pl. Mena de minerals que formen disolucions blanques ab els ácits y no produeixen gasos permanents. **Leucólitos.**

Leuconea

LEUCOMA. m. *Med.* Taqueta blanca que ix a la cornia del ull. **Leucoma.**

LEUCOMORIA. f. Mena de bogería o manía pacífica. **Leucomoria.**

LEUCONIA. f. *Zool.* Subgenre d' insectes lepidopters nocturns, prou coneguts a les regions occidentals d' Europa. **Leuconea.**

LEUCOPATÍA. f. Estat de un animal que per vici de conformació té la pell blanca. **Leucopatía.**

LEUCOPÁTICH, CA. adj. Relatiu a la leucopatía. **Leucopático.**

LEUCOPIRIA. f. *Med.* Mena de febre hètica. **Leucopiria.**

LEUCORREA. f. *Med.* Fluix blanch que pateixen les dones, consistent en una secreció mucosa. **Leucorrea.**

LEUCORREICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la leucorrea. **Leucorraico, leucorreico.**

LEUCOSSIS. f. *Med.* Nòm genèrich de les malalties qu' ataquen els vasos linfátichs. **Leucosis.**

LEUCOSTICTE. m. *Min.* Nom donat pêls antichs al pòrfit roig. **Leucosticto.**

LEUCOSTINA. f. *Min.* Roca volcánica protosilicosa de feldespat. **Leucostina.**

LEUDA. f. LLEUDA.

LEUDER. m. LLEUDATARI.

LEUGA. f. *Ant.* LLEGUA.

LEUGERÍA. f. *Ant* LLEUGERESA.

LEUMENT. adv. m. *Ant.* LLEUMENT.

LEUTÓ. m. *Ant.* LLAUTÓ.

LEUTRITA. f. *Min.* Marga caliça y sorrenca de color blanch brut o groguench, que té la propietat de despedir a les fosques, no més que fregantla un poch, una llum fosfòrica molt viva. **Leutrita.**

LEVA. f. *Ant.* LLEVA.

LEVAMENT. m. *Ant.* PROIBICIÓ.

LEVANT. m. *Ant* LLEVANT.

LEVANTAMENT. m. Sublevació, rebelió, sedició. **Levantamiento, sublevación.**

LEVAR. v. a. *Ant.* LLEVAR. || v. r. AIXECARSE. || AMOTINARSE, SUBLEVARSE. || Dit de la nau. Alçar les áncores, sortir del port. **Zarpar, levarse.**

LEVAT, DA. p. p. y adj. SUBLEVAT.

LEVE. adj. Lleu, lleuger, de poch pes. **Leve, ligero.** || Poch important. **Leve.** || VENIAL.

LEVETAT. f. Qualitat de leve. **Levedad.**

LEVEIG. m. LLEVEIG.

LEVEMENT. adv. m. LLEUMENT. || Lleugerament. **Levemente.** || VENIALMENTE.

LEVI (Barzili). *Biog.* Jurisperit y astrònom juéu famós. Fill de Barcelona, ont vivía en el sigle XI. És autor dels llibres: *Hitthim* o *Sepher Hitthim, (dos temps* o be *Llibre dels temps),* tractant de les temporades del any y dels signes y planetes; d' una *Colecció de les lleis dels juéus,* publicades per Hottinger l' any 1655, ab el títul de *Chinug (catecisme),* perque porta tots els preceptes afirmatius y negatius de la llei mosaica, explicats per Levi, y ab els comentaris de Maimònides, Abarbanel, Nachman y altres famosos juéus.

— (BEN GERSON). *Biog.* Rabí catalá famós, del sigle XIV. Escriptor sadollat d' erudició filosòfica y enamorat de les subtileses de metafísica. Han arrivat als nostres temps uns comentaris a la Biblia y un llibre titolat *Bellum Domini,* dels escrits d' ell. Va morir a Perpinyá l' any 1370.

LEVIGACIÓ. f. Operació que consisteix en deixatar alguna substancia en aigua, deixantla reposar pera recullirla per decantació, reduida a pols impalpable. **Levigación.**

LEVIGAR. v. a. Sometre alguna substancia a la levigació. **Levigar.**

LEVÍSSIM, A. adj. sup. **Levísimo.**

LEVITA. m. Diaca. **Diácono, levita.** || Mena de casaca ab faldons més amples que venen fins al devant. **Levita.**

LEVÍTICH. m. Llibre canònich del Vell Testament escrit per Moisès sobre les cerimonies de la relligió dels juéus. **Levítico.**

LEXAR. v. a. DEIXAR.

LEXAT. m. *Ant.* DEIXAT.

LEXÍA. f. *Ant.* LLEIXIU.

LÈXICH, CA. adj. El conjunt de veus o paraules que constitueixen una llengua o idioma. || Relatiu a un diccionari o a les paraules alfabeticament considerades. **Léxico.** || Diccionari de la llengua. **Léxico.**

LEXICÒGRAF, A. s. Entès en la lexicografía. **Lexicógrafo.**

LEXICOGRAFÍA. f. Part de la filosofía que tracta de les regles observades en la composició dels dic-

cionaris. **Lexicografía.** || Part de la gramática que tracta dels elements que concorren a la formació de les paraules. **Lexicografía.**

LEXICOGRÀFICAMENT. adv. m. A estil de lexicògraf. **Lexicográficamente.**

LEXICOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la lexicografía. **Lexicográfico.**

LEXICÒLECH. s. Qui 's dedica a la lexicología. **Lexicólogo.**

LEXICOLOGÍA. f. Ciencia que tracta del coneixement fonamental de les paraules. **Lexicología.**

LEXICOLÒGICAMENT. adv. m. Segons les regles de la lexicología. **Lexicológicamente**

LEXICOLÔGICH, CA. adj. Pertanyent a la lexicología. **Lexicológico.**

LEXICOMANÍA. f. Manía per la lexicología. **Lexicomanía.**

LEXÍGRAF. s. Versat en la lexigrafía. **Lexígrafo.**

LEXIGRAFÍA. f. Art d' escriure les veus convenientment. **Lexigrafía.**

LEXIGRÁFICAMENT. adv. Segons els preceptes de la lexigrafía. **Lexigráficamente.**

LEXIGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la lexigrafía. **Lexigráfico.**

LEXIPÍRIT, DA. adj. *Med.* Que suspèn la febre. **Lexipírito.**

LEY. f. ESTAT, CLASSE, CONDICIÓ, SORT.

LEYS. pron. f. *Ant.* **Ella es.**

LI. m. *Ant.* LLI. || Cas oblich del pronom **ell. Le.**

LIAT (Estanys de). *Hidrog.* Regió lacustia situada a un extrem dels *Rasos de Liat.* || —(RASOS DE). *Orog.* Gran coma situada a la part alta dels macius centrals de l' Arán.

LIBEL. m. y

LIBELÁTICH, CA. adj. S' aplica als cristians que pera deslliurarse de les persecucions, treien certificats d' haver obeit els decrets dels emperadors. **Libelático.**

LIBELISTA. m. SATÍRICH. || Qui escriu libelos.

LIBELO. m. La certificació que presentaven els libelátichs. **Libelo.** || *For.* Petició, pediment, memorial. **Libelo.** || Quadern escrit ab llenguatge violent. LIBELO DE REPUDI. La escriptura de divorci que dirimía 'l matrimoni, y que la llei de gracia no admet. *Libelo de repudio.*

LIBELL. m. Escrit en que 's denigra o s' infama a algú. **Libelo.**

LÍBER. m. *Bot.* Capa d' escorça dels vegetals, que és la més immediata al albench. **Líber.**

LIBERACIÓ. f. *Ant.* LLIBERTAT.

LIBERAMENT. adv. m. *Ant.* LLIUREMENT.

LIBERAT. *Biog.* (Vegis LLIBERAT).

LIBERAT. *Biog.* Abat de l' ordre de Sant Benet, natural de Girona. Vivía al sigle VII y escrigué una «Historia d' Espanya» desde la creació del mon fins a l' any 612 de Crist.

LIBERT, A. adj. LLIVERT.

LIBERTADOR. m. LLIVERTADOR.

LIBERTÍ (Climent). *Biog.* Escriptor del sigle XVII. Escrigué: *Historia de los movimientos y separación de Cataluña en tiempo de Innocencio X,* obra de quina se n' han fetes moltes edicions.

LÍBICH, CA. adj. Natural de y lo pertanyent a la Libia, país de l' África. **Líbico, libio.**

LIBIDINÓS, A. adj. LUXURIÓS.

LIBIDINOSIS. f. Propensió a la luxuria. **Libidinosis.**

LIBORI. m. Nom propi d' home. **Liborio.**

LIBRANÇA. f. LLIURANSA.

LICÁNTROP. s. y adj. *Med.* Qui pateix licantropía. **Licántropo.**

LICANTROPÍA. f. *Med.* Imaginació vehement de melancolía que causa enagenació de sentits. **Licantropía.**

LICANTRÔPICH, CA. *Med.* adj. Relatiu o pertanyent a la licantropía. **Licantrópico.**

LICÉU. m. Aula, lloch d' ensenyança pública, teatre. **Gimnasio, liceo.**

LICI. m. *Bot.* Plantes solanacies, fruitescentes o arborescentes, que vegeten a les regions del Mediterrani. **Licio.**

LICINI. Familia romana-barcelonina o tarragonina, un de quins individuus, Lluci Licini Sura, és el més anomenat, per haver sigut tres vegades cònsol. D' ell queden diferentes memories epigráfiques escampades per Catalunya. Va fer bastir el preciós Arch de Bará, prop de Tarragona, segons deia la inscripció esborrada per un general tan presumit com ignorant que feu posar 'hi son nom (are esborrat), ab l' escusa de restaurar aquell antich monument.

Brot de lici

LICINI FLORUS. *Biog.* Poeta y orador remarcable. Natural de Girona. Vivía en els primers anys de Jesucrist, y era membre de la famosa familia catalana-romana de son cognom.

— PUBLI. *Biog.* Historiaire catalá, natural de Barcelona. Fill de Lluci Licini. Era edil y sacerdot, prefecte de la coört novena. Autor d' una obra d' historia escrita ab gravetat y concisió. Vivía en temps dels emperadors Nerva y Trajá.

LÍCIT, A. adj. Permès, concedit. **Lícito.** || Just. **Lícito.** || Lo qu' és de la llei o qualitat manada. **Lícito.**

LICITACIÓ. f. Acció y efecte de licitar. **Licitación**

LICITADOR, A. m. y f. *For.* Qui puja 'l preu d' altres quan se tracta d' una venda o lloguer. **Licitador.**

LÍCITAMENT. adv. m. D' un modo lícit. **Lícitamente.**

LICITAR. v. a. Disputar la compra d' una cosa, pujant sobre 'l preu ofert per altres. **Licitar.**

LÍCNIDE. m. *Min.* Pedra que té una brillantor mol viva y rogenca. **Licnide.**

LICNIT. m. *Min. ant.* Nom donat al marbre de Paros entre 'ls grechs, perque reflexava la llum de les llanties. **Licnito.**

LICOPI. m. *Bot.* Plantes llabiades ab tanys tetrangonals y flors blanquinoses. Les fulles son vulneraries y astringents, empleantles pera tenyir de negre. **Licopo.**

LICOPODI. m. *Bot.* Peu de llop.

Brot de licopi

LICOR. m. Cos fluit quines partícules ragen o corren fácilment. **Licor.** || Beguda esperitosa destilada per alambí. **Licor.**

LICORISTA. s. Qui ven o fabrica licors. **Licorista.**

LICORÓS, A. adj. Esperitós, aromátich; se diu del vi. **Licoroso.**

LIEN. adj. *Ant.* LLEU.

LIENTERIA. f. *Med.* Malaltía que consisteix en fer el menjar sense haverlo digerit. **Lienteria.**

LIENTÈRICH, CA. adj. Pertanyent a la lienteria. **Lientérico.**

LIERN Y CERACH (Rafel María). *Biog.* Poeta popular y autor dramátich. Nat a Valencia l' any 1832; mort a Madrit en 1897. Autor d' aixerides joguines en llengua valenciana, colaborant a la creació del teatre valenciá ab en Bernat y Baldovi y en Lladró y Mallí. Varen brollar de la seua ploma: *De femater á lacayo; Les eleccions d' un poblet; Amors entre flors y freses; En les festes d' un carrer; Aiguarse la festa; La mona de Pasqua; La flor del camí del Grau; Una broma de sabó; La toma de Tetuan; Una paella,* etc. En castelliá feu moltes obres dramátiques, desde l' any 1853, entre elles la famosíssima comedia de mágica *La Almoneda del Diablo* (1862); y altres no tan ben ensopegades.

LÍES. m. *Geol.* Sistema de roques calices, argiloses y quartçoses pertanyent al terreno jurásich, que 's presenta ab freqüencia a la superficie del globus. **Lías.**

Ligea

LIGAMS DE SANT PERE. *Expr.* La festivitat de Sant Pere ad vincula. **Las cadenas de San Pedro.**

LIGE. m. *Ant.* SÚBDIT.

LIGEA. f. *Bot.* Plantes gramínies falarídies, de flors en espigues solitaries, originaries dels paissos costaners del Mediterrani. **Ligea.**

LÍGEU. m. *Zool.* Insectes hemípters, de color brillant, que 's troven a les plantes crucíferes. **Ligeo.**

LIGNIT, A. m. Substancia negrenca o parda, opaca, que s' encèn y crema ab més o menys facilitat. La gaieta és una de les seues varietats. **Lignito.**

LIGNUM CRUCIS. m. Reliquia de la creu de Jesucrist. **Lignum crucis.**

LIGUR. adj. Individuu que habitava la Liguria. || Lo propi d' aquell país.

LIGURIA. f. *Hist.* Antiga regió que s' extenía per la vora del Mediterrani desde l' alta Italia fins al Rosselló, comprenent tota la Provença.

LIGURITA. f. *Min.* Substancia composta d' ácit titánich, sílice y sal, trovada a la Liguria. **Ligurita.**

LILA. f. Roba de llana que 's fabricava a Lila, ciutat de Flandes. **Lila.** || *Bot.* Mata que 's conreua als jardins per la hermosura de les seues flors. Les cápsules verdes s' usaven pera curar les quartanes. **Lila, avellano de la India.** || — DE PERSIA. *Bot.* Varietat de l' anterior. || m. Nom propi masculí sincopat. **Leonila.**

Brot de lilá

LILÁ. *Bot.* VALERIANA ROJA.

LILACI, A. adj. *Bot.* Semblant a la lila. **Liláceo.**

LILAINA. f. Veu pera cantar sense pronunciar paraules. **Ninina, lilaina.** || *Fam.* Tontería, treta. **Lilaila.** || Joguina de nois. **Díje.**

LILLA. *Geog.* Lloch ab ajuntament a la prov. de Tarragona, part. jud. de Montblanch; té 500 hab.

LILLA (Coll dè). *Geog.* Poblet situat en dit punt. || *Orog.* Punt culminant de la carretera de Valls a Montblanch, prov. de Tarragona.

LILIPUT. m. País fabulós quins habitants no tenen més d' un pam d' alçada.

LILLIPUTENCH. adj. *Fig.* Qui és molt petit o desnarit. **Liliputiense.**

LIM. m. *Ant.* FANCH, FOSCA.

LIMANQUIA. f. *Med.* Fam excessiva. **Limanquia.**

LIMENY, A. adj. Natural de y lo pertanyent a Lima, ciutat principal del Perú. **Limeño.**

Segell de Lilla

LIMFA. f. Linfa.

LIMFÁTICH, CA. adj. LINFÁTICH.

LÍMIT. m. Terme de les heretats, regnes, etc. **Límite, confín, línea, lindero.** || *Met.* El punt o estat de les coses del qual no 's pot eixir sense mancar a la raó. **Límite.**

POSAR LÍMITS. fr. LIMITAR.

LIMITACIÓ. f. Obra de limitar alguna cosa. **Limitación.** || Coartació. **Limitación.**

SENSE LIMITACIÓ. m. adv. *For.* Complert, cabal, plè. *Llenero.*

LIMITADAMENT. adv. m. Ab limitació. **Limitadamente.**

LIMITAR. v. a. Posar límits o termes a algún terreno. **Limitar, alindar.** || Escassejar, donar ab limitació. **Limitar, coartar.** || *Met.* Cenyir, abreviar, coartar. També s' usa com recíproch. **Limitar, restringir, ceñir.** || MODIFICAR.

LIMITAT, DA. p. p. **Limitado.**

LIMITATIU, VA. adj. Que limita. **Limitativo.** || Que no deixa plena llivertat. **Limitativo.**

LIMÍTROF. adj. Confinant, fronteriç. **Limítrofe.**

LIMNITA. f. *Min.* Mineral ab vetes semblantes a les sinuositats d' un mapa. **Limnita.**

LIMOCTONÍA. f. *Med.* Excessiva privació d' aliments que causa la mort. **Limoctonía.**

LIMONITA. f. *Min.* Cert mineral de ferro. **Limonita.**

LIMOSÍ. m. LLEMOSÍ.

LIMÓS (Joan). *Biog.* Autor de comedies, del qual parla En Serra y Postius en sa *Historia de la literatura catalana.*

LIMOUX. *Geog.* Ciutat de la Catalunya francesa, en el curs del riu Aude, essent cap de Cantó. Té 7,084 hab. Envers al Nort, a un kilometre, s' hi trova el santuari de Notre Dame de Marsella, célebre per les tradicions, y ont s' hi endreça un dels aplechs més notables del Mitjorn de França.

LIMPIAR. v. a. Y 'ls seus derivats. NETEJAR.

LIMS. m. pl. *Ant.* LLIMS.

LINARES (Francisco). *Biog.* Frare llech y arquitecte distingit. Nat a Gandía l' any 1632; mort de desgracia, en son convent de Albacete, en 1686. És autor de la obra del monastir de franciscans, en quina iglesia está enterrat.

— (GENÍS). *Biog.* Artista valenciá, del sigle XVI. Autor del riquíssim enteixinat del «studi major», are sala de togues del antich palau de la Diputació del regne de Valencia, obra digna d' un esculptor de primer ordre, travallada en l' any 1534. En els documents se 'l designa com a «mestre fuster» sencillament. No 's tenen altres noticies d' aqueix artista notable.

— (JOAN). *Biog.* Autor d' un «Cançoner» en catalá y castellá, quin manuscrit se cremá l' any 35 al convent de Santa Caterina, de Barcelona.

— (PERE). *Biog.* Fuster vitalici de la Generalitat del regne de Valencia desde l' any 1543. Fill del mestre Genís, deixeble d' ell y son ajudant. Autor del

enteixinat de la que és avui sala d' advocats en la Audiencia (antiga Diputació) y de bona part de la coberta de la famosa Sala de Corts. Obra d' ell son també les tribunes de la propia Sala. Son fill Francesch Vicents continuá l' art de son pare y de son avi, ocupant el cárrech de «fuster entallador de la ciutat» desde l' any 1558.

LINARITA. f. *Min.* Nom donat a un sulfur de plom cuprífer, procedent de les mines de Linares. **Linarita.**

LINCE o LINX. m. *Zool.* Mena de llop de vista molt perspicáç, pell roja, clapada de varis colors. **Lince, lobo cerval.** || *Met.* Sagáç, vivíssim. **Lince.**

LINCICH, CA. adj. Semblant o pertanyent al lince. **Linceo.**

LINCOLNITA. f. *Min.* Varietat d' estilbita. **Lincolnita.**

LINÇOT. *Ter. aranés.* LLENÇOL

LINDSEÍTA. f. *Min.* Mineral poch conegut encara, análech al ferro oxidat. **Lindseita.**

LÍNEA. f. Longitut sense cap altra dimensió. **Línea.** || Llinatge, raça, successió del parentiu. **Línea.** || LÍMIT, 1. || Una de les dotse parts en que 's divideix la polsada. **Línea.** || *Met.* Classe, especie. **Línea.** || Parlant d' un escrit o imprès. **Renglón, línea.** || Ratlla. **Raya, línea.** || Cordó, trinxera pera destorbar la entrada a algún lloch. **Línea.**

LÍNEA ARITMÈTICA. Cada una de les senyalades a la pantòmetra. *Línea aritmética.*

LÍNEA CORBA O CORBADA. La que no está en direcció recta. *Línea curva.*

LÍNEA CORDOMÈTRICA. *Geom.* Una de les de la pantòmetra en la qu' están senyalades les cordes d' un cercle de radi igual a ella. *Línea cordométrica ó de las cuerdas.*

LÍNEA CRÒNICA O HIPERBÒLICA O PARABÒLICA. La que rodeja qualsevulla secció cònica. *Línea cónica.*

LÍNEA D' INCIDENCIA. La que cau d' un radi o cos sobre altre. *Línea de incidencia.*

LÍNEA DIAGONAL. La que va desde un ángul d' una figura rectilínea al ángul oposat passant pél centre. *Línea diagonal.*

LÍNEA EQUINOCCIAL. L' equador. *Línea equinoccial.* || També se la coneix ab el nom general de *la línea.*

LÍNEA ESPIRAL. La que fá caragol. *Línea espiral.*

LÍNEA HORITSONTAL. La qu' és paralela al horitsó. *Línea horizontal.*

LÍNEA MERIDIANA O MERIDIONAL. La recta tirada desde nort a sur al pla del meridiá, y d' un altre pla qualsevol horitsontal, vertical o inclinat. *Meridiana, línea meridiana.*

LÍNEA INCLINADA. La que no és vertical ni horitsontal. *Línea inclinada.*

LÍNEA OBLÍQUA. La que comparada ab un' altra s' inclina més a un costat. *Línea oblícua.*

LÍNEA PARALELA. La que dista d' un' altra igualment en tots sos punts, estant situades abdúes a la meteixa superficie. *Línea paralela.*

LÍNEA PERPENDICULAR. La que, comparada ab una altra, puja o cau a plom sobre un punt o sigui sense inclinarse més a l' un costat que al altre. *Línea perpendicular.*

LÍNEA RECTA. La successió de pares a fills o de fills a pares. *Línea recta.* || La que té tots els punts seguint una meteixa direcció. *Línea recta.*

LÍNEA SECANT. La que divideix una superficie o pla que talla algún cos. *Secante.*

LÍNEA TANGENT. *Geom.* La que toca la circumferencia d' un cercle per la part convexa precisament en un sol punt y sense dividirla. *Línea tangente.*

LÍNEA TRANSVERSAL. La successió lateral o de costat. *Línea transversal.*

LÍNEA VERTICAL. La que cau perpendicularment al nostre vèrtix o cap, ço és, la que va de zenit a nadir o la determinada per un fil d' un de quins extrems penja un cos pesant. *Línea vertical.*

LÍNEA VISUAL. *Ópt.* La línea o raig que s' imagina desde la vista al obgecte. *Línea visual*

LÍNIES OBSIDIONALS U OFENSIVES. Les de circumvalació y contravalació que per la seua seguretat forma l' exèrcit que sitía una plaça. *Líneas obsidionales.*

TIRAR LÍNIES. fr. Pendre la mida. *Tirar líneas.* || *Met.* Discórrer els medis pera lograr alguna cosa. *Echar ó tirar líneas.*

TIRAR PER LÍNEA CORBA. fr. *Art.* Tirar a un obgecte pera tocarlo, més ab el moviment que porta al caure la bala o bomba, qu' ab el violent ab que ix del canó o morter. *Tirar por línea curva.*

TIRAR PER LÍNEA RECTA O DE PUNT EN BLANCH. fr. *Art.* Tirar a un obgecte qu' és a tret de canó, més que insensiblement baixi la bala y perdi la línea recta. *Tirar por línea recta ó de punto en blanco.*

LINEAL. adj. Lo que pertany a la línea o és fet ab línies. **Lineal.**

LINEAMENT. m. Delineació, descripció, dibuix. **Lineamiento.**

LINEAR. v. a. Tirar línies. **Linear.** || adj. *Bot.* Se diu de les fulles llargues y estretes tant d' un cap com del altre. **Linear.**

LINFA. f. Humor aigualit del cos. **Linfa.**

LINFANGITIS. f. *Med.* Inflamació dels gangils linfátichs. **Linfangitis.**

LINFASSI, A. adj. Semblant al crestall. **Linfasio.**

LINFÁTICH, CA. adj. *Med.* Lo que pertany a la linfa. **Linfático.** || Temperament greixós o aiguós de la persona.

LINFEURISMA. f. *Med.* Dilatació dels vasos linfátichs. **Linfeurismo.**

LINFOQUICIA. f. *Med.* Diarrea serosa. **Linfoquicia.**

LINFOSSIS. f. *Med.* Acció interna de la que 'n resulta la linfa. **Linfosis.**

LINFOTOMÍA. f. *Med.* Dissecció dels vasos linfátichs. **Linfotomía.**

LINFOTXESSIA. f. *Med.* Diarrea serosa. **Linfochezia.**

LINGODES. adj. *Med.* Epítet d' una febre intermitent, quin síntoma principal és el singlot. **Lingodes.**

LINGOT. m. *Náut.* Mena de rajola de ferro colat, ab un forat a un dels seus caps pera manejarla, y serveix pera formar la estiva d' un barco. **Lingote, galápago.** || m. Barra de qualsevol metall principalment d' or o plata. **Lingote.**

LINGÜÍSTICA. f. LLINGÜÍSTICA.

LINGÜICULTURA. f. Estudi especial del idiomes. **Lingüicultura**

LINGÜIFORME. adj. Que té forma de llengua. **Lingüiforme.**

LINIA. f. LÍNEA.

LINIENSTEIN. m. *Min.* Mena de jaspi ònix que presenta ratlles negres paraleles demunt d' un fondo blavós. **Linienstein.**

LINIMENT. m. *Farm.* Composició més espessa que l' oli y menys que l' ungüent, la qual s' aplica exteriorment ab diversos fins medicinals. **Linimento.**

LINYA. f. LLINYA. || LEINEA.

LINYÁ. *Geog.* Caseriu del terme de Navés, prov. de Lleida.

LINYOL. *Art. y of.* Fil empegat ab quin els çabaters, basters, sillers, etc., cusen el cuiro y la sola.

Segell de Linyola

LINYOLA. v. LLINYOLA.

LINYOLA. *Geog.* Vila de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Balaguer; és a mitjorn de la serra d' Almenara y té 1,449 hab.

LIONÈS, A. adj. Natural de y lo pertanyent a Lió, ciutat de França. **Lionés.**

LIPAROCELE. m. *Med.* Tumor gras que 's forma sobre l' escrot. **Liparocele.**

LIPAROLAT, DA. adj. *Farm.* Se diu de les preparacions farmacèutiques que resulten de la unió d' un greix qualsevol. **Liparolado.**

LIPAROSQUIRRE. m. *Med.* Tumor dur que sol formar el greix a algunes parts del cos. **Liparoscirro.**

LIPARÒTICH, CA. adj. *Farm.* Calificació dels compostos llardosos artificials. **Liparótico.**

LIPIRIA. f. *Med.* Mena de febre remitent. **Lipiria.**

LIPITUT. f. *Med.* Estat lleganyós de les pálpebres. **Lipitud, lipitudo.**

LIPOMERIA. f. *Med.* Manca d' una o més parts del cos. **Lipomeria.**

LIPOSIQUIA. f. *Med.* Suspensió repentina del moviment y de la respiració. **Liposiquia.**

LIPOTIMIA. f. *Med.* Primer grau del síncop. **Lipotimia.**

LIPULITA. f. *Min.* Mena de sílice. **Lipulita.**

LIQUAR. v. a. Reduir a líquit, fondre, liquidar. **Licuar.**

LIQUATORI. m. Terriça en que 's liqúa. **Licuatorio.**

LIQÜEFACCIÓ. f. Acció y efecte de liquidar. **Licuefacción.**

LIQUEN. m. *Bot.* Vegetal molt amant de la humitat. **Liquen.** || Líquen de les roques, que té un hermós color blau que tira a violeta. **Liquen.** || *Med.* Inflamació cutánia caracterisada per la erupció de tumorets. **Liquen.**

LIQUEN ISLÁNDICH. m. *Bot.* Planta medicinal, foliácia, seca, dividida en tires branquilloses de roig obscur a la seua base, y rogench blanquinós a la part superior; gust amarch, mucilaginós; la fructificació en escudets de color purpuri, situada oblíquament a la vora de la fulla. *Liquen islándico.*

LIQUEN DE MAR. *Bot. Musgo perlado.*

LIQUENAT. m. *Quím.* Combinació del ácit liquènich ab una base. **Liquenato.**

LIQUENI, A. adj. Semblant al liquen. **Liquéneo.**

LIQUÈNICH, CA. adj. *Quím.* Epítet d' un ácit que tenen alguns liquens. **Liquénico.**

LIQUENIFORM. adj. Que té forma de liquen. **Liqueniforme.**

LIQUENINA. f. *Quím.* Principi que s' extreu del liquen. **Liquenina.**

LIQUENÒGRAF. m. Qui 's dedica a la liquenografía. **Liquenógrafo.**

LIQUENOGRAFÍA. f. Part de la botánica que tracta dels liquens. **Liquenografía.**

LIQUENOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la liquenografía. **Liquenográfico.**

LIQUENÒLECH. m. Qui escriu sobre 'ls liquens. **Liquenólogo.**

LIQUENOLOGÍA. f. Tractat sobre 'ls liquens. **Liquenología.**

LIQUENOLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la liquenología. **Liquenológico.**

LIQUENÓS, A. adj. Semblant al liquen. **Liquenoso.** || Que conté liquen. **Liquenoso.**

LIQUENOIT. adj. Semblant o análech al liquen. **Liquenoide.**

LIQÜESCENCIA. f. Tendencia d' un cos a fondre 's o liquarse. **Licuescencia.**

LIQÜESCENT. adj. adj. Qu' és capáç de fondre 's o liquarse. **Licuescente.**

LIQUIDABLE. adj. Lo que 's pot liquidar. **Licuable, liquidable, licuescente, licuefactible.**

LIQUIDACIÓ. f. Acte y efecte de reduir o de reduirse a líquit. **Liquidación.** || Disolució. **Liquidación.** || Aclariment de comptes. **Liquidación de cuentas.**

LIQUIDADOR. m. AVALUADOR.

LÍQUIDAMENT. adv. m. Clara y manifestament. **Líquidamente.**

LIQUIDAR. v. a. Derretir, fondre. **Liquidar.** || *Met.* Aclarir, desenredar. **Liquidar.** || Perdre les lletres vocals llur so o pronunciació, com la *u* en *guerra.* **Liquidarse.** || Se diu de la *l* y la *r* quan se fan líquides. **Liquidarse.**

LIQUIDAT, DA. p. p. **Liquidado.**

LIQUIDESA. f. Qualitat de lo líquit. **Liquidez.**

LIQUIDIFICABLE. adj. Susceptible de liquidificar. **Liquidificable.**

LIQUIDIFICADOR, A. s. Qui liquidifica. **Liquidificador.**

LIQUIDIFICACIÓ. f. *Ant.* **Liquidació, fundició.**

LIQUIFICAR. v. a. **Liquidar, derretir.**

LÍQUIT, DA. adj. Fluit, corrent. **Líquido.** || *Met.* Clar, manifest. **Líquido.** || S' aplica a la lletra que pert un poch del seu so al pronunciarla y 'n forma un de sol ab l' anterior. **Líquida.** || *Met.* S' aplica a la diferencia que resulta de la comparació del cárrech ab la data. **Líquido.** || S' aplica a aquells fluits que mullen y s' apeguen als cossos que s' hi fiquen com l' aigua, la llet, etc., a diferencia dels merament fluits que no s' apeguen com l' aire y 'ls metalls derritits. **Líquido.**

LIR. m. *Ant.* LLIR.

LIRA. f. Llaút, instrument musich de cordes. **Lira.** || Constelació septentrional composta de catorse estrelles. **Lira.** || Composició mètrica que consta comunament d' estrofes de cinch versos cada una, tres de set sílabes y dues d' onse, això és, el primer, terç y quart de set, el segón y quint d' onse. **Lira.**

LIRIA. *Geog.* Partit judicial de la prov. de Valencia; está format de 15 ajuntaments, que són: Alcublas, Benaguacil, Benissanó, Bésera, Bugarra, Casinos, Gestalgar, Liria, Marines, Olocau, Pedralba,

LIRIA: Palau dels duchs de Liria

Pobla de Vallbona, Ribarroja, Vilamarchante y Vilar del Arquebisbe, reunint entre tots ells 45,835 hab. || Vila de la prov. y diòc. de Valencia, cap del part. jud. del seu nom; és en terra trencada, a la vora del Turia; té estació de F.-C. y 8,839 hab.

LIRIÁ, NA. s. y adj. Natural y propi de Liria. **Liriano.**

LÍRICAMENT. adv. m. Ab lirisme, d' un modo lírich. **Líricamente.**

LÍRICH, CA. adj. Lo que pertany a la lira o poesía, y a la composició propia pera ésser cantada. **Lírico.**

LIRISME. m. La cadencia o armonía que tenen algunes composicions; algunes vegades és un vici que repugna al òurel. **Lirismo.** || Se diu també de les composicions dramátiques en que hi predomina 'l sentiment més que 'l joch de l' acció. **Lirismo.**

LIS. f. L' argentviu que apareix a les mines, en particules gaire bé invisibles. **Lis.** || Antiga máquina de guerra, mena d' estacada. **Lis.**

LISIMAQUIA. f. *Bot.* Planta medicinal de la fam. de les primulacies, que neix en llochs humits; té varies branques dretes, aborriçolades y ab nusos; la flor, qu' és groga, surt al cim de les branques. **Lisimaquia.** || SILICARIA.

LISITELES. f. *Met. ant.* Agent terapeutich molt eficaç.

LISODECTE. adj. *Med.* Epítet que s' apropia als animals mossegats per un altre que sigui rabiós. **Lisodecto.**

LISSA. f. *Fort.* Espai del peu de la muralla, pera impedir que les pedres caiguin als fossus. **Derma, lisera.**

LISSIPINIÓ. m. Medicament que s' usava abans pera curar les contusions. **Lisiponión.**

LISSIS. f. *Med.* Crissis favorable en una malaltía. **Lisis.**

LIT. m. LLIT. || *Ter. aranés.* ANEC.

LITÁGOCH. m. *Med.* Medicament propi pera curar el mal de pedra, y 'l facultatiu que 's dedica a estudiar y curar aquesta malaltía. **Litágogo.**

LITAGOGIA. f. *Med.* Propietat dels remeis que curen el mal de pedra. **Litagogia.**

LITAGÔGICH, CA. adj. *Med.* Relatiu o pertanyent a la litagògia. **Litagógico.**

LITARGE. m. LITARGIRI.

LITARGIRI. m. Lo que 's trau del or. **Litargirio de oro.** || *Quim.* Óxit de plom en forma d' escates molt petites, semividrioses, de color blanch, rogenques y un poch llustroses; és conegut comunament ab el nom de *litargiri* de plata o d' or, segons se sembli més o menys al color d' aquestos metalls. **Almártaga, litarge, litargirio.**

LITERA. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Viacamp y Litera, prov. d' Osca.

LITERAL. adj. Conforme a la lletra del text. **Literal.**

LITERALMENT. adv. m. Al peu de la lletra; segons el sentit lliteral. **Literalmente.**

LITERARI, A. adj. Pertanyent a les lletres, estudis y ciencies. **Literario.**

LITERARIAMENT. adv. m. Baix l' aspecte literari. **Literariamente.**

LITERAT, TA. adj. Instruit en varies branques de la literatura. **Literato.**

LITERATURA. f. Instrucció, doctrina, coneixement de les lletres. **Literatura.**

LITEROMANÍA. Manía d' escriure o de semblar literat. **Literomanía.**

LITEROMANIÁTICH, CA. adj. Qui está afectat de la literomanía. **Literomaniático.**

LITGE. m. *Ant.* SÚBDIT, VASSALL.

LITI. m. *Min.* Metall que serveix de base a la litina. **Litio.**

LITIASIS. f. *Med.* Formació de la pedra a les vies urinaries. **Litiasis.**

LITIAT. m. *Quim.* Combinació del ácit lítich ab una base. **Litiato.**

LÍTICH, CA. adj. *Quim.* Epítet d' un ácit procedent del liti. **Lítico.**

LITIGABLE. adj. Que pot litigarse. **Litigable.**

LITIGACIÓ. f. Acció y efecte de litigar y litigarse. **Litigación.**

LITIGADAMENT. adv. m. Per medi de litigi. **Litigadamente.**

LITIGADOR, A. s. y adj. Qui litiga. **Litigador.**

LITIGANT. p. a. PLEDEJANT.

LITIGAR. v. a. PLEDEJAR.

LITIGI. m. PLET.

LITIGIÓS, A. adj. Lo que dona lloch a litigi. **Litigioso.** || Aficionat a litigar. **Pleiteista.**

LITINA. f. *Quim.* Mena d' álcali que 's trova al regne mineral. **Litina.**

LITISCONTESTACIÓ. f. *For.* Resposta que 's dona a la demanda judicial en regla. **Litiscontestación.**

LITISEXPENSES. f. pl. *For.* Les costes causades pêl seguiment d' un plet. **Litisexpensas.**

LITISPENDENCIA. f. *For.* Estat d' un plet no acavat. **Litispendencia.**

LITJANZA. f. *Ant.* VASALLATGE, HOMENATGE.

LITO. Veu grega que significa pedra y entra en la composició de paraules tècniques. **Lito.**

LITOBI. m. *Zool.* Insectes miriápots de la fam. dels escolopèndits, que comunament se troven dessota de les pedres y dels tronchs als llochs humits. **Litobio.**

Litobi

LITOCÁLEM. m. *Min.* Canya fòssil. **Litocálamo.**

LITOCARP. m. Denominació genérica dels punts fòssils petrificats. **Litocarpo.**

LITOCLASTE. m. *Cir.* Instrument que s' usa pera la operac.ó de la litoclastia o litotricia. **Litoclasto.**

LITOCLASTIA. f. *Cir.* Operació que consisteix en trencar a boçins les pedres dels que pateixen de mal de pedra. **Litoclastia.**

LITOCLÁSTICH, CA. adj. *Cir.* Pertanyent a la litoclastia. **Litoclástico.**

LITOCROMIA. f. Procediment litográfich ab que s' imprimeix demunt de tela, paper, etc., un dibuix negre ab fondo de varis colors. **Litocromia.**

LITOCRÒMICH, CA. adj. Pertanyent a la litocromia. **Litocrómico.**

LITOCROMISTA. s. Artista dedicat a les impressions litocròmiques. **Litocromista.**

LITODIALISSIS. f. *Med.* Tractament que té per obgecte disoldre les pedres de la orina. **Litodialisis.** || *Cir.* Operació que 's practica pera deslliurar la bufeta dels cossos extranys que pugui haver'hi. **Litodialisis.**

LITODRÁSSICH, CA. adj. Propi pera agafar les pedres que 's fan a la bufeta. **Litodrásico.**

LITÓFACH, A. adj. Que menja o s' empassa pedres. **Litófago.**

LITOFANIA. f. Transparencia de la pedra. **Litofania.**

LITÓFIL, A. adj. Que s' adereix a les pedres. **Litófilo.** || s. y adj. Aficionat a les pedres. **Litófilo.**

LITÓFIT. m. Producció marina que te la duresa de les pedres y forma de plantes. **Litófito.**

LITOGENESSIA. f. *Min.* Part de la mineralogía que tracta de la formació de les pedres. **Litogenesia.**

LITOGLIF. m. Gravador de pedres. **Litoglifo.**

LITOGLÍFICA. f. Art de gravar les pedres. **Litoglífica.**

LITOGLÍFICH, CA. adj. Pertanyent al gravat en pedra. **Litoglífico.**

LITOGLIFITA. f. *Min.* Nòm d' una pedra que sembla gravada per medi de l' art, éssent sols un producte natural. **Litoglífita.**

LITÒGRAF. m. Qui té per ofici gravar o dibuixar a la pedra. **Litógrafo.**

LITOGRAFÍA. f. Procediment que consisteix en dibuixar ab llapiç gras a les pedres calices de grá molt fí, nomenades pedres litográfiques, y en estamparlos després per medi de la tinta d' imprempta en paper, cartolina, etc. **Litografía.**

LITOGRAFIAR. v. a. Dibuixar a la pedra. **Litografiar.** || || Per extensió, estampar ab pedra.

LITOGRÁFICAMENT. adv. m. Per medi de la litografía. **Litográficamente.**

LITOGRÁFICH, CA. adj. Lo que pertany a la litografía. **Litográfico.**

LITOIDI. adj. Que té l' apariencia d' una pedra. **Litoide.**

LITOIDIS. adj. *Med.* Nòm que alguns donen a l' os o apòfissis petrosa del temporal, per la seua gran duresa. **Litoides.**

LITOLABI. m. *Cir.* Molls pera agafar la pedra de la bufeta, a fí d' esmicolarla. **Litolabo.**

LITÔLECH, GA. s. Qui s' ocupa de litología. **Litólogo.**

LITOLOGÍA. f. Coneixement de les diverses menes de pedres. **Litología.**

LITOLÒGICAMENT. adv. m. Per medi de la litología. **Litológicamente.**

LITOLÒGICH, CA, adj. Pertanyent a la litología. **Litológico.**

LITOMORFITA. f. *Min.* Nòm de varies pedres que presenten dibuixos naturals que semblen còm litografiats. **Litomorfita.**

LITOPLATOMÍA. f. *Med.* Dilatació de la uretra. **Litoplatomía.**

LITOPLATÒMICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la litoplatomía. **Litoplatómico.**

Litorina

LITOPRIÓ. m. *Cir.* Instrument proposat pera la operació de la litotricia, però que mai s' ha aplicat. **Litoprión.**

LITORAL. s. y adj. Qu' és prop del mar. **Litoral.**

LITORÍ. m. *Cir.* Instrument proposat pera llimar les pedres que 's fan a la bufeta. **Litorino.**

LITORINA. f. *Zool.* Molusques gasteròpits marins, gaire bé tots comestibles, que viuen quasi sempre a les platges. **Yitorina.**

LITÒSCOPI m. *Cir.* Instrument ab que 's coneix quan hi ha pedres a la bufeta. **Litóscopo.**

LITOSCOPIA. f. *Med.* Exploració feta ab el litoscopi. **Litoscopia.**

LITOSCÒPICAMENT. adv. m. Per medi del litoscopi. **Litoscópicamente.**

LITOSCÒPICH, CA. adj. Pertanyent a la litoscopia. **Litoscópico.**

LITOSTÁTICA. f. Art de pesar y amidar les pedres precioses. **Litostática.**

LITOTIPOGRAFÍA. f. Art de reproduir a la pedra una planxa impresa en carácters ordinaris. **Litotipografía.**

LITOTIPOGRÁFICAMENT adv. m. Segons les regles de la litotipografía. **Litotipográficamente.**

LITOTIPOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la litotipografía. **Litotipográfico.**

LITOTOM. m *Cir.* Nòm dels instruments que serveixen pera fer la operació de la litotomía. **Litótomo.**

LITOTOMÍA. f. *Cir.* Operació que consisteix en extreure la pedra de la bufeta per medi d' una incisió. **Litotomía.**

LITOTÔMICH, CA. adj. *Cir.* Lo pertanyent a la litotomía. **Litotómico.**

LITOTOMISTA. m. El cirurgiá molt práctich en operacions litotòmiques. **Litotomista.**

LITOTRESSIA. f. *Cir.* Acció de foradar les pedres de la bufeta per medi del taladre. **Litotresia.**

LITOTRIBI. m. *Cir.* Instrument propi pera fer pols les pedres de la bufeta. **Litotribio.**

LITOTRICIA. f. *Cir.* Operació que consisteix en ficar a la bufeta un instrument propi pera pulverisar'hi les pedres que s' hi fan. **Litotricia.**

LITOTROCIABLE. adj. *Cir.* Que pot ésser litotriciat. **Litotrociable.**

LITOTRICIAR. v. a. *Cir.* Practicar la litotricia. **Litotriciar.**

LITOTRÍFICH, CA. adj. *Med.* Que té la propietat de disoldre les pedres de la bufeta. **Litotrífico.**

LITOTRÍTICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la litotricia. **Litotrítico.**

LITOTRITOR. m. *Cir.* Instrument que serveix pera foradar o aixafar les pedres que 's fan a la bufeta. **Litotritor.**

LITÓXIL. m. *Min.* Mena de fusta petrificada. **Litóxilo.**

LITRA. f. *Bot.* SALICARIA.

LITRACI, A. adj. Pertanyent o semblant a la salicaria. **Litráceo.**

LITRÁMETRE. m. Instrument que serveix pera apreciar el pès específich dels líquits. **Litrámetro.**

LITRE. m. Mesura de capacitat propia del sistema mètrich decimal. És el decimetre cúbich, y la quantitat d' aigua que hi cap pesa un kilògram. **Litro.**

LITRÒMETRE. m. Instrument propi pera apreciar la pesadesa específica dels cossos. **Litrómetro.**

LITURGIA. f. Forma, ritual y modo de celebrar els oficis divins. **Liturgia.**

LITÚRGICAMENT. adv. m. Segons práctiques litúrgiques. **Litúrgicamente.**

LITÚRGICH, CA. adj. Lo que pertany a la liturgia. **Litúrgico.**

LITURGISTA. s. Qui coneix bé la liturgia. **Liturgista.**

LIU. *Ter. comar.* SE LO.

LIURAR. v. a. LLIMAR.

LIVIÁ. adj. Voluptuós, inconstant. **Liviano.**

LIVIANTAT. f. **Liviandad.**

LÍVIDAMENT. adv. Ab lividesa.

LIVIDESA. f. **Lividez.**

LÍVIT, DA. adj. Amoratat, de color trencat.

LO. Article del genre neutre quan se junta ab els nòms adjectius substantivats. **Lo.** || Cas oblich del pronòm ell. **Lo.**

LOA. f. LLOA.

LOACES (Ferrán de). *Biog.* Bisbe y escriptor valenciá. Nat a Oriola l' any 1497; mort a Valencia en 1568. Va estudiar dret a Bolonia, Pavía y París, graduantse en 1519. Començava a exercir d' advocat a Espanya l' any 1522. Advocat fiscal d' Inquisició a Valencia y després a Barcelona. Bisbe d' Elna (1542); bisbe de Lleida (1543-1552); bisbe de Tortosa (1552-1560) y després arquebisbe de Tarragona (1560-1567), ont celebrá concili (1564). Patriarca d' Antioquía (1566), y finalment arquebisbe de Valencia, ont va morir després de vuit mesos. Va fundar a Oriola un sumptuós colegi pera relligiosos de l' ordre dels predicadors. És autor de quatre obres llatines molt interessantes en son temps, alguna d' elles no publicada.

LOACIÓ. f. *Ant.* ALABANÇA.

LOANÇA. f. Acció y efecte d' alabar. **Loa, loamiento.**

LOAR. v. a. *Ant.* ALABAR. || LLOAR.

LOBET. m. *Ant.* LLOBARRET.

LOBOÍTA. f. *Min.* Varietat d' idocrassa. **Loboíta.**

LÒBUL. m. Porció rodona, que sobreix d' algún orgue animal. **Lóbulo.** || Cada una de les parts del pulmó, del fetge y d' altres orgues. **Lóbulo.** || ALA. || *Arquit.* Compartiment format per archs de cercle, o dentellat, que va usarse molt als estils arábichs, no tant al románich, y va adaptarse generalment al art gòtich. **Lóbulo.**

LOBULAT, DA. adj. Provist de lòbuls. **Lobulado.**

LÒBULS. m. pl. Cossos d' alguna grandaria que surten els primers del gèrmen. **Lóbulos.**

LOC. *Ter. aranés* BOIG.

LOCAL. adj. Pertanyent al lloch. **Local.**

LOCALISACIÓ. f. Acció y efecte de localisar. **Localización.**

LOCALISAR. v. a. Adaptar una cosa a un lloch determinat. **Localizar.**

LOCALISAT, DA. p. p. **Localizado.**

LOCALITAT. f. Lloch fixo que ocupen les persones o coses. **Localidad.** || POBLACIÓ.

LOCALMENT. adv. m. D' un modo local. **Localmente.**

LOCH. m. *Ant.* LLOCH.

LOCIÓ. f. Rentada, acció y efecte de rentar. **Loción.**

LOCOMOCIÓ. f. Traslació d' un punt a un altre. **Locomoción.**

LOCOMOTIU, VA, adj. Pertanyent a la locomoció. **Locomotivo.** || Que mou o té virtut de moure. **Locomotivo.**

LOCOMOTIVITAT. f. Facultat de moure's. **Locomotividad.**

LOCOMOTOR, A. adj. Aparell o instrument, y en particular máquina de vapor, de gas, etc., que pot per sí meteix trasladarse d'un punt a un altre y arrossegar altres obgectes ab ella o derrera d' ella. **Locomotor.**

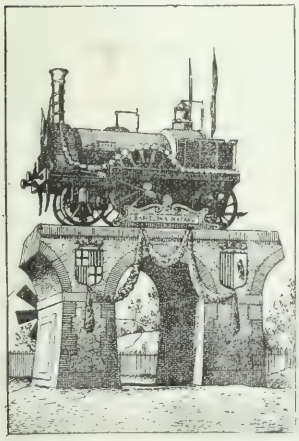

Primera locomotora que va corre per la vía de Barcelona a Mataró, inaugurada a 28 d' Octubre de 1848.

LOCOMOTORA. f. Com a abreviació de máquina locomotora, aixís s' anomena al aparell ferroviari que enclou el mecanisme y 'l motor pera fer avançar el tren. És una máquina de vapor a alta pressió, sense condensació, ab caldera tubular que transmet el vapor a dos cilindres horitsontals o bé inclinats, proveits d' un pistó, que comunica el moviment a un arbre ab manetes. N' hi han de variats sistemes, y les formes han cambiat desde la seua aplicació als començos del sigle XIX.

LOCOMOVIBLE. adj. Que pot mudarse de lloch. **Locomovible.**

LOCOMÒVIL. adj. Epítet dels aparells locomotors y de les grues y máquines que no están fixades, sino que poden trasladarse al punt ont convingui utilisarles. **Locomóvil.**

LOCOMOVILITAT. f. *Fisiol.* La facultat que tenen els animals de moure's voluntariament, ja sigui tot el cos, ja algunes de les seues parts, ab l' obgecte de efectuar els diversos actes exteriors pera l' exercici de la vida. **Locomovilidad.**

LOCTINENT. m. *Ant.* LLOCTINENT.

LOCUCIO. f. Estil, modo de parlar. **Locución.** || Expressió, frase. **Locución.** || Petit parlament o ordre.

LOCULACIÓ. f. *Bot.* Estat d' un fruit dividit en moltes capsetes de llevor. **Loculación.**

LOCULAR. adj. *Bot.* Se diu de lo qu' está dividit en moltes capsetes, còm el fruit que 'n té moltes de llevor. **Locular.**

LOCULAT, DA. adj. *Bot.* Lo qu' está dividit interiorment en moltes celdetes. **Loculado.**

LOCUPLETAR. v. a. *Ant.* Enriquir. **Enriquecer.**

LOCUTORI. m. Parlador de monges. **Locutorio.**

LODALITA. f. *Min.* Certa mena de feldespat. **Lodalita.**

LOF. f. *Mar.* El punt ont coincideixen la quadra y l' amura de l' embarcació. **Lof.**

LOGARITME. m. *Arit.* Número d' una progressió aritmètica corresponent a un altre d' una progressió geomètrica. **Logaritmo.**

LOGARÍTMICH, CA. adj. Pertanyent als logaritmes. **Logarítmico.**

LOGARITMOTECNIA. f. Ciencia que té per obgecte 'l coneixement dels principis que deuen observarse pera 'ls cálculs logaritmichs. **Logaritmotecnia.**

LOGARITMOTÈCNICH, CA. adj. Pertanyent a la logaritmotecnia. **Logaritmotécnico.**

LOGIA. f. Estada, casa, local. || Reunió de fracmassons y 'l lloch ont s' ajunten. **Logia.**

LÒGICA. f. Art de discórrer. **Lógica, dialéctica.** || LLÒGICA.

LÒGICA NATURAL. La disposició natural pera discórrer. *Lógica natural.*

LÒGICAMENT. adv. m. Segons les regles de la lògica. **Logicalmente, lógicamente.**

LÒGICH, CA. adj. Lo pertanyent a la lògica. **Lógico, logical.** || m. Qui professa la lògica. **Lógico.**

LOGOFANÍA. f. La encarnació del Verb. **Logofanía.**

LOGÒGRAF. m. TAQUÍGRAF. || Intelligent en logografía. **Logógrafo.**

LOGOGRAFÍA. f. TAQUIGRAFÍA. || Part de la ortografía que prescriu les regles convenients pera representar la relació de les paraules ab el conjunt de cada proposició. **Logografía.**

LOGOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la logografía **Logográfico.**

LOGOGRIF. m. Enigma que consisteix en pendre en distints significats les diverses parts d' una paraula o en fer combinacions de mots, valentse de números equivalents a sílabes. **Logogrifo.**

LOGOGRÍFICH, CA. adj. Pertanyent als logogrifs. **Logogrífico.**

LOGRAR. v. a. Conseguir, obtindre. **Lograr.** || Gosar, disfrutar. **Lograr.** || Aprofitarse, còm: *lograr la ocasió.* **Lograr.** || Beneficiar en un negoci. **Lucrar.** || Arrivar alguna cosa a la seua perfecció. **Lograr.**

LOGRAT, DA. p. p. **Logrado.**

LOGRAYR. v. a. *Ant.* Agrairlo. **Agradecerlo.**

LOGRE. m. GANANCIA. || Consecució, possessió de lo que 's desitja. **Logro, lucro.** || USURA.

LOGREJAR. v. n. Donar a ganancia alguna cosa. **Logrear.**

LOGRER. m. USURER.

LOGRERÍA. f. Ofici o especulació del logrer. **Logrería.**

LOGUER. m. *Ant.* LLOCH. || LLOGUER.

LOIMOGRAFÍA. f. *Med.* Descripció de les malalties contagioses. **Loimografía.**

LOIMOGRÁFICH, CA adj. *Med.* Pertanyent a la loimografía. **Loimográfico.**

LOIMÒLECH, GA. m. *Med.* Autor o autora d' una loimología. **Loimólogo.**

LOIMOLOGÍA. f. *Med.* Tractat sobre les malalties contagioses. **Loimología.**

LOIMOLÒGICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la loimología. **Loimológico.**

LOIMÒPIRA. f. *Med.* Febre pestilencial. **Loimópira.**

LOÍSME. m. *Ant.* LLUÍSME.

LOLÍGEN, A. adj. *Ictiol.* Que engendra calamarsos. **Lolígeno.**

LOLIGINÓS, A. adj. *Ictiol.* Que té la naturaleça del calamars. **Loliginoso.**

LOLOIT, DA. adj. *Ictiol.* Semblant al calamars. **Loloideo.**

LOMBAGIA. f. *Med.* Debilitat dels ronyons. **Lombagia**

LOMBÁGICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la lombagia. **Lombágico.**

LOMBAY. *Geog.* Caseriu del terme d' Alpatró, prov. d' Alacant.

LONA. f. Mena de tela. **Lona.**

LONCH, GA. adj. *Ant.* LLONCH. || —(ESTANY). *Hidrog.* En la partió d' aigües del riu Barradós y del Margalina, a la Vall d' Arán (2,047 met.).

LONDRINO. m. *Ter.* CASCABELLITO. || ARANYÓ.

LONGA. f. *Mus.* Nota blanca figurada per un quadro y una cueta y val la meitat d' una máxima o quatre compassos. **Longa.**

LONGA (María Laurencia). *Biog.* Dama catalana del sigle XVI, que residint a Italia y havent enviudat d' un cavaller napolitá, va fundar a Nápols l'any 1538 el primer establiment de relligioses caputxines de la ordre de Santa Clara que hi hagué en aquell país.

LONGAMENT. adv. f. *Ant.* Per llarch temps. **Por largo tiempo.**

TANT LONGAMENT. *Expr. ant.* Per tant temps. *Por tanto tiempo.*

LONGANIM, A. adj. Magnánim, constant. **Longánimo.**

LONGANIMITAT. f. Constancia, resignació en les adversitats. **Longanimidad.**

LONGIMETRÍA. f. Part de la geometría, art de amidar les línies. **Longimetría.**

LONGITUDINAL. adj. Pertanyent a la longitut. **Longitudinal.**

LONGITUDINALMENT. adv. m. A lo llarch. **Longitudinalmente.**

LONGITUT. f. Llargaria. **Longitud.** || *Geog.* La distancia d'un lloch respecte al meridiá, comptada per graus al Equador de ponent a llevant. **Longitud.** || *Astron.* La distancia entre dues estrelles presa sobre la elíptica de ponent a llevant. **Longitud.**

LONGUEA. f. *Ant.* y

LONGUESA. f. *Ant.* LLARGARIA, DISTANCIA.

LONGUITES. m. *Astron.* Cometa que té figura de llança. **Longuites.**

LONS. *Expr. ant.* **Nos lo.**

LONTANAR. v. a. *Ant.* ALLUNYAR

LÓPEZ (Joan). *Biog.* Valenciá molt distingit, del sigle XV. Bisbe de Perusa, arquebisbe de Cápua y cardenal de Santa María, fet per Alexandre VI l' any 1496. Va morir a Roma y está sepultat en el Vaticá.

—(JOAN). *Biog.* Framenor y filòlech. Natural de Sant Hipòlit de Voltregá (1730); mort a Vich l' any 1797. És autor d' una *Gramática arábiga,* manuscrita, ab la equivalencia castellana, escrita l' any 1764 en la ciutat de Damasch, capital de Siria, ont ensenyava llengua arábiga, havent tingut per deixeble al P. Cañes autor del diccionari aràbich-castellá publicat l' any 1787. Va deixar, inèdita, una *Relació del viatge a la Terra Santa,* guardada en sa casa pairal.

Joaquim M.ª López

—(JOAQUÍM MARÍA). *Biog.* Famós politich alacantí. Nat a Villena l' any 1802. Cursada la carrera de lleis a Oriola va passar a Madrit a fer la práctica ab el famós lletrat Cambronero. Mort en Ferrán VII eixí diputat per Alacant, guanyantse aviat un renom com a orador parlamentari. Per sos mereixements arrivá a ministre de la Governació, baix la presidencia d' en Calatrava. Va ésser diputat en distintes ocasions. Va ocupar també el cárrech de fiscal del Tribunal Suprem. Els seus discursos d' oposició eren aplaudits d' extrem a extrem d' Espanya.

—CLARÓS (PERE). *Biog.* Advocat y escriptor. Nat a Barcelona l' any 1818, mort a Madrit en 1870. Oficial del Ministeri de Gracia y Justicia. Catedràtich de la Escola de Notaris de Madrit. Diputat a Corts. Autor d' obres professionals, entre elles: *Digesto romano hispano,* en castellá, fet ab colaboració d' en Fábregas (dos vol. Madrit, 1844). *Diccionario teórico-práctico de Enjuiciamiento civil* (Madrit, 1856). L' any 1841 van premiarli una memoria relativa a la pena de mort, escrita junt ab En J. Escario.

—ENGUÍDANOS (JOSEPH). *Biog.* Artista pintor y gravador, nat a Valencia l' any 1760; mort a Madrit en 1812. Pintor del rei, en l' Escorial, «Casino del Príncipe,» existeixen bons travalls seus *(bodegons)* y una *Sacra Familia* en l' Academia de Sant Ferrán. És autor de les estampes de la tirada del *Don Quijote,* feta a Madrit l' any 1797. La seua producció gravada és molt crescuda y per contra és escasa la de pintura. És autor d' un quadern pera apendre de dibuixar, y de varies figures d' anatomía.

—ENGUÍDANOS (TOMÁS). *Biog.* Gravador famós, de talla dolça. Nat a Valencia l' any 1773 y mort en 1814. Va estudiar a Madrit y en 1802 rebía 'l títol de membre de mèrit de l' Academia de Sant Ferrán, a la qual imitá la de Sant Carles de Valencia dos anys més tart. La seua producció es abundantíssima. Al casarse. a Madrit (1804), el rei Carles IV va distingirlo ab el títol de gravador de cambra, còm a present de boda. Queden bons retrats gravats d' ell (Ventura, Caro, Ferran VII a cavall, Godoy, Floridablanca, Wellington, Pitt, Palomino, Colon, Sant Vicents, La Carrera, etc.), vistes de ciutats espanyoles y 53 estampes pera l'obra científica d' en Cabanilles.

—FABRA (FRANCESCH). *Biog.* Militar molt entès en geografía. President del Ateneu Barceloní en 1875. Nat a Barcelona, y mort en la meteixa l' any 1901. Per mèrits de guerra va obtindre el grau de coronel. La seua intelligencia geográfica, aplicada al ram de correus, va produir travalls excelents, desde l' any 1853 al 1868. D' aquest any fins al 1875 va ésser l' ánima de les Exposicions hagudes a Barcelona. Alfons XII va designarlo pera delegat regi en la Exposició Universal de Filadelfia, cumplint ab molt de lluiment y retornant al Tresor Nacional vuitanta mil

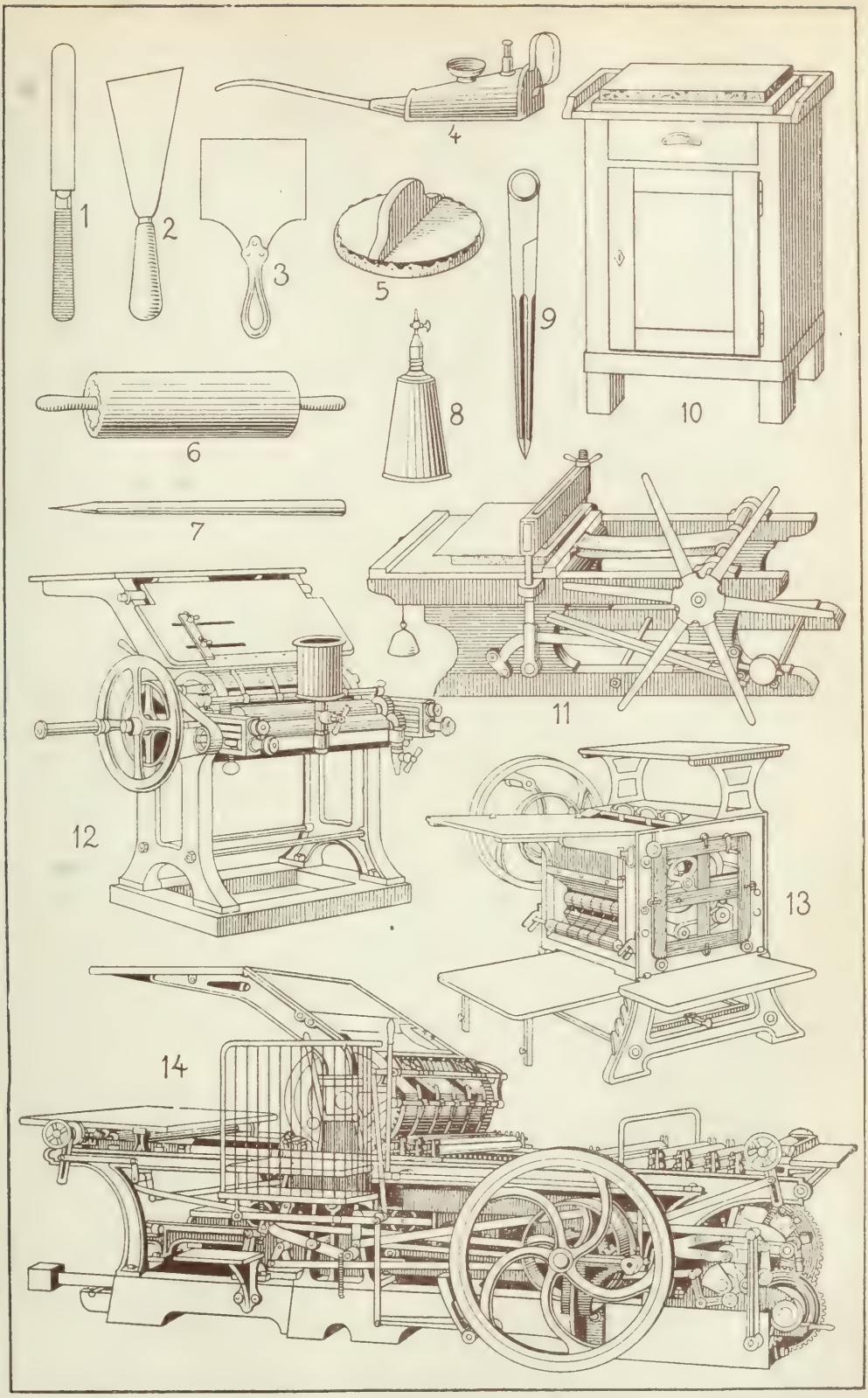

1. Espátula pera la tinta. 2 y 3. Paletes. 4. Cetrill. 5. Tampó. 6. Roleu. 7. Agulla pera picar els transports. 8. Pòt pera l' aiguarrás. 9. Compás. 10. Taula - tinter. 11. Prempsa. 12. Máquina pera engomar y barnìçar. 13. Máquina pera broncejar. 14. Máquina litográfica.

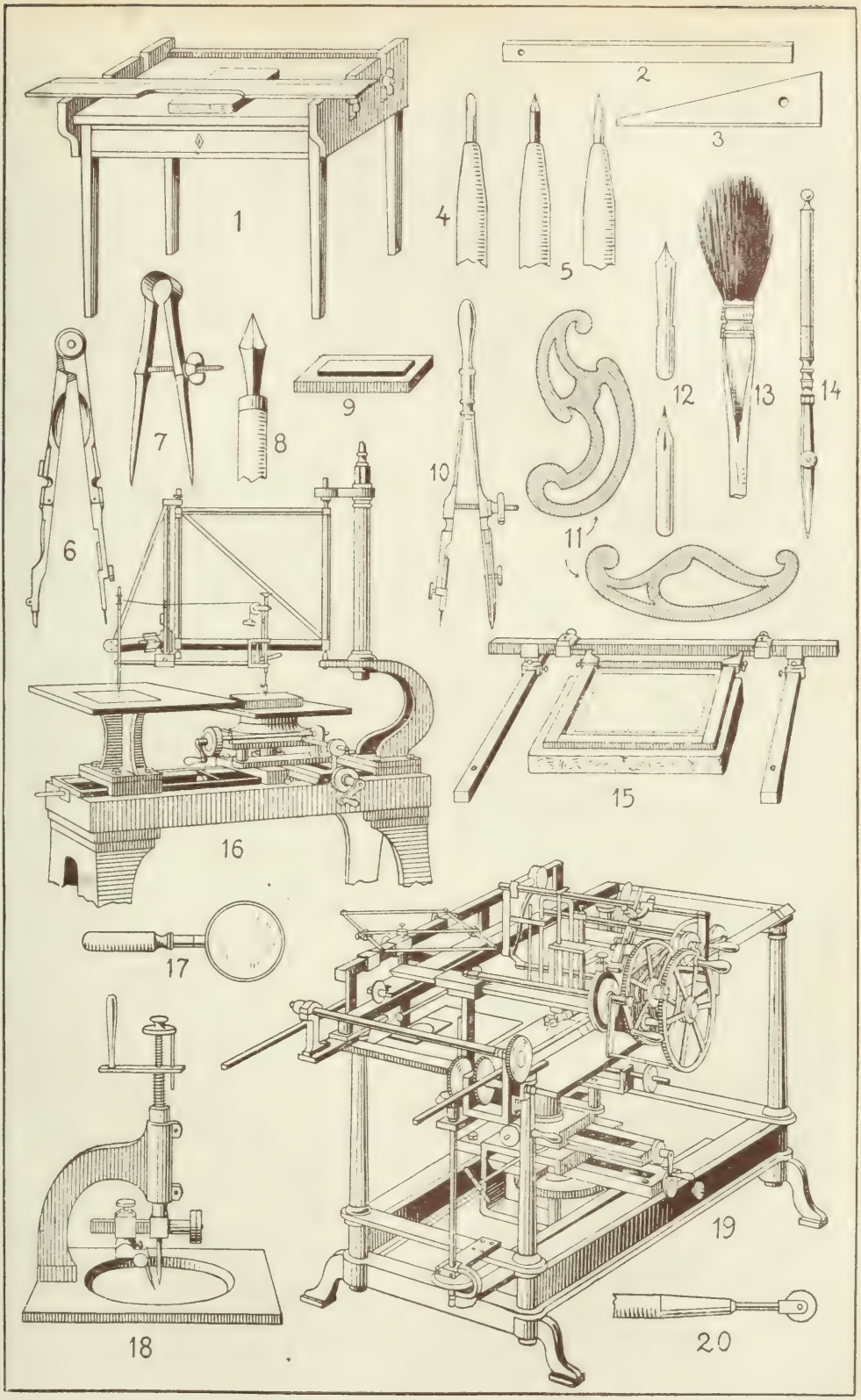

1 Taula. 2. Regle. 3. Escaire. 4. Rascador. 5. Burins 6. Compás. 7. Compás pera gravar. 8. Altre rascador. 9. Pedra d'afinar. 10. Compás pera cercles petits. 11. Córbes. 12 Plomes litográfiques. 13. Pincell pera espolsar. 14. Tira-linies. 15. Aparell de quadrografía. 16. Pantògraf de columna. 17. Lupa. 18. Maquineta pera gravar cercles sense assenyalar el punt cèntrich. 19. Máquina universal de gravar. 20. Rodeta pera ratlles a punts.

pessetes estalviades en aquell comès. Entre 'ls anys 1871-73 va reproduir les 1248 planes de la primera edició del *Don Quijote*, (dos volums, 1605-1615), tretes fotográficament y gravades al zench, quan encare no s' havíen implantat a Espanya les modernes arts de rep oducció y era tan rara la edició aquella que no més s' en coneixíen dos exemplars sencers. Empresa arriscada, aleshores, que reeixí molt bé, y constitueix la millor glorìa del home. Un album gráfich ab mostres de les distintes edicions ilustrades del *Don Quijote* conegudes (1879), un interessant aplech de 1633 notes d' en Hartzenbusch (1874) y un *Boletín*, varen arrodonir aquella empresa. El cos de correus d' Espanya va fruir de moltes y bones iniciatives d' aquell temperament emprenedor, actiu y entès. Havía fundat a Madrit (1866) la *Revista de Correos*.

— PIQUER (BERNAT). *Biog.* Pintor, fill del famós Vicents López. Nat a Valencia l' any 1801. Va ésser especialista en retrats al pastel, citantse entre 'ls notables: la primpcesa d' Asturies, vestida d' andalusa, a mida natural, el d' una dida reial, y un d' Isabel II que guarda l' Ajuntament de Valencia. El Museu del Prado y el de Valencia guarden bons retrats fets d' ell.

— PIQUER (LLUIS). *Biog.* Pintor d' historia. Fill del famós Vicents Lopez. Nat a Valencia l' any 1802; mort a Madrit en 1860. Als vintitrés anys era acadèmich de mèrit de la de Sant Ferrán, per son quadro: *Sant Pere y el paralitich.* Pensionat a Roma en 1830, per quatre anys, passantne després catorce a París. Retornat a Espanya, va ocupar una cátedra de dibuix de figura a l' Academia de Madrit. Són obra seua la pintura de les voltes 16 y 20 del palau reial. Va restaurar la volta de Sant Joan del Mercat, a Valencia, travall famós d' en Palomino. A Madrit, Aranjuez y Valencia existeixen les millors obres d' aquest artista.

— SOLER (RAMÓN). *Biog.* Escriptor, advocat y periodista avansat, fill de Manresa; mort a Madrit l'any 1836. Va ésser un dels apòstols del romanticisme catalá. Era periodista de renom. L' any 1815 ja s' havía manifestat entre 'ls intelectuals. Redactava en *El Constitucional* (1820 al 1823) y en *El Europeo* (1823) que havía fundat junt ab amichs seus distingits. Va tindre d' emigrar a Valencia. L' any 1832 era a Madrit, prenent part en la *Revista Española.* Entre 1833 y 1835 dirigía a Barcelona el famós diari *El Vapor*, model en son temps L' any 1836, retornant de França, anava a Madrit y escrivía en *El Español.* Va publicar en castellá noveles tallades ab el patró de Walter Scott, poesíes y moltíssims articles de periòdich. Va ésser perseguit per lliveral.

— Y PORTAÑA (VICENTS). *Biog.* Pintor notable; cap de la escola valenciana moderna. Nat en la capital del Turia l' any 1772 y mort en 1850. Als disset anys guanyava el primer premi de pintura en l' Academia valenciana. En Maella va repulirlo. Era pintor del rei Carles IV. Poch després del 1814, al retorn d' En Ferrán VII, aquest rei l' obligava a residir a Madrit, en calitat de primer pintor de palau ab el càrrech de tenir per deixeble a la reina Isabel de Bragança y, morta aquesta, a la seua successora la reina Amalia; havent merescut tota mena de distincions. És abundantíssima y de molta calitat la seua producció, distingintse principalment els retrats al oli. Pintava al fresch y al tremp. Son d' ell les voltes de la saladespaig y la de vestirse el rei a Palau.

LOQÜELA. f. Parla, llenguatge. **Locuela.** || Paraula, ressó del metall. **Locuela, elocuencia.**

LOQUIAL. adj. *Med.* Pertanyent als loquis. **Loquial.**

LOQUIORRAGIA. f. *Med.* Evaquació excessiva dels loquis. **Loquiorragia.**

LOQUIORRÁGICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent o relatiu a la loquiorrea; propia d' ella. **Loquiorrágico.**

LOQUIORREA. f. *Med.* Evaquació dels loquis. **Loquiorrea.**

LOQUIORREICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent o relatiu a la loquiorrea; propi d' aquesta evaquació. **Loquiorreico.**

LOQUIS. m. pl. *Med.* Evaquació sagnanta que fan per la bulva les dones que acaven de parir. **Loquios.**

LOR. adj. *Ant.* Color fosch que tira a negre. **Amulatado, loro.**

LORARI. m. Entre 'ls romans, capataç dels esclaus que tenía la missió de flagellar als de la seua classe social. **Lorario.**

LORCHA. *Geog.* Vila de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Concentaina; és a la vora del riu Serpis o Alcoy y té 1,475 hab.

LORDOSSIS. f. *Med.* Encorvadura dels ossos, especialment de la columna vertebral. **Lordosis.**

LORENZALE (Claudi). *Biog.* Pintor catalá. Nat a Barcelona l' any 1814; mort en la meteixa en 1889. Va estudiar primerament a Llotge y després a Roma (1836). Enamorat de l' art fret y romántich del alemany Owerbeck, quina influencia portava al retornar victoriós a Barcelona (1844), ont va ésser un dels millors artistes entre 'ls anys 1847 y 1860. L' Escola de Belles Arts va tenirlo per director desde l' any 1858 al 1885. Existeixen bastants quadros pintats de ell, còm: *Les esposalles d' En Berenguer IV ab Petronella d' Aragó; El príncep de Viana y sa marastra a Vilafranca del Penadès ab la Diputació catalana;* bastantes composicions relligioses y alguns retrats, còm el del rei Alfons XII pera l' Universitat barcelonina y 'l d' En Güell y Ferrer pera la Galería de catalans illustres.

LORIC (Montanya de). *Orog.* Junt a la vila de Bossot, en la Vall d' Arán.

LORICA. f. *Bot.* Película llisa que cubreix la superficie exterior dels grans. **Lorica.** || Planxa petita de metall de les armadures. **Armadura.**

LORICARI. m. *Ictiol.* Peix que fa remarcarse per les lámines ososes que cobreixen el seu cap y el seu cos. **Loricario.**

LORICAT, DA. adj. *Bot.* Epítet dels grans, cuberts per una película. **Loricado.**

LORIGUILLA. *Geog.* Poble de la prov. de Valencia, bisb. de Segorb, part. jud. de Chelva; és a la vora del Turia y té 823 hab.

LORIOT. m. *Ornit.* ORIOL. || Aucell nocturn, de color groch, que habita en les vores del mar y dels rius. **Gálgulo.** || Altres en castellá l' anomenen: **Grajo, arendajo;** altres **gayo,** y altres **caradrio, lúrida, ictero.**

LORIS (Joan Dimas). *Biog.* Bisbe, natural de Barcelona. Home savi, prudent y piadós. Arxiprest de Santa María de Mataró (1568); abat de Sant Feliu de Girona; bisbe d' Urgell; canceller de Catalunya; president del Suprem Concell d' Aragó; bisbe de Barcelona desde l' any 1576 fins a sa mort (1598). En son temps va erigirse el Seminari tridentí de Barcelona, fundantse molts convents. Va promoure la devoció a Sant Paciá y ademés la canonisació dels sants Olaguer y Ramón de Penyafort. L' any de la seua mort s' estampava a Barcelona el llibre: *Un manual de manaments y advertencies* d' ell pera 'ls sacerdots, confessors, rectors y curats, etc.

LORQUI, NA. s. y adj. Qui és nadiu o lo qu' és propi de Lorca. **Lorquino.**

LOS BAELLS. *Geog.* (ELS BAELLS). Caseriu del terme de Campellas, prov. de Girona.

LOSCH, CA. adj. *Ant.* Llusch.

LOSERON (Ribera de). *Hidrog.* Afluent de l' alta ribera de Valarties, a la Vall d' Arán.

LOS HORTS. *Geog.* (ELS HORTS). Poblet del dist. munpal. d' Albanyá, prov. de Girona.

LOS HOSTALETS. *Geog.* (ELS HOSTALETS). Caseriu del terme de Bas, prov. de Girona. || Caseriu del terme de Llers, prov. de Girona.

LOS MASOS. *Geog.* (ELS MASOS). Poble del cantó de Prades, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus orientals; és a la vora del ferrocarril de Perpinyá a Prades y té 345 hab.

LOS VALPS. *Geog.* (ELS VALPS). Caseriu del terme de La Pinya, prov. de Girona.

LOSA (Estany de la). *Hidrog.* En la regió lacustre de Colomés. || —*Ter. aranés.* LLICORELLA.

LOSA DEL OBISPO. *Geog.* Vila de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Chelva; és al peu d' un turó y té 784 hab.

LOSILLA D' ARAS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Aras d' Alpuente, prov. de Valencia.

LOT. m. Lo que treu cada hu a la lotería o altres jochs en els que 's sortegen quantitats o coses desiguals. **Lote.**

LOTER. m. Administrador de lotería. **Lotero.**

LOTERA. f. La dona del loter y la que té l' administració d' una lotería. **Lotera.**

LOTERÍA. f. Rifa que 's fa ab mercaderíes, bitllets, diners y altres coses ab autoritat pública. **Lotería.** || Joch casolá ab cartrons de cinch números a cada ratlla, que s' apunten o senyalen ab llobins, etcètera, segons els corresponents de les boles que un jugador treu d' una bossa. **Lotería.** || La casa ont se despatxen els bitllets pera la lotería. **Lotería.**

LOTERÍA ANTIGA. Joch públich que feia el govern ab noranta números, dels quals se 'n extreien cinch, quines combinacions se premiaven. *Lotería primitiva.*

LOTERÍA MODERNA. Joch públich que fa 'l govern, premiant, no la combinació de números, sinó els meteixos números extrets d' una porció determinada qu' entra en sort. *Lotería moderna.* || S' ha fet també per lo que se 'n diu *irradiació*, això és, referint a un sol número totes les sorts. *Lotería de irradiación.*

LOTJA. f. *Ant.* Llotge.

LOTJE. f. *Ant.* Llotge.

LOTXA. f. *Ictiol.* Mena de peix petit, de cos llarch, cap xich y aletes retirades cap al ventre. **Locha.**

LOXARTROSSIS. f. *Med.* Dislocació dels ossos del crani y dels muscles aderents. **Loxartrosis.**

LOXASTRE. m. *Med.* Desviació viciosa d' una o més articulacions o d' un membre. **Loxastro.**

LOXODROMIA. f. *Mar.* Linia que descriu un barco dins de la mar. **Loxodromia.**

LOXOSCOM. m. Aparell pera demostrar els moviments de la terra. **Loxoscomo.**

LOZANO (Pere). *Biog.* Gravador valenciá del sigle XVIII, natural d' Ontenient. L' any 1774 va gravar una colecció de 178 estampes del *Antich Testament*, y quatre anys més tart publicava una segona colecció de 78 estampes del *Nou Testament*, quins travalls son de bastanta estima.

LUA. f. *Mar.* El revés de les veles per ont van cassades a vent llarch. **Lua.**

LUADA. f. Acció y efecte de tirar per la lua. **Luada, luazo.**

LUAR. v. a. *Mar.* Anar a la lua. **Luar.**

LUBETS. m. pl. *Bot.* CERVERA.

LUBIA. *Ter. aranés.* CARRETA SENSE RODES.

LÚBRICAMENT. adv. m. Ab lubricitat. **Lúbricamente.**

LUBRICAR. v. a. Fer lúbrica una cosa. **Lubricar.**

LÚBRICH, CA. adj. Relliscós, fí, humit, oliós. || Propens a la luxuria. **Impúdico, lúbrico.**

LUBRICITAT. f. Qualitat de lo lúbrich. **Impudicia, lubricidad.**

LUBRIFICATIU, VA. adj. Que té la virtut de posar lliscós o rellisquent. **Lubrificativo.**

LUCA. *Ter. aranés.* LLOCA.

LUCANDU. adj. *Ter. ibicench.* Embojat. **Alocado.**

LUCAS (Fra). *Biog.* Relligiós catalá, bisbe auxinense (a l' Etiopía), qu' escrigué: *Exposició de tots los llibres de Séneca feyta per frare Loucas*, dedicat a Climent VI.

LUCENA. *Geog.* Part. jud. de la prov. de Castelló format pèls 23 següents ajuntaments: Adzaneta, Alcora, Argelita, Ayódar, Castillo de Vilamaleja, Cortes d' Arenosso, Costur, Chodos, Espadilla, Fanzara, Figueroles, Fuente d' Ayódar, Lucena del Cid, Ludiente, Ribesalbes, Sueres, Toga, Torrechiva, Useres, Vallat, Vilahermosa, Vistabella y Zucaina, que reuneixen entre tots 33,976 hab. || —DEL CID. Vila de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, cap del part. jud. del seu nòm; és a la vora d' una riera y té 4,097 habitants.

LUCERNARI. m. Respons que al reso ambrossiá se fa després de les vespres. **Lucernario.**

LUCHENTE. *Geog.* Vileta de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Albaida; és a la vora del riu Benisa y té 1,590 hab.

LUCIDÒNICH, CA. adj. Epítet que s' apropía a la pintura que produeix efectes transparents y als quadres pintats d' aquesta mena. **Lucidónico.**

LUCINI Y BIDERMAN (Eusebi). *Biog.* Artista de escenografía. Nat a Barcelona l' any 1814; mort a Madrit en 1881. Deixeble de son pare, perfeccionat a Italia (1835-37). Als vint anys era pintor y maquinista del Principal de Valencia. La fama va portarlo a decorar distints teatres de Madrit y d' altres ciutats. L' any 1850 pintava decoracions pera 'l teatre Reial. Va obtindre un gran èxit ab el decorat del ball d' espectacle *La Fontanella.* Era un dels millors especialistes d' Espanya en son temps.

LUCINOCTI, A. adj. *Bot.* Epítet que 's dona a les plantes quines flors s' obren de nit y 's tanquen de día. **Lucinocto.**

LÚCIT, DA. adj. Lluminós, clar. || CLARIVIDENT.

LUCRAR. v. a. *Ant.* GUANYAR. || LOGRAR.

LUCRATIU, VA. adj. Ganancíós. **Ganancioso, lucrativo.**

LUCRATIVAMENT. adv. m. Ganancíosament, ab utilitat. **Fructuosamente, lucrativamente.**

LUCRE. m. Guany, ganancia, profit. **Lucro.**

LUCRE CESSANT. *For.* La ganancia que 's calcula que podría produir el diner durant el temps que ha estat deixat en guany. *Lucro cesante.*

LUCRECI, A. m. y f. Nòm propi d' home y de dona. **Lucrecio, Lucrecia.**

LUCTATORI, A. adj. Que té relació ab la lluita. **Luctatorio.**

LUCTUÓS, A. adj. Trist, nefast. **Luctuoso.**

LUCTUOSAMEMT. adv. Tristament, desgraciadament. **Luctuosamente.**

LUCULITA. f. *Min.* Varietat de metall negre. **Luculita.**

LUDA. f. Pell adobada, molt suau y baladina que serveix pera guants, etc. **Baldés.**

LUDER. *Ter. aranés.* LLARGANDAIX.

LUDIBRI. m. Escarni, mofa. **Ludibrio.**

LUDIENT. *Geog.* Poble de la prov. de Castelló, bisb. de Valencia, part. jud. de Lucena; és a la vora d' una riera y té 1,152 hab.

LUDIÓ. m. Mena de farsant a la comedia romana. **Ludión.** || Figureta d' esmalt que ficada a una ampolla plena d' aigua, puja fins a la boca o baixa a fons, segons la pressió que ab el tap s' exerceix. **Ludión.**

LUDOVICH. n. p. LLUIS.

LUEIRE. *Ter. aranés.* NUTRIA.

LUELLA. f. *Ant.* LLOSA.

LUERNA. f. *Ant.* y

LUERNERA. f. *Ant.* LLUERNA. || CLARABOIA.

LUGAR NUEVO DE FONOLLET. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Xátiva; és a la vora de la riera de Barcheta y té 457 hab. || —DE SANT GERONI. Foble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Gandía; és a la carretera de Gandía a Albaida y té 542 hab. || —DE LA CORONA. Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Torrente; és a tramontana de l' Albufera y té 250 hab.

LÚGUBRE. adj. Trist, fúnebre, lamentable. **Lúgubre.**

LÚGUBREMENT. adv. m. Infeliç, desgraciadament, d' un modo funest. **Funestamente, tristemente, melancólicamente.**

LUGUBRITAT. f. Qualitat de lo lúgubre. **Lugubridad.**

LUI. pron. *Ant.* ELL.

LULISME. m. Sistema de Ramon Lull, considerat per alguns còm una barreja de retòrica y de cábala. **Lulismo.**

LULISTA. s. y adj. Partidari del lulisme. **Lulista.**

LULL (Bartomeu). *Biog.* Mallorquí distingit. Fundador del Colegi de Nostra Senyora de la Sapiencia, a Palma, remarcable en la nostra cultura patria. L' any 1629 va millorar la casa d' educació de les nenes órfanes, ademés d' altres obres pies. Per ordre del Sant pare Urbá VIII (1629) va escriure les *Constitutiones in Baleari Majoricæ collegio observandæ,* aprovades l' any 1635. Aquest Lull era fill del notari Ramon y cosí d' En Lull y Cases. Era natural de Manacor; doctor teòlech y canonge penitenciari de la catedral de Palma. Va morir l' any 1639.

— (PERE). *Biog.* Arquitecte del sigle XIV. És autor del campanar de la capella reial de Barcelona, o iglesia de Santa Agatha (avui Museu Arqueològich de la provincia), fet en colaboració d' en Guillem de Gallifa.

— (RAMÓN). *Biog.* Savi poligraf famosíssim. Nat a Palma de Mallorca l' any 1235; mort a Bugía (Africa), martiritzat en 1315. Fill del cavaller catalá del meteix nom y d' Agna Herill. Era patge del rei en Jaume I y després gran senescal y majordom del infant d' Aragó. Va deixar la cort reial, abandonant les passions sensuals de la seua joventut, anantsen a estudiar a París, als quaranta anys, y tornant a la illa s' establí en la ermita de Randa ab consentiment de sa muller y fills, sol, dedicat al estudi y a la penitencia. Sembla que aleshores, en la soletat, va imaginar y compondre son famós *Art general* pera apendre totes les ciencies, font y origen de la filosofía luliana. Pera l' aprobació d' aqueix llibre va visitar al sant pare Climent V a Roma, qui 'l va enviar a París, pera que 'ls savis de la Sorbona examinessin la obra, fent allá relació ab Scoto, y vegent aceptada l' *Art general.* L' activitat d' en Lull es prodigiosa desde aqueix moment en avant. Recorría la Europa, ensenyant, propagant y escrivint llibres per tot arreu. Viatjava per la Terra Santa, per l' Egipte, Etiopia y pél Marroch, ab fins trascendentals y principalment la gran creuada contra 'ls maometans. Lo meteix escrivía en catalá qu' en llatí y en llengua serraina, sempre ab fecunditat increible. Éssent ja molt vell va anar desde Mallorca a predicar a Tuniç y a Bugia, ont fou agafat, carregat de cadenes y tancat en presó, eixint pera morir apedregat, havent recullit el seu cos, alenant encare, uns navegants genoveso: que 'l portaren a Mallorca. Era 'l talent més gran y poderós del sigle XIII; aixís com l' activitat més extraordinaria y més perseverant; alentada per l' amor a la difusió del saver y del be, emprô dominat per la fal-lera de la conquesta de la Terra Santa y de convertir el mon al cristianisme ab la predicació y ab la força armada en últim extrem. Aconseguí la fundació de colegis de llengües orientals pera fer missioners aptes, a Mallorca primerament (1275), a Roma després, y a França, logrant més tart que 'l sant pare Nicolau IV n' establís d' altres. La seua producció escrita és immensa y encare no ben catalogada ni tota coneguda. Passa de cent vint títols. Hi ha prosa y vers; literatura, ciencies, relligió, filosofía, viatges, etc. Lo meteix tractava de la química, del dret y de les matemátiques que de estètica y de teología; ab criteri y formes ben propies, més influenciat de Maimonides, d' Algazel, de Mohidin y altres semites; essent antiaverroista, contrari de l' alquimia y de la astrología judiciaries, preocupacions cientifiques generalisades en aquell temps. Propendía a fer una teodicea racional, emprô tendint sempre a la popularisació del saver, y per això escrivia en llengua natural y feia compendis y tractats aclaratoris de les seues produccions més abstractes. Les seues doctrines han sigut força discutides, més han tingut universitat propia a Mallorca y han estat ensenyades oficialment a Roma, a París, y autorisades pera les universitats d' Espanya. Els savis alemanys l' han tingut molt en compte. Entre 'ls enemichs del lulisme el principal ha estat l' inquisidor catalá Eymerich (sigle XIV), qui fins va fingir una butlla papal privant les obres d' en Lull. D' entre 'ls sens fí de tractats y composicions lulianes, citarem no més: l' *Art general* o *major,* base de son sistema; *Libre de Contemplació,* obra mestra del autor; *Felix de les marauellas del mon,* joyell literari; *Libre del gentil e los tres savis* (escrit entre 'ls anys 1272 y 1275); *De primera e segona intenció* (1283); *Blanquerna* (entre 1283 y 1285) de qual cos formen part peces tan alabades com *L' Amich e l' Amat* y altres. En vers son dignes de memoria especial: *Desconort, Cent noms de Deu, Prouerbis, Concili, Pecat d' Adam,* etc.

— (RAMÓN). *Biog.* Notari, fill de Manacor en l'últim terç del sigle XV. Quart net del més gran talent de Europa en el sigle XIII. Va ésser el primer de la familia que s' establí a Palma. Pare del doctor Lull y Cases. En l' any 1501 era conceller del regne de Mallorca per l' estament dels mercaders. Conreuava la poesía en sa llengua natural y va ésser «escrivá» del certámen poètich del any 1502 fet a honor del insigne Ramon Lull.

— (ROMEU). *Biog.* Poeta catalá. Conceller en cap de Barcelona. És un dels autors que figuren en el *Jardinet d' Orats* (fol. 37) essent d' ell la composició: «Cobles de Romeu Lull scusantse de un maldit quere inculpat contra una dama». Va morir en l' any 1484.

— Y CASES (ANTONI). *Biog.* Savi mallorquí del sigle XVI, eminent jurisconsult, eruditíssim en tota mena de coneixements y fort en les llengües llatina, hebraica, siriaca y caldaica. Va néixer a Mallorca envers 1510 morint a Besançon l' any 1582. Setè net del famosíssim Ramón Lull. Va entrar a la carrera ecclesiástica, obtenint un benefici en la catedral de Palma l' any 1533. Recorrent la Europa va deturarse a Borgonya pera ésser preceptor dels fills de la casa Baume. Un d' ells, arrivat a arquebisbe de Besançon, volguentlo pera conceller, va ferlo vicari general. Per això se creu que en Lull y Cases és l' autor del *Sinot* del 1571 estampat a Lyó quatre anys després. És autor de distintes obres llatines de filosofía, literatura, musica, etc., quina base no és ben original, més son sadollades de les altes qualitats d' aquell talent; estampades la majoría a Basilea y a Lyó a mitjans del sigle XVI.

LULL. *Bot.* JULL o JUY.

LUMAQUELA. f. *Min.* Nom de diferents carbonats de cals compostos de petxines, pòlips y altres restes de marischs barrejats confosament y formant taques de diferentes figures y colors. **Lumaquela.**

LUMBAR. adj. *Ant.* Lo pertanyent al llom y a les caderes. **Lumbar.**

LUMERA. f. *Ant.* y

LUMIERA. f. *Ant.* Cos lluminós, brillant. **Lumbrera.** || CLARABOIA, LLUERNA. || *Met.* La persona qu' ab

la seua virtut y doctrina il-lumina a un' altra. **Lumbrera.**

LUNAMENT. m. *Ant.* LLUNACIÓ.

LUNTANEZA. f. *Ant.* LLUNYARIA.

LÚNULA. f. *Geom.* Figura composta de dos archs de cercle que 's divideixen dirigint la concavitat vers la meteixa banda y formant una mitja lluna. **Lúnula.**

LUNY, A. adj. LLUNY.

LUNYÁ, NA. adj. LLUNYÁ.

LUNYADÁ, NA. adj. *Ant.* LLUNY, DISTANT. || *Ant.* EXTRANGER, FORASTER.

LUNYAR. v. a. *Ant.* ALLUNYAR.

Lupa

LUPA. f. *Zool.* Crustacis decòpots macruris que 's troven al Mediterrani.

LUPERCÍ. n. p. **Lupercio.**

LUPIÁ Y BAGES (Huch de). *Biog.* Relligiós catalá. Bisbe de Valencia, elegit per el sant pare aragonès Benet XIII als vintivuit de Novembre del any 1398. Va morir en la ciutat del Túria l' any 1427. En 1408 va formar algunes constitucions, havent celebrat Sínode episcopal l' any 1422. (Vegis *Llupiá).*

LUPÍFER. m. Qui a les festes de la iglesia romana, era portador del gonfaró. **Lupífero.**

LÚPILA. f. *Bot.* AGRELLETES.

LUPULÍ. m. LLUPULÍ.

LUPULINA. f. LLUPULINA.

LUPUS. m. *Med.* Nom antich de tota llaga corrossiva. **Lupus.**

LUQUERÍA. f. *Ter. ibicench.* Casa de bojos. **Manicomio.**

LUR. pron. LLUR.

LUREA. f. *Ant.* y

LUREGA. f. *Ant.* LLIBREA.

LURÍU. m. *Ter. ibicench.* Diversió y dança. **Jaleo.**

LURT. *Ter. aranés.* BRUT.

LUSITÁ, NA. s. y adj. Natural y propi de Lusitania, avui Portugal. **Portugés, lusitano.**

LUSTRE. m. L' espai de cinch anys. **Lustro.**

LUSTRÓS, A. adj. LLUSTRÓS.

LUTEOLINA. f. *Quím.* Materia que s' extreu de la gualda. **Luteolina.**

LUTERANISME. m. La secta de Luter. **Luteranismo.** || La comunitat o cos dels sectaris de Luter. **Luteranismo.**

LUTGARDA. f. Nom propi de dona. **Ludgarda.**

LUTTA. f. *Ant.* y 'ls seus derivats. LLUITA.

LUXACIÓ. f. *Cir.* Dislocació d' un os. **Luxación.**

LUX. f. LLUM, CLAROR.

LUXE. m. Excés, vanitat, superfluitat. **Lujo.** || Profusió, prodigalitat. **Lujo.**

LUXÓS, A. adj. Vá, pròdich, qui gasta luxe. **Lujoso.**

LUXOSAMENT. adv. m. D' una manera luxosa.

LUXOSITAT. f. LUXO

LUXURIA. f. Disolució, abandono a les passions, especialment de la carn **Lujuria, lascivia.**

LUXURIÓS, A adj. Lasciu, donat a la luxuria. **Lujurioso, impúdico, salaz, libidinoso, incontinente.**

LUXURIOSAMENT. adv. m. Ab luxuria. **Impúdicamente, lujuriosamente.**

LUZÁS. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benabarre; és a la vora del riu Cuart y té 221 hab.

Francesch X. Lluch (1818-1889)
pág. 166

Ramón Llull (1235-1315)
pág. 131

March Mir y Capella (M. en 1905)
pág. 259

Marian Maspons y Labrós
(1840-1885) pág. 220

Francesch Lluis Morera (1826-1886)
pág. 293

Mascaró y Capella (M. en 1904)
pág. 218

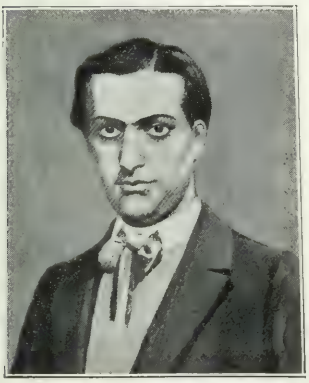

Ramón Martí d' Eixalá (N. 1808)
pág. 214

María J. Massanès (1811-1887)
pág. 221

Ramón Martí y Alsina (1835-1894)
pág. 214

RETRATS (LLETRA M)

Manel Monfort
pág 277

Ausíes March (1414-1460)
pág. 203

G. Ramón de Moncada (sigle XI)
pág. 276

J. Oriol Mestres (1814-1895)
pág. 245

M. Milá y Fontanals (1818-1884)
pág. 252

P. Mata y Fontanet (1811-1877)
pág. 223

Narcís Monturiol (1819-1885)
pág. 289

Joan Mañé y Flaquer (1823-1901)
pág. 199

Gabriel Maura (1842-1907)
pág. 227

Ll Ll

LL. Aquesta lletra 's produeix tenint la boca lleugerament oberta y 'ls llabis també; la llengua adherida per la punta als maxilars inferiors y per la part lateral y mitja als maxilars superiors y 'l vel del paladar alçat. Al donar sortida al aire sonor se desprèn la llengua y resulta el sò articulat *ll*. **LL.** || Doble en la figura y sencilla en el valor, no 's divideix al fí de la ratlla. **LL.** || La peça de metall o fusta pera imprimir aquesta lletra. **LL.** || El conjunt de veus d' un diccionari que comencen per *ll*. **LL.** || Punxó de cer pera gravar aquesta lletra. **LL.** || Trocet de cartró o de full de metall ont hi hà retallada aquesta lletra. **LL.**

LLA. adv. ll. ALLÁ, ALLÍ.

LLABI. m. La part de la boca que tapa les dents. **Labio.** || VORA, 1, 6. || LLAVI.

LLABI FES. El llavi partit o dividit, y qui li té. *Labio hendido, partido.*

LLABI GROS: MORRUT, 1.

LLEPARSE 'LS LLABIS. fr. LLEPARSE' N ELS BIGOTIS.

NO DESPLEGAR ELS LLABIS. *Cerrar, sellar, no despegar, no descoser los labios.*

LLABIA. f. *Fam.* Parla, facundia. **Labia.**

LLABIADES: *a*, flor de mirambell; *b*, flor d' ortiga (secció de la flor); *c*, flor de menta.

LLABIAL. adj. Pertanyent als llabis. **Labial.** || Que 's pronuncía ab els llavis. **Labial.**

LLABIAT, DA. adj. *Bot.* Se diu de la flor oberta en figura de llabis, quedant closa per la base. **Labiado.**

LLABIEJAR. v. a. Mover con frecuencia los labios.

LLABÍMETRE. m. *Cir.* Instrument a tall de compás de proporció, adaptat als mánechs del fòrceps. **Labímetro.**

LLABOR. m. LABOR.

Segell de Llaborre

LLABORAR. v. n. *Mar.* Passar un cap per la rotllana d' una corriola. **Laborear.**

LLABORRE. *Geog.* Poble del dist. munp. de Unarre, prov. de Lleida.

LLABRÉS (Antoni). *Biog.* Artista escultor mallorquí, natural de la vila de Sanselles; mort molt vell, l' any 1826, al hospital de Palma. Era deixeble d' en P. G. Obrador. Travallá bona quantitat d' imatges, d' entre les que son dignes de notar: la Santíssima Trinitat, de la parroquia d' Artá; la Verge del Roser, a la parroquia de Felanitx; St. Pere apòstol, pera l' altar major de la iglesia de Buja; el retaule de St. Honorat, de la hermita de Randa; St. Jordi, a Manacor; y St. Pere, la Verge del Roser y la Purissima, de Sanselles.

— (JOSEPH). *Biog.* Metge y escriptor mallorquí, natural de Palma. Mort l' any 1790. Va exercir la medicina primerament a Mèxich y després a Madrit, ocupant cárrechs importants de la facultat desde l' any 1749. Metge del hospital militar de Ceuta en 1751. Essent metge de cambra del comte de Fuen-Clara, capitá general de Mèxich, va tornar a l' Amèrica, retornant a Madrit ab aquell funcionari. L' any 1789 s' instalava novament a Palma, essent prest vispresident de la Academia de Medicina.—El més conegut de 's seus escrits professionals és la *Breve instrucción del modo y medios de socorrer á los muertos aparentes que se llaman asphíticos.*

LLABRÉS DE BAIX. *Geog.* Veinat del terme municipal de Cassá de la Selva, prov. de Girona. || — DE DALT. Veinat del terme munpal. de Cassá de la Selva. prov. de Girona.

LLAÇ. m. La baga o floch que 's fá a una cinta, veta, corda, etc. **Lazo.** || Linyol pera agafar aucells, llaçera. **Oncejera, lazo.** || La corda de fil de llautó ab una baga escorredora que serveix pera caçar cunills, assegurantia a terra ab una estaqueta. **Lazo** || *Met.* Engany, trampa. **Trampa, lazo, zancadilla.** || *Met.* Unió, vincle. **Lazo.** || adj. Avaro. **Cuitado, mezquino.**

LLAÇ DE DARDELL O LLANÇA. La corretja ab que se assegurava 'l dardell pera llensarlo contra l'enemich. *Amiento.*

LLAÇ ESCORREDOR. Aquell que 's fa a un cap de corda y s' hi fa passar l' altre cap que hi corre fácilment, poguentse estrényer tan còm se vulgui. *Lazo corredizo ó escorredizo.*

PARAR LLAÇOS. fr. Posar les trampes pera agafar aucells. *Armar lazos.* || *Met.* Valdres de trampes o medis pera enganyar. *Armar lazo, trampa, zancadilla.*

PARAR UN LLAÇ. fr. *Met.* Usar d' alguna treta o artifici pera enganyar a algú. *Armar el lazo.*

LLACA. f. Nom genèrich que propiament és una mena de reïna dura, vermella, clara, transparenta, brèvola, que vé de Malabar, Bengala y Perú; els indis la fan d' uns mosquits qu' agafen ab vergelles, y també 's treu d' un humor vermell que deixen a les branques de diversos arbres unes-formigues de color de foch: també se 'n fá d' artificial. **Laca.** || Color roig artificial compost de cotxinilla, brasil y altres ingredients, lo qual serveix pera tinta d' imprenta, litografía, etc. **Laca.** || Betúm compost de seu, o d' oli, estopa, cals, polvos de vidre y altres ingredients pera calafatejar les naus, unir les peces de les canonades, etc. **Zulaque.**

LLAÇADA. f. *Ter.* LLAÇ, 1.

LLAÇAMENT. m. *Ant.* Cansanci, fatiga, defallimeut. **Lasitud.**

LLAÇAR. v. a. Lligar ab llaç. **Enlazar.**

LLACAYO. m. (Vegis LACAYO).

LLACAYO Y PINTEÑO. *Biog.* Metge y taquígraf catalá nat envers 1800; mort a Barcelona en 1842. Havent guanyat el títol a Cervera, va anar a Edimburg estudiant 'hi ciencies onse anys més. A Madrit exercía la taquigrafía a les Corts, d' ont també n' era diputat per Barcelona l' any que va morir. Havía sigut metge del hospital de Barcelona. Tenía passió pera propagar la utilitat de la taquigrafía y en especial com branca auxiliar de la medicina. Va publicar algunes memories o estudis, un d' ells relatiu a la epidemia barcelonina del 1821.

LLACCINA. f. *Quím.* Substancia particular que s' extreu de la llaca. **Laccina.**

LLACER (Vicents). *Biog.* Esculptor valenciá, deixeble d' en Andreu. Acadèmich de mèrit de la de Sant Cárles l' any 1803. Va ésser tinent director de la propia Academia l' any 1822, en mèrits de la restauració feta a la parroquial de Penáguila. Son obres d' ell el *Jesús de Nazaret,* de la germandat valenciana de la Sma. Creu; l' *Assumpció* y les imatges de *St. Abdón y St. Senén,* de Penáguila; un *St. Joaquim* a la parroquial de Alcahalí; un *St. Felip,* dels agustins de Xátiva; y a l' Academia de Belles Arts de Madrit s' hi guarda un baix relleu d' en Llacer figurant al rei Don Ramir *el Monjo.*

— Y VALDERMONT (FRANCESCH). *Biog.* Pintor nat a Valencia l' any 1781; mort a la meteixa en 1857. Era deixeble de Camarón y López. L' any 1803 per dues obres seues rebía el títol d' acadèmich de la de Sant Cárles. Va rebre una pensió del Consolat del Comers d' Alacant. Fou director dels estudis de pintura a Valencia; havent estat després director general de la propia Academia, en qual cárrech va morir. Son obra seua, entre altres: el camaril de la Verge dels Desamparats; la capella del palau arquebisbal; tres planxes de coure, ab pintures relligioses, pera l' altar portátil del rei Ferrán VII.

— Y VIANA (BERNAT). *Biog.* Esculptor valenciá del sigle XIX, fill y deixeble del artista Vicents. Va ésser tres anys pensionat per l' Academia de St. Carles, guanyant en 1729 el títol d' acadèmich per un baix relleu de la *Cacera del avestrús.* L' any 1836 era ajudant de l' aula d' esculptura. La més coneguda de les seues imatges és *La oració al hort,* agrupament de mida natural, fet ab molt de sentiment.

LLACERAR. v. a. LLATZERAR.

LLACH. m. Cavitat fonda y d' alguna extensió sempre plena d'aigua. **Lago.** || Les herbes d'aigua que 's fan al fons y a les vores dels dipòsits d' aigua. || LLOT.

LLACH Y SOLIVA (Joan). *Biog.* Escriptor gironí. Nat l' any 1816; mort en 1860. Llicenciat en medicina y cirurgía. Catedrátich notable. Autor d' alguns llibres de relligió y moral. Redactor dels periòdichs barcelonins *La madre de familia* y *Eco de la frenología.* Colaborá en *La Antorcha,* d' en Cubí. La seua producció literaria está publicada principalment dintre 'l deseni del 1840. Ademés de varies traduccions, és autor de *Nociones de química* (Girona, 1847).

Llacrimatori

LLACÓS, A. adj. Lo que pertany al llach. **Pantanoso, lagunoso.** || LLOTÓS, FANGÓS. || Se diu d' un lloch ple de fanch corromput. **Encharcado.**

LLACOVA (Serra de la). *Orog.* Serra de la prov. de Castelló, entre 'ls partits judicials de Morella y Sant Mateu.

LLACRAR. v. a. LACRAR.

LLACRIMATORI. *Arqueol.* Vas de terra o de vidre, trovat a les antigas sepulturas, y que se suposava destinat a contindre les llágrimes dels parents del mort. **Lacrimatorio.**

LLACSÓ. m. *Bot.* Herba de la fam. de les compostes; és medicinal, té la cama vuida y cantelluda, les fulles llargues y molt retallades y les flors grogues. Se menja cru y amanit com l' enciam. **Cerraja, camarroja, lechuguilla**

LLACSÓ D' ASE. PIXALLIT. DIENTE DE LEÓN.

LLACSÓ DE CADERNERA. *Cerraja tierna.*

LLACSÓ DE PARET. LLACSÓ DE CADERNERA.

LLACSÓ MENUT. LLACSÓ DE PARET.

Llacsó

LLACTÍ, A. adj. LÁCTEO.

LLACUNA. f. *Ant.* LLACH, ESTANY.

LLACUNA (La). *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. d' Igualada; és a la vora d' una riera y té 1,421 hab. || — (RIERA DE LA). *Hidrog.* Riera de la prov. de Barcelona; neix a tramontana de les costes de Montagut; passa per La Llacuna, Mediona, Sant Quintí, Sant Pere de Riudevitlles, Terrassola y La Vid, y desaigua a la vora del Anoia, entre Monistrol y Sant Llorenç.

Segell de la Llacuna

LLACUNETA (La). *Geog.* Aldea del terme d' Arbós, prov. de Tarragona.

LLADERN. m. *Bot.* BERN, ALADERN

LLADÍ, NA. adj. Sagás, viu, astut. **Ladino.**

LLADÓ. m. Fruit del lladoner. **Almeza.**

LLADÓ (Joaquim). *Biog.* Mestre compositor musical, catalá. Conreuá el piano. Era aixís meteix escriptor professional. Colaborava en les revistes *El Teatro* (1859) y *La Luz* (1862). L' any 1860 va publicar a Barcelona: *Método analítico para el estudio del solfeo,* obra molt personal. Existeixen altres obres del autor. Va morir a Sarriá (Girona) l' any 1878.

— (JOSEPH). *Biog.* Esculptor mallorquí, del sigle XIX, natural de Palma. Deixeble d' en Adriá Ferrán.

— (RAMÓN). *Biog.* Frare franciscá mallorquí, natural de Palma. Predicador general de la ordre tercera y visitador guardiá dels convents de Sant Jaume de Alayor y de Jesús de Sóller. Autor de bons escrits de historia relligiosa, de poesíes mallorquines y artista pintor. Va morir a Palma en 1818, contant vuitanta dos anys d' etat.

LLADÓ. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; és a la vora del riu Manol y té 1,000 hab.

LLADONER. m. *Bot.* Arbre de la fam. de les celtiácees; té uns quinse metres d' alçaria, la fusta blanca, forta y corretjosa que serveix pera fer forques, y 'l fruit petit, rodó y molt dolç. **Almez, lodoño.** || — (COVES DEL). *Orog.* En el terme d' Ordal; son de poca importancia.

LLADORRE. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Sort; és a la vora del Noguera de Cardús y té 718 hab.

LLADÓS Y RIUS (Magí). *Biog.* Enginyer industrial catalá, que exercía a Barcelona. Era un dels més antichs d' Espanya en la especialitat. Havía estat regidor y exercit altres cárrechs públichs. Va fundar y dirigir durant molts any *El Porvenir de la*

Industria, revista professional. Finíen sos díes a Barcelona a les derreries de l' any 1886.

LLADRADOR, A. m. y f. Qui lladra. **Ladrador.**

LLADRAGUET. m. dim. LLADREGUET.

LLADRAMENT. m. LLADRIT.

LLADRAR. v. n. Fer lladrits o lladruchs el gos. **Ladrar.** || *Met.* AMENAÇAR.

QUAN ELS GOSSOS LLADREN ALGUNA COSA SENTEN. *Ref. Cuando la sartén chilla, algo hay en la villa; cuando el río suena, agua lleva.*

COM MÉS PÓR TÉ 'L CÁ, MÉS LLADRA. *Ref. Más ladra el perro cuando ladra de miedo.*

LLADRAIRE. m. LLADRADOR.

LLADRE. m. Qui roba. **Ladrón.** || *Met.* La part del blè que, caientse o decantantse al costat de les atxes, etc., les derriteix. **Ladrón.** || Entre estampers, la part que queda sense imprimir perque s' hi interposa un paper o un' altra cosa. **Ladrón.**

LLADRE DE BESTIAR. m. Qui roba besties. *Abigeo.*

LLADRE DE CAMÍ RAL. Qui surt a robar als viatjants a les carreteres. *Salteador.*

AVÍNDRES CÒM ELS LLADRES A LA FIRA. *Loc.* LLOPS AB LLOPS NO 'S MOSSEGUEN O MAI SE MOSSEGUEN.

DE LLADRE A LLADRÓ NO HI HA UNA GRAN DISTANCIÓ. *Ref.* Denota que dos tractant lo meteix son igualment destres y astuts. *Entre bobos anda el juego.*

DE LLADRE A LLADRÓ QUARANTA DÍES DE PERDÓ. *Ref.* Denota que no 'ns deu causar condol que robin als lladres o que a algú l' escarmentin fentli lo meteix que volía fer als altres. *Quien hurta al ladrón cien días gana de perdón, ó ha cien años de perdón.*

DELS LLADRES DE CASA FA DE MOLT MAL GUARDAR. *Ref.* Denota quán perjudicial és tindre gent dolenta a casa, perque fan la seua sense ésser reparats. *No hay peor mal que el enemigo de casa para dañar.*

ENTRE LLADRES LA CAPA AL COLL. *Ref.* Ab que se avisa a algú que se previngui pêl dany que l' amenaça. *Abre el ojo que asan carne; abre el ojo.*

ENTRE LLADRES NO 'S PERT RES. *Loc. fam.* S' usa quan una cosa que 's creia perduda 's trova a algún lloch retirat quan ja ni menys s' hi pensava. *Lo que no hurtan los ladrones se encuentra por los rincones.*

LA OCASIÓ FA 'L LLADRE. *Ref. La ocasión hace al ladrón; el arca abierta el justo peca.*

¡EL LLADRE! interj. *Ter. ¡Haya pícaro! ¡el pícaro!*

PER UN LLADRE PERDEN CENT EN UN HOSTAL. *Ref.* Denota que molts paguen el mal que ha fet un de sol. *Por un ladrón pierden ciento en un mesón.*

LLADRE (Cova del). *Orog.* En el terme de la Febró.

LLADRECÁ. m. *Bot.* CARABAÇA.

LLADREGADA. f. Conjunt de lladres. **Gavilla de ladrones.**

LLADREGOT. m. dim. Qui roba ab subtilesa. **Ladronzuelo, gato, ratero, ladroncillo, cortabolsas.**

LLADREGUET. m. LLADRET.

LLADRES (Puig dels). *Orog.* Puig de la prov. de Girona; és prop del neixement del Ter.

LLADRET. m. dim. **Ladroncillo.**

LLADRIOLA. f. GUARDIOLA. || *Met.* El diner que se estalvía. **Bolsa.**

LLADRIT. m. La veu del gos. **Ladrido, ladra.**

LLADRÓ. m. Canó corb pera traure 'l líquit d' algún vas per medi d' una forta aspiració. **Sifón.** || *Ant.* LLADREGUET. || Forat que 's fa al costat de les preses o en les acequies per derivar una parj d' aigua.

LLADRÓ Y MALLÍ (Ramón). *Biog.* Autor dramátich valenciá. Nat a Valencia l' any 1825. Teixidor de seda molt estudiós. Apuntador de teatre y poeta espontani. Va començar escrivint drames castellans en 1849 ab èxit. Seguint les petjades d' En Bernat y Baldoví, fundador del teatre valenciá, va escriure peces còmiques en llengua nadiua, vegent representar ab molta d' acceptació: *Rafela la filanera; El sereno d' Alfafar; Sento el de Meliana; El reliquari de plata* (en tres actes); *Els francesos en Valencia* (id); *La filla del bombero* (en dos); *El titot de Nadal* (en un); *La boba y el embobat; Una nit en la fira; Les dances de la Traca; El hort dels enamorats; La demaná d' una novia.* Dintre 'l deceni del 1870 va compondre un poema en llengua valenciana titolat: *Llucrecia profanada.* A l' any 1879 tenía inédites una dotsena d' obres teatrals, havent'hi estampades una part de les seues produccions.

LLADRÓ (Cap del). *Hidrog.* Cap de la banda de tramontana de la costa de Girona.

LLADRONERA. f. *Arq.* Cos que surt demunt de la porta dels castells y d' algunes cases pera, desde allí, deixar'hi caure pedres a plom en el cas d' ésser atacades. **Ladronera.** || Part de derrera dels cotxes. **Zaga.** || Cau de lladres. **Guarida de ladrones.**

LLADRONERIA. f. Condició del lladre.

LLADRONET. m. dim. LLADREGUET.

LLADRONICI. m. Robatori. **Latrocinio.**

LLADRONICIA. f. Acció de robar.

LLADRÓS. *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Estaon, prov. de Lleida.

LLADRUCH. m. *Ter.* LLADRIT.

LLADURS. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de Solsona; és a la vora del Cardoner y té 635 hab.

LLAFARDAR. v. a. Llisar les parets ab el morter.

LLAFISCÓS, A. adj. *Ter.* LLAPIÇÓS.

LLAFRANCH. *Geog.* Caseriu del terme de Palafrugell, prov. de Girona.

LLAGA. f. Ferida, úlcera. **LLaga.** || *Met.* Mal, malaltía de l' ánima. **LLAGA.** || La nafra que fa 'l bast, sella, etc., a la cavalcadura. **Matadura.**

LLAGA PODRIDA. La que cría cuchs. *Gusanera.*

ESTAR LA LLAGA FRESCA. fr. ENCARA LA SANCH NE RAJA.

RENOVAR O REFRESCAR LA LLAGA. fr. *Met.* Recordar alguna cosa dolorosa. *Renovar o refrescar la llaga.*

LLAGANY. m. Faixa de núvols que apareix al cim de les montanyes. **Ceja, cejo.**

LLAGANYA. f. Humor dels ulls que 's prèn als llagrimals y a les pestanyes. **Lagaña, legaña, pitarra.**

HI HA ULLS QUE S' ENAMOREN DE LLEGANYES. *Ref. Ojos hay que de legañas se enamoran.*

LLAGANYÓS, A. adj. Qui té llaganyes. **Legañoso.**

LLAGAR. v. a. Fer llagues. **LLagar.** || Nafrar la sella o bast a la cavalcadura. **Matar.**

LLAGARDAIX. m. **Lagarto.**

LLAGART. m. Llagardaix.

LLAGARTERA. f. Cau de llagarts.

LLAGASTA. f. *Entom.* Insecte de sis potes y sense ales que s' agafa fortament a la pell dels animals. **Garrapata, caparra.**

AGARRARSE GOM UNA LLAGASTA. fr. Arrimarse a algú ab pesadesa molestantio. *Pegarse como ladilla.*

LLAGASTES. f. pl. *Bot.* FLORAVIA, 1.

LLAGAT, DA. p. p. **Llagado.**

LLAGONA (La). *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus orientals, bisb. de Perpinyá, cantó de Montlluís; és a la vora del riu Tet y té 376 habitants.

Llagosta

LLAGOST, A. f. *Entom.* Insecte molt perjudicial als sembrats, que vola y salta apoiantse ab les po-

tes de derrera. **Langosta.** || *Ictiol.* Peix en forma de cranch de 50 a 60 centimetres de llargaria, el cos ovalat y la qüa molt llarga y ampla, la part anterior de la closca guarnida de púes y dues antenes molt llargues a la part anterior del cap. Se té per menjar sá y delicat. **Langosta.** || Dit del que ell meteix se convida. **Pegote.**

Llagosta de mar

LLAGOSTADA. f. Conjunt de llagostes. **Reunión de langostas.**

LLAGOSTER, A. s. Qui pesca llagostes. **Llagostero.** || El barco en que 's fa la pesca de la llagosta. **Llagostero.**

LLAGOSTERA Y SALA (Francesch). *Biog.* Metge, escriptor y folklorista. Nat a Barcelona l' any 1831; mort en la meteixa en 1885. Autor d' estudis médichs, biografíes y en particular d' una colecció folklòrica titolada *Aforística catalana* (Barcelona, 1883), composta ab molta solta. Havía guanyat premis en certámens catalans (a Figueres, Gracia, Sans, Reus), y ocupat cárrechs principals en la Academia de Medicina y Cirurgía de Barcelona.

Segell de Llagostera

LLAGOSTERA. *Geog.* Vila de la provincia, bisb. y part. jud. de Girona; és estació del F.-C. de la capital a Sant Feliu de Guíxols y té 4,148 hab.

LLAGOSTÍ. m. dim. *Entom.* De llagosta, insecte. **Lagostilla, saltamatas, saltón, saltapericos, langostino, saltamontes.** || Prov. And.: **Langostilla.** || *Ictiol.* Crustaci més petit que la llagosta. **Langostín, langostino, lagostín, lagostino, camarón, gámbaro.** || *Entom.* Mena de llagosta grossa, verda y que no causa dany. **Langostón.**

LLÁGRIMA. f. La gota d' humor que flueix de l'ull. **Lágrima.** || *Met.* Petita porció de qualsevol líquit. **Lágrima.** || La gota d' humor que destilen les parres y altres arbres y plantes. **Lágrima.**

LLÁGRIMA D' HOLANDA. Porció de cristall glassat a l' aigua ab cap rodó que trencant la punta 's desfá en pols. *Lágrima de Holanda, de Batavia.*

LLÁGRIMES DE COCODRILL. Les fingides. *Lágrimas de cocodrilo ó fingidas; en cojera de perro y lágrimas de mujer, no hay que creer.*

CAURE LES LLÁGRIMES. fr. Saltar dels ulls del qui plora. *Saltarle, saltársele las lágrimas.*

CAURE LES LLÁGRIMES CARA AVALL. fr. *Correr las lágrimas.*

CONTINDRE LES LLÁGRIMES. fr. Abstíndre's de plorar. *Contener las lágrimas.*

DERRAMAR LLÁGRIMES. fr. Plorar de modo que les llágrimes caiguin cara avall. *Derramar, echar lágrimas.*

DESFERSE O FONDRE'S EN LLÁGRIMES. fr. Plorar copiosa y amargament. *Deshacerse en lágrimas.*

LO QUE NO 'S PAGA EN LLÁGRIMES, SE PAGA EN SOSPIRS. *Expr. fam.* LO QUE NO 'S PAGA AB DINERS, SE PAGA AB DINADES.

PLORAR LLÁGRIMES DE SANCH. fr. *Met.* Sentir molt alguna cosa. *Llorar lágrimas de sangre, ó á lágrima viva.*

LLAGRIMAÇA. f. aum. **Lagrimón.**

LLAGRIMAL. m. L' ángul de l' ull envers del naç. **Lagrimal.** || adj. Lo que pertany a les llágrimes. **Lacrimal.** || Os molt prim, aixafat y de figura irregular, que ocupa l' ángul gran o naçal de l' ull. **Angular.**

LLAGRIMATORI, A. adj. Vegis LLACRIMATORI.

LLAGRIMEJANT. p. a. Derramant llágrimes. **Vertiendo lágrimas.**

LLAGRIMEJAR. v. n. Derramar llágrimes. **Lagrimar**

LLÁGRIMES D' ASE. *Bot.* ESPUNYIDELLA.

LLAGRIMETA. f. dim. de llágrima. **Lagrimilla, lagrimita.**

LLAGRIMÓS, A. adj. Abundant en llágrimes. **Lagrimoso, bañado en lágrimas.** || Lamentable, que fa plorar. **Lagrimoso, lagrimable.** || S' aplica als arbres o plantes que destilen llágrimes. **Lagrimoso.** || S' aplica als ulls tendres y humits per vici de la naturaleça o per estar pròxims a plorar o per haver plorat. **Lagrimoso.**

Segell de Les Llagunes

LLAGRIMOSAMENT. adv. m. Ab llágrimes. **Lamentablemente, llorosamente, con lágrimas.**

LLAGUETA. f. dim. **Llaguica.**

LLAGUNA. f. LLACH, ESTANY.

LLAGUNES (Les). *Geog.* **Poble del dist. munpal. de Soriguera, prov. de Lleida.**

LLAGUT. m. *Ter.* LLAHUT.

LLAHOR. f. *Ant.* ALABANÇA.

LLAHUT. m. *Ant.* Embarcació de vela llatina sense coberta ni corredors. *Ter. Blanes.* Barca de pesca.

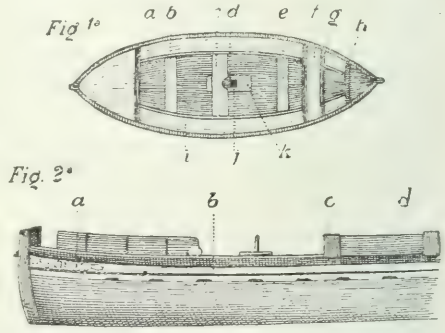

LLAHUT: FIG. 1.ª — *a*, filarets; *b*, prober; *c*, arborant; *d*, canal; *e*, poper; *f*, sanó; *g*, barretes del sanó; *h*, tàlem; *i*, curradors; *j*, metge; *k*, panola.
FIG. 2.ª — *a*, cuyunets (adornos); *b*, buguera; *c*, macarrons; *d*, falques.

Laud, barca || Embarcació de riu, ab coberta; n' hi ha de més de dues centes cárregues. **Laud, barca.** ||

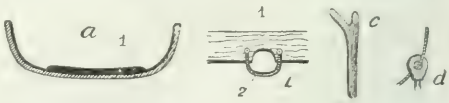

LLAHUT: *a*, estamanera o costella; 1, mediç o reforça; *b*, arborant; 1, empunyadura; 2, clau; *c*, cameta; *d*, vigota.

Més que pera transport, el llahut s' utilisa pera la pesca, empleantse també a la navegació de cabotatge. || Instrument musich de cordes que 's toca punte-

jant; la part inferior es cóncava, composta de moltes fustetes com costelles Laúd, cítara.

LLAMA. f. Roba de seda y or o plata en la que

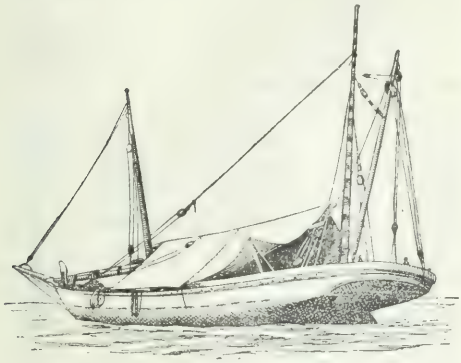

Llahut

dits metalls no passen al revés. **Restaño, lama.** || *Zool.* Quadrúpet del genre del camell, ab els dits separats y la esquena llisa, del tamany del cerf y de pel aspre y castany. **Llama.**

Lláhut de quatre cordes sencilles (sigle XV)

EN LLAMA. *Loc.* adv. *Mar.* Una de les dues maneres de pendre riços als falutxes. *En llama.*

LLAMBERT. n. p. **Lamberto.**

LLAMBÍAS (Antoni). *Biog.* Home de lleis, matemàtich notable y entés en química. Nat a Maó l' any 1793; mort en la meteixa ciutat en 1854. La seua fama de advocat va passar a França y als Estats Units ab motiu d' haver lliurat de la pena de mort a uns mariners nort-americans que varen assessinar a un oficial de la marina francesa; quina defensa va ésser traduida al francés y al inglés en els paíssos respectius. Se distingía igualment en el conrreu de les ciencies, havent inventat alguns instruments y ajudat al avens de la electricitat entre 'ls anys 1835 y 1840, ab la seua *Mémoire sur l' aimantation par l' éléctricité ordinaire, avec deux conducteurs à branches*, enviada al Institut de França, qui va aceptar l' existencia de dues corrents. És el fundador de la primera fábrica de ciment romá haguda en Espanya, establerta en el poble de Ferrerías; publicantne una *Memoria* en Maó l' any 1838. També va modificar la «pila» inventantne una de dos liquits ab dos diafragmes (1852), manuable com les altres de un sol y sense diafragmas; qual aparell va presentar a l' Academia de Ciencies de Madrit, ab èxit. És autor d' una defensa dels drets de Maó a tenir bisbe.

Llahut de quatre cordes dobles (sigle XV)

LLAMBILLES. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la carretera de la capital a Sant Feliu de Guixols y té 443 hab.

LLAMBORDA. f. Llosa quadrilonga pera lligar els empedrats. **Adoquín, sillarejo, losa de expresión.** || Filada de distancia en distancia que hi ha als rechs pera que serveixi de senyal als que 'ls han d' escurar. **Venora.**

LLAMBORDA DE REGUERÒ. La qu' está alternada ab les demés del paviment y un poch inclinada travessa pél mitg del carrer. *Sillar.*

LLAMBRECH. m. *Fam.* MIRADA.

LLAMBREGADA. f. Mirada viva y rápida, fogosa, encesa, intencionada. **Mirada.**

LLAMBREGAR. v. a. Mirar ab atenció y curiositat fins ont arriva la vista. **Deshollinar.**

LLAMBROCHS. m. pl. *Fam.* LLABRÍ.

LLAMBRUSCA. f. *Bot.* Parra borda. **Labrusca, parriza, parrón.**

LLAMENTADORA. f. PLORACOSSOS.

LLAMENTAR. v. a. LAMENTAR.

LLAMINER, A. adj. LLÊPOL.

LLAMINERA. f. L' abella solta que s' avança a les demés al olor de la pastura que li agrada. **Laminera.**

LLAMP. m. Exhalació crassa, nitrosa y sulfúrica que s' encèn al encontre y agitació dels núvols, y que desprenentse ab violencia fa un gran soroll y causa a la terra efectes extraordinaris. **Rayo.** || *Met.* Qualsevulla cosa que té gran força o eficacia en la seua acció. **Rayo.** || Qui és molt viu y prompte de ingeni, y s' extén a quí en altres accions té promptitut y lleugeresa. **Rayo.** || La persona que camina sempre ab molta pressa y dilligencia. **Tragaleguas.**

CAURE, FERIR O TOCAR EL LLAMP A ALGÚN PARATGE. fr. Exercir el llamp la seua violencia contra algún obgecte terrestre. *Dar el rayo en algún paraje.*

GENT DEL CAMP, GENT DEL LLAMP. Se diu dels habitants del Camp de Tarragona per son caràcter quelcom indòmit.

LLENÇAR EL LLAMP. fr. Despedirlo 'ls núvols. *Arroiar, vibrar el rayo.*

¡MAL LLAMP TE MATI! Imprecació. *¡Mal año! ¡mal rayo te parta!*

LLAMP (Camp del). *Hidrog.* Cap de la costa SO. de l' illa de Mallorca, Balears.

LLAMPANT. adj. Lluent, resplandent, rich, pulit, brillant. **Brillante, flamante.**

LLAMPANYA. f. FIL D' EMPALOMAR.

LLAMPAR. v. n. *Ter.* LLAMPEGAR. || *Ter.* Camp de Tarragona. Menjarse 'ls primers grans madurs dels raïms, un aquí altre allá.

LLAMPARÓ. m. Cordill qu' emplëen els nois pera fer ballar la balduía. **Cordel, cordelejo, cordón.**

LLAMPARSE. v. r. Lesiarse. **Malearse.**

LLAMPAT, DA. p. p. **Maleado.**

LLAMPAYES. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Saus, prov. de Girona.

LLAMPECA. f. LLAMPERA.

LLAMPECH. m. Meteor igni que precedeix al trò. **Relámpago.** || *Met.* LLAMP.

LLAMPEGADERA. f. Seguit de llamps. **Relampagueo.**

LLAMPEGAR. v. a. Fer llampechs. **Relampaguear.**

LLAMPEGUEIG. m. Un seguit llampegar. **Relampagueo.**

LLAMPERA. f. CORDILL.

LLAMPÍ. adj. **Lampiño.**

LLAMPICH. m. *Ter.* LLAMPECH.

LLAMPILLAS Y CERDÁ (Francesch X.). *Biog.* Escriptor y jesuita de renom. Nat a Mataró l' any 1731; mort a Sexti (Gènova) l' any 1810. Catedrátich de

retòrica y filosofía a Barcelona. Va distingirse per ses poesíes a l' arrivada de Carles III. Emigrat a Italia a la expulsió dels jesuites (1767) va residir a Ferrara y a Gènova, exercint també la ensenyança. Va escriure molt be en italiá igualment com abans en la llengua castellana. La seua obra capital és: *Saggio storico apologetico della letteratura spagnòla contra le pregiudicate opinioni di alcuni moderne scretori italiani;* (sis vol. 8.° Geneva, 1778-1781); obra excelenta, empiò apassionada, que 's va traduir al castellá (1789) aixecant molta polsaguera, a causa de les impugnacions d'en Tiraboschi y en Bettinelli contra qui anava en Llampillas.

Llamprea

LLAMPIR. v.n. *Ter.* LLAMPEGAR.

LLAMPREA. f. *Ictiol.* Peix d' un metre a un metre vint cent. de llarch y dos forats al cap pera despedir l' aigua que s' empassa quan respira per set forats que té en fila al principi del llom: n' hi ha de mar y de riu. Lamprea.

LLAMPRERETA. f. dim. Lamprehuela, lampreilla.

LLAMPREGA. *Ictiol.* LLAMPREA.

LLAMPRERÓ. m. *Ictiol.* Peix pet t de riu, que té la boca acavada en punta y un respirador al cap. Lamprehuela.

LLAMPRESAR. v. a. Guisar alguna vianda, freglntla primer y coëntla després en ví o aigua ab sucre o mel y especies. Lamprear.

LLAMPUA. f. y

LLAMPUGA. f. *Ictiol.* Peix d' un metre a un metre vint de llarch: dins de l' aigua sembla daurat, y fora d' ella té 'l llom vert ab clapes de color de taronja y 'l ventre platejat, una aleta del llom desde 'l mitg del cap fins a la qua es groga ab una ratlla blava a la base; la de la qua es verda y les altres completament grogues. Lampuga, antía. || LLAMPREA.

LLAMPUGAR. v. a. Despedir un cos espurnes o petits raig de claror. Sol dirse de la vista al rebre algún dany.

LLAMPURNEJAR. v. a. LLAMPUGAR.

¡LLAMPUS! interj. De sorpresa o admiració. ¡Fuego, chispas!

LLANA. f. El pel o velló de les ovelles y moltons. Lana. || El pel semblant al de la ovella, còm: *el del gos d' aigua.* Lana. || Planxa de ferro ab un' ansa de que usen els mestres de cases pera extendre 'l guix y allisar la paret. Plana, llana. || El borrisol que 's fa sota de les caixes, telers, etc. Tamo. || El teixit de llana y 'l vestit que d' ell se fa. Lana. || *Met.* IGNORANCIA, TONTERÍA.

LLANA BRUTA. La sense rentar. *Lana sucia ó en puerco.*

LLANA CRUA. La qu' está neta però no filada. *Lana cruda, en cerro.*

LLANA DE PORCELL: TONEDÍS.

LLANA NETA. *Met.* Lo que 's dona o cobra sense travall, cárrech, pensió, etc. *Limpio de polvo y paja.*

LLANA SUARDA. La que 's fa arrapada a la pell.

ANAR PER LLANA Y TORNAR ESQUILAT. *Ref.* Denota haver perdut ont se pensava guanyar. *Ir por lana y volver trasquilado.*

CARDAR LA LLANA. fr. Donarli la derrera carda. *Emprimar.*

CARDAR LA LLANA A ALGÚ. fr. *Met.* DONAR UNA CARDA. || Guanyarli alguna quantitat considerable al joch. *Cardarle la lana.*

CARDAR LES LLANES O PANYOS. fr. Frisarlos o treure'ls el pel suaument ab el cardot. *Cardar, cardizar.*

LA LLANA NEGRA NO ADMET TINT. *Expr. fam.* Ab que s' explica lo difícil qu' es corretgir o millorar el mal geni o natural, o excusar o dissimular les accions lletges o dolentes. *Sobre negro no hay tintura.*

ELS UNS SE 'N PORTEN LA FAMA Y 'LS ALTRES CARDEN LA LLANA. *Ref.* Ab que se denota que moltes vegades se culpa al innocent y s' excusa a qui té culpa. *Unos tienen la fama y otros cardan la lana.* || S' indica també qu' alguns logren la utilitat del travall dels altres. *Uno levanta la caza y otro la mata.*

BARREJAR LA LLANA BONA AB LA DOLENTA. fr. *Conchabar.*

TINDRE MOLTA LLANA AL CLATELL. fr. *Met.* Esser molt tonto. *Tener mucha carne en las cejas.*

TREURE LA LLANA O LES ARRUGUES DEL CLATELL. fr. *Met.* Instruir, fer perdre la rudesa. *Desasnar, aguzar, despabilar.*

Llanada

LLANADA. *Ter. Blanes.* Serveix pera posar quitrá a les barques.

LLANARS. *Geog.* Vila de la vall de Marlés, prov. de Barcelona, partit judicial de Berga.

Segell de Llanás

LLANÁS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Puigcerdá; és a la vora del Ter y té 793 hab.

LLANÇA. f. Arma ofensiva composta d' un pal ab una punxa de cer al cap, regularment a modo de ganiveta. Lanza. || Parlant de cotxes, galeres, dilligencies, etc., entre mitg de les cavalcadures la barra que va pera governarles. Tronco, lanza. || Servei en diner que pagava al rei la nobleça d' Espanya. Lanzas.

LLANÇA DE DILLIGENCIA: A, casquillu; B, secaders; C, llança

CALAR LA LLANÇA. fr. *Met. Calar, enristrar la lanza, pica,* etc.

CORRER LA LLANÇA. fr. *Ant.* Justar. *Justar, correr lanzas.*

LLANÇA (Tuc de la). *Orog.* Montanya propera a Salardú (2,650 m.).

LLANÇADA. f. Cop de llança. Lanzada.

LLANÇADORA. Vegis LLENÇADORA.

LLANÇASSA. f. Llança grossa ab una punxa al capdevall. Lanzón.

LLANCEJADOR. s. Qui fereix ab llança. Lanceador, alanceador.

LLANCEJAR. v. n. *Ant.* CÓRRER LA LLANÇA. || LLANCEJAR. || Ferir ab llança. Alancear.

LLANCEOLAT, DA. adj. Que té la figura de un ferro de llança. Lanceolado.

Branquilló de fulles llanceolades

LLANCER. m. Soldat que 's serveix de la llança pera combatre. Lancero. || Fabricant de llances.

LLANCERA. f. L' armer o la perxa ont s' hi posen les llances. També 's diu: *perxa de llances.* Lancera.

LLANCETA. f. *Cir.* Instrument incisiu d' acer molt fí que s' usa pera sangnar. **Lanceta, sangradera.** || dim. **Lanzuela, lancilla.**

LLANCETADA. f. Acció de fer una incisió ab la llanceta. **Lancetada.** || La incisió meteixa. **Lancetada.**

LLANDA. f. Llauna, cèrcol de roda de carro.

LLANDEROL. m. PARPALLOLA.

LLANER, A. adj. Que porta llana. Lo referent a la llana.

LLANERA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de Solsona; és a la vora del riuet del seu nom y té 387 hab. || Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Xàtiva, és a la vora del riu Montesa y té 880 hab. || *Hidrog.* Riuet de la prov. de Lleida. Neix al terme de Llovera, part. jud. de Solsona, passa per Llanera, Vallforosa y Fontanet y desaigua al riu Llobregós, prop de Torá.

LLANERAS (Antoni). *Biog.* Capellá y polítich mallorquí. Nat a Palma; mort a la meteixa l' any 1835. Deixeble del dominich Miguel Más, molt distingit ja, quan estudiava. L' any 1798 entrava de rector a Sant Nicolau de Palma. Era fí de tracte, molt erudit y zelós de complir sos devers. Tenía fama de bon predicador. L' any 1810 va ésser diputat per Mallorca a les Corts de l' illa de St. Ferrán y de Cádiç, ont va sostindre la inmunitat ecclesiástica, declarantse ferm partidari de la Inquisició y enemich acèrrim de la llivertat d' imprempta. Per tot lo qual va obtindre èxits populars al retornar a Palma (1813) y al caure la Constitució (1814). Per sos mèrits politichs va heure una canongía (1815). Va escriure bastant de política.

LLANERÍA. f. El travall de la llana en les seues diverses operacions y 'ls genres que d' ella 's fan. **Lanaje.** || El lloch ont s' hi ven o s' hi guarda llana. **Lanería.**

LLANES (Pau de). *Biog.* Mariner. Natural de Maó; mort l' any 1851. Va començar entrant de guarda marina a la armada inglesa (1809), aliada d' Espanya en contra del invasor francès, fent campanyes ab el famós almirall Collingvood, essent ferit dues vegades. L' any 1819 rebía 'l grau d' alfèreç de fragata a Espanya. L' any 1823 va distingirse a Puerto-Cabello, fent aixecar el bloqueig de la esquadreta colombiana, apoderantse de dues corbetes. Lluí també a la llacuna de Maracaibo poch després, lo meteix que al canal vell de la Martinica (1824). Retornat a la península, l' any 1825 manava 'ls guardacostes de Catalunya, perseguint el frau ab zel digne d' imitació. En 1832 manava 'l bergantí de guerra «Jacinta», vigilant les costes catalanes, balears y valencianes, a fí de privar el desembarch d' armes y elements de guerra qu' esperaven els carlins. Després d' alguns cambis, va manar una divisió naval envers la república de Santo Domingo pera exigir satisfaccions (1846) y posar la nostra marina mercant a cobert dels vaixells dominicans y haitians, havent pujat a brigader per aqueix servei. Tenía guanyades bastantes condecoracions, per sos mèrits.

LLANGARDAIX. m. *Zool.* Animal de color blanch per sòta, y bigarrat de vert, groch y blau per sobre; té 'l cap ovalat y sense orelles, ab quatre potes, qüa punxaguda y pell aspra. **Lagarto.** || *Ictiol.* Peix de mar semblant al llangardaix de terra però sense potes. **Lagarto.**

LLANGONISSA. f. Budell ple de carn sense coure y fet assecar a una temperatura molt baixa. **Longaniza.**

LLANGONISSA DE VICH. *Salchichón.*

LLANGOST, A. f. LLAGOST, A.

LLANGUIT, DA. adj. Flach, groch. **Lánguido.**

LLANGUIDAMENT. adv. m. **Languidamente.**

LLANGUIMENT. m. AFLAQUIMENT.

LLANGUIDEIXER. v. n. **Languidecer.**

LLANILLA. f. Roba fina de llana. **Lanilla.**

LLANÓS, A. adj. LLANUT.

LLANOSITAT. f. Borrissol que tenen les fulles de algunes plantes. **Lanosidad.** || Qualitat de lo llanós. **Lanosidad.**

LLANS. m. *Ant.* Cas, succés repentí o extraordinari. **Lance.** || *Ant.* SAGETA. || *Ant.* LLENÇAMENT. || ÍMPETU, EMBESTIDA, ESCOMESA.

LLANSA (Conrat de). *Biog.* Mariner catalá de renom y diplomátich de qualitat. Vivía entre la segona meitat del sigle XIII y el primer ters del XIV. Era casat ab una germana del famós almirall Roger de Llúria. Va ben servir al Estat catalá-aragonès. El rei Pere II *el Gran* confiava tant en ell que, además de haverlo enviat d' embaixador a Portugal, va endúrsel a l' atrevida empresa d' anar a Burdeus a desafiar al duch d' Anjou. N' Alfons II *el Lliberal* va enviarlo de embaixador a Inglaterra. Era ben considerat pêl rei Jaume II *el Just.* Tenía guanyada bona fama per la sort de ses empreses per mar, vencedor dels pirates alarbs en distintes ocasions. L' any 1277 comandava l' estol de naus enviades contra de Túnis, quina ciutat va rendir, guanyant també la batalla de Alabiba. L' any 1315, en combinació ab en Ramón Muntaner, militar y cronista, se 'n va anar ab vint galeres a combatre 'ls serraíns de l' illa de Querques, derrotant les forces capitanejades per Alef, molt majors que les catalanes; tornantsen victoriós a Sicilia, portant els presoners a mils.

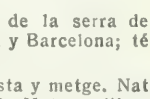

Segell de Llansá

LLANSA DE CRISTO. *Bot.* Mena de falguera. **Lengua de serpiente.**

LLANSÁ. *Geog.* Vila de la provincia y bisbat de Girona, partit jud. de Figueres; és a la costa N E. de la provincia, té estació de F.-C. y 1,882 habitants.

LLANSADA (Puig). *Orog.* Puig de la serra de Cadí, entre les provincies de Girona y Barcelona; té 2,408 metres d' altitut.

LLANSÓ (Jaume). *Biog.* Naturalista y metge. Nat a Girona l' any 1806; mort en 1862. Metge militar del exèrcit durant la guerra dels set anys. Metge a Figueres y després catedrátich de botánica aplicada y mestre de la Escola industrial de Barcelona. Director del periòdich *El Cultivador* (Barcelona, 1848-51). Va anar al Congrès de agricultura, tingut a Madrit, delegat per la Junta de Comers. Autor de bons escrits de divulgació de coneixements de l' agricultura y de teorisació, tractant dels banchs agrícols, del crèdit dels vins nostres a l' Amèrica, etc., publicats entre 'ls anys 1842 y 1856.

LLANSOL. m. LLENÇOL.

LLANSOL DE ROMANÍ (Francesch). *Biog.* Escriptor valenciá del sigle XVI. Molt entés en matemátiques y en arqueología, dedicat principalment a les ciencies. És autor de la obra titolada *De los ríos de España,* pera la qual gaire bé va consumir tot el seu patrimoni. *Colectáneos de las piedras de España,* llibre d' epigrafía, és altra producció d' ell, aixís com *Descripción de África y en particular de la navegación de Hannón cartaginés,* y *Compendio del origen y guerra de los turcos.*—Era amich del gran historiaire Zurita y d' en Llorenç Palmireno, qui 'l consultava sovint.

LLANTERNA. f. Mena de fanal. **Linterna.** || Torra alta a quin cim hi posen llums pera guiar als navegants. **Faro, linterna.**

LLANTERNA MÁGICA. Máquina d' òptica que per medi de vidres representa diferents obgectes. *Linterna mágica.*

LLANTERNER. m. Qui fa llanternes. **Linternero.**

LLANTERNÓ. m. *Arquit.* La mitja taronja que té finestres. **Cúpula, linterna.** || Lo de demunt de la

mitja taronja. **Cupulino, lanterna, linterna.** || Si 's paria de máquines és una roda ab varis fusos en que hi entren les dents d' un' altra. **Linterna y piñón en**

LLANTIA: *a*, de fanch; *b*, de bronse (trovades a les runes del temple de Minerva de Tarragona, y conservades al Museu Arqueológich de dita ciutat.

els rellotges. || La que hi há a la prempsa dels estampers y altres máquines semblantes. **Linterna.**

Llantia d' iglesia

LLANTIA. f. Llum de fanch o de metall, que a l' antigor s' usava pera il-luminar ab blé y oli. **Lámpara.** || Guarnició de plata, llautó, etcétera, en forma de bacina ab capitell, del que penja per medi de cadenes; al mitg s' hi coloca un vas de vidre ab oli y un ble; s' usa a les iglesies y també a algunes cases pera tindre llum a la escala. **Lámpara.** || Taca d' oli. **Lámpara.**

LLANTIA. *Ter. Blanes.* En sentit figurat. Porró.

POSA OLI A LA LLANTIA. *Ter. Blanes.* Posa ví al porró.

LLANTIASSA. f. Fanal ab llantia gran. **Lampión.**

LLANTIER, A. m. y f. Qui cuida les llanties. **Lamparero, lamparista.**

LLANTIERÍA. f. Botiga ont hi venen llanties, quinquers, etc. **Lamparería.**

LLANTIETA. f. dim. y

LLANTIÓ. f. dim. **Lamparilla.** || *Ter.* El vas de vidre que 's posa dins de la llantia. **Vaso.**

LLANTRICA. f. *Ant bot.* MATA.

LLANUT, DA. adj. Lo que té llana. **Lanudo.** || *Met.* Tonto. **Zoquete, zote.** || FANÁTICH.

LLANXA. f. *Náut.* Embarcació petita de rems. **Lancha.**

LLANXADA. f. La cárrega que porta la llanxa cada vegada. **Lanchada.**

LLANXASSA. f. Llanxa gran que pêl regular se

Llanxa

maneja ab un rem pera carregar els barcos. Lanchón.

LLANXER. m. Patró d' una llanxa. **Lanchero.**

LLANXETA. f. Llanxa petita, qu' als arsenals porta una bomba pera mullar y refrescar els barcos desarmats. **Lanchilla.** || dim. De llanxa. **Lancheta, góndola.**

LLAPA. f. El tel que fan els líquits a la superficie. **Lapa, telilla.**

LLAPASSA. f. *Art. y of.* Fusta pera fer de contrafort a un altra.

LLAPASSA BORDA. f. *Bot.* Planta medicinal de la fam. de les ambrosiácies. **Bardana menor.**

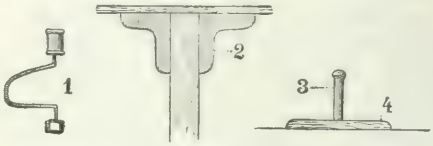

LLANXA: 1, canya del timó; 2, curvatins; 3, escalam; 4, escalamera

LLAPASSER BORT. m. *Bot.* LLAPASSA BORDA.

LLAPIÇ. m. Pedra negra que serveix pera dibuixar. **Lápiz.**

LLAPIÇ VERMELL. *Fig.* Parlant d' imprempta és el del fiscal, perque era d' aquest color el llapiç que usa-

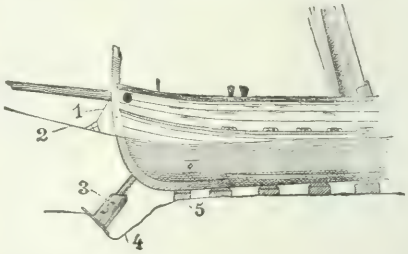

LLANXA: 1, aranya (per posar tivant el vent); 2, vent (corda que aguanta el butiol al barco); 3, grill (aparell pera fer corre la barca); 4, sot (per apoiar el grill); 5, pal (ab que s' apoia el barco a terra).

va freqüentment pera ratllar lo que no volía que fòs publicat. *Lápiz rojo.*

LLAPIÇAR. v. a. Ratllar ab llapiç. || m. Pedrera de llapiç.

LLAPICERA. m. LLAPIDERA.

LLAPIÇLAÇULI. m. Lapizlazuli.

LLAPIÇÓS, A. adj. Apegalós. **Pegajoso, vizcoso, pegadizo.**

LLAPIDARI. m. y

LLAPIDAIRE. m. Qui travalla pedres precioses o hi tracta. **Lapidario.**

LLAPIDERA. f. Instrument ab llapiç pera dibuixar. **Lapicero.** || Pedrera de llapiç. **Lapizar.**

LLAPITERA. *Ter. Blanes.* LLAPIÇ.

LLAR. m. LLART.

LLAR. m. Lloch ont s' hi fá 'l foch. **Hogar.** || *Ter. Moyá.* Lloch ont se fá foch en una casa de montanya. La xemeneia té forma d' apoia llum, enfront hi há l' ascó. També s' apropía el nom de *llar* a l' habitació ocupada per una

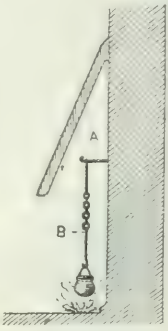

LLAR DE FOCH: A, ferro; B, clamàstechs

familia. Antiguament se 'n deia *foch,* segons és de veure en les corts de Cervera de 1359.

LLAR. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Canovelles, depart. dels Pirineus orientals.

LLARAS. *Geog.* Caseriu del terme de Peramea, prov. de Lleida.

LLARCH, GA. adj. Perllongat. **Largo.** || Dilatat, de molta duració. **Largo.** || Lo qu' excedeix a la mida que deu tindre. **Largo.** || Crescut. **Largo, crecido.** || Espai de molta extensió. **Largo.** || S' aplica a la sílaba de pronunciació més pausada. **Largo.** || *Met.* Lliveral, generós. **Largo, liberal, dadivoso.** || Abundant. **Largo.** || m. LLARGARIA, LONGITUT.

AL LLARCH. m. adv. Seguint la llargaria d' alguna cosa. *A lo largo, á la larga.*

CAURE LLARCH, DE LLARCH O TOT LLARCH. fr. Caure tot estirat. *Caer de largo, á largo.*

DE LLARCH. m. adv. Ab vestit que arriva als peus. *De largo.*

DE LLARCH A LLARCH. m. adv. D' un cap a l' altre, de cap a cap. *De largo á largo, á lo largo; ó de barreno á barreno* en les bigues.

ÉS MOLT LLARCH *Ter. Moyá.* Llest.

ÈSSER LLARCH, ÉSSER COSA LLARGA. *Loc.* Ésser prolixe algún assumpte. *Ser cuento largo.*

LES LLARGUES. Vulgarment les dotse, parlant d'hores. *Las doce.*

MÉS LLARCH QUE LA QUARESMA. fr. *Fam. Más largo que la esperanza de un pobre.*

MÉS LLARCH QUE UN DIA SENSE PA. fr. *Fam.* MÉS LLARCH QUE LA QUARESMA.

PASSAR DE LLARCH. fr. *Pasar de largo.*

PER LLARCH. m. adv. Llargament. *A la larga, á lo largo.*

POSAR DE LLARCH. fr. Se diu quan a les noies se les vesteix ja com a dones. *Vestir de largo.*

LLARDECANS. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Lleida; és a les Garrigues, entre les serres de Campells y de La Llena, y té 1,369 hab.

LLARDER. adj. S' aplica al dijous gras. **Lardero.**

LLARDÓ. m. La miqueta de carn que queda del sagí fós. **Chicharrón.** || Els tallets de carnsalada pera enllardar. **Mecha.** || Entre estampers, la nota que 's posa al marge de l' original o de les probes. **Lardón.** || La taca d' oli, greix, etc. **Pringón** || *Met.* Home brut, plè de taques. **Pringón.**

LLARDÓS, A. adj. Brut de llar. **Grasiento, lardoso, pringoso, mugriento.**

LLARGA (Illa). *Hidrog.* Illot de la costa mitjornina de l' illa de Mallorca, al N.O. del port de Campos.

LLARGAMENT. adv. m. Abundantment. **Largamente.** || LLIBERALMENT.

LLARGAR. v. a. Marxar, eixir, llençar.

LLARGAR LA MITJANA. *Ter. Blanes.* El primer que 's fá és tirar de la escota pera que prengui vent y posarse proa al vent o sigui *en falxa.*

LLARGARIA. f. Longitut, extensió d' un cap al altre. **Largueza, largura, largo, largor.** || LLIVERALITAT.

LLARGARUT, DA. adj. LLARCH.

LLARGÀS, A. adj. aum. **Largón.**

LLARGUES. f. pl. **Dilaciones.**

LLARGUESA. f. Lliberalitat. **Largueza.**

LLARGUET, A. adj. dim. **Larguico, illo, ito.**

LLARGUÍSSIM, A. adj. sup. **Larguísimo.**

LLARGURA. f. Llargaria.

LLARÓ Y VIDAL (Joaquim). *Biog.* Intelectual catalá, mort als vintivuit anys, en 1824, a Barcelona. Era una inteligencia clara y viva. Havía cursat la carrera ecclesiástica. Va explicar filosofía quatre anys en la universitat de Cervera. La poesía y la musica li eran familiars, emprò ha quedat inèdita casi tota la seua producció. Dominava els coneixements de les ciencies físiques y la astronòmica. Autor de: *Sobre los colores de los cuerpos*, memoria llegida en l' Academia de Bones Lletres (1816); *Elogio de J. A. Desvalls y de Ardena* (Barcelona, 1816); *Conformidad del sistema copernicano con la Sagrada Escriptura* (Barcelona 1821); *Sistemas de pesos, monedas y medidas usadas por los hebreos y griegos. Su comparación con las de los griegos y romanos, su relación con el sistema métrico decimal*, etc. (1823); *Flora sagrada ó sea tratado de las plantas de que hacen mención las Escrituras*, etc. (1823); *Tablas de pesas, monedas y medidas de Castilla, Cataluña y de los romanos, griegos y hebreos comparados entre sí y con las pesas y medidas de la naturaleza*, travall incomplert, que volia acavar la Academia de Bones Lletres.

LLARS. m. p. Les divinitats domestiques. **Lares.**

LLART. m. Sagí fós. **Lardo, unto, manteca, manteca de tocino ó de cerdo.** || CARNSALADA.

LLARVENT. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Enviny, prov. de Lleida.

LLAS o LÁÇ. adj. Cansat, fatigat. **Cansado, rendido.**

LLASCIU, VA. adj. *Ant.* LASCIU.

LLASCIVIA. f. *Ant.* LASCIVIA.

LLASCIVIÓS, A. adj. *Ant.* LASCIU.

LLASCIVIOSAMENT. adv. m. *Ant.* LASCIVIOSAMENT.

LLASSARSE. y. r. *Ant* CANSARSE.

LLASSAT, DA. p. p. CANSAT, FATIGAT.

LLASSERA. f. LLAÇ, 2.

LLÁSTIMA. f. Compassió, pietat. **Lástima.** || Obgecte que mou a compassió, **Lástima.** || Miseria, travall, pena. **Lástima.**

¡LLÁSTIMA! ¡QUÍNA LLÁSTIMA! *Expr.* De compassió. *¡Lástima! ¡qué lástima!*

CONTAR LLÁSTIMES. fr. Referir, exagerar mals o desgracies. *Llorar lástimas.*

DE LLÁSTIMA. m. adv. De compassió. *De lástima.*

ÉS LLÁSTIMA O ÉS UNA LLÁSTIMA. *Loc.* Expressa 'l sentiment de que no tingui algú lo que mereix. *Lástima és; la mayor lástima es.*

FER, CAUSAR O DONAR LLÁSTIMA. fr. Fer compassió. *Dar lástima, lastimar.* || Explica 'l sentiment que causa 'l que 's malogri alguna cosa. *Dar lástima.*

POSAR FET UNA LLÁSTIMA. fr. Embrutar a algú. *Poner á uno hecho una desdicha.*

POSARSE FET UNA LLÁSTIMA. *Loc.* Embrutarse a sí meteix. *Ponerse hecho una desdicha, y coger una liebre.*

QUI NO VOL VEURE LLÁSTIMES QUE NO VAGI A LA GUERRA. *Ref. Quien no quiera ver lástimas que no vaya á la guerra.*

TINDRE LLÁSTIMA. fr. Doldre's del mal d' algú. *Compadecerse, lastimarse.*

VINDRE AB LLÁSTIMES. fr. CONTAR LLÁSTIMES.

LLASTIMAR. v. n. Fer mal, causar dany. Fer llástima o compassió. **Lastimar.**

LLASTIMER, A. adj. Dolorós, trist.

LLASTIMÓS, A. adj. Digne de llástima. **Lastimoso.**

LLASTIMOSAMENT. adv. m. D' un modo llastimós. **Lastimosamente.**

LLASTORRE. *Geog.* Caseriu del terme d' Espluga de Serra, prov. de Lleida.

LLASTRAR. v. a. Posar llastre al barco. **Lastrar.**

LLASTRE. m. Arena pedregosa que 's posa al fons de la nau pera donarli fermesa contra 'ls vents. **Lastre, estiva, zahorra.**

CARREGAR DE LLASTRE, FER LLASTRE. fr. Posar llastre al barco. *Lastrar.*

LLASTBES DE L' ESTANY. *Orog.* Espadats rocossos que rodegen l' estany d' Escunyau a la Vall d' Arán.

LLAT, A. adj. Llarch, llonch. || m. Costat.

LLATA. f. Peça de fusta estreta que 's posa atravessada als cabirons de la teulada. **Lata.** || Llenca d'espart en forma de trena pera fer estora, cabaços, espardenyes, etc. **Pleita.** || Trena de cánem ab que 's fan les soles de les espardenyes. **Pleita.**

LLATÍ. m. La llengua llatina. **Latín, latinidad.** || La veu llatina que 's barreja ab el romanç. **Latín.** || adj. Qui és del Laci o hi pertany aixís còm també als llatins o a llur llengua. **Latino.** || Qui sab la llengua llatina; s' usa còm substantiu. **Latino.** || Qui estudía la gramática llatina. **Latino.** || S' aplica a la iglesia d' Occident y a lo que li pertany. **Latino.** || S'aplica a la embarcació de vela triangular y a la meteixa vela. **Latino.** || adj. Suáu. Se diu de les estisores, de les claus y altres coses que 's mouen sobre un punt d' apoio. **Suave.**

LLATIMÓ. *Bot.* GITAM, CORONA DE REI.

LLATINADA. f. Indirecta, proposició usada pera fer o dir cosa distinta de lo que manifesta a primera vista. **Indirecta, vareta, pedrada.** || La cláusula de llatí dolent y macarrònich. **Latinajo.**

LLATINISAR. v. a. Introduir el llatí en la forma o 'l fons. **Latinizar.**

LLATINISME. m. Modo peculiar de la llengua llatina. **Latinismo.**

LLATINISTA. s. y adj. Qui sap o professa 'l llatí. **Latinista.**

LLATINITAT. f. LLATÍ, 1.

LLATISSÓ. m. *Bot. Ter.* LLACSÓ.

LLATITUT. m. LATITUT.

LLATZARÓS, A. adj *Ant.* MASELL.

LLÁTZER. m. Nom propi d'home. **Lnzaro.**

¡POBRE LLÁTZER! *Expr. met.* Pobre, miserable. *Lázaro.*

POSAR CÒM UN LLÁTZER. fr. *Met.* Fer mal, llagar a algú o tractarlo mal de paraula o d' obra. *Poner de oro y azul ó ponerle hecho un Ecce-homo.*

LLATZERÍA. f. *Ant.* MISERIA, POBRESA.

LLAUDER (Manel). *Biog.* Marquès de la Vall de Ribes. Nat a Mataró l' any 1789; mort en 1851. Tinent general del exèrcit. Va lluirse en la guerra de la Independencia. Ministre de la Guerra l'any 1834-35. Comandava la plaça militar de Barcelona l'any 1835, en ocasió de la crema dels convents. Ademés de capitá general de Catalunya va ésser virei de Navarra, mostrant molt de seny. Inspector general de Infantería, quina arma va reorganisar ab traça extraordinaria. Va ésser molt perseguit. Era senador del regne desde l' any 1845. Còm escriptor militar té publicades *Reglas y advertencias para la instrucción del recluta,* (Madrit, 1829); *Prontuario manual de infantería* (Madrit, 1841); *Memorias documentadas* (Madrit, 1844); excelent llibre autobiográfich, interessant a la historia d' Espanya del sigle XIX. Va morir a Madrit, ja vellet.

— Y DE DALMASES (LLUIS MARÍA). *Biog.* Polítich y escriptor catalá, dedicat principalment al periodisme. Estava afiliat al partit carlí, del qual era un dels més caracterisats representants a Catalunya. Va dirigir els periòdichs *El Criterio Católico, La Convicción,* diari barceloní orgue del carlisme, substituit més tart per *El Correo Catalán* actual, que també va fundar y dirigir en Llauder. La *Hormiga de Oro,* il-lustració, era igualment fundada y dirigida per ell. L' any 1869 havía publicat el quadern polítich *El desenlace de la revolución española; apuntes y consideraciones;* aixís meteix còm la traducció lliure del francès: *Llamamiento á la juventud de señoras cristianas.* Va morir a Barcelona l' any 1904.

LLAUNA. f. Planxa de ferro prima de color de argent. **Hojalata, hoja de lata ó de Flandes.** || La de les rodes dels cotxes, carretes, etc. **Llanta.** || Cercle sencer de ferro que volta la roda del carruatge. **Calce, calzo.** || Eina de cuina a modo de petita greixonera de llauna que serveix pera rostir algunes viandes. **Grasera de hoja de lata.** || *Met.* Explicació llarga y inoportuna. **Lata.**

LLAUNER. m. Qui fa coses de llauna. **Hojalatero.**

LLAUNERÍA. f. Art de fabricar llauna. **Hojalatería.** || El paratge ont se fabrica. **Hojalatería.** || Art de fer obgectes de llauna y 'l paratge ont se fan o venen. **Hojalatería.**

LLAURADA. f. L' acte y efecte de llaurar. **Aradura, reja.** || Obligació que tenien els feudataris de llaurar la terra del senyor feudal. **Arada.** || Goret. **Barbecho.**

DONAR LA DERRERA LLAURADA. f. Girar el goret o donar la derrera remenada a la terra. *Cohechar.*

LLAURADÓ Y FÁBREGAS (Andreu). *Biog.* Enginyer y escriptor catalá. Professor de construcció y mecánica aplicada en la Escola del Cos. Va morir a Barcelona l' any 1899. Havía sigut electe acadèmich de la de Ciencies Naturals y Arts en l' any 1875. Era membre de les principals corporacions científiques del mon. És autor del *Tratado de aguas y riegos,* la millor obra espanyola d' aquesta especialitat. (Segona edició, ampliada, Madrit, 1884, dos volums en quart). Se n' han traduit capítols y fet extensos resums en francès, portuguès, italiá, inglès, alemany, boemiá y en rus, per els millors hidròlechs forasters. El govern de Russia va manar reproduir el capítol d' introducció en totes les revistes agrícoles del seu imperi.

LLAURADOR. m. Qui llaura. **Labrador, arador.** || Pagès, qui conreua la terra. **Labrador.** || Eina de llauna o llautó en forma de canal ab que prenen els grans dels sachs o cenalles pera posarlos a la balança els que venen a la menuda. **Librador.**

LLAURAMENT. m. LLAURADA.

LLAURANÇA. f. *Ant.* El conreu de la terra. **Labranza.**

LLAURAR. v. a. Rompre, girar la terra ab l'erada. **Arar, labrar.** ||*Met. ant.* Laborar, travallar. **Manejar.**

LLAURA AB GELADA SI VOLS BONA ANYADA. *Ref.* Pera significar lo bo qu' és que la terra sofreixi bones gelades pera que sigui més fructífera. *Si deseas cosecha abundante ara cuando la tierra esté cubierta de hielo.*

¿ONT ANIRÁS BOU QUE NO LLAURIS? *Ref. ¿A dó irá el buey que no are?*

LLAURAT, DA. p. p. **Arado.**

LLAURE. m. Llorer. **Lauro.**

LLAUREJAR. v. a. Llorejar.

LLAUREOLA. f. Laureola.

LLAURÍ. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Alcira; és a la vora del Júcar y té 977 hab.

LLAURIÁ. n. p. **Laureano.**

LLAURÓ. f. LLAURADA. || El lloch o terra llaurada. **Arada.**

CAMP DE LLAURÓ. *Campo de labranza.* || CAMP.

LLAURÓ DE PA. *Tierra de labor ó de pan llevar.*

SEGONA LLAURÓ. L' acció y efecte de tornar a llaurar la terra que ja ho era. *Binazón.*

LLAURÓ. *Geog.* Poble del Vallespir, dist. de Perpinyá, cantó de Thuir, a 424 met. d' alt.: té 330 hab. Serva una iglesia románica.

LLAUSANGER. m. Adulador. **Lisonjero, adulador.**

LLAUSÁS Y MATA (Joseph). *Biog.* Filòlech catalá. Nat a Barcelona l' any 1817; mort en la meteixa en 1885. Mestre de francès en les Escoles Pies y després en l' Institut de Barcelona, ont també va ensenyar'hi l' italiá, havent estat director de la meteixa institució. Al esclatar el romanticisme va ésserne partidari fervorós, acoblat ab els Piferrer, Semis, Illas y Vidal, etc. Coneixía fondament y ab solidesa

extremada les llengües castellana, italiana y francesa, inclòs son procés històrich. Va publicar alguns estudis d' ensenyança del francès y distintes traduccions del francès y del italiá, entre elles el drama d' en Dumas *Angela* (Barna. 1837); *Mis prisiones*, d'en Silvi Pellico; *Tres poesías de Manzoni poco conocidas*, ab judici històrich-critich (Barna. 1869) y *El cinco de Mayo*, famosa oda d'en Manzoni, traduída en el metre original, seguit de notes aclaratories (Barcelona, 1869), tra ucció compresa entre les vintisset de distintes llengües de la edició estampada a Foligno, coleccionades per Meschia.

LLAÚT. m. *Mar.* LLAHÚT.

LLAUTÓ. m. Metall artificial groch que resulta de la barreja del coure y 'l cench. **Latón, azófar.**

LLAUTONER. m. **Latonero.**

LLAUTONERÍA. f. **Latonería.**

LLAVA. f. **Lava.**

LLAVADOR. m. *Ter. Selva del camp.* **Rentador, safreig.**

LLAVADORA. f. *Ter.* BUGADERA.

LLAVADURA. f. **Lavadura.**

LLAVANERA. *Geog.* Caseriu del terme de Crespiá, prov. de Girona. || Caseriu del terme de Pardines, prov. de Girona.

Segell de Llavaneres

LLAVANERES (Sant Andreu de). *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, part. jud. de Mataró; té 1,400 hab. || —(SANT VICENTS DE). Poble de la meteixa provincia y partit ab 850 habitants.

LLAVAR. v. a. *Ter.* RENTAR.

LLAVELL. m. *Ter.* Maça de neu que 's desprèn de una congesta y cau rodolant montanya avall, fentse cada volta més grossa, esmicolant tot lo que trova al pas. **Alud.**

LLAVERÍA. *Geog.* Lloch del terme de Tivissa, provincia de Tarragona.

LLAVIÁ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Fontanilles, prov. de Girona.

LLAVINERA. *Geog.* Caseriu del terme de Sant Pere de Salavinera, prov. de Barcelona.

LLAVONSES. adv. de t. LLAVORES.

LLAVOR. f. Gra que fan les plantes. **Simiente, semilla.** || Blat y ordi que 's tira a la terra pera sembrar. **Semillas.** || *Met.* Qualsevulla cosa qu' és causa u origen d' un altra. **Semilla, simiente.** || pl. Tota grana que no és blat ni ordi. **Semilla.** || LLEVOR.

LLAVOR DE BÁLSAM. *Carpobálsamo.*

LLAVOR DE CEBA: CEBOLLÍ, 1.

LLAVOR DE COL. El gra que fan les cols després de florides. *Colina.*

LLAVOR D' ESPINACH. *Mil.* Instrument de ferro de tres o quatre puntes. *Abrojo.*

LLAVOR DE MALVA COMUNA. *Abilla.*

LLAVOR DE MELÓ, PERES, POMES, etc. *Pepita.*

LLAVOR DE NAPS. El gra que produeix la planta d' aquest nom. *Nabina.*

LLAVOR DE PUSSA. Grana de la saragatona, planta mucilaginosa quin decuit s' usa pera donar ajudes. *Semilla de zaragatona.*

LLAVOR DE RAVE. El gra que fa la planta d' aquest nom. *Rabaniza.*

NO HI QUEDARÁ PER LLAVOR. fr. Denota qu' algú ha de morir. *No quedará para simiente de rábanos.*

TREURE LA LLAVOR DEL COTÓ. fr. Treure la pelussa pe la grana. *Alijar.*

LLAVORADOR, A. adj. *Ant.* EXPLORADOR.

LLAVORAR. v. a. *Ant.* Travallar alguna peça de metall. **Labrar.** || *Ant.* LLAURAR.

LLAVORES. adv. t. LLÁVORS.

LLAVORETA. f. dim. **Granilla.**

LLAVORS. adv. t. Aleshores. **Entonces.**

LLAVORSÍ. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Sort; és al aiguabarreig del Noguera de Cardós ab el Noguera Pallaresa y té 716 hab.

LLAXÓ. m. *Bot.* (Vegis LLACSÓ).

LLAY. adv *Ant.* ALLÁ.

LLAYA. f. Laya.

LLAYCH. adj. Llech. LAYCH.

LLAYÈS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de la parroquia de Ripoll, prov. de Girona.

LLEAL. adj. Fidel. **Leal, fiel.**

NO VIU MÉS EL LLEAL DE LO QUE VOL EL TRAIDOR. *Ref.* Qu' avisa que l' home franch y de bona fe está exposat a caure als llaços que li para i' alevós. *No vive más el leal que cuanto quiere el traidor.*

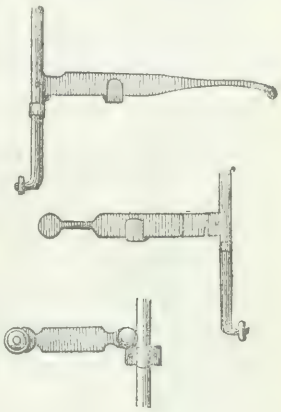

Llebes

LLEALMENT. adv. m. Ab lealtat. **Lealmente.**

LLEALTAT. f. Fidelitat, honradesa. **Lealtad.** || El amor y gratitut dels animals envers l' home. **Fidelidad, lealtad.**

LLEBA. f. Barra de ferro pera tancar les finestres y portes de dues peces. **Falleba.** || — DE PEU. La lleba de la banda inferior apoiada al trespol.

LLEBEIG. m. Vent del Mediterrani és de terra y buía d' entre mitjorn y ponent. **Ábrego, leveche, sudoeste, ábrigo, áfrico.**

LLEBETJADA. Cop de vent de llebeig. **Ráfaga de sudoeste.**

LLEBRA. f. *Zool.* Quadrúpet molt conegut; se diferencía del cunill en ésser doble més gros, en tindre el llom de color vermell obscur, y negra la punta de les orelles que son més grosses que les d' aquell. Camina a salts, perque té les potes de derrera molt més llargues que les de devant; no viu en societat ni dins de caus, és molt lleugera y corre donant voltes fins que 's pert de vista. **Liebre.**

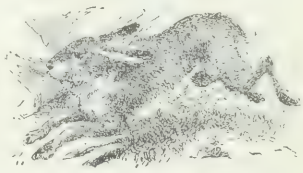

Llebra

D' ONT MENYS SE PENSA SALTA LA LLEBRA. *Ref.* Denota 'l succés repentí de les coses que menys s' esperen. *Donde menos se piensa salta la liebre.*

DORMIR COM LES LLEBRES. fr. Dormir ab precaució y cuidado pera no deixarse sorpendre ni enganyar. *Dormir con los ojos abiertos.*

LA LLEBRA ÉS DE QUI L' ALÇA, 'L CONILL DE QUI L' ALCANÇA. *Ref.* Ensenya que si un caçador mata la llebra que un altre ha fet alçar la deu donar al qui l' ha feta alçar, però no 'ls cunills. *La liebre es de quien la levanta, y el conejo de quien lo mata.*

A SÓ DE TABALS NO S' AGAFEN LLEBRES. *Ref.* De-

nota que pera conseguir algún fí no s' han de pendre medis contraris a ell. *Quien pájaros ha de tomar, no ha de ojear; más vale el ruego del amigo, que el hierro del enemigo..*

MOURE LA LLEBRA. fr. *Met.* Moure alguna especie, o donar motiu a alguna disputa, pendencia, etc. *Levantar ó alborotar la caza.*

SEGUIR LA LLEBRA. fr. *Met. fam.* Continuar averiguant alguna cosa pêls indicis. *Seguir la liebre ó la pista.*

TANT GRATA LA LLEBRA QUE VE QUE MAL JAU. *Ref.* Denota que 'ls homens massa curiosos en apurar les coses, solen trovarne algunes que 'ls hi fan pena. *Muchas veces el que escarba, lo que no querría halla.*

LLEBRADA. f. *Ant.* Salsa, guisat propi pera la llebra. **Junglada, lebrada.**

LLEBRASSA. f. aum. *Zool.* **Lebrón.**

LLEBRELL. n. y

LLEBRER. m. *Zool.* Gos pera caçar llebres. **Lebrel.** || adj. S' aplica als gossos propis pera caçar llebres. **Lebrero.**

LLEBRERA. f. *Zool.* La femella del llebrer. **Lebrela.**

LLEBRETA. f. dim. *Zool.* **Liebrastón, liebratico.** || *Met.* La llebra jove o de poch temps. **Lebrato, lebratillo.**

LLEBRÓ. *Geog.* Veinat del dist. munpal. de Vilallonga, prov. de Girona.

LLEBROSÍA. f. *Ant.* LEPRA.

LLECH. m. Relligiós que no té opció a les ordres sagrades. **Lego.** || adj. *Fig.* Faltat de lletres o estudis. **Lego.** || adj. Qui no té ordres clericals. **Lego.**

LLÉCOL. m. Mena d' herba verda que fa com una pasta y 's forma a la superficie de les aigües mortes. **Ajomate, verdín.**

LLECORELLA. f. Pedra que 's trova en capes més o menys primes, com la piçarra. **Esquisto arcilloso, pizarra.**

LLEDANÍES. f. pl. LLETANÍES.

LLEDESME, A. adj. *Ant.* LLEGÍTIM.

LLEDÓ. *Geog.* Vila de la prov. de Terol, bisb. de Tortosa, part. jud. d' Alcanyíç; és a la vora del riu Algáç y té 580 hab. || —(BARRANCH DE). *Hidrog.* Neix als ports de Beceit, passa pêls Masos de Barberans y desaigua al Ebre.

LLEDONS. *Bot.* Fruit del lladoner. **Litones.**

LLEFRE, A. adj. Brut, porch, ple de greig. **Grasiento, peringoso.**

LLEFRÍÇ, A. m. S' usa sols ab els verbs semblar y ésser en les locucions: *semblar un llefríç, ésser més brut qu' un llefríç*, pera indicar qu' algú és molt porch o va molt brut. **Ser ó parecer un lechón.**

LLEGA. f. Monja professa que serveix a les demés; la que no és de chor. **Lega.** || *Ant.* LLEGUA.

LLEGACÍA. f. *Ant.* EMBAIXADA.

LLEGANY. m. LLAGANY.

LLEGAR. v. a. *For.* Deixar algún llegat en testament. **Legar.**

LLEGARDO. m. y

LLEGARROT. m. Nom que 's dona per despreci als donats de les ordres relligiosos. **Hermanuco.**

LLEGAT. *For.* Deixa que 's fa en testament. **Manda, legado.** || Cardenal enviat extraordinariament pêl Papa prop d' algún princep cristiá. **Legado.**

LLEGAT A LÁTERE. Els cardenals que 'l papa envía com llegats a les corts extrangeres, els quals se diuen aixís per ésser els consellers ordinaris del papa. *Legado á látere.*

CADUCAR EL LLEGAT. f. *For.* No tindre efecte per falta de la persona en qui devía recaure. *Caducar el legado.*

LLEGATARI, A. s. y adj. La persona a qui 's deixa algún llegat en testament. **Legatario.**

LLEGENDA. f. Lo que 's llegeix. **Leyenda.** || Acte y efecte de llegir. **Lectura.** || Historia, crònica, relació. **Leyenda.** || Inscripció que 's posa al contorn de les monedes y medalles. **Leyenda.** || Novela en prosa o en vers de successos històrichs o fabulosos. **Leyenda.**

LLEGIBLE. adj. Lo que 's pot llegir. **Legible.**

LLEGIDOR, A. m. y f. Qui llegeix. **Lector.** || adj. LLEGIBLE.

LLEGIDORA. f. Taça pera treure l' oli de la pica. **Taceta.**

LLEGIÓ. f. *Ant.* LEGIÓ.

LLEGIR. v. a. Entendre, pronunciar lo escrit **Leer.** || Ensenyar, explicar públicament. **Leer.** || Dir en públich l' opositor la llissó o discurs qu' ha compost. **Leer.**

EL LLEGIR LI FA PERDRE L' ESCRIURE. fr. Se diu d' aquell que ocupantse de moltes coses sempre se 'n descuida algunes. || QUI MOLT ABARCA POCH ESTRENY.

POGUER LLEGIR CÁTEDRA. fr. *Met.* Estar molt instruit en alguna materia *Poder leer cátedra.*

LLEGISLACIÓ. f. El cos o còdich de les lleis. **Legislación.** || La ciencia de les lleis. **Legislación.**

LLEGISLADOR. m. Qui fá, estableix o promulga lleis. **Legislador.**

LLEGISLAR. v. a. Establir, donar lleis. **Legislar.**

LLEGISLATIU, VA. adj. S' aplica al dret o potestat de fer lleis. **Legislativo.** || S' aplica al còdich de lleis. **Legislativo.** || S' aplica al Senat y al Congrès de diputats de les nacions, ont hi ha establert el sistema constitucional.

LLEGISLATURA. f. Cos llegislatiu en exercici y 'l temps de la seua duració. **Legislatura.**

LLEGISTA. m. Professor de lleis. **Legista, jurista.** || Estudiant de lleis. **Legista.**

LLEGISTA IGNORANT. El que 's té per llegista y sols sap les lleis de memoria. *Leguleyo.*

LLEGIT, DA. p. p. **Leído.** || LLEGISTA.

LLEGÍTIM, A. adj. Conforme a la llei. **Legítimo, legal.** || Cert, vertader. **Legítimo.** || Se diu del fill procreat de matrimoni llegítim. **Legítimo.**

LLEGÍTIMA. f. Aquella porció que per dret competeix en la herencia dels ascendents o descendents als fills y descendents per dret natural y als pares per dret positiu. Y encare que per dret comú és diferent segons la diversitat y nombre d' aquells a qui correspòn, per privilegi especial de Catalunya la llegítima, aixís dels descendents com dels ascendents, sempre és la quarta part de la herencia, deduits els deutes y gastos del funeral, la que 's divideix per parts iguals entre tots els fills, encare que siguin més de quatre, y está en opció del hereu pagarla ab diners, y estimant el seu valor, o ab propietat immoble; y quan sobre la propietat que 's consignará, hi hagués discordia, sigui a arbitri del jutge. Mes en quant a la quantitat, s' atén al temps de la mort, y en quant al valor, al temps del pago. Mes de la llegítima no pagada y encare del seu suplement, se deuen deduir els fruits desde 'l día de la mort del pare. **Legítima.**

LLEGITIMACIÓ. f. L' acció y efecte de llegitimar. **Legitimación.**

LLEGÍTIMAMENT. adv. m. Conforme a les lleis. **Legítimamente.**

LLEGITIMAR. v. a. Fer llegítim lo que no ho és. **Legitimar.** || Justificar algunes cóses conforme a les lleis. **Legitimar.** || Adoptar, fer llegítim al fill que no ho és. **Legitimar.**

LLEGITIMAT, DA. p. p. **Legitimado.**

LLEGITIMISTA. m. y f. Adicte a la llegitimitat.

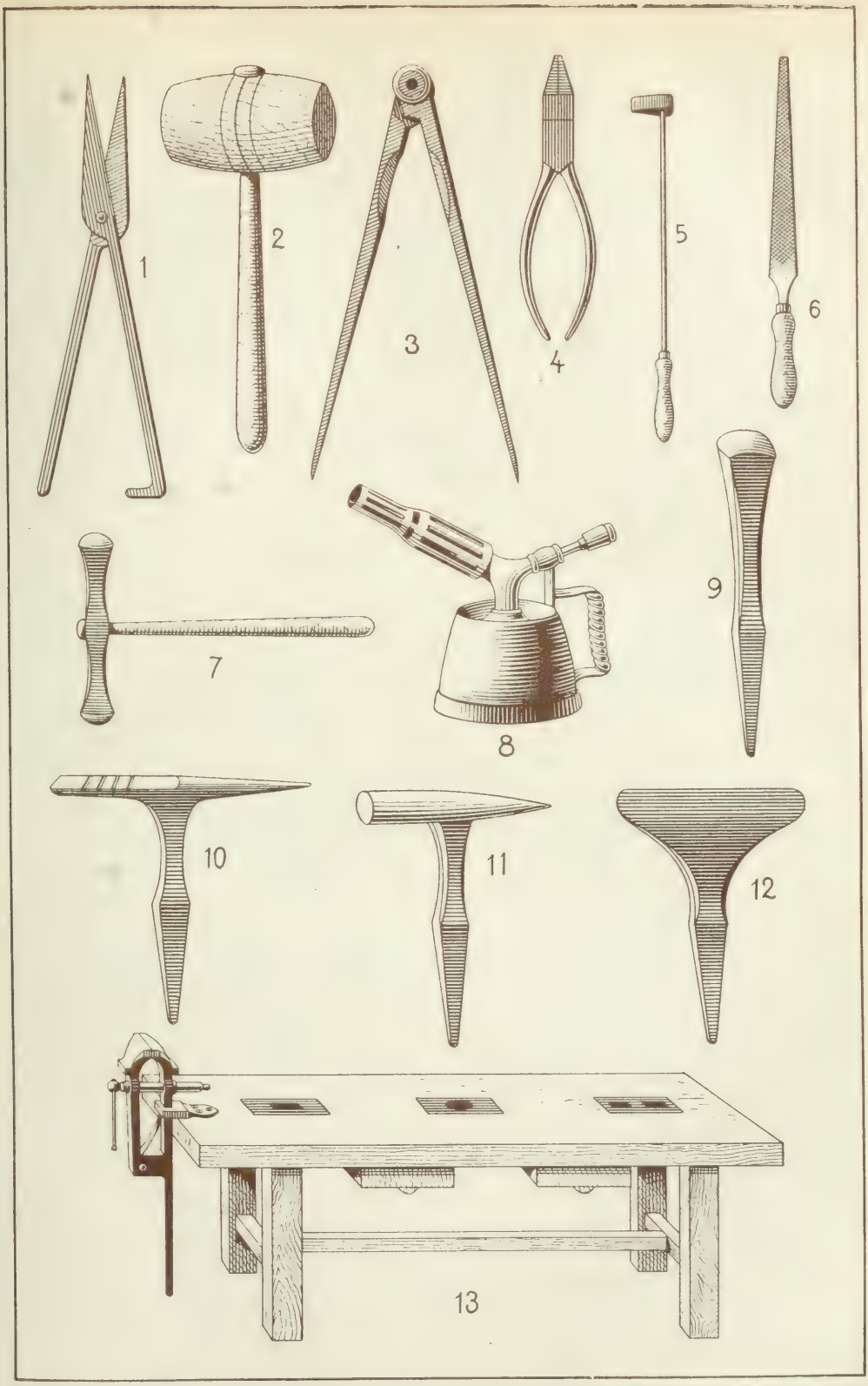

1. Estisores. 2. Maça. 3. Compás de puntes. 4. Alicates. 5. Soldador. 6. Llima. 7. Martell de embutir y de peça 8. Llum de soldar. 9. Ungleta. 10. Bigornia. 11. Bigorniot (encluses de llauner). 12. Qüa de peix. 13. Banch de caragol.

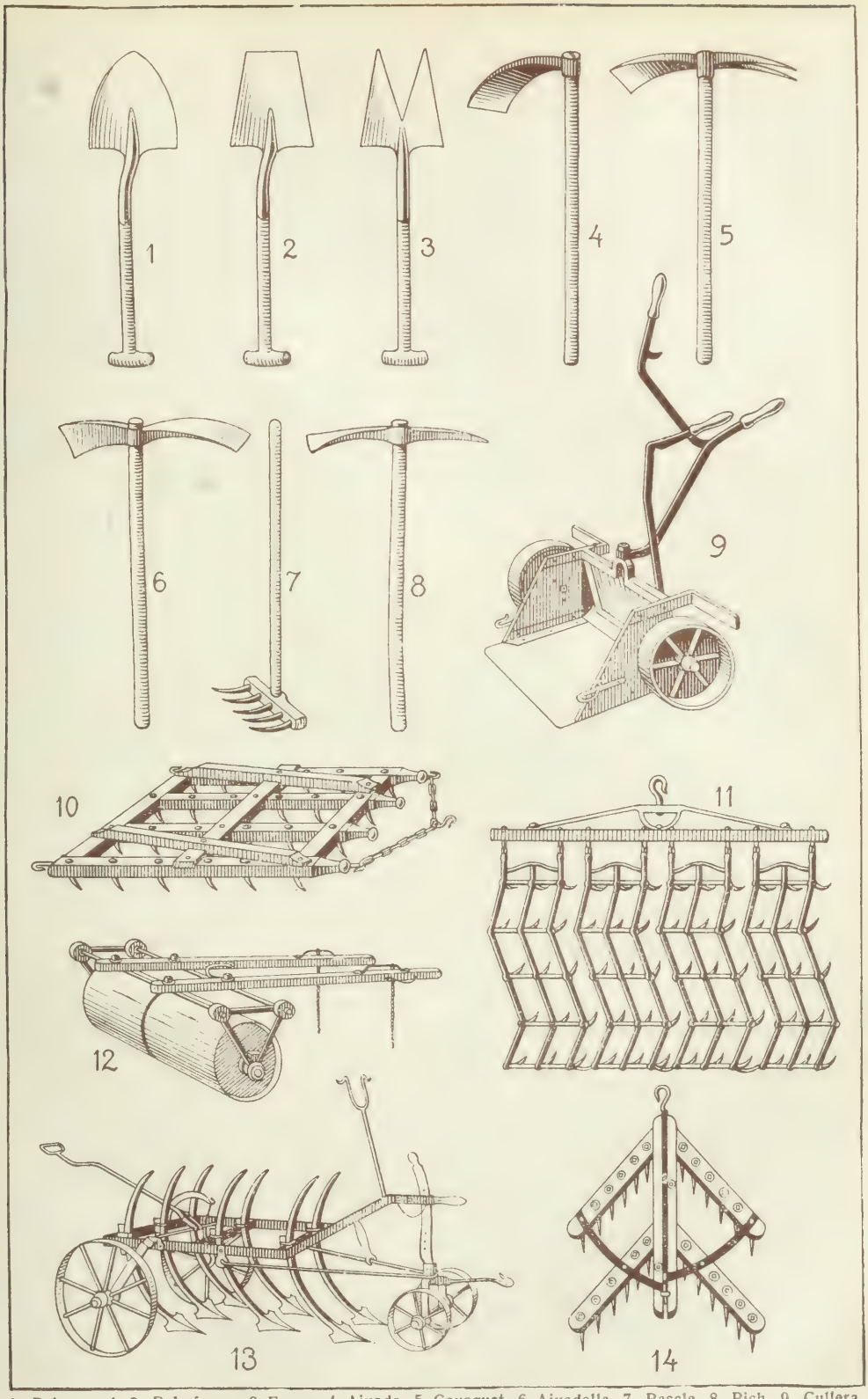

1. Pala usual. 2. Pala-fanga. 3. Fanga. 4. Aixada. 5 Cavaguet. 6. Aixadella. 7. Rascle. 8. Pich. 9. Cullera. 10. Rascle inclinat. 11. Rascle articulat. 12. Corró. 3. Aixada mecánica. 14. Rascle de papellona.

Legitimista. || Partidari de les dinasties históriques.

LLEGITIMITAT. f. Qualitat de llegítim. **Legitimidad.**

LLEGUA. f. Mida dels camins diferenta entre les nacions; la espanyola és de vint mil peus o siguin uns 5,500 metres. **Legua.**

D' UNA LLEGUA LLUNY. *Loc.* A gran distancia. *Á legua, á la legua, á leguas, de cien leguas, de muchas leguas, de media legua.* || Expressa qu' alguna cosa s' adverteix desde luego fácilment. *Á legua.*

PER TOT HI HÁ CENT LLEGÜES DE MAL CAMÍ. *Loc* Qu' ensenya qu' en qualsevulla cosa que s' intenti fer s' hi troven dificultats. *Por doquiera hay su legua de mal camino; tener alguna cosa su legua ó pedazo de mal camino.*

LLEGÚM. m. Nom genèrich de la grana qu' es en tabella. **Legumbre.**

LLEGÚM CUITÓS. *Loc. fam.* Qui tot ho vol fer depressa y no té paciencia. *Impaciente.*

LLEGUMINOSES: *a*, flor de pésol; *b*, aplech de pistils; *c*, tabella que tanca el fruit.

LLEGÚMS SECHS. pl. El gra de tabella una volta ja assecat y a punt de guardar. *Menestras.*

LLEGÚMINA. f. *Quím.* Materia que s' extráu de les llegums. **Legúmina.**

LLEGUMINÓS, A. adj. Que produeix fruit tancat dins de tabelles. **Leguminoso.**

LLEI. n. p. LLICERI.

LLEI. f. Edicte, diploma, pragmática, patent. **Ley.** || Dret que se té a alguna cosa. **Ley.** || Estatut que mana o proibeix alguna cosa arreglada al dret y a la raó natural. **Ley.** || Regla, ordre. **Ley.** || Fidelitat, amor. **Ley.** || La qualitat, pès o mesura dels genres. **Ley.** || Estatut, condició de algún acte particular o junta. **Ley.** || Qualitat deguda parlant de metalls y moneda després de la barreja permesa. **Ley** || *Ter.* Sort, mena, classe, especie. **Casta, raza.** || pl. El cos del dret civil. **Leyes.** || El manament de qualsevol superior. **Ley.** || Relació o afecte personal.

LLEI CIVIL. La que imposa 'l príncep en ordre al govern públich. *Ley civil.*

LLEI DE DEU. Lo que 'ns mana Deu per les Santes Escriptures o la tradició apostòlica. *Ley de Dios.*

LLEI DE GRACIA, EVANGÈLICA O NOVA. La que Jesucrist va establir y 'ns va deixar al Evangeli. *Ley de gracia, evangélica, nueva ó cristiana.*

LLEI DE LA TRAMPA. Embusteria, engany. *Ley de la trampa.*

LLEI DEL EMBUT. L' arbitrarietat ab que una meteixa raó s' aplica a cassos contraris segons convé. *La ley del embudo.*

LLEI ECCLESIÁSTICA. La que imposa 'l Papa o algún jutge seu. *Ley eclesiástica.*

LLEI ESCRITA. Els preceptes que va escriure Deu ab el seu dit a les taules que va donar a Moisès a la montanya de Sinaí. *Ley escrita.*

LLEI HUMANA. La que s' imposen els homes. *Ley humana.*

LLEI NATURAL O ETERNA. El dictamen de la raó que prescriu lo que s' ha de fer o admetre. *Ley natural ó eterna.*

LLEI VELLA O DE MOISÉS. Els preceptes y ceremonies que Deu va donar per medi de Moisès als juéus. *Ley vieja ó de Moisés.*

A DRETA LLEI. m. adv. Ab perfecció, segons regles del art. *A toda ley.* || Arreglat a lo que correspòn segons justicia. *En justicia.*

A LLEI DE... m. adv. A us y costum de. *Á fuer, á fuero de.* || *Loc.* Que seguida d' alguns noms, còm: *cavaller, cristiá, home de bé* y alguns altres, serveix pera assegurar la veritat de lo que 's diu. *Á ley de...*

BAIXAR DE LLEI. Se diu del or quan se li dona menys quilats, y de la plata quan val menys de lo que li correspòn segons llei. *Bajar de ley.*

CARREGAR LA LLEI O TOTA LA LLEI A ALGÚ. *Met.* Tractar ab tot rigor. *Echar la ley ó toda la ley á alguno.*

DONAR O FER LA LLEI. fr. *Met.* Dominar, obligar a algú a que faci lo que un vol. *Dar la ley.* || Servir de model. *Dar la ley.*

DONAR O FER LLEIS. fr. LLEGISLAR.

FALTAR A LA LLEI. fr. Obrar contra lo previngut en ella, o deixant de fer lo que prevé. *Venir contra alguna ley.*

FALTAT DE LLEI. fr. Dit de la moneda que no fa 'l pès degut. *Feble.*

FETA LA LLEI, FETA LA TRAMPA. fr. *Fam.* Ab que 's dona a entendre que la malicia humana fácilment trova medis y excuses pera eludir un manament tan bon punt s' ha imposat. *Hecha la ley, hecha la trampa; ó tras la ley va la trampa.*

TINDRE MÉS LLEIS QUE UN BREVIARI. fr. *Fam.* Se diu d' aquells que pera tot troven medis de disputar y sempre volen tindre raó, mai les acaven, y a tot troven resposta y contradicció. *Tener más leyes que un doctor.*

VAN LES LLEIS CONFORME VOLEN ELS REIS. *Ref.* Denota que 'ls poderosos fácilment les trenquen, interpretantles y acomodantles a llur gust. *Allá van leyes donde quieren reyes, ó do quieren reyes allá van leyes.*

LLEIDA. *Geog.* Ciutat capital de la prov. del seu nom; és a la vora del Segre, té estació de F.-C. y 21,352 hab. || Partit judicial de la prov. d' aquest nom, format dels 66 següents ajuntaments: Alamús, Albagès, Albatárrech, Albi, Alcanó, Alcarraç, Alcoletge, Alfés, Almacelles, Almatret, Arbeca, Artesa de Lleida, Aspa, Aitona, Belianes, Bell-lloch, Benavent de Lleida, Bobera, Borges, Castelldasens, Castellnou de Seana, Cerviá, Cogull, Corbins, Espluga Calva, Floresta, Fondavella, Fulleda, Golmés, Granadella, Granja d' Escarpe, Granyena de les Garrigues, Juncosa, Juneda, Lleida, Llardecans, Masalcoreig, Mayals, Miralcamp, Mollerussa, Montoliu de Lleida, Omellons, Palau d' Anglesola, Pobla de Cérvoles, Pobla de la Granadella, Puig Gros, Puigvert de Lleida, Rosselló, Sarroca, Serós, Cidamunt, Solerás, Soses, Sudanell, Sunyé, Tarrés, Torms, Torrebesses, Torrefarrera, Torregrossa, Torres de Segre, Torresserona, Vilosell, Vilanova d' Alpicat, Vilanova de la Barca y Vinaixa, reunint entre tots 92,583 hab. || Una de les quatre provincies catalanes. Está formada de vuit partits judicials, que sòn: Balaguer, Cervera, Lleida, Seu d' Urgell, Solsona, Sort, Tremp y Viella, reunint entre tots 283,909 hab. Aquesta provincia confronta: a tramontana ab el departament dels Pirineus Centrals y Andorra; a llevant ab les de Girona y Barcelona; a mitjorn ab la de Tarragona, y a ponent ab les de Saragoça y Osca.

Segell de Lleida

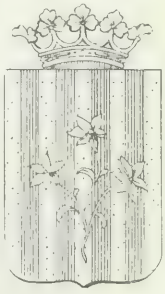

Escut de Lleida

LLEIDETÁ, NA. adj. Natural o propi de Lleida o de la seua provincia. **Leridense.**

LLEIG, TJA. adj. Disforme, desagradable a la vista. **Feo.** || Desproporcionat, mancat de simetría. **Feo.** || Horrorós, mal format. **Feo.** || *Met.* Deshonest, indecent. **Feo, torpe.**

LLEIX, A. m. y f. Represa natural que formen els cingles. **Relieve.** || RELLEIG.

LLEIXA. f. *Ter.* ESCUDELLER.

LLEIXAR. v. a. *Ant.* DEIXAR.

LLEIXIU. m. Aigua cuita ab cendra o altra cosa tèrrea. **Lejía.** || Preparació de sosa o altra substancia forta o corrosiva que s' emplea pera les bogades.

LLEIXIVER. m. CUBELL.

LLÉMANA. *Geog.* SANT MARTÍ DE LLÉMANA, prov. de Girona.

LLEMANOSA. f. *Bot.* BOTJA.

LLEMBRUSCH, CA. adj. *Ter.* Se diu de la criatura de geni aspre y repelós. **Quisquilloso, repeloso, áspero, de mal genio, desabrido.**

LLÉMENA. f. L' ou o llevor de que 's críen els polls. **Liendre.**

TREURE LES LLÉMENES. fr. ESLLEMENAR.

LLEMENCH, CA. adj. Qui és massa delicat y de tot fa ascos. **Esquilimoso.**

LLEMENER. m. Lloch ont hi há llémenes. **Lendrero.** || PINTA LLEMENERA. **Lendrera.**

LLEMENETA. f. dim. **Liendrecija.**

LLEMENÓS, A. adj. Ple de llémenes. **Lendroso.**

LLEMÍ (Devot de Sant). *Loc. fam.* LLÉPOL.

LLEMINADURA. f. LLEPOLERÍA.

LLEMINEJAR. v. n. LLEPOLEJAR.

LLEMINER, A. adj. LLÉPOL. || LLEMENCH.

LLEMINERÍA. f. LLEPOLERÍA.

LLEMOSI. m. Provincia de França. **Lemosín.** || La llengua llemosina. **Lemosín.** || adj. El natural de y lo pertanyent a dita provincia **Lemosín.**

LLEMUTJA. f. Terra sabonosa ab la que 'ls boters allisen les dogues. **Greda.**

LLENA (Serra de la). *Orog.* Serra que s' extén de llevant a ponent, entre les provincies de Tarragona y Lleida, fent partió entre 'l Priorat y Les Garrigues.

LLENÇ. m. Tela de lli o cánem. **Lienzo.** || Cortina de la muralla, qu' és el troç entre baluart y baluart. **Cortina, lienzo.** || El frontiç d' algún edifici y qualsevulla paret que vagi desde un cantó al altre. **Lienzo.**

LLENÇ BLANQUEJAT. *Lienzo curado.*

LLENÇ CRU. El que no és blanquejat. *Lienzo crudo.*

LLENCA. f. Troç llarch y estret de paper, drap, etc. **Tira, lista.** || LLISTÓ.

LLENCA DE CARNSALADA. **Tallada prima del gras del porch.** *Mecha.*

LLENCA DE CUIRO DELS CAIXONS. **La que 's sol clavar als cantons de cada caixó pera que no 's desclavin.** *Precinta.*

LLLENCA DE DRAP. **Troç de drap estret y llarch que s' esquinça del restant.** *Gira.*

LLENCA DE PERNIL. **Tallada de pernil de porch.** *Magra.*

LLENCA DE TELA. **Troç repuntat que 's posa per collet a les camises.** *Tirilla.*

LLENCA DE TERRA: LLENGUA DE TERRA.

LLENÇADÍÇ, A. s. y adj. Se diu de l' arma que 's tira contra l' enemich. **Arrojadizo.**

LLENÇADORA. f. Eina de boix en forma de barqueta, en mitg de la qual s' hi fica 'l canó de la trama pera donar l' ample a la peça. **Lanzadera.**

LLENÇAMENT. m. La acció de llençar. **Lanzamiento.**

LLENÇAR. v. a. Tirar alguna cosa. **Lanzar.** || Difundir, còm: *llençar fragancia, resplandor.* **Despedir, difundir.** || Fer eixir a algú d' alguna part. **Lanzar.** Vessar, còm: *el vi al posarlo dins d' un vas.* **Derramar, verter.** || Despedir alguna cosa algunes parts de que 's compòn, còm: *el foch espurnes.* **Arrojar, despedir.** || Tirar lo inútil o dolent. **Echar al mar, arrojar.** || Malmetre, còm: *llençar la hisenda.* **Derramar, desperdiciar.** || *Met.* Apartar de sí les coses no materials, còm: *la tristesa,* etc. **Despedir.** || Extendre l' erada pera batre. **Emparvar, aparvar, hacer parva.** || *For.* Despullar de la possessió. **Lanzar.** || Exposar alguna quantitat. **Aventurar, arriesgar.** || Entre estampers posar a la prempsa les planes del motllo de tal modo que 's puguin llegir per ordre. **Imponer.** || **Desterrar.**

LLENÇAR A PERDRE. fr. **Fer malbé alguna cosa.** *Echar á perder.* || Perjudicar a algú, ocasionarli gran dany espiritual o temporal. *Perder.*

LLENÇAR DE SÍ. fr. **Treure's del devant.** *Echar de sí, quitarse de delante.*

LO QUE UNS LLENCEN ALTRES HO ARREPLEGUEN O APROFITEN. *Ref.* **Ensenya que lo que per uns és inútil per altres és útil.** *Lo que uno desecha otro lo ruega.*

LLENÇARSE. v. r. Acometre impetuosament. **Abalanzarse.** || Tirarse, deixarse anar d' alguna part. **Arrojarse, echarse.**

LLENÇAT, DA. p. p. **Lanzado.**

LLENCER. m. *Ant.* Qui ven teles. **Lencero.**

LLENCERÍA. f. *Ant.* Botiga o magatésm de teles. **Lencería.**

LLENÇOL. m. Peça de tela, o de cotó prou gran pera tapar tot el llit y és la que toca directament al cos. **Sábana.**

AGAFÁRSELI A ALGÚ 'L LLENÇOL A LES ANQUES. fr. *Fam.* **Tindre peresa de llevarse.** *Pegársele á alguno las sábanas.*

COBRIR AB LLENÇOLS. fr. **Posarlos demunt d' alguna cosa o embolicarla ab ells pera taparla.** *Ensabanar.*

PENDRE 'LS LLENÇOLS. fr. *Fam.* **Deixar sense ells al qui 'ls tenía.** *Desensabanar.*

LLENÇOLET. m. dim. **Sabanilla.**

LLENÇOLETS. m. dim. *Ant.* BOLQUERS.

LLENEGALLS,

LLENEGÁNS y

LLENEGUES. *Bot.* **Variats noms que 's donen a una mena de bolet del genre** *Hygrophorus.*

LLENEGAYS BLANCHS. *Bot.* **Varietat del anterior.**

LLENES (Cova de les). *Orog.* **En el terme de Erinyá, prov. de Lleida.**

LLENGA. f. LLENGUA.

LLENGARDAIX. m. *Ant.* LLANGARDAIX.

LLENGOTEJAR. v. n. **Murmurar.**

LLENGOTES (Fer). fr. **Burlarse d' algú fentli postures ab la llengua. Sacar la lengua.**

LLENGOTER, A. adj. **Xerraire, deslenguat, malparlat. Lenguaraz.**

LLENGUA. f. **Principal orgue del gust en tots els animals y de la paraula en l' home. Lengua.** || El conjunt de veus ab que s' explica cada nació. **Lengua.**

Llengua de bou

LLENGUA DE BOU. *Bot.* Planta de la fam. de les borragínies, de fulles mitjanament llargues, aspres al tacte, de color vert obscur, relluentes, inodores y de sabor fat; les flors petites, de color blau o roig, a vegades blanques; cada una és un embut en forma de pabelló, grogues, que circueixen la major part de la cama per la extremitat superior. *Lengua bobina ó de buey, buglosa.* || BUGLOSA. || Certa mena de bolet. *Hongo.*

LLENGUA BOVINA BORDA. *Bot.* HERBA DE LA VÍBORA.

LLENGUA DE CA. *Bot.* MANEULA. || LLEPASSERAL.

LLENGUA DE CAVALL. *Bot.* Herba de fulles semblantes a la llengua del cavall. *Brusco mayor, laurel de Alejandría.*

LLENGUA DE CAVALL TRAVAT. fr. *Met.* Qui parla palpiçot. *Lengua de estropajo, de bolo.*

LLENGUA DE CERF y

LLENGUA CERVINA: HERBA MELSERA.

LLENGUA D'ESCORPÍ. Mala llengua, murmuradora. *Lengua de escorpión, de alacrán, de sierpe, de víbora.*

LLENGUA D' ESCORSÓ: SERPENTINA.

LLENGUA DE FOCH. Cada una de les flames en figura de llengua que van devallar sobre 'ls deixebles de Jesucrist el día de Pentecostès. *Lengua de fuego.* || LLENGUA D' ESCORPÍ.

LLENGUA DE GÓS. *Bot.* Nom que 's dona a una especie de bolet del genre *Clavaria.*

LLENGUA DE L' AIGUA. La part de la terra que toca a l' aigua. *Lengua del agua, ribera.*

LLENGUA DE PASSARELL *Bot.* POLIOL MONTÁ.

LLENGUA DE SERP. *Fort.* Obra exterior devant dels ánguls ixents del camí descobert. *Lengua de sierpe.* || *Bot.* LLANÇA DE CRISTO.

LLENGUA DE TERRA. Llenca de terra qu' entra dins del mar. *Lengua de tierra, promontorio, cabo.*

LLENGUA DE VACA. *Bot.* ESCABIOSA, VIUDA CAMPESTRE.

LLENGUA MARE. Aquella de la qual se deriven diferents dialectes. *Lengua matriz.*

LLENGUA MATERNA. La propia de la terra ont se neix. *Lengua materna.*

LLENGUA MORTA. La que ja no 's parla còm a propia y natural d' una nació. *Lengua muerta.*

LLENGUA SANTA. La llengua hebrea. *Lengua santa.*

LLENGUA VIVA. La que 's parla en alguna nació o provincia. *Lengua viva.*

LLENGUA VULGAR. La que 's parla a cada país o nació. *Lengua vulgar.*

LLENGÜES BRONSEJADES. *Poèt.* Campanes. *Lenguas bronceadas.*

A LA LLENGUA DE L' AIGUA. A la vora de l' aigua. *A la lengua del agua.*

CERCAR LA LLENGUA. fr. Incitar a disputes, provocar baralles o raóns. *Buscar la lengua.*

ESCALFARSE LA LLENGUA. fr. *Met. fam.* Parlar llargament. *Calentársele á uno la boca ó la lengua.*

FER CALLAR LES MALES LLENGÜES. fr. Desmentir algú ab bones obres als murmuradors. *Dar un tapaboca.*

FERSE LLENGÜES. fr. Alabar molt alguna cosa. *Hacerse lenguas.*

FÍCA 'T LA LLENGUA AL CUL. *Loc. fam.* Pera avisar als nois que no diguin ni preguntin lo que no convé. *Cortapicos y callares.*

FLUIX DE LLENGUA. Qui enraona massa o díu tot lo que sap. *Flujo de palabras.*

HAVER LLENGUA. *Loc. ant.* TENIR NOTICIA.

HAVER LLENGUA DE LA POSTA. *Loc. ant Tener noticias luego, luego; por la posta, á toda prisa.*

LA LLENGUA MUDA MAI FOU ABATUDA. *Ref.* EN BOCA TANCADA, etc.

LLARCH DE LLENGUA. *Met* Desvergonyit en el parlar. *Largo de lengua.*

LLIGAR LA LLENGUA. fr. Impedir que 's digui alguna cosa. *Atar la lengua.*

MALA LLENGUA. Murmurador que desacredita sense fonament. *Deshonrabuenos.*

MALES LLENGÜES. Lo comú dels murmuradors. *Malas lenguas.* || Lo comú de la gent; y en aquest sentit s' usa de la frase: AIXÒ HO DIUEN MALES LLENGÜES. *Malas lenguas.*

MOLTA LLENGUA Y POCHS FETS. *Ref.* Denota que més fácil és amenaçar qu' executar, o que no totes les amenaces s' efectúen. *Más son los amenazados que los acuchillados; los amenazados comen pan.* || Reprèn als que prometen fer molta cosa, quan no hi há perill ni és ocasió, y arrivant al cas s' acobardeixen y no fan res. *Antes de la hora gran denuedo, venidos al punto mucho miedo.* || Denota que 'ls que son cobarts conten valentíes y aparenten valor. *El mal del milano, las alas quebradas y el pico sano.*

MOSSEGARSE LA LLENGUA. fr. Contindres de parlar fentse violencia pera callar lo que 's té ganes de dir. *Morderse la lengua.*

NO TINDRE PELS A LA LLENGUA fr. *Met.* Dir sense reparo lo que se sent. *No tener pelos, ó pelilla, ó pepita en la lengua; no morderse los labios.*

NO TINDRE MÉS QUE LLENGUA. fr. Ab que 's denota qu' algú fá 'l valent sols de paraula, o diu que fará lo qu' és incapáç de fer. *Ser todo jarabe de pico.*

PASSAR A HU PER LLENGUA. *Loc. ant.* Mal parlar de algú. PASSAR PER LLENGÜES.

PASSAR PER LLENGÜES. fr. *Met.* Murmurar. *Poner lengua á alguno; traerle en boca ó en lenguas.*

PENDRE LLENGUA. fr. *Met. ant.* PENDRE LLENGÜES.

PENDRE LLENGÜES. fr. Pendre veus, informarse de alguna cosa. *Tomar lengua, voz ó señas.*

PERDRE A ALGÚ LA LLENGUA. fr. Succeirli algún dany per parlar. *Perderle el pico.*

QUAN PARLO LA LLENGUA MANEJO. *Ref.* Ab que se expressa aquell que savent ésser cert lo que diu, li volen refutar o desmentir. *Cuando los mudos hablan licencia tienen de Dios.*

QUI LLENGUA TÉ, A ROMA VA. *Ref.* Denota que l qui dupta o ignora, deu preguntar pera l' acert. *Quien lengua há, á Roma va.*

SETZE LLENGÜES. Gran enraonador. *Cien lenguas.*

TINDRE ALGUNA COSA AL CAP DE LA LLENGUA. fr. Volerse recordar d' alguna cosa que se sap molt bé y no acudirse de moment. *Tener algo en el pico de la lengua.* || Sapiguer bé, dir prompte alguna cosa. *Tener algo en el pico de la lengua.*

TINDRE LA LLENGUA LLARGA. fr. Dir lo que 's deuría callar. *Ser largo de lengua.*

TINDRE LA LLENGUA MASSA LLARGA. fr. *Met.* Ésser atrevit, desvergonyit en el parlar. *Ser suelto de lengua.*

TINDRE LLENGUA. fr. *Met.* Se diu de qui tenint culpa o motiu de callar, encara crida y vol tindre raó. *Gallear.*

TINDRE MOLTA LLENGUA. fr. Ésser molt parlador. *Tener mucha lengua.*

LLENGUADA. f. Acció y efecte de pendre cada volta alguna cosa ab la llengua o de llepar ab ella. **Lengüetada.** || LLEPADA.

LLENGUADO. m. *Ictiol.* Peix de 30 a 40 centimetres de llarch, molt aplanat, que té 'l llom a un costat, de color part y 'l ventre al oposat, de color blanch; dos ulls a un costat del cap y dues llargues aletes que corren la una de la qüa al principi del cap, y l' altra fins al meteix llavi. La seua carn és molt estimada. **Lenguado.** || Lo de superior qualitat per que té la carn més molla, sucosa y tendra, és un poch més petit, y de millor gust. **Acedia.**

Llenguado

LLENGUADOCH. m. Antigua provincia de França. **Languedoc.**

LLENGUATGE. m. **Idioma.** || L' estil y modo de parlar de cada hu. **Lenguaje, estilo.** || En lo moral les senyals mudes que donen a entendre alguna cosa, còm: *el llenguatge dels ulls és molt expressiu.* **Lenguaje.**

LLENGÜETA. f. dim. **Lengüecilla, lengüeta.** || GARGAMELLÓ. || El fí o piu de la balança. **Lengüeta, lengua, fiel.** || Eina de cer de que usen els llibreters pera retallar el paper. **Lengüeta.** || *Mus.* Planxeta de metall, etc., movible que solen tindre 'ls instruments

de vent. **Lengüeta, pipa.** || Mena de barrina que 'ls cadiraires y fusters acomoden al mánech del filabarquí pera fer el forat a llur gust. **Lengüeta.** || Ferret qu' en l' ham, áncora, etc., impedeix la eixida d' ont s' introdueix. **Lengüeta.** || *Arquit.* Motllura en figura de llengua. **Lengüeta.**

LENGÜETERÍA. f. Conjunt dels registres de l'orga que tenen llengüeta. **Lengüetería.**

LLENGUT, DA. adj. Qui parla molt. **Hablador, charlatán, lenguaz, lenguaraz.** || DESLLENGUAT. || m. *Ornit.* FORMIGUER.

LLENQUETA. f. dim. de Llenca.

LLENSA. f. Cordill pera pujar recta una paret. **Tendel.**

LLENTÍA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les lleguminoses que fá un llegúm de color part, petit, xato, rodó y convexe per les dues cares. **Lenteja.** || El fruit d'aquesta planta. **Lenteja.** || PIGA.

Llentía d'aigua

LLENTÍA D' AIGUA. *Bot.* PA DE GRANOTES. || LLENTIETA.

LLENTÍCULA. f. Llentía diminuta. **Lentícula.**

LLENTICULAR. adj. Semblant a una llentía. **Lenticular.**

LLENTIETA. *Bot.* LLENTÍA D' AIGUA.

LLENTIJA. f. *Ter.* y

LLENTILLA. f. *Bot.* LLENTÍA.

LLENTILLÓS, A. adj. y

LLENTIÓS, A. adj. Qui está clapat de pigues. **Pecoso.**

LLENTIQÜELA. f. Planxeta rodona d' or, plata o altre metall que 's posa per adornar els mocadors del coll y altres peces de roba. **Lentejuela.**

LLENTISCH. m. *Ant.* y

LLENTISCLE. m. *Bot. ter.* **Mata.**

LLENY. m. *Ant.* EMBARCACIÓ.

LLENYA. f. Fusta pera cremar. **Leña.** || *Expr. fam.* Que usen els nois pera instar a algú pera que pegui a un altre. **Palo.**

AFEGIR LLENYA AL FOCH. fr. *Met.* Fomentar les discordies. *Echar, poner leña al fuego; añadir fuego al fuego.*

DE TOTA LLENYA FA FEIX. *Ref.* Se diu de qui tot ho arreplega, per poch que valgui. *Salga pez ó salga rana, á la capacha.*

DONAR LLENYA. fr. *Met. fam.* Pegar. *Cargar de leña.*

ESTELLAR O ASCLAR LLENYA. fr. Partir els tions, ferne estelles. *Partir leña.*

DONAR UN FART DE LLENYA. fr. *Fam. Dar una tunda de palos.*

TIRAR LLENYA AL FOCH. fr. *Met.* AFEGIR LLENYA AL FOCH.

LLENYADER. m. y

LLENYADOR, A. m. LLENYATER.

LLENYÁM. m. Conjunt de fustes. **Maderaje, maderamen, maderada.**

LLENYATAIRE. m. **Leñador.**

LLENYATER. m. Qui arreplega llenya o 'n fa. **Leñador.**

LLENYÉ. m. *Ter.* FART DE LLENYA, TACÓ.

LLENYER. m. y

LLENYERA. f. Lloch ont s' hi posa la llenya. **Leñero, leñera.** || Munt de llenya.

LLENYOS, A. adj. S' aplica a la part dels arbres que s' anomena fusta. **Leñoso.**

LLENYOSITAT. f. Qualitat de lo llenyós. **Leñosidad.** || Duresa de llenya. **Leñosidad.**

LLEÓ. m. Nom propi d' home. **León.** || *Zool.* Fera nadiva del África, de color entre groch y roig, de cosa d'un metre d'alçaria y un y mitg a dos de llarch; té 'l cap gros, les dents y ungles molt fortes, la qua llarga coberta de pel curt y acavada per un floch de cerdes; el mascle 's distingeix per una llarga metxa que li cobreix el clatell y 'l coll; és el més fort dels quadrúpets dels quals s' alimenta, y no acomet als homes sinó a manca d' animals; és generós, regoneix els beneficis y 's doma fácilment. **León.** || *Astrol.* Signe boreal el quint del Zodíach. **León.** || *Met.* Persona iracunda, fera. **León.**

BRAMAR EL LLEÓ. fr. *Rugir.*

POSARSE FET UN LLEÓ. fr. Resistir ab molt empenyo y enfado, irritarse molt. *Ponerse como un león.*

LLEÓ (Fra Pau). *Biog.* Frare de la Mercè que al sigle XVI escrigué en catalá una *Vida de Sant Ramon Nonat.*

LLEONA. f. Femella del lleó. **Leona.**

FER VEURE LA LLEONA. fr. Se pondera la resistencia en creure lo qu' és molt difícil o impossible. *Clavársela á uno en la frente.*

LLEONART. m. Nom propi d' home. **Leonardo.**

LLEONART (Fra Joseph). *Biog.* Frare del sigle XVII, natural de Barcelona, que escrigué uns comentaris als Psalms y altres varies obres en llatí.

LLEONAT, DA. adj. Del color del lleó. **Leonado**

LLEONCI. n. p. **Leoncio.**

LLEONER. m. Qui cuida dels lleons. **Leonero.**

LLEONERA. f. Gavia de lleons. **Leonera, lago de leones.**

LLEONÈS, A. adj. Natural de Lleó. **Leonés.** || Lo que pertany a aquesta regió d' Espanya. **Leonés.**

LLEONET. m. dim. **Leoncillo, ico, ito.**

LLEONÍ, NA. adj. Propi o pertanyent al lleó. **Leonino.** || S' aplica a les companyíes y contractes en que totes les ganancies són pera un soci y totes les pèrdues pera un altre, o pera un soci part de la ganancia y cap de la perdua, o bé al revés. **Leonino.**

LLEONTIASSIS. f. *Med.* Mena de lepra que dona a la fesomía un aspecte feróç. **Leontíasis.**

LLEOPARDAT, DA. adj. *Blas.* Se diu del lleó passant o representat en actitut de caminar, ab les orelles y 'ls ulls descoberts. **Leopardado.**

LLEOPARDÍ, NA. adj. *Zool.* Relatiu o semblant al lleopart. **Leopardino.**

LLEOPART. m. *Zool.* Quadrúpet d' África y Asía, rogench, ab clapes negres y rodones; té 'l cap semblant d' un gat, dents y ungles molt fortes; és molt fer y sanguinari. **Leopardo.**

LLEOVIGILT. n. p. **Leovigildo.**

LLEPACRESTES. m. Qui adula servilment a un altre per lo que espera treure 'n. **Lamedor.**

LLEPAÇA. f. *Bot.* **Lampazo.** || *Arts.* La fusta en forma de güa de peix que uneix dues peces.

LLEPADA. f. Fregada ab la llengua. **Lengüetada, lengüerada.** || Acte de llepar. **Lamedura, lameretada.** || Acció de passar una cosa per sobre d' un' altra, y més propiament un pinçell sucat de cals o alguna pintura.

LLEPADOR, A. m. y f. Qui llepa. **Lamedor.**

LLEPADÚM. m. y

LLEPADURA. f. Such còm aixarop. **Lamedor, eclegma.** || *Met.* ATRACTIU, AFALACH.

LLEPAFILS. adj. ESCRUPULÓS.

LLEPALLOSA. f. *Ornit.* Aucell gros còm la calandria, de color fosch ab varies clapes per tot el cos. Té les potes curtes y 'ls dits còm els del lloro. És molt gras y vola poch; posat a la má torç el coll. **Torcecuello.**

LLEPAMENT. m. *Ant.* LLEPADA, 1. || *Ant. met.* LLEPADURA, 2.

LLEPAPEDRES. m. *Ictiol.* LLAMPREA.

LLEPAPLATS. m. Glotó, lleminer. **Lameplatos.**

LLEPAR. v. a. Passar lleugerament la llengua per alguna cosa. **Lamer.** || *Met.* Atreure, afalagar. **Popar.** || Fregar lleugerament una cosa ab les altres. **Rozar.**

ALGUNS SE N' ENTREN LLEPANT Y SE N' IXEN MOSSEGANT. *Ref.* Ab que 's manifesta que 'ls qui van averiguant lo que no 'ls convé, acostumen descobrir lo que no voldríen. *Escarbó el gallo, y descubrió el cuchillo que le mató.*

LLEPANT, LLEPANT PUJA 'L LLIBANT. *Ref. Con calma se obtiene lo que se desea.*

LLEPARSE 'N ELS BIGOTIS. *Fam.* Ab que s' expressa el gust particular ab que 's menja alguna cosa. *Chuparse los dedos, relamerse.*

QUI LLEPA MÉS QUE NO SOL, O T' HA DE MENESTER O TRAIRTE VOL. *Ref.* Denota la precaució que devem tindre ab els aduladors. *Quien te hace fiestas que no suele hacer, ó te quiere engañar ó te ha menester.*

LLEPASSERA. f *Bot.* Planta medicinal de la fam. de les borragínies, de cama peluda y poch branquillosa, fulles elástiques les de baix y punxagudes les de dalt, y flors a poms. **Cinoglosa, lengua de perro, viniebla.**

LLEPAT, DA. p. p. **Lamido.**

LLEPISSÓS, A. adj. LLAPISSÓS, VISCÓS.

LLEPISSOSITAT. f. VISCOSITAT

LLEPÓ. m. *Ant.* LLACH, LLOT. || **Adulador.**

LLÉPOL. adj. Lleminer. **Glotón, goloso.** || *Met.* DESHONEST.

LLEPOLEJAR. v. a. Gormandejar, buscar llepoleríes. **Golosinear, golosinar, golosmear, golusmear, golosear.**

LLEPOLERÍA. f. y

LLEPOLÍA. f. Menjar delicat. **Golosina.** || Apetit, costúm, propensió a menjars delicats. **Golosina, golosía.**

LLEPOLOSAMENT. adv. m. Ab llaminería. **Golosamente.**

LLERA. f. *Ter.* Coster ple de pedres trencades, generalment cantelludes, per ont no s' hi pot caminar sense ferne moure moltes. **Ladera cubierta de fragmentos de rocas.**

LLERCA. *Hidrog.* Riuet de la prov. de Girona. Está format per diverses rieres que baixen del Pirineu y desaigua al Fluviá prop de Tortellá. || — (HOSTAL NOU DE). *Geog.* Caseriu del terme d' Argelaguer, prov. de Girona.

Segell de Llers

LLERET. *Geog.* Poble del districte munpal. de Lladorre, prov. de Lleida.

LLERINS (Fra Joseph). *Biog.* Monjo de *Scala-Dei* que escrigué varies obres al sigle XVIII.

LLERONA. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Granollers; és a la vora del riu Congost, té estació de ferrocarril y 1,998 habitants.

LLERS. *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Girona part. jud. de Figueres; és a la vora de La Muga y té 1,327 hab.

LLES. *Geog.* Poble de la provincia de Lleida, bisb. y part. jud. de la Seu d' Urgell; és a la vora del riuet Llosa y té 607 hab.

Segell de Lles

LLESCA. f. Tallada de cap a cap del pa. **Rebanada.** || TALLADA.

FER LA LLESCA. fr. *Fam.* FER LA GUITSA.

LLESCAR. v. a. Fer llesques. **Cortar pan, cortar rebanadas de pan.**

QUI NO 'L SAP LLESCAR, NO 'L SAP GUANYAR. *Ref.* S' entèn en el seu sentit literal. *Quien no sabe cortar pan, no lo sabe ganar.*

LLESCAT, DA. p. p. **Rebanado.**

LLESIÓ. f. **Lesión.**

LLESIU, A. adj. **Lesivo.**

LLESQUETA. f. dim. **Rebanadilla, rebanadica, rebanadita.**

LLESP. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Lleida, part. jud. de Tremp; és a la vora del Noguera de Tor y té 425 hab.

LLESSAMÍ. m. *Bot.* Mata de la fam. de les jasmínies, quines branques s' enfilen y fan unes floretes blanques molt flairoses; se conreua als jardins. **Jazmín.**

LLESSAMÍ GROCH. El que fa les flors grogues. *Jazmínoro, jazmín amarillo.*

LLESSAMÍ DE LLOP. Planta de la fam. de les santalácies. *Guardalobo, retama blanca.*

LLESSAMÍ REAL. Planta de la fam. de les jasmínies. *Jazmín oloroso ó de España.*

LLEST, A. adj. Actiu, diligent, escarrabillat, estordit, expedit. **Listo.** || Acabat, conclós. **Despachado, acabado, concluído.** || S' aplica a la fusta recta. **Dócil.** || Expedit en la execució de les coses. **Expedito, despachado liberal.** || adj. Llegit.

ANAR LLEST. fr. Anar diligent. *Andar listo.*

LLEST COM UNA MUSTELA. fr. *Fam.* Se diu d' un que sigui mol llest. *Más listo que Cardona.*

LLESTA. f. *Ant.* TRÍA, LLISTA.

LLESTAMENT. adv. m. Ab llestesa. **Listamente, prontamente, velozmente.** || Estordidament, ab vivesa. **Ágilmente, determinadamente, libremente.**

LLESTAR. v. a. *Ant.* TRIAR.

LLESTAT, DA. v. a. *Ant.* TRIAT.

LLESTESA. f. Estordiment, vivesa. **Actividad, gallardía.** || Promptitut, velocitat, lleugeresa. **Presteza, prontitud, velocidad, prisa.**

LLESTITUT. f. *Ant* LLESTESA.

LLESUY. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Sort; és al N.O. d' aquesta vila, entre 'l Noguera Pallaresa y 'l Flamisell, y té 537 hab.

LLET. f. Licor blanch molt substanciós que prepara la naturaleça als pits de les mares pera aliment dels fills. **Leche.** || Licor d' algunes plantes o llevors semblant a la llet. **Leche.** || El such blanch que 's treu d' algunes llavors picantes, còm de les ametlles, llavors de meló, de carabaça, etc. **Leche.** || Nom que ab la preposició *de* y alguns noms de femelles d' animals vivípars, significa que les tals femelles se tenen per' aprofitar la seua llet. **De leche.** || *Met.* La primera ensenyança que 's dona a algú. **Leche.** || *Met.* Sort. **Leche.**

LLET AGRA. *Alcoel.*

LLET D' AMETLLES. Such blanch que 's fa ab elles. *Leche de almendras.*

LLET D' AUCELL. *Bot.* LLET DE PARDAL.

LLET DE GALLINA. *Bot.* LLET DE PARDAL.

LLET DE PARDAL *Bot.* Planta de la fam. de les liliácies que 's cría entre 'ls sembrats y fa les flors com una mena de lliris, blanques per dins y verdes per fora. *Leche de gallina ó de pájaro. Mata candiles.*

LLET DELS VELLS. *Fam.* Vi. *Leche de los viejos.*

LLET DE POLLA: AMETLLAT.

LLET DE TERRA. Terra molt suáu, blanca y absorbent, que constitueix la base de la sal de figuera, y és un purgant actiu. *Leche de tierra; magnesia.*

LLET PRIMERA: CALOSTRA.

LLET VIRGINAL. Licor blanch pera hermosejar la cara. *Leche virginal.*

DE LLET. Dit del animal que mama. *Lechal, animal de leche.*

LA LLET IX DELS MOSSOS, NO DELS OSSOS. *Ref.* Denota que pera que les dones que críen tinguin llet

han de menjar be. *La leche sale del mueso, no del hueso.*

LA LLET NO SURT DELS OSSOS SINO DELS MOSSOS. *Ref.* Variant del anterior.

MAMARHO AB LA LLET. fr. *Met.* Apendre alguna cosa desde criatura. *Mamarlo en la leche.*

NO MORIR DE LLET D' AMETLLES. fr. *Fam.* Morir violentament: y aixís se diu ab tò d' amenaça o de pronòstich. *No morir en cama.*

TINDRE LA LLET ALS LLAVIS O ALS MORROS. *Loc. fam.* Tindre poca experiencia. *Estar con la leche en los labios.*

LLETADA. f. Els menuts d'alguns animals. **Lechecillas** || Molta llet. Preparació d' aigua y cals.

LLETAL. adj. Mortal.

LLETANÍA. f. Súpliques que 's fan a Deu invocant a María Santíssima y als sants per ordre de llurs noms. **Letanía.** || *Met. fam.* Tirallonga, llista de moltes coses. **Letanía, retahila.** || pl. Professons que 's fan abans de l' Ascenció en que 's canta la lletanía dels sants. **Letanías mayores.**

LLETANÍA DE LA MARE DE DEU. Deprecació que se li fá pels seus elogis y tributs. *Letanía lauretana ó de la Virgen.*

LLETATRESA. f. *Bot.* LLETERA.

LLETER, A. adj. Se diu dels animals que mamen. **Lechal, lechar, lechazo.** || *Anat.* S' aplica als conductes per ont passa la llet fins a arrivar al mugró. **Lactífero.** || Vas de posar llet.

LLETERA. f. La dona que ven llet. **Lechera.** || f. *Bot.* Herba de la fam. de les euforbiácies que té 'l such semblant a la llet. **Lechetrezna, hierba de la leche, tártago.** || Se diu de la mare que té molta llet. **Lechar, lechera.**

LLETERA D' ESTANY. *Bot.* Planta branquinosa y mena d' euforbia que 's cría als aiguamolls. *Ésula.*

LLETEROLA. f. Especie de pallaringa o membrana blanca que venen els carnicers; és el teixit dels muscles del pit o entranyes dels animals. **Músculos del cuello.** || *Bot.* LLETERA.

LLETEROLES. LLETEROLES BLANQUES, LLETEROLES BORDES. Noms que 's donen a la comarca de la Selva a varies menes de bolets del genre *Lactarius.*

LLETGESA. f. Desproporció, deformitat, manca de arreglo y simetría. **Fealdad, feeza.** ||DESHONESTEDAT.

LLETGET, A. adj. dim. Algo feo.

LLETGET Y CAYLÁ (Tomás). *Biog.* Metge, naturalista, y escriptor científich. Nat a Reus l' any 1825; mort a Archena en 1889. L' any 1850 era metge dels banys de Tiermas, de Carrahacea, Tamblosa, Alhama, després ho era de Caldes de Montbui, més tart de Fitero y darrerament d' Archena. Vivint a Reus va presidir el Centre de Lectura. Estava domiciliat a Barcelona desde molts anys, formant part de les Academies de Med cina y Cirurgía y de la de Ciencies Mèdiques. Va ocupar la presidencia del Ateneu Lliure de Catalunya. Va distingirse en el primer Congrès Catalanista (Barna. 1880). És autor de dos estudis d' aigües termals: de Tiermas (Madrid, 1857) y de Fitero (Barna. 1870); de *La luz y el calórico en sus relaciones con el organismo y la vida* (Barna. 1877), *Tres problemas cosmológicos* (Barna. 1880); *La teoría de Adhemar y los periodos glaciales del globo* (Barna. 1879). Va colaborar en revistes castellanes y catalanes. Havía reunit un bon museu d' historia natural.

LLETGET. *Geog.* Forma un sol poble ab el de Llorenç, prov. de Tarragona.

LLETGÍSSIM, A. adj. sup. Molt lleig. **Feísimo**

LLETICIA. n. p. **Leticia.**

LLETIFICAR. v. n. Fer, convertir en llet.

LLETJA. adj. Femení de lleig. **Fea.**

LLETJAMENT. adv. m. D' una manera lletja. **Feamente.**

LLETÓ. m. Mena de lleterola del peix corví.

LLETÓ, NA. adj. Matxo o mula que mama o que fa poch temps qu' está desmamat. **Lechal, lechar, lechazo.** || Aquella part dels peixos mascles en que hi ha una substancia semblanta a la llet. **Lechecillas.** || Les glándules que tenen al coll els caps de bestiar. **Lechecicas, lechecillas.**

LLETÓ. *Geog* Caseriu del terme de Serch, prov. de Lleida.

LLETÓS, A. adj. S' aplica a les plantes y fruits que tenen un such blanch que sembla llet. **Lechoso.**

LLETOVARIS. m. pl. ELECTUARI. || m. MEDICINES.

LLETRA. f. Nota o carácter que junt ab altres forma vocables. **Letra.** || El sò de cada un dels carácters del alfabet. **Letra.** || La forma particular d' escriure de cada hu, de cada nació y estudi. **Letra, manos.** || El sentit gramatical d' una frase, sentencia o discurs. **Letra.** || *Mus.* Composició en vers que 's fa pera cantar. **Letra.** || Les expressions ajustades a les notes pera cantarse. **Letra.** || Barreta feta d' una barreja de plom y antimoni ab una lletra a la punta pera estampar. **Letra.** || La veu o paraula qu' explíca el cos d' una empresa. **Letra, lema.** || *Ant.* CARTA. || Llibrança que 's remet a pagar d' una part a altra. **Letra ó letra de cambio.** || CARTELL. || pl. Ciencies y erudició. **Letras.** || Ordre, despaig o provisió. **Letras.**

LLETRA BASTARDA O CURSIVA. La d' estampa semblant a la de má, qu' és inclinada. *Letra bastarda, bastardilla, cursiva, aldina.*

LLETRA CANINA. La *r* per la força ab que 's pronuncía. *Letra canina.*

LLETRA COMPACTA O ESPESSA. La qu' és molt apretada y té 'l pal curt perque cápiga molta materia en poch espai. *Letra compacta, metida.*

LLETRA CONSONANT. La que no pot pronunciarse sense l' auxili d' una vocal. *Letra consonante.*

LLETRA DE DOS PUNTS. Entre estampers les majúscules que son doble més grosses del carácter a que corresponen. *Titular.*

LLETRA D' ESTIMACIÓ. *Letra de estimación.*

LLETRA DE MÁ. La que 's fa ab la ploma. *Letra de mano.*

LLETRA DE MOTLLO, D' IMPREMPTA O D' ESTAMPA. La impresa. *Letra de molde.*

LLETRA DOMINICAL. Referintse al còmput ecclesiástich una de les set primeres del abecedari ab que se senyalen els set díes de la setmana; y cada any és la que correspòn al primer día d' ell. *Letra dominical.*

LLETRA FLOREJADA O FLORIDA. La majúscula ab adornos. *Letra florida.*

LLETRA GROSSA. La que té 'l pal groixut. *Letra de palo gordo.*

LLETRA LÍQUIDA. *Gram.* La que de vegades pert el sò. *Letra líquida.*

LLETRA LLIGADA. La qu' está unida per medi dels perfils. *Letra tirada.*

LLETRA MAJÚSCULA. La capital grossa que serveix pera escriure 'ls noms propis y pera començar capítol, cláusula, etc. *Letra mayúscula.*

LLETRA MENUDA. *Met.* Sagacitat, astucia. *Letra menuda, sabiondez.*

LLETRA MINÚSCULA. La petita y regular en contraposició de la majúscula. *Letra minúscula.*

LLETRA MONITORIA. Carta en que s' avisa alguna cosa. *Letra monitoria.*

LLETRA MUDA. La consonant que no necessita vocal abans pera pronunciarse. *Letra muda.* || En francès s' aplica a les lletres aspirades o quin sò quasi bé no 's percebeix. *Muda.*

LLETRA NUMERAL. Les que servíen als romans en lloch de xifres. *Letra numeral.*

LLETRA OBERTA. El crèdit o favor d' algú sense limitació de quantitat. *Letra abierta.*

LLETRA PELADA. La igual y neta sense rasos. *Letra pelada.*

LLETRA PER LLETRA. m. adv. Paraula per paraula. *Letra por letra.*

LLETRA VOCAL. Cada una d' aquelles que formen sílaba per sí soles. *Letra vocal.*

LLETRES CITATORIES. Despaig ab que se cita a algú. *Carta de emplazamiento.*

LLETRES DIVINES O SAGRADES. La Sagrada Escriptura. *Letras divinas.*

LLETRES HUMANES. *Ter.* HUMANITATS.

LLETRES PATENTS. Les que 's despatxen ab el segell principal del soberá. *Letras patentes.*

LLETRES REIALS. *Letras reales.*

LLETRES REMISSORIES. *For.* El despaig que s' envía d' un jutge a un altre. *Letras remisorias.*

ACCEPTAR LLETRES DE CAMBI. fr. *Com.* Regonéixer llur llegitimitat y carregar ab la obligació de pagarles. *Aceptar letras de cambio.*

A LA LLETRA. m. adv. AL PEU DE LA LLETRA.

A LLETRA VISTA. m. adv. Luego que 's presenta la lletra de cambi. *Á letra vista.*

AL PEU DE LA LLETRA. m. adv. *Al pie de la letra.*

ASE CARREGAT DE LLETRES. fr. S' aplica a aquell qu' és molt docte en la seua facultat y inútil pera lo demés. *Macho cargado de letras.*

ENSENYAR DE LLETRA. fr. Ensenyar de llegir. *Enseñar las primeras letras, la primera educación.*

NO HI HÁ COSA QUE XERRI MÉS QUE SON LES LLETRES. *Ter. de Moyá.* Referintse a que una vegada impresa una cosa secreta, ha d' ésser coneguda de tothom que la llegeix.

PÈL CUL ENTRA LA LLETRA. fr. *Fam. La letra con sangre entra.*

PRIMERES LLETRES. La ensenyança de llegir y escriure. *Primera educación; primeras letras.*

PROTESTAR LLETRES. fr. Requerir a presencia de notari al qui no vol pagar lletres de cambi, a fí de recobrar llur import y els danys que 's causen del qui les ha donades. *Protestar letras.*

SAPIGUER DE LLETRA. fr. Sapiguer de llegir. *Saber leer.*

SAPIGUER MOLTA LLETRA. fr. Ésser molt instruit. *Ser muy leído.*

SENYALAR LES LLETRES. fr. Anarles tocant ab un bastonet o cosa semblanta pera distingir les unes de les altres, com solen fer 'ho 'ls mestres pera començarles a ensenyar a les criatures. *Señalar las letras.*

TINDRE LLETRA O MOLTA LLETRA MENUDA. fr. Ésser molt sagáç o advertit. *Saber, tener mucha letra; saber mucho latín.*

Brot de lletraga

TINDRE LES LLETRES GROSSES O MOLT GROSSES. fr. *Met.* Esser molt ignorant. *Tener las letras gordas.*

LLETRADA. f. Molta lletra. La dona del lletrat.

LLETRAGA. *Bot.* Planta que té una substancia lletosa, d' aplicació en medicina. **Hierba del pordiosero.**

LLETRASSA. f. aum. **Letrón.**

LLETRAT. m. docte. **Letrado.** || ADVOCAT, LLEGISTA.

LLETREJAR. v. a. *Ant.* CONFEGIR.

LLETRERA. f. *Bot.* LLETERA.

LLETRER. m. Rétol. **Letrero.**

LLETRETA. f. dim. **Letrilla.**

LLETRUT. m. *Fam.* LLETRAT. || adj. Qui presum de savi y parla molt sense fonament. **Letrado.**

LLETUGA. f. *Bot.* Mota d' enciám. **Lechuga.** || Planta herbácia que 's conreua als horts. Té 'l tany ramós, fulles nervoses, senceres o retallades. **Lechuga.**

L'etuga

LLETUGUETA. f. dim. **Lechuguilla.**

LLETUGUETA MARINA. *Bot.* Planta de la fam. de les convolvulácies, genre *calystegia.*

LLEU. v. imp. *Ant. ter.* VAGAR. || adv. **Leve, ténue.**

LLEUDA. f. Tribut molt antich a Catalunya y més especialment el que 's pagava per les mercaderíes. **Lezda.**

LLEUDA REIAL O MITJANA. Dret que percibíen diferents particulars, aixís a la entrada com a la sortida de certes mercaderíes. *Lezda real ó mediana.*

LLEUDAR. v. n. Fermentar la pasta ab el llevat. || v. a. Recullir el tribut de la lleuda.

LLEUDATARI. m. y

LLEUDER. m. Cobrador de lleuda. **Lezdero.**

LLEUGA. f. LLEGUA.

LLEUGER, A. adj. De poch pès. **Ligero.** || Ágil, prompte, velóç. **Ligero.** || De poca importancia. **Ligero.** || *Met.* Inconstant, variable. **Ligero.**

A LA LLEUGERA. m. adv. Sense aparato, ab menys comoditat y companyía de la que correspòn. *Á la ligera.*

CREURE DE LLEUGER. fr. Creure fácilment. *Creer de ligero.*

LLEUGER COM UNA DAINA. fr. *Fam. Ligero como el viento.*

LLEUGER COM UNA PALLA. fr. *Fam. Ligero como el aire.*

LLEUGERAMENT. adv. m. Acceleradament. **Ligeramente.** || Suaument, sense veèmencia. **Ligeramente.** || Per demunt, superficialment. **Ligeramente, por encima, de paso.** || Sense reflexió, temerariament. **Ligeramente.**

LLEUGERESA. f. Qualitat de lleuger. **Ligereza.** || Prestesa, agilitat. **Ligereza.** || *Met.* Inconstancia. **Ligereza.** || Manca de reflexió. **Ligereza.**

LLEUGERESA DE MANS. Habilitat pera fer ab expedició y primor alguna cosa rara. *Sutileza de manos.* || L' habilitat del lladregot. *Sutileza de manos.*

LLEUGERET, A. adj. dim. **Ligerillo.**

LLEUGERÍSSIM, A. adj. sup. Molt lleuger. **Ligerísimo.**

LLEUMENT. adv. D' una manera lleu. **Levemente.** || *Ant.* LLEUGERAMENT.

LLEURA (Tindre). *Ter.* y

LLEURER. v. n. **Tener tiempo, tener vagar, ocasión,** etc.

A LES DEU, VESTEN AL LLIT SI 'T LLEU; TANT SI 'T LLEU COM SI NO 'T LLEU, VESTEN AL LLIT A LES DEU. *Ref.* Aconsella anarse 'n al llit dejorn. *Á las diez, en la cama estés; y si puede ser antes, mejor que después.*

LLEUS. m. pl. *Ant.* FREIXURA || adj. *Ant.* LLEUGER.

LLEUS (Els). *Geog.* Caseriu del terme de Benissa, prov. d' Alacant.

LLEUVA DE NEU. f. Gran quantitat de neu que d' una peça 's desprèn de les montanyes ab violencia y estrèpit. **Alud.**

LLEVA. f. LLEBA. || FALLEBA. || **Falleba.** || Recluta de gent pera formar exércits ab motiu d' una guerra. **Leva.** || Acció de llevar.

FER LLEVES. fr. Convocar gent pera la guerra. *Hacer levas, levantar tropas.*

LLEVACAPDELL. m. ENCETALL.

LLEVADA (Fer). fr. PUJAR, MUNTAR.

LLEVADÍÇ, A. adj. Dit del pont que s' alça o de cosa que 's pot llevar. **Levadizo.** || Lo que s' alça y s' abaixa ab la má. **Levadizo.**

CASTELL LLEVADÍÇ. Aparell de guerra consistent en un castell de fusta, cobert de cuiro y tan alt com les muralles, a les qu' estava destinat a acostarse y combatre, assaltantles per medi d' un pont, quan era arrivada l' hora, pêls soldats que 'l guarnien. *Castillo portátil.*

LLEVADITS. m. pl. *Ter. entom.* **Libélula.**

LLEVADOR. m. Llista pera 'l repartiment y cobrança de les alcabales. **Alcabalatorio.**

LLEVADORA. f. y

LLEVANERA. f. *Ant.* Dona que per ofici assisteix als parts. **Comadre, comadrona, matrona, partera.**

LLEVAGATS. m. *Bot.* Planta de la fam. de les compostes que 's cría als camps. **Hierba del podador.**

LLEVAMAL. m. y

LLEVAMANS. m. *Bot.* LLEVAGATS.

LLEVANERAS. *Geog.* V. SANT ANDREU y SANT VICENTS DE LLAVANERAS, prov. de Barcelona.

LLEVÁNS. m. pl. Peça en forma d' arch ab dos ganxos als extrems que s' enganxa als clamástechs pera sostindre l' olla o caldera.

LLEVANT. m. La part del horitsó per ont surt el sol. **Levante, euro, solano, volturno.** || *Ter. náut.* Vent d' Est. Al hivern és vent de tempestat.

LLEVANT DE TAULA: POSTRES.

LLEVANT (Cap de). *Hidrog.* Cap de l' illeta del Aire, al S.E. de l' illa de Menorca, Balears. || Cap de Sant Feliu de Guíxols, prov. de Girona.

LLEVANTADA. f. Cop de vent fort de llevant. **Viento fuerte de levante.**

LLEVANTÍ, NA. adj. El natural y pertanyent a llevant. **Levantino.** || Concupiscent. Revoltós. **Levantino, levantisco.**

LLEVANTÍJOL. m. *Mar.* Nom que 's dona al Mediterrani a un ventet del sudest. **Levantino.**

LLEVANTINA. f. Mena de teixit de seda procedent de llevant. **Levantina.**

LLEVANTISCH, A. Revoltós. **Levantisco.**

LLEVAPESARS. adj **Quitapesares.**

LLEVAR. v. a. Ussurpar, desposseir. **Quitar.** || Tallar algún membre del cos. **Cortar, quitar, amputar, mutilar.** || PERJUDICAR. || Privar, impedir, destorbar, còm: *llevar la gana, 'l dormir,* etc. **Quitar.** || Proibir, vedar. **Quitar.** || Pendre una cosa d' entre altres o del lloch ont era. **Quitar.** || Desvanéixer. **Quitar.** || Desempenyar, còm: *llevar un cens, un tribut.* **Redimir, quitar.** || Lliurar, còm: *jo us llevaré totes les sospites.* **Quitar.** || Derogar, abrogar alguna llei, sentencia, tribut. **Quitar.** || Suprimir algún empleu u ofici. **Quitar.** || Assistir la llevadora als parts. **Partear.** || Produir fruit. **Dar, rendir fruto.** || Dit del pá, estufarse o posarse en bon estat per medi de la fermentació. **Venirse.** || Ajudar a algú a eixir del llit vestintlo y arreglantlo, com se fá ab les criatures. **Levantar.** || *Ant.* ALÇAR. || *Ant.* RENTAR. || *Ter.* TREURE. || *Náut.* Treure la xarxa de l' aigua. *Sacar la red.* || ALIVIAR. || CALUMNIAR.

LLEVAR AIGUA. fr. *Ant. náut. Hacer aguada.*

LLEVAR ÁNCORES. Pujar áncores pera partir la nau. *Levar anclas.*

LLEVAR DEL MITG. fr. Matar. *Quitar del medio.*

LLEVAR EL DORMIR, LA SON DELS ULLS, LA SON. fr. *Met.* Estar ansiós. *Quitar el sueño.*

LLEVAR REM ADÈS. fr. *Náut. ant. Meter remo de intento.*

AIXÒ NO LLEVA. *Expr.* Això no impedeix. *Eso no quita, eso no impide que...*

FER LLEVAR. fr. Fer aixecar del llit. *Hacer levantar de la cama.*

LLEVAR VOLTA A LES PALOMERES. *Loc. náut. ant. Romper los juncos á las velas, desaferrar.*

LLEVARSE. v. r. Eixir del llit. **Levantarse.** || *Met.* Recobrar, convaléixer d' alguna malaltía. **Levantarse.** || *Ant.* AIXECARSE. || Apartarse. **Quitarse, apartarse.** || Fermentar la pasta. **Venirse.**

LLEVARSE DEMATÍ. fr. Eixir del llit a la matinada. *Madrugar, matinear.* || *Met.* Apressurarse, anticiparse en fer alguna cosa. *Madrugar.*

LLEVARSE MÉS DEMATÍ. fr. *Met.* **Anticiparse más que un altre.** *Madrugar más.*

LLEVASSI. m. *Ter.* AIGUAT, DEVASSALL.

LLEVAT, DA. p. p. **Quitado, levantado.** || m. Creixent, porció de pasta agra que fá fermentar la pasterada. **Levadura, fermento.** || La porció que 's reserva pera barrejarla ab la pasterada següent. **Recentadura.** || La porció de pasta vella que 's barreja ab la nova pera fer pá. **Fermento.**

LLEVAT D' AIXÓ. A més d' això. *Á más de eso.*

POSAR LLEVAT. fr. Barrejarlo ab la pasta. *Reventar.* || *Met.* Disposar o preparar alguna cosa pera algún fí. *Perdigar.*

TORNARSE AGRE 'L LLEVAT. fr. Corrompre 's fins al punt de fer fils. *Ah larse la levadura.*

SENYERA LLEVADA. *Loc. ant. Bandera flotante, desplegada, alzada ó enarbolada.*

LLEVEIG. m. GARBÍ. Vent nordest. Marinada.

LLEVEIG (Cap). *Hidrog.* Cap del N.O. de l' illa de Cabrera, Balears.

LLEVETJADA. f. Cop de vent fort de lleveig. **Viento fuerte del Nordeste.**

LLEVOR. f. LLAVOR.

LLEVORAR. v. a. Traure llevor les plantes.

LEXAR. v. a. *Ant.* Deixar.

LLEY. f. *Ant.* Llei.

LLEYAL. *Ant.* Lleal.

LLEYALMENT. adv. m. Ab lleyaltat.

LLEYALTAT. f. Fidelitat.

LLEVORAR, TRAVALLAR A LA CORBATURA. v. a. *Mar.* Se diu de la feina de les peces quan se segueix la corbatura determinada pêls punts senyalats a la brusca. **Labrar á la brusca.**

LLI. m. *Bot.* Planta de la fam. de les llinácies que 's cría en llochs humits, té la cama prima, rodona, tova y fins prop d' un metre de alta; les fulles al capdemunt, unes floretes blaves molt vistoses, y serveix pera fer roba, etc. **Lino.** || El fil de dita planta. **Lino.** || La roba de dit fil. **Lino.**

Lli comú

LLI BLANCH, LLI BOSCÁ. *Bot.* Especies diferentes de la meteixa planta que creixen espontániament.

AMARAR EL LLI. fr. Posarlo dins de aigua per alguns díes pera que 's cogui. *Enriar, cocer.*

EL LLI BEN FILAT DONA DRAP DOBLAT. *Ref.* literal. *El lino aparado da lienzo doblado.*

LLIBANT. m. Corda grossa d' espart. **Guindaleza, maroma.**

LLIBANTÓ. m. Llibant prim. **Guindaleta.**

LLÍBER. *Geog.* Poble de la prov, d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Denia; és a la vora del riu Xalón y té 993 hab.

LLIBERADA. n. p. **Liberada.**

LLIBORI. n. p. **Liborio.**

LLIBRACIÓ. f. Moviment com d' oscilació que un cos, lleugerament perturbat en el seu equilibri, efectúa fins a recobrarlo poch a poch. **Libración.** || *Astr.* Moviment aparent de la lluna, com d' oscilació o balanceig. **Libración.**

LLIBRANÇA. f. Lletra, ordre pera que 's pagui la quantitat que s' expressa. **Libramiento, libranza.** || LLIURANÇA.

DONAR LLIBRANCES. fr. Entregar les ordres de pagar. *Dar libranzas, pagar.*

LLIBRAR. v. a. LLIURAR, DESLLIURAR. || DONAR LLIBRANCES. || r. DESLLIURARSE

LLIBRÁÇ. m. aum. **Librazo.**

LLIBRE. m. Volúm, porció de plechs de paper enquadernats. **Libro.** || Cada una de les parts principals en que solen dividirse les obres escrites. **Libro.** || Obra escrita. **Libro.**

LLIBRE D' ACTES O VIDES DE SANTS. Aquell en que antiguament les catedrals y monastirs teníen recopilades les vides o fets de sants. *Legendario.*

LLIBRE DE CAVALLERIES. El que conté fets ridícols de cavallers aventurers. *Libro de caballerías.*

LLIBRE DE CAIXA O DE COMPTES. El que tenen els mercaders y homes de negocis pera assentar lo que fien, cobren y paguen. *Libro de caja.*

LLIBRE DE CHOR. Llibre gran regularment ab fulls de pergamí y ab nota pera cantar al chor. *Libro de coro.*

LLIBRE DE DEVOCIONS: DEVOCIONARI.

LLIBRE DE LA VIDA. *Met.* El decret de la predestinació. *Libro de la vida.*

LLIBRE DE LLIÇONS. El llibre de chor que conté les lliçons de matines. *Leccionario.*

LLIBRE DE MÁ: MANUAL.

LLIBRE DE MEMORIA. Aquell en que 's nota lo que convé tindre present. *Libro de memoria, mamotreto, memorial.*

LLIBRE DE MUSICA. El que té escrites les solfes pera tocar y cantar. *Libro de música.*

LLIBRE DE NOBLESA: NOBILIARI.

LLIBRE D' ÒBITS. Aquell que tenen les parroquies pera notar les persones que moren. *Libro mortuorio, de fallecimiento.*

LLIBRE D' OR. El registre o llibre ont estaven inscrits els nobles de Venecia. *Libro de oro.*

LLIBRE DE QUARANTA VUIT FULLS. *Fam.* El joch de cartes. *Libro de las cuarenta y ocho hojas, baraja.*

LLIBRE DE LES ALCABALES. m. Llibre que tracta de les alcabales. *Alcabalatorio.*

LLIBRE DE REPARTIMENT. Els registres que manaren formar alguns conquistadors ont constés la distribució feta a llurs conmilitants de les propietats dels vençuts. *Libro de repartimiento.*

LLIBRE DELS TERÇOS. Aquell en que 'l notari dels terços inscrivía 'l nom de la persona obligada, la qui aleshores passava a esserho principalment del fisch, per lo qual fins havent fet cessió de bens podía ésser apremiada ab presó. Continuada al llibre tota escriptura ab cláusula guarentigia era quan passava a denominarse escriptura de Ters. *Libro de los tercios.*

LLIBRE EN DOTSÉ. Aquell en que cada full és una dotsena part del full de paper. *Libro en dozavo.*

LLIBRE EN FOLI. Aquell en que cada full és mitg full de paper. *Libro en folio.*

LLIBRE EN OCTAU. Aquell en que cada full és la octava part del full de paper. *Libro en octavo.*

LLIBRE EN QUART. Aquell en que cada full és la quarta part del full de paper. *Libro en cuarto.*

LLIBRE MESTRE. Aquell en que s' apunten les coses més notables d' una comunitat. *Libro maestro, libro de becerro*

LLIBRE TANCAT NO FA LLETRAT. *Ref.* Denota que de res serveixen els llibres sinó s' estudíen *Libro cerrado no saca letrado.*

LLIBRE VERT. Aquell en que 's noten les particularitats d'una comunitat, ciutat, etc. *Libro verde* y també *ayuntamiento*, parlant de les ciutats, etc. || La persona aficionada a averiguar les noticies que 's noten al tal llibre. *Libro verde.*

CAPÇAR ELS LLIBRES. fr. Entre llibreters és posarlos capçades. *Cabecear.*

FICARSE EN LLIBRES DE CAVALLERÍA. fr. *Met.* Ficarse algú en lo que no l' importa o allá ont no li demanen. *Meterse en libros de caballerías.*

PARLAR COM UN LLIBRE. *Loc.* Parlar molt seguit y bé. *Hablar como un libro.*

LLIBRE. m. LLIURE.

LLIBREA. f. Uniforme de cotxers, criats o lacais. **Librea.** || LLUREYA.

TREURE O POSAR LLIBREA. fr. Férlosla posar a la casa en que no la gastaven. *Echar librea.*

LLIBRELL. m. *Ant.* GIBRELL.

LLIBRER. m. Qui ven llibres. || LLIBRETER.

LLIBRERÍA. f. **Biblioteca.** || L' armari o prestatges en que 'ls particulars coloquen llurs llibres, y 'l quarto ont els tenen. **Estantes, librería.** || Botiga de llibres. **Librería.** || El conjunt de llibres que tenen pera llur us les persones particulars o les corporacions. **Biblioteca, librería.**

LLIBRET. m. dim. **Librillo, librito, librete, librejo.** || Porció de cerilla en forma de llibre. **Librillo.** || Porció de fulls de paper de fumar en forma de llibre.

LLIBRETA. f. El conjunt d' alguns fulls de paper plegats y cusits en forma de llibre. **Libreta, cuaderno, cuadernillo.**

LLIBRETER, A. m. y f. Qui ven o enquaderna llibres o llibretes. **Librero.**

LLIBRETERÍA. f. Carrer dels llibreters. **Librería** || LLIBRERÍA, 3.

LLIBRETET. m. dim. **Libretillo.**

LLIBROT. m. Llibre despreciable. **Librote, libraco.**

LLICENCIA. f. Facultat, permís. **Licencia, permiso, facultad, venia.** || Llivertat immoderada. **Licencia.** || Despaig, despedida que 's dona als soldats que han complert el servei. **Licencia.**

LLICENCIA ABSOLUTA La que 's dona als soldats en testimoni d' haver complert el temps del servei, y també la que 's dona al oficial que s' exclou del exèrcit per una felloníà o cosa indigna qu' ha comès, com també al que demana 'l retiro per la massa etat o altres motius. *Licencia absoluta.*

LLICENCIA POÈTICA. La llivertat que 's prenen els poetes pera usar frases, figures o veus no admeses en la prosa. *Licencia poética.*

LLICENCIA TEMPORAL. El permís que 's dona als militars pera poderse'n anar per cert temps a llurs cases o ont tinguen gust d' anar. *Licencia temporal.*

LLICENCIAMENT. m. LLICENCIATURA. || Acció y efecte de llicenciar. **Licenciamiento.**

LLICENCIAR. v. a. Donar llicencia. **Licenciar.** || Graduar o conferir el grau de llicenciat a les universitats. **Licenciar.**

LLICENCIAR ALS SOLDATS. fr. Donarlos la llicencia absoluta o temporal. *Licenciar los soldados, las tropas.*

LLICENCIAT. m. Qui ha près la llicenciatura en alguna universitat. **Licenciado.** || p. p. Licenciado.

LLICENCIATURA. f. El grau que a les universi-

tats se confereix al llicenciat en alguna facultat pera que la pugui exercir o ensenyar. **Licenciatura.**

LLICENCIÓS, A. adj. Lliure, immoderat, atrevit, disolut. **Licencioso.**

LLICENCIOSAMENT. adv. m. Ab massa llivertat. **Licenciosamente.**

LLICERI. n. p. **Licerio.**

LLICH. *Ind.* del verb llegir. Llegeixo. **Lligo.**

LLICENÇA. f. Llicencia.

LLÍCIT, A. adj. LÍCIT.

LLÍCITAMENT. adv. m. LÍCITAMENT.

LLICOR. m. **Licor.**

LLICORELLA. f. LLECORELLA.

LLICSÓ. m. *Bot. ter.* LLACSÓ.

LLIENS (Coll de). *Orog.* Coll del Pirineu gironí, al N.E. de Setcases; té 1,810 met. d'altitut.

LLIGA. f. Confederació, aliança ofensiva y defensiva. **Liga.** || Porció de metall que's barreja ab l'or, o l'argent. **Liga.** || LLIGACAMA.

FER LLIGA. fr. Confederarse, unirse pera algún fí. *Ligarse, confederarse, coligarse.*

FER LLIGA APART. fr. Formar o seguir un altre partit, anar separats dels altres. *Hacer corro aparte.*

FER LLIGA DE METALLS. fr. Mesclarlos pera ferne un de diferent. *Alear.*

LLIGABOSCH. m. *Bot.* MARESELVA.

LLIGALLO. m. *Ter.* CAMÍ RAMADER.

LLIGACAMA. f. Cinta pera assegurar les mitges a les cames. **Liga, cenojil, senojil, henojil.**

LLIGADA. f. Voltes que dona la corda, veta, etc., ab son respectiu nus. **Ligadura.** || Parlant d'armes de foch. ABRAÇADORA. || Baga, anell de l'erada, cercolet de ferro qu' assegura 'l camatimó y la cameta de l'erada. **Belorta.** || *Arquit.* Cada una de les pedres que 's deixen a la paret pera unirles ab altres. **Diente** y **endeja, adraja, agraja** si cauen perpendiculars, còm les de les voltes. || Entre estampers les lletres unides, còm: *æ, fi, fl,* etc. **Ligadas, ligaturas.**

FER O DEIXAR LLIGADES fr. *Arquit.* Deixar de tant en tant a la paret algunes pedres sortides pera ajuntarles ab un'altra obra. *Adentellar.*

LLIGADOR. m. **Tocador.**

LLIGADURA. f. Acte y efecte de lligar. **Ligación, ligadura, atadura, ligamiento.** || ENVENADURA, VENDATGE. || *Mus.* L'artifici ab que 's lliga la dissonancia ab la consonancia. **Ligadura.** || La envenadura que fan als malalts pera ferlos tornar en sí dels accidents. **Garrote.** || Unió, conexió d'una cosa ab una altra. **Ligadura, ligamiento.** || *Anat.* Corda nervosa, dura, forta, flexible, que serveix pera lligar les parts o membres del cos del animal. **Ligamento.**

LLIGALL. m. Conjunt de coses lligades. **Legajo.** || El conjunt de peces de roba apuntat ab un fil pera entregarlo a la bugadera. **Cosido, atado.** || El feixet de paper. **Legajo.**

LLIGÁM. m. Qualsevulla cosa que serveix pera lligar. **Atadero, ligadura.**

LLIGÁM DE LES ABARQUES. Llenca de cuiro que 's fica pels ullets de les abarques pera assegurarles bé. *Zarria.*

LLIGÁM DELS SOCHS. El cordillet de cánem ab que's lliguen. *Calzadera.*

LLIGAMEN. m. *For.* El vincle del matrimoni contret llegítimament, pèl que s'anula, encara que no estigui consumat, un altre de posterior qu'hagi arribat a la consumació. **Ligamen.** || El malefici ab que per medi de la mágica 's creia que quedava lligada la facultat de la generació. **Ligamen.**

LLIGAMENT. m. *Ant.* y

LLIGAMENTÓS, A. adj. **Sarmentoso.**

LLIGANÇA. f. *Ant.* LLIGADURA.

LLIGAR. v. a. Juntar, unir, enllaçar una cosa ab un'altra. **Atar, ligar.** || *Met.* Impedir el moviment, subgectar. **Ligar, atar.** || Unir, juntar les parts d'un discurs. **Atar.** || Pendre 1 pit les criatures. **Tomar el pecho.** || DIR, 5. || *Ant.* Adornar la dona. **Pender.** || Adornar el cap de la dona. **Tocar.** || Subgectar els fardos, cárregues, etc., ab cordes. **Liar.** || **Encortar.**

LLIGA L'ASE ONT L'AMO VOL. *Ref. Haz lo que el amo te manda y siéntate con él á la mesa.*

LLIGAR O NO LLIGAR AB ALGÚ. fr. *Met.* Avindres o no ab ell. *Hacer ó no hacer buenas migas.*

NI LLIGA NI DESLLIGA. *Ref.* Se diu del que no parla ab concert o no sap donar raó de lo qu'está al seu cárrech. *Ni ata ni desata.*

QUI BÉ LLIGA BÉ DESLLIGA. *Ref.* Denota que qui emprèn ab coneixement un negoci arduu sabrá eixirne ab facilitat. *Quien bien ata bien desata.*

LLIGARSE. v. r. *Met.* Obligarse. **Ligarse.** || **Turbarse.** || FER LLIGA.

LLIGASSA. f *Ant.* Adorno, compostura del cabell de la dona. **Tocado, prendido.**

LLIGAT, DA. p. p. **Atado, ligado.** || *Mus.* La unió de dos punts sostenint el valor d'ells y anomenant sols el primer. **Ligado** || *Met.* Obligat. **Sujeto, ligado, atado.** || adj. Travat. **Atado.** || Apassionat, enamorat. **Cautivo, enredado.**

LLIGÓ. f. *Ant.* AIXADA.

LLIGONET. m. dim. *Ant.* AIXADETA.

LLIGORDÁ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Bèuda, prov. de Girona.

LLILLIACI, A. adj. *Bot.* Semblant al lliri. **Liliáceo.**

LLILIACIU, A. adj. *Bot.* S'aplica a les herbes vasculars bulboses y tuberculoses, y á mates y arbres de fulles en forma de veina y llevors ab albumen carnós, còm: *la ceba, l'all, l'espárrech,* etc. **Liliáceo.** || f. pl. Familia d'aquestes plantes. **Liliáceas.**

LLILIAL. adj. Que té flors de lliri o se li sembla. **Lilial.**

LLILIFORM. adj. En forma de flor de lliri. **Liliforme.**

LLIMA. f. Eina de cer, aspre y ferm, pera tallar y allisar els metalls. **Lima.** || La rodona y aspra de que se serveixen els manyans y altres oficis pera rebaixar lo més groller. **Limalón, canto redondo.** || La suáu o fina pera pulir. **Bastarda.** || *Met.* Correcció. **Lima.** || *Ter.* LLIMONA.

LLIMA BASTARDA. La de dents mitjanes.

LLIMA CARLETA. La que, per lo prima pot ficarse y travallar en llochs estrets.

LLIMA CARREU. La qu'és quadrada.

LLIMA CORBADA. La qu'és tant ample de dalt com de baix.

LLIMA DE DOS TALLS. La que talla per abdues vores.

LLIMA DE TALL DE GANIVET. La que té forma de ganivet.

LLIMA FINA. La de dentat fí.

LLIMA GRANADA. La de dents grosses.

LLIMA MITJA CANYA. La que té una cara plana y altra arrodonida.

LLIMA QÜA DE RATA. La qu'és cònica però molt prima.

LLIMA RODONA. La de figura cònica.

LLIMA SORDA. La qu'está coberta de plom y fa poch o gens de soroll quan llima. *Lima sorda ó dulce, platalima.* || *Met.* El temps y tot lo que imperceptiblement consúm alguna cosa. *Lima sorda.* || La persona que fa mal a un'altra sense estrèpit y molt dissimuladament. *Pólvora sorda.*

LLIMA TRIANGLE O DE TRES CAIRES. La que forma tres cares.

LLIMACH. m. *Entom.* Mena de caragol sense closca. **Babosa, babaza.** || LLOT.

LLIMACÓS, A. adj. Semblant al llimach.

LLIMADA. *Ictiol.* Nom que 's dona a les Balears al peix *Martell.* **Cornuda, pez martillo.**

LLIMADURA. f. L' acte y efecte de llimar. **Limadura.** || pl. Les partícules que cauen de lo que 's llima. **Limaduras, limalla.**

LLIMALLA. f. El grá de metall que resulta de l' acció de la llima.

LLIMAMENT. m. *Ant.* LLIMADURA.

LLIMAR. v. a. Travallar ab la llima. **Limar.** || *Met.* Pulir o retocar alguna obra. **Limar.**

LLIMARIES. f. pl. LLUMINARIAS.

LLIMAT, DA. p. p. **Limado.** || adj. Lo qu' és molt polit y molt ben acavat. **Limado, pulido.**

LLIMERA. f. *Náut.* Obertura sobre 'l codast pêl pas del cap del timó y joch de la canya que té encastada. **Limera, fogonadura, lemera.**

LLIMERAL. m. y

LLIMERAR. m. Camp plantat de llimones.

LLIMETA. f. dim. **Lima pequeña.**

LLIMIANA. *Geog.* Vileta de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Tremp; és a la vora del Noguera Pallaresa, aigües amunt del Pas dels Terradets, y té 497 hab.

LLÍMIT. m. LÍMIT.

LLIMITAR. v. a. LIMITAR.

LLIMÍTROF. adj. *Ant.* **Limítrofe.**

LLIMÓ. m. p. u. LLIMONA. || Esperit de llimona. **Espíritu de limón.** || LLIMONADA.

LLIMONA. f. Fruit del llimoner. **Limón, limo.** || *Bot.* Bleda borda, quines fulles tenen la virtut de consolidar y secar les parts, y la llevor picada, cuita en vi y beguda deté 'l fluix de sanch. **Limonio, limonia.** || Els botánichs ho diuen a una planta, quines fulles, llises y suaus, ixen de les arrels; les flors están escampades pels brots, quasi sempre inclinades cap a terra, cada una ab cinch fulles a modo de clavell; són de color blau, groch o blanquinós. Les fulles y arrels d' aquesta planta són astringentes. **Limonio.** || TARONGINA.

LLIMONA DOLÇA. Llimona més petita y rodona que les demés y de gust dolç. *Lima.*

LLIMONA (Joan). *Biog.* Fabricant igualadí. Va pendre part molt principal en la famosa batalla del Bruch (1808) ont quedaren vençuts els soldats francesos de Napoleó I. És considerat com un dels capitans d' aquella batalla, per haver portat el plan del moviment del Bruch, quina realisació va ésser obra d' Antoni Franch, que tenía moltes qualitats pera la guerra.

LLIMONER· *a*, fruit (llimona)

LLIMONADA. f. Beguda de such de llimona ab aigua y sucre. **Limonada.**

LLIMONER. m. y

LLIMONERA. f. *Bot.* Arbre semblant al taronger de quina familia és; fa 'l fruit en forma oval, d' un groch baix quan és madur, y té un such agre. **Limón, limonero, limero, lima.**

LLIMONER DOLÇ. Aquell que fá les llimones dolces. *Limero, lima*

LLIMONERAR. m. Lloch plantat de llimoners. **Limonar.**

LLIMONETA. f. dim. **Limoncillo.**

LLIMPIABOTES. m. Qui té per ofici netejar y llustrar les sabates o botes. **Limpiabotas.**

LLIMS. m. pl. Lloch ont eren les ánimes dels sants pares esperant la redempció. **Limbo.** || Lloch ont van les ánimes dels infants que moren sense ésser batejats. **Limbo.** || *Ter.* El lloch molt fosch.

LLINAR. m. Camp de lli. **Linar.**

LLINARIA. f. *Bot.* Herba medicinal de fulles semblantes a les del lli, y de flors grogues formant espiga ab un esparó a la part posterior. **Linaria.**

LLINÁS (Antoni). *Biog.* Missioner mallorquí del hàbit de Sant Francesch. Nascut a Artá l' any 1635; mort a Madrit el 1693 en opinió de sant. Als disset anys prenía l' hàbit a Palma. Més tart s' ordenava de sacerdot. Va anar a les Indies a convertir infidels, fundant 'hi el Colegi de Propaganda Fide. És aixis meteix fundador dels colegis de missioners d' Escornalbou, a Catalunya; de Calamotxa, a l' Aragó; de l' Esperit Sant, a Valencia; de Zelgin, a Murcia; y de la Oliva a Madrit. És autor del llibre *Regla del misionero* y d' altres escrits.

— (FRANCESCH). *Biog.* Famós mestre compositor de musica, que vivía a Barcelona a les darreries del sigle XVII. Era gran amich del mestre de la capella del Palau en Joseph Durán.

— (RAFEL). *Biog.* Bisbe mallorquí del sigle XVI. Carmelitá del convent de Palma. Mestre de teología, prior, definidor de la provincia de Catalunya. En 1537 bisbe de Crisopoli (Macedonia). Va governar la iglesia mallorquina per comissió del bisbe J. Bta. Campegio. El seu saver, erudició y eloqüencia lluiren a la trona y en la cátedra. De les seues obres escrites en llatí potser no 'n resta cap. Va morir a la ciutat de Palma l' any 1558

— (RAFEL). *Biog.* Célebre redactor del *Diario de Barcelona* a últims del sigle XVIII. Firmava els seus escrits ab el pseudónim de *Catalán zeloso.* Sos articles tenien gran ressonancia.

LLINÁS. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Castellar del Riu, provincia de Barcelona. || Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Granollers; és a la vora del riu Mogent, té estació de F.-C. y 1,239 hab.

Segell de Llinás

LLINATGE. m. Raça, generació, familia, prossapia. **Linaje.** || GENEALOGÍA.

LLINATGE HUMÁ. El conjunt de tots els homes. *Linaje humano.*

DE BON LLINATGE VE 'L NOSTRE ASE QU' AB LES DENTS SE GRATA 'L CUL. *Ref.* Ab que 's ridiculisa als que 's donen molta importancia y ab les obres mostren grollería y mala educació. *Aunque se vista de seda la mona, mona se queda.*

FER LLINATGE APART. fr. FER LLIGA APART.

LLINDA. m. y

LLINDANY. m. Confí, frontera.

LLINDAR. m. La fusta travessera o pedra que descansa sobre 'ls muntants pera formar la portalada. **Lintel, dintel y puente, cerco cabecero.** || Marxapeu, pedríç de la porta. **Umbral.** || v. n. Afrontar, confinar. **Lindar.**

Segell de Llindrás

LLINDERA. f. BIAIX.

LLINDRÁS. *Geog.* Lloch del terme de Sant Pere d' Arquells, prov. de Lleida.

LLINET. m. *Ter.* LLINOSA. || LLI.

LLINGÜISTA. m. El versat en llingüística. **Lingüista.**

LLINGÜÍSTICA. f. Estudi comparatiu y filosòfich de les llengües: ciencia del llenguatge. **Lingüística.**

LLINGÜÍSTICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu a la llingüística. **Lingüístico.**

LLINOSA. f. Llevor de lli. **Linaza, linueso, gargola.**

LLINYA. f. LLINYOLA. || LLINYOL.

LLINYOL. m. Pel de cuch pera pescar. **Sedal.** || Fil cru empegat ab que cusen els çabaters les soles de les çabates. **Cabo.** || Llaç pera caçar aucells. **Oncejera.** || Capdell de fil que usen els pagesos pera solcar dret, els serradors pera serrar, etc.

LLINYOLA. *(Nyinyola,* solen dir erradament). f. Cordill mullat ab color (generalment ab mangre) el qual aplicantlo ben tivant, aixecantlo després ab el dit y trayentne aquest sens deixar de tivar, traça ratlles llargues en superficies de fusta, de paret, etc.

LLIORS. *Geog.* Veinat del dist. munpal. d' Arbucies, prov. de Girona.

LLIQUIDAR. v. a. *Ant.* y

LLIQUIFICAR. v. a. *Ant.* LIQUIDAR.

LLÍQUIT, DA. adj. *Ant.* LÍQUIT.

LLIR. m. Lliri.

LLIRGA. f. *Bot. ter.* LLIRI.

LLIRI. m. *Bot.* Planta de cabeça; n'hi ha de diferentes menes. **Lirio.**

LLIRI BLANCH. Planta perenne de quina arrel, qu'és una cabeça, surten varies fulles llargues, estretes y lluentes; la cama és alta y al capdemunt hi surten les flors, que són grosses, blanques y molt oloroses. Se conreua per adorno dels jardins, y vulgarment se coneix per LLIRI DE SANT ANTONI. *Azucena, lirio blanco.*

LLIRI BLAU. Planta medicinal que té les arrels superficials, les fulles llargues cosa de dos palms, amples de dos dits, nervoses y acavades en punta d' espasa. Té la cama dreta y rodona ab cinch o sis nusos, que cada un trau una fulla més petita, entre la qual ixen les branques que al capdemunt tenen les flors de sis fulles molt grosses y hermoses de color més o menys blau o matisades de diferents colors. *Lirio cárdeno ó azul.*

LLIRI BORT O PUDENT. Planta d' un peu d' alçaria, ab les fulles que naixen apilotades desde l' arrel, primes, llargues y punxagudes, del mitg de les quals surt la cama que sosté flors semblantes a les del lliri blau, però d' un blau que tira a fosch, y a la nit fan una gran fetor. *Lirio hediondo ó fétido.*

Lliri d' aigua

LLIRI D' ASE. ALL DE BRUIXA.

LLIRI D' AIGUA. Planta que 's cria a l' aigua. Les fulles neixen apilotades desde l' arrel, tenen les cames molt molsudes y són moltíssim grosses. D' entre mitg de les fulles neix un altra cama a quin capdemunt hi brota una flor grossa y blanca en forma de paperina. *Hijo de río, flor del embudo, aro de Etiopía.*

LLIRI DEL BLAT. ESPASES.

LLIRI DE BOSCH. *Bot.* Planta del genre *Phatangium.*

LLIRI DE FLORENCIA. Planta de la fam. de les iridies, quina arrel és com la de la canya y que fa les flors blanques. *Lirio de Florencia.*

LLIRI DE GRANS DE ROSARI. Planta que fa floretes vermelles quines llavors son negres y rodones y serveixen pera fer rosaris. *Cañacoro, caña de cuentas, hierba del rosario.*

LLIRI DE MORO. *Bot.* LLIRI MATISAT.

LLIRI DE PLATA. fr. *Met. fam.* S' usa pera ponderar una cosa molt neta. *Taza de plata.*

LLIRI DE SANT ANTONI. LLIRI BLANCH.

LLIRI DE SANT BRUNO. *Bot.* LLIRI DE BOSCH.

LLIRI DE SANT FRANCESCH. || *Bot. Lirio Franciscano.*

LLIRI DE SANT JOAN. ESPASES.

LLIRI DE LA MARE DE DEU. *Bot.* Planta de la fam. de les esmiliácies que 's cría als Pirineus y quina arrel és amarga y purganta. *Lirio de los valles, lágrimas de Salomón.*

LLIRI DELS SEMBRATS. Planta quina arrel és una cabeça; té les fulles estretes y cilíndriques; el tronch emproufeines té 20 centimetres de llarch, y fá una munió de floretes de color blau fosch. *Baya.*

Lliri dels sembrats

LLIRI DE MAR O DE PLATJA. *Bot.* Planta perenne de uns 60 centimetres d' alta, ab fulles llargues y estretes, flors blanques de tres fulletes que neixen de una cabeça. *Nardo ó azucena marítima, narciso de mar.*

LLIRI GROCH. *Bot.* Planta semblanta al lliri blau, però que fa la flor groga. *Lirio amarillo, falso acoro, lirio espadañal.* || CONTELL GROCH.

LLIRI JONCH. *Bot.* ESPASES, GLADIOLO.

LLIRI MARÍ. *Bot.* LLIRI DE MAR.

LLIRI MATISAT. Planta del genre *Moræa.*

LLIRI MORAT. *Bot.* Planta de cabeça que creix sense conreu a algunes parts d' Espanya y 's conreua pera adorno als jardins. Les seues fulles tenen la figura d' un ferro de llança, y están colocades en cèrcol tot voltant de la cama, qu' és alta de 90 a 120 centimetres, y acaven ab una porció de flors caigudes, de color morat, ab taques negrenques. *Martagón, azucena silvestre.*

LLIRI PUDENT. LLIRI BORT.

LLIRI ROIG O VERMELL. El que té les flors d' un vermell viu. *Azucena de Guernesey; lirio colorado.*

LLIRI SORT. LLIRI MORAT.

LLIRI TIGRE. LLIRI BLAU.

LLIRIA. f. Liria, vila valenciana.

LLIRIA. *Bot.* Planta de la fam. de les compostes, genre *Andryala,* comú a tot Catalunya.

LLIRIDENDRE. m. *Bot.* Nòm de les plantes del genre tulíper. **Liriodendro.**

LLIRIDENDRINA. f. *Quím.* Principi balsàmich que s' extréu de la escorça de les arrels del lliridendre. **Liriodendrina.**

LLIRÓ. m. **Lirón.**

LLIRT. *Geog.* Caseriu del terme d' Anserall, prov. de Lleida.

LLIS. m. Lliri.

LLIS, A. adj. Plá, brunyit. **Liso.** || Sense grops. **Liso.** || *Ter. Art. y of.* Conjunt de bagues del teler de má.

LLIS Y RAS. m. adv. Clara y manifestament, sense embuts ni solapes. *Rasamente.*

LLISASSÓS, A. adj. Rabiós.

LLISAMENT. adv. m. Rodonament, ab resolució. **Redondamente, lisamente.** || Acció de llisar.

LLISAR. v. a. Allisar.

LLISCADA. f. Acte y efecte de lliscar. **Resbalón, resbaladura, resbalamiento.**

DONAR UNA LLISCADA. fr. LLISCAR.

LLISCADÍÇ, A. adj. RELLISCÓS.

LLISCADOR, A. m. y f. Qui llisca. **Resbalar, resbaladero.** || adj. Qualsevol que s' esmunyeix fácilment. **Resbaladizo.** || El lloch ont se llisca. **Resbaladizo, resbaladero.**

LLISCAR. v. n. Escórrerse 'ls peus per no trepitjar segur. **Resbalar, deslizar, irse los pies.** || Esmunyirse. **Resbalarse, escurrirse, deslizarse.**

LLISCAT, DA. adj. Caps de guix, morter o ciment que 's dona als envans y a les parets pera allisarles. **Enlucido.**

LLISCALL. m. Replá que forma 'l llit d' un torrent entre mitg de dos saltants d' aigua.

LLISCÓS, A. adj. Que llisca. || LLISCADOR.

LLISOR. f. Finesa, qualitat de llis.

LLISQUENT, A. adj. LLISCÓS, RELLISCÓS.

LLISQUETA. f. *Ornit.* BUSQUETA ROSSINYOLENCA.

LLISQUÍVOL, A. adj. Fácil de lliscar. **Resbaladizo.**

LLISÓ. y

LLISÓL. *Ictiol.* Noms que a les Balears se dona a varies menes de rajades.

LLISSA. f. *Ictiol.* Peix de mar en forma de llençadora, aplanat pels costats, cobert d' escates grans, el cap petit, boca gran, llom groguench, lo demés blanch, les aletes petites, cendroses y ratllades de blau. Arriva a tindre 60 centimetres de llarch y a la primavera entra a devorar als rius. **Sábalo, alosa, trisa.**

Segell de Llissá de Munt

LLISSA. f. Vora, partió. Vorera d' un camp, bosch, etc.

LLISSA CABUDA. Llissa calva blanca, llissa calva negra, llissa de cap giquell, llissa galliroig, llissa fartona, llissa llobarrera, llissa morruda. Noms que 's donen a diferentes menes de mugilits.

A LA LLISSA. fr. *Ter.* Prop, a la vora. *Cerca, inmediato.*

LLISSÁ DE MUNT. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Granollers; és a la vora del riu Tenes y té 977 hab.

LLISSÁ DE VALL. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Granollers; és a la vora del riu Tenes y té 407 habitants.

Segell de Llissá de Munt y Palaudaries.

Segell de Llissá de Vall

LLISSAR. v. n. *Ter.* RELLISCAR.

LLÍSSARA. f. *Ictiol.* Peix de mar. LLISSA. || **Lisa.**

LLISSARÓ. m. Peça del teler de vellut a la que s' hi posen llissos de les aviadures. **Lizarol.**

LLISIAR. v. a. Ferir, fer mal.

LLISIAT, DA. adj. Ferit, malmés.

LLISSÓ. f. Lo qu' explica 'l mestre a estudi. **Lección.** || Lo que cada vegada senyala 'l mestre als seus deixebles. **Lección.** || El troç d' Escriptura o Sants Pares al fí de cada nocturn de matines. **Lección.** || Discurs del opositor al fer els seus exercicis. **Lección ó lección de puntos.** || Amonestació, exemple que 'ns serveix pera conduirnos en algún negoci. **Lección.** || El conjunt de coneixements teòrichs o práctichs que dona als seus deixebles el mestre de alguna ciencia, art, ofici o habilitat. **Lección.** || LECTURA.

DONAR LLISSÓ. fr. Assenyalarla als deixebles. *Echar lección.* || Se diu del deixeble quan el mestre l' instrueix *Dar ó tomar lección.* || Se diu del mestre cada vegada que instrueix al deixeble. *Dar lección.* || Se diu del nois quan diuen de cor lo que 'l mestre 'ls havía assenyalat pera que ho estudiessin al peu de la lletra, comprovantla ab el llibre obert pera que correspongui ab el text. *Recitar la lección, tomar la lección.*

PENDRE LLISSÓ. fr. Executar ab el mestre alguna habilitat o art que s' está aprenent pera anarse'n imposant. *Tomar lección.* || Entre estudiants és escoltar al deixeble que la diu, y examinar, regularment ab el llibre al devant, si la sap o no de cor. *Tomar la lección.*

POGUER DONAR LLISSÓ. fr. POGUER LLEGIR CÁTEDRA.

LLISSONARI. m. El llibre de cor que conté les llissons de les matines. **Leccionario.**

LLISSONGEAR. v. a. Adular, afalagar, atreure. **Lisonjear.** || *Met.* Deleitar, agradar als sentits. **Lisonjear.**

LLISSONGER, A. m. y f. Adulador. **Lisonjero, adulador, lisonjeador.** || *Met* Lo qu' agrada y dona gust, còm: *le musica, la veu,* etc. **Lisonjero.**

LLISSONGERAMENT. adv. m. Agradablement, ab llisonja. **Lisonjeramente.**

LLISSONJA. f. Adulació, afalach afectat. **Lisonja**

LLISSOS. m. pl. Cada un dels fils ab que 'ls teixidors divideixen la seda o estám pera passar la llençadora. **Lizos.**

PASSAR LLISSOS. fr. Guarnir el teler ab ells pera que 's pugui teixir la mostra. *Enlizar.*

LLISTA. f. Llenca. **Lista.** || Vía que hi ha a algunes teles. **Lista, vareta, gaya.** || El paper que conté 'ls noms de varies persones o coses y l' acte d' anomenarles: s' usa més comunament a la milicia. **Lista.** || La de reus que 's sol donar al jutge en els tribunals pera apuntar el decret a fí de no confondre les causes. **Decretero, nómina.** || Ratlla de diferent color que 's trova a algunes materies, còm minerals, fustes, etc., y demostren diferenta qualitat. **Veta.**

FER LLISTES ALS TEIXITS. fr. Teixir roba ab llistes de diferent color. *Varetear.*

PASSAR LLISTA. fr. Cridar pél seu nom a les persones que 'l tenen escrit a la llista. *Pasar lista.*

POSAR EN LLISTA. fr. ALLISTAR.

LLIST, A. adj. Llest.

LLISTAMENT. m. *Ant.* ALLISTAMENT.

LLISTAR. v. a. *Ant.* ALLISTAR. || *Ant.* TRIAR. || Adornar alguna cosa ab llistes de diferent color. **Gayar.**

LLISTAT, DA. adj. Viat. **Listeado, listado, rayado, largueado, vetado, veteado.** || *Arq.* Lo que té faixes o llistes. **Fajeado.**

LLISTELL. m. *Arquit.* FILET.

LLISTÓ. m. Llenca de fusta primeta y llarga. **Listón.** || *Náut.* La llenca de fusta que guarneix exteriorment el costat de la embarcació per la banda superior y per la flor de l' aigua. **Galón.** || pl. El conjunt de moltes llenques de fusta. **Listonería.** || *Art. y of.* Al teler de má les llenques que serveixen de travesses.

LLISTÓ DE VIDRIERA. Cada una de les llenques de fusta que subgecten els vidres. *Mangueta.*

LLISTÓ. m. *Bot. ter.* FANAL o FANÁS.

LLISTONER. m. Qui fá llistons. **Listonero.**

LLISURA. f. Igualtat d' una superficie. **Lisura.** || *Met.* Veritat, ingenuitat, sensilleça. **Lisura, candor.**

LLIT. m. Moble que serveix pera dormir. **Cama, lecho.** || La tela que cubreix el fetus. **Pares, secundina, placenta, parias.** || Les pots y banchs sobre que s' extenen els matalassos. **Cama.** || El cortinatge y demés ab que s' adorna 'l llit. **Cama.** || *Met.* Parlant de carros el pla ont s' hi posa la cárrega. **Lecho, cama.** || *Met.* Entre picapedrers és la superficie o pla d' una pedra demunt de la qual se n' hi ha d' assentar un' altra. **Lecho.** || La canal per ont corren les aigües dels rius. **Lecho.**

LLIT DE MARINER. Troç de drap cru que 's sol penjar per les quatre puntes y serveix a les embarcacions pera dormir' hi. *Coi, coy.*

LLIT DE MONJA. L' estret, destinat a una sola persona.

LLIT DE MORTS. Mena de bayart de fusta ab que 's porten els morts al cementiri. *Andas, féretro, huerco.*

LLIT DE PEDRERA. La base natural dels banchs o capes de roca. *Lecho de cantera.*

LLIT DE POBRE. El mal compost y ab mala o poca roba, com solen usar els pagesos. *Camastro.*

LLIT NUPCIAL. El que serveix als nuvis. *Tálamo.*

A LA TAULA Y AL LLIT, AL PRIMER CRIT. *Ref.* S' entèn en el seu sentit recte. *Á la mesa y á la cama, á la primera llamada.*

A LA TAULA Y AL LLIT, LA DRETA ÉS DEL MARIT. *Ref.* Vol dir que la dona deu donar la dreta al marit lo meteix a taula que al llit. *Así en la cama como en la mesa dale á tu marido la derecha.*

ALÇARSE DEL LLIT. fr. LLEVARSE.

ANARSE 'N O FICARSE AL LLIT. Anársen 'hi pera descansar o dormir. *Acostarse, recostarse.* || Caure malalt. *Ponerse en cama.*

ARMAR EL LLIT. fr. Pararlo. *Armar la cama.*

ASSENTARSE AL LLIT. fr. Posars' hi assentat qui hi estava ajegut. *Incorporarse en la cama.*

FER EL LLIT. fr. Arreglarlo sempre que s' hi vol dormir. *Hacer la cama.* || Treure les parteres la massa que tenen al ventre, anomenada llit. *Echar las parias.*

FER LLIT. fr. Estar malalt. *Guardar cama.*

LA CAMA AL LLIT Y 'L BRAÇ AL PIT. *Ref.* Se refereix al modo com s' ha de tractar el ma que 's té al braç o a la cama. *La pierna en el lecho y la mano en el pecho.*

NO SE 'N VA AL LLIT SENSE SOPAR. *Loc.* Denota que algú no té la necessitat que demostra. *No está descalzo.*

PLEGAR EL LLIT. fr. Doblar els llençols y matalassos després d' alçarse. *Levantar, doblar la cama.*

QUI VA AL LLIT TART, NO 'S LLEVA D' HORA. *Ref. Quien tarde se acuesta, madrugar no puede.*

SALTAR DEL LLIT. fr. Llevarse luego de despert. *Saltar de la cama.*

SI VOLS ESTAR BEN SERVIT, FESTE TÚ METEIX EL LLIT. *Ref.* Denota que ningú fá les coses tan bé com el meteix interessat, o qu' aquell que no hi té interès les fá de qualsevol modo, surtin bé o malament. *Si quieres ser bien servido, sírvete tú mismo.*

TÓRNATE 'N AL LLIT QU' AIXÒ ÉS LA LLUNA. *Loc.* Que 's diu del qui pensa lograr algun cosa sense exposarse o sense 'ls medis proporcionats, y també d' aquell que va molt equivocat en algún assumpte. *Picar de vara larga.*

LLITARGE. m. LITARGE.

LLITERA. f. Mena de cadira de braços posada per lo regular entre dues cavalcadures pera anar ab tota comoditat. **Litera.** || Llitet que 's porta ab barres com una cadira de braços coberta d' encerat pera conduir decentment els malalts al hospital. **Camilla.**

LLITERAS (Antoni). *Biog.* Mestre de musica, mallorquí; mort a Madrit a mitjans del sigle XVIII. En opinió del erudit pare Feijoo, que li diu «suavíssim», era un compositor de primer ordre, «potser l' únich que havía savut agermanar tota la magestat y dolçura de la musica vella ab el bullici de la moderna». Sembla que les obres seues varen estamparse a Madrit.

LLITERATURA. f. LITERATURA.

LLITET. m. dim. **Camita.**

LLITIGI. f. LITIGI.

LLITIGAR. v. a. LITIGAR.

LLITJÁ. f. *Bot.* JIJOL.

LLITORAL. f. LITORAL.

LLITOTXA. f. Coixí que ocupa tota l' amplaria del llit. **Larguero, cabezal.** || A vegades també 's pren com llit arreglat o fet de qualsevulla manera y situat als estables. **Lecho.**

LLITRÁ (Pere). *Biog.* Notari mallorquí, escriptor molt docte y polítich del sigle XV. Era síndich de la ciutat de Palma, que va enviarlo a la cort dels reis catòlichs a negociar assumptes de l' illa. Per aqueixa circunstancia va assistir a la conquista de la ciutat de Málaga, durant quin temps escrivía interessantes cartes als jurats de Palma, reproduídes per en Pí y Margall al volum corresponent al regne de Granada (pàgines 225, 327 y 334), de la obra *Recuerdos y Bellezas de España.*— Va ésser enterrat a Palma, al convent de St. Domingo.

LLITRÁ (Riera de). *Hidrog.* Riera de la prov. de Tarragona que passa per Arbós y desaigua al riu Foix.

LLITSÓ. m. *Bot. ter.* LLACSÓ.

LLIURA. f. Pès de dotse unces a Catalunya y a algunes altres parts. **Libra.** || *Numis.* Moneda imaginaria que a Catalunya valía 20 sous; a Valencia 14 sous, 3 diners y 3 setèns; a Aragó 11 sous, 6 diners y 6 setèns; a Castella 10 vintidosos, 25 maravedissos y 5 setèns, etc. **Libra.** || Contrapès, pedra molt grossa que 's posa al cap del caragol de les prempses del molí del oli. **Libra, pilón.** || *Ter.* Mesura pera líquits. **Máquila.**

LLIURA CARNICERA. La de trenta sís unces. *Libra carnicera.*

LLIURA ESTERLINA. *Numis.* Moneda d' Inglaterra que val unes 25 pessetes. *Libra esterlina*

LLIURA PRIMA. La de dotse unses. *Libreta.*

FER PORTAR LA LLIURA A ALGÚ. fr. *Fam.* Burlarse 'n, enganyarlo, maltractarlo o pèrdreli 'l respecte. *Jugar con alguno al santo mocarro.*

PORTAR LA LLIURA. fr. Ésser l' obgecte de conversació o burla. *Hacer el gasto.*

VENDRE A LLIURES. fr. Vendre pesant a la menuda o a pesades d' un número de lliures. *Librear.*

LLIURADOR, A. m. y f. Qui lliura. **Librador.**

LLIURAMENT. m. L' acció de lliurar. **Adjudicación.** || La que 's fa als encants. **Adjudicación.**

LLIURANÇA. f. Ordre de pago que 's dona, ordinariament per carta, contra aquell que té fondos o valors del que la expedeix. **Libranza.** || DESLLIURAMENT.

LLIURAR. v. a. Donar una cosa al que n' ofereix més als encants. **Librar.** || *Ant.* ENTREGAR. || DESLLIURAR. || ACOMETRE.

LLIURAT. n. p. **Librado.**

LLIURE. adj. Qui té facultat pera obrar o no obrar; no obligat. **Libre.** || Qui no és nat esclau. **Libre.** || Qui 's governa per sí met ix o sense dependencia d' altre. **Libre.** || Qui no está pès. **Libre.** || Insubordinat, llicenciós. **Libre.** || Solt. **Libre.** || Poch modest, atrevit, desvergonyit. **Libre.** || Salvo, sense perill. **Libre.** || S' aplica al vers que no 's subgecta a consonancia ni assonancia. **Libre.** || Desembaraçat, no impedit. **Libre, franco.** || Innocent. **Libre.** || Exempt, dispensat, privilegiat. **Libre** || Solter. **Libre.** || Qui diu o fa lo que li apar, sense reparar en inconvenients, còm: *un autor és molt lliure en els seus escrits.* **Libre.**

LLIURE ALVEDRIU: ALVEDRIU.

LLIUREA. f. *Ant.* LLIBREA.

LLIUREMENT. m. adv. Francament. **Libremente.** || Ab llivertat. **Libremente.** || Sense constrenyiment. **Libremente.** || Atrevidament. **Libremente.** || Ab desembaráç. **Libremente.**

LLIUREYA. f. *Ant.* LLIBREA.

LLIVANT. m. *Náut.* Corda groixuda pera l' aparell.

LLIVELL. m. *Ant.* NIVELL.

LLIVELLAR. v. a. *Ant.* ANIVELLAR.

LLIVERAL. adj. Generós, franch. **Liberal.** || S'aplica a les arts propies del ingeni pera distingirles de les mecániques. **Liberal.** || Qui professa doctrines favorables a la llivertat política dels Estats. **Liberal**

LLIVERAL COM UN CERCAPOUS. *Expr. iròn.* Ab que 's moteja al miserable o meçquí. *Largo como un pelo de huevo ó de rata.*

LLIVERALISAR. v. a. Fer lliveral a algú. **Liberalizar.** || Introduir a les lleis alguna innovació favorable al exercici de la llivertat. **Liberalizar.**

LLIVERALISME. m. Amor a la llivertat. **Libera-**

lismo. || Partit o comunió política que 's distingeix ab aquest nom. **Liberalismo.**

LLIVERALÍSSIM, A. adj. sup. Molt lliveral. **Liberalísimo.**

LLIVERALÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' una manera lliveralíssima. **Liberalísimamente.**

LLIVERALITAT. f. Llarguesa, generositat. **Liberalidad.** || *Met.* Virtut moral que consisteix en distribuir algú generosament els seus bens sense esperar cap mena de recompensa. **Liberalidad, largueza.**

LLIVERALMENT. adv. m. Ab generositat. **Liberalmente, generosamente.**

LLIVERT. m. Esclau a qui s' ha donat llivertat. **Liberto, horro.** || p. p. **Libertado.** || adj. p. u. LLIURE.

LLIVERTA. f. La dona que passa d' esclava a lliure. **Liberta.**

LLIVERTADOR, A. m. y f. Qui lliverta. **Libertador, librador.**

LLIVERTAR. v. a. Posar en llivertat. **Libertar.** || *Met.* Eximir d' algún deute, obligació, etc. **Libertar.**

LLIVERTAT, DA. p. p. **Libertado, librado.** || f. Lliure albedriu. **Libertad, libre albedrío.** || L' estat del que no está subgecte a un altre. **Libertad.** || Prerrogativa, privilegi. **Libertad.** || Manca de subgecció, llicencia exorbitant. **Libertad.** || Facultat de dir o fer lo que no s' oposi a les lleis. **Libertad.** || Familiaritat, franquesa en el tracte. **Libertad.** || Facultat, poder, permís pera fer alguna cosa. **Libertad.** || LLIVERTINATGE. || L' estat de les persones que no s' han subgectat a un' altra; aixis se diu d' algú que no 's casa per no perdre la llivertat. **Libertad.** || La desenfrenada contravenció a les lleis y bons costums. **Libertad.** || Llicencia exorbitant qu' algú 's pren parlant u obrant ab desvergonyiment. **Libertad.** || La independencia de les etiquetes. **Libertad.** || Esforç y ánim pera parlar sens empenyo. **Revolución, soltura.** || Llicencia o permís pera fer alguna cosa. **Licencia.** || Soltura, desaogament. || **Anchura.**

LLIVERTAT DE CONCIENCIA. Permís de professar qualsevulla relligió. *Libertad de conciencia.*

LLIVERTAT DE CULTS. Ab que 's significa 'l dret que 's té de practicar públicament els actes de la relligió que cada hú professa. *Libertad de cultos.*

LLIVERTAT D' IMPREMPTA. La facultat d' imprimir lo que 's vulgui sense previa censura ni subgecció a les lleis. *Libertad de imprenta*

A LES SEUES LLIVERTATS. m. adv. Sense subgecció, ab tota comoditat. *A sus anchas ó á sus anchuras.*

DEIXAR A LES SEUES LLIVERTATS. fr. Que s' aplica al minyó mal criat que se li ha deixat fer tot lo que li ha passat pêl cap. *Consentido.*

DIR QUATRE LLIVERTATS. fr. *Met.* Insultar ab paraules. *Decir muchas libertades.*

DONAR LLIVERTAT AL ESCLAU. fr. Ferlo amo de sí meteix renunciant al domini que 's tenía demunt d' ell. *Manumitir, aforrar, ahorrar.*

LA LLIVERTAT ÉS VIDA. *Loc.* Denota quan apreciable és la llivertat. *El buey suelto bien se lame; la libertad no tiene precio.*

PENDRE LA LLIVERTAT. fr. Fer independentment alguna cosa sense demanar la llicencia que per obligació o cortesía 's necessita. *Tomarse la licencia.*

LLIVERTÍ, NA. adj. Qui té llivertinatge. **Libertino.** || Qui és molt donat a les coses del mon. **Profano, roto.** || Qui obra llicenciosament, ab escándol. **Desgarrado.** || m. El fill del llivert **Libertino.**

LLIVERTICIDA. adj. Destructor de la llivertat. **Liberticida.**

LLIVERTINAMENT. adv. m. Ab llivertinatge. **Libertinamente.**

LLIVERTINATGE. m. Modo de viure llicenciós. **Libertinaje.** || Manca de relligió. **Libertinaje.**

LLIVERTINEJAR. v. n. Entregarse al llivertinatge. **Libertinear.**

LLIVIA. *Geog.* Vila de la prov. de Girona, bisb. de Urgell, part. jud. de Puigcerdá; és ficada dins de

Vista de Llivia

França, y está unida al cap de partit per medi d' una carretera neutral. Té 996 hab.

LLIVIÁ, NA. adj. VÁ, INCONSTANT. || LASCIU, INCONTINENT.

LLIVIANAMENT. adv. m. *Ant.* LLEUGERAMENT.

LLIVIANDAT. f. LASCIVIA, INCONTINENCIA. || *Ant. met.* INCONSTANCIA.

LLÓ. adv. m. Alló, lloch.

LLÓ. *Geog.* Poble del departament dels Pirineus Orientals, bisbat de Perpinyá, cantó de Sa lagossa; és a la vora del riu Segre y té 385 habitants.

Segell de Llivia

LLOA. f. LOA.

LLOÁ. *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Tortosa, part. jud. de Falcet; és a la vora del riu Ciurana y té 558 hab.

LLOABLE. adj. Digne de lloança. **Loable.**

LLOABLEMENT. adv. m. D' un modo lloable. **Loablemente.**

LLOACIÓ. f. APROBACIÓ.

LLOADOR, A. m. y f. Qui lloa. **Loador, alabador.**

LLOANCA. f. Roca plana pêl seu natural. **Losa.**

Segell de Lloá

LLOANÇA. f. Acció de lloar. Alabança. **Alabanza.**

LLOAR. v. a. Alabar. **Loar.** || APROBAR.

LLOAT, DA. p. p **Loado.**

LLOBA. f. *Zool.* La femella del llop. **Loba.** || Balandrám, sotana ab valona y oberta del devant. **Loba.**

LLOBA CARDA. *Bot.* Planta de la fam. de les compostes, genre *Cirsium.*

LLOBADA. f. Crestall o llom de terra que deixen els travalladors quan no adressen el sòlch. **Cuchillo.**

LLOBARRET. m. dim. **Lobezno, lobato.**

LLOBARRO. m. *Ictiol.* Peix d' uns noranta centímetres de llarch, blau pêl llom y blanch, ab taques negres pêl ventre. **Lobarro, lubarro, sollo, lobina.**

LLOBATERA. *Orog.* Montanya situada a llevant d' Artíes a la Vall d' Arán.

LLOBERA. f. Espessura ont s' hi recullen els llops. **Lobera.** || Cau de llops.

LLOBERA. *Geog.* Lloch de la prov. de Lleida, part. jud. de Solsona; té 200 hab. || — (MORRO DE). *Hidrog.* Morro de la costa de tramontana de l' illa de Mallorca, prop de Mortitx.

Segell de Llobera

LLOBERES (Coll de les). *Orog.* Partió de les aigües de les rieres de Borredá y de Castell de l' Areny, en el Bergadá.

LLOBET, A. m. y f. dim. LLOPET.

LLOBET o LUPETUS. *Biog.* Natural de Barcelona. Vivía al sigle XI y sostingué polémiques ab Gerbert, després papa ab el nom de Silvestre II. Era tingut per un dels homes més savis de son temps.

— (BERNAT). Escriptor natural de Castelló d' Empuries. Escrigué una *Genealogía dels Duchs de Cardona.* Vivía al sigle XVII.

— (JOAN). *Biog.* Mestre lulliá, del sigle XV, natural de Barcelona. És el primer qu' exercí de mestre en la Universitat lulliana fundada pels jurats de Palma de Mallorca Va conservarse sempre solter y era home de costums molt pures. És autor d' un llibre de *Lógica*, d' altre de *Metafísica* y altre *De Jure et Regimine.* Era molt estimat en son temps. Morí a Mallorca en 1460 y en sa sepultura hi graváren aquest epitafi: *Terræ Joannis tenet hic lapis ossa Lubeti,— Arte mira Lulli nodosa ænigmata solvit: — Hac eadem monstrante polo Christumque Deumque.—Atque docens liberam concepta crimine matrem ..*

— (SILVÍ). *Biog.* Senyor feudal empurdanès, del sigle XI. Fundador del monastir de Santa Maria de Cerviá en l' any 1,053, dotantlo esplèndidament en 1055, junt ab sa muller Adalais. En Sunyer Llobet, que devía ésser pare d' en Silví, va traspassarli el senyoriu abans del any 1031. Moría en son castell de Cerviá en Abril del any 1059, havent fet testament, firmat per ell meteix, posant sos dominis baix la protecció del comte de Barcelona En Ramon Berenguer I *el Vell;* essent l' hereu son net En Jofret Bastó, senyor del castell de Pubol, un dels vint y un personatges que l' any 1067 varen aprovar la magna compilació dels *Usatges de Barcelona.*

— Y VALL-LLOSERA (JOSEPH ANTONI). *Biog.* Científich y escriptor. Nat a Barcelona l' any 1799; mort a Alacant en 1861. Va ésser un dels homes més travalladors d' entre 'ls intelectuals catalans del sigle XIX. Afiliat a la política lliberal, hagué d' emigrar a França l' any 1824, retornant en 1832, duent alenada científica nova que 'l va distingir entre sos paisans. L' any 1835 obría un curs de mineralogía y geología en l' Academia de Ciencies, començant desde aleshores una vida d' activitat sols interrompuda per la mort. Va ésser el principal organisador del Museu Arqueològich barceloní, aixís com de la Biblioteca provincial de Barcelona, salvant de la destrucció importantíssims materials de la antiga cultura catalana, y tenint catalogats uns vinticinch mil llibres, dels cent trenta quatre mil reunits de les biblioteques dels convents enrunats l' any 1835. Va recórrer una gran part d' Espanya estudiant les mines y deus d' aigua, especialitat en la que 's distingí, havent estat propagador dels pous artesians. La seua producció escrita no baixa de cent títols, afectant a ciencies naturals, a la historia y a la arqueología principalment, la majoría de quins travalls se trova arxivada en les Academies barcelonines de Ciencies y de Bones Lletres. De la primera va esserne elegit cinch vegades president.

LLOBÍ. m. *Bot.* Planta de la fam. de les lleguminoses que fa les flors grans dividides en set parts y cobertes de borrisol; el fruit és semblant a la guixa, però molt amarch. **Altramuz.** || La llegúm que fá aquesta planta. **Altramuz.** || adj. Pertanyent al llop. **Lobuno, lupino.**

LLOBINA. f. *Ictiol.* Mena de peix semblant a la persega, ab dues espines en la coberta de cada ganya. **Lobina.**

LLOBINADA. f. Conjunt de llobins. **Altramuces.**

LLOBINER. m. Qui ven llobins. **Altramucero.**

LLÓBRECH, GA. adj. Fosch, feréstech. **Lóbrego.**

LLÓBREGA (Cova). *Orog.* A la montanya de Cardó.

LLOBREGAT. *Hidrog.* Riu de la prov. de Barcelona; neix al N. de la provincia, prop de Castellar den Huch; passa per la Pobla de Lillet, Sant Juliá de Sardanyola, La Nou, Serchs, La Baells, Portella, Gironella, Puigreig, Balsareny, Sallent, Navarcles, Sant Fruitós de Bages, Castellgalí, Sant Vicens de Castellet, Castellvell, Monistrol de Montserrat, Esparraguera, Martorell, Sant Andreu de la Barca, Papiol, Pallejá, Molins de Rei, Sant Vicents dels Horts, Sant Feliu, Sant Boi, Cornella y 'l Prat y desaigua al mar a mitjorn de Barcelona. || Riuet de la prov. de Girona que baixa del Pirineu y desaigua a la Muga sota de Peralada.

El riu Llobregat a la vora de Sant Boy

LLOBREGAT (Pla del). *Geog.* Encontrada de la prov. de Barcelona compresa entre 'l mar, el Vallés, la encontrada d' Igualada, 'l Penadès y la Costa de Ponent. (Vegis el mapa comarcal, vol. I, pág. 201).

LLOBREGÓS. *Hidrog.* Riu de la prov. de Lleida. Neix a la partió d' aquesta provincia ab la de Barcelona, a la serra de Castelltallat; forma la partió entre 'ls partits de Solsona y Cervera y passa per Molsosa, Anfesta, Torá, Taltaull, Selvanera, Cabanabona y Pons, ont desaigua al Segre, vora esquerra.

LLOCA. f. Gallina que cova. **Clueca, llueca.** || *Met.* Qui amaga 'l furt. **Capa de ladrones.** || S'aplica a la fruita passada de massa madura. **Papandujo, modorra, papanduja**

LLOCA DE LLADRES: CAMADA, COVA.

POSAR UNA LLOCA. fr. Posar ous a una gallina pera que 'ls covi. *Echar una gallina.*

TINDRE BONA MA PERA POSAR LLOQUES. fr. Eixirli a algú bé tot lo que fa. *Nacer ó caer de piés.*

TORNARSE LLOCA LA GALLINA. fr. *Ponerse clueca, allocarse, enclocar, encloquecer.* || Se diu que la fruita se torna lloca quan se posa tova y muda de color com si anés a podrirse. *Modorrarse.*

LLOCADA. f. Els polls que treu d' una vegada la lloca. **Pollada, pollazón.** || El conjunt d' ous que cova a un temps la gallina. **Pollazón.**

LLOCAL. m. LOCAL.

LLOCH. m. Puesto, seti, paratge. **Lugar.** || Población. **Lugar.** || *Met.* Temps, oportunitat, ocasió. **Lugar.** || Causa, motiu, com: *ell dona lloch a la execució.* **Lugar.** || Empleu. **Lugar.** || El seti qu' algú ocupa. **Lugar.** || Text o autoritat d' algún escriptor. **Lugar.** || El districte o espai de terra que correspòn a una población. **Término.** || La part de terreno que ocupa un cos. **Sitio, puesto.** || Punt determinat y a propòsit pera alguna cosa. **Sitio.**

LLOCH COMÚ. La bassa pera exonerar el ventre. *Lugar común, letrina, privada, necesaria, secreta, igriega.* || La frase molt gastada o repetida. *Lugar común.*

LLOCH DE CEQUIES. *Lugar acequiado.*

LLOCH DEL SEGELL. Nota que 's posa al fí d' alguns despaigs. *Lugar del sello.*

¡LLOCH! ¡LLOCH! Veu de que s' usa per avisar en

llochs de concurrencia pera que la gent s' aparti y deixi pas franch. *¡Plaza, plaza! ¡lugar, lugar! ¡paso!*

LLOCH DE MOLTS MOLINS D' AIGUA. *Aceñal.*

LLOCH PERILLÓS PERA OFEGARSEI. *Ahogadero.*

LLOCHS COMUNS. *Ret.* Fonts dels arguments. *Lugares comunes.*

AL LLOCH DE LA GUINEU, QUI SE 'N ALÇA JA NO HI SEU. *Ref.* Explica que qui deixa un punt o empleu, quan torna 'l sol trovar ocupat per un altre; o que no té dret a demanar lo que una vegada ha deixat. *Quien fué á Sevilla perdió su silla.*

CEDIR EL LLOCH. fr. Permetre a un altre que ocupi el lloch que ocupavem y del que 'ns separèm pera deixarli. *Dar el lugar.*

CONFORTAR EL LLOCH. *Loc. ant. Reforzar el punto.*

DONAR LLOCH. fr. Anarse'n d' algún punt. *Dar lugar, marcharse.* || DONAR PEU.

EIXIR DE LLOCH. fr. DISLOCARSE.

EN LLOCH. m. adv. En compte. *En vez, en lugar.* || Expressa que 's fa lo contrari de lo que deuría ferse. *En vez de, en lugar de, en igual.* || *Loc.* En cap part. *En ningún lugar.*

EN PRIMER LLOCH. m. adv. PRIMERAMENT.

EN SEGÓN LLOCH. m. adv. SEGONAMENT.

FER EIXIR DE LLOCH. fr. Fer apartar la gent que està apilotada, pera que passi algú per entremitg. *Hacer calle.*

FER LLOCH. fr. Desembarassar algún punt. *Hacer lugar.* || Desembarassar algún espai pera ferhi cabre alguna cosa. *Hacer lugar.* || DONAR LLOCH. || Apartar la gent pera fer pas. *Hacer calle, hacer plaza.* || *Met* Morir. *Doblar la servilleta.*

FERSE LLOCH O FERSE FER LLOCH. fr. *Met.* Ferse apreciar o respectar entre altres. *Hacerse lugar.*

«JO EN SON LLOCH...» *Loc.* Jo fós d' ell, jo ho hagués de fer. *Si yo estuviera ó me hallara en su pellejo... ó en su lugar...*

MUDAR DE LLOCH. fr. Variar els medis pera la consecució d' alguna cosa. *Mudar de hito ó de hogar.*

NO DONAR LLOCH. No permetre. *No dar lugar.*

NO HI HÁ LLOCH, NO TÉ LLOCH. *Loc. for.* Denota que no 's pot fer lo que 's demana. *No hay lugar.*

NO TROVARSE EN LLOCH. fr. Ponderativa que s' usa pera significar que alguna cosa no 's trova per més que s' hagi cercat, *Ni muerto ni vivo.*

POSEUVOS AL MEU LLOCH. *Expr.* Denota que algú faría 'l meteix qu' un altre posat en igual cas. *Ponte en mi lugar.*

TREURE'S DEL SEU LLOCH. fr. DESLLORIGARSE.

TROVARSE EN DOS LLOCHS. fr. Ésser a un meteix temps en dos paratges diferents. *Bilocarse.*

LLOCH-ALOU. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Capsech, prov. de Girona.

LLOCHA. *Geog.* Caseriu del terme de Sant Joan, prov. d' Alacant.

LLOCOT (Semblar un). *Expr. fam.* Se diu dels qu' están engorronits a la vora del foch o a casa seua. **Parecer que ampolla huevos.**

LLOCTINENCIA. f. Càrrech del lloctinent. **Legacía, lugartenencia.**

LLOCTINENT. m. *Ant.* Subdelegat, substitut, qui desempenya 'l càrrech d' altre; qui fá les vegades de un altre. **Lugarteniente.**

LLOCTINENT DE BATLLE. **Substitut de batlle.** *Lugarteniente de alcalde.*

LLOCUCIÓ. f. LOCUCIÓ.

LLODRÁ (Antoni). *Biog.* Cirurgiá y poeta mallorquí, natural de Palma, ont va morir l' any 1812. Era capellá. Un dels poetes més fácils de la illa daurada, autor de moltes poesíes líriques, excelent en les satíriques. Va compondre goigs y lletretes relligioses. És traductor en llengua castellana dels llibres I, II y VI, del poema llatí de Lucreci titulat: *De rerum natura,* ab comentaris originals. També va traduir al castellá el *Stabat mater Dolorosa.* Existeixen manuscrites moltes peces literaries d' aquest llatinista distingit.

— (FRANCESCH). *Biog.* Frare y artista balear, probablement maonès. Va dedicarse al gravat desde mitjans del sigle XVIII. Les obres d' ell que poden senyalarse, són; una estampa gran, al buri, de la Purissima tenint a Scoto als seus peus, feta a Menorca l' any 1796; altre de Sant Francesch beneint a son company Fra Lleó (1775); altre de Sant Bonaventura, orlada, (1776); totes les quals se caracterisen plenament dintre 'l gust plateresch.

LLODRÁ (Puig de). *Orog.* Puig de la banda llevantina de l' illa de Mallorca.

LLODRIGA. f. *Zool.* Mena de bufó d' aigua.

LLODRIGADA. f. Conjunt de cunillets fills d' un meteix part. **Gazapada.** || *Met.* Conjunt de brètols o gent de mala vida. **Gazapina.**

LLODRIGÓ. m. Cunillet. **Gazapo, gazapillo.**

LLODRIGUERA. f. Cau de cunills. **Gazapera.** || *Met.* Lloch ont s' hi reuneixen lladres y gent de mala vida. **Gazapera.**

LLOFRIU. *Geog.* LLUFRIU.

LLOGADIÇ, A. adj. Fácil de llogar.

LLOGADOR, A. m. y f. LLOGATER.

LLOGAR. m. *Ant.* LLOCH, POBLACIÓ. || v. a. Deixar alguna cosa per certa quantitat y per un temps convingut. **Alquilar.** || Pendre a lloguer. **Alquilar.** || v. r. Ajustarse a travallar per cert preu. **Alquilarse.**

LLOGARSE A JORNAL. r. Comprometre's a travallar tots els dies cobrant un tant diari. *Ajornalarse.*

QUI 'S LLOGA 'LS SEUS PLAERS SE VEN. *Ref. Quien sirve no es libre.*

QUI 'S LLOGA 'L CUL NO SEU QUAN VOL. *Ref.* Variant del anterior.

LLOGARET. m. dim. Petit lloch, poblet de poques cases. **Lujarejo.**

LLOGARI. n. p. **Leodegario.**

LLOGARISME. m. **Logaritmo.**

LLOGARÍSMICH. adj. **Logarítmico.**

LLOGARRÁÇ. m. aum. **Lugarón, lugarote, lugarazo.**

LLOGARRENCH, CA. adj. Natural d' algún poble petit o pertanyent a ell. **Lugareño.**

LLOGARRET. m. dim. y

LLOGARRÓ. m. dim. **Lugarcillo, ico, ito, lugarete, lugarejo.**

LLOGARROT. m. Lloch despreciable. **Aldeorrio, aldeorro, villorrio.** || LLOGARRÁÇ.

LLOGAT, DA. p. p. **Alquilado.** || m. *Fam.* Qui 's lloga. **Alquilón.** || adj. La cosa llogada. **Alquilado.**

LLOGATER, A. m. y f. Qui dona o concedeix a lloguer. **Alguilador.** || Qui pren a lloguer. **Alquilador o inquilino,** si ho és d' una casa o d' un pis. || ESTADANT.

DESPEDIR AL LLOGATER. fr, Avisarlo de que no 's vol continuar l' arrendament. *Desahuciar al inquilino.*

LLOGAYA n. p. **Leocadia.**

LLOGIA. f. Casa, lloch de reunió. || LOGIA.

LLÒGICA. f. LÒGICA

LLÒGICH, CA. adj LÒGICH.

LLÒGICAMENT. adv. **Lógicamente.**

LLOGRE. m. *Ant.* **Usura.**

LLOGRER, A. adj. **Logrero.**

LLOGUER. m. L' acció y l' efecte de llogar alguna cosa. **Alquiler.** || El preu de les coses llogades. **Alquiler.** || El salari del travallador. **Alquiler.** || ARRENDAMENT.

LLOGUER D' ALGÚN GRANER. El preu que 's paga pera usar d' ell. *Camaraje.*

LLOGUER DE CASA O DE PIS. El que 's paga pera habitar algún edifici, pis o posada. *Piso.*

LLOGUER DE MAGATZEM. Dret que 'a paga pera conservar genres dins d' un magatzem. *Almacenaje.*

LO QU' ÉS DE LLOGUER. fr. Qualsevulla persona o cosa que 's lloga. *Alquilón.*

LLOÍSME. m. LLUÍSME.

LLOM. m. La tercera part de la espinada del animal a la que hi há cinch vértebres més grosses que les altres. **Lomo.** || Parlant de llibres la esquena o part ont s' hi posa 'l rètol. **Lomo.** || Crestall entre

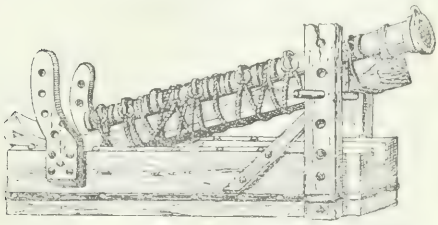

Llombarda del sigle XIV, montada en el seu afust

solch y solch. **Lomo.** || ESQUENA. || La regió dels ronyons. **Lomo.**

LLOM DE PORCH LLOMILLO.

LLOMBARDA. f. Peça d' artillería de diferents calibres, ab la qual se tiraven pedres d' un pes extraordinari. **Lombarda**

LLOMBARDEJAR. v. a. Disparar la llombarda. **Lombardear.**

LLOMBARDER. m. Soldat encarregat de disparar ab la llombarda. **Lombardero.** || PICAPEDRER.

LLOMBART, DA. adj. Pertanyent a Llombardía, regió d' Italía, la capital de la qual era Bresia o Brescia. **Lombárdico, lombardo, longobardo.** || adj. *Ant.* PICAPEDRER.

LLOMBART (Constantí). *(Carmelo Navarro Llombart). Biog.* Escriptor valencianista erudit y bon poeta. Nat a Valencia en 1848; mort en la meteixa en 1893. Va ésser enquadernador y cursá el magisteri, no acavant la carrera per sa pobresa. Inteligent y estudiós de mena, conreuava les belles lletres, y al esclat de la revolució del any 1868 va compondre una tanda de *Cants republicans* que 's popularisáren tot seguit. Després va resultar un dels homes de iniciativa més profitosa al desvetllament intelectual y particularista valenciá, seguint ell afectat al partit federal. Va ésser fundador de la societat valencianista *Lo Ra'-Penat;* dels *Jochs Florals* de Valencia; del centre excursionista *L' Oronella* y de l' associació humanitaria *La Creu Blanca.* Començava la tasca ab son *Calendari Llemosí;* publicava l' any 1872 el *Niu d' Abelles,* antología d' epigrames valencians, quina segona edició feia en 1876. En 1879 apareixía son excelent llibre de notes biográfiques *Los fills de la morta-viva* y l' any 1887 publicava la guía de forasters: *Valencia antigua y moderna,* molt ben feta. *La copa d' argent,* llegenda del sigle XVI (1887) y algunes produccions dramátiques castellanes, son obra seua aixís com bona quantitat de poesíes y articles escampats en revistes y periòdichs. Va deixar inacavades les millors obres seues: *Historia de la literatura llemosina; Diccionari valencià-castellá; Gramática llemosina-valenciana* y la traducció del *Canigó.*

Constantí Llombart

LLOMBARTS. *Geog.* Lloch del terme de Santany, illa de Mallorca.

LLOMBAY. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Carlet; és a la vora del riu Algemesí y té 2,034 hab.

LLOMBRICH. m. *Ter.* CUCH.

LLOMBRICITA. f. *Min.* Petrificació semblanta a un cuch. **Lumbricita.**

LLOMBRICOIDES. m. Cuch rodó, de 15 a 20 centimetres de llarch que's desarrolla als budells y algunes vegades en les vísceres vuides. **Lumbricoides.**

LLOMBRIGAL. adj. *Med.* Relatiu als cuchs, propi d' ells, o que té alguna de llurs qualitats. **Lumbrical.**

LLOMBRÍGOL. m. MELICH.

LLOMBLÍGOL DE VENUS. *Bot.* BARRETETS.

LLOMELL. m. LLOMILLO.

LLOMERA. f. La corretja que passa pêl llom de la cavallería.

LLOMET. m. dim. **Lomito.**

LLOMETA. f. ALTURÓ

LLOMILLO. m. Carn magra de la part dels ronyons del porch que 's sol guardar salada pera menjarla passat cert temps. **Lomo.**

LLOMÓS, A. adj. Que té molt llom. Esquenat. **Lomoso.**

LLOMPARD (Francesch). *Biog.* Relligiós, docte, molt entès en llengües orientals. Nat a Porreres (Mallorca) envers mitjant sigle XVI. Deixeble del famós Llorenç Malferit. Doctorat a Tarragona. Sacerdot. Rector de Puigpunyent y de Porreres més tart, fins al 1625. Era mestre de llengua hebraica l' any 1616. L' any 1635 va ésser un dels examinadors del sínode mallorquí tingut pêl bisbe de Santander. L' any 1617 va escriure un extens tractat *De re grammatica hebreorum,* etc., que 's guarda manuscrit. Era autor de sermons savis y eloqüents.

— (MIQUEL). *Biog.* Poeta espontani, mallorquí, del sigle XIX. Era fill de Llucmajor. Li deien el *Coix del Bau,* per cuidarse del bestiar del predi de la Bau. No havía cursat mai estudis de cap mena, ni coneixía l' abecedari, y ab tot, versificava en llengua mallorquina ab facilitat admirable y sublimitat de pensament no pas usual. La majoría de ses composicions tenen caracter trist, emprô algunes ne té de satíriques. Entre ses produccions hi han dos poemes: un del gat y l' altre de la miseria. Va morir l' any 1840 en la Bau, ont travallava. Existeixen copies de les composicions referidas.

LLONCH, GA. adj. *Ant* LLARCH. || LLUNY.

LLONCH (Estany). *Hidrog.* A la regió de Colomés, entre la Ribagorça y la Vall d' Arán.

LLONDRO. adj. PERESÓS, PESAT, TONTO.

LLONGA. f. Nota musical que val la meitat d' una máxima o quatre semibreus. **Longa.** Panet llargarut generalment de pasta ensucrada.

LLONGAMENT. adv. m. *Ant.* LLARGAMENT.

LLONGÁNIM. m. Magnánim, generós. **Longánimo.**

LLONGÁNIMAMENT. adv. m. Ab llonganimitat. **Longánimamente.**

LLONGANIMITAT. f. Grandesa d' ánima. Serenitat. Magnanimitat. **Longanimidad.**

LLONGANIÇA. f. *Ter.* LLANGONIÇA.

LLONGARIA. f. LLARGARIA.

LLONGAT, DA. adj. *Blas.* Se diu de l' esmalt de la corretja de l' au de presa que hi ha en alguns escuts, y d' aquesta meteixa au quan té corretges. **Longado.**

LLONGITUT. f. LONGITUT.

LLONGUES. f. pl. *Ter.* RIENDES.

LLONGUET. m. Panet llargarut, estret y de bona pasta. **Mollete, panecillo.**

LLONJA. f. *Ant.* LLOTJA.

LLONSA. f. Tallada prima de carn. **Lonja, loncha.**

A la carnicería s' anomena aixís cada una de les costelles curtes que per devant no 's junten. **Costilla falsa**, però quan es cuita 's diu **chuleta**.

LLOP. m. *Zool.* Quadrúpet voráç semblant al gos de presa. **Lobo.** || Nom propi d' home. **Lupo.** || *Ictiol.* Peix d' uns 15 centímetres de llarch, cilíndrich, quasi d' igual diámetre en tota la seua longitut; el llom tira a fosch, els costats son grochs ab quatre series de clapes pardes y 'l meteix les aletes; el cap petit: és molt comú al Ebre y altres rius. **Lobo.** || *Met.* Molt menjador. **Gomia, tragón.** || Una de les constelacions. **Lobo.**

LLOP CERVER *Lobo cerval.*

LLOP MARÍ: FOCA.

LLOPS AB LLOPS NO 'S MOSSEGUEN O MAI SE MOSSEGUEN. *Ref.* CANS AB CANS NO 'S MOSSEGUEN.

A LLOP DORMENT NO LI ENTRA RES EN DENT. *Ref.* Denota que no és la fortuna pera 'ls descuidats. *A raposo durmiente no le amanece la gallina en el vientre.*

ANARSE'N A LES MANS DEL LLOP. fr. *Met. Ser el ánsar de cantipalo que salió al lobo en el camino.*

FOSCH COM UNA GOLA DE LLOP. fr. *Obscuro como boca de lobo.*

HAVER CAIGUT A LES URPES DEL LLOP. *Ref. Estar en papo de buitre.*

LO QUE PLAU AL LLOP, PLAU A LA LLOBA. *Ref.* Denota la facilitat ab que s' avenen els que tenen uns meteixos costums. *Lo que la loba hace, al lobo le place; el lobo y la vulpeja ambos son de una conseja.*

MENJAR COM UN LLOP. fr. *Met.* Menjar excessivament, devorar. *Comer como un descosido ó como un sabañon.*

OVELLA DE MOLTS ELS LLOPS SE LA MENGEN. *Ref. Oveja de muchos, lobos se la comen; asno de muchos lobos le comen.*

POSAR LA CARN A LA BOCA DEL LLOP. fr. *Met. Encomendar las ovejas al lobo.*

QUI DEL LLOP PARLA PROP LI IX o QUI DEL LLOP HEU ESMENT, APROP SE 'L SENT. *Ref.* S' usa familiarment pera dir qu' ha arrivat aquell de qui 's parla. *En mentando al ruin de Roma luego asoma.*

SEMPRE VA 'L LLOP AL DE LES CALCES ESQUINÇADES. *Ref.* Dona a entendre que 'ls mals y travalls venen regularment als més dèbils. *No salen fieras sino á ruines piernas; agua y viento sobre la casa del viejo.*

LLOPATERA (Cova). *Orog.* Se trova al terme de Vilabella.

LLOPETS. m. pl. *Bot.* MAMA-CUNILLETS.

LLOPICIA. f. Mena de tinya que fa caure 'l cabell. **Alopecia.**

LLOPIS Y SÁNCHEZ (Isaías). *Biog.* Artista alacantí, nat a Dolors l' any 1812; mort envers 1882. Començá essent pintor al oli, havent produit bastantes obres notables, quan va aficionarse al gravat, enamorantse de les estampes del famós Morghen, que arrivá a imitar perfectament. Les millors estampes d' en Llopis son les figures: del compte de San Luis, Rafel Navascués, Bravo Murillo y Narvaez. L' any 1869 va portar a la Exposició de Saragoça son propi retrat gravat, els d' en Velázquez y d' en Rafel de Urbino, aixís com també dues copies de les *Sagradas Familias* d' en Rafel, estimades com maravelles del buri.

Segell de Llor

LLOPS (Puig dels). *Orog.* Montanya espadada que s' alça junt al Puigsacalm.

LLOQUETA. f. *Bot.* HERBA NEGRA.

LLOR. m. *Ter.* LLORER.

LLOR. *Geog.* Poble del dist. municipal de Torrefeta, prov. de Lleida. || — (SANT JULIÁ DEL), prov. de Girona.

LLORA. f. y adj. Se diu de la dona de color molt morena, casi negra.

LLORÁ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Sant Martí de Llémana, prov. de Girona.

LLORACH (Esequiel). *Biog.* Inspirat poeta lleidatá que va distingirse per les seues atitllades composicions castellanes, als anys de 1870 a 1876. Va publicar una preciosa colecció de poesíes titolades: *Vibraciones del sentimiento*, y havía obtingut premis en alguns certámens literaris

LLORACH *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Montblanch; és a la vora del riu Corp y té 340 hab.

LLORD (Joseph). Rector de Fondarella a fins del sigle XVII. Escrigué en catalá *Foment de la Pietat* y altres obretes relligioses.

LLORAGA. *Bot.* Nom que 's dona a la comarca de Tortosa a una planta de la fam. de les rosácies, gente *Potentilla.*

LLORANQUES (Les). *Orog.* Cavitats naturals en el terme de Castellar del Riu.

LLORDÁ. *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Isona, prov. de Lleida.

LLOREDA. f. Plantada de llorers.

LLOREDA (Francesch). *Biog.* Metge catalá famós del sigle XVI; natural de Valls. Era jurat de la vila. Va ajudar a la erecció de la parroquial de Valls.

LLOREDAR. m. Lloch plantat de llorers. **Lauredal.**

LLORENÇ, A. n. p. **Lorenzo.**

— (SANT). *Biog.* Natural de Valencia, segons opinió molt estesa. Va ésser ardiaca del Sant Pare Sixte II. Va ésser martiritzat a Roma, ont se guardaven les seues cendres en la iglesia dedicada a la seua devoció.

LLORENÇ. *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Barcelona, part. jud. de Vendrell; és a la vora del riu Foix y té 883 hab. || Poble del dist. munpal de Rocafort de Vallbona, prov. de Lleida:

LLORENS (Cristòfol). *Biog.* Notari y artista valenciá. Mort a Bocairent l' any 1645. Un dels millors deixebles de Joan de Joanes, que va autorisar son testament com a notari. Son obres seues (1597) els retaules de Sant Sebastiá y l' altar de la Madalena, en la parroquia de Sant Miquel dels Reis de Valencia. Desde l' any 1592 fins a sa mort va pintar retaules pera les iglesies d' Elda, Castalla, Caudet, Alacuás, Cuatretonda, Vinaróç, La Jana, Alfafar, Bocairent, Agres y altres llochs. En el Museu de Valencia hi han obres d' ell (núms. 176, 167, 145), d' excelent dibuix y bon color.

— (FRA JAUME DE S.). *Biog.* Mercenari que en 1522 va pendre l' hábit, després d' haver pelegrinat per tot Europa visitant santuaris. El Dietari de la ciutat de Barcelona diu que deixá escrites varies obres.

— (PAU). Natural de Tarragona. Sigué professor de lletres humanes a la ciutat de Barcelona y escrigué varies obres.

— (TOMÁS). *Biog.* Esculptor valenciá, fill del arquitecte Tomás Llorens. Deixeble d' En Muñoz en el dibuix y de Mossèn Pere Bas en el modelat. Va morir a Valencia l' any 1772, contantne 59 d' etat. Es molt considerable la llista de les seues esculptures que decoren els edificis y obres públiques del regne de Valencia. Citarem d' entre elles: *Sant Pere Pasqual*, en la barana del riu, envers l' açut; l' apostolat del cornisament de la iglesia dels Escolapis; un dels quatre nens del misteri de Jesús del gremi dels fusters; totes les esculptures del altar major de la parroquial de Cheste; la esculptura de pedra del frontis de la parroquial d' Alcoy y moltíssimes més.

— DEL CLAVELL (JOSEPH). *Biog.* Escrivá del ajuntament de Castelló de la Plana, en quina ciutat va néixer y ont també hi va morir l' any 1734. Era home tan curiós y erudit, que durant els 24 anys d' ocupar aquell cárrech va anotar, il-lustrantlos, la majoría de

documents y llibres del arxiu municipal; havent format ademés una recopilació dels privilegis y altres coses interessants a la població, titolada: *Variarum de Clavell.* L' any 1725 va escriure un llibre titolat: *Memoria de la villa de Castellón de la Plana y de algunos de sus hijos ilustres en letras*, quin manuscrit s' ha esgarriat.

— SALA (ROCH). *Biog.* Poeta autodidáctich Nascut a Alacant en 1806 y mort allá meteix l' any 1848. Malalt durant la major part de la seua vida, trovava distracció y consol en la literatura, haventse caracterisat escrivint faules castellanes y col-loquis en valenciá, sempre frescals y sadollats de bon humor. El millor dels seus col-loquis és un, sense títol, contant una renyina de gats.

— Y BARBA (FRANCESCH X). *Biog.* Filosoph espiritualista catalá. Nat a Vilafranca del Penadès l' any 1820; mort a Barcelona en 1872. Advocat (1844) y catedrátich (1847), home de facultats molt equilibrades. Distingit y celebrat per la solidesa y extensió de sos coneixements. Enamorat de l' escola escocesa-catalana y de la tomística; ferm en la puresa de la doctrina, emprô respectuós ab tots els homes de saver. A l' universitat de Barcelona va ensenyar geografía ab domini y traça exemplar, haventse caracterisat molt més en la cátedra de psicología, ideología y llògica, de la que 'n va ésser un excelent mestre, quin recort ha perdurat ab tot y restar ben poca cosa escrita que mostri son talent (llevat de la traducció *De anima et vita*, d' En Ll. Vives), donchs no més queden: el discurs inaugural del curs universitari barceloní de l' any 1854 y una *Memoria de la filosofía del malogrado D. R. Martí de Eixalá*, llegida l' any 1859 en l' Academia de Bones Lletres. Era un enamorat de la puresa de la llengua catalana, y en tal concepte va ésser mantenedor dels Jochs Florals el any 1871.

Brot de llorer

LLORENCET. n. p. y

LLORENÇÓ. n. p. Dim. de Llorenç. **Lorencillo.**

LLORER. m. *Bot.* Arbre de la fam. de les laurinies, de fulles sempre verdes, amples, llargues, punxagudes, verinoses y aromátiques, y fa 'l fruit com una oliva petita. **Laurel.** || *Met.* Gloria, honor, heroisme. **Laurel.**

LLORER D' ALEXANDRÍA. *Bot.* Planta de la fam. de les esmiliacies, de fulles semblantes a les del galserá, però més grans, més tendres y blanquinoses: el fruit, que 's cría en mitg de la cara de cada fulla, és roig y del tamany d' un cigró. *Laurel alejandrino ó de Alejandría.*

LLORER BORT. *Bot.* MARFULL.

LLORER PETIT. *Bot.* LLORERET.

LLORER REIAL. *Bot.* Arbre petit de la fam. de les rosacies, de fruit molsut com la cirera. *Laurocerazo, laurel real.*

DE LLORER. m. adv. Lo que pertany a ell. *Laurino, láureo.*

LLOREJAR. v. a. Coronar de llorer. **Premiar, recompensar.**

LLOREJAT, DA. adj. PREMIAT, RECOMPENSAT.

LLORERET. m. *Bot.* Planta medicinal de la fam. de les timeleacies, de fulles estretes, llustroses y verinoses, y flors formant raïm. **Laureola ó laureola macho**

LLORET (Geroni). *Biog.* Musich, escriptor y monjo catalá del sigle XVI. Nat a Cervera. Escolá del monastir de Montserrat, ont va pendre l' hábit l' any 1525. Musich excelent; gran teòlech y coneixedor de les llengües grega y hebraica. Autor del llibre *Silva de alegorías.* Va ésser elegit set vegades abat del monastir de Sant Feliu de Guíxols, havent mort a l' any 1571.

— (JOAN). *Biog.* Arquitecte valenciá del sigle XVI Era l' arquitecte oficial de la ciutat del Turia desde l' any 1590. Se 'n tenen poques noticies, emprò consta que 's feia molt cabal de la seua opinió com artista y facultatiu. Per encárrech dels jurats de Concentaina va ésser el receptor, junt ab En Joan Pavía, de la obra de l' iglesia de Sant Salvador, feta pels germans Terol, aprovada l' any 1591.

LLORET DE MAR. *Geog.* Vila de la prov. y bisb de Girona, part. jud. de Santa Coloma de Farnès; és

Vista de Lloret de Mar

a la costa SE. de la prov., a la vora d' una riera, y té 3,311 hab. || —SALVATGE. Caseriu del d st. munpal. d' Amer, prov. de Girona. || —(BARRANCH DE). *Hidrog.* Baixa dels Ports de Beceit y desaigua al Ebre, més avall de Les Roquetes.

Segell de Lloret de Mar

LLORETENCH, CA. adj. Lo pertanyent a la vila de Lloret de Mar.

LLORETO. *Geog.* Poblet del districte munpal. de Sineu, illa de Mallorca.

LLORIA. *Geog.* (Vegis SANT JULIÁ DE LLORIA).

LLORIA (Manel). *Biog.* Artista; nat a Valencia l' any 1786. Era excel-lent mestre de viola y violí a Madrit, a la reial capella.

LLORICA. f. LLORIGA.

LLORIFER, A. adj. Que té llorer. **Laurífero.**

LLORIGA. f. Cota de malla. **Loriga.** || Armadura de cavall pera us de la guerra. **Loriga.**

LLORIGADA. f. Nombre d' animals que neixen de un part. **Camada, ventregada, cachilada.** || L' abundor de coses que venen totes plegades. **Ventregada.** || Cèrcol de ferro al interior del botó de la roda dels carruatges. **Loriga.**

LLORIGUER, A. adj. Que pertany a la lloriga. **Loriguero.**

LLORIGUERA. f. Cau de conills. **Madriguera.**

LLORINA. f. Substancia crestallisable que s' extreu del fruit del llorer. **Laurina.**

LLORÍNIES: *a*, flor mascle; *b*, flor femella; *c*, fruit

LLORINI, A. adj. Pertanyent al llorer. **Laurínico.**

LLORITO (Coves del). *Orog.* Són prop de Tarragona y tenen escassa importancia.

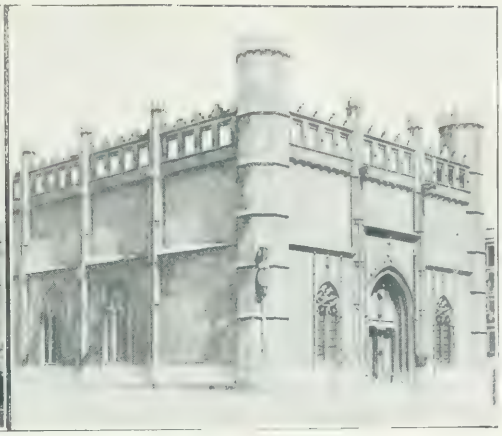

Llotja de Perpinyá. — Llotja de Palma de Mallorca. — Interior de la meteixa. — Interior de la de Barcelona. Interior de la de Valencia. — Llotja de Barcelona. — Llotja de Valencia.

LLORO. m. *Ornit.* Papagall. **Papagayo, loro.**

LLORO DEL PARAGUAY. *Ornit.* Mena de papagall vert, clapat de groch, ab el devant del cap vermell y els costats cendrosos y en part blaus. En les ales. que també son verdes, té algunes plomes blaves clapades de vermell. *Paraguay.*

LLORONA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Bassagoda, prov. de Girona.

LLORRAT, DA. adj. *Blas.* Epítet heráldich de les ales dels peixos quan son de distint esmalt. **Lorrado.**

LLORT, DA. adj. *Ter.* LLEITG, MALCARAT. || ESCABRÓS. || BRUT, DESCUIDAT || PESAT.

LLORT. m. *Bot.* CENILL.

LLORT. s. m. Mena d' alga formada de filaments verdosos que 's cría en les aigües mortes y als rius o viaranys de poca corrent. **Ajomate, ova de río, verdín.**

LLORT Y MONTGUIÓ (Benet). *Biog.* Abat del monastir de Santes Creus desde l' any 1770 al 1774. Musich traçut, probablement natural de Valls, pera quina parroquia va projectar l' orga.

LLORT. *Geog.* Quadra del terme de Sant Boi del Llobregat, prov. de Barcelona.

LLOS. m. El tall dels instruments de cer. **Bocacorte, filo.** || La porció de ferro o cer que s' alegeix a les relles de l' arada, etc., qu' están gastades. **Calce, calzo.**

LLOSA. f. Pedra plana quadrilonga. **Losa, lastra.** || Trampa pera agafar aucells y també rates. **Losa, losilla, loseta, lancha, esplinque.** || *Hidrog. ter.* **Bajío.**

LLOSA. *Geog.* Caseriu del terme de Lles, prov. de Lleida. || *Hidrog.* Riuet de la prov. de Lleida. Neix a les montanyes d' Andorra, passa per Lles y Coborriu y desaigua al Segre, prop de Martinet. || — (LA). *Geog.* Poble de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, part. jud. de Nulles; és a la carretera de Valencia a Tarragona, y té 244 hab. || — DE CAMACHO. Poblet del dist. munpal. de Benidoleig, prov. d' Alacant. || — DE RANES. Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Xátiva; és a la vora d' una riera y del riu Montesa, y té 2,271 hab. || — (PUIG DE LA). *Orog.* Puig del Pirineu gironí; és a tramontana de Setcases y té 2,424 met. d' altitut.

LLOSANA. f. Llosa gran. Generalment s' aplica a la del balcó. **Losa.**

LLOSANGE. m. Paralelògram quins quatre costats són iguals però no formen entre sí ánguls rectes. **Losange.**

LLOSANJAT, DA. adj. *Blas.* Se diu del escut y de les peces cobertes de llosanges. **Losanjado, losanjeado.** || Rombe colocat de modo que l' ángul faci de peu y 'l contrari de cap. **Losanjado.**

LLOSANQUES (Cova de les). *Orog.* És situada prop de Berga y té poca importancia.

Segell de Les Lloses

LLOSAR. v. a. ENLLOSAR.

LLOSARDA. f. Llosa llarga y estreta, llamborda. **Losa.**

LLOSAT, DA. p. p. ENLLOSAT.

LLOSCH, CA. adj. Llusch. **Bizco.**

LLOSELLA. f. dim. De llosa. LLOSETA.

LLOSERA. f. Pedrera de lloses. **Cantera de losas.**

LLOSES (Les). *Geog.* Poble de la prov. de Girona, bisb. de Vich, part. jud. de Puigcerdá; és a la serra de Matamala y té 992 habitants. || — (PLÁ DE LES). *Orog.* Extens planell que separa les aigües del Ter de les del Marlés, tributari del Llobregat. || — (RIERA DE LES). *Hidrog.* Riera que baixa del Plá de les Lloses y desaigua a la vora dreta del Ter, prop de la ermita de Sant Quintí, sota Ripoll.

LLOSETA. f. dim. **Loseta, losilla.**

LLOSETA. *Geog.* Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. d' Inca; és a la vora d' una riera, té estació de F.-C. y 1,929 hab.

Llossa

LLOSSA. f. Cullera gran de fusta. **Cucharón de palo.** || *Ter. Banyoles* Cullera gran de fusta que serveix pera treure sopes de les olles grans, o pera remenar el arroç de les cassoles. || Acció y efecte de llossar.

LLOSSADA. f. Lo que cap d' una vegada a la llossa. **Cucharada.** || Refegiment que 's dona d' una cosa. **Plus.**

LLOSSAL. m. *Ant.* Obligació de donar al senyor una porció de blat pera atendre a la compra y adob dels útils o eines pera travallar les seues terres. **Prestación feudal.** || *Ant.* **Boca.**

LLOSSAR. v. a. Fer nou tall, mitjansant la forja, a certes eines, còm cávechs, picots, escarpres, etc.; també 's diu d' adobar les galtes dels caragols de banch a la boca per ont estrenyen. **Echar bocas, aguzar.**

LLOT. m. Fanch. **Lodo, lama.** || El que deixen les aigües dels rius. **Légamo.** || El que 's fa al fons dels estanys, safreigs, etc. **Tarquín, verdín.** || *Met.* **Bruticia** que 's fá als llavis y a la llengua. **Sarro.**

LLOT CAPILAR. m. *Bot.* LLOT DE RIU.

LLOT CORROMPUT. Aquell qu' és tou y pudent. *Cieno.*

LLOT DE RIU. *Bot.* Planta de la familia de les algues. *Ova de río, ajomate.*

LLOT VERT. *Bot.* Mena d' alga que 's cría dins de l' aigua y 's compòn d' uns filets prims sense nusos y d' un vert fort y lluent. *Ajomate.*

LLOT DE RIBERA (Miquel). *Biog.* Frare y escriptor catalá. Nat a Clairá (Rosselló) l' any 1555; mort a Lleida en 1607. Catedrátich de teología a Perpinyá. Va ésser enviat a Roma pera promoure la canonisació de Sant Raimónt de Penyafort, haventla conseguida. És autor de distintes obres, escrites en catalá unes y en llatí altres, totes pertinents a la relligió, entre elles la biografía de Sant Raimónt de Penyafort y la de Sor María Raggi. Va morir essent prior de son convent de la ordre dels predicadors.

LLOTGE. f. Lloch ont acostumen a juntarse 'ls mercaders pera tractar de llurs negocis. **Lonja, bolsa.** || *Arquit.* Mena de porxo, un poch alçat sobre 'l nivell de la vía pública, que hi havía al devant de alguns edificis sumptuosos. **Atrio, lonja.** || Lloch ont se fa la contractació de valors públichs, tals còm paper del Estat, accions u obligacións de ferrocarrils, etc. **Bolsa.**

LLOTGETA. f. GLORIETA. || dim. de llotge. **Lonjeta.**

LLOTÓS, A. adj. Fangós. **Limoso.**

LLOTOSITAT. f. La qualitat de llotós. **Limosidad.**

LLOURER. v. n. *Ant.* LLÈURE. || VOLGUER.

A SON LLOURER. *Ant. A su albedrío, á su antojo, á su capricho.*

LLOVERA Y BOFILL (Joseph). *Biog.* Artista y doctor en farmacia. Nat a Reus l' any 1846; mort en son taller, a Reus, en 1896. Va començar dibuixant caricatures en els setmanaris republicans de Madrit y Barcelona. L' any 1867 va ilustrar l' almanach

L' Ase. Enamorat d' En Goya y d' En Fortuny, estudiava l' aquarela, sense mestre, arrivant a tindre personalitat ben caracterisada y un renom per tota Espanya y al defora. Pintava tipus de noies barcelonines, figures andaluses y costums del sigle XVIII ab elegancia, sinó ab correcció. Ademés de la caricatura y de l' aquarela va travallar l' aigua'ort. A París havía exposat, ab força èxit, poch temps abans de morir molts dibuixos y quadros, entre ells la més important de les seues obres: *Esperant la professó.* Havía colaborat a la *Ilustración Española y Americana* y a la *Catalana.* A Madrit, estudiant farmacia, començá fent caricatures pera 'l *Gil Blas,* junt ab l' Ortego y en Perea. A Barcelona, en la *Campana de Gracia,* havía substituit temporalment a En Tomás Padró. És abundantíssima la producció d' En Llovera. Composicions seues d' empresa, ademés de la mencionada, ho son: *Un bateig* y *Baile de càndil.*

Joseph Llovera y Bofill

LLOVERA. *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Alinyá, prov. de Lleida. || Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de Solsona; és a mitjorn y a poca distancia de aquesta ciutat y té 313 hab.

LLOVEROLA: *Geog.* Caseriu del terme de Biosca, prov. de Lleida.

LLUBÍ m. LLOBÍ.

LLUBÍ. *Geog.* Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. d' Inca; és a la vora d' una riera, té estació de F.-C. y 2,656 hab.

LLÚBRICH, CA. adj. **Lúbrido.**

LLUÇANÈS. *Geog.* Encontrada de la prov. de Barcelona, entre 'l Bergadá, el Ripollès, la Plana de

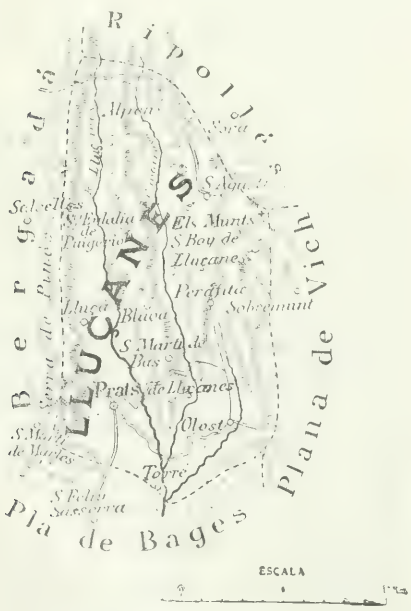

Mapa comarcal de Lluçanès

Vich y 'l Plá de Bages, y quina població més important és Prats de Lluçanès. || — (RIERA DEL). *Hidrog.* Riera que neix prop d' Alpens, passa per Llussá y Prats de Lluçanès, y desaigua a la vora del riu Gavarrera, entre Olost y Oristá, prov. de Barcelona.

LLUCAR. v. a. *Fam.* Guipar, veure dissimuladament o ab cuidado. **Atisbar, columbrar, ojear, amusgar.**

LLUCARET. y

LLUCARETA. *Ornit.* Aucell molt semblant y de la meteixa mena del *Lluer.* **Venturón.**

LLUCAT. p. p. **Atisbado.**

LLUCER. m. Estel molt brillant. **Lucero.**

LLUCERNA. f. LLUERNA.

LLUCERNARI. m. Oració que se canta a les vespres del reso ambrossiá. || Les vespres d' aquest reso. **Lucernario.**

LLUCH. m. Nom propi d' home. **Lucas.** || TINO, ACERT. || *Met.* INGENI, VIVESA. || Cada un dels grifols que treuen els arbres o les plantes. *Retoño.*

LLUCH D' OLIVERA. El brot tendre que neix de l' olivera. *Vástago.*

TINDRE LLUCH. fr. *Met.* Donar mostres o indicis. *Tener traza, dar muestra.*

PER SANT LLUCH MATARÀS EL PORCH Y LA VEREMA AL CUP. *Ref. fam.* Denota que per aquest temps se pot ja matar el porch y que 's deu haver veremat. *Por San Lucas mata tus puercos y tapa tus cubas.*

LLUCH Y GARRIGA (Joaquim). *Biog.* Cardenal. Nat a Manresa l' any 1816; mort a Umbrele (Sivilla) en 1882. L' any 1830 prenía l' hábit dels carmelitans descalços; entrava a França l' any 1836 y més tart anava a Roma. L' any 1847 venía a Barcelona essent capellá, y en 1858 passava a ésser bisbe de Canaries. Deu anys després ho era de Salamanca y en 1874 de Barcelona, quin bisbat va ocupar tres o quatre anys. De aquí anava a Sivilla d' arquebisbe (1877), y Pius novè el feia cardenal (1882). Entre sos fruits d' escriptor, a Italia, hi figura la traducció de part del *Criterio* d' en Balmes. En castellá, va publicar son quadern *La Internacional* (1872) y en 1875 *La usura.* A n' ell és deguda la publicació autografiada del manuscrit original de Santa Teresa, *Las Moradas.* Va fundar a Sivilla instituts piadosos y útils.

Joaquim Lluch y Garriga

— Y RAFECAS (FRANCISCO X.). *Biog.* Mestre excelent de la teoría y práctica del art de teixir. Nat a Vilanova y Geltrú envers 1818; mort a Sant Gervasi (Barcelona) l' any 1889. Va cursar desde l' any 1830, en les Escoles de la Junta de Comers, a Llotge, y a París en la Central d Arts y Oficis, havent estat deixeble del famós químich Chevreul. Del 1847 al 1851 va ésser mestre substitut de la ensenyança dels teixits a Llotge. Desde l' any 1849 fins al morir va ésser catedrátich de la seua especialitat, en mitg dels cambis haguts a Barcelona en la ensenyança d' arts y oficis. En sos quarant' anys de magisteri amorosament exercit ab gran intelligencia, va influir en la perfecció de la industria aixís de Catalunya còm del restant d' Espanya. Els models que 's guarden a Barcelona, eixits de l' aula d' en Lluch, fan honor al mestre y als deixebles, justificant les condecoracions ab que va ésser distingit. De la seua vocació per l' expandiment del saver ens resten llibres tan profitosos com son: *Tratado teórico-práctico de la fabricación de tejidos*, en colaboració d' en Narcís Mitalles (Barña. 1852), primera obra espanyola d' aquesta materia; igualment com son: *Arte de armonizar los colores*, etc., (Barña. 1858); *Breves apuntes*, de l' art del teixir (1872); altre *Tratado teórico-práctico de*

tejidos, en colaboració d'en Pere Vacarises (Barcelona, 1889), etc. Va resoldre dificultats als procediments, essent autor dels retrats dels reis Amadeu I y Alfons XII, que figuraren a les exposicions de 1871 y 1877, y quins dibuixos se conserven al Col·legi del art major de la seda de Barcelona.

LLUCH. *Geog.* ESCORCA, illa de Mallorca.

LLUCHMAJOR. *Geog.* Vila de l'illa y bisb. de Mallorca, part. jud. de Palma; és a la carretera de Palma a Santany y té 8,890 h.b.

LLUCI. n. p. **Lucio.**

LLUCIA. f. Nòm propi de dona. **Lucía.**

COM SI'M DIGUESSIS LLUCIA. fr. *Ter* Indica 'l despròsit qu' algú coneix o creu que hi há en alguna proposició que se li fa o en lo que se li diu no volguentho creure. *Como ahora llueven albardas, cuando vengan los nazarenos.*

LLUCIÁ, NA. m. y f. Nòm propi d' home y també de dona. **Luciano, Luciana.**

LLUCIÁ. *Biog.* Sant, patró de la ciutat de Vich, juntament ab son company de martiri Sant Marciá. És tingut per natural d' aquella població, y en la meteixa cremat per ésser cristiá, durant la persecució del emperador Deci, baix el poder del pretor Sabí. La festa del sant és celebrada el día 26 de Octubre.

LLUCIAR. v. a. LLOSSAR.

LLUCIAR LES DENTS. fr. *Met.* Prepararse pera menjar. *Aguzar los dientes.*

LLUCIDÒNICH, CA. adj. *Pint.* S' apropia al sistema de pintura ab efectes transparents. **Lucidónico.**

LLUCIFER. m. Príncep dels dimonis. **Lucifer.** || *Met.* Superb, maligne. **Lucifer.**

ESTAR FET UN LLUCIFER. fr. *Fam.* Estar molt enfutismat. *Estar hecho un demonio.*

LLUCIFERÍ, NA. adj. Pertanyent a Llucifer. **Luciferino.**

LLUCIFERIÁ, NA. adj. *Rel.* Qui seguía la doctrina del lluciferianisme. **Luciferiano.**

LLUCIFERISTA. adj. LLUCIFERIÁ.

LLUCIFERISTES. m. pl. Sectaris del sigle IV, deixebles del bisbe Llucifer de Cagliari, que sostenien que l' ánima dels pares se trasmetia als fills. **Luciferistas.**

LLUCÍFIL, A. adj. Qui, o be, lo que cerca la llum. **Lucífilo.**

LLUCIFRÉ. n. LLUCIFER.

LLUCIFUCH, GA. adj. *Poèt.* Lo que refusa la llum; còm: *aucell llucifuch.* **Lucífugo.**

LLUCIFUCHS. m. pl. *Zool.* Insectes coleopters, que formen la mena d' aquells que fugen y s' amaguen de la llum. **Lucífugos.**

LLUCILI, LIA. adj. *Bot.* Semblant a la llucilia. || f. pl. Mena de plantes inulies, quin tipus és el genre *llucilia.* **Lucíleo.**

LLUCILIA. f. *Zool.* Mena d' insectes dipters bracòcers múscits abundosos a Europa. **Lucilia.**

LLUCÍMETRE. m. *Ant. Fís.* FOTOMETRE.

LLUCRE. m. LUCRE.

LLUDIBRI. m. LUDIBRI.

LLUDRIA. f. *Zool.* Quadrúpet anfibi d' uns vuitanta centimetres de llarch, part obscur, de cap gros, ulls petits, qua llarga y 'ls dits reunits ab una membrana. Neda ab més facilitat que camina: s' alimenta de peixos y viu a la vora dels rius y altres dipòsits d' aigua dolça. **Nutra, nutria.** || *Met.* Se diu de la dona viva, aguda y prompta. **Pizpereta, sátira.**

LLUENT, A. p. a. Lo que llù. **Luciente, reluciente.**

FER TORNAR LLUENT. fr. Netejar, donar llustre a alguna cosa. *Lucir, enlucir.*

LLUENTMENT. adv. de mod. Ab brillantor, ab llustre. **Lucientemente.**

LLUENTOR. f. Brill, resplandor de les coses brunyides o enverniçades. **Brillantez, lustre, brillo.**

LLUER. m. *Ornit.* Aucell de passada que baixa de les serres al Octubre; és més petit que un canari, d' un vert hermós y la corona del cap negra: engaviat lo que 's logra fácilment per ésser pacífich y manso, enproufeines deixa 'l cant, qu' és molt agradable, y imita 'l dels altres. **Lujano.**

LLUERNA. f. Claraboya. **Lumbrera.** || *Entom.* Insecte que de nit fá una llum molt clara. **Luciérnaga, lucerna, noctícula.** || *Ictiol.* Peix de mar, de cap gros, cos rodó, cònich, de color de viola, fosch pél llom, blanquinós pél ventre y les aletes del llom doblegades. RAFET. || **Lucerna.**

LLUERNERA. f. *Ictiol.* LLUERNA.

LLUERT. m. *Ter.* LLANGARDAIX.

LLUERT (Cova del). *Orog.* Se trova en el terme de Ridaura y se l' anomena també COVA DEL DRACH.

LLUERTEJAR. v. a. Mirar de qua d' ull, a llambregades. **Atisbar.**

LLUERTER, A. adj. S' aplica a les cavalcadures. PORUCH.

LLUFA. f. Ventositat expelida sense soroll. **Follón, zullón, ventosidad.** || Qüa, drapot o cosa semblanta que 's posa ab una agulla als vestits dels homes o dones pera burlarse d' ells. **Maza, rabo, virote.** || pl. CATXURROS. || f. *Fam.* PUTA.

FER LLUFES. fr. LLUFAR.

LLUFAR. v. n. y

LLUFARSE. v. r. Llençar alguna ventositat sense fer cap soroll. **Follarse, zullarse, ventosear.**

LLUFRAR. v. a. *Fam.* LLUCAR.

LLUFRIU. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Palafrugell, prov. de Girona.

LLUGENT. m. Vila valenciana. **Ludiente.**

LLUICIÓ. LLUISME.

LLUIÇOR. f. Acció y efecte de lluir una cosa, de llençar llum reflectada.

LLUIDAMENT. adv. m. D' una manera lluida: ab lluidesa, brillantor o explendorosament. **Lucidamente.**

LLUIDESA. f. Condició de lluit, brillantor, claretat y esplendor. || *Fig.* Claretat o brillantesa d' un escrit o d' un discurs. || Agudeça d' ingeni. || *Med.* Interval que tenen els malalts, ab especialitat els folls, de recobrar la calma y la raó. **Lucidez.**

LLUIDET. adj. dim. de LLUIT. **Lucidillo.**

LLUIDÍSSIM, A. adj. sup. Molt lluit. **Lucidísimo.**

LLUIDISSIMAMENT. adv. m. superl. D' un modo molt lluit. **Lucidísimamente.**

LLUIDOR, A. adj. Lo que posseix condició propia de lluir. **Lucidor.**

LLUIMENT. m. L' acte de lluir. **Lucimiento, resplandecimiento.** ||Generositat, ostentació, gust en fer bé les coses. **Bizarría, esplendidez, ostentación.**

LLUIR. v. n. Brillar. || *Met.* Sobreixir, distingirse entre 'ls demés del seu braç. **Lucir.** || Manifestar riquesa o autoritat. **Lucir.** || v. r. Quedar bé en algún assumpte. **Lucir, lucirse.** || Reduir, extingir el capital d' un cens o préstam; amortisar. **Amortizar.** || ARREBOSSAR, parlant d' envans o parets.

LLUIR ALGUNA COSA AL ULL. *Ref. ant.* FER MAL D' ULLS.

LLUIR UN CENS O CENSAL. fr. Desempenyarlo. *Quitar un censo.*

LLUIRSE. v. r. Distingirse per propi merit entre molts.

LLUIS, A. n. p. **Luis.**

LLUIS BERTRAN (Sant). *Biog.* Nat a Valencia per cap d' any del 1526; mort a la meteixa als nou d' oc-

tubre del 1581. Als divuit anys va pendre l' hábit en el convent de St. Domingo, del que 'n sortía pera anar de prior al convent d' Albaida. D' allá va passar a les Indies a predicar l' Evangeli, retornant a Valencia pera finir sos díes.—Va beatificarlo Paulus V als 18 de Juliol del 1608 y Climent X va canonisarlo als 18 d' Abril del 1671. Ara 's guarda son cos a la capella de la Comunió de Sant Esteve, enfront de la casa ont va néixer. Abans estava guardat al convent de St. Domingo, colocat en arca d' argent.

LLUISET, A. n. p. dim. Luisito.

LLUÍSME. m. *For.* Dret que 's paga al senyor del domini directe, quan s' enagenen les possessions que d' ell se tenen a cens. Laudemio.

LLUIT, DA. p. p. Lucido || adj. Esplèndit, magnífich, graciós. Lucido.

LLULL. *Biog.* (Vegis LULL).

LLUM. m. Resplandor, claror, lo que illumina 'ls obgectes. Luz. || Candela, llumanera y qualsevulla altre llum artificial y més comunament el de ganxo. Luz. || *Met.* Esplendor. Luz. || *Met.* Guía pera entendre o trovar alguna cosa. Luz || Coneixement. Luz. || *Met.* Avís, inspiració. Luz. || *Pint.* El punt desde ont s' illuminen tots els obgectes pintats Luz. || pl. *Arquit.* Finestres, claraboyes y tots els forats per ont entra claror a un ed fici. Luces.

LLUM DE GRESOL. LLUM DE GANXO.

LLUM DE GANXO. El que té dos gresolets, l' un dins del altre y un ganxo pera penjarlo; al de dalt s' hi posa 'l ble y l' oli y 'l de baix serveix pera recullir l' oli que degota del ble. *Candil.* || S' anomena també *llum de cuina* y se 'n conserven de molt típichs.

LLUM D' OLI. Gresol. *Candil.*

LLUM DE RAÓ. El coneixement que tenim de les coses pêl discurs natural que 'ns distingeix dels irracionals. *Luz de la razón.*

LLUM DE SOLDAR. *Art. y of.* La que serveix pera fer les soldadures.

LLUM PETITA. Qualsevol vas o gresol petit que s' hi posa oli o ble pera que faci llum. *Candileja.*

LLUM PRIMERA. El resplandor que 's reb immediatament del cos lluminós. *Luz primera.*

LLUM SEGONA. El resplandor que resulta de la illuminació de la llum primera. *Luz secundaria ó refleja.*

LLUM O OBERTURA DEL MÁSTIL DE GAVIA, DE JUANET, DEL ARBRE, etc. m. *Mar.* Tota obertura feta a la coberta, cofa, etc., pera 'l pas d' un arbre o mástil. *Boca de lobo.*

ALEGRAR LES LLUMS. fr. Avivarles ab l' alegrador de llums. *Alegrar las luces.*

ALLÍ ESTÁ QUI HO VA VEURE O QUI FEIA LLUM. *Ref.* Explica que les coses dolentes se procuren fer oculta ment, pera que no 's puguin descobrir. *El cuarto falso de noche pasa.*

DE POCHS LLUMS. *Met.* De poch ingeni o talent. *De cortos alcances.*

DONAR A LLUM. fr. *Met.* Donar a la estampa. *Sacar, dar á luz.* || PARIR.

DONAR LLUM. fr. Comunicarla als edificis. *Dar, comunicar luz; alumbrar.* || *Met.* Il-lustrar l'enteniment. *Dar luz, ilustrar, alumbrar.* || *Met.* Donar bon exemple. *Dar luz, dar buen ejemplo, edificar.*

EIXIR A LLUM. fr. Ésser produida alguna cosa. *Salir á luz.*

ÉSSER EL LLUM DELS ULLS D' ALGÚ. fr. *Met.* S' aplica al subgecte més estimat. *Ser la niña ó la lumbre de sus ojos; ser el ojo derecho de alguno; querer á alguno como á las niñas de sus ojos.*

FER LLUM. fr. Acompanyar a algú portant un llum pera que hi vegi. *Alumbrar.*

PASSAR LA LLUM. fr. Penetrar la llum per algun cos transparent. *Transparentarse.*

PER COMPTE DE DONAR LLUM DONA FUM. *Rej.* Reprèn al que en lloch de donar bon exemple 'l dona dolent. *Sacar humo de la luz.*

SENSE LLUM NINGÚ HI VEU. *Ref. met.* Denota lo molt que pot l' interès. *Quieres que te siga el can, dale pan.*

TREURE A LLUM. fr. DONAR A LLUM.

LLUMANER. m. *Ter.* LLUM DE GANXO.

LLUMANERA. f. Mena de candeler de llautó ab un o més brochs ont s' hi posen blens, un dipòsit al mitg pera l'oli, un peu y un' ansa dalt de tot. Velón. || Un dels utensilis més clássichs de la llar catalana durant els sigles XVI, XVII y XVIII, era la llumanera de llautó, que les mestresses teníen bon compte de tindre sempre lluenta, perque gaire bé demostrava l' ordre y netedat del casal. N' hi havíen de sencilles, ab dos o tres brochs, que servíen pera colocar demunt la taula, y de més grosses y adornades, que acostumaven a ésser penjades per medi de un filferro, o de cadeneta ab un ganxo en quin s' apoiava el braç que acavava l' aparell. Tenía unes pantalles giratories, pera posar devant dels brochs, y minvar l' esclat de la llum. En els temps de la lluita de successió, aquestes pantalles, de llautó sempre, portaven les águiles alades de la casa d' Austria, usades pêls partidaris del archiduch Carles III. En nostres museus, se serven colecciòns d' aquell típich aparell.

Llumanera

Llumaneres

LLUMANERADA. f. L' oli que cap d' una vegada a la llumanera. Candilada. || Cop de llumanera. Candilazo.

LLUMBRIGOL. *Ant.* LLOMBRIGOL.

LLUMENA. f. *Ter.* Claror, al Alguer.

LLUMENAR. v. a. ENLLUMENAR.

LLUMENER. m. *Ant.* Aparell doméstich pera fer llum, per medi de la combustió d' un blé, enxopit d'oli.

LLUMENER D' UN BLÉ. Gresol.

LLUMENER DE MÉS D' UN BLÉ. Llumanera.

LLUMENERA. f. LLUMANERA.

LLUMENETA. f. LLUERNA, 2.

LLUMENETES. f. pl. Les guspires petites que resten quan s' apaga un paper. Monjas. || PAMPALLUGUES.

LLUMENETES DE SANT TELM. Les qu' apareixen al cim dels arbres de les embarcacions quan hi há tempestats, y també als cementiris y llochs pantanosos. *Cástor y Pólux; fuego de San Telmo; helena.*

FER LLUMENETES. fr. FER PAMPALLUGUES.

LLUMINAR. m. Home gran en virtut y ciencia. Lumbrera. || Astre molt brillant.

LLUMINARIA. f. Disposició de molts llums posats ab cert ordre. Iluminación. || El llum que crema nit y día devant el Santíssim Sagrament. Luminaria. || pl. Les llums que 's posen als balcons, torres, etc., en celebritat d' alguna festa pública. Luminarias.

MITJA LLUMINARIA. *Loc. fam.* Curt de vista, qui hi veu poch. *Cegarrita, cegato.*

LLUMINÓS, A. adj. Clar, brillant, lluent. Luminoso.

LLUMINOSA (Cova). *Orog.* En la montanya de Cardó.

LLUMINOSAMENT. adv. m. D' un modo lluminós. Luminosamente.

LLUMMAJOR. *Geog.* Vegis LLUCHMAJOR.

LLUNA. f. El satèlit de la terra a la que illumina durant la nit. Luna. || L'efecte que causa la lluna als

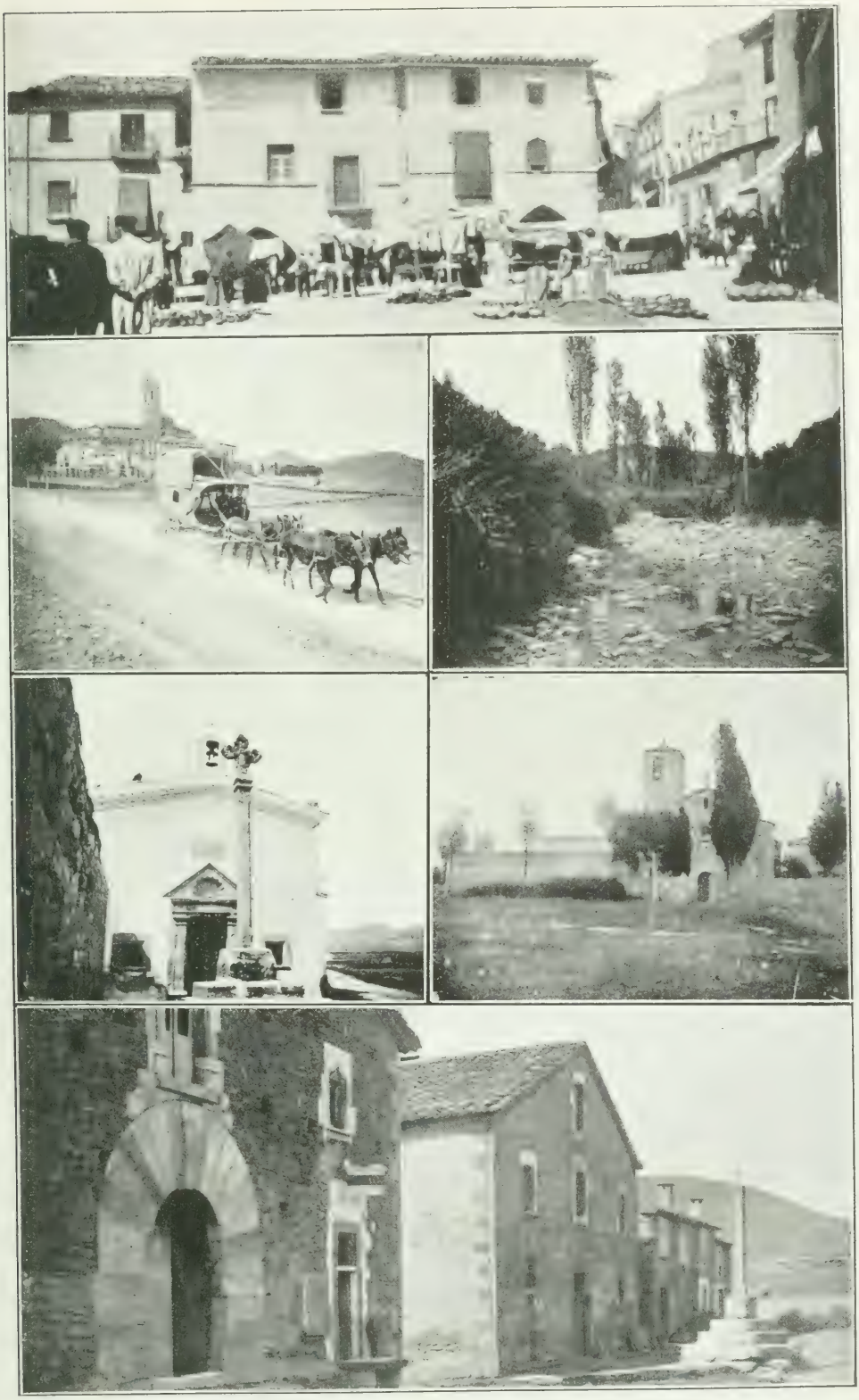

Moyá: La Plaça. — Vista de la vila y la dilligencia a la carretera. — Vores del riu. — Capella del cementiri y creu de terme. — Santa Coloma de Sasserra. — Collsuspina.

Sant Feliu Sasserra: Vista general. — Santa María d' Oló: Un carrer. — Un racó antich. — Santa María del Estany: Claustres del Convent. — Pati y casa antiga. — Carretera y creu de terme.

boigs. **Luna.** || El vidre del mirall. **Luna.** || Cada una de les gotes d' oli o greix que neden demunt'l caldo o un altre líquit qualsevol. **Ojo.** || *Ter.* Pati que hi há al mitg de les cases. **Luna.** || *Quim.* Lo meteix que argent y pera obtíndrela la fan passar per moltes y variades operacions. **Luna.**

LLUNA CREIXENT. La lluna desde la seua conjunció fins que fá 'l plè. *Luna creciente.*

LLUNA MIMVANT O MENGUANT. La lluna desde que fá'l plè fins a la seua conjuncció. *Luna menguante.*

LLUNA NOVA. La lluna al temps de la seua conjuncció ab el sol. *Luna nueva; novilunio.*

LLUNA PLENA. Se diu quan se veu illuminada tota la part que mira a la terra. *Luna llena, luna en lleno, plenilunio.*

LLUNA VELLA. Quan minva. *Luna menguante.*

DEIXAR A LA LLUNA DE VALENCIA. fr. *Fam.* Burlar a algú en les esperances que tenía. *Dejar á la luna de Valencia.*

ESTAR DE BONA O MALA LLUNA. fr. Estar amable o reganyós algú.

ESTAR LA LLUNA AL PLÈ O AL SEU PLÈ. fr. *Met.* Ab que se significa qu' algú obra com un boig y també que un boig está en el seu més gran furor. *Estar la luna sobre el horno.*

MITJA LLUNA. Trinxadora en forma de mitja lluna, y també s' aplica a altres coses de la meteixa figura. *Media luna.* || *Fort.* Fortificació, quines cares no' s cobreixen. *Media luna.*

PATIR DE LLUNES. fr. Ésser maniátich. *Tener manías.*

QUEDARSE A LA LLUNA DE VALENCIA. fr. *Met.* Frustráseli a algú les esperances. *Quedarse al son de buenas noches; quedarse á la luna de Valencia.*

SEMBLAR TALLAT DE MALA LLUNA. *Expr. met.* Denota 'l mal èxit d' alguna cosa o l' obgecte contrari a lo que 's pretenía, per causa de nous obstacles. *Estar hecho en pecado.*

TALLAT DE BONA O MALA LLUNA. *Loc.* S' aplica a la fusta que 's conserva bé o malament segons el temps en que 's talla. *Cortado de buena ó de mala luna.* || *Met.* Tindre bon o mal geni.

TINDRE LLUNES. f. *Fam.* Sentir alguna pertorbació en els girants de la lluna. *Tener lunas.*

VEURE LA LLUNA DINS D' UN COVE. FER VEURE LA LLEONA.

LLUNACIÓ. f. El curs que fá la lluna en un mes. **Lunación.**

LLUNAR. m. Taca natural que 's té a alguna part del cos. **Lunar.** || adj. Pertanyent a la lluna. **Lunar.**

Brot de llunaria

LLUNARI. m. Pronòstich, calendari. **Lunario.**

LLUNARIA. f. *Min.* Pedra preciosa de color de cendra que té la figura de la lluna nova. **Lunaria.**

LLUNARIA. *Bot.* Mena de falguera que sols creix en els llochs enlairats.

LLUNÁTICH, CA. adj. Qui muda sovint de temperament, qui té llunes. **Lunático.**

LLUNETA. f. *Arquit.* Vuit que se fá a la volta pera obrir una finestra. **Luneta, luneto.** || Als teatres son els setis immediats al escenari. **Luneta.**

LLUNETES. f. pl. *Blas.* Quatre mitges llunes notades al escut, unides per llurs puntes, que formen com una rosa. **Luneles.**

LLUNISOLAR. adj. Lo que 's compòn de la revolució del sol y de la lluna. **Lunisolar.**

LLUNISTA. m. Qui creu en la influencia de la lluna. **Lunista.**

LLUNY. adj. Apartat, distant. **Lejano, remoto.** || adv. t. ll. A llarga distancia. **Lejos.** || m. La vista que té alguna persona o cosa mirada d' alguna distancia; y aixís se diu: *aquesta cara té bon lluny* o *té mal lluny.* **Lejos.** || pl. *Pint.* El punt de vista que té una pintura mirada desde certa distancia. **Lejos.** || Lo qu' está pintat en disminució. **Lejos.**

BON LLUNY. *Pint.* *Buen lejos.*

DE LLUNY. A distancia. *De lejos, desde lejos.*

DE LLUNYES TERRES LLARGUES MENTIDES. *Ref.* Denota que 's solen dir moltes mentides parlant de terres que són molt lluny, per ésser difícil l' averiguació. *Á luengas vías, luengas mentiras; quien de luengas tierras viene, miente como quiere.*

ESTAR MOLT LLUNY. fr. *Met.* Ab lo qual s' expressa qu' alguna cosa no és veritat. *Estar muy lejos, distar mucho.*

POCH A POCH ANIRÉM LLUNY. *Ref.* *Poco á poco se va lejos.*

LLUNYADÁ. adv. ll. **Lejano.**

LLUNYAMENT. m. *Ant.* Extensió, distancia. **Alongamiento.**

LLUNYANÍA. f. Lo qu' és lluny de qui ho mira. **Lontananza.**

LLUNYAR. v. a. *Ant.* ALLUNYAR.

LLUNYARIA. f. Distancia. **Lejanía.**

LLUNYARSE. v. r. ALLUNYARSE.

LLUNYAT, DA. p. p. ALLUNYAT.

LLUNYEJARSE. v. r. *Ant.* ALLUNYARSE.

LLUNYER. adv. ll. LLUNYADÁ. || adj. S' aplica a lo que de lluny fá més goig que de prop.

LLUPIA. f. *Med.* Tumor dur y glandulós. **Lupia, lobanillo.** || La del cap. **Talparia, topinaria.**

LLUPIÁ Y BAGES (Fuch de). *Biog.* Bisbe catalá. Desè bisbe de Valencia, l' any 1398, elegit pèl famós sant pare aragonès Benet XIII (Luna). Va regir aquella mitra fins a l' hora de la seua mort, ocorreguda a la capital del Túria l' any 1427. En 1408 va formar varies constitucions; havent celebrat sínodus l' any 1422.

— (MARÍA DE). *Biog.* Poetisa gironina del sigle XVII. Pertanyía a la noble familia del seu cognòm. Va guanyar premi al certámen literari celebrat a Girona l' any 1622, ab motiu de la canonisació de Sant Ignasi.

LLUPIÁ *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó de Thuir; és a la vora d' una riera y té 253 hab.

LLUPINA. f. Materia amarganta, d' aspecte gomós, que 's treu de la farina de les llavors dels llobins. **Lupina.**

LLUPIOLOGÍA. f. *Med.* Tractat sobre les llupies. **Lupiología.**

LLUPIOLÒGICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent o relatiu a la llupiología. **Lupiológico.**

LLÚPOL. m. *Bot.* HERBA DE LA CERVESA, ASPÁRGULS.

LLUPULÍ. m. Producte de la secreció dels llúpols. **Lupulino.**

LLUPULINA. f. Pols groga, daurada, reïnosa, aromática y amarganta que 's trova a la base de la superficie externa de les brácties ont están formades les pinyes del llúpol. **Lupulina.**

LLUQUET m. Troç de caramuixa o d' altra cosa ensofrat pera encendre llum; avui ja apenes s' usa. Era ensofrat dels dos caps y alguns el feien servir pera curar berrugues. Avui, ab l' abundor y baratura dels mistos o cerilles, en prou feines n' hi há. **Pajuela, sulfonete, luquete.** || Trocet d' escorça de llimona o de taronja que 's tira al ví pera donarli gust. **Luquete.**

LLUQUET DE BRIDÓ. Cordill tot ensofrat que també serveix pera encendre llum. *Pajuela, sulfonete, luquete.*

LLUQUETA. *Bot.* HERBA NEGRA.

LLUQUETERA. f. Eina que hi havía abans a les cuines pera posar'hi 'ls lluquets. **Pajuelera.**

LLUR. *Ter.* pron. Possessiu igual al genitiu d' *ells* o d' *elles.* **Su, de ellos**

LLUR, A. *Ter.* Dolent. **Malo.**

LLURAMENT. *Ter.* Malament.

LLUREIA. f. *Ant.* LLIBREA.

LLURIA (Vegis ROGER DE).

LLURIA (Bauma de). En el terme de Galdés; és poca importancia. || — (COLLET DE). *Orog.* Entre la vall Pregona y la de Lluria, en el terme de Gisclareny. || — (ESTRET DE). *Orog.* Ferésteja gorja que hi há en la vall del meteix nom.

LLURIGADA. f. LLORIGADA, 1 y 2.

LLURIGÓ. m. dim. LLODRIGÓ.

LLURIGUERA. f. LLODRIGUERA.

LLURS. *Ter.* pron. Possessiu plural. **Sus, de ellos.**

Llus

LLUS o LLUÇ. m. *Ictiol.* Peix d' uns 50 a 60 centimetres de llargada, de color negre cendrós y 'l ventre blanch, carn blanca, molt saludable y sabrosa. **Merluza.** || *Met. fam.* **Tonto.**

LLUS BARRUT. Peix de mar d' uns 30 centimetres de llarch: té 'l cap xato, tres aletes al llom, una barreta a la barra de baix y 'l cos transparent. *Faneca.*

VAL MÉS ÉSSER CAP DE LLUS QUE QÜA D' AVESTRÚÇ. *Ref.* VAL MÉS ÉSSER CAP DE ARENGADA QUE QÜA DE BARAT O DE PAGELL.

LLUSCH, CA. adj. Qui mira malament o no hi veu gaire. **Cegajoso, cegatoso, cegarrita.**

LLUSCOSITAT. f. *Med.* Malaltía greu o defecte a la vista. **Ceguera, oftalmía.**

LLUSSÁ, NA. adj. *Ant.* Enjogassat. **Retozón.**

LLUSSÁ (Isidro). *Biog.* Celebèrrim timbaler del Bruch, nascut a Sampedor. En la casa ont nasqué hi fou colocada una lápida commemoradora el 26 de Juliol de 1891. Gracies a n' ell, uns trescents catalans venceren a quatre mil francesos el 6 de Juny de 1808.

LLUSSÁ. *Geog.* Lloch del terme de Senterada, prov. de Lleida. || Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Solsona, part. jud. de Berga; és a la vora de la riera de Lluçanès, y té 605 hab.

LLUSSÁS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de la Baronía de la Vansa, prov. de Lleida.

LLUSTRACIÓ. f. *Ant.* Purificació per medi dels sacrificis. **Lustración.**

LLUSTRADOR, A. adj. ENLLUSTRADOR.

LLUSTRAL. adj. Pertanyent a la llustració. **Lustral.**

LLUSTRAMENT. adv. ENLLUSTRAMENT.

LLUSTRAR. v. a. ENLLUSTRAR.

Segell de Llussá

LLUSTRE. m. Brill de les coses brunyides. **Lustre** || *Met.* Gloria, esplendor, noblesa. **Lustre.** || El brill y llisura que resta a les peces de roba per haverles prempsades o enmidonades al planxarles. **Prensado.**

DONAR LLUSTRE. fr. ENLLUSTRAR.

ENTRE DOS LLUSTRES. m. adv. Al ferse clar o al ferse fosch. *Entre dos luces.*

PERDRE 'L LLUSTRE. fr. Se diu de les robes quan deixen d' ésser lluentes *Chafarse.*

ÉSSER LLUSTRE. fr. *Ter.* Ésser quasi bé fosch y y també començarshi a veure.

LLUSTREJAR. v. n. Començar a vèures'hi o a ferse fosch. **Clarear ú obscurecer.**

LLUSTRENCH. adj. Mitg clar, mitg fosch, parlant del día. **Entre dos luces.**

LLUSTRINA. f. Mena de roba de teixit clar y ab llustre. **Lustrina.**

LLUSTRÓS, A. adj. Lo que té llustre. **Lustroso.**

LLUSTROSAMENT. adv. m. Ab lluiment. **Lustrosamente.**

LLUYR. v. a. *Ant.* Redimir un cens.

LLUYSME. m. *Ant.* Dret de compra y venda degut al senyor directe d' una finca. **Lluisme.**

LLUYTA. f. *Ant.* Baralla, desafío. **Lucha.**

LLUYTADOR, A. m. y f. *Ant.* Qui lluita. **Luchador.**

LLUYTAR. v. n. *Ant.* Barallar, desafiarse. **Luchar, pelear.** || *Ant.* COMBATRE, BREGAR.

M

M. Aquesta lletra 's produeix tenint la boca tancada, els llavis aderits suaument, la llengua en posició natural, el vel del paladar molt alçat y ressonant un poch al tubo naçal. Sortint l' aire sonor fa despendre els llavis y 's produeix dita lletra. **M.** || Com lletra numeral val mil, y antiguament, pasant'hi una ratlla sobre, valía un milió. || És abreviatura de *magestat*, y de *mestre*, títol de relligiosos. || **Ms.** Equival a manuscrit. **Ms.**

M. f. En gramática sol emplearse per *masculí*. **M.** || Abreviatura de *mitgdía* en geografía, y a voltes de *mont* o *montanya*. **M.** || *Med.* Abreviatura de *misce*, barregis, o de *manipulus*, manat o manoll. **M.** || **M. C.** al comers, *el meu compte o 'l meu cárrech*. || En inscripcions y obres llatines, representa noms de regions, ciutats, persones, dignitats, etc., com: *Malea, Marcos, Magno*, etc. **M.** || Abreviatura *máxim* o meravellós en D. O. M., y de *magestat* en S. M. y V. M. || Peça de metall o de fusta pera imprimir aquesta lletra. **M.** || El conjunt de veus que en un diccionari comencen per la meteixa lletra. **M.** || Punxó de cer ab aquesta lletra pera gravarla en qualsevulla materia dura. **M.** || Planxa de cartró, llauna, etc., que té entallada la meteixa lletra sobre la seua superficie a fí de poguerla marcar sobre qualsevulla cosa passant'hi un pinoell ab color per demunt.

MA. f. pron. possessiu equivalent a *meua*. **Mi.**

MÁ. f. Part del braç desde la munyeca fins al cap dels dits. **Mano.** || El costat o part dreta o esquerra respecte de la situació d' un' altra cosa. **Mano, lado.** || Entre rellotgers, peça de ferro que serveix pera detindre proporcionadament al temps la roda de rencontre, de modo que sense ella s' acavaría la corda de trenta hores, v. gr., en un minut. **Paletilla, paleta.** || Capa de color o verníç que 's dona a alguna cosa. **Mano.** || El plech de vinticinch fulls de paper, qu' és la vintena part d' una raima. **Mano.** || *Mus.* ESCALA. || Cada vegada que 's perfecciona o corretgeix una obra. **Mano.** || Poder, facultat, arbitre, disposició. **Mano.** || *Met.* Industria, habilitat. **Mano.** || Medi o empenyo. **Mano.** || Favor, valiment, protecció. **Mano.** || Cada donada o passada de cartes. **Mano.** || El primer en ordre dels que juguen. **Mano.** || La persona que s' encarrega d' alguna cosa. **Mano.** || TROMPA D' ELEFANT. || Sort, classe, com: *gent de baixa má*. **Ralea, raza.** || Má figurada als llibres pera senyalar alguna cosa notable. **Manecilla.** || Estil, modo. **Mano.** || Contracció de *me ha* **Me, ha.** || Amo poseidor, com: *aquesta heretat ha mudat de má*. **Dueño, amo, mano** || pl. Travall personal, habilitat, primor d' una obra. **Manos.** || Travall que 's paga per la obra que s' ha fet. **Manos, hechuras.**

MÁ A MÁ. *Loc.* CAP A CAP.

MÁ COSTERA. La má de paper que 's posa a cada costat de la raima, y sol ésser de fulls tarats. *Mano costera.*

MÁ DE JUDES. *Met.* APAGALLUMS.

MÁ DE MORTER. La maça pera picar sal, etc. *Mano, mano de almirez ó mortero, majadero, maza.*

MÁ DE SANTA MARÍA. *Bot.* AGRIPALMA.

MÁ FORADADA. *Met.* Se diu del qui dissipa 'ls bens sense reflexió. *Manirroto, pródigo.*

MÁ FORTA. La gent armada pera fer executar lo que el jutge mana. *Mano fuerte.*

MÁ MESTRA O EXERCITADA. Se diu del qui és hábil y exercitat en alguna cosa. *Mano ducha, diestra, hábil, maestra.*

MÁ MORTA: MANS MORTES. || *Ant.* SERVITUT.

MÁ PER MÁ. m. adv. Pera explicar que dos van agafats per la má. *Asidos de las manos.*

MÁ SOBRE MÁ. Denota que algú está sense fer res. *Mano sobre mano, con los brazos cruzados, con las manos sobre el seno.*

MÁ TERCERA. p. u. SEGRESTADOR.

MANS A LA OBRA. *Expr.* Pera animar o incitar a algú a fer alguna cosa. *Manos á la obra.*

MANS GANXUDES: LLARCH D' UNGLES.

MANS MORTES. Cada una de les persones o corporacions en que s' hi perpetúa el domini de les finques, perque no poden enagenarles; tals com les comunitats relligioses, per exemple. *Manos muertas.*

MANS SALVES. m. adv *Met.* Sense cap perill, sense el més mínim risch, ab tota seguretat. *A mansalva, ó á salva mano, á manos lavadas.*

AB LA MÁ ESQUERRA. m. adv. Al revés de com devía fense. *A zurdas.*

AB LES DUES MANS, O AB TOTES MANS. *Expr. fam.* S' aplica al qui en un negoci d' interès de dos, procura treure profit de tots dos. *Con ambas manos, á dos manos.* || *Met.* A MANS BESADES.

AB LES MANS AL CAP. *Loc.* Ab dany, pèrdua o desaire en algún negoci o pretensió. *Con las manos en la cabeza, injelizmente.*

AB LES MANS PLEGADES: MA SOBRE MÁ.

AB LES MANS VUIDES. m. adv. *Met.* Ab els verbs ANARSE'N, TORNARSE'N y altres semblants significa no haver lograt lo que 's pretenía. *Con las manos vacías.*

AB MANS COBDICIOSES. m. adv. Ab prestesa *Ansiosamente, con mano avara.*

AGAFAR PER LA MÁ. fr. Ab que s' expressa l' acció d' agafar ab la ma la d' un altre a fí de dirigirlo o aguantarlo, com se sol fer ab les criatures *Tomar por la mano.*

A LA MÁ DE DEU. *Expr.* Que denota la determinació ab que s' emprèn alguna cosa. *A la mano de Dios.*

A L' HOME BAJÁ SI LI DONEU COM EL DIT SE'N PRÈN COM LA MÁ. *Ref. Al villano dale el pie y tomará la mano.*

ALÇAR LA MÁ. fr. *Met.* Amenaçar ab la ma alta. *Alzar ó levantar la mano.* || *Met.* ALÇAR EL DIT. || Deixar lo començat. *Alzar ó levantar la mano.*

ALÇAR LES MANS AL CEL. fr. Pregar a Deu. *Levantar las manos al cielo.*

ALLARGAR LA MÁ. fr. Posarla extesa o plana. *Alargar, tender la mano.* || *Met.* Ésser caritatiu. *Alargar la mano.*

A MÁ. m. adv. A punt. *A la mano.* || pl. Aprop. *A mano, á la mano.* || pl. *A fuerza de brazos.*

A MANS BESADES. m. adv. Ab molt de gust. *De mil amores, á dos manos.*

A MANS JUNTES. Ab humilitat. Se diu ab el verbs PREGAR, DEMANAR y altres semblants. *Con el mayor ancarecimiento.*

A MANS PLENES. m. adm. Abundantment. *A manos llenas.*

ANAR A LA MÁ. fr. *Met.* Impedir que algú faci alguna cosa. *Ir á la mano.*

ANARSE'N A LES MANS DEL LLOP. fr. *Met.* S' aplica als que imprudentment s' exposen a algún perill. *El ánsar de Cantipalo que salió al lobo al camino.*

ANAR A LA MÁ. fr. *Met.* Contindres, moderarse. *Irse á la mano.*

ANAR DE MÁ EN MÁ. fr, Passar una cosa dels uns als altres. *Andar de mano en mano.*

ANARSE 'N AB LES MANS AL CAP. fr. *Met.* Eixir escarmentat ab desaire. *Irse con las manos en la cabeza.*

ANARSE'N D' ENTRE LES MANS. fr. Desaparèixer lo que 's tenía. *Irse de entre las manos.*

ANARSE'N DE LA MA. fr. Caure d' ella. *Caerse, deslizarse de la mano.*

ANÁRSEN'HI LA MÁ. fr. Excedirse en la quantitat de alguna cosa que 's dona o que 's barreja ab un' altra, y aixís quan la vianda és salada diem: A LA CUINERA SE N' HI HA ANAT LA MÁ. *Irsele á uno la mano.*

ARRIVAR A LES MANS. fr. *Met.* Barallarse a cops. *Venir, llegar á las manos.*

CARREGAR O APRETAR LA MÁ. fr. Rependre ab molta severitat. *Cargar, apretar la mano.* || Insistir ab empenyo. *Cargar la mano.* || Posar massa especies a algún guisat. *Cargar la mano.* || Excedir en els preus o drets deguts, o defraudar algunes quantitats o porcions. *Hincar, meter la uña.*

CAURE EN BONES MANS fr. Anar a parar una cosa en poder d' un home de bé. *Caer en buenas manos.*

CAURE EN MANS DE LA JUSTICIA, O DELS ENEMICHS. fr. Ésser près per la justicia o pêls enemichs. *Caer en manos ó poder de la justicia ó de los enemigos.*

CLOURE O APRETAR LA MÁ. fr. Ésser meçqui. *Cerrar la mano.*

CÓRRER PER MÁ D' ALGÚ. fr. Estar algú encarregat d' alguna cosa. *Correr por mano ó de cuenta de alguno.*

CURT DE MANS. Poch expedit pera travallar. *Corto de manos.*

DONAR A LA MÁ. f. Servir ab puntualitat els materials, pera que 'ls travalladors puguin travallar continuament sense moure 's del lloch. *Dar á la mano.*

DONAR DE MÁ. fr. *Met.* Despreciar, abandonar. *Dar de mano.*

DE GRAN O BAIXA MÁ. D' alt o baix neixement. *De alta ó baja clase, suerte, condición, estado, esfera.*

DEIXAR ANAR O CAURE DE LA MA. fr. Afluixar la ma desprenentla d' allò que 's tenía agafat. *Soltar.*

DEIXAR O POSAR A LA MÁ O A LES MANS D' ALGÚ ALGÚN NEGOCI O INTERÈS. fr. Confiarlo al cuidado. *Poner, dejar alguna cosa en manos de alguno; entregarse en brazos de otro.*

DEIXAT DE LA MÁ DE DEU. *Loc.* Olvidat de les obligacions de cristiá; no fer res que surti bé. *Dejado de la mano de Dios.*

DE L' UNA MÁ A L' ALTRA. m. adv. Explica la ganancia feta en breu temps per haverse venut immediatament lo que s' havia comprat. *De una mano á otra.*

DE LLARGA MÁ. m. adv. De molt temps passat. *Mucho tiempo há.*

DE MÁ. m. adv. Dit quan se reb una cosa immediatament de mans d' un altre. *De mano.* || S' aplica a lo qu' está fet per art. *Á mano.*

DE MÁ ARMADA. m. adv. Ab tot empenyo y resolució. *De mano armada.*

DE MÁ EN MÁ. m. adv. Dels uns als altres. *De mano en mano.* || Per tradició. *De mano en mano.*

DE MÁ O MANS. *Expr.* De part de qui 'ns vé alguna cosa. *De manos.*

DE MANS. *Loc.* Del poder. *De manos.*

DE MANS Y DE PEUS. m. adv. DE FORT Y DE FERM.

DE MÁ Y DE PLOMA. *Loc.* Se diu del escrit fet de propia má. *De la mano y pluma.*

DEMANAR LA MÁ D' UNA NOIA. Demanarla en casament. *Pedir la mano.*

DE PRIMERA MÁ. m. adv. De primera compra o venda. *De primera mano.*

DESCARREGAR LA MÁ SOBRE D' ALGÚ. fr. Pegarli. *Descargar la mano.*

DESCLOURE O DESPLEGAR LES MANS. fr. Estirar els dits que 's teníen plegats. *Abrir las manos.*

DE SEGONA MÁ. m. adv. De revenedor. *De segunda mano.*

DESFERSE O ESCAPARSE ENTRE MANS. fr. Ab la qual se pondera la facilitat ab qu' alguna cosa s' espatlla o malmet. *Deshacerse alguna cosa entre las manos.*

DEU EL TINGUI DE LA SEUA MÁ, DE LA SEUA SANTÍSSIMA MÁ. fr. *Dios le tenga de su mano.*

DONAR EN MÁ. fr. Entregar en propies mans. *Entregar, poner en propias manos.*

DONAR LA MÁ. fr. Preferir a un altre pera que faci o digui alguna cosa. *Dar la primacía, dar mano.* || Ajudar, amparar. *Dar la mano; poner á alguno en zancos.* || AGAFAR PER LA MÁ. || CASARSE.

DONAR LES MANS. fr. CONSENTIR. || Rendirse, confessarse vençut. *Dejarse vencer, ceder la palma.*

DONAR LA DERRERA MÁ. fr. *Met.* Perfeccionar una obra. *Dar la última mano, pincelada ó retoque.*

DONAR MÁ Y PARAULA. fr. Explica la major força d' una promesa. *Dar palabra y mano.* || Donar paraula de casament. *Dar palabra y mano.*

DONARSE LES MANS. fr. Encaixar. *Darse las manos.* || Anar alguns agafats per elles. *Trabarse, asirse de las manos.* || *Met.* Que s' aplica a les parts d' un tot que guarden armonía y ordre. *Darse las manos.* || Tindre algú les meteixes qualitats o sort qu' un altre. Comunament se pren en mala part. *Darse las manos.*

DONAR UN SOTA MÁ. fr. *Fam.* Sobornar ab diners. *Untar las manos ó el carro.*

EN BONES MANS ESTÁ 'L PANDERO. *Expr.* Denota que alguna cosa está encarregada a algú qu' és capáç de desempenyarla o bé ironicament vol dir que está en males mans. *Está el pandero en manos que le sabrán bien tocar.*

ESCAPAR DE LA MÁ. f. Caure d' ella impensadament alguna cosa. *Irse de la mano.*

ESCAPAR LA MÁ. fr. ANÁRSENHI LA MÁ.

ESTAR A LES MANS. fr. Combatre 's, lluitar. *Venir á las manos.*

ESTAR EN BONES MANS. fr. Estar alguna cosa encarregada a persona capáç y de confiança. *Caer en buenas manos.*

ESTARSE AB LES MANS A LA BUTXACA, O PLEGADES, O L' UNA SOBRE L' ALTRA. fr. Estar sense fer res. *Estar mano sobre mano, ó con las manos cruzadas ó con las manos en el seno.*

ESTAR TOT A LA MÁ. fr. Estar tot a punt. *Estar á la mano.*

ÉSSER DE BAIXA MÁ. fr. *Met.* Haver nat entre la classe inferior de la societat. *Ser de bajo suelo, haber nacido en las malvas.*

ÉSSER DE MÁ DE MESTRE. fr. *Met.* Ab que s' expressa la perfecció ab qu' está acavada alguna cosa. *Ser de buena mano.*

FER ANAR LES MANS. fr. Fer moviment de mans pera acompanyar les paraules. *Manotear.* || Travallar depressa. *Menear las manos, los pulgares, las muñecas.*

FET AB LA MÁ. fr. Fet a posta, de propòsit. *Hecho á la mano.*

FICAR LA MÁ AL CANTI. fr. Treure la bolleta o bola pera la sort. *Meter la mano en el cántaro.*

GUANYAR PER MÁ. fr. *Met.* Anticiparse a un altre en fer o lograr alguna cosa. *Ganar por la mano.*

HAVER CAIGUT A LES MANS DEL LLOP. fr. Ab que s' expressa qu' alguna cosa ha vingut a poder de qui no la deixará anar, y será difícil recobrarla. *Estar en papo de buitre.*

INJECIR LES MANS. fr. POSAR LES MANS SOBRE.

JUGAR DE MANS. fr. *Met.* y *fam.* Enjogaçarse donantse cops ab les mans o aparentantho. S' entèn especialment entre homes y dones. *Jugar de manos.*

LA MÁ AL PIT Y LA CAMA AL LLIT. *Ref.* EL BRAÇ AL PIT Y LA CAMA AL LLIT.

L'UNA MÁ RENTA L' ALTRA Y LES DUES LA CARA. *Ref.* Denota que deu ésser mutuu 'l socors. *La una mano lava la otra y las dos la cara.*

LES MANS A LA FILOSA Y 'LS ULLS A LA PORTA. *Ref.* Reprèn als qui fan una cosa y atenen a un altra. *Quien mucho mira poco hila.*

LLARCH DE MANS. Qui ab poch temps fa molta feina. *Largo de manos.* || *Met.* Peguicer, qui ofèn ab les mans. *Largo de manos.* || LLARCH D' UNGLES.

LLENÇAR MÁ D' ALGUNA COSA. fr. Valerse 'n, servirse 'n. *Echar mano.*

LLIGAR DE MANS. fr. Estrényer les mans a algú ab una llligadura. *Maniatar.* || Impedir a algú que faci alguna cosa. *Atar las manos.*

LLIGARSE LES MANS. fr. Privarse la llivertat un meteix per alguna promesa o vot. *Atarse las manos.*

LLISCAR DE LES MANS. fr. ANARSE'N DE LA MÁ.

MIRAR LES MANS A ALGÚ. fr. Observar cuidadosament la conducta d'algú en els negocis que maneja. *Mirar las ó á las manos, no perderlo de vista.*

MUDAR DE MÁ. fr. *Met.* Mudar de lloch. *Mudar de lugar.* || Passar un negoci d' una persona a un'altra. *Mudar de mano.* || Passar una propietat a un altre amo. *Mudar de mano.*

NO DEIXAR DE LA MÁ. fr. Tíndre'hi sempre alguna cosa. *No soltar de la mano: no caérsele á alguno alguna cosa de entre las manos.*

NO DEIXAR MÁ, Y NO DEIXARHO DE LA MÁ, Y NO DEIXARNE MÁ. fr. Continuar alguna cosa ab empenyo y sense interrupció. *No dejarlo de la mano.*

NO PERDRE MÉS QUE LES MANS. *Expr.* jocosa que s' usa quan se trenca alguna cosa, quina materia és de poquíssim o de cap valor, y no 's pot adobar, pera significar que 's va perdre quant hi havía que perdre. *No perder más que las hechuras.*

NO SAPIGUER ALGÚ ONT TÉ LA MÁ DRETA. fr. *Met.* Ésser molt ignorant. *No saber cuál es su mano derecha, ó cuantas son cinco.*

NO TINDRE PROU MANS. fr. Indica qu' algú no tindrá valor de fer lo que diu. *No ser hombre para alguna cosa.* || Apressarse massa en la execució de alguna cosa. *No darse manos á una cosa.*

PARAR LA MÁ. fr. Allargarla demanant alguna cosa. *Alargar la mano.* || *Met.* Admetre presents. *Abrir las manos.*

PARLAR PER LES MANS. fr. Figurar ab elles les lletres del abecedari pera entendre's. *Hablar por las manos.*

PASSAR LA MÁ PER LA CARA. fr. Aventatjar, excedir a algú en alguna cosa. *Echar el pie adelante á alguno; mojar la oreja; poner la ceniza en la frente.*

PASSAR LA MÁ PER LA ESQUENA. fr. Acariciar ab dita acció. *Pasar ó traer la mano por el cerro.*

PEGAR AB LA MÁ PLANA. Pegar de manera que oberta la ma toque 'l palmell al obgecte ont se pega. *Dar con la mano de plano.*

PENDRE LA MÁ. fr. Posarse al millor lloch. *Tomar la mano, sentarse á la diestra.*

PERDRE MÁ. Perdre la ocasió. *Perder la ocasión.*

PER LA MÁ. m. adv. Fácilment. *Por la mano, fácilmente.*

PER MÁ. m. adv. Per medi, per interposició. *Por mano, por medio.*

PER SOTA MÁ. m. adv. Amagada y secretament. *Bajo mano.*

PER TERCERA MÁ. fr. *Met.* Per medi d' un' altra persona. *Por segunda ó tercera mano.*

PICAR DE MANS. fr. Donar cops ab l' una má contra el palmell de l' altra ab soroll, com sol ferse en senyal d' aplauso. *Palmear, palmotear, batir las palmas.*

PLEGAR LES MANS. fr. Juntarles en posició de pregar o demanar. *Poner las manos, juntarlas.* || Juntar els palmells doblegant mutuament els dits d' una má per entre mitg dels de l' altra *Ensortijar las manos.*

PORTAR LA MÁ BLANA. fr. Tractar ab suavitat y moderació. *Llevar la mano blanda.*

PORTAR A LES MANS O A LES GARRES DEL LLOP. fr. *Met.* Posar a algú en perill evident de perdre la vida. *Llevar al matadero.*

PORTAR ENTRE MANS. fr. *Met.* Entendre en alguna cosa. *Traer entre manos.*

PORTAR PER LA MÁ. fr. Acompanyar a algú agafantlo de la má. *Llevar de la mano.*

POSAR LA MÁ SOBRE ALGÚ. fr. *Met.* Pèndre'l. *Echar mano á uno* || *Met.* Castigarlo. *Poner la mano ó las manos en alguno.*

POSAR MÁ. fr. *Met.* Empendre alguna obra. *Poner mano ó manos en alguna cosa.*

POSAR MÁ A ALGUNA COSA. fr. Agafarla. *Echar mano ó la mano.*

POSAR O POSARHI LA MÁ. fr. *Met.* Corretgir algún desordre la persona autorisada pera ferho. *Poner la mano.* || *Met.* Ajustar als desavinguts. *Mediar, meter la mano.*

POSARNE LES MANS AL FOCH. fr. Assegurar la veritat y certesa d' alguna cosa. *Poner las manos en el fuego.*

POSARSE A LES MANS D' ALGÚ. fr. *Met.* Entregarse a la disposició d' altres. *Ponerse, dejarse en las manos de alguno*

POSARSE LA MÁ O LES MANS AL PIT. fr. *Met.* Examinarse a sí meteix, reflexionar. *Meter la mano en el pecho ó en el seno.* || Examinar algú lo que passa al seu interior pera judicar dels altres justament. *Meter la mano en su pecho.*

PRIMERA MÁ Principi d' alguna cosa. *Primera mano.* || CIUTADÁ MAJOR.

RENTARSE'N LES MANS. fr. *Met.* Justificarse, ferse extrany d' algún negoci en que hi há inconvenient. *Lavarse las manos.*

SAPIGUER ALGÚ ONT TÉ LA MÁ DRETA. fr. *Met.* Sapiguer la seua obligació. *No ser cojo ni manco; no mondar nsíperos.*

SEGÓN DE MÁ O SEGONA MÁ. El jugador que segueix després del que te má. *Trasmano.*

SENYARSE DE BONA MÁ. fr. Ab que 's dona a entendre qu' algú s' ha deslliurat miraculosament d' algún perill o ha conseguit lo que no podía esperar. *Encomendarse á buen santo.*

SI VÉ A LA MÁ. *Expr.* Si's presenta ocasió. *Si á la mano viene.*

TINDRE A LA MÁ. fr. *Met.* Poguer disposar d'alguna cosa. *Tener en la mano.*

TINDRE BONA MÁ. fr. *Met.* Tenir acert o fortuna. *Tener buena mano.*

TINDRE BONES MANS. fr. *Met.* Ésser hábil en algún travall. *Tener buenas manos.*

TINDRE DE LA SEUA MÁ A ALGÚ. fr. Tindre 'l de la seua part, esserli propici o afavorirlo. *Tener de su mano.*

TINDRE ENTRE MANS. fr. *Met.* Cuidar d' alguna cosa. *Traer entre manos.*

TINDRE LA MÁ TRENCADA. fr. *Met.* Denota la destresa que té algú pera fer alguna cosa. *Tener la mano suelta.*

TINDRE LES MANS A LA FARINERA. fr. *Met.* TINDRE LA PAELLA PÈL MANECH.

TINDRE LES MANS FORADADES. fr. *Met.* Ésser pròdich o malgastador. *Ser un manirroto.*

TINDRE MÁ. fr. Ésser el primer a qui toca jugar. *Ser, tener mano; estar á la mano.* || *Met.* Tindre poder en alguna dependencia. *Tener mano.*

TIRAR LA PEDRA Y AMAGAR LA MÁ. *Ref. Tirar la piedra y esconder la mano*

TRENCAR LA MÁ. fr. *Met.* Exercitarse, adquirir destresa en la execució d' alguna cosa. *Soltar la mano.*

TREURE D' ENTRE MANS. fr. Pèndreli a algú lo que tenía més assegurat. *Sacar de entre las manos.*

UNTAR LES MANS A ALGÚ. fr. DONAR UN SÒTA MÁ.

UNTARSE LES MANS. fr. Robar dissimuladament o deixarse sobornar. *Ensuciarse las manos.*

VAL MÉS UN AUCELL A LA MÁ QUE UNA ÀLIGA EN L' AIRE; MÉS VAL UN AUCELL A LA MÁ QUE DOS QUE'N VEGIS VOLAR. *Ref.* Pera significar que val més lo segur que lo insegur. *Más vale pájaro en mano que buitre volando.*

VINDRE AB LES MANS NETES. fr. *Met.* Pretendre 'l premi sense meréixerlo. *Venir ó venirse con sus manos lavadas.*

VINDRE A LES MANS. fr. Lograrse alguna cosa sense travall y per ont menys se pensava. *Venir ó venirse á las manos.*

VINDRE A LES MANS D' ALGÚ ALGUNA COSA. fr. Lograrse la possessió. *Llegar á las manos de alguno alguna cosa.*

MABRA. f. *Ictiol.* Peig de mar, mena de pagell.

MABRE. f. Planxa de ferro quadrangular d' uns 35 centimetres d'amplaria, usada a les fábriques de crestalls pera allisar la materia abáns de formar el vas, ampolla, etc. **Mabre.**

MAÇ. m. *Art. y of.* La peça sencera de ferro, cercol o filferro tal còm se serveix en el magatsem.

MACA. f. El senyal que li queda a alguna fruita per algún cop o cosa semblanta. **Maca.** || Defecte més o menys ocult d' una cosa o persona. **Defecto, mácula, tara, maca.**

MAÇA. f. Eina, regularment de fusta, feta a modo de martell pera picar. **Mazo, maza.** || La porra del macer. **Maza.** || MARTINET, 1.

PICAR AB MAÇA. fr. Donar cops ab ella contra algún tió, etc. *Macear.*

SI ETS ESTACA SOFRIRÁS, SI ETS MAÇA FERIRÁS. ref. Vol dir que 'ls de sota sempre son el sach dels cops, y que 'ls de dalt son els que peguen. *Cuando yunque sufre, cuando mazo tunde.*

MACABEU. m. Mena de raïm blanch. **Macabeo.**

MACACO, A. s. y adj. *Zool.* Gènre de mones que comprèn especies intermediaries, entre les quals s'hi compten les dels cenicèfals. **Macaco.**

MAÇADA. f. Cop de maça. **Mazada.**

MACADURA. f. Contusió. **Contusión, magulladura, magullamiento, machucadura.** || Taca que 's fá a la fruita per algún cop o caiguda. **Maca.** || Per extensió qualsevulla taca o cop. **Maca.** || *Met.* Solapa, bellaquería, astucia. **Maca.**

Macaon

MACAON. m. *Zool.* Insectes lepidopters, d' hermosos colors, que apareixen als primers temps de la primavera. **Macaon.**

MACAR. v. a. Comprimir violentment el cos fentli contusió, més no ferida. **Machucar, magullar, contundir.** || *Met.* Molestar, cansar ab impertinencies. **Moler.**

MACARSE. v. r. Parlant de la fruita és tornarse tova, començar a pudrirse. **Pasarse.**

MACARI. m. Nom propi d' home **Macario.**

MACARI (Cova del). *Orog.* En la montanya de Montserrat; té poca importancia.

MACARRÓ. m. Mena de fideu més gros que 'l regular y buit de dins. **Macarrón.**

MACARRÒNICH, CA. adj. S' aplica al llenguatge ridícol y xabacá, principalment al llatí usat pèls autors mitgevals. **Macarrónico.**

MACARRONÓS, A. adj. S' aplica a la llana bruta abans de rentarse. **Lana en puerco, sucia.**

MACARRONS. *Ter. Blanes.* Peces enganxades pera

Macarrons

fer més gran l' orla de la barca, y defensarla de les ones grosses.

MACARRULLA. f. BALLARUGA.

MACASSAR. m. Nom de cert oli moltu sat al tocador. **Macasar.** || Quadrats fets de filoixa, ganxet, etc., que 's posen als respallers dels sillons, sofá, etc. **Macasar.**

MACASTRE. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Chiva; és a la vora de la riera d' Algemesí y té 940 hab.

MACAT, DA. p. p. **Macado.**

MACEDONI, A. adj. Natural de y lo pertanyent a Macedonia, provincia de Turquía. **Macedonio, macedónico.**

MACEDONICH, CA. adj. MACEDONI.

MACEIG. m. Acció de macejar o picar ab la maça o maçó. **Maceo.**

MACEJAR. v. n. Picar alguna cosa ab la maça. **Maceo.**

MACER. m. Qui en les processons porta la maça, símbol de la reialesa, del municipi o de la iglesia. **Macero.** || PORRER.

MACERACIÓ. f. L' acte y efecte d' ablanir o moldre. **Maceración.** || Debilitat del cos per la penitencia. **Maceración.**

MACERADAMENT. adv. m. Per medi de la maceració. **Maceradamente.**

MACERANT. adj. *Med.* y *farm.* Epítet del líquit ab que 's macera una substancia, aixís com el principi que s' hi barreja pera fer conseguir millor la maceració. **Macerante.**

MACERAR. v. a. Ablanir, entendrir. **Macerar.** || Mortificar el cos ab penitencies. **Macerar.** || *Quím.* Preparar les plantes pera que ab facilitat treguin el such. **Macerar.**

MACERAT, DA. p. p. **Macerado.**

MACETA. m. Martell de dos plans, que usen els picapedrers y mestres de cases. || dim. **Masilla, ita.**

MACH Y ESCRIU (Joseph). *Biog.* Escriptor jesuita, nat a Barcelona en 1810, mort a Saragoça en 1885. Va entrar a la Companyía als quinse anys. Després del 1835 va ésser a Bèlgica, tornant en 1849 Era bon predicador. Emprô la seua fama és deguda als llibres de devoció, quines edicions venen repetintse fa molts anys, y són: *Áncora de salvación* (més de 50 edicions); *Imitación de Cristo*, de Kempis, revisada per ell (6 edic.); *Mineral riquísimo de gracias* (10 edic.); *Ramillete Espiritual* (607 edic.); *Tesoro del sacerdote* (10 o 11 edic.); *Tesoro del Catequista* (4 edicions); *Visita al Santísimo Sacramento*, trad. de la de St. Alfons M ª Ligori (6 edic.); *Norma de la vida cristiana* (5 edic.); y *Prácticas religiosas* (13 o 14 edicions).

MACHEQUERA (La). *Orog.* Montanya que hi há a ponent de Gandía, prov. de Valencia.

MACHINA. f. Y 'ls seus derivats. **Máquina.**

MACIÁ. n. p. Maties. **Matías.**

MACIÁ AMBERT (Francesch) *(Bach de Roda).*

Biog. Defensor de Catalunya, partidari del arxiduch Carles d' Austria, guerriller durant la guerra de Successió. Natural del terme de St. Pere de Roda, prop de Manlleu; hereu del pagès Nofre Maciá, qui en 1672, al casarse ab Mariagna Noguer, pubilla d' en Jaume Bach, va passar a viure a cân Bach de Roda. L' any 1711 era coronel d' infantería del arxiduch y son fill gran, alfereç de cavallería. Fet presoner per les tropes de Felip V, va morir penjat a la forca a la ciutat de Vich, comptant uns seixanta anys d' etat. És hèroe de la tradició popular.

— Y BONAPLATA (FELIU). *Biog.* Enginyer y patrici entusiasta nascut a Barcelona, y deixeble de la Escola d' enginyers d' aquesta ciutat. Era colaborador de la revista *El Conceller* y en 1862 la Diputació de Barcelona va comissionarlo pera estudiar la Exposició de Londres, escrivint la memoria *Las artes químicas en la exposición universal de Londres de 1862.* Va ésser arcalde de Barcelona, diputat a Corts per Vich y Puigcerdá, conseguint del Estat una subvenció de 2.500,000 pessetes pera camins y carreteres de La Cerdanya. A Ripoll porta 'l seu nom un dels carrers de la població. Fou gerent de la Companyía del ferrocarril de Barcelona a St. Joan de les Abadesses. Va morir a Barcelona al mes d' octubre de 1892.

Feliu Maciá y Bonaplata

MACÍES. n. p. **Matías.**

MACIGNE. m. *Min.* Pedra granellosa y composta de quarç sorrench, mica, argila y ferro ocrós. **Macigno**

MACILENCIA. f. Aspecte de lo macilent. **Macilencia.**

MACILENT, A. adj. Extenuat, dèbil, magre. **Macilento, pilongo, maganto.**

MACILENT (Coll del). En la serra de la Clusa, prop de Castell de l' Areny.

MACILLA. f. Pasta composta de blanquet, oli de llinosa y aigua pera posar a les juntures dels vidres.

MACIP. m. BASTAIX. || CAMÁLICH. || SOTLER.

MACIP DE RIVERA: BASTAIX.

MACÍS, A. adj. Sòlit. **Macizo.** || Que no té barreja de cap altra materia, tractant de sòlits. **Macizo.** || *Fig.* Ben fundat o de fonaments sòlits. **Firme, sólido, macizo.** || Nucli de montanyes desde 'l qual parteixen varies ramificacions. || Paret o un' altra cosa sòlida sense vuits o cavitats. **Macizo.** || pl. Peces de fusta ab que 's reomplen els clars d' entre codernes dels barcos. **Macizos.**

MACISSAR. v. a. **Posar sòlit o macís. Solidar, macizar.**

MACISSAT, DA p. p. **Macizado.**

MACIU. m. *Orog.* Grupo de montanyes que 's deriven d' un punt comú a totes elles. **Macizo, sistema.**

MACLA. f. *Min.* Mena de cristallisació en forma de creu, que tenen a vegades alguns minerals. **Macla.**

MACLÍFER, A. adj. *Min.* Que té alguna macla. **Maclífero.**

MACLIFORME. adj. En figura de macla. **Macliforme.**

MACLOSINIA. f. *Med.* Furor uterí. **Maclosinia.**

MACO, A. adj. *Vulg.* La persona guapa, airosa, ben vestida. **Guapo.** || BONICH.

MAÇÓ. m. Maça pera picar guix. **Guitarra.** || *Bot.* PA DE CA.

MAÇOLA. f. *Ter.* Entre pescadors, maçeta de fusta. **Mazo.**

MAÇOT. m. Eina de fusta que forma lo que 's diu vulgarment un quadrat y acava en un mánech del meteix troç; serveix principalment als esculptors de fusta per picar demunt la testa del mánech de les eines.

MACRA. f. *Bot.* Plantes aquátiques dicotiledonies onagracies, nomenades vulgarment *castanya d' aigua.* Vegeten a l' aigua dolça.

MACRO. Paraula qu' entra a la composició de moltes altres pera denotar aument de tamany. **Macro.**

Macra

MACROBI. n. p. **Macrobio.**

MACROBIÒTICA. f. *Med.* Art d' allargar la vida per medi de regles higièniques. **Macrobiótica.**

MACROCEFALIA. f. *Med.* Anomalía que consisteix en tindre 'l cap molt voluminós en comparació de les altres parts del cos. **Macrocefalia.**

MACROCÈFALS. adj. *Hist. nat.* Nom d' una tribu de cetácis que tenen el cap molt gros, y enclou els majors animals que 's coneixen. **Macrocéfalos.**

MACROCOSME. m. Nom donat al univers per alguns filosops. **Macrocosmo.**

MACROCOSMOLOGÍA. f. Ciencia que tracta de tot l' univers. **Macrocosmología.**

MACRODACTILIA. f. *Med.* Vici de conformació, que consisteix en tindre 'ls dits molt llarchs. **Macrodactilia.**

MACROMELIA. f. *Med.* Desenrotllo excessiu d' un membre. **Macromelia.**

MACROPODIA. f. *Med.* Vici orgánich que consisteix en tindre 'ls peus molt llarchs. **Macropodia.**

MACROQUERIA. f. *Med.* Anomalía orgánica que consisteix en l' excessiu desenrotllo de les mans. **Macroquería.**

MACROSCELIA. f. *Med.* Excessiu desenrotllo de les cames. **Macroscelia.**

MACROSOMACIA. f. *Med.* Excessiu tamany del cos. **Macrosomacia.**

MACROTELÒSTICH, CA. adj. *Min.* Calificatiu del crestall prismátich, terminat ab pirámides llargues. **Macrotelóstico.**

MACUBA. m. Tabach excel-lent, que pren el nom del país ont se cría a la Martinica. **Macuba**

MÁCULA. f. TACA, CLAPA. || En lo moral ignominia, com: *mácula de pecat.* **Mancha, mácula.** || Les parts fosques que s' observen al sol y a la lluna. **Mácula del sol ó de la luna.**

MACULACIÓ. f. L' acció y efecte de macular. **Maculación.**

MACULADOR, A. s. y ajd. *Impr.* Que macula o fá macular. **Maculador.**

MACULAR. v. a. Tacar. **Manchar.** || *Ant.* Pintar, fer clapes. **Manchar.**

MACULAT, DA. p. p. **Manchado.** || adj. Lo que té clapes. **Manchado.** || Inficionat pél pecat. **Maculado.**

MACULATURA. f. Entre estampers és un full de paper que posen entre la imatge o lámina y 'l panyo que serveix pera imprimirla. **Maculatura.** || pl. Papers ab que se 'n tapen d' altres pera que no s' em brutin, sobre 'ls quals se han fet impresions dolentes. **Maculaturas.**

MAÇURCA. f. Ball nacional polach, molt generalisat a Espanya. **Mazurca.**

MADALENA. f. MAGDALENA.

MADALENETA. n. p. Diminutiu de Madalena. **Magdalenita.**

MADAMA. f. Dama, senyora. **Madama.**

MADAMETA. f. dim. La dona jove que s' adorna molt y presúm de dama. **Madamisela, madamita.**

MADAMISELA. f. **Señorita.**

MADAPOLÁN. m Roba de cotó de d versos colors que 's fabrica al Indostá. **Madapolán.** || Altra roba de cotó, blanca, ordinaria y molt carregada de empesa. **Percal.**

MADARA. *Geog.* Caseriu del terme de Monóvar, prov. d' Alacant.

MADAROSSIS. f. *Med.* Caiguda del pel y en particular del de les celles **Madarosis.**

MADEIXA. f. El fil, llana, etc., tret del aspi o torn. **Madeja.** || Cabell que cau a metxes o flochs. **Gue deja.**

MADEIXA RETORTA DE SEDA. La que ja está en disposició de servir pera cusir. *Capillejo.*

MADEIXA SENSE CAP NI CENTENER. La qu' está molt embullada y no és fácil de devanar. *Madeja sin cuenda.* || *Met.* Se diu de qualsevulla cosa molt enredada y complicada. *Madeja sin cuenda.*

MADEIXETA. f. dim. **Madejuela, madejeta, madejilla**

MADÍ (Sant). Vegis MEDÍ y EMETERI.

MADIÇ. m. *Náut.* COSTELLA.

MADIÇOS. m. pl. *Náut.* Les costelles groixudes de la barca.

MADÓ. f. Sincopat y

MADONA. f. *Ant.* Tractament de respecte que 's donava a les dones. Está molt en us a Mallorca **Señora.** || Mare de Deu. Verge Maria.

MADRAMANY (Marian). *Biog.* Inquisidor de Mallorca y escriptor, nat a Valencia en el sigle XVIII y mort a Palma en l' any 1822.—És autor de distints llibres y d' alguns sermons impresos. Una de les obres seues més originals y propies del temps en que vivía l' autor, és la *Analogía entre la república constitucional y la república de las abejas.* (Mallorca, imp. Savall, 1820, un folletet en octau).

MADRASTRA. f. Dona casada ab qui té fills d' un altre matrimoni. **Madrastra.**

MADRASTRES. f. pl. *Bot.* MENTA DE BOU.

MADRAZO (Francesch de P.). *Biog.* Taquígraf notable y escriptor, nat a Barcelona en 1817 y mort a Madrit en 1868. Desde 1835 va practicar la taquigrafía en l' Estament de Procuradors pera dos diaris de Madrit, y després va ésser agregat a la redacció de la *Gaceta de Madrid,* fins al 1837, quan fou elegit taquígraf del *Diario del Senado,* y després, per oposició, en 1846, del Congrès. En 1853 va guanyar per oposició la cátedra de taquigrafía; reformant la ensenyança y estimulant l' afició a tal estudi. Va ésser periodista y queden estampats una dotsena de llibres d' ell, de historia política, de taquigrafía, administració y viatges; un d' ells és *Impresiones de un viaje a Barcelona* (Madrid, 1858), no pas mancat d' interès.

Segell de Madremanya

MADREMANYA. *Geog* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora de la carretera de Girona a La Bisbal y té 883 hab.

MADRÈPORA. f. *Zool.* Políper de forma ramosa, estrellada, acanalada, etc. Segons alguns n' hi há fins a set menes regulars conegudes: és una pedra per l' estil del coral blanch. Alguns diuen clavells a les *madrèpores: madrèpora* és lo meteix que de mil poros, y se li dona aquest nom pels molts que 'n té. **Madrépora.**

MADREPÒRICH, CA. adj. Que conté madrèpores o participa de la seua naturaleça **Madrepórico.**

MADREPORÍFER, A. adj. Que conté madrépores. **Madreporífero.**

MADREPORIFORM. adj. Que té la forma de madrèpora. **Madreporiforme.**

MADREPORITA. f. *Geol.* Madrèpora fòssil. **Madreporita.** || *Min.* Varietat de carbonat de cals. **Madreporita.**

MADRÉS. *Orog.* Montanyes del Conflent, d' ont brollen les fonts de les riveres d' Evol y de Cabrils. || Pich de 2,471 metres d' altitut al Mitgdía de França.

MADREU. m. *Hidrog.* Riuet d' Andorra. Neix al estany d' Angolastés y desaigua al Valira, prop de Les Escaldes.

MADRIGAL. m. Composició poètica pastoril, tendre y generalment curta y sencilla. **Madrigal.**

MADRILENY, A. adj. El natural de y lo pertanyent a Madrit, vila y cort d' Espanya. **Madrileño.**

MADRILLA. f. *Ictiol.* BOGA.

MADRINA. f. LLEVADORA. || La corretja o corda que junta dues mules o cavalls pera que caminin al meteix pas. **Madrina.**

POSAR A LA MADRINA. fr. Juntar dos animals ab dita corretja. *Amadrinar*

MADRONA. f. *Ant.* LLEVADORA. || Nom propi de dona. **Madrona.** || *Bot.* SALVIA ROMANA.

MADRONA. *Geog.* Caseriu del terme de Lusás, prov. d' Osca. || Caseriu del terme de Valldán, prov. de Barcelona. || *Hidrog.* Riuet de la prov. de Lleida; neix al terme de Clará, passa pels de Madrona y Castellnou de Basella y desaigua al Segre, prop d'aquest darrer poble. || —(LA). Caseriu del terme de Puigreig, prov. de Barcelona.

MADRONAL. adj. Referent a la madrona. **Matronal.**

MADRONETA. n. p. Dim. de Madrona. **Matroncita.**

MADUIXA. f. Fruit de la maduixera. **Fresa.**

MADUIXA PERUANA. Fruita semblanta a la maduixa, però més grossa, mes agre y menys fina. *Fresón.*

MADUIXAR. m. MADUIXERAR.

MADUIXERA. f. *Bot.* Planta que escampa les cames al arrán de terra, de fruit petit, sa, suau y vermell quan és madur. **Fresal.**

MADUIXERAR. m. Lloch de maduixeres. **Fresal.**

MADUR, A. adj. Assaonat. **Maduro.** || *Met.* D' etat avançada. **Maduro.** || Prudent, judiciós. **Maduro.**

Maduixera, maduixes

AL QUI MENJA EL MADUR FERLI ROSEGAR EL DUR. *Ref.* QUI MENJA LA CARN, etc.

CAURE DE MADUR. fr. Ésser decrèpit per la molta etat. *Caerse de maduro.*

SI SON VERDES, SI SON MADURES. fr. Se diu de aquells que s' entretenen en qüestions tontes y empalagoses. *Si están fritas, si no están fritas.*

MADURADOR. m. Lloch pera madurar les fruites. **Maduradero.**

MADURAMENT. m. Acte y efecte de madurar y madurarse. **Maduración.** || adv. m. Ab maduresa. **Maduramente.**

MADURAR. v. n. Assaonarse 'ls fruits. **Madurar.** || Coure's l' humor dels tumors y mals semblants.

Madurar. || Posar seny y judici. **Madurar.** || *Met.* Anar disposant els medis pera algún fi. **Madurar.**

AB TEMPS Y PALLA MADUREN LES NESPRES. *Ref.* Pera indicar que tot vol el seu temps. *A su tiempo maduran las brevas.*

COMENÇAR A MADURAR. fr. Pendre les fruites un poch de color ab senyal de que a viat estarán en saó. *Pintar.*

MADURARSE. v. r. *Met.* Facilitarse ab medis conduents el logro d' alguna cosa. **Madurar.**

MADURAT, DA. p. p. **Madurado.**

MADURATIU, VA. adj. Lo que madura. **Maduratívo, lenitivo.**

MADUREÇA. f. L' estat de perfecció y saó dels fruits. **Madurez.** || Gravetat, judici, prudencia. **Madurez.**

AB MADUREÇA. m. adv. MADURAMENT, 2.

MAELLA (Marián Salvador). *Biog.* Pintor famós, nat a Valencia en 1739, mort a Madrit en 1819. Son pare, En Marián Maella, era pintor molt mitjá. El fill va ésser notable en el dibuix y la pintura al tremp. Va estudiar a Madrit. A l' Academia de Sant Ferrán va guanyar premis. Envers 1760 anava a Roma, tornant en 1765, essent rebut acadèmich de mèrit. Va protegirlo En Mengs, travallant ab ell. En 1774 era pintor del rei. A Madrit y 'n els sitis reials hi han moltes obres d' ell, aixís com a Valencia, Segovia y Toledo. De quadros a l' oli seus ne posseeixen els museus de Saragoça, de Valencia y altres més.

MAESTÓS, A. adj. *Mus.* Paraula italiana que significa magestuós, la qual, afegida a un' altra que marca 'l moviment, li dona un grau de lentitut més marcat; indica una execució más forta y seriosa. **Maestoso.**

Segell de Mafet

MAESTRÍES. f. pl. *Ant.* MALES MANYES, PICARDÍES.

MAFET. *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Agramunt, provincia de Lleida.

MAFIR. v. a. y n. **Mustigar. Mustiar.**

MAFIT, DA. adj. **Mustiado.**

MAFTA (Serra de la). *Orog.* Serra dels encontorns de Tivissa, prov. de Tarragona, quin punt culminant és a 505 metres d' altitut.

Magall

MAGALL. m. CÁVECH. || Eina de pagès, que per l' una part té aixada y per l' altra escarpell. **Legón.** || adj. *Ant.* Rústich. **Rústico, agreste, paleto, patán, zafio.**

MAGALLA. f. Aixada estreta. **Pico, marra.**

MAGALLADA. f. Necetat, bestiesa. **Tontería, tosquedad, machada, rusticidad.** || Cop de magall. **Legonazo.**

MAGALLAMENT. adv. m. *Ant.* RÚSTICAMENT.

MAGALLARIA. f. MAGALLADA, 1.

MAGALLET. m. dim. Magall petit. **Legoncillo.**

MAGALLÓ. m. Aixadeta pera eixarcolar o birbar. **Escardillo, almocafre, sacho.**

MAGANYA. f. LLEGANYA. || *Ornit.* Aucell molt petit, ab diversitat de colors, per devant cendrós, per sobre tira a groch; té 'ls costats blanquinosos, y les cuixes y les vores del coll roges. **Saligaria.**

MAGAROLA (Benet). *Biog.* Nat a Barcelona en 1768; mort a Canovelles en 1823. Secretari de la Reial Academia de Bones Lletres de Barcelona, fill de Miquel de Magarola, oidor de la Reial Audiencia y deixeble del Dr. Dorca. Autor d' un llibre-diari de la invasió francesa a Barcelona (1808-1814), quin material va entregar al P. Raimont Ferrer pera incorporarlo en el notable llibre *Barcelona cautiva*, a condició de no mentar la seua provinença, car En Magarola era modestíssim. Havent perdut els llibres y escrits propis durant aquella guerra, poch és lo d' ell que ha pervingut als nostres temps.

Magalló

— (JOSEPH). *Biog.* Monjo y musich del sigle XVII. Natural de Barcelona; deixeble de la escolanía de Montserrat, en quin monastir va pendre l' hábit en 1628. Abat del monastir de Camprodón y diputat de la Generalitat de Catalunya durant un trieni. Era doctíssim en la musica y les lletres. Va morir l' any 1676.

— (RAMÓN M. DE). *Biog.* Rector del Seminari de Barcelona, natural de Vilafranca del Penadès, qui va morir a l' any 1899, essent rector de Sant Pau del Camp, de Barcelona. Molt entès en ciencies ecclesiástiques y home de molta iniciativa, al qui és deguda en gran part la restauració del temple y claustre de Sant Pau y la construcció de la casa de les Adoratrius.

— DE CLARIANA (MIQUEL JOAN). *Biog.* Oidor y president de sala de la Reial Audiencia. Nat a Barcelona. A l' últim ters del sigle XVIII lluía en les Academies de Bones Lletres y de Jurisprudencia teòrica y práctica. Autor de travalls sobre jurisprudencia, en castellá y llatí.

— Y SENTMANAT (PERE). *Biog.* Noble barceloní del sigle XVIII, bisbe de Lleida (1636-1644). Va ésser prior de la colegiata de Santa Agna y després bisbe d' Elna, desde ont va passar a Vich (1627-1636). Es autor del *Epitome de l' imatge de la Verge Maria de la Victoria del lloch de Tuyr; Miragles de la Benaventurada Concepció de la Verge María per los anys de 1616; Constitutiones Synodales Vicenses*, typis editæ an 1628.

MAGARRUFES. f. pl. Afalachs. **Carantoñas, carocas, garatusas, arrumacos, zorrocloco.** || Demostració de carinyo feta ab astucia pera enganyar a algú. **Marrullería, gitanada.** || Festa o gest que se fa a alguna criatura pera ferla riure. **Coquito.**

FER MAGARRUFES. fr. Fer gestes y festes en demostració de carinyo. *Hacer carantoñas, lagotear, tocar, retozar.*

MAGARSA. *Bot. ter.* Nom que 's dona a la comarca de Tortosa a la CAMAMILLA.

MAGATSÈM. m. Edifici ont s' hi guarden genres al engrós. **Almacén.** || La botiga ont s' hi venen genres al engrós. **Lonja.**

MAGATSÈM DE LLANA. El dipòsit ont s' hi guarda la llana. *Lanero.*

MAGATSÈM DE SAL. El dipòsit ont la guarden. *Alfolí.*

MAGATSEMAR. v. a. Posar en magatsèm. **Almacenar.**

MAGATSEMAT, DA. p. p. **Almacenado.**

MAGATSEMAGRE. m. y

MAGATSEMER. m. Qui cuida del magatsem.

MAGAY. m. *Art. y of.* MAGALL. || Eina de pagesía. || *Ornit.* FALSIOT.

MAGDALENA. m. Nom propi de dona. **Magdalena.** || f. Pasta feta de sucre, such de llimona, farina, ous y altres varis ingredients. **Magdalena.**

ÉSSER O SEMBLAR UNA MAGDALENA. fr. *Met.* Plorar molt. *Ser una Magdalena.*

PER SANTA MAGDALENA L' AVELLANA ÉS PLENA. Aforisme que 's prèn al peu de la lletra. *Por Santa Magdalena la avellana está sazonada.*

MAGDALENA (Serra de la). *Orog.* Serra que va de tramontana a mitjorn y fa partió d' aigües entre les conques del Ter y del Fluviá, prov. de Girona. || — (COVES DE). *Orog.* En el terme de Avinyonet del Empurdá.

Magdalí

MAGDALÍ. m. *Zool.* Insectes coleópters curculionits, petits, negres, blavenchs y verdosos, que roseguen els arbres fruiters.

MAGDALLEÓ. m. **Magdaleón.**

MAGENCA. f. *Ter.* XANQUET.

MAGENCAMENT. m. AIXORBIDURA.

MAGENCAR. v. a. AIXORBIR. || Entre hortolans, eixarcolar les plantes la primera vegada o propiament al mes de Maig. **Desortijar**, y la segona vegada **aparar.** || ESMAGENCAR.

MAGENCH, CA. adj. Pertanyent al mes de Maig. **De Mayo.**

MAGESTAT. f. Títol, tractament que 's dona a Deu, als reis y als emperadors. **Majestad.** || Grandesa, ostentació, magnificencia. **Majestad.** || Gravetat, serietat, circunspecció. **Majestad.** || Elevació d' istil. **Majestad.** || *Icon.* Durant els sigles VIII al XIII, se donava el nom de Magestat, als crucifixes, vestits ab túnica, venerats en moltes iglesies de l' antiga Catalunya, marcadament al Rosselló, de quines imatges se 'n conserven algunes encare als santuaris y als museus. Les més primitives pertanyen al estil bisantí, lo que fa creure que foren aportades de llunyanes terres; reflexant en les successives transformacions sofertes en sa escultura, els traces de l' art románich y a les derreries, l' influencia del gótich.

Magestat d' Estimariu

MAGESTAT DIVINA. *Majestad divina.*

CRIM DE LESA MAGESTAT DIVINA. La impietat y la blasfemia, que son delictes que acometen, en quan l' home pot, a Deu immediatament, o en sí meteix. *Crimen de lesa majestad divina.*

MAGESTUÓS, A. adj. Magnífich, sumptuós. **Majestuoso, majestoso.** || Serio, grave, respectable. **Majestuoso, majestoso.**

MAGESTUOSAMENT. adv. m. Ab magestat. **Majestuosamente.** || Ab gravetat y grandesa. **Majestuosamente.** || Ab magnificencia y ostentació. **Pomposamente.**

MAGESTUOSITAT. f. Qualitat de magestuós. **Majestuosidad.**

MAGÍ. m. *Fam.* SENY, CALETRE, IMAGINACIÓ. || Nom propi d' home. **Magín.**

MAGÍ (Sant). *Biog.* Mártre de Brufaganya. Natural de Santa Coloma de Queralt. Ermitá cristiá, retirat a una còva de les montanyes de Brufaganya juntament ab altres dos germans. Sofrí martiri en temps de Maximí, entre 'ls anys 235-238. De la còva fou manat presentarse a l' autoritat de Tarragona, qui l' empresoná, havent guarida la filla del magistrat, qui era espiritada; lliberat miraculosament, va tornar a la còva, d' ont anaren a cercarlo els soldats. La veu popular diu que portantlo près segona vegada, li demanaren fés sortir una font pera calmar la set dels seus perseguidors, obrantse el miracle, brollant sota el gaiato del sant l' actual font de Sant Magí. Calmada la set, dormiren els soldats, tornant ell a la còva, ont hi ha una iglesia ara, sofrint allí el martiri.

Sant Magí

MAGIA. f. y

MÁGICA. f. Ciencia, art ab que 's fan coses admirables. **Magia, mágica.**

MÁGICA ARTIFICIAL. La que per industria fa coses que semblen superiors a la naturaleça humana. *Magia artificial.*

MÁGICA BLANCA O NATURAL. La que per aplicació de causes naturals obra efectes que semblen sobrenaturals. *Magia blanca ó natural.*

MÁGICA NEGRA. Art supersticiós que s' exerceix ab invocació del dimoni, segons el vulgue, pera obrar coses admirables. *Mágica negra.*

MÁGICH, CA. adj. Pertanyent a la mágica. **Mágico.** || m. Qui professa la mágica. **Mágico, mago.**

MAGISTERI. m. Ofici de mestre. **Magisterio.** || Títol o grau de mestre que 's confereix en alguna facultat. **Magisterio.** || Mestría, dignitat o grau de mestre en les relligions. **Maestría.** || Gravetat afectada, presumpció. **Magisterio.** || El conjunt de mestres y llur professió. **Magisterio.**

MAGISTERIAL. adj. Pertanyent al magisteri. **Magisterial.**

MAGISTRAL. adj. Lo pertanyent al mestre. **Magistral.** || Canonicat d' ofici, quin cárrech és predicar, y també 's diu del que 'l posseix. **Magistral.** || f. Beguda antivenèrica que té per principal ingredient la sarçaparrella. **Magistral.** || Calificació de la fòrmula que l' apotecari prepara extemporaniament. **Magistral.** || *Fig.* Gran, de primer ordre **Magistral.**

MAGISTRALMENT. adv. m. Ab tò de mestre. **Magistralmente, con maestría.**

MAGISTRAT. m. Persona que té cárrech públich en lo civil. **Magistrado.** || Qualsevol consell o tribunal. **Magistrado.** || Dignitat de magistrat o empleu de jutge. **Magistrado.**

MAGISTRATURA. f. Cárrech, empleu públich en lo civil. **Magistratura.** || Carrera de magistrat. **Magistratura.** || El conjunt de magistrat. **Magistratura.**

MAGNÁ. m. p. u. MANNÁ.

MAGNÁNIM, A. adj. De gran ánim y cor. **Magnánimo.**

MAGNÁNIMAMENT. adv. m. Ab magnanimitat. **Magnánimamente.**

MAGNANIMITAT. f. Grandesa d' ánim. **Magnanimidad.**

MAGNAT. m. Persona principal entre altres. **Magnate.**

MAGNE, A. adj. Gran **Magno.** || Calificatiu que 's dona als emperadors Alexandre y Carles.

MAGNESI. m. *Min.* Metall semblant a la plata que descompòn l' aigua a la temperatura ordinaria pera formar la magnesia. **Magnesio.**

MAGNESIA. f LLET DE TERRA.

MAGNESIA CALCINADA. Substancia que ben calcinada és perfectament blanca, molt lleugera, soluble sense efervescencia en els ácits, suau al tacte, in-

odora, insípida, insoluble a l' aigua; atreu l' ácit carbònich de l' aire, etc. A la naturalesa no 's trova sino al estat de combinació ab els ácits o ab alguns òxits metálichs. *Magnesia calcinada, inglesa, descarbonatada, óxido de magnesia.*

MAGNESIÁ, NA. adj. *Quím.* Que conté magnesia. **Magnesiano.**

MAGNESIAT, DA. adj. Que té magnesia en combinació. **Magnesiado.**

MAGNÈSICH, CA. adj. Que té la magnesia per base. **Magnésico.** || Propi de la magnesia. **Magnésico.**

MAGNESITA. f. *Min.* Substancia composta de sílex o de magnesia y aigua. **Magnesita.**

MAGNÈSITS. m. pl. *Min.* Mena de minerals que comprèn el magnesi y 'ls seus compostos. **Magnésidos.**

MAGNÈTICAMENT. adv. m. D' un modo magnètich. **Magnéticamente.**

MAGNETIÇACIÓ. f. Acció y efecte de magnetisar. **Magnetización.**

MAGNETIÇADOR, A. s. y adj. Qui magnetiça. **Magnetizador.**

MAGNETIÇAR. v. a. Comunicar la virtut magnètica. **Magnetizar, imanar, imantar.** || Posar a una persona en estat de sonambulisme magnètich. **Magnetizar.** || *Fig.* Exercir sobre l' ánim d' algú una influencia inexplicable per aquell meteix que la pateix. **Magnetizar.** || Imantar. **Magnetizar.**

MAGNÈTICH, CA. adj. Pertanyent al imán. **Magnético.** || Lo que té virtut d' atreure. **Magnético.**

MAGNETISME. m. Virtut atractiva del imán. **Magnetismo.** || Conjunt de fenòmens produits per certa mena de corrents elèctriques. **Magnetismo.**

MAGNETISME ANIMAL. Un principi especial considerat com l' origen de les accions orgániques, que existeixen principalment en el sistema nirviós, y que 's transmet d' un cos viu a un altre pél contacte o per la simple aproximació. *Magnetismo animal.*

MAGNETISME TERRESTRE. m. Acció qu' exerceix la terra sobre l' agulla magnètica. *Magnetismo terrestre.*

MAGNETOFENIA. f. Part de la magnetología que tracta dels fenòmens magnètichs. **Magnetofenia.**

MAGNETOGENIA. f. Part de la magnetología que tracta de la reproducció dels efectes magnètichs. **Magnetogenia.**

MAGNETÒLECH. s. La persona versada en magnetología. **Magnetólogo.**

MAGNETOLOGÍA. f. Tractat sobre l' imán y 'l magnetisme. **Magnetología.**

MAGNETOLÒGICH, CA. adj. Lo relatiu a la magnetología. **Magnetológico.**

MAGNETÒMETRE. m. Aparell que serveix pera manifestar la força atractiva del imán. **Magnetómetro.**

MAGNETOTECNIA. f. Ciencia que té per obgecte conéixer les operacions usades pera determinar l' estat magnetòfen. **Magnetotecnia**

MAGNETOTÈCNICH, CA. adj. Lo concernent a la magnetotegnia. **Magnetotécnico.**

MAGNETOIDES. f. Divisió de la magnetología, que comprèn els fets que tenen gran analogía ab els fenòmens magnètichs. **Magnetoides.**

MAGNÍFICAMENT. adv. m. Sumptuosament. **Magníficamente.** || Ab grandesa. **Grandiosamente, magníficamente.** || Esplèndidament. **Magníficamente, opíparamente.** || Ab tot l' adorno o compostura possible. Se diu de les dones. **Con todos sus alfileres; de veinticinco alfileres.** || LLIBERALMENT.

MAGNIFICANT. m. *Fís.* Vidre de multiplicar o de aument. **Magnificante.**

MAGNIFICAR. v. a. ENSALÇAR, ALABAR, LLOAR.

MAGNIFICAT, DA. p. p. ENSALÇAT, ALABAT.

MAGNÍFICAT. m. Cántich a María Santíssima, dit aixi per començar per aquesta paraula. **Magnificat.**

TOCAR O RESPONDRE A MAGNÍFICAT. fr. PIXAR FORA DEL TEST.

MAGNIFICENCIA. f. Sumptuositat, pompa, esplendidesa. **Magnificencia.**

MAGNIFICENTÍSSIM, A. adj. sup. **Magnificentísimo.**

MAGNÍFICH, CA. adj. Esplèndit, rich, sumptuós, pompós, il-lustre. **Magnífico.** || Títol d' honor de les persones il-lustres. **Magnífico.** || Lliberal, generós. **Magnífico.**

MAGNILOQÜENCIA. f. Sublimitat d'estil. **Magnilocuencia, grandilocuencia.**

MAGNILOQÜENT, A. adj. D' estil sublim. **Grandilocuente, magnilocuente, grandílocuo.**

MAGNITUT. f. Quantitat commensurable. **Magnitud.** || Grandaria o corpulencia d' alguna cosa. **Magnitud.** || Grandesa o excel-lencia d' alguna cosa. **Magnitud.** || Dimensió d' una estrella. **Magnitud.** || Dimensió dels eclipses. **Magnitud.**

MAGNITUT COMMENSURABLE. *Alg.* La que 's pot amidar ab tota igualtat ab una mida comuna. *Magnitud conmensurable.*

MAGNITUT INCOMMENSURABLE O IRRACIONAL. La que no 's pot amidar ab tota igualtat o ab una mida comuna. *Magnitud inconmensurable ó irracional.*

MAGNOLIA. f. *Bot.* Arbre d' adorno, de figura eleganta, de fulles grans y llustroses y de flors blanques molt boniques y flairoses. **Magnolia.** || La flor del meteix arbre. **Magnolia.**

Flor de magnolia

MAGO. m. MAGICH, 2. || Entre 'ls orientals savi, doctor, filosoph. **Mago** || pl. Per antonomasia, 'ls tres reis que van anar a adorar a Jesus recent nat. **Magos.**

MAGOLADURA. f. y

MAGOLAMENT. m. MAGULAMENT.

MAGOLAR. v. a. MAGULAR.

MAGONIS PORTUS. *Geog.* Nom de Maó, illa de Menorca, en temps dels romans.

MAGRAMENT. adv. m. Flacament. **Flacamente, lánguidamente.** || Ab escassesa, ab poch agasatge. **Fríamente, pobremente.**

MAGRANA. f. *Bot.* Fruit de pell grossa y corretjosa ab una mena de corona, y plena de grans sucosos, encesos y agredolços. **Granada.** || La del gra blanch, té l' adjectiu *blanquinós;* la del gra carmés, *caixeta;* la del gra quadrat, *çafarina;* la del gra llarch, *dent de gos.*

Magrana

TEL QUE SEPARA 'LS GRILLS DE LA MAGRANA. *Algara, telilla, membrana.*

MAGRANER. m. *Bot.* Arbre d' uns set a vuit metres d' alçaria; té la soca tortuosa, les fulles llargarudes, d' un vert llustrós, les flors com unes rosetes

de color de grana, sense olor y ab les fulletes plegades. Granado.

MAGRANER BORT. El que no és empeltat y no fá les magranes bones. *Granado silvestre.*

MAGRE, A. adj. Flach, sech. **Flaco, magro. maganto, macilento, enjuto, amojamado.** || La carn sense greix. **Magra, momia** || Fret, sense gracia, còm: *discurs magre.* **Frío.** || Pobre, còm: *dinar magre.* **Pobre.** || S' aplica a la terra crua y dessubstanciada. **Árido, seco.**

MAGRE COM UN GAIG. *Loc.* Dit del subgecte molt magre. *Seco como un naipe; parece que le han chupado, ó le chupan ó le hayan chupado las brujas.*

ANAR MAGRE. fr. *Met.* No eixir conforme alguna cosa, tindre molt poch menjar. *Ir mal.*

ASE MAGRE PLÈ DE MOSQUES. *Ref. El perro flaco todo es pulgas.*

BALLARLA MAGRE Estar mancat de recursos. *Estar á la cuarta pregunta*

FER TORNAR MAGRE. fr. Fer perdre 'l greix a algú. *Enmagrecer.*

MAGRE DE PORCH. PERNIL. *Jamón.*

TORNARSE MAGRE. fr. Extenuarse perdent les carns o la humitat del cos. *Secarse, enmagrecerse, enjugarse.*

MAGRELL, A. adj. dim. **Magrillo.**

MAGRENTÍ, NA. adj. Un poch magre. **Magrico, magrillo, magrito.**

MAGRESA f. Qualitat de lo magre. **Magrura, flaqueza, flacura.**

MAGRESIR. v. a. *Ant.* y

MAGRIR. v. a. EMMAGRIR.

MAGRÍSSIM, A. adj. sup. Molt flach **Flaquísimo.**

MAGRISTÓ. dim. **Flaquillo.** || ESCARDALENCH.

MAGRISTONET. m. dim. **Magristó.**

MAGRO. *Hidrog.* Riu que pervé de la prov. de Conca y pren successivament els noms de riu de Requena, riera de la Vega, riu Magro y riera d' Algemesí; desaigua al Júcar, a la prov. de Valencia.

MAGROR. f. MAGRESA.

MAGRURA. f. MAGROR.

MAGULLAMENT. m. Cansanci, molestia. **Molimiento, molienda.** || Contusió **Magulladura, magullamiento, contusión.**

MAGULLAR. v. a. Comprimir violentament un cos causantli contusió y no ferida. **Magullar, acardenalar, machucar** || *Met.* Fatigar, molestar. **Moler, quebrantar, reventar, apurar, abrumar, marear, machacar, gibar, geringar, brear, aburrir, pudrir.**

MAGULLAT, DA. p. p. **Magullado, molido.**

MAHOMAD-BEN-ALIMAD-BEN-AMER-ABÁLVI. *Biog.* Escriptor alarb, natural de Tortosa, mort l'any 559 de la Hegira (any 981). Autor del llibre *Margarida* que conté vides d' homes ilustres, y ho és també d' un tractat de medicina ab el títol: *De sermonis arabici usu, propietate et comparationibus*

MAI. *Ter. aranés.* MAIG.

MAIG. m. Tercer mes del any entre 'ls romans y quint entre nosaltres. **Mayo.** || *Bot.* Arbre adornat de cintes, fruites, pollastres y altres coses, que són premi del qui ho pot haver. **Cucaña, mayo.** || El blat sembrat en testos o gerros cobert ab una mena de glorieta que 's posa per adorno al monument **Pabellón, mayo, primavera.** || *Met.* Primavera, cosa varia y de diferents colors **Primavera.**

AL MAIG CADA DÍA UN RAIG. *Ref.* Vol dir que convé que plogui en dit mes, o que sol ploure gaire bé cada día. *Mayo, chorro y caño.*

AL MAIG EL BON PAGÈS, DE LLAURAR DEU ESTAR LLEST. *Ref. Are quien aró, que ya Mayo entró,* o *en Mayo el aro guardado.*

FERSE UN MAIG, UN BON MAIG. fr. *Met.* Satisferse bé d' alguna cosa, còm: *ferse un maig de llegir. Darse una panzada, un hartazgo.*

MAIG HORTOLÁ, PALLA Y POCH GRA. *Ref. Mayo lluvioso, campo pobre y huerto hermoso.*

NO ÉS BON MAIG QUE 'L RUCH NO TREMOLI DE FRET A L' ESTABLE. *Ref. Mayo frío, cría trigo, ó en Mayo frío, ensancha tu silo.*

NO HI POT HAVER DOS MAIGS EN UN ANY. *Ref.* Denota que la joventut y la hermosura passen y no tornen. *No hay rosa que no se marchite y sienta su ocaso: no hay dos abriles en un año.*

PLUJA DE MAIG, CULLITA SEGURA. *Ref. Lodos en Mayo, espigas en Agosto.*

QUI BON MAIG HA DE TINDRE, PRIMERENCH COMENÇA. *Ref.* Adverteix que qui no té judici quan és jove, ab dificultat ne tindrá després pera avensar els seus interessos o conveniencies. *Quien á los treinta no asesa, no comprará dehesa.* || DE XIQUET SE CRÍA L' ARBRE DRET. || AL ENFORNAR SE FAN ELS PANS GEPERUTS.

MAIGMÓ. *Orog.* Puig que s' alça a 1,296 metres d' altitut entre 'ls partits judicials de Jijona, Monòvar, Novelda y Alacant, prov. d' aquest nom.

MAINADA. f. Familia. Els fills petits d' un matrimoni. **Pequeñuelos.** || Companyía, agrupació a Valencia. **Manada.**

MAINADER, A. m. y f. Criat o criada encarregat de la mainada. **Niñera.**

MAINATGE. *Ter. aranés.* NOI.

MAIRASTRA. *Bot.* MADRASTRA.

MAIRASTRA. *Ter. aranés.* MADASTRA.

MAIRIA. *Ter. aranés.* PADRINA.

MAISÓ. f. Casa. Llar. **Domicilio. Mesón.**

MAISONER, A. m. y f. Hostaler. **Mesonero.**

MAISONAVE Y CAYATAR (Eleuteri). *Biog.* Home polítich que va néixer a Alacant en 1841, morint a Madrit en 1890. Va ésser tres vegades arcalde de la seua ciutat, que va representar a les Corts. Periodista desde la seua joventut, era propietari del diari *El Globo* de Madrit. Partidari de la política d' En Castelar, en temps de la república va ésser ab el govern que aquell presidía ministre de la Governació.

Eleuteri Maisonave y Cayatar

MAIXELLA. f. GALTA.

MAIXELLA Y BUSCARÓS. *Geog.* Veinat del terme de Serinyá, prov de Girona.

MAJÓ. m. *Ter. ibic.* Avi. **Abuelo.**

MAJÓLICA. s. f. Nom genèrich de la terriça vidriada o pisa ab visos metálichs que 's fabricava antiguament a Mallorca. **Mayólica.**

MAJOR. m. Superior, principal, cap. **Mayor.** || Primer oficial d' una oficina. **Mayor.** || Qui té la etat senyalada per les lleis pera eixir de tutela. **Mayor.** || ANCIÀ. || PRIMOGENIT. || *Llòg.* La primera proposició d' un silogisme. **Mayor** || adj. com. Més gran, lo qu' excedeix a un'altra cosa. **Mayor.** || *Náut.* La vela principal d' una embarcació que va al arbre mestre. **Mayor.** || Lo qu' aventatja a un'altra cosa en quantitat o qualitat **Mayor** || L' oficial que als cossos de exèrcit estava encarregat del detall. **Mayor.** || m. pl. Antepassats, avis. **Mayores, antepasados. abuelos, padres, ascendientes.** || Als estudis de gramática, la classe en que s' estudía la poesía y s' hi exerciten els autors. **Mayores.**

MAJOR DE BRIGADA. Oficial d' Estat Major de cada cos. *Mayor de brigada; sargento mayor de brigada.*

MAJOR DE PLAÇA. Oficial d' ella, encarregat del detall y vigilancia de la exactitut del servei, y de transmetre les ordres del governador, y la mana després del governador y tinent de rei. *Mayor, sargento mayor de plaza.*

MAJOR DE REGIMENT. Tinent coronel encarregat del exercici e interessos del regiment y de donar les se-

ves ordres junt ab les que reb del coronel. *Mayor, sargento mayor.*

MAJOR GENERAL. Oficial general del exèrcit que reb les ordres del general en cap y les comunica al exèrcit. *Mayor general, jefe de Estado Mayor*

ALÇARSE A MAJORS fr. Ensupe.birse, faltar al respecte degut als majors. *Levantarse á mayores; engolondrinarse; subirse á las barbas.*

CAUSES MAJORS. Referintse al dret canònich, son les reservades al papa, de les qu' ell sol judica. *Causas mayores.*

ÉS COSA MAJOR. *Loc.* Ab que s'exagera alguna cosa *Es cosa por mayor.* || Denota ésser imponderable alguna cosa. *Es mucho cuento.*

FERIES MAJORS. Les de la Setmana Santa. *Ferias mayores.*

PER MAJOR. m. adv En gran quantitat, al engròs. *Por mayor, en grueso, por junto.* || Sumaria, compendiosament, sense especificar circunstancies *Por mayor.* || A ull, sense pès ni mesura. *A ojo, á bulto, á ojo de cubero.*

MAJOR (Estany). *Hidrog.* En la comarcada de Colomés, a la Vall d' Arán. || — (MONT). *Orog.* Montanya que hi há a la partió de les prov. de Castelló y Valencia, al N.O de Sagunt. || — (RIERA). *Hidrog.* Riera de la prov. de Barcelona Neix a les Guilleríes, prop de Brull, passa per Sant Sadurní d' Osormort y Vilanova de Sau y desaigua a la vora dreta del Ter aigües avall de Sau.

MAJORA. f. La senyora del major; ama d'una casa.

MAJORAL. m. Capatáç o qui fá de cap entre 'ls pastors, segadors y altres moços de trava l **Mayoral, manijero.** || Qui governa un tir de mules y té a les seues ordres al sagal. **Mayoral.** || Subgecte autorisat en algunes funcions d' iglesia. **Mayoral** || PROHOM. || Qui mata bous, anyells y altre bestiar. **Matarife.**

MAJORAL D' UNA LLAURADA. Qui cuida d' una llaurada. *Cachicán, caporal*

MAJORAL MAMPOSTOR. L' administrador dels hospitals de Sant Llátzer. *Mayoral mampostor.*

MAJORALIA. f. Cárrech de majoral. **Mayoralía.**

MAJORDOM. m. Administrador que cuida del govern econòmich d' una casa o hisenda. **Mayordomo** || El cap principal del palau. **Mayordomo** || Oficial que nomenen les confraríes o germandats pera la satisfacció dels gastos y 'l cuidado y govern de les funcions. **Mayordomo.** || *Ter.* Obrer. **Mayordomo.** || A les manufactures, qui cuida y vigila sobre 'ls travalladors. **Sobrestante, veedor.**

MAJORDOM D' ESTAT. A la casa reial era la persona que cuidava del servei del estat dels cavallers *Mayordomo de estado.*

MAJORDOM DE PROPIS. Qui cuida dels cabals y propis d' algún poble. *Mayordomo de propios.*

MAJORDOMA. f. MAJORDONA.

MAJORDOMÍA. f. Cárrech o empleu de majordom. **Mayordomía.**

MAJORDONA. f. Dona del majordom. **Mayordona.** || Criada major a la casa dels fadrins y ecclesiástichs. **Ama, casera.**

MAJORÍA. f. Excel-lencia, qualitat de major. **Mayoría, superioridad, mayoridad.** || Major etat. **Mayoría.** || Els nobles. **Mayoría, nobleza.** || Pluralitat de vots. **Pluralidad, mayoría.**

MAJORITAT. f. **Mayoridad.**

MAJORMENT. adv. m. Principalment. **Mayormente.**

MAJORRA. f. La dona o femella estéril. **Machorra.**

MAJÚSCULA. f. La lletra gran que serveix pera començar capítols, noms propis y coses notables. **Letra mayúscula, capital, de dos puntos, versal.**

MAL, A. adj. Lo que no té la bondat y perfecció que li correspón. Malo y mal, anteposat al substantiu masculí. || Lo qu' és dolent pera la salut. **Malo.** || Lo que s' oposa a la raó y a la llei. **Malo.** || Pervers, de mala vida y costums. **Malo, perverso, malvado** || Inquiet, entremaliat. **Travieso, malo, inquieto, enredador, mal bicho, diablo, torbellino, bullebulle.** || Dificultós, com: *vers mal d' entendre.* **Difícil, malo, dificultoso, revesado.** || m. Dany, desgracia, travall, ofensa. **Mal.** || Sensació aflictiva d' alguna part del cos, com: *mal de cap,* etc. **Dolor, mal.** || interj. Pera reprovar alguna cosa. **Malo.** || adv. m. Malament. **Mal, malamente.** || Ab imperfecció. **Mal.** || m. pl. Indisposicions habituals en la salut. **Achaques, ajes.** || La ruina y destrucció que causa una guerra. **Desolaciones, males.** || CENSALS.

MAL ANY. m. Desgracia, infortuni. *Mal año.* || Interj. Imprecatoria. *¡Mal año!*

MAL CADUCH: MAL DE SANT PAU.

MAL CALT. FEBRE.

MAL CAP. *Expr.* Dit del home viciós. *Mala cabeza.* || Alborotat, que obra sense judici. *Mala cabeza, calavera.*

MAL CUIT. Mitg cuit. *Sancochado.*

MAL DE BARRETES. *Med.* Contracció espasmòdica de nirvis que causa la immovilitat de la barra de baix. *Trismo.*

MAL DE CAIXALS. La sensació dolorosa que sentim al encaix dels caixals y que sol extendres per la barra quan algún dels caixals pateix alguna malaltía. *Dolor de muelas.*

MAL DE CAP. *Med.* Lo que 'l molesta. *Quebradero de cabeza.* || *Met.* Pesar, pena. *Desazón, disgusto, pesadumbre.* || *Met.* L' obgecte del cuidado amorós. *Quebradero de cabeza.*

MAL DE CAURE. *Ant.* MAL DE SANT PAU.

MAL DE COLL. Inflor de la gola. *Garrotillo, angina.*

MAL DE COR. *Med.* Dolor a la boca del ventrell. *Dolor de estómago.* || Defalliment, desmai. *Ahilo, desfallecimiento, desconsuelo.* || CUIDADOS.

MAL DE COSTAT. *Med.* Malaltía veëment que causa dolor a algún costat ab molta febre. *Dolor de costado.*

MAL D' ESPALME: PASMO.

MAL D' ILLADA. *Med.* Malaltía en que per nusarse 'l budell saxoner se treu per la boca l' excrement. *Miserere, cólico volvo.*

MAL DE MARE: HISTÈRICH.

MAL DE MASELL O DE SANT LLÁTZER. *Med.* Lepra de color negrench, causada per humors melancòlichs y fleumátichs. *Elefancia.*

MAL DE MOLTS, CONHORT DE POCHS. *Ref.* Ab que 's denota que 'l mal general no alivia 'l de cada hu, però serveix de consol. *Mal de muchos, consuelo de tontos; mal ajeno no pone consuelo.*

MAL D' ORINA. *Med.* El mal que pateixen els que no poden orinar per retenció o supressió de l' orina. *Retención, supresión de orina.*

MAL DE PEDRA. *Med.* El mal que 's pateix per la formació d' una pedra a la bufeta. *Mal de piedra.*

MAL DE RABIA. *Med.* Malaltía contagios que priva del sentit, causa furor y fá aborrir l' aigua. *Rabia, mal de rabia.*

MAL DE RONYONS. *Med.* Inflamació d' un dels dos ronyons, que causa dolor agut. *Nefritis, dolor de riñones.*

MAL DE SANT PAU. *Med.* Mal caduch que cau com una gota sobre 'l cor. *Gota coral, epilepsia, mal caduco, gota caduca, alferecia.*

MAL DE SEMEN: *Med.* GÁLICH.

MAL DEL SEU GRAT. m. adv. A PESAR SEU.

MAL DE TRIPES: TORÇÓ.

MAL D' ULLS. *Loc. met.* Gana o desitg d' alguna cosa que 's veu o s' ha vist. *Deseos.*

MAL DE VENTRE. *Med. Dolor de tripas, de vientre.*

MAL DONAT. Superstició popular que fa creure en l' existencia de bruixes que donen certs mals histèrichs. *Maleficio.*

MAL ENCOMANADIÇ. El que s' encomana. *Mal pegadizo, contagioso.*

MAL ENFORMATJAT. Mal ganós. *Mal guisado.*

MAL ENGIPONAT.

MAL ENTERCH. *Med.* Lo qu'está molt apoderat d'una persona. *Mal arraigado.*

MAL ÉS ACAVARSE 'L BÉ. *Loc.* Denota quán sensible és l' acavarse 'l bé. *Mal es el acabarse el bien.*

MAL GÁLICH: *Med.* GÁLICH.

¡MAL HAJA! MAL ANY. || Ningú. *Ninguno, maldito.*

MAL LLEIG. *Med.* Cranch. *Cáncer, zaratán.*

MAL M' ANIRÁ O MAL M' HAURÍA ANAT. fr. Explica la confiança qu' algú té en la seua industria o valiment pera conseguir alguna cosa. *Mal me han de andar las manos.*

MAL MENJADOR, Y MAL MENJADOR ALS PITS: CRANCH, 2.

MAL O BÉ. *Expr.* Que significa de bona o de mala gana. *Mal que bien.*

MAL PER MAL, O MAL QUE MAL. m. adv. Ab que 'ns expressem quan d' entre dos mals triem el menys dolent. *Mal por mal.*

MAL QUE US PESI. *Expr.* A pesar vostre. *Mal con grado: á mal de vuestro grado; mal que os pese.*

MAL SOBRE MAL Y PEDRA PER CAPÇAL. *Ref.* Que s' emplea pera significar que 'ls mals li venen tots plegats a algú, y també que vindrá ocasió en que 's pagarán junts tots els mals o danys que s' hagin fet. *Un mal sobre otro mal; todo junto como al perro los palos.*

MAL USAR NO POT DURAR. *Ref.* Denota que qui viu desordenadament té per lo comú un fí desgraciat. *Quien mal anda mal acaba.*

MALA A. *Loc. ant.* CONTRA.

MALA A SOS OBS. *Loc. ant.* Contra la seua voluntat. *Á pesar suyo.*

MALA CUCA. *Expr.* Se diu del home pervers y de mal geni. *Avieso, malo, mala casta.*

MALA GRACIA. *Expr.* OFENSA.

MALA PERA TU. *Expr.* D' amenaça. *No te irás alabando.*

AB EL SEU MAL VOL CONÉIXER EL DELS ALTRES. *Ref.* Expressa quán propensos som a sospitar dels altres el mal que nosaltres fem. *El malo siempre piensa engaño; piensa el ladrón que todos son de su condición.*

ACERTEUME 'L MAL. *Expr.* A BODES ME CONVIDEU.

AL MAL DE CAP EL MENJAR EL BAT. *Ref.* Denota que moltes vegades el menjar fá passar el mal de cap. *Á la cabeza el comer la endereza.*

A MAL. adv. De mala gana. *Á mal grado.*

A MALES. m. adv. ENEMIGAMENT.

A MAL BORRÁÇ. m. adv. Precipitadament, sense ordre ni concert. *Por el albarillo; á trompa y talega; á la diabla.*

A MAL Y A BÉ TOTHOM HI AFEGEIX. *Ref. ter.* Ab que 's nota la exageració. *Á bien y á mal quintal sobre quintal.*

AL MAL DE VENTRE 'L CAGAR EL TREMPA *Ref.* Denota que quan fá mal el ventre convé evaquar o expelir els flats. *Cuando te dolieren las tripas, hazlo saber al culo.*

AL MAL QUE NO HI HÁ RESISTENCIA, EL MILLOR REMEI ÉS LA PACIENCIA. *Ref.* Aconsella qu' en els travalls o infortunis que no 's poden evitar se procurin medis decents que 'ls facin tolerables. *Á mal dar tomar tabaco; buen corazón quebranta malaventura; paciencia y barajar.*

ANAR DE MAL A PITJOR. fr. *Fam* Pitjorar, posarse més y més mal. *Ir de rocin á ruin, y de mal en peor.*

ANAR MAL. fr. Trovarse en mal estat algún negoci. *Ir mal.*

AQUEIX MAL PERA QUI 'M VOL MAL. *Loc.* Denota que 's voldría fer sofrir algún mal a qui 'ns ne vol. *¡Mal haya quien mal me desea!*

A QUI NO 'T POT ALIVIAR, NO VULGUIS ELS TEUS MALS COMUNICAR. *Ref.* Ensenya que no devem comunicar els nostres mals a qui no ha de plányerlos ni remeiarlos. *Llorar á boca cerrada, y no dar cuenta á quien no se le da nada; dices tu pena á quien no le pena, quéjaste á madre ajena.*

¡BELL MAL SE 'N FÁ! *Expr.* Denota que no és extrany qu' algú logri alguna cosa tenint tots els medis y recursos pera obtindrela. *¡Linda gracia!*

BÉ VINGUIS MAL SI VÉNS SOL. *Ref.* Denota qu' és més fácil de sufrir un mal que molts a l' hora. *Bien vengas mal si vienes solo.*

CASA 'T, PERE, QUE 'L MAL ANY T' ESPERA. *Ref. Molinillo, casado te veas, que así rabeas.*

D' AQUEST MAL ENS HAGUESSIN DE PLÁNYER. *Loc.* Denota 'l desitg de que 'ns succeïxi allò de que 's parla. *¡Ojalá!*

DE MALA NATURA. fr. DE MALA CATADURA.

DEL MAL LO MENYS. m. adv. Qu' aconsella que de dos mals s' esculleixi 'l menys dolent. *Del mal el menos.*

DE QUALSEVOL MAL. m. adv. Sense cuidado ni reflexió, inconsideradament. *Á la diabla; á la de Dios es Cristo.*

EN GRAN MAL DEU AJUDA. *Ref.* Que serveix pera animar la esperança de qui sofreix alguna desgracia. *Dios es grande.*

EN LA TERRA QUE NO ÉS BONA, MOLT MÉS MAL HI HÁ DEL QUE SONA. *Ref. Más mal hay en la aldehuela del que se suena.*

FAS MAL, ESPERA ALTRE TANT. *Ref.* TAL FARÁS, TAL TROVARÁS.

FER ALGÚN MAL O MALIFETA. fr. Fer alguna travessura, incórrer en algún descuit o cometre alguna mala acció. *Hacer algún malhecho ó recado.*

FER MAL. fr. Obrar perversament. *Hacer mal.* || Patir dolor en alguna part del cos. *Doler.* || Danyar o ésser nociva alguna cosa. *Hacer mal.* || Ferir, maltractar, com la pedra. *Lastimar, maltratar.*

FER MAL ALS ULLS O A LA VISTA. fr. Explica 'l mal o dany que causa a la vista la llum molt activa. *Quebrar los ojos.*

FER MAL DE COR O FERNE MAL EL COR. fr. Estar ab cuidado y recel. *Estar en espinas.*

FER MAL D' ULLS. fr. Ab que s' explica 'l desitg d' alguna cosa que no 's pot lograr. *Los ojos se abalanzan, los pies danzan, las manos no alcanzan.*

FER MAL O MALAMENT. fr. Executar malament alguna cosa. *Hacer mal.*

FER MÉS MAL QUE UNA PEDREGADA O QUE LA PEDRA. fr. Ocasionar algú molts danys y perjudicis. *Hacer más mal que la langosta.*

FERSE MAL. fr. Rebre algún dany, contusió o ferida en alguna part del cos sense rebrel d' un' altra persona. *Hacerse daño, lastimarse.*

EL MAL DE LES RATES EL FAN LES UNES Y 'L PAGUEN LES ALTRES. *Ref.* PAGAR JUSTOS PER PECADORS.

EL MAL DELS ALTRES FÁ DE BON PASSAR. *Ref.* Denota 'l poch cuidado ab que 's solen mirar els negocis d' altres. *Cuidado ó mal ajeno de pelo cuelga; poco os duelen, don Jimeno, estocadas en cuerpo ajeno.*

EL MAL ÉS... *Loc.* Expressa lo que hi há de mal, difícil o impertinent en algún assumpte. *Lo malo es...*

EL MAL VÉ A QUINTARS O ARROBES Y SE 'N VA A UNCES. *Ref.* Denota que fácilment se pren mal, però costa molt de remeiarse. *El mal entra á brazadas y sale á pulgaradas; los males entran por arrobas y salen por adarmes.*

EL POCH MAL ESPANTA Y 'L MOLT AMANSA. *Ref.* Denota qu' al principi d' algún mal patím molt per apreënsió y quan s' agrava quedem abatuts y sense forces; y també que 'ls contratemps, quan són lleugers, no fan més que causar alguna perturbació, però quan són grans ensenyen y corretgeixen. *Poco daño espanta y mucho amansa.*

LO QU' ÉS MAL GUANYAT, EL DIABLE S' HO EMPORTA. *Ref.* Que 'ls bens mal adquirits no fan profit. *Algo ajeno no hace heredero.*

MOLTS DELS MALS SON RESULTATS DELS ABUSOS PERPETRATS. *Ref.* Denota que moltes vegades els

mais presents provenen de desordres passats. *De aquellos polvos vienen estos lodos.*

NO DIGUIS MAL DE LA TEUA MARE, QU' ÉS AFRONTAR AL TEU PARE. *Ref.* Denota que qui diu mal dels seus, se desacredita a sí meteix. *No digas mal de tu madre, que es afrentar á tu padre.*

NO FÁ MAL SINO AL PÁ QUE MENJA. *Loc. fam.* Denota qu' algú és pacífich, ben intencionat. *No hace mal á un gato.*

NO HI HÁ MAL QUE DURI CENT ANYS NI COS QUE 'L PUGUI RESISTIR. *Ref.* Pera denotar les vicissituts y consolarnos a les adversitats. *No hay bien que dure, ni mal que no acabe; súfrase quien penas tiene, que tiempo tras tiempo viene.*

NO HI HÁ MAL QUE PER BÉ NO VINGUI. *Ref.* Qu' avisa que no devem acusar a la Providencia perque hi há mals, puig tots s' encaminen a un bé. Al meteix temps serveix de consol en cas de desgracia, perque acompanya ab la esperança del bé. *No hay mal que por bien no venga; lo que Dios da llevarse ha; quebréme el pie, quizá por bien.*

NO HI PENDRÁ MAL NINGÚ. *Expr. fam.* Denota que no pendrá peu alguna pendencia. *No llegará la sangre al río.*

NO LI DONA CAP MAL DE CAP. fr. No l' immuta, no li fá res. *No le da frio ni calentura.*

NO 'T FARÁ MAL. *Loc.* Pera denotar qu' algú no logrará lo que demana o desitja *No te verás en ese espejo.*

PARAR EN MAL. fr. Tindre un resultat fatal. *Parar en mal.*

PARLAR MAL D' ALGÚ. fr. Murmurar d' ell o calumniarlo. *Hablar mal de alguno.*

PENDRE MAL. fr. Ferse mal. *Recibir algún daño.*

PER AQUEIX MAL. *Expr.* ¡Tant de bó! *¡Ojalá!*

POCH MAL Y BEN PLANYUT. fr. Se diu d' aquells qu' al més petit motiu manifesten grans incomoditats. *Poco mal y bien quejado.*

POSAR MAL. fr. Fomentar discordies entre alguns. *Poner, meter en mal.*

POSAR MAL A ALGÚ. fr. Maltractarlo. *Malparar, maltratar á uno.*

POSARSE MAL AB ALGÚ. fr. Perdre la estimació o amistat que hi havía ab ell. *Malquistarse.*

QUAN VOLDRÁS DIR MAL D' ALGÚ, MIRA PRIMER QUI ETS TU. *Ref.* ANS NO 'T BURLIS, etc.

QUI CAMINA MAL CAMÍ, NO FÁ BON PAS A LA FÍ. *Ref. Quien mal anda mal acaba.*

QUI CANT A'LS SEUS MALS ESPANTA. *Ref.* Ensenya que per aliviar els mals o afliccions convé buscar alguna distracció. *Quien canta sus males espanta.*

QUI DIU MAL EN LA TEUA AUSENCIA, TEMOR TÉ DE LA TEUA PRESENCIA. *Ref.* AL REI DE DETRÁS LI FAN BANYES.

QUI MAL CERCA, PREST EL TROVA, Y QUI MAL CERCA Y MAL TROVA, DEU LI ENDREÇA. *Ref.* Ensenya que pera no sofrir mals, és menester no cercar els perills. *Justo es el mal que viene, si le busca el que le tiene.*

QUI MAL FÁ, MAL PENSA. *Ref.* AB EL SEU MAL, etc.

QUI MAL FÁ, MAL TROVARÁ. *Ref.* Denota que regularment se sol experimentar el meteix mal que s' ha fet a un altre. *Haces mal, espera otro tal; quien abrojos siembra, espinas coge; quien á hierro mata, á hierro muere.*

QUI MAL TÉ Y MAL SE DONA, SON DOS MALS. *Ref.* Ab que 's significa que devem sofrir pacientment els mals. *La adversidad, requiere entereza.*

QUI TÉ MAL, EL TREU A VENAL. *Ref.* Dona a entendre que la bona o mala disposició de la salut se manifesta a la cara. *El bien ó el mal en la cara sal.*

QUI TÉ MALS DE CAP QUE SE 'LS PASSI. *Loc.* QUI TÉ CUCHS QUE PELI FULLA.

ÉSSER MAL VELL. fr. Tindre de molt temps el defecte de que 's parla. *Tenerlo de viejo.*

SI 'T FÁ MAL EL CAP, UNTAT EL CUL AB OLI. *Ref.* Ab que 's denota la desproporció d' alguns medis pera conseguir el fí que 's desitja. *Á Marina le duele el tobillo y sánanle el colodrilo.*

TINDRE LA MALA. fr. Estar de mal humor. *Estar de mala; no estar la Magdalena para tafetanes.*

TINDRE MAL DE COR. fr. Defallirse per debilitat o flaquesa de ventrell. *Ahilarse.*

TINDRE MAL DE MARE. fr. Que a més del sentit recte significa tindre les criatures massa afició a les mares. *Tener mal de madre.*

VINDRE O ANAR MALA. *Loc. ant.* En mala hora. *En mal hora.*

MAL (Puig). *Orog.* Puig del Pirineu, al nort de la Vall de Ribes; té 2,935 metres d' altitut.

MAL LLADRE (Gorja del). *Orog.* ESPÁRRECHS *(Cingle dels).*

MALABAR. m. *Bot.* Planta de jardí de la fam. de les compostes; n' hi há de flors de variats colors. **Crisántemo.** || Natural de la costa d' Asia d' aquest nom. **Malabar.**

MALABARICH, CA. adj. De malabar Joch de tirar boles en l' aire y tomarles ab destresa.

MALABATRE. m. *Bot.* Mena de llorer ab les fulles punxagudes y lluentes. **Malabatro.**

MALABRACH. *Geog.* Veinat de Candiés de Fenolledes, depart dels Pirineus Orientals.

MALABÚA. f. *Ant.* MALGRÁ.

MALACARA. *Geog.* Caseriu del terme d' Estarás, prov. de Lleida. || *Orog.* Montanya que hi há entre Chiva y Requena, prov. de Valencia.

MALACÓ. m. *Min.* Nom donat a un silicat de circona que conté aigua, y, per consegüent, no és tan dur com la circona ordinaria. **Malacón.**

MALACOLOGÍA. f. Tractat sobre 'ls molusques. **Malacología.**

MALACOLÒGICH, CA. adj. Lo concernent a la malacología. **Malacológico.**

MALACOSSARCOSSIS. f. *Med.* Mena de relaxació del sistema muscular. **Malacosarcosis.**

MALACOSTEOSSIS. f. *Med.* Reblaniment dels ossos. **Malacosteosis.**

MALACOSTUMAR. v. a. p. n. MALAVESAR.

MALACOSTUMAT. part. p. y adj. p. n. MALAVESAT.

MALADAGRE (Punta). *Hidrog.* CAP DE TOSSA, prov. de Girona.

MALADETTA. f. *Orog.* (Vegis MALAÍDES, montanyes).

MALAFETA. f. MALDAT.

MALAFORTUNAT, DA. adj. Qui no té sort. **Desafortunado.**

MÁLAGA. m. Nom d' un ví molt bò procedent de vinyes properes a la ciutat del meteix nom. **Málaga.**

MALAGANA. f. Molestia o inquietut interior, mala disposició en la salut. **Desazón, desabrimiento, displicencia.** || *Ter.* BASCA.

MALAGARRIGA. *Geog.* Caseriu del terme de Pinós, prov. de Lleida.

MALAGRADÓS, A. adj. Qui és aspre de geni, poch carinyós. **Desabrido, áspero, arisco, huraño.**

MALAGRADOSAMENT. adv. D' una manera malagradosa, ab mala gana. **Asperamente.**

MALAGUANYADAMENT. adv. m. D' una manera malaguanyada. **Desgraciadamente.**

MALAGUANYAT, DA. adj **Malhadado.**

MALAGUANYAT PERA NOSALTRES, NOSTRE QUE FÓS. *Loc. fam.* Pera denotar qu' alguna cosa és molt digna d' apreci. *Maldita seas, ave, la pluma, que no la carne.*

MALAGUENY, A. adj. Natural de y lo pertanyent a Málaga, ciutat y port de mar d' Andalusía. **Malagueño.**

MALAHUIRAT, DA. adj. *Ant.* MALAVENTURAT.

MALALT, A. adj. Mancat de salut. **Enfermo, malo, doliente.**

CARREGARSE 'L MALALT. fr. Aumentárseli la febre o entrarn 'hi de nova. *Recargar la calentura.*

CAURE MALALT. fr. Ésser atacat d'alguna malaltía. *Enfermar, caer enfermo, en cama, adolecer, torcer la cabeza.*

COMBREGAR AL MALALT. fr. Donarli 'l viátich. *Viaticar, sacramentar.*

ENSOPIRSE 'L MALALT. fr. *Adormecerse.*

ESPATLLARSE 'L MALALT. fr. Agravárseli la malaltía. *Empeorar, ponerse peor.*

ESTAR AL BAIX EL MALALT. fr. Estar molt mal. *Agonizar, estar en la agonía.*

FER EL MALALT. fr. Fingir malaltía pera escaparse d'algún perill, conflicte o compromís. *Hacer la encorvada, encojarse.*

POT ALLARGAR EL MALALT, PERÒ AL ÚLTIM LA FARÁ. *Expr.* S' aplica al malalt que, després d' haver provat varis remeis, se mor. *Nadar, nadar y á la orilla ahogar.*

SI 'N VOLS SE DIU ALS MALALTS. *Loc. fam.* Denota que si algú ofereix alguna cosa ho fá per cumpliment. *Á los muertos se dice si quieren.*

TORNAR A PURGAR EL MALALT. fr. Donarli segona purga. *Repurgar al enfermo.*

MALALTEJAR. v. n. ENMALALTIR.

MALALTET, A. adj. dim. **Enfermito.**

MALALTÍA. f. Dolencia, indisposició dels humors del cos. **Enfermedad, mal. dolencia, morbo.** || *Met.* Qualsevol vici o manía. **Enfermedad.**

MALALTÍA HABITUAL. El mal que ja s' ha fet quasi contínuu. *Alifafe.*

MALALTÍA LLARGA, PARENTA DE LA MORT. *Ref.* Denota que comunament les malaltíes llargues acaven matant al malalt. *Dolencia larga y muerte encima; enfermedad larga, muerte al cabo.*

CONTREURE ALGUNA MALALTÍA. fr. CAURE MALALT.

EMBESTIR LA MALALTÍA. fr. Agravarse depressa. *Acometer la enfermedad.*

EMPENYARSE LA MALALTÍA. fr. Posarse de perill. *Empeñarse la enfermedad.*

EN MALALTÍA Y PRESÓ CONEIXERÁS EL TEU COMPANYÓ. *Ref.* Denota qu' en els travalls se coneixen els verdaders amichs. *En el peligro se conoce el amigo; yo me morí y vi quién me lloró.*

MALALTÍA Y PRESÓ NO ADOBEN A CAP BRIBÓ. *Ref.* Dona a entendre que 'ls qui per llur naturalesa son travessos y dolents, ab dificultat els redueix a la raó el temps y la disciplina. *Duro de cocer y peor de comer*

MALALTÍÇ, A. adj. y

MALALTIÇÓ, NA. adj. Qui gasta poca salut. **Enfermizo, valetudinario, canijo, enclenque.** || Lo malsá, que ocasiona malaltíes. **Enfermizo, morboso, malsano.**

MALALTIR. v. n. EMMALALTIRSE.

MALALTS (Collada dels). *Orog.* Collada a uns 1,300 metres d' altitut, a llevant de Camprodón, prov. de Girona.

MALAMENT. adv. m. Malvada, maliciosament. **Malamente, mal.** || Al revés de lo qu' és degut. **Malamente, torcidamente.** || Maliciosament. **Malamente.**

CÓRRER MALAMENT AB ALGÚ. fr. POSARSE MAL AB ALGÚ.

PER MALAMENT QUE VAGI. *Loc.* Per mal que succeëixi. *Por mal que suceda, turbio correr.*

MALANDANÇA. f. Mal comportament, malaventura. **Malandanza.**

¡MAL ANY! m. DESGRACIA, INFORTUNI. || interj. Imprecatoria. **¡Mal año!**

MALANYEU. *Geog.* Quadra del terme de Sant Martí de la Nou, prov. de Barcelona.

MALAQUITA. f. *Miner.* Carbonat de coure de color vert més o menys clar que fá unes aigües molt boniques; s' usa en joyería. **Malaquita.**

MALAQUITA BLAVA. Meteixa composició que l' anterior sols qu' és de color blau. *Azurita.*

MALARMAT. *Ictiol.* Nom de un peix de 20 a 30 centimetres de llargada, de pell acorassada y ab dues punxes romes al morro, de ont li prové 'l nom. **Malarmado.**

MALASANCH (Pere de) *(Venerable). Biog.* Religiós de la ordre de la Mercè, natural de Lleida, nat al començar el sigle XV. Va morir, als quaranta anys, el 25 de Març del 1454, a mans dels turchs, qui 'l martiritsaren a trets de sageta, essent després llençat al mar son cadavre. L' havíen fet presoner al apressar el vaixell que 'l portava al Africa pera rescatar catius.

MALASCIA. f. *Med.* Depravació del gust ab desitg més o menys veëment de menjar substancies extranyes y diferentes de les alimenticies. **Malascia.**

MALASTRUCH, GA. adj. *Ant.* Infelíç, malaventurat. **Desastrado, desventurado.**

MALASTRUGANÇA. f. Infelicitat, desventura, desditxa. **Infortunio, desdicha, infelicidad.**

MALASTRUGANCIA. f. MALASTRUGANÇA.

MALASTRUGUESA. f. Mal estat de vigor, robustesa, salut o de cosa semblanta. **Abatimiento, mal estado, postración.** || MALASTRUGANCIA. || Malignitat, mal, malaltía, sofriment, manca, carencia, etc. **Mal, padecimiento, carestía.**

MALAT. m. *Quim.* Nom genèrich de les sals neutres formades per la combinació del ácit málich ab les bases salificables. **Malato.**

MALAT DE FERRO. Extr cte de pomes ferrurat, que 's prepara per digestió de certa quantitat de llimadures de ferro porfirisades y such de pomes agres. *Malato de hierro.*

MALATS (Segimon). *Biog.* Manescal y autor distingit, qui devía néixer al últim ters del sigle XVIII, a Vich.—Va inventar el famós bàlsem que porta 'l seu cognom y va ésser plantejat en 1793. Fou director de la R. Escola de Veterinaria de Madrit; manescal de les reials cavallerices, y arcalde examinador del tribunal reial del Proto albeiterat.—És autor del *Curso ó elementos de veterinaria* (en 10 volums, Madrit, 1801.—*Nuevas observaciones físicas, concernientes á la economía rural, conservación y aumento del ganado caballar, con varios puntos importantes á la salud pública.* Ses obres son traduccions o bé arreglos de les del francès Bourgelat —Encare vivía en 1821.

MALAVEJAR. m. a. Procurar tindre cura, haver compte. **Procurar.**

MALAVENTURA. f. Desgracia, infortuni. **Desventura, malaventura.**

MALAVENTURANÇA. f. Mala sort.

MALAVENTURAT, DA. adj. Desgraciat, desventurat. **Malaventurado.**

MALAVESAR. v. a. Fer contreure mals hábits o costums a algú. **Malacostumbrar.**

MALAVESAT, DA. adj. Qui té mals hábits o costums. **Malacostumbrado.**

MALAVINGUT, DA. adj. Desavingut. **Malavenido, desavenido.**

MALAVIRA. f. **Malaventura.**

MALAVIRANÇA. f. **Malaventura.**

MALAVIRAT, DA. adj. MALAVENTURAT.

MALAVOLENÇA. f. MALEVOLENCIA.

MALBARATADAMENT. adv. m. Ab desperdici. **Desperdiciadamente.**

MALBARATADOR, A. m. y f. Qui malmet els bens o 'l diner. **Malbaratador. derrochador, disipador, pródigo, desparramador, desperdiciador, desperdiciado.**

MALBARATAMENT. m. Destrucció de la hisenda

o d' alguna altra cosa sense profit. **Desperdicio, dilapidación.**

MALBARATAR. v. a. Malmetre 'ls bens o 'ls diners. **Malbaratar, disipar, derrochar, desparramar, abrasar, desperdiciar, dilapidar, agotar, derretir, destrozar, ajar, aniquilar, descomponer, quemar, echar á mal, tirar á la calle, echar por la ventana.**

MALBARATAT, DA. p. p. **Desperdiciado, derrochado.**

MALBÉ (Fer). f. MALBARATAR.

FERSE MALBÉ. fr. Llençar a perdre la propia salut o hisenda. *Aniquilarse.*

MALBECH. *Bot.* Planta de la fam. de les plumbaginies, comuna en la part central de Catalunya.

MALCAHENT, A. adj. *Ant.* PERIUDICAT.

MALCARAT, DA. adj. Qui té la cara molt lletja, extranya o desfigurada. **Rostro feo, carantamaula, malcarado.**

MALCASAR. v. a. Casar a disgust; s' usa com recíproch. **Malcasar, malcasarse.**

MALCASAT, DA. p. p. y adj. **Malcasado.**

MALCAVALLERS. *Geog.* Quadra del terme de Solanelles, prov. de Barcelona.

MALCOMPOST, A. adj. MALENDREÇAT.

MALCONTENT, A. adj. Disgustat, difícil de contentar. **Malcontento, descontento, querelloso, quejicoso, escolimoso, vidrioso, mal contentadizo.** || Inquiet, perturbador de la tranquilitat pública. **Malcontento.**

MALCORADA. f. Cosa mal feta. **Contra ley.**

MALCORAR. v. a. **Descorazonar.**

MALCORAT, DA. adj. **Descorazonado.**

MALCORATGES. m. pl. *Bot.* Planta anyal de la fam. de les euforbiacies, d' uns 30 centimetres d' alçaria, cantelluda, nuosa, llisa, d' un vert que tira a groch; del encontre de les fulles, que son ovalades y dentades, neixen unes flors molt petites, essent a unes plantes totes masculines y a les altres totes femenines; s' emplea com un dels vegetals més emolients. **Mercurial, malcoraje, ortiga muerta.**

MALCREIENT. s. y adj. Desobedient, qui no creu al seus superiors. **Malcreyente.** || Epítet que 'ls cristians vells donaven als morischs y jueus de quina senceretat duptaven. **Malcreyente.**

Segell de Maldá

MALCREMAT. m. *Ter.* Brasa fumosa. **Tizo.**

MALCRIAT, DA. adj. Mancat de criança o educació. **Malcriado, descortés, grosero.**

MALDÁ. *Geog.* Poble de la provincia de Lleida, diòc. de Tarragona, part. jud. de Cervera; és a la vora del riu Corp y té 894 hab.

MALDAR. v. a, *Ter.* RENYAR, REPENDRE. || Travallar en vá. **Porfiar.**

MALDAT. f. Crim, delicte. **Maldad.** || La qualitat o vici que constitueix una cosa dolenta. **Maldad, malicia.** || VILESA. || p. p. *Ter.* RENYAT.

ÉS DOBLADA LA MALDAT QUE 'S FA EN SENYAL DE AMISTAT. *Ref.* Reprèn als llisongers y enganyosos que, donant a entendre que afavoreixen a algú, li fan notable perjudici, descobrint per altra banda les seues faltes. *Reniego del amigo que cubre con las alas y muerde con el pico; halagar con la cola y morder con la boca.*

MALDENTAT, DA. adj. Qui té les dents clares y desiguals. **Helgado.**

MALDICCIÓ. f. *Ant.* MALEDICCIÓ.

MALDIENT. adj. *Ant.* **Maldiciente.** || m. y f. Qui murmura y diu mal dels altres. **Maldecidor.**

MALDIR. v. a. MALEÍR.

MALDOCH. m. *Ter. ibicench.* Enveja. **Envidia.**

MALDRIGAR. v. a. *Ant.* MAGULAR.

MALEA. f. *Ant.* MALICIA || MALESA.

MALEABILISAR. v. a. Fer maleable algún metall o alguna altra cosa. **Maleabilizar.**

MALEABILITAT. f. Propietat que tenen certs metalls d' extendre 's a cops de martell sense trencarse ni perdre llur consistencia o tenacitat, y conservar després la forma que la percussió 'ls ha fet pendre. **Maleabilidad.**

MALEABLE. adj. Se diu del metall que gosa de maleabilitat, com succeix ab l' or, l' argent, el ferro, etc. **Maleable.**

MALECÓ. m. Terraplè. **Malecón.**

MALEDICCIÓ. f. Imprecació, execració. **Maldición.**

MALEDICENCIA. f. Murmuració. **Maledicencia.**

MALÈFICAMENT. adv. m. Ab malefici. **Maléficamente.**

MALEFICENCIA. f. Malifeta. **Maleficencia.**

MALÈFICH, CA. adj. Danyós. **Maléfico.** || m. BRUIXOT.

MALEFICI. m. Bruixería pera fer mal y 'l meteix mal. **Maleficio.** || *Ant.* MALDAT.

MALEFICIAR. v. a. Embruixar. **Maleficiar.** || Causar dany. **Maleficiar.**

MALEIDES (Montanyes). *Orog.* Serra que forma 'l límit SO. de la Vall d' Arán, prov. de Lleida, fent partió entre les aigües del Noguera Ribagorçana y del Éssera ab les del riu Garona. El punt culminant d' aquesta serra és el pich d' Aneto, que té 3,482 met. d' altitut.

MALEIDOR, A. m. y f. Qui maleëix. **Maldiciente, maldecidor.**

MALEIMENT. m. *Ant.* MALEDICCIÓ.

MALEIR. v. a. Tirar maledicciones. **Maldecir.** || Entregar a la ira dels deus. **Maldecir.**

MALEIT, DA. p. p. **Maldecido, maldito.** || adj. Pervers, de males inclinacions y costums. **Maldito.** || Condemnat y castigat per la divina justicia. **Maldito.** || Execrable, detestable. **Maldito, maldecido.** || NINCÚ, MALVIATGE.

COM SI L' HAGUESSIN MALEÍT O SEMBLA QUE L' HAN MALEÍT. *Loc.* Denota que a algú tot li surt malament. *Parece que le ha caído la maldición.*

MALEJAR. v. a. Fer dany, perdre alguna cosa. **Malear.** || *Fig.* Pervertir un a un altre ab la seua mala companyía y costums. **Malear.**

MALEMPLEAR. v. r. Emplear els cabals en usos diferents d' aquells a que están destinats. **Malversar.**

MALENA. n. p. Nom vulgar de Magdalena. **Magdalena.**

MALENDRÈÇ. m. Manca d' arreglo y netetat. **Desaliño, desatavío, desaseo.** || El quarto destinat pera desar els mobles que no serveixen. **Trastera.**

MALENDREÇAR. v. a. Destruir, descompondre o trastornar l' arreglo y netetat d' alguna habitació. **Desasear, desaliñar.**

MALENDREÇAT, DA. adj. Malfardat, malcompost. **Desaliñado, desaseado, desgalichado, desgarbado, montón, fargallón.**

MALENDRÍ. m. *Ant.* Lladre de camí ral. **Malandrín, salteador de caminos.** || Pervers, maligne. **Bellaco, malandrín.**

MALENETA. n. p. Dim. de Melena. **Magdalenita.**

MALENGUANYAT, DA. adj. MALAGUANYAT.

MALENTENDRE. v. a. Entendre equivocadament lo que 's diu. **Trasoir, entreoir.** || Equivocar, errar els conceptes y idees. **Trasoñar.**

MALENTÈS, A. adj. S' aplica a la cosa no considerada o conceptuada conforme és. **Mal entendido.** || Qui maliciosament interpreta les coses qu' ha entès bé. **Taimado, malicioso, zorro, mal entendedor.** || p. p. **Trasoído, entreoído.**

MALESA. f. Bosch, espessedat de broça y mates. **Maleza, rebollar, matorral.** || MALDAT.

LLEVAR UNA MALESA. fr. *Ant.* ALLEVAR.

PLÈ DE MALESES. adj. Se diu dels terrenos o montanyes poblades de mates espesses. *Fragosos.*

MAL-ESPÁRRECH. *Bot.* FRARE.

MALESTAR. m. Indisposició general, vaga y indefinible malestar del cos. **Malestar.** || DISGUST, ABORRIMENT.

MALESTATGER, A. adj. Inquiet, entremaliat. **Avieso, zarandillo, argadillo.**

MALESTRUCH, CA. adj. MALASTRUCH.

MALET. m. Dim. de mal. **Un poquito de mal.**

MALET. *Geog.* Caseriu del terme de Viu de Llevata, prov. de Lleida.

MALETA. f. Bossa o petit bagul regularment de cuiro pera portar roba quan se va de camí. **Maleta.** || La bossa tancada ab clau ont els correus hi porten les cartes. Algunes vegades també 's prèn pêl correu meteix. **Balija.**

Maleta

MALETA PETITA. La que no és tan llarga com la regular. *Maletica, maletilla, maletín.*

FER LA MALETA. fr. Preparar lo necessari pera viatjar. *Hacer la maleta.*

SAQUEJAR LA MALETA. fr. Pèndreli a algú lo que hi porta. *Desbalijar.*

MALETAÇA. f. aum. **Maletón, balijón.**

MALETER. m. Qui fa maletes. **Maletero.**

MALETÓ. m. aum. MALETAÇA.

MALEURADAMENT. adv. m. DESGRACIADAMENT.

MALEURAT, DA. adj. Desgraciat, infortunat. **Malogrado.**

MALEURÓS, A. adj. MALEURAT.

MALÈVOL adj. Qui té mala voluntat. **Malévolo.**

MALÈVOLAMENT. adv. D' una manera malèvola.

MALEVOLENCIA. f. y

MALEVOLENÇA. f. Odi, mala voluntat. **Malavolencia.**

MALEVOLENT. adj. MALÈVOL.

MALFACTOR, A. m. Malvat. **Malhechor, malvado.**

MALFARDAT. adj. MALENDREÇAT.

MALFAT. m. DESGRACIA.

MALFAITOR. adj. *Ant.* MALFACTOR.

MALFEINER, A. adj. Dropo, gandul.

MALFENER. m. *Fam. ter.* MALFEINER.

MALFER. v. a. Fer malament. **Malhacer.**

MALFERIR. v. a. Ferir greument. **Malherir.**

MALFERIT, DA. adj. Qui ha rebut una ferida greu. **Malherido.**

MALFERIT (Mateu). *Biog.* Diplomátich y escriptor mallorquí del sigle XV; natural d' Inca; mort probablement a Nápols envers l' any 1460. Era fill del cavaller Jaume, camarer d' Alfons V d' Aragó. Va cursar lleis, passant després al servei d' aquell rei. Embaixador a Milá pera tractar la guerra del Peloponès. Després va intervindre felisment entre 'ls florentins y 'l capdill veneciá Jacob Picenino. També va ésser embaixador a Sena. Un cop guanyada pêl rei Alfons V la ciutat de Nápols, l' any 1442, rebía l' honrós cárrech de regent. Era un enamorat de la doctrina d' En Lull, haventne escrit uns *Comentaris. De temporibus* és altra producció escrita d' ell.

— (PERE). *Biog.* Escriptor catalá dels sigles XV al XVI, qui va escriure contra 'l llibre *Confesionario*, de fra Bartomeu de les Casas, famós bisbe de Chiapa. És autor de *Apologeticum juris responsum pro justitia Regum Catholicorum in occupatione Indiarum*, y ho dedicá a Miximiliá d' Austria, text que figura en la colecció de concilis *Inter Consilia*, publicada per Jacob Mandel.

— (TOMÁS). *Biog.* Polítich del sigle XVI; nat a Inca, fill d' En Mateu, governador de Nápols. Era ministre del Suprem Concell d' Aragó. Va intervindre en les operacions del *gran capitá* Gonaçl de Córdoba en les guerres d' Italia. Va tractar moltíssim ab el comte de Nemours, general de les tropes franceses, y va obtindre el repartiment del regne de Nápols. La vinguda del duch de Calabria ell va negociarla. Presidí el Concell tingut a Nápols pera arreglar els rams de Gracia y de Justicia. És qui va acompanyar a madama de Foix al venir a casarse ab el rei Ferrán d' Aragó, havent rebut l' any 1508 per tal servei un privilegi ben honrós. Va ésser canceller d' Aragó. Havent retornat a Mallorca, moría a Inca l' any 1508.

MALFET, A. adj. MALGANÓS. || La persona mal formada. **Mal hecho.** || INDISPOST. || Lo que 's fa contra llei y raó. **Mal hecho.**

MALFEYTA. f. *Ant.* MALIFETA.

MALFEYTOR, A. m. *Ant.* MALFACTOR.

MALFIARSE. v. a. No fiarse, desconfiar. **Desconfiar.**

MALFORAT (Barranch de). *Hidrog.* Afluent del Carol, en la alta vall del Segre.

MALFULL. m. *Ter. Entom.* ESTISORETA.

MALGANÓS, A. adj. Malhumorat. **Desazonado displicente, desabrido, malhumorado y mal guisado.**

ESTAR MALGANÓS. fr. No estar de gresca, de fillis. *No estar de gracia ó para gracias.*

MALGASTADOR, A. m. y f. Qui emplea malament els cabals gastantlos en coses perjudicials o poch profitoses. **Malgastador, malbaratador, despendedor, gastador, pródigo, derrochador, manirroto.**

MALGASTAR. v. a. Dissipar, consumir els bens o la hisenda. **Malgastar, malbaratar, malrotar, malversar, disipar, derrochar, prodigar, perder.**

MALGASTAT, DA. p. p. **Malgastado.**

MALGENI. m. Qui és aspre y dur de condició. **Mal genio, vinagroso.**

MALGIRBAR. v. a. Fer alguna cosa depressa y malament. **Frangollar.**

MALGIRBAT, DA. adj. MALENDREÇAT.

MALGRÁ. m. Tumor punxagut ab inflamació y dolor. **Carbunclo.**

MALGRACIÓS, A. adj. *Ant.* De geni aspre. **Arisco.**

MALGRACIOSAMENT. adv. m. D' un modo malgraciós. **Asperamente.**

MALGRAT (De). m. adv. A la força, de mala gana. **Mal de su grado.**

MALGRAT. *Geog.* Lloch del terme de Prenyanosa, prov. de Lleida. || Caseriu del terme de Noves, prov. de Lleida. || Vila de la provincia de Barcelona, bisb. de Girona, part. jud. d' Arenys de Mar; és a la costa, té estació de F.-C. y 3,770 hab.

Segell de Malgrat

MALGRAT (Illetes de). *Hidrog.* Illetes de la costa S.O. de l' illa de Mallorca.

MALGUANY. m. *Ant* Manifestació d' un pesar o disgust; s' usa com adv. **Enhoramala.**

MALHADADAMENT. adv. **Malhadadamente.**

MALHADAT, DA. adj. **Malhadado.**

MALHUMORAT, DA. adj. Malganós. **Malhumorado, desamorado, displicente, desazonado.**

MALHUMORÓS. adj. Se diu de qui no gasta alegría. **Melancólico.** || Trist, irritat, furiós, rabiós. **Arisco, frenético, furioso irritado.**

MALICIA. f. Qualitat moral que constitueix una cosa dolenta. **Malicia.** || Obstinació, perversitat del que peca expressament pera fer mal. **Malicia.** || Segona intenció, cautela o subtilesa pera enganyar. **Malicia.** || Perversitat, malignitat. **Malicia.** || Recel, sospita. **Malicia.** || Interpretació mal intencionada. **Malicia.** || La qualitat que fá una cosa perjudicial o danyosa, com: *la llaga porta malicia.* **Malicia.** || Travessura dels nois y coneixement que tenen del mal. **Malicia, picardía.** || Quimera, tirria. **Ojeriza, enemiga.** || Inclinació al mal.

AB MALICIA. m. adv. MALICIOSAMENT.

PENDRE MALICIA. fr. Airarse, enfadarse. *Encolerizarse, embotijarse, montar en cólera, tomar cólera.*

SENSE MALICIA. m. adv. De bona fe, ab tota sencillesa. *Sencillamente, ingenuamente, á la buena de Dios, inocentemente, sin malicia, sin doblez.* || Sense advertirho. *Impensadamente, inadvertidamente, sin malicia.* || *Teol.* MATERIALMENT. || *Iròn.* MALICIOSAMENT.

MALICIADA. f. Excés de malicia. **Ira, furor.**

PENDRE UNA MALICIADA. fr. Enfadarse de mala manera. *Montarse en cólera; enfurecerse, exasperarse, irritarse, bramar; subirse á las bovedillas, echar espumarajos, pelarse la barbas, revestirse el diablo.*

MALICIAR. v. a. Presumir, sospitar. **Maliciar, recelar, barruntar, remuscar** || Interpretar ab malicia. **Tomar alguna cosa por donde quema.**

MALICIÓS, A. adj. Maligne, malintencionat, propens a obrar mal. **Malicioso.** || Astut. **Malicioso, doble, escatimoso.** || Tot lo que suposa malicia. **Malicioso.** || Qui és inclinat a sospitar y desconfiar. **Suspicaz.**

MALICIOSAMENT. adv. m. Ab engany y malicia. **Maliciosamente, de mala fe.** || Ab astucia o solapa. **Maliciosamente.** || Depravadament. **Maliciosamente.**

MALICIOSET, A. adj. dim. **Maliciosillo, maliciosito, maliciosico.**

MALICÓ. m. dim. De mal. **Achaquillo, achaquito, malecillo.**

MALIFET. m. *Ant.* y

MALIFETA. f. MALDAT.

FER ALGUNA MALIFETA. fr. FER ALGÚN MAL.

MALIGNAMENT. adv. m. Ab malignitat. **Malignamente.**

MALIGNANT. adj. Danyós, viciós. **Malignante.**

MALIGNE, A. adj. Malintencionat, pervers. **Maligno.** || Perjudicial, nociu. **Maligno.** || Se diu de les malalties greus, que malgrat d'ésser benignes en la apariencia, acaven a voltes ab el pacient. **Maligno.**

MALIGNITAT. f. Enveja, malevòlencia. **Malignidad.** || Inclinació a pensar y fer mal. **Malignidad.** || Qualitat que fa danyoses les coses. **Malignidad.**

MALINDREÇ. m. Dessassossego, molestar. Donar malindreç. || fr. Atormentar, importunar, fer soroll molestós.

MALINTENCIONAT, DA. adj. Qui té males intencions. **Malintencionado, solapado, marrajo.**

MALÍSSIM. adj. sup. Molt mal. **Malísimo.**

MALÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D'una manera malíssima. **Malísimamente.**

MALÍVOL. adj. **Malévol**

MALMAJOR. m. DIABLE, MAL ESPERIT.

MALMANAT, DA. adj. Qui no fá rès de lo que li manen. **Malmandado, desmandado.**

MALMENAR. v. a. *Ant.* MALTRACTAR.

MALMENAT, DA. adj. MALTRACTAT, MALPARAT.

MALMENJAR. v. n. Menjar poch y malament. **Malcomer.**

MALMENJAT, DA. adj. Poch alimentat. **Malcomido.**

MALMÈS, A. p. p. **Malbaratado, malparado, gastado, dañado.**

MALMETACIÓ. f. Dissipació, desperdici. **Malbarato, desperdicio.**

MALMETEDOR, A. m. y f. **Derrochador.**

MALMETRE. v. a. MALBARATAR. || Espatllar, arruinar, desllustrar, llençar a perdre. **Maltratar, echar á perder.** || Maltractar, danyar a algú. **Lastimar.** || Pegar molt a algú. **Malparar.** || *Met.* Corrompre, pervertir. **Malear.** || v. r. Llençarse a perdre 'l licors, conserves y viandes, etc. **Pasarse, malearse, dañarse, gastarse, echarse á perder.** || Llastimarse 'l cos per algún cop. **Lisiarse, lastimarse.**

MALMIRAR. v. a. ULLPENDRE.

MALMIRAT, DA. adj. *Ant* DESATENT, IMPRUDENT.

MALMIRRÓS, A. adj. *Ter.* TRIST, MALHUMORAT.

MALNIU. *Hidrog.* Estany del terme de Maranges, prov. de Girona.

MALO (Riu). *Hidrog.* Afluent del Garona en la vall d'Arán; que s'origina en la regió lacustre de Bacifés

MALOGRADAMENT. adv. m. **Malogradamente.**

MALOGRAR. v. n. Frustrar, no lograr. **Malograr.**

MALOGRARSE. v. r. **Frustrarse.**

MALOGRAT, DA. adj. No lograt, fustrat. **Malogrado.**

MALONDA Y PONS (Miquel). *Biog.* Doctor en drets y polítich mallorquí. Nat a Benisalem en l' últim ters del sigle XVII. Mort en la meteixa vila l'any 1736. Doctorat de filosofía y teología en 1697, y de abdós drets l' any 1701, havent guanyat en oposicions una cátedra de la Universitat lulliana. Batlle general del regne de Mallorca, consultor del Sant Ofici, assessor de la curia eclesiástica. Era partidari d' En Felip V., per lo qual va ésser desterrat l' any 1713, retirantse a Cáller, fins que va poguer embarcarse en l' estol de naus que reduiren Mallorca a la obediencia borbònica. Va ésser ministre president de la reial Junta de Govern de la illa (1715) y oidor de la reial Audiencia (1716). Era home que no's doblegava a recomanacions ni a exigencies fora llei, cosa que li va ocasionar molts sufriments. Conreuava les lletres.

MALORDENAT, DA. adj. DESORDENAT.

MALPACIENT, A. adj. *Ant.* MALSOFERT.

MALPARAR. v. a. Malmetre a cops, maltractar. **Malparar.**

MALPARAT, DA. adj. Malposat, malmès. **Malparado.**

MALPARIDA. f. La dona que fa poch qu' ha malparit. **Malparida.**

MALPARIR. v. a. Parir abáns de temps. **Malparir, abortar.**

MALPARLAR. v. a. Parlar mal d' algú o d' alguna cosa.

MALPARLAT, DA. adj. Desvergonyit en el parlar. **Malhablado.**

MALPART. m. Gastament, part abáns del temps. **Malparto, aborto.**

MALPARTIT. *Geog.* Lloch del terme de Torrefarrera, prov. de Lleida.

MALPÁS, *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Lleida, part jud. de Tremp; és a la vora del Noguera Ribagorçana y té 378 hab. || *Hidrog.* Riu de la prov. de Lleida. Neix més amunt del poble del seu nom, passa pêl terme del meteix y pêls de Adons, Gotarta y Ventolá, y desaigua al Noguera Ribagorçana prop del exconvent de Labaix. || — (BARRANCH DEL). *Hidrog.* A la Vall d' Arán prop de Salardú.

MALPENDRE. v. a. Pendre les coses en mala part o en mal sentit. **Tomar á mal.**

MALPENSAR. v. a. Pensar mol d' algú o d' alguna cosa.

MALPENSAT, DA. adj. MALICIÓS.

MALPLACENT, A. adj. MALGRACIÓS.

MALPLACENTMENT. adv. m. MALGRACIOSAMENT.

MALPOSAT, DA. adj. Dit del qu' ha rebut alguna injuria o dany. **Malparado.**

MALPRÈS, A. p. p. **Tomado á mal.**

MALQUIST, A. adv. Malvolgut. **Malquisto, malvisto.**

MALQUISTAR. v. a. Posar malament a una persona ab un' altra. **Malquistar.**

MALQUISTARSE. v. r. Posarse malament ab algú. **Malquistarse.**

MALQUISTAT, DA. p. p. **Malquistado.**

MALREM (Coll de). Coll de la ratlla de França, a tramontana de Baget, prov. de Girona; és a 1,527 metres d' altitut.

MALRUBINS. m. pl. *Bot.* Herba de la fam. de les llabiades; se cría en paratges sechs; és d' uns 60 centimetres d' alçaria, ab les cames quadrades y cobertes de borra blanca; fulles rodones, aspres y d' un vert clar y les flors petites y blanques. **Marrubio.** || MARRÈUS.

MALSÁ, NA. adj. Nociu, perjudicial a la salut. **Malsano.** || MALALTÍÇ.

MALSATISFET, A. adj. MALCONTENT.

MALSENDREÇOS m. plur. Trastes vells, obgectes inservibles. **Desechos.**

MALSÍ. m. **Espía.**

MALSINAR. v. a. **Espiar.**

MALSOFERT, A. adj. Se diu d' aquell que té poca paciencia pera aguantar res. **Malsufrido.**

MALSONANT. adj. Lo que sona mal. **Malsonante.** || Lo qu' és fora de raó. **Malsonante.**

MALSONAR. v. n. Sonar mal. **Malsonar.** || No semblar bé les paraules irreverentes u obscenes. **Malsonar.**

MALTES (Pere Tomás). *Biog.* Escriptor relligiós, mallorquí. Nat a Palma l' any 1650; mort en la meteixa en 1732. Era carmelitá; prior del convent de sa ciutat natal (1696). Mestre de teología en l' universitat mallorquina, havent estat el primer d' ensenyar la doctrina de Roger Bacon. Va ésser molt dilligent en escriure de materies afectant a l' historia relligiosa de l' illa, en particular biografíes, en castellá o llatí. Han quedat inèdits sos erudits estudis, nou dels quals va deixar ben acavats, y moltíssims de filosofía, dret, teología, predicació, etc., y una extensa historia de son convent de Palma sense acavar.

MALTÈS, A. adj. Cosa de Malta, illa del Mediterrani, entre Sicilia y Africa. **Maltés.**

MALTHUSSIÁ, NA. adj. Qui, com Malthus, creu qu' és menester posar obstacles al aument de población, perque aquesta creix en progressió geomètrica, mentres els medis de subsistencia segueixen sols una progressió aritmètica. **Malthusiano, malthusino.**

MALTRACTAMENT. m. MALTRACTE.

MALTRACTAR. v. a. Castigar, insultar, injuriar. **Maltratar, ultrajar, injuriar, ajar.** || Malmetre, espatllar, fer malbé. **Maltratar.** || Prorrompre en dicteris. **Soltar la bramona.**

MALTRACTARSE. v. r. MALMETRE'S, FERSE MAL. || Dirse mutuament paraules ofensives. **Apitonarse.**

MALTRACTAT, DA. p. p. **Maltratado.**

MALTRACTE. m. L' acció y efecte de maltractar. **Maltratamiento, maltrato.**

MALTRER. v. a. *Ant.* MALMETRE.

MALTRET. m. *Ant.* MENOSCABAMENT. || TRAVALL, MISERIA. || adj. **Maltrecho.**

MALUQUER Y ALTÈS (Salvador). *Biog.* Polítich que va figurar molt a Barcelona en la segona meitat del sígle XIX. Va pertányer a les corporacions més significades, fents'hi remarcar per la seua cultura, y va ésser alcalde y president de la Diputació provincial. Va morir als començos de 1888.

MALURA. f. Tota mena de malaltíes de les plantes, tant si son produídes pels insectes com per les criptògames o qualsevulla altra cosa. **Enfermedad.** || *Ter.* LLAGA.

FER UNA MALURA: FER UNA MALESA.

Malva

MALVA. f. *Bot.* Herba molt comuna, tipo de la familia de les malvacies, quines fulles son molt bones pera ablanir els tumors o inflamacions. **Malva.**

MALVA BORDA: MALVÍ.

MALVA D' OLOR. Mena de fulla petita y suau al tacte, d'una olor molt agradósa. *Malva de olor.* || MALVA POMA.

MALVA MAJOR. Malva silvestre. *Malva mayor, oficinal ó silvestre.*

MALVA VERA. Malva de fulles entre angulades y sinuoses, de vert clar, inodor y de gust mucilaginós; les flors d' hermós color de rosa purpúria, de figura de campana, a vegades sensilles, a vegades dobles, y gosen de propietat iguals a les fulles, que son dolçificants, emolients, pectorals, etc. *Malva real ó rósea ó alcea rósea.* || MALVA ROSA.

Malva poma

ANAR A FER MALVES. fr. MORIRSE.

FER MALVES. fr Ésser enterrat. *Hacer bodoques.*

ÉSSER UNA MALVA. fr. y TINDRE UN GENI COM UNA MALVA. fr. Se diu de aquella persona que és molt bona. *Ser una malva.*

Malva rosa

MALVACI, A. adj. *Bot.* Semblant a la malva. **Malváceo.**

MALVADAMENT. adv. m. Ab maldat. **Malvadamente.**

MALVAR. m. Lloch plantat de malves. **Malvar.**

MALVASÍA. f. Casta de ceps que 'ls catalans van portar de l' illa de Xío al tornar de la guerra de les Creuades. **Malvasía.** || El ví que 's fa dels raïms de dita mena de cep. **Malvasía.**

MALVAT, DA. adj. Pervers, dolent. **Malvado.**

MALVAVISCH. m. *Ant.* MALVÍ.

MALVENDA. f. Acció de malvendre. MALBARATAMENT.

MALVENDRE. v. a. Vendre per poch preu. **Malvender.**

MALVENTURAT, DA. adj. *Ant.* MALAVENTURAT.

MALVER. v. n. *Ant.* Fer malbé, malmetre, espatllar. **Malear.** || PERVERTIR.

MALVERSACIÓ. f. Mala inversió de cabals. **Malversación.**

MALVERSADAMENT. adv. m. D' un modo malversat. **Malversadamente.**

MALVERSADOR, A. m. y f. Qui malversa. **Malversador**

MALVERSAR. v. a. Emplear mal el diner. **Malversar.**

MALVERSAT, DA. p. p. **Malversado.**

MALVESCH. m. *Bot.* Planta de la fam. de les plumbaginacies; fa les cames com de dos peus d' altes, acanalades, les fulles puntejades, les flors en pom, purpuries y dividides en sis parts y la llevor llargaruda. **Velera, dentelaria, hierba del cáncer.**

Malví

MALVESÍA. f. MALVASÍA.

MALVESTAT. f. *Ant.* MALDAT.

MALVÍ. m. *Bot.* Planta que fa una cama de 60 a 70 centímetres d' alta, fulles rodones y peludes y flors molt semblantes a les de la malva. La seua arrel és molt medicinal. **Malvavisco.**

¡**MALVIATGE!** m. o adv. Ningú, res o gens, com: *¡malviatge 'l benefici que 'ns ha quedat!* **Maldito, mal haya.** || Mena d' imprecació. **Mal haya, mal año, maldito, perezca.** || Tant de bò. **¡Ojalá!** || interj. Afirmativa, com: *¡malviatge si diu veritat!* **¡Por Dios! ¡por vida! ¡vive Dios! ¡mal año! ¡voto á tal!** || interj. D' amenaça. **Jurársela á alguno, déjalo, ¡voto á los ajenos de Dios! ¡voto á quien, para éstas no te irás alabando!**

¡MALVIATGE L' ÁNIMA O 'L TESTAMENT DE JUDES O LES BANYES DE PILAT! *Loc.* Usada únicament pera manifestar el disgust o sentiment que 'ns causa alguna cosa. *¡Pese ó pese á tal! ¡mal haya el alma del diablo!* y ab molta moderació: *¡pecador de mi! ¡válgame Dios!*

¡MALVIATGE COM N' HA QUEDAT UN! *Expr.* Pera denotar el desitg d' extermini dels nostres contraris o d' altres coses que no 'ns acomoden. *¡Mal hayan los que han quedado! ¡así no hubiese quedado ninguno! siento, lástima que haya quedado ninguno.*

¡MALVIATGE SI HO ENTENCH! *Loc.* Pera denotar que no s' entèn alguna cosa. *¡Lleve el demonio lo que yo entiendo en este lio!*

¡MALVIATGE SI 'L TREU! *Loc.* Dit al joch, denota que 's perdrá. *Ya se lo llevará el diablo; yo chino si lo saca; á pagar de mi dinero.*

MALVISCÓS, A. m. *Ant.* MALVÍ.

MALVIST, A. adj. Aquell a qui 's mira ab prevenció a causa de la seua conducta. **Mal visto.**

MALVIURE. v. n. Viure malament, en mitg del desordre. **Malvivir.** || m. L' acció de viure sense ordre ni frè. **Mala vida.**

MALVOLENCIA. f. y

MALVOLENÇA. f. *Ant.* MALEVOLENCIA.

MALVOLENT, A. adj. MALÈVOL.

MALVOLER. v. a. Voler mal. **Malquerer.**

FERSE MALVOLER. fr. Ferse aborrir. *Malquistarse.*

MALVOLGUT, DA. adj. Aborrit. **Malquisto.**

MALVÓS, A. adj. De la natura de la malva.

MALL. m. Joch que 's juga ab botges impelintles ab unes maces. **Mallo.** || L' instrument o maça pera jugarlo. **Mallo.** || Martell gros pera forjar el ferro. **Macho, mazo.** || Martell gros y pesant que serveix als picapedrers y mestres de cases pera trencar pedra y en les obres d' enderrocament. **Almadana, marra.** || Pedra, a la Vall d' Arán.

MALL DE CAP Y PENA. Eina de picapedrers ab dues fulles, una d' aixa y altra de destral. *Alcotana.*

UNA AL MALL Y UN' ALTRA A L' ENCLUSA. fr. *Met. y fam.* Ab la qual se nota als que parlen molt y quasi sempre fora del cas. *Dar una en el clavo y cien en la herradura.*

MALL. *Ter. aranés.* PICH DE PEDRA.

MALLA. f. Cada un dels forats que hi ha entre nus y nus als filats y coses semblantes. **Malla, ojo.** || Cada una de les anelles de una cadena. **Eslabón.** || *Numis.* Moneda catalana que valía mitg diner. **Medio dinero.** || COTA DE MALLA. || Als jochs de nois, val la meitat de cada unitat que juguen, y aixís els que juguen a bales, si 's juguen una bala cada dues vegades de guanyar, diuen *malla* a lo que guanyen una vegada. **Medio.** || Fer passades al teler de ma.

Malla

FER MALLES. Fer teixit de malla. *Mellar, hacer malla.*

FER LES MALLES. fr. Adobar les malles espatllades d' un teixit. *Remallar.*

MALLA (Felip de). *Biog.* Orador religiós notabilíssim, diplomátich y escriptor. Un dels que més va travallar y distingirse en el famós Concili de Constança. Va començar vida pública en 1410, a la mort del rei Martí, essent qui primer va preparar la corona a Ferrán d' Antequera, car formava entre 'ls vintiquatre representants de Catalunya en el Parlament de Tortosa, y després va ésser al d' Alcanyiç pera votar als nou compromissaris del Parlament de Casp. En 1415 anava d' embaixada a Inglaterra a fi de procurar la pau universal de l' Iglesia, evitar la guerra entre Inglaterra y França, aixís com tractar del casament de la pubilla del rei Ferrán ab Enrich V. El meteix any, junt ab el marquès de Villena, anaren comissionats al emperador Segimon d' Alemanya, tractant d' acavar el poder de Benet XIII. En 1416 era rector del Pí, a Barcelona. Alfons V, en 1416, l' enviava a Castella pera activar lo del Concili de Constança, al quin va assistir'hi, fenthi gran paper, y al ésser elegit Papa Martí V, En Malla li endreçá el discurs de salutació, dirigint també la paraula al Concili en nom del rei d' Aragó. Havent rebudes altes distincions del Sant Pare, del qui era cambrer, va disgustarse ab el rei, qui més tart el proposava pera cardenal. En 1422 tornava a Nápols d' embaixada al rei en nom de la Generalitat de Catalunya, de quina va ésser president entre 1425 y 28, portant tot el pès de l' administració pública. Com a orador sagrat va fer el sermó de les pregaries pèls terratrèmols de Barcelona en 1427, aixís com feia el de les honres de la reina Na Violant el día de 7 Juliol de 1431 a la catedral de Barcelona, que una indisposició no li va permètre acavar, finint dos díes més tart aquell orador de fama europea, al qui no més li era superior sant Vicents Ferrer. Es autor del llibre *Memorial del peccador remut,* quina primera part existeix impresa a Girona en 1483 y en altra edició del sigle XV que no porta data.

MALLA. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora del riu Gerri y té 388 hab. || —(RIERA DE). *Hidrog.* Riera de la prov de Barcelona; neix a les serres de Queralt y Aguiló, recull les aigües dels vessants compresos entre 'l castell de Queralt y La Goda, passa per Fiol y Tous y desaigua al Anoia, entre Jorba y Igualada. || — (RIERA DE). *Hidrog.* Petita riera que neix entre les serres del Tibidabo y Vallvidrera, atravessa la ciutat de Barcelona canalisada y desaigua a la platja del Poble Nou.

MALLADA. f. Cop de mall.

MALLADA DE PASTORS. f. Pleta, paratge ont se recullen els pastors y 'l bestiar. **Majada, redil,** apero.

MALLADAR. f. MAJADAL.

MALLADOR. m. *Art. y of.* El travallador que pica ab el mall el ferro a l' enclusa.

MALLADURA. f. Acció de mallar.

MALLARENGA. f. adj. XARRAIRE, BALADRERA.

MALLARENGA XICA. f. *Ornit.* Aucell d' Espanya; té la esquena de color de plom, el ventre cendrós, les ales y la qüa negres; el cant semblant al piu del martell del ferrer: anuncia pluja. *Herreruelo.*

MALLET. m. *Mar.* Una de les peces petites o tarugos de forma cònica o cilíndrica que s' embuteixen a igual profonditat en les dues cares d' apegadura. **Dado.** || dim. Mall petit.

MALLOGRE. m. MALOGRE.

MALLOL, A. m. y f. Vinya novella. **Majuelo.** || Serment pera plantar. **Estaca, renuevo, majuela.**

MALLOL (Berenguer). *Biog.* Mariner famós del sigle XIII. Ciutadá barceloní. En temps del rei Pere *el Gran* y d' En Roger de Lluria, va pendre part en moltíssims fets d' armes. Emprò, encara no s' és feta la biografía d' ell. L' any 1282 era visalmirall del estol sortit de Port-Fangós ab el rei, anant a Berbería y després a Sicilia, ont En Pere *el Gran* va ésser proclamat rei. En 1285 ja era almirall, guardant Barcelona y les costes, de les naus franceses que hi rondaven. Pêl Juliol del propi any va batres, ab onse galeres, cont a vintiquatre naus franceses manades per Guillem de Lodève, devant de Sant Feliu de Guíxols, alcançant la més famosa victoria d' aquell temps, compartida ab En Ramon Marquet, apoderantse de set galeres franceses y del almirall.

— (BERNAT). *Biog.* Monjo del monastir de Santes Creus, al sigle XV; historiaire. Home molt estudiós, autor d' una *Historia de Catalunya,* no estampada, y d' un *Compendi de les coses del monastir de Santes Creus.* Va morir l' any 1428.

— (LLORENÇ). *Biog.* Poeta de mitján sigle XIV, qui seguía l' escola provençal y alternava ab els Rocabertí, Jaume March y el rei En Pere, *el Ceremoniós.*

MALLOL. *Geog.* Vila del dist. munpal. de Sant Privat de Bas, prov. de Girona.

MALLOLÚ. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Farrera, prov. de Lleida.

MALLORCA (Bernardí de). *Biog.* Escriptor relligiós, mallorquí, del sigle XVIII. Era frare caputxí, natural de Palma; lector de filosofía y de teología de la meteixa ciutat; home docte y eloqüent. Bon lulliá. Va escriure en castellá y en llatí algunes obres relligioses. És autor d' una comedia en vers titolada: *El ángel del Oriente.* Va compondre ab molt d' enginy distintes poesíes força agradoses y molt estimades, quines copies s' han multiplicat entre 'ls curiosos.

— GAYETÁ DE (ANTONI DEYÁ Y TORTELLA). *Biog.* Frare caputxí y escriptor notable. Nat a Palma de Mallorca l' any 1707; mort allá meteix en 1767. Ha estat un dels homes més erudits de la illa. Teòlech sapient, canonista eminent, historiaire crítich, emprò massa crèdul. Va passar tota la vida escrivint y registrant arxius. Els intelectuals mallorquins que 'l tractaven creien qu' era 'l primer talent de son temps. L' any 1727, acavada la filosofía, anava a Valencia a estudiar teología, esdevenint prest una celebritat en l' assignatura, retornant a Mallorca en 1731, lluint son talent desde la trona. Tornava a Valencia l' any 1740; a Alacant guanyava fama de gran filosoph y després retornava a la illa pera dedicarse al estudi y comprovació dels historiaires balears, il-lustrant la crònica d' En Benimelis fins a l' any 1760, que l' enviaren a Terol, ont va passar'hi nou mesos, aprofitats en l' estudi crítich del abat Triteni. A Mallorca va ésser dues vegades guardiá del convent, ademés d' ocupar la cátedra de filosofía. Dels seus escrits una part son perduts, altres resten inèdits. D' estampats hi han: *Loseta ilustrada* (un volúm en quart de 92—500 págs.; Palma, 1746), obra molt retreta en els estudis d' historia mallorquina; *Resumpta histórica, corographica y coronologica de la isla y real fuerza de Ibiza* (un vol. fol., Palma, 1751). Entre sos manuscrits hi han obres dignes d' estamparse. Ademés de *Lithología de las meda'las consulares, imperatorias y provinciales halladas en Mallorca* y de les il-lustracions y apèndix a la «Historia de Mallorca, d' En Benimelis, va deixar escrita *Antiglorias de Mallorca,* contra lo obra «Glorias de Mallorca», d' En Serra y Ferragut (1775), que, segons En Bover, «es una de las mejores diatribas que han salido de mano de fraile».

— (MANEL MARÍA DE. (M. SUNYER Y SASTRE). *Biog.* Predicador notable. Nat a Palma de Mallorca l' any 1761; mort en la meteixa ciutat en 1793. Discorría subtilment, tenía gran memoria y una veu sonora. Mai se cansava de predicar. Els seus sermons poden compararse ab els dels millors predicadors de França y d' Espanya. Havia estudiat en la montanya de Randa y près l' hábit caputxí a Palma l' any 1777. Era mestre consumat en la retòrica, la filosofía y la teología y home de carácter festiu. L' any 1791 obría un curs d' aquelles materies, que la mort no va deixarli acavar. Queden escrits d' ell distints sermons, oracioners y poesíes.

— (MERCADER DE). *Biog.* Pseudònim d' un poeta mallorquí dels primitius. Hi ha mostra de les seues composicions en el celebrat *Cançoner* catalá del sigle XIV, que 's guarda a París. Era membre de l' Academia del *Gay Saver* de Barcelona y havía près part en els primitius Jochs Florals barcelonins. És caracterisat per la tendresa de sentiments que manifesta.

— (RODERICH DE). *Biog.* Fanátich mallorquí del sigle XIV, comprès entre 'ls escriptors d' aquella illa, quines obres son avui desconegudes.

— (SANXA DE). *Biog.* Filla del rei Jaume II y de Na Esclaramonda de Foix; germana de fra Jaume de Mallorca, casada ab En Robert, rei de Sicilia y de Jerusalem, emparentada ab Santa Isabel, reina d' Hungría, y ab Sant Lluis, rei de França Fundadora del convent de Santa Clara, de Nápols. Desprès d' haver comprat ab el seu marit, al soldá d' Egipte, les terres santes de Jerusalem, va fundar'hi el convent de observants del Sant Sepulcre y la iglesia de Montsió, ben dotada. La mort del rei (1343) va impedirli seguir comprant y fundant a la Terra Santa. Va pendre l' hábit de clarissa en el seu monastir de Nápols, morint'hi santament l' any 1346.

MALLORCA *Geog.* És la més gran de les illes Balears y té per capital Palma; comprèn tres partits judicials ab 49 ajuntaments y 251,920 hab.

MALLORQUÍ, NA. adj. Cosa de Mallorca, illa espanyola del Mediterrani. **Mallorquín.**

MALLORQUINISME. *Met.* Modisme usat a Mallorca. || Esperit y efecte d' ensalçar lo de Mallorca.

MAMA. f. Nom que les criatures donen a la seua mare. **Mama.** || MAMELLA.

MAMA-CUNILLET. m. *Bot.* Planta de la fam. de les escrofulariacies; és de cames dretes, fulles oblongo-llanceolades y llises y flors a poms al capdemunt de les branques; les flors imiten una boqueta de cunill. **Hierba becerra, boca de dragón, conejitos.**

MAMADA. f. La temporada que mamen les criatures. **Mamada.** || Cada vegada que mamen. **Mamada.**

MAMADOR, A. m. y f. La criatura que mama molt o més temps de lo regular. **Mamón.** || Qui mama ab molta aficiò. **Mamoso.**

MAMADORA. f. Eina pera descarregar els pits de les dones. **Mamadera.**

MAMALOGÍA. f. Part de la zoología que tracta dels mamifers. **Mamalogía.**

MAMALÒGICH, CA. adj. Que pertany a la mamalogía. **Mamalógico.**

MAMALOGISTA. s. y adj. Qui professa la mamalogía. **Mamalogista.**

MAMANTÓ, NA. s. L' animal que mama.

MAMAR. v. a. Xuclar la llet del pit. **Mamar.** || MORREJAR. || Gosar, còm: *se mama una bona renda.* **Disfrutar, tener, comer.**

MAMAR Y PLORAR. fr. Reprèn als que 's queixen del beneficis rebuts perque no son majors. *Mamar y gruñir.*

MAMÁRS'HO. fr. *Met.* Creure ab sobrada facilitat. *Tragárselo, creerse de ligero.*

MAMÁRSELES DOLCES. fr. Anarli a algú molt bé les coses. *Beber fresco.*

MAMÁRSELES FRESQUES. MAMÁRSELES DOLCES.

MAMÁRSELI A ALGÚ LO QUE TÉ. fr. *Met.* Sostreureho ab art y manya. *Chuparle, pelarle, desplumarle, lamer la poza.*

MAMARSE 'L DIT. fr. *Iròn.* Dit del que fá 'l desentès. *Mamarse el dedo*

MAMAR'HO AB LA LLET. fr. Apendrè algú una cosa desde criatura. *Mamarlo en la leche.*

MÁMA'T AQUEIXA. *Expr.* Que s' usa quan a algú se li pega algún cop o se li fa alguna acció que la senti, pera donar a entendre que la mereixía o que 's fa ab acert. *Tómate esa; sórbete ese huevo.*

DONAR MAMAR. fr. Colocar el mugró del pit a la boca de la criatura pera que xucli la llet. *Amamantar, dar de mamar; dar el pecho; y atetar, dar la teta,* s' aplica comunament als irracionals.

NO MAMARSE 'L DIT; NO MAMARSE 'L DIT PER CRIATURA. fr. *Met. No mamarse el dedo.*

MAMARI, A. adj. Pertanyent o propi de les mamelles. **Mamario.**

MAMARRATXADA. f. Acció desconcertada. **Mamarrachada.**

MAMARRATXO. m. Figura ridícola. **Mamarracho.**

MAMELLA. f. Part del cos del animal ont hi acut la llet; de la de la dona se 'n diu *pit.* **Teta, mama y pecho,** en les dones, y **mamilla,** diuen els anatòmichs a la part principal sense comptar el mugró, y **tetilla** a la del home.

CRIATURA DE MAMELLA. *Niño de pecho.*

DONAR LA MAMELLA. fr. DONAR MAMAR.

DONEULI LA MAMELLA O PREN LA MAMELLA. fr. *Met.* Ab que 's reprèn al que mostra massa gelosía envers la seua mare, o fa coses de nois. *Mamar una teta.*

MAMELLA DE MONJA. *Bot.* Planta de la fam. de les cácties que fa molts brots a modo de mamelles. **Mamilaria.**

MAMELLADA. f. MAMADA, 2.

MAMELLAÇA. f. aum. **Tetaza.**

MAMELLETA. f. dim. **Tetilla.**

MAMELLIFORM. adj. Que té forma de mamella. **Mamiforme.**

MAMELLUT, DA. adj. La persona que té grans mamelles. **Tetudo, tetón.**

MAMELLUTS. *Bot.* Nom vulgar d' una planta del genre *Salicornia.*

MAMET. m. Nom propi d' home. **Mamete.**

MAMÍFERS. m. pl. *Zool.* Mena d' animals vertebrats y de sanch calenta, que pareixen els fills vius, y tenen mamelles pera alimentarlos. **Mamíferos.**

MAMILA. f. *Zool.* Part principal de la mamella o pit de la femella sense contar'hi 'l mugró. **Mamila.** || Pit del home. **Mamila.**

MAMILIÁ. n. p. **Mamiliano.**

MAMILOGÍA. f. Part de la zoología que té per obgecte l' estudi dels mamifers. **Mamilogía.**

MAMMUT. m. *Zool.* Mena d' elefant fòssil, molt més gran que 'ls existents avui día. **Mammut.**

MAMÓ, NA. adj. Qui mama molt o mama gran.

MAMOLA. f. Certa manera de posar la má sota la barba d' un altre, com pera acariciarlo o burlarse d' ell. Se sol fer comunament als nois. **Mamola.**

MAMPARA. f. Porta, regularment de tela, sobreposada a un' altra de principal. **Mampara, antepuerta.**

MAMPARAR. v. a. Amparar, emmanllevar.

MAMPENDRE. v. a. Empendre, pendre a cárrech algún negoci.

MAMPESADA. f. FOLLET, PESADILLA.

MAMPOSTERÍA. f. Qualsevulla obra feta d' argamassa y algún altre material, com pedres, maó, etc. **Mampostería.**

MAMPOSTERÍA COREJADA. Aquella quin parament és de pedra ordinaria picada a punta d' escoda.

MAMPOSTERÍA CONCERTADA. La que té 'l parament format de filades regulars de pedra. *Mampostería concertada.*

MAMPOSTERÍA DE MAÓ. La feta de maó. *Mampostería de ladrillo.*

MAMPOSTERÍA ORDINARIA. La feta de pedra grollera sense travallar. *Mampostería ordinaria.*

MANAÇA. f. Aumentatiu de má. **Manaza.**

MANACOR. *Geog.* Partit judicial de l' illa de Mallorca, format d' aquets 13 ajuntaments: Artá, Campos, Capdepera, Felanitx, Manacor, Montuíri, Petra, Porreres, Sant Joan, Sant Llorenç, Santony, Son Cervera y Vilafranca, que reuneixen entre tots 64,638 hab. || Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, cap del part. jud. del seu nom; és dalt d' un turonet a la part llevantina de l' illa, té estació de F.-C. y 12,548 hab. || *Hidrog.* Cala de la costa llevantina de l' illa de Mallorca.

MANACORT. m. Instrument, mena de clavicímbol petit, ab quaranta nou o cinquanta tecles y setanta cordes colocades en cinch pontets, y desde la primera fins a la derrera va baixant a proporció. **Manicordio.**

MANADA. f. Cop o senya de má. Taca que 's fa ab la má. Lo que 's pot agafar ab la má.

MANADET. m. dim. **Manojillo, manojuelo, hacecillo.**

MANADOR. adj. Qui mana més de lo que li pertany, extremant la seua autoritat y mostrant el seu mal gènit. **Mandón.** || IMPERIÓS. || m. La persona que sense cap ofici determinat está a punt de fer lo que se li mana y especialment portar recados. **Mandadero.**

MANAGA. f. Certa peça del filat del art de parella. **Mamaga.**

MANAGUETA. f. *Mar.* **Cornamusa.** || Troç de fusta o de ferro format com el cap d' una croça que 's clava a la coberta y murades pera donar voltes als caps y lligar l' escota. **Cornamusa.**

MANAGUETES. f. *Mar.* Pilans de pedra o de ferro de forma corbada a mena de crossa, clavats al llindar dels molls pera amarrar'hi les cadenes de les embarcacions anclades a la seua vora.

Managuetes

MANALGIA. f *Med.* Entorpiment general del cos y del esperit. **Manalgia.**

MANAMENT. m. Ordre, precepte, encárrech, comissió. **Mandamiento, mandato, orden, precepto, mandado.** || Intimació. **Mandamiento.** || Cada un dels preceptes del decálech y de la Iglesia. **Mandamiento.** || *For.* Despaig del jutge. **Mandamiento, mandato.** || EDICTE. || pl. *Fam.* Els cinch dits, com: *li ha aplicat els cinch manaments.* **Mandamientos.**

MANANCIAL. m. Neixement de les aigües. **Manantial, fontanar, fontanal.** || DEU D' AIGUA. || *Met.* Origen, principi d' alguna cosa. **Manantial.** || adj. S'apli-

ca a l' aigua que brolla naturalment. **Manantial, manadero, manante.**

MANANCIAL D' AIGUA CALENTA. Les fonts minerals ont l' aigua raja naturalment calenta. *Burga, termas.*

MANANCIAL DE RIU. El cabal d' aigua que dona origen a un riu. *Venaje.*

MANAR. v. a. Ordenar, decretar, donar ordres. **Mandar.** || Regir, governar. **Mandar.** || v. r. Córrer, sortir, rajar, brollar un líquit. **Manar.** || ACOMPANYAR. || Disposar el testament. **Mandar, legar, testar.** || Disposar d' alguna cosa com a senyor d' ella, exercir sobre d' alguna cosa la autoritat d' amo. **Señorear.**

MANAT, DA. p. p. **Mandado.** || Fluit. **Manado.** || adj. OBEDIENT. || m. MANOLL.

MANAT DE CABELLS. La cabellera o un floch d' ella. *Mata, mechón.*

MANAT DE CERDES. Porció d' elles lligades per algún us. *Cerdamen.*

MANAT DE PALLA. Porció de palla pera fer llum com si fos un atxa. *Hacha.*

MANATÍ. m. *Ictiol.* Cetaci 'd' uns quinse peus de llarch, ab la qua aovada, oblonga y 'ls membres anteriors guarnits d' ungles de les que 's serveix pera nadar y arrossegarse per la ribera y portar al seu fill. **Manatí, lamantín.**

MANÁTIDES. m. pl. Familia de cetacis, quin tipus es lo manatí. **Manátides.**

MANCAMENT. m. FALTA.

MANCAR. v. n. FALTAR.

ESTAR EL VENT DE MANCADA. fr. *Náut.* Minvar el vent. *Echarse el viento.*

MANCH. adv. Al manch, al menys. **A lo menos.** || MANCO.

MANCINITA. f. *Min.* Silicat de cench. **Mancinita.**

MANCOMÚ. adv. De comú acort, a una.

MANCO, A. adj. Qui és faltat d' alguna má o braç o no pot ferne us. **Manco, zopo.** || adv. MENYS. || FALTAT.

FER EL MANCO. fr. Aparentar o fer veure algú que és manco. *Manquear.*

FER MANCO A ALGÚ. fr. Ferirlo de manera que se li privi l' us de la má. S' usa també com a recíproch. *Mancar.*

FERSE MANCO. fr. Mostrar que no 's té expedit l'us de les mans. *Manquear.*

NO RES MANCO. m. adv. NO RES MENYS.

MANCELLA. f. Taca, en sentit moral. **Mancilla.**

MANCELLAR. v. a. **Mancillar.**

MANCELLAT, DA. adj. **Mancillado.**

MANCOMUNACIÓ. f. Unió. **Mancomunidad, asociación.**

MANCOMUNADAMENT adv. m. En unió o conveni de dues o més persones o corporacions. **Mancomunadamente. de mancomún.**

MANCOMUNAR. v. a. Unir dues o més persones llurs forces o cabals, aplegarse dues o més representacions corporatives, especialment municipis, pera l' administració fins a cert punt autònoma dels interessos locals. **Mancomunar.** || v. r. Associarse, unirse dues o més persones pera algún fí, un o més municipis pera la representació y administració dels interessos dels meteixos. **Mancomunarse, asociarse, se, aliarse; ir acordes, unánimes; hacerse, ir de manga.**

MANCOMUNAT. DA. p. p. **Mancomunado.** || adj. Unit, associat, ajuntat.

MANCOMUNITAT. f. Acció y efecte de mancomunar y mancomunarse, associantse per conveni pera l' administració y defensa dels seus interessos respectius y 'ls generals d' aquella confederació administrativa. || Unió, comunitat, associació.

MANCOR. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Selva, illa de Mallorca.

MANDARINA. f. Taronja petita, aplanada, de pell molt prima y que 's desprèn molt facilment del fruit; prové de la Xina y s' ha aclimatat a Valencia y a Catalunya. **Naranja de la China.**

MANDAT. m. MANAMENT, ORDRE. || Cerimonia ecclesiástica que consisteix en rentar els peus a dotse persones el día de Dijous Sant, a imitació de Jesucrist. **Mandato.** || Lo sermó que 's predica per dit motiu. **Mandato.**

MANDES. f. pl. **Legados.**

MANDOBLE. f Espasa llarga y ampla de dos talls, que per mor de les seues dimensions havía de sostindre 's ab abdues mans. **Mandoble.**

Mandoble d' En Ferran II

Mandoble d' En Jaume 1.er

MANDÓ, NA. adj. Qui ostenta massa autoritat. **Mandón.**

MANDOLINA. f. Mena de guitarra petita ab quatre cordes. **Mandolina.**

MANDONGUILLA. f. Vianda en forma de pilota petita que sol ferse de peix o de carn trinxada, ab especies y ous. **Albóndiga, almóndiga, almondiguilla.**

MANDONI. *Biog.* Màrtre de l' independencia del país. Capdill indígena, qui en temps dels romans, durant la dominació cartaginesa, va sublevarse contra els extrangers, lo propi que Indíbil, havent reunit un exèrcit de 30,000 homens y 4,000 cavalls. Era capitá dels ausetans, durant la estada de Publi Corneli Scipió el Africà. Lluitant contra 'ls generals romans va perdre 13,000 homes morts y 8,000 presoners, essent vençut per Lentul y Acidini. Els salvats de la derrota, plens de ira, varen entregarlo al enemich y aquest va condemnarlo a morir crucificat, 204 anys abans de Jesucrist. Emprô el poder romà va pagar cara tal venjança, car tota Catalunya, fins al Ebre, va revoltarse a les hores.

MANDORA. f. *Mus.* Instrument anfich semblant al llahut, de forma més bombejada y llarga, y de sò més grave que 'l de la mandolina. **Mandora.**

MANDORINA. f. Dim. de mandora. **Mandolina.**

MANDRA. adj. Peresós. **Follón, harón, haragán, holgazán, poltrón, guillote, pelafustán. zanguango.** || f. PERESA.

FER EL MANDRA. fr. Passar la vida sense travallar per peresa y oci. *Haraganear, holgazanear, zanganear, perecear.*

MANDRÁGOLA. f. *Bot.* Herba medicinal de la fam. de les solanácies, quin fruit és oblonch y de color de taronja quan es madur y d' olor pudenta com les fulles. **Mondrágora, berengenilla, uva de moro.**

MANDRAMENT. adv. m. *Ant.* PERESOSAMENT

MANDRARÍA. f. PERESA.

MANDRE. f. MANDRA.

MANDRERÍA. f. PERESA.

MANDREN. m. Guant de ferro, armadura antiga de la má. **Guante, guantelete, manopla.**

MANDRÍ. m. *Art. y of.* Mascle de cer llis ab un o més caires, lo qual fixat en una maneta s' introdueix en un forat per aixamplarlo rodant.

MANDRI (Antoni). *Biog.* Frare del ordre de Sant

Agustí, nat a Calella a les derrerfes del sigle XVI. Retòrich traçut, filosoph, matemàtich, jurisconsult, teòlech y metge, autor de moltes obres no estampades. Va ésser mestre de teología a Tarragona, éssent molt estimat del bisbe D. Joan de Moncada y del savi arquebisbe Antoni Agustin. Morís a Tarragona pel febrer de 1638.

MANDRIA. m. Home apocat, gandul.

MANDRIGUESA. Poquetat d' ánim, gandulería.

MANDRINAR. v. a. *Art. y of.* Aixamplar forats introduinthi un mandri donanthi voltes.

MANDRÓ. m. FONA.

MANDRONER. m. y

MANDRONÈS. m. Tirador de fona. **Hondero, fundibulario.**

MANDRÓS, A. PERESÓS. || Qui té mandra.

MANDROSAMENT. adv. m. PERESOSAMENT.

MANDU. m. Imperi, càrrech d' alguna cosa. **Mando, gobierno y timón.** || Poder, autoritat, superioritat. **Mando.** || Govern, règimen d' alguna cosa, com: *d' un exèrcit, d' una plaça.* **Mando, comando.**

MANDU MILITAR. La autoritat dels oficials superiors del exèrcit. *Bastón, mando.*

MANDUCA. f. *Vulg.* MENJAR.

MÁNECH. m. La part o cap d' un instrument per ont s' agafa pera ferne us. **Mango, cabo.** || El de les destrals, aixades y semblants. **Astil, mango.** || El de la ferramenta dels artistes, com: *del enformador.* **Maceta, empuñadura, puño.** || ESTEVA. || El troç dels ganivets que sosté la fulla, y 's composa de dues meitats juntades de dalt a baix. **Cacha.** || El bastó ont está clavat el ferro de la llança. **Asta.**

ARA LI FAN EL MÁNECH. fr. *Ter.* Ab que 's respòn a qui demana alguna cosa que no se li vol donar. *A la otra puerta.*

MÁNECH D' ESCOMBRA. El bastó o canya d' uns sis pams de llarch, que al capdevall té clavada l' escombra. *Palo de escoba.*

MÉS PUJA 'L MÁNECH QUE LA PAELLA. *Ref.* MÉS PUJA EL FARCIMENT QUE 'L GALL.

MANEFLA. m. Qui per tot se fica. **Entrometido.**

MÁNEGA. f. La banda del vestit que cobreix el braç. **Manga.** || Peça dels balandrams que penja desde 'ls muscles. **Manga.** || Meteor, porció d' aigua que, atreta pêls vapors de l' atmòsfera, s' alça del mar en forma de conus. **Manga, bomba, sifón, vórtice aéreo.** || Petita partida de tropa. **Manga.** || Mena de paperina de roba pera colar liquits. **Manga, capillo.** || Bufeta ab un canonet a la boca pera donar servicials. **Mangueta.** || Armadura antiga. **Manga.** || *Náut.* Eina de roba enquitranada en forma de mánega pera treure l' aigua de les embarcacions. **Manguera.** || El troç del fuseli del carruatge ont hi entra y volta la roda. **Manga.** || *Iròn.* Acte solapat, picardía.

MÁNEGA D' AIGUA. Trompa marina y de terra. *Tromba.*

MÁNEGA DE COËTS. La roda plana de coëts que tot rodant els va despedint. *Girándula.*

ÉSSER DE LA MÁNEGA AMPLE. fr. Ésser poch escrupulós. Se diu comunament dels confessors fácils en absoldre. *Tener manga ancha; tener buenas ó grandes absolvederas.*

MANEGADOR. m. Qui té ofici de fer y posar els agafadors a les eines del camp, com aixades y altres. **Cabero.**

MANEGAR. v. a. EMMANEGAR.

MANEGARLA. fr. DONARLA, PEGARLA.

MANEGASSA. f. aum. **Mangote.**

MANEGAT, DA. adj. EMMANEGAT. || **Arreglar les coses per compte propi.**

MANEGUÍ. m. *Ter.* MANGOT, MANGUITO.

MANEIG. m. L' us de les mans, tocament. **Manejo.** || Govern, direcció. **Manejo.** || Moviment descompassat de les mans pera major expressió de les paraules y afectes. **Manoteo, manoteado, desgaire.** || *Ret.* ACCIÓ. || Moviment d' admiració en cosa que no s' ho val. **Pasmarota, pasmarotada.**

MANEJABLE. adj. Fácil de manejar. **Manejable.** || Lo que 's pot portar ab facilitat. **Manejable.**

MANEJAMENT. m. *Ant.* L' acció de palpar o tocar. **Manoseo.** || MANEIG.

MANEJAR. v. a. Passar alguna cosa per les mans. **Manejar, manosear.** || *Met.* Governar, dirigir. **Manejar.** || Fer les dilligencies pera alguna pretensió. **Manejar, agenciar, correr con, entender en.** || v. r. Adquirir força y agilitat els impedits. **Manejarse, mandarse.** || Disculparse d' algún cárrech per la seua molta activitat y destresa. **Manejarse, entenderse, conducirse bien.** || Obrar ab traça y manya. **Amañarse.** || Posarse en moviment una multitut de gent o d' animals. **Hormiguear, gusanear.**

QUI OLI MANEJA 'LS DITS SE 'N UNTA. *Ref. met. Quien anda entre la miel algo se le pega.*

MANEJAT, DA. p. p. **Manejado.**

MANEL. m. Nom propi d' home. **Manuel.**

MANELA. f. Nom propi de dona. **Manuela.**

MANELET. dim. de Manel. **Manolito.**

MANEN. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Les Angles, depart. dels Pirineus orientals.

MANENT (Nicolau). *Biog.* Musich y compositor que va néixer a Maó en 1827, morint a Barcelona a l' any 1887. Fins a 1851 va ésser professor de l' orquesta del Liceu de Barcelona, passant després a mestre de capella de la parroquia de Sant Jaume. Era autor de moltes obres musicals religioses y va conreuar també ab èxit la musica profana, deixant escrites moltes sarçueles castellanes y catalanes, que encara son representades ab èxit, sobressortint les anomenades *La festa del barri, El pou de la veritat* y *De la terra al sol.* Va escriure també dances y peces de concert.

MANER, A. adj. *Ter.* MANSO.

MANERA. f. Modo o forma. **Manera.** || Geni, com: *¿què li dirás á un home d' aquesta manera?* **Manera, genio, carácter.** || Destresa, habilitat, com: *té manera pera viure sense travallar.* **Maña.** || *Pint.* Modo, carácter que 'l pintor o esculptor dona a les seues obres. **Manera.** || *Ret.* L' estil que domina en cada autor. **Manera.** || Els modals y port d' alguna persona. Se sol usar en plural. **Manera.** || El modo de parlar o portarse en el tracte de la gent. **Término.**

A MANERA O A LA MANERA. *Loc. A estilo, según la moda.*

D' ALTRA MANERA. m. adv. Diversament. *De otra manera.*

D' ALTRA MANERA ME O LI LLUIRÍA EL PEL. *Expr.* Explica qu' en altres circunstancies tindría millor sort o fortuna. *Otro gallo me ó le cantara.*

D' AQUESTA MANERA. m. adv. D' aquest modo. *De esta manera.*

DE CAP MANERA. adv. De negació absoluta. *De ninguna manera, de ningún modo, nequáquam.*

DE MALA MANERA. m. adv. Malament. *De mala manera.*

DE MANERA. m. adv. Que adverteix que lo que 's diu després d' ell, és la manera d' ésser o ferse la cosa de que 's parla. *De manera, de modo, de suerte, por manera, de forma.*

DE MANERA QUE. m. adv. De modo que. *De manera que.*

DE QUALSEVULLA MANERA. m. adv. Indiferentment, sense distinció. *De cualquier modo, promiscuamente.*

DE TOTES MANERES. m. adv. Baix qualsevol aspecte que 's mira alguna cosa. *A todas luces.*

EN GRAN MANERA. m. adv. Sumament. *En gran manera.*

MAL Y DE MALA MANERA. m. adv. Molt malament. *Malo y de mala manera.*

NO ÉS PER LO QUE VAL, SINÓ PER LA MANERA. *Ref.* Ab que 's denota que algú segueix ab empenyo algún plet o negoci, no tant per l' utilitat que li pot produir com per punt. *No es por el huevo, sino por el fuero.*

POSAR DE MALA MANERA. fr. MALPARAR.

SI T' HO TINCH DE TORNAR A DIR T' HO DIRÉ D' ALTRA MANERA. *Loc. fam.* Ab que 's sol respondre al qui no 's dona per entès o no fa cas de lo que se li diu. *¿Lo he de decir cantando ó rezando?*

MANÉS (Cova de). *Orog.* En el terme de Sant Miquel de Culera.

MANESCAL. m. Qui té per ofici curar les besties. **Albéitar, veterinario.**

MANESCAL (Nofre). *Biog.* Escriptor relligiós, natural de Barcelona, que visqué a finals del sigle XVI o principis del XVII. Rector de Sant Andreu de la Selva en 1601-2. Va dedicar al arquebisbe Terès el llibre *Conciones octo de Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento*, etc. (Barcelona, Graells y Dotil, imp. 1602), essent doctor en filosofía y professor de teología en l' universitat de Barcelona. Ademés d' algunes obres llatines y castellanes relligioses, va escriure *Alfabeto de las cosas de Cataluña.* Emprò, el llibre d' ell més nomenat de tots és el *Sermó de Jaume segon, rei d' Aragó y comte de Barcelona, y historia de la pèrdua d' Espanya, grandeses de Catalunya, comtes de Barcelona y reis d' Aragó,* predicat a la Sèu de Barcelona en 1597 y estampat a l' any 1602 (Barcelona, Cormellas. Altre llibre d' ell, relligiós, *Miscellanea de tres tratados* (Barcelona, 1611), dedicat al bisbe Joan de Cardona. Va traduirse al italiá (Venecia, 1616). Com historiaire sol pecar de la massa credulitat de son temps.

MANESCALÍA. f. **Art de curar les besties. Albeiteria, veterinaria.**

MANETA. f. Se diu a diverses coses que s' agafen ab la ma pera donar moviment a una eina o máquina, com a la que hi ha a les garlopes prop de la fulla. La que, en forma análoga, té a un cap el xerrach, sol dirse mánech. La maneta de mandrinar o de roscar és d' una forma semblant a la filera de ma y ab uns traus al mitg pera agafar els mascles. || Cilindre de pedra pera moldre 'l cacau. **Mano.** || Altre cilindre més prim pera refinar la pasta del xocolat. **Refinadera.** || Barreta de ferro ab un botó a cada cap pera apretar o afluixar els caragols dels manyans. **Desvolvedor.** || Barra que surt del alt del rodet o mola del molí del oli, del arbre de la fleca, etc., ont s' hi enganxa l' ormeig de la cavalcadura pera tirar y moldre. **Mayal.** || L' agulla dels rellotges que senyala les hores. **Mano, manecilla, saeta, saetilla.** || *Met. fam.* **Carda, rociada, felpa.** || Dim. de ma. **Manecilla, manecica, manecita.** || *Ter.* GERMANETA. || Precepte, manament, com: *te posaré una maneta.*

DONAR O PASSAR UNA MANETA. fr. *Met.* Donar una forta reprensió. *Dar una mano, una buena mano, un mandoble, jabón, una felpa, peluca, calada.*

FER MANETES A LA PADRINA. *Loc. fam.* Pendre a besamans. *Tomar de mil amores.*

MANEULA. f. *Bot.* Planta medicinal de la fam. de les borraginies, que fa flors vermelles y morades a poms a manera de raïms. **Cinoglosa, viniebla, lengua de perro.**

MANGALA. f. Bastó ab capçadura d' or, plata, etcètera, qu' és insignia d' autoritat. **Vara.** || La que porten els metges o particulars pera sortir de visita o a passeig. **Bastón.**

MANGANELLA. f. Conducte soterrani d' aigua. **Atargea.**

MANGANAT. m. *Quím.* Combinació del ácit mangánich ab una base. **Manganato.**

MANGANÈS. m. y

MANGANESA. f. Metall trencadiç que 's trova combinat ab l' oxígen. **Manganesa.**

MANGANESIAT, DA. adj. Que conté manganesa. **Manganesiano.**

MANGANÈSICH, CA. adj. Epítet d' un ácit obtingut del quart grau d' oxidació de la manganesa. **Mangánico.**

MANGANETA. f. MANGANESA.

MANGANI. m. *Ant. mil.* Enginy de guerra que a la etat mitjana s' empleava pera llençar pedres de molt pès y volum. **Mangano.**

Mangani

MANGÁNICH, CA. adj. Pertanyent a la manganesa. **Mangánico.**

MANGANILLA. f. *Ter.* Filat en forma de paperina que 's posa als nius dels pardals pera agafar els vells. **Capillo, alabandina.** || Treta, engany, ardit de guerra, subtilesa de mans. **Manganilla.**

MANGÀNITS. m. Secció de minerals que comprèn la manganesa y 'ls seus compostos. **Mangánidos.**

MANGANÓS, A. adj. Epítet d' un òxit de manganesa. **Manganoso.**

MANGERIA. f. *Ant.* DESPESA.

MANGONEIG. fr. *Fam.* Acció y efecte de mangonejar. **Mangoneo.**

MANGONEJAR. v. n. *Fam.* Ficarse en coses que no li pertoquen, manifestant autoritat y influencia en el seu maneig. **Mangonear.**

MANGONER, A. adj. Qui mangoneja o és aficionat a mangonejar. **Mangonero.**

MANGOSTA. f. QUADRÚPET.

MANGOT. m. Mena de guant sense dits que cobreix desde la munyeca fins al cotse. **Mitón**

MANGOTXO. m. *Ter.* La mánega descuidada y que cau demunt de la má. **Mangajarro.**

MANGRA. f. ALMANGRA.

PINTAR DE MANGRA. fr. ALMANGRAR.

MANGRANA. f. *Vulg.* MAGRANA.

MANGRANA (La). f. *Rel.* Costum y solemnitat relligiosa que anyalment se renovella a Elx, en les festes dedicades a l' Assumpció de la Verge, que serven nomenada. A la tarde del día 14 d' Agost, quan se representa el moment en quin la Verge plora la mort del seu fill, apar que s' obri el cel y cau al mitg del temple un globus blau franjat d' or que s' anomena *la mangrana.* Al arrivar prop de terra, esclata aquell, apareixent un ángel, que anuncia a la Madona que al tercer día morirá y montará al cel, pera ésser coronada a la gloria.

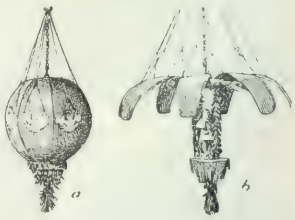

La Mangrana d' Elx: *a*, closa; *b*, oberta

MANGRANER. fr. MAGRANER.

MANGUAL. m. *Ant.* Instrument compost d' un mánech de mitja cana de llarch ab una anell a una punta, de la que penjaven tres cadenetes ab unes boles de ferro als caps, y ab lo que 's feria jugantlo com un fuet. **Mangual.**

MANGUIT. m. Mánega de pell, oberta pêls dos caps pera abrigar les mans. **Manguito.** || Mitja mánega petita que solen usar les dones. **Manguito.** || Rodanxa d' espart que tapa 'l botó de les rodes dels carros. **Bocín, bocil.** || Cèrcol de ferro ab que s' abraça y assegura 'l botó de la roda del carro. **Cincho, guardacantones.**

MANGUITER. m. Fabricant de manguits y altres coses ds pell. **Manguitero** || Qui adoba les pells fines. **Manguitero.**

MANÍA. f. Extravagancia, tema, capritxo. **Manía.** || Desitg, afecte desordenat d' alguna cosa **Manía.** || Bogería que 's fixa en un sol obgecte. **Manía.**

MANIACAL. adj. *Med.* Epítet d' una mena de deliri furiós. **Maniacal.**

MANIÁTICH, CA. adj. Boig, qui té maníes. **Maniático, maniaco, caprichoso, testarudo.**

MANICOMI. m. BOGERÍA, 6.

MANICOR. m. MANACORT.

MANIFACEJAR. v a. Manejar arbitrariament alguna cosa. **Escudillar, manejar, tijeretear, manipular, mangonear, mantontear.** || Ficarse, barrejarse sense necessitat en els negocis. **Cucharetear, meter su cucharada.**

MANIFACER, A. m. y f. Qui 's fica ont no 'l demanen y vol mangonejarho tot. **Mequetrefe, entrometido, zarandillo, manipulante, argadillo,** y **manifacero.**

MANIFACERÍA. f. Acte y efecte de manifacejar. **Oficiosidad, quijotería, entremetimiento.**

MANIFEST, A. p. p. ir. MANIFESTAT. || adj. Patent, descobert a tot el mon. **Manifiesto.** || Clar, evident, conegut, declarat, notori. **Manifiesto.** || m. Escrit ab que 's justifica públicament alguna cosa. **Manifiesto.**

POSAR DE MANIFEST. fr. Presentar alguna cosa al públich. *Poner de manifiesto, exponer al público, manifestar.*

MANIFESTACIÓ. f. Acte y efecte de manifestar. **Manifestación.**

MANIFESTADOR, A. m. y f. Qui manifesta, declara o fa veure. **Manifestador.**

MANIFESTAMENT. adv. m. Clara, patent, evidentment. **Manifiestamente.**

MANIFESTAR. v. a. Declarar, fer veure, descobrir. **Manifestar.** || Presentar, produir, fer paréixer. **Manifestar.** || Indicar. **Manifestar.** || *For.* Deduir, exposar l' actor el seu dret en judici. **Demandar.** || ACUSAR.

MANIFESTAT, DA. p. p. **Manifiesto, manifestado.**

MANIFORME. adj. Que té la forma d' una má. **Maniforme.**

MÁNIGA. f. MÁNEGA.

MANIGÓ (Serra de). *Orog.* Serra quin punt culminant té 2,514 met. d' altitut, situada a la vora de la Valfarrera, a llevant de Tirvia, prov. de Lleida.

MANIGOT. m. MANGOT. || MANGOTXO, || Mánega massa llarga y ampla. **Mangote.**

MANÍGRAF. m. Autor qu' escriu sobre la enagenació mental. **Manígrafo.**

MANIGRAFÍA. f. Tractat sobre la enagenació mental. **Manigrafía,**

MANIGUETA. f. *Náut.* Tot troç o cap de fusta escairat y un poch corb que serveix pera assegurar les escotes, caps, etc. **Manigueta.**

MANIL. m. El drap ab el qual tapen la pasta els forners. **Mantel.**

MANILUVI. m. *Med.* El bany de mans. **Maniluvio.**

MANILLA. f. Adorno de pedres preciosos que porten les dones a les munyeques. **Manilla, brazalete.** || Anell de ferro que 's posa a les munyeques dels presos. **Manilla, esposa.** || Joch de cartes que comunament se juga entre quatre, repartint tot el joch. Cada donada hi ha un coll de trumfo, qu' és el de la última. Els nous, que també 's diuen *manilla*, son els majors de cada coll. **Malilla.** || Al truch d' espaseta el set d' espases y 'l d' oros. **Mata** || En alguns jochs de cartes, la segona superior. **Malilla, mala.**

MANILLA. f. **Tuerca.**

MANILLA BARROTADA. La en que cada hu juga per sí y comunament se juga entre tres. *Malilla alborotada.*

MANILLA DE RECTOR Y VICARI. La que 's juga entre dos, posades les cartes en piles de quatre en quatre y sempre descoberta la de demunt de cada pila. *Malilla de dos.*

MANILLA DE TUMBAGA. Adorno de metall llis ab pedres, etc., que solen portar les dones a les munyeques. *Tumbagón, brazalete de tumbaga.*

MANIOBRA. f. Obra de mans. **Maniobra.** || *Met.* Industria y modo de manejar un negoci. **Maniobra.** || *Náut.* Art de manejar les embarcacions. **Maniobra.** El modo d' operar a bordo 'l travall dels mariners. **Maniobra, maniobras** || El conjunt de tots els caps y aparells d' una embarcació, 'l de qualsevol pal o verga d' ella, y 'l dels qu' actúen en una operació. **Maniobra.** || Qualsevulla de les evolucions qu' executa una esquadra o divisió. **Maniobra.** || *Mil.* Evolució de la tropa. **Maniobra.** || *Náut.* La operació ab que 's dona a les naus les posicions y moviments de que són capaces per medi del timó, etc.; aixís, la capa, la virada, arbolar una nau, etc., son *maniobres.* **Maniobras.** || APARELLS.

MANIOBRA ALTA. *Náut.* La que necessita l' acció de la gent a dalt dels pals. *Maniobra alta, maniobras por alto.*

MANIOBRA BAIXA *Náut.* La que 's pot executar desde la coberta o sense que 'ls mariners pugin als pals. *Maniobra baja.*

MANIOBRA CORRENT. *Náut.* Els caps qu' están en joch pêl maneig de tot l' aparell. *Cabos de labor ó maniobra corriente.*

MANIOBRA DE FERM. *Náut.* Tota la que serveix pera la subgecció dels pals, com son estais, obenchs, etc. *Jarcia muerta ó de jirme.*

MANIOBRA VOLANT. Els caps qu' están en joch pera manejar l' aparell y pera qualsevulla maniobra. *Cabos corrientes ó de labor.*

AVANÇAR LES MANIOBRES. fr. *Náut.* Previndres maniobrant ab l' anticipació necessaria, quan s' és prop de terra, baix, etc., y quan se navega en companyia d' altres naus, pera evitar les averies que podría causar una obra precipitada. *Adelantar las maniobras.*

MANIOBRAR. v. a. Travallar ab les mans. **Maniobrar.** || *Náut.* Fer alguna maniobra. **Maniobrar.** || Donar a la nau tots els moviments y direccions de qu' és capaça segons convé y requereixen les circonstancies. **Maniobrar.** || *Mil.* Fer evolucions militars la tropa. **Maniobrar.**

MANIOBRAR INDEPENDENTMENT. fr. Obrar separadament algún barco sense subgecció a les maniobres generals de la esquadra o divisió a que pertany. *Maniobrar independiente ó con independencia.*

MANIOBRAT, DA. p. p. **Maniobrado.**

MANIOBRER. m. Qui sap exercir la maniobra de les embarcacions. **Maniobrar.**

MANIÓS, A. adj. S' aplica a qui acostuma a tindre o manifesta maníes. **Maniático.**

MANIOT. m. y

MANIOTA. f. La corda ab la qual lliguen els peus a les besties perque no fugin.

Maniples

MANIPLE. m. Adorno sagrat que porta 'l sacerdot al braç esquerra demunt de l' alba quan diu missa. **Manípulo.**

MANÍPUL. m. **Maniple.**

MANIPULACIÓ. f. Modo d' obrar. **Manipulación,** operación. || *Met.* Maneig dels negocis. **Manipulación.**

MANIPULADOR, A. s. y adj. Qui manipula. **Manipulador.**

MANIPULANT. m. MANIFACER.

MANIPULAR. v. a. MANIFACEJAR. || Manejar algún negoci. **Manipular.**

MANIQUEISME m. Heretgía de Manès.

MANIQUEU. m. Heretge que segueix la doctrina del heresiarca Manès. **Maniqueo, maniqueísta.**

MANIQUÍ. m. *Pint.* Figura artificial immoble pera acomodarla del modo que vol el pintor y estudiar els ropatges y les postures. **Maniquí.** || Figura mecánica d' home o dona. **Maniquí.** || Epítet aplicat als homes y a les dones, que se preocupen del vestit y del adorno del seu cos.

MANISSES. *Geog.* Vila de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Torrent; és a la vora del riu Turia, té estació de F.-C. y 3,572 hab.

MANJARRÈS Y DE BOFARULL (Joseph de). *Biog.* Advocat y correcte escriptor que va néixer a Barcelona en 1816, morint'hi al any 1880. Retreyentse de la professió de la seua carrera, va començar als vinticinch anys els seus estudis artistichs a la Llotja, y al 1856, va ésser nomenat professor de Teoría, estètica y historia de les Belles Arts a l' escola de Barcelona, substituint a En Pau Milá y Fontanals. Va ésser director d' aquella escola y un dels homes que més travallaren pêl renaixement artístich de Catalunya. Autor d' una munió de obres ben notables, va desempenyar al ensemps la direcció artística del Teatre del Liceu. Entre les seues publicacions cal esmentar la Revista ilustrada *El Arte* (1859), las *Glorias de la pintura,* (1860, 16 volums), el *Museo de pintura y escultura;* la *Historia de la Arquitectura, pintura y escultura,* etc.

Joseph de Manjarrés y de Bofarull

MANLEVAR. v. a. *Ant.* EMMANLLEVAR.

MANLEUTA, m. *Ant.* EMPRÈSTIT.

MANLLEU. m. L' acció d' emmanllevar. **Prestación.** || La meteixa cosa emmanllevada. **Préstamo, empréstito.**

DEIXAR O DONAR A MANLLÉU. fr. Fiar, donar alguna cosa per cert temps ab obligació de tornarla. *Prestar.*

DEMANAR A MANLLEU. fr. EMMANLLEVAR.

PENDRE A MANLLÉU. fr. *Tomar prestado.*

MANLLEU (Ramón de). *Biog.* Militar, del sigle XIII, natural de la vila de Manlleu, germá d' Arnau, canonge, prior y abat del monastir de Sant Joan de les Abadesses. Va acompanyar al rei Pere *'l Católich* en ses campanyes. En la gloriosa batalla de les Naus de Tolosa, va portarse com un brau, a les ordes d' En Dalmau de Creixell (1212). Va morir el any 1214.

Segell de Manlleu

MANLLEU. *Geog.* Vila de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora del Ter, té moltes fábriques de filats y teixits, estació de F.-C. y 5,812 habitants.

MANLLEUTA. f. *Ant.* FIANÇA.

MANLLEUTAR. v. a. *Ant.* AFIANÇAR.

MANLLEVADÍÇ. A. adj. Lo que no és natural o propi sino postíç, sobreposat o afegit. **Postizo.** || EMMANLLEVAT. || Lo que 's pot emmanllevar. **Prestadizo.**

MANLLEVAR. v. a. EMMANLLEVAR.

MANNÁ. f. Substancia gomosa, de sucre, d' una mena de freixa de Sicilia y Calabria; s' usa com medicina purgant. **Maná.** || m. Bolets minúsculs en forma de boletes que creixen a alguns deserts d' Asia y África; son mengívols y 's fan malbé si 'ls hi toca el sol. **Maná.** || Confitets molt menuts. **Grajea.** || Se aplica figuradament als aliments de l' ánima. **Maná.**

BAIXAR LO MANNÁ. fr. Rebre algún socors inesperat, sobre tot si és abundant. *Venir el cuervo.*

MANO, A. m. *Ter.* GERMÁ. || ASTUT, DROGA, 2.

MANOBRE. m. El jornaler qu' ajuda als mestres de cases en tot allò que no necessita art, còm: *portar rajoles, morter,* etc. **Peón de albañil.**

MANOBRER. m. Manobre, travallador, jornaler.

MANOL. *Hidrog.* Riu de la prov. de Girona. Neix prop de Llerona, passa per Lladó, Tarabaus, Avinyonet, Santa Llogaya d' Algama, Alfar y Palol Salvadoria y desaigua a la Muga, devant meteix de Vilanova.

MANOLL. m. MANAT. || L' agregat d' arrels de certs jonchs que usen els teixidors de llí pera allisar els fils del urdit y treure'n les desigualtats. **Empesador.**

FER MANOLLS. fr. Repartir herba, llí o altra cosa semblant, en porcions que 's puguin agafar ab la má. *Amanojar, hacer manojos.*

MANÓMETRE. m. Mena de baròmetre de la máquina neumática pera indicar el grau de rarefacció del aire que hi ha sota la campana. **Manómetro.** || Aparell que s' usa a les máquines de vapor pera valuar la força d' aquest. **Manómetro.**

MANOMETRÍA. f. Art d' usar el manòmetre. **Manometría.**

MONOMÈTRICH, CA. adj. Lo relatiu a la manometría. **Manométrico.**

MANOPALA. f. p. u. y

MANOPLA. f. La peça d' armadura ab que 's cobría la má. **Manopla, guantelete.** || Mena de fuet que usen els cotxers. **Manopla.**

MANÓS, A. adj. Lo qu' es fácil de manejar. **Manuable, manejable, manual.**

MANOSCOPI. m. Instrument propi pera apreciar les variacions de la densitat del aire. **Manoscopo.**

MANOSET, A. adj. dim. MANEJABLE.

MANOSSEJAR. v. a. Tocar molt repetidament alguna cosa ab la má o grapejarla. **Manosear, sobar, resobar.**

MANOTADA. f. Cop donat ab la má. **Manotada, manotazo, manotón, guantada.**

MANOTEIG f. Acció de manotejar.

MANOTEJAR. v. a. Fer senyes ab la má. **Manotear.**

MANQUEJAR. v. n. Ésser quelcom manco.

MANOU (Cova del). *Orog.* Se trova en el terme de Vespella.

MANQUERA. f. La falta, inutilitat o defecte de la má o del braç. **Manquedad, manquera.**

MANQUETAT. f. Defecte de manco.

MANQUET, A. adj. dim. MANCO.

MANRESA. *Geog.* Ciutat de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich y cap del part. jud. del seu nom; és a la vora del riu Cardoner, té una bona iglesia gotiga, la famosa cova de Sant Ignasi de Loyola, un pont romá, moltes fábriques, estació de F.-C. y 23,416 habitants. Es l' *Atangia* de la Espanya primitiva, la *Minorisa* dels romans y la capital del Plá de Bages.

Segell de Manresa

|| Partit judicial de la prov. de Barcelona format dels 31 següents ajuntaments: Aguilar de Segarra, Artès, Avinyó, Balsareny, Calders, Callús, Castelladral, Castellfullit del Boix, Castellgalí, Castellnou de Bages, Castellvell, Estany, Fonollosa, Gayá, Granera, Guardiola, Manresa, Monistrol, Moyá, Mura, Navarcles, Rajadell, Rocafort, Sallent, Sampedor, Sant Feliu Sasserra, Sant Fruitós de Bages, Sant Martí de Torruella, Sant Mateu de Bages, Santa Cecilia de Montserrat, Santa María d' Oló, Sant Vicents de Castellet, Suria y Talamanca, reunint entre tots 64,375 hab.

Segell de la Manresana

MANRESÁ, NA. adj. Lo que pertany a Manresa y qui n' es fill. **Manresano.**

MANRESANA. *Geog.* Lloch del terme de Prats del Rei, prov. de Barcelona. || Poble de la prov. de Lleida, bisb. de Solsona, part. jud. de Cervera; és en terreno trencat, a la vora d' una riera y té 485 hab.

MANS. Plural de má. || MANSO.

MANSAMENT. adv. m. Ab mansuetut. **Mansamente.**

MANSANILLA. f. Certa mena de raïm andalús y 'l vi que se 'n fa. || **Manzanilla.** || MANÇANILLA.

MANSÁS, SA. adj. S' aplica a les besties que són excessivament manses. **Mansísimo.**

MANSER. m. Qui governa 'ls mansos. **Mansero.**

MANSESA. f. Qualitat de manso.

MANSETAT. f. MANSESA.

MANSET, A. adj. **Mansito.**

MANSIÓ. f. Detenció o parada feta a algún lloch. **Mansión, estado.** || DOMICILI.

FER MANSIÓ. fr. Aturarse a algún paratge. *Hacer mansión.*

MANSIONARI, A. adj. S' aplica al ecclesiástich que vivía dins del claustre. **Mansionario.**

MANSÍSSIM, A. adj. sup. Molt manso. **Mansísimo, mansuetísimo.** || Parlant d'irracionals. **Mansás.**

MANSO, A. adj. Suau, tractable, apacible, benigne. **Manso.** || Animal domesticat. **Manso, duendo.** || *Met.* Sossegat. **Manso.** || Qui no ofèn a ningú. **Manso.** || m. ESQUELLER || Dit dels animals que no són braus. **Manso.** || Els bens de la primera fundació d' una iglesia. **Manso.**

MANSOS MORTS. Els arrunats o enderrocats. *Mansos muertos.*

POSAR A ALGÚ MANSO COM UN ANYELL. fr. *Fam.* Se diu del qu' essent molt obstinat, se l' ha reduit a la raó o a lo qu' altres li han persuadit. *Poner más blando que una breva.*

MANSO Y SOLÁ (Joseph). *Biog.* General, comte del Llobregat, que va néixer a Borredá l' any 1785 morint a Madrit en 1863. Moliner dels frares de Ripoll, y patriota ferm, ben jove va començar a fer armes contra els invassors francesos, formant una partida, de quina va ésser capdill valerós, obtenint prestigi y guanyant aviat graus en la carrera militar, essent comandant en 1809. Va organisar el batalló de caçadors de Catalunya, no deixant ni un día de molestar als enemichs desde Moncada a Molins de Rei, ont tenía son quartel. Les voreres del Llobregat, serven esment de les seues proeses. Al retorn de Ferrán VII, en 1814, les tropes d' En Manso formaren desde Sant Andreu fins al Besòs encomiantlo aquell rei malagrait, que va comblarlo d' honors, retraientlo com un dels militars més intel-ligents y braus de son temps, essent respectat quan les purificacions polítiques de 1826. Mort el rei, va defensar la causa constitucional, essent nomenat capitá general de Galicia. Abans (1816) havía acavat el bandidatge nascut a Catalunya al acavar la guerra de l' Independencia, influint ademés en la obertura del canal del Llobregat. Igualment va sossegar la comarca de Malaga, pertorbada pèls bandolers. El seu gran caràcter, nobilíssim y franch, va manifestarse quant la entrada dels «cent mil fills de St. Lluis». Va ésser comandant general de les Vascongades; l' any 1830 governador de Càdiç y en 1834 era capitá general de Castella la Vella, ascendint a tinent general y havent la gran creu d' Isabel la Católica. En 1835, després d' assessinat el general Bassa, venía de capitá general a Catalunya. Entre 'ls fets memorables d' ell és una gloria la manera com l' any 1822 va salvar la vila de Mora d' Ebre, vencent als facciosos del castell sense usar d' armes ni de traidoría.

Joseph Manso y Solá

MANSOY, A. s. y adj. MANSET.

MANSUET. *Biog.* Patriota, que durant l' invasió francesa (1808-1814) va acullirse a una de les coves de Montserrat, molestant desd' ella als exèrcits napoleònichs. Va ésser una figura llegendaria per ses proeses.

MANSUET, A. adj. MANSO.

MANSUETUT. f. Dolçura, benignitat, suavitat de tracte y costums. **Mansedumbre, afabilidad, agrado, benignidad, suavidad.**

MANT. m. *Ant.* **Grande, prócer, magnate.** || adj *Ant.* GRAN. || *Ant.* pl. MOLT. || **Manto.**

MANTA. f. Teixit de llana groixut, y generalment de variats colors, que 's posa a les cavalcadures y també la que en algunes encontrades serveix d'abrich als pagesos en lloch de capa. **Manta.** || Defensa formada de taulons o bigues, pera cobrirse 'ls soldats que van a escalar o enderrocar una muralla. **Manta, manteleta** || El drap ab que 's tapa la sella del cavall. **Telliz.** || Cobertura de les anques dels cavalls. **Gualdrapa, mantilla.** || Acció de mantejar. **Manteamiento.**

A MANTA. m. adv. A doll, ab molta abundor. *A manta. á manta de Dios.*

DONAR LA MANTA. fr. Tirar al aire a algú posat demunt d' una manta sostinguda per quatre, un en cada punta. *Dar una manta, mantear.*

TAPAR O COBRIR AB LA MANTA. *Loc. Enmantar.*

TIRAR DE LA MANTA. fr. Descobrir alguna cosa amagada. *Tirar de la manta.*

MANTA. *Ictiol.* Peix de la fam. dels rinobatits, de un metre de llargada. || GUITARRA. || RAYON.

MANTAIRE. m. MANTER.

MANTEGA. f. La substancia crassa de la llet. **Manteca.** || La substancia crassa y oliosa d' alguns fruits, com del cacau, etc. **Manteca.** || *Fam.* MENTIDA.

MANTEGA D' AÇAR. Ungüent fet de llart ab aigua destilada de flor de taronger. *Manteca de azahar.*

MANTEGA D' ANTIMONI. *Quím.* Sal sòlida, espessa, untosa, blanca y que a l' aire 's torna groga semitransparenta, deliqüescenta, inodora. Es un cáustich molt enèrgich. *Manteca ó cloruro de antimonio, muriato sobreoxigenado de antimonio.*

COM UNA MANTEGA. *Expr.* Denota qu' algún menjar está ben assaonat, tendre, saborós. *Como una leche.*

MANTÁFULA. f. *Vulg.* Enginy dissimulat.

MANTEGADA. f. Panallet amassat ab mantega. **Mantecado, almojábana.**

MANTEGAIRE. m. Qui ven mantega **Mantequero.** || Aquell que ven roba, mitges, gorres d' estám, etc., aixís anomenat perque abans venien al ensemps mantega de montanya, d' ont procedíen també les mantes, barretines, y altres dels genres a quin comers se consagraven. **Tendero.**

MANTEGÓS, A. adj. Lo que té molta mantega y lo que li sembla. **Mantecoso, y en** *anat.* **adiposo.** || S' aplica a aquella part de la llet de que 's fan la mantega y 'l formatge. **Caseoso.**

MANTEGUERA. f. Olla en que 's fá la mantega. **Mantequera.** || La plata o vas ab que 's serveix a la taula la mantega. **Mantequera.**

MANTEGUILLA. f. Pastilla de mantega de vaca ab sucre. **Mantequilla.**

MANTIJAMENT. m. MANTA, 5.

MANTEJAR. v. a. DONAR LA MANTA.

MANTEL m. *Ant.* MANTELL.

MANTELETA. f. Vestidura dels bisbes pera sobre'l rocuet. **Mantelete.** || f. Abrich en forma d' esclavina que porten les dones. **Manteleta.** || *Blas.* Vestidura heráldica més estreta y curta que 'l mantell ducal. **Mantelete.**

MANTELL. m. MANTO.

MANTELL DE LA MARE DE DEU. *Bot.* BARRETERA.

MANTELLINA. f. Roba de bayeta, seda, puntes, etc., ab que les dones se cobreixen el cap y les espatlles. **Mantilla, mantellina.**

AGAFAR UNA MANTELLINA. fr. *Fam.* Emborratxarse. *Pillar una curda.*

PASSEJAR LA MANTELLINA. fr. Gastar el temps en visites inútils. *Andar de cotarro en cotarro.*

PORTAR UNA MANTELLINA. fr. *Fam.* Estar molt borratxo. *Estar hecho un pellejo.*

TAPARSE O EMBOÇARSE AB LA MANTELLINA. fr. *Revolverse en la mantilla.*

MANTELLINETA. f. dim. **Mantilleja.**

MANTENEDOR. m. MANTENIDOR.

MANTENENCIA. f. Manutenció, manteniment.

MANTENENT (De o en). m. adv. *Ant.* Ab tota la força de les mans. **A manteniente.** || LUEGO.

MANTENENTS. m. pl. *Blas.* Se diu en heráldica de dos lleons o altres animals que sostenen alguna cosa. **Mantenientes.**

MANTENIDOR. m. El principal en els torneigs y altres jochs públichs, certámens, etc. **Mantenenedor.**

MANTENIMENT. m. Sustent, menjar, aliment. **Mantenimiento, alimento, sustento.** || Provisió de queviures. **Víveres, mantenimiento, provisión.**

MANTENIR. v. a. MANTINDRE.

MANTENIRSE. v. r. MANTÍNDRES.

MANTER. m. Qui fabrica mantes o 'n ven. **Mantero.**

MANTET. *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó d' Oleta; és a la vora de la riera del seu nom y té 157 hab. || — (COLL DE). *Orog.* Coll que hi há a uns 10 minuts al N.E. de Mantet (Conflent); té 1,765 metres d' altitut. || — PORTELLA DE). Coll del Pirineu gironí, al capdemunt de la coma de Morens, al N.O. de Setcases, y té 2,478 metres d' altitut.

MANTEU. m. Capa llarga sense valona que porten els ecclesiástichs demunt de la sotana. **Manteo.** || *Ant.* Vestidura de bayeta o panyo que les dones usaven de la cintura en avall, solapada per devant. **Manteo.**

DEIXAR EL MANTEU O 'LS MANTEUS. fr. PENJAR ELS HÁBITS A LA FIGUERA.

MANTEUISTA. m. Qui assisteix als estudis públichs ab hábits clericals. **Manteísta.** || s. Que porta manteu. **Manteísta.**

MANTI. m. *Ant.* EMPUNYADURA. || El de l' erada. ESTEVA.

MANTINDRE. v. a. Sustentar, donar manteniment. **Alimentar, mantener.** || Continuar, prosseguir lo començat. **Mantener.** || Conservar, donar permanencia. **Mantener.** || Sostindre, impedir que 's torci o caigui alguna cosa. **Sostener, mantener.** || Defensar una opinió un sistema, etc. **Defender, mantener, sustentar.** || Amparar a algú en la possessió de quelcom. **Mantener, amparar.** || Esser el principal d' una justa o torneig. **Mantener.** || RETINDRE.

MANTÍNDRES. v. r. Perseverar en algún lloch sense mudarse. **Mantenerse.** || Perseverar sense novetat o mudança en algún estat o empleu. **Mantenerse.** || || Guanyarse la vida.

MANTINENT (De o en). m. adv. DE O EN MANTENENT; LEGO.

MANTINGUT, DA. p. p. **Mantenido.**

MANTISA. f. Part del logaritme, expressada ab decimals. **Mantisa**

MANTO. m. Vel a modo de mantellina que porten les dones. **Manto.** || La capa que usen en algunes nacions, y la que porten els relligiosos demunt de la túnica. **Manto.** || El que usen els emperadors, reis y prínceps soberans. **Manto** || El que porten en el capitol els cavallers de les ordres militars. **Manto capitular.** || El que porten les dones en senyal de dol. **Manto de humo.** || La roba talar que s' usa en alguns colegis demunt de la qual se porta comunament la beca. **Manto.** || Vestidura talar propia y privativa dels cavallers, per la qual se distingíen dels que no ho eren y devien portarla sempre. **Manto caballeroso.**

MANTO A LA MORESCA. Mena de manto que s' usava a Espanya a imitació de la capa dels alarbs. *Capellar.*

MANTO DUCAL. La verdadera cota d' armes de cavaller. *Manto ducal.*

FER O PORTAR MANTO O ARGUENS ELS AUCELLS. fr. *Met.* Estar arrupits y estarrufats per estar malalts o tristos. *Enmantarse ó estar enmantados los pájaros.*

MANTÓ. m. dim. **Mantón.**

MANTORNADA. f. La segona llaurada que 's dona a la terra que ja s' ha llaurat o fet goret. **Binazón.**

MANTORNAR. v. a. Llaurar la terra segona vegada. **Binar, arrejacar, aricar.** || Cusir per segona vegada una gira de roba.

MANTÓS, A. adj. Se diu de la gallina quan se torna lloca. MANTUT. || *Met.* ARRUPIT, ACLAPARAT, TRIST.

MANTUÁ, NA. adj. Natural de y lo pertanyent a Mantua, ciutat de Llombardía, sobre 'l riu Minci, y patria de Virgili. Entre 'ls poetes regularment l' usen pera nomenar a Virgili. **Mantuano.**

MANTUT, DA. adj. El poll o aucell que fá manto. **Mantudo.**

MANUAL. adj. Lo que cap a la má y 's pot manejar fácilment. **Manual.** || Fácil de fer. **Manual, casero.** || Lo que 's fá ab les mans. **Manual.** || Lo que 's pot portar fácilment d' una part a l' altra. **Manual.**

MANUAL. m. Llibre en que 's comprèn lo més substancial d' alguna materia. **Manual** || Llibre que conté 'l ritual de l' administració de Sagraments. **Manual.** || Llibre en que 'ls homes de negocis posen les partides de cárrech o data pera passarles després al llibre major. **Manual.** || ENQUIRIDIÓN.

MANUBRI. m. Peça que tenen algunes máquines, per lo comú en forma de colse, a quin mánech s' hi aplica la potencia pera produir un moviment cercolar. **Manubrio.** || Certa clau que s' adapta al pern o eix d' una roda y la fá girar pél esforç de la palanca cercolar que se li imprimeix ab la má. **Manubrio.**

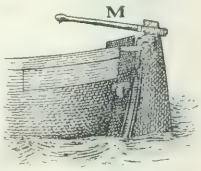

Manuella

MANUEL. n. p. d' home, castellanisat. **Manel.**

MANUEL. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Xátiva; és a la vora del riu Montesa, té estació de F.-C. y 2,084 hab.

MANUELA. n. p. de dona, castellanisat. **Manela.**

MANUELLA. f. Samaler, palanca. **Palanca, mangual.** || La barra del timó de la nau. **Caña, manuella.**

MANUFACTURA. f. Mans, artifici d' una obra. **Manufactura.** || El salari o preu d' ella. **Manufactura.**

MANUFACTURER, A. s. y adj. Qui travalla en alguna manufactura. **Manufacturero.** || Qui la dirigeix. **Manufacturero.** || adj. Pertanyent a la manufactura **Manufacturero.** || Fet per manufactura. **Manufacturero.**

MANUMÍS, SA. adj. MANUMITIT.

MANUMISSIÓ. f. Acte y efecte de manumitir. **Manumisión.**

MANUMISSOR. m. Qui dona llivertat a un esclau. **Manumisor.**

MANUMITENT. s. y adj. Qui manumiteix. **Manumisor, manumitente.**

MANUMITIR. v. a. Donar llivertat al esclau. **Manumitir.**

MANUMITIT, DA. p. p **Manumiso, manumitido.**

MANUSCRIT, A. adj. Escrit de má. **Manuscrito.** || m. El pergamí, paper, etc., escrit de má. **Manuscrito.** || Llibre d' instrucció primaria imitant la lletra manuscrita.

MANUTENCIÓ. f. y

MANUTENENCIA. f. *For. ant.* Acte y efecte de mantindre y mantindres. **Manutención.** || Aliment. **Manutención, alimento.** || *For.* Conservació, ampar, protecció. **Manutención.**

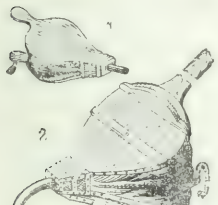

MANXA · 1, manxa comuna; 2, manxa de fornal

MANXA. f. Instrument de pell qu' arreplega 'l vent pera despedirlo ab més furia. **Fuelle, y barquín, barquinera** 'ls dels ferrers. || La coberta dels cotxes y birlotxos que 's plega en forma de manxa. **Fuelle.**

MANXADOR, A. m. y f. Qui manxa a l' orga. **Entonador.**

MANXAIRE. m. Aquell que manxa al fornal. **Soplador.** || m. y f. *Met.* Qui fomenta discordies portant noves del un al altre o punxant pera que 's barallin. **Atizador de discordias.**

Manxes de Molinet

MANXAR. v. a. Fer vent ab la manxa. **Afollar, soplar, follar.** || Arreplegar y fer el vent ab les manxes de l' orga. **Entonar.** || *Met.* Fomentar discordies. **Echar, poner leña o aceite al fuego, añadir fuego al fuego, atizar, revolver el hato.**

MANXECH, GA. adj. Cosa de la Manxa, regió del centre d' Espanya. **Manchego.**

MANXES DE MOLINET. f. pl. *Ter. Blanes.* Aparell que a la nau serveix pera llevar les ancles.

MANXIULA. f Pegat de cantárides o altra cosa qu' alça butllofes. **Vejigatorio, cantárida.** || *Bot.* **Brionia.**

MANXOL. m. MANCO. || MAGNE.

MANY, A. adj. *Ant.* GRAN.

MANYA. f. Industria, habilitat, destreça, traça. **Maña.** || Artifici, sagacitat. **Arbitrio, maña, astucia, arteria, solercia.** || Costum, ressabi. **Maña.**

DONARSE MANYA fr. Enginyarse. *Darse maña, ingeniarse, bandearse.*

VÁLDRES ALGÚ DE LES SEUES MANYES. fr. Váldres de tota la seua industria y habilitat pera conseguir alguna cosa. *Hacer sus habilidades.*

MANYÁ. m. Qui fá panys, y claus y altres coses de ferro pulit. **Cerrajero.**

FER DE MANYÁ. *Loc.* Travallar en dit ofici. *Cerrajear.*

MANYACH, CA. adj. Manso, moix, falaguer. **Mego.** || ASTUT, SAGÁÇ.

MANYAGADURA. f. y

MANYAGÓS, A. adj. Qui fá manyagueries. **Amable, placentero, acariciador.**

MANYAGUERÍA. f. Afalach **Mimo.** || Artifici carinyós pera enganyar. **Raposería, zorrería.**

MANYANERÍA. f. Ofici de manyá. **Cerrajería.**

MANYANET. *Geog.* Poble del dist. munpal. del Batlliu de Sas, prov. de Lleida.

MANYANYECH, CA. adj. Desmanyotat, inhábil.

MANYAR. *Geog.* Caseriu del terme de Monóvar, prov. d' Alacant.

MANYEFLA. adj. MANEFLA.

MANYER, A. adj. INTELLIGENT.

MANYETA. f. dim. La manya ab astucia y bellaquería. **Mañuela.** || *Fam.* Persona astuta y cautelosa. **Mañuelas.**

MANYO, A. adj. MANYACH.

FER EL MANYO fr. Fingir, afectar humilitat o moderació. *Hacer la gata ó la gata ensogada ó la gata muerta, hacer la encorvada.* || Fer el desentès. *Hacer el pando, el memo.*

MANYOCH. m. Porció de fils, cabells, etc., separada de les altres. **Mechón, cadejo.**

MANYÓS, A. adj. Enginyós, industriós. **Mañoso, mañero.** || Artificiós, fet ab art y manya. **Mañoso.** || ENGANYÓS. || Sagáç, astut. **Mañero.** || Qui té manya pera lograr les coses ab poch travall o a costa dels altres. **Cucañero.** || Qui usa d' artifici o cautela. **Artificioso.**

MANYOSAMENT. adv. m. Ab manya. **Mañosamente.**

MAÑANET Y VIVES (Joseph). *Biog.* Ecclesiástich, que va néixer a Tremp l' any 1833, morint en 1901. Va pendre les ordres a Lleida y a la Seu d' Urgell, desempenyant cárrechs d' importancia a la derrera d' aquelles diòcessis. En 1864, va fundar la Congregació de fills de la Sagrada Familia, de quina institució va ésser el primer Superior general, essent aprovada canònicament poch temps abans de la seua mort. Era fundador al ensemps de la Congregació de relligioses que ab el títol de Filles de la Santa Casa de Nassareth se dediquen a la educació y a l' ensenyança de noies. Laboriós en extrem, havía publicat, ademés de la revista *La Sagrada Familia,* per ell dirigida, obres de propaganda molt ben escrites, entre quines, s' han d' esmentar *La escuela de Nazareth, La Europa judía* y *Máximas cristianas.*

Joseph Mañanet y Vives

MAÑÉ Y FLAQUER (Joan). *Biog.* Escriptor y periodista notable. Nat a Torradembarra en 1823 y mort a Barcelona en 1901. En 1843 va trasladarse a Barcelona, estudiant a les aules de la famosa Junta de Comers, a Llotja. En 1850, catedrátich de llatí y castellá al Institut. Desde 1844 va exercir el periodisme, entrant a formar part de la redacció del *Diario de Barcelona* en 1847, del quin va ésser director y figura de gran relleu, fins al morir. Els articles politichs y socials firmats per ell, durant molts anys eren com l' evangeli de la gent conservadora barcelonina y sovint eren esperats ab interès, car exercíen influencia per son criteri. D' entre 'ls seus llibres publicats per ell, esmentarem no més: *Cartas provinciales* (1875); *La Paz y los Fueros* (1876); *El Oasis. Viaje al país de los*

fueros (Prov. Vascongadas y Navarra) (1878-80); *El Regionalismo* (1887).

MAÓ. m. Roba de vions que 's fabrica a les Balears. **Mahón, mahonés.** || Obra d' argila cuita, de forma paralelogràmica, més o menys groixuda, que serveix pera fer parets, envans, etc. **Adobe, ladrillo, doble.**

MAÓ DE SORRA. Conglomerat de sorra y cals prempsat y després endurit per medi del vapor d' aigua a una pressió molt alta. *Ladrillo de arena.*

MAÓ. *Geog.* Ciutat de l' illa y bisb. de Menorca, Balears, y cap del part. jud. del seu nom; és a la costa llevantina de l' illa, el seu port és considerat com el millor del Mediterrani, y té 17,975 hab. || Partit judicial de les Balears que comprèn tota l' illa de Menorca y está format dels sís ajuntaments de Alayor, Ciutadella, Ferreríes, Maó, Mercadal y Vilacarles, reunint entre tots 38,373 hab.

MAOMETÁ, NA. adj. Qui professa la secta de Maoma. **Mahometano.** || Lo pertanyent a Maoma y a les seues doctrines. **Mahometano.**

MAONÈS, A. adj. Natural de y pertanyent a Maó. **Mahonés**

MAÓNS. m. pl. ALANQUINS.

MAPA. m. Dibuix en que 's representa la situació de diferents setis, llochs o terrenos. **Mapa, carta.** || *Fig.* La terra, 'l mon. **Mapa.** || f. *Met.* Lo més estimat en la seua mena. **Mapa, nata.**

MAPAMUNDI. m. Mapa en que 's representa tota la terra dividida en dos hemisferis. **Mapamundi.**

MAPAR. v. a. *Vulg.* Fer el plánol d' una encontrada o sensillament d' una terra. **Levantar el plano.** || Dibuixar, copiar, retratar.

MAQUENCIA. f. BONIQUESA.

MAQUESA. f. Guapesa, qualitat de maco.

MAQUIAVÈLICH, CA. adj. Pertanyent a les máximes de Nicolau Maquiavelo. **Maquiavélico.**

MAQUIAVELISME. m. Sistema de Maquiavelo, tocant a la política y art de regnar, que destrueix la raó, infama l' enteniment, és contrari al meteix interès en que idolatra, y destrucix les meteixes regles que dona. **Maquiavelismo.**

MÁQUILA. f. *Ter.* Mesura d' oli y altres líquits; octava part d' un cadap, igual a una lliura. **Libra.**

MAQUILAR. v. a. Cobrar el moliner la porció de farina que li correspòu per drets de moldre.

MAQUILER. m. El subgecte encarregat de cobrar el drets de moldre.

MÁQUILES. f. pl. La porció de farina que 's paga per drets de moldre.

MÁQUINA. f. Instrument, iugeni, invenció, per medi de la qual se fa alguna cosa. **Máquina.** || Agregat de parts que composen un tot. **Máquina.** || *Met.* Multitut, abundor d' alguna cosa. **Máquina, multitud, cúmulo, infinidad, sinnúmero, diluvio y amanta.** || Traça, progecte. **Máquina.** || Edifici gran y sumptuós. **Máquina, pieza, octava maravilla.** || Artifici pera representar algún fet. **Máquina.** || *Poèt.* Acció o manera d' accionar en que 'ls poetes introdueixen algún poder sobrehumá pera desfer els enredes d' especial dificultat. **Máquina.** || *Mil.* Cada un dels artificis usats en les operacions de guerra, especialment en l' artillería. **Máquina.**

MÁQUINA COMPOSTA. f. La que necessita de varis elements. *Máquina compuesta.*

MÁQUINA DE CARRO. Peça de fusta pera contindre que la roda del carro surti del fusell: s' anomena *máquina entera* quan pot fermar les dues rodes, y *mitja máquina* quan sols ne ferma una.

MÁQUINA DE CINIA. Aparell que per l' engranatge d' algunes rodes, impulsades per força animal, dona moviment ascendent als catúfols que pugen l' aigua d' un pou.

MÁQUINA D' ESPADELLAR. Aparell compost de dos cilindres ab ranures oposades, y que serveix pera esmicolar la riscla o canya del llinet ó del cánem sense fer malbé la fibra. *Máquina de espadillar.*

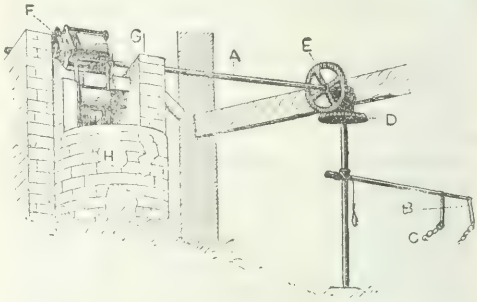

MÁQUINA DE CINIA: A, arbre; B, pont de l'animal; C, tirants del pont; D, cadireta; E, pinyó; F, tambor; G, catufals; H, pou.

MÁQUINA DE FORADAR. Les que serveixen pera fer forats a les planxes de ferro, de cartró y d' altres materies.

MÁQUINA DE MOVIMENT. La que té en si meteixa 'l principi de moviment, *Autómata, autómato.*

MÁQUINA ELÈCTRICA. Aquella per medi de la qual se desenrotlla la electricitat. *Máquina eléctrica.*

MÁQUINA FUNICULAR. Reunió o sistema de cordes per quin medi dues o més corrioles sostenen un o més pesos. *Máquina funicular.*

MÁQUINA HIDRÁULICA. La que serveix pera conduir o elevar les aigües. *Máquina hidráulica.*

MÁQUINA INFERNAL. Mecanisme disposat de manera que, en viriut de les materies explossives, inflamables y progectils que conté, produeixi grans desastres al explotar. *Máquina infernal.*

MÁQUINA NEUMÁTICA. La que serveix pera extreure l' aire. *Máquina neumática.*

MÁQUINA SIMPLE. La que consta no més que d' un element, com la palanca, la corriola, etc. *Máquina simple.*

PER MÁQUINA. m. adv. Sense reflexió, alborotadament. *Por máquina; á topa tolondro; á tontas y á locas.*

MAQUINACIÓ. f. Traça, manya, progecte, artifici, regularment pera mal fí. **Maquinación.**

MAQUINACIONS. f. pl. El conjunt de travalls reprovats y secrets pera preparar o conseguir la ruina o perjudici d' algú. **Maquinaciones, intrigas.**

MAQUINADOR, A. m. y f. Qui maquina. **Maquinador, maquinante.** || Inventor, autor. **Maquinador.**

MAQUINAIRE. m. *Ant.* **Maquinista.**

MAQUINAL. adj. Mecánich, pertanyent a la máquina. **Maquinal.**

MAQUINALMENT. adv. A manera de máquina. **Maquinalmente.** || INCONCIENTMENT.

MAQUINAMENT. m. MAQUINACIÓ.

MAQUINAR. v. a. Traçar, disposar, inventar enginyosament. **Maquinar.** || Inventar, discórrer ab intenció coses noves. **Maquinar.** || Procurar enganyar o arruinar a algú. **Tramar, maquinar, urdir, proyectar.**

MAQUINARIA. f. Art de fabricar màquines. **Maquinaria.** || Conjunt de màquines. **Maquinaria.**

MAQUINER. m. MAQUINISTA.

MAQUINETA. f. dim. **Maquinita.**

MAQUINISTA. m. Enginyer, inventor de màquines. **Maquinista.** || m. y f. Qui les dirigeix o governa, y també qui travalla ab màquina. **Maquinista.**

MAR. amb. Gran massa d' aigua que cobreix prop de les tres quartes parts de la superficie del nostre globus. Pera facilitar la intelligencia de les descripcions geográfica y hidrográfica 's considera dividit en algunes fraccions que reben el nom de les parts del globus ocupats per elles, com Atlántich, Mediterrani, Pacífich, etc., y en general prèn el de la costa, pais o regne quines vores banya. **Mar.** || Abundor d' algunes coses fluides o líquides, com: *un mar de llágrimes.* **Mar.** || El meteix moviment del mar y també 'l conjunt de les seues onades. **Mar, marejada, oleaje, olaje.** || *Met.* Cosa molt gran.

MAR ADRIÁTICH. El golf de Venecia. *Mar Adriático ó golfo de Venecia.*

MAR ALBOROTAT. Se diu quan fa grans onades ab la força del vent o de la tempestat. *Mar alto, alterado, tempestuoso, embravecido, enfurecido, hinchado.*

MAR ATLÁNTICH U OCCIDENTAL. El qu' está entre les costes occidentals d' Europa y África y 'ls cèrcols polars. *Mar Atlántico, Austral.*

MAR BÁLTICH. Part del Occeá Septentrional. *Mar Báltico.*

MAR VERMELL. El golf d' Arabia. *Mar Rojo, golfo Arábigo ó de la Meca.*

MAR BLANCH. Golf del Occeá Atlántich. *Mar Blanco, de Laponia.*

MAR BONANÇA O EN CALMA, O DE DONES, O BONA MAR. *Expr.* Ab que 's denota la tranquilitat més o menys absoluta o perfecte del mar per efecte de la calma. *Mar bonanza, en calma, en leche ó de leche, navegable, tranquilo.*

MAR BRITÁNICH. Part del Occeá Occidental. *Mar británico.*

MAR CARPACI. Part del Mediterrani. *Mar carpacio, de escarpante.*

MAR CASPI. Gran estany entre la Georgia, la Persia, la Gran Tartaria y la Moscovia. *Mar Caspio ó de Sala.*

MAR D' ALEMANYA. Part del Occeá Septentrional. *Mar del Norte.*

MAR D' AÇÁN. Part del Occeá etiòpich. *Mar de Azán.*

MAR D' AIGUA. *Expr.* Ab que 's pondera una gran quantitat d' aigua que 'l vent fa entrar impetuosament a alguna part. *Río ó mar de agua.*

MAR DE BATALLA. *Náut.* El paratge ont combaten o han combatut dues esquadres. *Mar de batalla.*

MAR DE BRONSE. Gran vas del temple de Salomó. *Mar de bronce.*

MAR DE CANDÍA O DE CRETA. Part del Mediterrani. *Mar de Candía ó de Creta.*

MAR DE CANTABRIA. Part del Occeá Occidental. *Mar Cantábrico.*

MAR D' ESCOCIA. L' Occeá Calidònich. *Mar de Escocia.*

MAR DE FONS O DE LLEVA. L'agitació de les aigües en alta mar que fan una gran maror y venen a rompre's contra la costa. *Mar de fondo ó de leva.*

MAR DE GUINEA. Part del Occeá Occidental. *Mar de Guinea.*

MAR DE LES INDIES. Part del Occeá Oriental. *Océano Índico.*

MAR DELIURA. *Ant.* ALTA MAR.

MAR DE MANDRIA O MIRTOS. Part del Arxipèlach. *Mar de Mandria, de Mirtos.*

MAR DE POPA. Se diu quant vé 'l vent de popa. *Mar de popa.*

MAR DE SICILIA. Part del Mediterrani. *Mar de Sicilia.*

MAR DE SIRIA. Part del Mediterrani. *Mar de Siria.*

MAR DE TIBERÍADES. Gran estany de Judá. *Mar de Tiberiades, lago de Genezareth, ó mar de Galilea.*

MAR DE TOSCANA. Part del Mediterrani. *Mar Tirreno.*

MAR DE XIPRE. Part del Mediterrani. *Mar de Chipre.*

MAR EGEU O ARXIPÈLACH. Part del Mediterrani, entre Assia, Macedonia y Grecia. *Mar Egeo ó Archipiélago.*

MAR ESPESSA. fr. Calificatiu del mar quan les onades són molt seguides. *Mar de fondo.*

MAR GLACIAL. Part del Occeá Septentrional. *Mar glacial.*

MAR GRAN: OCCEÁ. || *Met.* GOLF.

MAR JÒNICH. Part del Mediterrani. *Mar Jonio.*

MAR MAJOR. *Ant. Mar Negro.*

MAR DE MÁRMARA. El qu' está entre Europa y Assia. *Mar de Mármara.*

MAR MEDITERRANI. El comprès entre 'l Sur d' Europa y 'l Nort d' África y se subdivideix en altres. *Mar Mediterráneo.*

MAR MORT. L' estany Asfaltite de Palestina. *Mar Muerto.*

MAR NEGRE. Ponto. *Mar Negro ó mayor.*

MAR OCCEÁ. La major extensió d' aigua. *Océano.*

MAR PACÍFICH O DEL SUR. Mar boreal. *Mar Pacífico ó del Sur.*

ALTA MAR. La part del mar lluny de la terra. *Alta mar, mar alta.*

ANAR PER LA MAR O CORRE 'LS MARS. *Loc.* Navegar comunament sense rumbo fixo, com fan els corsaris. *Correr el mar.*

ANAR EN SANCH LA MAR PER CAUSA DEL FORT VENT O TEMPORAL, etc. fr. *Ant. Estar muy alborotado el mar.*

COP DE MAR. *Golpe de mar.*

COM MÉS MAR MÉS VELA. *Ref.* Ab que 'ns anima a vèncer les dificultats. *Cuanto más mar más vela; á más moros más ganancia.*

DE SA MAR. *Loc. ant.* D' aquesta part del mar. *Ciramar, de esta parte del mar.*

DE LA MAR EL BON PEIXÓ Y DE LA TERRA EL MOLTÓ. *Ref.* Denota les bones qualitats de les dites coses. *De la mar el mero y de la tierra el carnero.*

DELLÁ MAR. *Loc. ant.* ULTRAMAR.

EN BONA MAR TOTHOM ÉS BON MARINER. *Ref.* Denota que la execució d' una cosa no té mèrit quan és fácil de fer o les circunstancies l' afavoreixen. *Viento en popa y mar bonanza, navegaba Sancho Panza; viento en popa es medio puerto.*

ESTAR FET UNA MAR D' AIGUA. fr. Estar molt suat. *Estar hecho una agua, ó un pollo, ó una sopa de agua.*

ESTAR EL MAR COM UNA BASSA D' OLI. fr. Estar molt sossegat. *Estar la mar en leche, en calma, en bonanza, pacífico, tranquilo.*

ESTAR EL MAR MOLT ALBOROTAT. fr. Se diu quan está molt furiós per causa de les gran onades ab la força del vent o de la tempestat. *Estar el mar por las nubes, alto.*

FERSE A LA MAR. fr. Apartarse de la costa ficantse més endins. *Largarse, hacerse, echarse, meterse á la mar.*

LA MAR COM MÉS TÉ, MÉS BRAMA. *Ref.* Denota quan insaciable és la cobdicia, donchs com més se té, més se desitja, comptant sobre lo que 's té. *Quien más tiene, más quiere.*

NAVEGAR AB LA MAR. fr. Seguir ab la embarcació la direcció que porta la mar. *Navegar con la mar.*

PASSAR LA MAR. Anar a algún lloch dellá del mar. *Pasar la mar ó el charco*

PENDRE LA MAR. *Loc. náut. ant. Quedar vencido en combate naval.*

PLENA MAR. L' estat de la maror en la seua major altura al acavar la creixent. *Pleamar, plena mar, aguas llenas, cabeza de agua.*

PUJAR LA MAR. fr. Trovarse en el seu moviment de pujada o creixent del fluix. *Subir, crecer la marea ó la mar.*

RIBA MAR. *Loc. ant.* A la vora del mar. || VORA MAR.

ROMPRE LA MAR. fr. Desferse les onades ab escuma contra les roques. *Quebrar el mar ó las olas.*

TIRAR AIGUA AL MAR. fr. *Met.* Donar a qui té més que nosaltres y no ho necessita. *Llevar leña al monte, tirar agua en el mar.*

VORA MAR. *Loc. Orillas del mar, á la orilla del mar.*

MAR (Estany de). *Hidrog.* En la conca superior de Valarties, dessota 'l pich de Montarto, a la vall de Arán.

MARABOTÍ. m. *Numis.* Moneda antiga qu' equivalía al maravedís. **Marabotín.**

MARABÚ. m. *Ornit.* Aucell del genre cigonya, dit també *argala*, que té a les ales plomes molt estimades. **Marabú.** || L' adorno de plomes que solen portar algunes dones. **Marabú.**

MARAGAT, A. adj. Natural de y lo pertanyent a la Maragatería, comarca del regne de Lleó, al Sur de Astorga. **Maragato.**

MARAGATERÍA. f. La comarca ont resideixen els maragats y 'l conjunt d' aquestos. **Maragatería.**

MARANGES (Joseph María). *Biog.* Jurisperit y catedrátich, nat a la vila de La Escala, mort a Madrit el 1872, als trenta anys d' etat. Va estudiar a Barcelona, tenint per mestres als doctors Llorenç, Reynals, Martí Eixalá y Permanyer. Era naturalment inclinat a la filosofía del Dret y al Dret romá. En 1870 va guanyar una cátedra. És autor de *Estudios jurídicos, Recursos de fuerza, Historia del Derecho penal.* Era talent que prometía molt.

MARANGES. *Geog.* Poble de la prov. de Girona, bisb. d' Urgell, part. jud. de Puigcerdá; és prop de la partió de la prov. de Lleida, a la vora de la riera de Valltova y té 332 hab. || —*Orog.* Puig del Pirineu, a la partió Nort de les provs. de Girona y Lleida; té 2,939 met. d' altitut. || —(TOSSAL DE). CAMPCANDÓS (PICH DE)

MARANYA. f. Enredo, embrolla. **Maraña, estratagema, trampa, maula, engaño.** || Agudesa. **Maraña, travesura, tramoya.** || L' abundor de brossa, mates y punxes. **Maraña.**

MARANYER, A. adj. y

MARANYÓS, A. adj. Busca-raons, amich de maranyes.

MARASME. m. Extrem, últim grau de magresa per efecte d' una malaltía llarga. **Marasmo.** || *Fig.* Suspensió, paralisació, immovilitat, aixís en lo moral com en lo físich. **Marasmo.**

MARASSA. aum. de mare. **Madraza.**

MARASTRA. f. *Ter.* MADRASTRA.

MARATA. *Geog.* Poblet del terme de les Franqueses, dist. munpal. de Llerona, prov. de Barcelona.

MARAVEDÍS. m. *Numis.* Moneda antiga espanyola que unes vegades s' ha entès per moneda efectiva y altres per una quantitat de diner. Ha tingut diferents valors, segons la estimació del march de plata y la qualitat del metall; perque n' hi ha hagut d' or, d' argent y d' arám. Ultimament 34 maravedissos equivalíen a un ral de velló. **Maravedí, maravediz.**

Maravella

FINS L' ÚLTIM MARAVEDÍS. *Loc.* Denota que s' obliga a algú a pagar tot lo que deu. *Hasta el último cuadrante.*

MARAVELLA. f. Prodigi, succés extraordinari que causa admiració. **Maravilla.** || *Met.* Bondat notable, cosa especial y també la persona o cosa que la té, com: *aquest noi és una maravella.* **Prodigio, maravilla, encanto, portento.** || *Bot.* Herba medicinal que renova les flors cada mes. **Maravilla, flores de muerto.** || Herba enrinxadora que produeix flors blaves, viades de roig y de figura de campaneta. **Maravilla.**

A LES MIL MARAVELLES. m. adv. Primorosament. *A las mil maravillas; exquisitamente.*

PER MARAVELLA. m. adv. Per una gran casualitat, rara vegada. *Por maravilla; rarísima vez.*

MARAVELLARSE. v. r. Admirarse. **Maravillarse, asombrarse, encantarse, estremecerse, pasmarse, impresionarse.**

NO ÉS DE MARAVELLAR. *Loc.* No és extrany. *No es extraño; no hay que maravillarse.*

MARAVELLAT, DA. p. p. **Maravillado.** || adj. ESPANTAT, ATÒNIT.

MARAVELLÓS, A. adj. Admirable. **Maravilloso, prodigioso, asombroso, pasmoso.**

MARAVELLOSAMENT. adm. m. De manera admirable. **Maravillosamente, portentosamente, prodigiosamente.**

MARBRAT, DA. adj. JASPEJAT.

MARBRE. m. Pedra de cals d' un grá molt fí, que admet puliment; n' hi ha de moltíssimes menes y colors. **Mármol.**

MARBRENCH, CA. adj. Lo qu' és de marbre o té les qualitats d' aquest. **Marmóreo, marmoroso, marmoleño.**

MARBRERA. f. Pedrera de marbre. **Cantera de mármol.** || Qualitat de marbre.

MARBRES (Joan). *Biog.* Frare franciscá, mestre en arts a Tolosa y canonge de la Sèu de Tortosa, de renom *el Canònich*, per la seua saviesa en cánons. Deixeble del famós Scoto. Té fama de gran teòlech, filosoph y canonista. És autor de diverses obres llatines tractant de les especialitats per ell dominades. Una de titolada *Quæstiones in octo libros Physicorum* va ésser estampada a Padua l' any 1475.

MARBRISTA. m. MARMOLISTA.

MARBRÓS, A. adj. De la natura del marbre.

MARCA. f. Nota o senyal. **Marca.** || L' eina ab que se marca. **Marca.** || Provincia, departament, com. *Marca* d' Ancona, *Marca* Corpònica, *Marca* hispánica, (Catalunya en temps de la Reconquesta.) **Marca.** || La mida certa que ha de tindre qualsevulla cosa. **Marca.** || CICATRIU. || El senyal que 's feia ab un ferro bullent a la esquena dels malfactors. **Marca.** || Senyal que 's fa al bestiar. **Pegunta.** || SEGELL. || El senyal qu' una cosa deixa demunt d' altra apretantla. **Impresión.**

DE MARCA O DE MARCA MAJOR. m. adv. Excessiu entre 'ls de la seua mena. *De más de marca ó de marca mayor.*

MUDAR LA MARCA. fr. Posar a una cosa una senyal nova en lloch de la que tenía, a fí de ferla desconeguda. *Traseñalar.*

POSAR LA MARCA. fr. MARCAR.

MARCA (Francesch). *Biog.* Relligiós franciscá, lector, definidor y comissari provincial. Natural de Olot, qui vivía en el sigle XVIII. Éssent cronista de la seua ordre va escriure la *Crónica seráfica de la Santa Provincia de Cataluña, segunda parte desde 1400 hasta 1759,* llibre in fol. estampat en la imp. dels Pares carmelitans descalços a Barcelona l' any 1764

MARCACIÓ. f. Acció y efecte de marcar. **Marcación.** || Senyalament dels arbres qu' han d' ésser tallats a un bosch. **Marcación.**

MARCADAMENT. adv. m. Senyaladament, distintament. **Marcadamente.**

MARCADOR, A. m. y f. Qui marca. **Marcador.** || Mida del llarch, ample y gruix qu' han de tindre les fustes pera ésser de llei. **Marco.**

MARCAR. v. v. Imprimir, posar la marca. **Marcar y marchamar** si és als fardells del comers. || Advertir alguna cosa notable en algú. **Marcar, notar.** || Posar senyal o marca a alguna cosa a fí de que 's

distingeixi de les altres. **Marcar.** || ASSENYALAR. || NOTAR. || Exercir el contrast de les alhages d' or y plata. **Contrastar.** || Fer una senyal ab un ferro bullent als delinqüents, esclaus, etc. **Herrar, ferretear.** || FITAR.

MARCASITA. f. *Min.* Mineral groch, ab cares brillantes; és un sulfur de ferro. **Marcasita.**

MARCAT, DA. p. p. **Marcado.**

MARCATOSA. f. Un dels terçons en qu' estava dividida la Vall d' Arán antigament. Comprenía els pobles de Vilach, Mont, Montcorbau, Betlán, Aubert, Vila y Arrós.

MARCÉ (Cristofol). *Biog.* Savi ecclesiástich, nat a Barcelona l' any 1787 y mort en 1857. En 1808 ja era catedràtich de retòrica y poètica en el Seminari. L' any 1812 va pendre ordres sagrades. La seua humilitat no va pas privarli d' exercir molta influencia ab el seu talent. Tenía facilitat pera versificar en llatí y castellá. Era bon predicador. Poch va deixar escrit, emprò és digne de mentarse que l' any 1816 va llegir en la R. Academia de Bones Lletres de Barcelona un estudi de la eloqüencia sagrada desde mitjans del sigle XVI fins al seu temps.

MARCEL. m. Nom propi d' home. **Marcelo.**

MARCELA. f. Nom propi de dona. **Marcela**

MARCELÍ. n. p. **Marcelino.**

MARCELINA. f. Plat d' argent, pisa, etc., ab una rodanxeta de la meteixa materia que 'l plat pera ficar'hi la xicra; servía pera pendre xacolata estant sentat en visita y ab el plat a la ma. **Marcerina.** || n. p. de dona. **Marcelina.**

MARCÈVOL. *Geog.* Poblet del dist. munpal. d' Arbussols, depart. dels Pirineus Orientals.

MARCH. m. Nom propi d' home. **Marcos.** || Pès de mitja lliura castellana o vuit unces. **Marco.** || El bastiment de les portes, finestres, etc. **Marco.** || El dels quadros, miralls, etc. **Guarnició.** || *Numis.* Moneda de dit nom. El de la plata pura en 1157 valía 44 sous barcelonins. L' any 1285 va ésser declarada la llei de la moneda de Barcelona a 72 diners de plata fina cada march de bona plata. **Marco.**

MARCH (Antoni). *Biog.* Rector del Seminari de la Seu d' Urgell; fill d' Oliana. Home de gran saver y molt virtuós qui va regentar cátedra en el Seminari durant moltíssims anys. Va morir l' any 1819.

— (ARNAU). *Biog.* Poeta del sigle XIV. Té composicions en el Cançoner de la Biblioteca Nacional de París.

— (AUSIÈS). *Biog.* Príncep famós dels poetes catalans. Nat a Valencia envers 1414 y mort l' any 1460, essent sepultat en la capella de Sant Vicents del convent de Sant Domingo en sa ciutat nadiua. Va casarse ab Na Joana Escorna, dama valenciana, sense haverne fills. Era senyor de Beniarjó, Pardines (avui despoblat) y d' altres llochs. En qualitat de tal va concórrer a les Corts de Valencia l' any 1446. Va anar a conquistar Nápols ab el rei N' Alfons V. Es ben savuda la seua amistat ab el príncep Carles de Viana, y és dita que en obsequi d' ell y de la hermosa valenciana Na Teresa Bou va compondre alguns de llurs cants més celebrats. D' ell n' han fet grans elogis els escriptors y crítichs eminents. Santillana li diu: «gran trovador y varón de esclarecido ingenio». El P. Andrés, criador de la historia de la literatura, diu que és el nostre Petrarca, son imitador y que sovint está a igual altura. El doctor Torras y Bages, bisbe de Vich, diu que és el poeta de la humana potencia apetitiva; que comprèn tota la filosofía cristiana sobre la potencia apetitiva humana. «Estupenda manifestació del esperit catalá en la nostra literatura clássica». «És l' escolasticisme poètich en llengua vulgar». «Que si similitut se hi trova entre Ausíes y Petrarca és enterament forana y no d' esperit». «Se pot considerar la seua poesía com el cant típich y comprensiu dels sentiments pregons, rectes y forts de la nostra gent, quant estava en el zènit de sa carrera». Segons el maonès Guardia «Ausíes March és l' únich clássich de la poesía catalana y l' únich que val la pena d' ésser estudiat». En Pompeu Gener diu que fou el capdevanter de la escola del seu temps, y que resucitant la tendencia mística, inspirantse en la naturalesa directament, expressant ses passions tal com les sentía, va compondre infinitat de poesíes d' un foch, d' una imaginació y d' un reialisme que envejarien avui els millors poetes del nostre temps. En Milá y Fontanals y en Menéndez y Pelayo tracten d' Ausíes ab gran admiració. El literat catalá de França N' Amadeu Pagès té feta la comprovació crítica de tots els textes del extraordinari poeta, que será la lliçó definitiva, axís com l' estudi biogràfich més complert, obres abdues de moltíssims anys d'estudi. De les poesíes d' Ausíes March existeixen, ademès de bastants manuscrits, les edicions següents: Traducció castellana, per Baltasar de Romaní, impr. Valencia, 1539; *Les Obres,* impr. per Carles Amorós, 1543, Barna. primera edició en llengua original; *Les Obres,* segona edició, per C. Amorós, 1545, Barna.; *Las Obras,* impr. Valladolit, en 1555; *Les Obres,* impr. per Claudi Bornat, Barna., 1560; *Las Obras,* impr. a Saragoça, per la Vda. de Nagera, 1562; *Las Obras,* impr. a Madrit, per F. Sanchez, 1579; Traducció llatina, *Opera Omnia,* feta per Vicents Mariner, impr. Tournay, 1633; *Obras,* publicades per F. Pelay Briz, impr. Barna., 1864; *Obras,* (reimpresió de l'anterior), per Fayos, Barna., 1884; *Les Obres,* edició Bulbena, Barna., 1888. Y la darrera de quina havem noticia s' és feta a Barcelona, en 1909, per mossèn Jaume Barrera.

— (ESTEVE). *Biog.* Pintor, nat a Valencia a les derreries del sigle XVI y mort a la meteixa ciutat l' any 1660. Era deixeble de Orrente y son istil pertany a l' escola veneciana. Va distingirse en la pintura de batalles molt més que en les obres religioses. Necessitava el soroll de la polvora, el sò de tabals y trompetes pera disposarse a pintar. Hi han obres d'ell a Valencia, y a Madrit en el Museu del Prado y a la R. Academia de Sant Ferrán.

— (FRANCESCH). *Biog.* Cronista que va néixer a Valencia en 1556. Va ésser jurat y diputat y deixá escrita una crònica del regne de Valencia.

— (JAUME). *Biog.* Poeta, preceptista literari y cavaller del sigle XIV. Senyor del castell d' Aramprunyá, prop de Barcelona, al quin armá cavaller el rei En Pere el *Cerimoniós* l' any 1360. En 1375 va restaurar el seu castell, segons ho perpetua una galana inscripció esculpida en la roca viva. L' any 1397 era diputat per Lleida en la diputació general de Catalunya, residint a Barcelona. És l' autor de la *Questio entre lo vescomte de Rochaberti e mossen Jaume March sobre lo departiment del estiu e del ivern y la sentencia dada sobre la dita questio e departiment per lo senyor rey en P (ere),* escrita seguint la tradició literaria provençal, aixís com en les *Cobles de Fortuna,* obra del meteix. Ademés va relatar la solemnitat en que fou armat cavaller. El rei en Joan I va autorisarlo pera que juntament ab en Lluis d' Averçó, poeta, fondessin una academia de la gaya ciencia, havent establert aleshores, en 1393, a Barcelona el consistori dels Jochs Florals ab la protecció del rei. És l' autor de la poètica més antiga d' Espanya, llevades les obres didáctiques trobadoresques, y té per títol: *Libre de les concordances apellat Diccionari ordenat per En Jacme March, a instancia del molt alt e poderos Senyor en Pere... rey d' Aragó, e fou feyt en l' any MCCCLXXI.* El codix d' aquest text figura en la Biblioteca Colombina (Sivilla) per haverlo adquirit el fill del gran descobridor de les Amèriques. Se creu que En Jaume March va morir en l' any 1396.

— (MIQUEL). *Biog.* Pintor, fill del Esteve, nat a Valencia en 1633 y mort en 1670. Deixeble de son pare, completat a Roma en la escola de Carles Marati. Gairebé igualava a son pare en la pintura de bata-

lles, essentli superior en les obres relligioses, d' historia, paisatge, flors, fruites, bodegons, etc. A Valencia hi han obres notables d' ell, y a Carcagent en la parroquial.

— (PERE). *Biog.* Poeta del sigle XIV al qui 'ls valencians donen com a paisá seu y com a pare del gran Ausies. Té obres en el Cançoner de la Biblioteca Nacional de París. És autor dels *Proverbis de gran moralitat.* Alterna, com a poeta, ab Jaume March, el senyor d' Arampunyá, y son llenguatge com el de aqueix, está influit del convencionalisme provençal. El nom y cognom de Pere March varen portarlo diversos personatges: un conceller del rei Jaume II, un tresorer del meteix rei, un tresorer d' Alfons V y d' altres.

— (PERE AUSIES). *Biog.* Poeta que visqué entre 'ls sigles XVI y XVII, conegut per Ausíes March, el de Cervera, de ont se sap que fou al menys vei. Va ésser governador per En Antoni Folch de Cardona de les baronies de Bellpuig, com també oidor de comptes de Catalunya. Alguns l' han confós ab el gran poeta valenciá, del quin sembla n' era descendent. En les festes de Barcelona, l' any 1601, per la canonisació de Sant Raimont de Penyafort, va lluir'hi com a poeta.

— Y LABORES (JOSEPH). *Biog.* Escriptor y polítich del sigle XIX, qui fou governador civil de distintes provincies y quefe superior d' administració. És autor d' una *Historia de la revolución de Francia desde 1787 hasta 1815,* (Barna., impr. J. Verdaguer, 1834-38); y de la *Historia de la marina real española desde el descubrimiento de las Américas hasta el combate de Trafalgar.* (Madrit, impr. Ducazcal, 1854) dos vol. quart. Va morir en 1865.

MARCH (Redol de son). *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Pollença, illa de Mallorca. || —DE L' ESCORN. *Hidrog.* Engorjat per ont s' estimba 'l barranch del Guerri, una de les branques del riu Toráu.

MARCHUQUERA. *Geog.* Vall de la prov. de Valencia, a uns 5 kilometres del poble de Botova, part. jud. de Gandía. Té moltes pedreres de marbre.

MARCIÁ. n. p. **Marciano.**

MARCIÁ (Sant). *Biog.* Mártre catalá, natural de Vich. Companyó de Sant Llucià, també martiritsat. Vivía en temps del emperador Deci. Convertits al cristianisme, váren ésser cremats en la propia ciutat de Vich, als 26 d' Octubre envers l' any doscents cinquanta cinch. Les reliquies foren trovades per mossèn Ramon Ferrer en la iglesia de Sant Sadurní l' any 1050, en temps de Ramón Berenguer I comte de Barcelona.

— O BE MARTÍ (SANT). *Biog.* Bisbe de Barcelona qui substituí a Sant Paciá. Escriptor, del qui diu Sant Geroni va compondre llibres contra l' heretge Vigilanci y els seus erros. Devía morir poch abans del any 394, car en aqueix temps ja hi havía altre bisbe a Barcelona.

MARCIAL. adj. Lo que pertany a la guerra y a Mart. **Marcial.** || *Farm. y quím.* Se diu de les substancies y medicaments en que hi entra 'l ferro. **Marcial**

MARCIALITAT. f. Qualitat de lo marcial. **Marcialidad.** || Franquesa propia dels militars. **Franqueza.**

MARCIALMENT. adv. D' una manera marcial.

MARCILLO (Guerau). *Biog.* Escriptor, doctor en teología y mestre de retòrica a l' Universitat de Barcelona en el sigle XVII; natural d' Olot. Va escriure, en catalá, sobre 'ls quatre llibres d' Institucions de gramática de n' Antoni de Nebrixa, ab moltes aclaracions y notes, afegint 'hi una prosodia, lo qual va estamparse a Barcelona en 1640, reimprimintse l' any 1700

— (MANEL). *Biog.* Jesuita y escriptor del sigle XVII, natural de Olot; catedrátich al colegi de la Companyía a Barcelona. És conegudíssima la seua obra, gairebé de carácter oficial, titolada: *Crisi de Cataluña, hecha por las naciones extrangeras* (Barcelona, imp. Matevat, 1686, en quart), feta per insinuació del Concell de Cent de Barcelona y als concellers dedicada. Va imprimirse més d' una tirada d' aqueix llibre sadollat d' erudició.

MARCIMENT. m. MUSTIGAMENT.

MARCIR. v. a. Mustigar.

MARCIRSE. v. a. Mustigarse.

MARCIT, DA. adj. MÚSTICH.

MARCOBAU. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Foradada, prov. de Lleida.

MARCORIS. m. *Bot.* LLIRI MORAT.

MARDÁ m. *Ter.* BOCH.

MARDANSOL. *Hidrog.* Riu del Bergadá, format per les rieres de Vilada y Borredá, que s' uneix al Llobregat a Pont de Miralles.

MARDANYA (Coll de). *Orog.* A la comarca de Camprodón.

MARDÁS. *Hidrog.* Riu que fertilisa part del Ripollès. És afluent del Fresser y té ses fonts més enlairades al cim del Plá de Pujals, del Montgrony y del Gombreny.

MARDUIX. *Bot.* (V. MORADUIX).

MARDUJÍ. m. *Bot.* Planta de la fam. de les resedácies que 's conreua als jardins o en torretes per la seua bona olor. **Reseda.**

MARE. f. La femella qu' ha parit. **Madre.** || Títol de reverencia entre les relligioses. **Madre.** || La dona qu' als hospitals y altres cases de recullíment té tot el govern o part d' ell. **Madre.** || La dona qu' ampara y procura la prosperitat dels racionals y per extensió totes les coses del genre femení de que s' experimenten beneficis, com: *Catalunya és mare de la industria.* **Madre.** || Causa principal y origen d' alguna cosa y 'l millor medi pera la seua intelligencia o 'l logro d' alguna cosa, com: *la experiencia és mare del desengany.* **Madre.** || L' espai que ocupa 'l curs regular d' un riu. **Madre, lecho, álveo.** || La part en que 's concebeix y alimenta 'l fetus. **Madre, matriz, útero.** || Parlant de cequies, etc., la major d' ont ixen les altres. **Madre.** || L' abella mestra qu' a cada buch és una y basta pera més de mil mascles. **Abeja maesa o maestra.** || L' abella qu' ab el brunsit denota que vol eixir del buch per eixambrar a un' altra part. **Enjambradera.** || pl. El solatge del ví, vinagre y alguns altres líquits. **Madre, poso, vinagre, hez, asiento, suelo, fondillón.**

MARE DE CARAGOL. *Ter. ibicench.* Llimach. *Babosa.*

MARE DE DEU DE LA O. Festa de la espectació de Nostra Senyora, que 's celebra a Espanya 'l día 18 de Desembre. *Nuestra Señora de la O ó de la espectación.*

MARE DE LES DIDES. La que té per ofici cercar dides. *Acomodadora de amas.*

MARE ESTURDIDA CRÍA LA FILLA TULLIDA. *Ref.* Ensenya que no deuen ésser les mares tan travalladores que no deixin fer res a llurs filles. *Madre ardida hace la hija tullida.*

MARE, 'L PERE 'M TOCA; TOCA 'M, PERE, ARA QUE LA MARE NO HO VEU. *Ref.* Ab que 's reprèn als nois que renyint ab altres sense voler cedir, se queixen. *Pícame, Pedro, que picarte quiero.*

MARE PIATOSA, CRÍA LA FILLA MELINDROSA. *Ref.* Denota que la excessiva pietat y condescendencia dels superiors sol ésser molt perjudicial als súbdits, perque és causa que 's tornin ociosos, etc. *Madre piadosa, cría hija merdosa o medrosa, ó madre pía, daño cría.*

CONTAR 'HO A LA MARE. *Loc. fam.* Denota que no 's creu lo qu' algú diu. *Contárselo á la madre, á la tía.*

EIXIR DE MARE 'LS RIUS. fr. Sortir les aigües del seu lloch regular. *Salir de madre.*

EIXIRSE DE MARE. fr. *Met.* Excedir de l' acostumat.

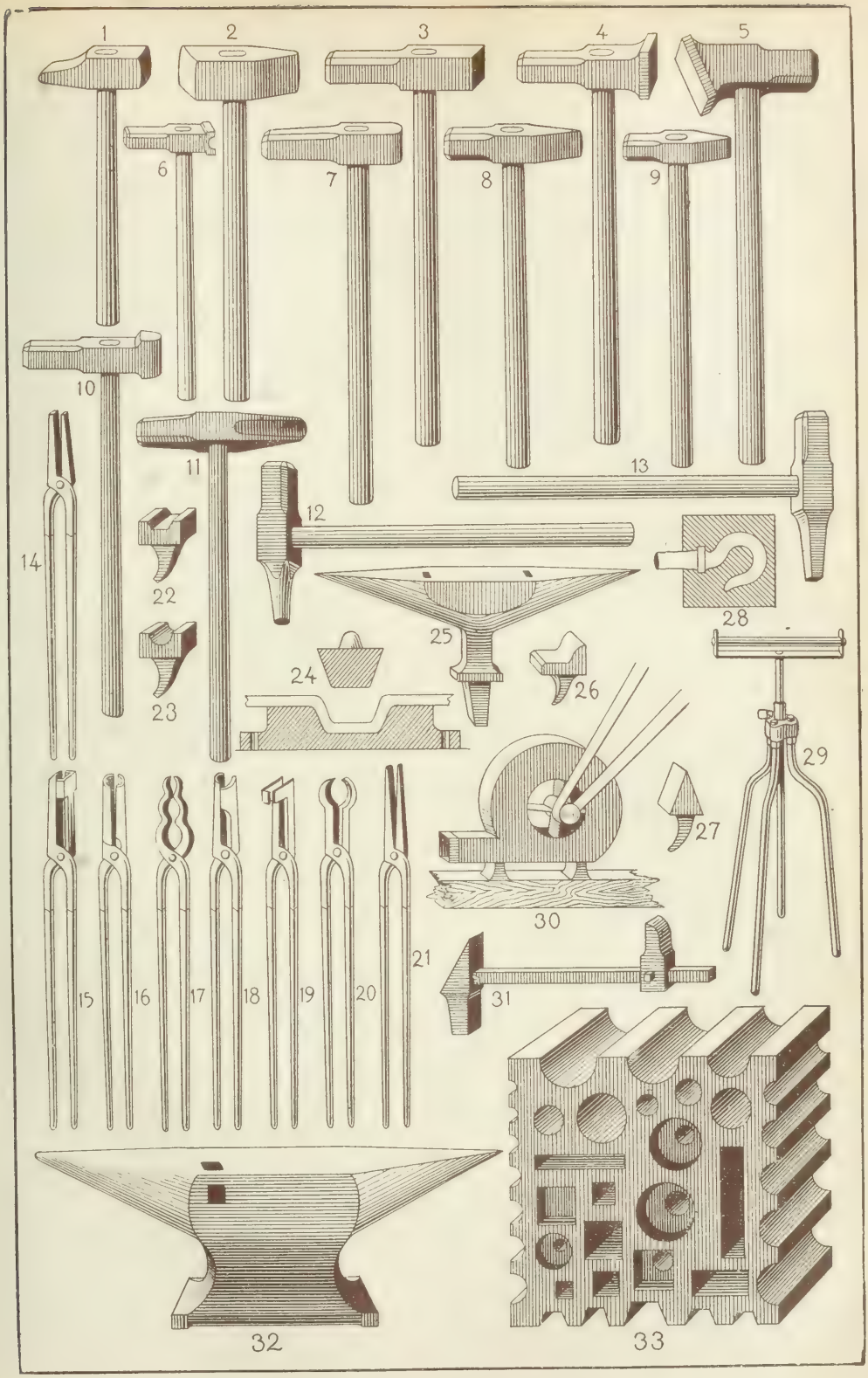

1. Martell de má. 2. Mall. 3. Escaire de manech. 4 y 5. Plana. 7 y 10. Encanyador. 8 y 9. Tallants en calent y en fret. 11. Gubia. 12 y 13. Punxons. 14 a 21. Estanalles. 6, 22 a 24, 26 y 28. Tast y contratast. 25. Bigornia. 27. Tallantor. 29. Mossa o caballet de forja. 30. Ventilador. 31. Peu de guia. 32. Enclusa. 33. Claveres.

Salir de madre, de juicio. || Enfadarse molt fins a parlar u obrar fora de raó. *Perder los estribos, salir de sus casillas.*

ENCARE 'M VOLDRÍAU FER CREURE QUE LA MARE DE DEU SE DIU JOANA. *Loc. fam.* FER VEURE LA LLEONA.

FER EIXIR DE MARE. fr. *Met.* Causar gran inquietut. *Sacar de madre ó de sus casillas, exasperar, amostazar.*

GRAN MARE O MARE COMUNA: TERRA.

LA EXPERIENCIA ÉS MARE DE LA CIENCIA. *Ref.* Que 's pren al peu de la lletra. *La experiencia es madre de la ciencia.*

LA MARE PASTA. *Loc.* Ab que 's nota al qui diu un despropòsit o fá una pregunta importuna. *Sí preguntáis por berzas, mi padre tiene un garbanzal.*

NO ÉS AQUEIXA LA MARE D' LS OUS. fr. S' usa quan algú fá alguna cosa aparentant diversa causa de la que reialment el mou. *No es esa la madre del cordero ó esa es la madre del cordero.*

PÍA MARE. *Anat.* Membrana subtil qu' inclou tot el cervell. *Pía máter, pía madre.*

QUAN LA MARE NO HI ÉS JO SALTO Y BALLO. *Ref.* Denota la falta que fá 'l cap d' una casa o comunitat, per la lliveitat que 's prenen els dependents d' ella. *Holgad gallinas, que el gallo está en vendimias; cuando en casa no está el gato, se extiende el rato.*

QUI NO VOL CREURE A LA BONA MARE, HA DE CREURE A LA PELL DE CABRA. *Ref.* Denota que 'ls que no fan cas de les advertencies dels que 'ls estimen, experimenten mals resultats. *Quien no cree en buena madre, creerá en mala madrastra.*

SEMBLARSE ALGÚ A LA SEUA MARE. fr. Tindre la fesomía, el geni o 'ls costums de la seua mare. *Madrear.*

TINDRE MAL DE MARE fr. Tindre les criatures sobrat afecte a llurs mares. *Tener mal de madre.*

MARE DE DEU DE LES AGUYES o DE LES AGULLES. *Geog.* Santuari de la vall de Llerca a la Garrotxa. || — DE TANYACH. Santuari del Vallespir. || — DE VIDA. Santuari del Vallespir, aprop de Argelers. || — DE VIDA. Santuari del Conflent, emplaçat entre els cingles fronters a la vall de Fullá. || — DE VILARNILA. Santuari del Vallespir. || — DEL COLL. Ermita emplaçada al N. de Co'melles al Vallespir. || — DEL HORT. Santuari del Berga á, a les esqueixalades montanyes de Busa. || — DEL MON. Santuari renomenat de la Garrotxa, a les antigues valls del Llerca, districte de Ribelles. || — DEL VILAR. Antich priorat de canonges agustins, situat al Vallespir, rivera amunt de Vilallonga. || — (COVA DE LA). *Orog.* En el turó de Montcada.

MAREA. f. MAROR.

MARE DE ROVELLÒ. *Bot.* Nom que 's dona a una mena de bolet del genre *Russula.*

MAREFEGA. *Ter. ibicench.* Márfega. **Gergón de paja.**

MAREGANITA. f. *Min.* Substancia vidriosa, varietat d' obsidianes d' origen volcánich. **Mareganita.**

MAREIG. m. MAREJAMENT. || Comble de negocis que fan perdre la serenitat.

MAREJADA. f. *Mar.* Moviment tumultuós de les ones sense haver 'hi borrasca. **Marejada.**

MAREJAMENT. m. *Ant.* L' acte y efecte de marejarse. **Mareo, mareamiento.** || *Met.* Molestia, enfado. **Mareo.**

MAREJAR. v. a. *Ter.* Molestar, enfadar. **Marear.**

MAREJARSE. v. r. Regirar, provocar a vòmit el moviment de les naus o carruatges, y per extensió tot altre moviment o enfado. **Marearse.**

MAREJAT, DA. p. p. **Mareado.**

MARE MÁGNUM. *Expr. llat.* Ab que 's denota abundor o grandesa d' alguna cosa. **Mare mágnum.**

MARENGA. f. Dolç que 's fá ab clares d' ous frescos barrejades ab sucre clarificat y té la figura d' un ou xato. **Merengue**

MARENGE. m. *Ornit.* Aucell blavench qu' és quasi sempre als arbres y 's manté dels insectes que hi trova. També menja llavor de cánem y nous, les quals forada ab el bech, que 'l té molt punxagut. **Paro cerúleo.**

MARENYÁ. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de la Tallada, prov. de Girona.

MAREÒGRAF. m. *Mar.* Instrument pera notar els accidents del moviment del mar. **Mareógrafo.**

MAREPERLA. s. f. Materia blanca y lluenta que 's treu d' algunes petxines y s' emplea en obgectes d' adorno. **Nácar.**

MAREPERLÍ, NA. adj. Lo que té 'l color, llustre y aigües de la mareperla. **Anacarado.**

MARÉS. *Ter. ibicench.* Pedra de cals quaternaria. **Piedra de cal cuaternaria.**

MARÈS (Francesch). *Biog.* Ecclesiástich del sigle XVII, qu' escrigué: *Historia y miracles de la sagrada imatge de N. S. de Nuria, en el comtat de Cerdanya, bisbat d' Urgell,* obra impresa y aumentada moltes vegades.

MARESELVA. f. *Bot.* LLIGABOSCH. || La que 's conreua a s jardins. **Madreselva.**

MARESMA. f. Terreno baix que s' inonda ab les aigües del mar o d' un riu. **Marisma.**

MARESMÓS, A. adj. Terreno plè d' aiguamolls. **Pantanoso.**

MARETA. f. dim. **Madrecilla.** || *Fam.* La mare qu' estima massa als seus fills. **Madrona, madraza.** || Principi de maror. MARETA.

MARFÁ. *Geog.* Poblet del part. jud. de Manresa, prov. de Barcelona; és a la vora de la riera de Calders.

MARFANA. f. adj. *Ter.* XIMPLA.

Segell de Marfá

MÁRFEGA. f. Mena de sach gran ab un forat al mitg, que ple de palla, espart, etc., serveix de matalás o pera posar sota dels matalassos. **Jergón.** || *Met.* Persona grossa, pesada y tosca. **Jergón.**

MARFEGAR. v. a. Rebregar quelcom ab les mans, ab el continuat us. **Ajar.**

MARFEGAT, DA. adj. **Ajado.**

MARFÍ. m. *Ter. ibicench.* Mústich. **Marchito.**

MARFIL. m. Substancia de que consten les dues dents incissives de la barra superior del elefant. **Marfil.** || IVORI.

COSA DE MARFIL. Lo que 's fá d' ell o li pertany. *Marfileño, ebúrneo.*

MARFILENY, A. adj. Fet de marfil. **Ebúrneo, marfileño.** || Propi del marfil. **Marfileño.**

MARFIT, A. adj. *Ant.* ROBAT. || adj. *Ter.* MÚSTICH, PANSIT.

MARFITARSE. v. n. *Ter.* EMMUSTIGARSE, PANSIRSE.

MARFONDRE. v. n. Fondre, fer fondre 'l greix y la salut a algú per causes morals, amoínos, mals de cap, etc. **Chupar.**

MARFUGA. f. Tota mena de malaltía lleu. || Pigota o verola del bestiar. **Morriña, epidemia, constelación.** || EPIDEMIA.

MARFULL. m. *Bot.* Mata medicinal de la fam. de les caprifoliácies, quines fulles y flors se semblen a les del sauquer. **Durillo, sanguillo.**

MARFUNDIMENT. m. DESGANA.

MARFUNDIR. v. a. *Ant.* CONSTIPAR.

MARFUNDIRSE. v. r. Aflaquirse, perdre les carns. **Extenuarse, deshacerse.**

MARFÚS, A. p. p. *Ant.* CONSTIPAT. || adj. Extenuat regularment per causa de fam. **Transido.**

MARGA. f. Terra blanca, blava, etc., a modo de greda pera adobar la terra. **Marga.**

MARGALEF. m. y

MARGALET. *Geog.* Caseriu del terme de Torregrossa, prov. de Lleida. || Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Tortosa, part. jud. de Falset; és al peu de la serra de la Llena, a la vora del riu Montsant y té 603 hab.

MARGALIDA (Forat d' En). *Hidrog.* Avench ont s' engola la ribera de Margalida, afluent del Garona, al que s' uneix més avall de Bossost.

MARGALL. m. *Bot.* Herba per l' estil del jull, que perjudica als sembrats. **Vallico, cebada de ratones.**

MARGALLAR. m. Camp plè de margall.

MARGALLÓ. m. y

MARGALLÓN. m. y

MARGALLONS. m. *Bot.* Palma borda. **Margallón. palmito.** || BARGAYÓ. || El cor de dita planta entre les palmes y les arrels, qu' és d' uns deu centimetres de llarch, y conté una substancia blanca qu' és bona pera menjar. **Palmito, palma enana.**

MARGALLONERA. f. *Ter. bot.* MARGALLÓ.

MARGANELL. *Geog.* Quadra del terme de Santa Cecilia de Montserrat, prov. de Barcelona.

MARGANESA. f. Mineral paregut al antimoni, encare que més tou. **Marganesa.**

MARGAR. v. a. *Agric.* Adobar les terres ab marga. **Margar.**

MARGARAT. m. *Quim.* Combinació d' ácit margárich ab una base. **Margarato.**

MARGARET. *Geog.* Caseriu del terme de Tremp, prov. de Lleida.

MARGÁRICH, CA. adj. *Quim.* Calificació d' un ácit obtingut per la sabonificació del oli. **Margárico.**

Brot de margaridoia

MARGARIDA. f. Nom propi de dona. **Margarita.**

MARGARIDA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Planes, prov. de Alacant.

MARGARIDES. *Hidrog.* Illots de la costa N.O. de l' illa d' Ibiça, Balears.

MARGARIDETA. f. *Bot.* MARGARIDOIA. || dim. de Margarida. **Margaritilla.**

MARGARIDOIA. f. *Bot.* Planta perenne de la fam. de les compostes, de flors blanques y botó groch, que surten directament de l' arrel; se conreua als jardins. **Margarita, vellorita.**

MARGARIDUSSES. f. pl. *Bot.* PRIMAVERA.

MARGARINA. f. *Quim.* Nom d' un margarat de potassa o de sosa. **Margarina.**

Margarinot

MARGARINOT. m. *Zool.* Insectes coleòpters clavicornis, fam. dels histerits, que viu dessota dels pedregams.

MARGARIT (Berenguer de). *Biog.* Templer catalá del sigle XII, probablement empurdanès. Feu proeses en els mars d' Orient quan Saladí destruía l' obra de les primeres creuades, prenent Jerusalem y sitiant la ciutat de Tir. Aleshores, l' any 1188, En Margarit anava a socórrer aqueixa ciutat. Comandava les 40 galeres ab 5,000 homes enviats per En Guillem II de Sicilia; els turchs s' aparellaren a resistirlo; ell enviá sobre l' enemich una embarcació encesa, carregada de combustible, vent en popa, calant foch a les naus turques, moguent gran desgavell. Y mentres els sitiats feien una sortida, les naus cristianes embestien obrintse pas y topaven ab les enemigues que, o anaven a fons o de través, retirantse Saladí desesperat per l' ardidesa heròica del deslliurador de Tir.

— (BERNAT). *Biog.* Cartoixá, natural de Barcelona, de la ilustre familia dels Margarit. Doctor eminent en abdós drets. Va pendre l' hábit a la cartoixa de Scala Dei l' any 1500, havent sigut més tart prior de la meteixa casa, y després de la cartoixa de Vall de Crist a Valencia y de la de Montalegre, prop de Badalona. Home molt virtuós y afectat al estudi, va ésser relligiós exemplar durant cinquanta-cinch anys, morint en 1555.

— (BERNAT DE). *Biog.* Senyor de Castell-Empurdá en el sigle XV. Brau militar. En les guerres en pro del príncep de Viana estava de part del rei, havent sigut el defensor de la Força, o castell de Girona, quan va amparars'hi la reina ab el príncep qui després fou Ferrán el Catòlich. Va quedar cobert de ferides, emprò gloriós. Ell, fidel als reis, ab son fill Bernat, seguía per tot arreu les banderes reials, mentres llurs enemichs li destruíen ses propietats. De lo qual fou ben compensat, donantli els bens d' alguns revoltosos de Palafrugell ab el senyoriu de Palamós. Gairebé no hi há empresa d' armes de son temps en que deixés d' ésser'hi y de son nom van plenes les histories d' aquella lluita.

— (FRANCESCH DE). *Biog.* Noble empurdanès del sigle XV. Veguer de Girona l' any 1472. Va fer grans serveis al rei En Joan II en les tribulacions de son regnat, influint pera que Girona, dominada pels francesos, s' entregués al rei d' Aragó.

— (JOAN). *Biog.* Bisbe de Girona, empurdanès, qui accionava al començar el sigle XVI. Essent canonge, va representar al Capítol de Girona a les Corts catalanes del 1519 y del 1528. Va assistir al Concili provincial del 1530. Era home tan estimat y popularíssim, que 'l día de la seua primera missa pontifical s' omplí de gom a gom la Sèu gironina y ni 'l predicador pogué sermonar. L' emperador Carles I volía enviarlo al Concili de Trento, atès al saver y experiencia del bisbe, qui moría als 86 anys, el 1554, portantne vint de bisbat.

— (JOAN). *Biog.* Cardenal, bisbe de Girona el 1462, d' Elna el 1452 y més tart de Patti (Sicilia). Nat a Girona envers 1421; mort a Roma en 1484. Gran polítich y diplomátich; entès en teología, jurisprudencia, geografía y lletres. Son gran ideal era la unitat política de Iberia, ja molt abans d' intervindre ell en la educació del príncep qui després fou Ferrán I *el Catòlich.* En 1430, essent un nen, era admès com canonge de la catedral de Girona; més tart ho era de Elna, y en 1445 son oncle el bisbe Bernat de Pau va confiarli el cárrech de vicari general del bisbat gironí. Una butlla laudatoria d'Eugeni IV el feia diaca del Empurdá. Va anar a Roma en 1445. En 1454 tornava a Italia com embaixador d' Alfons V prop del Sant Pare Nicolau V. Principiava sa vida política a Catalunya en les Corts barcelonines del 1454, ont hi pronunciá un discurs notabilíssim. En Joan II va comissionarlo pera una embaixada al Sant Pare. Va assistir al Congrès de Mantua com plenipotenciari de la Corona d' Aragó, ab tal lluiment que 'l Pare Sant va ferlo Nunci a la Cort del rei d' Aragó, enviantlo també delegat pera anar a la Generalitat de Catalunya a fí de lograr la pau del país, sotmoguda fondament per la causa del príncep de Viana y la revolta dels pagesos de remença. En les situacions difícils hagudes a Girona més tart, va defallir son carácter, pera desprès retornar a l' obediencia de Joan II. Va ésser conceller de la Corona d' Aragó. En 1477 al reunirse el Parlament de Girona, va presidir la sessió inaugural. El rei Ferrán I va ferlo orador

dels reis d' Espanya, enviantlo en 1481 a gestionar la pau entre Venecia y Nápols; després (1483) a lograr la concordia de tots els estats d' Italia, essent tal el triomf del embaixador Margarit, que se 'l va designar arbitre, havent assolit el fí capital, llevat d' alguna excepció. Aleshores va domiciliarse a Roma, rebent el capell de cardenal (1483) y la mitra de Patti. Emprò, sa salut va defallir, morint a l' any següent (1484). Havía fundat l' escolanía de musica a Girona (1474) y secundat la fundació de l' universitat literaria. Les obres escrites per *el Gerundense* (com se l' anomena en els llibres), son: *Templum Domini*, escrit d' actualitat en protesta a les fetes de En Rocabertí contra les iglesies (existeix a l' arxiu catedral de Barcelona); *De laudibus Mariæ Virginis*, interessant a l' historia del dogma de l' Immaculada; *Sedes Regum* y *De Corona Regum* (a la biblioteca de l' Escorial), escrites abdues pera l' educació del príncep Ferrán d' Aragó, y últimament la seua obra capdal: *Paralipomenon Hispaniæ*, dedicada als reis Catòlichs, encloent la idea fonamental política de la unitat dels reialmes ibèrichs, bo y historiant l' època primitiva, influenciat de la tendencia del Renaixement. Existeix manuscrita ab notes marginals y esmenes del autor, y altres del cronista Carbonell, a la Biblioteca nacional de Madrit, havent'hi edicions (no pas exactes ab el manuscrit) fetes a Espanya en 1545, a Francfort en 1579 y en 1603, formant part de coleccions de textes históríchs.

— (LLUIS DE). *Biog.* Mariner famós dels sigles XV y XVI; probablement empurdanès, fill del valent cavaller Bernat, del temps de Joan II. Era senyor de Castell-Empurdá, protegit de Ferrán *el Catòlich*. L' any 1490 va anar a Sicilia pera exercir les funcions de la cambra reial. Desde allí va anar a guiar l' expedició naval contra 'ls pirates de Trípoli, havent guanyat pera 'ls reis Catòlichs les illes Gerbes (perdudes l' any 1560). En 1492 va anar d' embaixador a Navarra pera tractar ab el senyor de Labrit. Molts fets d' ell hi han escampats per les histórics. Va ésser pare del famós Pere de Margarit (nat a Aragó), qui era gran personatge en la segona expedició de Colomb a l' Amèrica (1493).

— (LLUIS DE). *Biog.* Militar del sigle XVI, primer de la famosa familia empurdanesa qui usá 'l tractament de *don*. Segons privilegi reial concedit en 1539, també era senyor del Castell-Empurdá. Lloctinent y capitá general dels exèrcits de Carles I. Les planes de l' historia están rublertes de fets d' ell. Va ésser pare del brau militar don Leandre de Margarit y de Gallart, qui refusá ésser mentor y guardiá del infant qui més tart devía ésser rei Felip IV. Fill d' aqueix va ésser don Felip de Margarit de Biure de Gallart, pare del derrer Margarit, qui va estampar un nom gloriós en l' historia catalana.

— Y DE BIURE (JOAN). *Biog.* Fill gran del famós general y embaixador de França, don Joseph. Marquès d' Aguilar, comte de Montagú, baró de Castell-Empurdá, Vallespinosa, Montsech, Castellfullit, etc. Era bon lletrat y valent home d' armes. Era molt jove que ja havía publicat el llibre: *Retórico epítome latino y castellano en quatro libros aumentado con diferentes exemplos de insignes oradores en muchos idiomas, ofrecido á Don Joseph de Biure y de Margarit, Barón de Aguilar, Mariscal de Campo, y governador del Principado de Cataluña.* (Barna, 1645, imp. P. J. Dexeu). Don Joan de Margarit va morir a Perpinyá desprès d' haver servit a les armes franceses.

Joseph de Margarit

— Y DE BIURE (JOSEPH). — (V. BIURE). *Biog.* És el famós comandant de miquelets, després embaixador per Catalunya, Rosselló y Cerdanya a la Cort de Lluis XIII, gran amich del arquebisbe March, general; virrei y governador general de Catalunya, que tan gran paper feu en la guerra dels segadors (1640-1652), qui per haver estat hereu de sa mare, Na Beatriu de Biure, senyora de la riquíssima baronía de Vallespinosa, prop de Tarragona, sempre 's firmava *Joseph de Biure y de Margarit;* mentres son germá, l' hereu de la casa pairal de Castell-Empurdá (nat en 1602) firmava *Phelip de Margarit.*

MARGARITA. f. *Ant.* PERLA. || *Conx.* Mena de caragol petit, per un costat convexe y ab una clivella al altre. **Margarita.** || *Bot.* Planta de la fam. de les compostes, de tres polsades d' alçada, flor petita de color blanch rosat ab un botó groch al mitg, que viu al comens de la primavera. || MARGARIDOIA.

LA CIENCIA MARGARITA. Aixís s' anomenava la filosofía a l' Etat Mitja. *Ciencia Margarita.*

MARGARITACI, A. adj. Semblant a la perla. **Margaritáceo.**

MARGARITARI. m. Pescador o negociant de perles. **Margaritario.**

MARGARITENCH, CA. s. y adj. Natural o propi de Margarita, una de les illes antillanes. **Margariteño.**

MARGARÍTICH, CA. adj. *Quím.* Calificació d' un ácit que s' obté per la destilació del oli de rici, y cristallisa en agulles mareperloses. **Margarítico.**

MARGARITÍFER, A. adj. *Poèt.* Que produeix perles. **Margaritífero.**

MARGARITIFORM. adj. Que té la forma d' una margarita o d' una perla. **Margaritiforme.**

MARGARITITA. f. *Min.* Nom donat a les estalactites globuloses. **Margaritita.**

MARGARITÓFIL, A. s. y adj. Amant de les perles. **Margaritófilo.**

MARGARITOIDES. adj. Semblant a la perla. **Margaritoides.**

MARGARONA. f. *Quím.* Substancia que s' obté del ácit margárich per medi de la cals. **Margarona.**

MARGASSA. f. *Bot.* CAMAMILLA D' URGELL.

MARGAYÓS, A. adj. *Ter.* VERGONYÓS. || MARGALL.

MARGE. m. Paret regularment de pedra seca pera esgraonar la terra dels costers y impedir que sigui arroçegada per les aigües. **Mota, ribazo.** || Tanca de terra apilotada pera impedir la entrada a alguna heretat. **Valla, vallado.** || RIBÁÇ. || L' extrem d' un camp més alt que la part de fora pera que no hi entrin les aigües. **Mota.** || Espai que queda sense escriure als dos costats del papers. **Margen.** || Ocasió, motiu. **Pie, margen, ocasión, motivo.**

DONAR MARGE. fr. *Met.* Donar ocasió o motiu. *Dar margen ó pie.*

FER MARGES. fr. Circuir o tancar ab marge les terres *Vallar, valladear.*

FER O DEIXAR MARGE AL PAPER QUE S' ESCRIU O ESTAMPA. Deixar blanch a la vora d' un imprès o d' un manuscrit. *Margenar, marginar.*

NOTAR AL MARGE. fr. Apuntar alguna cosa a la vora del escrit. *Margenar, marginar.*

MARGENADA. f. RIBÁÇ.

MARGENAL. adj. Marginal.

MARGENAR. v. a. Anotar alguna cosa al marge. **Marginar.** || Fer marge a les terres, rius, etc.

MARGENEDA. f. *Ter.* MARGENADA.

MARGENER. m. Qui construeix marges.

MARGENÓS, A. adj. Que té grans marges: se sol dir dels llibres. **Marginoso.**

MARGINAL. adj. Lo qu' és al marge. **Marginal.**

MARGINAR. v. a. Anotar al marge dels llibres.

MARGINET (Pere). *Biog.* Monjo de Poblet, ont va ocupar desde 1393 al 1400 distints càrrechs. Era natural de Vallclara. Havent apostatat juntament ab frà Anselm Turmeda, franciscá de Montblanch, varen

còrrer vida atsarosa de vicis y disbauxes carnals, junts durant un parell d' anys. En 1413 va abandonar al company, entornantsen al monastir, esdevenint un sant, y diuen obrá miracles distints. Abans d' apostatar, frà Marginet sofrí la pena d' ésser tancat dintre una sitja per malicia de 'n Jaume Mestre, qui fou processat, perdonantlo, el rei Joan I' any 1389. Frà Marginet és autor d' una *Carta a Guillem de Queralt electe abat de Poblet pera que no renuncii*, datada als 20 de janer del 1434. La publicá En Finestres. Frà Marginet va morir l' any 1435, en opinió de sant.

MARGÓS, A. adj. Que conté marga. **Margoso.**

MARGRAU. m. Dignitat semblant a la del marqués.

MARGRITÍ. m. *Min.* Varietat de cristall de roca que 's trova a Venecia. **Margritino.**

MARGUER. m. Travallador que treu la marga de la marguera. **Marguero.**

MARGUERA. f. *Min.* Abundós de marga. **Marguera.**

MARÍ, NA. adj. Lo qu' és de la mar o li pertany. **Marino.** || *Blasó.* Epítet dels animals terrestres representats al escut ab qua de peix. **Marino.**

MARÍA. f. Nom dolcíssim de la Mare de Deu.

MARÍA SOLA. El ciri blanch que 's posa al cim del candeler triangular a la funció dels fasos. *María.* || El meteix candeler. *Tenebrario.*

¡AVE MARÍA! Expressió pera saludar quan s' entra a alguna casa. *¡Ave María!* || Oració ab quina l' arcángel va saludar a María Santíssima. AVE MARÍA.

QUAN ÉS MENESTER MARÍA, VINGUI MARÍA, QUAN NO ÉS MENESTER MARÍA, FORA MARÍA. *Ref.* Denotant que regularment sols estimem les persones quan les necessitem. *Ama sois, ama, mientras el niño mama, desde que no mama ni ama ni nada; entretanto que cría amamos el ama, en pasando el provecho luego olvidada.*

SANTA BONA MARÍA. *Loc.* Ab que 's dona a entendre qu' algú 's conforma ab lo que succeëix, se fá o 's diu. *Cristo con todos, santas pascuas.*

MARÍA CASTERÁS (Tuc de). *Orog.* Montanya propera a Salardú, a la Vall d' Arán.

MARÍA DE MONTPELLER. *Biog.* Reina de Aragó, comtesa de Barcelona, senyora de Montpeller y mare del gran rei En Jaume I *el Conqueridor* (1208), y per lo tant muller del rei en Pere I *el Catòlich*, ab qui va casarse l' any 1204.—Va morir a Roma, ont era anada a pledejar contra 'l seu marit, qui pretenía del Sant Pare l' anulació del matrimoni.—A la mort d' ella, el domini de Montpeller va passar al rei En Jaume I, quedant vinculat a la Corona d' Aragó.

MARÍA. *Geog.* Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. d' Inca; és al centre de l' illa, té estació de F.-C. y 2,016 hab.

MARIÁ. m. n. p. MARIAN.

MARIAGATA. *Orog.* Montanya en qual vessant occidental está situat el poble de Arrós.

Brot de marialluisa

MARIAGNA. f. Nom propi de dona. **Mariana.**

MARIAGNETA. f. dim. De Mariagna. **Marianita.**

MARIAL adj. MARIANO. || Lo referent a María.

MARIALLES (Serrat de). *Orog.* A 1,640 metres d' alt, entre les valls de Cadí y de Llipodera al Canigó.

MARIALLUISA. f. *Bot.* Planta medicinal, d' olor molt aromátich de cidra, dita aixís per haver estat dedicada a la reina María Lluisa, esposa de Carles IV. Se conreua als horts y als jardins. **Marialu sa, hierba de la princesa.**

MARIÁN. n. p. d' home. MARIÁ.

MARIAN, A. adj. Lo que pertany a María Santíssima. **Marial, Mariano.** || Epítet que 's dona als llibres que contenen alabances a María Santíssima. **Marial, mariano.** || Nom propi d' home y de dona. **Mariano.**

MARIANS. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Suanyes, depart. dels Pirineus Orientals.

MARICANGALLA. f. L' ala de la vela quadrada. **Maricangalla.** || Nom que als barcos de tres pals se dona a la mitjana quadrada quan se cassa ab botavara. **Maricangalla.**

MARICASTANYA. n. p. Personatge proverbial, símbol d' antiguitat molt llunyana. S' usa generalment en aquestes frases: *els temps de Maricastanya, en temps de Maricastanya, ésser del temps de Maricastanya.* **Maricastaña.**

MARICÓ. m. Doneta, home afeminat.

MARIDABLE. adj. MARITAL. || Que 's pot maridar.

MARIDABLEMENT. adv m. MARITALMENT.

MARIDADA. adj. *Ant.* CASADA.

MARIDAL. adj. Marital.

MARIDALMENT. adv. Maritalment.

MARIDAR. v. a. *Ant.* CASAR.

MARIDARSE. v. r. Casarse la dona.

MARIDAT, DA. adj. CASAT

MARIDATGE. m. Unió dels casats. **Maridaje, enlace.** || *Met.* Confo mitat y unió de les coses entre sí, com *la parra y l' arbre.* **Maridaje.** || m. Dret pels gastos del matrimoni del príncep que s' exigía a Aragó y a Catalunya a tots els veins. **Maridaje.**

MARIDET. m. Diminutiu de marit. **Maridito.** || Gerreta de terriça ordinaria, sense anses y ab alguns forats al entorn del coll, en la que s' hi posen brases enceses y s' fica dins de l' ase pera escalfar el llit. **Braserillo.**

MARIES. f. pl. Els ciris que 's posen als tenebraris.

MARIETA. m. Home de poch esperit. **Mandilón; de poquito.** || El cobart y afeminat. **Marica, maricón.** || f. pl. *Bot.* LLIRI DE GRANS DE ROSARI. || Cuca petita, semiesfèrica, d' èlitres vermells ab clapes negres. **Vaquita de San Antonio.**

MARIETA. dim. De María. **Mariquita.**

MARIETES. f. *Bot. Ter. ibicench.* **Crissantema. Crisantemas.**

MARIEZCURRENA Y CORRONS (Heribert). *Biog.* Fotograf y escriptor, nat a Girona envers 1846 y mort a Barcelona l' any 1898. Formant part de la «Sociedad Heliográfica Española» va ajudar a introduir a Espanya, pera arrelars' hi definitivament, la fototipia y el fotogravat. En 1878 reproduía demunt del cench tota la colecció bíblica dels dibuixos alemanys de J. Schnow de Caroldofeld, pera l' editor Riera, de Barcelona. En 1882 refinava 'l sistema, a base de transport fototípich qu' era un progrès notable. Entre 1878 y 1880 prenía carta de naturalesa aquí, la fototipia, mercès a En Mariezcurrena y sos companys. Queden d' ell escrits en prosa y en vers, aixís catalans com castellans.

Heribert Mariezcurrena y Corrons

MARIMANYA. *Geog.* Se dona aquest nom a un barranch, uns estanys, una collada y altres accidents geográfichs, situats en la conca superior del Noguera Pallaresa, peró dins la Vall d' Arán.

MARIMASCLE. adj. Marimacho.

MARIMON (Francesch). *Biog.* Abat de Sant Benet de Bages, y musich notable. Natural d' Igualada. Va cursar en la escolanía de Montserrat, prenent l' habit

de monjo en 1704. Organista distingit, home de molt saver y virtuós. Va morir en 1742 en el monastir de Sant Benet, y son cos va ésser enterrat en el monastir de Montserrat.

— (JOAN). *Biog.* Cavaller de l' ordre de Sant Joan. Havía cursat musica en la escolanía de Montserrat. Va ésser mestre de camp del ters de la Generalitat de Catalunya quan el francès tenía sitiada Barcelona per mar y terra, l' any 1696, essent ferit y presoner y havent mort de les ferides.

— (JOAN MATEU). *Biog.* Jesuíta mallorquí, nat a Sineu en 1563 y mort a Palma en 1627. Als disset anys entrava a la Companyía; al 1596 anava al colegi de Gandía pera catedràtich de filosofía, havent sigut deixeble seu En Sebastiá Salelles. En 1601 tornava a Palma, dedicat a l' ensenyança d' arts y teología moral. Era calificador del Sant Ofici y teòlech consultor del inquisidor general d' Espanya. En 1607 assistí a la congregació provincial de Valencia. Va ésser rector en la casa de Palma, aumentant la biblioteca. És autor d' alguns travalls biográfichs de jesuites.

— (RAMON). *Biog.* Bisbe de Vich, natural de Barcelona qu' escrigué *Carta* d' exortació a obeir per rei a Felip V.

MARINA. f. Costa de mar. **Marina.** || El quadro o pintura que representa 'l mar. **Marina.** || El conjunt de barcos d' un Estat. **Marina.** Ministeri de Marina. **Marina.** || **Marinería.** || Nom de dona. **Marina.**

MARINA, MARINA. *Loc ant.* COSTA, COSTA.

MARINADA. f. Vent apacible de la part del mar. **Marea.** || El vent de mar un poch més fort. **Marero.** || Cert guisat de la marina. **Marinada.**

MARINAR. v. a. Donar cert preparat al peix pera conservarlo.

MARINATGE. m. *Ant.* MARINERÍA.

MARINEIG. m. Acció de marinejar. **Marineo.**

MARINEJAR. v. a. y n. Fer de mariner. Bufar la marinada.

MARINELLO (Llátzer). *Biog.* Monjo y musich, del sigle XVIII, natural de Tarrasa. Deixeble de la escolanía de Montserrat. Vivía en el monastir de Sant Geroni de la Murtra. Era conceptuat com un dels millors mestres de son temps; tenía gran fama de tocar distints instruments, emprò sobretot l' orga y el fagot.

— Y GUARDIOLA (JOSEPH). *Biog.* Musich organer. Nat a les derreries del sigle XVIII, y mort a Tarrasa (1832). Va estudiar en la escolanía de Montserrat. L' any 1790 entrava d' organer en la parroquia de Sant Feliu de Sabadell. Ordenat de sacerdot, fou admès en la colegiata de Tarrasa en la comunitat de preberes (1803). La seua fama de cantant d' iglesia era general en Espanya y va rebre bones propostes de alguns capítols catedrals, inaceptades. Va dedicarse a construir pianos y també va compondre musica.

MARINER. m. Home llogat pera fer maniobres a les embarcacions. **Marinero, marino.**

GITAR MARINER DE NAU. fr. *Ant. Despedir un marinero.*

MARINER D' AIGUA DOLÇA. *Iron.* Se diu del mariner poch práctich en materia de navegació. *Marinero de agua dulce.*

QUAN EL MARINER SERÁ DE SÍ METEIX. *Loc. ant.* Quan el mariner va pel seu compte. *Cuando el marinero va por cuenta propia.*

MARINER (Vicents). *Biog.* Escriptor valenciá del sigle XVII, molt entès en les llengües grega y llatina y home de gran educació. Va traduir al castellá les obres d' Homer y d' Aristotil, y al llatí les poesíes d' Ausíes March, essent original seua en el propi idioma, una *Historia del imperi romá.*

MARINER (Coll del). *Orog.* Collada a 1,020 met. d' altura a la comarca de Camprodon entre els colls del Sitjar y de Capsacosta.

MARINERA. f. Certa penyora de vestir. || adj. A la marinera, al estil dels mariners o gent de mar.

MARINERÍA. f. Professió y exercici del mar. **Marinería, marina, marinaje.** || Conjunt de mariners. **Marinería, marinaje.**

MARINES. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Lliria; és a mitjorn de Mont Major y té 935 hab.

MARINESCH, CA. adj. Pertanyent al mariner. **Marinesco.**

MARINESCA (Á la). *Loc.* A la moda, costúm o al gust, etc., dels mariners; se diu especialment de certa manera de coure 'l peix. **Á la marinera, á lo marinero, á la marinesca.**

MARINXA. f. Convit ab bulla y alegría. **Jira, zahora.**

MARINYOL. *Orog.* Pla a 1,150 metres d' altitut que hi ha al N.E. de Sant Quirse de Besora, a la partió d' aigües de les rieres de Tabèrnoles y dels Ferrers, a la vora del Ter, prov. de Barcelona.

MARIOLA (Serra de la). *Orog.* Serra que hi ha entre 'ls part. jud. de Cocentaina y Alcoy, provincia d' Alacant.

MARISCA. f. *Med.* Tumor carnós que surt a la part superior de les cuixes de les dones. **Marisca.**

MARISCAL. m. Oficial d' alta graduació de l' antiga milicia que tenía la jurisdicció militar criminal y administrativa. **Mariscal.** || Oficial antich qu' estava encarregat d' aposentar la cavallería. **Mariscal.**

MARISCAL DE CAMP. Oficial d' exèrcit d' un grau inferior al tinent general. *Mariscal de campo.*

MARISCALA. f. La dona del mariscal. **Mariscala.**

MARISCALAT. m. Dignitat, empleu de mariscal. **Mariscalato, mariscalía.**

MARISCH. m. *Ictiol.* Animal marí tancat dins la petxina. **Marisco.**

MARISMA. f. Maresma.

MARISTES. f. pl. Congregació que 's dedica a la instrucció primaria, expulsada de França y introduida de fa poch temps a Espanya. **Maristas.**

MARIT. m. Home casat respecte a la dona. **Marido.**

MARIT Y MOLLA CABEN DINS D' UNA OLLA. *Ref.* Que s' aplica als qu' están ben avinguts, per tindre unes meteixes costums. *Lo que la loba hace al lobo le place.*

AL MARIT AMARLO COM AMICH, Y TÉMERLO COM ENEMICH. *Ref.* Ab que 's denota l' amor y respecte que deu tindre la muller al marit. *Al marido amarle como amigo, y temerle como enemigo.*

BON MARIT, LA MULLER SANA. *Loc.* Denota qu' en el bon port de la dona 's coneix la estimació que li té 'l seu marit. *A la mujer y á la viña el hombre la hace garrida.*

DE MARITS Y DE MULLERS SEMPRE 'N PASSEN PÊLS CARRERS. *Ref.* Denota qu' als pares los hi fa més pena la mort dels fills, qu' als casats la d' un dels dos. *Donde hay hijos, ni parientes ni amigos.*

ESTAR COM A MARIT Y MULLER. fr. *Met.* Estar dos molt ben avinguts. *Hacer buenas migas; no tener ni un si ni un no.*

MARITAL. adj. Pertanyent al matrimoni. **Maridal.**

MARITALMENT. adv. m. Viure com a marit y muller. **Maridalmente, maridablemente.**

MARITAR. v. a. Maridar.

MARÍTIM, A. adj. Lo qu' es del mar, está prop de ell o li pertany. **Marítimo.**

MARJADA. f. Marge llarch.

MARJAL. m. Marge llarch, vorera.

MARJALADA. f. Extensió de marge.

MARLANT. *Geog.* Lloch del terme de Porqueres, prov. de Girona.

MARLÈS. *Hidrog.* Riera que neix a la prov. de Girona, a tramontana de Santa María de Matamala;

recull les aigües de Pomarola y Frontanyá; entra a la prov. de Barcelona, passa pê s termes de Boatella, La Quart, Salselles, Santa María de Marlès y Terradelles y desaigua al riu Llobregat entre Puigreig y Balsareny. || — (SANTA MARÍA DE). *Geog.* Darrera parroquia del bisbat de Solsona al Bergadá. Forma ajuntament ab Sant Martí de Marlès, Vilalta y altres caserius, del partit de Berga, prov. de Barcelona, reunint tots plegats 404 hab. || — (SANT MARTÍ DE). Lloch de la provincia de Barcelona, bisbat de Vich, part. jud. de Berga.

Segell de Marlès

MARLET. m. Torreta de les que coronen les muralles antigues. **Almena.** || BARLET. || El bech del morter. **Pico.** || Cada un dels troços de rajola, pedra, etc., que 's posen al fogó sota

Marlets del Castell de Vilasar

l' olla, pera qu' aquesta quedi ben assentada, y pugui respirar el foch. **Seso.**

MARLETAT, DA. adj. Guarnit o coronat de marlets. **Almenado.**

MARLITA. f. *Min.* Varietat de quartç que conté cals carbonatada. **Marlita.**

MARLOTA. f. Ropatge que usaven els moros a Valencia. || Cosa més grassa que d' ordinari.

MARMANYER. m. Revenedor, qui ven a la menuda. **Regatón, regatero.**

MARMANYERA. f. Dona que ven verdures y llegums fresques a la menuda. **Verdulera.**

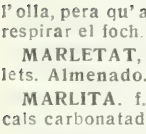

Segell de Marmellá

MARMALITA. f. *Min.* Substancia composta de sulfur de cench y de protosulfat de ferro. **Marmatita.**

MARMELLO. f. Mena de verruga.

MARMELLÁ. *Geog.* Lloch del terme de Montmell, prov. de Tarragona. || — (RIERA DE). *Hidrog.* Neix a la serra de Montagut; fa partió entre les provincies de Barcelona y Tarragona; passa per Marmellá, Castellví de la Marca, Sant Marsal y Llovera y desaigua al riu Foix prop de Castellet.

MARMESSOR. m. Qui fá cumplir o cumpleix un testament. **Albacea testamentario.**

MARMESSORÍA. Cárrech de marmessor. **Albaceazgo, testamentaría.**

MARMITA. f. Perol gran per coure menjar.

MÁRMOL. m. MARBRE.

MARMOLISTA. m. Qui travalla 'l marbre. **Marmolista.**

MARMORI, A. adj. MARBRENCH.

MARMOTA. f. *Zool.* Mena de rata dels Alps, d' un poch més de 20 centimetres d' alsaria, parda pêl llom y blanquinosa pêl ventre; s' alimenta rosegant vegetals y 's domestica fácilment. **Marmota.**

DORMIR MÉS QUE UNA MARMOTA. fr. Dormir molt y seguit. *Dormir como un lirón.*

MARMOTEIG. m. Soroll que 's fá parlant en veu baixa o entre dents. **Murmullo.**

MARMOTEJAR. v. a. Parlar baix o entre dents pera un meteix **Murmurar.**

MARÓ. f. MAROR.

MAROMA. f. Mena de borla. || Corda grossa. **Maroma.**

MARONITA. s. Individuu d' un poble de la Siria que 's manté fidel a la Iglesia catòlica, y ont poden casarse 'ls ecclesiástichs, que hi diuen la missa en alarb. **Maronita.**

MAROR. f. Moviment de les ones sense borrasca. **Marea, marejada.** || Fluix y refluix del mar. **Marea.** || Alborot, renyines, disputes. **Tremolina.**

MAROT. m. *Ornit.* Mena d' ànech feréstech de passa. **Maroto.**

MAROTA. f. Mala mare. **Mala madre.**

MARQUÈS. m. Títol d' honor que 's concedeix al senyor que posseeix un territori erigit en marquesat; antigament se donava als governadors d' alguna ciutat de la frontera. **Marqués.**

MARQUÈS (Joan). *Biog.* Benedictí de Montserrat, natural d' Arbeca, qui va pendre l' hábit en 1576 als tretse o catorse anys, havent mort l' any 1658. Insigne mestre de capella y organer força remarcable. Havent estat algún temps a Madrit, fou organista de S. Ma tí y de les Descalces reials. Volgut per son art y qualitats personals, va retornar al monastir, de quina escolanía era deixeble, havent estat president de la comunitat y abat molt distingit. Moría als setanta sís anys d' etat y seixanta dos d' hábit.

— (FRA ANTONI). *Biog.* Frare agustí, natural d' Urgell. Escrigué una obra titolada *Sacerdote, predicador y obispo.* Durant la guerra dels Segadors escrigué *Cataluña defendida de sus émulos* ab el pseudonim de *Ramques.* Va escriure altres obres notables.

MARQUÈS. *Geog.* Veinat del terme de Massanes, prov. de Girona.

MARQUESA. f. Muller o viuda de marquès, o la que per sí gosa de dit títol. **Marquesa.** || *Min.* Pedra mineral, combinació del sofre ab el metall. **Marquesita, margajita, marquesa.**

MARQUESA (La). *Geog.* Caseriu que part és del terme d' Oriola y part del d' Almoradí, prov. d' Alacant.

MARQUESAT. m. Dignitat y territori del marquès. **Marquesado.**

MARQUESETA. f. dim. **Marquesita.**

MARQUESINA. f. Coberta a manera de pabelló que 's posa sobre la tenda de campanya pera que no hi entri l' aigua. **Marquesina.** || Mena de coberta artística que 's posa sobre la porta d' alguns edificis públichs pera poguer baixar del cotxe sense mullarse quan plou. **Marquesina.**

MARQUESOT. m. aum. Marquès despreciable. **Marquesote.**

MARQUESOTA. f. La dona del marquesot. **Marquesota.**

MARQUET (Galcerán). *Biog.* Mariner del sigle XIV, que pertanyía a una de les famílies més conegudes de Barcelona, y de qui resten esments, encare que aixís En Capmany, com En Llobet y Vall-llobera, no concretin en llurs obres noticics precises de la seua significació de Visalmirall. Era conseller de Barcelona en 1334, y ab aquest caracter, va comanar onse galeres aprestades per la ciutat formant part de l' esquadra reial contra Génova, deventse pot ésser a tal causa l' haverli dedicat un monument.

MARQUET Y ROCA (Joseph). *Biog.* Ecclesiástich y escriptor, autor d' una obra en quina se ressenyen els fets esdevinguts a Catalunya durant els anys 1821 a 1823.—Va morir a Barcelona, essent beneficiat de Santa María del Mar, l' any 1876.

MARQUETERÍA. f. Mosaich fet de fustes de diferents colors. **Marquetería.**

MARQUILLA. adj. m. Calificatiu d' una mena de paper més groixut y de més marca que l' ordinari. **Marquilla.**

MARQUILLAS (Eugeni). *Biog.* Metge que va prestar grans serveis quan el còlera de 1854, a Barcelona. Va pertányer a varies societats científiques. Mort en 1885.

MARQUILLES (Jaume). *Biog.* Comentador dels *Usatges,* afectat a la escola jurídica catalana. Va estudiar a Lleida. En 1428 era vicari general de Vich, essent bisbe Jordi Ornós. Era capellá de la Sèu barcelonina en 1448 quan va dedicar als consellers l'hermosíssim còdix dels *Usatges,* guardat al arxiu municipal. Va ésser viscanceller del rei Martí. L' any 1450 va escriure un nobiliari de Catalunya tenint documents autèntichs al devant. Als vuitanta anys escrivía la dedicatoria al llibre dels *Usatges.* L' any 1505 era estampada la seua obra, a Barcelona, per Joan Luchner; un infoli en lletra gòtica.

MARQUINA (Diego o Jaume). *Biog.* Benedictí del sigle XVI, natural d' Estadilla, bisbat de Lleida, a la ratlla d' Aragó. Va morir l' any 1624. Era escolá de Montserrat, ont hi va pendre l' hábit en 1573. Va ocupar els llochs de soci del general, secretari de la ordre, majordom segon, primer procurador a Barcelona y abat del monastir de Sant Feliu de Guíxols.

— (MARTÍ). Monjo del Cister, qui vivía al monastir de Poblet en el sigle XVI y n' era l' arxiver. Com a resultat dels seus estudis va escriure un *Epitome de la historia del monasterio,* en dos volums. L' abat Joan Guimerà anava en companyía d' ell quan va fer la visita als monjos de la Corona d' Aragó. Va ésser enviat al Císter l' any 1552 per ordre del abat Pere Boqués, a fí d' arreglar 'hi l' arxiu.

MARQUIXANES. *Geog.* Poble del cantó de Vinçá, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és estació del ferro-carril de Perpinyá a París y té 446 habitants.

MARRA. f. La senyal que 's posa ont arriva la pilota. **Chaza.**

MARRÁ. m. Moltó no sanat. **Morueco.** || **Ariete.** || PLORAIRE.

MARRACH, CA. adj. Epítet del toro que no pren piques ni embesteix sinó quan veu el cop segur. **Marrajo.**

MARRACO (Joseph). *Biog.* Mestre de capella, nat a Reus en 1814 y mort l' any 1883. Tenía molta fama. Era mestre de capella de musica de la catedral de Barcelona y tenía la ensenyança dels escolanets.

Balfasar Marradas y Vich

MARRADA. f. Torta, volta. **Rodeo, marrada, vuelta.** || Falta o carencia d' una cosa.

FER MARRADA. fr. Errar, fer volta. *Rodear, dar un rodeo, marrar.*

MARRADAS Y VICH (Baltasar). *Biog.* Noble senyor del sigle XVI, cavaller de Sant Joan, y militar distingit, que va estar al servei dels emperadors Matíes y Ferrán II de Jerusalem, pertanyent al seu Consell de Guerra y havent sigut un dels generals més remarcables d' aquells temps. Era nadiu de Valencia.

MARRAIX. *Ictiol.* Peix de la fam. dels lamnits, de un a tres met. de llargada. **Marrajo.**

MARRAIXA. f. Morratxa.

MARRANA. f. La femella del marrá. || Pal o eix que sosté y fá girar les rodes de la cinia. || *Fig. y fam.* Dona bruta y deixada que fá les coses sense netedat. || La dona abandonada, de procedir baix o de mala reputació.

MARRANA (Collet de la). *Orog.* Pas que hi há al Pirineu gironí a la partió d' aigües del Ter ab el Fresser; té 2,430 met. d' altitut.

MARRANADA. f. *Ter fam.* Procedir sense correcció.

MARRANALLA. f. *Fig.* Criaturades, cosa de poca serietat.

MARRANDRA. *Ter. ibicench.* Ampolla de vidre vert. **Damajuana.**

MARRANXA. f. Os del taló del animal. **Carnicol, taba.**

JOCH DE LA MARRANXA: OSSET.

MARRAQUIA. f. TRISTESA.

MARRAR. v. v. *Ant.* AMARRAR. || Fer marrada, deixar el camí dret. || Faltar, mancar una cosa.

MARRASQUÍ. m. Licor un poch glutinós y bastant dolç que 's fá de certa mena de cireres. **Marrasquino.**

MARRATXÍ. *Geog.* Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. de Palma; és al interior de l' illa, dalt d' un turó, té estació de F.-C. y 3,816 hab.

MARRECH. m. *Ter.* XICOT. || **Chiquillo.** || *Ter. ibicench.* Cabrit. **Choto.**

MÁRREGA. f. Una tela grollera. **Marga.**

MARREUS. *Bot.* (V. MALRUBÍ).

MARRIMENT. m. *Ant.* DESMAI, TRISTESA. || *Ant.* ALTERACIÓ, ESPANT.

MARRIQUINCA o MARRAQUINCA. f. *Ant.* MARRANXA.

MARRIR. v. a. Usar casualment el marrá de les ovelles. **Encastar.**

MARRIT, DA. adj. Capficat, trist. **Desmarrido, marrido.** || *Ant.* ESPANTAT.

MARRO. m. Joch de nois que consisteix en un quadro dividit ab altres quatre ab ratlles tirades d' un costat al altre pêl centre, y afegides les diagonals d' un ángul al altre; se juga entre dos ab tres pedretes cada hú que tenintse en qualsevulla de les ratlles rectes se guanya, y la habilitat está en impedirho interpolanthi alguna de les pedretes contraries. **Tres en raya; castro.** || La pasta del gra del café quan ja s' ha bullit.

DESTORBAR EL MARRO. fr. Destorbar un negoci preparat.

MARRÓ. m. Color de castanya fosch. **Marrón.**

MARROCH. m. Nació del N.O. d' Africa. **Marruecos.**

MARROIG (Francesch Tomás). *Biog.* Frare agustí, nat a Sineu en 1777 y mort en la meteixa vila després del 1821. Als divuit anys vestí l' hábit, professant en 1796. Va conrreuar la poesía en mallorquí y en castellá. Autor d' unes dècimes contra'l govern constitucional y contra 'ls redactors del diari *La Aurora,* va ésser près en 1813 y processat criminalment, suposantse que 'ls seus versos havíen ocasionat els avalots de Palma en aquell temps. L' any 1821 va obtindre la secularisació, retirantse a Sineu, ont va morir.

MARROQUÍ. m. Pell de cabra adobada ab gales y també tota pell del Marroch. **Marroquí.** || adj. Natural de y lo pertanyent al Marroch. **Marroquí, marroquín.**

MARROTA. f. *Ter. ibicench.* Capdell gran. **Ovillo grande.**

MARRUBÍNS. m. *Bot.* **Malrubí.**

MARRUCAR. v. n. Cantar el colóm. **Arrullar.**

MARRUIXA. f. Gat.

MARS. m. Tercer mes del any. **Marzo.** || **Marso.** || MARÇ.

MARS GIBELÍNS. Pells de la marta. *Martas cebelinas ó cebellinas.*

AIGUA DE MARS, HERBA ALS SEMBRATS. *Ref.* Se pren en sentit directe. *Agua de Marzo peor que mancha en paño, y en Marzo cada gota quita un cuarto.*

NI DONA DESVERGONYIDA, NI PLANTA PÈL MARS FLORIDA. *Ref.* Se pren tal com sona. *No quieras flores de Marzo ni muier sin empacho.*

MARS MARSOT, MATA L' ANYELL, L' ANYELLOT, Y LA VELLA A LA VORA DEL FOCH, O MARS MARSOT MATA LA VELLA A LA VORA DEL FOCH Y A LA JOVE SI POT. *Ref.* Ab que 's denota la inconstancia d' aquest mes y lo perjudicial que solen ésser els temporals y els frets que s'esdevenen. *Si Marzo vuelve de rabo, ni deja pastor ensamarrado, ni cordero encencerrado.*

MARS VENTÓS Y ABRIL PLUJÓS AL PAGÈS FAN ÉSSER ORGULLÓS. *Ref. Marzo ventoso y Abril lluvioso sacan á Mayo florido y hermoso.*

MARSA. adj. f. Se diu al joch de la partida que 's guanya sens deixar fer tantos al company.

MARSÁ (Francesch d' A.). *Biog.* Impressor y enquadernador en els primers temps de la seua vida va partir ab la missió catòlica que va embarcarse envers Australia. Allí va entrar a la religió de Sant Benet y anys després va pertanyer a la companyía de Jesús, y retornat a Barcelona, va ésser molts anys econom de la parroquia de Sant Just, dedicantse a travalls literaris. Va morir l' any 1891.

Segell de Marsá

MARSÁ. *Geog.* Lloch del terme de Padret, dist. munpal. de Vilanova de la Muga. prov. de Girona. || Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Tortosa, part. jud. de Falcet; és a la vora de la riera de Pradell, té estació de F.-C. y 1,263 hab. || — (RIERA DE). *Hidrog.* Neix al vessant ponentí del coll de la Argentera, prov. de Tarragona; passa pels termes de Marsá, Capçanes, Guiamets y Darmós y desaigua a la vora esquerra del riu Ciurana poch abans de que aquest barregi les seues aigües ab les del Ebre.

MARSAL. adj. Lo que pertany al mes de Mars. **Marzal.** || Nom propi d' home. **Marcial.**

PASQUA MARSAL, MISERIA MORTAL. *Ref.* Vol dir que quan la pasqua cau al Mars hi há mala cullita. *Pascua marzal, hambre mortal,* o *pascua marcelina, hambre canina.*

MARSAL (Anton). *Biog.* Rector de Constantí a fins del sigle XVII. Era poeta llatí y castellá, escrigué una Doctrina cristiana y altres obres relligioses.

— (LLUCIÁ). *Biog.* Relligiós natural de Vich y autor de varies obres relligioses. Vivía a fins del sigle XVII.

— (MIQUEL). *Biog.* Organer del sigle XVIII, deixeble de la Escolanía de Montserrat, natural de Tarrasa. Monjo del monastir de Sant Geroni de la Murtra, de ont va ésser organista distingit.

— (PAU). *Biog.* Estudiant de la Escolanía de Montserrat en el sigle XVIII, deixeble del P. Casanovas. Prebere, natural de Tarrassa, d' ont va ésser mestre de capella, com també de la catedral d' Ibiça. Organista de la catedral de Palencia y finalment de la iglesia del Palau de Barcelona. Bon compositor de musica relligiosa y un dels millors entre 'ls organistes, violinistes y violoncelistes de son temps. Va morir en 1846.

MARSELLÈS, A. adj. Natural de y lo pertanyent a Marsella, ciutat de França. **Marsellés.** || Mena de gech que usen els cotxers. **Marsellés.**

MARSELLESA. f. Nom d'una cançó patriòtica francesa del temps de la revolució de 1789, adoptada pels republicans espanyols com a cant propi. **Marsellesa.**

MARSELLESOS. m. pl. Mena de calçons curts y de faldilles curtes de roba grollera.

MARSENCH, CA. adj. Propi del mes de Mars. Se aplica més particularment als aucells de pas quan venen durant dit mes. **Marcelino.**

MARSILI (Pere). *Biog.* Del ordre de predicadors; vivía a Barcelona. Historiaire de Jaume I y cronista de Jaume II. Tenía fama de gran t òlech y molt docte. Existeix d' ell la *Crònica* de Jaume I en llatí, ab el títol: «Commentarium de gestis regis Aragonum Jacobi primi libri IV,» dedicada a Jaume II en 1313. Conseller íntim del net del Conqueridor, qui va enviarlo d'embaixador a Alemanya prop del Sant Pare Climent V, en 1309. És autor d' una vida de Sant Raimont de Penyafort, en llatí, estampada a Barcelona l' any 1601. Fra Marsili encara vivía en 1327. És també autor d' una Dissertació sobre l' origen del escut de les quatre barres catalanes, quin manuscrit se guarda al Arxiu de la Corona d' Aragó.

MARSILLACH Y LLEONART (Joaquím). *Biog.* Critich musical. Nat a Barcelona en 1859 y mort a Caldetes en 1883. Havía cursat la carrera de medicina. La seua curta biografía está condensada en sos escrits musicals wagnerians, y si no és pas el primer qui va fer coneixer al didáctich modern de la musica alemanya, ell ha estat l' apòstol propagador y primer enamorat d' En Wagner a Espanya, escrivint clara y judiciosament de les noves teoríes musicals. Va colaborar en la prempsa més granada de Barcelona y de Madrit. És autor dels llibrets: *Ricardo Wagner. Ensayo biográfico-crítico* (Barcelona 1878), ab pròlech d' En Letamendi. Traduit al italià per el Dr. F. Filippi. *Una Contra réplica* (1879). *Parsifal* (1882). *La historia del Lohengrin* (1882). *Enrique Boito* (1883).

MARSINYACH. *Geog.* Caseriu del terme de Navés, prov. de Lleida.

MARSIR. v. a. **Mustigar.**

MARSIRSE. v. n. **Mustigarse.**

MARSIT,DA. adj. MÚSTICH, GA. || p. p. MUSTIGAT.

MARSO. m. Tantos que pren cada jugador de cartes al començar a jugar. **Lote.**

DONAR MARSO. fr. *Fam.* Se diu de les noies que despatxen al seu festejador. *Dar calabazas.*

MARSOPLA. f. *Ictiol.* Mena de peix. **Cachalote.**

MARSUPIAL. adj. Que té la forma de bossa o que té bossa. **Marsupial.** || m. pl. Familia de mamífers quines femelles tenen una bossa al ventre ont hi porten la cría. **Marsupiales.**

Marta

MART. m. Març. **Marte.**

MARTA. f. *Zool.* Mena de mustela roja y de color de castanya. **Marta.** || f. Nom propi de dona. **Marta.** || pl. Les pells de dita mustela. **Marta.**

Martell

MARTAFALLAR. v. a. *Ant.* MATXACAR.

MARTAVA. f. Tanda. **Turno.**

MARTE Y MARS. m. Un dels set planetes principals. **Marte.**

MARTELL. m. Eina de ferro ab una boca quadrada y un mánech de fusta pera afirmar y clavar els claus. **Martillo.** || *Zool.* Peixos condropterigis de cap en forma de martell,

semblants als tiburons, de molta feresa y abundosos al Mediterrani. **Martillo.**

MARTELL PERA ADOBAR CLAUS. *Porrilla.*

DE MARTELL. m. adv. S' aplica als metalls travallats a cops de martell. *De martillo.*

PICAR AB EL MARTELL. fr. MARTELLEJAR.

MARTELL (Bernat). *Biog.* Musich benedictí del sigle XVII, fill de Barcelona. Va estudiar en la Escolanía de Montserrat, en quin monastir va pendre l' hábit l' any 1632. Va anar a ésser prior a Nápols. Estava proposat pera bisbe quan va morirse.

— O MÁRTEL (PERE). *Biog.* Jurisconsult mallorquí o catalá, del sigle XIII, qui revisà y posà en ordre els furs y lleis de Valencia. Era fill del cavaller catalá En Pere Martell.

— (PERE). *Biog.* Còmit de galeres y familiar del rei En Jaume I; ciutadá de Barcelona en el sigle XIII, qui tenía casa a Tarragona ont va resòldres fer la conquesta de Mallorca. Va anarhi en qualitat de gentil-home, dirigint els plans de la guerra. En el repartiment de terres de la illa varen correspòndreli propietats en el terme d' Algamets, a Sinèu, catorse cases a Palma y quelcom més. — Son fill va ésser home de lleis, intervenint en la revisió dels Furs de Valencia.

MARTELLÁÇ. m. aum. Martell gros.

MARTELLADA. f. Cop de martell. **Martillada.**

MARTELLEJAR. v. a. Donar cops ab el martell. **Martillar.**

MARTELLEJAR FERRO FRET. fr. BATRE O PICAR EN FERRO FRET.

MARTELLET. m. dim. **Martillito.** || Eina pera trempar salteris, manacors, etc. **Templador, martilo, llave, afinador.**

MARTELLINA. f. Eina que usen els picapedrers. **Martelina.**

MARTES (Serra). *Orog.* Serra de 1,084 metres de altitut entre 'ls partits de Requena y Chiva, a la vora del riu Magro, prov. de Valencia.

MARTÍ. m. Nom propi d' home. **Martín.**

MARTÍ I (l' Humà). *Biog.* Rei de Catalunya, Aragó y Sicilia, Comte de Barcelona. Nat a Girona en 1356; mort a Barcelona en 1410. Casat ab María comtesa de Luna, tenint fills: Martí, Jaume, Joan; filla, Margarida. Enviudat, va casarse ab Na Margarida de Prades, de qui no hagué fills. Havía començat a regir la corona d' Aragó en 1396, per la mort de son germá En Joan I *el Caçador,* y ab ell va finir la dinastía catalana. Va celebrar Corts a Saragoça l' any 1398; a Perpinyá en 1406; a Maella en 1404, essent molt notables els discursos *(proposicions)* que hi va llegir, en particular el de Perpinyá.

Martí 1er, d'un pergamí de Poblet

— (AGUSTÍ). *Biog.* Metge y poeta valenciá, del començament del sigle XVI. Era fill d' altre metge. Va córrer per França, Italia y Paissos Baixos, estudianthi. Al retornar a Valencia va obtindre una cátedra en la Universitat logrant gran renom per ses curacions. Com a poeta va pèndre part a les famoses festes de la Inmaculada Concepció, iniciades per el Sant pare Alexandre VII.

— (BRUNO). *Biog.* Jesuita que va viure desde 1727 a 1778. Teòlech excelent, coneixedor de la historia, de la física y de les matemátiques. Era autor poètich ben inspirat.

— (FRANCESCH DE P.). *Biog.* Inventor de la taquigrafía espanyola y gravador al arám. Nat a Xátiva en 1762 y mort en 1827. Als vintiquatr'anys era premiat en el concurs de gravat de l' Academia de Sant Carles, de Valencia. Existeixen moltes estampes firmades d' ell. A principis del sigle XIX va tindre molt d' èxit el seu tractat de taquigrafía, que avui constitueix la basa del sistema o escola catalana. Ajudat de la Econòmica Matritense, qui 'l feu soci de mèrit, va establir ensenyança pública de «escritura veloz» (segons l' anomenaven) en la capital d' Espanya.

— (JOAN). *Biog.* Escriptor valenciá, que va viure el sigle XVII. Usava el pseudònim *Mateo Lujan* y va escriure la segona part del *Pícaro Guzmán de Alfarache.*

— (JOSEPH). *Biog.* Abat del reial monastir de Bellpuig de les Avellanes y escriptor molt erudit. Nat a Barcelona en 1732 y mort l' any 1805. Acavada la carrera ecclesiástica va pendre l' hábit de Sant Norbert al susdit monastir, regit per el savi Caresmar, qui ajudá llur vocació per l' estudi, esdevenint bon teòlech y gran savi, emprò humil y encongit. Era expert en investigacions diplomátiques; va ordenar l'arxiu de Santa Agna, a Barcelona, traient notes pera escriure la historia de tal colegiata (1,500 documents), y també el del paborde de Mur, bo y fent historia. L' any 1795 va entrar a ésser abat del monastir, ocupant el cárrech fins a la mort. La obra de llur activitat inteligenta resta inèdita y és de doldre, car comprèn: *Estado de la vida canónica de las iglesias así Catedrales como Colegiatas de Cataluña, de su institución y decadencia, y principalmente de los canónigos reglares de San Agustín, y su secularización;* dos grans volums; — *Memorias sacadas de documentos del archivo de Santa Ana de Barcelona;* 1788, un vol. fol. — *Extracto del archivo de Mur, ó Memorias para su historia sacadas de dicho archivo;* un vol. fol. *Diccionari de termes bárbaros o antiquats de la llengua catalana;* un vol. fol., escrit ab bon metode. — *Prólogo á unas sinodales antiguas del archipreztazgo de Ager en lengua vulgar...* — *Discurso sobre los errores de Félix obispo de Urgel.* — *Observaciones sobre varios asertos del ex-jesuita Masdeu en su obra Historia crítica de España,* y altres estudis d' alta erudició, relatius a Catalunya.

— (JOSEPH VICENTS). *Biog.* Remarcable esculptor valenciá mort en 1869.

— (MARIAN). *Biog.* Bisbe catalá que va morir a Caracas l' any 1792, havent sigut abans vicari general del arquebisbat de Tarragona, y bisbe de Puerto Rico. Era home de remarcable cultura y famós teòlech.

— (OTÓ). *Biog.* Advocat y polítich contemporani, mort l' any 1899. Formava en el partit republicá federal y va ésser diputat a Corts representant al districte del Vendrell. Prenía part activa en el renaixement catalá y era distingit en la carrera que exercía.

— (PROSPER). *Biog.* Escriptor y jesuita. Nat a Balsareny en 1716 y mort a Ferrara en 1799. Va entrar a la Companyía l' any 1733, havent ensenyat filosofía a Tortosa y hiventse dedicat alguns anys a les missions. Va ésser rector dels colegis de Ibiça, de Formentera y més tart del de Graus. Expatriat a Italia en temps de Carles III, va publicar a Ferrara: *Storia natural dell' Isola d' Iviza* y *Memorie storiche dall' Isola de Iviza e Formentera.*

— (RAIMONT). *Biog.* Famós frare dominich, orientalista y escriptor relligiós, nat a Subirats envers l' any 1230 y mort en 1284. Un de 's vuit qui per ordre superior estudiáren les llengües jueva, caldáica y arábiga, eixintne expertíssim, mercès a lo qual va ésser incansable en les controversies, de paraula y per escrit, contra 'ls juéus y serraims. El rei En Jaume I en 1264 va ferli examinar els llibres talmúdichs ab el bisbe de Barcelona y Sant Raimont de Penya-

fort. Va anar a Tuniç ab fra Francesch Cendra a convertir infidels, retornant en 1269. Es autor del llibre *Pugio fidei adversus mauros et iudæos*, escrit en 1278 y va imprimirse a París en 1651 y a Leipzig en 1687. S' és perdut lo demés escrit per ell, emprò el *Pugio* roman còm el monument principal de la controversia anti-rabínica de la Etat Mitjana.

— DE DETRELL (DOLORS). *Biog.* Mestra y escriptora, natural de Igualada, morta en 1880, als trenta set anys. Va ésser directora de colegis establerts a Vich, Badalona y Barcelona. Havía colaborat en el periòdich *El Monitor de Primera Enseñanza.* És autora de quatre llibres estampats; un d' ells: *La urbanidad en acción,* colecció de contes morals (Barcelona 1878); y *La educación en imágenes* (2.ª edició, Barcelona, 1881).

—DE EIXALÁ (RAMÓN). *Biog.* Advocat y filosoph notabilíssim, intelectualitat de primera força. Nat a Cardona en 1808. Va cursar lleis a Cervera, llicenciantse l' any 1830. Exercí la carrera a Barcelona. L' any 1835 ocupava la cátedra de Ideología establerta per la R. Academia de Ciencies, ont va principiarse a estudiar metòdicament la filosofía entre nosaltres. El meteix any feia la cátedra de jurisprudencia, per R. O. Al portar a Barcelona la Universitat de Cervera en 1837 va serhi incorporat com mestre de dret públich civil y criminal espanyol, fins al any 1840, tornanthi en 1843. Entre 1841 42 cooperava a la fundació de l' Academia de Jurisprudencia y Llegislació de Barcelona. Fins al any 1857, en que va morir a Madrit, no va deixar d' influir beneficiosament desde la càtedra y ab sos profitosos llibres, uns originals y altres traduits, havent accentuat la característica de la escola catalana. Els llibres capdals per ell publicats, son: *Tratado elemental de derecho romano y español,* (Barña. imp. Verdaguer, 1838), dos vol.—*Curso de filosofía elemental* (Barcelona, imp Grau, 1841).— *Manual de la historia de la filosofía,* traducció de Arnice, anotada y aumentada ab un apèndix de la filosofía en Espanya (Barcelona, 1842. — *Instituciones de derecho mercantil de España* (Barña. imp. T. Gorchs, 1848). Aquesta derrera és notabilíssima y segueix reimprimintse, aumentada per M. Durán y Bas. Les seues lliçons relatives als sentiments morals, donades en la cátedra, han deixat lluminosa estela entre 'ls seus deixebles y son retretes com exemple de claretat y de profunditat de observació, lliure de apriorismes.

— Y ALSINA (RAMÓN). *Biog.* Pintor molt remarcable, nat a Barcelona en 1835 y mort aquí meteix l' any 1894. Va ésser deixeble y més tart mestre de Llotja molt distingit. Del seu estudi particular eixiren notabilitats com el paisatgista Joaquim Vaireda, els dibuixants J. Ll. Pellicer, y J. Pahissa Laporta, el pintor B. Galofre y d' altres. La seua activitat y escola va portar alenada nova en la pintura catalana, essent ell un dels millors paisatgistes de son temps. Emprò també lluía en la pintura de marines y en els retrats, essent molt considerable la llur producció. Va ésser premiat en les exposicions de Madrit (1858, 1860) y de Barcelona (1859, 1866), havent presentat quaranta cinch obres en la de 1866, entre elles *El Somatent* (fragment del «Sitl de Girona») actualment en el Museu de Barcelona. En la Diputació, Universitat y Ateneu de Barcelona existeixen retrates pintats d'ell, aixís com en moltes cases particulars.

— Y CANTÓ (DOMENECH). *Biog.* Advocat barceloní, molt laboriós y de clar criteri que va pertanyer a la Junta d'aquell col-legi, y a varies corporacions. Va morir en l' any 1888.

— Y CANTÓ (JOAN). *Biog.* Prebere y escriptor relligiós, qui de jovenet havía estat impressor. Nat a Barcelona l' any 1829 y mort en 1887. Va pendre ordres sagrades en 1855, havent sigut vicari del Bruch, de Sant Cugat del Vallès, de Santa María de Gracia y de la iglesia de Betlem de Barcelona; després ecònom de Sant Pau, de Sant Cugat y de Sant Miquel de la Barceloneta. Va ésser periodista y fundador de la revista *Ecos del Amor de María* y *Los Santos Angeles.* És autor de més de vint llibres relligiosos en castellá, bona part dels quins son dedicats a temes de la Verge María, car mossèn Martí Cantó havía conreuat més que tot el culte a la mare de Deu. La musica relligiosa també forma part de la seua bibliografía.

— Y CORTADA (MIQUEL ANTONI). *Biog.* Poeta catalá, un dels tres primers de la actual renaixensa literaria, residint a Barcelona. Va morir en 1864. Acadèmich de la de Bones Lletres y un dels fundadors de la Filomática de Barcelona. En 1839 publicava una poesía catalana en el *Diario de Barcelona* («La Nina del Port») y el meteix any va estampar el llibret titolat: *Llágrimes de la Viudesa* (imp. J. Verdaguer), ben digne d' estima. En la R. Academia de Bones Lletres, l' any 1845 va llegirhi la traducció catalana del primer cant del poema d' En Tasso, *La Gerusaleme Liberatta,* en el meteix metre del original. També va traduir el poema del abat Costi *Gli animali parlanti.* Abdues inèdites. Havía colaborat en el *Diccionari* quintilingüe. Mantenidor dels Jochs Florals en 1862.

— Y DOMINGO (ENRICH). *Biog.* General que va morir en 1891. Era nadiu de Girona, havent nascut en 1839. Va estar a la guerra del África y afiliat al partit progressista, va conspirar pera el destronament de Isabel 2.ª. Feta la revolució, en 1874 va ésser nomenat comandant general de la primera divisió del exèrcit del Nort.

— Y ESTRUCH (RAMÓN DE). *Biog.* Regidor de Barcelona en varis ajuntaments. Comandant de un dels batallons de Milicia Nacional formada pél Baró de Meer, president de la Societat Econòmica d' Amichs del País, y director del Montepío Barceloní. Mort en 1880.

— Y FRANQUÉS (ANTONI). *Biog.* Naturalista y químich notable. Nat a Altafulla en 1750, mort en 1832. Vocació decidida pera la física y l' agricultura. En 1786 era membre molt principal dels Amichs del País a Tarragona, influint molt en la millora de les escoles d' ensenyança, en la industria, les arts y l' agricultura. Va viatjar per Europa ab gran profit. Sobressortía en la fisiología vegetal, havent fonamentat en bases sòlides la teoría de Linneu relativa a la fecundació de les plantes. Produía vegetals artificialment, passant més enllá dels coneixements de son temps. És ell qui primer va analisar ab exactitut l' aire atmosfèrich, corretgint a Lavoissier, trovant manera nova de fer l' análisis, aceptada generalment. S' havía anticipat més de 30 anys al sistema de Ferrusac relatiu als díes de la creació del mon. Ell és qui va determinar la vocació d' En La Gasca, aragonès, qui fou el primer botànich del sigle XIX. Hi han publicades d' En Martí: *Memoria sobre los varios métodos de medir la cantidad de aire vital de la atmósfera* (1790); y *Experimentos y observaciones sobre los sexos y fecundación de las plantas* (1791). Més y més interessant va escriure, emprò és desconegut al present.

— Y MARVÁ (JAUME). *Biog.* Musich y monjo catalá, natural de Valmanya. Deixeble de la escolanía de Montserrat, ont va pendre l' hábit en 1619. Notable en lletres y en musica. Un dels abats més famosos del propi monastir (1645-49). És autor d' un «Memorial y tratado en favor de los niños escolares y Seminario de Nuestra Señora de Montserrat», imprès a Tolosa, en 1650 y reimprès a Manresa, per Pau Roca a principis del sigle XIX.

— Y ROCA (PAU). *Biog.* Jove y malhaurat pianista nascut a Reus en 1893 y mort en janer de 1909. Als quatre anys y mitg tocava 'l piano prodigiosament y tot just ne tenía deu quan l' aplaudiren en concerts del Palau reial, alcançant pochs anys després una celebritat universal en les principals ciutats europees. Fets el primers estudis ab En Granados y després al

Conservatori de París, fou alumne predilecte d' en Risler. La seua mort ha esvaides falagueres esperances pera l' art musical. Era també escriptor, segons mostren unes memories o Dietari en catalá de sa infanteça, obreta remarcable que s' está imprimint are.

— Y VILADAMOR (FRANCESCH). *Biog.* Doctor en lleis y escriptor. Nat a Puigcerdá en 1616. Va estudiar a Barcelona, doctorantse abans dels dinou anys. Era advocat fiscal de la batllía general de Catalunya. Delegat per Barcelona al rei en comissions importantíssimes, essent estimat del monarca, qui 'l feu membre del Concell del rei y cronista reial. Era inconseqüent ab l' esperit francès de llurs escrits. Va ésser foragitat de la Diputació per sa conducta sospitosa. Autor d' obres, propies del seu temps y son: *Noticia Universal de Cataluña* (imp. Barcelona, en quart), *El verdadero angel de la luz; Cataluña en Francia, Castilla sin Cataluña y Francia contra Castilla; Política verdadera, regimiento cierto de una buena República; Triunfos del amor, gloria del afecto y fiestas de la lealtad verdadera; Præsidium inexpugnabile principatus Cathaloniæ pro iure eligendi Christianissimum Monarcham* (Barna. Cormellas, 1644, fol., reimpr. Viena, en quart, trad. al castellá pêl autor a instancies de la regencia de França); *Temas de la locura y embustes de la malicia,* etc. (París, 1648).

— Y ZARAGOZA (MANUEL). *Biog.* Ès el famós degà d' Alacant. Nat a Oropesa l' any 1663 y mort a Alacant en 1737. Escriptor erudit, filòlech y poeta. Va cursar a Castelló y a Valencia, mostrant una rara facilitat pera versificar en castellá y en llatí. A Roma (1686) va cursar grech, assimilantse la llengua ab facilitat extraordinaria, com igualment l' hebreu. Era secretari del cardenal Aguirre. Va colaborar en la edició dels Concilis nacionals y provincials feta pêl cardenal (impr Roma, 1694) y va publicar la famosa *Bibliotheca Hispanæ Vetus* que va deixar inèdita En Nicolau Antonio. A Roma va doctorarse en abdós drets, havent obtingut el deganat d' Alacant per el sant pare Innocenci XII (1606) y aleshores va retornar, rebent ordres sagrades. Va ésser bibliotecari del duch de Medinaceli. Al finalisar la seua vida gairebé era cech. Obres més notables d' ell: *Amathea Geographica* (Roma, 1686); Traducció en grech dels *Epigrames* escullits de Marcial; Comentari als *Idilis* de Teocrit; *Descripción del Teatro de Sagunto; Soledad,* poesía, imitació de Góngora (Valencia, 1682); *La Gigantomachia,* poema en octaves y 4 cants; Quatre comedies castellanes; *Epistolarum libri duodecim* (part de llur correspondencia).

Martí pescador

MARTÍ PESCADOR. m. *Ornit.* Aucell indígena, de uns set centimetres de llarch, bech negre prim y llarch; el llom girassolat de blau, vert y negre, ab una ratlla molt hermosa de blau al mitg; el ventre y els costats del coll y 'l bech d' un color vermell. Viu a les vores del mar o dels rius y 's nodreix de la pesca, a lo qual deu el seu nom. **Martín pescador, alción.**

MARTÍN SOLER (Vicents). *Biog.* Musich famós, nat a Valencia en 1754, mort a Sant Petersburg en 1806. Conegut per *Martine* y *lo Spagnuolo.* Les seues òperes eren tant o més estimades que les d' en Mozart y fins diuen que 'l mestre alemany n' estava admirat y va intercalar un aire o motiu de *La Cosa rara* d' En Martin en el segon acte de l' òpera *Don Giovanni.* L' òpera *La Cosa rara,* 1789; *El Arbol de Diana,* en 1789; *La Isla del placer,* 1799, totes del mestre Martin, foren estrenades a Madrit ab èxit extraordinari.

MARTINET. m. Maça moguda per l' aigua pera batre alguns metalls y altres coses, com: *paper, panyo,* etc. **Martinete, mayeto, mazo de batán.** || Máquina de fusta o de ferro pera c'avar pilons o estaques en terres fluixes. **Martinete, maza de fragua.** || Parlant de pianos, manacors, etc., es cada una de les macetes que mogudes per les tecles fan sonar les cordes. **Martinete.** || dim. de MARTÍ. || *Ornit.* ROQUEROL. || Se dona també aquest nom a una mena de falcó, **Suburo, San Martín,** y a una Ardea dita també AGRÓ BLANCH. **Garzeta mayor.** || —ROS. Capó de aigua ros. **Garzeta de cabellera.**

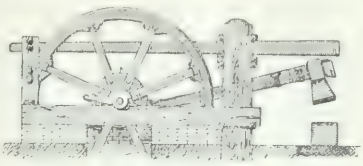
Martinet

Segell de Martinet

MARTINET. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Montellá, prov. de Lleida. || *Hidrog.* Cap de la costa llevantina de l' illa d' Ibiça, Balears. || — (COVA DEL). *Orog.* En el terme de Brafim; té prop d' un centenar de metres de fondaria.

MARTÍNEZ (Crisostom). *Biog.* Gravador valenciá, nat en 1628 y mort l' any 1694 a Flandes. Pot ésser sía el millor especialista espanyol d' aquella centuria. També va ésser pintor, deixeble de J. J. Espinosa. El gravat més antich d' ell és del any 1676. Ès autor de bons retrats y el seu meteix es ben notable. Va gravar frontispicis pera llibres. A Flandes va fer obres notables d' anatomía, quines lámines va remetre al municipi de Valencia, y pera que seguís aquells travalls el rei ordená als jurats enviessin a Martínez 800 lliures. Existeixen plaques de marfil burilades de la seua má y son obres d' art estimables.

— (JOAQUÍM). *Biog.* Arquitecte valenciá del sigle XVIII. Deixeble d' en Vergara. Acadèmich de mèrit, director d' Arquitectura y director general en els anys 1779, 1791 y 1793. Autor del pont d' Alberich, demunt del Júcar, de bona part de les obres noves de la Universitat de Valencia y del altar major de Sant Joan del Hospital.

— (MARTÍ). *Biog.* Autor del sigle XV qu' escrigué sobre menescalía y traduí la *Relació del viatge a Terra Santa* de Berindembach. Escrigué també obres relligioses relatius a la Verge María.

— APARICI (DOMENECH). *Biog.* Gravador valenciá. nat en 1822. Va estudiar en la R. Academia de Sant Ferrán, d' ont després va ésser mestre d' ensenyar a gravar al cer. Havía sigut deixeble d' en Calamata. Va ésser pensionat en 1848. En la Exposició de 1856, tercera medalla; en 1858, un gran èxit y segona medalla; en 1864, primera medalla. Va copiar admirablement pintures de Murillo, Rafael, Tiziano, Velázquez y altres.

MARTINGALA. f. Una de les combinacions que fan el jugadors al joch del mont. **Martingala.** || Trampa, engany. || Corretja que va desd' el pitral a les brides de les cavalcadures.

MARTINIÁ. m. Nom propi d' home. **Martiniano.**

MÁRTIR. m. Qui ab la seua sanch dona testimoni de la fe de Jesucrist. **Mártir.** || *Met.* Qui pateix travalls ab resignació y constancia. **Mártir.** || MARTRE.

MARTIRI. m. Mort, torment patit per la fe de Jesucrist. **Martirio.** || *Met.* Travall llarch y penós. **Martirio.**

PASSAR MARTIRI. fr. *Met.* Patir alguns travalls, miseries o mals d' alguna duració. *Pasar crujía.*

PATIR MARTIRI. fr. Sufrirlo en defensa de la fe. *Padecer martirio.*

MARTIRIÁ. m. Nom propi d' home. **Martirián.**

MARTIRIAL. adj. Lo referent al martiri y als martirs.

MARTIRISADOR, A. adj. Qui martirisa. **Martirizador.**

MARTIRISAR. v. a. Atormentar, fer morir per la fe de Jesucrisch. **Martirizar.** || *Met.* Afligir, importunar, atormentar. **Martirizar**

MARTIRISARSE. v. r. Sacrificarse, patir per alguna causa. **Martirizarse.**

MARTIRISAT, DA. p. p. **Martirizado.**

MARTIRITZAR. v. a. Martirisar.

MARTIROLOGI. m. Catàlech dels mártirs y per extensió, de tots els sants coneguts. **Martirologio.**

MARTÍS. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. d' Esponellá, prov. de Girona.

MARTORELL (Benet). *Biog.* Pintor catalá de renom, qui travallava per Manresa y Barcelona durant els anys 1425 al 1445. Era fill d' un carnicer de Sant Celoni, havent mort entre 'ls anys 1453-54. Després del famós artista Borrassá, ell esdevingué el millor pintor de nostra terra. Del 1437 al 1439 va pintar el retaule del gremi dels çabaters de Barcelona, y poch abans el de la capella primitiva de la Generalitat o Diputació de Barcelona y en 1439 un retaule pera 'l monastir de Pedralbes. Li son atribuides, ab fonament, les pintures guardades en l' arxiu de la basílica de Manresa y son: el retaule de Sant March; el de Sant Miquel pesant les ánimes; la Consagració de Sant Aniá; y el bancal del retaule de Sant Nicolau de Barri.

— (JOSEPH). *Biog.* Pintor mallorquí del sigle XVIII. Era molt expert y tenía fama en son temps. Va pintar catorse teles de més de quinse pams d' alçada pera la parroquia de Santa María del Camí (1736), pera l' orga de la meteixa (1740), y pera la capella de Sant Ramón de la iglesia de la Mercè, de Palma, ont va ésser enterrat al morir en 1753.

— (PERE JOANOT). *Biog.* Escriptor y home públich valenciá qui vivía en el sigle XV. A la mort del príncep de Viana micer Joan Martorell figura com marmessor del malhaurat Carles en l' inventari de llurs bens. En 1460 va començar a escriure el famós llibre de cavalleríes *Tirant lo Blanch*, imprès a Valencia per Spindeler (1490) y a Barcelona (1497) per Diego de Gumiel. Es el llibre del qui Cervantes va escriure qu' es «tesoro de contento y mina de pasatiempos.» Está traduit (no molt bé) al castellá y estampat a Valladolit en 1511 per Diego de Gumiel, y al italiá per Lelio Manfredi en 1538, 1566 y 1611; al francès per el comte de Caylus envers 1731 y 1775.

— Y DE LUNA (FRANCESCH). *Biog.* Escriptor, natural de Tortosa, qui va néixer a les darreríes del sigle XVI. Era de familia noble y molt estudiós. Havent reunit moltíssimes noticies relativas a Tortosa, tretes de biblioteques y d' arxius va coordinarles, publicant la *Historia de Tortosa*, y *del cíngulo de la V. María*, estampada a Tortosa l' any 1626, en 8.º per Geroni Gil. Més, está mancada de crítica, car acepta com a certes les faules escampades per el cronicot fals d' en Dextre.

— Y MONTELLS (JOAN). *Biog.* Arquitecte. Nascut a Barcelona en 1833, mort en la meteixa en 1906 Va distingirse adaptant l' estil gòtich a la moderna arquitectura. És autor de moltíssimes obres notables de les que esmentarém: la iglesia y convent de les Adoratrius (Barna.) iglesía de Port-Bou, capella y palau de Comilles, seminari de Comilles, iglesia del Sagrat Cor (Jesuites) a Barna., feta en colaboració de Camil Oliveres; la iglesia de Sant Esteve de Castellar, ajudat d' Emili Sala, y a la iglesia de la Mercé de Barcelona, la cúpula, el camaril, l' escala, el trono de la Verge y el paviment de la nau; el monument a Güell y Ferrer entre la rambla de Catalunya y Granvía; el tercer misteri de goig y el ters de gloria en el rosari monumental de Montserrat; la casa del Crèdit Mercantil de Barcelona, l' altar major de la parroquia de Granollers. Va ésser molt aplaudit el seu progecte de frontis de la catedral de Barcelona.

— Y PEÑA (FRANCESCH). *Biog.* Naturalista y arqueòlech, fundador del Museu Martorell. Nat a Barcelona en 1822 y mort en la meteixa en 1878, havent llegat a la ciutat nadiua ses coleccions d' arqueologia y d' historia natural, pera que l' Ajuntament instalés el Museu y la Biblioteca auxiliar are existent al Parch, y ademés llegà la quantitat de cent vint-cinch mil pessetes pera que ab els rèdits fos instituit el premi Martorell qui 's dona cada cinch anys a la millor obra original d' arqueología espanyola, y també s' aumentin les coleccions del Museu. Havía estat comerciant. En 1854 començava la colecció malacològica, arrivant a reunir 6,000 especies. Els savis li varen dedicar la *Modiola Martorelli*, la *Helix Martorelli* y la *Limnæ Martorelli*. La colecció d' arqueología va començarla en 1864. De les apuntacions dels seus viatges existeix un llibre interessant, de prehistoria.

— Y PEÑA (MANEL). *Biog.* Il-lustrat naturalista, germá del anterior, y director del remarcable Museu del seu nom a Barcelona. Va pertányer a les més significades corporacions de la ciutat y havía escrit travalls científichs justament el-logiats. Va morir a l' any 1890.

Segell de Martorell

MARTORELL. *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sant Feliu de Llobregat; és a la confluencia del riu Anoia ab el Llobregat, té un famós pont romá (el pont del Diable), alguna industria, estació de F.-C. y 3,258 hab. || — DE LA SELVA. Poble del dist. munpal. de Massanet de la Selva, provincia de Girona.

Segell de Martorelles

MARTORELLES. *Geog.* Poble de la provincia y bisbat de Barcelona, partit judicial de Granollers; és a la vora del riu Besòs y té 824 hab.

MARTRAS (Antoni). *Biog.* Apotecari barceloní del sigle XVIII, qui va exercir al hospital militar d' Alacant y havía sigut practicant del de Tortosa en 1723. Va viatjar molt per Espanya, França y Italia, estudiant prácticament la botánica y altres branques de la historia natural en relació a l' apotecaría. El fruit de llurs investigacions va començar a pendre forma escrivint una obra, inacavada, quin títol és: *Dilatada historia y Diccionario de animales, plantas y minerales*, quin manuscrit y dibuixos, relatius a la lletra A, és a la biblioteca del Museu de Ciencies Naturals de Madrit.—Li foren dedicades dues plantes, les *Martrasia Lag.* y *Martrasia Spreng.*

MARTRE. m. *Ant.* MARTIR.

MARTURI. m. *Ter.* MARTIRI.

MARUM. m. *Bot.* NEPTA.

MARVA. f. Maravediç.

MARVEDÍS. m. MARAVEDIÇ.

MARVEYARSE. v. r. *Ter.* MERAVELLARSE.

MARXA. f. L' acte y efecte de marxar. **Marcha.** || *Mil.* Sonada que 's toca pera que començi a marxar la tropa. **Marcha.** || Al joch de pilota és el senyal que 's posa a la ratlla ont se para la pilota. **Chaza.** || pl. **Calcas.**

DOBLAR LES MARXES. fr. Fer en un día dues jornades. *Doblar las marchas, á marchas dobles.*

MARXADOR. m. Qui senyala les marxes al joch de pilota. **Chazador, marcador, tanteador.**

MARXANT. m. Aquell que va a vendre ab el paquet pels pobles. **Buhonero, gorgonero.**

MARXANT DE PAQUET: MARXANTÓ.

SI VOLS ENGANYAR AL MARXANT, PÓSALI LA GANANCIA PER DEVANT. *Ref.* Reprèn la massa ansia ab que's desitgen algunes coses. *La codicia rompe el saco; el codicioso y el tramposo presto se conciertan.*

MARXANTÓ. m. Marxant de paquet. **Buhonero.**

MARXAPÈU. m. *Arquit.* LLINDAR.

MARXAR. v. n. Anar, caminar, dirigirse a algún lloch. **Marchar.** || *Mil.* Anar la tropa ab ordre y compás. **Marchar.** || v. a. Senyalar les marxes al joch de pilota. **Ghazar.**

MARXETA. f. Pas menut y seguit de les cavalcadures. **Parrantillo.**

MARXÍBOLS. m. *Bot.* Herba de la fam. de les ranunculácies que té les fulles carnoses y fá unes floretes blanques que al mustigarse 's tornen roges; té l' arrel pudenta y un xich amarganta, usantse com purgant. **Eléboro negro ó fétido.**

MARZAL (Francesch). *Biog.* Escriptor relligiós luliá del sigle XVII, natural de Maó, el frare franciscá més docte de Menorca. Lector de teología en el convent d' Araceli de Roma, general de St. Francesch de Palma. Va regentar molts anys una cátedra luliana a la Universitat mallorquina. L' any 1645 va anar a Roma comissionat pera sostindre la causa luliana en nom de la ciutat de Palma. Examinador sinodal, calificador del St. Ofici, y en 1657 ministre provincial de Mallorca Era un exemple de bons costums, estudiós, erudit y travallador. Va morir al convent de Palma en 1688, als noranta set anys d' etat, deixant escrites onse obres lulianes.

MARZO (Andreu). *Biog.* Pintor valenciá del sigle XVII, deixeble d' En Vilalta.

— (URBÁ). *Biog.* Pintor nascut a Valencia a la centuria XVII, germá del anterior, que va ferse remarcar per ses composicions de carácter relligiós.

— (VICENTS DE). *Biog.* Economista, nascut a Valencia, y mort a Barcelona al Novembre de 1884.—Fou catedrátich d' economía política y vis-director del Institut de Barcelona. Era un professor doctíssim, d' il-lustració poch comuna y volgut dels nombrosos deixebles que van apendre a les aules de les antigues ensenyançes de l' Escola Industrial y de la de Comers, ont ell havía explicat.

MAS. m. Casa de camp ab la hisenda y demés corresponent pera la gent que la cuida. **Granja, alquería.** || conj. adv. *Ant.* **Mas, pero, sinó.**

SEMBLAR UN MAS ROBAT. *Expr.* Se diu de la casa sense mobles. *Parecer un hospital robado.*

MAS (Joan). *Biog.* Valent mallorquí del sigle XVI, que va defensar son poble, Pollença, del atach dels alarbs, fentlos recular y rescatant els efectes y presoners que s' havíen emportat els infiels.

— (FRANCESCH). *Biog.* Monjo del monastir de Poblet que dirigí diverses memorials al rei y a Floridablanca sobre interessos de Catalunya.

— (BERNAT). *Biog.* Doctor manresá qu' en 1625 publicá en catalá *Ordre breu y régimen molt útil y profitós pera preservar y curar de pesta*

— PORCELL (CATARINA). *Biog.* Cantatriu d' òpera del antich teatre de Montsió y del Liceu de Barcelona. Era mestra de chors, y posseidora d' una bona escola de cant. Va morir, ja en etat avansada, a l' any 1887.

— Y CASAS (JOSEPH M. DE). *Biog.* Escriptor. Nat a Manresa l' any 1803 y mort en 1883. Tenía 'l títol d escrivá, guanyat per oposició a Madrit. Va publicar a Manresa 'ls periòdichs *El Lacetano* y *La Correspondencia Periódica,* havent estat corresponsal del diari madrileny *El Heraldo.* Havía exercit cárrechs públichs y estat arcalde de Manresa l' any 1869.—És autor dels *Ensayos históricos sobre Manresa* (segona edició, Manresa, tip.-lit. Roca, 1882).

— Y SANS (SINIBALT DE). *Biog.* Políglota, historiador, viatger y erudit. Nat a Barcelona l' any 1809, havent mort a Madrit en 1868. Va estudiar idiomes, física y pintura. Va viatjar per Orient ab cárrech oficial, protegit pél bisbe Torre Amat (1834 1851), havent visitat y estudiat a Egipte, per la Indi , Filipines, Xina y altres punts, haventse familiarisat en les llengües aràbiga y persiana y escrit, entre molts estudis, *El intérprete del viajero en Oriente,* compost de diàlechs habituals en dotse llengües. Va tornar a la península (1845), pera refer la salut, tornant a Xina en 1848. Durant el seu pelegrinatge oriental, havía trasmès al Govern de Madrit importants estudis y datos estadístichs d' interès comercial, aixís com de carácter polítich. Al extranger va publicar obres sensacionals, sovint en la llengua del punt d' estampació. A Macao (1844) va publicar, en francès, el llibre *L'Idéographie,* pera demostrar prácticament ésser possible y fàcil introduir un sistema d' escriptura general, que servís a tots els paissos pera entèndres sense necessitat de conéixer les distintes llengües. La prova és en el llibre fet en inglès, aràbich, persà, indostà, llatí, italià, castellà, catalá, grech vulgar, turch, malayà de Singapur, xino mandarí, alemany, tagal de Manila y vascongat. Probablement ha estat el primer espanyol qui ha pretengut trovar la fórmula del llenguatge universal, car els estudis publicats per Ochando son posteriors. Aixís meteix deu ésser el primer, aquí, en haver tractat de la incubació artificial (1843, *Seman. Pintoresco,* vol. VIII). Un dels seus millors estudis és el *Sistema musical de la lengua castellana,* del quin va férsen la quarta edició a París (imp. Fani) l' any 1874.—Va ésser un èxit el llibre *La Ibérica,* tractant de *La Chine et les puissances chrétiennes;* va publicarla a París l' any 1861. Altres títols va publicar, de text interessant y de llengües y materies diverses.—Varies de les seues memories cientifiques *(Sistema musical, Empolladura artificial, Lieografía,* etc.), están continuades en el llibre imprès a Manila (imp. Sanchez, 1845), titolat *Pot-pourri literario* —És autor de poesíes originals; de dues tragedies *(Aristodemo* y *Niceo)* y d' una traducció castellana de la Eneida de Virgili.—La majoría de sos títols han estat reimpresos.

MAS (El). *Geog.* Veinat de Orriols, prov. de Girona. || — D' AZIL. Vila de França, depart. del Ariège, dist. de Pamiers; té 2,350 hab. || — D' ALIAGA. Lloch del terme de Xelva, prov. de Valencia. || — DE BARBERANS. Vila de la prov. de Tarragona, bisb. y part. jud. de Tortosa; és al peu dels ports de Beceit y té 1602 habitants. || — DE BONDIA. Poblet del dist. municipal de Montornès, prov. de Lleida. || — DE CONCABELLA. Caseriu del terme de les Borges, prov. de Lleida. || — D' ESTADELLA. Caseriu del terme de Vilagrassa, prov. de Lleida. || — DE GRAS. Caseriu del terme de Viu de Llevata, prov. de Lleida. || — DE GUILLEM. Caseriu de Sant Salvador de Toló, prov. de Lleida. || — DE L' OBRA. Lloch del terme de Vilallonga, prov. de Tarragona. || — DEL OM. Caseriu del terme d' Aldemur, prov. de Valencia. || — DE PONTONS. Quadra del terme de Pontons, prov. de Barcelona. || — DE LA COVA. Caseriu del terme de Manises, prov. de Valencia. || —NICOLAU. Caseriu del terme de Fallines, dist. munpal. de Viladásens, provin- de Girona. || — ROCA. Veinat de Orriols, provincia de Girona. || — ROIG. Caseriu del terme de les Borges, prov. de Lleida. || — SUBIRÁ. Casal de les valls del Llerca, a 900 met. d' altitut, dominant les valls de la Muga y de Ribelles.

Segell de Mas de Barberans

Segell de Mas de Bondia

MASADA. f. *Ter.* MAS, 1.

MASALAVÈS. *Geog.* Vileta de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Alberique; és a la carretera de Valencia a Alberique, té estació de F.-C. y 796 hab.

Segell de Masalcoreig

MASALCOREIG. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Lleida; és gairebé a la confluencia del Cinca ab el Segre y té 616 hab.

MASALFASAR. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Sagunt; és prop del mar, té estació de F.-C. y 854 habitants.

MASARACH. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; és en ferreno trencat, a la vora del Llobregat, y té 419 habitants.

Segell de Masarach

MASARBONÈS. *Geog.* Lloch del terme de Masllorenç, prov. de Tarragona.

MASAROJOS. m. *Geog.* Poble del regne de Valencia.

MASCAGNINA. f. *Min.* Nom donat al sulfat d' amoníach natural. **Mascagnina.**

MASCARA. f. Taca feta ab fum, tinta, sutja, etc. **Tiznón, tizne.**

MÁSCARA. f. Disfreça. **Máscara.** || Larva, persona trágica. **Máscara.** || El vestit pera disfreçarse. **Disfraz, máscara.** || pl. **Mascarada.**

NO POGUER VEURE A ALGÚ AB MÁSCARA. *Ref.* Tindrel molt aborrit. *No poder ver á uno ni pintado.*

MASCARAÇA. f. aum. **Mascarón.**

MASCARADA. f. El conjunt de disfreces que hi há a un ball o sarau. **Mascarada.** || Colla de gent disfreçada que va pels carrers com en professó. **Mascarada.**

MASCARAR. v. a. EMMASCARAR.

MASCARAT, DA. p. p. Del verb *mascarar.* **Enmascarado.**

MASCARELL. *Geog.* Vileta del dist. munpal. de Nules, prov. de Castelló.

MASCARIL. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Vallsabollera, depart. dels Pirineus Orientals.

MASCARILLA. f. Malaltía del blat. **Tizón.**

MASCARÓ. m. ORB. || Cosa deforme y gran, feta regularmeut de cartró, ab que 's cobreix la cara d' un modo ridícol. **Mascarón.** || Cosa de pedra o d' un' altra materia que 's posa a les fonts o a altres obres d' arquitectura o a la proa dels barcos. **Mascarón.** || Planta que 's cría entre 'l sembrat y fa una llevor negra y barrejada ab la farina ennegreix el pá.

MASCARÓ. m. Cara de pedra. **Carátula.** || Motlle de guix que 's trau de la cara d' un mort. **Mascarilla.**

MASCARÓ (Anicet). *Biog.* Metge oculista, que va néixer a Lladó (Girona) l' any 1842. Acavada la seua carrera, va dedicarse a l' especialitat d' oftalmología sejornant a l' Amèrica, ont va ferse un renòm, y passant després a Lisboa, va establirse a la capital portuguesa, fundant'hi son *Institut pera els cechs.* Era autor de una obra *Método para la enseñanza de lectura y escritura para los ciegos.* Era oficial d' instrucció pública de França y posseía de més a més varies condecoracions. Va morir sobtadament a Lisboa en 1906.

— Y CAPELLA (JOSEPH). *Biog.* Metge molt remarcable y tocòlech. Va néixer a Barcelona, morint a la meteixa ciutat en 1904. Va pertanyer a diferentes corporacions científiques y econòmiques y va figurar en política, havent format part del Ajuntament de la seua ciutat nadiua.

— Y FRANQUESA (RÒMUL). *Biog.* Advocat lleidetá, y polítich molt conegut, que va figurar desde jove en les lluites de partit, havent format part de la junta revolucionaria de Barcelona, en 1868. Temps després, va ésser president de la Diputació Provincial de la capital de Catalunya, governador interí de la ciutat y electe de les de Saragoça y Tarragona. Posseía varies creus civils y de beneficencia. Va morir a Moncada l' any 1893.

MASCARÓ (Collada de). *Orog.* A la serra que separa la vall del Llobregat de la de la Portella, al Bergadá.

MASCLAR. v. n. *Ter.* Acostarse 'l mascle a la femella o viceversa. ANAR MOGUT O EIXIT.

MASCLE. m. *Zool.* Animal del sexe masculí. **Macho.** || La peça que ficada dins d' un'altra forma algún instrument, com la de l' aixeta. **Macho.** || Petita peça de ferro ab el seu polvorí pera fer salva en les festivitats. **Morterete.** || La planta que fecundisa a les de la seua especie. **Macho.** || La peça roscada per la banda de fora. || Eina de cer cilíndrica o cònica, per roscar forats, produint aixís lo que, en materia de rosca se diu femella. || La part de les aixetes ab que s' obren y 's tanquen. || Eina de cer que serveix pera fer rosca a les femelles.

MASCLET. m. Moteta de pel al mitg de la barba. **Perilla, pera.** || Diminutiu de mascle. || Peça de ferro pera fer salves o tirar tronada.

MASCLÍ, NA. adj. Masculí, de mascle.

MASCÓ (Domenech o be Domingo). *Biog.* Escriptor y home de lleis, qui exercía el dret a Valencia y va ésser Jurat del municipi en els anys 1378 y 1386. Era molt erudit, molt estimat del rei en Joan I d'Aragó, qui va ferlo son vis-canceller, y seguía essent-ho en temps del rei En Martí, del quin, ademés, era conceller com a egregi doctor o famós assessor de la batllía reial. Posseía una biblioteca molt notable. Diuen qu' ell va escriure una tragedia, representada en el palau reial de Valencia en Abril del 1394, conceptuada la més antiga composició teatral espanyola. Resta d' ell una obra y una sola copia de la meteixa; és un diálech titolat *Regles d'Amor y parlament d' un hom y una fembra.* Mascó va morir a Valencia l' any 1427.

MASCULÍ, NA. adj. Lo que pertany al mascle. **Masculino.** || Dit de les expressions o estil de molta energía. **Masculino.**

MASCULINAMENT. adv. D' una manera masculina, virilment.

MASDENVERGE. *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. y part. jud. de Tortosa; és al peu del Montriá y té 768 hab.

MASDEU (Baltasar). *Biog.* Jesuíta, catedrátich y escriptor, nat en 1741 a Palerm, emprò fill de pares barcelonins al servei del rei Carles III a Italia. Va entrar a la Companyía en 1755, y ensenyava retòrica y poètica en el R. Seminari de Nobles de Barcelona, desde ont s' embarcá, anant a la provincia de Quito. Desterrat a Italia després de la expulsió, va ésser catedrátich de lògica, matemátiques y ètica a Plassencia, ont hi publicá els dos volums de la *Ethicæ* (1805), tenint escrits altres tractats de filosofía y de relligió. L' any 1812 retornava a Espanya pera instaurar novament la Companyía.

— (JOAN FRANCESCH). *Biog.* Escriptor y jesuita famós, el més notable dels germans d' igual cognom (Baltasar, Joseph y Lluís), nat casualment a Palerm l' any 1744, emprò ell se posava «natural de Barcelona,» ont era llur casa pairal y ont va fer els estudis. Entrava a la Companyía en 1759 y al ésser expulsada d'Espanya ell va parar a Ferrara adquirinthi gran renom. En 1781 començava a publicar en italiá la famosa *Historia crítica de España y de la cultura española,* traduída al castellá per Arana y publicada a Madrit (Sancha, 1783-1805) fins al volum vint, que no passa del sigle XI. La seua originalitat y atrevi-

ment de conceptes moguéren gran tapatge, més avui encare és obra que cal estudiar. En 1815 enviava al rei Ferrán VII, desde Roma, la obra *Monarquia Española,* y en 1816 a Barcelona va escriure *Religión Española,* abdues ab finalitat política. El meteix era enviat a Valencia, morint'hi en Abril del 1817. És considerable la seua producció literaria, aixís la estampada com la inèdita; car va escriure abundosament en castellá, publicant bastants cossos bibliográfichs, d' historia, de polèmica, de crítica, de didáctica, de política y de relligió, més deixant inèdites vint y tantes produccions; igualment en italiá va escriure obres originals y traduccions, de les quines se n' estamparen algunes, principalment la traducció en vers italiá del poema llatí de Vida Cremonese sobre 'l joch dels escachs, y quatre volums de la *Storia critica di Spagna e della cultura spagnola* (1781-1787); restantne inèdites una bella quantitat. De les italianes interessen a Catalunya: *Vita santa del novello beato Giuseppe Oriol* (Roma, 1806); *Ristreto de la vita della Beata Caterina Tomás* (Roma, 1792), y *Origine catalana del regnante pontefice Pio settimo nato Chiaramonti* (Roma, 1804). Aquest autor se trova ben estudiat en diverses obres.

— (JOSEPH). *Biog.* Jesuita, escriptor y catedrátich, germá dels precedents, també nat a Palerm, en 1739; mort a Roma a finals del 1810. Va entrar a la Companyía en 1753, havent anat a les missions de Quito y passant a Italia per causa del desterro general. Al seminari de Camerino y a l' Academia de Plasencia va ésser mestre de teología. És autor de dues obres llatines, de relligió y teología, estampades a Italia (1791 y 1794), havent deixat manuscrita: *Elogii d' alcuni dei religiosi più commendabili della Prov. di Quito della C. di G. morti nell esilio.*

— (LLUIS). *Biog.* Germá dels anteriors, natural de Barcelona. Afectat a la física y matemátiques, va escriure dos volums, entre 'ls anys 1796 y 1806, quin títol és: *Mundo maquinal de naturaleza y arte, ó prodigios físicos y maquinarios del movimiento, tamaño y configuración,* de la quina suposa En Masdeu que n' és autor un imaginari «Gonzaga Cañet.» És obra original y atrevida, que ha quedat inèdita.

MASDEVALL (Joseph). *Biog.* Metge del rei Carles IV, natural de Figueres. Autor de la famosa opiata que porta son nom, gran observador d' epidemies, higienista y escriptor. Li deien Hipòcrates modern y altres mots consemblants. La seua fama va néixer en la campanya feta per ell contra una epidemia de febres putrides haguda en distintes comarques catalanes (1783), y a Barbastre (1785), haventse trovat el gran remei en la opiata Masdevall. Va escriure: *Relación de las epidemias de calenturas pútridas y malignas que en éstos últimos años se han padecido en el principado de Cataluña,* etc.; *Dictámen dado de orden del Rey, acerca de la salubridad ó insalubridad de las fábricas de algodón y lana* (Madrit, 1785 y 86). Va meréixer esser traduit al Italiá.

MASDOVELLES (Berenguer) (Manso Ovium). *Biog.* Rich home de paratge, del sigle XIV, domiciliat a Valls en 1375, y propietari de la peça nomenada Les Parellades, qui tal vegada sía 'l predecessor dels poetes del meteix nom.

— (BERENGUER DE). *Biog.* Poeta catalá del sigle XV, qui encara componía després del 1453, segons pot ben deduirse d' una obra seua en quina se refereix a la desastrada mort del castellá N' Alvar de Luna, degollat a Valladolit en tal any. Aquest poeta y 'l que segueix eren germans, com be ho prova una de les composicions del *Cançoner* de París endreçada a son germá, y donada a conéixer per En Torres Amat.

— (JOAN BERENGUER). *Biog.* Poeta prou notable qui floría a mitjans del sigle XV. Encare no ha sigut ben estudiada aquesta figura literaria, natural o provinenta de Valls. De les seues obres se 'n ocupen tots els llibres historiant la literatura catalana. Se troven tres biografíes de la meteixa familia y gairebé del meteix temps; emprò tal vegada deurán reduirse a les dues seguents. Ab el nom de la present existeixen algunes poesíes en el *Cançoner* de París, transcrites en les «Memories» d' en Torres Amat.

— (PERE JOAN DE). *Biog.* Poeta catalá qui vivía en la segona meitat del sigle XV. Diuen qu' era germá del anterior, emprò bé podría ésser la meteixa persona. De poesíes d' ell se 'n coneixen, mercès a les publicades per En Torres Amat, tretes del *Cançoner* de la Biblioteca Nacional de París.

MASEGA. f. ENREDO, CONFUSIÓ, EMBULL. || **Bulla.** ¡QUÉ TANTA MASEGA! fr. *¡Qué tanto enredo!*

MASEGADA. f. Acte y efecte de masegar. **Machacadura, magulladura.**

MASEGAR. v. a. Apretar, estrenyer, passar la má ab força per demunt d' algú o d' alguna cosa, xafar. **Magullar, machucar.**

MASEGARSE. v. r. **Machucharse, magullarse.**

MASEGAT, DA. adj. **Machucado, magullado.**

MASELL, A. adj. Leprós. **Leproso, elefanciaco.** || Qui té la cara plena de grans.

MASEQUISME. *Med.* Forma de bogería, que consisteix en sentir certa voluptuositat aquell que la pateix quan reb cops o maltractes, sobre tot de les persones del sexe contrari.

MASER, A. adj. Qui habita al mas.

MASERES. f. *Bot.* Planta de la fam. de les apocinácies, quina arrel és sudorífica y diurètica. **Vencetósigo o vincetósigo.** || PEBROTERA BORDA.

MASERES (Doctor N.). *Biog.* Metge natural de Montroig, que feu la carrera a Filipines y publicá un tractat de *Antropología,* a mitjans del sigle XIX.

MASFERRER (Joan). *Biog.* Ecclesiástich molt illustrat, que va ésser rector de la parroquia de Betlem de Barcelona per espai de vint quatr'anys. Va néixer en 1825 y morí a Barcelona en 1889.

— Y ARQUIMBAU (FRANCESCH). *Biog.* Escriptor y catedrátich, nat a Vich en 1851, mort a Lleida l' any 1901. Formava en l' Esbart de Vich, car ell era un dels bons poetes catalans, emprò molt afectat a la filosofía. Va ensenyar alemany y inglès en 1876-77 en el Círculo Literario de Vich. Havía redactat en el *Diario de Vich* y colaborat en alguns de Madrit. De entre 'ls escrits d' ell en prosa, deuen mentarse: *Concepte del Regionalisme dintre la unitat de la patria,* premiat en els Jochs Florals de 1888, y també *Efectes e influencia del Regionalisme en la provincia y en el municipi, principalment en aquest ultim baix el punt de vista llegislatiu, econòmich y social,* etc., etc., premiat a Manlleu al certámen del any 1890.

— Y ARQUIMBAU (JOSEPH). *Biog.* Literat y fi osoph de gran valua, germá del anterior y com ell conreuador distingit de les lletres catalanes. Va néixer a Vich en 1844, morint'hi en 1900. Va colaborar a les revistes *Lo Gay Saber, La Renaixensa* y *La Veu del Montserrat* y ademés de les poesíes publicades d' ell, cal esmentar un erudit travall, *El monasterio de Ripoll, reseña histórica de las principales vicisitudes; sus relaciones con el desarrollo de la civilización de Cataluña.*

— Y ARQUIMBAU (RAMON). *Biog.* Botánich remarcable. Nat a Vich l' any 1850 y mort a Cottabato (Filipines) en 1884. Havía cursat en el seminari de Vich, y feta la carrera de medicina y la de ciencies naturals en la Universitat de Barcelona. Va entrar al cos de Sanitat militar en lluides oposicions, arrivant al grau de metge primer. L' any 1877 va ésser destinat al hospital de Sta. Creu de Tenerife (Canaries), havent estudiada la flora del arxipèlach. Y d' allá el destinàren a Filipines. Tan entès com en ciencies ho era en les llengües grega y llatina. Havía colaborat en revistes científiques de Barcelona y Madrit. Citarèm d' entre ses publicacions: *Recuerdos botánicos de Vich,* Madrit, 1877. *Recuerdos botánicos de Tenerife.*

Descripción de la flor y fruto del dofhus Berthellotti. Catalogo razonado de la flora de Tenerife... Archipiélago canario... Madera y demás islas de aquella región.

MASFERRER. *Geog.* Caseriu del Conflent.

MASÍA. f. MAS, 1.

MASÍA. *Geog.* Caseriu del terme de Roda, prov. de Osca. || — DE GABACH. Caseriu del terme de Gurp, prov. de Lleida. || — DE MASNOU. Caseriu del terme de Oden, prov. de Lleida. || — DE VILA. Caseriu del terme de Lladurs, prov. de Lleida. || — DE TURÁ. Caseriu del terme de Gurp, prov. de Lleida. || — MARINOI. Caseriu del terme de Torá, prov. de Lleida.

MASICOT. m. *Min.* Óxit de plom groch, terrós, o un xich fullós. Masicot.

MASÍES (Les). *Geog.* Caseriu del terme de Coll de Nargó, prov. de Lleida. || — D' ANYILLES. Lloch del terme de Xelva, prov. de Valencia. || — DE MANLLEU. Poble format de moltes cases escampades, del dist. munpal. de Manlleu, provincia de Barcelona. || — DE PESSONADA. Caseriu del terme de Ontoneda, prov. de Lleida. || — DE RODA. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és format de cases escampades, a la vora del Ter, y té 438 hab. || — DE SANT HIPOLIT DE VOLTREGÁ. Poble compost de cases escampades, provincia de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora del Ter y té 1,435 habitants. || — DE SANT PERE DE TORELLÓ. Poble format de cases escampades, prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora del riu Ges y té 273 hab. || — DE SANT ROMÁ. Caseriu del terme de Sant Romá d' Abella, prov. de Lleida. || — DE TARADELL. Poblet del terme de Taradell, prov. de Barcelona. || — DE VILAMIROSA. Poblet del dist. municipal de Manlleu, prov. de Barcelona. || — GRANJA. Caseriu del terme de Camarassa, prov. de Lleida. || De l' aigua de l Espluga de Francolí. Caseriu de dit Municipi, prop del monastir de Poblet ont hi ha la célebre font del ferro.

Segell de Masíes de Roda

Segell de Masíes de S. Hipólit

Segell de Masíes de Torelló

MASINA. *Hidrog.* Illots de devant de Cadaqués, prov. de Girona.

MASIVERT. *Geog.* Caseriu del terme de Malpás, prov. de Lleida.

MASLE. m. El tronch de la qüa dels quadrúpets. Maslo.

MASLLORENÇ. *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Barcelona, part. jud. del Vendrell, és al N. de la serra de Montferri y té 925 hab.

Segell de Masllorenç

MASMOLETS. *Geog.* Barri del terme de Valls, provincia de Tarragona.

MASMORRA. f. Presó subterránia. Mazmorra.

MASMUNTER. *Geog.* Lloch del terme d' Arboset, dist. munpal. de Vilanova d' Escornalbou, prov. de Tarragona.

MASNADA. f. *Ant.* MAINADA.

MASNOU. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Mataró; és a la vora del mar, té estació de F.-C. y 3,507 hab.

MASO. m. Cera basta.

MASÓ (Bartomeu). *Biog.* Patriota cubá, originari de Catalunya, mort en 1907. Va ésser després de la insurrecció de Baire, president del primer govern de la República cubana.

Segell de Masnou

Bartomeu Masó

MASÓ. m. Secta. FRANCMASÓ.

MASÓ (La). *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Valls; és a la vora del Francolí y té 343 hab.

MASOLA. *Ter. Blanes.* Serveix pera picar al demunt dels dos ferros de canal y d' obrir.

MASOLIVER (Rafel). *Biog.* Dominich y catedràtich de cànons y rector de la Universitat de Manila. Va escriure un *Curso de moral.* Va néixer en 1781, morint en 1854.

— (RAMÓN). *Biog.* Metge, nadiu d' Olot (1820-1890) que va pertanyer a varies corporacions científiques y literaries.

MASONERÍA. f. y 'ls seus derivats. FRANCMASONERÍA.

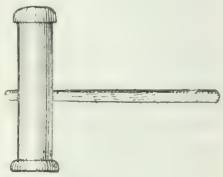

Masola

MASOS DE LACOMA. *Geog.* Caseriu del terme de Ortoneda, provincia de Lleida. || — DE LLARÁS. Caseriu del terme de Peramea, prov. de Lleida. || — DE MORA. MORA LA NOVA, prov. de Tarragona. || — DE TAMURCIA. Poble del dist. munpal. d' Espluga de Serra, prov. de Lleida. || — (ELS). Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb de Perpinyá, cantó de Prades; és a la vora d' un barranch y té 375 hab.

MASOVER, A. m. Qui cuida d' algún más y de les terres d' aquest. Colono y masadero, pr. || *Ter.* LLOGATER.

MASOVERÍA. f. Más y terres anexes cuidades per un masover. Cortijo, alquería.

MASPONS Y LABRÓS (Francesch de S) *Biog.* Notari y escriptor, nat a Bigues a mitxans del sigle XIX y mort a Barcelona en 1901. Conreuá especialment el folklore y va escriure bons estudis d' historia. Era president de l' Academia de Bones Lletres y degá del Colegi Notarial de Catalunya. Enamorat de la plana del Vallès, va estar molts anys reculint materials pera escriuren la *Historia,* que no va pas enllestir. Havía ocupat la presidencia del Centre Excursionista y la dels Jochs Florals. Són molt estimables els seus llibres; *Lo Rondallayre,* 4 volums o series, Barcelona, impr. Verdaguer, 1871, 1872, 1875 y 1885. *Jochs de la Infancia,* un volúm 8.°, Barna., impr. Martí y Cantó, 1874. *Tradicions del Vallès,* un volúm 8.°, Barcelona. impr. Renaixensa, 1876. Un gran nombre d' escrits seus figuren en les publicacions catalanes, y donen fe d' ésser En Maspons un bon prosista. Autor d' una selecta colecció de poesíes traduides al catalá. *Semprevivas,* 1885.

Francesch de S. Maspons y Labrós

— (MARIAN). *Biog.* Advocat y polítich. Nat a Gra-

nollers l' any 1840 y mort a Barcelona en 1885. Formava part de les corporacions intelectuals vives de la ciutat, y va ésser mantenidor dels Jochs Florals. Com a polítich conservador havía sigut diputat provincial y diputat a Corts. Empió l' acte memorable d' ell es haver presidit la Comiss ó Catalana que l' any 1885 va presentar directament al rei N' Alfons XII la famosa y notabilíssima *Memoria en defensa dels interessos morals y materials de Catalunya* (Barna. 1885, dues edicions), escrita per el ponent de la Comissió En Valentí Almirall, quina ha estat la basa de la renaixensa y del desvetllament de la política catalana moderna. Abans havía escrit travalls en catalá publicats sense firma en la revista *Lo Gay Saber*.

Pilar Maspons

— (PILAR). *Biog.* Remarcable escriptora catalana, coneguda per María de Bell-lloch. Va recullir tradicions, y entre 'ls seus travalls cal esmentar el volum de poesíes, titolat *Salabrugas*. Va morir en 1907.

— Y ROS (FRANCESCH). *Biog.* Notari barceloní, nat en 1808, que va publicar alguns estudis professionals

MASPUJOLS. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Reus; és a la vora de la riera de Riudoms, té estació de F.-C. y 618 hab. || — (RIERA DE). *Hidrog.* Neix sota la Muçara, provincia de Tarragona; passa per Vilaplana, Aleixar y Maspujols; pren després el nom de riera de Riudoms; passa pêl poble d' aquest nom y per Les Franqueses y desaigua al mar entre Vilafortuny y Cambrils.

Segell de Maspujols

MASQUEFA. *Geog.* Poble de la prov. y bisb de Barcelona, part. jud. d Igualada; és a la vora del riu Anoia, té estació de F.-C. y 973 hab.

Segell de Masquefa

MASQUETES. f. *Náut.* Les peces corves que per les dues bandes subgecten horitsontalment el tallamar al casco per la part superior. **Curvas bandas ó del tajamar.**

MASRICART. *Geog.* Poble del dist. munpal. de La Canonja, provincia de Tarragona.

MASRIERA Y MANOVENS (Francesch). *Biog.* Pintor, nat a Barcelona envers 1850, mort en la meteixa l' any 1902. Membre d' una familia d' argenters distingits. Desde 'l primer travall que va exposar públicament la seua firma fou considerada com la de un mestre, molt d' acort ab el seu temps. L' any 1878, en la Exposició de Madrit va portar'hi son quadro *La Esclava*, guanyant segona medalla, essentli comprat pêl rei Alfons XII. En la del 1881 hi presentava *La Magdalena penedida* y un' altra tela de menor importancia: *Interior d' un estudi*. Son moltes les pintures d' ell, celebrades per el seu caient senyorívol y rica coloració, ab les quals va fer paper lluit en exposicions del pais y de fòra. Existeixen molts retrats, principalment de senyores barcelonines, pintats d'ell, tots de factura elegant y distingida.

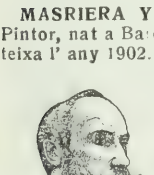
Francesch Masriera y Manovens

MASROIG. *Geog.* Caseriu del terme de la Vansa, prov. de Lleida. || Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Tortosa, part. jud. de Falcet; és a la vora del riu Ciurana, y té 1,225 hab.

MASSA. Qualsevulla cosa en plè o per enter, com: *massa de la sanch, la hisenda en massa*. Masa. || *Met.* Porció d' or, plata o d' un altre metall fos. Masa. || La concorrencia o conjunt de moltes coses. Masa. || PASTA. || La coberta de tela dels carros. Toldo. || adv. Sobrat. Demasiado, sobrado. || La pasta del pa. Masa.

Segell de Masroig

QUI 'N FÁ MASSA TAMBÉ N' ÉS. *Loc.* Ab que 's dona a entendre que 's deu fugir dels extrems. *Tanto es lo de más como lo de menos.*

MASSACRAT. adj. *Blas.* Cap d' animal posat al escut. Masacrado.

MASSALIÓ. *Geog.* Vila de la prov. de Terol, bisb. de Saragoça, part. jud. d' Alcanyiç; és a la vora del riu Matarranya y té 1,403 hab.

MASSAMAGRELL. *Geog.* Poble de la prov. y diòc de Valencia, part. jud. de Sagunt; és a la carretera de Valencia a Castelló, té estació de F.-C. y 2,533 habitants.

MASSANA. f. *Ter.* POMA.

MASSANA (Joseph). *Biog.* Un dels patriotes barcelonins, que preferiren la mort a veure la seua terra subjugada pêls extrangers. Arrestat traidorament per En Provana, va morir a la forca 'l día 3 de Juny de 1809.

Joseph Massana

MASSANA. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Fontllonga, provincia de Lleida. || — (COLL DE LA). *Orog.* Coll a 1,125 metres d' altitut, situat a la vora de la riera de Sant Aniol, a tramontana de Talaixá, provincia de Girona. || — (RIVERA). *Hidrog.* Al Vallespir; té ses fonts a les Alberes, atravessa 'l bosch de Sureda y descendeix fins la platja d' Argelès. || — (LA). *Geog.* Poblet de la vall de Ribes. || — DE RAJADELL. Poblet que hi há a la vora del riuet Rajadell, part. jud. d' Igualada, prov. de Barcelona. || Poblet d' Andorra, una de les set parroquies.

MASSANAS (Narcís). *Biog.* Valent militar, fill de Sant Feliu de Guíxols. Als vintidós anys era subtinent de voluntaris a Girona, prenent part, ab lluiment, en el memorable siti del 1808 L' estimava y confiava en ell el governador Alvarez de Castro. Va ésser, després, ajudant del general O Donell y del baró d' Eroles, operant per Catalunya; essent un dels principals en les sorpreses del castell de Figueres, qu' estava en poder del francès, a la de Castellfollit y a la del Calvari d' Olot.—Un día, intervenint en les negociacions del Baró d' Eroles y En Boquica, aquest, traidor al país, va agafarlo, presentantlo als francesos, que 'l fusellaren prop de Pont de Molins el día 9 de Juny del 1811.

MASSANASSA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Torrente; és prop de l' Albufera, té estació de F.-C. y 3,236 hab.

MASSANERA. f. *Bot. ter.* POMERA.

MASSANÈS (María Josepha). *Biog.* Poetissa notable. Nada a Tarragona l' any 1811 y morta a Barcelona en 1887. Va conreuar, en un principi, la llengua castellana, atrayent tot seguit l' atenció dels intelectuals y la gent de gust ab les poesíes publicades envers l' any 1830 al 37 a la prempsa diaria barcelonina. La seua poesía *El beso maternal* (1837) va produir un esclat de goig y admiració, haventse traduit al inglès y recomanantla pera les escoles la Co-

missió d' Instrucció pública de New-York. Sense devallades, perseverant va travallar sempre ab fe y amor. L' any 1862 ocupava 'l sitial de reina de la festa dels Jochs Florals y al 1864 guanyava premi ab la poesía *Creure és viure.* L' any 1869 fundava y dirigía un colegi. Era membre honoraria de l' Academia de Bones Lletres y pertanyía a distingides corporacions. En el seu testament va llegar els llibres y escrits inèdits a la Biblioteca Balaguer.—D' entre 'ls molts travalls literaris d'ella senyalem: *Poesíes* (Barcelona, 1841, imp. Rubió); *Flores marchitas* (Barcelona, 1850, imp. Brusi); *Respirall* (Barcelona, 1879, imp. Peninsular); el drama *Descenso de la Sma. Virgen á Barcelona* (1862) y la poesía *La roja barretina catalana.*

MASSANES. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Santa Coloma de Farnès; és a la vora del Tordera, prop d'Hostalrich, y té 784 hab. || — (COLL DE LES). Al Vallespir, enfront del Faig de Mitjorn, ab perillosos estimballs, ont s' origina 'l riu Muga.

Segell de Massanet

MASSANÈS. *Geog.* Quadra del terme de Saldes, prov. de Barcelona.

MASSANET. m. Mena de raïm.

MASSANET DE CABRENYS. *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; és al Pirineu, a la vora del riu Arnera, y té 1,685 hab. || — DE LA SELVA. Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Santa Coloma de Farnès; és a la vora del riu Tordera y té 1,494 hab.

MASSAPEU. m. Llindar, esgraó d' una porta.

MASSARROCHOS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Moncada, prov. de Valencia.

MASSAT. m. Verí que s' extreu de l' arrel de la yuca. **Masato.**

MASSERÈS. m. MAGATSÈM.

MASSET. m. *Ter.* Capdell de fil, cordill o corda.

MASSICOT. m. **Litarge.** || Pasta de barrella. **Mazacote.**

MASSIÓ. f. *Ter. ibicench.* Juguesca. **Apuesta.**

MASSIP. m. MACIP. || Camalich. Bastaix.

MASSÍS, A. adj. Molt dur, sòlit. **Maciso.** || MACÍS.

MASSOT (Antoni). *Biog.* Poeta mallorquí del sigle XV-XVI. En 1502 va promoure un certamen poètich en honra de Ramon Llull, redactant el cartell en llengua nadiua y en vers, oferint ell meteix una joia. Els preliminars de la festa poètica (diumenge, 15 Maig del 1502) ell va omplirlos llegint composicions en vers mallorquí.

— (JOSEPH). *Biog.* Frare y escriptor, de la ordre de St. Agustí, natural de Lleida, qui degué néixer envers el sigle XVII. Va ésser dues vegades prior del convent de Barcelona, dues va ésser provincial, altres dues definidor y vicari provincial.—És autor del llibre: *Compendio historial de los hermitaños de San Agustin del principado de Cataluña* (Barcelona, imp. Jolis, 1699), llibre influenciat dels cronicots, emprô de molt crèdit en les noticies biogràfiques dels frares distingits de la seua ordre.

— (MIQUEL). *Biog.* Prior del convent de Peralada, carmelità calçat, natural de la meteixa vila, qui vivía al sigle XV. Doctor en lleis y teòlech notable. En 1445 va comprar al prior de la colegiata de Sta. Agna de Barcelona la iglesia y casa del St. Sepulcre de la seua vila. És autor de dues obres, una d' elles de jurisprudencia. Va enriquir el convent de Peralada ab una bona biblioteca; acavant la vida l' any 1462 a la meteixa vila natal.

MASSOTER. m. MATOSSER.

MASSOTERES. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de Solsona, part. jud. de Cervera; és a la carretera de Cervera a Solsona, a la vora del riu Llobregós y té 435 hab.

MASTAGUERES. f. pl. *Bot.* XICOIRA AMARGA.

MASTALL. m. MESTALL.

MÁSTECH. m. Goma o reïna que destila la mata. **Almáciga, almástiga.** || *Bot.* XICOIRA DOLÇA.

MASTEGADOR, A. m. Qui mastega. **Mascador.**

MASTEGADURA. f. y

MASTEGAMENT. m. L' acció de mastegar. **Mascadura.**

MASTEGAR. v. a. Esmicolar la vianda ab la dentadura. **Mascar.** || *Met.* RUMIAR.

MASTEGÁRSE 'HO ENTRE LES DENTS. fr. *Met.* Pronunciar mal lo que 's diu o per dificultat de pronunciació o per no volguer deixarse entendre. *Mascar, murmurar.*

MASTEGAT, DA. p. p. **Mascado.**

DONARLI MASTEGAT. fr. Explicar menuda y clarament alguna cosa. *Dárselo mascado, decir deletreado; deletrear.*

MASTEGATATXES. *Ornit.* Aucell insectivor del genre *Muscicapa.* **Papamoscas.**

MASTÍ. m. *Zool.* Gos gros que porten els ramats pera defensarse dels llops. **Mastín.**

MÁSTICH. m. Pasta composta de mini, blanquet y oli de llinosa, pera les juntures dels vidres y crestalls. **Almáliga.**

MASTICACIÓ. f. Mastegament, acció y efecte de mastegar. **Masticación, masticadura.**

MASTICATORI, A. adj. *Med.* Nom que 's dona a certs medicaments propis pera excitar la secreció de la saliva o pera calmar algunes irritacions de les parts interiors de la boca. **Masticatorio.**

MÁSTIL. m. p. u. Arbre de nau. **Mástil.** || *Met.* La persona molt alta y prima.

MASTITIS. f. *Med.* Inflamació de les mamiles. **Mastitis.**

MASTODINIA. f. *Med.* Dolor als pits. **Mastodinia.**

MASTODONT. m. *Zool.* Animal paquiderm, desconegut avui día y quins esquelets se troven a voltes entre les terres d' aluvió. Eren més grossos que 'ls elefants. **Mastodonte.**

MASTOMAXILIÁ, NA. adj. *Anat.* Lo que pertany al apòfisis mastoyde y al os maxilar. **Mastomaxiliano.**

MASTORRAGIA. f. *Med.* Hemorragia de les mamelles. **Mastorragia.**

MASTOSSOÒTICH, CA. adj. Epítet donat als terrenos diluvians y terciaris ont s' hi han trovat fragments de grans mamífers. **Mastozoótico.**

MASTOTECA. f. Replech cutani abdominal que volta les teles dels marsupials. **Mastoteca.**

MASTÒYDICH, CA. adj. Semblant a un mugró. **Mastoideo.** || Que té forma de mugró. **Mastoideo.**

MASTRULLAR. v. n. Mastegar fent soroll. Pronunciar malament les paraules.

MASTURBACIÓ. f. Acte de masturbarse. **Masturbación.**

MASTURBARSE. v. r. Procurarse un meteix certs plaers sensuals sense intervenció de segona persona. **Masturbarse.**

MASURAR, SE. v. a. y r. Midar les forces, lluitar desafiats.

MATA. f. *Bot.* Planta perenne que té diversos tronchs llenyosos. **Mata.** || Mata de fulles compostes de quatre parells de fulletes, que surten de dues en dues, una devant de l' altra, agafades a un meteix mánech, y acaven en dues sense impar: les flors mascles y femelles al meteix tronch, y aquestes tenen el fruit un poch molsut. **Lentisco.** || Entre pescadors, munió de peixos d' una meteixa mena. **Bandada.** || MOTA.

MATA VERA. *Bot.* Arbret de dos a tres metres d' alçada, de quin tronch y brots raja 'l mástech. Les fulles se composen d' altres de més petites, disposades en dues files; les flors neixen en cua, y 'l fruit conté una substancia reïnosa. *Alfóncigo.*

* LES MATES TENEN ULLS Y LES PARETS ORELLES. *Ref.* Denota la precaució ab que 's deuen dir les coses que 's volen tindre secretes. *Montes ven, paredes oyen.*

MATA (Guillèm). *Biog.* Arquitecte notabilíssim del sigle XIII, qui associat ab En Pere de Vallfogona va fer la part gòtica del magne fròntis de la catedral de Tarragona, en gran part construit en temps del generós arquebisbe En Bernat Olivella y a ses despeses, envers l' any 1282.

— (LLUIS). *Biog.* Pintor valenciá del sigle XVI. Autor de les notables pintures murals de la sala de Corts de Valencia (1592), dites dels comptadors, quines figures son excelentes de dibuix y de color. (Abans atribuídes a Peralta o Posso.) Va ésser pintor de la Ciutat fins al any 1595, en quin va renunciar a favor d' En Joan Zarinyena. En 1580 la Generalitat va encarregarli daurar la sala del *Studi maior,* com pintor de la casa.

— (SANT JOAN DE). *Biog.* Fill de Mataplana. Nat l' any 1160 y mort en 1214. Fundador de la ordre de la Santíssima Trinitat pera la redempció de catius, juntament ab Sant Feliu de Valois, ab aprobació del Sant Pare Ignoscenci III, qui va fer ministre general a Sant Joan de Mata. La institució va començar a ésser fundada a França; més Sant Joan va vindre a Catalunya, trovant bona acullida, poguent fundar la primera casa en els estats d' Aragó (1201) a Aviganya, a la vora del Segre, sis llegües més avall de Lleida, y en 1209 el pare sant confirmava la aprovació de la fundació aqueixa. Sant Joan, comissionat per Ignoscenci III, va visitar al rei de Dalmacia, logrant portar aquell país a la obediencia papal, per quins serveis, a Roma, volíen donarli el capell, havent resistit aquesta honra, demanant consentiment pera anar a l' África a redimir catius. En 1201 se 'n anava a Tunis, tornant al port d' Ostia ab 110 catius, venint tot seguit a Espanya a estendre la fundació de l' ordre redemptora, instalant hospitals y cases relligioses. El rei de França, Felip August, va darli el títol de teòlech, conseller seu y almoiner major, quins títols conserváren després tots els generals de la ordre Trinitaria. La festa de Sant Joan de Mata s' escau als vuit de Febrer.

— Y ALÓS (FRANCESCH DE). *Biog.* General que havía nascut a Girona l' any 1808. Va publicar alguns informes, discursos y memories. Feu una brillant carrera, arrivant a tinent general y va ésser director general d' Administració militar, capitá general de Castella la Vella, vocal de la Junta Consultiva de guerra, ministre de Marina y interí de la guerra y senador del regne.

— Y FONTANET (PERE). *Biog.* Metge remarcable y home polítich, que va néixer a Reus en 1811, y va morir en 1877. Desde molt jove va distingirse per les seues opinions avansades, fins al punt de tindre de emigrar a París, tot just acavada la seua carrera, retornant a Barcelona després de la revolució de 1840; va ésser designat arcalde de la capital y després elegit diputat a Corts; va ésser secretari del Congrès. L' any 1843, va pendre possessió de la cátedra de medicina legal y toxicología y anys després figurant a la redacció de *El Universal,* va pendre part en la revolució de Septembre de 1868, essent elegit diputat per Reus. Després de la mort del seu amich el general Prim, va significarse com adicte a la monarquía de Saboya, essent nomenat governador de Madrit, senador y ministre del tribunal de comptes. Va escriure y publicar moltes obres, noveles, articles y llibres professionals, entre quins és remarcable el *Tratado de Medicina y Cirugía legal, teórica y práctica* (4 vols. en 4t).

— Y MIAROMS (EUGENI). *Biog.* Catedratich director del Institut de Reus, de la familia dels anteriors, nat en 1846 y mort en 1899. Era un notable poeta, molt popular en la seua ciutat per ses remarcables poesíes humorístiques que llegía en totes les vetllades. A sa mort el Centre de Lectura li dedicá una *Corona poética.*

— Y RIPULLÉS (PERE). *Biog.* Metge nadiu de Vilallonga (1780-1849), pare del doctor Mata y Fontanet. Era autor de una *Refutación completa del sistema de contagio de la peste.*

MATA. *Geog.* Barri del terme de Mataró, prov. de Barcelona. || —(LA). Poble del dist. munpal. de Porqueres, prov. de Girona. || — (LA). Poble del dist. munpal. de Torrevieja, prov. d' Alacant. || —(LA). Vileta de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, part. jud. de Morella; és a la vora del riu Cantavieja y té 689 hab. || —(LA PLÁ DE). Ras de la comarca de Camprodón, aprop de la Collada dels Homes Morts.

MATABLAT. m. *Bot.* Planta de la fam. de les crucíferes; se cría entre 'ls sembrats, fa les flors blanques y apomades y les seues llavors s' usen contra l' ofech. **Carraspique.** || *Bot.* CAPSBLANCHS.

MATACÁ. m. Composició verinosa pera matar als gossos. **Zaraza, matacán.** || Pedra com el puny que serveix de reble pera fer parets. **Ripio.** || Fruit medicinal de cert arbre de les illes Marianes; és rodó, un poch xafat y d' un color cendrós; és un veri molt actiu. **Nuez vómica.** || Lladronera de les fortificacions.

Segell de Matadepera

MATACABRA. f. Calamarça. **Granizo.**

MATACANS. m. pl. *Bot.* ÈBULS.

MATACANTS. Eina tallanta. L' usen els basters pera perfilar el cuiro.

MATADEPERA. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Tarrassa; és en terreno montanyós, a la vora de la riera de Rubí, y té 556 hab.

MATADER. m.

MATADOR, A. m. y f. Qui mata. **Matador.** || Lo que causa la mort. **Matador.**

MATADURA. f. Llaga, ferida de les besties. **Matadura.** || NAFRA.

MATAFALUGA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les umbelíferes, d' uns 20 centimetres d' alçaria, fulles rodones y partides ab ramets, les flors petites en forma de parassol, y les llevors són uns granets molt petits de gust agradós. **Anís, matalahuga, matalahuva.**

* MATAFALUGA ENSUCRADA. ANÍS, CONFITS.

MATAFOCH. m. *Bot.* Planta de la fam. de les crassulácies, de fulles carnoses y floretes grogues. **Siempreviva, arbórea ó mayor.** || BOTGES.

MATAFOCH SEMPRE VIU. *Bot.* CONSOLVA MAJOR.

MATAFRET. m. GUARDAFRET. || Abrich bo de llana.

MATAFULLAR. v. a. Batre ab el martell l' or y la plata, reduintlo a fulles o planxes.

MATAFULLAT, DA. adj. Batut a cops de martell.

MATAFULLER. m. Qui bat l' or y la plata reduintlo a fulles.

MATAFUM. m. Aparell pera evitar el fum en el foch o en els llums.

MATAGALLS. *Orog.* Puig del Montseny a 1,700 metres d' altitut.

MATAJUDAICA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Casavells, prov. de Girona.

MATALÁF. m. MATALÁS.

MATALAPS. m. *Ter.* MATALÁS.

MATALÁS. m. Mena de saca qu' ocupa tot el llarch

y ample del llit, plè de llana, ploma, pel, etc. **Colchón y plumón el de ploma.**

MATALASSER, A. m. y f. Qui fá matalassos. **Colchonero.**

MATALASSET. m. dim. **Colchoncito, colchoncillo.**

MATALOT. m. El moço dels hostals que 's cuida de les cavalcadures. **Mozo de paja y cebada.**

MATALLOPS. m. *Bot.* ESCANYALLOPS.

Segell de Matamala

MATAMALA. *Geog.* Poble del cantó de Mont-Lluís, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Aude y té 408 hab. || Poble del districte munpal. de Les Lloses, prov. de Girona. || Veinat del terme municipal de Cassá de la Selva, prov. de Girona. || — (SERRA DE). *Orog.* Collada del Ripollès, ont s' origina la rivera de les Lloses.

MATAMARGÓ. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, part. jud. de Solsona, té 100 hab. || *Hidrog.* Riuet de la prov. de Lleida y de la de Barcelona; neix sota el arrabal de Su y desaigua al Cardoner un poch més amunt de Cardona.

Segell de Matamargó

MATAMENT. m. Travall, incomoditat, afany greu. **Fatiga, matadero, molienda, molimiento, martirio.**

ÉS UN MATAMENT. *Expr.* Denota qu' és penosa y insufrible alguna cosa. *Es una muerte.*

MATAMOROS. m. Individuu de una facció catalana que s' aixecá contra Felip V, a principis del sigle XVIII. **Matamoros** || s. y adj. *Fam.* Baladrer, matón, **Matamoros.**

MATANÇA. f. Carnicería, mortandat. **Matanza.** || Acte y efecte de matar els porchs. **Matanza.** || La temporada en que 's maten. **San Martín.**

MATANÇA (Camp de la). *Geog.* Caseriu del terme d' Oriola, prov. d' Alacant.

MATANECRA (Coll de). *Orog.* Coll a 2,282 met. d' altitut; és a la Serra de Cadí, a la partió de les provincies de Barcelona y Lleida.

MATAPARENTS. m. *Bot.* Se dona aquest nom a varies especies del genre *Boletus* que no son bones pera menjar. **Cierto hongo venenoso.**

MATAPLANA. *Biog.* Ilustre familia de la noblesa catalana, quin origen se suposa en un dels nou imaginaris companys d' Otger Catalon y en una de les nou baronies creades per Carlemany. Emprò, sí és cert que 'ls Mataplanas ja fan paper en la historia a mitjan sigle X, y constantment se trova, d' alesbores en avant, el nom d' En *Fuch de Mataplana* (probablement els Hereus de la casa) lluint en les distintes manifestacions de la cosa pública en terres de llengua catalana. Son escut és un camp d' or ab una áliga negra, extesa, doble, diademada del cap y membrada igualment, tenint al pit un escudet de gules ab tres passades en banda d' or.

— (ARNAU DE). *Biog.* Noble baró del sigle XIV, comte de Pallars, al qui la llegenda ha confós ab el comte l' Arnau, del sigle XI, fent dels dos personatges un de sol. Era casat ab Na Elvira de Ferrandis, comtesa de Pallars, confosa també ab la princesa Adelaysis, del sigle X, haventse fet d' abdues la imaginaria *viudeta igual* de la celebrada cançó popular. Històricament N' Arnau de Mataplana, noble y militar, natural de Tremp, era un general de les tropes del rei Pere IV, qui morí en l' any 1355 a Iglesies (Sardenya) y jau enterrat en aquella catedral. Quan el rei cridá al de Mataplana, dos auys abans, pera anar a Sardenya, mancat de recursos va imposar als habitants de Gombreny els tributs feudals dels quins estaven exempts desde la fundació del poble, al any 1278, per concessió de Na Blanca de Urg tetaravia del comte Arnau, causant fonda indignació aqueix tort. Quan més exaltada estava la rencunia popular morí el senyor repentinament y en llunyes terres, començant aleshores a teixirse la llegenda que més tart va engendrar la cançó famosa de la comarca ripollesa, confonent quatre personatges y tresbalçant èpoques. (Vegis PALLARS).

— (FUCH DE). *Biog.* Fill del trobador, casat ab Sanxa, va tindre per fills a Fuguet y Poncet. Firmava ab son pare un document l' any 1197. Va assistir a la batalla de les Naus de Tolosa en 1212. Havent acompanyat al rei En Pere *'l Gran* a Tolosa, contra En Simon de Montfort, y havent estat greument ferit en la batalla de Muret, moría a 4 de les kalendes de desembre del 1213 a conseqüencia de les feridas.

— (FUCH DE). *Biog.* Casat ab Na Jussiana de Basso l' any 1227, va morir a Mallorca, en la conquesta, l' any 1229, deixant fills seus a Fuguet, Ponç y Hug.

— (FUCH DE) *Biog.* Trobador dels sigles XII-XIII, senyor del castell de Mataplana, en la Cerdanya; casat ab Na Guillermina de Sales. Era contemporani de 'n Ramon Vidal de Besalú y amich seu, qui en una «nova» tracta de 'n Fuch de Mataplana. Al present se coneixen quatre «tensons» d' En Mataplana: una entre ell y una oreneta; altra ab En Blancasset; altra ab el juglar Reculaire, y un serventesi contra 'l trobador Ramon de Miraval. Va acompanyar al rei En Pere en la expedició a Tolosa, éssent ferit en la desfeta de Muret (1213) morint de les conseqüencies. Hi han composicions seues en el famós *Cançoner* de la Biblioteca Vaticana.

— (FUCH DE). *Biog.* Cavaller catalá del sigle XIII. Un dels catorse primers qui prengueren l' hábit de la ordre de la Mercè (1218). Va concorre a la conquesta de Mallorca ab el rei En Jaume y diuen que va morir en una topada ab els serraims, a Porrassa, en 1230. Ell no consta pas en el llibre del repartiment de terres.

MATAPLANA. *Geog.* Antigua casa de pagès y vall pintoresca del Bergadá. Es remarcable la iglesieta romànica de Sant Joan de Mataplana.

MATAPOLL. m. *Bot.* Mata ramosa de la fam. de les dafnácies y de més de 30 centimetres d' alçada, de fulles sempre verdes, semblantes a les del llí, molt pelades y apegaloses, flors petites y blanquinoses; formant com una panolla que fa unes tavelles vermelles y quasi rodones; la pell és un cáustich. **Torvisco.** || Planta de la fam. de les ranunculácies que fa les fulles palmades, ab 7 o 9 lòbuls y les flors a modo d' espigues flonges. **Hierba piojera, delfinio oficinal.**

MATAPUSSA. f. Mentastre.

MATAR. v. a. Donar mort, llevar la vida. **Matar** || *Met.* Molestar, atormentar a algú. **Moler.** || Fer una jugada superior en qualsevol joch. **Ganar y comer** en las damas. || Allisar un caire, un bordó, etc. **Alisar.**

A MATA DEGOLLA. *Expr.* **Sense perdonar a ningu.** *A degüello, á cuchillo.*

ELS CUIDADOS DE L' ASE MATEN AL TRAGINER. *Ref. Cuidados ajenos matan al asno.*

TANTA CULPA TÉ 'L QUE MATA LA CABRA COM AQUELL QUE LI TÉ LA GARRA. *Ref. Hacientes y consencientes tienen culpa igual.*

Segell de Mataró

MATARÓ. *Geog.* Ciutat de la prov. y bisb. de Barcelona, cap del part. jud. del seu nom; és a la vora del mar, té molta fabricació, estació de F.-C. y 18,765 hab. Es la *Illuro* dels romans. || Partit judicial de la prov. de Barcelona,

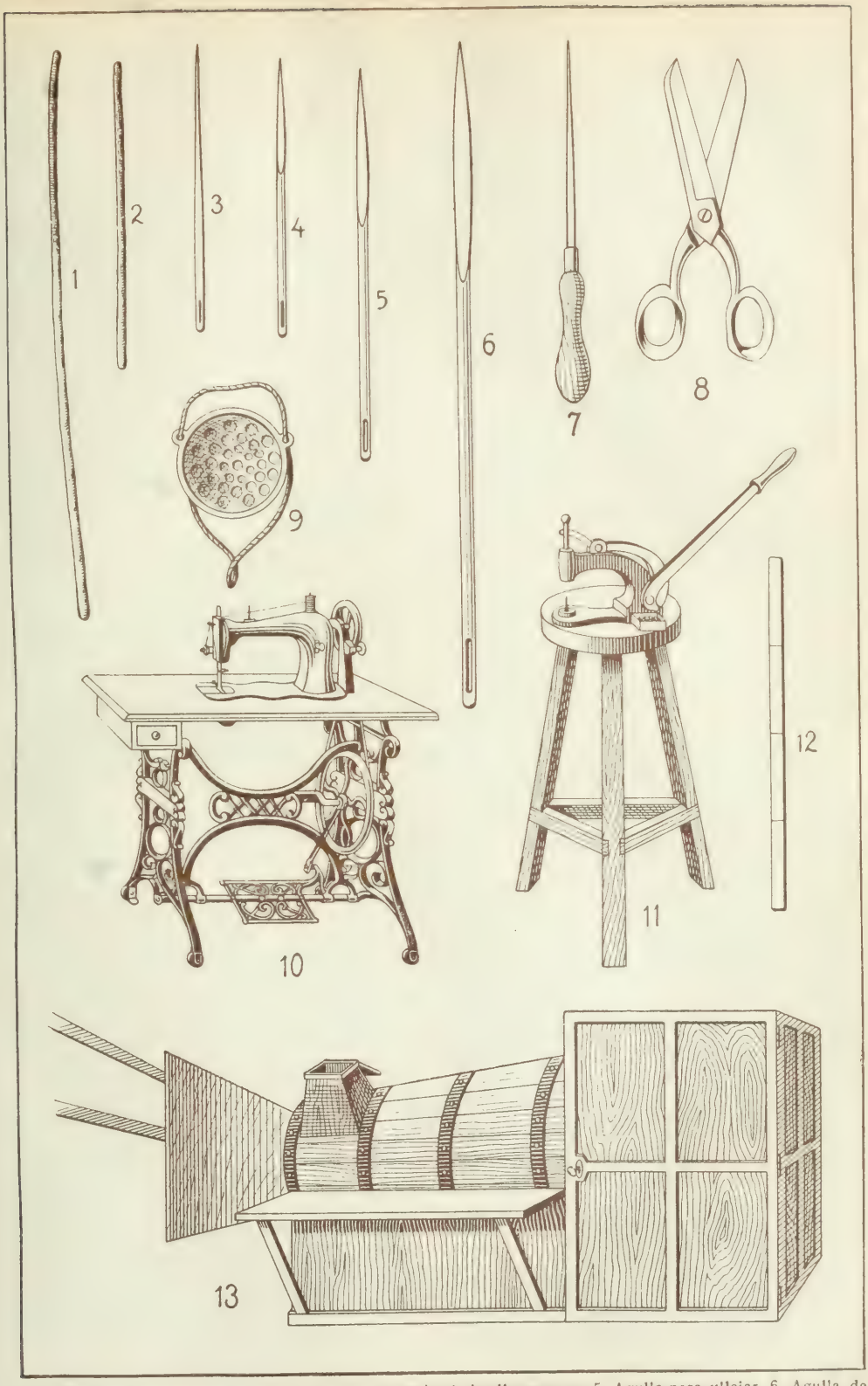

1 y 2. Vergues pera estobar la llana. 3. Agulla de cusir. 4. Agulla saquera. 5. Agulla pera ullejar. 6. Agulla de puntejar. 7. Punxó. 8. Estisores. 9. Sabatilla 10. Máquina de cusir. 11. Máquina de posar ullets. 12. Mitxa cana. 13. Máquina de vapor pera netejar la llana.

compost dels 17 següents ajuntaments: Alella, Argentona, Cabrera, Cabrils, Caldes d' Estrach, Dos rius, Masnou, Mataró, Orrius, Premiá de Mar, Sant Andreu de Llevaneres, Sant Genís de Vilassar, Sant Joan de Vilassar, Sant Pere de Premiá, Sant Vicents de Llevaneres, Teyá y Tiana, reunint entre tots 43,899 hab.

MATARONÍ. adj. Relatiu a Mataró o provinent de aquella ciutat. **Mataronés.**

MATARRUDA. f. Mata ufanosa.

MATARSE. v r. Llevarse la vida. **Matarse.** || *Met.* Fer vives dilligencies pera conseguir alguna cosa. **Matarse, hacerse añicos, deshacerse, exhalarse, desvivirse, descriarse, derretirse, finarse, despizcarse.** || Congoixarse per no poguer conseguir algún intent. **Apurarse, matarse, consumirse, abatirse.**

MATASSANS. m. Nom que 's dona familiarment als mals metges, y especialment als curanders. **Matasanos.**

MATASSOLANA. *Geog.* Aldea del terme de Sant Salvador del Toló, prov. de Lleida.

MATASSOLDATS. m. *Mar.* Sobrenom de la vela d' estai de mitjana. **Matasoldados.**

MATAT, DA. adj. Mort.

MATAVELLES. m. pl. *Bot.* ARÍNJOLS.

MATE. adj. Se diu del or y demés metalls sense brunyir. **Mate.**

MATEIX, A. pron. METEIX.

MATELÁS. m. MATALÁS.

MATELASSER. m. MATALASSER.

MATELOT. m. MATALOT.

MATEMÁTICAMENT. adv. m. Conforme a les regles de les matemátiques. **Matemáticamente.**

MATEMÁTICH, CA. m. Qui professa les matemátiques. **Matemático.** || adj. Lo que pertany a les matemátiques. **Matemático.**

MATEMÁTIQUES. f. pl. Ciencia que tracta de la quantitat mesurable. **Matemáticas.**

MATEOTECNIA. f. Ciencia vana, fantástica. **Mateotecnia.**

MATER. m. Gran pedra aillada.

MATERIA. f. La substancia corporal. **Materia.** || Lo material de que 's composa alguna obra. **Materia.** || Posterma, sanch corrompuda. **Pus, materia.** || Assumpte, argument, tema. **Materia.** || Parlant dels sagraments aquella cosa o acció física que s' aplica per les paraules. **Materia.** || *Fil.* La substancia capaç de tota mena de formes. **Materia.** || Motiu, causa, ocasió pera tractar d' alguna cosa. **Materia.** || A les universitats o colegis el tractat de cada curs, com: *materia médica.* **Materia.** || *Ter.* CARTIPÁS.

MATERIA COLORANT. Parts components dels animals, dels vegetals o dels minerals, que tenen la propietat de tenyir les substancies que les contenen, o ab les que 's posen en contacte per obra de la naturaleça o del art. La sanch, la bilis, etc., tenen una materia colorant. *Materia colorante.*

MATERIA EXTRACTIVA. Nom que 's dona a totes les substancies que disol l' aigua per medi de la maceració, de la infusió y de la decocció dels vegetals y animals. *Materia extractiva.*

MATERIA MÈDICA. Part de la medicina que tracta del coneixement dels medicaments, de llur acció sobre la economía animal y del modo d' administrarlos. *Materia médica.*

MATERIA PARVA. Quantitat petita d' alguna cosa; s' aplica al aliment que 's permet pendre a les persones els matins dels dies de dejuni. *Materia parva.*

MATERIA PRÒXIMA DEL SAGRAMENT. L' acció ab que s' aplica la materia remota a la forma; com la ablució en el baptisme, la unció en la confirmació, etc. *Materia próxima del sacramento.*

MATERIA REMOTA DEL SAGRAMENT. La física o moralment sensible que s' aplica a la forma per medi de l' acció; com el crisma en la confirmació y l' aigua al baptisme. *Materia remota del sacramento.*

MATERIAL. m. Ingredient. **Material.** || Qualsevulla de les materies que serveixen pera una obra. **Material.** || adj. Lo que consta de materia en contraposició a la forma. **Material** || Groller, sense agudesa ni discreció. **Material.** || Lo antepasat a lo ideal o espiritual.

MATERIALISACIÓ. f. Acció y efecte de materialisar. **Materialisación.**

MATERIALISAR. v. a. Considerar una cosa com material. **Materializar.**

MATERIALISME. m. Error dels que no admeten més substancia que la materia y per consegüent neguen la immortalitat de l' ánima. **Materialismo.**

MATERIALISTA. m. Sectari del materialisme. **Materialista.**

MATERIALITAT. f. La qualitat de la materia. **Materialidad.** || La superficialitat o apariencia de les coses o 'l so de les paraules. **Materialidad.** || *Teol.* Esser físich o substancia material de les accions executades ab ignorancia inculpable o falta de coneixement, que havía de fer que fossin bones o dolentes baix el punt de vista moral. **Materialidad.** || Grollería, falta de sutilesa o discreció. **Materialidad.**

MATERIALMENT. adv. Segons o conforme a la materia. **Materialmente.** || Ab materialitat, grolleram ent. **Materialmente.** || Sense l' advertencia que fa que les accions siguin bones o dolentes. **Materialmente.**

MATERN, A. adj. Lo que pertany a la mare. **Materno, maternal.**

MATERNAL. adj. Lo pertanyent o propi de la mare. **Maternal.**

MATERNALITAT. f. Carácter o naturalesa de lo maternal. **Maternalidad.**

MATERNALMENT. adv. m. Ab efecte de mare. **Maternalmente.**

MATERNITAT. f. L' estat, la qualitat de mare. **Maternidad.** || f. Tractament que 's dona a les monges que tenen el títol de mare. **Maternidad.**

MATES (Bartomeu). *Biog.* Docte varó barceloní, qui estava ben relacionat en la cort reial. Autor de una *Gramática* llatina, estampada ja mort ell a Barcelona, qu' és el llibre imprès de més celebritat fet aquí, puig porta la data d' estampació de l' any 1468. Es la més reculada de tots els llibres impresos a Espanya, y s' ès discutida fortament en distintes ocasions. La ciutat de Valencia preté haver estampat el primer llibre d' Espanya en l' any 1474, y mentres els partidaris de Valencia diuen qu' és errada la data de Barcelona (1468), altres han sostingut era certa. Solsament se 'n coneix un exemplar en l' Academia de Bones Lletres.

MATES (Serra de). *Orog.* Serreta que hi ha entre el Besòs y 'l mar y s' extén entre Santa Coloma de Gramanet y Teyá, prov. de Barcelona. || — ROGES. Serrat del Conflent, entre 'ls pichs de Septhomes y de Casomí, desd' ont s' ovira la vall del Pí, la gorja del Cadí y la vall del Vernet.

MATESIÒLECH. s. y adj. Versat en matesiología. **Matesiólogo.**

MATESIOLOGÍA. f. La ciencia d' ensenyar. **Matesiología.**

MATESIOLÒGICAMENT. adv. m. Segons els principis de la matesiología. **Matesiológicamente.**

MATESIS. f. Ciencia o estudi. **Matesis.**

MATET. *Geog.* Poble de la prov. de Castelló, bisb. y part. jud. de Segorb; és al peu mitjorní de la serra d' Espadán y té 672 hab.

MATEU. m. Nom propi d' home. **Mateo.**

MATEUET. m. dim. de MATEU. **Mateíto.**

MATHEU (Jaume). *Biog.* Jurisconsult de la escola catalana en el sigle XIV. Ell, juntament ab els doctors en dret En Jaume de Monells y En Jaume Cardona, va glosar y esclarir els *Usatges* o Constitucions de Catalunya.

MATÍ. m. Desde punta de día fins a mitgdía. **Mañana.** || El temps desde la una de la nit fins a las dotze del día. **Mañana.**

DE MATÍ. m. adv. En les primeres hores del día. *De mañana, por la madrugada.*

DE BON MATÍ. m. adv. *Por la mañanita.*

MATÍES. n. p. **Matías.**

MATINADA. f. La entrada del día. **Madrugada.** || Abans de punta de día. **Madrugada.**

MATINAL. adj. Lo que pertany al matí. **Matutinal, matutino.**

MATINAR. v. n. y

MATINEJAR. v. n. Llevarse dematí. **Madrugar, mañanear.** || *Met.* Anticiparse a fer alguna cosa. **Madrugar.**

MATINER, A. m. y f. Qui matineja. **Madrugador.**

GRAN MATINER: MATINERÁÇ.

ÉSSER MATINER. fr. MATINEJAR.

MATINERÁS, A. m. y f. aum. Qui s' acostuma a llevar molt dematí. **Madrugón.**

MATINES. m. pl. La primera de les hores canòniques. **Maitines.**

MATINET. m. dim. De bon matí. **Mañanica.**

MATIOLA. f. *Bot.* Mena de plantes crucíferes, herbácies en sa major part, originaries de les regions Mediterranies.

MATÍS. m. La unió de diversos colors barrejats segons certa proporció. **Matiz.**

MATISAR. v. a. Pintar de diferents colors ab proporció agradable a la vista. **Matizar.** || v. r. **Matizarse.**

Brot de matiola

MATISAT, DA. p. p. Pintat de diferents colors barrejats ab proporció. **Pintado, matizado.**

MATÓ. m. Coagulació de la llet, que 's fá coentla y separant el xerigot, per medi de l' herba col. **Requesón.**

MATÓ DE MONJA. Mena de recuit fet de llet d'ametlla, sucre y rovell d'ou, cuit de modo que tingui certa consistencia. *Especie de requesón de leche de almendras.*

MATOLL. m. MATA, 1.

MATONER, A. m. y f. Qui fá o ven matons. **Requesonero.**

MATONET. m. dim. **Requesoncillo.**

MATORRANGA. f. Dona pública despreciable. **Coima, peliforra, manfla, ramera.**

MATOSSER, A. m. y f. Qui travalla toscament. **Chapucero, charanguero, chafallón.** || adj. Obra mal feta. **Chapucería, chapucero, zoquetudo, mazorral.**

MATRÁÇ. m. Mena d' ampolla rodona ab un broch, que usen els apotecaris. **Matraz.**

MATRACA. f. Burla que 's fá culpant a algú de algún fet. **Matraca.** || m. Qui dona matraca. **Matraquista.** || *Met.* L' home molest, pesat y enfadós. **Matraquista, mazo, mazacote.** || pl. Tenebres; instrument de fusta ab armelles o maces que fá un soroll desagradable, y serveix en lloc de campanes mentres Nostre Senyor és al monument per la Setmana Santa. **Carraca, matraca.**

DONAR MATRACA. fr. Burlarse d' algú, importunar. *Matraquear, dar matraca.*

MATRACADA. f. Reny ab burla. **Matraqueada.**

MATRAFACARIES. f. pl. *Ter.* TRIFULQUES, TRAMPES.

MATRAQUEJADOR, A. m. y f. MATRACA, 2.

MATRAQUEJAR. v. a. Donar matraca. **Dar matraca, burlarse.**

MATRAQUISTA. m. Qui dona matracades. Qui les toca.

MATRÍÇ. f. MATRIU.

MATRICAL. adj. Pertanyent a la matriu. **Matrical.** || Calificació dels remeis usats pera combatre 'ls mals de la matriu. **Matrical.**

MATRICARIA. f. *Bot.* MENTA BORDA. || Plantes anyals compostes de flors blanques ab botó groch, flairoses y sa cocció és remei antiespasmodich.

MATRICIDA. m. y f. Qui mata a la seua mare. **Matricida.**

MATRICIDI. m. Crim de donar mort a la propia mare. **Matricidio.**

Brot de matricaria

MATRÍCULA. f. Llista. **Nomenclatura, matrícula.** || Certificat que 's dona als estudiants d' haver satisfet lo que 's fá pagar per curs. **Certificado, matrícula.** || *Ant.* MATRIU.

MATRICULACIÓ. f. Acte y efecte de matricularse. **Matriculación.**

MATRICULADOR. m. Qui matricula. **Matriculador.**

MATRICULAR. v. a. Empadronar, allistar en el llibre de matrícula. **Matricular.** || v. r. Presentarse y allistarse. **Registrarse, matricularse.**

MATRICULAT, DA. p. p. **Matriculado.**

MATRIMONI. m. Contracte entre marit y muller. **Casamiento, matrimonio.** || *Fam.* El marit y la muller. **Matrimonio.** || *Bot.* Planta de la familia de les primulácies, dita *Primavera* quan és conreuada.

MATRIMONI CIVIL. El que se celebra sense la intervenció de la Iglesia.

MATRIMONI CLANDESTÍ. El que 's fá sense la presencia del rector ni testimonis. *Matrimonio clandestino.*

MATRIMONI CONSUMAT Aquell en que han pagat els casats el deute conjugal per primera vegada. *Matrimonio consumado.*

MATRIMONI DE CONCIENCIA. El que per motius greus se fá en secret y 's manté ocult ab autorisació del bisbe o del vicari ecclesiástich. *Matrimonio de conciencia.*

MATRIMONI MORGANÁTICH. Se diu del matrimoni efectuat entre un príncep o princesa y un' altra persona d' inferior condició. *Matrimonio morganático, de la mano izquierda.*

MATRIMONI RATO. El llegítim que no ha arrivat a ésser consumat. *Matrimonio rato.*

CONSTANT EL MATRIMONI. *Loc.* Durant el matrimoni. *Durante, constante el matrimonio.*

CONTREURE MATRIMONI. fr. Celebrar el contracte matrimonial. *Contraer matrimonio.*

DIRIMIR EL MATRIMONI. fr. Desferlo. *Dirimir el matrimonio.*

MATRIMONIAL. adj. Pertanyent al matrimoni. **Matrimonial.**

MATRIMONIAR. v. n. *Fam.* Contreure matrimoni. **Matrimoniar.**

MATRIMONIS. m. pl. *Bot.* **Primavera.**

MATRITENSE. adj. MADRILENY.

MATRIU. f. Iglesia principal. **Matriz, metrópoli.** || Protocol d' alguna escriptura. **Matriz, protocolo, registro.** || En la fundició de lletres és una peça de coure en que 's grava en el punxó la lletra qu' está

figurada en ell. **Matriz.** || *Anat.* MARE. || Entranya que conté el fetus desde la seua concepció fins al part. **Matriz.** || adj. S' aplica a algunes coses que son principals o primeres en llur classe. **Matriz.**

MATRONA. f. Mare de familia, dona noble. **Matrona.** || LLEVADORA. || pl. Les senyores de primera distinció. **Matronas.** || MADRONA.

MATRONAL. adj. Lo que pertany a la matrona. **Matronal.**

MATRONASSA. f. aum. La dona corpulenta y circumspecta. **Matronaza.**

MATRONAT. m. L' estat y condició de matrona. **Matronato.**

MATRÓNICH. m. El lloch de les iglesies ont s' hi posaven les dones separades dels homes. **Matrónico.**

MATSINA. f. MATZINA.

MATUR, A. adj. MADUR.

MATURITAT. f. *Ant.* MADURESA.

MATUSALÈM. m. s. y adj. *Fam. met.* De llarga vida, molt vell, com Matusalèm. **Matusalén.**

MATUSSER, A. adj. XAPUSSER, PUTINER.

MATUTA. m. *Fam.* Lo que s' entra sense pagar drets de portes o de consums. **Mafute.** || El gènre qu' entra sense pagar drets. **Matute.**

MATUTEJAR. v. a. Entrar coses de menjar o beure sense pagar els drets corresponents. **Matutear.**

MATUTER, A. m. y f. Qui entra o ven gènres de matuta. **Matutero.**

MATUTÍ, NA. adj. Relatiu al matí.

MATUTXÍ. m. *Ant.* Qui va disfreçat ridícolament. **Matachin.**

MATUTXINA. f. Ball de matutxins. **Matuchina.**

MATXA. f. Llissa. **Sabalar.**

MATXADA. f. **Burrada.**

MATXET. m. dim. **Machuelo.**

MATXETE. m. Mena d' espasa de fulla ampla y curta ab tall a un dels costats. **Machete.**

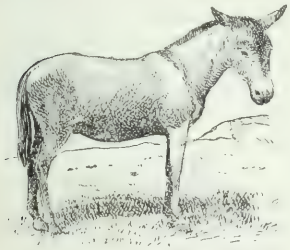

Matxo

MATXINA. f. Als arsenals y ports, máquina que serveix pera posar y treure 'ls arbres a les embarcacions, y també pera carregar y descarregar pesos grossos. **Machina.** || *Ant.* MAQUINA.

MATXO. m. *Zool.* Animal produit per l' unió carnal d' ase ab euga o al contrari. **Macho, mulo.** || adj. *Met.* Neci, tonto. **Bruto, macho, bestia, majadero, tontazo.**

MATXO DE PAS. El destinat a caminar portant algú a cavall. *Macho ó mulo de paso ó de andadura.*

NO SE SAP DE QUÍ SON ELS MATXOS FINS QUE 'L TRAGINER ÉS MORT. *Ref.* AL CUL DEL SACH, etc.

NO SIGUIS MATXO. fr. *Ter. No seas necio.*

MATZINA. f. Cosa verenosa. Verí. **Veneno.**

MATZINAR. (Vegis ENMATZINAR.)

MATZINER. m. *Bot.* Arbre de fruit verinós de la fam. de les meliácies; fá unes boletes groguenques y se conreua als passeigs y jardins per adorno. **Azederaque, agriaz, cinamomo.**

MATZINES. f. pl. Qualsevulla substancia o materia que presa en poquíssima quantitat trastorna tant la máquina animal que quasi sempre produeix efectes mortals. **Veneno, tósigo, hierbas.** || *Met.* Lo qu' és greument perjudicial al cos o a l' ánima. **Veneno.**

DONAR MATZINES. fr. EMMATZINAR.

POQUES MATZINES NO MATEN. *Ref.* Denota que les coses danyoses en poca quantitat no solen danyar. S' usa també en sentit moral. *Poco veneno no mata.*

MATZÓ. f. *Ant.* **Factoría.**

MAU. m. MIÁU, MIÉU, MEU. Nom vulgar de gat.

MAUBERME (Collada de). *Orog.* En la vessant del cim del meteix nom. || — (TUCH DE). Alterós cim del pirineu Aranés (2.880 m.).

MAULA. f. Engany. **Maula.** || Artifici ab que 's vol enganyar a algú. **Cancamusa, maula, carlanca.** || Fingiment d' algún mal o impediment pera no travallar. **Zanguango.** || Artifici o trampa pera treure a algú lo que no está obligat a donar. **Socaliña.** || L' astut, enganyós, artificiós. **Galopín, zanguango, culebrón, carlancón.** || Trampós, malpagador. **Tramposo, maula, maulero.**

BONA MAULA. *Loc.* Se diu de la persona astuta y taimada. *Buen maula.*

CONÉIXER O ENTENDRE LA MAULA. fr. Conéixer les segones intencions d' algú. *Entender la musa, la cancamusa.*

MAULAR. v. n. MIOLAR.

MAULERÍA. f. Engany, artifici.

MAULÓ, NA. adj. EMBUSTERO.

MAUR, A. Moresch, mauritá. **Morisco, mauritano.**

MAURA (Gabriel). *Biog.* Va néixer a Palma en 1842, morint'hi en 1907. Poeta mallorquí dels primers temps de la Renaixensa, que va ésser premiat als Jochs Florals.

MAURADA. f. L' acció y efecte de maurar. **Soba, sobado, sobajadura, sobajamiento.**

MAURADOR. m. El taulell ont amassen la pasta els fideuers. **Tablero.** || La post que pera rentar usen les dones.

MAURAR. v. a. Amassar la pasta al maurador ab una barra clavada ab frontices, sobre la qual va assentat qui maura. **Bregar.** || Apretar entre 'ls dits alguna cosa pera ablanirla o desferla. **Estrujar.** || Oprimir alguna cosa repetidament y ab violencia pera posarla blana o suáu. **Sobar.** || Pastar, amassar. **Heñir, sobar, sobajar.**

MAURAR LA PASTA PERA 'L PA. fr. *Heñir, sobar la masa.*

MAURE. n. p. **Mauro.** || MORO.

MAURFILLÁS. Nom ab que 's coneix el poble de Morellás de Vallespir.

MAURICI. m. Nom propi d' home. **Mauricio.**

MAURITÁ, NA. Lo qu' és de o pertanyent a la Mauritania, antiga regió d' África. **Mauritano.**

MAURY. *Geog.* Poble del cantó de Sant Pau, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora de la riera del seu nom y té 1,721 hab.

MAUSOLÈU. m. Monument sepulcral magnífich. **Mausoleo, mauseolo.**

MAXAR. v. a. Molestar. **Majar.**

MAXERA. *Ter. aranés.* BARBA.

MAXILAR. adj. Pertanyent a les barres. **Maxilar.** || m. Nom dels ossos que junts formen la barra y 'l arch alveolar. **Maxilar.** || pl. Els caixals. **Maxilares.**

MÁXIM, A. adj. Gran en grau superlatiu. **Máximo.**

MÁXIMA. f. Regla, principi, axioma. **Máxima.** || Apotegma, sentencia, dita graciosa. **Máxima.** || *Mus.* La nota o punt de més valor y que val dues longues. **Máxima.** || Intenció, designe, principi adoptat de obrar. **Máxima.**

MÁXIMAMENT. adv. m. y

MÁXIME. adv. m. Principalment, en primer lloch. **Máximamente, máxime.**

MAXIMÍ, NA. n. p. **Maximino.**

MAXIMIÁ. n. p. **Maximiniano.**

MAXIMILIÁ. n. p. **Maximiliano.**

MÁXIMO, A. adj. MÁXIM.

MÁXIMUM. m. Veu llatina pera manifestar la superioritat absoluta, com: *el máximum de les retribucions.* **Máximum.**

MAXINA. f. *Fam.* Dent de les criatures. **Diente.**

MAXÓN. m. *Ant.* **Mujol.**

MAY. adv. t. En cap temps. MAI. || **Nunca.** || Alguna vegada. **Alguna vez.** || m. MALL. || Sempre, l' eternitat.

MAY MÉS. adv. t. MAY PER MAY.

MAY PER MAY. m. adv. Se li afegeix la veu PER MAY, pera donar més eficacia y energía a la negació. *Jamás, nunca, en ningún tiempo, jamás por jamás.*

MAY QUE. *Loc.* Equival a baldament que no; com: ¡MAY QU' HAGUÉS VINGUT! *¡Ojalá jamás! ¡ojalá que no!* || interj. Que serveix pera mani estar la indiferencia ab que's mira alguna cosa. *¡Más que no!* || SI PER CAS.

CASI MAY. m. adv. Molt rara vegada. *Casi nunca, por maravilla.*

NI MAY QUE. *Expr.* Equival a tant se me 'n dona. *Más que no.*

SI MAY PER MAY. *Loc. condicional. Si alguna vez, si en algún tiempo ú ocupación; si diese la casualidad.*

MAYÁ. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. d' Olot; és a la vora de la riera de Sagaró y té 525 hab. || —(COLLET DE). *Orog.* A la Garrotxa, al camí de Bach Morell y Creu de la Paradella, ovirant la vall de Salarsa.

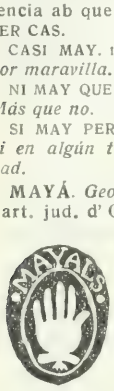

Segell de Mayals

MAYALS. *Geog.* Poble de la provincia y part. jud. de Lleida, bisbat de Tortosa; és al S.E. de la Serra de Campells y té 2,265 hab.

MAYANELLS (Collada de). *Orog* Collada de 1,850 metres d' altitut, entre les valls del Ter y del Fresser, al S.O. de Tragurá, prov. de Girona.

MAYANS Y CISCAR (Gregori). *Biog.* El més savi, erudit y laboriós escriptor espanyol del sigle XVIII. Nat a Oliva (Valencia) l' any 1699 y mort en la capital en 1781. La seua obra de literat és portentosa tant per la abundor, com per la varietat de genres y la saviesa mostrada sempre, per lo qual son nom era famosíssim per tota Espanya y al estranger. Va estudiar a Barcelona, Valencia y Salamanca. Havía reunit una riquíssima biblioteca, quin catálech va ésserli publicat a Alemanya, y contenía bona quantitat de manuscrits. Va ésser catedrátich de lleis y bibliotecari de Felip V (1733-1740). Carles III li havía otorgada una pensió de mil ducats anyals. El dret y la literatura li eren preferents. La vanitat y menyspreu dels altres va ferlo antipátich, malgrat son valer. Ademés de la producció propia u original, és considerable lo que va publicar de textes exquisits o be interessants al estudi, obra d' autors antichs, ilustrades ab estudis y biografíes expressament escrites per el meteix Mayans qui és autor de una cinquantena de biografíes de persones memorables. En la *Biblioteca de Autores Españoles* publicada per Rivadeneyra hi han obres d' ell reimpreses. Son nom figura en el *Catálogo de autoridades de la lengua,* obra de la Academia Espanyola.

— Y ENRÍQUEZ DE NAVARRA (LLUÍS). *Biog.* Advocat y polítich valenciá, nat a Requena l' any 1805, mort a Madrit en 1880. Fill de la casa pairal de Ontinent. Va cursar dret a Alcalá. Exercí els cárrechs de arcalde major del Ferrol (1835), jutge de primera instancia a Madrit y de magistrat a Saragoça, desde ont va anar a les Corts essent diputat per Ontinent, quin districte va reelegirlo vintiquatre vegades, y morí representantlo. Va ésser president del Congrès y ministre de Gracia y Justicia (1843) y en ocasions diverses, havent presidida la Junta de notables qui va redactar la Constitució. Va ésser aprofitada pera la cosa pública, la seua carrera política.

MAYANS. *Geog.* Quadra del terme de Castellfullit del Boix, prov. de Barcelona. || *Hidrog.* Cala de la costa llevantina de l' illa d' Ibiça, Balears.

MAYE. m. *Ant.* BLAT DE MORO.

MAYMÍA. f. *Ant.* **Mi señora, mis amores.**

MAYMÓ, NA. adj. Catxaçut. **Pachón, pelmazo, posma.**

MAYMÓ (Geroni Vicents). *Biog.* Frare predicador mallorquí, filosoph, teòlech, doctor en dret canònich, en quina branca era considerat la primera intelligencia de son temps. Nat a Felanitx en 1608, mort a Palma l' any 1666. Essent mestre de novicis al convent de Cartagena, en 1638, va ésser nomenat procurador general de l' orde en la provincia de Sant Antoni en el nou regne de Granada (Amèrica), servint al rei y a la relligió. Va assistir al capitol general de Gènova en 1642, quines discordies ab el papat l' obligaren a defensar la dissidencia y a sí meteix, lograntse en 1643 un acort ab la Santa Seu. En 1647 va anar a Roma a demanar la porpra cardenalicia pera Antoni d' Aragó, fill dels Cardona, essent atès. Felip IV va ferlo canceller, jutge de competencies de Mallorca. Va assistir com a definidor al capitol provincial de Barcelona en 1653. És autor de relacions castellanes molt interessantes a la historia dels dominicans, la majória inèdites.

— (MARIAN). *Biog.* Escriptor científich. Nat a Barcelona l' any 1818. L' any 1824 deixava de fer espardenyes, l' ofici de son pare, y entrava a teixidor. Tenint vocació a l' estudi, en 1840 era ajudant d' un colegi y estudiant de cálcul mercantil y després de física experimental, llengua francesa y arquitectura. Va ésser regent de matemátiques y geografía. L' any 1846 entrava a l' Academia de Ciencies y ocupava una cátedra de matemátiques en la meteixa corporació. En 1860 organisava una expedició de savis pera observar l' eclipse de sol, publicant les observacions fetes en 1861. És autor de bastantes memories tractant de geometría, de mecánica, equivalencia de la moneda, del calendari, d' astronomía, etc., havent publicada una *Guía del industrial ó manual de mecánica,* Barcelona, 1858, y *Elementos de geografía universal* (dues edicions), Barcelona, 1858.

MAYNADA. f. ESTOL, VOL, RAMADA, MEZNADA. || FAMILIA.

MAYNADERA. f. *Ter.* Noia o dona que té compte d' una o més criatures. **Niñera.**

MAYNEL. m. *Arquit.* Pilaret prim que divideix els finestrals gòtichs y 'ls moreschs.

MAYNELL. m. Les divisions del escudeller o armaris pera posar plats, gots, etc. **Anaquel, andén, vasar.** || PRESTATGE

MAYOL. m. MALLOL.

MAYOL (Salvador). *Biog.* Pintor distingit. Nat a Barcelona y mort en 1834. L' any 1829 entrava a la Academia de Madrit en qualitat de supernumerari de mèrit. Era mestre de l' Escola de Nobles Arts de Barcelona. Tenía molta fama com a pintor de retrates. L' any 1820 va oferir a la Diputació provincial una alegoría pintada a l' oli, aleshores cosa d' actualitat política, exalçant la Constitució. En el Museu de Barcelona s' hi guarden obres d' ell: sis estudis de testes de nen, una composició de les Nenies tallant les ales a Cupit y 'l retrat del intendent Joan de Gaya.

MAYOLA. f. MALLOL.

ARRANCAR LES MAYOLES O 'LS MAYOLS. fr. **Arrancar** els ceps d' una vinya plantada de nou. *Desmajolar.*

MAYRASTRA. f. *Ter.* MADRASTRA.

MAYRE. f. *Ter.* MARE.

MAYRINA. f. *Ant.* PADRINA.

MAYSÓ. m. *Ant.* CASA, ALBERCH, MANSIÓ. || *Ant.* Casa de comers. **Factoría.**

MAYSONAR. v. a. Edificar, construir, fer. **Edificar.**

ME. Cas indirecte del pronom *jo*. **Me.**

MEA CULPA. *Expr. llat.* Per ma culpa. S' usen aquestos mots de la confessió general declarantse culpable y empenedit dels seus pecats.

CANTAR EL MEA CULPA. fr. *Fam.* Confessar un meteix la falta comesa, empenedintse de lo que havía fet o dit.

MEADE (Jordi Gordon). *Biog.* General nortamericá, nascut en 1816 a Barcelona, ont el seu pare vivía essent cònsul dels Estats Units. Va ferse remarcar durant la guerra mexicana y en la lluita civil, servint al govern federal contra 'ls exèrcits confederats. Va morir en 1872.

MEALLA. f. Res o casi res. **Migaja.** || Galladura en els ous.

MEANDRINA. f. *Zool.* Mena de políper de cos curt y boca guarnida de plechs. **Meandrina.**

MEANDRINITA. f. *Zool.* Meandrina fòssil. **Meandrinita.**

MEANDRITA. f. *Zool.* Mena de pòlip conglomerat en forma de boles. **Meandrita.**

MEANDRITES. f. La pedra foradada per un cuch, formant una pila de dibuixos. **Meandrites.**

MECA. m. Meçquita dels moros. **Meca.** || Antigua ciutat de l' Arabia. **Meca.**

ANAR DE LA CECA A LA MECA. fr. Anar d' un lloch al altre. *Ir de Ceca en Meca ó de la Ceca á la Meca.*

CORRE LA CECA Y LA MECA Y LA VALL D' ANDORRA. fr. Viatjar molt.

MECA Y CARDONA (Antoni). *Biog.* Ciutadá barceloní, protector de les ciencies naturals, qui va cedir la terra de llur propietat pera fundar l' Hort Botànich de Barcelona, que va existir fins a mitjans del sigle XIX, al bell peu de la muralla, al indret ont avui s' escau la Ronda de St. Pau, entre 'ls carrers de la Cera y de la Lleialtat.—Al benemèrit protector li va ésser dedicada la *Mecardonia R. et Pav.*

MECA. *Orog.* Montanya de la prov. de Valencia, al confí de la prov. ab la d' Albacet.

MECANERÍA. f. Escassetat, cicatería, avaricia, **Mezquindad.** || Miseria, pobresa, poca cosa. **Mezquindad.**

MECÁNICA f. Part de la física que tracta del moviment. **Mecánica, maquinaria.** || Cosa despreciable, ruina. **Mecánica.** || Acció indecorosa, vil. **Mecánica.** || La policía interior y 'l maneig per menut dels interessos y efectes dels soldats. **Mecánica.**

MECÁNICAMENT. adv. m. Prácticament. **Mecánicamente.** || Instintivament, sense consecuencia de lo que 's fa.

MECÁNICH, CA. adj. Lo que 's fá ab les mans. **Mecánico.** || Escás, cicatero. **Mezquino, menguado, transido, agarrado.** || Pertanyent als oficis y obres menestrals. **Mecánico.** || Baix, indecorós, despreciable. **Mecánico.** || adj. Lo que té relació ab la mecánica. S' aplica particularment aquest epítet als cossos irritats que no obren químicament; aixís els instruments punxants, etc., son irritants mecánichs. **Mecánico.**

MECANISME. m. Estructura, artifici. **Mecanismo.** || Enginy o artifici pera moure o fer anar alguna cosa. **Mecanismo.** || El conjunt de peces de que 's composa una máquina. **Mecanismo.** || Part mecánica y práctica d' alguna art. **Mecanismo.**

MECANÓGRAF. m. Qui és pèrit pera escriure ab la máquina. **Mecanógrafo, dactilógrafo.**

MECANOGRAFÍA. f. Art d' escriure a máquina. **Mecanografía, dactilografía.**

MECANOGRAFIAR. v. a. Escriure ab máquina.

MECANOGRÁFICH. m. adj. Medi o sistema d' escriure a máquina. **Mecanográfico.**

MECANOTERAPIA. f. *Med.* Direcció higiènica dels moviments pera millorar les condicions generals del organisme. || Tractament de les malaltíes empleant aparells mecánichs.

MECANOTERÁPICH, CA. adj. Relatiu a la mecanoterapia. **Mecanoterápico.**

MECÁSPIT. m. *Zool.* Mena d' insectes coleòpters curculiónits, abundosos a la península ibèrica.

MECENES. m. Subjecte poderós protector dels lliterats. **Mecenas.**

MECLI. *Geog.* Caseriu del terme de Tibi, prov. de Alacant.

MECLOYCH. adj. Epítet d' un ácit format per la acció del clor sobre la meconina. **Mecloico.**

MECONAT. m. Combinació del ácit mecònich ab una base **Monato.**

MECONI. m. CARBONADA. || Such que s' extreu del cascall. **Meconio.**

MECONIAL. m. Pertanyent al meconi o propi d' ell. **Meconial.**

MECONIAT, DA. adj. Paregut al cascall. **Meconiado.**

MECÓNICH. m. adj. Epítet d' un ácit trovat al opi. **Mecónico.**

MECONINA. f. Substancia crestallina que s' extreu del opi. **Meconina.**

MECONITA. f. *Min.* Pedra calar formada de petites concrecions globuloses de capes concèntriques. **Meconita.**

MECONOLOGÍA. f. Tractat sobre l' opi. **Meconología.**

MECXOACAN BORT. m. *Bot.* Planta de la fam. de les dioscóries que creix als llochs ombrívols de les nostres montanyes y té les fulles en forma de cor y l' arrel amarganta. **Nueza negra, brionía negra.**

MEDA. f. META.

MEDACORVA. *Orog.* Pich al N.O. de la Vall d' Andorra, al Pirineu de la prov. de Lleida; té 2,896 met. d' altitut.

MEDALLA. f. Peça de metall ab alguna figura, símbol o emblema. **Medalla.** || Peça rodona de marbre, metall o fusta que té gravada alguna figura de mitg relleu **Medalla.** || El trocet de metall que té la imatge de María Santíssima, d' algún sant o d' algún misteri de la religió. **Medalla.**

MEDALLA GRAN. La que té gravada alguna imatge, y solen portarla al pit per adorno les pageses. *Patena.*

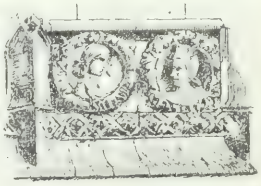

Medallons a la Llotja de Valencia

MEDALLÓ. m. aum. **Medallón.** || *Arquit.* Baix relleu, de figura rodona o ovalada que 's posa a les portades y altres parts dels edificis. **Medallón.** || Caixa petita y plana, d' or o d' un altre metall pera posar 'hi un retrat o altres coses, tenint quasi sempre la tapa de cristall. **Medallón.**

MEDART. n. p. **Medardo.**

MEDECINA. f. Medicina y 'ls seus derivats.

MEDER. *Hidrog.* Riuet de la prov. de Barcelona que neix entre les serres d' Oristá y de Sant Bartomeu del Grau, passa pèls termes de Santa Eularia de Riuprimer, Vich y Gurb y desaigua al Ter, aigües amunt de Roda.

MEDES (Illes). *Geog.* Illetes que hi há devant de

la boquera del Ter, a llevant de Torroella de Montgrí, prov. de Girona.

MEDI. m. Arbitre, modo. **Recurso, medio, arbitrio, vado, derrotero.** || Dilligencies que 's practiquen pera lograr algún fí. **Traza, medio.** || El camí o mètode que s' adopta per algún negoci o dependencia. **Expediente, medio.** || Obra, virtut o poder. **Obra, medio.** || Allò de que algú 's val pera lograr alguna cosa. **Resorte.** || Conducte pél qual una cosa 's comunica ab un' altra. **Órgano.** || Auxili. **Medio.** || La part que dista igualment dels extrems. **Medio.** || Terme ab que s' uneixen o comparen els dos extrems del silogisme. **Medio.** || pl. HAVERS. || m. Nom que 's dona a tot cos sòlit, líquit o fluit elástich, a quin interior poden penetrar'hi altres substancies y móu:e 's ab més o menys llivertat; aixís el vidre, l' aigua y l' aire son uns *medis*. **Medio**

MEDI TERME. Aquell arbitre prudent y proporcionat que 's segueix pera resoldre algún dupte o compondre alguna desavinença. *Medio término, término medio.*

MANCA DE MEDIS. fr. Pobresa. *Falta, cortedad de medios.*

MANCAT DE MEDIS. Pobre. *Atrasado, corto de medios.*

PENDRE 'L MEDI O 'LS MEDIS. fr. Resoldre 's o aprofitarse y practicar lo convenient pera lograr alguna cosa. *Tomar el medio ó los medios.*

PER MEDI D' ALTRE. m. adv. Havent 'hi alguna cosa entremitg. *Por m dio de otro, mediatamente.*

POSAR ELS MEDIS. fr. Adoptar y practicar lo que 's judica convenient pera lograr alguna cosa. *Poner los medios.*

MEDÍ. n. p. **Emeterio.** || MEDÍN.

MEDÍ (Sant). *Biog.* Mártir, del temps del emperador Diocleció; pagés qui vivía entre Barcelona y Sant Cugat del Vallès, a la serralada del Tibidabo. Havent passat sant Sever (bisbe de Barcelona), perseguit per l' indret ont sant Medí estava sembrant faves, va dirli que si 'ls soldats romans el busquéssin y li preguntàven per ell, que 'ls digués que 'l trovaríen al castell de St. Cugat, resolt a morir per la fe de Jesucrist. Y, segons tradició, els perseguidors del sant li preguntaren si l' havien vist passar:—*Are meteix,*—va dirlos,—*quan plantava aquestes faves;*—les quals com floríssin y granéssin a l' hora, a la vista dels soldats, prengueren al pagès, qui confessá era cristiá, el portàren près a Sant Cugat, degollantlo devant del sant bisbe y d' altres quatre sacerdots, tots martiritzats.

MEDIACIÓ. f. Interposició, reconciliació, empenyo. **Mediación.** || INTERCESSIÓ.

MEDIADOR, A. m. y f. Qui arregla una desavinença.

MEDIAR. v. a. y 'ls seus derivats. MITJANSAR. || Intervenir en una desavinença arreglant les diferencies.

MEDIASTÍ. m. *Med.* Espai triangular que deixen entre sí les dues pleures a la part del mitg. **Mediastino.**

MEDIASTINITIS. f. *Med.* Inflamació del mediastí. **Mediastinitis.**

MEDIAT, A. adj. Cosa unida a un' altra per algún intermedi, com l' avi y 'l net per medi del pare d' aquest; el subgecte y 'l predicat per medi del verb. **Mediato.**

MEDIATAMENT. adv. ll. y t. Ab mediació o intermedi, per medi d' altre. **Mediatamente.**

MEDIÇ. m. *Ter. Blanes. Náut.* Peça que serveix de reforç de la costella al llagut.

MEDICABLE. adj. *Med.* Que pot rebre l' aplicació dels medicaments. **Medicable.**

MEDICACIÓ. f. L' efecte produit per l' acció dels medicaments. **Medicación.**

MEDICAMENT. m. Qualsevol remei extern o intern que s' apliqui al malalt pera ferli recobrar la salut. **Medicina, medicamento, remedio, fármaco.**

MEDICAMENTAR. v. a. Aplicar medicaments. **Medicinar, medicar, medicamentar.**

MEDICAMENTÓS, A. adj. Que conté medicament. **Medicamentoso.**

MEDICAR. v. a. MEDICINAR.

MEDICARSE. v. r. Estar sotmès a un tractament mèdich, pendre medicines.

MEDICARTRE. adj. Mal metge. **Medicartro.**

MEDICAT, DA. p. p. **Medicado.**

MÈDICH, CA. adj. Lo que pertany a la medicina. **Médico.**

MEDICINA. f. La ciencia de curar les malaltíes de les persones. **Medicina.** || MEDICAMENT.

MEDICINABLE. adj. Curable, lo qu' és capáç de medicina. **Medicinable, medicable.**

MEDICINAL. adj. Lo que té virtut de curar. **Medicinal.**

MEDICINAR. v. a. Curar, aplicar medicines. **Medicinar, medicar.**

MEDICINAT, DA. p. p. **Medicinado, medicado.**

MEDICIÓ. f. L' acte d' amidar. **Medición.**

MEDINA (Casimir). *Biog.* Pintor y arquitecte valenciá, nat a Xátiva l' any 1671, mort en 1743. Al quedar viudo de Na Petra Agostí, va ordenarse sacerdot, conseguint un benefici en el poble de Campanar. Era entusiasta de la pintura, havent fet obres tan estimables com la figura del P. Fr. Gabriel Barbastro, general de l' orde de la Mercè. Per la seua inteligencia en arquitectura, se 'l va designar pèrit de l' orde, per cuina raó va reconéixer alguns convents y iglesies del regne de Valencia.

— DEL POMAR (BERNAT). *Biog.* Pintor valenciá del sigle XVIII. En els concursos de l' Academia de Sant Carles de Valencia dels anys 1778, 79 y 80, va donarse a coneixer en les especialitats de la pintura de flors, d' ornamentació y de composicions històriques, havent estat premiat en el segon de tals concursos. El juny del 1784 revía el títol d' acadèmich de mèrit d' aquella Academia. Durant els primers anys del sigle XIX exercía la pintura a Valencia ab molta estima.

MEDINABEITIA (María Josepha). *Biog.* Escriptora, nada a Barcelona en l' any 1797, filla del fiscal de l' Audiencia En Joan Joseph Medinabeitia, qui exercí tal càrrech durant vintidós anys, y neta del ministre de Gracia y Justicia En Joan Peñuelas. Va traduir del italiá en vers castellá *El cruzado en Egipto,* melodrama heròich en dos actes (Barcelona, impr. J. Cherta y C.ª, 1829). *Emma de Resburg,* melodrama heròich en vers (Barna. impr. Mayol, 1829).

Segell de Medinyá

MEDINYÁ. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del Ter, a la carretera de Madrit a La Junquera, y té 340 habitants.

MEDIOCRAMENT. adv. m. MITJANAMENT.

MEDIOCRE. adj. MITJÁ.

MEDIOCRITAT. f. MITJANÍA.

MEDIONA. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès; és a la vora de la riera de Riudevitlles y té 1,565 hab.

Segell de Mediona

MEDIR. v. a. AMIDAR.

MEDITABÓN, DA. adj. Pensatiu, capficat. **Cogitabundo, meditabundo.**

MEDITACIÓ. f. Atenció, dilligencia, estudi. **Medi-**

tación. || Reflexió, consideració. **Contemplación, meditación.** || Escrit sobre la consideració d' algún misteri, fer oració. **Meditar.** || *Met.* ESPECULAR.

MEDITAR. v. a. Pensar, considerar, reflexionar. **Meditar.** || Contemplar algún misteri, fer oració. **Meditar.** || *Met.* ESPECULAR.

MEDITAT, DA. p. p. **Meditado.**

MEDITATIU, VA. adj. CAPFICAT. || Dit dels verbs qu' expliquen no l' acte, sinó 'l desitg. **Meditativo.**

MEDITERRÁ. adj. y

MEDITERRANI, A. adj. Lo qu' está entre dues terres. **Mediterráneo.** || *Geog.* El mar interior *(Mare Internum* del antichs) comprès entre 'l N. de l'Africa, el S. d' Europa y l' Oest de l'Assia; que comunica per l' estret de Gibraltar ab l' Atlántich, y pèl canal de Sueç obert en 1869 ab el mar Roig. Les costes de Catalunya y de Valencia, y les illes Balears y les Medes, emplaçades en aquest mar, hi aporten el cabal d' aigües de alguns rius, essent les del Ebre, del Júcar y del Agde les corrents hidrográfiques més significades que al Mediterrá desemboquen en aquesta extensió

MEDIUM. m Persona qu' en el magnetisme animal o en l' esperitisme presúm tindre condicions a proposit pera qu' en ella s' hi manifestin els fenòmens magnètichs o pera comunicarse ab els esperits. **Medium.**

MEDO, A. adj. Natural de la Media y lo pertanyent a aquella regió de l' Assia. **Medo.**

MEDRA. f. Progrès. **Progreso, medro, aumento, mejora, adelantamiento.**

MEDRAR. v. n. Progressar, créixer, aumentar. **Medrar.** || Millorar de fortuna. **Medrar, mejorar.** || Multiplicarse 'ls insectes.

MEDRAT, DA. p. p. **Medrado.**

MEDRES. f. pl. MILLORES.

MEDRO. m. MEDRA.

MEDRÓS, A. adj. PORUCH.

MÈDULA. f. Moll de l' os.

MEDULAR. adj. Pertanyent al moll de l' os.

MEDULÓS. adj. Que té mèdula.

MEDULIUS MONS. *Orog. ant.* Nom de la montanya de Montserrat, prov. de Barcelona, en temps dels romans.

MEDUSARIS. m. pl. *Zool.* Familia d' acalefis que tenen per tipus el genre *Medusa.* **Medusarios.**

MEDUSISIA. adj. Pertanyent o relatiu a una famosa encantadora de l' antigor, qu' és representada ab serps en lloch de cabells.

MEETING. m. Paraula inglesa qu' expressa una gran reunió de gent, entre la qual se discuteix públicament algún assumpte d' interès comú. **Meeting.**

MEFÍTICH, CA. adj. Corromput, infectat, parlant de l' aire o de l' atmósfera. **Mefítico.**

MEFITIS. f. Corrupció, olor infectant. **Mefitis.** || Pudor del sofre encès. **Mefitis.**

MEGA-ELECTRÔMETRE. m. Instrument propi pera conéixer y amidar quantitats considerables de electricitat. **Mega-electrómetro.**

MEGALOCELE. m. *Med.* Aument de volum del ventre. **Megalocele.**

MEGALODONT. adj. Qui té les dents llargues. **Megalodonte.**

MEGALOFONÍA. f. *Med.* Aument morbós de la veu. **Megalofonía.**

MEGALÒGRAF. s. y adj. Qui professa la megalografía. **Megalógrafo.**

MEGALOGRAFÍA. f. *Ant.* Art de pintar grans esdeveniments. **Megalografía.**

MEGALOGRÁFICH, CA. adj. Lo pertanyent a la megalografía. **Megalográfico.**

MEGALÓMÁN. m. Qui pateix manía de grandeses. **Megalomano.**

MEGALOMANÍA. f. Deliri de grandeses. **Megalomania.**

MEGALÒMETRE, A. adj. *Bot.* Calificatiu de la flor quin cálser té molts fruits. **Megalómetro.**

MEGALÒPTER, A. adj. *Entom.* De grans ales. **Megalóptero.**

MEGALOSPLANEMIA. f. *Med.* Epítet que 's donava als tumors que 's presenten a les entranyes abdominals y que no tenen res que veure ab el prenyat. **Megalosplanemia.**

MEGALOSPLENIA. f. *Med.* Inflament de la melsa sense endurirla. **Megalosplenia.**

MEGALOSSAURI. m. *Erpet.* Mena de reptils fòssils molt grans que 's creu qu' eren marítims. **Megalosauro.**

MEGÁMETRE. m. Instrument usat pèls astrònoms pera amidar les distancies entre les estrelles y pèls marins pera determinar les longituts. **Megámetro.**

MEGAMÈTRICH, CA. adj. Propi del megámetre. **Megamétrico.**

MEGATERI. m. *Zool.* Mamífer antidiluviá de gran tamany, del qual avui no 's troven més que 'ls ossos. **Megaterio.**

MEILOR. adj. MELLOR.

MEILORAR. v. a. *Ant.* MILLORAR.

MEIXIR. v. a. Barrejar, meçclar.

MEIXIT, DA. adj. Barrejat, debatut, meçclat.

MEL. m. Licor espès, groch, dolç, que les abelles fan de la substancia de les flors. **Miel.** || *Met.* Qualsevulla cosa molt dolça. **Miel.** || Als ingenis de sucre és aquella substancia que cau de les canyes al temps de mòldreles. **Miel, miel nueva, miel de cañas.**

MEL ROSAT. Aixarop de mel y such de fulles de rosa. *Miel rosada, rodomiel.*

MEL SILVESTRE. La que fan les vespes, qu' és molt negra. *Miel silvestre.*

MEL VERGE. La primera que travalla cada eixam o o la que raja naturalment de les bresques. *Miel virgen.*

DOLÇ COM UNA MEL. *Loc.* Ab que 's pondera la dolçura d' alguna cosa. *Es un almibar.*

ÉS MEL Y MATÓ. *Expr.* Denota la excelencia d' alguna cosa, particularment de menjar, que essent bona de sí meteixa, se n' hi alegeix un' altra que la millora. *Eso es mi l sobre hojuelas*

FER MEL. fr. Se diu de les abelles quan la treuen de les flors y la depositen a les casetes de cera de les bresques. *Melificar.*

NO ÉS LA MEL PERA LA BOCA DEL ASE. *Ref.* Reprèn als que tríen lo més dolent entre lo que se 'ls presenta, despreciant lo millor. *No es ó no se hizo la miel para la boca del asno.*

POSAR LA MEL A LA BOCA Y NO DEIXARLA MENJAR. *Ref.* Contra aquells que posen a la vista 'l premi y al arrivar la ocasió no 'l donen. *Metióte en la huerta y no te dió de la fruta de ella..*

MELACOTÓ. m. *Ter.* Prèssech de superior qualitat. **Melocotón.**

MELACOTONER. m. *Bot. ter.* L' arbre que fa melacotons. **Melocotonero.**

MELADA. m. Aixarop preparat ab mel. **Melito.**

MELADERMIA. f. *Med.* Coloració negra de la pell. **Meladermia.**

MELADURA. f. El such de les canyes dolces, líquit y purificat. **Meladura.**

MELAFIR. m. *Min.* Roca, mena de pòrfit negre, susceptible de puliment. **Melafiro.**

MELANA. f. Solfa negra.

MELANGÍA. f. Certa mena de tristor. **Melancolía.**

MELANGIÓS, A. adj. MELANCÒLICH.

MELANCLOROSIA. f. *Med.* y

MELANCLOROSIS. f. *Med.* Mena de fel sobreixit que dona a la pell un color groch negrench o verdós. **Melanclorosia, melanclorosis.**

MELANCOLÍA. f. Un dels humors del cos que fa perdre 'l seny. **Melancolía, atrabilis, bilis negra.** || Tristesa causada pêl humor melancòlich. **Melancolía.**

MELANCÒLICAMENT. adv. m. Tristament. **Melancólicamente.**

MELANCÒLICH, CA. adj. Pertanyent a la melancolía. **Melancólico.** || Trist. **Melancólico.**

MELANCOLIÓS, A. adj. Qui pateix melancolía.

MELANCOLISAR. v. a. Produir melancolía.

MELANI. n. p **Melanio.**

MELANITA. f. *Min.* Varietat de granat, enterament opach, que 's trova entre 'ls productes volcánichs. **Melanita**

MELANO. m. Veu qu' entra en combinació de moltes paraules pera indicar el color negre. **Melano.**

MELANOCROITA. f. *Min.* Mineral de color roig moradench, que sembla ésser el resultat de la descomposició del cromat de plom. **Melanocroita.**

MELANOGRAFITA. f. *Min.* Pedra en quina superficie hi há dibuixos arborescents de color negre. **Melanografita.**

MELANOSIS. f. *Med* Conjunt de produccions o teixits morbosos de color negre. **Melanosis.**

MELANTERITA. f. *Min.* Pedra fullosa negra que s' usa com a llapiç pera dibuixar. **Melanterita.**

MELAR. v. a. Coure 'l such de la canya dolça fins a donarli la consistencia de la mel. **Melar.** || n. Fer les abelles la mel. **Melar.**

MELASSA. f. El solatge de la mel. **Melaza, meloja.** || La segona mel que 's treu de la canya dolça. **Remiel.** || El solatge del sucre després del segon refinament. **Melote.** || Beguda fermentada del such de les canyes de sucre, de gust entre dols y agre, molt saborós; prenentne ab excés, emborratxa. **Guarapo.**

MELASTROFIA. f. *Med.* Atrofia d' un membre. **Melastrofia.**

MELAT, DA. adj. De color de mel. **Melado.** || Ab mel. **Melado.**

MELCA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les gramínies, de canya nuosa y d' espiga apretada. **Alcandía, saina.** || MEUCA.

MELCIÓ. m. Nom propi d' home. **Melchor.**

MELCORATGE. m. *Bot.* MALCORATGE.

MELENA. f. *Med.* Malaltía caracterisada per vomits d' una materia negra acompanyats de cambres del meteix color. **Melena.**

MELENIA. f. Certa tela de seda.

MELENORRAGIA. f. *Med.* Vòmit de sanch negra. **Melenorragia.**

MELERA. s. Qui tracta ab mel. **Melero.** || El lloch de guardar la mel. **Melero.** || adj. Lo que produeix la mel.

MELERGÍA. f. MELANCOLÍA.

MELERGICH, CA. adj. MELANCÒLICH.

MELET. m. *Ictiol.* LLAMPUGA.

MELGA. f. Melca y

MELGÓ. m. *Bot.* Planta de la fam. de les lleguminoses que té l' arrel llarga y groixuda, 'ls brots de 60 a 70 centímetres d' alçada, rodons, drets, bastant grossos, consistents, robustos, ramosos, particularment al capdemunt; ab moltes fulles posades de tres en tres com el trébol, que tenen les vores com una serreta; les flors de color de viola purpúria sostingudes per cálcers dentats. El fruit es una tabella torta en forma espiral que conté grans en figura de ronyó, grochs, d' una línia de llarch. Es temperant, diurètica: serveix de nodriment a les besties y aumenta la llet a les vaques. **Mielga.**

MELIANA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. y part. jud. de Valencia; és prop del mar, té estació de F.-C. y 2,683 hab.

MELIC. m. Teya del pí.

MELICAL. adj. Lo pertanyent al melich. **Umbilical.**

MELICÈRIDA. f. *Med.* Llaga del cap pareguda a una bresca. **Melicérida.**

MELICERIS. f. *Med.* Llupia formada per una materia tova. **Meliceris.**

MELICH. m. Mena de nus que queda al ventre per causa de la cicatrisació del cordó melical. **Ombligo.**

LLIGAR EL MELICH. fr. Qu' ademés del sentit recte, metafòricament se diu de la persona que té guanyada la voluntat d' un' altra. *Haberle cortado el ombligo.*

MELICH (Feliciá). *Biog.* Ministre provincial de la ordre dels servites, natural de Cherta. Va néixer en l' últim terç del sigle XVII, morint a Barcelona l' any 1721. Essent cronista de la provincia de Catalunya va escriure el llibre (inèdit) *Historia de los servitas de Cataluña*, y també *Crónica de la Orden* ont tracta de la fundació a Espanya, dels seus convents y homes ilustres.

MELICRISA. f. *Min.* Pedra preciosa de color de mel ab vistes daurades. **Melicrisa.**

MELÍFER, A. adj. Que produeix mel. **Melífero.**

MELIFICACIÓ. f. Acció de melificar. **Melificación.**

MELIFICAR. v. a. Fer les abelles la mel. **Melar, melificar.**

MELÍFICH, CA. adj. Que dona o produeix mel. **Melífico.**

MELIFLUITAT. f. DOLÇOR.

MELÍFLUU, A. adj. Que flueix mel. **Melífluo.**

MELIGÁS. *Hidrol.* Afluent de la conca superior del Noguera Pallaresa, dintre la Vall d' Arán.

MELILOT. m. *Bot.* TRÈBOL.

MELINDREJAR. v. n. Fer el melindrós. **Melindrear.**

MELINDRET. m. dim. MELINDRO, 2.

MELINDRO. m. Bescuit molt fí. **Bizcocho, melindre.** || Delicadesa, afeminació. **Melindre.**

FER MELINDROS. fr. FER EL MELINDRÓS.

MELINDRÓS, A. adj. Persona molt delicada. **Dengoso, melindroso, denguero, melindrero.**

FER EL MELINDRÓS. fr. Fingir ésser molt delicat. *Melindrear, melindrizar, hacer melindres.*

MELINET. m. *Bot.* Plantes herbacies, borraginies, anyals, que creixen als camps y als prats, florint a la primavera. **Melineto.**

Brot de melinet

MELINITA. f. *Art.* Explossiu inventat pêl químich francès Turpin, que 's creu a base del ácit pícrich, de força explossiva igual a la dinamita per lo menys, encare que de major estabilitat, essent utilisada a la cárrega dels projectils d' artillería.

MELINOSA. f. *Min.* Substancia de color groch esmortuit, trencadiça, cristallisable en prismes rectes, de base quadrada, o en octaedres d' igual base, uns y altres sensills o modificats. **Melinosa.**

MELIÓ. *Geog.* Caseriu del terme de Freixanet, prov. de Lleida.

MELIOR, A. adj. MILLOR.

MELIORAR. v. a. MILLORAR.

MELIQUER. m. Vena o faixa del melich.

MELIQUERA. f. *Bot.* (V. HERBA MELIQUERA).

MELIS. m. PI MELIS.

MELISA. f. *Bot.* Plantes llabiades, herbacies, a voltes subfruitescents, ab flors purpuracies, blanques o grogues, d' olor forta, semblant a la llimona, posseint propietats medicinals, com a base del alcofoll de melisa o aigua del Carme.

Brot de Melisa

MELISÒGRAF, A. s. Naturalista entès en melisografía. **Melisógrafo.**

MELISOGRAFÍA. f. Historia dels costums de les abelles. **Melisografía.**

MELISOGRÁFICH, CA. adj. Lo concernent a la melisografía. **Melisográfico.**

MELIT. m. *Min.* Melat d' alúmina hidratat. **Melito.**

MELITEMA. f. *Med.* Píndola composta de substancies medicamentoses barrejades ab mel. **Melitema.**

MELÍTICH, CA. m. *Quím.* Epítet d' un ácit que s' extreu del melit. **Melítico.**

MELITITA. f. *Min.* Mineral que produeix al paladar una sensació semblanta a la de la mel. **Melitita.**

MELITÓ. n. p. **Melitón.**

MELITXES. f. pl. Formigues rosses petites y que piquen fort. **Hormigas.**

MELMELADA. f. Conserva de codony. **Mermelada.**

MELMELAT. m. MELMELADA.

MELÓ. m. El fruit de la melonera. És gros, més o menys ovalat, té la escorça llisa o ratllada y 'l color vert o blanch o clapat de abdós colors. Té la carn dolç, tova, aigualida, de color vert o blanch o groch vermellós. Les llavors que conté son petites, planes, ovalades y blanques. **Melón.** || *Iron.* EL CAP.

Meló

MELÓ DE MORO. *Ter.* CINDRIA.

EL MELÓ Y CASAMENT HAN D' ÉSSER ACERTAMENT. *Ref.* Denota qu' és molt contingent la bondat de abdues coses, o be que no 's poden conéixer fins haverse experimentat. *El melón y el casamiento han de ser acertamiento; el melón y la mujer malos son de conocer.*

MELODÍA. f. Suavitat que resulta de l' armonía. **Melodía.** || Dolçura, suavitat en el parlar. **Melodía.** || f. *Mus.* La part que tracta del temps relativament al cant, y de la elecció y nombre dels sòns ab qu' en cada composició s' han de formar les cláusules musicals. **Melodía.**

MELÒDICAMENT. adv. m. Ab melodía. **Melódicamente.**

MELÒDICH, CA. adj. Pertanyent a la melodía. **Melódico.**

MELODIÓS, A. adj. Que té melodía. **Melodioso.**

MELODISTA. m. Qui escriu melodíes.

MELODRAMA. f. Diálech posat en musica. **Melodrama.** || Drama sentimental y de efectes molt forts. **Melodrama.**

MELODRAMÁTICAMENT. adv. m. D' una manera melodramática. **Melodramáticamente.**

MELODRAMÁTICH, CA. adj. Pertanyent al melodrama. **Melodramático.**

MELODRAMATURCH. m. Autor de melodrames. **Melodramaturgo.**

MELÒGRAF, A. s. y adj. Versat en la melografía. **Melógrafo.**

MELOGRAFÍA. f. Art d' escriure musica. **Melografía.**

MELOGRÁFICAMENT. adv. m. Segons les regles de la melografía. **Melográficamente.**

MELÒMAN, A. adj. **Melómano.**

MELOMANÍA. f. Manía per la musica. **Melomanía.**

MELOMANIÁTICH, CA. s. y adj. Que té manía per la musica. **Melomaniático, melómano.**

MELÓMEL. m. Monstre per melomelia. **Melómelo.**

MELOMELIA. f. Monstruositat que consisteix en la inserció de membres accessoris sobre 'l normals. **Melomelia.**

MELOMELIÁ, NA. adj. Que presenta 'ls caráters de la melomelia. **Melomeliano.**

MELONAR. m. Lloch plantat de meloneres. **Melonar.**

MELONER. m. y

MELONERA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les cucurbitácies, que fá molt poques arrels y molts brots rastrers, que s' extenen a tres y quatre metres de distancia. Les seues fulles són rodones y están partides a troços rodonenchs. Les flors son grogues. Se la creu indígena de Persia. **Melón.**

MELONET. m. dim. **Melonete, meloncillo, meloncito.**

MELOPEIA. f. Mena de declamació cantada. **Melopea.**

MELÓS, A. adj. Suáu, dolç; s' aplica al discurs y modo de dir. **Meloso, melifluo.**

MELOSA. *Bot.* Planta de la fam. de les papilionácies.

MELOSAMENT. adv. m. Ab melositat. **Melosamente.**

MELOSIS. f. *Med.* Acte de sondar una ferida o una llaga. **Melosis.**

MELOSITAT. f. Dolçura, suavitat. **Melosidad, melodía.**

MELQUES o MEUQUES (Collet). *Geog.* Coll de 691 met. d' altitut al Bergadá entre l' aigua barreix dels torrents de Peguera y La Garriga y La Rodonella.

MELSA. f. Part del cos del animal situada a l' hipocòndrich esquerre entre 'l diafragma, les costelles falses y 'l ventrell. **Bazo, y pajarilla la del tocino y** altres animals. || Ampolla plana. **Limeta.**

LO QU' ÉS BO PÈL FETGE, ÉS DOLENT O NO ÉS BO PERA LA MELSA. *Ref. Lo que es bueno para el higado, es malo para el bazo.*

MELSERA. f. *Bot.* HERBA MELSERA.

MELSUT, DA. adj. Flemátich.

MELUCH. m. L' os de l' anca.

MELTON. m. Teixit de llana dolça. **Melton.**

MELLA. f. Osca, mussa.

MELLAR. v. a. OSCAR.

MELLAT, DA. adj. OSCAT.

MELLOR. adj. comp. y 'ls seus derivats. MILLOR.

MEMBRANA. f. Pell prima o túnica a modo de pergamí. **Membrana.** || *Anat.* Tela o túnica de fibres flexibles. **Membrana.**

MEMBRANA PITUITARIA. *Anat.* El tel que cobreix la part interior del naç, y en la que s' hi produeix el sentit del olfat y separa d' allí 'ls mochs *Membrana pituitaria.*

MEMBRANÇA. f. *Ant.* RECORT, MEMORIA, MENCIÓ.

MEMBRANÓS, A. adj. Cobert de membranes. **Membranoso.**

MEMBRANT. *Loc. ant.* Recòrdate'n, pènsahi. **Ten presente, acuérdate.**

MEMBRAR. v. a. *Ant.* Anomenar, fer esment, recordar. **Mencionar, mentar, membrar.**

MEMBRARSE. v. r. *Ant.* RECORDARSE.

MEMBRE. m. Cada part del cos del animal que serveix per algún us. **Miembro** || Cada part que concorre a la composició d' algún cos moral, colegi, ciutat, etc. **Miembro.** || *Ret.* La part essencial d' un período. **Miembro.** || *Arquit.* Cada part principal del edifici o d' un ordre d' arquitectura. **Miembro.** || La part del animal mascle que serveix pera la generació. **Verga.** || COLON. || La part del home que serveix pera la generació **Pudendo, pene, miembro viril.**

MEMBRE D' IGUALACIÓ. *Alg.* Cada una de les quantitats que són a una y altra part del coteig. *Miembro de igualación.*

MEMBRE PODRIT. *Met.* Subgecte dolent y perjudicial a la societat. *Miembro podrido.*

MEMBRE VIRIL. El de la generació. *Miembro viril ó de la generación*, y en anat. *pene.*

MEMBRES PRINCIPALS. Els del cos que són absolutament necessaris pera viure, com: *el cos, el cap*, etc. *Miembros principales.*

MEMBRET. m. La ratlleta que sol posarse al marge dels oficis expressant el nom de qui l' envía o de la persona a qui s' endreça. **Membrete.**

MEMBRUT, DA adj. Que té grans membres. **Robusto, membrudo, fornido.**

MEMENTOS. m. pl. La part del cánon de la missa en que s' ofereix el sacrifici per vius y morts. **Mementos.**

FER ELS SEUS MEMENTOS. fr. *Met.* Discórrer ab particular atenció. *Hacer sus mementos.*

MEMEU. adj. MAULA.

MEMORABLE. adj. Digne de memoria. **Memorable, memorando.**

MEMORABLEMENT. adv. m. D' un modo memorable. **Memorablemente.**

MEMORÁNDUM. m. Llibret o cartera ont s' hi apunta allò de que un vol recordarse. **Memorándum.** || m. Nota diplomática que conté la exposició sumaria del estat d' una qüestió o la justificació de la conducta observada per un govern o dels actes que n' han estat la conseqüencia. **Memorándum** || Fulla que s' envía fent alguna demanda o observació. **Memorándum.**

MEMORATIU, VA. adj. Que recorda o fá present. **Memorativo.** || Qu' ajuda la memoria. **Memorativo.**

MEMORIA. f. Una de les tres potencies de l' ánima que conserva y recorda lo passat. **Memoria.** || Fama, gloria, aplauso. **Memoria.** || Monument pera la posteritat. **Memoria, monumento.** || Obra pía o aniversari que funda algú pera conservar el seu recort **Memoria.** || DISERTACIÓ. || Relació o apuntacions de alguns fets particulars que s' escriuen pera il lustrar la historia. **Memoria.** || Testimoni, prenda d' amistat. **Memoria.** || Escrit simple que fá part d' un testament. **Memoria.** || Alguns retòrichs la fan part de la retòrica, y son les regles pera ajudar la memoria. **Memoria** || pl. Els recados de cortesía que s' envíen als ausents. **Memorias.**

MEMORIA DE GALL. Se diu de la d' aquell que 'n té poca. *Memoria de gallo ó de goillo.*

MEMORIA LOCAL O ARTIFICIAL. Facilitat artificiosa en recordarse de les imatges impreses a la memoria o representades al paper. *Memoria local o artificial.*

ANARSE'N O FUGIR ALGUNA COSA DE LA MEMORIA. fr. No recordarse 'n. *Borrar, borrarse, huirse, irse, caerse alguna cosa de la memoria.*

BORRAR DE LA MEMORIA. fr. Olvidar del tot alguna cosa. *Cancelar, borrar de la memoria.*

CONSERVAR LA MEMORIA D' ALGUNA COSA. fr. Recordarse'n. *Conservar la memoria de alguna cosa.*

CONREUAR LA MEMORIA. fr. Exercitarla. *Cultivar la memoria.*

DE MEMORIA. m. adv. De cor. *De memoria.* || *Met.* Boca per amunt: s' usa ab els verbs DORMIR, ESTAR, CAURE. *De memoria; boca arriba.*

DE RECOLENDA MEMORIA m. adv. De recort etern. *De honrosa, de eterna, de feliz memoria.*

DONAR DE MEMORIA. fr. Donar una llissó de cor. *Dar de memoria.*

DIR DE MEMORIA. fr. RECITAR.

EIXIRSE DE LA MEMORIA. fr. Oblidarse d' allò en que se devía pensar. *Pasarse.* || ANARSE'N DE LA MEMORIA.

ÉSSER DE MOLTA O DE GRAN MEMORIA. fr. Tindre facilitat pera recordarse de les coses. *Ser memorioso, un memorión.*

FER MEMORIA. fr. Fer recordar. *Hacer memoria, traer á la memoria.* || Recordarse. *Hacer memoria, traer á la memoria, memorar.* || Recordarse d' algún ausent, parlar d' ell. *Hacer memoria.* || Procurarse recordar d' alguna cosa. *Traer á la memoria, recordarse, memorar.* || Contar alguna cosa recordantla. *Conmemorar.*

FER VINDRE A LA MEMORIA. fr. FER MEMORIA, 1.

FLACH DE MEMORIA. Qui s' oblida fácilment de les coses. *Flaco de memoria.*

PERDRE LA MEMORIA. fr. No recordarse de res. *Perder la memoria ó los memoriales.*

TINDRE A LA MEMORIA. fr. Tindre present a algú pera protegirlo. *Tener en memoria.*

QUI VOL MENTIR, GRAN MEMORIA HA DE TENIR. *Ref.* L' HOME QUE VOL MENTIR, etc.

RECÓRRER LA MEMORIA. fr. Fer reflexió pera recordarse de lo que passa. *Recorrer la memoria.*

REFRESCAR LA MEMORIA. fr. Fer present lo que causa sentiment. *Refrescar, renovar la llaga.*

RENOVAR LA MEMORIA. fr. Fer recort de les coses passades. *Renovar la memoria.*

TINDRE MEMORIA. fr. Recordarse del passat. *Tener memoria*

MEMORIAL. m. Escrit en que 's demana algún favor expressant els mèrits o raó en que 's funda. **Memorial.** || MEMORIA, MONUMENT. || Llista, llibre en que s' apunta alguna cosa. **Memorial.**

MEMORIAL AJUSTAT. fr. Apuntació de tot lo fet de un plet o causa. *Memorial ajustado.*

PRESENTAR UN MEMORIAL. fr. Entregarlo a qui l' ha de decretar. *Presentar un memorial.*

RESPONDRE AL MEMORIAL. fr. Decretarlo. *Responder, decretar un memorial.*

MEMORIALISTA. m. Qui per ofici s' ocupa d' escriure memorials, cartes y altres documents que se li demanen. **Memorialista.**

MEMORIAÇA. f. aum. **Memorión.**

MEMORIÓS, A. adj. Qui té memoria.

MEMORIOT. m. MEMORIÓN.

MENA f. La veta del mineral y 'l meteix mineral **Mena, vena.** || La capa dels metalls al interior de la terra. **Vena, mena, veta.** || Sort, classe, especie. **Casta, clase, especie, raza, ralea, calaña.**

MENA DE PLOM. El plom tal com ix de la mina y fet pols de que usen els gerrers pera enverniçar la terriça. *Alcohol de alfarero.*

LA MENA SE 'N PERDI. *Loc.* Imprecatoria ab que 's desitja qu' alguna cosa s' acabi pera sempre més. *Ya se perdiese la raza.*

MALA MENA. *Loc.* S' aplica al home pervers y de mal geni. *Avieso, de mala indole.*

NO 'S MOU NI'S MENA. fr. NO MOU PEU NI CAMA.

MENA. *Orog.* Al Bastareny y al Llobregat, és anomenada aixís la montanya del Bergadá, coneguda per Alp en la Cerdanya, quina punta més alta és el Pedró dels Quatre Batlles, 2,690 met., aixís coneguda per formar la fita de partió dels quatre municipis Alp, Urus o Grus, Das y Bagá.

MENACANITA. f. *Min.* Varietat de titanat de ferro. **Menacanita.**

MENAÇA. f. Y 'ls seus derivats. AMENAÇA.

MENAÇADAMENT. adv. De manera amenaçadora.

MENAÇADOR, A. m. y f. Qui amenaça.

MENAÇAR. v. a. Fer amenaces. **Amenazar.**

MENAR. v. a. Conduir, guiar. **Guiar, llevar, conducir.** || Cuidar les terres, etc. **Manejar, llevar, cuidar.** || Portar el camí a algún paratge. **Llevar, guiar** || *Ant.* REMENAR. || Fer donar voltes a la roda pera filar corda. **Menar.** || ENVIAR.

MENAR A EXECUCIÓ. fr. Posar en execució. *Poner por obra.*

MENAR A MORT E A PERDICIÓ. *Loc. ant. Sembrar la muerte y el exterminio.*

MENAR ALGUNA CAUSA. *For. ant.* PORTAR UNA CAUSA.

MENAR AIGUA. fr. *Ant.* Conduirla per alguna canal o conducte. *Conducir el agua*

MENAR EL COMPÁS. fr. PORTAR EL COMPÁS.

MENAR PÊL RONSAL, BRIDA, etc. fr. *Llevar del cabestro, del diestro, de las riendas.*

MENAR RESPECTE, POR, etc. Obeir, témer a algú. *Tener respeto, miedo,* etc.

Segell de Menarguens

MENARGUENS. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Balaguer; és a la vora del Segre, té estació de F.-C. y 1,119 hab. Fa pochs anys va establirse en son terme la explotació agrícola industrial anomenada *Sucrera del Segre.*

MENARSE. v. r. p. u Manejarse alguna part del cos. **Bullir, menearse.** || *Ant.* Seguir una causa o plet. **Seguirse, actuarse.** || Portarse'n. **Llevarse, llevarse consigo.**

MENASTASSIA. f. *Med.* Dolor uterí produit per la detenció del menstruo. **Menastasia.**

MENATGE. m. El mobiliari d' una casa. **Menaje.**

MENCIÓ. f. ESMENT. || n. p. d' home. **Melchor.**

FER MENCIÓ. fr. FER ESMENT.

MENCIÓ HONORÍFICA. fr. Indici laudatori equivalent a un quart accessit en els Jochs Florals y premi en exposicions y altres concursos. *Mención honorífica.*

MENCIONAR. v. a. ESMENTAR, FER ESMENT.

MENCIONAT, DA. p. p. ESMENTAT.

MENCUY. *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Estach, prov. de Lleida.

MENDICANT. adj. Pobre que capta. **Mendigo, mendigante.** || Ordre relligiosa que pel seu institut demana caritat y 'ls que gosen de les seues immunitats y també l' individuu d' ella. **Mendicante.** || Qui demana ab frecuencia o importunitat. **Pedigüeño, pedidor, pedigón.** || *Ger.* Captant. **Mendigando.**

MENDICAR. v. a. Captar, demanar caritat de porta en porta. **Pordiosear, mendigar.**

MÉS VAL MENDICAR, QUE A LA FORCA GAMBEJAR. *Ref.* Denota que més val passar la vida ab pobresa, que no veure's en un afront. *Más vale pedir y mendigar, que en la horca pernear.*

MENDICITAT. f. Pobresa que obliga a demanar caritat. **Mendiguez, mendicidad, miseria.** || L' acte y efecte de captar. **Mendicación, mendiguez, mendicidad.**

MENDO (Torre de). *Geog.* Caseriu del terme de Oriola, prov. d' Alacant.

MENEIG. m. L' acció de menejar o menejarse. **Meneo.**

MENEJAR. v. a. Moure, sorollar. **Menear.** || Dirigir algún negoci. **Manejar, menear, dirigir.** || Remenar, fer anar d' una part a l' altra. **Sacudir, menear, mover.**

MENEJAR LES CAMES. fr. Caminar depressa. *Menear las tabas, andar lijero.* || Gronxarse. *Mecerlas.*

MENEJARSE. v. r. Donarse pressa y dilligencia en fer alguna cosa. **Manejarse.** || Fer dilligencies pera conseguir alguna cosa. **Menearse, manejarse, bandearse, vadearse.**

MENER. m. *Ant.* ESQUELLER. || MENA, 2.

MENERA (La). *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus orientals, bisb. de Perpinyá, cantó de Prats de Molló; és a la vora de la riera de Falgueres y té 510 hab.

MENERS DE LES INDIES. *Min.* Mines de ferro de Batera, en el Vallespir. Foren ja explotades pêls romans, y han obtingut en nostres temps considerables rendiments.

MENES. *Ter. Blanes.* Cordes pera fermar l' entena al pal, a les embarcacions petites.

MENESTER. m. Lo necessari. **Menester.** || Quefer, ministeri. **Menester.** || p. u. La manca o necessitat d' alguna cosa. **Menester.** || pl. p. u. Necessitats corporals. **Menesteres.**

FER MENESTER. fr. Ésser necessari o tindre'n necessitat. *Ser necesario ó tener necesidad de ello.*

HAVER MENESTER O DE MENESTER. fr. NECESSITAR.

HAVÊRSE'HO TOT DE BEN MENESTER. fr. Denota que són necessaries moltes dilligencies pera lograr alguna cosa. *Es menester la cruz y los ciriales.*

LO MENESTER FA FER. *Ref.* Ab que 's pondera quant aviva y incita al travall y a la dilligencia la precisió d' adquirir lo necessari pera conservar la vida. *La necesidad hace á la vieja trotar.*

ÉSSER MENESTER. fr. Ésser precís o necessari. *Ser menester.* || NECESSITAR.

SI ÉS MENESTER. *Expr.* Si molt convé. *Si es menester, si es necesario.*

TINDRE DE MENESTER. fr. NECESSITAR.

TINDRE EL SEU MENESTER. fr. Tindre pera viure ab decencia. *Tener lo necesario; estar bien.*

TOT T' HO HAS DE BEN MENESTER fr. *Fam.* Ab que 's denota que algú está tan escás de bens que no pot sobrarli res. *No arriendo tus escamochos.*

MENESTERÓ. m. *Fam.* Lo necessari en materia de aliments. **Menester.**

MENESTERÓS, A. adj. Pobre, necessitat. **Menesteroso.**

MENESTEROSAMENT. adv. m. Pobrament, ab necessitat. **Menesterosamente.**

MENESTRA. f. MINESTRA.

MENESTRAL, A. m. y f. Qui exerceix un' art mecànica. **Menestral.** || *Ter.* Propietari rural acomodat. **Labrador.**

MENESTRAL HONRÀT. Qui posseëix bens de fortuna. *Menestral honrat.*

MENESTRALADA. f Conjunt de menestrals.

MENESTRALÍA. f. Estat y conjunt de menestrals.

MENESTRIL. m. MINISTRIL.

MENGANO. m. Nom indeterminat de subgecte. **Mengano.**

MENGÍVOL, A. adj. **Comestible.** || Agradós de menjar.

MENGUA. f. Falta. **Mengua, menoscabo, mella.** || *Met.* Descrèdit. **Desdoro, mengua.**

ELS SAVIS TENEN A MENGUA FER SERVIR MASSA LA LLENGUA. *Ref.* EL POCH PARLAR FA SAVIESA.

MENGUADAMENT. adv. m. Ab mengua. **Menguadamente.**

MENGUANT. m. MINVANT, MINVA.

Menhir: la pedra aguda de Vallvenera (Empurdá)

MENHIR. m. Pedra basta, gegantina y dreta que 's creu alçada per gent molt antiga com obgecte de adoració y cult, o pera marcar els termes, o pera recordar fets gloriosos. **Menhir.**

MENILITA. f. *Min.* Varietat d' òpal comú, bastant dur pera ratllar el cristall. **Menilita.**

MENINGE. f. *Anat.* Cada una de les membranes o tels que tapen el cervell o tanquen el moll de l' os de l' espinada; son tres: la dura mare, l' aracnoides y la pía mare. **Meninge.**

MENÍNGICH, CA. adj. Pertanyent a les meninges. **Meningeo.**

MENINGITIS. f. *Med.* Inflamació de les meninges. **Meningitis.**

MENINGÒFILAX. m. Instrument quirúrgich que serveix pera resguardar les meninges quan se té de fer la operació del trepant. **Meningófilax.**

MENINGOGASTRALGIA. f. *Med.* Neuralgia del ventrell. **Meningogastralgia**

MENINGÒGEN, A. adj. *Med.* Calificació de les causes que produeixen la formació de les falses membranes. **Meningógeno.**

MENINGORREA. f. *Med.* Congestió d' un líquit qualsevol entre, sobre o sota les meninges. **Meningorrea.**

MENINGOSIS. f. *Anat.* Unió dels ossos per medi de lligaments en forma de membrana. **Meningosis.**

MENISCAP. m. *Ant.* MENYSCAP.

MENISPERMINA. f. *Quim.* Substancia insoluble a l' aigua, soluble al alcofoll y cristallisable, que forma sals semblantes a la cera. **Menispermina.**

MENJA f. Vianda, cosa de menjar. Bona o mala menja: cosa bona o dolenta al gust o al ventre, cosa de mal pendre.

MENJA FIGUES. *Ornit.* MASTEGA TAXES.

MENJA MOSQUITS. *Ornit.* ULL DE BOU DELS GROSSOS.

MENJADA. f. Cada vegada que acostumem a menjar. **Comida.** En castellá s' entèn regularment del dinar.

MENJADOR, A. m. y f. Qui menja molt. **Tragón, comedor, comilón, buena tijera, de buen comer.** Qui menja. **Comedor.** || Peça destinada pera menjar. **Comedor, comedero.** || Calaixet ont hi mengen els aucells engaviats, y també aquell en que hi mengen els demés animals. **Comedero.**

MENJADORA. f. Pessebre, lloch ont s' hi dona menjar a les cavalcadures. **Pesebre.**

MENJAMENT. m. L' acció de menjar. **Comida, manducación.**

MENJANÇA. f. *Fam.* Bestiar, polls. **Ganado, comezón de piojos.**

MENJAR. m. Vianda, tot lo que 's pot menjar. **Comida, manjar, vianda.** || Aliment que 's dona als aucells de caça. **Gorja.** || Lo que 's dona d' una vegada als aucells. **Pasto.** || Lo del bestiar. **Pasto.** || v. a. Mastegar, trinxar l' aliment dins de la boca y passarlo al ventrell. **Comer, manducar.** || Consumir, com: *el remei corrossiu menja la carn.* **Corroer.** || Gastar, consumir alguna cosa sòlida ab l' us y maneig d' ella. **Comer, consumir, gastar.** || Gastar, consumir els bens. **Comer.** || Al joch d' escachs, dames, etc., guanyar una peça al contrari. **Comer, matar.** || Suprimir vocals al dir les paraules. **Comer, comerse.** || Disfrutar, gosar alguna renda. **Comer.** || Gast r poch a poch el riu o humitat les riberes o parets de tanca. **Derrubiar.** || M nvar o fer malbé alguna cosa 'ls animals, com: *les rates ab les dents.* **Roer, morder.** || Esmolar o gastar alguna cosa dura a força de fregar. **Gastar, rozar.**

MENJAR A TENTI Y A POTENTI. fr. Menjar fins a no poguer més. *Comer á tente bonete.*

MENJAR AB DOS QUEIXOS. fr. *Fam. Comer á dos carrillos.*

MENJAR AB ELS ULLS. fr *Met.* Ab que s' explica 'l modo irat y terrible ab qne algú mira a un altre. *Comer ó tragar con la vista.* || També 's diu quan un home mira ab molta afició a una dona. *Comérsela con la vista.*

MENJAR COM UN LLOP. fr. *Comer como un sabañón; comer como un descosido.*

MENJAR DE BALLES. Cert us o dret antich. *Uso ó derecho antiguo.*

MENJAR DE PEIX. Lo que 's pot menjar en día de peix. *Comida de pescado.*

MENJAR DE REIS: SALSITJA

MENJAR DELS DEUS: AMBROSÍA.

MENJAR INDIGEST. Lo que costa de païr. *Pelmazo.*

MENJAR LA SOPA MORTA, MENJAR SENSE COMPTAR. ir. *Comer de mogollón.*

MENJAR EL PÁ EN ALGUNA CASA. fr. Ésser domèstich o de la familia. *Comer el pan de alguno.*

MENJAR MÉS QUE UN MAL VIU. fr. MENJAR COM UN LLOP.

MENJAR MOLT. fr. ATRACARSE.

MENJAR MOLT Y PAÏR BÉ NO POT ÉSSER. *Ref.* QUI MOLT ABRAÇA POCH ESTRENY.

MENJAR PER ESMORSAR, DINAR, SOPAR, v. gr. UNA PERDIU. fr. *Almorzar, comer, merendar, cenar una perdiz.*

MENJAR POCH Y PAÏR BÉ. fr. Vol dir qu' és preferible tindre poch y viure tranquil que no pas tindre molt y viure ab inquietut de lo que pugui esdevindre.

MENJAR TOTS EN UN PLAT. fr. *Met.* Ésser molt amichs. *Morder en un confite.*

MENJAR VIU, MENJAR TOT VIU A ALGÚ. fr. *Met.* Denota la molestia que causen a alguns animals y coses que piquen. *Comer vivo á alguno.*

AB EL MENJAR A LA BOCA. fr. AB EL BOCÍ A LA BOCA.

AL MAL DE CAP EL MENJAR EL BAT. *Ref. A la cabeza el comer la endereza.*

AL QUI MENJA LO MADUR FERLI ROSEGAR LO DUR. *Ref.* QUI MENJA LA CARN QUE ROSEGUI LS OSSOS.

BO PERA MENJAR. Lo que 's sol menjar. *Comedero.*

DIU EL BISBE DE COMENJA: QUI NO TRAVALLA NO MENJA. *Ref. En la tierra de Maluca quien no trabaja no manduca.*

FER DISGUSTAT EL MENJAR. fr. Llevar i 'l gust, el bon sabor. *Desazonar.*

GUANYARSE 'L MENJAR. fr. Guanyarse 'l travallant d' algún ofici o ministeri. *Ganar de comer.*

L' ASE PER FAM MENJA 'L GRAM. *Ref. A buena hambre no hay pan malo.*

L' ENVEJA SE 'L MENJA. fr. Ab que 's pondera l' enveja que algú té d' un altre. *Se come de envidia.*

EL MENJAR Y 'L GRATAR TOT ÉS COMENÇAR. *Ref.* Que s' usa pera animar a algú que comenci a fer alguna cosa a la que té repugnancia. *El comer y el rascar todo es empezar.*

ELS PEIXOS GROSSOS SE MENGEN ALS XICHS. *Ref. El pez grande se come al chico.*

NO HI HA MÉS BON MENJAR QUE L' APETIT. *Ref.* Denota que qui té bon apetit menja sense reparar en delicadeses. *Salsa de San Bernardo.*

NO MENJA, QUE DEVORA. *Loc. fam.* Ab que 's pondera lo molt que algú menja. *No come, que engulle.*

NO MENJAR PER HAVER MENJAT, NO ÉS PECAT. *Ref.* Que dona a entendre que no sentim no menjar a les hores de costum si havem menjat abans. *No comer por haber comido, no hay nada perdido; ó dejar de comer por haber comido no es pecado.*

NO MENJAR PER UN PINSÁ. fr. Ab que s' explica que un és poch menjador. *No comer más que un gorrión.*

NO ROBEN RES QUE MENGI. *Ref. Alhaja que tiene boca, ninguno la toca.*

QUI BÉ MENJA, BÉ TRAVALLA. *Ref.* Ensenya que 'ls travalladors, pera que puguin cumplir bé, han d' estar ben alimentats. *Con pan y vino se anda el camino; quien bien bebe y bien come, buen cagajón pone; quiere que os diga, quien no come no costriba.*

QUI BÉ MENJA Y BÉ BEU, ELL FA MOLT BÉ LO QUE DEU. *Ref.* Denota qu' estem obligats a alimentarnos

pera allargar la vida tot el temps que poguém. *Quien bien come y bien bebe, hace lo que debe.*

QUI MENJA LA CARN QUE ROSEGUI 'LS OSSOS. *Ref. Quien come la carne que roa el hueso, ó quien esté á las duras, que esté á las maduras.*

QUI MENJA SENSE TRAVALLAR, SI NO ÉS RICH HA DE ROBAR. *Ref. literal. Quien come sin trabajar, si no es rico ha de robar.*

QUI TRAVALLA, MENJA. *Ref. Quien trae azada, trae zamarra.*

QUI VOL MENJAR PEIX S' HA DE MULLAR EL CUL. *Ref.* Qu' ensenya que qui vol lograr alguna cosa hi ha de posar els medis. *No se pescan truchas á bragas enjutas.*

SENSE MENJAR NO 'S POT TRAVALLAR. *Ref.* QUI BÉ MENJA, BÉ TRAVALLA.

SENTARSE BÉ 'L MENJAR. fr. *Sentarse la comida.*

TINDRE PER MENJAR O QUÈ MENJAR. fr. Tindre lo necessari pera viure. *Tener qué comer.*

MENJARBLANCH. m. Composició de llet, sucre y farina d' arróç. **Manjar blanco.**

MENJARET. m. dim. **Comidilla.** || *Met. fam.* El gust y complacencia especial que té algú en coses del seu geni y inclinació, y aixís diem: *és el seu menjaret.* **Comidilla.**

MENJARSE. v. r. Gastarse, consumirse poch a poch els sòlits, com: *metall, pedra,* etc. **Escomerse, gastarse.** || Disfrutar d' alguna renda. **Comer.**

MENJARSE A ALGÚ LA MISERIA, o també 'LS POLLS, etcètera. fr. *Comerse de miseria, de piojos, etc.*

MENJARSE A ALGÚ O MENJARSE 'L TOT VIU. fr. Excedirlo, avansarlo en qualsevulla cosa. *Sorbérsele á alguno.*

MENJARSE 'LS FETGES. fr. *Met.* Tindre discordies. *Comerse unos á otros.* || Denota la crueltat y rabia ab que algú desitja venjarse d' altre. *Querer comer á uno los hígados.*

MENJARSE LES PARAULES. fr. Pronunciarles malament. *Comerse las palabras.*

MENJAT, DA. p. p. **Comido, roído.**

MENJÍVOL. adj. MENGÍVOL.

MENJOR. *Ter. ibicench.* Rosech de polls, miseria. **Miseria, comido por insectos.**

MENJUÇA. f. *Fam.* Abundor de menjars ab pa. **Condumio.** || MENJAMENT.

MENOGRAFÍA. f. *Med.* Descripció de les evaquacions menstruals de les dones. **Menografía.**

MENOGRÁFICH, CA. adj. *Med.* Lo que pertany o és relatiu a la menografía. **Menográfico.**

MENOLA. f. *Ictiol.* ANXOVA.

MENOLOGÍA. f. *Med.* Part de la medicina que tracta de les purgacions menstruals de les dones. **Menología.**

MENOPAUSSIA. f. *Med.* Cessació del menstruu per causa de la etat. **Menopausia.**

MENOPLANIA. f. *Med.* Fluix de sanch que s' efectúa per qualsevulla part que no sigui la matriu y que substitueix al fluix menstrual. **Menoplania.**

MENOR. adj. comp. Inferior, més petit, lo que té menys cos y extensió. **Menor.** || m. Puvill o fill de familia que no té vinticinch anys y no pot administrar per sí meteix la seua hisenda. **Menor.** || *Llòg.* La segona proposició d' un silogisme. **Menor.** || *Mus.* Se aplica al tò, la tercera del qual és menor. **Menor.** || S' aplica a la tercera composta d' un tò y un semitò. **Menor.** || L' interval que un tò menor té menys que 'l major de la seua mena. **Menor.** || Relligiós del ordre de Sant Francesch, per la seua humilitat de relligió. **Menor.** || pl. Les ordres de tonsura y graus. **Menores.**

MENOR ETAT. La del que no ha entrat encara a la joventut. *Menor edad, niñez.*

CLERGUES MENORS. Ordre de clergues regulars fundada per Joan Agustí Adorno, cavaller genovès, que la va instituir a Nápols l' any 1588, junt ab Agustí y el beate Francesch Caracciolo. *Clérigos menores.*

ORDENAT DE MENORS. Qui sols té algunes o totes les ordres menors. *Clérigo de menores.*

PER MENOR. m. adv. A la menuda. *Por menor.* || PER PECES MENUDES.

MENORACIÓ. f. MINORACIÓ.

MENORAR. v. a. MINORAR.

MENORÍA. f. MINORÍA.

MENORCA. *Geog.* És la més oriental de les illes Balears y la segona en grandaria; té per capital Maó y un sol part. jud., ab sis ajuntaments y 38,301 hab. || —(CAP DE). *Hidrog.* Cap de la costa NE. de l' illa de Mallorca; és dins de la badía d' Alcudia.

MENORQUÍ, NA. adj. Natural de Menorca y lo pertanyent a aquella illa del Mediterrani. **Menorquín.**

MENORRAGIA. f. *Med.* Hemorragia de la matriu o de la vagina. **Menorragia.**

MENÓS DE LLENA (Jaume). *Biog.* Metge y escriptor professional, natural de Barcelona. Primer metge dels exèrcits reials, membre de les academies *Médico-Práctica* matritense y gaditana. Entre 'ls anys 1773-1787 va publicar a Manresa bona cosa d' escrits científichs, ab aire de controversia, relatius a temes d' aquella temporada. A Barcelona hi va fer estampar una obra llatina en 1784 y a l' any següent publicava a Manresa una *Memoria contra la inoculación de las viruelas* (imp. Abadal). És autor de tractats relatius a les aigües minerals de l' Espluga de Francolí, de la Font groga y la de Gavá, y de l' aigua picant de Sant Hilari. És també autor d' un *Catálogo* de plantes (imp. Barcelona 1791).

MENOS. adv. MENYS.

MENOSCABAMENT. m. *Ant.* Detriment, deterioració. **Menoscabo.**

MENOSCABAR. v. a. Disminuir o causar detriment a alguna cosa. **Menoscabar.**

MENOSPRECI. m. MENYSPREU.

MENOSPRECIAR. v. a. MENYSPREAR.

MENOSTASSIS. f. *Med.* Acumulació de sanch a la cavitat del úter. **Menostasis.**

MENS. adv. MENYS. || SENSE.

MENSA. v. a. *Ant.* AMENAÇA.

MENSATGE. f. MISSATGE.

MENSATGER. m. *Ant.* ENVIAT, MISSATGER.

MENSONGIA. f. *Ant.* MENTIDA.

MENSONGE. f. *Ant.* MENTIDA. || adv. FALSAMENT.

MENSONGER, A. adj. MENTIDER, EMBUSTERO.

MENSONJA. f. *Ant.* MENTIDA.

MENSTRUACIÓ. f. Acte y efecte de menstruar. **Menstruación.** || La sanch superflua que cada mes evaqüen les dones naturalment. **Menstruo, menstruación.** || La evaquació de sanch que naturalment tenen les dones cada mes. **Menstruación, menstruo.**

MENSTRUAL adj. Pertanyent a la menstruació. **Menstrual, menstruo.**

MENSTRUALMENT. adv. m. Ab evaquació menstrual. **Menstrualmente.**

MENSTRUAR. v. n. Patir la evaquació menstrual, tindre les dones la regla. **Menstruar.**

MENSTRUO. m. MENSTRUACIÓ. || adj. MENSTRUAL. || m. Líquits que tenen la propietat de disoldre una substancia més o menys sòlida pera extréure' n alguns principis. **Menstruo.**

MENSTRUOSA. f. Dona que té la regla. **Menstruosa, menstruante.**

MENSUAL. adj. Lo qu' és d' un mes, de cada mes, de tots els mesos. **Mensual, menstruo.**

MENSUALITAT. f. El salari de cada mes que 's dona per la ensenyança, o per algún servei o empleu. **Mensualidad, pensión.**

MENSUALMENT. adv. m. Per mesos, cada mes. Mensualmente.

MÉNSULA. f. *Arquit.* Part. d' arquitectura que sobressurt de la superficie ont está posada y serveix pera rebre o sostindre alguna cosa. **Ménsula.**

MENSURATGE. m. MIDA.

MENSURAR. v. a. MESURAR.

MENT. m. Intelligencia, enteniment, esperit. **Mente.** || Intenció, voluntat. **Mente.** || Sens parar ment. || fr. Ab descuit.

MENTA. f. *Bot.* Herba olorosa de la fam. de les llabiades, de sabor picant, les cames quadrades, de tres peus d' alt, de fulles ovalades y dentades per la vora, les flors arreglades en anells, olor fort, agradívol y sabor agre. **Menta, hierba buena.** || HERBA SANA.

Menta

MENTA BORDA O DE BOSCH. *Bot.* Herba de cames d' uns 30 centimetres d' alçaria, cobertes de borra, com també les fulles, que son rodones, arrugades y serrades per les vores, les flors petites, blaves y en forma d' espiga; tota la planta llença una olor agradosa. *Mastranzo, mentastro, mastranto, hierba buena silvestre.*

MENTA CRESPA O ROMANA. *Bot.* Herba de fulles més o menys retallades, de sabor agre y la flor en forma de creu; el fruit és una tabella plena de llavors més o menys rodones. *Sombrio. Hojas de Santa María.*

MENTA D' AIGUA. *Hierba buena acuática.*

MENTA PEBRERA. *Bot.* Planta originaria d'Inglaterra, de gust de pebre, de cames dretes, de 30 a 60 centimetres d' alçaria, ramoses, quadrades, peludes, plenes de fulles ovals, dentades, ab pecíol de vert obscur, flors violades, d' espiga curta y molt apretada als caps dels brots, petites, fils més curts que la corola, olor fort canforat y agradívol, y sabor aromátich calent: mastegada deixa a la boca una sensació ardenta que aviat se torna freda. Conté en gran abundor un essencial groguench, que conté cánfora, un poch de reïna y extractiu. Els seus principis actius son solubles a l' aigua y al alcofoll. És antihistèrica, cefálica, estomática, pectoral y resolutiva. *Hierba buena ó piperina.*

Menta pel rera

MENTAGRA. f. *Med.* Briá pustulós qu' afecta principalment a la barra. **Mentagra.**

MENTAL. adj. Pertanyent al enteniment. **Mental.**

MENTALITAT. f. Intelligencia.

MENTALMENT. adv. m. Sols ab el pensament. Mentalmente.

PREGAR A DEU MENTALMENT. fr. Ferli algún prech ab el pensament. *Orar mentalmente.*

MENTAR. v. a. FER ESMENT. || Barrejar menta a alguna cosa.

MENTASTRE. m. MENTA BORDA.

MENTAT, DA. adj. y p. p. Ab menta. Cimentat, recordat.

MENTIDA. f. Falsetat, embustería. **Mentira.** || pl. Les que 's diuen fingint valentíes o coses extraordinaries. **Bernardinas.**

MENTIDA JOCOSA. La que 's diu per riure. *Mentira jocosa ó por diversión.*

MENTIDA OFICIOSA. La que 's diu pera conseguir alguna cosa. *Mentira oficiosa para conseguir algo.*

AB UNA MENTIDA VOL SAPIGUER LA VERITAT. *Loc.* Fingir lo que no se sap, pera que ho declari un altre que n' está enterat *Decir mentira para sacar verdad.*

ATRAPAR EN MENTIDA. fr. Descobrir qu' algú ha mentit. *Coger en mentira.*

CADA PARAULA DUES MENTIDES. fr. *Miente más que departe.*

DE LLUNYES TERRES LLARGUES MENTIDES. fr. *Á luengas tierras luengas mentiras.*

DIR MENTIDA. fr. MENTIR.

ÉS MENTIDA. *Expr.* Ab que 's reconvé a algú que ha faltat a la veritat. *Mentís.*

MENTIDER, A. adj. Embustero, qui té 'l costum de mentir. **Embustero, mentiroso.** || Enganyós, fals. **Mentiroso.**

EL MENTIDER CONEGUT NO MEREIX ÉSSER CREGUT. *Ref.* L' HOME QUE VOL MENTIR GRAN MEMORIA HA DE TENIR.

EL MENTIDER NO ÉS CREGUT DE LES VERITATS. *Ref.* Ab que 's denota que un mentider mai és cregut. *Quien siempre miente, nunca me engaña.*

MÉS AVIAT ÉS ATRAPAT UN MENTIDER QUE UN COIX. *Ref.* L' HOME QUE VOL MENTIR GRAN MEMORIA HA DE TENIR.

FER QUEDAR MENTIDER. fr. Fer lo contrari de lo que algú diu qu' altre fa o acostuma a fer. *Sacar mentiroso.*

MENTIDERAMENT. adv. m. Ab mentida. **Falsamente, mentirosamente.**

MENTIDERÁS, A. adj. aum. **Mentirosísimo.**

MENTIDERET, A. m. y f. dim. **Embusteruelo. mentiruelo.**

MENTIDETA. f. dim. **Mentirica, mentirilla, mentirita.**

MENTIR. v. n. Dir lo contrari de lo que 's creu o 's sent. **Mentir.** || Enganyar. **Mentir.** || Fingir, mudar, disfreçar una cosa. **Mentir.**

MENTIR A TRENCACOLL. fr. Mentir a cada paraula. *Mentir sin suelo.*

MENTIR PÊL COLL. fr. Mentir ab descaro. *Mentir por la barba ó por la mitad de la barba.*

MENTIR DESCARADAMENT. fr. MENTIR PÊL COLL.

CANTIN PAPERS Y MENTIN BARBES. *Ref. Hablen cartas y callen barbas.*

MENT A CADA PARAULA. fr. *Miente más que da por Dios.*

MENTS, MENTS PER LA NOU DEL COLL. fr. Ab que 's reconvé a algú de falta de veracitat de lo qu' assegura. *Mentís.*

MENTIROLA. adj *Fam.* MENTIDER. dim. de mentida.

MENTIROSA (Cova de la). *Orog.* Font intermitent que brolla d' una cova d' uns 40 metres de fondaria a la montanya de Montserrat.

MENTIROSES (Les). *Orog.* Fonts intermitentes de la montanya de Montserrat.

MENTISME. m. *Med.* Excés mòrbit d' imaginació. **Mentismo.**

MENTONERA. f. Mena de toca que cobría la barra y la boca. **Mentonera.** || Peça de l' armadura que cobría la barra. **Mentonera.** || La vena ab que 's lliga la barra. **Mentonera.**

MENTOR. m. *Fig.* Conseller o guía. **Mentor.** || f. *Fig.* Aquell que serveix d' ayo. **Mentor.**

MENTRE. adv t. y

MENTRES. adv. t. Durant el temps d' alguna cosa. **Mientras, en tanto, entretanto que.** || AB TAL QUE, SOLS.

MENTRETANT o MENTRESTANT. m. adv. Entretant. **Mientras tanto, mientras tanto que, mientras que, entretanto.**

MENTULAGRA. f. *Med.* Estat convulsiu dels músclés erectors del membre viril que a voltes s'observa en els qu' están sanats. **Mentulagra.**

MENTUY. *Geog.* Caseriu del terme de Moncortès, prov. de Lleida.

MENÚ. m. Mot francès adoptat pera detallar els plats que deuen servirse en un ápat.

MENUDA. f. Cosa petita. **Menudeo.**

A LA MENUDA. fr. *Al por menor.*

PER PECES MENUDES. fr. *Por menudo, detalladamente.*

MENUDALL. m. Rebles. **Cascajo, cascote, ripio.**

OMPLIR DE MENUDALL. fr. *Arquit.* Se diu quan se posa menudall dins d' algún buit pera omplirlo. *Enripiar.*

MENUDALLA. f. Cosa menuda. Lo més petit d'alguna cosa. Fragments.

MENUDAMENT. adv. m. En o per parts menudes, per menor. **Menudamente, con distinción.** || Escrupulosament. **Menudamente.** || Ab suma menudencia. **Menudamente.**

MENUDARIES. f. pl. MENUDENCIES.

MENUDEIG (AI). fr. A LA MENUDA.

MENUDEJAR. v. n. **Menudear.**

MENUDENCIA. f. La petitesa d' alguna cosa. **Pequeñez, menudencia** || FRIOLERA. || pl. El conjunt de coses menudes y dependentes d' altres o que les acompanyen com menys principals. **Zarandajas.** || MENUTS, 1. || Coses de poch apreci y estimació. **Menudencias, minucias.** || Els menuts del cap de bestiar. **Menudencias, menudos, despojos.**

MENUDENÇA. f. MENUDENCIA.

MENUDER, A. adj. La persona que ven o trafica a la menuda. **Menudero.**

MENUDERIES. f. pl. MENUDENCIES.

MENUDET, A. adj. dim. **Menudito.**

MENUDÍSSIM, A. adj. sup. Molt menut. **Menudísimo.**

MENUNCIES. f. pl. Menuts de gallina.

MENUT, DA. adj. Petit, xich. **Menudo.** || Tènue, petit, despreciable, de poca consideració. **Menudo.** || Subgecte petit, prim, de poch cos. **Menudo.** || ARDIT. || MINUT. || *Numis.* Moneda barcelonina del temps de Ferran II *el Católich.*

Menut (sigles xv y xvi)

A LA MENUDA. m. adv. Parlant de compres y vendes, per parts molt menudes. *Por menudo, por menor, á la menuda, en detall.*

A MENUT. m. adv. Moltes vegades, repetidament, ab continuació. *Á menudo.*

PER MENUT. m. adv. MENUDAMENT.

PLOURE MENUT. fr. Caure gotes tan menudes que quasibé no 's coneixen. *Cerner, molliznar, molliznear.*

MENUTA. f. *Ant.* MINUTA.

MENUTAR. v. a. *Ant.* MINUTAR.

MENUTS. m. pl. Els budells dels aucells. **Menudillos, menudos, despojos.** || Les entranyes dels bous, anyells, etc. **Asaduras, molleja, menudos, menudillos, despojos.** || *Numis.* Les monedes d'arám que regularment se porten a la butxaca. **Menudos.**

MENUVERAT, DA. adj. *Blas.* Que té sis files de veros al escut. **Menuverado.**

MENYAR. v. a. *Ant.* MENJAR.

MENYS. adv. **Menos.** || *Prep. ant.* Sense. **Sin.** || adv. comp. Expressa la manca d' una cosa pera igualarla a un' altra. **Menos.** || A excepció, fora de. **Menos.**

MENYS DE PAR. m. adv. *Ant.* Sens igual. *Sin igual.*

A LO MENYS, A LO MENYS, MENYS. m. adv. Per la part més baixa. *Al ó por el menorete, ó á lo menos ó por lo menos.*

A LO MENYS O A LO MENOS. adv. Denota que quan se nega una cosa, se 'n concedeixi un' altra. *Á lo menos, al menos, por lo menos.*

PER LO MENYS O PER LO MENYS. m. adv. Denota lo absolutament necessari per algún fí. *Cuando menos.*

ANAR A MENYS. fr. ESTAR AL BAIX.

EN MENYS. m. adv. En descrèdit. *En mengua.*

MOLT MENYS. *Loc.* Denota major dificultat o repugnancia per una cosa que per un' altra. *Mucho menos.*

NI MÉS NI MENYS. m. adv. Just, cabalment. *Ni más ni menos.*

NO RES MENYS. m. adv. *Ant.* No menys. *Nada menos.* || *Ant.* Això meteix. *Asimismo.*

POCH MÉS O MENYS. m. adv. A poca diferencia. *Póco más ó menos.*

TORNAR A MENYS O A MENOS. fr. Minvar alguna cosa. *Minorar, venir á menos.* || Decaure del seu estat. *Venir á menos.* || A menys capte. A més baix preu de lo just.

ROBA MENYS NÒLIT. *Loc. ant. náut. Géneros sin flete.*

MENYSCABAR, v. a. *Ant.* Fer malbé. **Menoscabar.**

MENYSCABARSE. v. r. *Ant.* MALMÉTRE 'S, FERSE MALBÉ.

MENYSCAP. m. *Ant.* y

MENYSCAPTE. m. *Ant.* Dany, detriment. **Menoscabo.**

MENYSDONAR. v. n. Decaure, anar a menys. **Decaer.**

MENYSPREABLE. adj. Digne de menyspreu. **Despreciable, menospreciable.**

MENYSPREADOR, A. m. y f. Qui menysprea o no fa cas d' alguna cosa. **Menospreciador.**

MENYSPREANT, A. adj. MENYSPREADOR.

MENYSPREAR. v. a. No estimar, no fer cas. **Menospreciar.** || Despreciar **Menospreciar, despreciar.**

MENYSPREAT, DA. p. p. **Menospreciado.**

MENYSPRESABLE. adj. *Ant.* MENYSPREABLE.

MENYSPRESADOR, A. m. y f. *Ant.* MENYSPREADOR.

MENYSPRESAR. v. a. *Ant.* MENYSPREAR.

MENYSPRESAT, DA. p. p. *Ant.* MENYSPREAT.

MENYSPREU. m. Poch apreci. **Menosprecio.** || DESPRECI.

LA MOLTA CONVERSACIÓ ÉS CAUSA DE MENYSPREU. *Ref. La mucha conversación es causa de menosprecio.*

MENYSPREUÓS. a j. Que conté menyspreu.

MENYSPREUAR. v. a MENSPREAR.

MEQUINENÇA. *Geog.* Vila de la prov. de Saragoça, bisb. de Lleida, part. jud. de Casp; és a la vora del Segre, a la confluencia d' aquest ab l' Ebre; té un antich castell y 2,842 hab. **Mequinenza.**

MER. n. p. d' home. **Emerio.**

MER, A. adj. Pur, sense barreja. **Mero.**

MER Y MIXTE IMPERI. fr. *For. Mero y mixto imperio.*

MER. m. *Ictiol.* **Mero.**

MERAGDE. f. *Ant.* ESMERAGDA.

MERAMENT. adv. m. Purament, sense barreja. Meramente.

MERATROFIA. f. *Med.* Atrofia d' un membre. Meratrofia.

MERCADAL. m. MERCAT, FIRA. || Lloch ont sol haver 'hi 'l mercat. **Mercado, mercadal.**

MERCADAL (Francesch). *Biog.* Prebere y escriptor menorquí, de principis del sigle XVIII. Autor d' un llibre inèdit titolat *Noticias antigas de la illa de Menorca,* influenciat de les antigues faules. També va escriure una comedia en vers, titolada: *Presa de Menorca per lo Rey Anfós.*

MERCADAL. *Geog.* Vila de l'illa de Menorca, part. jud. de Maó; és al mitg de l'illa y té 3,091 hab. || *Orog.* Enlairada montanya situada junt a Berga.

MERCADÉ Y FÁBREGA (Benet). *Biog.* Pintor molt notable. Nat a La Bisbal en 1831 y mort a Barcelona l'any 1897. Ha estat un dels artistes catalans més conscients y de travall més sòlit. Va estudiar a la Llotja de Barcelona. La seua obra capdal, miracle de son temps entre nosaltres, es el quadro de *La traslació del cos de Sant Francesch* (1866). A Madrit havía estat deixeble de C. Ll. de Ribera. L'any 1858 va anar a París, sortint cap a Roma en 1863. Premiat en les Exposicions de Madrit (1860, 62, 64, 67), en la de París (1866, primera medalla), y en la de Viena (1872). Condecorat per el Govern. Després d' alguns anys de inactivitat, va ocupar una cátedra en l' Academia de Belles Arts de Barcelona. En els museus de Madrit, de Girona y Barcelona hi han obres d' ell. Al Ajuntament, a la Universitat y al Ateneu de Barcelona existeixen retrats pintats d' En Mercadé.

Benet Mercadé y Fábrega

— Y MARTÍ (JOSEPH). *Biog.* Poeta nat a Reus en 1867 y mort en 1902. Era un dels joves que ab més pureça cultivava la llengua catalana, si bé sa producció fou escaça.

MERCADEJAR. v. n. Negociar, traficar. **Mercadear, comerciar.** || CONCERTAR. || REGATEJAR.

MERCADER, A. m. y f. MARXANT, NEGOCIANT, TRAFICANT. || **Mercader.** || m. Baix d' aquesta denominació s' entenía ja l' amo de les mercaderíes, ja 'l carregador, tant si eren com si no eren seues, ja 'l nolejador total o parcial, ja 'l factor o sobrecárrech, ja 'l comanador quan seguía 'l viatge. **Mercader, mercante.**

FER ORELLES DE MERCADER. fr. Fer el tonto. *Hacer oidos de mercader.*

MERCADERÍA. f. Tot genre que 's compra o ven. **Mercadería, mercadurí a, mercancía.** || *Ant.* COMERS. || *Ter.* L' empleu y cárrech de mercader. **Mercadería.** || *Met. fam.* La substancía que 's treu de les necessaries pera adobar els camps. **Inmundicia.**

MERCANT. adj. **Mercantil.** || adj. *Ant.* Epítet de un genre antich de lletra que usaven els mercaders. **Mercantívol.** || Vaixell mercant: el qu' está destinat al transport de mercaderíes. **Mercante.**

MERCANTIL. adj. Lo qu' és de o pertany al comers y tráfech. **Mercantil, mercante.**

MERCANTILISME. m. Propensió a reduir 'ho tot al comers, al tráfech. **Mercantilismo.**

MERCANTILMENT. m. adv. Segons l' us, forma u ordenances de comers. **Mercantilmente.**

MERCANTÍVOL, A. adj. *Ant.* **Mercantil.**

MERCANTÍVOLMENT. adv. m. MERCANTILMENT.

MERCAR. v. a. *Ant.* Comprar, mercadejar. **Mercar.**

MERCAT. m. Plaça ont se ven. **Mercado.** || Fira, concurs de mercaders. **Mercado.** || PREU.

A MILLOR MERCAT. fr. Molt barato. *Más barato.*

ANAR A BON MERCAT. fr. Vendre's barato. *Venderse barato.*

BON MERCAT. Barato. *Precio cómodo.*

FER GRAN MERCAT DE NÒLIT. fr. Ajustar el flet a baix preu. *Hacer gran mercado de flete; ajustar ó vender el flete a bajo precio.*

LO QUE 'S GUANYA EN MOLTS MERCATS, SE PERT A UNA FIRA. *Ref.* Denota que s' ha de tindre molt de cuidado ab lo que costa de guanyar, perque 's pot perdre en un moment. *Una hora suele quitar lo que en mil años se gana.*

MOLTS ASES HI HÁ AL MERCAT QUE SE SEMBLEN. *Ref. Hay muchos diablos que se parecen unos á otros.*

QUAN EL TONTO VA AL MERCAT, EL MERCAT ES ACAVAT. *Ref. Cuando el necio es acordado, el mercado es ya pasado.*

QUI VA MOLT ALS MERCATS, SI ÉS PAGÈS NO TÉ DUCATS. *Ref.* Denota que 'l luxo tira a perdre als pagesos. *Labrador de capa negra poco medra.*

SEMBLA 'L MERCAT DE CALAF. *Loc.* Denota la molta bulla y confusió que hi há a algún lloch. *Parece carnicería.*

TAN FEIEN BON MERCAT. *Loc. ant. Tan buen mercado hacian ó á tan bajo ó buen precio compraban, ó á tal alto vendían.*

MERCÈ. f. Benefici, favor, gracia. **Merced.** || Títol de cortesía. **Merced.** || Voluntat, discreció, arbitre, com: *está a mercé d' un altre.* **Merced.** || Ordre relligiosa, reial y militar, instituida per En Jaume 'l Conqueridor; té per institut la redempció de captius. **Merced.** || f. Nom propi de dona. **Merced.**

FER MERCÈ O MERCÈS. fr. AFAVORIR. || *Iròn.* Tractar mal. *Hacer uno la merced.*

GRANS MERCÈS. *Expr.* D' agraiment. *Muchas gracias, muchas mercedes.*

PENDRE A MERCÈ. *Loc. ant.* PERDONAR, INDULTAR.

MERCÈ DE FONDEVILA (Aleix). *Biog.* Mestre de capella. Nat a Lleida l' any 1805. Va cursar la carrera ecclesiástica, estudiant composició musical y orga. Era organer, per oposició, de la parroquial de Sant Joan de Lleida. Havent fetes oposicions al magisteri de la catedral, se 'n anava a Madrit l' any 1828, entrant de mestre de piano al colegi de Sant Isidro y en les Escoles Píes. L' any 1830 va fer oposicions ab el famós Andreví pera 'l magisteri de la Reial Capella, perdentles y passant a ocupar el cárrech de mestre de capella de la catedral de Lleida. A Madrit publicava *La Lira Sacra-Hispana,* revista musical. És autor de gran nombre de composicions relligioses pera cant plá, orquesta y orga.

MERCEDARI, A. adj. y

MERCENARI, A. adj. Relligiós o relligiosa de la Mercè. **Mercenario.** || m. JORNALER. || S' aplica a la tropa que serveix a un príncep extrany per un cert estipendi. **Mercenario.** || *Met.* Interessat, capáç de deixarse sobornar. **Mercenario.**

MERCENARIAMENT. adv. m. D' un modo mercenari. **Mercenariamente.**

MERCENEGAR. v. n. *Ant.* Tindre misericordia. **Tener piedad.**

MERCENER, A. adj. *Ant.* MISERICORDIÓS. || MEÇQUÍ, ESCÁS.

MERCENETA. f. dim. de Mercè. **Merceditas.**

MERCER. m. Marxantó. **Mercero, buhonero, mercachifle.** || v. n. *Ant.* MERÉIXER.

MERCERÍA. f. y

MERCÈS. f. Quincallería; comers de coses de poch valor, com agulles de cusir o de cap, botons, cintes, etc. **Mercería.** || El conjunt d' aquesta mena de articles. **Mercería.** || La botiga ont se venen. **Mercería.**

MERCOLAT. m. Cert xarop d' herbes.

MERCORELLA. f. *Bot.* MALCORATGE.

MERCURI. m. El planeta més aprop del sol. **Mercurio.** || ARGENT VIU.

MERCURIAL. adj. *Ant.* Pertanyent al mercuri. **Mercurial.** || m. *Bot.* MALCORATGE. || *Bot.* Plantes euforbiácies, anyals, ab branques y fulles ovalades d' un vert groguench y flors petites adjuntades a les fulles. **Mercurial.**

Brot de mercurial

MERCÚRICH. adj. m. Epítet d' un òxit qu' és el segón grau de oxidació del mercuri. **Mercúrico.**

MERCURIFICACIÓ. f. Operació pera extreure 'l mercuri dels metalls. **Mercurificación.**

MERCURIÓS, A. adj. Lo que pertany al mercuri o lo que 'n conté. **Mercurioso.**

MERDA. f. L' excrement humá. **Mierda, zulla.** || Bruticia, porquería. **Mierda.** || L' excrement dels animals. **Estiércol.**

MERDA DE DIABLE. Goma pudenta. *Asafétida.*

MERDA DE LES ORELLES. Humor espès que 's fá als forats d' elles. *Cera de los oídos.*

HAVERLI TRET A ALGÚ LA MERDA DEL CUL. fr. *Fam.* Reprèn la ingratitut d' algú que l' han cuidat desde petit. *Haberle quitado á uno los mocos.*

LA MERDA COM MÉS SE REMENA MÉS PUT. *Ref.* Denota que dels mals o desgracies passades val més no parlarne, perque sempre 's renova 'l dolor o 'l sentiment. *Vale más no meneallo; resfriadas duelen más las llagas*

QUI NO MENJA MERDA NO ESTÁ GRAS. *Ref.* Denota que pera nodrirse bé no s' ha d' ésser delicat ni escrupulós pêl menjar. *Mierda y horrura todo es gordura; mierda que no ahoga todo engorda.*

MERDÁS (Riera de). *Hidrog.* MARDÁS.

MERDEGADA. f. TARTRÁ DE BOTA.

MERDER, A. adj. Qui recull la merda. || MERDÓS.

MERDERADA. f. CAGARADA.

MERDÓS, A. adj. Brut de merda. **Merdoso.** || Lo que pertany a la merda. **Merdoso.**

MERE. adv. *Ant.* MERAMENT.

MEREIXEDOR, A. m. y f. Qui mereix. **Merecedor.**

MEREIXEMENT. m. MÈRIT.

MEREIXENT. p. a. MEREIXEDOR.

MEREIXENSA. f. Mèrit, mereixement.

MERÉIXER. v. a. Ferse o ésser digne d' alguna cosa. **Merecer.** || Lograr. **Merecer.** || Valdre. **Merecer.** || Fer mèrits, bones obres. **Merecer.** || m. MÈRIT.

ESDEVÉ LA HONRA A QUI NO LA MEREIX. *Ref. Al más ruin puerco la mejor bellota.*

MERENGA. f. MARENGA.

MÈRENS. *Geog.* Poble situat a 1034 metres de elevació, en la Catalunya francesa, antich comtat de Foix. Té aigües termals sulfuroses.

MERESCUT, DA. p. p. **Merecido.** || m. La pena o cástich que 's creu corresponent a algú. **Merecido.**

JA TINDRÁ 'L SEU MERESCUT. f. *Ya tendrá su castigo.*

MERESCUDAMENT. adv. m. Ab justicia. **Merecidamente.**

MERETRICI, A. adj. Pertanyent a les rameres. **Meretricio.** || m. *Ant.* Acte carnal ab una ramera. **Meretricio.**

MERETRIU. f. Dona pública. **Meretriz.**

MERGANSOL. *Hidrog.* MARGENSOL.

MERÍ, NA. adj. S' aplica al bestiar que passa de una part a l' altra mudant de pastures, y passant el hivern a Extremadura y l' estiu a la montanya. La llana del meteix bestiar se diu *merina.* **Merino.** || Qui cuida de dit bestiar. **Merino.**

MERICISME. m. *Med* Malaltía en la qual els aliments, després de digerits al ventrell, tornen a la boca. **Mericismo.**

MERÍCOLA. s. Qui pateix mericisme. **Merícola.** || adj. Lo que li pertany. **Merícola.**

MERIDIÁ. m. Cèrcol máxim de la esfera celesta, que passa pêls pols del mon o pêl zènit y nadir del punt de la terra a que 's refereix. **Meridiano.** || adj. Pertanyent al mitgdía. **Meridiano.** || Un dels varis epítets que 'ls astròlechs donen al segón quadrant del tema celest. **Meridiano.**

MERIDIÁ MAGNÈTICH. El que passa pêls pols del magnetisme. *Meridiano magnético.*

PRIMER MERIDIÁ. El que arbitrariament se pren com a principi pera contar els graus de longitut geográfica en que 's trova qualsevol lloch de la terra. *Meridiano primero.*

MERIDIANA. f. Línia recta tirada de Nort a Sur al pla del Meridiá. **Meridiana línea.**

A LA MERIDIANA. adv. m. A la hora del mitgdía. *A la meridiana.*

MERIDIONAL. adj. Pertanyent al mitgdía. **Meridional, meridiano.**

MERISME. m. Divisió d' un assumpte o argument en parts diferentes. **Merismo.**

MÈRIT. m. Acció digna de premi o de cástich. **Mérito, merecimiento.** || Excel-lencia, bondat d'una obra. **Mérito.**

MÈRIT DE CONDIGNE. *Teol.* El mereixement de les bones obres sobrenaturals exercides per qui está en gracia de Deu. *Mérito de condigno.*

MÉRIT DE CONGRUU. *Teol.* Mereixement de dites obres exercides per qui está en pecat mortal, ab que logra 'ls auxilis de Deu pera eixir de tan mal estat. *Mérito de congruo.*

MÈRITS DEL PROCÉS. *For.* El conjunt de probes y raons que d' ell resulten y serveixen al jutge pera donar la seua sentencia. *Méritos del proceso.*

AB MÈRIT. m. adv. D' una manera digna, y per haverho merescut. *Meritoriamente.*

ALEGAR MÈRITS Y SERVEIS. fr. Exposarlos o referirlos a fí de lograr per ells alguna pretensió. *Alegar méritos y servicios.*

EN MÈRITS. m. adv. En raó. *En razón, en vista, en méritos.*

SENSE MÈRIT. m. adv. Sense raó, sense ésser merescut. *Inméritamente.*

MÈRITAMENT. adv. m. Ab raó y justicia. **Méritamente, merecidamente.**

MERITAR. v. a. *Ant.* MERÉIXER.

MERITÍSSIM, A. adj. **Meritísimo.**

MERITORI, A. adj. Digne de premi o de cástich. **Meritorio.** || Qui travalla a una oficina sense sou y fent mèrits pera obtindre una plaça efectiva. **Entretenido, meritorio.**

MERITORIAMENT. adv. m. D' un modo meritori. **Meritoriamente.**

MERITXELL. m. *Geog.* Santuari de la República d' Andorra, sobre 'l riu Valira, a la parroquia de Soldeu. Es lloch molt pintoresch, sota 'ls estanys Peçons, a quin s' hi endressen molts aplechs.

Merla

MERLA. f. *Ornit.* Aucell de 12 a 15 centimetres de llarch; el mascle és negre ab el bech groch, la femella de color obscur, ab el pit vermellench, clapada

de negre y 'l bech obscur; s' amansa fácilment y aprèn qualsevol cant. **Mirlo, merla.** || MERLOT. || *Ictiol.* Peix. **Mirlo, zorzal marino.**

MERLA ROSA. *Ornit.* Aucell insectívol del genre *Pastor. Martín rosa.*

MERLA DE PIT BLANCH. *Ornit.* Mena de merla anomenada aixís pêl color de son pit. *Mirlo de pelo blanco.* || PASSERA.

MERLA ROQUERA. *Mirlo de roca.* || PASSERA DE LES ROGES.

MERLA BLAVA. *Mirlo azul.*

MERLA D' AIGUA. *Mirlo de agua común.* || VIUDA, TORT MARÍ, BERNAT PESCAIRE.

ESTAR MITG MERLA. fr. *Fam.* Estar mitg borratxo. *Estar entre Pinto y Valdemoro, ó medio peneque.*

MERLA (Cova del). Al terme de Roda de Bará. El meteix nom té un' altra cova de Sant Vicens de Calders, que té una fondaria de 180 metres. || — (SERRAT D' EN). *Orog.* Coll del Vallespir, aprop d' Amélie, quina vall domina, ovirant desd' ell, el mar Mediterrani y la carena fronteriça.

MERLAT, DA. adj. Semblant a la merla.

MERLI. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benabarre; és al peu d' una montanya, a la vora del riu Isábena y té 310 habitants.

MERLOT. m. *Ornit.* El mascle de la merla. **Mirlo.**

MERMA. f. Minva, mengua. **Merma.**

MERMAR. v. n. Minvar. **Mermar.**

MERMAT, DA. adj. MINVAT, ESCASSEJAT.

MERO. n. p. Nom vulgar de Baldomero. **Baldomero.**

MERO. *Ictiol.* Peix de la mena serrat, de dos peus de llargaria, cos oval y aplanat, grogós pêl llom y de ventre blanch, cap rogench y de carn exquisida. **Mero.** || REIG, MERO BORT. *Ictiol.* SERRANET, TORT. **Cabra, cabrilla.**

Mero

MEROCELA. f. *Med.* Trencadura de les cuixes. **Merocela.**

MERODEIG. m. Pillería. **Merodeo.**

MERODEJADOR, A. m. y f. Qui roba. **Merodeador.**

MERODEJAR. v. a. Robar els soldats en la terra conquistada. **Merodear.**

MEROLA (Geroni). *Biog.* Metge de gran renom y catedràtich de l' Universitat de Barcelona en el sigle XVI, natural de Balaguer. L' historiaire Pujades parla d' ell ab molt d' elogi. És autor d' un llibre de medicina titolat: *República original sacada del cuerpo humano*, estampada a Barcelona per l' impressor Pere Maló l' any 1587 y reimpresa en 1595. Está dedicada al príncep Carles Emanuel Filibert, duch de Saboia.

MEROLA. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Casserres, prov. de Barcelona.

MEROLLA (Coll de). *Orog.* Emplaçat a 1,102 met. d' altitut, essent límit de les provincies de Barcelona y Girona, a la partió de les aigües del Fresser pêl riu Mardás, y del Llobregat pêl riu Ariège. || Se dona 'l meteix nom a un coll situat prop de Berga, al camí de Bagá.

MEROLLES (Coll de). *Orog.* Al Ripollès; desde ell s' ovira agradívol punt de vista de la Catalunya baixa.

MES. m. Cada una de les dotse parts de l' any. **Mes.** || Els mesos pera concordar ab la duració del any, tenen diferenta durada de díes, comptantne trenta els d' Abril, Juny, Septembre y Novembre, vintivuit el Febrer als anys regulars y vintinou a les anyades de traspás, cada quatre anys periódicament: y els altres mesos, Janer, Març, Maig, Juliol, Agost, Octubre y Desembre, tenen trenta y un díes. || Nombre de díes consecutius que corren desde un día d' un mes fins a un altre d' igual data del següent. **Mes.** || REGLA, 6. || MESADA, 1. || *Ant.* Lo meteix que menes, com: *mes penes.* **Mis.** || Contracció de me es.

MES ANOMALÍSTICH. El temps que triga la lluna desde 'l seu apogeu fins que torna a esser 'hi. *Mes anomalístico.*

MES CORRENT. El present. *Mes corriente.*

MES DE REI. *Ant.* Cada un dels mesos en els quals li tocava al rei la presentació dels beneficis y prebendes ecclesiástiques que abans tocava a la Datería romana. *Mes del rey, mes apostólico.*

MES ENTRANT. El mes que seguirá al corrent. *Mes que viene.*

AIXÒ SERÁ PÊL SEGAR DEL MES DE MAIG. fr. LA SETMANA DELS TRES DIJOUS.

AL MES D' ABRIL NO TE 'N LLEVIS NI UN FIL. *Ref.* Qu' ensenya que no convé alleugerirse de roba abans de temps. *Hasta cuarenta de Mayo, no te quites el sayo.*

SI PLOU MOLT AL MES D' AGOST, NO GASTIS DINERS EN MOST. *Ref.* Denota que si plou molt en dit mes se sol malmetre 'l ví. *Cuando lloviere en agosto, no gastes tu dinero en mosto.*

MES. conj. adv. Ab que s' oposa l' un extrem de la oració a l' altre, moderantli el sentit o destruintlo. **Mas, pero.** || També equival a *y*, com: *mes, ¿per qué he de pagar lo que no dech?* **Mas.** || Preguntant o admirantse, equival a per ventura, v. gr.: *mes, ¿si haurán vingut?* **Mas.** || Ab la partícula *que*, s' usa com intergecció, pera denotar la indiferencia ab que 's mira que succeeixi alguna cosa; aixís diem: *F. ha marxat, mes que no torni.* **Mas que.**

MÉS. conj. *Com.* Que denota l' excés. **Más.** || adv. Pera explicar quantitat determinada que s' afegeix. **Más.** || ADEMÉS. || Pitjor, com: *lo que més és que no 's pot justificar.* **Más, peor.** || Abans, com: *més és agraiment que paga.* **Más, antes.** || Ab el verb *haver* y interrogant, s' usa per afirmar la manera ab qne 's discorre en alguna dificultat proposada, v. gr.: *¿hi ha més que pagarli?* **Más.**

MÉS A MÉS O DE MÉS A MÉS. m. adv. MAJORMENT, PRINCIPALMENT. || *Fam.* Que s' usa pera significar el aument d' alguna cosa, com: *és pobre y de mès a més ferit. De más á más.*

MÉS FA QUI VOL QUE NO QUI POT. *Ref. Más hace el que quiere que no el que puede.*

MÉS QUE MÉS. m. adv. *Más aún, más que más.*

MÉS VAL UN TÉ QUE DOS TE DONARÉ. *Ref. De haré, haré, nunca me pagué; más vale un toma que dos te daré.*

MÉS Y MÉS. adv. Ab que 's denota un aument progressiu y continuat. *Más y más.*

A LO MÉS, A LO MÉS MÉS. m. adv. A tot allargar. *A lo más; á lo más más; á todo tirar.*

A MÉS. m. adv. Ab que s' expressa lo que s' afegeix a alguna cosa. *A más, además.*

A MÉS TRIGAR. *Loc. A más tardar.*

COM MÉS HI SÓN MÉS MAL VA. *Loc.* Denota qu' en les coses d' enginy y de gust no convé que hi entrevinguin molts. *Muchas maestras cohondan la novia; muchos componedores descomponen la novia.*

NI MÉS NI MENYS. m. adv. Exacte, cabalment. *Ni más ni menos.* || Del tot semblant. *Pintiparado.*

POCH MÉS O MENYS. m. adv. A poca diferencia. *Poco más ó menos.*

QUI MÉS HI FA MÉS HI PERT. *Ref* Que 's pren al peu de la lletra. *Quien más trabaja menos vale.*

SENSE MÉS NI MÉS. m. adv. Sense motiu. *Sin más ni más; sin más acá ni más allá.*

MES, A. adj. *Ant.* Posat. Ficat. **Puesto, metido.**

MESA. f. Taula que serveix pera jugar al billar. **Mesa, mesa de trucos.** || Joch de mesa. **Billar, juego de trucos.** || Taula o lloch ont s' hi diu la missa. **Mesa de altar.** || Cada partida del joch de billar, y el tanto que 's paga per cada una. **Mesa.** || El tany o rebrot nou que l' arbre fá durant el transcurs d' un any. **Renuevo.**

MESADA. m. El salari d' un mes **Mesada, mensualidad, mes.** || MES, 2. || *Ant.* REGLA, 6.

MESADER, A. m. Fadrí de travall que s' ajusta per mesos menjant a casa del amo. **Mesero.** || Mensual, com publicació mesadera.

MESAR. n. *Ter.* Pendre ufanía els arbres. **Mesar.**

MESSATGE. m. MISSATGE.

MESCLAR. v. a. MEÇCLAR.

MESCOLAR. v. a. MEÇCLAR.

MÈSCOLA. f. MEÇCLA.

MESDIENT. m. Qui dona major preu en les vendes, arrendaments, etc. **Mayor postor.**

MESER. v. a. *Ant.* POSAR. || adj. MENSUAL.

MESET. m. La primera regla després del part.

MESETA. f. *Castellanisat.* Planuria al cim d' una montanya. || PLANELL. || CALMA.

MESES. f. pl. SEMBRATS.

MESESTRÍA. f. *Ant.* MAESTRÍA.

MESEY. pron. *Ant.* METEIX.

MESITINA. f. *Min.* Carbonat doble de magnesia y ferro, análech a la pistomesita. **Mesitina.**

MESITINESPAT. m. *Min.* Varietat de ferro espátich en quina composició hi entren els carbonats de ferro y de magnesia; és de color groch y ratlla 'l carbonat de calç. **Mesitinespato.**

MESNADA. f. *Ant.* Çompanyía de gent d' armes que abans servía al rei, a algún rich home o a algún cavaller principal. **Mesnada.**

MESNADER. m. *Ant.* Qui feia part d' una mesnada. **Mesnadero.**

MESNADERÍA. f. *Ant.* Sou que 's donava a cada mesnader. **Mesnadería.**

MESNAR. v. a. ÀCOMPANYAR.

MESOCECH. m. *Med.* Replech del peritoneu que 's trova algunes vegades a la banda posterior del cech. **Mesocego.**

MESOCÈFAL. m. *Med.* Moll prolongat que 's trova situat a la banda inferior, posterior y mitjana del cervell. **Mesocéfalo.**

MESOCEFÁLICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent al mesocèfal. **Mesocefálico.**

MESOCEFALITIS. f. *Med.* Inflamació del mesocèfal. **Mesocefalitis.**

MESOCOLON. m. *Med.* Cada un dels replechs del peritoneu que retenen l' intestí cular. **Mesocolon.**

MESOCONDRIACH. adj. *Anat.* Epítet dels manadets de fibres carnoses situats entre 'ls archs cartilaginosos de la traquiarteria. **Mesocondriaco.**

MESOCRACIA. f. Forma de govern ont hi predomina la classe mitja. **Mesocracia.**

MESOESTERNÓ. m. *Anat.* La part del mitg del esternó. **Mesoesternón.**

MESOFRIÓ. m. *Med.* Part de la cara compresa entre les dues celles. **Mesofrión.**

MESOGASTRE. m. *Med.* Regió del mitg del abdòmen. **Mesogastro.**

MESOLA. f. *Min.* Varietat de mesotipa que 's presenta en glòbuls d' estructura fullosa. **Mesola.**

MESOLÒBUL. m. *Med.* Part del cervell situada entre 'ls dos hemisferis. **Mesolóbulo.**

MESOLOBULARI. adj. *Med.* Pertanyent al mesolòbul **Mesolobulario.**

MESOLOGARITME. m. *Mat.* Logaritme de la tan gent. **Mesologaritmo.**

MESOMELA. m. *Min.* Pedra preciosa blanca que té una veta negra al mitg. **Mesomela.**

MESOMERÍA. f. *Med.* La part del cos situada entre les cuixes. **Mesomería.**

MESONET. *Geog.* Caseriu del terme de Laluenga, prov. d' Osca.

MESONJA. f. *Ant.* MENTIDA.

MESOPLEURI. adj. *Anat.* Calificació dels muscles intercostals. **Mesopleurio.**

MESOPOTÁMICH, CA. adj. Pertanyent a la Mesopotamia, antiga regió de l' Assia. **Mesopotámico.**

MESORRECTE. m. *Med.* Replech del peritoneu que s' extén desde la cara anterior del sacre fins a la posterior del recte. **Mesorrecto.**

MESOSTÁTICA. f. Part de la estática que tracta de l' aigua, del foch y de l' aire. **Mesostática.**

MESOSTERNÓ. m. *Med.* Part del mitg del esternó. **Mesosternón.**

MESOTIPA. f. *Min.* Substancia mineral que produeix aigua per la calcinació. **Mesotipa.**

MESOTÓRAX. m. *Med.* Part del mitg del pit. **Mesotórax.**

MESQUÍ. m. Pobre, necessitat. **Mezquino.** || Escás, coquí. **Avaro, mezquino, escaso, menguado, parco, escatimoso, escasero, manicorto, detenido, guardoso, prieto, piojoso, estreñido, apretado.** || APOCAT.

MESQUIDA (Guillem). *Biog.* Pintor mallorquí célebre, nat a Palma l' any 1675 y mort en la meteixa en 1747. En 1682 era tonsurat per l' arquebisbe Cotoner. L' any 1696 desde Palma va anar a Roma a estudiar la pintura al taller de Carles Marata y al d' En Benet Luti, passant 'hi cinch anys, anantsen a Venecia en 1698, havent pintat moltíssims quadros a Italia. Dos anys a Venecia y tres a Bolonia al taller d' Aníbal Caracci, retornant a Mallorca en 1710. Altra bona llista d' obres va pintar'hi; emprenent nou retorn a Venecia, vivint'hi més de vint anys y emmaridants 'hi. Més tart s' establía a Baviera y després a Colonia, essent catorse anys pintor del Elector Climent August. Enviudat, retornava a Mallorca pera sempre, en 1739, plè d' honors y de riquesa y havent fetes innombrables obres per Italia y Alemanya, y moltíssimes en l' illa daurada. Era 'l millor pintor de Espanya en son temps.

— (LLUCH). *Biog.* Arquitecte mallorquí, nat en la segona meitat del sigle XVII a Santa María del Camí. És autor de l' iglesia parroquial de la propia vila y de l' iglesia y claustre del hospital de Sant Antoni de Palma, els dos millors edificis mallorquins del istil neo-clássich. Va progectar y dirigir les obres de la presó de Palma (1753-56). La seua reputació y coneixements li valgueren els cárrechs de mestre major y de primer arquitecte de la ciutat. Va morir mentres dirigía les obres de la parroquial de Lluchmajor.

MESQUINAMENT. adv. m. Escassament. **Mezquinamente.**

MESQUINDAT. f. y

MESQUINERÍA. f. y

MESQUINESA. f. *Ant.* Miseria, escassesa. **Mezquindad, miseria, cicatería, piojería.** || Avaricia, cicatería, coquinería. **Mezquindad.**

MESQUINEJAR. v. a. Portarse ab mesquinería. **Cicatear, miserear.**

MESQUITA. f. Temple dels maometans. **Mezquita.**

MESSA. f. *Ant.* GARBERA.

MESSALINA. f. Dona de costums disolutes. **Mesalina.**

MESSEGUER, A. adj. Guarda de sembrats.

MESSEGUERÍA. f. El cárrech de guardiá de sembrades.

MESSANA. f. *Náut.* L' arbre de popa a les naus. La vela. **Mesana.**

MESSANI. m. Una mena de coral.

MESSENTERENFAXIS. f. *Med.* Pertanyent al messenteri. **Mesenterenfaxis.**

MESSENTERI. m. *Anat.* Tel plè de greix y entreteixit de nirvis, venes, arteries y glándules, al que hi están units els budells. **Entresijo, mesenterio.**

MESSENTERÍ, NA. adj. *Med.* Que presenta ondulacions irregulars a la seua superficie semblantes a les del messenteri **Mesenterino.**

MESSENTERIA. f. *Med.* Inflor de les glándules del messenteri. **Mesenteria.**

MESENTÈRICA. adj. *Anat.* S' aplica a cada una de les venes qne baixen del fetge al messenteri per medi de la vena porta. **Meseraica, miseraica.**

MESSENTÈRICH, CA. adj. Pertanyent al messenteri. **Mesentérico.**

MESSENTERITIS. f. *Med.* Inflamació del messenteri. **Mesenteritis, mesenteresia.**

MESSER. v. a. *Ant.* POSAR.

MESSERAICA. adj. *Ant* MESSENTÈRICA.

MESSES. f. pl. SEMBRATS.

A MESSES. m. adv. *Ant.* A la cullita. *Por la miés, á la cosecha.*

MESSIÁNICH, CA. adj. Lo que pertany al Messíes. **Mesiánico.**

MESSIANISME. m. Confiança o fè en el Messíes.

MESSIES. m. Envíat; s' aplica a Jesucrist. **Mesías.**

MESSINÈS, A. s. y adj. Natural y propi de Messina (Italia). **Mesinés.**

MESSIÓ. f. *Ant.* Gasto. **Costa, coste, costo, misión, gasto.** || APOSTA, JUGUESCA.

A MESSIÓ SUA. m. adv. *Ant.* A costa seua. *A sus expensas, por su cuenta.*

DESFER LES MESSIONS. fr. *Ant.* Pagar els gastos. *Pagar los gastos.*

DONAR DINERS A MESSIÓ. fr. *Ant.* Donar diners pera els gastos. *Dar para el gasto.*

POSAR MESSIONS. fr. *Ant.* APOSTAR.

MESTA. f. Conjunt de pastors o amos de bestiar que cuiden de comprar y vendre, y del govern econòmich d' ells. **Mesta.**

LO QUE PERTANY A LA MESTA. *Mesteño.*

MESTALL. m. Barreja de blat y sègol. **Mezcladizo.**

PA DE MESTALL. Pa fet de farina de blat y sègol barrejada. *Pan de morcajo.*

MESTALLAR. v. a. MEÇCLAR.

MESTÍÇ, A. adj. Fill de pares de diferenta casta entre sí.

MESTAY. m. *Ter.* MESTALL.

MESTER. m. y

MESTIER. m. *Ant.* MENESTER. || OFICI, ART.

FER MESTER O MESTIER. fr. FER MENESTER.

MESTRA. f. La dona qu' ensenya. **Maestra, preceptora.** || Muller del mestre. **Maestra** || La relligiosa que cuida de les novicies. **Maestra.**

MESTRAL. adj. S' aplica al vent que bufa d' entre ponent y tramontana. **Maestral, nordeste, noroeste** o nor-oeste.

MESTRALADA. f. Ratxada de mestral. **Ráfaga fuerte de viento noroeste.**

MESTRANÇA. f. Ordre de cavallers, l' institut dels quals és exercitarse en la equitació, y fou ademés al seu origen escola pera 'l maneig de les armes a cavall. **Maestranza.** || Obrador ont se travallen els materials pera les naus. **Maestranza.**

MESTRANÇA D' ARTILLERÍA. El conjunt de travalladors que fabriquen y adoben els arreus y máquines d' artillería. *Maestranza de artillería.* || L' obrador ont se travallen les máquines d' artillería. *Maestranza de artillería.*

MESTRANT. m. Individuu de la mestrança. **Maestrante.**

MESTRASGUE. MESTRATGE. || m. La dignitat de mestre de qualsevulla ordre militar. **Maestrazgo.** || El territori de la jurisdicció del mestre. **Maestrazgo.**

MESTRAT. m. *Ant.* MESTRÍA.

MESTRAT, DA. p. p. **Amaestrado.**

MESTRATGE. m. Empleu dels travalls del mestre en alguna art u ofici. **Maestría. magisterio.**

MESTRE, A. adj. Obra que pot servir d' exemple o model **Maestra.** || m. Práctich, intelligent en alguna materia. **Maestro.** || Qui está aprovat en algún ofici mecánich. **Maestro.** || Qui té 'l grau major en filosofía. **Maestro, maestro en artes.** || Subgecte a qui 's confereix un magisteri. **Maestro.** || El superior de cada una de les ordres militars. **Maestre.** || Qui educa 'ls minyons d' una casa particular. **Preceptor, maestro, ayo, pedagogo.** || Entre relligiosos títol de gran condecoració que 's dona a algún de llurs individuus. **Maestro.** || Qui va per les cases a donar lliçons. **Leccionista, pedante.** || adj. MESTRAL.

MESTRE FANGUET. fr. *Fam.* Inquiet, entremaliat. *Zarandillo.*

MESTRE D' AIXA. Fuster que fa barcos. *Carpintero de ribera.*

MESTRE D' AIGUA. Qui intervé en obres d' aigua. *Aguañón, maestro de aguas.*

MESTRE DE CAPELLA. Director d'orquestra. *Maestro de capilla.*

MESTRE DE CASES. Qui travalla en la construcció d' edificis fent parets, envans, teulades, etc. *Albañil, maestro de obras.*

MESTRE DE CERIMONIES. Qui adverteix les cerimonies que 's deuen usar, segons regla dels cerimonials y usos autorisats. *Maestro de ceremonias.* || *Met.* CEREMONIER.

MESTRE DE COTXES. Qui 'ls fa. *Maestro de coches.*

MESTRE DE DANCES: BASTONER. || Qui té per ofici ensenyar de ballar. *Maestro de baile.*

MESTRE D' ESGRIMA. Qui ensenya d' esgrima. *Maestro de esgrima ó de armas.*

MESTRE D' ESPERIT. Director de la conciencia d' alguna persona. *Director, maestro espiritual.*

MESTRE DE FORESTA. *Ant.* Oficial reial destinat pera les guardes y proibicions dels boscos y caça. *Forestal.*

MESTRE DE GUAITA: CAP DE GUAITES.

MESTRE DE SACRE PALAU. Empleat del papa encarregat d' examinar els llibres que s' han de publicar. *Maestro del sacro palacio.*

MESTRE DE LLATINITAT. Qui ensenya gramática llatina. *Maestro de latinidad.*

MESTRE DE MINYONS O DE PRIMERES LLETRES. Qui ensenya de llegir, escriure y comptar. *Maestro de escuela, de primeras letras, de niños.*

MESTRE DE MUSICA. Qui compòn musica o n' ensenya. *Maestro de música.*

MESTRE DE NOVICIS. Director dels novicis a les ordres relligioses. *Maestro de novicios.*

MESTRE D' OBRES. Als edificis, qui és intelligent que cuida del travall, materials y bondat de la obra. *Sobrestante, aparejador, obrajero, maestro de obras.* Avui aquest títol no 's dona ja oficialment, y sols el conserven els que 'l van pendre quan anys arrera hi havía carrera establerta pera obtíndrel.

MESTRE DE PORTS. *Ant.* L' oficial del patrimoni reial que cuidava de la guarda y defensa, y dels passos y eixides dels ports. *Maestro de puertos.*

MESTRE DE POSTES. *Ant.* Qui tenía al seu cárrech o a casa seua 'ls cavalls pera les postes. *Maestro de postas.*

1. Gaveta 2. Paletí. 3. Paleta. 4. Maceta. 5. Escaire. 6. Plom. 7. Pala. 8. Picot. 9. Nivell de mestre de cases. 10. Pich y pala. 11. Tallantó. 12. Regle. 13. Remolinador. 14. Escarpra. 15. Punxó. 16. Pot. 17. Cabás. 18. Remenador. 19. Escombreta. 20. Galleda. 21. Escala.

MESTRE DE REGLES Y PRECEPTES. La persona que dona regles y preceptes. *Preceptista.*

MESTRE DE SALA. *Ant.* Dispenser, criat major qu' a la taula dels senyors tastava y repartía 'l menjar. *Maestresala.*

MESTRE DE SILENCI. El ministre destinat pera cuidar del silenci o quietut de la casa o temple. *Silenciero, silenciario, celador.*

MESTRE DE TRAÇAR EDIFICIS. *Ant.* ARQUITECTE.

MESTRE FANGUET (ÉSSER UN). fr. Qui 's fica en assumptes que no li interessen. *Chapucero.*

MESTRE JUSTICIER. *Ant.* Superior de justicia. *Maestro justiciero, juez supremo.*

MESTRE PORTOLÁ. *Ant.* Qui cuidava del port o de la marina. *Comandante de marina.*

MESTRE RACIONAL. *Ant.* El ministre reial a Aragó y a Catalunya que tenía al seu cárrech el compte y raó de la hisenda. *Contador mayor, racional.*

AB MÉS GANA QUE UN MESTRE D' ESTUDI DE FORA. fr. *Con más hambre que un maestro de escuela.*

ESSERNE MESTRE. fr. Ab que 's denota qu' algú és molt hábil y destre en una cosa. *Ser ducho.*

NINGÚ NEIX MESTRE DEL VENTRE DE LA SEUA MARE. *Ref.* LA PRÀCTICA TREU MESTRE.

PASSARSE MESTRE. fr. Sofrir l' exámen y obtindre l' aprovació pera exercir algún ofici. *Recibirse maestro.* || *Fam. met.* Atrevirse a fer alguna cosa sense autorisació, encara que presumintla. *Adelantarse.*

QUI AB BON MESTRE ESTÁ, APENDRE DEU. Denota lo que influeix en els inferiors l' exemple dels majors. *Al cabo de un año, tiene el mozo las mañas de su amo.*

SENSE MESTRE. fr. Ab que 's denota qu' algú és molt hábil y destre en alguna cosa, malgrat no haver tingut qui 'l dirigís. *Ser diestro.*

MESTRE (Vicents). *Biog.* Pintor valenciá del sigle XVI, de tanta valua com poca és la seua fama. Gairebé no hi há noticies biográfiques d' ell. Emprô pera sa gloria y calificació favorable, basta que sía l' autor dels retrats molt excelents de la Sala de Corts de Valencia, figurant la *Representació de les ciutats y viles*, feta per concurs obert per la Generalitat del regne de Valencia, per quina pintura mural va cobrarne 250 lliures, segons el contracte fet el 28 de Setembre del 1592. Ell y En Requena eren els millors del regne en son temps, emprô En Mestre superior y admirable en els retrats.

MESTRES (Bernat). *Biog.* Domer de la parroquia de St. Pere de les Puelles, de Barcelona, qui vivía al sigle XVI. Heraldista y afectat als estudis de genealogía, va compondre un volum d' escuts d' armes de les famílies nobles Catalunya, bellament colorits. Valguentse dels documents del arxiu del antich monastir de St. Pere, va poder acoblar noticies históriques fins als regnats de Ferrán el Catòlich, Carles I y Felip I, continuades en son llibre manuscrit inèdit *Nobiliari de Catalunya o Armoria Catalana*, començat a escriure l' any 1554, qu' al sigle XVIII estava en poder del savi barceloní Pau Ignasi de Dalmases y Ros.

— (JOSEPH ORIOL). *Biog.* Arquitecte y escriptor professional. Nat a Barcelona l' any 1814, mort a la meteixa en 1895. L' any 1841 rebía 'l títol d' arquitecte per la R. Academia de St. Ferrán. En 1848 guanyava 'l premi del concurs pera construir la plaça Reial de Barcelona, essent nomenat arquitecte del municipi, y al meteix any, ab colaboració d' en Soler y Mestres, feia 'l plánol del terme de Barcelona. En 1854 era vocal de la Junta per aterrar les muralles. Ell va progectar el teatre del Liceu l' any 1854 y va reedificarlo després del incendi en 1861. Va estudiar y dirigir la construcció del frontis de la Sèu de Barcelona. És autor del edifici del Banch de Barcelona. En 1878 era elegit arquitecte del bisbat de Solsona. Entre les distintes memories y estudis escrits per ell, mereixen consignarse: *Monografía de la iglesia de Sta. María del Pino* (1851); *Memoria de los claustros de la Sta. Iglesia Catedral Basílica de esta ciudad de Barcelona* (imp. «La Renaixensa», Barcelona, 1876); *Memoria sobre el Monasterio de Sta. María de Pedralbes* (imp. C. Verdaguer, Barcelona, 1882); *De las asociaciones, hermandades ó cofradías de constructores en general y principales obras que ejecutaron en el extranjero y en España y particularmente en esta ciudad* (imprempta «La Renaixensa», Barcelona, 1875); *¿Tenemos en España algun tipo de arquitectura que podamos calificar de arquitectura nacional?* (memoria llegida a la R. Academia de Ciencies, l' any 1876).—És autor de les necrologies d' en Francesch Durand y n' Andreu Giró y Aranols (1882 y 1885).

— (SALVADOR). *Biog.* Escriptor y catedrátich de renom, natural de Barcelona. Va morir a St. Gervasi l' any 1879. Va cursar la carrera ecclesiástica, doctorantse en filosofía y lletres y en drets. Catedrátich del Liceu científich de Rimini (Italia), lector general de filosofía, teología y dret canónich a la Nunciatura de Bolonia. L' any 1848 va fundar un colegi a Barcelona. Poch després era elegit catedrátich de relligió y moral, més tart de psicología, llògica y ètica, y també visdirector del Institut de Barcelona. Era membre d' algunes academies y corporacions distingides. Com a filosoph cristiá era eclèctich.—És autor de molts travalls escrits sobre filosofía y relligió, entre 'ls anys 1849 al 1865, en castellá y llatí, sobressortint particularment el llibre titolat: *Ontología ó metafísica pura universal y general y cosmetiología ó tratado del mundo en general y de su causa* (Barcelona, imp. Vda. Plá, 1865).

MESTREJAR. v. n. Fer o donarse aires de mestre. Tonto presumido.

MESTRESCOLA. m. Dignitat en algunes iglesies catedrals que tenía al seu cárrech l' ensenyança de les ciencies ecclesiástiques. **Maestrescuela, maestreescuela** || En algunes universitats és el canceller. **Cancelario, maestrescuela.**

MESTRESCOLÍA. f. La dignitat de mestrescola. Maestrescolía.

MESTRESSA. f. Dona qu' és cap o principal d' una casa. **Ama, dueña.** || La dona de qualsevol mestre d' un ofici. **Maestra.** || MAJORDONA.

MESTRESSA DE CLAUS. La criada encarregada de les claus y economía de la casa. *Ama de llaves.*

MESTRÍA. f. Dignitat o grau de mestre entre relligiosos. **Maestría.** || Grau de mestre d' algún ofici. **Maestría.** || La obra que fan en qualitat d' exámen els que 's passen mestres d' algún ofici. **Obra maestra.** || Qualsevulla cosa feta ab molt de cuidado y artifici. **Obra maestra.** || L' encárrech d' educar y instruir als minyons. **Pedagogía.** || L' art y destreça en ensenyar o fer alguna cosa. **Maestría.**

MESTRIL. m. Cada una de les celdes de la bresca de mel.

MESTURAR. v. a. *Ant.* BARREJAR.

MESULL. *Geog.* Caseriu del terme de Batlliu de Sas, prov. de Lleida.

MESURA. f. Eina pera mesurar. **Mesura, medida** || MODERACIÓ. || Plan, cálcul. **Medida.** || L' acte y efecte de mesurar. **Medida, medición.**

MESURA D' OLI. La casa ont se ven. *Aceitería.*

A MESURA. m. adv. Ab conformitat. *Á proporción, á medida, al paso que.*

ENTRE POCH Y MASSA LA MESURA PASSA. *Ref.* Aconsella que 's deuen evitar els extrems. *Tanto es lo de más como lo de menos; tanto se peca por carta de más como por carta de menos; ni tanto ni tan calvo que se le vean los sesos.*

TANT S' OMPLE LA MESURA QUE PER ELLA METEIXA 'S RAU. fr. *Met.* Denota que tant s' incomoda a algú qu' arriva a perdre la paciencia. *Apretar hasta que salte la cuerda.*

MESURABLE. adj. Lo que pot mesurarse. **Mensurable**

MESURADAMENT. adv. m. Poch a poch, ab tino. Mesuradamente.

MESURADOR, A. m. y f. Qui mesura. Medidor, mensurador.

MESURAMENT. m. MESURA, 3.

MESURAR. v. a. Examinar la magnitut o extensió d' alguna cosa. Medir, mensurar.

MESURAT, DA. p. p. Medido. || adj. PAUSAT, MODEST, CIRCUNSPECTE.

MESURETA. f. La octava part d' un quartá.

MESURÓ. m. PICOTÍ.

MESUROLA. f. Mesura que val uns tres porrons y una mica més de mitg. Mesurola.

MET. n. p. Nom vulgar de Jaumet. Santiaguito.

METÁBOLA. f. Figura de retòrica que consisteix en repetir per ordre invers en un segón membre les veus del primer. Metábola. || *Med.* Cambi d' una malaltía en un' altra. Metábola.

METABÒLICH, CA. adj. *Entom.* Calificació dels insectes qu' experimenten metamòrfossis. Metábolo.

METABOLOLOGÍA. f. Part de la entomología que té per obgecte l' estudi de les metamorfossis dels insectes. Metabolología.

METABOLOLOGISTA. m. Qui está versat en la metabolología o hi és aficionat. Metabolologista, metabolólogo.

METACARP. m. *Anat.* La part de la má compresa entre 'ls dits y la munyeca. Metacarpo.

METACARPIÁ, NA. adj. Pertanyent al metacarp. Metacarpiano, metacarpo.

METACENTRE. m. *Mar.* El punt qu' en la vertical imaginaria que passa pêl centre de gravetat d' una nau, marca la intersecció ab la vertical que passa pêl volúm sumergit, en la major inclinació de la nau. Metacentro.

METACISME. m. Defecte de la pronunciació de la *m* quan segueix una vocal. Metacismo.

METACÒNDIL. m. *Med.* Cada una de les falanges derreres y més petites dels dits. Metacóndilo.

METACORESSIS. f. *Med.* Pas d' una malaltía de un orgue del cos humá al altre. Metacoresis.

METACRONISME. m. Anacronisme que 's comet colocant un fet en una època anterior a aquella en que va succeir. Metacronismo.

METAFÍSICA. f. Part de la filosofía que tracta dels primers principis dels nostres coneixements, de les idees universals y dels éssers espirituals. Metafísica. || El modo de discórrer ab molta abstracció y subtilesa. Metafísica.

METAFÍSICAMENT. adv. m. D' un modo metafísich, ab arreglo als principis metafísichs. Metafísicamente. || Ab molta abstracció y subtilesa. Metafísicamente.

METAFÍSICH, CA. adj. Lo pertanyent a la metafísica. Metafísico. | Molt dificultós, quasi increible y impracticable. Metafísico. || m. Qui sap de metafísica y de discórrer ab molta subtilesa. Metafísico.

METAFLOGOSSIS. f. *Med.* El grau o punt més alt d' una inflamació. Metaflogosis.

METÁFORA. *Ret.* Tropo en que a una cosa se li dona 'l significat d' un'altra per alguna semblança que hi há entre les dues. Metáfora.

METAFÒRICAMENT. adv. m. Per o ab metáfora. Translativamente, metafóricamente.

METAFÒRICH, CA. adj. Pertanyent a la metáfora. Metafórico

METAFOSFAT. m. *Quím.* Combinació del ácit metafosfòrich ab una base. Metafosfato.

METAFOSFÒRICH, CA. adj. *Quím.* Epítet d' un ácit de propietats semblantes a les del fosfòrich. Metafosfórico.

METAFRAGMA. m. *Entom.* Membrana petita que en els insectes separa la cavitat torácica de l' abdominal. Metafragma.

METAFRASSIS. f. Interpretació d' un text o punt obscur. Metafrasis.

METAFRASTA. s. y adj. El crítich que interpreta algún text obscur. Metafrasta.

METAFRÁSTICH, CA. adj. Pertanyent a la metafrassis. Metafrástico.

METAGALLAT. m. *Quím.* Combinació d' un ácit metagállich ab una base. Metagallato.

METAGÁLLICH, CA. adj. *Quím.* Produit per l' acció del foch sobre l' ácit agállich. Metagállico.

METAGOGE. f. *Ret.* Figura per la que s' acomoden a les coses inanimades les propietats de les animades. Metagoge.

METALEPSIS. f. *Ret.* Figura per la que 's posa el antecedent pêl consegüent y al revés: alguns la reduéixen a la metonimia. Metalepsis.

METALESCENCIA. f. Propietat de lo metalescent. Metalescencia.

METALESCENT. adj. Epítet dels cossos que tenen a la superficie un brill metálich. Metalescente.

METALÒGRAF. m. Autor d' una metalografía. Metalógrafo.

METALOGRAFÍA. f. Ciencia que té per obgecte la descripció y coneixement dels metalls. Metalografía.

METALOQUÍMICA. f. *Quím.* Part de la química que tracta dels metalls. Metaloquímica, metaloquimia.

METALOQUÍMICH, CA. adj *Quím.* Pertanyent o relatiu a la metaloquímica. Metaloquímico.

METALÓIDICH, CA. adj. *Quím.* Metaloyde.

METALOIT. adj. *Quím.* Paregut a un metall. Metaloide. || m. Cos simple que no és metall, com el sofre. Metaloide

METALURGIA. f. Ciencia que tracta del modo de beneficiar els metalls. Metalurgia.

METALÚRGICAMENT. adv. m. Segons els principis de la metalurgia. Metalúrgicamente.

METALÚRGICH, CA. adj. Pertanyent a la metalurgia. Metalúrgico.

METALURGISTA. m. Qui 's dedica a la metalurgia. Metalurgista

METALL. m. Nom genèrich de diferents minerals que son durs, compactes, brillants y molt pesats, com: *el ferro, la plata, l' or.* Metal. || LLAUTÓ.

METALL DE VEU. El sò d' ella. *Metal, timbre de la voz.*

BATRE METALLS. fr. Travallar or, plata o qualsevol altre metall reduintlo a fulls prims. *Batir hoja.*

REFINAR ELS METALLS. fr. Purificarlos al gresol. *Afinar los metales.*

METALLÍ, NA. adj. y

METÁLLICH, CA. adj. Lo qu' és de metall o li pertany. Metálico. || El diner en moneda sonant, a diferencia del paper moneda. Metálico.

METALLÍFER, A. adj. *Poèt.* Que conté metall. Metalífero.

METALLISACIÓ. f. Acte y efecte de metallisar o de metallisarse. Metalización.

METALLISAR. v. a. Fer que una substancia adquireixi propietats metáliques. Metalizar. || Extreure el metall de la seua mena. Metalizar. || *Fig.* Endurir, empedreir, esclavisar el cor al metall o diner. Metalizar. || v. r. Formarse un metall. Metalizarse.

METALLISAT, DA. p. p. Metalizado.

METALLISTA. s. y adj. Naturalista versat en el coneixement dels metalls. Metalista.

METALLÍSTICA. f. La ciencia de travallar y emplear els metalls.

METAMECÒNICH, CA. adj. *Quím.* METALLURGIA. || Epitet del segón ácit que resulta del meconi bullit ab aigua. **Metacónico.**

METAMÒRFICH, CA. adj. *Miner.* S' aplica a una serie de roques estratificades, crestallines, desprovistes de restes orgánichs. **Metamórfico.**

METAMORFOPSIA. f. *Med.* Mal de la vista que presenta els obgectes de diferenta forma de la que tenen. **Metamorfopsia.**

METAMORFOSSA. f. **Metamorfosis.**

METAMORFOSAR. v. a. **Transformar.**

METAMORFOSIS f. Transformació, mudança de forma. **Metamorfosi, metamorfosis, metamorfose.**

METANEA. f. *Ret.* Figura. CORRECCIÓ.

METAPARAL. adj. *Med.* Calificació d' una de les peces d' os que formen la vèrtebra espinal. **Metaparal.**

METAPLASME. f. *Gram.* Trasposició de les parts de la oració per raó de la elegancia, etc. **Hipérbaton, metaplasmo.** || Supressió, addició o cambi de alguna lletra o sílaba, com: *silba* per *sílaba, Mavorte* per *Marte.* **Metaplasmo.**

METAPLÁSTICH, CA. adj. Pertanyent al metaplasme. **Metaplástico.**

METAPOROPOIESIS. f. *Med.* Alteració verificada al estat dels porus cutanis. **Metaporopoyesis.**

METAPTOSIS. f. *Med.* Resolució d' una malaltía en un' altra. **Metaptosis.**

METASSINCRISSIS. f. *Med.* Cambi o alteració general per quin medi's tracta de transformar complertament el cos. **Metasincrisis.**

METASSINCRÍTICH, CA. adj. *Med.* Que pertany a o produeix la metassincrissis. **Metasincrítico.**

METÁSTASIS. f. *Med.* Transposició de la materia morbosa, que deixa a una part y acomet a un' altra. **Metástasis**

METASTÁTICH, CA. adj. *Med.* Lo qu' és propi o dependeix de la metastasia. **Metastático.**

METATÁRSICH, CA. adj. *Anat.* Propi o pertanyent al metatars. **Metatársico.**

METATARSO. m. *Anat.* Part del peu situada entre 'l tars y 'ls dits. **Metatarso.**

METATESIA. f. *Anat.* Monstruositat caracterisada per la transposició d' algún membre. **Metatesia.**

METÁTESIS. f. *Gram.* Figura de dicció que consisteix en la transposició d' una lletra. **Metátesis.** || *Med.* Transposició de la causa d' una malaltía fixantla a un altre punt del cos ont la seua presencia no és tan danyosa. **Metátesis.** || Transposició dels termes d' un judici, qual obgecte es destruir un altre judici per medi d' un raciocini immediat. **Metátesis.**

METATÒRAX. m. *Anat.* Tercer segment del tòrax dels insectes alats, que sosté les dues potes y les ales posteriors. **Metatórax.**

METAZOICH, CA, adj. *Min.* Se diu dels minerals posteriors a l' aparició d' animals a la terra. **Metazoico.**

METEIX, A. pron. S' atribueix a una cosa única, encara que sembli diversa, que 's regoneix ésser aquella que s' ha vist o de que s' ha sentit parlar; com: *aqueix vestit es el meteix ab que va surtir diumenge.* **Mismo.** || Semblant, igual, com: *aqueix bastó es lo meteix que 'l que jo tinch.* **Mismo.** || S' usa pera donar més força a l' expressió, com: *jo meteix.* **Mismo.**

METEMPSICOSIS. f. Transmigració de les ánimes. **Metempsicosis.**

METEMPSICOSISTA. m. Qui creu en la metempsicosis. **Metempsicosista.**

METEMSOMATOSIS. f. Transformació d' un cos en un altre. **Metemsomatosis.**

METEOR. m. Fenòmen que 's produeix al aire. **Meteoro.**

METEÒRICH, CA. adj. Pertanyent als meteors. **Meteórico.**

METEORISACIÓ. f. *Med.* Inflamació del abdomen causada per la aglomeració de gasos. **Meteorismo**

METEORISAR. v. a. *Med.* Causar el meteorisme. **Meteorizar.**

METEORISME. m. *Med.* Distensió del abdòmen per la evasió de gasos. **Meteorismo.**

METEORISTA. m. Intelligent en els meteors. **Meteorista.**

METEORO. m. METEOR.

METEORÒGRAF. m. Instrument que serveix pera les observacions meteorològiques. **Meteorógrafo.** || Qui 's dedica a la meteorografía. **Meteorógrafo.**

METEOROGRAFÍA. f. Descripció dels meteors. **Meteorografía.**

METEOROGRÁFICH, CA. adj. Lo qu' és relatiu o pertanyent a la meteorografía. **Meteorográfico.**

METEOROLIT. m. Nom donat a unes masses inflamades que passen per l' atmósfera acompanyades de fenòmens lluminosos y d' alguna detonació, caient a voltes a terra. **Meteorolito.**

METEOROLOGÍA. f. Ciencia que tracta dels meteors. **Meteorología.**

METEOROLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la meteorología o als meteors. **Meteorológico.**

METEOROLOGISTA. m. Qui está versat en la meteorología. **Meteorologista.**

METEORONOMÍA. f. Tractat de les lleis a que están subgectes les manifestacions dels meteors. **Meteoronomía.**

METEORONÒMICH, CA. adj. Lo que pertany a la meteoronomía o hi té relació. **Meteoronómico.**

METEORÒSCOP. m. Nom antich del astrolabi. **Meteoróscopo.**

METEOROSCOPI. m. METEORÒSCOP.

METEOROSCOPIA. f. Estudi dels meteors. **Meteoroscopia.**

METEOROSCÒPICH, CA. adj. Lo concernent a la meteoroscopia. **Meteoroscópico.**

METEY. pron. *Ant.* METEIX.

METGE. m. Professor de medicina o qui está autorisat pera curar les malaltíes internes. **Médico.**

METGE D' APELACIÓ. *Ant.* Aquell qu' és cridat per consulta en casos greus. *Médico de apelación.*

METGE ESPIRITUAL. Director de la conciencia. *Médico espiritual.*

DE METGE, POETA Y BOIG TOTS NE TENÍM UN POCH. *Ref.* Ab que 's reprèn als que volen aplicar remeis sense ésser metges, fer versos sense ésser poeta, etc. *De médico, poeta y loco todos tenemos un poco.* || Dona a entendre que l' obrar imprudentment és molt comú. *Si la locura fuese dolores, en cada casa habría voces.*

METGE. *Ter. Blanes. Náut.* Forat en que 's fica l' arbre al llagut.

METGE (Bernat). *Biog.* Escriptor clássich catalá del sigle XIV y servidor del rei Joan I y d' En Martí *l' humá,* havent estat secretari d' aquest derrer desde l' any 1403 al 1410, essent retrets com a les més hermoses mostres de prosa catalana les peces oficials que porten el nom d' En Bernat Metge, segons poden veures en l' Arxiu de la Corona d' Aragó, documents dels registres I, III, 206 del regnat susdit. En 1380 el infant En Joan d' Aragó va nomenarlo escrivá y notari del tribunal d' apelacions del ducat de Girona. L' any 1385 rebía trescents florins d' or en recompensa als seus bons serveis. Y quan ja regía la corona En Joan, en 1392, va confirmarli els cárrechs concedits l' any 1380. En 1393 la reina Violant li otorgava poders de procurador general pera 'ls afers particulars. A la mort, sobtada, del rei en Joan I, fou empresonat en Bernat Metge (1397), no pas per desmèrits,

y al entrar a regnar D. Martí, llest el procés y net de culpa, merelxía la estimació del nou rei, qui'l feia son secretari. No 's conéixen altres noticies pertinents al autor catalá, qui mostra en la galanura de sa prosa ésser participador de la renaixensa esplendorosa italiana y coneixedor dels grans clássichs llatins, portant a les nostres lletres mitgevals la flaire agradosa d' abdues influencies. Les obres d' ell han restades inèdites fins al nostre temps, y després de dues edicions de la traducció de *Valter y Griselda* y de tres del *Somni* (son llibre famós), tot just are podrem fruir una primera edició complerta de *Les obres d' En Bernat Metge*: *Lo Llibre de Mals Amonestaments* (en vers); *Lo Llibre de Fortuna e Prudencia*, (poema del any 1381); la *Historia de Valter e Griselda*, arromançada per B. Metge (prosa, treta del Petrarca); *Lo Somni*, ont se tracta de la inmortalitat de l' ánima, de la sobtosa mort del rei en Joan, de coses infernals y de costumes de homes y de fembres; quina edició feta ab tota cura, comprovats tots els manuscrits coneguts, está acavant de fer estampar a Barcelona En Ramón Miquel y Planas. Del *Somni*, escrit a la presó (1397), que tantíssim ha fet escatir als críticbs forasters modernament, diu En Rubió y Lluch qu'és joia de la prosa catalana y reina dels diálechs de nostra llengua, adornada ab ática y ciceroniana elegancia.

METGE. *Hidrog.* Riu del Bergadá, afluent del Llobregat, ab quin s' ajunta entre Pont de Miralles y Pedret. S' origina al respatller de la serra de Queralt y passa per Berga.

METGESSA. f. Muller del metge. **Doctora.**

METGÍA. f. *Ant.* **Medicina.**

METICULÓS, A. adj. Poruch. Escrupulós. **Meticuloso.**

METICULOSAMENT. adv. D' una manera meticulosa, detallada, temorosa. **Meticulosamente.**

METILLA. f. Radical hipotètich del esperit de fusta y de les seues combinacions. **Metila.**

METILLAL. m. *Quím.* Cos que s' obtè per la destilació del esperit de fusta, ab una barreja d' ácit sulfúrich y peròxit de manganés. **Metilal.**

METILLENA. f. *Quím.* Carbur d' hidrògen que hi há al esperit de fusta y que pot considerarse com un òxit de metilla. **Metilena.**

METÍLLICH, CA. adj. *Quím* Calificació dels compostos de metilla, com l' ácit o l' èter. **Metílico.**

METIOMANÍA. f. *Med.* Deliri en que 'l malalt pateix una set abrusadora. **Metiomanía.**

METJAR. v. a. *Ant.* MEDICINAR.

METÒDICAMENT. adv. m. Ab mètode. **Metódicamente.**

METÒDICH. CA. adj. Pertanyent al mètode. **Metódico.**

METODISAR. v. a. Ordenar, arreglar ab el mètode corresponent. **Metodizar.**

METODISME. m. *Med.* Sistema o manera de procedir ab ordre. **Metodismo.** || Manía de metodisar. Metodismo

METODISTA. m. Qui prescriu el mètode de fer alguna cosa. **Metodista.**

MÈTODE. m. Art, manera, ordre de fer les coses. **Método.** || Manera de viure. **Método.** || *Fil.* L' ordre que se segueix en les ciencies. **Método.**

MÈTODE ANALÍTICH. L' ordre de cercar la veritat y ensenyarla per medi del análisis. *Método analítico.*

MÈTODE SINTÈTICH. L' ordre de cercar la veritat y ensenyarla per medi de la síntesis. *Método sintético.*

METODOLOGÍA. f. Tractat de's mètodes. **Metodología.**

METODOLÒGICH, CA. adj. Lo concernent a la metodología. **Metodológico.**

METODOLOGISTA. s. y adj. Qui entèn en metodología. **Metodologista.**

METONIMIA. f. *Ret.* Tropo, quan se prèn la causa per l' efecte, l' inventor per la cosa inventada, el continent per la cosa continguda, el protector per la cosa protegida, o al contrari. **Metonimia.**

METONÍMICH, CA. adj. Lo que pertany a la metonimia. **Metonímico.**

METONOMASSIA. f. Defecte que 's comet quan se tradueix un cognom. **Metonomasia.**

METOPA. f. *Arquit.* Espai que hi ha entre triglife y triglife del fris dòrich. **Metopa**

METÒPACH. m. *Med.* Monstre que resulta de la unió de dos cossos pèl front. **Metópago.**

METOPAGIA. f. *Med.* Deformitat del metòpach. **Metopagia.**

METOPÁGICH, CA. adj. Lo pertanyent a la metopagia. **Metopágico.**

METOPANTRALGIA. f. *Med.* Dolor que 's pateix als senes frontals. **Metopantralgia.**

METOPANTRÁLGICH, CA. s. y adj. *Med.* Qui pateix metopantralgia o lo que li pertany. **Metopantrálgico.**

METOPANTRITIS. f. *Med.* Inflamació dels senes frontals. **Metopantritis.**

METOPOMANCIA. f. y

METOPOSCOPIA. f. Art d' endevinar lo que ha de succeir a una persona examinantli les ratlles de la cara. **Metoposcopia.**

METOSIS. f. *Med.* Túnica incipient de la nina de l' ull. **Metosis.**

METRALGIA. f. *Med.* Dolor de la matriu. **Metralgia.**

METRÁLGICH, CA. adj. *Med.* Lo que pertany a la metralgia. **Metrálgico.**

METRALLA. f. La munició menuda ab que 's carreguen les peces d' artillería. **Metralla.**

METRALLADA. f. Tret de metralla. **Metrallazo.**

METRALLAR. v. a. Atacar ab metralla. **Ametrallar.**

METRANASTROFIA. f. *Med.* Inversió de la matriu. **Metranastrofia.**

METRATEMNE. m. *Cir.* Instrument que serveix pera fer la secció de la matriu. **Metratemno.**

METRE. m. *Ant.* **Mi amo, mi señor.**

METRE. m. Vers. **Verso, metro.** || La distribució de les sílabes o peus d' un vers. **Metro.** || *Arit.* Mida y base del sistema mètrich decimal. És la deumilionèssima part d' un quart de meridiá y equival a uns cinch pams y dues polzades. **Metro.** || v. a. POSAR.

METREGRAFÍA. f. Tractat en que 's fa la descripció y comparació mecánica d' unes mides ab altres. **Metrografía.**

METRELOGÍA. f. Tractat sobre 'ls pesos, mides y mesures de tots els paíssos. **Metrología.**

METRELÓGICAMENT. adv. m. Segons els principis de la metrelogía. **Metrológicamente.**

METREMANÍA. f. Manía de fer versos. **Metromanía.**

METRÈMETRE. m. Mena de pèndol que serveix pera marcar els compassos musicals. **Metrómetro.**

METRENQUITA. f. *Med.* Mena de xeringa pera fer ingeccions a la matriu. **Metrenquita.**

MÈTRER o METRE. v. a. *Ant.* POSAR, COLOCAR, FICAR.

METRER EN BELL. fr. *Ant.* Posar en clar. *Poner en limpio.*

MÈTRERSE. v. r. POSARSE.

MÈTRICA. f. Art qu' ensenya a compondre versos. **Métrica.**

MÈTRICAMENT. adv. m. Ab metre o ab les regles d' ell. **Métricamente.**

MÈTRICH, CA. adj. Lo que pertany al metre. **Métrico.**

METRIFICACIÓ. f. VERSIFICACIÓ.

METRIFICADOR. m. VERSIFICADOR.

METRIFICAR. v. a. VERSIFICAR.

METRITIS. f. *Med.* Inflamació de la matriu. **Metritis.**

METRO. m. METRE.

METROCAMPSIA. f. *Med.* Inflexió de la matriu. **Metrocampsia.**

METROCELE. m. *Med.* Trencadura formada a la matriu. **Metrocele.**

METRODINIA. f. *Med.* Dolor a la matriu. **Metrodinia.**

METRODÍNICH, CA. adj. *Med.* Lo concernent o relatiu a la metrodinia. **Metrodínico.**

METROHEMIA. f. *Med.* Congestió uterina. **Metrohemia.**

METRÒGRAF. s y adj. Aquell qu' és intelligent en metrografía. **Metrógrafo.**

METROGRAFÍA. f. *Med.* Descripció de la matriu. **Metrografía.**

METROGRÁFICAMENT. adv. m. Segons les regles de la metrografía. **Metrográficamente.**

METROGRÁFICH, CA. adj. Lo que pertany a la metrografía. **Metrográfico.**

METROLOXIA. f. *Med.* Obliqüitat de la matriu. **Metroloxia.**

METRONFRASIS. f. *Med* Inflamació de la matriu. **Metronfrasis.**

METRONFRAXIA. f. *Med.* Infartació, induració o esquirrositat de la matriu, y especialment del seu coll. **Metronfraxia.**

METRÒPOLI. m. Ciutat capital de nació, estat o regne. **Capital, metrópoli, matriz.** || Catedral de la població ont resideix l' arquebisbe. **Metrópoli.**

METROPÒLIP. m. *Med.* Pòlip de la matriu. **Metropólipo.**

METROPOLITÁ, NA. adj. Lo que pertany a la metròpoli o al arquebisbat. **Metropolitano.**

METROPTOSIS. f. *Med.* Caiguda de la matriu. **Metroptosis.**

METRORRAGIA. f. *Med.* Hemorragia de la matriu. **Metrorragia**

METRORRÁGICH, CA. adj. *Med.* Lo concernent a la metrorragia. **Metrorrágico.**

METRORREA. f. *Med.* Evaquació mucosa de la matriu. **Metrorrea.**

METRORRESIS. f. *Med.* Trencadura de la matriu. **Metrorresis.**

METROSCOPI. m. *Med.* Instrument pera explorar la matriu. **Metroscopio.**

METROSCOPIA. f. *Med.* Exploració de la matriu. **Metroscopia**

METROSCÒPICH, CA. adj. *Med.* Lo pertanyent a la metroscopia. **Metroscópico.**

METRÓSTER. m. *Med.* Instrument que serveix pera fixar la matriu. **Metróstero.**

METROTOM. m. *Cir.* Instrument que s' usa pera tallar la matriu. **Metrótomo.**

METROTOMÍA. f. *Cir.* Operació que consisteix en obrir la matriu. **Metrotomía.**

METROTÓMICH, CA. adj. *Cir.* Lo concernent a la metrotomía. **Metrotómico.**

METSINA. f. METZINA.

METSO, A. adj. Veu de la musica italiana que significa mitg, y s' emplea en varies paraules y frases. **Mezzo.**

METXA. f. Peça qu' entra a un forat d' un' altra. **Almilla, espiga.** || m. Caixal de forma variable que's fa en una peça de fusta, metall, etc., per encastarla en un buit equivalent fet en un' altra peça. || —DE QÜA DE ORENELLA. Aquella qual contorn forma dos anguls aguts d' igual obertura. || L' extremitat dels montants y barrots de balcons y reixes que 'ls subgecta el passamá. || Corda preparada ab combustibles pera calar foch a les peces d' artillería, mines, etc. **Mecha.** || La cordeta o blè que 's portava a la butxaca dins d' un canonet pera picar foch y encendre 'l cigarro. **Mecha.**

METXER. m. Broch d' un llum de gas, etc. **Mechero.**

METZINA. f. Verí. **Veneno.**

METZINAR. v. a. *Ant.* EMMATZINAR.

METZINER. m. *Ant.* BRUIXOT. || adj. **Hechicero, envenenador.**

METZINES. f. pl. BRUIXERÍES. || VERÍ. || MATZINES.

MÈU. m. Paraula que imita la veu del gat. **Mío, miau.** || El gat en el llenguatge dels infants.

MEU. m. *Bot.* Herba de la fam. de les umbelíferes, que 's cría al Pirineu, y quina arrel, qu' és arrugada y ab molts talls longitudinals, de color cendrós per fora y blanca y esponjosa per dins, s' usava com estimulanta y diurètica. **Meo, meyón, hinojo de los Alpes.**

MEU. *Ter. aranés.* MEL.

MEU, VA. pron. Possessiu de la primera persona, que significa lo que li és propi o li pertany. **Mío.** || Possessiu que, com l' article, se posa devant dels substantius. **Mi.**

ÉS MOLT MEU. *Expr.* Denota l' amistat d' algú ab un altre. *Es muy mío.*

MEUCA. f. *Ornit. ter.* MUÇOL. || *Bot.* MELCA. || RAMERA.

MEUÇA. *Ter. aranés.* MELSA.

MEULL. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Mur, prov. de Lleida.

MEXICÁ, NA. adj. Natural de Mèxich o lo pertanyent a aquella república de l' Amèrica septentrional. **Mejicano.**

MEY (Joan Felip). *Biog.* Estamper, lliterat, filòlech y catedrátich valenciá, fill del impressor flamench En Joan Mey y de Na Jerònima Galès. Molt estimat y protegit del famós savi arquebisbe de Tarragona Antoni Agustín, també doctíssim filòlech y pulcre literat. El prelat tarragoní va tindre'l prop seu, estampant en aquella metròpoli durant els anys 1578-1587. Havent mort l' arquebisbe en 1586, acavat d' estampar el catálech de la seua biblioteca, En Mey tornava a Valencia, establint imprempta en 1587, subvencionat pèl municipi. Ademés, va ferlo catedrátich de retòrica y llengua grega en aquella universitat (1589-1612). Com a escriptor, l' obra d' ell més remarcable és la traducció *Del Metamorfoseos de Ovidio en octava rima,* estampada per ell meteix a Tarragona l' any 1586, ab adició de dues peces literaries d' Antoni Agustín y d' En Mey. Alguna obra didáctica d' En Mey va ésser moltíssim estimada en el sigle XVII. Va morir a Valencia l' any 1612.

MEYÁ. *Geog.* Poble prop de Vich.

MEYLOR. adj. y

MEYLLOR. adj. comp. MILLOR.

MEYNADER o MAYNADER. m. Capitá de mainada. **Meznadero.**

MEYONITA. f. *Min.* Pedra volcánica de color blanch. **Meyonita.**

MEYOSIS. f. *Med.* Periode de les malaltíes en que comença a disminuir la intensitat dels síntomes. **Meyosis.**

MEYTADAT, DA. adj. *Ant.* PARTIT, DIVIDIT. || MEITADAT.

DRAP MEYTADAT. Tela partida en dos colors. *Partido en dos colores.*

MEYTADELLA. f. Mesura. PORRÓ. || MEITADELLA.

MEYTAT. f. Una de les dues parts iguals en que 's divideix un tot. **Mitad.** || MEITAT.

A LA MEYTAT m. adv. En el lloch que dista igualment dels dos extrems. *En medio, á mitad.*

DE DINERS Y DE BONTAT, LA MEYTAT DE LA MEYTAT. *Ref. De dineros y bondad, la mitad.*

LA MEYTAT Y ALTRE TANT. *Loc.* Que s' usa pera excusarse de respondre a una pregunta, especialment parlant de quantitat o nombre. *La mitad y otro tanto.*

PER MEYTAT. m. adv. *Por mitad.*

PER MEYTATS. m. adv. Per parts iguals. *Mitad y mitad.*

MG. *Quim.* Abreviatura de *magnesi.* **Mg.**

MI. Cas irregular de pronom. *Jo.* **Mi.** || f. *Mus.* Tercera nota y veu de la escala. **Mi.**

A LA MI RE. Signe musical compost de la lletra *a* y de les notes *la, mi, re.* **A la mi re.**

MÍA. f. *Ant.* Veu femenina del pronom *meu.* **Mía.**

MIÁ, NA. adj. *Ant.* MITJÁ.

MIACANT. adj. *Bot.* Planta que té espines semblantes a les dents de certes petxines. **Mianto.**

MIACIT. *Zool.* Molusques hamelibranquis fòssils en els terrenos secundaris y terciaris. **Miacito.**

MIANA. *Geog.* Lloch de la prov. de Girona, part. jud. d' Olot; té 200 hab.

MIÁNEGUES. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Porqueres, prov. de Girona.

MIARGIRITA. f. *Min.* Sulfat d' antimoni y de plata, generalment negre y d' un brill semimetálich. **Miargirita.**

MIASCITA. f. *Min.* Varietat de dolomía, mineral blanch, de fractura esberlosa, que 's ratlla ab el cer. **Miascita.** || Roca composta de feldespat, mica y eleolita de color de cendra molt pareguda al quartç. **Miascita.**

MIASIS. f. *Med.* Malaltía parasitaria, que ocasiona les larves de les mosques, determinant la mort quan s' introdueixen a les fosses naçals. **Miasis.**

MIASMA. m. Exhalació, vapor maligne. **Miasma.**

MIASMÁTICH, CA. adj. Lo que pertany als miasmes o es produit per ells. **Miasmático.**

MIASTENIA. f. *Med.* Parálisis bulbar, que produeix molt cansament, per mancar la lesió anatòmica, y s' observa després de les infeccions agudes o en cassos de greu anemia, essent alarmant el seu pronòstich.

MIBORA. f. *Bot.* Plantes gramínies d' especies anyals, herbácies, flors hermafrodites y espigades.

MICA. f. Petita porció **Brizna, migaja.** || Quasi res. **Pizca, migaja.** || MOLLA, 3 y 4. || La porció petita d' alguna cosa grossa que 's pot dividir. **Migajada.** || Quantitat curta y escassa: v. g. *una mica de pa, d' aigua,* etc. **Poco.** || Quantitat molt menuda d'aigua, com: *les gotetes que cauen quan plou menut.* **Gota, chispa.** || *Met.* Part petita d'alguna cosa no material. **Migaja.**

MICA MÉS, MICA MENYS: POCH MÉS, POCH MENYS.

A MIQUES Y DE MICA EN MICA. m. adv. Expressa que alguna cosa 's distribueix de poch en poch. *A pistos.* || De poch en poch temps. *A migajadas.*

DE MICA EN MICA S' OMPLE LA PICA. *Ref.* DE GOTA EN GOTA, etc.

FER MIQUES, MIL MIQUES O MIQUES Y BOCINS. fr. Engrunar una cosa, trencarla en parts molt menudes. *Hacer añicos, pizcas, jigote.*

MOLTES MIQUES FAN UN TROÇ. fr. MOLTES CANDELES FAN UN CIRI PASQUAL.

UNA MICA AL COR SE FICA. *Ref.* Adverteix que no 's deuen despreciar les coses per molt petites o de poca entitat. *Más vale algo que nada.*

UNA MICA MICA. m. adv. Porció molt menuda. *Una migajuela.*

MICA. *Min.* Pedra brillant, laminar, composta de fulletes primes, elástiques y flexibles. **Mica.**

MICACI, A. adj. *Min.* Paregut a la mica. **Micáceo.** || Cobert de películes brillants. **Micáceo.**

MICÁCICH, CA. adj. Que té mica. **Micácico.**

MICAFILITA. f. *Min.* Un dels noms de l' andalucita. **Micafilita.**

MICALET. m. La guspira acompanyada d'espetech, que 's desprèn especialment del carbó quan s' encèn. **Chispa.** || pl. Guspires, espetechs seguits o freqüents del carbó, etc **Chisporroteo.** || MIQUELET.

MICANYO. *Hidrog.* Riuet que baixa de la serra de la Muçara y desaigua al riu Glorieta, afluent del Francolí, prov. de Tarragona.

MICAPÁ. m. Reparo, escrúpol. **Pudrada.**

MICAR. f. *Astron.* Estrella de segona magnitut, situada al mitg de la qua de la Ossa major. **Micar.**

MICARELLA. f. *Min.* Nom donat a una varietat de wernerita, de color roig moreno. **Micarela.**

MICARRETA. f. dim. Mica petita.

MICASQUIST. m. *Min.* Roca composta de mica y de quartç. **Micasquisto.**

MICELI. m. *Bot.* Materia blanca y filamentosa, que sembla ésser l' estat rudimentari dels bolets. **Micelio.**

MICER. m. *Ant.* Títol honorífich que's donava abáns a Aragó, y s' aplica avui día als lletrats de les illes Balears. **Micer.**

MICETOGENESSIS f. *Bot.* L' origen o primer desenrotllo dels bolets. **Micetogenesis.**

MICETÒGRAF. s. y adj. Qui descriu els bolets. **Micetógrafo.**

MICETOGRAFÍA. f. *Bot.* Descripció dels bolets. **Micetografía.**

MICETOGRÁFICH, CA. adj. Lo concernent o relatiu a la micetografía. **Micetográfico.**

MICETOLOGÍA. f. *Bot.* Tractat sobre 'ls bolets. **Micetología.**

MICETOLÒGICH, CA. adj. Lo pertanyent a la micetología. **Micetológico.**

MICETOYDI, A. adj. *Bot.* Lo que se sembla al bolet o 'n té la forma. **Micetoideo.**

MICINA. f. *Bot.* Receptacle pediculat y globulós de certs liquens. **Micina.**

MICLETA. f. *Farm.* Nom d' un medicament que serveix pera estroncar la sanch. **Micleta.**

MICO. m. *Zool.* Mona mascle ab qua, ab la qual se penja als arbres. **Mono, mico.**

DONAR MICO. fr. Desagradar a un, faltantli a una cita o no pagantli lo qu' era d' esperar. *Dar mico.*

MICÓ (Francesch). *Biog.* Metge, apotecari y botánich, nat a Vich l' any 1528. Va estudiar a Salamanca ab el famós metge y catedrátich Dr. Alderete. Exercí la carrera a Barcelona. Era partidari del us de l' aigua ab glas, aleshores considerada dolenta per la salut. La botánica va conreuarla En Micó, essent en rigor el primer botánich catalá, havent trovades plantes desconegudes en la costa de llevant de Barcelona, a Montserrat, en altres indrets de Catalunya, a Castella la Nova y per les serres de Guadalupe, les quals, una trentena, va comunicarles a Delachamp, descrites y dibuixades, qui les va publicar en el seu llibre (Lyó, 1587) En tal obra se dona el nom d' En Micó a la meteixa planta *(Auricula ursi Miconii),* nomenada més tart per En Linneu *Verbascum Miconii,* tan bona pera combatre la tos *(Herba morenera* o be *Orella d' os),* dedicada més tart, injustament al francès Raimont, *Ramonda pyrenaica,* o be *Ramondia.* Les obres d'En Micó, famós en el sigle XVI, avui són oblidades y rares. És una d' elles: *Alivio de*

sedientos, en el cual se trata la necesidad que tenemos de beber frio y refrescado con nieve, y las condiciones que para esto son menester, y quales cuerpos lo pueden libremente soportar. Barcelona, 1576, imp. D. Galvany, en 8.º dedicat al Duch de Cardona y de Segorb. Reimprès en 1790 a Barcelona, per Mateu Barceló. *Las Vistas de Montserrat,* llibre raro, tot just citat en les notes biográfiques d'En Micó. Els botánichs del Perú y de Chile han donat el nom de *Miconia* a un genre nou de la decandria haventsen descrites quatre especies: *Miconia Lapeyr, Miconia R. et Pao.*

— (JOSEPH). *Biog.* Catedrátich de teología de Barcelona; cosí del anterior. Afectat a l'astronomía. Autor d' un diari y judici de la estrella ab qüa que va aparéixer als 8 de Novembre del any 1577 en nostra terra. Aquet és un altre dels moltíssims savis y escriptors catalans no ben estudiats modernament.

MICÓ (Forat). *Orog.* Es al terme de Cardona y en surt una font.

MICODERM. m. *Bot.* Producte criptògam que se fa a la banda superficial de les begudes fermentades y dels compostos sucrats. Als vins, el *mycoderma vini* converteix l'alcofoll en aigua y ácit carbònich, agrupantse al demunt, y formant les *floridures* o *flors* del vi, transformant després l'alcofoll en *ácit acètich,* per l'influença del *mycoderma aceti.* **Micodermo.**

MICONOIDICH, CA. adj. *Med.* Calificació de les úlceres fistuloses, quin fluit tancat en elles produeix una mena de brollament. **Miconoideo.**

MICOSIS. f. *Med.* Excrecencia fungosa. **Micosis.**

MICOTETA. f. dim. Mica petita.

MICRO. adj. Veu grega que significa petit y que ab tal significació forma part d'una munió de paraules. **Micro.**

MICROBI. m. *Zool.* Animal o vegetal microscòpich d'una organisació simplicíssima. **Microbio.**

MICROBIÁ, NA. adj. Relatiu als microbis, propi d'ells. **Microbiano.**

MICROCÈFAL, A. adj. De cap petit. **Microcéfalo.** || *Fig.* De poca intelligencia. **Microcéfalo.**

MICROCONÒMETRE. m. Instrument pera amidar petites porcions del temps. **Microconómetro.**

MICROCÒSMETOR. m. *Med.* El principi o causa eficient de la vida. **Microcósmetor.**

MICROCÒSMICH, CA. adj. Que 's refereix al microcosmos, al home. **Microcósmico.**

MICROCOSMOLOGIA. f. Descripció del cos humá. **Antropología, microcosmología.**

MICROCOSMOLÒGICAMENT. adv. m. Segons la microcosmología. **Microcosmológicamente.**

MICROCOSMOLÒGICH, CA. adj. Lo que pertany a la microcosmología. **Microcosmológico.**

MICROCOSMOS. m. Mon petit; se nomena aixís al home per que té totes les excel-lencies de la naturalesa. **Microcosmo.**

MICROELECTRÒMETRE. m. *Fís.* Instrument pera apreciar quantitats molt petites d'electricitat. **Microelectrómetro.**

MICROENCÈFAL. m. Cervell petit. **Microencéfalo.**

MICROFONÍA. f. *Med.* Extrema debilitat de la veu. **Microfonía.**

MICRÒFON, A. adj. *Fís.* Que sona o se sent molt poch o disminueix la intensitat del so. **Micrófono.**

MICRÒGRAF. m. Qui 's dedica a la micrografía. **Micrógrafo.** || Qui sab veure be en el microscop.

MICROGRAFÍA. adj. Descripció de les parts y propietats dels obgectes que no 's poden veure sense el auxili del microscopi. **Micrografía.**

MICROGRÁFICH, CA. adj. Lo que 's refereix a la micrografía. **Micrográfico.**

MICRÒLECH. s. y adj. Qui presta gran atenció a les coses petites. **Micrólogo.** || Qui 's dedica a observacions micrològiques. **Micrólogo.** || Discurs lacònich. **Micrólogo.**

MICRÓMETRA. s. Qui entèn en micrometría. **Micrómetra.**

MICRÒMETRE. m. *Astron.* Ullera que serveix pera amidar els diámetres dels astres y les distancies que no excedeixen d'un grau o de un grau y mitg: n'hi há de *simple,* que va inventar M. Kirch l'any 1667, y *compost,* inventat y publicat per M. Auzout l'any 1693. **Micrómetro.**

MICROMETRÍA. f. Art d'usar micròmetre. **Micrometría.**

MICROMÈTRICAMENT. adv. m. Ab auxili del micròmetre. **Micrométricamente.**

MICROMÈTRICH, CA. adj. Lo pertanyent a la micrometría. **Micrométrico.**

MICRO-ORGANISME. m. Organisme petit, microscòpich. **Microorganismo.**

MICROSCOPI. m. Ullera que presenta 'ls obgectes moltíssim més grossos de lo que són. **Microscopio.**

MICROSCOPI SOLAR. Instrument compost d'un mirall que reb y reflecteix els raigs del sol, y d'un canó ab un vidre d'ullera devant del qual s'hi posa el obgecte, y aquest se presenta com pintat y moltíssim gros a la paret o tela que hi há a la paret contraria. Per això 'l quarto ha d'ésser ben fosch. *Microscopio solar.*

MICROSCOPIA. f. Art de servirse del microscopi. **Microscopia.**

MICROSCÒPICH, CA. adj. Fet ab ajuda del microscopi. **Microscópico.** || Lo qu'és molt petit y 's necessita 'l microscopi pera mirarho. **Microscópico.**

MICROSCOPICÁMENT. adv. D'una manera microscòpica. **Microscópicamente.**

MICROSPERM, A. adj. y

MICROSPERMACI, A. adj. *Bot.* Que té la llavor molt petita. **Microspermáceo, microspermo, micrósporo.**

MICROSSOARI, A. adj. *Zool.* Epítet dels animals molt petits. **Microzoario.**

MIDA. f. L'instrument per amidar la quantitat contínua o que 's medeix per extensió, latitut y profunditat. **Medida.** || L'ample, llarch y groixut que han de tindre les fustes pera ésser de llei. **Marco.** || PUNTER, 1. || L'instrument que serveix pera amidar les terres. **Marco.** || L'averiguació que 'ls geòmetres fan de les altures. **Altismetría.** || Cinta o taietá beneit ab el nom d'alguna imatge. **Estadal, medida.** || *Met.* Cordura, prudencia, modo. **Medida.** || Model pera fer, segons ell, alguna cosa. **Medida.** || Regla, proporció, correspondencia d'una cosa ab un'altra. **Medida.**

AB MIDA. m. adv. Ab moderació, sense excés. *Tasadamente, medidamente.*

A LA MIDA DEL GUST. m. adv. Arreglat a la voluntat y desitg. *A sabor.*

A LA MIDA DELS VOSTRES DESITJOS. *Expr.* Segons el desitg o gust d'algú. *A medida de tu deseo, de tu paladar.*

A MIDA DEL SEU PALADAR. *Loc. met.* A GUST DEL TEU PALADAR.

PASSAR DE MIDA. fr. Propassarse, arrivar als termens de la desatenció o descortesía, o excedirse en qualsevulla cosa. *Pasar de raya, llegar á lo vedado.* || *Met.* Ésser excessiu. *Ser demasiado, ser excesivo, ser descomedido.*

PENDRE LA MIDA. fr. Pendre les dimensions del cos d'una persona pera ferli un vestit, etc. *Tomar la medida.* || Fer cabal judici d'un subgecte. *Tomar á alguno las medidas.*

PENDRE LA MIDA DE LA ESQUENA. fr. *Fam.* Bastonejar. *Medir las costillas.*

PENDRE LES MIDES. fr. Fer els seus plans, adoptar els medis pera lograr alguna cosa. *Tomar sus medidas; echar el cartabón.*

SENSE MIDA, O FORA MIDA O FORA DE MIDA. m. adv. Lo qu' és excessiu en la seua especie. *Descomedido.* || Excessivament, sense moderació. *Descomedidamente.*

MIDADOR, A. m. y f. **Amidador.**

MIDAMENT. m. *Ant.* MESURA, 5.

MIDAR. v. a. *Ant.* AMIDAR.

MIDARSE. v. r. *Ant.* AMIDARSE.

MIDAT, DA. p. p. AMIDAT.

MIDI. Mot francès que significa Mitjorn y ab quin s' anomena la França del Sur, y marcadament, el Llenguadoch, Rosselló y Provença. || — (CANAL DEL). *Geog.* Canal del Llenguadoch.

MIDÓ. m. Substancia blanca que per medi de l' aigua freda s' extreu del blat y altres llavors y arrels; serveix pera donar llustre y fer tindre tiessa la roba, pera cuinar, y altres usos. **Almidón, fécula.**

MIDONER, A. m. y f. Qui fá midó. **Almidonero.** || Obgecte pera posar midó.

MIELITIS. f. *Med.* Inflamació del moll de la espinada. **Mielitis.**

MIELOCONIA. f. Estearina cerebral pulverulenta. **Mieloconia.**

MIELOTISIS. f. *Med.* Tisis dorsal. **Mielotisis.**

MIEMITA. f. *Min.* Varietat de caliça magnèsica. **Miemita.**

MIERES (Tomás). *Biog.* Jurisconsult famós de la escola jurídica catalana. Va ésser fiscal patrimonial del rei Alfons V, y conseller del meteix. Comentador notable dels *Usatges* de Catalunya, y figura rellevant poch estudiada encara.—Autor dels llibres: *Usantiæ et consuetudines civitatis et diœcesis Gerundæ* (text inèdit encara); *Apparatus super Constitutionibus Curiarum Generalium Cathaloniæ* (Barcelona, 1621, dos vol. fol., reimpressió feta per Sebastiá de Cormellas).

Segell de Mieres

MIERES. *Geog.* Poble de la provincia y bisb. de Girona, part. jud. d' Olot; és en terreno trencat, a llevant de Santa Pau y té 1,068 hab.

MIETA. m. Home encongit o de poch esperit. **Mandilón, ave fría, marica, maricón, menguado, ternerón, mandria, embecado, tornejón, embeco.**

MIG, MITJA. adj. *Ant.* MITJÁ. || MITG.

MIGALA. f. *Entom.* Genre d' aranyes molt grosses. **Migala.**

MIGENSANT. m. adv. *Ant.* MEDIANT.

MIGENSER, A. m. y f. *Ant.* MEDIANER.

MIGERAMENT. adv. m. *Ant.* MITJANAMENT.

MIGRANYA. f. Mal de cap molt fort que fá vindre grans ansies de gitar. **Jaqueca, hemicránea.**

MIGRAMENT. m. MIGRANÇA.

MIGRANÇA. f. Impaciencia, desassosech.

MIGRAR. v. a. *Ter.* GLATIR.

FER MIGRAR. fr. Fer fondre, fer desesperar. *Hacer perder la paciencia.*

MIGRARSE. v. r. Aixiquirse, arrugarse. **Revenirse.** || Anyorarse, estar trist a algún lloch. **No hallarse.** || FRISARSE.

MIGRAT, DA. adj. Fastiguejat, neguitós. **Desazonado, fastidiado, aburrido.** || MÚSTICH. ESCÁS.

ESTAR MIGRAT. fr. Consumirse, estar impacient. *Desazonarse, concomerse, pudrirse, aburrirse, no hallarse.*

MIGRIT. adj. *Ter. ibicench.* Consumit. **Consumido.**

MIHRAB. m. Nitxo, o obertura que designa als temples maometans, el lloch envers ont han d' endreçar els fidels els seus esguarts, quan en els llochs de llurs devocions resen.

Mihrab al claustre de la catedral de Tarragona

MIJA. f. *Ter.* Mesura de ví equivalent a un litre. PORRÓ, MITJA.

MIJÀ, NA. adj. MEDI. || adj. *Ant.* MITJÁ. || m. XAVO.

MIJANÍA. f. MITJANÍA. || *Ant.* Centre de batalla. **Centro de un ejército en batalla.**

MIJANSANT. p. a. **Medianero.**

MIJANSAR. v. n. *Ant.* **Mediar.**

MIJANSER, A. adj. **Medianero.**

MIJANT. *Ant.* **Á mediados,** com: *mijant Abril.* **Á mediados de Abril.**

MIJARES. *Hidrog.* Riu que vé de la prov. de Terol y entra a la de Castelló per la Pobla d' Arenoso; passa per Campos d' Arenoso, Montanejor, Aranyuel, Girat, Torrexiva, Espadilla, Vallat, Fanzara, Ribesaltes, Villarreal y Almazara, y desaigua al mar, a mitjorn de Castelló.

MIJARNÓ. *Ter. aranés.* BOLET.

MIJORAT. m. *Ter. ibicench.* Masover. **Colono.**

MIL. adj. Número cardinal que conté deu vegades cent unitats. **Mil.** || Nombre o quantitat gran indefinida, com: *fá mil mudances.* **Mil.** || m. MILL. || pl. La quantitat de milenars de qualsevulla cosa. **Millaradas, millares, miles.**

A MILS. m. adv. Expressió exagerativa pera significar un nombre considerable. *Á millaradas, á millares.*

¡NI 'LS MILS! fr. De cap manera, impossible. *¡Ni por pienso!*

PARLAR DE O COMPTAR A MILS. fr. Exagerar els bens o rendes. *Echar millaradas.*

MILÁ. m. *Ornit.* Au de presa, mena d' esparver. **Milano.** || TARTARASSA. || *Ictiol.* BELLUGÓ, MONJETA.

Milá

MILÁ DE LA ROCA (Pau). *Biog.* Home d' arrelades conviccions y molt distingit escriptor, que va ésser, a mitjos del sig'e XIX, un dels més atitllats de Barcelona, y pertanyía a la redacció del diari *El Áncora.* Va morir en 1893.

— (LLUIS JOAN DEL). *Biog.* Bisbe de Barbastre y de Roda (1461 al 1510). Nat a Xátiva. Mort a Bèlgica. Nevot del papa Calixte III, de la familia dels Borjas. Fou cardenal l' any 1456. Bisbe de Lleida en 1485. Va ésser enviat del Sant Pare pera posar terme a la guerra que la ciutat de Lleida, seguint el moviment general del país, sostenía contra 'l rei Joan II. Abans de morir havía renunciat la mitra.

— Y FONTANALS (MANEL). *Biog.* Filòlech, crítich y erudit escriptor, nascut a Vilafranca del Penadès 1818-1884); un dels literats que major renom fruiren en el sigle XIX, y molt competent en els estudis de la poesía popular. Va ésser catedrátich de literatura a la Universitat de Barcelona, y president del primer consistori dels Jochs Florals, al ésser de nou restaurats al any 1859. Va colaborar a les primeres revistes catalanes, y compondre 'ls petits poemes coneguts per la *Cançó del Pròs Bernat,* de sabor mitgeval. apart de les seues obres que li valgueren gran prestigi, *Principios de la literatura general y española, De*

la poesía heróica popular castellana, Romancerillo Catalán, etc.

— (PAU). *Biog.* Remarcable pintor y crítich, germá d' En Manel, y dedicat al conreu del art: va pertanyer a l' escola purista, admirador del Sarto y dels pintors d' aquell estil, y retornat molt jove a Barcelona, després d' un llarch sejorn a Italia, va obtindre la cátedra de estètica y teoría de les belles arts. Apart dels seus travalls de crítica artística, era home convençut, y en discussions obertes al Ateneu Catalá, va defensar ab delit les seues tendencies espiritualistes.

Segell d' El Milá

MILÁ (El). *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Valls; és a la vora del Francolí y té 270 hab.

MILACEFALIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en la manca del cap, ab imperfecció del cos. **Milacefalia.**

MILACEFÁLICH, CA. adj. *Med.* Lo que pertany a la milacefalia. **Milacefálico.**

MILACRE. m. *Ant.* MIRAGLE.

MILANA. f. *Ornit. ter.* La femella del milá. **Milano.** || BUSAROCA, BISAROCA.

MILANA NEGRA. *Ornit.* **Milano negro.**

MILANAR. m. MILER.

A MILANARS. m. adv. A MILS.

MILANÈS, A. adj. Natural de Milán y lo pertanyent a aquella ciutat d' Italia. **Milanés.**

MILANESAT. m. L' antich ducat de Milán, a Italia. **Milanesado.**

MILAN (Lluis). *Biog.* Musich valenciá del sigle XIV, que va escriure un *Libro de música de vihuela.*

Francesch Milans del Bosch

MILANS DEL BOSCH (Francesch). *Biog.* Capdill catalá de la guerra de la Independencia. Va mostrar la seua valentía en molts dels combats sostinguts ab els francesos, triomfant d' ells sovint, y especialment a l' acció de Sabadell en 1810. Acavada aquella lluita, va mostrarse ferm enamorat de les ideies lliverals, formant part del exèrcit que comanava En Mina l' any 1822, y després de lluitar ab constancia a favor de la causa progressista, va morir per ella en 1829.

— (LLORENÇ). *Biog.* Fill del anterior y hereu digne del seu nom, va ingressar de molt jove al exèrcit a les acavalles de la primera guerra civil, fentse un dels amichs de confiança del general Prim, a quí va acompanyar a l' Africa y a Mèxich, y va seguir quan la sublevació de 1867 que precedí a la revolta de Septembre del any següent. En temps del Govern Provisional va ésser Capitá general de Castella la Nova, desempenyant altres cárrechs elevats baix el regnat d' Amadeu de Saboia.

Llorenç Milans del Bosch

MILANY (Serra de). *Orog.* Serra de la prov. de Girona, a mitjorn de Vallfogona; té 1,575 met. d' altitut máxima.

MILAR. m. Figura numeral que denomina'l número de mil. **Millar.**

MILDIU. m. *Agr.* Malaltía parasitaria produida pêl *peronoipora viticola*, que 's forma al interior de la fulla del cep, y devegades a les demés parts de la planta y del meteix fruit. Aquesta malura, originaria d' Amèrica, s' és propagada ja per tota Europa, usantse com a medi de combátrela 'l sulfat de coure en disolució.

MILÉ, NA. adj. Epítet de les robes que tenen fils al seu urdit. **Mileno.**

MILENAR. m. MILLER.

COMPTAR A MILENARS. fr. PARLAR DE MILS.

MILENARI, A. adj. Que conté mil unitats. **Milenario.** || Que dura mil anys. **Milenario.** || Espai de mil anys. **Milenario.** || Columna o pedra milenaria: la que recorda un fet antiguíssim.

Cep atacat pêl mildiu

MILENGRANA. *Bot.* BODRIS.

MILEURANÇA. f. *Bot.* Planta de les compostes, ab fulles dividides en lacinies y flors en corimbes blanques o rogenques.

MILER. m. Conjunt de coses que composen el número de mil. **Millar.** || MILAR.

COMPTAR A MILERS. fr. PARLAR DE MILS.

MILERITA. f. *Min.* Sulfur de niquel natural, que 's presenta en crestalls capilars de color broncejat.

MILES o MILS. adj. comp. *Ant.* Mellor.

MILÈSSIM, A. *Num. ord.* Lo que comprèn y completa 'l número de mil. **Milésimo.** || s. y adj. Epítet y nom de cada una de les mil parts en que 's divideix una cosa. **Milésimo.** || adj. Epítet de les medalles y monedes posteriors al any mil. **Milésimo.**

MÍLFICH, CA. adj. *Med.* Epítet dels medicaments usats contra la caiguda del pel. **Mílfico.**

MILFOSIS. f. *Med.* Rojor de les pálpebres quan están desproveides de pestanyes. **Milfosis.**

MILFULLES. *Bot.* Planta de la fam. de les compostes. **Milefolio, milhojas.** || PERCALA, HERBA DE TALL, MARFULL. || **Milenrama.**

Milfulles

MILI. Prefixe dels mots que al sistema mètrich representen la milèssima part, com: *milimetre.*

MILIA. f. *Ant.* MIL.

MILIAR. f. *Med.* Flegmasía exantemàtica, caracterisada per uns granets rojos. **Miliar.** || *Hist. y arqueol.* Columna o pedra colocada antiguament als camins y que al temps dels romans, indicaven les distancies fins a Roma, capital del Imperi: portaven esculpit el nom del emperador, en quin regnat s' havíen colocades.

MILIARI, A. adj. MILIAR.

MILICIA. f. Art de la guerra. **Milicia.** || La tropa. **Milicia.** || Nom que 's dona al chors dels ángels. **Milicia.** || Cossos formats de veins d' algún país o ciutat. **Urbanos, milicias.**

MILICIÁ, NA. adj. Lo que pertany a la milicia. A la terminació masculina s' usa com a substantiu pera significar qui és allistat a algún cos de milicies. **Miliciano.**

MILIGRAM. m. Milèssima part d' un gram. **Miligramo.**

MILILITRE. m. La milèssima part d' un litre. **Mililitro.**

MILIMETRE. m. La milèssima part d' un metre. **Milimetro.**

MILIÓ. m. El número qu' enclou deu vegades cent mil. Cuento, millón.

MILIONADA. f. Milió o milions.

MILIONARI, A. adj. Home de milions, molt rich. Millonario.

MILIONÈSSIM, A. adj. Cada una d' un milió de parts en que 's divideix un tot. Millonésimo.

MILITANT. p. a. S' aplica a la Iglesia o congregació dels fidels units al Papa com a cap d' ella. Militante. || Qui prèn part activa en els travalls d' un partit polítich. Militante.

MILITAR. m. Soldat que professa la milicia. Militar. || adj. Pertanyent a la milicia o al soldat. Militar. || *Met.* Concòrrer en qualsevulla cosa alguna raó o circunstancia particular. Militar.

EL MILITAR A LA GUERRA Y 'L PAGÈS A LA TERRA. *Ref.* Ensenya que cada hu 's deu emplear en coses del seu ofici. *Cada uno en su labor; cada lobo por su senda.*

MILITARISME. m. Predomini del element militar en la governació del Estat. Militarismo.

MILITARISTA. adj. Partidari del poder militar.

MILITARMENT. m. adv. Segons us y lleis de la milicia. Militarment.

MILOCA. f. *Ter.* GRÚA, 4.

MILOJA. f. y

MILORT. m. Tractament inglés. || Abrich pera 'ls homes.

MILOTXA. f. *Ter.* GRÚA, 4. || *Ter. ibicench.* Grúa triangular de paper.

MILS. adv. m. MILLOR. || MÉS.

MILS VIST. *Loc.* Més ben opinat. *Más bien visto ú opinado.*

MILL. m. *Bot.* Planta de la fam. de les graminies, de 60 a 70 centimetres d' alçaria, fulles llargues, estretes, punxagudes y que per llur base afiancen la cama; les flors petites, y neixen al extrem d' aquesta formant espigó; y 'l fruit petit, que té 'l meteix nom, és aliment d' aucells, les cames y fulles ho son del bestiar. Mijo, borona.

Mill

MILL AFRICÁ. *Bot.* MELCA.

MILL BORT. *Bot.* Planta de llavor molt dura; els apotecaris l' anomenen *Milium solis*, y abunda a la montanya Soler. *Litospermo; mijo del sol ó solano; granos de amor.*

MILL GRUÉ. *Bot.* MILL DEL SOL PETIT.

MILL DEL SOL. *Bot.* MILL BORT.

MILL DEL SOL PETIT. *Bot. Mijo del sol agreste.*

MILLA. f. Mida de camins que conté mil passes. Milla. || El pilar que marca la milla. Milla.

MILLÁ. n. p. Millán.

MILLÁ. *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Ager, prov. de Lleida.

MILLANTA. fr. MIL.

MILLAR. m. MILER.

MILLARADA. f. Molts milers.

MILLARES. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Ayora; és a la vora del Júcar y té 817 hab.

MILLARÈS, A. adj. *Ant. numis.* Era una moneda de plata corrent a Alexandría y a tots els ports y Estats maometans. A principis del sigle XIV, 20 feien una onça de plata, y la seua correspondencia variava segons la lliga. Don Jaume I d' Aragó 'n feia encunyar a la Seca de Montpellier. A Barcelona 4 diners feien un *millarès*. Millarés.

MILLARÍ, A. adj. MILIARI.

MILLÁS. *Geog.* Lloch del dist. munpal. de Madremanya, prov. de Girona. || Vileta cap de cantó del seu nom, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus orientals; és a la vora del riu Tet; té estació de F. C. y 2,244 hab.

MILLENA. *Geog.* Poble de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Concentaina; és a la vora del riuet Ceta y té 385 hab.

MILLENARI, A. adj. MILENARI.

MILLER. m. MILER.

MILLERES (Coll de). *Orog.* A les montanyes del Canigó.

MILLÈSSIM, A. *Núm. ord.* MILÈSSIM.

MILLÓ. m. MILIÓ.

MILLOCH m. *Bot.* BLAT DE MORO.

MILLONESES (Clot). *Geog.* Vall de la comarca de Camprodon.

MILLOR. adj. comp. Lo qu' és superior y excedeix a un' altra cosa. Mejor. || Més profitós o ventatjós. Mejor. || adv. m. Ab més utilitat y profit. Mejor. || Ab més bondat y rectitut. Mejor. || PRIMER, ABANS

AL MILLOR. m. adv. En ocasió molt oportuna. *A lo mejor.*

ANAR MILLOR, DE MILLOR O PER MILLOR. fr. Anar recobrant la salut. *Mejorar la salud.*

D' ALLÒ MILLOR. m. adv. Al cas, a propòsit, adequadament. *De molde, de perilla.* || Bé, perfectament. *A las mil maravillas, á maravilla.*

DE LO MILLOR O DE LO MILLOR DE LA POST. m. adv. Denota la superior qualitat d' alguna cosa. *De lo mejor.*

QUANT MILLOR. *Expr.* Ab que 's denota preferencia. *Cuanto mejor.*

TRIAR LO MILLOR PERA SÍ. fr. Quedarse ab lo més bo o deixar lo menys bo entre moltes coses. *Escoger como entre peras.*

MILLORA. m. Medro, avençament, aument. Mejora, mejoría. || Disminució de la malaltía. Mejoría. || Aument de bens. Mejora de fortuna. || La porció del terç o del quint o de tots dos, que segons les lleis castellanes, el pare o la mare deixen a algún o alguns dels fills, a més de la llegítima, ab cláusula especial del testament. Mejora. || El recurs al superior, fundant la queixa o agravi del inferior apelada. Mejora. || Se distingeix de la quatrena en que aquesta és l' aument de la quarta part del preu ofert y la millora és qualsevol aument de preu. Puja.

ANAR PER O DE MILLORA. fr. Anar recobrant la salut. *Mejorar.*

MILLORAMENT. m. *Ant.* L' acte y efecte de millorar. Mejoramiento. || MELLORA.

MILLORANÇA. f. MILLORA.

MILLORANT. m. *Ant.* CONVALESCENT.

MILLORAR. v. a. Aumentar, avençar, fer passar una cosa a millor estat. Mejorar. || Passar a millor fortuna. Mejorar la fortuna. || Fer tornar bona alguna cosa que no ho era. Embonar. || ADOBAR. || Deixar per testament alguna millora als fills, segons el dret castellá. Mejorar. || TREURE DE DITA.

MILLORARSE. v. r. Posarse en estat o grau ventatjós al d' abans. Mejorarse. || Parlant del temps, significa posarse més benigne. Mejorarse. || ANAR MILLOR. || Mejorar.

MILLORASÓ. f. *Ant.* MILLORA.

MILLORAT, DA. p. p. Mejorado.

MILLORÍA. f. *Ant.* MILLORA, 1, 2.

PER MILLORÍA, LA MEUA CASA DEIXARÍA. *Ref.* Ab que 's denota la inclinació y desitg que tenim de millorar de fortuna. *Por mejoría, mi casa dejaría.*

MILLOT. *Bot.* BLAT DE MORO.

MILLS. adj. y adv. *Ant.* MILLOR.

MIMA. f. Durant els entreactes, a les representa-

cions de comedies de l' antigor, eixía una figuranta que, ab gestes y contorsions, entretenía al públich, y s' anomenava *Mima*.

MIMADOR, A. adj. Qui fá molts mimos.

MIMAR. v. a. Amanyagar, afalagar. || Tractar ab sobres d' estimació als infants especialment. **Mimar.**

MIMARSE. v. r. Ferse afalachs y manyagueríes mutuament. || Preocuparse del benestar propi ab excés.

MIMBAR. m. A les meçquites ont és llegit el text del Corán, s' anomena aixís el púlpit o cátedra que ocupa el lector.

MIMBELA (Fra Manel). *Biog.* Escriptor nadiu de Fraga, diòcesis de Lleida, que va pertányer a l' ordre de Sant Francesch (1648-1721). En la seua religió va obtindre significat relleu com a definidor de la provincia de Zacatecas (Mèxich), calificador del Sant Ofici y procurador general de les provincies de Nova Espanya a Madrit, passant després a ocupar els cárrechs de bisbe de Panamá, de Oaxaca y derrerrament el de Guadalajara (Amèrica), ont va morir.

MIMBOCA (Cova de). *Orog.* En el terme de Gisclareny.

MÍMESIS. f. *Ret.* Mena d'ironía que consisteix en repetir lo que un altre ha dit, escarnintlo. **Nímesis.**

MIMETESA. f. *Min.* Óxit de plom combinat ab l' ácit arsènich. **Mimetesa.**

MÍMICA. f. Art d' imitar els gestes y ademans de les persones. **Mímica.** || Art de parlar als ulls sense l' auxili de la paraula y de la escriptura, per medi dels moviments y actituts del cos, arreglats a certes lleis o convertits en signes convencionals. **Mímica.**

MÍMICAMENT. adv. Ab gestes, d' una manera mímica. **Mimícamente.**

MÍMICH, CA. adj. Graciós; lo pertanyent a la mímica. **Mímico.**

MIMO. m. Jotglar que gesticolava y 's distingía en temps dels grechs y dels romans per la seua habilitat en fer contorsions a l' escena. A la civilisació de aquells temps s' anomenava aixís també tota representació massa lliure y obscena. || A les exequies que se celebraven en temps dels romans solíen assistir'hi companyíes de *mimos*, quin capitost, ab les seues accions, representava els costums y actituts del mort a qui s' honorava. || Afalach y excés de carinyo. || *Fig.* Delicadesa y cuidado ab que les coses son manejades.

MIMODRAMA. m. PANTOMINA.

MIMÔFIR. m. *Min.* Roca composta de materia argilosa, feldespat y algunes vegades quartç. **Mimófiro.**

MIMOGRAFÍA. f. Tractat sobre la mímica. **Mimografía.**

MIMOGRÁFICH, CA. adj. Lo concernent a la mimografía. **Mimográfico.**

MIMOPLÀSTICH, CA. adj. Epítet dels quadros o pintures que representen personatges, animals, y especialment els de la Passió del Redemptor. **Mimoplástico.**

MIMOGRAF. m. Qui fa mimos.

MIMOGRAFÍA. f. Tractat de la mímica o dels mimos.

MIMÔLECH, CA. m. y f. Aquell que sab imitar la veu y la pronunciació d' un altre. || Qui és extremat al fer mimos.

MIMOLOGÍA. f. Imitació de la veu humana, de la pronunciació y dels costums de la comarca d' un altre. || *Gram.* Substantiu o verb format per imitació del sò o bé de l' acció designada.

MIMOLÔGICAMENT. adv. m. De manera mimològica; estrafent les inflexions de la veu y la pronunciació d' un' altra persona. **Mimológicamente.**

MIMOLOGISME. *Gram.* Veu formada per mimología. || *Ret.* Figura per quin medi se representa un ésser mimat, estrafent la fesomía, la veu y 'l seu accionar. **Mimologismo.**

MIMOPLÁSTICH, CA. adj. S' apropia als quadros vivents, y de manera marcada als que reprodueixen escenes de la vida y passió de Crist. **Momoplástico.**

MIMOPÔRFIR. m. *Min.* Mineral o roca ab apariencia de pòrfit. **Mimopórfiro.**

MIMÓS. m. *Min.* Lava composta de feldespat y de piròxen. **Mimoso.** || Referent als mimos.

MIMÓS, A. adj. Qui sol fer molts mimos.

MIMOSA. f. *Bot.* Nom genèrich de les acacies. || Genre de plantes exòtiques de la fam. de les lleguminoses, que afecten un moviment expontani, doblegant els llimbes de les seues fulles compostes, inclinant el peccioli, que acosten al tany, quan el sol se pon. **Mimosa.**

Brot de mimosa

MIMOSI. adj. *Bot.* Pertanyent o semblant a la mimosa. || f. pl. Mena de plantes lleguminoses, que com la sensitiva, afecten fenòmens d' irritabilitat vegetal. **Mimoseo.**

MINA. f. Conducte artificial subterrani pera guiar regularment les aigües. **Mina.** || Artifici, fosso subterrani atacat de polvora pera fer volar les fortificacions. **Mina.** || Paratge d' ont se treuen minerals. **Mina.** || La en que 's críen els metalls. **Mina, minera.** *Ant.* FISONOMÍA, FACCIÓ, SEMBLANT. || *Fam.* Gran quantitat de diners. **Mina.**

MINA D' OR. fr. *Met.* Ofici, empleu o negoci de que se treu molta utilitat ab poch travall. *Mina.*

BONA MINA Y DOLENT JOCH. *Ref. ant.* Odi encubert ab senyal d' amistat. *Reniego del amigo que cubre con las alas y muerde con el pico.*

MINA (Pich de la). *Orog.* Proper al tuch del Cap de la Picada, en el Pirineu Aranés.

MINAÇA. f. adj. aum. Mina gran. *Vulg.* AMENAÇA.

MINADOR. m. Qui travalla a les mines de mineral. **Minadero, mineral.** || Qui fa mines a la guerra. **Zapador, minador.** || Qui mina. **Minador.** || Qui té per ofici fer mines o altres obres subterranies. **Cuevero.**

MINAL. adj. Relatiu o pertanyent a la mina; propi d' ella.

MINAR. v. a. Cavar, obrir camí per sota terra. **Minar.** || Fer mina pera volar una fortalesa. **Minar.** *Met.* Procurar indagar alguna cosa ab dilligencies exquisides. **Minar.** || Debilitar.

MINARET. m. Mena de torre d' arquitectura álarba que s' alça demunt de les meçquites. **Almena.**

MINATGE. m. *Ter.* MISSATGE.

MINAX, A. m. *Ter.* VADELLET.

MINAYRE. m. Qui travalla a les mines. **Minero.** || Qui fá tunels o foradades pêls ferro-carrils. **Minero.**

MINER. m. *Ant.* MINA. || m. *Com.* MINAYRE.

MINERA. f. MENERA.

MINERAL. adj. Pertanyent a la mina. **Minal, mineral.** || m. Qualsevol cos sòlit y fixe que s' engendra a la terra de les exhalacions y vapors d' ella, com: *el sofre, el plom,* etc. **Mineral.** || *Met.* Principi, origen, fonament d' algún bé, utilitat o fruit abundós. **Venero.** || Mina de metalls o pedres precioses. **Mineral, mina, minero.**

MINERALISABLE. adj. Lo que 's pot mineralisar. **Mineralizable.**

MINERALISACIÓ. f. *Quím.* Combinació del sofre ab l' arsènich. **Mineralización.**

MINERALISADOR, A. s. Qui o lo que mineralisa o be contribueix a mineralisar. **Mineralizador.**

MINERALISAR. v. a *Quím.* Reduir el metall a la forma de mineral. **Mineralizar.**

MINERALOGÍA. f. Ciencia que tracta dels minerals. **Mineralogía.**

MINERALÒGICAMENT. adv. m. Segons ensenya la mineralogía. **Mineralógicamente.**

MINERALÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la mineralogía. **Mineralógico.**

MINERALOGISTA. m. Professor de mineralogía o aficionat y entés en ella. **Mineralogista.**

MINERALURGIA. f. Art qu' ensenya l' aplicació dels coneixements mineralògichs a la explotació dels minerals. **Mineralurgia.**

MINERALÚRGICAMENT. adv. m. Segons les regles de la mineralurgia. **Mineralúrgicamente.**

MINERALÚRGICH, CA. adj. Lo concernent a la mineralurgia. **Mineralúrgico.**

MINERALURGISTA. s. La persona versada en mineralurgía. **Mineralurgo, mineralurgista.**

MINERÍA. f. Art de travallar y construir mines y els individuus que formen cos pera entendre en tot lo referent a aquest art. **Minería.**

MINERÓGRAF. s. y adj. La persona entesa en minerals. **Minerógrafo.**

MINEROGRAFÍA. f. Descripció dels minerals. **Minerografía.**

MINEROGRÁFICH, CA. adj. Lo que 's refereix a la minerografía. **Minerográfico.**

MINERVA. f. Divesa pagana. **Minerva.** || Vila del Llenguadoch, capital del antich Minervès. || Máquina de imprimir de poch plat, en la qual un sol operari fá les impresions. **Minerva.** || Un dels calificatius donats a la Mare de Deu. **Minerva.**

MINERVÈS. *Geog. hist.* Antiga contrada de la Catalunya francesa als bisbats de Saint Pons y de Narbona, que va pendre el seu nom del lloch de Minerva, y va remarcarse pêls sitis soferts, ab especialitat el que va resistir durant la lluita ab els albigesos.

MINERVISTA. m. L' operari qu' en les impremptes travalla en una minerva. **Minervista.**

MINES (Les). *Geog.* Caseriu del terme de la Granja d' Escarpe, prov. de Lleida.

MINESTRA. f. Certa mena de guisat fet de diferentes verdures o llegums. **Menestra.** || MENJAR, 1. || *Ter. Morá.* El menjar en general.

MINETA. f. *Min.* Roca eruptiva granitoidia, composta de cristalls molt fins, per mica negra y ortosa. || Llantieta, xinxeta, etc. **Lamparila, mariposa.**

MINGO. m. Nom propi d' home. Síncope de Domingo. **Mingo, Dominguito.** || m. La bola qu' al joch de billar se posa al punt y mai és ferida pel taco en les partides ordinaries dels jugadors. **Mingo.**

MINGOT (Teodosi). *Biog.* Pintor catalá del sigle XVI, qui sembla haver nascut l' any 1559, morint en 1590. Diuen que havía estat deixeble d' En Miquel Angel, emprò la data de la mort d' aquest ho dificulta. D' Italia va ésser enviat a cercar pera pintar en l' antich alcáçar de Madrit (incendiat en el sigle XVIII), havent travallat ab En Geroni Cabrera pintant en l' avant-cambra de l' habitació de la reina y en una de les torres del palau del Pardo. Iriarte posseía, al acavar el sigle XVIII, un Jesucrist lligat a la columna, firmat *Teodosio*, correcte de dibuix, de bona anatomía y excelent color, tingut per obra d' En Mingot. S' ocupen d' ell els millors tractadistes vells de la pintura espanyola.

MINGUET. n. p. Diminutiu de Mingo. **Dominguito.**

MINGUET (Mestre). *Biog.* Esculptor catalá del sigle XVI, veí de Tarragona, qui al any 1587 va travallar el Crist colocat al mitg del cor, en un faristol de la catedral tarragonina, de tamany més gran que 'l natural, qu' és una de les bones esculptures que s' hi guarden. Mestre Minguet era esculptor y fuster del capitol de la catedral de Tarragona.

— (JOAN). *Biog.* Gravador que va néixer a Barcelona en 1737, y va ésser un dels primers deixebles de l' Academia de Sant Ferrán, que va senyalarli una pensió, havent deixat de la seua obra, nombroses estampes.

— (PAU). *Biog.* Prestidigitador catalá que a mitjans del sigle XVIII gaudí d' una popularitat semblanta a la d' en Canonge. Publicá un llibre de *Juegos de manos*, y més tart un altre llibre relligiós referent al culte de la Mare de Deu.

MÍNGUEZ (Joan Batista). *Biog.* Arquitecte valenciá del sigle XVIII. Nat a Valencia en 1715 y mort allá meteix en 1787. Un dels tres fundadors de la Academia de Sant Carles, en la quina fou Tinent Director d' Arquitectura l' any 1768. Son pare, arquitecte aragonès, va instruirlo en la meteixa carrera. Havent cursat matemátiques, va ésser deliniant de l' obra del palau reial de Madrit, sense acavar la carrera d' enginyer. Va retornar a Valencia, tenint els honors de Director de l' Academia de Sant Carles en 1775. És un cas ben particular el d' En Mínguez, del qui no 'n resta cap obra pública, ocupat tota la vida a dirigir les d' altres mestres, pera guanyar la subsistencia, obligat per la necessitat.

MINI. m. EXÈRCOL. || *Min.* Oxit vermell de plom que 's trova en capes primes y polsoses; el qu' és artificial s' obté pera la calcinació de plom dins de un forn. S' usa en pintura y en moltes medicines. **Minio, óxido de plomo.**

MINIAR. v. a. Pintar en miniatura. **Miniar.**

MINIATURA. f. Pintura sobre vitela, però fent el clar y obscur puntejat y no extès. **Miniatura.** || Obgecte pintat y travallat molt fí. **Miniatura.** || Qualsevol obgecte diminut. **Miniatura.**

PINTAR DE MINIATURA. fr. Pintar sobre una superficie fina y delicada, feta ab colors deixatats ab aigua de goma. *Miniar.*

MINIATURISTA. s. y adj. Pintor de miniatures. **Miniaturista.**

MINICI NATAL (Lluci). *Biog.* Personatge de la època romana que fundá les primeres *termes* o banys haguts a Barcelona, en el lloch corresponent a la actual plaça de Sant Miquel, aixís com també ho feu a Iluro *(Mataró)*.

MINIM, A. adj. sup. Lo que té l' últim grau de disminució comparat ab un' altra cosa de la seua meteixa mena. **Mínimo.** || m. y f. Relligiós o relligiosa del ordre de Sant Francesch de Paula. **Mínimo.**

MÍNIMA. f. *Mus.* Nota que té la meitat del valor de la semibréu. **Mínima.**

MÍNIMAMENT. adv. Per lo menys, d' una manera mínima.

MINIMISTA. s. y adj. Estudiant de gramática a qui se li ensenyen els primers rudiments. **Minimista.**

MÍNIMUM. m. El punt més petit a que pot quedar reduida una cosa. **Mínimum.** || La menor quantitat que 's pot donar o rebre per una cosa. **Mínimum.** || La menor de les penes que poden aplicarse. **Mínimum.**

MINISTERI. m. Ofici, cárrech, ocupació. **Ministerio.** || L' empleu de ministre. **Ministerio.** || El temps que dura l' empleu d' un ministre. **Ministerio.** || Govern d' Estat en els negocis d' un regne o república. **Ministerio.** || Conjunt de ministres d' un govern.

Avui a Espanya el ministeri, com a govern, se composa dels següents:

MINISTERI DE AGRICULTURA, INDUSTRIA, COMERÇ, Y OBRES PÚBLIQUES. El qu' entèn en l' avens y millo-

ra de la industria, agricultura, comers y obres públiques. *Ministerio de Agricultura.*

MINISTERI D' ESTAT. El qu' entèn en les relacions ab els demés Estats. *Ministerio de Estado.*

MINISTERI DE GRACIA Y JUSTICIA. El qu' entèn en lo relatiu al sacerdoci, tribunals y administració de justicia. *Ministerio de Gracia y Justicia.*

MINISTERI D' HISENDA. El qu' entèn en la recaudació y inversió de les rendes públiques. *Ministerio de Hacienda.*

MINISTERI D' INSTRUCCIÓ PÚBLICA Y BELLES ARTS. El que s' ocupa de tot lo referent a l' ensenyança en tots els seus graus. *Ministerio de Instrucción pública y bellas artes.*

MINISTERI DE LA GOVERNACIÓ. El qu' entèn en el govern interior y ordre públich. *Ministerio de la Gobernación.*

MINISTERI DE LA GUERRA. El qu' entèn en lo relatiu a la força pública de terra. *Ministerio de la Guerra.*

MINISTERI DE MARINA. El qu' entèn en lo relatiu a la marina de guerra. *Ministerio de Marina.*

MINISTERIAL. adj. Pertanyent al ministeri, al govern d' un Estat o qualsevol dels ministeris del seu despaig. **Ministerial.** || Diputat, senador o periòdich que defensa al ministeri constituit. **Ministerial.**

MINISTERIALISME. adj. Adhesió al ministeri o als ministres. **Ministerialismo.**

MINISTERIALMENT. adv. m. Ab ministeri, ab facultat y ofici del ministre. **Ministerialmente.** || De una manera ministerial.

MINISTRA. f. La dona del ministre. **Ministra.** || Prelada d' un convent de monges trinitaries. **Ministra.**

MINISTRAR. v. a. *Ant.* **Servir.** || ADMINISTRAR.

MINISTRABLE. adj. Se diu del polítich que se 'l considera prou apte pera ésser ministre.

MINISTRE. m. JUTGE. || SERVENT, CRIAT, MOÇO. || Secretari del despaig universal d' un Estat. **Ministro, secretario del despacho, ó del despacho universal.** || Parlant dels frares de la Santíssima Trinitat el prelat ordinari de cada convent. **Ministro.** || AGUSIL.

MINISTRE DE CAPA Y ESPASA. Als tribunals reials era 'l conceller que no era lletrat, y no tenía vot en els negocis de justicia, sinó en els de govern o consultius. *Corbata, ministro de capa y espada.*

MINISTRE GENERAL. El general de la religió de Sant Francesch. *Minisiro general.*

PRIMER MINISTRE. Primer secretari del rei, president del consell de ministres, o primer encarregat del govern del Estat. *Primer ministro ó presidente del consejo de ministros.*

MINISTRELL. *Hidrog.* Riuet de la prov. de Lleida que baixa de les montanyes d' Os y Civis y desaigua al Valira sota de la frontera d' Andorra.

MINISTRELLS. *Geog.* Caseriu del terme d' Ars, prov. de Lleida.

MINISTRER. m. Musich, executant y sonador de instruments musicals.

MINISTRIL. m. Instrument musich d' aire; com una flauta, baixó, etc. **Ministril.** || El ministre inferior de poca autoritat o respecte que s' ocupa dels més baixos ministeris. **Ministril.**

MINJA. *Zool.* Mena de caragol de mar, petit y abundós al Mediterrani, ont se trova enganxat a les pedres. || Molusch que se trova a la seua closca.

MINJAR. v. a. *Vulg.* MENJAR.

MINJO. m. *Vulg.* MILL.

MINORACIÓ. f. Disminució. **Minoración.**

MINORAR. v. a Disminuir, reduir a menys. S'usa també com a recíproch. **Minorar.**

MINORAT, DA. p. p. **Minorado.**

MINORATIU, VA. adj. Lo que minora y té virtut de minorar. S' usa també com a substantiu en la terminació masculina. **Minorativo.** || *Med.* Lo que té virtut de purgar lleugerament. **Minorativo.**

MINORET. m. Frare de Sant Francesch. **Franciscano.**

MINORÍA. f. Inferioritat en nombre. **Minoría.** || El conjunt d' individuus qu' en una assamblea dissenteix del major número. **Minoría.** || Menor etat. **Minoría.**

MINORISA. *Geog. ant.* Nom de la ciutat de Manresa, prov. de Barcelona, en temps dels romans.

MINORISTA. m. Qui está ordenat de menors. **Clérigo de menores.**

MINORITAT. f. Menor etat. **Minoridad, menor edad.**

MINOTAURE. m. *Astron.* Constelació austral, coneguda també ab el nom de Sagitari.

MINOVA. f. Inflor de les glándules causada regularment pêl humor fret. **Seca, lamparón.**

MINUA. f. *Ant.* y

MINUAMENT. m. *Ant.* y

MINUANÇA. f. *Ant.* Minva, disminució, falta, escassesa. **Disminución, escasez.**

MINUAR. v. a. *Ant.* MINVAR.

MINUART (Agustí Antoni). *Biog.* Escriptor y frare del ordre de Sant Agustí, qui devía néixer a les derreries del sigle XVII y va morir a Barcelona l' any 1743 en opinió de sant. Va entrar al convent als onse anys y als quinse era lector de Filosofía, després mestre de teología y catedrátich a la universitat de Barcelona. Dues vegades va ésser prior del seu convent. És autor dels llibres: *El Solitario en poblado. Vida del venerable Antonio Pablo Centena, dean de la Sta. iglesia de Barcelona* (Barña. 1744), vol. 4t. imp. Piferrer. *Breve resumen acerca la identidad de las reliquias del Sto. cuerpo de S. Agustin.* Barña., 1728, imp. Jolis.

MINUCIA. f. Menudencia, friolera, cosa de poca válua y entitat. **Minucia.**

MINUCIÓS, A. adj. Exacte, massa difús. **Minucioso.**

MINUCIOSAMENT. adv. m. Ab minuciositat. **Minuciosamente,**

MINUCIOSITAT. f. Escrupulositat extremada, explicació detinguda d' una cosa. **Minuciosidad.** || Friolera, cosa fútil. **Minuciosidad.**

MINUENT. m. *Arit.* La suma coneguda o la quantitat de la qual se n' ha de restar un' altra. **Minuendo.**

MINUET. m. *Mus.* Composició de compás ternari pera ballar, y ball francès entre dos. **Minué, minuete.**

MINUSCLE, A. adj. Molt petit. **Minúsculo.**

MINÚSCUL, A. adj. MINUSCLE.

MINÚSCULA. f. La lletra minúscula y regular, en contraposició de la gran, dita majúscula. **Minúscula.**

MINUT. m. La seixantena part d' un grau de cercle y de la hora. **Horario, minuto.** || Moment. **Momento, minuto.**

MINUT, SEGON. La seixantena part d' un minut primer, y aixís dels demés, dividint cada segon en seixanta tercers, etc. *Minuto, segundo, tercero,* etc.

MINUTA. f. Borrador, apuntament. **Minuta.**

FER MINUTES. fr. MINUTAR.

MINUTARI. m. MINUTERA, MINUTA.

MINUTAR. v. a. Escriure minutes.

MINUTER. m. y

MINUTERA. f. L' agulla del rellotge que señyala els minuts. **Minutera.**

MINVA. f. Disminució. **Mengua, merma.**

MINVADA. f. Punt embegut en un altre pera estrényer la mitja. **Menguado.** || La minva de les aigües. **Menguante.** || MINVA. || pl. Els punts que s' embeuen pera acavar el peu de la mitja. **Seguidos.**

FER MINVADA. fr. **Disminuirse alguna cosa.** *Menguar.*

MINVAMENT. m. MINVA.

MINVANT. m. MINVADA, 2. || Decreixement de la lluna. **Menguante.** || m. *Ant.* El menguant del mar al retorn de les creixents. **Menguante del mar.**

MINVAR. v. n. Disminuir, baixarse alguna cosa, com: *minvar l' aigua d' un riu.* **Bajar, disminuir.** || Minvar el día. ESCURSARSE. || v. a. Minvar els punts tot fent mitja. **Menguar.**

FER MINVATS (al fer mitja). *Hacer menguados, menguar.*

NO MINVAR' HI RES. fr. *Ant.* Fer una cosa a tot gasto. *No perdonar gasto.*

MINVAR. *Ter ibicench.* Baixamar. **Bajamar.**

MINVAT, DA. p. p. **Menguado.** || m. MINVADA, 1.

MINVE. adj. *Ant.* CURT, DIMINUT.

MINYÓ. m. Noi dels set fins als catorse anys. **Muchacho.** || MOÇO DE LA ESQUADRA. || FADRÍ. || *Ter ibicench.* Redolí. **Aleluya.**

A SANTS Y A MINYONS NO 'LS PROMETIS QUE NO 'LS DONS. *Ref.* Que manifesta que no s' ha de prometre en vá. *Ni al niño el bollo, ni al santo el voto.*

EL MINYÓ QUAN PERT EL SEU PARE, ALLUNYAULO DE LA SEUA MARE. *Ref.* Avisa la falta que fa 'l pare pera la bona criança dels seus fills. *Padre no tuviste, madre no temiste; hijo despereciste ó diablo lo hiciste.*

MINYÓ, NA. adj. PETIT, MENUT.

MINYONA. f. Noia fins als catorse anys. **Muchacha.** || Fadrina no casada. **Doncella, moza.** || CRIADA.

MINYONADA. f. *Ant.* NOIADA.

MINYONERÍA. f. Cosa de poca importancia. **Niñería.** || Cosa o joch de minyons. **Niñería.**

MINYONESA. f. Estat y propietat de minyó. **Muchachez.**

MINYONET, A. m. y f. dim. **Mocito, muchachito.**

MINYONETA. *Bot.* Planta de la fam. de les resedácies, parescuda al Mardují.

MINYONÍA. f. Estat de minyó.

MIÑANA (Joseph Manel). *Biog.* Historiaire, pintor y frare, nat a Valencia en 1671 y mort allá meteix en 1730. Era trinitari calçat en el convent de Murvedre desde 1686-87. Molt versat en la literatura. Havía cursat pintura a Nápols. Emprô el seu millor títol es haver sigut el continuador de la *Historia de España* del P. Mariana. És autor d' estudis arqueològichs del regne de Valencia y d' un tractat llatí. *De bello rustico valentino.*

MIOBIA. f. *Zool.* Insectes dipters atericers de molt nombroses especies.

MIOCARDI. m. *Anat.* Part carnosa del cor. **Miocardia.**

MIOCARDITIS. *Med.* Inflamació, aguda o crònica del teixit muscular del cor.

MIOCEFAL. *Med.* Estafiloma rudimentari de reduit tamany.

MIOCEFÁLICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent o be relatiu al miocefal, que té son carácter o el seu aspecte.

MIOCELALGIA. f. *Med.* Dolor als muscles del ventre. **Miocelalgia.**

MIOCELALGICH, CA. *Med.* Pertanyent o relatiu a la miocelalgia.

MIOCELI. *Med.* Tumor vascular.

MIOCENI, A. adj. *Geol.* Conjunt de formacions terciaries, nomenades també horitsont medi del terreno terciari.

MIOCENICH, CA. adj. *Geol.* MIOCENI.

MIOCLONIA. f. *Med.* Acció nerviosa espasmòdica caracterisada per convulsions crònicques.

MIOCOLITIS. f. *Med.* Inflamació als muscles del ventre. **Miocolitis.**

MIODARI, A. adj. *Zool.* Pertanyent o semblant a la mosca.

MIODESOPSIA. f. *Med.* Depravació de la vista, que fa veure a qui la pateix multitut d' obgectes imaginaris. **Miodesopsia.**

MIODINIA. f. *Med.* Reumatisme muscular. **Miodinia.**

MIOGENOSIS. f. *Med* Malaltía produida per les picades d' insectes dipters. **Miogenosis.** || Engendrament de mosques o d' altres insectes de la meteixa mena. **Miogenosis.**

MIOGLOSSI. m. *Anat.* Muscle que serveix pera moure la llengua cap dalt. **Miogloso.**

MIOGRAFÍA. f. *Anat.* Descripció dels muscles o músculs. **Miografía.**

MIOGRÁFICH, CA. adj. Lo que pertany o és relatiu a la miografía. **Miográfico.**

MIOL. m. Veu del gat. **Maúllo, maullido, maido.**

MIOLADOR, A. m. y f. Gat que miola molt. **Maullador, mayador.**

GAT MIOLADOR MAI SERÁ BON RATADOR. *Ref. Gato maullador nunca buen cazador.*

MIOLAR. v. n. Formar y produir el gat el so natural de la seua veu. **Maullar, mayar, miar.**

MIÒLECH. s. y adj. Autor d' una miología. **Miólogo.**

MIOLOGÍA. f. Tractat o descripció de les mosques. **Miología.**

MIOLÒGICH, CA. adj. Lo que pertany a la miología. **Miológico.**

MIOMA. m. *Cir.* Tumor compost principal o exclusivament de teixit muscular. **Mioma.**

MIOMALACIA. f. *Med.* Reblaniment dels muscles. **Miomalacia.**

MIOMANCIA. f. Endevinació supersticiosa de l' antigor, al observar els giscles de les rates o la manera com menjaven.

MIONITIS. f. *Med.* Inflamació dels muscles. **Mionitis.**

MIOP. m. Curt de vista. **Miope.**

MIOPA. *Zool.* Insectes dípters que son abundosos als llochs humits, marcadament a les voreres dels rius d' Europa.

MIOPALME. m. *Med.* Tremolament dels tendons. **Miopalmo.**

MIOPATÍA. f. *Med.* Malaltía dels muscles y marcadament la produida per les fibres musculars.

MIOPIA. f. *Med.* Curtedat de la vista, que consisteix en no veure bé 'ls obgectes que no són prop dels ulls. **Miopía.**

MIOPISME. m. Malaltía de miopía.

MIOPLASMA. *Med.* Protoplasma que rodeja el nucli de la cèlula muscular.

MIOPLÁSTICH, CA. adj. Que serveix pera la formació dels muscles.

MIORREXIA. *Med.* Trencadura dels muscles. **Miorrexia.**

MIOSSALGIA. f. *Med.* Dolor dels muscles. **Miosalgia.**

MIOSSINA. f. *Quím.* Materia albuminosa qne se trova al teixit muscular dels cadavres.

MIOSSIS. f. *Med.* Contracció permanent de la nina del ull. **Miosia, miosis.**

MIOSSITIS. f. *Med.* Inflamació del teixit muscular. **Miositis.**

MIOSSOTIS. f. *Bot.* Mena de plantes borraginies, quina especie és la *miosótide* dels estanys, y creix als prats y als llochs humits, conreuantse algunes de les seues varietats per la boniquesa y l' abundor de les seues flors.

Brot de miossotis

MIOSUR. m. *Bot.* Plantes ranunculacies, anyals, petites, de flors llineals y de fruit perllongat.

MIOTERI, NA. adj. *Zool.* Que se nodreix de mosques.

MIÒTICHS. m. pl. Se diu dels medicaments que provoquen la miossis.

MIOTOMÍA. f. *Med.* Dissecció dels muscles. **Miotomía.**

MIQUEL. n. p. **Miguel.**

DONAR UN MIQUEL. fr. *Fam.* DONAR UN PEBROT; DONAR UN MICO O UN XASCO.

MIQUEL, MIQUEL, NO TENS ABELLES Y VENS MEL. *Ref.* NO TÉ VINYA Y VEN RAÏMS.

¿ONT VA MIQUEL? ONT HI HA MEL. *Ref.* Denota quan natural és la inclinació d' acudir cada hu allí ont creu trobarhi 'l seu profit o utilitat. *Haya cebo en el palomar, que palomas no faltarán; ¿Pedro por qué atiza? por gozar de la ceniza.*

MIQUEL (Joseph). *Biog.* Catedrátich de la Universitat de Cervera, a últims del sigle XVIII, autor d' algunes obretes llatines.

— (PERE). *Biog.* Conegut pintor valenciá del sigle XVI, jueu, ardorós revolucionari el primer any de la Germanía. Predicava qu' era arrivada l' hora del compliment de les promeses fetes per Deu a Daniel, y que vindría el Messías, prô en forma humana, a deslliurarlos del captiveri. Va ésser processat per la Inquisició; emprò sortí en llivertat després d' un any, havent abjurat y reconciliantse. Era amich dels propagandistes jueus mestres Baltasar Dionís, el poeta Torroella y En Pelegrí.

MIQUEL DELS SANTS. n. p. **Miguel de los Santos.** || — (Vegis ARGEMIR, MIQUEL).

MIQUEL Y BADÍA (Francesch). *Biog.* Escriptor d' art y d' arqueología. Nat a Barcelona l' any 1840 y mort en la meteixa en 1899. Havía cursat lleis. Va ésser redactor del *Diario de Barcelona* durant moltíssims anys, guanyant un bon renom per ses crítiques de literatura y d' art. Era entès coleccionista de teixits, vidres, cerámica, mobles y pintures. Queden alguns pochs llibres en castellá, obra d' ell, quin fons es poch personal: *La Habitación* (1879), *Muebles y tapices* (1879), *Cerámica, joyas y armas* (1882). És autor d' un bon travall biogràfich: *Apuntes biográficos sobre Mariano Fortuny,* estampat en l' acta de l' Academia de Belles Arts, Barna. del any 1882.

Francesch Miquel y Badía

— Y BOIX (MIQUEL). *Biog.* Jurisconsult y periodista contemporani, natural de Lleida, ont residía. Era director del periòdich *El Ideal.* Va morir als 3 de janer del 1901.

MIQUELA. f. Nom propi de dona. **Micaela.**

MIQUELDARCOS. m. Raïm de gra crescut, pell dura, bo pera guardar; y també 'l cep que 'l produeix. **Lairén.**

MIQUELET. m. Fuseller de montanya a Catalunya. Cossos franchs costejats per les diputacions y les juntes de guerra, per causa de les lluites civils o extrangeres. **Miguelete, fusilero de montaña.** || dim. De Miquel. **Miguelito.** || m. *Arquit. Ter.* Nom que se dona a Valencia al campanar de la Catedral. **Miguelete.**

Miquelet catalá de la guerra de la Independencia (1808-1814).

MIQUELÓ. n. p. dim. de Miquel. **Miguelito.**

MIQUERELLA. Dim. Poqueta cosa, aplicantse particularment al menjar y beure.

MIQUES. f. pl. Bocins, trocets. **Migajas.** || Fer a miques o en miques. **Hacer añicos.**

MIQUET. Dim. de MICO.

MIQUETA. f. dim. **Migajica, migajuela.** || m. y f. *Met.* ENCONGIT.

A MIQUETES. m. adv. Ab escassesa y miseria, poch a poch, de mica en mica. *A pistos.*

ES UN MIQUETA. fr. Epítet aplicat a l' home, que no té forces, ni energíes.

MIR. n. p. **Mirón.**

MIR (Aquiles). *Biog.* Poeta llenguadociá, nascut a Escales en 1822 y mort a Carcassona l' any 1901. Va ésser un dels més ferms sostenidors de la renaixensa provençal, escrivint inspirades composicions, entre quines cal esmentar: *La canson de la laureto.* Va obtindre premis als Jochs Florals de la societat de llengües romanes de Montpeller en 1875.

— DE TOST (ARNAU). *Biog.* Gran capitá dels primers temps de la nacionalitat catalana, de qui 's conten grans proeses. Algunes histories, erradament, el suposen haver estat un comte de Pallars. Una seua filla, anomenada Valencia, va casarse ab el comte Ramon Sunyer I, fill del comte Sunyer y de sa muller Ermengarda.

— Y CAPELLA (MARCH). *Biog.* Agricultor catalá molt remarcable y competent en els seus estudis. Va introduir a la seua regió (Sant Sadurní d' Anoia) totes les innovacions apropiades al extranger, contribuint en primer terme a regenerar els ceps, que gairebé restaven destruits per causa de la filoxera. La seua vila nadiua va consagrarli un monument poch després de la seua mort, a l' any 1905.

— Y CASASSA (ANTONI). *Biog.* Metge, historiador y poeta catalá, que va néixer a Tremp en 1830, morint a Tarragona en 1885. Va pertányer al cos de Sanitat militar, dedicantse després a l' ensenyança, essent catedrátich d' Historia natural y director del Institut de Tarragona. Va publicar molts travalls professionals, y altres d' historia y d' ensenyança, essent molt remarcables els d' historia local de Tremp. Un dels seus serveis dignes d' ésser memorats, va ésser la reconstitució de la momia de Jaume I quan en 1856 va ésser trasladada a la catedral de Tarragona.

MIR (Torra de). *Geog.* Emplaçada a 1,540 metres d' altitut a la comarca de Camprodón, dominant la vall del Tech y la plana del Rosselló, enllá dels Aspres.

MIRA. f. Respecte, atenció. **Mira.** || *Met.* Intenció, reparo, advertencia pera l' execució de alguna cosa. **Mira.** || *Zool.* Peixos fisóstoms llargueruts de cap estret, color verdós o rogench, ratllat tot el cos, abundosos al Mediterrani. **Mira.**

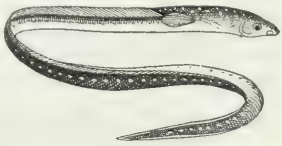

Mira

ESTAR A LA MIRA. fr. Observar, estar al cuidado de alguna cosa. *Estar á la mira.*

POSAR LA MIRA. fr. Fér els medis pera conseguir alguna cosa. *Poner la mira.* || Usat com a intergecció. *Ve ahí, ve aquí, ahí tienes.*

MIRAB. m. *Astron.* Estrella fixa del coll del Cigne. Mirab.

MIRABENT Y GATELL (Joseph). *Biog.* Pintor de flors, molt distingit. Nat a Barcelona en 1831 y mort a la meteixa l' any 1899. Era deixeble d' En Ribó, d' En P. Milá y d' En Lorenzale. Va pendre part en la Exposició del 1857, presentant hi onse pintures, de la seua especialitat gaire bé totes. En la exposició nacional del 1860, la del 1861 y 62 va guanyar medalla de tercera classe y altre d'igual en la exposició del 1866. També va pendre part en la del 1871, ab gran lluiment. Al any 1877 era premiat a Madrit ab medalla. A la universal de Barcelona (1888) hi havíen tres pintures de flors originals seues. Ocupava la cátedra de flors y ornamentació a l' Academia de la Llotja de Barcelona. Eren molt estimats els seus travalls decoratius, abundants per Barcelona y fora de Catalunya.

Joseph Mirabent y Gatell

MIRABET. *Geog.* Caseriu del terme de Mur, prov. de Lleida.

MIRABOLANT. m. Fruit de dos a tres centimetres de llarch, ovalat, molsut, ab pinyol y ametlla; s' usa com purgant y se 'n coneixen cinch varietats, dites en castellá: *belérico, chébulo, citaino, émblico, índico.* Mirabolano.

MIRACH. m. *Astron.* Estrella fixa d' Andròmeda. Mirac.

MIRACLE. m. Prodigi, obra superior a l' ordre natural. Milagro. || Succés o cosa extraordinaria, maravellosa. Milagro. || PRESENTALLA.

FER MIRACLES. fr. *Met.* Fer molt més de lo que comunament se pot en qualsevulla mena d' industria o habilitat. *Hacer milagros, prodigios.* || Fer alguna bona acció, superior o d' un modo més excelent de lo que algú s' esperava. *Hacer milagros.*

EL MIRACLE DE MAOMA, POSARSE AL SOL Y TROVARSE A L' OMBRA. *Ref.* Ab que 's fa burla dels que fan una cosa secreta y misteriosa quan ja tothom la sap. *Adivino de Marchena, que al sol puesto el asno á la sombra queda; adivino de Valderas ¿cuándo corren los cánales que se mojan las carreras?*

PER MIRACLE. m. adv. Poques vegades. *Por milagro, por maravilla.*

QUE 'S FACI EL MIRACLE Y QUE 'L FACI EL DIABLE. *Ref.* Denota que sols se pugui lograr la cosa no 's miren els medis. *Venga en buena hora quien nos ayude.*

VIURE DE MIRACLE. fr. Denota que algú s' ha deslliurat o ha eixit d' un gran risch o perill de la vida. *Vivir de milagro.*

MIRACLE Y CESAT (Rafel). *Biog.* Natural de Valls. Publicá en 1835 un *Prontuario Manual de la Provincia de Barcelona,* obra molt remarcable.

MIRACLE. *Geog.* Poblet del districte municipal de Riner, provincia de Lleida. || — (EL). Santuari del bisbat de Solsona, habitat pels monjos benedictins de Montserrat.

MIRACULÓS, A. adj. Lo que 's fa per miracle o be s' atribueix a cosa miraculosa. Milagroso, miraculoso.

MIRACULOSAMENT. adv. m. Fora del ordre natural. Miraculosamente, milagrosamente. || Admirable, maravellosament. Milagrosamente.

MIRADA. f. Vista, l' acció de mirar. Mirada, miradura, ojeada, vista.

AB UNA MIRADA. m. adv. Denota la facilitat de apendre a regonéixer alguna cosa. *A media vista.*

DONAR UNA MIRADA. fr. Registrar lleugerament ab la vista. *Dar una ojeada.*

D' UNA SOLA MIRADA. fr. Veure de un sol cop d' ull una cosa qu' interessi. *Al primer golpe de vista.*

MALA MIRADA. *Med.* Malaltía dels ulls que fa mirar guerxo. *Estrambosidad, estrabismo.* || Mirar alguna cosa o persona ab recel, ab ira o ab despreci.

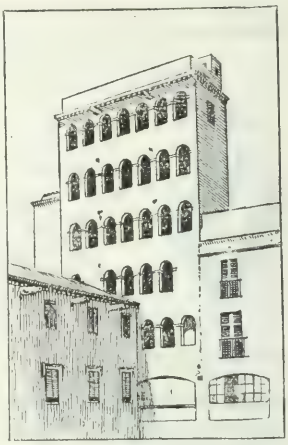
Mirador del Tinell (Antich Palau de Barcelona)

MIRADOR. m. Qui mira. Mirador. || Lloch alt desde ont se mira. Mirador, miradero, descubridero, vista, vistillas. || Curiós, qui mira ab curiositat. Mirón. || Galería o corredor desde ont se veu molta terra. També s' anomenen aixís certs balcons coberts ab la seua tauleta y voltats de vidrieres que hi ha a les cases pera mirar a fora sense exposarse a les inclemencies del temps. Mirador.

Mirador del Tibidabo

MIRADURA. f. *Ant.* ESGUART, MIRADA.

MIRADÍSSIM, A. adj. Molt mirat. Miradísimo.

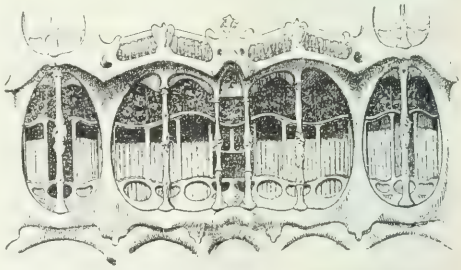
Balcó mirador modern (Gaudí Arq.te)

MIRAFLOR. *Geog.* Poble de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Denia; és a la vora del riuet Bolata y té 333 hab.

MIRALCAMP. *Geog.* Poble de la prov. y part. jud. de Lleida, bisb. de Solsona; és prop de Mollerussa y té 734 hab.

Segell de Miralcamp

MIRALPEIX Y ILLA (Eudalt). *Biog.* Notari, nat a Ripoll a les derreries del sigle XVIII, mort en sa vila nadiua l' any 1858. Va obtindre 'l títol a Madrit en 1818 y s' establía a Ripoll l' any 1822. És un dels

benemèrits qui més vetllá pera la conservació del monastir de Ripoll. Va escriure una *Crónica de la villa y monasterio de Ripoll* (220 planes), contant els successos de la vila desde 1808 al 1840, quin manuscrit obra en poder del ripollès senyor Raguer.

MIRALPEIX. *Geog.* Lloch del terme de Tiurana, prov. de Lleida.

MIRALSOT DE ABAIX. *Geog.* Lloch de la prov. de Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Fraga, ab 140 hab. || —DE DALT. Lloch del meteix part. jud., ab 100 habitants.

MIRALL. m. Vidre o cristall cobert per una capa d' argent viu pêl derrera que reprodueix tot lo que té devant; també n' hi ha de cer y altres metalls. **Espejo.** || *Fís.* Tot cos pulimentat que reflexi la llum. **Espejo.**

MIRALL ABRASADOR. Mirall còncau de superficie molt brunyida, per medi del qual els raigs del sol reflecteixen, reunint llur activitat de manera que al punt anomenat focus encèn qualsevol cos que s' hi posi. *Espejo ustorio.*

CLAR, NET O LLUENT COM UN MIRALL. *Loc.* Se diu pera ponderar que alguna cosa és molt clara, neta o lluenta. *Limpio como un espejo.*

COMPOST DE MIRALLS. *Espejado.*

MIRARSE AL MIRALL. fr. Examinar al mirall la imatge de la propia persona. *Mirarse al espejo.*

¿QUÈ FARÁ EL CEGO AB EL MIRALL? *Ref.* Ab que 's reprèn als que volen entendre de lo que no és de la seua professió. *Zapatero, á tus zapatos.*

MIRALLA. *Ant.* f. Torra o lloch pera observar. || GUARDA, GUAITA. || **Vigía.**

MIRALLER. m. Qui fa o ven miralls. **Espejero.**

MIRALLES (Rafel). *Biog.* Canonge de Lleida. Publicá en 1616 una *Vida de San Carlos Borromeo.*

Segell de Miralles (prov. de Barcelona)

MIRALLES (Serra de). *Orog.* Serra que va de NE. a SO., entre les conques del Anoia y del Gayá, provs. de Barcelona y Tarragona, o sigui desde Igualada a Valldeperes. || —(TORRENT DE). *Hidrog.* Riera del Vallespir, que baixa del Coll d' Ares confluint ab la del Coral. || —DE CARME. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Carme, prov. de Barcelona. || —DE COPONS. Poble del dist. munpal. de Copons, prov. de Barcelona.

MIRALLET. m. dim. **Espejuelo, espejillo, espejico, espejito.** || Mirallets pera caçar aloses; unes trampes pera caçarles. || *Met.* Enganys dissimulats.

MIRAMAR. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Figuerola, prov. de Tarragona. || Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Gandía; és a la vora del mar y té 880 hab. || A la costa de Mallorca, lloch anomenat aixís pêl poble, a la *Foradada*, desde 'l cap de Sòller fins als jardinals de la torre del Moro, ont l' arxiduch Lluis Salvador d' Austria ha establert els museus que tan afavoreixen els estudis d' art y d' arqueología, adquirint extensos territoris que feren creixe l' interès d' aquella mansió, en quina l' esmentat príncep ha escrit la obra monumental històrica y descriptiva de les Balears.

MIRAMBELL. m. *Bot.* Planta de la fam. de les salsolacies, que té la figura d' un xiprer, fulles y flors molt menudes y d' un vert clar; se conreua als jardins per adorno. **Perantón, mirabel, pinillo verde.**

MIRAMBELL DE SANTIGOSA (Caterina). *Biog.* Actriu que va ferse renòm a Barcelona en la segona meitat del sigle XIX per l' acert ab que s' identificava ab els papers representats. Dedicada primer al teatre castellá, va formar part fins poch abans de la seua mort, ocorreguda als començos de 1888, de la companyía catalana del teatre Romea, havent creat en les obres d' En Soler els principals tipus de característica.

— Y GIOL (FRANCESCH). *Biog.* Filòlech catalá. Nat al Solar de Mirambell (Santa Coloma Sasserra) en 1761; mort en 1822. Acadèmich de la de Bones Lletres y de la de Ciencies de Barcelona. Va estudiar a les Escoles Píes de Moyá, a la Universitat de Cervera y al Seminari de Vich. Va ésser vicari de Campdevánol y de Sant Hipòlit de Voltregá fins a l' any 1789, quan va guanyar en oposicions la rectoría de Sant Martí Sesgayoles, d' ont va anar a Sant Vicents de Prats de Lluçanès en 1804, morint hi el 24 de Desembre del 1822. És autor del *Mapa de San Martin Sesgueyoles*, ab text y dos documents inèdits, estampat en la Universitat de Cervera l' any 1798; *Anocujeni ó Alfabeto reformado universal*, Manresa, 1813, imp. Trullás. En 1817 la segona edició, retormada, en la meteixa imprempta. *Alfabeto griego-latino-catalán; Reflexiones paleográficas*, ab dotse estampes, impugnant la paleografía del P. Merino. Va deixar manuscrits molts estudis d' historia y d' alta erudició, que passaren a mans del savi canonge de Vich doctor Jaume Ripoll Vilamajor.

Francesch Mirambell y Giol

MIRAMBELL. *Geog.* Lloch del terme de Basella, prov. de Lleida. || Poblet del dist. munpal. de Calonge, prov. de Lleida.

MIRAMENT. m. Atenció, mira, respecte. **Miramiento, mira.**

SENSE MIRAMENT. m. adv. Sense respecte ni atenció. *Sin miramiento, sin excepción.*

MIRANDA. f. MIRADOR, 2 y 4. || Maravella, cosa digna d' ésser vista.

MIRANELLA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Oliola, prov. de Lleida.

MIRAR. v. a. Fixar la vista a un obgecte. **Mirar.** Apreciar, fer cas d' alguna cosa **Mirar.** || *Met.* Considerar ab cuidado alguna cosa. **Mirar.** || Estar situada una cosa devant d' un' altra. **Mirar.** || Inquirir, regonéixer, averiguar. **Mirar.** || Observar les accions d' algú. **Mirar.** || Regonéixer, escorcollar. **Registrar, escudriñar.** || Respectar y atendre a algú. **Mirar.** = Tindre per obgecte o fí alguna cosa en lo que 's fa, com: *cada hu mira pêl seu profit.* **Mirar.**

MIRAR A ALGÚ AB DESPRECI O AB ENFADO. fr. *Mirar sobre hombro ó con malos ojos.*

MIRAR D' AMAGAT. fr. Mirar ab dissimul. *Mirar de lado ó de medio lado.*

MIRAR DE FIT A FIT. fr. *Mirar de hito en hito.*

MIRAR DE MAL ULL. fr. *Mirar de rabo de ojo.*

MIRAR DE REULL. fr. *Mirar de lado, al soslayo.*

MIRAR DE TORT fr. *Mirar bizco.*

MIRAR DE TRAVÉS. fr. *Mirar de traidor, al soslayo.*

MIRAR PER ALGÚ O PER ALGUNA COSA. fr. Cuidar, protegir, amparar, procurar el bé o la utilitat de alguna persona o cosa. *Mirar por alguno ó por alguna cosa.*

MIRAR PER SOBRE. fr. No posar molt cuidado al examinar alguna cosa. *Mirar por encima, de paso, ligeramente.*

MIRAR PRIM. fr. Ab que 's nota al qui en tot trova dificultat y s' enreda en qualsevulla cosa, o al que pren motiu de coses fútils pera enfadarse o fer repugnancia. *Tropezar en un garbanzo, hilar delgado.*

MIRAR Y CALLAR. fr. Denota que 'l silenci és molt estimat. *Oir, ver y callar.*

MIRA LO QUE FAS O LO QUE VAS A FER. *Ref.* Adverteix que no 'ns fiquem en les coses sense mirar bé 'l fí que poden tindre. *Mira que ates que desates.*

MIRA'M Y NO 'M TOQUIS O MOLT MIRAR Y POCH TO-

CAR. *Ref.* Denota que alguna cosa és delicada. *Mírame y no me toques; el licenciado Vidriera.*

MIRI COM PARLA, O LO QUE PARLA, O AB QUI PARLA. *Loc.* Ab que s' adverteix a algú que 's reporti ab el parlar. *Mire como hable, ó lo que hable, ó con quién habla.*

L' ALMOINA QUAN LA FARÁS, NO MIRIS A QUI LA FAS. *Ref. Haz bien y no cates ó no mires á quien.*

MOLTS EL MIREN Y POCHS EL CONEIXEN. *Ref.* Denota que no 's deuen judicar les coses pèls senyals exteriors y que no tots tenen les prendes corresponents a les excel-lencies del seu ésser. *No son hombres todos los que mean en la pared.*

NO HI HÁ MES QUE MIRAR. *Loc.* Denota la molta perfeció d' alguna cosa. *No hay más que abrir los ojos y mirar.*

NO MIRAR PRIM. fr. No ésser delicat. *No tener pelillo en la lengua, no andar en titulillos.*

NO TENS QUE MIRAR. *Loc.* Denota que no 's trovará cap falta a alguna cosa. *No hay que darle vueltas.*

QUI ENDEVANT NO MIRA ENDERRERA CAU. *Ref.* Ab que s' avisa quan convenient és premeditar y previndre les contingencies que poden tindre les coses abans d' empèndreles. *Quien adelante no mira, atrás se queda.*

SI MIRES TAN PRIM A MITJA ETAT JA NO HI VEURÁS. *Ref.* Ensenya que s' ha d' evitar la molta curiositat en averiguar les coses agenes per les males consequencies que té. *Quien las cosas mucho apura, no tiene vida segura.*

TANT S' HI HÁ VOLGUT MIRAR QU' AL ÚLTIM HO HA CAGAT. *Ref.* Denota que 'ls impertinents solen fer malbé les coses per volguer perfeccionarles y apurarles més de lo que convé. *Tanto entornó que trastornó.*

MIRARSE AB ALGÚ. fr. *Met.* Cuidar d' ell ab molt de carinyo. *Mirarse en alguuo.*

MIRARSE A SÍ METEIX O MIRARSE DE CAP A PEUS. fr. *Fam.* S' usa pera denotar que cada persona deu examinar els seus defectes abáns de rependre als altres. *Darse una vuelta.*

MIRARSE EN ALGUNA COSA. fr. Examinar bé les circunstancies abáns de resòldreles. *Mirarse en ello.* || Executarla ab particular cuidado y esmer. *Mirarse.*

MIRARSE, ESTARSE MIRANT. fr. Reprèn la inacció del que veu algún desordre y poguent y devent evitarlo no l' evita. *Estarse mirando.*

MIRÁRSEHO O MIRÁRSEHO AB AFICIÓ O AB UNA AFICIÓ. fr. Enfática que denota l' atenció ab que 's mira una cosa que 's desitja posseir. *Echar el ojo ó tanto ojo.*

MIRARSE 'LS UNS ALS ALTRES. fr. Quedar sorpresos. *Mirarse unos á otros.*

MIRÁRROSA. *Geog.* Poble que forma un sol ajuntament ab Sertla, prov. d' Alacant.

MIRASOL. *Geog.* Caseriu del terme de Fraga, prov. d' Osca.

MIRASSOL. GIRASSOL.

MIRAT, DA. adj. Circumspecte. **Mirado.** || p. p. Mirado.

MIRAVALL. *Geog.* Caseriu del terme de Juneda, prov. de Lleida. || Caseriu del terme de Noves, prov. de Lleida.

Segell de Miravet (Tarragona)

MIRAVALL Y FORCADELL (Vicents de). *Biog.* En 1641 publicá un llibre notable titolat *Tortosa, ciutat fidelissima y exemplar,* sa patria nadiva.

MIRAVET. *Geog.* Quadra del terme de Cadolla, prov. de Lleida. || Vila de la prov. de Tarragona, bisbat de Tortosa, partit jud. de Gandesa; és a la vora del Ebre, té un antich castell y 1,966 hab.

MIREIILLE. *Bibliog.* MIREIO.

MIREIO. *Bibliog.* Títol de l'obra més remarcable de la moderna literatura provençal, que ha enlairat a son autor Frederich Mistral. Ha sigut traduida a moltes llengües, y va inspirar al mestre Gounod, la seua òpera, representada a les arenes d' Arles, ab motiu del homenatge patriòtich al immortal poeta.

MIREPOIX. *Geog.* Petita contrada del Alt Llerguadoch, a la banda occidental del modern departament del Augde.

MIRET (Mestre). *Biog.* Esculptor del sigle XVI, que sejornava a Tarragona, essent autor de la imatge del Sant Crist, existent a la catedral d' aquella ciutat, que se suposa obra de 1587.

— Y QUERALTÓ (MARTÍ). *Biog.* Guerriller catalá, qui en la tercera guerra civil, en 1874, va abandonar el Seminari pera anar a la lluita en favor de la causa carlina, tenint vintissís anys, havent arrivat a la categoría de brigader. Va ésser greument ferit en la batalla de Prats de Lluçanès. Al acavarse la guerra li fou respectat el grau, passant a Cuba al servei del Estat espanyol. Més tart, essent coronel, va esser autoritat militar del districte de Inca, en les Balears. En els derrers anys de sa vida va formar part de la empresa industrial de Vich, dedicada a la producció del sucre de la remolatxa, sense que logrés vèurela reeixir.

— Y TERRADES (JOAN). *Biog.* Advocat y agricultor, que va publicar, estudis molt remarcables, pera combatre la malura de les vinyes, coneguda ab el nom de filoxera. Va ésser diputat a Corts y era cavaller gran creu de Isabel la Catòlica, havent presidit la diputació provincial de Tarragona d' ont era natural (1812), morint'hi en 1891.

MIRIA. m. Paraula inicial formada del grech y que significa deu mil vegades la cosa que 's tracta. **Miria.**

MIRIACANT. adj. *Bot.* Planta ab nombroses punxes o espines. **Miriacanto.**

MIRIACTIDE. m. *Bot.* Plantes compostes, d' herbes originaries de la India.

MIRIADA. f. Multitut, nombre incomparable. Sol dirse de les formigues, estels, insectes, etc.

MIRIAGRÁM. m. Pes de deu mil grams. **Miriagramo.**

MIRIALITRE. m. Mesura de deu mil litres. **Mirialitro.**

MIRIÁMETRE. m. Mida de deu mil metres. **Miriámetro.**

MIRIARI. m. Extensió de deu mil árees o d' un kilòmetre quadrat. **Miriario.**

MIRÍFICH, CA. adj. *Poèt.* Prodigiós, maravellós. **Mirífico.**

MIRÍFICAMENT. adv. m. D' una manera mirífica. **Mirificamente.**

MIRINYACH. m. Mena de gavia d' estora o de cer que les dones portaven sota 'l vestit pera abultar o estufar les faldes. **Miriñaque.** || FUTESA.

MIRIÓPOT. adj. *Zool.* Se diu del animal articulat que 's distingeix per tindre gran nombre de peus. **Miriópodo.** || m. pl. Classe d' aquestos animals. **Miriópodos.**

MIRLAMENT. m. Entonació afectada. **Afectación.**

MIRLARSE. v. r. Donarse tò de senyoría. **Darse tono.**

MIRLAT, DA. adj. Afectat, entonat. **Afectado.**

MIRÓ, NA. adj. Badoch, qui mira o contempla massa una cosa. **Mirón, badaluque.**

MIRÓ. n. p. **Mirón.**

MIRÓ. *Biog.* Canonge de l' ordre de Sant Agustí, nat a Tagamanent, qui residía en el monestir de Sant Joan de les Abadesses. Va morir l' any 1171 regnant el comte Ramón Berenguer IV. La sabiduría y santitat del canonge Miró atreien la gent, en quina obrava miracles; per lo qual l'any 1345 van trasla-

darse ses reliquies a una sepultura de marbre, mereixent concepte de sant en aquella encontrada.

— (GABRIEL). *Biog.* Metge tortosí del sigle XVI y escriptor de la facultat. Era primer metge de les reines de França N' Agna de Bretanya, muller del rei Lluis XII, y de Claudia, esposa de Francesch I. L'any 1544 va publicar, a França el llibre *De regimine injantum tractatus tres amplissimi,* d' unes 750 planes, y sembla haverlo escrit tenint cura dels fills de la reina Claudia. Dels Miró, tortosins, altres foren metges, havent cursat a Montpeller, y meresqueren estima en la cort de França.

— (IGNASI RAMÓN). *Biog.* Un dels mestres més distingits de primera ensenyança y autor de bones obres didáctiques a la segona meitat del sigle XIX. Va ésser secretari de la junta provincial d' Instrucció pública. Va dedicarse a travalls professionals, y gelós a la defensa dels interéssos de l' ensenyança, va fundar y dirigir el periòdich *La Antorcha Manresana.* Va morir en el mes de Septembre de 1892.

— DE SANT MARTÍ (ARNAU). *Biog.* Un dels compiladors dels *Usatges* en 1068. Era governador dels castells d'Olèrdula y d'Aramprunyá segons consta en alguns documents de les derreries del sigle XI.

MIRÓ (Mola de). *Orog.* Montanya de la prov. de Castelló; és al aiguabarreig del riu Forcall ab el Bergantes, a ponent de Morella.

MIROGINISME. m. Sentiment d' aversió o odi a les dones.

MIROLLA. *Ter. ibicench.* Cosa o obgecte bonich.

MIROSA. *Orog.* Puig del Bergadá entre 'l coll de Terradelles y la serra de Palmerola.

MIROTEJAR. v. n. *Ter.* Brillar com un mirall. **Relucir.** || v. a. AGUAITAR.

MIRRA. f. Goma que destila l' arbre del meteix nom que 's cría a moltes parts de l' Arabia. **Mirra.**

MIRRA LIQUIDA. El meteix licor gomós quan ix dels arbres jovens que donen la mirra ordinaria. *Mirra liquida.*

MIRRAT, DA. adj. Compost, perfumat, barrejat ab mirra. **Mirrado.**

MIRSINITA. f. *Min.* Pedra que fá olor de mirra. **Mirsinita.**

MIRTOQUELEIDES. f. pl. Nom que s' ha donat als petits llavis de la vulva. **Mirtoqueleides.**

MIRUA. f. *Ant.* y

MIRUAMENT. m. *Ant.* MINVA, DISMINUCIÓ.

MIRUAR. v. n. *Ant.* MINVAR.

MISAR. m. *Astron.* Nom d' una de les estrelles de la Ossa major. **Mizar.**

MISCELÁNEA. f. Barreja de varies coses. **Miscelánea.** || Recopilació de diversos tractats. **Miscelánea.**

MISER, A. adj. Pobre, indigent, trist. **Mísero.**

MISERABLE. adj. Infelíç. **Miserable, mísero.** || Avar, cicatero. **Miserable.** || *Ant.* **Vil.** || Lo qu' és de poch valor. **Miserable.** || Qui és excessivament pobre. **Indigente, pobretón, miserable.**

MISERABLEMENT. adv. m. Infelisment. **Miserablemente.** || Escassament. **Miserablemente.**

MISERACIÓ. f. **Misericordia.**

MISERAMENT. adv. De manera miserable. Ab miseria.

MISEREJAR. v. n. Semblar un miserable, patir miseria.

MISERERE. m. Funció en que 's canta 'l miserere. **Miserere.** || *Fam.* PALLISSA. || *Med.* El còlich vòlvul que consisteix en nusarse 'ls budells de manera que obliga a treure l' excrement per la boca. **Miserere.**

MISERIA. f. Desgracia, pena. **Miseria, laceria.** || Pobresa, manca de medis. **Miseria.** || Poquedat, escassesa. **Miseria.** || Mesquindat, tacanyeria. **Miseria.** || Bruticia, porquería. **Miseria, suciedad.**

ANAR AB MISERIA. fr. Portarse o gastar ab extremada tacanyería. *Miserear.*

CONTAR MISERIES. fr. Ponderar els travalls o miseries que's pateixen, o fingirlos pera moure a compassió *Hacer la guaya.*

EIXIR DE MISERIA. fr. Millorar de fortuna després de travalls y miseries. *Salir de capa de raja.*

MENJARSE A ALGÚ LA MISERIA. fr. Estar molt pobre y necessitat. *Comerse de miseria; no tener más que la capa en el hombro*

TREURE DE MISERIA. fr. Millorar la posició o fortuna d' algú qu' está miserable. *Despiojar.*

MISERICORDIA. f. Compassió, pietat. **Misericordia.**

MISERICORDIA (Santuari de la). *Geog.* Es situat en el terme de Canet de Mar, a la costa de Llevant.

MISERICORDIÓS, A. adj. Pietós, compassiu. **Misericordioso.**

MISERICORDIOSAMENT. adv. m. Clementment, pietosament. **Misericordiosamente.**

MISERICORDIOSÍSSIM, A. adj. sup. **Misericordiosísimo.**

MISERIÓS, A. adj. Que sofreix miseria.

MISERIOSAMENT. adv. D' una manera miseriosa.

MISSÈRRIM, A. adj. **Misérrimo.**

MISLATA. *Geog.* Poble de la prov., diòc. y part. jud. de Valencia; és a la vora del Turia, té estació de F.-C. y 1,413 hab.

MISPIQUEL. m. *Min.* Sulfo-arseniur de ferro. **Mispiquel.**

MISSA. f. Sacrifici incruent de la llei de gracía, en que baix les especies sagramentals de pa y ví se ofereix al Pare Etern el cos de Jesucrist en memoria de la seua passió, acció de gracies y regoneixement de la seua sabiduría; Sant Alexandre Romá va fer posar a la missa aigua al ví; Sant Sixt I maná afegirhi 'l trissagi del Sanctus; Sant Telesfor Grech, anacoreta, 'l Gloria in excelsis; Sant Gelasi les oracions; y Sant Sergi I hi va posar l' Agnus Dei. **Misa.** || L' ordre del presbiterat. **Misa, presbiterado, sacerdocio.**

MISSA BAIXA O RESADA. Aquella en que no s' hi canta. *Misa rezada ó privada.*

MISSA CANTADA O SOLEMNE. La que 's celebra ab cant y solemnitat. *Misa cantada, solemne.*

MISSA CANTANT: MISSA CANTADA.

MISSA CONVENTUAL. La missa major que 's diu als convents. *Misa conventual.*

MISSA DE COS PRESENT. La que 's diu estant el cos del difunt dins de la iglesia. *Misa de cuerpo presente.*

MISSA DE DIFUNTS, DE MORTS O DE REQUIEM. La que s' ofereix pera ells. *Misa de difuntos, de requiem*

MISSA DEL GALL. La que 's diu a les dotse de la nit de Nadal; s' anomena aixís per ésser l' hora en que sol cantar el gall. *Misa del gallo.*

MISSA DE PARTERA. La que 's diu a la dona la primera vegada que surt de casa després del part. *Misa de parida.*

MISSA MAJOR O PARROQUIAL. Ofici. *Misa mayor, parroquial, conventual.*

MISSA NOVA. La primera que diu el nou sacerdot. *Misa nueva.*

MISSA SECA. La que 's diu sense consagrar. *Misa en seco.*

MISSA VOTIVA. La que no essent propia del día 's pot dir en certs díes per vot. *Misa votiva.*

AJUDAR LA MISSA. fr. Servir y respondre al capellá que la diu. *Servir la misa, ayudar á misa.*

ARRIVAR A MISSES DITES. fr. Arrivar tart a alguna funció. *Llegar á las aceitunas; á los postres ó al «Ite missa est» ó á los anises; tarde piache, á la última sardina de la banasta.*

CANTAR MISSA. fr. Celebrar la primera 'l nou sacerdot. *Cantar misa.* || Acompanyar ab el cant alguna missa. *Cantar la misa.*

DE MISSA D' ONSE. S' aplica al capellá o frare que no es de carrera. *Pitancero.*

DIR MISSA. fr. Celebrar el sacerdot el sacrifici incruent de la llei de gracia. *Decir misa.*

JA POT ANAR A MISSA SENSE ROSARIS. fr. *Met. fam.* Ab que 's dona a entendre qu' algú té prou industria pera manejarse per sí meteix sense ajuda de ningú. *Poder nadar sin calabazas, ó no necesitar calabazas para nadar.*

JUGARSE LA MISSA. fr. No anarhi, essentne día. *Perder la misa.*

NI LA MISSA NI CIVADA DESTORBEN LLARGA JORNADA. *Ref.* Ab que s' avisa que 'l cumpliment de la obligació o prudent devoció mai es impediment pera lograr lo que justament s' intenta. *Por oir misa y dar cebada, nunca se perdió jornada.*

NO FUNDARÁ CAP MISSA D' ONSE. *Loc. fam.* No prosperará. *No fundará casa con azulejos.*

PRIMER SON ELS DE MISSA. *Loc.* Reprèn al que se avança o 's prefereix en alguna acció o elecció a un altre de major etat. *Yo nací primero, el que antes nace, antes pace; primero es el altar mayor y luego los colaterales.*

MISSACANTANT. m. Clergue qu' está ordenat de totes les ordres y diu la primera missa. **Misacantano.**

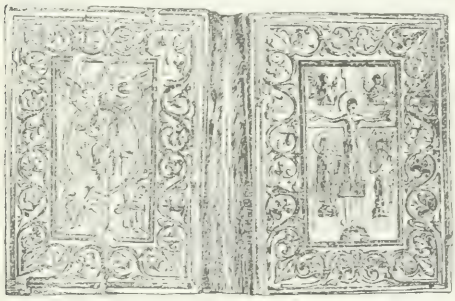

MISSAL: Cobertes d'un llibre d'evangelis de la catedral de Girona

MISSAL. m. Llibre que conté els evangelis y el ordre y modo de celebrar la missa. **Misal.**

MISANTROP. m Qui aborreix y fuig del tracte de les gents. **Misántropo.**

MISSANTROPÍA. f. Geni del missantrop. **Misantropía.** || Humor desapacible, aversió al tracte de la gent y al genre humá. **Misantropía.**

MISSANTRÒPICH, CA. adj. Lo relatiu a la missantropía. **Misantrópico.**

MISSANTROPISME. m. Aborriment del genre humá. **Misantropismo.**

MISSATGE. m. *Ant.* Nunci. **Pregonero.** || Avís, nova o document que 's comunica a algú. **Mensaje.**

MISSATGER. m. Enviat, portador de noves. **Enviado, mensajero.** || CORREU, 1.

MISSATGERÍA. f. y

MISSATGÍA. f. Embaixada, nova. **Mensaje.** || COMISSIÓ.

MISSER. m. *Ant.* Cert tractament. **Micer.** || BATXILLER, 1.

MÍSSER SEBA. *Fam.* Qui parla molt y fora de propòsit. *Bachiller, perejil, doctor.*

MISSÈR, A. adj. Qui té vici de mirarho tot, tant si hi té dret com no. **Curioso, entrometido.**

MISSERERÍA. f. Manifacería, batxillería, curiositat. **Bachillería.**

MISSEROT. m. Batxiller, curiós, manifacer. **Bachiller, curioso.**

MISSIÓ. f. L' acte y efecte d' enviar. **Misión.** || Poder, facultat que 's dona a una persona pera desempenyar algún encárrech o fer alguna cosa. **Misión.** || Sortida, pelegrinació que fan els relligiosos y varons apostòlichs de poble en poble o de provincia en provincia predicant l' Evangeli. **Misión.** || Sermó fervorós que fan els missionistes **Misión.** || La provincia o país ont hi prediquen els missionistes. **Misión.** || Comissió temporal donada per un govern a un diplomátich o agent especial per algún obgecte determinat. **Misión.**

MISSIONER. m. y

MISSIONISTA. m. Predicador de missions. **Misionero, misionario.**

MISSIU, VA. adj. S' aplica a la carta o bitllet que s' envía a algú. **Misivo.** || Lo que 's pot enviar. **Misivo.**

MISSOCÉFAL, A. adj. Que té 'l cap en forma de xuclador; se diu de certs entossoaris. **Misocéfalo, mizocéfalo.**

MISSOGAM, A. adj. Qui té aborrició a les dones. **Misógamo.**

MISSOGAMIA. f. Aborriment del matrimoui. **Misogamia.**

MISSOGINIA. f. Aversió a les dones. **Misoginia.**

MISSÓLECH, CA. s. y adj. Qui adoleix de missología. **Misólogo.** || Qui es enemich dels mètodes científichs. **Misólogo.**

MISSOLOGÍA. f. Aversió a la ciencia. **Misología.**

MISSONEISTA. m. y f. Qui sent aversió per les novetats.

MISSORINA. f. *Min.* Mineral compost d' ácit carbònich, deutòxit de coure, peròxit de ferro y sílice. **Misorina.**

MISTAIRE. *Com.* Qui fá o ven mistos.

MISTER, A. s. Mistaire.

MISTERA. f. Capsa o eina pera posar mistos.

MISTELA. f. Beguda d' aiguardent, aigua, sucre y canyella. **Mistela.** || Vi dolç verge, de color generalment clar. També n' hi há de negre. **Mistela.**

MISTELER, A. adj. Se diu del barral o bota destinat a contindre mistela.

MISTERI. m. Secret incomprensible de les veritats revelades en la llei de gracia. **Misterio.** || Secret, cosa oculta. **Arcano, misterio.** || Qualsevulla cosa difícil de compendre. **Misterio.** || Qualsevol dels successos més notables de la passió de Jesucrist. **Paso.** || La imatge que a les professons de la Setmana Santa representa algún fet de la passió de Jesucrist. **Paso.**

ANAR O VINDRE AB MISTERIS. fr. No dir clar lo que 's diu o 's fa, sinó cercar expressions enfátiques y rodeigs. *Garabatear.*

FER MISTERI. fr. Exagerar les coses ab paraules fosques. *Hacer misterio.*

FER MISTERIS. fr. No volguer manifestar ni descobrir alguna cosa. *Hacer misterios.*

NO ÉSSER SENSE MISTERI O NO HI HA SANT SENSE MISTERI. fr. TÉ MISTERI.

PARLAR AB MISTERI. fr. Parlar ab cautela y reserva o afectar fosquetat en lo que 's diu a fí de donar què discorrer als altres. *Hablar de misterio ó misteriosamente.*

TÉ MISTERI. fr. Denota qu' alguna cosa té un motiu amagat pera ésser. *No se hace esto sin misterio.*

MISTERIÓS, A. adj. Lo que conté misteri. || Lo qui fa misteris y dona a entendre que hi ha secrets o coses amagades allí ont no hi son. **Misterioso.**

MISTERIOSAMENT. adv. m. Ab misteri, de secret o d' amagat. **Misteriosamente.**

MISTERIS. m. pl. Cerimonies secretes del culto de algunes falses doctrines. **Misterios.** || Els secrets dels princeps y negocis de molta entitat que per algún recel se tenen amagats. **Misterios.**

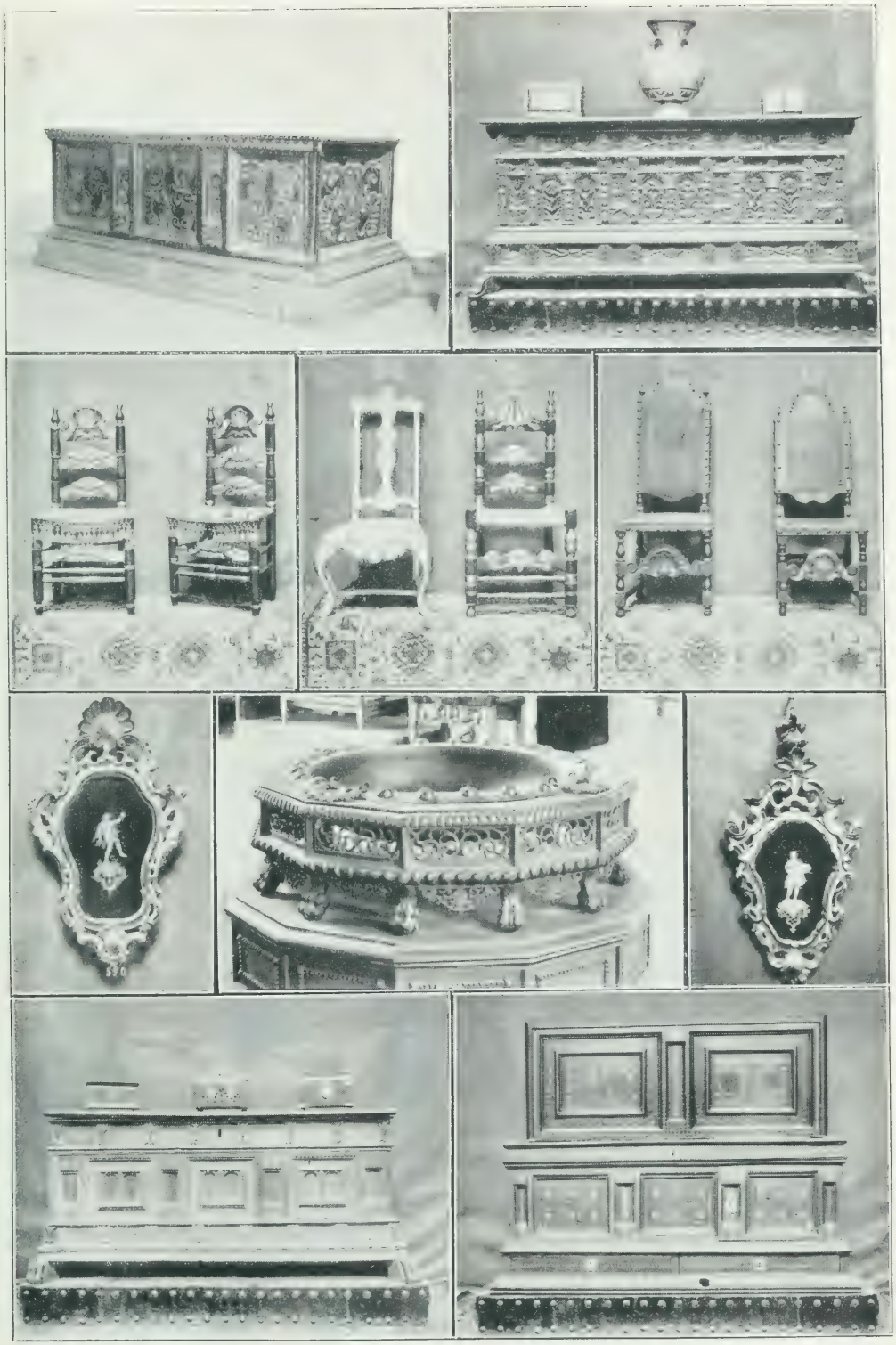

1. Caixa catalana de nuvia, sigle XVIII (Museu de Sta. Agatha). — 2. Caixa catalana de nuvia (sigles XVII a XVIII). — 3. Cadires del sigle XVII, ab funda més moderna. — 4. Cadires catalanes (sigle XVIII). — 5. Cadires tornejades ab respatller de cuiro (sigles XVII y XVIII). — 6. Mirall cornucopia (sigle XVIII). — 7. Braser que va pertanyer als Concellers de Barcelona (Museu del Parch). — 8. Mirall cornucopia (estil barroch, sigle XVIII). — 9. Caixa catalana de nuvia (sigle XVIII). — 10. Arca de noguera, incrostada de boix (sigle XVII).

1. Arquimesa (sigle XVIII). — 2. Caixa mallorquina del sigle XV a Miramar (Mallorca). — 3. Llit del sigle XVII a So
(Mallorca). — 6. Arquimesa de noguera, estil abarrocat (sigle XVIII). — 7. Escalfapanxes de la casa moderna d'En Mac
9. Taula tocador de fusta daurada, a la casa de Santa Teresa, de Vilanova y Geltrú (estil primer imperi). — 10. Un
12. Llit de ferro del sigle XV, al Cau Ferrat de Sitges. — 13. Detalls de un menjador catalá ab pisa als tinells (Mira
(Miramar). — 16. Sala d

agues (Mallorca). — 4. Llit del sigle XVI a Lluchmajor (Mallorca). — 5. Caixa mallorquina de nuvia (sigle XVII), a Sineu
lferichs, a Barcelona (J. Rubió, arquitecte). — 8. Una instalació de mobiliari a l' Exposició Regional de Valencia (1909). —
es sales del Cau Ferrat, a Sitges. — 11. Escalfapanxes, estil modern, a casa Oller de Barcelona (P. Salvat, arquitecte). —
Mallorca). — 14. Menjador d' una llar catalana, ab mobiliari dels sigles XVII y XVIII (Miramar). — 15. Calaixera (sigle XVIII)
seu del Cau Ferrat, á Sitges.

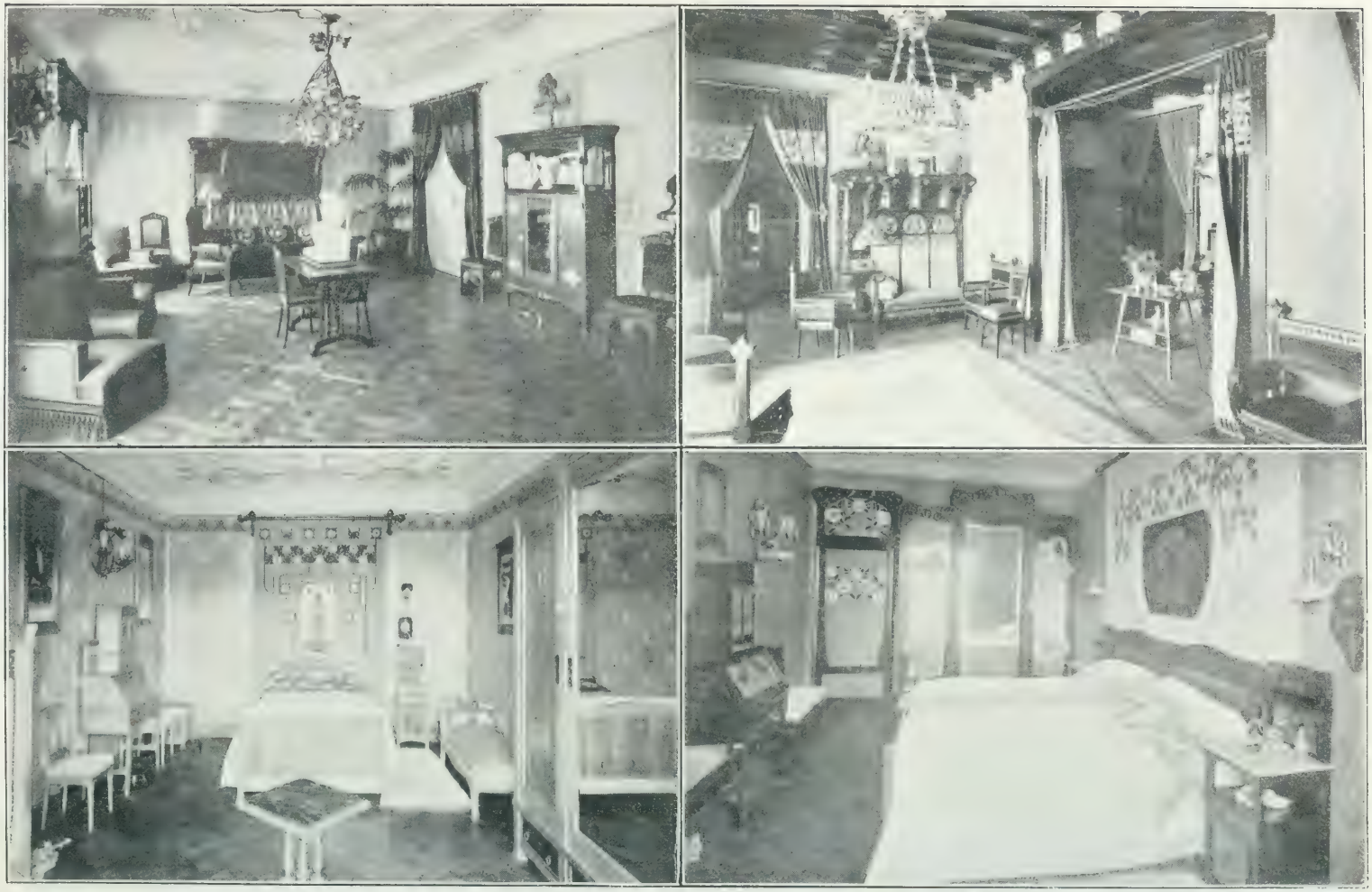

1 Sala moderna.—2. Sala de confiansa, estil modern.—3 Dormitori modern.—4. Altre dormitori modern. (Mobiliari de la casa Homar y C.ª, de Barcelona).

MISTICA. f. Part de la teología que tracta de la vida espiritual y contemplativa. **Mística.**

MISTICAMENT. adv. m. Figuradament, d'un modo misteriós. **Místicamente.** || ESPIRITUALMENT.

MISTICH, CA. adj. Lo qu' enclou místeri. **Místico. misterioso.** || Pertanyent a la mística. **Místico.** || *Náut.* Embarcació petita de dos pals. **Místico.**

MISTICISME. m. Doctrina relligiosa o filosòfica qu' admet les secretes comunicacions entre l' home y la divinitat. **Misticismo.** || Estat de la persona que's dedica molt a Deu. **Misticismo.**

MISTIONAMENT. m. *Ant.* BARREJA.

MISTIONAR. v. a. *Ant.* BARREJAR.

MISTO. m. MIXTE.

MISTURA. f. *Ant.* BARREJA, MIXTURA.

MISTURAR. v. a. BARREJAR.

MITÁ EN CAMÍ. *Loc. ter.* MITG CAMÍ.

MITADENCH, CA. adj. Mitjá.

MITANT (per). m. adv. Per meitat.

MITAT. f. MEYTAT. || MEDI o MITG.

Mitenes

MITE. m. **Mito.**

MITENA. f. Mena de guant sense dits. **Mitón.**

MITG. m. La part distant igualment dels extrems. **Medio.** || MEYTAT. || Centre. **Medio.** || MEDI. || MITJANÍA. || adj. Lo que conté la meitat de qualsevulla cosa. **Medio.** || Intermedi, lo qu' és al mitg. **Medio.** || Lo que no és acabat del tot, com: *mitg* cuit. **Medio.**

MITG AGAFAR. fr. No agafar del tot. *Entrecoger.*

MITG DE COBERTA O CENTRE DE COBERTA. La part mitja d' una coberta de popa a proa compresa entre les cordes. *Crujía.*

A MITG. m. adv. Dit del mes, etc. *A mediados de.*

AL MITG. m. adv. Igualment distant dels extrems. *En medio.*

A MITGES. m. adv. Per meitat, tant l'un com l'altre. *A medias, á medio, por mitad.*

BELL MITG. *Loc.* El punt en que la cosa dividida resulta ben bé per meitat. *Promedio.*

CLOURE O ENCLOURE AL MITG. *Iròn.* Tindre rodejat a algú de manera qu' ab dificultat pugui fugir. *Entrecoger, coger en medio.*

EN MITG. m. adv. En lloch igualment distant dels extrems o entre dues coses. *En medio.*

ENTREMITG. m. adv. Barrejat ab altres coses. *Entre.*

ESTAR DE PER MITG. fr. Intercedir pera fer avindre o conciliar a dos que disputen o 's barallen. *Estar de por medio, mediar.*

FER MITGDÍA. fr. FER MITGDIADA.

POSAR AL MITG. fr. Colocar entre dues coses. *Coger en medio.*

POSARSE DE PER MITG. fr. Interposarse. *Meterse en medio ó de por medio.*

ROMPRE PER MITG. fr. *Met.* Pendre alguna resolució pera eixir d' alguna dificultat. *Echar por en medio.*

TOCARHI DE MITG A MITG. fr. Endevinar alguna cosa o 'l punt de la dificultat. *Dar en el chiste.*

TREURE DEL MITG. fr. Apartar a algú matantlo, allunyantlo o fentlo marxar. *Quitar de en medio.*

MITGDÍA. m. **Sur.** || L' hora en que 'l sol és al punt més alt de la seua elevació. **Mediodía.** || Punt del horitsó que vé dret mirant a la part d' ont vé 'l sol al temps de mitdía. **Mediodía.** || Vent que vé de dit punt. **Mediodía, sud.** || MITGDIADA.

MITGDIADA. f. Dormida després de dinar. **Siesta.**

FER MITGDIADA. fr. Dormir després d' haver dinat. *Dormir la siesta.* || Deturarse a dinar a algún lloch el qui vá de camí. *Hacer mediodía.*

MITGDOBLE. adj. S' aplica als gènres que no són dobles ni sensills. **Entredoble**

MITGENÇAR. v. n. *Ant.* MEDIAR, INTERCEDIR.

MITGER. m. Qui cuida d' una terra o hisenda a mitges. **Mediero.** || Fabricant de mitges. **Calcetero, mediero.** || adj. Lo qu' és comú a dues possessions contigües. **Medianero.**

MITGES. f. pl. La part de la cullita que toca a un mitger o al amo de la terra. **Medias.** || El parell de mitges. **Medias.**

MITGFÍ, NA. adj. Lo qu' és d' una qualitat mitjana entre fí y bast. **Entrefino.**

MITG, JA. adj. La meitat d' una cosa entera. **Medio, media.**

MITGPANYO. m. Teixit de llana semblant al panyo, pero més prim y de menys durada. **Medio paño.**

MITGPARTIR. v. a. Partir pêl mitg alguna cosa **Partir por medio.**

MITGPARTIT. m. *Ter.* Mena de coca **Partido por medio.**

MITGTEMPS. m. El temps de primavera y tardor, qu' és entre l' hivern y l' istiu o entre l' istiu y l' hivern. **Entretiempo.**

PERSONA DE MITGTEMPS. fr. La que no és ni molt jove ni molt vella. *Persona de media edad.*

ROBA DE MITGTEMPS. fr. La que no és ben bé d' istiu ni d' hivern. *Ropa de entretiempo.*

MITICAMENT. adv. D' una manera mítica.

MÍTICH, CA. adj. Lo qu' és propi del mite. Lo referent als deus pagans. **Mítico.**

MITIGABLE. adj. Lo que pot mitigarse. **Mitigable.**

MITIGACIÓ. f. Calma, moderació. **Mitigación.**

MITIGADAMENT. adv. D' un modo mitigat. **Mitigadamente.**

MITIGAMENT. m. MITIGACIÓ.

MITIGANT. adj. Lo que té virtut de mitigar. **Mitigativo, mitigatorio.**

MITIGAR. v. a. Suavisar, aplacar, moderar la ira, el rigor, la set, etc. **Mitigar.** || Suavisar, amansir. **Mitigar.** || v. r. **Mitigarse.**

MITIGAT, DA. p. p. **Mitigado.**

MITIGATIU, VA. adj. Lo que mitiga. **Mitigativo.**

MITILITA. f. *Geol.* Certa petxina fòssil. **Mitilita.**

MITJA f. Calçat de fil, seda, cotó, llana, etc., pera cobrir la cama. **Calceta, media.**

MITJA COM UN SACH. *Loc.* La qu' és molt ampla y no ajusta bé. *Butifarra.*

MITJA BOTA. Calçat que sols arriva fins a mitja cama. *Media bota.*

MITJA JUNTA. *Ter. Blanes.* Manera de juntar dues peces de quilla.

MITJA RIALLA. fr. Mitgriure, somriure.

MITJA VIOLA. fr. Instrument de corda, que s' usava als temps de la etat mitjana.

MITJ-ARAN (PEIRA DE). *Arq.* Menhir de 2'40 met. de alçaria situat en mitj de la Vall d' Arán.

MITJÁ. m. Terreno qu' está entre la cabeçada y el fondal. **Medianil.**

MITJÁ, NA. adj. Lo qu' es regular o que no toca als extrems. **Mediano.** || *Ant.* Lo de mitja etat y també lo qu' está entremitg. **Mediano.**

Mitjacanya

MITJÁ (Coll). *Orog.* Coll de uns 2,500 metres de altitut, a la partió d' aigües de les rieres de Prats de Balaguer y de Carançá, al antich Conflent, departament dels Pirineus Orientals.

MITJACANYA. f. *Arquit.* Motllura cóncava quin perfil és per lo regular un mitg cercle o un poch menys. **Mediacaña, bocel, nacela.** || Llistó de fusta ab algu-

nes motllures llises, daurades o pintades, ab lo qual se guarneixen les vores dels tapiços de les sales, frisos, etc. **Mediacaña.** || Entre fusters motllura en forma d' una canya partida de llarch a llarch. **Escocia, mediacaña.**

MITJACOLUMNA. f. Columna de mitg relleu. **Media columna.**

MITJACORAÇA. f. Armadura que consta de pit, casco y manoples, sens espatllera. **Mediacoraza.**

MITJAGERMANA. f. Germana tan sols per part de pare o per part de mare. **Mediahermana.**

MITJAGOLA. f. Ratlla que surt del centre d' un baluart y va al ángul de la cortina. **Mediagola.**

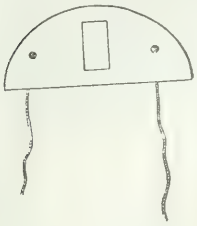
Mitjalluna *(Náut.)*

MITJALERA. f. PORRÓ, MEITADELLA O MITADELLA. || Mesura de vi de les quals dues fan un botigoy.

MITJALLANA. f. Mena de roba ab la trama de llana y l' urdit de fil o de cotó. **Mediopaño.**

MITJALLUNA. f. Trinxadora, eina de cuina. **Tajadera, media luna.** || *Náut.* Aparell que s' engalça al timó dels bots pera virarlo.

MITJANA. f. Carn entre les costelles y bescoll. **Mediana.** || *Mar.* Arbre de la nau envers la popa. **Mesana, árbol de mesana.** || La vela que 's posa al arbre de popa o del meteix nom. **Mesana.** || Al joch de billar és el taco mitjá, que apoiat demunt del taco regular serveix pera jugar y pegar a la bola que está lluny de la vora. **Mediana.**

MITJANAMENT. adv. m. Ab un terme mitg. **Medianamente.**

MITJANAR. v. a. Doblegar un mocador diagonalment pera posarse 'l al cap o al coll. **Doblar.**

MITJANAT, DA. adj. Mitg ple. **Medio lleno.**

MITJANÇANT. p. a. *Ant.* MEDIANER. || adv. MEDIANT.

MITJANÇAR. v. n. *Ant.* MEDIAR, INTERCEDIR.

MITJANCER, A. m. y f. Lo que té 'l mitg entre 'l gran y 'l petit. **Mediano.** || *Ant.* MEDIANER.

PARET MITJANCERA. La qu'és comuna a dues cases. *Pared mediera.*

MITJANÍA. f. Mediocritat del ánim. **Medianía, mediocridad.** || Templança, moderació fugint dels extrems. **Medianía.**

MITJANTS. m. pl. Casells pera posarhi 'ls grans. **Atajadizo.**

MITJAPICA. f. Pica que tenía la meitat del tamany de les altres. **Mediapica.**

MITJA POLACA. Calçat una mica més llarch de cama que la botina sense esserho tant com la polaca. **Media polaca.**

MITJA-TARONJA. f. *Arquit.* Volta semi-esfè ica que sol haverhi a les iglesies y a alguns altres bastiments. **Media-naranja.**

MITJAVILA Y FISONELL (Vicents). *Biog.* Metge y escriptor resident a Barcelona desde l'últim ters del sigle XVIII. Va morir l'any 1805. Sembla qu' ell és el fundador del periodisme professional, havent començat ab son *Semestre Médico-Clínico* (impr. Brusi y Ferrer), la publicació periòdica espanyola més antigua de que hi há noticia. Més tart (1804), publicava la *Correspondencia Literario-Médica*, Barcelona (dos volums). Desde l'any 1789 al 1800 va publicar diversitat de observacions y d' estudis molt interessants, traduits uns y originals altres, de gran oportunitat en son temps.

MITJ-CAMÍ. *Geog.* Hermita del terme de Tortosa.

MITJÓ. m. Mena de mitja que sols arriva fins a mitja cama. **Calcetín.**

MITJOBRIR. v. a. Deixar no ben oberta alguna porta, finestra, etc. **Entreabrir.**

MITJORAL. m. Mitger, parcer.

MITJORN m. MITGDÍA.

MITJORNADA. f. Ratxada de mitjorn. **Ráfaga fuerte de viento Sur.**

MITJORNAL. adj. Del mitgdía.

MITJORNENCH, CA. adj. Propi del Mitgdía.

MITO. m. Paraula grega que significa faula, y és una mena d' exposició sensilla d' una idea, creencia, succés, tradició, etc., y també la historia ficticia de un deu, semideu, hèroe, etc. **Mito.** Entra en la composició de les següents paraules.

MITÓ. m. Mena de guant sense dits.

MITÒGRAF. s. y adj. Qui escriu sobre mitografía. **Mitógrafo.**

MITOGRAFÍA. f. Descripció de les faules paganes. **Mitografía.**

MITOGRÁFICH, CA. adj. Lo concernent o relatiu a la mitografía. **Mitográfico.**

MITÒLECH, GA. adj. Entès en mitología.

MITOLOGÍA. f. Historia dels deus fabulosos y hèroes de la gentilitat. **Mitología.** || La ciencia que té per obgecte la explicació raonada de la moralitat qu' inclouen les faules del paganisme. **Mitología.**

MITOLÒGICAMENT. adv. m. Segons la mitología. **Mitológicamente.**

MITOLÓGICH, CA. adj. Pertanyent a la mitología. **Mitológico.**

MITRA. f. Ornament que porten al cap els arquebisbes, bisbes y alguns abats, com insignia de sa dignitat. **Mitra.** || La dignitat del arquebisbe o bisbe. **Mitra.** || Territori de la seua jurisdicció **Mitra.**

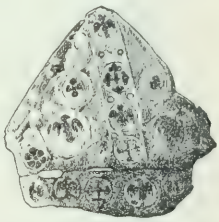
Mitra de Sant Bernat Calvó (Museu de Vich)

MITRAL. adj. Epítet de les válvules triangulars que guarneixen la obertura per ont comunica l' aurícula esquerra del cor ab el ventrícul del meteix costat. **Mitral.**

MITRAR. v. n. *Ant. fam.* Obtindre un bisbat. **Obispar, mitrar.**

MITRAT, DA. p. p. *Ant.* **Mitrado.** || adj. S' aplica al qui té privilegi pera portar mitra en les funcions públiques. **Mitrado.**

MITRIDAT m. Contraverí compost de varies drogues. **Mitridato.**

MITRIFORM. adj. Que té la forma d' una mitra. **Mitriforme.**

MIX. m. Gat, y la veu ab que 's crida. **Miz, micho, mizo.** || Veu ab que s' esquiva 'l gat. **Zape.** || *Met.* BORRATXO.

TINDRE 'L MIX O ESTAR MIX. fr. *Met. fam.* ESTAR GAT O AGAFAR EL GAT.

MIXA. f. La gata. **Miza, micha.**

MIXET, A. m. y f. Gat.

MIXT, A. adj. Barrejat. **Mixto.** || m. Compost de diferents elements. **Mixto.**

MIXTE. m. Cerilla capsada de fosfor, que s' encen en un rascador y serveix pera fer llum y comunicarlo a materies combustibles, etc. Ha substituit al lluquet de sofre, que s' empleava abans pera encendre. **Fósforo.**

MIXTIFORI. m. *For.* Veu llatina, delictes de que poden entendre 'l tribunal ecclesiástich y 'l civil. **Mixtifori.**

MIXTILINI, A. adj. Compost de línia recta y corva. **Mixtilíneo.**

MIXTIÓ. f. Barreja, acte y efecte de barrejar. **Mixtión, mezcla.**

MIXTURA. f. Barreja. **Mixtura.**

MIXTURAR. v. a. BARREJAR.

MNEMÓNICA. f. Art de facilitar les operacions de la memoria. **Mnemónica.**

MNEMÓNICH, CA. adj. Pertanyent a la mnemònica. **Mnemónico.**

MNEMOTECNIA. f. Art que procura per medi de varies regles aumentar les facultats y poder de la memoria. **Mnemotecnia.** || Mètode per medi del qual se forma una memoria artificial. **Mnemotecnia.**

MNEMOTÈCNICH, CA. adj. Pertanyent a la mnemotecnia. **Mnemotécnico.** || Lo que serveix pera ajudar la memoria. **Mnemotécnico.**

MO. *Ant.* Contracció de **Me ho o m' ho.**

MOABITES. m. pl. Pobles d' Orient. **Moabitas.** || Natural de Moab, ciutat d' Arabia. **Moabitas.**

MOARÈ. m. Roba de seda de molt cos, que fá aigües y és de factura y nom francesos. **Moaré.**

MOATRAYRE. m. *Ant.* ENGANYADOR.

MOATRE. m. *Ant.* ENGANY.

MOBIL, A. adj. Movil, moble.

MOBILA. m. Mena de cotó en rama, conegut al mercat ab aquest nom, perque procedeix de la ciutat dels Estats Units, aixís anomenada. **Mobila.**

MOBILIARI. adj. *For.* Lo que pertany als bens mobles, com propietat mobiliaria. **Mobiliario.** || El conjunt de mobles de una casa o pis.

MOBLAR. v. a. Guarnir de mobles, parar casa. **Alhajar, amueblar, moblar.**

MOBLAR A ALGÚ. fr. *Met* ARMAR, PROVEIR.

MOBLAT, DA. p. p. Guarnit de mobles. **Alhajado, amueblado.**

MOBLATGE. m. Conjunt de mobles. El conjunt de mobles d' una estança.

MOBLE. adj. *Ant.* **Movible.** || m. Alhaja, trasto. **Trasto, mueble, alhaja.** || m. pl. La colecció de coses d' us domèstich que 's poden mudar d' una part a l' altra. **Muebles, efectos, menaje.**

MOCA. f. Ventresca. **Vientre, bandullo, mondongo y ventrecha**, la dels peixos.

TREURE LA MOCA. fr. *Met.* Fatigarse molt pera conseguir alguna cosa. *Echar los hígados.* || Gitar molt. *Echar las asaduras, las tripas las entrañas.*

MOCADA. f. **Mocada.** || L' acte de mocarse una vegada. **Sonadera.**

MOCADER, A. m. y f. Qui fá les botifarres y arregla la moca. **Mondonguero.**

MOCADOR. m. Drap pera mocar o mocarse y aixugar la suor. **Sonadero, pañuelo, mocador. sonador, mocadero, sudadero.** || El que 's posen les dones al cap o al coll. **Pañuelo.** || El que lligat al coll serveix pera sostindre 'l braç ont s' hi té mal. **Cabrestillo.** || El troç de tela que 's posa a la cara dels morts. **Sudario.**

MOCADOR DE BUTXACA: MOCADOR, 1.

MOCADOR DEL CAP. El que porten les dones al cap pera preservarlo de la inclemencia. *Serenero.*

MOCADOR DEL COLL. Quan és gran. *Mantón, pañolón.*

MOCADORES. f. Estisores pera mocar el llum. **Despabiladeras, molletes.**

MOCADORET. m. dim. **Pañizuelo.**

MOCALLOSES. f. *Ornit.* Aucell gros com la calandria, pardo, ab varies taques per tot el cos. Té les potes curtes y 'ls dits com els del lloro. **Torcecuello.**

MOCAR. v. a. Netejar el naç ab el mocador. **Limpiar las narices.** || Tallar el cremallot del llum. **Despabilar, espabilar.** || v. r. **Sonarse.** || Donar xasco, enganyar. **Dejar corrido.**

NO 'M MOCO AB MITJA MÁNEGA. *Expr.* Denota que la cosa de que 's tracta o 's parla és molt estimable *Ahí que es moco de pavo.*

NO MOCARSE AB MITJA MÁNEGA. fr. Gastar molt y sense reparo. *No haber pariente pobre.*

NO SE SAP MOCAR. fr. *Met.* Denota la ignorancia de algú. *No sabe quitarse los mocos.*

MOCARRO. m. *Fam.* Moch que per deixadesa penja del naç. **Mocarro.**

MOCARSI. m. Filat d' espart ab que 's formen les línies pera tancar els extrems de les almadrabes. **Mocarsio.**

MOCAT, DA. p. p. Dit del llum. **Despabilado.**

DEIXAR MOCAT. fr. *Met.* Deixar burlat. *Haber jugado con alguno al santo mocarro.*

QUEDARSE MOCAT. fr. No lograr lo que 's preté. *Quedarse al son de buenas noches*

MOCH. m. Excrement que surt del naç. **Moco.** || Qualsevulla materia apegalosa. **Moco.** || Caramell del llum. **Pábilo, moco, seta, pavesa.** || MOCÓS. || El que cau del naç. **Mocarro.** || Carnositat que té sobre 'l bech el gallindi. **Moco de pavo.** || *Iròn.* Xasco, engany. **Moco.**

CLAVAR UN MOCH. fr. *Met. fam.* Donar un sofoch o un gran desaire a qui 'l mereix. *Dar una bofetada o un bochorno.*

MOCH D' AVELLANER. *Bot.* La flor mascle del avellaner que forma a modo de cordó. *Amento*

MOCH DE GALL. *Bot.* VELLUT.

MOCEJAR. v. n. Realisar actes propis del jovent. Fer entremaliadures deshonestes. Obsequiar ab exageració a les minyones. **Mocear.**

MOCERÍA. f. Ofici o condició de moço.

MOCET, A. m. y f. Dim. de Moço. Aprenent, cegal.

MOCETA. f. Eina que forma una corona ab manech y tres peus per sostindre l' olla al foch.

MOCIÓ. f. Moviment, agitació. **Moción.** || Inspiració de Deu al ánima. **Moción.** || **Instancia.**

MOCORRÓ. m. *Ant.* MUGRÓ.

MOCÓS, A. adj. Qui té mochs. **Mocoso.** || Poch advertit, de poca experiencia. **Mocoso, mocosuelo, chuchumeco, muñeco, monuelo.**

MODA. f. Usança; regularment se pren per lo introduit de nou en la manera de vestir. **Moda.** || **Modo, manera.**

A LA MEVA, A LA TEVA O A LA SEUA MODA. m. adv. Que significa, segons la meva costum, la teva o la seua. *A mi, á tu, á su modo.*

LES MODES SON LA PERDICIÓ DE LES CASES O FAN ALS RICHS POBRES. *Ref.* Que reprèn la profanitat en les modes, y aconsella que s' usin els gèneres de més duració. *Si quieres ser rico, calza de vaca y viste de fino.*

SEGUIR LA MODA. fr. Acomodarse a lo que s' estila. *Estar en las modas.*

MOCOSITAT. f. Cosa apegalosa. **Tendencia a fer mochs. Mocosidad.**

MODAL. adj. Lo qu' enclou modo. **Modal.** || pl. Modos, els modos de les accions externes. **Modales.**

MODALITAT. f. Modo, manera d' ésser d' una cosa. **Modalidad.**

MODEL. m. Exemplar, planta d' una obra. **Diseño, modelo.** || *Met.* Exemple en les obres d' ingeni y accions morals. **Modelo.**

MODEL NATURAL. L' home o dona nusos que serveixen pera l' estudi del dibuix. *Modelo vivo.*

FER ALGÚN MODEL. fr. MODELAR.

MODELA. f. La dona que serveix de model a un artista.

MODELACIÓ. f. Acte de modelar alguna cosa. **Modelación.**

MODELADOR, A. s. y adj. Qui modela. **Modelador.**

MODELAR. v. a. Fer models. **Modelar**. || Travallar figura en cera, fanch, guix, etc. **Modelar**.

MODELAT, DA. p. p. **Modelado**. || Factura, estructura en les obres d'art.

MODELATGE. m. Acció y efecte de modelar. **Modelaje**.

MODENÈS, A. adj. Natural de y lo pertanyent a Mòdena. **Modenés**.

MODERACIÓ. f. Modo, templança, mesura, modestia, parsimonia. **Moderación**.

AB MODERACIÓ. m. adv. *Moderadamente*.

MODERADAMENT. adv. m. Modestament, ab templança. **Moderadamente**.

MODERADÍSSIM, A. adj. sup. **Moderadísimo**.

MODERADOR, A. m. y f. Qui modera. **Moderador**. || Sol dirse del poder dels monarques en les monarquíes constitucionals.

MODERANT. adj. Lo que modera. **Moderativo, moderatorio**.

MODERANTISME. m. Opinió política, quins principis están fundats en cert grau de moderació en el govern representatiu. **Moderantismo**.

MODERAR. v. a. Temperar, dirigir, governar. **Moderar**. || Aplacar, assossegar. **Moderar**. || Arreglar les accions y coses a la moderació y templança. **Moderar**. || Reduir, abaixar el preu **Moderar**. || v. r. Contíndres en les accions o passions, evitant els excessos. **Moderarse**.

MODERAT, DA. p. p. **Moderado**. || adj. Lo que guarda un medi entre 'ls extrems. **Moderado**. || s. y adj. Partidari del moderantisme. **Moderado**.

MODERATIU, VA. adj. Que modera. **Moderativo**.

MODERATO. adj. Veu italiana usada en la musica pera indicar un punt central de tots els diferents graus del moviment. **Moderato**.

MODERN, A. adj. Nou, fresch. **Moderno**. || Nou en una corporació. **Moderno**. || Lo qu' és del temps actual. **Moderno**.

MODERNAMENT. adv. m. Novament, poch temps ha. **Modernamente**.

MODERNISAR. v. a. Donar forma moderna a lo que no 'n té. **Modernizar**.

MODERNÍSSIM, A. adj. sup. Molt modern.

MODERNISTA. adj. Partidari de lo modern, de les coses o de les tendencies dels temps moderns. || Estils nous exagerats y originals. **Modernista**.

MODERNS. m. pl. VENIDERS, ESDEVENIDORS. || Els del temps present. **Modernos**.

MODEST, A. m. n. p. **Modesto**. || adj. Moderat. **Modesto**. || Recatat en el mirar. **Modesto**. || Honest, decent, recatat en les accions o paraules. **Modesto**.

MODESTAMENT. m. adv. Ab modestia, compostura, moderació y templança. **Modestamente**.

MODESTIA. f. Templança, honestetat, moderació, arreglo. **Modestia**. || Decencia, recato en les paraules y accions. **Modestia**.

MODESTÍSSIM, A. adj. sup. **Modestísimo**.

MODESTÍSSIMAMENT. m. adv. sup. Ab gran modestia. **Modestísimamente, muy modestamente**.

MÒDICAMENT. adv. m. *Ant.* MODERADAMENT. || MITJANAMENT.

MÒDICH, CA. adj. Poch, poca cosa. **Módico**.

MODIFICABLE. adj. Lo que 's pot modificar. **Modificable**.

MODIFICACIÓ. f. Limitació, temperament, restricció. **Modificación**. || Reducció de les coses a llurs deguts termes. **Modificación**. || *Fil.* Modo ab qu' están combinades les parts d' alguna substancia material y que la constitueix en el seu ésser. **Modificación** || Cambi, alteració de la forma. **Modificación**.

MODIFICADOR, A. m. y f. Qui modifica. **Modificativo, modificador**.

MODIFICANT. adj. Lo que modifica. **Modificativo**. || *Gram.* S' aplica a la paraula que determina el sentit d' un' altra. **Modificativo**.

MODIFICAR. v. a. Reformar, moderar, temperar, limitar, restrényer. **Modificar**. || Reduir les coses a llurs deguts termes. **Modificar**.

MODIFICAT, DA. p. p. **Modificado**.

MODIFICATIU, VA. adj. Que modifica. **Modificativo**.

MODISME. m. Modo particular de parlar privatiu d' una llengua, que s' aparta de les regles de la gramática. **Modismo**.

MODIST. m. Sastre que confecciona trajos y robes pera les senyores. **Modisto**.

MODISTA. m. y f. Qui segueix les modes, les inventa o té botiga d' elles. **Modista**. || La que fa trajos y adornos de dona. **Modista**.

MODISTETA. f. dim. de modista.

MODO. m. Ordre, determinació de les coses a cert estat y ésser. **Modo, manera**. || Moderació en les accions o paraules. **Modo**. || Forma y us particular de fer alguna cosa. **Modo**. || *Gram.* En la conjugació del verb la diferencia pera explicar la diversitat de temps y efectes. **Modo**. || pl. Urbanitat, cortesía. **Modo, modales**. || *Mus.* Diferencia en la postura perfecta o en la formació de la escala d' un tò segons la tercera que porta. **Modo**.

MODO DE PENSAR. El dictámen, judici, opinió o parer. *Sentimiento, sentir.*

MODO POTENCIAL. *Gram.* Lo qu' inclou els temps que signifiquen les coses que poden ésser, a diferencia de les que son o foren. *Modo potencial.*

AB MODO. m. adv. Modestament, ab regla, ab moderació. *Regladamente.*

AL MODO. m. adv Semblantment, imitant. *A modo, á manera de, á fuer de.*

DE MODO. m. adv. DE MANERA.

DE MODO QUE, DEL METEIX MODO QUE. *Loc.* Expressa la total conformitat d' una cosa ab un' altra o ab l' estat que abans tenía. *Según y cómo, del mismo modo.*

DE TOTS MODOS. m. adv. Sigui com vulgui. *De todos modos.*

D' UN MODO BAIX O INDECENT. m. adv. Ab baixesa, indecentment, sense lluiment ni estimació. *Obscuramente.*

DONAR MODO. fr. Sugerir el medi pera fer alguna cosa. *Dar traza.*

HI HA MOLTS MODOS DE MATAR PUSSES. fr. *Met.* Ab que s' explica la varietat de genis y modos particulars que cada hu té pera discórrer o fer alguna cosa. *Cada uno tiene su modo de matar pulgas.*

PARLAR AB MODO. fr. Parlar sense excedirse, ans bé ab moderació, prudencia y cortesía. *Hablar bien criado.*

MODOLELL Y COSTA (Joseph). *Biog.* Autor de una relació de un certámen místich celebrat a Santa María del Mar de Barcelona en 1656.

MODOLÓ. m. *Ant.* Mena de garbera. **Garbera, tresnal**.

MODORRA. f. Ensopiment. **Letargia, modorra**. || Aturdiment que per incendi o abundor de sanch esdevé a les ovelles. **Modorra**.

MODORRARSE. v. r. Agafar modorra. Se diu de la fruita al tornarse lloca.

MODORRÍA. f. *Ant.* MODORRA. || BOBERÍA. || TONTERÍA.

MODORRO, A. adj. *Ant.* Pretendent, seguidor de una minyona, presumit. || FATUO, TONTO. || m. *Ant.* MODORRA.

FER EL MODORRO. fr. *Ant.* Lo que ara se 'n diu en llenguatge familiar *fer l' os.*

MÒDUL. m. La mesura y distribució de les varietats y diferencies de la veu. **Módulo.** || *Arquit.* Mida que s' usa en l' arquitectura pera les proporcions dels seus cossos, y és sempre 'l semidiámetre de la part inferior de la columna. **Módulo.** || *Hidrául.* Unitat de mida pera les aigües corrents en la seua distribució y aplicació a la beguda, al regar y a la industria fabril. **Módulo.** || *Mus.* Modo de variar la veu pera cantar ab suavitat y afinació. **Módulo.** || *Numis.* Grandor de les medalles. Se divideix en quatre classes, gran, mitjana, petita y mínima. **Módulo.**

MODULABLE. adj. Que 's pot modular. **Modulable.**

MODULACIÓ. f. *Mus.* Armonía, suavitat del cant. **Módulo, modulación.** || Varietat, mutació de tò, seguint certes notes agradoses al oide. **Modulación.** || El modo de variar la veu pera cantar ab suavitat y afinament. **Módulo.**

MODULADAMENT. adv. m. Ab modulació. **Moduladamente.**

MODULADOR, A. adj. Qui modula. **Modulador.**

MODULANT. p. pres. de modular. Qui modula. **Modulante.**

MODULAR. v. n. *Mus.* Cantar ab dolçura, suavitat y armonía. **Modular.**

MODULARI, A. adj. *Arquit.* Epítet del ordre de arquitectura que resulta de l' unió dels tres ordres usats pels grechs y 'ls romans. **Modulario.**

MÔDULO. m. MÒDUL.

MODUS. m. pl. Bona o mala criança, bones o males accions de la persona, segons se digui bens o mals. **Modos.**

SENSE MODUS NI CRIANÇA. m. adv. Indecentment, sense cortesia. *Indecentmeente, puercamente.*

SENSE MODUS NI VERGONYA. m. adv. DESVERGONYIDAMENT.

MODUS VIVENDI. *Loc. llat.* Manera de viure, anar passant. || Al llenguatge diplomátich, s' usa pera anomenar un pacte provisional fins que s' acordi el tractat definitiu.

MOECA. f. Gest o postura que 's fa ab la cara o 'l cos pera fer festes o burlarse d' algú. **Figurería, mueca, momo, ciquiricata.**

FER MOEQUES. fr. Fer gestes o visatges. *Hacer muecas, gestos.*

MOFA. f. Burla, matraca, irrisió, escarni. **Mofa, mofadura.**

MOFADOR, A. m. y f. Qui fa mofa. **Burlón, mofador.**

MOFAR. v. a. y

MOFARSE v. r. Fer mofa. Burlarse d' algú o d'alguna cosa. **Mofar.**

MOFAT, DA. p. p. **Mofado.**

MOFETA. f. BURLETA.

MOFLA. f. Enuig. **Enojo.**

MOFLAR. v. a. Enutjar. **Enojar.**

MOFLAT, DA. adj. Enutjat. **Enojado.**

MOGA. f. *Ter.* Moneda, diner.

MOGENT. *Hidrog.* Riu de la prov. de Barcelona. Neix prop de Vilalba Sasserra; passa per Collsabadell, Llinás, La Roca y Montmeló, ont s' uneix ab el Congost, formant abdós el riu Besòs.

MOGENTE. *Geog.* Vila de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Enguera; és a la vora de la riera de Canyales y té 4,358 hab.

MOGERA. f. MUXERA.

MOGIGANGA. f. MOIXIGANGA.

MOGUDA (Bernat de). *Biog.* Cavaller y poeta catalá del sigle XIII, senyor del castell y vila de Santa Perpètua de la Moguda, prop de Moncada. Havent près part en la conquista de l' illa de Mallorca ab el rei En Jaume I, va quedar'hi aveínat, car en el repartiment de terres varen tocarli bones heretats. Tenía ademés la representació de gentilhome del bisbe de Barcelona en la conquesta, y aquest prelat va ferli també bones donacions de terres en 1234. Era home afectat a l' astrología y va escriure un *Pronostich e profecies* de caient popular, en vers catalá, planer, sense influença provençal.

MOGUDA. *Geog.* Quadra de Santa Perpètua de la Moguda, prov. de Barcelona.

MOGUT, DA. p. p. **Movido.**

MOGUT (Anar). m. **Andar ó estar en celos, estar caliente, apetecer el coito.**

MOHA. f. *Bot.* Mena de mill pera 'l bestiar.

MOHACIS. f. pl. *Bot.* Bolets matocarpis, quins tipus és l' anomenat *moho.*

MOHADA. f. *Ant.* MOJADA.

MOHÍ, NA. adj. S' aplica al matxo o mula fill de cavall y burra. **Mohino.** || S' aplica a les cavalcadures de morro negre. **Mohino.** || ENFADAT.

MOIG, TXA. adj. Esmotxat.

MOILER. f. *Ant.* MULLER.

MOIR. v. n. MORIR.

MOIRÉ. m. MOARÉ.

MOIX, A. adj. Cap baix, trist. **Cabizbajo.** || m. y f. MIX. || *Ter. ibicench.* Borratxo, tindre 'l gat. **Borracho, chispo.** || **Sonso.**

MOIX (Joan Rafel). *Biog.* Célebre metge gironí. Escrigué sobre les sequíes y la peste en 1587.

MOIXADA. f Cop de morro del porch.

MOIXAL. m. Mena de boç que 's posa al porch perque no furgui.

MOIXAMA. f. Llomillo sech de la tunyina fet a llenques de tres a quatre dits d' ample per un de gruix. **Mojama.**

MOIXA (Forat). *Orog.* Coll del nervi oriental de la serra de Cadí.

MOIXARÓ (Serra del). *Orog.* Extensa serralada del Bergadá, que separa aquesta comarca de la Cerdanya, entre quins accidents cal esmentar les roques y el Planell de Ventolana, el pont natural de la Roca Gran, el serrat de Pleta Closa, el pla del Moixaró, el cim de Roques Altes, els colls de la Miquela, de Dentals y de Jou, y les clotades d' En Pere, dels Molins y de la Llorença. És un dels paisatges més soperbs de l' alta Catalunya. || —(ROQUES ALTES DEL). Cim escarpat, que s' alça a un dels caires de la Collada del meteix nom, a 2,275 met. d' altitut, plè de eriçalls a son entorn, ab roques trinxades y sommogudes. || =(COLLADA DE). Pla de pasturatge entre la comarca del Bergadá y la Cerdanya.

MOIXAINA. f. *Ter.* FESTA. CARICIA.

MOIXELL. m. Porció, borralló de llana, cánem, etcètera, a punt de filarse. **Copo, cerro.**

MOIXERNÓ. m. *Bot.* Bolet petit de cama llarga que 's fa secar y 's posa als platillos. **Hongo moscado.**

MOIXERA. f. MOIXER.

MOIXERÍA. f. Beneitería.

MOIXET. m. dim. de moix. **Micho.** || m. adv. *Ter.* PLERET.

MOIXET-MOIXET. m. adv. *Ter.* Poch a poquet. *Poquito á poco, paso á paso.*

MOIXET (Frá Pere). *Biog.* Autor de varies obres relligioses al sigle XVII.

MOIXETA. f. ÁLIGA BORDA.

MOIXÍ. m. Borra, pel abans d' afeitarse la primera vegada. **Bozo, vello.**

MOIXIGANGA. f. Festa pública que 's fa ab concurs de varies persones. **Mojiganga.** || Festa de persones disfraçades ab figures, regularment alegòri-

ques, que sol ferse en obsequi d' alguna persona reial. **Máscara real.** || pl. Obsequis fingits. **Gatatumbas.**

MOIXINA REFISTOLADA. f. Dona calmosa y falsa.

MOIXÓ. m *Ornit.* AUCELL. || *Met.* ASTUT, ESTORNELL. || Una mena de peix de ma.

MOIXOLL m. Terra de moixes.

MOIXONAR. v. a. *Ter.* PONDRE.

MOIXONER. m. Qui s' ocupa de caçar, criar y vendre aucells. **Pajarero.**

MOIXONET. m. dim. *Ornit.* AUCELLET. || *Ictiol.* Peix de la fam. dels aterinits de uns 7 cm. de llargada.

MOIXONOT, m. L' aucell gros, lleig o desconegut, que no se li sap el nom. **Pajarraco, pajarruco, avechucho.**

MOIXUMA. f. MOIXAMA.

MOJA. *Geog* Poblet del dist. munpal. d' Olèrdola, prov. de Barcelona.

MOJADA. f. El troç de terra que poden llaurar un parell de bous en un día y conté 45 canes en quadro o siguin 2,025 canes quadrades, la de Barcelona.

MOJAL. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Balsareny, prov. de Barcelona.

MOJARRA. f. Barco necessari pera 'l servei de les almadrabes. **Mojarra.**

MOKA. m. *Bot.* Café de superior qualitat que s'exporta d' una ciutat del meteix nom. **Moca, moka.**

MOLA. f. Pedra de molí pera fer farina. **Rueda, muela.** || Pedra d' esmolar. **Muela.** || Quantitat d' aigua necessaria pera fer anar una mola de molí. **Muela.** || Tossal o turó arrodonit del cim. **Cerro, peña, peñón, muela.** || Carn informe que s' engendra al ventre de la dona, ab apariencies de prenyat. **Mola.** || *Ictiol.* Peixos gimnodontis, de color platejat y de carn grassa y llepisosa. Al Mediterrani adquireix gran desentrotllo y arriva a pesar 250 kilog., algún dels exemplars característichs. **Pez luna, muela, mola.** || Pedra comunament de marbre ab que'ls pintors molen els colors y 'ls apotecaris algunes drogues. **Moleta.** || MOLÍ.

MOLA ALTA O CORREDORA. La qu' és demunt de la fixa y roda pera moldre. *Corredera.*

MOLA DE GENT. Gran concurs. *Muela de gente, remolino, turbión.*

MOLA DE PEIX. Bol. *Cardume, cardumen.*

MOLA DE FLECA. La que per estar molt gastada serveix a la fieca demunt d' un altra mola que no ho és tant, a fí de que ab el pes de totes dues se pugui moldre bé. *Faldón.*

MOLA DE TRULL Rodet. *Galga, volandera.*

MOLA NEGRA. La de pedra negra usada als molíns. *Bornera.*

MOLA SOTANA. La pedra rodona qu' als molíns de farina és sota de la mola alta y és fixa. *Solera.*

A MOLES. m. adv. Ab gran abundor. *Copiosamente.*

ENTRE MOLES NO T' HI POS, PERQUE MOLEN FINS AL OS. *Ref.* Qu' aconsella no 's prengui part en els disturbis entre parents, perque aquestos fácilment se avenen y després se pert l' amistat ab uns y altres. *Entre padres y hermanos no metas tus manos.*

FER COMBREGAR AB MOLES DE MOLÍ. fr. Fer creure grans mentides.

SE MENJARÍA MOLES DE MOLÍ. *Loc.* Qu' explica la facilitat, ansia o apetit d' algú pera menjar. *Comer sobre la cabeza de un tiñoso.*

MOLA (Pere). *Biog.* Historiaire nadiu de Tamarite de la Litera, bisb. de Lleida (1690-1766). Va ésser prior y canonge a la Col-legiata de la seua ciutat.

— Y MARTINEZ (JOAQUIM). *Biog.* Militar y escriptor. Mort a Barcelona l' any 1882. Era quefe dels sometents de Catalunya, enamorat d'aqueixa institució. Tenía 'l grau de brigader. L' any 1854 va entrar a la redacció del *Diario de Barcelona* encarregat de la secció extrangera y de les traduccions angleses. En 1859 era 'l corresponsal en la guerra d' Africa, y més tart ho era en la guerra d' Italia. Era molt estimada dels inteligents la seua feina de periodista. Va colaborar en la obra d' En Mañé y Flaquer: *Historia del Bandolerismo y la Camorra en Italia.*

MOLA (La). *Hidrog.* Morro de 78 met. d' altitut a la entrada del port de Maó, illa de Menorca. || *Orog.* Punt culminant de la divisoria entre'l Camp de Tarragona y la Ribera d' Ebre, al S.E. de Falcet; té 928 met. d' alt. || — (CAP DE LA). *Hidrog.* Cap de la costa S.O. de l' illa de Mallorca || — (SERRA DE LA). *Orog.* Serra de la prov. de Castelló, part. jud. de Morella; és al N.E. d' aquesta vila. || — (COLL DE LA). Al Bergadá en quin serrat s' alça una torreta de pedres a l' elevació de 2,030 metres. || — (DE BICORP). *Geog.* Caseriu del terme de Bicorp, prov. de Valencia. || — (RESSECH). Poblet del dist. munpal. de Viella, prov. de Lleida.

MOLA DE CATÍ (Avench de la). Se trova en la comarca de Tortosa, al Port de Beceite.

MOLA PORQUERA (Avench de). *Orog.* En la comarca de Tortosa.

MOLÁ (El). *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Tortosa, part. jud. de Falcet; és a la vora del riu Ciurana y té 812 hab.

MOLADA. f. La quantitat que 's mòlt d' una vegada. **Molienda, molada.**

MOLANTA (Sant Pere de). *Geog.* Lloch de la prov. de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès: té 200 hab.

MOLAR. adj. Lo que pertany a la mola o és bò pera moldre. **Molar.**

MOLAR. *Geog.* Caseriu del terme d' Elx, prov. de Alacant. || Lloch de moles o pedrera de moles. **Molar.**

MOLAS Y CASAS (Joan). *Biog.* Escriptor catalá, nat a Barcelona l' any 1855 y mort en la meteixa. Havía cursat al Institut y exercit d' impressor. Colaborava en la prempsa setmanal barcelonina. L' any 1876 estrenava la comedieta *Carambolas,* y portat per l' èxit seguía escribint pêl teatre, havent acavat per ésser empressari del Eldorado. Havía redactat en el setmanari *Lo Nunci* d' en Feliu y Codina y en el *Diari Catalá* d' En Valentí Almirall. Després va ésser redactor de *La Jornada.* És seua la obra d' espectacle *De la Terra al Sol,* representada a centenars de vegades.

MOLDÁVICH, CA. s. y adj. Natural o propi de la Moldavia. **Moldavo, moldávico.**

MOLDOVALACH, CA. s. y adj. Se diu dels habitants de la Moldavia y de la Valaquia, quan se 'ls considera formant un sol poble, y lo que 'ls hi pertany. **Moldovalaco**

MOLDRE. v. a. Reduir a pols, xafar ab la mola. **Moler.** || Mastegar. **Moler, mascar, masticar.** || Molestar, importunar. **Moler, hacer moler el ajo o del ajo o con el ajo.** || Cansar, fatigar materialment. **Moler, quebrantar.**

MOLDRE, MOLDRE 'LS OSSOS. fr. Cansar, fatigar, aixi 's diu que *mòlt* o cansa una cavalcadura de mal pas. *Moler, quebrantar.* || *Met.* Instar ab importunitat a algú perque faci o concedeixi alguna cosa. *Moler.*

ARRIBAR Y MOLDRE. fr. *Met. fam.* Explica la brevetat ab que 's logra alguna cosa. *Llegar y besar el santo.*

MOLE. m. Motllo.

MOLÈCULA. f. *Fís.* Cada una de les partícules, compostes d' átoms, que formen un cos. **Molécula.**

MOLECULAR. adj. *Fís.* Pertanyent a les molècules. **Molecular.**

MOLEDÍS, A. adj. Que s' ha de moldre. **Moledero.** || Que fá de bon moldre. **Moledizo.**

MOLEDOR, A. m. y f. Qui mòlt, o lo que mòlt.

MOLEDURES. f. pl. MOLTURA.

MOLEJA. f. *Ant.* VENTRELL.

MOLENT. p. a. Moliente.

MOLER. m. Qui fa o ven moles de molí y altres pedres de fábrica. Pedrero, molero, cantero.

MOLERA. f. *Ictiol.* Peix petit y blanch, que dinen ésser de varis colors a la primavera. Fice, fico, fuca, y pavo. || Pedrera de moles. Molar.

MOLERA (Gaspar). *Biog.* Mestre en arts y medicina natural de Vich. En 1533 publicá unes profecíes o pronóstichs anunciant ab gravats l' aparició d'un cometa, y la mort de Luter, que se realisá el primer y equivocá el segón de 10 anys.

MOLES (Frederich). *Biog.* Historiaire valenciá del sigle XVII, autor d' algunes obres ben remarcables, entre elles les titolades: *Guerra entre Fernando, emperador romano y Gustavo Adolfo, rey de Suecia.*

— (GASPAR). *Biog.* Retòrich y humanista del sigle XV, imitador de Cicero. Va néixer a Valencia y era autor d' una obra titolada *Tresor de la llengua llatina y espanyola.*

— (JOAQUIM). *Biog.* Humanista y ecclesiastich, nascut en 1730 y mort en 1805. Va ésser professor de retòrica, gramática y teología, esmentantse entre les seues obres la *Institución eclesiástica del papa Benedicto XIV*, y el *Catecismo romano.*

— (PERE PASQUAL). *Biog.* Gravador d' estampes, valenciá, nat en 1741, y suicidat a Barcelona en octubre de 1775. Va apendre de dibuix ab el mestre pintor Joseph Vergara, a Valencia, y ab En Camaron, a Segorb, essent son mestre de gravat En Vicents Galceran. Trovantse a Barcelona al arrivar de Nápols el rei Carles III (1759) va ésserli encomenada la decoració del llibre fet per la ciutat relatant les festes reials, valguentli el títol de supernumerari de la R. Academia de St. Ferrán, y que la Junta de Comers li concedís una pensió pera estudiar vuit anys més el gravat a París, ont va travallar ab M. Duposi. Allá va copiar les obres *Sant Joan en el desert*, d' En G. Reni; *Sant Gregori refusant la tiara*, d' En Vanlóo; *La pesca del cocodrill*, de Boucher, dedicada al Consulat de Barcelona, aixís com hi va gravar els retrats del duch d' Alba y el del abat Nolet. L' Academia francesa va rèbrel membre de mèrit l' any 1774, com ho era de la de Sant Carles de Valencia desde 1769 y de la de Sant Ferrán de Madrit (1770). Havent retornat a Espanya, per agraiment va domiciliarse a Barcelona, ont va montar'hi la Escola de dibuix per Arts y Oficis, a Llotja, a iniciativa del Consulat (27 janer 1775) de la quina va ésserne director. A n' ell també foren degudes les ordenances pera establir filloles de l' ensenyança del dibuix de Barcelona a Girona, Olot y altres indrets de Catalunya. En Moles era home molt estimat aquí, y la seua desastrada mort va produir gran condol en la ciutat, com igualment al extranger.

Pere Pasqual Moles

— (VICENTS). *Biog.* Metge valenciá que va ferse remarcar en la primera meitat del sigle XVII.

MOLES (Coll de les). *Orog.* Al extrem del macís de Montfalgars a 1,450 metres d' elevació, en la comarca de Camprodón.

MOLÉS. *Geog.* Veinat del Bergadá, entre 'l Coll de Fangars y Saldes.

MOLEST, A. adj. Enfadós, pesat. Molestador.

FERSE MOLEST. fr. Arrivar a enfadar o incomodar ab impertinencies. *Aporrarse.* || MOLESTAR.

MOLESTACIÓ. f. MOLESTIA, FATIGA.

MOLESTADÍSSIM, A. adj. sup. Molestadísimo.

MOLESTAMENT. adv. m. Ab molestia o impertinencia. Molestamente.

MOLESTAR. v. a. Enfadar, importunar. Molestar.

MOLESTAT, DA. p. p. Molestado.

MOLESTIA. f. Travall, incomoditat. Molestia. || Enfado, inquietut. Molestia.

MOLESTÍSSIM, A. adj. sup. Molestísimo.

MOLETA, f. dim. De mola. Moleta. || MOLA, 6.

MOLGUDA. f. Mòlta.

MOLGUT, DA. p. Mòlts.

MOLÍ. m. Máquina pera moldre. Molino. || Máquina pera esclafar o aprimar violentament alguna cosa,

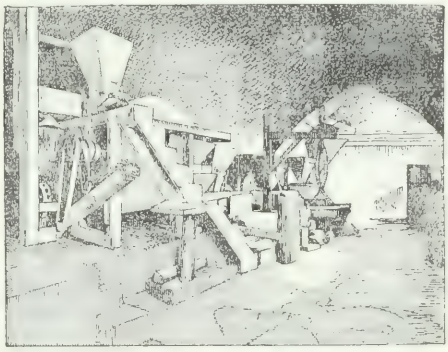

Molí vell d' Olius

com: *la de paper, moneda*, etc. Molino. || *Met. fam.* La boca. Molino.

MOLÍ D' AIGUA. El fariner mogut per la força de l'aigua. *Molino de agua, aceña.*

MOLÍ D' OLI. Aquell en que 's molen les olives. *Almazara, molino de aceite.*

MOLÍ DE SANCH. El mogut per força animal. *Molino de sangre ó de bestia; tahona.* || *Met.* Travall gran o lo que 'l causa. *Molienda, reventador, matadero, perrera, moledura.*

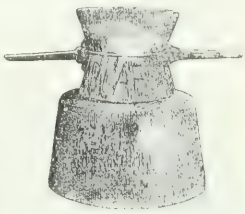

Molí romá d' oli (Museu de Tarragona)

MOLÍ DE SUCRE: INGENI, 7.

MOLÍ DE VENT. El que va per medi del vent. *Molino de viento.* || Vareta ab dues veletes de paper encontrades als extrems, que posada regularment al cap d' una canya dona voltes ab l' aire que pren corrent. *Rehilandera.* || pl. *Molineria.*

MOLÍ DRAPER: NOCH.

MOLÍ FARINER O DE BLAT. El que mòlt el gra y fá farina. *Molino harinero.*

MOLÍ PAPERER. El que trinxa 'ls draps pera fer paper. *Molino papelero, fábrica de papel.*

NO ME LA PORTARÁS AL MOLÍ. *Expr.* Amenaça que significa qu' algú pagará 'l mal qu' ha fet. *No te irás alabando.*

QUAN UN MOLÍ NO MÒLT, ARRI A L' ALTRE. *Loc.* A L' ALTRA PORTA, QU' AQUESTA NO S' OBRE.

QUI PRIMER ARRIVA AL MOLÍ, AQUELL MÒLT, SI AIXÍS EL MOLINER HO VOL, O QUI PRIMER ÉS AL MOLÍ PRIMER MÒLT. *Ref.* Denota que'l més diligent logra lo que alguns se disputen. *El que primero llega, ése la calza.*

MOLÍ DE BURGUET. *Geog.* Caseriu del terme de Senterada, prov. de Lleida. || — (DE CUSONS). Al Bergadá, al terme munpal. de Sora. Serva una iglesieta románica nomenada de Sant Pere Espuig, dalt d' un turó. || —(DEL CAVALLER). Als aspres trencalls de les

canals de Sant Miquel al Bergadá, a la vora del riu Mardansol. || —(PAPERER). Caseriu del terme de Pons, prov. de Lleida.

MOLIBDAT. m. *Quím.* Sal produida per la combinació del ácit molíbdich ab una base salificable. **Molibdato.**

MOLIBDAT DE PLOM. *Min.* Substancia de color groch taronjat, de brill reïnós, que ratlla 'l guix y és ratllada pèl carbonat de cals. *Molibdato de plomo.*

MOLIBDATAT. adj. *Min.* Se diu de lo qu' está convertit en molibdat. **Molibdatato.**

MOLIBDENA. f. Molibdeno.

MOLIBDENI. f. Metall de color gris, clar, que tira a roig, blanch, cras y qu' embruta al tocarlo. **Molibdeno.**

MOLIBDENITA. f. *Min.* Sulfur de molibdeni. **Molibdenita.**

MOLÍBDICH, CA. adj. *Quím.* Epítet de les sals en que hi entra l' òxit de molibdeni. **Molibdico.**

MOLIBDITA. f. *Min.* Pedra que conté partícules de plom. **Molibdita**

MOLÍBDITS. m. pl. Familia de minerals que comprèn el molibdeni y les seues combinacions. **Molibdidos.**

MOLIBDÓS, A. adj. Epítet d' un òxit qu' és el primer grau d' oxidació del molibdeni. **Molibdoso.**

MOLIBDOYT. f. *Min.* Nom donat antigament al grafit. **Molibdoide.**

MOLIMENT. m. Fatiga, travall gran. **Molimiento.**

MOLINA. f. *Ter.* MOLÍ. || La llana que vé de Molina d' Aragó. **Molina.**

MOLINA (La). *Geog.* Entre el Bergadá y la Cerdanya, emplaçantse a l' entrada de la vall, y a la elevació de 1,400 metres un hostal y punt de parada de les diligencies de Ripoll a Puigcerdá.

MOLINADA. f. MOLTA. || *Ant.* TARREGADA. || *Ant.* PINYOLADA. || Rastre de cuchs pera pescar anguiles.

MOLINAR. m. Conjunt de molins. **Molinar.**

MOLINARSE. v. r. ABATANAR.

MOLINAS (Joan Francesch de). *Biog.* Governador del castell de Montjuich de Girona. Publicá *Memories de Juan Brick* y un discurs sobre la vinguda de Carlemany a Catalunya, obra de gran interés per l' historia de nostra patria.

MOLINÁS. *Geog.* Caseriu del terme de Culera, prov. de Girona.

MOLINAT. *Geog.* Caseriu del terme de Toro, prov. de Castelló.

MOLINÉ (Manel). *Biog.* Artista, donat a la caricatura. Nat a Barcelona en 1833 y mort en la meteixa ciutat l' any 1901. En l' ordre cronològich és un dels primers caricaturistes catalans del sigle XIX y en el concepte artístich igualment. Ses primeres caricatures, gravades al boix per Abadal, apareixíen en 1854 en la *Guia satírica de Barcelona.* Va ilustrar igualment els setmanaris primitius de Barcelona: *El Café, El Cañón Rayado, El Pájaro Verde* y *Un Troç de Paper.* Com artista de volada havía pintat bones teles al oli ab escenes marítimes y camperoies ben sentides. Durant molts anys va ésser retratista en fotografía ab son cunyat Albareda, dedicantse ell a la iluminació de retrats. Va retornar a la caricatura setmanal, després dels famosos Padró y Apeles Mestres, omplint les planes de *La Campana de Gracia* ab temes polítichs y les de *La Esquella de la Torratxa* ab caricatures locals, durant molts anys, a satisfacció del públich y dels inteligents (1880-1901).

Manel Moliné

MOLINELL. *Geog.* Lloch del terme de Culla, prov. de Castelló.

MOLINER (Guillem). *Biog.* Autor l' enguadociá del sigle XIV. Publicá les *Lleis e orndinaments de la Academia del Gay Saber.*

MOLINER, A. m. y f. Qui cuida del molí. **Molinero.** || adj. Pertanyent al molí. **Molinero.**

MOLINERÍA. f. L' industria de moldre.

MOLINET. m. Mena de porra ab un mánech pera desfer o batre la xacolata dins de la xacolatera. **Molinillo.** || *Náut.* Pal de vuit cares ab forats per ont s' hi fiquen barres pera recullir les gúmeres. **Molinete.** || m. Moviment cercolar que 's fá ab la llança, 'l sabre, etc., voltantlo rápidament pera defendres. **Molinete.** || Figura de ball que consisteix en formar un cèrcol y girar en diferentes direccions. **Molinete.** || dim. De molí. **Molinete.** || Aparell de rodes dentades pera moldre 'l café y altres substancies. **Molinillo.**

MOLINET DE MÁ. El que 's fá anar ab la má. *Molino de brazo, de mano.*

MOLINOS. *Geog.* Caseriu del terme de Monóvar, prov. d' Alacant.

MOLINS Y SIRERA (Antoni) *Biog.* Poeta y director de la Caixa d' Estalvis de Barcelona. Nat en aquesta ciutat l' any 1838 y mort en la meteixa als començos del sigle XX. L'any 1858 entrava a la Caixa d' Estalvis. En 1867 era premiat als Jochs Florals, ont hi guanyava accèssits en 1870 y 1883. Quatre premis havía obtingut en els certámens de l' Academia Bibliográfica Mariana de Lleida, ab ses poesíes místiques. A Reus, a Girona y altres llochs havía sigut premiat. Colaborá en *La Renaixensa, Lo Gay Saber, El Faro Bisbalense* y en el celebrat *Calendari Catalá* d' En Briz. Es autor d' una sarçuela castellana: *La fiesta de la aldea.*

MOLINS. *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Oriola, prov. d' Alacant. || — (ELS). Caseriu del terme de Monrós, prov. de Lleida || Poblet del dist. munpal. de La Cabanassa, depart. dels Pirineus Orientals. || —(DE REI). Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sant Feliu de Llobregat; és a la vora del riu de aquest nom, té alguna fabricació, estació de F.-C. y 2,889 habitants.

Segell de Molins de Rei

MOLITG. *Geog.* Poble del cantó de Prades, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riuet Castillana y té 373 hab.

MOLÓ. m. Eina dels impressors pera moldre la tinta dins del tinter. **Moleta.** || A les fábriques de crestall, és un caixó compost de pedres y altres coses pera allisarlo y polirlo. **Moleta.** || MELÓ.

MOLONDRO, A. adj. *Ter.* Gandul.

MOLRE. v. a. *Ant.* MOLDRE.

MOLREDURES. f. pl. MOLTURA.

MOLSA. f. La part comestible o molla de les fruites. **Carne.** || Planta criptógama que 's cría als llochs que no hi toca el sol. **Moho, musgo, musco.** || *Ter.* RULLOL. || f. *Ant.* Llana o ploma del matalás. **Molsa.** || Familia de herbes criptògames que 's críen pèls llochs humits. **Musgo.**

PEDRA QUE RODOLA NO CRÍA MOLSA. *Ref. Piedra movediza nunca moho la cobija.*

Segell de Molsosa

MOLSOSA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisbat de Vich, part. jud. de Solsona; és a mitjorn de la serra de Pinós y té 225 hab.

MOLSUT, DA. adj. Lo que té molsa. **Carnoso.**

MÒLT, A. p. p. **Molido.**

ESTAR MÒLT DELS OSSOS o TINDRE MÒLTS ELS OSSOS. fr. Estar molt fatigat. *Estar molido como alheña ó estar hecho una alheña.*

MOLT, A. adj. Excessiu en qualitat o quantitat, **Mucho.** || adv. Sumament, en gran manera. **Mucho.** Massa, excés. **Mucho.** || Paraula que als tractaments significa un poch menys que 'l superlatiu, v. g. *molt* il-lustre, significa menys que illustríssim. **Muy.** || Paraula que usada ab negació significa 'l meteix que poch; aixís diém: *no és molt savi*, pera significar que és poch savi. **Muy.**

MOLT BÉ VA. *Loc. iròn.* Expressa que una cosa no va com deu anar. *Bueno va el óleo; bueno anda el ajo; buena va la danza.*

MOLT MENYS. *Expr.* Ab que 's nega alguna cosa en comparació d' un' altra; y aixís se diu: MOLT MENYS FARÉ AIXÒ QUE ALLÒ. *Mucho menos.*

MOLT MOLT. m. adv. En gran manera. *Muy mucho.*

DE MOLT. m. adv. Denota que dista molt d' igualar una cosa a un' altra. *De mucho.*

ÉS MOLT MEU. *Loc.* Denota la gran amistat d' algú ab un' altre. *Es muy mío.*

MOLTES PERFERTES Y POQUES OFERTES. *Ref. Manda potros y da pocos.*

QUANT MOLT. m. adv. Quant més. *A lo más, cuando mucho, cuando más.*

¡QUÈ MOLT! m. adv. *¡Qué mucho!*

QUI MOLT ABARCA O AGAFA POCH ESTRENY. *Ref.* Que significa no poguerse portar a cap degudament moltes coses al ensemps. *Quien mucho abarca poco aprieta; la codicia rompe el saco.*

QUI POT EL MOLT POT EL POCH. *Ref. Quien puede lo más puede lo menos.*

MÒLTA. f. L' acte y efecte de moldre. **Molienda.** || Lo que 's mòlt d' una vegada. **Molienda.** || L'arbre o perxa central de les palleres.

MOLTÍSSIM, A. adj. **Muchísimo.**

MOLTÓ. m. El mascle de la ovella castrat. **Carnero.** || Máquina de guerra. **Ariete.**

MOLTÓ BLANQUÍ. *Ter.* El que té la pell blanca. *Carnero blanco.*

MOLTÓ ESQUELLER. El que serveix de guía als altres. *Manso.*

QUI SE N' IX DEL MOLTÓ, SE N' IX DE LA RAÓ. *Ref.* Denota quant bo és el moltó. *De la tierra el carnero; ave por ave, el carnero, si volase.*

MOLTONA. *Hidrog.* Illot de la costa mitjornina de l' illa de Mallorca.

MOLTONADA. f. Ramat de moltons. **Carnerada.**

MOLTONINA. f. Pell de moltó. **Zalea, zaleo, zamarra.**

MOLTURA. f. El dret que 's paga al moliner. **Maquila.** || Acció de moldre. **Molienda.** || Porció de grá que 's molt. **Moltura.**

MOLTURAR. v. a. Cobrar la moltura. **Maquilar.**

MOLUSCH. m. Nom comú als animals invertebrats de cos simètrich sense articulacions ni esquelet. **Molusco.**

MOLL. m. *Ictiol.* Peix de 25 a 30 centimetres de llarch, vermell, ab algunes clapes o víes grogues; passa per ésser un dels peixos més gustosos. **Salmonete.**

MOLL BORRATXO, DE ROCA Y DE FANCH. Varietat del meteix peix.

MOLL, A. adj. Bla, tou. **Blando, muelle.** || Fluix, qui té poques forces. **Flojo.** || VOLUNTUÓS. || m. Lo que hi há dins dels ossos. **Tuétano, meollo, médula.** || La molla de les nous, ametlles, etc. **Meollo.** || Llengua de terra artificial pera que puguin fondejar les embarcacions prop del port. **Muelle.** || *Ant.* MOTLLO. || p. p. *Ter.* MULLAT. || pl. ARMOLL.

MOLL COM UNA FIGA. fr. *Más blando que una breva.*

MOLL DE LA BARRA DEL PORCH. *Carrillada.*

MOLL D' ULLS. Qui hi té alguna fluxió. *Tierno de ojos.* || Qui fácilment s' enterneix. *Ternerón, ternejón.*

BOCA MOLL. Qui no se sap guardar cap secret.

TREURE 'L MOLL DELS OSSOS. fr. *Desmeollar.*

MOLL (Antoni). *Biog.* Notari y escriptor erudit mallorquí, del sigle XVII. Síndich y arxiver perpetual del municipi de Palma. És autor d' un llibre titolat: *Ordinacions y sumari dels privilegis, consuetuts e bons usos del regne de Mallorca... En Mallorca en casa de Pere Guasp*, 1663, vol. fol. de 423 planes; llibre important y altament curiós, avui raríssim, en el quin se dona una idea completa de la societat mallorquina en els sigles XIV, XV y principis del XVI y dels furs, usos y costums que s' hi estilaven, deduintse del aplech de documents oficials transcrits en la obra.

MOLLA. f. Peça de cer que comprimida és causa d' algún moviment. **Muelle, y pitezna,** la de les trampes d' agafar guineus. || La substancia tendra de les coses per estar cobertes de crosta o closca. **Meollo.** || La part del pa sense crosta. **Migajón, miga.** || La part més menuda de pa que sol saltar al temps de llescarlo. **Miga, migaja.** || *Met.* La porció petita de qualsevulla cosa. **Miga, migaja, miaja, repunta, brizna, pizca.** || Peça de ferro que tenen els panys y serveix pera facilitar el moviment de la clau. **Gacheta.**

MOLLÁ (Pere). *Biog.* Autor valenciá de principis del sigle passat, autor de un *Sumari de Séneca.*

MOLLADORES. m. Cocis plens d' aigua pera us dels rajolers.

MOLLAMENT. adv. **Muellamente.**

MOLLAR. adj. S' aplica a la fruita fácil de partirse. **Mollar.** || Lo que pertany al moll. **Medular.** || AFLUIXAR, MULLAR.

MOLLAROSES. f. pl. *Bot.* MORELLA ROQUERA.

MOLLAS. f. *Ter. ibicench.* Estenalles.

MOLLÁS. m. *Ter.* PRÉSSECH GABAIG.

MOLLÉ. *Geog.* Poblet del dist. munpal. d' Aranyó, prov. de Lleida.

MOLLER. f. Muller.

MOLLERA. f. La part més alta del cap. **Mollera.** || La part del cap del animal ont hi ha 'l cervell. **Sesera.**

ÉSSER DUR DE MOLLERA. fr. Ésser toçut, perfidiós. *Ser duro de mollera.* || Ésser rudo. *Ser duro de mollera.*

MOLLERA *Ictiol.* Peix de la familia dels gadits, de 15 a 25 cm. de llargada. **Barbada.**

MOLLERA PIGADA. *Ictiol. Alfancia.*

Segell de Mollerussa

MOLLERUSSA. *Geog.* Poble de la prov. y part. jud. de Lleida, bisb. de Solsona; és a la carretera de Barcelona a Lleida, té estació de F.-C. y 1,699 hab.

MOLLES. f. pl. Ferros fimbrants.

MOLLESA. f. BLANURA, TENDROR. || FLUIXEDAT.

MOLLET, A. adj. **Blandujo.** || m *Ictiol.* Cap d' ase, juliola, peix de mar y de riu d' uns 40 centimetres de llarch. **Mujol, mujil,** y altres **trilla, sando, céfalo, róbalo, cabezudo.** || m. *Ant.* Panellet delicat. **Mollete.**

MOLLET. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona; part. jud. de Granollers; és prop de la confluencia de la riera de Caldes ab el Besòs, a la vora d' aquest riu; té estació de F.-C. y 2,138 hab. || Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del Ter, prop de la estació de Flassá, y té 349 hab. || —D' EMPURDÁ, PROP DE PERALADA. Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; és a la vora de la riera Ordina y té 365 hab.

Segell de Mollet

MOLLETA. f. Engruneta de pa. **Migajuela.**

ESTAR ALGÚ CRIAT AB MOLLETES DE PA. fr. *Fam.* Estar criat ab regals. *Tener, meler, llevar, estar criado entre algodones.*

MOLLFULLEDA. *Geog.*. Veinat del dist. munpal. de Arbucies, prov. de Girona.

MOLLIFICAR. v. a. Fer tornar moll.

Segell de Molló

MOLLIR. v. a. ABLANIR, ESTOVAR.

MOLLÓ. m. *Ter.* FITA. || Troç d' una mena de panet tendre y poch cuit; fet de pasta comuna o fina. **Mollete, molledo.** || Munt d' alguna cosa. **Montón, y muela lo** de fem.

MOLLÓ. *Geog.* Poble de la provincia y bisb. de Girona, part. jud. de Puigcerdá; és a la dreta y prop de les fonts del Ritort y té 1,145 habitants.

Molls de cuina

MOLLONAR. v. a. FITAR.

MOLLS. m. pl. Eina de ferro compost de dues fulles com les estisores, però de puntes romes, qu' unides ab un clauet, serveixen pera agafar les brases de foch. **Tenazas.** || BLETMOLL.

MOLLS (Pere). *Biog.* Savi jurisconsult mallorquí, nat a Palma al any 1552 y mort en 1622. Va cursar dret en la Universitat de Lleida, havent acavat els estudis a Italia en la Universitat de Bolonia, ont va doctorarse en abdós drets. Als vint anys guanyava una cátedra de dret per oposició, y dos anys més tart (1574) publicava a Bolonia, dues obres de dret, en llatí. L' any 1602, els jurats de Palma l' elegiren pera formar una recopilació de franquicies y del dret municipal de Mallorca, en quina obra va travallarhi una vintena d' anys fins a l' hora de la mort.

MOMA. f. *Fam.* Diners. **Mosca, monises, moga, morula, pluma, lana, hucha, pecunia.**

BONA MOMA. *Expr. met. fam.* Judici, prudencia. *Seso.*

MOMBOLÓ (Miquel). *Biog.* Frare de la ordre de Sant Agustí, natural de Barcelona, ont va morir l'any 1688. Home d' estatura molt baixa, emprô de gran enteniment. Era poeta molt celebrat, teòlech de renom y eloqüentíssim predicador. En el capítol general de l' ordre celebrat a Roma l' any 1667 va defensar conclusions per Aragó. Es autor d' un tractat *Sobre los remedios contra los escrúpulos,* Barna. 1680; *Vida de Sta. Verónica de Binasco,* Barna. 1680.

MOMBUY (Sant Mateu de) *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Santa Olalla de Ronsana, provincia de Barcelona.

MOMENT. m. Instant. **Momento.** || Importancia, entitat. **Momento, monta.** || Aquella força, pes o violencia qu' adquireixen els cossos al caure naturalment cap al centre de la terra. **Momento.**

AL MOMENT. m. adg. Sense dilació. *Al momento.*

PER MOMENTS. m. adv. Continuament. *Por momentos.*

MOMENTANI, A. adj. Molt breu. **Momentáneo.** || Lo que se fa tot seguit, sense dilació. **Momentáneo.**

MOMENTÁNIAMENT. adv. m. Brevíssimament. **Momentáneamente.**

MOMIA. f. Cos embalsamat que 's porta d'Egipte y s' ensenya als gabinets dels curiosos. **Momia.**

MOMIFICACIÓ. f. Acció y efecte de momificar. **Momificación.**

MOMIFICAR. v. a. Convertir en momia. **Momificar.**

MOMIFICAT, DA. p. p. **Momificado.**

MOMISCH. m. La part de caixal coberta per la geniva. **Momisco.**

MOMO. m. *Ant.* Truá. **Momo.**

MOMPESAT (Francesch). *Biog.* Mestre de l'ordre del Temple, nascut a Lleida, qui vivía en el sigle XIII. A les derreries de març del any 1227 va posar fí magistralment a les greus qüestions que hi havía entre el gran rei En Jaume I y alguns nobles confederats, en el començament d' aquell regnat gloriosíssim.

MOMS. m. *Ter ibicench.* Gracies infantils, fer monades les criatures.

MÒN. pron. poss. Meu. **Mío.**

MON. m. Univers, el conjunt de tot lo criat. **Mundo.** || La universalitat de les coses. **Mundo.** || La esfera terrestra. **Mundo.** || La bola que posen a la má del Jesuset o als peus del Salvador y de la Verge María. **Mundo.** || Munió y abundor d' una cosa. **Mundo.** || Propensió a viure seguint les nostres passions y les delicies del mon. **Mundo.**

ANAR EL MON AL REVÉS. fr. Estar les coses trastornades. *Andar ó estar el mundo al revés.*

ANAR PÊL MON. fr. Seguir moltes terres sense aturarse en cap o sense motiu determinat. *Rodar mundo, rodar por el mundo, correr por el mundo.*

ANARSE'N DEL MON. fr. Ésser molt vell. *Tener un pie á la sepultura.*

AQUEST MON ES UNA VALL DE LLÁGRIMES. *Loc. prov.* Qu' indica qu' en aquest mon no hi podem estar sense penes y travalls. *Desde que nací lloré, y cada día nace porqué.*

DEVANT DE TOT EL MON. *Loc.* Públicament. *Delante de todo el mundo.*

DESDE QUE 'L MON ÉS MON. *Loc.* Ab que 's denota l' antigor d' alguna cosa o la continuació de ferse lo meteix. *Desde que el mundo es mundo.*

EN AQUEST MON Y AL ALTRE. *Loc.* Expressa que 's condempna o 's perdona absolutament alguna cosa. *Para aquí y para delante de Dios.*

FER MON NOU. fr. Introduir algún nou us o costum. *Hacer nuevo uso.*

L'ALTRE MON. L' altra vida. *Et otro mundo, la otra vida.*

EL MON NO VA ÉSSER FET EN UN DÍA. *Ref.* Expressa que les coses que demanen temps no 's poden fer massa depressa. *No se ganó Zamora en una hora.*

MORIR PERA 'L MON. fr. Apartarse'n del tot, renunciant als bens y als gustos mondans. *Morir al mundo.*

NO CAPIGUER AL MON. fr. Tindre molta arrogancia. *No caber en este mundo.*

NO ÉSSER D' AQUEST MON. fr. Viure abstret de les coses mondanes. *No ser de este mundo.*

PER TOT LO DEL MON O PER TOT QUAN HI HA AL MON. *Loc.* Denota la resolució de no fer alguna cosa, malgrat qualsevulla paga o conveniencia. *Por todos los haberes del mundo.*

POSAR AL MON. fr. Se diu de Deu o dels pares, y significa donar l' ésser a alguna criatura. *Echar al mundo.*

RODA EL MON Y TORNA AL BORN, O TORNARSE'N AL BORN. *Ref.* Significa ésser inútil cercar les coses fora de llur lloch. *Al mar por sal.*

RODAR MON. fr. ANAR PÊL MON.

ÉSSER PRIMER AL MON. fr. Denota la preferencia que 's deu al de major etat. *Haber nacido primero.*

TOT EL MON O UN MON. Denota gran quantitat. *Este mundo y el otro.*

TREURE DEL MON. fr. MATAR. || Denota que una cosa és molt dolenta. *Echar del mundo.*

VEURE MON. fr. Viatjar per diferentes terres o países. *Ver mundo.*

VINDRE AL MON. fr. *Met.* Tindre poca experiencia. *Nacer, venir al mundo.*

MONA. adj. f. Bonica, hermosa, aixerida. **Linda.**

MONA. f. *Zool.* Animal d' uns 80 centimetres de alçaria, cobert de pèl cendrós, les anques peludes y arrugades y la cara horitsontal; té quatre potes, ab

dits semblants als del home, y tant per la seua figura com per les seues accions és el més semblant a la persona. **Mona.** || Qui fa les coses pera imitar a un altre. **Mona.** || Coca ab ous durs, sencers y cuits ab ella. **Hornaza.**

COSA DE MONES. Lo qu' és propi d' elles o qui fa llurs gestes y visatges. *Monero.*

PENSAR EN LA MONA DE PASQUA. fr. *Fam. ter.* Estar distret. *Mirar ó pensar en las musarañas.*

QUEDARSE FET UNA MONA. fr. Quedarse burlat, avergonyit. *Quedarse hecho un mono.*

TORNARSE MONA. fr. *Fam.* Retractarse, desdirse. *No tener palabra.*

MONA. f. Borratxera. **Mona.**

MONACAL. adj. Pertanyent als monjos. **Monacal.**

MONACAT. m. Estat y institut dels monjos. **Monacato.**

MONACH. m. **Monigote.**

MONACORDI. m. Clavicordi petit ab quatre octaves. **Monacordio.**

MONADA. f. Monería, gest. **Monada.** || Les postures o moviments alegres de qui está enjogaçat. **Retozo, retozadura.** || Cosa bonica, hermosa. **Monada.**

FER MONADES. fr. Saltar, brincar y fer postures en senyal de carinyo a alguna persona. *Retozar; hacer muecas.*

MÒNADE. f. *Fís.* Cada un dels ésser simples, no compostos d' átoms, qu' entren a formar qualsevol cos. **Mónade.** || Unitat perfecta que, segons els pitagòrichs, conté l' esperit y la materia sense cap divisió. **Mónade.**

MONADELF, A. adj. *Bot.* Propi de la monadelfia. **Monadelfo.**

MONADELFIA. f. *Bot.* Mena de plantes que conté les de varis estamens reunits per llurs filets. **Monadelfia.**

MONADISME. m. Sistema de la creació per les mònades. **Monadismo.**

MONADISTA. s. y adj. Partidari del monadisme. **Monadista.**

MONADÍSTICH, CA. adj. Pertanyent al monadisme. **Monadístico.**

MONADOLOGÍA. f. Tractat sobre 'l monadisme. **Monadología.**

MONAQUISME. m. Estat. carrera o professió del monacat. **Monaquismo.**

MONARCA. m. Rei, sobirá, príncep. **Monarca.** || Qui governa sol.

MONARQUÍA. f. Forma de govern en la que mana un sol. **Monarquía.** || El regne en que mana un sol. **Monarquía.**

MONARQUÍA CONSTITUCIONAL. Aquella en que 'l rei no fa més que firmar els decrets dels seus ministres, que són els que realment governen, mitjançant una fingida representació nacional. *Monarquía constitucional.*

MONARQUÍA ABSOLUTA. Aquella en que 'l rei governa a mida del seu gust sense tindre que subgectarse a més lleis que 'l seu albir. *Monarquía absoluta.*

MONÁRQUICAMENT. adv. m. Segons el sistema monárquich. **Monárquicamente.**

MONÁRQUICH, CA. adj. Pertanyent al monarca y a la monarquía. **Monárquico.** || Qui és partidari de la monarquía. **Monárquico.**

MONARQUISME. m. Sistema y doctrina dels defensors del govern monárquich. **Monarquismo.**

MONARQUISTA adj. Monarquich.

MONÁS. *Geog.* Lloch del dist. munpal. d' Oix, prov. de Girona.

MONASTERI. m. MONASTIR.

MONASTERIAL. adj. Pertanyent al monastir. **Monasterial.**

MONASTÍ. *Geog.* Caseriu del terme d' Ansetall, prov. de Lleida.

MONÁSTICAMENT. adv. m. Segons les regles monástiques. **Monásticamente.**

MONÁSTICH, CA. adj. Pertanyent al monjo y al seu estat. **Monástico.**

MONASTIR. m. Convent, casa de relligió. **Monasterio.**

MONASTIR. *Geog.* Vila de l' illa de Sardenya fundada pels catalans.

MONCABRER. *Orog.* Puig de la serra de la Mariola, prov. d' Alacant; té 1,385 met. d' altitut. || Puig de la costa de Llevant, entre Premiá y Mataró.

MONCADA. Casa noble famosíssima en els anals de Catalunya, quins origens se fan remontar al temps de la fabulosa reconquesta de Catalunya pels nou barons de la fama comandats per Otger Cataló, havent estat un d' ells el primer Moncada; cosa que, malgrat no ésser històrica, revela l' antigor dels origens de la casa. Tota la Etat Mitjana, y encara durant la Renaixensa, constantment ressona en l' historia política primer, y en la cultural després, el nom dels Moncada, fent'hi paper lluit. En temps dels reis de Catalunya y Aragó el cárrech de senescal sempre era ocupat per un dels Moncada.

MONCADA (Armengol de). *Biog.* Mariner catalá, qui en el sigle IX va foragitar als pirates alarbs de les illes de Mallorca, guerrejant contra d' ells.

—(ARMENGOL DE). *Biog.* Primer comte d' Urgell al any 781; mort en els temps de Ludovich Pius segons se presum al any 820. Va combatre sense treva als alarbs.

Elisenda de Moncada (de l'estatua jaient de son sepulcre al monastir de Pedralbes).

— (ELISENDA DE). *Biog.* (V. ELISENDA DE MONCADA).

— (FRANCESCH). *Biog.* Pare de don Guillèm, home de gran coratge y de vida exemplar, escriptor, qui va morir en la flor de l' etat el 16 de Març de 1610.

— (FRANCESCH DE). *Biog.* Escriptor clássich castellá, natural de Valencia. Va morir a la vila de Goch l' any 1635. Comte d' Osona, marquès d' Aytona, fill del nobilíssim don Gastó, marquès d' Aytona y pare d' altre Gastó, marquès del propi títol. La obra més notable escrita d' ell, encara avui reimpresa y no caducada, és la *Expedición de catalanes y aragoneses*, relatant l' anada a Orient al sigle XIV ab llenguatge model del ben dir. Edicions de la *Expedición de catalanes y aragoneses contra turcos y griegos* (anys 1302-1311), considerada obra d' istil clássich en la literatura castellana: la primera va ésser estampada a Barcelona l' any 1623; la segona a Madrit, imp. Sancha, 1805, y després distintes vegades: Barcelona, 1842; Madrit, per Rivadeneyra, 1852 *(Biblioteca de Autores Españoles)*, y Barcelona, 1864. La originalitat del llibre d' En Moncada és de forma literaria, car en lo fonamental és inspirada y basada en la *Crónica* d' En Muntaner. Derrerament s' ha traduit al catalá per En Joseph Aladern y publicat en la «Biblioteca Clássica Catalana» ab el nom de *Los Almogavers.*

Francesch Moncada

— (FRANCESCH DE). *Biog.* Primer marquès d' Aytona, senescal major d' Aragó y virrei de Catalunya y de Valencia, que va morir l' any 1594. Va reconquerir el comtat d' Ausona, y els vescomtats de Cabrera

y de Bas, que havíen pertenescut a la casa de Moncada.

— (FUCH DE). *Biog.* Cavaller de la ordre de Sant Joan de Jerusalem, famós per ses empreses d' armes, que va realisar servint a Carles VIII de França, a Cesar Borgia, a Gonçal de Cordoba, y als príncepS Coloma contra del pontifix Climent VII. Va ésser virrei de Nápols, y va morir l' any 1529 en un combat naval.

Fuch de Moncada

— (GASTÓ DE). *Biog.* Segon marquès d' Aytona, fill del senescal Francesch y pare del escriptor de aquest meteix nom. Va morir en l'any 1626. Va lluitar a les derreries del sigle XVI contra els inglesos y va obtindre cárrechs importants del rei Felip II, havent desempenyat entre altres el de virrei de Sardenya en 1589.

— (GUILLÈM DE). *Biog.* Bisbe de Barbastre y de Roda en el sigle XIII, desde l' any 1257 al 1282. El any 1278, al 31 d' Octubre, va consagrar la catedral antiga de Lleida.

— (GUILLEM II SENYOR DE). *Biog.* Personatge molt remarcable, que al sigle XI va tindre gran relleu a la historia catalana, havent sigut un dels que concorreguéren al Consell de Barcelona, quan la reforma de la llegislació, que va originar la compilació dels Usatges.

Estatua de Gastó de Moncada. (Procedent del monastir del Remei, servada al Museu de Valencia.)

— (GUILLEM V, SENYOR DE). *Biog.* Senescal de Catalunya, mort l' any 1227. Va acompanyar al rei En Pere *el Católich* en ses empreses. El rei Alfons II d' Aragó, va nomenarlo pera importantes comissions.

— (GUILLEM RAIMONT). *Biog.* Comte de Marmila, baró de Montreal y senyor d' Aytona, fill d' En Ot, a qui en varies empreses va acompanyar. Va morir envers l' any 1430. Havía sigut governador de Sardenya nomenat pêl rei Martí I d' Aragó, havent lluitat valerosament en 1423 a Cerra y a Nápols.

— (GUILLEM RAIMONT). *Biog.* Sisé marqués d' Aytona y senescal major d' Aragó, mestre de casa y cort del rei. Va lluitar al Milanesat servint a En Felip V distingintse en 1704, en la brega, en que fou derrotat el general Visconti. Va morir l' any 1727 a Valencia.

— (GUILLEM RAIMONT I SENYOR DE). *Biog.* Valerós capdill fiidel servidor del comte Raimont de Barcelona, ab qui va morir al 993, lluitant ab els alarbs.

— (GUILLÈM RAMÓN DE). *Biog.* Marquès d' Aytona, virei de Galicia, fill del escriptor famós. Majordom de la casa reial y un dels sis consellers qui va deixar sentats en testament el rei Felip IV a la reina governadora a la menor etat de Carles II. Va morir jove, l' any 1670. És autor d' alguns llibres, entre ells: *Discurso militar sobre los inconvenientes de la milicia de estos tiempos y su reparo,* Milán, 1654; *Vocabulario de la gente de mar,* manuscrit. Va fundar, sinó totes, la majoría de les cases de la congregació de l' Escola de Crist, començant per la de Barcelona el 18 de Novembre de l' any 1660. Era gentil home de cambra del rei Carles II. Assistía als pobres de l'hospital més llastimosos, fins que la reina hagué de privarli per temor de la salut del rei.

— (JOAN DE). *Biog.* Primer comte d' Aytona, títol que va concedirli en 1523 l' emperador Carles V., fentlo al ensemps, grant d' Espanya, senescal d' Aragó, cap de Justicia de Sivilla y Virrei de Catalunya.

— (JOAN LLUIS DE). *Biog.* Escriptor y ecclesiástich nascut a Barcelona y mort en 1653. Va ésser degá y canonge de Vich, y erudit en estudis históríchs, va escriure en llatí quatre llibres de *Anals de Catalunya.* Era fill d' En Lluís, castellá d' Amposta, governador de la Calabria. Va influir en la cosa pública en aquells díes de crisis catalana. És autor del notable Episcopològich de Vich, publicat fa poch.

— (LLUIS ANTONI). *Biog.* Remarcable teólech y cardenal, bisbe de Cartagena y virrei de Valencia. Va viure desde 1662 fins a 1743.

— (OT DE). *Biog.* Senyor d'Aytona, gran mestre de Valencia, virrei y senescal de Catalunya, y un dels homes més remarcables del seu temps. Va acompanyar en 1309 a En Jaume II al regne d' Almería, y va comanar l' exércit que pera ajudar a Enrich de Trastamara, el rei d' Aragó va enviar a Castella.

— (OT DE). *Biog.* Trobador catalá del sigle XI

— (PERE DE). *Biog.* Senescal de Catalunya, mort en 1304, valerós militar y remarcable home de lletres.

— (PERE DE). *Biog.* Noble mariner catalá qui vivía a l' última meitat del sigle XIV y començament del XV. El rei d' Aragó va ferli comanar un estol de reforç al obgecte d' apaibagar les revoltes de l' illa de Sardenya, en 1409.

— (RAMÓN DE). *Biog.* Noble cavaller del sigle XIII, un dels catorse primers escullits pera vestir l' hábit de la Mercè al fundarse en 1218 la benefactora ordre a Barcelona.

MONCADA. *Geog.* Poble de la prov. y bisb., de Barcelona, part. jud. de Sabadell; és a la vora del riu Besòs, té estació de F.-C. y 1,668 hab. || Poble de la provincia, diòc. y part. jud. de Valencia; és a la vora del barranch de Carraixet; té estació de F.-C. y 3,551 habitants.

Segell de Moncada y Reixach

MONCLÁ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Doncell, prov. de Lleida.

MONCLAR. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Solsona, part. jud. de Berga; és en terreno escabrós, a la vora d' una riera y té 361 hab.

MONCLÚS. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Talau, depart. del Pirineus orientals.

MONCÒFAR. *Geog.* Vila de la prov. de Castelló, bisbat de Tortosa, part. jud. de Nules; és prop del mar, a la vora del riu Belcaide y té 1,820 hab.

MONCORTÈS. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Sort; és a la vora del Noguera Pallaresa y té 474 hab. || Poblet del dist. munpal. de Aranyó. prov. de Lleida.

Segell de Moncortés

MONDÁ, NA. adj. MUNDÁ.

MONDANAMENT. adv. m. D'una manera mondana. || MUNDANAMENT.

MONDARN (Sant Joan). *Geog.* Iglesia propera a la casa nomenada Cor de roure, al encreuament del camí de Casserres a Cardona, al Bergadá.

MONDÍ, NA. adj. Renom que 's dona al comtat y terra de Tolosa, en recort dels seus famosos comtes Ramón.

MONDIOL. adj. MUNDIOL.

MONDINA. f. *Min.* Mena de pedra que 's trova a les mines d' estany. Mondina.

MONDONGUE. m. Budells y ventre dels animals. Mondongo.

MONDONGUILLA. f. MANDONGUILLA.

MONDÚBER *Orog.* Montanya de 841 metres de altitut, al N.O. de Gandía, prov. de Valencia.

MONEDA. f. Peça de coure, bronso, nikel, or o plata encunyada ab les armes d' algún príncep, Estat o República, que li donen curs y valor pera facilitar el comers y servir de preu a les mercaderíes. **Moneda.** || *Fam.* Diner. **Dinero, moneda.**

Moneda goda

MONEDA CANTELLUDA. La que no és rodona. *Moneda cortada ó en barras.*

MONEDA CORRENT. La qu' está en us y és de llei. *Moneda corriente.*

MONEDA D' ARAGÓ O JAQUESA. La que antigament encunyaven a Aragó y era la corrent en aquell regne. *Moneda jaquesa.*

MONEDA DE TERN. *Moneda de terno, barcelonesa.*

MONEDA FALSA. La d' un metall que no és de llei. *Moneda falsa.*

MONEDA FLACA O DE VELLÓ. La de coure. *Moneda de vellón.*

MONEDA FORERA. Mena de tribut que 's pagava cada set anys. *Moneda forera.*

MONEDA INFERIOR. La del metall menys estimat. *Cascajo.*

BATRE O FER MONEDA. fr. Fabricarla. *Monedar, monedear, amonedar; batir, labrar, acuñar moneda.* || *Met.* Arreplegar diners. *Juntar dinero.*

NO FEM MONEDA FALSA. fr. Se diu quan no hi há inconvenient en que un altre senti o escolti lo que a guns diuen *No hacemos moneda falsa.*

PAGAR AB LA METEIXA MONEDA. fr. *Met.* Tractar a algú com ell ens ha tractat o com ha tractat a un altre. *Pagar con la misma moneda.*

PAGAR EN BONA MONEDA. fr. Donar complerta satisfacció respecte d'algún assumpte o materia. *Pagar en buena moneda.*

PASSAR O NO PASSAR LA MONEDA. fr. Estar o no estar en us, ésser o no ésser rebuda al comers. *Correr ó no correr la moneda.*

MONEDATGE. m. Dret que 's pagava per la fabricació de la moneda. **Monedaje.** || Tribut de dotse diners per lliura sobre 'ls bens mobles e immobles a Catalunya y Aragó. **Monedaje.** || m. Mena de contribució que 's rebía en raó de les persones. **Monedaje.**

MONEDER. m. Qui fá moneda. **Monedero.** || PORTAMONEDES.

MONEDER FALS. Falsificador de moneda.

MONELIET (Pich de). *Orog.* Pich del Pirineu, a 2,728 metres d' altitut, situat a la vora de la Vall de Carançá, a mitjorn de Fontpedrosa, Antich Conflent, depart. dels Pirineus Orientals.

MONELLS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de La Bisbal; és a tramontana y prop d' aquesta vila y té 410 hab.

MONERÍA. f. **Monada.** || **Cosa** de poca importancia. **Monería.**

MONESMA DE BARBASTRE. *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Iche, prov. d' Osca. || — (DE BENABARRE). MONESMA DE RIBAGORÇA, prov. d' Osca. || — (DE RIBAGÒRÇA). Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benabarre; és a la vora del riu Quart y té 322 hab.

MONESTIR m. MONASTIR.

MONESTIR. *Geog.* Caseriu de la Baronía de Rialp, prov. de Lleida. || —(EL). Caseriu de Passá, depart. de 's Pirineus Orientals.

MONETA. f. Criatura graciosa y bufona. **Monilla, mono, mona.** || dim. De mona. **Monilla.**

MONETARI. m. Colecció de monedes y medalles de diversos temps y lloc s. **Monetario.** || El conjunt de prestatges, calaixets o fustes ont estàn arreglades per ordre les monedes y medalles. **Monetario.** || El quarto o sala ont hi há els armaris, prestatges o calaixos en que 's tenen arreglades les monedes y medalles. **Monetario.**

SISTEMA MONETARI. Sistema de monedes usat a cada país. *Sistema monetario.*

MONETISACIÓ. f. Acció y efecte de monetisar. **Monetización.**

MONETISAR. v. a. Posar una cosa en circulació com si fos moneda. **Monetizar.**

MONFALLÓ EL GROS. *Geog.* Poblet del part. jud. d' Igualada, prov. de Barcelona; és a la vora del riu Anoya.

MONFAR Y SORS (Diego de). *Biog.* Natural de Barcelona y arxiver de la Corona d' Aragó en 1641, regnant a Catalunya Lluis XIV de França. Escrigué una *Historia dels Comtes d' Urgell*, una *Geneología dels Comtes de Barcelona* y *Reis d' Aragó;* una *Historia del Rei en Jaume I*, etc. Ademés feu un notable alegat provant el dret que tenien els Reis de França sobre 'l principat de Catalunya. És autor també de la crònica *Lo comte d' Urgell Jaume 'l Desditxat.*

MONFAR (Micer). Autor de una *Art militar.*

MONFERRER. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Arabell, prov. de Lleida.

MONFORT (Manel). *Biog.* Artista valenciá del sigle XVIII. Ell va lograr la fundació y sosteniment de la escola gratuita del gravat l' any 1753 en la Universitat de Valencia, essent el primer director de gravat que 'l rei Carles III va nomenar (Març 1775) pera la Academia de Sant Carles de Valencia, tot just fun ada. En 1778, per decret, va ésser nomenat acadèmich de mèrit de la de Sant Ferran. Més tart, en 1784 el Govern el feia tresorer-administrador de la Reial Biblioteca y director de la imprempta y fundició nacionals de Madrit.

MONFORT Y MIQUEL (Anton). *Biog.* Notable geograf catalá del sigle XVIII y XIX. En 1818 publicá un *Plano de Barcelona y sus cercanías.* En 1819 un *Globo Celeste* y 'l *Terráqueo* ab tanta perfecció que l' Estat espanyol l' adoptá per sos establiments de ensenyança.

MONFORT. *Geog.* Poble de la prov. d' Alacant, bisbat de Oriola, part. jud. de Novelda; és a la vora del riu Vinalopo y té 3,797 hab.

Segell de Mongay

MONGA. f. *Ant.* MONJA.

MONGAL. m. **Hábito monacal.**

MONGAY. *Geog.* Caseriu del terme de Lusás, provincia d' Osca. || Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Balaguer; és a tramontana de la serra d' Almenara y té 1,243 hab.

MONGE. m. *Ant* MONJO.

MONGER. m. Qui compra y porta 'ls recados de les monges. **Mandadero.**

MONGET. m. *Ter.* Fasolet negre. **Judía careta.**

MONGETA. f. MONJETA.

MONGÍ, NA. adj. S' aplica a certa casta de colom. **Monjin, monjil.**

MONGÍA. f. Prebenda o plaça de monjo en un monastir. **Monjía.**

MONGIL. m. Hábit de monja. **Monjil.** || Manto, vestit de dol. **Monjil.**

MONGIU. m. L' estat y professió monacal. **Monaquismo.** || L' estat de monjo. **Monjío.**

MONGOLI, A. s. y adj. Natural o propi de Mongolia, comarca de l'Assia. **Mongol.**

MONGÒLICH, CA. adj. Propi de la Mongolia. **Mongólico.**

MONGÓ. *Orog.* Montanya de 753 met. d' altitut que hi há prop del mar a mitjorn de Denia, provincia d' Alacant.

MONGÓ (Cap). *Hidrog.* Cap de la costa gironina, a llevant de La Escala.

MONGOFRE. *Hidrog.* Cap de la costa N.E. de la illa de Menorca.

MONIAT. m. Arrel menjívola y gustosa, d' una planta del meteix nom, molt abundanta a la illa de Cuba y aclimatada a Catalunya. **Moniato.**

MÒNICA. f. n. p. de dona. **Mónica.**

MONICIÓ. f. AMONESTACIÓ.

MONIMENT. m. MONUMENT.

MONIPODI. m. Conveni, contracte pera mal fí. **Monipodio.**

MONISME. m. Sistema filosòfich natural del savi alemany Haekel segons quin lo espiritual y lo material, formen una sola substancia.

Segell de Monistrol de Calders

MONISTA. m. y f. Partidari del monisme.

MONISTRELL. m. Mena de raïm.

MONISTROL DE CALDERS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Calders, prov. de Barcelona. || —(DE MONTSERRAT). Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. de Manresa; és a la vora del Llobregat, al peu de la montanya de Montserrat, té molta fabricació, estació de F.-C. y 2,331 hab. || —(DE L' ANOIA). Poble del dist. munpal. de Sant Sadurní d' Anoia, prov.

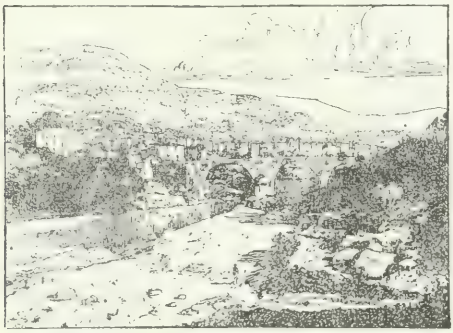
Vista de Monistrol de Montserrat

de Barcelona. || —(DE RAJADELL). Poble del dist. municipal de Rajadell, prov. de Barcelona.

MONISTROL (Fra Gervasi de). *Biog.* Relligiós del sigle XVII. En 1632 publicá el *Plano de una acequia navegable de Martorell á Barcelona.*

MÓNITA. f. Astucia, magarrufa, afalach. **Mónita.**

MONITOR. m. Estudiant de la ensenyança mutua encarregat de la instrucció de cert nombre dels seus condeixebles. **Monitor.** || Barco blindat que serveix pera embestir y tirar a fons als barcos enemichs. Ordinariament porta un o dos canons giratoris de gros calibre posats a una torre de ferro que hi há demunt de coberta. **Monitor.**

MONITORI, A. adj. Lo que serveix o és propi pera amonestar. **Monitorio, monitorial.**

MONITORIA. f. Despaig del tribunal ecclesiástich pera obligar a comparéixer judicialment a algú. **Monitoria.**

MONITORIAL. adj. Lo concernent a la monitoria o al monitori. **Monitorial.**

MONJA. f. Relligiosa d' alguna de les ordres aprovades per la Iglesia. **Monja.** || La que acompanya als homes qu' entren al convent pera que 's guardi la deguda decencia. **Guarda.** || *Ter.* Grill de taronja. *Gajo de naranja.*

MONJA DE SANT AGUSTÍ, DOS CAPS EN UN COIXÍ. *Ref.* Denota qu' alguna dona desitja casarse. *Monja de la Trinidad calzada, dos cabezas en una almohada.*

MONJES DE LA ENSENYANÇA. Monjes que guarden la regla de Sant Ignasi y ensenyen a les noietes. *Monjas, religiosas de la enseñanza.*

MONJES. f. pl. Nom donat pêls nois a les espurnes petites que fá un paper quan l' encenen, y que 's van apagant poch a poch. **Monjas.**

MONJETA. f. FASOL. || dim. de monja. **Monjita.** || *Cong.* Caragol petit y blanch. **Caracol.**

MONJETA BORDA. *Bot.* Planta de la fam. de les lleguminoses que s' enfila y fá tabelles com una monjetera.

MONJETA D' ARBRE. *Bot.* MONJETA BORDA.

MONJETERA. f. *Bot.* FASOLERA.

MONJETES. f. FASOLS.

MONJETES CATALANES. *Judías de la princesa.*

MONJETES DE MONTMALÒ. FASOLS PLANELLS

MONJETES DE PARET. FASOLS PLANELLS.

MONJETES RÉNEGUES. *Judías de la Granja.*

MONJÍVOL. adj. **Monjil.**

MONJO. m. Solitari, anacoreta; també s' anomenen aixís els religiosos de les ordres monacals. **Monje.**

MONJETERA: *a*, flor; *b*, fruit

MONJO. m. *Arquit.* La viga vertical que 's posa al mitg d' una encavallada de fusta. **Pendolón.**

TOT MONJO O TOT CANONGE. *Loc.* O tot o gens. *Ó bien monje ó bien calonje ó canonje.*

MONJO Y NICOLAU (Albert). *Biog.* Comissari apostòlich y escriptor rel-ligiós y de jurisprudencia. Nat a Palma de Mallorca l' any 1645 y mort en la meteixa ciutat en 1732. Després de cursar humanitats, va pendre l' hábit de carmelita, professant en 1661. Doctor en teología, dues vegades prior y altres dues enviat al Sant Pare com agent general de Espanya. Va ésser comissari apostòlich y visitador general del regne y dels de França y Sardenya, definidor perpetual y pare de provincia. És autor de dotse obres, nou llatines y tres de castellanes, totes inèdites. Per una d' elles, *Combate filosófico-moral contra la heregía arriana,* havent circulat en copies, va meméixer el dictat de *Martell dels heretges.*

MONJOC. *Ter. aranés.* MONJETA.

MONJOLA. f. *Bot.* **Oriol.** || Nom que 's dona en la comarca d' Olot a un bolet del genre *Cantharellus.*

MONJOS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Santa Margarida de Penadès, prov. de Barcelona. || —ESTANY DELS). *Hidrog.* En la ribera lacustre de Caldes a la Vall d' Arán. || —(RIERA DELS). PONTONS (RIERA DE), prov. de Barcelona.

MONJOYES. f. *Ant.* MOLLÓ, 3.

MONJU. *Geog.* Veinat del dist. munpal. d' Arbucies, prov. de Girona.

Pere Felip Monlau

MONLAU (Pere Felip). *Biog.* Metge y escriptor, nascut a Barcelona l' any 1808, y mort al 1871. Era

una de les més remarcables capacitats intelectuals del seu temps, y molt entès en les materies més diverses, en literatura, ciencies naturals y exactes, filología, aixis com en higiene y medicina. Va ésser a Madrit catedrátich de psicología, lògica y ètica al Insfitut de Sant Isidro, y més endevant professor de l' Escola superior de diplomática. Va pertanyer a significades corporacions d' Espanya y del extranger, entre altres a les Academies de Ciencies Morals y Polítiques y a la reial de la Llengua. La correcció d' estil y la claretat d' exposició distingíen les seues obres, entre quines s' han d' esmentar, les següents: *Elementos de higiene pública; Higiene del matrimonio*; la de genre festiu titolada *Las mil y una barbaridades*, y el primer *Diccionario español etimológico* que va anomenar modestament *ensayo*.

MONLEON (Sebastiá). *Biog.* Arquitecte valenciá contemporani, nascut en 1815, de molt renom. Gairebé totes les millores importants fetes a Valencia desde l' any 1845 al 1875 porten imprès el segell del seu valer o de la seua activitat inteligenta. Arquitecte qui dirigí bona part de les obres del Teatre Principal, del «Asilo de Romero,» l' Associació domiciliaria de la Verge dels Desemparats, els claustres de la Universitat literaria y la monumental plaça de toros, quin plan y direcció va fer de franch en benefici del Hospital. Moría al 15 d' agost del 1878. Durant trenta anys va ésser arquitecte de l' acequia reial del Jucar. Es la darrera obra d' ell la Escola de Medicina. L' any 1859 era tinent d' arcalde y va ésser el primer president de la societat valenciana d' arquitectes.

MONLLEÒ. *Geog.* Caseriu del terme de Viver, provincia de Castelló.

MONMAGASTRE. *Geog.* Poblet del dist. munpal. d' Anyá, prov. de Lleida.

MONMAGASTRELL. *Geog.* Lloch del terme de Claravalls, prov. de Lleida.

MONMALÚS. *Geog.* Caseriu del terme de Ger, provincia de Girona.

MONMANEU. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. d' Igualada; és al confí de la provincia, a la carretera de Barcelona a Lleida, y té 309 hab.

Segell de Monmaneu

MONNÁS. *Geog.* Lloch del terme de Tamarit, provincia de Tarragona.

MONNEGRE. *Hidrog.* Riu de la prov. d' Alacant, nomenat també Castalla y al seu origen, riu Verde; neix a ponent de Castalla, passa per aquest poble, Tibi y Mucharniel y desaigua al mar sota Campello.

MONO, A. adj. Bufó, graciós, moneta. **Mono.**

MONO. Veu grega que significa *un* y entra en la composició de les següents paraules.

MONOAXÍFER, A. adj. Mineral que no presenta més que un sol eix. **Monoaxífero.** || *Bot.* Se diu de la inflorescencia dels vegetals, quan no presenta sinó un sol grau de vegetació, com la tulipa. **Monoaxífero.**

MONOCÈFAL, A. adj. D' un sol cap. **Monocéfalo.** || *Med.* individuu que presenta la monstruositat dita monocefalia. **Monocéfalo.**

MONOCEFALIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en tindre un sol cap pera dos cossos. **Monocefalia.**

MONOCEFÁLICH, CA. adj. Lo pertanyent o relatiu a la monocefalia. **Monocefálico.**

MONOCLE. m. MONÓCUL, 2.

MONOCLINOÈDRICH, CA. adj. *Min.* Se diu d' un cristall en que 'ls plans coordinats tenen dos dels seus ánguls rectes y 'l tercer agut o obtús. **Monoclinoédrico.**

MONOCÒNICH, CA. adj. Termenat per un sol conus. **Monocónico.**

MONOCORDI. m. Instrument de una sola corda. **Clave.** || TROMPA MARINA.

MONOCÔTIL. adj. Que no més té un xuclador, una boca o una cavitat. **Monocótilo.**

MONOCOTILEDONI, A. adj. *Bot.* D' un sol cotiledon. **Monocotiledóneo.**

MONOCOTILEDONIA. f. *Bot.* Estat de la planta que no té més que un cotiledon. **Monocotiledonia.**

MONOCOTILEDONS. f. pl. *Bot.* Nom que 's dona a les plantes quina llavor té un sol cotiledon, com l' ordi, 'l blat, etc. **Monocotiledones.**

MONOCROIT, A. adj. *Min.* Se diu de les substancies que no presenten sinó un color, efecte de la simple reflexió. **Monocroito.**

MONÒCROM, A. adj. D' un sol color. **Monócromo.**

MONOCROMÁTICH, CA. adj. D' un sol color. **Monocromático.** || Epítet del flam complertament groch que s' obté cremant l' alcofoll dins d' una cápsula ont hi hagi filferro. **Monocromático.**

MONÒCUL, A. adj. Que no més té un ull. **Monóculo.** || La ullera o cristall que serveix sols per un ull. **Monóculo.** || *Med.* Vena que s' usa pera la fístula llagrimal y les malaltíes que no afecten més que un ull. **Monóculo.**

MONODRIMÈTRICH, CA. adj. *Min.* Se diu d' un cristall que té 'ls plans coordinats y que poden referirse a tres eixs, dos d' ells iguals. **Monodrimétrico.**

MONOECIA. f. *Bot.* Mena de plantes que comprèn les que tenen flors de abdós sexes en una meteixa cama. **Monoecia.**

MONOÈCICH, CA. adj. *Bot.* Pertanyent a la monoecia. **Monoécico.**

MONÒGAM, A. s. Qui s' ha casat una sola vegada y també qui solament té una sola muller. **Monógamo.**

MONOGAMIA. f. Unió d' un sol home ab una sola muller. **Monogamia.** || L' estat de qui no s' ha casat més qu' una vegada. **Monogamia.**

MONOGÁMICH, CA. adj. Pertanyent a la monogamia. **Monogámico.**

MONOGÁSTRICH, CA. adj. Qui no té més que un ventre o un ventrell. **Monogástrico.**

MONÒGEN, A. adj. Unich en el seu genre. **Monógeno.**

MONOGENIA. f. Modo de generació que consisteix en la producció d' un nou ésser o d' una nova part que se separa y creix ailladament fins a ferse un individuu semblant al qui li ha donat vida. **Monogenia.**

MONOGÈNICH, CA. adj. Pertanyent a la monogenia. **Monogénico.** || *Geol.* Epítet de les roques que son d' una meteixa naturalesa en totes les seues parts. **Monogénico.**

MONOGINIA. f. *Bot.* Classe de plantes que comprèn aquelles que tenen les flors d' un sol pistil. **Monogenia.**

MONÒGRAF. m. Autor de monografíes. **Monógrafo.**

MONOGRAFÍA. f. Descripció d' un sol genre o de una sola especie d' animals, vegetals, etc. Se diu per extensió de les descripcions propies d' altres ciencies, com: la historia, la geografía, la medicina, etc. **Monografía.** || Se diu també quan se parla de la vida d' un personatge. **Monografía.**

MONOGRÁFICH, CA. adj. Lo concernent a la monografía. **Monográfico.**

MONOGRAM, A. adj. Lo que consisteix sols en les ratlles o 'ls contorns. **Monogramo.** || Incorpori, immaterial: lo que no és concret ni palpable. **Monogramo.**

MONOGRAMA. f. Xifra d' una o moltes lletres entrellaçades que significa algún nom. **Monograma.**

MONOHIDRAT. m. *Quim.* El primer dels hidrats d' una substancia que 'n fa molts. **Monohidrato.**

MONOHIDRATAT, DA. adj. *Quim.* Que 's trova al estat de monohidratat. **Monohidratado.**

Monolit de l' illa de Sardenya

MONOHÍDRICH, CA. adj. Epítet d' un cos que sols conté una proporció d' hidrògen. **Monohídrico.**

MONÒLECH. m. Soliloqui; drama que representa un sol actor. **Monólogo.**

MONOLIT, A. adj. Tot monument qu' és fet de una sola pedra travallada o sense travallar. **Monolito.**

MONOLITICH, CA. adj. Que és fet de una sola pedra.

MONOMAN, A. adj. Monomaniach.

MONOMANÍA. f. Manía que concentra 'l pensament en un sol obgecte. **Monomanía.**

MONOMANIACH, CA. adj. Qui pateix monomaníes. **Monomaníaco.**

MONOMI. m. Terme algebraich compost d' una o més quantitats no separades pels signes *més* o *menys*. **Monomio.** || Quantitat composta d' una sola part o d' un sol terme. **Monomio.**

MONÒNFAL. m. *Med.* Monstre per mononfalia. **Monónfalo.**

MONONFALIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en tindre un sol llombrígol pera dos cossos. **Mononfalia.**

MONONFALIÁ, NA. adj. *Med.* Que presenta 'l fenòmen de la mononfalia. **Mononfaliano.**

MONOPASTOS. m. *Mec.* Corriola que té una sola roda. **Monopastos.**

MONOPEGIA. f. *Med.* Mena de migranya que 's fixa a una sola part del cap. **Monopegia.**

MONOPÈTAL, A. adj. *Bot.* D' un sol pètal. **Monopétalo.**

MONOPETALIA. f. *Bot.* Estat d' una planta que té la corola monopètala. **Monopetalia.**

MONOPODIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en tindre un sol peu. **Monopodia.**

MONOPODIÁ, NA adj. *Anat.* Que presenta 'l fenòmen de la monopodia. **Monopodiano.**

MONOPOLI. m. Compra de mercaderíes per una sola má pera estancarles y vèndreles a cert preu. **Monopolio.** || Acaparament de certs productes fet per determinats governs. **Monopolio.** || Conveni entre mercaders de vendre a preu determinat. **Monopolio.**

MONOPOLISACIÓ. f. L' acte d' exercir monopoli. **Monopolización.**

MONOPOLISADOR, A. s. y adj. Qui monopolisa. **Monopolizador.**

MONOPOLISAR. v. a. Exercir el monopoli. **Monopolizar.** || *Met.* Abrogarse drets y facultats, etc. **Monopolizar.**

MONOPOLISAT, DA. p. p. **Monopolizado.**

MONÒPOT, DA. adj. D' un sol peu. **Monópodo.**

MONOPS, A. adj. Que no més té un ull. **Monopso.**

MONÒPTER, A. adj. *Arquit.* S' aplica al temple o altre edifici rodó que sols té un cèrcol de columnes que sostenen el sostre sense parets. **Monóptero.**

MONORRIM, A. adj. Que té una sola rima.

MONORRÍTMICH, CA. adj. Que té un sol ritme.

MONÒRQUIT, DA. adj. *Bot.* Que no més té un tubèrcul. **Monórquido.** || *Med.* Qu' ha nascut ab un sol testícul. **Monórquido.**

MONOSPERM, A. adj. *Bot.* D' un sol fruit o grá o llevor. **Monospermo.**

MONOSPERMÁTICH, CA. adj. *Bot.* D' una sola llavor. **Monospermático.**

MONOSPERMIA. f. *Bot.* Estat d' una planta que no fa més que una llavor. **Monospermia.**

MONOSÍLAB, A. adj. D' una sola sílaba. **Monosílabo.**

MONOSILÁBICH, CA. adj. Composició en que totes les paraules són d' una sola sílaba. **Monosilábico.**

MONOSILABISME. m. Estat de les llengües que tenen monossílabs per arrels. **Monosilabismo.**

MONÒSOM, A. s. *Med.* Qui té dos caps pera un sol cos. **Monósomo.**

MONOSOMIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en tindre dos caps per un sol cos. **Monosomia.**

MONÒSTICH, CA. adj. D' un sol vers o que no més té una ratlla. **Monóstico.** || *Min.* Se diu d' un cristall prismátich que té la base rodejada d' una sola filera de facetes que tenen diferentes inclinacions. **Monóstico.** || m. Epigrama contingut en un sol vers. **Monóstico.**

MONOSTIGMACIA. f. *Bot.* Estat d' una planta que té les flors d' un sol estigma. **Monostigmacia.**

MONOSTIL, A. adj. *Bot.* Calificació del ovari que no més té un estil. **Monostilo.**

MONÒSTOM. m. *Erpet.* Genre de cuchs intestinals que viuen parásits en quasi totes les classes de vertebrats. **Monóstomo.**

MONOSTROF, A. adj. Cançó de una sola estrofa. **Monostrofo.**

MONOT. m. *Zool.* Mona mascle. **Mono.** || Home que fa gestos o figures. **Mono, mona.** || MIX, BORRATXO. || m. Sach de filat, quasi punxagut pels dos caps ab el qual se forma un' ansa. **Monoto.**

MONOTEÍSME. m. Adoració d' un sol Deu. **Monoteísmo.**

MONOTEÍSTA. s. y adj. Qui adora a un sol Deu. **Monoteísta.** || Relatiu o pertanyent al monoteísme. **Monoteísta.**

MONOTEYCH, CA. adj. Pertanyent al monoteísme. **Monoteico.**

MONÒTONAMENT. adv. Ab monotonía. **Monótonamente.**

MONÒTON, A. adj. Lo que té uniformitat fastigosa en el sò o en la veu. **Monótono.** || Per extensió se diu de tot lo que és sempre igual. **Monotono.**

MONOTONÍA. f. Uniformitat que 's fa aborrir. **Monotonía.**

MONOTRIGLIFI. m. *Arquit.* Espai d' un triglifi entre dues columnes. **Monotriglifo.**

MONOTROFIA. f. Estat o condició del que viu sol. **Monotrofia.**

MONÒVAR. *Geog.* Part. jud. de la prov. d' Alacant, format pels cinch següents Ajuntaments: Elda, Monòvar, Petrel, Pinoso y Salinas, que reuneixen entre tots 30,003 hab. || Vila de la prov. d' Alacant, bisb. d' Oriola, cap del part. jud. del seu nom; és a la vora del riu Vinalopo, té estació de F.-C. y 10,573 habitants.

MONOYCH, CA. adj. *Bot.* S' aplica a les plantes que tenen les flors d' abdós sexes en un meteix lloch. **Monoico.** || *Zool.* Hermafrodita.

MONRABÁ (Berenguer de). *Biog.* Famós home de lleis. Canonge y dignitat de sacristá de la catedral de la Sèu d' Urgell envers 1426. És autor d' alguns llibres de coses de dret catalá posades en ordre alfabètich pera facilitar la consulta. Autor d' una *Genealogia dels comtes de Barcelona* y d' altres obres de erudició, totes en llatí.

MONRADITA. f. *Min.* Substancia de color groch clar o vermellench que 's presenta en maces amorfes de textura crestallina, superficie estriada y brill vidriós molt pronunciat **Monradita.**

MONREBEY. *Geog.* Caseriu del terme d' Alsamora, prov. de Lleida.

MONREDON (Guillem). *Biog.* Noble, fill de Vich, en els sigles XII-XIII, brau y lleal. Mestre de l' ordre dels Templers de Catalunya y Aragó fins al 1246, residint a Monsó. A n' ell va ésserli confiada la guarda y educació del rei En Jaume I, *el Conqueridor*, quan tenía sis anys. El sant pare Ignoscenci III, en una carta molt clara, va ordenar a En Simon de Montfort que fes entrega del petit Jaume, car el tenía desde l' etat de tres anys per conveni fet a Montpeller en Janer del 1211 ab el difunt rei En Pere, mort a Muret en 1213, batallant contra 'l de Montfort, y del poder d' aquest, solemnialment, el nen Jaume va passar al d' En Guillem de Monredon, a Monsó, y fou gran solució política en aquell temps.

MONREL. m. *Bot.* Planta. **Díctamo.**

MONRODON. *Geog.* Quadra del terme de Vich, prov. de Barcelona.

MONROGER (Guy). *Biog.* Teolech del sigle XIV autor de la famosa obra *Manipulus curatorum*, traduída a varies llengües.

MONROIG. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Pallargas, prov. de Lleida.

MONRÓS. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Sort; és a la vora del riu Flamisell y té 462 hab.

MONSENYER. m. *Ant.* y

MONSENYOR. m. Títol de dignitat y d' honor que se dona a Italia als prelats ecclesiástichs, y a França al Delfí. **Monseñor.**

MONSERRAT (Guillem). *Biog.* Fill del Camp de Tarragona que aná a estudiar a París y intervingué en la política francesa en temps de Lluis XIII.

MONSÓ. m. *Náut.* Vent periòdich que bufa alguns mesos d' una part y 'ls demés de la part oposada. **Monzón.**

MONSÓ. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Pobla de Segur, prov. de Lleida. || Ciutat de la prov. de Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Barbastre; és a

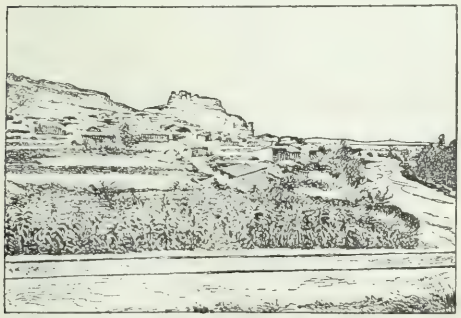

Vista de Monsó

la vora del riu Cinca; té un antich castell, ont hi sejorná el rei En Jaume I; estació de F.-C. y 3,940 hab.

MONSOLIU. *Geog.* Lloch del terme de Caróç, prov. de Girona.

MONSONEGUER, A. adj. *Ant.* MENTIDER.

MONSONEJAR. v. n. Sumiquejar, plorar sense llágrimes. || Tindre son.

MONSONÍS. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Foradada, prov. de Lleida.

Segell de Monsonís

MONSTRAR. v. a. Mostrar.

MONSTRE. f. *Ant.* ALARDE, MORTRA.

MONSTRE. m. Producció contra l' ordre natural. **Mónstruo.** || *Met.* Excessivament gran o extraordinari. **Mónstruo.** || La persona o cosa molt lletja. **Mónstruo.** || Persona molt cruel y perversa. **Mónstruo.**

ÉS UN MONSTRE. fr. *Met.* Es un prodigi. *Es un monstruo.*

MONSTRE DE LA NATURALESA. fr. Qui per temperament és crudel y ab cinisme se n' alaba. *Monstruo de la naturaleza.*

TÉ LA FORÇA D' UN MONSTRE. fr. Home forçut, capaç de combatre a braç ab molts d' altres. *Tiene una fuerza colosal, la fuerza de un monstruo.*

MONSTRUI. m. MONSTRE.

MONSTRUÓS, A. adj. Lo qu' és fora del ordre natural. **Monstruoso.** || Excessivament gran. **Monstruoso.** || Lo que produeix monstres. **Monstruoso.**

MONSTRUOSAMENT. adv. m. Fora del natural. **Monstruosamente** || D' una manera monstruosa.

MONSTRUOSITAT. f. Greu desordre de la naturalesa. **Monstruosidad.** || Suma lletgesa o desproporció, tant en lo físich com en lo moral. **Monstruosidad.**

MONT. m. *Ter.* MONTANYA.

MONT. m. Cert joch de cartes. **Monte.**

MONT. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Betlan, prov. de Lleida. || *Orog.* Montanya de la vora del Fluviá, prop de Besalú, prov. de Girona. Al seu cim, que té 1,125 met. d' altitut, hi ha un santuari dedicat a la Mare de Deu. || —(AVENCH DEL). *Orog.* Té un centenar de metres de fondaria y 's trova en el terme de Cherta. || —(COLLADA DE). En la partió d' aigües del riu Saliente y del Barradós a la Vall d' Arán. || —(MONTANYA DE). En la Vall d' Aran, formant ab les Pales de Sant Vicents un congost per ont passa 'l Garona. || —(TURÓ DEL). Montanya de 909 met. d' altitut, a la vora del Ribagorçana, entre Camporrells y Villadellou.

MONTA. f. Puja, el resultat o nom de varies quantitats. **Monta.** || Multa, o pena que s' imposa al bestiar per haver entrat en terrer vedat. **Multa.**

MONTADOR, A. m. y f. Qui en els tallers o obradors está encarregat de montar les construccions de conjunt, máquines, etc.

MONTABERNER. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Albaida; és a tramontana de la serra d' Agullent y té 979 hab.

MONTAGUT. *Geog.* Caseriu del terme d' Alcarráç, prov. de Lleida. || Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. d' Olot; és a la vora de la Vall de Llerca y té 1,389 hab. || Poble del dist. munpal. de Querol, prov. de Tarragona. || —(PUIG DE). *Orog.* Puig a 953 met. d' altitut, a llevant del riu Gayá, prov. de Tarragona; és el més alt de la serra del seu nom y de tota l' encontrada. || —(SERRA DE). Serra de la prov. de Tarragona, a la vora del riu Gayá, y quin punt culminant té 953 met. d' altitut.

MONTALBÁ. *Geog.* Poble del cantó d' Arles, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus orientals, al antich Vallespir; és entre dos barranchs de la vora del riu Tech y té 227 hab. || Poble del cantó de Latour,

de França, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus orientals; és a la vora d' un barranch y té 304 hab.

MONTALÉ Y MONSUÁ. *Geog.* Caseriu del terme d' Ibars d' Urgell, prov. de Lleida.

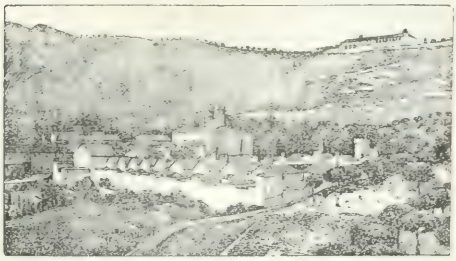

Vista del monastir de Mon'alegre

MONTALEGRE. *Geog.* Lloch del terme de Santa Perpètua, prov. de Tarragona. || Antich monastir de cartoixos situat prop de Badalona.

MONTALGRAU (Puig de). *Orog.* Puig de la prov. de Castelló, part. jud. de Viver; és a tramontana de Pina y té 1,401 met. d' altitut.

MONTALT (Pere). *Biog.* Frare agustí, nat a Arenys de Mar al començ del sigle XVII y mort l' any 1688. Va pendre l' hábit, professant a Barcelona en 1634. Mestre en la ordre y catedrátich de l' universitat de Girona desde 1655 al 1664. Essent prior del convent de Girona, va començar l' obra del pont de pedra del riu Onyar, entre la ciutat y 'l convent, l' any 1671, havent reedificat aixís meteix la casa. És autor de dues obres relligioses en castellá y d' altra en llatí, haventne deixades d' altres manuscrites inèdites.

MONTALT. *Orog.* Serra paralela al mar, entre Mataró y Canet de Mar, prov. de Barcelona.

MONTÁN. *Geog.* Vila de la prov. de Castelló, bisb. de Segorb, part. jud. de Viver; és a la vora de la riera del seu nom, afluient del Mijares, y té 1,288 hab.

MONTANEJOS. *Geog.* Poble de la prov. de Castelló. diòc. de Valencia, part. jud. de Viver; és a la vora del riu Mijares y té 923 hab.

MONTANER (Joan). *Biog.* Pintor mallorquí del sigle XVII, el primer dels artistes famosos d' aqueixa familia de pintors y gravadors notables. Va estudiar a Roma, ont va emmaridarse ab l' italiana Upe. Hi varen néixer els seus fills Llorenç y Joan, y ell hi va morir.

— (FRANCESCH). *Biog.* Artista mallorquí, nat a Palma al començar el sigle XIX. Havía estudiat llatí y náutica, emprò, sentint vocació per l' art, va ésser deixeble d'En Guillem Ferrer, havent exposat ses primeres obres de pintura l' any 1832, ab gran èxit. De Palma va anar a estudiar per les nacions d' Europa, començant a Roma y després a París, ont va apendre a exercir la litografía envers 1838.

— Y CLADERA (JOAN). *Biog.* Pintor y gravador mallorquí, natural de Palma, mort a Lluchmajor l' any 1802. Era deixeble de son pare en el colorit, emprò, seguint la traça de l' escola valenciana. Va conreuar ab lluiment tant la pintura com el gravat. A n' ell va dèurers l' establiment d' una escola pública gratuita pera l' ensenyança del dibuix (1778), havent contribuit a la creació de l' Academia mallorquina de nobles arts al meteix any. Entre les moltes pintures al tremp y a l' oli que hi han a Palma, són de notar els retrats del marquès de la Romana y del de Bellpuig en la galería de celebritats de la Casa Consistorial; algunes teles pintades d' ell en les iglesies de Sant Miquel, en la dels Caputxins; els misteris de la passió de Jesús en la parroquial de Manacor, y finalment, la que no va acavar de pintar, que 's guarda a la Misericordia, representant la Bta. Caterina Tomás. De les estampes, és notable el gravat del diploma repartit l' any 1779 en premi als alumnes de l' escola de dibuix; una colecció de mapes ab vistes de Mallorca, varies estampes relligioses y targetes.

— Y DIEZ (LLORENÇ). *Biog.* Gravador mallorquí de principis del sigle XIX, derrer de la familia tan renomenada. Capellá beneficiat de la catedral de Palma y més tart canonge de la meteixa Sèu. Exercía l' art com a tradició de familia, els moments lliures de obligació ecclesiástica. És autor d' una estampa del *Ecce homo*, d' un mapa de Mallorca més petit que 'l publicat pél cardenal Despuig; d' un plan y perspectiva de la ciutat de Palma; d'un paviment de mosaich romá descovert l' any 1833 en el terme de Santa María.

— Y FONT (FRANCESCH). *Biog.* Gran lulista mallorquí del sigles XVI-XVII, home investigador y erudit, quines obres resten inèdites. Va morir l' any 1646, a Palma, d' ont devía ésser fill. Era advocat. Per els serveis de la familia seua y 'ls propis, va obtindre 'l títol de cavaller y privilegi de noblesa. És autor, entre altres coses, d' un travall en llatí relatiu a tot lo que s' havía escrit en elogi d' En Llull, de la seua santetat y martiri, que sembla haver servit de pauta a la coneguda obra del P. Costurer; de dues obres catalanes: *Historia del regne de Mallorca*, dos vol. fol., y *Cosas de cavallers de aquesta isla de Mallorca*, un vol. fol., illustrat ab escuts. És notable la seua declaració, feta l' any 1612, en el procès instruit a Mallorca pera la beatificació de Llull (fol. 339).

— Y MONER (FRANCESCH). *Biog.* Gravador celebèrrim mallorquí, fill d' En Llorenç y de Joana Agna Moner. Nat a Palma. Deixeble de son pare. El bisbe Garrido de la Vega al veure la gran estampa de la Concepció gravada d' ell (1767), va induirlo a anar a Madrit, ont va distingirse; rebentlo l'Academia membre de mèrit en 1771. Va gravar el *Sant Bernat*, de En Murillo; el retrat de Tomás Moro, el del humanista Lluis Vives, el del jesuita P. Morales; un Sant Ferrán, en 1786; la Alhambra de Granada, gran tamany; les *Filaneres*, d' En Velázquez, y moltíssimes més. És autor de gran part de les estampes de la famosa edició del *Don Quixote*, de Cervantes, editada per la Academia y estampada per Ibarra, a Madrit, l' any 1780 en que tots els gravadors notables d' Espanya, Selma, Carmona, Gil, Esteve etc., hi varen travallar. Va casarse ab la filla del pintor del rei, N' Antoni González. Era borni. Tocava regularment el violí y era devot de les lletres y les ciencies. Va morir a Madrit sense fills. El mestre gravador Manel Esquivel va ésser deixeble d' ell.

— Y MONER (JOAN) *Biog.* Germá del anterior, pintor y gravador mallorquí. Especialista en pintar demunt de vidre. Desde son temps fins ben entrat el sigle XIX les dames mallorquines lluhíren en els rosaris sants pintats en cristall, obra d' En Montaner. En 1771 va pintar la tela de la Concepció del retaule de la iglesia d' Establiments, y després va gravarla per estampa. Una de les seues primeres obres gravades va ésser el *B. Miquel dels Sants* (1780). Y entre moltes d' ell és la principal la refundició, feta en 1781, d' una estampa de *Sant Vicents de Paul*. Tenint bona fama d' artista va entrar a la carrera ecclesiástica, havent estat vicari a Son Sardina, prop de Palma, en quina ciutat va morir.

— Y MONER (JOSEPH). *Biog.* Gravador mallorquí, germá del anterior, casat ab Tadea Díez de Armendáriz, mort a Madrit en 1788. Director y mestre de la escola de dibuix de Palma al morir son cosí Joan Montaner y Cladera. Son obres d' ell les estampes de *Sant Gayetá* (1772), de *Sant Joseph* (1780), *Sant Francesch de Sales* y *Santa Rita* (1786), totes ben apreciables. Emprò l'obra de renom, pera ell, va ésser el gran mapa de la illa de Mallorca obra del cardenal Despuig, gravat en 1785, estampat en quatre

fulls vitela dels de marca major, ornamentat ab trenta set vistes de les ciutats y viles principals de la illa, portant cada una, al peu, una nota històrica. Ab el mapa, dedicat a la princesa d' Asturies (després reina María Lluisa), va anar a Madrit, com son germá, essent reputat y distingit, entrant a l' Academia dos mesos abans de morir. Va gravarhi el *Sant Antoni* d' En Teniers, y el *Sant Crist de Luca,* o de la Sabata.

— Y UPE (JOAN). *Biog.* Germá d' En Llorenç, també natural de Roma (1716) y establert a Palma mort son pare, haventse casat ab la mallorquina Caterina Cladera. Aqueix va dedicarse a la pintura, emprò les millors obres d' ell són a Roma. En 1760 era acadèmich supernumerari de la de Sant Ferrán ab títol de noble, per haver guanyat en concurs el premi ofert per la propia academia de Madrit al tema de *Sant Ferrán III rebent el vassallatge dels embaixadors de Baeza.* Moría a Palma l' any 1774.

— Y UPE (LLORENÇ). *Biog.* Fill d' En Joan, considerat com a mallorquí, havent nascut a Roma y de mare italiana. Bon gravador de burí. Va establirse a Mallorca després de mort son pare, casantse ab la mallorquina Moner, tenint per fills a Francesch, Joseph y a Joan, gravadors també. Són moltes les estampes gravades per ell, citantse com a bones les del B. Simon de Rojas y 'l sant Brú, que va fer l' any 1747; la B. Caterina Tomás y la Verge del Dolors, de l'any 1755; sant Cristòfol, del 1758; el sant Felip Neri, Divina Pastora, la Sanch de Crist en gran tamany (1760); altre de gran ab la Verge del Remei. L' any 1761 acabava la figura de la mare sor Agna María del Stm. Sagrament. Moría a Palma l' any 1768.

MONTANES. *Geog.* Caseriu del terme de la Pobla d' Arenós, prov. de Castelló.

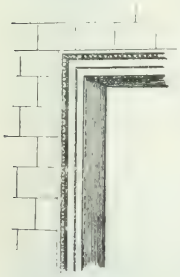
Montant

MONTANISELL. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisbat y part. jud. de la Seu de Urgell; és a la vora del Segre y té 496 hab.

MONTANÓ (Joan). *Biog.* Arquitecte valenciá, qui, per mort del mestre Miquel Anyó, l' any 1511, dirigía l' obra de la magnífica Sala de Corts, y en l' any 1525 consta en la documentació com a mestre de la casa.

MONTANT. m. Qualsevol pal dret que serveixi pera aguantar. **Montante.** || Els ferros verticals dels balcons. || La fusta que serveix de march a una porta o balcó.

MONTANUY. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benabarre; és a la vora del Noguera Ribagorçana y té 576 hab.

MONTANYA. f. Part de terra que puja molt sobre el pla. **Monte y montaña,** sols s' aplica al conjunt o cordillera de montanyes. || *Met. poèt.* Onada molt gran. **Monte, montaña.**

MONTANYES DE SORRA. MUNTELLS.

MONTANYES DE ROCA. Les que son totes de pedra. *Peñón.*

D' ALLÁ DE LES MONTANYES: ULTRAMONTÁ.

DEÇA DE LES MONTANYES: CISMONTÁ, SAMONTÁ.

PASSAR LES MONTANYES. fr. Anar d' un costat al altre de les montanyes. *Tramontar, trasmontar, transmontar.*

TIRAR VAQUES A MONTANYA. *Expr. fam.* Pera burlarse dels que 's xuclen el moch. *Ser sorbetón.*

EL COTXO DE MONTANYA. *Ter. Moyá.* El que fá servei de Caldes a Moyá.

MONTANYA. *Geog.* Veinat de Vallcebre.

MONTANYA DE MONTSERRAT (Bernardí). *Biog.* Metge tingut per catalá, del sigle XVI, nat probablement a les derrerías del XV. Un dels més ilustres del sigle. Havía cursat a Padua y a Bolonia. Era home de rara intelligencia y gran penetració. Va ésser metge del emperador Carles I. És autor de la obra *Libro de la anatomía del hombre* publicada després de quaranta cinch anys d' ell exercir la medicina; llibre seguit d' un col-loqui ab D. Lluis Hurtado de Mendoza, marquès de Mondéjar, relatiu a un somni d' ell a propòsit de la generació, neixement y mort del home (imp. per Sebastiá Martínez, Valladolit, 1550). Essent vell y estant impossibilitat, encara assistía a les lliçons d' anatomía explicades per el catedrátich Rodríguez de Guevara, a Valladolit.

MONTANYÁ. *Geog.* Caseriu del terme de Navés, prov. de Lleida,

MONTANYÁ, NA. adj. MONTANYÈS.

MONTANYA-RASA. *Orog.* Tossal de 1,845 metres d' altitut, situat al N.O. de Mosset, depart. dels Pirineus Orientals.

MONTANYANA. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benabarre; és a la vora del Noguera Ribagorçana y té 822 hab.

MONTANYANS Y BERARD (Jaume). *Biog.* Jurisconsult mallorquí. Nat a Manacor l' any 1493, mort en la capital de Sardenya en 1556. Va cursar dret en Avinyó fins a doctorarse, havent exercit d' advocat a Mallorca ab gran estima. Quan l' emperador Carles I visitá l' illa va ésser un dels cavallers qui varen obsequiarlo, y aleshores el rei d'Espanya l'elegí regent de la reial cancellería de Valencia, y per els propis mèrits va pujar a regent del regne de Sardenya, haventse embarcat a Palma l' any 1551, envers la ciutat de Càller. És autor d'una obra llatina, estampada a Valencia l' any 1536, per F. Romaní, en lletra gòtica; elegantment escrita, ab puresa de dicció y erudició gran, relativa als temors d' una invasió de Barbarroja a les Balears.

MONTANYENCH, CA. adj. De montanya, montanyós.

MONTANYES (Fra Jaume). *Biog.* Relligiós carmelitá que escrigué *Espill y Art molt breu y profitós per ajudar a ben morir en lo incert dia y hora de la mort,* obreta que sigué molt popular a Catalunya.

MONTANYÈS, A. adj. Lo que pertany a la montanya. **Montañés, montesino.** || Qui habita les montanyes o n' es fill. **Montañés.** || Lo que viu o 's cría a les montanyes. **Montés.**

MONTANYETA. f. dim. **Montañeta, montañuela, montecillo, ico, ito.**

MONTANYOLA. f. dim. MONTANYETA.

Segell de Montanyola

MONTANYOLA. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és en terreno escabrós, a la esquerra de la carretera de Barcelona a Ribes y té 409 hab.

MONTANYÓS, A. adj. Terreno de montanyes. **Montañoso, montuoso, montano.**

MONTAÑA (Pere Pau). *Biog.* Pintor catalá de renom. Nat a Barcelona a mitjans sigle XVIII, mort l' any 1803. Deixeble d' En Francesch Tramullas. En 1774 entrava a ésser tinent director de la Escola sostinguda per la Junta de Comers, cárrech que tingué durant vintitrès anys. Al morir En Pere Pasqual Moles passá a ésser director. En 1777 rebía el títol de acadèmich de Sant Carles, de Valencia, y en 1799 de la de Sant Ferrán, de Madrit. Un any abans de morir havía progectat l' ornament y tota la part artística pera la entrada y festeigs dels reis a Barcelona. Pintava al oli, al tremp y al fresch havent deixades moltes obres d' importancia a Barcelona (catedral, cases Palmerola, Gasó y Renom), y a Mataró, tres

grans teles: dues de les santes Juliana y Semproniana y una de Sant Cugat.

— (PAU). *Biog.* Pintor, fill d' En Pere. Nat a Barcelona l' any 1775, mort a Olot en 1802. Als divuit anys la Junta de Comers va pensionarlo pera estudiar a Madrit ab En Maella (M. S.) durant cinch anys, havent aprofitat el temps, copiant obres dels grans mestres de la pintura. Una composició alegòrica de la seua pensió (1799), va váldreli el títol de acadèmich de la de Sant Ferrán. En 1800, al tornar a Barcelona, la Junta de Comers va ferlo tinent director de la Escola. Va pintar algunes obres, y havent perduda la salut va anar a Olot, morint'hi. Hi han obres d' ell, la majoría, en els museus públichs de Barcelona.

Pau Montaña

MONTAÑÁ (Ramon). *Biog.* Ecclesiástich y patriota, nadiu de Sant Sadurní de Besora, mort a Manresa al any 1811. Era canonge d' aquella seu, quan l' invasió francesa, y va trovarse al combat del Bruch, essent una de les figures de més relleu en aquella acció gloriosa.

Ramon Montañá

MONTAR, A. Compondre, alçar, posar. **Armar.** || Compondre el balcó reblant els montants al passamá. També se diu de compondre la reixa, una máquina, o altre travall de conjunt.

MONTARDIT. *Geog.* Poble del dist. munpal. d'Enviny, prov. de Lleida.

MONTARGULL. *Geog.* Lloch del terme de Llorach, prov. de Tarragona. || Caseriu del terme de la Vança, prov. de Lleida. || Poblet del dist. munpal. d' Anyó, prov. de Lleida.

MONTARTO. *Ter. aranès.* MONTARDIT. || — DE ARÁN. *Orog.* Alterosa montanya dels Pirineus aranesos (8,230 met). || — DE CALDES. Serra propera a Caldes de Bohí.

MONTATGE. m. Tribut que paguen els bestiars pêl tránsit d' un territori al altre. **Montazgo.** || El congost o terra per les montanyes. **Montes.** || Acció dé montar les peces d' una maquina, obra, etc. **Montage.**

COBRAR EL MONTATGE. fr. Cobrar el dret o tribut que paga 'l bestiar pera passar d' un territori al altre. *Montazgar.*

MONTAU. *Orog.* Serra d'uns 600 metres d' altitut, ramificació de la d' Ordal, prov. de Barcelona; forma el límit ponentí del Pla del Llobregat.

MONTAUBÁN. m. *Geog.* Ciutat del Llenguadoc. Montauban.

MONTAÚT. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Tost, prov. de Lleida.

MONTBARDÓ. *Geog.* Cimal de la serralada de Montclar a Serrateix, ont hi há una creu gòtica, situada a una graonada circular, envoltada de pins que l' amaguen.

MONTBALÓ. *Geog.* Poble del Vallespir a 576 metres d' altura, en el cantó y districte d' Arlès, ab una notable iglesia fortificada del sigle XI. Té 267 habitants.

MONTBLANCH. *Geog.* Partit judicial de la prov. de Tarragona; comprèn els 28 següents ajuntaments: Barbará, Blancafort, Capafonts, Conesa, Espluga de Francolí, Febró (La), Forès, Llorach, Montblanch, Montbrió de la Marca, Montreal, Passanant, Piles (Les), Pira, Prades, Querol, Rocafort de Queralt, Santa Perpetua, Sarrcal, Savallá del Comtat, Senant, Solivella, Vallclara, Vallfogona, Vilavert y Vimbodí, reunint entre tots 31,521 hab. || Vila de la prov. y diòc. de Tarragona; cap del part. jud. del seu nom; és a la vora del Francolí, té tot l' aspecte d' una vila de la Edat Mitjana, té estació de F.-C. y 5,328 hab.

MONTBLANQUET. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Vallbona de les Monges, prov. de Lleida.

MONTBLANQUÍ, NA. adj. Natural o pertanyent a Montblanch.

MONTBÓ. *Geog.* Lloch del terme de Montcalp, dist. munpal. de Canet d' Adrí, prov. de Girona.

MONTBOLÓ. *Geog.* Poble del cantó d' Arles, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Tech y té 234 hab.

Segell de Montbrió

MONTBRIÓ DE LA MARCA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Montblanch; és a tramontana de la serra de Comavert y té 329 hab. || — (DEL CAMP). Vila de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Reus; és a la vora de la riera d' Alforja y té 1,491 habitants.

MONTBUY (Santa Margarida). *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, partit judicial de Igualada.

Segell de Montbuy

MONTCALM. *Orog.* Pich dels Pirineus devant de Andorra, en els límits d' aquella república ab el departament francès de l' Ariège. Té una elevació de 3080 metres.

MONTCALP. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Canet d' Adrí, prov. de Girona.

MONTCALT. *Orog.* Volcá apagat del terme de Adri, en la prov. de Girona.

MONT-CAPELL. *Orog.* Montanya de 1,194 metres d' altitut, a llevant de Sant Llorenç dels Cerdans, Alt Vallespir, depart. dels Pirineus Orientals.

MONTCASAUS. *Hidrog.* Estany anomenat també *Bairanera,* en la regió de la Ribereta, a la Vall de Arán.

Segell de Montclar

MONTCLAR. *Orog.* Ramal que 's desprèn de la serra de Coma-Vert, prov. de Tarragona, y tira cap al N.O., formant la partió d' aigües entre les que per Rocafort y Sarreal van al Francolí y les que per Biure y Pontils baixen al Gayá. || Poblet del part. jud. de Berga, bisb. de Solsona, prov. de Barcelona.

MONTCLÚS (Serra de). *Orog.* Serra de la prov. de Lleida, entre 'l Noguera Pallaresa y 'l Ribagorçana, a mitjorn de la de Montsech, y quin punt culminant és a 1018 met. d' altitut. || — (TORRA DE). En la Vall d' Arija, prop de La Pobla.

MONTCORBAU. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Betlán, prov. de Lleida. || *Ter. aranès.* Montanya de vesant còncova.

MONTEDÓ. *Geog.* Caseriu del terme de Benavent, prov. de Lleida.

MONTEIXO (Serra del). *Orog.* Montanya que comença a la frontera ponentina d' Andorra y correntse a ponent forma la partió entre les aigües de la Vall Farrera y les del riu de Tor. El puig de Monteixo,

qu' és el més enlairat d' aquesta serra, té 2,904 met.

MONTELLÁ. *Geog.* Vileta de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de la Seu d' Urgell; és a la vora del Segre y té 779 hab.

Segell de Montellá

MONTELLÁ (Puig de). *Orog.* Puig de la serra de Cadí, provincia de Lleida, a 2,081 metres d' altitut.

MONTELLS (Serrat de). *Orog.* Puig de la serra de la Artiga, serra que fá partió entre les valls de Feytó y d' Aiguamaneig, a llevant de Vallsabollera, Cerdanya francesa; té 2,380 met. d' altitut.

MONTEMPRIUS. *Ter. aranès.* Montanya del comú.

MONTENASTRÓ. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Llavorsí, prov. de Lleida.

MONTENEGRÍ, NA. adj. Lo que pertany al Montenegre y als seus habs. **Montenegrino.** || s. y adj. Natural o propi d' aquest país d' Europa. **Montenegrino.**

MONTENGON (Pere). *Biog.* Escriptor alacantí, nat en 1745, mort envers 1825. El millor novelista espanyol de son temps y poeta ben apreciable, qui va escriure moltes obres de prosa y vers en llengua castellana, algunes reimpreses distintes vegades, fins al nostre temps. Era jesuita desde 1759. A Valencia tenía per mestre al savi Eximeno. Expatriada la Companyía, va anar a Italia. Va estudiar teología a Ferrara, fins al 1773, quan el Sant Pare abolí la Companyía; mes ell encara vivía a Ferrara en 1785. En 1791 era a Gènova. En 1815, a Nápols, era procurador de les propietats del duch de Alcanyiç.—Obres d' ell més divulgades: *El Antenor* (Madrit, 1786, imp. Sancha, poema en prosa, dos volums); *Eusebio* (Madrit, imp. Sancha, 1786-88, quatre vols.); *Eudoxia* (Madrit, 1793).

MONTER. m. Caçador de feres. **Montero.**

MONTERÍ. m. Feréstech. FALCÓ, MONTERÍ.

MONTERÍA. f. Caça de feres. **Montería, caza mayor.** || L' art de caçar. **Montería.**

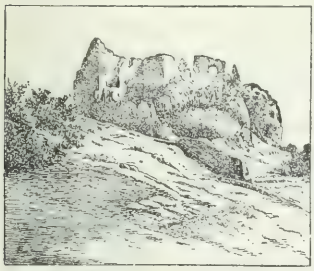

Ruines de Montesa

MONTÈS, A. adj. MONTANYÈS.

MONTESA. *Geog.* Vila de la provincia y diòc. de Valencia, part. jud. d' Enguera; és a la vora del riu del seu nom, té estació de F.-C. y 1,301 hab. || — (RIU). *Hidrog.* Riu de la prov. de Valencia. Baixa de la Mola de la Rosa, part. jud. d' Enguera; passa per Vallada, Montesa, Canals, Valles, La Granja, Manuel y Senyera, y desaigua al Júcar, tocant a Vilanova de Castelló.

MONTESCLADÓ. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Farrera, prov. de Lleida.

MONTESCOT. *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. y cantó de Perpinyá; és a la carretera d' Elna a Thuir y té 296 hab.

MONTESINOS PÉREZ MARTÍNEZ Y ORUMBELLA (Joseph). *Biog.* Catedrátich y savi alacantí, nat a Oriola l' any 1745 y mort a la meteixa ciutat en 1828. Catedràtich d' Humanitats de la Universitat de Oriola, desempenyant al meteix temps la càtedra de llatinitat, fins a la seua jubilació.—Existeixen dues obres manuscrites autògrafes, inèdites, escrites d' ell, y són: *Historia de Orihuela,* composta de vint volums en foli, de vuitcentes a mil duescentes planes cada un. (A la biblioteca del duch de Bèjar, a Elx).—*Blasones de Orihuela,* composta de nou volums en quart manuscrits del autor. (A la Biblioteca Episcopal de Oriola).

— Y RAMIRO (RAFEL). *Biog.* Pintor valenciá, nat en 1811. Estudiava a Madrit al taller d' en Bernat López y a Valencia ab En Joseph Pérez. Era laboriosissim; havent sigut premiat a la majoría de les Exposicions hagudes desde l' any 1843 al 1872, les quines gairebé tenien per base les obres d' En Montesinos. Membre de mèrit de l' Academia de St. Carles de Valencia; per R. O. fet mestre de l' ensenyança de geometría en 1851; de les arts polícromes en 1864 y de colorit y flors en 1872. Va decorar dues sales del Palau Reial y la reina Isabel II va concedirli 'l títol de pintor de Cambra. Autor d' obres innombrables, en tota mena d' especialitats, lluint en totes elles, malgrat el donar preferencia al paisatge.

Segell de Montesquiu

MONTESQUIU. *Geog.* Caseriu del terme d' Orcau, prov. de Lleida || Poble del cantó d' Argelès, bisb. de Perpinyá, departament dels Pirineus Orientals; és a la vora d' un barranch, al peu del puig d' Estela y té 404 hab. || Poble del dist. munpal. de Sant Quirse de Besora, prov. de Barcelona.

MONTEYA. f. Art qu' ensenya a tallar les pedres pera formar tota mena d' archs y voltes, de modo que s' aguantin les unes ab les altres. **Montea** || *Arquit.* La volta del arch per la part convexa. **Montea.** || La descripció o planta d' alguna obra d' arquitectura. **Montea.**

Segell de Montfalcó

MONTEYÁ. *Geog.* SANT MIQUEL DE MONTEYÁ, prov. de Girona.

MONTFALCÓ D' AGRAMUNT. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Ossó, prov. de Lleida. || — (DE MURALLAT). Poble del dist. munpal. d' Olujas, prov. de Lleida.

MONT-FALGARS. *Orog.* Puig del Pirineu gironí, situat al N.E. de Molló, al capdemut de la vall de Ginestosa; té 1,610 metres d' altitut.

MONTFAR. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Sant Antolí y Vilanova, prov. de Lleida.

MONTFERRER. *Geog.* Poble del cantó d' Arles, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és entre montanyes, a la carretera d' Arles a Prats de Molló, y té 682 hab.

MONTFERRI. *Geog.* Lloch del terme de Puigtinyós, prov. de Tarragona. || Caseriu del dist. munpal. de Puigtinyós, prov. de Tarragona. || Serra de la prov. de Tarragona, part. jud. del Vendrell; fá partió entre les rieres de Salamó y de la Juncosa.

MONTFULLÁ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Bescanó, prov. de Girona.

MONTGARRÍ. *Ter. aranès.* Montanya de blat || — (CASERIU DE). *Geog.* Lloch agregat al dist. munpal. de Salardú. || —(HOSPITAL-SANTUARI DE). *Geog.* Está situat a 1,645 met. d' altura, en una estreta vall, a la vorera de la Noguera Pallaresa y en les vessants de les montanyes dels Bandolers y del Frau de l' Esca, terme de Les Bordes-sur-Lez (Ariège).

MONTGAT. *Geog.* Poblat del dist. munpal. de Tiana, prov. de Barcelona.

MONTGÓ (Coves de). *Orog.* En el terme de La Escala.

MONTGRONY. *Orog.* Montanya de la banda N.O. de la prov. de Girona, qu' en temps antich estigué fortificada y sigué la Covadonga catalana, això és,

el lloch desde ont els catalans començaren la reconquesta de Catalunya, que com tot lo demés de la penilla havía caigut en poder dels mussulmans. || — (SANTUARI DE MONTGRONY). És dalt d' un puig de 1,392 metres d' altitut, a la vora del riu Mardás, a tramontana de Gombreny, prov. de Girona.

MONTICHELVO. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Albayda; és a la vora del riu Benisa y té 854 hab.

MONTIRÓ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Ventalló, prov. de Girona.

MONTIVERRI. *Geog.* Caseriu del terme de Malpás, prov. de Lleida.

MONTJOYA. *Ter. aranès.* Munt de pedres pera senyalar camí. || —(PORT DE LA). *Oreg.* Divisoria fronteriça de la Vall d' Arán ab la França (2,115 met).

MONTJUICH. *Geog.* Quadra del terme de Gunyoles, dist. munpal. d' Avinyonet, prov. de Barcelona. || *Orog.* Montanya situada a ponent y tocant a Barcelona, a quin cim hi há un castell que abans dels avensos de la moderna artillería era quasi inexpugnable. || Montanya que hi há tocant a Girona, entre els rius Onyar y Galligans. || *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Sant Daniel, prov. de Girona.

MONTLUDO (Tuch de). *Orog.* Enlairat cim de la Vall d' Arán, proper a Vilamós (2,427 met). || *Ter. aranès.* ASPRE.

MOTLLEÓ. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Sant Antolí y Vilanova, prov. de Lleida.

MONTLLOBA (Serra de). *Orog.* Estribació que 's desprèn de la serra de Montsech d' Ares y forma partió entre 'l Noguera Pallaresa y 'l riu Ribagorçana, part. jud. de Tremp, prov. de Lleida.

MONT-LLUIS. *Geog.* Cantó del depart. dels Pirineus Orientals; comprén 15 ajuntaments, que són: Angles (Els), Bolquera, Cabanassa (La), Caudiés de Mont-Lluis, Fontpedrosa, Fontrabiosa, Formigueres, Llagona (La), Matamala, Mont-Lluis, Planés, Puyvaladot, Reial, Santó y Sant Pere dels Forcats, reunint entre tots ells 5,231 hab. || Part del territori de la Cerdanya francesa, format pél cantó d' aquell nom els municipis de Mont-Lluis, Bolquera, La Cabanassa, Planés y Sant Pere dels Forcats, formen una població total de 1,717 hab. || Ciutat de la Cerdanya francesa emplaçada a 1,600 metres d' altitut, cap del cantó del districte de Prades, y plaça forta de primera classe. Té 518 hab. Les fortificacions, la ciutadella entre elles, foren dirigides per l' enginyer Vauban, desde 1681 y posteriorment en les eminencies del Conflent y del Capcir, que sobrepugen la vall del Tet, s' hi han fen construccions de fortificació moderna, pera resguardar aquella plaça.

Segell de Montmajor

MONTMAJOR. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Solsona, part. jud. de Berga; és en terreno escabrós, entre dues rieres, y té 698 hab. || *Orog.* Montanya que hi há a la partió de les provs. de Valencia y Castelló, al N.E. de Lliria.

MONTMANY. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Granollers; és a la vora del riu Congost y té 411 hab.

MONTMARTRITA. f. *Min.* Varietat de guix que resisteix més que 'l comú a la inclemencia de les estacions. **Montmartrita.**

Segell de Montmany

MONTMELÓ. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Granollers; és a la confluencia del riu Tenes ab el Besòs, a la vora d' aquest derrer; té estació de F.-C. y 529 hab.

MONTMELL. *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Barcelona, partit jud. del Vendrell; és a tramontana de la serra del seu nom y té 1,018 habitants. || (SERRA DE). *Orog.* Montanya que hi há entre 'l riu Gayá y la riera de Mas Llorenç, prov. de Tarragona; baixa del Puig de Montagut y acava al coll de Santa Cristina. || Serra del Bergadá, en la conca superior del Bastareny.

Segell de Montmeló

Segell de Montmell

MONTMILCH. m. *Min.* Hidrossilicat d' alúmina de color blanch, d' aspecte terrós y molt semblant a la greda. **Montmilch.**

MONTNEGRE. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. d' Arenys de Mar; és a tramontana de la serra del seu nom y té 481 hab. || Poble del dist. munpal. de Quart, prov. de Girona. || *Orog.* Serra paralela a la costa, entre Sant Iscle de Vallalta y Palafolls, prov. de Barcelona, y quin punt culminant és a 793 met. d' altitut.

Segell de Montnegre

MONTNER. *Geog.* Poble del cantó de Latour, de França, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Agly y té 429 hab.

MONTÓ. m. *Ter.* Munt, pila. **Montón.** || Agregat, munió. **Montón.**

A MONTONS. m. adv. Molt abundant, abundantment. *A montones.*

MONTOLIBET. *Orog.* Un dels volcans apagats de Olot.

MONTOLIU (Ramon de). *Biog.* Senyor feudal del castell de Vespella, en el sigle XIII, qui l' any 1218 prengué l' hábit de la Mercè, entre 'ls catorse distingits que formaren l' ordre redemptora dels captius.

MONTOLIU. *Ter. aranès.* Montanya ab una cavitat cercolar, o olla. || —(ESTANY DE). *Hidrog.* Situat al peu del tuch de Mauberme; d' ell ne surt l' afluent del riu Inyola. || —(TUCH DE). *Orog.* Montanya de forma cònica que s' aixeca demunt la collada Nera (2,675 met).

Segell de Montoliu

MONTOLIU DE CERVERA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de Vich, part. jud. de Cervera; és a la vora del riu Corp y té 897 hab. || —DE LLEIDA. Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Lleida; és a mitjorn de la capital y té 463 hab. || —(ESTANY DE). *Hidrog.* Estany que hi ha a la vora del mar, entre Tarragona y Salou.

MONTORGULL. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, prop de la collada de Comiols, en el Montsech. || —(COMARCA DEL). Comarca catalana que s' extèn desde la costa de Llevant fins a la Plana de Vich, que les té per límits, ademés del Vallès y de la Selva. La seua població més important és la de Sant Celoni.

MONTORIET (Tuch de). *Orog.* Cim de la Vall de Arán (2,670 met).

MONTORIOL. *Geog.* Poble del cantó de Ceret, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora d' un barranch y té 203 hab.

MONTORNÈS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Granollers; és a la vora del riu Besòs y té 1,096 hab. || Poble de la prov. de Lleida, bisb. de Solsona, part. jud. de Cervera; és en terreno trencat y una mica apartat del riu Corp, y té 328 habitants.

Segell de Montornès

Segell de Montornès y Vallromanes

MONTORULL. m. Munt de terra.

MONTORTAL. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Alcudia de Carlet, prov. de Valencia

MONTPABÁ. *Orog.* Serra de la Vall d' Arán.

MONTPALAU. *Geog.* Poblet del districte municipal de Sant Antolí y Vilanova, provincia de Lleida.

MONTPELLER. *Geog.* Ciutat qu' avui és cap. del depart. del Hérault, a França, y va ésser una de les

Torre del rei En Jaume 1.er a Montpeller

més significades a l' historia mitgeval de Catalunya, quan pertanyia al regne d' Aragó. En aquella ciutat va néixer el gran rei En Jaume, *el Conqueridor*, servants'hi encara monuments coetanis de aquell temps.

Segell de Montrás

MONTRÁS. *Geog.* Poble de la provincia y bisb. de Girona, part. jud. de La Bisbal; és a ponent y prop de Palafrugell y té 625 hab.

MONTREAL. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, partit judicial de Montblanch; és dalt d' una montanya y té 790 hab.

MONT-RODÓ. *Orog.* Puig del Pirineu, a 2,865 met. d' altitut, a tramontana d' Unarre, prov. de Lleida.

MONTROIG (Francesch). *Biog.* Cartoixá, natural de la Sèu d' Urgell. Va estudiar Dret a Lleida. Prenía l' hábit en 1567, havent estat model de relligiosos a Scala Dei, a la comarca de Tarragona. Se 'l va enviar a Portugal pera que, ab les seues virtuts, dongués exemple als frares de la nova cartoixa d' Evora anomenada *Scala Cœli.* En 1595 era elegit prior de la meteixa, governantla fins al 1599, y l' any 1603 el pare general l' elegía novament prior, mes aquesta vegada pera 'l monastir de Scala Dei, que governava encara al morir l' any 1605.

MONTROIG. *Geog.* Lloch del dist. munpal. de Darnius, prov. de Girona. || Vila de la prov. y diòc. de Tarragona y part. jud. de Reus; és a la dreta de la riera de Riudecanyes, no gaire lluny del mar, y té 2,669 hab. || Veinat del terme munpal. de Cassá de la Selva, provincia de Girona.

Segell de Montroig

Segell de Montroig

MONTROY. *Geog.* Poble de la provincia y diòc. de Valencia, part. jud. de Carlet; és a la vora de la riera d' Algemesí y té 1,495 hab.

MONTSACOPA. *Orog.* Volcá apagat que hi ha tocant a la vila d' Olot, provincia de Girona.

MONTSANT. *Hidrog.* Riuet de la prov. de Tarragona. Baixa de la serra de Prades; passa per Ulldemolins, Margalef, Bisbal de Falcet y Cabacés, y desaigua a la vora del Ciurana, sota de La Figuera. || —(SERRA DEL). *Orog.* Serra de la prov. de Tarragona; se desprèn de la de Prades y arriva fins a Margalef, formant la partió d' aigües entre 'ls rius Montsant y Ciurana, y té una altitut máxima de 1,100 metres || —(BAUMES DEL). *Orog.* En el terme de Morera.

MONTSECH. *Orog.* Serra que forma 'l límit mitjorní de la Conca de Tremp, prov. de Lleida, obrintse al mitg pera donar pas a les aigües del Noguera Pallaresa. || —D' ARAGÓ. Part de la serra del Montsech, compresa entre el Noguera Ribagorçana y 'l riu Cuart o Cajigar, prov. d' Osca; el seu punt culminant és a 1,325 met. de altitut. || —D' ARES. Part de la serra del Montsech, compresa entre els dos Nogueres; el seu punt culminant és a 1,677 met. de altitut. || —DE RUBIES. Part de la serra del Montsech, compresa entre 'l Noguera Pallaresa y 'l Rialp, afluent del Segre; el seu punt culminant és a 1,685 met. de altitut. || —DE TOST. Montanya de 1,701 metres d' altitut, que forma la part esquerra del Congost de Tres Ponts del riu Segre, entre Noves y Organyá.

Ermita de Sant Miquel al Montseny

Segel de Montseny

MONTSENY (Comarca del). *Geog.* Comarca catalana, que se extén desde la Costa de Llevant fins a la Plana de Vich, que les té per límits ademés del Vallés y de La Selva. La seua població més important és la de Sant Celoni. || Poble de la provincia y bisb. de

Barcelona, part. jud. de Granollers; és a la montanya del seu nom y té 448 hab. || *Orog.* Serra que hi ha a la partió de les provs. de Barcelona y Girona, al NE. de Granollers, y quin punt més enlairat, el puig de l'Home Mort, té 1,741 met. demunt del nivell del mar.

MONTSERRAT. f. y m. Nom propi de dona y home. Monserrate.

MONTSERRAT (Cosme de). *Biog.* Confessor del Sant Pare Calist III. Prior de la catedral de Saragoça, diaca de Sant Llorenç a Tarragona y sembla que va ésser bisbe de Girona. Va ocupar la mitra de Vich l' any 1460. A les Corts de Lleida ell va formar part de la comissió elegida pera tractar la deslliuració del príncep Carles de Viana, al quin va acompanyar, estant en llivertat, a l' acte de jurarlo els catalans pera hereu del regne; havent fet el bisbe de Vich el paper més principal a l' hora de la mort y al enterrament del infortunat príncep. Per causa de no estar sotmès a l' obediencia del rei Joan II, no va poder ésser bisbe de Barcelona, y fins fou privat de administrar el bisbat de Vich (1465). Tornava a exercir jurisdicció en 1473 y assistía al Capítol general de Vich. Emprò, aquell meteix any va morir.

Joaquim de Montserrat

—(JOAQUIM DE). *Biog.* Marquès de Cruilles, que va ésser virei de Mèxich desde 1760 a 1766. Era home de moltes energies, bon administrador y d' honradesa que 'l feia remarcable entre 'ls funcionaris del seu temps.

—(MARGUERIDA DE). *Biog.* Comtesa d' Urgell. Viuda y mare de l' últim comte de Urgell En Jaume, *el Malaurat,* quina, en son amor de mare y per crèure de dret y justicia que la corona dels reialmes de Aragó pertocava a son fill, va induirlo a defensar son dret, brollant de sa boca les tràgiques paraules: *¡Fill, o rei o res!* Per lo qual, el 23 de Desembre del any 1413 se publicava al palau episcopal de Lleida la sentencia confiscantli els bens, com a còmplis y principal instigadora de la rebelió contra el rei Ferrán d' Antequera.

—(OLEGUER DE). *Biog.* Relligiós catalá, natural de Valls, al sigle XVII. Fundador de l' oratori de Sant Felip Neri de Barcelona l' any 1673. Ardiaca de la catedral de Tarragona, jutge del Breu y conceller de competencies de Catalunya. Va renunciar al bisbat de Vich, per humilitat; emprò; després fou obligat a acceptar el de la Sèu d' Urgell, morint a Guissona el dia 2 d' Octubre del 1694, essent sepultat a la iglesia de Sant Felip Neri de Barcelona, mes el seu chor va deixarlo a la colegiata de Guissona. És autor del llibre *Ejercicios de San Felipe Neri.*

Mapa comarcal de Montseny

—Y ARCHS (JOAN). *Biog.* Metge, naturalista y bacteriòlech, de molta illustració, que fou un dels més ferms puntals de la renaixença literaria de Catalunya, figurant en les primeres corporacions que desde 1870 foren creades a Barcelona, com «La misteriosa», «La jove Catalunya», etc. Era poeta de llenguatge molt pulcre y bon prosista, y va obtindre premis en certámens, formant part o presidint molts jurats. Era home convençut dels ideals del desvetllament de nostra parla, havent escrit molts articles a *La Renaixensa* y en altres publicacions. Va morir, jove encara, a Barcelona l' any 1895.

—Y RIUTORT (JOSEPH). *Biog.* Savi en les ciencies físich-químiques. Nat a Valencia l' any 1814 Y mort en la meteixa eu 1881. Va estudiar medicina y cirurgía, havent ocupat després una cátedra en l' universitat valenciana fins a sa mort. Va ésser conceller de Instrucció pública, degá de la facultat de ciencies, rector de l' universitat, soci de moltes academies, dues vegades senador del regne y era també comenador de l' ordre de Carles III.

MONTSERRAT. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Carlet; és a la vora de la riera d' Algemesí y té 2,437 hab. || *Orog.* Montanya aillada que hi ha entre 'ls rius Anoia y Llobregat, prov. de Barcelona, y quin punt culminant, el pich de Sant Geroni, té 1,240 met. d' altitut. || —(MONASTIR DE). *Geog.* Famós monastir de benedictins que hi ha a mitg coster de la montanya d' aquell nom. S' hi

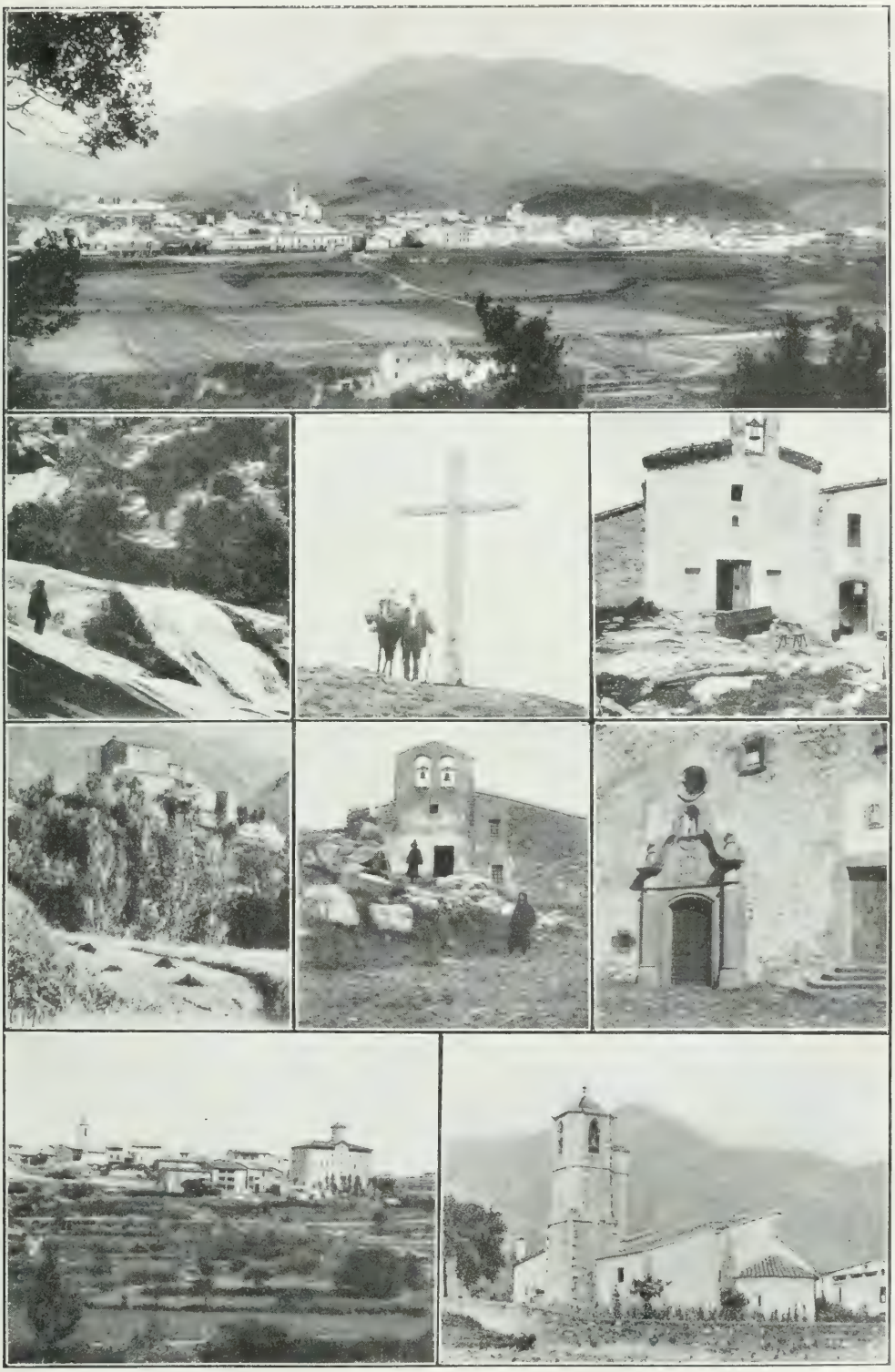

Vista general de Sant Celoni. — Gualba: Salt del gorch negre. — Creu de Matagalls. — Santa Fé. — Viladrau, casa pairal de 'n Serrallonga — Sant Marsal. — Sant Segimon. — Vista de Viladrau. — Iglesia de Gualba.

puja ab un ferrocarril de cremallera que surt de l' estació de Monistrol.

MONTSIÁ. *Orog.* Serra paralela al mar entre 'ls rius Cenia y Ebre, prov. de Tarragona; el seu punt

Vista del monastir de Montserrat

culminant té 760 met. d' altitut. Va desde Ulldecona fins a Amposta.

MONTSIANELL. *Orog* És la estribació més oriental de la serra de Montsiá, prov· de Tarragona.

Vista del castell de Montsoliu

MONTSOLIU. *Geog.* Històrich castell del período mitgeval, emplaçat a les Guilleríes. Serva recorts y tradicions prou remarcables.

MONTUIRI. *Geog.* Vila de l' illa y bisbat de Mallorca, part. jud. de Manacor; és dalt d' un turonet, té estació de F.-C. y 2,786 hab.

MONTUÓS, A. adj. Montanyós, escabrós, desigual. **Montuoso.**

MONTUOSITAT. f. Qualitat de lo montuós. **Montuosidad.**

MONTURA. f. Ormeigs o guarniments del cavall. **Montura.** || pl. CAVALCADURA. || La operació de montar alguna máquina. **Montura.**

MONTURIOL (Narcís). *Biog.* Savi y polítich catalá. Nat a Figueres l' any 1819, mort a Sant Martí de Provençals en 1885. Lo més capdal de la seua vida ho expressa la inscripció de la sepultura qne guarda ses cendres al cementiri del Est de Barcelona, dient: *Aquí yace D. Narciso Monturiol, inventor del Ictíneo, primer buque submarino; en el cual navegó por el fondo del mar en aguas de Barcelona y Alicante en 1859, 1860, 1861 y 1862.* Va cursar lleis, sense vocació per la carrera; haventse dedicat a la política y a les ciencies naturals y físiques, ab tota devoció. Envers 1845 feia l' apostolat de les doctrines republicanes ab N' Abdón Terrades y En Joan Tutau per les viles del Empurdá, per lo qual sofrí persecucions. L' any 1873 el govern republicá va elegirlo director de la fábrica del segell. Era bon escriptor, vigorós y vibrant de claretat, en el llibre y en el periodisme. Va ésser director dels setmanaris comunistes *El Padre de Familia, La Madre de Familia, El Mentor* y *La Fraternidad* (1846-48). L' any 1845 publicava: *Un reo de muerte; Las ejecuciones y los espectadores; Consejos de un padre á sus hijos.* També és autor de *Arte de navegar debajo las aguas; Estudios de Historia Natural; Memorias,* son nou, relatives al barco peix *(Ictíneo); Del mecanismo terrestre; Estudio de las corrientes marítimas; Descubrimiento del Polo; La gravitación universal.* Envers 1845 va apendre de caixista d' imprempta y va establir una llibrería, ab propòsit de fer política republicana. Va ésser emigrat a França del 1848 al 49, exercint d' impressor. Es inventor de profit en algunes coses, haventse preocupat molt de la navegació submarina y de la aviació.

MONTURULL (Puig de). *Orog.* Puig de 2,752 met. d' alt., entre Andorra y la Cerdanya espanyola.

MONUMENT. m. Obra pública en memoria de les persones y coses passades. **Monumento.** || Sepulcre. **Monumento.** || L' aparell que 's fa a les iglesies en qu' está la urna en la qual se coloca 'l Santissim el día del Dijous Sant. **Monumento.** || *Arqueol.* Qualsevol obgecte dels temps passats que pugui donar indicis certs del temps en que va ésser fet. **Monumento.** || Obra molt remarcable de la intelligencia humana.

MONUMENTAL. adj. Pertanyent als monuments. **Monumental.** || Gran, admirable. **Monumental.**

MONUMENTALISAR. v. a. Convertir una cosa en monument.

MONUMENTALISAT, DA. p. p. del verb Monumentalisar. || adj. Convertir en monument, en cosa monumental.

MONUMENTALMENT. adv. D' una manera monumental.

MONYA. f. Monyo o llaç de cintes que 's posa als toros per divisa y adorno al sortir a la plaça. **Moña.** || Mena de llaç o borla de cintes de color negre, que se posen els torers demunt de la qua al sortir a torejar. **Moña.**

FICARSE A LA MONYA. fr. Empenyarse en una cosa. *Metérsele á uno en la mollera.*

MONYO. m. El cabell lligat derrera o al cim del cap. **Moño.** || *Met.* Cresta de plomes que tenen alguns aucells. **Moño, copete, penachura, penacho.**

DEL MONYO FINS ALS TAPÍNS. m. adv. Complertament. *De pies á cabeza.*

MONYUT, DA. adj. Que té monyo. **Copetudo, coronado, moñudo.**

MOQUEJAR. v. n. Treure mochs. **Moquear.**

MOQUET. m. Cop de puny als naços. **Moquete.** || Dim. de moch. || Malaltía que pateix el bestiar. **Moquete.**

MOQUETA. f. La gota o moch líquit que cau del nas. **Moquita.**

MOQUETEJAR. v. a. Donar o pegar moquets.

MOQUETES. f. pl. *Ter.* Espabiladores. || MOCADORAS.

MOR. m. Amor, causa; com: *per mor de Deu.* **Amor, causa, culpa.** || Temps del verb *morir.* **Muere.**

MONYACH, CA. adj. MONYICAT.

MONYICAT, A. adj. El noi o noia grandaçot y de poch caletre. || La persona gran sense malicia. **Monigote.** || Carnestoltes, figura ridícula. **Monigote.**

Brot de mora

MORA. f. Fruit de la morera. **Mora.** || El fruit del esbarser o romaguera. **Zarzamora.**

MORA (Bernat). *Biog.* Escultor mallorquí del sigle XVII, provinent de Porreres y veí de Palma. En 1644 era considerat com un dels millors de son temps. Emprô havent noticia del traçut Alonso Cano, qui residía aGranada, allá hi va portar llurs fills Joseph y Jaume (Diegue) pera seguir la esculptura en l'obrador d' aquell gran mestre, sotmetentse 'l pare també a la condició de deixeble. Va travallar en la capital andalusa, y és senyalada com obra seua la estatua de *St. Miquel* de la ermita de la torre «del Aceituno.» És opinió d' alguns que devía morir a Granada.

— JAUME (O DIEGUE). *Biog.* Esculptor mallorquí, mort a Granada a finals del sigle XVII. Deixeble de Alonso Cano. No tant traçut com son germà Joseph; és autor de les estatues: la *Concepció* y de *Sant Gregori* en la catedral de Granada (altar de Santiago); *Sant Ramon, Sant Pere Nolasch* y *Ntra. Sra. del Triomf* en el temple dels mercenaris de Granada; y en la iglesia de Sant Francesch les estatues de la *Verge de la Pau, Sant Francesch* y el cos d' un *Ecce Homo.*

— (JOSEPH). *Biog.* Notable esculptor mallorquí, germá d' En Jaume o Diegue. Deixeble de son pare (Bernat) d' Alonso Cano y de Sebastiá de Herrera, a Granada, desde ont va anar a Madrit, essenthi esculptor de Carles II, ab retribució. Va esculpirhi la *Concepció,* avui existent en la iglesia de Sant Isidro. Per causa de salut va retornar a Granada y no se 'n va moure en trenta anys. En aquella capital han quedat la gran majoría de les obres d' ell. En la catedral de Còrdoba hi han vuit estatues de mida natural, en la capella del Cardenal, y un' altra; el *Sant Tomás d' Aquino* en la capella del propi sant. Algunes més n' hi han a Córdoba. Va ésser mestre de Torquat Ruiz del Peral, notable esculptor andalús. No podía sofrir que 'l vegessin travallar, car fins callava ont tenía l' obrador. Ceán Bermúdez diu en son elogi que al enterrar el cos d' en Mora també hi van enterrar la Esculptura.

— Y CATÁ (JOSEPH). *Marquès de Llió.* Noble y escriptor catalá. Mort l' any 1763. Va ésser regidor perpetual de la ciutat de Barcelona y durant molts anys president de la R. Academia de Bones Lletres. Era home dedicat tothora al estudi; havent escrites les obres *Genealogía ó nobiliario del principado de Cataluña,* manuscrita; *Aparato á la historia de Cataluña.* (Végintse les *Memories* de la R. Academia de Bones Lletres).

Segell de La Mora

MORA (La). *Geog.* Lloch del terme de Tagamanent, provincia de Barcelona. || Poblet del dist. munpal. de Granyanella, prov. de Lleida. || — CONDAL. Caseriu del terme d' Oden, provincia de Lleida. || — D' EBRE. Vila de la prov. de Tarragona, bisb. de Tortosa, part. jud. de Gandesa; és a la vora del Ebre, té pas de barca pera carruatges, la estació de F.-C. a Mora la Nova, y 4,075 hab. || — DE MONTANYANA (LA). Lloch del bisbat munpal. de Montanyana, provincia d' Osca. || — (LA NOVA). Poble de la provincia de Tarragona, bisb. de Tortosa, part. jud. de Falcet; és a la vora del Ebre, té una de les millors estacions de F.-C. d' Espanya y compta 1,855 habitants.

Segell de Mora d'Ebre

Segell de Mora la Nova

MORABATÍ. m. *Numis.* Moneda antiga d' Espanya qu' alguns diuen qu' era 'l meteix que 'l maravedís y segons Campmany l' any 1275 y 1285 valía 10 sous 6 diners, y al Formulari de les sinodals de Vich se trova que valía 13 sous 4 diners. A Barcelona valía 9 sous. **Morabatín, marabotín o marmotín.**

MORADA. f. HABITACIÓ, DOMICILI.

MORADELL (Domenech o Domingo). *Biog.* Escriptor militar del sigle XVII, natural de Barcelona. Era sargent major de la plaça, havent estat un dels pochs tractadistes militars en llengua catalana, segons ho prova el llibre escrit d' ell: *Preludis militars de lo que han de saber els oficials majors y menors de guerra,* estampada a Barcelona l' any 1640 per Jaume Romeu, en quart.

MORADENCH, CA. adj. De color morat, o tirant a morat fosch. **Moracho.**

MORADOR, A. m. y f. HABITANT, VEÍ.

MORADUIX. m. *Bot.* Herba perenne, de la fam. de les llabiades, que's conreua als jardins per la seua olor agradosa; té varies cames guarnides de fulles petites, espesses y cobertes de borra, flors petites y de color de pòrpra **Almoraduj, mejorana, mayorana, sampsuco, almasaco, almaraco, y sándalo** entre 'ls jardiners.

MORADUIX: *a*, detall de les fulles

MORADUIX BORT. *Ant.* ORENGA.

JA 'T CONECH, HERBETA, QUE 'T DIUS MORADUIX. *Ref. Ya te veo, besugo, que tienes el ojo claro.*

MORAGAÇA. f. HISTERISME.

MORAGAS (Ricart). *Biog.* Famós coreograf, nat a Girona el primer terç del sigle XIX, mort a Madrit l' any 1900, essent mestre de ball de la familia reial d' Espanya. De jovenet era fundidor de bronse. Va passar a Barcelona a ésser ballarí quan era un seguit de haverhi els més celebrats coreografs extrangers. Ell va arrivar a ésser el millor mestre d' Espanya en tal especialitat, ab bon renom al extranger. Residía a Barcelona, emprò va quedarse a Madrit havent'hi anat per afers de sa carrera.

— (TOMÁS). *Biog.* Pintor y artista conciençut. Nat a Girona y mort a Barcelona en 1908. Deixeble de la escola de Llotja, a Barcelona, amich y company de En Fortuny, jnnt ab qui va estudiar a Roma. Residía habitualment a Barcelona; era home estudiós, havía viatjat bastant y posseía bona cosa més de cultura que 'ls de son temps. En la Exposició de Madrit del 1866 va presentar'hi tres teles, guanyant menció honorífica; concorrent també a les dels anys 1871 y 1878. A les celebrades a Barcelona (1871, 1872, 1873, 1876 y 1891) hi va presentar bastantes pintures al oli y l' aiguada, totes correctes de dibuix y de color. Va donar una tanda de conferencies del art y son desentrotllo en el Museu de Vilanova. Va ésser president del centre d' Aquarelistes de Barcelona, envers 1883. Pera l' ajuntament de Barcelona va pintar la figura del cronista Muntaner. Alguns aiguaforts d'En Fortuny estan dedicats a son amich Moragas.

— Y BARRET (ARÍSTIDES). *Biog.* Distingit jurisconsult y notable filòlech, nascut a Barcelona en 1841; mort a les derreries del sigle XIX. Alumne de la universitat catalana, va obtindre la llicenciatura quan comptava sols vintiun anys, doctorantse a Madrit en

1863. Començá exercint sa carrera com a jutge de pau, prestant eminents serveis durant la peste de 1870, obtenint honorífica recompensa que li fou otorgada per l' Ajuntament. Va ésser advocat assessor de la Diputació Provincial, y resolt defensor dels interessos de la Casa de Caritat, que més d' una volta va salvar de les intrusións forasteres. Va pendre part en discussións en centres cientifichs, mostrant cabal de coneixements filosòfichs. Era també intelligent en els estudis llingüistichs, havent deixat escrita entre altres remarcables llibres, una encomiada gramática alemanya.

Arístides Moragas y Barret

— Y BARRET (GONÇAL). *Biog.* Enginyer a mitjant del sigle XIX. Era director quefe d' obres públiques. Va morir sobtadament a Vilafranca del Penadès l' any 1900. Home de molta ciencia, de gran caràcter y de honradesa. Escriptor profesional, una de quines obres va adoptarse com a text universitari a l' Alemanya.

MORAGUES. f. pl. MURRONS.

MORAGUES (Miquel). *Biog.* Escriptor mallorquí del sigle XIX. Capellá, catedrátich del Institut Balear. Continuá fins als nostres temps la *Historia general del reino de Mallorca* començada per en Dameto, seguida per En Mut y per Alemany. (Tres volums, Palma, 1840-41).

MORAL. f. Ciencia que tracta de les accions humanes en ordre a lo lícit y ilícit. **Moral, ética.** || adj. Pertanyent a les costums o a la moral. **Moral.**

MORALISACIÓ. f. Acció y efecte de moralisar o moralisarse. **Moralización.**

MORALISADOR, A. adj. Que moralisa o qui moralisa. **Moralizador.**

MORALISAR. v. a. Aplicar, referir, explicar alguna cosa relativament a les bones costums. **Moralizar.**

MORALISAT, DA. p. p. **Moralizado.**

MORALISME. m. Sistema dels qui creuen que n' hi ha prou ab bones costums, sense necessitat de relligió pera meréixer la recompensa eterna. **Moralismo.**

MORALISTA. m. Professor o escriptor de moral. **Moralista.**

MORALITAT. f. Qualitat, condició de les bones costums. **Moralidad.** || Interpretació moral, aplicació de algún apòlech o parábola. **Moralidad, moraleja.** || Máxima o doctrina pertanyent a les bones costums. **Moralidad.**

MORALMENT. adv. Segons les regles de moral. **Moralmente.** || Regularment, segons el comú sentir. **Moralmente.**

MORALLAVERA. f. *Bot.* MORELLAVERA.

MORANA (La). *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Florejachs, prov. de Lleida.

MORANÇA. f. MESADA.

MORANELLS (Sant Joan de). *Geog.* Remarcable iglesia romànica, arrunada en sa major part, a la vora de la vila de Morellás, al Vallespir.

MORANT. adj. *Ant.* HABITANT.

MORANT Y SALA (Rafel). *Biog.* Nat a Alacant en 1766. Va ésser oficial primer de la Secretaría d' Estat y del Despaig universal d' Hisenda d' Ultramar, y posteriorment Ministre del Suprem Consell de Indies. Soci numerari y de mèrit de la Reial Societat Econòmica de Valencia y Secretari de la seua Diputació a la Cort, a Madrit.—És autor del *Discurso sobre contribuciones, presentado al Gobierno en 3 de Marzo de 1817* (imprès a Valencia, en 1821, per B. Monfort).

MORAR. v. n. HABITAR, VIURE, SEJORNAR.

MORAT, DA. adj. Color entre roig y negre. **Morado, y moracho,** si tira més a negre. || Cert color de mòra artificial que 's fá d' herbes y tint y és bò pera la pintura. **Urchilla.** || m. *Quím.* Sal produida per la combinació del ácit mòrich ab una base. **Morato.**

MORATILLA. f. Baga ab botó o sense, que cusida a la vora del vestit serveix pera cordarlo o pera adorno. **Alamar.** || pl. PRESILLES.

MORATÓ. *Biog.* Familia d' artistes viguetans molt renomenada, quins membres són poch individualisats, y és difícil precisar quines obres pertányen a cada hú d' ells. Empró fan l' honor d' aqueix nom de casa: el temple de la Gleva, prop de Vich; el camaril y la estàtua de St. Joan de les Abadesses; la grandiosa estàtua de St. Tomàs d' Aquino, posada al cantó del convent de St. Domingo, de Vich, y altres més, existentes a la plana de Vich.

MORATORI. m. y

MORATORIA. f. Espera, concessió de temps pera el pago de deutes. **Moratoria.**

MORAVI, A. s. y adj. Natural de Moravia. **Moravo.** || Lo que pertany a aquesta provincia del imperi austriach. **Moravo.**

MORB. m. *Ant.* MAL, MALALTÍES.

MORBER. m. *Ant.* HOSPITALER.

MORBERÍA. f. *Ant.* HOSPITAL. **Enfermería.**

MORBIÇ, A. adj. MALALTIÇ. **Enfermizo.**

MORBIDESA. f. Suavitat o blanura en el tacte. **Morbidez.** || Contorn bonich o ben fet dels trets de una figura. **Morbidez.**

MORBÍFICH, CA. adj. Malaltíç, malsá; que produeix malaltía. **Enfermizo, morbífico.**

MÒRBIDAMENT. adv. D' una manera mòrbida.

MORBILLÓS, A. adj. *Med.* Epítet qu' alguns donen a la febre que precedeix al desenrotllo del xarampió. **Morbosillo.**

MÒRBIT, DA. adj. Epítet de les figures y contorns que presenten morbidesa. **Mórbido.**

MORBÓS, A. adj. *Ant.* MALALTÍÇ, MALSÁ.

MORBOSAMENT. D' una manera morbosa.

MORBOSITAT. f. Malaltía, tendencia a la malaltía.

MORBRE. v. n. EMMALALTIR. **Enfermar.**

MORCA. f. y

MÒRCADA. f. Solatge del oli. **Alpechín, amurca, morga, murga, jámila, borra.** || El pòsit d' algún líquit. **Hez.**

MORCAIRE. m. Qui tracta ab morques o qui als molins d' oli renta 'l pinyol de la oliva. **Cagarrache.**

MORDAÇA. f. Mós, instrument que 's posa a la boca pera impedir el parlar, y a les cavalcadures al morro pera subgectarles. **Mordaza.**

POSAR UNA MORDAÇA. fr. Privar el parlar per medi d' una mordaça. *Enmordazar, poner mordaza.*

MORDACETA. f. Mordaça ab que 's castiga la manca de silenci dels novicis en algunes relligions. **Mordacilla.**

MORDACES. f. pl. *Ter.* Parlant de les de la cuina. MOLLS. || Referintse a les de fuster. ESTENALLES. || Mena d' estenalles pera ús dels llauners, ferrers, manyans, lampistes, etc.

MORDAÇ. adj. Qui mossega. **Mordaz.**

MORDANT. m. Entre estampers eina a modo de canyeta o regleta de ferro o de fusta oberta de llarch a llarch pera subgectar l' original y senyalar la ratlla ont arriva la composició. **Mordante.**

MORDENT. m. Substancia ab que 's prepara lo que s' ha de tintar pera que retingui 'l color. **Mordiente.** || *Mus.* Fragment del trino, això és, dues notetes anteposades a la principal y 's senyala y s' usa en les figures de poca duració. **Mordente.**

MORDOLÁ (Cingles de). *Orog.* Cingleres del Bergadá, prop del Coll de la Creu d' En Soler, més enllá de les Baumetes.

MORDRE. v. a. *Ant.* y

MORDRER. v. a. *Ant.* MOSSEGAR.

MORDUIX. m. MORADUIX.

MORDUIXÍ. m. *Bot.* Planta de jardí de la fam. de les llabiades; té cosa d' un pam d' alçada, fá les fulles petites, les floretes blanques y té molt bona olor. **Carraspique.**

MORDUJÍ. m. MORDUIXÍ, AMORDEJI.

MORDUT, DA. adj. *Ant.* MOSSEGAT.

MORÈ, NA. adj. MORENO.

MOREA. *Geog.* Caseriu del terme de Sant Salvador de Toló, prov. de Lleida.

MORELL (Jaume). *Biog.* Jurisconsult que, junt ab En Cardona, publicá unes *Observaciones y comentarios á los Usages de Cataluña.*

— (JULIANA). *Biog.* Políglota catalana del sigle XVI al XVII. Va néixer a Barcelona en 1594, filla d' un rich banquer. Moría a Avinyó l' any 1653. Havía estudiat a Barcelona. Conexía les llengües llatina, grega, hebraica y la siriaca. Als vuit anys sortía d' Espanya. A la etat de dotse anys, a Lyó (1606), va sostindre conclusions de filosofía. Va cursar jurisprudencia y després prenía l' hábit de relligiosa domínica al convent de Santa Praxedis (1608) a Avinyó. —Hi han impreses d' ella, entre altres producions, la oració o discurs recitat devant del vis-llegat del Sant Pare Paule V, y la seua traducció del llatí al francès de la vida espiritual de St. Vicens Ferrer (París, 1619, imp. Denis Moreau), ab notes originals seues, y a la censura del llibre se la califica de «miracle de son sexe». Lope de Vega va cantarla en bella poesía.

MORELL (El). *Geog.* Poble la prov., diòc. y part. jud. de Tarragona; és a la vora del riu Francolí y té 1,365 hab.

MORELLA. *Geog.* Partit judicial de la prov. de Castelló, format d' aquests 24 ajuntaments: Ares del Maestre, Ballestar, Bel, Bojar, Castell de Cabres, Castellfort, Cinctorres, Coratchar, Chiva de Morella, Forcall, Fredes, Herbés, Mata (La), Morella, Olocau, Ortells, Palanques, Pobla de Benifassar, Todolella,

Vista de Morella

Vallibona, Vilafranca del Cid, Villares y Zorita; sumen, entre tots, 29,629 hab. || Vila de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, cap del part. jud. del seu nom; és a la vora del riu Bergantes, té un castell que en altre temps era molt fort, molta industria llanera, essent famoses les faixes y les mantes morellanes, y té 7,078 hab. || — (LÀ). *Orog.* Montanya de les Costes de Garraf, prov. de Barcelona; té 595 metres d' altitut máxima.

MORELLA. f. La part blana del ventre dels aucells. **Molleja.** || NEGRA. f. *Bot.* MORELLA VERA.

MORELLAR. m. Plantada de morelles.

MORELLARROQUERA. f. *Bot.* Herba apegalosa de la fam. de les urticacies, de 40 a 60 centimetres d' alta, de cames herboses, rectes, cilíndriques, peludes y rogenques; fulles ovals, peludes, aspres, que s' apeguen fácilment a la roba; inodora, de gust herbós un poch salat; agrada molt als caragols. És diurètica, emolient y refrigerant. **Parietaria, cañarroya.**

Morella roquera

MORELLAS (Cosme). *Biog.* Inquisidor català nascut al sigle XVI, qui feu gran paper fòra d' Espanya al sigle XVII. Pertanyía a l' ordre dominicana. Els superiors l' enviaren a Alemanya pera contrarestar als calvinistes. A Colonya va fer ensenyança pública a satisfacció dels docies. A París, l' any 1612, va sostindre públicament conclusions en prò de la autoritat del Sant Pare y dels Concilis, havent 'hi assistit la Universitat en pès y lo més granat dels estaments y de la cort. Per son talent se l' elegí inquisidor general de la fè en els tres electorats ecclesiàstichs.

MORELLÁS. *Geog.* Vila del Vallespir, que forma part ara del cantó y districte de Ceret, a la vora del torrent del seu nom, que desde 'l cor de les Alberes desaigua al Tech. Té 1,487 hab.

MORELLAVERA. f. *Bot.* Herba de la fam. de les solanacies, semblanta a l' alfábrega: s' emplea pera enciám. **Hierba mora, solano o solano negro.**

Morella vera

MORENA. f. *Ictiol.* Peix cilíndrich de color roig obscur, ab clapes d' un groch hermós; del mitg del llom li surt una aleta estreta que li volta y arriva fins al ano; a l'arrencada del cap hi té, a un costat y altre, forats rodons per ont llença l' aigua que 's beu pera respirar. **Morena, martina.** || pl. *Med.* Malaltía al cés que prové de la inflor de les venes hemorroidals. **Almorranas, hemorroides.**

MORENER. m. Noi que cura ab el moreno 'ls talls fets al bestiar al esquilarlos. **Morenero.**

MORENES (Felip). *Biog.* Escriptor tarragoní del sigle XVIII, molt celebrat al seu temps.

MORENET, A. adj. **Morenillo, morenito, morenico.**

MORENILLO. m. *Ter.* MOLINET, 1.

MORENO, A. adj. Obscur, que tira a negre. **Moreno.** || L' home que té la pell d' aquest color. **Moreno.** || Se diu del home negre a fí de suavisar aquest adjectiu qu' és el corresponent. **Moreno.** || Mena de polvos negres que usen els esquiladors pera posar als talls que fan al bestiar quan l' esquilen. **Morenillo.**

MORENA VESTIDA DE BLANCH. Dit de la dona morena quan se vesteix de blanch. *Mosca en leche.*

MORENOT. m. *Ictiol.* Cert peix molt abundós a les illes Balears. **Morenote.**

MORENOYT. adj. *Ictiol.* Semblant a la morena. **Morenoide.**

MORENT, A. adj. Moribond, moridor, agònich, agonitzant. || m. Als Pirineus se dona aquest nom a les vores y enrunalls de cingles que arrosseguen les

congestes en son moviment de descens cap a les valls.

MORER. m. *Ant.* y

MORERA. f. *Bot.* Arbre de la fam. de les morácies; té set o vuit metres d' alt, fulles en forma de cor retallades pêl entorn, y serveixen d' alliment als cuchs de seda; el fruit ovalat, blanch, d' un centímetre de llarch y de gust dolç. Moral; morera, poques vegades. || —DE ROSTOLL. Planta de la fam. de les rosacies, mena d' esbarser que 's fa pêls marges.

MORERA DE CUCHS. *Moral blanco.*

MORERA DE PAPER. *Papelero de la China; moral del papel.*

MORERA DE LA SEDA. *Moral blanco.*

MORERA DE MORES: MORERA.

MORERA DE XINA. *Moral de China.*

MORERA NEGRA: MORERA.

MORERA (Fra Llorenç). *Biog.* Autor relligiós del sigle XVII, que escrigué moltes vides de sants.

— Y VALLS (FRANCESCH LLUÍS). *Biog.* Jurisconsult, escriptor y poeta, que va néixer a Tarragona l' any 1826, havent'hi mort en 1886. Autor dramátich remarcable; va escriure, entre altres produccions aplaudides, *Fueros y desafueros.* Era poeta molt inspirat, y conreuava la lliteratura catalana y la castellana, essent una de les més conegudes poesíes seues la titolada: *Letanía de la Vírgen.* Va ésser traductor de varies obres de filosofía. Consagrat també al periodisme, va ésser també molts anys redactor del *Diario de Barcelona,* havent dirigit ademés el *Diario de Tarragona.*

Segell de La Morera

MORERA (La). *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Falcet; és a la vora del riu Ciurana, a la serra del Montsant, y té 541 hab.

MORERAR. m. Extensiò de terra plantada de moreres. Moreral.

MORERÍA. f. Terra de moros. Morería. || El barri que a alguns pobles se destinava als moros. Morería.

MOREROLA. f. *Ter. Zool.* CULLERETA.

MORESCH. m. *Ter.* BLAT DE MORO.

MORESCAMENT. adv. D' una manera moresca.

MORESCH, CA. adj. Moro, de morería. Moro. || pl. Els moros que restaren a Valencia després de la reconquesta.

MORESCAR. m. Camp plantat de moresch. Maizal.

MORESMA. f. MORISMA.

MORET. m. dim. Morillo.

MORETA (Molí de). *Geog.* A la vall d' aquell nom, al Bergadá, devant de la Font del Faig.

MORETA (Ignasi). *Biog.* Metge de Vich qu' en 1699 publicá una extensa obra de medicina molt celebrada al seu temps.

MOREY (Jaume). *Biog.* Pintor mallorquí, famós, qui travallava a mitjans del sigle XVIII. Resten poques noves biográfiques d' aquest artista. Mes les obres d' ell diuen be prou qu' era un artista notable. És l' autor del *velum templi* que durant la setmana santa posen a la iglesia de Sta. Eularia, de Palma, y mideix uns cinquanta quatre pams d' amplaria per uns vint de llargaria, travall de moltes qualitats. La volta del presbiteri de la parroquia de St. Miquel també és obra seua, però millor conservada, y ho són també les pintures de la capella de St. Joseph, representant escenes de la vida del sant y de la vida de Sta. Agna.

— (PERE). *Biog.* Insigne arquitecte y esculptor mallorquí del sigle XIV, germá d' altre artista com ell. Sembla qu' era 'l mestre major de les obres de la catedral de Palma y travallava la riquíssima portalada que mira al mar, a les derreries de la centuria, havent mort sense finir la obra; per lo qual va ésser cridat el germá, qui travallava a la sèu de Girona (1394), mes no devía anar 'hi, car l' obra ha esdevingut als nostres temps inacavada.

MORFEA. f. *Med.* Mena de lepra que 's manifesta per medi de clapes petites agrupades en forma de ramets. Morfea.

MORFEU. m. *Met.* Deu de la sòn.

MÒRFICH, CA. adj. *Quím.* Calificació de les sals quina base és la morfina. Mórfico. || Lo que fa venir sòn.

MORFIMETRÍA. f. Art d' amidar la forma d' un cos. Morfimetría.

MORFIMÈTRICH, CA. adj. Lo relatiu a la morfimetría. Morfimétrico.

MORFINA. f. Substancia alcalina de naturalesa vegeto-animal, formada per consegüent d' hidrògen, de carbono, d' áçoe y d' oxígen; els seus carácters, en estat de puresa absoluta, son: ésser sòlida, cristallisable en closques, transparenta, sense color, quasi insoluble a l' aigua y soluble a l' èter y al esperit de vi, als quals los hi dona, ab les propietats alcalines, un gust molt amarch. Quan se l' exposa al foch se fon com la cera, y s' encèn al contacte del aire; combinada ab els ácits, forma sals neutres més o menys verinoses; barrejada ab l' aigua té poca activitat. Morfina.

MORFINAR. v. a. Aplicar morfina al cos humá per combatre 'l dolor. Morfinar.

MORFINARSE. v. r. Aplicarse morfina. Morfinarse.

MORFINAT, DA. adj. Morfinado.

MORFINÒMAN. adj. Qui té la manía de morfinarse.

MORFINOMANÍA. f. Manía d' ingectarse morfina.

MORFOLOGÍA. f. Tractat de les diverses formes de qu' és susceptible la materia natural o artificialment. Morfología. || Sol dirse també de la formació de les llengües.

MORFOLÒGICH, CA. adj. Lo qu' és propri de la morfología. Morfológico.

MORGADES Y GILI (Joseph). *Biog.* Bisbe. Va néixer a Vilafranca del Penadès l' any 1826; mort a Barcelona, regint el bisbat, el 8 de Janer de 1901. Feta la carrera ecclesiástica (1852), va ésser catedrátich y rector del Seminari de Barcelona; canonge penitencier de la meteixa ciutat (1863) y després bisbe de Vich (1882); organisador del notabilíssim Museu arqueològich episcopal. Mercès a la seua energía, va termenarse la restauració del monastir de Ripoll y tornada al culte la monumental iglesia-sepultura dels comtes sobirans de Barcelona. Va ocupar la presidencia dels Jochs Florals l' any 1893. De la Sèu de Vich va passar a la de Barcelona, fruint general estimació. Les pastorals escrites d' ell eren notables y en particular va ésser força discutida per uns y celebrada per altres, la referent a que 's prediqués en catalá. Com a escriptor, resten estampats alguns llibres pietosos o bé d' interès relligiós, traduits al castellá pêl Dr. Morgades.

Joseph Morgades y Gili

MORGANÁTICH, CA. adj. Epítet del matrimoni efectuat entre persones de condició molt distinta, tals com un rei y una actriu, per exemple. Morganático.

MORGÓ. m. *Ant.* COLGAT.

MORGONAL. m. *Náut.* La punta de les vergues. Penol.

MORGONAR. v. n. *Ant.* FER COLGATS.

MORIBÓN, DA. adj. Qui és a la agonía de la mort. Moribundo.

MORIDOR, A. adj. *Ter.* MORIBÓN. || Morent, agònich, agonitsant. || Qui está morint, agonitsant.

MORIGERACIÓ. f. Moderació en les costums y modo de viure. Morigeración.

MORIGERADAMENT. adv. m. D' un modo morigerat. Morigeradamente.

MORIGERAR. v. n. Morigerar els afectes, els costums, etc Morigerar.

MORIGERAT, DA. adj. Morigerado.

MORIPOL. *Geog.* Caseriu del terme de Gòsol, prov. de Lleida.

MORIR. v. n. Acavar la vida. Morir, morirse || Acavar qualsevulla cosa, encara que no sigui viventa. Morir. || Se diu dels arbres y plantes quan perden l' acció vegetal. Morir. || v. n. DESMAIAR.

MORIR CIVILMENT. fr. Estar privat de tots el drets de la societat civil. *Morir civilmente.*

MORIRSE. v. r. Morir. || Dit del foch. Apagarse. || Sentir vivament algún afecte o passió, com: *morirse de fam, de fret, de tristesa.* Morirse, perecer.

MORIRSE DE CALOR. fr. *Freirse, morirse de calor.*

MORIRSE DE FAM. fr. Tindre molta gana. *Clarear.*

MORIRSE DE PÔR. fr. Tindre molta pôr. *Morirse de miedo.*

MORIRSE DE RIURE. fr. Sentir una violenta passió de riure. *Perecer, morir, reventarse, descoyuntarse de risa.*

MORIRSE DE SET. fr. *Apalambrarse de sed; perecer, morirse de sed.*

MORIRSE DE SON. fr. CAURE DE SON.

MORIRSE PER ALGÚ. fr. Estimarlo en extrem. *Morirse por alguno.*

MORIRSE PER ALGUNA COSA. fr. Desitjarla ab ansia. *Morirse, finarse por alguna cosa.*

A MORIR O VIURE. *Loc.* Denota que algú 's determina a empendre alguna cosa molt perillosa, encara que li costi la vida; o que vegentse aborrit el malalt prèn qualsevol rèmei. *A muerte ó á vida.*

MORTA LA CUCA, MORT EL VERÍ. *Ref. Quitósele el culo al cesto y acabóse presto; muerto el perro, muerta la rabia.*

QUI NO S' HA DE MORIR TOT HO PASSA. *Ref.* Ab que se dona a entendre que quan les coses han de succeir ab felicitat, poch o res importen els embaraços y destorbs que s' oposen al logro. *Al enfermo que es de vida, el agua le es de medicina; caballo que ha de ir á la guerra, ni le come el lobo, ni le aborta la yegua.*

MORISCA (Cala). *Orog.* A les costes de Garraf. || f. Conjunt de moros. Morisca. || Desavinença, baralles. Desavinencia, desazón.

MORISCAÇA. f *Ter.* Canya seca del blat de moro. Tallo seco del maíz. || CANYOT.

MORISCH, CA. adj. Lo que pertany als moros. Morisco. || pl. Els moros que van quedar batejats a Espanya. Moriscos.

MORISCO. *Ter. aranès.* FAJOL.

MORISMA. f. Secta de moros. Morisma. || Multitut de moros. Morisma.

MORISSECH. m. *Ornit. ter.* RATAPINYADA.

MORISQUETA. f. Traició, mala treta.

MORLANDA. *Hidrog.* Cala de la costa llevantina de l' illa de Mallorca.

MORM. m. BROM.

MORMA. f. REVÉS.

MORMÓ. m. Membre d' una secta relligiosa de l' Amèrica del Nort, que admet la poligamia y la teocracia. Mormón.

MORMOL. m. Remor de la mola. Tot remor que l' imita. Murmullo.

MORMOLADOR, A. MORMURADOR.

MORMOLAR. v. a. Fer remor. Parlar baix mal de altri. Murmurar.

MORMOLAIRE. *Com.* MORMOLADOR.

MORMOLEJAR. v. a. MORMOLAR.

MORMONISME. m. Relligió dels mormons. Mormonismo.

MORMULL. f. Burgit, borboll, remor.

MORMULLEJAR. v. a. MURMULLEJAR.

MORMURACIÓ. f. MURMURACIÓ.

MORMURAR. v. a. MURMURAR.

MORNELL. m. Mániga pera pescar. Albéntola.

MORO. m. Natural de Mauritania, prov. d' África. Moro.

MORO DE PAU. A África, qui promet vassallatge al rei. *Moro de paz.* || *Met.* Persona de disposicions pacífiques de la que no 's pot témer ni recelarsen res. *Moro de paz.*

MOROS VAN, MOROS VENEN. *Loc. met.* Ab que 's dona a entendre que si algú no está borratxo li manca poch. *Moros van, moros vienen.*

MOROS Y CRISTIANS. Festa pública que 's feia vestintse alguns de moros y fingint batalla ab els cristians. *Moros y cristianos.*

A MORO MORT GRAN LLANÇADA. *Ref.* DE L' ARBRE CAIGUT TOTHOM NE FA LLENYA.

COM MÉS MOROS MÉS GANANCIA. *Ref.* COM MÉS MAR MÉS VELA.

DONARSE AL MORO. fr. *Met. fam.* Exasperarse. *Darse á perros, al diablo, á las furias, por las esquinas, por las paredes.*

ÉSSER PRÈS DE MOROS. fr. Estar alguna cosa en poder de qui no la tornará o será difícil recobrarla. *Estar en papo de buitre.*

GUARDAU NO SÍA MON PARE MORO, JO MORO. *Ref. ant.* Que nota 'l vici de corretgir les faltes dels demés y no les de nosaltres meteixos. *Todos ven la paja en el ojo del vecino y nadie vé la viga en el suyo.*

MORO DE FOCH. Aparell de fochs artificials que fa molts disparos.

NO MATEN CAP MORO QUE 'S DIGUI JOAN. *Loc.* Denota que la cosa de que 's parla no és superior y tot just pot passar. *No mata, no le sobra nada.*

MORO (Punta del). *Hidrog.* Cap de la costa SO. de l' illa de Mallorca. || —(COVA DEL). *Orog.* En els cingles de Berti; també s' anomena *Cova del Pi.*

MORÓ. *Geog.* Poblet del dist. munpal. d' Alçamora, prov. de Lleida.

MOROGUL. m. *Bot. ter.* MÚRGULA.

MOROS (Pich dels). *Orog.* A la Cerdanya, a una elevació de 2,136 met., entre Targassona y Angustrina, demunt del desolat territori dit del *Caos.* || —(FORATS DELS). *Orog.* En el terme de Canalda. || —(FORAT DELS). En el terme de Sant Juliá de Serdanyola.

MORÓS, A. adj. Qui triga molt a fer les coses. Moroso.

MOROSIS. f. *Med.* Fleuma o mal humor que causa la pesada circulació de la sanch. Morosis.

MOROSITAT. f. Trigança, dilació, retrás, manca de promptitut.

MOROSOFIA. f. *Med.* Mena de bogería greu. Morosofia.

MOROXITA. f. *Min.* Cals fosfatada, d' un color blau verdós, que 's trova a Noruega. Moroxita.

MORRA. f. Joch vulgar entre dos o més en que se alcen alguns dits de la ma y guanya qui endevina quants n' hi ha entre les dues mans abans de vèure'ho. Morra, morro.

MORRÁ. *Ant.* MORIRÁ.

MORRADA. f. Caparrada. **Morrada, mochada, topada, morocada, topetada.** || Regany o resposta brusca.

PEGAR MORRADA. fr. Pegar cop de morro. *Hocicar.*

RESPONDRE AB UNA MORRADA. fr. *Fam. Contestar con mal modo.*

MORRAL. m. Civader que 's penja al morro de les cavalcadures pera donárles'hi menjar quan caminen. **Morral.** || Aquell qu' en forma de filat usen els caçadors. **Escarcela, quilma, morral.** || El saquet o sarró ont s' hi porta el menjar o altres coses. **Morral.** || adj. Home poca solta, tonto, de mals modos. **Morral.**

FICAT AL MORRAL. Lo qu' és desat dins del saquet d' aquest nom. *Trojado.*

MORRALER, A. adj. Qui no té criança, poca vergonya. **Arrabalero, y corralera, arrabalera** la dona.

Morratxa

MORRALET. m. dim. **Pequeño morral.** || BOÇ.

MORRALLA. f. MORRALLES.

MORRALLER. m. **Cabestrero.**

MORRALLES. f. pl. Compost de cordes o corretges que s' acomoden al cap de la cavalcadura pera guiarla. **Cabezada.** || BOÇ.

MORRATXA. f. Mena d' ampolla de vidre ab la part estreta avall y l' ampla dalt; d' aquesta ne surten quatre o cinch brochs no gaire llarchs. Serveix sols per una dança nomenada «Ball de les morratxes», propia de la costa de Llevant, y se llença a terra pera trencarla plena d' aigua flairosa **Almarraja, almazara.**

MORREJAR. v. n. Mamar sense gana, prenent y deixant el pit. **Mamujar, mamullar.** || Beure agafant el broch ab els llavis com qui mama. **Mamujar, mamullar.**

Morríó de guerra

MORRET. m. dim. **Hociquillo, morrillo.**

MORRETADA. f. Cop de morro que dona l' animal. || *Met.* Regany o mala paraula. **Mochada.**

MORRICÓ. m. dim. de morro. **Hociquito.**

MORRIÓ. m. Mena de barret que duien els soldats pera resguardar el cap y la cara. **Morrión.**

MORRIQUET. m. Ploraner, mal geni.

FER EL MORRIQUET. fr. Fer el bot, a punt de plorar.

MORRITORT. m. *Bot.* Herba picant y agradosa de la fam. de les crucíferes, que 's conreua als jardins pera enciám. **Mastuerzo.** || CAPUTXINA.

MORRITORT BORT: HERBA DE LA FLUXIÓ.

MORRITORT D' AIGUA. *Ant.* CRÉIXEMS.

MORRITORT D' INDIES. *Bot.* Planta de jardí de la fam. de les tropolacies. || CAPUTXINA.

MORRITORT SELVATGE. El que 's cría naturalment al camp. *Mastuerzo silvestre.*

MORRO. m. Els llavis de les besties. **Hocico.** || El llavi abultat de la persona. **Morro, jeta, hocico.** || La vora abultada d' algunes llagues. **Labio.** || Part sortida d' alguna cosa. Rocam que entra a la mar o que sobressurt d' una montanya.

MORRO DE PORCH. *Jeta*

MORRO DE VADELLA. *Bot.* LLOPETS.

AL MORRO. m. adv. *Fam.* A UN PAS.

CAURE DE MORROS. fr. *Fam.* Tocar de cara al caure. *Abocinar, dar, caer de hocicos, de bruces.*

DE MORROS. fr. De cara, boca per avall. *De bruces.*

¡DE MORROS! *Exclam. fam.* Se sol dir quan algú ensopega. *¡Así te descrismases! ¡así te rompieras la crisma!*

ÉSSER DEL MORRO FORT. fr.

FER MORROS O FER UN PAM DE MORROS. fr. *Fam.* Mostrar enfado. *Estar con tanta jeta.*

MORROS Y MALA CARA TREUEN LA GENT DE CASA. *Ref.* Denota que 'ls que tenen mal modo fan fugir a la gent. *Humo y mala cara sacan la gente de casa.*

AIXAFAR ELS MORROS. fr. *Fam.* PEGAR.

TINDRE LA LLET ALS MORROS. fr. *Vulg.* Ésser molt jove. *Tener la leche en los labios.*

MORRO DE CAMPOS. *Orog.* Montanya de 1,582 met. d' altitut, a la partió de les provs. de Castelló y Terol y a la vora del riu Mijares. || —NEGRE (COLL DE). A la comarca del Bergadá, a 1,550 met. d' altitut, en terrer molt fragós, entre rocosos grenys || —NEGRE (COLLET DEL). A 1,460 met. d' alçada, a les cingleres del Bergadá, al lloch ont parteix a l' esquerra el camí directe de Saldes. S' anomena també *Serres del Boix.*

MORRO D' OVELLA. *Bot.* Mena de plantatge.

MORRONÍA. f. (V. MURRIA).

MORRONS. *Bot.* Planta de la fam. de les prirulacies, que 's fa pêls camps.

MORRONS DE CANARI. *Bot.* Planta de la fam. de les cariofilacies, molt comuna en els terrers conreuats.

MORRUNDANGA. f. *Ter.* Barreja de coses inútils.

MORRUT, DA. adj. Qui té morros. **Hocicudo, morrudo, bezudo.** || m. *Entom.* Corch del blat. **Gorgojo, calandria, gamaria.** || La persona massa retreta que parla sempre ab enuig. || —(COVA DEL). *Orog.* En el terme d' Olesa de Bonesvalls; és poch important.

MORRUTS. m. pl. *Bot.* APAGALLUMS.

MORSAR. v. a. MOSSEGAR.

MORT, A. p. p. **Muerto.** || p. p. De matar. **Matado.** || S' aplica a la bala, pilota, etc., quan ha perdut part de la seua força o impuls. **Cansada.** || m. Cadáver humá **Muerto.** || Difunt. **Difunto, muerto.** || Lo que té apariencies de mort o está a punt de morir. **Mortal.** || f. HOMICIDI. || El fi de la vida. **Muerte.** || La calavera de bulto o pintada. **Muerte.**

MORT ALEVOSA: ASSESSINAT.

MORT CIVIL. **Esclavitut, desterro, vida penosa.** *Muerte civil.*

MORT JO, 'LS DEMÉS QUE S' ARREGLIN, y MORT JO MORT TOTHOM. *Ref.* S' aplica a qui unicament atèn al seu negoci, mirant ab absoluta indiferencia l' interès dels altres. *Después de casada María, tengan las otras malas hadas; quien viniere detrás, cierre la puerta; el que venga detrás que arree.*

MORT NATURAL. La que vé per accident o malaltía sense altra causa. *Muerte natural.*

MORT PER MORT. m. adv. Denota 'l risch o perill d' alguna medicina que s' aplica en cas desesperat. *A muerte ó á vida.* || *Met.* S' usa pera demostrar el risch o perill de qualsevulla cosa que s' ha determinat intentar o executar duptant de la eficacia del medi que s' ha triat. *A muerte ó á vida.*

MORT REPENTINA O SOBTADA. La que ve impensadament. *Muerte repentina.*

MORT VIOLENTA. La que 's fa llevant la vida a un altre ab arma, matsines, etc. *Muerte violenta.*

AB LA MORT A LA GOLA. m. adv. En gran perill. *Con agua á la garganta; con el credo en la boca.*

A LES TRES MORT O PRES. *Loc.* Denota qu' en algún assumpte en que hi hagi pera triar o 's dona escullir, passat de la tercera vegada ja no hi ha remei. *A las tres va la vencida.*

ANAR A CERCAR LA MORT. fr. *Met.* Caminar molt poch a poch. *Irse muriendo; andar pisando huevos.*

APRÉS MORT. *Después de la muerte.*

DE MALA MORT. *Expr.* Significa qu' alguna cosa no val res. *De paja, de chicha y nabo, de mala muerte.*

DESPRÉS DE MORT NI VINYA NI HORT. Qu' aconsella posar remei als mals quan encara s' hi és a temps.

Para el mal que hoy acaba, no es remedio el de mañana.

DESPRÉS QUE FOU MORT PASQUAL LI PORTAREN L' ORINAL. *Ref.* QUAN FOU MORT LO COMBREGAREN.

DIU EL MORT AL DEGOLLAT: «QUI T' HA TAN MAL APARELLAT.» *Ref.* Se diu al que nota 'ls defectes dels altres tenintlos iguals o majors. *Espantóse la muerte de la degollada; dijo la sarten al cazo: quítate de ahí que me manchas.*

ENTRE MORTS Y FERITS CAP. *Loc.* Denota que 's fan moltes amenaces y poques arriben a efectuarse. *Los amenazados comen pan; más son los amenazados que los acuchillados.*

ÉS UNA MORT. *Loc.* Expressa lo penós y insufrible d' algnna cosa. *Es una muerte.*

FER EL MORT. fr. Fingir ésser mort. *Hacer la mortecita.* || Sol dirse del que neda abandonat a la corrent de l' aigua.

FER UNA MORT CON UN POLLET. fr. *Met.* Morir ab gran sossego. *Quedarse como un pajarito.*

FINS A LA MORT. *Loc.* Denota la resolució y constancia. *Hasta la muerte.*

LA MORT ÉS UN DESENGANY DE LA VIDA. *Ref.* Denota que la consideració de la mort és un gran medi pera arreglar les nostres accions y viure cristianament. *Los muertos abren los ojos á los que viven.*

LA MORT MAI TÉ CULPA. *Loc* Denota que mai manquen disculpes o pretexts pera qualsevol succés desgraciat. *Muerte no venga que achaque no tenga.*

¡MALA MORT FACIS!. fr. *¡Maldito seas!.*

MAQUINAR LA MORT D' ALGÚ. fr. Procurarla oculta y artificiosament. *Maquinar la muerte de alguno.*

MENGEM Y BEGUEM QUE A LA MORT JA HI ARRIBAREM. *Loc. fam.* Aconsella que procurem alegrarnos y no anticiparnos el mal temps. *Al bien buscallo y al mal esperallo.*

MÉS MORT QUE VIU. *Loc.* Denota l' espant d' algú. *Más muerto que vivo.*

METRE LA MORT AL VENTRE. *Loc. ant. Atemorizar de muerte.*

NI 'LS MORTS NI 'LS AUSENTS TENEN AMICHS NI PARENTS. *Ref.* Denota lo molt que l' ausencia refreda l' amistat. *A muertos y á idos no hay más amigos.*

NI MORT NI VIU. *Expr.* MÉS MORT QUE VIU.

O MORT O VIU. *Loc* MORT PER MORT.

PENDRE MORT. *Loc. ant. Recibir muerte.*

PER MI COM SI FOS MORT. *Loc.* Denota que s' ha olvidat complertament d' algú o que no se 'n fa cap cas. *Le cuento con los muertos.*

QUAN FOU MORT LO COMBREGAREN. *Ref.* Denota qu' alguna cosa s' ha fet després de passada la ocasió en que 's necessitava. *Después de vendimias cuévanos; á la casa quemada acudir con el agua; al asno muerto la cebada al rabo; la liebre huida, palos á la cama.*

QUEDAR MORT Y QUEDARSE MORT Y FRET. fr. Morir de repent. *Quedarse muerto.* || *Met.* Sorpendre's, espantarse moltissim. *Quedarse muerto, yerto.*

QUI LA MORT D' UN ALTRE ESPERA, LA SEUA VEU PRIMERA. *Ref.* Denota que qui desitja la mort d' un altre pêl seu propi interès sol quedar burlat, perque mor ell primer. *Quien muerte ajena desea, la suya se llega.*

TOCAR A MORTS. fr. Tocar les campanes en senyal d' haverse mort algú o de celebrarse algunes exequies. *Doblar, ó doblar las campanas, tocar á muertos.*

TORNAR ALGÚ DE MORT A VIDA. fr. Treure del sust, espant, sorpresa, cuidado o pôr que 'l tenía aturdit. *Volver uno el alma al cuerpo.*

VAL MÉS UN DE MORT QUE MOLTS DE FERITS. *Ref.* Denota qu' havem de permetre un mal menor pera estalviarne un altre de més gros. *Del mal lo menos.*

MORT. f. ORMEIG. || Áncora d' una sola ungla que té solidament subgecte una boya pera amarrars'hi les embarcacions. Cuerpo muerto.

MORT (Rivera de la). *Hidrog.* Anomenada també de Nohedes, entre Conat y Abellans, al Conflent. || — (COVA DEL). *Orog.* En el terme de Benifallet.

MORTA (Pla de la). *Orog.* En el camí de Salardú al port d' Usets, a la Vall d' Arán.

MORTADELLA. f. Nom d' un xoriço que 's fa a Italia y més particularment a Bolonya. Mortadela.

MORTAL. adj. Subgecte a la mort. Mortal. || Lo que pot ocasionar la mort corporal o espiritual. Mortal, mortífero, letal. || Qui té apariencies de morir o és prop de l' agonía. Mortal. || Lo que dura tota la vida, com: *ira, odi mortal.* Implacable, mortal.

MORTALDAT. f. Multitut de morts. Mortandat.

MORTALITAT. f. Estat, condició y naturalesa de lo qu' és mortal. Mortalidad. || Mortaldad. || Conjunt de morts en una població, nació, etc. Mortalidad.

MORTALMENT. adv. m. De mort, ab condició mortal. Mortalmente.

MORTALLA. f. Vestidura ab que s' embolica l' cadaver. Mortaja.

AIXÒ HO DEIXARÁ AB LA MORTALLA. *Ref.* Adverteix que sols la mort podrá curar el vici o defecte de que 's parla a qui 'l tingui manifest. *Eso lo apartará ó acabará la pala ó el azadón.*

MORTEDAT. f. *Ant.* MORTALDAT.

MORTER. m. Eina rodona y buida, de pedra, coure, fusta o altra materia, a propòsit pera picar'hi drogues, sal, alls, etc. Almirez, mortero. || ARGAMASSA. || Peça de pedra porosa, rodona y vuida que serveix pera colarhi l' aigua a fí de purificarla. Mortero. || *Náut.* Instrument de fusta que serveix pera treure aigua ab la bomba. Té 'l cul pla, y se li fa un forat a fí de que despedeixi l' aigua. Mortero. || Peça d' artillería en figura de morter pera disparar bombes y bales grosses. Mortero.

Morter conservat al Museu de Barcelona.

MORTER CLAR: BEURADA.

MORTERADA. f. Lo que 's pica d' una vegada al morter. Morterada. || La porció de metralla que llença d' una vegada 'l morter. Morterada.

MORTERAIRE. m. Manobre que fa 'l morter o l' argamassa barrejant el ciment o la cals ab sorra. Peón de albañil que hace el mortero.

MORTERET. m. dim. Morteruelo, morterico, morterillo, morterito. || El d' artillería. Morterete.

MORTERET. *Hidr.* Escull de la costa tramontana de Mallorca. || Cap de la costa tramontana de Menorca.

MORTEROL. m. MORTERADA.

MORTÉS. *Geog.* Caseriu del terme d' Anserall, prov. de Lleida.

MORTÍFER, A. adj. Lo que causa o pot causar la mort. Mortal, mortífero.

MORTIFICACIÓ. f. Acte y efecte de mortificar y mortificarse. Mortificación. || Virtut que consisteix en mortificarse 'l cos resistint a la voluntat. Mortificación. || Sofriment moral o físich y la causa que 'l produeix. Mortificación.

MORTIFICADAMENT. adv. m. Ab mortificació. Mortificadamente.

MORTIFICANÇA. f. MORTIFICACIÓ.

MORTIFICANT. p. p. De mortificar. Qui mortifica o lo que mortifica. Mortificante.

MORTIFICAR. v. a. Disminuir el vigor y activitat natural d' alguna part del cos. Mortificar. || Refrenar, reprimir les passions. Mortificar. || Privarse del plaer, gust o inclinació natural. Mortificarse.

MORTIFICAT, DA. p. p. Mortificado.

MORTIFICATIU, VA Que mortifica o causa pena. **Mortificativo.**

MORTS (Coll dels) *Orog.* Collada del Ripollès que al camí de Ridaura a Olot se redreça, dominant el pla de la Pinya, Sant Andreu del Coll, Sant Miquel del Mont, y el curs del Fluviá.

MORTUORI, A. m. ENTERRO, FUNERAL. || adj. Pertanyent als adornos, aparato y accessoris dels morts. **Mortuorio.**

MORÚ, NA. Pertanyent a la Mauritania y als moros. **Moruno.**

MORUNYS (Sant Llorenç). *Geog.* Poble de la comarca del Cardoner, bisb. de Solsona, que pertany are a la prov. de Lleida. Está emplaçat a 900 metres d' altitut, y té 779 hab.

MÓS. m. MORDAÇA. || MOSSADA. || MOSSEGADA. || Els caps o botons del fre. **Copas** || La part del fre qu' entra a la boca de la cavalcadura. **Bocado.** || pl. pron. poss. sincop. **Mis.** || BOS.

A CASA DELS SENYORS, PER CRIANÇA UN MOS. *Ref.* Vol dir que quan un senyor convida a menjar a un inferior, aquest no 's deu atipar de lo que li donguin, sinó menjarne ab cordura. *Cuando te invite tu señor, no seas glotón.*

MOSAICH, CA. adj. Pertanyent a Moisès. **Mosaico.** || S' aplica a l' obra feta de pedres petites de diferents colors formant dibuixos de figures, paissatjes, adornos, etc. **Mosaico, taraceado, de taracea.** || Se aplica a la columna que té 'l fust a modo de caragol. **Mosaico.**

MOSAÍSME. m. Llei de Moisès; sistema moral de aquesta llei. **Mosaísmo.**

MOSAÍSTA. s. y adj. Artista que 's dedica al mosaich. **Mosaísta.**

MOSANDRITA. f. *Min.* Silicotitanat de ceri y de lantan. **Mosandrita.**

MOSCA. f. *Entom.* Insecte de cinch o sis milimetres de llarch, de cos negre y cobert de pel ab unes ratlletes a la banda anterior, el cap gros y armat de una trompa pera xuclar els líquits; té sis potes y dues ales divergentes. **Mosca.** || ESPÍA. || Bocinet rodó de tafetá negre que 's posa a la cara pera ferne ressaltar la blancor. **Mosca.** || *Ornit.* Aucell un poch més gros que una vespa y 'l bech negre y prim com una agulla; n' hi ha de varies menes y és indígena de Amèrica. **Mosca.** || MOSTALLA. || *Fam.* MOMA. || *Met.* Home pesat y molest. **Mosca, moscardón; mosca de otoño.** || Floquet de pel que creix sota 'l llavi inferior. **Mosca.**

MOSCA BALBA. *Met.* S' aplica al subgecte que tot fent el desentès fa la seua. *Mosca muerta; gata ensogada.*

MOSCA BOVINA. La que s' nodreix de carn morta. *Moscarda, moscardón, tábano.*

MOSCA D' ASE. Mosca de cos xato, molt dur, bigarrat de groch y pardo llustrós, les ales transparentes y en forma de creu, el cap petit; s' agarra molt, y se alimenta de la sanch de les cavalcadures. *Mosca de mulo ó de burro.*

MOSCA SABALLONERA. Mosca de uns tres milimetres més llarga que la comú que cría saballons. *Moscón.*

MOSQUES BLANQUES. *Fam.* Borrallons de neu. *Moscas blancas.*

CAURE COM A MOSQUES. fr. *Fam.* Ab que 's dona a entendre haver succeit alguna gran mortaldat. *Caer ó morir como chinches.*

COM A MOSQUES. *Loc.* Ab molta abundor. *Como agua.*

COSA DE MOSQUES. Lo que pertany a la mosca. *Mosquil, mosquino.*

ESQUIVAR O VENTAR LES MOSQUES. fr. Ferles fugir. *Amoscar, mosquear, aventar las moscas.*

ESTAR TOT MOSQUES. fr. *Fam.* Estar enfadat, apesarat. *Andar con mosca, tener mosca.*

LLIGA O CAÇAMOSQUES. *Met.* Qui s' entreté en coses inútils. *Cazamoscas.*

NO SENTIRSE UNA MOSCA. fr. NO SENTIRSE UN PIU.

PICAR LA MOSCA. fr. PUJAR LA MOSCA AL NAÇ.

PUJAR LA MOSCA AL NAÇ. fr. *Fam.* Enfadarse. *Amostazarse, subirse la mostaza á las narices, amoscarse*

TOTES LES MOSQUES TENEN TOS Y 'LS MOSQUITS PRENEN TABACH. *Loc. fam.* TOTS ELS GATS, etc.

UNA MOSCA NO FA ESTIU. *Ref.* UNA FLOR NO FA ESTIU, etc.

VENTARSE LES MOSQUES. fr. Respondre a les invectives o paraules picantes. *Mosquearse, sacudirse las moscas, las pulgas.*

¡MOSCA! interg. De que s' usa pera queixarse o extranyar alguna cosa que pica y molesta. ¡**Mosca!**

MOSCADA (Nou). f. Nou que s' usa ab les especies. **Nuez moscada.** || Moltes mosques. || Avís o delació secreta. **Soplo.**

MOSCAR. v. a. *Ter.* Picar o fiblar les mosques. || Delatar. **Soplar.**

MOSCARI. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Selva, illa de Mallorca.

MOSCAT. m. y

MOSCATELL. m. Raïm blanch o roig de gra llis y gust molt dols; també s' aplica al cep que 'ls fa y beguda que se 'n fa. **Moscatel.**

BON MOSCATELL. Taimat, tacany. *Moscón.*

MOSCAYÓ. m. *Ant.* TABÁ.

MOSCÓ, NA. adj. DELATOR. **Soplón.**

MOSCOVITA. adj. Natural de Moscovia, país de Europa. **Moscovita.**

MOSCULAR. adj. MUSCULAR.

MOSIR. v. n. *Ant.* ROVELLARSE. || FLORIRSE, 1.

Segell de Mosoll

MOSOLL. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Das, prov. de Girona.

MOSQUEIG. m. Acció de mosquejar. **Mosquear.**

MOSQUEJAR. v. n. Estar inquietes les cavalleries tormentades per les mosques.

MOSQUEJAT, DA. adj. Se diu de les robes ab mostres de pichs o floretes semblant a mosques posades.

MOSQUER (Puig). *Orog.* Puig emplaçat a la elevació de 1,022 metres al Vallespir.

MOSQUER. m. *Bot.* Manat d' herba o cosa semblant que 's penja al sostre pera agafar mosques. **Mosquero.** || Eixám de mosques. **Enjambre de moscas.** || Ventall pera fer fugir les mosques. **Mosquero, moscador, mosqueador.** || Manta que 's posa als animals per preservarlos de les mosques.

MOSQUEROLA. adj. Pera de molt bon gust, petita, rogeta y xata. **Mosquerula, moscatel, almizcleña.**

MOSQUES D' ASE. f. pl. *Bot.* ABELLES.

MOSQUET. m. Escopeta molt més llarga que les regulars, que s' afermava ab una forqueta. **Mosquete.**

MOSQUETA. f. *Ornit.* Nom que 's dona a varis aucells del genre *Sylvia*, que consumeixen gran nombre d' insectes. CURRUCA XARLADORA, CURRUCA SILVICOLA. || BUSQUETA. || Flor blanca d'esbarser. **Mosqueta.** || ESPÍA, ACUSADOR, FISCAL. || MOSQUEROLA. || dim. De mosca. **Mosquita, mosquilla.** || f. *Ornit.* BUSQUETA ROSSINYOLENCA.

MOSQUETADA f. Tret de mosquet. **Mosquetazo.**

MOSQUETADA DE PÁ, etc. Joch. PILANS.

MOSQUETER. m. Soldat que usava 'l mosquet. **Mosquetero.** || Als teatres era l' espectador que veia la comedia desde les llunetes. **Mosquetero.**

MOSQUETERÍA. f. Tropa de mosqueters. **Mosquetería.** || L' art de manejar els mosquets. **Mosquetería.** || El conjunt dels que anaven a veure la comedia desde les llunetes. **Mosquetería.**

MOSQUETÓ. m. Carrabina usada pêls artillers. Mosquetón.

MOSQUIT. m. *Entom.* Insecte més petit que la mosca, ab sis cames molt llargues; la seua picada fá butllofes. Mosquito, cínife. || *Met.* Molt bebedor de ví. Mosquito. || *Vulg.* Nom apropiat al jove que presum.

MOSQUIT DE TROMPA. Mosquit ab la trompa més grossa que 'l comú. *Zenzalo, mosquito zancudo ó de trompetilla.*

MOSQUIT PETIT. Mosquit que 's diferencia del comú per ésser més petit y de color vermellench. *Cagachín, cagarena.*

MOSQUITERA. f. Pabelló de glassa que agafa tot el llit pera que no hi entrin els mosquits. Mosquitera.

Mosquit comú: (*mascle y femella*)

MOSSA. f. *Ter.* OSCA. || Fusta ab una osca al mitg en que 'ls fusters hi asseguren les peces pera travallarles ab l' aixa. Picadero. || El buit per ont s' uneixen dues fustes o posts. Enclavadura.

MOSSA. f. Criada, serventa. Moza. || Trespeus de ferro ab un mánech llarch y una peça vertical que té com una forqueta dalt y corre per aquest mánech pera sostindre 'l de la paella. Asnillo,asnico. || La derrera passada al joch de cartes. Moza. || *Ter.* NOIA, MOÇA.

A LA MOSSA DE LA ROSSA TIRALI COÇA. Joch de nois formant rodona agafats per les mans, donant voltes y tirant coces al que paga, que 's queda fora, fins a agafarne un altre que ocupa 'l seu lloch. *Coz que le dió Periquillo al jarro; ande la rueda y coz con ella.*

MOSSADA. f. *Ter.* Mossegada donada ab intent de fer mal. Mordizco. || Caixalada, mos que 's pren de quelcom de menjar. Bocado.

PEGAR QUATRE MOSSADES. fr. Menjar lleugerament.

MOSSÁRAB. adj. S' aplica al cristiá que vivía entre 'ls moros d' Espanya, y al ofici y missa que usaven aleshores y qu' encara 's conserva a una capella de la catedral de Toledo. Mozárabe, muzárabe. || MOÇARAB..

MOSSARDÁÇ. m. y

MOSSARDÓ. m. aum. Home ben plantat. Mocetón, mozardón, mozallón, zagal. || MOÇARDÓ.

MOSSECH. m. *Ter.* y

MOSSEGADA. f. L' acte de mossegar. Mordisco, mordiscón, bocado, mordedura, mordimiento. || Senyal que queda en lo que 's mossega. Dentellada, colmillada, colmillazo. || La que 's dona ab violencia. Tarascada, tenazada. || Ferida feta mossegant. Bocado, mordedura. || El troç que 's treu mossegant. Mordisco, mordiscón, bocado.

MOSSEGADA DE MALDIENT NO TÉ REMEI. *Ref.* Ensenya qu' és menor mal el ferir, que desacreditar y afrontar. *Sanan cuchilladas, mas no malas palabras.*

MOSSEGADA DEL DIABLE. *Bot.* Planta de la fam. de les dipsácies, qu' és una mena d' escabiosa. *Escabiosa mordida, mordisco del diablo.*

A MOSSEGADES. m. adv. Ab que s' expressa 'l modo de ferir, rompre o maltractar alguna cosa ab les dents. *Á mordiscos, á dentelladas.*

DONAR UNA MOSSEGADA. fr. Mossegar una vegada. *Dar un mordisco, un mordiscón, una dentellada.*

MOSSEGADETA. f. dim. De mossegada. Bocadillo.

MOSSEGADOR, A. m. y f. Qui mossega. Mordedor. || *Ant.* MORDÁÇ.

MOSSEGADURA. f. *Ant.* MOSSEGADA.

MOSSEGAR. v. a. Agafar ab les dents, clavarles a alguna cosa. Morder y tarascar, tarazar, atarazar, adentellar, dentellar, quan se fá ab violencia. || *Met.* MURMURAR. || Agafar una cosa a un' altra fent 'hi presa. Morder. || *Met.* Treure algún profit d' alguna cosa. Hincar el diente.

MOSSEGAR FLUIX. fr. Agafar ab les dents lleugerament, sense clavarles. *Mordiscarse.*

MOSSEGARSE. v. r. Clavarse les dents un meteix. Morderse. || Donarse mossegades mutuament, un a un altre. Remorderse.

MOSSEGARSE LA LLENGUA. fr. *Met.* Abstíndres de parlar, callant ab alguna violencia lo que 's voldría dir. *Morderse la lengua.*

MOSSEGARSE 'N ELS PUNYS. fr. *Morderse las manos.*

MOSSEGAT, DA. p p. Mordido.

MOSSEJAR. v. a. Desmandarse en entremaliadures deshonestes. Mocear. || Fer accions propies dels joves. Mocear. || MOCEJAR.

MOSSÈN. m. Títol que 's dona a Catalunya y a alguns altres punts als capellans. Mosén.

MOSSENYER. m. *Ant.* MONSENYOR.

MOSSENYOR m. *Ant.* MONSENYOR.

MOSSER. m. S' aplica al home donat a la luxuria y tracte de les dones. Mocero. || MOCER.

MOSSET. m. FADRINET. || El xicot que serveix als pagesos pera portar recados als travalladors del camp. Mochil.

MOSSET. *Geog.* Poble del antich Conflent, que pertany are al cantó y districte de Prades, y está emplaçat a l' altura de 629 metres. Serva un castell de murs enmarletats, y antigues muralles, ab algún portal ben remarcable. Té 1,063 hab.

MOSSETA. f. dim. Noia de poca etat. Mocita. || MOCETA.

MOSSICOT. m. *Ter. d' Olot.* Bailet, xicot.

MOSSO. m. Criat. Criado, mozo. || Jove de poca etat. Mozo. || Fadrí, solter. Mozo. || El que renta la pinyolada. Cagarracho. || Tropa lleugera pera perseguir als lladres y guardar els boscos reials Miñón. || Puntal que sosté les barres del carro quan se atura. || Aparell a mena de grill, pera aixecar els carros enlaire y adobarlos. Peón, pie. || MOÇO.

Mosso pera aixecar els carros

MOSSO DE PEU. El criat que solen portar els que van de camí a cavall y acostuma a córrer devant de la cavalcadura y cuida d' ella. *Mozo de espuela, espolista, peón.*

MOSSO DE CUINA. El que serveix al cuiner fent lo més baix y mecánich de la cuina. *Marmitón, pinche, sollastre.*

MOSSO D' ESTABLE. El qu' está encarregat de cuidarne. *Muleto, mulatero, mozo de mulas.*

MOSSO DE LA ESQUADRA. (V. ESQUADRA, MOSSO DE).

EL MOSSO QUAN ÉS PAGAT, SEMPRE TÉ 'L BRAÇ TRENCAT. *Ref.* MUSICH PAGAT NO FÁ BON SÒ.

QUI TÉ MOSSOS Y NO 'LS VEU, SE FÁ POBRE Y NO S' HO CREU. *Ref.* Denota que a les obres a que no hi assisteix l' amo, se sol gastar el diner inútilment. *Obreros á no ver, dineros á perder; hacienda, tu amo te vea; hacienda, tu amo te atienda, y sino que te venda; Dios te dé ovejas é hijos para ellas.*

MOST. m. El ví abans de bullir. **Mosto.**

MOST ESPÈS. El such dels raïms forts y llepissosos. *Mostazo.*

RAJAR EL MOST. fr. Rajar el such dels raïms. *Mostear.*

TIRAR MOST AL VÍ. fr. Barrejar el most ab el ví vell. *Remostar, mostear.*

MOSTA. f. ALMOSTA.

MOSTAÇA. f. *Bot.* Herba de flors petites que tenen quatre fulletes posades en creu molt estretes de baix, el cálzer molt obert; fá 'l gra petit, rodó y picant. **Mostaza, mostazo.** || Planta que fá 'l tronch llis y ab branques; creix fins aprop d' un metre, poblada de fulles grosses, retallades de la vora y un poch aspres. Les flors que neixen al cim dels brots són petites y grogues. El fruit és una tabella petita que conté moltes llavors. **Mostaza.** || La llavor de la meteixa planta. **Mostaza.** || Farina que 's fá d' aquesta llavor. **Mostaza.** || Salsa que 's fá de la llavor del meteix nom, picada y deixatada ab molles de pá, vinagre y un poch de mel y sucre. **Mostaza.** || Perdigons molt petits. **Mostacilla, mostaza.**

Mostaça blanca

MOSTAÇA BLANCA. *Bot.* Varietat de l' anterior, quina farina se usa com a condiment y també com a revulsiu. *Mostaza blanca.*

MOSTAÇA BORDA. *Bot.* Planta de la fam. de les crucíferes quines floretes fan una bajoca llarga plena de llavors d' un gust coënt, que son les que s' utilisen. *Mostaza silvestre.*

MOSTAÇA NEGRA. *Bot.* Varietat de les anteriors que té 'ls meteixos usos que la blanca. *Mostaza negra.*

PUJAR LA MOSTAÇA AL NAÇ. fr. PUJAR LA MOSCA AL NAÇ.

MOSTACERA. f. Salsereta pera la mostaça. **Mostacera.**

MOSTALLA. f. *Ter.* MOSTAÇA.

MOSTASSÁ. m. y

MOSTASSAF. m. *Ant.* Qui cuida dels pesos y mesures. **Almotacén, fiel.**

MOSTASSARÍA. f. Cárrech del mostassá. **Almotacenazgo, almotazanía.**

MOSTATXE. m. Pel sobre 'l llavi superior. **Bigote, mostacho.** || La taca que queda al llavi de dalt després d' haver begut o menjat. **Bocera, mostacho.** || pl. Les dues costures que uneixen la talonera a la sola de la espardenya. **Bigoteras.**

MOSTATXONI. m Pasta de massapá feta troços de diferenta figura. **Mostachón.**

MOSTATXUT, DA. adj. Aquell que té bons mostatxos. **Abigotado, mostachoso, amostachado.**

MOSTELA. f. MUSTELA.

MOSTER. *Geog.* Lloch ab ajuntament, a la prov. de Tarragona, part. jud. de Reus; té 1,200 hab.

MOSTILLO. m. *Ter.* RAÏMAT.

MOSTÓS, A. adj. Semblant al most. || Viscós, apegalós.

MOSTRA. f. Porció de mercadería pera fer conéixer la seua qualitat. **Muestra.** || Disseny, patró, model. **Dechado, muestra, modelo.** || Als estudis de escriure. || EXEMPLE. || L' acció de mostrar. **Muestra.** || El dibuix de les robes. **Dibujo.** || El cap de peça de les teles o panyos. **Muestra, pizuelos.** || *Met.* Testimoni, prova, senyal, indici. **Muestra, prueba.** || Exposició de les mercaderíes a les portes de les botigues. **Muestra.** || FATXENDA, ALARDE, OSTENTACIÓ. || *Ant. mil.* LLISTA, REVISTA. || La flor de les oliveres y vinyes. **Cierna, cadillo.** || *Mil.* Paga dels soldats. **Sueldo.** || L' aturada que fá 'l gos quan veu la caça. **Muestra.**

Segell de Moster

MOSTRA DE SOSTRE. *Arq.* Travall o motillura que 's fá al sostre. *Artesón.*

DONAR MOSTRA O MOSTRES. fr. Indicar. *Dar muestras.*

FER MOSTRA. fr. Fer ostentació. *Hacer alarde, ostentación.* || Fer acció, fer semblant. *Amargar, hacer ademán.*

MOSTRABLE. adj. Lo que 's pot mostrar. **Mostrable.**

MOSTRADOR. m. Qui mostra. **Mostrador.** || El taulell que hi há a les botigues pera ensenyar els genres als compradors. **Mostrador.** || La fusta o tela que sol haver' hi a les portes de les botigues, a la qual hi há pintats alguns genres o algún lletrero que indica lo qu' allí 's ven **Muestra.**

MOSTRAJADOR. m. *Ant.* BRODADOR.

MOSTRAMENT. m. *Ant.* MOSTRA, 4.

MOSTRAR. v. a. Manifestar, indicar, assenyalar, descobrir, fer veure. **Mostrar.** || Instruir, ensenyar. **Doctrinar, adoctrinar, enseñar.** || *Met.* Fingir, dissimular. **Mostrar.** || Donar a entendre ab les accions alguna qualitat del ánim, com: *mostrar valor,* etc. **Mostrar.**

MOSTRAR LES DENTS, CAIXALS, etc. fr. *Met.* Manifestar resistencia. *Mostrar el estuche, los dientes.*

MOSTRARSE. v. r. Portarse com correspòn al seu ofici, dignitat o qualitat. **Mostrarse.** || Donar a conéixer, com: *mostrarse amich, enfadat,* etc. **Mostrarse.**

MOSTRAT, DA. p. p. **Mostrado.**

MOSTRENCH, CA. adj. Lo que per no tindre amo conegut s' aplica al príncep. **Mostrenco.**

MOSTRUÓS, A. adj. MONSTRUÓS.

MOT. m. Vocable, terme, dicció. **Vocablo.** || MOTIU, DITXO.

AGAFAR AL MOT. fr. Fer prenda d' ell pera obligar a algú a que cumpleixi la seua paraula. *Coger á alguno la palabra.*

PENDRE 'L MOT fr. PENDRE LA PARAULA.

MOTA. f. Conjunt d' espigues, fillols o flors que neixen d' una meteixa part. **Macolla.** || CAPITAL, 1, 2. || *Com. y mar.* Part alíquota, partida, capital, suma. **Mota.** || Quantitat de diner qu' entra al fondo particular destinat a la compra de genres pera comerciar o a la manutenció dels associats en cas de no trovar carregament. **Mota.** || Pilot, escamot, quadrilla de gent. **Pelotón, grupo.** || *Met.* CAPDELL, MONYOCH, PILOT.

MOTA. f. Tanca de terra, a modo de malecó, que 's fá al entorn de les terres baixes riberenques pera resguardarles de les avingudes. **Malecón.**

FERSE UNA MOTA. fr. *Juntarse en pelotón, agruparse, concentrarse, pegarse unos á otros.*

MOTA. (Vegis MATA).

MOTA. *Geog.* LA MOTA, prov. de Girona.

MOTEIG. m. *Ant.* MOTIU, 2.

MOTEJADOR, A. m. y f. Qui moteja. **Apodador, motejador.**

MOTEJAMENT. m. *Ant.* MOTIU.

MOTEJAR. v. a. Posar motius. **Apodar, motejar, poner apodos.** || *Ant.* Censurar les accions. **Motejar.**

MOTEJAT, DA. p. p. Motejado.

MOTEJAYRE. m. MOTEJADOR.

MOTET. m. Breu composició de musica pera cantar a les iglesies. **Motete.** || Parlament que cada ballador diu en els balls populars.

MOTÍ. m. Avalot, revolta. **Tumulto, motín, amotinamiento, revuelta.** || Entre pescadors, reunió, agrupació de peixos.

DEIXAR EL MOTÍ. fr. **Apartarse 'n o separarse 'n.** *Desamotinarse, dejar el motín.*

MOTILAR. v. a. Afeitar o tallar el pèl ras. **Rapar.**

MOTIU. m. Causa, raó, impuls, pretext. **Motivo.** || Dicteri, nom irrisori que 's dona a algú. **Apodo, mote, mal nombre.** || adj. Lo que mou o té virtut de moure **Motivo.**

DIR PER MOTIU. fr. Aplicar a algú un nom per burla. *Llamar por mal nombre.*

DIR UN MOTIU. fr. MOTEJAR, 1.

DONAR MOTIU. fr. Donar ocasió. *Dar asa, pie, ocasión.*

PENDRE MOTIU. fr. Valerse d' alguna ocasió o pretext. *Tomar asa.*

MOTIVADAMENT. adv. D' una manera motivada.

MOTIVAR. v. a. Causar, donar motiu. **Motivar.** || Donar la causa o raó perque s' ha fet alguna cosa. **Motivar.**

MOTIVAT, DA. p. p. **Motivado.**

MOTLLAR. v. a. *Ant.* EMMOTLLAR.

MOTLLAT, DA. adj. *Ant.* PREMPSAT.

MOTLLE. m. Patró, model. **Molde.** || Entre estampers, conjunt de lletres disposades pera imprimir. **Forma, molde.** || Caixa pera fer parets d' argila. **Tapial.** || Eina de fusta pera fer revoltons o tramades. **Galápago.** || Eina de ferro pera arrodonir les formes. **Formón.** || El de fusta pera fer rajoles. **Gradilla.** || El que serveix pera fer boles de fanch. **Bodoquera, turquesa.** || El de fer moneda o encunyar metalls. **Cuño, troquel.** || Els empleats al buidar una esculptura, al fondre un obgecte en metall, etc. **Matriz.**

MOTLLURA. f. Travall artificiós qu' hermoseja les obres d' arquitectura. **Moldura.** || La de les portes y finestres. **Ataire.** || Conjunt de mitges canyes, flors y bordons disposats paralelament. || L' eina semblant a una garlopa ab que 'ls fusters produeixen dit conjunt de formes.

FER MOTLLURES. fr. Fer adornos de relleu. *Molldurar, moldear* y *atairar.*

MOTO m. Qualsevol aparell de moviment propi. **Automóvil.**

MOTOCICLE. m. Aparell o carruatge ab quatre, tres o dues rodes, de fractura forta y lleugera, montat per una o més persones, ab motor propi que recorre llargues distancies en poch temps. **Motociclo.**

MOTOCICLETA. f. MOTOCICLE.

MOTOMOSCOPIA. f. Inspecció de les faccions de la cara. **Motomoscopia.**

MOTOMOSCOPICH, CA. s. y adj. Intelligent en motomoscopia. **Motomoscopo.** || adj. Lo que li pertany. **Motomoscópico.**

MOTÓ. m. CORRIOLA.

MOTOR. m. Qui mou. **Motor, movedor.** || adj. Epítet dels muscles que produeixen immediatament el moviment. **Motor.** || Qu' és capáç de moure. **Motor.** || Aparell que ab força d' aigua, de gas, de vapor, de electricitat o altres elements, dona moviment a una máquina. **Motor.**

MOTORISTA. m. Epítet que s' aplica ara al qui viatja en automòvil.

MOTRÍÇ. adj. y

MOTRIU. adj. Lo que mou. **Motriz.**

MOTU PROPI. m. adv. *Llat.* De propia voluntat. **Motu propio.**

MOTXIGANGA. f. MOIXIGANGA.

MOTXILLA. f. Mena de maleta ab que 'ls soldats porten la roba y provisió a la esquena. **Mochilla.**

MOTXILLER, A. adj. Qui porta les motxilles. **Mochilero.**

MOTXO, A. adj. *Zool.* Animal que havent de tirdre banyes, no 'n té. **Mocho.** || MÚSTICH, TRIST, CAPFICAT.

MOURE. v. a. Manejar, donar moviment, fer que un cos passi d' un lloch a un altre. **Mover.** || Manejar, sorollar. **Mover.** || Commoure, incitar, alterar. **Mover.** || Causar, ocasionar, com: *moure a pietat.* **Mover.** || Donar principi a una cosa, com: *moure guerra.* **Mover.** || Inspirar, persuadir. **Mover.**

MOURE LA LLEBRA. fr. *Levantar la caza.*

MOURE LES CAMES. fr. ANAR DEPRESSA, APRETAR EL PAS.

MOURE O DESCOBRIR UN' AIGUA. Lo meteix que comensar a rajar. *Abrir ó descubrir un agua.*

MOURE POLS O POLSSEGUERA. fr. *Levantar polvo, polvareda.*

MOURE UNA SERRACINA. fr. *Levantar una cantera.*

NO 'S MOU LA FULLA QUE DEU NO VULLA. *Ref. No se mueve una hoja sin voluntad del Señor.*

SENSE MOURE UN PEU. fr. Sense travall ni fadiga. *A pie quedo.*

MOURE'S. v. r. **Moverse.** || Començar a fer algún moviment, com succeeix quan tornen en sí 'ls que han tingut alguna basca, etc. **Bullir.** || Sorollarse. **Tambalearse.** || Anar a fer alguna cosa ab llestesa. **Despacharse, menearse.** || Usar expeditament de's seus membres, y aixís se diu que *l' impedit no pot moure's.* **Mandarse.** || REBELARSE. || Commoure's, excitarse. **Moverse.** || Dit del vent, tempestat, etc. **Levantarse.** || *Ant.* COMMOURE'S.

¡MOUTE! Veu ab que s' excita a algú pera que camini. *¡Aprieta, menéate!*

NO 'S MOU, NI 'S MANEJA. *Loc.* NO MOU PEU NI CAMA.

MOVEDIÇ, A. adj. Fácil de moure's. **Movedizo.** || Lo que 's pot o és fácil de moure o 's mou sovint. **Movedizo.** || Inquiet Bullicioso.

MOVENT. m. *Ant.* MOBLE.

MOVIBLE. adj. Lo que 's pot moure. **Movible, móvil.** || Miliciano o nacional que cobra sou y ha de sortir a campanya sempre que se li mana. **Movible.** || Se diu de la festa que cada any cambia de día. **Movible.**

MÒVIL. adj. **Movible.** || m. **Motor.**

PRIMER MÒVIL. Primer motor o causa d' alguna cosa. *Primer móvil.* || Esfera que 's considerava superior, y que moventse continuament de Llevant a Ponent donava una volta sencera en vintiquatre hores y se'n portava les altres. *Primer móvil.*

MOVILISABLE. adj. Lo que pot ésser movilisat. **Movilizable.**

MOVILISACIÓ. f. *Mil.* L' acció de posar en moviment a les tropes. **Movilización.**

MOVILISAR. v. a. *Mil.* Posar en moviment a les tropes. **Movilización.**

MOVILISAT, DA. p. p. **Movilizado.**

MOVILITAT. f. Potencia, facilitat de moure's. **Movilidad.** || INCONSTANCIA, LLEUGERESA.

MOVIMENT. m. L' acció de moure o moure's. **Movimiento.** || Alteració, commoció, inquietut, avalot. **Movimiento.** || Impetu d' alguna passió. **Movimiento.** || La major o menor velocitat de la veu. **Movimiento.** || Sacudiment, moció violenta. **Movimiento, sacudimiento.** || Facilitat de moure's una cosa en varies direccions. **Movimiento.** || *Astron.* L' acte de moure's els astres. **Rapto, movimiento.** || pl. Senyals exteriors d' algún afecte, que 's fan movent alguna part del cos. **Ademanes.**

MOVIMENT ACCELERAT. Aquell en que la velocitat va aumentant. *Movimiento acelerado.*

MOVIMENT CONTINUU. Moviment imaginari qu' en va han buscat alguns investigadors

MOVIMENT DE CAP. L' acció y efecte de moure 'l cap a un costat y altre o sovint endevant. *Cabeceo.*

MOVIMENT DE COS. Aire o modo de portar el cos caminant. *Meneo.*

MOVIMENT DE LA CARA: GEST.

MOVIMENT DE MANS. L' acció y efecte de moure les mans pera donar més força a les paraules, o pera demostrar algún afecte de l' ánim. *Manoteo.*

MOVIMENT DE TREPIDACIÓ. *Astron.* El que fan les estrelles d' Orient a Ponent y de mitjorn a tramontana, com si tremolessin. *Movimiento de trepidación.* || El que fan els vagons d' un tren al córrer per demunt dels ralls. *Movimiento de trepidación.*

MOVIMENT IGUAL Aquell ab que un cos en temps iguals corre espais iguals. *Movimiento igual ó ecuable.*

MOVIMENT MIXTE. Lo que resulta de dos o més impulsos que impeleixen al mòvil en direccions diferentes. *Movimiento mixto.*

MOVIMENT NATURAL. *Expr.* El de dalt a baix. *Movimiento natural.* || *Astron.* El dels planetes y estrelles fixes de Ponent a Llevant. *Movimiento propio ó natural.*

MOVIMENT PROGRESSIU. El que fa anar endevant. *Movimiento progresivo.*

MOVIMENT RETARDAT. El que va disminuint. *Movimiento retardado.*

MOVIMENT UNIFORME ACCELERAT. Mena particular del variat en que la velocitat creix proporcionalment al temps, o bé qu' és produit per una força acceleratriu constant, a xò és, que obra sempre sobre 'l mòvil y que té sempre la meteixa direcció y la meteixa intensitat. *Movimiento uniforme acelerado.*

MOVIMENT VARIAT. En general, és el rectilini o curvilini en que la velocitat muda a cada instant. *Movimiento variado.*

DEL SEU PROPI MOVIMENT. m. adv. De la seua prop a voluntat. *Espontáneamente, de su propio motivo.*

FER MOVIMENTS DE MANS. fr. Móureles pera donar força a les paraules. *Manotear.*

PRIMER MOVIMENT.. L' impetu voluntari que dona de repent una passió abans de donar lloch a la raó. *Primer movimiento, primer pronto.*

MOXÓ. m. MOIXÓ.

MOXÓ Y DE FRANCOLÍ (Benet de). *Biog.* Abat del monastir de Sant Cugat y arquebisbe de Charcas. Nat a Cervera l' any 1768 y mort en la ciutat de Salta, del Tucumán, en 1816. Quan era monjo de Sant Cugat, als vintiun anys, va ésser enviat a Roma pera estudiar lliteratura baix la direcció del embaixador y savi Azara, retornant als quatre anys. En 1789 va escriure una oració necrològica al traslladar les cendres dels abats del monastir. En 1790 el Govern va elegirlo catedràtich de l' universitat de Cervera. En 1804 va anar a ésser arquebisbe de Charcas (Amèrica), ont va morir víctima d' una revolta, deixant bons escrits inèdits y un riquíssim museu de ciencies naturals y arqueología americanes. És autor d' un substanciós *Ensayo histórico* del monastir de Sant Cugat (imp. Barcelona, Suriá y Burgada, 1789); de una biografía del jurisconsult Joseph Rialp y de distintes obres llatines d' exquisida literatura.

Segell de Moyá

MOYÁ, NA. adj. *Ant.* MITJÁ.

MOYÁ. *Geog.* Vila de la provincia de Barcelona, bisbat de Vich, part. jud. de Manresa; és entre les rieres de Artès y de Calders; té fabricació de teixits de llana y de cotó y 2,588 habitants.

Mapa comarcal d l Moyanés

MOYANA. f. Les broces que hi ha entre la llana. **Mota.**

MOYANÈS. *Geog.* Comarca catalana compresa entre 'l plá de Bages, el Bergadá, el Lluçanés, la plana de Vich y el Vallés. || adj. Natural o propi de Moyá.

MU. m. La veu del bou. **Mu, mugido.**

MUALTA (Cova del). *Orog* En el terme de Marmelló.

MUÇA, ETA. f. ARMUÇA. || Mena d' esclavina usada pels canonges y doctors.

MUCAT. m. *Quím.* Sal produida per la combinació del ácit múcich ab una base. **Mucato.**

MUCETOLOGÍA. f. Descripció dels bolets. **Mucetología.**

MUCHAMIEL. *Geog.* Vila de la prov. y part. jud.

d' Alacant, bisb. d' Oriola; és a la vora del riu Montnegre o Castalla y té 3,644 hab.

MÚCICH, CA. adj. *Quím.* Epítet d' un ácit produit per l' acció del ácit nitrich sobre les gomes y sobre'l sucre de llet. **Múcico.**

MUCILAGINÓS, A. adj. Espès, viscós. **Mucilaginoso.**

MUCÍLACH. m. Licor espès y viscós que s' extreu de les arrels, fruites y llavors per medi de la decocció. **Mucílago.**

MUCINA. f. *Quím.* Substancia mucilaginosa que hi ha al gluten dels vegetals. **Mucina.** || *Bot.* Receptable pediculat y globulós que tenen alguns líquens. **Mucina.**

MUCÍPAR, A. adj. Que produeix mucus. **Mucíparo.**

MUCIT. m. *Quím.* Sal formada per la combinació del ácit mucós ab diferentes bases alcalines, terroses o metáliques. **Mucitu.**

MUCITOGRAFÍA. f. Descripció dels bolets. **Mucitografía.**

MUCÍVOR, A. adj. Que viu de mucositats. **Mucívoro.**

MUCOL. m. *Farm.* Mucílach considerat com base de preparacions farmacèutiques. **Mucol.**

MUCOLIT. m. *Farm.* Mucílach medicinal. **Mucolito.**

MUCOLÍTICH, CA. adj. *Farm.* Epítet dels medicaments que tenen per base 'l mucílach. **Mucolítico.**

MUCÓS, A. adj. Lo que té humor espès. **Mucoso, viscoso.** || MOCÓS.

MUCOSA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les lleguminoses. **Gatuña viscosa.** || Mena de bolet apelagós. Especie de hongo.

MUCOSITAT. f. Materia espessa, glutinosa, apegalosa, que flueix dels conductes, cavitats y orgues que 's comuniquen al exterior per obertures quina pell está foradada. **Mucosidad, mocosidad, viscosidad.**

MUCUS. m. Substancia análoga al mucílach vegetal. **Mucus.**

MUDA. f. L' acció de mudar o mudarse. **Muda.** || MUDADA. || El temps de mudar la ploma els aucells. **Muda.** || LLETRA MUDA. || El pas d' un tò de veu a un altre que solen fer els nois regularment quan entren a la pubertat. **Muda.** || L' acció y efecte de transmudar o transposar. **Traspuesta.** || Dona mancada de paraula.

MUDA DE CASA. Cambi de pis. *Mudanza.*

MUDABLE. adj. Lleuger, inconstant, variable. **Mudable.** || Lo que 's pot mudar d' un lloch a l' altre. **Mudable.**

MUDADA. f. La roba blanca qua 's muda d' una vegada. **Muda.** || Referintse a la cría de la seda, és la porció de cuchs que d' una vegada 's muda d' un canyíç a l' altre. **Levada.** || La roba que 's posa de nou a la criatura per batejarla o a la nuvia per casarse.

MUDALONS. m. pl. *Ter. Moyá.* Pallers de garberes.

MUDAMENT. adv. m. Ab silenci, callant, sense dir paraula. **Mudamente.** || m. *Ant.* MUDANÇA, MUTACIÓ, MUDA.

MUDANÇA. f. Alteració essencial o transformació d' una cosa en un' altra. **Mudanza.** || Inconstancia, varietat, lleugeresa del ánim. **Mudanza.** || Variació del estat de les coses. **Mudanza.** || Moviment diferent que 's fa als balls. **Mudanza.**

FER MUDANÇA. fr. Parlant del temps, significa variarse l' atmòsfera posantse borrascosa. *Revolverse, descomponerse el tiempo.*

MUDANCER, A. adj. Qui muda sovint.

MUDAR. v. a. Variar, alterar, cambiar. **Mudar.** || Transformar, convertir en un' altra cosa. **Mudar.** || Donar o pendre altre ésser. **Mudar.** || Deixar una cosa que 's tenía per altra. **Mudar.** || Apartar a algú d' un lloch o empleu. **Remover, mudar.** || Perdre 'ls aucells la ploma y treure 'n de nova. **Mudar, estar de muda.** || Treure la braga bruta a les criatures y posársen'hi de neta. **Entrometer.** || En sentit moral variar, com: *mudar de dictámen, de parer.* **Mudar.**

MUDAR DE COLOR. fr. *Met.* Variar alguna cosa del seu estat y circunstancies. *Mudar de semblante ó de color.* || Mudar el color de la cara per qualsevol accident. *Mudar de color.* || Cambiar d' opinió. *Mudar de color, de opinión.*

MUDARSE 'L TEMPS. fr. *Cambiar el tiempo.*

MUDAR DE TÒ. f. *Met.* Moderarse en el modo de parlar. *Mudar de tono.*

MUDAR LA VEU. fr. Variar el tò de veu els minyons quan entren a la pubertat. *Mudar de voz.*

A QUI 'S MUDA DEU L' AJUDA. *Ref.* *Quien se muda Dios le ayuda.*

MUDÈM DE NOVES. *Loc.* *Volvamos ó doblemos la hoja.*

QUI MASSA MUDA NO TÉ QUÈ DUGA. *Ref.* PEDRA QUE RODOLA, etc.

MUDARSE. v. r. Anarse'n a viure a un' altra part. **Mudarse, mudar casa.** || Deixar la roba que 's portava y posarse'n un' altra. **Mudarse.** || Variar d' opinió. **Mudarse, mudar.** || Cambiar el geni, costúm, modo de vida. **Trocarse, mudarse.** || *Fam.* Anarse'n d' algún paratge o conversa. **Irse, mudarse, marchar.**

MUDÁRSELI A ALGÚ 'L COLOR. fr. Anarse'n el color natural per algún accident repentí. *Demudársele á alguno el color.*

MUDAT, DA. p. p. **Mudado.**

MUDEA. f. *Ant.* MUDESA.

MUDÈJAR. m. Nom que 's donava al moro que vivía entre 'ls cristians conservant la seua religió. **Mudéjar.** || *Arquit.* Estil arquitectònich usat per aquestos moros. **Mudéjar.**

MUDESA. f. Impediment, privació de la facultat de parlar. **Mudez.**

MUDOLÓ. m. Munt. **Montón.**

MUÉ o MUER. m. MOARÉ.

MUECA. f. Monada, postura. **Mueca.**

MUFLA. f. Coberta de fanch rodona y buida ab forats pera cobrir els fornets de la farga. **Mofla.**

MUGA (La). *Hidrog.* Riu de la prov. de Girona. Neix al Pirineu, prop de Ribelles; passa per Albanyá. Sant Llorenç de la Muga, Oliveda, Boadella, Escaules, Pont de Molins, Cabanes, Vilanova de la Muga, Castelló d' Ampuries y Roses, ont desaigua dins de la badía d' aquest nom. || —(FORAT DE). *Orog.* Coll al nirvi Oriental de la serra del Cadí, al pas del coll de Prat d' Aguiló, vers el Pendíç, ovirantse les soperbes valls del Bastareny y de Bagá. || —(HOSTAL DE LA). *Geog.* Entre'l coll de les Falgueres y Els Meners s' emplacen, a la vora del curs del riu d' aquell nom, l' hostal espanyol a una altura de 740 met. y 'l francès prop del camí de Costoges. || —(PLA DE LA). *Orog.* Pla del Pirineu gironí, de 1,115 met. d' altitut, al origen del riu Muga, al NE. de Monás.

MUGÍ. m. *Bot.* Nom que 's dona a Caldes de Malavella a una mena de bolet.

MUGILAR, A. adj. L' animal que mugeix.

MUGIR. v. n. Bramar el bou. **Mugir.**

MUGIT. m. La veu del bou. **Mugido.**

MUGOLS (Bauma de). *Orog.* En el terme de Sant Llorenç, prop de Bagá.

MUGORÓ. m. *Ant.* y

MUGRÓ. m. La punta de la mamella. **Pezón** || Tota cosa que 'n té la semblança.

MUGRÓ (Serra del). *Orog.* Serra que segueix la direcció de S.O. a N.E. al S.O. de la prov. de Valencia, a mitjorn d' Ayora.

MUGRONERA. f. Peça rodona de goma ab que les dones se fan els mugrons; abans aquesta peça era de plom, estany o vidre. **Pezonera.**

MUIXARNERA. f. Lloch ont s' ni acostumen a fer els muixarnons.

MUIXARNONS. m. pl. Bolets molt petits y flairosos que 's posen als guisats. **Setas.**

MUIXARRET. m. *Ornit.* GAFARRÓ.

MUIXELLS. m. *Náut.* Cordetes de filet en forma de trena, com una cana de llargues, pera subgectar el cable al virador sempre que 's vira 'l cabrestant, pera aparellar una vela, trincar la canya del timó, etc. **Baderna, y mojel** quan s' aplica al cable.

MUIXERA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les rosácies, de fulles ovalades y dentades y fruits aspres que sols poden menjarse quan ja son passats. **Mostazo, mostellar.**

MUIXERA DE LA GUILLA. *Bot.* SERIDOLER.

MUIXERETA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les ericácies, de fulles alternes, de color de rovell pel revés; la mel que les abelles fan d' aquesta planta es verinosa. **Rododendro, laurel rosa.**

Mujol

MUIXES. f. pl. *Bot.* BUXAROLA.

MUIXOL. m. y

MUJOL. m. *Ictiol.* Peix que creix fins a la llargaria d' uns 60 centimetres; cos quasi rodó; llom que tira a fosch, ab dues aletes, la meitat superior dels costats del meteix color, ab cinch o sis ratlles més fosques posades de llarch y lo restant del cos platejat. La seua carn és molt estimada. **Mújol, mujín, matajudío, budión.**

MUL. m. *Ant.* MATXO.

MULA. f. La femella del matxo, y és estèril com ell. **Mula.** || Tumor gálich. **Incordio.**

MULA DE PAS. La domada per anarhi a cavall. *Mula de paso.*

BONICH FERMAR DE MULA, Y LA FERMAVA PER LA QUA. *Ref.* Pera burlarse del qui fa o diu qualsevulla cosa fora de proposit. *Hermoso atar de rocin, y atábale por la cola.*

SI VOLS MULA SENSE VICI, VES A PEU. *Ref.* Qu' ensenya que 's deuen tolerar y dissimular alguns defectes en coses que per la seua naturalesa no poden ésser del tot perfectes. *Quien quisiere espada sin vuelta, ande sin ella; quien quisiere mula sin tacha, ándese á pie.*

MULAÇA. f. *Ter.* CUCAFERA. || Guarniment de fusta que cobert ab el drap de morts se posa al mitg de la iglesia pera figurar la caixa del difunt quan se li fan les honres. **Tumba.** || La plantilla o armadura ab punt en el llom, usada pêls mestres de cases, per construir voltes, fumerals de fogaina, etc. || Bastiment pera fer ponts, clavegueres, etc. || Aum. de mula.

MULÁM. m. MULETADA.

MULAR. adj. Pertanyent al matxo o a la mula. **Mular.** || *Ictiol* Peix de mar de color blau. **Glauco, muleta,** *ter.* **cigena.**

MULAT. m. Matxo que no té un any. **Muleto.** || MULATO.

MULATA. f. *Ter.* La mula que no té un any. **Muleta.** || La dona filla de pare blanch y mare negra, o al revés.

MULATADA. f. Rècua de mules.

MULATER. m. Mosso de mules o averíes. **Mulatero, muletero, mulero, cabañil.**

MULATO, A. adj. El fill de pare blanch y mare negra o a la inversa. **Mulato.**

MULENCH, CA. adj. Semblant a la mula. || Aficionat a dones.

MULER. adj. Mosso de mules.

MULETA. f. Embarcació de riu de 50 cárregues en avall. **Barca pequeña de río.** || Ventrell, pap. **Cuajar, molleja.** || dim. de mula. **Muleta.** || Peça del pany que s' adapta a la forma de les dents en ses ranures laterals.

MULETADA. f. Conjunt de mules. **Muletada.**

MULEY. m. Senyor, en alarb.

MULS (Collada dels). *Orog.* Anomenada també de les Feixanes, prop de una de les valls del Llerca, en una de les estribacions del Bestracá.

MULTA. f. Pena pecuniaria. **Multa.**

MULTANGULAR. adj. De molts ánguls. **Multangulado, multangular.**

MULTAR. v. a. Imposar multa. **Multar.** || Exigir a algú la multa per haver entrat el seu bestiar a algún lloch vedat. **Multar.** || Exigirla per haver mancat a la llei. **Multar.**

MULTI. m. Paraula qu' entra en la composició de altres pera indicar gran nombre. **Multi.**

MULTIARTICULAT, DA adj. De moltes articulacions. **Multiarticulado.**

MULTIFORM. adj. Lo que té varies formes o figures. **Multiforme.**

MULTIFORMITAT. f. Estat dels obgectes que presenten formes varies. **Multiformidad.**

MULTILÁTER, A. adj. De molts costats. **Multilátero.**

MULTINOMI. m. Quantitat algebraica expressada per molts térmens. **Multinomio.**

MÚLTIPLE. adj. De moltes maneres; oposat a senzill. **Múltiple** || m. Nom que 's dona a la quantitat que 'n conté un' altra exactament cert nombre de vegades. **Múltiplo, múltiple.**

MULTIPLICABLE. adj. Lo que 's pot multiplicar. **Multiplicable.**

MULTIPLICACIÓ. f. Aument dels individuus de una especie. **Multiplicación.** || *Arit.* Producte de dos nombres l' un per l' altre y 'l modo y regla de multiplicar. **Multiplicación, multiplico.**

MULTIPLICADOR. m. Qui multiplica. **Multiplicador.** || *Arit.* El nombre pêl que s' ha de multiplicar alguna quantitat. **Multiplicador.**

MULTIPLICAMENT. m. MULTIPLICACIÓ.

MULTIPLICANT. m. El nombre que s' ha de multiplicar per un altre. **Multiplicando.**

MULTIPLICAR. v. a. Aumentar els individuus de una especie. **Multiplicar.** || *Arit.* Sumar un nombre ab ell meteix tantes vegades quantes unitats té l' altre pel que 's multiplica. **Multiplicar.**

MULTIPLICARSE. v. r. Aumentarse. **Multiplicarse.**

MULTIPLICAT, DA. p. p. **Multiplicado.**

MULTIPLICATIU, VA. adj. Que multiplica. **Multiplicativo.**

MULTÍPLICH. adj. De moltes maneres o modos. **Multiplice.** || *Arit.* y *Geom.* El tot o nombre respecte a la seua part alíquota, com 30 respecte de 6, perque 6 per 5 son 30. **Multíplice.**

MULTIPLICITAT. f. Abundor o multitut excessiva d' alguna cosa. **Multiplicidad.**

MULTIPOTENT. s. y adj. Que té molt de poder. **Multipotente.**

MULTIRREM. adj. *Ant.* Se deia d' alguns barcos que tenien moltes rengles de rems. **Multirreme.**

MULTISSONANT. adj. Que produeix molts sons. Multisono.

MULTITUT. f. Abundor, gran nombre, concurs. Multitud, muchedumbre, montantada. || Poble, gernació.

MULTIVALVE, A. adj. Se diu de les cápsules formades per un nombre infinit de válvules. Multivalvo. || Epitet de les petxines que resulten de la reunió de més de dues valves. Multivalvo.

MULLA. f. Carn de bestiar que penja sense estar aferrada a cap os. || f. Lloch del riu ont l' aigua és fonda, tant si és tranquila com rápida. Al Ribagorça, prop de Sopeira, hi havía la Mulla Ferrera.

MULLADA. f. L' acció de mullar o mullarse alguna cosa. Mojada. || La porció d' alguna cosa que 's mulla d' una vegada. Mojada.

MULLADER. m. Clot, toll de fanch y aigua. Regajal, charco.

MULLADINA. f. MULLADURA.

MULLADIU. m. *Ter.* MULLADER, HUMITAT.

MULLADOR. m. Lloch per mullar alguna cosa. Mojado. || Qui mulla o lo que mulla.

MULLADURA. f. Acte y efecte de mullar. Mojadura. || La rosada y humitat que a la nit cau sobre les plantes.

MULLAMENT. m. MULLADURA.

MULLAR. v. a. Xopar alguna cosa ab algún líquit. Mojar. || BANYAR. || Humitejar repetides vegades alguna cosa ab esponja o panyo xop d' aigua o d' un altre líquit, sense fregarla. Chapotear.

PORTAR ELS PAPERS MULLATS. fr. *Met. Traer malas cartas, venir con malas cartas.*

MULLARSE. v. r. Tirarse per sobre alguna cosa líquida. Mojarse. || Rebre la mulladura. Mojarse. || Rebre la pluja o un' altra humitat de manera que l' aigua penetri. Calarse.

MULLAT, DA. p. p. Mojado.

MULLATS (Serra dels). *Orog.* Ramal de la serra de Prades, entre aquesta y la de Rojals, per quina vessant de tramontana corren les aigües del riu Brugent, afluent del Francolí, prov. de Tarragona, y per mitgdia les de Glorieta. Té 800 met. d' altitut.

MULLENA. f. *Ter* ROSADA.

MULLER. m. La dona respecte del seu marit. Mujer.

MULLER QUE NO MENJA AB VOS, DESPRÉS MENJA MÉS QUE DOS. *Ref.* Ab que 's nota als que fan veure que no mengen y derrera s' atipen de requisits. *Quien no come á la mesa, á sus solas se retesa.*

TOTHOM CASTIGA LA MALA MULLER, MENYS EL QUI LA TÉ. *Ref.* Denota que tothom vol que 's castiguin els delictes, però no quan ells son culpats. *Justicia, más no por mi casa.*

MÚLLER. *Ter. aranès.* MUNYIR.

MULLERAR. v. a. *Ant.* Donar muller, casar al home. Casar.

MULLERARSE. v. r. Casarse, pendre muller.

MULLERAT. adj. CASAT.

MULLERES. *Ter. aranès.* AIGUAMOLLS.

MULLERES. *Hidrog.* Rivera de la vall de Ribes, quina conca, és rica per sa flora, naixent arreu entre el glevatge l' aigua, nodrint pasturatges. Prop de la Jaça de baix se barregen les seues aigües ab la rivera de Noufonts. || —(CANAL DE LES). *Hidrog.* Estreta ribera plena de tarteres, pèl mitg de les que passa 'l Noguera Ribagorçana poch després de son neixement. || —(COMA DE LES). *Orog.* A la vall de Ribes, a 2,600 met. d' altitut, demunt del curs del riu de aquest nom, formant les jaces conegudes per Jaça de dalt y Jaça de baix. || —(PUIG DE). Puig de 3,005 met. d' altit., situat entre les provincies d' Osca y de Lleida, a quina vessant llevantina neix el riu Noguera Ribagorçana.

MULLERICH. *Bot.* Nom que 's dona a la comarca de La Selva a una mena de bolet del genre *Boletus.*

MULLERINA. f. *Min.* Substancia mineral composta de telur, plom, plata, or y un poch de sofre. Mullerina.

MULLÓ. m. MOLLÓ.

MÚMFULA. f. *Ter.* BOIRA ESPESSA.

MUNDA. f. L' acció de netejar. Limpia, monda. || Nom propi de dona, síncope de Ramona.

MUNDÁ, NA. adj. Cosa del mon. Mundano, mundanal. || Donat a les coses del mon. Mundano.

MUNDANAL. adj. *Ant.* MUNDÁ.

MUNDANALITAT. f. Qualitat de les coses del mon. Mundanalidad. || Estat de la persona mundana. Mundanalidad.

MUNDANAMENT. adv. m. Ab propensió a les vanitats mundanes. Mundanamente.

MUNDAR. v. a. NETEJAR.

MUNDERM (Collet Roig de). *Orog.* En la serra divisoria de les aigües del Riutort y de la Pardinella (1,325 met.)

MUNDETA. f. dim. de Ramona. Ramoncita.

MUNDIA. f. Se 'n deien de les vistes qu' ensenyen els titiriters.

MUNDIAL. adj. Relatiu o pertanyent al mon, empleantse en el sentit de calificar lo de tota la terra: *l' art mundial.* || MONDIAL.

MUNDILOGIA. f. Ciencia de conéixer el mon. || Dò de gents.

MUNICIÓ. f. La cárrega de les armes de foch. Munición. || pl. Els manteniments o queviures d' un exèrcit. Municiones de boca. || Armes, máquines y tot lo que necessita un exèrcit. Municiones. || PROTECCIÓ, FORÇA, AUTORITAT.

ÉSSER DE MUNICIÓ. fr. *Fam.* Ab que 's denota que alguna cosa s' ha fet depressa y malament. *Ser de munición.*

MUNICIONAR. v. a. Proveir de municions. Municionar.

MUNICIONAT, DA. p. p. Municionado.

MUNICIP. m. MUNICIPI.

MUNICIPAL. adj. Lo pertanyent al municipi. Municipal. || m. Agutsil dependent d' una municipalitat. Municipal. || Cada un dels individuus d' una guardia organisada militarment al servei d' una municipalitat. Municipal.

MUNICIPALISACIÓ. f. Convertir una cosa en servei municipal.

MUNICIPALISME. m. Tendencia a donar importancia y poder al municipi.

MUNICIPALISTA. m. y f. Partidari de donar importancia y poder al municipi.

MUNICIPALITAT. f. Ajuntament o consell. Municipalidad.

MUNICIPI. m. Ciutat, vila o població que 's governa per ses lleis y costums. Municipio.

MUNIFICENCIA. f. Lliberalitat, generositat. Munificencia.

MUNÍFICH, CA. adj. Esplèndit, generós, lliveral. Munífico.

MUNIÓ. f. Multitut, quantitat gran. Diluvio, parva, nubada, numerosidad, tropa, hatajo. || Multitut de gent o coses que 's mouen. Hormigueo, hervidero, gentío.

MUNIR. v. a. FORTIFICAR. || PROVEIR

MUNIT, DA. p. p. *Ant.* FORTIFICAT, PROVEIT, EQUIPAT, ABASTAT.

MUNNÉ. *Geog.* Veinat del Bergadá, al camí de Berga a Gòsol, prop del macís d' En Cija. Serva una iglesia romànica, que depèn de la parroquia del Aspá. || —(COVES DEL). *Orog.* En el terme de Peguera.

MUNNER Y VALLS (Vicents). *Biog.* Catedràtich de Farmacia a l' universitat de Barcelona, químich remarcable pels seus análisis y membre de la Junta directiva dels ferrocarrils de Tarragona a Barcelona y França. Va morir en 1890.

MUNOY. *Ter. ibicench.* Manot, feix, muntet.

MUNS Y SARIÑÁ (Ramón). *Biog.* Remarcable escriptor barceloní. Autor de bons travalls en prosa y en vers. Va néixer en 1793, morint en 1856, havent pertenescut a diferentes academies y corporacions.

MUNT. m. Pila de coses posades les unes demunt de les altres. **Montón.** || Agregat, multitut de coses. **Montón.** || Puig o montanya que acava en punta. **Pico, picacho.** || Junta, pilot de gent fent rotllo. **Montón.** || *Met.* La persona malfardada. **Montón.** || *Ant.* MONT. || Montanyeta de terra. **Morón.**

MUNT DE FEIXOS. La porció de feixos posats els uns demunt dels altres o apilotats. *Hacina.*

MUNT DE LLENYA. Pila d' ella. *Tinada.*

MUNT DE PEDRES. Pila d' elles que 's sol posar als camps y a les vores dels camins. *Majano.*

DE MUNT: MONTANYÓS, SERRAÍ.

EN UN MUNT. m. adv. De cop, tot plegat. *De montón, en montón.*

MUNTA. f. *Ornit.* Aucell que se posa de manifest pera atreure als altres. **Reclamo, añagaza.**

MUNTADA. f. PUJADA, COSTA. || L' acció y efecte de muntar l' artillería. **Montaje.** || El fustám de les peces d' artillería. **Montaje.**

Joseph Antoni Muntadas

MUNTADAS (Joseph Antoni). *Biog.* Fundador y director de l' Espanya Industrial, diputat provincial, de la junta del Banch de Barcelona, de la de ferrocarrils de Barcelona a Saragoça y Pamplona y de la dels Magatsems generals de Dipòsits, etcet. Mort en 1880.

Isidre Muntadas

— (ISIDRE). *Biog.* Industrial del sigle XIX. Va contribuir ab el seu germá a la fundació de la remarcable fábrica anomenada l' Espanya Industrial, figurant al ensemps per ses iniciatives en les més significades corporacions econòmiques de Barcelona.

— Y ROMANÍ (MIQUEL). *Biog.* Abat de Montserrat. Fill de la vila de Capellades; nat l' any 1808; mort al monastir, que regía, en 1885. Va pendre'hi l' hábit en 1825. Sortí pera estudiar filosofía y teología, havent estat canonge en diferentes catedrals d' Espanya, retornant al monastir, quina abadía va regir per espai de trenta anys. Durant el seu abadiat (1862-1885), varen ferse moltes millores y festes senyalades en el famós santuari, havent estat notabilíssimes les festes del milenar de la trovalla de la imatge, en 1880. És autor d' un llibre titolat: *Montserrat: su pasado, su presente y su porvenir; historia compuesta en vista de documentos en el archivo del Monasterio* (Manresa, 1871, imp. Roca). Se li atribueix *El amigo del viajero en Montserrat* (1865, segona edició en 1876).

Miquel Muntadas y Romaní

MUNTADOR. m. Pedríç o altra cosa pera pujar a cavall ab més facilitat. **Montador, montadero.**

MUNTALIA. *Ter. Moyá.* CARENA.

MUNTALIÓ. *Ter. Moyá.* Montanyes a la vora de Moyá, una d' elles anomenada *Farrerons.*

MUNTAMENT. m. *Ant.* Acte y efecte de pujar. **Subida.**

MUNTANER (Ramón). *Biog.* Cronista y militar catalá famosíssim. Fill de Joan Muntaner, qui assistí a les conquestes de Mallorca y de Valencia. Nat a Peralada l' any 1265 y mort a l' illa d' Ibiça en 1336. Havent incendiada els francesos sa vila natal l' any 1285, va passar ab son pare a residir a Valencia, ont se maridá. Durant quinse anys assistí a trenta dues batalles de mar y terra, servint a Pere *'l Gran,* Alfons III y Frederich de Sicilia. En 1308 va defensar heroicament la ciutat de Galípoli (Tracia) contra 'ls genovesos, haventla governada ab gran talent. En la famosa expedició dels catalans y aragonesos al Orient, va ésser près y tancat, sofrint penalitats. Ell va comandar la campanya feta pera auxiliar al emperador dels grechs Andrònich Paleòlogus, triomfant, ab poca gent, dels exèrcits complerts de turchs. En 1313 subjugava les illes de Gerbes, quines intentaren sostrèures al domini de Frederich de Sicilia, havent lluitat braument per mar. Als seixanta anys, trovantse en la seua heretat de Xiluella, prop de Valencia, començava a escriure la seua immortal *Crònica* abraçant desde la neixença del rei Jaume I fins al coronament d' Alfons *el Benigne* (1327). N' existeixen manuscrits a les biblioteques del Escorial, en l' universitat de Catania, en la nacional de Madrit, en la universitaria de Barcelona y en la biblioteca episcopal del Seminari de Barcelona, aixís com en alguna llibrería particular. De l' obra d' En Muntaner se n' han fetes aquestes edicions: *Chronica o descripcio dels fets e hazanyes del Inclyt Rey don Jaume primer, Rey Daragó, de Mallorques e de Valencia, comte de Barcelona e de Muntpesller, e de molts de sos descendents, feta per lo magnifich en Ramon Muntaner, lo qual serví axí al dit Inclyt Rey don Jaume, com a sos fills, e descendents; e 's troba present a les coses contingudes en la present historia.* (A Valencia, impr. Vda. de J. Mey, 1558, en fol). Altra edició, feta a Barcelona, impr. de Jaume Cortey, 1562, en quart; altra a Barcelona, 1595, fol.; altra feta a Stuttgart (text catalá), per él Dr. Karl Lanz, 1844. *Crónica catalana de Ramón Muntaner,* Barcelona, ab traducció castellana per A. Bofarull, imp. J. Jepús, 1860. Altra edició, ab prefaci de J. Coroleu, impr. Barcelona, *La Renaixensa,* 1886. Ha estat traduida, sencera, al castellá (sigle XVI), al francès (1827-1840), a l' alemany (1842) y al italiá per Moisè (1844). Y fragmentariament s' és publicada en italiá per Enrico Cardona, a Nápols (1878), a continuació *Dell' antica Letteratura Catalana.* El notable fragment en versos monorrims, titolat sermó, está publicat y aclarat per En Milá y Fontanals (Montpeller 1880-1881) y en les *Obres* de ell, y per En Sanpere y Miquel (Jochs Florals de Barcelona, any 1895, planes 444-454).

MUNTANT. m. MONTANT. || Fust que 's posa al costat del bastiment de les finestres, etc. **Gamba, pierna.** || Cada un dels dos pals que subgecten la biga del trull. **Calamón, guiadera.**

MUNTANYA. f. MONTANYA.

MUNTAR. v. a. PUJAR. || v. n. Posarse, pujar demunt d' alguna cosa. **Montar.** || Importar, pujar una quantitat a certa suma. **Montar.** || *Ter.* UNTAR.

MUNTAR A CAVALL. fr. *Montar á caballo.*

MUNTAT, DA. p. p. **Montado.**

MUNTDERM (Collet Roig de). *Orog.* Coll emplaçat a l' elevació de 1,325 met., a la serra que divideix les aigües del Riutort y de la Pardinella, entre les valls del Gavarrós y del Llobregat.

MUNTER. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Montanyola, prov. de Barcelona.

MUNTET. m. dim. PILETA.

MUNTS (Santuari dels), *Geog.* Lloch del Ripollès, a 950 met. d' altitut, a la serra d' aquell nom. L' edifici actual és de construcció moderna (sigle XVII); mes l' imatge que s' hi venera és a ben segur la primitiva (sigle XI), donant lloch a xamosos aplechs y a solemnitats relligioses, y motivant el mercat que al 8 de Septembre s' efectúa, ab concurs de nombrosos traficants espanyols y francesos al pla del Vilar. || — (SERRA DE). Serralada del Ripollès.

MUNYECA. f. Unió de la má ab el braç composta de vuit ossos petits. **Muñeca.** || Drap ab que s' embolica algún ingredient o medicina, o per mamar les criatures. **Muñeca.** || Drap ab pols de carbó dins, pera passarlo per demunt dels decalchs de dibuixos. **Cisquero.**

JUGAR LES MUNYEQUES. fr. Fer anar la má a una part y altra pera adquirir agilitat en l' esgrima. *Muñequear.*

MUNYECH. m. Ninot.

MUNYEQUETA. f. La munyeca ab que 's refresca la boca dels malalts. **Hisopillo, guisopillo.**

MUNYICA. f. *Ter.* MUNYECA, 2 y 3.

MUNYICOT. f. *Ter. ibicench.* Noi, bordegáç.

MUNYIDOR. m. Qui muny. **Ordeñador.**

MUNYIDORA. f. Olla, vas pera rebre la llet quan se muny. **Ordeñadero, tarro, colodra.**

MUNYIMENT. L' acció de munyir. **Ordeñamiento.**

MUNYIR. v. a. Exprémer les mamelles pera treure'n la llet. **Ordeñar** || Cullir ab les mans les olives sense bátreles. **Ordeñar.**

MUNYIT, DA. p. p. **Ordeñado.**

MUNYOCA. f. NINOT.

MUNYOCH. m. EMBULL, CAPDELL, EMBOLICH, PILOT.

MUNYONERA. f. Cada una de les osques de la curenya ab que s' apoien els munyons. **Muñonera.**

MUNYONS. m. pl. Cada un dels eixs del canó. Muñó.

MUÑOZ (Evarist). *Biog.* Pintor valenciá, nat l'any 1671 y mort a Valencia en 1737. Va tindre per mestre a Conchillos, y encara que molt alegre y poch estudiós, mostrava tals qualitats d' artista, que mai deixava de lluir les obres que li encarregaven. La seua vida sembla cosa de comedia, car ademés d' ésser artista de teatre y soldat de cavallería, va casarse a Mallorca ab una viuda, l' any 1709, emprò, després resultá tindre ella encara viu el seu marit; a Valencia novament va casarse ab altra viuda, y també va reaparèixerli el marit, qui no era mort, y sols lograva la pau del matrimoni al casarse per tercera volta ab l' hermosa doncella valenciana María Teresa Llácer. En distintes iglesies de Valencia y a la catedral, aixís com a Palma de Mallorca, existeixen obres pintades d' ell.

— (JOAN). *Biog.* (*Munyos*, en la documentació antiga). Dos esculptors valencians del sigle XVII portaven el meteix nom y cognom; se 'ls distingeix dient a l' un *el vell* y l' altra *el jove*. Abdós travallaven l' esculptura relligiosa. Aqueix últim, contemporani dels Ribalta, va estudiar a Roma, portant alenada sanitosa d' art clássich dintre l' art decadent del nostre pais, mercès a la qual ell y En Tomás Sanchis sostenien l' esplendor de l' esculptura valenciana. Del Muñoz jove se 'n poden veure obres a Valencia, en l' altar major de Sant Joan; a Santa Caterina, la propia imatge de la patrona; a Sant Martí la Verge de la Esperança, y també diuen qu' és obra d' ell el Jesús Crucificat del altar major del colegi del Corpus Christi. Del vell hi ha la magnífica esculptura de «Jesús lligat a la columna» (obra del 1649), en el santuari del Puig.

— (GERONI). *Biog.* Poliglota, geògraf y matemátich de gran renom. Nat a Valencia envers 1530. Va ensenyar la llengua jueva a l' universitat d' Ancona (Italia) ab tal domini y propietat, que 'ls jueus allá residents estaven en la persuasió qu' era fill de jueu. Era instruidíssim en les ciencies exactes. Els llibres escrits d' ell han sigut comparats als de Ptolomeu, de Euclides y altres savis; s' estamparen a Valencia gairebé tots, car en la ciutat nadiua va passar l'últim temps de la seua vida, morint'hi probablement a finals del sigle XVI.

— (LLUIS). *Biog.* Esculptor valenciá, deixeble y ajudant d' En Damiá Forment. Estudiá a l' Academia sevillana de l' any 1660 al 63. Va travallar, juntament ab el seu mestre, en l' esculptura del magnífich retaule de la catedral d' Osca. Tant devía estimarlo En Forment, que va dedicarli sepultura y lápida en la dita catedral. Va morir als 67 anys, en 1522.

MUR. m. *Ant.* MURALLA, PARET. || RATA.

MUR. *Biog.* Noble familia catalana, quins membres se troven sovint fent paper important en l' historia de Catalunya. Eren senyors que tenien el domini de la vila d' Albi. Al comtat del Rosselló també se trova antigament la familia Mur, quin emblema heráldich és: en camp de plata un' áliga negra extesa, doble, membrada de gules, diadema d' or, portant al pit un escudet de gules ab una muralla emmarletada d' or.

— (DALMAU DE). *Biog.* Arquebisbe famós, natural de Catalunya; mort a Saragoça l' any 1456. Va protegir als historiaires Tomic y Boades, secundantlos pla bé en llurs estudis y investigacions; el primer va dedicarli ses *Histories e conquestes*. Era molt entès y erudit. Va començar la carrera essent rector de Valls y més tart canonge de Girona, qual mitra va portar desde 1415 al 1420; d' allá va passar a ésser arquebisbe de Tarragona fins al 1431, en quin any va passar a la cadira metropolitana de Saragoça fins a la hora de la seua mort. A tot arreu va deixar rastre de la seua illustració y amor als llibres. A la seua iniciativa és deguda l' atrevida nau de la sèu de Girona y l' acavament del magnífich retaule de marbre de la catedral de Tarragona (1429).

— (GUILLEM DE). *Biog.* Membre d' una familia noble vigatana, quin nom de casa és abundós en les planes de l' historia catalana-aragonesa. Ell va assistir al siti y rendició de Játiva. El rei Jaume va tractarlo com a noble, fentlo majordom seu y dels de son Consell. Residía en sa casa pairal de Vich.

MUR. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de Urgell, part. jud. de Tremp; és a la vora del Noguera Pallaresa y té 308 hab.

MURA. f. *Mar.* Nom que sol donarse a la part del costat del barco compresa entre les meses de guarnició del arbre trinquet y la roda de proa. **Cachete.**

Segell de Mura

MURA. *Geog.* Poble de la provincia de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. de Manresa; és al peu llevantí de la serra de Sant Llorenç y té 636 habitants. || — (COVES DE). *Orog.* Se troven en el terme del poble del meteix nom y son molt celebrades per les hermoses estalactites que contenen.

MURADA. f. Costat interior de la embarcació. **Amurada, murada.** || MURALLA.

FER AIGUA PER MURADES. *Loc. ant. náut. Hacer agua por los costados.*

MURADA. *Hidrog.* Cala de la costa llevantina de l' illa de Mallorca. || *Geog.* Caseriu del terme d' Oriola, prov. d' Alacant. || Illot de la costa N. de l' illa d' Ibiça, Balears.

MURADAL. m. Paret alta. **Murallón.** || Cingle a modo de muralla.

MURAL. adj. Pertanyent al mur o a la muralla. **Mural.** || Calificatiu de la pintura sobre paret o volta.

MURALS. m. pl. Muralles, murs.

MURALL. m Mur. **Mural.**

MURALLA. f. Fábrica de parets dobles que tanca una plaça. **Muralla, muro.** || Tanca de paret, tapia, etc. **Muro.**

BATRE LES MURALLES fr. Disparar contra elles la artillería a fí d' arrunarles. *Batir las murallas.*

DINS DE LES MURALLES. m. adv. Al espai que resta tancat o circuit per les muralles. *Intramuros.*

FORA DE LES MURALLES. m. adv. Fora de la población o del lloch tancat o amurallat. *Extramuros.*

MURALLAR. v. a. Voltar de muralles. **Murar.** || Fer paret tot voltant d' algún hort, vinya, etc. **Murar.** || AMURALLAR.

MURALLAT, DA. p. p. **Murado.**

MURALLATGE. m. *Ant.* Tribut que 's pagava pera arreglar els murs o muralles. **Muraje.** || L' acció y efecte de murallar.

MURALLETA. f. Ampit. **Pretil, antepecho.**

MURANY. m. MUSTELA.

MURAR. v. a. *Ant.* MURALLAR.

MURÁS (Plá de). *Orog.* Demunt de la vila d' Arties, a la Vall d' Arán.

MURAT, DA. p. p. MURALLAT.

MURCA. f. Solatge que fá l' oli o la oliva. **Alpechín, amurca.** || *Ant.* Pòsit, mares. **Hez.** || MORCA.

MURCADA. f. *Ant.* MURCA.

MURCAROLES. f. pl. *Bot.* MALCORATGE.

MURCAROLS. m. pl. *Bot.* MALCORATGE.

MURCAROLS. *Geog.* Veinat del Bergadá, aprop del collet d' aquell nom. || *Orog.* Collet del Bergadá, dessota del cingle dels Espatllats, al camí de Bagá a Saldes. || — (SALTANT DE). *Hidrog.* En la meteixa comarcada.

MURCIÁ, NA. s. y adj. Natural o propi de Murcia. **Murciano.** || Una raça de moltons.

MURCIELL. m. Rat-penat.

MURELLA BUGARIS. *Geog. ant.* Nom de Morella, prov. de Castelló, en temps dels romans.

MURENA. f. *Ictiol.* MORENA.

MURENES. f. pl. *Bot.* HERBA TOSSERA, ORELLA D' OS.

MURENS (Circh). *Orog.* Un dels més importants del Pirineu catalá, a la comarca de Camprodón. Se anomena també d Ull de Ter, y s' hi ha edificat poch temps fá un casal de refugi, pél Centre Excursionista de Catalunya. Enclouen aquell grandiós circh al S. l' estret de Murens; al E.S.E. els cims de Coma Armada; al E.N.E. les collades de la Portella; el Pich de la Dona al N.E.; el gegantí Gra de Fajol al S. y S. O.; al O. el coll de la Marrana; el Puig de Bastiments al O.N.O.; y formen el centre al N. el clot de la Regalissia, les Xemeneies, ab el coll de la Geganta y les Crestes d' Esquena d' Ase. || — (PORTELLA DE). A una altitut de 2,420 met. a la comarca de Camprodón, entre la Portella de Mantet al N. y al S.E. els cims de Coma Armada. En aquell lloch les aigües del Ter se separen de les que van envers del Tet per la rivera de les Forques. || — (RECONS DE). Sota 'l Claper del Puig dels Lladres a la comarca de Camprodón, tenint a l' esquerra 'l curs del Ter. Té 2,030 metres d' altitut. || — (RIERA DE). *Hidrog.* Riera que neix al peu de la Portella de Mantet (Pirineu gironí) y desaigua al Ter, sota 'l Plá dels Hospitalets.

MURET. m. Muralleta. **Pretil.**

MURET. *Geog.* y *Hist.* Ciutat prop de Tolosa al depart. del Alt Garona (França), en quina l' onse de Septembre de 1212 se doná la célebre batalla contra els albigesos y 'ls creuats de Montfort. En ella morí En Pere II d' Aragó, pare del *Conqueridor* En Jaume I, ab gran nombre de nobles catalans que havíen acudit en defensa de son cunyat el Comte Ramón.

MURGA. f. *Mot castellanisat.* Musica destrempada, cosa que amoina.

MURGOSA. *Bot.* Planta de la fam. de les plantaginácies ab fulles amples y grosses, d' un vert fosch, que 's cría als llochs humits y quina arrel tè aplicació medicinal.

Murgosa

MÚRGULA. f. Mena de bolet que 's fá a les vinyes; té la forma d' una pinya. **Cagarria, crespilla.**

MURIA. f. *Bot.* BLENERA, MURRIA.

MURIACH. m. *Ter.* RATAPINYADA, RATPENAT.

MURIACITA. f. *Min.* Varietat de sulfat de cals anhidre associat a la sal gemma. **Muriacita.**

MURIAT DE MERCURI. m. Sòlit, blanch, insoluble a l' aigua; calentat se volatilisa y forma crestalls que son prismes tetraedres, terminats per pirámides de quatre cares; se torna groch y acava per ennegrirse quan se deixa molt de temps a la claror. **Muriato de mercurio, hidroclorato de mercurio, cloruro de mercurio.**

MURIAT D' OR Y SOSA. m. *Quím.* És una combinació triple que no existeix a la naturalesa. Se presenta en forma de crestalls prismátichs, quadrangulars y perllongats, deliqüescents, d' un groch hermós: serveix pera 'l mal d' ulls, inflamacions, poagre, reuma, oftalmíes cròniques y brians sifilítichs. *Cloruro y muriato de oro y sosa.*

MURIATAT. m. *Quím.* Se diu d' una base combinada ab l' ácit muriátich. **Muriatado.**

MURIÁTICH, CA. adj. *Quím.* Lo qu' ha estat en salmorra o adobat o amanit ab ella. **Muriático.**

MURIATÍFER, A. adj. *Quím.* Que conté cloro. **Muriatífero.**

MURICALCITA. f. *Min.* Varietat de cals carbonatada que conté magnesia. **Muricalcita.**

MURIES. m. *Quím.* El radical hipotètich y desconegut del ácit muriátich. **Murias.**

MURILLO DE LIENA. *Geog.* Poblet del dist. municipal de Foradada, prov. d' Osca.

MURIOSSULFAT. m. *Quím.* Sal produída per la disolució del estany ab l' ácit sulfúrich y ab el muriátich. **Muriosulfato.**

MURIOSSULFÚRICH, CA. adj. *Quím.* Se diu d' una disolució d' estany obtinguda ab els ácits sulfúrich y muriátich. **Muriosulfúrico.**

MURISECH. m. *Ter. de Ribagorça.* Ratpenat, ratapinyada.

MURLA. *Geog.* Vila de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Pego; és a la vora del Jalón y té 701 hab.

MÚRMULA. *Bot.* MÚRGULA.

MURMULL. m. Mormol.

MURMURACIÓ. f. Conversa secreta en perjudici d' algú **Murmuración, murmullo.** || Acció de murmurar o de fer un soroll sort. **Murmuración.**

MURMURADOR, A. m. y f. Qui parla mal en descrèdit dels ausents. **Murmurador, juzgamundos, malsín.** || Qui parla entre dents. **Murmurador.**

MURMURAMENT. m. Soroll confós. **Murmullo, mormullo.**

MURMURAR. v. a. Censurar, parlar mal y ab descrèdit d' un ausent. **Murmurar.** || Parlar ab veu baixa. **Susurrar, murmurar.** || Rondinar, parlar entre dents per algún enfado o displicencia. **Murmurar, murmujear, gruñir, rezongar, refunfuñar, rezar.** || Fer remor l' aigua corrent. **Murmurar.**

MURMURARSE. v. r. Començar a dir o divulgarse alguna cosa secreta. **Susurrarse, rugirse.**

MURMURAT, DA. p. p. **Murmurado.**

MURMUREJAR. v. a. Murmurar.

MURMURI. m. Brugit de l' aigua, dels arbres, etc. **Murmullo.**

MURO. *Geog.* Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. d' Inca; és al interior de l' illa, té estació de F.-C. y 4,633 hab. || Vila de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Cocentaina; és a la vora del riu Agres, té estació de F.-C. y 3,323 hab.

MURÓ. m. Adorno fet a manera de flor molt grossa. **Florón.** || *Blas.* Adorno a manera de flor que 's posa al cercle d' algunes corones. **Florón.**

MURQUISONITA. f. *Min.* Substancia opaca composta de sílice, alúmina y potassa. **Murquisonita.**

MURREGA DE DOL. f. *Ant.* Vestimenta a mena de vaiona, que s' usava a l' etat mitjana.

MURRI, A. adj. Bribó, pillet, de mal viure. **Ganforro, galfarro, galfarrón, picarón.**

MURRIA. f. Mena de tristesa o mal humor ab carregament de cap que obliga a anar ab el cap baix y melancòlich. **Murria.** || Enuig o malicia lleugera y de poca durada. **Fanfurriña.**

MURRIADA. f. Acte propi d' un murri, pillada, grollería.

MURRIÁÇ, A. adj. aum. **Pillastrón.**

MURRIESCA. f. Reunió o conjunt de murris. **Pillería.**

MURRIESCH, CA. adj. Cosa de murris. **Granujada.**

MURRIET, A. dim. de murri. **Pillín.**

MURRIOT, A. aum. **Pillastrón.**

MURRISSOL. m. MURRIET.

MURRITORT. m. *Bot.* MORRITORT.

MURRONS. m. pl. Anagalls, pich de gallina: planta de la qual n' hi há moltes menes: té moltes branquetes molt primes, rodones, plenes de nusos y ajaçades per terra; les fulles petites, oblongues, y oposades de dues en dues al extrem de les cames; les flors petites y rogenques; el fruit membranós y plè de llavors petites y rodones, que tiren a roges o pardes; l' arrel llarga, sensilla, blanca, del tamany del dit, fibrosa, aperitiva, salivatoria; entra en algunes composicions. Els seus polvos s' usen contra la epilepsia. **Muraje, muruges, anagálide.**

MURRONS BLANCHS. *Bot.* BORRISSOL.

MURRONS BLAUS. *Muraje ó anagálide azul.*

MURRONS ROIGS. *Muraje ó anagálide rojiza.*

MURSELL (Cova de). *Orog.* En el terme de Sant Cristofol de Begues.

MURTA. f. *Bot.* MURTRA.

MURTA (Serra de la). *Orog.* Serra de la prov. de Valencia, al S.E. d' Alcira.

MURTRA. f. *Bot.* Arbust olorós y sempre vert, la fulla semblanta a la del boix, però no tan llustrosa. **Arrayán, mirto, murta.**

COSA DE MURTRA. Lo qu' és de murtra o participa de les seues qualitats o virtuts. *Mirtino.*

MURTRERA. f. *Bot.* Murtra borda. **Murtilla, murtina.**

MURTRERAL. f. Terreno poblat de murtres. **Murtera.**

MURTRÓ. m. *Bot.* Fruit de la murtra. **Murtón, murta.**

MURULLA. f. SARDINETA, PEIXET, XANGET.

MURVIEDRE. *Geog.* Nom qu' ha tingut fins fá poch l' antigua vila de Sagunt, qu' avui torna a tindre aquest nom, prov. de Valencia.

MUS. Nom propi d' home. **Mucio.** || m. Joch de cartes. **Mus.** || MUÇ.

MUS. *Ter. Moyà.* Aparell que 's posa a la banda tallant de la falç, pera que aquesta no faci mal al segador.

MUSA. f. Deitat que 'ls poetes fingíen presidir a la poesía y a totes les arts lliberals: eren nou principals que les feien filles de Júpiter y de la Sabiesa. **Musa.** || Númen, ingeni poètich. **Musa.** || ARMUSSA.

ENTENDRE LA MUSA. fr. CONÉIXER LA MAULA.

PICAR LA MUSA. fr. PICAR LA VENA.

MUSA. *Ter. aranés.* MOLÇA.

MUSA Y ARANSÁ. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, partit judicial de la Seu d' Urgell; és a la vora del Segre, a mitjorn de la serra de Bescarán, y té 851 hab.

MUSARA (La). *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Reus; és dalt de la serra que limita 'l camp de Tarragona per la banda de tramontana y té 293 hab. || — (SERRA DE LA). *Orog.* Serra que desprenentse de la de Prades, cap al S., passa per el poble que li dona nom y acava a Arbolí, formant la partió d' aigües entre 'l riu Ciurana y les que per aquella banda baixen al Camp de Tarragona.

MUSARANYA. f. **Musaraña.**

MUSCA. *Ter. aranés.* MOSCA.

MUSCALLUNCH y MUSCALLÚS *Ter. aranés.* MOSQUIT.

MUSCAROLES. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Fogás de Monclús, prov. de Barcelona. || Veinat del terme munpal. de Cassá de la Selva, prov. de Girona.

MUSCATOSA (Clot de la). *Orog.* A la vall de Ribes, al camí de Camprodón a Ribes, descendent de les vessants de Puig Cerveris.

MUSCH, CA. adj. Pardo obscur. **Musco, amusco.**

MÚSCIDA. f. *Astr.* Estrella de la constelació del cavall Pegás. **Múscida.**

MUSCÍVOR, A. adj. Que s' alimenta de mosques. **Muscívoro.**

MUSCLAYRE, m. Qui té per ocupació cercar y extreure 'ls musclos del mar.

MUSCLE. m. Part alta de la espatlla del home ont comencen els braços. **Hombro.** || *Anat.* Part del cos animal composta de fibres carnoses, nervioses, tendons, nervis, arteries y vasos linfátichs, y d' una membrana externa que ho cubreix tot; és l' immediat instrument del moviment. **Músculo, murecillo.** || Petxina negra de closca y de sabor molt gustós.

APLICAR EL MUSCLE. fr. *Met. fam.* Travallar ab activitat, ajudar o contribuir al logro d' algún fi. *Arrimar el hombro.*

MUSCLEJAR. v. n. Arrupir els muscles. **Encogerse de hombros, encoger los hombros, concomerse.**

MUSCLERA. f. Reforç que 's posa a la part de la camisa que correspòn al muscle. **Hombrillo.** || Peça de l' armadura antigua que cubría 'l muscle. **Hombrera.**

MUSCLO. m. *Ictiol.* Petxina més ampla qu' alta, un poch llustrosa; n' hi ha de molts colors, y 'l peix que conté es mengívol. **Almeja, chirla.** || *Anat.* MUSCLE.

MUSCO, A. adj. MUSCH.

MUSCOLOGÍA. f. Part de la botánica que tracta de les molses. **Muscología.**

MUSCOLÒGICH, CA. adj. Lo concernent a la muscología. **Muscológico.**

MÚSCUL. m. *Anat.* MUSCLE.

MUSCULAR. adj. Lo que pertany als muscles. **Muscular.**

MUSCULAT, DA. adj. *Pint.* Se diu de les figures que tenen ben senyalats els muscles. **Musculado.**

MUSCULATURA. f. Conjunt de muscles que composen el cos. **Musculatura.** || Força dels muscles. **Musculatura.**

MÚSCULO. m. *Ant. anat.* MUSCLE.

MUSCULÓS, A. adj. Guarnit de muscles. **Musculoso.**

MUSEO. m. MUSEU.

MUSEROLA. f. Part de la brida qu' aparta les barres del cavall. **Muserola.**

MUSETA. f. Instrument de vent usat al periode mitgeval.

MUSEU. m. Academia de ciencies y arts. **Museo.** || Edifici o lloch destinat pera l' estudi de les ciencies, lletres humanes y arts lliberals. **Museo.** || Lloch ont s' hi guarden varies curiositats pertanyentes a les ciencies y arts, com: *pintures, medalles, armes, máquines,* etc. **Museo.** || MONETARI. || *Ant.* REBOST.

MUSGANY. m. *Zool.* Musaranya.

MUSICA. f. Ciencia físico-matemática que tracta dels sòns armònichs. **Música.** || L' art de cantar. **Música.** || Concert, consonancia de veus y instruments. **Música.** || Companyía de musichs. **Música.** || Composició musical, y 'l paper ont hi és escrita. **Música.** || Per antifrasis el soroll dissonant. **Música.** || Conjunt de papers ont hi ha escrites les composicions musicals. **Música.**

MUSICA CELESTIAL. fr. Musica deliciosa y familiar, y també s' usa irònicament com pera significar promeses que no han de cumplirse, temps perdut inútilment, etc. *Música celestial.*

MUSICA DE PEUS, MANS O BASTONS. El soroll que 's fa a compás ab alguna d' aquestes coses. *Toqueado.*

MUSICA LI FAS NO T' HI CASARÁS *Ref.* y

MUSICA LI FAS, TU NO L' HAURÁS. *Ref.* Denota que regularment els que passen més mal temps pera obtindre una dona, no la logren. *Santa Olalla en Barcelona, quien se la hace no se la logra.*

AQUESTA ÉS UN' ALTRA MUSICA. *Loc. met.* Ab que 's denota la inconnexió d' alguna especie ab lo que se estava dient. *Ese es otro cantar.*

FER UNA MUSICA fr. Obsequiar a algú sonant devant d' ell o de casa seua algún concert d' instruments o de veus. *Dar música.*

MUSICAL. adj. MUSICH.

MUSICALMENT. adv. Segons les regles de la musica. **Musicalmente.**

MUSICH, CA. adj. Pertanyent a la musica. **Músico, musical.** || Pertanyent al cántich y al metre o vers. **Músico.** || m. Qui sap o exerceix l' art de la musica. **Músico.**

MUSICH PAGAT NO FA BON SÒ. *Ref.* Denota que no convé pagar abansat el travall que s' ha de fer. *A dineros pagados, brazos quebrados; obra pagada, brazo cortado.*

DE MUSICH, PINTOR Y BOIG CADA HU 'N TÉ UN POCH. *Ref.* DE METGE. etc.

MUSICÒGRAF. m. Instrument qus serveix pera escriure les notes musicals. **Musicógrafo.**

MUSICOMAN, A. adj. Qui té la manía de la musica.

MUSICOMANÍA. f. Manía pera la musica. **Musicomanía.**

MUSICOMANIÁTICH, CA. s. y adj. Qui és maniátich pera la musica. **Musicómano.**

MUSIQUERÍA. *Ter. Moyá.* Adornos.

MUSITA. f. *Min.* Carbonat de ceri que 's trova en unes pedres d' esmeragdes prop de Santa Fe de Bogotá. **Musita.** || Varietat de diòpsit de color vert gris que 's trova al Piamont. **Musita.**

MUSITACIÓ. f. *Med.* Síntoma greu d' algunes malaltíes, que consisteix en moure 'ls llavis com si 's parlés en veu baixa. **Musitació.** || MURMURÍ.

MUSITAR. v. a. Parlar entre dents. **Murmurar.**

MUSSAMENT. m. AMUSSAMENT.

MUSSAR. v. a. AMUSSAR

MUSSERES. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Sagunt; és prop del mar, té estació de F.-C. y 1,514 hab.

MUSSETA. f. ARMUSSA, ALMUSSA, MUCETA.

MUSSÍLACH. m. MUCÍLACH.

MUSSOL. o MUÇOL. m. *Ornit.* Aucell nocturn, tesso de cos, el cap tirat enrera, la cara rodona, el bech revenxinat, ulls grossos y rodons. **Mochuelo.** || Gra que naix a la pálpebra del ull. **Orzuelo.** || *Met.* Quí ia moltes postures y en qualsevulla cosa s' encanta. **Mochuelo.** || *Fam.* Trist, melancòlich. **Lechuzo, saturnino.**

MUSSOL BANYUT. Mena de mussol dit aixís perque les seues plomes del cap formen com dues banyes als costats. *Torillo, buharrillo, buharro, buho cornudo.*

MUSSOL GRÓS. MUSSOL DE PASSA.

SI SÒ MUSSOL NO SÒ SOL. *Ref.* Que sol dir algú pera consol mal entès dels seus dols, perque altres ne tenen d' iguals. *Mal de muchos gozo es.*

MUSSOLA. f. *Zool.* MUSTELA.

MUSSOLINA f. Tela de cotó molt fina. **Muselina.**

MUSSOLINETA. f. Mussolina molt clara. **Muselineta.**

MUSSULMÁ. m. Nom que 's dona als maometans y significa verdader creient. **Musulmán.**

MUSTAÇAF. m. **Almotacén.**

MUSTELA. f. *Zool.* Animal molt estordit semblant a la rata, més prim y de color roig; mata á la rata y altres animals y perjudica a la cría dels aucells. **Comadreja.** || *Ictiol.* Peix sense escata, d' uns sis pams de llarch; té la boca colocada a la part inferior del cap, de modo que pera usar d' ella s' ha de posar boca pera amunt. **Mustela.** || *Ter.* SANCHTRAIT.

ÉS UNA MUSTELA. *Loc. met.* Se diu de la persona molt viva y estordida. *Es una chispa.*

MUSTÍ. m. Gos de ramat. **Mastín.** || MASTÍ.

MUSTI, A. adj. Melancòlich, trist. **Mustio.** || Mústich. **Mustio, marchito.**

MUSTIAMENT. adv. m. Tristament. **Mustiamente.** || Acció de mustiarse alguna cosa.

MÚSTICH, GA. adj. Flach, decaigut. **Mustio, lánguido, marchito, lacio, veriondo.** || Se diu dels vegetals que han perdut sa frescor, especialment de les flors.

TORNARSE MÚSTICH. fr. MUSTIGARSE.

MUSTIESA. f. Falta d' ufana y vigor. **Marchitez.**

MUSTIGARSE. v. r. Perdre les plantes o flors llur vigor y ufana. **Marchitarse, alaciarse.**

MUSTIGAT, DA. p. p. del verb mustigar. **Mústich, marcit.**

MUSTIU, VA. adj. *Ant.* MÚSTICH.

MUSURGIA. f. Art d' emplear convenientment les consonancies y dissonancies musicals. **Musurgia.**

MUSXELKALK. m. *Min.* Mena d' espat caliç compacte, plé de fóssils, corresponent al terreno triássich superior. **Muschelkalk.**

MUT, DA. adj. Qui no pot parlar. **Mudo.** || *Met.* Silenciós, callat. **Mudo.**

CENT ANYS HÁ QU' ÉS MORT EL MUT Y ENCARA EL CUL LI PUT. *Ref.* Ab que 's denota que les males accions donen llurs resultats tart o dejorn. *Antaño murió el mulo, y ogaño le huele el culo; antaño me mordió el sapo, y ogaño se me hinchó el papo.*

PA MUT. fr. *Fam.* Pa sense tall ni altra vianda.

QUEDARSE MUT. fr. No parlar, no sapiguer què respondre. *Enmudecer.*

ÉSSER MUT. fr. Se diu del qui calla més de lo regular quan se té una conversa general. *Estar de muda.*

LLORO MUT. fr. *Met.* La persona que casi mai parla. || Cosa de bruticia.

TORNARSE MUT. fr. Perdre la paraula. *Enmudecer.*

MUT Y ARMENGOL (Vicents). *Biog.* Cronista mallorquí en 1648. Nat a Palma l' any 1614 y mort en 1687. Va cursar en el colegi dels PP. Jesuites les lletres, matemàtiques y el dret; emprò va inclinarse a la milicia. Mes, tals eren els seus coneixements y saviduría, que 'ls jurats de Mallorca, al morir l' historiaire Dameto, l' esculliren pera cronista general del regne y va compondre la *Historia del reino de Mallorca* (del 1311 al 1650) continuant la del difunt cronista, estampantse l' any 1650 y reimpresa en 1841, verament notable y la millor fins are per la certitut, encara que l' istil sía influit d' una època decadent y de mal gust com aquella. El tercer volum va restar inèdit. L' any 1651, la ciutat y regne de Mallorca va comissionarlo, juntament ab En Rafel Talladas, pera representar al rei relativament a la immunitat ecclesiástica, y del cas aquest va publicarne un quadern. El rei va ferlo comptador y enginyer, complint abdós càrrechs ab acert. És autor, entre altres travalls, del *Tratado de arquitectura militar*, imp. Mallorca, 1664; *El príncipe en la guerra y en la paz*, imp. Madrit, 1670. Mut és considerat un bon investigador, critich de clar judici, historiaire imparcial, canonista inteligent, matemàtich excelent y fins inventor de moltes eines d' aquesta ciencia.

Vicents Mut y Armengol

MUTABILITAT. f. Inconstancia, lleugeresa. **Mutabilidad, volubilidad.**

MUTACIÓ. f. Mudança, variació. **Mutación.** || MUDANÇA.

MUTILACIÓ. f. y

MUTILAMENT. m. *Ant.* Separació violenta d' un membre vivent del cos. **Mutilación.**

MUTILAR. v. a. Tallar, separar algún membre vivent. **Mutilar.**

MUTILAT, DA. p. p **Mutilado.**

MUTISME. m. Silenci, callament.

MUTRA. *Geog.* Caseriu del terme d' Eroles, prov. de Lleida.

MUTUAL. adj. *Ant.* MUTUO.

MUTUALISME. m. Sistema mutual.

MUTUALITAT. f. Qualitat de lo mutuu. **Mutualidad.**

MUTUALMENT. adv. m. y

MUTUAMENT. adv. m. Recíprocament. **Mutuamente, recíprocamente.**

MUTUARI, A. adj. y

MUTUATARI, A. adj. y s. Qui reb o dona quelcom en mutualitat.

MUTUI, A. adj. Mutuu.

MUTUU, A. adj. Recíproch, igual en la correspondencia. **Mutuo, mutual.** || m *For.* Contracte en que 's torna la meteixa quantitat que 's pren, sense interès. **Mutuo.**

MUYAR. v. a. *Ant.* MULLAR.

MUYLER. f. *Ant.* MULLER.

MUYR. v. n. *Ant.* Morir. Jo mor.

MUYRA. *Ant.* Temps irregular del verb *morir.* Muera.

MYLS. adj. *Ant.* MELLOR.

N

N. Aquesta lletra 's produeix tenint un poch oberta la boca, 'ls llavis separats, la llengua replegada per la punta y adherida fortament al paladar y 'l vel de aquest bastant abaixat. Al despendres la llengua per la sortida del aire sonor resulta la *n*, notantse una ressonancia en el tubo naçal. **N.** || Sola ab un punt supleix el nom que no se sap o no 's vol dir. **N.** || Als mapes y escrits de marina significa 'l *Nort;* NE., *Norest;* NNE., *Nornorest;* NO., *Noroest* y NNO., *Nornoroest.* || Entre 'ls antichs era numeral y valía 900 y ab una ratlleta demunt, 9,000. **N.** || En les medalles e inscripcions significa número, nom propi, y N. N. *nominals.* N. || Unida a la *c*, en aquesta forma $^{n}/_{c}$, significa en el comers *nostre compte.* **N.** || En química, és abreviatura de *nitrògen;* en gramática, *neutre.* **N.**

N'. Ne, en o na ab la vocal elidida.

'N. En, ab la vocal elidida.

NA. f. *Ant.* DONYA. || Pronom personal equivalent a *dona,* v. gr.: Na Caterina. És contracció de donna.

NAÇ. m. Orgue del olfat y de la respiració, que també serveix pera purgar el cervell. **Nariz.** || Peça de ferro que serveix d' encaix y sostenidor a una balda. || Petita peça que sosté 'l baldó de cop.

NAÇ AGUILENCH. El que té la forma de béch d' áliga. *Nariz aguileña.*

NAÇ ARRUFAT. El qu' és alt de la punta. *Nariz arregazada.*

NAÇ DE LLUMANERA. *Ant.* BROCH

NAÇ DE TABACH. El d' aquell que pren molt tabach de pols. *Tabacoso.*

NAÇ GROS. El qu' és més gros de lo regular. *Narigón, narigudo.*

NAÇ PLÁ, XAFAT, XATO O ROM. El naç quasi plá que no surt de la cara tant com lo regular. *Nariz chata, remachada, roma.*

ARRUFAR EL NAÇ. fr. *Met.* Repugnar alguna cosa. *Torcer las narices.*

DEIXAR AB UN PAM DE NAÇ. fr. *Met. Dejar con un palmo de narices.*

ESCARBOTARSE 'L NAÇ. fr. Putinejarse 'ls forats del naç ab els dits. *Hacer pelotillas.*

FICAR EL NAÇ PER TOTS ELS CULS. fr. *Fam.* Ficarse en tot. *Meter el hocico en todo, ó con sus once de ovejas.*

LLEVAR O TALLAR EL NAÇ. fr. *Desnarigar.*

NO HI HÁ QUE FIAR DE QUI TINGUI NAÇ A LA CARA. *Loc.* Adverteix la poca fidelitat que hi há en la gent. *Hoy día no hay que fiar; fiar de Dios sobre buena prenda.*

QUI TÉ BON NAÇ TÉ BON DETRÁS. *Expr. fam.* Ab que 's sol motejar al qui té 'l naç gros. *La buena portada honra la casa.*

SENTIR DE NAÇ. fr. Sentir olor d' alguna cosa. *Dar á uno en la nariz alguna cosa.*

SENTIRSE DE NAÇ O DE CAP DE NAÇ. fr. *Met.* Presumir, endevinar algú lo que un altre vol fer. *Dar en la nariz, oler, husmear.*

TINDRE NAÇ DE GOS PERDIGUER. fr. *Met.* Pressentir alguna cosa. *Tener largas narices ó narices de perro perdiguero.*

TREURE 'L NAÇ. fr. *Fam.* Deixarse veure. *Asomar.*

XAFAR O REVENTAR EL NAÇ EN SANCH. fr. Que usen els nois, y equival a ferse sortir sanch del naç quan van a cops de puny. *Hacer la mostaza.*

XAFARSE 'L NAÇ. fr. Malmétresse 'l ab algún cop. *Hacerse las narices.*

NAÇ. *Geog.* Veinat que a la Cerdanya, formava part de La Batllía, y és un dels agregats de la vila de Bellver, prov. de Lleida, districte de la Seu d'Urgell.

NAÇAL adj. Relatiu al naç y a les funcions del meteix.

VEU NAÇAL. fr. La que se fá remarcant el sò anaçat.

NÁCAR. m. y

NÁCARA. f. NACRE.

NACARAR. v. a. Nacrar.

NACARAT, DA. adj. Lo qu' és d' un color semblant al nacre o mareperla. **Anacarado.**

NAÇARÈ, NA. adj. Natural de y lo pertanyent a Naçaret, ciutat de Galilea. **Nazareno, nazareo.** || *Met.* Imatge de Jesucrist vestida ab túnica morada. **Nazareno.**

NAÇARI. m. Nom propi d' home. **Nazario.** || *Fam.* Qui té 'l naç molt gros.

NACET. m. dim. **Narigueta, nariguilla.**

NACIÓ. f. Gent, conjunt d' habitants d' un país, provincia o regne. **Nación.** || Conjunt d' homens que tenen tots un meteix origen. **Nación.** || En sentit vulgar, significa qualsevol extranger. **Nación.**

NACIÓ BATEJADA: CRISTIANISME.

DE NACIÓ. m. adv. Ab que 's dona a entendre la naturalesa d' algú o d' ont és natural. *De nación.*

NACIONAL. adj. Lo que pertany a la nació. **Nacional.** || Natural d'una nació en contraposició a extranger. **Nacional.** || Individuu de la milicia d'aquest nom. **Nacional.**

NACIONALISACIÓ. f. Acte y efecte de nacionalisar y de nacionalisarse.

NACIONALISAR. v. a. Fer nacional. **Nacionalizar.**

NACIONALISARSE. v. a. Ferse súbdit d' una nació. **Nacionalizarse.**

NACIONALISAT, DA. p. p. **Nacionalizado.**

NACIONALISME. m. Afecte dels naturals d' una nació a la meteixa y a tot lo que hi pertany. **Nacionalismo.**

NACIONALISTA. m. y f. Partidari del nacionalisme.

NACIONALITAT. f. Afecte particular o proprietat d' alguna nació. **Nacionalidad.** || La que s' adquireix pertanyent a una nació determinada o per haverhi nascut o a causa de la naturalisació. **Nacionalidad.**

NACRAR. v. a. Donar a un obgecte l' apariencia

de mareperla. **Nacarar**. || Adornar ab mareperla. **Nacarar**.

NACRAT, DA. adj. Que té el caracter del nacre.

NACRE. m. La closca en que 's cría la perla. **Madreperla, nácar**. || *Ant.* CORN MARÍ.

DE COLOR DE NACRE. *Nacarado*.

NACRÍ, NA. adj. Semblant al nacre. **Nacarino**.

NACRITA. f. *Min.* Varietat de talch de brillantor igual a la de la mareperla y susceptible de crestallisació. **Nacrita**.

NAÇUT, DA. adj. Qui té gran naç. **Narigón, nasón, narigudo**.

NADADA. f. L' acte de nadar. **Nadadura**.

NADADOR. m. Qui neda. **Nadador**. || Lloch ont s' acostuma a nadar **Nadadero, natatorio**.

NADADOR DE DINS DE L' AIGUA: ESCAFANDRER.

NADADORS. m. pl. *Zool.* Tribu d'animals de closca, decápodis braquiaris, quins dos tarses posteriors tenen forma d' aletes. **Nadadores**. || Ordre de mamífers cetacis. **Nadadores** || Familia d' animals rosegadors que tenen els dits de les potes de derrera reunits per una membrana. **Nadadores**. || Ordre de aucells aquátichs palmípets. **Nadadores**. || Tribu de polípers corticats que comprèn els que poden caminar y córrer per l' aigua. **Nadadores**.

NADAIRE. con. **Nadador**.

NADAL. m. El día en que 's celebra 'l neixement de Jesús. **Navidad**. || Acció de neixer.

LA NIT DE NADAL. *Nochebuena*.

DURAR DE NADAL A SANT ESTEVE. fr. No durar gens. *Durar de misa á la vispera*.

PER NADAL CADA OVELLA AL SEU CORRAL. *Ref.* Vol dir que aquesta diada s' ha de passar ab la familia. *Por Navidad, guarda tu hogar*.

NADAL (Antoni). *Biog.* Advocat, nat a Palma de Mallorca als començos del sigle XVIII y mort en la meteixa ciutat l'any 1772. Era doctor en abdós drets, havent exercida la carrera ab gran reputació, considerantsel el millor criminalista que hagi tingut Mallorca. És autor d' alguns travalls jurídichs, emprò la obra *De re criminali*, manuscrita, ha restat inèdita.

— (GABRIEL). *Biog.* Notari y escriptor mallorquí. Nat a Felanitx l' any 1747 y mort en 1829. Era pagès; molt afectat a les lletres y va estudiar gramática, filosofía y teología a Palma, havent feta després la carrera de notari (1791) Va ésser escrivá de la Inquisició y d' altres cárrechs. Conreuava la poesía de formes populars. És autor de vuit llibres: dos d' estampats y sis inèdits. Son els principals. *Catálogo de los notarios .. de Mallorca desde la conquista... con noticia del paradero de sus protocolos*, ms.; *Tractat de aritmètica y geometria práctica*, ms., en mallorquí; *Poesías satíricas, en mallorquí*, dos volums manuscrits. Les dues obres estampades se refereixen al dret de propietat

— (GERONI). *Biog.* Jesuita. Nat a Palma l'any 1505, mort a Roma en 1580. Inteligent, pèrit en les llengües llatina, grega y hebraica. Als vintitrès anys era a París y feia amistat ab qui després sería Sant Ignaci de Loyola, ocupat aleshores en la seua fundació y posada tota la confiança ab En Nadal, va ferli publicar primer a Sicilia y després en tota Espanya les constitucions de la Companyía. En 1540 lluía a Palma en la cátedra de teología. A Roma, en 1545, rebía la sotana de mans del Sant fundador, havent estat provincial, assistent, vicari general y comissari. L'any 1553, a Alcalá d' Henares, el P. Nadal donava la sotana de jesuita al P. Joan de Mariana, l' historiaire que devindría famós, y aleshores comptava uns disset anys. A Medina del Campo, va presidir la primera congregació tinguda a Espanya. Son moltes les fundacions y actes de beneficencia del P. Nadal, qui també fou autor d' algunes obres, no totes impreses.

— (JAUME). *Biog.* Escriptor y metge lleidetá. Nat l' any 1804 y mort en 1872. Va caracterisarse principalment com a home públich en la política y administració. Arcalde de Lleida y més tart diputat provincial, Cofundador del Institut de segona ensenyança de la meteixa ciutat, en el qual va ocupar la cátedra de historia natural.

— (PERE). *Biog.* Vicari general de Mallorca a finals del sigle XVII. Parent del jesuita Nadal amich de Sant Ignaci. Natural de Palma. Va cursar la carrera del dret, exercida per son pare, havent sigut advocat molts anys a Palma y a Madrit. Després va ferse capellá, havent una canongía en la catedral de Mallorca, y essent vicari general del bisbat desde l'any 1672. És autor de bastants escrits, estampats, afectant a qüestions del dret y molts tenen solament interès particular.

— (JAUME). *Biog.* Mestre de capella, natural de Lleida. Estudiava en la Escolanía de Montserrat entre 'ls anys 1802 y 1807. Va guanyar en oposició la plaça de mestre de capella de la catedral de Palencia y després la d' Astorga, havent fetes unes oposicions com mai se d' hagin vistes. En la festa beneint les banderes y estandarts del exèrcit espanyol a Madrit l' any 1832 va executarse una Missa y un Te Deum originals d' ell, y l' any 1843 va estrenar un ofici de difunts (180 professors) en el funeral del duch d' Osuna. És autor d' una producció considerable, de un art molt estimat en son temps.

— Y CRESPI (BERNAT). *Biog.* Prelat, filòlech, matemátich y teòlech. Nat a Mallorca l' any 1745 y mort en 1818. Essent capellá de Manacor va trasladarse a Madrit, essent admès en l' Academia de la Concepció. Secretari de la interpretació de Llengües, degá, canonge de la catedral de Mallorca y després bisbe de la meteixa Sèu. Va lluir en les Corts del any 1812 per la seua erudició y eloqüencia, essent notable son discurs contra 'ls senyorius territorials. És autor d' una *Historia Sagrada* (inèdita). Li dèien *Fenelon espanyol, según Crisostom* y també *Perigord espanyol*, pèl seu saver y eloqüencia.

— Y LACABA (RAFEL). *Biog.* Metge de renom. Nat a Barcelona en 1782 y mort en la meteixa ciutat en 1855. Va cursar en la universitat de Cervera, fins a doctorarse en 1804. Dos anys després se llicenciava en cirurgía. A Barcelona va ésser metge del Hospital de Santa Creu y soci de la R. Academia de Medicina. L' any 1821, durant la epidemia, tant a Barcelona com a Canet de Mar y a Tortosa va portarse braument. També va exercir cárrechs públichs administratius, essent regidor, diputat provincial y altres. Pertanyía a la R. Academia de Bones Lletres y altres corporacions literaries, científiques y administratives. Va deixar en testament que son cor, embalsamat, s' entregués a l' Academia de Medicina y Cirurgía.

NADALA. f. *Bot.* NADALES.

NADALENCH, CA. adj. Propri, pertanyent o relatiu al Nadal.

NADALES. f. pl. *Bot.* Planta de jardí de la fam. de les liliácies; cada cabeça treu una pila de brins ab color de rosa, al cim de cada un. **Narciso de manojo**.

NADAR. v. n. Anar per sobre l' aigua 'ls animals. **Nadar**. || Anar qualsevulla cosa per demunt de l' aigua o d' algún altre líquit. **Nadar**. || Surar un líquit demunt d' un altre. **Nadar**. || Anar per dins de l' aigua, com fan els escafandrers. **Somormujar, somorgujar**. || *Met.* Abundar en alguna cosa. **Nadar**. || v. n. Se diu del cavall qu' anant al galop alça massa les potes de devant. **Nadar**.

LA GALA DEL NADAR ÉS SAPIGUER GUARDAR LA ROBA. *Ref. La gala del nadar es saber guardar la ropa*.

TOT NADANT. m. adv. Ab que s' explica l' acció de nadar. *A nado*.

NADAR Y GUARDAR LA ROBA. fr. Ocuparse en un assumpte sense descuidarne un altre de diferent que reclami l' interès. || Esser molt astut.

NADARELA. adj. f. Sol dirse de la especie d' animals nadadors. **Nadadora.**

NADATORI, A. adj. Natatori.

NADELERÇ. m. *Min.* Triple sulfur de plom, sofre y bismut. **Nadelerz.** || Mineral de coure gris bismutífer. **Nadelerz.**

NADELLA. f. *Entom.* CABRA, 2.

NADILLA. f. Peça de ferro ab dues qües d' oreneta sobre la qual descansa la mola volant dels molins fariners. **Anadilla, nabija.**

NADILLER. m. Encaix de la mola pera sostindre la nadilla. **Anadillero, nabijero.**

NADIR. m. *Astron.* Punt de la esfera celest oposat al zenit y que, per consegüent, cau sota 'ls nostres peus. **Nadir.**

NADIU, VA. adj. *Ant.* Natural, fill d' alguna part. **Natural.**

NADIUS. m. pl. *Bot.* GERDERA.

NADÓ. m. *Ter.* L' infant nascut de poch. || El nen Jesús.

NAFIL. m. *Ant.* Instrument musich de vent. **Añafil.**

NÁFORA. f. *Ter.* CINIA.

NAFRA. f. Llaga en les besties, regularment en les cavalcadures per haverles fregat l' ensellament. **Matadura.** || *Ant.* FERIDA. || *Ant.* LLAGA.

PLE DE NAFRES. Se diu de les cavalcadures que per flaques y velles o per molt travallar están totes plenes d' escorxadures o nafres. **Carroñoso.**

TOCARLI LA NAFRA. fr. TOCARLI AL VIU.

NAFRAR. v. a. Llagar a una bestia per fregarli l' ensellament. **Matar.** || *Ant* FERIR. || *Ant.* LLAGAR. || v. r. Se diu de la cavalcadura que se li fan nafres. pêl fregat del bast, sella o qualsevol altre cos dur. **Matarse.**

NAFRAT, DA. p. p. Que té nafres. **Herido, llagado.**

NAFTA. f. *Min.* Betúm oliós, nitrós, inflamable, que 's trova surant per l' aigua en varies parts del antich y del nou continent. **Nafta.**

NAFTALASA. f. *Quím.* Producte obtingut per la acció del clor, bromo y yodo sobre la naftalina. **Naftalasa.**

NAFTALINA. f. *Quím.* Substancia blanca, groga o verdosa, soluble dins del alcofoll. **Naftalina.**

NAFTEÍNA. f. *Min.* Betúm groch, verdós y transparent; és blá, untuós, suáu al tacte, gelatinós; no té elasticitat, fusible en alt grau y és soluble al alcofoll, l' èter y la essencia de trementina bullenta. **Nafteína.**

NAHÉNS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Senterada, prov. de Lleida.

NAHMAN, MOISÈS BEN (Mestre Astruch de Porta). *Biog.* Escriptor jueu, nat a Girona a les derreries del sigle XII. Home famós y savi. Quan a mitjans del sigle XIII els frares dominicans entràren en gran zel pera convertir jueus y mussulmans, el convers Pau Cristià va sostindre llarga y valenta controversia ab ell devant la cort reial. St. Ramón de Penyafort va fer que 'l rei En Jaume I, invités a Nahman, de Girona, per ésser un dels rabins més famosos de la època, pera que prengués part en una conversa pública a Barcelona, tenint lloch l' any 1263, havent acceptat el rabí a condició de tenir completa llivertat d' expressar llur pensament. Y sant Ramón recomaná no's proferís paraula injuriosa contra 'l cristianisme, havent respost el jueu, ab dignitat, que bé prou coneixía les conveniencies. Durant quatre díes, desde 'l 20 de juliol, rabí Nahman y Pau Cristià discutiren plegats al palau reial en presencia de tota la cort, alts dignataris de la Iglesia, la noblesa y el poble. Nahman, de bon principi, va proposar sentar y definir bé les qüestions o temes. Creientse victoriós, als tres díes, estava disposat a finir; emprò el rei ordenà seguís la controversia. Acabada que fou, el rei va rèbrel en audiencia particular, dientli que mai havía sentit defensar una mala causa ab tanta valentía y tan calorosa convicció. Car de fet ell va representar el judaisme a la cort cristiana d' Aragó, segons parer dels jueus, ab tant d' honor com en altre temps Filon d' Alexandría devant d' un emperador romà.—El dissapte següent, ell, a la Sinagoga barcelonina, rebía la visita del rei y de sant Ramón. En una segona audiencia, el rei li regalava presents d' estima. Retornat a Girona, Nahman va publicar en hebreu, la relació verídica de la disputa, ab permís del bisbe; essent acusat per això y cridat a una junta presidida pêl rei, va justificarse bé, emprò fou castigat a dos anys de viure fora sa ciutat. Y com els dominicans volíen més rigor, el rei va donar una mena de privilegi al rabí salvantlo d' ésser judicat per tal causa sinó devant del rei (abril, 1265). El papa Climent IV, en 1266, ab sant Ramón, va demanar al rei un càstich exemplar al jueu, y aquest, tement que 'l rei pogués cedir, abandonà 'l país y sos dos fills, sa escola y amichs, als setanta anys, expatriantse a la Terra Santa, ont erigí sinagogues, organisà comunitats y fundà una escola, tenint per deixeble seu a Ahron ben Joseph el vell, aixís com a Espanya n' havía tingut un altre no menys famós, Salomó ben Adret. En aquell país va compondre 'l notable *Comentari sobre la Torà*, en quin text s' hi reflexen els sentiments y la personalitat del autor, conegut entre nosaltres, millor que per son nom, per mestre Astruch de Porta.

NÁHUJA. *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyà, cantó de Sallagossa; és a la vora de la riera del Bolás y té 109 hab.

NAISADA. f. Alenada de tuf.

NAIXEMENT. m. (Vegis NEIXEMENT).

NAIXENÇA. f. (Vegis NEIXENÇA).

NAIXER. v. n. (Vegis NEIXER).

NAJELFUCH. m. *Min.* Nom donat al gonfolit, que 's trova als Alps alemanys. **Najelfuch.**

NALECH. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, diòc de Tarragona, part. jud. de Cervera; és a la vora del riu Corp y té 481 habitants.

Segell de Nalech

NALGUES. f. pl. ANQUES.

NALTRES. pron. *Ter de la provincia de Lleida.* Contracció de NOSALTRES.

NALTROS. pron. *Ter del Camp de Tarragona y de la Rivera del Ebre.* Contracció de NOSALTRES.

NANCEAT. m. *Quím.* Combinació del ácit nancèich ab una base. **Nanceato.**

NANCÈICH, CA. adj. Epítet d' un ácit que 's forma de la fermentació de materies vegetals. **Nanceico.**

NANDO. n. p. Nom vulgar de Ferrán. **Fernando.**

NANET, A. adj. dim. **Enanico.**

NANO, A. adj. Qui és molt petit d' estatura. **Enano.** || *Met.* Molt petit en la seua mena. **Enano.** || POCH, INSIGNIFICANT. || Noi, mocet. **Chico.**

DONA NANA Y PATARRELLA A CENT ANYS SERÁ NOVELLA. *Ref. Oveja chiquita cada año es corderita.*

NANOT RENART (Pere). *Biog.* Escriptor del renaixement literari català. Va morir jove, l' any 1886. Era llicenciat en dret. Membre honorari de la Reial Academia. President de la Joventut Catòlica. Advocat als vintiun anys. És autor de diversitat d' estudis importants, versant sobre historia y política catalana. Entre ells deuen referirse: *Últimos Concelleres de Barcelona* y també *Decadencia de Cataluña*, les biografíes de Aribau y del jurisconsult Pere Vives, la *Memoria sobre la marina mercante española* (1877, 32

págs. quart); els *Estudios históricos sobre Pablo Clarís.*—És també autor de bones poesíes catalanes y de un bell estudi jurídich: *Tratado de Berlín.*—Va colaborar en *La Renaixensa*, en la *Revista de Ciencias Históricas*, de Barcelona, y altres publicacions.

NANQUINS. m. pl. Certa roba de color de maó.

NANS. adv. *Ant.* ABANS.

NANSA. f. ANSA. || Eina de pescar; mena de gavia de diferentes formes, feta de canya o vímechs, ab una o dues obertures en forma d' embut. Serveix principalment pera la pesca de la sepia, llagosta, etc. **Andanón, butrón, buitrón, butrino, nansa.**

NANSAT. m. *Ter.* TUPÍ.

NANSER. m. Qui fá nanses pera pescar. **Buitronero.**

NANSES. *Náut.* ANSES.

NANTÈS, A. s. y adj. Natural y propi de Nantes. **Nantés.**

NANTILLA (Pich de la). *Orog.* A la frontera de Espanya, en l' antich Vallespir, que per la banda del Est domina les valls del Galdarès y del Castell.

NANTROS. pron. NALTROS.

NAP. m. *Bot.* Planta de la f. m. de les crucíferes, d' uns tres pams d' alta, d' arrel en forma de fus, blanca y la d' algunes castes groga o parda, y 's coneix també ab el meteix nom: se menja cuita, y pera aquest fi 's conreua. **Nabo.** || El que 's deixa pera llavor. **Bunio.** || *Met.* Home petit y gras. **Recoquín, regordete.** || Conjunt de naps. **Nabería.** || *Vulg.* Napoleon, moneda que valía dinou rals. **Napoleón.** || DURO.

Naps

NAP BORT: REPUNXÓ.

NAP DE BOU: NAP RODÓ.

NAP RODÓ. Certa mena de naps més rodons que 'ls comuns. *Rapo; nabo gallego.*

ARA PER NAPS, ARA PER COLS. *Loc.* Denota que mai estem contents. *En verano por calor y en invierno por el frío, nunca falta achaque al vivo.*

BON NAP O BON NAP N' HAVEM ARRANCAT. *Loc.* Denota l' admiració o disgust que causa alguna cosa que ha donat mal resultat. *Fuego; chispas; bueno anda el ajo; hemos hecho buena hacienda; buena va la danza.*

COSA DE NAPS. Lo qu' és propi d' ells o 's fá d' ells. *Nabal, nabar.*

MAI SE SAB SI ÉS GROS EL NAP, FINS QU' HA DESCOBERT EL CAP. *Ref.* NO SE SAB DE QUÍ SON ELS MATXOS, FINS QUE L' ARRIER ÉS MORT.

NO VAL UN NAP TORRAT. fr. *Met.* Ab que 's desprecía a algún subgecte. *No vale sus orejas llenas de agua.*

PELAR COM UN NAP. fr. *Fam.* PELAR.

ÉSSER UN NAP. fr. *Met.* Ésser molt petit d' estatura. *No salir del suelo.*

SI VOS DIUEN NAPS, RESPONEU COLS. *Loc.* Denota que lo que 's diu o respòn no ve acomodat al assumpte de que 's tracta. *Como por los cerros de Úbeda.*

TANT SE ME 'N DONEN NAPS COM COLS. *Loc.* Denota qu' a algú tant se li 'n dona d' un modo com d' un altre. *Tanto ó lo mismo se me da así que así, ó así que asado, ó no se me da así que asado.*

NAPA. f. Corda ab que s' aixequen les portes de l' almadraba. **Napa.**

NAPAR. m. Terreno plantat de naps. **Nabal, nabar.**

NAPET. m. dim. **Nabillo.**

NAPICOL. *Bot.* Mena de nap quals fulles són més grosses.

NAPIFORM. adj. *Bot.* De forma semblanta al nap. **Napiforme.**

NAPÓ. m. Corda ab alguns suros qu' atravessen pèl mitg de l' almadraba de banda a banda, y a la qual s' hi amarren les bàrques. **Napón.**

NAPOLEÓ. m. *Numis.* Moneda francesa de 5 francs; a Espanya valía 19 rals; avui val set pessetes modificant el seu valor segons l' oscilació dels cambis. **Napoleón.**

NAPOLITÁ, NA. adj. Natural de y lo pertanyent a Nápols, ciutat d' Italia. **Napolitano.**

NAPRÉS. adv. *Ant.* DESPRÉS. || *Ant.* **Así le acaeció.**

NAPTALINA. f. Substancia que s' obté per la destilació del carbó de pedra. **Naptalina.**

NAQUEIX. adv. m. *Ant.* Igualment, també. **Sí, también.**

NÁQUERA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Sagunt; és al S E. de la montanya dels Revalçadors y té 1,085 hab.

NAQUÍS, SA. adj. *Ant.* CURT, DIMINUT.

NARBONA. *Geog.* Ciutat de la Catalunya francesa, que ara forma part del departament de l' Augde, de quin és cap de districte. Té 27,039 hab. Comunica ab el mar Mediterrani, de quin la separen 8 kilòme-

NARBONA: Palau municipal

tres, pèl canal de la Robina. En el sigle IX fou capital de la Septimania. Posseëix un museu ont se serven exemplars iconogràfichs dignes d' ésser observats pèls recorts que de l' antigua Catalunya esmenten.

NARBONÈS, A. adj. Lo que pertany a Narbona y a la Galia narbonesa. **Narbonés, narbonense.**

NARCEÍNA. f. *Bot.* Substancia particular que se extreu del opi. **Narceína.**

NARCÍS. m. Nom propi d' home. **Narciso.** || *Bot.* Flor blanca per fora y roja per dins, mena de lliri. **Narciso.**

NARCÍS DE MONTANYA. m. *Bot.* **Narciso de los prados.**

NARCÍS (Sant). *Biog.* Bisbe de Girona. Ha estat discutida quina sía la seua patria, emprò se creu que és gironí. Va tindre bons estudis y educació cristiana. Havent resultat gran orador, va passar a predicar a Alemanya en temps del emperador de Roma Dioclecià, essent bisbe de Girona, fugint de les persecucions d' aquell tirà. La conversió de Sta. Afra y ses tres companyones, allà va lograrla St. Narcís, lo propi que la de Sta. Hilaria, mare d' aquella. Tor-

nant a Girona, després d' un any d' ausencia, va estarne tres més predicant les doctrines de Jesucrist, fins que 'l día 18 de març del any 297, fou mort ab son diaca, mentres celebrava missa.—És famós per sos miracles el cos sant guardat a Girona.

— (JOAN). *Biog.* Frare del ordre de menors, del sigle XVI, al convent de Jesús, defora Barcelona; trasladat després a la provincia de St. Joseph dels descalçats. Va ésser comissari general d' Indies.—Autor del llibre *De oratione et de legibus spiritus* —Va morir a Madrit, l' any 1570, al convent de St. Bernardí.

NARCOSIS. f. *Met.* Estat d' admiració, d' inconsciencia, d' ensopiment. **Narcosis.**

NARCÒTICH, CA. adj. Lo que té virtut d' adormir o ensopir. **Narcótico.**

NARCOTINA. f. Substancia crestallisable que se extreu del opi. **Narcotina.**

NARCOTISAR. v. a. Donar narcòtich, adormir artificialment.

NARCOTISME. m. Efectes produits pêls verins narcòtichs. **Narcotisme.**

NARDÍNICH, CA. adj. *Bot.* Semblant al nart. **Nardíneo.**

NARET. m. *Fam.* REVÉS, COP, PLANTOFADA. || *Bot.* BUIXERETA.

NARGÓ (Coll de). *Geog.* (Vegis COLL DE).

NARILS. m. pl. *Ant.* Forats del naç. **Narices, ventanas de la nariz.**

NARINS. m. pl. NARILS.

NARISSUS. m. *Ter. ibicench.* Forats del naç. **Ventanas nasales.**

NARONGER. m. *Bot.* Arbre que produeix les naronges. **Toronjo.**

NARONJA. f. *Bot.* Taronja de pell dobla plena de grops. **Toronja, zamboa.**

NARRACIÓ. f. Relació, exposició, l' acció de contar alguna cosa. **Narración, narrativa.** || *Ret.* Declaració o exposició d' un fet ab totes les seues circunstancies pera la comprensió del assumpte. **Narración.**

NARRACIONETA. f. dim. **Cuentecico, cuentecillo, narración breve.**

NARRADOR, A. m. y f. Qui conta, refereix, narra. **Narrador.**

NARRAR. v. a. Contar, referir. **Narrar, exponer.**

NARRAT, DA. p. p. **Narrado.**

NARRATIU, VA. adj. Pertanyent o relatiu a la narració. **Narrativo.**

NARRATIVA. f. NARRACIÓ, 1. || Xarrativa, habilitat, destresa pera referir les coses. **Narrativa.**

NARRATIVAMENT. adv. De manera o en forma narrativa.

NARRATORI, A. adj. Pertanyent a la narració o a lo que l' inclóu. **Narratorio, narrativo.**

NARRIOLES. *Bot.* FLORAVIA.

NARRO. m. Joch en quin per demunt de ratlles traçades formant un quadro se mouen les fitxes.

NART. m. *Bot.* Planta de jardí de flors blanques y flairoses. **Nardo.** || Plantes graminies liliacies ab fulles llargarudes y al cap del tany, floretes interposades llargues. Creix als llochs montanyosos.

Nart

NARVAL. m. *Ictiol.* Cetaci gran ab dues aletes a la part anterior del cos ab dues dents o banyes de uns dos metres de llarch que li ixen de la barra de dalt. **Narval.**

NASCIERAT. Necetat. **Tontería.**

NASCUT, DA. p. p. *Fam.* irr. NAT.

NASI n. p. Nom vulgar d' Ignasi. **Ignacio.**

NASPLÈS Y ANDREU (Brú). *Biog.* Escriptor y relligiós. Nat a Girona l' any 1740 y mort en 1806. Derrer hereu del nom d' aqueixa familia distingida entre 'ls gironins, en ciencies y virtut. Benefactor del Sant Hospital de Girona. Director del Seminari Conciliar y canonge de la Sèu de la meteixa ciutat. Autor, en colaboració d' En Clairá y Llach de *Philosophiæ jesultico-peripateticæ sinopsis* (Girona, 1757), vol. en 8.°. Un germá seu, Francesch X., és autor de un travall consemblant, estampat a Cerveça en 1758.

NASSAMONITA. f. *Min.* Pedra d' un color roig sanguinós, marcat ab vetes negres. **Nasamonita.**

NASSART. m. Un dels registres de l'orga compost de flautes comunes o punxagudes pels dos caps y de major diámetre que 'l regular; la seua composició és d' unísson, terceres, quintes y octaves formant una suavíssima armonía. **Nasardo.**

NAT, DA. p. p. **Nacido.** || adj. Propi, a propòsit. **Nacido.** || pl. Tots els homes passats y presents. **Nacidos.**

BEN O MAL NAT. **De noble o baix naixement.** *Bien ó mal nacido.*

HE NAT POBRE Y 'M TROVO VESTIT, ENCARA HE ADQUIRIT. *Ref.* Denota que pera consolarnos cada hu deu conformarse ab la seua sort. *Pobre nací, pobre me hallo, ni pierdo ni gano.*

NATA. f. Flor de la llet. **Crema, nata.** || *Met.* Lo més principal y estimat de qualsevulla cosa. **Flor, nata.** || Cop donat al clatell ab el palmell de la má. **Pescozonada, pescozón.**

TREURE LA NATA. fr. Separar de la llet la flor o part més substanciosa. *Desnatar.*

NATA (La). *Geog.* Lloch del terme de Cardedeu, prov. de Barcelona.

NATAL. adj. Pertanyent al naixement. **Natal.**

NATALICI, A. adj. Pertanyent al neixement y a les festes que ab tal motiu se fan. **Natalicio.**

NATALITAT. f. Neixements. Estadística dels que hagin nascut en un período o lloch determinats.

NATATORI, A. adj. Pertanyent o relatiu a la natació. **Natatorio.** || Que serveix pera nadar. **Natatorio.** || S' aplica al lloch pera nadar o pera banyarse. **Natatorio.**

NATETA. f. dim. De nata, 1. **Natilla.** || dim. De nata, 3. **Ligero pescozón.**

NATIU, VA. adj. Lo que neix naturalment. **Nativo, natural.** || Lo que pertany al neixement. **Nativo.**

NATIVAMENT. adv. De manera nativa.

NATIVITAT. f. El día del neixement, y especialment el de Nostre Senyor Jesucrist, el de María Santíssima y 'l de Sant Joan Baptista, que són els tres que celebra la Iglesia. **Natividad, nacimiento.**

NATJA. f. Açot.

NATJADA. f. Açotament, acte de pegar açots, palliça d' açots. **Azote, paliza.**

NATJAR. v. a. Açotar. **Azotar, zurrar.**

NATO, A. adj. Unit a un' altra cosa com a dependencia d' ella. **Anejo, nato.**

NATÓ. m. NATETA.

NATRÓ. m. *Min.* Carbonat de sosa sòlit y natural, barrejat generalment ab sal marina y sulfat de sosa. **Natrón.**

NATROLITA. f. *Min.* Varietat de mesotipa. **Natrolita.**

NATRONALÚM. m. *Min.* Alúm natiu de base de sosa o compost de sulfat de sosa y d' alúmina. **Natronalumbre.**

NATURA. m. NATURALESA. || *Mus.* Una de les tres propietats de la musica entre les de bequadro y bemoll. **Natura.** || *Ant.* LLINATGE, PROSSAPIA. || *Ant.*

QUALITAT, PROPIETAT. || **Naturaleza.** || *Ant.* CLASSE, SORT, ESPECIE. || Sexe, parts genitals dels animals. **Natura, naturaleza.**

DE MALA NATURA. *Loc. ant. De mala catadura.*

NATURAL. adj. Pertanyent a la naturalesa, conforme al geni o propietat de les coses. **Natural.** || Fill d' algún poble o regne. **Natural.** || Ingenuu en el seu modo de procedir. **Natural.** || Sense artifici. **Natural.** || El que imita a la naturalesa ab propietat. **Natural.** || Lo qu' és regular y succeeix comunament. **Natural.** || Lo que 's produheix ab soles les forces de la naturalesa. **Natural.** || NATIU, I. || S' aplica als senyors de vassalls, o als que per llur llinatge tenien dret a la senyoría, encara que no fossen de la terra. **Natural.** || m. Geni, índole, inclinació propria de cada hu. **Natural.** || Complexió. **Natural.** || **Patria.**

AL NATURAL. m. adv. Sense art, sense composició. *Al natural.*

BON O MAL NATURAL. Bona o mala complexió. *Bien ó mal complexionado.*

COPIAR DEL NATURAL. fr. Se diu dels pintors o esculptors que travallan servintlos de model la naturalesa. *Copiar del natural.*

POCH NATURAL: AMANERAT, ESTRAVAGANT.

NATURALESA. f. Lo propi ésser de cada cosa. **Naturaleza.** || L' agregat, ordre y disposició de totes les entitats que composen l' univers. **Naturaleza.** || El principi universal de totes les operacions espontánies y independentes del artifici. **Naturaleza.** || *Med.* El principi intrínsech que regeix, governa y causa tots els moviments naturals y funcions del cos. **Naturaleza.** || Temperament de qualitats del cos del animal, com: *naturalesa seca, freda*, etc. **Naturaleza.** || La virtut, qualitat o propietat de les coses. **Naturaleza.** || La qualitat, ordre y disposició dels negocis y dependencies. **Naturaleza.** || Origen d'algú o la part ont és nat. **Naturaleza.** || Força o activitat natural. **Naturaleza.** || Qualitat a ésser tingut per natural d' un poble. **Naturaleza.** || Privilegi que obté un extranger pera gosar dels drets propis dels naturals. **Naturaleza, naturalización.** || *Pint. y esculp.* Qualsevulla de les coses que presenta la naturalesa. **Naturaleza.** || NATURALITAT. || *Ant.* Dependencia feudal y drets feudals sobre persones y coses. **Naturaleza.**

NATURALISACIÓ. f. Acte y efecte de naturalisar o naturalisarse. **Naturalización.**

NATURALISAR. v. a. Admetre com natural al extranger, concedirli'l privilegi de fruir els drets que frueixen els naturals del país. **Naturalizar.**

NATURALISAT, DA. p. p. del verb *Naturalisar.* || Admetre a un extranger com a nadiu d' una nació. **Naturalizado.**

NATURALISME. m. Carácter que distingeix les coses produides per una causa natural. **Naturalismo.** || Sistema filosòfich que consisteix en atribuir totes les coses a la naturalesa com a primer principi. **Naturalismo.** || Copia o descripció del natural en literatura. **Naturalismo.**

NATURALÍSSIM, A. adj. sup. **Naturalísimo.**

NATURALISTA. m. Qui coneix, descriu y examina les coses naturals. **Naturalista.** || Lo que pertany al naturalisme. **Naturalista.** || Qui professa aquest sistema filosòfich. **Naturalista.**

NATURALITAT. f. Origen que algú té en alguna ciutat o regne y 'l dret que per ell s' adquireix de gosar els privilegis propis dels naturals. **Naturalidad.** || Ingenuitat, senzillesa, dolçura en el tracte y modo de procedir. **Naturalidad.** || Conformitat de les coses ab les lleis ordinaries y comunes. **Naturalidad.**

NATURALMENT. adv. m. Segons la naturalesa. **Naturalmente.** || Ab senzillesa. **Naturalmente.** || Sense artifici. **Naturalmente.** || D' un modo natural o que no excedeix la força de la naturalesa. **Naturalmente.**

NATURISME. m. *Med.* Sistema que ho atribueix tot a la naturalesa medicativa. **Naturismo.** || Escola literaria que consisteix en descriure 'l natural.

NATURISTA. s. y adj. *Med.* Metge partidari del naturisme. **Naturista.** || Escriptor partidari del naturisme.

NAU. f. Embarcació, barca; la més gran de la familia de les galeres, que sols se movía pêl vent y la vela. Alguns dels seus derivatius admetíen a vegadesel rem. **Nave, nao, bajel, barco.** || Parlant de edificis és un canó seguit de volta com els de les iglesies. **Nave.**

Nau de la Capella reial de Santa Agata a Barcelona

NAU DE LA IGLESIA O DE PERE. *Met.* Colecció dels fidels baix el govern del Sumo Pontifix. *Nave.*

NAU ESTANYA. *Ant. Naut.* La preparada pera que no faci aigües. *Nave estanca.*

ANAR LA NAU A TERRA. fr. *Náut. Dar al través, varar.*

DONAR LATS A LA NAU. *Loc. Ant. náut. Dar la banda la nave.*

EN NAU. *Loc. ant. náut.* A BORDO.

EIXIR DE LA NAU. fr. *Met.* Deixar de manarla. *Salir del mando de la nave.*

NOLEJAR UNA NAU PÊL SEU COMPTE. fr. *Fletar una nave á su riesgo, por su cuenta.*

LEVAR LA NAU. *Loc. ant. náut.* SARPAR.

SORRAR LA NAU. fr. *Lastrar.*

SPATXAR O ESPATXAR LA NAU. fr. *Ant.* Habilitarla pera 'l viatge. *Aviar, habilitar.*

TIRAR LA NAU. *Loc. ant. náut. Sacar en tierra la nave, vararla.*

NAU (Cap de la). *Hidrog.* És el cap més llevantí de la prov. d' Alacant y está format per una de les estribacions de les montanyes del Puig, part. jud. de Denia.

NÁUFRACH. m. *Ant.* NAUFRAGI.

NAUFRAGANT. p. a. Qui naufraga. **Naufragante** || adj. **Náufrago.**

NAUFRAGAR. v. n. Anarse 'n a fons, perdre 's la embarcació. **Naufragar.** || *Met.* Eixir mal d' alguna empresa o negoci. **Naufragar.**

NAUETA. f. dim. **Navecilla, barquita.**

NAUFRAGI. m. Acció d' anarse 'n a fons una embarcació. **Naufragio.** || *Met.* Perdua, desgracia, desastre gran. **Naufragio.**

NAUFRAIG. m. *Ant.* NAUFRAGI.

NÁUFRECH. m. Qui ha patit naufragi. **Náufrago.** || S' aplica als peixos monstruosos que fan naufragar les embarcacions. **Náufrago.** || Llençat o escupit del mar. **Náufrago.**

NÁUGER. adj. *Ant.* NAVEGANT.

NÁUXER. m. *Ant.* Capitá de barco. **Capitán, comandante de nave.**

NAUMAQUIA. f. Festa, simulacre de combat de naus. **Naumaquia.** || El lloch destinat pera 'l combat fingit d' embarcacions. **Naumaquia.**

NAUSCOPI. m. Instrument per medi del qual poden distingirse les embarcacions a gran distancia. **Nauscopio.**

NAUSIOSIS. f. *Med.* Fenòmen que 's verifica en algunes hemorragies, quan la sanch surt a empentes. **Nausiosis.**

NÁUTICA. f. Ciencia y art de navegar. **Náutica.**

NÁUTICAMENT. adv. m. Segons ensenya la náutica. **Náuticamente.**

NÁUTICH, A. adj. Naval, pertanyent a la náutica o marina. **Náutico.** || m. Pilot, capitá de vaixell. **Náutico.**

NÁUTIL. m. Caragol gros de mar, orbicular, ab la obertura molt gran y dividit interiorment en varis compartiments. **Náutilo.**

NAVA Y ALCEGA (Gaspar María de). *Biog.* Comte de Noronya. Escriptor valenciá distingit y militar, que vivía a finals del sigle XVIII y principis del XIX. L' any 1778 era capitá de dragons del regiment de Lusitania; en 1792 comandant d' esquadró y coronel en 1793, arrivant a tinent general de exèrcit Més tart va ésser enviat com a ministre extraordinari d' Espanya a la Cort de Sant Petersburg. Autor de varies produccions, entre elles: *Poesías del conde de Noroña* (1799); *La Omiada,* poema en dotze cants; *Análisis del poema del P. Hojeda, titulado «La Cristiada».*

NAVÁ. *Geog.* Lloch de 165 hab. demunt la Vall del Sagadell, que forma part del dist. munpal., anomenat abans La Baronía, junt ab els veinats de Dorria, Toses, Planés, Planoles y Fornells. || — (PLANA DE). *Orog.* Replá de la serra al Bergadá, formant llarga llenca desde sota al cim de Plá de Pujals fins prop del Plá d' Anyella. || — (SERRA DE). Serra de la prov. de Girona; és a llevant de Camprodón, fa partió entre les aigües del Ritort y del Ritortell y té 1.180 met. d' altitut máxima.

NAVAGETA. f. dim. **Navajilla, ica, ita, navajuela.**

NAVAJA. f. Ganivet que 's tanca, de punta roma pera afeitar. **Navaja.**

NAVAJA ESTRETA. La qu' és més curta y té la fulla més estreta que les regulars. *Verduguillo.*

BOSSA, ESTOIG DE NAVAGES. *Navajero.*

TALL O FERIDA FETA AB LA NAVAJA. *Navajada.*

NAVAJES. *Geog.* Poble de la prov. de Castelló, bisb y part. jud. de Segorb; és a la vora del riu Palancia, té estació de F. C. y 945 hab.

NAVAL. adj. Pertanyent a les naus, al mar, a la marina, a la navegació. **Naval.**

Segell de Navarcles

NAVALÓN. *Geog.* Lloch del terme d' Enguera, provincia de Valencia.

NAVALLA. f. *Ter.* **Navaja.**

NAVARCLES. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisbat de Vich, partit judicial de Manresa; és a la vora del Llobregat, té alguna industria cotonera y 1,717 hab.

NAVARRA (Pere). *Biog.* Escriptor y relligiós, natural de Catalunya Bisbe de Comenge, autor dels *Diálogos de la eternidad del alma;* y d' altres diálechs *Sobre la diferencia del hablar al escribir, y de cual debe ser el cronista del príncipe* (imp. Tolosa, un tom. 4t.).

— Y VALENTÍ (JOSEPH ORIOL). *Biog.* Metge catalá. Doctor en medicina y cirurgía. Escriptor y traductor. Mort a Valencia en 1865. Va ésser consultor superior del cos de Sanitat militar; primer ajudant en medicina del cos d' artillería, acadèmich de distintes poblacions Autor d' una *Memoria sobre la utilidad de la segunda vacunación* (1841), estampada en 1847, Barcelona; d' alguns travalls acadèmichs y les traduccions del *Tratado de enfermedades sifilíticas,* de Girondeau de Saint Gervais, quin text, ademés, va aumentar y anotar.

NAVARRÈS, A. adj *Ant.* p. n. **Navarro.**

NAVARRÈS. *Geog.* Vila de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Enguera; és en terreno montanyós, a la vora del Xúcar y té 2,665 hab. || — (CANAL DE). *Hidrog.* Riera que neix al terme de Navarrès, passa pèls de Bolbaite y Cella y desaigua al riu Sellent, prov. de Valencia.

NAVARRÍ, NA. adj. Navarro.

NAVARRO, A. adj. Natural de y lo pertanyent a Navarra, un dels antichs regnes d' Espanya. **Navarro.**

NAVARRO (Mossèn). *Biog.* Poeta catalá o valenciá, del sigle XIV, qui per ses obres figura en el manuscrit celebrat del *Cançoner* de París, al fol. 141. Una de ses composicions, que comença: *Veig quem plau e pas dolor extrema. Per un desig que dins mon cors se tanqua...* la copia en ses «Memorias» en Torres Amat, plana 440.

— (BERNAT). *Biog.* Frare del ordre de Sant Agustí, nat a Perpinyá al darrer terç del sigle XVI. Morí a Barcelona l' any 1629. Va entrar al ordre l' any 1582, y per sa prudencia, sabiduría y virtut li foren conferits els més honrosos càrrechs, havent estat pare provincial. És autor del llibre *Vida de S. Nicolás de Tolentino* (Barna., 1612. en 8.º), quina última part es feta d' En Cristofol Brú.

— (FELIP). *Biog.* Pintor. Nat a Valencia l'any 1680; desconeguda la data de la seua mort. Era home insociable, però artista distingit, mancant noticies de la seua vida. Va pintar a Valencia en la iglesia de Sant Joan del Mercat, distintes composicions.

— Y RODRIGO (CARLES). *Biog.* Polítich y ministre. Nat a Alacant l' any 1833 y mort en 1904. Va cursar quatre anys en l' Institut d' ont va néixer, tenint d' abandonar els estudis per manca de medis. Als disset anys publicava, ab èxit, un volúm de poesíes. En 1854 redactava en *La Unión Liberal,* d' Alacant. Traslladat a Madrit, fou periodista en *El Debate,* y va obtindre el càrrech d' interventor de Foment a Granada, desd' ont va passar a Barcelona, pera retornar a Madrit, ocupant la secretaría de Governació y exercint el periodisme, ademés. Essent redactor de *La Epoca* va sostindre polèmica ab En Selgas, acabant desafiats, eixint ferit el poeta. L' any 1859 era enviat al Rif pera fer la crònica de la guerra. Va ésser diputat a Corts en 1861-66. L' any 1864 va ésser governador a les Balears. En 1867 va firmar la exposició-protesta dels diputats contra 'l govern, per lo qual fou desterrat a Oviedo. Havent conspirat ab el general Serrano contra Isabel II, al triomfar la revolució en 1868, formava part de la Junta revolucionaria y era elegit diputat per les Balears. Va renunciar el càrrech de plenipotenciari a Constantinobla. Quan les Corts elegiren per rei d' Espanya al príncep Amadeu de Savoia, ell fou de la comissió qui va anar a Italia a entregarli l' acta d' elecció (1870). Els anys 1871, 1872 y 1874 va fer bon paper en el Congrès. Entrat en el Ministeri de Foment, va reformar la llei d' instrucció pública. L' any 1878 era novament elegit diputat, aixís com en les Corts de 1879 y 1881. En 1884 era senador del regne. Va tornar a ésser ministre del 1884 al 1886, havent incorporat els Instituts y Escoles Normals al Estat (1884). És autor dels llibres: *El Cardenal Cisneros; O'Donnell y su tiempo; Casimiro Perier; Notas dispersas,* y d' altres menys significats.

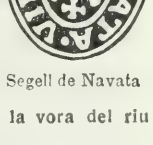

Segell de Navata

NAVÁS. *Geog.* Lloch emplaçat a la vora de la carretera de Balsareny, a 367 met. d' alt.; té 182 hab. y forma ajuntament ab Castelladral.

NAVATA. *Geog.* Poble de la provincia y bisb. de Girona, partit judicial de Figueres; és a la carretera de aquesta vila a Olot, a la vora del riu Algama y té 824 hab.

NAVEGABLE. adj. Lo que 's pot navegar, que porta naus. **Navegable.**

NAVEGACIÓ. f. Acte y efecte de navegar. **Navegación.** || El temps que dura un viatge per l' aigua. Navegación.

NAVEGADOR, A. m. y f. y

NAVEGANT. p. a. y s. Qui navega. **Navegante, navegador, nauta.**

NAVEGAR. v. n. Fer viatge o viatjar per mar. **Navegar.** || *Met.* Anar d' unes terres a unes altres tractant y comerciejant. **Navegar.** || Tindre bon o mal moviment, obeir una nau més o menys al timó. **Navegar.** || Caminar la nau o embarcació per l' aigua. **Navegar.**

NAVEGAR A REM Y A VELA. fr. *Navegar á vela y remo.*

NAVEGAR ARRIÇAT. v. n. *Mar.* Navegar ab riços presos a les veles. *Navegar arrizado.*

CARTA DE NAVEGAR. fr. *Carta de marear.*

Segell de Navès

NAVEL. *Geog.* Antiga casa al Bergadá, ab amples galeries que li donen aspecte de senyoril masía, ab una remarcable iglesieta románica dedicada a Sant Vicents. || *Hidrog.* Riera al camí de Puigreig a Cardona, no lluny de Serrateix. S' atravessa per un pontet molt pintoresch.

NAVÈS. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de Solsona; és a la vora del riu Aiguadora y té 903 hab.

Naveta esmaltada

NAVETA. f. dim. de nau. **Barquilla, 2.** || Nom que s' apropia a certs monuments megalítichs de l' illa de Menorca, que tenen la forma de nau girada cap per amunt. || Vas o capceta litúrgica, en metall, en forma de nau gaire bé sempre, que a les iglesies s' utilisa pera dur l' incens que se posa als incencers. **Naveta.**

Naveta litúrgica

NAVICULAR. adj. Que té forma d' una nau petita. **Navicular.** || Epítet d' un dels ossos del peu. **Navicular.** || *Bot.* Que presenta la figura abarquillada. **Navicular.**

Segell de Navinès

NAVILI. m. *Ant.* VAIXELL.

NAVINÈS. *Geog.* Caseriu del terme d' Arfá, provincia de Lleida. || *Hidrog.* Riuet que baixa de la serra de Cadí y desaigua al Segre, aigües amunt de Arfá, provincia de Lleida.

NAVIO. m. VAIXELL.

NAVIXELLA. f. dim. *Ant.* VAIXELLET.

NAYA. f. *Ant.* CORREDOR, 2.

NÁYADES. f. pl. *Mit.* Nimfes dels rius y de les fonts. **Náyades.** || *Bot.* Genre de plantes que neixen a l' aigua. **Náyades.**

NAYP. m. *Ant.* CARTA, 3.

NE. *Ant.* NI. || EN. || conj. **Y.** || Se pren com a pronòm. **De él, de ella, de ello.**

NEBODER, A. m. y f. RENEBOT.

NEBOT, DA. m. y f. Fill o filla del germá o germana. **Sobrino, nepote.**

NEBOT (Assenci). *Biog.* Frare y guerriller valenciá, de la guerra de la Independencia. Pertanyía a l'ordre dels franciscans descalços de Valencia. Va fer el seu paper entre 'ls anys 1810 y 1813 guanyant molt renòm comandant de 500 a uns 1,300 homens, havent sostingut combats contra 'l francès en Alventosa, Camarasa, Valdepeñas, Les Cases, Malagon y entre Castelló de la Plana y Benafigos. A Segorb el general francès va oferir publicament mil duros al qui li portés fra Nebot y 800 si li portaven el cap. En 1813 va sitiar y rendir a Morella y son castell. El francès Suchet va procurar que fos assessinat En Nebot y ho evitá En Tupper, cònsul d' Inglaterra. Comandant de la divisió de Valencia; tenía a ses ordres el regiment dels *Franchs.* Va establir oficines pera recaudar contribucions; va organisar un parch pera fondre bales y recompondre armes, construir ormeigs pera l' exèrcit, montant sastreria de vestimentes, megatzem de queviures y de municions.

NEBRIDI. n. p. **Nebridio.**

NEBRIDI. *Biog.* Bisbe de la antigua sèu d' Egara (Terrassa). Germà dels bisbes Sant Just, d' Urgell, de Justiniá y d' Elpidi. Vivíen entre les centuries 400-527. Tracta d' ells Sant Isidor de Sevilla en el llibre dels *Homens eminents.* Eren doctes escriptors Nebridi y Elpidi; emprô res d' ells ha pervingut al nostre temps. Nebridi va concorre al concili de Tarragona l' any 516, firmant com a bisbe d' Egara, y també va assistir al concili de Girona del any 517.

NEBRILEMA. m. *Med.* Membrana que rodeja 'ls nervis cerebrals formant una cana'. **Nebrilema.**

NEBRILEMÁTICH, CA. adj. Lo que pertany al nebrilema. **Nebrilemático.**

NEBRILEMITIS. f. *Med.* Inflamació del nebrilema. **Nebrilemitis.**

NEBRIMOTILITAT. f. Facultat de provocar el moviment que tenen els nervis dels animals. **Nebrimotilidad.**

NEBRÍTICH, CA. adj. Propi dels nervis. **Nebrítico.**

NEBRÒPTER, A. adj. *Entom.* Que té les ales transparentes y pintades de ratlles al través. **Nebróptero.**

NEBROPTERÒLECH, GA. s. y adj. *Entom.* Qui entèn en nebropterología. **Nebropterólogo.**

NEBROPTEROLOGÍA. f. *Entom..* Part de la entomología que tracta dels insectes nebròpters. **Nebropterología**

NECETAT. f. Tontería. **Majadería, necedad, estupidez, bobería.** || Imprudencia, terquedad, perfidia. **Necedad.** || Dita o fet fora de raó. **Badajada, necedad.**

NECESSARI, A. adj. Precís, indispensable. **Necesario.** || Lo qu' és menester y 's necessita pera alguna operació o pera lograr algún fí. **Necesario.** || *Fil.* Lo que 's fa com obligat d' altra cosa, com a oposat a lo voluntari. **Necesario.** || S' apl ca a les causes que obren sense llivertat per determinació de la seua naturalesa. **Necesario.** || *For. ant.* S' aplicava al hereu instituit quan era esclau del testador. **Necesario.**

NECESSARIA. f. Comuna, bassa, secreta. **Letrina, necesaria, secreta, lugar común, privada, i griega, excusado.** || GARITA, GALERÍA.

ESCURAR NECESSARIES. fr. Treure'n la inmundicia. *Limpiar letrinas.*

NECESSARIAMENT. adv. m. Per necessitat o precisió. **Necesariamente.**

NECESSARÍSSIM, A. adj. sup. Molt necessari. **Necesarísimo.**

NECESSER. m. Caixa feta ab més o menys primor, que serveix pera guardar'hi obgectes de tocador, com: *navages d' afeitar, pintes, raspalls, estisores,* etc., variant algún dels estils que conté, segons el sexe a que pertany qui l' usa. **Neceser.**

NECESSITADAMENT. adv. m. D' un modo necessitat. **Necesitadamente.**

NECESSITADÍSSIM, A. adj. sup. Molt necessitat. **Necesitadísimo.**

NECESSITAR. v. a. Forçar, obligar, precisar. **Necesitar.** || v. a. y n. Haver menester, tindre manca de alguna cosa. **Necesitar.**

NECESSITAT. f. Qualitat de lo necessari y la força natural de les coses que les obliga a obrar inevitablement. **Necesidad.** || *Ant.* Precisió, obligació indispensable. **Necesidad.** || Pobresa, miseria. **Necesidad.** || Perill en que 's necessita, qu' exigeix prompte auxili. **Necesidad.** || Qualsevulla de les evaquacions corporals. **Necesidad o necesidad de la naturaleza.** || La falta continuada d' aliment que fa defallir; y en aquest sentit se diu: *caure de necessitat.* **Necesidad.**

NECESSITAT COMUNA. *Teol.* La en que una persona, per exemple, pot passar encara qu' ab travall. *Necesidad común.*

NECESSITAT DE MEDIS. *Teol.* La precisió absoluta d' una cosa sense la qual no 's pot conseguir la salvació. *Necesidad de medio.*

NECESSITAT DE PRECEPTE. *Teol.* Aquella en que posa alguna llei qu' obliga. *Necesidad de precepto.*

NECESSITAT EXTREMA. L' estat en qu' algú perdrá la vida si no ix d' ell o no s' hi acut ab l' auxili. *Necesidad extrema.*

ESTAR EN EXTREMA NECESSITAT. fr. ARRIVAR AL EXTRÈM.

FER DE LA NECESSITAT VIRTUT. fr. Fer algú de bona gana lo que no 's pot evitar. *Hacer de la necesidad virtud.*

LA NECESSITAT NO TÉ LLEI. *Ref.* Explica que 'l que té urgent necessitat, se creu dispensat de les lleis y d' obligacions comunes. *La necesidad carece de ley.*

NECESSITAT, DA. p. p. **Necesitado.** || Pobre, indigent. **Necesitado.**

NECH. adj. *Ant.* OCULT, AMAGAT.

NECI, A. adj. Tonto, ignorant, fatuu, ximple. **Necio.** || S' aplica a les paraules o obres fora de raó, com: *pregunta, acció necia.* **Necio.** || Lo faltat de raó. **Necio.**

NECIAMENT. adv. m. Tontament. **Neciamente.**

NECRODULIA. f. El cult dels morts. **Necrodulia.**

NECROFOBIA. f. Pôr extremada a la mort o als morts. **Necrofobia.**

NECROGRAFÍA. f. Descripció de cadávres o difunts. **Necrografía.**

NECROLATRÍA. f. Adoració dels morts. **Necrolatría.** || Dolor extremat per la mort d' algú. **Necrolatría.**

NECRÒLECH, GA. s. y adj. Qui s' ocupa de necrología. **Necrólogo.**

NECROLIT. m. *Min.* Mena de feldespat, d' origen volcánich. **Necrolito.**

NECROLOGI. m. Llibre ont s' apunten els noms dels que moren. **Necrologio.**

NECROLOGÍA. f. Noticia, llista de morts. **Necrología.** || Escrit consagrat a la memoria d' algún mort. **Necrología.** || Registre ont s' hi anoten defuncions. **Necrología.**

NECROLÒGICAMENT. adv. D' una manera necrològica.

NECROLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la necrología. **Necrológico.**

NECRONITA. f. *Min.* Substancia blanquinosa o blavenca que ratlla 'l vidre y fa molta pudor. **Necronita.**

NECRÓPOLIS. f. Soterrani grandíssim destinat a enterrament dels morts. **Necrópolis.** || CEMENTIRI.

NECROPSIA. f. *Med.* Autopsia. **Necropsia.**

NECRÓPSICH, CA. adj. *Med.* Relatiu a la necropsia. **Necrópsico.**

NECROSCOPIA. f. *Med.* Examen del cadavre pera descobrir el lloch de les malalties, l' alteració dels orgues y la causa de la mort. **Necroscopia.**

NECROSCÒPICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent o relatiu a la necroscopia. **Necroscópico.**

NECROSIS. f. *Med.* Corrupció d' algún os. **Necrosis.** || Estat dels ossos privats de vida. **Necrosis.**

NECROTOMÍA. f. *Med.* Anatomía d' un cos mort. **Necrotomía.**

NECROTÒMICH, CA. adj. *Med.* Relatiu a la necrotomía. **Necrotómico.**

NÈCTAR. m. *Mit.* Beguda suavíssima y imaginaria dels deus. **Néctar.** || Per analogía 's diu de qualsevol licor molt suau y agradós. **Néctar.**

NECTARADENA. f. *Bot.* Glándula que segrega 'l such nectarisch de les flors. **Nectaradena.**

NECTARI, A. adj. Que destila nèctar o que 'n té gust. **Nectáreo.**

NECTARI. m. *Bot.* Part de certes flors que conté el such d' ont les abelles treuen la mel. **Nectario.**

NECTARÍ, NA. adj. *Poèt.* Dolç com el nèctar. **Nectarino.**

NECTÁRICH, CA. adj. Semblant al nèctar. **Nectáreo.** || Que destila nèctar. **Nectáreo.**

NECTARÍFER, A. adj. Que conté nèctar. **Nectarífero.**

NECTARILÍM. m. *Bot.* Part de la flor que cobreix y defensa 'l nectari. **Nectarilimo.**

NECTAROTECA. f. *Bot.* Qualsevulla part d' una flor que tapa 'l nectari. **Nectaroteca.**

NÈCTICH, CA. adj. Que té la proprietat de surar demunt d' algún líquit. **Néctico.**

NEDEJAR. v. a. *Ant.* NETEJAR.

NEDESA. f. *Ant.* NETEDAT, PURESA.

NEDÈU, A. adj. *Ant.* NET.

NEERLANDÈS, A. s. El natural dels Países Baixos. **Neerlandés.** || adj. Pertanyent o relatiu als Países Baixos. **Neerlandés.** || m. Idioma derivat del Teutó, que 's parla a Bèlgica, Holanda y Dinamarca. **Neerlandés.**

NEFÁN, DA. adj. Indigne, torp, de que no se 'n pot parlar sens enuig. **Nefando.**

NEFANDAMENT. adv. m. D' una manera nefanda. **Nefandamente.**

NEFANDÍSSIM, A. adj. sup. Molt nefán. **Nefandísimo.**

NEFAS. adv. *Llat.* S' usa en la expressió: *per fas o per nefas;* per bé o per mal; d' un modo o d' un altre. **Por fas ó por nefas.**

NEFAST, A. adj. S' aplica als díes qu' entre 'ls romans no 's podíen tractar els negocis públichs y estaven tancats els tribunals. **Nefasto.** || Molt desgraciat. **Nefasto.**

NEFELINA. f. *Min.* Mena de silicat d' alúmina. **Nefelina.**

NEFELÍNICH, CA. adj. Que conté nefelina. **Nefelínico.**

NEFELIÓ. m. *Med.* Nuvolet que surt a la còrnia del ull. **Nefelión.**

NEFELOIT. adj. Que té l' apariencia d' un núvol. **Nefeloide.** || Se diu de la orina que té taques blanquinoses. **Nefeloides.**

NEFIACH. *Geog.* Poble del cantó de Millás, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Agly y té 1,062 hab.

NÈFOL. *Geog.* Veinat que formava part de La Batllía a la Cerdanya, y és un dels agregats de la vila de Bellver, prov. de Lleida, districte de la Seu de Urgell.

NEFRALGIÁ. f. *Med.* Dolor de ronyons. **Nefralgia.**

NEFRÁLGICH, CA. adj. Propi de la nefralgia. **Nefrálgico.**

NEFRELITA. f. *Min.* Mena de serpentina. **Nefrelita.**

NEFRELMÍNTICH, CA. adj. *Med.* Causat pèls cuchs continguts als ronyons. **Nefrelmíntico.**

NEFRENFRAXIA. f. *Med.* Obstrucció dels ronyons. **Nefrenfraxia.**

NEFRIDIÓ. m. *Anat.* Greix que rodeja 'ls ronyons. **Nefridión.**

NEFRITA. f. *Min.* Varietat de jade oriental. **Nefrita.**

NEFRÍTICH, CA. adj. *Med.* Dolor causat per pedretes o arenes que 's fan als ronyons. **Nefrítico.**

NEFRITIS. f. *Med.* Inflamació dels ronyons. **Nefritis.**

NEFROCATOLICÓN. m. *Farm.* Nom específich de certes medicines que s' empleen pera curar les malaltíes dels ronyons. **Nefrocatolicón.**

NEFROCELE. f. *Med.* Trencadura als ronyons. **Nefrocele.**

NEFROFLEGMASÍA. f. *Med.* Inflamació dels ronyons. **Nefroflegmasía.**

NEFRÓGRAF, A. s. y adj. *Anat.* Qui s' ocupa de nefrografía. **Nefrógrafo.**

NEFROGRAFIA. f. *Anat.* Descripció anatòmica dels ronyons. **Nefrografía.**

NEFROGRÁFICH, CA. *Anat.* Lo concernent a la nefrografía. **Nefrográfico.**

NEFROIDI. adj. Que té forma de ronyó. **Nefroide.**

NEFROLETÍASIS. f. *Med.* Mal de pedra dels ronyons. **Nefroletíasis.**

NEFROLITA. f. *Med.* Pedra formada als ronyons. **Nefrolita.**

NEFROLITOTOMÍA. f. *Cir.* Operació que consisteix en obrir el ronyó pera extreure 'n alguna pedra. **Nefrolitotomía.**

NEFROLOGÍA. f. *Med.* Tractat sobre les malaltíes dels ronyons. **Nefrología.**

NEFROLOGISTA. s. y adj. *Med.* Qui s' ocupa especialment en estudiar les malaltíes dels ronyons. **Nefrologista.**

NEFRÓPICH, CA. adj. *Med.* Que dependeix de la supuració dels ronyons o de la seua inflamació. **Nefrópico.**

NEFROPIOSIS. f. *Med.* Supuració dels ronyons. **Nefropiosis.**

NEFROPLEGIA. f. *Med.* Atonía dels ronyons. **Nefroplegia.**

NEFROPLÈGICH, CA. adj. *Med.* Relatiu a la nefroplegia. **Nefroplégico.**

NEFROPLÈTORA. f. *Med.* Plètora dels ronyons. **Nefroplétora.**

NEFRORRAGIA. f. *Med.* Hemorragia dels ronyons. **Nefrorragia.**

NEFROSPÁSTICH, CA. adj. *Med.* Causat pèl espasme dels ronyons. **Nefrospástico.**

NEFRÓTOM. m. *Cir.* Qui opera la nefrolitotomía. **Nefrótomo.**

NEGABLE. adj. Lo que 's pot negar. **Negable.**

NEGACIÓ. f. La acció de negar. **Negación, negativa.** || Privació, carencia d' alguna cosa. **Negación.** || La partícula negativa. **Negación.**

NEGADA. f. La acció de negarse o ofegarse. **Ahogamiento.** || L' acció de negar.

¡MALA NEGADA FACE! fr. vulg. *¡Maldito sea!*

NEGADOR, A. m. y f. *Ant.* Qui nega. **Negador.**

NEGAMENT. m. *Ant.* INUNDACIÓ, NEGACIÓ.

NEGANT. adv. m. NEGATIVAMENT.

NEGAR. v. a. No convindre a lo que un altre diu, donarho per fals. **Negar.** || Dir que no, no concedir lo que 's demana. **Negar.** || Vedar, proibir, destorbar. **Negar.** || Refusar, desdenyar alguna cosa, no regonéixerla com a propia. **Negar.** || Amagar, dissimular. **Negar.** || Ofegar ab aigua. **Ahogar.** || **Inundar.** || Mancar, no correspondre a la obligació que imposen alguns títols, com: *negar la obediencia a les lleis* **Negar.** || v. r. Excusarse. **Negarse.** || No admetre algú a qui'l cerca. **Negarse.** || OFEGARSE. || v. r. Liquidarse l' ali-oli.

NEGARSE A SÍ METEIX. fr. *Met.* Subgectarse en tot al Evangeli. *Negarse á sí mismo.*

NEGAR L' ALI-OLI. fr. *Met.* Fer malbé alguna cosa o llençar a perdre un negoci. **Cazarla.**

NEGAT, DA. p. p. **Negado.** || CURT, 6, 7, 8, 9.

NEGATIU, VA. adj. Lo que nega. **Negante, negativo.**

NEGATIVA. f. NEGACIÓ.

NEGATIVAMENT. adv. m. Ab negació. **Negativamente.**

NEGLIGENCIA. f. Descuit, omissió, manca d'exactitut. **Negligencia.** || PERESA.

NEGLIGENT, A. adj. Descuidat. **Negligente.** || PERESÓS.

NEGLIGENTMENT. adv. m. Ab negligencia. **Negligentemente.** || PERESOSAMENT.

NEGO. m. Títol que 's dona al emperador d' Abissinia. **Nego.** || NEGUS.

NEGOCI. m. Terme genèrich que 's substitueix pèls termes propis y particulars de cada cosa. **Negocio.** || Dependencia, pretensió, agencia. **Negocio.** || Ocupació, assumpte, empleu. **Negocio.** || Utilitat, interès, producte d' allò ab que 's tracta. **Negocio.** || NEGOCIACIÓ. || La ganancia y utilitat que 's treu de alguna cosa. **Granjería.**

NEGOCI DE MALA DIGESTIÓ. El qu' és dificultós de compondre. *Negocio de mala digestión.*

ANAR CALENT O FORT ALGÚN NEGOCI. fr. Tractarse ab activitat. *Bullir algún negocio.*

ANAR PÈLS SEUS NEGOCIS. fr. Córrer d'una banda a un' altra fent dilligencies. *Traginar.*

BÉ VA 'L NEGOCI. *Expr. fam.* Estar al segur, fora de perill. *En salvo está el que repica.*

CÓRRER EL NEGOCI O 'LS NEGOCIS. fr. Tindre 'l seu curs. *Correr los negocios.* || Haverhi molta activitat de comers. *Negociarse.*

DETINDRE 'L NEGOCI. fr. Posarhi destorbs. *Emplastar un negocio.*

ENTRAR EN UN NEGOCI. fr. Pèndrehi part, encarregarsen. *Entrar en un negocio.*

ESTAR PLE O CARREGAT DE NEGOCIS. fr. Trovarse molt ocupat ab multitut de coses qu' atendre. *Estar rodeado de negocios.*

ESTAR SOBRE ALGÚN NEGOCI. fr. Activarlo ab eficacia. *Estar sobre un negocio.*

EVAQUAR UN NEGOCI. fr. EVAQUAR, 2.

FER EL SEU NEGOCI. fr. Disposar y governar alguna cosa de manera que resulti en profit de qui la maneja. *Hacer su negocio, su agosto.*

MANEJAR ELS NEGOCIS fr. Dirigirlos ab destresa y de manera que s' encaminin al fí qu' un se proposa. *Negociar.*

NEGOCIABLE. adj. S' aplica als gènres ab que 's negocía. **Comerciable.**

NEGOCIACIÓ. f. Comers, tráfech. **Negociación, negocio.** || Maneig polítich de les dependencies y pretensions. **Negociación.**

NEGOCIADOR, A. m. y f. NEGOCIANT, MITJANCER.

NEGOCIANT. p. a. Comerciant, traficant. **Negociante, negociador.**

NEGOCIANT DE LLANA. Qui hi trafica. *Lanero.*

NEGOCIAR. v. n. Comerciar, traficar. **Negociar.** || Manejar públicament les dependencies o pretensions. **Negociar.** || Ajustar el traspás, cessió o endós d' algún val o lletra de cambi, arreglant els interessos que s' han de pagar segons estil. **Negociar.**

NEGOCIAT. m. Ram especial o part d' ell encarregat a algún oficial de despaig. **Negociado.**

NEGOCIAT, DA. p. p. **Negociado.**

NEGOCIEJAR. v. n. **Negociar.**

NEGOCIET. m. dim. **Negozuelo.**

NEGOCIÓS, A. adj. Aplicat, dilligent y cuidadós dels seus negocis. **Negocioso.**

NEGRA (Bauma). *Orog.* En el terme de Malanyeu, té poca fondaria. || — (LA COVA). En el terme de Jafra. || — (PUNTA). *Hidrog.* Cap de la banda de ponent de la badía de Palma, illa de Mallorca. || (PUNTA). Cap de la costa de mitjorn de l' illa de Mallorca, al S. de Puig Llovets. || (PUNTA). Cap de la costa de ponent de l' illa de Menorca, Balears.

NEGRAL. adj. NEGRENCH.

NEGRALS. *Geog.* Lloch del terme de Sanet, prov. d Alacant.

NEGRAT, DA. p. p. *Ant.* ENNEGRIT, EMMASCARAT.

NEGRE, A. adj. S' aplica al cos opach y porós que reb la llum y no la reflexa. **Negro.** || Lo que no té la blancura que li correspòn. **Negro.** || Obscur, tenebrós. **Negro.** || Home o dona de dit color. **Negro.**

NO DISTINGIR LO BLANCH DEL NEGRE. fr. BLANCH.

NEGRE Y CASES (Joaquim de). *Biog* Notari barceloní, mort l'any 1882. Membre de la R. Academia de Bones Lletres. Autor de articles publicats en *La Notaría* y d' una interessant *Reseña histórica* de la R. Taulà de Comuns Dipòsits, primer banch instaurat a Espanya (en les *Memories* de la R. Acad. de B. Lletres de Barcelona vol. III.) *Formulario de innovaciones que la ley hipotecaria introduce en las escrituras*, 68 pág. en 4t., Barcelona. *Apuntes para el estudio de la fedeología ó ciencia de dar fe.* Quatre vol. 4.t Barcelona, imp. H. Vda. Pla. 1879-1880. Se havía dedicat igualment a la pintura y existeixen teles pintades al oli per ell.

NEGRE (Cap). *Hidrog.* Cap de la costa de llevant de l' illa de Menorca, Balears. || — (RIU). Riuet de la prov. de Lleida; neix al terme de Lladurs, passa per Solsona, Riner y Clariana y desaigua a la vora dreta del Cardoner. || —(RIU). Riuet que baixa del port de Viella, parteix aquesta vila en dues y desaigua a la vora del Garona, prov. de Lleida. || — (RIU). Riuet o barranch que marca la trenca o frontera entre Catalunya y Andorra.

NEGREJAMENT. m. *Ant.* NEGROR.

NEGREJAR. v. n. Aparéixer negra una cosa. **Negrear.** || v. a. ENNEGRIR.

NEGRENCH, CA. adj. Lo que tira a negre. **Negruzco, negral, acijado.**

NEGRER, A. adj. Epítet de les persones y barcos dedicats al tráfech de negres. **Negrero.**

NEGRET, A. m. y f. dim. **Negrillo.**

NEGRET (Cap). *Hidrog.* Cap del S.O. de l' illa de Mallorca.

NEGRET (Cap). *Hidrog.* Cap de la banda N. de Port Magne, illa d' Ibiça, Balears.

NEGRÍSSIM, A. adj. sup. Molt negre. **Negrísimo.**

NEGROFAGIA. f. Sistema dels que defensen la esclavitut dels negres. **Negrofagia.**

NEGRÓFACH, GA. s. y adj. *Fig.* Esclavisador de negres. **Negrófago.**

NEGRÓFIL, A. s. y adj. Amant y defensor dels negres. **Negrófilo.**

NEGRÓ. *Geog.* Lloch del terme de Vallanca, prov. de Valencia.

NEGROR. f. Qualitat que constitueix les coses negres. **Negror, negrura.** || Foscor que sol preceir a les tempestes. **Cerrazón.** || FOSQUEDAT. || L' acte de ennegrir. **Ennegrecimiento.**

NEGRÓS, A. adj. Semblant al negre, de color que tira al negre. NEGRENCH.

NEGRURA. f. *Ant.* NEGROR.

NEGÚ, NA. adj. *Ant.* NINGÚ.

NEGUIT. m. Mal humor, impaciencia, displicencia. **Desazón, desabrimiento.** || Disgust o inquietut interior que causa 'l desitg d' una cosa mentres no 's logra. **Comezón, quemazón.** || Inquietut per alguna viva picor o altra molestia corporal. **Concomio, concomezón, concomimiento.** || El viu y inquiet desitg de fer alguna cosa. **Rabanillo, prurito.**

NEGUITEJAR. v. r. Apesarar, disgustar. **Desazonar, despechar, desabrir, apesarar, angustiar.** || v. r. Consumirse, estar impacient. **Desazonarse, destrizarse, concomerse, pudrirse, deshacerse; hacerse trizas.**

NEGUITEJAT, DA. p. p. Plè de neguit. **Destrizado.**

NEGUITÓS, A. adj. Malfet, malganós. **Desazonado.**

NEGUITOSAMENT. adv. m. Ab neguit, de manera neguitosa. **Desapaciblemente, fastidiosamente, desasosegadamente.**

NEGÚN, A. adj. *Ant.* **Ningún.**

NEIRA. *Ter. aranès.* ENTRADA.

NEIXEDOR, A. m. y f. Lo que está per náixer o há de náixer després de morts nosaltres. **Póstumo.**

NEIXEDURA. f. Posterma que 's cría junt a la ungla. **Panadizo, panarizo.**

NEIXEMENT. m. L' acte y efecte de néixer. **Nacimiento.** || Per antonomasia el de Nostre Senyor Jesucrist. **Nacimiento.** || Origen, descendencia. **Nacimiento.** || Condició, classe, sanch, familia, casa. **Nacimiento.** || Lloch ont algú ha nascut. **Nacimiento.** || Origen, principi o causa d' alguna cosa. **Nacimiento.** || La sortida d' un astre sobre 'l propi horitzó. **Nacimiento.** || L' acte d' eixir de la terra 'ls sembrats o plantes y d' aquestes les flors o fruits. **Nacimiento.**

NEIXEMENT PREMATUR. El que té lloch abans del terme comú o ordinari de la naturalesa. *Nacimiento precoz.*

NEIXEMENT TARDÁ. El que té lloch després del terme comú o ordinari de la naturalesa. *Nacimiento tardío.*

DELS ESCARMENTATS NEIXEN ELS AVISATS. *Ref.* ESCARMENTATS.

QUI ÉS BOIG QUAN NEIX, MAI NE GUAREIX. *Ref.* BOIG.

NEIXENSA. f. NEIXEMENT. || *Ant.* NEIXEDURA.

NÉIXER. v. n. Eixir a llum del ventre de la mare el fill. **Nacer.** || Brotar, apuntar, eixir les plantes demunt terra. **Despuntar, nacer.** || Criarse, produirse alguna cosa a alguna part. **Nacer.** || Eixir el borriçol, pel o ploma al cos del animal. **Nacer.** || *Met.* Començar a veure algún astre a l' horitzó. **Nacer.** || Tindre principi una cosa d' un' altra. **Nacer.** || Inferirse una cosa d' un' altra. **Nacer.** || Eixir, tindre principi les fonts o rius en cert lloch. **Nacer.** || Començar una cosa d' altra, eixir d' ella, com: *neixer* un segon ordre d' arquitectura d' un primer. **Nacer.** || Vindre, pervindre, descendir, originarse. **Nacer.** || Provenir, d' alguna familia o llinatge. **Nacer.** || Eixir aparéixer de nou. **Nacer.** || Deixarse veure o sobrevindre repentinament alguna cosa qu' estava amagada o s' ignorava o no s' esperava. **Nacer.**

NÉIXER AB LA FLOR AL CUL. fr. *Fam.* Ésser ditxós o afortunat. *Nacer de pies.*

NÉIXER EN ALGÚN DÍA O HORA. fr. *Met.* Haverse lliurat d'algún gran perill. *Nacer en algún día ú hora.*

QUI HO TÉ AL NÉIXER MAI HO DEIXA. *Ref.* GENI Y FIGURA FINS A LA SEPULTURA.

QUI PRIMER NEIX PRIMER PEIX. *Ref.* Denota que 'ls fills primogènits arrepleguen la hisenda y 'ls segons se queden sense tindre que menjar. *Quien antes nace, antes pace.*

NEIXIMENT. m. *Ant.* Fill petit o de llet del animal. Cría. || *Ant. met.* Origen, principi. Nacimiento. || NAIXEMENT.

Nemesia

NEL. n. p. Contracció de Daniel o de Manuel.

NEMALITA. f. *Min.* Magnesia hidratada fibrosa. Nemalita.

NEMESI. n. p. Nemesio.

NEMESIA. f. *Zool.* Mena de aracnits migals, propis de la regió mediterrania, essent un dels més característichs el *nemesia suffrosa* del mitjorn de França.

NÉMINE DISCREPANT. m. adv. llat. Ab tots els vots. Némine discrepante.

NEMOBI. m. *Zool.* Insectes ortopters grillits, que viuen als llochs ombrívols, acoblats, y fan una remor característica al saltar. Nemobio.

Nemobi

NÈMONA. f. *Bot.* Planta ab fulles clivellades ab tres lòbuls senceríssims, un xich aborriçolades; pecciols llarchs, d'entremitg dels quals surt una branca d'uns 15 centimetres d'alçaria, rodona, ab poques fulles, més petites; les flors són de sis pètals, grans y vistoses; l' arrel, grossa, llarga, regularment dividida en moltes cabeces, negra y de gust amargant y agre. Es astringent, tònica y útil contra les malaltíes del fetge. Anémona.

NEN, A. m. y f. Noi o noia petits. Rorro, nene, párvulo. || Xixell, fácil d' ésser enganyat. Motolito, motolotico. || *Met.* L' ignoscent y senzill. Tortolico, tortolillo, tortolito, pollito.

NEN D' EN CISES. Minyó gran que té coses o aficions de noi. *Niño de la rollona.*

NENGÚ, NA. m. y f. *Ant.* NINGÚ.

NENUFAR. m. *Bot.* Planta que creix a les aigües entollades, ont treu un' arrel llarga y molt grossa plena de nusos y d' un such vescós. Les fulles, que s' extenen sobre l' aigua, són grans y quasi rodones, les flors grans y blanques, y 'l fruit és una capça esfèrica plena de llevors petites, llargues y negrenques. Nenúfar.

NEO, A. adj. NOU.

NEOCATÒLICH, CA. adj. Lo que pertany al neocatolicisme. Neocatólico. || Nom d' un partit espanyol que tracta d' involucrar la religió ab la política. Neocatólico.

NEOCATOLICISME. m. Mena de filosofía cristiana introduída per alguns moderns escriptors y polítichs. Neocatolicismo.

NEOCTESA. f. *Min.* Mineral compost d' ácit arsènich, peròxit de ferro, aigua y un poch d' arseniat d' alúmina. Neoctesa.

NEÒFIT. m. Convertit de poch a una religió o a algún partit polítich. Neófito.

NEOFOBIA. f. Horror a tot lo nou. Neofobia.

NEÒGAL. m. Primera llet després dels calostres. Neógalo.

NEÒGRAF, A. s. y adj. Qui innova la ortografía. Neógrafo.

NEOGRAFÍA. f. Tractat sobre un nou sistema de ortografía. Neografía.

NEOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la neografía. Neográfico.

NEOGRAFISME. m. Modo d' ortografiar contrari al ús. Neografismo.

NEÒLECH, GA. m. y f. Qui usa neologismes. Neólogo.

NEOLÍTICH. adj. Nom ab que 's designa 'l período prehistòrich de la pedra pulida. Neolítico.

NEOLOGÍA. f. Invenció de paraules. Neología.

NEOLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la neología. Neológico.

NEOLOGISME. m. Us de paraules noves. Neologismo. || La paraula inventada de nou.

NEOLOGISTA. s. y adj. Qui comet neologismes. Neologista.

NEOLLATÍ, NA. adj. Epítet de les llengües vives derivades del llatí. Neolatino. || Epítet de la literatura que té semblança ab la llatina. Neolatino.

NEOMENIA. f. Primer día de la lluna. Neomenia, novilunio.

NEÒPETRE. m. *Min.* Sílice de textura escatosa. Neópetro.

NEOPLASMA. *Med.* Teixit de nova formació al organisme, que 's considera com causa o efecte de gran nombre de malaltíes. Neoplasma.

NEOPLASIS. f. *Min.* Sulfur de ferro roig soluble, d' un gust estíptich. Neoplasis.

NEOPLASTE. m. *Min.* Oxit negre terrós. Neoplasto.

NEOPLATONICISME. m. Escola filosòfica que floresqué principalment a Alexandría entre 'ls gentils y va ésser molt enemiga del cristianisme en els primers sigles de la Iglesia. Neoplatonicisme.

NEOPLATÒNICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu al neoplatonicisme. Neoplatónico.

NEORAMA. m. Mena de cosmorama, traçat demunt d' una superficie cilíndrica, que representa l' interior d' un temple o d' algún altre gran edifici. Neorama.

NEPOTISME. m. Abús d' autoritat que consisteix en que'ls que manen protegeixin y favoreixin a llurs parents ab perjudici dels demés ciutadans. Nepotismo.

NEPTA. f. *Bot.* Planta indígena, de la fam. de les llabiades, de fulles en figura de cor, cobertes pêl revés d' una borra blanca. Nebada, hierba gatera, nepeta.

LA NEPTA TOT MAL REPTA. *Ref.* Vol dir que aquesta herba és un gran remei pera tots els mals. *La nebada cura muchos males.*

Nepta

NEPTÚ. m. *Astron.* Planeta de gran magnitut que sols se veu ab ajuda del telescopi. Es el més llunyá del sol; va ésser descobert l' any 1846. Neptuno.

NEPTUNIÁ, NA. adj. *Geol.* Epítet dels terrenos formats dins de l' aigua. Neptuniano.

NEPTUNISME. m. *Geol.* Hipòtesis qu' atribueix la formació de les roques a l' acció de l' aigua. Neptunismo.

NEPTUNISTA. s. y adj. *Geol.* Partidari del neptunisme. Neptunista.

NEQUICIA. f. *Ant.* MALDAT.

NERA (Collada). *Orog.* Entre 'l tuch de l' Home y el de Montoliu, a la Vall d' Arán (2,370 m.).

NERAL. adj. *Ter. de Sopeira.* Ceps de fulles y raïms molt grossos, quines branques aillades són sostingudes per un puntal. Anyalment se poden arrán de terra, y rebroten fent el tany molt llarch.

NERE. *Ter. aranès.* NEGRE. || — D' HORNO (ESTANY). *Hidrog.* En la conca superior del riu Nere (2,040 m.). || — DE CALDES (ESTANY). Al peu del Montarto de Caldes. || — DEL FURCALL (ESTANY). Dessota la colla-

da Nera (2,314 m.). || — DE GUERRI (ESTANY). En la conca del riu Barradós. || — (RIU). Neix a l' estany del meteix nom y desaigua al Garona a Viella.

NERENA. f. NEREIDA.

NERES (Serra dels). *Orog.* En la conca superior del riu Nere.

NEREYDES. f. pl. Nimfes del mar; les pintaven mitg dona y mitg peix. **Nereidas.**

NEREYDI, A. adj. Neréideo.

NERIL o NERILL. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benabarre; és a la vora del Noguera Ribagorçana y té 209 hab.

NERO. m. *Ictiol.* Peix d' uns 60 centímetres de llarch, de cos quasi oval, un poch xato, groguench pêl llom y blanch pêl ventre y 'l cap groguench: la seua carn se té per una de les més delicades. **Nero.**

NEROLA (Cova de). *Orog.* A la Espluga de Francolí.

NEROLI. m. Oli essencial de la flor de taronja. **Neroli.**

NERVACIÓ. f. *Med.* Acció y efecte de fortaléixer els nervis. **Nervación.** || *Bot.* Conjunt de nervositats que tenen les fulles de les plantes. **Nervación.**

NERVADURA. f. *Bot.* Qualsevulla de les venes que presenten les fulles o altres parts dels vegetals. || f. *Arq.* Motillura que sobreix. **Nervadura.**

Nervadura d' una fulla de plátan

NERVAL. adj. Lo que 's refereix als nervis. **Nerval.**

NERVAT, DA. adj. *Blas.* Se diu de la falguera y altres plantes, quines fibres apareixen de distint esmalt. **Nervado.** || *Bot.* Epítet de totes les parts de la planta que tenen nervositats. **Nervado.**

NERVI. m. *Anat.* Part orgánica del cos del animal que uneix y lliga les altres parts del cos, y serveix pêls seus moviments, presentantse en forma de cordons. **Nervio.** || *Met.* La part més ferma y poderosa de qualsevulla cosa. **Nervio.** || La eficacia y vigor de la raó. **Nervio.** || *Bot.* El filet que corre de llarch a llarch pêl revés de les fulles de les plantes y qu' és més alt que la superfície d' elles. **Nervio.** || *Arq.* Arch que sobreix al intradós d' una volta. **Nervio.**

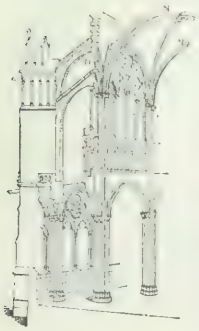

N. Nervi

NERVI DE BOU. Vit de bou. *Corbacho.*

NERVI DE LA CUA DELS GATS. El que tenen els gats al capdevall de la cua, y se 'ls hi sol treure a fi de que creixin. *Ruin.*

NERVI ÓPTICH. Qualsevol d' aquells per medi dels quals la vista reb impresió de les especies. *Nervio óptico.*

AB NERVI. m. adv. Ab vigor, eficacia y activitat. *Nervosamente.*

ENCONGIR ELS NERVIS. Arronsarlos. *Convulsar.*

ENTORPIRSE 'LS NERVIS. Quedar tessos per excés de fret. *Arrecirse.*

TORNÁRSEN ELS NERVIS. fr. Arronsarse. *Contraerse los nervios.*

NERVÍ, NA. adj. *Med.* S' aplicava a tota substancia medicamentosa, qu' aplicada al exterior té la propietat de confortar el sistema nerviós. **Nervino.**

NERVIET. m. dim. Nervezuelo, nervecico.

NERVIMOCIÓ. f. El moviment que 'ls agents exteriors produeixen als sentits y que 'ls nervis trameten. **Nervimoción.**

NERVIMOTOR, A. adj. Epítet dels agents capaços de produir la nervimoció. **Nervimotor.**

NERVIÓS, A. adj. Pertanyent als nervis. **Nervioso.** || Plè de nervis. **Nervioso, nervoso, nervudo.** || *Met.* Fort, robust. **Nervoso, nervioso.** || S' aplica al discurs, expressió o paraula que conté raons molt fortes y convincentes. **Nervioso.**

NERVIOSAMENT. adv. m. Ab vigor, energía y activitat, de manera nerviosa. **Nerviosamente.**

NERVIOSITAT. f. Robustesa, eficacia. **Nervosidad, nerviosidad.**

NERVOMOTILITAT. f. Propietat en virtut de la qual els nervis son modificats per lès impresions y transmeteixen les modificacions al cervell. **Nervomotilidad.**

NERVOMOTOR. m. Agent susceptible de modificar un nervi de modo que la seua modificació sigui transmesa al cervell. **Nervomotor.**

NERVÓS, A. adj. *Ter.* NERVIÓS.

NERVUDAMENT. adv. De manera nervuda.

NERVUT, DA. adj. Que té molts nervis. **Nervudo.**

NESCI, A. adj. NECI.

NESCIENCIA. f. Ignorancia, necetat. **Nesciencia.**

NESCIENT. adj. Ignorant. **Nesciente.**

NESPLA. f. *Bot.* Fruit rodó, molsut, acabat ab una mena de corona, revestit d' una pell groguenca y aspra, però quan és madura blanca, parda y dolça; comunament madura fora del arbre en paratges ombrívols y colgada en la palla. **Nís pero.**

AB PALLA Y TEMPS MADUREN LES NESPLES. fr. Que les coses totes necesiten el seu transcurs.

NESPLÉ. *Ter. de Moyá.* Carena del Muntaliá.

NESPLER, m. y **NESPLERA.** f. *Bot.* Arbre d' uns tres a quatre metres d' alt, la soca tortuosa, però coberta de fulles en figura de llança, dures y pêl revés cobertes de borra blanca, les flors blanques, grans y solitaries. **Níspero.**

Brot de nesplera

NESPRA. f. *Bot.* NESPLA.

NESPRER. m. *Bot.* NESPLERA.

NESTOR. n. p. Nestorio.

NÉT, A. m. y f. Fill de fill o filla del avi. **Nieto.** || Descendent d' algún llinatge en la tercera, quarta y demés generacions. **Nieto.**

NET, A. adj. Pur. **Limpio, neto, puro.** || Lo que resulta líquit o sense tares. **Neto.** || adv. NETAMENT.

NET COM UNA PATENA. *Loc. fam.* Llis, molt net. *Mondo; como el pelo de la masa.*

NET Y CLAR. m. adv. Ab tota claretat, sense cap repar ni mirament. *En buen romance, redondo, en puridad.*

EN NET. m. adv. Ab que s' explica 'l valor fixo que resta d' alguna cosa, descomptats els gastes. *En limpio.*

FER NET. fr Acabar tot lo qu' algú tenía. *Hacer flux; dar finiquito.* || Acabar una cosa; regularment se diu referintse al joch. *Quedarse á espaldas.*

JUGAR NET. fr. *Met.* No fer trampes. *Jugar limpio.*

POSAR EN NET. fr. Còpiar lo qu' estava en borrador. *Poner en limpio.* || *Met.* Aclarar algún negoci. *Poner en limpio.*

QUEDAR NET Y ESCURAT. fr. *Met.* Quedar sense diners. *Quedar limpio.*

TREURE EN NET. fr. Deduir la substancia o conseqüencia clara d' alguna cosa. *Sacar en limpio.* || POSAR EN NET.

NET Y ESCOFET (Antoni). *Biog.* Cavaller, expert matemátich y artista mallorquí, natural de Palma, mort l' any 1817. Va cooperar en les tasques de la Societat Econòmica de Mallorca. Havent estudiat, per gust, les belles arts, després n' ensenyava de franch als joves aficionats. Ab tot, el seu fort eren les matemàtiques; no obstant, resten d' ell les estampes de la beiata Caterina Tomás (1792); un sant Gaietà, de mitg cos; una beata María de la Encarnació, y unes mostres pera apendre de dibuix. L' any 1718 va gravar el mapa de l' illa, quin, durant molts anys, va il-lustrar la *Guia de Forasteros en Mallorca,* publicada pèls Amichs del País, y ademés una escala de llegües pera saber les distancies dels pobles de la illa. Al morir va deixar molts dels seus bens als pobres malalts del hospital de Palma.

NETAMENT. adv. m. Sense cap repar, ab resolució. **Redondamente, resueltamente.**

NETEA. f. (Vegis NETESA).

NETEDAT. f. Curiositat, llimpiesa. **Limpieza,** aseo, tersura.

NETEJA. f. y

NETEJADA. f. NETEJAMENT. || La operació que 's fa a les mines pera separar dels metalls les materies que hi han barrejades. **Lava, lave.**

NETEJADOR, A. m. y f. Qui neteja. **Limpiador.** || Lo que neteja. || Lloch per netejar.

NETEJAMENT. m. *Ant.* L'acte y efecte de netejar. **Limpia, limpiadura, limpiamiento.**

NETEJAR. v. a. Fer neta una cosa. **Limpiar.** || *Met.* Fer fugir d' alguna part els que hi fan mal, com: *el camí de lladres, el mar de corsaris.* **Limpiar.** || RENTAR. || **Purificar.** || Treure a alguna cosa les barreges. **Limpiar.** || Parlant de les canonades y conductes de aigua és ficarhi un manat de romagueres fentles anar amunt y avall pera que 'n treguin la bruticia. **Zarcear.** || Treure la bruticia de les pedres precioses y alhages d' or y plata y ferles tornar boniques per medi d' un pinzellet de pel. **Sedear.**

NETEJAR DEMUNT PER DEMUNT. fr. Treure la bruticia d' alguna cosa molt lleugerament sense deixarla ben neta. *Deslavar, deslavazar.*

NETEJAT, DA. p. p. **Limpiado.**

NETESA. f. La qualitat de lo net. Brill. Transparencia.

NETET, A. m. y f. dim. **Nietecillo, netezuelo.** || adj. **Limpito.**

NEU. f. Vapor que 's glassa a l' atmósfera y cau a borrallons menuts y esponjosos. **Nieve.** || pl. Temporada en que neva molt. **Nieves.**

ANY DE NEU ANY DE DEU. *Ref. Año de nieves año de bienes.*

COM UN PA DE NEU. fr. Ab que 's pondera lo molt freda qu' és alguna cosa. *Como un carámbano.*

FERSE DE NEU. fr. FONDRES, 4.

PENSAR LES NEUS D' ANTANY SI CAURÁN ENGUANY. fr. *Met.* Ab que 's reprèn a algú que no está ab lo que 's diu. *Pensar en las musarañas.*

TORNARSE DE NEU. fr. *Met.* Fondres, no trovarse alguna cosa per haverla perduda o robada. *Oscurecerse, hacerse noche, volar.*

NEULA. f. Canó de pasta fina y prima a manera de les hosties. **Barquillo, suplicación.** || *Ant.* BOIRA, BROMA. || Rovell del blat. **Anublo, tizón, niebla.**

CAIXA Y JOCH DE NEULES. **Caixa rodona, de fusta o de llauna, en quina s' hi porten les neules pera rifarles, per medi d' una ruleta fixada al tap de la meteixa.**

Caixa y joch de neules

ESPETAR NEULA. fr. *Fam. ant.* Tindre gana. *Estar á diente.*

ÉSSER MITG NEULA. fr. *Fam.* Ésser mitg tonto. *Ser medio lila.*

ÉSSER UN NEULA. fr. *Fam.* Ésser tonto o beneit del tot. *Ser un lila.*

NEULADA. f. Conjunt de neules. || *Fig.* Tontería, imbecilitat.

NEULADE. *Ter. ibicench.* Figa flor.

NEULAR. v. a. Tacar els blats de rovell. **Atizonar.**

NEULARSE. v. r. Migrarse. **Revenirse.** || Rovellarse 'ls blats. **Añublarse, atizonarse, anublarse.** || *Met.* Malograrse, frustrarse alguna petició. **Anublarse.** || *Ter.* EMMUSTIGARSE.

NEULAT, DA. p. p. **Anublado.** || adj. MIGRAT.

NEULELLA. f. *Anat.* Tendrúm que acaba la part inferior del esternó y correspòn a la boca del ventrell: se sol relaxar fent força o encadarnantse, y ab el temps s' ossifica. **Paleta, paletilla, mucronata.**

CAURE LA NEULELLA. fr. Afluixarse. *Caerse la paletilla.*

NEULER. m. Qui fa o ven neules. **Barquillero.** || pl. Motllo pera fer neules. **Barquillero.**

CARREGAR ELS NEULERS. fr. *Fam.* AMAGARLI L' OU.

NEULIR. v. a. (Vegis NEULAR).

NEULIRSE. v. r. (Vegis NEULARSE).

NEULIT, DA. p. p. del verb NEULIR, ESCANYOLIT, FLACH.

NEUMA. f. *Ret.* Periode d' ambit molt llarch y de molts membres. **Espíritu, neuma.** || m. *Mus.* Senyal que s' usava pera escriure la musica abanç del sigle passat. **Neuma.**

NEUMÁTICA. f. Part de la física que tracta del pes, de la elasticitat y en general de totes les propietats mecániques que caracterisen a les substancies aeriformes. **Neumática.**

NEUMÁTICH, CA. adj. Pertanyent al aire. **Neumático.** || Lo qu' obra o 's mou per medi del aire. **Neumático.** || m. El cercle de goma ple d' aire que 's posa a les rodes de les bicicletes, automòvils y demés veicols. **Neumático.**

NEUMATOCELE. m. *Med.* Tumor format al escroto per substancies gaseoses. **Neumatocelo.**

NEUMATÒNFAL. m. *Med.* Tumor format al melich. **Neumatónfalo.**

NEUMATOQUÍMICH. m. Aparell que s' emplea pera recullir gasos. **Neumatoquímico.**

NEUMATOSIS. f. *Med.* Malaltíes produides per la presencia de gasos, qualsevulla que sigui la part del cos per la que s' hagin extès aquestos fluits elástichs. **Neumatosis.**

NEUMATOTÒRAX. m. *Med.* Reunió de gasos al pit. **Neumatotórax.**

NEUMENFRAXIA. f. *Med.* Obstrucció dels bronquis per mucositats. **Neumenfraxia.**

NEUMOCELE. f. *Med.* Trencadura del pulmó. **Neumocele.**

NEUMOGRAFÍA. f. Part de l' anatomía que té per obgecte la descripció dels pulmons. **Neumografía.**

NEUMOLITÍASIS. f. *Med.* Malaltía ocasionada per concrecions formades al pulmó. **Neumolitiasis.**

NEUMOLOGÍA. f. Tractat sobre 'l pulmó. **Neumología.**

NEUMONÍA. f. *Med.* Inflamació del pulmó. **Neumonía.**

NEUMÒNICH, CA. adj. *Med.* Qui pateix del pulmó. Neumónico.

NEUMORRAGIA. f. *Med.* Hemorragia del pulmó. Neumorragia.

NEUMOTOMÍA. f. *Med.* Dissecció dels pulmons. Neumotomía.

NEUMOTÒRAX. m. *Med.* Derramament de fluits gaseosos dins de les cavitats de les pleures. Neumotórax.

NEURALGIA. f. *Med.* Dolor dels nervis. Neuralgia.

NEURÁLGICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la neuralgia. Neurálgico.

NEURASTENIA. f. Fluixetat de nervis. Neurastenia.

NEURASTÈNICH, CA. adj. Pertocant a la neurastenia; qui pateix neurastenia. Neurasténico.

NEURILEMA. f. *Anat.* Membrana que rodeja 'ls nervis cerebrals y forma una verdadera canal. Neurilema.

NEURILENITA. f. *Med.* Inflamació de la neurilena. Neurilenita, neurilenitis.

NEURITA. f. *Min.* Nom donat per alguns mineralogistes al jade. Neurita.

NEURÍTICH, CA. adj. *Far.* Se diu dels medicaments propis pera les malaltíes de nervis. Neurítico.

NEUROESQUELET. m. *Anat* Reunió o conjunt ordenat d' ossos qu' emboliquen les parts centrals del sistema nerviós. Neuroesqueleto.

NEUROFLOGOSIS. f. *Med.* Inflamació dels nervis. Neuroflogosis.

NEUROGAMIA. f. Magnetisme animal. Neurogamia.

NEUROGÁMICH, CA. adj. Pertanyent a la neurogamia. Neurogámico.

NEURÒGEN. m. *Fisiol.* Materia nutritiva del teixit nerviós. Neurógeno.

NEUROGRAFÍA. Part de l' anatomía que tracta dels nervis. Neurografía.

NEUROLOGÍA. f. *Anat.* Tractat sobre 'ls nervis. Neurología.

NEUROMA. m. *Med.* Mena de tumor que 's desenrotlla al teixit nerviós. Neuroma.

NEUROMICLITIS. f. *Med.* Inflamació del moll de la espinada. Neuromiclitis.

NEUROPARÁLISIS. f. *Med.* Parálisis dels nervis; insensibilitat. Neuroparálisis.

NEUROPATÍA. f. *Med.* Afecció nerviosa. Neuropatía.

NEUROPATOLOGIA. f. Tractat sobre les malaltíes dels nervis. Neuropatología.

NEUROPATOLÒGICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la neuropatología. Neuropatológico.

NEUROPIRA. f. *Med.* Febre nerviosa. Neuropira.

NEUROPÍRICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la febre nerviosa. Neuropírico.

NEUROPROSOPALGIA. f. *Med.* Tivantor de nervis, que produeix un dolor molt fort. Neuroprosopalgia.

NEURÒPTER, A. adj. *Entom.* Que té ales transparentes y solcades per moltes venes o fibres que formen una mena de filat. Neuróptero.

NEUROPTERÒLECH, GA. adj. *Entom.* Qui s' ocupa d' estudiar els insectes neuròpters. Neuropterólogo.

NEUROPTEROLOGÍA. f. *Entom.* Descripció dels insectes neuròpters. Neuropterología.

NEUROPTEROLÒGICH, CA. adj. *Entom.* Pertanyent a la neuropterología. Neuropterológico.

NEURÒSICH, CA. adj. *Med.* Referent a la neurosis. Neurósico.

NEUROSIS. f. *Med.* Malaltía del nervis. Neurosis.

NEUROSTENIA. f. *Med* Excés d' inflamació nerviosa. Neurostenia.

NEURÒTICH, CA. adj. *Med* Epítet dels medicaments qu' obren sobre 'ls nervis. Neurótico. || Qui 's deix dominar pels nervis. Neurótico.

NEUROTOM. m. *Anat.* Instrument llarch y estret que s' usa principalment pera dissecar els nervis. Neurótomo.

NEUROTOMIA. f. Part de l' anatomía práctica, que té per obgecte la dessecació dels nervis. Neurotomia.

NEUS. n. p. de dona. Nieves.

NEUTONIÁ, NA. s. y adj. Sistema de Newton y qui 'l segueix. Neutoniano.

NEUTONIANISME. m. Teoría de Newton sobre 'l mecanisme del univers. Neutonianismo.

NEUTRAL. adj. Indiferent, que no s' inclina a un partit ni a un altre. Neutral, neutro.

ÉSSER NEUTRAL. fr. No pendre partit per ningú. *Ser neutral.*

NEUTRALISACIÓ. f. *Quím.* Operació que consisteix en afegir la suficienta quantitat d' ácit a un álcali o a una sal alcalina, pera que longui les propietats alcalines y recíprocament; en aquest cas resulta una sal neutra. Neutralización.

NEUTRALISADOR, A. s. y adj. Qui neutralisa o que neutralisa. Neutralizador.

NEUTRALISAR. v. a. y més comunament com r. Desvirtuarse recíprocament dues substancies que han sigut barrejades. Neutralizarse.

NEUTRALISAT, DA. p. p. de neutralisar. adj. y s. Medicament que ha sofert els efectes de la neutralisació. Neutralizado.

NEUTRALITAT. f. Indiferencia, indeterminació. Neutralidad.

NEUTRALMENT. adv. m. Indiferentment. Neutralmente.

NEUTRE. adj. Neutral. || adj. *Gram.* S' aplica al nom que no és masculí ni femení, y al verb que no és actiu ni passiu. Neutro. || TONTO. || adj. *Quím.* Nom que 's dona a les sals que no son ácides ni alcalines. Neutro.

NEVADA. f. La neu que cau d' una vegada sobre la terra. Nevada, nevasca, nevisca.

NEVAR AL AGOST. fr. *Met. fam.* Posar cabells blanchs abánç d' hora. *Florecer la almendrera.*

NEVASSADA. f. Nevada forta. Nevasca.

NEVAT, DA. adj. Blanch com la neu. Nevado. || Cobert de neu. Nevado.

NEVATER. m. Qui ven neu. Nevero.

NEVERA. f. Lloch ont s' hi guarda neu. Pou de neu. Nevera. || fig. *Fam.* Habitació molt freda. Nevera. || GLACERA. || CONCESTA.

NEVISCAR. m. Nevar en poca quantitat. Neviscar.

NEVÓS, A. adj. Cobert de neu. També 's diu del temps qu' está disposat pera nevar. Nevoso, nevado.

NEXE. m. Nus, punt d' unió o vincle d' una cosa ab altra. Nexe sagrat: l' unió de l' ánima ab el cos. Nexo.

NEXIÓ. f. Unió, enllaçament. Nexión.

NI. Partícula ab que 's neguen els extrems. Ni. || conj. Que nega absolutament alguna cosa. Ni. || Lo meteix que: O, Y.

NI MÉS NI MENYS. m. adv. Exactament, cabalment. *Ni más ni menos.*

NIADA. f. NIARADA.

NIADOR. m. *Ter.* PONEDOR.

NIAL. m. COVAROT. || NIU. || adj. Lo pertanyent y relatiu al niu.

NIAR. v. a. Fer niu. **Anidar.** || *Met. fam.* HABITAR. || ACULLIR. || v. a. *Ter.* COVAR.

NIARADA. f. Niuada. **Nidada.**

NIÇAGA. f. *Fam.* Casta, mena. **Ralea, casta, raza.**

NIÇART, DA. adj. Natural de Niça.

NICASI. m. Nom propi d' home. **Nicasio.**

NICEFOR. m. Nom propi d' home. **Nicéforo.**

NICÈN, A. adj. Natural de y pertanyent a Nicea, ciutat de Bitinia. **Niceno.**

NICI, A. adj. *Ant. idiot.* NECI, INICUU.

NICIA. f. *Ant.* Iniquitat. Ignorancia.

NICIAMENT. adv. n. *Ant.* Inicuament. Neciament.

NICIESA. f. *Ant.* Dolentería. Ignorancia.

NICOCIANA. f. *Bot.* Planta de fulles amples, més grans que les de la ènula, ovals, assentades, peludes, un poch punxagudes, nerviosos, de color vert pálit, apegaloses o glutinoses al tacte, de color fort y gust acre, aromàtich. Les fulles del comers són seques y han sofert un grau de fermentació que cambía fins a cert punt sa naturalesa: en aquest cas son color es d' un moreno més o menys pujat, sa olor aromática penetrant, y son gust molt acre. El tabach s' aromatisa ab la llevor d' una planta especial. Les flors, que son blanques o vermelles, les fa a raïms en figura de embut; és emètica, irritant, narcòtica y vulneraria. El fruit és una capceta ovoidia de dues ventalles, que conté unes llevors molt petites, rogenques, y de virtuts semblantes a les de la planta. **Nicociana.**

NICOCIÁNICH, CA. adj. *Bot.* Semblant a la nicociana o que té les seues propietats. **Nicociáneo.**

NICOCIANINA. f. Substancia volátil que conté 'l tabach. **Nicocianina.**

NICOL. m. *Min.* Mena d' ágata de dues capes, una blanca y l' altra negra. **Nicolo.**

NICOLAO (Sebastiá). *Biog.* Jesuíta y escriptor. Nat a Palma de Mallorca en 1730, mort a Ferrara (Italia) en 1763. Havía entrat a la Companyía en 1746. Home de viu talent, qui, estudiant, sempre era el primer en les distincions honroses. Va ensenyar retòrica a Saragoça, ont va publicar un llibre de *Orationes* notable per la facilitat y bellesa del istil. Quan ensenyava filosofía a Palma també va publicar altre llibre d' *Oraciones panegíricas.*

NICOLAT. m. *Quim.* Sal produida per la combinació del ácit nicolí ab una base. **Nicolato.**

NICOLAU. m. Nom propi d' home. **Nicolás.**

NICOLAU (Frederich). *Biog.* Distingit comerciant y entès economista, que va figurar en primer terme, defensant els interessos de la producció nacional, ab identificació constant. Era nadiu de Barcelona, ont va morir a edat abanssada en 1905. President molts anys de la Societat de naviers y consignataris, la seua paraula rublerta de sòlits arguments, estava sempre al servei de la restauració y del foment de la gloriosa marina mercant, y en diferentes assambles, com la del Masnou en 1878, en meetings com el de Llotja, y a les corts espanyoles, com a diputat y senador, En Nicolau va sostindre els drets d' aquella branca del comers tan decaiguda. Va pertanyer a significades corporacions y era autor de travalls relacionats ab la marina.

Frederich Nicolau

— (JOAN BTA.). *Biog.* Metge y escriptor professional. Nat a Palma l' any 1804, mort en 1832. Va doctorarse en filosofía a la Universitat de Mallorca (1820), passant a Montpeller a cursar la medicina, tenint al famós Mateu Orfila per mestre, rebent la borla de doctor l' any 1824. Va exercir la carrera a Palma, dedicat també al conreu de les lletres. Havía compost poesíes en catalá, en castellá y en llatí.— A Montpeller va fer imprimir: *Essai sur la melancolie ou lypemanie proprement dite* (1824).—Les demés obres d' ell restaren manuscrites, y entre elles hi havía la *Eneida* de Virgili traduida en vers mal orquí, obra incomplerta. De les seues composicions llatines n' hi há mostra a la *Biblioteca,* etc., de J. Bover.

— (PERE). *Biog.* Pintor valenciá, nat al sigle XIV. Sembla qu' era figura local important a principis del sigle XV, haventli estat feta comanda de decorar y pintar la capça pera guardarse 'ls privilegis reials de la ciutat de Valencia, obra del any 1402. L' any 1404 havía fet el retaule de la iglesia de Sarrió, y en 1408 contractava la construcció y pintura d' un retaule pera la iglesia de St. Joan Batista, de Terol, que tenía d' ésser el més perfecte y acabat, tant de lustería com de pinzell, com el millor que hi hagués a Valencia.

— (PERE JOAN). *Biog.* Relligiós franciscá mallorquí. Nat a Sineu l' any 1645 y mort a Palma en 1717. Als setze anys prenía l' hábit dels mínims, havent estat després calificador del Sant Ofici y tres vegades provincial de Mallorca. L' any 1679 va anar al capítol general de la seua ordre, tingut a Milà, prenenthi part activa. Era excelent predicador y entès catedràtich, molt afectat a les investigacions històriques. És autor d' una *Crónica de los conventos de la provincia de Mallorca de la órden de Mínimos,* que va deixar manuscrita, feta per acort de capítol celebrat a Marsella, a fí d' acoblar materials pera formar la historia general de la ordre.

— (RAMÓN). *Biog.* Prior de la cartoixa de Valldemossa. Nat a Palma de Mallorca l' any 1675, mort a la cartoixa en 1752. Va pertanyer a l' ordre de Sant Brú durant cinquantadós anys. Era tan virtuós com aixerit d' enteniment y molt estudiós. Notable retòrich, filosoph, musich y un dels millors poetes de son temps, altament entès en la metafísica. Autor d' algunes obres de literatura relligiosa, en prosa y en vers, castellanes y llatines, de filosofía y també de medicina, relativament a les sangníes de les quals era contrari.

NICOLÍ, NA. adj. *Quim.* Saturat d' ácit nicòlich. **Nicolino.**

NICÔLICH, CA. m. Un dels ácits del nikel. **Nicólico.**

NICOMEDIENCH. adj. Natural de Nicomedia, ciutat de la Natolia, Assia. **Nicomediense.**

NICÔTICH, CA. adj. Se diu de les sals que tenen per base la nicotina. **Nicótico.**

NICOTINA. f. *Quim.* Álcali descobert al tabach. **Nicotina.**

NICTACIÓ. f. Palpebració produída per una mena de convulsió. **Nictación.**

NICTALMIA. f. Ilusió que fá veure fantasmes de nit. **Nictalmia.**

NICTÁLOP, A. s. y adj. Qui hi veu més de nit que de día. **Nictálope, nictálopo.**

NICTALOPIA. f. *Med.* Malaltía de la vista que consisteix en vèurehi més de nit que de día. **Nictalopia.**

NICTÍLOP. m. *Bot.* Planta que brilla de nits d' un modo remarcable. **Nictílope.**

NICTÍMER. m. *Astron.* Revolució nocturna y aparenta del sol al entorn de la terra en el transcurs de vintiquatre hores. **Nictímero.**

NICTIMÉRICH, CA. adj. Se diu d' un período que dura una part de la nit y la meitat del día. **Nictimérico.**

Niella del camp

NIELLA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les cariofilácies, que creix als sembrats, que té la tija buida y

peluda, lo meteix que les fulles, que són llargues; fá les floretes, que són vermelles o blanques, al capdemunt de les tiges. **Neguilla.**

Niella del blat

NIELLAR. v. a. *Ant.* CISELLAR.

NIELLAT, DA. p. p. *Ant.* CISELLAT.

NIEN. f. *Ant.* Res. **Nada.**

NIERA. f. NIUADA.

NIERÓ. m. *Ter.* NIU, COVADOR, 2.

NIEVA. *Geog.* Caseriu del terme de Benagéver, prov. de Valencia.

NIGRETA. f. *Ornit.* Mena de ánech que viu a la vora del mar; el mascle és negre, la femella parda, y els dos tenen béch clapat de negre y vermell. **Negreta.**

NIGRICA. f. *Min.* Mena de pedra fullosa, negra, tova y propia pera dibuixar. **Nigrica.**

NIGRILLO. m. *Min.* Sulfur antimonífer de plata. **Nigrillo.**

NIGRO. Mot llatí que significa negre, mort o dol, y entra en la composició d' algunes paraules.

NIGROMANCIA. f. Endevinació pêls cadávres y invocació de les ánimes. **Nigromancia.** || L' acció executada pêl art del meteix nom. **Nigromancia.**

NIGROMÁNTICH, CA. adj. Pertanyent a la nigromancia. **Nigromántico.** || m. Qui l' exercita. **Nigromántico, nigromante.**

NIHILISME. m. Incredulitat complerta. **Nihilismo.** || Negació de tot principi relligiós, polítich y social. **Nihilismo.** || *Fil.* Negació de tota creencia. **Nihilismo.** || Nom d' una secta polítich-social russa, quin fí es la destrucció de tot. **Nihilismo.**

Nika

NIHILISTA. s. Sectari del nihilisme. **Nihilista.**

NIKA *Zool.* Crustracis decapots macrurs, que 's troven al Mediterrani.

NIL. *Geog.* Riu d' Egipte. **Nilo.** || Nom d' home. **Nilo.**

NILÍACH, CA. adj. Pertanyent al Nil. **Niliaco.**

NILIOS. m. *Min.* Mena d' ágata o pedra preciosa del genre dels topacis. **Nilios.**

NILÔMETRE. m. Cada una de les pedres que serveixen de senyal pera amidar les crescudes del Nil. **Nilómetro.**

NILS. *Geog.* Veinat de Pontellá, depart. dels Pirineus Orientals.

NILLA. f. *Blas.* Mena de creu a tall d' áncora, més estreta de lo regular. **Nilla.**

NIMANCA. adv. *Ter. ibicench.* Ni menys. **Ni siquiera.**

NIMBAR. v. a. Posar nimbe al entorn d' una cosa.

NIMBAT, DA. p. p. del verb NIMBAR. || Voltat de nimbe.

NIMBE. m. Cèrcol que 's trova en certes medalles, y particularment en les del Baix Imperi; s' adverteix al voltant del cap d' alguns emperadors. **Nimbo.** || Cercle que 's posa al cap de les imatges dels sants. **Nimbo.** || Cercle de llum fi ble que s' observa devegades al voltant de la lluna. **Nimbo.**

NIMES. *Geog.* Ciutat del mitjorn de França, en quina en els temps contemporanis s' ha deixondit el conreu de la literatura regional, germana de la nostra. És capital del departament del Gard, y está situada al N.E. de Montpeller, servant entre 'ls restes arquitectònichs de l' antigor, apart dels seus recorts

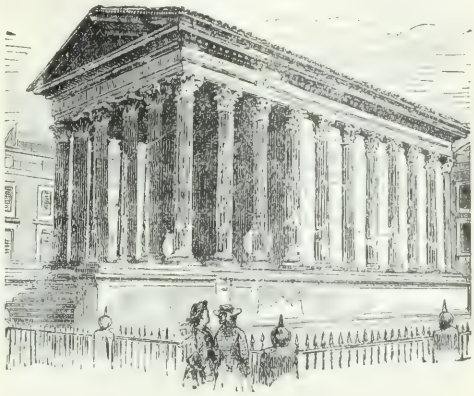

NIMES: El temple romá, nomenat Casa quadrada

històrichs mitgevals, les Arenes bastides al sigle II y l' antiga casa quadrada, temple romá ab columnes corinties, del temps del emperador Adriá.

NIMESENCH, CA. s. y adj. Natural y propi de Nimes. **Nimesino.**

NIMFA. f. *Entom.* L' insecte quan ha viscut en forma d' oruga y 's tanca dins d' una pelleta més o menys groixuda, vivint allí sense movi-ment fins que n' ix en forma de papellona. **Ninfa.** || *Met.* Dona jove y hermosa. **Ninfa.** || Cada una de les dues porcions membranoses de les parts genitals de la dona, y que constitueixen els dos petits llavis de la vulva. **Ninfa.** || *Bot.* Planta de la familia de les ninfácies. **Nenufar.**

NIMFA: 1, papellona groga; 2, papellona blanca de pichs negres; 3, papellona de porpra.

NIMFACI, A. adj. *Entom.* Semblant a una nimfa, referintse a insectes. **Ninfáceo.**

NIMFARINA. f. *Min.* Certa pedra preciosa. **Ninfarina.**

NIMFOLEPSIA. f. *Med.* Melancolía qu' engendra un desitg veement d' habitar als boscos. **Ninfolepsia.**

NIMFOLEPTA. s. y adj. *Med.* Atacat de ninfolepsia. **Ninfolepta.**

NIMFÓMAN, A. f. *Med.* Persona atacada de nimfomanía. **Ninfómano.**

NIMFOMANÍA. f. *Med.* Desitg irresistible de gosar dels plaers venereus. **Nimfomanía.**

NIMFOMANIÁTICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la nimfomanía. **Ninfomaniático.**

NIMFÔTOM. m. *Cir.* Instrument pera practicar la nimfotomía. **Ninfótomo.**

NIMFOTOMÍA. f. Incisió que 's fá a les nimfes de la vulva. **Ninfotomía.**

NIMI, A. adj. Excessiu, sobrat en el sentit de petitesa. **Nimio.** || DELICAT, 2 y 3. || MINUCIÓS, ESCRUPULÓS.

NIMIAMENT. adv. m. Excessivament, massa en concepte de disminució. **Nimiamente.**

NIMIETAT. f. Excés, desmasía de reducció. **Nimiedad.**

NIN. *Ter. aranés.* NIU.

NIN, A. m. y f. MINYÓ, FADRÍ. || NOI. || n. p. d' home. **Senén.**

PER SANT NIN Y SANT NON, PEBROTS Y TOMÁTECHS. *Ref.* Sant Nin és el 30 de Maig, y en tal día els hortelans de Barcelona celebraven la festa dels seus patrons menjant grans platerades de pebrots y tomátechs. *Por San Senén, pimientos y tomates.*

NIN Y SERRA (Joan). *Biog.* Sacerdot y musich-compositor. Nat a Vilanova y Geltrú l' any 1804; mort en 1867. Deixeble del mestre Aleix en la escolanía de la catedral de Barcelona, exercint el cárrech de noi de chor y cursant l' estudi de humanitats. En el piano y en la composició musical va tindre per mestres a Mateu Ferrer, organer de la catedral, y al mestre Rosés, de la capella de la propia basílica. Per son talent feu amistat ab els grans musichs contemporanis Carnicer, Andreví, Ramón Vilanova y Mossèn Bruguera, de la catedral de Tarragona. Als vint anys guanyava la plaça de mestre de la catedral de Tortosa (1824), conservantla fins al morir. Son dignes d' esment les obres: *Kyries,* de la missa en *fa; Gloria* y *Benedictus,* de la missa en *mi,* aixís com una lletreta, la *Dolorosa,* poesía y musica del autor.

NINA. f. Figura de dona ab que s' entretenen les criatures. **Muñeca.** || Forat del ull per ont passen els raigs de la llum, y fent refracció ab l' humor cristallí formen o pinten els obgectes. **Niña, nineta, pupila.** || Noia. **Niña.** || *Met.* Lo més estimat. **Niñas de los ojos.**

COM LA NINA DEL ULL. *Loc.* Ab que 's pondera l'aprecí que 's fá d' una cosa, o 'l carinyo o cuidado ab que 's tracta. *Como los ojos de la cara.*

ÉSSER LA NINA DELS SEUS ULLS. fr. *Met.* Exagera lo molt que s' estima a algú. *Ser la niña ó lumbre, ó la luz de sus ojos.*

TOCAR A ALGÚ A LA NINA DEL ULL. fr. *Met.* Ab que's pondera 'l sentiment que 's té del dany que sofreix lo que s' estima molt. *Tocar en la lumbre ó en las niñas de los ojos.*

NINESA. f. L' etat dels nins, això és, fins als set anys. **Niñez.** || Infantesa. **Niñez.**

NINFA. f. y 'ls seus derivats. **Nimfa.**

NINGÚ m. Negació absoluta d' alguna persona. **Ninguno, nadie.**

NINGÚN, A. adj. Negació absoluta d' alguna cosa. **Ninguno, ningún.**

NINOT. m. Figura petita d' home feta de fusta, pasta, etc. **Muñeco.** || El disfreçat ridícolament pera d vertir als altres ab gestes y mueques. **Moharrache, moharracho.** || Qualsevulla figura ridícola mal composta. **Moharrache, moharracho.** || La figura d' home armat plena de palla o altra cosa semblanta. **Bausán.** || Bobo, ximple y neci. **Bausán.** || Figureta de pasta o d' altra materia vestida y adornada que 's mou per medi d' un fil o d' algún altre artifici. **Títere.** || *Met. fam.* La persona de figura ridícola, petita o presumida. **Títere, muñeco, mocosuelo, chuchumeco, calandrajo.** || La persona de figura petita y despreciable. **Figurillo, yancuajo, renacuajo, sarrapizón.** || Caricatura dibuixada o pintada d' una persona.

NINOT (Joseph). *Biog.* Bisbe catalá del sigle XVII. De la familia del meteix nom molt distingida. Nat a Santa Coloma de Queralt. Va ésser canonge de Barcelona y fiscal de la inquisició; auditor de la Rota y bisbe de Girona, desde ont va ésser trasladat a la Sèu de Lleida l' any 1668, morint en 1673.

NINOU. f. *Ant.* Contracció de nit nova pera significar les primeres hores del any nou. **Noche buena.** || NADAL. || NINOY.

NINOVA. f. *Ant.* MINOVA.

NINOY. m. CAPDANY. || NARCÍS.

NINOY, A. s. dim. Nin. **Niño.**

NINOYS. m. *Bot.* Planta de la fam. de les llabiades, qu' és una mena d' ortiga de flors blanques. **Ortiga blanca.**

NINXO. m. Volta, sepultura ont se dipositen els cadávres, separats els uns dels altres. **Nicho.** || Concavitat formada en alguna paret pera posarhi alguna estátua **Nicho.**

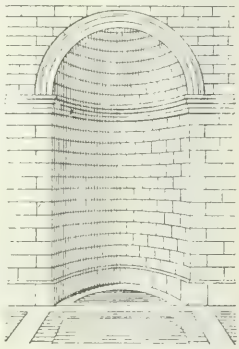

Ninxo

NINYOL. *Ter. ibicench.* Cordill. **Guita.** || LINYOL.

NINYOLA. *Geog.* LINYOLA.

NIPIS. m. Mena de tela que 's fabrica a les illes Filipines y a Madagascar, ab el fil extret del cor de la planta anomenada nipa y que conserva sempre un color de palla. **Nipis.**

NÍQUEL. m. *Min.* Metall molt dur, semblant a la plata y al estany, de propietats magnètiques. **Níquel.**

NIQUELADOR, A. adj. Qui niquela. Lo que serveix pera niquelar.

NIQUELAR. v. a. Cobrir els metalls ordinaris ab una capa de níquel. Sol ferse ab els rellotges, guarniments de animals y vehicols, etc. **Niquelar.**

NIQUELAT, DA. adj. *Min.* Que conté alguna cosa de níquel. **Niquelado.** || Cobert d' una capa de níquel.

NIQUELÍ. m. Combinació de níquel y arsènich. **Niquelino.**

NIQUELÍFER, A. adj. Que conté níquel. **Niquelífero.**

NIQUELOCRI. m. *Min.* Arseniat pulverulent de níquel. **Niquelocro.**

NIRVI. m. y 'ls seus derivats. NERVI. || *Art. y of.* En metalistería el llistó ab talús que serveix de biaix

NISTAGME. m. *Med.* Palpebreig espasmòdich que s' experimenta quan se fan esforços pera vèncer la passió de son. **Nistagmo.**

NIT. f. La part del día natural en que 'l sol és devall del nostre horitzó. **Noche.**

NIT CLARA. La en que no hi há núvols. *Noche clara.*

NIT Y DÍA. m. adv. Ab que s' expressa la continuació y aplicació ab que 's fa alguna cosa sense parar gens. *Noche y día.*

A ENTRADA DE NIT. m. adv. Al començar la nit. *A boca de noche, á primera noche.*

AHIR A LA NIT Y A LA NIT PASSADA. m. adv. El día abans després d' haverse fet nit. *Anoche, ayer noche.*

BONA NIT. *Expr.* Salutació familiar que s' usa a la nit. *Buenas noches.*

BONA NIT Y BONA HORA. *Expr.* Que 's diu quan alguna cosa s' ha perdut o fet malbé. *Oruga le dió, voló golondrino, adiós obispo.*

BONA O MALA NIT. *Loc.* Que a més del sentit recte significa la nit que s' ha passat en coses agradoses o en molestes y desagradoses. *Buena ó mala noche.*

COM DE LA NIT AL DÍA. *Loc.* Modo de parlar ab que se manifesta la gran diferencia que hi há d' una cosa a un' altra. *Como de lo v vo á lo pintado.*

DEMÁ A LA NIT. m. adv. La nit del día immediat següent. *Mañana por la noche.*

DE NIT TOTS ELS GATS SÓN NEGRES. *Loc. fam.* Explica que a les fosques és fácil dissimular les faltes de lo que 's veu. *De noche todos los gatos son pardos.*

FER NIT. fr. Passar la nit a algún lloch. *Hacer noche. Pernoctar.*

FERSE DE NIT. fr. Enfosquirse. *Anochecer, hacerse noche.*

FERSE NEGRA NIT. fr. Mancar la llum del día. *Anochecer, cerrar la noche, hacerse de noche.*

LO QUE DE NIT SE FÁ DE DÍA 'S VEU. *Ref.* Reprèn al qui obra mal fiant en la fosquedat de la nit, avisantlo que la llum del día descobrirá 'ls seus defectes. *Lo que de noche se hace de día aparece.*

MALA NIT Y PARIR MOÇA. *Ref.* Denota tindre mal èxit algún negoci o pretensió després de molt travall. *Mala noche y parir hija.*

MÉS LLEIG QUE LA NIT. *Loc. fam.* Se diu de la persona molt lletja. *Feo como el coco ó como un demonio.*

MITJA NIT. La hora en que 'l sol está més distant del nostre horitzó. *Media noche.*

QUI SOPA MASSA A LA NIT, NO DORM SOSSEGAT AL LLIT. *Ref.* QUI SOPA MASSA, SOMÍA MOLT.

NITIDAMENT. adv. De manera nítida, clara, neta.

NITIDESA. f. Transparencia crestallina. **Nitidez.** || Puresa, llimpiesa, finura. **Nitidez.**

NÍTIT, DA. adj. Clar, transparent, net, pur, resplendent. **Nítido.**

NITRAL. m. El paratge ont s' hi fá 'l nitre. **Nitral.**

NITRAR. v. a. Convertir en nitrat alguna sal o ácit.

NITRAT. m. *Quím.* Nom genèrich que 's dona a les sals produides per la combinació del ácit nítrich ab una base acidificable. La major part d' aquestes sals existeix formada a la naturalesa; les altres són producte de l' industria. En general són solubles al aigua, y 's crestallisen pêl refredament; tenen un gust fresch, picant, acre y a voltes cáustich; tractades a un calor més o menys elevat pêl ácit sulfúrich despedeixen vapors blanchs y ácit nítrich. **Nitrato.**

NITRAT ÁCIT DE MERCURI. Líquit blanch que 's torna vert per l' acció de la llum, molt dens, inodor, de sabor metálich, y cáustich molt viu; té propietats estimulantes y s' usa contra 'ls brians corrosius y llagues xancroses de la pell, etc. *Nitrato ácido de mercurio ó deutonitrato de mercurio líquido.*

NITRATACIÓ. f. *Quím.* Conversió en nitrat. **Nitratación.**

NITRE. m. *Min.* Sal mineral de un blanch gris, transparenta y dura; és de gran us en la farmacia y les arts, y 'l principal ingredient qu' entra en la fabricació de la polvora; té 'l nom de la montanya Nitra, qu' és ont principalment se fá. **Nitro.**

NITRERÍA. f. El paratge ont s' hi recull o 's beneficia 'l nitre. **Nitrería.**

NÍTRICH, CA. adj. *Min. y quím.* Pertanyent al nitre. **Nítrico.**

NITRIFICABLE. adj. *Quím.* Que pot nitrificarse. **Nitrificable.**

NITRIFICACIÓ. f. *Quím.* Conversió en nitre o nitrat. **Nitrificación.**

NITRIFICADOR, A. s. Qui nitrifica. **Nitrificador.**

NITRIFICAR. v. a. *Quím.* Convertir en nitrat. **Nitrificar.**

NITRIT. m. *Quím.* Sal formada per la combinació del ácit nitrós ab una base. **Nitrito.**

NITROBENZINA. f. *Quím.* Combinació del ácit nítrich ab la benzina. **Nitrobencina.**

NITRÔFER, A. adj. Que porta alguna part de nitre. **Nitrófero.**

NITRÔGEN. m. Gas senzill, permanent, incolor, transparent, insípit y inodor, que no serveix pera la respiració ni la combustió y que constitueix pròximament les quatre quintes parts del aire atmosfèrich. És factor de les substancies animals y de molts altres cossos. **Nitrógeno.**

NITROGLICERINA. f. *Quím.* Líquit oliós, inodor, més pesat que l' aigua, que resulta de l' acció del ácit nítrich sobre la glicerina, y per efecte de la calor, del ròssech o del toch, fá explosió ab força deu vegades més gran que la polvora. **Nitroglicerina.**

NITROHEMAT. m. *Quím.* Sal produida per la combinació del ácit nitrohemátich ab una base salificable. **Nitrohemato.**

NITROHEMÁTICH, CA. adj. *Quím.* Ácit procedent de la combinació del sulfat ferrós ab l' aigua y del hidrat de barita ab l' ácit ultropícrich. **Nitrohemático.**

NITROLEUCAT. m. *Quím.* Combinació del ácit nitrolèucich ab una base. **Nitroleucato.**

NITROLÈUCICH. adj. m. *Quím.* Calificació d' un ácit produit per la combinació d' un ácit nitrich ab la leucina. **Nitroléucico.**

NITRÔMETRE. m. Instrument pera amidar els salitres del comers. **Nitrómetro.**

NITROMURIAT. m. *Quím.* Combinació del ácit nitromuriátich ab una base. **Nitromuriato.**

NITROMURIÁTICH. adj. m. *Quím.* Epítet del ácit conegut vulgarment ab el nom d' *aigua regia.* **Nitromuriático.**

NITRONAFTÁLIDA. f. *Quím.* Compost que resulta de tractar la naftalina ab l' ácit nítrich. **Nitronaftálida.**

NITROPICRAT. m. *Quím.* Combinació de ácit nítrich ab una base. **Nitropicrato.**

NITROPÍCRICH. adj. m. *Quím.* Calificació d' un ácit produit per l' acció del ácit nítrich sobre l' indi. **Nitropícrico.**

NITRÓS, A. adj. *Quím.* Lo que conté nitre o 'n té les propietats. **Nitroso.**

NITROSITAT. f. Qualitat de nitrós. **Nitrosidad.**

NITROSACARAT. m. *Quím.* Combinació del ácit nitrosacárich ab una base salificable. **Nitrosacarato.**

NITROSACÁRICH, CA. adj. *Quím.* Calificació del ácit que resulta de la combinació del ácit nítrich ab el sucre de gelatina. **Nitrosacárico.**

NITRUR. masc. *Quím.* Combinació del nitrògen ab un' altra substancia. **Nitruro.**

NITXO. m. *Ant.* NINXO.

NIU. m. La caseta artificiosa en que 'ls aucells fan les críes. **Nidal, nido.** || El dels insectes y altres animalons. **Nido.** || *Met.* Lloch ont sol acudir algú. **Guarida, manida, nido.** || Paratge ont s'hi aplega gent de mala conducta. **Gorrionera, nido, nidal.** || El paratge ont algú s' acull o hi guarda alguna cosa que vol tindre amagada. **Nidal.**

Niu de curruca

DEIXAR EL NIU. fr. Se diu dels aucells que l' abandonen quan han acabat de criar. *Desanidar.*

ALS NIUS QUE SÓN D' ANTANY NO HI HÁ MOIXONETS ENGUANY. *Ref.* Adverteix que no 's deu deixar passar

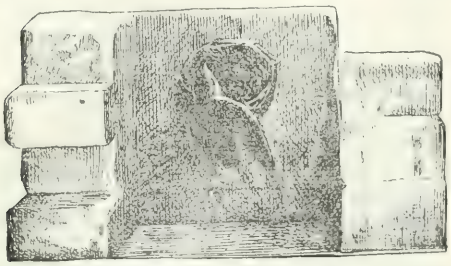

Niu de falsiot

la ocasió per la dificultat que hi há de tornarla a trovar. *En los nidos de antaño no hay pájaros ogaño.*

FER NIU DE TOTA BROÇA. fr. *Met.* Aprofitarho tot. *Hacer á pluma y á pelo.*

Niu de guatlles

FER NIU O 'L NIU ELS AUCELLS. fr. Construir la caseta o jas ont han de criar. *Nidificar, hacer nido.*

TREURE UN NIU. fr. AFOLLAR, 4.

NIU D' ENCANTATS. *Orog.* Cova del terme d'Esterri de Cardós.

NIUADA. f. Niarada.

NIUAR. v. a. Fer un niu, posar niu.

NIUERADA. f. Garrinada, 'l part del animal que dona a llum molts fills alhora. Cachillada.

NIULA. *Geog.* Veinat de la Cerdanya, districte de Puigcerdá, agregat a Ger.

NIUÓS, A. adj. Que pot servir de niu. Nidoso.

NIVELL. m. Instrument pera examinar si un pla és ben horisontal. Nivel. || La igualtat del terreno o pla sense inclinació. Nivel. || *Met.* La suma igualtat en qualsevulla cosa. Nivel. || Aparell de fusta pera posar plana una paret, enrajolat etc., usat pèls paletes.

NIVELL D' AIGUA. Cilindre de metall ab dos braços verticals, un a cada cap, formats per tubos de vidre y plè d' aigua de modo que aquesta 's vegi bé per dits dos tubos. *Nivel de agua.*

NIVELL D' AIRE. Cilindre de vidre quasi plè d' aigua y tapat hermèticament per les dues puntes, que colocat a nivell denunt d' un plá queda l' aire al mitg, inclinantse a la part ont se trova la desigualtat de ell. *Nivel de aire.*

NIVELL PERA FER RECTES. *Ter. Moyá.* Estaques y cordill ab el qual se fan les solcades de les hortes.

A NIVELL. m. adv. Paralel a un plá horitzontal. *A nivel.* || Ab igualtat recta, pèl llarch o en files. *A nivel.*

PERDRE 'L NIVELL. fr. Separarse alguna cosa de la rectitut o direcció que li correspòn. *Desmentir.*

NIVELLABLE. adj. Que 's pot nivellar. Nivelable.

NIVELLACIÓ. f. Acte y efecte de nivellar. Nivelación.

NIVELLADOR, A. m. y f. Qui nivella. Nivelador.

NIVELLAMENT. m. NIVELLACIÓ.

NIVELLAR. v. a. ANIVELLAR. || *Met.* Observar igualtat o equitat en lo que 's fá. Nivelar.

NIVELLAT, DA. p. p. Nivelado.

NIVELLETA. f. Eina de fusta formada d' un llistó vertical ab una fusta horitzontal al capdemunt; pera usarla se n' han de tindre tres de la meteixa alçada. Niveleta.

NIVEOLA. f. *Bot.* Plantes amarilidácies, algunes de quines especies són conreuades als jardins, com la *niveola del istiu* y la de *primavera*, ab flors termenals y solitaries, blanques, ab una clapa verda al extrem de la repartició del perimpte. Niveola.

Niveola

NO. adv. negat. No. || Unintli un verb y la partícula *res* s' usa pera donar més força a la negació; y aixís se diu: *no val res, no hi fá res.* No.

¿NO? Usat pera preguntar. *¿No?*

NO ENTENDRE FUTIRLA O FUTILLA. fr. No sapiguer res d' una cosa. *No entender palabra, no entender jota, no dar palotada.*

NO ÉS BOIG QUI TORNA A CASA. fr. Locució que denota tindre prou coneixement o ésser interessat aquell que sab trovar la seua conveniencia. *Es juicioso quien conoce su hogar.*

NO HI HÁ COM AMOR D' AVI. fr. Locució que dona a entendre que 'ls avis afalaguen molt a llurs nets. *Quien no sabe de abuelo, no sabe de bueno.*

NO HI PODEN HAVER DOS MAIGS EN UN ANY. *Ref.* Locució pera denotar que la joventut y la hermosura passen y no tornen. *No hay dos abriles en un año.*

NO LI AMAGUES L' OU. fr. *Met.* No 's deixa maltractar o burlar, ni tolera injuries; no sofreix coses pesades. *No se deja poner la albarda.*

NO M' HA FET MOLLA DE MAL. *Ter.* NO M' HA FET GENS DE MAL.

NO MÉS. m. adv. Mai més. *No más, nunca más.* || Prou. *No más, nada más.*

NO MÉS LI FALTA L' ALBARDA. fr. *Met.* Se diu d' un ignorant, d' un estúpit, d' una persona molt bestia. *Solo le falta la albarda.*

NO 'N PASSEN CADA DÍA. fr. Locució que encomana la economía als pagesos, recordantlos que no hi há

més que una cullità al any, si n' hi há. *Agosto y vendimia no és cada día, y sí cada año, unos con ganancia, otros con daño.*

NO OBSTANT. m. adv. Sense que serveixi de destorb. *No obstante, con todo, sin embargo, á pesar de.*

¡NO QUE NO! *Expr.* ¡YA, YA!

NO RES. m. adv. Nega l' ésser o la existencia de alguna cosa. *Nada.* || Poch o molt poch. *No nada, no nadilla.*

NO RES MENYS. *Expr. ant.* Exagera alguna cosa que convé a un' altra en que no 's pensava. *No menos, nada menos.*

NO SÉ QUÈ. *Expr.* Denota que 's trova alguna gracia o atractiu en les coses que no se sap explicar. *No sé qué.*

¡NO SÍA! *interg. ant.* ¡NO!

¡NO TE N' ALABARÁS! ¡NO ME LA PORTARÁS AL MOLÍ! fr. Expressions ab que s' amenaça a la persona que ha fet algún excés, donant a entendre que ja pagará la pena. *¡No se irá ó no te irás alabando!*

NO TINDRE CAP OS SENCER. *Expr.* Estar abatut a consecuencia d' haver caminat molt o d' haver fet molta feina. *Estar molido como una alheña, estar hecho una alheña.*

NO Y MÉS NO. Negació repetida d' alguna cosa que expressa la insistencia en el negar. *Nones.*

¿QUE NO? O ¿DONCHS NO? *Loc.* Contradiu el dupte o sentir contrari sobre la opinió en que s' está. *¿Pues no?*

NOA. f. NOVA, NOTICIA. || *Ter. de la Costa de Llevant.* NOIA.

NOBAS (Rossendo). *Biog.* Notable esculptor, nat a Barcelona en 1849 y mort en 1891. Alumne de la escola de Llotja y deixeble dels germans Vallmitjana. L' any 1871 va obtindre un èxit y medalla de segona classe a Madrit, ab la estàtua del *Torero moribundo* baix el titol: *Siglo XIX.* A Viena va ésser premiat l'any 1873 per un mitg cos d' En *Cervantes*, molt notable. Pera la Universitat de Barcelona va travallar les figures d' *Aristotil* y de *Sant Tomás de Aquino.* És aixís meteix autor de bones testes: de *Milton, Shakespeare, Dant, Pius IX, Balmes, Fortuny, Beethoven* y del mestre *Pedrell.* Una de ses obres més notables és la figura en bronze del monument al brigader Cabrinety, a Puigcerdá. D' ell són els esfinx del llach y el carro d' Apol, al cim de la Cascata en el Parch de Barcelona, la estàtua en bronze del conceller Casanova, prop del Arch triomfal, y les esculptures del frontis de la iglesia de Castellar del Vallès. Esculptor del Hospital (1884) y mestre de Llotja (1877-91). És autor de la estàtua del monument a Güell y Ferrer.

Rossendo Nobas

NOBIL. adj. Noble.

NOBILIARI. m. Llibre que tracta de la noblesa de les families. **Nobiliario.** || adj. referent a la noblesa.

NOBILIARIAMENT. adv. m. D' una manera nobiliaria. **Nobiliariamente.**

NOBILÍSSIM, A. adj. sup. de noble. **Nobilísimo.**

NOBLE. adj. Illustre, conegut per la seua sanch. **Noble.** || Principal, excellent, ventatjós en qualsevulla cosa. **Noble.** || Singular o particular en la seua especie. **Noble.** || Títol d' honor que venen donant els reis desde l' any 1390. **Noble.** || Honrós, estimable. **Noble.** || m. com. La persona que per la seua sanch y llinatge és d' una classe distingida o illustre. **Hidalgo, hijodalgo.** || *Met.* Se diu de la persona de ànim generòs y de lo que li pertany. **Noble, hidalgo** || S' aplica a les coses fetes ab gracia, lluiment y ostentació. **Lucido, espléndido.**

NOBLE DE TOTS QUATRE QUARTOS O COSTATS. *Loc.* El qui té 'ls quatre avis de part de pare y mare nobles. *Noble de todos cuatro costados.*

FER FÉR EL NOBLE. fr. Fer qu' algú 's tracti y 's porti com a cavaller. *Acaballerar.*

NOBLEA. f. *Ant.* NOBLESA.

NOBLEMENT. adv. m. Generosa, famosa, illustrement. **Noblemente.** || Ab urbanitat y noblesa com convé a una persona ben nada. **Noblemente.**

NOBLESA. f. Llustre, esplendor, excellencia, dignitat, claretat de sanch. **Nobleza.** || Antiguitat d'una casa. **Nobleza.** || Fama, estimació, reputació. **Nobleza.** || El conjunt de nobles, llur classe y condició. **Nobleza.** || Excellencia, primor o avantatge d' una cosa entre les demés de la seua mena. **Nobleza.** || *Met.* Generositat y grandesa d' ánim **Hidalguía, nobleza de corazón.** || El lluiment y ostentació ab que se fa alguna cosa. **Lustre, esclarecimiento.**

NOBLESA DE COR: NOBLESA, 6.

NOBLÍA. f *Ant.* NOBLESA.

CARTA O PATENT DE NOBLÍA. *Loc. ant.* Privilegi de noblesa. *Título, privilegio de nobleza.*

NOBLIT. *Ant.* En oblit. **En olvido.**

NOCES. f. pl. NUPCIES.

NOCH. m. Batán. **Noque, batán.**

NOCIBLE. adj. NOCIU.

NOCIÓ. f. *Teol.* Coneixement, intelligencia, idea que 's forma d' alguna cosa per la especie que dona l' enteniment. S' usa pera explicar el misteri de la Santíssima Trinitat y la distinció de persones. **Noción.** || Sentit, accepció d' alguna paraula o veu per el coneixement que 's té del seu significat. **Noción.** || CONEIXEMENT.

NOCIONAL. adj. *Teol.* Lo pertanyent a la noció. **Nocional.**

NOCIR. v. a. *Ant.* DANYAR.

NOCIU, VA. adj. Danyós, perniciós, perjudicial. **Nocivo.**

NOCIVAMENT. adv. m. DANYOSAMENT.

NOCONFORMISTA. s. y adj. Calificació que a Inglaterra 's dona a tots els que no segueixen la religió anglicana, excepte als catòlichs. **Noconformista.**

NOCTÁMBUL. m. Qui camina o fa dormint lo que comunament se fá estant despert. **Noctámbulo.** || La persona acostumada a anar molt de nit. **Noctámbulo.**

NOCTAMBULACIÓ. f. El somni o fets del noctámbul. **Noctambulación.**

NOCTAMBULISME. m. *Med.* Malaltía que consisteix en caminar de nits dormint. **Noctambulismo.**

NOCTÍCOLA. s. Amich de la nit. **Noctícola.** || Que va de nits.

NOCTURN, A. adj. Pertanyent a la nit. **Nocturno, nocturnal.** || m. Una de les tres parts en que 's divideixen les matines, que consta de cert nombre de salms y tres lliçons. **Nocturno.** || Nom que donen els astronoms al arch de cercol que 'l sol descriu la nit. **Nocturno.** || Nom que donen al planeta Venus quan surt per la tarde. **Nocturna, véspero.** || MELANCÒLICH, TRIST. || *Ornit.* Se diu dels aucells que volen de nit, com l' òliva, 'l mussol, etc. **Nocturno.** || Composició musical o literaria en la qual se descriuen efectes de nit. **Nocturno.**

NOCTURNAL. adj. *Ant.* NOCTURN.

NOCTURNALMENT. adv. m. Per la nit. **Por la noche, nocturnalmente.**

NOCTURNAMENT. adv. m. Mentres dura la nit. **Nocturnamente.** || D' un modo nocturn. **Nocturnamente.** || *Met.* Acció realisada de amagat pera que ningú n' hagi esment.

NOCTURNANCIA. f. L' espai de temps comprès entre les nou y les dotze de la nit. **Nocturnancia.**

NOCTURNITAT. f. Circunstancia d'ésser de nit.

NODACIÓ. f. *Cir. y med.* Impediment o tumor als nervis. Nodación.

NODAL. adj. *Astron.* Pertanyent als nodos. Nodal.

NODO. m. *Astron.* Cada un dels dos punts oposats en que la òrbita del nostre planeta atravessa la eclíptica. Nodo. || Nu.

NODRIDOR. m. *Ant.* DIDOT. || Qui nodreix.

NODRIMENT. m. *Ant.* NUDRIMENT.

NODRIR. v. a. *Ant.* NUDRIR, MANTINDRE, CRIAR. || EDUCAR.

NODRISSA. f. *Ant.* DIDA.

NODRISSÓ. m. *Zool.* Porch desmamat. Lechón, cochinillo.

NODRIT, DA. p. p. *Ant.* NUDRIT.

NODRIÇ. m. *Ant.* DIDOT.

NOEMBRE. m. NOVEMBRE.

NOFRE. n. p. Nom vulgar d' Onofre. Onofre.

NOFEU (Cap de). *Orog.* Entre Roses y Cadaqués.

NOGA. f. *Ter.* Nou grossa. Nuez gruesa.

NOGADA. f. Salsa de nous. Nogada.

NOGUER. m. NOGUERA.

NOGUER DE SEGARÓ. *Geog.* Remarcable masía, d' aspecte senyorí, prop del poble de Moyá a les valls del Llerca.

BROT DE NOGUERA: *a*, nou ab esclofolla; *b*, fruit de la nou

NOGUERA. f. *Bot.* Arbre d'uns 15 a 20 met. d'alt, de molta copa o bògit, ben coberta de fulles de uns 25 centimetres de llarch, que's composen d' altres ovalades y colocades de dues en dues als costats de un punxó comú; les flors petites, el fruit és la nou; la fusta és molt pesada, dura, d' hermós color obscur y apreciable; la escorxa és bona pera adobar pells. Nogal, noguera.

NOGUERA AMERICANA. f. Arbre de Nova Espanya, de 50 a 70 metres d' alçaria y fulles de tres en tres, serrades de les vores; les flors de color entre vert y blau; el fruit ovalat, carnós, vert y plè d' una substancia com sabó, té dintre una nou de moll blanch y gust molt agradable. *Almendrón.*

DE COLOR DE NOGUERA. De color part obscur. *Noguerado.*

NOGUERA (Antoni). *Biog.* Mestre de musica, mallorquí, contemporani. Mort en març del any 1904. Junt ab l' organer Pont, va fundar y dirigir la notable Capella de Manacor (1897), arrivant a cent cantors y havent fet èxits esclatants. Va propagar a Mallorca la musica polifònica, influenciat del mestre Pedrell. Havía estat guanyador en el concurs de Sòller, extenent la seua fama defora l' illa. És autor de notables peces de caient popular mallorquí.

— (RAMÓN, VICENTS, ANTONI). *Biog.* Escriptor nat a Valencia l' any 1728, y mort en 1797. Molt erudit y preclar com a crítich. Va cursar retòrica, filosofía y dret civil en la Universitat valenciana. Després fou canonge doctoral d' aquella metropolitana y acadèmich d' honor de la de Nobles Arts de Valencia, y membre de l' Academia Florentina. Era home de bella y poderosa iniciativa, que desplegava en la literatura, en l' art del pagès, en la industria fabril y en el comers. És autor de notables poesíes castellanes y imitador d' Horaci; també va compòndren en valenciá; traductor de les *Memorias de los Sucesos de Veletrix* en 1744; va publicar les obres de Sant Paciá (Valencia, imp. Montfort, 1780), text llatí, estampat en vista de distintes edicions y el manuscrit de la Biblioteca vaticana; va dirigir la edició de la *Historia de España* del P. Mariana, comentada y anotada fins al volúm sisè, 1790 (Valencia, imp. Montfort, 1783-1796, nou vol. fol.). Altres obres va deixar estampades y manuscrites, de les quals és memorable un discurs relatiu a belles arts, fet en l' Academia valenciana l' any 1783.

NOGUERA DE CARDÓS. *Hidrog.* Riu de la prov de Lleida. Neix als estanys de Tabescán, Pirineu; passa per Tabescán, Lleret, Lladrós, Arrós, Anás, Casibrós, Ribera y Tirbia, y desaigua a la vora del Noguera Pallaresa devant de Llavorsí. || — PALLARESA. Riu de la prov. de Lleida, quin curs és d'uns cent quaranta sis kilometres de llargada. Neix prop del santuari de Mongarri, a la frontera de la Vall d'Arán; passa pèls termens de Mongarri, Alós, Sorpe, Isabarre, Esterri d' Aneu, Jou, Escaló, Estarón, Llavorsí, Surp, Rialp, Sort, Enviny, Malmercat, Bahent, Peramea, Gerri, Peracals, Pobla de Segur, Salás, Talarn, Tremp, Palau de Noguera, Guardia, Llimiana, Sant Huisme y Font Mouga y desaigua al curs del Segre aigües amunt de Camaraça. || — RIBAGORÇANA. Riu que fa partió entre les provincies d' Osca y Lleida y té un curs d' uns cent trenta kilometres. Neix al Pirineu, a la frontera ponentina de la Vall d' Arán y passa pèls termens de Senet, Vilaller, Montanuy, Suert, Pont de Suert, Santorens, Castarner, Areny, Escarlá, Montanyana, Castissent, Alsamora, Lastall, Corsá, Blancafort, Tragó de Noguera, Boix, Pinyana, Ibars de Noguera, Alfarráç, Algerri, Albesa, Portella, Torrelameo y Corbins, ont desaigua al Segre, || — DE TOR. Riuet de la prov. de Lleida, quin curs és d' uns 25 kilometres. Neix al port de Caldes, frontera mitjornina de la Vall d' Arán; passa pèls termens de Caldes, Erilavall, Bohí, Barruera, Cardet, Coll, Llesp y Castelló de Tor y desaigua a la vora del Noguera Ribagorçana tocant a Pont de Suert.

NOGUERADA. f. y

NOGUERAR. m. Lloch plantat de noguers. Nogueral.

NOGUERETA. f. *Bot.* Cornicabra.

NOGUEROLA. *Hidrog.* Riera de poch curs que desaigua al Segre, tocant a Lleida.

NOGUÉS Y TORRAS (Antoni). *Biog.* Pianista y compositor. Nat a Vilafranca del Penadès l' any 1820; mort en 1882. Deixeble d' En Francesch Rodríguez; conceptuat un dels millors mestres de piano a Barcelona. Autor d' algunes composicions publicades y d' altres inèdites. Son elogiades: una *Fantasía* de temes populars espanyols y una gran *jota* aragonesa, aixís com una composició, d' aire espanyol, dedicada a la reina Victoria, muller d' Amadeu I.

NOGUÈS. *Geog.* Caseriu del terme de Balaguer, prov. de Lleida.

NOHEDES. *Geog.* Poble del cantó de Prades, bisbat de Perpinyá, departament dels Pirineus Orientals; és a la vora d' una riera y té 295 habitants. || — (GORCH DE). *Hidrog.* Rivera y estanys del Conflent prou remarcables, constituint un aplech d' accidents dignes de ésser esmentats, entre quins cal que s' observin el gorch estelat a 2,110 metres d' altitut y 'l gorch blau.

NOHIBLE. adj. *Ant.* NOCIU, DANYÓS, FASTIGÓS, NOISIBLE.

NOI, A. m. y f. Qui no ha arrivat a set anys. Niño, chico, muchacho, chiquirritín, chiquirritico, chiquitico. || *Met.* Qui té poca experiencia u obra ab poca reflexió y advertencia. Niño.

NOI DE MAMES: NOI DE MAMELLES. *Met.* Qui ab el seu tracte y modo de procedir té coses de noi. *Mamón.* || *Met. fam.* Qui és inferior a un altre ab molta diferencia. *Niño de teta.*

NOI DE MAMELLA. El que mama. *Niño de teta.*

NOI PLORADOR Y RABIETA. El noi que plora molt y s' irrita fácilment. *Bejín.*

CONÈIXER A ALGÚ DESDE NOI. fr. Conéixerlo desde molt criatura. *Conocer á uno desde su cuna.*

COSA DE NOI. Lo qu' és propi de les criatures o s' hi sembla. *Amuchachado, infantil.*

DESDE NOI. m. adv. Desde la seua primera etat. *Desde niño, desde la infancia, desde sus primeros años.*

FINS HO SABEN ELS NOIS QUE MAMEN. fr. Ab que 's nota a algú que ignora o dupta lo qu' és notori a tothom. *Hasta los niños lo saben.*

NO ÉS CAP NOI. *Loc.* Denota que algú té més etat de la que 's conceptúa o sembla tindre. *Ya no es niño.*

NO 'N FARÍA O NO 'N DIRÍA MÉS UN NOI DE MAMES. *Loc. fam.* Pondera la gran dissonancia que causa alguna acció o expressió. *No lo hiciera, ó no lo dijera, ó no dijera más pateta.*

NOIA. f. *Ter.* ESCURSÓ.

NOIA. *Hidrog.* ANOIA.

NOIADA. f. Fet, dita propia dels nois. **Muchachada, niñada, muchachería, muchachez, niñería, puerilidad, inocentada, trastería.**

FER NOIADES. fr. NOIEJAR.

NOIEJAR. v. n. Fer accions de noi. **Muchachear, niñear.**

NOIERÍA. f. *Ter.* NOIADA.

NOIET, A. m. y f. **Infantico, infantillo, infantito, chiquito, chicuelo.**

NOLA (Rupert). *Biog.* Coch y escriptor catalá. Cap de cuina del rei N' Alfons V d' Aragó. És autor d' un llibre de cuinar, escrit en catalá, el quin fou traduit en llengua castellana y publicat a Toledo en quatre edicions els anys 1525 (primera edic.-trad.); 1529, la segona; 1544 y 1577. Del pròlech de la primera traducció és evident que va escríures en llengua catalana y probablement imprès, y pot ésser sía certa l' edició de l' any 1477 retreta per en Torres Amat.

NOLEIG. m. Acció de nolejar. Nòlit. **Flete.**

NOLEJAR. v. a. Contractar els preus de transport de les mercaderíes que s' han d' enviar per mar. **Fletar.**

NOLICIÓ. f. *Teol.* Acte de la voluntat ab que no 's vol alguna cosa **Nolición.**

NOLIEIG. m. *Ant.* y

NOLIEJAMENT. m. *Ant.* L' acció de noliejar. **Fletamiento.**

NOLIEJAR. v. a. NOLISAR. || Contractar el preu de tragí de les mercancíes a la nau.

NOLISAR. v. a. *Ant. Náut.* **Fletar.**

NÒLIT. m. Preu que 's paga pèl transport o tragí y arrendament de la nau. **Flete.**

BARCA PARADA NO GUANYA NÒLITS. *Ref.* BARCA.

MENYS DE NÒLIT. *Loc. ant.* Sense nòlit. *Sin flete.*

NOM. m. Paraula ab que 's coneix alguna persona o cosa y 's distingeix d' un' altra. **Nombre.** || Títol pèl qual és coneguda una persona o cosa: li pots donar el *nom* de pare. **Nombre.** || Fama, reputació, crèdit. **Nombre, nombradía.** || Autoritat, poder o virtut ab que 's fá alguna cosa per altra. **Nombre.** || *Gram.* La primera part de la oració que's declina per casos: té genre y no significa temps. **Nombre.** || *Mil.* Sant y senya secreta que 's dona a la nit pera regonéixer els amichs. **Nombre.**

NOM DE CASA. El qu' és comú a tota una familia. *Apellido.* || Cognom.

NOM DE FONTS. El que 's posa al temps de batejar a la criatura. *Nombre de pila.*

ANARSEN EN NOM DE DEU. fr. ANARSEN A LA PAU DE DEU.

¿COM HAVEU NOM? *Loc.* ¿Com us dièu? *¿Como os llamais? ¿cuál és su nombre?*

DIRSE 'L NOM DEL PORCH. fr. Maltractarse de paraula. *Decirse el nombre de las fiestas o de las pascuas.*

EN NOM. *Loc.* En virtut o ab autoritat y poder de algú. *En nombre, de parte.*

EN NOM DE. m. adv. S' usa pera implorar auxili y favor. *En el nombre.*

MUDAR O CAMBIAR EL NOM. fr. Fingirlo. *Mudar, fingir el nombre, trasnombrar.*

NO SAPIGUER EL NOM MUSA. fr. *Fam.* Ésser molt ignorant. *No saber las declinaciones.*

PRIMER SE PERDRÍA 'L MEU NOM. *Loc.* Denota la resolució de fer alguna cosa. *No me llamaría como me llamo.*

TINDRE NOM. fr. Ésser molt coneguda o famosa alguna cosa. *Ser muy nombrado.*

TINDRE NOM O PER NOM. fr. Dirse, anomenarse. *Llamarse.*

EN NOM DE DEU. fras. per expressar conformació y extranyesa.

NÒMADA adj. Errant, qui no té domicili fixe. **Nómade, nómada.** || Epítet aplicat a les tribus o pobles que van errants, sense tindre residencia fixa. **Nómada.**

NOMBRA. f. Llista de números que s'usa als estudis pera àpendre de comptar. **Tabla.** || Aritmètica.

NOMBRAMENT. m. Acte de nombrar a una persona pera 'l desempenyo d' algún ofici, autoritat o cárrech, y 'l despaig en que se li confereix. **Nombramiento.**

NOMBRAR. v. a. *Ant.* NUMERAR, COMPTAR, NOMINAR, ELEGIR.

NOMBRAT, DA. adj. *Ant.* NUMERAL. || p. p. de nombrar. **Numerado.**

NOMBRADA PECUNIA. m. adv. DINER CONTANT.

NOMBRE. m. **Número.** || Conjunt de unitats o suma de moltes quantitats. **Multitut. Número.**

NOMENADOR, A. adj. El que s' ha de anomenar. **Lo que se ha de nombrar.**

NOMENAMENT. m. (Vegis NOMBRAMENT).

NOMENAR. v. a. ANOMENAR.

NOMENARSE. v. r. ANOMENARSE.

NOMENAT, DA. p. p. ANOMENAT.

NOMENCLATOR. m. Qui posseeix la nomenclatura d' una ciencia o art. **Nomenclator.** || Llista o catálech de noms. **Nomenclator.**

NOMENCLATURA. f. Nòmina, llista de noms. **Nomenclatura.** || Conjunt de veus tècniques o propies d' una facultat. **Nomenclatura.**

NÒMINA. f. Llista, catálech. **Nómina.** || Papereta en que consta 'l sou d' un empleat. **Nómina.** || Mena de reliquia en la que hi há escrits els noms d' alguns sants. **Nómina.**

NOMINACIÓ. f. La acció d' anomenar o cridar pèl seu nom. **Nominación, nombramiento.** || Elecció de persones pera algún cárrech o empleu. **Nombramiento, nominación.**

FER NOMINACIÓ. fr. NOMBRAR, NOMINAR, ELEGIR.

NOMINADOR, A. m. y f. Qui anomena o posa nom. **Nominador.** || Qui anomena o té dret d'anomenar pera algún empleu. **Nominador.**

NOMINAL. adj. Pertanyent al nom. **Nominal.** || adj. *Gram.* Se diu del adgectiu que 's deriva d' un substantiu, com: *celestial* de *cel.* **Nominal.**

VOTACIÓ NOMINAL. Se diu de la que 's fa de viva veu en els concells y assamblees.

NOMINALMENT. adv. m. Ab expressió de noms. **Nominalmente.** || D' una manera nominal. **Nominalmente.**

NOMINAR. v. a. ANOMENAR, ESCULLIR.

NOMINAT, DA. adj. Lo que té nom especial. **Nominado.** || CONTRACTE NOMINAT.

NOMINATIU. m. *Gram.* El primer cas de la declinació. **Nominativo.** || pl. Se diu de les declinacions dels noms. **Nominativos.** || pl. Als estudis de gramática llatina, part de l' analogía que precedía als verbs. **Nominativo.** || *Fig. y fam.* Rudiments o principis de qualsevulla facultat o art. **Nominativo.**

NOMINATIVAMENT. adv. m. D' un modo nominatiu. **Nominativamente.** || Nominalment. **Nominalmente.**

NOMÒGRAF. s. Qui está versat en nomografía. **Nomógrafo.** || Qui dona regles per una art. **Nomógrafo.**

NOMOGRAFÍA. f. Descripció de les lleis. **Nomografía.**

NOMOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la nomografía. **Nomográfico.**

NOMÒLECH. s. Qui entèn de nomología. **Nomólogo.**

NOMOLOGÍA. f. Ciencia de les lleis. **Nomología.**

NOMOLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la nomología. **Nomológico.**

NON. No.

NON. n. p. Nom vulgar d' Abdòn. **Abdón.**

NONA. f. La derrera de les hores menors en el reso eclesiástich. **Nona.** || Una de les hores en que 's dividí entre 'ls romans el día, y corresponía a les tres de la tarde. **Nona.**

FER NONA, NON O NON NON. fr. Dormir les criatures. *Hacer el mú.*

NONAGENARI, A. adj. Qui té noranta anys. **Nonagenario.**

NONAGÈSSIM, A. num. ord. Lo qu' está al últim de nou desenes. **Nonagésimo.**

NONÁGON. m. *Geom.* Polígon de nou costats. **Eneágono, nonágono.**

NONAGONAL. adj. *Geom.* Pertanyent al polígon de nou costats. **Nonagonal.**

NONANA. f. *Med.* Epítet d' una febre, que 's repeteix cada nou dies. **Nonana.**

NONAT, DA. adj. S' aplica al qui no ha nat naturalment, sinó que l' han tret del ventre de la seua mare. **Nonato.** || Se diu també del que encara té de neixer o ha de venir.

NONGENTÈSSIM, A. adj. Epítet de cada una de les noucentes parts d' un tot. **Nongentésimo.**

NONICI. n. p. **Nonito.**

NONÓ (Jaume). *Biog.* Musich, nat a Sant Joan de les Abadesses. Mort en 1882. Va estudiar a Barcelona ab el mestre Mateu Ferrer. Vivint a Sabadell dirigía l' orquesta dels Muxins. Més tart va anar a la Amèrica, y a Mèxich exercía el cárrech d' inspector de musiques militars. Va compondre moltíssimes peces de balls, y també misses y temes relligiosos. A Mèxich va compondre una marxa o himne marcial.

— (JOSEPH). *Biog.* Musich-compositor, nat a Sant Joan de les Abadesses l' any 1776 y mort a Aranda de Duero en 1845. L' any 1802, a Madrit, era admès a casa del duch d' Osuna pera mestre, componenthi més d' una trentena d' operes. Carles IV, en 1805 va ferlo compositor de sa reial cambra, haventli escrit molta musica. Ferrán VII també 'l tenía per compositor, havent escrit un *Te Deum* quan va néixer el primer fill de la reina Isabel de Bragança. L' any 1814 va publicar a Madrit la obra: *Escuela completa de música. Sistema fundado en la naturaleza, en la experiencia de los mejores profesores y en las observaciones de los grandes filósofos*, etc., etc. En 1829 va publicar, també a Madrit, original seu, el gran *mapa armònich* contenint totes les materies de la ciencia musical o de la composició moderna.

NÔNUPLE, A. adj. Quantitat equivalent a nou vegades un' altra. **Nónuplo.**

NONYS (Cap). *Hidrog.* Cap de la costa de ponent de l' illa d' Ibiça, Balears.

NOOCRACIA. f. Imperi de la raó sobre les passions. **Noocracia.**

NOÔCRATA. s. Qui subgecta les passions al imperi de la raó. **Noócrata.** || Partidari de la noocracia. **Noócrata.**

NOOCRÁTICAMENT. adv. m. Ab subgecció a lo que la raó prescriu. **Noocráticamente.**

NOOCRÁTICH, CA. adj. Pertanyent a la noocracia. **Noocrático.**

NOÔGEN, A. adj. Que prové d' una causa moral. **Noógeno.**

NOÔLECH, GA. s. Persona versada en la noología. **Noólogo.**

NOOLOGÍA. f. Ciencia que abraça l' estudi complert de la intelligencia. **Noología.**

NOOLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la noología. **Noológico.**

NOPAL. m. FIGUERA DE MORO. || Planta de les cacties, ab tanys aplanats, carnosos, formats per una mena de fulles ovals plenes de punxes. Les flors que ixen al extrèm de les meteixes, tenen els pètals vermells o groguenchs y el calzer forma la figa de moro, de tamany més gros que un ou de gallina.

Nopal

NORA. f. La muller del fill. **Nuera** || *Ant.* CINIA.

LA CURIOSA DE MA NORA. *Loc.* Que reprèn als que fan veure que són molt nets, y son els més bruts. *La relimpia de Horcajo, que lavaba las patas al asno.*

NORABONA. f. ENHORABONA.

NORACH m. Construcció ciclòpea en forma de barraca. Talayot.

NORAMALA. f. ENHORAMALA.

NORANTA. adj. Numeral cardinal que resulta del número nou repetit deu vegades. **Noventa.**

NORAY. m. *Mar.* Pilar ont s' hi amarren els cables de les embarcacions. **Norai.**

NORBERT. n. p. **Norberto.**

NORDEST. m. *Náut.* Vent entre 'l nort y l' est. **Nord, nordeste.** || El punt del horitzó qu' está entre el nort y l' orient. **Nordeste.**

NORDESTADA. f. *Mar.* Collada de nordest y 'l vent que vé d' aquesta banda. **Nordestada.**

NORDESTAL. adj. Lo que pertany al nordest. **Nordestal.**

NORDESTEJAR. v. a. *Náut.* Fer que la brúixula declini del nort cap al est. **Nordestear, nordestar.**

NORESMENYS. m. adv. *Ant.* Per sobre tot. ADEMÉS. || Pêi cap més baix.

NOREST. m. *Náut.* NORDEST.

NORFEU (Cap). *Hidrog.* Cap de la costa gironina, al N.E. del golf de Roses.

NORIS. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Sort; és a la vora del riuet Noguera de Tor y té 66 hab.

NORITA. f. *Min.* Varietat de sienita. **Norita.**

NORMA. f. Regla, qualsevulla cosa que serveix pera governarse en la execució d' alguna cosa. **Pauta, norma.** || *Fam.* Cop, clatellada. **Porrazo.**

NORMAL. adj. **Regular.** || Dit de la ratlla perpendicular. **Normal.** || adj. Lo qu' és o está ajustat y conforme a regla. **Normal, regular.** || *Geom.* S'aplica a la ratlla recta o al pla perpendiculars a la tangent al punt de contacte. **Normal.** || ESCOLA NORMAL.

NORMALISAR. v. a. Posar en estat normal. **Normalizar.**

NORMALISARSE. v. r. Posarse en estat normal.

NORMALISAT, DA. p. p. del verb normalisar. || Haverse tornat a posar una cosa o assumpte al lloch que li pertoca.

NORMALISTA. m. y f. Deixeble d' una Escola normal.

NORMALITAT. f. Qualitat de lo normal. **Normalidad.** || Estat que no baixa ni puja de lo corrent o regular.

NORMALMENT. adv. m. Ab regularitat. **Normalmente.**

NORMANDA. f. *Art. y of.* Carácter d' imprempta de pal més groixut y aixafat que l' ordinari. **Normanda.**

NORMÁNDICH, CA. adj. Un dels cinch braços de les llengües germániques. **Normándico.**

NORMANT, DA. adj. Propi o natural de Normandía. **Normando.** || pl. Nom d' una raça que a la Edat Mitja invadí la costa catalana causanthi molts destroços.

NORNORDEST. m. El vent que vé d' entre 'l nort y 'l nordest. **Nornordeste.** || *Náut.* El punt del horitzó entre 'l nort y 'l nordest. **Nornordeste.** || Vent que vé de dit punt. **Nornordeste.**

NORNOREST. m. *Náut.* NORNORDEST.

NORNOROEST. m. Punt del horitzó entre 'l nort y 'l noroest. **Nornoroeste.** || Vent que vé de dit punt. **Nornoroeste.**

NOROEST. m. Punt del horitzó entre 'l nort y el oest. **Noroeste.** || Vent que vé d' aqueix punt. **Noroeste.**

NOROESTADA. f. *Mar.* Ventada del noroest. **Noroestada.**

NORRIS. adj. Se diu de la persona molt deixada y bruta. **Soez.**

NORRIU. m. *Ter. ibicench.* A munts. **A granel.**

NORT. m. Pol ártich o septentrional. **Norte.** || Primer punt del horitzó desde ont comença la numeració. **Norte.** || La part septentrional de la esfera y les terres situades en ella. **Norte.** || Tramontana, vent que bufa d' aquella part; un dels quatre principals en que 's divideix la rosa náutica. **Norte, aquilón.** || La estrella més immediata al pol. **Norte, estrella Polar** o de **Mercurio.** || *Met.* Direcció, guía. **Norte.**

POSAR EL NORT. fr. *Náut.* Atendre a la estrella aixís dita o al pol per la direcció del viatge. *Nortear.*

SENS NORT NI GUÍA. fr. A la ventura. || Perdre 'l nort. fr. Anar desorientat en alguna cosa.

NORTADA. f. Collada del vent nort. **Nortada.** || Vent que vé del nort. **Nortada.**

NORTEJAR. v. n. *Mar.* Observar el nort pera la direcció o rumbo de la nau. **Nortear.**

NORTNORUEST. m. *Náut.* El vent que vé d' entre el nort y 'l noruest. **Nornorueste.**

NORUECH, GA. s. y adj. Natural y propi de Noruega. **Noruego.**

NORUEST. m. Vent d' entre nort y ponent. **Norueste.**

NORUESTAR. v. n. *Náut.* Declinar o apartarse la brúixula magnètica del nort o septentrió vers l' oest o ponent. **Noruestar.**

NOS. pron. personal. S'usa pera denotar autoritat. **Nos.** || Nosaltres. **Nosotros.** || *Ant.* NO SE.

NOSA. f. Embaráç, estorb. **Embarazo, estorbo.** || *Ant.* ENUIG, MOLESTIA.

FER NOSA. fr. Embaraçar. *Estorbar, embarazar, embargar, servir de estorbo.*

NOSALTRES. pron. personal. Denota pluralitat de persones inclosa la que parla. **Nosotros.** || Nom que pren l' autor en literatura pera impersonalisarse.

NOSELLA. f. *Anat.* NEULELLA.

TENIR LA NOSELLA TORTA. fr. Estar espatllat, segons algunes persones que curen la desgana estirant els braços.

NOSOCOMIAL. adj. *Med.* Epítet de les malaltíes que regnen als hospitals. **Nosocomial.**

NOSOGENIA. f. *Med.* Origen de les malaltíes. **Nosogenia.**

NOSOGÈNICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la nosogenia. **Nosogénico.**

NOSÒGRAF m. *Med.* L' intelligent en nosografía. **Nosógrafo.**

NOSOGRAFÍA. f. *Med.* Descripció de les malaltíes. **Nosografía.**

NOSOGRÀFICH, CA. adj. *Med.* Lo concernent a la nosografía. **Nosográfico.**

NOSOLOGÍA. f. *Med.* Part de la medicina que denomina les malaltíes y les estudía en totes llurs circunstancies. **Nosología.**

NOSOMÁNTICA. f. Modo de curar per encantament o bruixería. **Nosomántica.**

NOSIA. f. *Min.* Mineral anomenat més generalment *espinella.* **Nosia.**

NOSOCOMI. m. Hospital. **Nosocomio.**

NOSTALGIA. f. *Med.* Mena de malaltía causada per un desitg violent de tornar a la patria. **Nostalgia.** || El desitg veement de tornar un a la seua patría o a casa seua. **Nostalgia.** || ANYORAMENT, ANYORANÇA.

NOSTÁLGICAMENT. adv. Ab anyorança, de manera nostálgica. **Nostálgicamente.**

NOSTÁLGICH, CA. adj. Lo que pertany a la nostalgia. **Nostálgico.** || m. Qui 'n pateix. **Nostálgico.**

NOSTOLOGÍA. f. *Med.* Nom que 's dona a la part de la patología que tracta de la classificació y diferencia de les malaltíes. **Nosología.**

NOSTOMANÍA. f. Melancolía causada per un veement desitg de tornar al país natal. **Nostomanía.**

NOSTOMANÍACH, CA. s. y adj. La persona afectada de nostomanía. **Nostomaníaco.**

NOSTRADAMUS. m. *Biog.* Célebre astròlech y escriptor provençal del sigle XVII que escrigué la vida dels Trobadors y altres travalls históríchs y curiosos.

NOSTRADONA. f. *Ant.* La Mare de Deu. **Nuestra Señora.**

NOSTRAMO. m. La persona encarregada dels guarniments y arreus dels barcos. **Nuestro amo, nuestramo.** || Jesucrist sagramentat. **Nuestro Señor.** || La persona de més autoritat en una casa o travallada. **Patrón.**

NOSTRAR. v. a. Adoptar, adquirir, fer nostra alguna cosa.

NOSTRAT, DA. pron. *Ant.* y

NOSTRE, A. pron. prim. pers. m. y f. **Nuestro, nuestra.**

NOSTRE, A. m. y f. El marit y la moller respecte l' un de l' altre.

NOSTRO. pron. *Ant.* y

NOSTRON. pron. *Ant.* Lo que 'ns pertany. **Nuestro.** || Qui és del partit o professió de qui parla. **Nuestro, de los nuestros.**

NOTA. f. Senyal. **Nota, seña, marca.** || Apuntació d' algunes especies. **Nota, apuntamiento, apunte.** || La dels marges dels llibres. **Apostilla.** || Observació, repar. **Nota.** || Censura, repar de les accions d' un altre. **Nota, animadversión.** || Tatxa, defecte greu. **Nota.** || *Mus.* Solfa, 'ls carácters de la musica. **Nota.**

NOTABILÍSSIM, A. adj. sup. Molt notable. **Notabilísimo.**

NOTABILÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' una manera notabilíssima. **Notabilísimamente.**

NOTABILITAT. f. Qualitat de lo notable. **Notabilidad.** || Home célebre en qualsevol ram del saber humá.

NOTABLE. adj. Considerable, gran, excessiu en la seua classe. **Notable.** || Reparable, digne de correcció. **Notable.** || Considerable, digne d' atenció y cuidado. **Notable.** || Personatge influyent en un partit. **Notable.**

NOTABLEMENT. Adv. m. Insignement. **Notablemente.** || Ab nota, reparablement. **Notablemente.**

NOTACIÓ. f. *Ant.* NOTA, OBSERVACIÓ.

NOTADAMENT. adv. m. Especial, senyalada, particularment. **Principalmente.**

NOTADOR. m. OBSERVADOR. || Censor, injust. **Notador.**

NOTAIRE. com. Qui fa notes. **Notari.**

NOTALGIA. f. *Med.* Dolor d' esquena. **Notalgia.**

NOTAMENT. m. *Ant.* NOTA, OBSERVACIÓ. || Acció de notar. || NOTABLEMENT.

NOTAR. v. a. Senyalar, marcar. **Notar.** || Reparar, observar, advertir. **Notar.** || Fer alguna apuntació. **Notar, apuntar.** || Posar notes al escrits. **Notar.** || Censurar, reparar en les accions d' algú. **Notar.** || Tatxar d' infamia, causar descrèdit. **Notar.**

NOTARI. m. Escrivá públich. **Escribano, notario.** || ACTUARI. || *Fam.* Espigot del blat de moro una vegada que se n' ha tret el grá.

NOTARI DE TAULELL: ACTUARI.

NOTARÍA. f. Ofici de notari. **Escribanía, notaría.** || L' estudi o oficina de notari. **Notaría, escribanía.**

NOTARIAL. adj. Propi de la notaría o del notari.

NOTARIALMENT. adv. D' una manera notarial.

NOTARIAT. m. Títol o nombrament de notari. **Notariato.** || Colegi de notaris. **Notariado.**

NOTARIAT, DA. adj. Autorisat per un notari. **Notariado.** || m. Professió de notari. **Notariado.** || Colectivitat dels notaris. **Notariado.**

NOTARSE. v. r. Veures molt una cosa.

NOTAT, DA. p. p. **Notado.**

NOTENCÈFAL. m. *Med.* Individuu que té la monstruositat de la notencefalia. **Notencéfalo.**

NOTENCEFALIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en tindre 'l cervell situat fora del crani. **Notencefalia.**

NOTER. m. NOTARI.

NOTICIA. f. Noció, coneixement, ciencia. **Noticia.** || Novetat, avís. **Noticia.** || Especie d' algún art o ciencia que fá docte o erudit. **Noticia.** || Judici d' alguna cosa qu' encara no s' ha esbrinat bé. **Noticia.** || La memoria confosa d' alguna cosa que s' ha sapigut. **Noticia, especie remota.**

AFICIONAT A NOTICIES. Qui sempre parla de novetats y les cerca en papers públichs. *Gacetista.*

ARA ÉS LA PRIMERA NOTICIA. *Expr.* Denota la novetat que causa alguna cosa que 's diu y de que no se 'n tenía noticia. *Ahora lo oigo.*

LES MALES NOTICIES EL VENT LES PORTA. *Ref.* Denota que quasi sempre se sap més aviat una mala noticia que una de bona. *Lo malo viene volando*

LES MALES NOTICIES SEMPRE SON CERTES. *Ref.* Ensenya quánt més exposats estem a resultar certes les noves de les desgracies que les de les felicitats, puig aquestes quasi sempre 's desvaneixen y les altres se realisen. *Las malas noticias siempre son ciertas.*

PLE DE NOTICIES. Sabi, erudit. *Noticioso.*

PORTAR NOTICIES. fr. PORTAR NOVES.

POSAR EN NOTICIA. fr. NOTICIAR.

REBRE LA PRIMERA NOTICIA. fr. Sapiguer per primera vegada alguna cosa. *Desayunarse.*

VENDRE UNA NOTICIA. fr. Comunicarla. *Vender una noticia nueva.*

NOTICIABLE. adj. Que pot o deu noticiarse. **Noticiable.**

NOTICIADOR, A. s. y adj. Qui noticia. **Noticiador.**

NOTICIAR. v. a. Noticiar, fer sapiguer. **Noticiar, notificar, dar noticia, poner en noticia.**

NOTICIAT, DA. p. p. **Noticiado.**

NOTICIER, A. adj. Qui dona noticies. **Noticiero.**

NOTICIÓS, A. adj. Qui té noticia. **Noticioso.**

NOTIFICABLE. adj. Que pot o deu notificarse. **Notificable.**

NOTIFICACIÓ. f. *For.* L' acció de fer sapiguer jurídicament alguna cosa. **Notificación.**

NOTIFICADAMENT. adv. m. Ab notificació. **Notificadamente.**

NOTIFICADOR, A. s. y adj. Qui notifica. **Notificador.**

NOTIFICAR. v. a. Noticiar. || *For.* Fer sapiguer jurídicament alguna cosa. **Notificar.**

NOTIFICAT, DA. p. p. **Notificado.**

NOTIÒFILA. f. *Zool.* Insectes coleopters pentamers, bronzejats, petits, rectangulars y ab els ulls molt sortints. **Notiófila.**

Notiòfila

NOTOMEL. m. *Med.* Monstre que té a la espatlla un o dos membres accessoris. **Notomelo.**

NOTOMELIA. m. *Med.* Monstruositat que consisteix en tindre a la esquena un o dos membres accessoris. **Notomelia.**

NOTOMÈLICH, CA. adj. *Med.* Lo que pertany a la notomelia o presenta 'ls seus carácters. **Notomélico.**

NOTORI, A. adj. Públich, sapigut de tothom. **Notorio, noto.**

NOTORIAMENT. adv. m. Manifestament, ab publicitat. **Notoriamente.**

NOTORIETAT. f. Pública noticia, coneixement clar de les coses. **Notoriedad.** || Nomenada, celebritat.

NOTORIETAT DE DRET. *For.* La pública noticia que resulta de la sentencia d' un crim. *Notoriedad de derecho.*

NOTORIETAT DE FET. *For.* La pública noticia que 's té pél meteix delicte comès. *Notoriedad de hecho.*

NOTRIR. v. a. NUDRIR.

NOTXER. m. *Ant.* CONTRAMESTRE.

NOU. f. *Bot.* Fruit del noguer compost d' una closca verda, fibrosa, dura y primparada, que conté un cos oval, d' uns tres centimetres de llarch, dur, arrugat, compost de dues meitats que contenen la part comestible, qu' és blana y cavernosa, coberta d' un tel gris; se 'n treu oli que serveix en la medicina y la closca s' emplea per adobar y tenyir. **Nuez.** || El fruit d' altres arbres que té figura semblanta al fruit del noguer, encara que sense grills y ab esclofolla menys dura. **Nuez.**

NOU DE LA BALLESTA. És un os que hi há a la fusta ont se prepara la corda. Sol ferse d' un os que tenen les daines y cerfs al cim del cap, al neixement de les banyes. *Nuez de la ballesta.*

NOU DEL COLL. Part superior de la traquearteria per ont passa la veu. *Nuez de la garganta; laringe.*

NOU DE XIPRER, etc. Fruit a manera de pinya petita. *Piñuela, gálbalo, nuez, agalla, piña de ciprés.*

NOU MOSCADA. Fruit ovalat d' uns dos centimetres de llarch, cobert d' una membrana fibrosa; és sumament dur, d' olor agradosa, de gust aromátich y pi-

cant, té ús a la farmacia y és bò pera saonar els platillos. *Nuez moscada ó de especia.*

COM MÉS PETITA ÉS LA NOU MÉS REMOR MOU. *Ref.* Denota que les persones inútils solen ésser les més perjudicials, o que solen parlar y obrar més. *La más ruin oveja se ensucia en la colodra.*

ÉS MÉS EL SOROLL QUE LES NOUS. *Loc.* Denota que alguna cosa, qu' apar gran o de cuidado, té poca substancia o 's deu despreciar. *Más es el ruido que las nueces.*

MOLT SOROLL Y POQUES NOUS. fr. És més el soroll que les nous.

FINS A LA NOU DEL COLL. *Loc. met.* Denota qu' algú está molt enredat en algún negoci o materia, de modo que li és molt difícil desembaraçarsen o eixirne bé. *Hasta las trenzas, hasta las cachas.*

MENTS PER LA NOU DEL COLL. *Expr. vulg.* Reprèn al que diu mentides *Mentís.*

TRENCAR NOUS. fr. *Met.* Enraonar, ferla petar. *Charlar.*

NOU. m. num. card. El número compost de nou unitats. **Nueve.** || La xifra ab que s' expressa dit número. **Nueve.** || En algunes expressions significa novè, com: *llibre nou, paragraf nou.* **Nueve, noveno.** || La carta que té nou senyals. **Nueve.**

VUITS Y NOUS Y CARTES QUE NO LLIGUEN. fr. *Ochos y nueves y cartas que no hacen juego.*

NOU, VA. adj. Fresch, recent, flamant, modern. **Nuevo.** || Lo que se sent o 's veu per primera vegada. **Nuevo.** || Distint, diferent de lo qu' abans hi havía o 's tenía conceptuat. **Nuevo.** || Renovat, reiterat. **Nuevo.** || Lo que s' afegeix a un' altra cosa que hi havía abans. **Nuevo.** || Poch intelligent. **Inexperto, nuevo.** || No acostumat. **Nuevo.** || L' arribat de poch a algún lloch, y aixís diem: *fulano hi és nou a Barcelona.* **Nuevo.** || L' obgecte que encara no ha servit. **Nuevo.** || Seguint a la preposició *de*, en moltes frases equival a novetat; y aixís diem: *¿què hi há de nou? ¿què té de nou?* **Nuevo.** || *Ant.* Síncopa de *no ho.* || No lo.

DE NOU. m. adv Novament. *De nuevo.*

FER COM QUI LI VÉ DE NOU. fr. Aparentar que no sabía alguna cosa. *Hacerse de nuevas.*

UN NO RES TOT NOU. fr. *Nada entre dos platos.*

VINDRE DE NOU. fr. Sobrevindre alguna cosa o especie que no se sabía o no 's presumía. *Coger de nuevo.*

NOU (La). *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Barcelona, part. jud. del Vendrell; és a la vora de la riera de Salamó y té 392 hab. || Poble del partit de Berga, prov. de Barcelona, bisb. de Solsona, que ab el poblet de Malanyeu y el veinat de Serrat, formen un conjunt de 260 hab. Envoltat per les serres de Sitja y Cotarro, la costa de Terradelles, Picamill, Sobrepuny y Malanyeu, la seua situació a 900 met. d' altitut és ben pintoresca. || *Hidrog.* Riera del Bergadá, que té son escorredor sota 'l santuari de Lourdes, y cau al Llobregat al peu del penyal ont s' alça la iglesia de la Vedella. || — (VALL DE). *Orog.* Al Bergadá, que arrenca de Branca, demunt de Sant Jaume de Frontanyá, poguentse esmentar en ella, el Molí de la Nou, Lourdes de la Nou y la iglesia de la Nou, com a delitosos llochs d' aquella encontrada.

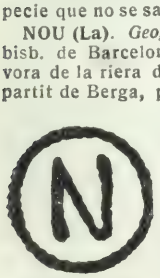

Segell de La Nou del Camp

NOU COMES (Les). *Orog.* Montanya del Bergadá, despresa dels Rasos de Peguera.

NOUAL. m. Lloch elevat. TURÓ.

NOUCENTS, TES. adj. num. El número cent repetit nou vegades. **Novecientos, nuevecientos.**

NOUCENTISTA. adj. Cosa o obgecte produída o resolta al sigle XX. Persona viscuda en la meteixa centuria, especialment si és un artista que ha ilustrat el seu temps.

NOUCREUS (Collada de les). A 2,800 met. d' altitut a la Vall de Ribes, al costat del Pich de la Fossa del Gegant. S' alcen entre 'ls grenys senzilles creus, qu' esmenten la mort de romeus de la vall del Tech, que anant o retornant de Nuria, foren sepultats entre les neus.

NOUFONTS. *Hidrog.* Manantials molt abundosos que a la Vall de Ribes brollen dessota d' un banch del Glever, formant la riera nomenada aixís, per ésser nou les fonts que la formen, constituint una cascata abundosa. || — (COLL DE LES). *Orog.* Al Conflent, obert entre les serralades d' Eyna y 'ls trencalls de les Noucreus, essent la collada més fonda de la carena del Puigmal al Pich de la Dona. Té d' elevació 2,600 metres.

NOUHETA. f. dim. **Nuececilla.**

NOUHETA DE TORN. Rodeta petita pera capdellarhi la seda o 'l fil d' or y argent. *Carrete.*

NÓURE. v. a. *Ant.* DANYAR, PERJUDICAR, ESCOURE.

NOUVILAS Y RÁFOLS (Ramón). *Biog.* General catalá, distingit. Nat a Castelló d' Empuries l' any 1812; mort a Madrit en 1880. Va entrar al exèrcit als disset anys, havent lluitat durant les guerres civils. Era tinent coronel d' infantería en 1848 per mèrits de guerra. Arrivat a general, va ocupar la Capitanía general d' alguns districtes y molts cárrechs importants, havent estat ministre de la Guerra en el govern de la República (1873). Era bon escriptor; va colaborar en varies revistes militars, y principalment és autor de les obres: *Tropas lijeras en campaña* (Barcelona, 1869), y *Táctica elemental de infantería.*

NOVA. f. Missatge, novetat, noticia, avís. **Nueva.** || La noticia que 's dona a algú d' alguna acció o dita d' un altre que pot causar discordies o dissensions. **Chisme.** || AVÍS, 1.

PORTANOVES. m. NOVATXER.

PORTAR NOVES. fr. Procurar introduir discordia entre les persones, contant d' unes a altres lo que 's deuría callar. *Chismear; traer y llevar chismes.*

NOVA TABARCA. *Geog.* ILLA PLANA, prov. d' Alacant.

NOVACIÓ. f. INNOVACIÓ. || RENOVACIÓ.

NOVADOR, A. m. y f. INNOVADOR. || Inventor de novetats, especialment en materia de doctrina. **Novador.**

NOVAR. v. a. INNOVAR.

NOVAL. adj. S' aplica a les terres que 's conreuen de nou y a llurs fruits. **Noval.**

NOVALITXES. *Geog.* Poble agregat al de Viver, prov. de Castelló.

NOVAMENT. adv. m. Per la primera vegada. || **Nuevamente; de nuevo.** || MODERNAMENT. || DE NOU.

NOVATXER. m. PORTANOVES. **Chismoso.**

NOVÈ, NA. adj. Lo que conté 'l número nou, y lo que l completa. **Noveno, nono.** || m. Una de les nou parts en que 's divideix el conjunt dels delmes. **Noveno.**

NOVEDAT. f. NOVETAT.

NOVELA. f. Historia fingida. **Novela.** || Ficció, mentida. **Novela.** || *Ant.* Noticia, nova. **Nueva.**

ESCRIURE NOVELES. fr. Compondre les historietes fabuloses o contes d' aquest nom. *Novelar.*

NOVELDA. *Geog.* Part. jud. de la prov. d' Alacant; comprèn els cinch ajuntaments d' Agost, Aspe, Fondó de les Neus, Montfort y Novelda, reunint entre tots 29,796 hab. || Vila cap del part. jud. del seu nom, prov. d' Alacant; bisb. d' Oriola; és a la vora del riu Vinalop y té 11,442 hab.

NOVELE. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Xátiva; és a la vora del riu Montesa; té estació de F.-C. y 631 hab.

NOVELER, A. adj. Amich de novetats. **Novelero.** || Inconstant o variable en el modo d' ésser. **Nove-**

lero. || m. NOLELISTA. || Qui és aficionat a portar noves y enredos. || Qui menteix o fingeix lo que no és cert.

NOVELERÍA. f. Narració de noveles. **Novelería.** || Afició a novetats. **Novelería.**

NOVELESCAMENT. adj. D' una manera fingida, novelesca.

NOVELESCH, CA. adj. Propi de novela. **Novelesco.**

NOVELISTA. s. Escriptor de noveles. **Novelista.**

NOVELL, A. adj. Nou, recent. **Nuevo.** || Nou, principiant, sense experiencia. **Novel.** || PRIMERENCH. || m. *Ant.* Nova. **Nuevo.** || adj. Dit del falcó. **Niego.**

DE NOVELL Y DE NOVELL MODO. m. adv. Novament. *De nuevo.*

NOVELLA. *Geog.* Caseriu del Castellnou de Seana, prov. de Lleida. || Vila del Rosselló.

NOVELLADA. f. El conjunt de bestioles noves en una cria.

NOVELLAMENT. adv. m. *Ant.* NOVAMENT.

NOVELLAR. v. a. *Ant.* Recullir noticies. **Novelar.**

NOVELLAS Y ALABAU (Onofre). *Biog.* Geòmetre, matemàtich y astrònom. Nat a Sant Feliu de Torelló l' any 1787 y mort en la meteixa població en 1849. Va cursar filosofía al Seminari de Vich, començant la carrera de Lleis en l' universitat de Cervera. En 1819, a Barcelona, era ajudant de l' escola de Náutica y després catedrátich. En 1823 ensenyava en tres cátedres. Del 1847 al 48 era vispresident de la Reial Academia de Ciencies Naturals. És autor de moltes obres, inèdites en sa major part, tractant de matemátiques y d' astronomía en temes d' alta importancia.

NOVELLAT. f. *Ant.* INNOVACIÓ.

NOVEMBRE. m. Novè mes en el reglament antich de l' any romá, y l' onzè avui en día. **Noviembre.**

AL NOVEMBRE QUI NO HA SEMBRAT QUE NO SEMBRE. *Ref.* Denota que s' aprofiti la ocasió de sembrar lo més tardar pêl Novembre. *Por San Francisco se siembra el trigo, la vieja que lo decía ya sembrado lo tenía; por San Cebrián, siembra el albardán; por Todos Santos, siembra trigo y coge cardos; por San Simón, siembra varón, por Todos los Santos con ambos manos.*

NOVENA. f. Espai de nou díes dedicats al cult de Deu o dels Sants. **Novena, novenario.** || Els nou díes que s' empleen pera 'ls difunts. **Novenario, novena.** || El llibret que conté les oracions que 's fan a Deu y als Sants en els nou díes que especialment se 'ls hi dediquen. **Novena.** || El conjunt dels sermons que se prediquen en els nou díes dedicats especialment al cult de Deu o dels Sants. **Novenario.**

NOVENAL. adj. Que dura nou díes. **Novendial.** || Epitet de cada un dels díes que dura un novenari. **Novendial.**

NOVENARI. m. NOVENA. || adj. NOVÈ.

NOVENDIAL. adj. S' aplica a cada un dels díes de una novena celebrada pera 'ls difunts. **Novendial.**

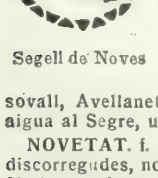

Segell de Noves

NOVENÇÁ, NA. adj. Principiant en alguna art, facultat, etc. **Novato, novicio.**

NOVES. f. pl. **Noticias, avisos.**

NOVES. *Geog.* Poble de la provincia de Lleida, bisb. y part. judicial de la Seu d' Urgell; és a la vora del Segre y té 965 hab. || *Hidrog.* Riuet de la prov. de Lleida; neix al terme de Pallarols del Cantó, passa pêls termes de Casovall, Avellanet, Sellent, Berèu y Gramós y desaigua al Segre, un poch més avall de Noves.

NOVETAT. f. Estat de les coses novament fetes, discorregudes, novament oides o vistes. **Novedad.** || Mudances de les coses. **Novedad.** || *Met.* Extranyesa o admiració que causen les coses mai vistes ni sentides. **Novedad.** || Fet o noticia fresca. **Novedad.** || IMPRESIÓ, 5, 6.

FER NOVETAT. fr. Mudar l' estat o us que se seguía en alguna cosa. *Hacer novedad; dar ó hacer choz.* || FER IMPRESIÓ.

NOVEITAMENT. adv. m. *Ant.* NOVAMENT.

NOVI, A. m. y f. NUVI.

NOVIATGE. m. NUVIATGE.

NOVICI, A. adj. NOVENÇÁ. || No avesat. **Novicio.** || No fet als usos y costums; fácil d' ésser enganyat. **Novicio.** || m. y f. Qui entra de nou en una relligió. **Novicio.**

NOVICI FET. El novici ja gran de molta edat. *Noviciote.*

NOVICIAT. m. Temps destinat en les relligions pera examinar la vocació dels novicis y instruirlos en l' exercici de les regles. **Noviciado.** || Casa o quarto ont habiten els novicis. **Noviciado.** || *Met.* El primer temps en que s' aprèn alguna facultat o se exercita alguna cosa. **Noviciado.**

NOVILUNI. m. Lluna nova, conjuncció de la lluna. **Novilunio.**

NOVISSIM, A. adj. sup. **Novísimo.** || m. pl. Les quatre derreries del home. **Novísimos.**

NOVITAT. f. *Ant.* NOVETAT. || INNOVACIÓ.

NOVITXER. m. *Ant.* Amich de novetats. **Novelero.**

NOXA. f. *Ant.* DANY.

NOXAL. adj. Referent a la culpa. **Noxal.**

NOYA. (Vegis NOIA y ANOIA).

NOYA (Berenguer). *Biog.* Trobador mallorquí del sigle XIV, que s' havía cregut erradament natural de Galicia. És un dels antichs escriptors didàctichs, juntament ab els famosos Ramón Vidal de Besalú y 'l monjo de Sant Feliu de Guíxols, Jofre de Foxá. Autor d' una obra catalana de poètica titolada: *Mirall de trobar,* qui conté una explicació de les figures retòriques y declaració de la força de cada lletra de les abeceroles.

NOYESA. f. *Ant.* Infantesa. **Infancia.** || NOIADA.

NOYU. m. *Art. y of.* Ánima de ferre que 'ls fonedors posen dins del motllo en l' indret ont allò que n' ixca fos ha de tindre un forat.

MARCA DE NOYU. Botonet que 's clava en els models de fusta, indicant la forma y la mida que ha de tindre un noyu.

NÚ. m. Lligadura. **Nudo.** || El sobreposat pera que destorbi el pas del fil o corda per alguna part. **Trancahilo.** || La part dels arbres y plantes per ont broten, que sempre és més dura que 'l restant. **Nudo.** || En algunes plantes y arrels, aquella part qu' excedeix a la superficie y per ont apar qu' están unides les parts de que 's composen, com: *les canyes,* etc. **Nudo.** || La junta o articulació dels dits. **Artejo, nudillo, nudo.** || En alguns animals, la unió dels ossos, com: *el nú de la cua, espinada,* etc. **Juntura, nudo.** || Principal dificultat o dupte en algunes materies. **Nudo.** || Unió del matrimoni. **Lazo, nudo, vínculo.** || *Ant.* En la composició dramàtica o èpica, la disposició y artifici dels successos que fan dificultosa la eixida o desenlláç de l' acció. **Enredo, enlace, trama.**

NÚ AL COLL. Impediment que priva de passar la vianda, parlar, y a vegades fins de respirar. *Nudo en la garganta.* || *Met.* Afliccció, congoixa que priva el parlar. *Nudo en la garganta.*

NÚ CORREDOR. El que s' afluixa. *Nudo corredizo, escorredizo.*

NÚ DE TEIXIDOR. El que 's fa juntant dos caps y formant ab ells dos llaços encontrats y apretantlos de manera que no 's poden desfer. *Nudo de tejedor.*

NÚ-Y CRÚ. Lo qu' está sol sense cosa accessoria que li dongui major estimació. *Seco, á secas.*

FER UN NÚ. *Dar un nudo.*

FERLI UN NÚ A LA CUA. fr. *Fam.* Manifesta que algú no conseguirá lo que preté. *Echarle un galgo.*

FESLI UN NÚ A LA CUA. fr. *Fam.* Denota escaparse a algú alguna cosa de la que tenía gran esperança. *Voló golondrino.*

NÚ, A. adj. Sense vestit, en pel. **Desnudo.** || Despullat, mal vestit. **Desnudo.** || Despullat, mancat de alguna cosa immaterial o que adorna, com: *nú de mèrits.* **Desnudo.** || DESENVEINAT. || *Met.* Patent, clar, sense doblesa, com: *veritat núa.* **Desnudo.**

NO ESTÁ NÚ. *Loc.* No li manca lo necessari. *No está desnudo.*

TOT NÚ. *Loc.* En pel. *En cueros; en cueros vivos; en pelota.*

NUADOR, A. m. y f. Qui núa. **Añudador.**

NUALÓS. m. *Bot.* CONSOLVA PETITA.

NUALS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Montanuy, prov. d' Osca. || *Hidrog.* Riera que baixa de les montanyes Maleídes, passa pels termes de Castanera, Nerill, Nuals, Castaner y Bonança, y desaigua al Noguera Ribagorçana.

NUAMENT. m. L' acció y efecte de nuar. **Añadidura.** || NÚ, 8. || adv. m. Simplement, clarament. **Desnudamente, nudamente.**

NUAR. v. a. Lligar, fer nusos. **Anudar, añudar.**

QUI BÉ NÚA, BÉ DESNÚA. *Ref.* QUI BÉ LLIGA, BÉ DESLLIGA.

QUI NO NÚA, UN PUNT PERT. *Ref.* Denota que qui vol abreviar les obres més de lo regular, pèl meteix fet les retarda. *Quien no da nudo, pierde punto.*

NUARSE. v. r. Ferse un nú. **Añudarse.** || Torbarse, aturarse, no poguer parlar. **Turbarse, cortarse, atragantarse.** || ENNUEGARSE.

NUAT, DA. p. p. **Añudado, anudado.** || *Met.* Despullat de medis o comoditats. **Desnudo.**

NÚBIL. adj. *Ant.* CASADOR. || NUVI.

NUC. m. *Ant.* NÚ. || NOU, FRUIT.

NUCA. f. La part superior de l' espinada. || **Colodrillo, nuca, cogote, cerviz.**

NUCH. adj. Nus. || NU.

NUCIA (La). *Geog.* Vila de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Callosa d' Ensarriá; és a la vora del Guadalest y té 2,158 hab.

NUCIFORM. adj. Que té forma d' una nou. **Nuciforme.**

NUCLI. m. El centre o 'l conjunt d' una cosa. **Núcleo.**

NUCULAR. adj. *Bot.* Que conté una nou. **Nucular.**

NUDITAT. f. Manca de vestit, nuesa. **Desnudez.**

NUDRICIÓ. f. *Ant.* Operació ab que la naturalesa actúa l' aliment, el distribueix a les parts del cos y el converteix en substancia propia de cada una de elles. **Nutrición.**

NUDRIDOR. m. Qui nudreix. **Sustentador, el que nutre.** || DIDOT.

NUDRIDORA. f. DIDA. || La terra, perque nudreix a fothom. **Madre común.**

NUDRIMENT. m. Substancia dels aliments que serveixen a la nudrició. **Alimento, nutrimento.** || L' acte y efecte de nudrir. **Nutrimento.** || PAST. || La substancia que nudreix als arbres. **Nutrimento.** || *Met.* La materia o causa del aument, activitat o força d' alguna cosa, com: *nudriment del enteniment.* || **Pábulo, nutrimento.** || INSTRUCCIÓ, ENSENYANÇA. || Foment, lo que serveix pera donar activitat als agents, com: *la llenya al foch.* **Pasto.**

NUDRIR. v. a. Alimentar, criar, mantindre. **Nutrir.** || ENGREIXAR. || Alimentar l' aigua a les plantes. **Nutrir.** || *Met.* EDUCAR, INSTRUIR. || Aumentar, donar noves forces, especialment en lo moral. **Nutrir.** || v. n. DIGERIR, COURE, PAÍR.

NUDRIRSE. v. r. ALIMENTARSE.

NUDRIÇ. m. PORCELL. || Qui és nudrit o alimentat. **Nudrido, alimentado, nutrido.** || *Met.* Criat, educat desde petit per algú. **Alumno.**

NUDRIÇA. f. La qu' és nudrida o educada. **Alumna, educanda.** || f. *Ant.* DIDA.

NUDRIÇOT. m. Porcell avançat. **Lechón, cochinillo.**

NUDRIT, DA. p. p. Alimentat. **Nudrido.**

NUDRITIU, VA. adj. NUTRITIU.

NUDRIU. f. Epítet de les abelles que cuiden de les larves. **Nutriz.**

NUEJA. f. *Ant.* ENVEJA.

NUESA. f. Manca de vestit. **Desnudez.**

NUET, A. adj. *Ter.* TOT NÚ.

NUETA. f. Peça de ferro pera collar.

NUGAR. v. a. Nuar. || NUSAR.

NÚGOL. m. Núvol. Manxa pera fer vent.

NUHERA. f *Ter.* NOGUERA.

NUHU. m. NÚ. || El botó corredor que ajusta per sota la barba el cordó pels barrets. **Botón.**

NUIG. m. *Ant.* ENUIG.

NUIX (Joan). *Biog.* Jesuita y escriptor catalá. Nat a Torá l' any 1741, mort a Ferrara (Italia), en 1802. Era home de gran consideració per son saber. Autor d' alguns llibres llatins publicats a Italia, molt estimats en son temps, y de les *Reflexiones imparciales sobre la humanidad de los españoles en las Indias, contra los pretendidos filósofos y políticos, para ilustrar las historias de M M. Raynal y Robertson.* escrita en italiá y traduida al castellá per Pere Varela y Ulloa. (Madrit, Ibarra, 1782).

NUJAR. v. n. *Ant.* ENUJAR.

NUL, A. adj. Inválit, de cap valor o força. **Nulo, inválido.**

NUL o NULL, A. pron. *Ant.* Ningún. || adj. *Ant.* Nulo. || Algún.

NULAMENT. adv. m. Inválidament. **Inválidamente, nulamente.**

NULES. *Geog.* Part. jud. de la prov. de Castelló; comprèn aquets 14 ajuntaments: Alfondeguilla, Almenara, Artana, Betxí, Burriana, Xilxes, Eslida, Llosa (La), Moncófar, Nules, Onda, Tales, Vall de Uxó y Vilavella, reunint entre tots 50,859 hab. || Vila cap del part. jud. del seu nom, bisb. de Tortosa, prov. de Castelló; és a la vora del barranch de la Fontfreda, té estació de F.-C. y 5,193 hab.

NULESA. f. NULITAT.

NULLHOM. pron. *Ant.* NINGÚ.

NULL TEMPS. m. adv. *En ningún tiempo.*

NULITAT. f. Invaliditat, la qualitat de nul. **Nulidad.** || Tatxa, manca que disminueix la valua de les coses. **Nulidad.**

NULLES. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Valls; és estació del F.-C. de Barcelona a Picamoixons y té 703 hab.

NUMANTÍ, NA. adj. Natural de y lo pertanyent a Numancia. **Numantino.**

NUMEN. m. Ingeni especial pera fer alguna cosa, com: *numen poètich.* **Numen**

NUMERABLE. adj. Lo que 's pot comptar per números. **Numerable.**

NUMERACIÓ. f. Acte y efecte de numerar. **Numeración.** || La primera part de l' aritmètica qu' ensenya a llegir y escriure les quantitats. **Numeración.**

NUMERACIÓ ARÁBIGA. Aquella en que s' usen les xifres árabes. *Arábiga.*

NUMERACIÓ DECIMAL. La que té per base 'l 10, aixís en els factors o múltiples com en els divisors. *Decimal.*

NUMERACIÓ ROMANA. Aquella en que s' usen lletres en lloch de xifres, com entre 'l romans. *Romana.*

NUMERADOR. m. *Arit.* El número que quan se expressa un trencat se posa a la part superior y determina 'l número de parts que 's pren del qu' és a la part inferior en que se suposa dividit l' enter. **Numerador.** || Aparell mecànich pera numerar o foliar a les impremptes.

NUMERAL. adj. Lo qu' és propi del número o lo que li pertany. **Numeral.**

NUMERAR. v. a. Comptar pel ordre dels números. **Numerar.** || Foliar, posar números als fulls dels llibres. **Foliar, numerar.**

NUMERARI, A. adj. Numeral.

NUMERAT, DA. p. p. Numerado.

NUMERATIU, VA. adj. Que serveix pera comptar. **Numerativo.** || Pertanyent a la numeració. **Numerativo.**

NUMÈRICAMENT. adv. m. Individualment, ab determinació d' individus. **Numéricamente.**

NUMÈRICH, CA. adj. A 's estudis és lo que distingeix un individuu d' un altre. **Numérico.** || Lo que 's fá ab números. **Numérico.**

NÚMERO. m. Quantitat discreta o colecció d' unitats: segons la definició d' Euclides la unitat no és número: Stevin diu qu' és lo qu' explica la quantitat de cada cosa y sembla més conforme al comú modo de parlar, per que 's diu: del *número* 1 fins al 100 o qui té 'l *número* 1; no obstant, els aritmètichs segueixen a Euclides. **Número.** || Xifra. **Número.** || Impropiament s' aplica també a la unitat per ésser principi y fonament dels números. **Número.** || Multitut indeterminada. **Número.** || Quantitat determinada de persones en algún empleu o cos, com: *notari, acadèmich de número.* **Número.** || La determinada mesura proporcional o cadencia que fá armoniosos els períodes de musica, poesía y retòrica. **Número.** || *Gram.* El modo de significar pera distingir un de dos o més. **Número.** || Multitut de coses determinades o de particular qualitat. **Número.** || pl. Un dels cinch llibres sagrats que va escriure Moisès: hi refereix els exercicis de la relligió de la tribu de Leví y 'l cástich de la desobediencia dels israelites. **Números.**

NÚMERO COMPOST. Aquell que 's produeix per la multiplicació d' un altre número amés de la unitat. *Número compuesto.*

NÚMERO CÚBICH El que 's produeix per la multiplicació d' un número per sí meteix repetida dues vegades, com: 8 ix de 2 per 2 y de 2 per 4. *Número cúbico.*

NÚMERO D' OR. Espai de nou anys. *Número dureo ó ciclo decemnovenal.*

NÚMERO IMPAR O SENÁS. El que no 's pot dividir per meitat sense trencat o quebrat. *Número impar.*

NÚMERO PAR. El que 's pot dividir per meitat sense trencat. *Número par.*

NÚMERO QUADRAT. El que produeix la multiplicació d' un número per sí meteix, com el 9 de 3 per 3. *Número cuadrado.*

NÚMEROS DENOMINATS. Els que numeren coses de diferentes menes, com: lliures, sous y diners. *Números denominados.*

NÚMEROS PROPORCIONALS. Els que són terme de dues raóns semblantes, com: 8 ab 4; 6 ab 3. *Números proporcionales.*

COMPLETAR O CUMPLIR EL NÚMERO. fr. *Llenar el número.*

FER NÚMERO. fr. Ésser subgecte d' importancia. *Hacer papel; ser hombre de categoría.* || Denota que alguna cosa sols serveix pera aumentar les de la seua mena. *Hacer número.*

GRAN NÚMERO. Multitut. *Gran, buen número.*

SENSE NÚMERO. Multitut innumerable. *Sin número.*

NUMERÓS, A. adj. Lo qu' inclou gran múmero y multitut. **Numeroso.**

NUMEROSAMENT. adv. m. En gran número. **Numerosamente.**

NUMEROSÍSSIM, A. adj. sup. **Numerosísimo.**

NUMEROSITAT. f. Munió, multitut numerosa. **Numerosidad.**

NÚMIDA. adj. Natural de Numidia. **Númida.** || Pertanyent a tal regió de l' Africa antiga. **Númida.**

NUMÍDICH, CA. adj. Natural de y lo pertanyent a Numidia, regió mediterránia de l' Africa, als confins de la Libia interior y de la Mauritania. **Númida, numídico.**

NUMISMÁTICA. f. Ciencia que tracta del coneixement de les monedes y medalles antigues. **Numismática.**

NUMISMÁTICH. adj. Aquell que s' ocupa d' estudiar o de col-leccionar monedes o medalles antigues. **Numismático.** || Pertanyent a la numismática. **Numismático.**

NUMISMATOGRAFÍA. f. Obra o tractat de numismática. **Numismatografía.**

NUNCANYA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Peramola, prov. de Lleida.

NUNCI. m. Embaixador del papa. **Nuncio.** || Pregoner, missatger, corredor de coll. **Pregonero.** || Exprés, enviat, qui porta noticia o avís. **Mensajero.**

NUNCIAR. v. n. *Ant.* **Anunciar.**

NUNCIATURA. f. El cárrech o dignitat de nunci del papa. **Nunciatura.** || El tribunal del nunci pera certes causes ecclesiástiques. **Nunciatura.**

NUNCUPACIÓ. f. *For.* Institucó d' hereus en presencia de testimonis. **Nuncupación.**

NUNCUPATIU. m. y f. *For.* El testament que no 's redueix a escriptura, sinó que de paraula s' anomena hereu en presencia de cinch testimonis. **Nuncupativo.**

NUNCUPATORI, A. adj. Escrit ab que 's dedica alguna obra, o s' anomena hereu o 's confereix algún empleu. **Nuncupatorio.**

NUNDINARI. *Biog.* Bisbe de Barcelona, mort l'any 484 en opinió de sant. Sembla que tenía pera bisbe auxiliar a Freneu, al qui va fer hereu de sos bens, recomenantlo ademés pera successor en la mitra; com aixís va complirho Ascani arquebisbe de Tarragona. En el concili de Roma, en l' any 465, al tractarse de tal recomanació, brollava el concepte y nom de sant y virtuós sempre que 's referien al bisbe Nundinari; haventse, emprò, deposat al bisbe Freneu.

NUNQUE. adv. *Ant.* MAI.

NÚÑEZ (Pere Joan). *Biog.* Sabi famós. Nat a Valencia l' any 1552 y mort en 1602. Va cursar filosofía y arts, havent el grau de batxiller en 1546 y el de mestre a Valencia meteix. Trasiladat a París va ésser oient de Pere Ramos. Retornat a llur país va ésser catedrátich de grech en 1548, de súmulas en 1553, de filosofía en 1554 y de retòrica en 1556. Després va anar a la Universitat de Saragoça (1563 al 1581), retornat l' any derrer a Valencia. També va ésser catedrátich a Barcelona desde 1573, essent, l' any 1598 superintendent y examinador de la Universitat. En 1599 va dir el discurs acadèmich devant dels reis, que visitáven l' academia. Es autor de varies obres llatines, entre elles un extens extret d' Aristòtil y un tractat de geografía.

NUÓS, A. adj. Plè de nusos. **Nudoso.**

NUPCIA. f. Boda. || CASAMENT.

NUPCIAL. adj. Lo pertanyent a les nupcies. **Nupcial.**

NUPCIALMENT. adv. **Nupcialmente.**

NUPCIAYAR. v. n. *Ant.* **Casarse la mujer.**

NUPCIES. f. pl. BODA, ESPOSALLES.

CONVOLAR A SEGONES NUPCIES. fr. *Pasar á segundas nupcias.*

NURIA (Riu). *Hidrog.* Riu que neix a la clotada de Nuria, ont reuneix les aigües del Puigmal y de la

Coma del Embut, les de Finestrelles, d' Eyna, de les Noufonts y de les Mulleres, saltant pêl Salt del Sastre y la Gorja de Cremal, barrejantse ab els cursos de la Fontnegra y de la Fontalba, y afluint al Fresser, passant per sota de Queralps. || — (VALL Y SANTUARI). *Geog.* A 1985 metres d' elevació en un plá d' un kilometre de llarch per mitg kilometre d' amplaria, a la vall de Ribes, se obra aquell territori entre la carena fronteriça, les cingleres del Pich de l' Eyna, del Roch de Malé, el Cap de Porch, les Noucreus, y la Fossa del Gegant. El Santuari de la Verge de

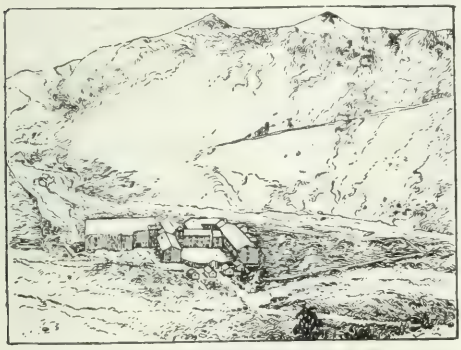

Vista del santuari de Nuria

Nuria, arracerat al peu del Roch de Malé, entre les aigües del riu de Nuria y la rivera provinenta de les Mulleres, de les Noufonts y de la Coma de l' Eyna. L' iglesia, consagrada a l' antiquíssima imatge, que tantes tradicions serva, es de construcció moderna (1642), havent substituida al vell temple del sigle XI.

NUS. m. NU. || GROP.

NUSADA. f. Acció de nusar o fer nus. Punt ont está anusada una cosa. **Nudo.**

NUSAM. m. Aglomeració de nusos en una corda, fusta, etc.

NUSAR. v. a. Fer nus. Lligar dues cordes o fils per sos caps. **Anudar.**

NUSAT, DA. p. p. y adj. Que está unit per medi de un nus. **Anudado.**

NUSET. m. dim. **Nudillo, ito.** || adj. TOT NU.

NUSOLSTÉ. m. *Min.* Cals sulfatada, compacte, marcada ab venes pardes paraleles. **Nusolsteno.**

NUSOSITAT. f. Estat de lo que té nusos. **Nudosidad.** || *Med.* Concreció dura que 's forma a les articulacions afectades de reumatisme. **Nudosidad.**

NUSÓS, A. adj. Cosa plena de nusos. **Nudoso.** || *Met.* Cosa dificultosa.

ES MÉS NUSÓS DE LO QUE SEMBLA. fr. Estar ple de dificultats, d' inconvenients.

NUSOT. m. desp. de nus. Nus gros o difícil de desfer.

NUTABLE. adj. Que s' inclina cap a algún costat. **Nutable.** || INCLINAT.

NUTACIÓ. f. Mena de balanceig del eix de la terra. **Nutación.**

NUTALITA. f. *Min.* Substancia que 's trova en crestalls agafats a una caliça espática. **Nutalita.**

NUTANT. adj. Que s' inclina a un costat y altre. **Nutante.**

NUTAR. v. n. Bambolejar, agitarse. **Nutar.**

NUTREIXER. v. a. NUTRIR.

NUTRIA. f. *Zool.* LLUDRIA.

NUTRICI, A. adj. NUTRITIU.

NUTRICIÓ. f. NUDRICIÓ.

NUTRIDAMENT. adv. m. D' un modo nutrit. **Nutridamente.**

NUTRIDÍSSIM. adj. sup. Molt nombrós.

NUTRIDOR, A. adj. Que nutreix. **Nutridor.**

NUTRIMENT. m. Substancia nutritiva dels aliments. **Nutrimiento, nutrición.** || *Fig.* Tot lo que contribueix a fortaleixer física o moralment. **Nutrimiento.**

NUTRIR. v. a. Sustentar el cos animal o vegetal per medi de substancies que 'ls teixits s' assimilen. **Nutrir.**

NUTRIRSE. v. r. Alimentarse, menjar molt y bò. **Nutrirse.**

NUTRIT, DA. adj. Robust, vigorós. **Nutrido.** || Gran, fort, viu. **Nutrido.** || Molt nombrós.

NUTRITIU, VA. adj. Lo que nudreix. **Nutritivo, nutrimental, nutricio.**

NUTUAL. adj. Se diu de les capellanies y altres ministeris ecclesiástichs qne són amovibles a voluntat de qui 'ls confereix. **Nutual.**

NUU. m. NU, 6. || *Ant.* NÚVOL.

NUUS. m. NUS.

NUVI. m. L' home casat de nou. **Novio.** || *Met.* NOVICI, NOVENÇÁ.

NUVIA. f. Dona casada de nou. **Novia.**

NUVIAL. adj. Lo que 's refereix al nuvi o a la nuvia, com: *vestit nuvial, arrecades nuvials,* etc. Se diu de les robes y joyes que estrenen els nuvis quan se casen. **Nupcial.**

Cel a clotxetes (Cirrus)

NUVIATGE. m. Lo que 's dona a la dona a més del dot al casarse. **Ajuar.**

NUVIESA. f. La edat y 'l temps d' ésser nuvi. **Novieza.**

NÚVOL. m. Els vapors de l' atmósfera que condensats al aire tapen el sol. **Nube.** || Conjunt de coses qu' obscureixen l'aire o tapen el sol a modo de núvols. **Nube.** || *Met.* Qualsevulla cosa que ne enfosqueix un' altra, com: *núvol del enteniment.* **Nube.** || *Met.* Aquell tel blanch que sol formarse dins del ull y impedeix la vista. **Nube.** || Entre llapidaris la taca o sombra que enfosqueix el brill de les pedres precioses. **Nube.** || adj. NUVOLÓS.

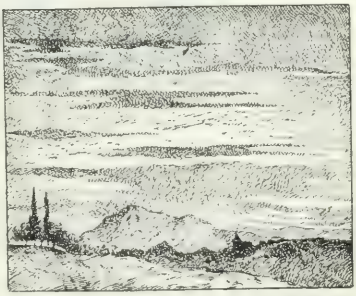

Llegany (Estratus)

NÚVOL D' ESTIU. Nuvolada o núvol tempestuós que passa aviat. *Nube de verano.* || *Met.* Enfado gran que

passa aviat. *Nube de verano.* || Dissensió que dura poch. *Nube de verano.*

ESPESSIRSE 'LS NÚVOLS. fr. Apilotarse, ferse més negres. *Encapotarse el cielo.*

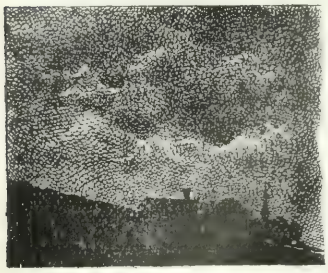

Broma (Cúmulus)

ESTAR NÚVOL. fr. Estar l' atmósfera carregada de núvols. *Estar nublado.*

ESVAIRSE ELS NÚVOLS. fr. Serenarse el cel.

FER NÚVOL. fr. Se diu de les coses que fan por o recel. *Dar aprensión.*

POSAR ALS NÚVOLS. fr. POSAR SOBRE LES ESTRELLES.

NÚVOL. adj. Ab el cel cobert, oposat a serè. **Nublado.**

NUVOLÁÇ. m. aum. Núvol gran separat dels altres. **Nubarrón.**

NUVOLADA. f. Gran acumulació de núvols. Se pren regularment pêl núvol que amenaça tempestat. **Nublado, nublo.** || *Met.* Especie qu' amenaça algún perill o turbació d' ánim. **Nublado.**

DESCARREGAR LA NUVOLADA. fr. *Met.* Desfogarse contra d' algú. *Descargar el nublado.*

NUVOLARSE. v. r. Posarse núvol, cobrirse 'l cel de boires. **Cubrirse el tiempo, nublarse.** || ENNUVOLARSE.

NUVOLAT, DA. adj. Temps ab el cel cobert. **Nublado.**

NUVOLET. m. dim. **Nubecica, nubecilla, nubecita.**

NUVOLIFORM. adj. Que té forma de núvol. **Nuvoliforme.**

NUVOLÓS, A. adj. Cobert de núvols. **Nublado, nubloso, nubiloso, nublo.**

NUVOLOSA. f. *Astron.* Núvol lluminós que se observa en alguns punts del cel, y que no sol ser més que aglomeracions d' estels molt llunyans. **Nebulosa.**

NUVOLOSITAT. f. Efecte d' estar núvol. **Nublosidad.**

NUVOLOT. m. desp. Núvol negre que amenaça tempestat. **Cerrazón.**

NUYC. m. y

NUYLL. m. NINGÚ.

NUYS. m. *Ant.* ENUIG.

NUYT. f. y

NUYTADA. f. *Ant.* NIT.

NUYTAR. v. a. *Ant.* Fer nit. **Pernoctar.**

NY

NY. Aquesta lletra 's produeix tenint la boca un poch oberta, 'ls llavis separats, la llengua aderida per la part lateral y mitja als maxilars superiors y al paladar, y tocant la punta la part inferior y anterior del paladar. En tal disposició 'l tubo vocal, se dona sortida al aire sonor, se desprèn la llengua y 's produeix el so *ny*. Ñ, qu' en catalá se diu *eny* y no pas *enye*.

NYA. f. Nom que al alfabet sanscrit té la consonant *na*, del ordre de les guturals.

NYACH. m. Soroll. **Crujido.** || Munt de coses ridícoles. **Jarcinata.**

VA FER NYACH. fr. *Expr. fam.* Va sentirse 'l soroll. *Percibióse el crujido.*

NYAM, NYAM. m. Veu que expressa l' acció de menjar les criatures.

NYÀMARA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les binarocefálies, originaria del Brasil y conreuada als nostres horts; té un metre d' alçada y fá les arrels per l' istil de les de la canya, ab una mena de tubèrculs llargaruts que són mengívols. **Tupinambo, tupinambur, pataca, patata de caña.**

NYAME. m. *Bot.* Planta d' arrel molt grossa, comuna en tota l' Amèrica. **Ñame.**

NYANÇA. f. *Ter. tarragoní.* Llança. **Lanza.**

NYANDA, m. *Zool.* Avestruç de l' Amèrica Meridional. **Ñanda.**

NYANDUBAY. m. *Bot.* Arbre americá, quina fusta, al colgarse sota terra, se petrifica.

NYÁNYARA. f. Gesticulació o salamería que 's fá ab el rostre expressant ab vivesa alguna passió. **Carantoña.**

NYANYO. m. Banya, bony. **Chichón, tolondro.**

NYANYOS. m. *Bot.* Planta de jardí de la fam. de les balsamínies, de dos a tres pams d' alçada, que fá moltes branques, ab flors de diversos colors, molt vistoses, però sense flaire. **Nicaraguas, adornos.**

NYAP. m. TACA. || També s' usa familiarment pera dir: *¡quin nyap!* **¡Qué disparate! ¡qué buñuelo!**

NYAP. m. Cosa mal feta, sobretot tractantse de obres d' art. **Garabato.**

NYAPUS. m. Pseudònim que usava 'l malaurat artista en Joseph Lluis Pellicer quan ilustrava les gatades d' en Pitarra.

NYAPIÇ. m. *Ter. tarragoní.* Llápiç.

NYAPICERA. f. *Ter. tarragoní.* Llapicera.

NYAPIÇÓS. adj. *Ter. tarragoní.* Llapiçós.

NYAPIDERA. f. *Ter. tarragoní.* Llapidera.

NYARRO. m. NYERRO.

NYAU, NYAU. m. GATAMAULA, GATAMIXA.

NYAU. m. Veu que imita 'l lladruch del gos o 'l miol del gat.

NYAULAR. v. n. Miolar el gat. **Maular.**

NYEBIT. m. Epitet despreciatiu, aplicat als xicots vagabons, als de curt ingeni, entremaliats, pocassoites, etc.

NYECÁ. v. a. *Ter. ibicench.* Abonyegar. **Abollar.**

NYEÓ. m. *Ter. tarragoní.* Lleó.

NYEONA. f. *Ter. tarragoní.* Lleona.

NYER. *Geog.* Poble del Conflent, que pertany ara al cantó y districte d' Oleta, a l' altura de 734 met., ab 381 hab. Serva 'l castell del seu nom, restaurat ab gust, en quin son propietari hi té un bon museu d' obgectes arqueològichs. Aquell casal, que pertanyía als senyors de Nyer, va originar la brega dels Nyerros y Cadells, que va extendres per tot Catalunya, promoguda entre aquella familia nobiliaria y els barons d' Arançá, senyors cerdans de Cadell. || — (GORGES DE). *Orog.* Cimerals abruptes de gran elevació al Conflent, prop de la Portella de Mantet, seguint el camí per espai de més d' una hora, costat per costat del casal d' aquell nom, y d' esfereidores timbes.

NYERRO. m. PORCH, PORCELL. || Partidari de l' acció popular a Catalunya en temps de les revoltes de Felip IV.

NYERVI. m. NERVI.

NYERVIÓS, A. adj. NERVIÓS.

NYESPLA. f. Nespla **Níspero.**

NYESPLER. m. NESPLER.

NYEU. m. Neu, a la Vall d' Arán. **Nieve.**

NYEULA. *Ter. aranès.* NEULA.

NYEU, NYEU (Ésser tot). fr. *Fam.* S' usa referintse a la persona que parla molt suau y melosament, afectant una humilitat que tal volta no té. **Ser gazmoño.**

NYEVADA. f. *Ter. aranès.* NEVADA.

NYEVAR. v. n. *Ter. aranès.* NEVAR.

NYEVAT, DA. adj. *Ter. aranès.* NEVAT.

NYICH, NYACH (Estar). fr. Estar com el gat y el gos. **Estar como perros y gatos.** || Soroll molestós.

NYICRIS. m. Desnerit, feble, incapaç. **Desmedrado.**

NYICLITS. adv. neg. *Ter. ibicench.* Negar ab intenció de mofa. **Negativa picaresca.**

NYICH-NYACH. m. Onomatopeia de l' acció de mossegar.

NYIGO-NYIGO. m. Veu ab la qual se imita una musica desagradable.

NYIGUI-NYOGUI (De). fr. Ab la qual se expressa que una cosa és de feble construcció o de escás valor.

NYINYA. f. Cordeta que usen els pescadors pera aguantar l' ham. **Sedal.**

NYINYÁÇ. f. pl. Enginy pera pescar. **Red.**

NYINYERA. f. *Ter.* Noia que guarda la mainada.

NYINYERÍA. f. *Ter.* Cosa de nois. Cosa de poch valor. **Niñería.**

NYINYEROLA. *Geog.* Lloch del terme de Picasent, prov. de Valencia.

NYINYOL. m. LLINYOL.

NYINYOLA. *Geog. Ter. d' Urgell.* Nom que donen al poble de Linyola.

NYIT. m. *Ter. tarragoni.* Llit. Cama.

NYITES. f. pl. Accions de burla que 's fan les criatures quan un menja una cosa y l' altre s' ho mira.

NYITOLS. m. pl. Esforços exagerats.

TRAUREL 'S NYITOLS. fr. *Echar los bofes.*

NYOCA. f. *Ter. tarragoni.* Lloca. Clueca.

NYOCLE. m. Mena de melindro fet de llar, ous, vi, farina, sucre y anís, pastat com panellet.

NYONYA. f. Enfado, disgust o tristesa; mandra. Noña.

NYONYÉ, NA. adj. y sust. *Ter. fam.* S' aplica al subgecte apocat o delicat extremadament, poruch y gemegaire.

NYONYERÍA. f. *Ter.* Gandulería. || Acció o dita propia del gandul o inepte. Chochez.

NYONYESA. f. Qualitat de qui té nyonya. || Ximplesa, tontería.

NYONYÓS, A. adj. Qui té molta nyonya. GANDUL, CALMÓS.

NYONYUT, DA. adj. Gandul, calmós.

NYORBA. f. *Bot.* Flor molt semblanta a la passionera. Norba.

NYOSA. f. *Ter. tarragoni.* Pedra, llosa.

NYINCH. m. *Bot. Ter. tarrag.* Lluch, tronch, branca.

NYÚM. f. *Ter. tarragoni.* Llum.

NYÚÇ. m. *Ter. tarragoni.* Liuç.

RETRATS (LLETRES O Y P)

Marián Obiols (1809-1888)
pág. 346

Artur Osona (1840-1901)
pág 384

Mateu Obrador (M. en 1909)
pág. 348

Francesch Pi y Margall (1824-1901)
pág. 498

Pau Piferrer (1813-1863)
pág 504

Joan Prim y Prats (1814-1870)
pág. 586

Tomás Padró y Pedret (1841-1877)
pág. 394

Pons y Gallarza (1823-1901)
pág. 552

Joseph Lluis Pellicer (1842-1901)
pág. 462

Retrats (Lletres P y Q)

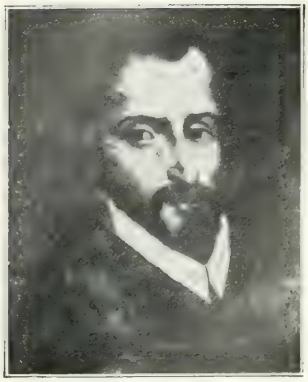

Joan Plaza
pág. 537

Pere II d' Aragó
pág. 476

Sant Ramón de Penyafort (1176-1275)
pág. 470

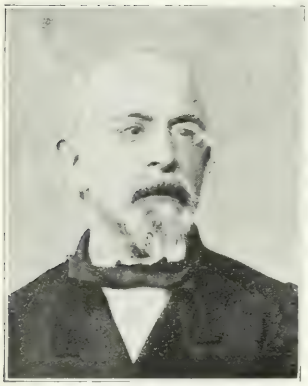

Francesch Permanyer (1817-1864)
pág. 483

Victoria Penya d'Amer (1827-1898)
pág. 470

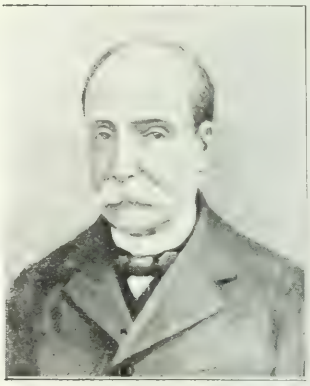

Justí Pepratx (M. en 1901)
pág. 471

Joseph M. Quadrado (1819-1895)
pág. 622

Vicents W. Querol (1837-1889)
pág. 630

Agustí Querol (1853-1909)
pág. 630

O. Aquesta lletra 's produeix abaixant lleugerament la barra de baix un poch més que pera produir la *u* y quedant els llavis un poch separats, aplanant la llengua, tocant enproufeines la punta, als incisius inferiors, y 's forma un canó o tubo quina longitut és més petita que al produirse la *u*. En tal disposició la sortida del aire sonor produeix la *o*. La manera de produirse explica per que en algunes llengües, com la francesa, la combinació *au* se pronuncía *o*, sò entremitg dels mentats. **O.** || Antigament, tant entre 'ls romans com entre 'ls catalans, se confonía moltes vegades ab la *u:* com *cònsol,* en lloch de *cònsul:* era numeral y valía 11 y ab una ratlleta sobre 11,000; als mapes y cartes de navegar significa *oest* o *ponent;* y a la náutica 'l rumbo y 'l punt cardinal magnètich del meteix nom. **O** || En la musica, temps perfet. **O.** || En les lletres de cambi, posada en aquesta forma o/., vol dir: *ordre,* y d' aquest altre modo c/o., vol dir: *carta ordre.* **O.**

O. conj. disjunctiva. **Ó.** || f. Inicial empleada per abreviatura d' oest. **O.** || Abreviatura d' oxígen. **O.** || Finestra cercolar que hi há demunt de la porta de algunes iglesies. **O.** || Tota eina o instrument pera marcar aquesta lletra. **O.** || ZERO || Cèrcol o figura rodona. **O.**

¡**OA!** interg. *Ter.* ¡HOLA!

OASIS. m. Terra ab vegetació al mitg d' un desert. **Oasis.** || *Met.* Lloch de descans després de moltes penes o fadigues. **Oasis.**

OBACH. adj. Ombrívol. **Sombrío, opaco, umbrío.**

OBACHS (Els). *Geog.* Caseriu del terme de Llimiana, prov. de Lleida. || — (DE LA BARCELONETA). Caseriu del terme de la Vansa, prov. de Lleida.

OBCECABLE. adj. Que pot obcecarse. **Obcecable.**

OBCECACIÓ. f. Ceguera, obstinació. **Obcecación.**

OBCECADAMENT. adv. m. D' una manera obcecada. **Obcecadamente.**

OBCECAR. v. a. Ofuscar, cegar. **Obcecar.**

OBCECAT, DA. adj. **Obcecado.**

OBEDEIXCUT, DA. adj. **Obedecido.**

OBEDEIXENT. m. OBEDIENT.

OBEDENCIA. f. OBEDIENCIA.

OBEDEIXENÇA. f. OBEDIENCIA.

OBEDEIXER. v. n. OBEIR.

OBDURACIÓ. f. Toçudería, ganes de importunar, de molestar, obstinantse en volguer alcançar alguna cosa **Porfía.**

OBEDIENCIA. f. Subgecció a la voluntat y preceptes d' un altre. **Obediencia, obedecimiento.** || La acció d' obeir. **Obediencia, obedecimiento.** || El precepte del superior, especialment a les ordres relligioses. **Obediencia.** || A les meteixes ordres, l' empleu o oficina que 'ls superiors encarreguen als seus súbdits. **Obediencia.** || Entre les meteixes, permís que dona un superior al súbdit pera anar a predicar o l' assignació d' ofici pera un altre convent o pera fer algún viatge. **Obediencia, licencia.** || El superior a la escola de Crist. **Obediencia.** || *Met.* La docilitat ab que les besties se subgecten a la ensenyança o al art.

OBEDIENCIA CEGA. La que s' exerceix sense mirar les raons o noticies del que mana. *Obediencia ciega.*

A LA OBEDIENCIA. *Expr.* Denota la cortesía ab que algú se somet a un altre. *Á la obediencia.*

DONAR LA OBEDIENCIA. fr. Subgectarse a algú. *Prestar, dar la obediencia.*

OBEDIENCIAL. adj Pertanyent a la obediencia.

OBEDIENCIARI. m. Relligiós que reb manament o llicencia superior. **Obedienciario.**

OBEDIENÇA. f. OBEDIENCIA.

OBEDIENT. p. a. Qui obeeix. **Obediente, sumiso.**

OBEDIENTÍSSIM, A. adj. Molt obedient. **Obedientísimo.**

OBEDIENTMENT. adv. m. Ab obediencia. **Obedientemente.**

OBEDIR. v. a. OBEIR.

OBEEIXER. v. n. OBEIR.

OBEIDOR, A. adj. OBEDIENT.

OBEIMENT. m. L' acte d' obeir. **Obedecimiento.**

OBEINA. f. Desvaneixement. **Desvanecimiento.**

OBEIR. v. n. Subgectarse a un altre; fer la voluntat d' un tercer. **Obedecer.** || *Met.* Reduir al fí que 's vol els metalls y altres coses inanimades. **Ceder, obedecer.** || PAIR, DIGERIR. || Cedir alguns animals ab docilitat al règim a que se 'ls subgecta, com el cavall al frè. **Obedecer.** || En lo esperitual y moral cedir, com: *les passions deuen obeir a la raó.* **Obedecer.**

MÉS VAL OBEIR QUE SACRIFICAR. fr. De la Sagrada Escriptura; ensenya la obligació que's té de obeir en primer lloch el precepte del superior. *Más vale obedecer que sacrificar.*

OBEIT, DA. p. p. **Obedecido.**

OBEIX *Geog.* Poblet del dist. munpal. de la Torra de Capdella, provincia de Lleida.

OBEL. m. Signe o guió en els manuscrits antichs per indicar una repetició. **Obelo.**

Obelisch de Santa Eularia (Barcelona)

OBELISCH. m. Pedra travallada en forma de pirámide, consagrada a la memoria d' algún fet gloriós, d'un hèroe, sant, etc. **Obelisco, obelo.**

OBENCADA. f. Cop donat ab l'obench. **Obencazo.**

OBENCADURA. f. *Náut.* El conjunt d' obenchs. **Obencadura.**

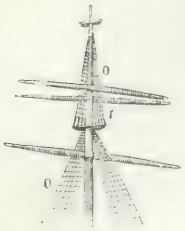

Obench

OBENCH. m. *Náut.* Cada un dels caps o cordes que 's lliguen al cap del pal o garganta sobre 'ls baos, baixen a les meses de guarnició y 's fiquen a les vigotes de les cadenes. **Obenque.**

OBENQUER. m. Qui fá obenchs. **Obenquero.**

OBERGINIA. f. *Bot. Ter.* ASBERGINIA.

OBERT, A. p. p. irregular **Abierto.** || adj. Lo que no és amurallat. **Abierto.** || Dit del peix, estripat ab ferro pera salarlo o adobarlo. **Escalado.** || DESEMBRAÇAT, ESPAIÓS, RAS. || *Met.* INGENUU, FRANCH.

A FORÇA OBERTA. m. adv. A camp ras, a cos descobert. *Á campo abierto, sin valla.*

GUERRA OBERTA. *Enemistad declarada.*

MITG OBERT. *Entreabierto.*

OBERTAMENT. adv. m. Ingenuament, francament. **Abiertamente.**

OBERTURA. f. L' acció d' obrir. **Abertura, abrimiento.** || CRIVILLA. || Lo primer que 's trova al obrir un llibre. **Abertura.** || Pas, camí, medi pera alguna cosa. **Entrada, llave, medio.** || Ocasió, proporció. **Ocasión.** || Forat o finestra que hi há a algunes parets. **Claraboya, tragaluz.** || *Met.* Desembráç, franquesa en el geni o tracte. **Abertura.** || Lo meteix que llum o espai d' una finestra o balcó. **Luz.** || L' acte solemne ab que 's dona principi a alguna funció pública, com: *obertura d' estudis,* etc. **Abertura, apertura.** || *Náut.* MÁNEGA.

OBERTURA DE TESTAMENT. *For.* Acte jurídich de obrir el testament clòs. *Abertura de testamento.*

OBÈS, A. adj. Gras, ple de carns. **Obeso.**

OBESITAT. f. Grossaria. **Obesidad.**

OBGECCIÓ. f. Rèplica, instancia, argument en contrari. **Objeción.**

OBGECTADOR. m. Qui fá obgeccions, obgectant. **Objetador.**

OBGECTAR. v. a. Oposar, replicar, refutar. **Objetar.** || Retreure, donar en cara a algú alguna cosa. **Echar en cara retraer.** || Usat com verb passiu, SORPENDRES. || v. r. OCORRER.

OBGECTAT, DA. p. p. **Objetado.**

OBGECTE. m. Lo que 's percebeix ab algún dels sentits. **Objeto.** || El terme o fí dels actes de les potencies. **Objeto.** || El fí, blanch o intent a que 's dirigeix alguna cosa. **Blanco, objeto.** || La materia o subgecte d' alguna ciencia. **Objeto.** || *Ant.* OBGECCIÓ.

OBGECTE D' ATRIBUÇIÓ. El derrer fí que s' intenta o ont se dirigeixen tots els actes. *Objeto de atribución.*

OBGECTE FORMAL. El fí d' una ciencia o facultat, com: *la sanitat de la medicina. Objeto formal.*

OBGECTE MATERIAL. El subgecte o materia d' una ciencia o facultat, com: *la malaltia ho és de la medicina. Objeto material.*

FER BONICH OBGECTE. fr. Fer bona planta. *Tener buen aspecto.*

OBGECTIU, VA. adj. Pertanyent al obgecte. **Objetivo.** || Se diu de la part de l' ullera, máquines fotográfiques, etc., que 's dirigeix al obgecte o punt ont se mira. **Objetivo.**

OBGECTIVACIÓ. f. Acció y efecte d' obgectivar. **Objetivación.**

OBGECTIVAMENT. adv. m. En quant al obgecte. **Objetivamente.**

OBGECTIVAR. v. a. Examinar com un obgecte de estudi lo que hi há de subgectiu en cada una de les nostres percepcions, idees, etc. **Objetivar.**

OBGECTIVITAT. f. Qualitat de lo obgectiu. **Objetividad.**

OBICIÓ. f. *Ant.* OBGECCIÓ.

OBICIR. v. a. *Ant.* OBGECTAR.

OBIOLS (Marián), *Biog.* Musich-compositor. Nat a Barcelona l' any 1809 y mort en la meteixa en 1888. Deixeble dels mestres Vilanova, Arbós y Saldoni. Als vintiún anys marxá a Italia, protegit pêls banquers Brocca, de Milá; després va recorre França y Alemanya, retornant a Italia, ont fou fet mestre de la Escola de Musica de Novara, y en 1837 se li posava en escena la seua primera òpera, *Odio e Amore,* en el famós teatre de la Scala de Milá, fent un èxit. Al arrivar a Barcelona fou nomenat director del Conservatori de Musica del Liceu y més tart director general de musica del meteix teatre (1847). Va escriure tota mena de composicions musicals y va fer mots gréfichs, que perduren en boca de la societat barcelonina. La obra més principal d' ell és l' òpera *Editta di Belcourt,* estrenada ab gran èxit al Liceu (1874), tenint etat molt avençada l' autor.

OBIOLS. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, al Bergadá, bisb. de Solsona, formant ajuntament ab Aviá. Té una bonica iglesia románica fonamentada demunt d' una roca.

ÒBIT. m. Mort. **Muerte.** || Certificació de la mort d' algú. **Fe de entierro o de fallecimiento.** || OUBI.

FE D' ÒBIT. fr. *Partida de defunción.*

OBITS (Els). *Orog.* Coves de Sant Llorenç del Munt.

OBJICIR. v. a. Tatxar, acusar, acriminar. **Objetar, dar en rostro.**

OBJURGAR. v. a. *Ant.* Informar, injuriar, rependre.

OBLACIÓ. f. Ofrena. **Oblación.**

OBLADA. f. *Ictiol.* Peix quasi rodó, d' uns 70 centimetres de llarch y sumament xato; la part inferior blanca y la superior clapada de blau y groch, plè de grops o petites púes dures, semb antes a ossets en aquesta part; té dos ulls grossos, el cap petit, el morro superior més llarch que l'inferior, les aletes del llom y ventre tan llargues com tot el cos y la de la cua rodona. **Rodaballo, melanuro, ojo negro.** || AURADA, VIRADOR.

Oblada

OBLAT. m. Qui abraçava l' estat monástich fent donació dels seus bens. **Oblato.** || Noi que s' ofería a Deu desde 'l seu neixement pera que 's dediqués al cult. **Oblato.**

OBLATA. f. La porció de diner que 's dona pera 'l gasto de la cera, ví, etc., pera dir misses. **Oblata.** || Ofertori, la hostia sobre la patena y 'l ví dins el cálzer abans d' estar consagrats. **Oblata.** || Monja de les oblates.

OBLATES. f. pl. Certa relligió de monges. **Oblates.**

OBLATIU, VA. adj. Pertanyent a la ofrena o dó gratuit. **Oblativo.**

OBLÍA. f. Pa d' hosties pera cloure cartes. **Oblea.** || NEULA. || Orelleta, mena de bunyol. **Oreja de abad.**

OBLICAMENT. adv. m. OBLIQUAMENT. || *Met.* INDIRECTAMENT.

OBLICH, CA. adj. OBLIQUU. || *Met.* INDIRECTE.

OBLIDADIÇ, A. adj. Lo que s' oblida fácilment. || Aquell que no 's recorda de les mercès rebudes. || Qu' és fácil d' oblidar. **Olvidadizo.**

OBLIDANÇA. f. *Ant.* OLVIT.

OBLIDAR. v. a. *Ant.* OLVIDAR.

OBLIDÓS, adj. *Ant.* y *ter.* OBLIDADIÇ.

OBLIGACIÓ. f. Vincle, dever, precisió. **Obligación.** || Correspondencia que 's deu manifestar als beneficis rebuts. **Obligación.** || Escriptura que obliga a complir algún pacte. **Obligación.** || Ofici, cárrech, el deber per raó de ministeri. **Obligación.** || FERMANÇA || Contracte que fa alguna ciutat o vila ab la persona que promet proveírla de carn, sabó, tocino, etc. **Obligación.** || Títol, per lo comú amortisable, pèl qual se cobra un tant per cent d' interès a l' any, y que representa una quantitat deixada com a prèstam a l' administració pública o a una companyía industrial o comercial. **Obligación.** || pl. Les prendes que deu conservar l' home pera ésser estimat y respectat. **Obligaciones.** || La familia que cada hu deu mantindre. **Obligaciones.**

OBLIGACIÓ CIVIL. La que consta al for judicial, encara que no consti per escrit. *Obligación civil.*

OBLIGACIÓ NATURAL. La que prové de contracte no admès al dret civil, y per lo tant no causa acció en el for judicial. *Obligación natural.*

PRIMER ÉS LA OBLIGACIÓ QUE LA DEVOCIÓ. *Ref.* Denota que la principal ocupació deu ésser en lo que'ns pertany, sense distraurens en coses extranyes. *Primero es la obligación que la devoción.*

OBLIGADÍSSIM, A. adj. sup. **Obligadísimo.**

OBLIGADOR, A. m. y f. y

OBLIGANT. p. a. Lo que inclina la voluntat. **Obligante.**

OBLIGAR. v. a. Precisar, forçar. **Obligar.** || Guanyarse la voluntat. **Obligar.** || Empenyar, posar en precisió **Obligar.**

OBLIGARSE. v. r. Comprometres, ferse responsable d' alguna cosa. **Responder, obligarse, salir garante.**

OBLIGAT, DA. p. p. **Obligado.** || adj. Subgecte. **Sujeto, obligado, adicto.** || m. Qui té obligació de donar l' abast de carn o altres articles a algún poble. **Obligado.** || adj. Servicial, que 's presta a tot.

OBLIGATORI, A. adj. Lo que obliga y precisa a complirse. **Obligatorio, obligativo.**

OBLIGATORIAMENT. adv. m. D' un modo obligatori. **Obligatoriamente.**

OBLIQUAMENT. adv. m. Tortament, al través, de costat. **Oblicuamente.**

OBLIQUANGLE. *Geom.* OBLIQUÁNGUL.

ÓBLIQUÁNGUL. m. *Geom.* Se diu del triángul que no és rectángul. **Oblicuángulo.**

OBLIQUAR. v. a. Donar a una cosa una direcció obliqua. **Oblicuar.** || TÓRCER.

OBLIQÜITAT. f. Torta, inclinació, direcció al través. **Oblicuidad.**

OBLIQUU, A. adj. Tort, inclinat. **Oblicuo.** || Inclinat, atravessat. **Oblicuo, sesgado.** || *Geom.* S' aplica a la ratlla o pla que cau sobre un altre y no formen angle recte. **Oblicuo.** || *Met.* INDIRECTE.

OBLIT. m. OLVIT.

GUARDA, QUE NO T' OBLIT. *Loc. ant. Acuérdate, ten presente.*

OBLITERACIÓ. f. Estat d' un conducte o d' un vas, quines parets contreuen una aderencia o s' acosten de tal modo, que la seua cavitat s' estreny molt o desapareix del tot. **Obliteración.**

OBLITERAR. v. a. Fer desaparéixer poch a poch una cosa, però de modo que deixi senyal. **Obliterar.** || *Met.* Obstruir o tancar un conducte o cavitat d' un cos orgánich. **Obliterar.**

OBLITERAT, DA. adj. *Med.* Conducte del cos humá, quines parets s' han aderit ab el temps. **Obliterado.**

OBLIVIÓ. f. *Ant.* OLVIT.

OBLONCH, GA. adj. Perllongat. **Prolongado.**

OBOÉ. m. *Mus.* Instrument de vent molt semblant al baixó. **Oboé, obué;** el plural castellá és **oboés** u oboeses. || Qui toca dit instrument. **Obué, oboé.**

ÒBOL. masc. *Farm.* Mitg escrúpol o dotze grans. **Obolo.** || *Met.* La quantitat reduida ab que 'l pobre menesterós contribueix a una obra filantròpica. **Óbolo.** || Antiga moneda catalana. **Óbolo.**

Obol

OBRA. f. Qualsevulla cosa produida per algún agent. **Obra.** || Operació. **Obra.** || Els escrits d' algún autor. **Obra.** || Fábrica, edifici que 's va fent. **Obra.** || Manufactura, travall d' un artífix. **Obraje, obra.** || Feina, travall. **Trabajo, obra.** || Medi, virtut, poder, com: *per obra de l' Esperit Sant.* **Obra.** || El molt travall que costa o 'l molt temps que 's triga a fer alguna cosa. **Obra.** || La quantitat, magnitut o distancia quan se determina a poch més o menys, com: *és obra d' un mes.* **Obra.** || El lloch ont se travalla. **Obra.** || Qualsevulla acció moral que s' encamina al profit de l' ánima. **Obra.** || El fondo de la iglesia destinat a la conservació y gastos precisos d' ella. **Fábrica, obra, cap'lla.** || Els materials pera alguna fábrica, com: *traginar la obra.* **Materiales** || Fets, haçanyes. **Hechos, obras.** || JORNAL, MOJADA. || f. *Ant. poèt.* Composició en vers. **Poesía, verso.** || *Ter.* TERRIÇA.

OBRA BEN ACABADA. *Obra primorosa.*

OBRA CORONADA. *Fort.* Una de les obres exteriors que consta de dos mitjos baluarts y un de sencer units ab dues cortines. *Obra coronada.*

OBRA DE MISERICORDIA. Cada un d' aquells actes ab que se socorre a les necessitats esperitualment o corporalment. *Obra de misericordia.*

OBRA DE ROMANS. La que costa molt de travall y de temps y és perfecta y sòlida. *Obra de romanos.*

OBRA MORTA. En lo moral, la bona en sí, però que, per estar en pecat mortal el qui la fa, no és meritoria de la vida eterna. *Obra muerta.* || *Náut.* La part del barco compresa desde la ratlla de l' aigua fins a la vora superior. *Obra muerta.*

OBRA PÍA. Establiment piadós pera 'l cult de Deu o exercici de la caritat ab el pròxim. *Obra pía.* || *Met. fam.* Qualsevulla cosa en que 's trova utilitat. *Obra pía.*

OBRES FORANES DEL CASTELL. Cert tribut o dret senyorial. *Obra exterior.*

OBRES PÚBLIQUES. Les que 's fan pera utilitat del públich d' ordre del govern. *Obras públicas.*

OBRA VIVA. La part del barco que va dins de l' aigua. *Obra viva, fondo.* || *Teol.* La que 's fa en gracia de Deu. *Obra viva.*

A LA OBRA 'S VEU. *Loc.* CADA HÚ ÉS FILL DE LES SEUES OBRES.

AMPARAR LA OBRA. fr. No deixarla seguir. *Embargar la obra.*

BONA OBRA. Socors oportú, favor. *Buena obra.*

BONES OBRES. Tot lo que 's fa ab bon fí. *Buenas obras.*

CADA HÚ ÉS FILL DE LES SEUES OBRES. *Ref. Cada uno es hijo de sus obras.*

DE LES SOBRES SE FAN LES OBRES. *Ref. Las obras se hacen de los sobrantes.*

DONAR OBRA. fr. Dedicarse o emplearse en algún travall. *Dar obra.* || DONAR FEINA.

EN LES OBRES Y EN LA FÈ 'S CONEIX QUÍ AMOR TE TÉ. *Ref.* Denota que 'l millor modo de mostrar amor y voluntat és fent beneficis. *Obras son amores, que no buenas razones; el amor y la fe en las obras se ve.*

FER ALGUNA OBRA FALSA. fr. *Falsear alguna obra.*

FER BONA OBRA. fr. Afavorir. *Hacer buena obra.*

FER MALA OBRA. fr. Destorbar, impedir. *Hacer mala obra ó aire.*

LA OBRA DE LA SEU. *Loc. met. fam.* Se diu de qualsevulla obra que triga molt a acabarse. *La obra del Escorial; obra de romanos ó romana; la vida perdurable.*

LA OBRA LLOA AL MESTRE. *Loc. ant.* A LA OBRA 'S VEU.

NI OBRA BONA, NI PARAULA DOLENTA. *Loc. met.* Reprèn als que ofereixen mo t y no compleixen res. *Ni obra buena, ni palabra mala.*

PER OBRA. m. adv. En execució. *Por obra.*

POSAR EN O PER OBRA. fr. Posar en execució. *Poner ó meter en ó por obra.*

OBRADOR. m. Taulell o oficina ont travallen els menestrals. **Taller, obrador.** || El del gerrer. **Alfarería, alfar.** || Operari, qui obra. **Obrador, operario.**

OBRADOR (Bartomeu). *Biog.* Metge y escriptor mallorquí. Nat a Felanitx l' any 1787. Començava la carrera l' any 1808 a Palma y va continuarla en Anvers y a Flandes, estant presoner de guerra, donchs feia armes a Catalunya contra 'l francès, acabantla al retornar, doctorantse metge y cirurgiá en 1815. Al any 1820 assistía als apestats de glànola en Artá, Son Servera y Capdepera, essent recompensat del rei ab el fur militar. En 1829 guanyava en oposicions una cátedra de medicina en l' universitat de Madrit. En la guerra dels set anys va ésser metge del pretendent Carles y director general de sanitat a l' exèrcit carlí. Sotmès a la legalitat, la reina va revalidarlo en aquest meteix grau. Va ésser diputat a Corts, representant les Balears, en tres llegislatures. Conceller reial d' agricultura, industria y comers. Condecorat. Va escriure sis obres de medicina: la meitat d' epidemiología, no haventnhi més que dues d' impreses.

— (JAUME ANTONI). *Biog.* Sacerdot y escriptor mallorquí. Nat a Felanitx l' any 1748 y mort a Palma en 1803. Als deu anys acabava els estudis menors, entrant a cursar retòrica y fi osofía, després l' astronomía y les matemátiques, rebent la borla de doctor teòlech als setze anys. Mentres cursava alhora lleis y medicina, va entrar a l' ordre carmelitana; emprô, va decidir a temps ferse sacerdot. Va ésser rector de Seminari. En 1778 guanyava en oposicions la rectoría d' Andraitx, fins al 1793, que passava a la de Bunyola. En 1787 entrava a ésser calificador del Sant Ofici. Son moltes les distincions que va rebre. Entre els escrits d' ell, científichs y relligiosos, hi figuren poesíes castellanes y mallorquines, aixís com algunes comedies y lletretes, també en mallorquí, lo més notable de la seua producció.

— (PERE JOAN). *Biog.* Esculptor y gravador mallorquí del sigle XVIII. Autor de les obres següents: estátua de Sant Pere, del' altar major de l' iglesia de Sant Jaume; totes les imatges de l' altar major de la iglesia parroquial de Benisalem y de Santa María del Camí; la figura que corona a Santa Caterina de Sena, en el portal de la seua iglesia. Va progectar el plan del colegi y l' iglesia de Sant Ignasi, de Pollença, quines estátues y esculptures són obra d' ell, aixís com també les imatges de Sant Joseph de les iglesies de Manacor y Mur. Va gravar la gran medalla de plata distribuida als alumnes de l' Escola de dibuix de Palma l' any 1779. Era membre de mèrit de la Econòmica Mallorquina.

— BENNASSAR (MATEU). *Biog.* Escriptor mallorquí, pulcre y eruditissim Nat a mitjant sigle XIX y mort a Palma a l' any 1909, essent arxiver provincial. Part de sos anys els havía dedicat a la carrera del magisteri, havent sigut després secretari del arxiduch d' Austria, a Miramar. Va ajudar al sabi don Geroni Rosselló en la gran empresa de recopilar les obres del famós Ramón Llull, haventlo substituit ab èxit extraordinari, deixant alguns volums publicats, ab excelents pròlechs, glosaris y notes, aixís com bona cosa de feina avençada. L' any abans de morir va ésser comissionat pera estudiar y reproduir textes lulians en algunes biblioteques públiques d' Europa, havent complert a satisfacció de tothom. En aquesta especialitat ningú igualava als seus coneixements. Era bondadosíssim, emprô ferm de carácter. Havía conreuat la poesía, essent llorejat en els Jochs Florals, mereixent de jove gran estima del doctíssim Milá y Fontanals. Havía colaborat en el periodisme més granat de Mallorca y també a la revista *La Renaixensa.* Havent estat escullit pera omplir una sessió extraordinaria de les dedicades als intelectuals mallorquins, va lluirse ab el seu travall, escrit expressament, titolat: *La nostra arqueología literaria* (imprès a Palma, 1905).

OBRANT. m. *Ant.* TRAVALLADOR.

OBRAR. v. a. Travallar, fer alguna cosa no material. **Obrar.** || VÁLDRE. || v. n. Fer efectiva alguna cosa, com: *la medicina,* etc. **Obrar, operar** || *Ant.* TRAVALLAR. || Exonerar el ventre. **Obrar.** || Procedir, portarse. **Portarse, obrar.** || Donar forma a alguna materia reduintla al estat convenient pera 'l servei a que se la destina. **Labrar, laborar.**

OBRAR. v. Entre fusters, travallar la fusta, deixantla enterament plana.

OBRAR BÉ. fr. Fer bones obres. *Obrar bien, hacer buenas obras.*

OBRAR BÉ Y DEIXAR FER A DEU. fr. *Obrar bien, que Dios es Dios.*

OBRAT, DA. p. p. **Obrado.**

OBRATGE. m. *Ant.* OBRA. || Travall que serveix de adorno, com les motllures a una peça de plata, la brodadura a un vestit, etc. **Labor.**

OBREPCIÓ. f. Falsa narració d' un fet que s' alega devant del superior pera lograr alguna gracia o favor. **Obrepción.**

OBREPTICI, A. adj. *For.* Lo que 's preté o 's logra ab obrepció. **Obrepticio.**

OBREPTICIAMENT. adv. m. Per obrepció. **Obrepticiamente.**

OBRER, A. s. Qui fa alguna obra. **Obrero, obrador.** || Qui cuida de la fábrica d' alguna iglesia, que en algunes catedrals és dignitat. **Obrero.** || Mestre de cases. **Albañil.** || *Ant.* Travallador, jornaler. **Obrero.** || Qui cuida de mantindre de provisions la ciutat. **Obligado.**

OBRER DE TERRA. *Ant.* GERRER.

OBRER DE VILA. *Ant.* MESTRE DE CASES

OBRERÍA. f. Cárrech d' obrer. **Obrería.** || La renda destinada pera la fábrica de l' iglesia, el cuidado d' ella y la oficina pera dit despaig. **Obrería.**

OBRERISME. m. Tendencia del socialisme favorable a les reivindicacions del estament travallador.

OBRERISTA. m. y f. Partidari d' aquestes tendencies, afecte al moviment polítich-social de la classe travalladora.

OBRETA. f. dim. **Obrecica, illa, ita.** || *Ter.* FIRA, FIRETA, 2.

OBRIDOR. m. Qui obre. **Abridor.** || GRABADOR. || Se diu del préssech que s' obre per sí meteix. **Ábridero.**

OBRIMENT. m. *Ant.* OBERTURA.

OBRIR. v. a. Descobrir o fer patent lo qu' és tancat. **Abrir.** || Rompre ab violencia, com: *obrir el cap.* **Abrir.** || Destapar. **Abrir, destapar.** || Foradar, fer obertura a una paret, envá, etc. **Abrir.** || Badar, esquerdar, partir. **Abrir, hender, rajar.** || Descloure, separar una cosa d' un' altra, com la má. **Abrir.** ||

GRABAR. || Extendre, desplegar, com: *obrir un pergamí.* **Abrir.** || ESCLATAR. || Donar principi a alguna funció o acte públich. **Abrir.** || Trencar, sollevar, llaurar la terra per primera vegada. **Abrir; dar la primera reja ó vuelta.** || Anunciar, publicar, proposar al públich algún emprèstit o subscripció. **Abrir.** || Donar llibertat al qu'era tancat o detingut. **Desencerrar.** || *Náut.* Tindre la nau la seua amplaria. **Tener de manga.**

OBRIR DE BAT A BAT. fr. *Abrir de par en par.*

OBRIR EL CAP A ALGÚ. fr. *Abrir la cabeza, descalabrar.*

OBRIR EL PIT. fr. *Met.* Manifestar el seu interior, la seua intenció. *Declarar su corazón.*

OBRIR ELS ULLS. fr. *Met.* Anar ab cuidado y vigilancia pera no deixarse enganyar o sorpendre. *Avivar el ojo, abrir el ojo.* || fr. *Met.* Conéixer les coses com són pera treuren profit y evitar les que poden causar perjudici. *Abrir los ojos.*

OBRIR ELS ULLS A ALGÚ. fr. *Met.* Ferli entendre lo que no sabía. *Abrir los ojos á uno.*

OBRIR PORTA O LA PORTA. fr. *Met.* Donar motiu o ocasió pera alguna cosa. *Abrir la puerta.*

EN UN OBRIR Y TANCAR D'ULLS. fr. *En un abrir y cerrar de ojos.*

NO OBRIR LA BOCA fr. *Met.* Guardar silenci, no dir res. *No despegar los labios.*

OBRIRSE. v. r. Fendres, clivillarse, badarse. **Abrirse, henderse, quebrajarse, resquebrajarse.** || Dit del temps. ALÇARSE. || Comunicarse, confiar el seu secret a un altre. **Abrirse.** || Extendres, desplegarse les llevors, plantes, fulles, etc. **Desarrollarse, desenrollarse.** || Parlant de flors, és desplegarse o eixir de les poncelles. **Desabotonar.**

OBRIULLS. m. ABRIULLS. || Instrument de plata o altre metall en figura de abriulls natural. Solíen usarlo 'ls deixuplinats, posantlo al açot pera ferirse les espatlles. **Abrojos.**

OBS. m. *Ant.* OPS. || PODER, FACULTAT, ABUNDOR. || UTILITAT, SERVEI, PROFIT. || NECESSITAT, URGENCIA. || GASTOS, EXPENSA. || GUST, PLAER.

A OBS. m. adv. *Ant.* A GASTOS Y DESPESES. || A utilitat, en benefici. *En beneficio.* || A GUST.

ALS SEUS OBS. m. adv. Al seu arbitre y disposició. *A su arbitrio y disposición.*

A TOTS OBS. m. adv. A la mida del seu gust. *A pedir de boca.*

ALS OBS. m. adv. *Ant.* En cas de necessitat, quan és menester. *En la necesidad, cuando es menester.*

FER ELS OBS. fr. Fer o pagar el gasto. *Hacer el gasto, la costa.*

HAVER OBS. fr. *Ant. Necesitar.*

ÉSSER OBS. fr. *Ant.* Convindre. *Ser menester.*

OBSCÈ, NA. adj. Porch, impur. **Obsceno.**

OBSCENAMENT. adv. m. Ab obscenitat. **Deshonestamente, obscenamente.**

OBSCENITAT. f. Impuresa, torpesa, lascivia. **Obscenidad.**

OBSCUR, A. adj. Fosch, que no té llum o claror. **Oscuro.** || De color fosch quasi negre. **Obscuro, oscuro.** || Color qu'és més carregat, com: *blau obscur.* **Oscuro.** || *Pint.* La part ont se representen les ombres. **Oscuro.** || *Met.* Confós, intrincat, difícil, enigmátich. **Oscuro.** || Fosch, tenebrós. **Tenebroso, oscuro,** || *Met.* S'aplica al llinatge baix y vil. **Humilde, oscuro.**

ANAR A OBSCURES. fr. ANAR A LES FOSQUES.

OBSCURAIR. v. a. *Ant.* OBSCURIR.

OBSCURAMENT. adv. m. Ab obscuritat. **Obscuramente.** || Confosament, embrolladament. **Oscuramente.** || *Met.* Vilment, ab baixesa. **Oscuramente.** || m. OBSCURITAT.

OBSCURAR. v. a. OBSCURIR.

OBSCURARSE. v. r. OBSCURIRSE. || *Ant.* DESAPARÉIXER.

OBSCURAT, DA. p. p. OBSCURIT.

OBSCUREDAT. f. OBSCURITAT.

OBSCURET, A. adj. dim. Algo oscuro.

OBSCURIMENT. m. Acte y efecte d'obscurir y obscurirse. **Oscurecimiento, oscuridad.**

OBSCURIR. v. a. Privar de la llum y claretat. **Oscurecer.** || *Met.* Deslustrar el mèrit o reputació d'algú. **Manchar, oscurecer, afear.** || Vèncer o superar en mèrits a un altre. **Eclipsar, oscurecer.** || *Met.* Ofuscar la llum de la raó. **Oscurecer.** || *Pint.* Donar molta ombra a lo que's pinta. **Oscurecer.** || v. r. Enfosquirse. **Oscurecerse.**

OBSCURÍSSIM, A. adj. sup. **Oscurísimo.**

OBSCURIT, DA. p. p. **Oscurecido.**

OBSCURITAT. f. Fosquedat, fosca. **Oscuridad.** || Manca de llum y coneixement. **Oscuridad.** || Espessura, ombra, com la dels boscos. **Oscuridad.** || *Met.* Confusió del estil, manca d'explicació. **Oscuridad.** || *Met.* Humilitat y baixesa d'ont proceeix alguna cosa. **Bajeza, oscuridad.** || *Met.* La dificultat del sentit o intelligencia de lo que's diu o's proposa, com als enigmes y misteris. **Oscuridad.**

OBSEQÜENCIA. f. Condescendencia. **Obsecuencia.**

OBSEQÜENT. adj. Sumís. **Obsecuente.**

OBSEQÜENTÍSSIM, A. adj. sup. **Obsecuentísimo.**

OBSEQÜENTMENT. adv. m. Ab sumissió, ab obsequi. **Obsecuentemente.**

OBSEQUI m. Servei, sumissió, rendiment, condescendencia. **Obsequio.** || Lo que's fá en benefici de algún amich. **Servicio, obsequio.** || L'aplauso o celebritat que's dona a algú o a alguna cosa. **Honor, obsequio.** || Els festeigs ab que's fá honor o's dona gust y aplauso a algú. **Festejo, obsequio, festeo.** || Exequies, funeral. **Honras fúnebres.**

RETRE OBSEQUIS. fr. OBSEQUIAR.

OBSEQUIABLE. adj. Que pot ésser obsequiat. **Obsequiable.**

OBSEQUIADOR, A. m. y f. Qui obsequía. **Obsequiante, obsequiador.**

OBSEQUIANT. adj. Se diu de les persones molt amigues d'obsequiar. **Obsequiante.**

OBSEQUIAR. v. a. Rendir obsequis, complaure, servir. **Obsequiar.** || Fer alguna cosa en favor, benefici o utilitat d'alguna persona. **Servir, obsequiar.**

OBSEQUIAT, DA. p. p. **Obsequiado.**

OBSEQUIÓS, A. adj. Cortès, complaent. **Obsequioso.**

OBSEQUIOSAMENT. adv. m. Ab reverencia y cortesía. **Obsequiosamente.**

OBSEQUIOSITAT. f. Qualitat de qui és obsequiós. **Obsequiosidad.**

OBSERVACIÓ. f. Reparo, nota, reflexió. **Observación.** || *Ant.* Observancia. || L'acte y efecte d'observar y la cosa observada. **Observación.** || Cumpliment d'alguna llei, ordre o precepte. **Observación.** || pl. Reparos o notes fetes a algún escrit. **Anotaciones, observaciones.**

ESTAR EN OBSERVACIÓ. fr. Mirar atentament alguna cosa esperant el moment d'observar algún fet o circumstancia. *Estar de observación, de acecho.*

OBSERVADOR, A. m. y f. Qui nota y repara tot lo que veu y ou. **Notador, observador.** || Exacte en el cumpliment de les lleis y preceptes. **Observador.** Qui per medi d'instruments y art observa 'l moviment dels astres. **Observador.** || adj. Lo que's deu observar. **Que debe observarse.**

OBSERVANCIA. f. Compliment exacte y puntual. **Observancia.** || Reverencia, honor, acatament als majors. **Observancia.** || L'antich estat de les relligions a distinció de la reforma. **Observancia.** ||Constitució aixi dita. **Observancia.**

AB OBSERVANCIA. m. adv. Ab exactitut, compliment. *Observantemente.*

POSAR EN OBSERVANCIA. fr. Fer que s' observi ab rigor lo que 's mana. *Poner en observancia ó en vigor.*

REGULAR OBSERVANCIA. En algunes relligions és la observancia de la regla tal com estava al temps de admetres algunes reformes. *Regular observancia.*

OBSERVANÇA. f. *Ant.* Observancia.

OBSERVANT. p. a. Observante. || m. Relligiós de la observancia de Sant Francesch. **Observante.**

OBSERVAR. v. a. Notar, reparar, estar a la mira. **Observar.** || Guardar, complir exactament lo que 's mana. **Observar.** || *Astron.* Especular els moviments dels astres y calcular sobre ells. **Observar.**

OBSERVARSE. v. r. Mirarse l' un al altre.

OBSERVAT, DA. p. p. **Observado.**

OBSERVATORI. m. Lloch alt y a propòsit pera observar, especialment els astres. **Observatorio.**

Observatori Fabra (Tibidabo)

OBSERVATORI DE SANT FELIU DE GUIXOLS. Magnífica institució científica astronòmica, de carácter particular, deguda al benemèrit home de ciencia En Rafel Patxot y Jubert, instalada en sa vila natal, prop del mar, la qual presta notables serveis a la ciencia.

OBSERVATORI DEL FBRE. Establiment científich montat a Tortosa pêls relligiosos vinguts de Filipines quan la pèrdua de les colonies. Está magníficament instalat y és ja famós.

OBSERVATORI FABRA. Observatori astronòmich fundat pêl primer marquès d' Alella en un dels cims del Tibidabo.

OBSÈS, A. adj. Qui está atormentat d' esperits malignes que creu que 'l rodegen. **Obseso.** || Ofuscat per una idea fixa.

OBSESSIÓ. f. Suposada assistencia dels esperits malignes alentorn d' algú. **Obsesión.** || Ofuscament de l' intelligencia per una idea fixa.

OBSESSIONAR. v. a. Produir en altre persona la obsessió. **Obsesionar.**

OBSESSIONAT, DA. p. p. Qui pateix obsessió.

OBSIDIANA. f. *Min.* Producte volcánich de color vert d' ampolla y de trencadura vidriosa. **Obsidiana.**

OBSIDIONAL. adj. Lo pertanyent al siti d' una plaça. **Obsidional.**

OBSTACLE. m. Destorb, oposició, embráç, impediment. **Obstáculo, óbice, traba, tropiezo.**

OBSTANT. p. a. **Obstante.**

EN NO RES OBSTANT. *Loc. No oponiéndose.*

NO OBSTANT. m. adv. Sense que serveixi d' impediment, d' obstacle. *No obstante, sin embargo, con todo, á pesar de eso.*

OBSTAR. v. a. Destorbar, impedir, embraçar. **Obstar.** || *Impers.* Oposarse, ésser contraria una cosa a un' altra. **Obstar.**

OBSTAT, DA. p. p. **Obstado.**

OBSTE. m. *Ant.* Mort, obit.

OBSTETRICAL. adj. *Med.* Pertanyent a la obstetricia. **Obstetrical.**

OBSTÈTRICH, CA. s. *Med.* **Obstétrico.**

OBSTETRICIA. f. *Med.* Art o ciencia dels parts. **Obstetricia.**

OBSTICITAT. f. *Med.* Reumatisme del coll que fá tòrcer el cap endarrera. **Obsticidad.**

OBSTINACIÓ. f. Toçunería, terquedat. **Obstinación.**

OBSTINADAMENT. adv. m. Perfidiosament. **Obstinadamente.**

OBSTINARSE. v. r. Persistir, mantindres en el seu tema. **Obstinarse.**

OBSTINAT, DA. p. p. **Obstinado.** || adj. Perfidiós, toçut. **Obstinado.**

OBSTRUCCIÓ. f. *Med.* Opilació, impediment causat pêls humors al cos del animal. **Obstrucción.** || Tancar el pas d' un camí o conducte. **Obstrucción.** || Oposició que un partit fá a la aprovació d' algún progecte. **Obstrucción.**

OBSTRUCCIONAR. v. a. Fer obstrucció.

OBSTRUCCIONAT, DA. p. p. Que és obgecte de obstrucció.

OBSTRUCCIONISME. m. Sistema de fer obstrucció.

OBSTRUCCIONISTA. m. Aquell que obstrueix. **Obstruccionista.** || Avui s' aplica principalment a aquells que al Parlament retarden per quants medis poden la discussió y consegüent aprovació d' una llei. **Obstruccionista.**

OBSTRUIR o OBSTRUHIR. v. a. *Med.* Tapar els humors les víes del cos del animal. **Obstruir.** || v. r. Taparse, embuçar algún forat, etc. **Obstruirse.**

OBTENCIÓ. f. Acció d' obtenir. **Obtención.**

OBTENIDOR. m. Qui obté. **Obtentor.**

OBTENIMENT. m. *Ant.* Consecució. **Obtención**

OBTENIR. v. a. OBTÍNDRE.

OBTENTO. m. Renda ecclesiástica. **Obtento.**

OBTENTOR, A. s. Qui obté. **Obtentor.**

OBTÈS, A. p. p. irreg. OBTINGUT.

OBTINDRE. v. a. Lograr alguna cosa. **Obtener.**

OBTINGUT, DA. p. p. **Obtenido.**

OBTURACIÓ. f. Acte y efecte de tapar o de taparse algún forat o conducte. **Obturación.**

OBTURADOR. m. Aparell empleat pera fer la obturació. **Obturador.**

OBTURAMENT. m. Lo que tapa. **Obturamento.**

OBTURAR. v. a. Tapar algún conducte.

OBTURAT, DA. p. p. Tapat.

OBTÚS, A. adj. Rom, despuntat. **Obtuso.** || *Geom.* Ángul que té més de la quarta part d' un cercle. **Obtuso.** || *Met.* Qui té l' enteniment poch agut, groller.

OBTUSAMENT. adv. m. D' un modo obtús. **Obtusamente.**

OBTUSÁNGUL. adj. *Geom.* S' aplica al triángul o altra figura que té un ángul obtús. **Obtusángulo.**

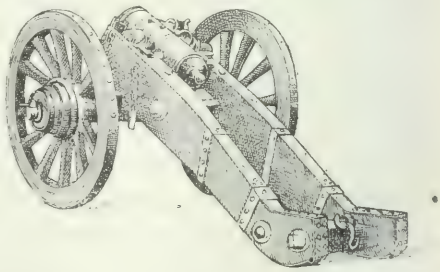

Obús del sigle XVIII

OBTUSANGULAT, DA. adj. *Geom.* Que té un o més ánguls obtusos. **Obtusangulado.**

OBÚS. m. Mena de morter llarch de 15 a 25 centimetres de diámetre pera tirar granades, etc. **Obús.**

OBUSER, A. s. y adj. Epítet y nom del barco o llanxa que s' arma ab obusos. **Obusero.**

OBUSERÍA. f. Fábrica d' obusos. **Obusería.**

OBVENCIÓ. f. Profit casual. **Obvención.**

OBVENIR. v. n. OBTÍNDRE.

OBVENTICI, A. adj. *For.* Casual. **Obventicio, fortuito, accidental.**

OBVI, A. adj. Lo que 's presenta devant dels ulls. **Obvio.** || *Met.* Clar, sense dificultat. **Obvio.**

OBVIAR. v. a. Evitar, fugir, apartar lo que pot ésser contrari. **Obviar.** || Destorbar, oposarse. **Obviar, obstar.**

OBVIAT, DA. p. p. **Obviado.**

OBVÍNDRE. v. n. Tocar per casualitat o per sort. **Caber en suerte.**

OBVINENT. p. a. **Perteneciente.**

OC. adv. *Ant.* Hoc.

OC. part. afirmativa. **Sí.** || Llengua d' oc. Lo conjunt de dialectes neu-llatins d' Occident d' Europa dels quals és la principal branca 'l catalá. || Och.

OCA. f. *Ornit.* Mena d' ánech com d' uns 60 centímetres de llarch, bech convexe, obtús y corb per la base, cos cendrós per sobre y groch per sota, 'l coll estirat, el carpó blanch, potes vermellenques, ungles negres, y cloqueja molt. **Ganso, ánsar, oca.** || Joch que consisteix en un mapa ovalat que té seixanta tres casetes pujant desde 'l número 1, y totes les que fan nou tenen pintada una oca, y en altres casetes hi há pintades altres figures, com son: *un pont, un pou, la mort* y altres. Se juga ab daus, y 'ls punts que 's fan se van comptant a les casetes, y cada hu senyala 'l seu camí ab un tanto que posa a la caseta ont ha arrivat. Pera guanyar és precís arrivar just al número 63. Els inconvenients y regles del joch solen estar escrits al mitg del mapa. **Oca.**

OCA CASOLANA, OCA DE BECH CURT, OCA FRANCESA, OCA PRADENCA, OCA SELVATGE. *Ornit.* Especies diferentes de oques.

PER TOT TENEN BÉCH LES OQUES. *En todas partes cuecen habas.*

OCÁS. m. Occident, ponent, la part del horitzó per ont desapareixen els astres. **Ocaso, occidente, poniente.** || *Met.* MORT.

OCASIÓ. f. Oportunitat de temps. **Ocasión.** || Causa o motiu pera que 's fá alguna cosa. **Ocasión.** || Perill o exposició. **Ocasión, riesgo.**

OCASIÓ CRÍTICA. El cas o punt del qual dependeix la decisió d' alguna cosa. *Lance.*

OCASIÓ OPORTUNA. La que presenta facilitat pera fer o intentar alguna cosa. *Ocasión oportuna, resquicio.*

OCASIÓ PRÒXIMA. *Teol.* Aquella en que posat algú sempre o quasi sempre cau en la culpa. *Ocasión próxima.*

OCASIÓ REMOTA. *Teol.* La que de sí no indueix a pecat, o que quasi resisteix. *Ocasión remota.*

A BONA OCASIÓ. m. adv. A temps oportú. *Á buena hora, á tiempo, á buena ocasión.*

AGAFAR LA OCASIÓ PÊLS CABELLS. fr. Aprofitarla, no deixarla passar. *Coger, tomar, asir la ocasión por los cabellos, por el copete, por la melena.*

A LA PRIMERA OCASIÓ. m. adv. *Á la primera ocasión.*

A OCASIÓ VOSTRA. m. adv. Per vostre respecte, per la vostra cara. *Por atención á vosotros; por vuestro respeto.*

DONAR OCASIÓ. fr. Donar motiu. *Dar lugar, ocasión, motivo, pie, margen.*

EN ALTRA OCASIÓ. m. adv. En altre temps. *En otra ocasión, en otro tiempo, otra vez.*

ESPIAR LA OCASIÓ. fr. Estar atent y vigilant pera aprofitar totes les circunstancies que poden ésser favorables pera 'l logro d' alguna cosa. *No perder ocasión.*

LA OCASIÓ FÁ 'L LLADRE. *Ref.* Denota que moltes vegades la oportunitat fá fer coses dolentes en que no s' hi pensava. *La ocasión hace el ladrón; en arca abierta el justo peca*

LLEVA LA OCASIÓ, Y LLEVARÁS EL PECAT, Y QUI APARTA LA OCASIÓ, APARTA 'L PECAT. *Ref.* Aconsella fugir dels perills pera evitar els danys. *Quien quita la ocasión quita el peligro.*

NO PERDRE OCASIÓ. fr. ESPIAR LA OCASIÓ.

PENDRE O CERCAR OCASIÓ. fr. Buscar motiu pera fer alguna cosa. *Tomar ocasión.*

PER OCASIÓ. m. adv. *Por causa, por respeto.*

POSAR EN OCASIÓ. fr. Posar en perill. *Poner en ocasión, en riesgo ó peligro.* || *Ref.* Cercar el perill. *Ponerse en ocasión.*

VINDRE EN BONA OCASIÓ. fr. Arrivar a temps. *Venir en buena coyuntura; llegar á tiempo.*

OCASIONADÍSSIM, A. adj. sup. **Ocasionadísimo**

OCASIONADOR, A. m. y f. Causador, qui dona motiu. **Ocasionador.**

OCASIONAL. adj. Lo que dona ocasió o motiu. **Ocasional.** || Lo que sobrevé per alguna ocasió o accident. **Ocasional.**

OCASIONALISME. m. Sistema filosòfich de causes ocasionals. **Ocasionalismo.**

OCASIONALMENT. adv. m. Casualment. **Ocasionalmente, casualmente.**

OCASIONAR. v. a. Ésser causa, donar ocasió o motiu. **Ocasionar, causar.** || Causar. **Ocasionar, acarrear.** || Provocar, moure, excitar. **Ocasionar.** || Exposar, posar en perill. **Ocasionar.**

OCASIONAT, DA. p. p. **Ocasionado.** || adj. Provocatiu, molest. **Ocasionado.**

OCASIONETA. f. dim. **Ocasioncilla.**

OCATA. *Geog.* Barri del Masnou, prov. de Barcelona.

OCATER. m. Qui guarda oques. **Ansarero**

OCCASIÓ. f. OCASIÓ.

OCCEÁ. m. Mar gran que rodeja tota la terra. **Océano.** || S' usa pera exagerar la grandesa y immensitat d' alguna cosa. **Océano.**

OCCEANÍA. f. La quinta part del mon, qu' és una gran reunió d' illes al sudoest de l' Asia; está situada entre 'ls 34° N. y 56° S. de latitut y entre 'ls 96° E. y 105° O. de longitut del meridiá de Madrit; la rodegen el gran Occeá pêl N. y l' E., l' Occeá Índich pêl S. y el mar de la Xina pêl O. **Oceanía.**

OCCEÁNICH, CA. s. Natural de la Occeanía. **Oceánico.** || adj. Pertanyent a la Occeanía. **Oceánico.** || Propi del Occeá. **Oceánico.**

OCCIDENT. m. La part del horitzó en que 's pòn el sol y demés astres. **Occidente.** || La part de la terra ont respecte de nosaltres se pòn el sol. **Occidente.**

OCCIDENTAL. adj. Propi del occident. **Occidental.** || Situat vers l' occident. **Occidental.** || OCCIDUO.

OCCIDENTALMENT. adv. m. Cap a la banda occidental. **Occidentalmente.**

OCCIDUO, A. adj. *Ant.* y

OCCIDUU. adj. *Ant.* Pertanyent al occident. **Occidental, occiduo.**

OCCIPITAL. adj. *Anat.* Les parts del clatell oposades al front. **Occipital.** || m. L' os del cap que forma 'l clatell. **Occipital.**

OCCIPUCI. m. *Anat.* La part superior del cap per ont se junta ab les vértebres del coll. **Occipucio.**

OCCIR. v. n. *Ant.* MATAR.

OCCÍS, A. adj. *Ant.* Mort violentament. **Occiso.**

OCCISIÓ. f. *Ant.* Mort violenta. **Occisión.**

OCCIT, DA. p. p. y adj. *Ant.* Mort. **Muerto.**

OCCIURE. v. a. *Ant.* MATAR.

OCCÓRRER. v. n. OCÓRRER.

OCELL. m. y

OCEYL. m. *Ant.* AUCELL.

OCH. m. *Ant.* FLOCH. || Jo och, del verb oure. || OC. || SI.

FINS ALS OCHS. m. adv. Denota la intenció y veemencia d' algún efecte. *Hasta los hígados, hasta las aras.*

OCI. m. Descans, cessació del travall. **Ocio.** || Diversió, distracció, recreu. **Ocio.** || Deixament, inacció. **Ocio.**

DONARSE AL OCI. fr. Abandonarse a la vida de no fer res útil, ocupantse sols en vicis. *Entregarse ó darse al ocio.*

OCIAR. v. a. Distraure, divertir. **Ociar.**

OCIÓS, A. adj. Desocupat, qui está en vaga. **Ocioso.** || Negligent, deixat, peresós. **Ocioso.** || Vagabón, que 's corromp en la ociositat. **Ocioso.** || Lo que no té ús o exercici en les coses que 'l deuen tindre. **Ocioso.**

OCIOSAMENT. adv. m. Ab ociositat. **Ociosamente.** || Per demés, en va, sense fruit ni profit. **Ociosamente.** || Ab atenció y pausa. **Atentamente.**

OCIOSITAT. f. Vagabondería, vici de gastar el temps inutilment. **Ociosidad.** || L' efecte d' oci, com són paraules ocioses, jochs y altres diversions. **Ociosidad.**

LA OCIOSITAT ÉS MARE DE TOTS ELS VICIS. *Ref.* Ensenya quánt convenient és viure ocupat pera no contreure vicis. *La ociosidad es madre de todos los vicios; estoyme en mi lecho y el diablo llévame de techo en techo.*

OCIR. v. a. *Ant.* MATAR.

OCÍS, A. adj. y

OCIT, DA. p. p. *Ant.* MORT.

OCIURE. v. a. *Ant.* MATAR.

OCLUSIÓ. f. *Med.* Aproximació momentánia de les vores d' una obertura natural. **Oclusión.**

OCORREGUT, DA. p. p. **Ocurrido.**

OCORRENT. p. a. OCURRENT.

OCÓRRER. v. n. Previndre, eixir al pas, anticiparse. **Ocurrir.** || Esdevindre, succeir casualment. **Ocurrir.** || En el reso eclesiástich escaures en un meteix día una festa ab un' altra de major o menor classe. **Ocurrir.** || Vindre, acudir de repent una especie a la imaginació. **Ocurrir.** || OPOSARSE.

OCRACI, A. adj. Pertanyent al ocre. **Ocráceo.**

OCRE. m. *Min.* Terra groga que 's treu de les mines d' or y plata y serveix pera pintar. **Ocre.**

OCROPIRA. f. *Med.* Febre groga. **Ocropira.**

OCRÓS, A. adj. Que conté ocre. **Ocroso.** || Semblant al ocre. **Ocroso.**

OCROVITA. f. *Min.* Mena d' òxit de ceri. **Ocrovita.**

OCTAEDRE. m. *Geom.* Un dels cinch cossos regulars; consta de vuit triánguls equiláters. **Octaedro.**

OCTAÈDRICH, CA. adj. *Geom.* Pertanyent al octaedre. **Octaédrico.** || Que té vuit cares. **Octaédrico.**

OCTAGONAL. adj. *Geom.* Pertanyent al octágon. **Octagonal.**

OCTÁGON, A. adj. *Geom.* Lo que té vuit cares o costats. **Octágono, octógono.**

OCTANT. m. *Astron.* Instrument pera pendre l' altura del sol y pera altres observacions. **Octante.**

OCTAU. m. Cada una de les vuit parts en que se suposa dividit un tot. **Octavo.** || adj. Lo que cumpleix el número vuit. **Octavo.**

EN OCTÀU. m. adv. Entre estampers, se diu del llibre del tamany d' una octava part de full. *En octavo.*

OCTAVA. f. VUITADA. || *Poèt.* Estrofa de vuit versos d' onze sílabes, dels quals consonen el primer, tercer y quint; el segón, quart y sisé, y 'l sèptim y octau. **Octava.** || *Mus.* La veu que completa 'l diapasson. **Octava.** || El llibret que conté 'l reso dels vuit dies d' alguna festivitat, com: *la octava de Corpus*, etc. **Octava.**

OCTAVA PRIVILEGIADA. Referintse al reso eclesiástich és la que no dona lloch al reso d' un altre sant. *Octava cerrada.*

CAP D' OCTAVA. El derrer día d' ella. *Cabo de octava.*

FER OCTAVES. fr. *Mus.* Formar octaves o diapassons. *Octavar.*

OCTAVAMENT. adv. m. En octau lloch o per octava vegada. **Por la octava vez.**

OCTAVAR. v. a. Fer octaves ab un instrument musich. **Octavar.** || Escriure octaves en vers. **Octavar.**

OCTAVARI. m. La festa que 's fá al cap dels vuit dies de la vuitada. **Octavario.**

OCTAVAT, DA. adj. De vuit cares.

OCTAVI. n. p. **Octavio.**

OCTAVIÁ, NA. adj. Cosa del emperador Octavi. Sol dirse de les coses de pau.

OCTÒDICH, CA. adj. *Med.* Se diu de les llagues que presenten les vores abultades. **Octódeo.** || *Min.* Nom que 'ls antichs donaven a alguns òxits metálichs. **Octódeo.**

OCTOGENARI, A. adj. Qui té vuitanta anys. **Octogenario, ochentón.**

OCTOGENTÈSSIM, A. adj. Lo que cumpleix el número de vuitcents. **Octogentésimo.**

OCTOGÈSSIM, A. adj. Lo que té vuitanta o fá dit número. **Octogésimo.**

OCTOSÍLAB, A. adj. Lo que consta de vuit sílabes. **Octosílabo, octosilábico.**

OCTUBRE. m. El dècim més del any, y entre 'ls antichs romans el vuitè, d' ont va pendre 'l nom. **Octubre.**

OCTUPLICAR. v. a. Repetir vuit vegades. **Octuplicar.**

ÒCTUPLE, A. adj. *Arit.* Lo qu' és a altra cosa, com número, etc., 8 a 1, y aixís 80 és òctuple de 10. **Óctuplo.**

OCULAR. adj. Pertanyent als ulls. **Ocular.** || La part de l' ullera per ont se mira. **Ocular.**

OCULARMENT. adv. m. Ab els ulls. **Ocularmente.**

OCULISTA. m. *Med.* Facultatiu que 's dedica a curar mals d' ulls. **Oculista.**

OCULT, A. adj. Amagat, retirat, desat. **Oculto.** || Secret, encobert, reservat, excusat. **Oculto.**

OCULTABLE. adj. Que pot o deu amagarse. **Ocultable.**

OCULTACIÓ. f. Reserva, substracció pera treure alguna cosa de la vista. **Ocultación.** || L' acte y efecte d' amagar y amagarse. **Ocultación.** || El silenci ab que 's calla alguna cosa qu' és certa, y se sap y deuría dirse. **Ocultación.**

OCULTADAMENT. adv. m. OCULTAMENT.

OCULTADOR, A. m. y f. Qui oculta. **Encubridor, ocultador.**

OCULTAMENT. adv. m. Ab secret. **Encubiertamente, ocultamente.** || Encubertament, d' ocult. **Ocultamente, escondidamente.**

OCULTAR. v. a. Amagar. **Celar, ocultar, encubrir.** || Dissimular, callar lo que 's deuría dir. **Ocultar, reservar.**

OCULTAT, DA. p. p. **Ocultado.** || adj. Encobert, ocult, amagat. **Ocultado, oculto, encubierto.**

OCULTISME. Sistema d' amagar o encobrir alguna cosa. **Ocultismo.** || Ciencia que atribueix totes les coses a forces misterioses de la naturalesa.

OCULTÍSSIM, A. adj. sup. Molt ocult. **Ocultísimo.**

OCUPABLE. adj. Que pot o deu ésser ocupat. **Ocupable.**

OCUPACIÓ. f. Assumpte, negoci en que algú se ocupa. **Ocupación.** || Travall, cuidado que impedeix ocupar el temps en altra cosa. **Ocupación.** || *Ret.* PROLEPSIS. || L' acció y efecte d' ocupar o pendre alguna cosa. **Ocupación.**

EXÈRCIT DE OCUPACIÓ. Aquell que en temps de guerra guarneix el país conquistat.

OCUPADOR, A. s. y adj. Que ocupa. **Ocupador.**

OCUPAR. v. a. Apoderarse, pendre possessió. **Tomar, ocupar, coger.** || Distreure, entretindre ab raons. **Ocupar.** || Obtindre, gosar, estar empleat. **Ocupar.** || Umplir algún lloch o espai. **Llenar, ocupar.** || Habitar. **Ocupar.** || Tindre entretingut a algú. **Ocupar.** || Donar feina, emplear en algún travall. **Ocupar.** || Destorbar, embraçar. **Ocupar.** || USSURPAR. || *Met.* Portarsen l' atenció. **Ocupar.**

OCUPARSE. v. r. Emplearse en alguna cosa. **Ocuparse.** || ENNUVOLARSE. || Posar l' atenció en alguna cosa o negoci. **Ocuparse.**

OCUPAT, DA. p. p. **Ocupado.**

OCURRENCIA. f. Encontre, casualitat. **Ocurrencia.** || Repent, especie qu' acut al magí. **Ocurrencia.** || Conjuntura, ocasió. **Ocurrencia, ocasión, coyuntura.**

OCURRENT. p. a. Lo que ocorre. **Ocurrente.**

OCURRIR. v. n OCÓRRER.

ODA. f. Himne, cántich, cançó dels antichs. **Oda.** || Tot poema destinat a cantarse ab acompanyament d' algún instrument. **Oda.** || Poema lírich curt, dividit en estrofes de varies formes, y ont s' hi expressen els més íntims sentiments de l' ánima. **Oda.**

ODACISME. m. *Med.* Certa picor o neguit qu' experimenten les criatures al fer la primera dentició. **Odacisme.**

ODALISCA. f. Dona destinada pêl sultá als seus plaers. **Odalisca.** || La dona al servei de les germanes, filles o mollers del sultá. **Odalisca.** || Ballarina de balls escènichs. **Odalisca.**

ODELLÓ. *Geog.* Poble de la Cerdanya, a 1,576 metres d' altura, cantó de Sallagossa. Ab el poblet de Vía forma municipi, comptant entre abdós, ab 476 habitants. A la seua iglesia románica del sigle XI s' hi guarda desde la tardor a la primavera, l' imatge de la Verge de Font Romeu.

ODÈN. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de Solsona; és a ponent del Puig de Canalda y té 640 hab. || *Hidrog.* Riuet de la prov. de Lleida; neix a la serra d'Odèn, passa pêl terme d' aquest poble y pêl de Timoneda y desaigua a la riera Salada, afluent del Segre.

Segell de Ódena

ÓDENA. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisbat de Vich, part. jud. d' Igualada; és al peu mitjorní de la serra de Rubió y té 1,255 hab.

ODI. m. Aborriment, aversió, mala voluntat. **Odio.** || La oposició y discordia natural entre dues o més persones. **Discordia, odio.**

ODI D' ABOMINACIÓ. *Teol.* Aborriment al pecat sense aborrir al pecador. *Odio de abominación.*

ODI MORTAL. Implacable. *Odio mortal.*

ODIAR. v. a. Sentir odi per algú o per alguna cosa. **Odiar.** || ABORRIR. || v. r. Tindres odi mutuament. **Aborrecerse, odiarse.**

ODIAT, DA. p. p. ABORRIT. || adj. ODIÓS.

ODILÓ. n. p. **Odilón.**

ODILÓ. *Biog.* Primer comte hagut en el comtat de Besalú, qui, en el sigle VIII, fou escullit per Carlemany, cedintli aquell domini. Sembla haver regit el comtat entre 'ls anys 785 y 812. Era feudatari o dependent dels reis de França, lo propi que 'ls primers comtes de Barcelona.

ODIÓS, A. adj. Fastigós, aborrible, digne de aborriment. **Odioso.**

ODIOSAMENT. adv. m. Ab odi o d' un modo odiós. **Odiosamente.**

ODIOSÍSSIM, A. adj. sup. **Odiosísimo.**

ODIOSITAT. f. *Ant.* ODI.

ODISEA. f. *Liter.* Poema d' Homer ab la narració de les aventures d' Ulises. **Odisea.** || *Fig.* Narració de aventures variades y extraordinaries. **Odisea.** || *Fam.* Viatges, vida y aventures d' una persona. **Odisea.**

Odòmetre

ODOGRAFÍA. f. Art de senyalar els camins o carreteres. **Odografía.**

ODOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la odografía. **Odográfico.**

ODÒMETRE. m. Máquina pera amidar un camí tot passantlo. **Odómetro.**

ODÓN, o be OT (Sant). *Biog.* Fill del comte de Pallars y bisbe d' Urgell. Nat a Catalunya; mort l' any 1122. Era parent dels comtes sobirans de Barcelona y eren llurs pares N' Artal de Pallars y Na Lluciana, senyora nobilíssima. Va cursar lletres y armes, en sa jovenesa. Havent renunciat a la milícia y fentse relligiós, era ardiaca de la Seu d' Urgell quan, al vagar la mitra, ell fou l' escullit pera regírla. Durant vintivuit anys va ésser bisbe d' Urgell fins al morir. La festa d' aquest sant és celebrada cada any al 7 de Juliol, aniversari de la seua mort.

ODONELL Y ABREU (Carles). *Biog.* Militar y politich contemporani; va neixer a Valencia l'any 1834, morint a Madrit en 1903. Va concorre a la guerra de Africa de 1860, ab el seu oncle, que era general en quefe del exèrcit expedicionari. Va retirarse del servei militar en 1869 y elegit rei Amadeu, va ésser majordom del palau. Diputat a corts diferentes vegades, en els regnats de Isabel II y Alfons XII, va desempenyar càrrechs polítichs de importancia, essent ministre de Estat y desempenyant als partits conservador y lliberal, altres significades comissions.

Carles Odonell y Abreu

ODONTAGOCH. m. *Cir.* Eina pera arrencar les dents. **Odontagogo.**

ODONTAGRA. f. *Med.* Dolor gotós a les dents. **Odontagra**

ODONTALGIA. f. Mal de dents o caixals. **Odontalgia.**

ODONTÁLGICH, CA. adj. Lo qu' és propi pera calmar el mal de les dents o caixals. **Odontálgico.**

ODONTASPI. m. *Zool.* Peixos flogiosterms que arriven a tindre més d' un metre y mitg de llargaria, y sejornen al Mediterrá, ont son coneguts pêl nom de *tiburons.* **Odontaspio.**

Odontaspi

ODONTINA. f. *Med.* Remei pera 'l mal de caixal. Odontina.

ODONTIRREA. f. *Med.* Hemorragia de les genives. Odontirrea.

ODONTITIS. f. *Med.* Inflamació de la pulpa dentaria. Odontitis.

ODONTOFIA. f. Producció de les dents. Odontofia.

ODONTOGENIA. f. Part de l' anatomía y fisiología que tracta de la formació de les dents y caixals. Odontogenia.

ODONTOGRAFÍA. f. Descripció de les dents y caixals. Odontografía.

ODONTOLITÍASIS. f. *Med.* Formació del sarro de les dents. Odontolitíasis.

ODONTOLOGÍA. f. *Med.* Tractat sobre les dents y caixals. Odontología.

ODONTORRAGIA. f. *Med.* Hemorragia dels alveols dentaris. Odontorragía.

ODONTORRÁGICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la odontorragia. Odontorrágico.

ODONTOTECNIA. f. Professió del dentista. Odontotecnia.

ODONTOTRIMMO. m. *Med.* Substancia propia pera netejar les dents y caixals. Odontotrimmo.

ODONTOXEST. m. *Cir.* Eina que serveix pera treure les caries de les dents y caixals. Odontoxesto.

ODONTOYDI. adj. Que té la forma de dent. Odontoides.

ODOR. m. *Ant.* OLOR.

ODORANT. adj. OLORÓS, FRAGANT.

ODORAR. v. a. *Ant.* OLORAR.

ODÒRICH, CA. adj. Que té per base la odorina. Odórico.

ODORICH. *Biog.* Missioner maonès o mallorquí del sigle XIV. L' any 1314 va anar a convertir infidels a Trebisonda y després a l' Armenia, més tart a Tauris y arrivant a Sultania, residencia del emperador del Mogol. Internat en les Indies, s' embarcá en Ormús, anant al cap de Camorí, a la costa malabar, a l' illa de Ceilá y a la de Java. Finalment, va anar a la Xina y al Tibet. Va renunciar sempre totes les distincions de l' ordre franciscana a la qual pertanyía. Va portar al port de Maó les reliquies dels quatre germans martiritzats a Tanaca (India) l' any 1322, havent escrita l' historia dels mártirs Ha merescut el concepte de beiat.

ODORÍFER, A. adj. Olorós. Odorífero.

ODORÍFICH, CA. adj. Lo que fa olor. Odorífico.

ODORINA. f. *Quim.* Base salificable del extracte de l' oli animal. Odorina.

ODOROSCOPIA. f. Procediment pêl qual se coneixen fins a cert punt les emanacions volátils que ixen de la major part dels cossos. Odoroscopia.

ODORÓSCOP. m. Lo que serveix pera apreciar les olors que 's desprenen d' un cos. Odoróscopo.

ODRE. m. Bot de posar ví, oli, etc. Odre.

ODRER. m. Qui fa odres. Odrero. || Qui 'ls ven. Odrero.

ODRERÍA. f. Botiga de odres y bots.

OENT. m. OIENT.

OEST. m. Ponent. Vent de Ponent. Oeste.

OESTNOROEST. m. Vent entre l' Est y 'l Noroest. Oestenoroeste. || El punt de l' horitzó qu' está perfectament entremitg del Oest y del Noroest. Oestenoroeste.

OESTSUDOEST. m. Vent entre l' Oest y 'l Sudoest. Oestesudoeste || El punt de l' horitzó qu' está entremitg del Oest y 'l Sudoest. Oestesudoeste.

OFECH. m. y

OFEGAMENT. m. *Med.* Sofocament, impediment de la respiració. Ahoguío, ahogamiento. || Acte y efecte d' ofegar y ofegarse. Ahogamiento. || *Met. ant.* Apagament d' odi, guerra, etc. Extinción.

OFEGAR. v. a. Matar privant la respiració. Ahogar. || Sumergir a l' aigua, negar. Anegar, ahogar. || *Met.* Apagar, extingir, sofocar odis, etc. Ahogar, apagar, extinguir, sufocar. || Oprimir, congoixar, fatigar, com: *el calor, el cansament*, etc. Ahogar. || Coure alguna vianda ab foch suau, sense aigua, dins d' una olla ben tapada pera que 's prengui bé del llar, oli, ví, vinagre, etc., ab que s' assaona. Rehogar, reahogar, estofar, ahogar. || Apagar, oprimir. Se diu principalment del fum o foch quan se li impideix la comunicació ab l' aire. Sufocar.

OFEGARSE v. r. Faltar la respiració o pèrdrela. Ahogarse. || Trovarse en alguna estretor de gent, sentint molta calor. Ahogarse de gente. || ENNUEGARSE.

OFEGARSE AB POCA AIGUA. fr. *Met.* Torbarse, acongoixarse per poca causa. *Ahogarse en poca agua.*

OFEGARSE DE CALOR. fr. *Fam.* Sentir molta calor. *Ahogarse de calor.*

OFEGARSE LA NAU. fr. *Ant.* NAUFRAGAR.

OFEGAT, DA. p. p. Ahogado. || Se diu del lloch estret o que no té ventilació. Ahogado. || m. ESTUFAT.

ESTAR O VÈURES OFEGAT. fr. Estar oprimit de negocis o cuidados. *Estar ó verse ahogado.*

OFENDRE. v. a. Danyar, fer mal físicament. Ofender. || Injuriar, ultratjar. Ofender, injuriar. || Causar displicencia, fástich o enfado. Ofender, fastidiar. || Parlant de Deu. Pecar. || ENSOPEGAR.

OFENDRES. v. r. Agraviarse, picarse, enfadarse, ressentirse. Picarse, ofenderse, resentirse.

OFENEDOR. m. OFENSOR.

OFENENT. p. a. Ofensor. || *Ant.* Gerundi. Ofendiendo.

OFENÓS, A. adj. *Ter.* OFENSIU, OFENSOR.

OFENSA. f. Injuria, agravi, disgust, dany, perjudici. Ofensa, ofensión. || Culpa, delicte, pecat. Pecado, ofensa. || L' acció d' embestir al enemich. Ofensa.

OFENSA DE DEU. L' acte de trencar o faltar als seus manaments. *Ofensa de Dios.*

OFENSANZA. f. *Ant.* OFENSA.

OFENSIBLE. adj. Que pot ésser ofès. Ofendible.

OFENSIU, VA. adj. Lo que ofèn o pot ofendre. Ofensivo.

OFENSIVA. f. La manera de renyir o combatre que no 's contenta en defensarse, sinó qu' emprèn contra del enemich pera ofendrel. Ofensiva.

PENDRE LA OFENSIVA. fr. Prepararse pera acometre. *Tomar la ofensiva.*

OFENSIVAMENT. adv. m. D' un modo ofensiu. Ofensivamente.

OFENSOR. A. m. y f. Qui ofèn. Ofensor, ofendedor.

OFEREIXER. v. a. OFERIR.

OFERENES. f. pl. OFRENES.

OFERENT. adj. y

OFERIDOR, A. adj. m. y f. Qui ofereix. Ofrecedor, oferente.

OFERIMENT. m. Oferta, perferta, promesa. Promesa, ofrecimiento, oferta. || L' acció d' oferir. Ofrecimiento.

OFERINA. f. *Ter.* OFERTA.

OFERIR. v. a. Prometre. Ofrecer. || Presentar, donar voluntariament. Ofrecer. || Posar alguna cosa voluntariament á la disposició d' algú. Brindar. || Dedicar dóns y sacrificis a Deu en senyal de rendiment y adoració o per algún benefici rebut. Ofrendar. ||

Posar de manifest. **Ofrecer.** || Presentar, proposar algún pacte o condició. **Ofrecer.** || Dedicar a Deu o als sants les obres bones. **Ofrecer, consagrar.** || Donar alguna almoina dedicantla a Deu a la missa o en altres funcions eclesiástiques. **Ofrecer, ofrendar.** || *Met. fam.* Entrar a beure a la taverna. **Ofrecer, visitar la taberna.**

OFERIRSE. v. r. Ocórrer, sobrevindre. **Ofrecerse.** || Vindre impensadament alguna cosa a la imaginació. **Ofrecerse, ocurrir.** || Entregarse voluntariament a la disposició d' un altre. **Ofrecerse.** || Convindre o ésser necessaria alguna cosa. **Ofrecerse.**

OFERT, A. p. p. **Ofrecido.**

OFERTA. f. Promesa. **Oferta, promesa, ofrecimiento.** || El pá, ví y altres coses que porten els fidels a les iglesies pêl sufragi dels difunts. **Ofrenda, oblada.** || Dó consagrat a Deu y als sants. **Ofrenda.** || Lo que 's presenta al sacerdot a l' ofertori de la missa. **Ofrenda.** || AJUDA, SOCORRO, FAVOR. || Aquell diner que 's dona al sacerdot pobre quan diu la primera missa, per lo qual el padrí convida als seus coneguts. **Ofrenda.**

OFERTORI. m. L' acte d' oferir. **Ofertorio.** || La part de la missa en que 'l sacerdot, abans de consagrar, ofereix a Deu l' hostia y 'l ví. **Ofertorio.** || Antífona que diu el sacerdot abans d' oferir l' hostia y el ví. **Ofertorio.** || OFERTA, 2.

OFÈS, A. p. p. **Ofendido.** || adj. MALCONTENT.

OFFENSANZA. f. *Ant.* OFENSA.

OFFERIDOR. m. *Ant.* OFERIDOR.

OFFICIER. m. *Ant.* OFICIAL.

OFIASIA. f. *Med.* Mena d' alopecia. **Ofiacia.**

OFICALCIA. f. *Min.* Roca caliça barrejada ab serpentina, que s' usa com a marbre. **Oficalcia.**

OFICI. m. Cárrech, empleu, ministeri. **Oficio.** || Ocupació, incumbencia. **Oficio.** || Dret de propietat de certs empleus, com el de procurador, etc. **Oficio.** || Servei, favor. **Oficio.** || L' exercici en que s' emplea l' artífix, com: *fuster*, etc. **Oficio.** || La operació o funció de qualsevulla cosa, com: *l' ofici del rellotge és senyalar ó marcar les hores.* **Oficio.** || El reso diví per ésser obligació de tots els díes. **Oficio.** || MISSA MAJOR. || Escrit en que 's comunica alguna ordre. **Oficio.** || pl. Funcions solemnes locants al altar y al chor. **Oficios.**

OFICI DE DIFUNTS. El reso que l' Iglesia té destinat pera pregar pê's difunts, al qual no s' hi diu el *gloria Patri.* Se compòn solament de vespres, matines y laudes. *Oficio de difuntos.* || La missa de requiem cantada. *Misa cantada ó de requiem ó de difuntos.*

OFICI DE MESTRE DE CASES. L' art de fer cases y altres edificis, y adobarlos. *Albañilería.*

OFICI MECÁNICH. El dels menestrals. *Oficio mecánico, servil.*

OFICI PARVO, MENORET. El reso de la Mare de Deu; se diferencia del diví en que les matines no tenen més que un nocturn. *Oficio parvo.*

OFICI REIAL. Lo qu' és de nombrament del rei. *Oficio real.*

OFICI SERVIL: OFICI MECANICH.

BONS OFICIS. Beneficis, favors. *Buenos oficios.*

CADA HÚ PÊL SEU OFICI. *Ref.* Ab que 's reprèn als que 's fiquen a parlar de lo que no entenen, o a fer coses que no són del seu art. *La misa digala el cura; cada piedra en su agujero; zapatero á tus zapatos; buñolero á tus buñuelos; mal puede juzgar del arte, quien de él no tiene parte.*

CELEBRAR ELS DIVINS OFICIS. fr. Celebrar el sant sacrifici de la missa y cantar les hores canòniques el chor segons el ritual de l' Iglesia. *Celebrar.*

CÓRRER L' OFICI. fr. Haverhi feina o què travallar. *Correr el oficio.*

D' OFICI. m. adv. Ab formalitat sobre l' ofici o cárrech. *De oficio.*

FER BONS OFICIS. fr. Practicar dilligencies, donar bones informes d' algú pera posarlo bé y acreditarlo. *Hacer buenos oficios.*

FER OFICIS DE PARE. fr. Portarse molt bé algú. *Hacer las veces de padre.*

FER EL SEU OFICI. fr. Fer el seu deber. *Cumplir su obligación, hacer su oficio.*

L' OFICI DE BURGÈS, MENJAR, BEURE Y NO FER RES. *Ref.* Contra 'ls vagabons. *Bordón y calabaza, vida holgada.*

NO TINDRE OFICI NI BENEFICI. fr. *Fam.* S' aplica als vagabons. *Sin oficio ni beneficio, ó no tener oficio ni beneficio.*

PASSAR O ENVIAR OFICIS. fr. Escriure cartes sobre certs assumptes y fer dilligencies pera avençar alguna dependencia. *Pasar oficios.*

PÈNDREHO PER OFICI. fr. Avesarse a alguna cosa, ferla ab freqüencia. *Tomarlo por oficio.*

PENDRE O APENDRE BON OFICI. fr. Dedicarse a cosa útil o còmoda. *Aprender buen oficio.*

PENDRE OFICI. fr. Se diu dels minyons quan determinen l' ofici que volen tindre y s' hi posen per aprenents. *Tomar oficio.*

PÊL SEU OFICI O PER RAÓ DEL SEU OFICI. m. adv. Per obligació. *De oficio.*

QUI TÉ OFICI, TÉ BENEFICI. *Ref.* Denota que és impossible conseguir utilitat sense travall. *Quien ha oficio, ha beneficio; quien tiene arte, va por toda parte.*

SANT OFICI. El tribunal de la Inquisició. *Santo Oficio.*

SENSE OFICI NI BENEFICI. *Loc.* NO TINDRE OFICI.

OFICIAL. m. Qui travalla d' algún ofici y 'l sap desempenyar bé. **Oficial.** || Jutge de la cort eclesiástica. **Oficial.** || *Mil.* Nom comú als quefes militars desde l' alfereç en amunt. **Oficial.** || Qui té plaça ab sou en alguna secretaría. **Oficial.**

OFICIAL DE LLIURANCES. Aquell que a la secretaria está encarregat de despatxarles. *Librancista.*

ÉSSER BON OFICIAL. *Expr.* Ab la qual s' explica la habilitat o intelligencia d' algú en qualsevulla materia. *Ser buen oficial.*

OFICIAL. adj. Lo que dimana del govern de un estat, com: *candidatura oficial.* **Oficial.**

OFICIALERÍA. f. OFICIALITAT.

OFICIALET. m. dim. **Oficialejo, oficialillo.**

OFICIALÍA. f. Empleu d' oficial de secretaría. **Oficialía.**

OFICIALITAT. f. Conjunt d' oficials d' un exèrcit. **Oficialidad.**

OFICIALMENT. adv. m. D' ofici, d' un modo oficial. **Oficialmente.**

OFICIALS. m. pl. Els que tenen cárrech en alguna comunitat o confraría. **Oficiales.** || Els que tenen cárrech a la república. **Oficiales.** || adj. Lo qu' és de ofici y no particular, com: *paper oficial.* **Oficial, de oficio.**

OFICIALS REIALS. Certs ministres de capa y espasa que tenía 'l rei d' Espanya en diferents llochs de les Indies, els quals formaven tribunal y cuidaven del compte y raó dels cabals que tenía 'l rei a les seues caixes. *Oficiales reales.*

OFICIANT. p. a. **Oficiante.**

OFICIAR. v. a. Ajudar a la celebració dels oficis divins. **Oficiar.** || Celebrar els oficis divins. **Oficiar.** || Enviar ofici comunicant alguna resolució. **Oficiar.**

OFICINA. f. Obrador, paratge ont se travalla. **Oficina, obrador, taller.** || El paratge destinat pera 'l travall d'alguna secretaría, comptadurí a, etc. **Oficina.** || *Met.* El lloch ont se forja o disposa alguna cosa no material, com: *el seu cap es una oficina de maldats,* **Oficina.** || pl. Els baixos de les cases. **Oficinas.**

OFICINAL. adj. *Med.* S' aplica a les medicines, quina composició está ja indicada a les farmacopees, y 's troven sempre a punt de despatxar. **Oficinal de botica.**

OFICINESCH, CA. adj. Propi, peculiar de les oficines. Oficinesco.

OFICINISTA. m. Empleat de qualsevulla oficina. Oficinista, oficial.

OFICIONARI. m. Llibre que conté l' ofici canònich. Oficionario.

OFICIÓS, A. adj. Servidor. Oficioso, obsequioso, comedido. || Cuidadós, aplicat, solícit. Oficioso, hacendoso. || Pres en mala part, qui aparenta serveis. Oficioso. || Lo que té un carácter oficial dissimulat, com: *nova oficiosa.* Oficioso.

OFICIOSAMENT. adv. m. D' un modo oficiós. Oficiosamente.

OFICIOSITAT. f. Dilligencia, aplicació al travall. Oficiosidad. || Dilligencia y cuidado en els oficis de amistat. Oficiosidad. || Pres en mala part sol aplicarse, encara que impropiament, al excessiu desitg de aparentar serveis o exagerarlos. Oficiosidad. || Travalls, dilligencia que emana del govern dissimuladament.

OFIOGENOSIS. f. *Med.* Malaltía ocasionada per haver entrat una serp al cos d' algú o per la picada d' un escorçó o d' algún altre animal semblant. Ofiogenosis.

OFIOGRAFÍA. f. Tractat de les serps. Ofiografía.

OFIOLITA. f. *Min.* Mena de roca que presenta uns colors semblants als de les serps. Ofiolita.

OFIOLÍTICH, CA. adj. *Geol.* Calificació dels terrenos ont hi abunden les ofiolites. Ofiolítico.

OFIOLOGÍA. f. Tractat sobre les serps. Ofiología.

OFIOLOGISTA. s. Naturalista que 's dedica al estudi de les serps. Ofiologista.

OFIOMORFITA. f. *Min.* Fòssil de forma parescuda a la serp. Ofiomorfita.

OFIOSTÒNOM. m. *Med.* Tètanus que obliga al malalt a inclinar el cos endarrera. Ofiostótono.

OFISUR. m. *Zool.* Peixos fisosterns, anyaliforms, originaris del Mediterrani, que poden obtindre fins a dos metres de llargaria. Es la serp de mar dels antichs.

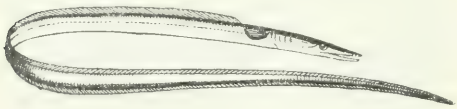

Ofisur (Serp de mar)

OFIT, DA. adj. Que té alguna analogía ab la serp. Ofito.

OFRENA. f. Oferiment. PRESENTALLA.

OFRENA (Collet de la). *Orog.* Al Ripollès, prop del plá de Llestanosa, ab bells agropaments de roques. || —(PUIG DE LA). Al Ripollès, dessobre la vall de la Musica.

OFRENES. f. pl. Coses de menjar. Que comer.

OFRER. v. a. Oferir.

OFTALGIA. f. *Med.* Dolor del ull, que 's verifica en la major part de les malaltíes d' aquest orgue acompanyades d' inflamació. Oftalgia.

OFTALMÍA. f. *Med.* Inflamació dels ulls. Oftalmía.

OFTALMIATRÍA. f. *Med.* Tractament de les malaltíes dels ulls. Oftalmiatría.

OFTÁLMICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la oftalmía. Oftálmico. || Lo que pertany als ulls. Oftálmico. || m. Oculista.

OFTALMITES. f. pl. *Min.* Ágates ab cercles concèntrichs que imiten la figura del ull. Oftalmites.

OFTALMODINIA. f. *Med.* Dolor reumátich dels ulls. Oftalmodinia.

OFTALMÒFIMA. f. *Med.* Inflamació del globu del ull. Oftalmófima.

OFTALMOGRAFÍA. f. *Anat.* Tractat de la estructura dels ulls, del us de llurs parts y dels principis de la visió. Oftalmografía.

OFTALMÒLECH. s. y adj. *Anat.* Autor d'una obra d' oftalmología. Oftalmólogo.

OFTALMOLOGÍA. f. *Anat.* Part de l'anatomía que tracta dels ulls. Oftalmología.

OFTALMOLÒGICH, CA. adj. *Anat.* Lo concernent a la oftalmología. Oftalmológico.

OFTALMÓMETRE. m. Instrument pera amidar la capacitat de les cambres posterior y inferior del ull. Oftalmómetro.

OFTALMOMETRÍA. f. Art d' usar del oftalmòmetre. Oftalmometría.

OFTALMONCIA. f. *Med.* Tumefacció del ull. Oftalmoncia.

OFTALMONOSOLOGISTA. s. Qui escriu sobre les malaltíes dels ulls. Oftalmonosologista.

OFTALMOPONIA. f. *Med.* Inflamació del ull. Oftalmoponia.

OFTALMOPTOSIS. f. *Med.* Estat del ull quan surt molt fora de la òrbita. Oftalmoptosis.

OFTALMORRAGIA. f. *Med.* Hemorragia del ull. Oftalmorragia.

OFTALMORREA. f. *Med.* Evaquació d' una mocositat que prové del ull. Oftalmorrea.

OFTALMOSCOPI. *Med.* Instrument que serveix pera regonéixer les parts interiors del ull. Oftalmoscopio.

OFTALMOSCOPIA. f. Part de la fisiología que considera 'ls ulls de la persona pera congecturar el seu temperament. Oftalmoscopia.

OFTALMOSTAT. m. *Cir.* Instrument que s' usa pera mantindre separades les pálpebres. Oftalmostato.

OFTALMOTOMÍA. f. *Cir.* Extracció del ull. Oftalmotomía.

OFUSCACIÓ. f. OFUSCAMENT.

OFUSCADAMENT. adj. Ab ofuscació. Ofuscadamente.

OFUSCADOR, A. s. Lo que ofusca o es fácil de ofuscar. Ofuscador.

OFUSCAMENT. m. Turbació de la vista. Ofuscación, ofuscamiento. || *Met.* Turbació, obscuritat de la raó, confusió d' idees. Ofuscación, ofuscamiento, alucinamiento.

OFUSCAR. v. a. Obscurir, pertorbar, embrollar. Ofuscar. || Enfosqnir, fer ombra. Ofuscar. || *Met.* Alucinar, obscurir la raó. Ofuscar.

OFUSCARSE. v. r. Preocuparse, perdre la llum de la raó, no reconeixer la veritat. Ofuscarse.

OFUSCAT, DA. p. p. Ofuscado.

OFUSQUIR. v. a. Ofuscar. || Obscurir, confondre la realitat y la veritat de les coses. Oscurecer.

OFUSQUIT, DA. p. p. OFUSCAT.

OGASSA. *Geog.* Poble a la Vall de Ribes, ab 59 hab., que forma ajuntament ab Surroca, Les Mines y Saltor, reunint entre tots 1410 hab. Está situat a la elevació de 1,370 metres. A la vora del poble prop de *Can Coll,* al ressot dels *Cadells,* hi há el sot anomenat *Sepultura dels avigesos,* ont foren derrotats els partidaris d' aquest bandol, a les derreríes del sigle XVI. || —(PORTELLA DE). *Orog.* Coll molt trencat de la Vall de Ribes, que dona les aigües de les serres vessants al Ter

OGERN. *Geog.* Arrabal del poble de Basella, provincia de Lleida.

OGIVA. f. *Arquit.* Arch o volta en forma de punta d' ametlla, o sigui format per dos archs de cercle que fan un angle agut. **Ojiva.**

OGIVAL (Art). L' art que 's desenrotllá a Europa desde 'l sigle XI al XVI, conegut impropiament ab el nom d' art gòtich. **Arte ojival.**

OGIVETA. f. dim. Finastralet gòtich.

OGRE. m. Monstre imaginari, aficionat a menjar carn humana. **Ogro.**

MENJAR COM UN OGRE. fr. *Fam.* Menjar ab excés. *Comer con exceso.*

¡OH! interj. Denota algún afecte o passió del ánim com d' exclamació, com: *¡oh bon Deu!* **¡Oh!** || D'admiració, com: *¡oh que bo!* **¡Oh!** || D' alegría, com: *¡oh que ben fet!* **¡Oh!** || De dolor, com: *¡oh miserable de mi!* **¡Oh!** || D' escarni o de burla per ironía, com: *¡oh que hermós!* **¡Oh!** || S' usa moltes vegades pera expressar el desitg, com: *¡oh si vingués!* **¡Oh!** || Article que denota 'l vocatiu, com: *¡oh gran Rei!* **¡Oh!** || interj. Se usa pera cridar a algú. **¡Hola!** || S'usa també per cridar als animals que aturin el pas. **¡Oh!**

OI. m. *Ant.* Odi.

¡OI! exclam. que sol llençarse quan se reb algún dany, expressant dolor. **¡Ay!**

OI. Partícula afirmativa equivalent a *sí.* ¿OY? || Pregunta demanant la conformetat de lo que un proposa. **¿No es eso?**

OIBLE. adj. Lo que 's pot oir. **Oible.**

OIDÁ. *Expr.* Se diu quan un está satisfet o conformat ab lo poch que li ha tocat d'algún benefici. **Vale más algo que nada** || *Ant.* AVIS, NOVA.

Oidium

OIDES (De). m. adv. Per dita. **De ó por oídas.**

OIDIUM. m. Nom genèrich de certs bolets que 's desenrotllen en les plantes mortes o en estat de corrupció. **Oidium.**

OIDIUM DE TUCKER. Mena de molsa que s' apodera de les fulles y de les rapes dels ceps y 'ls destrueix. La seua propagació 's verifica per llevors microscòpiques que transporta 'l vent. Se combat ab lo sofre. *Oidium.*

OIDO. m. Sentit d' oir. **Oído.** || La orella. **Oído.** || Disposició de la orella pera formar un recte judici sobre 'ls sòns. **Oído.**

ARRIBAR A OIDOS O ALS OIDOS D' ALGÚ. fr. Arribar a noticia d' algú alguna cosa. *Llegar á oidos ó á sus oídos.*

DIR AL OIDO. fr. *Hablar al oído.*

DONAR OIDOS. fr. Escoltar, atendre algú lo que un altre li diu. *Dar oídos, dar orejas.*

TINDRE BON OIDO. fr. Oir ab perfecció exquisida. *Tener buen oído.*

TINDRE OIDO. fr. Discernir ab facilitat les consonancies y dissonancies. *Tener oído.*

OIDOR. m. OIENT. || Ministre togat. **Oidor.**

OIDOR DE COMPTES. Qui fá y porta 'ls comptes. *Contador.*

OIDORÍA. f. Empleu y dignitat d'oidor. **Oidoría.**

OIENT. m. Qui ou o escolta alguna cosa. **Oyente.** || Qui oía la doctrina cristiana abans de batejarse, a fí d' instruirse. **Oyente.** || Qui assisteix a les aules ab el sol propòsit d' apendre. **Oyente.** || Qui escolta un discurs o sermó. **Oyente.**

¡OIHO! Veu o cant dels mariners quan sarpen o fan alguna altra fatiga semblanta. **¡Ohiho!**

OIMENT. m. La acció d' oir.

OIR. v. a. Percebre, entendre ab l' orgue del oido. **Sentir, oir.** || Escoltar, rebre 'l sò de les veus. **Oir.** || Atendre, prestar oidos. **Oir.** || Assistir a la explicació del mestre. **Oir.** || Haver sentiment de secret. **Sentir de secreto.**

OIR MISSA. fr. Assistirhi, ésserhi present. *Oir misa.*

OIR, VEURE Y CALLAR. fr. Adverteix que no 'ns devem interessar en lo que no 'ns toca, ni parlar quan no'ns demanen consell. *Oir, ver y callar.*

OIR, VEURE Y CALLAR, FORTES COSES SÓN D' OBRAR. *Ref.* Denota 'l cuidado que 's deu posar en aquestes tres coses, perque costa molta dificultat y repugnancia observarles. *Oir, ver y callar, recias cosas son de obrar.*

OIR. v. a. *Ant.* ODIAR.

OIT. m. El sentit de percebre 'ls sòns. **Oido.** || adj. y p. p. d' oir. **Oido.**

OIX. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Olot, al peu de la riera de son nom, a 425 metres d' alçaria; té 142 hab. y forma ajuntam. ab els pobles de Pera, Talaixá, Monás y Riu, els veinats de Santa Bárbara, Arrabal de Baix, de Dalt y cases escampades, reunint ab tots ells 1005 hab. || — (RIERA D'). *Hidrog.* Curs de les valls del Llerca. S' origina a la Vall del Bach, y corre de O. a E. recullint petits afluents y passa per un aspre engorjat entre el Talló y Montmajor, abans d' entrar a la vall del seu nom. || — (VILAR DE) *Geog.* Grandiosa masia prop del Clot de la Boadella, a la prov. de Girona.

OIXALÁ. interj. **Ojalá.**

¡OIXCA! interj. que's llença per manar als animals que tirin avant. **¡Arre!** || Ab que 's mana escoltar. **¡Oiga!**

OJA. *Com.* La persona que escolta de secret lo que parlen les altres. **Escucha.**

OJADOR, A. m. y f. y adj. Escoltador.

OJAR. v. a. *Ant.* ESCOLTAR.

OJATS. *Loc. ant.* ESCOLTAU. || Oigau. **Oid.**

OKENITA. f. *Min.* Varietat de disclassita de color blanch de neu y textura fina y homogènia. **Okenita.**

OKRANO. m. *Miner.* Silicat d' alúmina, substancia groga, vidriosa, d' aspecte greixós. **Okrano.**

¡OLA! interj. **¡Hola!**

OLAGUER. n. p. **Olegario.**

OLALLA. n. p. **Eulalia.**

OLANINA. f. *Quím.* Substancia que 's trova al oli animal. **Olanina.**

OLÁNICH, CA. adj. *Quím.* Que té per base la olanina. **Olánico.**

OLBA. *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Terol, part. jud. de Mora de Rubielos; és a la vora del riu Millares y té 1,802 hab.

OLBÁN. *Geog.* **Olván.**

OLDRE v. a. *Ant.* OLORAR.

OLEACI, A. adj. Pertanyent a la olivera, a la oliva o al oli. **Oleáceo.**

OLEAGINÓS, A. adj. De la naturalesa de la oliva. **Oleagíneo.**

OLEASTRUM. *Geog. ant.* Nom de Cambrils, prov. de Tarragona, en temps dels romans.

OLEAT. m. *Quím.* Combinació del ácit oleych ab una base. m. **Oleato.**

OLECRANARTROCACIA. f. *Med.* Inflamació de les superficies articulades del colze. **Olecranartrocacia.**

OLECRÁNICH, CA. adj. *Med.* Semblant o pertanyent al olecranon. **Olecráneo.**

OLECRANON. m. *Med.* Apòfisis de la extremitat humeral del cúbitus. **Olecranon.**

OLEGUER. n. p. d' home. **Olegario.**

OLEGUER (Sant). *Biog.* Famós bisbe de Barcelona, arquebisbe de Tarragona y sabi escriptor. Nat a Barcelona l' any 1060 y mort en 1136. Restaurador de la disciplina eclesiástica y del culte. Abat del monastir de St. Ruf (Provença). Ajudat dels reis y dels princeps de la casa reial catalana, va foragitar als alarbs del camp de Tarragona. Gran restaurador d' aqueixa ciutat y de la magna catedral tarragonina. Mercès al sabi govern y sana doctrina d' ell, prosperàren el poble y la clergía del arquebisbat, regint tot a l' hora les dues mitres.—És autor notable com a escriptor. Han pervingut fins a nosaltres, un *Sermo de adventu domini,* aixís com dues cartes al sant pare Ignoscenci II, relatives a coses trascendentals del bisbat de Roda (Aragó), les quals mostren ben clar el talent de St. Oleguer, quin cos se conserva sencer, y sense corròmpres, a la catedral de Barcelona.

OLEÍNA. f. *Quím.* Substancia que se separa del sèu pera obtíndre la estearina. **Oleína.**

OLENT, A. adj. Olorós. **Oliente.**

OLÉO (Francesch). *Biog.* Metge y escriptor menorquí. Nat a Ciutadella l' any 1779, morint a Palma en 1838. Ell va introduir a Mallorca la invenció de la vacuna feta per En Jenner, a fí d' evitar les epidemies de verola. L' any 1820 va deturar la propagació de la peste apareguda a Artà, Son Servera, Sant Llorenç y Capdepera. L' any 1821 evitava que 's propagués al defora la epidemia de Palma.—Va escriure bastant, de medicina y en especial d' epidemiología. Són estampats del any 1820 (impr. Guasp, Palma) tres folletons: *Plan de desinfección del pueblo de Artá,* etc., aprovat per la Sanitat; *Plan preservativo y curativo* de la meteixa peste, y la *Instrucción del plan de espurgo y desinfección de las casas incomunicadas... y de los barcos coordenados...*

—(RAFEL). *Biog.* Botànich y escriptor facultatiu. Nat a Ciutadella l' any 1806. Va cursar botánica en la Universitat de Valencia y farmacia en el colegi de Sant Victoriá de Barcelona, llicenciantse d' apotecari l' any 1834. A Palma va ocupar càrrechs del municipi, essent també subdelegat de farmacia. Ademés d' ésser autor dramàtich, va publicar: *Catálogo por familias de las plantas recogidas en la isla de Menorca... seguida de una reseña topográfica y climatológica...* (Valladolid, impr. Miguel Perillan, 1859, volúm en quart); deixant altres estudis científichs manuscrits.

OLEOCEROLAT. m. *Farm.* Nom de certs medicaments quins simples principals són la cera y l' oli. **Oleocerolado.**

OLEOGRAFÍA. f. Estampa de diversos colors donada a l' oli. **Oleografía.**

OLEOGRÀFICAMENT. adv. Pèl sistema oleogràfich.

OLEOGRÀFICH, CA. adj. Lo pertocant a la oleografía. **Oleográfico.**

OLEOL. m. Oli fixe natural. **Oleol.**

OLEOLAT. m. *Farm.* Oli medicinal, obtingut per decocció. **Oleolado.** || Oli essencial. **Oleolato.**

OLEOLATAT. m. *Farm.* Medicament compost de olis essencials. **Oleolatado.**

OLEÒLICH, CA. adj. *Farm.* Epítet dels medicaments que tenen l' oli per base. **Oleólico.**

OLEOLIT. m. *Farm.* Medicament que té per base l' oli. **Oleolito.**

OLEONA. f. *Quím.* Producte de la destilació de la cals ab l' àcit oleich. **Oleona.**

OLEORICINAT. m. *Quím.* Sal que resulta de la combinació del ácit oleoricínich ab una base. **Oleoricinato.**

OLEORICÍNICH. adj. *Quím.* Epítet d' un ácit produit per la sabonificació del oli de rici. **Oleoricínico.**

OLEOSÁCAR. m. Barreja de sucre ab oli volátil. **Oleosácaro.**

OLÈRDOLA (Sant Miquel d'). *Geog.* Poble de la provincia y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès; és a la vora de la riera de Canyellas y té 1,436 hab.

Segell de Olèrdola

OLÈRDULA. *Geog. ant.* Població que hi havía al lloch ont avui hi ha la casería de Sant Miquel d' Erdul, prov. de Barcelona.

OLESA DE BONESVALLS. *Geog.* Poble de la provincia y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilanova y Geltrú; és entre montanyes, a la vora de una riera y té 767 hab. || —DE MONTSERRAT. Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, partit jud. de Terrassa; és a la vora del Llobregat y té 3,567 hab.

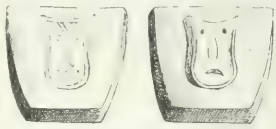

Pedra de Olesa

OLETA. *Geog.* Cantó del departament dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, districte de Prades. Conté 16 ajuntaments que són els de Aiguatebia, Canavelles, Escaró, Fríjols, Montet, Nager, Oleta, Orellá, Pí, Ralleu, Sahorre, Santó, Serdinyá, Suanyes, Toló, Thués, comprenent entre tots 5,713 hab. || Població del Conflent, a 613 met. d' alt., y 1,053 hab. Pertany al districte d' Arles, y és cap de cantó. La població antiga la formen edificis molt rònechs: la moderna construída dessota de considerables penyals es delictosa, especialment la plaça ont s'hi instalen confortables hotels. Prop d' ell y a una altitut de 750 metres, s'hi troven els banys de les Graus d'Oleta, ab 42 dèus sulfurades sòdiques, quina graduació varía de 27 a 78°.

Segell de Olesa de Bonesvalls

Segell de Olesa

OLETTE. *Geog.* OLETA.

OLEULAT, DA. adj. *Farm.* Se diu de certs medicaments compostos d' olis volátils. **Oleulado.**

OLÈULICH, CA. adj. *Farm.* Epítet dels medicaments que tenen per base algún oli volátil. **Oléulico.**

OLÉYCH, CA. adj. Reduit per la sabonificació del oli. **Oleico.** || Epítet d' un ácit que hi ha al oli d' olives. **Oleico.**

OLEYFICANT. adj. Se diu d' un gas compost d' un átom de carbono y d' un altre de oxigen. **Oleificante.**

OLEZA (Francesch de). *Biog.* Poeta mallorquí notable, qui va florir en el sigle XVI, havent mort en 1550. Carles V, l' any 1533, va donarli noblesa armantlo cavaller el meteix rei en 1538. Va ésser jurat de Palma y del regne en els anys 1529, 1531 y 1549. Va conreuar la poesía en llengua maternal ab gran traça y admirable facilitat. És autor d' una bellíssima obra titolada: *La nova art de trovar,* escrita en vers de tota mena de metres, inclòs els de quatre y cinch sílabes. També va escriure el poema: *Obra del menyspreu del mon, en cobles,* (impr. Cansoles, Mallorca, 154Ç, un volúm quart, gòtich), escrit ab motiu de la mort de sa moller, Na Beatriu Sant Martí y Verí.

Diuen que va escriure, ademés, *Consignació dels censals de la universitat de Mallorca*, inèdita, plena de erudició.

OLFACTO. m. *Ant.* y

OLFAT. m. El sentit, la facultat d' olorar. **Olfato.** || L' acció d' olorar. **Olfato.**

COSA D' OLFAT. *Olfatorio.*

OLFATORI, A. adj. Lo pertocant al olfat.

OLFATEJAR. v. a. Olorar.

OLGUDA. f. Acció d' oldre. Ensumada.

OLGUT, DA. p. p. **Olido.**

OLI. m. Líquit gras, suáu al tacte, inflamable, que s' extreu d' alguns vegetals y animals, y més especialment de les olives. **Aceite, óleo.** || CRISMA.

OLI D' ABET: TREMENTINA.

OLI D' AMETLLES AMARGUES. *Aceite de almendras amargas.*

OLI D' AMETLLES DOLCES. El such untós que se 'n treu. *Aceite de almendras dulces.*

OLI D' ENET. El such que 's treu de dita planta. *Aceite de eneldo.*

OLI D' APARICI. El d' olives barrejat ab varies drogues medicinals. S' anomena aixís per haverlo inventat el doctor Aparici. *Aceite de Aparicio.*

OLI DE BALENA. El such que fa 'l greix de la balena fòs. *Ballenar.*

OLI DE BALSAMILLES. Certa preparació del oli comú qu' ha tingut en infusió per un cert temps el fruit de la balsamilla. *Aceite de balsamina.*

OLI DE BASSES O EMBOTXAT. El que 's treu de les morques de les basses d' oli. *Aceite de hoiuela.*

OLI DE CADELLS. Decocció de cadells acabats de náixer. Se fa fentlos bullir ab oli comú. *Aceite de cachorro.*

OLI DE CÁNEM: OLI DE LLINOSA.

OLI DE CASCALLS. El such que 's treu de les llevors del cascall expremudes. *Aceite de simiente de adormideras.*

OLI DE CEDRE. El que s' extrau del cedre y preserva de les arnes. *Aceite de cedro.*

OLI DE CUCHS. Decocció dels cuchs de terra ab oli. *Aceite de lombrices.*

OLI DE DONZELL. Infusió dels brots tendres de donzell dins del oli comú. *Aceite de ajenjos.*

OLI D' ESCORPINS. Decocció dels escorpins vius ab oli comú. *Aceite de escorpiones.*

OLI DE FETGE DE BACALLÁ. El que s'extreu del fetge de dit peix exposat a l' ardor del sol o per altre procediment. *Aceite del hígado de bacalao.*

OLI DE GINEBRE. Destilació de la fusta del ginebre. *Miera; aceite de enebro.*

OLI DE GINEBRONS. Destilació dels ginebrons. *Aceite de bayas de enebro.*

OLI DE GRANA O DE RICÍ. El que 's fa de la llevor de la figuera infernal. *Aceite de grana ó de ricino, ó de palmacristi.*

OLI DEL HISTÈRICH. Serveix contra l' histèrich. *Aceite antihistérico.*

OLI DE LLANGARDAIX. Infusió de llangardaixos en oli comú. Sols l' usen els curanders y 'l vulgo. *Aceite de lagarto..*

OLI DE LLINOSA. El que 's fa de la llevor del lli. *Aceite de arder ó de linaza.*

OLI DE LLIRIS. Decocció de grana, o fulles, o flor de lliri blanch ab oli. *Aceite de azucenas ó lirios.*

OLI DE MIRABOLANS. *Aceite de mirabolanos.*

OLI DE MURTRA. Decocció de granes, o fulles, o flors de murtra ab oli comú. *Aceite de mirto ó de arrayán.*

OLI DE NEU. S' usa pera curar les cremadures. *Linimento, óleo calcáreo.*

OLI DE NOUS. Such de les nous expremudes. *Aceite de nueces.*

OLI D' OLIVA TOT MAL ESQUIVA. *Ref.* Denota 'ls bons efectes de dit oli en molts mals. *Untate con aceite, si no sanares, quedarás reluciente.*

OLI DE PEGA. *Aceite de pez.*

OLI DE PEIX. El such que fa 'l greix dels peixos al fondres. *Aceite de pescado.*

OLI DE RATES. Com el de llangardaix sols s' usa pèls curanders. *Aceite de ratones*

OLI DE ROSES O ROSAT. Decocció de roses. *Aceite de rosas ó rosado.*

OLI DE VIDRIOL. L' ácit sulfúrich. *Aceite de vitriolo, ácido sulfúrico..*

OLI GRAS O TÈRBOL. L' oli espès. *Aceitón.*

OLI SAGRAT: CRISMA.

OLI VERGE. El que 's treu de la oliva sense auxili d' aigua calenta. *Aceite virgen.*

OLI VERT. El fet d' olives verdes. *Onfacino.*

OLI, VI Y AMICH, ES MILLOR COM MÉS ANTICH. *Ref.* Se pren literalment. *Aceite, vino y amigo, antiguo.*

OLI VOLÁTIL DE TREMENTINA. Lo que 's treu de la trementina; és molt líquit, transparent, de gust acre, d' olor viu y penetrant, poch soluble al aigua, soluble al alcofoll y èter. *Aceite volátil de trementina.*

AL OLI. m. adv. Se diu de la pintura preparada ab algún oli. *Al óleo, al aceite.*

EXTENDRES COM TACA D' OLI. fr. Se diu de tot allò que s' escampa molt, material y metafòricament parlant. *Extenderse como mancha de aceite.*

FALTAT D' OLI. Allò que no té tot l' oli que necessita o que deuría tindre. *Desaceitado.*

FER OLI. fr. *Fam.* TREURE SARDINES DEL BARRIL.

JA POTS DIR OLI T' HI HA CAIGUT. fr. Haverli succeit a algú alguna desgracia irremediable. *Oruga le dió.*

JA HA BEGUT OLI. *Expr. met. fam.* S' usa quan s' ha perdut o fet malbé alguna cosa. *Voló; oruga le dió.*

L' OLI COU AL COLL Y A LA BUTXACA *Ref.* Se pren en sentit recte. *El aceite pica en la garganta y en el bolsillo.*

ME SOM UNTAT Y NO SOM BEGUT OLI. fr. *Ter.* HE ANAT A ROMA Y NO HE VIST AL PAPA.

PERA SABER, S' HA DE CREMAR OLI. fr. Vol dir que s' ha d' estudiar y vetllar. *Para saber hay que quemarse las pestañas.*

QUI TÉ LA PAELLA PEL MÁNECH FA ANAR L' OLI ALLÁ ONT ELL VOL. *Ref.* Que és lo meteix que dir que qui mana o es l' amo d' un negoci, fa tot lo qu' ell vol.

ESSER LO METEIX QUE POSAR OLI A UN LLUM. Se diu particularment en els malalts que milloren per la aplicació d' algún remei particular. *Ser mano de santo.*

ESSER PITJOR QUE TACA D' OLI. fr. *Met.* S' aplica a una gran desgracia o a alguna cosa molt difícil de remeiar. *Ser peor que mancha de aceite.*

QUI OLI MESURA, LES MANS O 'LS DITS SE N' UNTA. *Ref.* Ensenya que 'ls que manegen dependencies o interessos agens solen aprofitarse més de lo just. *Quien aceite mesura, las manos se unta.* || Indica la dificultat d' evitar la falta o culpa qui tracta ab coses perilloses. *Quien anda entre la miel, algo se le pega,*

SAB MÉS QUE OLI DE BASSES. *Loc. fam.* Que 's diu de la cosa molt sabenta o pudenta.

SANTS OLIS: CRISMA.

SI 'T FA MAL EL CAP, UNTAT EL CUL AB OLI. fr. *Fam.* SI TENS PA SECH, FESTEN SOPES.

SI VOLS TENIR OLI VELL, GUARDA L' OLI DEL CITRELL. *Ref. Si quieres tener vino añejo, no gastes el del pellejo.*

TIRAR OLI A LA LLANA. fr. Posarhi quantitat d' oli ab que 's prepara pera cardarla. *Enconrear.*

TREURE L' OLI DELS PANYOS. fr. Netejarlos del greix pera ficarlos al noch. *Desbruar.*

OLI (Cova del). *Orog.* En el terme de Margalef, al Priorat; s' anomena també *Cova del Betum, del Petroli, de la pudor*, etc.

OLIÁ. *Geog.* Lloch de la Cerdanya, pertanyent al part. de la Seu d' Urgell, que ab altres veinats, formava antigament la Batllía de Bellver.

OLIADA. f. Bassa d' oli. **Aceitada.** || Abundancia, cullita d' oli. **Aceitada, oleada.**

OLIAMENT. m. Untura, unció, obra d' untar ab oli. Untamiento, untadura, untura de aceite.

OLIANA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Solsona; és a la vora del Segre y té 1,057 hab.

Segell de Oliana

OLIAR. v. a. Untar ab oli. Aceitar.

OLIAÇA. f. L' aigua que sobra després que s' ha tret l' oli dels molins. Oleaza.

OLIAT, DA. p. p. Aceitado.

OLIAIRE. m. Qui ven oli. Aceitero. || Qui és molt aficionat al oli. Aceitero. || Qui fá l'oli als molins.

ÔLIBA. f. *Ornit.* Au de presa d' uns 35 centimetres de llarch, blanquinosa o rogenca, ab clapes pardes, les plomes tan suaus que no fá soroll quan vola; de día s' amaga perque l' ofèn la llum, y de nit vola en torn dels edificis grans en busca dels aucells que s' hi recullen; li agrada molt l' oli; el seu cant és monòton, trist y desagradós. Lechuza.

Óliba

ÒLIBA DE CAMPANAR. XUCLA-OLI, XURA, XUTA.

SOL COM UNA ÒLIBA. *Loc. fam.* Se diu del que no té parents ni companys. *Solo como el espárrago.*

OLIÉ m. *Ter.* Cetrill d' oli. Aceitera.

OLIENCH, CA. adj. OLIÓS.

OLIER. m. Lo que serveix pera tíndrehi oli. Aceitero. || OLIAIRE.

OLIERA. f. CETRILL. || La capceta o vas ont s' hi guarden els sants olis. Oliera.

OLIERÍA. f. Tenda d' oli.

OLIET (Joaquim). *Biog.* Pintor valenciá nat a Morella l' any 1772. Deixeble d' En Joseph Vergara. Acadèmich de mèrit de la de Sant Carles en 1803. Les seves millors obres són les pintures de la petxina o volta del presbiteri de la iglesia parroquial de Ibí; dues alegoríes de la Sagrada Escriptura y el pintat de la volta en la parroquia d' Algemesí, y la *Testa de Sant Pere* y un *Sant Roch* que 's guarden en el Museu provincial de Valencia, números 220 y 416. En l' Academia de Madrit també hi há un *Sant Roch* y una *testa d' estudi,* obres d' ell. En la parroquial de Cinctorres, una cúpola y dos quadros; en la de Morella, un *Sant Francesch;* a Castelló de la Plana, Alcoy, Vinaroç, Benicarló, Benasal, Calig y Vallibona hi han obres de tal mestre, al oli y al tremp.

OLIGARCA. m. Individuu d' una oligarquía. Oligarca.

OLIGARQUÍA. f. Govern de pochs. S' entèn de un grop de favorits del príncep que governa en son profit. Oligarquía.

OLIGARQUICAMENT. adv. D' una manera oligárquica.

OLIGÁRQUICH, CA. adj. Lo que pertany a la oligarquía. Oligárquico.

OLIGIST. m. *Min.* Varietat de ferro que 's fá dúctil deixantlo sense oxígen. Oligisto.

OLIGLOBENIA. f. *Med.* Mancat de secreció mucosa. Oliglobenia.

OLIGLOCÓS. m. *Min.* Mineral de color cendrós clar, lletós, verdós y a voltes roig o rosat. Oliglocoso.

OLIGOCOLIA. f. *Med.* Secreció poch abundant de la bilis. Oligocolia.

OLIGOCRACIA. f. Aristocracia poch numerosa. Oligocracia. || Despotisme exercit per una lliga de magnats.

OLIGOCROPIA. f. *Med.* Escassesa de les digestions albines. Oligocropia.

OLIGOCRONO, A. adj. Que dura poch temps. Oligocrono.

OLIGOCRONÒMETRE. m. Instrument que serveix pera amidar petites fraccions de temps. Oligocronómetro.

OLIGODACRIA. f. *Med.* Secreció de llágrimes poch abundantes. Oligodacria.

OLIGOHEMIA. f. *Med.* Mancat de sanch. Oligohemia.

OLIGOHIDRIA. f. *Med.* Suor poch abundosa. Oligohidria.

OLIGOMANÍA. f. *Med.* Manía que 's limita a un petit número d' idees. Oligomanía.

OLIGOMANIÁTICH, CA. s. y adj. Malalt de manies, que sols desatina en pochs y determinats temes. Oligómano.

OLIGOPIONÍA. f. *Med.* Enflaquiment, extenuació, mancat de suchs vitals. Oligopionía.

OLIGOPOSIA. f. *Med.* Disminució de la set. Oligoposia.

OLIGOPSIQUIA. f. *Med.* Debilitat de carácter, pusilanimitat. Oligopsiquia.

OLIGOQUILA. f. *Med.* Mancat de nutrició. Oligoquila.

OLIGUERA. *Hidrog.* Punta de la costa de la prov. de Girona, prop de Cadaqués.

OLIGURESIA. f. *Med.* Secreció poch abundant de orina. Oliguresia.

OLIMEL. m. Oli molt espès y dols. || Barreja de oli y mel. Oleomiel.

OLIMP. Nom propi d' home. Olimpio.

OLIMP. m. Montanya de Grecia ont se suposava que residíen els deus del paganisme. Olimpo. || *Poèt.* Cel. Olimpo.

OLIMPI. *Biog.* Bisbe de Barcelona. Vivía en el sigle IV. Va regir la mitra poch després de Sant Sever, envers l' any 313. El docte Sant Agustí feia molt cabal d' ell y l' elogía en el llibre primer «Contra Juliá,» cap. III y VIII. Era autor d' un *Llibre de la fe,* avui perdut, rebatent la doctrina dels maniqueus, quins atribuíen els pecats dels homes no pas al lliure albir d' ells, sinó a la meteixa naturalesa. Com Olimpi pertany a un temps calamitós y de cultura escassa, en les obres capdals d' erudició ecclesiástica relatives a Espanya y en particular a Catalunya, són confoses y discutides les coses d' aquest Olimpi ab altre personatge del meteix nom y també ab el bisbe Lampio, de Barcelona, qui vivía al sigle V.

OLIMPIA. Nom propi de dona. Olimpia.

OLIMPIADA. f. Període o transcurs de quatre anys en temps de Roma. Olimpiada. || Jochs olimpichs. Olimpiada.

OLIMPICAMENT. m. adv. D'una manera olímpica.

OLÍMPICH, A. adj. Perteneixent al Olimp o als jochs olímpichs. Olímpico. || Gran, sublim, propi de un Deu. Olímpico.

OLINTOLITA. f. *Min.* Mena de grossularia. Olintolita.

OLIOLA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Balaguer; és a la vora del riu Llobregós y té 859 hab.

OLIÓS, A. adj. Lo que conté algún oli o líquit greixós. Aceitoso, oleoso, oleaginoso, oleario.

OLIU. m. *Ter.* Llenya d' olivera. Olivo.

L' OLIU CREMA A TOT VIU. *Ref. La leña de olivo arde a todo bicho.*

OLÍUS. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisbat y part. jud. de Solsona; és a la vora del riu Cardoner y té 486 hab.

OLIVA. f. Fruit de la olivera. Aceituna, oliva. || El fruit del llorer. Baya de laurel. || MURTRÓ.

OLIVA BORDA. El fruit del bordíç. *Acebuchina.*

OLIVA CAIGUDA La que cau del arbre sense madurar. *Agracejo.*

OLIVA DE CUQUILLO. La rodona. *Aceituna manzanilla ó rodonda.*

OLIVA JUDAICA. Oliva bona pera fer oli, però no pera menjar. *Oliva, aceituua ercal ó judiega.*

OLIVA LLARGA. La que té la figura llargaruda. *Aceituna luenga ó lechín.*

OLIVA NEGRA. La que té un color morat que tira a negre. *Aceituna moracha.*

OLIVA SABATERA. La que posada en adob pert el gust y 'l color y pren el de la pell adobada. *Aceituna zapatera.*

OLIVA ARBEQUINA. Oliva petita molt bona originaria d' Arbeca.

OLIVA SEVILLENCA O SEVILLANA. La qu'és més grossa que les comunes, anomenada aixís perque pervé de plançons d' oliveres de Sevilla. *Aceituna gorda.*

OLIVA, UNA ÉS OR, DUES PLATA Y LA TERCERA MATA. *Ref.* Denota que les olives bones són molt gustoses, però que no se 'n deuen menjar moltes, per ésser de mala digestió. *Aceituna, una es oro, dos plata y la tercera mata.*

CULLIR LES OLIVES AB LA MÁ. fr. *Ordeñar.*

NO DIGUIS OLIVA FINS QUE SIGUI CULLIDA. *Ref.* NO DIGUIS BLAT QUE NO SIGUI AL SACH.

NO ÉS OLIVA QUE D' AGOST NO SIGUI EIXIDA. *Ref.* Se refereix a que pél agost comencen a veures les olives a les oliveres.

PER SANTA CATERINA L'OLI ÉS A LA OLIVA. *Ref.* Pera indicar que aquesta ja comença a estar saonada.

QUI REPLEGA L' OLIVA ANS DEL JANER, DEIXA L' OLI AL OLIVER. *Ref.* Vol dir que abans del Janer l' oliva no está saonada del tot, y si 's cull no dona tot l' oli que donaría si fos ben madura.

SOPES Y OLIVES, O CAP O A ESTIVES. *Ref. Sopas y aceitunas, ó muchas ó ninguna.*

OLIVA. *Biog.* Abat famós, bisbe de Vich y notable escriptor, nat a Catalunya a les darreries del sigle X y mort en el monastir de Cuixá (Rosselló) l'any 1046. Era fill del famós Oliva «Cabreta,» comte de Besalú, renet del comte sobirá Guifre *Pilós*, y germá del Bernat «Tallaferro,» comte de Besalú, y de Na Ingilberga, priora del monastir de Sant Joan de les Abadesses. L'any 1002 va entrar monjo benet en el monastir de Ripoll, del quin va ésser abat desde l' any 1008 fins al morir (1046). Per son saber extraordinari, ademés, va ésser elegit abat de Sant Miquel de Cuixá, de Sant Martí del Canigó y bisbe de Vich (1018-1046), al morir el bisbe Borrell, però regint les dues abadíes. Va fer la quarta reedificació del monastir de Ripoll, quina magna portada románica és progectada d' ell y erigida durant llur abadiat (1032). També va reconstruir, engrandintla, la catedral de Vich (1038) de quina obra románica avui resta la torre de les campanes. Va assistir a dedicacions y altres actes molt principals d'ordre civil y relligiós en diverses localitats, y al concili de Narbona (1033). Escriptor llatinista esquisit, molt superior a la literatura del sigle XI. És autor de *Epistolæ de Paschali cyclo Dionisiali; De ponderibus et mensuris* (atribuida); *Regulæ abaci Oliva Virginis Mariæ Rivipollentis monacho editæ; Carmen in laudem monasterii rivipollensis* (poema); *De musica;* y varies epístoles, unes al rei de Navarra, qui va consultarli punts importants de la cosa pública, y una mena de memoria feta pera'ls successors d'ell en l' abadía, principiant: *Karissimo successori Kathedra nostræ.* Resulta en elles tan bon escriptor, per sa puresa y correcció literaries, com expert en la cosa pública y entès jurisconsult. S' havía cregut en la existencia de dues personalitats del meteix nom, y en aquells temps, en el monastir de Ripoll; emprò resulta que 's tracta d' una sola persona, qui va tenir gran relleu a Catalunya y defora, durant llarchs anys.

— «CABRETA». *Biog.* Comte de Besalú y de Cerdanya, famós en el sigle X, com a figura important de Catalunya. Germá del comte Miró bisbe de Girona y pare de Bernat «Tallaferro» comte de Besalú y del sabi abat de Ripoll, Oliva. Casat ab la comtesa Ermengarda entre 'ls anys 966-967 y premort a n' ella envers 1001. Desde l'any 958 fins al 988 son nom se trova constatat seguidament en actes documentals. Son cos va ésser sepultat en el monastir de Ripoll, regit per son fill el gran Oliva; per més que 'ls monastirs de Serrateix y de Monte Casino abans pretenien guardar les seues despulles. Va ésser generós benefactor de moltes cases relligioses de la Catalunya vella.

— (ANTONI). *Biog.* Advocat, nat a Porta (vall de Querol, Puigcerdá), a mitján sigle XVI. Va cursar jurisprudencia a Tolosa y a Lleida, prenent el grau de advocat a Barcelona. Va anar a Salamanca a consultar ab els sabis d'aquella Universitat, estudiant la retòrica al propi temps, y retornant a Lleida, ont va ensenyar dret. Als cinquant'anys tornava a Barcelona, establintshi d' advocat. Va ésser elegit pera importants cárrechs, havent renunciada la fiscalía del Consell Suprem d'Aragó. Té publicades algunes obres de dret catalá, totes en llatí, del 1600 al 1606.

— (BERNAT). *Biog.* Monjo benedictí y musich. Nat a Sant Feliu de Guixols, mort l'any 1661 en el monastir de Montserrat, ont hi havía près l' hábit el juliol del 1619. Havía estat prior major d'aquell casal monástich. Musich molt distingit y estimat, sobretot, com a organista de cap de brot.

— (JOAN). *Biog.* Cartuixá y escriptor, de Catalunya. Prior del monastir de Montalegre en el sigle XVI. Va fer construir el primer claustre d' aquell casal de prop de Tiana, al qual sentía molt d' afecte. És autor de les vides d'alguns monjos notables del referit monastir, escrites envers 1630.

— (JOAN). *Biog.* Frare de la ordre de la Mercè, natural de Barcelona, qui va pendre l' hábit en 1779, havent mort en la meteixa ciutat en l' any 1801. Era, princ palment, musich organer y va compondre moltes obres, que 's guarden en l'arxiu de la Escolanía de la Mercè.

— Y BRIGMAN (JAUME). *Biog.* Jove advocat, que va fer remarcables estudis de dret comercial, havent publicat un *Diccionari de Llegislació Mercantil*, molt encomiat. Havía près part en discusions jurídiques, sostenint ab atinats arguments el seu criteri. Va morir a Barcelona a l' any 1890.

OLIVA (Santa). *Geog.* Prov. de Tarragona. || Vila de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Gandía; és prop del mar, té estació de F.-C. y 7,968 hab. || —(LA). Lloch del terme d' Alfar, provincia de Girona. || — (LA). Caseriu del terme de la Baronía de Rialp, prov. de Lleida.

ÔLIVA. f. *Ornit.* ÒLIBA.

OLIVAÇA. f. *Ornit. ter.* OLIVA. || Aum. d'oliva. Aceitunaza.

OLIVADA. f. Moltes olives; cullita d' olives.

OLIVAR. m. OLIVERAR.

OLIVARDA. f. *Bot.* Herba de la fam. de les compostes; de fulles en figura de llança, dentades per la vora, ab pèls acompanyats de glándules que les fan apegaloses y les flors grogues; la usen en decocció pera xuclar els mem-

Brot d' olivarda

bres fluixos de les besties. **Ceniza mayor, olivarda, hierba para los mosquitos.** || *Ornit.* Mena d' aligot petit que té 'l cos groch verdós. **Olivarda.**

OLIVARI, A. adj. Olivós; lo que té forma o semblança d' oliva. **Olivario.**

OLIVARSE. v. r. Alçarse butllofes al pá per haverse refredat la pasta. **Olivarse, escalfarse.**

OLIVASTRE. m. ULLASTRE.

OLIVASTRINA. f. OLIVA BORDA.

OLIVAT, DA. p. p. **Olivado, escalfado.**

OLIVAIRE. m. Venedor d' olives. **Aceitunero.**

OLIVÉ (Manel). *Biog.* Esculptor catalá, que va ésser l'autor de dues estatues, de les quatre que al pati de la Casa Llotja de Barcelona, representen les parts del mon y que foren esculpides a les derreries del sigle XVIII.

OLIVEDA. f. *Ant.* OLIVERAR.

OLIVEDA. *Geog.* Lloch del terme de Massanet de Cabrenys, prov. de Girona.

OLIVELLA. f. BORDÚ. || OLIVERA BORDA.

OLIVELLA (Sant Feliu d'). *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilanova y Geltrú; és a la vora de la riera de Canyelles y té 348 habitants.

OLIVELLA (Bernat). *Biog.* Arquebisbe de Tarragona, qui floria en la segona meitat del sigle XIII. Envers l' any 1280 va arreglar el Missal y el Breviari pera tot l' arquebisbat. En 1282 va empenye molt les obres de la hermosa catedral de Tarragona, quin frontis, gaire bé tot, és obra del seu temps. Tan entusiasta era de l' obra, que va renunciar a favor de ella les comoditats propies, retirantse a viure humilment a Escornalbou a fí d' estalviar y poder destinar més cabals a la construcció. Havía sigut bisbe de Tortosa en 1254, y va morir a Tarragona en 1282.

OLIVELLA. *Bot.* Planta de la fam. de les oliacies, que 's fá pels boscos; a Tremp l' anomenen *olivereta.* **Aligustre.**

OLIVER. m. *Bot.* OLIVERA.

AL JANER L' OLI ÉS AL OLIVER. *Ref.* Perque les olives són ja madures. *En Enero hay aceite en el olivo.*

FOCH D' OLIVER, FOCH DE CAVALLER. *Ref.* La llenya d' oliver crema molt bé. *Lumbre de olivo, lumbre de caballero.*

OLIVER (Francesch). *Biog.* Un dels poetes catalans del *Cançoner* de París, qui probablement vivía en el sigle XIV. Va traduir al catalá la *Requesta de amor de madama Sans-Merci,* publicada per En Torres Amat, intercalades la versió catalana y l' original francès; peça composta de 800 versos y de 100 estrofes o cobles, formant un diálech entre l' autor, l' aimant y la dama. Travall fet ab tota cura.

— (GUILLEM). *Biog.* Poeta catalá del sigle XIV. Ciutadá de Barcelona. Figura en el «Jardinet de Orats» una obra d' ell titolada: *Romiatge de la casa santa de Jerusalem ab les perdonances de aquella.* Segons un document reial de l' Arxiu de la Corona d' Aragó, en el regnat de Joan I, any 1389, un Guillem Oliver, probablement el meteix, ocupava un cárrech important a la curia reial.

— (PERE JOAN). *Biog.* Famós humanista valenciá del sigle XVI. Va estudiar a Alcalá d' Henares, més tart a París, essent deixeble d' En Fabro Bremundano, prenenthi el grau de doctor. Va combatre les doctrines d' Aristòtil. Va exercir de preceptor de la reina de França, fent amistat ab els homes més sabis del seu temps. Va escriure distintes obres, trascendentals per la doctrina, totes en llatí, una d' elles dedicada al cardenal Carles de Lorena y al preceptor dels fills del rei de França.

— Y AYMAURÍ (FRANCESCH). *Biog.* Mestre musich. Nat a la vila de Poboleda l' any 1813. Quan era noi de chor o infant de la catedral de Lleida, tenía per mestre de contrapunt y composició a Magí Germá y Subirá, y era son mestre d' orga mossèn Joan Arriet. Tenía una veu hermosíssima y un talent superior a la seua etat, per lo qual a l' any 1830 ja era sotsmestre de capella, y en 1840 director de l' escola de cant del Liceu artístich y literari. Havía estat musich major de la banda municipal. L' any 1846 va fundar la capella de musica del Roser, dirigintla fins al 1856. Va guanyar per oposició les places d' organer de les parroquies de Sant Llorenç y de Sant Joan, ont seguía en 1867. Va compondre gran quantitat d' obres musicals, totes conciençudes.

— Y MARCH (JOAN). *Biog.* Metge catalá del sigle XIX, nat a Riudoms. Va cursar a Osca y Valencia, doctorantse a Montpeller. Durant algún temps va exercir la carrera a l' Havana, ont va publicar un travall de topografía vegetal, geològica y mèdica de Alquizar en l' illa de Cuba. L' any 1835 va publicar un llibret relatiu al còlera morbo-asiátich, prenent peu de les observacions fetes al hospital del seminari de Reus.

— Y PÍ (ANTONI). *Biog.* Metge barceloní del sigle XIX. Mort en 1861. L' any 1856 va publicar la segona edició del llibret: *El apuntador de enfermedades de las mujeres, de obstetricia y de niños* (Barcelona, imp. Magriñá, 64 pág. 8.°), y l' any 1860, en la meteixa imprempta: *Viajes atmosféricos, ó tratado teórico-práctico de la dirección de los armazones aerostáticos,* llibret de XVI-136 planes en quart.

Olivera

OLIVERA. f. *Bot.* Arbre de l' alçaria de vint peus; conserva tot l' any les fulles, que son estretes, d' un vert clar y blanquinoses pel revés, y les flors blanques; té 'l fruit ovalat, més o menys gros segons les diverses castes que hi há de dit arbre. **Olivo, aceituno.**

OLIVERA BORDA: BORDIÇ.

EMBOLÍCAHO AB UNA FULLA D' OLIVERA. fr. EMBOLÍCAHO AB UNA FULLA DE PÍ.

ÉSSER TOCAT DE L' OLIVERA GROSSAL. fr. *Ter. Ser tonto de capirote.*

OLIVERADA. f. y

OLIVERAR. m. Lloch plantat d' oliveres. **Oliverar.** || El d' oliveres bordes. **Acebuchal.**

OLIVERAS (Marián). *Biog.* Capiscol de la catedral de Barcelona, qui vivía en el sigle XVIII y primers anys del XIX. Doctor en Dret y acadèmich de la de Ciencies Naturals y Arts, ont va donar a conéixer algunes *Memories* relatives: a la canya dolça (1790); a la opinió de que la terra no té, per sí sola, virtut pera la vegetació (1791); sobre l' herba *Primpenelle* d' Anglaterra (1793); sobre maneres de millorar la utilitat de la terra (1796); sobre les aventatges de cavar fondament (1799), y discurs sobre la preferencia dels bous als matxos en el llaurar (1803).

— Y GENSANA (CAMIL). *Biog.* Arquitecte, dibuixant y llatinista. Nat a Figueres l' any 1849 y mort a Barcelona en 1898. Feu la reválida d' arquitecte en 1877. Havía cursat dibuix a Llotja. Va ésser bibliotecari de l' Escola d' Arquitectura de Barcelona. L' any 1887 guanyava noblement la plaça d' arquitecte provincial de Barcelona, tenint per contrincants als més distingits companys de carrera. Home d' extraordinaria modestia. Ha estat el precursor del modern is-

til en nostre país, mes ab personalitat y factura propies; car, principalment, ell era creador y original en tot. D' entre les obres progectades per l' arquitecte Oliveras, són les més capdals: la Casa Provincial de Maternitat de Barcelona (a les Corts de Sarriá); la nova iglesia de Santa Agna (Barcelona); el frontis de l' iglesia de la Companyía de Jesús (Barcelona), y alguna construcció a Comilles (Santander).

OLIVERETA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les dafnacies, silvestre y conservada als jardins. **Mecercón, leño gentil.** || BORDÍÇ. || OLIVELLA.

OLIVERÓ. m. dim. OLIVER JOVE.

OLIVES. *Geog.* Veinat de Sant Esteve de Guia'ves, prov. de Girona. || —(LES). Lloch del terme de Garrigoles, prov. de Girona. || —(LES). Caseriu del terme de Sant Juliá de Ramis, prov. de Girona.

OLIVES (Cova del Pau). *Orog.* En el terme de la Espluga de Francolí.

OLIVET. m. *Ter.* OLIVERAR.

OLIVETA. f. dim. **Aceitunita.**

OLIVÍFER, A. adj. Abundós d' olives. **Olivífero.**

OLIVÓ D' ALVERNIA (Francesch). *Biog.* Literat y canonge, natural de Tárrega, qui vivía en el sigle XVI y principis del XVII. Canonge de la Seu de Vich desde 'l 1585 al 1587, presentat pel sabi bisbe Joan Bta. Cardona. Ardiaca de Santa María del Mar y canonge de Barcelona després, y més tart vicari general del bisbe Coloma, y també inquisidor. Escriptor pulcre, en catalá y llatí. Va ésser jurat en el certámen poètich hagut a Barcelona quan varen celebrarse les festes de la canonisació de Sant Ramón de Penyafort, l' any 1601.

—Y FORMENTÍ (JOAQUÍM). *Biog.* Excursionista y erudit contemporani barceloní. Molt entès en arqueología y en historia de l'art. L'any 1884 va donar varies conferencies de l' art románich a Catalunya a l' «Associació Catalanista d' Excursions Científiques». És autor de la *Fulla d' instrucció arqueològica*, travall important y práctich publicat per aquella corporació. Havía colaborat en alguna revista catalana. Conreuant la poesía, va obtindre premis a Figueres, Mataró y Perpinyá. Essent obrer de la parroquia de Santa María del Mar, investigant en son arxiu, va compondre una monografía, qu' és inèdita.

OLIVÓS, A. adj. OLIVARI.

OLM. m. *Bot.* Arbre de 6 a 10 metres d' alçada; té la soca recta, les fulles en figura de cor, d' un hermós vert; fa les flors y 'l fruit en petites candeletes o raimets que cauen al brotar la fulla; la seua fusta és forta, sòlida y fácil de travallar. **Olmo, álamo.**

OLM BLANCH: ALBA.

OLMAR. m. y

OLMEDA. f. y

OLMERA. f. Lloch plantat d' olms. **Olmeda, olmedo, negrillera.**

OLMS (Santuari dels). *Geog.* Al Bergadá, prop les vessants del Marlès y de la riera de Borredá, al collet del seu nom, a 1,180 met. d' alçaria. S' hi venera una antiga imatge románica de la Verge, que té molta nomenada pera guarir de trencadures y pera les malalties del bestiar.

Segell de Santa María d'Oló

OLÓ (Santa María d'). *Geog.* SANTA MARÍA DE OLÓ, provincia de Barcelona.

OLOCAU. *Geog.* Vila de la prov. y diòc. de Valencia, partit jud. de Liria; és a la vora del barranch de Carraixel y té 1,302 hab. || — DEL REI. Vileta de la prov. de Castelló, diòc. de Saragoça, part. jud. de Morella; és a la serra de la Fatarella y té 603 habitants.

OLÒGRAF, A. adj. Escrit pel meteix testador. **Ológrafo.**

OLOGRAFÍA. f. Acte d' escriure 'l testament de má propia. **Olografía.**

OLOGRAFIAR. v. a. Escriure 'l testament de má propia. **Olografiar.**

OLOGRÁFICH, CA. adj. Lo referent a la olografía. || Se diu del testament escrit per má del meteix testador. **Ológrafico.**

OLÔMETRE. m. Instrument pera amidar tota mena d' altures; se compòn de tres regles movibles, quines obertures y posicions donen a la vegada 'ls tres angles. **Olómetro.**

OLOPTE. *Geog.* Lloch de la Cerdanya, que forma municipi ab els de Isabal y All, reunint en conjunt 339 habitants.

Segell de Olopte

OLOR. m. y f. La sensació que percebeix el naç. **Olor.** || *Met.* Sospita de alguna cosa desconeguda o qu' ha de succeir. **Olor.** || Bon nom, fama, reputació. **Olor.** || pl. Perfums olorosos. **Olores, perfumes, aromas.**

DONAR, FER O LLENÇAR OLOR. fr. Despedir flaire les flors, etc. *Oler, dar, despedir olor, echar, despedir fragancia.*

MALA OLOR. PUDOR.

NO FER BONA OLOR. fr. *Met.* Ésser perillós. *Ser peligroso ó sospechoso.*

SENTIRNE OLOR. fr. *Met.* OLORAR, 2.

OLORADOR, A. m. y f. Qui olora. **Oledor.**

OLORAR. v. a. Percebre ab l' olfat. **Oler.** || Anar rastrejant alguna cosa per medi del olfat. **Husmear, oliscar.** || *Met.* Inquirir ab curiositat y dilligencia lo que passa. **Oler.** || Percebre, conéixer alguna cosa amagada. **Oler, husmear.**

OLORAR SOVINT. fr. Acostarse ab freqüencia alguna cosa al naç pera sentirne la olor. *Olfatear, oliscar.*

OLORAT, DA. p. p. OLIDO.

OLORDE. *Geog.* SANTA CREU D' OLORDE, prov. de Barcelona.

OLORET. m. dim. y

OLORETA. f. dim. **Olorcillo.**

OLORÍFER, A. adj. Lo que despedeix olor. **Olorífero.**

OLORÓS. adj. Flairós, lo que fá olor. **Oloroso, odorífero, oledero.**

OLOROSAMENT. adv. D' una manera olorosa.

OLOROSÍSSIM, A. adj. sup. Molt olorós. **Olorosísimo.**

OLOST. *Geog.* Poble de la comarca del Lluçanès, prov. de Barcelona, bisb. de Vich, emplaçat al vessant de la serra fins al peu de la riera del seu nom. Está situat a l' alçaria de 600 metres y té 917 hab.

Segell de Santa María de Olost

OLOT (Ermengol de). *Biog.* Caputxí, qui vivía en el traspàs dels sigles XVII al XVIII. Va morir a Olot l' any 1713. Va ésser pare provincial de la ordre. Es autor de quatre volums de sermons predicables, y del llibret *Joyell preciós pera la tercera ordre de N. P. S. Francesch*, estampat a Barcelona.

—(LLUIS DE). *Biog.* Caputxí del sigle XVIII, autor didàctich de caligrafía y gravador. Natural de Olot, emprô residint en el monastir de Barcelona. Es autor del llibre *Origen y arte de escribir bien.* Ab vintidues lámines de models pera apendre d' escriure facilment, ab els sis principals carácters de lletra que aleshores s' estilaven a Espanya, y ademés ab mostres dels

quins s' havíen usat desde 'l sigle X al XVI, ab tipus lapidaris, nocions del grech, l' hebreu y 'l siriach. El text porta 44 capítuls profitosos.

OLOT. *Geog.* Partit judicial de la prov. de Girona. Comprèn 30 ajuntaments, que són: Argelaguer, Baget

Vista general de O'ot

Bassagoda, Batet, Begudá, Besalú, Beuda, Capsech Castellfullit de la Roca, Juanetes, Mayá, Mieres Montagut, Oix, Olot, Palau de Montagut, Parroquia de Besalú, Pinya (La), Planes (Les), Preses (Les), Ridaura, Sales, Sant Feliu de Pallarols, Sant Miquel de Campmajor, Sant Privat de Bas, Sant Salvador de Bianya, Sant Aniol de Finestres, Santa Pau y Tortellá, reunint entre tots ells 38,722 habitants. || Vila de la prov. y bisbat de Girona, cap del part. jud. del seu nom; és a la vora del riu Fluviá, té molta fabricació y 8,017 hab. Tocant a la vila hi ha volcans apagats.

Segell de Olot

OLOTÍ, NA. adj. Lo natural o pertanyent a Olot. **Olotino.**

OLP. *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Enviny, provincia de Lleida.

OLRIOLS. *Geog.* Caseriu del terme de Tamarit, prov. d' Osca.

OLS. Contracció de O los.

OLTRA. prep. *Ant.* A més. **A más, además.** || *Ant.* A excepció. **Fuera.** || MALGRAT, ENCARA QUE. || OLTRA. PASSAR TOT D' OLTRA. *Loc. Pasar de parte á parte.* OLTRA MAR. En lo antich les terres d' Africa y Asia y la Terra Santa; avui en día Amèrica.

OLTRA PIRINEUS. La Catalunya francesa y les terres del Llenguadoch.

OLTRAMARÍ, NA. adj. d' Oltramar. **Ultramarino.**

OLTRANÇA. (A). m. adv. De totes maneres. **A ultranza.**

OLTRATOMBA. f. **Ultratumba.**

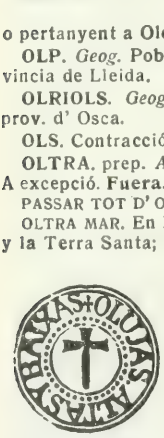

Segell d' Oluges

OLUGES. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisbat de Solsona, part. jud. de Cervera; és a la vora d' una riera y té 654 habitants.

OLVAN. *Geog.* Poble de la provincia de Barcelona, bisb. de Solsona, part. jud. de Berga, a 565 metres d' alçaria: té 786 hab.

OLVENA. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, diòc. de Barbastre, part. jud. de Benabarre; és a la vora del riu Essera y té 384 hab.

Segell de Santa Maria d'Olvan

OLVIDADÍÇ, A. adj. Qui olvida o s' olvida. **Olvidadizo.** || Qui fácilment s' olvida o pert aviat la memoria. **Olvidadizo.**

OLVIDAR. v. a. Fugir de la memoria alguna cosa. **Olvidar; echar en, dar al olvido.** || Deixar el carinyo qu' abans se tenia a algú. **Olvidar.** || Deixar de sapiguer de memoria lo que se sabía. **Desaprender.** || OBLIDAR.

OLVIDARSE. v. r. Desmemoriarse, fugir de la memoria. **Olvidarse, trascordarse.**

OLVIDAT, DA. p. p. **Olvidado.** || adj. Qui fácilment s' olvida de lo que s' hauría de recordar. **Olvidado, olvidadizo.**

NO TINDRE OLVIDAT. fr. Tindre present alguna cosa. *No tener en olvido.*

TINDRE OLVIDAT. *Loc.* Ab que 's denota qu' alguna cosa se sap ja de molt temps há. *Tenerlo olvidado.*

OLVIT m. Falta, cessació de la memoria. **Olvido.** || Cessació del carinyo. **Olvido.** || Se diu impropiament del descuit. **Descuido, olvido.**

POSAR O SEPULTAR EN OLVIT, Y POSAR AL LLIBRE DEL OLVIT. fr. Olvidar alguna cosa pera sempre. *Enterrar en el olvido, echar al ó en olvido, sepultar en el olvido.*

OLVITS. *Ant.* Temps del verb *olvidar,* com: no *ol vits* lo juí final. **Olvides.**

OLZINA (Joseph). *Biog.* Jesuíta y escriptor. Nat a Barcelona a principis del sigle XVII y mort en la meteixa l' any 1667. Als setze anys (1623) va entrar a la Companyía, havent, després, ensenyat ab aplaudiment, la retòrica, filosofía y teología. Es autor de alguns llibres en llatí, de relligió y filosofía. Va traduir del italiá al castellá, la *Vida del beato Juan Berckman,* estampada a Valencia en 1633.

OLZINELLAS Y DE MIQUEL (Roch). *Biog.* Sabi erudit, nat a Igualada l' any 1784, mort en 1835 a Osseja (Cerdanya francesa). Monjo, sacerdot y paborde d' Ajà. L' any 1800 y el 1803 va sorpendre a tothom ab el seu talent clarissim y ample en els actes de filosofía y teología defensats publicament en el reial colegi de Sant Pau, a Barcelona; haventhi quedat de mestre, ab tot y sos dinou anys. Després de feta la carrera, ab dotze anys d' estudi, va retirarse al monastir de Ripoll, investigant constantment en son riquíssim arxiu, arribant a mereixer la més alta estima per la seua erudició. Emprò la seua senzillesa, humilitat y manca d' estimativa propia, tan grans com el seu talent, privàren que 'l fruit assaonat de tal intelligencia fos escampat per obra de la estampa y més abundós. Car els seus manuscrits resten inèdits, y una colecció de petits estudis, eruditíssims, de tirada escassa, difícils de trovar. Existeixen moltes memories, cartes y apuntacions manuscrites, qu' eren en poder de les principals amistats d' ell, com el canonge Ripoll, Pròsper Bofarull y l' abat Zafont; més tart entregat a la familia, lo principal. A Vich existeix bona cosa d' original seu. Ademés foren estampades, dues obres de fra Olzinellas, y són: *Contestaciones á Llorente* (1821 y 1822) ab motiu de l' obra relativa a la constitució de la clergía que aquell havía publicat en 1820; y també l' obra del *Cristiano pacífico,* publicada l' any 1835, baix el pseudònim de «Sebastian Driala». En la una y l' altra hi llueixen totes les gracies que atresorava aquell bondadosíssim y tan modest sabi, mancat de fel y mal rencorós.

Segell d' O'zinelles

OLZINELLES. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. d' Arenys de Mar; és a la vora del Tordera y té 255 hab. || Quadra del terme de Sant Fruitós de Bages, prov. de Barcelona.

OLLA. f. Eina de cuina, rodona, generalment de terriça y ab dues anses, pera coure 'l menjar. **Olla.** || Menjar compost de carn, ciurons o mongetes y

verdura. **Olla, puchero, menestra, cocido.** || Gorch, pou, toll que sol haverhi al mar o als rius y que fa remolins. **Olla, remolino, vorágine.** || *Ant.* Petjada, clot. **Huella.**

Olla

OLLA D'AIGUARDENT. Alambí gran de coure pera fer aiguardent. *Caldera, alambique.* || Se pren també per la meteixa fábrica. *Fábrica de aguardiente.* || adj. *Fam.* El home que de tot parla sense entendre en res. *Casquivano.*

OLLA PODRIDA. El cuinat compost de més ingredients que 'ls regulars. || *Met.* Discurs o escrit ple de especies inconexes y produides sense ordre. *Cajón de sastre, cuezo, fárrago, centón.*

OLLA TRENCADA, Y OLLES, OLLES DE VI BLANCH. Joch en que 'ls nois, formant un rotllo y agafats de les mans, se peguen culades. *A las ollas de Miguel.*

CADA OLLER ALABA LES SEUES OLLES. *Ref. Quien no se alaba de ruin se muere.*

DIU LA OLLA A LA PAELLA: FESTE ENLLÁ, NO M' ENMASCARIS. *Ref. Dijo la sartén á la caldera: tirate alla, culinegra.*

ELS TESTOS SE SEMBLEN A LES OLLES. *Ref. Se parecen los cascos á la olla.*

ÉSSER DE L' OLLA. fr. Denota qu' algú entra a la companyía d' altres viciosos y dolents. *Ser de la pega ó de la pandilla.* || *Fam.* Ser aficionat a aquella cosa de que 's parla. *Ser alguno tentado de la hoja.* || *Met.* Ser dels que governen o tenen a llur disposició lo mangoneig d' algún assumpte o cosa.

NO 'S FA BONA OLLA AB AIGUA SOLA. *Ref.* Denota que pera que una cosa sigui bona, ha de tindre tot lo convenient. *No hay buena olla con agua sola.*

POSAR LA OLLA GRAN DINS DE LA XICA. fr. Excedir extraordinariament de lo acostumat o regular, o be haverhi una gran festa, bulla, etc. *Salir de madre; echar el resto; echar el bodegón por la ventana.*

OLLA DE GRILLS. *Fam.* Se diu de la reunió o concell ont parlen molts y ningú s' entèn. *Olla de grillos.*

ESTAR FET UNA OLLA. fr. *Vulg.* Tenir poca solta en lo discórrer. *Tener la cabeza vacía.*

TIRAR A ALGÚ UNA OLLA D' AIGUA CALENTA. fr. *Met. fam.* Deixarlo suspès, sense sapiguer què fer. *Echarle á uno un jarro de agua.*

OLLA. *Geog.* Caseriu del terme de Marines, prov. de Valencia.

OLLAÇA. f. aum. d' olla. Olla molt gran. **Ollaza.**

OLLADA. f. Lo que cab d' una vegada dins d' una olla. **Ollada.**

OLLÁM. m. Conjunt d' olles. **Ollería.**

OLLAO-OH! *Ter. de Moyá.* Fer anar els animals de carga a la dreta.

CADA OLLER ALABA LA SEUA OLLA, Y MÉS SI LA PORTA ESQUERDADA. *Ref.* Ab que s' ensenya que 's deu desconfiar del qui alaba les seues propies coses, y més quan les vol fer váldre. *Cada ollero su olla alaba, y más si la trae quebrada; cada ollero alaba su puchero, ó cada buhonero alaba sus agujas*

OLLASTRE. *Bot.* OLIVERA.

OLLER (Bernat). *Biog.* Frare del ordre del Carme, natural de Manresa, que visqué en el sigle XIV. Fill del más Oller, a una llegua de la ciutat. Va pendre l' hàbit a Manresa, havent sigut prior general, després de fra Joan Ballester (1375). Era doctor y mestre de teología en la Universitat de París y regent d' estudis a Avinyó. Durant el cisma entre Urbà VI y Climent VII, ell va seguir al darrer d' abdós. Va regalar al convent de Manresa la testa de Sant Urbà, papa y màrtir. Es autor d' alguna obra llatina, interessant al dogma de la Immaculada.

— (PERE). *Biog.* Esculptor catalá, qui vivía a finals del sigle XIV y principis del XV. L' any 1417 rebía el encàrrech del rei Alfons pera anar al monastir de Poblet a preparar lo necessari pera construir la tomba del rei Ferrán d' Antequera.

— Y BIOSCA (ANTONI). *Biog.* Mestre musich. Natural de Terrassa en 1805; mort a Sabadell en 1877. Deixeble del P. Boada en la Escolanía de Montserrat (1818-1822). Va ésser dues vegades mestre de capella de la parroquial d' Igualada (1823). Del any 1829 al 1832 era baix de capella de la catedral de Toledo, passant després a Madrit per haver guanyat en oposició una plaça de la Reial Capella. Al jubilarse (1836), va dedicarse a compondre, entrant de mestre de la Escolanía de Montserrat (1854-57), havent sigut el primer seglar qui l' ha regentada. Desde'l 1870 fins al morir, va ésser mestre de capella a Sabadell. Era distingit com a fagotista, per més que exercía de organer ab molta fama. Havía tocat en el teatre Principal o de Santa Creu de Barcelona.

OLLERÍA. f. Fábrica d'olles. **Ollería.**

OLLERÍA. *Geog.* Vila de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Albaida; és entre dos barranchs, a mitjorn de Serra Grossa, y té 3,749 hab.

OLLERS (Bernat). *Biog.* Escriptor y cavaller gironí del sigle XIV. Hi han poques noticies d' ell; emprò les obres que 'ns són pervingudes fins al nostre temps honoren el nom del escriptor. En la famosa biblioteca del monastir de Santes Creus hi havíen traduides al catalá les *Cartes* y els *Diálechs* de Sant Gregori papa, acabadeś d' escriure l' any 1340 per la seua mà; quin text avui és guardat en la biblioteca provincial de Tarragona. Segons un altre text, fou feta la traducció per la instrucció de son fill.

OLLÉS. *Geog.* Lloch del terme de Barberá, prov. de Tarragona. || Poble del dist. munpal. de Vilademuls, prov. de Girona.

OLLETA. f. dim. **Ollica, ita, illa, olluela.**

OLLETA (Coll de la). *Orog.* Al Vallespir, demunt la vall de La Font a una alçaria de 1032 met.

OLLETES (Santuari de les). *Geog.* Al Ripollès, aprop de Sant Privat de Bas, a 1040 met. d' alçaria més enllá de la Serra de Santa Magdalena, entre penyals corcats que formen petites cavitats, devent a això el nom que porta. En son interior s' hi veu un altar de marbre blanch, ben esculpit, y a son entorn y devant de la imatge de la Verge, hi pengen varies llanties. Més amunt s' obra una cova, ont s' hi venera la Verge de Nuria.

Brot d'om

OM. m. *Bot.* OLM. || HOM.

OMA. *Bot.* OLM.

OMACÈFAL, A. s. *Med.* Qui presenta la monstruositat de la omacefalia. **Omacéfalo.**

OMACEFALIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en la mala conformitat del cap y en la manca de braços. **Omacefalia.**

OMACEFALIÁ, NA. adj. *Med.* Epítet dels monstres per omacefalia. **Omacefaliano.**

OMACEFÁLICH, CA. adj. *Med.* Relatiu a la omacefalia. **Omacefálico.**

OMAGRA. f. *Med.* Poagre qu' ataca la esquena. **Omagra.**

OMALOGASTRE. m. *Zool.* Insectes dipters, mosques de forma aplanada, de color gris o negre que viuen a les flors de plantes umbelíferes.

Omalogastre

OMAR. m. OLMAR.

OMASTROCÁCE. f. *Med.* Caries de l' articulació de la espatlla. **Omastrocace.**

OMÁS. m. Ventrícul dels animals remugadors. Omaso.

OMBELA. f. *Bot.* Nom de les flors quins pedículs ixen d' un meteix punt com les branilles d'un paraigua. Ombela.

OMBRA. f. Fosquedat que presenta un cos sòlit opach per la part oposada a la en que reb la claror. **Sombra.** || Batiment que progecta un cos que reb claror demunt d' una superficie. **Sombra.**

QUI HA FET EL COGOMBRE QUE'L TREGUI A L'OMBRA. *Ref. Quien ha hecho el cohombro que lo lleve al hombro.*

OMBRÁCUL. m. Lloch cobert de branques o de altra cosa que no priva 'l pas del aire, però sí la força dels raig solars. **Umbráculo.**

OMBRADÍÇ, A. adj. *Ant.* OMBRÍVOL.

OMBRADIU, VA. adj. OBACH, OBAGA.

OMBRAT, DA. adj. ASSOMBRAT, ESPANTAT.

OMBRATGE. m. Lloch de molta ombra.

OMBRÈ. *Ter. aranès.* UBAGA.

OMBREJAMENT. m. *Pint.* OMBRA.

OMBREJAR. v. a. *Pint.* Donar les ombres pera que resultin els cossos en relleu. **Sombrear.**

Ombrela

OMBRELA. f. Mena de paraigua petit per resguardarse del sol. **Sombrilla.** || *Lit.* Mena de paraigua pera cobrir el Santíssim Sagrament quan se porta als malalts. **Umbrela.**

OMBRETA. f. dim. **Sombrita, sombrilla.**

OMBRÍA. *Geog.* Caseriu del terme de Salines, provincia d' Alacant. || — (BARRANCH DE LA). *Hidrog.* Neix a la serra de Caro y desaigua a la vora del Ebre part amunt d'Aldover.

OMBRIL. adj. OMBRÍVOL.

OMBRIU. m. Terreno fresch y molt ombrívol per l' abundor de vegetació o per altres causes. **Umbrío.** || adj. Que fá ombra. **Sombrío, umbrío, umbroso.**

OMBRÍVOL. adj. Lo que fá ombra. **Sombrío, sombroso.** || Tenebrós, cobert d' ombra. **Sombrío.**

OMBRIVOLAMENT. adv. D'un modo ombrívol.

OMBRÓS, A. adj. Ombrívol, ombriu, que fá ombra.

OMBROSAMENT. adv. D' una manera ombrosa.

OMELLONS. *Geog.* Poble de la prov. y part. jud. de Lleida, diòc. de Tarragona; és a la vora d' una riera y té 528 hab.

OMELLS DE NAGAYA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, diòc. de Tarragona, part. jud. de Cervera; és a la vora d'una riera y té 623 hab.

OMENT. m. *Anat.* Tela dels budells. **Omento, redaño.**

OMENTAL. adj. *Anat.* Lo que pertany al oment. **Omental.**

OMÈS, A. p. p. irr. d'ometre. **Omitido, omiso.**

OMETRE. v. a. Deixar de fer les coses. **Omitir.** || Callar, passar per alt o en silenci. **Omitir.** || A les escoles prescindir de la veritat o falsedat d'una proposició que no fá al cas pera la conclusió. **Omitir.**

OMEY. m. *Ant.* HOMICIDI.

OMINÓS, A. adj. Funest. **Azaroso, ominoso.**

OMINOSAMENT. adv. m. Funestament. D'un modo ominós. **Ominosamente.**

OMÍS, SA. adj. Descuidat, deixat. **Omiso.**

OMISSIÓ. f. Obra d' omitir. **Omisión.** || Descuit, deixament, negligencia. **Omisión.**

OMIT. m. Divinitat del Japó. **Amida.** || p. p. OMÈS.

OMITIR. v. a. OMETRE.

OMITIT, DA. p. p. OMÈS.

ÒMNIBUS. m. Carruatge públich d'una sola caixa llarga, ab un banch a cada costat posat pêl llarch y s'usa al interior y arrabals de les poblacions. **Ómnibus.**

OMNIDEVORADOR. adj. Qui tot s'ho empassa. Famolench, menjador en excés.

OMNIMODAMENT. adv. m. Sense cap restricció. **Omnímodamente.**

OMNÍMODE. adj. Absolut, que ho abraça y ho comprèn tot. **Omnímodo.**

OMNIPOTENÇA. f. y

OMNIPOTENCIA. f. Poder absolut, infinit; atribut únicament de Deu. **Omnipotencia.**

OMNIPOTENT. adj. Totpoderós; Deu que tot ho pot. **Omnipotente, todopoderoso.**

OMNIPOTENTMENT. adv. m. Ab omnipotencia. **Omnipotentemente.**

OMNIPRESENCIA. f. Facultat d'estar a tot arreu a un meteix temps. **Omnipresencia.**

OMNIPRESENT. m. Qui està present a tot arreu a un meteix temps. **Omnipresente.**

OMNISCI. A. adj. Que ho sap tot.

OMNISCIA. f. Ciencia de tot, absoluta.

OMNISCIENCIA. f. El coneixement infinit o de totes les coses, que sols Deu posseeix. **Omnisciencia.**

OMNISCIENT. adj. Aquell que tot ho sap. **Omnisciente.**

OMNÍVOR, A. adj. Nom que s' aplica als animals que poden nodrirse de tota mena d'aliments. **Omnívoro.**

OMOALGIA. f. *Med.* Dolor a la esquena. **Omoalgia.**

OMOÁLGICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a lo omoalgia. **Omoálgico.**

OMOCOTIL. m. *Anat.* Cavitat del omoplat. **Omocotela, omocotelo.**

OMÓFACH, A. adj. Qui menja carn crua. **Omófago.**

OMOFAGIA. f. Costúm de menjar carn crua. **Omofagia.**

OMOFORI. m. Mena de mantell que usaven antigament els bisbes pera representar al bon pastor y que sols se treien durant l' Evangeli. **Omoforio.**

OMOLOGAR. v. a. y 'ls seus derivats. LEGALISAR.

OMOPLAT. m. *Anat.* Sot triangular que ocupa la part posterior de la espatlla. **Omóplato.**

OMPLENAR. v. a. UMPLIR.

OMPLERT, A. p. p. irreg. UMPLERT.

OMPLIDURA. f. Mena de budell de bè per fer butifarres. Acció de omplir. **Llenadura**

OMPLIR v. a. UMPLIR. || **Cumplir.**

OMPLIT, DA. adj. UMPLERT.

OMS (Ignasi). *Biog.* Capellá y escriptor. Nat a Manresa l' any 1748 y mort en 1817. Havent cursat el llatí va anar a Cervera a estudiar filosofía y teología en aquella Universitat. Va ésser catedràtich de teología de la meteixa academia y finalment va tindre una canongía en la catedral de Lleida.

— Y CANET (MANEL). *Biog.* Esculptor notable. Nat a Barcelona l'any 1842 y mort en la meteixa en 1889. Havía cursat a Llotja y era fill d'un atrecista barceloní. Essent molt jove va esculpir un Crist per Mèxich y ab l' import del travall va sortir envers al extranger, tornant després y ajudant al seu pare. Al poch temps anava a Roma, retornant pera decorar el palau dels Mazarredo. Després l'Estat el pensionava pera estudiar a Roma. L' any 1876, en la Exposició

de Madrit, lluía, en primer terme, ab el grupo *El primer paso*. Feta la seua fama, va travallar bastant, fins a produir la obra capdal, qu'és l'hermosíssim monument del passeig de «La Castellana» a Madrit, ab el grupo que acompanya a Isabel la Catòlica montada a cavall. També és autor de *La mort del general Concha*.

— Y ISERN (RAMÓN). *Biog.* Escriptor y pagès. Nat a Vich l'any 1815; mort en 1854. Havía cursat en el Seminari vigatà, abandonant la carrera pera dedicarse al conreu de la terra. Afectat a la poesía catalana va escriure y publicar: *Coblas gratulatorias á la nativitat de María Santíssima; Salutació angèlica a Nostra Senyora*, deixant inèdites varies altres composicions catalanes. També va compòndren algunes en castellá.

OMS. *Geog.* Poble del Vallespir en el districte y cantó de Ceret, emplaçat a l'altitut de 460 metres. Té 515 hab. En la seua iglesia, d'estil románich, s'hi conserva un sepulcre del sigle XIII, enterrament de la antiga familia senyorial que portava el nom de aquell poble. Al peu d' aquella població corre la riera anomenada d' Oms. || — (SANTUARI DELS). A mitja hora de Sant Jaume de Frontanyá, al cim de la serralada. Està consagrat a la Mare de Deu, tenint plenes les parets de presentalles dels pastors, picarols, esquelles y collars, donchs la Verge dels Oms, és tinguda com advocada del bestiar. || *Hidrog.* Rivera del Vallespir que més enllá de Montorit s' uneix ab la de Sant Amans.

ON. adv. *Ant.* AONT. || *Ant.* Serveix pera inferir. **De donde, por lo que.** || Lo meteix que *ó ne.* **On.**

ON SE VOL. m. adv. *Ant.* Ont se vulla. *Doquiera, donde quiera.*

ONA. f. Fona.

ONA. f. Moviment, agitació de l' aigua. **Ola, onda.** || Per semblança se diu del moviment semblant a de l' aigua, com els dels blats moguts pêl vent. **Onda.** || *Met.* Moviment y reverberació de la llum. **Onda.**

ONA Y ONADA. *Mar.* La gent de mar emplea indiferentment aquestes dugues paraules, com també *sorra* y *arena* y com *el mar* y *la mar*, encara que de preferencia usa el femení.

EN ONES. m. adv. A semblança de les ones. *A semejanza de las ondas.*

ONADA. f. Ona gran. **Oleada.** || Moviment de molta gent en algún lloch. **Oleada.** || S' aplica al gall que fá l'aigua quan bull. **Hervor.** || *Met.* Empentes, moviment de gent. **Onda.** || *Met.* Rampell, moviment, agitació del ánim. **Onda.** || pl. La successió continuada d' una onada després d' un' altra. **Olaje, oleaje.**

ONADA FORTA. La que porta molta furia o s' alça més que les altres. *Oleada fuerte.*

ONADES QUE 'S ROMPEN. Les que al mar venen una darrera de l' altra y fan escuma. *Cachones.*

ONAGRE. f. *Zool.* Ase selvatge que té 'l pèl d' un hermós gris, a vegades ab un viso blavench y altres ab un poch de roig; al llom hi té una llista negra, y un' altra del meteix color atravessa la creu y baixa a les espatlles; la seua cua és perfectament semblanta a la del ase, però té les orelles més curtes y menys amples. Corre ab increible lleugeresa; mai se n' ha pogut domar cap, y van junts en remades de molts mils. **Onagro.**

ONANISME. m. Vici que consisteix en procurarse plaers sensuals per medi de la mensturbació. **Onanismo.**

ONATGE. m. Moviment de vaivé de les ones del mar. **Oleaje.**

ONCE. m. numer. ONZE.

ONCLE. m. Germá dels pares. **Tío.**

ONCLE VALENCIÁ. Cosí germá dels pares. *Tío segundo.*

ONCLET. m. dim. ONCLE. || Tractament dels vells o concos. **Tío.**

ONCODA. m. *Zool.* Insectes dipters braquicers, petites mosques, de cos ample, cap petit y ales grosses.

Oncoda

ONCOSINA. f. *Min.* Varietat d'agalmatolita de color vert de poma. **Oncozina.**

ONCOSIS. f. *Med.* Tumor en general. **Oncosis.**

ONCOTOMIA. f. *Med.* Incisió feta a un tumor. **Oncotomía.**

ONÇA. m. UNÇA.

ONDA. f. Els plechs que queden a les coses que han estat plegades, com: *cabell, vestit ab ondes.* **Onda.** || ONA. || interj. **Ola, oiga.**

FER ONDES. fr. ONDEJAR, 4. || Adornar alguna peça de roba ab plechs que tenen aquest nom. *Ondear.*

ONDA. *Geog.* Vila de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, part. jud. de Nules; és entre 'ls rius Sech y Millares; té estació de F.-C. y 6,639 hab.

ONDARA. *Geog.* Vila de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Denia; és a la vora del barranch de la Murtra y té 3,511 hab.

ONDECÁGON. m. Figura plana que té onze costats y altres tants angles. **Ondecágono.**

ONDEJADOR, A. m. y f. y

ONDEJANT. p. a. Lo que fa ones **Ondeante.**

ONDEJAR. v. n. Fer, alçar ones l' aigua. **Ondear.** || Fluctuar, ésser agitada alguna cosa per les aigües. **Ondear.** || Móures lo qu' está en 1' aire. **Ondearse.** || Formar ondes els doblechs d' alguna cosa. **Ondear.**

ONDEJAT, DA. adj. S' aplica a lo qu' está fet en forma d' ondes. **Ondeado.** || p. p. **Ondeado.**

ONDÓS, A. adj. Lo que té ones, o 's mou fentne. **Undoso.**

ONDULACIÓ. f. Acció y efecte d' ondular. **Ondulación.**

ONDULADAMENT. adv. m. D' una manera ondulada.

ONDULAR. v. a. y n. Fer ondes o ones. || Produir ondulacions. **Ondular.** || adj. En forma de ondes o ones. **Ondular.**

ONDULAT, DA. adj. Que fa ondes. **Ondulado.**

ONDULEJAR. v. n. Fer ondes. **Ondear.**

ONDULÓS, A. adj. Que fa moltes ondes. **Ondoso.**

ONDULOSAMENT. adv. m. D' una manera ondulosa.

ONEIG. m. Acció d' onejar. **Ondeo.**

ONEJAR. v. n. ONDEJAR.

ONERARI, A. adj. *For.* Se diu de qui té 'l cuidado y la cárrega d' una cosa, quin honor disfruta un altre. **Onerario.**

ONERÓS, A. adj. *For.* Lo que té o enclou gravámen. **Oneroso.** || Pesat, gravós, molest, enfadós. **Oneroso.**

ONEROSAMENT. adv. m. D' un modo onerós. **Onerosamente.**

ONESÍFOR. n. p. **Onesíforo.**

ONÈSSIM. n. p. **Onésimo,**

ONEIRODINIA. f. *Med.* Dolor que se sent al somniar. **Oneirodinia.**

ONFACINA. f. Oli extret de les olives verdes. **Onfacina.**

ONFALITA. f. *Min.* Varietat de dialaga de color cendrós ab un punt violat. **Onfalita.**

ONFÁLMICH. m. *Med.* Ram del quart parell de

membres, que serveix pera moure 'ls ulls. **Onfálmico.**

ONFALOCELE. f. *Med.* Hernia melical. **Onfalocele.**

ONFALÒFIM. m. *Med.* Tumor que 's fa al melich. **Onfalófimo.**

ONFALONCIA. f. *Med.* Tumor al melich. **Onfaloncia.**

ONFALÒPTICH, CA. adj. Epítet d' un cristall convexe de les dues cares. **Onfalóptico.**

ONFALORRAGIA. f. *Med.* Hemorragia melical. **Onfalorragia.**

ONFALÒSIT, DA. adj. *Med.* Que reb l' aliment pêl melich. **Onfalósito.**

ONFALOTOMÍA. f. *Med.* Operació que consisteix en tallar el cordó melical. **Onfalotomía.**

ONFALOIDI, A. adj. Que té la forma de melich. **Onfaloideo.**

ONICOFIMA. f. *Med.* Tumefacció de les ungles. **Onicofima.**

ONICOFTORIA. f. *Med.* Alteració de les ungles causada per una malaltía. **Onicoftoria.**

ONICOGRIPOSIS. f. *Med.* Encorvadura de les ungles. **Onicogriposis.**

ONICOPTOSIA. f. *Med.* Caiguda de les ungles. **Onicoptosia.**

ONIL. *Geog.* Vila de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Xixona; és a mitjorn de la serra del seu nom, a la vora del riu Montnegre, y té 2,956 hab. || — (SERRA D'). *Orog.* Serra que va de Llevant a Ponent, al NO. del part. jud. de Xixona, prov. d' Alacant; el seu punt culminant és 919 met. d' altitut.

Columna de ònix del Museu de Raxa

ÒNIX. *Min.* Ágata ab vetes concèntriques de diferents colors, tots ells ben marcats. **Ónice.** || Es notable la columna existent al Museu de Raxa (Mallorca) que'l cardenal Despuig portá de Ricci.

ONO. m. *Mar.* Inicial o abreviatura ab que als escrits marins y a la rosa náutica 's designa el rumbo y vent que se denomina *oestnoroest.* **Ono.**

ONOMANCIA. f. Superstició d' endevinar pel nom la sort de la persona. **Onomancia.**

ONOMÁNTICH, CA. adj. y s. Qui endevina pêl nom la sort de la persona. **Onomántico.**

ONTINYENA. *Geog.* Vila de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Fraga; és a la vora del riu Alcanadre y té 1,862 habitants. || — (SERRA D'). Serra de la prov. d' Osca, part. jud. de Fraga: és entre 'l riu Alcanadre y la riera de la Valcuerna, afluent aquell del Cinca y aquesta del Ebre.

ONOMÁSTICH, CA. adj. Lo que 's compòn de noms. **Onomástico.** || Lo referent al nom, com: *festa onomástica.*

ONOMATOLOGÍA. f. Ciencia dels noms. **Onomatología.**

ONOMATOPEIA. f. *Ref.* Figura que 's comet quan s' inventen noms pera les coses que no 'n tenen o 'l tenen impropi. **Onomatopeya.** || Semblança del nom d' una cosa ab el sò que fa. com: *cu-cut.*

ONOMATÒPICH, CA. adj. **Onomatópico.**

ONÓS, A. adj. Que fa ones. **Ondoso.**

ONOSMA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les saxifragacies. **Corona de rey.**

ONOSMA BONA, ONOSMA BORDA. *Bot.* Noms ab que's designen dues especies diferentes de la meteixa planta.

ONOSMA BOVINA. *Bot.* ONOSMA DE BOU.

ONOSMA DE BOU. *Bot.* Planta de la fam. de les borraginacies, de l' alçaria de 15 a 20 centimetres; té les fulles en figura de ferro de llança, les flors com una campana, d' un hermós color groch; tota la planta está eriçada de pèls aspres, y l' arrel, qu' és roja, s' emplea en algunes parts pera tenyir. *Onosma.*

ONSA. f. OSSA. || UNÇA.

ONT. adv. En quin lloch. **Donde.** || AONT. || ON.

ONTA. f. *Ant.* VERGONYA.

ONTAR. v. a. AVERGONYIR.

ONTÓS, A. adj. VERGONYÓS.

ONTINENT. *Geog.* Part. jud. de la prov. de Valencia, format pêls cinch ajuntaments d' Agullent, Ayelo de Malferit, Bocairent, Font de la Figuera y Ontinent, que reuneixen entre tots 23,622 hab. || Vila de la prov. y diòc. de Valencia, cap del part. jud. del seu nom; és a la vora del riu Claviá, té estació de F.-C. y 11,441 hab. || —(SERRA D'). *Orog.* Serra del SO. de la prov. de Valencia, partió ab la d' Alacant; és al NE. de Villena.

ONTOGONÍA. f. Historia de la producció dels éssers organisats en la superficie de la terra. **Ontogonía.**

ONTÒLECH. m. Qui professa o sap l' ontología. **Ontólogo.**

ONTOLOGÍA. f. La part de la metafísica que tracta del ésser en general. **Ontología.**

ONTOLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la ontología. **Ontológico.**

ONTOLOGISTA. m. ONTÒLECH.

ONUFRITA. f. *Min.* Soleniur de mercuri. **Onufrita.**

ONYAR. *Hidrog.* Riu de la prov. de Girona; neix al terme de Viloví, passa pêls de Riudellots de la Selva, Fornells, Palol d' Onyar, Palau Sacosta, pêl mitg de la ciutat de Girona y desaigua al Ter.

ONZE. m. Número compost d' una desena y un. **Once.** || ONZÈ, 1. || La xifra composta de dos uns y val lo meteix que deu y un. **Once.**

ESTAR A LES ONZE. fr. Estar alguna cosa mal posada. *Estar á las once.*

FER LES ONZE. fr. Peudre algún bocí o beure un glop entre onze y dotze del matí. *Hacer las once.*

ONZÈ, NA. adj. El número que fa onze. **Onceno.**

L' ONZÈ NO DESTORBARÁS. *Loc. fam.* Ab que 's dona a entendre, com si s' afegís un manament als de la llei de Deu, quánt importú és fer mala obra o destorbar a algú que faci lo que té que fer. *El onceno no estorbar.*

ONZET. m. dim. D' onso. **Osezno.**

ONZO. m. OS.

OÓFOR. m. *Med.* Ouera de la dona. **Oóforo.**

OOFORITIS. f. *Med.* Inflamació dels ovaris de la dona. **Ooforitis.**

OÓLECH, GA. s. La persona versada en la oología. **Oólogo.**

OOLITA. f. *Min.* Mineral format per petites concrecions calices. **Oolita.**

OOLÍTICH, CA. adj. *Min.* Propi de la oolita. **Oolítico.**

OOLOGÍA. f. Part de la zoología, que tracta dels ous. **Oología.**

OÓMETRE. m. *Bot.* La ouera de les plantes fanerògames. **Oómetro.**

OPACAMENT. adv. m. D' un modo opach. **Opacamente.**

OPACH, CA. adj. Lo qu' és obscur, ombrívol. **Opaco.** || Lo que impideix el pas a la llum, a diferencia del diáfan. **Opaco.** || *Met.* Trist, melancòlich, funest. **Opaco, funesto, aciago.** || OBACH.

OPACITAT. f. Qualitat de lo qu' és opach. **Opacidad.**

ÒPAL. m. *Min.* Pedra de color blanch, dura, pesada, llustrosa y trencadiça; n' hi ha també de verda y roja, que s' emplea en adornos. **Ópalo.** || Pedra preciosa de Xipre, d' Arabia y d' Egipte, tan particular, que té en sí tots els colors y brills de les pedres més fines. **Ópalo.** || Altra especie, de color de llet, que té joch de colors vert esmeralda, groch, blau, etc. **Ópalo noble, piedra iris.**

OPALÍ, NA. adj. *Min.* Semblant al òpal. **Opalino.**

OPALÍFER, A. adj. *Min.* Epítet dels terrenos ont se trova l' òpal. **Opalífero.**

OPCIÓ. f. Facultat d' optar o elegir y la meteixa elecció. **Opción.**

ÒPERA. f. Representació teatral ab musica. **Ópera.** || El drama que la conté. **Ópera.**

OPERABLE. adj. Factible, lo que pot obrarse. **Operable.**

OPERACIÓ. f. L' acció d' obrar. **Operación.** || Efecte d' obrar, com: *els remeis han fet bona operació.* **Operación.** || OBRA, VIRTUT. || *Cir.* L' acció de tallar, obrir o separar alguna part del cos per medi d' instruments. **Operación.** || pl. Les accions o bones o males obres. **Operaciones.** || *Lòg.* Les accions del enteniment. **Operaciones.**

OPERACIÓ CESSARIA. *Cir.* L' acció d' obrir una dona qu' está prenyada pera trèureli la criatura per un costat. *Operación cesárea.*

OPERACIÓ DE BORSA: JUGADA.

OPERADOR, A. s. y adj. Qui opera. **Operador.** || m. Qui fa operacions. **Operador.**

OPERAR. v. a. *Cir.* Fer operacions de cirurgia. **Operar.** || v. n. Produir alguna cosa l' efecte a que 's destina, com fan les medicines. **Operar.**

OPERARI. m. Travallador, jornaler; qui s' ocupa en qualsevol travall manual. **Operario.** || El relligiós destinat als convents pera cuidar y assistir als malalts. **Operario.**

OPERAT, DA. p. p. **Operado.**

OPERATIU, VA. adj. Lo que obra y fa 'l seu efecte. **Operativo.**

OPERATORI, A. adj. Lo pertanyent a la operació. **Operatorio.** || Sala de fer operacions els metges. **Operatorio.**

OPÈRCUL. m. Mena de válvula que tapa algún buit. **Opérculo.** || La closca de les petxines que tanca sobre l' altra. **Opérculo.** || Les peces ossoses que tapen les branquies dels peixos. **Opérculo.**

OPERCULAR. adj. Pertanyent al opèrcul; que té opèrculs. **Opercular.** || m. La closca de les petxines que serveix d' opèrcul. **Opérculo.**

OPERETA. f. Composició musical ab argument lleuger y alegre y lletra cantada. **Opereta.** || SARSUELA.

OPERISTA. m. L' actor de la òpera. **Operista.** || Autor d' òperes.

OPERÓS, A. Lo que costa molt de travallar. **Trabajoso.**

OPEROSITAT. f. **Operosidad.**

OPI. m. Such de cascalls; és el millor narcòtich. **Opio.**

OPIACI, A. adj. Que conté opi. **Opiáceo.**

OPIAT, DA. adj. *Farm.* Compost ab opi. **Opiado, opiato.**

OPIATA. f. *Farm.* Medicament compost d' opi y altres simples. **Opiata.** || CONFECCIÓ.

OPIÁTICH, CA. adj. *Farm.* Pertanyent al opi. **Opiático.**

OPILACIÓ. f. *Med.* Obstrucció, embráç a les víes per ont passen els humors. **Opilación** y si es a la melsa bocera.

OPILAMENT. m. OPILACIÓ.

OPILAR. v. a. Obstruir, tancar, tapar les víes per ont passen els humors y esperits del cos. **Opilar.** || v. r. Agafar mal d' opilament.

OPILAT, DA. p. p. **Opilado.**

OPILATIU, VA. adj. Lo que opila o pot opilar. **Opilativo, obstructivo.**

OPIM, A. adj. Fèrtil, rich, abundós. **Opimo.**

OPINABLE. adj. Lo que consisteix en la opinió, que no está demostrat. **Opinable.**

OPINAR. v. a. Formar, tindre opinió. **Opinar.** || v. n. Pensar, discórrer, judicar ab probabilitat. **Opinar.** || Donar el seu vot, dir la seua opinió o parer. **Opinar.**

OPINAT, DA. p. p. **Opinado.**

OPINIÓ. f. Parer, dictàmen, judici. **Opinión.** || Dogma, secta, partit. **Dogma, opinión.** || Fama o concepte que 's forma d' algú **Opinión.**

ANAR EN OPINIONS. fr. Posarse en dupte 'l crèdit o estimació d' algú. *Andar en opiniones.*

ARRIMAT A LA SEUA OPINIÓ. *Loc.* Qui la segueix ab tenacitat. *Asido, aferrado á su opinión.*

CONTRA LA SEUA OPINIÓ. m. adv IMPENSADAMENT.

FER O TINDRE OPINIÓ. fr. Esser home d' autoritat. *Hacer opinión.*

TINDRE A ALGÚ EN BONA O MALA OPINIÓ. fr. Judicar bé o mal d' ell. *Tener buena ó mala opinión.*

OPÍPAR, A. adj. Abundós, esplèndit; se diu dels convits. **Opíparo.**

OPÍPARAMENT. adv. m. D' un modo opípar. **Opíparamente.**

OPISTOCIFOSIS. f. *Med.* Encorvament de la espinada. **Opistocifosis.**

OPISTOGÁSTRICH, CA. adj. *Med.* Qu' está situat a la banda posterior del ventrell. **Opistogástrico.**

OPISTÓTON. m. *Med.* Convulsió dels muscles anteriors y posteriors del cap, que ocasionen la caiguda del cos endarrera. **Opistótono.**

OPLOTECA. f. Galería o museu d' armes antigues, precioses o rares. **Oploteca.**

OPOCÉFAL, A. adj. *Med.* Monstre per opocefalia. **Opocéfalo.**

OPOCEFALIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en tindre un sol ull que sembla que forma tot el cap. **Opocefalia.**

OPOCEFALIÁ, NA. adj. *Med.* Que presenta 'ls carácters de la opocefalia. **Opocefaliano.**

OPOCEFÁLICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la opocefalia. **Opocefálico.**

OPODEOCELE. f. *Med.* Trencadura subpubiana. **Opodeocele.**

OPODIDIM. m. *Med.* Monstre que té dues cares y un sol cap. **Opodídimo.**

OPOLAR. m. *Farm.* Nom que 's dona al such de qualsevol planta extret per pressió. **Opalado.**

OPOLIT. m. *Farm.* Such magistral de certes plantes. **Opolito.**

OPOLÍTICH, CA. adj. *Quim.* Que té les propietats del opolat. **Opolítico.** || Composició en que hi entra opolit. **Opolítico.** || Pertanyent al opolit. **Opolítico.**

OPONDRE. v. a. Oposar.

OPONENT. adj. Oposat a les práctiques judicials. **Oponente.** || *Med.* Epítet dels muscles aderits als dits pòlzer y xich, que comuniquen al metacarp un moviment semicercolar pera facilitar el joch de totes les articulacions. **Oponente.**

OPOPONACA. f. *Bot.* Planta ab tronch de 60 a 70 centimetres d' alçaria, fulles cordiformes y flors umbelades. **Opopónaca.**

OPOPONÁCEA. f. *Bot.* Such que s' extreu de la pastanaga per medi d' incisions fetes a l' arrel. **Opoponácea.**

OPOPÒNACH. m. *Bot.* Substancia gomoreinosa que subministra la pastanaga opopònach, planta del Orient que 's cría també a algunes parts d' Espanya. Se presenta en llágrimes irregulars, anguloses, trencadices, de color rogench per fora, de gust acre y amarch y d'olor forta semblant a la mirra. **Opopónaco, opopónax.**

OPORTÚ, NA. adj. Convenient, a proposit. **Oportuno.**

OPORTUNAMENT, adv. m. Molt oportú. **Oportunamente.**

OPORTUNÍSSIM, A. adj. sup. Lo qu' és molt oportú. **Oportunísimo.**

OPORTUNITAT. f. Saó, conjuntura, ocasió. **Oportunidad.**

OPOSADAMENT. adv. m. Ab oposició y contrarietat. **Opuestamente.**

OPOSAR. v. a. Posar una cosa contra un' altra pera impedir que aquesta faci efecte. **Oponer.** || Obgectar, proposar alguna raó contra lo que un' altre diu. **Oponer.**

OPOSARSE. v. r. Ésser una cosa contraria o repugnant a un' altra. **Oponerse.** || Resistir, fer la contra a algú. **Oponerse.** || Resistir, contradir. **Oponerse** || Solicitar, pretendre, fer oposició a algún empleu o dignitat. **Oponerse.**

OPOSAT, DA. p. p. **Opuesto.** || Situat al enfront d' alguna cosa. **Opuesto.**

OPOSICIÓ. f. Situació oposada. **Oposición** || Destorb, embráç, obstacle. **Oposición.** || Contrarietat, repugnancia d' una cosa ab un' altra **Oposición.** || Obgecció, contradicció a la raó contraria. **Oposición, opugnación.** || Resistencia contra la força. **Oposición, opugnación.** || Concurs de pretendents o opositors a alguna cátedra o dignitat. **Oposición.** || Minoría que als cossos llegislatius impugna habitualment els actes y les doctrines del govern. **Oposición.** || *Astron.* L' aspecte que 's considera entre dos planetes quan disten entre sí 180 graus. **Oposición.** || *For.* Procediment o acció contra 'ls interessos d' un altre. **Oposición.** || *Ret.* **Antítesis.**

LLEGIR D' OPOSICIÓ. fr. Dir la composició al acte literari de concurs en pretensió d' alguna cátedra o prebenda. *Leer de oposición.*

OPÔSIT. m. La part oposada a un' altra. **Frente.** || OPOSAT.

AL OPÒSIT. m. adv. Enfront. *Enfrente.* || Al encontre. *Al encuentro, al opósito.*

OPOSITIU, VA. adj. Que suposa oposició. **Opositivo.**

OPOSITOR. m. Pretendent a alguna cátedra, etc., en concurs d' altres. **Opositor.** || Qui s' oposa a un altre en qualsevulla materia. **Opositor.**

OPOSITORI, A. adj. Que implica oposició. **Opositorio.**

OPOST, A. adj. Oposat. **Opuesto.**

OPRÉMER. v. a. OPRIMIR.

OPREMIT. p. p. y

OPREMUT. p. p. y

OPRÈS, A. p. p. OPRIMIT.

OPRESIÓ. f. Compresió, subgecció, apreto. **Opresión.** || Violencia o maltracte que 's fa a algú. **Opresión.** || Miseria, calamitat, necessitat. **Opresión.**

OPRESIÓ DE COR. Ofech. *Opresión de pecho, ahoguío.*

TREURE DE LA OPRESIÓ. fr. Desliurar d' ella a qui estava oprimit. *Desoprimir.*

OPRESIONETA. f. dim. Opresió lleugera. **Opresioncilla, leve opresión.**

OPRESIU, VA. adj. Lo que oprimeix o té virtut d' oprimir. **Opresivo.**

OPRESIVAMENT. adv. m. Ab opresió. **Opresivamente, con opresión.**

OPRESOR, A. adj. Qui oprimeix. **Opresor, oprimidor.**

OPRESSOR. m. OPRESOR.

OPRIMIBLE. adj. Lo que pot ésser oprimit. **Oprimible.**

OPRIMIDAMENT. adv. m. D' una manera oprimida. **Oprimidamente.**

OPRIMIDOR. m. OPRESOR.

OPRIMIR. v. a. Apretar, comprimir, subgectar ab violencia. **Oprimir.** || Enguniar, afligir, agoviar. **Agobiar, oprimir.** || Carregar, agoviar. **Agobiar, oprimir, cargar.** || SOBRECARREGAR, ATROPELLAR.

OPRIMIT, DA. p. p. **Oprimido, opreso.** || adj. Estret, qu' ab dificultat se pot moure. **Premioso, apretado.** || S' aplica als individuus y als pobles. **Oprimido.**

OPROBI. m. Ignominia, afront. **Oprobio.**

OPROBIAR. v. a. AFRONTAR.

OPROBIÓS, A. adj. Lo que causa oprobi. **Oprobioso.**

OPROBIOSAMENT. adv. Ab oprobi.

OPS. m. pl. *Ant.* MENESTER, NECESSITAT, URGENCIA, EXPENSA, GASTO. || SATISFACCIÓ, GUST, PLAER.

A OPS. *Loc. ant.* Per l' us o servei, en benefici, a favor. *Para, á favor, en beneficio, en utilidad.* || A gastos y despeses. *Á expensas.*

ALS OPS. m. adv. *Ant.* Quan se necessita. *En la necesidad, cuando es menester.*

A SOS OPS. m. adv. *Ant.* A la seua voluntat. *A su arbitrio y disposición.*

A TOTS OPS. m. adv. A TOT COST.

ÉSSER OPS. fr. *Ant. Ser menester.*

PER OPS O TOTS ELS OPS. fr. Pagar, fer el gasto. *Costear, hacer la costa.*

HAVER OPS. fr. *Ant.* Necessitar. *Tener menester, necesitar.*

OPSIÒMETRE. m. *Med.* Instrument pera determinar els límits de la vida d' una persona. **Opsiómetro.**

OPSOFAGIA. f. *Med.* Gastronomía desmesurada. **Opsofagia.**

OPTABILITAT. f. Facultat d' optenir o poder alcançar alguna cosa. **Optabilidad.**

OPTACIÓ. f. Acceptació. **Optación.** || Acció d' optar. **Optación.** || *Ret.* Figura que 's comet quan s' expressa un desitg per medi d' una imprecació, apòstrof o exclamació. **Optación.**

OPTALMÍA. f. OFTALMÍA.

OPTANT. m. Qui opta. Qui espera alcançar alguna cosa. **Optante**

OPTAR. v. a. Triar, escullir. **Optar, elegir.** || Acceptar, adquirir, entrar en possessió d' alguna cosa a que 's té dret. **Optar.**

OPTAT, DA. p. p. **Optado.**

OPTATIU, VA. adj. DESITJABLE. || *Gram.* Modo de conjugar els verbs per quins temps s' expressa 'l desitg d' alguna cosa. **Optativo.**

OPTATUS (Lluci Cicili). *Blog.* Personatge de la època romana que vivía a Catalunya durant l' imperi de March Aureli. Llegá al poble de Barcelona una quantitat molt crescuda perque 'l día 10 de juny de cada any se celebrés la festa del *Pugilum;* manant que s' allotgés de franch als forasters que vinguessin a vèurela, y que als banys se 'ls hi donessin los olis per les untures a tots els que 's presentessin.

ÔPTICA. f. Tractat del orgue y modo de la visió y dels raigs visuals. **Óptica.**

ÒPTICH, CA. adj. Lo que pertany a la òptica. **Óptico.** || Professor d' òptica. **Óptico.** || Se diu dels nervis que serveixen pera la visió. **Óptico.**

OPTICÒGRAF, A. s. La persona versada en opticografía. **Opticógrafo.**

OPTICOGRAFÍA. f. Optica descriptiva. **Opticografía.**

OPTICOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la opticografía. **Opticográfico.**

OPTICÒMETRE. m. Instrument pera conéixer els graus de vista d' una persona. **Opticómetro.**

OPTICOMETRÍA. f. Art de manejar l' opticòmetre. **Opticometría.**

ÒPTIM, A. adj. Moltíssim bo. **Óptimo.**

OPTIMISME. m. Cert sistema filosòfich que consisteix en atribuir al mon la major pecfecció possible com obra d' un ésser infinitament perfet. **Optimismo.** || Cert empenyo que 's té d aspirar en totes les coses o materies a una gran perfecció generalment impracticable. **Optimismo.** || Manía de mirarho o vèureho tot per la part més bona. **Optimismo.**

OPTIMISTA. m. Qui segue x l' optimisme. **Optimista.** || La persona que tot ho creu bo. **Optimista.**

OPTIMITAT. f. Qualitat de bò que tenen les coses. Creencia en la sort favorable. **Optimidad.**

OPTUMNE. m. *Ant.* TARDOR.

OPUGNACIÓ. f. Oposició ab força y violencia. **Opugnación.** || *Ant.* IMPUGNACIÓ.

OPUGNADOR, A. m. y f. Qui fa oposició ab força y violencia. **Opugnador.** || OPOSITOR, CONTRARI.

OPUGNAR. v. a. Vèncer ab força y violencia. **Opugnar.** || *Ant.* IMPUGNAR.

ÒPUL. *Geog.* Poble del cantó de Rivesaltes, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora de la riera del Ròbul Tort y té 850 hab.

OPULENÇA. f. OPULENCIA.

OPULENCIA. f. Riquesa, abundor de béns. **Opulencia.**

OPULENT, A. adj. Rich, poderós. **Opulento.**

OPULENTÍSSIM, A. adj. sup. Molt opulent. **Opulentísimo.**

OPULENTMENT. adv. m. D' un modo opulent. **Opulentemente.**

OPUSCLE. m. y

OPÚSCOL. m. y

OPÚSCUL. m. Escrit, obra curta y compendiosa. **Opúsculo.**

OPUSCULET. m. dim. Obreta, tractat petit. **Opusculillo.**

OQUA. f. *Ant.* OCA.

OQUETAT. f. Concavitat o buit de les coses. **Concavidad.**

OQUI, A. adj. Convexe. Que fa concavitat. **Cóncavo.**

OR. m. Metall groch, el més brillant, dúctil, pesat y exquisit de tots els coneguts. **Oro.** || *Met.* Color ros, especialment el dels cabells. **Oro.** || Les joyes y adornos richs de les dones. **Joyas.** || adv. ll. *Ant.* ARA.

OR BATUT. Lo que posat entre fulls de pergamí o de budells de vaca molt prims, a cops de martell se sutilisa, y queda de tal modo que l' alè 'l fa fugir: serveix pera daurar. *Oro batido.*

OR BERBERÍ. Full de llautó molt batut y prim com un paper. *Oropel.* || *Met.* Coses de poch valor. *Oropel.*

OR BLANCH. El barrejat ab argent. *Oro blanco.*

OR BRUNYIT. La dauradura sobre peces de fusta llisa o ab l' aparell de cola, guix y bolarmini. *Oro bruñido.*

OR DE CANAL. El que no es travallat o del modo que 's treu de les mines. *Oro en barras.*

OR DE PETXINA. El que usen per escriure ab lletres d' or. *Oro de concha.*

OR DE COPELLA. El purificat al foch. *Oro de copela ó de Tibar.*

OR DE LA VORA DEL RECH: OR FALS.

OR DE MARTELL. El qu' está travallat a cops de martell. *Oro de martillo.*

OR EN MASSA O EN PASTA: BARRA D' OR.

OR EN PALLES: PALLA D' OR.

OR FALS. El que no es de llei. *Oro falso, guañin.*

OR FILAT. El que no és de llei. *Oro hilado ó en hilos.*

OR FI O PUR. Lo que no té barreja y és pujat de quilats. *Oro obrizo.*

OR FÓS Or derritit. *Oro fundido ó calcinado.*

OR FRANCÈS. *Dublé.*

OR MATE. Or verdós que s' usa en la pintura, queda desigual y no está brunyit. *Oro mate.*

OR MÒLT. El que 's mòl en panys ab mel y s' aclareix ab aigua pera realçar les miniatures. *Oro molido.*

OR PICAT: PANY, 5.

OR POTABLE. Preparació líquida d' or que feien els alquimistes pera poguerse beure, y que creien era molt bona pera alguns mals. *Oro potable.* || DINER CONTANT.

OR VERGE. Or com ix de la mina sense haver sofert el foch. *Oro virgen.*

COM UN POM D' OR. fr. Qu' explica gentilesa y garbositat d' alguna persona agraciada. *Como un pino de oro.*

FERSE D' OR. fr. *Met.* Adquirir moltes riqueses. *Hacerse de oro.*

FERSE BARBA D' OR. Guanyar molt en algún negoci. *Hacerse la barba de oro.*

GASTAR MOLT EN OR BERBERÍ. fr. *Met.* Ostentar vanitat y faust sense tindre medis. *Gastar mucho oropel.*

NO ÉS OR TOT LO QUE LLÚ. *Ref.* Denota que l' apariencia moltes vegades enganya a qui no examina bé les coses. *No es oro todo lo que reluce; ratones, arriba, que todo lo blanco no es harina; no son hombres todos los que mean en la pared.*

PROMETRE MONTANYES D' OR. fr. Prometre molt. *Prometer montes de oro, prometer el oro y el moro.*

SE LI POT FIAR OR BATUT. *Loc.* Denota la molta fidelitat d'algú. *Se le pudiera fiar oro molido.*

OR (Cova del). *Orog.* En el terme de Greixa.

ORÁ. *Geog.* Ciutat d' Argelia. **Orán.**

ORACIÓ. f. Discurs, arenga, plàtica, sermó. **Oración.** || Pregaria a Deu. **Oración.** || *Gram.* Composició de paraules pera expressar un pensament. **Oración.** || L'*Oremus* a la missa y reso ecclesiàstich. **Oración.** || La primera part de la doctrina cristiana, que comprèn el *Parenostre, Credo, Avemaría*, etc. **Oración.** || El toch de campana del dematí, mitgdía y vespre ab que 's dona senyal pera saludar a María Santíssima ab tres Avemaríes. **Oración.** || Proposició, enunciació en que s' afirma o 's nega. **Oración, proposición.** || *Mil.* Cert toch particular de musica a entrada de fosch. **Oración.**

ORACIÓ D' ABANDONO. Aquella en que l' ánima ho abandona tot per Deu. *Oración de abandono.*

ORACIÓ DE SILENCI. Aquella en que totes les potencies queden com lligades y suspeses en Deu. *Oración de silencio.*

ORACIÓ DE SIMPLE ATENCIÓ. La que mira al Criador ab un afecte senzill y amorós. *Oración de simple atención.*

ORACIÓ DOMINICAL O PARENOSTRE. Se diu aixís per haverla ensenyat Crist. *Oración dominical, padrenuestro.*

ORACIÓ JACULATORIA: JACULATORIA.

ORACIÓ MENTAL. Elevació de l' ánima a Deu. *Oración mental.*

ORACIÓ PASSIVA. Aquella en que posantse devant de Deu, per medi d' un acte de fe, sols s'atèn a conéixerlo y amarlo, y queda l' ánima com absorta y plena de Deu, sense que per això deixi ella d' obrar. *Oración pasiva, de reposo, de quietud, de unión ó de paz perfecta.*

ORACIÓ PER FORÇA NO PLAU A DEU. *Loc.* Ab que 's reprèn al miserable que fá 'l benefici de mala gana. *La zarza da el fruto espirando, y el ruin llorando.*

ORACIÓ SOLTERA: PROSA.

ORACIÓ VOCAL. Deprecació a Deu ab paraules. *Oración vocal.*

A TOCH D'ORACIÓ. m. adv. De bon matí o a entrada de fosch. *A las oraciones,* o *á toque de las oraciones.*

DIR LA ORACIÓ. fr. Resar les tres Avemaríes pera saludar a María Santissima quan la campana fá senyal. *Rezar el Avemaría.*

FER ORACIÓ. fr. Elevar la consideració a Deu demanantli gracies y mercès. *Hacer oración, orar.*

TOCAR LA ORACIÓ. fr. Assenyalarla ab la campana. *Dar las oraciones.*

TRENCAR LES ORACIONS. fr. Interrompre una plática ab impertinencies. *Romper las oraciones.*

ORACIONAL. adj. Llibre d' oracions. **Oracional.**

ORACIONER. m. *Ant.* Salmaire, qui va de porta en porta dient oracions. **Oracionero.** || *Ant.* Entregat a la oració. **Dado á la oración.**

ORACIONETA. f. dim. **Oracioncilla, oraciúncula.**

ORACLE. m. Entre cristians les paraules de Deu, dels profetes, de la Escriptura y respostes infalibles y divines. **Oráculo.** || El Summus Pontífex quan defineix o resol com a tal. **Oráculo.** || La persona a qui tots escoltem ab respecte per la seua molta sabiduría, y també les seues paraules sentencioses y decissives. **Oráculo.**

ORACUL. m. Oracle.

ORACULISTA. m. Qui és entès o practica 'ls oracles.

ORADA. *Ictiol.* Peix de més de 40 centimetres de llarch, de figura oval; té una clapa daurada entre els ulls, un' altra de negra y blavenca, y els costats platejats. **Dorado, dorada, doradilla, orada.**

ORADOR, A. m. y f. Predicador, qui parla en públich. **Orador.**

EL MILLOR ORADOR ÉS QUI 'S PERSUADEIX A SÍ METEIX. *Ref.* S' entèn literalment. *Aquel es buen orador que á sí persuade la razón.*

ORADURA. f. BOGERÍA, XIMPLERÍA. || *Ant.* La manía que dona en anar de nit y a quatre grapes. **Manía lupina.**

ORAL, adj. Nom d' una mena de vel que's posa 'l papa al cap, doblegantlo sobre les espatlles y'l pit. **Oral.** || *Poèt.* Lo que pertany a la boca. **Oral.** || De viva veu. **Oral.**

ORALLA. *Ictiol.* ORADA.

ORANGUTÁ m. Mona d' extraordinaria estatura, molt semblanta al home. **Orangután.**

ORANOLA. f. *Ant.* ORENETA.

ORAR. v. a. Perorar, dir en públich alguna oració retòrica. **Orar.** || Pregar a Deu o als sants. **Orar.**

ORARI. m. *Ant.* ESTOLA.

ORAT. m. Boig. **Orate.**

INFANT Y ORAT DIU LA VERITAT. *Ref. Los niños y los locos dicen las verdades.*

ORATGE. m. L' estat de l' atmósfera. **Tiempo.** || AIRE. || Mal temps. **Oraje.** || m. Vent de terra. **Terral.** || VENT MATINAL.

ORATORI, A. adj. Lo que pertany a la oratoria u oració retòrica. **Oratorio.** || m. Capella, lloch retirat pera fer oració. **Oratorio.** || Composició dramática pera cantarse en algunes festes de la Iglesia. **Oratorio.** || La congregació de capellans fundada per Sant Felip Neri. **Oratorio.** || Pregadeu, recolzador pera estar en oració. **Oratorio.**

ORATORIA. f. Retòrica, art qu' ensenya a fer discursos, oracions retòriques, tant per escrit com pera dir al públich. **Oratoria.**

ORATORIAMENT. adv. m. Ab estil oratori. **Oratoriamente.**

ORB. adj. *Ant.* CEGO. || ORFE. || m. Mascaró, malaltía en que la substanc a farinosa del blat, etc. se converteix en una polzeta negra. **Tizón, añublo, quemadura, tabaco.**

TORNARSE ORB. fr. Contreure 'ls grans la malaltía d' aquest nom. *Arroyarse.*

FORMA ORBA. *Arq.* Mena de motllura en forma de mitja canya. *Bocel.*

ORB m. Propiament és l'espai que ocupa'l mon; y també se sol pendre per aquest. **Orbe.** || Cèrcol, rodona, circumferencia. **Orbe.** || La esfera celest o terrestre. **Orbe.** || *Astron.* Qualsevulla de les esferes particulars en que se suposa colocat cada un dels planetes. **Orbe.**

ORBA. *Geog.* Poble de la prov. d'Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Pego; és entre 'ls rius Almadraba y Xalón y té 1,188 hab.

ORBAR. v. a. *Ant.* PRIVAR, DESPULLAR.

ORBECINA. f. *Ornit.* Mena de pastorella molt petita ab el bech curt, molt gros y punxagut, de cua molt llarga: canta bé y fá molts ous. **Paro.**

ORBERA. f. Privació de la vista. **Ceguera.**

ORBET, A. adj. y s. dim. CEGUET.

ORBETA. *Geog.* Caseriu del terme d'Orba, prov. de Alacant.

ORBETAT. f. *Ant.* CEGUERA.

ORBÍCULA. f. *Bot.* Mena de bulto que rodeja 'ls orguens de la fructificació. **Orbícula.**

ORBICULAR. adj. Rodó, cercolar. **Orbicular.**

ORBICULARMENT. adv. m. En forma orbicular. **Orbicularmente.**

ORBICULI, A. adj. **Orbicular.**

ÔRBITA. f. *Astron.* Ratlla quasi cercolar que descriu un planeta alentorn del sol, o un satèlit alentorn d' un planeta. **Órbita.**

ORBITAR. v. a. Encarrilar, parar en el degut lloch.

ORBITAT, DA. p. p. del verb orbitar. || adj. Encarrilat, parat en son degut lloch.

ORBITARSE. v. r. Encarrilarse, posarse en el degut lloch.

ORCAU. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Tremp; és a la vora d' una riera y té 493 habitants.

Segell d'Orcau

ORCANETA. *Bot.* PEU DE COLÓM o POTA DE COLÓM.

ORCH. m. L' infern. **Orco.**

ORCHETA. *Geog.* Poble de la prov. d'Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Vilajoyosa; és a la vora del riu Sella y té 888 hab.

ORCÔTOM. s. El cirurgiá que practica la orcotomía. **Orcótomo.** || Eina que s'usa pera les operacions orcotòmiques. **Orcótomo.**

ORCOTOMÍA. f. *Cir.* Amputació dels testículs. **Orcotomía.**

ORCOTÒMICH, CA. adj. Relatiu a la orcotomía. **Orcotómico.**

ORCOTOMOLOGÍA. f. Tractat sobre la orcotomía. **Orcotomología.**

ORDAL (Sant Pau d'). *Geog.* Poble del dist. municipal de Subirats, prov. de Barcelona.

ORDALÍA. f. Judici.

ORDE. amb. ORDRE.

ORDEN. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Tallendre, prov. de Lleida.

ORDENABLE. adj. Que pot o deu ordenarse. **Ordenable.**

ORDENACIÓ. f. Arreglo, ordre, disposició. **Ordenación.**

ORDENADA. f. Ratlla recta tirada desde un arch perpendicularment a la seua corda. **Ordenada.**

ORDENADAMENT. adv. m. Ab ordre. **Ordenadamente.**

ORDENADOR, A. m. y f. Qui ordena. **Ordenador.**

ORDENAMENT. m. *Ant.* Estatut, ordinació, llei, pragmática. **Ordenamiento, ordenación, ordenanza.** || *Ant.* DISPOSICIÓ.

ORDENANÇA. f. Manament, disposició, precepte. **Ordenanza, ordenación.** || El soldat qu' está prompte pera transmetre les ordres y avisos. **Ordenanza.** || Llei o estatut que 's mana observar principalment per la direcció y govern d'algún ram. **Ordenanza.**

ORDENANCISTA. s. y adj. *Mil.* Se diu del qui és molt apassionat pér la ordenança. **Ordenancista.**

ORDENANT. m. Qui va a rebre ordres sagrades. **Ordenando, ordenante.** || p. a. **Ordenador.**

ORDENAR. v. a. Posar per ordre. **Ordenar.** || Pervindre, manar. **Ordenar.** || Decretar, disposar, establir. **Ordenar.** || Encaminar, endreçar a algún fí. **Ordenar.** || RECEPTAR. || Conferir a algú les ordres sagrades. **Ordenar; dar órdenes.**

ORDENARI, A. s. y adj. Ordinari.

ORDENARSE. v. r. Pendre ordres sagrades. **Ordenarse.**

ORDENAT, DA. p. p. **Ordenado.**

ORDENATIU, VA. adj. Pertanyent al ordre o ordenació. **Ordenativo.**

ORDI. m. *Bot.* Planta anyal semblanta al blat; el gra, que té'l meteix nom, més llarch, cobert d'un boll aspre que no solta, serveix pera aliment de les besties, y fa una farina molt inferior. **Cebada.**

ORDI PALMELL. El que no més té dues rengles de grans. *Cebada ladilla.*

ORDI PERLAT o PELAT. ORDI PALMELL. Varietats de ordi.

ORDIADA. f. Ordi pelat. **Ordeata.**

ORDIAL. m. y

ORDIAR. m. Camp sembrat d'ordi. **Cebadal.**

ORDIAR. v. a. Sembrar d'ordi un camp. Barrejar farina d'ordi a la de blat.

ORDIER. m. Qui ven ordi. **Cebadero.** || L'animal que va carregat ab l'ordi destinat a la pitança de la rècua. **Cebadero.**

ORDIERA. f. Morralet o manta que serveix pera donar ordi als animals. **Cebadera.**

ORDIAT. m. *Ant.* Aigua d'ordi. **Hordiate, tisana.** || adj. Que conté farina d'ordi.

ORDINACIÓ. f. Estatut, ordenança. **Ordenanza ordenamiento, ordenación.** || *Ant.* MANAMENT.

A VOSTRA ORDINACIÓ PREST o APARELLAT. *Loc. ant. Soy de usted con la más distinguida consideración,* etc.

ORDINAL. adj. *Gram.* S'aplica als noms que senyalen l'ordre y colocació de les coses. **Ordinal.**

ORDINARI, A. adj. Regular, freqüent. **Ordinario.** || Baix, vulgar, de poca estimació. **Ordinario.** || m Gasto diari. **Ordinario.** || El vicari ecclesiástich y jutge de primera instancia. **Ordinario.** || El carreter o traginer que va freqüentment d'una part a un'altra determinada. **Ordinario.** || RECADER.

D'ORDINARI. m. adv. ORDINARIAMENT.

LO MÉS ORDINARI. *Lo más vil y soez.*

ORDINARIA. f. Cárrech d'ordinari.

ORDINARIAMENT. adv. m. Comunament, regularment. **Ordinariamente.** || Baixament, grosserament. **Ordinariamente.**

ORDINATA. f. Pediment de substanciació. **Pedimento.**

ORDINATIU, VA. adj. Que ordena. **Ordinativo.**

ORDINATORI, A. adj. Que ordena. **Ordinatorio.**

ORDIÓS, A. adj. S' aplica al blat o a la farina que porta meçclat ordi.

ORDIR. v. a. URDIR.

ORDIS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; és a la vora del riu Algama y té 455 habitants.

Segell d' Ordis

ORDO. m. Mena d'anuari eclesiástich pera l' ofici ordinari. **Ordo.**

ORDONADAMENT. adv. m. *Ant.* ORDENADAMENT.

ORDONAMENT. m. *Ant.* ORDINACIÓ.

ORDONANT. p. a. **Ordenador.**

ORDONAR. v. a. *Ant.* **Ordenar.**

ORDRE. amb. Colocació, distribució, disposició. **Orden.** || Concert y bona disposició de les coses. **Orden.** || Regla, modo, mètode en fer les coses. **Orden.** || Serie y successió de coses. **Orden.** || Relació, respecte d' una cosa ab un' altra. **Orden.** || El sisé sagrament de la Iglesia. **Orden.** || Manament, precepte. **Orden** || La relligió aprovada. **Orden.** || Qualsevulla providencia o carta d' ofici dels superiors als inferiors o dependents. **Orden.** || pl. Els set graus del sagrament de l' Ordre, que són: ostiari, lector, exorcista, acòlit, subdiaca, diaca y sacerdot. **Ordenes.** || *Arquit.* La colocació de moltes parts anomenades motllures, del conjunt de les quals se forma un tot que serveix pera adorno y utilitat dels edificis. Tres són els ordres principals: *jònich, dòrich* y *corinti*, y dos que són modificació d' aquells: el *toscá* y *'l compost.* **Orden de arquitectura.** || m. En historia natural s' anomena aixís la reunió d' un cert nombre de genres, que tenen un o més carácters uniformes y comuns a tots, establerts arbitrariament pels autors dels sistemes, y a les dels ordres que 's troven en el meteix cas. **Orden.**

ORDRE COMPOST. El que té 'l capitell compost de jònich y corinti. *Orden compuesto.*

ORDRE CORINTI. El que té la columna alta de 10 diámetres y al capitell dues files de fulles d' acant, d' olivera, etc., y vuit volutes que sostenen el seu dau o abach. *Ord n corintio.*

ORDRE DELS ALEMANYS. *Orden teutónico.*

ORDRE DE BATALLA. La formació d' un cos de tropa ab molt enfront y poch de fondo, pera poguer fer més foch. *Orden de batalla.*

ORDRE DE CAVALLERÍA. Dignitat y títol d' honor que ab varies ceremonies se donava als nobles y esforçats pera defendre ab les armes a la relligió, al rei, a la patria, als agraviats y menesterosos. *Orden de caballeria.*

ORDRE DEL CISTER. La de Sant Bernat, fundada per Sant Robert, Sant Alberich y Sant Esteve: és antiquísima; diuen que Sant Esteve, abat del Cister, va enviar dotze relligiosos a Claraval y va fer abat de ells a Sant Bernat. *Orden del Cister.*

ORDRE DEL SANT SEPULCRE. Ordre de canonges regulars y altres dues de cavallers. *Orden del Santo Sepulcro.*

ORDRE DEL TOISÓ D' OR. Ordre de cavalleria instituida per Felip *el Bo*, duch de Borgonya, en 1429. *Orden del Toisón de oro.*

ORDRE DE PARADA. *Mil.* La formació com en ordre de batalla, però ab les banderes y oficials cosa de tres passes més endevant. *Orden de parada.*

ORDRE DÒRICH. *Arquit.* El que té la columna alta de 8 diámetres. *Orden dórico.*

ORDRE JÒNICH. El que té la columna alta de 9 diámetres ab 4 volutes al capitell. El jònich modern, dit també d' escamotsi, té 8 volutes al capitell. *Orden jónico.*

ORDRE MILITAR. Qualsevulla de la de cavallers fundades en diferents temps y regles, pera fer guerra als

infidels; cada una té una insignia que la d'stingeix, tals com la de Carles III y les quatre relligions de Santiago, Calatrava, Alcántara y Montesa. *Caballería, orden militar.*

ORDRES MAJORS. La epístola, evangeli y missa. *Órdenes mayores.*

ORDRES MENORS. L' ostiari, lector, exorcista y acòlit. *Órdenes menores.*

AB ORDRE. m. adv. Ordenadament. *En orden.*

AL ORDRE O A LES ORDRES. *Expr.* De cortesía ab que algú s' ofereix a la disposició d' un altre. *A la orden ó á las órdenes.*

CONSELL D'ORDRES. Tribunal Suprèm que's composa d'un president y diferents cavallers de les ordres militars; va ésser fundat l'any 1489. *Consejo de órdenes.*

DONAR ORDRE. fr. Prescriure 'l modo pera conseguir o fer alguna cosa. *Dar orden.*

DONAR ORDRES. fr. Conferir les ordres ecclesiástiques. *Dar órdenes, ordenar.*

EN ORDRE. m. adv. En quant. *En orden, en cuanto, respecto de.*

ESTAR EN ORDRE O POSAT EN ORDRE. fr. Ésser alguna cosa lo que deu ésser, o estar conforme a raó. *Estar en orden.*

FORA D' ORDRE. m. adv. Desordenadament. *Sin orden, sin trastes.*

PER ORDRE. m. adv. Per manament o disposició. *Por orden.*

PER ORDRE O PÈL SEU ORDRE. m. adv. Successivament. *Por orden, por su orden.*

POSAR PER ORDRE. fr. ORDENAR

POSAR ORDRE. fr. Esmenar, corretgir els abusos, reduir a mètode y regla. *Poner en orden.*

SENSE ORDRE NI CONCERT. m. adv. Sense regla. *Sin orden ni concierto.*

UN DESORDRE PORTA UN ORDRE. *Loc.* Denota que allá ont hi ha un gran desarreglo, aqueix meteix porta l' arreglo. *El mucho desorden trae mucho orden.*

Orectòquil

ORDRES. *Geog.* Lloch del terme de Aiguamurcia, prov. de Tarragona.

ORECTÓQUIL. m. *Zool.* Insectes coleopters pentámers que viuen a les aigües correntes dessota de les pedres y de les plantes.

OREIG. m. Aire suau. **Aura, oreo.** || Acció d' orejar. **Oreo.**

OREJAMENT. m. VENTILACIÓ.

OREJAR. v. a. Exposar a l' aire. **Orear.**

OREJARSE. v. r. Pendre l' aire. **Orearse.**

OREJAT, DA. p. p. **Oreado.**

ORELLA. f. *Anat.* Tendrum cobert de pell a cada part del cap, per ont entra l' oido. **Oreja.** || Corretgeta que ix a cada costat de la sabata pera ajustarla a la empenya del peu, per medi d' un botó, civella, etcètera. **Oreja, majuela.** || A les espardenyes, les ansetes a modo de presilles, per ont se passa la veta pera ajustarles al peu. **Oreja.** || L' oido o acció d' oir. **Oreja, oido.** || *Met.* ADULADOR, || pl. Mena d' aletes al costat o cap d' alguns instruments o altres coses, com al martell, fletxa, etc. **Orejas.** || Abrich pera defensa de les orelles. **Orejas.** || ORELLONS. || En les plantes, les dues primeres fulles que treuen. **Orejas, y tijeras** quan son grans. || Al blasó, dues puntes a modo d' orelles que hi ha a les petxines grosses, com se veu a la de Sant Jaume, etc. **Orejas.** || Nom que donen els naturalistes a les dues puntes a modo de orelles per ont s' uneixen les petxines bivalves entre sí. **Orejas.** || *Art. y of.* Orelles d' un caragol. || ALES. || En general, el troç que sobressurt d' una peça pera collarhi caragols y visos.

ORELLA D' ASE. *Bot. Escabiosa mayor.*

ORELLES D' ASE Y ORELLES DE RUCH. *Bot.* Noms que 's donen a Llagostera a una mena de bolets del genre *Praterellus.*

ORELLES DE POLL. *Bot.* Nom ab que 's designa el bolet *Pleurotus ostreatus.*

ORELLA DE JUDES. Mena de bolet rugós, en forma d' orella y de color obscur que 's fa als saúchs. *Oreja de Judas*

ORELLA DE LLEBRA. *Bot.* Planta semblanta a l' orella de la llebra. *Oreja de liebre.* || Herba d' Espanya, alta d' uns 80 centimetres, de fulles estretes y flors grogues colocades en forma de parassol; tota ella és amarga. *Amarguera.*

ORELLA DE MONJO. *Bot.* BARRETETS.

ORELLA D' OS. *Bot.* HERBA DE LA TOS.

ORELLA DE RATA: HERBA CANCERA.

ORELLES DE LLEBRA. Se diu de les que són llargues y que naturalment están molt properes l' una de l'altra. *Orejas de liebre.*

ORELLES DE PORCH. Se diu quan neixen horitzontalment a les parts laterals del cap. *Orejas de cerdo.*

ORELLA DE RATA. *Bot.* Una mena de bolet semblant a dita orella.

ORE LA DE L' ARADA. *Agr.* Cada una de les peces de fusta o de ferro colocades a cada costat de la rella y que serveixen pera tirar la terra cap als costats, de xant més ample 'l solch.

ABAIXAR LES ORELLES. fr. Humiliarse, cedir, callar, encara que 'ns reprenguin. *Bajar las orejas.*

A CAU D' ORELLA. fr. Que s' usa ab el verb *parlar,* y denota enraonar de secret. *Cuchichear.*

ADREÇAR LES ORELLES. fr. Posarles dretes alguns irracionals. *Aguzar, desencapotar las orejas.*

ARRIVAR ALGUNA COSA A LES ORELLES O ALS OIDOS D' ALGÚ. fr. Arrivar a la seua noticia, ferse sabedor d' alguna cosa. *Llegar á oidos ó á sus oidos.*

BUFAR A LA ORELLA. fr. *Met.* Batxillerejar, portar noves, soplar al oido. *Soplar al oido.*

DUR D' ORELLA. Un poch sort. *Duro de oreja.*

ENTRAR PER UNA ORELLA Y SORTIR PER L' ALTRA. fr. No fer algú cas o apreci de lo que li diuen; despreciar els avisos. *Entrar ó entrarse alguna cosa por un oido y salir por otro.*

ESCALFAR LES ORELLES. fr. Rependre severament. || PEGAR. || *Calentar las orejas.*

ESTAR AB LES ORELLES OBERTES. fr. Escoltar ab molta atenció. *Estar con las orejas tan largas.*

ESTAR A LA ORELLA. fr. *Met.* Insistir molt en alguna pretensió o inspirar lo que 's fa, s' escriu, etc. *Estar á la oreja.*

ESTIRAR L' ORELLA AL GAT. fr. Jugar a les cartes. *Mirarse las uñas, tirar las orejas ó la oreja á Jorge.*

FER ORELLES DE MARXANT. fr. *Met.* No volguer escoltar lo que 's diu. *Hacer ó tener oidos de mercader.*

JUNYIR LES ORELLES. fr. Se diu de les besties quan les posen estirades demunt del coll, en senyal de volguer mossegar, tirar coces, etc. *Amusgar.*

LLEVAR O TALLAR LES ORELLES. fr. *Desorejar.*

PARAR LES ORELLES. fr. Escoltar ab atenció. *Aplicar el oido, abrir los oidos.* || Creure lo que un altre diu o escoltarho ab gust o apreci. *Dar oidos.*

RABEJAR O MULLAR LES ORELLES. fr. Vèncer a algú. *Mojar la oreja á alguno.*

PENJARSE A LES ORELLES D' ALGÚ. fr. Importunar, conseguir per medi de prechs algún favor.

ROMPRE O TRENCAR LES ORELLES. fr. Molestar ab paraules. *Aturdir los oidos.*

SACUDIR O SACUDIRSE LES ORELLES. fr. Se diu de les besties quan se les espolsen. *Orejear.*

TAPARSE LES ORELLES. fr. Denota la repugnancia ab que s' escolta alguna cosa. *Taparse los oidos.*

TINDRE BONA ORELLA. fr. Tindre bon oido pera la musica, etc. *Tener buen oido ú oreja.*

TINDRE LA ORELLA D' ALGÚ. fr. *Met.* TINDRE A ALGÚ A LA BUTXACA.

TINDRE LES ORELLES A ADOBAR. fr. *Met.* Ab que 's reprèn a algú quan no escolta lo que se li diu. *Tener los oidos dados á adobar.*

VINDRE A LES ORELLES. fr. ARRIVAR ALS OIDOS.

VÈURES LES ORELLES. fr. TREURE FAVES D' OLLA.

XIULAR A LA ORELLA D' ALGÚ. fr. *Met.* Sugerirli alguna cosa ab insistencia. *Ladrar al oido ó á la oreja.*

XIULAR LES ORELLES. fr. Sentir algún soroll agut a les orelles per causa d' alguna indisposició. *Zumbar, zurrir, sonar los oidos.*

ORELLÁ. *Geog.* Poble del antich Conflent, que ara forma part del depart. dels Pirineus Orientals, dist. de Prades, cantó d' Oleta, bisb. de Perpinyá. Té 199 habitants.

ORELLAÇA. f. aum. Orella molt grossa.

ORELLADA. f. Estirada o cop d' orella. **Orejón.**

ORELLAL. m. Anella que 's penja a l' orella. **Zarzillo.**

ORELLANA. f. La molsa del prèssech assecada al sol o al aire. **Orejón.**

ORELLANA DE PARET. *Bot.* MATAFOCH.

ORELLANA (Francesch Joseph). *Biog.* Escriptor y economista nascut a Andalusía, que vingué de petit a Catalunya y 's dedicá al enaltiment de la meteixa. Fou un dels sostenedors del Foment del Travall Nacional, del qual sigué son secretari durant una pila d'anys y al meteix temps director del Bolletí de la Associació. Escrigué una pila de follets, memories y articles defensant la producció catalana, ademés de moltes obres de caracter literari, la més important de les quals és la voluminosa *Historia del General Prim.* Morí a Barcelona en 1892.

— (MARCH, ANTONI). *Biog.* Escriptor molt distingit. Nat a Valencia l' any 1731 y mort en 1813. Era membre de l' Academia de la Llengua Llatina y de la de Nobles Arts de Sant Ferrán, havent deixat escrites algunes obres, y entre elles: *Valencia antigua y moderna, Tratado histórico apologético por las mujeres emparedadas de Valencia, Vidas de los pintores, grabadores, arquitectos y escultores valencianos.*

ORELLANES. *Bot.* Nom ab que 's designen en algunes localitats de la prov. de Girona els bolets del genre *Pleurotus.*

ORELLANES DE BRUCH. *Bot.* Nom vulgar del bolet *Clitocyte geotropa.*

ORELLANES DE POLLS. *Bot.* A Sant Celoni 's dona aquest nom al bolet *Pleurotus ostreatus.*

ORELLER (Coll de l'). *Orog.* Al Bergadá, a l' altura de 1,435 met. d' altitut, entre la vall de Merolla y 'l torrent de les Garrigues. || —(COLL DE). Entre la serra de Corbera y la Figuerassa, al Bergadá, a l' alçaria de 1,450 met.

ORELLEJAR. v. n. Moure les orelles, bellugarles. Se diu especialment dels animals. **Orejear.**

ORELLERA. f. Cada un dels encaixos de l' arada ab els quals se claven les orelles. || ORELLÓ.

ORELLES. *Art. y of.* Part posterior del martell de fuster que s' aprima fins a formar caire viu, s' encorva cap a baix y té un tall al extrem per agafar els claus y arrancarlos.

ORELLETA. f. dim. **Orejeta.** || ORELLÓ. || *Ant.* ALES, 5. || Mena de coca rodona y molt prima, feta de pasta adobada y cuita al oli bullent. **Oreja de abad.**

ORELLÓ. m. Cada un dels dos tascons de fusta o de ferro en forma d' aletes que ixen enfora d' un y altre costat del dental de l' arada pera obrir el solch. **Orejera.** || Cada una de les dues penques de prèssech quan se bada, sense 'l pinyol. **Orejón.**

ORELLUT, DA. adj. Lo que té orelles. **Orejudo.** || Le persona o animal de grans orelles. **Orejudo.**

ORENCI. *Biog.* Bisbe de Granada. Natural de Tarragona. Vivía en el sigle V. Diuen haver estat bisbe de Cobilliure y d' Elna, aixis com de Granada més tart. Va concórrer al Concili d' Elna, hagut l' any 516. Se 'l creu autor del poema llatí en vers heroich *Commonitorium fidelium,* publicat sencer per Martene en el volum V del *Thesaurus anecdotorum,* bo y sostenint que Orenci era francès y natural d' Aux. Molt abans, en 1600, Delrio havía donat a conéixer part del poema referit. És ben possible que sía el meteix personatge nomenat *Oronsi.*

ORONELL. m. *Ant. ornit.* y

ORONELLA. f. *Ornit. ant.* y

ORENETA. f. *Ornit.* Aucell de 12 a 15 centimetres de llarch, el bech petit, negre, moll, un poch córb y deprimit, el front y barba vermells, el cos negre, blavench, llustrós per demunt y blanch per sota; li agraden molt les abelles, que agafa al vol; y quan está per ploure, que n' hi ha poques al aire, baixa a buscarles envers la terra, y d' aquí ve l' error de que per sí senyalen la pluja; venen per la primavera y se 'n van per la tardor. **Golondrina, y golondrino** el mascle.

ORENETA NOVELLA. Nada de poch temps. *Golondrinico.*

UNA ORENETA NO FA ISTIU. *Ref.* Denota que un exemplar no fa regla. *Una golondrina no hace verano.*

ORENGA. f. *Bot.* Planta molt comuna de la fam. de les llabiades, de cames de 50 a 80 centimetres de llargada, peludes y nusoses; fulles petites aouades que neixen oposades als nusos, y al cim de les branques; les flors petites y rogenques. **Orégano.**

Brot d' orenga

ORENOLA. f. *Ant.* ORENETA.

OREÓGRAF. s. y adj. Entès en oreografía. **Oreógrafo.**

OREOGRAFÍA. f. Descripció de les montanyes. Oreografía.

OREOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la oreografía. **Oreográfico.**

ORESIA. f. *Med.* Necessitat seguida de menjar. **Oresia.**

ORFA. m. ORFE.

ORFANDAT. f. y

ORFANESA. f. ORFENDAT.

ORFANET. m. dim. d' ORFE. **Huerfanito.**

ORFANIA. f. Estat d' orfe. **Orfandad.** || Dot piadós o pensió que 's dona a la dona desemparada per pendre estat, al noi per estudiar, etc.

ORFANITAT. f. ORFENDAT.

ÓRFANS. *Geog.* Poble del dist. municipal de Vilademuls, prov. de Girona.

ORFE, NA. m. y f. La persona de menor etat a qui li falta el pare y mare o algú dels dos. **Huérfano.** || El noi sense pares que's recull a algún establiment públich a fí de criarlo y educarlo fins a la etat de donarli ofici. **Doctrino.**

Segell d' Orfans

ORFENDAT. f. Falta de pares, y també la del pare sol. **Orfandad.** || *Met.* La falta de la persona que pot ajudar o afavorir. **Orfandad.**

ORFEÓ. m. Reunió de aficionats al conreu de la musica, els quals s' hi dediquen per medi de l' estudi y de la práctica. **Orfeón.**

ORFEÓNICH, CA. adj. Relatiu als orfeons o propi d' ells. **Orfeónico.**

ORFEONISTA. s. y adj. Soci actiu d' un orfeó. **Orfeonista.**

ORFEU. m. *Mit.* Deu de la musica. **Orfeo.**

ORFIL. m. Peça del joch d'escachs que imita l'elefant. **Alfil, arfil.**

ORFILA Y ROTGER (Antoni). *Biog.* Germá del metge famosíssim. Mort a Madrit l' any 1864. Era distingit cantant, de talent extraordinari, sobretot com a «caricato». El seu mètode y maneres eren magistrals en tota mena de musica. No passava d' «aficionat,» emprò l' any 1830, al fundarse 'l Conservatori de Musica, a Madrit, l' Orfila va obtindre 'l títul de «adicto facultativo,» donat unicament als mestres y aficionats més principals d' Espanya. Durant bastants anys va lluir en els millors concerts y les principals societats madrilenyes.

— Y ROTGER (MATEU J. B.). *Biog.* Metge celebèrrim y químich eminent. Nat a Maó (Menorca) en 1787, y mort a París l' any 1835. Havía estudiat llengües, matemàtiques y musica, decidit pera la carrera de navegant. Prô, als quinze anys va viatjar pél Egipte y al retornar deixava la marina, ingressant a la Universitat de Valencia als disset anys, y després a la de Barcelona, acabanthi la carrera de medicina. La Junta de Comers va pensionarlo a París l' any 1807, pera estudiar ciencies naturals. Allí va obrirhi un curs de química rebut ab aplaudiment. L' any 1811 se naturalisava a França. Hagué molt predomini com home científich en la capital, essent admès en l' Institut de França y designat metge de Lluis XVIII. En 1819 era mestre de medicina legal en la facultat de París, y en 1823 ocupava la càtedra de química, omplerta abans per M. Vauquelin. En 1830 reemplaçava a M. Antoni Dubois, degà de la facultat. El va organisar l' hospital clínich de París, va establir un nou Hort Botànich, el Museu Dupuytren, d' anatomía patològica, y una galería d' Anatomía comparada, ab el nom de Museu Orfila. Va presidir l'Associació dels metges de París y més tart l' Academia de Medicina, haventli fet un donatiu de 121,000 francs pera premis y millora de materials. Autor d' obres cientifiques molt celebrades, el seu Tractat de Toxicología va ésser traduit a totes les llengües cultes (1813). Abans havía llegides en l' Institut de França algunes memories de gran valor y d' una intuició extraordinaria. Són clàssiques en medicina ses obres: *Elements de química* (1816); *Tractat de les exhumacions jurídiques* (1831), inclòs després en el *Tractat de Medicina legal* (1823-25); *Lliçons de Medicina legal y forense* (Madrit, 1825). Era també afectat a la musica, cantant excelent ab veu de baix pregona, qui un día, a París, en una reunió distingida, havèntseli pregat que cantés, va interpretar un bocí dificilíssim d' una òpera de Cimarosa, deixant sorpresos als més intelligents ab la seua traça magistral.

Mateu J. B. Orfila y Rotger

ORGA. f. Instrument musich, neumátich, compost de diferents canons d' estany, fusta, etc., ordenat en varis registres, que lleven o donen la veu quan ab el teclat se 'ls hi obren o tanquen els forats, per ont entra 'l vent que forma 'l sò, y se li dóna ab manxes; es molt conegut per l' us que té a les catedrals y a les iglesies. **Órgano.** || Máquina pera refredar vi o aigua, composta de dos o tres canons que 's comuniquen entre sí; remata per un cap ab una punta estreta, y per l' altre ab un brocal ample, y salta per la part estreta la meteixa porció que se li tira per el brocal, estant abans plens els canons. **Órgano.**

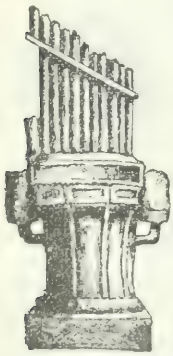

Orgue neumátich del sigle IV, segons un monument de l'época gala-romana al museu d'Arles.

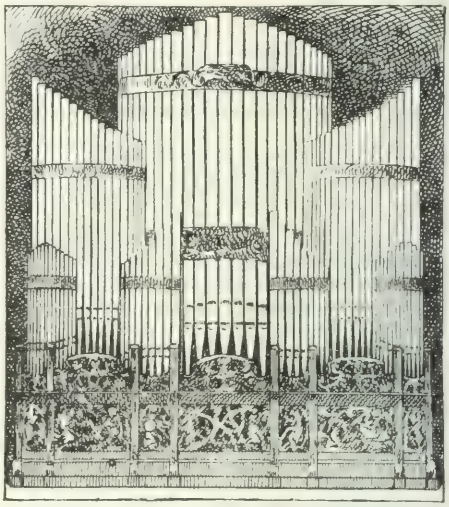

Orga del Palau de la Musica Catalana (Orfeó Catalá, Barcelona)

ORGA DE CALDES. *Loc. fam.* Se diu de qualsevulla cosa desigual. *Los órganos de Móstoles.*

ORGA DE GATS. *Loc. fam.* Desconcert, dissonancia ab les veus o instruments. *Música ratonera, órgano de Móstoles.*

ORGA DE RAONS: ENRAONADOR.

ORGA PORTÁTIL. La orga a manera de caixeta que pot fácilment trasladarse d' una part a altra sense desferla. *Realejo.*

MANXAR LA ORGA. fr. Donarli vent per medi de les manxes. *Entonar.*

NO ESTAR AFINADA O TREMPADA LA ORGA. fr. *Met.* Indica qu' algú no está de bon humor. *No estar templada la guitarra; no estar la Magdalena para tafetanes.*

NO ESTAR PER ORGUES. fr. NO ESTAR PER CANÇONS.

TREMPAT COM UN ORGA. fr. *Fam.* Tindre ben arreglats els humors. *Estar como un reloj.*

ORGAN. m. ORGA, ORGUE.

ORGANDÍ. m. Mena de mussolina de cotó molt clara. **Organdí.**

ORGANER. m. Qui fa y adoba orgues. **Organero.** || Qui toca l' orga. **Organista.**

MESTRE ORGANER. El mestre de musica qui en les iglesies está encarregat de tocar l' orga en les funcions relligioses. *Organista.*

ORGANET. m. dim. **Organico.**

ORGÁNICAMENT. adv. m. D' un modo orgànich. **Orgánicamente.**

ORGÁNICH, CA. adj. Lo que té consonancia y armonía. **Armónico, orgánico.** || S' aplica al cos y a les seues parts que consten dels orguens necessaris. **Orgánico.** || adj. Lo que pertany als orguens, y axí 's diu *elements orgánichs.* **Orgánico.**

ORGANISABLE. adj. Lo que pot organisarse. **Organizable**

ORGANISACIÓ. f. Composició, ordre, arreglo, correspondencia de les parts del cos del animal entre sí. **Organización.** || *Met.* ARREGLO, ORDRE.

ORGANISADOR, A. s. y adj. Qui organisa. **Organizador.**

ORGANISAR. v. a. Formar un cos ab tots els membres y orguens. **Organizar.** || *Met.* ARREGLAR, ORDENAR.

ORGANISAT, DA. p. p. **Organizado.** || ARREGLAT. || m. Lo natural, heterogeni y viu que creix per intususcepció, compost d' orgues o parts diverses unes d' altres, en la seua forma, estructura, consistencia, posició necessaria y acció, però enllaçades totes entre sí pera constituirlo y concórrer a un meteix resultat, qu' és el manteniment de la vida; tals són els animals y 'ls vegetals. **Organizado.**

ORGANISME. m. Conjunt de membres o lleis que constitueixen la vida dels animals y 'ls vegetals. **Organismo.** || Institució o associació o conjunt d' elles dedicada a algún travall científich o politich. **Organismo.**

ORGANISTA. amb. Qui toca la orga per ofici. **Organista.** || *Ant.* ORGANER.

ORGANODINAMIA. f. Estudi de l' acció dels orguens. **Organodinamia.**

ORGANODINÁMICH, CA. adj. Pertanyent a la organodinamia. **Organodinámico.**

ORGANOFISIA. f. Ciencia que té per obgecte determinar les funcions orgániques. **Organofisia.**

ORGANOFÍSICH, CA. adj. Relatiu y propi de la organofisia. **Organofísico.**

ORGANOGENIA. f. Historia del desenrotllo dels germens. **Organogenia.**

ORGANOGÈNICH, CA. adj. Pertanyent a la organogenia o peculiar d' ella. **Organogénico.**

ORGANÒGRAF. s. y adj. Qui és práctich y entès en organografía. **Organógrafo.**

ORGANOGRAFÍA. f. Part de l' historia natural qu' examina y descriu la estructura dels orguens dels éssers organisats. **Organografía.**

ORGANOGRÁFICH, CA. adj. Lo concernent a la organografía. **Organográfico.**

ORGANOIDI, A. adj. Que presenta la estructura d' un cos organisat. **Organoideo.**

ORGANOLÈPTICH. adj. Se diu de les propietats per les quals obren els cossos sobre 'ls orguens del ésser vivent. **Organoléptico.**

ORGANOLOGÍA. f. Part de l' anatomía que tracta dels orguens. **Organología.**

ORGANOLÒGICH, CA. adj. Lo relatiu a la organología. **Organológico.**

ORGANONIMIA. f. Nomenclatura dels orguens dels éssers animals y art d' inventar noms adequats pera ells. **Organonimia.**

ORGANONÍMICH, CA. adj. Pertanyent a la organonimia. **Organonímico.**

ORGANOPLASTIA. f. Art de modificar les formes naturals. **Organoplastia.**

ORGANOPLÁSTICH, CA. adj. Pertanyent a la organoplastia. **Organoplástico.**

ORGANOSCOPIA. f. Exámen cuidadós dels orguens. **Organoscopia.**

Segell d'Organyà

ORGANOSCÒPICH, CA. adj. Pertanyent a la organoscopia. **Organoscópico.**

ORGANOTÁCTICH, CA. adj. Pertanyent a la organotaxia o que li és propi. **Organotáctico.**

ORGANOTAXIA. f. Art de classificar els éssers vivents segons llurs relacions d' organisació. **Organotaxia.**

ORGANYÁ. *Geog.* Vila de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de la Seu d' Urgell; és a la vora del Segre y té 1,155 habitants.

ORGAOILL. m. *Ant.* ORGULL.

ORGASME. m. *Med.* Estat d' excitació dels orguens. **Orgasmo.**

ORGÁSTICH, CA. *Met.* Que obra sobre 'ls orguens dels sentits. **Orgástico.**

ORGÍA. f. Festa en que 's menja y beu ab excés y 's dona llibertat a totes les passions. **Orgía.**

ORGUE. m. Qualsevol dels conductes del cos del animal. **Organo.** || *Met.* Medi, conducte per ont se comunica una cosa ab un' altra. **Organo.** || Periodich portaveu d' alguna institució o partit. **Órgano.**

ORGUE DE LA VEU. El lloch ont se forma.

ORGUENS DELS SENTITS. Les parts del cos ont s'impresionen, o que serveixen pera que s' executin. *Órganos de los sentidos.*

ORGUEN. m. ORGUE.

ORGUINELLS. m. *Ter.* ARGANELLS.

ORGULL. m. Soperbia, presumpció, vanitat. **Orgullo.** || *Met.* Ufana de les plantes. **Lozanía.** || En els animals, vivesa y promptitut de moviments. **Orgullo, brío.**

APLACAR O FER ABAIXAR L' ORGULL. fr. Humiliar, abatre. *Bajar los bríos, hacer bajar la cola á alguno, humillar, desendiosar.*

ORGULLIR. v. a. y r. *Ant.* ENSUPERBIR, ENSUPERBIRSE.

ORGULLÓS, A. adj. Presumit, inflat, superb, altiu. **Orgulloso.** || Ufanós, dit de les plantes. **Lozano.** || Dit dels animals, viu, prompte, lleuger. **Brioso, vigoroso.**

ORGULLOSAMENT. adv. m. Ab orgull. **Orgullosamente.**

ORÍ. m. **Orín.** || ORINA.

ORICALCIT. m. *Min.* Hidrocarbonat de coure y de zench, poch transparent y poch dur. **Oricalcito.**

ORICTOGEOLOGÍA. f. Part de la historia natural que tracta de la disposició dels minerals al interior de la terra. **Orictogeología.**

ORICTOGNOSIA. f. Part de la mineralogía que tracta dels minerals considerats en sí meteixos, y de llur classificació. **Orictognosia.**

ORICTOGNÓSTICH, CA. adj. Pertanyent a la orictognosia. **Orictognóstico.**

ORICTÒLECH, GA. s. y adj. Entès, competent en orictología. **Orictólogo.**

ORICTOLOGÍA. f. Ciencia dels minerals y dels metalls. **Orictología.**

ORICTOLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la orictología. **Orictológico.**

ORICTOTECNIA. f. Estudi dels medis pèls quals obtenim les substancies minerals. **Orictotecnia.**

ORICTOZOÒLECH. s. y adj. Qui s' ocupa o sap de orictozoología. **Orictozoólogo.**

ORICTOZOOLOGÍA. f. Tractat relatiu als animals fóssils. **Orictozoología.**

ORICTOZOOLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la orictozoología. **Orictozoológico.**

ORIENT. m. La banda del horitzó per ont ixen els astres. **Oriente, levante.** || El primer dels quatre punts cardinals en que 's divideix la esfera. **Oriente.** La banda de la terra que cau envers ont ix el sol. **Oriente.** || Llevant, vent que bufa de dita banda. **Levante, oriente.** || El neixement d' alguna cosa. **Oriente.** || Asia antiga y les regions properes a Europa y África. **Oriente.** || El color blanch y brillant de les perles que les fa més estimades. **Oriente.**

ORIENT (Joseph). *Biog.* Pintor valenciá, nat a Vilarreal dels Infants al tombar mitg sigle XVIII. Artista molt laboriós y traçut, qui va deixar obres en moltes de les iglesies y convents del regne de Valencia. És obra seua la figura del P. Domingo Sarrió (1676), existent a Casa la ciutat de Valencia, feta per ordre dels Jurats, que també li féren comanda de la

imatge del Rt. Lluis Crespí de Borja (1677). Pera 'l convent de Sant Domingo va pintar un *Sant Antoni* y un *Sant Lambert*. Va dibuixar la estampa del V. Sarrió, gravada per Crisostom Martinez.

ORIENT. *Geog.* Poble del part. jud. de Palma, illa de Mallorca; és al peu llevantí de la serra de Alfabia.

ORIENTABLE. adj. Que pot o deu ésser orientat. **Orientable.**

ORIENTACIÓ. f. Acte d'orientarse. **Orientación.** || Situació d'un obgecte ab relació al horitzó. **Orientación.**

ORIENTADOR, A. adj. Que orienta. **Orientador.** || s. Instrument que serveix pera senyalar el Mitjorn. **Orientador.**

ORIENTAL. adj. Pertanyent al Orient, lo que vé d'allí. **Oriental.** || S'aplica als planetes quan ixen pêl matí abans d'eixir el sol. **Oriental.** || Epítet que els astròlechs donen al primer quadrant del tema celest. **Oriental.**

ORIENTALISME. m. Conjunt dels coneixements relatius a la filosofía y a les costums dels pobles orientals. **Orientalismo.**

ORIENTALISTA. s. La persona versada en les llengües, literatures, historia y costums del Orient. **Orientalista.**

ORIENTALMENT. adv. Cap a la banda oriental.

ORIENTAR. v. a. *Náut.* Disposar l'aparell o les veles, o qualsevulla d'aquestes, convenientment, pera que'l vent les hi pegui per la cara de popa y ab ángul més ventatjós, segons les circunstancies o la posició en que 's navega. **Orientar.** || Determinar y marcar sobre un plá la direcció de la meridiana, per conéixer la situació de totes les seues parts respecte dels quatre punts cardinals. **Orientar.**

ORIENTARSE. v. r. *Náut.* Imposarse de la situació propia y la dels obgectes presents ab relació als punts cardinals. **Orientarse.** || Referintse a coses morals, enterarse, reflexionar pera sapiguer lo que 's fá. **Orientarse.**

ORIENTAT, DA. adj. Calificació del edifici que té'ls quatre costats corresponents als quatre punts cardinals. **Orientado.** || Qui s'ha fet cárrech del punt exacte ont se trova. **Orientado.** || *Met.* Qui coneix perfectament un assumpte o negoci. **Orientado.**

ORIFANY. m. *Zool. ant.* ELEFANT.

ORIFANY. m. *Ant.* y

ORIFICI. m. Forat, obertura. **Orificio.** || *Anat.* La obertura de certs conductes o cossos y més comunament la del cés. **Orificio.**

ORIFLAM. m. y

ORIFLAMA. m. Guarniment, ornat ab teles de colors diferents, que atrauen la vista. **Oriflama.** || BANDERA.

COBERT D' ORIFLAMES. fr. Se diu d'aquell que usa moltes coloraines, o porta galons o ornaments de plata y d'or. *Lleno de oriflamas.*

ORIGE. m. y

ORIGEN. m. Principi, causa, font. **Origen.** || Motiu, ocasió. **Origen.** || El lloch ont s'ha nascut o patria. **Nacimiento, origen.** || L'ascendencia o familia. **Origen.** || ETIMOLOGÍA.

TREURE ORIGEN. fr. Originarse. *Traer su origen, originarse.*

ORIGI. m. ORIGEN.

ORIGINAL. adj. Pertanyent al origen. **Original.** || m. Patró, exemplar, model. **Original.** || Lo qu'és primer o nou, de lo que se'n treuen copies. **Original.** || S'aplica als còdichs manuscrits. **Original.**

SAPIGUERSE ALGUNA COSA PER BON ORIGINAL. fr. Sapiguerla per bon conducte. *Saberlo de buena tinta.*

PECAT ORIGINAL. fr. Ademés del sentit recte, de acort ab la filosofía, se diu de tota obra, que resulta imperfecta, a causa del seu fonament defectuós. *Pecado original.*

ORIGINALITAT. f. Carácter de lo qu'és original. **Originalidad.**

ORIGINALMENT. adv. m. Pêl seu principi, desde el seu origen.

ORIGINAR. v. a. Causar, ésser principi y origen de alguna cosa. **Originar.** || v. r. Provindre, treure el sen origen, dimanar. **Originarse.**

ORIGINARI, A. adj. Oriunt, lo que porta origen d' un' altra cosa. **Originario, oriundo.** || Qui té la seua familia o origen en algún lloch determinat.

ORIGINARIAMENT. adv. m. Per origen y successió. **Originalmente, originariamente.**

ORIGINAT, DA. p. p. **Originado.**

ORIHUELA. *Geog.* ORIOLA.

ORINA. f. Pixats, part aigualida de la sanch que 's cola pêls ronyons a la bufeta, y s' expeleix per la vía menor. **Orina, orines, meados.** || El conducte o membre que serveix pera orinar. **Orina.**

ORINA CLARA, FIGUES AL METGE. *Ref.* Indica que 'ls pixats clars son senyal de bona salut y no 's necessita metge. *Mear claro y dar una higa al médico; orina de oro, el fraile al coro.* Denota que qui no té faltes pot parlar ab llibertat. *Mear claro, y dar un higo al boticario.*

ORINADOR. m. Lloch pera orinar. **Meadero.**

ORINAIRE. m. PIXANER.

ORINAL. m. Gibrelleta, eina pera recullir la orina. **Orinal.**

ORINAL DEL CEL. *Met. fam.* Lloch ont hi plou molt. *Orinal del cielo.*

ORINAL DE TERRA O DE TERRIÇA. *Potro.*

ORINAL DE VIDRE. Mena de canó tapat d' un cap pera que 'ls malalts no tinguin d' alçarse del llit pera orinar. *Orinal de vidrio.*

ORINAL PLA. Aquell en que 'ls malalts fan ses necessitats sense alçarse. *Silleta, sillita.*

ORINALET. m. dim. **Jarrillo, bacinilla.**

ORINAR. v. a. Exonerar, buidar la bufeta de la orina. **Mear, orinar.**

ORINARI. m. Lloch per orinar. **Urinario.**

ORINARI, A. adj. Cosa de la orina. **Urinario.**

ORINARSE. v. r. Mullarse ab sos propis orins els malalts, les criatures, etc. **Mearse, orinarse.**

ORINAT, DA. p. p. **Meado, orinado.**

ORINCAR. v. a. *Mar.* Posar orinch a un' àncora. **Orincar.**

ORINCH. m. *Náut.* Corda que 's posa per fiador a l' áncora. **Orinque.**

ORINELLA. f. *Ornit. ter.* ORENETA.

ORINQUEJAR. v. a. *Mar.* Tantejar si un' àncora és agarrada al fons, estirant l' orinch. **Orinquear.**

ORINS. m. pl. ORINA, 1.

ORIÓ. m. *Astron.* Certa constelació sideral. **Orión.**

ORIOL. m. *Ornit.* Aucell de uns dotze centimetres de llargada, el béch vermell, el cos clapat de groch, vert y negre, les ales y la cua negres ab les extremitats daurades; passa pêl mes bonich del nostre país. **Oropéndola, papafigo.** || MENJA FIGUES. || *Bot.* Bolet molt gustós. **Cierta clase de hongo.** || n. p. **José Oriol.**

Oriol

ORIOL (Sant Joseph). *Biog.* Famós taumaturch barceloní. Nat l' any 1650 y mort el 23 de març de 1702 a la meteixa ciutat. Dedicat expontániament a la vida devota més pura y retirada desde jovenet, va cursar teología, fins a doctorarse en la Universitat de Bar-

celona. Havent rebut ordres sagrades y haguda llicencia pera confessar, va ésser capellà del oratori de St. Felip Neri. Morts ja els seus pares, va anar a Roma, ont va hèure un benifet de la parroquia del Pí, de Barcelona (1687-1702). Va tornar a Roma en 1698 pera conseguir anar a les missions, desitjós de convertir, baldament fos martiritzat. Anava a peu y captant. Enmalaltit prop de Marsella, en un hospital, diuen li aparegué María Santissima, fentlo desdir del seu propòsit, retornant a Barcelona, mes fent-li mercè de curar de gracia persignant y ab aigua beneita. Desde aleshores se manifestá sa gracia; començant per apaibagar un temporal, quan retornava per mar, la seua vida fou un seguit de miracles, particularment en les curacions. El portal de la iglesia del Pí solía ésser el lloch ont els malalts y esguerrats de tota mena l' esperaven pera rebre la seua gracia, que repartía persignant ab l' aigua beneita de la pica, fent cures cada día; car la seua fama hi portava malalts de tots els indrets de la ciutat y de fòra. Contaven els del seu temps que fins havía curat a un tulit de naixença qui captava sempre al peu del portal del Pí, y refusava la gracia per no tindre altre medi de viure. Emprô, la vida y salut espiritual era preferent al seu entendre, y tot el seu zel era practicar y predicar les virtuts. La humilitat, castedat y pobresa d' ell eren extraord nar es, donant als pobres tot lo sobrer, y vivint sol, en un quartet, dalt d' una casa pobra, alimentantse de pà y aigua durant 25 díes, cambiant sovint el seu pà ab rosegons; dormint poch, sentat en una cadira o en unes posts, ab una pedra per capsal. — Al morir, tot Barcelona va desfilar devant del seu cos y els artistes anaven a copiar la figura venerable del qui ja en vida era tingut per sant.—Va escriure la *Vida de la Ven. María Magdalena Rialp y Safont*, monja de les Gerònimes, de Barcelona.—Beatificat per Pius VII, la ciutat de Barcelona va celebrarho com potser mai s' havía vist. Ara, de poch, se l' ha proclamat sant.

Sant Joseph Oriol

— Y BERNADET (JOSEPH). *Biog.* Catedràtich de matemàtiques. Nat a Alfar (Girona) en 1911, mort en els banys de Les Escaldes (frontera francesa) en 1860 Alumne de la escola de la Junta de Comers, de Barcelona, y deixeble d'Onofre Novellas. Va cursar la carrera d' arquitecte, prenent el titol de regent de 1.ª classe y doctorantse en ciencies. Catedràtich de matemàtiques en 1836, a Tarragona. Director de camins veinals. Catedràtich de matemàtiques a la Reial Academia de Ciencies y a la Universitat de Barcelona, y aximeteix director del Institut. Tenía fama de bon matemàtich y arquitecte.—Autor de prop d'una vintena de llibres, uns de matemàtiques y altres de dibuix, destinats a la ensenyança; altres són travalls acadèmichs, de ciencia, d' erudició y biogràfichs. Va compondre poesíes.

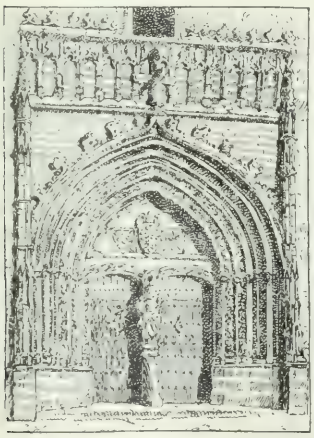

ORIOLA.—Porta de la iglesia de Sant Jaume

ORIOLA. f. n. p. de dona, de Joseph Oriol. || *Hidrog.* Torrent del terme de Vallvidrera. || *Ictiol.* Peix de la fam. dels tríglits, de 0'40 a 0'60 m. de llarch. || GOLONDRINO. || RAFECH.

ORIOLA. *Geog.* Ciutat de la prov. d' Alacant, cap del bisb. y del part. jud. del seu nom; és a la vora del riu Segura y té 28,335 hab. || Partit judicial de la prov. d' Alacant, format dels set ajuntaments següents: Algorfa, Beneferri, Benijòfar, Bigastro, Jacarilla, Oriola, Redován, Sant Miquel de Salines y Torravella, reunint entre tots 43,602 hab. || — (SERRA DE). *Orog.* Serra de la prov. d' Alacant, a la vora del riu Segura, al N.O. de la ciutat del meteix nom.

ORIPELL. m. Roba llampanta, brodada d' or o plata. **Oropel.** || OR BERBERÍ. || Tot ornament vistós però de poch preu. **Oropel.**

ORIPELLAR. v. a. y r. Guarnir d' oripells. **Oropelar.** || v. r. Guarnirse d' oripells.

ORIPELLAT, DA. adj. Guarnit d' oripell.

ORIS (Sant Genís d'). *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és prop del Ter y té 858 hab.

Segell d' Oris

ORISMOLOGÍA. f. Part de la historia natural que tracta dels termes tècnichs que s' hi usen. **Orismología.**

ORISTÁ (Sant Andreu d'). *Geog.* Poble de la provincia de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora del riu Gavarresa y té 980 habitants.

Segell d' Oristá

ORJA. m. *Ter.* MALLA.

ORIUNT, DA. adj. ORIGINARI.

ORLA. f. Vora, ribet, bordó que 's posa pera adorno; filet que als travalls caligràfichs y als de imprempta y litografía ornamenten o enquadren el text. **Orla, orilla.** || *Náut.* Els fusts que van per fora del costat de la nau, desde popa a proa pera reforç del empostiçat. **Cinta.**

ORLA (Port d'). *Orog.* Port del Pirineu lleidetá, al N.O. d' Isil; té 2,363 metres d' altitut.

ORLEANS. m. Certa mena de roba. **Alpaca.**

ORLO. m. *Arq.* PLINTO. || Instrument musich de boca en forma de gaita. **Orlo.** || Un dels registres de l' orga. **Orlo.**

ORMEIG. m. TRAÇA, ENGINY. || pl. Instruments de algún art o ofici. **Aperos, útiles, arreos, enseres, pertrechos, utensilios, aparejos.** || Aparells d' una nau, arreus de pesca. **Aparejo, jarcia.** || Les eines de pescar. **Jarcia.** || Els guarniments del cavall. **Montura.** || Cada un dels arreus de pagesía, pera travallar la terra y recullir els seus fruits. **Arreo, apero.** || EINA. || Les eines de picar. **Yescas.** || El conjunt de coses necessaries pera certes operacions; aixís diem *els ormeigs d' estudiar*, etc. **Recados, pertrechos.**

ORMEJAR. v. a. ARMAR, EQUIPAR, PROVEIR. || *Náut.* APARELLAR, AMARRAR.

ORMEJAT, DA. p. p. **Aparejado.**

ORNABECH. m. Obra de fortificació. **Ornabeque.**

ORNAMENT. m. Adorno. **Ornamento.** || *Ret.* **Ornato.** || *Met.* Llustre, honra d' alguna familia, etc. **Lustre.** || GUARNIMENT. || pl. Vestidures litúrgiques, sagrades. **Ornamentos, paramentos.**

ORNAMENTAL. adj. Lo referent a la ornamentació. Que ornamenta. **Ornamental.**

ORNAMENTAR. v. a. Adornar, embellir; posar ornaments. Ornamentar.

ORNAMENTARIA. f. Part de l' arquitectura y demés arts que té per obgecte lo relatiu als adornos. Ornamentaria.

ORNAMENTAT, DA. adj. Que conté ornament. Ornamentado. || ADORNAT.

ORNAR. v. a. *Ant.* ADORNAR.

ORNAT, DA. p. p. Adornado.

ORNAT. m. Ornament, decor, adorno, compostura. Ornato, adorno, ornamento, atavío. || *Ret.* La pompa del llenguatge figurat. Ornato, exornación; flores, colores de retórica.

ORNI (Fer l'). fr. Fer el desentès. Hacerse el memo.

ORNITÒGAL. m. *Bot.* Plantes liliacies de la conca mediterrania, essent la més comuna la coneguda per *Hógroma de la Dergy.*

Ornitògal

ORNITÒLECH. m. Qui 's dedica al estudi y coneixement dels aucells. Ornitólogo.

ORNITOLOGÍA. f. Là part d' historia natural que tracta dels aucells. Ornitología.

ORNITOMÍA. f. *Zool.* Insectes dípters, mosques coriacies de cap enfonzat. Xucla la sanch d' alguns aucells.

Ornitomía

ORNITOLÒGICH, CA. adj. Lo que pertany a la ornitología. Ornitológico.

ORNITOTIPOLITA. f. *Min.* Nom ab que 's designen en general les ossamentes fòssils dels aucells. Ornitotipolita.

ORNÓS (Jordi de). *Biog.* Bisbe de Vich desde l' any 1424 al 1444 Doctor en drets. Era ardiaca major de la catedral d' Elna, Colector general de la Cambra apostòlica en l' arquebisbat de Tarragona y bisbats de Barcelona, Lleida, Girona, Urgell, Elna y Vich. Hagué fondes contrarietats ab els canonges de la Seu manresana, quins li negàren obediencia (1424) y també li discutiren els drets sobre 'l monastir del Estany. Igualment fou contrariat a Vich desde l' any 1426, després de qüestions hagudes ab els redituaris de la mensa episcopal, havèntseli atribuides greus malifetes y abusos d' autoritat que congriaren fortes rencunies en contra d' ell. Finalment va ésser privat de la mitra, designàntseli per successor en el bisbat a D. Jaume de Cardona, y morint de pena per causa de tantes dissorts.

— (NICOLAU DE). *Biog.* Ardiaca del bisbat de Vich, en el sigle XV, qui va regir aquella Seu, interinament, a la mort del bisbe D. Jaume de Cardona, ocorreguda l' any 1459, y era nebot del bisbe deposat D. Jordi de Ornós. L' any 1451 el Sant Pare Nicolau V. va donarli autorisació pera que delegués en altres persones el dret de visitar les iglesies y monastirs.

Orobanquia

ORO (El). *Geog.* Caseriu del terme de Corts de Pallás, prov. de Valencia.

ORÓ. m. Paner de canyes, estores, o coses semblantes. Orón. || *Ant.* COFI.

OROBANQUIA. f. *Bot.* HERBA TORO. || Plantes parásites, irodores, sense fulles, que substitueixen certes menes d' escames, y d' un color fosch, que ixen a les arrels de certs vegetals, com el lli, el cánem, els cereals y les lleguminoses, xuclantles y decandintles, fins a voltes destruir la cullita. Orobanche.

OROBITA. f. *Min.* Pedra calar concrecionada. Orobita.

OROBOIDIS. adj. *Med.* Epitet de la orina que fá un solatge semblant a la farina de llentíes. Oroboides.

OROBUS. m. *Bot.* Mena de plantes de la fam. de les lleguminoses papilionácies, destinades al pasturatge, que són expontànies a les montanyes. En nostra regió és característica la mena dita *Orobus tuberós.* Orobo.

Orobus

OROGNOSIA. f. Tractat geognòsich de les montanyes. Orognosia.

OROGNÒSTICH, CA. adj. Pertanyent a la orognosia. Orognóstico.

OROGRAFÍA. f. Descripció de les montanyes. Orografía.

OROHIDROGRAFÍA. f. Historia de les aigües y de les formacions geognòstiques d' un país. Orohidrografía.

OROLOGÍA. f. Tractat relatiu a les montanyes. Orología.

OROLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la orología. Orológico.

ORONCI. n. p. Oroncio.

ORONEL. m. *Ant.* y

ORONELL. m. *Ant.* ORENETA.

ORONELLA. f. ORENETA.

ORONÈS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Fontllonga, prov. de Lleida.

ORONETA. f. ORENETA. || Mena d' art molt gran usada a les costes de Llevant. Oroneta. || *Ictiol.* Mena de peix de la fam. dels tríglits, de 0'30 a 0'59 m. de llargaria. || VOLADOR, GOLONDRINA, XURIGUER.

ORONETA DE RIU Y ORONETA DE TEULAT. *Ornit.* Ab eixos noms se designen en algunes comarques les dues especies d' oronetes.

ORONSI o bé ORENCI. *Biog.* Bisbe de Tarragona, nat y mort a la meteixa ciutat. Era molt docte y versat en la poesía. Arrunada la ciutat pél rei Eurich, el bisbe va retirarse a Cobilliure, més retorná a la propia Seu tan bon punt fou reconquistada la metròpoli. La seua vida pública és positiva desde l' any 484 al 517. Era en el concili de Tarragona del any 516 y en el de Girona del 517. — La carta XII de Sidoni Apolinar està endreçada a Oronsi, en resposta d' una seua carta.—La forma ortogràfica del nom sembla haver estat diversa: Oronsi, Orenci, Orienci, Oresi, etc. Per lo qual és possible que les noticies del article ORENCI (vegis) síen pertinents al meteix Oronsi.

OROPELL. m. ORIPELL.

OROPESA. f. *Bot.* Mena de salvia.

OROPESA. *Geog.* Vila de la prov. y part. jud. de Castelló, bisb. de Tortosa; és a la vora del mar, té estació de F.-C. y 833 hab. || *Hidrog.* Cap de la costa de la prov. de Castelló, prop del poble del seu nom.

OROS. m. pl. Al joch de cartes és un dels quatre colls representat per monedes d' or. **Oros.**

OROS SON TRUNFOS. fr. Denota lo molt que pot l' interès. *Oros son triunfos.*

ANAR D' OROS. fr. *Met.* Caure de cara a terra. *Caer.*

OROSI (Pau). *Biog.* Escriptor cristià, amich de St. Agustí y de St Geroni. Natural de Tarragona; vivía en el sigle V. Inteligent, eloqüent y erudit. Era jovenet quan els vandals y alans destruiren la ciutat. Envers l' any 400 va anar a l' Àfrica a consultar ab St. Agustí tractant de les heretgíes de Priscilià y de Orígenis. Per conseli d' ell va anar a fer coneixença ab St. Geroni, a Betlem, qui fou son mestre, retornant després a visitar a St. Agustí (any 416), segons és manifestat en la epístola 18 endreçada a St. Geroni.—Orosi és autor d' una *Historia* (any 417) molt celebrada, dividida en set llibres, tractant desde la creació del mon fins al relat de les calamitats del seu temps; reimpresa en llatí moltes vegades, desde 'l sigle XV, y traduida al alemany, francès, italià y castellà.—Va influir pera que 's posés en clar la heretgía de Pelagi, després d' absolt en el Sínode Diospolità En un concili, el Papa Gelasi I y setanta bisbes declararen a Orosi «el més erudit varó, autor de noticies molt convenientes contra les calumnies dels pagans, haventles disposades ab concisió admirable».

OROVAL. *Bot.* Planta de la fam. de les solanacies, mena de belladona.

ORPÍ (Joan). *Biog.* Conqueridor y poblador de Mèxic. Natural de Piera, qui vivía en el regnat de Felip IV. Era de familia noble. Va ésser governador y capità general a les terres dels indis de Cumanaga, de Polingues, de Pyritus y d' altres nacions de Nova Espanya. Allà hi va fundar dues ciutats: la nova Barcelona y la nova Tarragona. Les illes de Barlovent ell va conquerirles als naturals del país. La historia de tot lo qual ell meteix va referirla en un *Memorial* presentat al rei.

ORPÍ. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. d' Igualada; és a la vora de la riera de Carme y té 349 hab.

ORPIMENT. m. *Min.* Mena d' arsènich que 's trova a les mines d' or y plata. **Oropiment.** || Mena de arsènich d' un hermós color groch més o menys pujat, pesant, molt tou y suau; se fa troços, ab que 's formen petites figures regulars de diferentes cares. Pres interiorment, causa rodaments de cap, ardor, dolors vius, inflamació, y finalment la mort. Se gasta principalment pera pintar al oli, però és fet artificialment. **Oropimente, regalizar.**

ORPIMENT GROCH: ORPIMENT, 1.

ORPIMENT VERMELL. Mena d' arsènich de color roig que 's trova a les mines. *Sandaraca.*

ORPINELL. *Geog.* Lloch del terme de Mediona, prov. de Barcelona.

ORQUESTA. f. Conjunt de musichs que sonen diferents instruments. **Orquesta.** || La part més baixa dels teatre ont s' hi coloquen repartits, segons els tons dels instruments, els musichs que formen la orquesta. **Orquesta.**

ORQUESTOMANÍA. f. *Med.* Mena de tarantulisme o dança morbosa. **Orquestomanía.** || Extremada passió pêl ball o la musica. **Orquestomanía.**

ORQUESTOMANIÁTICH, CA. adj. Qui pateix de orquestomanía. **Orquestomaníaco.**

ORQUESTRA. f. ORQUESTA.

ORQUESTRAL. adj. Relatiu o pertanyent a l' orquesta.

ORQUETA. f. Eina de ferro pera fer caixals al cuiro: l' usen els basters.

ORQUIDI, A. adj. Semblant al orquis. **Orquídeo.**

ORQUIOCELE. f. *Med.* Trencadura dels testícols. **Orquiocele.**

ORQUIONCIA. f. *Med.* Tumefacció d' un testícol. **Orquioncia.**

ORQUIS. m. *Bot.* Planta de la fam. de les orquidacies, caracteristiques a la conca del Mediterrani, ab arrel proveida de tubèrculs palmejats o ovoidis, y fulles radicals, un xich grosses, que s' ennegreixen al secarse. Floreixen en forma d' espiga termenal. **Compañón, testículo de perro.**

ORQUITIS. f. *Med.* Inflamació dels testícols. **Orquitis.**

ORQUITOMÒLECH. m. Home entès en orquitomología. **Orquitomólogo.** || Cirurgiá que practica alguna operació orquitomològica. **Orquitomólogo.**

ORQUITOMOLOGÍA. f. *Med.* Tractat de l' amputació dels testícols. **Orquitomología.**

ORQUITOMOLÒGICH, CA. adj. Propi de la orquitomología. **Orquitomológico.**

ORRE. adj. *Ant.* HORRIBLE.

ORRACH. adj. *Ant.* MOLT HORRIBLE.

ORRACH (Pere). *Biog.* Arquitecte distingit del sigle XVII. Va dirigir el frontis de la iglesia dels franciscans de Palma y 'l gran surtidor del claustre, començat l' any 1663 y acabat en 1668.

ORRENT. p. a. *Ant.* HORRENT.

ORRENTE (Pere). *Biog.* Pintor famós, valenciá, nat al derrer terç del sigle XVI. Mort a Toledo l' any 1644. El caracterisen algunes reminiscencies del istil veneciá. Era amich íntim del Greco. Tenía rara facilitat en pintar besties. Va recorre tota Espanya, deixant obres gairebé per tot arreu. És un dels pintors nostres de més franca personalitat. Foren deixebles seus l' Esteve March y En Pau Pontons. A Valencia hi han obres d' ell: a la catedral, al convent del Carme y a câ la Ciutat; a Toledo: a la catedral y a les Gerònimes; a Murcia: vuit obres extraordinaries a casa els vescomtes de Huertas, altres a la Concepció; Cartoixa de Porta-Cœli; Cuenca, hospital de Santiago; Badajoz, catedral; Còrdoba, catedral; Madrit, palau reial, Casa de Camp, Museu del Prado, Reial Academia de Sant Ferrán; Viena, Museu Nacional y París, Museu Luxemburg.

ORRI. *Ter. aranès.* CABANA, JAÇA DE REMAT, PLETA.

ORRI. m. *Ant.* El filet o cinta honrosa de dins l' escut d' armes, separada dels seus extrems altre tant com té d' ampla. **Orla.** || La taula o post a propòsit pera fer formatges. **Quesera.**

ANAR EN ORRI. fr. Estar mal conduida o mal cuidada alguna cosa. *Rodar, rotar.*

EN ORRI. A voltes, d' un costat al altre. *Al estricote, al retortero.* || Parlant de coses petites, a bulto, sense ordre, número, ni mesura. *A granel.*

FER ANAR EN ORRI. fr. Fer rodar o anar d' una part a l' altra. *Traer al estricote ó al retortero.*

ORRI (L'). *Geog.* Veinat de la Vall de Ribes, que forma part del municipi de Pardines, ab altres caserius y masíes escampades, comptant entre tots ab 573 hab. || —(COLL Y COMA DEL). *Orog.* A la comarca de Camprodon, ab extensos pasturatges y atraients panorames. La elevació de la coma, no lluny del Ter, és de 2,460 met. || —(PICH DEL). Al Conflent, a l' alçaria de 2,556 met., no lluny del Ras d' Assuet y de la Jaça d' aquell nom.

ORRIOLS (Francesch). *Biog.* Capellá y escriptor catalá. Paborde de Castelltersol, en el bisbat de Vich. Era doctor en teología. Exemple de virtut y de zel pera 'l bé dels fidels. Ha estat popularíssim en vida y després de mort pêl seu llibret, el diálech de la *Doctrina Cristiana,* quina claretat, concisió y exactitut en materia de fè, tant com lo ben acomodat a la manera d' ésser de la nostra raça, ha fet que s' adoptés en l' ensenyança y 's reimprimís en edicions innombrables, trovántsel per tot arreu d' extrem a extrem de Catalunya.

ORRIOLS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Bás-

cara, prov. de Girona. Té 'ls veinats del Coll, del Mas, de Mas Roca y del Padró. || Poble del dist. munpal. de Castelladral, prov. de Barcelona.

Segell de Orrius

ORROPIGI. m. *Med.* L' extremitat inferior de l'espinada. **Orropigio.**

ORRIT, DA. adj. *Ant.* HÒRRIT.

ORRIT. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Sapeira, provincia de Lleida.

ORRIUS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, partit jud. de Mataró; és al costat de la riera del seu nom, afluent de la vora dreta de la d' Argentona, y té 290 hab.

ORROQUESIA. f. *Med.* Diarrea en que sols s' expeleixen substancies líquides. **Orroquesia.**

ORRUPTE. adv. m. *Ant.* EN VA. || *Ant.* DE REPENT, D' IMPROVIS.

ORS, A. m. y f. *Zool. ant.* ÓS.

ORSA. f. *Náut.* Tauló ovalat, encara que més estret del extrem superior que del inferior; gira verticalment sobre un gran pern clavat al costat de cada portaló y serveix pera contindre la deriva, deixant caure el de sotavent. **Orza de deriva.** || L' acció y efecte d' orsar. **Orza, orzada.**

ORSA A POPA. *Náut.* Cap ab que 's porta envers popa el carro de l' entena, quan se navega ab vent llarch o quan ha de cambiarse la vela. *Orza á popa.*

A ORSA. m. adv. *Náut.* Posant la proa envers ont vé 'l vent perque sol tombar o anar de tort quan se navega aixís. *A orza.*

ORSA. f. Mena de gerro sense ances, de terriça o de vidre. **Orza.**

ORSADA. f. *Mar.* Acció y efecte d' orsar. **Orzada.**

ORSAPOP. *Ter. Blanes. Náut.* Aparell que serveix pera maniobrar l' entena.

Segell de Orsavinyá

ORSAR. v. n. *Náut.* Donar la proa al vent navegant de borina. **Orzar, pellizcar el viento, ir alo ó á orza.**

ORSAVINYÁ. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisbat de Girona, part. jud. de Arenys de Mar; és a la serra del Montnegre y té 333 hab.

ORSERA. f. *Náut.* Corda que uneix les peces.

ORSERA DE LA MÁ. fr. La que va de la barca a la primera peça.

ORSERA DEL REMOLCH. fr. La prolongació de corda que va desde la peça tercera fins al suro flotant que porta per senyal una bandereta *(gall).*

ORSES. f. pl. *Mar.* Fustes en forma de sola de sabata, que les embarcacions porten a un costat del barco. **Orzas.**

ORT, A. m. y f. *Ant.* HORT.

ORTAFÁ. *Geog.* Poble del cantó d' Thuir, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Tech y té 612 hab.

ORTEDÓ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Serch, prov. de Lleida.

ORTEGA. f. ORTIGA.

ORTEGA Y ESPINÓS (Joseph). *Biog.* Llatinista y retòrich. Catedrátich d' humanitats y director del Institut de segona ensenyança de Barcelona desde 1868 fins a 1874. Va publicar varies obres de literatura y de filología, entre altres, l' *Historia de los escudos de Cataluña,* la *Gramática latina,* etc. Va morir a Valls al mes de Març de 1876.

ORTELLS. *Geog.* Poble de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, part. jud. de Morella; és a la vora del riu Bergantes y té 706 hab.

ORTÍ (Antoni). *Biog.* Frare y arquitecte valencià, nat a la segona meitat del sigle XVI. Va ésser el director de les obres del claustre gran de la cartoixa de Arachristi quan va fundarse. Segons una escriptura de l' any 1603, la cartoixa va tindre de fer poders a fra Joan Peña pera formalisar concordia ab els *obrers de vila* de Valencia respecte al compliment dels capítols que tenía contractats fra Antoni Ortí per l' ensenyança dels aprenents pobres de tal ofici, que tenía al seu cárrech.

— Y MOLES (JOSEPH). *Biog.* Literat y poeta. Nat a Valencia en 1650 y mort en la meteixa l' any 1728. Va cursar lleis, doctorantse en aquella universitat. Va ésser secretari dels tres estaments del regne de Valencia, regint el *Llibre* de memories de la ciutat. Va impulsar la fundació de tres academies: la del Alcáçar (1670), un' altra en 1685 de Ciencies y Belles Lletres, en la quina va ocupar la cátedra de perspectiva, y en 1690 la de Ciencies Polítiques y Matemátiques, Poesía, Dança y Representació. És autor d' una comedia y algunes peces, que són models de correcció literaria.

ORTICARIA. f. *Med.* Mena de malaltía que omple tot el cos de butllofes que piquen com si s' hi hagués fregat ab una ortiga. **Orticaria.**

Brot d' ortiga

ORTIGA. f. *Bot.* Planta tipo de la fam. de les orticacies, de cames quadrades, tesses, buides, cobertes de pèls picants, ramoses, de 70 a 80 centimetres d' alçaria, guarnides de fulles oposades, cordiformes, dentades, ab pèls picants que causen a la pell una sensació de cremadura. Algunes vegades les seues branques son roges, y llavores se 'n diu *ortiga roja.* **Ortiga, cania.**

ORTIGA ROMANA. *Bot.* Mena d' ortiga, dita *pilífera* o de *boletes,* abundosa al plá de Barcelona, distingintse per les seues fulles, aovades y retallades y 'ls seus fructifers globosos. Té aplicacions medicinals. *Ortiga de bolillas.*

ORTIGA GRAN. *Ortiga mayor.*

ORTIGA MORTA. *Ortiga muerta blanca.*

ORTIGA PETITA. *Ortiga menor.*

ÉSSER COM UNA ORTIGA. fr. Ésser aspre de condició. *Ser como unas ortigas.*

ORTIGAL. m. y

ORTIGAR. m. Terreno ont hi abunden molt les ortigues. **Ortigal.**

ORTIGATGE. m. *Bot.* Malura de la vinya, caracterisada pèl color groch dels pámpols. **Ortigaje.**

ORTIGÓS. *Geog.* Lloch del terme de Bisbal, prov. de Tarragona.

ORTIGOYA. f. *Bot. ter.* ORTIGA.

ORTITA. f. *Min.* Substancia crestallisada en prismes rectes de color negre; presenta la fractura vítria. **Ortita.**

ORTOBÁSICH, CA. adj. *Min.* Que té octogonals les coordinades y 'ls plans. **Ortobásico.**

ORTÓCER, A. adj. *Entom.* D' antenes o banyes rectes. **Ortócero.**

ORTOCLÁS. m. *Min.* Feldespat de potassa. **Ortoclaso, ortoso.**

ORTOCOLON. m. *Med.* Inflexibilitat d' una articulació. **Ortocolon.**

ORTODOX. adj. ORTODOXE.

ORTODOXAMENT. adv. Ab ortodoxia, d' una manera ortodoxa.

ORTODOXE, A. adj. Catòlich, qui sent bé y sana-

ment en quant a la fe. **Ortodoxo.** || S' aplica a les proposicions decidides per la Iglesia. **Ortodoxo.** || *Met.* Conforme ab la doctrina de qualsevulla secta o sistema. **Ortodoxo.**

ORTODOXIA. f. Conformitat de creencies ab les decisions de la Iglesia. **Ortodoxia** || Doctrina pura. **Ortodoxia.** || *Met.* Conformitat ab la doctrina fonamental de qualsevulla secta o sistema. **Ortodoxia.**

ORTOÈDRICH, CA. adj. *Min.* Sistema de crestallisació en que 'ls plans coordinats són perpendiculars entre sí. **Ortoédrico.**

ORTOFÁLICH, CA. adj. Obscè, impur. **Ortofálico.**

ORTOFNEA. f. *Med.* Dificultat de respirar. **Ortofnea.**

ORTOFRENIA. f. *Med.* Tractat sobre 'l modo de corretgir les males disposicions del cor. **Ortofrenia.**

ORTÒGRAF, A. s. Qui sap ortografía. **Ortógrafo.**

ORTOGRAFÍA. f. Art d' escriure correctament y ab la deguda puntuació pera llegir ab sentit. **Ortografía.**

ORTOGRÁFICAMENT. adv. m. Segons les regles ortográfiques. **Ortográficamente.**

ORTOGRÁFICH, CA. Pertanyent a la ortografía. **Ortográfico.**

ORTÒLECH, GA. s. Qui sap ortología. **Ortólogo.**

ORTOLOGÍA. f. Art de pronunciar bé. **Ortología.**

ORTOLÓGICAMENT. adv. m. Segons les regles de la ortología. **Ortológicamente.**

ORTOLÓGICH, CA. adj. Pertanyent a la ortología. **Ortológico.**

ORTOMORFE, A. adj. *Med.* De conformació regular. **Ortomorfo.**

ORTOMORFIA. f. Art de restituir la seua forma normal a alguna part del cos. **Ortomorfia.**

ORTOMÒRFICH, CA. adj. Relatiu a la ortomorfia. **Ortomórfico.**

ORTOMORFISME. m. *Med.* Conformació normal. **Ortomorfismo.**

ORTONEDA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Tremp; és a tramontana de la serra de Boumort y té 496 hab.

ORTONS (Coll d'). *Orog.* Collada del Bergadá a 1430 met. d' alçada. || — (SANT LLORENÇ DELS). (Veg s LLORENÇ DELS) (SANT).

ORTOPEDIA. f. *Med.* Art de curar les deformitats del cos humá. **Ortopedia.**

ORTOPÈDICAMENT. adv. m. Segons les regles de la ortopedia. **Ortopédicamente.**

Brot d' oruga

ORTOPÈDICH, CA. adj. Pertanyent a la ortopedia. **Ortopédico.**

ORTOPEDISTA. m. Qui és entès en ortopedia. **Ortopedista.**

ORTÒPTER. adj. *Entom.* Mena d' insectes rosegadors. || Ordre d' aquestos insectes. **Ortóptero.**

ORTORRACIA. f. *Med.* Art d' endreçar las corvatures de la espinada. **Ortorracia, ortorraquia.**

ORTÒS. m. *Min.* ORTOCLÁS.

ORTOSA. f. *Min.* Feldespat que crestallisa en prismes obliquus romboidals. **Ortosa.**

ORTOSÁMICA. f. *Med.* Art de restituir la seua natural dretura a les diverses parts del cos. **Ortosámica.**

ORTOSCEL. m. *Med.* Máquina pera adreçar les cames tortes. **Ortoscelo.**

ORUGA. f. ERUGA. || *Bot.* Planta anyal, de les crucíferes, ab fulles llanceolades y flors axilars blanques. **Oruga.** || *Zool.* Larva dels insectes lepidòpters ó papellones. Es vermiforme, ab una dotzena d' anelles quasi iguals y de colors diferents. **Oruga.**

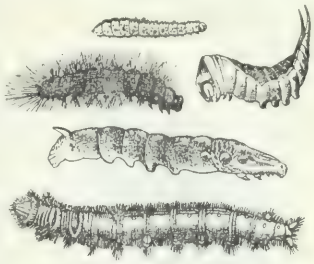

Orugues de varies menes

ORVAL. f. *Bot.* Planta de la fam. de les compostes, de tronch dret y nuós, fulles retallades de les vores y en forma de llança y floretes grogues. **Doria.**

ORVIETA. f. *Ant.* ANTÍDOT, 1.

ORXATA. f. Beguda de llet d' ametlles, llevors de meló, etc, barrejada ab aigua y sucre. **Horchata** || La beguda composta solament de llet d' ametlles, sucre y aigua. **Almendrado.** || EMULSIÓ.

ORXATER, A. m. y f. Qui fa o ven orxata. **Horchatero.**

ORXATERA. f. Eina pera fer l' orxata.

ORXATERÍA. f. Botiga ont hi venen orxata y altres begudes. **Horchatera, horchatería.**

OS. pron. personal. **Vos. Os.**

ÒS. m. La part sòlida y més dura del cos del animal. **Hueso.** || La part ont balla l' òs ballador del anca. **Acetábulo.**

OS BALLADOR. El de les juntes del cos, com del genoll, anca, muscle. *Chueca.*

OS BERTRÁN. El del capdevall de la espinada. *Hueso sacro.* || *Met. fam.* DROPERÍA, MANDRA.

OS DE CIPIA. Troç dur y blanch, que tenen les cipies y serveix als argenters pera fer motillos, gresols y altres usos. *Jibión, jibia.*

OS DE L' ALEGRÍA: CAÇOLETA, 4.

OS DE LA CUIXA. El que té l' animal pera fer joch a l' anca. *Babada,* y en anat. *fémur.*

OS DE LA ESPINADA. Cada un dels que la formen. *Vértebra.*

OS DELS ULLS. Materia detrás de la túnica còrnia qu' algunes vegades sembla una ungla y cobreix l'iris y altres tota la nina impedint la vista. *Hipopión.*

OS SACRE: OS BERTRÁN.

ESTAR MÒLT DELS OSSOS O TINDRE MÒLTS ELS OSSOS. fr. Estar molt fatigat. *Estar molido como alheña ó hecho una alheña.*

MOLDRE 'LS OSSOS. fr. *Met.* Instar ab impertinencia. *Moler.*

NO DEIXAR OS SENCER. fr. Haver pegat molt a algú. *No dejar hueso sano.*

NO S' HI TRENCARÁ CAP OS. *Loc. met.* Denota que no es molta la fatiga que s' ha de fer pera executar alguna cosa. *No se deslomará.*

NO TINDRE OS SENCER O CAP OS SENCER. fr. *Met.* Quedar molt cansat d' algún travall. *Estar molido como una alheña ó hecho una alheña.*

NO TINDRE MÉS QU' OSSOS. fr. Estar molt magre. *Estar en los huesos, estar ó quedarse en la espina, estar hecho un esqueleto.*

ROSEGAR O MALEIR ELS OSSOS. fr. Murmurar, descobrir els defectes. *No dejar á uno hueso sano.*

SACH D' OSSOS. Qui no té sinò la pell y 'ls ossos. *Costal de huesos.*

TINDRE L' OS. fr. *Met. fam.* No tindre ganes de travallar o de fer alguna cosa. *Tener galbana.*

ÓS. m. *Zool.* Animal quadrupet, feróç, pelut, de color gris fosch; té 'ls ulls petits, les cames y cuixes molt grosses y fortes, les potes de devant están en

disposició de poderse tancar com les mans del home, y quan són petits se domestiquen fácilment. **Oso.**

ÓS BLANCH. Se distingeix en ésser més gros y blanch del tot; habita 'ls paísos marítims del Nort y és cruel, feróç y sanguinari; s'alimenta de peixos y devora al home. És molt difícil domesticarlo. *Oso blanco.*

Ós dels Pirineus

ÓS TEIXÓ. *Zool.* Mena d' ós que sejorna en els paratges més deserts y fuig dels llochs habitats. Se 'l trova a la part pirenaica, essent de dos a tres peus de llargada, de color gris amorenit per demunt del cos, y negre al dessota y al cap hi té una ratlla negra que passa entre 'ls ulls y les orelles, y una de blanca dessota d' aquells que s' extèn fins als bigotis. Té curtes les potes y per això és de caminar dificultós. És tímit y poques vegades se 'l veu de día. *Tarugo.*

FER L' ÓS. fr. Epítet que s' aplica a qui fa tonteríes, y als seguidors de les dones, o bé als que passen temps plantats al carrer fent senyes a les dames.

OS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Civis, prov. de Lleida. || — DE BALAGUER. Vila de la prov. de Lleida, arxip. d'Ager, part judicial de Balaguer; és a la vora del riu Farfanya y té 1,378 habitants. || — (PICH DEL). *Orog.* Al pas del camí que va del Conflent a Real en el Capcir. Té 2,341 metres d' elevació. || — (COVA DEL). En el terme de Ossera, al plá d' Urgell. || — (CATAU DEL). S' anomena també del *Home mort*, en el terme de Serradell, prov. de Lleida. || — (CLOT DEL). En la vessant del tuch de Bacibé, a la Vall d' Arán.

Segell d' Os

OSAR. v. n. *Ant.* GOSAR.

OSCA. f. Mossa, esquerda, esberla que 's fa al tall dels instruments. **Mella, muesca.** || Regata espiral a la punta del fus pera enganxarhi 'l fil. **Huesca.** || Nom antich de la ciutat d' Aragó, molt famosa en temps dels romans per la seua universitat literaria. **Huesca.**

¡OSCA! excl. pera fer caminar als animals. **¡Arre!**

Oscabrió

OSCABRIÓ. m. *Zool.* Moluschs gasteròpots, que 's troven a tots els mars vivint parásits. **Oscabrión.**

OSCAR. v. a. Fer osques. **Mellar.** || Nom propi d' home. **Oscar.**

OSCAT, DA. p. p. **Mellado.**

OSCENSE. adj. Natural de y lo pertanyent a Osca. **Oscense.**

OSCH, CA. adj. TOSCH. || Fosch. **Hosco.**

OSCILACIÓ. f. El moviment que va y vé, com el d' una pèndola. **Oscilación.**

OSCILANT. p. p. D' oscilar. Qui oscila. **Oscilante.**

OSCILAR. v. n. Moures una cosa qu' es penjada.

OSCILATORI, A. adj. S' aplica al moviment d' oscilació. **Oscilatorio.**

ÒSCUL. m. PETÓ.

OSCULATORI. m. *Med.* Nom y epítet del muscle que forma 'l gruix dels llavis. **Osculatorio.**

OSCUR, A. adj. OBSCUR.

OSCURANTISME. m. Sistema dels oscurantistes. **Oscurantismo.** || El temps en que dominava la ignorancia. **Oscurantismo.**

OSCURANTISTA. s. Enemich de la ilustració.

OSCUREIXER. v. n. OBSCURIR.

OSCURIR. v. n. OBSCURIR.

OSFALGIA. f. *Med.* Dolor de lloms. **Osfalgia.**

OSFÀLGICH, CA. adj. Lo concernent a la osfalgia.

OSFIALGIA. f. *Med.* Dolor d' illades. **Osfialgia.**

OSFITIS. f. *Med.* Inflamació de les illades. **Osfitis.**

OSFRESIA. f. *Med.* La facultat de sentir olor.

OSFRÈSICH, CA. adj. Propi de la osfresia.

OSFRESIÓLECH, CA. s. y adj. Qui escriu sobre la osfresiología.

OSFRESIOLOGÍA. f. Tractat sobre l' olfat.

OSFRESIOLÒGICH, CA. adj. Lo que té relació ab l' olfat. **Osfresiológico.**

OSISIDA. f. *Bot.* Arbust dioich, que 's cría en llochs incults, ab fruits rojos semblants a la cirera, que se suposen astringents. **Osiside.**

OSMASSOM. m. Principi qu' existeix a la carn y en alguns bolets; és una barreja de moltes substancies diverses que comuniquen llur olor al caldo. **Osmázomo.**

OSMASSÒMICH, CA. adj. Lo que conté osmassom.

OSMAT. m. *Quím.* Combinació del ácit òsmich ab una base. **Osmato.**

OSMI. m. *Min.* Metall de color cendrós y brillant que, quan és oxidat, fa una olor molt picanta. **Osmio.**

Osmia

OSMIA. f. *Zool.* Insectes himenòpters, entre negres y bronzejats, que fan niu en murs antichs o a la fusta podrida. **Osmia.**

OSMIAT. m. *Quím.* Sal produida per la combinació del òxit òsmich ab una base salificable. **Osmiato.**

ÒSMICH, CA. adj. *Min.* Propi del osmi. **Ósmico.** || adj. m. *Quím.* Epítet d' un ácit format pêl osmi.

OSMIDIS. m. pl. *Min.* Familia de minerals que tenen per base l' osmi. **Osmidios.**

OSMIÓS, A. adj. *Quím.* Epítet de la combinació del osmi ab una base. **Osmioso.** || Calificació d' un dels òxits d' osmi. **Osmioso.**

OSMIT. m. *Quím.* Combinació del osmi ab algún metall. **Osmido.**

ÒSMIT, DA. adj. *Min.* Que conté osmi. **Ósmido.**

OSMIUR. m. *Quím.* Combinació d' osmi ab altra substancia. **Osmiuro.**

OSMIURAT, DA. adj. *Quím.* Que conté osmiur. **Osmiurado.**

OSONA (Artur). *Biog.* Excursionista catalá. Nat l' any 1840; mort a Barcelona en 1901. Havía residit a França durant alguns anys. Era establert a Barcelona, dedicat al comers, fent excursions nombroses y continuades per terres d' Europa. Ningú coneixía com ell la terra catalana, per quina patria sentía entusiasme fervorós, havent practicat l' excursionisme durant vint anys, fent caminades de vuit y deu hores diaries, prenent notes ab gran fidelitat y amor. Va lograr una fama justa ab l' enfilall de *Guíes* itineraries de les principals regions de Catalunya, totes molt estimades y reimpreses algunes d' elles. El coronel Prudent, enginyer militar francès, li consultava sovint els seus dubtes en el travall del Mapa de Catalunya. Era fill adoptiu de la República d' Andorra. Va fer testament llegant tota la seua biblioteca al «Centre Excursionista de Catalunya» o a la societat similar que la substituís, o en son defecte a la Biblioteca pública Arús, de Barcelona, cedint també al

«Centre» la propietat literaria de la colecció de *Guies* itineraries, mes a condició de construir ab son producte una barraca-refugi al cim del Montseny, al turó de l' *Home*, ab el nom de *Refugi-Osona*. Les *Guies* escrites per ell són les del *Alt plà de Barcelona y baix Vallès* (edicions 1887, 1891 y 1894); *Vallès superior, o sía del Congost al Llobregat* (1888 y 1892); *Serres de la costa de Llevant, o sía del Besòs al Tordera* (1888 y 1892); *Serres de la costa de Ponent* (1890 y 1893); *Montseny* (1880, 1886 y 1893); *Regions del Lluçanès, Pirineus, Cerdanya, Serres de Cadí y Andorra* (1892 y 1894); *Del Montserrat al Camp de Tarragona* (1890); *Serres de Collsacabra als Pirineus* (1888 y 92) y moltes altres.

OSOR (Sant Pere d'). *Geog.* Vila de la prov. de Girona, bisb. de Vich, part. jud. de Santa Coloma de Farnès; és a la vora de la riera del seu nom y té 1,243 hab. || —(RIERA D'). *Hidrog.* Riera de les Guilleries, que passa per Osor y desaigua al Ter, entre Anglès y La Sellera, prov. de Girona.

OSORMORT. *Geog.* SANT SADURNÍ D' OSORMORT, prov. de Barcelona.

OSQUEOCELE. f. *Med.* Trencadura del escrot. **Osqueocele.**

OSQUEOGALASIA. f. *Med.* Tumor del escrot. **Osqueogalasia.**

OSQUEONCIA. f. *Med.* Tumefacció del escrot. **Osqueoncia.**

OSQUEYTA. f. *Med.* Inflamació del escrot. **Osqueita.**

OSSA. f. OSSAMENTA. || FOSSA.

NO TINDRE SINÓ LA OSSA. fr. Ésser sumament flach. *No tener más que la armazón.*

OSSA. f. *Zool.* La femella de l' os. || *Astron.* Constelació. **Onsa.**

OSSA MAJOR. *Astron.* Constelació boreal composta de cinquanta sis estrelles molt notables; set d' elles s' anomenen *el Carro. Osa mayor, Carro.*

OSSA MENOR. *Astron.* Constelació boreal composta de vint estrelles, set d' elles molt notables, que 's diuen en castellá *Cinosura* y *Carro menor. Osa menor.*

OSSADA. f. El conjunt dels òssos de la persona o del animal. **Huesada.**

TINDRE BONA O MALA OSSADA. fr. Tindre bona o dolenta complexió dels òssos.

OSSAM. m. Conjunt o munt d' òssos.

OSSALL. m. dim. *Ter.* OSSET, 2.

OSSAMENTA. f. Carcanada, els purs òssos, esquelet. **Osambre, osamenta.**

OSSARI. m. Sepulcre, lloch ont descansen els restos humans. **Osario.**

OSSEJA. *Geog.* Vila de la Cerdanya francesa, al cantó de Sallagossa, a la vora del curs de la Llevanera, a l' alçaria de 1,254 met. Té 1,067 hab. És la població més important y més comercial de la Cerdanya francesa.

OSSERA. f. Sepulcre, fossa. **Osario.** || Fossar. **Osario, osar, osero, cementerio.** || OSSAMENTA.

OSSERÍA. f. Cacera d' óssos. **Osería.**

OSSET. m. dim. d' òs. **Huesecico, huesecito.** || Dim. d' ós, animal. **Osezno.** || Joch en que 's tira el osset del genoll del moltó, etc., en alt fins que queda dret a terra, y segons de quina part cau, se pert o 's guanya. **Taba, carnicol.** || pl. ÒS DE L' ESPINADA. || GANYILS.

OSSET. *Geog.* Lloch del terme d' Andilla, prov. de Valencia.

OSSI, A. adj. De la naturalesa de l' òs. **Óseo.**

OSSÍFER, A. adj. Que cría òs. **Osífero.**

OSSIFICACIÓ. f. Per aquesta denominació s' entèn una alteració dels teixits, per la que 'ls sòlits orgánichs adquireixen accidentalment la duresa, compactibilitat y demés propietats físiques dels òssos. **Osificación.**

OSSIFICAR. v. a. Convertir en òs. **Osificar.** || Reduir a esquelet. **Osificar.**

OSSIFICARSE. v. r. Convertirse en òs. **Osificarse.**

OSSIFICAT, DA. p. p. **Osificado.**

OSSIFORM. adj. Que té la forma d' òs. **Osiforme.**

OSSIFRAGIA. f. *Med.* Trencament d' òssos. **Osifragia.**

OSSITIS. f. *Med.* Inflamació d' una part ossosa. **Ositis**

OSSÓ (Domingo de). *Biog.* Militar catalá de familia noble, qui l' any 1218 fou un dels catorze escullits pera vestir l' hábit de la Mercè, al fundarse la bellament famosa ordre redemptora de captius, a la ciutat de Barcelona.

OSSÓ. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Fraga; és a la vora del Cinca y té 728 hab. || Poble de la prov. de Lleida, bisb. de Urgell, part. jud. de Cervera; és a la vora d' una riera y té 631 hab.

Segell de Ossó de Cervera

OSSOS (Cova dels). *Orog.* Se trova a la montanya de Sant Llorenç del Munt y és de poca fondaria.

OSSÓS, A. adj. De la naturalesa o aspecte de l' òs. Óseo. || Pertanyent als òssos. **Óseo.** || Que té òssos. Óseo.

OSSUT, DA. adj. Qui té molt d' òs. **Osudo.**

OSTAGA. f. *Náut.* Cap d' un gruix proporcionat que fa l' ofici d' un amant d' aparell a les drices de algunes veles, com les de gavia, etc. **Ostaga, fustaga, ustaga.**

OSTAGADURA. f. *Mar.* Siti ont se fan fermes les ostagues. **Ostagadura.**

OSTAGRA. f. *Cir.* Pinces pera agafar ossets o bocins d' òs. **Ostagra.**

OSTAL. m. *Ant.* HOSTAL.

OSTE. m. *Ant.* HOSTE.

OSTEALGIA. f. *Med.* Dolor d' un òs. **Ostealgia.**

OSTEGENIA. f. Part de la fisiología que tracta de la generació dels òssos, de llur modo de nutrició y per consegüent de llur increment. **Ostogenia.**

OSTEITIS. m. *Med.* Inflamació als òssos. **Osteitis.**

OSTENSIBLE. adj. Lo que pot mostrarse o manifestarse. **Ostensible.**

OSTENSIBLEMENT. adv. m. D' una manera ostensible. **Ostensiblemente.**

OSTENSIÓ. f. Manifestació d' alguna cosa. **Ostensión.**

FER OSTENSIÓ. fr. MANIFESTAR.

OSTENSIU, VA. adj. Lo que mostra o manifesta. **Ostensivo.**

OSTENTACIÓ. f. Manifestació, mostra de lo qu' és digne de vèures. **Ostentación, vanidad.** || Pompa, aparato. **Ostentación.**

OSTENTADOR, A. s. y adj. Que ostenta o qui ostenta. **Ostentador.**

OSTENTAR. v. a. Mostrar, manifestar, parar alguna cosa pera que 's vegi. **Ostentar.** || Aparentar valor, riquesa o luxe. **Ostentar.**

OSTENTARSE. v. r. Jactarse, vanagloriarse. **Ostentarse.**

OSTENTAT, DA. p. p. **Ostentado.**

OSTENTATIU, VA. adj. Qui fa ostentació. **Ostentativo.**

OSTENTÓS, A. adj. Sumptuós, magnífich. **Ostentoso.**

OSTENTOSAMENT. adv. m. Ab ostentació. **Ostentosamente.**

OSTEOCELE. f. *Med.* Tumor produit per la ossificació d' un sach vell herniari. **Osteocele.**

OSTEÒCOLA. f. *Min.* Varietat de cals carbonatada. **Osteócola.**

OSTEÓCOP, A. adj. *Med.* Epítet del dolor dels òssos produit per la sífilis crònica. **Osteócopo.**

OSTEOCOPEA. f. *Med.* Dolor agut dels òssos. **Osteocopea.**

OSTEOFIMIA. f. *Med.* Inflor d' un òs. **Osteofimia.**

OSTEOFTISIA. f. *Med.* Atrofia d' un òs. **Osteoftisia.**

OSTEOFTORÍA. f. *Med.* Alteració o corrupció dels òssos. **Osteoftoría.**

OSTEOGENIA. f. *Med.* Desenrotllament dels òssos. **Osteogenia.**

OSTEÒGRAF, A. s. Persona entesa en osteografía. **Osteógrafo.**

OSTEOGRAFÍA. f. Part de l' anatomía que tracta de la descripció dels ossos. **Osteografía.**

OSTEOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la osteografía. **Osteográfico.**

OSTEÒLECH, CA. s. La persona versada en la osteología. **Osteólogo.**

OSTEOLITA. f. *Min.* Os fòssil. **Osteolita.**

OSTEOLOGÍA. f. Part de l' anatomía que tracta dels òssos. **Osteología.**

OSTEOLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la osteología. **Osteológico.**

OSTEOLOSIS. f. *Med.* Alteració particular del teixit ossós. **Osteolosis.**

OSTEOMALACIA. f. *Med.* Reblaniment dels òssos. **Osteomalacia, osteomalaquia, osteomalaxia.**

OSTEOMÍA. f. *Med.* Inflor dels òssos. **Osteomía.**

OSTEONECROSIS. f. *Med.* Insensibilitat dels òssos. **Osteonecrosis.**

OSTEOPIRIA. f. *Med.* Caries d' un òs. **Osteopiria.**

OSTEORSIS. f. *Med.* Aument de duresa d' un os. **Osteorsiso.**

OSTEOSTEÀTOM. m. *Med.* Conversió del teixit ossós en una materia grassa. **Osteosteatomo.**

OSTEOSTOM, A. adj. *Med.* Que té les barres ossoses. **Osteóstomo.**

OSTEÒTIDE. f. *Med.* Substancia que tira a solidificarse y convertirse en òs. **Osteótide.**

OSTEOTIL. m. *Med.* Tumor desenrotllat a la superficie d' un òs. **Osteolito.**

OSTEOTIMÍA. f. *Anat.* Part de l' anatomía práctica que té per obgecte la dissecció dels òssos. **Osteotomía.**

OSTEOTÒMICH, CA. adj. *Anat.* Propi de la osteotomía. **Osteotómico.**

OSTIA. f. OSTRA. || HOSTIA.

OSTIAL. m. La conxa que cría la perla. **Ostial.**

OSTIARI. m. Qui té potestat, en virtut del ordre menor que se li ha donat, d' admetre al sagrament de la Eucaristía als dignes y excluir als indignes. **Ostiario.**

OSTIARIAT. m. La primera de les quatre ordres menors. **Orden de ostiario.**

OSTIÓ. m. MUSCLE, OSTRA.

OSTITIS. m. *Med.* Inflamació dels òssos. **Ostitis.**

ÓSTOL. m. *Ant.* ESTOL.

OSTRA. f. *Ictiol.* Closca o petxina que conté un marresch quina carn és molt estimada. **Ostra, ostro, ostrón.**

OSTRA. f. *Vulg.* ESCUPINADA, GARGALL.

OSTRACI. adj. De la naturalesa de la ostra. **Ostráceo.**

OSTRACISME. m. Emigració, desterro o expatriació a que solen donar lloch els trastorns politichs. **Ostracismo.**

OSTRACITA. f. Ostra fòssil. **Ostracita.** || El sutge metálich que 's fa a la banda exterior de la fornal en que s' acendra el coure. **Ostracita.**

OSTRACOLOGÍA. f. *Conxiol.* Historia de les petxines. **Ostracología.**

OSTRACOLÒGICH, CA. adj. *Conxiol.* Relatiu a la ostracología. **Ostracológico.**

OSTRACOMORFITA. .. *Min.* Qualsevulla petxina bivalva en estat fòssil. **Ostracomorfita.**

OSTRAIRE. amb. Qui 's dedica a pescar ostres. Aquesta operació acostuma a practicarse per med. d' un aparell de ferro, semblant a una aixada, ab una bossa de cuiro de filat que 's subgecta al vaixell destinat a la pesca y que, arrossegat per la corrent, rasca els llochs ont s' hi troven els molusques, omplint la bossa a mida que 'ls ferros els desenganxen. A Menorca, ont les ostres se críen en llochs profons, les desclaven a cops de martell els escafandrers. **Ostrero, pescador de ostras.** || Qui ven ostres. **Ostrero.**

OSTRAL. m. Lloch ont se críen o posen les ostres. **Ostral, ostrera.**

OSTRANITA. f. *Min.* Mena de zircó de color gris de clavell y de llustre vidriós que ratlla 'l quarç, és insoluble ab els ácits y no 's fon a la flesca. **Ostranita.**

OSTRER, A. m. y f. Qui ven ostres. **Ostrero.** || Lloch de pescar ostres o lloch ont se críen les ostres. **Ostrera.**

Ostrer

OSTRER. m. *Zool.* Mena d' aus que 's nodreixen comunament de la carn dels molusques, les ostres ab preferencia. És del tamany del ánech, ab ales negres, el ventre y la cua blanchs, duient ademés un collaret d' aquest color: té 'l béch roig, llarch y fort y comprimíntlo li serveix pera obrir les petxines; les potes són roges també. La carn és comestible, més poch usada. **Ostrero.**

OSTRERA. f. OSTRAL.

OSTRERÍA. f. Paratge ont se venen les ostres. **Ostrería.**

OSTROGOT, DA. adj. Natural de y lo pertanyent a la Gocia Oriental. **Ostrogodo.**

OT. n. p. d' home. **Odón.**

OTALGIA. f. *Med.* Dolor del oido. **Otalgia.**

OTÁLGICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la otalgia. **Otálgico.**

OTGER CATALÓ o CATHALÓ. *Biog.* Hèroe fabulós de la reconquista de Catalunya, que se suposa visqué en el sigle VIII. Segons la faula, desde 'l país de Bavaria vingué Otger, eixit del castell Cathaló, a la Gayena, acompanyat dels nou barons de la Fama: en Dapifer de Montcada, en Galcerán Grau de Pinós, n' Hug de Mataplana, en Yoth Guillem de Cervera, en Grau o Guillem de Cervelló, en Pere Grau Alamany, en Ramón d' Anglesola, en Gispert de Ribelles y en Berenguer d' Erill; els quals comandaven tres exèrcits, que tots plegats comptaven vinticinch mil homes. Aqueix exèrcit, suposa la faula, que reconquistà la terra catalana, traientli el jou serraí. Ha-

vent enmalaltit y mort Otger, sitiant Empurias, feu capitost a Dapifer, qui morí a Narbona, quan la sitiaven els exèrcits de Carlemany. Y la faula s' enllaça aquí ab la veritat històrica al suposar successor d' en Dapifer al cavaller Seniofre pera embrancar tot seguit ab els comtes de Barcelona. La llegenda aquesta, aceptada pèls historiaires desde 'l sigle XV ensá, fa pervindre l' origen del nom de Catalunya del hèroe Otger Cataló, y, si fos veritat, les principals cases de l' antiga noblesa catalana haurien tingut son principi en els nou barons de la Fama, companys d' Otger.

Otiorrinch

OTIORRINCH. m. *Zool.* Insectes coleòpters, grans, ab color roig, picats de ratlles escamoses, essent nocius a la vinya y a altres plantes. **Otiorrinco.**

OTITA. f. *Min.* Ferro argilós reniforme. **Otita.**

OTITIS. f. *Med.* Inflamació de la orella. **Otitis.**

OTÓ. n. p. d' home. **Otón.**

OTOCÈFAL. m. *Med.* Monstre per otocefalia. **Otocéfalo.**

OTOCEFALIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en presentarse dues orelles en lloch d' una o bé una sola de molt grossa. **Otocefalia.**

OTOCEFÁLICH, CA. adj. *Med.* Lo que té 'l carácter de la otocefalia o li correspòn. **Otocefálico.**

OTOCONÍA. f. *Med.* Concreció pulverulenta al conducte auditiu. **Otoconía.**

OTODUCTYLOMAN. adj. Qui té 'l vici de gratarse les orelles.

OTÔGRAF. m. Escriptor que tracta d' otografía. **Otógrafo.**

OTOGRAFÍA. f. *Anat.* Part de l' anatomía que fa la descripció de la orella. **Otografía.**

OTOGRÁFICH, CA. adj. *Anat.* Que pertany a la otografía. **Otográfico.**

OTOLOGÍA. f. *Anat.* Tractat de la orella. **Otología.**

OTOLÓGICH, CA. adj. *Anat.* Pertanyent a la otología. **Otológico.**

OTOLOMÍA. f. *Anat.* Part de l' anatomía práctica qu' ensenya 'l modo de dissecar y preparar la orella. **Otolomía.**

OTOMÁ, NA. adj. S' aplica al imperi y descendencia dèls emperadors turchs ab relació a Otomá, el seu primer emperador. **Otomano.** || Lo concernent a Turquía y als seus naturals. **Otomano.**

OTOMANA. f. Mena de sofá al que hi caben varies persones. **Otomana.**

OTON, OTÓ o bé OT. *Biog.* Famós abat del monastir benedictí de Sant Cugat del Vallès. Era un senzill monjo, y va ésser l' únich de la comunitat qui va salvarse quan l' any 986 els alarbs, victoriosos en la batalla del plà de Matabous, varen anar a destruir el monastir primitiu assessinant a tothom. Ell, al any següent, recomençava l' edifici actual, deixant construits els absis y presbiteri, y començada la del claustre, esdevenint abat de la comunitat nova. Va ésser bisbe de Girona; assistint a la desgraciada expedició dels catalans a Còrdova; havent mort l' any 1010 en batalla ab els serraíns y, com ell, la plana major del exèrcit catalá. Sembla que 'l seu cos fou portat a nostra terra y sepultat en el monastir de St. Cugat, en el bell sepulcre d' istil gòtich primari, del costat del Evangeli, ab estàtua jacent del bisbe-abat Otó demunt y una inscripció llatina d' enrevessada lectura.

OTOMÁNICH, CA. adj. OTOMÁ.

OTOMÍA. f. ANATOMÍA.

OTOPNOSIS. f. *Med.* Supuració del oido. **Otopnosis.**

OTORCH. m. Acció d' otorgar contracte esponsalici o capitols matrimonials. **Otorgo.**

OTORGABLE. adj. Que 's pot otorgar. **Otorgable.**

OTORGADOR, A. adj. Cosa que 's pot o s' ha de otorgar. **Otorgadero.** || m. y f. Qui otorga. **Otorgador, otorgante.**

OTORGADOR DE PODERS. Qui fa a un altre apoderat seu. *Poderdante.*

OTORGAMENT. m. L' acció d' otorgar una escriptura. **Otorgamiento.** || Consentiment, permís. **Otorgamiento.**

OTORGANÇA. f. OTORGAMENT.

OTORGANT. m. y f. OTORGADOR.

OTORGAR. v. a. Consentir, condescendre. **Otorgar.** || *For.* Prometre ab autoritat pública 'l compliment d' alguna cosa. **Otorgar.**

OTORGAR EN REI. *Loc. ant. Reconocer por rey.*

OTORGAT, DA. p. p. **Otorgado.**

OTORREA. f. *Med.* Fluix pèl oido. **Otorrea.**

OTOS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Valencia, part. jud. d' Albayda; és a tramontana del Pich de Benicadell y té 838 hab.

OTOSCOPI. m. *Med.* Instrument pera regonéixer l' orgue del oido. **Otoscopio.**

OTOSCOPIA. f. *Med.* Exploració del orgue del oido. **Otoscopia.**

OTOTOMÍA. f. *Med.* Dissecció del oido. **Ototomía.**

OTOTÔMICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la ototomía. **Ototómico.**

OTOYATRÍA. f. *Med.* Part de la medicina que té per obgecte l' estudi del oido. **Otoyatría.**

OTOYÁTRICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la otoyatría. **Otoyátrico.**

OTRELITA. f. *Min.* Silicat d' alúmina y ferro, de color gris, negre o verdós. **Otrelita.**

¡**OU!** interj. Pera cridar a algú. ¡**Hola! oyes, ¡oh!** || *Ant.* Serveix també pera respondre. ¡**Hola!** || imp. del verb *uore.* ¡**Oye!**

OU. m. Cos de figura més o menys esfèrica que ponen les femelles dels aucells, insectes, peixos y reptils. **Huevo.**

OU BLAN: OU PERA BEURE.

OU CLAR O SENSE GRELL O AIGUAPOLL. *Huevo huero.*

OU COVAROT: COVAROT.

OU COVAT. El qu' está pollat o ha estat algún temps a alguna part calenta. *Huevo empollado.*

OU DE GRANOTA. L' embrió d' ella. *Girino.*

OU DEL AUCELL. *Postura.*

OU DEL DÍA. El post del día meteix. *Huevo fresco.*

OU DE NIU, BUIT O PONEDOR: COVAROT, NIAL.

OU DE PEIX. Pilot d' ouets dins del peix, que molt units uns ab altres, formen una mena de pasta. És menjar molt delicat. *Huevo.*

OU DE REIG. *Bot.* Bolet molt apreciat. *Cierta clase de hongo.*

OU DUR. El cuit ab la closca ab aigua, bullint fins a coagular enterament la clara y 'l rovell. *Huevo duro.*

OU ESCUMAT. El cuit sense closca. *Huevo cocido en agua.*

OU ESTANTIÇ O VELL. Aquell que per tindre molt de temps ha començat ja quasi a corrompres. *Huevo añejo.*

OU FERRAT O FREGIT. El fregit sense batrel abans. *Huevo frito ó estrellado.*

OU FRESCH: OU DEL DÍA.

OU MENAT O REMENAT. El que 's remena pera que no 's lligui. *Huevo revuelto.*

OU NANO. El derrer que pòn la gallina, és molt petit, estèril y per lo comú sense rovell. *Huevo centenino.*

OU PERA BEURE. El cuit ab aigua bullenta ab la closca. *Huevo cocido, blando, pasado por agua, en cáscara.*

OU POLLAT: OU COVAT.

OU SENSE CLOSCA. El que no ha tingut temps de formárseli. *Huevo en algara ó en fárfara, sin cáscara.*

OU SENSE ROVELL: OU CLAR.

OUS AB TRUITA. Els ous debatuts y fregits a la paella deixant que s' amassin. *Huevos en tortilla.*

OUS FILATS. Composició d' ous y sucre que forma la figura de fils. *Huevos hilados.*

ABORRIR ELS OUS. fr. Desistir algú de la obra començada, si li van escodrinyant molt, com fa la gallina, que deixa 'ls ous si 'ls hi toquen massa. *Aborrecer los huevos.*

BEUTE AQUEIX OU MENTRES QUE L' ALTRE 'S COU. *Loc.* PELA AQUEST PRÉSSECH.

CACAREJAR, CACAREJAR Y NO FER CAP OU. fr. *Fam.* Prometre molt y no donar res. *Cacarear y no poner huevo.*

DEL OU AL SOU, DEL SOU AL BOU Y DEL BOU A LA FORCA. *Ref.* Ab que 's denota que 'ls lladres comencen per poch y acaben per molt. *Ladroncillo de agujeta después pasa á barjuleta.*

ESTAR PLE COM UN OU. fr. Se diu del lloch ont hi há tanta gent que no n' hi cap més. *Estar de bote en bote.*

FER L' OU. fr. Pòndrel. *Poner el huevo.* || Juntar les puntes dels cinch dits d' una má. *Hacer el huevo.*

FER OUS ELS AUCELLS, INSECTES, etc. fr. *Aovar.*

FER OUS ELS PEIXOS. fr. *Desovar.*

L'OU SENSE SAL, NO FA BÉ NI MAL. *Ref. El huevo sin sal, no sienta bien ni mal.*

NO ÉS AQUESTA LA MARE DELS OUS. fr. *Fam. No es esa la madre del cordero.*

SENSE TRENCAR OUS NO 'S FAN TRUITES. *Loc.* Ab que s' explica que sense travall no 's pot conseguir ab poch temps lo que 's vol. *No hay atajo sin trabajo.*

TINDRE SEMPRE OUS O COLOMINS. fr. *Met.* Estar sempre ab un mal o un altre o alguna cosa que 'ns incomoda. *El hisopo del herrero, cuando en el agua, cuando en el fuego; que por la pera, que por la manzana, mi hija nunca está sana.*

TOT JUST HA EIXIT, ENCARA NO HA EIXIT DE LA ESCLOFOLLA DEL OU. fr. *Met. fam. Aun no ha salido del cascarón.*

TROBAR PELS ALS OUS. fr. Buscar motius frívols pera desaprovar alguna cosa. *Buscar el pelo al huevo.*

UN OU Y ENCARA COVAT. *Ref.* Denota que qui confiava ab moltes coses bones o útils, no n' ha arreplegat sinó una y aquesta encara dolenta o inútil. *Un huevo y ese huero.*

OU, OU. Veus ab que 's forma una mena de cançó pera fer dormir les criatures. **Ro, ro, ro.**

FER OU, OU, A LA OU, OU fr. FER NONA.

OUBI. m. GAVADAL. || Bací pera donar menjar als porchs. **Gamella, dornajo, dornillo.**

OUERA. f. Menut dels aucells ont hi há 'ls ous. **Huevera, overa, ovario.** || Petit vas a manera de cálzer, de plata, pisa o altra materia, en lo qual s' hi posa l' ou pera beure. **Huevera.**

OUET. m. dim. **Huevecico, huevecillo, huevecito, ovecico.** || Clotet rodó que fan els nois a terra, pera tirarhi o ficarhi la pilota o algunes monedes. **Bote, boche, uñeta.**

OUIR. v. n. OIR.

OULITIS. f. *Med.* Inflamació de les genives. **Oulitis.**

OULORRAGIA. f. *Med.* Hemorragia de les genives. **Oulorragia.**

OURE. v. a. *Ant.* OIR.

OUS. *Loc. ant.* O OS.

OVA. f. *Bot. mar.* Mena de plantes algues gelatinoses, que a alguns paisos s' apropien als menjars. Se 'n produeixen aixís meteix en certs estanys d' aigua dolça, donantse com a substancies nodritives del bestiar. **Ulva.**

OVACIÓ. f. El conjunt de demostracions d' apreci que 's fan en honor d' alguna persona. **Ovación.**

OVACIONAR. v. a. Fer ovacions a algú per sos merits.

OVAL. adj. Lo que té figura d' ou. **Oval, ovalado.**

ÒVAL. m. Figura plana en forma d' ou. **Óvalo.** || Adorno a les catapultes de les columnes jòniques y dòriques. **Óvalo.** || pl. Adornos arquitectònichs en figura d' ou. **Óvalos.**

OVALAR. v. a. Donar a una cosa la forma d' òval.

OVALAT, DA. adj. ÒVAL.

OVARI. m. *Anat.* La ouera de les femelles. **Ovario.** || *Bot.* La part del pistil ont se reuneixen les llevors de les plantes. **Ovario.** || *Arq.* Mena de motllura en forma d' ou. **Ovario.**

OVÁRICH, CA. adj. Referent al ovari. **Ovárico.**

OVARIOMÍA. f. *Med.* Tumor produit pél ovari. **Ovariomía.**

OVARITIS. f. *Med.* Inflamació del ovari. **Ovaritis.**

OVARITOMÍA. f. *Cir.* Anatomía del ovari. **Ovaritomía.**

OVAT, DA. adj. **Oval.**

OVELLA. f. La femella del moltó. **Oveja.** || pl. *Met.* Els fidels que pertanyen al gremi de la Iglesia, y singularment els qu' están al cuidado de cada bisbe, qu' es son pastor esperitual. **Ovejas.**

Ovelles

OVELLA DE MOLTS EL LLOP SE LA MENJA. *Ref.* Ab que 's denota que lo qu' está encarregat a molts, ningú cuida. *Asno de muchos, lobos le comen; oveja de muchos, lobos se la comen; lo más encomendado lleva el gato.*

OVELLA PATARRELLA A CENT ANYS SERÁ NOVELLA. *Ref.* DONA NANA Y PATARRELLA, etc.

OVELLA QUE BELA, PERT BOCÍ. *Ref.* Denota que 'l que 's distreu del seu intent, s' atrassa o pert lo principal. *Oveja que bala, bocado pierde.*

OVELLA QU' ESTÁ FARTA, DE LA CUA FA MANTA. *Ref.* Ab que 's reprèn als poltrons y acomodats, als qui qualsevol excés causa novetat. *Oveja harta, de su rabo se espanta.*

OVELLA RONYOSA EMBRUTA 'L RAMAT. *Ref.* Denota qu' a les comunitats y repúbliques els indignes solen ésser els més queixosos y més inquiets. *El puerco sarnoso revuelve la pocilga.*

OVELLA XORCA. La que no pareix. *Oveja machorra.*

OVELLES CONTADES EL LLOP SE LES MENJA, Y OVELLES SENSE PASTOR EL LLOP SE LES MENJA. *Ref.* Denota que per més que 's procuri guardar alguna cosa, no sempre 's logra la seua seguretat. *De lo contado come el lobo y anda gordo.*

OVELLES TONTES, PER ONT PASSA UNA PASSEN TOTES. *Ref.* Denota 'l poder que tenen l' exemple y la mala companyía. *Ovejas bobas, por do va una van todas.*

OVELLES Y ABELLES, EN TES DEVESES. *Ref.* Denota que 's tinguin aquestes dues coses en terres propies, perque a les agenes porten poch profit. *Ovejas y abejas, en tus dehesas.*

CADA OVELLA AB SA PARELLA. *Ref.* Denota que cada hu deu acompanyarse ab els d' igual esfera o classe. *Cada oveja con su pareja.*

COSA D' OVELLES. *Ovejuno.*

PETITA OVELLA, CADA ANY ES ANYELLA. *Ref.* DONA NANA Y PATARRELLA, etc.

QUI 'S FA OVELLA 'L LLOP SE 'L MENJA. *Ref.* Denota que a vegades l' ésser massa bò és perjudicial. *Haceos miel, y comeros han moscas.*

QUI TÉ OVELLES TÉ PELLS. *Ref.* Ab que se significa que qui está a la utilitat, també ha d' estar exposat al dany. *Quien tiene ovejas tiene pellejas.*

OVELLA MORTA (Plá d'). *Orog.* A les valls altes del Segre, creuat el Plá de les Salines, envers el Coll de la Bossa. A la dreta se deixen emboçats barranchs, del costat de França, propers a la rivera d' Osseja.

OVELLER, A. m. y f. Pastor que guarda les ovelles. **Ovejero.**

OVELLETA. f. dim. **Ovejuela, ovejica, ovejilla, ovejita.**

OVERA. f. *Ter.* OUERA.

OVET. m. dim. *Ter.* OUET.

OVEYLA. f. *Ant.* OVELLA.

OVI. m. OUBI.

OVIDUCTE. m. Conducte tortuós que baixa desde l' ovari fins al cés dels aucells y altres animals ovípars. L' us d' aquest conducte es rebre l' ou format en part al ovari, contribuir a la formació de la seua closca y donarli eixida pel cés. **Oviducto.**

OVÍFER, A. adj. Que té ous. **Ovífero.**

OVIFORME. adj. Que té figura d' ou. **Oviforme.**

ÒVILA. f. ÒLIVA.

OVÍPAR. m. S' aplica als animals que ponen ous. **Ovíparo.**

OVIRADOR. adj. Qui ovira. **Divisador, vislumbrador.** || Que s' ovira clarament.

OVIRAR. v. a. Veure confosament. **Divisar, columbrar, brujulear, vislumbrar.**

OVIRARSE. v. r. Veures confosament una persona o cosa. **Divisarse, brujulearse, entrelucir, entreparecerse, vislumbrarse.**

ÒVIT. m. *Ter.* OUBI.

OVÍVOR, A. adj. Que s' alimenta d' ous. **Ovívoro.**

OVO. m. *Arquit.* Motllura qual perfil presenta un quart de cèrcol. **Ovo.**

Ovula

OVOIDICH, CA. adj. Que té la forma d'un ou. **Ovoide.**

OVOLOGÍA. f. Tractat referen' als ous. **Ovología.**

OVOVÍPAR, A. adj. Epítet dels animals ovípars, quin ou s' obre dins del cos, eixint vius els fills. **Ovovíparo.**

ÒVUL. m. ÒVAL.

ÒVULA. f. *Zool.* Molusques gasteròpots que solen trovarse als mars d' aigües temperades; tenen la crosta blanca, ovoidia o fusiforme y molt polida. Son bastant comuns al Mediterrani.

OVULAR. adj. Pertanyent al òval. **Ovular.**

OVULI, A. adj. **Ovúleo.**

¡**OX**! interj. ¡UIX!

OXÁCIT. m. *Quím.* Ácit format pêl oxígen. **Oxácido.**

OXALAT. m. *Quím.* Combinació del àcit oxàlich ab una base. **Oxalato.**

OXALATAT, DA. adj. *Quím.* Epítet dels minerals convertits en sal. **Oxalatado.**

OXALATS. m. *Quím.* Sals compostes d' una base y d' àcit oxàlich. **Oxalatos.**

OXALHIDRAT. m. *Quím.* Resultat de la combinació del àcit oxàlich ab una base. **Oxalhidrato.**

OXALHÍDRICH, CA. adj. *Quím.* Calificació d' un àcit que resulta per l' acció del àcit nítrich sobre varies substancies. **Oxalhídrico.**

OXÁLICH. m. *Quím.* Ácit crestallisat en prismes llarchs transparents, soluble a l'aigua, inodor, de sabor molt àcida: s' emplea en la medicina en forma de tauletes dites contra la set. **Oxálico.**

OXÁLIT. f. *Bot.* Gran abundor de plantes de la mena dels oxalidis de molta acidesa; en sa major part son herbes o petits arbustes d' arrel tuberosa. **Oxálida.**

OXALOVINAT. m. *Quím.* Sal que resulta de la combinació del àcit oxalovínich ab una base. **Oxalovinato.**

OXALOVÍNICH, CA. adj. *Quím.* Compost d' ácit oxàlich y d' hidrògen bicarbonatat. **Oxalovínico.**

OXAMETANA. f. *Quím.* Oxalat anhídrich d' amoníach y de bicarbur d' hidrògen. **Oxametana.**

OXAMETILENA. f. *Quím.* Oxalat de metilena y d' amoníach. **Oxametilena.**

OXÁMIT. m. *Quím.* Cos que 's sublima quan se descomposa l' oxalat d' amoníach neutre per destilació. **Oxámido.**

OXARITA. f. *Min.* Substancia poch comuna, composta de silicat de cals, ferro y potassa en estat hidratat. **Oxarita.**

OXEOLAT. m. *Farm.* Vinagre medicamentós. **Oxeolato.**

OXEÔLICH, CA. adj. *Farm.* Que té algunes de les qualitats del vinagre. **Oxeólico.**

OXI. Veu qu' entra en la combinació de diferentes paraules pera indicar l' oxígen. **Oxi.**

OXIAFIA. f. *Med.* Delicadesa excessiva del sentit del tacte. **Oxiafia.**

OXIBASE. f. *Quím.* Oxit que serveix de base en la combinació de que forma part. **Oxibase.**

OXIBÁSICH, CA. adj. *Quím.* Se diu de la sal que té per base un òxit. **Oxibásico.**

OXIBROMUR. m. *Quím.* Combinació d' un bromo ab un òxit. **Oxibromuro.**

OXICÁRBICH, CA. adj. *Quím.* Lo que conté oxígen y carbono. **Oxicárbico.**

OXICEDRE. m. *Bot.* Arbre de la familia de les coníferes, que creix al mitjdía d' Europa. **Oxicedro.**

ÔXICH. m. *Quím.* Compost binari en que l' oxígen hi figura com element negatiu. **Oxico.**

OXIANUR. m. *Quím.* Compost de cianògen y d' un òxit metállich. **Oxianuro.**

OXICLORAT. m. *Quím.* Sal que resulta de la combinació del àcit oxiclòrich ab una base. **Oxiclorato.**

OXICLÔRICH, CA. adj. *Quím.* Epítet del àcit que resulta de la excessiva oxigenació del cloro. **Oxiclórico.**

OXICLÔRIT. m. *Quím.* Gas produit per a combinació del òxit carbònich ab una base. **Oxiclórido.**

OXICLOROCARBÒNICH. adj. *Quím.* Se diu d' un àcit produit per la combinació del cloro y del carbono ab l' oxígen. **Oxiclorocarbónico.**

OXICLORUR. m. *Quím* Combinació d' un òxit metállich ab el clorur del meteix metall. **Oxicloruro.**

OXICOYA. f. *Med.* Desenrotllo excessiu del oído. **Oxicoya.**

OXICRAT. m. Barreja d' aigua y vinagre. **Oxicrato.**

OXID. m. OXIT.

OXIDABILITAT. f. Qualitat de lo que pot oxidarse. **Oxidabilidad.**

OXIDABLE. adj. Que pot oxidarse. **Oxidable.**

OXIDACIÓ. f. *Quím.* Combinació del oxígen ab un cos combustible o compost, que 's fa ab lentitut y sense desprendiment sensible de calor ni de llum. **Oxidación.**

OXIDAR. v. a. *Quím.* Posar en oxidació. **Oxidar.**

OXIDARSE. v. r. Agafar oxidació un metall o altra cos.

OXIDAT, DA. p. p. y adj. Pres de la oxidació. **Oxidado.**

OXIDOIDICH, CA. adj. *Fís.* Que no és ácit ni base. Oxidoideo.

OXIDUL. m. *Quím.* Oxit en que l' oxígen hi entra en petita proporció. **Oxidulo.**

OXIDULAT, DA. adj. *Quím.* Qu' ha passat al estat d' oxidat. **Oxidulado.**

OXIFÈNICH, CA. adj. Eoitet de les begudes acídules y de color rogench. **Oxifénico.**

OXIFLUORUR. m. *Quím.* Combinació d' un fluorur ab un òxit. **Oxifluoruro.**

OXÍGEN. m. *Quím.* Substancia simple en forma de aire, essencial a la respiració y incombustible: és un dels principis constituients del aire, de l' aigua, de quasi tots els àcits y d' una infinitat d' altres cossos. **Oxígeno.**

OXIGENABLE. adj. *Quím.* Que pot oxigenarse. **Oxigenable.**

OXIGENACIÓ. f. *Quím.* Acte y efecte d' oxigenar y oxigenarse. **Oxigenación.**

OXIGENAR. v. a. *Quím.* Combinar ab l' oxígen. **Oxigenar.** || r. Combinarse ab l' oxígen. **Oxigenarse.**

OXIGENESIA. f. *Med.* Desenrotllo excessiu de la sensibilitat del paladar. **Oxigenesia.**

OXIGENESIS. f. *Med.* Malaltía produida pels desordres de la oxígenació de les parts. **Oxigenesis.**

OXÍGON, A. adj. Que té tots els ánguls aguts.

OXIHAFÍA. f. *Med.* OXIAFIA.

OXIHÁFICH, CA. adj. *Med.* Lo pertanyent a la oxiafía. **Oxiháfico.**

OXIMANGÁNICH, CA. adj. *Quím.* Calificació d'un àcit que resulta de la combinació del manganesi ab l' oxígen. **Oximangánico.**

OX MEL. m. *Farm.* Aixarop de mel y vinagre. **Ojimel, ojimiel.**

OXIMURIATS. m. *Quím.* Antigament s' anomenaven aixís els clorurs de cals, de potassa, de sosa, els deute-clorurs metállichs y els clorats. **Oximuriatos.**

OXIOPÍA. f. *Med.* Facultat de veure 'ls obgectes més distants. **Oxiopía.**

OXIREGMIA. f. *Med.* Estat del ventrell que produeix rots agres. **Oxiregmia.**

OXIRODÍ. m. *Farm.* Vinagre sosat. **Oxirodino.**

OXISÁCAR. m. Barreja de vinagre y sucre.

OXISACRE. m. Salsa feta ab such de llimona, llet, mel y sucre. **Oxizacre.** || *Farm.* Aixarop de sucre, vinagre y such de magrana. **Oxizacre.**

OXISAL. m. Sal que té sucre al seu àcit y a la seua base. **Oxisal.**

OXISALS. f. *Quím.* Nom apropiat a les combinacions dels òxits electre-positius o oxiloses ab els compostos electre negatius o bé ab tots els oxácits. **Oxisales.**

OXISULFUR. m. *Quím.* Nom apropiat a les combinacions formades ab els òxits dels meteixos metalls y a vegadas ab òxits de diferenta mena.

OXISULFUR D' ANTIMONI HIDRATAT. *Kermes mineral.*

ÒXIT. m. *Quím.* Combinació del oxígen ab un' altra substancia sense arrivar al estat d' àcit. **Óxido.**

ÒXIT D' ALÚMINA. És blanch, suau al tacte; s'apega a la llengua, y no té acció sobre 'l gas oxígen, l'aire y 'ls combustibles. S' extréu de la sal coneguda ab el nom d' alums. *Óxido de aluminio ó de alúmina.*

ÒXIT D' ANTIMONI. És sòlit, d' un roig moreno, lleuger y pelut.

ÒXIT D' ARSÈNICH BLANCH. *Ácit arseniós.*

ÒXIT DE BARI, ÓXIT BARÍTICH. *Barita.*

ÒXIT DE CADMI. Se forma per la calcinació al aire o bé per la disolució del metall als oxàcits. El seu color és variable desde 'l groch rogench fins al moreno fosch. *Óxido de cadmio.*

ÒXIT DE COURE. Existeix a la naturalesa, cristallisat algunes vegades, y té un hermós color roig de rubí o roig fosch. El protòxit de coure en estat anhidre, obtingut artificialment, és una pols de color roig broncejat. *Óxido de cobre, protóxido de cobre.*

ÒXIT DE CROMO. Se 'l coneix ab el nom d' *òxit vert de cromo* y 's trova en distints minerals, combinat ab aigua o en estat hidrat, tenint un bell color vert fosch; és fixe impossible y no 's descomposa pêl color. *Óxido de cromo.*

ÒXIT D' ESTANY. És de color grisench, inalterable al aire sech. L' estany se combina de dues formes ab l' oxígen, y 'n resulten el protòxit y 'l deutòxich. *Óxido de estaño.*

ÒXIT NEGRE DE FERRO. És negre; pot fondres; no 's descomposa a una temperatura elevada y 's pot atreure pêl imán.

ÒXIT DE MANGANÈS. De les combinacions que 'l manganès forma ab l' oxígen, el que té usos més definits és el peròxit, qu' existeix a la naturalesa ab tanta abundor, que tan sols exigeix que se 'l purifiqui de les substancies extranyes ab quines se trova combinat, venint a confondres ab els minerals que al comers se coneixen ab el nom de *manganesa.*

ÒXIT DE MAGNESI. *Magnesia; magnesia calcinada.*

ÒXIT ROIG DE MERCURI. És groch, quan está molt dividit o humit; roig y algunes vegades formant escates brillantes, cristallines cuan ho está molt poch.

ÒXIT D' OR. L' anomenat peròxit d' or, una de les combinacions del oxígen y l' or; és d' un groch rogench al estat d' hidrat y polsós y negre quan está sech. *Óxido de oro.*

ÒXIT DE PLATA. És de color vert d' oliva, anhidre, de forma polsosa, insípit y soluble a l' aigua lleugerament. *Óxido de plata.*

ÒXIT DE PLOM. És de color groch un xich brut, y 's trova format ja al regne mineral, encara que se 'l prepara artificialment, y se l' anomena litorgiri, tenint moltes aplicacions en les arts y oficis.

ÒXIT DE POTASSA. És blanch, sòlit, trencadíç, molt cáustich y exposat al aire; absorbeix el vapor de aigua. *Óxido de potasio.*

ÒXIT DE ZENCH. Es una pols blanca molt lleugera, insípida y inodora, que 's torna groga al calentarla, sense alterarse per això la seua composició. Se la anomena erradament al còures *tutia,* qu' és un òxit de zench impur. *Óxido de zinc.*

OXITÁRTARE. m. *Quím.* Acetat de potassa. **Oxitártaro.**

OXQUE. *Ter. Moyá.* Expressió pera arriar envers la banda esquerra als animals de cárrega.

¡OY! m. *Ant.* HOY || ODI. || interj. Que denota enfado, y sols serveix pera amenaçar. **¡Ah, ay!** || SÍ. || interj. De dolor quan se reb mal. ¡Ay, oy! || ¡OI!

FER OYS. fr. FASTIGUEJAR.

OYDÁ. *Expr.* EN FIN. || Se diu quan algú está content de lo poch que té o li han donat. **Algo es, algo vale, vale más algo que nada.** || f. *Ant.* AVÍS, NOTICIA. || ¡HOLA!

OYENT. p. a. Qui ou. **Oyente.** || OIENT.

OYR. v. a. *Ant* y 'ls seus derivats. || OIR.

OZENA. f. *Med.* Fetor del alè a causa d' una ulceració de la membrana pituitaria. **Ozena.**

OZONO u OSSONO. m. *Quím.* Gas oxígen electrisat o naixent. Té una olor forta, per quina raó alguns l' anomenen *oxígen olorós;* oxida la plata y treu el color al tornassol. **Ozono.**

P

P. Aquesta lletra 's produeix tenint la boca tancada, els llavis molt aderits, la llengua en posició natural y 'l vel del paladar un poch alçat. Al donar sortida al aire sonor y al despendres els llavis per l' esforç fet per l' aire 's produeix el sò articulat *p.* **P.** Tota sola serveix d' abreviatura y significa *pare*, y doblada *pares*. Antigament era numeral y valía 400 y ab una ratlla demunt 400,000.

PÁ. m. Cada porció de diferent pès y tamany separada de la pasta de la farina. **Pan.** || La farina pastada y cuita al foch. **Pan.** || Materia del sagrament de l' Eucaristía. **Pan.** || Massa de qualsevulla cosa en figura de pá, com: *pá de figues, pá de guix, pá de cera*, etc. **Pan.** || La fulla de farina cuita ab els hostiers, de la qual se fan les hosties. **Pan.** || *Met.* Els medis de subsistencia, com: *se sab guanyar el pá.* **Pan.** || El substent, com: *el nostre pá de cada día.* **Pan.** || Pasta delicada composta ab mantega y oli. **Pan.** || En sentit moral y místich, se prèn pêl substent de l' ánima. **Pan.**

PÁ ALÍS. *Ant.* PÁ SENSE LLEVAT.

PÁ AIXUT. *Ter.* PÁ SOL.

PÁ BENEÏT. El que 's beneeix a la missa major y 's reparteix al poble. *Pan bendito.*

PÁ BESCUITAT. El cuit dues vegades. *Pan bizcochado, recocido ó vuelto á cocer.*

PÁ BELL. El que 's fa de farina superior.

PÁ BLÁ. *Ter.* PÁ TOU.

PÁ BLANCH. El qu' és de bona farina. *Pan blanco, de flor, floreado, candeal.*

PÁ D' ÁNGELS. La Eucaristía.

PÁ DE BARREJA. El fet de farina de diferents grans y llevors. *Mixtura.*

PÁ DE BODES. El bon tracte que fa 'l marit a la moller, y aquesta a aquell al principi de casats. *Pan de la boda.*

PÁ DE BRESQUES. Cos esponjós ab varies casetes ont les abelles hi posen la mel. *Panal.*

PÁ DE CÁ O DE GOSSOS. El molt moreno que se sol donar als gossos. *Pan de perro, perruna.* || Cert dret antich. *Pan de perro.*

PÁ DE CASA. El que 's pasta pera 'l consúm d' una casa. *Pan casero.*

PÁ DE CERA. El troç de cera no travallada qu' está fet en figura de pá. *Pan de cera.*

PÁ DE CUCUT. *Bot.* AGRELLETES.

PÁ DE FIGA. *Pan de higos.*

PÁ DE FLECA. El que 's ven o está per vendres. *Pan de venta.*

PÁ DE FORMENT: PA BLANCH.

PÁ DE GALETES: GALETA.

PÁ DE GALGO. El fet de farina molt passada que ix moreno. *Morena.*

PÁ DE GRANOTES. *Bot. Lentejas de agua.*

PÁ DE GUINEU. El raím de les palmeres nanes. *Hijuela.*

PÁ DEL DÍA. El pá en el meteix día que s' ha cuit. *Pan fresco, reciente, tierno.*

PÁ DE MIJANS: PÁ DE PRIMS.

PÁ DE MUNICIÓ. El de farina sense passar que 's dona als soldats. *Pan de munición.*

PÁ D' OR O PLATA. Pany o fulla molt prima que fan a cops de martell els batifullers. *Pan de oro.*

PÁ DE PLOM. Massa d' estany usada pêls llauners.

PÁ DE PORCH. *Bot.* Planta; de la seua arrel, qu' és grossa, esfèrica y molsuda, neixen, sostingudes de llarchs tronquets, varies fulles rodones y d' un vert fosch ab clapes blanques per demunt y rogenques per sota; del mitg n' ixen lluchs llarchs ab flors petites, blanques, vermellenques o blavenques, y están inclinades envers terra: les fulles picades serveixen pera resoldre tumors. *Pan porcino, pan porcina*, y *artánita* entre apotecaris.

PÁ DE PRIMS. El de la flor del sagó. *Pan bazo.* || m. *Ter. ibicench.* Pá de baixa calitat. *Pan bajo.*

PÁ DE PROPOSICIÓ. El que s' ofería els dissaptes en la llei antiga y 's posava al tavernacle: eren dotze, en memoria de les dotze tribus; se coien en vasos expressos y sols podíen menjarlo els sacerdots y 'ls levites. *Pan de proposición.*

PÁ DE PUJA. El que 's paga al forner per còuren una fornada. *Pan de poya.*

PÁ DE RABOSA. *Ter.* Fillola dels bargallons. *Hijuela.* || Els dátils de la bargallonera. *Dátiles de palmito.*

PÁ DE RODA. Aparell pera construir canons de terra.

PÁ DE ROS: PÁ DE PRIMS.

PÁ DE SAGÒ. El que 's fa pastant sagó en lloch de farina *Moyana; pan de somas ó de afrecho.*

PÁ DE SUCRE: BOLADO.

PÁ DE TERRA. Gleva grossa de terra. *Terrón.*

PÁ DE YUCA. El de l' arrel de la yuca. *Pan de yuca.*

PÁ DUR. El dur. *Pan duro ó seco.*

PÁ EN OLI. *Ter.* COQUES AB OLI.

PÁ FLORIT. Aquell que, o per l' humitat o pêl molt temps qu' está fet, se li ha format una mena de molsa que sol ésser blanca, però devegades té part de blau y de groch. *Pan mohoso.*

PÁ LLEVAT. El qu' está en disposició o a punt de portarlo al forn. *Pan leudo, fermentado ó con levadura.*

PÁ MITJÁ. El pá de qualitat entre 'l blanch y 'l moreno. *Pan de mediana.*

PÁ MORENO. El d' inferior qualitat. *Pan moreno ó de mozos.*

PÁ OLIVAT. El que treu butllofes a la crosta per coures ab massa ardor. *Pan olivado, escalfado.*

AL PÁ, PÁ, Y AL VI, VI. *Expr.* Ab ingenuitat y franquesa. *Al pan pan y al vino vino.*

PÁ PER PÁ, VI PER VI. m. adv. Clar y catalá, sense embuts. *Pan por pan, vino por vino.*

PÁ RATLLAT. El fet molletes ab la ratlladora. *Pan rallado.* || Escudella que 's fa de dit pá. *Panetela, panatela.*

PÁ RECUIT: PÁ BESCUITAT.

PÁ SECH: PÁ DUR.

PÁ SENSE LLEVAT. El que s' ha fet pastant la farina ab aigua, sense posarhi llevat. *Pan ácimo, cenceño, sin levadura.*

PÁ SOCARRAT. El troç de pá massa torrat o que 's comença a cremar. *Churrusco, zurrusco.*

PÁ SOL, PÁ TOT SOL. *Loc.* Pá sense cap altra vianda. *Pan seco ó á secas.*

PÁ TOU: PÁ DEL DÍA.

PÁ Y AIGUA. Penitencia que 's dona en les comunitats y que fan els fidels per dejuni. *Pan y agua.* || Cástich que s' imposa a algú. *Á pan y agua.*

AB EL PÁ A LES ALFORGES O A LES MANS SE MORIRÍA DE FAM. *Ref.* Ab que 's denota qu' algú no sap aprofitar la ocasió. *Se le hiela el pan en el horno.*

ACABARSE 'L PÁ DE LES BODES. *Expr. met. fam.* Succeir els disgustos a les satisfaccions. *Acabarse el pan de las bodas.*

A FALTA DE PÁ BONES SÓN COQUES. *Ref.* Ab que 's significa que qui no té res, quan logra alguna cosa, per poch que sigui, deu estar content. *Á falta de pan buenas son tortas.*

PÁ DE PESSICH. Pá dols fet de pasta adobada.

AL ENFORNAR SE FAN ELS PANS GEPERUTS. *Ref.* Ab que s' avisa 'l cuidado que s' ha de tindre quan se comencen les coses, si 's vol que surtin ben fetes. *Al enhornar se tuerce el pan; al enhornar se hacen los panes tuertos.*

A PÁ O VI. Joch que s' executa tirant al aire una pedra plana escupida o mullada d' una part, qu' és el ví, y aixuta del altra, qu' és el pá, y guanya 'l qui ha demanat la part que queda sobre, quan ha caigut a terra. *Pan ó vino.*

COM UN PÁ DE NEU. m. adv. Pondera lo freda que és alguna cosa. *Como un carámbano.*

COMPRAR O VENDRE PER UN TROÇ DE PÁ. fr. Comprar o vendre per un tres y no res. *Comprar ó vender por un plato de lentejas.*

DEL PÁ DEL MEU COMPARE BON TROÇ AL MEU FILLOL. *Ref.* Denota que dels bens dels altres solem ésser molt lliberals, encara que siguem escassos en donar els nostres. *De lo que nada me cuesta llénese la cesta; del pan de mi compadre gran zatico á mi ahijado; de piel ajena larga correa.*

DE PÁ Y RAVE. *Expr. fam.* De poca entitat. *De chicha y nabo.*

DE QUIN PÁ FA ROSEGONS. *Expr. fam.* Ab que 's reconvé al qui desprecía o desdenya alguna cosa digna d' apreci y estimació. *Porquería son sopas.*

DONAR EL PÁ A DESENFORNAR A MITGES. fr. *Met.* Proporcionar a algú 'ls medis de prosperar. *Hacer el caldo gordo ó la olla gorda.*

DONAR PÁ Y PERES. fr. Donar un cop a algú sense ferli molt de mal. *Dar á alguno dos con que beba y tres con que coma ó para peras.*

ENCARA DURA 'L PÁ DE LES BODES. *Expr. met. fam.* Denota qu' al principi no se sent la carga del matrimoni y dels empleus. *Aun ahora se come el pan de la boda.*

EL PÁ DE CASA NO SATISFÁ. *Ref.* Qu' adverteix que les coses propies no satisfan, ans solen fer fástich. *Ninguno se embriaga del vino de casa.*

EL PÁ ULLAT Y 'L FORMATGE SERRAT. *Loc.* Denota que pera ésser bó 'l pá, deu fer ulls y 'l formatge no. *Pan con ojos y queso sin ellos.*

MALAGUANYAT PÁ QUE 'S MENJA. *Expr.* S' aplica al que és vagabón. *Pan perdido.*

MENJAR EL PÁ D' ALGÚ Y D' ALGUNA CASA. fr. Ésser domèstich o mantingut per algú. *Comer el pan de alguno.*

MENJAR EL PÁ DEL ASE, O 'L PÁ MORT, O SENSE COMPTAR. fr. Viure a costa d' altres. *Comer de mogollón.*

MENJAR EL PÁ FINS A LES CROSTES. fr. *Met.* Esser alguna persona adulta y valdres per sí meteixa sense l' ajuda d' altra. *Comer pan con corteza.*

MÉS BÓ QUE 'L PÁ DE FLECA. fr. Se diu de qui és de molt bona pasta. *Mejor que el pan.*

ÉSSER UN TROÇ DE PÁ. fr. Ésser de molt bon gènit.

MÉS VAL PÁ AIXUT AB AMOR, QUE GALLINES AB RUMOR. *Ref.* Qu' ensenya que quan no hi há amor entre casats o altres persones, serveix de poch la riquesa y el regalo; com al contrari, se sufreix bé la pobresa quan hi há amor. *Más vale vaca en paz, que pollos en agraz; más vale pan con amor que gallina con dolor.*

NO HAVERHI PÁ PARTIT. fr. Expressa l' amistat y confiança que hi há entre alguns. *No haber pan partido; morder en un confite.*

NO MENJAR PA ALGUNA COSA. No costar res tíndrela. *No comer pan alguna cosa.*

NO PER TU SINÓ PÉL PÁ, REMENA LA CUA'L CÁ. *Ref.* Ensenya que generalment els afalachs y obsequis més se fan per interès que per amor. *Menea la cola el can, no por ti, sino por el pan.*

NO TINDRE UN PÁ A LA POST. *Loc. fam.* Ésser sumament pobre. *No tener sobre qué Dios le llueva.*

NO VOLER A ALGÚ NI AB PÁ NI AB SAL. fr. NO POGUER VEURE A ALGÚ EN PINTURA.

NOSTRE PÁ DE CADA DÍA. *Expr.* Lo acostumat. *Lo acostumbrado.*

PAGAR EL PÁ. fr. *Met.* Quedar escarmentat d' alguna cosa, haverhi mort. *Pagar con la vida.*

PER MOLT PÁ MAI MAL ANY. *Ref.* Denota que 'l multiplicar les dilligencies pera 'l logro d' alguna cosa, sempre fa al cas encara que sembli que sobra. *Por mucho pan nunca mal año.*

PROMETRE MÉS PÁ QUE FORMATGE. fr. *Fam.* Prometre gran recompensa, crescuts interessos, y no cumplir res. *Prometer montes de oro.*

QUAN TENÍM PÁ 'NS FALTA COCA O VI. *Loc.* Denota que mai estem bé en aquest mon, y que quan tením una cosa 'ns ne fa falta un' altra. *En este mundo mezquino, cuando hay para pan no hay para vino.*

QUI NO TÉ PÁ MOLTES SE 'N PENSA. *Ref.* Denota que la necessitat fa rumiar molt al home. *Más discurre un hambriento, que cien letrados.*

QUI NO TÉ PÁ QUE NO CRIE CÁ. *Ref.* Ensenya que tothom deu arreglarse a les seues rendes y no contreure empenyos indeguts per gastos excessius. *Á quien no le sobre el pan, que no crie can; quien no tiene pan, que no crie can.*

QUI TÉ PÁ SECH QUE 'S FACI SOPES, Y QUI TÉ PÁ TOU QUE FACI ROSTES. *Ref.* Denona la indiferencia y poch cuidado ab que algú mira 'ls assumptes o penes d' un altre. *Con su pan se lo coma; á quien Dios se la diere San Pedro se la bendiga.*

REPARTIRSE COM A PÁ BENEIT. fr. Distribuir en proporcions molt petites. *Repartirse como pan bendito.*

ÉSSER MÉS VELL QUE 'L MAL PÁ. fr. *Fam.* Ab que 's denota qu' alguna cosa ja és antiga. *Ser más viejo que la sarna, ó que el repelón ó que préstame un cuarto.*

ÉSSER PÁ Y MEL. fr. *Met.* Ésser una cosa molt tolerable respecte d' un' altra. *Ser tortas y pan pintado.*

SI TENS PÁ SECH, FESTE SOPES; SI NO TENS PÁ NINGÚ TE 'N DONARÁ. *Ref.* Ab que s' aconsella no confiar en el socors d' altres. *Á son de parientes, busca qué meriendes.*

TINDRE PÁ. fr. *Fam.* Haver rebut algún mal de molta consideració o difícil de remeiar. *Tener ó llevar qué lamer ó qué rascar.*

TINDRE PÁ AL ULL O TINDRE MOLT DE PÁ ALS ULLS. fr. *Met.* No vèurehi, tindre poca comprensió. *Tener una mota en el ojo, ser un babieca.*

TINDRE A ALGÚ A SON PÁ Y SON VI. fr. Mantíndrel. *Tener a alguien á pan y cuchillo.*

NO FA MAL SINÓ AL PÁ, O AL PÁ QUE MENJA. fr. Pera significar qu' algú té molta bondat. *No hace mal á un gato.*

A LA CASA QUE NO S' HI RENYA NO HI HÁ PÁ. *Ref.* Pera significar que deu haverhi ordre pera obtindre alguna utilitat. *Casa reñida, casa regida.*

A LA CASA QUE NO HI HÁ PÁ TOTHOM CRIDA Y TOTHOM TÉ RAÓ. *Ref. Donde no hay harina todo es mohina; ó en la casa que no hay harina, todo es mohina.*

TRAVALLS AB PÁ FAN DE BON PASSAR. *Ref. Los duelos con pan son menos.*

PABELLÓ. m. Tenda de campanya. **Pabellón.** || Cobrecel, mena de cortinatge que termina per dalt en punta, y serveix pera 'ls llits y per adorno de solis, etc. **Pabellón.** || Bandera gran ab les armes del regne, que porta la nau que mana alguna esquadra. **Pabellón.** || *Met.* Emparrat, glorieta y altres coses per l' istil. **Pabellón.** || pl. Habitacions que hi há a les fortaleses y places d' armes pêls oficials. **Pabellones.** || Contribució que 's pagava a algunes ciutats pera ésser exemptes d' allotjar tropes per les cases. **Pabellones.** || *Mil.* Feix de quatre fusells que formen els soldats d' infantería enllaçantlos ab les bayonetes de modo que s' aguantin drets. **Pabellón.** || *Com.* y *Mar. merc.* Lo meteix que bandera nacional. **Pabellón.** || La part sortida de la orella. **Pabellón.**

PABELLÓ REIAL O DEL PRÍNCEP. *Pabellón real.*

PABELLONAT. m. *Blas.* Esmalt heráldich d' un pabelló de trompa o altre instrument, quan és de diferent color que 'l restant. **Pabellonado.**

PÁBIL. m. El blè que 's posa a les atxes, ciris, llums, etc. **Pábilo.**

PABORDE. m. Prepòsit d' alguna comunitat. **Paborde.** || A la iglesia metropolitana y a la Universitat de Valencia és un títol d' honor que 's dona a alguns catedráticbs de teología, cànons o dret civil, que tenen cadira al chor després dels canonges y porten hàbits de tals. **Paborde.**

PABORDÍA. f. Dignitat de paborde, 'l dret de percebre 'ls fruits de dita dignitat y 'l territori en que 'ls percebeix. **Pabordía.**

PABORDRE. m. PABORDE.

PÁBUL. m. Menjar, aliment, nutrició pera subsistir o conservarse. **Pábulo.** || *Met.* Sustent, manteniment de les coses immaterials. **Pábulo.**

PACA. f. Fardell gros de cotó o llana, etc., en rama. **Paca.**

PACÁ, NA. m. y f. *Ant.* PAGÈS.

PACANA. *Bot.* NOGAL NEGRE.

PACAQUÍ. *Ter.* CAP AQUÍ.

PACCIÓ. f. *Ant.* CONVENI, PACTE.

PACCIONAR. v. a. *Ant.* PACTAR, CONVINDRE.

PACENCIA. f. PACIENCIA.

PACH. v. Primera persona del present d' indicatiu del verb *pagar.* **Pago.** || *Zool.* Animal quadrúpet. **Paco.**

Segell de Pachs

PACHS. *Biog.* (Vegis PAX).

PACHS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès; és a la vora del riu Foix y té 416 hab.

PACIÁ. m. Nom propi de home. **Paciano.**

PACIÁ (Sant). *Biog.* Escriptor y prelat del sigle IV, que va morir a Barcelona pêls anys 390 a 391, per quin temps ocupava la Seu barcelonina ja feia més de trenta anys. Conreuava la llengua llatina ab coneixement, segons referma ell meteix en una carta endreçada a Sempronià. Sant Geroni, en el capítol CVI de *Illustribus viris,* diu, referintse al bisbe barceloní, lo que segueix: «Paciá, bisbe de Barcelona en el mont Pirineu, ilustre en castetat y eloqüencia, en la vida y en la conversació, va escriure varies obres, una de elles el *Cervus* y contra els *Novacians.* Va morir en les derreries de sa vellesa, en temps del emperador Teodorich». Entre les varies edicions dels escrits de Sant Paciá, cal esmentar la molt correcte, ab versió castellana, que va publicar l' erudit Vicents Noguera, regidor perpetual de la ciutat de Valencia, impresa baix la direcció del bisbe Joseph Climent, successor d' aquell sant a la Seu catalana, precedintla una lluminosa carta d' aquell prelat. El martirologi esmenta a Sant Paciá el día 9 de març.

PACIENÇA. PACIENCIA

PACIENCIA. f. Virtut qu' ensenya a sofrir ab resignació les adversitats y contrarietats de la vida. **Paciencia.** || Sofriment, constancia, tolerancia. **Paciencia.** || Espera, aguant, sossego. **Paciencia.** || Lentitut, trigança, patxorra. **Paciencia.** || interg. Serveix pera exortar a la conformitat en els travalls. ¡**Paciencia!** || *Bot.* PARADELLA. || Trocet de pasta adobada pera menjar les criatures. **Dulce.**

PACIENCIA NON GRUNYATIS, QUE DEIA 'L GAT A LA RATA. *Fam.* PACIENCIA, 5

AB PACIENCIA 'S GUANYA 'L CEL, O PREN PACIENCIA Y GUANYARÁS EL CEL. *Expr.* Ab que s' exorta a no atropellar les dilligencies ab massa vivesa y desitjos de conseguirles. *Con paciencia se gana el cielo.*

APURAR O FER PERDRE, O PROVAR LA PACIENCIA. f. Fer sofrir molt. *Apurar, gastar la paciencia, tentar de ó la paciencia.*

CARREGARSE DE PACIENCIA. fr. Disposarse o resoldres pera sofrir ab sossego alguna molestia. *Armarse de paciencia.*

COINQUINAR, O XERINGAR LA PACIENCIA. fr. Incomodar ab molesties o impertinencies. *Majar, iorobar.*

PENDRE AB PACIENCIA fr. Sofrir ab conformitat o resignació. *Llevar con paciencia.*

PENDRE PACIENCIA. fr. Sofrir ab paciencia. *Tener ó prestar paciencia.*

PERDRE LA PACIENCIA. fr. No poguer sofrir més. *Perder la paciencia.*

VOL PACIENCIA. *Expr.* AB PACIENCIA 'S GUANYA 'L CEL.

PACIENCIES. f. pl. Mena de pasta ensucrada representant figures diverses, qu' estava molt en us un sigle enrera, y que resta, ara com ara, pera ornar els rams de llorer y d' olivera, al presentarlos a la benedicció del Diumenge de Rams. **Pasta de paciencia.**

PACIENÇUT, DA. adj. Qui té molta paciencia. **Calmoso.**

PACIENT, A. adj. Qui sofreix ab paciencia. **Paciente, sufrido.** || *Fís* Qui reb o pateix l' acció del agent. **Paciente, recipiente.**

PACIENTÍSSIM, A. adj. sup. Molt pacient. **Pacientísimo.**

PACIENTÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' una manera pacientíssima. **Pacientísimamente.**

PACIENTMENT. adv. m. Ab paciencia. **Pacientemente, sufridamente.**

PACIFICACIÓ. f. Reconciliació, l' acte de pacificar. **Pacificación.** || *Ant.* PAU, QUIETUT.

PACIFICADOR, A. m. y f. Qui pacifica. **Pacificador.**

PACÍFICAMENT. adv. m. Ab pau y quietut. **Pacíficamente.** || m. Acció de pacificar. **Pacificación.**

PACIFICAR. v. a. Posar pau entre desavinguts. **Pacificar.** || *Met.* Apaciguar, sossegar. **Pacificar.** || v. n. Tractar de fer paus, demanantles o desitjantles. **Pacificar.** || v. r. Calmarse en la irritació. **Pacificarse.**

PACIFICAT, DA. p. p. **Pacificado.**

PACÍFICH, CA. adj. Quiet, sossegat, amich de pau. **Pacífico.** || Qui no té oposició, contradicció o alteració en el seu estat. **Pacífico.** || Nom propi d' home. **Pacífico.**

PACÒMETRE. m. Instrument pera amidar l' espessor dels crestalls de les ulleres. **Pacómetro.**

PACOTILLA. f. Porció de genre qu' algún particular envía al comers d' Amèrica. **Pacotilla.** || Porció de genres que 's permet portar a un particular, pêl seu compte, quan s' embarca. **Pacotilla.** || *Mar. mer.* La porció de mercaderies, que 'ls mariners, els ofi-

cials de la nau y sobrecàrrechs, embarquen per compte propi y sense nolejar. **Pacotilla.** || *Ter.* Equipatge.

PORTAR LA PACOTILLA. fr. CARREGAR L' EQUIPATGE.

PACTAR. v. a. Ajustar, estipular, fer pactes y condicions. **Pactar, paccionar.** || CAPITULAR.

PACTAT, DA. p. p. **Pactado, paccionado.**

PACTE. m. Ajust, conveni, tracte celebrat entre dues o més persones obligantse a complir certes condicions. **Pacto.** || Conveni ab el dimoni pera lograr alguna cosa, com creuen els supersticiosos. **Pacto.** || Condició, requisit que 's posa en algún contracte. **Pacto.** || Tota condició dels contractes mercantils, convinguda per els que 'ls otorguen. **Pacto.**

PACTE DE NO DEMANAR. *Leg.* Remissió. *Remisión.*

AB PACTE Y CONDICIÓ. m. adv. *Con la precisa condición.*

APARTARSE DEL PACTE. fr. No volguer atíndres a lo pactat. *Salirse.*

DONARSE A PACTES. fr. Cedir algú del seu empenyo o opinió, convenint a tranzigir. *Darse á partido.*

PACTEJAR. v. a. PACTAR.

PACTEJAT, DA. p. p. PACTAT.

PACTICI, A. adj. Pertanyent al pacte. **Pacticio.**

PACTIONAR. v. a. PACTAR.

PADALLÁS. m. *Ter.* TEST.

PADAÇ. m. PEDAÇ.

PADEIXEMENT. m. *Ant.* SOFRIMENT.

PADEIXER. v. n. PATIR.

PADELLA. f. *Ant.* PAELLA.

PADENA. *Ter. Aranès.* PAELLA.

PADRASTRE. m. El casat ab dona que té fills de altre marit. **Padrastro.** || Enemich, repel prop de les ungles. **Padrastro, respingón.** || *Met.* Destorb, obstacle. **Padrastro.**

PADRET. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Vilanova de la Muga, prov. de Girona.

PADRÍ. m. Qui té la criatura quan la bategen. **Padrino, padre de pila.** || El de confirmació. **Padrino.** || Qui assisteix y acompanya a un altre en algún acte literari o funció pública, com en la consagració de bisbes, en la celebració de la primera missa, etc. **Padrino.** || Protector en les justes, torneigs y desafius. **Padrino.** || *Met.* Afavoridor, protector. **Padrino.**

PADRINA. f. La dona que té la criatura al acte del baptisme y confirmació. **Madrina, padrina.** || La de la boda. **Padrina.** || *Ter.* AVIA || La dona que protegeix a alguna persona en les seues pretensions. **Madrina, padrina.**

FER VEURE LA PADRINA. *Hacerle pasar á uno la pena negra ó las penas del purgatorio, ó las de Caín.*

PADRINATGE. m. L' acte d' assistir el padrí al baptisme. **Padrinazgo.** || El títol o càrrech del padrí. **Padrinazgo.**

PADRINEJAR. v. a. Fer de padrí. **Apadrinar.**

PADRINES (Miquel Joan de). *Biog.* Botànich mallorquí, nat a Felanitx en l' any 1754 y mort en 1837, qui deixá escrit un *Diccionario de plantas medicinales que se hallan en Mallorca, con sus nombres en castellano, griego, mallorquín y latín.*

PADRINES. *Geog.* Caseriu del terme de la Vansa, prov. de Lleida.

PADRÍÇ. m. PEDRÍÇ.

PADRÓ. m. Columna o pirámide de pedra ab alguna inscripció pera perpètua y pública memoria de algún fet. **Padrón.** || Taula de pedra demunt la qual hi há una creu de ferro o pedra y desde ont se beneix el terme. **Padrón.** || La llista que 's fa als pobles pera sapiguer els noms y 'l nombre dels seus veins. **Padrón.** || *Met.* Nota infamant y pública. **Padrón.** || Llista dels contribuients y de les contribucions. **Cabezón.**

PADRÓ Y PEDRET (Tomás). *Biog.* Dibuixant y pintor contemporani que va illustrar desde 1860 fins a la seua mort les obres editorials catalanes, que donaren concepte dels avenços de la tipografía a la nostra terra. Garbós y perfecte en el dibuix, va dedicarse ab èxit a la caricatura, ab quina inspirantse en els estils que llavors s' imposaven, podríem dir que va ésser mestre consumat. Havia illustrat els almanachs satírichs *El Tiburón*, la *Mosca roja*, abandonant els motllos bon xich adotzenats que abans d' ell privaven, y fou ademés de correcte dibuixant a la litografía, un dels que reixiren en els assaigs del cromo, omplenant les págines de *La Flaca* y *La Madeja política*, d'intencionades composicions. Pot dirse que va començar a donarse a coneixer molt jove, illustrant els *Singlots poètichs* d'En Pitarra, y els periòdichs *Un Troç de Paper* y *Lo Noi de la Mare*, que tant d' èxit obtingueren. Més tart, desde 1870, les caricatures d' En Padró, que arrivá a ferse popular, illustraren *La Campana de Gracia*, *L' Esquella de la Torratxa* y altres publicacions. Va morir al any 1877 a Barcelona, quan tot just ne comptava trenta sis de la seua etat.

— Y SERRALS (JOAN). *Biog.* Escriptor natural de Igualada y autor d' una *Historia del Santo Cristo de Igualada y noticias de esta villa.* Se imprimí en 1736.

PADRÓ. *Geog.* Caseriu del terme de Madremanya, prov. de Girona. || Veinat del terme d' Orriols, prov. de Girona. || — (PLÁ DEL). *Orog.* Al camí de Camprodon al Puigmal, a la Vall de Ribes, entre 'l Plá de la Maonella y la Collada de la Fontalba. || — DELS QUATRE BATLLES. Lloch més enlairat de la montanya del Bergadá, coneguda pêl cim de la Mena en la comarca del Bastareny y del Llobregat, y ab el de montanya de Alp, a la Cerdanya. El cim presenta un ras aplanat destacantsen alguns tossals coberts de gleves y roques esquistoses, essent d' ells el més elevat el dels Quatre Batlles, ont se trova la fita de partió dels municipis d' Alp, Grus, Das y Bagá. Té 2,690 metres d' alt, y en ell se trova un gros piló de pedres, ab una estaca clavada al mitg. El panorama és soberch. || — (AVENCH DE CAN). *Orog.* En el terme de Sentmenat, és de poca importancia.

PADUÁ, NA. adj. Natural de Padua, ciutat italiana.

PAELLA. f. Eina de ferro o aram, rodona, ab el sol plá, ab alguna disminució a la part inferior y un mànech llarch pera poguerhi fregir sense cremarse. **Sartén.** || Nom que s' apropia a cert guisat de les provincies valencianes, compost d' arroç sech, ab carn, peix y llegums.

Paella

PAELLA DE MAR. *Ictiol.* Petxina ovalada, xata, aprimada y quasi plana per un dels seus extrems y per l' oposat més alta y armada d' un llavi a quina vora hi té una serie de forats. *Oreja marina.*

QUI TÉ LA PAELLA PEL MÀNECH, FA ANAR L' OLI ALLÁ ONT VOL. *Ref.* Ensenya qu' algunes vegades els respectes d' amistat o parentiu fan tòrcer la justicia. *Quien padre tiene alcalde, seguro va á juicio; quien tiene alforjas y asno, cuando quiere va al mercado.*

TINDRE LA PAELLA PEL MÀNECH. fr. *Met.* Tindre 'l principal maneig y autoritat en qualsevulla dependencia o negoci. *Tener el cucharón ó la sartén por el mango; tener el timón.*

XIULAR LA PAELLA. fr. Fer soroll alguna cosa, com el porch, etc., quan se fregeix o 's cou a la paella. *Chillar, chirriar la sartén.*

PAELLAÇA. f. aum. **Sartenaza.**

PAELLADA. f. Lo que cap dins d' una paella. **Sartenada.** || Conjunt de coses fregides a la paella.

PAELLADA DE CERVELLS. Conjunt d' ells fregits a la paella. *Sesada.*

PAELLETA. f. dim. **Sarteneja, sartenica, sartenilla, sartenita, padilla.**

ÉSSER UN PAELLETA. fr. Referintse a qui sía molt aficionat a menjar requisits.

PAELLER. m. Qui fa o ven paelles. || CALDERER.

PAELLES (Estanya). m. Un dels tipus més característichs dels antichs baladrers de Barcelona, que recorría els carrers fent remor ab els mànechs de les meteixes, y seguía després demanant la seua feina ab una cantarella propia. Acostumava a aprofitar els barrets de copa molt usats, y de això provenía la frase, *porta 'l barret d' estanya paelles,* quan aquest era ridícol o passat de moda.

PAER. m. REGIDOR. || Pacificador. **Paciario.** || Era el nom que 's donava als regidors al comtat d' Urgell. **Jurado.**

PAF. m. Veu que per onomatopeia usèm pera expressar el brugit o 'l soroll que fa una cosa al caure o pegar a terra o a algún altre punt, o per significar que 's dona una bofetada. **Paf, plast.**

PAFLÓ. m. El cel ras de la corona de la cornisa. **Sofito, paflón.**

PAGA. f. L' acció de pagar. **Paga, pago, pagamiento, solución, satisfacción.** || Correspondencia al amor o benefici. **Paga.** || Estipendi, salari. **Paga.** || Satisfacció de la culpa o delicte. **Paga.** || La quantitat ab que 's paga. **Paga, pago.** || Recompensa, premi. **Pago.**

PAGA AVENÇADA. La part del salari o sou que 's dona anticipadament a algú a compte de lo que acreditará o que ja se li deu. *Socorro.*

PAGA MORTA. La que no 's cobra. *Paga muerta.*

PAGA Y SENYAL. *Loc.* L' alhaja o diners que s' entreguen per seguretat d' algún contracte. *Señal, prenda.*

CAURE LA PAGA. fr. Arrivar el temps en que deu pagarse. *Caer, vencer la paga.*

DONAR O DEIXAR PAGA Y SENYAL. fr. Avençar una part del preu en prova de que 's mantindrá en el tracte, y sinó, ho pert. *Dar señal.*

EN PAGA. m. adv. En satisfacció. *En pago, en recompensa.*

FER PAGA D' ALGUNA PERSONA O COSA. fr. Comptar ab ella per algún fí. *Contar con alguna persona ó cosa.*

JA SE N' HA PORTAT O JA TÉ LA PAGA O LA SEUA PAGA. *Expr.* Ab que 's denota qu' algú ja ha sofert la pena d' alguna falta. *Ya lleva su merecido; á cada puerco le llega su San Martin.*

NO POGUERNE FER PAGA. Se diu quan no 's té seguretat d' alguna cosa. *No poderse contar con ello.*

PENDRE PAGA Y SENYAL. fr. Acceptar o conseguir alguna alhaja o quantitat pera seguretat d' algún contracte. *Prender.*

QUI SERVEIX, PAGA MEREIX. *Ref.* Ab que 's denota que a cada hu se li deu pagar el seu travall. *Harto pide quien sirve; el abad, de lo que canta yanta.*

TOTES LES PAGUES NO CAUEN PER SANT JOAN; ALGUNES NE CAUEN PER NADAL O ENTRE ANY. *Ref.* Ab que 's significa qu' encara que no 's pagui desseguida el mal que s' ha causat, ja ve la ocasió en que 's paga. *Algún día me la pagarás.*

VEURE LA PAGA AL ULL. fr. Ab que s' explica la facilitat ab que s' executen les coses y 's fa 'l travall quan hi ha seguretat de la prompta recompensa. *Ver la paga al ojo.*

PAGÁ, NA. m. y f. Infidel, idòlatra, gentil. **Pagano.** || adj. Lo que pertany al paganisme y als pagans. **Pagano.** || *Fam.* PAGANT. || Qui viu en la naturalesa o l' adora. **Pagano.** || PACÀ.

PAGABLE. adj. Lo que 's deu o 's pot pagar. **Pagadero.**

PAGADOR, A. adj. Lo que 's deu pagar a cert temps y ab certes circunstancies. **Pagadero.** || m. y f. Qui paga o deu pagar. **Pagador.** || m. La persona destinada pera pagar a l' exèrcit, als empleats d' una companyía, als travalladors, etc. || Compte o deute fácil de pagar. **Pagadero.**

PAGADOR DE CARTA-ORDRE DE CRÈDIT. m. Aquell que, com a cárrech de la meteixa, té l' obligació de satisferla.

PAGADOR DE LLETRA DE CAMBI. m. Aquell a qui a cárrech se gira un document d' aquesta mena.

AL BON PAGADOR NO LI DOLEN PRENDES. *Ref.* Ab que 's dona a entendre que qui vol complir en lo que deu, no té reparo en donar qualsevulla seguretat que se li demani. *Al buen pagador no le duelen prendas.*

DE MAL PAGADOR GRÁ O PALLA. *Ref.* Ab que 's denota que 's deu pendre lo que 's pot per no pèrdreho tot. *La mala paga siquiera en paja; del mal pagador aunque sea en paja.*

EL BON PAGADOR, DE LO DELS ALTRES ÉS SENYOR. *Ref.* Aconsella la puntualitat ab la paga, puig aixís se trovará lo que 's necessiti en qualsevulla altra ocasió. *El buen pagador, de lo ajeno es señor.*

MAL PAGADOR. La persona que no sol pagar fácilment ni ab puntualitat lo que deu. *Mal pagador, mala paga, maula.*

PAGADORÍA. f. y

PAGADURIA. f. La casa, siti o lloch públich ont se paga. **Pagaduría.** || El càrrech o empleu de pagador.

PAGAMASTRA. f. *Ter.* EMPLASTRE.

PAGAMENT. m. Paga, fer pago. **Pagamento, paga.** || Terme, temps en que algú ha de pagar lo que deu. **Pensión, paga, pago, pagamento.** || pl. Tributs, impòsits. **Pechos.**

PAGANISME. m. Gentilisme, conjunt de gentils o pagans. **Paganismo.** || La professió supersticiosa dels pagans. **Paganismo.** || La relligió pagana, ab sos deus y ses creencies. **Paganismo.**

PAGANITAT. f. Carácter de pagá y 'l conjunt de les gens paganes. **Paganidad.**

PAGANS (Llorenç). *Biog.* Musich y cantant nascut a Cerviá, provincia de Girona, l' any 1838 y mort a París en 1883. Va començar els seus estudis molt jove, y als vuit anys figurava ja a la capella de cant de la catedral de Girona: no n' havía complert encara vint quan va ésser designat organista de la iglesia de Santa María del Mar, de Barcelona; dedicat després al cant, figurant en una companyía lírica que travallava al teatre de Maó, va marxar desde allí a París, pera completar la seua instrucció musical. Va compondre algunes cançons, entre altres: *La niña que á mí me quiera,* que arrivá a donarli gran anomenada. Mestre del millor istil, fou professor de cant fins a les derreries de la seua vida.

PAGANT. p. a. y m. Qui paga. **Pagador, y pagano,** familiar.

PAGAR. v. a. Satisfer lo que 's deu. **Pagar.** || Causar drets els genres que s' introdueixen. **Pagar.** || Complaure, agradar, satisfer, donar gust. **Pagar.** || Correspondre al afecte, estimació o benefici de algú. **Pagar.** || Satisfer el delicte ab la pena. **Pagar.** || Costarli molt a algú conseguir alguna cosa. **Pagar.** || Satisfer els premis y salaris. **Pagar.**

PAGAR ANTICIPADAMENT O AVENÇAT. fr. BESTREURE.

PAGAR DE COMPTAT O INCONTINENT. fr. No quedar a deure, sinò entregar la quantitat tot seguit de contreta la obligació. *Pagar de contado ó á dinero contante.*

PAGAR JUSTOS PER PECADORS. fr. Ab que 's denota que 'l mal que uns han fet és castigat o imputat a altres. *Pagan justos por pecadores; arde verde por seco; uno come la fruta aceda y otro tiene la den era.*

PAGARHO PÈLS ALTRES. fr. Sofrir la pena o castich del mal que un altre ha fet o ocasionat. *Pagar el pato.*

PAGARLA CARA O AL DOBLE, O PAGARHO AL DOBLE O PAGARLA PER LA SETENA. fr. Resultar dany considerable de la execució o intent d' alguna cosa. *Salir caro.* || Pagar ab pena o cástich excessiu ab relació a la culpa. *Pagar con las setenas, pagar al doble ó doblado.*

PAGARSE DEL TROÇ METEIX. fr. Deturarse algú del diner que maneja lo que li pertany o se li deu. *Pagarse por su mano.*

DEU PAGA Y NO DIU CÒM. *Ref. Dios consiente y no para siempre.*

JO PAGO. *Expr.* S' usa pera assegurar y ponderar que alguna cosa és certa. *A pagar de mis dineros.*

LO QUE NO 'S PAGA AB DINERS, SE PAGA AB DINADES. *Ref.* Pera significar que no tot se paga materialment, o sigui ab diners. *Lo que no va en lloros va en quebrantos; lo que no va en lágrimas va en suspiros.*

MÉS VAL PAGAR QUE PREGAR. fr. *Más vale pagar que rogar.*

QUI LA FA QUE LA PAGUI. *Loc. Quien tal hace, que tal pague.*

QUI NO PAGA DE COMPTAT, BEN MIRAT PAGA ALTRE TANT. *Ref.* Ab que s' explica que qui compra a fiar paga les coses més cares pêl temps que triga a pagarles. *Comprar á crédito es pagar dos veces; quien compra al fiado paga doblado.*

QUI PAGA LO QUE DEU, FA CABAL PÊL SEU HEREU. *Ref. Paga lo que debes, sabrás lo que tienes.*

QUI PAGA LO QUE DEU, TOT LO QUE RESTA ÉS SEU. *Ref.* Aconsella la puntualitat en pagar els deutes, pera deslliurarse de les molesties y cuidados que ocasionen. *Paga lo que debes, sanarás del mal que tienes; paga lo que debes, sabrás lo que tienes.*

¡TÚ ME LA PAGARÁS! *Loc.* Ab que s' amenaça a algú. *¡Tú me la pagarás! ¡tú vendrás al pagadero!*

PAGARÉ. m. Paper d' obligació pera alguna quantitat que deu pagarse en temps determinat. **Pagaré.**

PAGARSE. v. r. Estar satisfet de sí meteix. **Pagarse.**

PAGAT, DA. p. p. **Pagado.** || adj. Content, satisfet. **Ufano, pagado.**

PAGAT DE SÍ METEIX. *Loc.* PRESUMIT.

TANT PAGAT, TANT SERVIT. *Loc.* S' usa pera denotar el curt producte d' algún ofici o empleu. *Comido por servido.*

PAGELL. m. *Ictiol.* Peix ovalat, comprimit, d' un hermós color de carn que desde 'l llom s' aclara fins a terminar al ventre en platejat; les aletes del llom

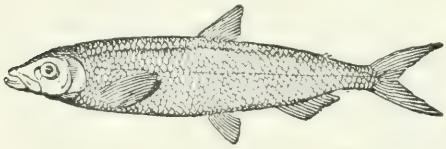

Pagell

y cua d' un hermós color vermell, lo meteix que 'l cap; la carn comestible bastant estimada. **Pajel, besuguete, breca, breque.**

ESTUFA PAGELL, QUE L' OLI VA CAR. *Loc. met.* Que 's diu de les dones qu' estufen les faldilles arreplegant aire y sentantse de repent. *Hacer pompa.* || Fer vana ostentació d' alguna cosa. *Hacer pompa.*

PAGEROLES. *Geog.* Caseriu del terme de Navès, prov. de Lleida.

PAGÈS. m. Qui conreua la terra. **Labrador, agricultor.** || Qui té hisenda al camp y la conreua pêl seu compte **Labrador.** || Rústich, qui viu al camp. **Labriego.** || Qui viu a un lloch rural. **Labrador.** || Instrument compost d' una perxa dreta ab un peu, pera penjarhi una llantia. **Candelero.** || adj. PAGESESCH. || Peu dret llevadíç o fixe, de fusta o de ferro, per aguantar un llum, a la claror del qual se travalla.

A PAGÈS ENDARRERIT CAP ANYADA LI ÉS BONA O CAP CULLITA LI VÉ BÉ. *Ref.* S'aplica als que tenen deutes, pêls perjudicis que 'ls causen, com succeeix als pagesos que 'ls prenen la cullita. *Hombre adeudado, cada año apedreado.*

AIXÍ ESTÁ 'L PAGÈS ENTRE DOS ADVOCATS, COM EL PAGELL ENTRE DOS GATS. *Ref.* Adverteix que s' evitin tant com se puguin les disputes, plets y dissensions, pels gastos que porten en sí, fins al meteix que logra el seu intent. *El vencido vencido y el vencedor perdido; así está el labrador entre dos abogados, como el pajel entre dos gatos.*

FER EL PAGÈS. *Mod Hacerse el tonto.*

EL PAGÈS A LA TERRA Y'L MILITAR A LA GUERRA. *Ref.* CADA HU PÊL SEU OFICI.

EL PAGÈS SEMPRE HA DE ESTAR PROP DELS QUE FA TRAVALLAR. *Ref.* QUI TÉ MOÇOS, etc.

PAGÈS DE CAPA NEGRA, POCH MEDRA. *Ref.* Denota que lo que pert als pagesos és el luxe. *Labrador de capa negra poco medra.*

PAGÈS DE REMENSA, y en lo antich de REHEMENSA. Així s' anomenava als que podíem dir mussárabs catalans o gent del camp, que 's van quedar després de la invasió morisca vivint entre 'ls vencedors y subgectes a ells, per despreci de lo qual foren a la reconquista durament avassallats, encara que no de un modo arbitrari sinó segons llei. *Payeses de remensa.*

PAGÈS (Joan Antoni). *Biog.* Escriptor que va néixer a Sant Joan de Vilassar prov. de Barcelona al any 1825. Escrivía en castellá, seguint les costums de aquella generació literaria, y va ésser molt apreciada la seua labor. Va escriure en diferentes revistes, entre elles *El Genio* y *El Trovador*, haventse publicat després de sa mort els seus travalls literaris.

— DE PUIG (ANICET). *Biog.* Llorejat poeta y competent lexicograf, que va néixer a Figueres en 1844, havent mort en 1902. Va obtindre als Jochs Florals de Barcelona, els premis reglamentaris pera ésser proclamat Mestre en Gay Saber, desde 1876 ab el *Cantich de Salomó*, del genre místich que havia sapigut conreuar aquell notable poeta. Va sejornar a Madrit durant molts anys, colaborant en el *Diccionario Enciclopédico hispano-americano*, y en el remarcable *Diccionario de autoridades*, que va arrelar la seua ben guanyada reputació filològica. Al any 1908, després de la seua mort, va publicarse el volum *Poesíes*, comprenent les més inspirades d' En Pagès.

Anicet Pagès de Puig

— Y CABAÑERAS (FRANCESCH). *Biog.* Esculptor que va dedicarse ab predilecció a la estatuaria relligiosa, en quina va obtindre remarcable concepte. En les iglesies modernes y als cementiris de Barcelona, poden admirarshi algunes de ses mellors obres. Va morir en 1886.

— Y PUJADAS (RAMÓN). *Biog.* Distingit enginyer agrònom, que va ocupar en la seua carrera, alguns càrrechs significats, havent escrit travalls professionals que li donaren concepte de prou intelligent. Va morir als quarant'anys de sa etat en 1889, deixant escrites y publicades algunes poesíes.

PAGESA. f. La dona que conreua la terra, y la moller del pagès. **Labradora.**

PAGESALLA. f. Conjunt o munió de gent pagesa. **Labradores.**

PAGESESCH, CA. adj. *Ant.* Propi de o pertanyent al pagès. **Labradoresco.**

PAGESET. m. dim. **Labradorcillo, labradorcico,**

labradorcito. || Qui ab poch cabal conreua pera sí algunes terres. **Labrantín.**

PAGESÍA. f. Casa de camp pera els pagesos. **Alquería, casa de labrador.** || *Ant.* RUSTICITAT. || El ofici del pagès y'l conjunt dels pagesos.

PAGESÍVOL. adj. *Ant.* PAGESESCH.

PAGESÍVOLAMENT. adv. D' una manera pagesívola.

PÁGINA. f. Plana, cara de full d'un llibre, diari, etc. **Página.** || En les impremptes cada motllo ab el qual s'imprimeix. **Página.**

PAGINACIÓ. f. L'acció de paginar. **Paginación.** || Sèrie de números de les planes d'un llibre, diari, etc. **Paginación.**

PAGINAR. v. a. Numerar les planes d'un llibre, diari, revista, etc. **Paginar, foliar.**

PAGINAT, DA. p. p. y adj. Numerat, foliat.

PAGO. m. Entrega del diner que's deu. **Pago.** || Recompensa, premi. **Pago.** || Contribució, tribut. **Pago, tributo, alcabala.** || Antigament la terra que estava subgecta a la jurisdicció d'un senyor.

DONAR EL PAGO. fr. *iròn.* Correspondre malament als beneficis o serveis rebuts. *Dar el pago.*

EN PAGO. m. adv. En satisfacció, descompte o recompensa. *En pago.*

PAGO. m. *Ornit* Aucell natural del país de la India Oriental, un dels més hermosos per la diversitat de colors; té la cua de 60 a 70 centimetres de llarch, verda ab visos de color d'or y blau, ab una clapa sola al cap de cada ploma, composta de cèrcols concèntrichs, pardos, blaus y daurats, y al mitg una clapa de blau de zafir ab visos de vert d'esmeragda; sobre el cap hi té un monyo o plomall de plomes verdes ab visos d'or: la femella és un poch més petita, de color cendrós ab visos verts al coll, y no té cua. **Pavón, pavo real.** || *Ant.* GALLDINDI.

ENVANIT COM UN PAGO. *Expr. fam.* Que s'aplica al qui presumint que val més qu'altres, desdenya la seua companyía. *Engreido como gallo de corttiio.*

Pagre

PAGODA. f. Iglesia d' Orient en la qual s'adoren ídols. **Pagoda.**

PAGODITA. f. *Min.* Mena d'esteatita. **Pagodita.**

PAGRE. m. *Ictiol.* Peixos acantopterigis espárrits, que se distingeixen del pagell per lo reduit de la seua boca, encara que per la forma general de la seua constitució y fins per les seues costums, s'hi assemblen bon xich. La seua especie més caracterisada se trova al Mediterrani. **Pagro.**

PAGUERA o PEGUERA (Lluis de). *Biog.* Jurisconsult de la escola catalana, qui va florir entre 'ls sigles XVI y XVII. Natural de Manresa y fill de casa molt noble. Mort a Barcelona als primers del sigle XVII. Va ésser assessor de la Capitanía general de Catalunya y després oidor de l'Audiencia de Barcelona. És autor de diverses obres de dret catalá, escrites en llatí *(Decisiones Cathaloniæ Senatus,* dos vol. fol., diverses edicions; *Praxis criminalis et civilis; Quæstiones in actu practico frequentiores in Barcinon. regio concilio criminali pro majore parte decisæ;* diverses edicions. *Aurea e. elegans repetitio* etc., etc. *Repetitio super cap. Usatic. quoniam per iniquum,* etc. *Illustrationes feudales et emphiteutycales,* (un vol. fol. Barcelona 1687). Una obra d'En Paguera está escrita en catalá: *Pràctica, forma y stil de celebrar Corts generals en Catalunya;* un vol. en 4t., editat a Barcelona en 1632, imp. G. Margarit; en 1701, per Rafel Figueró, de ordre dels diputats de Catalunya. Al extranger s'han fet algunes edicions d'En Paguera.

PAGUERA. *Geog.* Quadra del terme de Fígols, prov. de Barcelona.

PAHER. m. Nom de cada un dels quatre representants que en temps del rei don Jaume componíen el govern municipal de Barcelona. **Irenarca.** || CÒNSUL, CONCELLER, JURAT, 2. || Antich regidor dels municipis de Lleida, Balaguer, etc.

Segell de Paguera

PAHÓ. m. *Ant.* PEÓ. || **Pavo real.**

PAHONADA. f. *Ant.* **Peonada.**

PAHORÓS, A. adj. Que fá por.

PAHOROSAMENT. adv. D'una manera paorosa.

PAHORUCH, CA. adj. PORUCH.

PAHURA. f. Pavor, por.

PAIBLE. adj. Lo que's pot paír. **Digerible.** || **Apacible.**

PAIDOR. m. Ventrell, estòmach, pap. **Estómago.**

PAILA. f. Mena de caldera xata ab la qual fan confits els adroguers. || *Ant.* PALLA.

PAILEBOT. m. *Náut.* Goleta petita sense gavies, rasa y fina. **Pailebot.**

PAIMENT. m. *Ant.* PAVIMENT. || DIGESTIÓ.

PAIR. v. a. Digerir. **Digerir, gastar, descocer, actuar.** || *Met.* Sofrir, tolerar. **Digerir, llevar.**

NO POGUER PAIR A ALGÚ. fr. *Met.* Tíndrerli aversió. *No poder tragar á alguno.*

TOT HO PAEIX. *Loc. met.* Denota que algú de res s'immuta, o tot ho pren ab catxaça. *Todo lo convierte en sustancia.*

PAIRA o PAIRO. m. *Náut.* Una de les especies de capa que poden ferse, y consisteix en bracejar les gavies per barlovent, de manera que prenga vent per la cara de proa, y arriar un poch les escotes majors. Aquesta maniobra s'expressa ab la frase de fer y de posarse al *paira* o *pairo.*

PAIRAR. v. a. *Ant.* PARAR. || *Náut.* Posar la nau al pairo.

PAIRASTRE. m. *Ter.* PADRASTRE.

PAIRE. m. *Ant.* PARE.

PAIRÍ, NA. m. y f. *Ant.* PADRÍ.

PAIRINCH. *Ter. Aranès.* PADRÍ.

PAISA. f. *Ter. ibicench.* Barraca, cabana. **Cabaña.**

PAISSA. f. Lloch ont se guarda la palla. || PALLIÇA.

PAIT, DA. p. p. **Digerido.**

PAIO, A. adj. Astut, maliciós. Gitano. **Pillín.**

PAIET. m. dim. de paio. Gitanet.

PAIOL. m. Edifici prop de les sembrades per guardarhi 'l grá y la palla després de batre. **Pósito.** || PONT. || Munt de grá o palla vora del mar.

PAIOLA. f. Barret gran de palla. **Gavión.** || Barret de senyora. **Sombrero.**

PAIRAL. adj. Lo referent al pare o progenitor. Sol dirse de la casa d'ont se té l'origen, com: *casa pairal.* **Paterno.**

PAIROT. m. Enfado, enrabiada, disgust. **Moina.**

PAÍS. m. Terra, terreno, regió. **País.** || *Pint.* La pintura que representa viles, llochs, cases de camp, etc. **País, paisaje, terrazo.** || Tela o paper pintat que posen als vanos. **Lámina.** || També's pren per la gent qu'habita un país, com ésser estimat o apreciat del *país.* **País.**

PAÍS NATAL. Patria, lloch de la neixença. *Patria, país natal, tierra.*

MUDAR DE PAÍS. fr. Passar a viure d' un país a un altre. *Mudar de país ó de suelo.*

PAISÁ, NA. s. y adj. La persona que viu al camp. **Paisano.** || La que és del propi país de qui la nomena. **Paisano.** || La que no té carácter relligiós o militar. **Paisano.**

PAISANATGE. m. plur. El conjunt de la gent de un país, a distinció dels militars. **Paisanage.** || Circunstancia de ser d' un país dues o més persones. **Paisanage.**

PAISATGE. m. Extensió de terra plantada d'arbres o altra vegetació. **Paisaje.** || El quadro, pintura o dibuix que la reprodueix. **Paisaje.**

PAISATGISTA. adj. y s. Pintor o dibuixant de paisatges. **Paisajista.**

PAISISTA. adj. y s. Pintor o dibuixant de paisos. **Paisista.** || PAISATGISTA.

PAL. m. *Geog.* Poble y riuet d' Andorra.

PAL. m. Barra, bastó llarch y gros. **Palo.** || PUNTAL, ASPRA. || *Met.* ESTAFERM. || Costell ont posen els criminosos a la vergonya, o 'ls membres de algún sentenciat per escarment. **Rollo, picota, palo.** || La ratlla que puja o baixa més que 'l cos de la lletra y la tanca, com la *d, p,* etc. **Palo.** || *Náut.* ARBRE.

POSAR A UN PAL O COSTELL. fr. PENJAR, 1. || POSAR A LA VERGONYA. || DONAR GARROT.

PAL. *Ter. Blanes.* Tronch d' arbre en quin s'apoia el barco en terra.

PAL (Coll del). *Orog.* Coll situat al N.E. d'Ogassa, a la partió d' aigües del Segadell ab la riera de Toralles, prov. de Girona; té uns 1,760 metres d' altitut. || — (COLL DEL). Pas del Pirineu a la ratlla de França, prov. de Girona; és a llevant de Costabona y té 2,325 met. d' altitut. || — (COLL DEL). Coll de la serra de Cadí, entre les provincies de Barcelona y Lleida; té 2,170 metres d'altitut.

PALA. f. Eina d'una fulla plana de fusta o ferro ab un mànech llarch pera palejar el blat, ficar el pá al forn, pera posar el carbó a la fornal, etc. **Pala.** ||

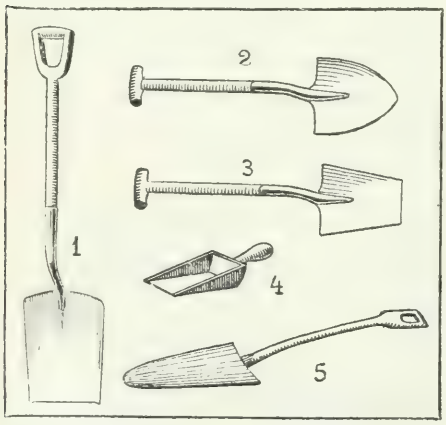

PALA: 1, de mestre de cases; 2, de cavar (comuna); 3, de cavar; 4, de xocolater; 5, de fogoner

Entre estampers la part llevadiça de la galera. **Volandera.** || Al joch de pilota'l troç de post com de dos tersos, ab un mánech que's va aixamplant a proporció, fins a acabar la pala ab una mena de semicercle, y's forra de pergamí agafat ab cola, pera que'ls cops no la facin malbé. **Pala.** || Al joch de l'anella és una eina de fusta d'una colzada de llarga, un poch cóncava y acanalada ab el seu tall a la punta y un mánech curt. **Pala.** || A les sabates és la part de sobre. **Empella, pala.** || La part ampla del rem. **Pala.** || L'ample y pla de les dents. **Pala.** || VISERA. || *Met.* Astucia, artimanya, engany. **Pala.** || PICADOR, 8. || CAÇOLETA, 4 || Entre llapidaris la part del metall ont s' hi encasten les pedres. **Pala.** || La de remenar el foch a la llar. **Paleta.** || PALETA, 2. || Peça de la montera que abaixantla tapa la cara. **Papahigo.** || Fulla ampla de ferro acerada ab tall, de que usen els destralers de tropa, pera remenar terra y altres usos. **Zapa, raqueta.** || A la liturgia antiga era una mena de capa o coberta de seda, ab que havent el sacerdot posat tot lo necessari al altar, ho cubría tot. **Pala.**

Pala de braser

PALA MARINA. *Bot.* PALMA MARINA.

PALA DE PÁMPOL. *Ter.* Mena de fanga usada al Plá del Llobregat. Se diferencía de la fanga veritable en que aixís com aquesta té tres pues que's claven a la terra, la pala de pámpol les té unides per un tallant horitzontal, que és el que's clava. No s'usa a Castella y per lo tant no té sinonimia castellana. *Especie de laya.*

FER LA PALA. fr. *Met.* Enganyar ab dissimulo y manya. *Meter la pala, hacer la mamola ó la zala.*

PARAR LA PALA. fr. Al joch de pilota és posarla ferma pera rebre la pilota, y qu'ella meteixa reboti pél seu impuls. *Hacer pala.*

TINDRE LA PALA FORADADA. fr. Ésser mal jugador de pilota. *Agujerearse la pala, ó estar agujerzada la pala.*

PALA. *Ter. Aranés.* ESCARPAMENT. CINGLE.

PALÁ. *Geog.* Lloch de la prov. de Barcelona, part. jud. de Manresa; té 180 hab.

PALACI. m. PALAU.

PALACIÁ, NA. adj. PLACENT, FALAGUER, TRACTABLE, FESTIU. || **Afable, placentero.**

PALACIAL. adj. Propi del palau **Palaciego, palacial.**

PALACECH, A. adj. Qui serveix al palau y observa 'l seu estil. **Palaciego.**

PALACIO. m. *Ter.* PALAU.

PALACIO (Manel del). *Biog.* Va néixer a Lleida l' any 1831, essent batejat al castell-catedral de aquella ciutat, ont son pare prestava servei militar. Ab la seua familia, va recórrer les més significades capitals espanyoles, fentse amich dels jovens literats que començaven a conreuar la poesía castellana, y passant a viure a Madrit a mitjans del sigle XIX va consagrarse al periodisme, entrant a la redacció de *El Látigo* y fentse una reputació de atitllat escriptor, dedicantse ab especialitat al conreu de llegendes, sátires, sonets y elegies. Va publicar les poesíes nomenades *Chispas* que varen donarli nomenada y que havía insertat en *Los Lunes del Imparcial.* Dedicat a la política va ocupar càrrechs d'importancia a la carrera diplomática, entre altres el de representant d'Espanya al Uruguay. Va ésser president de la secció de Literatura al Ateneu de Madrit en quina capital va morir en 1906.

PALACIÓ. m. Dissimulo, pretext. **Palación.**

PALADA. f. Lo que cap en una pala. **Palada.** || Cop de pala. **Palazo.** || Cada cop que 's dona a l'aigua ab la pala del rem. **Palada.**

PALADAR. m. La part superior de la boca que cau sobre la llengua. **Paladar.** || *Met.* El sabor y gust que's percebeix al menjar. **Paladar.** || pl. Mena de faves o bultos que'ls ixen als cavalls a la boca. **Paladares.**

A GUST DEL SEU PALADAR. m. adv. Segons el desitg o voluntat d'algú. *Al sabor, á sabor, á medida de su paladar.* || *Met. A medida, á sabor de su paladar.*

PALADAT. m. *Quím.* Combinació del ácit paládich ab una base. **Paladato.**

PALADEIG. m. L'acte de paladejar. **Paladeo.** || Moviment que's fá ab la boca quan se pren el gust a alguna cosa. **Paladeo.**

PALADEJAR. v. a. Saborejar. **Paladear.**

PALADEJARSE. v. r. Agafar el gust d'alguna cosa poch a poch, com saborejantshi. **Saborearse, paladearse, regodearse.**

PALADES (A). m. adv. Ab molta abundor, com: *vindre'ls diners a palades.* **A carretadas.**

FER ANAR ELS DINERS A PALADES. fr. *Fam.* Ésser rumbós. *Apalear el dinero ó los doblones.*

PALADI. m. *Quím.* Cos simple metálich de color blanch agrisat. **Paladio.**

PALADÍ. m. Hèroe, cavaller valerós que voluntariament se distingeix en la guerra per les seues haçanyes. **Paladín.** || *Met.* Qui's porta com un cavaller.

PALADIAL. adj. S'aplica a la consonant que's pronuncía al mitg de la boca, acostant la llengua al paladar. **Paladial.**

PALÁDICH. m. *Quím.* Ácit compost del paladi. **Paládico.**

PALADILLA. f. TINYA, ALOPECIA.

PALADINAMENT. adv. m. Clara y públicament. **Paladinamente.**

PALADIÓS, A. adj. *Quím.* Se diu del òxit del paladi en el primer grau d'oxidació. **Paladioso.**

PALADIUR. m. *Quím.* Aleació del paladi y un altre metall en proporcions definides. **Paladiuro.**

PALADÓS, A. adj. *Quím.* Cos en que hi entra el paladi formant òxit. **Paladoso.**

Segell de Palafolls

PALADUR. m. *Quím.* Combinació del paladi ab un' altra substancia. **Paladuro.**

PALAFANGA. f. FANGA.

PALAFANGAR. f. FANGAR.

PALAFOLLS. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisbat de Girona, part. jud. de Arenys de Mar; és a la vora del Tordera, al peu de la serra de Montnegre, y té 839 hab.

PALAFRÈ. m. *Zool.* Cavall manso en que cavalcaven les dames a les funcions públiques. **Palafrén.** || El cavall en que cavalca'l criat quan acompanya al seu amo. **Palafrén.**

PALAFRENER. m. Criat qu' acompanya al seu amo, o que li porta'l cavall del frè. **Palafrenero.**

PALAFRENER MAJOR. El segón de les cavallerices reials, que té pèl frè al cavall en que puja'l rei. *Palafrenero mayor.*

PALAFRUGELL. *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de La Bisbal; és prop del mar, té

Vista general de Palafrugell

estació de F.-C. y 7034 hab. La seua principal industria és la de taps de suro.

PALAFÚS. m. La part superior del eix de fusta, que fa moure la pedra del molí. **Palahuso.**

PALAGALLS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Pallargas, prov. de Lleida.

PALALDÁ. *Geog.* Poble del Vallespir emplaçat a 211 met. d'altitut. Pertany al Cantó d' Arlès y districte de Ceret. Té 909 hab. Rega son terme el riu Tech, y serva remots recorts dels temps celtibers y romans.

Segell de Palafrugell

PALAMALL. m. Joch semblant al que s' anomena *mall;* alguns el prenen per aquest meteix. **Palamallo.**

PALAMENTA. f. Conjunt de rems d'una nau. **Palamenta.**

ESTAR BAIX O SOTA LA PALAMENTA. fr. *Met.* Estar subgecte algú a que facin d'ell lo que vullen. *Estar debajo de la palamenta.*

PALAMA. f. Membrana que uneix el dits en alguns animals, com are l'ánech. **Palama.**

PALAMO. *Geog.* VILAFRANQUESA, prov. d'Alacant.

PALAMÓS. *Geog.* Caseriu de Freixanet prov. de Lleida. || Vila de la prov. y bisb. de Girona, part. ju-

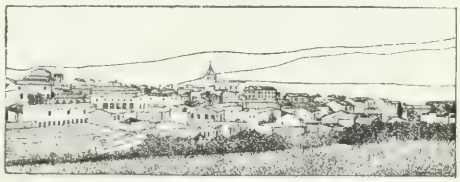

Vista general de Palamós

dicial de La Bisbal; és a la vora del mar, té estació de F.-C. y 3,864 hab. Se dedica més principalment a la fabricació de taps de suro.

PALANCA. f. Barra, pal de fusta o ferro pera alçar ab facilitat coses de molt pes. **Palanca.** || PARPAL. || Biga que's posa de part a part de riu pera passar. **Puente de palo.** || La composta de dos fusts, un dret y un altre corb units, que s'usa a les fleques. **Bayal.** || *Náut.* Pot considerarse aplicable a qualsevol agent material que contribueix a qualsevol moviment. **Palanca.** || *Náut.* **Botador.** || Corda grossa que passa per una corriola qu' és a la punta de la vela, y per un'altra cusida al ters de la verga pera içarla. **Palanca.** || *Met.* Protecció. **Apoyo.**

Segell de Palamós

POSAR PALANQUES. fr. Colocarles al punt de apoio pera alçar coses de molt de pès. *Apalancar.*

PALANCA (Eduart). *Biog.* Polítich contemporani, que va néixer a Valencia en 1834. Va cursar la carrera de dret, significantse desde jove per les seues idees republicanes. Sejornava a Málaga y allí fou director de la política avançada d' aquella regió, quan era molt jove, pèls temps de la revolució de Septembre de 1868. Va ésser diputat a les Corts Constituyents de 1869 y formava part de les de 1873 als temps de la República. Home de moltes energíes y clar criteri, era candidat a la presidencia del poder executiu, quan fou disolt el govern pèl cop d' Estat del general Pavía. En Palanca va deixar de figurar després de aquell fet históric.

— Y LITA (RICART). *Biog.* Escriptor de la especialitat de jochs y nigromancia. Era valenciá y va morir en 1885, després d' haver publicat alguns llibrets de combinacions d' aquella mena.

PALANCADA. f. Cop de palanca. **Palancada.** || Alçaprèm o esforç que 's fa ab el parpal. **Palancada.**

PALANCANA. f. *Ter. ibicench.* Safata. **Bandeja.**

PALANCIA. *Hidrog.* Riu que neix al S.O. de la provincia de Castelló; passa per Bejís, Teresa, Viver, Xèrica, Navajas, Segorb, Soneja y Sot de Ferrer, entrant a la prov. de Valencia per Algar y passa per Alfara, Alginuá, Torres-Torres, Estivella, Sagunt y Canet de Berenguer, ont desaigua al mar.

Palangana

PALALDÁ. m. *Geog.* Poble del Vallespir.

PALAUDÁ. *Geog.* Nom afrancesat que s' apropia al poble de Palaldá en el Vallespir.

PALANGANA. f. Gibrella pera rentarse les mans. **Aljofaina, palancana, palangana.**

PALANGÓ. m. La plata que tenen al contrast, pera comprovar la que hi porten a marcar. **Parragón.**

PALANGRANADA. f. La munió dels peixos pescats al extreure del fons del mar el palangre.

PALANGRANER. m. Qui pesca ab el palangre.

PALANGRE. f. Cè col de ferro guarnit d' hams que 's cala a grans fondaries pera pescar peixos grossos. **Espinel.** || Corda de la que pengen, a intèrvals iguals, cordetes ab un ham al cap de cada una. **Espinel.**

PALANGRER. PALANGRANER.

PALANGRERES. m. pl. Barcos destinats a la pesca ab palangre, y també 'ls pescadors que 'ls tripulen. **Palangreros.**

PALANGRÓ. m. Palangre petit. **Espinel pequeño.**

PALANQUES. *Geog.* Poble de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, part. jud. de Morella; és a la vora del riu Bergantes y té 297 hab.

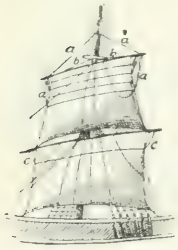

PALANQUÍ: *a*, palanquí; *b*, fals palanquí; *c*, palanquí de vela baixa.

PALANQUETA. f. dim. Peça de ferro a modo d'escarpa per fer alçaprèm. **Palanqueta.** || Peça de fusta per alçar o moure la nau varada. **Palanqueta.** || **Palanca petita.** || PARPALINA.

PALANQUÍ. m. Mena de corriola gran subgecte a una estaca clavada a la platja y per la que hi passa la veta que serveix pera treure la barca del mar. **Palanquín.** || Cap ab la punta fixada al ters de la vela major pera içar y recullir els draps de les veles.

PALANQUIT. *Ter. Blanes.* Aparell de corries pera treure les barques a terra.

PALAS f. Nom d' un planeta. **Palas.**

PALASTRE. m. Ferro fós en grans pedres que se empl ea molt en les construccions de ponts y armadures d' edificis. **Palastro.**

PALATERES (Les). *Geog.* Caseriu del terme de Abella de la Conca, prov. de Lleida.

PALATÍ. s. y adj. Cortesá, empleat o dignatari del palau. **Palatino.** || Lo referent al palau.

PALATÍ, NA. adj. Pertanyent al paladar. **Palatino.** || *Anat.* Se diu especialment del os par que contribueix a formar la volta o sostre del paladar. **Palatino.**

PALATINAT. m. Dignitat de palatí y 'l territori de sa jurisdicc ó. **Palatinado.**

PALATINA. f. PALETINA.

PALATINAMENT. adv. D' una manera palatina.

PALATITIS. f. *Med.* Inflamació del paladar. **Palatitis.**

PALATRECA. m. y f. Astut, enganyador. **Embrollón, embrollador, cachivache, zascandil.**

PALAU. m. Casa reial. **Palacio.** || Cases grans de senyors en alguns llochs, y també les cases hermoses y còmodes d' alguns particulars. **Palacio,** || Casa del senyor bisbe o arquebisbe. **Obispalía, palacio episcopal ú obispal.**

PALAU ENCANTAT. Se diu familiarment de la casa gran que no s' habita o és habitada de pochs. *Palacio encantado.*

PALAU DE LLEBRES. *Ant.* LLAÇ.

PALAU (Fr. Vicents). *Biog.* Esculptor, que va néixer a Dènia a les derreries del sigle XVI. Va pendre l' hàbit de l'ordre de Recolets de Sant Francesch al convent de Sant Sebastià de Cocentaina, pintant el quadro del altar major de la iglesia, ont ademés s' hi servava un Crucifix, obra d' esculptura seua, qu' ell meteix va encarnar, pera la capella de la Comunió.

— (DE) Y CATALÁ (BONAVENTURA). *Biog.* Advocat, secretari que fou de la Junta de carreteres de Catalunya, de la Diputació Provincial y del Consell de Provincia. Mort en octubre de 1875.

— Y SOLER (JOSEPH). *Biog.* Sabi historiador, natural de Mataró, qui fou mestre y mentor d' en Serra y Postius. Gran coneixedor del passat de nostra patria escrigué moltes obres que resten inèdites o perdudes. En Serra diu que tot lo que escrigué ho deu a n' ell. Morí en la cartoixa de Scala-Dei el dia 8 de Janer de 1722.

— (LLUIS). *Biog.* Autor d' una obreta molt interessant, titolada: *Discurso sobre la pretensión de separarse de Cataluña los condados de Rosellón y Cerdaña.* Se guarda a la Biblioteca Episcopal.

— Y TERMENS. *Biog.* Eclesiàstich y ferm propagandista de les lectures morals, que va ésser bisbe de Barcelona a mitjans del sigle XIX, instituint establiments benèfichs y essent un dels fundadors de la *Librería religiosa.*

— Y VERDERA (ANTONI). *Biog.* Metge y un dels naturalistes més competents dels començos del sigle XIX. Havía nascut a Blanes a mitjans de l' anterior centuria, y en 1773, va guanyar per oposició el càrrech de segón catedràtich del Jardí Botànich de Madrit. Va publicar monografíes relatives a diferentes plantes, y fou traductor y comentarista de les obres de Linneu.

PALAU. *Geog.* Caseriu de la Baronía de Rialp, prov. de Lleida. || Poble del cantó de Sallagossa, bisb. de Perpinyà, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu de la Llavanera y té 232 hab. || Quadra del terme de Sant Andreu de la Barca, prov. de Barcelona. || — (RAS DE). *Orog.* Plá a 2,075 met. d' altitut, situat al S.O. de Vallsabollera, prov. de Girona. || — BORRELL. *Geog.* Aldea del terme de Vilademat, prov. de Girona. || — DE ANGLESOLA. Poble de la prov. y part. jud. de Lleida, bisb. de Solsona; és a la carretera de Barcelona a Lleida, té estació de F.-C. y 930 hab. || — DE MONTAGUT. Pob e de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Olot; és a la vora del riu Fluviá y té 739 hab. || — DE NOGUERA. Vila de la provincia de Lleida, bisbat d' Urgell, partit jud de Tremp; és a la vora del Noguera Pallaresa y té 418 hab. || — DE SANTA OLALLA. Poble de la provincia y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; és un poch

Segell de Palau de Montagut

Segell de Palau de Noguera

apartat del riu Fluviá y té 264 hab. || — DEL VIDRE. Poble del cantó d' Argelès, bisb. de Perpinyà, departament dels Pirineus Orientals; és estació del ferro-carril de París a Cervera y té 1,142 hab. || — (COVA DEL). *Orog.* En el terme de La Baells.

Segell de Palaudaries

PALAUDARIES. *Geog.* Poblet del districte municipal de Santa Eularia de Ronsana, prov. de Barcelona.

PALAU-SABARDERA. *Geog.* Poble de la prov. y bisbat de Girona, part. jud. de Figueres; és al vessant ponentí de la serra de Roses y té 1,055 habitants. || — SACOSTA. Poble de la provincia, bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del riu Onyar y té 260 hab. || — SARDIACA. Nom antich de Palau de Santa Olalla, prov. de Girona. || — SATOR. Poble de la provincia y bisb. de Girona, part. jud. de La Bisbal; és al N. E. de aquesta vila y té 600 hab.

Segell de Palau-Sabardera

Segell de Palau Sacosta

Segell de Palau Sator

PALAUER. m. y adj. Palatí, palacech.

PALAUSOLITAR. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sabadell; és a la dreta de la riera de Caldes y té 929 hab.

PALAU SURROCA. *Geog.* Aldea del districte munpal. de Terrades, prov. de Girona.

PALAUTORDERA. *Geog.* SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA, prov. de Barcelona. || — SANTA MARÍA DE PALAUTORDERA, prov. de Barcelona.

Segell de Palausolitar y Plegamans

Segell de San Esteve de Palautordera

PALAY. m. PALAU, PALADÍ.

PALAYA. f. *Ictiol.* Peix de mar, semblant al llenguado, més plá y més blanch. Acedia, platija.

PALAYA ROSSA. *Ictiol.* Peix de la fam. dels pleuronectits. || SOLLETA.

Segell de Sta. María de Palautordera

PALCH. m. Empostiçat ont s' hi posa la gent pera veure alguna funció. Ara s' anomenen aixi 'ls aposents ab barana que hi há als teatres y places de toros. Palco.

PALCO. m. PALCH.

PALEIG. m. Obra de palejar el blat ab la pala, etc. Despajo.

PALEJADOR, A. m. y f. Qui travalla ab pala y usa d' ella. Paleador.

PALEJAR. v. a. Ventar el blat ab la pala. Apalear, palear, traspalar, despajar.

PALEJAT, DA. p. p. Traspalado.

PALENCH. m. Estacada, clos o tancat de fusta Palenque. || Lloch ont se celebraven els torneigs a la Edat Mitja. || Disputa sobre coses d' art. Palenque.

PALENGISA (Serra de). *Orog.* Serra de la prov. de Valencia, entre les rieres d' Algemesí y del Albarder, part. jud. de Xiva, Carlet y Torrent.

PALENTÍ, NA. adj. Natural de y lo pertanyent a Palencia, ciutat del regne de Lleó, Espanya. Palentino.

PALEÒGRAF. m. Qui sap la paleografía. Paleógrafo.

PALEOGRAFÍA. f. Art de llegir els escrits antichs. Paleografía.

PALEOGRÁFICAMENT. adv. m. Segons les regles de la paleografía. Paleográficamente.

PALEOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la paleografía. Paleográfico.

PALEÒLECH, GA. s. La persona versada en la paleología. Paleólogo.

PALEOLÍTICH. adj. Nom que 's dona en la prehistoria al periode de la pedra tallada. Paleolítico.

PALEOLOGÍA. f. Estudi de les llengües antigues. Paleología.

PALEOLÒGICH, CA. adj. Lo qu' es propi de la paleología. Paleológico.

PALEONTÒGRAF. s. Qui está versat en la paleontografía. Paleontógrafo.

PALEONTOGRAFÍA. f. Descripció dels cossos orgànichs que 's troven en estat fòssil. Paleontografía.

PALEONTOGRÁFICH, CA. adj. Lo concernent a la paleontografía. Paleontográfico.

PALEONTÒLECH, GA. s. Qui entèn en paleontología. Paleontólogo.

PALEONTOLOGÍA. f. Estudi dels fòssils. Paleontología.

PALEONTOLÒGICH, CA. adj. Lo que pertany a la paleontología. Paleontológico.

PALEONTOLOGISTA. m. PALEONTÒLECH.

PALEOZOOLOGÍA. f. Historia dels animals fòssils. Paleozoología.

PALEOZOOLÒGICH, CA. adj. Lo referent a la paleozoología. Paleozoológico.

PALER, A. m. y f. Qui paleja al forn. FORNER. || Qui en les obres de desmont travalla ab la pala.

PALER (Bauma del). *Orog.* En el terme de Fígols.

PALERA. *Geog.* Aldea del dist. munpal. de Beuda, prov. de Girona.

PALERA. f. Figuera de moro. Nopal.

PALERMITÁ, NA. s. y adj. Natural o propi de Palerm. Palermitano.

PALERS. m. pl. *Náut.* Homens que *donen els pals*, és dir, que 'ls extenen desde 'l lloch ont reposa la barca fins al meteix rompent de l' aigua. Están fixos a la platja per aquest obgecte y a la disposició dels pescadors, aixís pera varar les barques com pera trèureles.

PALÈS, A. adj. Patent, manifest, públich. || DESCOBERT.

A O EN PALÈS. m. adv. PALESAMENT.

PALESAMENT. adv. m. Sense empaig, públicament. Abiertamente, públicamente, en público, paladinamente.

PALESTÍ, NA. adj. Cosa de Palestina, Terra Santa, un dels molts noms de la Siria. Palestino.

PALESTINA. f. *Imp.* Caracter tipogràfich de vint y dos punts. Palestina.

PALESTRA. f. El lloch ont se lluita o desafía. **Palestra.** || Lloch ont se disputa. **Palestra.** || Teatre o lloch publich ont s' exerciten els ingenis en la disputa y argumentació. **Palestra.** || Entre poetes es lo meteix combat. **Lucha, palestra.**

PALESTRICH, CA. adj. Lo referent a la palestra.

PALESTRISTA. m. y adj. Qui se exercita en la palestra.

PALESTRITA. s. La persona exercitada en la palestra. **Palestrita.**

PALET. m. Pedra llisa y arrodonida que regularment se trova a les rieres. **Guija, guijarro, peladilla.** || Pedra rodona y molt llisa. **Gorrón, morro, morrillo.** || Cada una de les pedres llises, rodonenques y llargarudes que 's troven als rius, rieres y torrents. **Rollo.** || Joch que s'executa tirant ab un palet a dret senyal. **Tejo, hito.** || Pedra plana pera jugar a dit joch. **Tejo, tejuelo.** || Trocet de test arrodonit pera jugar a certs jochs. **Tejuelo.** || dim. de pal.

EMPEDRAR DE PALETS. fr. *Enguijarrar.*

PALET DE ROLDÁN o ROTLANT. *Geog. y arqueología.* Al Vallespir, no lluny de la Fossa de Rotlant, se trova aquest monument megalíthich, y prop d' ell un abeurador, que la tradició suposa era del cavall del llegendari capdill.

PALETA. f. dim. **Paletilla, paleta.** || La del braser. **Badil, badila.** || *Ter.* Lloça pera repartir la vianda. **Paleta.** || *Pint.* Tauleta ovalada o quadrada ab un forat a un costat pera ficarhi el dit gros, en que 's pintors hi tenen posats per ordre 's colors. **Tabloza, paleta.** || Paleta d' acer prima en forma de triangle, ab una cua que té dues colzades y está ferma en un mànech tornejat de fusta. Serveix als mestres de cases per repartir el ciment, guix o morter en la obra. || m. Denominació corrent al fadrí mestre de cases.

Paletes de pintor

PALETADA. f. La porció de material que cap en una paleta. **Paletada.** || Cop de paleta.

NO DONAR PALETADA A UNA OBRA. fr. Estar parada. *No dar pellada.*

PALETET. m. dim. **Guijarrillo.**

PALETETA. f. dim. **Paletilla.**

PALETÍ. m. *Art. y of.* Eina més petita que la paleta, que també empleen els mestres de cases, pera bordejar y allisar. **Paletín.**

PALETINA. f. *Pint.* Brotxa plana, per allisar y unir la pintura. || *Fot.* Pinzell de forma especial pera retejar les plaques fotográfiques, abans de impresionarles.

PALETÓ. m. Peça d' abrich ab faldons llarchs.

PALETRIS. m. Capritxo. **Capricho.**

PALFURIANA. *Geog. ant.* Nom del Vendrell, provincia de Tarragona, en temps dels romans.

PALI. m. *Ant.* CAPA. || TÁLAM. || Insignia d' arquebisbe que consisteix en una faixa ab varies creus blanques. **Palio.**

PALIA. f. Bocí de tela blanca quadrada ab que 's cobreix el calze, pera que no hi caigui res durant la missa. **Hijuela, palia.**

PALIADAMENT. adv. m. Ab dissimul. **Paliadamente.**

PALIAR. v. a. Dissimular, encobrir. **Paliar, pretextar.** || *Med.* Moderar els síntomes d' una malaltía, contindre 'ls seus progressos. **Paliar.**

PALIARI. adj. Amable, escaient, simpàtich, complert. **Amable, cumplido, simpático.**

PALIAT, DA. p. p. **Paliado.**

PALIATIU, VA. adj. Se diu dels remeis que s'apliquen a les malaltíes incurables. **Paliativo, paliotorio, paleativo.** || Capaç d' encobrir, dissimular o pretextar. **Paliatorio.** || m. Pretext o excusa pera encobrir o dissimular. **Paliativo, paliación.**

PALICA. f. *Fam.* ENRAONAMENTA, XERRAMECA.

PALIÇA. f. Bastonades, garrotades. **Paliza, jabón de Palencia.**

DONAR UNA PALIÇA. fr. Donar bastonades. *Tundir á palos, dar una tunda.*

PALIÇADA. f. *Ant.* PALLISSADA. || *Blas.* Conjunt de peces en forma de faixes puntades, encaixades les unes dins de les altres **Palizada.**

PALIDAMENT. adv. Ab palidesa.

PALIDESA. f. Color pálida de la persona o de qualsevol altra cosa. **Palidez.**

PALIDEIXER. v. n. Tornarse pálit, perdre 'ls colors. **Palidecer.**

PALIDONIA. f. PALINODIA.

PALIERA. f. Lloch ont s' hi guarden el pálits. **Frontalera.** || El march y guarnició dels pálits. **Frontalera.**

PALILOGIA. f. *Ret.* Figura que 's fa quan la dició qu' acaba una sentencia és inicial de la que segueix. **Palilogia.**

PALILLA. m. *Art. y of.* Eina de fusta pera us dels gerrers.

PALIMPSEST. m. Qualsevol dels antichs pergamins que, rentats pera borrar lo que s' hi havía escrit, s' hi ha escrit per segona vegada coneixentse en part lo que abans s' hi havía escrit. **Palimpsesto.**

PALINGENESIA. f. Regeneració o reproducció de unes meteixes coses. **Palingenesia.** || Ilusió òptica per la qual se veu un obgecte representat ont no és. **Palingenesia.**

PALINGENÈSICH, CA. adj. Lo concernent a la palingenesia. **Palingenésico.**

PALÍNGENI, A. adj. Que 's reprodueix o 's regenera. **Palíngeno.**

PALINLOGÍA. f. *Poèt.* Figura que consisteix en començar un vers per la derrera paraula o per una de les derreres del vers precedent. **Palinlogía.**

PALINODIA. f. Retractació de tot lo que s' ha dit o fet. **Palinodia.**

CANTAR LA PALINODIA. fr. Retractarse. *Cantar la palinodia.*

PALIRREA. f. *Med.* Refluix dels humors que 's verifica quan se té 'l còlera morbo, acompanyats de vòmits negres. **Palirrea.**

PALIRREICH, CA. adj. Lo qu' és referent a la palirrea. **Palirreico.**

PALIS. m. DOSSER. PALI.

PALISANDRE. m. *Bot.* Arbre de Guyana, quina fusta és molt estimada pera fer quadros y obgectes de luxo. **Palisandro.**

PÁLIT. m. Adorno del devant de la mesa d' altar. **Frontal.** || *Ant.* TÁLAM.

PÁLIT, DA. adj. Groch, descolorit. **Amarillo, pálido.**

PALITRA. f. *Bot.* Planta antiescorbútica de la familia de les creuíferes. **Drava, lepidio.**

PALITROCH. s. y adj. y

PALITROQUES. m. y f. Se diu del subgecte despreciat de sí, peresós, mal acondicionat. **Zopo, zoquete, churrigurri, zámpalo.**

PALIUR. m. *Bot.* Mena de plantes ramnacies paliuries, que afecten dues especies d' arbustes espinosos, de pasta dura, blanca, rogenca en son interior. Creixen a les costes del Mediterrani. **Paliuro.**

Brot de paliur

PALM. m. *Ant.* PAM.

PALMA. f. Branca de la palmera composta de fulles de 30 a 40 centimetres de llarch colocades al costat: s' usa en la festivitat del diumenge de Rams y pera ornaments. **Palma.** || Se diu també del troç de branca de palmera quan está més o menys artisticament travallada. **Palma.** || Cada una de les fulles de que 's compòn dita branca. **Palma.** || PALMELL, PALMER, PALMERA. || La part del casco de la bestia desde la segona tapa fins a la quarta **Palma.** || Insignia del triomf, de la victoria y del martiri. **Palma.** || La meteixa victoria o triomf. **Palma.** || f. PALA, 6.

Palma teixida

PALMA MARINA. *Bot.* PASSERINA.

GUANYAR LA PALMA. fr. Lograr el primer lloch. *Alcanzar la palma.*

DONAR LA PALMA. fr. Regonéixer a algú com superior. *Dar la palma ó la bandera.*

PORTAR AB PALMES. fr. *Met.* Complaure, donar gust a algú. *Llevar ó traer en palmas.*

PORTARSEN LA PALMA. fr. Meréixer l' aplauso general, aventatjar als demés. *Llevarse la palma ó lo mejor.*

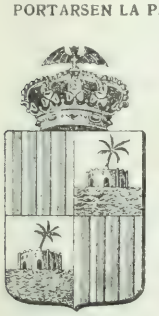
Escut de Palma de Mallorca

PALMA. *Geog.* Ciutat, capital de les illes Baleais, Seu del bisbat de Mallorca y cap del part. jud. del seu nom. És al mitg de la badía del seu nom y plaça forta; té una bonica catedral gòtiga, una Llotja, estació de F.-C. y 63,873 hab. || Partit judicial de les Balears, format dels 18 ajuntaments d' Algayda, Andraitx, Banyalbufar, Bunyola, Calviá, Dexá, Esporles, Estaments, Estellenchs, Fornalutx, Llummajor, Marratxí, Palma, Puigpunyent, Santa Eugenia, Santa Maria, Sòller y Valldemosa, reunint entre tots 117,682 hab. || Aldea del terme de Cervelló, prov. de Barcelona. || — (LA). Caseriu del terme d' Espinavesa, prov. de Girona. || — (LA). Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Tortosa, part. jud. de Falcet; és entre montanyes. al S.O. de la serra de la Llena, y té 995 habitants. || — DE GANDIA. Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Gandía; és a la vora del riu Serpis y té 938 hab. || — (PUNTA DE LA). *Hidrog.* Punta del litoral gironí, prop de Tossa.

Segell de La Palma

PALMACRISTI. *Bot.* Planta de 1 metre 60 cent. d' alçaria, grossa, llenyosa, buida, plena de branques per la banda superior, y coberta d' una pols blanca que sembla farina. **Palmacristi, y ricino vulgar.** || f. Mena de figuera que fa 'l fruit en forma de raíms. **Palmacristi.**

PALMADA. f. Cop donat ab el palmell de la má. **Palmada.** || pl. Picament de mans. **Palmadas, palmoteo.**

DONAR PALMADA. fr *Ant. náut.* Símbol de compromís de fidelitat del mariner al seu capitá equivalent a escriptura pública. *Dar palmada, comprometerse, ajustarse.*

PALMADETA. f. Figura de ball en que 's dona una palmada devant de la persona que s' esculleix, pera seguir ballant, deixant a un altre aquella ab que 's ballava. **Palmadilla.**

PALMAR. m. PALMERAR. || Lo que pertany al pam y a la palma. **Palmar, palmario.** || S' aplica a la paret mitgera. **Medianera.** || v. a. APALMAR.

PALMAR. *Geog.* Caseriu del terme de Ruzafa, poble avui agregat a Valencia.

PALMARI, A. adj. Clar, evident, manifest. **Palmario, evidente, obvio, patente.** || Lo referent al palmar.

PALMARIAMENT. adv. De madera clara, ab evidencia.

PALMÁS. m. Eina feta del cap de la carda o la meteixa carda, pera treure suaument el pêl al panyo. **Palmar.**

PALMAT. m. *Quím.* Combinació del ácit pálmich ab una base. **Palmato.** || adj. Semblant a la palma.

PALMATEJADOR. m. Entre estampers és un troç de fusta quadrada de quatre dits d' ample y un de gruix ab que s'igualen les lletres del motllo, posantlo demunt d'elles, y picant suaument ab un martell. **Tamborilete.**

PALMATEJAR. v. a. Entre estampers posar iguales les lletres del motllo ab lo palmatejador. **Tamborilear.**

PALMATORIA. f. Candeler baix ab mánech. **Bujía, palmatoria.** || *Ant. bot.* CANYAFERA.

PALMEJADOR. m. PALMATEJADOR.

PALMEJAR. v. a. PALMATEJAR.

PALMEJAT, DA. adj. S'aplica als peus de les aus, com oques, ánechs, etc., que tenen els dits units ab una membrana. **Palmeado.** || f. *Bot.* Nom que's dona a la fulla que's divideix en varies ratlles divergentes fins al mitg o un poch més avall, com la de la passionera blava, etc. **Palmeada, palmiforme.**

PALMELL. m. La part de dessota de la má desde la munyeca fins als dits. **Palma.**

COM AB EL PALMELL DE LA MÁ. m. adv. Fácilment. *Como por la palma de la mano.*

UNTAR EL PALMELL DE LA MÁ. fr. *Met.* Donar diners pera moure a fer alguna cosa. *Untar; untar el carro ó las manos.*

PALMELLAR. v. a. Passar el palmell per alguna cosa. **Palmear.** || *Mar.* Trasladar una embarcació de un punt a un altre pitjantla ab les mans o tirant de una corda lligada a aquella. **Palmear.**

PALMER. m. *Ant.* Lo qui per vot, devoció o penitencia visitava 'ls llochs sants de la Palestina. **Palmero.** || Qui ven o's cuida de les palmes. **Palmero.** || f. *Bot.* Arbre de l' Asia y Africa, aclimatat a varies parts d'Espanya; té deu o dotze metres d'alçada, de flors blanques que neixen a l'arrancada de les fulles, y detrás d'elles en les femelles, neix el fruit dit dátil; produeix les flors femelles en diferenta cama que les mascles, y no produeixen fruit si no hi há un arbre de flors mascles a poca distancia o no li lliguen les flors mascles, que's cullen en enfilades pera dit efecte. **Palma, palmera.**

PALMERA. *Bot.* PALMER.

PALMERA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Gandía; és a mitjorn d' aquesta vila, té estació de F.-C. y 462 hab. || — (CAP DE LA). *Hidrog.* Cap de la costa N.O. de l' illa Formentera, Balears.

PALMERAR. m. Lloch plantat de palmeres. **Palmar.**

PALMEROLA. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Puigcerdá; és al N.O. de la

serra de Matamala, prop de la partió ab la prov. de Barcelona, y té 210 hab. || — (CASTELL DE). En un alt turó isolat al Bergadá, prop de la vall de Marlès, se serven les ruines del antich castell que va pertanyer al marquès d' aquell nom, títol concedit per l' Arxiduch Carles d' Austria, als temps de la guerra de successió. || — (COLLET DE). *Orog.* Al Bergadá, demunt de la clotada y torrent d'aquell nom.

Segell de Palmerola

PALMES (Les). *Geog.* Desert de la provincia y partit jud. de Castelló, a tramontana d'aquesta vila, ont hi havía un famós convent.

PALMESÁ, NA. adj. El natural de Palma. **Palmesano.**

PALMETA. f. dim. **Palmita.** || Fèrula; paleta ab forats ab que'ls mestres castiguen als nois pegantloshi ab ella al palmell de la má. **Férula, palmeta.** || Fusta ab la qual piquen la lletra a l'imprempta quan és a la máquina.

PALMETADA. f. Cop donat ab la palmeta. **Palmeta.** || L'acte de picar ab lo palmell de les mans, com sol ferse per aplaudir. **Coqueta, palmoteo.**

PÁLMICH. adj. m. *Quim.* Epítet d'un ácit produit per l'acció dels álcalis sobre la palmina. **Pálmico.**

PALMETEJAR. v. a. En les impremptes picar la lletra un cop colocada a la máquina a fí de que no'n surti cap del nivell degut. **Palmetear.**

Palmifit

PALMIFIT, DA. adj. *Bot.* Orguens foliacis, ab nervositats palmejades, separats els extrems per sinuositats, que arriven a la meitat del limbe. La fulla del ricini, és un dels seus exemplars. **Palmífido.**

PALMILOBAT, DA. adj. *Bot.* S' anomenen aixís alguns orguens foliacis ab nerviació palmejada, vorejantlos els lobuls rodons separats, com esdevé en les fulles trifoliades. **Palmilobado.**

Palmilobat

PALMINA. f. *Quim.* Substancia produida per l'acció del ácit hiponítrich sobre l'oli de figuera infernal. **Palmina.**

PALMINERVAT, DA. adj. *Bot.* Fulles ab nervadura palmejada, en sentit divergent, com en les malvacies, en els pámpols de la vinya, etc.

Palmipartit

PALMIPARTIT, DA. L'orgue foliaci ab nervis palmejats y escotadures perllongades, fins aprop de la base del seu limbe, essent un dels seus exemplars la planta del acònit.

PALMIPET, DA. *Zool.* Familia de quadrupets rosegadors claviculats, com els hixòmits y els castors, ab dits palmejats y propis pera la natació. **Palmípedo.** || adj. Se diu del aucell que neda com l' ánech. **Palmípedo.**

PALMITAT. m. *Quim.* Sal produida per la combinació del ácit pálmich ab una base. **Palmitato.**

PALMITER, A. m. y f. *Ter.* A Valencia qui ven ventalls y demés obgectes per l'istil.

PALMITICH, CA. adj. *Quim.* Calificació d' un ácit que crestallisa en agulles lluentes paregudes a les del ácit margárich. **Palmítico.**

PALMITINA. f. *Quim.* Substancia crestallina d'un

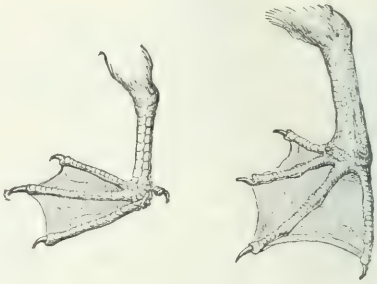
Potes d' aus palmípedes

blanch brillant, poch soluble al alcofoll y molt soluble en l'èter bullent. **Palmitina.**

PALMÓ. m. Palma sense travallar que 's porta a bene r el diumenge dels Rams. **Palma, palmón.**

PALMOTEJAR. v. n. Picar de mans per regositg o aplauso. **Palmotear, palmear.**

PALMOTEJAT, DA. p. p. **Palmeado.**

PALÓ. *Ter. Moyá.* Pala pera fangar. || La persona rústega. **Palurdo.**

Paló

PALOL. *Geog.* Aldea del terme de Vilatenim, prov. de Girona. || — (DE FARGA). Veinat de Pujals dels Pagesos, prov. de Girona. || — (D' ONYAR). Poble del dist. munpal. de La Quart, prov. de Girona. || — (DE REBARDIT). Poble de la provincia, bisb. y part. jud. de Girona; és a la carretera de Girona a Besalú, a la vora del riu Terri, y té 517 hab. || —(SABALDORIA). Caseriu del terme de Vilafant, prov. de Girona.

PALOMA. f. *Ornit.* COLOM. || *Náut.* Dues gasses que passen per la verga, ont se fan fermes les ortagues pera içar. **Paloma del recamento mayor y trinquete.** || f. Troç de llibant que passen els corders de cap a cap del fil pera ferli caure les arestes y pulirlo. **Pulidor.** || *Entom. ter.* PAPALLONA. || f. Mascle o femella de caragol ab una o dues aletes al cap pera que pugui apretarse ab els dits.

BLANCH COM UNA PALOMA. *Loc.* BLANCH COM UNA TOFA DE NEU.

FINS LES PALOMES TENEN FEL. *Ref.* Ab que's denota que una persona, per quieta y mansa que sigui, 's disgusta també algunes vegades. *Cada pajarito tiene su higadito; cada pajarilla tiene su higadilla; cada pajarillo tiene su higadillo.*

PALOMADURES. f. pl. *Náut.* Les costures que 's fan de la vela ab rellingues de distancia en distancia. **Palomaduras.**

PALOMAR (Joan de). *Biog.* Eclesiástich del sigle XV, nadiu de Barcelona, de quin capítol va ésser canonge y vicari general. Era teòlech competentíssim. Fou enviat a Roma, essent nomenat conseller del Papa, que va enviarlo al concili de Basilea, obert y presidit per En Palomar, en nom del cardenal Juliá. El Pontifix volía donar per conclós el concili, que tractava de fer seguir en les seues deliberacions En Palomar, y d'aquesta diferencia de parer, va sorgir que acusat d'infidelitat el canonge barceloní, se li va formar causa y retorná a Barcelona. Va deixar diferents escrits, entre altres una *relació* del esmentat concili.

PALOMAR. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Va-

lencia, part. jud. d'Albaida; és a la carretera d'aquesta vila a Gandía y té 715 hab. || —(SANT ANDREU DE). Poble, que ara és una de les barriades unides a Barcelona. Tenía ja abans de constituir un dels districtes de la capital, bona significació per la seua prosperitat en les industries y manufactures. || —(COVA DEL). *Orog.* En el terme de Tossa.

PALOMB. m. *Ictiol.* Peix de mar. **Pastinaca, frigón.**

PALOMBÍ. m. *Min.* Carbonat de cals blanch lletós, que s'emplea en compte de marbre. **Palombino, palombín.**

PALOMER. m. *Ant.* MARINER.

PALOMERA. f. *Náut. ant.* VELA.

ESTAR LA NAU AB LES PALOMERES LLARGUES. fr. *Náut. ant. Estar la nave con las velas enjuncadas.*

PALOMERA (Casa de). *Geog.* Masía, abrigada per un toçal prop del Coll de Palomera, al Bergadá. || —(COLL DE). *Orog.* A 1,150 metres d'altitut al Bergadá, obert de N. a S. en la serra divisoria de les aigües de l'Arija y del Mardás, afluents del Llobregat y del Fresser. || —(PLÁ DE). Prop de la Vall del riu Saldes al Bergadá; és un seguit d'alts y baixos, desolat y trist, ont se suposa pêls restes d'antigues construccions que s'hi troven, que hi havía existit una important població sigles enrera.

PALOMERES (Cim de). *Orog.* Al camí de Camprodon a Oix, abans d'arrivar a Plansalloses. || —(COLL DE). *Orog.* Collada del Ripollès, més enllá dels rasos de Tubau, a 1,200 metres d'altitut, descobrintse la Vall de La Polla.

PALOMES (Cova de Can). *Orog* En el terme de Sant Quirse Safaja.

PALOMÍ. m. *Ant.* COLOMÍ.

PALOMIDA. f. *Icliol.* Peix semblant a la tunyina; té la cua partida. **Palomo, palomida, palometa.**

PALOP. m. *Bot. Ter. ibicench.* Mena de raim, abundós a l'illa. **Uva.**

PALOP. m. *Geog.* Poble del regne de Valencia.

PALOSSANT. m. *Bot.* Arbre que's cría a la Jamaica; pertany a la familia de les rutácies. **Guayaco, palosanto.**

PALOT. m. La ratlla grossa per la qual se comença a ensenyar d'escriure. **Palote.** || Una mena de raim.

Segell de Palou

PALOU. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Massoteres, prov. de Lleida. || — (SANT JULIÁ DE). Poble de la prov y bisb. de Barcelona, part. jud. de Granollers; és a mitjorn d'aquesta vilá, entre 'ls rius Congost y Mogent y té 673 hab. || —(DE SANAHUJA). Poble del districte munpal. de Florejachs, prov. de Lleida. || —(COLLADA DE). *Orog.* En la vall del Torrent de Peguera al Bergadá, abans de unirse ab la torrentada de Santa María. Está a la elevació de 990 metres.

PALP. m. L'acte de palpar. **Tiento, palpadura, palpamiento.** || TACTE. || El sentit del tacte. **Tacto.** || m. Cada una de les banyetes dels insectes, sempre aparionades, que 'ls serveixen pera'l tacte. **Tentáculo, palpo, antena.**

PALPABILITAT. f. Condició de palpable que té un ser o una cosa. **Palpabilidad.**

PALPABLE. adj. Lo que's pot palpar. **Palpable.** || Clar, patent. **Palpable, palmario.**

PALPABLEMENT. adv. m. Clara, patentment. **Palpablemente.**

PALPACIÓ. f. *Med.* Exàmen fet per medi de la má sobre la pell pera saber la part qu'está malalta. **Palpación** || f. Acció y efecte de palpar. **Palpación.**

PALPADOR, A. m. y f. Qui palpa. **Manoseador, palpador, palpateador.**

PALPADURA. f. PALPACIÓ.

PALPAIRE. m. Qui palpa o és aficionat a palpar. **Manilargo.**

PALPAMENT. m. PALP.

PALPAR. v. a. Tocar ab les mans. **Palpar.** || Examinar alguna cosa tocantla. **Tentar.** || Tantejar, anar a les palpentes, a les fosques. **Tentar, palpar, andar á tientas.** || *Met.* Veure o conéixer clar. **Palpar.**

PALPAT, DA. p. p. **Tentado, palpado.**

PALPEBRA. f. La pell guarnida de pel que tapa l'ull y s'obra y 's tanca. **Párpado.** || *Ant.* PESTANYA.

PALPEBRACIÓ. f. El moviment de les palpebres. **Palpebración.**

PALPEBRAL. adj. Pertanyent a les palpebres. **Palpebral.**

PALPENTEJAR. v. r. Fer acció inútil de palpar, d'abastar.

PALPENTES (A les). m. adv. Palpant, sense llum. **Á tientas, ó por el tiento.**

ANAR A LES PALPENTES. fr. Obrar sense coneixement de la cosa o a bulto. *Andar á tientas ó á oscuras.*

PALPIÇ. m. Troç de carn sense os, tendrum o nervi. **Pulpa.** || La tallada de carn de la part qu'és més forta. **Pulpeta.** || La part carnosa y rodona d'algún membre, regularment dels braons, muscles, etc. **Molledo.** || adj. Que fa de bon palpar.

PALPIÇOT. adj. Se diu del qui té 'l defecte de parlar xafallós, especialment al pronunciar la *s* y la *c*. **Ceceoso.**

PALPITACIÓ. f. y

PALPITAMENT. m. Batiment, agitació del cor y de les arteries. **Palpitación, pulsación.** || Moviment involuntari y trèmol d'algunes parts del cos. **Latido, palpitación.**

PALPITANT. adj. Lo que palpita o batega. || *Fig.* D'actualitat.

PALPITAR. v. n. Tremolar, moures continuament. **Palpitar.** || Agitarse alguna part del cos interiorment ab moviment trèmol y involuntari. **Palpitar.** || Aumentarse la palpitació natural del cos per algún afecte del ánim. **Latir, palpitar.**

PALPONTES (A). m. adv. PALPENTES.

PALPOTEJAR. v. n. Anar a les palpentes. **Ir á tientas.**

PALPUNYAR. v. a. Anar a les palpentes. **Palpotear.**

PALS. m. pl. *Náut.* Peces de fusta demunt de les que hi descansa la barca a terra y que, escalonats

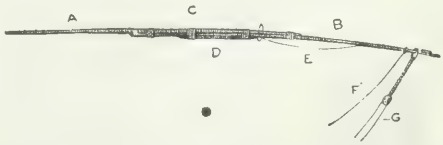

PALS DE BARCO: L'ENTENA.—A, pena; B, car; C, tapetes de les engines; D, qu melca; E, traba; F, orsaprop; G, devant

fins al rompent y degudament ensabonats o enseuats, li fan de carril per ont rellisca a la varada y a la tornada. || Els arbres de la nau. **Palos.**

PALS. *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de La Bisbal; és a la vora d'una riera, un poch apartada del mar, al que está unit per la carretera de Bagur, y té 1,317 hab.

PALTRIGADA. f. TREPITJADA.

PALTRIGAMENT. m. TREPITJAMENT.

PALTRIGAR. v. a. TREPITJAR. || ENGRUNAR, ESMICOLAR, ESBOCINAR.

PALTROT. m. y f. Botifarra de ventre de porch. Mondejo.

PALÚDICH, CA. adj. Propi de les llacunes o aiguamolls. Palúdico, paludoso.

PALUDIGENOSIS. f. *Med.* Malaltía produída pêls

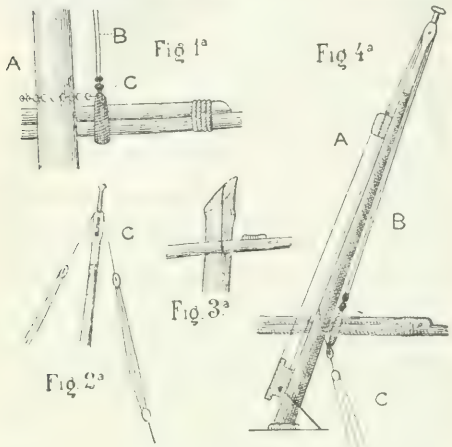

PALS DE BARCO —*Fig. 1.ª*: A, anell; B, amans; C, estrop. —*Fig. 2.ª*: aparell de la mitjana; C, corona.—*Fig. 3.ª*: labaix —*Fig. 4.ª*: A. grindareses; B, amans; C, trossa.

vapors que s' exalen de les llacunes o per la potabilitat de llurs aigües. Paludigenosis.

PALUDISME. m. Lo que prové de les llacunes o aiguamolls. Paludismo.

PALUMBO. m. *Ictiol.* Peix, mena d' ostra, d' uns sis centímetres de llarch y més de quatre d' ample, les closques iguals y ratllades, sense ulls ni potes, les escates agudes y alçades, y al ventre hi té una mena de canonet. Glauco.

Segell de Pals

PALURIT. m. PALÓ, 2.

PALUSTRE. adj. Pertanyent a les llacunes ó aiguamolls. Palustre.

PALUZIE Y TABLÉ (Faustí). *Biog.* Fill del que segueix, que va sostindre 'l prestigi del seu nom en la edició de obres tècniques, especialment destinades a l' ensenyança. El cúmul de les seues publicacions, melloraren els tecnicismes de les obres didàctiques introduinthi les novetats de les d' aquesta mena en els paisos més avançats. Va morir al any 1986.

Faustí Paluzie y Tablé

PALUZIE Y CANTALOZELLA (Esteve). *Biog.* Paleògraf y antiquari, que va néixer a Girona en 1806. Afecte a les idees progressistes, va defensar la causa de la Constitució en 1820, y acusat d' un fascicle anònim contra 'ls reialistes, sigué condemnat a presiri, més fou absolt per la Cancillería reial, que va castigar al acusador. Més endevant, per causa de les seues idees, va sofrir la pena de deportació a Filipines, més va lliurarlo la milicia nacional de Cádiç. Retirat de les lluites politiques, va establirse a Barcelona en 1840, dedicantse als estudis arqueològichs y fundant un establiment pedagògich que va obtindre bon èxit. Son nombroses les seues obres de primera ensenyança, y algunes de major significació com ho és la *Paleografía española*. Va pertanyer a les corporacions científiques més significades al seu temps, entre altres a l' Academia de l' Historia, y va exercir el càrrech d' inspector de antiguetats de Valencia, Aragó, Balears y Catalunya.

PALL. m. PERTXA.

PALLA. f. La cama o canya del blat y altres grans seca y separada de la espiga. Paja. || Lo que resta després de la batuda. Paja. || *Met.* Qualsevulla cosa lleugera, de poca entitat o consistencia. Paja. || Lo inútil o rebuig en qualsevulla materia, a distinció de lo escullit. Paja. || Qualsevulla broça o aresta petita d' herba, etc. Paja. || La d' ordi a mitg batre. Pelaza.

Palla de blat

PALLA DE CAMELL. Certa mena de jonch olorós y medicinal. *Esquinante, esquinanto, paja de Meca*

PALLA DE LLIT. La que serveix de llit. *Paja de la cama.*

PALLA D' OR O D' ARGENT. Barreta d' or o d' argent en brut. *Riel.*

PALLA DE SÈGOL. *Centenaza.* || *Met.* EMPALL.

PALLA LLARGA. La de sègol que se separa de la espiga sense batrel. *Bálago, paja larga.* || PALLANGA.

PALLA VELLA. *Met.* GANANCIA.

PALLA NOVA. La del any després de batres.

BATRE PER LA PALLA. fr. Travallar sense profit. *Trabajar de ó en balde.*

DORMIR A LA PALLA. fr. Ésser descuidat. *Dormirse en las pajas.*

NO ENSOPEGAR EN PALLES. fr. *Met. fam.* No fer cas de coses lleus, no embaraçarse en coses de poca substancia. *Sin mirar, reparar, tropezar, pararse en pelillos.*

NO HAVER DONAT MAI PALLA NI CIVADA A ALGÚ PER MANCA DE MORRAL. fr. *Fam.* Ab que 's denota no conéixer a algú o no haver tingut cap tracte ab ell. *No haberle echado á uno paja ni cebada.* || Reprèn a qui gasta màssa llibertat. *¿En qué bodegón hemos comido juntos?*

NO PESAR UNA PALLA. fr. No pesar gens. *No pesar una paja.* || Ésser cosa de poca importancia. *No pesar una paja.*

OMPLIR DE PALLA. fr. *Met.* Introduir coses de poca substancia entre altres d' importancia. *Meter ripio.*

POSAR PALLA A LA ESQUELLA. fr. *Met.* Fer callar a algú, deixantlo sense sapiguer qué respondre. *Atarugar, cerrar, tapar la boca; poner un tapabocas.*

TOT ÉS PALLA. fr. *Loc. fam.* Contra aquell que parla molt y sense substancia ni fonament. *Todo eso es paja.*

VEURE UNA PALLA ALS ULLS DELS ALTRES Y NO VEURE UNA BIGA ALS SEUS, o VEURE UNA PALLA DEMUNT DELS ALTRES Y NO VEURE UNA BIGA DEMUNT SEU. *Ref.* Explica ab quánta facilitat se reparen els defectes dels altres y 's descuiden els de cada hú. *Ver la paja en ojo ajeno y no ver la viga en el suyo.*

PALLADA. f. Decocció de palla y sagó que 's dona a les cavalcadures pera engreixarles. **Pajada.**

PALLADETA. f. Llicor de poca substancia.

PALLADI. n. p. **Paladio.**

PALLANGA. m. *Fam.* Perxa, persona alta y prima. **Varal, paja larga, perigallo, langaruto, tagarote, gambalúa, gansarón.**

ÉSSER UN PALLANGA. fr. *Fam.* Ésser molt alt y prim. *Ser más largo que Mayo.*

PALLARDÁÇ, A. adj. Gran, parlant de criatures. **Mozarrón.**

PALLARDÓ (Concepció). *Biog.* Distingida actriu del Teatre C talá, la qual feu notables campanyes al Romea junt ab en Fontova y Bonaplata. Estrená algunes obres d'en Frederich Soler, Guimerá y Ferrer y Codina, sapiguent encarnar alguns personatges ab gran maestría, per lo qual fou durant molt temps artista preferida d'aquell públich.

PALLARÈS (Joseph Simó). Frare mercenari autor d' un *Tractat del Anti-Crist.* És obra de poch valor encara que durant el seu temps se 'n parlés quelcom. Morí a derreries del sigle XVIII.

PALLARESOS. *Geog.* poble de la prov. diòc. y part. jud. de Tarragona; és a la carretera d' aquesta ciutat a Pont d' Armentera, entre els rius Francolí y Gayá, y té 384 habitants.

Segell de Pallargues

PALLARGUES. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Cervera; és al N.O. de aquesta ciutat y té 776 hab.

PALLARS (Elvira de Ferrandis y de). (PAYLARS en antichs documents). Noble dama catalana del sigle XIV, moller del comte Arnau de Mataplana, o sía la «moller lleal y viudeta igual» de la famosa cançó popular del *Comte l' Arnau* Ella, després de mort son marit, va co firmar les exempcions fetes en favor dels vassalls de Gombreny (1357), respecte als «mals usos», que ja la besavia Na Blanca d'Urg els hi havía concedides l' any 1278, y quin quebrantament va portar les rancunies populars contra 'l comte Arnau, originant molt temps després la cançó aquella. —Son fill va ésser en Jaume Roger, qui era net d'en Bernat Roger. (Vegis MATAPLANA).

PALLARS (Comte de). *Biog.* Noble senyor catalá del sigle XV, ferm partidari del Príncep de Viana, que ni després de la mort d' aquell malaurat infant, va volguer reconéixer a En Joan II, morint lluny de sa terra, y abandonant les seues finques, sense modificar la seua resolució.

PALLARS. *Geog.* Regió de la prov. de Lleida; se extèn desde 'l Pirineu fins al Montsech y desde la partió d' aigües entre 'l Noguera Ribagorçana y 'l Pallaresa fins a la partió d' aigües d' aquest darrer ab el Segre. Se divideix en *Pallars jussá* y *Pallars subirá,* essent el punt de separació d' abdós l' estret de Collegats, entre la Pobla de Segur y Gerri de la Sal.

PALLART, DA. adj. PALLARDÁÇ.

PALLASSADA. f. Fet graciós de pallasso. Cosa feta sense solta. **Payasada.**

PALLASSO. m. Graciós entre volatins. **Arlequín, payaso.**

PALLATER. m. ROBAVELLER. || Qui trafica ab palla. **Pajero.** || PALLER. || REGATÓ.

PALLEJÁ (Gayetá de). *Biog.* Jurisconsult y escriptor nascut a Barcelona, que va obtindre per la seua capacitat, càrrechs de destinació, entre altres els de cònsol de Llotja y regidor perpétuu de Barcelona, durant el sigle XVIII. En 1732 va publicar, traduides al castellá, les *Lleis y ordinacions dels contractes de mar.*

PALLEJÁ. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona. part. jud. de Sant Feliu de Llobregat; és a la vora del Llobregat y té 674 habitants.

Segell de Pallejá

PALLER. m. Munt de palla sostingut al mitg per un pal. **Almear, almiar, niara.** || PALLISSA. || REGATÓ. || ROBAVELLAIRE. || *Ter. Vallès.* PALLER, quan la palla toca á terra; GARBER, quan la palla no hi toca. || *Ter. Cerdanya.* Aixís s' anomena a la pallissa o lloch ont enmagatzemen l' herba.

BUSCAR UNA AGULLA EN UN PALLER. fr. Esser una cosa molt difícil de conseguir. *Quitar cruces de un pajar.*

Paller

PALLER (Santuari de). *Geog.* Al camí de drecera que mena de Bagá a Puigcerdá se trova aquest santuari, molt renomenat a la comarca, en quin se venera una antigua imatge romànica.

PALLERA. f. S' aplica a la forca que serveix pera girar la palla. **Pajera.** || Paller, pallissa. **Pajar.**

PALLERES (Coll de). *Orog.* Collada dels Pirineus francesos, antich territori de Foix, a 1,972 metres de altitut, ab una de les barraques abrich pera els excursionistes.

PALLERÍA. f. Botiga o parada de robaveller. **Ropavejería.**

PALLEROLS. *Geog.* Caseriu del terme de la Baronía de Rialp, prov. de Lleida. || Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de la Seu d' Urgell; és a ponent d' aquesta ciutat, a la vora d' una riera, y té 158 hab. || Poble del dist. munpal. de Talavera, prov. de Lleida.

PALLETA. f. dim. **Pajuela, pajilla, pajica, pajita.** || BRUSCA. || *Ant.* LLUQUET. || pl. Joch de sort. **Pajas.**

PALLETA D' OR. Granet d' or que se trova entre la sorra de certs rius, etc. *Grano.*

PALLETA ENVESCADA: VERGA DE VESCH.

Segell de Pallerols

FER O TREURE O JUGAR A PALLETES. fr. Fer sorts sobre alguna cosa, amagant tantes palles desiguals tants com són els jugadors, y guanya qui treu la més llarga. *Echar pajas.*

POSAR O TINDRE PALLETA A ALGÚ. fr. *Fam.* Tíndreli quimera. *Tener hipo, ojeriza, tirria, enemiga.*

¿TIREM A PALLETES? *Loc.* DONARSE LES MANS.

PALLETER (El). *Biog.* Un dels guerrillers més heroichs de la lluita de la Independencia. Era nadiu de Valencia, y les seues proeses contra els invasors de la pàtria li donaren concepte públich, fentlo un personatge llegendari.

PALLIFORROS. m. pl. **Perifollos.**

PALLISSA. f. Lloch ont s'hi guarda la palla. **Pajar.** || Lloch al costat del estable, pera tindre la palla a má. **Pajar, pajera.** || *Met.* PALIÇA. || Lloch o depòsit d'herba seca. **Henil.**

PALLISSADA. f. Estacada. **Estacada, empalizada.**

PALLÓ. m. *Ter.* Palla de blat de moro. **Paja de maíz.** || PALLOL.

PALLIU. m. Lloch ont hi há palla. Jas de palla. Pajizo.

PALLOCH. m. GALLORFA.

PALLOFA. f. Y'ls seus derivats. Pellofa.

PALLOFAÇA. f. *Ter.* BROSSA.

PALLOL. m. Payol. || Pallofa del gra del blat, ordi y demés cereals. Cascarilla. || Lloch ont s'hi guarda la palla. Depósito de paja, pajar. || Panyol de la nau.

PALLOLA. f. La quantitat d'or o d'argent afinada que resulta del ensaig, ab la qual s'averigua de quina llei és. Pallón. || Barret de palla que usen els pagesos y els segadors. || f. *Med.* Sarampió.

PALLOLER, A. m. y f. Atacat de sarampió.

PALLORFA. f. La fulla que cobre la espiga del blat de moro. || BOLVA.

PALLORFETA. La closca pallosa que enclou alguns grans y llevors.

PALLÓS, A. adj. Lo qu'és de palla o'n té molta. Pajoso. || Semblant a la palla. Pajoso.

PALLOSETA. f. Pelloseta.

PALLOT. m. La palla despreciada que's posa a podrir. Suelos, pajuzo.

PALLUCAR. v. a. Aprofitar les miquetes, com fan les gallines cercant. Pellizcar.

PALLUCH. m. La primera palla que's treu de la batuda. Pajuca.

PALLÚS. m. El rebuig o lo que queda de la palla llarga. Pajaza. || *Met.* TONTO, GANAPIA.

PAM. m. La distancia que hi há desde la punta del dit polzer fins a la del petit, oberta la má, y també la octava part de la cana. Palmo. || Joch en que tirant unes monedes contra una paret, guanya qui acerta a fer anar la seua un pam aprop de la del altre. Palmo. || *Fam.* PAMET.

PAM CURT. Mida de pam escás. *Palmito.*

PAM DE TERRA. Petit espai d'ella. *Palmo de tierra.*

PAM NE VAL CANA. *Expr.* Explica 'l valor y estimació d'algunes coses, acomparantles ab altres majors, però menys estimables. *Más vale onza que libra, ó más vale onza de sangre que libra de amistad.*

AB UN PAM DE LLENGUA. *Loc.* Manifesta l'ansia o afany ab que's fá alguna cosa. *Con un palmo de lengua, ó con la lengua de un palmo, ó con un palmo de lengua fuera.*

UN PAM. *Ter. Camp de Tarr.* Molta quantitat o calitat.

AB UN PAM D'ORELLES. fr. *Met.* Ab molta atenció. *Con las orejas tan largas.*

AMIDAR A PAMS. fr. Que a més del sentit recte significa tindre ben examinada y coneguda alguna cosa. *Medir á palmos.*

ANAR A PAMS. *Expr.* Assegurarse, sapiguer bé una cosa. *Medir á palmos.*

DEIXAR AB UN PAM DE NAÇ. fr. Explica que algú ha quedat burlat en alguna pretensió que creia segura. *Dejar con tantas ó con un palmo de narices.*

EN UN PAM DE TERRA. fr. En petit espai. *En un palmo de tierra.*

FER UN O ESTAR AB UN PAM D'ORELLES. fr. Escoltar ab molta atenció. *Abrir tanto oido.*

FER UN PAM DE MORROS. fr. *Fam.* Manifestar enfado y ressentiment ab la cara. *Estar con tanta jeta.*

GUANYAR DE PAM A PAM O PAM PER PAM. fr. Guanyar ab molta dificultat el terreno que 's disputa. *Ganar á palmos* o *á palmo á palmo.*

MÉS VAL PAM QUE CANA. fr. PAM NE VAL CANA.

NO TINDRE PAM NI QUART. fr. *Met.* NO TINDRE CAP NI CENTENER. || NO TINDRE PART NI QUART.

OBRIR UN PAM D'ULLS. fr. *Met.* Estar algú advertit, ab cuidado y vigilancia pera que no l'enganyin. *Abrir el ojo; estar ojo avizor; despabilar ó despabilarse los ojos.*

POSAR UN PAM DE GREIX. fr. *Met.* Complaures molt en alguna cosa. *Regodearse, deleitarse; bañarse en agua rosada.*

PARLÈM A PAMS. *Loc.* Ab que's prevé qu'és menester explicarse clar, y dir el seu parer o intenció clarament sobre la materia de que's tracta. *Hablemos claro.*

QUEDARSE AB UN PAM DE BOCA. fr. QUEDAR FET UN BABÁU.

TINDRE AMIDAT DE PAM A PAM. fr. TINDRE APAMAT.

TINDRE TRES PAMS DE BARBES O TÉ TRES PAMS DE BARBA. fr. *Met.* Pera explicar que la noticia que's refereix és vella. *Tener muletas* o *tantas barbas.*

TREURE UN PAM DE LLENGUA. fr. Afanyarse excessivament en la execució d'alguna cosa. *Sacar una cuarta de lengua.*

¡**PAM**! Onomatopeia del tir o del cop. ¡Pum!

PAMAR. v. a. APAMAR.

PAMARD (Joan Bautista Antoni). *Biog.* Cirurgiá que va néixer a Avinyó (França) en 1763. Aplicat a la seua carrera ab noves y constantes observacions, va ésser inventor de alguns instruments quirúrgichs que'l feren remarcable en son art. Per la seua competencia en les operacions, va obtindre la direcció del hospital d'aquella ciutat, morint en aquell cárrech al any 1823.

— (PERE FRANCESCH). *Biog.* Conegut cirurgiá del sigle XVIII, nadiu d'Avinyó (França) de quin hospital era director. Era pare del anterior y va viure pels anys 1728-1793. Va distingirse per la seua competencia en les operacions renals y oftalmiques, havent inventat entre altres instruments un aparell pera les operacions dels ulls, anomenat *pica.*

PAMAROLA. *Grog.* Montanya situada prop de Viella a la Vall d'Arán.

PAMEJAR. v. a. Amidar una cosa per pams. Apalmar.

PAMELA. m. Mena de civada, que 's conreua en alguns llochs de França. || Mena de barret de palla que usen les senyores ab els trajos de camp, y en certes reunions de primavera y d'estiu. Pamela.

PAMEMA. m. *Fam.* Fet o dita sense importancia a quina se pretén donarnhi. || Ficció que no revesteix cap propòsit determinat. Pamema.

FER LA PAMEMA. fr. Enganyar dissimuladament.

PAMET. m. dim. *Fam.* La cara hermosa d'alguna persona. Palmo, palmito.

PAMIAS (Felip). *Biog.* Autor del sigle XVI qui traduí al catalá *Lo Secret dels Secrets,* d Aristotil, els quals se guarden en la Biblioteca del Escorial.

PAMIERS. *Geog.* Ciutat del actual departament del Ariège al Mitgdía de França, que va perteneixer al antich comtat de Foix. Está emplaçada en les voreres del riu Ariège, essent capital de son districte y bisbat y té 10449 hab. Conserva molts recorts históríchs, havent figurat durant les lluites relligioses dels sigles XVI y XVII.

PAMPA. f. PÁMPOL. || Soroll que's fa pegant ab la má tancada a la barba. Sopapo.

TOCARSE LA PAMPA. fr. *Fam.* TOCARSE LA PAMPARRUANA.

PAMPAGOLL. *Náut. ant.* La vela estesa pera preservar del sol.

PAMPALONIA. *Bot.* A Menorca 's dona aquest nom a una Peonia.

PAMPALLUGUEJAR. v. n. Fer pampallugues la vista. Turbarse la vista.

PAMPALLUGUES. f. pl. Llumenetes dels ulls que priven de distingir els obgectes. Telarañas en los ojos.

FER PAMPALLUGUES. fr. Fer sombra algú, posantse devant del llum y moventse. *Hacer sombrajos.*

FER PAMPALLUGUES ALS ULLS, y TINDRE PAMPALLUGUES ALS ULLS. fr. *Met.* Turbarse la vista. *Hacer los ojos telarañas.*

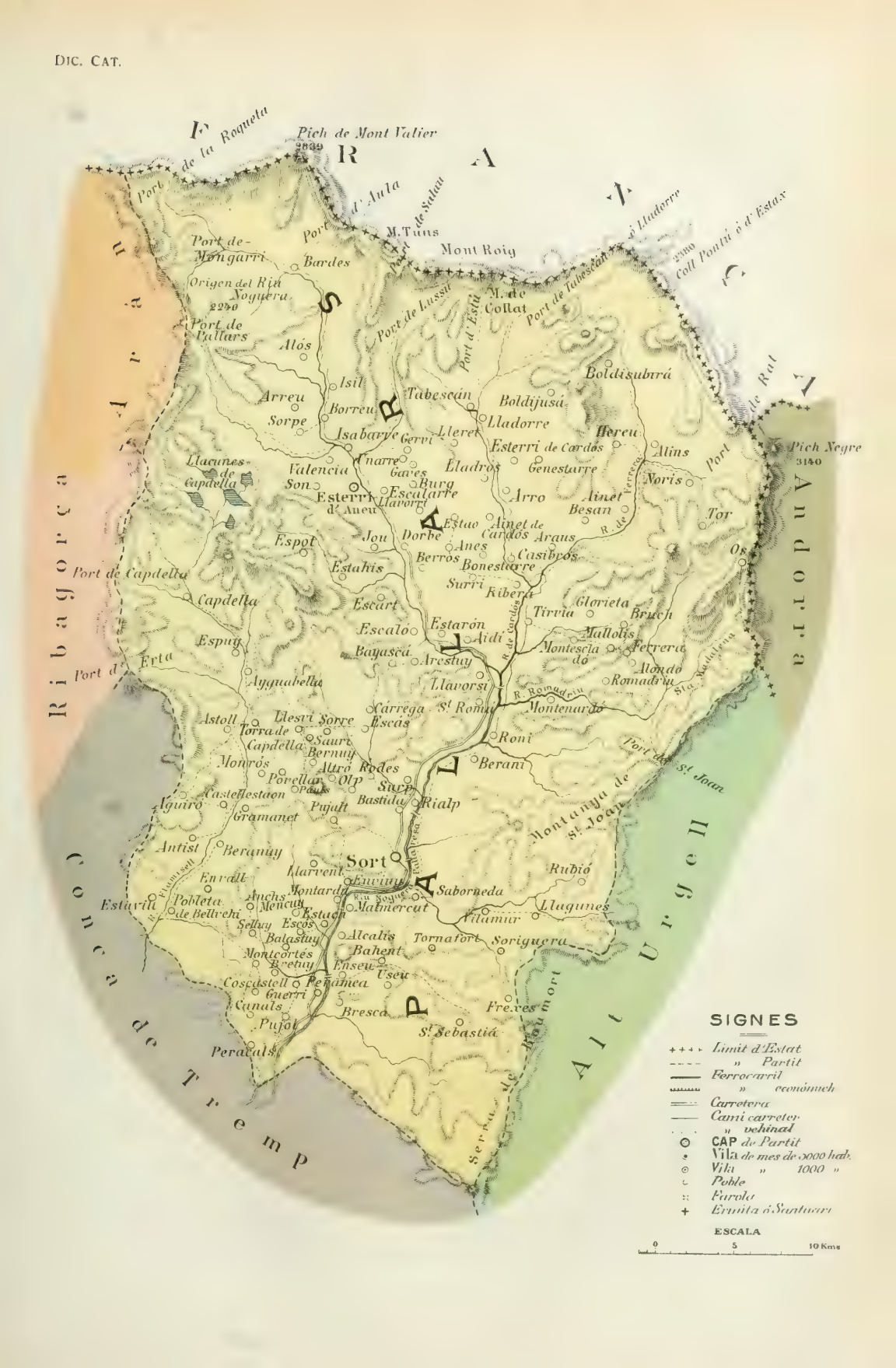
Pich de Mont Valier
2839
Port de la Roqueta
Port d'Aula
Port de Salau
M. Tuns
Mont Roig
Port de Lladorre
Coll Pontis ó d'Estax
2380
Port de-Mongarri
Bardes
Origen del Riu Noguera
2250
Port de Pallars
Alós
Port de Lussi
Port d'Estil
M. de Collat
Port de Tabescán
Isil
Tabescán
Boldisubirá
Boldijusá
Arreu
Borreu
Sorpe
Lladorre
Isabarre
Gerri
Lleret
Esterri de Cardós
Hereu
Alins
Pich Negre
3140
Port de Rat
Llacunes de Capdella
Valencia
Anarre
Gaves
Burg
Eladrós
Genestarre
Noris
Son
Esterri d'Aneu
Escalarre
Llavorsí
Arro
Ainet
Besan
Tor
Estao
Ainet de Cardós
Araus
Espot
Jou
Dorbe
Anes
Casibros
Os
Port de Capdella
Estahis
Berros
Bonestarre
Surri
Ribera
Capdella
Escart
Tirvia
Glorieta
Bruch
Escaló
Estarón
Aidí
Mallolis
Espuy
Bayascá
Montesclado
Ferrera
Erta
Arcsluy
Alondo
Romadriu
Port d'
Ayguabella
Llavorsí
R. Romadriu
Montenardó
Sta. Magdalena
Astoll
Llesui
Sorre
Càrrega
St. Romà
Escás
Torra de Capdella
Saurí
Roni
Port de St. Joan
Monrós
Bernuy
Berant
Altró
Rodes
Povellar
Olp
Castellestaon
Pals
Surp
Vguiró
Bastida
Rialp
Gramanet
Pujalt
Montanyja de St. Joan
Antist
Beranuy
Sort
Llarvent
Rubió
Enrall
Montardit
Saborneda
Estavill
Pobleta de Bellvehí
Anchs
Moncui
Estueh
Malmercat
Llugunes
Sellay
Escos
Vilamur
Balastuy
Alcalís
Tornafort
Soriguera
Montcortés
Bahent
Bretuy
Enseu
Useu
Coscastell
Fenamea
Guerri
Canals
Pujol
Bresca
Frexes
St. Sebastiá
Peracals
Ribagorça
Conca de Tremp
Alt Urgell
Andorra
Serra de Boumort
SIGNES
Límit d'Estat
» Partit
Ferrocarril
» económich
Carretera
Camí carretera
» vehinal
CAP de Partit
Vila de mes de 5000 hab.
Vila » 1000 »
Poble
Farola
Ermita ó Santuari
ESCALA
0
5
10 Kms

Segarra y Comarca d'Igualada
Pla del Llobregat
Camp de Tarragona
MAR MEDITERRANI
ALT PENADÈS
BAIX PENADÈS
VILAFRANCA del Penadès
VILANOVA y Geltrú
VENDRELL
Sitges
Cubelles
Arbós
Medionu
Montagut
Querol
Pont d'Armentera
Vilarrodona
Rodonyà
Bràfim
Vilabella
Salomó
Vespella
La Nou
Cattlar
Riera
Altafulla
Tarragona
Clarà
Roda
Bonastre
Albinyana
Figarella
Puigtinyós
Montmell
Aiguamúrcia
Alba
Aiguaviva
Les Pobles
Sta Creus
Colmar
Vallirana
Gelida
Sitges
Les Botigues
Garraf
Vallcarca
Ribes de Sitges
Jafre
La Morella
Olivella
Cantallops
Clariana
Olèrdola
Moja
Plana Rodona
Olesa de Bonesvalls
Vilafranca
Pacs
Sasgarrigues
La Granada
Sant Pere de Rudevilles
Monistrol de Noya
La Vid
Sta Fe
Pontons
Masies
Torrelles de Foix
Vallvori
Castellví de la Marca
Marmellà
Sant Llorenç
Sant Jaume dels Domenys
Papiol
Bruguers
Llacuna
Castellet
Gornal
Sta Oliva
Castellnou
Bellveí
Clariana
Cunit
Calafell
Vilanova
Vilanoveta
Punta de les Roques
Punta de Vallcarca
Costes de Garraf
Pla del Llobregat
Pontsanta
Subirats
Sant Esteve d'Ordal
Sant Pau d'Ordal
Sant Pons
Fontanals
Guardiola del Penadès
Foix
Figarola de Bellver
Sta Maria
R. Foix
R. de la Bisbal
R. de Calafell
R. Gràs
Gaià
Creixell
Tarragona
Vilarrodona
Montmell
Aiguamúrcia
Alba
Aiguaviva
Les Pobles
Sta Creus
Colmar
Pont d'Armentera

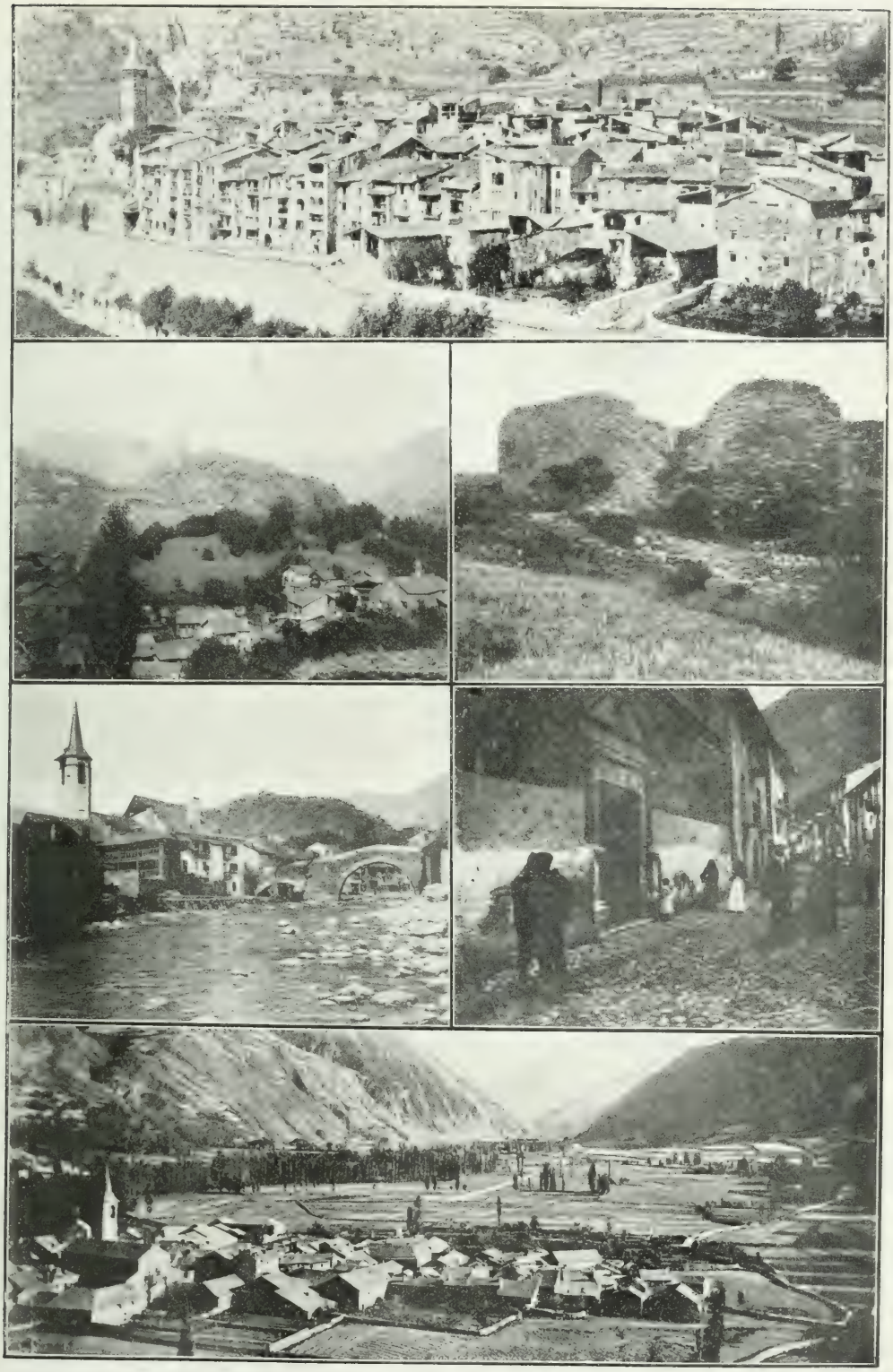

Sort: Vista general. — Castell de Pallars sobre la vila d'Esterri d'Aneu. — Unichs restos del antich castell de Pallars. — El Noguera Pallaresa a Esterri. — Carrer major d'Esterri. — Vista general d'Esterri.

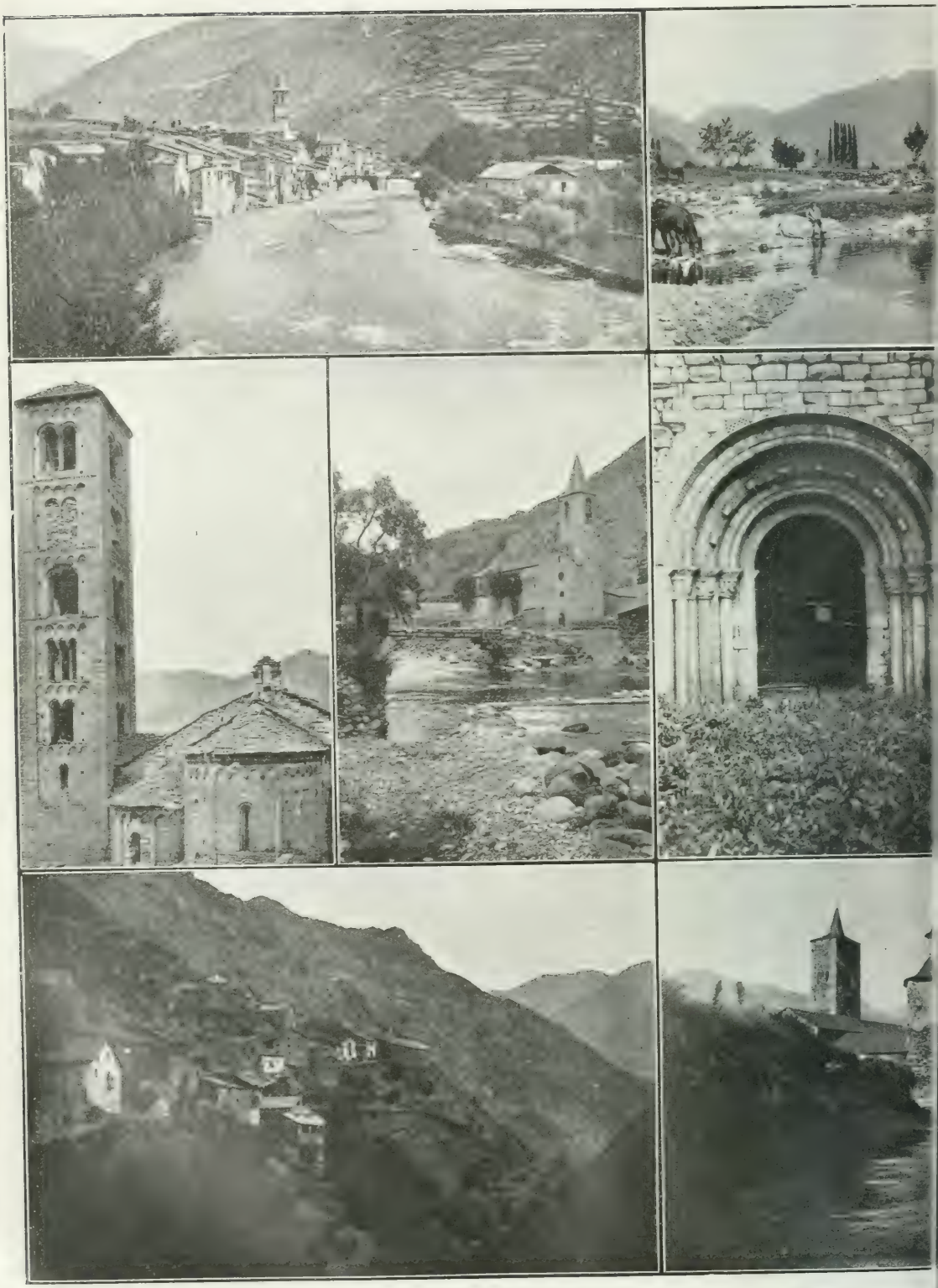

Sort: Vista del Corvo. — La Guingeta (plá d' Esterri). — El llach del Port de Benasch. — Tahull (Vall de Bohi): Iglesia de
Caldes de Bohi: Fa.l del Estany de Cavallers. — El Noguera Pallaresa.

iment. — Iglesia de Borén, al peu del Noguera Pallaresa. — Porta de l'iglesia de Sant Joan d'Isil. — Alós: Porta de l'Iglesia. t: Vista general. — Torre de Son (prop d'Esterri). — Gabás: Vista general.

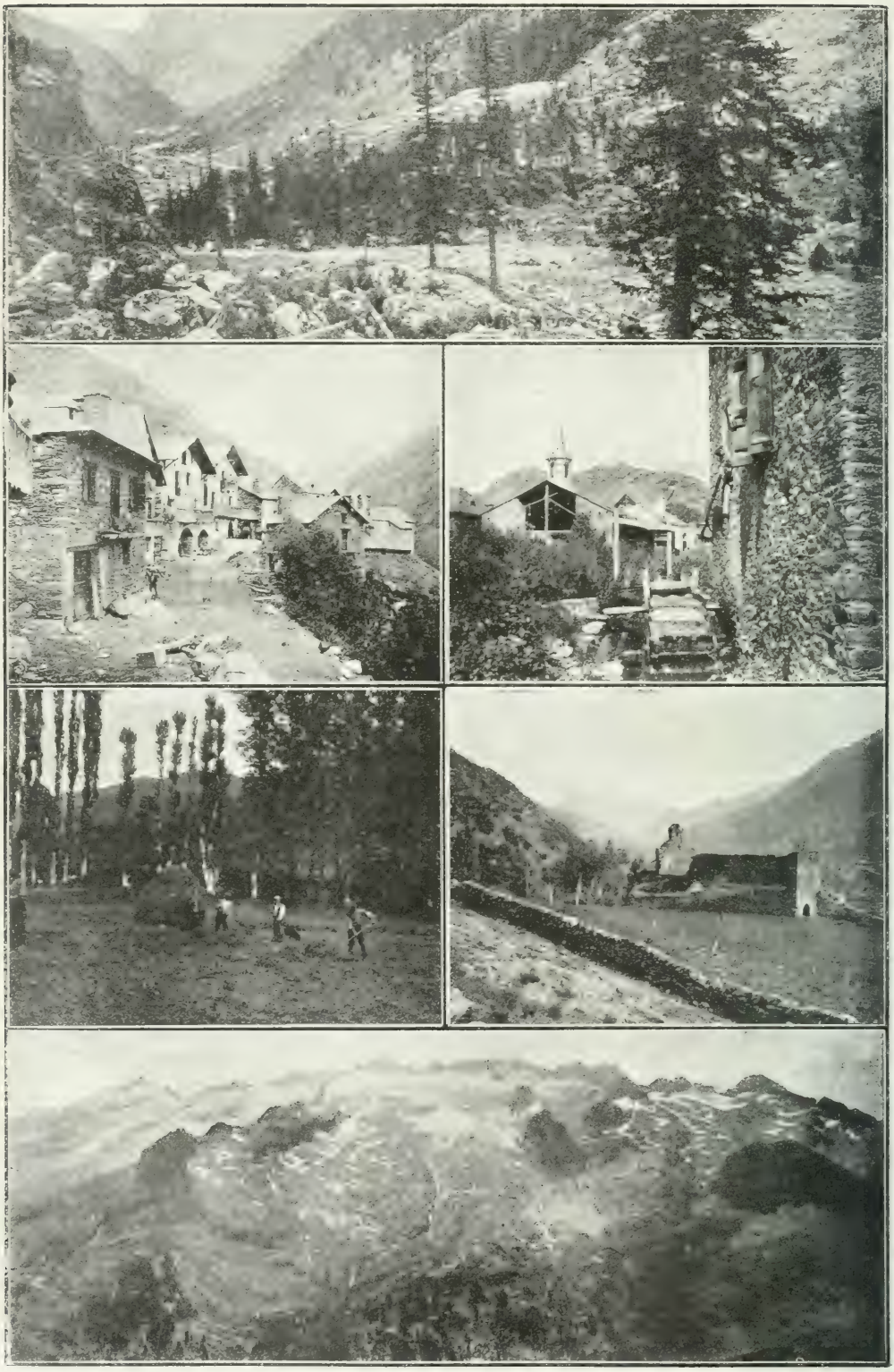

Vall de Bohí.— Vista de Arreu. — Fábrica de cardar llana, a Esterri. — Plá d' Esterri: recullint l' herba. — Ruines de Sant Pere d' Escaló: Antich convent del Burgal.— Macís de les Montanyes Maleídes (Maladetta).

PAMPANA. m. *Fam.* ORAT, TONTO. || Veu jocosa que s'usa familiarment pera significar una gran dignitat o autoritat imaginaria. **Archipámpano.**

PAMPANADA. f. Such extret dels pampols pera suplir el del agram. **Pampanada.**

PAMPANAT. m. *Ant.* Empanat.

PAMPANATGE. m. Dibuix o composició gráfica reproduint conjunt de pampols. || *Fig.* Sobres d'ornament o excés de detalls externs, en coses, que tenen poca entitat o qualitat. **Pampanaje.** || PAMPOLATGE.

PAMPARRUANA. m. PERDUT, VAGABON.

FER LA PAMPARRUANA. fr. Vagabondejar. *Haraganear, holgazanear.*

TOCARSE LA PAMPARRUANA. fr. *Fam.* Estar ociós lo qui té què fer. *Estar ó estarse mano sobre mano.*

PAMPÉ. *Geog.* Arraval de Castellar, prov. de Lleida.

PAMPENA. *Ictiol.* Peix de la fam. dels escombrits. **Pámpano.**

PAMPER, A. m. y f. Habitant de les Pampes de Amèrica. **Pampero.** || Vent impetuós que d' Abril a Novembre regna a la regió de les Pampes, molt temut pels nostres mariners a la seua topada al riu de la Plata. **Pampera.**

PAMPINELL. m. *Bot.* **Pampinella menor.**

PAMPINELLA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les sanguisorbácies, de cames d' uns 40 centimetres de llarch, altes, rogenques, cantelludes, ramoses y vestides de fulles compostes d' altres rodones y dentades de les vores; al cim hi neixen les flors petites y a poms; el fruit és quadrat y punxagut, y les llevors petites, llargues, de color part, amargues y oloroses; les fulles són medicinals, y s'usen per enciám, y els grops de les arrels serveixen pera tenyir de roig. **Pimpinela.**

Pampinelles

PAMPINELLES. *Bot.* Nom que a la comarca de la Selva 's dona a un bolet del genre Amanita. **Pentinelles.**

PAMPIROLADA. f. Necetat!, bestiesa, paraula sense solta. **Necedad.**

PAMPLINA. f. *Fig. y fam.* Coses de poca munta y utilitat. FUTESA. || **Pamplina.** || Adulació, lleusengería. **Lisonja.**

ARE SURTS AB PAMPLINES. fr. Que suposa donar escuses y pretexts poch fondats.

PAMPLONÈS, A. adj. Natural de y lo pertanyent a la ciutat de Pamplona, capital del regne de Navarra. **Pamplonés.**

PÁMPOL. m. La fulla de la parra o cep. **Pámpana, pámpano.** || Planxa de llautó o de coure, que 's posa a la verga de les llumaneres pera que no danyi la llum. **Volante, pantalla.** || Cono truncat de cartró que se subgecta en el tubu dels quinqués mitjansant unes gafes metáliques. **Pantalla.** || PAMPOLATGE.

AL CAURE 'LS PÁMPOLS. fr. AL CAURE LA FULLA.

PLÈ DE PÁMPOLS. *Pampanoso.*

PAMPOL. *Ictiol.* Peix de la fam. dels escombrits, de 15 a 30 centimetres de tamany. **Romerillo**

PAMPOL RASCAT. *Ictiol.* Peix de la fam. dels escombrits, semblant al sorell. **Remero.**

PAMPOLADA. Conjunt de pámpols. **Panpanada, pampanaje.** || FULLARACA.

PAMPOLATGE. m. Abundor de pámpols. **Pampanaje.** || *Met.* Fullaraca, adorno excessiu al exterior de les coses de poca entitat o conseqüencia. **Pampanaje.**

PAMPOLINA. f. Tela molt prima ab pichs y filagarces, y ab barreja de llana, seda o herba. **Papelina.**

PAMPOLÓS, A. adj. Ple o abundant de pámpols. **Pampanoso.**

PÁMPOLES. pl. *Bot.* BELLARUCA.

PAMPORCINI. m. *Bot.* Mena de plantes herbacies, ab moltes arrels, fulles radicals en forma de cor, obtuses, y petals perllongats, flors elegantes, aillades ab tany purpurí y divisions rosades, que pengen de un peduncle. Es expontania y abundosa al Mitjorn d'Europa y s'emplea en medicina pera us extern, com alguns dels seus fragments s' usen pera menjar del bestiar.

PÁMULA. f. PROPÒSIT, RESOLUCIÓ.

PÁMULA. *Bot.* Mena de civada.

PAN. m. PA. || *Mit.* Deu de la Naturalesa. **Pan.**

PAN PORCIN. m. *Ant. Bot.* PA DE PORCH.

PAN (Coll). *Orog.* Coll a 1,460 met. d' altitut que hi há a la montanya del Taga, a llevant de Bruguera, entre la Vall de Ribes y'l Ripollès, provincia de Girona. || — (COLL). Coll de la serra de Montgrony; té 1,806 met. d'altitut y és a tramontana de Gombreny, prov. de Girona. || — (COLLET DE). En el camí de Bausen a Gonaux, a la Vall d' Arán.

PANA. f. Teixit de cotó, semblant al vellut, llis, ratllat o ab mostra, de quin ne fá molt ús en sa vestimenta la classe travalladora. **Pana.**

PANACEA. f. Nom que donen els apotecaris a algunes medicines que s'administren en polvos o píndoles per tindre eficacia pera varis mals. **Panacea.** || *Met.* Remei universal ab que se suposa curar totes les malaltíes. **Panacea.**

PANACRONISME. m. Erro cronològich que 's comet al colocar un fet en època posterior a la en que ha succeit. **Panacronismo.**

PANADA. f. Carn recoberta de pasta cuita al forn. **Empanada.**

BONA PANADA Y MALA PRÁCTICA, PLAER Y BÉ ES RÓMPRELA. *Ref.* Ab que 's fa veure la ventatja d'apartar les males costums o males práctiques. *A la mala costumbre, quebrarle la pierna.*

PANADELLA. f. *Bot.* PARADELLA.

PANADELLA. *Geog.* Caseriu del terme de Montmaneu, prov. de Barcelona.

PANADÈS Y POBLET (Joseph). *Biog.* Escriptor catalá. Nat a Pirà (Tarragona) l' any 1840, mort en 1901. Doctor en drets. Ordenat de prebere a Roma. En 1878 era canonge de Ibiça, en 1882 de la Seu de Urgell y després ho fou d' Alcalá de Henares y de Toledo. Com autor, es obra original d' ell: *La Educación de la Mujer* (Barna. 1878, imp. Espasa y Salvat), tres vols. fol., y la traducció del llibre del P. Gratry: *Cartas sobre la Religión* (Gracia, 1870, imp. Campins), un vol. en quart.

PANADÈS. m. *Geog.* PENADÈS.

PANADÍÇ. m. *Med.* Inflamació flegmonosa dels dits, que comunament afecta al polzer, al index o al mitjá. **Panadizo.**

PANAGALL. *Ictiol.* POLLA.

PANAL. m. BRESCA, PANADIU.

PANALS. m. pl. *Ter. Bot.* CENILL.

PANALLET. m. dim. PANELLET. || PADRASTRE, REPEL. || BORREGO.

PANALLÓ. m. *Ter.* PANELLET. || PANADA. || Pá més petit que 'l de sis lliures; generalment ne pesa tres o quatre. **Pan.** || PERELLÓ.

PANAROLA. f. *Entom.* Insecte, cotxinilla, marieta, pastoreta, baconet, cuca de la Mare de Deu. **Cochinilla, puerca, cucaracha, porqueta.** || Insecte semblant al grill. **Curiana, corredera, cucaracha.**

PANARQUIA. f. Govern de tots: manca d' autoritat determinada.

PANÀRQUICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu a la panarquia, propi d' ella.

PANARÍÇ. m. PANADÍÇ.

PANARRA. m. *Fam.* Home sense capacitat, ximple, deixat, fluix. **Panarra, sandio, bolonio, zofio, matacallos, zambombo, porro, zamacuco, zamarro.** || PANÁRRO.

PANARRADA. f. Necedat. **Sandez, pampirolada, panderada.**

PANARRO. adj. *Fam.* Gran menjador de pa. **Pasiego, comedor de pan.**

PANARREJAR. n. Ésser panarra, menjar molt de pa. **Panarrear.**

PANART. m. Alfanch, cimitarra. **Cimitarra, alfanje.**

PANÁÇ, A. adj. *Fam.* PANARRA, NECI. || aum. Pá gros.

PANAT, DA. adj. **Panado, empanado.**

AIGUA PANADA. Aigua ab una crosteta de pa torrat. *Agua panada.*

PANCRÁS. m. Nom propi d' home. **Pancracio.**

PANCRÁTICH, CA. adj. Propi pera aumentar la magnitut dels obgectes, després d' haverho fet ab el telescopi. **Pancrático.**

PÁNCREAS. m. *Anat.* Cos glandulós que hi ha a la part inferior del ventrell, ont s' hi engendra 'l such pancreàtich, y per un conducte que 'n surt va al budell primer. **Páncreas.**

PANCREATALGIA. f. *Med.* Dolor que se sent al páncreas. **Pancreatalgia.**

PANCREATENFRASIS. f. *Med.* Obstrucció del páncreas. **Pancreaténfrasis.**

PANCREÁTICH, CA. adj. Lo pertanyent al páncreas. **Pancreático.**

PANCREATINA. f. Líquit que segrega 'l páncreas. **Pancreatina.**

PANCREATITIS. f. *Med.* Infiamació del páncreas. **Pancreatitis.**

PANCREATONCIA. f. *Med.* Tumor al páncreas. **Pancreatoncia.**

Pandal

PANCREST, A. adj. *Med.* Eficáç contra totes les malalties. **Pancresto**

PANDAL. m. *Zool.* Mena de crustacis decapots macruris, de gros tamany, que's trova al Mediterrani.

PANDATXERA. f. Vanitat, presumpció. **Penachera, penacho.** || CIMERA.

PANDATXO. m. Plomall o altre adorno sobre 'l cap. **Penacho.** || Cada una de les llenques llargues de paper que 'ls nois posen a cada costat de les grues per adorno. **Gallardete.** || *Met.* PANDATXERA.

PANDECTARI. m. Autor de les Pandectas, aplicantse marcadament aquesta denominació a Mateu Silvatich, metge de Mantua, que va escriure les Pandectes de medicina. **Pandectario.**

PANDECTES. f. pl. *Com.* S' apropia aquest nom entre 'ls homes de negocis al quadern, en quin en forma d' abecedari, s' escriuen a cada fulla els noms de les persones ab quines sostenen correspondencia, o compte al seu llibre major. || *Jurisp.* Recopilació de varies obres, marcadament les de dret civil, que l'emperador Justiniá, va posar en els cinquanta llibres del Digest. || Còdich del meteix emperador ab les demés constitucions que 'l formen. || Conjunt del Digest y del Còdich. **Pandectas.**

PANDEMIA. f. Malaltía qu' ataca a tots els animals d' un poble. **Pandemia.**

PANDÈMICH, CA. adj. Lo relatiu o concernent a la pandemia. **Pandémico.**

PANDEMONIUM. m. Lloch imaginari ont se reuneixen tots els dimonis. **Pandemonium.** || *Met.* Lloch ont hi ha molta gent y molt desordre. **Pandemonium.**

PANDER. m. PANDERO.

PANDERADA. f. Toch o cop de pandero. **Panderada.** || Molts panderos.

PANDERÁM. m. Conjunt de panderos. **Panderada.**

PANDEREJAR. v. a. Tocar molt el pandero. **Panderetear.**

PANDERER, A. m. y f. Qui fa, ven o toca 'l pandero.

PANDERET. m. dim. **Panderete.**

PANDERETA. f. PANDERO.

PANDERO. m. TAMBORÍ. || Instrument format d' un riscle cobert de pell a modo d' un sedáç, qu' adornat ab cascabells, rodonetes de llauna o de llautó, etc., se sol usar als balls dels pobles. **Pandero, adufe, andullo.** || m. Se diu de la persona que 'l toca. **Panderetero.** || *Met. fam.* La dona desvergonyida. **Gazmoña.**

Pandero

EN BONES MANS ESTÁ 'L PANDERO. *Ref.* Denota la confiança que 's té en la capacitat d' algú. *Está el pandero en manos que lo sabrán bien tocar.* || *Iron.* Significa qu' un negoci es en males mans. *¡En buenas manos está el pandero!*

PANDEROLA. f. *Ant.* Mena de farandola o escarabat. **Cucaracha.** || Carret lleuger d' un sol cavall. **Chirión.**

PANDICULACIÓ. f. *Med.* Acció d' estirarse o deixondarse per efecte de contraccions musculars. **Pandiculación.**

PANDICULANT. adj. Qui s' estira a causa de molta sòn o per cansanci. **Pandiculante.**

PANDICULAR. adj. Calificació del moviment pêl qual un s' estira per massa sòn o cansament. **Pandicular.**

PANDILLA. f. Gavella, bando, complot. **Pandilla.**

ÉSSER DE LA PANDILLA. fr. Pertányer a la lliga o reunió de gent que formen la pandilla. *Ser de la pega.*

PANDILLATGE. m. BANDOLERISME.

PÁNDOLS (Serra de). *Orog.* Serra que s' estèn entre Gandesa y 'l riu Algás, a tramontana dels ports de Beceit, prov. de Tarragona.

PANEDÓ. m. *Ter.* PANADA.

PANEDO, A. adj. TESSO.

PANEGÍRICH. m. Oració retòrica alabant a algú. **Panegírico.** || Alabança, elogi. **Panegírico.** || adj. Pertanyent a la oració panegírica. **Panegírico.**

PANEGIRISAR. v. a. Fer el panegírich d' una persona. **Panegirizar.**

PANEGIRISTA. m. Qui fa o recita panegírichs. **Panegirista.** || *Met.* Qui alaba a algú en conversa particular. **Panegirista.**

PANEJAR. v. n. *Náut.* Entre pescadors moures ab el impuls de les aigues, les malles de pescar.

PANELA. f. Bescuit de forma punxaguda. || Mena de coca feta de blat de moro.

PANELL. m. Llança de ferro o bandera pera senyalar els vents. **Veleta.** || El de figura d' home o de altre animal, etc. **Giralda.** || BATIPORT. || PENELL.

PANELLET. m. dim. de pa. **Panecico, panecillo, panecito.** || Lleminadura a modo de panet molt petit pastat ab ous, sucre y altres ingredients. **Bollo.** || Lleminadura molt delicada y feta de sucre sol que imita la figura d' un panet molt petit. **Periquillo.**

PANELLÓ. f. PERELLÓ.

PANEM ET CIRCENSES. *Loc. llat.* Pá y jochs del circh. S' apropia als que cerquen travall y distracció.

PANER. m. Cove, cistell, canastra. **Canasto, cesto.**

PANERA. f. Cove o cèrcol entreteixit de corda pera posarhi 'l pá. **Cesta, panera.** || CISTELLA. || Mena de cistell pla menys ample de boca que 'l paner. **Canasta.**

PANERA. f. *Ter. ibicench.* Escarbat, cove. **Cucaracha, canasto.**

PANERADA. f. Lo que cap dins d' una panera. **Cestada, canastada.**

PANERET. m. dim. **Canastillo, canastilla.** ||Aquell en que les dones hi tenen la feina. **Tabaque.**

FER EL PANERET. fr. Preparar la roba pera la criatura qu' ha de naixer. *Hacer canastilla.*

PANÈS. m. y adj. *Ant.* Qui cuida de la popa o cosa pertanyent a ella. **Popel, oficial de popa.**

PANESLAVISME. m. Sistema polítich que té per fonament, aplegar en un sol organisme polítich a tots els pobles eslaus.

PANESLAVISTA. adj. y s. Partidari del paneslavisme. || Pertanyent a dit sistema polítich. **Panesla-vista.**

PANETA. f. *Mar.* Post llevadiça que s' encaixa de l' un banch al altre a les falúes. **Paneta.**

PANETELLA. f. Cigarro havano d' uns 15 centimetres de llarch. **Panetela.**

PANETER. m. L' encarregat de la panetería. **Panetero.**

PANETERÍA. f Oficina del palau ont s' hi distribueix el pá y s' hi guarden les tovalles, etc. **Panetería.**

PANGE LINGUA. *Liturg.* Himne religiós pera honorar al Santíssim Sagrament, que 's canta en les festivitats del Corpus.

PANGENESIS. f. Teoría darviniana pera explicar els fenòmens biològichs, valguentse de les propietats y les transmigracions de les partícules materials que anomena *gámules* aquell autor.

PANGERMANISME. m. Sistema polítich de la Alemania, que té per propòsit unificar a tots els pobles d' origen germànich.

PANGIACIES. f. pl. Plantes dicotiledonies, semblantes per la seua flor y fruit a les bixacies. **Pangiacies.**

PANGLOSSIA. f. Conjunt de tractats escrits en diferents idiomes. **Panglosia.**

PANGONIA. f. *Min.* Varietat de quarç prismátich. **Pangonia.**

PANHARMÒNICH. m. *Mus.* instrument compost, que té per obgecte imitar cert nombre d' altres instruments, pera semblar una orquesta. Va ésser inventat en 1805 per Maelzel. **Panharmonicón.**

PANHELENICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu a tota la Grecia.

PANHELENISME. m Sistema polítich que 's proposa reunir en nació als pobles de raça grega dels Balkans y de les costes del mar Egeu. **Panhelenismo.**

PANHIDRÔMETRE. m. Instrument propi pera averiguar el pes específich dels líquits en general. **Panhidrómetro.**

PANIAGÜAT. m. Servidor que reb menjar y sou. || *Fig.* Aquell que reb mercès y protecció de persona de major posició social, y 's mostra ab ell identificat.

PANICAL. m. *Bot.* Mena de cart. **Cardo corredor.** || CART PANICAL. || BLANCH. Planta de la fam. de les umbelíferes que creix en les sorres de les platges. || — BLAU. Planta de la fam. de les compostes, genre Echinops, molt comú a Catalunya. || — MARÍ. A Tortosa. PANICAL BLAU.

PANICEUS. f. pl. Tribu de plantes graminies, quin tipus és el paníç.

PÁNICH. adj. Sense fonament. || Por o espant de grans proporcions. **Terror, pánico.**

PANICOFOBIA. f. *Med.* Por o temor de tot. **Panicofobia.**

PANICOGRAFÍA. f. Art de preparar clixés de zench pera tota mena d'escuts, dibuixos y gravats. Va ésser inventat l' any 1850 per En Fermí Gillot a París, y ha facilitat l'adopció de molts detalls d' importancia a la gráfica. **Panicografía.**

Paniç

PANÍCUL. m. *Bot.* Mena de flors o llevors. **Panículo.** || m. *Med* Membrana que cobreix varies parts del cos y que afavoreix el moviment dels muscles. **Panículo.**

PANICULAT, DA. adj. En forma de panícul. **Paniculado.**

PANÍÇ. m. *Bot.* Planta que 's distingeix del mill en que té 'l grá més petit y en espiga y 'l mill en ramellet. **Panizo, cañota, mijo grande.** || *Ter.* BLAT DE MORO. || *Metaf.* Diners, moneda. || — NEGRE. *Bot.* Gramínia que 's conreua en alguns llochs. || — DE DAIMIEL. PANÍÇ NEGRE.

PANIÇA. f. **Abanino.**

PANIÇAL. m. y

PANIÇAR. m. Camp plè de paniç.

PANIÇARS. *Orog.* Coll del Pirineu gironí, al N.O. de La Junquera. Té l'elevació de 763 metres al camí de Figueres al Voló, y era als temps antichs y al período mitgeval, de pas freqüent, haventhi esdevingut el célebre combat en quin En Pere III d' Aragó va vencer a les hosts franceses a 30 de Septembre de 1285.

PANIFER, A. adj. S'aplica a qui porta pá, nomenantse també ab el meteix calificatiu les terres que produeixen blat. **Panífero, ra.**

PANIFICABLE. adj. Lo que's pot panificar. **Panificable.**

PANIFICACIÓ. f. Acte y efecte de convertir les materies farinoses en pa. **Panificación.**

PANIFICAR. v. a. Disposar una terra pera que dongui blat. **Panificar.** || Fabricar gran cantitat de pa. **Panificar.**

PANIFICAT, DA. p. p. del verb PANIFICAR.

PANIFORM. adj. S'apropía a la configuració de certes estalactites que se troven a les parets de cavitats subterranies, formant festons y penjolls. **Paniforme.**

PANIGROCH. *Bot.* Planta de la fam. de les compostes, genre *Anacyclus*, que 's fá principalment en les comarques de Lleida.

PANINTERN. m. *Bot.* Membrana o tel interior de les fruites y dels líquens. **Panintermo.**

PANISSOLA. f. *Bot.* PANÍÇ. || SABONETES. || Paniç bort, planta de la familia de les gramínies que fá una espiga plena d'uns com a fils aspres ab que s' agarra fácilment a la roba. **Amor de hortelano, filántropos, adacilla.**

PANISTRE. m. *Ter.* PANER, COVE.

PANJORET. *Ictiol.* SORELLET.

PANLÈXICH. m. Diccionari que comprèn totes les paraules d'un idioma. **Panléxico.**

PANNA. f. Penca, troç plá y regularment llarch, com: *panna* de glas, de suro, etc. **Témpano, pana, panes.**

PANNARIA. f. *Bot.* Mena de líquens y molses de la fam. de les lecanoracies, que creixen comunament a les escorces dels arbres vells, formant rosetes voltades d'una peluça negrenca y espessa. **Pannaria.**

PANNE. *Dep.* Veu francesa que'ls automovilistes usen pera referirse a la parada forçosa de la seua máquina, per causa d'algún entrebanch o incident.

PANNEAU. m. Mot francès que'ls pintors y els esculptors, com altres artistes al ensemps, usen pera referirse a un espai enquadrat, que s'apropia a un march, a una tela, a un relieu, o bé a algún ornat de orfebrería, d'arquitectura o a certa combinació de flors naturals.

PANNUS. m. *Med.* Malaltía dels ulls per inflamació, ab granulació de la conjuntiva parpebral. **Pannus.**

PANÓ. m. PENDÓ.

PANOFOBIA. f. *Med.* Disposició del esperit per la qual causen espant les coses més insignificantes. **Panofobia.**

PANOFÓBICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la panofobia o propens a patirla. **Panofóbico.**

PANOFRIT. f. *Zool.* Infusoris ciliats, persamecians, que sejornen a les aigües dolces o salades, entre les plantes aquátiques. **Panófride.**

PANOL. *Mar.* PANYOL.

PANOLI. m. Pastellet propi de la Ribera d'Ebre y més particularment de Tortosa. **Pastelillo.** || Beneit. **Estúpido.**

ÉSSER UN PANOLI. fr. *Ser un necio.*

PANOLLA. f. PANOTXA.

PANOPLIA. f. Feix d'armes de distintes menes colocades en pabelló, o en un plafó. **Panoplia.** || Armament complert d'un cavaller. **Panoplia.** || Coneixement teòrich de les armes y llur significació. **Panoplia.**

Panoplia ab armes del siti de Girona. (Exp. d'Igualada, 1908)

PANÒPTICH, CA. adj. *Arquit.* S'aplica al edifici bastit de mena que pugui veures desde un sol punt de vista, tota la seua banda superior.

PANORAMA. m. Gran quadro cercolar disposat de tal modo que l'espectador colocat al mitg veu els obgectes representats com se veurien si desde una altura descobrís tota una gran y vistosa extensió de terreno **Panorama.** || Gran y vistosa extensió de terreno. **Panorama.**

PANORAMÁTICH, CA. adj. PANORÁMICH.

PANORÁMICAMENT. adv. m. En forma de panorama; s'apropia als aparells fotográfichs estereoscopis, que mitjantsant cert mecanisme poden funcionar panorámicament. **Panorámicamente.**

PANORÁMICH, CA. adj. Lo que pertany al panorama o hi té relació. **Panorámico.**

PANORÔGRAF. m. Instrument usat pera obtindre d'una manera immediata en una superficie plana, 'l desenrotllo de la vista en perspectiva dels obgectes que volten l'horitzó. **Panorógrafo.**

PANOSITAT. f. *Med.* Manca de consistencia a la pell per efecte d'alguna malaltía. **Panosidad.**

PANOTXA. f. *Bot.* Espiga de blat de moro. **Mazorca, panocha, panoja.**

PANQUERA. *Ter. Aranès.* MUSTELA.

PANQUIMAGOCH, CA. adj. *Farm.* Se deia antigament d'alguns remeis purgatius, pera fer evaquar els humors. || Extracte d'áloes, barrejat ab algunes arrels d'elebor negre, escamonia, agarich y altres substancies.

PANSA. f. Raim escaldat ab lleixiu y secat al sol. **Pasa.** || Crosteta de mal que sol eixir als llavis. **Escupidura, pupa, escupetina.** || Mena d'afeit que usaven les dones y tenía aquest nom perque's feia ab dit raím. **Pasa.**

MENJAR CUES DE PANSA. fr. Se diu familiarment que mengi cues de pansa a aquell que no té memoria o s'oblida facilment de les coses. *Refrescar la memoria.*

PANSAL. m. Cep que fá 'ls raims ab que 's fan les panses. **Uva pasa.**

PANSIMENT. m. EMMUSTEIMENT.

PANSIR. v. a. Secar alguna cosa al sol. **Pasar.**

PANSIRSE. v. r. Tornarse pansit. **Acorcharse, pasarse.** || *Met.* Arrugarse la cara. **Avellanarse, arrugarse.** || AFLAQUIRSE. || Assecarse, arrugarse les fruites y altres coses. **Pasarse.**

PANSIT, DA. p. p. **Pasado.** || MÚSTICH, ARRUGAT.

PANSLAVISME. m. Política que consisteix en procurar la unió de tots els pobles slaus. **Panslavismo.**

PANTÁ. m. PANTANO.

PANTAIX. m. *Ter.* PANTEIG.

PANTAIXAR. v. n. PANTEJAR.

PANTÁIXER. v. n. **Pantejar.**

PANTALEÓ. n. p. **Pantaleón.** || Instrument musich inventat al sigle XVIII, molt semblant al piano de martells.

PANTALEU. *Geog.* Cala de l'illa de Mallorca, prop d'Andraitx, entre la punta del Moro al S. y la de la Rebassada al N.

PANTALÓ. m. Calces llargues qu'arriben fins als peus. **Pantalón o pantalones.**

PANTALLA. f. Enginy de metall, paper o roba que se posa devant del llum pera rebatren els raigs.

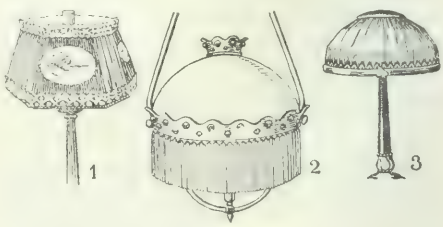

PANTALLES: 1, pera llum de petroli; 2, pera llum de gas; 3, pera llum elèctrich

Pantalla. || *Fig.* Sombra, destorb, estaquirot. **Pantalla.** || Epitet de la persona de que's val algú pera que respongui de les seues accions. **Pantalla.**

PANTÁN. m. y

PANTANO. m. Lloch o siti ont s'hi arrepleguen les aigües, formant un estany fangós. **Trampal, pantano.** || Dificultat, obstacle, impediment gros. **Pantano.** || La persona gran y grossa que no serveix per res.

PANTANÓS, A. adj. Lloch plè d'aiguamolls o pantanos. **Lagunoso, pantanoso, palustre, paludoso.**

PANTEIG. m. Alçarse y baixarse la post del pit a causa dels esforços que han de fer alguns pera respirar. || Respirar ab sofocació. **Palpitación.**

PANTEÍSME. m. Sistema dels qui no admeten altre deu que'l gran tot o la universalitat dels éssers. **Panteísmo.**

PANTEÍSTA. s. Partidari del panteísme. **Panteísta.**

PANTEÍSTICH, CA. adj. Lo concernent o referent al panteísme. **Panteístico.**

PANTEJAR. v. n. Respirar ab fatiga. **Hipar, resollar.** || Moure'l pit y'l ventre respirant de cansanci. **Palpitar.**

PANTELEFÒNICH, CA. adj. *Fís.* Pertanyent o relatiu al pantelefon.

PANTELEFON. m. *Fís.* Microfon inventat per Locht Sabye pera trasmetre els sòns a distancia ab la seua propia modulació. S' anomena també *telefon voltaich.* **Pantelefono.**

PANTELEGRAF. m. *Fís.* Aparell telegráfich que reprodueix a distancia y com al original se troven, dibuixos, escrits y fins les traces de les firmes dels que trasmeten els despaigs. **Pantelégrafo.**

PANTELEGRAFÍA. f. *Fís.* Medi de transmetre per l'electricitat tota mena d' escriptura y traçats gráfichs. **Pantelegrafía.**

PANTELEGRÁFICH, CA. adj. *Fís.* Pertanyent o relatiu a la pantelegrafía. **Pantelegráfico.**

PANTEÓ. m. Sepulcre aislat per un o més morts y generalment adornat ab estatues, bustos, etc. **Panteón.**

PANTEOLOGÍA. f. Historia de tots els deus del paganisme. **Panteología.**

PANTEON. m. PANTEÓ.

PANTEOLOGICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu a la panteología. **Panteológico.**

PANTERA. f. *Zool.* Animal fer y molt lleuger que té la pell clapada de taques fosques. **Pantera.**

PANTERÍ, NA. adj. De la naturalesa de la pantera. **Panterino.**

PANTINELLES. *Bot.* PENTINELLES.

PANTOCH. m. *Mar.* Corvatura que tenen les varengues principals, que formen la panxa del barco. **Pantoque.**

PANTOFA. f. **Pantofla.**

PANTOFAGIA. f. *Med.* Fam devoradora: **Pantofagia.**

PANTOFAGICH, CA. adj. Pertanyent a la pantofagia. **Pantofagico-ga.**

PANTOFLA: 1, pera home; 2, pera dona; 3, d'hivern ab sola de feltre

PANTOFILA. adj. y s. Amich de tothom. **Pantófilo.**

PANTOFLA. f. Xinel-la, mena de calçat senzill, sense lligams, ab sola lleugera y coberta de roba brodada que 's porta regularment per anar per casa. **Pantuflo, chinela.**

PANTOFLADA. f. Cop de pantofla, puntada de peu. **Pantuflazo.** || Per extensió cop donat ab la má.

PANTOFLER, A. m. y f. Qui fá pantofles. **Pantuflero.**

PANTÔGRAF. m. Instrument que serveix pera copiar mecánicament els dibuixos y gravats, aumentant o reduint llurs proporcions. **Pantógrafo.**

PANTOGRAFÍA. f. Art de copiar ab el pantógraf. **Pantografía.**

PANTÔMETRA. f. Instrument format de dos cossos cilíndrichs que ajusten perfectament l'un demunt del altre; el d'abaix és fixe y 'l de dalt gira. Serveix pera pendre ánguls horitzontals, que's llegeixen a un cercle graduat que hi há al cos inferior per medi del *nonius* que hi há al superior. Hi há pantòmetres ab ullera y altres sense; en aquestes derreres se distingeix la visual per les pínules que té'l cos superior. També n'hi há que tenen un cercle vertical pera pendre anguls verticals. **Pantómetra.**

PANTOMIMA. f. Acció d'expressar els sentiments y les passions per medi de gestos y actituts. **Pantomima.** || Especie de dança o de ball teatral.

PANTOMÍMICH, CA. adj. Pertanyent a la pantomima. || Donat a entendre per medi de gestos. **Pantomímico, ca.**

PANTOMIMERÍA. f. **Zalamería.**

PANTOMIMO. m. Qui representa pantomimes. **Pantomimo.**

PANTOMINA. f. PANTOMIMA.

PANTOMINER, A. adj. **Zalamero.**

PANTORRILLA. f. Ventrell de la cama. **Molledo, pantorrilla.**

PANTORRILLERA. f. Mitja que's posa sota de les ordinaries pera abultar les pantorrilles. **Pantorrillera.**

PANTORRILLUT, DA. adj. Qui té les pantorrilles molt grosses. **Pantorrilludo.**

PANTUFLA. V. PANTOFLA.

PANTUFLADA. f. PANTOFLADA.

PANULAT, DA. adj. *Med.* Epítet dels abcessos que presenten el color groch d'una crosta de pa. **Panulado.**

PANXA. f. Ventre. **Barriga, panza.** || La part rodona del mitg de qualsevol cos, que sobreíx d'ell, com la de les gerres, cantis, olles, etc. **Barriga, panza, tripa.** || La part de la superficie que'ha perdut la seua rectitut e ix en fora. **Panza.** || La part de la filosa ont s'hi posa la encerrosada. **Rocadero.**

PANXA CONTENTA. L'home de molta catxaça, amich de la comoditat y que sent poch les coses. *Torreznero, panza en gloria.*

PANXA DE CUCHS. *Fam.* Qui la té molt abultada. *Tripón, tripudo.*

PANXA PLENA FA BULLICIA. *Ref.* Explica l' alegría del qui logra lo qu' ha de menester y está satisfet de lo que desitja. *Canta Marta después de harta,* o *bien canta Marta después de harta.*

FER PANXA ALGUNA COSA. fr. Sortir enfora, apartarse de la superficie recta. *Combarse, pandear; hacer comba ó barriga.*

FERSEN UNA PANXA. fr. FERSEN UN PANXÓ.

LA PANXA NO VOL NOVES. fr. Denota que sense menjar no 's pot viure. *El vientre ayuno no oye á ninguno.*

MIRA PANXA Y NO MIRIS CARA. fr. S' apropía als indiferents del seu concepte y als egoistes y avars. *Mira panza y no mires cara.*

OMPLEM LA PANXA Y DIGASME MORO. *Loc. fam.* AFARTAM BÉ, etc.

OMPLIR LA PANXA. fr. Fecundar el mascle a la femella. *Llenar la barriga, empreñar.*

PORTAR PANXA PER AMUNT. fr. *Fam.* Portar a enterrar. *Sacar los pies adelante.*

SANXO PANXA. Nom catalá del escuder de Don Quixot.

POSARSE DE PANXA AL SOL. fr. Descuidar, deixar o abandonar la solicitut d' alguna cosa. *Tenderse á la bartola.*

PANXAÇA. Panxa grossa. **Barrigón, pancho.**

PANXADA. f. Cop donat ab la panxa. **Panzada.** || Fart, tip. **Panzada.**

PANXARRA. f. PANXAÇA.

PANXARRÓ. m. PANXUT.

PANXETA. f. dim. **Barriguilla.**

PANXISTA. *Com.* El que sols se preocupa de les seues conveniencies. || El que 's mostra indiferent a tot si no li ha de resultar pera ell una satisfacció.

PANXÓ. m. PANXAÇA. || FART, TIP.

FERSEN UN PANXÓ. fr. Pondera lo molt qu' algú

menja d' alguna cosa. *Darse una panzada, hacerse un hartazgo.*

PANXUT, DA. adj. Quí té o lo que té la panxa molt grossa. **Barrigudo, panzudo, tripudo, tripón, ventroso, ventrudo, panzón.** || m. y f. Qui té molta panxa. **Panzón.**

PANY. m. Planxa de ferro o altre metall sobre la qual s' afiancen diverses peces, que serveixen pera tancar y obrir portes, etc. **Cerraja.** || Enfront, paret d' un edifici. **Lienzo de pared, jastial, hastial.** || Falda de roba, com: *de la capa*, etc. **Canto.** || Faldó de la camisa. **Pañal.** || Fulla d' or, etc. **Pan.** || CORTINA, 2. || Part molt principal de les armes de foch que serveix pera dispararles. **Llave.** || Als molins de farina és bastidor ab la seua comporta de bronze, que dona pas a l' aigua que fa moure 'l rodet. **Compuerta de bronce.** || FORRELLAT. || *Ant.* PICA, TACA.

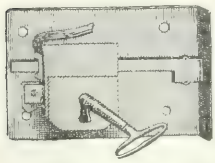

Pany a la catalana

PANY D' ARMARI. Pany fixo o mòvil que serveix pera obrirlo.

PANY DE BALDA. Aquell que 's fixa a les portes exteriors de dues fulles.

PANY DE BALDETA DE CAMBRA. El que serveix pera tancar portes de dues fulles.

PANY DE CALAIX. Aparell que 's fixa als calaixos engalzant ab els de dalt.

PANY DE CAMBRA. El que tanca les habitacions interiors en portes d' una sola fulla.

PANY DE COP. Aquell que 's tanca de cop.

PANY DE COP Y VOLTA. El que 's fixa a les portes de pis y als canzells.

PANY DE FORRELLAT. El que engalza 'l pastell al baldó del forrellat a les portes exteriors.

PANY DE GORGES. El que té moltes molles, pera donarli major seguretat.

PANY DE MALETA. Pany mòvil que s' aplica a una maleta, a una porta, a un armari, etc. *Candado.*

PANY DE MOLLA O DE COP. El que tanca depressa o ab cop. *Golpe, pestillo de golpe.*

PANY DE RECÓ. El que 's fixa a una de les fulles de les portes exteriors.

PANY (Roques del). *Orog.* Bauma del terme de Pontons.

PANYEJAR. v. n. Se diu de les robes que semblen de panyo. **Tener honores de paño, tirar á paño.**

PANYER. m. Venedor de panyos. **Pañero.**

PANYERÍA. f. Comers, botiga pera vendre panyos. **Pañería.** || Conjunt dels meteixos panyos. **Pañería.**

PANYERO. m. PANYER.

PANYET. m. dim. De pany. **Cerradurilla, cerradurita.** || Dim. de panyo. **Pañito, paño endeble ó flojo.** || Panyo de poch cos. || Ca'çotets usats pêls pescadors, pêls forners y pêls blanquers, que travallen mitg nusos, y per alguns relligiosos de les ordres de descalços. || Devantal posat a les imatges del Cruc fixe. **Pañete.**

PANYO. m. Teixit espès de llana. **Paño.** || El carmesí no tan fí com la grana. **Entrapada.**

PANYO DEL BUF. Panyo que 's fabrica a Segovia. *Limiste, forte.*

LO QUE SOBRA ÉS PANYO. *Loc. met.* Ind ca que no hi há escassesa d' alguna cosa. *Hay o sobra tela de que cortar.* || *Met.* Denota lo molt que hi há d' una materia de que 's pot disposar. *Hay mucho paño de que cortar.*

NO ÉSSER PANYO DE LA SEUA BOTIGA. fr. Ésser un plagiari o referir com a cosa propia lo que no ho és. *Ser un plagiario, no ser lechuga de su huerto.*

PANYOL. m. *Náut.* Qualsevol dels repartiments de la bodega y pont de la nau, ont posen la galeta, la polvora, etc. **Pañol.**

PANYOLER. m. Mariner encarregat dels aparells, etc., dels panyols. **Pañolero.**

PANYOS. m. pl. *Ter.* CALÇOTETS. || Calces amples y curtes fins a genoll. **Calzones.**

PANYORA. f. *Ter.* PENYORA.

PAOR. f. *Ant.* POR.

PAORUCH, GA. adj. *Ant.* PORUCH.

PAP. m. Part carnosa entre la barba y 'l coll del animal; se diu particularment el dels aucells, qu' és com una bosseta ont hi depositen el menjar. **Buche, cuajar, papo.** || GUIER. || *Met.* El ventre dels racionals. **Buche.** || *Met.* Pit, l' interior del home. **Pecho.**

BUIDAR EL PAP. fr. *Met.* Dir tant quant se sap o 's té callat. *Desembuchar.*

FICAR AL PAP. fr. Menjar. *Hacer el buche.*

NO SE LI FLORIRÁ RES AL PAP. fr. *Met. fam.* Ab que's nota a aquell que no sap guardar un secret, y diu fins lo que no 's deuría dir. *No hacérsele á alguno postema alguna cosa.*

OMPLIR EL PAP. fr. *Met.* Menjar molt. *Embuchar; llenar el buche.*

OMPLIR EL PAP Y 'L SACH. *Ref.* Reprèn al qui no 's contenta ab lo que li donen, y demana més pera una altra ocasió: se diu dels convidats. *Una en el papo y otra en el saco.*

TINDRE ALGÚ o QUEDARLI ALGUNA ALTRA COSA AL PAP. fr. *Met.* No dir tot lo que se sap o se sent. *Quedar algo u otra cosa en el estómago.*

TINDREN UNA AL PAP Y UN' ALTRA AL SACH. *Ref.* Pensarsen una y ferne o dirne un' altra. *Decir uno y pensar otro.*

TREURE DEL PAP. fr. *Met.* Fer dir tot lo que un altre sap. *Sacar el buche á otro; hacerle desembuchar.*

PAPA. m. Sumo pontífex, sant pare, vicari de Jesucrist, successor de Sant Pere en el govern universal de la Iglesia católica, de la que n' és el cap visible. **Papa.** || pl. PAPAROTES. || PATATA.

PAPA. m. Veu que usen les criatures, quan comencen a parlar, pera cridar al seu pare. **Papá.** || PARE.

PAPABENET. m. Anís molt petit de diferents colors. **Grajea.**

PAPADA f. Carn que creix en abundor sota la barba, o la carn que hi há entre la barba y 'l clatell. **Papada.**

POPADA. f. *Ter. ibicench.* Goll, bony al coll. **Papera, bocio.**

PAPADINERS. m. Pretext pera adquirir diners. **Papadineros.** || Mercaders ambulants. **Buhoneros.**

PAPAESTISORES. f. *Entom.* ESTISORETES.

PAPAFICH. m. PAPAFIGUES.

PAPAFIGÓ. m. Mena de caperutxa que guarda la cara de la intemperie deixant els ulls lliures. **Papahigo.**

PAPAFIGUES. m. *Ornit.* Aucell d'uns 12 centimetres de llarch, gris del llom y blanch del ventre, les ales negres ab clapes blanques, la cua enterament negra: s' alimenta d' insectes y fruites, especialment de figues. **Becafigo, papafigo, papahigo, picafigo, ficédula.**

Papafigues

GRAS COM UNA PAPAFIGA. fr. Sol dirse de la criatura qu' está molt grassa.

PAPAGALL. m. *Ornit.* LLORO. || *Bot.* Flor, mena de tulipá de color semblant al del papagall, y també

les fulles. **Papagayo.** || *Ictiol.* Peix de la fam. dels lábrits. BUDIÓN. TORDO.

PARLAR COM EL PAPAGALL. fr. Dir algunes coses bones y discretes sense intelligencia ni coneixement. *Hablar como el papagayo.*

PAPAGAY. m. *Ter.* PAPAGALL.

PAPAL. adj. Lo pertanyent al papa. **Papal.**

PAPALINA. f. PAMPOLINA. || PAPERINA.

PAPALMENT. adv. m. Ab autoritat y poder papal; com a papa. **Papalmente.**

PAPALLÓ. m. y

PAPALLONA. f. PAPELLONA.

PAPAMOSQUES. m. y

PAPANATES. m. Ximple, tonto, que qualsevulla cosa 's creu. **Papanatas, papamoscas, y papahuevos.**

PAPANDATX, A. adj. *Fam.* Fluix o passat per massa madur, com esdevé a les fruites y en altres coses. **Papandujo.**

PAPANISME. m. Nom que s' apropía al fet d' admirarse de coses insignificantes. **Papanismo.**

PAPAORELLES. m. ESTISORETES.

PAPAR. v. a. Menjar coses toves que no necessiten mastegarse. **Papar.** || Fer poch cas de les coses. **Papar.**

PÁPAR, A. adj. PAPANATES.

PAPAROTES. f. pl. Sopes toves que 's donen a les criatures. **Papilla, papa.**

DONAR PAPAROTES. fr. Posar mel, etc., a la boca de les criatures, pera que s' aficionin a mamar sense repugnancia. *Paladear.* || *Met.* Enganyar ab astucia y cautela. *Dar papilla.*

PAPARRA. f. *Entom.* Insecte sense ales, ab sis potes, ab les quals s' agafa fortament a la pell dels animals. **Garrapata.** || *Bot.* Herba medicinal, mena d' espuela, ab les fulles de sota grans, amples y semblantes a les de la figuera infernal; les flors blaves y les llevors grosses, triangulars, arrugades, amargues y càustiques; llurs polvos maten als polls o 'ls fan fugir. **Hierba piojera o piojenta, albarraz, pituitaria, pásula montana.**

PAPARRA DE CÁ: PAPARRA, 1.

AGAFARSE COM UNA PAPARRA. fr. *Met.* Arrimarse a una persona ab pesadesa y molestia. *Pegarse como ladilla ó como una lapa.*

TINDRE PAPARRES ALS ULLS. *Ref.* TINDRE PEGA ALS ULLS.

PAPARRABIES. Com. *Fam.* Aquell que s' enutja fácilment, renyeix o expressa la seua contrarietat.

PAPARRES (Avench de la serra de les). *Orog.* En la montanya de Montserrat, té una fondaria de 20 metres.

PAPARRUTXA. f. Butllofa, mentida. **Paparrucha.**

PAPAT. m. La dignitat de papa y 'l temps que dura. **Papado, papazgo.** || p. p. **Papado.**

PAPATERRA. m. *Entom.* Cuch, animal de cosa de uns 20 centimetres de llarch, cilíndrich, de color de castanya, moll, sense ossos ni peus, ni altres orgues exteriors que la obertura de la boca, y altres tres a cada costat, que són els de la respiració: viu amagat sota terra en paratges humits, y pot propagarse tallantlo en dos o més troços. **Lombriz.**

PAPÁU. m. PAPO.

PAPAURELLES. m. ESTISORETES.

PAPAVERÁCIES. f. *Bot.* Familia de plantes dicotiledònies, quines arrels son fibroses, les cames pêl comú herbàcies, ramoses y ab fulles senzilles, alternes, més o menys tallades; les flors solitaries, termenals en ramellet o panotxa; el calzer quasi sempre de dues fulletes caduques, la corola regular, generalment de quatre pètals arrugats abans d' obrirse, blanca, roja, groga o morada, fruit capsular, d' una caseta, y en general de moltes llevors, clara, molsuda y oliosa, cotiledons plans per un costat y convexes per l' altre. El such lletós de moltes plantes d' aquesta familia, qu' és gomós, reïnós, agre, amarch y pudent, és sumament narcòtich. **Papaveráceas.**

PAPAVERACI, A. adj. Paregut a la rosella o que s' hi refereix. **Papaverado, papavéreo, papaveráceo.**

PAPAVERINA. f. Principi crestallisable que s' extreu del opi. **Papaverina.**

PAPELETA. f. PAPERETA.

PAPELONAT, DA. adj. *Blas.* Epítet heràldich de la figura d' honor que 's pinta en forma d' escates. **Papelonado.**

PAPELL (Bernat). *Biog.* Capellá y musich catalá del sigle XIX. Era organer de Girona, desde ont va passar a la catedral de Nimes (França), tornant a Girona al any 1860. Va renunciar el càrrech d' organer gironí al agost del 1864.

PAPELLÓ. m. y

PAPELLONA. f. *Entom.* Insecte que té quatre ales compostes d' una mena d' escata, qu' al tocarles se torna com a pols, y s' agafa als dits: n' hi há de diferentes especies y colors; la major part volen a les hores de més calor, però n' hi há que sols se deixen veure a entrada de fosch o de nit y volten la llum artificial. **Mariposa, palomita.** || *Ant.* PAPELLÓ DE NIT.

PAPELLONEIG. m. Acció de papellonejar. **Volateo, mariposeo.**

PAPELLONEJAR. v. a. Volar semblant a la papellona. || Anar de l' un lloch a l' altre continuament.

PAPER. m. Teleta blanca feta de draps trinxats a cops fins a redu rlos a un líquit com llet: serveix pera escriure y estampar. **Papel.** || Targeta pera poguer entrar a algún lloch de diversió. **Boletín.** || Escrit que 's posa en algún paratge públich pera fer sapiguer alguna cosa. **Cartel, rótulo.** || Discurs escrit o imprès. **Papel.** || La part de la comedia que 's dona a cada actor pera que la estudie. **Papel.** || ESQUELA. || El que conté en sí alguna cosa o que hi está embolicada, com: *paper d' agulles*, etc. **Papel.** || *Met.* El subgecte que té qualsevulla mena de representació. **Papel.** || El regularment d' estraça que 's posa entre full y full del escrit, pera que no s' esborrin les lletres. **Teleta.** || pl. GESTOS, FIGURES, MONADES.

PAPER AMONEDAT. El que té valor com la moneda. *Papel moneda.*

PAPER BLANCH. El que no és escrit. *Papel blanco.*

PAPER D' ESTRAÇA. El bast, de color obscur y en que no s' hi pot escriure. *Papel de estraza ó añafea.*

PAPER DE MARCA O FORMA MAJOR. El de major llargaria, amplaria y gruix. *Papel de marca mayor.*

PAPER DE MARQUILLA. El mitjá entre 'l de marca major y 'l comú. *Papel marquilla.*

PAPER DE PLATA. Se diu de la quantitat de diner embolicada ab paper, que consta de 40 duros o 75 lliures catalanes. *Papel de plata.*

PAPER DE VIDRE. S' usa pera pulir certes peces fines de metall.

PAPER EN DRET. *For.* Informe que fan del plet els advocats en defensa de la seua part. *Papel en derecho.*

PAPER FLORET. El de primera classe. *Papel florete.*

PAPER MITJÁ: PAPER DE MARQUILLA.

PAPER MULLAT. El qu' és de poca importancia o prova poch: se diu també de tot lo qu' és inútil. *Papel mojado.*

PAPER QUE FÓN. *Papel que cala.*

PAPER SELLAT. El qu' está senyalat ab les armes del rei, y serveix pera autorisar els instruments legals y jurídichs. *Papel sellado.*

PAPER VOLANT. Escrit curt y breu que s' espargeix pel públich fácilment. *Hoja, papel volante.*

CANTIN PAPERS Y MENTIN BARBES. *Ref.* Adverteix ésser ociós gastar paraules, quan hi ha instruments pera provar lo que 's diu. *Hablen cartas y mienten barbas, ó callen barbas y hablen cartas.*

EMBRUTAR PAPER. fr. Escriure molt sense substancia ni profit. *Manchar, emborronar el papel.*

FER EL PAPER. fr. Fingir bé alguna cosa, o representar a un altre al viu. *Hacer papel ó el papel de otro.*

FER MIL PAPERS. fr. *Met.* No tindre constancia. *Hacer mil papeles.*

FER PAPER. fr. *Met.* Fer figura, tindre alguna representació. *Hacer papel, papelear.*

FER TOTS ELS PAPERS DE L' AUCA. Aderirse, per interès o adulació, a totes les opinions *Farolear.*

PORTAR BONS PAPERS O BEN ARREGLATS ELS PAPERS. fr. Tindre bons documents, raó o fonament. *Tener buenos papeles.*

PORTAR ELS PAPERS MULLATS, O MALS PAPERS, O NO PORTAR BONS PAPERS. fr. No portar els documents necessaris pera conseguir alguna cosa. *Traer ó venir con malas cartas; traer los papeles mojados.* || *Met.* Donar noticies falses o sense fonament. *Traer los papeles mojados.*

POSAR PAPERS PELS CANTONS. fr. Donar avís al públich per medi de dits papers. *Fijar carteles, cedulones.*

REGIRAR, MIRAR O REMENAR PAPERS. fr. Buscarhi alguna noticia o especie que 's desitja sapiguer. *Revolver papeles; papelear.*

PAPERADA. f. Abundor de paper escrit. **Papelera.** || Conjunt de papers esbarriats y regularment inútils. **Papelería.** || PATROCOL.

PAPERADOR, RA. adj. y s. *Fam.* Aquell que se complau en paperejar. **Papelador, ra.**

PAPERÁM. m. PAPERADA, 2.

PAPERAÇ. m. aum. **Papelón.**

PAPERAIRE. s. Fabricant o venedor de paper. **Papelero.** || Qui empapera 'ls pisos, etc. **Papelista, empapelador.** || Qui fa molts papers, home informal. **Truán.**

PAPEREJAR. v. a. Remenar papers. **Papelear.**

PAPERER. m. Qui fabrica o ven paper. **Papelero.** || Home de dues cares. **Papelero.**

PAPERERA. f. MORRUT, 2. || Moble ont s' hi guarden papers. **Papelera.**

PAPERERÍA. f. Fábrica de paper o lloch ont el venen. **Papelera.** || Botiga ont venen paper y obgectes d' escriptori. **Papelería.** || Molts papers.

PAPERET. m. dim. **Papelillo.** || *Med.* Paperet plegat contenint algún medicament.

FER MIL PAPERETS. fr. FER MIL PAPERS.

PAPERETA. f. Troç de paper en el qual consta algún avís, nom, ordre, etc. **Papeleta.**

PAPERINA. f. Paper caragolat en figura de conus. **Cucurucho, alcatraz.** || PAPER DE PLATA.

PAPERISTA. adj. La persona informal, acostumada a fer tots el papers. **Papelero.**

PAPERÓ. adj. **Paperista.**

PAPERONEJAR. v. a. Volguer figurar, donarse importancia. **Papelonear.**

PAPEROT. m. Escrit despreciable o inútil. **Papelote, papelucho.**

FER LO PAPEROT. fr. FER LO PAPER..

PAPIFICANT. adj. S' aplica als cardenals que assisteixen al conclau, sense aspirar al pontificat. **Papificante.**

PAPILA. f. *Med.* Cada un dels mugrons espargits pel cos, y especialment a la llengua, els quals poden tindre erecció. **Papila.** || *Bot.* Petites excrecencies de certs vegetals. **Papila.**

PAPILAR. adj. *Med.* Epítet d' un cos resultant de una serie de papiles còniques ab la punta cap a fora que s' eleven de la superficie externa y táctil del cutis. **Papilar.** || Que té papiles. **Papilar.**

PAPILAT, DA. adj. Qu' está guarnit de papiles. **Papilado.**

PAPILIFORME. adj. Que té la forma d' una papila. **Papiliforme.**

PAPILIONACI. adj. *Bot.* Aplicat a les flors que tenen semblança a una papellona ab les ales obertes. **Papilionáceo.**

PAPILÓS, A. adj. Cobert de papiles. **Papiloso.**

PAPILLONAT. adj. *Blas.* Epítet del escut sembrat de moltes figures o fulles ab els palets cap dalt. **Papillonado.**

PAPILLOT. m. Riç o pentinat que s' ha usat a Espanya, inventat per un perruquer del meteix nom. **Papillot.**

PAPILLOTA. f. Paper ab que s' embolica 'l cabell pera que 's rici, y la carn, particularment les costelles, pera rostirles y que no caigui 'l pa ratllat y demés ingredients que s' hi posen. **Papillote, papillota.**

PAPINIÁ. n. p. **Papiniano.**

PAPIÒ. m. *Zool.* Mena de mico americá. **Zambo.**

PAPIÓ (Bernat). *Biog.* Jurisconsult de gran renom, natural de Falcet, qui va néixer en l' últim ters del sigle XV. És autor del llibre *Libellus de reformatione populi: et de ornatu loquendi,* dedicat a En Ferrán de Aragó (Barcelona, 1530, imp. Mompezat).

— (JOAN). *Biog.* Teòlech y escriptor catalá del sigle XVIII. Era del ordre de framenors. Doctor en teología. Mestre de filosofía, exercint a Cervera. Predicador apostòlich. És autor del llibre: *El colegio ó seminario de San Miguel de Escornalbou manifestado en los tres estados que ha tenido; vida del fundador y otros padres,* etc. (Barcelona, 1765, imp. dels PP. carmelites descalçats). Un volum en quart.

Segell de Papiol

PAPIOL. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sant Feliu de Llobregat; és a la vora del Llobregat, té estació de F.-C. y 937 hab. || — (COVA DEL). *Orog.* En el terme de Rodanyá.

PAPIOLET. *Geog.* Lloch de la prov. de Tarragona, part. jud. del Vendrell; té 220 hab.

PAPIR. m. *Bot.* Planta d' Egipte quines fulles els antichs feien servir de paper. **Pápiro.** || Nom antich del paper. **Pápiro.**

PAPIRACI, A. adj. Semblant al paper o que té alguna de les seues propietats. || m. pl. *Zool.* Ordre dels acalifes que tenen un cartilach interior papiraci. **Papiráceo.**

TURBA PAPIRACIA. *Min.* Turba que se forma per fulloles sobreposades.

PAPIRIA. f. *Bot.* Mena de plantes narcísies. **Papiria.**

PAPIRIÁ, NA. adj. *Hist.* Pertanyent a Papirius. **Papiriano.**

DRET PAPIRIÁ. *Hist.* Colecció de les lleis dictades pels romans respecte a les lleis sagrades, feta per Publi Sexte Papirius, en temps de Tarquí el soperp. *Derecho papiriano.*

PAPIRÍFER, A. adj. *Bot.* Epítet de les plantes de quina escorça se 'n fa paper. **Papirífero.**

PAPIROGRAF. m. Qui exerceix l' art de la papirografía. **Papirógrafo.**

PAPIROGRAFÍA. f. Art d' escriure o dibuixar en paper pedra, que s' utilisa com pedra litográfica. **Papirografía.**

PAPIROGRÁFICAMENT. adv. m. D' una manera papirográfica. **Papirográficamente.**

PAPIROGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu a la papirografía. **Papirográfico.**

PAPIROLEÒGRAF. s. y adj. L' individuu versat en aquesta art. **Papiroleógrafo.**

Sala de rentar y destriar de la fábrica de paper dels Successors de Torras Germans (Sant Joan les Fonts, Girona)

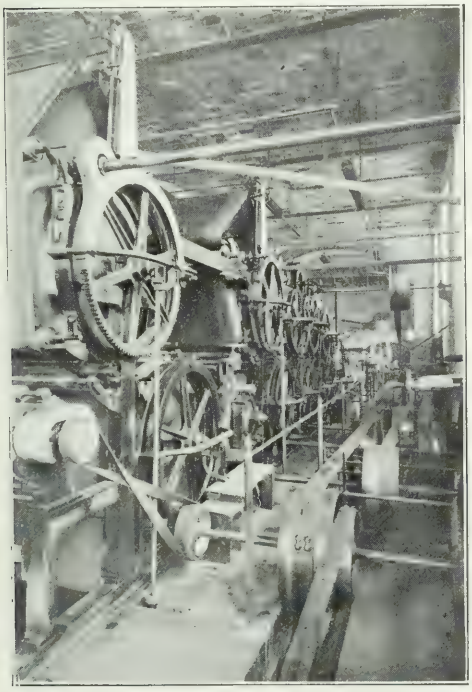

Máquina de fer paper continuo, de la meteixa fábrica, vista desde l' extrem de la bateria de aixugadors.

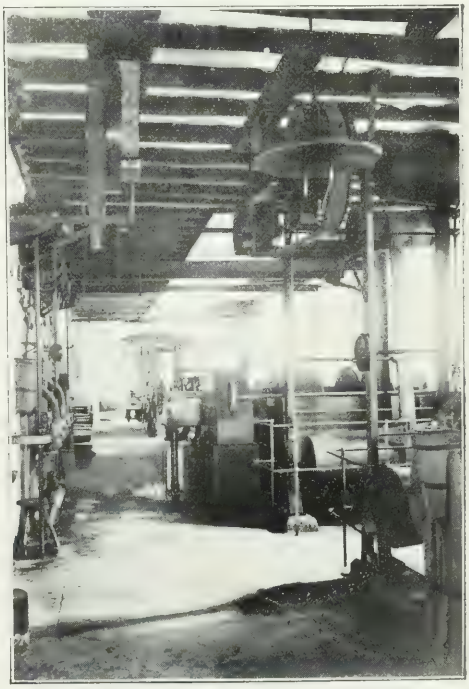

Interior de la sala de máquines de fer paper de barba, de la fábrica de W. Guarro (Gelida, Barcelona).

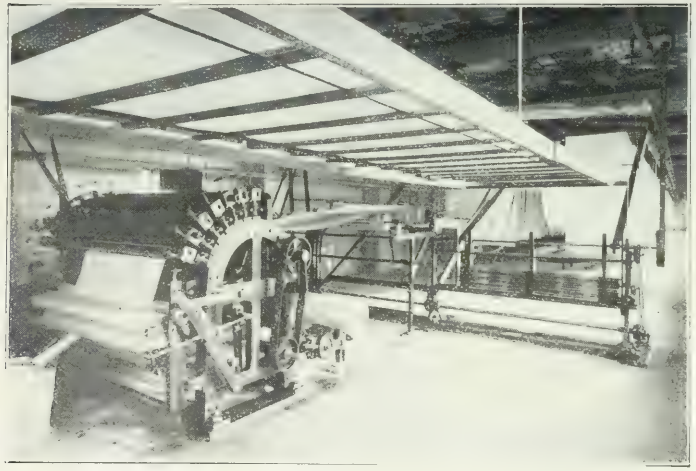

Máquina de matisar, de la fáb. dels Sucrs. de Torras Gns., a Sant Joan les Fonts.

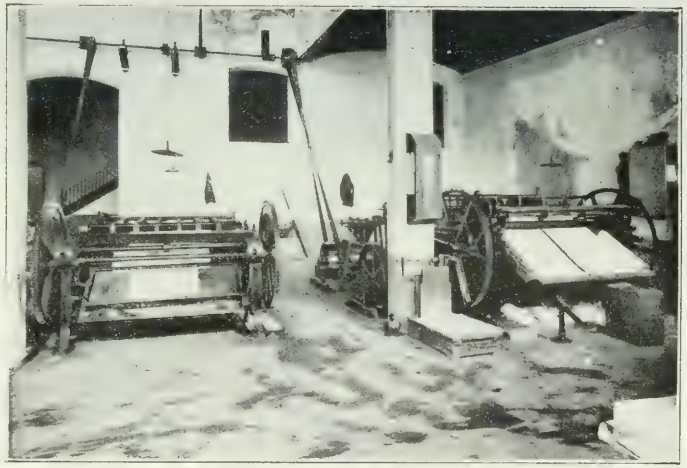

Sala d' aparell de la meteixa fábrica. Talladora.

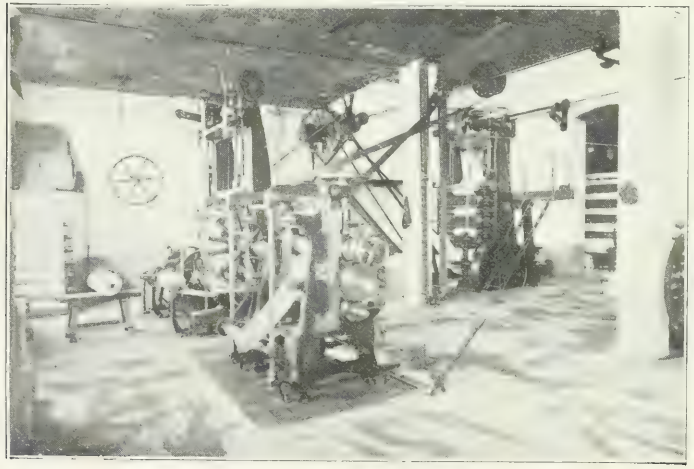

Sala d' aparell, de la esmentada fábrica. Calandria.

Sala de escolliment y comptador, de la meteixa fábrica.

PAPIROLEOGRAFÍA. f. Art d' illuminar una estampa per medi de la pintura al oli. **Papiroleografía.**

PAPIROLEOGRÁFICH, CA. adj. Lo concernent a la papiroleografía. **Papiroleográfico.**

PAPIROMA. m. *Med.* Tumor format pêl teixit normal dels papilars, ab induració y engromament. **Papiloma.**

PAPISME. m. Sistema dels que regoneixen la supremacía del papa. **Papismo.**

PAPISSOT. adj. Palpissot.

PAPISTA. m. Nom que donen els heretges als qui obeeixen al papa. **Papista.**

ÉSSER MÉS PAPISTA QUE 'L PAPA. fr. Pendre una cosa ab més empenyo que 'l meteix interessat. *Ser más realista que el rey.*

PÁPOLES. f. pl. *Bot.* PALITRA, CAPELLANS.

PAPO. m. y

PAPU, A. m. y f. Fantasma que 's figura pera fer por a les criatures. **Coco.**

PAPULL (Fer lo). *Loc. fam.* Tindre 'l vici de tancar y obrir tot sovint les palpebres. **Parpadear, pestañear.**

PAPUT, DA. adj. Qui té gran pap. **Papudo.**

PAQUEABLEFAROSIS. f. *Med.* Abultament de les palpebres. **Paqueablefarosis.**

Paquebot

PAQUEBOT. m. Embarcació molt gran de vela o de vapor, que transporta les cartes, els passatges y les mercaderíes d' un port al altre. **Paquebot.** || m. Embarcació pera portar el correu. **Paquebot.**

PAQUET. m. Fardo, farcell. **Paquete.** || PLECH.

FERSE 'L PAQUET. fr. Usada per indicar que algú fa 'l seu negoci en algún assumpte.

PAQUETAIRE. m. Marxantó, marxant de paquet. **Gorgotero, buhonero.** || Contrabandista que 's dedica a passar paquets per la frontera. **Paquetero.**

PAQUETER, A. adj. f. y n. PAQUETAIRE.

PAQUETERÍA. f. Comers de mercería y genres pêl istil. **Paqueteria.**

PAR. m. Títol o dignitat que Carlemany doná a dotze esforçats cavallers y formaven la seua cort de honor. Ells son els principals hèroes de les mil noveles de cavallería que en la Etat Mitja se van escriure en catalá o llengua d' Oc. Després s' ha donat aquesta dignitat a molts altres cavallers en diferents estats. **Par.**

PAR. adj. *Ant.* IGUAL. || *Arit.* El nombre que 's pot partir sense trencat. **Par.** || *Ant.* Persona del verb *pareixer.* **Parece.** || Persona del verb *parar.* **Para.**

PAR O SENAR. Joch. A PARELLS O SENARS.

A LA PAR. m. adv. Entre homens de negocis, sense guany ni perdua. *A la par.* || Igualment, sense distinció. *A la par.*

ANAR A LA PAR. fr. Fer companyía ab un altre al joch o al comers. *Ir á la par.*

JUGAR A PARS O SENARS. fr. A PARELLS O SENARS.

SENSE PAR. m. adv. Sense igual. *Sin par.*

PAR (Ildefons). *Biog.* Advocat barceloní de la darrera meitat del sigle XIX. Va morir en 1894. De gran reputació professional. Autor de les monografíes: *Redención de Censos enfitéuticos* (Barna. imp. Suc. Ramírez); y *Laudemios. Algunas consideraciones sobre este gravámen enfitéutico* (Barna., 1889, imp. Suc. Ramírez).

PARABÁNICH, CA. adj. *Quím.* Calificació d' un cos àcit crestallisat en prismes de sis cares, prim, incolor, inodor, y d' un gust análech al del àcit oxàlich. **Parabánico.**

PARABASSIS. f. Part de la comedia grega, en quina l' autor parlava ab ell meteix o ab els espectadors. **Parabasis.**

PARABÉ. m. Congratulació, enhorabona. **Parabién.**

PARÁBOLA. f. Narració d' alguna cosa fingida, de que se 'n treu alguna instrucció per comparació o semblança. **Parábola.** || *Geom.* Figura curvilínia que procedeix d' una secció cònica, quin diámetre es paralel al costat del triángul que passa pel eix del cono. **Parábola.**

PARABÒLICAMENT. adv. m. Alegòricament. **Parabólicamente.** || *Geom.* Descrivint una parábola. **Parabólicamente.**

PARABÒLICH, CA. adj. Lo qu' enclou una parábola. **Parabólico.** || *Geom.* Lo que pertany a la parábola. **Parabólico.**

PARABOLISTA. m. Qui usa de paráboles o ficcions. **Parabolano.**

PARABOLOIDI. m. *Geom.* Sòlit engendrat per una parábola que 's mou paralelament al seu plano. **Paraboloyde.**

PARABOST. m. El subgecte que és cap y presideix o governa alguna comunitat. **Preboste.**

PARACAIGUDES. m. Máquina que serveix pera disminuir la velocitat d' un cos que cau, desplegantse y presentant resistencia al aire. **Paracaídas.**

PARACÈFAL, A. s. *Med.* Individuu que té la monstruositat de la paracefalia. **Paracéfalo.**

PARACEFALIA. f. *Med.* Monstruositat consistent en la falta d' una part del cap. **Paracefalia.**

PARACEFÁLICH, CA. adj. *Med.* Lo que presenta els carácters de la paracefalia. **Paracefálico.**

PARACENTERIÓ. m. *Med.* Petit tròcar pera fer la punció del ull, quan es atacat d' hidropesía. **Paracenterión, paracentéreo.**

PARACENTESIS. f. *Med.* Punció que 's fa al baix ventre, quan aquesta part del cos es atacada d' hidropesía. **Paracentesis.**

PARACÈNTRICH, CA. adj. *Fís.* Epítet d' una corba per la qual un cos pesat, abandonat lliurement al seu pes, s' acosta a un centre en temps iguals. **Paracéntrico.**

PARACIÁNICH, CA. adj. *Quím.* Epítet del àcit fulmínich. **Paraciánico.**

PARACIANOGEN. m. *Quím.* Materia que queda al serpentí en que s' hi ha escalfat lo cianur de mercurí pera la preparació del cianògen. **Paracianógeno.**

PARACLET. m. Consolador; nom que 's dona al Esperit Sant. **Parácleto, Paráclito.**

PARACLÉTICH, CA. adj. Propi del Paráclit. **Paraclético.**

PARÁCLIT. m. PARACLET.

PARÁCOP. m. *Med.* Deliri no molt fort que s' observa algunes vegades durant la calor febril. **Parácopo.**

PARACRONISME. m. Computació equivocada del temps. Consisteix en atribuir els fets a temps posterior a aquell en que van succehir. **Paracronismo.**

PARACUSIA. f. *Med.* Mena de retrinch que se sent al oido. **Paracusia.**

PARACUSIS. f. *Med.* Modo viciós de percebre els sòns naturals, que fá experimentar al pacient una sensació diversa de lo que sería en cas de salut, encara que per altra part tinguin aquestos sòns la deguda distinció. **Paracusis.**

PARADA. f. Detenció, l'acció de parar a algún lloch. **Parada.** || Suspensió, pausa, especialment a la

musica. **Parada.** || Els cavalls que están apostats a certa distancia pera mudar els que tiren d una dilligencia y fer el viatge ab més brevetat. **Parada.** || *Mil.* Formació de les tropes. **Muestra, parada.** || Copia de núvols condensats al aire. **Cargazón.** || La porció de mercaderíes que exposen els marxants. **Muestra.** || *Ant.* Ostentació, pompa, aparato. **Ostentación.** || Aguait. **Acecho.** || Detenció que fá'f gos al aguait de la caça. **Muestra.** || Detenció repentina de la llebra pera deixar passar al gos, y tornar endarrera. **Gatada.** || *Ter.* FEIXA. || Cada vegada que tiren el filat els que hi cacen. **Redada.** || pl. Detenció que fá el clero pera cantar les absoltes als difunts. **Posas.** || Porció de terra de cultiu limitada per un marge, fita o altre senyal. **Prado.**

DISCURS O ORACIÓ DE PARADA. *Discurso adornado, oración demasiado compuesta.*

ESTAR DE PARADA. fr. Fer centinella. *Estar de centinela.*

FER PARADA. fr. Aturarse a algún lloch. *Hacer detención.*

FER PARADA DE LES SEUES RIQUESES. fr. Ferne ostentació. *Exponer, ostentar sus riquezas.*

SEGONA PARADA. Segona vegada de tirar el filat els caçadors *Relance.*

VEURE LA COSA MALPARADA. fr. *Ver el pleito malparado.*

PARADELLA BORDA. f. *Bot.* VINAGRELLA, AGRELLA

PARADELLA HORTENCA. *Bot.* APEGALÓS.

PARADER. m. Lloch ont se para o ont se va a parar. **Paradero.**

PARADETA. f. dim. Poca detenció. **Paradeta, paradilla.** || f. *Ter.* FEIXETA, dim. de parada. || INDIGESTIÓ.

PARADIÁSTOLE. f. *Ret.* Figura que consisteix en distingir les unes de les altres les idees que tenen entre sí una gran analogía. **Paradiástole, paradiaston.**

PARADÍÇ, A. adj. Fácil de parar.

PARADIGMA. m. p. u. Exemple, exemplar. **Paradigma.**

PARADÍS. m. Hort ameníssim ont Deu va posar al nostre primer pare Adám, després d'haverlo criat. **Paraíso.** || La gloria dels benaventurats, el cel. **Paraíso.** || Felicitat eterna. **Bienaventuranza eterna.** || *Met.* Lloch agradable y delitós. **Paraíso.** || Als teatres el pis més alt destinat al públich. **Paraíso.** || GALLINER.

AUCELL DEL PORADÍS. m. *Ornit. Ave del paraíso; paradíseo.*

PARADÍS HAJA. *Loc. ant.* DEU LO TINGUI AL CEL.

GRA DEL PARADÍS. *Bot.* Herba de la familia de les amoniácies o drimirácies, de cama prima y de varies branquetes que tenen dins uns grans del tamany de un pinyó, cendrosos, olorosos y agres. *Cardamomo, grana del paraíso.*

PARADISSENCH, CA. adj. Paradissíach.

PARADISSÍACH, CA. adj. Pertanyent al paradís. **Paradisíaco.** || Se diu del lloch placent y delitós.

PARADÓ. m. dim. Parada petita.

PARADÔGICH, CA. adj. PARADÔXICH.

PARADOJA. f. PARADOXA.

PARADOR. m. APARADOR. || Qui's para; se diu regularment dels cavalls. **Parador.** || Tinell, lleixa o escudeller ont s'hi té 'l vidre, etc. **Aparador.** || Hostal ont paren els vianants o'ls forasters al arribar a un poble. **Posada.**

PARADORA. f. Tanca de fusta que's posa a les acequies pera desviar l'aigua. **Compuerta.**

PARADOX. m. Qui escriu paradoxes. **Paradox.**

PARADOXA. f. Sentencia extraordinaria oposada a la comuna opinió dels homes. **Paradoja.** || Asserció falsa o inexacta presentada ab apariencies de veritat. **Paradoja.**

PARADOXAL. adj. Que constitueix una paradoxa.

PARADOXALMENT. adv. De manera paradoxal.

PARADÔXICAMENT. adv. m. D'una manera paradòxica. **Paradójicamente.**

PARADÔXICH, CA. adj. Lo que inclou paradoxes y també qui 'n fá us. **Paradójico.**

PARADOXISME. m. *Ret.* Figura que consisteix en reunir atributs que semblen inconciliables. **Paradojismo.**

PARAFANCH. m. Baquetes colocades als estreps dels cotxes pera impedir que'l fanch embruti al que hi va. **Parafango.**

PARAFERNALS. adj. pl. Se diu dels bens que la dona porta al matrimoni ademés del dot. **Parafernal.**

PARAFERNALIA. f. *For.* Els bens de la dona a més del seu dot. **Parafernalia.**

PARAFIMOSIS. f. *Med.* Inflamació extraordinaria del prepuci. **Parafimosis.**

PARAFINA. f. *Quím.* Mena d'oli produit per la destilació de certes materies orgániques. **Parafina.**

PARAFOCHS. m. Paret que's fabrica devant dels obradors dels forns de vidre. **Parafuego.**

PARAFON, A. adj. Pertanyent a la parafonía. **Paráfono.**

PARAFONÍA. f. Viciosa articulació dels sòns. **Parafonía.** || *Med.* Lesió de la veu, en quina virtut els sòns no's pronuncien ab el tò y ab la força convenients. **Parafonía.**

PARAFÔNICH, CA. adj. Que té un tò ingrat o repugna sentirho. **Parafónico.**

PARAFOSFAT. m. *Quím.* Sal formada per la combinació del ácit parafosfòrich ab una base salificable. **Parafosfato.**

PARAFOSFÔRICH, CA. adj. *Quím.* Denominació d' un ácit molt paregut al fosfòrich y del qual, no obstant, se diferencía per algunes propietats. **Parafosfórico.**

PARAFRASA. f. *Ant.* **Paráfrasis.**

PARAFRASADOR. m. *Ant.* PARAFRÁSTICH, 2.

PARAFRASAR. v. a. *Ant.* y

PARAFRASEJAR. v. a. Explicar de diversos modos una sentencia. **Parafrasear.**

PARAFRASEJAT, DA. p. p. **Parafraseado.**

PARAFRASIS. f. Explicació que's fá d'una sentencia o cosa per medi d'un altra que és fácil d' entendre. **Paráfrasis.** || Explicació d'un text que necessita aclaració. **Paráfrasis.**

PARAFRÁSTICAMENT. adv. m. Ab parafrasis. **Parafrásticamente.**

PARAFRÁSTICH, CA. adj. Lo que inclou parafrasis o li és propi. **Parafrástico.** || Qui interpreta o explica algún text o escrit obscur. **Parafraste.**

PARAFRENITIS. f. *Med.* Deliri alternativament alegre y furiós que's suposava dependía de la inflamac ó del diafragma. **Parafrenesia, parafrenesis, parafrenitis.**

PARAGE. m. PARATGE.

PARAGLOSSIS. f. *Entom.* Apèndix membranós, divergent y cobert de pels, que té l'apariencia d'un pinzellet aplanat, y que certs insectes tenen a la base de la llengua, un a cada costat. **Paraglosis.**

PARAGMA. m. *Med.* Declinació d'una malaltía. **Paragma.**

PARAGMÁSTICH, CA. adj. Que va disminuint fins a la seua terminació. **Paragmástico.**

PARAGNAT. adj. *Med.* Qui té tres barres. **Paragnato.**

PARAGNATIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en tindre tres barres. **Paragnatia.**

PARAGNATIÁ, NA. adj. *Med.* Qui presenta 'l carácter de la paragnatia. **Paragnatiano.**

PARAGOCH, GA. adj. **Paragogo.**

PARAGOGE. f. *Gram.* Figura de dicció que's comet quan al fí d'una paraula s'hi afegeix alguna lletra o sílaba. **Paragoge.** || *Med.* Reducció d'una fractura. **Paragoge.**

PARAGÒGICH, CA. adj. Lo pertanyent a la paragoge. **Paragógico.** || Epítet de la lletra o sílaba afegida al fí de dicció. **Paragógico.**

PARAGONFOSIS. f. *Med.* Inserció o articulació immòvil d'un òs dins d'un altre. **Paragónfosis.**

PARAGONITA. f. *Min.* Varietat d'esquist micaci. **Paragonita.**

PARAGON. m. *Min.* Varietat de jaspi negre d'Italia. **Paragono.** || Marbre de color negre intèns que sol tindre algunes vetes blanques. **Paragono.**

PARAGRAF. m. Divisió d'un capítol o discurs que se nota ab aquesta senyal §. **Parágrafo, párrafo.** || El senyal o carácter que denota la divisió **Párrafo, parágrafo.** || La divisió que's fá en lo que s'escriu començant nova ratlla. **Aparte.**

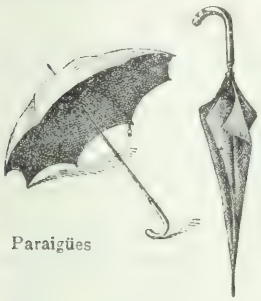

Paraigües

PARAGRAMA. f. Manca d' ortografía; erro d'imprempta. **Paragrama.**

PARAGRANISADA. m. Aparato pera dissipar els núvols carregats de pedra. **Paragranizo.**

PARAIGA. m. PARAIGUA.

PARAIGUA. m. Mena de parassol pera guardarse de la pluja. **Paraguas.**

QUAN PLOU MOLT NO HI VALEN PARAIGÜES. *Loc. prov.* Denota que quan son moltes les desgracies no s'hi pot donar cobro. *Agua sobre agua, no vale sayo ni capa.*

PARAIGUERA. f. Paraigüera.

PARAIGÜER, A. m. y f. Qui fá o ven paraigües. **Paragüero.**

PARAIGÜERA. f. Lloch a propòsit per posar el paraigua.

PARAIGÜERÍA. f. Fábrica o botiga de paraigües.

PARAIRE. m. Oficial, mestre que carda els panyos a la perxa y'ls penja al aire. **Pelaire.**

TERRA DE PARAIRE. Mena de terra groga que usen les mares per curar el foch de les criatures. || ARGILA ESMÈCTICA.

PARAIRERÍA. f. Ofici de paraire. **Pellaire.**

PARAÍS. m. PARADIS.

PARAJEUSIA. f. *Med.* Perversió del gust. **Parajeustia, parajeusia.**

PARALÁCTICH, CA. adj. *Astron.* Pertanyent a la paralaxe. **Paraláctico.**

PARALANSIS. f. *Med.* Taca grossa y de color de perla que surt al pit. **Paralansis.**

PARÁLASIS. f. *Med.* **Paralisia.**

PARALAXE. f. *Astron.* y

PARALAXIS. f. *Astron.* Diferencia entre'l lloch verdader y l'aparent d'un astre. **Paralaxe, paralaxis.**

PARALEL, A. adj. *Geom.* Lo qu'és colocat en tota igualtat de distancia d'un'altra cosa de la seua especie. **Paralelo.** || Corresponent, semblant. **Paralelo.** || m. Coteig o comparació entre dues coses. **Paralelo.** || Cada un dels cèrcols equidistants del Equador en tots punts. **Paralelo.**

CERCLES PARALELS. Els que són equidistants en tota llur circumferencia. *Círculos paralelos.*

PARALELO. m. PARALEL.

PARALELAMENT. adv. En direcció paralela. **Paralelamente.**

PARALÈLICH, CA. adj. Lo qu'és paralel a una altra part. **Paralélico.**

PARALELIPÍPET. m. *Geom.* Cos sòlit de sis plans paralelograms, dels que cada dos són oposats y paralels. **Paralelipípedo.**

PARALELISME. m. *Geom.* La propietat que constitueix les línies o plans paralels, o la continuada igualtat de distancies que hi ha entre ells. **Paralelismo.**

PARALELÒGRAF. m. Instrument pera tirar ratlles paraleles. **Paralelógrafo.**

PARALELOGRAM. m. *Geom.* Figura de quatre costats, dels quals cada dos oposats son paralels. **Paralelógramo.** || adj. Fet, disposat en figura de paralelogram. **Paralelógramo.**

PARALEPSIS. m. PARAGOGE.

PARALIPSE. f. *Ret.* Figura que consisteix en fer que's pari atenció sobre un obgecte fingint despreciarlo. **Paralipse.**

PARALIS. f. *Ant. Med.* **Parálisis.**

PARALISABLE. adj. Que's pot paralisar. **Paralizable.**

PARALISACIÓ. f. La acció de paralisar o paralisarse una cosa, un membre, etc.

PARALISADOR, A. s. y adj. Qui paralisa o lo que paralisa. **Paralizador.**

PARALISAMENT. m. PARALISACIÓ.

PARALISAR. v. a. Parar, aturar. **Paralizar.** || Reduir a la inercia. **Paralizar.** || Impedir l'acció moral d'alguna cosa. **Paralizar.** || v. r. Quedarse paralisat un membre, persona, etc. **Paralizarse.**

PARALISAT, DA. adj. Parat, sense moviment. **Paralizado.**

PARALISIA. f. y

PARÁLISIS. f. *Med.* Tulidura; malaltía en que's relaixen els nervis, perdent son vigor, moviment y sensació. **Parálisis, perlesía.**

PARALITICARSE. v. r. TULIRSE.

PARALITICAT, DA. p. p. TULIT.

PARALÍTICH, CA. adj. *Med.* Impedit, tocat de la parálisis. **Paralítico, paraliticado.**

PARALOGISAR. v. a. *Ret.* Persuadir ab sofismes o discursos enganyosos. **Paralogizar.**

PARALOGISAT, DA. p. p. **Paralogizado.**

PARALOGISME. m. *Ret.* Discurs faláç, apoyat en raons aparentes. **Paralogismo.**

PARALOGISTA. m. Qui tracta de persuadir ab falses raons. **Paralogista.**

PARALLAMPS. m. Punta de coure o de acer que posada al capdemunt d'una barra de ferro que comunica ab la terra, descarrega la electricitat dels núvols, evitant els efectes del llamp. **Pararrayos.**

PÁRAM. m. Lloch desert, erm, despoblat; paratge solitari. **Páramo.**

PARAMALEIAT. m. *Quím.* Combinació del ácit paramaleich ab una base. **Paramaleato.**

PARAMALEICH. adj. m. *Quím.* Epítet d'un ácit obtingut per la destilació seca del ácit málich. **Paramaleico.**

PARAMECÒNICH, CA. adj. *Quím.* Epítet d'un ácit que resulta de fer bullir l'ácit mecònich ab aigua. **Paramecónico.**

PARAMENT. m. L'adorno o guarnició ab que's cobreix alguna cosa. **Paramento.** || TAPICERÍA. || MOBLATGE. || Conjunt de mobles d'una casa o habitació.

PARAMENT DE CASA. Els mobles y trastes d' us comú de la casa, que 's muden fácilment d'una part a l'altra. *Ajuar, menaje de casa.*

PARAMENT DE CUINA. Conjunt d' eines necessaries pera cuinar. *Batería de cocina.*

PARAMENT DE PEDESTAL. *Arquit.* El pedestal considerat sense'ls adornos y motlliures de dalt y de baix. *Neto.*

PARAMENT DE TAULA. El servei necessari o acostumat pera menjar. *Paramento de mesa.*

PARAMENTS D'ALTAR O SACERDOTALS: ORNAMENTS.

PARAMENTAR. v. a. Posar paraments. Amoblar, adornar, embellir. **Paramentar.**

PARAMENTAT, DA. adj. Amoblat, adornat. **Paramentado.**

PARAMETRE. m. *Geom.* Ratlla invariable qu'entra a la equació o formació d'una corva. **Parámetro.**

PARAMÈTRICH, CA. adj. *Geom.* Propi del paràmetre. **Paramétrico.**

PARAMIJAL. m. *Náut.* PARAMITJAL.

PARAMITJAL. m. *Náut.* Els taulons dels costats de la nau desde popa a proa, que serveixen de reforç al empostiçat. **Cinta de la nave.**

PÁRAMO. m. PÁRAM.

PARAMOLOGÍA. f. *Ret.* Figura anomenada també confessió. **Paramología.**

PARAMORFINA. f. *Quim.* Substancia verinosa que hi há al opi. **Paramorfina.**

PARAMUCAT. m. *Quim.* Combinació del ácit paramúcich ab una base. **Paramucato.**

PARAMÚCICH, CA. adj. *Quim.* Epítet d'un ácit que s'obté tractant l'ácich múcich per l'aigua bullenta y evaporant el líquit que 'n resulta. **Paramúcico.**

PARANAFTALINA. f. *Quim.* Substancia blanca, crestallina, fusible o destilable, composta d' hidrògen y de carbono. **Paranaftalina.**

PARANÇA. f. Acció de parar. || Lloch a la vora del mar, del riu o dels boscos per pescar o caçar. **Paranza.**

PARANCER. m. Qui's dedica a caçar o a pescar per medi de trampes. **Parancero.**

PARANGÓ. m. Comparació, semblança. **Parangón.**

PARANGONA. f. Entre estampers la lletra més grossa que hi há després del gran canon, petit canon y missal. **Parangona.**

PARANGONAR. v. a. ACOMPARAR.

PARANGONAT, DA. p. p. ACOMPARAT.

PARANIMF. m. Padrí de les bodes. **Paraninfo.** ||

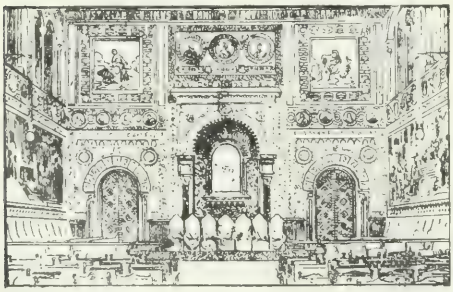

Paranimf de l' Universitat de Barcelona

Qui anuncía alguna felicitat. **Paraninfo.** || Á les universitats és el saló de graus. **Paraninfo.**

PARANIMFICH, CA. adj. *Arquit.* Ordre que usa de nimfes en lloch de columnes. **Paraninfo.**

PARANOMASIA. f. *Ret.* Figura que 's fa quàn s' usa de paraules semblantes ab les sílabes, però de diferenta significació. **Paranomasia.**

PARANY. m. Trampa pera agafar aucells y altres animals. **Armadijo, armadija.** || El punt preparat pera esperar la caça. **Paranza.** || *Met.* Trampa pera enganyar, seduir o fer caure a algú. **Zancadilla, zalagarda, lazo.** || GATUPERI.

POSAR ALGÚN PARANY. fr. Váldres d' alguna trampa pera fer caure a algú d' algún empleu. *Armar una zancadilla.* || Guarnir una trampa pera agafar aucells. *Poner un armadijo.*

PARANYER, A. m. y f. Qui caça ab parany. **Parancero.**

PARAPEGMA. m. Instrument astronòmich pera coneixer l' orient y l' ocás de cada estrella. **Parapegma.**

PARAPET. m. *Fort.* Fortificació, terraplè envers la campanya pera que 'ls soldats estiguin a cobert. **Parapeto.** || AMPIT.

PARAPÈTAL. m. *Bot.* Apèndix d' un pètal o de una corola. **Parapétalo.** || Estam transformat en pètal. **Parapétalo.**

PARAPETAR. v. a. *Fort.* Protegir ab parapets. **Parapetar.**

PARAPETARSE. v. r. *Mil.* Posarse en lloch defensat y a cobert del enemich y de qualsevol contratemps. **Parapetarse.**

PARAPETAT, DA. p. p. **Parapetado.**

PARAPLÈCTICH, CA. adj. *Med.* Qu' és causa de la parálisis. **Parapléctico.**

PARAPLEGIA. f. *Med.* Parálisis de la meitat inferior del cos. **Paraplegia.**

PARAPLÈGICH, CA. adj. *Med.* Qui está atacat de paraplegia. **Paraplégico.**

PARAPLEURA. f. *Entom.* Cada una de les peces que formen el costat del tòrax dels insectes. **Parapleura.**

PARAPLEURESÍA. f. *Med.* Pleuresía falsa. **Parapleuresía.**

PARAPLEURÍTICH, CA. adj. *Med.* Lo concernent a la parapleuritis. **Parapleurítico.**

PARAPLEURITIS. f. *Med.* Inflamació de la banda de la pleura que cobreix la part superior del diafragma. **Parapleuritis.**

PARAPLUJA. m. PARAIGUA.

PARAPOPLEGÍA. f. *Med.* Febre maligna acompanyada d' un gran ensopiment. **Parapoplegía.**

PARAPOPLÈTICA. f. *Med.* PARAPOPLEGÍA.

PARAPOPLÈTICH, CA. adj. Atacat de parapoplètica o lo pertanyent a aquest mal. **Parapoplético.**

PARAR. v. a. DISPOSAR. || Aturar el moviment o acció d' alguna cosa o d' algú. **Parar.** || Adornar o arreglar, com: *parar casa.* **Paramentar.** || Extendre la má o alguna roba pera rèbrehi alguna cosa. **Aparar.** || Tractar malament de paraula o obra. **Malparar.** || SOSPENDRE, PASMAR. || v. n. Aturarse. **Pararse.** || Als jochs d' envit y altres, senyalar la quantitat que s' exposa. **Parar, poner.** || Reduirse, convertirse una cosa en un' altra. **Parar.** || Cessar en el moviment o acció. **Parar.** || Arrivar al terme o fí. **Parar.** || Recaure baix el domini d' algú. **Parar.** || Mostrar els gossos la caça. **Parar, mostrar.** || SUFRIR, AGUANTAR. || v. a. Posar paranys. **Poner lazos para coger liebres, conejos, etc.**

PARAR AMENT. fr. PARAR MENT.

PARAR BOTIGA. fr. *Abrir tienda, poner tienda.*

PARAR CASA. fr. *Poner casa.*

PARAR EN BÉ. Tindre bona fí o èxit. *Parar en bien.*

PARAR LA ESQUENA. fr. *Met.* Sofrir, tolerar. *Hacer costilla.*

PARAR L' ORELLA. fr. Escoltar ab atenció. *Aplicar el oido.*

PARAR MAL. fr. MALPARAR.

PARAR LA TAULA. fr. *Poner la mesa.*

ANAR A PARAR. fr. Dirigirse a algún fí o terme. *Ir á parar.*

NO DEIXAR PARAR A ALGÚ UN INSTANT. fr. Ocuparlo seguidament. *No dejar á uno sentar el pie en el suelo.*

NO PARAR. fr. No desistir d' algún intent, pretensió, etc. *No parar.*

NO POGUER PARAR. fr. No estar mai quiet. *No poder parar.*

SENSE PARAR. *Loc.* Sense interrupció o detenció. *Sin parar.*

PARAR. m. Joch de cartes en que qui 'l porta treu una carta pera sí y altres pera 'ls jugadors, y guanya aquell quina carta ix primer. **Parar.**

PARAREDA (Joseph). *Biog.* Mestre catalá. Mort l' any 1890. Pesseía 'l títol d' elemental. L' any 1889 va publicar la *Geografía elemental de la vila de Sant Sadurní de Noya.*

PARARRAIGS. m. PARALLAMPS.

PARARRITME. adj. *Med.* Se diu del pols que no té 'l ritme propi de la etat y constitució de l' individuu. **Pararritmo.**

PARARSE. v. r. Aturarse. **Pararse.** || Deixar de continuar un discurs. **Quedarse, pararse.** || *Met.* Detindres, sospendres en la resolució d' alguna cosa per algún dupte o reparo. **Pararse.** || Mudar de color, quedarse parat per algún accident que sobrevé. **Pararse.** || ADORNARSE, ATAVIARSE, PULIRSE. || Se diu de les femelles d' alguns animals quan tenen propensió al coit. **Andar salidas ó calientes.** || Interrompre sa marxa un rellotge, máquina, etc. **Pararse.**

PARARSE TOT CURT O TOT PLEGAT. fr. *Pararse de pronto.*

PARASCEPASTRE. m. *Med.* Envenat que cobreix la cara. **Parascepastro.**

PARÁSCEU. m. Preparació; se pren per Divendres Sant, qu' era la preparació de la Pasqua segons el ritual judaich. **Parásceve.**

PARÁSCIDE. m. *Med.* Fragment d' una cuixa fracturada. **Parásciде.**

PARÁSFAGIS. f. *Med.* La part del coll qu' és prop de les clavícules. **Parásfagis.**

PARASSISMAL. adj. *Med.* Lo pertanyent al parassisme. **Parasismal.**

PARASSISME. m. *Med.* Accident perillós quasi mortal, en que 's pert el sentit per llarch temps. **Parasismo, paroxismo.**

PARASSÍSTICH, CA. adj. *Med.* Epítet del día marcat per l' aparició d' algún accés de febre. **Parasístico.**

PARÁSIT. m. PARÁSSIT.

PARASOLS (Bartomeu de). *Biog.* Autor dels últims del sigle XIV, el qual va escriure cinch belles tragedies en catalá, segons diu En Fontanella en ses obres. T. 2, págs. 14 y 15.

— Y PÍ (PAU). *Biog.* Escriptor catalá, afectat als estudis históríchs. Nat a la vila de Sant Joan de les Abadesses l' any 1824; mort a Barcelona el 1896. Va cursar la carrera eclesiástica a Vich. Després era vicari a Avinyó; més tart era a Sant Joan, essent beneficiat de la ex colegiata. L' any 1871 entrava a la capellanía de la R. Casa de Retiro de Barcelona. Era missioner apostòlich, censor sinodal, corresponent de la R. Academia de l' Historia y membre de la de Bones Lletres de Barcelona. Obres principals d' ell: *San Juan de las Abadesas y su mayor gloria, el Santísimo Misterio, reseña histórica* (Vich, 1859, imp. Soler), un vol 8.º; *San Felio de Torelló, la Virgen de Rocaprebera y San Fortián, reseña histórica* (Barcelona, 1876, imp. Inglada), un vol. 8.º; *Nyerros y cadells,* monografía publicada en les *Memories* de la R. Academia de Bones Lletres de Barcelona, vol. III; *Martirologi catalá,* en el volúm dels Jochs Florals de la Joventut Catòlica, Barcelona 1880; *Manlleuenchs il-lustres* (certámen de Manlleu, 1899).

PARASQUINANCIA. f. *Med.* Varietat d' esquinancia. **Pararquinancia.**

PARASSELENA. f. y

PARASSELENE. f. *Meteor.* Imatge de la lluna que se reflexa en algún núvol. **Paraselene.**

PARASSEMA. m. *Mar.* Emblema que 's pinta a la proa d' un barco pera distingirlo dels altres. **Parasema.**

PARASSEMATOGRAFÍA. f. Ciencia del blasó o dels escuts d' armes. **Parasematografía.**

PARASSEMATOGRÁFICH, CA. adj. Lo pertanyent a la parassematografía. **Parasematográfico.**

PARASSEMATÒGRAF. s. La persona versada en el blasó. **Parasematógrafo.**

PARASSINANCIA. f. *Med.* Flegmasía dels muscles exteriors de la faringe. **Parasinancia.**

PARASSINANQUE. f. *Med.* Varietat de l' angina, en que la inflamació ataca als muscles externs de la faringe. **Parasinanque.**

PARASSIÔPESIS. f. *Ret.* Reticencia oratoria. **Parasiópesis.**

PARÁSSIT, A. adj. Se diu de la planta que neix espontaniament demunt d' un altre vegetal viu o mort, com la *cuscuta oficinal.* **Parásito.** || Se diu dels animals que s' allotgen al cos d' altres pera viure a ses expenses. **Parásito.**

PARASSÍTICH, CA. adj. Pertanyent als parássits y al parassitisme. **Parasítico.**

PARASSITISME. m. Estat o condició del parássit. **Parasitismo.**

PARÁSSITS. m. pl. *Entom.* Ordre d'insectes, quins carácters distintius són: sis peus, sense ales, ulls llisos, boca quasi anterior, que consisteix en un xuclador retráctil o en una obertura situada entre 'ls llavis, ab dues barres en forma de ganxo, com el poll. **Parásitos.**

PARASSOL. m. Mena de paraigua pera fer ombra. **Quitasol, guardasol, parasol.** || OMBRELA.

PARASSOL XINO. *Bot.* Nom d' una planta de jardí. *Esterculia con hojas de plátano.*

PARASSULFETÈRICH, CA. adj. *Quím.* Ácit molt semblant al sulfetèrich. **Parasulfetérico.**

PARASSULFOMETILAT. m. *Quím.* Sal produida per combinació del ácit parassulfometilich ab una base. **Parasulfometilato.**

PAPASSULFOMETÍLICH, CA. adj. *Quím.* Epítet d' un ácit análech al sulfometílich. **Parasulfometílico.**

PARÁSTADE. m. *Arquit.* Puntal que sol posarse arrimat a les columnes y sobre 'l qual carrega immediatament l' arch. **Parástade.**

PARASTALGE o PARASTATGE. m. *Ant.* PRESTATGE.

PARASTÁNNICH, CA. adj. *Quím.* Calificació de un òxit d' estany molt paregut al estánnich, però del que 's diferencia per algunes propietats. **Parastánnico.**

PARÁSTATA. f. *Med.* Nom antich del epidídim. **Parástata.**

PARASTÈM. m. *Bot.* Part de certes flors, pareguda a un fil d' estám. **Parastemo.**

PARASTIL. m. *Bot.* Part de certes flors semblantes a un estil. **Parastilo.**

PARASTRE. m. *Ter.* PADASTRE.

PARASTRÈM. m. *Med.* Distorsió de la boca o de una part de la cara. **Parastremo.**

PARAT, DA. p. p. **Parado.** || adj. ENCONGIT. || ADORNAT. || Armat. **Armado.** || *Met.* ATURAT.

DEIXAR PARAT. fr. Deixar admirat, sospès. *Dejar parado, atónito.*

PARATARS. m. Part lateral del tars dels aucells, entre l' articulació del genoll y la del peu, quan se distingeix de la planta y del acrotars. **Paratarso.**

PARATARTRAT. m. *Quím.* Combinació del ácit paratártrich ab una base. **Paratartrato.**

PARATÁRTRICH, CA. adj. *Quím.* Calificació de un ácit paregut al tártrich. **Paratártrico.**

PARATENAR. m. *Med.* Muscle que forma la vora exterior de la planta del peu. **Paratenar.**

PARATGE. m. Part, lloch, estancia. **Paraje.** || *Ant.* LLINATGE.

PARATGE DESCOBERT. *Fort.* Lloch exposat als trets del enemich. *Sitio ó paraje descubierto.*

PARATGE SEGUR. Lloch ont no hi ha perill. *En seguro.*

PARATÔMICH, CA. adj. *Min.* Se diu d' un cristall romboèdrich de carbonat de cals, quin angle és de 106° y 19'. **Paratómico.**

PARATORI. m. La bossa o estoig de cuiro ont s' hi guarda el cálze. **Paratorio.**

PARATREMA. f. *Med.* Luxació incompleta. **Paratrema.**

PARATRIMMA. f. *Med.* Rojor brianosa que 's manifesta a les parts de resultes d' una contusió o de una compressió continuada o renovada sovint. **Paratrimma.**

PARATRIMO. m. *Med.* Rojor brianosa que ix al sacre. **Paratrimo.**

PARAULA. f. Veu articulada o dicció significativa; és propia sols de la persona. **Palabra.** || Locució, acció de parlar. **Habla.** || *Mus.* LLETRA. || Seguretat, fermesa. **Palabra.** || Promesa, ofrena que fa algú empenyant la seua fè y honor. **Palabra.** || *Teol.* El Fill unigènit del Pare, el Fill de Deu. **Verbo, palabra.** || *Mil.* Ordre, com: *passi la paraula.* **Palabra.**

PARAULA BEN DITA. La expressió sensible o que té molta intenció. *Palabrita.*

PARAULA DE CASAMENT O DE MATRIMONI. La que 's dona y s' accepta recíprocament de contrèurel y per la qual queden obligats al compliment els que la donen. *Palabra de matrimonio.*

PARAULA DE DEU. L' Evangeli, l' Escriptura, els sermons y doctrina dels predicadors evangèlichs. *Palabra de Dios ó divina.*

PARAULA DE REI. *Loc.* Ab que 's pondera la seguretat y fermesa de la paraula que 's dona o oferta que se fa. *Palabra de rey.*

PARAULA INJURIOSA. Expressió que ofèn a Deu, als sants o als homens. *Blasfemia, injuria.*

PARAULA OCIOSA. La que no té fí determinat y 's diu per diversió y passatemps. S' entèn la menys decent. *Palabra ociosa.*

PARAULA PER PARAULA. m. adv. Sense ometre veu alguna de lo que 's diu, escriu o copia. *Palabra por palabra.*

PARAULA PESADA. La injuriosa o que ofèn. Sol usarse en plural. *Palabra pesada.*

PARAULA PICANT. La que mortifica y causa ressentiment a aquell a qui 's diu. *Palabra picante, palabrita.*

PARAULA PRENYADA. La qu' enclou més sentit del que manifesta. *Palabra preñada.*

PARAULES BONIQUES. *Palabras dulces, blandas, cariñosas.*

PARAULES EN L' AIRE. Les inútils o vanes. *Palabras al aire.*

PARAULES FINGIDES. Les qu' encobreixen un' altra cosa de lo qu' expliquen, fingint l' intenció o l' ánim. *Palabras fingidas.*

PARAULES FORMALS. Les meteixes que algú ha dit o que 's troven en algún escrit. *Palabras formales.*

PARAULES MANYAGUES. Les dites ab suavitat. *Palabras mansas.*

PARAULES VANES: PARAULES A L' AIRE.

PARAULES Y PLOMES EL VENT SE LES EMPORTA TOTES, O LES PARAULES EL VENT SE LES EMPORTA. *Ref.* Denota el poch cas que 's deu fer de les paraules que 's donen, per la facilitat ab que 's trenquen o no 's compleixen. *Palabras y plumas el viento ó el aire se las lleva.*

AB MITJA PARAULA. m. adv. Ab que 's pondera la eficacia de persuadir o per l' amistat o per l' autoritat que 's té ab un altre. *A media palabra.*

AB POQUES O BREUS PARAULES. m. adv. Concisament. *Con pocas palabras.*

A LA PRIMERA PARAULA. m. adv. Significa que algú ha entès a un altre al començar aquest a explicarse. *A la primera palabra.* || A la primera manifestació del preu en que algú vol vendre alguna cosa. *A la primera palabra.*

A PARAULES NECIES O TONTES, ORELLES SORDES. *Ref.* Denota que les coses s' han de pendre segons qui les diu, no fent cas de qui parla sense raó. *A palabras locas, orejas sordas.*

BONA PARAULA. *Ant.* Oració que 's deia a la despedida principalment dels mariners; aixís se deia: LA BONA PARAULA, A LA BONA PARAULA, y també: A LA HORA DE BONA PARAULA. *La buena palabra.*

BONES PARAULES. *Loc.* Denota que algú no 's nega a fer lo que se li demana, però no ho fa. *Buenas palabras.*

BONES PARAULES Y DOLENTS FETS. *Ref.* NI OBRA BONA, etc.

CADA PARAULA DUES MENTIDES. fr. Se diu de qui és molt mentider. *Miente más que departe.*

CADA PARAULA M' ÉS UNA PUNYALADA. *Loc.* Ab que se denota lo sensibles que són algunes paraules. *Cada palabra me es una lanzada.*

CAPGIRAR LES PARAULES. fr. Donárleshi un altre sentit del que propiament tenen, o d' aquell en que's diuen naturalment. *Torcer, trocar ó mudar las palabras.*

CULLIR LES PARAULES. fr. Notar algú les que un altre diu per ésser impropies o per lo que li pot importar. *Coger palabras.*

COMPLIR LA PARAULA. fr. No faltar a lo que s' ha promès. *Cumplir la palabra.*

CURT DE PARAULES. *Expr.* Faltat de paraules o que no li acudeixen pera explicarse. *Corto.*

DEIXAR A ALGÚ AB LA PARAULA A LA BOCA o SENSE PARAULA. fr. Deixarlo sense sapiguer què respondre. *Atarugar, atragantar á alguno.*

DEIXAR AB LA PARAULA A LA BOCA. fr. Girar les espatlles a algú sense escoltar lo que diu. *Dejar á alguno con la palabra en la boca.*

DEMANAR LA PARAULA. fr *Ant.* Demanar llicencia pera parlar. *Pedir la palabra.*

DE PARAULA. m. adv. De boca, en contraposició de per escrit. *De palabra, á boca, de viva voz, verbalmente.* || DE PART MEUA.

DE PARAULA EN PARAULA. m. adv. D' una raó o dita a un' altra: s' usa pera explicar que ab elles se va encenent una disputa. *De palabra en palabra.*

DESMANDARSE DE PARAULES. fr. Parlar molt y sense consideració. *Desmandarse en palabras; irse de boca, ó irsele á alguno la boca.*

DONAR BONES PARAULES. fr. Fer passar a algú ab raons. *Dar buenas palabras.*

DONAR PARAULA. fr. *Ant.* Donar llicencia. *Dar permiso.* || Prometre formalment alguna cosa. *Dar palabra.*

DONAR LA SEUA PARAULA. fr. Obligarse ab ella a complir alguna oferta o promesa. *Dar palabra ó su palabra.*

EMPENYAR LA PARAULA. fr. Prometre formalment baix la seua paraula. *Empeñar la palabra.*

ENTRETINDRE AB PARAULES. fr. Fer esperar y no complir. *Entretener con palabras.*

EN UNA, DUES o EN POQUES PARAULES. m. adv. Breument. *En una, dos ó en pocas palabras.*

ESCAPARSE UNA PARAULA. fr. Dir inadvertidament lo que no és del cas, o que convenía callar. *Irse ó escaparse una palabra.*

ESTALVIAR o AFORRAR PARAULES. fr. No allargarse en una conversa. *Ahorrar palabras.*

FALTAR A LA PARAULA. fr. No complir lo promès. *Faltar á la palabra.*

FALTAR PARAULES. fr. Pondera la excelencia o grandesa d' alguna cosa, y que no 's pot explicar ni alabar dignament. *Faltar palabras.*

FALTAT DE PARAULES. fr. CURT DE PARAULES.

FER BONA LA SEUA PARAULA. fr. Prometre complirla. *Prometer cumplir su palabra.*

FER PARAULA. fr. *Ant.* PARLAR.

HOME DE PARAULA. Qui la compleix. *Hombre de su palabra.*

LA MEUA PARAULA ÉS O VAL UN ACTE. *Loc.* Assegura lo que 's promet. *Mi palabra es prenda de oro.*

LA MELLOR PARAULA ÉS LA QU' ESTÁ PER DIR. *Ref.* POCH PARLAR ÉS SABIESA.

LA PARAULA QU' HA SORTIT DE LA BOCA NO POT TORNAR ENRERA. *Ref.* Denota la reflexió y cautela que 's deu tindre en proferir les paraules, especialment les que poden ferir; perque una vegada dites no poden tornar enrera. *Palabra y piedra suelta, no tienen vuelta; palabra de boca piedra de honda.*

LES BONES PARAULES FAN MENJAR ALS MALALTS. *Ref.* Ab que 's denota que les bones raons o reflexions tot ho arreglen. *Cuales palabras te dicen, tal corazón te ponen.*

L' HOME PER LA PARAULA Y 'L BOU PER LA BANYA. *Ref. Al hombre por la palabra y al buey por el asta.*

LLEVAR LA PARAULA DE LA BOCA. fr. *Met.* Anticiparse a dir lo que un altre anava a dir. *Coger, quitar la palabra de la boca.*

MASTEGAR o MENJARSE LES PARAULES. fr. Tartamudejar, pronunciar malament les paraules. *Mascar, musitar, mamujar, mamellar; comerse las palabras ó sílabas.*

MITGES PARAULES. *Loc.* Explicació enfàtica o no cabal d' algún concepte o les que 's diuen entre dents. *Medias palabras.*

NO DIR PARAULA, o SENSE DIR PARAULA. fr. Callar o guardar silenci o no repugnar ni contradir a lo que 's proposa o demana. *No decir ó no hablar ó sin decir ó hablar palabra.*

NO DIR PARAULA QUE NO MENTI, o MENT A CADA PARAULA. *Loc.* CADA PARAULA, etc.

NO HI HÁ PARAULA BEN DITA QUE NO SIGUI MAL COMPRESA o ENTESA. *Ref.* Reprèn als maliciosos o mal intencionats, que per lo regular interpreten malament lo que 's diu sense malicia y ab bona intenció. *No hay palabra mal dicha, si no fuese mal entendida.*

NO SAPIGUERSE TREURE LES PARAULES DE LA BOCA. fr. No sapiguer parlar per causa d' encongiment, espant o per tartamudejar. *Helársele á alguno las palabras.*

NO ÉSSER MÉS QUE PARAULES. fr. Denota que en alguna disputa o altercat no hi ha hagut cosa de cuidado, atenció o sentiment. *No ser más que palabras.*

NO TINDRE PARAULA. fr. Faltarhi, no complirla. *No tener palabra.*

NO TINDRE PARAULES. fr. No explicarse en alguna materia o per sufriment o per ignorancia. *No tener palabras ó no tener palabras hechas.*

OFENDRE DE PARAULA. fr. Maltractar a algú verbalment ab intenció d' humiliarlo o avergonyirlo. *Ajar.*

PASSAR AB PARAULES o AB BONES PARAULES. fr. Entretindre a algú ab ofertes o promeses sense arrivar al compliment de lo que 's preté. *Traer en palabras.*

PENDRE LA PARAULA. fr. Parlar primer o prosseguir la conversa que un altre ha deixat. *Tomar la palabra.* || Acceptar la promesa pera rependre al que la dona, si hi falta. *Tomar ó coger á uno la palabra.*

PENDRE PARAULA. fr. *Ant. Tomar licencia.*

PERDRE LA PARAULA. fr. Quedar sense poguer parlar per alguna malaltía. *Perder el habla.* || *Met.* No sapiguer què dir. *Perder el habla.*

PESAR LES PARAULES. fr. *Met.* Reflexionarles abans de dirles. *Pesar las palabras.*

QUEDAR BÉ AB BONES PARAULES. fr. Aconsella que qui no dona lo que li demanen, s' excusi ab bones paraules. *Miel en la boca y guarda la bolsa.*

RETIRAR LA PARAULA. fr. TORNAR LA PARAULA ENRERA.

SOBRE LA PARAULA. m. adv. Sense altra seguretat que la paraula que 's dona de fer alguna cosa. *Sobre su palabra*

SOLTA LES PARAULES COM ELS ASES ELS PETS. *Loc. prov.* Ab que 's reprèn al que diu les coses sens atendre si poden ésser perjudicials o no. *Hablar sin pensar, es tirar sin encarar.*

TINDRE MÉS PARAULES QUE UN BREVIARI. fr. *Met.* Parlar més de lo qu' és regular. *Tener mucho pico.*

TINDRE PARAULES o QUATRE PARAULES. fr. Renyir. *Tener palabras; trabarse de palabras.*

TORNAR LA PARAULA. fr. Recobrar l' us de la veu. *Recobrar el habla.*

TORNAR LA PARAULA ENRERA. fr. Desdirse. *Volverse atrás.*

TRACTAR MAL DE PARAULES. fr. Injuriar ab alguna dita o veu sensible. *Tratar mal de palabra.*

TRENCAR LA PARAULA. fr. FALTAR A LA PARAULA.

UNA PARAULA. *Loc.* S' usa pera cridar a algú pera conversarhi apart. *Palabras, una palabra.*

VENDRE PARAULES. fr. *Met.* Enganyar o tindre entretingut a algú ab elles. *Vender palabras.*

PARAULADA. f. Dita dissonant, indecent y greument sensible. **Palabrada, remoque, tarascada.**

PARAULETA. f. dim. **Palabrita, palabrica, palabrilla.** || Paraula sensible o que porta molta ánima o significació o alusió amagada. **Palabrita.**

PARAULISTA. m. XARRAIRE. || MENTIDER.

PARAULOTA. f. Paraules obscenes, renechs, insults. **Palabrota.**

PARAXA. *Bot.* Nom que 's dona en alguns llochs de la Costa de Llevant al rovelló.

PARAYS. m. *Ant.* Paradís.

PARBOST. m. PREBOST.

PARCA. f. Destí, sort, fat. **Parca.** || *Poèt.* Veu ab que se significa la mort. **Parca.**

PARCAMENT. adv. m. Escassament, ab moderació. **Parcamente.**

PARCELA. f. Part que a l' administració pública li sobra d' una finca o terra expropiada y que per lo petita no pot considerarse com un cos, lo qual dona dret preferent pera comprarla als propietaris collindants. **Parcela.** || Parlant del catastre, cada una de les terres que constitueixen un pago o terme y pertanyen a diferent propietari. **Parcela.** || Troç de terra qualsevol. **Parcela.**

PARCELAR. v. a. Midar, senyalar les parceles pera el catastre. **Parcelar.**

PARCELARI, A. adj. Pertanyent o relatiu a la parcela. **Parcelario.**

PLÁNOL PARCELARI. Aquell en que s' hi contenen totes les parceles d' un terme o les porcions de terra de cada propietari que s' han d' expropiar pera 'l pas d' una carretera, ferro-carril, etc. *Plano parcelario.*

PARCER. m. Company ab altre en algún tracte. **Aparcero.** || El qui conreua alguna heretat donant part dels fruits al amo, y quedantsen part per ell. **Aparcero, colono, granjero, quintero.**

PARCERÍA. f. Tracte dels que van a la part o a mitxes en algún negoci. **Aparcería.**

PARCERISA Y BOADA (Francesch X.). *Biog.* Pintor, dibuixant a la pedra y editor. Nat a Barcelona l' any 1803; mort a Gracia en 1876. Essent jovenet, d' acort ab en Pau Piferrer, va empendre la magna obra *Recuerdos y Bellezas de España*, que 'l pes dels anys no li deixá acabar del tot. Durant la seua vida va recórrer el país, dibuixant amorosament y fidel lo més interessant del art, de la historia y de la naturalesa que hi há a Espanya, associat ab els escriptors Piferrer, Pi y Margall y Quadrado, autors del text d'aquella obra remarcable, font de consulta, no caducada; reimpresa en nova forma y completada, a Barcelona, per l' editor Cortezo, baix el títol de *España* (27 volums en quart, 1884-1891). — Com a pintor va guanyar mencions honorífiques en algunes Exposicions de Madrit (1860 y altres), essent obra d' ell: *Claustre de la catedral de Tarragona; Interior de la catedral de Barcelona; Interior de la catedral de Burgos; La capella dels templers de Leynos.*—És autor de una *Carta sobre recientes descubrimientos en Sta. María de Naranco* (Madrit, 1896, imp. López). *Sala capitolar* del convent dels templers a Leynos de Campos, comprat pêl rei D. Francesch d' Assís; *Capella major* de la catedral de Barcelona, vista desde 'l chor (3.ª medalla a la Exposició Nacional de 1862); *Cimal exterior de la capella del Condestable* de la catedral de Burgos; *Interior de la catedral de Barcelona*, y *Claustre* de la meteixa catedral (premiats tots tres a la Exposició Nacional de 1864; *Vista exterior de la catedral de Burgos* (premiat ab tercera medalla a la Exposició Nacional de 1860 y adquirida pera 'l Museu de Madrit, y dos quadres del interior de la catedral de Tarragona, premiats a les Exposicions de 1865 y de 1871. En Parcerisa va obtindre 'l nomenament de membre de l' Academia de Sant Ferrán.

Francesch X. Parcerisa y Boada

PARCET (Jaume). *Biog.* Metge, cirurgiá y escriptor, nat a Arbucies al últim ters del sigle XVIII. Exercía la carrera a la ciutat de Tarragona a principis del sigle XIX, y és autor d' una relació històrica del assalt y entrada de les tropes franceses a Tarragona el día 28 de juny del any 1811, de quins horrors ell va serne testimoni.

— Y VIUELAS (PERE). *Biog.* Metge y escriptor professional. Natural de Manlleu, mort a Vilassar de Dalt l' any 1854, als 71 d' edat. Va cursar a Osca, a Barcelona y a Montpeller, ont va defensar en acte públich, l' any 1807, l' estudi fet per ell relatiu a la manera de curar la hernia, invenció d' Antoni Gimbernat. Retornava en 1808 y al any següent s' encarregava del hospital de sanch de Bítem (Tortosa), establintse a Manlleu acabada la guerra de la Independencia (1814). Va exercir algún temps a Arenys de Mar y després s' establía a St. Genís de Vilassar. Autor de *Exposition d' une méthode... pour l' operation de l' hernie crural...* (1807); *Memoria sobre el hermafrodeismo* (1834); *Estudio de la muerte* (trad. de Debreyne, 1851), y altres tres obres del meteix sabi francès.

PARCH. m. Camp o bosch tancat ab paret. **Parque.** || *Mil.* El lloch ont se guarden els queviures y municions de guerra. **Parque.**

PARCH D' ARTILLERÍA. El paratge ont s' hi tenen reunides les peces y màquines d' artillería. *Parque de artillería.*

PARCH. m. Paper de perdó a les escoles. **Parce, parco.** || adj. Econòmich, moderat en l' us de les coses. **Parco.** || Moderat en el menjar y beure. **Sobrio, parco.**

PARCIAL. adj. Lo pertanyent a la part d' algún tot. **Parcial.** || Partidari, qui segueix el partit d' un altre. **Parcial.** || Amich, afecte. **Parcial.**

PARCIALITARI, A. adj. *Ant.* PARCIAL. || MANIÁTICH, BOIG.

PARCIALITAT. f. Partit, facció. **Parcialidad.** || Amistat, familiaritat. **Parcialidad.** || BANDO, LLIGA. || Passió d' ánim que impedeix la rectitut dels judicis. **Parcialidad.**

PARCIALMENT. adv. m. En quant a alguna part o parts. **Parcialmente.** || Ab inclinació amistosa a alguna part. **Parcialmente.**

PARCIARI. m. PARCER.

PARCIÓ. f. PARTICIÓ.

PARCIONER. m. PARCER.

PARCISSIM, A. adj. sup. Molt parch o sobri.

PARCITAT. f. Condició de parch o sobri. **Parcidad.** || SOBRIETAT, ECONOMÍA.

PARDAL. m. *Ornit.* Aucell molt comú, que té les plomes grises, variades ab algunes clapes y plometes negres, el béch recte y curt; el mascle té al coll, sota del béch, una clapa negra; la femella és un poch més petita, de color més clar y cap més estret. **Gorrión.** || *Met.* Astut. **Pájaro.** || adj. De color quelcom gris. || PARDAL.

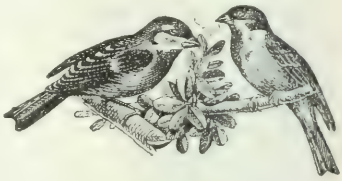

Pardals

PARDAL BLANCH. *Pinzón de las nieves, gorrión cisalpino.*

PARDAL DE BARDISSA. *Curruca de invierno.*

PARDAL DE LLEI. PARDAL.

PARDAL PINYONER. *Pinzón real.*

PARDAL ROQUER o TORROGÁ. El de bardissa. *Gorrión silvestre.*

JA HAN FUGIT ELS PARDALS DEL NIU. fr. *Met.* Ab que 's denota qu' ha passat la ocasió de conseguir alguna cosa. *En los nidos de antaño no hay pájaros ogaño.*

MATAR DOS PARDALS D' UN TRET o D' UNA PEDRADA. fr. EN UNA VÍA, etc.

MÉS VAL UN PARDAL A LA MÁ QUE UNA PERDIU EN L' AIRE. *Ref.* Denota que no aventurem el bé o conveniencia que gosem per la esperança d' un altre que se 'ns figura major. *Más vale pájaro en mano que buitre volando; por el alabado deié el conocido, y vime arrepentido.*

PARDALEJAR. v. a. Caçar aucells. **Pajarear.**

PARDALET. m. dim. **Pajarillo, pajarito.**

TINDRE PARDALETS AL CAP. fr. *Met.* Bogejar. Se diu principalment de les dones coquetes. *Ser un cascabel.*

PARDÁS (Primitiu). *Biog.* Mestre de musica notable. Nat a Barcelona l' any 1829. Deixeble d' Ignasi Ayné y de Fra Joan Quintana. Va dedicarse al estudi de l' orga y als disset anys era organer del Pí a Barcelona, càrrech que omplí vuit anys. En 1855 guanyava per oposició la plaça d' organer de Sta. María del Mar.—L' any 1551 va cantarse una missa, obra d' ell, al Carme, de Barcelona.—És autor d' un *Método* de solfeig que s' ha reimprès en distintes ocasions.

PARDENCH, A. adj. Lo que té un color que tira a gris. **Aburelado.**

PARDEJAR. v. n. Ressaltar el color grís. **Pardear.**

PARDINES. *Geog.* Poble de la Vall de Ribes, ab 333 hab., a l' altura de 1,225 met., formant ajuntament ab els veinats del Vilaró, El Pujal, Puigsach, l' Orri y el caseriu de La Llavanera, que tots junts apleguen 573 hab. L' iglesia conservà un absis y cloquer romànichs.

PARDINELLA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Berauuy, prov. d' Osca.

PARDINELLA (Coll de la). *Orog.* Coll a 1,260 metres d'altitut situat al N.E. de Gombreny, prov. de Girona. || —DE RUS (LA). *Geog.* Masía del Bergadá, a 1,410 met. d'alt, situada en un replá conreuat d'horta y ombrejat d' arbres. Té capella adjunta.

PARDO, A. adj. Part. LLEOPART

PARDO (Pere). *Biog.* Cavaller y escriptor catalá molt erudit, qui vivía en el sigle XV. Se creu qu'ell és autor del llibre *Trabajos de Hércules*, publicat sots el nom d'Enrich d'Aragó, marquès de Villena.

PARDOS, A. adj. De part clar. **Pardusco.**

PARE. m. Qui engendra o procrea a un altre de la seua meteixa especie. **Padre.** || La primera persona de la Santíssima Trinitat. **Padre.** || Autor de qualsevulla obra. **Padre.** || El mascle de bestiar destinat pera la procreació. **Padre.** || Títol del principal de alguna descendencia. **Padre.** || Qui afavoreix o fá ofici de pare envers algú. **Padre.** || Qui en temps antich fou célebre en alguna ciencia o facultat. **Padre.** || El relligiós sacerdot y l'anciá en senyal de veneració y respecte. **Padre.** || Nom que's dona als prelats, sants, mestres y doctors de la Iglesia. **Padre.** || Qualsevol dels qu'han concorregut a un concili. **Padre.** || pl. El pare y la mare. **Padres.** || Els avis y ascendents. **Padres.** || Els individuus d'alguna rellició o congregació. **Padres.**

PARE ADOPTIU. Qui ha adoptat al fill d'un altre donantli 'ls drets de propi. *Padre adoptivo ó por adopción.*

PARE CONDESCENDENT O INDULGENT. Qui demostra massa carinyo als fills y no'ls corretgeix com deu. *Padrazo, padrón.*

PARE D' ÁNIMES. Párroch. *Padre de almas.*

PARE DE FAMILIES. Cap de casa, tant si té fills com no. *Padre de familia.*

PARE DE LA PATRIA. Qui ha fet particulars serveis per la seua patria. *Padre de la patria.*

PARE DELS BOIGS. m. Qui'ls cuida. *Loquero.*

PARE DE POBRES. Qui'ls assisteix. *Padre de pobres.*

PARE DE PROVINCIA. Qui ha estat provincial d' alguna relligió. *Padre de provincia.*

PARE ESPIRITUAL. El confessor que cuida y dirigeix l' esperit y conciencia del penitent. *Padre espiritual.*

PARE NOSTRE. m. La oració dominical. *Padrenuestro.* || Gloria, grá gros que's posa cada deu als rosaris, pera senyal de que s'ha de dir el Parenostre. *Padrenuestro, diez de rosario.*

PARE PUTATIU. Qui és tingut y reputat per pare. *Padre putativo.*

PARE SANT O SANT PARE. Lo papa. *Padre santo.*

PARE PEDÁÇ. La persona que sense ser pare cuida ab amor y constancia de menors.

PARES DE LA IGLESIA. Els altres eclesiástichs dels dotze primers sigles qu'han conservat les tradicions de la Iglesia grega y llatina que van escriure sobre els misteris y doctrina de la relligió. *Santos padres de la Iglesia.*

PARES DEL DESERT. Els anacoretes. *Padres del yermo.*

A PARE GUARDADOR, FILL DISSIPADOR. *Ref.* Denota que freqüentment succeeix a un pare avar un fill pròdich. *A padre endurador hijo gastador; á padre ganador hijo despendedor.*

A QUI ÉS PARE, BÁSTALI MARE. *Ref.* Ab que's reprèn al qui tenint pochs mèrits se queixa del poch premi. *A quien és padre bástale madre.*

DE PARE SANT, EL FILL DIABLE. *Ref.* Denota que no sempre aprofita la bona criança dels fills, si són de mal natural. *De padre santo, hijo diablo.*

DIR SÍ PARE. fr. *Fam.* Estar alguna dona en aptitut de casarse. *Estar de saca.*

ENTRE PARES Y GERMANS, NO HI VULGUIS FICAR LES MANS. *Ref.* Ab que's denota que no's prengui part en els disturbis dels parents, perque aquestos fácilment se componen, y després se pert l'amistat ab uns y ab altres. *Entre padres y hermanos, no metas tus manos.*

EL PARE GUANYA'L RAL Y'L FILL EL GASTA MAL. *Ref.* Ab que's denota que lo que alguns junten ab travall, sos hereus solen dissiparho en breu temps. *Nuestros padres á pulgadas y nosotros á brazadas.*

EL PARE NO ÉS NAT Y'L FILL SALTA PÈL TERRAT. *Ref.* Ab que's reprèn als que disposen anticipadament de les coses de que no tenen seguretat. *Hijo no tenemos y nombre le ponemos.*

NO LA PERDONA AL SEU PARE. *Loc. fam.* S' aplica a la persona que sols atén al seu interès, y al qui diu lliurement el seu parer sense guardar respecte a ningú. *No ahorrarse con nadie ó no ahorrarse con su padre, ó no ahorrarse con nadie ni con su padre.*

NOSTRES PRIMERS PARES. Adam y Eva, de qui descendeixen tots els homes. *Nuestros primeros padres.*

PER FALTA D' ALTRE, MON PARE FOU BATLLE. *Ref. Por falta de hombres buenos á mi padre hicieron alcalde.*

QUI PARE HA PER JUTGE, SEGUR VA A PLET. fr. Qui té el pare batlle, segur va a verbal.

QUI TÉ 'L PARE BATLLE, SEGUR VA A VERBAL. *Ref.* QUI TÉ LA PAELLA, etc.

SAPIGUERHO COM EL PARENOSTRE. fr. *Fam.* Poder referir alguna cosa ab puntualitat. *Saberlo como el Avemaria.*

SEMBLAR AL SEU PARE. fr. Semblarli en les faccions o costums. *Padrear; ser muy hijo de su padre.*

SI'L PARE ÉS MUSICH, EL FILL ÉS BALLADOR; O'L PARE JUGLAR Y'L FILL TIMBALER. fr. Ab que's denota que els fills solen tindre'l meteix geni y costums dels pares. *Por do salta la cabra, salta la que mama; cabra por viña, cual la madre tal hija.*

SOBRE PARE NO HI HÁ COMPARE. *Ref.* AMOR DE PARE, etc.

TINDRE'L PARE BATLLE. *Ref.* Comptar en cualsevulla solicitut ab un decidit protector. *Tener el padre alcalde.*

TROBAR PARE Y MARE. fr. *Met.* Significa que algú trova qui l'afavoreix y cuida com ho podríen haver fet els seus pares. *Hallar padre y madre.*

UN PARE PERA CENT FILLS Y NO CENT FILLS PERA UN PARE. *Ref.* Denota'l verdader y segur amor dels pares pels fills, y la ingratitut ab que aquestos hi solen correspondre. *Un padre para cien hijos y no cien hijos para un padre.*

PAREDAMENT. m. La acció y efecte de paredar. **Emparedamiento.**

PAREDANY. m. y adj. Lo que está entre parets. **Paredaño.**

PAREDAR. v. a. Tancar entre quatre parets. **Emparedar.** || Tapar ab paret alguna porta o finestra o altra obertura. **Cegar, tabicar.**

PAREDAÇA. f. aum. Se diu de la que queda dreta a les runes d' un edifici **Paredón.**

PAREDAT, DA. p. p. **Emparedado.** || Dit de la porta, finestra, etc. **Cegado, tabicado.**

PAREDES (Joan de). *Biog.* Pintor valenciá, nat en la capital. Mort l' any 1738. Deixeble de Miquel J. Menéndez. Distingit per la perspectiva y color dels seus travalls.

PAREDES. *Geog.* Caseriu del terme de Xèrica, provincia de Castelló.

PAREDÓ. *Geog.* Caseriu del terme de Pinós, provincia d' Alacant.

PAREDÓ. m. Paret runosa. **Paredón.** || PARADÒ.

PAREGORIA. f. *Med.* Acció, virtut o qualitat dels medicaments que dolcifiquen les irritacions, que calmen els dolors. **Paregoria.**

PAREGÓRICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la paregoria. **Paregórico.**

PAREGUT, DA. p. p. SEMBLANT. || FESOMÍA.

BEN PAREGUT. *Expr.* Bonich de cara, de bona fisonomía. *Bien parecido.*

PAREIXCUT, DA. adj. Parecido.

PAREIXER. v. n. y'ls seus derivats. SEMBLAR. || Parecer.

PAREJAT. m. Pareado.

PARELA. f. *Bot.* Mena de liquen propi pera tintar. Parela.

PARELI. m. *Meteor.* Aparició d' una o varies imatges del sol, reflectides pèls núvols. Parelio.

PARÈLICH, CA. adj. *Meteor.* Que té relació ab lo pareli. Parélico.

PARELIPSE. f. Omissió d'una consonant duplicada. Parelipse.

PARELL. m. Conjunt de dues coses d'una meteixa mena. Par. || Dos bous o animals de jou. Yunta, par. adj. *Mar.* Epítet del rem que fá parella a una meteixa banda bancada. Parel. || adj. Enterament igual a un altre. Par.

A PARELLS. m. adv. De dos en dos. *A pares.*

A PARELLS O SENARS. m. adv. Sort tenint a la má closa un número de qualsevulla cosa y preguntant a un altre si és número par o senar. Si no ho endevina pert, y si ho endevina guanya. *A pares ó nones.*

POSAR, FER VINDRE A PARELLS. fr. Fer que vingui de dos en dos. *Parear.*

POSARSE A PARELLS. fr. POSARSE DE DOS EN DOS.

¡QUIN PARELL! DEU N'HA ENDRESSADA UNA CASA. *Loc.* Dona a entendre que'ls que són semblants en les inclinacions y costums se busquen els uns als altres; comunament s' aplica als dolents. *Dios los cría y ellos se juntan.*

PARELLA. f. JOVA. || Conjunt de dues coses semblantes. Pareja. || Unió o conjunt de home o dona, o entre animals de mascle y femella, com: *parella de coloms.* Pareja.

TORNAR LA PARELLA. fr. RESCABALARSE.

PARELLADA. f. *Geog.* Nom de diferentes masíes que's troben en molts pobles de Catalunya y que en son origen vol dir terra de conreu, lloch aparellat pèl travall de la terra. || — (AVENCH D' EN). *Orog.* Al terme d' Ordal; té sols uns 15 met. de fondaria.

PARELLES. *Geog.* Caseriu del terme de Tárbena, prov. d' Alacant.

PARELLÓ. m. PERELLÓ.

PARELLÓ (Miquel). *Biog.* Esculptor mallorquí. Nat a Palma l' any 1674 y mort en 1730. Va estudiar a Barcelona, en quina ciutat va travallar, deixanthi bones obres al istil de son temps, aixís com també a Berga, totes les estátues de la capella de Sant Antoni del convent de Sant Francesch, La Bisbal (les estátues del altar major de la iglesia parroquial) y en altres indrets de Catalunya.

PARÈMBOLA. f. Mena de parèntesis en que'l sentit de la frase incidental té relació directa ab la principal. Parémbola.

PAREMIA. f. Locució proverbial. Paremia. || *Ant.* Mena d' alegoría breu y molt expressiva. Paremia.

PAREMIÒGRAF, A. s. y adj. Versat, entès o aficionat a refrans. Paremiógrafo.

PAREMIOGRAFIA. f. Colecció de paremies. Paremiografía.

PAREMIOGRÁFICH, CA. adj. Concernent a la paremiografía. Paremiográfico.

PAREMIOLOGÍA. f. Tractat expositiu dels apotegmes proverbials. Paremiología.

PAREMIOLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la paremiología. Paremiológico.

PARENÇA. f. *Ant.* Apariencia. || PRESENCIA.

PARENÇA FINGIDA: EXTERIORITAT.

GRAN PARENÇA Y POCHS FETS. *Ref.* MOLTA FRESSA Y POCA ENDRESSA.

PARENCEFALÍTICH, CA. adj. *Med.* Propi o atacat de parencefalitis. Parencefalítico.

PARENCEFALITIS. f. *Med.* Inflamació del cervell. Parencefalitis.

PARENCEFALOCELE. m. *Med.* Trencadura del cerebel. Parencefalocele.

PARENCER. adj. *Ant.* PERESÓS.

PARENOSTRE. m. PARE NOSTRE.

EN UN DIENT DE PARENOSTRE. fr. En un instant, en un dir Jesús. *En lo que se reza un credo, en un santiamén.*

PARENQUIMA. m. *Med.* Teixit esponjós peculiar dels orgues grandulosos del cos. Parenquima. || *Bot.* Substancia esponjosa que ocupa 'ls espais d' entre les nerviacions dels vegetals. Parenquima.

PARENQUIMAL. adj. *Med.* Epítet de la substancia que forma 'l parenquima de les vísceres. Parenquimal.

PARENQUIMATÓS, A. adj. Pertanyent al parenquima. Parenquimatoso.

PARENT, A. adj. Ascendent, descendent y colateral d'una familia per consanguinitat o afinitat. Pariente. || *Met.* SEMBLANT, CONSEMBLANT. || pl. *Ant.* ANTEPASSATS. || El pare y mare. Padres.

PARENT PER CASAMENT: AFÍ.

ESTAR BÉ AB ELS SEUS PARENTS. fr. ESTAR BÉ AB ELS SEUS AMICHS.

NO TINDRE PARENT NI AMICH. fr. Expressa qu' algú no's condol del mal dels altres. *No tener prójimo.*

NO TINDRÁS PARENT MELLOR QUE UN AMICH QUE 'T TINGUI AMOR. *Ref.* MÉS VAL UN BON AMICH QUE CENT PARENTS.

SER PROP PARENTS. fr. *Tocar de cerca.*

TANT APROP TINCH LES DENTS, QUE NO 'M RECORDO DELS PARENTS, O D'AMICHS NI DE PARENTS. *Ref. Más cerca están mis dientes que mis parientes.*

PARENTAT. Parentiu.

PARENTELA. f. Conjunt de tots els parents. Parentela. || PARENTIU.

PARENTESCH. m. Parentela, parentiu. Parentesco.

PARÈNTESIS. m. *Ort.* El pensament o idea que se interposa en un período interrompent el seu sentit, però sense cambiarlo. Paréntesis. || Signe ortográfich d'aquesta figura ( ) que conté lo interposat en un período, y denota que s'ha de pronunciar en veu més baixa. Paréntesis. || *Ret.* Reticencia. || *Met.* Breu suspensió, encara que no sigui al llenguatge. Paréntesis.

ENTRE PARÈNTESIS. m. adv. Interposant alguna cosa. *Entre ó por paréntesis.*

PARÈNTISIS. m. PARÈNTESIS.

PARENTIU. m. Vincle, connexió per consanguinitat o afinitat. Parentesco, parentela. || PARENTELA. || Unió o enllaçament de les coses entre sí. Parentesco.

PARENTIU ESPIRITUAL. Lo que's contreu als sagraments. *Parentesco espiritual.*

CONTREURE PARENTIU. *Expr.* Obtindre afinitat espiritual o legal ab algú. *Emparentar, contraer parentesco.*

PARENTOSIS. f. *Med.* Fenòmen accidental. Parentosis.

PAREPÍGRAF. f. *Ret.* Figura per la qual se callen expressament les coses que han degut preceir a la de que's parla. Parepígrafe.

PARÈQUESIS. f. Figura que consisteix en repetir una meteixa sílaba en varis períodes. Paréquesis.

PARER. m. Dictamen, vot, opinió. Parecer. || INTENCIÓ, PROPÒSIT, RESOLUCIÓ. || CONSELL, CONSENTIMENT. || Sugestió o inspiració que inclina persuadint. Parecer. || v. n. PARÉIXER.

A BON PARER. m. adv. Denota que algú obra ab respecte á lo que poden dir d'ell y no segons la seua inclinació o 'l seu geni. *Por el bien parecer.*

AL MEU PARER. m. adv. *A mi parecer, á mi ver.*

DONAR PARER. fr. DONAR CONSELL.

ESTAR SEMPRE EN EL SEU PARER. fr. No volguer mudar de dictamen. *Estar en su parecer, en sus trece.*

Segell de Pareres

PARERES. *Geog.* Lloch del terme de Mediona, prov. de Barcelona. || Poble del dist. munpal. de Caixans, prov. de Girona.

PARESIA. f. *Med.* Mena de parálisis imperfecta que sols priva de la facultat de moures **Paresia.**

PARET. m. Fábrica alçada a plom, del gruix y alçaria corresponent pera tancar els edificis y sostindre els sostres y cobertes. **Pared.** || *Met.* Tanca de murtra, boix, etc., ab que 's tanquen y guarden els quadros dels jardins. **Pared, seto.** || pl. *Met.* La casa propia de cada hú. **Paredes.**

PARET A CALS Y ARENA. *Pared de cal y canto.*

PARET AL MITG. m. adv. Denota que sols per una paret se separa una cosa d' un' altra. *Pared en medio.* || *Met* Denota la immediació d' alguna cosa. *Pared en medio.*

PARET A TALÚS O ATALUSSADA. La que s' alça en disminució o qu' és més dob'e per la part de baix que per la de dalt. *Pared escarpada.*

PARET DE CANTELL: ENVÁ.

PARET DE CAP Y TRAVÉS. La en que 'ls maons se coloquen els uns atravessats al cap dels altres. *Pared á soga y tizón.*

PARET DE MAÓ. *Pared de ladrillo.*

DE TOTA PEDRA FA PARET. *Loc.* Se diu de la persona que li prova tota mena de menjar.

PARET DE PEDRA DE TALL. *Pared de piedra labrada.*

PARET DE PEDRA PICADA. *Sillería.*

PARET DE PEDRA SECA. Albarada. *Horma, pedriza; pared de piedras en seco.*

PARET DE MAÓ DE PLÁ. *Citara, tabicón.*

PARET DE TAPIA. Paret feta de fanch y pedra.

PARET MESTRA O PRINCIPAL. Qualsevulla de les principals y més grosses que sostenen un edifici. *Pared maestra.*

PARET MITGERA O MITJANA. La qu' és comuna a dues cases. *Pared mediana, de medianería.*

PARET SECA: PARET DE PEDRA SECA.

PARET VELLA O ENDERROCADA. *Pared vieja ó que se desmorona.*

PARETS HI VEUEN Y MATES OUEN. *Ref.* LES MATES TENEN ULLS, ets.

ARRIMARSE A LES PARETS. fr. Estar borratxo. *Arrimarse á las paredes; hacer el arrimón.*

DEIXAR CAIXALS A LA PARET. fr. Deixar les pedres o maons sobreixint pera continuarla. *Adentellar.*

DONARSE DE CAP O PEGAR EL CAP PER LES PARETS. fr. *Met.* Ab que s' explica el gran enfado d' algú. *Darse contra la pared.* || Apurarse, fatigarse sense ensopegar lo que 's desitja. *Darse por las paredes ó esquinas, ó contra las esquinas.*

ENTRE QUATRE PARETS. m. adv. Ab que 's denota la soletat y retiro en que está algú. *Entre cuatro paredes.*

HERBA DE LES PARETS. *Bot.* MORELLA ROQUERA.

SALTAR LA PARET O PER LES PARETS. fr. Escaparse o fugir. *Saltar por las paredes.*

PARETAÇA. m. aum. **Paredón.**

PARETÓ. m. PAREDÓ.

PARETS (Bartomeu). *Biog.* Jurisconsult mallorquí del sigle XVII. Era advocat de la ciutat de Palma y conceller del regne en representació dels ciutadans militars a l' any 1661. Existeixen una dotzena de alegacions jurídiques, obra d' ell, que circulen estampades.

— (MIQUEL). *Biog.* Assaonador y historiaire. Nat a Barcelona l' any 1610 y mort en la meteixa en 1661. Com escriptor, als setze anys va començar a escriure els fets ocorreguts a Barcelona desde l' any 1626 al 1660, tal com els presenc ava, haventne resultat, finalment, la «Crònica d' En Parets», titolada: *De molts successos que han succehit dins Barcelona y de molts altres llochs de Catalunya, dignes de memoria,* y publicada modernament en castellá, traduida pél meteix autor *(De los muchos sucesos dignos de memoria, crónica escrita por Miguel Parets,* Madrit, 1888-1893), per la R. Academia de l' Historia; 6 vol. en 4t. Als vintitres aays era casat y mestre assaonador. Res de particular ofereix la seua vida.

PARETS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, partit jud. de Granollers; és a la vora de la riera de Tenes; té estació de F.-C. y 1,254 habitants. || — D' EMPORDÁ. Poble del dist. munpal. de Vilademuls, prov. de Girona.

Segell de Parets

PAREYAT. m. *Ter. ibicench.* Potatge, guisat propi de l' illa.

PARGASITA. f. *Min.* Varietat d' anfíbol. **Pargasita.**

PARHELIO. m. *Meteor.* Mena de meteor que consisteix en un sol aparent que 's manifesta prop del verdader, per la reflexió de la seua llum al núvol, y segueix el seu moviment. **Parelia, parelio, parhelio.**

PARIA. m. Home de la infima classe entre 'ls indis, y per extensió 's diu dels desgraciats o esclaus que no posseeixen res. **Paria.** || f. pl. PARIATGE.

PARÍA. f. PARELL, PARELLA. || COMPANYÍA, TRACTE. || IGUALTAT. || *Ant.* Temps del verb *parer.* **Parecía.**

NO HAVER PARÍA DE FEMBRA. fr. *Ant. No tocar mujer.*

PARIATGE. m. Tribut que pagava un príncep a un altre en regoneixement de superioritat. **Parías.** || Tribut del tant per cent que paga 'l comers pera mantindre 'ls establiments. **Pariaje.**

PARICIA. f. *Ant.* EPIFANÍA.

PARICIÓ. f. PARIDA.

PARIDA. f. L' acte y efecte de parir. **Paridura, parto.** || La dona que ha sigut mare de poch. **Parida.**

PARIES. f. pl. PARIATGE.

PARIETAL. adj. *Anat.* S' aplica a cada un dels òssos situats a les parts mitja y lateral del cap, y que són els majors entre 'ls que formen el crani. **Parietal.**

PARIETARIA. f. *Bot.* Planta urticínica, d' uns 40 centimetres d' alt, fulles ovalades, punxagudes y aspres, y flors diminutes y apètales. **Parietaria.** || MORELLA ROQUERA.

PARIETARIAT, DA. adj. *Bot.* Semblant a la parietaria. **Parietariado.**

PARIFICACIÓ. f. Acció y efecte de parificar. **Parificación.**

PARIFICAR. v. a. Provar, demostrar per medi de algún exemple. **Parificar.**

PARIFICAT, DA. p. p. **Parificado.**

PARIGLINA. f. *Quim.* Nom d' un álcali qu' existeix a l' arrel de la sarçaparrella. **Pariglina.**

PARIMENT. m. *Ant.* PART.

PARINOU. m. *Ter. ibicench.* Perida, cert joch de xicots. **Pezcozón, cierto juego de muchachos.**

PARIÓ, NA. adj. Igual, semblant. **Parejo, compañero.** || COMPANY, COMPANYÓ.

PARIÓ. *Orog.* Collada de 860 metres d' alçaria, entre la vall de la Muga y la del torrent de la Comella, a les valls del Llerca.

PARIR. v. a. Donar a llum en temps oportú la femella lo que tenía concebut al ventre. **Parir.** || PONDRE. || *Met.* Sentir els pares els travalls dels fills, com: *tal mare ha parit moltes vegades als fills.* **Parir.** || Explicar bé y ab acert el concepte del enteniment. **Parir.** || v. n. *Met.* Eixir a llum o al públich lo que estava ocult o ignorat. **Parir.**

ESTAR PER PARIR O EN DIES DE PARIR. fr. *Estar ó andar en dias de parir.*

MALA NIT Y PARIR MOÇA O FILLA. *Ref. Mala noche y parir hija.*

PARISENCH, CA. adj. Natural y propi de París, ciutat capital de França.

PARISI. n. p. **Paricio.**

PARISIENCH, CA. adj. y

PARISIENSE. adj. PARISENCH.

PARISSÍLAB, A. adj. D' igual nombre de sílabes. **Parisílabo.**

PARISSILÁBICH, CA. adj. Epítet de les declinacions que tenen igual nombre de sílabes en tots els casos. **Parasilábico.**

PARISSITA. f. *Min.* Carbonat de ceri. **Parisita.**

PARISSÓ. m. Parida, partera.

PARISTMIA. f. *Med.* Inflor de les amigdales. **Paristmia.**

PARISTMITIS. f. *Med.* Angina tonsilar al costat de la gorja. **Paristmitis.**

PARIT, DA. p. p. **Parido.**

PARITAT. f. Paritat, comparació d' una cosa ab un' altra. **Paridad.**

CÓRRER LA PARITAT. Haverhi la igualtat y proporció corresponents en les coses que 's comparen. *Correr la paridad ó la comparación.*

PARLA. f. Llenguatge o idioma d' una nació o poble, com: *la parla catalana.* **Habla.** || PARLERÍA, VERBOSITAT.

PARLABÁ. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de La Bisbal; és a la carretera de aquesta vila a Figueres y té 418 hab.

PARLADA. f. Conversa, enraonament. || *Ter. ibicench.* Conversa seguida. **Conversación prolongada.**

PARLADOR, A. m. y f. Qui parla molt. **Parlador, parlante, parlón, parlero, hablista, parlanchín.** || Lloch ont les monges, els malalts y altres persones recloses reben les visites. **Locutorio, parlatorio, libratorio.**

PARLADOR DE PAU. m. Missatger de pau. *Mensajero de paz.*

PARLADORA. Ganes de parlar molt.

PARLADURÍA. f. Xerrameca, paraules vanes y excessives, murmuració. **Habladuría.**

PARLAIRE. *Com.* PARLADOR.

PARLAMENT. m. Discurs, arenga. **Parlamento.** || Enraonament, coloqui. || PARLERÍA. || Tracte, capitulació. || En algunes nacions, el tribunal ont se resolen negocis importants. **Parlamento.** || L' acció de parlamentar o capitular. **Parlamento.** || Palau ont se reuneixen els parlamentaris. **Parlamento.** || MOTET.

PARLAMENT. m. Corts celebrades per cada un dels Estats en la confederació catalana-aragonesa en llur capital respectiva, pera un obgecte especial y ab carácter urgent y parentori ab el qual se distingíen de les Corts. **Parlamento, Cortes generales de Aragón, Cataluña, etc.**

PARLAMENT DE CASP. El que tingueren a dita ciutat els procuradors de la confederació catalana-aragonesa a la mort de Martí *l' Humá*, y proclamaren Rei, contra tot dret, a Ferrán d' Antequera, acabant aixís la gloriosa dinastía catalana.

PARLAMENTA. f. *Fam.* Parlería, verbositat. **Labia, parola, parlería, parla, parladuría.**

PARLAMENTAL. adj. Pertanyent al parlament o al tribunal. **Parlamentario.**

PARLAMENTAR. v. n. Enraonar, conversar. **Parlamentar.** || Tindre parlament, tractar de capitulació dues forces enemigues. **Parlamentar.**

PARLAMENTARI, A. adj. Lo qu' és propi del parlament. **Parlamentario.** || m. Individuu d' algún parlament. **Parlamentario.** || Representant d' un príncep o d' una força enviat pera parlamentar ab el enemich. **Parlamentario.** || *Ant.* Missatger, enviat parlamentari.

PARLAMENTARIAMENT. adv. m. Ab arreglo a les práctiques del parlament. **Parlamentariamente.**

PARLAMENTARISME. m. Doctrina dels partidaris de les práctiques y fórmules parlamentaries. **Parlamentarismo.**

PARLAMENTAT, DA. p. p **Parlamentado.**

PARLAMENTEJAR. v. r. Parlamentar moltes vegades. **Parlamentear.**

PARLANT. p. a. Qui parla. **Parlante.**

PARLAR. v. a. Articular, proferir paraules. **Hablar.** || ENRAONAR, CONVERSAR. || ORAR, PERORAR. || Tractar d' alguna cosa, negociar. **Hablar, tratar.** || Avisar, amonestar, advertir, fer entendre la raó. **Hablar.** || Intercedir, empenyarse a favor d' algú. **Hablar.** || Començar a enraonar principalment les criatures. **Hablar.** || Expressarse, dir absolutament, com: *parlar bestieses.* **Hablar.** || Imitar els aucells la veu humana. **Hablar, parlar.** || Dit d' alguna imatge molt perfecta. **Estar hablando.** || m. El tò de la veu de la persona. **Habla.**

PARLAR AB AFECTACIÓ. fr. *Echar cortadillos.*

PARLAR AB DEU. fr. Orar, fer oració. *Orar, hablar con Dios.*

PARLAR AB LLENGUA DE PLATA. fr. Solicitar alguna cosa per medi de diners o presents. *Hablar con lengua de plata.*

PARLAR AB MISTERI O PARAULES COBERTES. fr. *Hablar de misterio.*

PARLAR A BULTO. fr. Parlar sense reflexió ni certesa. *Hablar á bulto, á tiento.*

PARLAR A L' ÁNIMA. fr. Parlar ab claretat y veritat, sense afalagament. *Hablar al alma.*

PARLAR A LA ORELLA. fr. *Cuchichear, hablar al oido.*

PARLAR AL CAS. fr. *Hablar al caso.*

PARLAR AL DERRERA. fr. Dir contra d' algú, en la seua ausencia, lo que no se li diría cara a cara. *Hablar por las espaldas.*

PARLAR ALT O AB VEU ALTA. fr. *Hablar alto, recio.* || *Met.* Parlar ab expressions animoses, ab el llenguatge de les passions. *Hablar alto, recio.*

PARLAR ALTAMENT DE SÍ. fr. Alabarse. *Alabarse, echar fanfarronadas.*

PARLAR APRESSURADAMENT O ATROPELLADAMENT. fr. PARLAR DEPRESSA.

PARLAR BAIX, A POCH A POCH O A PLERET. *Hablar bajo, quedo, paso.*

PARLAR BÉ fr. Explicarse ab elegancia. *Hablar bien.*

PARLAR CLAR, CLARAMENT. fr. Dir obertament lo que se sent. *Hablar claro, en puridad.*

PARLAR COM UN LLIBRE. fr. Parlar bé y a tò. *Hablar como un libro.*

PARLAR DEPRESSA. fr. *Hablar de prisa, de hilván, á borbotones.*

PARLAR DESBARATADAMENT o SENSE TÒ NI SÒ. fr. *Hablar á tontas y á locas, hablar disparates, despotricar.*

PARLAR DEL SEU CAP. fr. Parlar sense coneixement y sols per lo que ofereix la imaginació. *Hablar de memoria, de cabeza.*

PARLAR GRAS. fr. *Met.* Dir paraules indecents. *Hablar sucio*

PARLAR LA COSA PER SÍ METEIXA. fr. Ésser molt evident allò de que 's tracta. *Hablar, estarlo diciendo la misma cosa.*

PARLAR MOLT Y NO DIR RES. fr. Gastar moltes paraules sense substancia o sense dir lo que fa al cas. *Hablar mucho y no decir nada.*

PARLAR PER DEMÉS. fr. Parlar en vá, inútilment, sense ésser menester. *Hablar por demás.*

PARLAR PÊLS CÓLZES. fr. XARRAR PÊLS CÓLZES.

PARLAR PER PARLAR. fr. Dir alguna cosa sense fonament ni substancia y sense vindre al cas. *Hablar por hablar.*

PARLAR SENSE DISCONTINUACIÓ. fr. *Hablárselo todo.*

PARLAR SENSE TOCAR EN LLOCH. fr. PARLAR DESBARATADAMENT.

CADA HÚ PARLA COM QUI ÉS. fr. Ab que 's denota que regularment tothom s' explica segons el seu naixement y criança. *Cada uno habla como quién es.*

DEIXAR A ALGÚ SENSE PARLAR. fr. DEIXAR A ALGÚ SENSE PARAULA A LA BOCA.

ÉS PARLAR DEMÉS. *Loc.* Es parlar inútilment d' alguna cosa. *Es hablar demás.*

ESTARSEN PARLANT. *Loc.* Tractarse actualment de alguna cosa. *Estar en habla.*

FER PARLAR. fr. Precisar a algú a respondre a lo que per un respecte o altre motiu volía callar. *Hacer hablar.* || Tocar ab perfecció algún instrument. *Hacer hablar.*

FER PARLAR DE SÍ O AL MON. fr. DONAR QUÈ PARLAR.

¡MIREU QUI PARLA! *Expr.* Ab que 's nota a algú del meteix defecte que ell censura a un altre. *¡Mira quién habla!*

MOLT PARLAR MOU, MOLT GRATAR COU. *Ref.* Denota que a copia de paraules regularment se surt ab lo que 's pretenía. *Mucho hablar empece, mucho rascar escuece.*

MOLT PARLAR Y POCH OBRAR. *Ref.* Denota que 'ls discrets no sempre fan tot lo que diuen, perque no tot convé. *La mano cuerda no hace todo lo que dice la lengua.*

NO ME 'N PARLI. *Expr.* Significa la repugnancia de que 's faci menció d' algú. *No me lo nombre.*

NO 'M FACIS PARLAR. *Expr.* S' usa quan algú obliga a un altre a dir coses de sentiment contra 'l meteix que l' obliga a dirles. *No me saques la lengua á pasear.*

NO PARLAR. fr. Se diu del qu' ha perdut la paraula per algún accident o per estar pròxim a la mort. *Estar sin habla*

NO SE 'N PARLI MÉS. *Loc.* Demana que s' oblidi alguna cosa. *No se hable más de ello.* || S' usa quan se dona una cosa per feta y ajustada. *No se hable más de ello.*

PARLEM CLAR. *Loc.* ANEM CLARS.

POCH PARLAR ÉS SABIESA. *Ref.* Ab que 's denota la avantatge y bons efectes que produeix el callar y 'ls fatals que ocasiona lo contrari. *Al buen callar llaman Sancho.*

POCH PARLAR Y MOLT OBRAR. *Ref.* Ensenya que pera negociejar bé s' ha de parlar poch y obrar ab dilligencia. *Callar y obrar, por la tierra y por la mar.*

QUI MOLT PARLA MOLT MENT. *Ref.* Denota l' inconvenient de parlar massa. *Quien mucho habla, mucho yerra.*

MIRI COM PARLA, LO QUE PARLA, O AB QUI PARLA. fr. Ab que s' adverteix a algú que 's reporti en el parlar. *Mire cómo habla, lo que habla ó con quién habla.*

QUI PARLA EN COMÚ, NO PARLA AB NINGÚ. *Ref. Quien habla con todos, habla con ninguno.*

QUI DEL LLOP PARLA PROP LI IX. *Ref. En nombrando al ruin de Roma, luego asoma.*

PARLARSE. v. r. Dirse. **Hablarse.** || Tractarse algún conveni o altre assumpte. **Estar en habla.**

NO PARLARSE AB ALGÚ. fr. Tindre algún ressentiment ab ell. *Negar, quitar el habla; no hablarse.*

PARLAT, DA. p. p. **Hablado.**

MAL PARLAT: MAL DIT.

ÉSSER BEN PARLAT. fr. Parlar ab cortesía y criança. *Hablar bien.*

PARLATORI. m. L' acte de parlar y 'l lloch ont se parla. **Parlatorio.**

PARLER, A. m. y f. *Ant.* Enraonador. **Hablador, parlero.** || adj. PARLADOR. || *Ant.* ORADOR.

PARLERA. f. Xerrameca, ganes de parlar. **Ganas de hablar.**

PARLERÍA. f. VERBOSITAT, XERRAMECA. || **Labia, parlería.** || *Ant.* LOCUCIÓ.

BONA PARLERÍA. *Ant.* ORATORIA. || Se diu de qui parla ab bons modos.

MALA PARLERÍA. Se diu de qui parla ab mals modos.

PARLETA. f. *Ter.* BITXO.

PARLÓ, NA. adj. Qui parla molt y ab poch criteri. **Parlanchín.**

PARLOTEIG. m. Acció de parlotejar. Murmuració. **Parloteo.**

PARLOTEJAR. v. a. Parlar sense cap criteri ni discreció. **Parlotear.**

PARLUJAR. v. a. Murmurar, parlotejar. **Parlotear.**

PARLLONGA. f. *Ter. ibicench.* Biga mestra. **Viga maestra.**

PARME. adv. m. **Paréceme.**

PARMENA. f. *Zool.* Mena d' insectes coleòpters tetrámers, lamiaris, que viuen als paisos propers al Mediterrani. Són botaruts ab els èlitres ovalats, de color gris o fosch y pubescents. **Parmena.**

Parmena

PARMESÁ, NA. adj. Natural de y lo pertanyent a Parma, ducat prop de Llombardía. **Parmesano.** || Epitet d' un formatge molt apreciat pêls gastrònoms. **Parmesano.**

PARMESANA. f. y

PARMESANES. f. pl. Mena de persianes provinentes de Parma.

PARNÁS. m. *Mit.* Montanya ont habiten les muses. **Parnaso.** || m. *Fig.* Conjunt de poetes. **Parnaso.** || Colecció de poesíes d' un país. **Parnaso.** || Se pren a voltes per la meteixa poesía. **Parnaso.**

PARNASSIÁ, NA. adj. Relatiu o pertanyent al Parnás. || En poesía s' aplica l' adjectiu als poetes inconmovibles, serens, obgectius, de forma pulcra.

PARNASSIANISME. m. Estil dels poetes y de la poesía parnassiana.

PARNASSISME. m. PARNASSIANISME.

PARNOP. m. *Zool.* Insectes himenòpters crisídits, grossos y de color blau vert o de rosa fosch, abundosos a l' Europa Meridional. **Parnope.**

Parnop

PAROCHIA. f. *Ant.* PARROQUIA.

PARODI. adj. Natural de l' illa de Paros.

PARODIA. f. Imitació burlesca en vers d' alguna obra sèria literaria. **Parodia.**

PARODIABLE. adj. Lo que pot parodiarse.

PARODIADOR, A m. y f. Qui escriu parodies.

PARODIAR. v. a. Fer la parodia d' una obra literaria. Posar alguna cosa en parodia. **Parodiar.** || Imitar grotescament a algú. **Parodiar, remedar.**

PARÒDICH, CA. adj. Lo pertanyent a la parodia. **Paródico.**

PARODIISTA. m. Escriptor de parodies.

PARODISTA. m. PARODIISTA. || PAROIXME. || m. PAROXISME.

PAROIXME. m. Estimulació. || PAROXISME.

PAROLA. f. PARLERÍA, VERBOSITAT. || PARAULA.

PAROLER, A. adj. Qui parla molt y ab poch criteri. Palabrero.

PÁROLI. m. Jugada que 's fa als jochs de sort; consisteix en no cobrar lo guanyat pera cobrar triplicat si 's guanya segona vegada. Pároli.

PAROMIA. f. *Met.* Figura retòrica que consisteix en repetir paraules que comencen per la meteixa lletra. Paromia.

PAROMOLOGÍA. f. *Ret.* Figura que consisteix en fer una concessió pera treuren més ventatja. Paromología.

PAROMOLÓGICH, CA. adj. *Ret.* Lo pertanyent o relatiu a la paromología. Paromológico.

PARONFALOCELE. f. *Med.* Hernia ventral que 's fa al costat del melich. Paronfalocele.

PARONINCH, CA. Qui sofreix deliri de persecució.

PARONIM. m. Veu que se sembla a una altra per la seua etimología o per la seua forma. Parónimo.

PARONIMIA. f. Circunstancia d' ésser paònimes dues o més paraules. Paronimia.

PARONOMASIA. f. *Ret.* Consisteix en posar a la oració paraules d' un sò igual o semblant, o que sols se diferencíen en una sílaba o lletra. Paronomasia.

PARÒPTESIS. f. *Med.* Suor promoguda colocant al malalt prop d' una estufa. Paróptesis.

PAROPTICH, CA. adj. Epítit del color produit per la llum difractada. Paróptico.

PAROQUIA. f. PARROQUIA.

PARORASIS. f. *Med.* Alteració de la vista que impideix distingir clarament els obgectes. Parorasis.

PARORQUIDIA. f. *Med.* Posició imperfecta y poch natural d' un dels testículs. Parorquidia.

PARÒTICH, CA. adj. *Med.* Qu' és prop de les orelles. Parótico.

PARÒTIDA. f. *Med.* Tumor preternatural a les glándules del meteix nom que són sota la orella. Parótida. || pl. Inflamació de coll, parlant del bestiar. Parótides. || *Anat.* Glándula molt grossa qu' és derrera la orella, l' ofici de la qual és separar la saliva que vé a la boca per medi dels conductes salivars. Parótida.

PAROTÍDICH, CA. adj. *Med.* Lo concernent a les paròtides. Parotidio, parotídeo.

PAROTIDITIS. f. *Med.* Inflamació de les glándules de la paròtida. Parotiditis.

PAROTIDONCIA. f. *Med.* Tumefacció de la paròtida. Parotidoncia.

PARÒTIGA. f. PARÓTIDA.

PAROTONCIA. f. *Med.* Engrossament extraordinari de la paròtida. Parotoncia.

PAROXISMAL. adj. PARASISMAL.

PAROXISME. m. PARASISME.

PARPAL. m. Barra de ferro més groixuda de baix que de dalt que serveix pera fer d' alçaprem pera alçar pesos o arrençar soques esberlades o fulloses. Palanca.

PARPAL DE FUSTA. Palanca de fusta rodona d' un cap y quadrada o plana del altre, que serveix pera 'l maneig de l' artillería. *Espeque.*

PARPALÁÇ. m. Als molins de farina és una barra de ferro ab la seua pala pera alçar la mola. Espeque.

PARPALER. m. Qui travalla ab parpal. Palanquero.

PARPALET. m. dim. y

PARPALINA. f. Parpal petit. Palanqueta.

PARPALLA. f. *Ter.* PAPELLONA. || *Numis.* Peça de coure que antigament valía dos quartos. Parpalla, parpallota.

PARPALLOL. m. PAPELLÓ.

PARPALLOLA. f. *Ter. Camp de Tarragona.* PAPELLONA.

PARPAYOLA. f. Lábia desvergonyida, com de pescatera.

PARPELINA. f. Eina de ferro pera us dels minaires. Espeque.

PARPELLA. f. La part carnosa guarnida de celles que resguarda l' ull. Párpado.

PARPALLEIG. m. Moviment convulsiu de les parpelles. Parpadeo.

PARPELLEJANT, A. p. p. RESPLANDENT.

PARPELLEJAR. v. n. Moure molt sovint les parpelles. Parpadear. || RESPLANDIR.

PARPELLOLA. *Ter. aranès.* PAPELLONA.

PARPERS (Serra de). *Orog.* És entre 'ls partits de Granollers y Mataró; hi passa la carretera que uneix aquestes dues viles de la prov. de Barcelona.

PARPRE. m. PARPELLA.

PARPREJAR. v. n. PARPELLEJAR.

PARQUE. m. PARCH.

PARQUET. m. Paviment de fusta. Parquet artístich; el compost de diferentes fustes de colors y qualitat formant dibuixos.

PARRA. f. El cep que 's fa pujar artificialment a molta alçada. Parra.

PARRA BORDA. Llambrusca. *Parriza, parrón, vid silvestre, agracera.*

COM HI HÁ PARRES. *Loc. fam.* Assegura la veritat d' alguna cosa, evitant el jurament. *Como hay viñas.*

Parra

PARRA (Joseph Felip). *Biog.* Pintor valenciá del sigle XIX. Estimat per les seues pintures de bodegons y de flors. Acadèmich de la de Sant Carles desde l' any 1832. A la Exposició del 1858 les seues obres de flors y fruites varen creures tan belles com les del Becco, artista napolità famós en el genre.

— (MIQUEL). *Biog.* Pintor valenciá, mort a Madrit l' any 1846. Era deixeble d' Espinós y de Vicents Lòpez, ab el qui després va ésser cunyat. Va apendre ab promptitut marevellosa. L' Academia de St. Carles va ferlo soci de mèrit l' any 1803 per ses pintures de flors, y l' any 1818 entrava a la de Sant Ferrán. Mestre de l' Academia valenciana y pintor de Cambra. Ell és qui va formar y classificar el Museu de Valencia ab les pintures dels convents suprimits. — D' obres pintades d' ell n' hi há a Madrit al Palau Reial; a l' Escorial; al Palau Arquebisbal y al Museu de Valencia (retrats d' Isabel II, d' arquebisbes y capitans generals, y teles ab flors pintades); a la Galería Nacional de Londres, hi há també quatre pintures de flors.

PARRÁ. Temps del verb *paréixer.* Parecerá. || Del verb *comparéixer.* Comparecerá.

PARRABANA. f. *Fam.* El xasco que en alguns punts de les montanyes donen als que 's casen. Parrabana.

PARRACAYRE. m. y f. *Ter.* DRAPAYRE.

PARRACH. m. *Ter.* DRAP, PELLINGOT. || PAGÈS.

PARRAQUES. *Bot.* Nom que 's dona a la regió del Montseny a una planta de la fam. de les compostes, genre *Picris.*

PÁRRAF. m. PARAGRAF.

PARRAL. m. Emparrat, parra o parres sostingudes ab qualsevol artifici. **Emparrado, parral.**

PARRANGA. adj. Dona de mon. **Maturranga.**

PARRELL. m. Guix que se sol posar el ví. **Yeso.** || *Ter.* GUIX BLANCH. || adj. De la naturalesa de la parra. S' aplica a la sarçaparrella, que fa braços y s' extèn com la parra.

PARRELLA. f. GRAELLA.

PARRERA. m. Home de geni pausat y fleumátich. **Posma, pachón.**

PARRESIA. f. *Ret.* Figura per medi de la qual, aparentant que 's diu més de lo necessari, se logra l' obgecte desitjat. **Parresia.**

PARRETA. f. dim. Parra petita. **Parrilla.**

PARREU (Joseph). *Biog.* Pintor valenciá, nat a Ruçafa l' any 1694 y mort en 1766. Deixeble d' En Denís Vidal. A Valencia hi existeixen obres molt estimables d' aquest artista, distingit pél color. Autor del retaule de la parroquial de Sant Valeri y del quadro que figura aital sant y a sant Vicents mártir, a la ciutat de Valencia.

PARRICIDA. m. Qui mata al seu pare o a la seua mare, y també als que són tinguts per tals o a algú dels seus parents. **Parricida.**

PARRICIDI. m. Mort violenta que algú dona al seu pare o a la seua mare o a algún parent. **Parricidio.**

PARRIÇA. m. Mena de cep bort que s' extèn com una parra. **Parriza.**

PARRIÇAL m. Lloch de parrices. La vinya que 's deixa sense podar y 'ls serments s' escampen com els de les parres. **Parrizal.**

PARRILLA (Avench del). *Orog.* És al terme de Olesa de Bonesvalls y té 46 met. de fondaria.

PARRÓ. m. Pagès ganader. **Labrador, ganadero.**

PARROCHIA. f. *Ant.* PARROQUIA.

PÁRROCH. m. Rector de parroquia. **Párroco, cura párroco.**

PÁRROCO. m. PÁRROCH.

PARROPEIG. m. Cant de la tórtora. **Arrullo.**

PARROQUIA. f. Iglesia ont s' administren els sagraments. **Parroquia, iglesia parroquial** || La jurisdicció del párroch, el seu districte y l' unió ab els seus parroquians. **Parroquia.** || *Met.* Lloch ont algú acut a menjar o se n' hi dona ab freqüencia. **Pesebre.** || El clero destinat a l' administració d' una parroquia, com: *á la professó de Corpus hi van totes les parroquies.* **Parroquia.** || El conjunt de parroquians o compradors que té cada establiment. **Parroquia.**

COMPLIR AB LA PARROQUIA. fr. Confessar y combregar per Pasqua florida. *Cumplir con la parroquia.*

SEPARARSE DE LA PARROQUIA. fr. Deixar de pertányer a alguna parroquia determinada. *Desaparroquiar, desaparroquiarse.*

PARROQUIA DE BESALÚ *Geog.* Dist. munpal. de prov. y bisb. de Girona, part. jud. d' Olot; és a la vora del Fluviá y té 795 hab. || —D' ORTÓ. Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de la Seu d' Urgell; és a la vora del Segre y té 438 hab. || —DE RIPOLL. Dist. munpal. de la prov. de Girona, bisb. de Vich, part. jud. de Puigcerdá; és a la vora del Ter y té 928 hab. || —DE SANT JOAN DE LES ABADESSES. Cases escampades del dist. munpal. de Sant Joan de les Abadesses, prov. de Girona.

PARROQUIÁ, NA. adj. Qui pertany a determinada parroquia. **Parroquiano.** || Qui acostuma comprar a una meteixa botiga o 's vol servir d' un meteix fadri o artista. **Parroquiano.** || *Met.* Qui freqüenta una casa. **Doméstico.**

FER PARROQUIANS. fr. APARROQUIANAR.

SOSTREURE PARROQUIANS. fr. Fer que 'ls parroquians deixin de comprar a la botiga ont solíen ferho. *Desaparroquiar.*

PARROQUIAL. adj. Cosa de la parroquia. **Parroquial.** || m. CURAT, PÁRROCH. || PARROQUIA.

PARROQUIALITAT. f. L' assignació o pertenencia a determinada parroquia. **Parroquialidad.**

PARROT. m. Mena de carrabiner qu' estava destinat a zelar y perseguir el frau. **Ministro del resguardo.**

PARRÚS. m. *Bot.* Parra silvestre. **Parriza.**

PARSENT. *Geog.* Poble de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Pego; és a la vora del riu Xalón y té 1,231 hab.

PARSIMONIA. f. Economía, moderació, arreglo en el gastar. **Parsimonia.** || Circumspecció, templança.

PARSIMÒNICH, CA. adj. Qui fa les coses ab parsimonia. **Parsimónico.** || Lo referent a la parsimonia. **Parsimónico.**

PARSIMONIÓS, A. adj. PARSIMÒNICH.

PARSONER. m. Participant d' alguna cosa. **Parcionero.**

PART. m. L' acte de parir. **Parto.** || El feto eixit a llum. **Parto, cría, prole.** || *Met.* Qualsevulla producció física. **Parto.** || La producció del enteniment o ingeni, y qualsevol dels seus conceptes declarats y donats a llum. **Parto.** || Qualsevulla cosa especial que pot succeir. **Parto.**

PART ENTREVESSAT O REVÉS. Part travallós o que no ve bé. *Parto revesado; distoquia.*

ANAR DE PART. fr. Trovarse a l' acte o al temps immediat de parir. *Estar de parto.*

BON PART. L' acte de parir feliçment. *Buen ó feliz parto ó alumbramiento.*

VINDRE BÉ 'L PART. fr. Vindre natural. *Venir el parto derecho.*

PART. m. Troç, porció, membre d' un tot. **Parte.** || Quantitat especial d' algún agregat nombrós. **Parte.** || Lloch, seti, paratge. **Parte.** || Banda, costat. **Parte, lado, mano.** || La porció que 's dona a algú al fer els repartiments. **Parte.** || Tractat o divisió gran que 'n comprèn altres de més petites. **Parte.** || La persona que té interès o influxo en alguna cosa. **Parte.** || Cada una de dues o més coses oposades entre sí, com dues opinions, dos exèrcits. **Parte.** || *For.* Pledejant. **Litigante, parte.** || Usat ab la preposició *a* y 'ls pronoms *aquesta* y *aquella,* significa 'l temps present o la època de que 's parla, com: *de dos anys a aquesta part.* **Parte.** || La persona a qui algú s' inclina en disputes o baralles. **Parte.** || El còmich y 'l paper que representa. **Parte.** || m. Avís, correu. **Parte.** || f. Partit, parcialitat, facció. **Parte, partido.** || Espai o troç, com: *part del día.* **Parte.** || El dret que se té a alguna cosa en que també n' hi tenen altres, com: *tindre part a una casa,* etc. **Parte.** || El sentit o interpretació que 's dona a les coses, com: *ho ha entès a la mala part.* **Parte.** || També 'S diu de les coses espirituals o morals, com: *tindre part al regne del cel.* **Parte.** || Usat com adverbi, serveix pera distribuir en la oració els extrems d' ella. **Parte.** || pl. Els orgues de la generació. **Partes.** || Prendes naturals. **Partes, prendas.** || PART. m. *Ant.* PAR, IGUAL, SEMBLANT.

PART ALIQUANTA. *Arit. y geom.* La que no és mida cabal d' un tot, com 2 respecte de 9. *Parte alicuanta.*

PART ALÍQUOUTA. *Geom. arit.* La qu' és mida cabal del seu tot, com 2 respecte de 8. *Parte alicuota.*

PART ASSÒ O D' ASSÒ. m. adv. *Ant.* A més d' assò. *Aparte de eso, á más de eso.*

PART CONTRARIA O ADVERSA. La oposada. *Parte contraria.*

PART DE LA ORACIÓ. Cada una de les veus que poden entrar en la seua formació. *Parte de la oración.*

PART DE FORTUNA. *Astrol.* Cert punt del cel que dista del ascendent tant com la lluna del sol. *Parte de fortuna.*

PART DE ROSARI. Cada una d' elles, que consta de cinch denes. *Parte.*

PART ESSENCIAL. La qu' és indispensable pera la existencia d' un tot. *Parte esencial.*

PART INFERIOR. Parlant de l' home, s' entèn el cos ab totes les seues potencies actives y passives. *Parte inferior.*

PART INTEGRAL O INTEGRANT. La que constitueix la integritat, y encara que falti, no falta lo compost. *Parte integral ó integrante.*

PART O PARTIDA. *Loc.* Quantitat que 's junta ab altres. *Parte, alguna parte.*

PART PER PART. m. adv. Distintament, sense deixar res. *Parte por parte.*

PART POSTERIOR. La derrera de qualsevulla cosa. *Parte posterior.*

PART SUPERIOR. L' ánima racional en contraposició del cos. *Parte superior.*

PART TOCANT. La qu' és al costat d' un' altra. *Junto.*

PART DEL MON O DE LA TERRA. Les cinch divisions qu' han fet els geògrafs de la esfera terrestre ab els noms d' Europa, Africa, Asia, Amèrica y Oceanía. *Partes del mundo.*

PARTS GENITALS O VERGONYOSES. Les de la generació. *Partes genitales.*

PARTS VITALS. Les principals pera viure, com: *el cor, el cervell,* etc. *Partes vitales.*

A L' ALTRA PART. m. adv. A la part oposada d' ont un és. *Acullá.*

ANAR A LA PART. fr. Tíndrela juntament ab altres en algún comers, herencia, etc. *Entrar, ir á la parte.*

APART. m. adv. Separadament, ab distinció. *Aparte.*

A PARTS IGUALS. m. adv. Repartir una cosa entre varis, sense que l' un ne tingui més que l' altre. *A partes iguales.*

A TOTES PARTS m. adv. *A todas partes.*

A UNA Y ALTRA PART. m. adv. *A una y otra parte.*

AIXÒ ÉS APART O COSA APART. *Loc.* Ab que 's denota qu' alguna cosa és distinta de lo que 's tracta. *Eso es aparte.*

CRIDAR APART. fr. Cridar a algú pera parlarli en secret. *Llamar aparte.*

DE BONA PART. m. adv De bon conducte, cert. *De buena parte.*

DE CADA PART. *De cada parte.*

DEIXAR APART. fr. Prescindir d' alguna cosa, no contarhi, separarla de lo que 's tracta. *Dejar aparte.*

DE LA PART CONTRARIA. *De la parte contraria ú opuesta.*

DE L' UNA PART A L' ALTRA. m. adv. D' un costat o extrem a l' altre oposat. *De parte á parte.*

DE PART. m. adv. En nom, ab recado o ordre de algú. *De parte.* || ENVERS.

DE PART A PART. m. adv. DE L' UNA PART A L' ALTRA. || D' una persona o d' un partit a l' altre. *De parte á parte.*

DE PART D' ALLÁ. m. adv. *De la otra parte, de la parte de allá.*

DE PART D' ARRERA. m. adv. *Met.* En ausencia de algú. *A espaldas de alguno.*

DE PART DE FORA. m. adv. DE FORA.

DE PART DE NIT. m. adv Després de ferse fosch. *De noche.*

DE PART DE PARE, etc. *De parte de padre.*

DE PART DE SÁ. m. adv. *De esta parte, de la parte de acá.*

DE PART MEUA O DE LA MEUA PART. *De mi parte.*

DE TOTES PARTS. m. adv. *De todas partes.*

D' UNA PART A L' ALTRA O DE L' UNA PART A L' ALTRA. m. adv. DE PART A PART, 2.

D' UNA PART Y ALTRA. m. adv. *De una y otra parte.*

DEIXAR APART. fr. Prescindre d' alguna cosa. *Dejar aparte ó á un lado.*

DONAR PART. fr. Fer sapiguer, donar noticia. *Dar parte.* || Fer participant a algú d' alguna cosa, donarnhi. *Dar parte.*

DONAR PART A LA NUIT. *Loc. ant.* *Pasar la noche, pernoctar, dormir.*

EN PART. m. adv. No del tot. *En parte.*

EN PART SEGURA. m. adv. En lloch segur. *En seguro.*

FER DE LA SEUA PART. fr. Posar algú els medis que pot pera lograr alguna cosa. *Hacer ó poner de su parte.* || Guanyarse la voluntat o la inclinació d' algú. *Ganar para su parte.*

FER LA PART. fr. Obrar, executar alguna cosa per algú o en nom seu, interessantse pera que ho consegueixi. *Hacer las partes.* || Distribuir la vianda. *Echar.*

FER PART. fr. DONAR PART, 1. || Pendre part. *Tomar parte.*

FER O POSAR DE LA SEUA PART. fr. Aplicar algú els medis que pot pera lograr alguna cosa. *Hacer ó poner de su parte.*

FER PARTS. fr. Dividir una cosa repartintla entre varis o pera diferents usos. *Hacer rajas.* || FER LA PART.

FERSE PART. fr. Declararse per algún partit, opinió, etc. *Hacerse parte, declararse.*

GIRARSE D' UNA PART A L' ALTRA. fr. Moures d' un costat a l' altre. *Revolverse.*

LES PARTS. fr. Se diu per decor quan s' entenen les genitals. *Las partes, las vergüenzas.*

ME LA PAGARÁ ENCARA QUE VAGI A L' ALTRA PART DEL MON. Expressió hiperbòlica ab que s' assegura venjarse d' algú encara que prengui els medis més exquisits pera amagarse. *Aunque se suba al cielo ó á las nubes.*

NO TÍNDREHI PART NI QUART O ART NI PART. fr. Ab que se significa no tindre interès o intervenció en alguna cosa. *No tener arte ni parte.*

OCTAVA PART. Una de les vuit parts iguals en que se divideix un tot. *Octava parte.*

PART D' ASSÒ. m. adv. *Ant.* A més d' això. *Aparte, á más de eso.*

PART O PARTIDA. m. adv. Alguna porció indeterminada d' alguna cosa. *Parte, alguna parte.*

PASSAR DE PART A PART. fr. Traspassar alguna cosa. *Pasar, atravesar de parte á parte.*

PASTURAR EN BONA PART. fr. *Met. fam.* Estar ben alimentat. *Estar en montanera.*

PENDRE A LA MALA PART. fr. Interpretar en mal sentit alguna cosa. *Echarlo todo á mano izquierda; echar á mal ó á mala parte.*

PENDRE O TIRARHO A LA BONA PART. fr. Interpretar en bon sentit. *Echar á buena parte; tomarlo en buena parte.*

PENDRE PART. fr. Interessarse de fet en alguna cosa. *Tomar parte.*

PER LA MAJOR PART. *Loc.* En el major nombre. *Por la mayor parte.* || Comunament. *Por la mayor parte, por lo común.*

PER LA MEUA PART. m. adv. *Por mi parte ó de mi parte; en cuanto á mí; por mí.*

PER PARTS. m. adv. Ab distinció. *Por partes; partes en partes.*

PER TOTES PARTS. m. adv. *Por todas partes, por una y otra parte.*

POSAR A O DE PART. fr. Separar una cosa de les altres, reservantla. *Poner aparte.*

QUAN HAURÉ FET PARTS, QUEDARÉ SENSE RES. fr. Denota qu' encara que una cosa sigui abondanta, quan se n' han fet moltes parts ne queda poch. *Repartióse la mar é hízose sal; la mar que se parte, arroyos se hace.*

QUI FA LA PART Y S' ENGANYA, SANT PERE L' ESCANYA. *Ref.* Pera denotar que a qui li donen a triar alguna cosa, sempre pren la millor part. *Parte Nicolás, para sí lo más.*

SAPIGUER ALGUNA COSA DE BONA PART. fr. Sapiguerho de cert. *Saber alguna cosa por ó de buena parte ó tinta ó de buen original ó conducto.*

TINDRE DE PART SEUA O DE LA SEUA PART. fr. Tindre a algú a favor seu. *Tener de su parte.*

TINDRE PART fr. Tindre interès, acció o intervenció en alguna cosa. *Tener ó ser parte.* || Tocarli a algú alguna cosa. *Tener parte, participar.*

TIRAR CADA HU PER LA SEUA PART. fr. Seguir cada hú diferent destí o opinió. *Echar cada uno por su parte ó por su lado.*

TIRARHO TOT A LA MALA PART. fr. PENDRE A LA MALA PART.

TIRAR PER ALTRA PART. fr. *Met.* Mudar de medis. *Tomar otro rumbo, echar por otro lado.*

PART, DA. adj. De color obscur, barrejat de negre y blanch. **Pardo, gris.** || El mascle de la óssa o pantera || LLEOPART.

PARTE. m. Avís, noticia que s' envía a mena de correu. **Parte.**

PARTEGÁS. *Geog.* Lloch del dist. munpal. de Campins, prov. de Barcelona.

PARTEIXER. v. a. PARTIR.

PARTEJAR. v. a. Assistir la llevadora o 'l metge a la dona que va de part. **Partear.** || ART DE PARTEJAR. || OBSTETRICIA. || TOCOLOGÍA.

PARTENOLOGÍA. f. *Med.* Tractat sobre la virginitat de les dones. **Partenología.**

PARTENOMANCIA. f. Art d' endevinar per medi de la virginitat d' una donzella. **Partenomancia.**

PARTENÒPICH, CA. adj. NAPOLITÁ. || Natural o propi de Nápols, abans Partènope. **Partenópeo.**

PARTENOSSOLOGIA. f. *Med.* Tractat de les malalties de les donzelles. **Partenosología.**

PARTENSA. f. *Ant.* PARTIDA. || DESPEDIDA.

PARTER. m. Metge que assisteix als parts. **Comadrón.**

PARTERA. f. Se diu de la femella que fa poch temps ha parit. **Parida.** || La dona que va de part. **Parturienta.**

PARTERATGE. m. El temps que la dona fa llit per motiu del part. **Sobreparto, tiempo del parto.**

PARTEREJAR. v. n. Anar o estar de part. **Ir ó estar de parto.**

PARTERIMENT. m. Acte y efecte de parterir. **Perecimiento.**

PARTERIR. v. n. Patir algún dany o molestia que redueix al últim extrem. **Perecer.** || IMPACIENTAR. || v. a. RABIAR.

PARTEROT. m. *Fam.* S' usa ab la frase: *fer el parterot.* Fingirse malalt. **Hacer el pando ó la de rengo, empollar huevos.** || L' home que fa de llevadora. **Comadrón, partero.**

PARTESANA. f. Mena de llança o alabarda. **Alabarda.**

PARTETA. f. dim. **Partecilla.**

PARTIBILITAT. f. Qualitat de lo partible. **Partibilidad.**

PARTIBLE. adj. Que pot o deu partirse. **Partible.**

PARTIBILITAT. f. Condició de poguerse partir. **Partibilidad.**

PARTIBLE. adj. Que 's pot partir. **Partible.**

PARTIBUS (In). Bisbe, que ho és titulat d'un país o lloch ocupat pèls infidels. || *Fam.* Sense funció o cárrech. **In partibus.**

PARTICIÓ. f. Repartiment, distribució, divisió **Partición, partija, partimiento.** || Divisió de termes o confins. **Linde.** || *Arit.* Divisió. PARTICIÓ.

PARTICIONER. m. PARTICIPANT.

PARTICIP. m. *Gram.* Part de la oració que pren la significació del verb y la declinació del nom, y concorda com l'adjectiu. **Participio.** || adj. PARTICIPANT. || **Partícipe.**

PARTICIPACIÓ. f. Acte y efecte de participar. **Participación.** || Comunicació o avís. **Participación.**

PARTICIPANT. adj. Qui participa o entra a la part d'alguna cosa. **Partícipe, parcionero.** || p. a. de participar. **Participante.**

PARTICIPAR. v. a. Tindre part en alguna cosa. **Participar.** || Rebre una cosa d' un altre, ferla com a propia o com part que li toca. **Participar.** || Donar part, fer sapiguer. **Participar.**

PARTICIPAT, DA p. p. **Participado.**

PARTICIPI. m. PARTICIPANT.

PARTICIPI. m. *Gram.* PARTICIP.

PARTICIPIAL. adj. Pertanyent al participi. **Participial.**

PARTÍCULA. f. Part molt petita. **Partícula.** || *Gram.* Part indeclinable de la oració. **Partícula.** || Cada una de les molles que 's desprenen de la hostia al fraccionarse. **Partícula.**

PARTICULAR. adj. Peculiar, propi d'alguna cosa. **Particular.** || Especial, singular, extraordinari. **Particular.** || Singular o individuu com contraposat al universal o general. **Particular.** || Qui no té empleu o títol que'l distingeixi dels demés. **Particular.** || m. Algún punt o materia de que's tracta. **Particular.** || PARTICULARMENT.

EN PARTICULAR. m. adv. Distinta, separada, especialment. *En particular, particularmente.* || A soles. *En particular.*

PARTICULARI, A. adj. **Particulario.**

PARTICULARISAR. v. a. Expressar alguna cosa ab totes les seues circunstancies y particularitats. **Particularizar.** || Fer especial distinció d' alguna persona. **Particularizar.**

PARTICULARISARSE. v. r. Singularisarse, distingirse en alguna cosa. **Particularizarse.**

PARTICULARISAT, DA. p. p. Detallat. **Particularizado.**

PARTICULARISME. m. Interès d' un particular. **Particularismo.** || Sistema politich que té per obgecte l'autonomía de les regions o nacions dins de la unitat del estat. **Particularismo.**

PARTICULARÍSSIM, A. adj. sup. Molt particular. **Parficularísimo.**

PARTICULARÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' un modo particularíssim. **Particularísimamente**

PARTICULARISTA. s. Qui sosté una opinió exclusiva. **Particularista** || Qui en política és partidari del particularisme. **Particularista.**

PARTICULARITAT. f. Singularitat, especialitat, circunstancia particular. **Particularidad.** || Distinció que en el carinyo o tracte 's fá d'una persona respecte de les altres. **Particularidad.** || Cada una de les petites circunstancies de cada cosa. **Particularidad.**

PARTICULARMENT. adv. m. Singular o especialment. **Particularmente.** || Ab individualitat y distinció. **Particularmente.**

PARTIDA. f. Sortida, marxa, l'acció de anarsen d'alguna part. **Partida.** || PART. || La quantitat determinada qu'en els comptes se suma ab altres. **Partida.** || Porció determinada de qualsevulla mena, com: *partida de sucre.* **Partida.** || Número de punts que 's determina pera guanyar el joch. **Partida.** || La travessa de diners o tantos que' s posa al joch. **Partida.** El número de jugadors qu'entren al joch. **Partida.** || Companyía d'algunes persones o soldats. **Partida.** || Suma, quantitat de diners. **Suma, partida.** || pl. Les bones prendes d' alguna persona. **Partidas, partes.**

COMPROVAR LES PARTIDES D' UN COMPTE. fr. Repasarles y cotejarles ab llurs comprovants. *Palotear.*

ESTAR DE PARTIDA. fr. Estar a punt de marxar. *Estar de marcha, de partida.*

MALA O BONA PARTIDA. *Loc.* Nota'l modo de portarse o procedir. *Mala ó buena partida.*

MENJARSE LA PARTIDA. fr. *Met.* Penetrar, compendre'l motiu, la raó o secret d'alguna cosa. *Calar.*

PARTIDAMENT. adv. m. SEPARADAMENT.

PARTIDARI, A. s. y adj. Qui segueix el partit o facció d'un altre. **Partidario.** || Qui reuneix un número de soldats y fá la guerra separadament del exèrcit. **Partidario.**

PARTIDOR. m. Qui reparteix. **Partidor.** || Pinta o agulla ab que les dones se fan la clenxa. **Partidor.** || *Arit.* DIVISOR. || Forat o finestra per ont se passa'l menjar desde la cuina al refectori. **Partidor, pitancería.** || Lloch ont se fá'l repartiment de les aigües. **Partidor.**

PARTIMENT. m. PARTICIÓ.

PARTIO. f. *Ant.* PARTICIÓ. || Divisió de terme, provincia, etc. **Linde.** || Fácil de partir.

PARTIONER. adj. Lo que's pot partir. **Divisorio.**

PARTIR. v. a. Dividir en parts. **Partir.** || Obrir o trencar la closca o pinyol d'algunes fruites. **Partir.** || Rompre, desfer la unió d'una cosa ab un'altra, com: *partir el cap.* **Partir.** || Repartir, distribuir. **Partir.** || Fer participant a un altre o uns altres d'alguna cosa. **Partir.** || **Despartir, separar.** || Dividir, obrir una cosa, com: *partir una post.* **Partir, hender.** || *Arit.* Buscar un tercer número que contingui tantes vegades la unitat, quantes el número que's parteix inclou l'altre per qual se parteix. **Partir.** || *Ant.* **Apartar.** || v. n. Marxar, anarsen, eixir d'algún lloch. **Partir, ponerse en camino, levantar el campo.** || *Ant.* DISOLDRE, parlant d'una reunió de gent.

PARTIR DE LLEUGER. fr. Obrar sense reflexió. *Partir de ligero, de carrera.*

PARTIR EN CANAL. fr. Partir de dalt a baix. *Abrir, partir en canal.*

PARTIR LA DIFERENCIA. fr. Cedir cada hu de la seua part o pretensió en algún ajust *Partir la diferencia.*

PARTIR LES GALEES PER ESCALA. fr. *Ant. náut. Ordenar les galeres en batalla.*

PARTIR EL CAMÍ. fr. Elegir un paratge intermedi ont poden concórrer dos a tractar alguna cosa ab conveniencia d'un y altre. *Partir el camino.*

PARTIR PER ENTER. fr. Portarsen algú tot lo que hi há per partir. *Partir por entero.*

PARTIR PERES. fr. BARALLARSE.

PARTIRSE. v. r. Obrirse, dividirse **Henderse, partirse.** || *Ant.* APARTARSE, SEPARARSE. || Dividirse en op nions o parcialitats. **Partirse.** || *Ant.* **Dispersarse.**

PARTIRSE'L COR. fr. Ab que's denota'l viu dolor que se sent. *Partirse el corazón.*

PARTISÁ. m. PARTIDARI, 1.

PARTISANT. m. PARTIDARI.

PARTIT. m. *Bot.* Nom pera expressar que un orgue és dividit en tires que passen de la meitat de la seua longitut, afegint l'adverbi *profondament* quan ho son fins prop de la base. **Partido.** || Divisió dels metalls que's troben a la veta entre'ls socis subgectes a les contrates que formen ab els operaris. **Partido.**

TREURE PARTIT. fr. Treure profit o ventatja d'alguna cosa. *Sacar partido.*

VINDRE A PARTIT AB ALGÚ. fr. *Ant. Darse á alguno á partido, entregarse, capitular.*

PARTIT, DA. p. p. **Partido.** || m. Parcialitat o coligació entre'ls que segueixen una meteixa opinió o obren moguts per un meteix interès. **Partido.** || Conjunt de persones que segueixen y defensen una meteixa facció, sentencia, dogma o altra cosa per l'estil. **Partido.** || Conveniencia, aventatge. **Partido.** || Districte o territori subgecte a alguna jurisdicció. **Partido.** || Conjunt de companys que juguen els uns contra'ls altres. **Partido.** || Amparo, favor o protecció de molts envers algú **Partido.** || Medi apte y proporcionat pera conseguir alguna cosa en la precisió d'executarla. **Partido.** || Tracte, conveni, concert, pacte. **Partido.** || PARTIDA. || El territori en que'l metge o cirurgiá tenen obligació d'assistir als malalts. **Partido.** || OFICI. EMPLEU, SERVEI. || CAUSA, SORT, INTERÈS. || *Ant.* BORDELL. || *Ant.* PUNT, CAS.

DONARSE A PARTIT. fr. *Met.* Cedir algú del seu empenyo o opinió. *Darse á partido.*

FER O FORMAR PARTIT fr. Solicitar a uns altres, reunirlos al seu partit. *Formar partido.*

PENDRE PARTIT. fr. *Mil.* Allistarse a un exèrcit. *Tomar partido, sentar plaza.* || Resoldres, determinarse lo qui estava duptós. *Tomar partido.*

ÉSSER DEL PARTIT DEL QUI GUANYA. *Loc.* S'aplica als qu'están promptes a seguir al qui está en prosperitat y a fugir del caigut. *Andar á viva quien vence.*

TRAMAR UN MAL PARTIT. fr. Procurar la perdició d'algú. *Urdir una trama contra alguno.*

TREURE PARTIT. fr. Lograr alguna ventatja o utilitat. *Sacar partido.*

PARTITIU, VA. adj. *Gram.* Lo que pot partirse o dividirse. **Partitivo.** || S'aplica al nom que significa partició. **Partitivo.**

PARTITURA. f. *Mus.* Conjunt de totes les parts d'una composició musical. **Partitura.** || Cada una de aquestes parts. **Partitura.**

PARTOLOGÍA. f. *Med.* Tractat sobre 'ls parts. **Partología.**

PARTORAL. m. *Arquit.* Lo parell del mitg que forma ab altres la part principal de la encavallada d'una cúpula. **Partoral.**

PÁRTRE. v. a. *Ant.* APARTAR.

PARTURADOR. m. *Med.* Eina usada per alguns cirurgians en els parts difícils. **Parturador.**

PARULIA. f. *Med.* Inflamació, abscés de les genives. **Parulia.**

PÁRULIS. m. *Med.* Tumor pituitós situat a les genives sota la llengua. **Párulis.**

PARV, VA. adj. *Ter.* ESCÁS, SA. || Petit, pobre, curt. || Parlant de la claror. **Amortecida.**

PARVA. f. Curta porció d'aliment que's pren al matí els días de dejuni. **Parva, parvidad.** || Miseria, poquedat. **Parvedad, parvidad.**

PARVAMENT. adv. m. Escassament, pobrement.

PARVENSA. f. *Ant.* SEMBLANÇA.

FER PARVENSA. fr. *Ant.* PERDONAR.

PARVESA. f. Escassetat, pobresa.

PARVES. f. plur. Les messes esteses a l'era. **Mieses.**

PARVETAT. f. PARVA, 2.

PÁRVUL. adj. Petit, criatura, nen. **Párvulo.** PÁRVUL

PAS. m. L'espai que caminant naturalment s'avança d'un peu al altre. **Paso.** || Cas o succés notable. **Lance, paso.** || El lloch per ont se passa per anar de una part a altra. || **Paso.** || Modo de caminar, com: *portar bon pas.* **Marcha, paso, modo de andar.** || Qualsevol dels successos més notables de la passió de Crist. **Paso.** || La acció de passar d'un part a una altra. **Paso.** || MORT. || La trepitjada que queda impresa a la terra caminant. **Huella, paso.** || Misteri que's porta a la professó de la Setmana Santa. **Paso.** || Passatge d'alguna relació o historia. **Paso.** || Permís o llicencia pera passar sense destorb. **Paso.** || Escaló, graó. **Paso.** || La dilligencia que's practica pera conseguir algún fí. **Paso.** || Dressera. **Atajo.** || *Met.* Qualsevol medi que serveix pera passar d'una cosa a un'altra. **Pasadizo.** || La facultat que dona'l concell sobre butlles, breus, etc. **Paso.** || ENTRADA. || PONT, PALANCA. || PASSA, 3. || *Mus.* Cada figura que se fa tocant o ballant. **Paso.** || TRÁNZIT. || *Met.* Pro-

grès en coses de virtut, enginy, etc. **Paso.** || Ascens. **Paso.** || adv. *Ant.* CERTAMENT. || Partícula que unida a la negació *no*, aumenta la seua força. **No cierto; no por cierto.** || pl. *Met.* Modo de vida d'algú. **Pasos.**

PAS A PAS. m. adv. Poch a poch. *Paso á paso.*

PAS APRESSURAT. El modo d'anar seguit y depressa. *Portante.*

PAS DE COMEDIA. *Paso de comedia.* || *Met.* Pas extrany o que fa riure. *Paso de comedia.*

PAS DE LA PORTA. Llindar. *Umbral, paso de la puerta.*

PAS ECLESIÁSTICH. Carrera eclesiástica. *Carrera eclesiástica.*

PAS ESTRET. *Embocadero.*

PAS ESTRET DE RIU. Congost de riu entre dues montanyes. *Hoz, hocino.*

PAS FERM. Resignació, esperit. *Valor, paso firme.*

PAS GEOMÈTRICH. Mena de mida que consta de cinch peus geomètrichs. *Paso geométrico.*

PAS PERILLÓS. *Trance.*

A PAS DE TORTUGA O DE FORMIGA. *Muy lentamente.*

A PAS D'AVERIA. *A paso de mulo.*

A PAS DE BOU. *Lentamente.*

A PAS DE GEGANT. *Muy deprisa.*

PAS SECRET. *Fort.* Porta excusada per sota del terraplè al fosso pera comunicarse ab la plaça a cobert dels fochs enemichs. *Sortida.*

A AQUEST PAS. m. adv. D'aquest modo. *A ese paso.*

A BON PAS. m. adv. Depressa. *A buen paso, aceleradamente.*

A CADA PAS. m. adv. Freqüentment, molt sovint. *A cada paso, á cada triquete.*

A GRAN O LLARCH PAS. m. adv. Depressa. *Á paso largo.*

ALLARGAR EL PAS. fr. Apressurarse. *Alargar el paso.*

AL PAS. m. adv. Al modo, a imitació, com. *Al paso.*

AL PAS QUE. m. adv. Al meteix temps. *Al paso que.*

ANAR A PAS DE CONVIDAT. m. adv. Caminar molt depressa. *Llevar pasos de convidado; parecer que ha comido cazuela.*

A PAS. m. adv. Al encontre. *Al paso.*

A PAS DE BOU. m. adv. Despai, ab catxaça. *Al paso del buey.*

A PAS NATURAL, SEGUIT O REGULAR. m. adv. Sense apressurarse més de lo acostumat. *A paso natural ó regular.*

A PAS TIRAT. m. adv. Apressuradament. *A paso largo.*

A PETIT PAS. m. adv. *A corto paso.*

A POCHS PASSOS. m. adv. A poca distancia, ab curta o petita dilligencia. *A pocos pasos.*

APRETAR EL PAS. fr. Caminar depressa. *Apretar, avivar el paso.*

A UN PAS. *Loc.* Devant, molt aprop. *A los ojos, á la vista, á paso.*

BON PAS. Moviment còmodo de les mules y cavalls tenint sols una pota en l'ayre. *Andadura, paso, portante.*

CAMINAR A PAS DE TORTUGA O DE BOU. fr. Caminar ab molta pausa. *Caminar á paso de tortuga ó de buey.*

CEDIR EL PAS. fr. Donar el lloch més honrós. *Ceder el paso.*

COMPTAR ELS PASSOS A ALGÚ. fr. *Met.* Observar, averiguar tot lo que fá. *Contar los pasos á alguno, espiarle los pasos.*

DE PAS. m. adv. p. u. DE PASSADA. || CASUALMENT.

D'UN MAL PAS SORTIRNE AVIAT, O MAL PAS PASSARLO DEPRESSA. *Ref.* Denota que com més apressurarem les dificultats, inconvenients o mals qu'han de passar per nosaltres, més aviat disfrutarem de la tranquilitat que'ns priven. *Al mal camino, darle priesa; quien ha de besar al perro en el culo, bésele luego.*

DISPUTAR EL PAS. fr. Disputar el lloch més honrós. *Disputar el paso.*

DOBLAR EL PAS. fr. Caminar molt més depressa de lo que's caminava. *Doblar el paso.*

DONAR UN PAS. fr. Avançar algún assumpte o pretensió. *Dar un paso.*

EIXIR A PAS. fr. Anar a rebre al que vé. *Salir al camino, al encuentro.* || *Met.* Anticiparse a un altre en lo que intenta dir o executar. *Salir al encuentro.*

EIXIRSE DEL SEU PAS. fr. *Met.* Excedirse. *Salir de su paso.*

FALS PAS. El que no s'apoia degudament. *Paso falso.*

EL MÉS MAL PAS ÉS EL DE LA PORTA. *Ref.* Denota que la major dificultat de les coses consisteix en començarles. *El salir de la posada, es la mejor jornada.*

MAL PAS. El perillós. *Mal paso.*

NO DONAR PAS. fr. No passar avant alguna dependencia. *No pasar adelante.*

NO DONAR O NO FER UN PAS. fr. No fer cap dilligencia pera conseguir alguna cosa. *No dar paso, no dar pie ni pata.*

NO PAS. m. adv. *No por cierto.*

NO POGUER DONAR UN PAS. fr. Tindre algún impediment que no deixa caminar. *No poder dar un paso.*

OBRIR PAS. fr. OBRIR CAMÍ.

OBRIRSE PAS. fr. Vèncer les dificultats que impedeixen prosseguir alguna cosa. *Abrirse, hacerse paso.*

PENDRE'LS PASSOS O TOTS ELS PASSOS. fr. Impedir tota eixida d'algún lloch. *Coger, tomar los pasos.*

PELS SEUS PASSOS COMPTATS. m. adv. Pel seu ordre o curs regular. *Por sus pasos contados.*

SEGUIR ELS PASSOS D' ALGÚ. fr. Observarlo. *Seguir los pasos ó las huellas de alguno.* || Imitarlo. *Seguir los pasos ó las huellas de alguno.*

TAPAR O TANCAR ELS PASSOS. fr. Privar d'eixir o entrar a algún lloch. *Cerrar el paso.* || Impedir la prossecució d'algún negoci. *Cerrar el paso.*

TREURE DE PAS. fr. Fer marxar diferent de lo acostumat. *Sacar de su paso.*

PAS D' EN MEY. *Orog.* A les montanyes del Canigó, al Conflent, entre Fillols y Cornellá. || — (DE LES SOMERES). *Orog.* Replanet del Bergadá prop del Torrent de la Grevoleda. || — (DE LES ROCACES). A la comarca de Camprodón, al camí que mena al Santuari del Remei. || — (DEL CABIROL). *Orog.* Al Bergadá, nus de ont arrenca la Costa Cabirolera, a l'elevació de 2450 metres. || — (DEL LLOP). *Orog.* Al Vallespir, demunt del Tech, per ont enfoquen les carreteres de Sant Llorenç a la vall del Tech y la de Prats a Arlès || — (DE RODES). Al Conflent, en el Coll de Ferranera per ont el Tet s'escola a regar el Rosselló. || — (DEL PÍ TORT). *Orog.* Lloch per ont a la comarca de Camprodón s'entra al circh del Ull de Ter, acabant una forta pujada. || — (DEL TICO). *Orog.* Al Vallespir, en un dels estrebs de la serra eixint del cercol del Moscart. || — (DELS AURES). *Orog.* A 400 metres d'altitut una volta atravessat el riu aprop de l'entreforch de la riera de Sant Aniol ab la de les Escaldes. || — (DELS LLADRES). *Orog.* Coll a uns 2,600 metres d'altitut situat al Pirineu, al N.O de Caralps, Vall de Ribes, prov. de Girona. || —(DELS TRAGINERS). *Orog.* Al Ripollès, ont s'atravessa la riera de Vianya, no lluny de La Coromina.

PASCA. f. *Ant.* PASQUA.

PASCASI. m. Nom propi d' home. **Pascasio.**

PASCUA. f. PASQUA.

PASCUAL (Geroni). *Biog.* Escriptor valenciá del sigle XVI. Nat a Ontinent y mort a París envers 1530. Va pendre l' hábit de l' ordre dels predicadors al convent de St. Onofre de Valencia. Va doctorarse a París envers 1522, essent tanta la fama del seu saber, que 'ls autors conten que pera fer bona alguna opinió solíen afegirhi: *aixis ho diu Pascual.*

—Y CASAS (EUSSEBI). *Biog.* Advocat y polítich barceloní del sigle XIX, mort a la capital l' any 1883,

essent director del diari *La Publicidad*, fundat per ell. L' any 1861 llegía un estudi relatiu a la llegislació catalana, a la «Sociedad Filomática»; mes, abans, en 1859, havía colaborat en el volúm de *Los Trovadors Nous*, com també en *Los Trovadors Moderns*, publicant quatre poesíes catalanes y un fragment de poema èpich, primera manifestació del genre en la renaixença literaria de Catalunya.—Al seu enterrament hi va assistir En Castelar, qui va pronunciar un bellíssim elogi del difunt y de la terra catalana, bo y anatematisant el moviment catalanista.

Eussebi Pascual y Casas

— (GENÍS). *Biog.* Capellá d' Alcoy qui vivía al sigle XVII. Era vicari de la parroquial y fill de la meteixa població. Es autor d' una *Relación muy verdadera del terremoto que aconteció en la Villa de Alcoy á 2 de Diciembre de 1620;* travall notable baix distints punts de vista.

— Y GENÍS (CRISTÒFOL). *Biog.* Advocat y polítich, nat a Valencia l' any 1823, mort en 1881. Era jurisconsult, publicista y poeta. Bon orador y filosoph. Va ocupar importantíssims càrrechs, entre ells: vispresident de la Junta Revolucionaria, president de la Diputació, governador civil, diputat a Corts, advocat fiscal del Tribunal Suprem y senador del Regne. Era capitost del partit democràtich-progressista valencià. dues voltes degà del Colegi d' advocats de Valencia. Va morir de repent a la sala de l' Audiencia valenciana mentres informava en una causa criminal.

— (MIQUEL JOAN). *Biog.* Metge famós, valencià, del sigle XVI. Nat a Castelló de la Plana a finals del sigle XV. Estudià a Montpeller y Valencia. Va traduir y publicar obres molt importants de la medecina en aquell temps, alguna d' elles reimpresa. Era catedràtich de la Universitat valenciana.—Autor de *Praxis medica sive Methodus curandi* (Valencia 1555; Salamanca, 1553, y sis edicions més); *De modo quodam composito qui vulgo apud nos gallicus apellatur* (Nàpols, 1524, y reimpresions ab el títol de «Morbo gallico»). La seua traducció de Joan de Vigo *Copiosa... para el Cirujano*, adicionada, va meréixer varies edicions (a Perpinyà, Valencia y Saragoça, ab el títol: *Práctica de Cirugía).*

— Y TOGORES (FRANCESCH). *Biog.* Escriptor religiós mallorquí. Nat a Palma l' any 1787 y mort a la meteixa en 1856. Acabats sos estudis va pendre l' hàbit en el convent de St. Domingo. Va ésser lector de filosofía y teología, havent arrivat al grau de mestre. Ocupà 'l càrrech de prior, de regent d' estudis y de examinador sinodal del bisbat de Mallorca. Era un bon filosoph y matemàtich de son temps. La seua obra literaria és copiosíssima, inèdita en sa majoría, d' escàs interès lo publicat. Va aumentar ab moltes vides de sants la edició del *Año Cristiano* del P. Croiset, feta a Palma a la imprempta d' Esteve Trias els anys 1841-1844 (18 volums en quart).—Havía conreuat la poesía mallorquina y la castellana.

PASM. m. PASME. **Pasmo.** || Hi há el pasm tetànich, del tètanos.

PASMAR. v. a. Causar suspensió o pèrdua dels sentits y del moviment. **Pasmar.** || Causar gran admiració. **Pasmar.**

PASMARSE. v. r. Perdre 'ls sentits pél mal de pasm. **Pasmarse.** || Aturdirse, quedarse suspès, admirat. **Pasmarse.**

PASMAT, DA. p. p. **Pasmado.** || adj. Atònit, aturdit, parat. **Pasmado.**

PASME. m. Suspensió dels sentits, contracció de nervis. **Pasmo.** || Admiració gran y lo que la causa.

PASMÓS, A. adj. Lo que causa gran admiració o pasm. **Pasmoso.**

PASMOSAMENT. adv. m. D' un modo pasmós y admirable. **Pasmosamente.**

PASPEU. m. Mena de ball popular. **Paspié.**

PASQUA. f. La festa més solemne dels hebreus, que celebraven a la meitat de la lluna de Març, en memoria de la llibertat de la captivitat d' Egipte. **Pascua.** || Entre 'ls catò ichs és la festa de la resurrecció de Nostre Senyor, que se celebra 'l diumenge immediat després del catorzè día de la lluna de Març. **Pascua.** || *Met.* Se diuen aixis qualsevols tres díes de festa junts. **Pascua.** || pl. Les festes de Nadal fins als Reis inclusiu. **Pascuas.**

PASQUA DEL ESPERIT SANT o GRANADA. El día cinquantè després de la Pasqua de Resurrecció. *Pentecostés, Pascua del Espíritu Santo.*

PASQUA FLORIDA. La de Resurrecció. *Pascua de flores* o *florida.*

DONAR LES BONES PASQÜES. fr. Felicitar les festes per pasqua. *Dar las pascuas.*

ESTAR CONTENT COM UNES PASQÜES. fr. Estar molt jovial. *Estar como una pascua,* o *alegre como unas castañuelas.*

SANTES PASQÜES. *Expr.* Ab que 's denota qu' algú 's conforma ab lo que 's fa o esdevé. *Santas pascuas.*

PASQUAL. adj. Pertanyent a la Pasqua. **Pascual.** || m. Nom propi d' home. **Pascual.**

PASQUAL (Antoni). *Biog.* Bisbe de Vich. Natural d' Arenys de Mar. Va estudiar a Bolonia. Visitador general del bisbat de Toledo; vicari de Madrit, diaca y canonge de Girona; auditor de la Rota y darrerament bisbe. Ell va fer estampar a Girona, en 1688-89, una edició complerta del ritual del bisbat de Vich, en tres volums, molt estimada.

— (ANTONI RAMÓN). *Biog.* Sabi lulista mallorquí. Nat y mort a Andraitx els anys 1708-1791. Era monjo de l' ordre del cister a Sta. María de la Reial de Mallorca, de quin monastir fou abat dues voltes (1756 y 1768). Catedràtich de filosofía y de teología lulianes a la Universitat mallorquina durant 54 anys.—Es autor de moltíssims llibres, no tots estampats; entre ells hi há els següents: *El milagro de la sabiduría del B. Raymundo Lulio...* (Palma, 1744, imp. Cerdà y Antich, 46 pàgs. quart); *Exámen de la Crisis de... Feijóo... sobre el Arte Luliana ..* (Madrit, 1749, imp. Mojados, un vol. quart de XX t., 214 pàgs.; *Vindiciæ Lulianæ...* (Avinyó, 1778, imp. J. Garriga, quatre vols. en quart gran, y és la obra més important del autor); *Descubrimiento de la aguja náutica, de la situación de la América, del arte de navegar, y de un nuevo método para el adelantamiento en las artes y ciencias: disertación en que se manifiesta que el primer autor de todo lo expuesto es el B. Raymundo Lulio...* (Madrit, 1789, imp. González); *Demostración del origen del sistema copernicano, sacada de las obras del B. Raymundo Lulio* (un vol. fol. manuscrit); *Historia del Real monasterio de Nuestra Señora del Reyal...* (vol. quart manuscrit), etc., etc.

— (JAUME). *Biog.* Canonge de Bellpuig de les Avellanes. Escriptor molt erudit. Nat a Esparraguera l' any 1736 y mort en 1804. Va estudiar a les escoles píes de Moyá y a la Universitat de Cervera, graduantse de doctor en dret civil l' any 1758. Al any següent entrava al monastir de Bellpuig. Va fer investigacions històriques per Catalunya, Aragó y Navarra. Mereixía gran opinió de sabi y de sacerdot exemplar. Va ésser abat y després prior del seu monastir, ont està sepultat. Es abundantíssim el material que va escriure, essent poquet lo publicat. Autor de 14 volums en fol., titolats: *Sacræ Cathaloniæ antiquitatis monumenta* (inèdits); *El antiguo obispado de Pallás* (Tremp, 1785, imp. P. Gallifa, un vol. fol.).

— (JOSEPH). *Biog.* Metge y escriptor del sigle XVIII, natural de Sallent. Va exercir la facultat a Vich.—Es autor d' algunes obres, tals com la *Respuesta crítica-apologética á la historia médico-práctica del Dr. Gaspar Armengol* (estampada a Vich, un vol. quart; *Sobre*

la utilidad de la música para los enfermos; Sobre el saludable y seguro método de hacer levantar á los enfermos de la cama (impresa a Barcelona l' any 1783).

— (MATEU). *Biog.* Matemàtich notable, natural de Tarragona. Era molt intelligent en l' estudi de llengües y d' ell s' ocupen ab gran elogi l' historiaire del sigle XVI, micer Pons de Icart, en el llibre *Grandezas de Tarragona* (cap. 42), y altres autors antichs.

— (RAMÓN). *Biog.* Frare predicador del sigle XVI, natural de Barcelona, catedràtich de teología de la Universitat y visitador general de Catalunya dels frares agustins y dels benets claustrats. L' any 1574 fou electe provincial de l' ordre de predicadors; emprò no volguè confirmar tal nomenament el general, mestre Serafí Caballí.—Es autor d' algunes obres, havent mort mentres s' estampava son *Commentaria in epist. ad romanos* (un vol. fol. 1594), després de vintidós anys d' escrita.

— (SANT PERE). (Vegis PERE PASQUAL, SANT).

PASQÜETES. f. pl. El primer diumenge després de la Pasqua de Resurrecció.

PASQUÍ. m. Paper que 's fixa al públich ab expressions satíriques contra 'l govern o alguna persona constituída en dignitat. **Pasquín.**

FER PASQUINS. fr. *Satirizar, pasquinar.*

PASQUINADA. f. Dita aguda y satírica que 's fa en públich. **Pasquinada.**

PASQUINAR. v. a. Satirisar per medi de pasquins. || Plantar pasquins als llochs públichs. **Pasquinar.**

PASSA. f. Acció y efecte de passar. || Introducció d' una malaltía epi èmica. **Constelación.** || Aquesta meteixa malaltía. **Constelación.** || El tránzit dels aucells d' una regió a un' altra. **Pasa.** || Mesura, mida d' un pas. **Paso.** || OCASIÓ, OPORTUNITAT. || *Náut.* Corda pera tirar les veles. **Meollar, pasadera.** || En els vestits de dona llista o farvalá que 's posa tot tombant. **Lista.** || Lloch o canal per passar les naus entre baixos. **Canal.**

PASSA PASSA. Joch ab que ab sutilesa y lleugeresa s' enganya la vista dels espectadors, fent veure 'l que no és en realitat. *Pasa, maese coral; juego de manos* o *de pasa pasa.*

PASSA. *Geog.* Poble del cantó de Thuir, bisb. de Perpinyà, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Reart y té 403 hab.

PASSÁ. v. a. *Ter. ibicench.* Llegir, estudiar. **Leer, estudiar.**

PASSABLE. m. adj. PASSADOR, 1. || Que 's pot passar. **Pasable.**

PASSABLEMENT. adv. m. Mitjanament. **Pasaderamente, pasablemente.**

PASSACAMINS. m. pl. *Bot.* ESCANYAVELLES, ESTIRAVELLES. || També 's dona aquest nom a una planta de la fam. de les pariniquies, genre *Corrigiola.*

PASSACARRER. m. Musica o gatzara pública anunciant una festa. **Pasacalle.**

PASSACÒLICA. f. *Ant.* CÒLICA. || CÒLERA MORBO.

PASSACORRÈU. m. Fusta que tenen els sastres pera planxar. **Palo de planchar.**

PASSADA. f. Acció de passar, tránzit d' una part a un' altra. **Pasada.** || S' usa també com a sejorn o temporada. || Parlant de jochs és lo meteix que partida. **Pasada, partida.** || Al joch és la volta en que 's juguen les cartes que s' han donat d' una vegada. **Mano.** || Cada un dels plats que se serveixen a taula. **Plato.** || Cada ratlla de punts que 's fa a la mitja. **Pasada.** || pl. Diversitat de sòns que produeixen els aucells cantant. **Gorjeos.** || *Ter* Volta que dona una musica pels carrers en día de festa major, ballades, etc. **Pasacalle.** || Acció dolenta que 's fa de traidoría. **Jugarreta.**

A TOTES PASSADES. fr. Resolutivament, decididament, sense reparar en res. *Á todo trance.*

DE PASSADA. m. adv. De camí, al meteix temps. *De paso, de camino.*

DONAR UNA PASSADA. fr. *Met.* Fer breu y personalment alguna dilligencia. *Dar una vuelta.*

FER UNA PASSADA. fr. Jugarla. *Echar una mano.*

LLOCH DE MOLTA PASSADA. Lloch per ont hi passa molta gent. *Pasaje.*

ÉSSER HOME DE BÉ A TOTES PASSADES. fr. Ab que 's denota que ho és de debò. *Ser hombre de bien á las derechas, á macha martillo.*

PASSADÍÇ. m. Passador estret pera passar d' una part de casa a l' altra. **Pasillo.** || Pas estret qu' en les cases o carrers serveix pera anar d' una part a l' altra fent dressera. **Pasadizo.** || *Met.* Qualsevulla altre medi que serveix pera passar d' una casa a l' altra. **Pasadizo.** || adj. Lo qu' és fácil de passar.

PASSADOR, A. adj. Tolerable, lo que 's pot passar o sofrir. **Llevadero, pasadero.** || Mitjanament bò, que no és del tot dolent. **Pasadero.** || Lo que no és per durar molt. **Transitorio.** || m. Qui passa alguna cosa d' una part a l' altra. **Pasador.** || PASSANT. || Mena d' agulla de metall o d altra materia ab el cos gros, que usen les dones pera passar cordons y vetes per les veines. **Pasador.** || Mena de balda com a forrellat pera tancar portes, finestres, etc. **Pasador.** || Que passa farina. **Cernedor.** || Certa mena de sageta o fletxa molt aguda que 's dispara ab ballesta. **Pasador.** || El barquer de rius. **Barquero.** || Reixat de filferro que 's fica en un forat travessantlo d' un cap al altre.

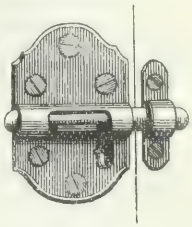

Passador de porta

PASSADORA. Eina de forja en forma semblanta al martell pera fer forats en ferro calent. || GARBELL. || PASSERA.

PASSADORRA. f. ESPORGARÍES.

PASSAFILS. m. Ferret que tenen els teixidors pera passar els fils pèls llissos. **Pasahilo.**

PASSAGE. m. PASSATGE.

PASSAGIM. m. Joch de nois en que 'l que para 's posa ab el cap inclinat o posant les mans als genolls, y 'ls altres li passen per sobre, deixantli una prenda y cada hú torna a pendre la seua; qui fa caure la dels altres, para. **Daba la mula.**

PASSAMÁ. m. Rivet, galó, trena d' or, plata, seda, etc., pera guarnir y adornar els vestits y altres coses per la vora. **Pasamano.** || Ferro pla, llarch, prim y de poca amplaria. **Fleje.** || La vora de les baranes, balcons, etc. **Mainel, pasamano.** || Renglera de gent que 's fa pera passar els materials de má en má fins a les obres y altres travalls. **Hormiguillo.** || *Náut.* Cada una de les fustes que s' asseguren als ferros dels costats de la nau per la part exterior dels filats, en que 's fan els matalassets pera guardarse de la fusellería. **Batayola.** || L' indret de la barana ont posa la má aquell qui puja o baixa una escala. || Ferro en barra per fer passamans y per extensió tot aquell ferro que té la meteixa forma contraplana.

Passamá

PASSAMANAIRE. com. PASSAMANER.

PASSAMANAR. v. a. Guarnir alguna cosa de passamá. **Pasamanar.**

PASSAMANER, A. m. y f. Qui fa passamans, perxer. **Pasamanero.** || Qui fa cordons. **Cordonero.**

PASSAMANERÍA. f. Botiga de passamaner. **Pasamanería.** || La obra o fábrica de passamans. || **Cordonería, pasamanería.**

PASSAMENT. m. Serie o tirada de molts anys. **Siglo** || La renda o producte suficient pera viure. **Pasada.** || *Ant.* TRÁNZIT.

TINDRE UN BON PASSAMENT. fr. Tindre complidament lo necessari pera viure. *Tener una buena pasada ó un buen pasar.*

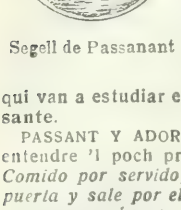

Segell de Passanant

UN BON PASSAMENT O UN PASSAMENT HONRAT. *Loc.* Explica que algú té una suficient mitjanía pera la seua manutenció. *Un buen pasar.*

PASSANANT. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Montblanch; és entre montanyes, a la vora del riu Corp, y té 924 hab.

PASSANT. p. a. Qui passa. **Pasante.** || m. Qui explica la lliçó als altres y ajuda al mestre. **Pasante.** || El professor ab qui van a estudiar els qu'están per examinarse. **Pasante.**

PASSANT Y ADORANT. *Expr.* S' usa pera donar a entendre 'l poch producte d' algún ofici o empleu. *Comido por servido; jornal de obrero, entra por la puerta y sale por el hornero; pie con bola.*

PASSANTÍA. f. L' exercici del passant a les facultats y 'l temps que dura. **Pasantía.** || L' acte de passarse mestre d' algún ofici o facultat. **Pasantía.**

PASSAPASSA. m. Joch. **Pasa-pasa.**

JUGADOR DE PASSAPASSA. *Titiritero, titerero.*

PASSAPORT. m. Llicencia, despaig pera viatjar ab seguretat d' una part a l' altra. **Pasaporte.** || Llicencia que 's dona als militars pera viatjar y pera que se 'ls assisteixi ab allotjament y bagatge. **Pasaporte.** || Llicencia franca, llibertat de fer alguna cosa. **Pasaporte.**

DONAR PASSAPORT A ALGÚ. fr. *Met.* Despedirlo, donarli comiat. *Despedir.*

PASSAPUNT. m. El punt llarch sobre que 's formen els traus o altre travall. **Pasillo.**

PASSAR. v. a. Portar alguna cosa d' un lloch a un altre. **Pasar.** || Admetres una cosa com a certa. **Pasar.** || Socórrer a algú ab alguna quantitat pera que 's mantingui. **Acudir.** || Mudar a algú d' una classe o empleu a un altre. **Pasar.** || Arrivar més enllá del terme senyalat. **Pasar.** || Travessar, penetrar. **Pasar.** || Introduir o treure sense registre genres prohibits. **Pasar, entrar ó meter por alto.** || Ficar una cosa per lo estret o forat d' un' altra, com el fil per l' agulla. **Pasar.** || COLAR, ENGULLIR. || Presentar al Consell, o altre tribunal, el despaig, privilegi, etc., pera la seua corroboració. **Pasar.** || ENTRETINDRE. || Explicar privadament o ensenyar alguna facultat o ciencia. **Pasar.** || Anársen d' una part a l' altra de un riu, d' una montanya, etc. **Pasar.** || v. n. Cambiarse, com: *passar la febre a sincops.* **Pasar.** || Cessar, acabarse. com: *passar la ira,* etc. **Pasar.** || Anar de passada a algún lloch distint d' aquell a que 's vol anar. **Pasar.** || Comunicarse d' uns als altres alguna cosa. **Pasar.** || Comunicarse les coses immaterials, com: *la veu, noticia,* etc. **Pasar.** || Durar, com: *aquest vestit pot passar tot l' istiu.* **Pasar.** || Anársen el líquit d' alguna eina. **Rezumarse, recalarse, transpirarse.** || Acostarse 'ls espais de temps fins a llur fí o terme. **Pasar.** || Pujar d' una classe inferior a un' altra de superior als estudis. **Pasar.** || Enviar, com: *passar un recado, un paper,* etc. **Pasar.** || Esdevenir, succeir. **Pasar.** || Excedir en nombre, quantitat o qualitat. **Pasar.** || Fer llur curs les coses, com: *els anys,* etc. **Pasar.** || Llegir els qui aprenen. **Pasar.** || Moure lleugerament una cosa demunt d' un' altra pera allisarla, netejarla, etc., com: *el raspall per la roba.* **Pasar.** || No donarse per entès, dissimular alguna cosa. **Pasar.** || No posar reparo o censura a alguna cosa. **Pasar.** || Ocórrer a la imaginació alguna cosa, com: *passar pêl cap o per l'enteniment.* **Pasar.** || Esser corrent alguna moneda. **Pasar.** || Tolerar, sufrir. **Pasar.** || Viure, tindre salut, conveniencies. **Pasar.** || Anar a alguna part. **Pasar.** || Córrer les coses d' una part a l' altra. **Pasar.** || Caminar per algún lloch. **Pasar.** || Perdre la seua saó, començar a corrompres la fruita o altres comestibles. **Modorrarse, pasarse.** || Ocupar successivament els varis llochs d' una carrera, com: *passar per soldat, cabo, sargent,* etc. **Pasar.** || Ésser tingut o reputat, com: *passar per hábil, discret,* etc. **Pasar.** || Transferirse les coses d' una persona a l' altra, com: *passar l' herencia d' un germá a l' altre.* **Pasar.** || Cedir el lloch, assent o pas, convidant a aquell ab qui 's vol tindre atenció. **Pasar.** || Valdre, tindre preu les mercaderíes. També s' usa com recíproch. **Pasar.** || Admetres, aprovarse alguna opinió o fet. **Pasar.** || Estudiar, imposarse en alguna facultat o ciencia. **Pasar.** || No envidar al joch. **Pasar.** || Als jochs de cartes y altres, excedir el nombre de tantos que s' ha pactat. **Pasar.** || Precedir, portar aventatge. || DESVANÈIXERSE.

PASSAR AB RAONS. fr. *Vender palabras; dar con la entretenida; traer entretenido á alguno con palabras.*

PASSAR A LA TRAMPA. fr. *Fam.* Maltractar, malmetre alguna cosa. *Derrotar, maltratar, malparar.*

PASSAR A MATA DEGOLLA. fr. Matar. Se diu quan se entra per assalt a alguna plaça. *Pasar á cuchillo.*

PASSAR ANSIA. fr. *Tener cuidado.*

PASSAR AVANT O ENDEVANT. fr. Prosseguir. *Continuar, pasar, llevar adelante.* || Anticiparse a un altre el qui estava derrera. *Coger la delantera.* || Caminar o córrer més que un altre deixantlo enderrera. *Adelantar.* || Excedir a algú. *Adelantarse, echar la pierna encima.* || *Met.* Seguir tractant d' una cosa després de un' altra. *Pasar.* || Prosseguir el seu intent o resolució a pesar dels obstacles. *Rempujar.*

PASSAR D' ESTA VIDA. *Loc. ant.* MORIR.

PASSAR DE MIDA. fr. y

PASSAR DE LA RATLLA. fr. *Met.* Excedirse. *Pasar de raya.*

PASSAR DE LLARCH. fr. No aturarse a algún paratge. *Pasar de largo.* || Ometre part de lo que s' está fent. *Pasar de largo, por alto.*

PASSAR FARINA. fr. *Cerner.*

PASSAR LA BUGADA. fr. *Colar la ropa.*

PASSAR LA PORTA. fr. Anarsen. *Coger la puerta.*

PASSAR EL TEMPS. fr. Pèrdrel algú inutilment. *Matar el tiempo.*

PASSAR MARTIRI. fr. *Met.* Sufrir alguna grave penalitat o molestia. *Pasar crujía.*

PASSAR PER ALT. fr. Callar, omitir, deixar. *Pasar por alto.*

PASSAR PER AIGUA. fr. Rentar la roba que ha de anar a la bugada. *Lavar de remojo.*

PASSAR O PASSARSE PER ALT. fr. Olvidarse. *Pasarse.*

PASSAR PER SOBRE. fr. *Met.* No aturarse per dificultats y inconvenients. *Pasar por encima.*

PASSAR PER ULL. fr. *Ter.* ESCAPULLIRSE. *Pasar por ojo.*

PASSAR TOT D' OLTRA. *Loc. ant.* PASSAR DE PART A PART.

AL PASSAR COMPTES ENS VEUREM. *Ref. Al dar la cuenta me lo diréis.*

ANAR PASSANT. fr. *Ir pasando.*

AQUEIXA NO PASSA. *Loc.* Ab que 's denota que no 's creu ni s' aprova alguna cosa. *Esa no me entra ó no cuela.* || Explica que algú pondera molt lo que diu o ment. *Miren si es parda.*

¿CÒM HO PASSEN? *Expr.* y

¿CÒM HO PASSEU? *Expr.* Que s' usa pera preguntar a algú còm se trova. *¿Cómo os va? ¿cómo están ustedes?*

FER PASSAR BOU PER BESTIA GROSSA. fr. *Fam. Engañar.*

FER PASSAR PER UN COS D' AGULLA. fr. *Met.* Tindre a algú comprimit. *Meter en un zapato.*

LES BURLES PASSEN A VERES. *Ref.* Qu' ensenya la moderació qu' hem de tindre en les burles y jochs. *A las burlas así ve á ellas que no te salgan á veras.*

NO 'N PASSEN CADA DÍA. fr. *Agosto y vendimia no es cada día.*

NO POGUER PASSARSE. fr. No poder abstindres de fer alguna cosa. *No poder estar.* || No tindre de què viure. *Necesitar.*

PASSÁRSELA. fr. TINDRE UN BON PASSAMENT.

PASSÁRSEN. fr. PASSARSE, 7. || Deglutir la vianda o beure. *Pasar, tragar.* || Fluixejar, no detindres, o eixirsen d' ont estava ficada alguna cosa. *Pasarse.*

PASSARHO MILLOR. fr. *Pasarlo mejor.*

QUAN PASSEN FAN DE BON AGAFAR O ARREPLEGAR. *Ref.* Denota que 's deuen aprofitar les ocasions per por de que, passades, no tornin. *Cuando te dieren la vaquilla, acude ó corre con la soguilla; cuando te dieren el anillo, pon el dedillo; al buen dia ábrele la puerta.*

TINDRE UN PASSAR. Tindre lo just pera anar vivint. *Tener lo preciso para ir tirando.*

TÚ PASSARÁS PÈL MEU CARRER. fr. *Arrieros somos y en el camino nos encontraremos.*

Passarell

PASSARELL. m. *Ornit.* Aucell de llom cendrós, el cap, ales y cua negres, ab una clapa blanca sobre 'l carpó y un' altra a les remeres exteriors; el mascle té 'l pit rogench, se domestica ab facilitat y aprèn el cant dels altres aucells. **Pardillo, pajarel.**

PASSARELL VERMELL. *Pardillo rojo ó de viña.*

PASSARELL PART. *Pardillo gris.*

HAVERHI PASSARELLS. fr. *Met.* HAVERHI LLADRES.

TINDRE 'LS PASSARELLS AL CAP. *Expr. met.* TINDRE CASCABELLS AL CAP.

PASSARSE. v. r. Subgectarse al exámen d' alguna facultat pera poguer exercirla. **Pasarse.** || PASSAR, 39. || Acabarse, deixar d' ésser. **Pasarse.** || Perdres en algunes coses la opinió, el crèdit, etc. **Pasarse.** || Excedir en alguna qualitat o propietat. **Pasarse.** || VESSAR, ANÁRSEN. || Passar, no tindre necessitat. **Pasar.** || Deixar algú el partit que seguía y seguir el contrari. **Pasarse, volver la casaca, ó mudar de casaca.** || Entregarse, allistarse a algún partit. **Pasarse.**

PASSAT, DA. p. p. **Pasado.** || adj. **Concluido, pasado.** || Aplacat, apagat, refredat, parlant de la concupiscencia. **Aplacado.** || EXTENUAT, FLACH. || Consumit, ranci, fet malbé. **Pasado.** || Lo que s' ha tornat dolent de massa madur. **Papandujo.** || m. pl. ANTEPASSATS. || m. adv. A excepció, fora, com: *passat d' això no se li donará més.* **Fuera.**

PASSAT DEMÁ. El día següent al de demá. *Después de mañana, pasado mañana.*

LO PASSAT, PASSAT. *Loc.* Exhorta a oblidar els motius de queixa que té algú contra d' algún altre. *Lo pasado, pasado; echar pelillos á la mar.*

PER LO PASSAT. m. adv. *De lo pasado.*

PASSATEMPS. m. Entreteniment, recreu, divertiment. **Pasatiempo, deporte, recreación, floreo.** || Cosa inútil que destorba lo convenient. **Pasatiempo.**

PASSATGE. m. Cláusula, lloch notable d' algún escrit. **Paso, pasaje.** || Lloch per ont se passa. **Pasaje.** || Camí, tránzit; l' acció de passar. **Pasaje, paso.** || Dret que 's paga pera passar per algún paratge. **Pasaje, portazgo.** || PAS, 7. || TRANSPORT. || El tracte que 's fa a algú, com: *fer bon ó mal passatge. Mus.* Mutació d' una veu o tò a un altre. **Pasaje.**

CRIDAR EL PASSATGE. fr. *Ant. náut. Convocar para la expedición.*

ORDENAR PASSATGE SOBRE. fr. *Ant. Disponer marchar contra.*

PASSATGER, A. adj. Tranzitori. **Pasajero.** || Se aplica a qualsevulla cosa que 's deté poch, com: *pensaments passatgers.* **Pasajero.** || Qui va per mar o per terra d' un lloch a l' altre. **Pasajero.**

PASSATGERAMENT. adv. D' un modo passatger.

PASSUBÉ. fr. *Ter. ibicench.* Pássiho bé. **Siga usted bien.**

PASSATJANT. m. PASSATGER.

PASSATORRA. *Geog.* Lloch del terme d' Iborra, prov. de Lleida.

PASSATÚ. m. Cop petit o clatellada donada depressa. **Pasagonzalo.**

PASSAVANT. m. Guía que 's posa als genres. **Pasavante.** || Document que dona a un barco el capitá de les forces enemigues pera que navegui ab seguretat. **Pasavante.** || *Geog.* Veinat del terme de Folgaroles.

PASSAVOLANT. m. L' acció feta lleugerament, ab brevetat y sense reparo. **Pasavolante.** També s' aplica a qui passa ab rapidesa o també que passa per casualitat; aixís se nota al comers la diferencia que hi ha entre 'l parroquiá y 'l que no ho és. **Pasavolante.**

PASSE. m. PASSAPORT. || Permís que dona algún tribunal o superior pera que s' usi d' un privilegi, llicencia o gracia. **Pase.** || m. Pas de les lluites de toros, que consisteix en preparar l' animal pera pegarli una estocada. **Pase.** || m. pl. Moviments que fan els magnetisadors ab les mans. **Pases.**

PASSE REGI. *Pase regio.*

PASSEIG. m. L' acció de passejar o passejarse. **Paseo.** || Llochr egularment voltat d' arbres pera passejarse. **Paseo.** || El curs o camí que fan els sentenciats. **Paseo.** || La eixida o pompa ab acompanyament que 's fa en obsequi d' algú. **Paseo.** || PASSEJADA.

FER UN PASSEIG. fr. *Dar un paseo, pasear.*

PASSEIG CURT. El que dura poca estona. *Pavonada.*

PASSEJADA. f. L' acte de passejar. **Paseo.** || Comunament s' entèn per acte d' anar a alguns llochs de fora ab obgecte de diversió y no de negocis. **Paseo, viajata.** || Passeig, lloch de recreu y esbargiment, com la passejada dels plátans a Perpinyá. **Paseo.**

FER UNA PASSEJADA. fr. Anar fora vila, recorre alguns pobles. *Hacer un viaje, viajar.*

PASSEJADOR, A. m. Qui passeja. **Paseador, paseante.** || pl. CAMINADORS. || adj. El criat o la criada destinada a passejar alguna criatura. **Niñera.**

PASSEJADORS. m. pl. Mena de corretges que 's posen a les espatlles de les criatures pera ferles caminar. **Tirantes.**

PASSEJAR. v. a. Portar o treure a passeig. **Pasear.** || v. n. Anar poch a poch. **Pasear.** || Caminar sols pera fer exercici y recrearse. **Pasearse.** || v. n. Fer burla dissimulada d' algú. **Hacer burla solapada.**

PASSEJAR LA CAPA, LA CASACA. fr. Divagar sense cap obgecte determinat. *Pasear la capa.*

PASSEJAR ELS CARRERS. fr. *Azotar calles.*

PASSEJARSE. v. r. Caminar per exercici y recreu. **Pasear, pasearse.** || No trovar algú feina del seu ofici, estar en vaga. **Pasearse.** || Burlarse dissimuladament d' algú.

PASSEJAT, DA. p. p. **Paseado.**

PASSERA. f. Pas, palanca, pedra pera passar un riu o torrent. **Pasadera, pasadero.**

FER PASSERES D' ALGÚN LLOCH. fr. *Met.* Freqüentarlo molt. *Frecuentar un lugar.*

FER PASSAR AB PASSERES. fr. Fer passar ab raons. *Dilatar un asunto.*

PÁSSERA. f. *Ornit.* Aucell d' uns 12 centimetres de llarch, de color cendrós, ab unes clapes blanques; li agrada la soletat, fa niu als edificis arrunats y té 'l cant dolç y agradable. **Pájaro solitario.** || MERLA DE PIT BLANCH.

Pássera

PÁSSERA DE LES ROGES. Merla roquera.

PÁSSERA NEGRA. Cua blanch, merla de cua blanca.

PASSET. m. dim. Petit pas. **Pasillo, pasito.**

PASSI. m. y

PASSIA. fr. PASSIO.

PASSIBILITAT. f. Aptitut, possibilitat per patir. **Pasibilidad.**

PASSIBLE. adj. Lo que pot patir. **Pasible.**

PASSIEG, A. adj. Natural de Pas, a la montanya de Santander, y lo que pertany a aquella regió. **Pasiego.**

PASSÍGRAF. s. Qui posseeix o exerceix la passigrafía. **Pasígrafo.**

PASSIGRAFÍA. f. Escriptura universal.

PASSIMENIA. f. *Med.* Cessació dels fluixos menstruals de la dona. **Pasimenia.**

PASSIO m. Cada part del Evangeli que descriu la passió de Crist. **Pasión.**

PASSIÓ. f. L' acte de patir. **Pasión.** || *Med.* Afecció o dolor a alguna part del cos. **Pasión.** || Afecte, moviment, pertorbació del ánim. **Pasión.** || Afició veement a alguna cosa, com: *a la pintura, a la caça,* etcètera. **Pasión.** || Per antonomasia, els torments y mort que va patir Jesucrist. **Pasión.** || PASSIO. || Representació de la vida y mort de N. S. Jesucrist. || Sobrada inclinació a una persona. **Pasión.** || *Fil.* La recepció de la forma en la materia. **Pasión.** || Sermó sobre 'ls torments y mort de Jesucrist que 's predica el Dijous y Divendres Sant. **Pasión.** || Flor de la passionera. **Granadilla, pasión, flor de la pasión.**

PASSIÓ D' ÁNIM. Pena, aflicció. *Pasión.*

PASSIÓ DOMINANT. La del apetit de concupiscencia. *Pasión dominante.*

PASSIÓ DE RIURE. *Med.* Convulsió y contracció dels muscles de la cara, de que resulta un gest com quan se riu. *Risa sardónica, pasión de risa.*

AB PASSIÓ. m. adv. Apassionadament. *Con pasión.*

PASSIOBÉ. Salutació ab la qual se despedeix a una persona desitjantli salut. **Usted lo pase bien.**

PASSIONARI. m. Llibre que conté 'ls cants propis de la Setmana Santa. **Pasionario.**

PASSIONER. m. El sacerdot destinat pera l' assistencia espiritual dels malalts. **Pasionero.**

Brot y flor de passionera

PASSIONERA. f. *Bot.* Planta indígena de Amèrica; té les cames llargues y primes y s' enreden ab lo que troven; les fulles rodones, partides en cinch parts; les flors grosses, rodones, planes y de un hermós blau. Solen tindres pél símbol de la passió de Jesucrist, puig en elles s' hi veu la corona, els claus, les llagues, el martell, el calze, etc. **Pasionaria, pasiflora, granadilla, hierba de la pasión.**

PASSIONERÍA. f. El lloch ont resideix el passioner. **Pasionería.**

PASSIONETA. f. dim. Passió dissimulada. Rabieta. **Rencor.**

PASSIONISTA. m. Qui canta la passió la Setmana Santa. **Pasionero, pasionista.**

PASSIU, VA. adj. Qui reb l' acció d' un agent. **Pasivo.** || *Gram.* S'aplica a les paraules que signifiquen passió. **Pasivo.** || *For.* S'aplica als judicis ab relació al reu o persona demanada. **Pasivo.** || m. Lo que constitueix la passibilitat d'alguna cosa, com el *passiu* d'un verb. **Pasivo.** || *Com.* Se diu dels deutes y crèdits en contra.

PASSIVA. f. *Gram.* Veu del verb en que se significa que'l subgecte reb l' acció. **Pasiva, voz pasiva.**

FER LA ORACIÓ PER PASSIVA. fr. Fer o succeir una cosa al revés. *Hacer ó volver la oración por pasiva.*

PASSIVAMENT. adv. m. Sense cap acció, ab la sola capacitat de rebre o de patir. **Pasivamente.**

PASSIVITAT. f. Condició de passiu que té una cosa. **Pasividad.** || Estat del ferro, perque no experimenta cap cambi al posarse en contacte ab certs ácits: conserva'l seu brill en presencia dels oxácits y fins del ácit nítrich. **Pasividad.**

PASSO. m. PAS, PASSADA.

COMPTAR ELS PASSOS. fr. CAMINAR A PAS DE BOU.

DE PASSO. m. adv. De sobre, lleugerament. *De paso.* || Sense detenció. *Al paso, de paso.* || DE PASSADA.

FER PASSOS. fr. Posar tots els medis pera conseguir algún fi. *Hacer sus diligencias.* || Posar el medis necessaris pera la consecució d'alguna solicitut. *Diligenciar.*

PASSOL. m. Parlant de teixits és el principi o fonament de la peça, mena de sarrell de fils que serveix pera nuar a cada un d'ells un fil dels del urdit de lo que 's va a teixir. **Pezuelo.** || PEÇOL.

PAST. m. Menjar, nodriment. **Pasto.** || **Pastura.** || *Met.* Lo que serveix de nodriment y recreu al entenimment. **Pasto.** || Doctrina, ensenyança que's dona als fidels. **Pasto espiritual.** || La materia que serveix a l'activitat dels agents, com la llenya al foch. **Pábulo.**

PASTA. f. La farina incorporada ab aigua pera fer pa, fideus, etc. **Masa, pasta.** || Fanch que travallen els gerrers. **Barro.** || Unió de moltes coses que s' han mòlt o picat juntes. **Pasta.** || Les cobertes dels llibres que 's fan de cartrons coberts de pells brunyides y jaspejades. **Pasta.** || El material de que's compòn alguna obra. **Materia.** || El paper desfet y barrejat ab aigua que serveix pera fer cartró. **Pasta.** || Els draps picats y barrejats ab aigua que serveixen pera fer paper. **Pasta, lechada.** || Metall fos y sense travallar. **Pasta.**

PASTA D'AGNUS. *Agnus Dei.*

ÉSSER DE PASTA D'AGNUS. fr. Ser molt bo, tindre bon geni. *Ser un cordero.*

PASTA DE LLEVANT: COCA DE LLEVANT.

PASTA DE XOCOLATA. *Pasta de chocolate.*

BONA PASTA. *Met.* Bon natural o geni. *Buena pasta ó masa.*

TAPAR AB PASTA'LS FORATS O BUITS DE LES COSES QUE S'HAN DE PINTAR. *Plastecer.*

PASTABLE. adj. Que's pot pastar. **Heñible.**

PASTACA. f. PATACA.

PASTAÇA. f. aum. Pasta molt bona.

PASTADA. f. Acció de pastar. **Molta pasta.**

PASTADOR. m. Qui pasta. **Amasador.** || El lloch ont se pasta. **Panadería.** || La taula demunt de la

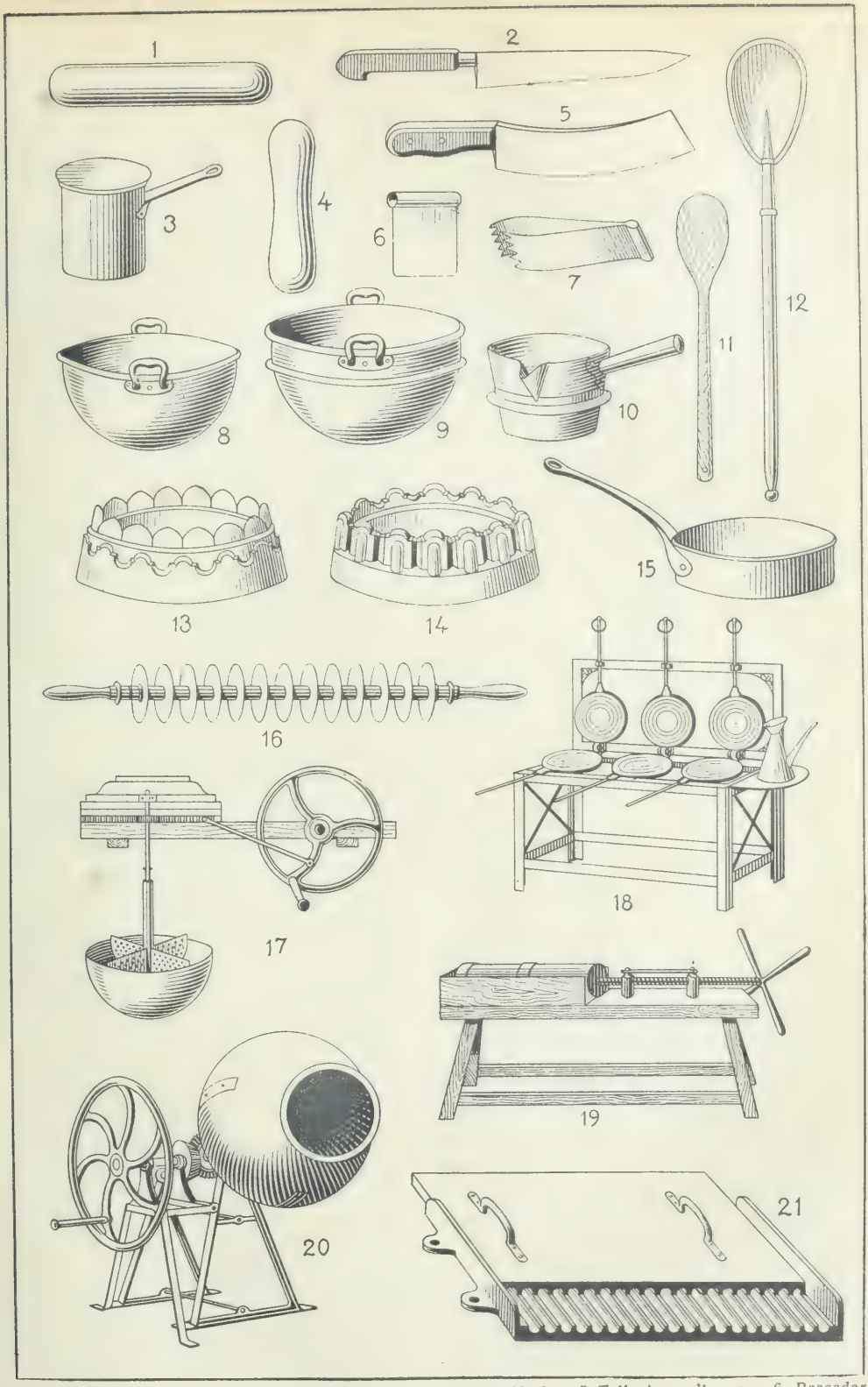

1. y 4. Motllos pera fer bescuits.—2. gavinet ordinari.—3. Bany-Maria.—5. Tallant pera 'l sucre.—6. Rascador.—7. Pinces.—8. y 9. Calderes.—10. Caça.—11. y 12. Espátules o paletes.—13. y 14. Motllos pera fer pastells.—15. Paella.—16 Tallador de Caramelos.—17. Maquina pera debatre les pastes.—18. Maquina pera fer neules dita neulers.— 20. Bomb o pera fer papabenet, anissos y confits.— 21. Pindo'er pera fer bomb ons de sucre.

que'ls flequers fan la pasta. **Hintero.** || adj. Que fá de bon pastar.

PASTADORA. f. Dona que pasta. **Amasadora.** || PASTERA.

PASTADURA. f. PASTAMENT.

PASTALLANA. f. Fanch de terra molt grassa y pastosa. **Arcilla, greda.** || El fanch ab que's fan imatges, gerros, etc. **Barro.**

Pastanaga

PASTALLUNA. f. PASTALLANA.

PASTALLUNA (Sant de). f. **Hipócrita.**

PASTAMENT. m. *Ant.* La acció y efecte de pastar. **Amasadura.**

PASTANAGA. f. *Bot.* Planta medicinal de la familia de les umbelíferes, quina arrel és comestible; treu moltes cames, ab fulles menudament retallades; les flors neixen en figura de parasol; son blanques y la del mitg purpúria. **Zanahoria.** || *Met. vul.* Artista sense talent; home sense criteri. **Tonto de capirote.**

PASTANAGA BORDA O SELVATGE. Mena de pastanaga que neix sense conreu. *Cariota.*

PASTANAGA CONFITADA. Aquesta arrel feta a talls rodons y posada en vinagre. *Zanahoria en conserva.* || Confitura feta ab aquesta meteixa arrel. *Azanoriate.*

PASTANAGA DE TABACH. Troç de tabach lligat molt estret que té la figura d'una pastanaga. *Rollo de tabaco.*

PASTANAGAL. m. y

PASTANAGAR. m. Camp sembrat de pastanagues. **Zanahorial.**

PASTAR. v. a. Fer, travallar la pasta. **Amasar.** || *Met.* Disposar be les coses pera'l logro de lo que se intenta. **Amasar.** || Travallar la pasta pera fer pá. **Amasar.** || PASTURAR.

PASTARADA. f. **Pasterada.** || Cosa mal feta.

PASTARETA. f. *Entom.* PASTERETA.

PASTAT, DA. p. p. **Amasado.**

ÉSSER TOT PASTAT A ALGÚ ALTRE. fr. Ab que se significa semblarse ab gran similitut a un altre, no sols de l'apariencia exterior, sinó també en el geni y modo d'obrar. *No quitar pinta.*

TÍNDREHO TOT BEN PASTAT. fr. *Met. Tener bien puestas las bolas.*

FET Y PASTAT. fr. Enterament igual a altra cosa. *Hecho y trecho.*

PASTECA. f. *Náut.* Corriola grossa pera diferents usos. **Pasteca.** || f. *Mar.* Motor obert per un dels costats. **Pasteca.**

PASTEL. m. PASTELL.

PASTELEJAR. v. n. Arreglarse d'un modo qu'estiguin contents uns y altrès dels que disputen o pledegen. **Pastelear.**

PASTELER, A. adj. *fam.* Que no obra ab rectitut, que 's fa de tots els partits. **Pastelero.**

PASTELL. m. Pasta de farina ab mantega, dins de la qual s'hi posa carn picada, peix o un'altra cosa, y després se cobreix ab un'altra pasta més delicada, y's cou al forn. **Pastel.** || *Bot.* Herba de la fam. de les creuíferes, de such blau, y s' usa pera tenyir del meteix color, reduintla abans a una mena de pasta. **Glasto, hierba pastel, hierba de San Felipe.** || Pasta que's fa de les fulles del pastell que serveix pera tenyir de blau. **Pastel.** || Entre estampers, conjunt de lletres de diverses classes descompostes y barrejades. **Pastel.** || Entre estampers, el defecte que ocasiona la massa tinta o l'ésser aquesta massa espessa. **Pastel.** || PANADA. || PASTELL. || *Ant.* Panellet, pá petit. **Panecillo, panecito.**

PASTELL. La llengüeta de ferro que surt del pany endinzantse al tancador. || La peça del pany que moguda per la clau tanca y obra la porta.

PASTELLER, A. m. y f. Qui fá o ven pastells. **Pastelero.**

PASTELLERÍA. f. Botiga ont venen pastells o forn de pastells. **Pastelería.** || Ofici de pasteller. **Pastelería.** || CONFITERÍA.

PASTELLET. m. Pastell. **Taravilla, pestillo.** || dim. **Pastelillo, pastelito.**

PASTELLS Y PUJOL (Pere). *Biog.* Musich empordanès. Va morir a Castelló d'Empuries l' any 1899, contantne vintissís d'etat. Era un excelent mestre de contrabaix y director d'una de les orquestes més renomenades de la comarca.

— Y TABERNER (ANDREU). *Biog.* Mestre d'escola y poeta, qui és més conegut per son pseudònim de *Lo Tamboriner del Fluviá.* Natural de Olot. L'any 1844 va publicar *Máximas morales*, en vers, y després la colecció de poesíes jocoses, sèries, morals y sagrades, en cinch volums, titulada *Lo Fluvioler del Ter*, (Girona 1868, imp. de Torres), escrites en llenguatge planer y casolá. En 1859 publicava a Barcelona un *Nou repiquet del Tamboriner del Fluviá*, (imp. J. Bosch). Havía divulgades distintes composicions seues en fulles volants, contribuint al desvetllament literari catalá. Era mestre de llatí en l'antich colegi del ajuntament de Girona y després va serho de primeres lletres.

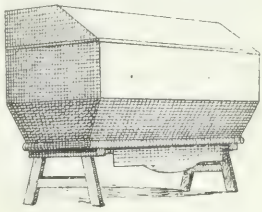

Pastera de pagès

PASTERA. f. Eina quadrilonga de fusta, quins quatre costats están obliquament disposats; serveix pera pastar. **Artesa, amasadera.** || Fusta buidada com un oubi que serveix d'embarcació. **Artesa.** || CUBELL. || *Fam.* Ninxo, ont s'hi coloca alguna imatge. **Nicho.** || Carro del hospital pels morts.

PASTERA. Per portar el material dels mosaichs y el guix dels guixaires.

TROBAR O TINDRE BONA PASTERA. fr. *Fam.* Trobar o tindre algú ont anar a menjar. *Hallar o tener buen pesebre.*

PASTERADA. f. Pá, porció de farina que's pasta d'una vegada. **Cochura, amasijo.** || La porció de ca s y arena que's pasta d' una vegada. **Amasijo, pilada** || *Met.* Conveni entre molts regularment pera alguna cosa dolenta. **Amasijo, pastel, entruchada.**

PASTERETA. f. *Entom.* COTXINILLA, BACONET, PANAROLA. || dim. de pastera. **Artesilla.** || Caixó de fusta que reb l'aigua de la cinia. **Artesilla.** || Eina petita de fusta que serveix d'escupidora. **Dornillo, dornajo.** || GAVETA. || Gaveta petita de fusta per posar el sabó les bugaderes. **Jabonera.**

PASTEROL. m. Eixida de budell. **Hernia.**

PASTES. f. pl. Vidrets de color destinats a imitar les pedres precioses. **Pastas.** || Barreja de guix blanch y aiguacuit pera tapar els forats y escletxes d'alguna cosa que s'ha de pintar. **Plaste.** || PASTETES || Se diu dels bescuits o altre pá delicat pera pende xocolata. **Pastas.** || Compost de midó y pedra blava que tenen els impressors pera fer l' arreglo a la máquina. **Pastas.** || Fideus, macarrons y altres sopes pera menjar.

PASTETES. f. pl. Pasta clara de midó o farina y aigua bullida fins al punt de poguer apegar y unir

una cosa ab un'altra. **Engrudo.** || Les sopes massa bullides y espesses. **Pegote.** || *Met.* FANCH.

AGAFAR AB PASTETES. fr. *Engrudar, pegar con engrudo.* || AGAFAR AB SALIVA DEJUNA.

PASTETES DE FUSTER. Compost d'aigua, aiguacuit, guix blanch y ocre. Pasta pera tapar esquerdes.

PASTÍÇ. m. PASTELL, 1. || *Met.* La persona molt petita y grassa. **Embote, pastel.**

PASTIÇ. m. *Ter. ibicench.* Pasticería de l' illa. **Pastel del país.**

PASTIÇÁS. m. aum. **Pastelón.**

PASTICER. m. Qui fá y ven pastells o pastiços. **Pastelero.** || *Ter.* FLEQUER.

PASTICEJAR. v. a. Remenar pasta. || *Iròn.* Fer algún conveni ocult y perjudicial per un tercer. **Pastelear.**

PASTICERÍA. f. La botiga del pasticer. **Pastelería** || Conjunt de pastells o pastiços. **Pastelería.** || L'art de fer pastells. **Pastelería.**

PASTICET. m. dim. **Pastelillo, pastelito.**

PASTILLA. f. Petita massa o coqueta de varies maneres y ingredients y serveix com aliment, pera remei, perfumar, etc. **Pastilla.** || TAULETA DE SUCRE.

PASTILLA D'OLOR PERA PERFUMAR. *Pastilla de olor.*

PASTILLA DE XOCOLATA. Pastilla feta de la meteixa pasta de que's fá la xocolata. *Pastilla de chocolate.*

GASTAR PASTILLES DE SUCRE. fr. *Met.* Se diu del qui parla suaument y ofereix molt, complint poch. *Gastar pastillas de boca.*

PASTILLETA. f. dim. **Pastillita.**

PASTÍM. m. Fleca, casa en que's fá'l pá. **Panadería.** || *Ant.* PASTAMENT.

PASTITXO. m. Empastifament, porquería, fanch, pastetes. **Emplasto, porquería.** || DOLENT, MAL FET.

PASTIU. m. PASTURA.

PASTOR. m. Qui guarda, cría o pastura bestiar. **Pastor.** || m. Nom propi d' home. **Pastor.** || El prelat eclesiàstich o qualsevol altre párroch que té súbdits. **Pastor.**

PASTOR DE RAMAT. Qui guarda un ramat y'l porta a pasturar. *Manadero.*

PASTOR UNIVERSAL. El summo pontifex. *Pastor universal.*

AIR PASTOR, AVUI SENYOR. *Ref.* Ab que's denota la repentina mellora de fortuna. *Ayer vaquero, hoy caballero.*

BON PASTOR. Atribut que's dona a Jesucrist. *Buen Pastor.*

EL BON PASTOR TON LES OVELLES, NO LES ESCORXA. *Ref.* Denota que les coses s'han de tractar de manera que se'n tregui profit, y no que's llencin a perdre. *Basta esquilar sin desollar.*

PASTOR (Francesch Joan). *Biog.* Notari valenciá del sigle XVI. Bon llatinista y molt versat en cosa dels Furs. Ell va publicar, ajudat del advocat Capdevila, la edició *Fori Regne Valentiæ...* (Valencia, 1548, imp. J. Mey), en fol., dedicada als Jurats o municipi de Valencia. També va conreuar la poesía en llengua del país, prenent part en el Certàmen poètich en llaor de la Concepció, l' any 1532.

— (LLUÍS MARÍA). *Biog.* Economista de cap de brot y home públich eminent. Nat a Barcelona l'any 1804, morint en 1872. Propagador del sistema del lliurecambi, va defensarlo en les Corts, en els periòdichs y la Associació Aranzelaria. Era advocat, exercint primer a Buitrago y després a Madrit. Va fundar l' any 1839, una societat pera millorar les presons. En 1847 fou diputat y director del Deute públich. L'any 1853 era ministre d'Hisenda (tres mesos), tornant a la direcció del Deute. Va pendre part en la fundació de la Assoc. pera la reforma d'Aranzels d'Aduanes, y en fou president. L'any 1860 era delegat al Congrès internacional de Laussana, pera estudiar la teoría dels impostos, essent elegit vispresident y prenent part en els debats. És autor de obres notables que en son temps foren sensacionals: *Filosofía del Crédito,* (Madrit, 1850, imp. Ayguals de Izco), vol. 4t. de XXXII | 368 pág. *La Ciencia de la Contribución,* ab un discurs preliminar de D. Bonaventura C. Aribau (Madrit, 1856, imp. de Galiano), dos vol. 4t. de XL | 260 y 267 pp. *Historia de la deuda pública española y proyecto de un arreglo y unificación* (Madrit, 1863, imp. Carranza), vol. 8.° de 280 págs.) *Lecciones de Economía política* (Madrit, 1868, imp. de La Gaceta Económica), un volum. Essent molts més els títuls de travalls publicats per ell en volums separats y també en revistes importants.

— Y FUSTER (JUST). *Biog.* Vegis FUSTER.

— Y JULIÁ (MODEST). *Biog.* Esculptor valenciá, nat a Albaida l' any 1825. És autor de nombrosíssimes imatges escampades en els temples de Valencia, Madrit, Salamanca, Osca, Murcia y altres parts. Tenint una gran reputació, may va consentir que llurs obres figuressin en cap exposició, car era modestíssim.

PASTORA. f. La dona que guarda, guía y pastura el bestiar. **Pastora.**

DIVINA PASTORA. Atribut que's dona a María Santíssima. *Divina Pastora.*

LA PRIMERA PASTORA, LA SEGONA SENYORA. *Ref.* Ensenya que'ls que's casen dues vegades solen tractar mellor a la segona moller que a la primera. *La primera mujer escoba, la segunda señora.*

PASTORADA. f. Multitut o conjunt de pastors. **Pastorada.** || Prat artificial que's rega cada día y serveix pera engreixar als lletons. **Pradera, herreñal, apacentadero.**

PASTORAL. adj. Lo pertanyent als pastors, especialment als prelats eclesiástichs. **Pastoral.** || La carta o escrit ab que un prelat eclesiástich exhorta als súbdits. **Pastoral.**

PASTORALMENT. adv. m. Al estil dels pastors. **Pastoralmente.**

PASTORAR. v. n. PASTURAR.

PASTOREIG. m. Acció de pastorejar. **Pastoreo.**

PASTOREJAR. v. a. Cuidar el pastor del bestiar. || Cuidar el prelat del seus fidels. **Pastorear.**

PASTORELA. f. y

PASTORELLA. f. Composició y cant senzill y alegre com el que usen els pastors. **Pastorela.** || *Ornit.* PASTORETA, 1.

PASTORET. m. dim. **Pastorcillo, pastorcito, pastorcico.** || pl. Baralles, pendencia entre una familia. **Danza de espadas, moros y cristianos.** || Representació dramática de l'adoració dels pastors al naixement de Jesús. **Pastorcillos**

ALS PASTORETS SE'LS HI APAREIX LA MARE DE DEU. *Ref.* Denota que a alguns sense fer dilligencia 'ls hi vé la fortuna, sense sapiguer com ni per ont. *A los bobos se les aparece la Madre de Dios.*

BALL DELS PASTORETS. Ball o dança catalana desempenyada per nois vestits de pastor.

HAVERHI PASTORETS. *Met. fam.* Haverhi baralles y disputes a alguna comunitat o familia. *Andar la paz por el coro.*

PASTORETA. f. *Ornit.* Aucell de pas, de bech prim y llarch, d'ales llargues y quin cos és de un color gris verdench per damunt y groch blanquinós per sota. **Aguzanieve, pizpita, nevatilla, pajarita de las nieves, andarrío, pizpitillo** || CUETA, CUARETA. || *Entom. ter.* PANAROLA.

PASTORÍA. f. Ofici o exercici de pastor. **Pastoría, pastoreo.**

PASTORICI, A. adj. PASTORIL.

PASTORIL. adj. Lo pertanyent als pastors. **Pastoril, pastoricio, pastoral.**

PASTORILMENT. adv. m. Al us o estil dels pastors del bestiar. **Pastorilmente, pastoralmente.**

PASTORS (Cova dels). *Orog.* Al terme de Sant Julià de Sardanyola; té molt poca fondaria.

PASTÓS, A. adj. Tou, bla, mantegós, moll. **Pastoso.** || *Pint.* Pintat ab bona pasta de color **Pastoso.** || *Met.* Dòcil. || DÓLS.

PASTOSITAT. f. Estat o qualitat de lo pastós. **Pastosidad.** || DOLÇOR.

PASTRANA (Joan). *Biog.* Llatinista mallorquí, de començaments del sigle XV. Autor d' una *Gramática* en vers, extreta del Priscianus y del Villadei, famosa abans y després de l' aparició de la obra del castellá Antoni de Nebrija (1481). El sistema d' en Pastrana va ésser generalisat per Espanya fins ben entrat el sigle XVI, car hi han edicions fetes en lletra gòtica: a Salamanca, en 1492; a Valencia, en 1533; a Mallorca, en 1545, en 1554 y en 1559; a Barcelona, en 1578; y se 'n coneixen codis escrits de principis del sigle XV, de Sivilla y de Mallorca.— Se sospita si es original d' en Pastrana el *Comprehensorium,* estampat l' any 1475 a Valencia.

PASTURA. f. Past o aliment del bestiar. **Pastura, pasto.** || pl. HERBATGE. || Acte de menar lo bestiar a pasturar. **Pastoreo, apacentamiento, pacedura.** || L' acte de pasturar l' herba viva. **Apacentamiento, pacedura, pasto.**

PASTURA COMUNA. Empriu, paratge de past comú. *Pasturaje, pastura.*

PASTURALL. m. *Ter.* PASTURATGE.

PASTURAMENT. m. *Ant.* Acte y efecte de pasturar. **Apacentamiento.**

PASTURAR. v. n. Menjar lo bestiar la pastura dels camps. **Pacer, pastar.** || v. a. Portar lo bestiar al camp pera menjar. **Pastar, pacer, pastorear, herbajar, apacentar.**

PASTURAR EN BONA PART. fr. *Met. fam.* Denota que algú ha tingut bon aliment molt temps per lo que s' ha engreixat. *Estar en montera.*

PASTURAT, DA. p. p. **Apacentado, pastado.**

PASTURATGE. m. Lloch ont s' hi pastura. **Pasto.**

PASTUYRA (Puig de). *Orog.* Puig de la serra del Catllar; és a 2,694 met. d' alt., al N.O. de Setcases, entre la comarca de Camprodón y la Vall de Ribes, prov. de Girona.

PATA. f. POTA.

PATA DE CABRA O DE GALL. *Met.* Surtida extranya y fora del cas. *Pata de cabra ó de gallo, empatadera.*

PATACA. f. *Fam. numis.* Moneda de coure que valía dos quartos **Parpalla, parpallota, parpasola, pataca.** || *Ter.* PATATA.

PATACADA. f. Cop donat ab la má plana. **Palmada.** || *Met.* Cop de política, dilligencia contra algú. **Porrazo, fuego, fuego graneado.**

PATACADETA. f. dim. **Palmadilla, ita.**

PATACH. m. COP, SOTRACH.

PATACÓ. m. *Ant. numis.* Moneda de plata de pes d' una unça y retallada ab estisores. **Patacón.** || Pataca petita.

PATACOT, A. adj. Taujá. **Patavo, patán, zote, botarate.** || Qui fa una cosa sense art. **Amolador.**

PATADA. f. Coça, cop donat ab la planta del peu. **Patada.** || Trepitjada del peu del animal que queda senyalada a terra. **Huella, patada, pisada.**

PATAFI. m. Adob mal fet. **Pegote.** || PEGAT, EMPLASTE.

PATAFLAST. m. Veu ab que 's denota 'l cop y soroll que fa alguna cosa al caure. **Zaparrada, baquetazo, batacazo, zaparrazo.**

PATAGÒNICH, CA. adj. Lo natural de o lo referent a la Patagonia.

PATAGRÓS, A. adj. Qui té 'l peu gros. **Patón.**

PATAPLÍM, PATAPLÁM. *Expr.* Que s' usa pera explicar qu' alguna cosa balandreja fent soroll. **Dingodango, dingolondango.**

PATAPLÚM. Nom ab la qual se imita 'l soroll de algún obgecte al caure.

PATAPÚM. m. *Ter. ibicench.* Joch de nois. **Juego de muchachos.** || Onom. imitant el sò d'algún obgecte al caure, tir, etc.

PATAQUEIG. m. Acció de donar patades.

PATAQUEJAR. v. a. Donar cops ab la má plana. **Azotar, palmear.**

PATAQUEJAT, DA. p. p. **Azotado, palmeado.**

PATAQUER, A. m. y f. Qui tracta en pataques. || *Met.* Artista dolent.

PATAQUERA. *Ter. Bot.* PATATERA.

PATAQUERIA. f. Obra mal feta. || BUNYOL.

PATARATA. f. Friolera, cosa de poca entitat, ridícula, despreciable. **Patarata.**

PATART. m. *Met. fam.* PATARRA.

PATARRA. f. *Fam.* Mentida, patranya. **Gazapa, patraña, pajarota, pajarotada, moyana.**

PATARRÁS. m. *Náut.* Corda grossa fermada al coll del pal dit corona, pera ajudarli quan la nau cau de carena. **Patarrazo.**

PATARRELL, A. adj. Rebaçut. **Rebolludo, redoblado, membrudo, rehecho, rechoncho.**

PATARRELL (Fer el). *For.* Fer rareses.

PATARRELLADA (A la). adv. m. Se diu d' una manera de coure 'ls caragols, els quals se posen demunt de les brases ab sal y oli y solen menjarse ab alioli.

PATARRELLEIG. m. Raresa, contrarietat.

PATERRELLER, A. adj. Qui fa rebequeries.

PATARRER, A. adj. Qui conta patarres o mentides. **Embustero.**

PATATA. f. Tubèrcul de la patatera; és rodó, un poch xato, de cinch a set centimetres de diámetre, cobert d' una pelleta blanquinosa, groguenca, o rogenca, segons les castes, y lo meteix la molsa; cuita es molt farinosa, sana y nutritiva. **Papa, patata.**

Patatera

PATATA DE MÁLAGA. *Batata.* || MONIATO.

PATATERA. f. *Bot.* Planta ramosa de 30 a 60 centimetres d' alta; té les fulles en figura de cor, la flor de campaneta, gran y de color vermell y blanch. **Patata.**

PATATETA. f. dim. **Patatita.**

PATATUF. m. Ab la qual se imita 'l sò que fa una cosa al caure. **Pataplum.**

PATATÚS. m. Accident. **Patatús.**

PATE. m. *Blas.* Creu quina extremitat s' aixampla un poch. **Pate.**

PATEIXER. v. n. PATIR.

PATEIXIMENT. m. PATIMENT.

PATEJAMENT. m. Picament de peus. **Pateamiento, pateadura, pataleo.**

PATEJAR. v. a. Donar patades. **Patear.** || v. n. Trepitjar repetidament alguna cosa xafantla o fentla malbé. **Pisotear.** || *Met.* Picar de peus, incomodarse per haver surtit malament alguna cosa. **Patear.**

PATEJAT, DA. p. p. **Pateado.**

PATELLA. f. *Conquio.* Genre de moluschs dermobranchs. **Patela.** || *Anat.* Os rodó del genoll dels animals. **Patela.**

PATELLEJAR. v. n. PATEJAR.

PATENA. f. Platet d' or, plata o d' algún altre metall daurat, que 's posa demunt del calze. **Patena.** || Medalla gran y rodona d' alguna imatge esculpida, que 's posen al pit les pageses. **Patena.** || *Ictiol.* ESPARRALLÓ.

Patena

PATENT, A. adj. Públich, manifest, visible. **Patente.** || Clar, obvi, fácilment perceptible. **Patente.**

ESTAR NOSTRE AMO PATENT. fr. Estar de manifest Jesucrist sagramentat. *Estar Nuestro Señor expuesto.*

PATENTA. f. Títol, despaig reial pera gosar d' algún empleu. **Patente.** || La cèdula o despaig que donen els superiors de les ordres relligioses a llurs súbdits pera mudar de convent o anar a alguna part. **Patente.** || Contribució que hi ha costúm de fer pagar als qu' entren de nou a algún empleu. **Patente.** || Cèdula o permís pera explotar algún invent. **Patente.** || *Ant.* LLETRES PATENTES.

PAGAR LA PATENTA. fr. *Fam.* Rebre algún cástich.

PATENTAMENT. adv. m. PATENTMENT.

PATENTAR. v. a. Procurar o donar patenta.

PATENTAT, DA. adj. Que té patenta. Autorisat per la llei. **Patentado.**

PATENTISABLE. adj. Que 's pot fer patent.

PATENTISAR. v. a. Fer patenta alguna cosa. **Patentizar.** || Autorisar per medi de patent.

PATENTÍSSIM, A. adj. sup. Molt patent.

PATENTMENT. adv. m. Evidentment, visiblement. **Patentemente.**

PATERA. m. Ball popular de la comarca d' Igualada, el qual constitueix una diversió propia de les festes majors.

PATERA (Cova d' En). *Orog.* A les Esplugues del terme de Carme.

Pátera de bronzo

PÀTERA. f. Plat de poch fons que s' usava als sacrificis y a les ofrenes relligioses a l' antigor. **Pátera.**

PATERMÚS. n. p. d' home. **Patermucio.**

PATERN, A. adj. Pairal, paternal. **Paternal, paterno.**

NOM PATERN. El primer apellido o cognom.

PATERNA (Francesch Martinez). *Biog.* Escriptor y erudit valenciá del sigle XVII, natural de Oriola. Autor d' un *Breve tratado de la fundación y antigüedad de la ciudad de Orihuela, y de sus varones ilustres,* (Oriola, 1612, imp. A. Martinez); *Orihuela Ilustrada...* etc., manuscrit en l' arxiu de Oriola, escrit en 1642.

PATERNA. *Geog.* Vila de la prov., diòc. y part. jud. de Valencia; és a la vora del Turia, té estació de F.-C. y 3,516 hab.

PATERNAL. adj. Lo pertanyent al pare. **Paternal, paterno.**

PATERNALMENT. adv. m. Ab efecte de pare. **Paternalmente.**

PATERNITAT. f. La qualitat de pare. **Paternidad.** || Tractament que 's dona a certs relligiosos. **Paternidad.**

PATERNOSTER. m. PARENOSTRE.

PATESCA. f. *Mar.* Motó gran que té una obertura a la part de dalt de la roldana. **Patesca.**

PATÈTICAMENT. adv. m. D' una manera patètica. **Patéticamente.**

PATÈTICH, CA. adj. Afectuós, apte pera moure les passions. **Patético.**

PATÈU. s. *Territ.* Pá tou. **Pan tierno.**

PATGE. m. Criat que serveix al seu amo a la taula, en certes funcions y en altres ministeris decents y domèstichs. **Paje.** || Criat de peu. **Paje.**

PATGE D' ARMES. Qui portava les armes del seu amo. *Paje de armas.*

PATGE DE CAMBRA. Criat que serveix dins de la cambra al seu amo, y gosa d' alguna particular estimació. *Paje de cámara.*

ES PETIT PER PATGE. fr. *Vulg.* Ab que 's denota la incapacitat d' algú. *Es muy bobo para alcalde.*

PATGET. m. dim. **Pajecico, pajecillo, pajecito.**

PATGIA. f. Ofici o càrrech de patge.

PATI. m. *Arquit.* Espai gran que hi ha a alguns edificis, rodejat de paret, descobert o al ras, y que té la entrada a peu plá. Serveix comunament pera deixar pas a la claror y pera esbarjo; y si es al mitg del edifici, en castellá 's diu **patio o patio principal, y patio segundo de luces,** si es a la part forana o posterior. **Patio.** || Sol, terreno pera edificar. **Suelo, solar.** || Als teatres es la part que hi ha entre les llunetes y la entrada. **Patio.** || Lo paratge obert que hi ha als tribunals y universitats. **Patio.** || A les iglesies y palaus. **Atrio.** || *Ant.* PACTE, PARTIT.

VESTEN AL PATI DEL ÒS. *Expr. fam.* Ab que 's despedeix a algú o per despreci o per no volguerlo atendre. *Vete al rollo.*

PATÍ. m. Mena de sabates o xinel-les ab corretges y sota una mena de quilla ab metall acabada per devant ab una com a proa caragolada pera tallar millor el glas; serveixen pera córrer per demunt del gel. **Patín.** || *Ornit.* Mena de corb marí que s' alimenta de peixos. **Patín.**

PATÍBUL. m. Suplici. **Patíbulo.**

PATIBULARI, A. adj. Lo referent al patíbul. **Patibulario.**

PATIET. m. dim. **Patio, patín, patinejo, patinillo.**

PATILLA. f. Porció de pel que 's deixa créixer a les galtes desde 'ls polsos fins a la barba. **Patilla.**

PATIMENT. m. SUFRIMENT.

PATINA. f. Óxit que 's forma als obgectes de bronze, comunicantloshi un color d' oli. **Patina.** || Tò especial que 'l temps fa pendre a les pintures al oli. **Patina.**

PATINADOR, A. adj. Qui patina. **Patinador.** || PATÍ.

PATINADORS. m. pl. El parell de patins pera patinar.

PATINAR. v. a. Córrer ab patins per demunt del glas. **Patinar.**

PATINS. m. pl. El parell de patinadors pera patinar.

PATIR. v. n. Penar, tolerar, sufrir ab resignació. **Padecer.** || Sentir els agravis, injuries o pesars. **Padecer.** || Tindre, estar posseit d' alguna cosa, com engany, etc. **Padecer.** || *Met.* Estar exposades a algún dany les coses insensibles. **Padecer.** || Tindre algún mal habitual, com: *migranya,* etc. **Adolecer, padecer.** || Ser sumament pobre, estar faltat de lo necessari. **Perecer.**

PATIT, DA. p. p. **Padecido.**

PATÓ. m. Bes, besada. **Beso.** || PETÓ.

PATOF. m. BACADA.

PATOGENESIA. f. *Med.* Part de la patología que tracta de la formació de les malaltíes. **Patogenesia.**

PATOGENÈSICH, CA. adj. Lo concernent a la patogenesia. **Patogenésico.**

PATOGÈNIA. f. *Med.* Part de la patología que tracta de la formació de cada malaltía. **Patogenia.**

PATOGÈNICH, CA. adj. Lo que pertany o té relació ab la patogenia. **Patogénico.**

PATOGNOMÒNICA. f. Ciencia dels signes de les passions. **Patognomónica.**

PATOGNOMÒNICH, CA. adj. Epítet dels signes que donen a conéixer el verdader carácter de les malaltíes. **Patognomónico.**

PATÒLECH. s. La persona versada en patología. **Patólogo.**

PATOLOGÍA. f. Part de la medicina que tracta de la naturalesa de les malaltíes. **Patología.**

PATOLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la patología. **Patológico.**

PATOLL. m. Abundor, multitut. **Parva, peste, máquina.**

PATOLLA. m. y f. TRAPACER. || PATOYA.

PATOLLAR. v. n. Enganyar ab artificis. **Embelecar, picotear.** || MALDAR. || Copejar ab los peus el fanch o aigua fangosa. **Patullar.** || Fer alguna cosa sense regla ni art. **Apatuscar.**

PATOLLAT, DA. p. p. **Embelecado.**

PATOMANÍA. f. *Med.* Mena de bogería. **Patomanía.**

PATONEIG. m. Acte y efecte de besar molt d' una vegada. **Besuqueo.**

PATONEJAR. v. a. Besar sovint, fer molts patons seguits. **Besucar.**

PATONER, A. m. y f. *Fam.* Qui patoneja. **Besucador.** || PETONER.

PATONET. m. dim. **Besito.**

PATOPEYA. f. *Ret.* Figura per medi de la qual se expressen les emocions del ánim. **Patopeya.**

PATOT, A. adj. PATACOT, DESGAIRAT, PATOTXO. || TOSCH, GROSSER.

PATOTA. f. Al joch de cartes és fer una trampa que consisteix en barrejarles y disposarles de tal modo, que 'l que les dona 's queda ab les millors o les dona al seu company. **Pastel.**

FER LA PATOTA. fr. Avindres pera obrar contra de algú, especialment al joch. *Ir al molino.*

PATOTXADA. f. Disbarat, despropòsit, matxada. **Machada, patochada.**

PATOTXO, A. adj. Tonto, grosser. **Zoquete.** || Dit de la cosa matossera, mal feta. **Zoquetudo, chabacano.**

PATOYA. f. *Ter.* XANGUET.

PATRACOL. m. PROTOCOL. || Paperot, escrit despreciable. **Papelón.**

PATRAIX. *Geog.* Poble agregat a Valencia.

PATRANOSTRE. m. *Ant.* Qui fa rosaris. **Rosariero.**

PATRANYA. f. Rondalla, patarra, mentida. **Patraña.**

PATRASTRE. m. *Ant.* PADRASTRE.

PATRANYAL. m. Colecció de contes o patranyes. **Patrañuelo.**

PATRES NOSTRES. m. ROSARIS.

PATRI, A. adj. Lo pertanyent a la patria. **Patrio.** || Lo pertanyent al pare. **Patrio, paterno, paternal.**

PATRIA. f. País, lloch ont algú neix. **Patria.** || Lloch propi de qualsevulla cosa. **Patria.**

LA PATRIA DEL SABI ES EL MON. fr. Denota que qui se fá càrrech de les circunstancies, li es indiferent viure a un país o en altre, o més directament que 'l saber és patrimoni de la humanitat y no de una patria limitada. *Al buen varón tierras ajenas su patria son. El saber no tiene patria.*

LA PATRIA SEMPRE TIRA. *Loc.* Denota que sembla es preferit lo lloch ont s' es nat a qualsevol altre, per be que s'hi estigui. *La tierra do me criare, démela Dios por madre.*

PATRIAL. adj. Lo referent a la patria. **Patrio.**

PATRIALMENT. adv. m. Ab amor a la patria, o segons costúm de la patria.

PATRIARCA. m. Cap d' una numerosa descendencia. **Patriarca.** || Títol de dignitat dels bisbes d' algunas iglesies principals, com el d' Alexandría, Antioquía, etc. **Patriarca.** || Títol de dignitat concedit pel papa a alguns prelats sense jurisdicció o ab ella. **Patriarca.** || Qualsevol dels fundadors de les religions. **Patriarca.**

ESTAR COM UN PATRIARCA. *Expr.* Ab que 's ponderen les comoditats d' algú. *Estar como un patriarca.*

PATRIARCAL. adj. Lo pertanyent al patriarca. **Patriarcal.** || Sol dirse de les costums morigerades, del viure senzill, etc.

PATRIARCALMENT. adv. De una manera patriarcal. **Patriarcalmente.**

PATRIARCAT. m. Dignitat de patriarca. **Patriarcado.** || El territori o jurisdicció del patriarca. **Patriarcado.** || El temps que s' obté la dignitat de patriarca. **Patriarcado.**

PATRICI, A. adj. Natural d' algún poble. **Patricio.** || m. Pare de la patria, nom dels primers senadors romans establerts per Ròmul. **Patricio.** || Cada un dels descendents dels primers senadors de Roma que formaven la noblesa romana. **Patricio.** || Qui obtenía la dignitat de patrici. **Patricio.** || Lo pertanyent als patricis y a la patria. **Patricio.** || Noble, governant, aristòcrata. **Patricio.** || n. p. d' home. **Patricio.**

PATRICIAT. m. Dignitat y condició de patrici, de noble. **Patriciado.**

PATRICIDA. m. PARRICIDA.

PATRICIDI. m. PARRICIDI.

PATRICÓ. m. La quarta part d' una meitadella o porró. **Petricón.**

PATRIMONI. m. Els béns heretats dels pares. **Patrimonio.** || Hisenda. **Patrimonio.** || Els béns profans adquirits per qualsevol títol. **Patrimonio.** || Los béns propis espiritualisats pera qu' algú pugui ordenarse. **Patrimonio.**

PATRIMONI REAL. Los béns de la corona. *Patrimonio real.*

FER PATRIMONI A UN ECCLESIÁSTICH. fr. Subgectar una porció de béns pera congrua d' algún ordenat. *Constituir patrimonio.*

PATRIMONIAL. adj. Pertanyent al patrimoni. **Patrimonial.** || Lo que pertany a algú per raó de la seua patria o del seu pare. **Patrimonial.**

PATRIMONIALITAT. f. Dret qu' algú té per ser natural y originari d' algún país pera obtindre alguna cosa. **Patrimonialidad.**

PATRIMONIALISAR. v. a. Erigir en patrimoni. **Patrimonializar.**

PATRIMONIAT. m. HISENDAT.

PATRIOT. m. y

PATRIOTA. m. Qui té amor a la patria y procura per lo bé d' ella. **Patriota.** || Paisá d' una meteixa patria. **Compatriota.**

PATRIOTER, A. s. y adj. Qui té un amor a la patria exagerat o fals. **Patriotero.**

PATRIOTERÍA. f. Amor a la patria exagerat o fals. **Patriotería.**

PATRIÒTICAMENT. adv. m. Ab patriotisme. **Patrióticamente.**

PATRIÒTICH, CA. adj. Lo pertanyent a la patria y al patriota. **Patriótico.**

PATRIOTISME. m. Amor a la patria. **Patriotismo.** || Sacrifici per la gloria de la patria. **Patriotismo.**

PATRÍSTICA. f. Ciencia de les coses relatives als Pares de la Iglesia. **Patrística.**

PATRÓ. m. Protector, defensor, advocat. **Patrón,**

patrono. || El sant titolar d' alguna iglesia o de la devoció d' algú. **Patrón.** || L' amo de la casa ont s'hi allotja algú. **Patrón.** || Qui té dret de patronat sobre alguna cosa. **Patrón.** || Model, mostra, pauta. **Dechado, patrón.** || Qui té 'l cárrech y mando d' una embarcació. **Patrón.** || El dibuix de fer puntes. **Prendido, picado, patrón.** || AMO, SENYOR. || *Met.* Model de virtuts o vicis. **Modelo, patrón.** || Model de cada peça que entra en la confecció d' un vestit. **Patrón.**

PATRÓ ARANYA EMBARCA, EMBARCA, Y ELL SE QUEDA A TERRA. *Ref.* Se diu contra els que persuadeixen als altres pera que facin lo que ells no gosen fer. *No entra á misa la campana, y á todos llama.*

NO POGUER PENDRE PATRÓ D' ALGUNA PERSONA O COSA. fr. No guardar ordre ni concert. *No tener ó no podérsele tomar atadero.*

PATROCINADOR, A. adj. Qui patrocina o ampara a algú o alguna cosa. **Patrocinador.**

PATROCINAR. v. a. Defensar, protegir, amparar, afavorir. **Patrocinar, proteger, favorecer.**

PATROCINAT, DA. p. p. **Patrocinado.**

PATROCINI. m. Amparo, protecció, auxili. **Patrocinio, tutela, escudo, encomienda.** || Festivitat de María Santíssima, concedida a la Iglesia d' Espanya pêl Papa Alexandre VII y extesa a tota la cristianitat per Benet VIII: se celebra en una de les domíniques de Novembre. **Patrocinio.**

PATROCINI DE SANT JOSEPH. Títol que 's dona a una festa del patriarca Sant Joseph celebrada ab autoritat de la Santa Seu pêls carmelites descalços desde 'l principi de la seua reforma, extesa per la sagrada Congregació de Ritus l' any 1700 a l' ordre de Sant Agustí, y propagada després per quasi tota la cristianitat: se celebra comunament després de la tercera domínica de Pasqua de Resurrecció. *Patrocinio de San José.*

PATRONA. f. La mestressa de la casa ont s' hi allotgen soldats. **Patrona.** || La galera d' una escuadra que segueix en dignitat a la capitana. **Patrona.**

PATRONAL. adj. Referent al patró o al patronat. **Patronal.**

PATRONAT. m. El dret de presentar a algú pera els beneficis eclesiástichs. **Patronato, patronazgo.** || Fundació d' una obra pía. **Patronato.**

PATRONAT LAICH. Vincle fundat en el gravámen de alguna obra pía. *Patronato de legos.*

PATRONAT REIAL. El dret que té 'l rei de presentar subgectes idònis pera la provisió d' empleus eclesiástichs. *Patronato real.*

PATRONEJAR. v. n. Exercir el cárrech de patró en alguna nau o establiment. **Patronear.**

PATRONIMICH, CA. adj. Nom format del pare o altre ascendent y significa fill, net o altre descendent. **Patronímico.** || L' apellido que antigament donaven a Espanya als fills, format del nom de llurs pares, com: de *Sancho, Sánchez;* de *Pedro, Pérez* y de *Fernando, Fernández.* **Patronímico.**

PATRULLA. f. El nombre de quatre o cinch soldats ab el cabo pera rondar y evitar desordres. **Ronda, patrulla**

ANAR DE PATRULLA. fr. Rondar la tropa en patrulles. *Rondar, patrullar.*

PATRULLADOR. m. Qui va de patrulla. **Rondador.**

PATRULLAR. v. n. ANAR DE PATRULLA. **Patrullar.** || PATOLLAR.

PATUÁ. m. y

PATUÈS, A. m. Dialecte propi d' algunes provincies meridionals de França. **Patuá, patués.**

PATUFLÓ, Á. adj. Qui té la cara molt grossa, galtes inflades, etc. **Gordinflón.**

PATULEYA. f. Petita partida de cossos franchs, sense formar part de cap batalló. || *Desp.* Gent de conducta sospitosa.

PATULEYA. f. *Ter. ibicench.* Gentada.

PATULLA. f. PATRULLA.

PATULLÁ. v. r. *Ter. ibicench.* Esforçarse. **Esforzarse.** || PATOLLAR.

PATULLAR. v. a. PATOLLAR.

PATURSA. f. *Med.* Mena d' afecció veneria. **Patursa.**

PATUSCA. f. *Meteor.* Terme usat a alguns llochs de Catalunya, y equival a pedruscall sech y fort que cau fent malbé les plantes, etc. **Pedrisco.** || ESTRAGO, DESASTRE. || Dictat que 's dona a la persona de poca comprensió, y aixís se diu ésser més tonto que la patusca. **Lirón.**

PATXARRO, A. m. y f. Feixuch, pesant.

¡QUIN HOME MÉS PATXARRO! fr. Quin home més feixuch.

PATXECH (Rata). m. RAT-PENAT.

PATXET, A. m. y f. El natural de la ribera del Ebre.

PATXO, A. m. y f. PATXET.

PATXOCA. f. VOLÚM. || Grossaria elegant d' una persona o cosa.

FER PATXOCA. Fer goig, tindre bon cop de vista.

PATXORRA. m. L' home de geni pausat y fleumátich. **Pachón, flemático, tardón, flemudo, moroso, pesado, pánfilo, pachorrudo, porrón, sapo, pelmazo.** || Trigança, pesadesa, fleuma, lentitut. **Sorna, pachorra, posma, flema, remanso.**

GASTAR PATXORRA. fr. Fer les coses poch a poquet. Se diu generalment de qui no s' altera per res. *Gastar flema.*

PATXORRER, A. adj. Qui gasta patxorra. **Pachorrudo.**

PATXOT (Ferrán). *Biog.* Escriptor menorquí, conegut sots el pseudònim de *Ortiz de la Vega.* Nat a Maó l' any 1812, suicidat a Barcelona en 1859, ont havía vingut a viure desde petitet. Als catorze anys ja traduía llibres pera ésser estampats. Va cursar jurisprudencia a Cervera (1829-1835) fins a doctorarse. A Madrit va pendre el títol d' advocat, retornant a Barcelona pera ésser fiscal de la intendencia militar, conreuant la literatura, havent estat abundosíssima sa producció, anònima (desde 1835) ab distints pseudònims y ab el de *Ortiz de la Vega* (desde 1847). Els títols principals són: *Las glorias nacionales* (6 volums 4t.); *Los héroes y las grandezas de la tierra* (8 vol. 4t.), y li són atribuides les famoses obres: *Las ruinas de mi convento* (traduida al alemany, al francès y al italiá); *Mi claustro* (traduida al francès) y *Las delicias del claustro.* El diari barceloní *El Telégrafo* (1858), va ésser fundat per ell, obtenint un èxit no igualat.

Ferrán Patxot

— Y LASARTE (MANUEL). *Biog.* Escriptor barceloní, fill del anterior. Fou un periodista de gran talent, director d' *El Telégrafo* y *El Principado,* que contribuí en gran manera al desenrotllo de la prempsa barcelonina.

PATZ. f. *Ant.* PAU.

PAU. m. Nom propi d' home. **Pablo.** || TONTO. || f. Dó de l' Esperit Sant que infundeix tranquilitat y sossego al ánim. **Paz.** || La virtut que inclina a la tranquilitat y sossego. **Paz.** || **Concordia,** bona correspondencia, especialment a les families. **Paz, tranquilidad, pacificación.** || Pública tranquilitat y quietut dels regnes com oposada a la guerra. **Paz.** || L' ajust o conveni entre 'ls princeps després d' una guerra.

Paz. || Geni pacífich y sossegat. Paz. || La reliquia o imatge que 's dona a besar a la missa abans de consumir. Portapaz, paz. || La ceremonia en que 'l celebrant besa la patena, abraça al diaca y aquest al subdiaca y 's dona a besar la pau. Paz. || La igualtat en el joch quan ningú guanya ni pert. Paz. || Igualtat en els comptes pagat l' alcanç. Paz. || Correspondencia, retorn en les paraules o accions. Paz. || Nom propi de dona. Paz. || interj. S' usa pera aquietar als que 's barallen. ¡Paz!

PAU OCTAVIANA. Gran tranquilitat, per semblança de la que gosava el mon quan la encarnació del fill de Deu en temps del emperador August Octaviá. *Paz octaviana.*

PAU Y TREVA, Y PAU, PAU Y SEMPRE PAU. Lemes que porten els Sometents de Catalunya. *Paz y tregua, y paz, paz y siempre paz.*

AB TOTA PAU Y QUIETUT. *Loc. Con la mayor tranquilidad, con toda cachaza.*

ANÁRSEN A LA PAU DE DEU. fr. *Irse enhorabuena, á la paz de Dios.*

DESCANSAR EN PAU. fr. Salvarse. *Descansar en paz.*

EN SANTA PAU. m. adv. Tranquilament. *En santa paz.*

ESTAR EN PAU. fr. Denota el dany que algú reb en el meteix cas de ferlo a un altre. *Estocada por cornada; estar en paz; pata es la traviesa.*

FER LA PAU. Reconciliarse els qu' están en discordia. *Hacer las paces.*

LA CLAU ÉS LA PAU. *Ref. Más vale vuelta de llave, que conciencia de fraile.*

PENDRE PAU. fr. *Met. fam.* Besar el cés. *Besar el culo.*

POSAR EN PAU. fr. Mitjansar entre 'ls que disputen o 's barallen, apaciguarlos. *Meter ó poner paz ó en paz.*

¡SANT PAU! *Expr.* Se sol dir quan algú estornuda o quan se tus; és lo meteix que ¡VÁLGAT DEU! *¡Válgate Dios!*

TORNAR EN PAU. fr. FER LA PAU.

VINDRE DE PAU. fr. *Venir de ó en paz.*

VIURE EN PAU. fr. *Vivir, estar en paz.*

Y EN PAUS AB EL BISBE. m. adv. *Cristo con todos.*

PAU (Francesch Manel). *Biog.* Escriptor contemporani y entusiasta pêl renaixemeut literari de Catalunya. Escrivía quadros de costums ab molt garbo en les escenes y en el llenguatge. Va ésser un dels primers que redactaren a la revista *La Renaixensa* y va pertányer a les més significades corporacions catalanistes desde 1868 fins a 1876. Va morir prop de Barcelona en 1907.

— (GERONI). *Biog.* Polígraf notable del sigle XV, natural de Barcelona. Fill del conceller del rei Joan II, el doctor en lleis Jaume Pau. Era molt sabi y erudit en ciencies y literatura grega, bon poeta, geògraf y gramátich memorable. Va morir a Barcelona durant l' epidemia de l' any 1465. Els escrits de ell son distingits per la cultura que revelen y la elegancia ab que son formats.

— (GERONI). *Biog.* Fill del anterior. Canonge de la Seu barcelonina, com abans ho havía estat a Vich. Jurisconsult, cambrer del Sant Pare Alexandre VI y bibliotecari del Vaticá. Protonotari apostòlich. Autor d' un estudi geográfich, *De Huminibus et montibus Hispaniæ,* dedicada a D. Roderich de Borja abans d' ésser Papa. L' any 1491 va escriure son llibre *Barcinona.*

— (JAUME). *Biog.* Sabi catalá del sigle XV, natural de Perpinyá, home de gran celebritat a Espanya y a Italia, aixís per son saber y eloqüencia com per la bellesa de sos sentiments y de son parlar. Assessor molt estimat del rei D. Joan II d' Aragó. És autor de una obra de Dret sadollada de bona doctrina jurídica, alabada dels sabis del seu temps. Va morir a Barcelona l' any 1466.

— (PERE). *Biog.* Pintor que a les mitjanies del sigle XVI vivía a Catalunya, y quins travalls són elogiats pêls critichs. Una de les seues obres més acabades, són les mampares de l' orga de la catedral de Tarragona y alguns fragments de l' altar major de aquella Seu. Sembla que en el seus travalls va colaborarhi l' artista anomenat Pere el Grech.

PAU. *Geog.* Poble de la provincia y bisb. de Girona, partit jud. de Figueres; és a la vora d' un barranch, a Ponent de la serra de Roses, y té 570 hab.

Segell de Pau

PAUBERTATZ. f. *Ant.* POBRESA.

PAUCH. adv. POCH.

PAUET. n. p. dim. de Pau. Pablito.

PAUL. m. *Ant.* PAU. || SEMINARISTA. || *Hist. rell.* Congregació de clergues establerta per Sant Vicents de Paul als començos del sigle XVII, ab el propòsit de propagar a les poblacions poch nombroses la instrucció y la evangelisació, aixís com entre les persones d' estat ecclesiástich procurárloshi medis de conreuar els estudis y arrelar la seua pietat.

PAULA. f. Nom propi de dona. Paula, Pabla. || TONTA.

ÉS UNA PAULA. fr. És una beneita.

¡AH, PAULA, PAULA! *Excl.* ¡Ah, tonta, tonta!

PAULAÇA. f. TONTAÇA.

PAULATÍ, NA. adj. Pausat, remís, tardá. Paulatino.

PAULATINAMENT. adv. m. Poch a poch, a pleret. Paulatinamente.

PAULETA. Nom propi de dona, dim. de Paula. Paulita, Paulina, Pablita.

PAULÍ. m. Nom propi d' home. Paulino.

PAULÍ Y NICOLAU (Joseph María). *Biog.* Escriptor, nat a Tortosa l' any 1824 y mort en el Pinell en 1851. Als vintiún anys fundava el periòdich *El Ebro,* ab En Sinesi Sabater, dirigint després *El Dertosense,* y havent colaborat en el *Semanario Pintoresco* de Madrit. Va començar la publicació d' una *Historia de Tortosa,* restant incomplerta. Va publicar una *Memoria* de la Seu episcopal de Tortosa, altre sobre medalles romanes y godes encunyades a Tortosa, aixís com un travall titolat: *Coses de Tortosa* (1849). També és autor d' una comedia en tres actes y en vers: *Cuidado con las mujeres.*

PAULINA. f. Carta d' excomunió pera 'l descobriment de lo robat o amagat ab maliciosa intenció. Paulina. || Nom propi de dona. Paulina.

PAULILLES. *Geog.* Caseriu del terme de Portvendres, depart. dels Pirineus Orientals. || — (CALA DE). Al Vallespir, més ençá de l' iglesia de Cosprones, al camí que mena a la platja de Portvendres.

PAULITA. f. *Min.* Varietat d' hiperstena. Paulita.

PAULS. *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. y part. jud. de Tortosa; és entre montanyes, a ponent de Xerta, y té 1,244 hab. || Poble del dist. munpal. de Monrós, prov. de Lleida.

PAULUS (Cayus). *Biog.* Insigne historiador llatí al qual se deu la fundació de l' antiga Universitat de Girona.

PAUMA. f. *Ter.* PALMA.

PAUPAR. v. r. PALPAR.

PAUPERA. m. PÁLPEBRA.

PAUPERÍA. f. *Ant.* ESCASSESA, MISERIA.

PAUPERISME. m. El conjunt moral de pobres. Pauperismo. || Escassesa, miseria, indigencia. Pauperismo.

PAUPONS (A). *Loc.* A les palpentas. A tientas, á obscuras.

PAÜRA. f. *Ant.* Gran por. **Pavor, pavura.**

PAURUCH, GA. adj. *Ant.* PORUCH.

PAUSA. f. Suspensió o interrupció de moviment, acció o exercici. **Pausa.** || Lentitut, trigança. **Pausa.** || Sossego, quietut. **Pausa.** || *Mus.* Breu intèrval en que 's suspèn la veu. **Pausa.** || El signe qu' expressa la pausa. **Pausa.**

FER PAUSA. f. Cessar el moviment, exercici o acció. *Pausar.*

PAUSADAMENT. adv. m. Ab trigança o pausa. **Pausado, pausadamente, detenidamente, mansamente.**

PAUSAR. v. n. Fer pausa. **Pausar.**

PAUSAT, DA. p. p. **Pausado.** || adj. Moderat, sossegat, que obra ab lentitut. **Pausado.** || Qui parla molt despai. **Pausado.** || Fleumátich, sorna. **Flemático.**

PAUTA. f. Regla ab que 's ratlla 'l paper pera apendre d' escriure. **Pauta.** || Eina de llauna ab un mánech que serveix pera pautar el paper en que s'ha d' escriure solfa. **Pauta.** || Qualsevulla regla o instrument que serveix pera governarse pera la execució d' alguna cosa. **Pauta.** || *Met.* Model que serveix de exemplar pera la rectitut de les accions. **Dechado, pauta, modelo.**

PAUTADOR. m. Qui o lo que pauta. **Pautador.** || Qui fa pautes. **Pautador.**

PAUTAR. v. a. Senyalar al paper les ratlles de la pauta. **Reglar, pautar.** || *Mus.* Senyalar al paper les ratlles necessaries pera escriure les notes. **Pautar.** || *Met.* Donar regles, dirigir. **Pautar.**

PAUTAT, DA. p. p. **Pautado.** || m. Les ratlles fetes ab la pauta y senyalades ab el plom al paper. **Renglonadura.**

PAVA. f. Polla d' india. **Pava.** || *Met.* BENEITA.

PAVANA. f. Dança espanyola grave, seria y de moviments pausats. **Pavana.** || *Met.* Home de poch seny. BURINOT.

TOCAR LA PAVANA. fr. *Met.* Maltractar, açotar a algú. *Tocar la pavana, el bulto.*

PAVANADA. f. **Majaderia.**

PAVENT. m. *Ant.* TEMERÓS.

PAVENTAR. v. a. *Ant.* TÉMER, ATEMORISAR.

PAVER, A. m. y f. Qui ven paons. **Pavero.**

PAVÈS. m. y

PAVESINA. f. Escut o rodella llarga que cobría quasi tot el cos. **Pavés** || PAVET.

PAVESADA. f. *Ant.* Porció de soldats armats de pavesos. **Empavesada.** || Cop de pavès.

PAVESAR. v. a. Armar de pavès.

PAVET. m. La bruticia que la suor o altra cosa greixosa deixa a la roba. **Grasa, mugre, pringue.** || Per antifrasis qualsevulla cosa pudenta. **Pebete.**

Pavesina del sigle XVI. (De la casa Rocaberti)

PAVÍA (Joan). *Biog.* Arquitecte valenciá del sigle XVI, natural de Xàtiva. Era la figura més important de son temps en aquella ciutat y encontrada, quina opinió era consultada en tots els dubtes que s'oferien en lo pertocant al art de bastir.

PAVÍA. f. Mena de prèssech gros. **Melocotón.**

PAVÍA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Talavera, prov. de Lleida.

PAVÍES. *Geog.* Poble de la prov. de Castelló, bisb. de Segorb, part. jud. de Viver; és a tramontana de la serra d' Espadán y té 539 hab.

PAVIDAMENT. adv. m. Ab temor.

PAVIDESA. f. POR.

PAVIMENT. m. Pis, enrajolat, empedrat. **Pavimento, suelo, piso.**

PAVIMENTAR. v. a. Fer paviments. **Solar.**

PAVIOTA. f. *Ornit.* GAVINA, PÁSSERA.

PÁVIT, DA. adj. Temerós, poruch. **Pávido.**

PAVO. m. GALLDINDI.

PAVÓ. m. Constelació celest qu' está prop del pol antártich. **Pavón.** || PAÓ.

Segell de Pavía

PAVONAR. v. a. Donar al ferro o altre metall un color blau obscur, com lo del paó. **Pavonar.**

PAVONEJAR. v. n. Fer vana ostentació. || v. r. Envanirse. **Pavonearse.**

PAVORDE. m. PABORDE.

PAVORIT, DA. adj. Espantat.

PAVORÓS, A. adj. Lo que fa pavor. **Pavoroso.**

PAVOROSAMENT. adv. m. D' un modo pavorós. **Pavorosamente.**

PAVURA. f. POR.

PAX (Lluis). *Biog.* Escriptor moralista del sigle XV, natural de Mallorca. És autor del llibre titolat *Doctrina moral* «collida de diverses actes la qual per un hom laich de Mallorques apellat en Pachs a pregaries de sos fills és estada compilada.» Consta de un preambol, elegantment escrit, y de xeixanta vuit capítols. Existeixen copies manuscrites del sigle XV a Barcelona y dues en la biblioteca nacional de París. Aqueix text s'és publicat per cura del escriptor mallorquí En Gabriel Llabrés, en edició popular. (Palma, 1889, imp. C. Guasp), vol. quart de 156 pág.

— Y DE ORCAU (JOAN DE). *Biog.* Sisè comte de Zavellá, abans de Boxadós y de Pinós. Cavaller del toisó d'or, gentilhome de cambra ab exercici, del emperador Carles VI, del seu Consell d' Estat y guarda segell en el suprem dels Paisos Baixos, y son ajudant general, plenipotenciari qui havía estat virei y capità general del regne de Mallorca y demés balears. Havía sigut deixeble de la Escolanía del Montserrat. Va morir a Gènova l' any 1745.

— Y SUREDA (NICOLAU DE). *Biog.* Sabi mallorquí del sigle XVI, natural de Palma, catedràtich de la ciencia luliana en la famosa universitat de Alcalá de Henares desde 1508. Havía estat deixeble de Joan Cabaspre y de Gregori Genovart, catedràtichs lulians de Mallorca. Va residir a Valladolit y a Toledo, havent feta relació ab el duch de Gandía qui avui és venerat com a Sant Francesch de Borja, ab el qui tractá de la organisació del primer colegi de la Companyía de Jesús a Mallorca entre 1558 y 59. És autor d' algunes obres de doctrina luliana y traductor al castellá del *Desconhort* de Llull (edicions de Palma, 1540, imp. Cansoles; 1606, imp. G. Guasp; 1852, imp. F. Ramis). També és autor de bones poesíes lulianes en llatí.

PAXARRO. m. y f. PATXARRO.

PAXIQUIMIA. f. *Med.* Espessiment morbós dels humors de la economía vital. **Paxiquimia.**

PAY. m. *Ant.* PARE.

PAY, A. m. y f. *Ant.* Pagès. **Payés.** || Gitano, murri. || Tonto, selvatge, ridicol.

PAYA. f. *Ter.* PALLA.

PAYÁ Y RAURICH (Joseph). *Biog.* Mestre d' escola barceloní, qui va morir molt jove. Autor d' un

Método para la enseñanza del lenguaje en las regiones donde no es la materna la lengua oficial del Estado. (Barcelona, 1891, imp. Tasso), folletó de 46 planes en quart).

— Y RICO (MIQUEL). *Biog.* Cardenal. Nat a Benejama (Alacant) l' any 1811 y mort a Toledo en 1891. Va cursar en la Universitat de Valencia, essent després catedràtich. L' any 1836 va ordenarse prebere, canonge en 1857 a Valencia y al any següent bisbe de Cuenca. Assistent al Concili Vaticá (1870), defensant la infalibilitat pontificia. Senador per la provincia de Guipúzcoa en 1871. L' any 1874 preconisat arquebisbe de Sant Jaume de Galicia. En març del 1877 Pius IX va nomenarlo cardenal, havent, després, assistit a la elecció del papa Lleó XIII. En 1885, per renuncia del cardenal González fou preconisat arquebisbe de Toledo. El seu pas per bisbats y arquebisbats va senyalarse per fundacions, reformes notables y edificacions.

PAYARDÁS. m. **Mocetón.**

PAYART. m. **Mozo.**

PAYÁS, A. m. y f. y

PAYASSO, A. m. y f. PALLASSO.

PAYER. m. PAER. || *Ter.* PALLER.

PAYET, A. m. y f. GITANO.

PAYLA. f. *Ant.* PALLA.

PAYLEBOT. m. **Goleta petita sense gavies, rasa y fina. Pailebot.**

PAYMENTAR. v. a. PAVIMENTAR.

PAYO, A. adj. Rústich, ximple, agrest. **Payo.** || Gitano, murri. **Payo.**

¡QUE ETS PAYO! fr. Ab que 's reprèn al que va ab mal intent y se li veu l' intenció. *¡Que eres pillín!*

PAYO. f. *Ter. ibicench.* Gavina jovençana. **Gaviota joven.**

PAYOL. m. PÒSIT. || Munt de blat a la platja. **Panero, graneros públicos.** || Residuus del ordi que ha servit pera fer cervesa. **Cascarilla.**

Payola (P)

PAYOL. *Náut.* Plataforma pera restarhi drets els mariners. **Engrotan.**

PAYOLA. f. Barret de palla d' ales amples usat pels pastors y més particularment el de les noies jovenetes. **Pamela, gravión.**

PAYOLA. f. *Ter. ibicench.* Xarampió. **Sarampión.**

PAYPORTA. *Geog.* Poble de la prov., diòc. y part. jud. de Valencia; és al S.O. de la capital y té 2,273 habitants.

PAYR. v. n. PAIR.

RAYRA. f. *Náut.* PAIRA.

PAYRAL. adj. S' aplica a la casa d'ont se procedeix. **Paterno.**

PAYRAR. v. n. *Náut.* **Posarse o estar al pairo. Pairar, pairear.**

PAYRARSE. v. r. **Deslliurarse, escaparse d' algún travall, fatiga, anar ab precaució. Escaparse, ir á tientas.**

PAYRE. m. *Ant.* PARE.

PAYRÍ. m. *Ant.* PADRÍ.

PAYRO. m. PAIRO.

PAYROT (Ramón). *Biog.* Mestre de musica. L'any 1853 va ésser nomenat mestre d' instruments de vent de la Escola de Cechs y sort-muts de Barcelona, y en l' any 1855 va publicar un *Nuevo sistema de letras, cifras y música para uso de los ciegos.*

PAYROT. m. Enfado, torment. **Mohina, desazón.**

PAYS. m. PAÍS.

PAYSÁ, NA. adj. PAISÁ.

PAYSANATGE. m. PAISANATGE.

PAYSATGE. m. PAISATGE.

PAYTAR. v. n. *Ant.* PECHAR.

PAZ o be DELPAS (Angel). *Biog.* Escriptor eclesiàstich catalá. Nat a Perpinyá l' any 1540 y mort a Roma en 1595. Va professar en el convent de Santa María de Jesús de Barcelona, essent després provincial dels framenors, havent reformada la provincia Tarragonina. Era predicador famós a Espanya, Italia y Sicilia; tingut per profeta y atribuintseli el dó de curar de gracia y de fer miracles. Durant els papats desde Gregori XIII fins a Climent VIII va lluir molt a Roma. Sixte V va apreciarlo força, haventli manat escriure *Commentaria in quator evangelia*, en quin elogi s' és dit que sembla obra dictada de Deu. Com a escriptor estava dispensat de tota censura y de llicencia pera fer estampar les obres d' ell. És autor de molts estudis teològichs, tots escrits polidament y elegants.

— (JOAQUÍM MARÍA DE). *Biog.* Comunista y polítich, natural de Terrassa. Morí en 1900. Havía estat diputat a Corts y també senador. En les corporacions barcelonines, en la prempsa y les altes cambres havía tractat principalment les qüestions econòmiques en pró de Catalunya, ab coneixement seriós.

PE. f. Nom de la lletra *p.* Pe.

SABER UNA COSA DE PE A PA. fr. **Saberla perfectament.** *Saberla al dedillo.*

PE. *Ter. aranès.* PEU.

PE (A). m. adv. *Ant.* A PEU.

PEADA. f. Petjada, pitjada. **Huella.**

PEADE. f. *Ant.* EMPANADA.

PEADES (Vindre a les). *Loc. ant.* **Seguir les petjades. Seguir las huellas.**

PEAL. m. Peúch. **Escarpín, peal.** || pl. *Ter.* MITJONS.

PEANYA. f. Empostiçat baix que hi há al peu del altar. **Peana, peaña.** || Base o pedestal d' una imatge. **Peana, peaña, supedáneo.** || Peu de fusta ont s' hi posa 'l formiló, entre 'ls barretaires. **Peano.**

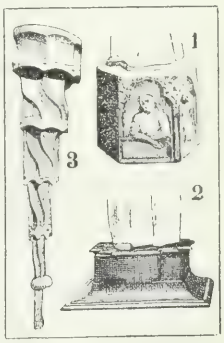

PEANYA: 1, del altar de Sant Llorenç de Santa Coloma de Queralt; 2, Peanya de planta o sol; 3, Moderna al temple de la Sagrada Familia a Barcelona.

PEATGE. m. Tribut, dret que 's paga pera entrar o treure mercaderíes o passar per alguna part. **Peaje.**

PEATGER. m. Qui cobra 'l peatge. **Peajero.**

PEATÓ. m. Recader o correu a peu que té l' encarrech de transportar les cartes entre 'ls pobles veíns. **Peatón.**

PEBE. *Ter. aranès.* Pebrot o pebrotera. || PEBRE.

PEBET. m. Composició de polvos aromátichs, que encesa llença un fum molt flairós. **Pebete.**

PEBETER. m. y

PEBETERA. f. PERFUMADOR.

PEBRADA. f. Salsa feta ab pebre. **Pebrada, pebre.**

PEBRAR. v. a. *Ant.* EMPEBRAR.

PEBRÁS. m. aum. PEBROTÁS. || Mena de bolet. PEBRÁS, PEBRASSOS y PEBRASSA BLANCA. *Bot.* Noms

ab que 's designa una mena de bolet del genre *Lactarius;* és blanch, gros y comestible.

PEBRASSES VERMELLES. *Bot.* Bolet del genre *Russula.*

PEBRE. m. Fruit que consta d' uns granets de color rogench quan són verts y de color cendrós, obscurs o negres y arrugats, quan són sechs; són aromátichs, agres, ardents, couents y s' empleen principalment pera especies. **Pimienta.** || *Ter.* PEBROTERA. || *Ter.* PEBROT. || L' arbre que fa els granets del pebre. **Pimentero.**

PEBRE BETELL. *Bot.* Arbust del que a les Indies s'empleen les fulles pera preparar un masticatori del meteix nom, molt usat entre 'ls islenys d' aquella part del globu; produeix uns fruits amarchs, cáustichs y molt olorosos. *Pimentero betel.*

PEBRE BLANCH. El que després d'haverse posat a remullar ab aigua de mar, ha perdut la pell y és de color quasi blanch. *Pimienta blanca.*

PEBRE BORT. Especie aromática y picanta com el pebre. *Jengibre.*

PEBRE CUBEBA. *Bot.* Mata que creix a Java y a la illa de França, y produeix un fruit quasi rodó, arrugat, pardós, d'olor aromátich y de gust coent. *Pimentero cubeba.* || El fruit de aquesta mata. *Cubebos, pimienta con cola.*

PEBRE D'AIGUA. *Bot.* Herba que creix als lloch humits. *Esteba, pimienta de agua.*

PEBRE DE LES INDIES. Pebrot vermell petit que cou molt y sol tindre la forma de guinda. *Guindilla, pimiento de las Indias.*

PEBRE FOLL: ALOCH.

PEBRE FOLL D'ESPANYA: PEBRE BORT.

PEBRE JAMAICH. *Bot.* Arbre d'Amèrica que fa un fruit globulós, sech, arrugat, negrench, calent y coent, molt estimulant y enèrgich, que s'usa com condiment. *Pimienta de Tabasco, malaqueta.*

PEBRE LLARCH. Fruit d'una mena de pebrer, que's distingeix del comú en que té les fulles més llargues. *Pimienta larga.*

PEBRE NEGRE: PEBRE, 1.

PEBRE ROIG O VERMELL. Pebrot vermell reduit a polvos que serveix d'amaniment a les viandes. *Pimentón.*

BUFA'L PEBRE. fr. S'aplica a qui és molt moreno.

COENT COM EL PEBRE. *Picante como una guindilla.*

GASTAR MOLT PEBRE. fr. *Met.* Denota que algú és satírich. *Ser muy mordaz.*

PICAR A PEBRE. fr. *Met.* Esser molt alt el preu de alguna cosa. *Tener mucha pimienta.*

PEBRE (Cova del). *Orog.* És vora del mar, en el terme de Sitges.

PEBRELLA. f. *Bot.* Una mena d'herba. **Piperela.**

PEBRER. m. *Bot.* Mata d'arrel fibrosa y negra, de la que'n surten diferentes cames nuoses, rodones, llenyoses, verdes y plenes de branques; les fulles són ovalades, dures, crasses y d'un vert obscur; les flors petites y'l fruit és el *pebre.* **Pimentero, pimiento, pimentón.**

PERRERA. f. Eina pera posarhi'l pebre. **Pimentero.** || PEBROTERA.

PEBRERE. m. *Ter. ibicench.* Pebrot. **Pimiento.**

PEBRET. m. *Ornit.* Aucell d'uns 20 centimetres de llarch, de color negre clar y les potes roges; al cap hi té una cresteta de plomes caigudes endarrera. **Ave fría moñuda, frailecico.** || FREDELUGA. || dim. PEBROTET.

PEBRINA. f. *Ter.* PEBROT. || *Ter.* BITXO.

PEBRINA. f. Malaltía epidèmica dels cuchs de seda, produida pel desenrotllo de corpuscuis ovoidis microscopichs als teixits del animal. Es apegadiça y transmissible de generació. El bacteriolech Mr. Pasteur, va inventar un procediment pera evitarla, per medi de l'aillament dels ous, en llochs desinfectats. **Pebrina.**

PEBROT. m. Tavella molsuda y buida, més o menys gran, rodona y quadrada o en forma de banyeta, llisa y que té dins varies llevors, rodones, planes y de color groch. Abans de madurar és verda y després vermella; n'hi há de gust dols y de gust coent. **Pimiento.** || PEBROTERA. || *Fig. fam.* La negació que's dona a una demanda, especialment si és de festeig o casament. **Calabaza.**

PEBROT VERMELL: PEBROT ROIG.

PEBROT DOLS O DE MOLSA. Pebrot de Valencia que no cou. *Pimiento dulce, pimiento tomate.*

PEBROT LLARCH O COENT: VITXO, 3.

DONAR UN PEBROT. fr. *Fam.* DONAR UN XASCO.

PEBROTADA. f. Molts pebrots. || Menjada de pebrots. **Pimentada.**

PEBROTAR. m. **Pebroterar.**

PEBROTÁÇ. m. aum. **Pimentón.**

PEBROTER. m. y

PEBROTERA. f. *Bot.* Planta anyal indígena de Amèrica, y aclimatada a Europa; n'hi há de diferentes menes que's distingeixen pel fruit; té la cama nusosa, de 60 a 90 centimetres d'alçaria y plena de branques; les fulles ovalades y d'un vert eixit; les flors petites y blanques, y té per fruit el pebrot. **Pimiento común.**

PEBROTERA BORDA. *Bot.* MASERES.

PEBROTERAL. m. y

PEBROTERAR. m. Extensió de terra plantada de pebrots. **Pimental.**

PECABLE. adj. Qui és capáç de pecar; també se aplica a la materia. **Pecable, pecador.**

PECADOR. m. Qui peca. **Pecador.** || *Met.* Qui absolutament falta a qualsevulla cosa que devía fer. **Pecador.** || adj. Qualsevol individuu de la naturalesa humana com subgecte al pecat o que pot pecar. **Pecador.**

PECADOR DE MARCA MAJOR: IMPÍU.

PECADORA. f. La dona que peca. **Pecadora.** || La dona pública o de mala vida. **Pecadora.** || Oració que's resa demanant perdó a Deu dels propis pecats.

ANAR A FER LA PECADORA. fr. *Met. fam.* Anar a confessarse. *Confesar.*

PECADORÁÇ. m. aum. **Pecadorazo.**

PECADORET, A. m. y f. Petit pecador. **Pecadorcillo.**

PECAMINÓS, A. adj. Exposat a pecar. **Pecaminoso.**

PECAMINOSAMENT. adv. D'una manera pecaminosa. **Pecaminosamente.**

PECAR. v. n. Faltar a la llei de Deu. **Pecar.** || Faltar o excedir en qualsevulla cosa. **Pecar.** || Faltar absolutament a qualsevulla obligació y a lo qu'és degut o just. **Pecar.** || *Ant.* ERRAR.

PECAR MÉS DE BOIG QUE NO PAS PER MALICIA. fr. Causar mal o dany per no preveure'ls resultats de les coses. *Pecar más de ignorante que de malicioso.*

NO PECAR PER IGNORANCIA O NO PECAR DE BOIG SINO PER MALICIA. fr. Fer dany maliciosament. *No pecar de ignorancia.*

PECAR PER POCH O PER MASSA. fr. No arribar o excedirse de lo just.

NO PECAR TRETA. fr. *Ant. No errar tiro.*

PECAT, DA. p. p. **Pecado.** || m. Falta, culpa, delicte, acció dolenta. **Pecado.** || Falta de lo qu'és just y degut. **Pecado.** || Falta o excés en qualsevulla cosa. **Pecado.** || VERGONYES. || Mala paraula. **Pecado.** || interj. *Ant.* ¡Mal haya! ¡pecado! ¡mal pecado! **daño.**

PECAT AMAGAT ÉS MITG PERDONAT. *Ref.* Significa que agrava molt la falta l' escándol que causa la seua publicitat. *Ya que no seas casto, sé cauto.*

PECAT HABITUAL. L'acte continuat o la costúm de pecar sense esmenarse o penedirse. *Pecado habitual.*

PECAT ACTUAL. L'acte ab que l'home peca actualment. *Pecado actual.*

PECAT MORTAL. La culpa que priva al home de la vida espiritual de la gracia y'l fa enemich de Deu, y digne de la pena eterna. *Pecado mortal.*

PECAT NEFANT. El de sodomía, per la seua torpesa. *Pecado nefando ó contra naturaleza.*

PECAT ORIGINAL. Aquell en qu'és concebut l'home per descendir d'Adám. *Pecado original.* || *Met.* La desgracia de que participa algú per la relació que té ab un'altra persona o ab algún cos. *Pecado original.*

PECAT VENIAL. El que lleument s'oposa a la llei de Deu. *Pecado venial.*

PECAT DE SODOMÍA: PECAT NEFANT.

ESTAR EN PECAT. fr. Haver pecat. *Estar en pecado.* || *Met.* Surtir mal alguna cosa. *Estar hecho en pecado.*

LLEIG COM UN PECAT. *Expr.* Ab que's pondera ésser molt lletja alguna persona. *Feo como un cuco, como la muerte; ser ó parecer un coco; más feo que la noche.*

EL PECAT FÁ FORAT. *Ref.* ESTAR EN PECAT.

PELS MEUS PECATS. *Loc.* Expressa la causa d'haver succeit alguna cosa com a cástich dels pecats. *Por mis pecados, por negros de mis pecados.*

TENIR POCHS PECATS. fr. Se diu de un obgecte quan és casi nou, que no ha servit gaire.

ÉSSER MÉS NEGRE QUE UN PECAT. *Expr.* LLEIG COM UN PECAT.

¿ÉS PECAT EL DIR MENTIDES? *Expr.* Ab que's dona a entendre que's presúm algún engany per par de aquell ab qui's tracta com exhortantlo a que no ho faci. *La verdad es hija de Dios.*

PECATÁÇ. m. aum. **Pecadazo.**

PECATET. m. dim. **Pecadillo.**

PECCATA MINUTA. *Loc. llat.* Se refereix a faltes comeses sense malicia o que no tenen importancia.

PECATRIU. f. PECADORA.

PECCUNIA. f. y'ls seus derivats. **Pecunia.**

PECEJAR. v. a. *Ant.* **Trocejar. Despedazar, hacer pedazos.**

PECEJAT, DA. p. p. **Fet troços. Despedazado, destrozado.**

PECES. *Ter. Blanes.* Pals pera fer moure el molinet. || Tots els ormeigs de malla, com els arts, armellades, soltes, sardinals, etc. Les tres xarxes de pescar les sardines o *sardinals* son: *peça de la ma* la que's cala més prop de la barca; *peça segona* y *peça tercera o de remolch.*

PECETA. f. PESSETA.

PECH. adj. *Ant.* XIMPLE, NECI. || *Ter. aranès.* TONTO.

PECICH. m. PESSICH.

PECIOL. m. *Bot.* Divisió de la cama que sosté la porció plana de la fulla. Si és d'una peça,'s diu *senzill;* si és de moltes unides per articulacions, *ramós.* En les fulles compostes se dona'l nom de *comú* al que sosté totes les fulletes, de *parcial* a cada un dels rams articulats ab el que porta moltes fulletes, y finalment el de *peciolet* o *peciol propi* al que sosté cada fulleta. **Peciolo.**

PECIOLADES. f. *Bot.* Nom que's dona a les fulles sostingudes per pecíols com les de la perera. **Pecioladas.**

PECIOLAR. adj. *Bot.* Se dona aquesta denominació a tots els orgues vegetals que neixen sobre'l peciol. **Peciolar.**

PÈCORA. f. Cap de bestiar de llana. **Pécora.** || *Met.* TONTO, BESTIA, NECI.

SER BONA O MALA PÈCORA. fr. Ser bona o mala persona, especialment dit de les dones.

PECOREA. f. El robo o saqueig que fan els soldats esbarriats del quartel o de la tropa. **Pecorea.**

PECOREJAR. v. a. *Ant.* Robar o furtar bestiar. **Pecorear.**

PECOREIG. m. Robo, pillatge. **Merodeo.**

PECTATS. m. pl. *Quím.* Sals formades per la combinació del ácit pèctich ab les bases. **Pectatos.**

PÈCTICH, CA. adj. *Quím.* Calificació d'un ácit que se presenta baix la forma de fullets transparents. **Péctico.**

PECTINA. f. Materia semitransparenta, que ab el contacte de l'aigua s'infla, sense disoldres. **Pectina.**

PECTINARI. m. *Zool.* Cuch de mar que té la forma d'una pinta. **Pectinario.**

Antenes pectinades

PECTINAT, DA. adj. Lo que té forma de pinta. **Pectinado.**

PECTINICH, CA. adj. En forma de dents. **Pectíneo.** || *Anat.* Calificació del muscle que s'extèn desde el pubis fins a la cuixa. **Pectíneo.**

PECTOLACTICH. adj. *Quím* Acit format junt ab l'ácit galactich, per l'acció del òxit de coure en solució alcalina en un excés de sucre de llet. **Pectoláctico.**

PECTOLITA. f. *Min.* Varietat hidratada d'osmelita. **Pectolita.**

PECTOPLOMA. m. Aparell que s'emplea pera desplomar l'aviram automáticament, segons la groixaria de les plomes.

PECTORAL. m. La creu que per insignia porten al pit els prelats. **Pectoral.** || RACIONAL. || Coraça. **Coraza.** || adj. Pertanyent al pit. **Pectoral.** || Profitós al pit.

Pectoral

PECTORILOQUI, A. adj. *Med.* Qui pateix pectoriloquia. **Pectoriloquio.** || m. Instrument pera conéixer la existencia d'una cavitat ulcerosa al pit. **Pectoriloquio.**

PECTORILOQUIA. f. *Med.* Fenòmen que fa que la veu sembli sortir del pit. **Pectoriloquia.**

PECUARI, A. adj. Pertanyent a la pecuaria. **Pecuario.**

PECUARIA. f. El bestiar en general. **Pecuario.**

PECULAT. m. Furt dels diners del príncep. **Peculado.** || *For.* Furt de cabals del Erari fet per persones que hi intervenen. **Peculado.**

PECULATORI, A. adj. Referent al peculi. **Peculatorio.**

PECULI. m. El cabal que'l pare o senyor permet tindre al seu fill o criat pera'l seu us y comers. **Peculio, pegujal, pegujar.** || Segons la nova accepció jurídica pot definirse el peculi dient, qu'és el cabal o bens adquirits pél fill de familia sense intervenció del pare o de la mare.

PECULI ADVENTICI: BENS ADVENTICIS.

PECULI CASTRENSE O QUASI CASTRENSE: BENS CASTRENSES O QUASI CASTRENSES.

PECULI PROFECTICI: BÉNS PROFECTICIS.

PECULIAR. adj. Particular, propi. **Peculiar, privativo, propio, particular.**

PECULIARMENT. adv. m. Especialment, propiament. **Peculiarmente.**

PECUNI. m. Peculi, cabal.

PECUNIA. f. *Fam.* Diners, moneda. **Pecunia.**

PECUNIAR. adj. y

PECUNIARI, A. adj. Pertanyent al diner. **Pecuniario.**

PECUNIARIAMENT. adv. m. En diner efectiu o comptant. **Pecuniariamente.**

PECUNIÓS, A. adj. *Ant.* ADINERAT.

PEÇA. f. Troç o part d'un tot natural o artificial. **Pieza.** || Qualsevulla moneda, com: *peça de dos, de quatre,* etc. **Pieza.** || Moble o alhaja, com: *peça de*

plata, d'or. **Pieza.** || Pedáç, adob. **Pieza.** || Divisió, part d'una cosa. **Pieza.** || Qualsevulla obra d'algún art. **Pieza.** || Qualsevulla cosa notable per la grandor y hermosura. **Pieza.** || La porció d'algún teixit que's fabrica d'un sol troç al teler. **Pieza.** || Entre caçadors, qualsevol aucell o animal de caça. **Pieza.** || El canó d'artillería. **Pieza.** || Truá o bufó; y aixís se diu per ironía: *bona peça.* **Pieza, pedazo.** || Al joch de dames, jaquet, etc., cada peó. **Pieza.** || Al joch de escachs. **Trebejo.** || Al teatre, drama. **Pieza.** || *Ant.* DISTANCIA, TROÇ, RATO.

PEÇA D'AUTES. *For.* Conjunt de papers cusits pertanyents a una causa. *Pieza de autos.*

PEÇA DE EXAMEN. La que's feia fer el artífix pel examen pera passarse mestre. *Pieza de examen.*

PEÇA DE TERRA. Troç de terra de conreu separat de les demés ab les seues afrontacions. *Suerte.*

PEÇA PER PEÇA. m. adv. Part per part, exactament. *Pieza por pieza.*

A CAP DE PEÇA. *Loc. ant.* **Al cap d'un rato.** *Al cabo de rato.*

ANAR PER LES SEUES PECES. fr. Obrar sense subgecció, ab tota llibertat. *Andar á sus anchuras ó á sus anchas.*

BONA PEÇA. *Expr. iròn.* Denota que algú és molt astut, bellach o dolent. *Buena, gentil pieza, finca, hipoteca; linda caña de pescar.*

JUGAR BÉ LA PEÇA. fr. Manejar algún negoci que vol destresa o sagacitat. *Jugar el lance.*

JUGAR UNA PEÇA. fr. *Met.* Enganyar ab art o fraudulencia. *Jugar una pieza.*

MOURE UNA PEÇA. fr. Esmentar alguna especie, tocar algún assumpte. *Levantar la liebre.*

PER PECES MENUDES. m. adv. Menudament. *Por menudo.*

QUEDARSE D'UNA PEÇA O FET UNA PEÇA. fr. Sorpendres, pasmarse, meravellarse. *Quedarse de una pieza ó hecho una pieza.*

¡QUÍNA PEÇA SI FOS D'OR! *Expr.* Denota que algú té alguna bona circunstancia, pero que la emplea malament. *Es como un oro patitas y todo; buena maula; buena finca, ó buena hipoteca; buena, brava, linda caña de pescar.*

TINDRE MALA PEÇA AL TELER. fr. Regonéixer el perill o apuro en que's trova algú, o la perdua que experimenta alguna cosa. *Ver el pleito malparado.*

UNA PEÇA'N TINCH AL TELER. Joch de nois que's fá prenent un d'ells algunes cintes juntes per un cap, y cada un dels altres una pel cap contrari, y'l qui les té totes mana a qui vol, que tiri o afluixi, de modo qu'ha de fer lo contrari de lo que se li mana, y sinó paga. *Tira y afloja.*

PEÇÓ. m. y

PEÇOL. m. El principi y fonament dels llenç y teixits de molts fils, als quals y a cada un s'hi va nuant cada fil del urdit de la tela que s'ha de teixir. **Pezuelo, pizuelo.**

PEÇOL. m. Extrem de la fulla, de la flor o del fruit dels vegetals. **Pezón.** || Mugró dels pits en les femelles. **Pezón.** || Extrem dels fuells dels veícols. **Pezón.** Extrem y cabota dels arbres de les rodes dels molins. **Pezón.** || Punta de terra en les montanyes. **Pezón.** || En la fabricació de robes arreplech de caps de fils ab els quals comencen o acaben els teixits.

FIL DE PEÇOL. Cada cap o fil tret d'un peçol o peçolada.

PEÇOLADA. f. PEÇOL.

PEÇONERA. f. Clavia o peça de ferro que atravessa'l peçó en els fuells a fí de que no s'escapi la roda. **Pezonera.**

PEDA. f. *Ter.* Veu o crit dels pescadors de Tortosa qu'equival a *tornemhi.* Peda.

PEDÁÇ. m. Troç de roba. **Pedazo.** || Troç de roba cusit a un'altra de vella. **Remiendo.** || RETALL. || pl. Els troços de vestit o roba dolenta que pengen. **Harapos, andrajos, calandrajos, arambeles, arrapiezos, pingajos.**

PARE PEDAÇ. fr. Qui se fica als negocis dels altres, ab intent d'adobar les agenes diferencies.

POSAR UN PEDÁÇ. fr. Cusir un troç de roba a una altra de vella pera adobarla. *Echar un remiendo.*

PEDACET. m. dim. **Pedazuelo.**

TREURE'LS PEDACETS AL SOL. fr. *Met.* Fer presents els defectes d'algú. *Sacar los trapos al sol.*

PEDAÇOT. m. Pedáç vell. **Andrajo, trapo, trapajo, calandrajo.**

PEDAGOCH. m. Ayo, mestre que cuida del noi y'l dirigeix. **Pedagogo.** || *Met.* Qui va sempre ab un altre, y'l porta ont vol, o li diu lo qu'ha de fer. **Pedagogo.**

PEDAGOGÍA. f. Educació de nois. **Pedagogía.** || Establiment públich d'educació. **Pedagogía.** || La ciencia que té per obgecte la educació dels nois. **Pedagogía.**

PEDAGÒGICAMENT. adv. D'una manera pedagògica.

PEDAGÒGICH, CA. adj. Referent a la educació dels nois. **Pedagógico.**

PEDAGOGISME. m. Se deia de la ensenyança en forma de diálech, y particularment dels Diálechs de Plató. **Pedagogismo.**

PEDAL. m. Cada una de les tecles de l'orga que's fan moure ab els peus. **Pedal.** || Cada una de les palanquetes d'un piano que's mouen ab els peus pera modificar el sò. **Pedal.** || Cada una de les tecles de ferro del cos inferior de l'harpa que serveixen pera fer els sostinguts o'ls bemolls. **Pedal.** || *Veloc.* Les palanques ont s'apoien els peus, pera impulsar la marxa de la bicicleta.

PEDALEJAR. v. a. Fer anar o moure els pedals.

PEDALER. m. Qui mou o bé fa anar els pedals.

PEDANCONA. f. *Med.* Mena d'angina mortal. **Pedancona.**

PEDANI. adj. Jutge o alcalde de llochs curts, o que té limitada jurisdicció. **Pedáneo.**

PEDANT. m. Qui 's precia de sabi. **Pedante.**

PEDANTÁÇ. m. aum. **Pedantón.**

PEDANTEJAR. v. n. Preciarse de sabi sense serho. **Pedantear.**

PEDANTERÍA. f. Afectació de sabiduría. **Pedantería.**

PEDANTESA. f. PEDANTERÍA.

PEDANTESCAMENT. adv. D' una manera pedantesca.

PEDANTESCH, CA. adj. Pertanyent als pedants o a llur estil y modo de parlar. **Pedantesco.**

PEDANTET, A. m. y f. dim. **Pedantuelo.**

PEDANTISME. m. Carácter y maneres d' un pedant. **Pedantismo.**

PEDARTIOCACE. f. *Med.* Afecció en que les articulacions s' inflen extraordinariament, contraient després la caries. **Pedartiocace.**

PEDATROFIA. f. *Med.* Atrofia del mesenteri. **Pedatrofia.**

PEDATRÒFICH, CA. adj. *Med.* Lo que té relació ab la pedatrofia. **Pedatrófico.**

PEDERASTA. s. Qui s' entrega a la pederastia. **Pederasta.**

PEDERASTIA. f. *Med.* Abús lúbrich dels nois. **Pederastia.**

PEDERNAL. m. Mena de quarç o pedra foguera. **Pedernal.** || Arma de foch o escopeta ab pany de pedra. **Pedernal.** || PEDRENYAL.

PEDERS. m. *Min.* Mena d'òpal blanch. **Pederos.**

PEDESCALS (Serra de). *Orog.* A la vall d'Arán, junt al barranch del Malpás.

PEDESTAL. m. Peu de la columna. **Pedestal.** || PEANYA. || El peu de les estatues. **Pedestal, peana.** || *Met.* El fonament ont hi descansa alguna cosa. **Pedestal.**

PEDESTRÀL. m. PEDESTAL.

PEDESTRE. adj. S'aplica al qui va a peu.

PEDESTREMENT. adv. D' una manera pedestre.

PEDICELL. m. *Bot.* Cada una de les ramificacions del pedúncul de les plantes y 'l pedicul d' alguns bolets, quan és prim y llarch. **Pedicelo.** || *Entom.* La segona articulació de les antenes dels insectes. **Pedicelo.**

PEDICELLA. f. *Bot.* Peduncle curt d' una flor. **Pedicela.**

PEDÍCUL. m. *Bot.* Mena d' apèndix o cua d' una fulla o flor. **Pedículo.**

Pedicularia

PEDICULACIÓ. f. *Med.* Malaltía pedicular. **Pediculación**

PEDICULAR. adj. *Med.* Epítet d' una malaltía que qui la pateix s' omple de polls. **Pedicular.**

PEDICULARIA. f. *Bot.* Mena de plantes y herbes escrofulariacies, molt abundoses a les regions fredes o de temperatura bonançosa.

PEDICUR. m. Qui cura o talla les duricies, ulls de poll y demés excrecencies dels peus. **Pedícuro.**

PEDIFORM. adj. Que té la forma d' un peu. **Pediforme.**

PEDILUVI. m. Bany de peus. **Pediluvio.** || Immersió de les extremitats inferiors durant un temps determinat dins d' aigua natural, o carregada de medicaments. **Pediluvio.**

PEDIMENT. m. PETICIÓ.

PEDIMENTAR. v. a. y

PEDIMENTEJAR. v. a. Fer pediments, demanar.

PEDIONALGIA. f. *Med.* Afecció espasmòdica dels peus, caracterisada per un dolor intens. **Pedionalgia.**

PEDIONITA. f. *Min.* Varietat de feldespat.

PEDOFLEBOTOMÍA. f. *Med.* Sangnía dels nens. **Pedoflebotomía.**

PEDOFLEBOTÔMICH, CA. adj. Lo qu' és relatiu o pertany a la pedoflebotomía. **Pedoflebotómico.**

PEDONOSOLOGÍA. f. *Med.* Tractat o descripció de les malaltíes dels nens. **Pedonosología.**

PEDOTROF. s. y adj. Qui ensenya l' art de donar mamar als nens preparantlos pera una constitució forta. **Pedotrofo.**

PEDOTROFIA. f. Art de donar mamar als nens.

PEDOTRÒFICH, CA. adj. Lo concernent a la pedotrofia. **Pedotrófico.**

PEDRA. f. Compost compacte y més o menys dur, de terra, sals, y a voltes de substancies metáliques que li donen color; n' hi ha de diferentes menes. **Piedra.** || La materia dura y unida que 's cría al cos humá, particularment als ronyons, y sol causar la malaltía anomenada *mal de pedra.* **Cálculo, piedra.** || Calamarça grossa o groixuda. **Granizo, piedra.** || *Met.* La duresa de les coses. **Piedra.** || La que 's posava al pany de les armes de foch a fí de qu' encengués la polvora de la caçoleta. **Piedra, pedernal, piedra de lambre.** || LÁPIDA. || El troç plá, prim, de la materia dura composta de terra, sals o metalls, que la naturalesa cría, aixís meteix com si ja fos travallat. **Lancha, laja.** || El troç quadrilonch que serveix pera fer empedrats. **Adoquín.** || La que passa de part a part de la paret. **Perpiaño.** || pl. Tantos del joch. **Piedras.**

Pedra funeraria d'Ibiça

PEDRA AFINADORA O AFILADORA. Serveix pera refinar les eines un cop esmolades.

PEDRA ARENISCA. Mena de pedra esponjosa y blana de poch pes. *Tova.*

PEDRA ARMENIA. *Piedra armenia.*

PEDRA BLAVA. *Farm.* Sulfat de coure. *Piedra azul.*

PEDRA DE CALS O CALAR. Aquella de que 's fa la cals. *Piedra caliza.*

PEDRA CLARA COM VIDRE. *Piedra cristalina.*

PEDRA CÁUSTICA: POTASSA CÁUSTICA.

PEDRA D' ANELL. *Piedra de sortija.*

PEDRA DE BRAÇAT. *Arquit.* Pedra de regular tamany pera fer parets.

PEDRA DE COLOR DE FERRO. *Basalto del color y dureza del hierro.*

PEDRA-FOCH: PEDRA FOGUERA.

PEDRA DE GALL. La que se sol trovar al ventrell o fetge del gall. *Piedra cristalina, de gallo.*

PEDRA DEL ÁLIGA. Mineral de ferro de 7 a 10 centimetres de diámetre, buit de dins y que conté una porció de trocets del meteix metall que sorollen. *Piedra del águila.*

PEDRA DEL LLAMP. *Piedra del rayo, ceraunia.*

PEDRA DE QUINA 'S FA EL COURE. La groga y blanquinosa que, fonentla ab el coure, l' aumenta un terç y 'l puleix; ab qualsevol altre metall s' evapora, y posada sola al foch se redueix a cendra. *Calamina; piedra calaminosa.*

PEDRA DE MOLDRE: MOLA DE MOLÍ.

PEDRA DE MOLDRE COLOR. Moleta, qu' és la pedra ab que 's molen o baten, o la que va sobre la pedra de moldre, qu' és una llosa gran. *Piedra para batir colores.*

PEDRA DE TALL: PEDRA PICADA. La qu' és apta pera ésser picada. *Piedra franca; fácil de labrarse.*

PEDRA DE TOCH. La que serveix pera examinar la llei dels metalls; és una mena de pedra foguera negra. *Piedra de toque; jaspe lidio.* || *Met.* Tot lo que serveix pera coneixer la bondat o malicia d' alguna cosa. *Toque.*

PEDRA D' ULL DE SERP. *Piedra berroqueña, granito.*

PEDRA DE XOCOLATA. Aquella sobre que 's mòl o travalla la xocolata. *Silleta.*

PEDRA ESMOLADORA O D' ESMOLAR. La que serveix pera afinar les eines de tall. *Piedra de amolar; amoladera.*

PEDRA FALSA. La que passa per preciosa y no ho és. *Piedra falsa.*

PEDRA FERRAL O FERRENCA: BASALT.

PEDRA FILOSOFAL. La materia ab que alguns alquimistes pretenien fer or artificialment. *Piedra filosofal.*

PEDRA FOGUERA. Aquella ab que 's pica foch. *Pedernal.* || *Met.* La suma duresa de qualsevulla cosa. *Pedernal.*

PEDRA FONAMENTAL. La primera que 's posa als edificis. *Piedra fundamental.* || *Met.* Tot lo qu' és principi y origen d' alguna cosa. *Piedra fundamental.*

PEDRA IMÁN: IMÁN.

PEDRA INFERNAL. Compost de plata fosa ab ácit nítrich de color cendrós; s' usa en la cirurgía pera cremar les carns supèrflues. *Piedra infernal.*

PEDRA LLINOSA, DE FILS O BLANERA: AMIANTO.

PEDRA LITOGRÁFICA. La pedra qu' en les litografíes serveix pera dibuixar y estampar els gravats. *Piedra litográfica ó de Munich.*

PEDRA MARQUESITA. Combinació del sofre ab un metall. *Marquesita, pirita.*

PEDRA MORTA. *Piedra muerta.*

PEDRA QUE RODOLA MAI POSA MOLSA. *Ref.* Contra els que no 's mantenen constants en lo que emprenen. *Piedra movediza nunca moho la cobija; planta muchas veces transpuesta, ni crece ni medra.*

PEDRA PERA BRUNYIR L' OR. *Piedra de Samos.*

PEDRA PICADA. La travallada pera posarla a qualsevulla part. *Piedra labrada.*

PEDRA PRECIOSA. La qu' és dura, transparenta o brillant. *Piedra preciosa.*

PEDRA TOSCA. Pedra esponjosa, blanca y lleugera. *Tova.* || Pedra esponjosa o porosa, opaca, dura, brèvola y tan lleugera que sura demunt de l' aigua. *Piedra pómez, esponjosa.*

PEDRA VIVA. La que no ha sigut arrancada de la pedrera o lloch ont la cría la naturalesa.

PEDRA FITA. La que marca una divisió de terme.

PEDRES DE GINYS. Pedres pera tirar ab els enginys. *Piedras para los ingenios.*

A PEDRA SECA. fr. A COPS DE PEDRA.

AB UNA PEDRA MATAR DOS PARDALS. *Ref.* Fer dues coses a l' hora. *Matar dos pájaros de un tiro.*

CADA PEDRA AL SEU FORAT. *Loc. fam.* Ab que 's denota que ni les persones ni les coses se deuen treure del lloch que 'ls hi correspòn. *Bien está cada piedra en su agujero.*

COSA DE PEDRA. *Lapídeo, lapidoso.*

DEIXAR FET DE PEDRA. fr. *Met.* Deixar a algú fret; confóndrel ab alguna paraula. *Dejar á uno hecho una estatua, echarle un jarro de agua fría.*

DORMIR COM UNA PEDRA. fr. DORMIR COM UN SOCH.

ÉSSER PEDRA D' ESCÁNDOL. fr. *Met.* Esser motiu de alguna dissensió, disturbi, baralla, etc. *Ser la piedra de escándalo.*

FER PLORAR LES PEDRES. f. *Met.* Moure a llástima o a compassió; penetrar de dolor a algú altre. *Atravesar, partir el corazón.*

FER MÉS MAL QUE PEDRA SECA. fr. Fer molt de mal, causar grans perjudicis. *Causar grandes perjuicios.*

FÉRSEN DEU PEDRES. fr. *Met.* Costarli a un molt una cosa. *Costar la torta un pan.*

IGUALAR LA PEDRA. fr. Posar iguals les pedres picades després de colocades o assentades al lloch ont han d' estar. *Retundir.*

JUNTAR LA PEDRA. fr. Posar les pedres ben ajustades les unes ab les altres a fí de que no quedin buits a l' obra y quedi ben sòlida. *Atizonar.*

LA PEDRA FORA DE LA MÁ NO SE SAP ONT VA. *Ref.* Ab que s'avisa el molt cuidado que s' ha de tindre en tirar pedres, per la molta facilitat de fer mal sense volguer ferlo. *Palabra y piedra suelta no tienen vuelta.*

NO DEIXAR O NO QUEDAR PEDRA SOBRE PEDRA. fr. Denota que algún edifici ha quedat del tot arrunat. *No dejar ó no quedar piedra sobre piedra.*

NO POSÁRSEN CAP PEDRA AL FETGE. *Loc. fam.* TINDRE UN FETGE COM UNA RAJADA.

NO SAPIGUERHO NI LES PEDRES. fr. Denota que una cosa ha sigut feta molt secretament. *No saberlo ó no sentirlo la tierra.*

POSAR LA PRIMERA PEDRA. fr. Començar alguna obra o alguna altra cosa. *Echar ó poner la primera piedra.*

QUEDAR FET DE PEDRA. fr. *Met.* Immutarse greument per alguna cosa que 's veu o s' ou. *Quedarse sin pulso.*

QUI CALLA, PEDRES APANYA. *Ref.* S' aplica a qui en alguna conversa observa, sense parlar, lo que 's diu, pera váldresen al seu degut temps. *Quien calla, piedras apaña.*

SE 'N FARÁ SET PEDRES. fr. Pera significar que una cosa 's pagará molt cara o que algú 'ns pagará de sobres lo que 'ns ha fet. *Le costará caro.*

TAPAR A PEDRA Y MORTER. fr. *Met.* Ab que 's dona a entendre que una cosa 's tanca tan fort que no 's pot rompre. *Tapiar á piedra y á lodo.*

ANAR A FER PEDRA. Entre nois, anar a barallarse a pedrades. *Hacer pedrea.*

TIRAR LA PEDRA Y AMAGAR LA MÁ. fr. *Met.* Fer dany a algú sense donarho a coneixer. *Tirar la piedra y esconder la mano.*

TREURE LES PEDRES. fr. Netejar de pedres algún camp o un' altra cosa. *Descantar.*

TROVAR LA PEDRA FILOSOFAL. fr. *Met.* Descobrir un modo ocult d' adquirir cabal o ferse rich o de viure sense travallar. *Encontrar ó hallar la piedra filosofal.*

PEDRA. *Geog.* Lloch de Pedra y Coma, prov. de Lleida. || Poble del dist. munpal. de Bellver, prov. de Lleida. || —DRETA DEL GRAU. *Arqueol.* Menhir, prop d' un plá d' alzines, a la collada del Grau, al Bergadá. || — PICADA. *Orog.* A la serralada que forma els confins del Bergadá ab la vall de Ribes, a una elevació de 2,057 met. || *Hidrog.* Riuet de la prov. de Lleida; neix a la serra de Cadí, passa prop de Bellver y desaigua al Segre. || —Y COMA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de Solsona; és entre montanyes, a la vora del riu Cardoner y té 508 hab.

Segell de Pedra y Coma

PEDRAÇA. f. aum. Pedra molt grossa. Pedraza.

PEDRADA. f. Acte y efecte de tirar una pedra. Pedrada. || Cop de pedra y 'l senyal que deixa. Pedrada. || *Met.* Dita, expressió picant. Pedrada. || interj. Denota que algú mereix cástich. Pedrada, pedradas. || pl. Combat de nois tirantse pedres. Pedrea. || Moltes pedres.

PEDRADA AL CAP D' ALTRE NO DOL. *Ref.* Denota que 'ls mals dels altres se senten molt menys que 'ls propis o que cada hú mira pél seu interès sense importarli res lo dels altres. *Mal ajeno de pelo cuelga; poco os duelen, don Jimeno, estocadas en cuerpo ajeno.*

FER PEDRADES. fr. Combatre 'ls nois tirantse pedres. *Hacer, tener pedrea.*

PEDRAFITA (Coll de). *Orog.* Als confins de la Cerdanya ab la vall d' Andorra.

PEDRAFITA (Cova de). *Orog.* En el terme de Rodonyá.

PEDRAFORCA. *Orog.* Puig de la serra de Cadí, a Llevant de Gòssol, prov. de Lleida; té 2,493 met. de altitut. || —(BAUMES DE). *Orog.* En el terme de Saldes.

PEDRAL. m. *Ter.* PEDREGAL.

PEDRALBA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Liria; és a la esquerra del Turia y té 2,980 hab.

PEDRALBES (Joseph Francesch Vendrell). *Biog.* Metge y escriptor. Nat a Barcelona l' any 1776; mort a Sant Jaume de Galicia l' any 1850. Havía estudiat a Cervera. L' any 1802 va ésser comissionat del rei pera anar a servir en la epidemia de Sevilla. En 1804 se li concedía una cátedra en el Colegi de Cirurgía de Sant Jaume de Galicia, ont va esserhi bibliotecari. Diputat a Corts els anys 1820, 1823 y 1824. Metge honorari del rei. L' any 1826 va presentar el plan de institucions pera la ensenyança complerta de la medicina, que li havía demanat la R. Junta Superior de Sanitat. Ademés dels travalls inèdits, hi han distintes obres publicades, entre elles: *Memoria sobre la división topográfica de Santiago* (1821); *Discurso sobre las mejoras de cárceles; Parangón entre la carrera de jurisprudencia y la de medicina* (Barcelona, 1841, imp. Tasso); *Ensayo de un catecismo social para la educación primaria* (Santiago, 1845, imp. Campanel).

PEDRALBES. *Geog.* Barri y monastir del terme de Sarriá, prov. de Barcelona, agradívol lloch al peu de Sant Pere Martre. En la seua demarcació s' hi serven, apart del casal de Santa Caterina, que havía pertenescut als dominichs, el monastir de monges franciscanes, fundat en 1327 per la reina d' Aragó Na Elisenda de Montcada, viuda d' En Jaume II. De bella ar-

quitectura ogival y restaurat fa pochs anys, és una joia de l' art catalá del sigle XIV, y apart de detalls molt estimables en cerrallería y fustería, poden estudiarshi a l' iglesia notes indumentaries y heráldiques prou remarcables als sepulcres de les families

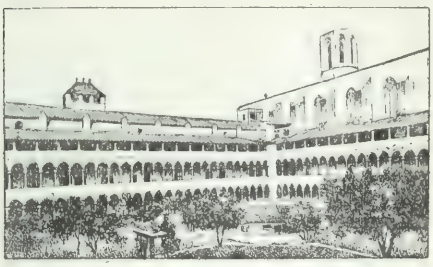

Claustre del monastir de Pedralbes

de l' antiga noblesa catalana que tenen el seu enterrament en aquell monastir.

PEDRALS (Artur). *Biog.* Numismátich y excursionista, mort a Barcelona a les derreries del sigle XIX, autor de remarcables monografíes. Va ésser vispresident del Centre Excursionista de Catalunya y era molt competent en estudis arqueològichs.

PEDRALTES. m. Joch que ab pedretes y cordetes fan les criatures.

PEDRAPIQUER. m. *Ter.* PICAPEDRER.

PEDRAPLANA. *Orog.* Puig de la serra de Cadí, entre les provincies de Lleida y Barcelona; té 2,573 met d' altitut.

PEDRAROLS. *Bot.* GUIXES.

PEDRASSA. m. aum. PEDRAÇA.

PEDRE. v. n. *Ter.* PERDRE.

PEDREGA. f. Pluja de pedres llençades.

PEDREGADA. f. Pedra, calamarça grossa que cau ab abundor, y també l' acte en que cau. **Pedrisca, pedrisco, piedra.**

DESPRÉS DE CAIGUDA LA PEDREGADA TOQUEN A TEMPS. *Ref.* Reprèn la necetat de volguer aplicar remei a les coses quan ja no s' hi és a temps. *El conejo ido, el consejo venido; después de muerto Pascual, trajéronle el orinal; al asno muerto, la cebada al rabo; después de vendimias, cuévanos.*

LA PEDREGADA NO SE'N PORTA ANYADA, PERÓ POBRE D' AQUELL A QUI ATRAPA. *Ref.* Denota que no 's pert la cullita de tota una comarca perque apedregui a algún terme; però queden perduts els amos de les terres ont descarrega la pedregada. *No hay mal año por piedra, mas guay de aquel á quien acierta.*

PEDREGAL. m. PEDREGAM. || Munt de terres o extensió de terra coberta de pedres. **Pedregal.**

ANAR EL CARRO PÈL PEDREGAL. fr. *Met.* Anar molt malament un negoci. *Ponerse mal un asunto.*

PEDREGALAR. m. PEDREGAM.

PEDREGAM. m. Lloch plè de pedres. **Pedrizal.** || Gran abundor de pedres. **Pedrisco, pedriza, cantorral, guijarral.**

PEDREGAR. v. a. y n. **Apedregar.** || PEDREGAL.

PEDREGOLEIG. m. *Ter.* PEDREGAM.

PEDREGÓS, A. adj. Plè de pedres. **Pedregoso, peñascoso, guijoso, guijarroso, guijarreño.**

PEDREGOSA (Serra). *Orog.* Serralada del Bergadá, que forma ab la serra del Cadí, la comarcada de pasturatges coneguda per Coma dels Cortils, gaire bé sempre deserta.

PEDREGUER. *Geog.* Poble de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Denia; és a la vora de la riera de la Murtra y té 5,281 hab.

PEDRENCA. f. *Bot.* PLANTATGE CORONAT.

PEDRENCH, CA. adj. De la naturalesa de la pedra. **Petroso.**

PEDRENY. m Ventrell dels aucells. **Molleja.** || Lloch plè de pedres. **Pedregal.**

SER DE BON PEDRENY. Fer profit tota mena de menjar.

PEDRENYAL. m. Mena de trabuch ab pany de pedra. Era arma usada pèls bandolers catalans.

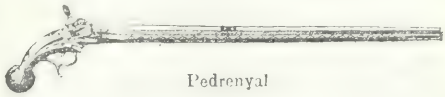

Pedrenyal

PEDRENYALADA. f. Tret de pedrenyal. **Tiro de pedreñal.**

PEDRENYALER. m. Qui fa pedrenyals. ARMER. || Soldat armat de pedrenyal.

PEDRENYERA. f. *Ter. de Sopeira.* Pedra foguera.

PEDRER. m. Peça petita d'artillería pera metralla. **Pedrero.** || Peça d'artillería un poch més petita que el falconet que usen les embarcacions. **Esmeril, pedrero, pijote.** || Qui servía ab fona al exèrcit. **Hondero, pedrero.** || El ventrell dels aucells. **Molleja.** || PEDRENYAL. || PICAPEDRER.

PEDRERA. f. El lloch d' ont se treuen les pedres. **Cantera, pedrera, pedriza.** || El lloch d' ont se treuen les pedres naturalment planes, anomenades lloses. **Lanchar.** || Aparell qu' en la Etat Mitja servía per tirar pedres a les places sitiades. **Pedrero.**

PEDRERA. *Geog.* Caseriu del terme de Monóvar, prov. d' Alacant. || — (LA). Veinat del dist. munpal. de Ribes. || — (PUNTA). *Hidrog.* Cap de la costa N.O. de l' illa Formentera, Balears. || — (LA COVA). *Orog.* En el terme de Sant Martí Sarroca. || — (COVES DE LA). *Orog.* Són junt a Tarragona.

PEDRERES (Torrent de les). *Hidrog.* A la comarca de Camprodón, al peu de la serra de Sant Antoni.

PEDRERÍA. f. El conjunt de pedres fines o precioses. **Pedrería**

PEDRESTAL. m. PEDESTAL.

PEDRET. m. *Ter.* PEDREGAM.

PEDRET. *Geog.* Arraval de la ciutat de Girona famós per la seua aigua picanta. || — (SANT QUIRSE DE). Provincia de Barcelona. || — Veinat què forma ajuntament ab La Baells, al Bergadá. Serva una iglesia románica del sigle XII consagrada en 1167 pèl bisbe d' Urgell, Arnau de Preisceas. La portalada y l' absis del predit edifici són de lo més característich.

PEDRETA. f. dim. **Piedrezuela, piedrecilla, ica, ita, pedrezuela, china.** || La que 's fica a la sabata y fa mal al peu. **Escrúpulo.** || La que usaven els antichs pera arreglar llurs comptes. **Cálculo.** || pl. Joch de nois que 's juga tirant una pedra al aire pera arreplegar les quatre que queden. **Pitas, pita, pitos, piedras, chinos.** || Les que 's fan al conducte de la orina. **Arenas.**

ARRIVAR Á LES TRES PEDRETES. fr. Trovarse en gran perill. *Ver las orejas al lobo.* || Arrivar un negoci al cas més apurat. *Llegar á las dagas.*

QUI TIRA PEDRETES, TIRA AMORETES. *Ref.* Denota qu' entre dos que s' estimen, després d' unes renyines solen estimarse més. *Las riñas de los amantes, son finezas del amor.*

PEDRICET. m. dim. Petit pedriç.

PEDRÍÇ, A. adj. De la naturalesa de la pedra. **Petroso.**

PEDRIÇA. f. Conjunt de pedres menudes. **Pedriza.**

PEDRÍÇ. m. Seti de rajola, pedra, etc., en forma de banch pera sentarse. **Asiento, poyo.** || Brancal, marxapeu, pedra travessera o llindar inferior pera formar la portalada. **Umbral, lindar.** || ESPONA.

PEDRÍÇ (Piá de). *Orog.* Pla entre 'l riu Ter y la riera de Tragurá, a tramontana del poble d' aquest nom, prov. de Girona; té 1,710 metres d' altitut.

PEDRIÇAL. m. Pedregal, lloch de moltes pedres. **Pedrizcal.**

PEDRIÇCAL. m. PEDREGADA.

PEDRIFICAR. v. a. Convertir en pedra. Fer pedra artificial. **Pedrificar.**

PEDRIFICAT, DA. adj. Convertit en pedra, fet de pedra. **Petrificado.**

PEDRIJA. f. Tosca de pòsit.

PEDRINYÁ. *Geog.* Aldea del terme de La Pera, prov. de Girona. || Caseriu del terme de Crespiá, prov. de Girona.

PEDRISCH. m. Calamarça, pedregada. **Pedrisco.**

PEDRÓ. m. Monument, oratori al aire lliure. **Padrón.** || PADRÒ.

PEDROL. m. PEDREGAM.

PEDROL (Joan). *Biog.* Escriptor y frare del orde del Carme. Natural de Valls; mort l' any 1612. Va ésser pare provincial de la seua orde. Escrigué en llatí, havent merescuda poca estima les seues obres.

— (JOAN Y MIQUEL). *Biog.* Frares carmelitans del sigle XVI y XVII, tots dos escriptors, si be d' escás merit. El primer escrigué sobre llógica y morí al 3 de Maig de 1612. El segón fou provincial de la seua ordre y dues vegades prior del convent de Barcelona. Escrigué una serie de sermons molt conceptuosos que titulá: *Descubrimiento de los tesoros y riquezas que tiene Dios escondidos en las Indias de su divino cuerpo y sangre.* Dos vols. Morí a Barcelona en 1608, a la edat de 36 anys.

PEDRÓS, SA. adj. S' aplica al lloch ont hi há moltes pedres. **Pedregoso.**

PEDRÓS Y RIERA (Joseph). *Biog.* Autor barceloní de ultims del sigle XVII. Publicá un llibre apologètich de Santa Eularia refutant lo que havía dit en menyspreu de la Santa el Pare Agustí Sala.

PEDRÓS. *Geog.* Aldea del terme de Vilabella, provincia de Tarragona.

PEDROSA (Cala). *Hidrog.* Cala de la costa gironina, a mitjorn de Bagur || — (FONT). Célebre font y caseriu en el Vallespir. || — (COMA). Montanya de Andorra.

PEDROSOS (Pichs). *Orog.* Montanyes del antich comtat de Foix a la Catalunya francesa, ab una elevació de 2,831 metres. Se 'ls anomena en patuès *les pichs Pedrús.*

PEDRUSCA. f. PEDRUSCALL. || PEDRISCH.

PEDRUSCADA. f. PEDREGADA.

PEDRUSCALL. m. Conjunt de pedretes que 's desprenen de les roques o que salten al picar les pedres. **Rocalla, ripio, cascajo, casquijo, guijo, guijarro.** || Multitut de pedres petites que hi ha a algún lloch, com al peu d' una montanya, dins d' un camp, etc.

PEDUNCLE. m. *Bot.* Cameta que sosté la flor, la qual no essent més que una divisió de la cama, té la seua meteixa organisació, y serveix pera conduir la sava a la flor. **Pedúnculo.**

PEDÚNCUL. m. PEDUNCLE.

PEDUNCULAR. adj. *Bot.* S' aplica a totes les parts d' una planta que tenen peduncle. **Peduncular.**

PEDUNCULAT, DA. adj. *Bot.* Calificatiu de les flors que tenen peduncle, com la de l' herba donzella, per exemple. **Pedunculado.**

PEG, A. adj. Nesci. Ximple. **Necio.**

PEGA. f. Such reinós que 's treu per incisió del pi melis, després de cuit ab poch foch y espessit. Es lluent, trencadíç, lleuger, y més o menys negre. **Pez.** || *Met. vul.* Mala sort, infortuni.

ESTAR DE PEGA. fr. *Estar de mal agüero.*

PEGA BLANCA O DE BORGONYA. Es el galipot fos ab aigua y filtrat, pera treuren la part impura. *Pez de Borgoña, pez blanca.*

PEGA DE SABATER. Barreja de pega y cera ab que els sabaters enceren el ninyol. *Cerote.*

PEGA DOLÇA. Extret de la regalessia preparat en forma de barretes. *Extracto de regaliz.*

PEGA GREGA. Residuu de la destilació de la trementina que se li ha extret l' oli volátil y tira a roig. Els musichs la usen pera empegar els pels del arquet del violí, etc. *Pez griega, colofonia.*

TINDRE PEGA ALS ULLS. fr. *Met.* No advertir lo que se té a la vista. *Tener telerañas en los ojos.*

PEGA (La font de). *Geog.* A Ibiça, essent un dels més jolius paisatges d' aquella illa.

PEGADA. f. Molta pega. || Acció de pegar, fart de llenya. **Paliza.**

PEGADÁÇ. m. aum. Pegat gros. **Parchazo.**

PEGADELLA. f. Les crostetes que tenen les criatures al cap quan neixen. **Costra de leche.**

PEGADET. m. dim. **Pegadillo.**

PEGADIÇ, A. adj. Lo que s' apega o aferra molt. **Pegadizo.**

PEGADOR. m. Qui pega cops. **Zurrador.**

PEGAIRE. *Com.* Qui fa o ven pega.

PEGALOS, A. adj. EMPEGUNTAT. || APEGADIÇ. || Se aplica al subgecte que s' arrima a un altre pera treuren profit. **Pegadizo.**

PEGALLÓS, A. adj. EMPEGUNTAT.

PEGAMENT. m. *Ant.* L' acció y efecte d' empeguntar. **Empegadura.** || L' efecte d' encolar. **Encoladura.** || SOLDADURA. || L' acció de pegar ab la má, un bastó, etc. **Zurra, paliza.** || adv. m. TONTAMENT.

PEGANI. m. *Bot.* Plantes rutacies, herbes anyals ramoses, de fulles alternes y flors pedunculades, ab nervadures verdoses, que són abundoses a la nostra terra. La llevor amarganta, serva dos alcaloits, la harmolina y l' harmina, que tenen propietats emenagogues y helmíntiques. **Pegaso.**

PEGANITA. f. *Min.* Varietat de turquesa o fosfat d' alúmina. **Peganita.**

PEGAR. v. a. Donar cops a algú. **Pegar, dar.** || v. n. Tocar una cosa ab violencia contra un' altra, com *la pedra ab la paret.* **Dar.** || Donar, com: *pegar un sotrach, una empenta.* **Dar.** || Ensopegar contra alguna cosa ab violencia. **Dar, pegar.** || Tirar ab violencia una cosa contra un' altra. **Pegar.** || Vindre de nou, acometre algún accident o cosa semblanta. **Pegar.** || Enganxar alguna cosa ab aiguacuit, pastetes, etc. **Pegar.** || *Met.* Dir o fer alguna cosa que fereix o mortifica. **Pegar.**

PEGAR EN VÁ. fr. *Met.* No lograr el fí qu' un se proposa. *Dar en vacío, en vago.*

PEGAR AL AIRE O EN FALS. fr. Donar algún cop al aire o en cosa buida. *Dar en vano.*

PEGAR, PEGARLA. fr. Continuar ab insistencia fent alguna cosa. *Dar, darla.* || Insistir en alguna cosa; empenyarse tenaçment en volguerla conseguir. *Dar, darla.*

PEGARLA. fr. Faltar algú a la confiança que 's feia d' ell. *Pegarla de puño.*

PEGARSE AL FRONT. fr. *Darse en la frente.*

PEGÀRSELES. fr. Contrapuntarse dientse paraules insultantes. *Darse de las astas.*

PEGARSE UNA GORRA. Anar algú a menjar a una casa sense haver sigut convidat. *Pegotear.*

CADA HU AB LO QUE LA PEGA. fr. *Cada loco con su tema; cada lobo por su senda.*

PROP DEL FOCH LA PEGA REGALA. *Ref. La estopa cabe el mancebo, dígole fuego; no está bien el fuego cabe las estopas.*

PEGARSE. v. r. Aferrarse, unirse una cosa ab una altra, com si fos de pega. **Pegarse.** || Donarse cops.

PEGÁS. m. *Poèt.* Cavall ab ales que segons la mitología, ab una coça feu neixer la font del Parnás. **Pegaso.**

PEGAT. m. Emplastre, troç de drap, cuiro, etc., que té a una banda algún ungüent, bálsem, etc., y s' aplica a algún mal. **Parche, pegado.**

LO METEIX QUE UN PEGAT EN UN BANCH. *Loc. met.* Se diu quan una cosa está o cau malament a qui se la posa. *Le está ó le sienta como á la barra las arracadas ó como á un Cristo un par de pistolas.*

PEGATAIRE. m. y

PEGATER. m. Qui té per ofici treure y fabricar pega o tractarhi. **Peguero.**

PEGE. m. El peu del llit. || ESPONA.

PEGMATITA. f. *Geol.* Roca composta de feldespat laminar y de quarç. **Pegmatita.**

PEGO. *Geog.* Partit judicial de la prov. d' Alacant, format dels 14 ajuntaments d' Adsubia, Benixemola, Forna, Murla, Orba, Parcent, Pego, Ráfol d'Almunia, Sacra, Tormos, Vall d'Alcalá, Vall d' Ebo, Vall Gallinera y Vall de Laguart; entre tots reuneixen 11,365 hab. || Vila de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, cap del part. jud. del seu nom, és a la vora del riu Bullent y té 7,003 hab.

PEGOM. m. PEGOT.

PEGORELLA. f. *Ictiol.* MUSTELA.

PEGOT. m EMPEGAMENT. || *Fam.* SABATER. || BUIRACH.

PEGOTEJAR. v. a. Menejar pega. **Pegotear.**

PEGUEA. f. *Ant.* NECETAT, TONTERÍA, IGNORANCIA.

PEGUER, A. adj. PEGATER.

PEGUERA. f. Mena de feixina de pí que 's crema pera treuren la pega. **Peguera.** || El lloch ont s' escalfa la pega pera marcar el bestiar. **Peguera.** || *Ant.* Bosch de pins.

PEGUERA (Rasets de). *Orog.* Gran replanada de pasturatges al Bergadá, extesos en suau pendent entre 'l Cap dels Rasos de Baix al Cap dels Rasets, el coll de Tagast y el brancal de la serra de Corbera. Al cim dels Rasets, a l' altura de 1,989 metres una torreta de pedres marca el punt de triangulació près per la comissió geodèsica.

PEGUERA (Rasos de). *Orog.* Al Bergadá, allargantse la serralada de N. a S. en una extensió considerable y variant les seues altures desde 1,980 metres els del Mitg fins a 2,072 els Rasos Alts, pera descendre a 2,050 els anomenats de Baix o de Riu.

PEGUERA (Lluis de). *Biog.* Vegis PAGUERA.

PEGUEROLES. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, al Bergadá, enlairat demunt de la riera de la Torreta, mésençá del enforch del camí ral de Berga al Hostal del Bisbe.

PEGUESA. f. *Ant.* TINYA. || PEGUEA.

PEGUICER. m. Amich de pegar cops. **Pegador.**

PEGUNTA. f. *Ant.* PEGA.

PEGUNTAR. v. a. EMPEGUNTAR.

PEIRA. f. PEDRA.

PEIRER. *Ter. aranès.* PEDRER.

PEIRA ARRUJA: PEIRA HILLOLA.

PEIRA DEL GÜELL DE GARONA. Noms que 's donen a la Vall d' Arán a unes llambordes, a mena de menhirs, clavades a terra, prop del Güell del Garona.

PEIRES BLANQUES. *Geog.* Nom ab que antigament era conegut el Port de la Bonaiga o de Pallars.

PEIRÓ (Coll del). *Orog.* Al Conflent, un dels macisos, despresos del Canigó.

PEIROS (Els). *Geog.* Caseriu del terme de Bejú, prov. de Castelló.

PEIRÓS, A. adj. PEDRÓS.

PEITA. f. Tribut. **Pecho.**

PEITAR. v. a. Tributar. **Pechar.**

PEIX. m. Nom que 's dona a tots els animals que sols poden viure dins de l' aigua. **Pez, pescado.** || *Met.* Astut, sagáç, industriós. **Peje.** || La cosa que se adquireix ab utilitat y profit, però ab travall. **Pez.**

PEIX AMOTINAT. fr. Peix que passa a bandades fugint d' altres de més grossos.

PEIX DE MAR. *Pescado, pez de mar.*

PEIX DE QUATRE PEUS QUE SURT A PASTURAR A TERRA. *Pez mujer, pejemuller, vaca marina.*

PEIX DE RIU. *Pescado, pez de río.*

PEIX ESPASA. Peix de la fam. dels escombrits. *Pez espada.*

PEIX DEL DIABLE. *Ictiol.* Peix de la fam. dels gobits. *Pez del diablo.*

PEIX DE PLATA. *Ictiol.* Peix de la fam. dels salmonits. *Pez de plata.*

PEIX DE SANT FRANCESCH. *Ictiol.* Peix de la fam. dels Scopelits. *Pez de San Francisco.*

PEIX DE SANT RAFEL. *ictiol* BOBO, JULIOL.

PEIX SALAT. *Pescado salado ó sa'presado.*

PEIX FA MAL A PEIX. *Ref.* ¿QUÍ ÉS EL TEU ENEMICH? EL DEL TEU OFICI.

AGAFAR PEIX. fr. *Met.* Lograr, conseguir lo que 's pretenía. *Pescar.*

BON O BRAU PEIX. Explica la subtilesa o astucia de algú. *Buena, brava ó linda pesca.*

COM EL PEIX A L' AIGUA. *Expr.* Ab que 's denoten les comoditats d' algú. *Como un patriarca.*

FER DONAR EL PEIX A SOU. fr. POSAR LES PERES A QUARTO.

A DOS, TRES, etc., VA 'L PEIX. *Loc.* Denota que a alguns jochs de cartes, trumfen dos, tres, etc. *Triunfar dos, tres,* etc.

GREIX DE PEIX. *Grasa de pescado.*

EL PEIX, ARRÓÇ Y PEBROT, DEMANEN EL VI BEN FORT, O 'L PEIX, ARRÓÇ Y MELÓ, VOLEN EL VI FALLÓ. *Ref.* Ab que 's denota que sobre dites coses convé beure vi y que l' aigua sol fer mal. *El arroz, el pez y el pepino, nacen en agua y mueren en vino.*

EL PEIX PERA QUI 'L MEREIX Y LA CUA O ESPINA PÈL GAT. *Ref.* Ensenya que 'l premi 's va fer pèl mèrit y se li deu donar. *El pece para quien lo merece.*

EL PEIX QUE BUSCA L' HAM, BUSCA 'L SEU MAL. *Ref.* Denota que no 'ns devem deixar enganyar de l' aparíencia de les coses o d' alguna conveniencia aparenta en que sol ocultarshi algún dany. *El pez que busca el anzuelo, busca su duelo.*

ELS PEIXOS GRANS O GROSSOS SE MENGEN ALS PETITS. *Ref.* Denota que 'ls inferiors han de callar devant dels superiors, perque sempre quedarían malament. *Los peces grandes se comen á los pequeños.*

ÉSSER UN PEIX QUE 'S PORTA L' OLI. fr. *Met.* Ésser un bon negoci 'l qu' algú ha emprès. *Ser una ganga.*

NO ÉSSER CARN NI PEIX. fr. Se diu de la persona de idea indecisa. *No ser chicha ni limoná.*

QUI VULGUI PEIX QUE 'S MULLI O QUI VOL PEIX S' HA DE MULLAR EL CUL, O QUI PEIX VOL MENJAR, LA CUA S' HA D' ESTIRAR. *Ref.* Denota que pera lograr lo que se desitja és menester travall y dilligencia. *No se pescan truchas á bragas enjutas; bragas duchas comen truchas; quien peces quiere comer, mojarse es menester.*

PEIXAÇ. m. adj. Peix molt gros. **Gran pez.**

PEIXADA. f. Menjar en que hi há molt de peix. **Abundancia de pescado.**

PEIXADOR. m. *Ant.* PESCADOR.

PEIXALLIDA. f. *Ter. ibicench.* Tel, crosta. **Lapa.**

PEIXAM. m. Multitut de peixos.

PEIXAR. *Ter. aranès.* MENJAR.

PEIXATER, A. m. y f. Tractant en peix. PESCATER. || PESCADOR.

PEIXCA. f. PESCA.

PEIXCADOR, A. m. y f. PESCADOR.

PEIXCAR. v. a. PESCAR.

PEIXCAT, DA. p. p. y adj. PESCAT.

PEIXCATERÍA. f. PESCATERÍA.

PEIXEMENT. m. p. u. Pastura, nodriment, aliment. **Pasto, alimento**

PÉIXER. v. a. *Ant.* PASTURAR, NODRIR, ALIMENTAR. || v. r. *Ant. met.* ALIMENTARSE.

NO AB QUI NEIXES SINO AB QUI PEIXES. *Ref.* Denota que 'l tracte y comunicació pot més que la criança y llinatge per lo que's refereix a les costums. *No con quien naces sino con quien paces.*

SAPIGUER PÉIXERSE. fr. *Met.* SAPIGUERSE ENTENDRE.

Peixera

PÉIXERSE. v. r. ALIMENTARSE.

PEIXERA. f. Rech que pren l' aigua d' algún riu. **Cacera, caz, cauce.** || *Ant.* Lloch ont se pesca. **Pesquera.** || Receptacle de vidre o de crestall ont s' hi tenen peixets. **Pecera.**

PEIXET. m. dim. **Pececillo, pescadillo.**

¡TIRA PEIXET! *Expr. ¡Sopla!*

PEIXETADA. f. Munió de peix. **Abundancia de pescado.**

PEIXETAIRE. m. y f. Qui ven peix. **Pescatero, pescatera.**

PEIXETER, A. m. y f. PESCATERA.

PEIXIR. v. a. PÉIXER.

PEIXIRSE. v. r. ALIMENTARSE.

PEIXIT, DA. adj. ALIMENTAT.

PEIXÓ. m. PEIX.

PEIXOPALO. m. **Pez palo.**

PEIXOS. pl. Cops que 's donen al joch d' aquest nom sobre 'l revés de la má ab el dit índex y 'l dit mitg units. **Sardinetas.**

PEIXQUERA. f. PESQUERA.

PEIXQUERÍA. f. PESQUERÍA.

PEIXSAP. m. *Zool.* Genre de peixos acantopterigis, abundosos al Mediterrani, que arriven a tindre un metre de llongitut ab el cap molt desarrollat, rodó, aixafat y boca molt grossa, cos petit y funiform, aletes pectorals molt grosses y les del dors y de la cua molt redoides. No té escates, el llom és de color fosch, blanch el ventre y té per tot el cos unes barbetes carnoses. **Pejesapo.**

PEJA, f. Tribut. **Pecho.**

PEJAR. v. a. Tributar. **Pechar.**

PEJOR. adj. *Ant.* PITJOR.

PEJORA. f. *Ant.* PITJORA.

PEJORAMENT. m. *Ant.* PITJORA.

PEJORAR. v. a. y n. *Ant.* PITJORAR.

PEJORÍA. f. *Ant.* PITJORÍA.

PÈL. m. Filet que surt per els porus del cos del animal. **Pelo.** || Pelussa de les fruites. **Pelo, pelusa.** || Qualsevol fil de seda o llana. **Pelo.** || El filet que 's separa del tremp de la ploma y fá fer malament les lletres. **Repelo, pelo.** || Borrissol del panyo. **Pelo.** || Els brins de les herbes de fulla estreta. **Filamento.** || *Met.* Qualsevulla cosa de poca importancia. **Pelo.** || *Met.* Causa o motiu molt lleu. **Pelo.** || Qualitat, mostra, forma, com: *aquell panyo té bon pèl.* **Pelo, pelaje.** || *Met.* Taujá. **Palurdo, patán.**

PÈL A PÈL. m. adv. *Ant.* PÈL PER AVALL.

PÈL ASPRE Y RÚSTICH. *Cerda.*

PÈL D' AIRE: ALÈ D' AIRE.

PÈL DE BOCH. *Bot. Esparcilla.*

PÈL DE CA. *Bot.* Planta forratgera de la fam. de les gramínies que fá una espiga torta a un costat. *Espiguilla, hierba de punta.*

NUET DE PÈL A PÈL. *Desnudo.*

PÈL DE CA (Puig del). *Orog.* Cim a 2036 metres d' altura a les montanyes del Canigó, desd' ont se ovira el Vallespir, les Alberes, la vall de Vallmanya y el Puig Barbet.

PÈL DE CABRA. Mena de teixit de llana y pèl de cabra a manera del que 'n diuen PÈL DE CAMELL. *Peldefebre.*

PÈL DE CAMELL. Roba fina teixida del pèl del camell. *Camelote de pelo.*

PÈL DE CUCA. m. *Ter. ibicench.* Pèl pera pescar. *Pelo de pescar.*

PÈL DE CUCH. Fil a manera de corda de guitarra ab que 's lliga l' ham. *Sedal, hijuela, tanza.*

PÈL DE CUNILL. *Conejuna.*

PÈL DE LA BARBA. *Barba.*

PÈL DE LES CELLES DELS ULLS. *Cefa.*

PÈL DE LES PESTANYES DELS ULLS. *Pes'aña.*

PÈL DE PORCH. *Cerda.*

PÈL DE SEDA. *Ter. Blanes.* Fil ab el que s' enganxen els hams, pera que aixís no se vegi dins del aigua lo que els sosté.

PÈL DEL NAÇ. *Pelo de la nariz.*

PÈL MOIX O MOIXÍ: MOXÍ.

PÈL PER AMUNT: A REPEL.

PÈL PER AVALL. m. adv. *Pelo abajo.*

PÈL PER PÈL. m. adv. Sense fer tornes, parlant de barates. *Pelo por pelo; pelo á pelo.*

PÈL RAS. *Pelo raso.*

PÈL ROIG. *Pelo rojo.*

PÈL ROIG NO'T FACI GOIG. *Ref.* HOME ROIG NO 'T FACI GOIG.

PÈL RUCART. Els cabells curts que surten al clatell. *Tolanos.*

PÈLS Y SENYALS. *Expr.* Significa les circunstancies particulars de les coses per les que's vé en coneixement de lo que són. *Pelos y señales.*

A CAVALL DONAT, NO LI MIRIS EL PÈL. *Ref. A caballo presentado, no hay que mirarle el diente.*

BESTIAR DE PÈL: BESTIAR CABRIU.

CAÇA DE PÈL. *Caza de pelo.*

CAURE 'L PÈL. fr. *Caer el pelo.*

CAIGUDA DE PÈL: PELADILLA.

CONTRA PÈL. m. adv. A REPEL.

DEIXAR EN PÈL. fr. PELAR, 5. || DESPULLAR.

EN PÈL. m. adv. Se diu de les cavalcadures sense els arreus o guarniments. *En pelo.* || NU. || *Met.* Sense 'ls aderents que ordinariament solen acompanyar a alguna persona o cosa. *En pelo.*

LLUIR EL PÈL. fr. Estar grasses les cavalcadures. *Relucir el pelo.* || *Met.* Veures en algú 'l profit que treu d' alguna cosa. *Lucirle á alguno el pelo.*

NO FALTAR UN PÈL DE CUNILL. fr. *Met.* Sense faltar la més mínima circunstancia. *Sin faltar un ápice.*

NO TINDRE PÈL DE BARBA. fr. Ésser molt jove. *No apuntarle á uno el bozo.*

NO TINDRE PÈLS A LA LLENGUA. fr. *Met.* Dir sense reparo lo que se sent, parlar ab massa llibertat. *No tener pelos, polilla ó pepita en la lengua; no morderse los labios.*

NO TOCAR UN PÈL DE LA ROBA. fr. No fer cap dany o agravi. *No tocar el pelo de la ropa.*

PERDRE 'L PÈL. fr. *Perder el pelo.*

POSAR O TREURE PÈL. fr. *Pelechar.*

REPARAR EN UN PÈL. fr. Valdres d' algún pretext lleuger. *Agarrarse de un pelo.*

NO TINDRE CAP PÈL DE TONTO. fr. Ésser alguna persona molt intelligent y experimentada en lo que li toca. *No ser cojo ni manco, no tener pelo de tonto.*

TINDRE PÈLS. fr. *Met.* Ésser molt difícil la execució d' alguna cosa. *Tener pelos ó uñas ó muchos embracijos.*

TROVAR PÈLS ALS OUS. fr. Buscar motius frívols pera desaprovar alguna cosa. *Buscar el pelo al huevo.*

PÈL. *Gram.* Contracció de la proposició *per* y el article *lo* o *el*, format de la meteixa manera que *del.* **Por el.**

PELA. f. PELL, 2. || *Fam.* PESSETA.

PELACALLS. *Geog.* Lloch del terme de Ventalló, prov. de Girona.

PELACANS. m. y

PELACANYES. m. *Met.* Perdulari. **Pelafustán, pelagallos, pelagatos, sacapelotas.**

PELACH. m. *Ant.* GORCH. || *Ant.* MAR.

PELACHS (Avench de ca'n). *Orog.* A Sant Llorens del Munt.

PELADA. f. Esgarrinxada, trencament de la pell d'alguna part del cos. **Araño, rasguño, aruño.** || *Fam.* MAGALLADA, TONTERÍA.

Segell de Pelagalls

PELADA (Pich de la). *Orog.* Puig de 2,371 met. d'altitut, a llevant de Sausá, antich Conflent, departament dels Pirineus Orientals. || —(MONTANYA). A la serra de Prades, entre Alcover y Montral, a 700 metres d'altitut. || — (MONTANYA). En el plá de Barcelona, entre aquesta ciutat y la barriada d' Horta.

PELADELLA. f. Tinya, caiguda del pèl. **Piladera, alopecia, pelona, pelambrera, pelonia.**

PELADOR, A. s. y adj. Qui pela. || **Lo que pela o serveix pera pelar.**

PELADURA. f. Acte y efecte de pelar o de pelarse alguna cosa. **Peladura.** || *Met.* **Clapa.** || **Pelada.** || pl. Rascadures. **Raeduras.** || La pell que's treu de la fruita al pelarla. **Mondaduras.**

PELAGALLS. m. *Geog.* Poble del dist. de Cervera.

PELAGATS. m. PELACANYES.

PELAGI, A. m. Nom propi d' home y de dona. **Pelagio, Pelagia.**

PELAGIA. f. Mena d' erissipela escatosa. **Pelagia.** || —(PALEONT). Genre de polipers fòssils, semblants als alveolits, trovada en certs terrenos calcaris jurasichs. || *Zool.* Genre de acolefis medasaris, ab la boca oberta en forma de pedancal, dividit en molts braços, essent totes les seues menes, de molta fosforescencia. **Pelagia.**

PELÁGICH, CA. adj. Propi del mar. **Pelágico.**

PELAGOSCOPIA. f. Art de veure'ls obgectes que hi há al fons del mar. **Pelagoscopia.**

PELAGOSSOS. m. PELACANYES.

PELAMIDE. m. *Zool.* Peixos acantopterigis, escruberoidis, ab una de les seues menes, procedenta del Mediterrani. **Pelamide.**

PELAGÒSCOP. m. Instrument òptich que s' emplea pera veure'ls obgectes que hi há sota l' aigua. **Pelagóscopo.**

PELAGRA. f. *Med.* Malaltía de la pell, casi sempre mortal, caracterisada per una inflamació escatosa a les parts del cos exposades al aire y al sol y que's reprodueix y agrava per la primavera. **Pelagra.**

PELAR. v. a. Arrancar, llevar, tallar el pèl. **Pelar.** || Llevar la pell o escorça. **Pelar.** || Ésser molt calenta l'aigua. **Pelar.** || Fer un fret molt fort. **Pelar.** Tallar els cabells arrán del cap. **Pelar, raer la cabeza.** || *Met.* Llevar ab art, engany o violencia'ls bens d'algú. **Pelar.** || Guanyar al joch tots els diners a algú. **Pelar, descañonar, mondar.**

PELAR A PÈL Y REPEL O A NAVAJA. fr. *Pelar á navaja, á raíz de la piel.*

PELAR FAVES. fr. Trèureleshi la pell. *Pelar habas.*

MENTRES ÉS CALENT SE PELA. *Ref. El llanto sobre el difunto.*

¡PELA AQUEST PRÉSSECH! fr. *Fam. ¡Chúpate esa! ¡tómate esa!*

QUAN VEGIS LA BARBA DEL TEU VEHÍ PELAR, POSA LA TEVA A REMULLÁR. *Ref.* Que significa que s'ha de ésser previsor. *Cuando la barba de tu vecino veas pelar, pon la tuya á remojar.*

QUI MÉS NE PELA MÉS NE MENJA. fr. *Fam.* Aprofitarse o servirse d'alguna cosa agena com si fos propia, sense pensar tornarla o pagarla. *Carne y sangre de alguna cosa.*

PELARSE. v. a. Caure'l pèl. **Pelarse.** || Caure la pell. **Pelarse.** || Caure la pell dels ceps y altres plantes, per estar cremades del sol. **Pelarse.**

PELÁRSELES. fr. Denota qu'algú apeteix o fá alguna cosa ab veemencia, activitat o eficacia. *Pelárselas.*

PELARSE LES BARBES. fr. *Met.* Manifestar ira y enfado en les accions. *Pelarse las barbas.*

PELARSE DE FRET. fr. Tenir molt de fret. *Tiritar de frío.*

PELASGIS. *Geog. y Hist.* Poble establert a la etat primitiva en algunes regions de Italia, Asia Menor y Grecia, sense constituir cos de nació. La seua civilisació és anterior a la helènica, y al voltant de les seues poblacions, havian bastit murs sense argamassa, ab pedres de gran tamany, segons pot veurers en algunes ciutats de les costes en quines allí sostingueren tràfech, a Tarragona entre altres. **Pelasgos.**

PELÁSGICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu als pelasgis. **Pelásgico.**

PELAT, DA. p. p. **Pelado.** || adj. Sense pell o escorça. **Mondado, despelado, descortezado.** || Sense pela. **Pelado.** || *Met.* La montanya, roca o camps sense broça, ni arbres, ni herbes. **Pelado.** || **Pobre, miserable.** || m. **Pelada.** || Qui al joch li han guanyat tots els diners. || Qui ha perdut sa fortuna o cabals. || L' aucellet abans de sortir del niu. **Pajarito.** || *Ictiol.* Peix acantopterigis de cos oblonch, y obtús el morro.

PELAT (Cap). *Hidrog.* Cap de la costa S.O. de la illa d'Ibiça, Balears.

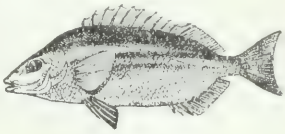

Pelat

PELATGE. m. Pèl del animal.

PELATI. m. *Zool.* Peixos acontoptaigis picats, ab el cos oblonch y el morro obtús.

PELAY. n. p. d'home. **Pelayo.**

PELAY. *Biog.* Ermità mallorquí del sigle XV, quina existencia s'és negada per molts erudits. Diuen qu'era un sabi, y que'l famós Libani va anar expressament a Mallorca pera hèure la llum de la seua sabiduría, havent passats trent'anys prop d'ell. Li són atribuides algunes obres llatines.

PELAYA. f. *Ictiol.* PALAYA. || Nom de dona. **Pelagia.**

PELBLANCH, CA. adj. Qui té'l pèl blanch. **Pelibianco.**

PELDE. m. Toch de campana que's fá als convents de franciscans. **Apelde.**

PELDEFEBRE. f. Mena de teixit de llana y pèl de cabra, semblant al anomenat pèl de camell.

PELEA. f. Lluita, combat. **Lid, pelea.** || La batalla que a vegades és entre dos que s'agafen y procuren tirarse a terra. **Lucha.** || Baralla entre particulars. **Pelea** || Combat entre besties. **Riña, pelea.** || *Met.* Cuidado y dilligencia que's posa en vèncer els apetits y passions. **Palea.** || *Met.* Afany, fatiga, travall que's pren pera fer alguna cosa. **Pelea.**

PELEADOR. m. p. u. Qui pelea. **Peleador, peleante.**

PELEAR. v. r. Combatre ab armes. **Batallar, pelear, lidiar.** || Barallarse sense armes. **Contender, pelear, luchar.** || *Met.* Combatre entre sí u oposarse unes coses a unes altres, com: *els elements.* **Luchar,**

pelear. || Resistir, travallar pera vèncer les passions. Pelear. || Afanyarse, travallar pera conseguir, vèncer o subgectar alguna cosa. Pelear. || Lluitar les besties entre sí. Luchar, pelear.

PELEAT, DA. p. p. Peleado.

PÈLECH. m. *Ant.* GORCH. || MAR.

PELECOIDI. f. Figura geomètrica composta d' un semicercle y de dos quadrants oposats per la seua part convexa al esmentat semicercle, partintlo en dues porcions iguals y formant una mena de destral. Pelecoide

Pelegrí

PELEGRÍ, NA. adj. PEREGRÍ. || *Ant. náut.* PASSATGER. || Nom d' home. Pelegrín. || Romeu, el que fá romiatge a Terra Santa o a Roma.

PELEGRÍ (Joseph). *Biog.* Artista catalá distingit. Mort a Barcelona en 1880. Deixeble de la Escola de Belles Arts de Barcelona. Era afectat a gravar a l'aiguafort y també a pintar a l'oli. Emprô, la seua reputació va dèurela a la pintura en esmalt, en quina especialitat no l' igualava ningú de nostra terra en son temps. Va fer una bona quantitat de retrats en esmalt pera medallons. Era molt jove quan va morir.

— Y MULET (FRANCESCH). *Biog.* Escriptor mallorquí; poeta de caient popular. Nat a Palma l' any 1809. Va compondre moltes poesíes en sa llengua materna, publicades en fulles populars. És autor del *Nou tractat dels vicis y males costums d' aquesta temporada*, follet en vers, 64 págs. (Palma, 1850, imp. Villalonga); *Dècimes satiriques sobre lo enganyós qu' és el mon, y posat en ridícol es gran bon tò mal entès del sigle present*, (Palma, 1861, imp. Colomar), follet, reimprès l' any 1862; *El carro triomfal de la beata Catalina Tomás, nostra amada paisana* (Palma, 1862, imp. Guasp), folletó en vers; *El dia de Sant Bernad* (Palma, 1862, imp. Guasp). L' Academia va donar menció honorífica a una poesía d' ell en 1860, celebrant la visita de la reina Isabell II.

PELEGRÍ (Cingle del). *Orog.* A les montanyes del Canigó.

PELEGRINA. f. Petxina de peregrí. Peine de Venus, concha de peregrino.

PELEGRINACIÓ. f. ROMIATGE.

PELEGRINAR. v. n. y 'ls seus derivats. || PEREGRINAR.

PELEGRINATGE. m. PELEGRINACIÓ.

PELEGRINYÓN. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Alcampel, prov. d' Osca.

PELEGUER (Manel). *Biog.* Gravador valenciá. L' any 1802 fou designat tinent director de l' Academia de Sant Carles, passant a director en 1812. És autor de la medalla commemorativa de la visita feta a Valencia pêl rei Carles IV, per quin travall va rebre 'l títol de membre de mèrit de l' Academia de Sant Ferrán.

— (VICENS). *Biog.* Gravador y arqueòlech valenciá del sigle XIX. Mort a Madrit l' any 1865. Deixeble de l' Academia de Sant Carles; desde jovenet fou membre de mèrit de la de Sant Ferrán, de quina corporació va ésser després mestre de gravat. Viatjant, va reunir una bella colecció d' obgectes artístichs, venuda a París ab èxit després de la seua mort. Els travalls d' ell foren estimats en les exposicions. Era gravador de cambra.

PELFJAR. v. n. Posar pèl o ploma els animals y aucells. Pelear. || Ésser d' un meteix pèl. Pelear. || v. n. *Vulg.* Manejar moltes peles o pessetes.

PELEKIT. m. *Min.* Arseniat de coure cristallisat en octaedres. Pelekido.

PELENDENGUES. f. pl. Adornos de dones. Perendengues.

PELES. *Loc. ant.* Por las.

PELET. m. dim. Pelico, pelillo, pelito.

PELFA. f. Teixit de seda, cotó, etc., que té pèl per l' indret, y quan el pèl és llarch com de mitg dit, se'n diu *pelfa llarga*. Pelfa. || *Met.* Fart de bastonades o reprensió aspre. Felpa.

DONAR UNA PELFA. fr. *Fam.* Bastonejar o donar una reprensió forta a algú. *Dar una felpa.*

PELFAR. v. a. Guarnir de pelfa. Afelpar.

PELFAT, DA. adj. Guarnit de pelfa. Afelpado.

PELFÓ. m. Mena de roba pera mocador d' abrich. Afelpado.

PELÍ. m. *Ter. ibicench.* Remat, aplech de bestiar. Rebaño, reunión de ganado.

PELIAGUT, DA. adj. S' aplica a la cosa molt difícil d' entendre o resoldre. Peliagudo.

PELIBLÁ. adj. De pèl suau. Peliblando.

PELIBLANCH. adj. De pèl blanch. Peliblanco.

PELICÁ. m. *Ornit.* Aucell d' aigua, gros com el cigne, però ab les cames més curtes. És blanch y ab el temps se torna roig. Sota del béch hi té un sarró ont hi deposita el peix que agafa pera menjársel després ab comoditat. El modo d' obrir aquest sarró pera donar menjar als seus pollets ha donat lloch a la fauia de que s' obra el pit ab el béch pera alimentarlos ab la seua sanch. Segons diuen alguns autors, també hi ha pelicans que viuen al desert y s' alimenten de serps y altres reptils. Pelícano.

PELÍCAN. m. PELICÁ.

PELÍCULA. f. Mena de tel o pell prima Película. || *Fot.* Al cinematògraf, la cinta en quina están fotografiades les escenes reproduides a la llanterna. Película.

PELICULAR. adj. Que té la forma d' una película. Pelicular, pelicularío.

PELICULÓS, A. adj. Lo que té moltes películes. Peliculoso.

PELIÇA. f. PELIÇÓ.

PELIÇÓ. m El pèl curt o fí. Bozo. || El pèl de la roba. || BORRA.

PELICURT, A. adj. De pèl curt. Pelicorto.

PELING. m. Teixit de seda de quin se feia molt consum a la nostra terra a mitjans del sigle passat pera vestits y tapiceríes. Era una mena de setí, que s' anomena de la Xina, y n' hi havía de blanch, de color, llis y florejat, haventni de senzill, doble y triple. Peling.

PELILLARCH, GA. adj. De pèl llarch. Pelilargo.

PELINEGRE, A. adj. De pèl negre. Pelinegro.

PELIROIG, JA. adj. De pèl roig. Pelirojo.

PELITÉS, SA. adj. De pèl fort o tesso. Pelitieso.

PELITRE. m. *Bot.* Mena de plantes de la fam. de les compostes, formant, segons la classificació moderna, grupus descrits per Linneu ab els genres *antemis, matricaria* y *crisantema.*

PELITXA. f. *Ter.* NOU DE XIPRER.

PELMA. m. CATXAÇA. || adj. CALMÓS.

PELMACERÍA. f. Paciencia, catxaça.

PELMÁÇ, A. m. y f. Catxacer, calmós. Calmoso.

PELÓ, NA. adj. Pelón.

PELOKONITA. f. *Min.* Fosfat amorf, terrós, de co-

lor blau fosch, que 's deixa ratllar ab facilitat pêl carbonat de cals. **Pelokonita.**

PELOPI. m. *Min.* Cos simple metálich. **Pelopio.**

PELÓS, A. adj. p. u. PELUT. || m. Calificatiu que 's dona al comte Jofre o W fret, fundador de la nació catalana.

PELARE. m. *Ter. ibicench.* Fret molt fort. **Frío riguroso.**

PELOSELLA. f. *Bot.* ORELLA DE RATA.

PELOSILLA. m. *Med.* Medicament amargant y astringent, empleat abans contra les hemorragies y la diarrea. **Pelosilla.**

PELPUNYÁ v. a. *Ter. ibicench.* Manossejar, remenar ab les mans. **Manosear.**

PELPUNYAR. v. a. Manossejar, rebregar, masegar.

PELRÁS. adj. S' aplica a la roba que li ha caigut el pèl. **Pelo raso.**

PÊLS. Contracció y juntura de *per los.* **Por los.**

PÈLS. m. pl. *Bot.* Nom que 's dona a uns filaments més o menys blanchs, llarchs y flexibles, semblants als pèls dels animals, que neixen a la pell y cobreixen la superficie de varies plantes, les quals están compostes d'una o més caretes, que sobreixen del teixit, y destinats a preservar el seus orguens de l' acció forta dels fregaments, de l' intemperie de l' aire, del calor y frets excessius y del massa influxe de la llum solar, servint al ensemps molt d' ells de conductes excretoris. **Pelos.**

PÈLS ALENATS. Els que van mimvant de gruix fins acabar en punta afilada, com els de varies borratxes. *Pelos alesnados.*

PÈLS ARTICULATS. Els qu' están interromputs per anells que indiquen envans transversals que 'ls divideixen interiorment en varies casetes. *Pelos articulados.*

PÈLS DE FARIGOLA. *Bot.* Planta de la fam. de les convulvulacies en forma de pèls llarchs que solen embolicarse ab les branquetes de la farigola. *Cuscuta mayor, barbas de capuchino, epitimo.*

PÈLS ESTRELLATS. Els qu' eixint d' un punt, desde la base, s' obren y 's separen formant estrelles, com en el vert dels camps. *Pelos estrellados.*

PÈLS LINFÁTICHS O FILIFORMES Y SENSE GLÁNDULES. Els destinats, segons sembla, a multiplicar les superficies evaporatories, els quals són o senzills, si no 's divideixen tenint la forma cilindrica, cònica, o en massa, o ramosos, si porten divisions, per les quals reben varis noms segons llurs diverses disposicions. *Pelos linfáticos, pelos filiformes y sin glándulas.*

PÈLS EXCRETORIS. Els qu' están situats sobre una glándula y serveixen de conducte excretori, com els de les ortigues. *Pelos excretorios.*

TINDRE PÈLS. fr. Ésser dificultosa una cosa. *Tener bemoles.*

PELTRE. m. Barreja de plom y estany. **Peltre.**

PELTRER. s. Qui travalla o fabrica obgectes de peltre. **Peltrero.**

PELTRERÍA. f. Obrador, industria, comers, botiga de peltrer. **Peltrería.**

PELUCA. f. PERRUCA.

PELUDA. *Ictiol.* Peix de la fam. dels pleuronectits.

PELUDELLA. f. *Bot.* y

PELUDETA. *Bot.* Planta de la familia de les compostes.

PELUMETE. m. *Ter. ibicench.* Papellona. **Mariposa.**

PELUQUER, A. m. y f. PERRUQUER.

PELUQUERÍA. f. PERRUQUERÍA.

PELUSELLA. f. *Bot.* HERBA CANCERA.

PELUSSA. f. Pèl suau y curt d' algunes plantes y fruites. **Pelusa.** || El borriçol que cau de la roba. **Pelusa.** || Felpa llarga.

PELUSELLA. f. BORRIÇOLA.

PELUSSERA. f. Munt de pelussa. **Montón de pelusa.**

PELUSSETA. f. dim. BORRIÇOL. **Vellocillo.**

PELUT, DA. adj. Lo que té molt de pèl. **Peludo.** || m. Estora d' espart de fils llarchs. **Peludo.** || m. Penyora de senyora pera cobrirse les mans, feta de pell peluda. **Manguito.** || Altra pera abrigarse el coll. **Boá.** || BARBUT.

PELUT. *Ictiol.* Peix de la fam. dels pleuronectits, semblant al llenguado. **Acedia.** || GOLLETA. || També 's dona aquest nom a un altre peix de la fam. dels triglits, dit també TONTO, GARNEU.

PELUTXUS. *Bot.* Nom que a Llagostera se dona a un bolet del genre *Hyduum.*

PELVIÁ, NA. adj. *Anat.* Lo que té relació ab la pelvis. **Pelviano.**

PELVICRURAL. adj. *Anat.* Pertanyent a la pelvis y a la cuixa. **Pelvicrural.**

PELVÍMETRE. m. *Med.* Instrument que serveix pera amidar la obertura de la pelvis. **Pelvímetro.**

PELVIMETRÍA. f. *Med.* Operació que té per obgecte determinar la extensió de les diferents parts de la pelvis **Pelvimetría.**

PELVIS. f. *Anat.* Obertura més o menys fonda que pot contindre o conservar un líquit qualsevol. Els anatòmichs donen aquest nom a certes parts del cos, que per llur forma o llur disposició semblen a propòsit pera allotjar y contindre lo meteix materies fluides que sòlides. Primerament se diu *pelvis* a la part del tronch que acaba posteriorment l' abdòmen, y és una gran cavitat buida, irregular, oberta anterior y posteriorment, que conté una part dels intestins dels orgues urinaris y genitals, y serveix al ensemps de punt d' apoi a l' articulació dels membres posteriors, a la radicació dels muscles y a la execució dels moviments. La *pelvis* está situada obliquament de devant a derrera y de dalt a baix; s' articula íntimament per la part anterior ab la derrera vèrtebra del llom, posteriorment ab la espinada y inferiorment ab els ossos de la cuixa. Se compòn de quatre ossos, que són: el *sacre,* que forma la seua part superior; el *ileó,* que constitueix les laterals, y l' *isquió* y *pubis,* que la tanquen per la banda inferior. Aquestos ossos se toquen y articulen per alguns punts de llur superficie, y están sostinguts per un gran nombre de manats fibrosos. En segón lloch, se diu *pelvis renal* la cavitat membranosa situada dins del ronyó, en la que 's deposita la orina segregada fins que ix pêl urèter. **Pelvis.**

PELL. f. El teixit exterior del cos del animal. **Piel. pellejo.** || La separada del cos o del animal excorxat. **Pelleja.** || La part que cobreix les fruites. **Corteza, piel.** || La crosta exterior de les fruites, com magranes, taronges, etc. **Corteza.** || Pellofa prima de raím, etcètera. **Hollejo.** || La pellofa ab qu' están cobertes immediatament algunes fruites y llegums, com ametlles, castanyes, pèsols, etc **Camisa, hollejo.** || MEMBRANA. || *Met.* La mena de tel que cobreix algún muscle o part del cos. **Tegumento.** || pl. PELLERINGUES.

PELL ASSAONADA. *Piel compuesta, adobada.*

PELL CRÚA. La que no és assaonada. *Piel cruda.*

PELL D' ANYELL. La que 's treu dels anyells al escorxarlos. *Corderuna, corderina.*

PELL DE CABRA. *Piel de cabra.* || *Fam.* TAMBOR.

PELL DE CAMUSA. *Piel de gamuza.*

PELL DE CERV O DE DAINA. La que s' extèn pera donar menjar als gossos de caça. *Piel de ciervo ó de gamo.*

PELL D' ESCAT. La coberta d' espines fines que 's treu del peix anomenat escat. *Lija.*

PELL DE GALLINA. Se diu de la pell del cos humá quan s' omple d' una mena de granets molt petits a causa del fret o d' algún esgarrifament. *Piel de gallina.*

PELL DE GAT MARTE. *Marta.*

PELL DE GARRÍ ROSTIT. *Corezuelo.*

PELL DEL MEMBRE VIRIL: PREPUCI.

PELL DE NONAT. La del anyell nat abans de temps. *Aborto.*

PELL MORTA: CUIRO.

PELL QU' ENGENDRA ELS CABELLS AL CAP. *Pericráneo.*

PELL QUE PENJA DEL COLL DELS BOUS: SOTABARBA.

PELL VIVA. *Piel viva.*

PELLS O TELES DE DESSOTA LES COSTELLES. *Pieles bajo las costillas.*

DE LA SEUA PELL SE'N FARÁN LES TIRETES. *Ref.* Denota que moltes vegades paga el mal el meteix que'l fa. *Del cuero salen las correas; todo saldrá del cubeto; de sus carnes come.*

COBRIR O FORRAR DE PELLS. fr. *Empellejar.*

DEIXAR O DEIXARHI LA PELL. fr. *Fam. Dar la piel; pagar con el pellejo; dar ó dejar el pellejo.*

DEIXAR SENSE PELL. fr. *Fam.* Morir. *Dar la piel; pagar con el pellejo; dar ó dejar el pellejo.* || LLEVAR LA PELL.

ENTRE CARN Y PELL. m. adv. *Entre cuero y carne.*

ÉSSER DE LA PELL DEL DIABLE O DE BARRABÁS. fr. Ésser molt endiastrat. *Ser de la piel del diablo.*

FER POSAR PELL A LES LLAGUES. fr. *Encorar, cicatrizar, encorecer.*

LLEVAR LA PELL. fr. Escorxar. *Desollar.* || Castigar fins a malmetre la pell. *Quitar el pellejo.* || Llevarli, portánsenhi a algú lo que té ab art y sutilesa. *Quitar el pellejo, desollar.* || *Met.* Fer pagar el venedor les coses molt cares. *Desollar.* || S' usa pera amenaçar ab un gran cástich. *Quitar el pellejo.*

LLEVAR LA PELL DEL CUL. fr. *Fam.* Açotar. *Quitar el culo á azotes.*

NO CABRE A LA PELL. fr. *Fam.* Lluirli el pèl, estar molt gras. *No caber en el pellejo.* || Estar molt alegre o content. *No caber de gozo ó de contento en el pellejo.*

NO TINDRE MÉS QUE LA PELL O LA PELL Y L' OS. fr. Estar molt magre. *No tener más que el pellejo.*

NO VOLDRÍA PAS ÉSSER DE LA SEUA PELL. *Loc.* No voldría trovarme al seu lloch. *No quisiera hallarme ó estar en su pellejo.*

POSAR PELL: PELLAR.

QUAN DE MAL JUST VE L' ANYELL, MAL PROFIT FARÁ LA PELL. *Ref. De malo vino el conejo, con el diablo irá el pellejo.*

PELLA. f. Peça d' alguna cosa emmotllada o caragolada. Pella. || *Ant.* PILOTA.

PELLADURA. f. Acte y efecte d' apellarse les llagues. Encoración.

PELLAIRE. m. Qui té per ofici preparar y vendre pells. Pellejero, peletero. || Blanquer, assaonador. Curtidor.

PELLÁM. m. Conjunt de pells. Pellejería.

PELLAMBRADOR. m. BLANQUER.

PELLAMBRAR. v. a. Preparar les pells per adobarles. Apelambrar.

PELLAMBRAT, A. p. p. Pell adobada.

PELLAMBRER. m. Pellaire.

PELLAMBRERA. f. Lloch ont se adoben les pells. Pelambrera.

PELLAR. v. n. Posar pell, tancarse una llaga, ferida, etc. Cicatrizar. || S' usa també com a recíproch. Cicatrizarse.

PELLAT, DA. p. p. Encorado, encorecido.

PELLATGE. m. CUTIS.

PELLAYRE. m. PELLAIRE.

PELLEJADOR. m. Troç de pell ab un manech per espolsar mobles.

PELLEJAR. v. a. Espolsar ab el pellejador.

PELLER. m. Qui adoba o ven pells. Pellejero, peletero.

PELLERÍA. f. Botiga o carrer ont hi adoben o hi venen pells. Pellejería, peletería.

PELLERINA. f. Mena de valona de senyora, per lo regular de pells fines. Pelerina.

PELLERINGA. f. Carn flaca que no té més que la pell. Piltrafa, piltraca, pelleja. || pl. Pell caiguda a la cara o d' un altra part dels que per vellesa o qualsevulla altra causa s' han emmagrit. Pellejas. || PELLINGOT.

PELLEROFA. f. *Ter. ibicench.* Pellofa, moneda embotida. Piltrafa, moneda cóncava.

PELLES. *Ter. Aranès.* FALDILLES.

PELLETA. f. dim. Pell prima. Película, pellejina. || TEL.

PELLETER, A. m. y f. PELLAIRE.

PELLETERÍA. f. Botiga ont se venen penyores de vestir de pell. Peletería.

PELLICÁ. m. *Ant.* PELICÁ.

PELLICER. m. *Ant.* PELLER.

PELLICER (Vicents). *Biog.* Escriptor mallorquí del sigle XVII; mort l' any 1692. Era frare dominich del reial convent de Palma, desde l' any 1657, havent estat elegit prior en 1691. Home molt docte, orador eloqüentíssim, qui ocupava son temps escrivint y visitant malalts. Va deixar escrites set obres; alguna en llatí, varies en castellá y una en sa llengua natural, inèdites en sa majoría.

— Y FEÑÉ (JOSEPH LLUIS). *Biog.* Artista de gran renom. Nat a Barcelona l' any 1842; mort en la meteixa en 1901. Deixeble d' en R. Martí y Alsina. Al any 1865 va anar a Roma, tornant en 1869. En 1871 va portar 24 obres pictòriques a la Exposició de Madrit, rebent medalla de tercera. Afectat al moviment social y polítich, va decantarse a ilustrar periòdichs, dibuixant actualitats y caricatures, primer a Barcelona, després a Madrit, a Londres y a París, guanyant una reputació per tota l' Europa. La *Ilustración Española y Americana* va enviarlo al Nort en ocasió de la tercera guerra carlina, y més tart al Orient a la guerra entre Russia y Turquía, sostenint l' interès públich ab sos dibuixos del natural com ningú més. *The Graphic* també se servía d' En Pellicer. En les Exposicions de Madrit (1878 y 1881) va presentarhi quadros notables, dos d' ells: *El Pan nuestro de cada día* y *Las Quintas.* Havia concorregut en Exposicions Universals (París, Viena, Chicago) y en altres de comarcals, ab èxit. L' any 1881 va ésser cridat a París pera colaborar en *L' Illustration* y *Le Monde Illustré,* aixís com pera la casa Firmin-Didot. En 1888 era a Barcelona, prenent part en la organisació de la Exposició Universal y com a consecuencia després, al crearse el Museu de Reproduccions, En Pellicer era designat pera director del meteix. L' any 1895 va anar a Madrit a fer oposicions per una càtedra de la Academia de Barcelona, sense hèurela, emprô va montarse una clase independenta pera ensenyar ell, obtenint un gran èxit. Va decorar la iglesia del «Asil Durán» y la Biblioteca pública Arús. Són moltíssimes les edicions ilustrades per ell, car la característica de la obra d' En Pellicer fou principalment la decoració del llibre.

— Y PAGÈS (JOSEPH MARÍA). *Biog.* Escriptor, afectat a la historia. Nat a Barcelona l' any 1843; mort a Mataró. Va dedicarse a l' ensenyança a Ripoll, a Girona y a Mataró, havent cursat filosofía y lletres y la carrera d' arxiver, bibliotecari y antiquari. Membre de varies corporacions sabies y vocal de la comissió de monuments de Girona. Va ésser comissionat pera la conservació y restauració del monastir de Ripoll, deventse a n' ell en primer lloch l' estat actual del famós monastir.. Es autor de les monografíes *El Monasterio de Ripoll* (Girona, 1872 imp. Llach); *Santa María de Ripoll* (Girona, 1875, imp. Dorca); *Santa María del Monasterio de Ripoll* (Mataró, 1888, imp. F. Horta); *Estudios histórico-arqueológicos sobre*

Iluro (Mataró, 1887, imp. Horta); *Reales privilegios de Mataró* (Mataró, 1887); va fundar el setmanari *El Ripollés*, y traduí belles peces de literatura clássica.

— Y PAGÈS (PERE). *Biog.* Patrici ripollès, qui va morir en sa vila natal l'any 1899. Ell fou el promovedor de la restauració del famós monastir de Ripoll y un dels principals qui evitaren la desaparició de les llurs runes. Va ésser alcalde de la vila. Era delegat de la Associació d' Excursions. Havía redactat en alguns periòdichs.

— Y TOVAR (ANTÓN). *Biog.* Autor d' un *Diari de la guerra de Catalunya en 1640-41.* Se conserva son manuscrit a la Biblioteca reial.

— (JOSEPH). *Biog.* En la Biblioteca Episcopal se conserva un manuscrit d' aquest autor barceloní titulat *Idea de Cataluña*, el qual conté interessants datos referents als sigles XVI, XVII y XVIII.

PELLICERÍA. f. PELLERÍA.

PELLICH. m. Abrich de pell. **Pellica.**

PELLÍÇ. m. y

PELLIÇA. f. Abrich de pells o forrat de pells.

PELLINCUS. m. pl. *Ter. ibicench.* Pellingos, estreps. **Girones, desgarrones.**

PELLINGO. m. y

PELLINGOT. m. Bocí dolent de roba que penja d'un vestit vell. **Harapo, calandrajo. gualdrapa, andrajo, colgajo, arrapiezo, pingo.**

PELLINGOY. m. PELLINGOT.

PELLIS. m. PELLINGOT.

PELLISSA. f. *Ant.* SAMARRA.

PELLISSER. m. PELLER.

PELLISSÓN (Pau). *Biog.* Escriptor del Mitgjorn de França, que va deixar la seua professió jurídica pera dedicarse al conreu de les lletres. Era nadiu de Bezers havent viscut desde 1624 al 1693. Va ésser secretari y conseller del rei Lluis XVI. Afiliat a la secta protestant fou pres y restá en trista situació a la Bastilla, més en 1866, havent fet professió de fè católica, va recobrar la seua llibertat, obtenint el favor del rei y ordenantse de clergue més endevant. Va escriure moltes poesíes morals y relligioses, y algunes obres en prosa, entre quines sobresortía la *Historia de Lluis XIV.*

PELLÓ. m. La closca o esclofolla de la nou, castanya, ametlla, etc. **Cáscara.** || Pell d' ovella servant tota la llana, pera jaure demunt d' ella.

PELLOFA. f. La pell prima de les fruites y llegums. **Cascarilla, holleja, camisa.** || La del raim expremut. **Orujo.** || La persona de poch valer y molt flonja.

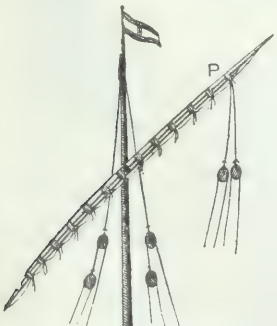

(P) Pena

PELLORFA. f. PELLOFA.

PELLOSETA. f. PELLETA, TEL.

PELLUCAR. v. a. Pendre una petita part d' alguna cosa de menjar. **Pellizcar, picar.** || *Met.* Lograr alguna porció d' alguna cosa. **Sacar raja.**

ANAR A PELLUCH. fr. Anar a plegar les olives que han quedat per terra després de la cullita. *Ir á rebuscar aceitunas.*

PÈN. m. Membre viril. **Pene.**

PENA. f. El cástich que 's dona per alguna falta o delicte, o que s' imposa a qui falta a alguna llei o precepte. **Pena.** || Sentiment, congoixa, disgust, aflicció, pesar. **Pena.** || Dificultat, travall. **Pena.** || MULTA. || Dolor, torment corporal. **Pena.** || Usat com adverbi és lo meteix que *baix pena.* **Pena, so pena.** || *Náut.* La peça més prima de les dues que formen l' antena. **Pena.** || *Ter.* Timba, precipici. **Despeñadero.**

PENA CORPORAL. *Pena corporal.*

PENA DE CORT. Cert dret antich. *Pena de corte.*

PENA DE DANY. La privació eterna de la vista de Deu a l' altra vida. *Pena de daño.*

PENA DE LA VIDA O DE MORT, O CAPITAL, O ORDINARIA. Esser condemnat a mort. *Pena ordinaria, capital, de muerte.*

PENA DE SENTIT. El torment que dona 'l foch als condemnats al infern. *Pena de sentido.*

PENA DEL TALIÓ. La de tant per tant. *Pena del talión.*

PENES ETERNES O INFINITES. Les que pateixen els condemnats a l' altra vida. *Penas eternas.*

PENA PECUNIARIA. Multa. *Pena pecuniaria.*

AB MOLTA PENA O AB TOTES LES PENES DEL MON. m. adv. Ab gran dificultat o travall. *A duras penas.*

A LES PENES PUNYALADES. *Loc.* Aconsella que quan se tenen travalls que no 's poden evitar se busquin medis decents que 'ls facin més tolerables. *A mal dar, tomar tabaco; á las penas puñaladas.*

BAIX PENA. m. adv. *Pena, so pena.*

DONAR PENA. fr. Causar dany o aflicció. *Dar pena.*

EN PENA. m. adv. Per cástich. *En pena.*

ESTAR EN PENA. Estar mal situat, no estar ab la comoditat corresponent. *Estar en pena.*

FER PAGAR LA PENA. fr. Obligar a pagar. *Hacer pagar la pena.*

FER PENA. fr. Causar pena. *Dar pena.*

LES PENES NO MATEN PERÓ ACABEN. *Ref.* Ab que 's denota lo molt que agovien els sentiments. *Duelos me hicieron negra, que yo blanca me era.*

EL DEMENTAT, PER LA PENA ES AVISAT. *Ref. El loco por la pena es cuerdo.*

NO TÉ PENA NI GLORIA. *Loc.* Denota la insensibilitat ab qu' algú veu o sent les coses. *Ni pena ni gloria.*

PENDRE LA PENA. fr. Encarregarse, cuidar de fer o conseguir alguna cosa. *Tomarse el trabajo.*

PENDRE PENA PER ALGÚ. fr. *Trabajar en pro de alguien.*

PENDRE LA PENA. fr. Travallar en vá. *Sembrar en la arena.*

TREURE DE PENA. fr. Deslliurar de penes a algú. *Sacar de pena.*

PENA. f. Esquena de certs martells tant ample com el plá y acabant molt prima.

PENA. f. *Ant.* Pedra, penya. **Peña.**

PENA. *Biog.* Cognom d' una antiga familia provençal entre quins individuus s' hi compten En Tuch de Pena, trovador mort a les derreries del sigle XIII que havía sigut coronat per la reina Beatriu ab els llors de poeta y que va gosar de molta estimació a la cort del rei de Nàpols En Carles d'Anjou.

— (JOAN). *Biog.* Escriptor remarcable y matemàtich, nascut a Provença al primer ters del sigle XVI. Va ésser professor de ciencies exactes al collegi de França, y va morir jove encara pél any de 1560.

— (ANTONI). *Biog.* Politich y escriptor del sigle XVI. Va ésser conceller al Parlament de Provença, y va morir en l' any 1564.

PENA (La). *Geog.* Masia situada a la montanya del bosch de Poblet, sobre una gran penya. Era 'l lloch ont se confinava als frares d' aquell monastir que faltaven a les ordres, pera castigarlos. || — (COMELLAR DE LA). Vessants de la montanya de Poblet, sota la Pena.

PENADA. f. Dolor o apesarament que se sent al pit o boca del cor, ja sía per indisposició material o efecte moral.

PENADAMENT. adv. m. *Ant.* PENOSAMENT.

PENADELLA. f. *Bot.* PACIENCIA.

PENADÈS. *Geog.* Encontrada natural que s' extèn desde 'l riu Gayá, prov. de Tarragona, fins prop del baix Llobregat, provincia de Barcelona, sentne Vilafranca la capital. || — (VILAFRANCA DEL). V VILAFRANCA.

ALT PENADÈS. La part alta de la comarca en la qual s' hi comprèn Vilafranca y está quasi voltada de montanyes.

BAIX PENADÈS. La part baixa de la comarca que toca al mar, o sía la costa de Ponent, y en la qual s' hi comprèn el Vendrell.

PENADÈS, A. adj. Natural de la comarca d' aquest nom o bé lo referent a ella.

FIGA PENADESA. Figa petita y gustosa que madura a primers d' Agost, dita també sejola.

PENADESENCH, CA. adj. Natural del Penadès o bé lo pertocant a n' aquella comarca.

PENADOR, A. m. y f. Qui imposa la pena. || adj. Lo que sol penar. **Penador.**

PENAFRETA. *Geog.* Poblet de la prov. de Tarragona, part. jud. de Montblanch. Té 250 hab. || — (COVA DE). En el terme del meteix poblet.

PENAFRETENCH, CA. adj. El natural de Penafreta o lo pertocant a n' aquell poble.

PENÁGUILA. *Geog.* Vila de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. d' Alcoy; és a la vora d' una riera, al N.O. de la Serra Aytana, y té 1,388 habitants.

PENAGUILENCH, CA. adj. El natural de Penáguila o lo referent a dita vila.

PENAGERA. f. PENAIG.

PENAIG. m. Floch de plomes que se sol posar al cap dels animals per adornarlos. **Penacho.**

PENAL. adj. Lo que pertany a la pena o la inclou. **Penal.** || PRESIRI.

PENALITAT. f. Aflicció, incomoditat, molestia travall. **Penalidad.**

PENALMENT. adv. m. PENOSAMENT.

PENAR. v. n. Patir, sufrir algún dolor o pena. **Penar.** || Patir les penes de l' altra vida al purgatori o al infern. **Penar.** || Agonisar molt temps. **Penar.** || Desitjar ab ansia alguna cosa. **Penar.**

PENAT, DA. adj. Alat, que té ales. **Alado.**

RAT PENAT O RATA PENADA. RATA PINYADA.

PENAT, DA. adj. Penós, plè de penes. **Penado.** || Ab pena; s' aplica a l' eina de broch estret que raja poch. **Penado.** || PRESITARI.

PENATS. m. pl. *Mit.* Deus domèstichs adorats per la gentilitat. **Penates.**

PENATXERA. f. Plomer o floch de plomes que 's posa al cap dels animals per adornarlos. **Penacho.**

PENATXO. m. *Ant.* PLOMALL, PENAIG.

PENCA. f. *Bot.* La fulla del cart o d' altra planta per l' estil. **Penca.** || Lo troç de sola o baqueta ab qu' açotaven als delinqüents. **Penca.** || Fulla de cansalada. **Témpano, hoja.** || Troç llarch de ceba, pebrot, etc. **Casco.**

PENCA DE GLÁS: PANNA, 1.

COP DE PENCA. *Pencazo.*

FERSE DE PENQUES fr. No consentir fácilment a lo que 's demana, refusar lo meteix que 's desitja. *Hacerse de pencas.*

PENCA DE PÁ. Llesca molt grossa. *Cacho.*

PENCA D' ATZEVARA. La fulla de l' atzevara, de la qual s' extreu el fil de pita.

PENCAÇA. f. aum. Una gran penca.

PENCUT, DA. adj. Lo que fa molta penca.

PENDANGA. f. La dona ramera o de mal viure. **Pindonga.**

PENDANGUEJAR. v. n. Fer de pendanga una dona. **Pindonguear.**

PENDANGUERA. adj. S' aplica a la dona de mal viure. **Pindonguera.**

PENDANGUERÍA. f. Vida llibertina. **Pindonguería.**

PENDENCIA. f. Controversia, altercat, baralles. **Pendencia.**

AMICH O HOME DE PENDENCIES. Buscarraons. *Quimerista, pendenciero.*

TINDRE PENDENCIES: BARALLARSE.

UNA PENDENCIA BEN RENYIDA N' ESCUSA MOLTES. *Ref.* Dona a entendre que d'una pendencia molt renyida, sol originarse una ferma amistat. *Riña por San Juan, paz para todo el año.*

PENDENÇA. f. Pendencia.

PENDENCIAR. v. a. RENYIR.

PENDENCIÓS, A. adj. Amich de pendencies o baralles. **Pendenciero.**

PENDENGA. f. Mantell de les dones. **Pendil.**

PENDENT. p. a. **Pendiente.** || adj. Indecís, indeterminat, sense resoldres. **Pendiente.** || Lo que fá devallada, o és en baixada. **Pendiente.** || m. Devallada, baixada. **Pendiente.** || *Ter.* ARRACADA.

PENDENT D' UN FIL. Explica el temor, sobressalt o dupte que 's pateix esperant que succeixi alguna cosa. *Pendiente de un hilo.*

PENDENTS DE MEDICINA. Troços de pasta en que hi entren varis ingredients. *Trocisco.*

FER PENDENT. fr. Fer devallada. *Hacer declive; venir en declive.*

PENDIÇ. adj. Que fá pendent. || m. Falda de montanya que fá gran rampa per la qual s' esbalcen les roques formant una clapiça. **Declive.**

PENDÍÇ (Coll de). *Orog.* Coll de la serra de Cadí, entre les provincies de Lleida y Barcelona; és a tramontana de Bagá y té 1,786 met. d' altitut. || — (TORRENT DE). *Hidrog.* Torrentada del Bergadá, que dona les seues aigües al Segre y al Llobregat.

PENDIÇAL. m. Pendiç de molta extensió y de gran desnivell. **Gran declive.**

PENDIR. v. n. PENJAR.

PENDÓ. m. Bandera, estandart petit de guerra. **Pendón.** || Banderes que van devant de les professons. **Pendón.** || *Met.* Malfargat. **Zarrapastroso.** || pl. *Arq.* Mollures sota la cornisa o sobre la columna. **Astrágalo.**

PÈNDOL. m. *Náut.* Operació que consisteix en carregar pes sobre una barca o costat de la nau, pera que s' inclini y descobreixi 'l fons del costat oposat, pera netejarlo. **Péndol.** || PÈNDOLA.

PÈNDOLA. f. Instrument que consta d' un pes penjant d' una vergueta de metall que per medi de les seues oscilacions regula els moviments del rellotge; també serveix pera altres usos. **Péndola.**

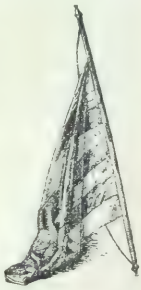

Pendó de la conquesta de Valencia

PÈNDOLA. f. PLOMA.

PENDOLADA. f. Cada moviment d' oscilació de la pèndola.

PENDOLATGE. m. *Mar.* Dret d' apropiarse en les preses de mar totes les mercaderíes que hi há demunt de coberta. **Pendolaje.**

PENDOLETA. f. Nom donat pels rellotgers al filet de cer del volant. **Pendolita.**

PENDOLARI. m. y

PENDOLISTA. m. Qui sab manejar la ploma escrivint correctament. **Escribiente.**

PENDOLÓ. m. Peça del mitg d' una armadura que

1. Forquilla. — 2. Filotxa. — 3. Pala. — 4. Ganxo. — 5. Coltell de rebaixar. — 6. Estenalles. — 7. Pesatanino. — 8. Fusell o llima pera afinar. — 9. Coltell de descarnar. — 10. Dalla. — 11. Coltell per arrencar llana. — 12. Máquina pera donar llustre. — 13. Lena de caires vius. — 14. Palissó. — 15. Estroch. — 16. Ganivet de assaonador. — 17. Coltell de manech dret. — 18. Estira. — 19. Cavallet inglès. — 20. Raspall pera donar oli y grassa. — 21. Ganivet de butxaca pera blanquer. — 22. Ungleta rodona. — 23. Palmella de suro. — 24. Ramella pera cuiro fort. — 25. Pedra grès.

Pellaire o Assaonador

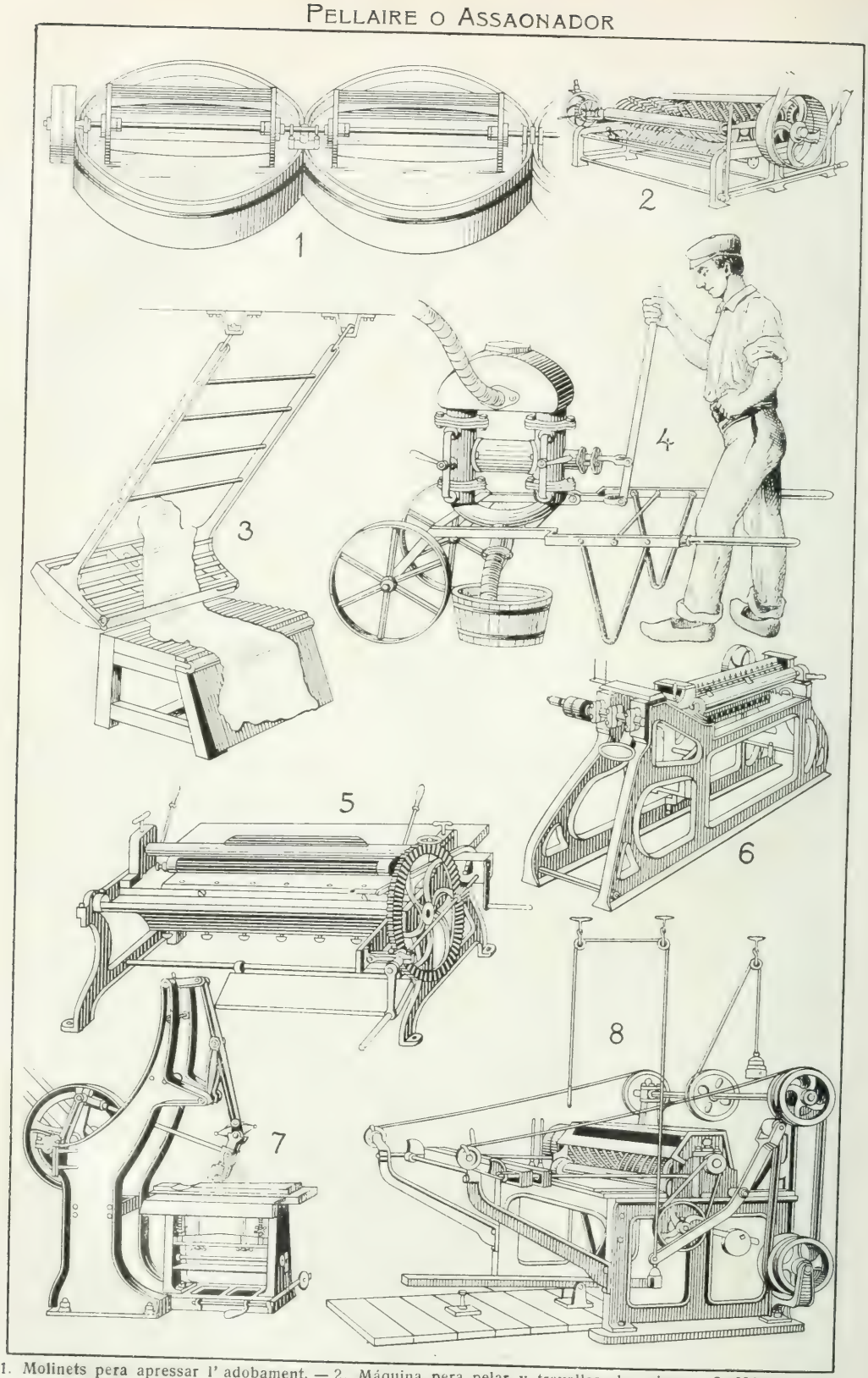

1. Molinets pera apressar l' adobament. — 2. Máquina pera pelar y travallar els cuiros. — 3. Máquina pera ablanir els cuiros. — 4. Bomba pera trascolar les aigües de tanino. — 5. Máquina pera rebaixar l' adobament de la pell en pasta. — 6. Máquina pera fendre o tallar les pells. — 7. Máquina pera brunyir o allisar les pells. — Máquina pera descarnar.

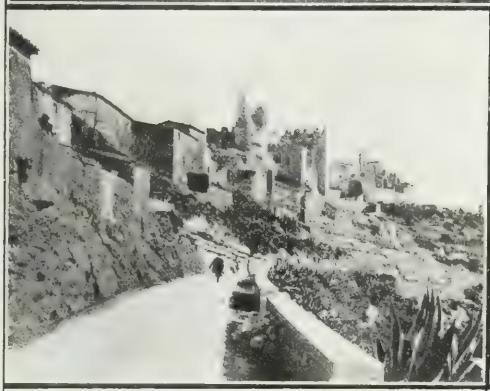

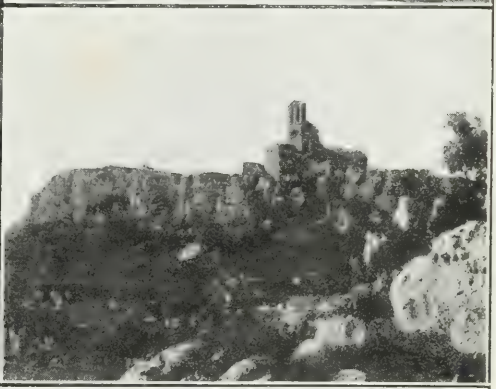

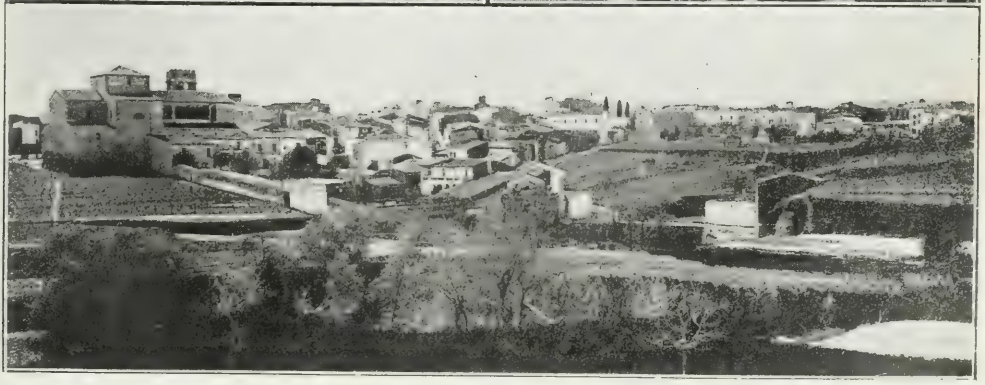

El Vendrell: vista general. — Arbós: castell feudal de Castellet. — El Vendrell: les Quatre fonts. — Sant Martí Sarroca: iglesia y cingle. — Olèrdula: antiga iglesia. — Sant Sadurní de Noya ó Anoya: vista general.

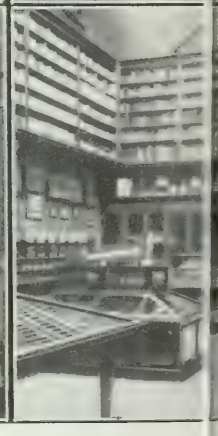

Vilafranca del Penadès: ex Palau dels Reis d' Aragó.— Sant Martí Sarroca: interior de la iglesia.— Vilanova: sala de Pintura del Castell de Gelida — Fatxada del Museu Biblioteca Balaguer, a Vilanova y la Geltrú — Altra vista de Vilanova.—Sitges: vista y la Geltrú: sala de Arqueología de la Biblioteca-Museu Balaguer.— Sitges: monument a El Greco.—Sala-Museu del Cau-Fer

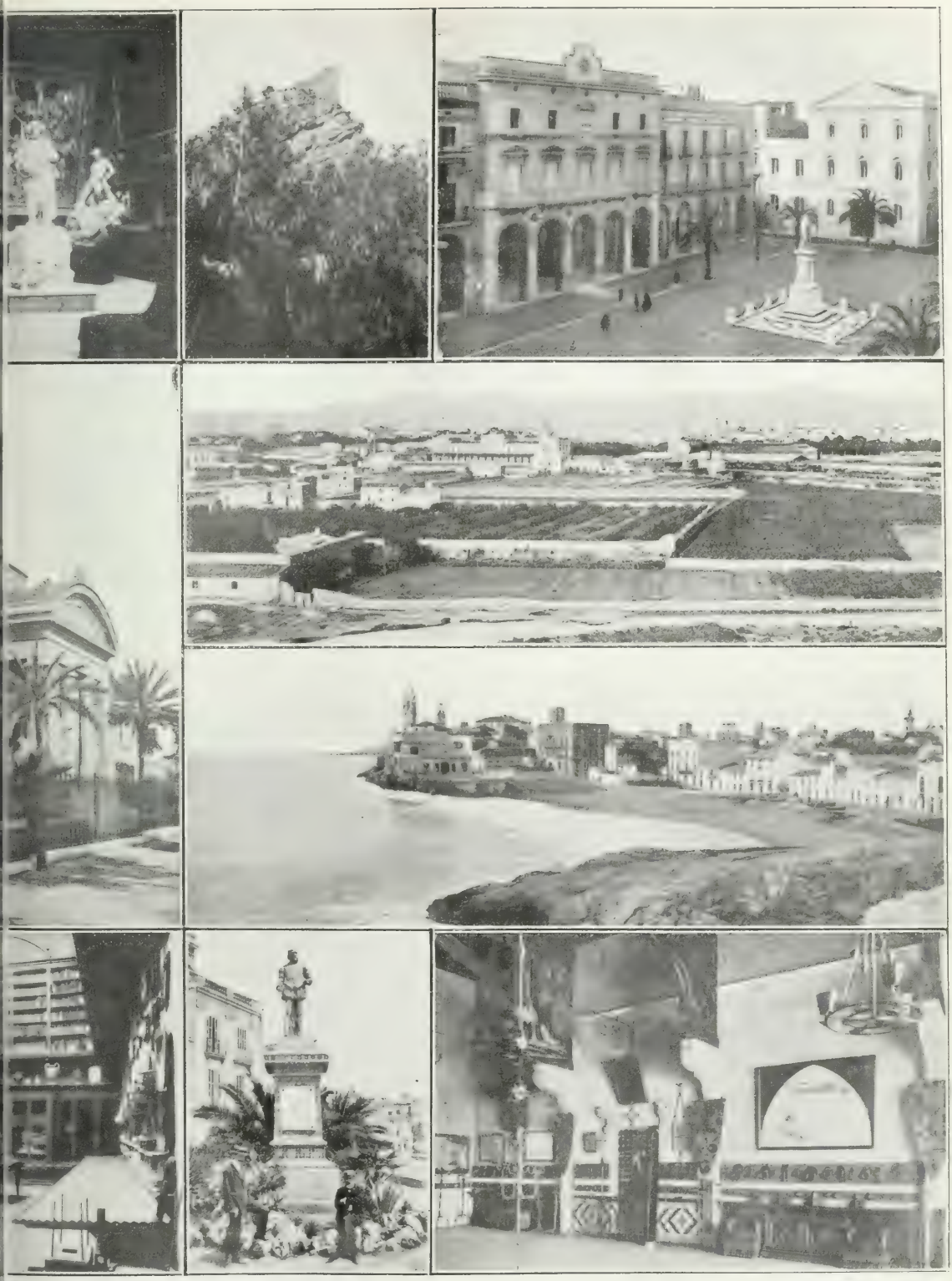

-Biblioteca Balaguer.— Castell de Marmellá.— Vilanova y la Geltrú: plaça de la Constitució.— Vilanova y la Geltrú: vista general.
ral ab la punta del Baluart — Vilafranca del Penadès: vista general.— Vilafranca del Penadès: plaça de la Constitució.— Vilanova
itges).

Olesa de Bonesvalls: vista del hospital. — Torra o Masía del Excm Sr. D. Eussebi Güell y Bacigalupi. — Dependencia o anexe de la meteixa. — La antiga Torra de Garraf. — Port y Pedrera de Garraf. — Garraf: la línia de la Pedrera y la del F.-C. dels Directes.

baixa verticalment desde 'l cim fins al tirant o pont. **Pendolón.**

PENDONER. m. y

PENDONISTA. m. Qui porta 'l pendó. **Portaestandarte.**

PENDRE. v. a. Agafar ab la má. **Tomar, coger, prender, asir.** || Agafar a algú, portarlo pres. **Coger, prender.** || Agafar alguna eina pera travallar ab ella, com: *la ploma, la serra,* etc. **Tomar.** || Ferse, provar algún remei o medicina. **Tomar.** || Menjar o beure, com: *pendre xocolata, café,* etc. **Tomar, echar.** || *Náut.* Apoderarse per força d'una embarcació enemiga. **Apresar.** || Ocupar certa porció d' espai, com: *la vinya la meitat del tossal; el dolor tot el braç,* etc. **Coger.** || Comprar, com: *pendre carn, pa,* etc. **Tomar.** || Desitjar que succeeixi alguna cosa, com: *pendria de bona gana que vingués.* **Tomar.** || Dirigirse per alguna part, com: *pendre la dreta.* **Tomar, echar.** || Escullir, adoptar, com: *pendre company.* **Tomar.** || Empendre algun negoci, com: *pendre per sí tal empresa,* etc. **Tomar.** || Entendre, interpretar en determinat sentit lo qu'és duptós o obscur. **Tomar.** || Imitar l'estil y costúm d' algú, com: *ha pres el meu modo de parlar.* **Tomar.** || Endursen alguna cosa d' algú. **Quitar, tomar.** || Rebre, acceptar, com: *pendre lo que li donen.* **Tomar.** || Rebre d' algún modo o forma, com: *pendre alegrament.* **Tomar.** || Ocupar, apoderarse de alguna ciutat o fortalesa. **Tomar.** || Sostindre, aguantar, com: *el gafet pren la roba.* **Sostener.** || Tindre a algú en concepte d' alguna cosa. **Tomar.** || Dedicarse a algún empleu o ofici. **Tomar.** || Agafarli a algu espant o qualsevulla altra sensació. **Apoderarse, tomar.** || Rebre en sí 'ls efectes d' algunes coses, com: *pendre tristesa.* **Tomar.** || Atrapar a algú en algún delicte. **Coger.** || Trovar, com: *no sé ont pendre diners.* **Hallar.** || Guanyar la basa, etc., al joch. **Tomar, ganar.** || Guanyar una peça al joch de dames o al de escachs. **Comer.** || Ocupar, tancar els passos o camins. **Tomar.** || Junt ab alguns noms es lo meteix que lo que signifiquen els verbs a que corresponen, com: *pendre a manlleu, emmanllevar* **Tomar.** || Detindre. **Prender.** || CULPAR, ATRIBUIR. || Agrumullar, parlant de líquits. **Coagular.** || Començar a fer efecte alguna cosa, com: *el foch, comunicarse.* **Prender.** || v. n. Arrelar les plantes. **Encepar, prender, asir, arraigar.** || *Ter.* MIRAR, REPARAR, TINDRE. || *Ant.* REBRE. || *Ant.* EMPENDRE.

PENDRE A ALGÚ PÈL SEU COMPTE. fr. *Tomarla con alguno.*

PENDRE A BÉ. fr. **Consentir en alguna cosa, permètrela.** *Llevar á bien.*

PENDRE AB PATXORRA. fr. PENDRE A POCH A POCH.

PENDRE AL COLL. fr. **Carregarse alguna cosa a les espatlles.** *Cargar.*

PENDRE ALGUNA COSA. fr. **Carregársela, com:** PENDRE SOTA 'L BRAÇ. *Cargar con algo.*

PENDRE APART. fr. APARTAR.

PENDRE A PARTIT. *Loc. ant. Tomar á partido.*

PENDRE A SOLES. fr. **Parlar a algú sense haverhi testimonis.** *Emprender á solas.*

PENDRE COMIAT. *Loc.* DESPEDIRSE.

PENDRE COMPTES. fr. PENDRE 'L COMPTE.

PENDRE DE GRAT. fr. POSAR AFICIÓ.

PENDRE DE MEMORIA. fr. **Apendre de memoria.** *Aprender de memoria.*

PENDRE DONA. fr. **Casarse.** *Tomar mujer.*

PENDRE EXPERIENCIA. fr. PENDRE EXEMPLE.

PENDRE O PENDRE 'N FÁSTICH. fr. **Disgustarse de alguna cosa.** *Tomar asco.*

PENDRE FARRITJA. fr. *Tomar acero.*

PENDRE FIGURA O TRAÇA. fr. ESTRAFER.

PENDRE GARDA. fr. *Ant.* **Atendre, mirar, tindre compte.** *Atender, tener cuenta.*

PENDRE GUST A ALGUNA COSA. fr. **Agradar, aficionarshi.** *Tomar el gusto á alguna cosa.*

PENDRE 'L COLOR. fr. Se diu de les coses que 's tenyeixen. *Tomar el color.*

PENDRE 'L COMPTE. fr. **Apuntar el gasto, examinar la nota de lo que s' ha gastat.** *Tomar cuentas.*

PENDRE 'L CORRENT. fr. *Met.* Agafar l' hábit de fer alguna cosa. *Tomar el chorrillo.*

PENDRE 'L PÓLS. fr. El metge al malalt. *Tomar el pulso.*

PENDRE 'L TRAVALL. fr. **Aplicarse a fer alguna feina.** *Tomar el trabajo.*

PENDRE LA A PER LA B. fr. **Entendre les coses al revés.** *Tomar el rábano por las hojas.*

PENDRE LA INICIATIVA. fr. Ésser el primer en tractar o obrar respecte d'algún assumpte. *Tomar la iniciativa; abrir paso ó camino.*

PENDRE LA LLIÇÓ. fr. **Escoltar al que la diu pera veure si la sap.** *Tomar la lección.*

PENDRE LA MIDA A ALGÚ. fr. *Met.* **Fer complert judici de lo qu'és algún subgecte.** *Tomar á alguno las medidas*

PENDRE LA MIDA DE LA ESQUENA. fr. *Fam.* **Pegar a algú ab un bastó.** *Medir las costillas.*

PENDRE LES ARMES. fr. **Formarse pera fer els honors corresponents a algú.** *Tomar las armas. Sublevarse.*

PENDRE LLOCH. fr. **Procurarse un seti còmodo pera veure alguna funció.** *Coger lugar.*

PENDRE MALAMENT. fr. **Enfadarse per alguna cosa.** *Llevar á mal ó con enfado.*

PENDRE MOLLER fr. CASARSE.

PENDRE PARER. fr. *Tomar parecer.*

PENDRE PER BURLA. fr. *Echar á chanza, á zumba.*

PENDRE PER FORÇA. fr. **Ferse amo d' alguna cosa ab violencia.** *Tomar por fuerza.*

PENDRE PER FORT. fr. **Empendre alguna cosa ab eficacia y empenyo.** *Tomar á pechos.*

PENDRE SOBRE HU. *Loc. ant. Tomar á su cargo.*

PENDRE TERRA. fr. ABORDAR.

PENDRE UNA OBRA. fr. **Empèndrela.** *Tomar una obra.*

¡PREN AIXÒ PER ARA! fr. **S' acostuma a usar quan se pega a algú o se li dona algún xasco, donant a entendre que 'l merexía.** *¡Tómate esa!* || Expressió de complacencia de que li succeeixi a algú algún dany al qual s'ha exposat o l' ha merescut per la seua imprudencia. *¡Sórbete ese huevo!* || *Expr.* ¡PELA AQUEIX PRÉSSECH!

NO PENDRE A LA BOCA. fr. **No haver parlat.** *No haber dicho ni malo ni bueno, ó esta boca es mía.*

QUI PREN, EL SEU COR VEN. *Ref.* **Denota lo obligats qu' estem als beneficis.** *Echar á alguno una ese.*

TORNAR A PENDRE 'L FIL. fr. **Continuar la conversa que 's tenía y s' havía interromput.** *Tomar de nuevo el hilo.*

PENDRE. v. n. **Coagular, fer tornar compacte un líquit. Cuajar.**

PENDRES. v. r. **Agrumullarse, espessirse molt algún líquit. Cuajarse, condensarse.**

PENDRES EN GUERRA. fr. *Ant.* **Armar, moure guerra.** *Mover guerra.*

PENDRES LA LLÍCENCIA, 'L PERMÍS, etc. fr. **Fer alguna cosa sense demanarho.** *Tomarse la licencia, permiso,* etc.

PÈNDRESELA AB ALGÚ. fr. **Barallarse ab algú.** *Tomarse, habérselas con alguno.*

NO SAPIGUER QUÈ PÈNDRESEN. *Loc. ant. No saber adonde salvarse; no saber qué hacerse, á qué determinarse.*

PÈNDUL. m. y

PÈNDULA. f. PÈNDOLA.

PÈNE. m. *Anat.* **Membre viril. Pene.**

PENECH, CA. adj. Borratxo. **Beodo.**

PENDUT, DA. adj. *Ant.* PENJAT.

PENEDENÇA. f. *Ant.* **Penitencia.**

PENEDIDA. f. **La dona que se penedeix de la mala vida y 's consagra a Deu. Arrepentida.**

PENEDENCIA. f. PENITENCIA.

PENEDENT, A. m. y f. PENITENT.

PENEDIMENT. m. *Ant.* Pena que causa a la conciencia l' haver obrat mal. **Arrepentimiento.**

Penell de ferro

PENEDIR. v. n. Sentir pena d' haver obrat malament. **Arrepentir.**

PENEDIRSE. v. r. Sapiguerli greu a algú l' haver fet alguna cosa. **Tener pesar, pesarle á uno.**

PENEDIT, DA. p. p. Qui sent pesar d' haver obrat mal y desitjaría poguer tornar a obrar pera obrar bé. **Arrepentido.**

PENELL. m. Floch de plomes que 's posa sobre 'l cap dels cavalls per adorno. **Penacho.** || Ploma de ferro giratoria que 's posa al cim del campanar pera senyalar els vents. Generalment se fan en forma de fletxa. **Veleta.**

Penell (sigle XVI)

PENELLA. *Geog.* Caseriu del terme de Cocentaina (Alacant).

PENELLA. f. Dim. de pena, pedra petita. **Peñuela.**

PENELLES. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Balaguer; és al peu mitjorní de la serra d' Almenara y té 993 habitants.

PENESCH. m. *Ter. ib.cench.* Gruixaria, gruix. **Grueso.**

Segell de Penelles

PENETRABILITAT. f. Capacitat d' ésser un cos penetrat per un altre. **Penetrabilidad.**

PENETRABLE. adj. Lo que 's pot penetrar o traspassar. **Penetrable.** || *Met.* Intelligible. **Penetrable.**

PENETRACIÓ. f. La acció y efecte de penetrar o traspassar. **Penetración.** || Coneixement, intelligencia cabal de les coses. **Penetración.** || Agudesa, perspicacia d' enginy. **Penetración**

PENETRACIÓ PACÍFICA. La conquista comercial o civilisadora de un país. *Penetración pacífica.*

PENETRADOR, A. m. y f. Qui penetra o 's fica dins. **Penetrador.** || Qui entèn o comprèn les coses.

PENETRAMENT. m. *Ant.* PENETRACIÓ.

PENETRANT. p. a. Lo que penetra. **Penetrante.** || adj. Que passa al interior: se diu de la ferida fonda. **Penetrante.**

PENETRAR. v. a. Ficarse una cosa dins d' un' altra. **Penetrar.** || Introduirse dins d' algún espai, encara que hi hagi dificultat. **Penetrar.** || Traspassar, passar un cos de part a part. **Penetrar.** || Sentir ab violencia, com: *el fret, els crits,* etc. **Penetrar.** || Causar un viu sentiment interior. **Penetrar.** || *Met.* Compendre l' interior d' algú o alguna cosa dificultosa. **Penetrar.** || v. r. *Fís.* Ocupar dos cossos un meteix lloch. **Penetrarse.**

PENETRAT, DA. p. p. **Penetrado.**

PENETRATIU, VA. adj. Lo que penetra o té virtut de penetrar. **Penetrativo.**

PENEYAR. v. a. *Ant.* PENJAR.

PENFICH. m. *Med.* Malaltía de la pell caracterisada per bombolles quin tamany varía desde 'l d' una llentía fins al d' un ou de colóm, transparentes, algunes vegades rogenques y plenes d' un líquit serós que flueix per la obertura que s' hi fá espontániament. **Pénfigo.**

PENFIGA. m. *Med.* Flegmasía de la pell. **Penfiga.**

PENFÍGODES. f. *Med.* Malaltía que 's manifesta per certa mena d' inflor. **Penfigodes.**

PENGIM. m. dim. Cosa petita que penja. **Colgajo.**

PENGIM-PENJAM (Anar). Frase que s'usa per indicar el mal maneig de una persona.

PENI. f. *Med.* **Pneumonía.**

PENIBLE. adj. *Ant.* PENÒS.

PENIBLEMENT. adv. m. PENOSAMENT.

PENIDENT. gerund. **Arrepintiéndose.** || PENITENT.

PENICALT. m. *Bot.* PANICAL. || *Ter. Moyá.* Herba punxaguda.

PENIFORME. adj. En forma d' ala. Calificatiu de algunes membranes d' insectes. **Peniforme.**

PENILLA. f. PENÍNSULA.

PENISLA. f. PENÍNSULA.

PENÍNSULA. f. Terra rodejada d' aigua per tot arreu excepte per una petita part que la uneix ab la terra ferma. **Península, penisla, peniscola.**

PENINSULAR. adj. Natural o propi d' una península. **Peninsular.**

PENIR. v. a. CASTIGAR.

PENIRSE. v. r. *Ant.* PENEDIRSE.

PENIT, A. p. p. PENEDIT. || Temps del verb *penirse.* **Me pesa.** || CASTIGAT.

PENITENCIA. f. Dolor y penediment d' havefet mal. **Penitencia.** || Virtut que inclina a la mortificació. **Penitencia.** || Sagrament en que per l' absolució 's perdonen els pecats comesos després del baptisme. **Penitencia.** || La pena que imposa 'l confessor pera satisfacció del pecat. **Penitencia.** || La pena o multa que s' imposa a algú per lo qu' ha fet, encara que no sigui culpa moral. **Penitencia.**

PENITENCIA PÚBLICA. La que senyalen els sagrats cánons al qu' ha comès certs delictes. *Penitencia pública.*

COMPLIR LA PENITENCIA. fr. Practicar aquells actes de devoció o de mortificació imposats pêl confessor en satisfacció dels pecats. *Cumplir la penitencia.*

PENDRE PENITENCIA: CONFESSAR, 4.

PENITENCIAL. adj. Lo que pertany a la penitencia o l' inclou. **Penitencial.**

PENITENCIALMENT. adv. m. D' un modo penitencial **Penitencialmente.**

PENITENCIAR. v. a. Imposar penitencia. **Penitenciar.**

PENITENCIARI, A. adj. S' aplica al prèbere secular o regular que té la obligació de confessar a una iglesia determinada. **Penitenciario.** || Se diu de la prebenda o capellanía que té aquesta obligació. **Penitenciario.** || S' aplica a qualsevol dels sistemes modernament adoptats pera castigar y corretgir als penats, y als establiments destinats a tal obgecte. **Penitenciario.** || Cardenal president de la Penitenciaría a Roma. **Penitenciario.**

PENITENCIARÍA. f. Tribunal ecclesiástich establert a Roma pera despatxar les dispenses pertanyents a materies de conciencia. **Penitenciaría.**

PENITENCIAT, DA p. p. **Penitenciado.** || adj. Lo castigat per la Inquisició. **Penitenciado.** || També s' usa com a substantiu. **Penitenciado.**

PENITENCIER. m. El sacerdot que té obligació d' assistir al confessionari. **Penitenciario.** || El cardenal president de la Penitenciaría de Roma. **Penitenciario.**

PENITENCIERÍA. f. PENITENCIARÍA. || La dignitat, o cárrech de penitencier. **Penitencieria.**

PENITENÇA. f. PENITENCIA.

PENITENT, A. adj. Lo que demostra o inclou penitencia. **Penitente.** || m. y f. Qui fa penitencia. **Penitente.** || La persona que 's confessa sagramentalment ab algún sacerdot. **Penitente.** || Qui en les professons de Setmana Santa y pregaries públiques anava ab vesta fent penitencia. **Penitente.**

EL PENITENT NO DIU RES Y 'L PARE MARCH O 'L BUTXÍ S' ESCANYA. *Ref.* S' aplica al qui s' apura pèls negocis dels altres més que 'ls meteixos interessats. *No suda el ahorcado y suda el teatino.*

PENITENTISSIM, A. adj. sup. **Penitentísimo.**

PENJADA. f. Acció de penjar. || Acció y efecte de penjar moltes persones o coses. **Colgada.**

PENJADÍÇ, A. adj. *Ant.* PENDENT. || Fácil de penjar.

PENJADOR. m. El ganxo, clau o altra eina que serveix pera penjarhi alguna cosa. **Colgadero.**

PENJADURA. f. *Ant.* Acció y manera de penjar. || Roba o cobrellit que 's posa al balcó en senyal de festa. **Colgadura.**

PENJAL. m. Terra que forma pendent a la falda de una montanya. **Atajo.**

PENJÁM. adv. Que junt ab *pengim* s' usa ab la frase *pengim-penjam.*

PENJAMENT. m. *Ant.* La acció de penjar. **Suspensión.** || *Fam.* Dicteri, paraula d' amenaça o enfado. Injuria. **Pestes.** || CALUMNIA.

PENJANT. p. a. Lo que penja o está penjat. **Colgante, pendiente, suspenso.** || Lo que s' está tractant. **Pendiente.** || pl. PENJAROLLES. || *Ter.* ARRACADES.

PENJAR. v. a. Donar mort a algún criminós per medi de la forca. **Ahorcar.** || Posar alguna cosa pendent d' un' altra sense tocar a terra. **Colgar, suspender.** || Adornar ab catifes y tapiços, posantlos. **Colgar, pender.** || Caure d' un costat lo que deuría estar equilibrat, com el pes d' una cárrega. **Cabecear.** || *Ant. met.* Estar sospès o sense determinarse ni decidirse algún negoci. **Pender, estar pendiente.**

PENJAR ELS HÁBITS A LA FIGUERA. fr. *Fam.* Deixar la carrera eclesiástica. *Colgar los hábitos.*

FER PENJAR. fr. *Met. fam.* Irritar sumament a algú, insistint en dir o fer coses que li són desagradables. *Dar cordelejo.*

PENJARELLA. f. PENJAMENT. || PELLINGOT. || PENJOY. || PENJOLL.

PENJAROLLA. f. Cosa que 's porta penjada o penjant. **Colgajo.**

PENJAROLLES DE RELLOTGE. Obgectes petits d' or o d' altres materies que 's porten a la cadena del rellotge pera que pengin demunt de l' armilla. *Dijes, colgajos.*

PENJARROBA. m. Llistó de fusta ab mitges llunes o poms pera penjarhi roba. **Percha.**

PENJARROBES. m. PENJARROBA.

PENJARSE. v. r. Matarse algú ell meteix ab una corda. **Ahorcarse.** || *Met.* Irritarse excessivament. Ahorcarse.

PENJAT, DA. p. p. **Ahorcado, colgado.** || adj. PENDENT, PENJANT.

PÉNJAT. Execració ab que 's desitja algún mal a algú. *Pésete, pesiatal.*

PENJAT SIGUI TAL BARATO. *Expr. fam.* S' usa pera negar alguna cosa que s' ha donat per certa. *No hay tales carneros.*

ESTAR PENJAT A LA ORELLA. fr. *Met.* Se diu del qui sempre está ab un altre sens apartarsen, ni donar lloch a que se li parli reservadament; y també del qui está instant y porfiant sobre alguna pretensió. *Estar á las orejas.*

NO S' HA DE PARLAR DE CORDA A CASA DEL PENJAT. *Ref.* Denota que a qui té algún mal o pesar no se n' hi ha de parlar o fer memoria, perque prou pena 'n té. *En casa del ahorcado no se ha de mentar la soga.*

NO SÚA 'L PENJAT Y SÚA QUI L' EXHORTA. *Ref.* EL PENITENT, etcetra.

ÉSSER PENJAT. fr. *Ser ahorcado.*

PENJOL. m. y

PENJOLL. m. El pom d' algunes fruites apinyades, com cireres, etc. **Gajo.** || Pom de raíms penjats ab un fil. **Colgajo.** || PELLINGOT. || pl. PENJANT, 3. || Adorno d' or, de plata o d' altre metall molt usat a l' antiga indumentaria.

Penjoll

PENJOLLADA. f. Aplech de penjolls.

PENJOLLAR. v. a. Penjar fruites llligades per les cues, formant penjolls, pomes, tomátechs, etc.

PENJOLLÓS, A. adj. **Andrajoso.**

PENJOY. m. *Ter.* PENJOLL.

PENNATÍFER, RA. *Zool.* Exemplar que té plomes o bé apèndix en forma de plomes. **Penatífero.**

PENNATILIBULAT, DA. adj. *Bot.* S' apropía a les fulles ab nervadures pennades. **Pennatilobulado.**

PENNATULA. f. *Zool.* Mena de celenteris, alcionits pennatulits, gairebé sempre fosforescents, que 's troven a les costes dels mars tebis, soterrades al fanch o a la sorra, per la banda del tronch, o nedant per demunt de les aigües. **Pennatula.**

PENNATULITS. m. pl. *Zool.* Mena de celenteris alcionaris, caracterisats per la forma dels pòlips que tenen sortints, proveits de vuit tentáculs, y distribuits ab regularitat demunt d' un cos lliure o aderent per medi d' un eix central. Se troven a tots els mars y desde 'l silúrich inferior n' apareixen en estol fòssil. **Pennatulidos.**

PENNIFOLIAT, DA. adj. *Bot.* S' apropía a les plantes de fulles retallades com les fulles d' una ploma. **Pennifoliado.**

PENNIFORM. adj. En forma de ploma.

PENNIGERMINAT, DA. adj. *Bot.* Aixís s' anomena la fulla en quina 'ls peciols secundaris porten molts parells de folioles. **Pennigerminado.**

PENNINA. f. *Min.* Varietat de clòrit. **Pennina.**

PENNINERVI NERVINA. adj. *Bot.* Que té nervadures pennades. **Penninérveo, vea.**

PENNITA. f. *Min.* Varietat de dolomia composta, d' àcit carbònich, cals, magnesia, òxit de nickel, òxit de ferro, òxit de manganès, alúmina y aigua. **Pennita**

PENNITARS, SA. adj. *Zool.* S' apropía al animal que té pennats els tarses. **Pennitarso.**

PENNIVENAT, DA. adj. *Bot.* Se diu de la planta que té fulles ab la nervadura del mitg sortint y les dels costats pennades. **Pennivenado.**

PENÓ. m. *Náut.* PENOL. || PENDÓ.

PENOL. m. *Náut.* La punta dels pals de les entenes. **Penol, peñol.**

PENOMBRA. f. Ombra parcial o mitja ombra entre 'l clar y obscur. **Penumbra.** || *Astron.* En els eclipses ombra parcial que hi há entre 'ls espais completament foscos y 'ls illuminats. **Penombra.**

PENOMBRAR. f. *Fig.* Fer vaguetat, vagorós, etc.

PENÓS, A. adj. Travallós, lo que dona molt què fer o presenta moltes dificultats. **Penoso.**

PENOSAMENT. adv. m. Ab pena y travall. **Penosamente.**

PENOSÍSSIM, A. adj. sup. **Molt penós.**

PENOSITAT. f. PENA.

PENQUER. m. *Ter. Costa Llevant.* Atzavara.

PENRE. v. a. *Ant.* y

PÈNRER. v. a. *Ant.* PENDRE.

PENS. f. pl. **Pensamientos.** || Persona del verb *pensar.* **Pienso.** || *Ant.* PINSO.

PENSA. f. PENSAMENT, ÁNIM, INTENCIÓ.

NI PER PENSA. fr. Ni de intenció.

PENSÁ. v. a. *Ter. ibicench.* Capar. **Castrar.**

PENSADA. f. Pensament que s' executa incontinent o 's creu acertat. **Pensamiento.**

PENSADOR, A. m. y f. Qui pensa o reflexiona. **Pensador.** || Home de talent, que té idees propies.

PENSAMENT. m. Facultat o potencia imaginativa. **Pensamiento.** || L' acte del enteniment ab que 's pensa, considera o imagina alguna cosa. **Pensamiento.** || Intent, ánim, progecte, designe. **Pensamiento.** || Especie concebuda o formada en ell. **Pensamiento.** || Sentencia, parer, judici. **Pensamiento.** || CUIDADO, SOLICITUT, ANSIA. || pl. *Bot.* Planta de la fam. de les violácies, de flors de colors molt variats, que 's conreuen als jardins; les flors s' usen en petita quantitat com depuratives y antiescrofuloses. **Trinitaria, pensamiento.**

Pensament silvestre

ENDEVINAR EL PENSAMENT. fr. Endevinar lo que un altre pensa. *Leer, beber, adivinar los pensamientos.*

EN UN PENSAMENT. m. adv. Ab molta llestesa. *En un pensamiento, en un instante.*

FER PENSAMENT. fr. Fer discursos. *Formar discursos, discursear.*

FER PENSAMENT O 'L PENSAMENT. fr. Intentar.

FER O TINDRE UN METEIX PENSAMENT. fr. Pensar dos o molts lo meteix, sense haversho comunicat. *Encontrarse con los pensamientos.*

NI PER PENSAMENT. *Expr.* Ab que 's denota que está molt lluny de ferse o volguerse alguna cosa. *Ni por pensamiento, ni por sueño ni por pienso.*

NO PASSAR PÈL PENSAMENT. fr. No pensarse en alguna cosa. *No pasar por el pensamiento.*

PENSAMENTERA. *Bot.* PENSAMENT.

PENSAMENTÓS, A. adj. Que sempre pensa o fá venir pensaments. **Caviloso.**

PENSAR. v. a. Considerar, imaginar, meditar, discórrer. **Pensar.** || Opinar, formar judici. **Pensar.** || Maquinar, meditar. **Pensar.** || Reflexionar, examinar ab cuidado. **Pensar.** || Intentar, fer ánim de fer alguna cosa. **Pensar.**

PENSAR VINDRE, FER, etc. *Pensar venir ó hacer,* etc.

PENSARHI O PENSÁRSEHI. fr. Reflexionar ab espai pera pendre resolució. *Verse en ello.*

A NO PENSAR. m. adv. INADVERTIDAMENT.

CADA QUAL TÉ 'L SEU MODO DE PENSAR. *Loc. Cada maestrillo tiene su librillo.*

DONAR QUÈ PENSAR. fr. *Dar en què pensar.*

PENSEN ELS ENAMORATS QUE TOTHOM TÉ 'LS ULLS TANCATS. *Ref. Piensan los enamorados que todos tienen los ojos vendados.*

PENSAR SENYARSE Y TREURES ELS ULLS. fr. Fer alguna cosa pensant treuren benefici y trobarhi perjudicis.

¡QUÍ HO HAVÍA DE PENSAR! *Expr.* S' usa quan se parla de coses impensades. *¡Quién tal pensara! ¡quién tal discurriera! ¡quién tal dijera!*

QUI MAL FÁ MAL PENSA. *Ref. Piensa el ladrón que todos son de su condición.*

QUI NO TÉ PÁ MOLTES SE 'N PENSA. *Ref. Más discurre un hambriento que cien letrados.*

SENSE PENSAR O SENSE PENSARHO. m. adv. D' improvís. *Sin pensar.*

PENSARSE. v. r. Persuadirse, imaginarse. **Creerse.**

PENSARSEN. v. r. **Recelarse de algo.**

PENSAT, DA. p. p. **Pensado.**

TINDRELA PENSADA. fr. Tindre disposada ab art y dissimul alguna cosa abans de ferho; generalment s' aplica a malifetes. *Llevarla hecha.*

PENSATIU, VA. adj. Distret, y també qui medita ab atenció. **Pensativo.** || *Fam.* Dit de les besties.

PENSATIVAMENT. adv. D' una manera pensativa.

PENSER. m. *Ant.* y

PENSES. m pl. *Ant.* PENSAMENT.

PENSIL. m. *Ant.* JARDÍ.

PENSIÓ. f. Cárrega anyal que perpètua o temporalment s' imposa a alguna cosa. **Pensión.** || La quantitat anyal que 'l rei senyala per gracia particular. **Pensión.** || Despesa, preu pactat pera l' aliment o estada de casa. **Pensión.** || *Met.* Travall, pena o cuidado qu' és com conseqüencia de lo que 's té o 's posseeix. **Pensión.** || Dret de cobrar certa porció de fruits sobre rendes o prebendes eclesiástiques. **Pensión.** || Ajuda de cost, sou o mercè pecuniaria que 's dona a qui ha servit o a qui se li ha esperançat de donarli algún acomodo. **Pensión.**

PENSIÓ BANCARIA. La que 's carregava a Roma sobre prebendes ecclesiástiques, y s' assegurava al banch. *Pensión bancaria.*

PENSIÓ DE VIDA: VIOLARI.

VIURE O ESTAR A PENSIÓ. fr. Viure o estar a despesa. *Vivir á pensión ó estar de huésped.*

PENSIONAR. v. a. Imposar alguna pensió o gravamen. **Pensionar.** || Concedir una quantitat anyal a algú. **Pensionar.**

PENSIONARI. m. Qui paga alguna pensió. **Pensionario.** || Qui als colegis o altra part paga certa pensió pèls seus aliments y ensenyança. **Pensionista, pensionario.**

PENSIONAT, DA. p. p. **Pensionado.** || adj. La persona que té o cobra alguna pensió. **Pensionado.** || m. Colegi o institut que té 'ls alumnes a pensió.

PENSIONISTA. m. Qui té dret a cobrar alguna pensió. **Pensionista.** || Alumne a pensió.

PENSIU, VA. adj. *Ant.* y

PENSÍVOL, A. adj. PENSATIU.

PENT. m. Fusta que serveix de reforç a un pal, cama o altra cosa. **Riostra.**

PENTA. f. Paraula grega que significa cinch y entra en la composició de molts termes científichs.

PENTACLASSIT. m. *Min.* Nom genèrich de tots els perogens.

PENTACONTARCA. f. Oficial de les milicies antigues que tenía a son manar cinquanta homens.

PENTACONTARQUÍA. f. Dignitat de pentacontarca.

PENTACORDI. m. *Mus.* Lira antiga que tenía cinch cordes.

PENTACOSI. s. y adj. Nom que 's donava als pritans d' Atenes que junt ab els proedres y l' epistat componíen el nombre de cinchcents.

PENTACOSIARCA. f. Capità d' una pentacosiarquía.

PENTACOSIARQUÍA. f. *Mil.* Subdivisió de l' antiga milicia grega, composta de cinchcents falangetes.

PENTACONTAEDRE. adj. *Min.* Se diu del cristall mineral que té la superficie composta de cinquanta cares. **Pentacontaedro.**

PENTACOSTA. m. *Bot.* ORQUIS.

PENTACOTOM, A. adj. *Bot.* Que 's divideix en cinch parts. **Pentacótomo.**

PENTADÁCTIL, A. adj. Que té cinch dits.

PENTADECÁGON, A. adj. *Geom.* Que té quinze ánguls. **Pentadecágono.**

PENTAEDRE. m. *Geom.* Figura sòlida acabada per cinch costats. **Pentaedro.**

PENTAEXAEDRE, A. adj. *Min.* Se diu del cristall que té la superficie composta de cinch ordres de cares. **Pentaexaedro.**

PENTAETERIDA. f. Interval de cinch anys que transcorría entre una y altra celebració dels jochs pitis, entre 'ls grechs.

PENTAFILA. f. *Bot.* Fulla composta de cinch fulletes, com la cinchenrama. **Pentafila.**

PENTAFARMACH. m. Medicament farmacèutich que conté cinch medicaments o drogues.

PENTÁGON. m. *Geom.* Figura acabada per cinch ratlles rectes. **Pentágono.**

PENTAGONAL. adj. *Geom.* Cosa de pentágon o que hi té relació. **Pentagonal.**

PENTAGONASTRE. m. *Geol.* Estrella de mar fòssil trovada en algunes pedreres de pedra sorrenca. **Pentagonastro.**

PENTAGONITA. f. *Geol.* Mena d' encrinita fòssil. **Pentagonita.**

PENTÁGRAMA. m. *Mus.* Les cinch paraleles en que s' hi escriuen les notes de musica. **Pentágrama.**

PENTAGLOSSI. m. Escrit en cinch idiomes diferents.

PENTÁGRAF. m. Escriptor que sab escriure en cinch idiomes.

PENTAHIDRICH. m. Lo que conté cinch vegades més d' hidrògen que un altre compost del meteix genre.

PENTAMER. A. adj. Calificació dels insectes que tenen cinch articulacions en els tarsos.

PENTÁMETRE. m Vers llatí que consta de cinch peus, els primers dáctils o espondis, y 'l tercer espondi y 'l quart y 'l quint anapertis.

PENTAMIRÓ. m. Ungüent molt usat antigament, anomenat de les cinch substancies.

PENTANDRE, A. adj. *Bot.* Que té cinch estams. **Pentandro.**

PENTANDRIA. f. *Bot.* Mena de plantes del sistema de Linneu. **Pentandria.**

PENTÁNDRICH, CA. adj. *Bot.* Lo concernent a la pentandria. **Pentándrico.**

PENTANGULAR. adj. *Geom.* Que té cinch ánguls. **Pentangulado, pentangular.**

PENTAPÈTALA. f. *Bot.* Corola que consta de cinch pètals, com la de la maduixa. **Pentapétala.**

PENTAPASTE. m. Mena de ternal compost de cinch corrioles.

PENTÁPOLI. Confederació, regió o govern de cinch ciutats.

PENTARCA. m. Indivíduu del govern suprem de una pentarquía.

PENTARQUÍA. f. Govern de cinch indivíduus.

PENTARRÒMBICH, CA. adj. *Min.* Se diu del cristall que té cinch rombus per cares. **Pentarrómbico.**

PENTASPERM. adj. *Bot.* Que té cinch llevors. **Pentaspermo.**

PENTASSEM. m. Peu de vers que consta de cinch sílabes.

PENTASSILAB, A. adj. Calificatiu del vers que 's compòn de cinch sílabes. || Escrit o inscripció de cinch sílabes.

PENTÁSTICH, CA. adj. *Arq.* Se diu del porxe que té cinch ordres de columnes. || *Poèt.* Se diu de la composició que consta de cinch versos.

PENTATERI. m. L' espai de cinch anys.

PENTATÈRICH, CA. adj. Que té cinch anys.

PENTATEUCH. m. La part de la Biblia que comprèn els cinch primers llibres del Vell Testament.

PENTATÒN. adj. Interval de cinch tòns en la musica.

PENTAUREA. f. Mina de ferro argentífera.

PENTECONTAEDRE. adj. *Min.* Se diu del mineral quins cristalls presenten cinquanta cares. **Pentecontaedro.**

PENTECOSTE. m. y

PENTECOSTES. m. y

PENTECOSTÈS. m. *Ant.* El día cinquanta després de la Pasqua de Resurrecció, en que va succeir la vinguda del Esperit Sant, y en que 'ls jueus celebraven festa en memoria de la llei que Deu va donar a Moisès a la montanya de Sinaí. **Pentecostés.**

PENTECOMARCA. m. Governador de cinch comarques o ciutats.

PENTECOMARQUÍA. f. Dignitat de pentecomarca y 'l territori de sa jurisdicció.

PENTACONTACORDI. m. Instrument compost de cinquanta cordes.

PENTECONTOR. m. Embarcació qu' era moguda per cinquanta remers.

PENTECOSTARI. m. Llibre que conté desde la Pasqua de Resurreció fins a la de Pentecostès. || adj. *Ant.* Capitá d' una pentecostis.

PENTECOSTIS. m. Subdivisió de la milicia espartana composta de cinquanta soldats.

PENTELICÁ. m. *Min* Marbre de la Ática.

PENTERREME. m. *Náut.* Nau de cinch ordres de rems.

PENTÈTESIS. m. Espai de cinch anys entre 'ls grechs.

PENTÈTICH, CA. adj. Natural o propi de l' Ática.

PENTINADA. f. L' acció de pentinar o pentinarse. **Peinada, peinadura.**

PENTINADOR, A. Qui pentina 'l cabell. **Peinador.** || Mena de devantal que 's lliga al coll y penja a la esquena pera que 'ls cabells no embrutin la roba. **Peinador.** || Tauleta ab mirall disposada per pentinar. **Peinador, tocador.** || Qui té per ofici pentinar llí o cànem. **Rastrillador.** || Eina pera pentinar el llí o cánem.

PENTINAMENT. m. PENTINADA.

PENTINAR. v. a. Compondre 'l pel. **Peinar.** || Netejar, treure les riscles y estopa al cànem o llí. **Rastrillar.** || *Met.* Maltractar, castigar a algú. **Escarmenar.**

PENTINAR L' ESTIL. fr. *Met.* Elevarlo ab eloqüencia y cultura. *Peinar el estilo.*

NO PENTINARSE PER ALGÚ. fr. *Fam.* Negarse alguna dona a casarse ab algú; dir en alguna conversa que no s' hi casarà. *No peinarse para alguno.*

PENTINAT, DA. p. p. **Peinado.** || adj. Qui imita a les dones en els adornos. **Peinado.** || m. Adorno y compostura del cabell. **Peinado.**

PENTINELLA. f. *Bot.* PAMPINELLA.

PENTINER, A. m. y f. Qui fa o ven pintes. **Peinero.**

PENTINERÍA. f. Botiga ont se fan o venen pintes. **Peinería.**

PENTINILL. m. *Ant.* PETINIL.

PÈNTUL. m. Troç d' alguna cosa que s' ha trencat. **Trozo.**

PENÚLTIM, A. adj. Qui vé o lo que vé immediatament abans del últim. **Penúltimo.**

PENUMBRA. f. PENOMBRA.

PENURIA. f. Falta, carestía, indigencia, especialment de manteniments. **Penuria.** || Penalitat, molestia. **Trabajo, pena, penalidad.**

PENURIA EXTREMA. *Extrema necesidad.*

PENXÁ. v. a. *Ter. ibicench.* PENJAR. **Colgar, ahorcar.**

PENXEROY. m. *Ter. ibicench.* PENJARELLA. **Colgajo.**

PENXÓ. m. *Ter. ibicench.* Panxó, fart. **Hartazgo.**

PENYA. f. Roca, pedra gran. **Peña.** || *Met.* Embráç, dificultat. **Escollo.** || La part de dalt de la meteixa. **Peña, peñasco.** || Lloch plè de penyes, rocam. **Peñascal.**

PENYA D' AMER (Victoria). *Biog.* Poetissa mallorquina, germana d' En Pere d' Alcántara. Va néixer a Palma l' any 1827, morint en 1898. Desde nena demostrá amor a la literatura, y als catorze anys començava a escriure poesíes. Va passar a residir a Barcelona. L'any 1859 rebía un accèssit en la primera festa dels Jochs Florals, per la seua composició titolada «Anyorança». Va redactar en *El Pensil del Bello Sexo* (Barcelona, 1845-1846). En 1855 va publicar el volum de *Poesíes* (Palma, 1855, imp. Balear), compost de temes relligiosos. Es autora de molta producció literaria en llengua nadiua, havent obtinguts molts de premis.

PENYA (Pere d' Alcántara). *Biog.* Poeta mallorquí. Nat a Palma l' any 1823. Començá els estudis l' any 1825. Desde 'l 1835 va dedicarse a la literatura, havent passat a Barcelona en 1842 per cursar lleis, essent aquí mestre de matemátiques y de dibuix. Després va residir a Madrit, redactant en el periòdich literari *El Ensayo.* Llicenciat en jurisprudencia, l' any 1850 va retornar a Mallorca, exercint d' advocat. Ha estat home dedicat també a les belles arts; emprô, el seu renom és degut a les poesíes que té publicades en llengua nadiua, tenintne també de escrites en llengua castellana. És autor dels llibres *Qüentos mallorquins* (Palma de Mallorca, 1884), un vol. en octau; *Poesíes en mallorquí popular,* ab un pròlech de D. Joseph María Quadrado (Palma, 1892), un vol. en octau.

PENYA BLANCA (Coves de). *Orog.* En el terme de Vallirana, tenen poca importancia.

PENYA ESQUERDADA (Coves de). *Orog.* En el terme de Vallirana; son efecte de un esquerdament del terreno.

PENYA DEL RAYO. *Geog.* Lloch del terme de Quesa, prov. de Valencia. || —DEL TURCH. Lloch del terme de Xella, prov. de Valencia. || —PARDA. *Orog.* Montanya de 530 met. d' altitut, a la vora de la riera de Sallumbres, part. jud. de Morella, prov. de Castelló. || —SEGAT. m. *Ter.* TIMBA, CINGLE.

PENYACERRADA. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Muchamiel, prov. d' Alacant.

PENYACH. m. **Peñasco.**

PENYACOLOSA. *Orog.* Enlairada montanya de la prov. de Castelló de la Plana. Es un lloch escarpat y plè de timbes, y 'l seu cim té l' altura de 1,813 met.

PENYAFEL. *Geog.* Santuari y veinat del Penadès, prop de Vilafranca.

PENYAFORT. *Geog.* Veinat del Penadès, dist. munpal. de Vilafranca.

PENYAFORT (Sant Ramón de). *Biog.* Celebritat catalana del sigle XIII. Nat a Barcelona, emprô la veu popular diu qu' és fill de la parroquia de Santa Margarida, prop de Vilafranca. Fill de la familia ilustre d' aital nom, quina casa y solar eren lo qu' és avui exconvent de Sant Ramón, prop de Vilafranca del Penadès. Va ésser canonge de Barcelona, després frare domínich, tercer general y prudent reformador del ordre. Lletrat eruditíssim y estimat com a sant ja en vida. Als vint anys era mestre de filosofía a Barcelona. Va estudiar y doctorarse a Bolonia, ont entrá catedrátich als tres anys, Berenguer de Palou, bisbe de Barcelona, l' any 1219 el torná a aquesta ciutat, fentlo canonge, y aquí fundá la festa de la Anunciata. Als 45 anys entrava al ordre dels predicadors. Essent confessor del rei En Jaume I, va ésser, ab ell y 'l bisbe Berenguer de Palou, cofundador de l' ordre de la Mercè pera redimir catius (1218). És l'autor de les primitives *Constitucions* de l' ordre, que regiren fins el 1235. Va cridarlo a Roma el Papa Gregori XI, fentlo son capellá, oidor de la Rota y penitencier de Sa Santetat. Va refusar els arquebisbats de Tarragona y 'l de Braga, aixís com el bisbat de Barcelona Havent retornat a la capital de Catalunya pera refer la seua salut, en 1238 fou designat general de l' ordre. Va impelir a Sant Tomás a escriure 'l llibre *Suma contra gents;* va fer que 'l rei En Jaume logrés del Sant Pare la creació del tribunal de la Inquisició, obtenint el consentiment (1232) de fundarlo en els regnes de la corona d' Aragó, haventlo fet el rei son primer inquisidor. Havía instaurat varies academies pera estudiar llengües orientals. Va morir a Barcelona l' any 1275, als 99 anys d' etat. Les seues obres de dret canònich són monuments de son temps.

PENYAL. m. ROCA.

PENYAL DEL BOCH. *Hidrog.* Troç de costa espadada al NE. de l' illa de Mallorca.

PENYALAR. m. ROCAM.

PENYALBA. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Fraga; és a la vora de la riera de Malacuerna y té 1,158 hab.

PENYASCAL. m. **Peñascal.**

PENYASCAR. m. **Peñascar.**

PENYASCH. m. **Peñasco.**

PENYASCÓS, A. adj. **Peñascoso.**

PENYELLA. f. dim. de penya. **Peñuela.**

PENYES MALES (Collada de). *Orog.* En la partió de la Vall d' Arán ab l' Alta-Garona.

PENYETA. f. dim. Penya petita. **Peñuela.**

PENYIELÉ. m. *Ter. ibicench.* Qui puja a les roques. **Trepador de peñas.**

PENYÍSCOLA. f. PENÍNSULA.

PENYÍSCOLA. *Geog.* Ciutat de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, part. jud. de Vinaroç; és a la vora del mar, al mitg d' una petita península, y té 3,250 hab.

PENYÓ. m. *Ter.* PENYORA.

PENYÓ. m. Cingle de roca; pedra molt grossa y alta. **Peñón.**

PENYOL. m. *Náut.* PENOL.

PENYORA. f. L' alhaja que 's dona per seguretat d' algún deute o contracte. **Prenda.** || *Met.* Qualsevulla cosa no material que serveix pera seguretat y fermesa d' alguna cosa. **Prenda.**

DONAR PENYORA. fr. Donar fiança. *Dar prenda.*

DONAR PER PENYORA. fr. *Dar en prenda, empeñar.*

PENDRE PENYORA O PER PENYORA. fr. Retindre alguna alhaja per seguretat d' algún crèdit. *Hacer prenda, tomar en prenda.*

PORTÁRSEN PENYORA. fr. PENDRE PENYORA.

QUEDARSE PER PENYORA, TINDRE PER PENYORA. fr. Guardar alguna alhaja del deutor per seguretat del deute. *Hacer prenda.*

PENYORACIÓ. f. Acció de penyorar. **Multa.**

PENYORADOR, A. m. y f. **El que recibe prenda por una deuda.**

PENYORAMENT. m. L' acció de penyorar o pendre penyores. **Empeño.** || Pena pecuniaria. **Multa.**

FER UN PENYORAMENT. fr. PENYORAR

PENYORAR. v. a. Castigar ab pena pecuniaria. **Multar.** || *Ant.* EMPARAR. || PENDRE PENYORA.

PENYORAT, DA. p. p. **Multado.** || EMPARAT.

PEÓ. m. Manobre, jornaler que travalla en coses que no volen cap habilitat; home sense ofici que se ocupa accidentalment. **Peón.** || *Ant.* Qui camina a peu. **Peón.** || Soldat de peu. **Peón, infante.** || Peça

dels jochs d' escachs, dames, etc. **Peón.** || Qui adoba les carreteres. **Peón caminero.**

PEONADA. f. Travall que fa un peó de camp en un día. **Peonada.**

PEONAR. v. a. y n. Caminar a peu. **Peonar.** || Entre caçadors, se diu de les perdius quan s' escapen corrent y no volant. **Peonar.**

PEONATGE. m. Conjunt de peons. **Peonaje.**

PEONIA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les ranunculacies, d' arrel composta de varies cabeces; té les cames cilíndriques, de 60 a 80 centimetres d' altes y rogenques; les fulles grans y compostes d' altres de ovalades, de vert fosch, lluentes per demunt y peludes per sota; les flors al cap de les branques y són grosses y de moltes fulles, d' un hermós color carmesí: el fruit té la figura d' una banya y les flors y llevors s' usen molt en la farmacia. **Peonia.**

PEP. m. Pagès rústech y ignorant. **Páparo.**

PEP, A. n. p. Nom vulgar de Joseph. **Pepe.**

PEP-FELIP. *Geog.* Lloch del terme de Tous, prov. de Valencia.

PEPER. m. PAPER.

PEPERINA. f. *Min.* Roca blanca y trencadiça de color gris, ros o rogench. **Peperina.**

PEPERINA ESPONJOSA. Varietat de pedra que 's presenta en forma de filaments capilars y dipòsits sorrenchs. *Peperina esponjosa.*

PEPERITA. f. *Min.* Pedra esponjosa, blana y molt lleugera. **Peperita.**

PEPET, A. m. y f. Diminutiu de Pep o Pepa. **Pepito, Pepita.**

PEPEYONA. f. *Ter. ibicench.* Papellona. **Mariposa.**

PEPÍ. m. *Bot.* COGOMBRE.

PEPIDA. f. Malaltía que surt a la llengua de les gallines; és un tumoret que no les deixa cantar y les hi dificulta el menjar. **Pepita.**

¡VISCA LA GALLINA Y VISCA AB SA PEPIDA! *Ref. ¡Viva la gallina y viva con su Pepita!*

PEPRATX (Justí). *Biog.* Escriptor rossellonès que va ferse remarcar per la seua identificació ab el renaixement de la parla regional. Entusiasta de la literatura catalana, va fundar institucions y periòdichs que arrelessin al Mitgdía de Fraça els seus propòsits, y va publicar moltes obres de propaganda. Entre 'ls seus travalls literaris, cal esmentar una bona traducció francesa del poema *L' Atlántida*, de mossèn Jascinto Verdaguer. Les corrents de germanor dels catalans d' enllá y d'ençá dels Pirineus tenien en ell un dels més ferms iniciadors y no mancava a les més significades festes literaries de la nostra terra, representant com era a França de les més significades corporacions de Catalunya. Va morir a Perpinyá en 1901.

PEPSIA. f. Cocció qu' experimenten els aliments al ventrell, pera que siguin aptes a l' assimilació.

PÈPSICH, CA. adj. *Med.* Lo pertanyent al travall digestiu. **Pépsico.**

PEPSINA. f. *Quím.* Principi immediat azoat que 's trova al such gástrich y obra com fermentatiu en la digestió. **Pepsina.**

PEPSINA OFICINAL. *Farm.* Medicament excitant de les forces digestives, que s' obté rascant la membrana mucosa del quart estòmach d' alguns rumiants y preparant convenientment la pulpa que resulta de aquesta operació. *Pepsina oficinal.*

PEPUS. n. p. Nom vulgar de Joseph. **José.**

PEQUETÓS, A. adj. PIGAT.

PEQUIN. m. Teixit de seda de la Xina, que imita la sarja, y comunament és estampat. || Barri de pescadors a la platja del Poble Nou (Barcelona).

PER. prep. causal o final. **Por.** || prep. Lo meteix que *ab*, com: *per ordre del metge.* **Por.** || S' usa pera expressar la paga o recompensa, com: *per els seus serveis.* **Por.** || S' anteposa al ablatiu agent quan se parla en passiva. **Por.** || Ab els noms de temps serveix pera determinar, com: *per Sant Joan, per Nadal.* **Por.** || Denota la propietat, possessió o exercici actual d' alguna cosa, com: *rebre per muller.* **Por.** || Se usa pera notar permissió o estorb, com: *no 's va fer per amolarse.* **Por.** || Junt ab els noms de lloch determina 'l tranzit, com: *passar per Saragoça,* **Por.** || Se usa pera denotar el medi de fer alguna cosa, com: *per ell ho he lograt.* **Por.** || Denota 'l modo de fer alguna cosa, com: *per força.* **Por.** || S' usa pera denotar la barata o venda. **Por.** || A favor, en defensa, com: *per ell perdría la venda.* **Por.** || En lloch de. **Por, en vez de.** || Sobre, respecte de, en ordre a. **Por.** || Lo meteix que *sense,* com: *això está per pulir.* **Por.** || S' usa en lloch de la preposició *a* y dels verbs *portar* y *buscar,* com: *anar per llenya.* **Por.** || Junt ab l' infinitiu d' alguns verbs, és lo meteix que *pera,* com: *per evitar els dolors.* **Por, para.** || Junt ab l' infinitiu d'alguns verbs, indica llur acció futura, com: *está pera arrivar el correu.* **Por.** || S' usa en les composicions de nom y verb, com: *perdurable, perdona.* || Lo meteix qu' *encara* o *encara que,* com: *per més docte que sigui.* **Por.** || Lo meteix que *al,* com: *per lo contrari.* **Al, por.** || S' usa pera denotar part, com: *un per altre.* **Uno por otro.** || Igual que *atenent, considerant les circunstancies,* com: *per un romá era ell molt docte.* **Por.** || Lo meteix qu' *en,* com: *per* lo meteix *temps.* **En.** || Igual que *que,* com: *per* tal sigui punit. **Como.**

PER AVANT. m. adv. En el temps venider. *En adelante.*

PER AIXÒ. m. adv. Indica la causa o motiu. *Por eso.* || Expressa la poca consideració o apreci que 's mereix alguna cosa per lo qu' és fácil y inútil, com: PER AIXÒ qualsevol es bo. *Para eso.*

PER ONT SE VULLA. m. *Por donde quiera.*

PER LO QUE. m. adv. Expressa 'l motiu en força del qual se fa o 's determina alguna cosa. *Por lo que, por lo cual.* || Usat pera expressar lo que deu practicarse per algún fi. *Para lo que.*

PER MÉS QUE, PER MOLT QUE. m. adv. *Por más que, por mucho que.*

PER SÍ O PER NO. m. adv. *Por sí ó por no.*

PER SÒ. m. adv. *Con objeto.* || *Por eso.*

PER SÒ COM. m. adv. *Ant. Porque.*

PER SÒ QUE. m. adv. PERQUE.

PERA. prep. Denota 'l dret de possessió o adquisició d' algú, *pera* mi, *pera* tu. **Por mí,** etc. || En ordre o a fí. **Para.** || Envers o denotant el temps, com: *pera la tardor.* **Para.** || Envers o denotant el lloch, com: *ves pera ponent.* **Para.** || Lo meteix que *ab,* com: *és un ingrat pera* o *ab Deu.* **Para, con.** || S' usa determinant alguna especie entre altres o atribuintla a subgecte determinat, com: *Pere es bo pera soldat.* **Para.** || Igual que *á.* **Á.** || Significa 'l respecte o relació d' una cosa ab un' altra, com: *poch l' alaben pera lo que mereix.* **Para.** || PER. || Junt ab alguns noms supleix el verb *comprar,* com: donar *pera* carn. **Para.** || Serveix pera comparar una cosa ab un' altra, com: ¿qui sòu vos *pera* mi? **Para, con.**

PERA QUE. m. adv. *Para que.*

PERA O PER AQUÍ EN ALLÁ. *Loc.* adv. *A río revuelto.*

PERA. f. El fruit de la perera, més o menys rodó; és mengívol, té unes llevors ovalades, aplanades y negres. **Pera.** || Masclet, floquet de pel que 's deixa créixer a la barba. **Pera.** || *Ant.* PEDRA.

PERA BERGAMOTA. Mena de pera molt sucosa, dita aixís pera haverse portat de Bergamo, en Llombardía. *Bergamota, pera bergamota.*

PERA BORDA: PERELLÓ.

PERA CAMOSINA O CAMOSA. Mena de pera que té les propietats semblantes a la poma camosa. *Camuesa.*

PERA DE LA CUA MOLT LLARGA. *Pera de la cola larga.*

PERA DEL BON CRISTIÁ. Pera molt grossa. *Pera de buen cristiano.*

PERA DEL COLL GROS. *Pera del cuello grande.*

PERA D' OLOR D' ANET. *Pera de olor de eneldo.*

PERA LLARGA. *Pera larga.*

PERA LLARGA DE MOLT SUCH. *Pera larga y jugosa.*

PERA MOSCATELLA, MOSCATELLANA, MOSQUEROLA O MOSCAROLA. *Moscaruela, pera moscatel.*

PERA, PRÈSSECH Y MELÓ, VOLEN LO VI FALLÓ. *Ref.* L' ARRÒÇ, PEIX Y PEBROT, etc.

PERA PRIMERENCA. *Pera temprana.* || Fruit de la perera primerenca; és la més petita de totes les peres, es rodona, de mànech llarch, d'un color vert groguench y d'un gust poch agradable. *Avugo.*

PERA QUE TÉ DURICIES COM SI FOSSEN PEDRES. *Pera dura como una piedra.*

PERA REIAL. *Pera real.*

PERA RODONA. *Pera redonda.*

PERA SERMENYA Y CERMENYA. Pera petita, aromática, gustosa y primerenca. *Pera cermeña.*

PERA TARDANA: PERELLÓ.

PERA TARDANA QUE 'S GUARDA. *Peruétano de reserva.*

CONFITURA DE PERES. La confitura que 's fa de la pera ratllada. *Perada.*

DONAR PER PERES O PA Y PERES. fr. *Fam.* Amenaça castigar o maltractar a algú. *Dar á alguno dos con que beba y tres con que coma; dar para peras.*

FER DONAR LES PERES A QUARTO. fr. Obligar a algú a fer o concedir lo que no volía. *Poner las peras á cuarto ó á ocho.*

LA PERA Y LA DONA, LA QUE CALLA ES BONA. *Ref.* Recomana 'l silenci a les dones. *La pera y la doncella, la que calla es buena; ó la mujer y la pera la que calla es buena.*

NI DE BURLES NI DE VERES, VULGUIS AB LO TEU SENYOR PARTIR PERES. *Ref. En burlas ni en veras, con tu amo no partas peras.*

POSAR LES PERES A QUATRE. fr. *Met.* FER DONAR LES PERES A QUARTO.

QUI DIU MAL DE LA PERA, AQUEIX LA VOL. *Ref.* QUI DIU MAL DEL ASE, etc.

TOT HO VOL, SACH Y PERES. fr. *Abad de zarzuela, comisteis la olla, pedís la cazuela.*

PERA Y BACIGALUPI (Joaquím María). *Biog.* Ilustrat pintor decoratiu, de remarcable gust artistich. Desde molt noi va sofrir la dissort de restar inutil d' un braç, per efecte d'una caiguda, més, no per això va deixar de conreuar ab acert la pintura, y deixeble distingit d'En Lluis Rigalt, va projectar ornaments que foren elogiats. Va morir a Barcelona al any 1885.

PERA (La). *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Oix, prov. de Girona. || — (CAP DE). *Hidrog.* Cap de la costa llevantina de l' illa de Mallorca. || — (COLL DE LA). *Orog.* Coll a uns 1.300 metres d' altitut; és al N.E. de Bruguera, Vall de Ribes, prov. de Girona. || — (LA). *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de La Bisbal; és a la vora de la riera de la Bolla y té 568 hab. || — (PLA DE). *Orog.* Al confí del Bergadá ab el Ripollès, ont s' apoia el brancal de serra que comença al coll de la Dona. || — (SANT MIQUEL DE). *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Oix, prov. de Girona. || — (SANTA MARÍA DE). Poblet situat al camí de Camprodón al Puig de Bestracá. Té per sufragánia la iglesia romànica de Sant Joan de Bestracá.

PERACALS. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Moncortès, prov. de Lleida.

PERACAMPS. *Geog.* Caseriu del terme de Llovera, prov. de Lleida, part. jud. de Solsona, a la vertent d'una montanya, anomenada Lo Pedró. Té molt escás veinat, y és remarcable el seu nom, per els combats que s' hi lliuraren durant la primera guerra civil, en una de quines accions va ésser ferit el general Vorn-Halen, de les tropes cristines, a qui va donarse el títol de comte de Peracamps. Memorava ademés aquell fet hisòrich en els temps de les diferencies entre lliberals y absolutistes l' anomenat Himne de Peracamps, que va ferse prou popular.

PER ACCIDENS. *Loc. llat.* De manera accidental, sense afectar l' essencia de les coses.

PERACOLLS. *Geog.* Caseriu del terme de la Baronía de Rialp, prov. de Lleida.

PERAÇA. f. aum. Peraza.

PERADA. Confitura o conserva de peres. Confitura de peras.

PERAFEU (Coll de). *Orog.* A la Vall del Ritort a la comarca de Camprodón.

PERAFITA (Sant Pere de). *Geog.* Poble de la provincia de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora del riu Gavarresa y té 393 hab. || — (COLL DE). *Orog.* Collada al Bergadá a 778 metres d'altitut al cim de la serralada de Sant Bartomeu.

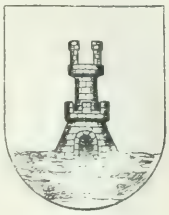

Segoll de Perafita

Segell de Perafort

PERAFORT. *Geog.* Poble de la prov., diòc. y part. jud. de Tarragona; és a la vora del Francolí, té estació de F.-C. y 597 hab.

PERAIRE. m. PARAIRE. || PELLAIRE.

PERAL. m. Camp plantat de pereres. Peraleda.

PERALADA. *Geog.* Vila de la provincia y bisbat de Girona, partit judicial de Figueres; és a la vora del riuet Llobregat, prop de la confluencia d'aquest ab la Muga y té 1,419 habitants. És patria del historiador Muntaner y antigament cap del comtat del meteix nom.

Segell de Peralada

PERALBA. *Geog.* Poble del districte munpal. de Santa María de Meyá, prov. de Lleida.

PERALT. m. *Arq.* Lo que una volta excedeix del semicercle. Peralta, peralto.

PERALTA o PERADALTES (Joan de). *Biog.* Bisbe de Vich. Probablement barceloní, de la noble familia dels barons de Castellet. Era abat del monastir de Montserrat, y el papa Alexandre VI, l'any 1493 va ferlo bisbe de Vich. Ell va concloure una sentencia arbitral sobre la jurisdicció dels canonges de Manresa, l'any 1497 y va celebrar capítol general a Vich en 1499, havent mort a Barcelona en l' any 1505, ocupant la Seu vigatana.

— (NARCÍS). *Biog.* Escriptor catalá del sigle XVII. És autor d' un *Tractat de la potestat secular en els ecclesiàstichs per la economía política,* escrit a Barcelona estant la ciutat baix el jou del francès, y estampat a Borgonya en 1656, y va ésser obra proibida; *Memorial* a favor de la ordinació feta en primer de Juny de 1620 per la ciutat de Barcelona y el Concell de Cent, sobre forasters.

PERALTA. *Geog.* (SANT CLIMENT DE), prov. de Girona. || — (SANTA SUSAGNA DE), prov. de Girona. || — D' ALCOFEA. Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Sarinyena, és a la vora d' una riera del Alcanadre, y té 1,273 hab. || — DE LA SAL. Vila de la prov. d' Osca, bisb. d' Urgell, part. jud. de Tamarit; és a la vora del riu Sosa y té 1,424 habitants.

PERALTAR. v. a. *Arq.* Construir voltes més altes que 'l semicercle. Peraltar.

PERALTÈS. *Geog.* Caseriu del terme d' Ossó, provincia de Lleida.

PERALLÓ. m. PERELLÓ.

PERALLONER. m. *Bot.* CORUNYER.

PERALTAT, DA. adj. *Arq.* Calificació de la volta o arch més alt que 'l semicercle. **Peraltado.**

PERAMÀS (Joseph Manel). *Biog.* Jesuita. Nat a Mataró l' any 1732 y mort a Faenza en 1793. Va embarcarse envers el Paraguay en 1755 pera evangelisar, havent travallat molt pera la instrucció dels naturals del país. Residint a Còrdova de Tucuman va escriure diverses obres llatines, de bella forma y de interès, estampades a la imprempta del Seminari Montserratí de Còrdova de Tucuman les unes, y altres a Faenza.

Segell de Peramea

PERAMEA. *Geog.* Vila de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Sort; és a la vora del Noguera Pallaresa y té 353 habitants.

PERAMOLA. *Geog.* Vila de la provincia de Lleida, bisbat d' Urgell, part. jud. de Solsona; és a la vora del Segre y té 713 hab.

Segell de Peramola

PERANERA. *Geog.* Caseriu del terme de Malpás, prov. de Lleida.

PERAR. m. Camp plantat de pereres. **Peraleda.**

PERATALLADA. *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de La Bisbal; és al N.E. d' aquesta vila, a la vora d' un estany, y té 720 habitants.

Segell de Peratallada

PERAIRE. m. PARAIRE.

PERAYRERÍA. f. PARAIRERÍA.

PERBES. *Geog.* Caseriu de la prov. de Lleida, part. jud. de Tremp; té 70 hab.

PERBULLIR. v. a. Coure alguna cosa al foch no més que ab aigua. **Cocer.**

PERBULLIT, DA. p. p. **Cocido.**

PERCAL. m. Roba fina de cotó molt atapaída.

PERCALA. f. PERCAL.

PERCALA. f. *Bot.* HERBA DE TALL. || MIL FULLES.

PERCALINA. f. Mena de percala fina. **Percalina.**

PERCANÇ. m. Utilitat o profit inesperat. En dicció irònica perjudici qu' esdevé quan menys se pensa. **Percance.** || Dos braços de ferro apoiats al bort de la nau, els quals serveixen per sostenir les llanxes de salvament per medi de corrioles.

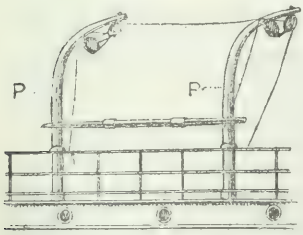

(P P) Percanç

PERCANÇAR. v. n. Alcançar alguna cosa de més a més de lo regular. **Percanzar.**

PERCANÇAT, DA. adj. **Percanzado.**

PERCANÇOS (del ofici). Gangues o perjudicis ab que un no comptava. **Percances.**

PERCARBUR. m. *Quím.* Combinació del carbono ab un cos simple, en el qual hi há un excés del primer. **Percarburo.**

PERCARBURAT, DA. adj. *Quím.* Lo que 's troba al estat de percarbur. **Percarburado.**

PERCÁS. m. PERCANÇ.

PERCASSAR. v. a. OBTINDRE, CONSEGUIR, BUSCAR. || ROBAR, SAQUEJAR. || v. a. *Ant.* IMAGINAR. || OCASIONAR. || FER MAL.

PERCASSERIES. f. pl. DESPULLES, ROBATORIS.

PERCASSOS. m. PERCANÇOS.

PERCEB. Persona del verb *percebre.* **Percibe.**

PERCEBIDOR, A. s. y adj. Qui percebeix. **Percibidor.** || Lo que pot percebirse. **Perceptible.**

PERCEBIR. v. a. PERCEBRE.

PERCEBIT. p. p. **Percibido.** || adj. PREPARAT, DISPOSAT.

PERCEBRE. v. a. Rebre, recullir, entregarse en alguna cosa. **Percibir.** || Entendre, compendre, conéixer. **Percibir** || Sentir, rebre per algún sentit les impresions del obgecte. **Percibir.**

PERCEBUT, DA. p. p. *Ant.* PERCEBIT.

PERCEPCIÓ. f. Intelligencia; l' acte de percebir. **Percepción.**

PERCEPTIBILITAT. f. Facultat de percebre. **Perceptibilidad.**

PERCEPTIBLE. adj. Lo que 's pot compendre o percebre. **Perceptible.**

PERCEPTIBLEMENT. adv. m. D' una manera perceptible o visible. **Perceptiblemente.**

PERCEPTIU, VA. adj. Lo que té virtut de percebre. **Perceptivo.**

PERCEPTOR, A. s. La persona que cobra rendes o pensions. **Perceptor.**

PERCH. m. *Ter.* COSSI.

PERCIB. m. L' acte y efecte de percebre o de rebre. **Percibo.**

PERCIBRE. v. n. PERCEBRE.

PERCLORAT, DA. adj. *Quím.* Lo que té la major quantitat possible de cloro. **Perclorado.** || m. Sal formada per la combinació del àcit perclòrich ab una base. **Perclorato.**

PERCLÒRICH, CA. adj. *Quím.* Se diu d' un àcit compost de trenta nou parts de cloro y seixanta una d' oxígen. **Perclórico.**

PERCLORUR. m. *Quím.* Combinació del cloro ab els demés cossos en la proporció major de que 'l cloro és susceptible. **Percloruro.**

PERCLORURAT, DA. adjec. *Quím.* Lo que 's trova al estat de perclorur. **Percloruro.**

PERCONDIT, A. adj. Molt amagat. **Percóndito.**

Perconòpter

PERCONÒPTER. adj. *Zool.* Au que té les ales negroses. || m. Au de presa de la familia de les valturinies, ab el cap sense plomes a la banda superior, el coll plomós, el bech prim, més llarch el de dalt que 'l de baix y molt corvat. Forma 'l niu en els rocams enlairats, nodrintse de cadàvres y d' immondicies. **Perconóptero.**

PERCUCIENT. adj. Lo que fereix. **Percuciente.**

PERCUDIR. v. a. Fer malbé, treure 'l brill de les coses. **Percudir.** || Picar, ferir.

PERCURA. f. PROCURA.

PERCURAR. v. a. PROCURAR.

PERCÚS, A. adj. Ferit, copejat. **Percuso.**

PERCUSSIÓ. f. L' acte y efecte del cop violent de una cosa ab un' altra. **Percusión.** || f. *Med.* Mètode d' exploració per medi del qual se poden conéixer les lesions dels orgues que contenen alguna cavitat. **Percusión.**

PERCUSSOR, A. m. y f. Qui fereix. **Percusor.**

PERCUTIR. v. a. PICAR.

PERCUTIT, DA. adj. **Percutido.**

PERDEDÍÇ, A. adj. La cosa fàcil de perdres. **Perdidizo.**

PERDEGUER. m. PERTEGUER.

PERDEDOR, A. m. y f. Qui pert o sofreix alguna pèrdua. **Perdedor.** || L' obgecte fàcil de perdre.

PERDICIA. f. y

PERDICAL. adj. Lo referent a les perdius.

PERDICIÓ. f. L' acte y efecte de perdre o perdres. **Perdición.** || Ruina, dany grave temporal o espiritual. **Perdición.** || La passió desenfrenada d' amor. **Perdición.** || Per antonomasía, la condemnació eterna. **Perdición.** || La causa o subgecte que ocasiona algún dany. **Perdición.**

PERDIDÓS, A. adj. Que sempre pert; qui té mala sort. **Perdidoso.**

PERDIGANA. f. y

PERDIGANYA. f. *Ornit.* Perdiu novella. **Perdigón.**

PERDIGANYETA. f. dim. *Ornit.* **Perdigoncico, perdigoncillo, perdigoncito.**

PERDIGAR. v. a. ENSAJORNAR.

PERDIGÓ. m. Cada un dels grans de plom de munició menuda que serveixen pera carregar les escopetes. **Perdigón.** || *Ant.* PERDIGUER.

TINDRE UN PERDIGÓ A L' ALA. fr. *Met.* Tindre un començament de borratxera. *Tener unos pelillos.*

PERDIGÓ. *Biog.* Celebrat trovador, que va néixer a les derreries del sigle XII, sabentse que va morir en 1263. De les seues obres, molt enlairades pêls autors coetanis, poques poden esmentarsen per haversen perdut la major part. De humil llinatge, se feu remarcar per son talent, obtenint la protecció del delfí Robert d' Alvernya, que va armarlo cavaller. Pere II d'Aragó va durlo a la seua cort, ont va sejornar alguns anys, fruinthi prestigi y influencia. Va passar després a la cort del comte En Ramón de Tolosa, quines proeses va cantar. Més havent pres partit contra 'ls albigesos, quan la creuada per aquella lluita convocada, va perdre la seua significació y refugiantse al claustre, va morir allí, oblidat pêls que l' havien distingit.

PERDIGONADA. fr. Tret de perdigons.

PERDIGOT. m. Perdiu mascle que serveix de reclam. **Perdigón.**

ROIG COM UN PERDIGOT. *Loc.* Molt encès de cara. *Difunto de taberna.*

PERDIGUER, A. adj. *Zool.* S' aplica al gos que caça perdius. **Perdiguero.**

PERDIGUERA. f. *Fam.* PÈRDUA. || *Bot.* HERBA DE LES SET SANGNÍES. || Sarró que 'ls caçadors porten pera posar les perdius. **Zurrón.**

PERDIGUERO (Tuch de). *Orog.* En la Vall d'Arán.

PERDIMENT. m. Acció de perdre. **Perdición.**

PERDITLLA. f. *Ter.* conquiol. PETXINA.

PERDIU. f. *Ornit.* Aucell que 's cría en gran número a totes les provincies d' Espanya; de cames y potes vermelles y 'l bech del meteix color, tot el cos clapat de roig, negre y blanch, menys el pit qu' és cendrós ab una faixa cercolar de color negre; vola poch y sense alçarse gaire de terra; se manté de granes y té la carn molt substanciosa, sana y agradable. **Perdiz.** || *Ter.* FREIXURA.

PERDIU BLANCA. Perdiu que 's diferencía de l' anterior en ésser de color cendrós ab la cua blanca y les ales negres, les cames y potes cendroses, cobertes de plomes. *Perdiz blanca.*

PERDIU D' INGLATERRA, PERDIU DE GARRIGA. GANGA.

PERDIU DE ROCA. MEUCA.

PERDIU ROJA. *Perdiz roja.*

PERDIU DE POBRE. PULMONS DE XAI.

PERDIU: 1, roja; 2, gris

PERDIU DEL COLL LLARCH. *Ter. Min.* FREIXURA DE BÈ.

CANTAR LA PERDIU. fr. *Cuchichear.*

MÉS VAL UN PARDAL A LA MÁ QUE UNA PERDIU AL AIRE. *Ref. Más vale pájaro en mano que buitre volando.*

VENDRE GARCES PER PERDIUS. fr. *Met. Vender gato por liebre.*

PERDIU (Coma de la). *Geog.* A la vall de Ribes, prop de Nuria, al camí de la cova de Sant Gil. || — (FONT DE LA). *Hidrog.* Fondalada dita també de les Xemeneies, d' ont brolla l' aigua més gelada de la vall del Ter. Está situada a 2,475 metres d' altura, més enllá del Plá gran de Marens || — (FONT DE LA). A les montanyes del Canigó, a l' altura de 2,260 metres, ovirantse delitós panorama sobre 'l Vallespir, el Rosselló, el nus de Costabona y el Canigó. || — (FONT DE LA). Al Conflent, al camí del Pich de Madres.

PERDIUAÇA. f. aum. Perdiu grossa.

PERDIUER. adj. PERDIGUER.

PERDIUETA. f. Perdiganya. **Perdigón.** || *Mar.* Peça corva posada a la part superior del tallamar, qu' empalmada pêl seu peu ab la caputxina, acaba a la esquena del figuró de proa. **Pordigueta.** || pl. *Bot.* PINYES DE SANT JOAN.

PERDIVETA. f. *Ter.* PERDIUETA.

PERDÓ. m. Remissió del deute, injuria, pena o altra cosa. **Perdón.** || Indulgencia, remissió de culpa, falta o pecat. **Perdón.**

PERDÓ GENERAL: AMNISTÍA.

AB PERDÓ. m. adv. Ab llicencia. *Con perdón.*

PARLANT AB PERDÓ. fr. *Hablando con perdón; con perdón de los oyentes.*

PERDONACIÓ. f. Acte de perdonar. **Perdón.** || PERDÓ.

PERDONABLE. adj. Lo qu' és digne de perdó. **Perdonable.**

PERDONADOR, A. m. y f. Qui perdona. **Perdonador.**

PERDONAMENT. m. *Ant.* y

PERDONANÇA. f. *Ant.* PERDÓ.

FER PERDONANÇA. fr. *Ant.* Concedir el perdó. *Conceder perdón, perdonar.*

PERDONAR. v. a. Remetre, condonar el deute, injuria o qualsevulla altra cosa. **Perdonar.** || Deixar de compendre a algú en lo que 's deu fer; no obligarlo a complirho. **Perdonar.** || Ometre, refusar, estalviar, excusarse de fer alguna cosa, com: *no perdonar dilligencia, gastos,* etc. **Perdonarse.**

COM NOSALTRES PERDONÁM. *Expr.* Denota que ningú 's deu distingir dels demés. *Como nosotros perdonamos; todos somos hijos de Adán.*

NO LA PERDONA; NO LA PERDONA A NINGÚ, o AL SEU PARE. *Loc.* Expressa qu' algú diu lliurement lo que sent, o mira 'l seu profit sense consideració a ningú. *No se ahorra con nadie; no se ahorra con su padre; no se ahorra con nadie ni con su padre.*

PERDONEUME AQUESTA, QUE DEMÁ US NE FARÉ UNA DE MÉS CRESPA. *Ref.* Pera significar qu' aquell que ens demana perdó d' algún agravi, sabem qu' está en disposició de tornar a ofendrens. *Un agravio consentido, otro venido.*

PERDONAT, DA. p. p. **Perdonado.**

PERDONAVIDES. m. Se diu de la persona que 's venta d' ésser molt valent. **Matón, matasiete.**

PERDONI. *Expr.* S' usa pera despedir als pobres a qui no 's fa caritat. **Perdone.** || S' usa pera demanar llicencia de dir o fer alguna cosa o d' excusarse de ferla, en que 's podría tindre reparo si no 's demanava permís. **Perdone.** || S' usa també quan se han fet coses que no 's volien fer. **Perdone.**

PERDRE. v. a. Deixar de tindre alguna cosa que's posseía. **Perder.** || Caréixer d' algún subgecte ab qui abans se tenía tracte, amistat, etc., com: *perdre un amich, els seus bons consells,* etc. **Perder.** || No trovar alguna cosa que 's tenía o qu' estava a la vista. **Perder.** || Ocasionar dany, ruina espiritual o temporal. **Perder.** || Sentir algún dany o detriment, o no tindre la utilitat o conveniencia que podía esperarse. **Perder.** || Faltar, deixar de tindre una cosa alguna part integral o accidental, o alguna circunstancia que abans tenía, com: *perdre un braç, el color.* **Perder.** || Anar faltant el color o llustre que alguna cosa tenía. **Vaciar.** || Decaure algú del concepte o estimació en que era tingut, com: *perdre molt ab el seu principal el subaltern.* **Perder.** || Apostar, com: *¿què vols perdre?* **Perder.** || Faltar les coses no materials, com: *l' habilitat, el coneixement,* etc., al subgecte que 'ls tenía. **Perder.** || Faltarli a algú l' us o exercici d' algún sentit o potencia, com: *perdre la vista, la memoria,* etc. **Perder.** || Guanyar l' enemich una plaça, una batalla, etc. **Perder.** || Destruir, fer malbé. **Perder.** || Ab alguns noms, és faltar a la obligació de lo que signifiquen o fer alguna cosa en contrari, com: *perdre 'l respecte, la cortesía,* etc. **Perder.**

PERDRE A GRATCIENT. fr. *Perder á sabiendas, adrede.*

PERDRE DEL SEU DRET. fr. *Ceder de su derecho.*

PERDRE 'L PLOR. fr. Agafar espasme a la criatura per no poguer rompre 'l plor. *Encanarse.*

PERDRE L' OCASIÓ. fr. Deixar passar el temps favorable pera fer o obtindre alguna cosa. *Perder la ocasión ó el lance.*

PERDRE LES MANS. fr. Perdre 'l travall. *Perder las hechuras.*

PERDRE DENTS Y CAIXALS. fr. *Met.* Ab que 's significa la continuació o 'l llarch temps en que algú s' ha dedicat a alguna cosa ab lo que ha adquirit molta experiencia o coneixement d' ella. *Encanecer.*

PERDRE LA VERGONYA. fr. Desvergonyirse. *Perder la vergüenza.*

PERDRE L' ESMA. fr. *Perder el tino, desatinar.*

PERDRE L' OREMUS. fr. Perdre la paciencia, no poguer sufrir més. *Perder el oremus, los estribos, la paciencia; salir de quicio, de sus casillas.*

PERDRE 'L TASCÓ O LA XAVETA. fr. *Perder los estribos.*

A VEGADES MÉS VAL PERDRE QUE GUANYAR. *Expr. Tal vez el perder es ganar.*

ONT PERDERES LA CAPA, ALLÍ LA BUSQUES. *Ref.* Aconsella que no 's deu desanimar, quan hi ha alguna pèrdua en el cabal o en algún negoci pera no prosseguir buscanthi la fortuna. *Donde perdiste la capa, ahí la cata.*

EN DIENTSE LES VERITATS SE PERDÈN LES AMISTATS. *Ref. Mal me quieren mis comadres porque digo las verdades.*

FER EL BÉ MAI SE PERT. *Ref. Hacer bien nunca se pierde.*

FER PERDRE A ALGÚ. fr. LLENÇAR A PERDRE, 2.

FER PERDRE LA PACIENCIA. fr. Incomodar a algú. *Gastar, apurar la paciencia.*

NO 'S CONEIX EL BÉ FINS QU' ÉS PERDUT. *Ref. El bien no es conocido hasta que es perdido.*

OVELLA QUE BELA PERT BOCÍ. *Ref. Oveja que bala bocado pierde.*

QUI MÉS HI FA MÉS HI PERT. *Ref. Quien más trabaja menos vale; á más servir menos valer.*

QUI 'N TÉ 'N PERT. *Ref. Quien tiene ovejas, tiene pellejas.*

QUI TOT HO VOL TOT HO PERT. *Ref. Quien todo lo quiere todo lo pierde; perrillo de muchas bodas, no come en ninguna por comer en todas.*

PERDRES. v. r. Esgarriarse, errar de camí. **Perderse.** || No trovar camí o eixida a un bosch, laberint, etc. **Perderse.** || *Met.* Confondres, contorbarse. **Perderse.** || Entregarse als vicis. **Perderse.** || Fugir o esborrarse de la memoria alguna especie. **Perderse, y quedarse** s'aplica regularment als predicadors. || No percebre alguna cosa pèl sentit de qu' és obgecte. **Perderse.** || Espatllarse, malmetres del tot. **Perderse.** || *Náut.* Naufragar, anársen a fons. **Perderse, irse á pique.** || No aprofitar alguna cosa que podía ésser útil, ferne mal us. **Perderse.** || Deixar ab el temps de tindre us o estimació les coses. **Perderse.** || Malmetres, pudrirse. **Gastarse, podrirse.** || Amagarse les aigües sota terra. **Perderse.** || Posarse a perill de la vida o de sofrir un greu dany. **Perderse.** || Amar molt o ab cega afició alguna cosa, morirse per ella. **Perderse, perecerse.** || Patir algún gran dany o ruina espiritual o corporal. **Perderse.**

PERDRES PER ALGÚ ALGUNA COSA. fr. No verificarse per deixar de complir lo que devía o li tocava. *Quedar por uno ó quebrar por alguno.*

PÈRDUA. f. Dany, detriment, baralla, destrucció, perjudici, privació de lo que 's posseía. **Pérdida.** || L' acte y efecte de perdre. **Pérdida.** || La cosa perduda. **Pérdida.**

ANAR A PÈRDUES Y A GANANCIES. fr. Exposar alguna quantitat tenint part en el dany o utilitat que'n resulti. *Ir, estar á pérdidas y á ganancias.*

PERDUDAMENT. adv. m. Ab excés, abandono; inconsideradament. **Perdidamente.**

PERDUDESA. f. *Ant.* DEIXAMENT, PERESA.

PERDUDÍSSIM, A. adj. sup. Molt perdut. **Perdidísimo.**

PERDULARI. m. Descuidat respecte als seus interessos o a la seua persona. || Persona desacreditada, sense bens. **Perdido.**

ÉSSER UN PERDULARI. fr. Explica la massa franquesa o lliberalitat d' algú. *Ser un perdido.*

PERDURABLE. adj. De molta durada. **Perdurable.** || Perpetuu, que dura sempre. **Perdurable.**

ÉS LA VIDA PERDURABLE. fr. *Fam.* Ab que se significa lo molt que dura una cosa o lo molt que 's triga a conseguirla. *Es la vida perdurable.*

PERDURABLEMENT. adv. m. Eternament. **Perdurablemente.**

PERDURACIÓ. f. Acció y efecte de perdurar.

PERDURAR. v. a. PERPETUAR. || Durar sempre o molt temps una cosa, no acabarse mai. **Perdurar.**

PERDUT, DA. adj. PERDULARI. || Vagarro, qui no s' aplica al travall. **Pan perdido.** || Lo que no porta destí determinat, com: *bala perduda.* **Perdida.** || p. p. **Perdida.**

ESTICH PERDUT. *Loc. Estoy perdido.*

LO PERDUT, PERDUT. *Loc. A lo hecho no hay remedio; á lo hecho, pecho.*

PERDUT PER PERDUT. *Expr.* Fer una prova arriscada en una cosa que no s' hi trova remei. *A juego perdido, cabe le digo.*

PERE. f. PEDRA.

PERE. m. Nom prop' d' home. **Pedro.**

A QUI TRÍA Y S' ENGANYA, SANT PERE L' ESCANYA. *Ref.* Significa que qui tría o distribueix alguna cosa a la que hi té dret, se queda ab la part millor. *Parte Nicolás, para sí lo más.*

PAGANT SANT PERE CANTA. *Ref.* PAGANT AL BUTXÍ FAN ROBA.

CÁSAT, PERE, QUE MAL ANY T' ESPERA. *Ref.* Que ensenya quan greus son els cuidados del matrimoni. *Molinillo, casado te veas que así rabeas.*

TANT BÒ ÉS PERE COM BERENGUERA O COM QUI LI VA DERRERA. *Ref.* Ab que 's denota que hi ha igual motiu de desconfiar d' un y altre. *Tan bueno es Pedro como su compañero.*

TANT LI DONARÁS A PERE, QUE LI HAURÁS D' ANAR DERRERA. fr. Ensenya que no devem donar tant que després ens faci falta. *Tanto darás, que pobre quedarás; da, ten, y harás bien.*

PERE. *Biog.* Bisbe de Vich, el primer d' aquest nom. Va regir la Seu vigatana desde l' any 1146 al 1185, en quin va morir. Successor del bisbe Ramón Guifre. Son nom era Pere de Redorta. Va ésser testimoni del jurament fet pêl comte de Barcelona Ramón Berenguer IV de que d' aleshores en avant serien respectats els bens del bisbes al morirse, car hi havía la mala costúm d' apoderársen els batlles y 'ls veguers, en perjudici dels hereus. De lo qual va ferne escriptura el comte havent tornat victoriós de la presa de la ciutat d' Almería, trovantse a Girona el any 1150. El bisbe Pere va assistir a la consagració de la catedral de Lleida (1149), després de presa la ciutat als alarbs. Va consagrar l' iglesia de Sanfores (1150). Va assistir a la consagració del primer bisbe de Tortosa conquistada (1151), a les Corts d' Osca, a les de Barcelona (1162); intervingué en la concordia dels comtes de Provença y de Tolosa (1165).

— I, EL CATÒLICH. *Biog.* Rei dels Estats de Catalunya y Aragó, qui regná desde 'l 25 d' Abril de l' any 1196 al 13 de Setembre del 1213. Fill y hereu del rei Alfons I. Casat ab Na María de Montpeller l' any 1204 y coronat a Roma en tal any per mans del Papa Ignoscent III. Hagué un sol fill, qui fou el gran rei En Jaume I. Va pretindre anular el seu matrimoni, havent resolt el Sant Pare el plet a favor de la reina. Va morir malauradament en la batalla de Muret (13 de Setembre de 1213), lluitant contra En Simó de Montfort. Son cadavre fou sepultat en el monastir de Sixena (Aragó). Ademés del fill llegítim, hagué un fill natural, En Pere de Rei, qui fou canonge y sacristá de la catedral de Lleida.

Moneda de Pere I, el Catòlich

— II, EL GRAN O EL DELS FRANCESOS. *Biog.* Rei dels Estats de Catalunya y Aragó, qui regná desde 6 de Juliol de l' any 1276 al 2 de Novembre del 1285. Fill y hereu de Jaume I, *el Conqueridor.* Casat al 13 de Juliol de 1262, a Montpeller, ab Na Constança de Sicilia. Hagué sis fills: Alfons, Jaume, Fadrich, Pere, Isabel y Violanta. Coronat a Saragoça el 16 de Novembre del 1276 per mans del arquebisbe Olivella, de Tarragona, als 37 anys. Remarcable en la política y les armes. Sa filla gran, reina de Portugal, és feta santa per la Iglesia catòlica. Va morir a Vilafranca del Penadès, havent estat sepultat son cos al monastir de Santes Creus. Va tindre distints fills naturals.

Moneda de Pere II

III, EL CERIMONIÓS O DEL PUNYALET. *Biog.* Rei dels Estats de Catalunya y Aragó, qui governá desde 'l 24 de Janer del 1335 al 5 de janer del 1387. Nat a Balaguer, setmesó, el 5 de Setembre de 1319. Fill y hereu del rei Alfons III, *el Benigne.* Casat (el 25 de Juliol de 1338, a Alagón) primerament ab Na María de Navarra, havent per fills: Pere, Constança, Joana y María. Va entrar a regir als setze anys. Home de mal gènit, però atent, ordenat, polítich y valent. Molt afectat a les lletres, car va ésser historiaire, y ajudat d' En Bernat Dezcoll, va compondre la *Crònica* de son regnat, y se 'l conceptúa un dels millors trobadors de son sigle. Va ordenar la formació del Arxiu de la Corona d' Aragó. En les Corts de Perpinyá (15 de Desembre de 1350), va dictar la ordenança pera que en avant se comptès pêls dies, mesos y anys de la Nativitat. És autor de les ordenances de l' ordre de cavallería de Sant Jordi, de la etiqueta y cerimonial de la Reial Casa. Casat un any ab sa segona moller, Na Leonor de Portugal, sense haver fills. En terceres nupcies (Juliol de 1349), ab Na Leonor de Sicilia, haventne quatre fills: Joan, Martí, Alfons y Leonor. En quartes nupcies, als 58 anys, ab la famosa Na Sibila de Forciá, haventne tres fills: Alfons, un quin nom se desconeix y Na Isabel. Va morir el rei En Pere en el palau reial de Barcelona als 5 de Janer del 1387, essent depositat son cos en la Seu barcelonina y després sepultat al monastir de Poblet.

Moneda de Pere II, el Gran

Pere III, el del Punyalet

— DE BLANES. *Biog.* Cardenal y escriptor catalá del sigle XIV, qui també és conegut ab el nom de *Pere Hispanus* (nom que han portat altres escriptors, entre ells el qui després fou Sant Pare Joan XXI; ademés el filòlech y teòlech «Junior», gramátich de renòm durant les derreries de la Etat Mitja y principis de la Renaixença, y d' altres). Va ésser fet cardenal de Sant Angelo l' any 1396 pêl Papa aragonès Benet XIII, a favor del quin ell va escriure força. Sembla que deu ésser l' autor del *Liber de rebus spiritualibus.*

— (JOAN). *Biog.* Autor catalá del sigle XV. Mestre en arts y doctor en medicina. Va compondre unes *Taules astronòmiques* en llengua catalana, estampades l' any 1489 (un vol. en 4t.)

PERE DAMIÁ. n. p. **Pedro Damián.**

PERE NOLASCH. n. p. **Pedro Nolasco.**

PERE REGALAT. n. p. **Pedro Regalado.**

PER SANT PERE REGALAT, TOT AIXUT O TOT MULLAT. *Ref.* Vol dir que o no plou gens o plou molt. *Si llueve por San Pedro Regalado, llueve cuarenta días de contado,* o *si llueve por Santa Viviana, llueve cuarenta días y una semana.*

PERE (Sant). *Geog.* Colonia agrícola, establerta a la devesa vora de la badía d' Alcudia, a l' illa de Mallorca.

PERÈ, NA. adj. PERÈNNE.

PEREA. f. *Ter.* PERESA.

PERECAULA Y DAMIANS (Antoni). *Biog.* Advocat y escriptor professional, que va obtindre bon prestigi a mitjans del sigle XIX. Va consagrarse marcadament als estudis de dret mercantil, havent publicat travalls que mostraren la seua competencia en aquesta mena de coneixements, essent la seua obra més remarcable un *Diccionario de derecho mercantil.* Va pertányer a varies corporacions jurídiques, científiques y econòmiques, havent figurat al ensemps en

centres polítichs, y pertenescut al ajuntament de Barcelona. Va morir en 1885.

PEREGRÍ, NA. m. y f. Qui viatja per terres extranyes, lluny de la seua patria. **Peregrino.** || adj. *Met.* Raro, particular, poques vegades vist. **Peregrino.** || Qui per devoció va a visitar algún santuari ab esclavina y bordó. **Peregrino.** || m. Nom propi d' home. **Pelegrín.** || *Ant.* PASSATGER.

PEREGRINACIÓ. f. L' acció de peregrinar. **Peregrinación, peregrinaje.** || Viatge a algún santuari per devoció o per vot. **Peregrinación, romería, peregrinaje.** || ROMERÍA. || APLECH.

PEREGRINAMENT. adv. m. Primorosament. **Peregrinamente.**

PEREGRINANT. p. a. **Peregrinante.** || PEREGRÍ.

PEREGRINAR. v. n. Peregrinar per terres extranyes **Peregrinar.** || Fer romiatge a algún santuari. **Peregrinar.** || *Met.* Estar en aquesta vida en que 's camina cap a la patria celestial. **Peregrinar.**

PEREGRINATGE. m. *Ant.* PEREGRINACIÓ.

PEREIXCUT, DA. adj. y p. p. **Perecido.**

PEREIXEDOR, A. adj. **Perecedero.**

PERÉIXER. v. n. Deixar d' ésser, morir. **Perecer.**

PERELADA. f. *Geog.* PERALADA.

PERELITA. f. *Min.* Mena d' ágata de la Siberia. **Perelita.**

PERELLO. m. Porció de sanch glaçada comunament a les extremitats del cos. **Sabañón, y espolón ó friera** el que surt al taló del peu. || *Bot.* Fruit del perelloner. **Peruétano.** || *Ter.* PERA DE SANT JOAN.

PERELLÓ (Antoni). *Biog.* Escriptor y relligiós mallorquí scoto-luliá del sigle XVIII, natural de Petra; mort l' any 1748. Era frare del ordre dels felipons. Home de gran talent; catedrátich de filosofía y de teología a l' universitat mallorquina; molts anys regent del estudis; examinador sinodal del bisbat de Mallorca; tres voltes ministre provincial y altres tantes comissari visitador del ordre en les Balears, Catalunya y Valencia. President dels Capítols reunits a Mallorca, y a Valladolit en 1740. Comissari general en la Cort pontificia; definidor general d' Espanya. Autor d' algunes obres castellanes afectant a Mallorca y a la relligió. Són les més importants: *Arbol sepulcral para eternas memorias de Carlos II* (Palma, 1701, imp. Capó), y *Triunfos festivos baleáricos, Carlos III* (Palma, 1706, imp. Capó).

— (MIQUEL). *Biog.* Esculptor, que va néixer a Palma l' any 1674. Entre les seues obres, de carácter relligiós gairebé totes, s' esmenta la esculptura que acaba la portalada de la iglesia del Bonsuccès a Barcelona portant la firma del artista mallorquí. Se suposa que aquell artista va morir a la capital de Catalunya l' any 1730

PERELLÒ. *Geog.* Caseriu del terme de Vilablareig, prov. de Girona. || Poble de la prov. de Tarragona, bisb. y part. jud. de Tortosa; és a la carretera de Tarragona a Tortosa y té 4,160 hab.

PERELLONER. m. *Ant. bot.* PERERA BORDA.

PEREMPTORI, A. adj. Terminant, precís **Perentorio.** || Lo últim que 's concedeix o 's determina en qualsevulla cosa. **Perentorio.**

PEREMPTORIAMENT. adv. m. Ab terme peremptori. **Perentoriamente, precisamente.**

PEREMPTORIETAT. f. Qualitat de lo peremptori. **Perentoriedad.** || Gran urgencia. **Perentoriedad.**

PERENNAL. adj. *Ant.* PERENNE.

PERENNALMENT. adv. m. Contínuament, sense interrupció. **Perennemente.**

PERENNE. adj. Contínuu, incessant. **Perene, perennal, perenne.** || adj. *Bot.* La planta que viu més de dos anys, com la farigola, etc. **Perenne.** || pl. *Bot.* Nom que 's dona a les fulles dels arbres o plantes que duren més d' un any. **Perenes, persistentes, siempre verdes.**

PERENNEMENT. adv. m. D' un modo durador o contínuu. **Perennemente.**

PERENNITAT. f. Perpetuitat, continuació incessable. **Perennidad.**

PEREÓS, A. adj. *Ter.* PERESÓS.

PEREQUACIÓ. f. IGUALAMENT.

PEREQUACIÓ INTERNACIONAL. Igualtat o llibertat absoluta de comers entre les nacions, tal com ho volen els lliurecambistes. *Perecuación internacional.*

PERER. m. y

PERERA. f. *Bot.* Arbre alt, ben poblat de fulles d' un vert clar, y de fusta blanca, de fibra fina y molt útil pera obres d' esculptura y adorno. **Peral.**

PERERA BERGAMOTA. Perera dita aixís per haverse portat de Bergamo, Llombardía. *Bergamoto, bergamote.*

PERERA BORDA. Perera més petita que les altres. El seu fruit és entre ovalat y cònich, y molt aspre. *Peruétano, guadapero, peral silvestre, piriétano.*

PERERA CERMENYA. Perera de fulles en figura de cor, peludes del revés y de fruit pelut, molt aromátich y gustós; madura a la derrería de la primavera. *Cermeño.*

PERERA PRIMERENCA. Varietat de perera que és la que primer dona fruit. *Avuguero.*

PERERAL. m. y

PERERAR. m. Lloch plantat de pereres. **Peralera.**

PERERES (Les). *Geog.* Veinat de la Cerdanya, que forma municipi ab Caixaus, reunint abdós 259 hab. És al districte de Puigcerdá, y antigament se anomenava Aus.

PERERÓS, A. adj. PERESÓS.

PERESA. m. Negligencia, tedi, descuit en fer les coses a que estem obligats: és un dels set pecats capitals. **Pereza.** || Dificultat d' aixecarse del llit. **Pereza.** || Mandra, fluixedat pera fer les coses. **Pereza, desidia, galbana.**

PERESA ÉS MARE DE LA POBRESA. *Ref.* Qu' ensenya que 'l travall y la dilligencia de les conveniencies se perden y 's malogren ab la peresa y la ociositat. *Hombre sentado, ni capuz tendido ni camisón curado.*

¿PERESA, VOLS SOPES? SÍ, FESTEN; NO 'N VULL. *Ref.* Ab que 's reprèn al qui per descuit o negligencia deixa o pert allò que li convé. *¿Pereza, quieres sopas? ¿Maestre Juan, queréis beber? antes me haréis placer. Dad acá un maravedís, muchas gracias que ya bebí.*

NO PERDRES PER PERESA. *Met.* Ab que 's denota que s' han fet totes les dilligencies possibles pera obtindre lo que 's desitja. *No quedar por corta ni por mal echada.*

TINDRE PERESA. fr. Diferir, retardar alguna cosa per fluixedat, negligencia o inacció. *Perecear, emperezar.*

PERESCUT, DA. p. p. *Ant.* **Perecido.**

PERESÓS, A. adj. Qui té peresa. **Perezoso, desidioso, abobachonado, pigro, flojo, culoso.** || Mandra, tar à, pesat pera moures o obrar. **Perezoso.**

EL PERESÓS, TOT TEMPS ÉS MENESTERÓS; Y MAI EL PERESÓS TINDRÁ PÁ NI VÍ PERA DEMÁ. *Ref.* Ab que 's denota que la peresa és causa de la miseria de moltes persones. *El perezoso, siempre es menesteroso.*

PERESOSAMENT. adv. m. Ab trigança, fluixedat o peresa. **Perezosamente.**

PERET. n. p. Dim. de Pere. **Pedrito, Perico, Periquito.**

PERET, PERET, ¿A QUINA PARET TOQUES? fr. Expressa la situació de qui trobantse al mitg de moltes dificultats no sap ont girarse pera trobarhi remei. *¿Á qué puerta llamarás?*

PERETA. f. dim. *Bot.* **Perilla, perita.** || Borla en figura de pera que 's posava als mocadors. **Perilla.** || MASCLET.

PEREYRINA. f. *Quím.* Materia rogenca, poch soluble a l' aigua, però que 's disolt molt bé ab l' alcofoll, l' èter y l' ácit sulfúrich. **Pereirina.**

PEREZ (Antoni). *Biog.* Pintor valenciá del començament del sigle XV. La noticia més antiga relativa a travalls d' ell és del any 1404, essent company d' En Marçal, y la més moderna és del 1420, relatives totes a pintures de retaules.

— (JAUME). *Biog.* Eclesiàstich que va néixer a Ayora (Valencia) y va morir a l' any 1490. Havía près l' hàbit de Sant Agustí en 1435 y va dedicarse a estudis dogmàtichs, escrivint travalls molt estimables La seua fama de virtut y de saber, va valerli la consideració del papa Paulo II, qui va nomenarlo bisbe titolar de Cristòpolis.

— (JOAN BTA.) *Biog.* Celebrat filosoph, teòlech, canonista y erudit, que va néixer a Valencia en 1537, morint a l' edat de seixanta anys. Va ésser bisbe de Segorb y secretari del derrer concili de Toledo. Va escriure nombroses y erudites obres, molt reputades, y per encàrrech de Felip II, va tindre la comanda de corretgir la *Historia dels goths, vándals y sueus,* escrita per Sant Isidor.

— (JOAN GENÍS). *Biog.* Musich compositor que va néixer a Oriola en 1548, essent mestre de capella de la catedral y més tart de la metropolitana de Valencia (1581-1595). Va ésser mestre del conegut musich Comes y inspirador de la escola de musica valenciana. Va escriure nombroses composicions, moltes de elles perdudes per dissort.

— (JOAQUIM). *Biog.* Pintor d' historia y de retrats, que va néixer a Alcoy, morint en 1779, essent director de l' Academia de Valencia. Era deixeble dels Ribalta y va deixar remarcables retrats.

— (NICOLAU). *Biog.* Escriptor dels començos del sigle XIX, que va morir a Sant Felip de Xàtiva al any 1828. Va deixar escrites algunes obres de caràcter històrich y filosòfich, y entre 'ls seus manuscrits cal esmentar: *El filósofo arrepentido y sabio penitente; Descripción de las dos batallas del Bruch; Diálogos de Mina,* etc.

— (BEN R. IZCHAG HACOHEN). *Biog.* Escriptor y sacerdot jueu, nat a Girona envers 1245. Era conegut per *Haraph.* Gran coneixedor del dret, metge famós y cabalista de renom. Autor d' alguns llibres hebreus, entre ells l' *Ordenament de la Divinitat* (estampada a Ferrara, per Abraham Usque, l' any 1550, reimpresa en 1558, després a Mantua y va reimprimirse en 1691); n' existeixen cinch còdix distints a la biblioteca Vaticana; unes exposicions de la *Gemara* y del llibre gran dels *Preceptes,* y sembla que també va escriure la exposició del tractat de *Rava Mezia,* titolada: *Nimugim* (estretures).

— Y ARCAS (LAUREÁ). *Biog.* Home consagrat al estudi de les ciencies naturals, de qui va ferse cabal a Espanya y al extranger, per les seues observacions sempre favorables al avenç del saber. Era valenciá y va pertanyer a les corporacions més significades, obtenint una càtedra a l' Universitat central, y essent un dels més distingits indivíduus de l' Academia de Ciencies exactes, físiques y naturals. La seua producció de travalls professionals fou nombrosa, y de ella cal esmentar les obres: *Elementos de Zoología; Insectos nuevos ó poco conocidos de la fauna española; Especies nuevas ó críticas de la fauna española,* etcètera

— Y BROQUER (JOSEPH). *Biog.* Esculptor valenciá fill de Francesch. Nat l' any 1789 y mort en 1865. Deixeble de son pare, havent cursat a l' Academia de St. Carles, baix le direcció del mestre Vicents Gil. Entre les obres d' ell s' hi compten: una imatge de *Sta. Filomena,* tamany natural (iglesia de St. Agustí d' Alcoy); un *Jesús lligat a la pilastra,* gran com l'altra (a la capella dels Desamparats, d' Alcoy), y una *Cena,* a Oriola.

— Y GREGORI (FRANCESCH). *Biog.* Esculptor valenciá, nat l' any 1757 y mort en 1816. Deixeble d' En Joseph Esteve y Bonet. Existeixen obres d' ell a Alcoy (parroquia de Sta. María, el gremi de fabricants de panyos y altres cases); a Benillova (esculptures del altar major); a Cocentaina (un *St. Hipòlit);* a Valencia (una composició de sis figures: *La Transfiguració del Senyor),* a la parroquia del Salvador, y d'altres més.

— CHINCHÓN (BERNAT). *Biog.* Eclesiàstich valenciá nadiu de Gandía, que a mitjans del sigle XVI, va remarcar el seu zel apostòlich pera l' evangelisació dels moreschs y dels jueus, encara que portat de les tendencies que en son temps predominaven. Entre les seues obres hi figuren: *Diálogos cristianos contra la pertinacia de los judios; Historia de lo sucedido desde el año 1521 hasta 1530 sobre la restitución de Francisco Sforza en Milan.*

— ESCRICH (ENRICH). *Biog.* Autor dramàtich y novelista, nadiu de Valencia (1823), mort en 1897. A Madrit va estrenar la seua primera obra: *El maestro de baile,* ab gran èxit, y desde llavors, va escriure pera 'l teatre aplaudides produccions dramàtiques, com: *El cura de aldea; Los extremos se tocan; La mosquita muerta,* y altres prou conegudes. La seua literatura va tindre gran acceptació en el genre de la novela, que va ésser ben nombrosa, devent esmentar, d' entre elles: *La calumnia; La caridad cristiana; El amor de los amores; El frach azul; La madre de los desamparados,* etc. Aficionat a la caça, va escriure també respecte a ella. En Perez Escrich havía reunit, a costa de travall, una posició; més la fortuna li fou adversa, y, retirat del camp literari, degué admetre un modest empleu a l' Imprempta Nacional, y fou derrerament director del Asil de nois de la Mercè.

PERFECCIÓ. f. Grau de bondat a que pot arribar una cosa. **Perfección.** || Complement. **Complemento, perfección.** || Gracia, hermosura, prenda especial de alguna persona. **Perfección.** || Acabament d' alguna cosa. **Perfección.** || Virtut en sumo grau. **Perfección.**

A LA PERFECCIÓ. m. adv. PERFECTAMENT.

PERFECCIONADOR, A. adj. Qui perfecciona alguna cosa. **Perfeccionador.** || Lo qu' és susceptible de perfeccionament. **Perfeccionable.**

PERFECCIONAMENT. adv. m. Acte y efecte de perfeccionar. **Perfeccionamiento.**

PERFECCIONAR. v. a. Acabar del tot alguna obra. **Perfeccionar.**

PERFECCIONAT, DA. p. p. **Perfeccionado.**

PERFECTAMENT. adv. m. D' una manera perfecte. Moltíssim bé, complidament. **Perfectamente.**

PERFECTE. n. p. **Perfecto.** || adj. PERFET.

PERFECTIBILITAT. f. La qualitat de lo que és perfectible.

PERFECTIBLE. adj. Capáç de perfeccionarse. **Perfectible.**

PERFECTIBLEMENT. adv. D' una manera perfectible.

PERFECTÍSSIM, A. adj. sup. Molt perfet. **Perfectísimo.**

PERFECTÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' un modo perfectíssim. **Perfectísimamente.**

PERFECTIU, VA. adj. Lo que dona o pot donar perfecció. **Perfectivo.**

PERFER. Mot sincopat de preferir. **Preferir.**

PERFERIR. v. a. Oferir alguna cosa. **Ofrecer.** || v. r. Oferirse a fer alguna cosa. **Ofrecerse.**

PERFERIT, DA. p. p. y

PERFERT, A. p. p. **Ofrecido.**

PERFERTA. f. Oferta, promesa. **Ofrecimiento, envite.**

MOLTES PERFERTES Y POQUES OFERTES. *Ref.* Moteja al qui promet molt y és curt en complir lo que ha promès. *Manda potro, y da pocas.*

PENDRE LA PERFERTA. fr. Admetre lo que 's dona o ofereix. *Aceptar el envite.*

PERFET, A. adj. Acabat del tot, complert. **Perfecto.** || Qui té l'alt grau de virtut cristiana. **Perfecto.** || Hermós, pulit, ben format. **Perfecto.** || Molt destre en alguna facultat o art. **Perfecto.** || Lo que té 'l major grau d'excelencia o bondat entre les coses de la seua mena. **Perfecto.** || gram. S'aplica als temps que defineixen y indiquen perfectament l'estat absolut de les coses. **Perfecto.**

PERFET AMOR. *Bot.* AUCELLETS.

PERFETAMENT. adv. m. PERFECTAMENT.

PERFEYT, A. adj. *Ant.* PERFET.

PERFICIÓ. f. PERFECCIÓ.

PERFICIONAR. v. a. PERFECCIONAR.

PERFICIONAT, DA. p. p. PERFECCIONAT.

PÈRFIDAMENT. adv. m. Ab perfidia. **Pérfidamente.**

PERFIDIA. f. Deslealtat, traició, infidelitat. **Perfidia.** || PORFÍA.

LA PERFIDIA MATA LA CAÇA. *Ref.* Ensenya que pera lograr les coses difícils se necessita constancia. *Porfía mata la caza, porfía mata venado, que no ballestero osado.*

PERFIDIAR. v. a. Tractar de lograr una cosa a copia de prechs o de constancia. **Porfiar.**

PERFIDIEJAR. v. n. **Porfiar.**

PERFIDIÓS, A. adj. Terch, toçut, pertináç, obstinat. **Porfiado.** || Pera 'l bo. CONSTANT. || Pera 'l mal. OBSTINAT, PERTINAÇ.

PERFIDIOSAMENT. adj. m. Obstinadament, ab calor y tenacitat. **Porfiadamente.**

PERFIDIOSÍSSIM, A. adj. sup. Molt perfidiós. **Porfiadísimo.**

PERFIDIOSÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D'una manera perfidiosissima. **Porfiadísimamente.**

PERFIDISSIM, A. adj. Molt pèrfit.

PERFIL. m. *Pint.* Contorn de la figura que 's comprèn ab un fil imaginari dins del qual se conté tot lo demés. **Perfil, perfiladura.** || Rasgo prim ab que acaben les lletres. **Perfil.** || *Arq.* La delineació de la superficie de qualsevol cos segons la seua amplada y alçaria. **Perfil.** || RIBET. || El contorn o figura del cos posat complertament de costat. **Perfil.** || *Pint.* La deliniació de les parts de les figures contingudes dins del contorn. **Ditorno.**

PERFIL OBLIQUU. Lo que s' erigeix sobre plans inclinats o acaba en aquestos, com succeeix ab les escales. *Perfil oblicuo.*

PERFIL RECTE. *Arq.* Lo que s'erigeix sobre plans horitzontals, o hi acaba formant ánguls rectes ab ells. *Perfil recto.*

MITG PERFIL. *Pint.* La postura del cos que no está complertament de costat. *Medio perfil.*

PERFILADOR. m. Qui perfila. **Perfilador.** || Lo que serveix pera perfilar. **Perfilador.**

PERFILADURA. f. L'acció, l'efecte y manera de perfilar. **Perfiladura.**

PERFILAMENT. m. L'acció de perfilar. **Perfiladura.**

PERFILAR. v. a. Deliniar una figura, ferne 'l perfil. **Perfilar.** || Dibuixar una apuntació o una petita idea d'alguna cosa. **Rasguñar, rescuñar, resquiciar, recortar.** || Fer punta molt fina a alguna cosa, com perfilar un llapis, un bigoti, etc.

PERFILARSE. v. r. Posarse, colocarse de perfil. **Perfilarse.**

PERFILAT, DA. p. p. **Perfilado.** || adj. Se diu del naç perfet y ben format, per anar en disminució proporcionada, y també de la cara aprimada y llarga a proporció. **Perfilado.** || Acabat en punxa molt fina. **Perfilado.**

PÈRFIT, DA. adj. Desleal, infidel o traidor. **Pérfido.**

PERFLUENT. adj. Que raja per molts costats. **Perfluente.**

PERFOLI. m. PORTFOLI.

PERFOLIAT, DA. adj. *Bot.* Que té moltes fulles superposades. **Perfoliado.**

PERFOLL. m. PERIFOLL.

PERFORABLE. adj. Que 's pot foradar. **Perforable**

PERFORACIÓ. m. Acció y efecte de foradar. **Perforación.**

PERFORACRANI. m. Instrument de cirurgia per foradar el cap. **Perforacráneo.**

PERFORADOR, A. m. y f. Qui perfora o forada. || Instrument per foradar. Máquina per obrir els tunels. **Perforadora.** || Máquina que tenen els enquadernadors per fer les ratlles dels foradets en les matrius dels talonaris. **Taladradora.**

PERFORAR. v. a. Fer forats, traspassar una cosa. **Taladrar.**

PERFORAT, DA. p. p. y adj. Foradat. **Perforado.**

PERFORATIU, VA. adj. Que perfora o forada. **Perforativo.**

PERFOSFORAT, DA. adj. *Quím.* Se diu de les substancies sobrecarregades de fósfor. **Perfosforado.**

PERFRUIDOR, A. adj. Que frueix o gaudeix de moltes coses.

PERFÚM. m. Aroma, materia odorífera que posada al foch fa fragancia. **Perfume, sahumadura.** || L'olor y fum que fan. **Perfume, sahumerio, sahumo.** || *Met.* Qualsevulla materia que llença alguna olor dolenta y la meteixa bona o mala olor. **Perfume.**

PERFUMABLE. adj. Lo que pot o deu perfumarse. **Perfumable.**

PERFUMADOR, A. m. y f. Qui perfuma. **Sahumador, perfumador.** || *Ant.* Qui fa o ven perfums. **Perfumador, sahumador, perfumero, perfumista.** || Mena de caçoleta de diferents metalls y formes diverses, algunes d'elles molt artístiques, que serveix pera cremarhi substancies oloroses pera embaumar o purificar l'aire de les cambres. **Pebetero.**

PERFUMAIRE. *Com.* PERFUMISTA.

PERFUMAMENT. m. L'acció y efecte de perfumar. **Sahumadura, sahumeria.**

PERFUMAR. v. a. Comunicar bones olors ab perfums. **Perfumar, sahumar.** || *Met.* Despedir, escampar qualsevulla olor bona o dolenta. **Perfumar.**

PERFUMAT, DA. p. p. **Perfumado, sahumado.**

PERFUMER, A. adj. Qui compòn o ven perfums. **Perfumista.**

PERFUMERÍA. f. La casa o botiga ont hi fan o hi venen perfums. **Perfumería.**

PERFUMISTA. *Com.* Qui prepara o ven perfums. **Perfumista, perfumador.**

PERFUNCTORI, A. adj. Passatger, de poca durada o de poca impressió. **Perfunctorio.**

PERFUNT, DA. adj. *Ter.* Baix, profón, recòndit, últim. **Profundo.**

PERFUSIÓ. f. *Med.* Aspersió d'aigua que 's fa demunt del cap de certs malalts. **Perfusión.**

PERGAMÍ. m. La pell del moltó, treta la llana y adobada; serveix pera escriure, cobrir llibres, etc. **Pergamino.**

PERGAMINER. m. Qui fa pergamins o 'n ven. **Pergaminero.**

PERGAMINÓS, A. adj. De la naturalesa del pergamí. Se diu de la pell d'una persona d'edat, d'un paper vell, etc. **Pergaminoso.**

PERGIRAR. v. a. Tornar a girar alguna cosa o mudarla de lloch. **Revolver, traquear.**

PERHIDRIOCLORUR. m. *Quím.* Combinació del máxim de yodur d'hidrògen ab un cos simple, **Perhidrioclorurо.**

PERHÓM. m. L'expert que 's posa pera avaluar y amidar les terres. **Agrimensor, apeador, apreciador, tasador.** || Síncopa. **Por mí.**

PERIAMB. m. *Poèt.* Peu de vers llatí. **Periambo.**

PERIAL. adj. *Anat.* Se diu d'una de les peces elementals que constitueixen una vèrtebra. **Perial.**

PERIÁNDRICH, CA. adj. *Bot.* Que circunscriu o rodeja 'ls estams. **Periándrico.**

PERIANTO. m. *Bot.* El cá'ze de les flors. **Perianto.**

PERIATGE. m. Dret que pertanyía a la Reial Junta de Comers del principat de Catalunya y consistía en la exacció del 2 $^1/_2$ per 100 sobre 'l valor de tots els fruits, genres y efectes que s'introduien per mar o per terra a Catalunya, tant del regne, Amèrica y illes adjacents, com del extranger, menys els declarats lliures en la Instrucció de 1829. **Periaje.**

PERIÁTOMS. m. pl. Poros invisibles que són el resultat immediat de la porositat propia de cada cos. **Periátomos.**

PERIBLASTÈTICH, CA. adj. *Bot.* Que circumscriu les expansions dels liquens. **Periblastético.**

PERIBLEPSIA. f. *Med.* Mirada espantada qu'algunes voltes acompanya al deliri. **Periblepsia.**

PERÍBOL. m. *Arq.* Espai comprès entre un edifici y 'l seu clos. **Períbolo.**

PERIBROSIS. f. *Med.* Ulceració de les pálpebres o de llurs encontorns. **Peribrosis.**

PERICA. f. La sota d'oros al joch del truch.

PERICAL. f. *Med.* Malaltía que ataca a una o altra de les extremitats inferiors, rara vegada a totes dues, y sempre a la part més baixa. **Perical.**

PERICARDI. m. *Anat.* Bossa membranosa que cubreix lo cor. **Pericardio.**

PERICARDÍACH, CA. adj. *Anat.* Que pertany o té relació ab el pericardi. **Pericardíaco.**

PERICARDIARI, A. adj. *Anat.* Lo que s'engendra al pericardi. **Pericardiario.**

PERICARDITIS. f. *Med.* Inflamació del pericardi. **Pericarditis.**

PERICARPI. m. *Bot.* És la part exterior del fruit que tanca y protegeix les llevors que treu quan maduren, o lo qu'és lo meteix tot lo del fruit que no es la llevor. El pericarpi 's compòn de tres parts sobreposades, més o menys visibles, qu'és l'*epicarpi*, o pell del pericarpi, part membranosa que rodeja y cubreix el fruit; el *sarcocarpi*, o molsa del fruit, porció més o menys molsuda qu'és sota del epicarpi, y l'*endocarpi*, o pell interior del fruit, qu'és la membrana de consistencia varia, que forma les casetes. **Pericarpio.**

PERICARPIAL. adj. *Bot.* Que 's desenrotlla al pericarpi. **Pericarpial.**

PERICÁRPICH, CA. adj. *Bot.* Lo que 's refereix al pericarpi. **Pericárpico.**

PERICIA. f. Intelligencia, práctica, habilitat pera fer alguna cosa. **Pericia.**

PERICIAL. adj. Lo que pertany als pèrits. **Pericial.**

PERICIÓS, A. adj. Entès.

PERICLADI. m. *Bot.* Aixamplament de la base del pecíol que molt sovint abraça la cama o les branques. **Pericladio.**

PERICLÁS. m. *Min.* Nom donat als cristalls de magnesia nativa. **Periclaso.**

PERICLASIS. f. *Med.* Fractura comminativa ab luxació del os. **Periclasis.**

PERICLÍ. m. *Bot.* Nom donat al involucre de les plantes compostes. **Periclino.**

PERICLINIFORME. adj. *Bot.* Que té la forma de periclí. **Pericliniforme.**

PERICLITAR. v. n. *Ant.* PERILLAR.

PERICH. m. *Ornit.* Papagall d'uns 18 centimetres de llarch, ab el béch y les potes vermelles, la esquena entre blava y groga y les ales blaves. **Perico.**

PERICÓ. m. *Bot.* Planta que fa unes fulles com a cors. **Hipérico.**

PERICÓ FORADAT. *Bot.* PERICÓ GROCH.

PERICÓ GROCH. *Bot.* FLOR DE SANT JOAN.

PERICÓ PELUT. *Bot.* Varietat de l'anterior.

PERICÓ VERMELL. *Bot.* CENTAURA MENOR.

PERICONDRI. m. *Med.* Membrana que rodeja 'ls cartílachs. **Pericondro.**

PERICOT. m. En el joch del truch, el cavall de bastos, perque val lo que qualsevulla altra carta. **Pericón, perico.**

PERICRANI. m. *Anat.* Membrana que cobreix el crani. **Pericráneo.**

PERICREMIA. f. *Anat.* Nom de les parts que rodegen la tibia. **Pericremia.**

PERICUET. m. Lloch aspre y fragós. **Vericueto.**

PERICULOSAMENT. adv. m. *Ant.* PERILLOSAMENT.

PERIDECAEDRE, A. adj. *Min.* Parlant de certs cristalls és aquell quina forma prismática de quatre cares se converteix en decaedre. **Peridecaedro.**

PERIDER, A. adj. Que té fí, que mor. **Perecedero.** || MISERIA.

PERIDÈSMICH, CA. adj. *Med.* Mal causat per una lligadura a una part qualsevulla. **Peridésmico.**

PERIDIMITIS. f. *Med.* Inflamació de la membrana vaginal dels testículs. **Peridimitis.**

PERIDISCAL. adj. *Bot.* Que rodeja 'l disch. **Peridiscal.**

PERIDODECAEDRE, A. adj. *Min.* Cristall quina forma primitiva d'exaedre 's converteix en un prisma dodecaedre. **Peridodecaedro.**

PERIDONIT. m. *Min.* Varietat de sulfat de ferro. **Peridonito.**

PERIDOR, A. adj. Que té fí, que mor. **Perecedero.**

PERIDOT. m. *Min.* Mineral transparent de color vert d'oliva, de fractura concoidea y brillant. **Peridote.**

PERIDÓTICH, CA. adj. *Min.* Se diu d'una mena de roca en que hi domina 'l peridot. **Peridótico.**

PERIDOTITA. f. *Min.* Varietat de basalt que conté molts grans d'olivina. **Peridotita.**

PERIECHS. m. pl. *Geog.* Els que viuen a un punt diametralment oposat d'un meteix paralel de latitut y de consegüent tenen a un temps les meteixes estacions, essent mitja nit pera uns, quan es mitg dia pera 'ls altres. **Periecos.**

PERIERESIS. f. *Med.* Incisió que 's fa alentorn de un abscès. **Perieresis.**

PERIFERIA. f. Circumferencia: 's diu comunament de la del cercle. **Periferia.** || El redós de qualsevol cosa, com la línia marina tractantse de la Península.

PERIFOLL. m. *Bot.* Mena de julivert. **Perifollo.**

PERIFOLLS. m. pl. Adornos vistosos que usen les dones. **Perifollos, muñequerías, gastería, perejil.**

PERIFRASA. f. *Ant.* PERÍFRASIS.

PERIFRASEJAR. v. a. Usar de perífrasis. **Perifrasear.**

PERÍFRASIS. f. *Ret.* Circumlocució, rodeig de paraules pera expressar lo que 's podria dir més breu y precisament. **Perifrasi, perífrasis, circunlocución.**

PERIGALL. m. *Náut.* Aparell ab que 's manté penjada alguna cosa, pera millor disposició del us á qu'está destinada. **Perigallo.**

PERIGÈU. m. *Astron.* Punt de l'òrbita d'un planeta quan és més aprop de la terra. **Perigeo.**

PERIGINA. f. *Bot.* Inserció de la corola alentorn del ovari. **Perigina.**

PERIGLOTIS. f. *Med.* Glándula epiglòtica. **Periglotis.**

PERÍGON. m. *Bot.* Mena de túnica que rodeja 'ls orgues de la fructificació. **Perígono.**

PERIGONI. m. *Min.* Varietat d' ágata. **Perigonio.**

PERÍGRAF. m. *Med.* Inserció tendinosa dels muscles rectes del abdomen. **Perígrafo.**

PERIHELI. m. *Astron.* El punt en que un planeta está més aprop del sol. **Perihelio.**

PERIKLINA. f. *Min.* Varietat de feldespat. **Periklina.**

PERILL. m. Exposició o contingencia d'algún dany o perdua. **Riesgo, peligro.** || Contingencia de no conseguirse o de malograrse alguna cosa, o d' experimentar algún dany espiritual o moral. **Peligro.**

ANAR A O CÓRRER PERILL. fr. Estar exposat. *Correr ó tener peligro.* || *Met.* Ésser molt exposat a que succeeixi alguna cosa desfavorable. *Correr peligro.*

A PERILL O EN PERILL. m. adv. En contingencia o exposició. *A pique, á riesgo, en balanza, en peligro.*

A PERILL PROMPTE, REMEI CUITAT. *Ref.* Ensenya qu' en cas de perill s' ha de proceïr ab activitat. *Al peligro con decisión.*

DESPRECIAR ELS PERILLS. fr. Disposarse a resistirlos. *Arrostrar los peligros.*

EN GRAN PERILL. m. adv. En perill quasi inevitable. *En gran peligro.*

ESTAR DE PERILL. fr. Se diu del qu' está molt malalt. *Estar muy de peligro, estar en extremo peligro.*

POSAR EN PERILL. fr. OCASIONAR. || ARRISCAR.

QUI'S POSA EN PERILL DE CAURE, APAR TÉ GANES DE JAURE. *Ref.* Ab que 's denota que qui busca 'l perill no és extrany que hi caigui. *Quien en una piedra dos veces tropieza, no es maravilla que se quiebre la cabeza; quien ama el peligro, perecerá en él.*

QUI NO POSA EL VENTRE EN PERILL, MAI MORE FART. *Ref. Quien no se aventura no pasa la mar.*

SENSE PERILL. m. adv. Ab tota seguretat, en salvo. *Sin peligro.*

PERILLA. f. *Náut.* El cim d' un pal que fa carret. **Perella.** || f. MASCLET.

PERILLÁ. v. a. *Ter. ibicench.* Naufragar, morir de desgracia. **Naufragar, morir de accidente.**

PERILLAÇA. f. aum. Perilla grossa.

PERILLAR. v. n. Estar en perill de perdre la vida, els bens, etc. **Peligrar.** || Estar en perill de perdres, malograrse o no conseguirse alguna cosa. **Peligrar.** || Estar en perill o contingencia d' experimentar algún perjudici o de patir algún dany corporal o moral. **Peligrar.**

PERILLÓS, A. adj. Arriscat, exposat, aventurat, duptós. **Peligroso.** || S' aplica a la persona de gènit turbulent. **Peligroso.**

PERILLÓS. *Geog.* Poble del cantó de Rivesaltes, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és prop del neixement de la riera del Ròbul Tort y té 58 hab.

PERILLOSAMENT. adv. m. Ab perill. **Peligrosamente, con peligro.**

PERILLOSÍSSIM, A. adj. sup. Molt perillós. **Peligrosísimo.**

PERIMENT. m. *Ant.* L' acte de perdres. **Perecimiento.**

PERÍMETRE. m. *Geom.* Contorn d' una figura. **Perímetro.**

PERIMORFOSIS. f. *Entom.* Transformació de les orugues en crisálides. **Perimorfosis.**

PERÍNCLIT, A. adj. Heroich, íclit en grau máxim. **Perínclito.**

PERINEAL. adj. *Anat.* Lo que pertany al perineu. **Perineal.**

PERINEU. m. *Anat.* Espai net de pèls que s' extèn desde 'l cés fins a les parts sexuals. **Perineu.**

PERINEUMONÍA. f. *Med.* Inflamació dels pulmons. **Perineumonía, pulmonía.**

PERINEUMÒNICH, CA. adj. *Med.* Lo que pertany als pulmons. **Perineumónico, pulmoníaco.**

PERINÍCTIDA. f. *Med.* Erupció cutánia que 's presenta solament de nits. **Periníctida.**

PERIODE. m. Cert y determinat nombre d' anys, mesos, etc., en que la cosa torna al meteix punt o estat. **Período.** || L' espai de temps que inclou tota la duració d' una cosa. **Período.** || La cláusula complerta y perfecta d' una oració, circuit armoniós de paraules en que s' expressa un pensament. **Período.** || *Cronol.* Espai de temps respecte del qual se compten y calculen els anys, com: *período Juliá, de Metón,* etc. **Período, ciclo.** || *Astron.* El temps en que qualsevulla estrella o planeta fa la seua revolució complerta o torna al meteix punt del cel. **Período.** || *Med.* El temps que dura la febre desde la seua pujada fins a la seua remissió. **Período.** || *Mus.* Contrapunt. **Contrapunto, período.** || El punt més alt ont pot arribar una cosa. **Apogeo, zénit, cumbre, colmo.** || *Arit.* Cada porció de sis en sis guarismes, que són els que 's necessiten pera formar el milió, y 's divideix per medi d' una coma en dos membres de tres guarismes cada un. **Período.**

PERIODI. adj. PERIÒDICH. || PERIODE.

PERIÒDICAMENT. adv. m. Ab cert periode. **Periódicamente.**

PERIÒDICH, CA. adj. Pertanyent al periode. **Periódico.** || m. Paper que 's publica en certs díes o per temps determinat. **Periódico.** || Lo que torna al cap de cert temps fixo o determinat. **Periódico.** || *Ret.* Se diu d'un discurs llarch y compost de períodes justos. **Periódico.**

PERIODICITAT. m. Propensió que s' observa en molts moviments del organisme a voltes o repeticions arreglades a presentarse en èpoques determinades o irregulars, sense conéixer la causa d' això ni sapiguerho explicar. **Periodicidad.**

PERIODINIA. f. *Med.* Nom que serveix pera designar un dolor veement local y que s' extèn per irradiació. **Periodinia.**

PERIODINICH, CA. adj. *Med.* Lo que correspòn a la periodinia o hi té relació. **Periodínico.**

PERIODISME. m. Professió de periodista. **Periodismo.** || Conjunt moral de periodistes. **Periodismo.** || La prempsa periòdica. **Periodismo.**

PERIODISTA. m. y f. Qui escriu o fa periòdichs. **Periodista.**

PERIODÍSTICAMENT. adv. D' una manera periodística, desde 'l punt de vista periodístich.

PERIODISTICH, CA. adj. Que pertany al periodisme o als periòdichs. **Periodístico.**

PERIOFTALMÍA. f. *Med.* Inflamació que ataca una part dels ulls. **Perioftalmía.**

PERIONA. f. *Med.* Membrana que 's forma a la matriu després de la fecondació. **Periona.**

PERIÒRBITA. f. *Med.* Periosti que cobreix la fossa orbitaria. **Periórbita.**

PERIOSTI. m. *Anat.* Membrana que cobreix o rodeja els ossos. **Periostio.**

PERIOSTITIS. f. *Med.* Inflamació del periosti. **Periostitis, periostosis.**

PERIOSTOSIS. f. *Med.* Tumor que 's fa al periosti. **Periostosis.**

PERIOT. m. PERIODI.

PERIPATÈTICH, CA. adj. Qui segueix la filosofía d' Aristòtil; lo pertanyent a ella. **Peripatético.** || *Fam.* Ridícol, extravagant en el seu modo de pensar. **Peripatético.**

PERIPATETISME. m. Sistema peripatètich. **Peripatetismo.**

PERIPATISME. m. PERIPATETISME.

PERIPECIA. f. *Poèt.* Mudança gran y repentina en els personatges del drama. **Peripecia.** || Per extensió, qualsevulla acció trágica o dramática, precedida o seguida d' altres. **Peripecia.**

PERIPETALIES. f. pl. *Bot.* Mena de plantes que comprèn el genre garrofer. **Peripetalias.**

PERIPLE. m. *Náut.* Navegació alentorn d' algún mar o d' algunes costes. **Periplo.**

Periploca

PERIPLEROM. m. *Ret.* Addició d' una paraula inútil pera completar l' armonía de la frase. **Periplerom.**

PERIPLISIS. f. *Med.* Correnses molt abundoses. **Periplisis.**

PERIPLOCA. f. *Bot.* Plantes asclepiadacies, de la mena de les periplocies, arbuste de fulles oposades y brillantes, flors en corimbes termenals y fruit folicular. Creixen als paisos propers al Mediterrani.

PERIPNEUMONÍA. f. *Med.* Inflamació del pulmó ab febre aguda y dificultat de respirar. **Peripneumonía.**

PERIPOSAT, DA. adj. Molt mudat y adornat. **Peripuesto.**

PERIPSIXIS. f. *Med.* Disminució del calor natural del cos. **Peripsixis.**

PERIPTERI, A. adj. *Bot.* Lo qu'está rodejat de una expansió membranosa en forma d' ala. **Periptéreo.**

PERIQUET. m. y

PERIQUÍ. m. *Ornit.* Mena de papagall petit. **Periquito.**

PERIR. v. n. Morir, acabar. **Perecer.**

PERIS (Maimó). *Biog.* Poeta mallorquí, de finals del sigle XIII y començament del XIV, fill d' En Martí Peris. Home públich qui exercí distints cárrechs, havent estat batlle general y administrador dels bens del bisbe de Barcelona a Mallorca. Els seus hereus y descendents foren familia de gran renom en la illa. Escassa és la producció literaria d' En Peris que ha pervingut fins a nostre temps, emprô és exquisida y fa honor a son nom.

— (VICENTS). *Biog.* Un dels principals capdills de les Germanies de Valencia als temps del emperador Carles I. Pertanyía a la junta dels Tretze, y va ésser ell qui ab les seues energíes, ab la seua capacitat y el seu valor, no sols feu arrelar l' esperit popular contra la noblesa, sinó que va dominar sempre les forces reials enviades contra 'ls agermanats. La confiança que per sa condició de menestral tenía ab els seus partidaris, fou emprô la causa de la seua disort: va convocar en sa casa de Valencia als més decidits de les Germanies, y no va mancar qui, donantne esment al virrei comte de Mélito, al saber el sejorn d' En Peris a la ciutat, va fer atacar la casa per nombroses tropes, y vegent que no arribaría a rendirse, hi feu ficar foch, y aixís obligá a que eixis el capdill, que, ab varis dels conjurats, fou assessinat. La seua mort, esdevinguda en 1522, prepará la vençuda del partit popular a Valencia.

PERISCIFISME. m. *Cir.* Incisió alentorn del crani; se 'ls hi fa a aquells que pateixen molt de fluxió als ulls. **Periscifismo.**

PERISCILISME. m. *Med.* Incisió que 's fa al crani pera aliviar les fluxions dels ulls. **Periscilismo.**

PERISCIS. m. pl. Els habitants de les zones fredes als quals va rodejant l' ombra per tots els punts del horitzó un o més dies enters. **Periscios.**

PERISFALSIA. f. *Med.* Moviment de rotació o de circundació per medi del qual se redueixen algunes luxacions. **Perisfalsia.**

PERISIOLOGÍA. f. *Ret.* Redundancia de paraules. **Periosiología.**

PERISÍSTOLE. m. *Med.* Pausa entre dues polzades o 'l moviment de cístole o de contracció, y 'l de diástole o de dilatació. **Perisístole.**

PERISOLOGÍA. f. *Ret.* Munió de paraules supèrflues. **Redundancia, perisología.**

PERISPERM. m. *Bot.* Tegument de la llevor. **Perispermo.**

PERISPERMÁTICH, CA. adj. *Bot.* Pertanyent al perisperm. **Perispermático.**

PERISPÈRMICH, CA. adj. *Bot.* Lo que té perisperm. **Perispérmeo.**

PERISTAFILÍ. s. y adj. *Anat.* Nom y epítet de dos muscles del paladar, l' un intern y l' altre extern. **Peristafilino.**

PERISTÁLTICH, CA. adj. *Med.* S' aplica al moviment de contracció o compressió que fan els budells pera expelir els excrements. **Peristáltico.**

PERISTASIA. f. *Ret.* Argument, assumpte d' un discurs ab totes les seues circunstancies. **Peristasia, peristasis.**

PERISTECI. m. *Entom.* Una de les peces del pit dels insectes, situada entre les potes del devant y les del mitg. **Peristecio.**

PERISTERITA. f. *Min.* Mena de feldespat impur y de poca duresa. **Peristerita.**

PERISTIL. m. *Arquit.* Galería exterior sostinguda per columnes que rodeja tot un edifici o part d' ell.

PERÍSTOLE. f. *Anat. y med.* Facultat compressiva de les fibres animals, y moviment peristáltich dels budells. **Perístole.**

PERISTOM. m. *Bot.* Reunió de dentetes que rodegen cercolarment la urna de les molses. **Peristomo.** || Cavitat de la regió inferior del cap dels insectes. **Peristomo.**

PERISTOMA. f. *Med,* Membrana que cobreix la embocadura intestinal dels vasos quilífers y qu' és part de la mucosa. **Peristoma.**

PERISTÔMICH, CA. adj. *Bot.* Qu' está provist de un peristom. **Peristómeo.** || Qu' está en relació ab el forat del canó del calze. **Peristómico.**

PERISTROFA. f. *Ret.* Figura que consisteix en aprofitar a favor nostre la proposició del contrari. **Peristrofa.**

PERIT, DA. adj. Mort, difunt. **Perecido.** || p. p. de perir.

PÈRIT, A. adj. Sabi, docte, práctich, expert. **Périto.**

PERITAMENT. adm. m. Ab pericia. **Doctamente, con pericia ó maestría.**

PERITATGE. m. Estudi fet pèls pèrits; opinió o parer dels experts.

PERITECI. m. *Bot.* Receptable en que 's troven compresos els orgues de la fructificació dels bolets. **Peritecio.**

PERITÍSSIM, A adj. sup. Molt pèrit. **Peritísimo.**

PERITONACRIXIS. f. *Med.* Trencadura formada al través de la ruptura del peritoni. **Peritonacrixis.**

PERITONEAL. adj. *Anat.* Lo concernent al peritoneu. **Peritoneal.**

PERITONEU. m. *Anat.* Tela del ventre. **Peritoneo.**

PERITONITIS. f. *Med.* Inflamació del peritoneu. **Peritonitis.**

PERJA. f. PERTXA.

PERJAR. v. a. PENJAR.

PERJUDICABLE. adj. PERJUDICIAL.

PERJUDICADAMENT. adv. m. Ab perjudici. **Perjudicadamente.**

PERJUDICADOR, A. m. y f. Qui perjudica. **Perjudicador, perjudicante.**

PERJUDICAR. v. a. Danyar, causar perjudici. També s' usa com recíproch. **Perjudicar, damnificar.**

PERJUDICARSE. v. r. Sofrir mal en sí meteix, en els propis interessos o en la seua salut. **Perjudicarse.**

PERJUDICAT, DA. p. p. **Perjudicado.**

PERJUDICI. m. Dany, pèrdua, detriment que's reb o causa. **Perjuicio.**

PERJUDICIAL. adj. Danyós, lo que causa perjudici. **Perjudicial.** || *For.* S' aplica a l' acció o excepció que 's deu examinar abans de tot. **Perjudicial.**

PERJUDICIALÍSSIM, A. adj. sup. Lo qu' és molt perjudicial. **Perjudicialísimo.**

PERJUDICIALMENT. m. adv. Ab perjudici. **Perjudicialmente.**

PERJUHÍ. m. *Ter.* PERJUDICI. || pl. Perjuhins. PERJUDICIS.

PERJUR, A. adj. y

PERJURADOR, A. s. Qui jura en falç o trenca maliciosament el jurament que ha fet. **Perjuro, perjurador.** || adj. Pertanyent al perjuri. **Perjuro.**

PERJURAMENT. adv. m. D' una manera perjura, falsa. **Perjuramente.** || PERJURI.

PERJURAR. v. n. Jurar en fals, ésser perjur. **Perjurar, jurar falso.** || Jurar molt o per vici o pera donar més força al jurament. **Perjurar.**

PERJURARSE. v. r. Faltar a la fè promesa al fer el jurament. **Perjurarse.**

PERJURAT, DA. p. p. **Perjurado.**

PERJURI. m. Jurament fals. **Perjurio, perjuro.**

PERLA. f. Concreció que 's forma dins de la petxina de la mareperla; és de color blanch, brillant, gris, ab reflexes argentats de varis colors; serveix pera adorno. **Perla.** || Mena de nuvolet que 's fa als ulls entre les túniques úvea y còrnia. **Granizo.** || *Met.* Cosa exquisida o preciosa. || Ornament, explendor, com: *aquest jove és la perla del colegi.* **Lumbrera, esplendor.** || *Poèt.* Nom que s' apropia a les dents y a les llágrimes.

PERLA CANTELLUDA. **La concreció de la mareperla que no és rodona.** *Barrueco.*

DE PERLES. m. adv. Perfectament; molt al cas. *De perlas.*

PERLA. f. *Zool.* Insectes ortòpters de la fam. dels perlits, ab el ventre acabat ab pèls molt llarchs.

PERLAÇA. f. aum. Perla molt grossa. **Perlaza.**

PERLADA. f. Conjunt de grans d' ordi pelats. || Moltes perles.

PERLADURA. f. Nom de les desigualtats a modo de perles que hi há a les banyes dels cervos.

PERLAT. m. adj. De color de perla o semblant a la perla. || S' aplica al ordi sense pallofa y en forma de grá quasi esfèrich; aixís se diu *ordi perlat.* **Cebada perlada.**

PERLAT. m. PRELAT.

PERLÁTICH, CA. adj. *Ant.* PARALÍTICH. || adj. De la natura de la perla.

PERLEJAR. v. n. Lluir com les perles. **Brillar como perlas.** || Donar un color o finura com les de la perla. **Perlear.** || Buscar perles.

PERLEJAT, DA. adj. De color o finura semblant a la de la perla. **Perleado.**

PERLER (Domenech). *Biog.* Mariner que va néixer a Alacant en 1724, y va sentar plaça de guardia marina a Cádiç en 1740, essent després d' una brillant carrera, vis-almirall en 1795. Va ferse remarcar en les lluites ab Inglaterra, y quan les tropes del sultá del Marroch sitiaren els presiris de Melilla, Alhucemas y el Penyó, va confiarse al expert mariner alacantí aprovisionar aquelles places.

PERLER, A. m. y f. Qui compra, ven, busca o travalla perles. **Diamantista.**

PERLERÍA. f. Botiga de perles. || Conjunt de perles. **Perlería.**

PERLES. *Geog.* Veinat del terme munpal. de Cassá de la Selva, prov. de Girona. || Poble del dist. municipal d' Alinyá, prov. de Lleida.

PERLESÍA. *Med.* f. Resolució, relaxació dels nervis que 'ls hi fá perdre llur vigor, moviment y sensació. **Perlesía, parálisis.**

PERLETA. f. dim. **Perlezuela, perlica, perlilla, perlita.** || Substancia mineral, grisa, que 's presenta a modo de perles. **Perlita.** || Nom que s' acostuma a donar a les noies hermoses.

PERLÍ, NA. adj. Que té color de perla. **Perlino.**

PERLIFORME. adj. En forma de perla.

PERLIQUETENCIA. f. Títol d' honor burlesch.

PERLLONGA. f. Llibant, corda de potencia. **Prolonga.**

PERLLONGACIÓ. f. y

PERLLONGAMENT. m. Acció de perllongar alguna cosa. **Prolongación.**

PERLLONGAR. v. a. *Ant.* Dilatar. **Prolongar.** || *Náut.* Anar navegant per una costa de llarch a llarch. **Perlongar, prolongar.**

PERLLONGAR. v. r. *Ter. ibicench.* Contracte pera llaurar aparellant dues besties d' amo diferent.

PERLLONGARSE. v. r. Allargarse una cosa més de lo degut. **Prolongarse.**

PERLLONGAT, DA. p. p. *Ant.* **Prolongado.**

PERMANEIXEDOR, A. adj. **Permanecedor.**

PERMANÉIXER. v. n. Perseverar, continuar, persistir, mantindres en la seua opinió. **Permanecer.** || Quedarse, aturarse. **Permanecer.** || Estarse llarch temps a algún lloch. **Permanecer.**

PERMANEIXEMENT. m. **Permanecimiento.**

PERMANENCIA. f. Estabilitat, immutabilitat, perseverancia, constancia, duració ferma. **Permanencia.**

PERMANENÇA. f. y

PERMANENCIÓ. f. PERMANENCIA.

PERMANENT. adj. Estable, immutable, constant, lo que permaneix. **Permanente, permaneciente.**

PERMANENTMENT. adv. m. Ab permanencia o perseverancia. **Permanentemente.**

PERMANESCUT, DA. p. p. **Permanecido.**

PERMANGANAT. m. *Quím.* Genre de sals formades per la combinació del àcit permangànich ab les bases salificables. **Permanganato.**

PERMANGÁNICH, CA. adj. *Quím.* Se diu d' un cos àcit que 's presenta al estat sòlit baix la forma d' una massa grisa, cristallina y radiada. **Permangánico.**

PERMANYER Y TUYET (Francesch). *Biog.* Jurisconsult y ministre. Nat a Barcelona l' any 1817 y va morir en 1864. Va cursar a Cervera y a Sivilla, ont va llicenciarse en dret. En sa jovenesa va conreuar la poesía, havent colaborat en els *Trovadors Nous.* Va ésser catedràtich de dret a l' Universitat de Barcelona y a la Central, vis-president del Congrès y ministre d' Ultramar. Era home d' altes qualitats de intelligencia y de moralitat. L' Ateneu Barceloní va dedicarli una sessió necrològica l' any 1881, posant la seua figura a la galería de socis ilustres de la corporació.

PERMANYER (Sant Pere de). *Geog.* Poble del Bergadà, a la divisoria del Gavarresa y la riera de Olost. Té 393 hab.

PERMEABILITAT. f. Qualitat dels cossos que no poden mullarse sense que traspassi l' humitat. **Permeabilidad.**

PERMEABLE. adj Epítet dels cossos a través dels quals s' hi poden fer passar els líquits. **Permeable.**

PERMENOR. m. Reunió de circunstancies menudes y particulars. **Pormenor.**

AL PERMENOR. A la menuda. *Al pormenor.*

PERMÈS A. p. p. De permetre. **Permitido.** || **Lícit. Permitido.**

PERMESSIBLE. adj. PERMISSIBLE.

PERMETEDOR, A. m. y f. Qui permet o consent. **Permitidor, permisor.** || Qui sofreix, tolera o dissimula alguna cosa. **Permitidor.**

PERMETIMENT. m. *Ant.* PERMÍS.

PERMETIR. v. a. PERMETRE.

PERMETRE. v. a. Sofrir o tolerar alguna cosa, no oposarshi. **Permitir.** || Donar lloch o temps pera lo que 's deu fer, y 's diu de coses que no dependeixen del propi arbitri, com: *la meua edat no 'm permet portar les armes.* **Permitir.** || No impedir lo que no 's deuría tolerar. **Permitir.** || *Teol.* Concórrer físicament a la operació d' alguna cosa, encara que sigui dolenta, sense voluntat, amor o desitg d' ella, com: *Deu permet el pecat.* **Permitir.** || A les escoles y a la oratoria és concedir alguna cosa com si fos certa o per no fer al cas de la qüestió o per la seua fácil solució o solta. **Permitir.**

PERMÍS. m. Llicencia, consentiment, facultat. **Permiso.** || PRIVILEGI.

AB EL SEU PERMÍS. *Expr.* Que s' usa pera donar satisfacció o per cortesía de lo que 's va a fer. *Con su licencia ó permiso.*

DONAR PERMÍS. fr. Donar el consentiment o llicencia pera fer alguna cosa. *Dar permiso, dar licencia.*

PENDRE 'L PERMÍS. fr. Fer alguna cosa sense demanar la llicencia o facultat que 's necessita o que requereix la urbanitat. *Tomarse la licencia.*

PERMISSIBLE. adj. Lo que 's pot permetre. **Permisible, permitidero.**

PERMISSIÓ. f. Acte y efecte de permetre. **Permisión.** || PERMÍS. || *Ret.* CONCESSIÓ.

PERMISSIU, VA. adj. Lo que inclou permís. **Permisivo.**

PERMISSIVAMENT. adv. Ab permissió tácitament. **Permisivamente.**

PERMISSOR, A. m. y f. Qui permet. **Permitidor.**

PERMISTIÓ. f. PERMÍS.

PERMITENT. p. a. Qui permet. **Permitente.**

PERMIXTIÓ. f. Barreja. **Permixtión, mezcla.**

PERMODO. m. PERMÒDOL.

PERMÒDOL. m. *Arq.* Pedra o fusta que surt de la paret pera sostindre quadrats, bigues y altres coses. **Can, modillón, jabalcón, canecillo,** y *ant.* **Almojaya.** || Peça composta de tres fustes formant triángul pera sostindre prestatges. **Palomilla.** || Peça de ferro que surt de la paret y serveix pera sostindre les llosanes dels balcons. **Cartela.** || Triangle de fusta per adaptar a un angle.

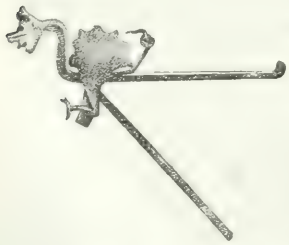

Permòdol, istil mitgeval

PERMODOLET. m. dim. *Arq.* Permòdol petit.

PERMODUL. m. *Ter. ibicench.* Obstacle, repisa.

PERMUTA. f. Cambi, barata. **Trueque, permuta, permutación.** || Parlant de benifets eclesiàstichs és la resignació o renuncia que dos fan de llurs benifets en mans del ordinari eclesiàstich, ab súplica recíproca pera que 's dongui lliurement el benifet del un al altre. **Permuta.** || Referintse a lo moral se diu dels cors, voluntats, etc., quan s' observa diferent modo de procedir.

Permòdol gòtich

PERMUTABLE. adj. Lo que 's pot permutar. **Permutable.**

PERMUTACIÓ. f. PERMUTA. || *Ret.* Figura ab que 's significa una cosa y se 'n sent un' altra. **Permutación.** || pl. *Arit.* Mena de combinació en que no sols s' atèn al número de termens que's comparen, sinó també a la diferencia que resulta del lloch en que's coloquen. **Permutaciones.**

PERMUTADOR, A. m. y f. Qui permuta. **Permutador.**

PERMUTAR. v. a. Baratar, cambiar. **Permutar.** || *Geom.* Alternar. **Permutar.**

PERMUTAT, DA. p. p. **Permutado.**

PERN. m. Eix, clau rodó, gros y de cabota quasi rodona. **Perno.** || Clavilla de ferro. **Perno.** || La cua de la romana. **Regla.** || TORN. || *Met.* PODERÓS, VALERÓS. || Mena de mitg golf o de clau ganxut sense punta que usen els fusters pera posar y treure fácilment les portes. **Perno.**

CLAVAR AB PERNS. fr. *Empernar.*

TINDRE UNS BONS PERNS. fr. Tindre a favor seu als que manen o poden valer. *Tener buenas amarras ó buenas aldabas, agarrarse de buenas aldabas.*

PERN. m. *Ant.* Cama. **Pierna.**

PERNA. *Ant.* PERNIL. || CAMA. || PERNES AL AIRE. Mort.

PERNABATRE. v. a. Batre les pernes o cames. Regirarse convulsivament. || Potejar.

PERNADA. f. Cop de perna; coça. **Coz.** || Camada, gambada. **Pernada.** || Multitut o provisió de perns. **Pernerío.** || Y PERNA. La quarta part del más. || Casa constituída en alodi d' algú ab motiu d' habitar en ella. || Certa porció de grans pera la sembra. || — (DRET DE). DRET DE CUIXA.

PERNEJAR. v. a. Moure les cames, agitarles.

PERNET. m. Golf de porta. **Gozne.**

PERNIBORRA. s. *Fam.* Que usa pantorrilles postices, que 's posa borra a les cames per donárlashi bona forma.

PERNICIÓS, A. adj. Perjudicial, funest, fatal, nociu. **Pernicioso.**

PERNICIOSAMENT. adv. m. Perjudicialment. **Perniciosamente.**

PERNICIOSÍSSIM, A. adj. sup. Molt perjudicial. **Perniciosísimo.**

PERNIL. m. Anca y cuixa del animal; se diu especialment de la del porch. **Jamón, pernil, nalgada, lunada.** || CAMBÓ.

PERNIL RANCI. Lo que comença a passarse. *Pernil rancio, jamón rancio.*

PERNILET. m. dim. Pernil petit. **Jamoncico, jamoncillo, jamoncito, pernililllo.**

PERNIOBERT, A. adj. De cames obertes, escardalencli. **Perniabierto.**

PERNITORT, A. adj. De cames tortes. **Patituerto.**

PERNITRÓS. adj. m. *Quím.* Calificació donada pels antichs a un àcit qu' és una simple barreja dels àcits nitrós y nítrich. **Pernitroso.**

PERNOCTADOR, A. s. Qui pernocta. **Pernoctador.**

PERNOCTAR. v. n. Passar la nit a algún lloch. **Pernoctar.** || VETLLAR.

PERNOCTER, A. adj. Pernoctador. || Calificatiu del aucell de rampinya, que sols va de nit. **Pernoctero.**

PERNOLIAR. v. a. *Ant.* EXTREMUNCIAR. || Posar els sants olis. || s. m. Els sants olis.

PERNÒSTICH. m. *Ter. ibicench.* Almanach. **Calendario.** || PRONÒSTICH.

PERÒ. Conjuncció adversativa, que regularment destrueix o disminueix lo que s' ha dit abans. **Pero.** || Usat com a substantiu significa defecte, com: *fulano no té però.* **Pero.** || Obstacle, impediment. **Pero.** || No obstant, encara que. **Pero, no obstante, todavía.**

PERÒ SI NÓ. m. adv. D' altra manera. *Pero si no, de otra suerte.*

Perol

PEROL. m. Eina de metall molt oberta de boca y en figura de mitja esfera. **Perol.** || Mena de caldera fonda pera donar els banys a les obres de cera. **Bañador.** || Eina de fusta o cuiro pera treure l'aigua que's fica als barcos. **Balde.**

PEROLA. f. Perol gran. **Caldero.**

PEROLAÇ. m. aum. Perol gran. **Perolazo.**

PEROLADA. f. Lo contingut dins d' un perol o d' una perola. **Calderada.**

PEROLER. m. CALDERER. || Qui fá y adoba perols o peroles.

PEROLET. m. dim. **Perolillo.**

PEROLET. *Geog.* Caseriu del terme de Sant Salvador de Toló, prov. de Lleida.

PERONÉ. m. *Ant.* L' os més prim dels dos de la cama. **Peroné.**

PERÒNICH, CA. adj. *Anat.* Pertanyent al peroné. **Peróneo.**

PERORACIÓ. f. Recopilació, compendi, derrera part de la oració en que l' orador mou els afectes. **Peroración.** || Acte de perorar. **Peroración.** || Discurs, oració retòrica. **Peroración.**

PERORADOR, A. m. y f. Qui fá discursos, qui perora.

PERORAR. v. n. Acabar el discurs recopilant totes les raons que s' han tret pera prova. **Perorar.** || Demanar eficaçment, ab instancia. **Orar, perorar.**

PERORATA. f. Discurs, explicació pública o acadèmica. **Perorata.**

PERORNAR. v. a. Adornar molt. **Perornar.**

PERORNAT, DA. adj. Adornat en extrem. **Perornado.**

PEROT (Son). *Geog.* Predi de l' illa de Mallorca, al terme de Bunyolu, en el veinat d' Orient. || desp. de Pere.

PEROWSKITA. f. *Min.* Titanat de cals. **Perowskita.**

PEROXIDÁT, DA. adj. *Quím.* Que conté gran quantitat d' oxígen. **Peroxidado.**

PERÒXIT. m. *Quím.* Oxit que conté la major quantitat possible d' oxígen. **Peróxido.**

PERPAL. m. PARPAL.

PERPENDICLE. m. y

PERPENDICUL. m. Lo que cau a plom. **Perpendiculo.** || PLOM, 4.

PERPENDICULAR. adj. geom. Se diu de la ratlla o pla que cau demunt d' un altre sens inclinarse a una part ni altra. **Perpendicular.**

PERPENDICULARITAT. f. Estat o situació de lo qu' és perpendicular. **Perpendicularidad.**

PERPENDICULARMENT. adv. m. D'un modo perpendicular. **Perpendicularmente.**

PERPETRACIÓ. f. L' acte de cometre algún crim o delicte. **Perpetración.**

PERPETRADOR, A. m. y f. Agressor, qui comet algún delicte. **Perpetrador.**

PERPETRAR. v. a. Cometre algún delicte. **Perpetrador.**

PERPETRAT, DA. p. p. **Perpetrado.**

PERPETRE. v. a. Forma catalana de perpetrar.

PERPETU, A. adj. PERPETUU.

PERPÈTUA. *Bot.* PERPETUINA.

PERPETUADOR, A. adj. Lo que perpetua la memoria d' alguna cosa. **Perpetuador.**

PERPETUAL. adj. *Ant.* PERPÈTUU.

PERPETUALITAT. f. Condició de perpètuu. **Perpetualidad.**

PERPETUALMENT. adv. m. *Ant.* y

PERPÈTUAMENT. adv. m. Sempre, sense intermissió. **Perpetuamente.**

PERPETUAR. v. a. Fer perpètua o molt durable alguna cosa. **Perpetuar.**

PERPETUARSE. v. r. **Eternizarse.**

PERPETUAT, DA. p. p. **Perpetuado.**

PERPETUINA. f. *Bot.* Planta de jardí quines flors, que són morades, se conserven sempre encara que siguin cullides. **Siempreviva ó perpetua morada.**

PERPETUITAT. f. Duració sense fí; y 's pren també per duració molt llarga o incessant. **Perpetuidad.**

Perpetuina

PERPETUU, A. adj. Lo que dura sempre o per llarch temps. **Perpetuo.** || Continuu, no interromput. **Perpetuo.** || Se diu de lo que dura tota la vida d'una persona. **Porpetuo.** || Se diu de lo que 's repeteix molt sovint, com: *disputes perpetues,* etc. **Perpetuo.**

EN PERPÈTUU. m. adv. *Ant.* PERPETUAMENT.

PERPINYÁ (Pere Joan). *Biog.* Doctor en drets y canonge mallorquí, mort assessinat l' any 1686. El rei va elegirlo jutge de Pariatge del regne en 1660. Més tart se feia relligiós, essent canonge de la Seu de Palma y vicari general del bisbat. A la vetlla del día 11 Desembre, al retornar del palau bisbal, rebía la mort al entrar a casa seua. Sols existeixen com obra d'ell estampats, alguns travalls d' advocat.

PERPINYÁ o PERPINYANI (Joan). *Biog.* Cizellador y argenter valenciá del sigle XIV. Autor del retaule de plata del altar major de la catedral de Palma de Mallorca, acabat de construir en l'any 1373 y per quina obra va cobrar mil lliures mallorquines.

PERPINYÁ. *Geog.* Forma dos cantons del depart. dels Pirineus Orientals. Lo cantó del Est comprèn part de la Vila y 'ls ajuntaments de Alenyá, Cabestany, Canet, Cauchés, Cornellá del Vernet, Elna, Lator-baix-Elna, Montescot, Sant Cipriá, Sant Nassari, Thesa, Tologes y Vilanova de la Rahú; reunint entre tots 35,281 hab. El cantó del Oest comprèn l' altra part de la vila y 'ls ajuntaments de Rahó, Bompás, Pía, Sant Esteve, Santa María, Vilallonga de la Salanca y Vilanova del Riu, fent entre tots un total de 20,829 hab.

PERPINYÁ. *Geog.* Districte del depart. dels Pirineus Orientals que comprèn els set següents cantons: Lator, Millás, Perpinyá (Est), Perpinyá (Oest), Rivesaltes, Sant Pau y Thuir, reunint entre tots 121,256 habitants.

PERPINYÁ. *Geog.* Antiga capital del Rosselló, y are del depart. dels Pirineus Orientals, plaça forta y bisbat, a la vorera dreta de la Tet, a 11 kilometres de la seua desembocadura al Mediterrá. Compta una població de 38,898 hab. Desde 1172, fins a mitjans del sigle XVII, va formar part del regne d'Aragó. Sejornaren en ella temporalment durant el sigle XIII els monarques y fou cort dels reis de Mallorca. En les

lluites de Lluis XI de França, l'exèrcit d'aquell va posar siti a Perpinyá, que feu una defensa memorable, rendintse en 1475, després dels heroismes d' en Joan Blancas. En la catedral de Sant Joan, s' hi conserven belles obres d'art, essent ademés remarcables el Castellet, l' Universitat, are destinada a Museu y Biblioteca, la Ciutadela ab el castell dels reis de Mallorca, la Llotja, l' iglesia de Santa María, antich

Vista general de Perpinyá

convent d'Agustins y entre 'ls edificis de l' antigor conservats a Perpinyá, cal esmentar una casa construída en 1508 al carrer de la Má de ferro, ab ornaments esculpits de força relleu y'l Palau dels reis de Mallorca.

PERPINYÁ (Cap de). *Hidrog.* Cap de la costa ponentina de l' illa de Menorca.

PERPLEX, A. adj. PERPLEXE.

PERPLEXAMENT. adv. m. D' una manera perplexa, irresoluta.

PERPLEXE, A. adj. Duptós, incert, irresolut. **Perplejo.**

PERPLEXITAT. adv. m. Dupte, irresolució. **Perplejidad.** || ANSIA, INQUIETUT.

PERPUNT. m. Repunt. || Cosit espès y fort. || Mena de roba feta a punt d' agulla o a máquina. **Perpunto.**

PERPUNTAR. v. r. REPUNTAR.

PERQUANT. adv. Per la raó de que. **Porque, por cuanto.**

PERQUÈ. conj. causal. **Porque.** || Usat com substantiu, causa, raó, motiu, etc. **Porque.**

SENSE QUÈ, NI PERQUÈ. m. adv. Sense causa, sense fonament, per res. *Sin porque ni para que.*

PERQUIRIR. v. a. *Ant.* INQUIRIR, INVESTIGAR.

PERQUISICIÓ. f. PESQUIÇA.

PERQUISICIÓ CURIOSA: CURIOSITAT.

PERRUCA. f. Cabellera postiça. **Peluca.** || La persona que gasta perruca. **Peluca.** || *Fam.* La repreensió d'un superior a algún inferior. **Peluca.**

PERRUCA DE POLLS: POLLÓS.

MITJA PERRUCA. La senzilla y lleugera pèl seu pentinat. *Peluquín.*

PERRUCAÇA. f. aum. **Pelucón.**

PERRUCAIRE. com. y

PERRUQUER, A. m. y f. Qui té per ofici pentinar y fer o vendre perruques. **Peluquero.**

PERRUQUERÍA. f. Botiga o fábrica de perruques. **Peluquería.**

PERRUQUETA. f. dim. **Peluquilla, peluquita, peluquín.**

Magí Pers y Ramona

PERS Y RAMONA (Magí). *Biog.* Escriptor y frenòlech catalá. Nat a Vilanova y Geltrú l'any 1803, havent mort en 1888. Era de ofici sastre; va establirse a Cuba, tornant l' any 1842 y domiciliantse a Barcelona, p enent part activa en el moviment intelectual. Va publicar: *Arte de Sastrería* (1836) y després un suplement (1846); la *Revista Frenológica* (1852-54); *Historia de la lengua y literatura catalana* (Barcelona, 1850, imp. Tauló), reimpresa y aumentada (Barcelona, 1857, imp. Tauló); *Gramática catalana-castellana* (Barna.. 1847, imp. Verdaguer); *Emancipación poética* (Barna., 1845); *Cartilla de la ciencia política* (segona edic. Barna., 1848, imp. Tauló); *Manual de Frenología* y algunes traduccions y altres originals de política y sociología.

PERSA, adj. y

PERSÁ, NA. adj. Natural de o pertanyent a Persia.

PERSECUCIÓ. f. L' acte de perseguir. **Persecución, perseguimiento.** || Els trevalls y molesties del cos y de l' ánima. **Persecución.** || L' odi ab que tota mena de sectaris persegueixen als que no pensen com ells. **Persecución.**

PERSECUTADOR, A. m. y f. PERSEGUIDOR.

PERSECUTAR. v. a. *Ant.* PERSEGUIR.

PERSECUTOR. m. PERSEGUIDOR.

Persega

PERSEGA. f. *Ictiol.* Genre linneá de peixos acantopterigis, que vé a formar el tipus de la familia dels percoídis, comprenent algunes menes de peixos de mar y d' aigua dolça, que figuren com un dels més nutritius, per la seua carn blanca y exquisida, y per la facilitat de pairlos. **Perca.**

PERSEGUEIXER. v. a. y 'ls seus derivats. PERSEGUIR.

PERSEGUIDOR, A. m. y f. Qui persegueix.

PERSEGUIMENT. m. PERSECUCIÓ.

PERSEGUIR. v. a. Córrer derrera del que fuig. **Perseguir, hostigar, ejecutar, asenderear, dar tras uno, seguir.** || Buscar a algú per tot arreu ab freqüencia y impertinencia. **Perseguir.** || Molestar, donar mal temps a algú. **Perseguir.** || Parlant de la caça. **Montear.**

PERSEGUIRSE. v. r. Buscar ocasions pera danyarse mutuament els qu' están enemistats. **Perseguirse.**

PERSEGUIT, DA. p. p. **Perseguido.**

PERSESTIR. v. a. y 'ls seus derivats. PERSISTIR.

PERSÈU. m. Una de les vintidues constelacions celestes, dites boreals; consta de vintisis estrelles. **Perseo.**

PERSEVERANÇA. f. y

PERSEVERANCIA. f. Constancia, permanencia, continuació. **Perseverancia.** || Duració permanent o continua d' alguna cosa. **Perseverancia.**

PERSEVERANCIA FINAL. Constancia en la virtut y en conservar la gracia fins a la mort. *Perseverancia final.*

PERSEVERADOR, A. m. y f. Qui persevera.

PERSEVERANSA. f. *Ant.* **Perseverancia.**

PERSEVERANT. p. a. Qui persevera. **Perseverante.**

PERSEVERAR. v. n. Conservarse, ser ferm y constant. **Perseverar.** || Permanéixer, durar molt de temps. **Perseverar.** || v. a. PERMANÉIXER.

PERSEVERAT, DA. p. p. **Perseverado.**

PERSIÁ, NA. adj. Natural o propi de Persia.

PERSIANA. f. Especie de gelosía feta de llistonets atravessats horisontalment, de modo que hi entri l' aire y no 'l sol. **Persiana.**

Persicaria

PERSICARIA. f. *Bot.* Genre de plantes poligonacies que creix als llochs humits y se conreua als jardins. **Persicaria.**

PÈRSICH, CA. adj. De Persia. || PRÈSSECH.

PERSIGNACIÓ. f. Acció de persignar.

PERSIGNAR. v. a. Administrar el baptisme en cas de necessitat sense les ceremonies prescrites. **Echar agua.** || Fer tres creus al senyarse algú.

PERSIGNARSE. v. r. Fer tres creus ab lo dit pólze de la má dreta, una al front, un' altra a la boca y la tercera al pit. **Persignarse.** || *Met.* Admirarse, extranyarse d' alguna cosa. **Persignarse.**

PERSIGNAT, DA. p. p. **Persignado.**

PERSINYAR. v. a. y derivats. PERSIGNAR.

PERSIÓ. m. Dipòsit que 's fa a les canonades pera plomejar l' aigua y pera netejarles quan s' embocen. **Arcón, purificador.**

PERSISTENÇA. f. y

PERSISTENCIA. f. Permanencia, fermesa, constancia. **Persistencia.**

PERSISTENT. adj. Constant, qui persisteix. **Persistente.**

PERSISTIDOR, A. s. y adj. Qui persisteix y lo que persisteix.

PERSISTIR. v. n. Mantíndres ferm. **Persistir.** || Perseverar, durar molt temps. **Persistir.**

PERSINTE. *Ter. ibicench.* Cintura.

PERSONA. f. Individuu de la naturalesa humana. **Persona.** || Qualsevol home o dona quin nom no se sap o no's vol dir. **Persona.** || La disposició o figura del cos. **Persona.** || PERSONATGE. || L' home distingit d' una república. **Persona.** || L' home de capacitat, de disposició y prudencia. **Persona.** || *Teol.* Se diu del Pare, del Fill y del Esperit Sant, que són tres distintes persones ab una meteixa essencia. **Persona.** || Qualsevol nom o pronòm ab que concorda 'l verb. **Persona.** || Actor, interlocutor en les comedies. **Persona, personaje.**

PERSONA DECENT. L' home o dona de bona conducta. *Persona decente.*

PERSONA JURÍDICA. *Juris.* Corporació a la qual la llei reconeix com a tal.

PERSONA INTERPÒSITA. *Expr. llat. for.* Qui fá una cosa en lloch d' un altre. *Persona interpósita.*

LA PERSONA QUE MOLT MUDA, LA VEURÁS SEMPRE PERDUDA. *Ref.* PEDRA QUE RODOLA, etc.

LA PERSONA QUE MOLT RIU, NO TÉ 'L SENY MOLT VIU. *Ref.* Ab que 's denota que 'l riure sense motiu és propi de tontos. *El que rie demasiado es hombre poco avispado.*

LA PERSONA QUE TÉ CRÍA, SEMPRE GUANYA NIT Y DÍA. *Ref.* Ab que 's denota que 'l bestiar dona molt de producte al seu amo. *Quien cría, oro hila.*

PAGAR DE LA SEUA PERSONA. fr. Trovarse en alguna acció o altra cosa. *Hallarse presente; presenciar.*

PERSONADES. f. pl. *Bot.* Familia de plantes monopètales, quina flor imita 'l morro d' un animal. **Personadas.**

PERSONAL. adj. Pertanyent a la persona. **Personal.** || m. Talla, tribut que paguen en algunes parts els caps de casa, y són del estat general. **Personal.** || Conjunt de persones que travallen en una empresa, obra, etc. || adj. Que ho fá la propia persona.

PERSONALISACIÓ. f. La acció de personalisar. **Personalización.**

PERSONALISADOR, A. m. y f. Qui personalisa al escriure o al parlar

PERSONALISAR. v. a. Parlar o escriure dirigintse o referintse directament al individuu, en comptes de la materia de que 's tracta o nomenar la persona a qui s' aludeix. **Personalizar.**

PERSONALISARSE. v. r. Mostrarse part en algún negoci. **Personalizarse.**

PERSONALISME. m. Defecte que consisteix en donar a totes les qüestions un giro o interpretació personal. **Personalismo.** || Egoísme. **Personalismo.**

PERSONALITAT. f. La individualitat, diferencia que constitueix la distinció de persones. **Personalidad.**

PERSONALMENT. adv. m. En propia persona, per sí meteix. **Personalmente, en persona, por sí mismo, por su persona.**

PERSONAR. v. a. y

PERSONARSE. v. r. Acudir en persona a algún lloch ont la presencia és reclamada. **Personarse.**

PERSONAT. m. Benefici eclesiástich fundat ab el sol fí de permutarlo ab altres verdaderament eclesiástichs, pera evitar la simonía. **Personado.** || A algunes parts son certes prerrogatives que algú té a la Iglesia sense jurisdicció ni ofici, però ab renda y cadira al chor. **Personado.** || Dignitat eclesiástica sense jurisdicció ni ofici. **Personado.** || La persona que té aquesta prerrogativa. **Personado.**

PERSONATGE. m. Subgecte de distinció, de prendes. **Personaje.** || Persona disfreçada pera representar alguna comedia. **Personaje.** || Extranger, no conegut o que va d' incògnit. **Personaje.** || Figura de persona en una tela, paper, etc. **Personaje.**

PERSONEJAR. v. n. Portarse com a persona. **Portarse como persona.**

PERSONER. m. Síndich. **Personero.** || Participant, interessat ab altres. **Participe, cointeresado, accionista.** || Apoderat o procurador d' alguna persona. **Personero.**

PERSONERÍA. f. Procura, comissió. **Personería.**

PERSONETA. f. dim. **Personilla.**

PERSONIFICABLE. adj. Lo que pot personificarse. **Personificable.**

PERSONIFICACIÓ. f. Acte y efecte de personificar. **Personificación.**

PERSONIFICADOR, A. m. y f. Qui en sos escrits o conversa personifica.

PERSONIFICAR. v. a. Donar vida y atributs de éssers racionals als que no ho son, pintantlos o descrivintlos animats. **Personificar.** || r. Referirse a diferentes persones en lo que 's diu. **Personificar.** || Entre actors representar el personatge ab tota propietat. **Personificarse.**

PERSONIFICAT, DA. p. p. **Personificado.**

PERSPECTIU. m. Qui professa la perspectiva. **Perspectivo.**

PERSPECTIVA. f. Ciencia qu' ensenya a deliniar els obgectés demunt d' una superficie. **Perspectiva.** || Obra executada segons l' art de la perspectiva. **Perspectiva.** || Tot lo qu' és obgecte de la vista en la major distancia especialment quan és ameni y delitós. **Perspectiva.** || L' apariencia y falsa representació de les coses. **Perspectiva.**

PERSPICACIA. f. y

PERSPICACITAT. f. *Ant.* Agudesa y penetració de la vista. **Perspicacia, perspicacidad.** || Agudesa, vivesa, ingeni, talent. **Perspicacia, perspicacidad, sutileza, sutilidad, penetración, viveza.**

PERSPICÁÇ. adj. Agut, penetrant; se diu de la vista y dels ulls. **Perspicaz.** || Agut d' ingeni. **Perspicaz, vivo, penetrador, lince, sutil.**

PERSPICUITÁT. f. Claretat, netedat, transparencia. **Perspicuidad.** || Claretat en la explicació, expressió y llimpiesa d' estil. **Perspicuidad.** || Claretat, evidencia. **Perspicuidad.**

PERSPICUI, A. adj. **Perspicuu.**

PERSPICUU, A. adj. Clar, transparent. **Perspicuo.** || *Met.* S' aplica al subgecte que s' explica ab brevetat y ab estil clar y intelligible. **Perspicuo.**

PERSPIRACIÓ. f. Mena de transpiració insensible.

PERSPIRAR. v. n. Transpirar insensiblement. **Perspirar.**

PERSPIRATORI, A. adj. Lo que transpira insensiblement.

PERSTRICCIÓ. f. Envenat estret pera privar la circulació de la sanch. **Perstricción.**

PERSUADIR. v. a. Obligar ab raons a algú a fer o creure alguna cosa. **Persuadir, imbuir, inclinar, mover, catequizar.**

PERSUADIRSE. v. r. Formar judici; creure alguna cosa en virtut d'algún motiu o raó. **Persuadirse, juzgar, creer.**

PERSUADIT, DA. p. p. **Persuadido.**

PERSUASSIBLE. adj. Probable, lo que 's pot persuadir. **Persuasible.**

PERSUASSIBLEMENT. adv. m. D' un modo persuassible. **De un modo persuasible.**

PERSUASSIÓ. f. L' acte y efecte de persuadir. **Persuación, inducimiento, sugestión.** || El judici o concepte que 's forma en virtut d'algún fonament. **Persuación.** || Oració del gènero deliberatiu propia pera persuadir. **Persuasión.**

PERSUASSIU, VA. adj. Lo qu'és eficáç pera persuadir. **Persuasivo.**

PERSUASSIVA. f. Eloqüencia, eficacia, destresa pera persuadir. **Persuasiva.**

PERSUASSIVAMENT. adv. m. Lo que persuadeix o té la virtut de persuadir. **Persuasivamente.**

PERSUASSOR, A. m. y f. Que persuadeix.

PERSULFUR. m. *Quím.* Combinació d' un cos simple ab el sofre en la major quantitat possible, sense formar ácit. **Persulfuro.**

PERSULFUR D' ARSÈNICH. *Quím.* S' obté tractant una disolució neutra de sulfoarseniat potásich pel alcofoll, filtrant el líquit y evaporant prop de les dues terceres parts del alcofoll afegit. *Persulfuro de arsénico.*

PERSULFURAT, DA. adj. *Quím.* Que 's trova al estat de persulfur. **Persulfurado.** || Que conté la major quantitat possible de sofre, sense formar ácit. **Persulfurado.**

PERT. Persona del verb perdre. **Pierde.**

PERTA. f. PÈRDUA.

PERTANENT. adj. PERTANYENT.

PERTANGUT, DA. adj. PERTANYUT.

PERTANT. adv. Ab que s' acaben els escrits o pediments, y significa atenent a lo referit, per les raons expressades y per lo demés que 's funda y representa. **Por tanto.**

PERTANYENÇA. f. PERTENENCIA.

PERTANYENT. p. a. Que pertany. **Perteneciente.**

PERTÁNYER. v. n. Ésser alguna cosa propia de algú o déureseli de dret. **Pertenecer, corresponder, tocar, competer, respectar, respetar, concernir.** || Tocar, ésser del cárrech, ministeri o obligació d'algú. **Pertenecer.** || Referirse, fer relació una cosa a una altra, o ésser part integrant d' ella. **Pertenecer.**

PERTANYUT, DA. p. p. de pertanyer. **Pertenecido.**

PERTEGUER. m. Ministre secular de les iglesies catedrals. **Pertiguero.**

PERTEGUERIA. f. Cárrech de perteguer.

PERTÁNYERSE. v. r. Convenirse, correspondres, deures alguna cosa. **Corresponder.**

PERTENENÇA. f. y

PERTENENCIA. f. Unitat de mida pera les concessions mineres, qu'és un quadrat de 100 metres de costat; quatre d' aquestes unitats constitueixen el mínimum que l' Estat pot concedir als particulars. **Pertenencia.** || PERTINENCIA.

PERTENYER. v. n. PERTANYER.

PÈRTICA. f. Regla de cinch peus de llarch pera amidar edificis. **Pértica.** || PERXA.

PÈRTIGA. f. *Ictiol.* Cert peix.

PERTINACI, A. adj. PERTINAÇ.

PERTINACIA. f. Tema, toçuderia, obstinació. **Pertinacia, tenacidad, protervia, protervidad.**

PERTINÁÇ. adj. Obstinat, terch, toçut. **Pertinaz, tenaz, protervo.**

PERTINAÇMENT. adv. m. Obstinadament, ab pertinacia. **Pertinazmente.**

PERTINAIX (Cala de). *Hidrog.* Cala de la costa de tramontana de l' illa d' Ibiça, Balears.

PERTINENCIA. f. La acció o dret d' algú a la propietat d' alguna cosa. **Pertenencia.** || Lo qu' és accessori o consegüent a lo principal. **Pertenencia.** || L' espai que toca a algú per jurisdicció o propietat. **Pertenencia.** || Fur o acció moral sobre alguna cosa que correspòn a una corporació o individuu. **Pertenencia.** || Lo oposat a impertinencia.

PERTINENT. adj. Lo que pertany a alguna cosa. **Perteneciente.** || Lo que vé al cas o a propòsit. **Pertinente.**

PERTINENTMENT. adv. m. Oportunament, al cas. **Pertinentemente, oportunamente.**

PERTISANA. f. Mena de punyal. **Partesana.**

PERTITA. f. *Min.* Substancia mineral que presenta 'ls carácters del feldespat. **Pertita.**

PERTOCAR. v. n. TOCAR, PERTÁNYER. || Tocar o correspondre una part d' entre moltes que 's fan de un tot. **Corresponder.** || Correspondre alguna acció moral. **Corresponder.**

PERTOCAT, DA. p. p. PERTANGUT.

PERTORBABLE. adj. Lo que 's pot pertorbar. **Perturbable.**

PERTORBACIÓ. f. Trastorn, confusió, desordre, alteració del estat de quietut. **Perturbación.** || Espant, sust. **Perturbación.** || Agitació, moviment impetuós del ánim. **Perturbación.** || La acció y efecte de perturbarse. **Perturbación.**

PERTORBADAMENT. adv. m. Ab pertorbació o desordre. **Perturbadamente.**

PERTORBADOR, A. m. y f. Qui causa pertorbació o desordre. **Perturbador.**

PERTORBAR. v. a. Torbar, conturbar, alterar l'ordre y quietut de les coses. **Perturbar.** || Impedir l'ordre del discurs. **Perturbar.** || Confondre a algú de manera que no sápiga dir o fer lo que volía. **Perturbar.** || DESTORBAR.

PERTORBARSE. v. r. **Turbarse.**

PERTORBAT, DA. p. p. **Turbado, perturbado.**

PERTORBATIU, VA. adj. Lo que serveix pera pertorbar. **Turbativo.**

PERTRER. m. Arreu, aparell, ormeig o provisió per alguna empresa. **Pertrecho.**

PERTRETS. m. plur. Provisions, eines, tot lo necessari pera realisar una empresa. **Pertrechos.**

PERTRETS DE GUERRA. Armes, municions y tot lo necessari pera la meteixa. *Pertrechos de guerra.*

PERTURBAR. v. a. PERTORBAR.

PERTÚS o PERTHÚS. *Geog.* Poble de 600 hab. del cantó de Ceret. || —(FORT DEL). Fortalesa bastida pêls reis d' Aragó dominant el coll del meteix nom. Modernament ha sigut renovada y artillada pêl govern francès. || —(COLL DEL). Pas dels Pirineus Orientals, en la frontera franco-espanyola, situat al nort de la Junquera, a 290 met. d' elevació, y dominat pêl fort nomenat avui de Bellagarda. És un lloch historich pêls molts exèrcits que l' han atravessat anant o venint de França, entre 'ls quals podem citar Anibal, Pompey, Cessar, els goths y visigoths, els alarbs, els exèrcits catalans-aragonesos, francesos, etc., etc.

PERTUSA. adj. f. *Med.* Calificació donada a les ferides quines superficies están cobertes d' un considerable número de forats. **Pertusa.**

PERTUSA. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb.

de Lleida, part. jud. de Sarinyena; és a la vora dreta del Alcanadre y té 705 hab.

PERVENIR. v. n. PERVINDRE.

PERÚ (Valdre un). fr. Valer una India.

PERUÁ, NA. adj. Natural del Perú o pertanyent a aquell país. Peruano, perulero.

PERUETANO. *Bot.* CORNER.

PERULER, A. adj. El natural del Perú. || *Iron.* Perdulari. Perulero.

PERUNY. *Geog.* Caseriu del terme de Sort, prov. de Lleida.

PERUVIÁ, A. adj. PERUÁ.

PERVERS, A. adj. Maligne, depravat. Perverso.

PERVERSAMENT. adv. m. Ab perversitat o ab molta maldat. Perversamente.

PERVERSIÓ. f. Acte y efecte de pervertir o de pervertirse. Perversión, pervertimiento. || Corrupció de costums. Perversión.

PERVERSITAT. f. Malicia, malignitat, depravació de costums. Perversidad.

PERVERTIBLE. adj. Lo que pot pervertirse. Pervertible.

PERVERTIDOR, A. m. y f. Qui o lo que perverteix. Pervertidor.

PERVERTIMENT. m. Acció de pervertir y de pervertirse. || PERVERSIÓ.

PERVERTIR. v. a. Torbar, pertorbar, trastornar l'ordre degut de les coses. Pervertir. || Corrompre, seduir, donar mals consells. Pervertir.

PERVERTIRSE. v. r. Tornarse pervers, dolent. Pervertirse.

PERVERTIT, DA. p. p. Pervertido. || p. p. del verb pervertir. || adj. Corromput, dolent, envilit.

PERVES. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Viu de Llebata, prov. de Lleida.

PERVIDA! Jurament. Porvida.

Pervinca

PERVIGILI. m. Manca de sòn. Vigilia o vetlla continuada. Pervigilio.

PERVINCA. f. *Bot.* Plantes herbacies, vivacies apocinacies, que per lo general tenen virtuts medicinals, y vegeten a l'Europa Central y Meridional. || VINCA.

PERVINDRE. v. n. Derivarse, originarse. Venir, nacer. || Passar el domini o us d'alguna cosa d'un a altre. Venir, caer. || m. Sort o fatalitat d'una persona. Porvenir.

PERVINGUT, DA. p. p. de pervindre. Venido.

PERXA. f. Barra o bastó llarch y prim, generalment atravessat ab altres, pera sostindre alguna cosa. Percha, pértiga, partigal, varal. || Barra ont hi pengen els panyos pera perxarlos. Percha. || Barra pera girar els draps al tint. Percha. || *Náut.* Pals que 's posen a la proa dels barcos per més perfecció del tallamar. Percha, carreta, varenga. || Bastó llarch ab que 'ls barquers fan força contra la sorra pera desencallar la barca. Botador. || Barra ab ganxo pera penjar aucells y arreus de cuina. Espetera. || Les barres ont els sabaters hi posen les formes. Percha. || Fusta o ferro ahont els barbers hi pengen la bacina a la porta. Percha. || *Met.* La persona alta y prima. Varal, cirial. || CROSSA. || La del ingeni. Pértica. || pl. *Náut.* El conjunt de les d'un barco. Varendaje.

CARDAR A LA PERXA. fr. PERXAR.

PERXA. *Geog.* Caseriu de la Cerdanya, a l'altura de 1,577 met., que pertany al municipi de La Cabanaça y a la parroquia de Bolquera. Adjunt hi há el soberch plá de La Perxa, ont existía l'asil de Santa María de Ordó, fundat pêl comte Sunifret de Cerdanya al any 965. || — (PLÁ DE LA). *Geog.* Territori de la antiga Cerdanya, que are depèn del cantó de Montiluis, a 1,577 met. d'altitut.

PERXA. f. Rebuig d'alguna cosa; lo que queda després de triar.

PERXADA. f. *Ter.* Plantada d'arbres prims y alts. Plantación.

PERXADOR. m. Qui perxa 'ls panyos. Perchador.

PERXAIRE. m. Qui fá perxes o l'obrer que travalla a la perxa. Perchero.

PERXAR. v. a. Penjar el panyo extès de costat y passarli les cardes. Perchar.

PERXAT, DA. p. p. Perchado.

PERXELL. m. Aspra.

PERXER, A. m. Qui fá o ven cintes o galons. Cintero.

PERYODAT. m. *Quím.* Sal formada per la combinació del ácit peryòdich ab una base salificable. Peryodato.

PERYÒDICH, CA. adj. *Quím.* Combinació del oxígen y del yodo en diverses proporcions, sent sempre major la del primer. Peryódico.

PERYODUR. m. *Quím.* Combinació del yodo y del oxígen en diferentes proporcions, essent sempre major la del segón. Peryoduro.

PES. m. Gravetat natural propia de tots els cossos. Peso. || Gravetat determinada d'un cos, que 's trova que la té, o que per llei la deu tindre. Peso. || Importancia, entitat d'alguna cosa. Peso. || La força y eficacia de les coses no materials, com: *raó de gran pes.* Peso. || *Med.* Carregament o abundancia d'humors en alguna part del cos. Peso, pesadez. || Eina pera pesar. Peso. || Pesantor. Pesadez, gravedad. || El paratge ont se pesa. Peso. || La cosa pesada ab que s'equilibra o se 'n subgecta un'altra; així, pera tindre plana o apretada alguna cosa, 's diu que s'hi posi un *pes.* Peso. || Contrapès, la peça regularment de ferro de determinat *pes,* que serveix, pera pesar. Pesa, pesga. || Peça de determinat pes que dona moviment a alguns rellotges o serveix de contrapès pera pujar y baixar algunes coses. Pesa. || *Met.* Cárrega, gravamen qu'algú té al seu cuidado. Peso. || Molestia. || Contrapès del voltejador. Contrapeso. || Acció y efecte de pesar. Peso.

PES DEL REI. Instrument com unes balances. *Peso.*

PES ESPECÍFICH. *Fís.* Relació de lo que pesa un cos d'un volum qualsevol ab lo que pesa igual volum d'aigua destilada. *Peso específico.*

PES IGUAL: EQUILIBRI, CONTRAPÈS.

AB PES Y MESURA. m. adv. *Con peso y medida.*

A PES. m. adv. *A peso.*

A PES D' OR. *Met.* A un gran preu. Donant tant d' or per una cosa com ne pesa aquesta. *Á peso de oro.*

A PES D' ARGENT O DE PLATA. m. adv. Donant en preu tanta plata com pesa lo que 's compra. *Á peso de oro, de plata.*

A PES VIU. m. adv. Se diu quan se compren porchs o altres animals pesantlos vius. *En vivo.*

CAURE DEL PES. fr. *Met. fam.* Ésser una cosa molt certa y verda 'era. *Caerse de su peso.*

DE PES. m. adv. Ab el pes cabal. *De peso.*

DEL SEU PROPI PES. m. adv. Naturalment. *De su peso.*

EN PES. m. adv. Enterament, del tot. *En peso.* || Al aire. *En peso.*

MITGES DE PES. Les de seda que tenen un pes determinat per llei. *Medias de peso.*

PENDRE A PES. fr Provar, sospesar alguna cosa ab la má. *Tomar á peso.*

PENDRE PES. fr. Aumentar, créixer. *Aumentar, crecer.*

PORTAR EN PES. fr. *Met.* Sofrir algú tot el pes, cuidado y travall d'alguna cosa. *Llevar la carga, llevar*

en peso. || Portar alguna cosa al aire, sense que toqui en lloch. *Llevar en peso ó en el aire.*

NO FER EL PES. fr. NO ESSERHI TOT.

TANT N' HI HÁ Y BON PES. *Expr.* NO HI HÁ MÉS CERA QUE LA QUE CREMA.

PESADA. f. La quantitat que 's pesa d' una vegada. **Peso, pesada.**

PESADAMENT. adv. m. Ab pena, ab molestia, de mala gana. **Pesadamente.** || Ab pes o gravetat. **Pesadamente.** || Tardament, massa poch a poch. **Pesadamente.** || Greument, ab excés y desmasía. **Pesadamente.** || Molestament. **Pesadamente.**

PESADESA. f. La qualitat de pesat. **Pesadez.** || La gravetat dels cossos. **Gravedad, pesadez.** || Impertinencia del geni molest o enfadós. **Pesadez, proligidad.** || Carregament y torpesa del cap o dels sentits per causa de la sòn. **Somnolencia, pesadez, cargazón.** || Carregament del temps. **Cargazón, pesadez.** || Molestia, travall, fatiga. **Pesadez.**

PESADILLA. f. Opressió de cor. **Pesadilla** || Somni esgarrifós o penós. **Pesadilla.** Acusa procedencia castellana.

PESADÍSSIM, A. adj. sup. Molt pesat. **Pesadísimo.**

PESADÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' un modo molt pesat. **Pesadísimamente.**

PESADOR, A. m. y f. Qui pesa. **Pesador.** || adj. La cosa que fá de bon pesar.

PESADOR DE MONEDA. Qui a les cases de moneda té l' ofici de pesar els metalls abans y després d' encunyarlos. *Balanzario, balancero.*

PESADOR DE VEREMA. Qui als cups está encarregat de pesar la verema. *Pesador de uva.*

PESADURA. f. PESADESA, 3.

PESAIRE. com. PESADOR.

PESAL. m. *Ant.* PES DE BALANÇA.

PÈSAM. m. Condolencia, sentiment que algú té per l' aflicció d' un altre. **Pésame.**

DONAR EL PÈSAM. fr. Manifestar a algú que 'ns condolem y que l' acompanyem en les seues afliccions. *Dar el pésame.*

PESANT, A. adj. Greu, de molt pes. **Pesado.**

PESANTESA. f. Qualitat de pesant. **Pesantez.**

PESANTOR. f. PESADESA, 1, 2.

PESAR. m. Sentiment, dolor interior. **Pesar.** || Pena, penediment del mal comès. **Pesar.** || Pena, disgust, aflicció que causa alguna adversitat o succés desgraciat. **Desazón, pesadumbre, sinsabor.** || Oprobi, fástich, motiu de sentiment que 's dona a algú. **Pesar.** || v. n. Tindre pes alguna cosa. **Pesar.** || Tindre estimació y valor alguna cosa. **Pesar.** || Usat ab els pronoms és penedirse, sapiguer greu, sentir pena. **Pesar.** || v. a. Examinar quan pesa alguna cosa. **Pesar.** || Si 's fá ab la romana. **Romanear.** || Examinar el valor dels fets o coses morals, com: *pesar les paraules.* **Pesar.**

A PESAR. m. adv. No obtant. *Á pesar.* || Contra la voluntat o gust d' algú. *Á pesar.*

A PESAR SEU. *Loc.* Expressa que 's fará alguna cosa, no obstant que un altre hi repugni o no ho vulgui. *Mal que le pese, mal de su grado.*

ENCARA QUE MAL LI PESI A ALGÚ. *Loc.* A PESAR SEU.

PESAR UNA COSA MÉS D' UN COSTAT QUE DEL ALTRE. *Romanear.*

PESARI. m. *Med.* Remei sòlit fet de suro o fusta lleugera, forrat ab alguna tela, que 's posen les dones pera provocar el menstruo. **Pesario.** || Instrument de cirurgía destinat a corretgir les caigudes o baixes del úter y a conservar aquest orgue en la seua situació normal. **Pesario.**

PESARÓS, A. adj. Apesarat, sentit. **Apesadumbrado, pesaroso.**

PESARS. m. pl. Penes, desenganys, etc. **Pesares.**

PESAT, DA. p. p. **Pesado.** || adj. Molest, impertinent, enfadós. **Pesado.** || Ofensiu, sensible. **Pesado.** || Pesant, lo que té molt de pes. **Pesado.** || Dur, aspre, insufrible. **Pesado.** || Tardá en el moviment o accions. **Pesado.** || Carregat d' humors. **Pesado.** || *Met.* Dur pera compendre les coses. **Tardo, majagranzas.** || L' home molt gras o gros. **Obeso, pesado.**

POSARSE PESAT. fr. Entorpirse de cap. *Apesgarse.*

PESCA. f. L' acció de pescar. **Pesca, pesquería.** || El meteix peix pescat. **Pesca.** || L' ofici y art de pescar. **Pesca, pesquería.**

PESCA FRESCA. *Pescado fresco.*

PESCA SALADA. El peix que se sala pera guardarlo. *Pescado salado ó salpresado.*

PESCADOR, A. m. y f. Qui pesca o té l' ofici de pescar. **Pescador.** || *Met.* **Papa.** || m. *Ornit.* RALL. || ANECH DE MAR.

PESCADOR DE CANYA PERT MÉS QUE NO GUANYA; Y PESCADOR DE CANYA Y MOLINER DE VENT, NO NECESSITEN NOTARI PERA FER TESTAMENT. *Ref.* Que 's diu contra 'ls que per no travallar busquen exercici de poch travall y poca utilitat. *Pescador de caña más come que gana.* || Denota que 'ls medis de poca utilitat y eficacia sols porten disgustos. *Pescador de anzuelo á su casa va con duelo.*

PESCADOR D' HAM. *Pescador con anzuelo.*

PESCADOR D' UN PEIX, PESCADOR ÉS. *Ref.* Aconsola al qui ab dilligencia logra alguna petita part de lo que solicita. *Pescador que pesca un pez, pescador es.*

PESCADOR DE LLISSES. *Sabalero.*

PESCAIRE. m. PESCADOR. || — (BERNAT). *Ornit.* Aucell indígena, d' uns 15 centimetres de llarch, plomatge de colors blau y vert, béch molt llarch y les potes curtes. Viu a les vores dels rius, llachs y del mar y s' alimenta de peixos. El seu nom sol donarse a les persones de fatxa ridícola. **Martín pescador.**

PESCANT. m. L' assent ab coixí desde ont el cotxer governa 'ls cavalls o mules. **Pescante.** || *Náut.* Els estrebs de sostindre 'ls bots.

PESCAR. v. a. Agafar peixos ab art, canya o qualsevol altre ormeig. **Pescar.** || Treure alguna cosa de dins de l' aigua. **Pescar.** || *Met.* Cullir, agafar, pendre alguna cosa. **Pescar.** || Agafar a algú en les paraules o en els fets quan menys s' ho pensava. **Pescar.** || Descobrir ab treta 'ls intents d' algú. **Coger, pescudar.** || Lograr, conseguir alguna pretensió. **Pescar.**

PESCAR AB CERCAPOUS. fr. *Garfear.*

PESCAR A LA ENCESA. fr. Pescar ab teies. *Pescar al candil.*

PESCAR A LA FRESCA. fr. Estar sense cuidado o sobressalt de lo que pot succeir. *Beber fresco.*

PESCAR EN AIGUA TÈRBOLA. fr. Fer el seu negoci ab dany d' un altre. *Pescar en agua turbia.*

¡PESCARA! interj. **¡Cáspita! ¡sopla! ¡chispas! ¡fuego!**

PESCAT, DA. p. p. **Pescado.**

PESCATER, A. m. y f. Qui ven peix. **Pescadero.** || Qui és molt escandalós ab les seues paraules; se diu principalment de les dones. **Verdulera.**

PESCATER DE PEIX SALAT: TUNYINER.

PESCATER DE PLATJA. *Playero.*

PESCATERÍA. t. Lloch ont hi venen el peix. **Pescadería.**

SEMBLAR LA PESCATERÍA. fr. SEMBLAR EL MERCAT DE CALAF.

PESILLÁ DEL CONFLENT. *Geog.* Poblet del cantó de Surniá, bisb. de Perpinyà, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora de la riera Desitg y té 176 hab. || — DEL RIU. Poble del cantó de Millás, bisb. de Perpinyà, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Agly y té 1,838 hab.

PÈSOL. m. Llegúm de figura rodona que 's cría dins d' unes tavelletes verdes. **Guisante, bisalto.**

PÈSOL CAPUTXÍ. TIRABECH.

PÈSOL D' OLOR. *Bot.* Planta de jardí, molt semblan-

ta al pèsol comú, però de flors flairoses y llevors més petites que les d' aquest. *Galbana, guisante de olor.*

PÈSOL QUADRAT. Mena de pèsols que participen de la qualitat de les guixes. *Alfaca, almorta, cicercha.*

PÈSOL TIRABECH. Mena de pèsols suaus, tendres, y regularment se mengen ab la tavella. *Guisante mollar, tirabeque.*

MÉS AIXERIT QUE UN PÈSOL. fr. TREMPAT COM UNA ORGA.

PESOLADA. f. Molts pèsols. Menjada de pèsols.

PESOLAR. m. Camp sembrat de pèsols.

PESOLERA. f. La planta que fá 'ls pèsols. || La dona que ven pèsols o 'ls cull. Guisantera.

PESQUERA. f. Lloch ont se va a pescar. **Pesquera, pesquería.** || PESCA, 1.

PESQUERELL. m. *Ictiol.* Peix petit de riu, que té la esquena verda y 'l pit blanch. Breca, breque.

PESQUERES. Barraques que hi há a la vora del estany de Banyoles, que serveixen de dipòsit a les embarcacions y pera poguer pescar ab canya.

PESQUERÍA. f. PESCA, 1.

PESQUISSA. f. Perquisició, informació que 's fá pera averiguar la certesa d' alguna cosa. **Pesquisa.**

PESQUISSADOR, A. m. y f. Qui fá pesquissa. **Pesquisador.** || *Ant.* PREBOST.

PESQUISSAR. v. a. Esbrinar, indagar, averiguar. **Pesquisar.** || Fer pesquisses d' alguna cosa.

PESSA. f. PEÇA.

PESSEBRE. m. Menjadora de les cavalcadures. **Pesebre.** || Representació del neixement de Nostre Senyor Jesucrist que s' acostuma fer per Nadal. **Nacimiento.**

PESSEBRÓ. m. Fons de la caixa dels cotxes. **Pesebrón.**

PESSETA. f. *Numis.* Moneda de plata que avui és la nostra unitat monetaria, val cent cèntims y té de pes cinch grams. **Peseta.** || dim. Porció petita. **Pecezuela.**

UNA PESSETA COLUMNARIA NO ÉS BONA PERA TOTS. *Ref.* Denota que ab una meteixa cosa no 's pot acontentar a tothom. *Dos amigos de una bolsa el uno canta y el otro llora.*

PESSETER, A. s. y adj. S' aplicava als que s' allistaven als cossos franchs, aludint a la pesseta que cobraven per diari. **Pesetero.** || Qui demostra una gran avaricia y amor al diner. **Pesetero.**

PESSICH. m. L' acció y efecte de pessigar. **Pellizco.** || Senyal que 's fá al pá abans de ficarlo al forn pera conéixerlo. **Pellizco.** || La porció d' alguna cosa que 's pren ab el cap dels dits. **Pellizco, repelón.** || *Ter.* PUNXADA.

PESSICH DE MONJA. Certa confitura molt delicada. *Pellizco de monja.*

PÁ DE PESSICH. Pá fet ab pasta adobada.

A PESSICHS. m. adv. *Á pellizcos.*

PESSIDRÒSTER. m. Instrument que serveix pera determinar el pes específich d' un sòlit. **Pesidróstero.**

PESSIGADA. f. PESSIGH.

PESSIGAIRE. com. Qui té 'l vici de pessigar. **Pellizquero.**

PESSIGAR. v. a. Agafar la carn o pell ab el dit índex y 'l polze, o d' un modo semblant. **Pellizcar, repizcar.** || Pendre alguna cosa comestible en petita quantitat. **Pellizcar.** || *Ter.* PUNXAR. || **Pillar, robar.**

PESSIGAT, DA. p. p. **Pellizcado.**

PESSIGOLES. f. *Ter.* PESSIGOLLES

PESSIGOLLA. f. s. PESSIGOLLES.

PESSIGOLLAR. v. a. Fer pessigolles.

PESSIGOLLARSE v. r. Ferse pessigolles.

PESSIGOLLEIG. m. Sensació que experimenta aquell a qui li fan pessigolles. **Cosquilleo.** || Sensació semblanta que se sent de vegades encara que no 's facin pessigolles. **Cosquilleo.**

PESSIGOLLEJAR. v. a. FER PESSIGOLLES.

PESSIGOLLEJARSE. v. a. Ferse lleugeres pessigolles.

PESSIGOLLES. f. Sensació del cos lleugerament tocat, qu' excita 'l riure. **Cosquillas.**

FER PESSIGOLLES. fr. *Hacer cosquillas.* || *Met.* Despertar el desitg y curiositat. *Hacer cosquillas.*

TINDRE PESSIGOLLES. fr. Sentirne tot seguit que 'ns toquen. *Ser cosquilloso.*

PESSIGOLLÓS, A. adj. Qui té moltes pessigolles. *Cosquilloso.*

PESSILITA. f. *Min.* Mena de silicat de manganesa ferro-cobaltífera. **Pesilita.**

PÈSSIM, A. adj. sup. Molt dolent, lo pitjor que pot ser. **Pésimo.**

PÈSSIMAMENT. adv. m. D' una manera pèssima. **Pésimamente.**

PESSIMISME. m. Condició de veure sempre les coses baix un aspecte dolent. **Pesimismo.**

PESSIMISTA. adj. Qui mira o tracta sempre les coses baix llur punt de vista pitjor. **Pesimista.**

PESSÓ. m. PEÇÓ. || *Ter. Aranès.* Alt pasturatge de montanya.

PESSOGUES f. pl. *Ter.* PESSIGOLLES.

PESSOL. m. PEÇOL.

PESSONADA. f. Cop de pessó. Se diu del cop de pessó o botó que dona 'l carro al tocar a algún lloch o al fregar ab el botó d'un altre carro. **Pezonada.**

PESSONADA. *Geog.* Poble del dist. munpal. d'Ortoneda, prov. de Lleida.

PESSONERA. f. PEÇONERA.

PESSONS. m. pl. *Geog.* Dos pichs de montanya, que hi a les serres del N. d'Andorra, sobre 'l poble d'Encamp, a 2,700 metres d'alt. || — (ESTANYS). *Orog.* Cercle de dotze estanys que hi há al peu dels dits turons, en els quals pren naixement el braç dret del riu Valira.

PESTA. f. *Ter. ibicench.* Quimera, endiabladura. Fer endiabladures. || PESTE.

PESTANYA. f. El pel que serveix d' adorno y defensa als ulls, y que guarneix la pell exterior de la palpebra. **Pestaña.** || f. pl. *Bot.* Nom que 's dona als pels paralels que ixen de la vora de les fulles o d'altres orguens plans. **Pestañas.**

CREMARSE LES PESTANYES. fr. *Met. fam.* Estudiar molt. *Quemarse las cejas.*

LLEVAR LES PESTANYES. fr. Arrancar els pels dels ulls a algú. *Despestañar.*

PESTANYEIG. m. Acció de moure les pestanyes. **Pestañeo.**

PESTANYEJAR. v. n. Moure les pestanyes tancantles y obrintles. **Pestañear.**

PESTAR. v. a. y derivats. PASTAR.

PESTAYA. f. PESTANYA.

PESTE. f. Malaltía contagiosa, epidemia. **Peste.** || Qualsevulla malaltía que causa mortaldat, encara que no sigui contagiosa. **Peste.** || La cosa dolenta o de mala qualitat en la seua classe, que pot causar o causa dany grave. **Peste.** || *Met.* La corrupció de costums. **Peste.** || Execració o paraula d' enuig. **Peste.** || Excessiva abundor d' alguna cosa. **Peste.**

¡PESTE QUE 'T TOCH! Interjecció d'admiració o extranyesa. *¡Cáspita!*

¡CÒM PESTE! *Expr.* D' extranyesa. *¡Cómo diantre!*

DIR PESTES. fr. Prorrompre en expressions d' ira. *Echar pestes*

¡MALA PESTE! Imprecació contra algú. *¡Mal haya! ¡Voto á tal!*

¡PESTELSECH! interj. admirativa. ¡Fuego! ¡sopla! ¡chispas!

PESTELL. m. Peça de ferro ab la seua molla pera tancar les portes de part de dins. **Pestillo.** || *Ter.* Baldonet de fusta. **Taravilla.**

PESTÍFER, A. adj. Lo que pot causar gran dany o peste, y també lo qu' és molt dolent en la seua especie. **Pestífero, pestilencial, pestilente.** || Lo que fa molta pudor. **Pestífero.**

PESTILENCIA. f. PESTE.

PESTILENCIAL. adj. PESTÍFER.

PESTILENCIALMENT. adv. m. D' un modo perniciós. **Pestiferamente, pestilencialmente.**

PESTILENCIÓS, A. adj. **Pestilente.**

PESTILENT. adj. PESTILENCIAL.

PESTILENTÍSSIM, A. adj. sup. **Molt pestilent. Pestilentísimo.**

PESTILLA. f. PASTILLA.

PESTURÁ. v. a. *Ter. ibícench.* **Pastorar. Apacentar.**

PET. *Ter. Aranès.* PELL.

PET. m. Soroll fort y sech que fa alguna cosa al trencarse o obrirse. **Estallido, estampido.** || El soroll que fan les armes de foch al dispararse. **Estampido.** || El soroll que fa la fusta, les xurriaques, la fona, 'l fuet, etc. **Chasquido.** || El soroll que fan el coet, la piula, etc., al encendres. **Traque.** || El que resulta dels fochs artificials. **Trueno, traquido.** || El que fan les juntures dels ossos per algún moviment extraordinari o violent. **Castañetazo.** || L' esclafit que fan la castanya o l' aglá quan reventen al foch. **Castañetazo.** || Ventositat despedida ab soroll. **Pedo.**

PET DE DONA RICA. *Bot.* DULCAMARA.

PET DE LLOP: Mena de bolet que's fa com una bola en les espigues y branques del blat de moro y es ple d' una polç que sembla tabach de pols. *Bejín, pedo de lobo.*

PET VICIAT. *Expr. fam.* Noi mimat, a qui 's complau en tot. *Gachón.*

DESPRÉS QU' HA FET EL PET, ESTRENY EL CUL. *Ref.* Que nota al qu' ab adulació o llausenja vol curar lo grave dany qu' abans havía fet contra 'l meteix subgecte. *Quebrásteme la cabeza, y ahora me untas el casco.*

D' UN PET FA CENT ESQUERDES. *Expr.* Reprèn als que ponderen els defectes dels altres. *Hacer de una pulga un elefante ó un camello.*

ESTAR PET. Estar borratxo.

FER UN PET COM UNA AGLÁ. fr. Reventar. *Dar un estallido.*

FER PETS. Expelir l' aire del ventre fentlo sortir ab soroll pel cés. *Peer.*

NO HI FARÁS CAP PET. *Loc. fam.* Ab que 's prevé a algú que no lograrà lo que intenta o preté. *No te verás en ese espejo.*

NO POT FER CAP PET QUE NO PUDI. fr. *Fam.* Se diu d' aquell que no fa res que no se sápiga. *Saberse todo lo que uno hace.*

NO FER CAP PET QUE PUDI. fr. No fer res que valgui la pena, res remarcable.

QUAN EL PET ÉS FORA, NO ÉS HORA D' ESTRÉNYE EL CUL. fr. QUAN FOU MORT LO COMBREGAREN.

PETACA. f. Capceta de forma oblonga de cuiro, palla o altra materia dins de la que s' hi posa 'l tabach de fumar. **Petaca.**

PETACADA. f. PATACADA. || La porció de tabach que cap a la petaca.

PETACH. m. PATACH.

PETADOR. m. Paper doblegat, de modo que sacudintlo ab força se solti la part qu' era doblegada, y faci un esclafit. **Tronera.** || Canó de saúch, rodó, etc., que ficanthi uns taps de paper, y apretantlos ab un bastonet, surten fent algún soroll. **Taco, tirabola.** || Floch de fils escampats que hi ha al cap del braç de les fones, els quals pegant contra l'aire al tirar la pedra peten.

PÈTAL. m. *Bot.* La fulla de la flor. **Pétalo.**

PETALÍ, NA. adj. *Bot.* Que pertany a, o procedeix dels pètals. **Petalino.**

PETALIFORME. adj. *Bot.* Que té forma de pètal. **Petaliforme.**

PETALITA. f. *Min.* Varietat de feldespat de litina. **Petalita.**

PETALOMANÍA. f. *Bot.* Tendencia de certes parts de la flor a pendre l' aspecte y consistencia d' una corola. **Petalomanía.**

PETAMENT. m. L' acció de cruixir les dents de dalt contra les de baix per causa del fret o de qualsevulla altra cosa. **Rechinamiento, dentera.** || Acció de petar.

PETANER. m. Qui 's peta ab freqüencia. **Pedorrero, pedorro.**

PETAQUEJAR. v. a. PATAQUEJAR y 'ls seus derivats.

PETAR. v. n. Fer soroll algunes coses tocantse, partintse o obrintse. **Estallar.** || Fer esclafit els fuets, fones, etc. **Restallar.** || Reventarse alguna cosa ab molt de soroll. **Restallar.** || Cruixir la fusta per motiu de sequetat o mudança de temps. **Chasquear.** || Trencarse. **Romperse.** || *Fam.* MORIR. || *Met.* Expelir, treure a algú d' algún lloch. **Echar.** || Trencarse lo qu' estava oprimit o tivant, com una corda de guitarra, etc. **Saltar.** || v. r. Fer ventositats. **Ventosear, peerse.** || v. n. Agradar, complaure. || Reeixir.

FER PETAR. fr. Tirar, llençar. *Arrojar, tirar.* || Trencar, com el vent una branca d' un arbre. *Romper, quebrar.* || FER CRUIXIR. || FER PETAR A TERRA.

FER PETAR LA CLACA. fr. *Loc. fam.* Enraonar molt y sense parar. *Gartar, trapear.*

FER PETAR LA PORTA PELS BIGOTIS. fr. Xasquejar a algú tancantli la porta. *Dar con la puerta en los ojos, ó en las narices.*

FER PETAR EL FUET, LES XURRIAQUES, etc. fr. *Chasquear el látigo.*

FER PETAR PER LA CARA, PELS BIGOTIS, etc. fr. Dir a la cara. *Echar á la cara.*

FERSE PETAR. fr. Menjar o beure. *Zamparse, echarse al coleto.*

ESTÁ QUE PETA; ESTÁ GRAS QUE PETA. fr. *Fam.* Ab que 's pondera lo molt gras qu' está algú. *Es á que hiende.*

MÉS VAL PETAR QUE REVENTAR. *Ref.* Ab que 's disculpa deixar anar alguna flatulencia, que del contrari podría causar un estrèpit a la salut. *Más vale dar buen trueno, que dinero á maese Pedro.*

PETARDEJAR. v. a. Disparar petarts. **Petardear.**

PETARDER. m. PETARDISTA.

PETARDISTA. m. Terrorista que dispara petarts per causar mal a la societat. || Qui dispara petarts en les obres de desmont. || fig. Qui dona xascos estafant. **Petardista, petardero.**

PETARRA. f. Mentida. Bola.

PETARRELL (Fer lo). fr. Fer les criatures demostracions de posarse a plorar. **Hacer pucheritos.**

PETARRER. m PETANER. || MENTIDER.

PETARRERA. f. Seguit de pets o ventositats. **Pedorrera.**

PETARRISTA. *For.* Mentider, qui conta petarres.

PETARRÓ. m. y

PETARRONET. m. dim. Carinyós de pet. Sol dirse als nens carinyosament.

PETARSE. v. r. Ferse pets.

PETART. m. *Mil.* Morteret qu' afiançat d' una planxa de bronze se subjecta després de carregat a la porta d' una plaça, y se li cala foch pera ferla saltar ab la explosió. **Petardo.** || Mena de botifarra de dinamita per esberlar les pedres. **Petardo.**

BATRE AB LO PETART. fr. Batre alguna porta ab petarts. *Petardear.*

PETAT, DA. p. p. del verb petar. || adj. Aviat, disparat, com coet petat, gaseosa petada.

PETAYRE. m. y

PETEJADOR. m. PETANER.

PETEJAR. v. n. y

PETEJARSE. v. r. Ferse molts pets seguits. PETAR.

PETELLEJAR. v. n. Petar, esclafir, fer soroll. Meter ruido.

PETEQUIA. f. *Med.* Cada una de les taquetes roges a modo de picades de pussa qu' ixen a la pell en certes febres fortes. Petequia.

PETEQUIAL. adj. *Med.* Acompanyat de petequies. Petequial.

PETERNIÁ. n. p. Peterniano.

PETGE. m. Peu, basa sobre que 's manté alguna cosa, com: *el de la taula, el de la cadira,* etc. Pie. || *Met.* Apoio, fonament d' alguna cosa. Estribo. || pl. Les cames. Piernas.

NO DEIXAR DE PETGE, NO DEIXAR MAI DE PETGE. fr. No apartarse d'algú, seguirlo per tot. *No dejar á uno.*

MANTINDRES UNA COSA AB PETGES. Tenir poca seguretat.

PETICANON. m. Grau de lletra d' imprempta entre 'l canon y 'l missal. Peticano, peticanon.

PETICIÓ. f. Demanda, l' acte y efecte de demanar. Petición. || Súplica, prech. Petición. || *For.* L' escrit ab que 's demana jurídicament devant del jutge. Petición. || PRETENSIÓ. || pl. Les set demandes que 's fan a Deu al dir lo Parenostre. Peticiones.

PETIFOCH. m. *Mar.* Vela triangular més petita que 'l foch, que s' iça a la encapelladura del masteler del juanet de proa. Petifoque.

PETILL. m. *Ant.* Troç de tela en forma triangular estirada que les dones usaven com adorno sobre del pit. Petillo.

PETILLEIG. m. Acció de petillejar.

PETILLEJAR. v. n. Petar lleugerament y sens parar una cosa, com un foch, un llicor, etc. Chispear.

PETIMETRE. m. Qui viu y vesteix delicadament, fent vanitat d' or, riquesa y noblesa. Petimetre.

PETINIL o PENTINIL. m. *Ant.* La part baixa del ventre. Empeine.

PETIT. m. *Ter.* PATRICÓ.

PETIT, A. adj. Xich, menut de cos o curt d' extensió. Pequeño. || Noi de poca edat. Pequeño. || *Met.* Curt, faltat, encara que no sigui corpori, com: un *petit* talent. Pequeño. || Baix, abatut, humil, com contraposat al poderós. Pequeño. || De poca consideració. Tenue, flaco. || Derrer d'alguna classe. || MENUT. || Parlant de la veu, vista, etc. FLACH, DÈBIL. || adv. Un poco. || pl. Els aucells de niu. Polluelos, pequeñuelos.

EN PETIT. m. adv. *En pequeño.*

PETITA (Cova). *Orog.* En la comarca de Tortosa.

PETITAMENT. adv. m. Xicament, d' un modo curt y limitat. Pequeñamente.

PETITCANON. m. PETICANON.

PETITESA. f. La poca o curta extensió de cos. Pequeñez. || *Met.* La curtedat d' alguna cosa, encara que no sigui corpòria. Pequeñez. || La poca edat. Pequeñez, parvulez. || Curtedat, poquedat d' esperit. Cortedad.

PETITET, A. adj. dim. Pequeñito, pequeñuelo.

PETITÍSSIM, A. adj. sup. Molt petit. Pequeñísimo.

PETITÓ, NA. adj. dim. PETITET.

PETITONET, A. adj. Tamañito.

PETITORI, A. adj. Lo que pertany a la petició o la conté. Petitorio.

PETITORIA. f. *Fam.* PETICIÓ.

PETITOT, A. adj. Renom del home o dona de cos petit. || RABAÇUT.

PETJA. f. y

PETJADA. f. Rastre, senyal que deixa 'l peu a terra. Pisada, huella. || PITJADA.

PETJADA DE PAGÈS NO FA MAL A RES. *Ret.* Ab que's denota que qui entèn les coses que maneja, evita fácilment molts erros que comet qui les fa sense coneixement. *Los pies del hortelano no echan á perder la huerta.*

BESAR O SEGUIR LES PETJADES. fr. BESAR LES PITJADES.

PETO. m. Armadura del pit. Peto.

PETÓ. m. Bes. Besada. Beso.

PETOIA. f. Xanguet; menudalla d' una cosa pera menjar. || MORULLA.

PETONCE. m. Feldespat que s' emplea en la fabricació de la porcellana. Petonce.

PETONEIG. m. Acció de petonejar.

PETONEJADOR, A. m. y f. Qui petoneja, qui besa molt.

PETONEJAR. v. a. Fer petons, molts petons

PETONEJARSE. v. r. Donarse petons. Ferse molts petons.

PETONER, A. adj. Qui fa molts petons. Qui té costúm de fer petons. || Lo que convida a fer petons, com: *galta petonera.*

PETONIA. f. *Bot.* Mena de plantes herbacies, de fulles alternes molt senceres, ab peduncles uniflors oxilachs y solitaris; són originaries de la Amèrica Austral, y per la bonicor de les seues flors se conreuen als jardíns d' Europa, essent els tipus característichs les de flors blanques y violacies, semblantes a les anomenades *diegos de nit.* Petunia.

Petonia

PETOREGUI. m. *Bot.* Certa fusta del Paraguay. Petoregui.

PETORRER, A. m. y f. Mentider.

PETORRÍ, NA. adj. Menut, petit, molt petitet.

PETORRINET, A. adj. Petitet. Petarronet.

PETORRO, A. adj. Borratxo.

PETOTA. y

PETOTADA. f. PATOTA, TRAMPA.

FER LA PETOTA. fr. Enganyar, fingir una cosa per altra. *Hacer la pamela.*

PETRA. f. PEDRA.

PETRA, Miquel de *(Miquel Ribot y Serra). Biog.* Frare y artista mallorquí, del ordre dels caputxins. Natural de Petra; mort a Palma als 62 anys, en 1803. Acabat de cursar retòrica a Palma va pendre l' hàbit (1755) professant al any següent. Era afectat a les belles arts, a les ciencies exactes, y a la teología; lector de filosofía y teología, catedrátich de matemàtiques (1779) en la Universitat de Mallorca. Va formar un museu arqueològich y científich en el convent, aumentant també la biblioteca. Ell va lograr de Carles III el permís de reedificar el temple y convent dintre ciutat, quin progecte arquitectural eren obra llur. Va ajudar al cardenal Despuig en la formació del mapa gran de Mallorca. Autor d' algunes obres inèdites y dels mapes de Menorca, Ibiça, l' illa de Mallorca y de la ciutat de Palma, també inèdits.

PETRA. f. n. p. de dona. Petra.

PETRA. *Geog.* Vila de l' illa de Mallorca, partit de Manacor. Té estació de F.-C y bona carretera que mena de Sineu a Manacor. D' aquella población era nadiu el venerable Fra Juniper Serra, fundador

de la ciutat de Sant Francesch de California, a qui alçaren una estátua pera honrar sa memoria, els seus paisans.

PETRECÓ (Coves del). *Orog.* En el terme de Collbató.

PETRELL, A. adj. De la naturalesa de la pedra. Pétreo.

PETRELL. *Geog.* Vila de la prov. d' Alacant, bisb. d' Oriola, part. jud. de Monòvar; és a la Vall d'Elda, a la vora del barranch de Catí, tributari de la vora esquerra del riu Vinallop, y té 3,896 hab.

PETRELL. m. *Ornit.* Aucell nadador d' alta mar, quina presencia sol ésser presagi de la tempesta. Petrel.

PETRÉS. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Sagunt; és a la vora del riu Palancia y té 577 hab.

PETRI, A. adj. De la calitat de la pedra. Pétreo. || PEDRÓS.

PETRIFICABLE. adj. Que 's pot petrificar o convertir en pedra.

PETRIFICACIÓ. f. Transformació d' una substancia en pedra. Petrificación. || La meteixa cosa petrificada. Petrificación. || *Min.* Fòssil quina materia orgánica ha sigut substituída per una substancia mineral. Petrificación.

PETRIFICADOR, A. adj. Que petrifica o converteix en pedra.

PETRIFICANT. adj. Lo que té virtut pera petrificar. Petrífico.

PETRIFICAR. v. a. Convertir en pedra, endurir com pedra. Petrificar.

PETRIFICARSE. v. r. Convertirse qualsevulla cosa en pedra. Petrificarse.

PETRIFICAT, DA. p. p. Petrificado. || Convertit en pedra.

PETRILITA. f. *Min.* Nom d' una varietat de feldespat. Petrilita.

PETROFARÍNGICH. s. y adj. m. *Med.* Muscle de la faringe, que s' uneix a la apòfisis cigomática. Petrofaringeo.

PETROGNOSIA. f. Part de la historia natural que tracta dels minerals. Petrognosia.

PETROGRAFÍA. f. *Min.* Tractat o descripció de les pedres. Petrografía.

PETROGRÁFICH, CA. adj. *Min.* Lo que pertany a la petrografía. Petrográfico.

PETROL. m. PETROLI.

PETROLEN. m. Carbur d' hidrògen. Petroleno.

PETROLI. m. Oli mineral y sutil de varis colors y de una olor molt forta y desagradable. Serveix pera fer llum y per varis usos industrials. Petroleo. || — (COVA DEL). *Orog.* En el terme de Margalef.

PETROLAIRE. *Com.* Qui fabrica o ven petroli. || Qui en els díes de revolta és partidari de la revolució y se serveix del petroli pera calar foch als convents, iglesies, cases comunals, etc. Petrolero.

PETROLER, A. m. y f. y adj. PETROLAIRE. || Que serveix per posarhi petroli, com: botella petrolera.

PETROLERÍA. f. Fábrica o refinería de petroli. || Botiga ont venen petroli. Refinería ó tienda de petróleo.

PETROMATEGNOSIA. f. *Geol.* Coneixement dels fòssils. Petromategnosia.

PETRONELLA o PETRONILLA. *Biog.* Filla única de Ramir II d' Aragó, el *Monjo*. En 1137, quan sols comptava 5 anys, se prometé ab el Comte de Barcelona En Ramón Berenguer IV, y en 1150 se casaren, aportant al Comtat de Barcelona en dot tot el regne d' Aragó, ab lo qual quedá constituída de fet la Confederació Catalana-Aragonesa que tants díes de gloria portá a la nostra nacionalitat. Fou mare del príncep Ramón, qui entrá a governar ab el nom de Alfons I. || Comtesa de Bigorra, feudataria dels reis d' Aragó, que morí en 1251 havent deixat abans son comtat en poder de Simó de Montfort, conquistador de Tolosa y altres comtats llenguadocians.

PETRONILLA. f. Nom propi de dona. Petronila.

PETRÓS, A. adj. Cosa de pedra. Pedroso, pedregoso.

PETROSITAT. f. Naturalesa de la pedra. Petrosidad.

PETROSSÍLEX. m. *Min.* Pedra silicosa de la naturalesa del feldespat. Petrosílex.

PETROSSÍLICE f. *Min.* Silicat álcali d' alúmina. Petrosílice.

PETROSSILICÓS, A. adj. *Min.* Que té'ls carácters de la petrossílice, o 'n conté. Petrosilicoso.

PETULANCIA. f. Insolencia, descaro, atreviment. Petulancia.

PETULANT. adj. Atrevit, insolent, descarat. Petulante.

PETULANTMENT. adv. m. Ab petulancia. Petulantemente.

PETULER, A. adj. PETULANT.

PETUNCE. m. *Miner.* Silicat d' alúmina y de potassa; feldespat que s' usa pera fer la porcellana. Petunce.

PETXA. f. PETJA.

PETXADA. f. PETJADA.

PETXAR. v. a. Pagar cert tribut. Pechar. || PETJAR.

PETXARINA. f. PETXINA.

PETXAT, DA. p. p. Pechado.

PETXE. m. PETGE.

PETXELL. m. PITXELL.

PETXERA. f. El troç de tela que 's posa al pit pera cobrirlo. Pechera. || Guarnició de tela fina que 's posa a la obertura del pit de les camises. S' usa també en plural. Chorrera, pechera, guirindola. || Coixí que porten al pit les mules de carro. Pechera. || PITET.

PETXIAGRA. m. *Med.* Gota qu' ataca al colze. Pechiagra.

PETXIGONGA. f. Joch de cartes en el qual se donen nou cartes a cada jugador, les que 's van cambiant, y qui'n reuneix nou de seguides, guanya.

PETXINA. f. Closca de peix. Marisco, pechina, concha marina. || La que solen portar els peregrins a la valona y al barret. Concha, pechina. || *Ictiol.* Peix semblant a la perca que té algunes pedretes al cap. Channa.

PETXIRINA. f. dim. de petxina. Conchita.

PEU. m. Part integral del animal qu' está colocada a la extremitat inferior del cos, y li serveix de base pera tindres dret y moures. Pie. || La part d' algunes coses oposada a la principal, com: *peus del llit*. Pie || La part principal sobre que 's forma alguna cosa, com: *peu de llibrería, d' exércit.* Pie. || Lo que s' escriu derrerament, com: *el peu de la carta.* Pie. || Estat, us, estil, com: *les coses están en aquest peu.* Pie. || La base que sosté alguna cosa. Pie. || La part inferior d' alguna cosa sobre la que hi há tot lo demés. Pie. || El tronch dels arbres y plantes. Pie. || PLANÇÓ. || En la poesía rimada és el vers, y axí se diu que 's dona un *peu* pera glosar. Pie. || Entre tintorers, és el color diferent que 's dona primer, pera que 'l segón sigui més permanent y perfet. Pie. || CAMA DEL COMPÁS. || Mesura o mida castellana que comprèn la sexta part d' una cana o 279 milímetres. Pie. || Ocasió que 's pren o que 's dona pera dir o fer alguna cosa. Pie. || El de les besties. Pota. || El vaixell, pinya o altra cosa en qu' estriben les flors a les floreres. Maceta. || El d' una montanya. Pié,

falda. || *Met* Entre comediants la derrera paraula que diu l' un pera deixar parlar al altre. **Pie** || Tot lo que serveix de principi y com escala pera conseguir o pujar a un'altra cosa. **Pie.** || El munt rodó de raims que 's prempsa d' una vegada. **Pie.** || Els cofins ab les olives que's posen cada vegada a la prempsa pera treuren l'oli. **Encapachadura, noque, pie, pisa, viga.** || SOCA, 1. || El derrér dels jugadors, a diferencia del primer qu' és má. **Zaga, pie.** || m. *Náut.* Cada una de les peces que s' endenten o emmetxen ab els arbres majors dels barcos grans pera formar llur competent gruix y llarch. **Contramecha. pie.** || PEANYA. || PETGE. || A les mitges y botes és la part que tapa desde 'l tormell en avall. **Pie, peal.** || pl. Les potes del bestiar, després de tallades y separades d' ell. **Manos.** || Els peus de cadira, de banch, de llot y d' altres mobles, que s' anomenen potes ab impropietat.

PEU A TERRA. m. adv. S' usa pera manar a algú que baixi de cavall o desembarqui. *Pie á tierra.*

PEU ATRÁS O ENDERRERA. m. adv. La perdua, detenció d' alguna cosa. *Pie atrás.*

PEU COIXET: A PEU COIX.

PEU D' ALTAR. Els emoluments que 's donen als ministres de la Iglesia per les funcions qu' exerceixen. *Pie de altar.* || *Met.* Aquells profits qu' algú va disfrutant d' un altre, a més de la renda fixa pera mantindres. *Pie de altar.*

Peu de cabra

PEU D' AMICH. *Náut.* La corda que sosté la serviola. *Pie de amigo, estribo.*

PEU D' ÁNECH O D' OCA. *Bot.* BLET MOLL DE BOSCH.

PEU D' ARBRE: SOCA. || *Náut.* La part inferior del arbre propera a la coberta. *Pie de árbol ó de palo.*

PEU DE BOU: BARBA D' AARÓN.

PEU DE CABRA. Eina de la forja en forma de martell pero molt ample que aplana els ferros en calent.

PEU DE PORCH: PEU DRET. Se diu de cert empelt de figura obliqua. *Pie de cabra.* || *Náut.* Palanqueta de ferro acabada en forma de martell. *Pie de cabra.*

PEU DE CAVALL: POTA DE CAVALL.

PEU DE COLOM. *Bot.* POTA DE COLOM.

PEU DE CORB. *Bot.* Herba medicinal molt semblanta al plantatge, menys en les fulles, que són llargues, estretes, dentades y s' extenen cercolarment demunt de la terra a manera d' estrella. *Estrellamar, hierba estrella.*

PEU DE CRIST. *Bot.* CINCHENRAMA.

PEU DE GALL. Llanç del joch de dames, que 's fá quan un té tres dames y la carrera del mitg, y l'altre una; y 'l que 'n té tres se posa de modo que sense que 'l contrari ho pugui evitar pert la dama abáns de les dotze jugades. *Pie de gallo.* || Treta, astucia. *Pata de gallo.* || Als cotxes és l' armadura de dos ferros iguals sobre 'l tauló que cau demunt del eix, dels que pengen les corretges o sopandes. *Pie de gallo* || *Náut.* La figura que formen certes escletxes que s'encreuen al cor d' alguns arbres. *Pie de gallo.*

PEU DE GAT. *Bot.* FLOR DE SEMPRE DURA.

PEU DE AST: MOSSA, 2.

PEU DEL CODASTE. L' extrem inferior d' aquesta peça, que descansa a la quilla, y al encontre del qual va formada la espiga, qu' encaixa la meteixa. *Pie de codaste.*

PEU DE LLEBRA. *Bot.* Mena de trèbol que 's fá als paratges sorrenchs; té'l tronch dret, d' un peu d' alt, prim, molt ramós y ple de pèl blanch, lo meteix que les fulles, que són petites y punxagudes; le flors són vermelles, petites, peludes y suaus, y formen una espiga ovalada blanquinosa. S' emplea pera restrényer el ventre, tancar les ferides y altres malaltíes semblantes. *Pie de liebre.* || Mena de trèbol que 's fá als horts. *Pie de liebre, lagopos.*

PEU DE LLEÓ. *Bot.* Herba de fulles semblantes a les de la malva, encara que més fortes, y per les vores com les del cascall, y extenentles sembla cada una una estrella. *Pie de león, estela, estelaria, estrellada, alquimila.*

PEU DE LLIT. Els petges que sostenen el llit. *Pilar, pie, columna de cama.*

PEU DE LLOP. *Bot.* POTA DE LLOP.

PEU DE LLUMANERA. Mena de plat que tenen les llumaneres baix de tot. *Plato*

PEU DE PARET: ESPARÓ.

PEU DE PINYA. El córb y contraíet; y també la persona que 'l té. *Pie truncado.* || *Fam* Cerdá. *Montañés, ceretano.*

PEU DE PORCH. Eina de ferro que per un cap acaba ab punta y per l'altre fa dues orelles com les dels martells. *Pie de cabra.* || Eina pera reblar en punts ont no entra el martell.

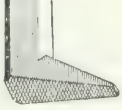

Peu de porch

PEU DE RATA. *Bot.* CINCHENRAMA. || pl. *Bot.* Mena de bolets mengívols. *Manecillas.*

PEU DE REI. m. *Art. y of.* Eina pera amidar gruixos. Es una barreta plana que forma angul recte tenint un braç més llarch que l' altre. En el més llarch hi há marcats centímetres y milímetres. Amunt y avall corre una barreta que forma també angul recte ab un caragolet pera fixarla ont convingui.

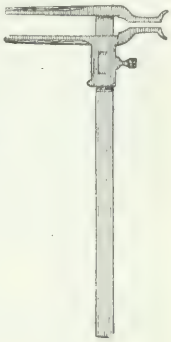

Peu de rei

PEU DE RODA. *Náut.* La peça córba ab que acaba la quilla per la part de proa, y de quins braços l' un emmetxa ab la meteixa quilla, y l' altre ab la roda. *Pie de roda.*

PEU DE SERP: *Bot.* PLANTATGE CORONAT.

PEU DE VADELLA. *Bot.* POTA DE VADELLA.

PEU DRET. Puntal pera sostindre alguna cosa. *Pie derecho, poste, jamba, puntal.* || VERGE, 7.

PEU FORCAT. El d' alguns animals que tenen separades les ungles, com els bous, etc. *Pie hendido, bisulco, patihendido.*

PEU FORÇAT. *Poèt.* Se diu quan senyala la consonant que s' ha de seguir al fer una composició poètica. *Pie forzado, rimas forzadas.*

PEU GEOMÈTRICH. El peu romá antich que té ab el de Castella la proporció com 1000 a 932. *Pie geométrico.*

PEU NEGRE. Nom que's dona a una casta de gossos. *Melampo.*

PEU TRIST. *Bot.* Herba que 's cría als paratges humits y té la fulla semblanta a la de la menta. *Cincoenrama.*

PEU TRIST. *Bot.* PLATEJADA.

PEUS DE DEVANT. Les potes devanteres dels animals quadrúpets. *Manos.*

PEUS DEL AMO, FEMS A LA TERRA. *Ref.* Significa quánt importa la presencia del amo pera que vagin bé y prosperin les seues coses. *El pie del dueño para la heredad es estiércol.*

PEUS EN L' AYRE. m. adv. Significa qu' algú és de esquena a terra y peus en l' ayre. *Patas arriba.*

AB BON PEU. m. adv. Ab felicitat. *En ó con buen pie.*

AL PEU DE. m. adv. Aprop, a la vora, quasi. *Al pie de.* || A les properíes. *Al pie de.* || *Met.* AL PEU DE LA COSTA.

AL PEU DE LA COSTA. m. adv. *Met.* Al començament d' una empresa o dificultat. *Al pie de la cuesta.*

AL PEU DE LA LLETRA. m. adv. Literalment, segons la significació natural de les paraules. *A la letra, literalmente.* || Enterament, sense variar, afegir ni llevar res, com: COPIAR UNA CARTA AL PEU DE LA LLETRA. *A la letra; letra por letra; al pie de la letra.* || *Met.* Puntualment, exactament, sense amplificació ni restricció, com: OBSERVAR, COMPLIR UNA COSA AL PEU DE LA LLETRA. *A la letra, al pie de la letra.*

ALS PEUS DE VOSTÈ. fr. Expressió de cortesía que usen els senyors ab les senyores. *A los pies de usted.*

ALLARGAR EL PEU. fr. Tirar el peu endevant estirantlo ab la cama. *Alargar, tender el pie.*

ANAR AB PEUS DE PLOM. fr. Procedir ab tino y reflexió. *Ir, andar á paso de buey ó con pies de plomo.*

ANAR AB UN PEU. fr. Fer les coses ab dilligencia y depressa. *Andar con un pie debajo del brazo.*

ANAR A PEU. fr. Caminar algú sense cavalcadura ni carruatge. *Ir ó andar á pie, á talón.*

ANAR BUSCANT TRES PEUS AL GAT, Y ELL NE TÉ QUATRE. fr. *Met.* Buscar ocasió de baralles. *Ir buscando cinco pies al gato, y él tiene cuatro; buscar tres ó siete pies al gato ó cinco al carnero.*

ANARSEN EL PEU. fr. Lliscar. *Resbalar, deslizarse ó irse el pie.*

A PEU. m. adv. Explica 'l modo de caminar ab els seus propis peus. *Á pie, á peón, á peonza.*

A PEU AIXUT. m. adv. Sense mullarse gens. *Á pie enjuto.* || *Met.* Sense fatiga ni travall. *Á pie enjuto.*

A PEU COIX. m. adv. Joch que 's fá caminant ab sols un peu. *A la pata coja; á coj cojita, á la cozcojita.*

A PEU DE GALL. m. adv. Ab que 'ls fusters designen el particular de clavar l' empostiçat exterior, clavant tres claus en forma de triángul al lloch corresponent de cada quaderna. *A pie de gallo.*

A PEU D' OBRA. m. adv. *Arq.* Tindre 'ls materials tocant a l' obra ont s' han d' emplear. *Al pie de la obra.*

A PEU DESCALÇ. m. adv. Sense calçar. *Con el pie desnudo, á pie descalzo.*

A PEU FERM. m. adv. A més del sentit recte, que equival a sens apartarse del seti que s' ocupava, significa fermament, constantment, ab seguretat. *Á pie firme.*

A PEU PLÁ. m. adv. Sens escales. *Á pie llano.* || *Met.* Igualment. *A pie llano.*

A PEUS JUNTS. m. adv. Significa 'l modo de saltar sens avençar més l' un peu que l' altre. *A pie juntillas.*

ARROCEGAR ELS PEUS. fr. Ab que 's denota qu' algú és ja molt vell. *Arrastrar los pies.*

ALS SEUS PEUS. adv. ALS PEUS DE VOSTÈ.

ASSEGURAR ELS PEUS. fr. Trepitjar segur. *Asentar ó sentar el pie, pisar seguro.* || fr. *Met.* ANAR AB PEUS DE PLOM.

BALLAR AB UN PEU. fr. Estar molt content. *No caber en el pellejo.*

BESAR ELS PEUS. *Expr.* De paraula o per escrit que se fá en senyal de rendiment a les persones d' alta gerarquía, com: el rei, el papa, etc. *Besar los pies.*

BON PEU Y BONA ORELLA, SENYAL DE BONA BESTIA. *Ref.* Ab que a més del sentit literal alaba a les persones que tenen dites qualitats. *Buen pie y buena oreja señal de buena bestia.*

CAURE DE PEUS COM ELS GATS. fr. *Met. fam.* Ésser feliç en lo qu' altres hi tindríen desgracia. *Caer de pies.*

DE PEU. Al joch de cartes se diu de la sortida, com: *el sis d oros,* etc. DE PEU. *Salida de pie.* || Se diu del soldat que no usa cavall. *De á pie.* || m. adv. Ab que's denota qu' alguna obra s' ha fet complertament nova. *De raiz, desde los cimientos.*

DONAR EL PEU Y PENDRE LA MÁ. fr. Reprèn als que's propassen, prenentse molta més llibertat de la que se 'ls permet. *Dar el pie y tomarse la mano.*

DONAR PEU. fr. Donar ocasió o motiu pera dir o fer alguna cosa. *Dar pie.*

DONAR TANTS PEUS. fr. Senyalar el terreno qu' ha d' ocupar un edifici o una fàbrica. *Dar tantos pies á una fábrica.*

AB EL METEIX PEU ME CALÇO. *Loc. met. fam.* Ab que 's denota qu' algú 's troba en les meteixes circunstancies que un altre. *En el mismo caso me hallo; dame la mano.*

EN O DE PEUS. m. adv. Dret, apoiat sobre 'ls peus. *En pie, en pino, de pies.* || Promptament. *En seguida.*

ENTRAR AB BON PEU. fr. Començar alguna cosa ab felicitat. *Entrar con el pie derecho ó con buen pie.*

ENTRE PEUS. m. adv. Ab que 's denota qu' algú va prop d' un altre fentli nosa. *Entre pies.*

ESTAR AB EL PEU O AB UN PEU AL ESTREP. fr. Estar pròxim a empendre algún viatge. *Estar con el pie en el estribo; tener el pie en el estribo.*

ESTAR AB UN PEU EN L' AIRE. fr. *Fam.* No estar fixo en lloch o estar prompte a marxar. *Estar con un pie en el aire.*

ESTAR EN PEU. fr. *Met.* Durar, permanéixer, existir. *Estar en pie.*

ESTAR ENTRE 'LS PEUS DELS CAVALLS. fr. Estar molt abatut y despreciat. *Estar á los pies de los caballos.*

ESTAR SEMPRE AB EL PEU ALT O EN L' AIRE. fr. *Met.* Estar sempre amanit y a punt pera complir. *Estar en un pie como grulla.*

FER ANAR ENTRE PEUS O PORTAR SOTA PEU. fr. *Met.* Tractar a algú ab despreci. *Traer ó tener debajo de los pies.*

FER PEU FERM. fr. *Met.* Conservarse constant. *Hacer pie.*

FER TINDRE 'L PEU A ROTLLO. fr. *Met.* Contindre a algú dins dels límits deguts. *Tener á raya; hacer estar á raya.*

FICAR EL PEU. fr. En sentit recte ficarlo dins d' alguna cosa. *Meter el pie.* || *Met.* Sortir ab alguna cosa intempestiva. *Meter la pata.*

FICAR O TINDRE UN PEU DINS. fr. Denota qu' algú ha començat a trobar jas o saó pera lograr lo que volía. *Meter un pie ó tener un pie dentro.*

FICAR ELS PEUS A LA GALLEDA. fr. *Met.* Embolicarse, fer un mal negoci. *Meterse en un berengenal.*

GIRARSE O TÒRCERSE 'L PEU. fr. Doldre 'ls nervis per haversel torçat al fer algún moviment violent. *Torcerse, recalcarse el pie.*

ELS PEUS DEL HORTOLÁ NO PERJUDIQUEN AL HORT. *Ref.* Significa que 'l qu' entèn les coses que maneja, evita fácilment els erros que comet qui no les entèn. *El que ó quien las sabe las tañe; los pies del hortelano no echan á perder la huerta.*

LLENÇARSE O TIRARSE ALS PEUS D' ALGÚ. fr. Demanarli sumissament alguna cosa. *Echarse á los pies de alguno.*

LLISCARSE 'L PEU. fr. Ensopegar en el discurs sense sapiguer com eixirne. *Perderse, atascarse.*

MALMETRES DELS PEUS O LS PEUS. fr. Maltractarsels per massa caminar. *Despearse.*

NÉIXER DE PEUS. fr. *Met.* Significa la felicitat que algú té en lo que fá o preté. *Nacer de pies.*

NO DEIXAR TOCAR DE PEUS A TERRA. fr. Contemplar molt a algú, donarli tots els gustos. *Llevar en andas.*

NO DEIXARSE POSAR EL PEU AL COLL. fr. *Met. fam* No deixarse dominar, ni volguer estar subgecte a un altre. *No dejarse ensillar.*

NO MOURE PEU NI CAMA. fr. Ab que 's denota que algú no té moviment. *No se menea.*

NO MOURE UN PEU. fr. *Met.* No fer cap dilligencia per algún negoci. *No dar pie ni patada.*

NO POGUERSE AGUANTAR EN PEUS. fr. Expressa la debilitat d' algú per malaltía o cansament. *No poderse tener en pie.*

NO POSAR ELS PEUS A ALGÚN LLOCH. fr. No anarhi mai. *No atravesar los umbrales.*

NO SAPIGUER ONT POSAR EL PEU. fr. No veure ont se posa 'l peu. *No saber dónde poner los pies.* || Estar molt estret en alguna part a causa d' haverhi massa gent. *No caber de pies.*

PENDRE PEU. fr. Radicarse, fortificarse alguna cosa. *Tomar pie.* || Valdres d' alguna cosa; pendren ocasió y pretext. *Tomar pie.*

PICAR DE PEUS O BATRE DE PEUS. fr. Donar cops de peu a terra per enfado o pesar. *Patalear.*

PODERHI PUJAR DE PEUS. fr. Per ésser cosa molt segura. *A ojos cerrados.*

POSAR ALS SEUS PEUS. fr. Tindres algú per superior a tothom. *Poner á sus pies.*

POSAR ENTRE PEUS. fr. FER ANAR ENTRE PEUS.

POSAR EL PEU AL COLL O DESSOBRE. fr. Humiliar, subgectar a algú. *Ponerle el pie en el pescuezo.*

POSAR EL PEU PLÁ. fr. *Met.* Obrar ab prudencia. *Asentar el pie.*

POSAR EL PEU PLÁ O FERM. fr. Posarlo bé quan se camina. *Asentar el pie.* || *Met.* ANAR DRET, 1.

POSAR PEU A TERRA. fr. Baixar de cavall. *Echar pie á tierra.*

POSARSE DE PEUS. fr. Alçarse. *Ponerse en pie.*

QUAN A PEU, QUAN CAMINANT. *Loc. fam.* Ab que algú denota haver fet a peu tot el viatge de que 's parla. *Un rato á pie, otro andando.*

QUEDARSE EN PEU LA DIFICULTAT. fr. Denota que aquesta subsisteix o que no s' ha vençut. *Quedar ó quedarse en pie la dificultad.*

QUI ESTÁ A PEU DRET MIRI NO CAIGUI. fr. Ensenya el cuidado que 's deu tindre en la prosperitat per lo inconstant qu' és. *El que está en pie mire no caiga.*

QUI VA A PEU. *Pedestre.*

SAPIGUER DE QUIN PEU SE DOL O COIXEJA. fr. Conéixer els vicis d' algú o tindre noticia de lo que intenta. *Saber de qué pie cojea.*

SENSE MOURE UN PEU. *Loc.* Sense travall o fatiga. *A pie quedo.*

SENSE TOCAR DE PEUS A TERRA. fr. Pondera la lleugeresa o velocitat ab que 's corre. *No poner los pies en el suelo; ir en volandas.*

SET PEUS DE TERRA *Expr.* La sepultura. *Siete pies de tierra.*

TINDRE EN PEUS. fr. *Ant.* MANTINDRE, SOSTINDRE.

TINDRE 'L PEU AL COLL. *Loc. fam.* Subgectar a algú o estar pera vèncer alguna dificultat. *Tener el pie encima ó sobre el pescuezo.*

TINDRE 'L PEU AL ESTREB. fr. *Met.* Estar disposat pera alguna cosa. *Estar con el pie en el estribo; estar con las espuelas ó tener las espuelas calzadas.*

TINDRE 'LS PEUS COM UN GLAS, COM UN PÁ DE NEU; SEMBLAR ELS PEUS UN PÁ DE NEU. fr. Tindrels molt frets. *Tener los pies como un carámbano.*

TINDRE UN PEU A LA FOSSA. fr. Estar pròxim a la mort. *Tener un pie ó estar con un pie en la sepultura ó en la huesa.*

TORNAR EL PEU ARRERA O ENDETRÁS. fr. No continuar el camí o desistir del propòsit que se seguía. *Volver pie atrás.*

TREURE 'LS PEUS. fr. Retirarse poch a poch sense girarse d' esquena. *Sacar pies.*

TREURES EL PEU DE LLOCH: GIRARSE 'L PEU.

TROBAR PEU. fr. Ab que 's denota qu' algú qu' entra a algún riu o lloch trova fondo per assentar els peus sense necessitat de nadar. *Hacer pie.* || *Met.* Se diu del qui va ab seguretat o s' afirma en alguna especie o intent. *Hacer pie.*

UN PEU DERRERA L' ALTRE. m. adv. Serveix pera despedir a algú dientli festivament de quin modo ha d' anarsen. *Un pie tras otro.*

PEUAÇ. m. aum. Gran peu. Pie gordo.

PEUADA. f. Senyal que deixa 'l peu. Pisada, huella.

PEUAR. v. a. PEONAR.

PEÚCH. m. Tela o altre llens de la mida del peu ab que 's cobreix y calça aquest per demunt de la mitja. Escarpín.

PEUET. m. dim. Piececillo, piececito, piecezuelo, pecezuelo.

PEUETADA. f. PEUADA.

PEUETEJAR. v. a. Deixar moltes peuetades per terra. Trepitjar.

PEUGRÓS, SA. m. y f. Qui té 'ls peus molt grossos. Patón.

PEULVÁ. m. Nom donat a certs monuments druídichs fets de pedres dretes de gran alçaria. Peulván.

PEULLA. f. La pota o la ungla del porch y demés animals que tenen la pota partida. Pesuño, uña, pezuña, zapatilla, carnícol.

PEUTERROS, A. m. y f. S' aplica al home rústich. Pisaterrones, destripaterrones, pinchauvas.

PEX. m. PEIX.

PÉXER. v. a. y n. PÉIXER.

PEXIR. v. a. PEIXIR.

PEY (Coll de). *Orog.* Al Conflent, als llindars del Vallespir, creuanthi un camí que mena al Costraví y descendeix cap a Vallmanya, comunicant les dues comarques.

PEYRA. f. *Ant.* PEDRA.

PEYRADA. f. Empedrat. Carrer. Carretera.

PEYRAFORCA. *Orog.* Puig de 1,986 met. d' altitut, a la vora de la vall de Carol, al S.O. de Porté, Cerdanya francesa, depart. dels Pirineus Orientals.

PEYRESTORTES. *Geog.* Poble del cantó de Rivesaltes, bisb. de Perpinyà, depart. dels Pirineus; és a la vora del ferro-carril de París a Perpinyà y té 633 habitants.

PEYRÚ. *Orog.* Montanyeta de 662 met. d' altitut, situada a tramontana de Rivesaltes, depart. dels Pirineus Orientals.

PI. m. *Bot.* Arbre molt comú als terrenos escabrosos y montanyosos de quasi tota la Europa; té 'ls tronchs y branques més o menys carregats de reina; les fulles sumament estretes, dures, punxagudes y que duren tot l' hivern; el fruit se coneix ab el nom de pinya; la fusta és d' us general pera la construcció de naus, edificis y altres obres. Pino.

PI ABET: ABET.

PI BLANCH: PI BORT.

PI BÒ: PI VER.

PI BORT. Varietat del pi negre, que 's diferencía d' aquest en ésser més petit, tindre la soca torta, les fulles curtes y les pinyes petites. *Pino común ó silvestre, pinastro, pincarrasco, pincarrasca, rodeno.*

PI DE PINYONS: PI VER.

PI DE LA TERRA. *Bot.* PI BORT.

PI DE LA TREMENTINA. Casta de pi que fá les fulles a manadets y cauen fácilment; les pinyes petites, ovalades, y que de fora semblen escates, quasi morades; de la seua soca és de ont més especialment se extreu la trementina que diuen de Venecin. La fusta és excelent pera edificis exposats a la intemperie. *Lerce, pino alerce.*

Pi ver ab sa pinya

PI MARÍTIM: PI BORT.

PI MELIS. Mena de pi bort que sols se diferencía d' aquest en que fá les fulles més curtes y punxagudes y les pinyes

més llargues; aquestes ixen al capdemunt de les branques. *Picea, pino balsain, pino albar.*

PI NEGRE. Pi del que se'n treu la trementina. *Pino negral, aznacho.* || *Ant.* PI MELIS.

PI ROIG: PI BORT.

PI VER O VÈ. El que té les pinyes grosses y dures, de les quals se treuen el pinyons. *Pino piñonero, albar ó real.*

DRET COM UN PI. fr. *Derecho como un huso.*

HO PODRÁS EMBOLICAR AB UNA FULLA DE PI. fr. *Iròn.* Vol dir que no li donarán lo que li han promès o que li donarán molt poca cosa. *No te dará un torozón.*

PÍ (Antoni). *Biog.* Escriptor y catedràtich del sigle XVIII, qui vivía a Barcelona, més era natural de Colliure, al bisbat d' Elna (França). Essent catedràtich a l' Universitat de Barcelona va determinar pendre l' hábit al monastir de Sant Geroni de Vall d'Hebron, a despit dels concellers de la ciutat, quins el creien indispensable a la càtedra.—Es autor de la *Comedia de la batalla de D. Joan d' Austria a Lepant,* escrita en vers llatí elegantíssim, representada a les escoles per sos deixebles, ab aplaudiment.

— (FRANCESCH). *Biog.* Escriptor català. Monjo del monastir de Sant Geroni de Vall d'Hebron en el sigle XVIII. Dues voltes prior del monastir, ex-definidor y historiaire general del orde en els regnes d'Espanya. — Autor del llibre *Memorias venerables de los más insignes profesores del instituto que plantó en la iglesia su Doctor Máximo el Grande P. S. Gerónimo, renovadas por...* (Barcelona, 1776, imp. J. Nadal); un vol. fol. de 420 planes.

— (GUILLEM). *Biog.* Escriptor heraldista catalá del sigle XV. Rector de Sant Vicents de Folgons, en el bisbat de Girona, ont exercía en l'any 1404. Autor del Arbre genealògich y historia de la casa de Cartellà, que va ésser continuat per frá Joan de Cartellà, prior del monastir de Banyoles; per En Geroni Salgar, notari banyolench y acabat en l'any 1700 per En Joseph Cartellà y Sabastida, capitá general de Mallorca. Aqueix manuscrit és guardat per la familia Cartellà.

— (JOAN BATISTA). *Biog.* Frare del sigle XVII, natural de Palamós, que pertanyía al ordre de Sant Agustí. Va ésser autor d'una *Vida de San Bruno* (impr. Barcelona en 1680). Orador famós y poeta castellá y llatí. Va dedicarse al gravat y existeixen varies estampes gravades al burí per la seua má.

— Y ARIMÓN (ANDREU AVELÍ). *Biog.* Erudit escriptor y arqueòlech, que va néixer a Barcelona l' any 1791 y va morir en la meteixa ciutat en 1851. Laboriós investigador, y entusiasta per la seua terra, va ésser autor de travalls històrichs que fonamentaren altres obres posteriors, esvaint els duptes que a son temps embolcallaven les noticies d' aquesta mena. Entre 'ls seus llibres, cal esmentar: *Barcelona antigua y moderna* y *Museo barcelonés de inscripciones romanas,* escrit ab un enlairat judici crítich, y fent resaltar l' afició del seu autor a les comprovacions diplomátiques.

— Y MARGALL (FRANCESCH). *Biog.* Una de les figures més remarcables de la Catalunya contemporania. Escriptor atitllat, jurisconsult eminent, historiaire imparcial y polítich convençut dels seus ideals. Va néixer a Barcelona en 1824, morint a Madrit en 1901. Cursava encara la carrera de lleis, quan va començar a distingirse per sos travalls literaris, prenent part prou significada en la redacció de les obres *Cataluña* y *Recuerdos y bellezas de España,* aquesta derrera compartint la tasca ab En Piferrer y En Quadrado. El seu llenguatge, elegant de forma y d' una justesa gramatical perfecte, va meréixer que fonamentés el prestigi de que sempre va gosar. Establert de nou a Madrit des 1846, va escriure les obres *Historia de la Pintura, Reacción y Revolución* y *Estudios sobre la Edad Media,* iniciant ab elles les opinions radicals que sempre més va conreuar. Proclamada la República en 1873, va ésser nomenat president quan En Figueres va renunciar aquell cárrech. Además de les obres esmentades y moltes altres que començat havía, és autor de *Las Nacionalidades* (1876) y de la *Historia general de América,* sense acabar aquesta derrera.

— Y MARGALL (JOAQUIM). *Biog.* Remarcable gravador y editor, que va néixer a Barcelona en 1810, morint en 1891. Era germá del anterior, y fou un dels artistes que més honraren la nostra terra en la segona meitat del sigle XIX. Va estudiar a l' extranger desde molt jove, gravant y publicant valioses coleccions de dibuixos, com les obres d' Haxman y les lámines de la obra *Monumentos arquitectónicos de España.* Va encarregarse en 1871 de la direcció de la casa editorial de Rivadeneira, començant la publicació de la *Biblioteca universal económica.*

— Y MOLIST (EMILI). *Biog.* Remarcable metge, que va dedicarse als estudis frenopátichs, y erudit y galán escriptor. Va consignar els seus coneixements literaris y científichs en la notable obra *Los primores del Quijote, en el concepto médico y psicológico.* Pertanyía a l' Academia de Medicina y Cirurgía de Barcelona, ont va meréixer cabal pèls seus discursos de una puresa de llenguatge digne de lloança. Fill d' En Pí y Arimón, va néixer a Barcelona en 1827, morinthi als setanta anys de la seua etat. Va ésser molts anys director del manicomi del Hospital de la Santa Creu, y va pertányer a l' Academia de Belles Arts, essent soci de mèrit de la Barcelonina d' Amichs del País, corresponent de la Societat Mèdica-Psicològica de París y de les Academies de Medicina y Cirurgía de Valencia, Granada y Palma de Mallorca. Además de l' obra esmentada, havía redactat valioses memories y disertacions professionals y un remarcable travall històrich ab el títol de *Nueva estafeta de los muertos.*

— Y SUNYER (JAUME). *Biog.* Metge, nadiu de Roses. Catedrátich de renom en la Facultad de Medicina y Cirurgía, y en la de Farmacia, de Barcelona. Mort a Roses l'any 1898.

PI. *Geog.* Poble del departament dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó d'Oleta; és a la vora de la riera de Sahorra y té 533 hab. || Poble del dist. munpal. de Bellver, provincia de Lleida. || — (COVA DEL). *Orog.* En el terme de Bigues; és dalt del cingle y té poca fondaria.

PI COLL. *Geog.* Caseriu del terme de Banyablufar, partit de Palma, a la costa del Nort de les Balears.

PI DE LES TRES BRANQUES. *Geog.* Al plá de Campllonch, al Bergadá, se destaca el gegantí y centenari Pi aixís anomenat, entre vesants de montanyes, al mitg del camí ral que mena a Sant Llorenç dels Pit us, arbre famós, tocat cent cops pèls llamps, servantne fondes y marcades senyals, s'alça ab esbeltesa, formant tres tronchs regulars, rectes y uniformes, que arranquen drets y espigats a una alçada de 30 metres desde la soca. Cedit generosament a l' *Unió Catalanista* pèl seu propietari, vé a ésser avui com el símbol de les aspiracions de la terra, y ja a mitjans del sigle XVIII gosava respecte y veneració segons un document que 's conserva a la rectoría de Castellar del Riu. La tradició conta que 'l gran Rei Jaume 'l Conqueridor reposá sota les rames d' aquet admirable arbre milenari. Ha sigut cantat magnificament pèl gran poeta Verdaguer.

PÍA. f. DEVOTA. || Bona opinió y concepte, com: *tindre la pía a alguna persona.* **Buena opinión.** || adj. Sobrenom de Barcelona. **Pía.**

PÍA. *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, cantó y bisb. de Perpinyá; és a la vora del riu Agly y té 1,953 hab.

PIÁ. m. PIANO.

PIADÓS, A. adj. Benigne, misericordiós. **Piadoso.**

|| Lo que mou a pietat y compassió. **Piadoso.** || DEVOT, 1, 2. || RAONABLE, MODERAT.

PIADÓS (Lluis). *Biog.* Lluis I, rei de França, fill de Carlemany, a qui succehí en la corona en 814. Governá la Marca hispánica o siga Catalunya, y fundá l'estat d'Andorra casi tal com avui encara subsisteix, després d'haverne tret els moros. **Ludovico Pio.**

PIADOSAMENT. adv. m. D'un modo piadós. **Piadosamente.** || Piament, relligiosament. **Religiosamente, piamente.** || fam. Fer a algú 'l favor de creurel, quan pot duptarse de lo que diu. **Piadosamente.**

PIADOSÍSSIM, A. adj. sup. Molt piadós. **Piadosísimo.**

PIAMARE. f. ant. y

PIAMÁTER. f. Membrana molt sutil que cobreix immediatament lo cervell. **Piamáter, piamadre.**

PIAMENT. adv. m. Segons la pietat y creencia cristiana, sense la obligació de la fe. **Piamente.** || PIADOSAMENT.

PIAMONTÈS, A. adj. Lo natural del Piamont, país d'Italia, y lo que hi pertany. **Piamontés.**

PIAN. m. *Med.* Tumor en forma de maduixa que 's fa a la superficie de la pell de les parts genitals. **Pian.** || PIANO.

PIANEJAR. v. a Tocar el piano. Generalment s'apropía pera referir que 's toca malament aquell instrument.

PIANISTA. m. Tocador de piano. **Pianista.** || Aquell que fa pianos o 'n ven. **Pianista.**

PIANO. m. Instrument musich de teclat y percussió. Se compòn principalment de cordes metáliques de diferenta magnitut, que ordenades de major a menor dins d'una caixa armònica y ferides per macetes, produeixen sòns clars y vibrants, tant més o menys intensos, quant es més o menys forta la pulsació de les tecles. N'hi há de taula, de cua, mitja cua, verticals, diagonals, etc. **Piano, fortepiano.**

PIANO DE CUA, DE TAULA RECTE O VERTICAL. Diferencies del piano segons la disposició exterior y la de les cordes. *Piano de cola, de mesa ó cuadrado y recto ó vertical.*

PIANO, PIANO. Veu purament italiana admesa al catalá y al castellá, pera denotar lo modo d'anar poch a poch. **Pian, pian, o pian, piano; á paso lento.** || *Mus.* Indica 'l modo de tocar suaument, poch a poch. **Pian, piano.**

PIANOLA. f. Aparell que pot colocarse en qualsevol piano, per medi de quin, poden executarse totes les peces apropiades a n'aquest instrument, ab sols tindre nocions de musica el que 'l face funcionar. **Pianola.**

PIANSITA. f. *Min.* Mena de reína fòssil de color cendrós clar, molt trencadiça, que crema fent flam fuliginós y despedeix una olor aromática. **Pianzita.**

Pica baptismal de Beuda

PIAR. v. a. *Ter. de Sopeira.* Lligar. || *Ter.* Trepitjar. || PIULAR.

PIARA. f. Remat de porchs o eguas. **Piara.**

PIBET. m. ABET.

PICA. f. Peça regularment de pedra, cóncava y fonda pera rebre aigua o un altre líquit. **Pila.** || La que hi ha a les iglesies pera posarhi aigua beneita. **Pila.** || *Ant.* FONTS BAPTISMALS. || Llança llarga de que usava la infantería. **Pica.** || Vas fondo, regularment de pedra, ont cau l'aigua de les fonts. **Taza, pilón, tazón.** || Als molins de paper es peça fonda ont hi mullen els draps esquinsats pera ferne'l paper. **Pudridor, pudridero, pila.** || TRULLOLA. || Vas fondo ont se trepitgen els raims. **Gamellón, pila.** || Al noch es una peça de fusta socavada, en que hi posen els panyos pera batanarlos y netejarlos del oli, etcetra. **Pila.** || *Ter.* ÒBIT. || *Art. y of.* Diposit d'aigua dessota la fornal pera remullar el foch y refredar els ferros. || *Agric.* Lloch ont mengen els garrins.

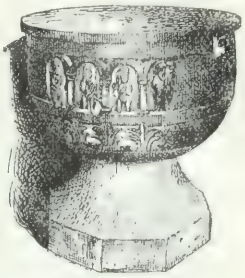

Pica baptismal de Beuda

PICA BENEITERA. *Ter. del Vallès* Pila d'aigua beneita.

DE MICA EN MIÇA S'OMPLE LA PICA. *Ref.* DE GOTA EN GOTA S'OMPLE LA BOTA.

PICA. f. Cim de montanya. PICH. || PIGA.

PICA DE CANIGÓ. *Orog.* És el cim més enlairat del Canigó; té 2,785 metres d'altitut y és al S.E. del Vernet, antich Conflent, departament dels Pirineus Orientals.

PICAÇA. f. aum. Pica molt gran. || DESTRAL.

PICAÇADA. f. Partida, quantitat, suma.

PICACIRERES. *Ornit.* TAYARETA, BUSQUETA.

PICACISME. m. *Med.* Pervertiment del gust, caracterisat per la repugnancia dels aliments assaonats y l'afició a substancies que no són mengivoles. **Picacismo.**

PICAÇÓ. f. **Picazón.** || DESTRALETA.

PICADA. f. Punxada, ferida lleu que 's fa ab eina de punta. **Picadura.** || La punxada que deixa la punta de la llanceta o d'algún animal, aucell o insecte. **Picadura.** || La que fa algún insecte o animal verinós. **Mordedura.** || El cop que 's dona o 'l mal o ferida que 's fa picant. **Picada.** || El cop fort que dona l'aucell picant ab lo bech. **Picotada, picotazo.** || L'acció de picar. **Picadura.** || Nafra o senyal que deixa la picada. **Picazo.** || *Met.* Dita o paraula picanta. **Dicterio.** || Picament de pinyons, ametlles, alls, etc., dins d'un morter. **Salsa.** || La quantitat d'aigua o altre líquit que cap en una pica. || *Ter. Aranès.* TALLADA.

PICADA DE NOUS. Salsa de nous y especies. *Nogada.*

PICADA DE PUSSA. La senyal vermella que deixa la pussa quan ha picat. *Sarpullido, picadura de pulga.*

PICADA DE VIBRIA Y D'ESCORÇÓ, NO HI ES A TEMPS LA EXTREMAUNCIÓ. *Ref.* Pondera lo verinoses que són, que sovint causen una mort repentina.

PICADA (Port de la). *Orog.* Pas a 2,116 metres de altitut per ont se va de la Vall d'Arán a la de Benasch.

PICADEJAR. v. a. **Escaramucear, escaramuzar.**

PICADER. m. *Ant.* **Escaramuza.** || Lloch ont se piquen els cavalls. **Picadero.**

FER PICADERS. *Loc. ant.* PICADEJAR.

PICADERO. m. PICADOR.

PICADILLO. m. Guisat de carn trinxada. **Picadillo, jigote.** || Xasco, broma pera evitar qu'algú faci o digui alguna cosa. **Picón.** || Ressentiment causat per alguna disputa. **Pique.**

ESTAR O VINDRE DE PICADILLO. fr. Se diu d'algú que ve enfadat y busca ocasió de moure bronquina. *Estar ó venir de picadillo.* || Denota estar contrapuntat y enfadat ab algú, y no volguer desistir del seu empenyo. *Ponerse de puntillas, de apuesta; estar ó ponerse de cuerno con alguno.*

PICADIÇ. m. PEDRUSCALL. || MORTER, ARGAMASSA. || Polvos de rajola. **Ladrillo molido.** Desperdicis a

les cuites de gerrer. || adj. Qui fácilment s'ofèn de lo que li diuen. **Cosquilloso.** || Fácil de picar. **Picadizo.**

PICADÍSSIM, A. adj. sup. Molt picat.

PICADOR. m. Lloch ont se domen y ensenyen els cavalls. **Picadero.** || Qui doma o adestra 'ls cavalls. **Picador.** || PICAPEDRER. || TRINXANT. || PICAPORTA. || Torejador de cavall. **Picador.** || ESCLAFADOR. || Pala de fusta ab que les dones piquen la roba. **Moza, criada, jabón de Palencia.** || Nom que donen els torners a un troç de fusta ont hi asseguren les peces pera desbastarles ab l' aixa. **Picador.** || BATIFULLER.

PICADORA (La). *Orog.* A les valls altes del Segre al N. de la Coma de les Posaderes, y al costat dels aspres Castellets. A son peu y a l'altura de 2,107 metres s' hi trova l' Estany gran de Campcardós.

PICADURA. f. PICADA, 4, 6. || Els tallets que's fan als vestits o al calçat per conveniencia. **Picadura.** || El tabach picat. **Picadura.** || El conjunt de les dents a les llimes. || Pich d' agre del vi. || Principi de oxidació dels metalls pulits.

PICADURA GRANADA. A les llimes, les de granet bastant visible.

PICADURA FINA. Les dents de les llimes, que gairebé no 's distingeixen ab la vista.

PICADURA DE BRUNYIR. El dentat de les llimes destinades a pulir.

PICAIG. m. **Picacho.**

PICALCA. f. CALCA.

PICALLIMES. m. *Art. y of.* El que fa la picadura de les llimes. Avans de coneixes les llimes extrangeres, era una industria bastant desarrollada.

PICAMÁ. m. MÁ DE MORTER.

PICAMENT. m. La obra y l'efecte de picar. **Picadura.** | ESCLAFAMENT.

PICAMENT DE MANS. *Palmoteo, aplauso.*

PICAMENT DE PEUS. *Pataleo.*

PICAMILL (Serra de). *Orog.* Al Bergadá a l' altura de 1,297 metres, en un replá o collet entre les cingleres de La Nou y de La Clusa. A la serralada hi ha bastida la casa coneguda per Can Picamill, y prop d' ella una font frescal.

PICAMIXONS. m. *Geog.* PICAMOIXONS.

PICAMOIXONS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Valls, agregat a la ciutat, a una hora de la meteixa; és a la vora del Francolí y té estació de F.-C. En ell s'empalmen la vía de Tarragona a Lleida ab el ramal dels Directes que va d' allí a Roda.

PICAMOLL (Collet de). *Orog.* Al cim de la meteixa serra a una altitut de 1,447 metres.

PICAMOSQUES. m. *Ornit.* Aucell petit que diuen que cría 'ls fills dels altres, y persegueix a les mosques. **Curruca.**

PICANCEL (Serra de). *Orog.* Al Bergadá entre penyals encrespats, derivant el seu nom de *pich en cel* per sa formació especial, y és un erro anomenarla com molts l' anomenen *Piconcell* y *Picancell.* El Coll del Tey, s' obra al seu caire.

PICANT. p. a. Lo que pica o cou. **Picante.** || m. Lo que punxa o té punxes. **Punzante.** || L' acrimonia d' algunes coses, com del pebrot, etc. **Picante.** || adj. *Met.* Ofensiu, com: *paraula picant.* **Picante.** || *Bot.* Se diu de la cama y fulla qu' está poblada de pels fins, oberts per la punta y un poch èrtichs, els quals, al picar, llencen un humor que causa frisança, com fa la ortiga menor. **Picante.**

PICANTÍSSIM, A. adj. aum. Molt picant.

PICANTMENT. adv. m. D' una manera picant. **Picantemente.**

PICANTOR. m. PICOR. || PICANT, 3.

PICANTORETA. f. dim. PICORETA.

PICANY. m Desp. de pich. || PICARÓ.

PICANYA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Torrent; és a llevant y prop de aquesta vila, té estació de F.C. y 1,274 hab.

PICANYO. m. *Ant.* PÍCARO.

PICANYS (Clot de). *Orog.* Al Bergadá, entre la Font de les Lloberes y el Santuari dels Olms.

PICAPEDRA. m. PICAPEDRER.

PICAPEDRÉ. *Ter. ibicench.* Mestre de cases. **Albañil.**

PICAPEDRER. m. Qui travalla les pedres. **Cantero, picapedrero.**

PICAPICA. *Farm.* Nom que s' apropía als pels que cobreixen els fruits de certa lleguminosa de les regions tropicals, que s' adapten a mena de revulsiu. || Mena de pols que's posa dissimuladament per causar picor.

PICA-PINYES. m. pl. *Ornit.* **Piquituerto.**

PICAPLETS. m. PLEDEJADOR. || EMBUSTERO.

PICAPOLL. m. *Bot.* BORRISSOL. || Mena de raím blanch primerench, de pellofa molt tendra y prima, molt gustós y suáu al paladar. También n'hi há de negre. **Albilla.** || Planta ramosa, l' arrel de la qual fá un such lletós verinós que serveix per emborratxar els peixos al riu. || MATAPOLL.

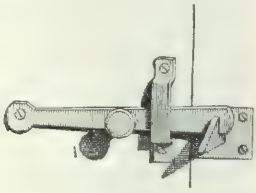

Picaporta o pany de cop

PICAPORT. m. y **PICAPORTA.** f. Mena de baldó de ferro clavat horisontalment a la porta, a la que s' hi sosté ab una baga, dins la qual se mou tot lo necessari, y encaixa de cop dins d' un ferret en forma de naç, dit caputxí, qu' está clavat al bastiment. **Picaporte.**

Picaportes de la catedral de Tarragona

PICAPORTES. m. pl. Anella o altra cosa pera trucar la porta. **Llamador, aldaba.** || Pobre que demana caritat de porta en porta. **Pordiosero.** || *Met.* Qualsevulla persona malvestida y espellifada. **Despilfarrado, zarrapastroso.**

Picaportes

PICAR. v. a. y n. Punxar, ferir ab eina de punxa. **Picar, punzar.** || Mossegar els aucells y alguns insectes. **Morder, picar.** || Córrer algún vent, com: *pica la tramontana.* **Picar.** || Picolar, trinxar alguna cosa. **Picar.** || Xafar, esmicolar a cops, com la sal al morter, etc. **Machacar, majar.** || Mossegar el peix l' esquer del ham **Picar.** || Causar picor o pruitja. **Picar.** || Esser alguna cosa desagradable al paladar per la seua coissor. **Raspar, picar.** || Donar cops ab verga o bastó. **Varear.** || Aturar el picador al toro ab la vara. **Picar.** || Adestrar un cavall, ensenyarlo. **Picar** || Donar cops ab alguna massa, martell, etc. **Golpear.** || Foradar ab la punta de l' agulla o d' algun' altra cosa. **Picar.** || Fer picadures al vestit o al calçat. **Picar.** || Mossegar la pussa deixant senyal al cos. **Sarpullir.** || Mossegar els aucells, pendrers el menjar. **Picar.** || MOLDRE. || Rompre 'ls aucells ab el

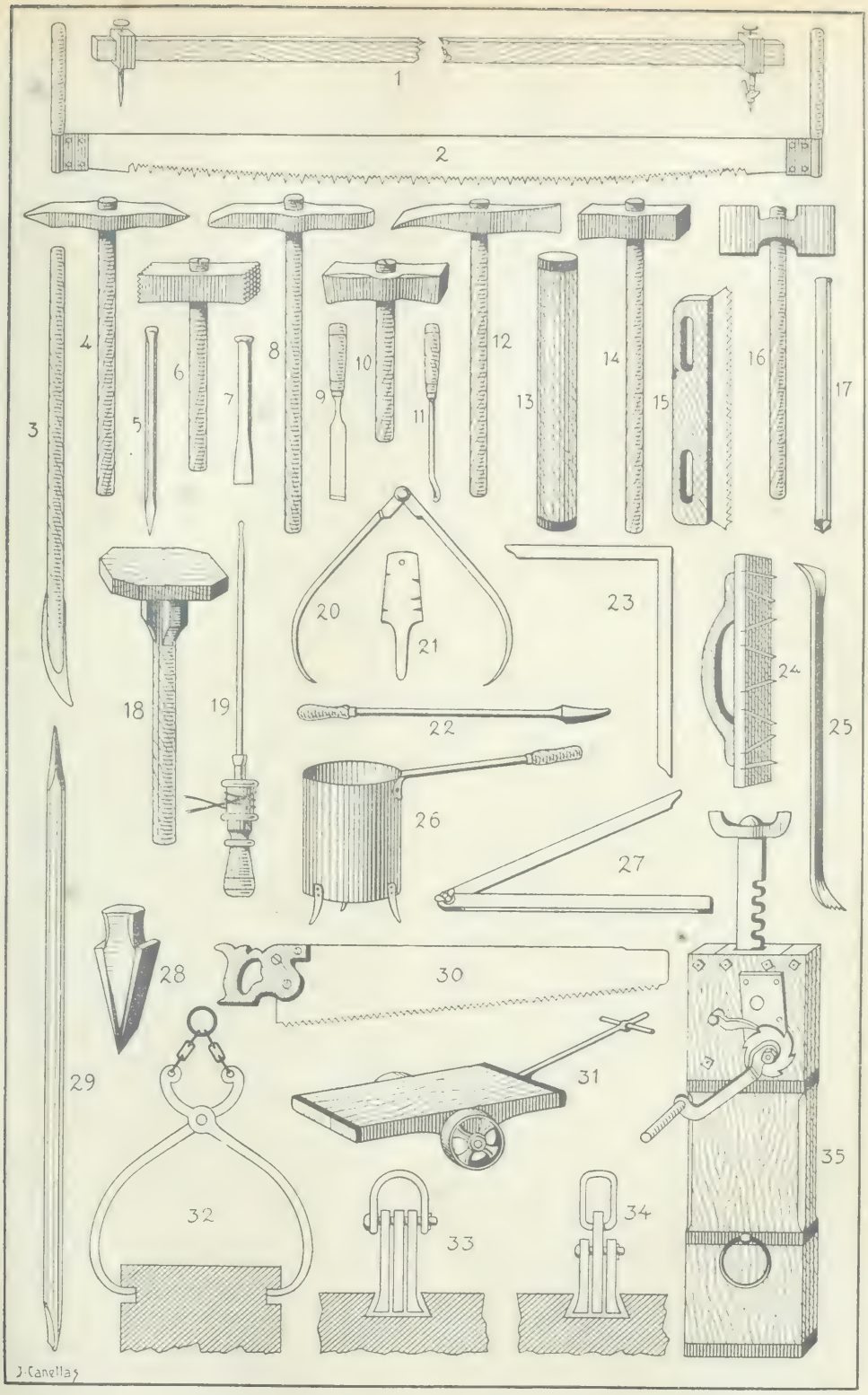

1. Compás de varas.—2. Xarrach.—3. Palanca.—4. Escoda.—5. Punxó.—6. Buixarda.—7. Escarpa —8 Mall.—9. Enformador.— 10 Martell o Maceta.— 11. Gubia.— 12. Polca.— 13. Curró — 14. Maça — 15 Serra — 16 Tallant —17. Barrina.—18. Banca.— 19. Violí. —20. Compás. — 21 Entrescador o guiador de serres. — 22. Pulidor — 23 Escaire.— 24 Carril — 25. Rasclet — 26. Fogó.— 27. Santanella.— 28 Tasconera.— 29. Parpal. —30 Xarrach de má. —31 Carretó.—32. Estenalles.—33 y 34. Gripies.—35. Grill.

bech alguna cosa, com la closca del ou quan está pera eixir el poll. **Apitonar.** || TRINXAR. || Menjar un raim de grá en grá. **Picar.** || Se diu de les coses que tenen un preu molt alt. **Picar.** || *Met.* Punxar, estimular, moure pera fer alguna cosa. **Picar.** || Començar a obrar, tindre efecte alguna cosa, com: *picar el sol, el fret.* **Picar.** || Motejar, ofendre ab paraules o accions. **Picar.** || Menjar un poch de totes les viandes pera tastarles. **Picar.** || *Met.* Se diu de qui presúm de posseir alguna ciencia o art. **Picar.** || Anar depressa; apretar el pas qui va a cavall. **Picar.** || *Mil.* Seguir al enemich quan fuig. **Picar.** || Trucar a la porta. **Llamar.** || Parlant del or y la plata, batrel. **Batir.** || Pitjar ab maçó o cosa semblant la terra. **Apisonar.** || Entre enquadernadors, donar cops ab una massa de ferro als llibres que s' han d' enquadernar, pera que prenguin bon jahent. **Macear.** || Travallar la pedra. **Labrar, picar.** || *Met.* Començar a concórrer compradors. **Picar.** || Posar sellos de plom a la roba. **Emplomar, plomar.** || *Pint.* CALCAR. || Causar coissor. **Escocer, picar.** || Ésser picant o coent algún menjar. **Picar, morder, mordicar, raspar.** || PRUIR.

PICAR PER ALT O PICAR ALT. fr. *Met.* Ab que 's denota que algú 's gloria massa de les qualitats que té, o que preté alguna cosa molt exquisida y elevada, molt superior als seus mèrits y qualitats. *Picar más alto, ó muy alto; poner los puntos muy altos.*

PICAR FOCH. Encendre foch ab la pedra foguera. *Picar fuego.*

CÁRREGA QUE PLAU NO PICA. *Ref. Sarna con gusto no pica.*

PÍCAR. m. PICARÓ.

PICARAMENT. adv. m. Ab picardía. **Picaramente.**

PICARDA. f. PICAROL.

PICARDEJAR. v. a. Executar o dir picardíes. **Picardear.**

PICARDÍA. f. Bergantada, villanía, acció dolenta. **Picardía.** || Acció deshonesta. **Picardía.** || Dolentería, astucia, dissimulo en el dir o fer. **Picardía.**

FER PICARDÍES. fr. Dir o executar picardíes. *Picardear, hacer picardías.*

PICARDIETA. f. dim. **Picardigüela, malizuela.**

PICARDIÓS, A. adj. Qui té molta picardía. Sol dirse de les criatures que tenen poch temps y molta acció. **Picardioso.**

PICARELL. m. *Zool.* Mena de peixos acantopterigis de mitján tamany, oblonchs y llargueruts, ab les aletes dorsals formantne una de sola, y sense dents en son paladar allisat. Viuen entre el fanch y les algues. La qualitat distintiva al Mediterrani, és d' uns trenta centimetres de llargaria, de color gris platejat y taques fosques. **Picorel.**

Picarell

PICARESCAMENT. adv. D' una manera picaresca.

PICARESCH, CA. adj. Cosa de picarons. **Picaresco.** || Calificatiu de una mena de literatura molt en boga a Castella als sigles XVI y XVII.

PICARÍ, NA. adj. PICARÓ.

PICARÍA. f. Picardía.

PÍCARO. m. PICARÓ.

PICARÓ, NA. adj. Bergant, brivó, dolent. **Pícaro.** || Bellach, solapat, trapasser. **Pícaro.** || Belitre, espellifat, mal vestit. **Zarrapastroso.**

PÍCARO ANDANT. m. *Orog.* Roca acinglerada que se destaca sobre la vila de Capafons, serra de Prades, a uns 850 metres d' altitut.

PICAROL. m. Cascabell gros que 's posa al coll dels animals. **Esquila.** || *Met.* La llengua, com: *tindre bon picarol.* **Lengua.** || *Met.* Qui parla molt ab impertinencia y necetat. **Lenguaz, hablador, hablachín.**

TINDRE BON PICAROL fr. Parlar molt. *Tener buen pico.*

Picarol

PICAROL. m. *Ter. Ibicench.* Esquella. **Cencerro.**

PICARONEJAR. v. n. Portar la vida de picaró. Viure de furts.

PICARONERÍA. f. La qualitat de picaró. Dolentería.

PICAROT. m. *Ter. de Sopeira. Ornit.* **Picot, pigot.** || Desp. de picaró.

PICARSE. v. r. Se diu del cavall que s' alborota y 's cansa quan veu la euga. **Picarse.** || Ressentirse d' alguna paraula o acció. **Picarse, sentirse, agraviarse, congojarse.** || Preciarse, jactarse d' alguna qualitat o habilitat. **Picarse.** || Arnarse la roba de llana. **Picarse.** || Ferse taques com picades de pussa als plechs de la roba blanca, per haverla plegada ab humitat. **Apalgararse.** || Corcarse 'ls grans. **Agorgarse, gorgojarse.** || Als molins fariners és posar aspi a la mola, picant suaument ab l' escoda, o ferhi els regarons ab el tallant. **Picar.** || Agrarse 'l vi.

PICARSE LES CRESTES. fr. *Met.* Escatanyifarse, dirse paraules sensibles. *Repiquetearse, picotearse.*

PICART, DA. adj. Lo natural o propi de Picardía, comarca de França. || *Fil.* El dialecte que 's parla a Picardía.

PICA-SOQUES. *Ornit.* RASPINELL. || BLAU. m. Aucell de l' ordre dels enrinxadors. **Sitela, pica-maderos.** || PUJA-SOQUES.

PICASSA. f. aum. **Pilón.** || *Ter.* DESTRAL.

PICASSAL. m. *Ter.* MÁ DE MORTER.

PICASSENT. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Torrent; és entre dos barranchs. té estació de F.-C. y 4,010 hab.

PICASSÓ. m. *Ter.* DESTRALETA.

PICAT, DA. p. p. **Picado.** || Dit de la sal. **Molido.** || adj. El blat y altres grans qu' ha rosegat algún insecte. **Gorgojoso.** || Dit dels ous quan está per eixir el poll. **Apitonado.** || Dit de la roba per adorno. **Picado.** || Dit del dibuix o patró foradat ab agulla. **Picado.** || Dit del argent o d' un altre metall. **Batido.** || pl. *Fam.* DINERS. || Se diu del cavall que per haver conegut alguna euga li queda 'l vici de renillar quan veu altres cavalls, eugas o mules, y, encara 's dirigeix excitat cap en ells desobeint al cavaller. **Picado.** || Dit del vi que té un punt d' agre.

DONARSE PER PICAT. fr. Mostrarse ressentit. *Darse por ofendido.*

PICAT, DA. adj. PIGAT.

PICATÈS, A. adj. PIGAT.

PICATXA. f. Picada de sal, pebre, alls, oli y vitxos per sucar caragols o altre menjar. **Picada,**

PICATATXES. m. Impertinent, qui en tot té què dir. **Impertinente.**

PICH. m. Punt que 's fá ab la ploma, pinzell, etc. **Punto.** || COP. || Cop que 's dona trucant a la porta. **Aldabada.** || El senyal a manera de piga que tenen algunes coses. **Pinta.** || La punta del barret apuntat. **Pico.** || *Met.* La facundia en el parlar. **Pico.** || BÉCH. || PICADA. || *Ant.* FIBLÓ, 2. || El forat que 's fá ab la agulla o punxó al pergamí, paper, etc. **Picadura.** || El que resulta de dues coses sòlides, com: *pich de campana.* **Golpe.** || AVÍS, SENYAL. || *Ter.* VEGADA. || PUNT, INSTANT. || *Ter.* **Mica,** vegada, soroll de cap,

cop. || *Agr.* Eina de pagès, molt forta y punxaguda per rompre les terres fortes, arrencar roques, etc. **Pico.** || Cim d' una montanya que acaba en punxa **Pico.**

PICH DE GALLINA. *Bot.* **Picapoll, mena de corretjola.** *Anagálide.*

PICH DEL GALL AL OU. **Piga com de sanch en el blanch del ou de gallina.** *Galladura.*

PICH DEL SOL. **La part del día en que 'l sol pica ab més força.** *Resistero del sol*

PICH DE VEROLA. **La senyal que la verola deixa a la pell.** *Hoyo.*

A PICH. m. adv. **A punt, a perill.** *A pique.*

A PICH DE MARTELL. m. adv. **Denota qu' alguna cosa está feta picant ab el martell.** *A golpe de martillo.* || S' aplica als metalls travallats a cops de martell. *A martillo.*

AL PICH. m. adv. **Al mitg, al bell mitg, com:** *al pich del hivern, al pich del día. En medio.*

D' UN PICH. m. adv. **D' una vegada.** *De una vez.*

DONAR PICHS A LA PORTA. *Loc.* **Picar, donar cops.** *Dar aldabadas, llamar.*

PICH BASTART. *Ornit.* Vegis PICA-SOQUES BLAU.

PICH BESÓS. *Orog.* **Al Canigó, al extrem de Prat Cabrera, demunt de la Vall de Vallmanya.** || —(D'EINA) *Orog.* **Cim del Conflent, dominat per enlairades montanyes pirenaiques, d' ont brollen les aigües del riu Prats de Balaguer.**

PICHS PEDRÓS. *Geog.* **Dos pichs de la serra que separa 'l Llenguadoch de la Cerdanya francesa, al NE. de Porté, al capdemunt de la vall de Carol; el de tramontana té 2,831 met. d' altitut y 'l de mitjorn ne té 2,888.**

PICNITA. f. *Min.* **Varietat estriada o cilindroidia de topaci. Picnita.**

PICNOSTILS. m. *Arquit.* **Intercolumni, quina distancia de columna a columna té tres nodos. Picnostilos.**

PICNÒTICH, CA. adj. *Med.* **Calificació dels remeis que tenen la virtut d' espessir els humors. Picnótico.**

PICNOTROPO. m. *Min.* **Mineral de color gris o rosat que 's trova barrejat ab el talch. Picnotropo.**

PICO. m. **Discordia, disgust ocasionat d' alguna disputa. Pique.** || **Trencat, respecte de quantitat sensera o principal. Pico.** || *Ter.* **Certa mena de canti ab dues ances laterals y un sol broch llarch y amplet a la part de sobre. Pico.**

ANAR DE PICO. fr. ESTAR DE PICADILLO.

ANÁRSEN A PICO. fr. *Náut.* **Naufragar la embarcació.** *Irse á pique, zozobrar, afondar.*

TIRAR A PICO. fr. *Náut.* **Fer enfonzar o submergir a un altre barco.** *Echar á fondo, á pique, á perder; colar á fondo, á ojo.*

PICÓ. m. **Piló de fusta gros y pesat, ample de baix que puja en disminució, y a la part de dalt se li posa un mánech de mitja cana de llarch; serveix pera apretar la terra, pedres, etc. Pisón.**

PICOÇADA. f. **Cop de pich fort.** || **Picada forta.** || **Tota la quantitat de moneda que un pot arreplegar ab la má, esgarrapant sobre un munt. Picotada.**

PICOLA. f. **Escoda petita que usen els mestres de cases. Piquetilla.** || **Piquet. Alcotán.** || **Facilitat en el parlar.** || **Llabia, xarra. Verba.**

PICOLAR. v. a. **Fer miques. Picar.** || **Reduir a bocins molt menuts una cosa picant. Picar.**

PICOLAT, DA. p. p. **Picado.** || **Picat, fet a troços molt menuts.**

PICOLEJAR. v. a. **Parlar molt de coses innecessaries. Picolear.**

PICOLETA. f. **Piqueta. Alcotán pequeño.**

PICONA. f. QUERA, 2.

PICONAR. v. a. **Apretar ab el picó. Apisonar.**

PICONAT, DA. p. p. **Apisonado.**

PICOR. f. **Pruitja, coissor, frisança. Comezón, picazón, prurito.** || **Sabor o gust coent que tenen algunes coses. Picante.** || *Met.* **Disgust, neguit. Picazón.**

FER PICOR. fr. **Donar pruitja.** *Dar picazón, desazón.*

PICÓREA. f. **Robo dels soldats en camp enemich. Pecórea.** || **Diversió que 's pren eixint al camp.**

FER PICÓREA. fr. **Devastar els camps del enemich.** *Talar, pecorear.*

PICORETA. f. dim. de picor. **Prurito.**

PICOREYA. f. PICÓREA.

PICORNELL Y GOMILA (Joan). *Biog.* **Escriptor y pedagoch mallorquí del sigle XVIII, natural de Palma. Residint a Madrit, era membre actiu de les principals corporacions científiques y literaries, entre elles la R. Soc. Vascongada. A Salamanca va publicar un** *Discurso teórico-práctico sobre la educación de la infancia* **(imp. García Rico, 1786), y a Madrit alguns impresos, entre ells una traducció de Mathon de la Cour, aclarida ab notes (1790). És el pare de Joan Antoni Picornell, nat en 1782, qui als tres anys y mesos s' examinava d' historia y geografía a la universitat de Salamanca, y als cinch anys (1787) sostenía conclusions públiques de teología. Emprô, va morir jove, a Amèrica, havent escrites bastantes produccions.**

PICOSSADA. f. PICOÇADA.

PICOT. m. MAGALL. || *Ter.* **Picador, pala que usen les bugaderes pera picar la roba quan la renten. Maza.** || **Eina pera fer fonaments, pera remoure y al-**

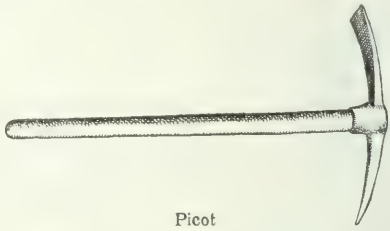

Picot

çar la terra. || **Herba fabulosa que diuen que talla el ferro y serveix pera llimar els barrots de les reixes de les presons.**

PICOT. m. *Ornit.* **Nom genèrich dels aucells que tenen el bech disposat pera foradar les soques dels arbres. Píscido.** || Vegis PIGOT.

PICOT ABIGARRAT GRAN. **Aucell de l' ordre dels enrinxadors.** *Pico abigarrado grande.*

PICOT ABIGARRAT MITJÁ. *Pico abigarrado mediano.*

PICOT ABIGARRAT PETIT. *Pico abigarrado pequeño.*

PICOT CENDRÓS. *Pico ceniciento.*

PICOT NEGRE. *Pico negro.*

PICOT VERT. *Pico verde.*

PICOTA. f. SAYAL, SARGIL. || **Pilá o forca de pedra que hi solía haver a l' entrant dels pobles pera exposar el cap dels sentenciats a mort, a fi de que servís de vergonya y escarment. Picota.**

ESTAR DE PICOTA. fr. **Estar enemistats.**

PICOTADA. f. **Picada, becarrada, cop de bech. Picotada, picotazo.**

PICOTEJAR. v. a. **Picar sovint, donar picades ab el bech. Picotear, picar.** || *Met.* **Ofendre ab paraules. Picar.** || v. r. **Barallarse dos o més dientse paraules picantes. Picotearse.**

Picotella

PICOTEJAT, DA. p. p. **Picoteado.**

PICOTELLA. f. *Ornit.* **Aus trepadores de color grisench de plom, blanch a la gargamella, vermellós**

al ventre, les plomes dels costats fosch rogench, que viuen als arbres, volant de l'un al altre y montant pèls tronchs y les branques ab molta lleugeresa. Se nodreix d'insectes, aranyes y orugues, y gaire bé sempre sejorna a les arbredes enlairades, encare que se 'l trova a voltes als arbres dels passeigs públichs. Picotella.

PICOTER, A. adj. La persona que parla molt y sense sustancia. Parlambrin.

PICOTERÍA. f. Pruija de parlar sens motiu.

Picoti

PICOTÍ. m. Mesura de grans: és la quarta part de un quartá. Picotín.

PICOTILLA. m. Porció de mercaderies, qu' algún particular no comerciant porta a les Indies pera vèndreles pel seu compte. Ancheta. || Porció de gènero que 's permet dur a un particular quan s'embarca. Pacotilla. || *Ant* Porció de mercaderíes que 'ls mariners y oficials podíen embarcar pel seu compte sense pagar nòlit fins el valor de llur salari en aquell viatge. Pacotilla.

Picrid

PICRIDI. m. *Bot.* Mena de plantes compostes xicoriacies, herbes ramoses de fulles alternes peludes y petites, flors grogoses, que vegeten als paísos banyats pèl Mediterrani. Picridio.

PICRITA. f. *Min.* Cals carbonatada que conté magnesia. Picrita

PICRÔCOT, A. adj. *Med.* Abundant de bilis. Picrócoto.

PICROFARMACOLITA. f. *Min.* Varietat de farmacolita que's trova en forma de glòbuls fibrosos y radiats o en masses terroses. Picrofarmacolita.

PICROFILITA. f. *Min.* Silicat de magnesia y de ferro. Picrofilita.

PICROGLICI. m. *Quím.* Substancia amarganta y ensucrada que s' extreu dels tronchs de la dulcamara. Picroglicio.

PICROLIQUENINA. f. *Quím.* Materia crestallina, blanca, fusible, poch soluble a l' aigua y molt al alcofoll y al èter. Picroliquenita

PICROMEL. m. *Med.* Materia agra y apegalosa extreta de la bilis. Picromel.

PICROTÒXIQUES. f. pl. adj. *Quím.* Calificació de les sals que tenen per base la picrotòxina. Picrotóxicas.

PICROTÒXINA. f. *Quím.* Substancia extreta d'una escorça de Llevant. Picrotóxina.

PICTITA. f. *Min.* Varietat d' afèn, de color cendrós ab reflexes groguenchs. Pictita.

PICTÒRICH, CA. adj. Pertanyent a la pintura. Pictórico.

PICTÒRICA. f. PINTURA.

PICUDET. n. Picadillo.

PICUT, DA. adj. Picudo. || XARRAIRE.

PIÇARRA. f. *Min.* Mineral molt abundós, negrós, opach, molt poch lluent, mitjanament dur, no molt pesat y un poch fret al tacte; s' usa principalment pera cobrir cases a modo de teules y pera fer quadros pera escriure 'ls nois a escola. Pizarra. || Entre estudiants és la post verniçada o encerat ont hi dibuixen o hi escriuen ab guix. Pizarra. || LLICORELLA.

SORTIR A LA PIÇARRA. fr. Ferhi ab el guix les figures necessaries pera les demostracions matemátiques, etc. *Salir á la pizarra.*

PIÇARRAL. m. Pedrera d' ont se treuen les piçarres. Pizarral.

PIÇARRENCH, CA. adj. Lo pertanyent a la piçarra o lo que se li sembla. Pizarreño.

PIÇARRER. m. Qui travalla piçarres y les posa als edificis y també qui 'n ven. Pizarrero

PIÇARRÍ. m. Llapiç fet d' una barreta de piçarra. Serveix pera escriure o dibuixar a les piçarres. Pizarrín.

PIÇARRÓS, A. adj. De la naturalesa de la piçarra. Se diu de les roques y dels terrers. Pizarroso.

PIÇCA. f. Trocet, bocinet, molleta d' alguna cosa.

NO ENTÈNDREHI PIÇCA. f. No entèndrehi gota. *No entender pizca.*

PIÇÓ. m. PEÇÓ. || PISSÓ.

PIEÇÓMETRE. m. *Fís.* Instrument destinat a amidar la compressibilitat dels líquits. Piezómetro.

PIEÇOMETRÍA. f. *Fís.* Art de construir y usar el pieçòmetre. Piezometría. || Teoría en que 's funda la mesura de la compressibilitat dels líquits. Piezometría.

PIEÇOMÈTRICH, CA. adj. *Fís.* Relatiu al pieçòmetre. Piezométrico.

PIÇONS. m. pl. *Art. y Of.* Peces de terra cuita empleades en la construcció y anomenats també pitxolins.

PICHOT (Amadeu). *Biog.* Escriptor del Mitjorn de França. Va néixer a Arlès al any 1795, morint en 1870. Fou director de la *Revista Británica*, donant a coneixer les obres més importants del extranger, devent esmentar noveles, contes, viatges, llegendes, poesíes, etc.

PIDOLAIRE. m. Qui demana molt y seguit. Pedidor, pedigón, pedigüeño. || Captaire, pobre. Pordiosero.

PIDOLAR. v. a. DEMANAR, MENDICAR.

PIEDRA o PEDRA (La). *Hidrog.* Font a l' illa de Ibiça més enllá de la cova de Santa Agnès.

PIELITIS. f. *Med.* Inflamació dels calzes y de la pelvis als ronyons, produida per la presencia de cossos extranys. Pielitis.

PIER (Sebastiá). *Biog.* Catedràtich de la Universitat de Cervera a la facultat de Teología. Molt entès en tal especialitat y en lletres. Estava en relació intelectual ab els mestres doctors de la Universitat de Tolosa. Explicava la teologia ben distintament dels jesuites en aquell temps. Les seues obres no s' han pas publicat.

Segell de Piera

PIERA. *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. d' Igualada; és a la vora d' una riera, té estació de F.-C. y 2,752 habitants.

PIERAS (Son). *Geog.* Caseriu del camí de Palma a Calviá a l' illa de Mallorca.

PIERIS. f. *Zool.* Insectes lepidopters papillionits, de la fam. de les rapaloceres, comunament blanques de color, molt abundoses en les regions de tot Catalunya. Pieris.

Pieris

PIERÓFILA. f. *Min.* Varietat de serpentina. Pierófila.

PIEROLA. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. d' Igualada; és entre montanyes, a mitjorn de Montserrat, y té 972 hab.

PIERRETTE. f. dim. de *Pierrot.*

PIERROT. m. Mot francès equivalent a les catalanes, *arlequí, pallasso, potxineli.*

PIESTRÓ. m. *Cir.* Instrument destinat a esmicolar o rompre, segons les circunstancies, el cap del fetus dins de la matriu. **Piestrón.**

Segell de Pierola

PIETAT. f. Virtut que mou a servir y honrar a Deu, als pares y a la patria. **Piedad.** || Llástima, commiseració. **Piedad.** || Els actes de dita virtut. **Piedad.** || La cualitat de lo piu. || — (MISTERI DE LA). El que representa a la Mare de Deu tenint a la falda el seu fill mort, al peu de la creu.

PIETÓS, A. adj. Que sent pietat, que té la virtut de la pietat.

PIETOSAMENT. adv. D' una manera pietosa.

PIFERRER (Francesch). *Biog.* Pedagoch y historiaire, que va néixer a Lloret de Mar l' any 1813. Va passar a França, exercint el professorat a Tolosa, y retornat a Espanya, va establirse a Madrit, consagrantse a travalls literaris. Va publicar una munió d' obres molt erudites, essent d' elles les més remarcables les que segueixen: *Antología española, Tratado de heráldica y blasón, Nobiliario de los reinos y señoríos de España, Diccionario de la ciencia heráldica, Diccionario de las bellas artes, Nuevo diccionario español francés y francés español, Ser ó no ser,* etc. Va morir en 1863.

— Y FÁBREGAS (PAU). *Biog.* Escriptor elegantíssim de llengua castellana, crítich atitllat, y erudit historiaire. Va néixer a Barcelona l' any 1818, y a costa de travall y d' estudi, lluitant ab l' escassetat de recursos, va obrirse camí, fentse un renòm merescut. Amich d' En Balmes, d' En Tió, d' En Roca y Cornet, va formar part de la redacció del *Diario de Barcelona,* y fou un dels que colaboraren en la obra capdal titolada *Recuerdos y bellezas de España,* que va donarli gran y merescut renom. El travall va minar la seua existencia, morint quan tot just havía complert els trent'anys de sa etat. El seu estil era pulcre y castiça la seua dicció poguentse assegurar qu' En Piferrer era un dels prosistes més clássichs de la nostra terra.

PIFIA. f. Errada, cop en fals que's dona ab el taco a la bola al joch de billar y truchs. **Pifia.** || Qualsevol cop en fals que algú dona; falta o equivocació que comet o erro ridícol, etc. **Pifia.**

ANARSEN A LA PIFIA. fr. Malmetres, ma'ograrse alguna cosa. *Llevárselo la trampa.*

FER PIFIA. fr. *Met.* Equivocarse en lo que no's deuría equivocar, donar un cop en fals. *Hacer pifia.*

PIFIADA. f. PIFIA. || ESPIFIADA.

PIFIADOR, A. adj. Qui fá moltes pifies. **Pifiador.**

PIFIAR. v. a. Fer pifia, donar un cop en fals ab el taco a la bola de billar. || *Fig.* Errarla, donar un cop en fals. || ESPIFIAR.

PIFRE. m. Instrument musich militar que serveix per la infantería acompanyat ab el tambor. És una petita flauta de molt sonora y aguda veu, que s toca atravessada. **Pífano, pífaro.** || Qui toca dit instrument. **Pífano, pífaro.**

PIGA. f. Taca petita que sol sortir a la pell, especialment de la cara. **Peca, pinta.** || Taca natural en qualsevulla part del cos. **Lunar.**

SENYALAR PIGUES. fr. Haverhi perill de succeir algún mal. *Traer vigilia.*

PIGELL. m. *Ter. de Sopeira.* Pedra grossa. **Canto rodado.**

PIGALLA. f. PIGA. || Moltes pigues.

PIGALLAT, DA. adj. *Ter.* MATISAT.

PIGALLÓ. m. Noi o noia qu' acompanya al cego. **Destrón, lazarillo, gomecillo.**

PIGALLÓS, A. adj. Pigardós.

PIGAMÓN. m. *Bot.* Plantes ranunculacies, de fulles alternes, envainantes les de baix, flors en corimbe, essent les dues especies més conegudes les anomenades *thaliatum aquilegifolium,* y la ruda dels prats o fals ruibarbe.

PIGARCH. m *Ter. Zool.* Au de les rapacies que arriva a tindre un metre del bech a la cua, y fins a dos metres y mitg de punta a punta d'ales, cos gros, bech fort y plomatge lleonat, blanca la cua y els ulls, les potes y el bech grochs. Se nodreix de reptils, més ataca també a voltes les aus de corral. **Pigargo.** || SICART.

PIGARDÓS, A. adj. *Anat.* y

PIGAT, DA. adj. Qui té pigues. **Pecoso.** || VEROLÓS. || Lo qu' és d' un color barrejat de pichs o taquetes. **Graneado, pintojo.**

PIGAT DE SAGÓ. Se diu de qui té la cara plena de piguetes grogues o rogenques. *Pecoso.*

PIGAT DE VEROLA. Qui té la pell plena de foradets fets per la verola. *Picado de viruela.* || GRAVAT.

PIGER. m. Eina de terriça o metall ab una ansa. **Jarro.**

PIGERA. f. Cántara. **Jarra.**

PIGERER, A. m. y f. Terricer. **Jarrero.**

PIGMENT. m. Materia particular a la qual deu la pell de les races humanes lo seu coloriment y que té 'l seu assento al cos mucós. **Pigmento.**

PIGMEU, A. adj. Nano, de baixa estatura. **Pigmeo.**

PIGNORACIÓ. f. *Ant.* EMPENYORAMENT.

PIGNORATICI. adj. *For.* HIPOTECAT, EMPENYAT. || Lo que inclou o 's refereix a prenda o hipoteca. **Pignoraticio.**

PIGNÒSTICH, CA. adj. *Med.* Propi pera espessir y refrescar els humors. **Pignóstico.**

PIGOMEL. m. *Med.* Monstre que presenta un o dos membres accessoris a la regió hipogástrica. **Pigomelo.**

PIGOMELIA. f. *Med.* Monstruositat que presenta el pigomel. **Pigomelia.**

PIGOMÈLICH, CA. adj. *Med.* Que pertany a la pigomelia. **Pigomélico.**

PIGOPACIA. f. *Med.* Monstruositat que presenta 'l pigópach. **Pigopagia.**

PIGOPÁGICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent o relatiu a la pigopagia. **Pigopágico.**

PIGÓPACH. m. *Med.* Monstre doble, quins cossos están units per les anques. **Pigópago.**

Pigot

PIGOT. m. *Ornit.* Aucell d' uns 20 centimetres de llarch, clapat de negre y blanch, menys la nuca y la part inferior de la cua, que són de color vermellós. S' alimenta d' insectes que treu de dessota l' escorça dels arbres ab lo bech. **Picamaderos, pico.**

Pigot de març

PIGOT DE MARÇ. Aucell d' uns 15 centimetres de llarch, negre ab taques blanques y una de vermella al començament de la cua, y un monyo vermell al cap. S'alimenta dels insectes dels fems. *Picapuerco.*

PIGOT MENOR. Aucell de 15 centimetres de llarch, clapat de blanch y negre, ab lo començament de la cua cendrós y 'l cim del llom rogench. S' alimenta dels insectes que 's críen als arbres. *Pipo.*

PIGOT DE CAP GROCH, GRIS, GARCER, MITJÁ, NEGRE, PETIT Y VERT. *Ornit.* Diferentes especies y varietats ab que's divideix el genre *Picus*, aucell que destrueix grans cantitats d' insectes.

PIGOTA. f. *Ter.* VEROLA. || Berrugueta, granet que fan les fulles d' algunes plantes. **Verduguillo.** || Verola del bestiar. **Morriña.**

PIGOTA. f. Desp. de piga. || Verola. **Viruela.**

PIGOTA OVINA. f. Malaltía de les ovelles y moltons.

EMPELTAR LA PIGOTA. *Inocular la viruela.*

PIGAT DE LA PIGOTA. fr. *Picado de viruelas.*

PIGOTADA. f. Epidemia de pigota o verola.

PIGOTER, A. adj. Qui ha tingut la pigota. **Varioloso.**

PIGOTITA. f. *Min.* Substancia que resulta de la combinació de l' alúmina ab un ácit orgánich. **Pigotita.**

PIGOTÓS, A. adj. Verolós. **Viroiento.**

PIGRE. adj. Peresós. **Pigro.** || Negligent, omís. **Pigro.**

PIGRICIA. f. p. u. Peresa. **Pigricia.** || Descuit, negligencia. **Pigricia.**

PIGUETA. f. dim. **Pintilla.**

PIGUILLEM Y VERDAGUER (Francesch). *Biog.* Metge y escriptor molt distingit pels seus travalls professionals. Va néixer a Puigcerdá al any 1770, morint a Barcelona en 1826. Va pertanyer a algunes corporacions científiques de son temps y fou catedràtich de clínica al colegi de medicina de Sant Carles, a Madrit.

PIÍSSIM, A. adj. sup. **Piísimo.**

PIJAR. v. a. y derivats. PITJAR.

PIJÓ. m. Poll del colom. **Colomí. Pichón.**

PIJORAR. v. n. Y 'ls seus derivats. PITJORAR.

PILA. f. Munt. **Montón, pila.** || Agregat, multitut de coses. **Montón.** || PILAR. || *Met.* Tot lo que per la seua abundor es difícil de comptar. **Montón.** || *Ter.* Entre carboners la del carbó pera cremar. **Pila.** || f. PICA. || Font batismal. **Pila.**

PILA D HERBA: GARBA.

PILA PE PEDRES: CLAPER.

PILA DE TERRA. *Montón de tierra.*

PILA ELÈCTRICA. *Fís.* Aparell de cristall o de metall al qual per medi de dischs de coure, filsferros, etc., junt ab diverses sals y preparats, se desenrotllen corrents elèctriques aplicables a diversos usos industrials o terapeutichs. *Pila eléctrica.*

A PILES. m. adv. **A pilots, a munts.** *A granel, á montones.*

NOM DE PILA. Lo que cada hú porta en primer lloch.

ULL DE PILA. Entre carboners lo forat del mitg de la pila del carbó o de llenya pera ferlo. *Ojo de pila.*

PILÁ. m. Columna de pedra o altra materia semblant. **Pilar.** || Cos sòlit d' una peça, llarch y rodó. **Pilar.** || Columna arrimada a una paret pera afirmarla. **Pilar, contracolumna, apoyo.** || Cilindre de pedra ont hi posaven els caps dels ajusticiats o 'ls reus a la vergonya. **Picota.** || PAL. || *Met.* L' home ferm y constant pera defensar una cosa. **Roca.** || PILASTRA. || PEU DE LLIT. || pl. Joch de nois posantse quatre o més d' esquena al pilans, recons o altres llochs senyalats, de modo que s' ocupin tots, quedant un noi sense lloch; tots los que 'n tenen passen promiscuament d' uns a altres, y l'empenyo del qui no 'n té es arribar al pilá abans que 'l qui 'l va a pendre, y paga quedantse al mitg lo qui no trova lloch. **Arrepásate acá, compadre; las cuatro esquinas.** || GUARDARRODAS. || *Min.* L' espai de dues o tres cames del cos de la veta, que 's deixa entre pou y pou. **Pilar.** || Exercici de quatre, cinch, sis o mes homens, uns demunt d'altres, que fan els Xiquets de Valls.

PILÁ. n. p. f. Nom de dona. **Pilar.**

PILAÇA. f. aum. Una gran pila.

PILADA. f. Porció d' aigua que omple la pila. || Moltes piles.

PILÁN. m. PILÁ.

PILANS. m. pl. de pilá.

PILAR. m. PILÁ.

PILAR (Ntra. Sra. del). *Geog.* Iglesia de l'extrem de l' illa de Formentera prop de la costa nomenada La Miranda, a les Balears.

PILARET. m. dim. **Pilarejo.**

PILARETS. m. pl. Joch de nois dit també dels cuatre cantons. **Juego de las cuatro esquinas.**

PILARÓ. m. *Mar.* Qualsevol dels pilans que sostenen un propau, galería coberta, etc. **Pilarón.**

PILASTRA. f. *Arq.* Pilá o columna quadrada. **Pilastra.** || Lo pilá que a les columnates sol posarse a més de la columna y arrimat a ella, demunt del qual carrega immediatament l' arch. **Parástade.**

PILASTRAÇA. f. aum. **Pilastrón.**

PILASTRADA. f. Conjunt de pilastres. **Portxes** d' una plaça o edifici. **Columnata.**

PILASTRETA. f. dim. **Pilastrilla.**

PILASTRÓ. m. PILASTRA, 2.

PILAT. m. *Hist.* Nom del jutge que sentenciá a Crist. Per extensió se diu del qui obra com ell contra una causa justa. || —(CASTELL DE). *Geog.* Castell romá de Tarragona, situat a llevant de la ciutat, sobre 'l Mediterrani. Se creu que fou bastit per Pilat y actualment serveix de presó.

PILATER. m. Bataner qu' assisteix al noch pera enfortir els panyos. **Pilatero.** || Minyó que cuida de les piles dels molins paperers. **Pilatero.**

PÍLDORA. f. PÍNDOLA.

PILER. m. PILATER.

PILES (Martí). *Biog.* Escriptor del sigle XVII, natural de Vich. Autor del llibre *Fenix de Cataluña, ó compendio de sus antiguas grandezas* (1683).

Segell de Les Piles

PILES. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia. part. jud. de Gandía; és a la vora del F.-C. de Valencia a Alacant y té 1,693 hab. || —(LES). Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Montblanch; és al S.O. de Santa Coloma de Queralt y té agregats els pobles de Viure, Figueroleta, Guialmons y Sant Gallart, reunint entre tots cinch, 497 hab. || —(PAS DE). Veinat del terme de Subirats. || —(PUNTA DE). *Hidrog.* Punta de la costa d' Alacant, prop de Torravella.

PILETA. f. dim. Muntet. **Montoncillo.**

PILIFORME. adj. En forma de pel.

PILMA. f. PEGAT.

PILÓ. m. Troç de fusta groixut, generalment rodó a manera de pilá, que a les carnicerías y a les cuines serveix per tallarhi la carn. **Tajón, tajo, tajadero.** || El contrapès de la romana. **Pilón.** || *Ter.* SOCH, 2. || Peça de fusta quadrada ab un buit al mitg que serveix als sabaters pera amotllar la sola. **Huevo.** || Pá de sucre, pres y amotllat en figura quasi cònica. **Pilón.** || Lo de sucre qu' als ingenis o fábriques se fa del such de la canya més purificat. **Catite.** || La pila de verema trepitjada que 's posa demunt del banch de la prempsa pera exprémerla. **Pie, pilón.** || Cada una de les peces de fusta que 's posen sobre la cobertora, demunt de la qual hi carrega la guía, y sobre aquesta 'l caragol pera prempsar la verema. **Pilón.**

PEGAR AL MITG DEL PILÓ. fr. *Ant. Dar en el blanco, en el hito, en el quid, en el punto, en el chiste,* etc.

PILÓ, NA. adj. Qui no té pel, pelat. **Pelón.** || BORRATXO.

PILÓ DE BELMATG. *Orog.* Puig de la serra de Montner, entre les rieres del Senyoral y de Monday, a mitjorn d' Arles, Alt-Vallespir, depart. dels Pirineus Orientals. Té d' altura 1,279 metres.

PILONÁÇ. m. aum. **Tajón.**

PÍLOR. m. *Anat.* Orifici interior del ventrell, per ont passen els aliments al budell. **Píloro.**

PILÒRICH, CA. adj. *Anat.* Pertanyent al pílor. **Pilórico.**

PILÓS. Pelut. || Sobrenom que 's doná al Comte Guifre, fundador de la nacionalitat catalana. (Vegis GUIFRE).

PILOSIS. f. *Med.* Nom qu' alguns fisiòlechs donen a la formació del pel.

PILOT. m. Patró que governa una nau. **Piloto.** || DE PORT. Qui dirigeix la entrada y sortida dels barcos al port. **Piloto.** || PRÁCTICH. Se diu del que per conéixer bé 'l port y la costa se li encarrega 'l govern del barco. **Práctico.** || La materia que regularment s' uneix en figura rodona, com: *pilot de cera.* **Pelotón.** || MUNT, PILA. || Escamot. **Pelotón.** || Porció de cabells embullats. **Pelotón.** || Multitut de coses sense ordre. **Montón, hacina, acervo.** || Au de rapinya, mena de duch. || *Ictiol.* Peix del genre naucrata.

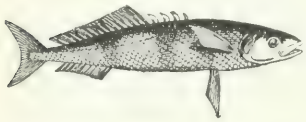

Pilot

PILOT DE PALLA. Munt de palla sencera que's guarda pera donarla al hivern a les besties. *Balagar.*

A PILOTS. mod. adv. A MUNTS.

PILOTA. f. Bola de llana o altra cosa apretada ab fil y forrada de cuiro o d' un' altra materia; serveix pera jugar. **Pelota.** || La bala ab que 's carreguen les escopetes y altres armes de foch. **Pelota.** || El joch que 's fá ab la pilota. **Pelota.** || La que 's fá de pá, carn trinxada y altres ingredients. **Almóndiga.** || pl. Entre estampers **Balas.**

PILOTA DE VENT. La que 's fá d' una bufeta plena d' aire y coberta de pell que també serveix pera jugarhi. *Pelota de viento.*

ANARSEN TOT EN PILOTES Y MARXADORS. fr. *Met.* Anarsen tota la utilitat d' alguna cosa en els gastos pera conseguirla. *Irse en pelotas y juzgados.*

FER ANAR COM UNA PILOTA O JUGAR A PILOTA AB ALGÚ. fr. *Met.* Ferlo anar y vindre inútilment, portarlo enganyat. *Jugar á la pelota; traer á alguno como palillo de suplicaciones ó de barquillero; llevar á alguno al pilón; traer al pelotero.*

NO TOCAR PILOTA. fr. No endevinar res de lo que 's diu o 's fá. *No dar palotada.*

PENJAR LA PILOTA. fr. Ferla quedar jugant a algún balcó, teulada, etc. *Calar la pelota.*

TORNAR LA PILOTA. fr. *Met.* Impugnar, rebatre les raons d' un altre. *Volver ó rechazar la pelota; tener quien se las mulla; encontrar Sancho con su rocín.*

PILOTAÇA. f aum. **Pelotón.**

PILOTADA. f. Cop de pilota. **Pelotazo.**

PILOTAIRE. com. Jugador de pilota o qui fá o ven pilotes. **Pilotero, pelotari.**

PILOTÁM. m. Conjunt de pilotes. **Pelotería.**

PILOTATGE. m. Ofici, ciencia o art del pilot. **Pilotaje.** || Dret que 's paga a alguns ports o entrades de rius ont se necessiten els práctichs pera seguretat del barco. **Pilotaje.**

PILOTEJAR. v. a. Jugar ab la pilota per entreteniment. **Pelotear.** || *Met.* Disputar, llençar paraules picantes contravertint a algú. **Pelotear.** || Fer pilotes de vianda o l' escarabat d' escrements. **Pelotear.**

PILOTER. m. Qui té per ofici fer pilotes. **Pelotero.** || *Entom.* ESCARABAT MERDER.

PILOTERA. f. Disputa, controversia entre dues o més persones. **Baralles, tanda de cops. Pelotera.**

PILOTERÍA. f. Fábrica o botiga de pilotes. Conjunt o arreplech de pilotes. **Pelotería.**

PILOTES. f. pl. Empentes o cops a la persona dèbil o descuidada. **Vainazas.**

PILOTET. m. dim. **Montoncito.**

PILOTETA. f. dim. Pilota petita. **Pelotica, pelotita, pelotilla.** || El fruit del xiprer. **Piñuela.**

PILOTÍ. m. Jove que estudía la carrera de pilot y va al costat d' ell al vaixell. **Pilotín.**

PILULAR. adj. Que té la forma de píndola.

PILZÁ. m. *Ter de Sopeira. Ornit.* Pinçá, Mena d' aucell.

PILL, A. adj. PILLO.

PILLA. f. y

PILLADA. f. Acció vil, propia d' un pillo. **Pillada.** || BRIVONADA. || Acció y efecte de pillar. **Tiro.** || Robo fet ab astucia y dissimul. **Sonsaca, sonsacamiento.**

PILLADOR, A. m. y f. LLADRE. || ROBADOR.

PILLAR. v. a. Robar, saquejar ab descaro y violencia. **Pillar.** || En el joch de cartes robar o pendre cada jugador la carta del munt. **Pillar.**

PILLARDÁÇ m. PALLARDÁS. || GENT D' ARMES. || MOÇO D' ESQUADRA.

PILLART. m. PALLART, PALLARDÁS. || *Ant.* Sirvent que a més del patge seguía al cavaller a les batalles y cuidava de recullir les despulles dels vençuts. **Sirviente.**

PILLASTRE. m. *Fam.* **Pillo.**

PILLASTRET, A. m. y f. y

PILLASTRÓ, NA. m. y f. dim. de pillo. **Pillastruelo.**

PILLAT, DA. p. p. **Pillado.**

PILLATGE. m. Acte y efecte de pillar o saquejar. **Pillaje.** || La meteixa cosa robada. **Pillaje.**

PILLEGARDA. m. *Ter. ibicench.* **Pillastre. Pillastrón.**

PILLERÍA. f. Pillada, acció vil. || Conjunt de pillets. || Colla de brètols.

PILLET. m. Noi desmoralisat que viu del robo. **Pillete.** || Lladre, pillo.

PILLO, A. adj. *Fam.* Lladre, qui pilla o roba. Qui fá mals fets que perjudiquen en els interessos. **Pillo.**

PIMÁRICH, CA. adj. *Quim.* Se diu d' un ácit cristallí que 's descompòn per la destilació. **Pimárico.**

PIMELITA. f. *Min.* Certa substancia mineral. **Pimelita.**

PIMENTERA. f. *Bot. ter.* PEBRERA.

PIMENTÓ. m. *Bot. ter.* PEBROT.

PIMENTONAR. m. *Ter.* PEBROTERAR.

PIMENTONERA. f. *Ter. bot.* PEBROTERA.

PIMENTONET. m. dim. *Ter. bot.* PEBROTET.

PIMPINELLA. f. *Bot.* A Martorelles se dona aquest nom a una mena de bolet del genre *Lepiota.* || PAMPINELLA.

PIMPINELLA MORADA. *Bot.* A la comarca de la Selva s' anomena aixís un bolet del genre *Laccaria.*

PIMPINILLA. f. *Bot.* PAMPINELLA.

PIMPOLL. m. *Ter. valencià.* PONCELLA, REBROT.

PIN. m. PI.

PINA. f. PINYA. || PENYA.

PINA. *Geog.* Lloch del terme d' Algayda, illa de Mallorca. || Poble de la prov. de Castelló, bisb. de Segorb, part. jud. de Viver; és a mitjorn de la serra de Montalgrau y té 580 hab.

PINABET. m. *Bot.* Pi de la mena dita abet. || ABET.

PINABETAR. m. Bosch de pins abets.

PINACH. m. PENYA.

PINACLE. m. *Arq.* Cúpula, la part superior y més alta d' algún temple o edifici magnífich. **Pinacle.** || *Arq.* Dosseret sense cúpula. **Doselete.** || TAVERNACLE.

PINACOTECA. f. Galería de pintures ont s' hi guarden els quadros de mèrit. **Pinacoteca.**

PINÁCUL. m. *Arq.* PINACLE.

PINACULÓS, A. adj. En forma de pinacle. **Pinaculoso.**

PINÁÇ. m. aum. Pi molt gros. **Pinazo.**

PINAÇA. f. *Bot.* PI BORT. || *Ter.* La fulla de pi que cau a terra. **Hojarasca de pino.**

PINAL. m. *Ant.* y

PINAR. m. PINEDA.

PINAR (Cap del). *Hidrog.* Cap del N.E. de l' illa de Mallorca, entre 'ls ports menors o de Pollença y Major o d' Alcudia.

PINARET. m. dim. Petit pinar. **Pinarejo.**

PINASTRE. m. Mena de pi bort.

PINATELL. m. dim. De pi. **Pinito.** || PINENCH. || *Bot.* Bolet que 's fá entre 'ls pins. **Micealo.** || Bosch de pins jovens. **Pinarejo.**

PINATELL. *Geog.* Lloch del terme de Rojals, prov. de Tarragona.

PINATÓ. m. *Ter. ibicench.* Pi petit. **Pino pequeño.**

PINCARÓ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Bassegoda, prov. de Girona.

PINCELA (Estany de la). *Hidrog.* Origen del riu Barradós, a la Vall d'Arán. || — (TUCH DE LA). *Orog.* Junt al citat estany.

PINCELL. m. PINZELL.

PINDÁRICH, CA. adj. Propi de Píndar, poeta grech. Sol dirse dels versos heròichs. **Pindárico.**

PÍNDOLA. f. *Farm.* Boleta com un cigró o més petita, composta de varis medicaments, que 's pren com a remei. **Píldora.** || *Met.* Mala nova, pesar. **Píldora.**

DAURAR LA PÍLDORA. fr. Dissimular la gravetat de alguna cosa, a fí de fer la més passable.

Segell de Pineda

PINEDA. *Geog.* Vila de la provincia de Barcelona, bisb. de Girona, part. jud. d' Arenys de Mar; és a la vora del mar, té estació de F.-C. y 1,787 hab. || — (SANT ISCLE DE COLLTORT DE). Prov. de Girona. || — (SANT MIQUEL DE). Provincia de Girona. || — (LA). Casa y hostal molt antich del Ripollès, al peu del Vicuya, a l' altura de 450 metres. || — (NA). Al predi de Bellpuig, prop d' Artá, a l' illa de Mallorca.

PINELL. m. Dim. de pi. || PINATELL.

PINELL. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de Solsona; és a ponent d' aquesta ciutat, a la vora d' una riera, y té 728 hab. || Vila de la prov. de Tarragona, bisb. de Tortosa, part. jud. de Gandesa; és a la carretera d' aquesta a Tortosa, y té 1,908 habitants.

PINENCH. m. *Bot.* PINATELL, 3.

PINENCH, CA. adj. Pertanyent al pi. **Pinariego.**

PINET. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Albaida; és al S.O. de la serra de les Agulles, y té 369 hab. || adj. Calificatiu que 's dona a una classe de mongetes molt gustoses.

PINETELL. *Bot.* PINATELL.

PINETELL BORT. *Bot.* Especie de bolet semblanta a la anterior.

PINFAN. f. Mena de flautí. **Pífano.**

PINGANELLES. f. TENTINES.

PINGUITA. f. *Min.* Varietat de silicat de ferro. **Pinguita.** || Varietat de nefelina. **Pinguita.**

PINIFRE. adj. Que cría pins. **Pinífero.**

PINITA. f. *Min.* Substancia mineral de color cendrós o rogench, opaca, faltada de brill, que 's torna blanca per medi de la flesca y 's fon ab dificultat. Pertany als terrenos cretacis. **Pinita.**

PINJOLL. m. PENJOLL.

PINJOLLARSE. v. r. COLUMPIARSE.

PINÓS. *Geog.* Caseriu del terme de Benissa, prov. d' Alacant. || —(SERRA DE). *Orog.* Serra que s' extèn de tramontana a mitjorn entre 'ls rius Llobregat y Gavarresa, prov. de Barcelona.

PINÓS, A. adj. Plè de pins. **Pinoso.** || Pertanyent al pi. **Pinoso.** || Plè de penyes o roques.

PINÓS. *Biog.* Cognom d' una de les families de la antiga noblesa catalana, emparentada ab els Moncadas. Molts dels d' aquella familia, tenen els seus enterraments al monastir de Pedralbes.

PINÓS (Francesch). *Biog.* Noble cavaller barceloní del sigle XV. Era camarlench del príncep En Carles de Viana. A la mort del malaventurat infant, En Pinós va compondre *La Complaynta .. por la muerte del glorioso príncipe D. Carlos, primogénito de Aragón... demandando consolación del dolor que sostenía por la dicha muerte á todos los prudentes y sabios hombres.* A quin escrit va respòndrehi el notable aragonès En Joan Fernández de Híjar, igualment camarlench del príncep, ab una *Respuesta... por la muerte del glorioso primogénito de Aragón.*

— (GALCERÁN). *Biog.* Un dels que la tradició suposa company de Otger Cataló al sigle VIII. La seua personalitat és definida per la historia y en les cròniques y documents coetanis s' esmenta el seu nom com un dels que desde l'any 754, lluitaren al Pirineu contra els alarbs.

— (GALCERÁN). *Biog.* Cavaller del sigle XI, que va secondar al Comte d' Urgell en llurs campanyes a les derreries del sigle XI, havent obtingut el senyoriu del castell de Talltaull.

— (GALCERÁN DE). *Biog.* Un dels nobles senyors més remarcables al sigle XII. Va ésser un dels testimonis del testament del comte de Barcelona En Ramon Berenguer III l' any 1131; en 1137 va acompanyar al esmentat senyor barceloní a la visita que feu al rei de Castella; va concorre com un dels nobles del braç militar a les corts de Girona de 1142; en 1147 comanava les naus catalanes a l' empresa contra Almería, y en 1149, va pendre part a l' expedició contra Lleida, obtenint el feut de la vila d' Albera.

— (JOSEPH MARÍA). *Biog.* Advocat y escriptor contemporani, que va néixer a Lleida, ont va morir en 1890, havent deixat escrites y publicades, algunes Memories històriques, pertanyentes a la seua ciutat nadiva y a sa provincia.

PINÓS. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de Solsona; és al S.E. de la serra del seu nom y té 752 hab. || Vila de la prov. d' Alacant, bisb. d' Oriola, part. jud. de Monóvar; és a la Canyada del Parador, prop del origen del riu Ramblar, y té 7,920 hab. || — (SERRA DE). *Orog.* Serra del part. jud. de Solsona, prov. de Lleida, quin punt culminant té 930 met. d' altitut. || — (SANTUARI). *Geog.* Al llom de la serra de son nom al Bergadá entre les vessants de Marlès y Lluçanès. La iglesia és d' origen románich, ab un bonich absis, rodó, coronat per una ratlla de arquacions. || —(SANT PAU). *Geog.* A la serra del seu nom, s' hi trova aquest caseriu, a l' altura de 760 metres.

PINOSA. f. *Ter.* **Pineda.**

PINOTELL. *Bot.* PINATELL.

PINOTX. m. *Ter. de Sopeira.* Blat de moro.

PINS (Otó de). *Biog.* Gran mestre de l' ordre dels Hospitalaris, que va néixer a Catalunya, al primer ters del sigle XIII, acabant la seua vida en 1300. Va ésser elegit per aquella dignitat en 1297, més per causa de la seua pietat arrelada, va descuidar els interessos materials de la seua ordre, y cridat pêl papa Bonifaci VIII, va tindre contratemps que més encara el mogueren a una fe tan exagerada, que bé pot assegurarse que passava la seua vida resant al peu dels altars.

— (ROGER DE). *Biog.* Noble senyor del Llenguadoch, nascut en 1294 y mort en 1365 Va ésser gran mestre de l' ordre dels Hospitalaris, elegit en 1355. Volgut de tothom per son esperit de caritat, era de temperament justicier, y mostrá bon zel, en favor de l' organisació y de la disciplina de la seua ordre.

PINS. *Geog.* Caseriu del terme de Gahusas, dist. munpal. de Vilopriu, prov. de Girona.

PINSÁ. m. *Ornit.* Aucellet de color fumat. **Pinzón.**

PINSELL. *Bot.* Planta de la fam. de les primulacies, que viu en les comarques baixes de Catalunya.

PINSO. m. Porció de grá que 's dona a les cavalcadures. **Pienso.** || pl. *Fam.* Picats, diners. **Pecunia.**

PINSÓ. *Bot. Ter. Aranès.* RIBER.

PINSOT. m. *Náut.* El cap del timó, per ont s' engalza y volta, segons la direcció de la llanxa.

PINSUS. m. pl. *Bot.* RIBER ROIG.

PINSVERTS (Cova de). *Orog.* En la montanya de Montserrat.

PINTA. f. Utensili de fusta, marfil, etc., compost de moltes pues espesses ab que 's neteja y arregla 'l cabell. **Peine.** || L' arquejada que usen les dones pera assegurar el pentinat, y a vegades pera adorno. **Peineta.** || Senyal que tenen les cartes als dos caps pera poguer veure de quin coll són abans de descobrirles; les d' oros tenen una ratlla, les copes dues,

Pintes comunes modernes

les espases tres, y 'ls bastos quatre. **Pinta.** || Aparell ab moltes pues de ferro pera pentinar el cánem, lli, etc. **Peine.** || *Met.* La senyal o mostra exterior ab que 's coneix la qualitat de les coses. **Pinta.** || Eina d' acer ab dents tallantes posada en un mánech, ab la qual se fan rosques al torn. || La de pues clares. **Escarpidor.**

PINTA LLEMENERA. La de pues fines y espesses pera treure les llémenes. *Lendrera.*

CONÉIXER PER LA PINTA. fr. Conéixer per alguna senyal. *Sacar por la pinta.* || A alguns jochs de cartes enganyar per haver ensenyat la pinta que vé treientne una d' un' altra de derrera sense descobrir aquella. *Traspintar.*

BONA O MALA PINTA. El bon o dolent gust del vi. *Buena ó mala pinta.* || La cara o posat de la persona. *Facha.*

SOBRE PINTA. m. adv. Per demunt del cabell, sens afonar molt: se diu quan se talla. *Sobre peine.* || *Met.* Lleugerament, sense especial reflexió y cuidado. *Sobre peine.*

TREURE PER LA PINTA. fr. *Met.* Conéixer alguna cosa per alguna senyal que denota la seua relació o conformitat ab un' altra. *Sacar por la pinta.*

PINTABARRETS. m. *Fam.* Home de poch valer, de pochs mereixements. **Chisgaravís.**

PINTAÇA. f. aum. Pinta molt grossa.

PINTACILA. f. CADERNERA.

PINTACOQUES. m. pl. *Bot.* CASCALL.

PINTADA. f. *Ornit.* Aucell gallinaci ab una mena de casco de corn al cap y varies clapes al cos. **Pintada.** || Moltes pintes. || Cop de pinta.

PINTADA (Cova). *Orog.* En el terme de Pauls a la comarca de Tortosa.

PINTADOR. m. A les fábriques d' indianes és qui estampa els dibuixos a les robes. **Pintador, fabricante de estampados, estampador.** || PINTOR.

PINTADURA. f. AFEIT.

PINTAIRE. m. Qui fabrica o ven pintes. || PINTOR.

PINTAMENTIDES. m. *Ter.* Aquell que ment ab descaro, sense donar a coneixer les inexactituts que diu.

PINTAMONES. m. Pintor de poca habilitat. **Pintamonas.**

PINTANAR. v. a. *Ant.* Compondre, arreglar. **Aliñar, ataviar, asear.** || *Ant.* PENTINAR.

PINTAR. v. a. Representar, figurar ab colors y ratlles les coses. **Pintar.** || Donar un sol color a alguna cosa, com: *a una porta,* etc. **Dar de color, pintar.** || *Met.* Descriure de paraula o per escrit. **Pintar.** || *Met.* Imaginar al seu arbitri, fingir a la imaginació a mida del seu gust. **Pintar.** || Ponderar, exagerar. **Pintar.** || Començar a mostrarse la qualitat bona o dolenta d' alguna cosa. **Pintar.** || Adornar la cara ab afeits. **Jalbegar.** || Posar coloret a la cara. També s' usa com recíproch. **Arrebolar.** || Posar a alguna cosa de color roig dels núvols ferits pels raigs del sol. **Arrebolar.** || Estampar els dibuixos a les robes per medi dels motllos. **Estampar.** || v. n. Treure ploma 'ls aucells. **Emplumecer, emplumar.** || Començar a madurar els raims. **Embarar, pintar.** || Anar, presentarse be o malament. **Ir, presentarse, pintar, dar señal, tener buen ó mal aspecto.**

PINTAR AB FERRO CALENT. fr. *Pintar al encausto.*

PINTAR AL FRESCH. fr. Pintar una paret desseguida d' acabarse d' arreboçar. *Pintar al fresco.*

PINTAR AL NATURAL. fr. Pintar segons la naturalesa. *Pintar al natural.*

PINTAR AL OLI. fr. Pintar ab olis dessecants. *Pintar al óleo, ó al olio.*

PINTAR AL TREMP. fr. *Pintar al temple.*

PINTAR BE O MALAMENT ALGUNA COSA. fr. Donar alguna cosa mostres d' ésser bona o dolenta. *Pintar bien ó mal.*

PINTAR LES CARTES. Pujar bones cartes al jugador. || — (FER). fr. Mirarles poch a poch per la pinta o senyal.

PINTAR ELS FEMS. Distribuirlos ab ordre sobre la terra.

PINTAR COM VOLER. fr. Explica que algú sense fonament ni fermesa satisfá 'l seu gust, persuadintse de que alguna cosa tindrá l' efecte qu' ell se figura y li convé. *Pintar como querer.*

SEGONS COM PINTI O COM PINTARÁ. *Expr. fam.* Explica qu' en certes coses devem esperar lo que succeirá pera arreglar la nostra conducta. *Conforme diere el dado.*

PINTAR LA CIGONYA. fr. *Met. fam.* Tractar d' enganyar ab bones paraules.

PINTARRAIG. m. Pintarrajo.

PINTARRAJAR. v. a. Pintar molt malament, sense art. **Pintarrajar.**

PINTARROJA. *Ictiol.* Peix de la fam. dels escillits, que viu en nostra mar. **Pintaroja.** || MUSSOLA.

PINTARSE. v. r. Posarse pintura. || *Met.* Alabarse.

PINTARSE SOL. Ser excellent en alguna art o habilitat.

PINTAT, DA. p. p. **Pintado.** || CONSEMBLANT. || Lo que naturalment és matisat de varis colors. **Pintado.** || pl. Robes pintades. **Estampados, pintados.**

AL MÉS PINTAT. *Loc.* Significa lo meteix que al més sabi, prudent o experimentat. *Al más pintado.*

ENCARA QUE FOS PINTAT. *Expr.* Ab que 's denota la vivesa d' alguna cosa. *Aunque fuese pintado.*

VINDRE O CAURE PINTAT. fr. *Met.* Adaptarse, caure molt bé. *Venir pintado.*

PINTAT. *Ictiol.* LLOP, BAILETA.

PINTE. m. Eina ab moltes pues pera pentinar o rastellar el cánem. **Rastrillo.** || Carda, palmáç de cardar llana. **Peine.** || Instrument llarch de fusta ab pues de canya o acer que's posa a la caixa, y l' usen els teixidors pera apretar el teixit a cada passada de llençadora. **Peine.** || LLISSOS. || *Ter.* PINTA, 1, 2.

PINTER, A. m. y f. Qui fá o ven pintes. || PINTE. || RASTELL. || **Peine, rastillo.**

PINTERÍA. f. Fábrica o botiga de pintes. **Peinería.**

PINTES. f. pl. D' acer, de goma, pera imitar aigües els pintors, etc.

PINTIPARAR. v. a. Comparar una cosa ab altra.

PINTIPARAT, DA. p. p. y adj. Exactament igual a una altra cosa. **Pintiparado.**

PINTO. *Geog.* Illeta del dist. munpal. de Maó, Balears.

PINTOR. m. Qui professa o exercita l' art de la pintura. **Pintor.**

PINTOR AL FRESCH. Qui particularment se dedica a pintar les parets acabades d' arreboçar. *Fresquita.*

PINTOR DE MINIATURA. Qui 's dedica principalment a pintar miniatures. *Miniaturista.*

PINTOR DE TREMP O DE TREMPA. Qui pinta al tremp. *Templista.*

PINTOR (Pere). *Biog.* Metge famós de les derreries del sigle XV. Va néixer a Valencia a l' any 1423 y va escriure algunes obres que fonamentaren la seua reputació professional, fins el punt d' ésser cridat a la cort pontificia, havent sigut metge del Papa Alexandre VI. Va morir a Roma l' any 1503.

PINTORA. f. La dona que professa o exerceix la pintura. **Pintora.** || La muller del pintor. **Pintora.**

PINTORER, A. adj. PRESUMIT.

PINTORESCAMENT. adv. D' una manera pintoresca.

PINTORESCH, CA. adj. S' aplica a les coses que presenten una imatge biçarra y digna d' ésser pintada. **Pintoresco, pictórico.** || També 's diu del llenguatge o estil en que 's descriuen o pinten les coses d' una manera viva y animada. **Pintoresco.**

PINTORET. m. dim. Pintor de poch mèrit. **Pintorzuelo.**

PINTURA. f. Art que mitjançant els colors pot reproduir tots els obgectes reals y tots els que la imaginació del artista és capaça de combinar. **Pintura.** || El quadro, tauló o lámina pintada. **Pintura.** || El color o material ab que 's pinta. **Color.** || La descripció o narració d' alguna cosa de paraula o per escrit. **Pintura.**

PINTURA AL FRESCH. La que 's fa ab colors desfets ab aigua aplicats demunt d' una capa d' estuch encara fresca, ab la qual s' incorporen. *Pintura al fresco.*

PINTURA AL OLI. La feta ab olis ressecants ab unió, fermesa y hermosura sobre qualsevulla materia. *Pintura al óleo ó al olio.*

PINTURA AL TREMP. La que 's fa ab colors desfets ab aigua d' aiguacuit, de goma, etc. *Pintura al temple.*

PINTURA BRODADA. La que imita la naturalesa ab sedes de varis colors, mitjançant agulla, sobre qualsevulla mena de teixit. *Pintura bordada.*

PINTURA D' AIGUADA. La que 's fa demunt de paper blanch y prim, mullantlo pêl revés ab aigua natural, y sense més blanch que 'l meteix paper. *Pintura de aguazo, ó aguada.*

PINTURA DE MESTRANÇA. Se fa ab vinagre y aigua. És vermella y s' emplea pera 'ls barcos.

PINTURA DE VENUS. *Bot.* AGULLA DE PASTOR.

PINTURA EN MINIATURA. Pintura sobre vidre, imitant el clar y obscur ab punts y no extès. *Pintura en miniatura.*

PINTURA ILLUMINADA. La que té tots els colors corresponents. *Pintura iluminada.*

PINTURA PLANA. La que no té adornos. *Pintura llana.*

PINTURA RIDÍCOLA: CARICATURA.

NO POGUER VEURE A ALGÚ EN PINTURA. fr. Aborrirlo de modo que ofèn encara que no sigui més que vèurel o sentirlo. *No poder ver á uno ni pintado.*

ÉSSER UNA PINTURA. fr. *Met.* Se diu pera alabar una cara bonica. *Ser un serafín.*

PINTUREJAR. v. a. Ponderar excessivament les qualitats o defectes d' una cosa.

PINTURER, A. s. y adj. El subgecte que té costum de pintar les coses ab exageració. || Qui fa progectes sense basa ni fonament. **Pintorero.**

PINTURERÍA. f. Esvaniment, ponderació exagerada.

PINTURES (Cova de les). *Orog.* En el terme de Cogul; es un abrich sota roca ont hi há les pintures paleolítiques.

PÍNULA. f. Peça vertical ab una escletxa llarga al mitg que serveix pera dirigir la vista a un obgecte. Els antichs instruments de pendre angles tenien dues pínules, posades una a cada cap d' un regle de metall que voltava sobre un eix demunt d' un cercle graduat. **Pínula.**

PINXA. f. Punxa, pinça.

PINXAR (Fer). fr. Se diu de les cartes per l' acció d' anarles descobrint poch a poch per veure de quin coll són y si son bones.

PINXO, A. adj. Aixerit, valent, ben format. **Lindo, guapo.**

PINYA. f. El fruit del pí, en forma de xiprer, que conté la llevor dita pinyó. **Piña.** || *Náut.* Mena de nus teixit que 's fa al extrem d' un cap ab els cordons, pera assegurarlo per aquesta part a un forat, anella, etc. Hi ha pinya senzilla, doble, d' acollador, de capó, etc. **Piña.** || L' ull de la col. || La capça o flor del broquil. || *Fam.* Cop de puny. **Puñetazo.**

PINYA D' AMÈRICA. *Bot.* PINYA D' INDIES.

PINYA D'INDIES. *Bot.* Planta anyal d' uns 80 centimetres d' alçaria, de fulles llargues y espinoses, que acaben ab punta forta; les flors violades; el fruit, semblant al del pí, molsut y groguench, y quan és madur fa bona olor y és molt gustós; té 'l meteix nom de la planta. *Anana, ananas.* || BORRATXERA.

PINYES *a*, de abet; *b*, de pi ver

PINYA DE COL. *Ter. ibicench.* COLIFLOR.

AGAFAR LA PINYA. fr. *Fam.* AGAFAR EL GAT.

FER PINYES. fr. *Fam. Andar á puñetazos ó a trompis.*

PINYA. f. PENYA.

PINYA (Plá de la). *Orog.* Al Ripollès a l'encreuament dels camins de Ripoll y de Olot, a la vora de la riera de Ridaura. || — (LA). *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. d' Olot; és a ponent de aquesta vila, entre montanyes, y té 465 hab. || — *Hidrog.* Petit riu del Bergadá, que baixa de Segars, pera confondres ab el Marlès.

PINYACH. m. Cop de puny, especialment donat ab els nusos dels dits. **Puñetazo.**

PINYANA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Viu de Llevata, prov. de Lleida. || — (SERRA DE). *Orog.* Serra del part. jud. de Tamarit, prov. d'Osca; és a la vora del Noguera Ribagorçana.

PINYATA. f. Ball de máscares que sol donarse 'l primer diumenge de quaresma o algún día immediat a aquest. **Piñata.** || El regal que sol repartirse per costúm y a la sort entre 'ls concorrents al meteix ball. **Piñata.**

PINYERES. *Geog.* Aldea del terme de Batea, provincia de Tarragona.

PINYES DE SANT JOAN. *Bot.* Planta de la familia de les compostes, que és una mena de cart petit però sense punxes. **Cuchara de pastor, cardo santo.**

PINYÓ. m. La llevor del pí; és un grá blanch, cobert d'una pelleta rogenca tancat dins d'una esclofolla dura. **Piñón.** || pl. *Fam.* Diner. **Monises, mosca, moga.** || El moch que sol penjar al naç d' algunes criatures. **Moco.** || m. Rodeta dentada qu' engrava ab altre més grossa. || Nom d' algunes peces de cerrallería y mecánica. **Piñón.**

PARTIRSE UN PINYÓ. fr. Ésser molt amichs. *No haber pan partido; morder en un confite.*

VOL PINYONS PELATS O NO VOL SINÓ PINYONS PELATS. *Loc. met.* Denota qu' algú vol les conveniencies sense posarhi gens de travall. *Eso quiere la mona, piñoncitos mondados*

PINYÓ. m. PENYÓ. V. FELIU DE CODINES (SANT).

PINYOCH. m. *Ter.* GRAPAT, MUNT.

PINYOL. m. La part interior y més dura d'algunes fruites ont hi ha la llevor. **Hueso.** || *Met* ULLAL, CAIXAL O DENT. || La pedra introduida per descuit a la rajola o teula y que 's converteix en cals al coures. **Caliche.** || Els residuus de les olives un cop extret l' oli. **Orujo.** || PINYOCH.

REGANYAR EL PINYOL. fr. *Met.* Resistir oposant la força a la violencia. *Mostrar los colmillos, el estuche.* || fr. *Met. fam.* Ensenyar el cul per algún forat de la roba. *Mostrar, enseñar el culo.* || Renyar. *Regañar.*

TREURE 'L PINYOL DEL COTÓ. fr. Apartar la broça de la llevor. *Alijar, despepitar.*

PINYOL. *Geog.* Caseriu del terme de Sanauja, prov. de Lleida

PINYOLA. fr. y

PINYOLADA. fr. Lo que resta de les olives després de mòltes y prempsades. **Hojuela, terrón, borujo.** || El pinyol mòlt que 's treu net de les basses d'oli, que posat a assecar és molt estimat pèls brasers, etc., perque fa molt bon caliu y no fa fum. **Herraj, erraj.** || Menjada de pinyol que 's dona als porchs.

PINYOLAIRE. m. Comprador de pinyol. **Orujero.**

PINYOLERA. f. Lloch destinat a posar el pinyol de les olives.

PINYOLET. m. dim. **Huesecito, huesecico, huesecillo.**

PINYOLÓS, A. adj. Calificatiu de la fruita que té molt de pinyol. || Menjar barrejat ab pinyol que 's dona als porchs. || Pá ab pinyol barrejat que 's feia en temps de gran miseria.

PINYONADA. f. Menjada de pinyons o salsa que se 'n fa. **Piñonate.**

PINYONER. *Bot.* PI VER.

PINYONET. m. dim. **Piñoncillo.**

PINYOR. m. *Ter. ibicench.* Pasta. **Amasijo.**

PINZELL. m. Eina feta d' uns pels fins subgectes a un canonet de ploma d' escriure pera assentar suáu y lleugerament els colors. **Pincel.** || *Náut.* Pal llarch ab una escombreta pera donar quitrá als costats y als pals de la nau. **Pincel.** || Escombreta de pel lligada a un pal o canya pera emblanquinar. **Brochón.**

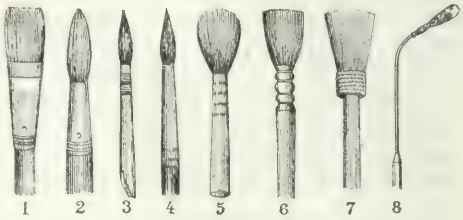

PINZELLS: 1 y 2, pera pintar al oli; 3 y 4, pera l'aiguada; 5, d litògraf; 6, de pintor de cotxes; 7, de pintor de paret; 8, pera la gorja.

|| BURÍ. || Se pren pèl meteix pintor. **Pincel.** || Escombreta de cordes lligades al extrem d' un bastonet. **Sedera.**

PINZELLÁÇ. m. aum. **Pincelote.**

PINZELLADA. f. Rasgo de pinzell. **Pincelada.** || Cop donat a algú ab el pinzell. **Pincelazo.**

DONAR LA DERRERA PINZELLADA. fr. *Met.* DONAR LA DERRERA MÁ.

PINZELLET. m. dim. **Pincelillo.**

PIO. adj. PIU.

PIOCELIA. f. *Med.* Formació de pus a la cavitat abdominal. **Piocelia.**

PIOCH. m. *Ter.* GALLDINDI.

PIOCH SELVATGE. *Ornit. Avutarda mayor.*

PIOFILA. f. *Zool.* Mena d' insectes dípters braquicers, muscits, mosques petites de color negre brillant, que viuen en les habitacions. Les seues larves creixen en les substancies greixoses y més marcadament als formatges. **Piófila.**

PIOFTALMÍA. f. *Med.* Pus acumulat a l' ull. **Pioftalmía.**

PIOFTÁLMICH, CA. adj. *Med.* Concernent a la pioftalmía. **Pioftálmico.**

PIOGENIA. f. *Med.* Abcés o formació de materia o pus. **Piogenia.**

PIOGÈNICH, CA. adj. *Med.* Epitet del teixit que forma l' interior dels abcessos, de les llagues que ragen y de les úlceres fistuloses. **Piogénico.**

PIOHEMIA. f. *Med.* Estat de la sanch barrejada ab materia. **Piohemia.**

PIOHÈMICH, CA. adj. *Med.* Referent o que pertany a la piohemia. **Piohémico.**

PIOIDI. m. Que pertany a la posterma o té la seua naturalesa. **Pioide.**

PIOLA. f. *Mar.* Cordeta formada de dues o tres filástiques. **Piola.**

PIOMÈSICH, CA. adj. *Med.* Referent o relatiu a la piomesis. **Piomésico.**

PIOMESIS. f. *Med.* Vòmit de materia. **Piomesis.**

PIÔMETRE. m. *Med.* Formació de materia a la matriu. **Piómetro.**

PIOPLANIA. f. *Med.* Metástasis, traslació de materia d' una part a l' altra del cos. **Pioplania.**

PIOPTISIA. f. *Med.* Expectoració de materia. **Pioptisia.**

PIOPTÍSICH, CA. adj. *Med.* Lo que pertany a la pioptisia. **Pioptísico.**

PIORRAGIA. f. *Med.* Derramament de materia. **Piorragia.**

PIORRÁGICH, CA. adj. *Med.* Lo concernent a la piorragia. **Piorrágico.**

PIORREA. f. *Med.* Evaquació de materia que 's verifica per diverses parts inflamades. **Piorrea.**

PIOSIS. f. *Med.* Supuració seguida de l' ull. **Piosis.**

PIOTINA. f. *Min.* Varietat de saponita. **Piotina.**

PIOTÒRAX. m. *Med.* Formació de materia al pit. **Piotórax.**

PIPA. f. Bota, carretell pera posar licors. **Pipa.**

PIPA. f. Eina pera fumar, composta d' una caçoleta ont s' hi posa 'l tabach y 'l foch; té un foradet interior, al que hi encaixa un canonet, per medi del qual el fumador xucla 'l fum del tabach. **Pipa.** || Pisa fina y llustrosa. **Loza.**

OMPLIR LA PIPA. fr. *Met. fam.* Enfadar, irritar. *Hacer subir la mostaza á las narices.*

PIPADA. f. La porció de tabach que cap a la pipa, y 'l que 's fuma d' una vegada. **Fumarada.** || Xuclada que 's dona a la pipa quan se fuma. **Pipada.**

NO VALDRE UNA PIPADA DE TABACH. fr. Ab que 's desprecia una cosa per inútil o de cap valor. *No valer un pito; ser cosa de menos valer.*

PIPADOR, A. m. y f. Qui pipa o xucla.

PIPAIRE. m. Qui fa o ven pipes; qui fuma ab pipa.

PIPAR. v. n. Fumar ab pipa. **Pipar.**

PIPELLEJAR. v. a. *Ter.* PARPREJAR.

PIPELLES. f. *Ter.* Palpebres. **Párpados.**

PIPER, A. m. y f. PIPAIRE. || f. Estuig pera posar la pipa.

PIPERINA. f. *Quím.* Substancia crestallina que 's trova al pebre. **Piperina.**

PIPEROT. m. *Ter. ibicench.* Cop de cap, caperuçada. **Capirotazo.**

PIPIRIGALL. m. *Bot.* Plantes papillonácies de les lleguminoses, ab tanys torçats d' uns quatre decímetres d' alçaria, fulles compostes impars y elíptiques, flors vermelles y flairoses, d' espigues axilars, semblantes a la cresta de gall, y fruit sech, cobert de puntetes ab una sola llevor. A la nostra terra és tinguda com una de les millors plantes pera 'l bestiar, y al ensemps se conreua en els jardins per la boniquesa de les seues flors. **Pipirigallo.**

PIPTONIQUIA. f. *Med.* Caiguda de les ungles. **Piptoniquia.**

PIPTONIQUICH, CA. adj. *Med.* Lo concernent a la piptoniquia. **Piptoniquico.**

PIQUE. m. PERILL.

ANARSEN A PIQUE. fr. *Ant.* ANARSEN A PICO.

PIQUÉ. m. Roba usada comunament pera armilles. **Piqué.** És de procedencia francesa.

PIQUER. m. Soldat armat de pica. || Qui fa piques. **Piquero.**

PIQUER BONFILL (Joseph). *Biog.* Relligiós felipó de Barcelona. Ell, juntament ab son gran amich Armañá qui després fou arquebisbe de Tarragona, va introduir el bon gust en l'estudi de la filosofía de son temps a Barcelona. Vivía en el sigle XVIII.

—Y DUART (JOSEPH). *Biog.* Esculptor valenciá notable, mort a Madrit l' any 1871. Academich de mèrit de la de Sant Fernando desde 1832, y director honorari de la meteixa en 1844. Mestre de composició y modelatge. Esculptor de Cambra. Al morir va llegar sos bens a les Academies Espanyola y de Belles Arts pera fundar un premi als literats y artistes més distingits. Es autor de gran quantitat d'estatues y relleus; entre ells: la figura del rei Ferrán III pera la R. Armería de Madrit; distintes obres pera les habitacions reyals; estátua de *Colón,* pera Cárdenas (Cuba), y els relleus de la socalada; la *Verge del Refugi* (pera Vigues, Puerto Rico); *Sant Francesch X. predicant, El rei En Jaume* y altres esculptures de la font de la plaça del príncep Alfons, a Valencia, *Sant Joan y Sant Ignasi* en la iglesia de Santa María, a Tolosa; *Sant Geroni,* en el Museu del Prado; dos relleus del sòcol de la estátua de Cervantes, a Madrit; una munió de retrats de mitg cos de les altres personalitats madrilenyes de son temps. Era famosa una sala de la llur casa, destinada a teatre, decorada ab trenta tres estátues, relleus y alegoríes, fent la historia del art dramátich.

PIQUERAS Y CABANILLES (Joseph). *Biog.* Musich y compositor valenciá. Va néixer a Gandía al any 1819, y quan ne tenía vuit va entrar de noi de chor a la iglesia colegial. Va sejornar a Gandía fins a 1851, en quin va rebre ordres sagrades, obtenint un benifet d' organer a la parroquia de Beniopa. Va ésser trasladat ab aquest cárrech en 1854 a la metropolitana de Valencia com a mestre de capella y segón organer, plaça guanyada després per oposició. Deixá escrites nombroses composicions musicals relligioses.

PIQUEROL. m. *Ter.* Cascabell. || PICAROL.

PIQUES (Les). *Hidrog.* Cap de la costa N.E. a la illa de Menorca.

PIQUET. m. *Mil.* Cert número de soldats que treuen de les companyíes y están previnguts per si s' ofereix alguna operació. **Piquete.** || ESTACA, PUNTAL.

PIQUET (Jaume). *Biog.* Autor dramàtich que va ferse popular al teatre del Odeón de Barcelona, pèls anys de 1869 a 1880. Va ésser nombrosa la seua producció, encara que d'escás valer literari, cercant els seus arguments en els fets de major relleu d' actualitat. El públich que s' impresionava per les seues obres era nombrós, y aplaudía a desdir l' especial manera de fer d' En Piquet. Va retirarse a sa población nadiua, Sarriá, quan va desaparéixer aquell teatre.

Piqueta

PIQUETA. f. dim. Pica petita pera posar aigua beneita. **Pileta, pilica.** || PICOT.

PIQUEUR. *Dep.* Paraula francesa, ab quina a les partides de caça a cavall, s' anomena al encarregat dels gossos.

PIRA. f. Foguera pera cremar els cadávres. **Pira.**

PIRA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Montblanch; és a la vora de la riera de Rocafort y té 493 hab.

Segell de Pira

PIRACANTA. f. *Bot.* Mena de fruita de les perácies, de fruit mengívol, antigament usat com astringent. **Piracanta.**

PIRACANTI, TA. adj. *Bot.* Plantes que al seu troncatge tenen punxes grogues. **Piracanto.**

PIRACONINA. f. *Quím.* Base isomèrica de la aconina, formada pèl desplech de la piraconitina, baix la influencia de l' aigua calenta, **Piraconina.**

PIRACONITINA. f *Quím.* Base formada al calentar l' aconitina. **Piracotinina.**

PIRAFROLITA. f. *Min.* Varietat de resinita. **Pirafrolita.**

PIRALITS. m. *Zool.* Familia d' insectes lepidòpters, quin tipus és la mena *piralis.* Són petits y nocturns, fent molt de mal a la vegetació. **Pirálidos.**

Piralis

PIRALIS. f. *Zool.* Insectes lepidòpters nocturns pirálits que 's distingeixen pèl seu cos perllongat, ales atravessades per dues ratlles rectes o sinuoses, antenes senzilles, els palps un xich més llarchs que 'l cap y llarga y poch extensa la seua

trompa. La mena típica se trova a les cases als mesos de Juliol y Agost, y les seues orugues són molt perjudicials als arbres y als ceps. **Piralis.**

PIRALOLITA. f. *Min.* Silicat hidratat de magnesia. **Piralolita.**

PIRÁM. m. y

PIRÁMIDA. f. PIRÁMIDE.

PIRAMIDAL. adj. Qualsevulla cosa feta en figura de pirámide. **Piramidal.** || *Fig* Meravellós per la seua grandiositat. || *Anat.* S' apropía a cada un dels dos muscles parells, un d' ells a la part devantera y inferior del ventre, y l'altre a la banda de derrera de la pelvis y a dalt de la cuixa. || *Geom.* Pertanyent o relatiu a la pirámide, que afecta la seua forma, com: *sòlit piramidal.* || *Min.* S' aplica al sistema de cristallisació que ocupen l' octaedre o prisma de base quadrada, que vé a ésser com el resulat de dues pirámides oposades per la seua base.

COSSOS PIRAMIDALS. *Anat.* Petites eminencies medulars observades a la banda del devant de la cua de moll allargada.

MUSCLE PIRAMIDAL DEL VENTRE. *Anat.* Aquell insert a la banda de baix del pubis y que puja per la ratlla blanca, acabant per un tendrum prim.

MUSCLE PIRAMIDAL DEL NAÇ. *Anat.* Petit muscle del naç, qu' és continuació del frontal.

MUSCLE PIRAMIDAL DE LES ANQUES. *Anat.* Aquell que té per ús fer girar la cuixa cap enfora. Se dirigeix desde 'l sacre a la cara interna del gran trocànter.

NOMBRES PIRAMIDALS. *Arit.* Els que 's formen de números triangulars, aixís com aquestos són formats dels termes de la progressió aritmètica que comença per l' 1 y té per raó 'l 2.

OS PIRAMIDAL. *Anat.* Os en forma de tascó a la primera fila del carpe.

PETXINES PIRAMIDALS. *Zool.* Les que tenen com a forma general la d' un conus o una pirámide.

PLANTES PIRAMIDALS. *Bot.* Aquelles en quines les branques exteses horitzontalment se reuneixen desde la base al cap d' amunt. El blat de moro és una planta piramidal.

SECCIÓ PIRAMIDAL. *Geom.* És la ratlla polígona resultant de la intersecció d' una superficie piramidal per un plá qualsevol, aixís com s' anomena *secció cònica* la corba d' intersecció d' una superficie cònica per un plá. || La intersecció del sòlit piramidal per un plá, s' anomena també en la seua superficie poligonal, secció piramidal.

PIRAMIDALMENT. adv. m. En forma de pirámide. **Piramidalmente.**

PIRÁMIDE. f. *Geom.* Políedre que té per base un polígon qualsevol y quines cares laterals són triangulars y tenen un vèrtix comú anomenat *cúspide,* y segons el número dels costats de la base s' anomena *triangular, quadrangular, pentagonal, poligonal.* **Pirámide.** || La pedra piramidal posada al cim d' un edifici. **Fastial.**

PIRÁMIDE CÓNICA. El conus, per la semblança que té ab la pirámide. *Pirámide cónica.*

PIRÁMIDE IRREGULAR. Aquella que no reuneix les circunstancies de la regular. *Pirámide irregular.*

PIRÁMIDE ÓPTICA. La compresa dins dels raigs òptichs principals, que té per base l' obgecte y per punta 'l centre de qualsevol dels ulls. *Pirámide óptica.*

PIRÁMIDE REGULAR. La que té per base un polígon regular, y en la que la recta, que uneix la seua cúspide al centre de la base, és perpendicular a aquesta meteixa base. *Pirámide regular.*

PIRÁMIDE SEPULCRAL. La sumptuosa que serveix de sepultura, com són les de Menfis, qu' entre 'ls egipcis eren un símbol, figurant, segons sembla, la base 'l principi de la vida, y la punta 'l símbol de la mort. *Pirámide, piramis, pira, mausoleo.*

PIRAMIDELIT. f. *Zool.* Molusques gasteropots, del tipus de la *piramidela.* **Piramidélido.**

PIRÁMIDES. f. pl. Nom que 's dona als telers de vellut als pals que mantenen l' urdidor. **Pirámides.**

PIRAMIDI, A. adj. Que té la forma d' una pirámide. **Piramideo.**

PIRAMIDIT. m. *Arq.* Pirámide petita quadrangular, o rectangular, que acaba un obelisch. **Piramidión.**

PIRAMIDOIDI. m. *Geom.* Sòlit format per la revolució d' un segment parabòlich, comprès entre l' eix de la parábola, el perímetre de la corba y una ordenada perpendicular al eix, alentorn d' aqueixa. **Piramidoide.**

PIRANDÓ. m. *Ter.* Adulteri. **Adulterio.**

TOCAR PIRANDÓ. *Ter. vulg.* Anarsen.

PIRAR. v. n. FUGIR.

PIRARDA. f. *Bot.* Mena de plantes compostes inulies.

PIRARGILITA. f. *Min.* Varietat de ticlasita. **Pirarjilita.**

PIRARGIRITA. f. *Min.* Sulfur doble natural de plata y antimoni, anomenada també *argentosa* y *plata roja antimonial,* que 's trova en algunes vetes argentíferes.

PIRÁRSELA. fr. *Fam.* Fugir, escaparse. **Tomar las de Villadiego, y piñársela,** entre gitanos.

PIRAT. m. *Quím.* Substancia obtinguda del ácit pirollenyós ferruginós. **Pirato.** || PIRATA.

PIRATA. m. Corsari, lladre de mar. **Pirata.** || *Met.* Cruel, inhumá. **Pirata.**

PIRATEJAR. v. n. Robar per mar. **Piratear.**

PIRATERÍA. f. L' ofici de pirata y 'l robo que fá. **Piratería.**

PIRATES (Cova dels). *Espeleo.* Al predi de Son Forteza, prop de Manacor, ab estelactites molt notables y dignes d' esmentarse.

PIRÁTICH, CA. adj. Cosa de piratería. **Pirático.**

PIRAUSTA. f. *Zool.* Insectes lepidopters pròlits que ab tot y pertányer a la mena dels nocturnes, se 'ls veu volar als boscos y als camps en plena llum. Son comuns al estiu.

PIRAZINA. f. *Quím* Base derivada del amixacetal sòlida, que als 55° és fusible y que bull als 115°. **Pirazina.**

PIREINITA. f. *Min.* Varietat d' un granat de color negre que 's trova als Pirineus.

PIRELAINA. f. *Quím.* Oli volátil obtingut per resultat de la descomposició de substancies orgániques en vasos tancats, comunament, molt fluits grogosos y d' olor desagradós.

PIRENA. f. Mena de pedra preciosa.

PIRENAICH, CA adj. PIRENENCH.

PIRENE. *Mit.* Tradició que ab el nom del Pirineu s' enllaça, suposant l' existencia d' una dona, que fou seduida per Hèrculs, y fugint de la persecució del seu pare, va refugiarse en les montanyes que separen are els estats de França y d' Espanya, ont va morir y a quines va donar el seu nom.

PIRENEA. adj. *Mit.* Sobrenom donat a Venus, ab relació al temple que li fou dedicat als llindars de la Galia y l' Iberia, en els Pirineus.

PIRENELA. f. *Zool.* Moluschs gasteròpots pectinibranquis, quina mena típica se trova al Mediterrani. **Pirenela.**

PIRENENCH, CA. adj. Lo que pertany al Pirineu.

PIRENEU. m. *Geog.* PIRINEU.

PIRENEUS. *Bot.* PI BORT.

PIRENOL. m. *Quím.* Pols blanca, soluble que se obté per la combinació del ácit benzoich salicilich y tònich ab una sal sòdica y s'emplea en medicina com antirreumátich y antineuralgich. **Pirenol.**

PIRENOMICETS. m. pl. *Bot.* Bolets de la mena

dels ascomicets, que vegeten demunt de les fulles seques y els detritus vegetals.

PIRETINA. f. Reína produida per la descomposició y destilació de les materies orgániques. **Piretina.**

PIRETOGÍ, NA. adj. *Med.* Que produeix la febre.

PIRETOLOGÍA. f. *Med.* Tractat de les febres. **Piretología.**

PIRETOLÒGICH, CA. adj. *Med.* Lo concernent a la piretología. **Piretológico.**

PIRETRA. m. *Bot.* Mena de plantes compostes, semblantes a la camamilla, quines arrels, mastegantles produeixen la salivació y minven el dolor de caixals. **Piretro.**

PIREXIA. f. *Med.* Febre sintomática. **Pirexia.**

PIRGIA. f. *Paleont.* Mena de polipers fòssils de calzes tubulosos en quins no se presenten separacions.

PIRGOM. m. *Min.* Substancia que crestallisa en prismes romboidals obliqüus y té la fractura transversal y escabrosa. **Pirgomo.**

Pirgomorf

PIRGOMORF. f. *Zool.* Insectes ortopters saltadors de la fam. dels acridits. **Pirgomorfa.**

PIRICH, CA. adj. Pertanyent al foch. **Pírico, pirígeno.**

PIRIFORM. adj. Que té la forma de pera. || *Zool.* Petxina univalva, un de quins extrems está inflat en forma de pera y l' altre perllongat en forma de cua.

MUSCLE PIRIFORM. *Anat.* El primer abductiu de la cuixa.

PIRIMELA. f. *Zool.* Mena de crustacis decopodis branquinis.

PIRINAICH, CA. adj. PIRENAICH.

PIRINEICH, CA. PIRENAICH.

PIRINENCH, CA. adj. PIRENENCH.

PIRINEU. *Geog. y Orog.* Carena de montanyes que ara marca la separació de la França ab la Espanya actuals, com a límits dels abdós estats, si bé en sa part oriental está poblat per la raça catalana que abans formava una sola nacionalitat. S' endrecen de E. a O. y desde el Cap de Creus a Catalunya, formen una cadena principal ab estribacions nombroses, que vers al O. se reparteix en variats brancals, acabant un d' ells al cap Finisterre, essent la seua longitut de 840 kilometres, per una amplaria mitja de 120. El maciç principal que forma la ratlla divisoria franc-espanyola té 360 kilometres de llargada, trovantshi ports, passos o colls com els de Canfranch, Roncesvalls y el Perthús; els cims més enlairats coberts de neus perpètues, són: el Canigó a 2785 metres, la Maladetta a 3404, el Mont Perdut a 3351 y els pichs del Mitgdía. Contenen aquelles montanyes, estanys y cascates essent la més remarcable la de Gavarnie, que cau de una alçada de 405 met. Als Pirineus tenen les seues fonts rius tan importants com l'Ebre, el Garona y l' Ador. La vegetació és esplendorosa, y abunden els minerals (ferro, plom, sal gema, estany, plata, cobalt), les aigües minerals, els marbres y entre els animals selvatges, els óssos, y la cabra montesa, l' isart, etc. Se subdivideixen en les seguentes regions, en la geografía política de França.

PIRINEUS ORIENTALS. El formen les antigues comarques del Rosselló y part de la Cerdanya, entre la serra pirenaica y el Mediterrani ab una extensió de 4,145 kilometres quadrats y 212,121 hab. essent la seua capital la ciutat de Perpinyá.

ALTS PIRINEUS. Departament del Sur de França, ab una extensió de 4524 kilometres quadrats y 426,347 hab., essent la seua capital Tarbes. Dins dels seus llindars, s' hi troven les famoses termes de Banyeres de Luchon, Banyeres de Bigorre, Cauterets, Bareges y altres. Limita aquest departament ab els Baixos Pirineus al O., l' Alt Garona, al E. Gers al N. y Espanya al S.

BAIXOS PIRINEUS. Departament del Mitgdía de França, que limita al S. ab Espanya, al O. ab l' Atlántich, al E. ab els Alts Pirineus, y al N. ab les Landes, tenint d' extensió 7712 kilometres quadrats ab 426,247 hab. La capital del departament és Pau.

La part catalana del Pirineu s' estèn en diferentes branques desde 'l maciç més important, o sia la Maladetta, fins a les properes comarques. La Vall de Ribes, les valls del Llerca (Garrotxa), el Vallespir, les montanyes del Canigó, el Conflent, les valls altes del Segre a la Cerdanya y el Ripollès, ab les valls superiors del Llobregat y les vessants esquerres del Fluviá fins a la comarca d' Olot, y pot englobarse la seua superba extensió, esmentant al Pirineu Oriental el Capcir, Corberes y les Alberes; al Alt Pirineu, Ribagorça, Pallars, Andorra y Arán y a la serra del Cadí, l' Alt Urgell, el Bergadá y la comarca del Cardoner.

PIRINEUS (Tractat dels). *Hist.* Porta aquest nom, el que va acordarse a 7 de novembre de 1659, entre el ministre de Lluis XIV, cardenal Mazarino, y En Lluis de Haro, representant d' En Felip IV d' Espanya, després de les guerres de Catalunya y de Portugal. Va subscriurers a l' illa dels Faisans, al Bidasoa, y va ferse per ell la cessió del Rosselló a França, acordantse al ensemps el matrimoni de Lluis XIV ab l' infanta María Teresa germana de Felip IV, embrancant aixís la successió de la corona d' Espanya ab la casa de França.

PIRITA. f. *Min.* Sulfur de ferro.

PIRITES. f. *Min.* Certa pedra ígnia o mena de pedra de foch molt dura. **Pirites.** || Un'altra pedra preciosa, negra y que fregantia crema. **Pirite.**

PIRITÓS, A. adj. Que participa de la naturalesa de la pirita. **Piritoso.**

PIRO. Veu originaria del grech que ab la significació de *foch*, entra com a prefixe en la composició de molts termes tècnichs.

PIROACÈTICH, CA. adj. *Quím.* Epítet que s'aplica a un líquit incolor, d' un gust coent al principi, després fresch y fortós. **Piroacético.**

PIROCET. m. *Min.* Ferro volcánich. **Piroceto.**

PIROCITRAT. m. *Quím.* Resultat de la combinació del ácit pirocítrich ab una base salificable. **Pirocitrato.**

PIROCÍTRICH, CA. adj. *Quím.* Se diu d' un ácit que s' obté sometent l' ácit cítrich crestallisat a la destilació seca. **Pirocítrico.**

PIROCLOR. m. *Min.* Titanat de cals de bases isomorfes que suposen que pertany al sistema regular. **Pirocloro.**

PIRODMALIT. m. *Min.* Silicat hidratat de ferro y de manganesa. **Pirodmalito.**

PIROELÈCTRICH, CA. adj. *Fís.* Se diu dels fenòmens de polarisació elèctrica que 's desenrotllen a alguns cossos per la elevació de la temperatura. **Piroeléctrico.**

PIROELECTRICITAT. f. *Fís.* Electricitat desenrotllada per l' aument de temperatura. **Piroelectricidad.** || Teoría dels fenòmenos piroelèctrichs. **Piroelectricidad.**

PIRÓFAN, A. adj. Que 's torna transparent al foch. **Pirófano.** || m. *Min.* Varietat d' òpal que adquireix transparencia quan se li dona un bany de cera fosa. **Pirófano.**

PIROFILITA. f. *Min.* Silicat hidratat d' alúmina y de magnesia. **Pirofilita.**

PIROFISALITA. f. *Min.* Varietat verdosa de topaci. **Pirofisalita.**

PIROFÍTICH, CA. adj. *Quím.* Se diu d' un ácit contingut als olis pirogenats vegetals no rectificats. **Pirofítico.**

PIROFLÍCTIDE. f. *Med.* Mena de pústula maligne. **Piroflíctide.**

PIRÔFOR. m. Certa composició que s' inflama al contacte del aire. **Piróforo.**

PIROFOSFAT. m. *Quím.* Fosfat que després d' haver sigut calcinat cambia de propietats. **Pirofosfato.**

PIROFOSFÔRICH, CA. adj. *Quím.* Que s' inflama al contacte del aire. **Pirofosfórico.**

PIROGALAT. m. *Quím.* Sal que resulta de la combinació del ácit pirogálich ab una base. **Pirogalato.**

PIROGÁLICH, CA. adj. *Quím.* Epítet d' un ácit que s' obté sometent l' ácit gálich a la destilació seca. **Pirogálico.**

PIROGENAT, DA. adj. Se diu dels olis y reines empireumátiques que s' obtenen de les substancies orgániques. **Pirogenado.**

PIROGENÈSICH, CA. adj. *Med.* Se diu del sentit vital comú. **Pirogenésico.**

PIROGENITA. f. *Min.* Varietat de pirògen, compacte. **Pirogenita.**

PIRÔGEN, A. adj. Que ha sigut produit per l' acció del foch. **Pirógeno.** || Que produeix combustió. **Pirógeno.** || m. *Min.* Epítet d' una substancia volcánica composta de silicat de cals y de magnesia de ferro o de manganesa. S' usa com substantiu. **Pirógeno.**

PIROGNÔSTICH, CA. adj. Se diu dels experiments y assaigs fets ab la flesca pera coneixer la naturalesa d' una substancia. **Pirognóstico.**

PIROGRÁFICH, CA. adj. Se diu de la taca que al paper reactiu deixa la combustió de la polvora. **Pirográfico.**

PIROGRAVAT. m. Procediment pera gravar a la fusta, al suro, al cuiro, etc., per medi d' un punxó enrogit, que va inventar Perier, pera simplificar els usats fins a son temps. És un daurat decoratiu, molt empleat a les arts del mobiliari y de la enquadernació. **Pirograbado.**

PIROLATRÍA. f. Culte al foch. **Pirolatría.**

PIROLIGNIT. m. *Quím.* Combinació del ácit pirollenyós ab una base. **Pirolignito.**

PIROLITA. f. *Min.* Mineral de color de viola fosch, compacte y que ratlla 'l vidre. **Pirolita.**

PIROLUCITA. f. *Min.* Peròxit de manganesa. **Pirolusita, piroluzita.**

PIROLLENYÓS, A. adj. *Quím.* Denominació d' un ácit que s' obté destilant llenya. **Pirolignoso, piroleñoso.**

PIROMANCIA. f. Endevinació supersticiosa per l' espetech, el color y 'ls moviments de les flames o del llum. **Piromancia.**

PIROMANÍA. f. *Med.* Bogería o manía incendiaria.

PIROMANÍACH, CA. adj. y s. Qui pateix o está afectat de la piromanía. || m. Qui practica o realisa la piromancia. **Piromaníaco.**

PIROMÁNTICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu a la piromancia. **Piromántico.**

PIROMARGARAT. m. *Quím.* Sal formada per la combinació del ácit piromargárich ab una base. **Piromargarato.**

PIROMARGÁRICH, CA. adj. *Quím.* Que s' obté per la destilació del margarat de barita. **Piromargárico.**

PIROMECONAT. m. *Quím.* Sal formada per la combinació del ácit piromecònich ab una base. **Piromeconato.**

PIROMECÒNICH, CA. adj. *Quím.* Que s' obté per la destilació del meconi. **Piromecónico.**

PIROMÈRIDE. f. *Min.* Roca composta d' eurita y de quarç. **Piroméride.**

PIRÔMETRE. m. *Fís.* Instrument pera amidar els diferents graus del foch y 'ls seus efectes. **Pirómetro.**

PIROMETRÍA. f. *Fís.* Art d' amidar les dilatacions produides per grans sumes de calòrich dels cossos. **Pirometría.**

PIROMÈTRICH, CA. adj. *Fís.* Lo concernent a la pirometría. **Pirométrico.**

PIROMORFITA. f. *Min.* Varietat de fosfat de plom que adquireix la forma cristallina. **Piromorfita.**

PIROMÚCICH, CA. adj. Que s' obté descomponent el múcich pêl foch. **Piromúcico.**

PIRONA. f. *Quím.* Compost format per l' expansió del ácit celidònich. **Pirona.**

PIRONEUMÁTICH, CA. adj. *Mecán.* Que funciona per medi del aire calent. **Pironeumático.**

LÁMPARA PIRONEUMÁTICA. *Mecán.* La que produeix hidrògen que s' inflama espontaniament al contacte del platino.

PIRONOMA. f. Polvora explossiva, en quina el carbó y 'l nitrat de potassa se substitueixen pêl nitrat de sosa y casca. Va ésser aplicada a les mines per M. Reynaud l' any 1862. **Pironoma.**

PIRONOMÍA. f. *Quím. ant.* Art de disposar y conduir els graus de calor pera les operacions químiques.

PIRONÔMICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu a la pirononomía. **Pironómico.**

PIROP. m. Certa pedra preciosa transparenta y de color de foch. **Piropo.** || Paraula amorosa o apasionada que 's dirigeix a una dona. **Piropo.**

PIRÔPICH, CA. adj. *Min.* Se diu d' una mena de granat que té un hermós color vermell. **Pirópico.**

PIROQUINAT. m. *Quím.* Sal que resulta de la combinació del ácit piroquínich ab una base. **Piroquinato.**

PIROQUÍNICH, CA. adj. *Quím.* Se diu d' un ácit particular que s' obté destilant a foch directe l' ácit quínich. **Piroquínico.**

PIRORTITA. f. *Min.* Varietat d' ortita poch dura y de fractura desigual y concoidia que posseeix la propietat de cremar com un combustible. **Pirortita.**

PIRÔSCOP. m. *Fís.* Instrument pera amidar el calòrich radiant. **Piróscopo.**

PIROSCOPIA. f. *Fís.* L' art d' amidar la potencia radiant del calòrich. **Piroscopia.**

PIROSCÔPICH, CA. adj. *Fís.* Lo concernent a la piroscopia. **Piroscópico.**

PIROSEBACAT. m. *Quím.* Sal formada per la combinació del ácit pirosebácich ab una base. **Pirosebacato.**

PIROSEBÁCICH, CA. adj. *Quím.* Epítet d' un ácit produit per l' acció del nítrich sobre 'l greix. **Pirosebácico.**

PIRÔSFERA. f. *Geol.* Massa incandescent que se suposa ocupa 'l centre de la terra. **Pirósfera.**

PIROSIS. f. *Med.* Sensació, com la cremadura, que puja del ventrell a la faringe y va acompanyada de flats y excreció de la saliva clara. **Pirosis.**

PIROSMALITA. f. *Min.* Varietat de silicat de ferro. **Pirosmalita.**

PIROSMARAGDITA. f. *Min.* Cloròfan vert. **Pirosmaragdita.**

PIROSTAT. m. *Fís.* Aparell pera regular la quantitat de calor. **Pirostato.**

PIROSTÁTICA. f. Part de la estática que té per obgecte 'l foch. **Pirostática.**

PIROSTÁTICH, CA. adj. Lo concernent o relatiu a la pirostática. **Pirostático.**

PIROSTEÁRICH, CA. adj. *Quím.* Producte que se obté per la destilació del estearat de cals. **Pirosteárico.**

PIROSTEARINA. f. *Quím.* Nom que 's dona als olis pirogenats quan llur consistencia és com la del greix. **Pirostearina.**

PIROTARTÁRICH, CA. adj. *Quím.* Epítet d' un ácit tartárich destilat directament al foch. **Pirotartárico.**

PIROTARTARÓS. adj. *Quím.* Epítet d' un ácit tret del tártar. **Pirotartaroso.**

PIROTARTRAT. m. *Quím.* Sal formada per la combinació del ácit pirotartárich ab una base. **Pirotartrato.**

PIROTARTRIT. m. *Quím.* Sal formada per la combinació del ácit pirotartarós ab una base. **Pirotartrito.**

PIROTECNIA. f. Art que tracta de tota mena de invencions y combinacions de foch, o sía la fabricació de fochs artificials. **Pirotecnia.**

PIROTÈCNICH, CA. adj. Pertanyent a la pirotecnia. **Pirotécnico.** || m. Qui coneix y practica l' art de la pirotecnia. **Pirotécnico.**

PIROTÒNIDA. f. *Quím.* Oli empireumátich resultant de la combustió al aire lliure de les teles en general y marcadament dels teixits de cánem, de cotó y de llí. **Pirotónida.**

PIROURAT. m. *Quím.* Sal que resulta de la combinació del ácit pirourich ab una base. **Pirourato.**

PIRÒURICH, CA. adj. *Quím.* Cert ácit. **Piróurico.**

PIRÒXEN. m. *Min.* Escoria volcánica negra. **Piróxeno.**

PIRÒXIL. m. Polvora sense fum. **Piróxilo.**

PIROXÍLICH, CA. adj. *Quím.* Se diu del esperit o èter piroacètich que s' obté per la destilació de la fusta. **Piroxílico.**

PIROZOAT. m. *Quím.* Sal formada per la combinació del ácit pirozoich ab una base. **Pirozoato.**

PIROZOICH, CA. adj. *Quím. ant.* Calificació de un ácit que s' extreu dels olis animals pirogenats. **Pirozoico.**

PIROZZINI Y MARTÍ (Felip). *Biog.* Poeta catalá. Nat a Barcelona, de pares italians, y mort, jovenet, en l' any 1876 a Hospitalet del Llobregat. Va obtindre premis en els certàmens de Girona y de Montpeller. En els Jochs Florals de Barcelona va guanyar tres accèssits per ses poesies: *Lo comte Bara* (1872); *La mala moller* y *La professó de les bordes* (1876). En el certamen de «La Misteriosa» (1876), va obtindre un premi extraordinari per sa poesía *Rondalla celestial*, y l'any 1877, un accèssit, per la comedia *Plogut del cel* (un acte, y en vers). Conreuava la musica y va compondre belles coses, deventse senyalar l'adaptació de la tonada popular de *Lo Noi de la Mare* a una composició de mossen Cinto Verdaguer. Es també autor de la comedia en vers: *Lo pare de la noia*, Barcelona, 1874.

PIRRINA. f. Nom de la substancia que dona 'l color a la neu vermella. **Pirrina.**

PIRRIT. m. *Min.* Mineral de zench en forma de cristalls regulars de color de taronja. **Pirrito.**

PIRRÒCER, A. adj. *Zool.* Se diu del insecte que té antenes roges. **Pirrocero.**

PIRROCÒRIT. m. *Zool.* Insectes hemípters de forma botaruda, color negre y vermell, essent la mena més comuna la que 's trova als jardins y afecta un punt negre al mitg de cada elitre. Al Mitjorn de França se 'ls anomena *suissos*, perque s' assemblen al uniforme de la guardia suissa per son color. **Pirrocóride.**

Pirrecòrit

PIRRONICH, CA. adj. Lo referent a Pirró. || ESCÈPTICH.

PIRRONISME. m. La doctrina de Pirró. **Pirronismo.** || ESCEPTICISME.

PIRRONISTA. adj. ESCÈPTICH.

PIRROSIDERITA. f. *Min.* Ferro vermellós, mena de ferro oligístich micaci. **Pirrosiderita.**

PIRRULANDA. f. *Zool.* Mena d' aucells fringílits que sejorna en els llochs deserts y ermis. **Pirrulanda.**

Pirrulanda

PIRS. adv. comp. *Ant.* PITJOR, MENYS.

PIS. m. Qualsevol dels alts d' una casa. **Piso, alto.** || Sol, paviment, el terrer que se trepitja. **Piso, huello.**

PISA. f. Terriça fina, regularment blanca. **Loza.** || *Fam.* Diners. **Monises, mosca, moga, lana, morusa.**

PISÁ, NA. s. y adj. Natural o propi de Pisa, ciutat d' Italia. **Pisano.**

PISANA. f. Nom de cert teixit de fil, que després se va donar també a un altre de cotó, perque al principi no 's fabricava més que a Pisa. **Pisana.**

PISANITA. f. *Min.* Sulfat hidratat natural de ferro y de coure. **Pisanita.**

PISCA. f. PIÇCA.

PISCAR. v. a. PESCAR, CONSEGUIR.

PISCATORI, A. adj. Lo concernent a la pesca. **Piscatorio.**

PISCICOLA. f. *Zool.* Cuchs anèlits que 's críen a les aigües dolces d' Europa y viuen agafats als peixos.

PISCICULTURA. f. Art d' aumentar la producció dels peixos. **Piscicultura.**

PISCINA. f. Safareig, viver de peixos. **Piscina.** || Pica o clos plè d' aigua pera banyarse. **Piscina.**

MOURE PISCINES. fr. Moure raons o recordar especies tal volta perjudicials o oblidables. *Remover los caldos.*

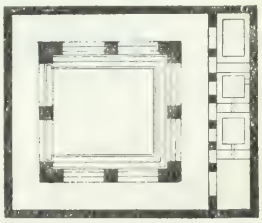

Planta general de les Piscines romanes de Caldes de Malavella

PISCIS m. Dotzè signe del Zodíach y sisè dels australs, al que hi entra 'l sol prop dels 18 de Febrer. **Piscis.**

PISCÍVOR, A. adj. Devorador de peixos.

PISCOLABIS. m. *Fam.* Refrigeri que 's prèn pera regalar el ventrell més que per necessitat.

PISERRA Y COLANESE (Lluis). *Biog.* Valent militar catalá, que va distingirse per les seues proeses a la lluita de la Independencia y va pendre activa part en les guerres civils de la primera meitat del sigle XIX, formant part del exèrcit lliberal. Va obtin-

dre el grau de brigader y posseía algunes condecoracions per mèrits de guerra. Va morir a etat molt avençada, als començos de 1890.

PISÓ. m. Picó aprimat per la part de baix ab que s' apreta la terra de que 's fan les tapies. **Costal, pisón.**

PISODÍ. m. *Zool.* Insectes coleòpters que vegeten a l' escorça dels arbres ruinosos. **Pisode.**

PISÒFAN. m. *Min.* Mineral amorf de color vert de oliva y de trencadura concoidia. **Pisófano.**

PISOLITA. f. *Min.* Concreció de cals que 's manifesta en forma de grans del tamany d' un pèsol, de carbonat de cals aderit a un grá de sorra o bé a altra substancia de petita dimensió.

PISOLÍTICH, CA. adj. *Geol.* Roca caliça contenint pisolites o bé la capa superior al terreno cretaci, formada comunament d' aquesta mena de roques. **Pisolítico.**

PISONS. m. pl. Peces de fusta que als telers de galons de seda son fixes a un arbre que reb el moviment d' una roda dentada. **Pisones.**

PISPADA. f. Acció de pispar o pendre quelcom.

PISPADOR, A. m. y f. Qui pispa o pren alguna cosa.

PISPAR. v. a. *Fam.* Pendre. **Sonsacar.** || ATRAPAR, AGAFAR. || n. Ferse propia alguna cosa. **Apropiarse.**

PISPAT, DA. p. p. **Sonsacado.**

PISSOGUES. f. pl. *Ter.* PESSIGOLLES.

FER PISSOGUES ELS PEUS QUAN S' ADORMEN. *Hormiguear.*

PIST. m. El such que s' extreu exprement de la carn cuita de la gallina, perdius, etc. **Pisto.**

PISTA. f. Petjada que deixen els animals al caminar. **Pista.** || Lloch o camí per ont corren els cavalls al circh, al hipòdrom, etc. **Pista.** || Indici que condueix al descobriment de qualsevol fet amagat. **Pista.**

Pistatge

PISTACI, A. adj. *Bot.* Mena de plantes.

PISTAR. v. a. Treure 'l such de les viandes exprementles. || Treure 'ls ulls, cegar.

PISTATGE. m. *Bot.* Planta de la fam. de les anacardiácies, tipus de les pistácies, que neixen als terrenos propers al Mediterrani. Se composa d'arbres y d' arbusts reïnosos, de fulles alternes, alades, ab flors unisexuals. El pistatge franch produeix un fruit del tamany d'una oliva, de color rogench, contenint una ametlla oliosa y dolça, que s' anomena *pistatge.* || PISTACHO.

PISTATXO. m. PISTATGE.

Pistil

PISTER, A. m. y f. Taça de broch, pera donar caldo o bé algún altre líquit als malalts, sense que s' hagin d' incorporar. **Pistero.**

PISTIL. m. *Bot.* L' orgue femení de la flor, situat generalment al mitg d'ella, descansant sobre 'l receptacle, el qual conté 'ls ouets de les llevors, y reb el polen qu' ha de fecundarlos. Ordinariament se compòn de tres parts, que són: l' ovari, l' estil y l'estigma, que hi falta algunes vegades. **Pistilo.**

PISTILARI, A. adj. *Bot.* Propi del pistil. **Pistilario.**

PISTILIFORME. adj. *Bot.* Lo que sembla 'l pistil d' una flor. **Pistiliforme.**

PISTILL. m. PISTIL.

PISTÓ. m. Didalet de coure a quin fons hi há un poch de polvora fulminant y qu' encaixat al oído de les armes de forch és ferit pêl disparador o gallet a voluntat, comunicant el foch a la cárrega que hi há dins del canó. **Pistón.** || *Maq.* Émbol de la bomba de les màquines de vapor. **Pistón, émbolo de la bomba.** || Part de la prempsa de mosáichs.

PISTOLES: 1, de sella; 2, de roda; 3, de xarpa; 4, usual

PISTOL. m. PISTOLA. || Soldat armat de pistolet.

PISTOLA. f. Arma de foch de les més curtes, que's pot disparar fácilment ab una sola má perque té la culata torta. **Pistola.** || La que 's porta a la butxaca. **Cachorro, cachorrillo; pistola de faltriquera, pistoleta.** || Les que porten els soldats de cavall al arçó de la sella. **Pistola de arzón.** || Brocada llarga que's deixa als ceps. **Perchón.**

Pistola del sigle XVIII

POSAR O AMORRAR UNA PISTOLA ALS PITS. fr. POSAR UN PUNYAL ALS PITS.

PISTOLADA. f. Cop de pistola. **Pistoletazo.**

PISTOLAIRE. *Com.* Qui fá, ven o porta pistoles. **Pistolero.**

PISTOLER, A. m. y f. PISTOLAIRE.

PISTOLERA. f. Cada una de les boces del arçó de la sella dins de les quals s' hi porten les pistoles. **Pistolera.**

PISTOLERÍA. f. Fábrica o botiga de pistoles. || Conjunt de pistoles.

PISTOLET. m. Instrument a mena de pistola pera treure foch. **Pistolete, pistola.** || Barreta d' acer ab un tall al cap de baix pera foradar la roca peganthi ab una maceta al cap de munt. **Pistolete.**

PISTOLETA. f. dim. Pistola petita. **Pistoleta.**

PISTOLETADA. f. Tret de pistola. **Pistoletazo.**

PISTOMESITA. f. *Min.* Carbonat doble de ferro y de magnesia, de color groguench. **Pistomesita.**

PISTONERA. f. Caixeta o bossa ont hi porten els pistons els caçadors o 'ls soldats pera servirse d' ells ab més comoditat. **Pistonera.**

PISTORINIA. f. *Bot.* Plantes cranilácies diplostèmones, herbes anyals o bienals, de fulles alternes y flors arraimades, originaries d' Espanya y de Berberia. **Pistorinia.**

PISTRACHS. adj. Despectiu de la persona vulgar.

PISTRAUS. m. Nom despectiu imaginari que s'usa en la frase *anársen a cân Pistraus,* per significar que un se mor, quebra, etc.

PISTRINCHS. m. pl. *Ter.* DINERS.

PIT. m. Part dels animals desde 'l coll fins al ventrell. **Pecho.** || La part interior d' ell, aixís diem: *tin-*

dre mal de pit. **Pecho.** || Per més honestedat se diu de la mamella de la dona. **Pecho.** || La molsa que tenen els aucells sota del coll dividida per la barca. **Pechuga.** || Parlant de persones és la cavitat del cos inferior al coll. **Seno.** || ESTERNÓ. || *Met.* Confiança, estimació o agrado. **Pecho.** || *Met.* Constancia, valor, ánim, esforç. **Pecho.** || *Met.* La qualitat de la veu o força d' ella pera cantar, predicar, etc. **Pecho.** || *Met.* L' interior de la persona, el seu ánim y intent. **Pecho.** || *Met.* La fidel observancia del secret. **Fidelidad.** || *Met.* POST, 8.

PITS AVALL. m. adv. Sense fer ceremonies; se diu del menjar o beure. *A pechos.*

PITS PER TERRA. m. adv. Humilment. *Pecho por tierra.*

ANAR PITS PER TERRA. fr. GATEJAR, 1.

A PITS DESCOBERTS. m. adv. Sense cap resguart. *A pecho descubierto.*

CRIAR ALS PITS. fr. *Met.* Instruir, donar educació a algú o conéixerlo molt íntimament. *Criar á los pechos.*

DEVANT DE PIT. Mena de coraça pera defensa del pit. *Pechera.*

DESCARNAR EL PIT. fr. Treure la carn del pit d' algún aucell. *Despechugar.*

DESCOBRIR EL SEU PIT A ALGÚ. fr. Manifestarli 'l seu interior, declararli 'l seu secret. *Descubrir, abrir su pecho; abrirse, declarar su corazón ó su pecho; fiar su pecho, desabrochar el pecho.*

DONAR EL PIT. fr. Donar mamar. *Dar el pecho.*

FER PITS Y LLONZES. fr. FER COFIS Y MOFIS.

ENTRE PIT Y ESPATLLES. m. adv. Al ventrell. *Entre pecho y espalda.*

PIT Y FORA. fr. S' usa per animar a obrar al acovardit. *Pecho y adelante.*

PENDRE 'L PIT. fr. Agafar el mugró ab la boca pera mamar les criatures. *Tomar el pecho.*

POSÁRSEHI DE PIT. fr. *Met.* Empendre alguna cosa ab molt d' empenyo y activitat. *Echarse ó tomar á pecho.*

TINDRE PITS AVALL. fr. Presumir una cosa. *Tener tragado, no venir de nuevo.*

TINDRE POCH PIT. fr. *Met.* Ésser covart. *Ser gallina, cobarde.* || *Met.* Tindre poca veu. *Tener poca voz.*

TIRAR ELS PITS. fr. *Mamar.*

TREURE 'L PIT A LA CRIATURA. fr. DESMAMAR.

PITA. f. El fil de l' atzavara y la meteixa planta. **Pita, hilo de pita.** || En la moneda antiga la quarta part d' un diner. || Mena de teixit de fil.

PITÁÇ. m. aum. El pit gran y ample; se pren regularment pêl de fortalesa y valor. **Pechazo.**

PITADA. f. Cop de pit. **Pechugón.** || Toch de pito o xiulet. XIULADA.

PITAGÔRICAMENT. adv. m. Segons els principis o preceptes del filosoph Pitàgores; ab arreglo a les máximes, costums o regles d' aquest filosoph o dels seus deixebles. **Pitagóricamente.**

PITAGÔRICH, CA. adj. y s. Que segueix la escola, opinió o filosofía de Pitàgores. || Partidari de cert sistema de musica entre 'ls grechs. **Pitagórico.**

DIETA PITAGÒRICA. *Med.* Abstinencia de carn dels animals.

LLETRA PITAGÒRICA. La Y *(ipsilón)*, quins dos braços, Pitàgores comparava ab els dos camins del bé y del mal, que 's presenten al home a la seua joventut.

SILENCI PITAGÔRICH. fr. Aludeix al que devíen servar els deixebles de Pitàgores, set anys seguits abans d' ésser admesos a la seua escola.

SOCIETAT DELS PITAGÒRICHS. *Hist.* Societat germànica, seguint la doctrina de Pitàgores, dividida en molts graus.

PITAGORISME. m. Doctrina o sistema filosòfich de Pitàgores: aplech de principis, màximes, preceptes y pràctiques dels pitagòrichs.

PITANÇA. f. Tota vianda que no és pá ni vi. **Pitanza.** || La racció que 's dona cada día en diners o en menjar. **Pitanza.** || *Fam.* El preu o estipendi que's dona per alguna cosa. **Pitanza.** || La posada de carn, carnsalada, cigrons o mongetes y verdura. **Olla.**

PITANÇA DOBLE. L' extraordinari que se sol donar en algunes comunitats en díes clàssichs. *Dupla.*

PITANÇA (Portella d' en). *Orog.* Coll a llevant de Camprodón, prov. de Girona, entre les rieres de Bach-Morell y de Bolós; té 1,215 metres d' altitut.

PITANCER. m. Repartidor de pitances. **Pitancero.** || Entre bernarts y algunes altres relligions, el majordom o refetoner. **Pitancero.**

PITANCERÍA. f. Cárrech de pitancer. || REBOST.

PITARRA (Serafí). *Biog.* Pseudònim usat en les seues primeres obres pêl dramaturch catalá En Frederich Soler.

PITARRAÇA. f. *Mar.* Ferro de calafat, ab mánech del meteix metall, major que 'ls altres usats en aquell ofici.

PITARRACEJAR. v. a. *Mar.* Apretar les costures del fons d' un barco, ab la *pitarraça*, una volta calafatejades ab els ferros menors. **Pitarrasear.**

PITARREJAR. v. n. En la literatura catalana sol dirse d' aquelles obres inspirades en la escola d' en Pitarra, especialment de les obres escèniques.

PITARRO. m. *Ornit.* Aucellet com un pardal, de color fumat. || adj. Pit gros.

PITERA. f. *Bot.* ATZAVARA. || Dona abultada de pit. || *Ter. Balaguer.* Endreçat a les dones.

PITET. m. r. **Pechico, illo, ito, pechuelo.** || Drap que 's posa al pit de les criatures pera que no s' embrutin. **Babadero, pechero.**

PÍTIMA. f. *Vulg.* Borratxera.

PITEU. m. Peu dels animals que 'l tenen dividit en dos, com els bens. **Pezuña.** || Moço, ajudant, aprenent. **Zagal.** || *Meteor.* Fenòmen que 's presenta al cel en forma de gerra o pit.

PITEUS. *Geog.* (SANT LLORENS DELS).

PITIMES. f. pl. Postures, falagueries, marcadament a les criatures. **Caricias.**

PITISSITA. f. *Min.* Sulfat hidratat de peròxit de ferro. **Pitizita.**

PITITA. f. *Min.* Varietat d' estelequita. **Pitita.** || Cançó política que cantaven els reialistes d' Espanya pêls anys de 1823 a 1833, pera burlarse dels lliberals, que llavores eren perseguits de mort. **Pitita.**

PITIUSES. *Geog. ant.* Nom del grupu de les illes d' Ibiça, Formentera y demés que 'l formen, en temps dels romans.

PITJA. f. Puntal o cosa per l' istil pera sostindre quelcom. **Puntal.** || MAÇÓ, PITJADOR. || *Ant.* PITJADA.

PITJADA. f. Senyal que deixa 'l peu a la terra. **Pisada, huella.** || Apretada. **Apretón.** || EMPENTA. **Empujón.** || TREPITJADA

BESAR LES PITJADES D' ALGÚ. fr. *Met.* Ab que 's denota la veneració y reverencia que 's té a algú. *Besar la tierra que otro pisa.*

SEGUIR LES PITJADES D' ALGÚ. fr. *Met.* Imitarlo. *Seguir las huellas de alguien.*

PITJADAMENT. adv. m. APRETADAMENT.

PITJADOR. m. Pitja, maçó, picó. **Pisón.** || Qui pitja. **Pisador.**

PITJAMENT. m. L' acció y efecte de pitjar. **Pisadura.**

PITJAR. v. a. Estivar, apretar. **Recalcar, apretar, ajustar.** || Apretar. **Apretar.** || Empényer. **Empujar.** || *Ant.* TREPITJAR. || PICONAR. || Estribar, posar una cosa demunt d' un' altra. **Castigar, estribar, apoyar, descansar.**

PITJARSE. v. r. Donarse empentes uns ab altres o posarse apretats en un lloch just. **Empujarse.**

PITJAT. p. p. EMPENYAT. || *Ant.* SUBGECTE.

ANAR PITJAT O PITJADA UNA COSA. Anar molt vigilada, ésser molt compromesa. Sol dirse del contrabán o de la veda.

PITJÓ. m. *Ant.* PICÓ.

PITJOR. adj. comp. D' inferior qualitat que un' altra cosa. **Peor.** || Més malament. **Peor.** || A voltes significa *millor,* y aixís a Vich diuen, per exemple: *el mercat de Rams és pitjor que cap fira,* volent dir que és millor que totes elles. **Mejor.**

PITJOR ESTÁ QUE NO ESTAVA. fr. Ab que 's denota qu' alguna cosa s' ha posat de més mala qualitat, o en més mal estat del qu' estava. *Peor está que no estaba.*

PITJOR QUE PITJOR. m. adv. S' usa quan se posa remei o medi que fá la cosa de pitjor qualitat. *Un ruín ido, otro venido; peor que peor.*

ESTAR PITJOR. fr. Trovarse en més mal estat. *Estar peor.*

POSARSE PITJOR. fr. PITJORARSE.

SEMPRE HI HÁ UN PITJOR. *Expr.* Pera aconsolar a algú quan se queixa, recordantli qu' encara hi há qui 's trova més malament qu' ell, o que comparativament encara és ditxós. *Siempre hay un peor.*

PITJORA. f. Aument de dany o mal. **Empeoramiento, peoría.**

PITJORAMENT. m. PITJORA. || *Ant.* El que pert o's fa malbé alguna cosa. **Desmedro, menoscabo.**

PITJORAR. v. n. Anar de mal a pitjor. **Empeorar.** || També s' usa com a recíproch. **Empeorar.** || v. a. Posar de pitjor qualitat. **Empeorar.** || EMPITJORAR.

PITJORAT, DA. p. p. **Empeorado.**

PITO. m. PIFRE. || XIULET.

NO SE ME 'N DONA UN PITO. fr. *Fam.* Denota el despreci que 's fa d' alguna cosa. *No se me da un pito; no me importa un comino*

NO TOCAR PITO. fr. *Fam.* No intervindre, no tindre part en alguna cosa. *No tocar pito.*

NO VALDRE UN PITO. fr. *Fam. met.* Ab que 's desprecia alguna cosa qu' és inútil o de cap valor. *No valer un pito ó una chita.*

¿QUIN PITO TOCA? *Expr. fam.* ¿QUINA TECLA TOCA?

PITÓ. m. Tota mena de bultet natural o artificial. **Pitón.**

PITOF. m. *Fam.* BORRATXO.

PITÒFACH. m. *Zool.* Insectes coleòpters pentamers, a mena dels criptòfachs, quina especie típica sejorna a Europa. **Pitófago.**

PITOMETRÍA. f. Art de reduir a una mida cúbica coneguda la capacitat de bots, cánters, etc. **Pitometría.**

PITOMÈTRICH, CA. adj. Pertanyent a la pitometría. **Pitométrico.**

ESCALA PITOMÈTRICA. Taules que serveixen pera determinar la quantitat de líquit tret d' una eina que la contenía.

PITONISSA. f. *Mit.* Sacerdotesa d' Apol que, asseguda al trípot, donava els oráculs al temple de Delfos. || Per extensió, tota sacerdotesa, tota dona del antigor que, creientse inspirada, pretenía profetisar el pervindre. || ENCANTADORA, BRUIXA.

PITONISME. m. Preocupació de creure que se sosté relació ab el dimoni y altres éssers sobrehumans. **Pitonismo.**

PITONS. m. pl. Gafetes ensorrades pera les persianes.

PITOTA. f. *Fam.* Menjar. **Comilona, comilitona.**

BONA PITOTA. *Loc. fam.* Menjar y beure abondant ab festa, alegría y regosig. *Gaudeamus.*

PITIPEU. m. Escala, filera, etc. **Pitipié.**

PITPIT. m. *Zool.* Mena d' aucells conirrostres, de bech llarch, punxagut y un xich corvat, el naç a la base del bech, obert en una membrana, y la cua fent dues puntes. Té 'l pit blau, y les ales, la cua y la banda superior del bech negres. Se nodreix de llevors y d' insectes y és bastant comú a la nostra terra. **Pitpit.** || PIULA.

PITRADA. f. Estirada de pit que donen els animals posats al carro per arrencarlo. || Cop fort que 's dona ab la má al pit d' un altre; caiguda de pit. **Pechugón.** || *Met. fam.* Reprensió forta. **Reprimenda, rociada, repasada, sofrenada, latigazo.**

PITRAL m. Corretja del ensellament que passa pêl pit de les besties. **Petral, pretal, antepecho.** || Xarpa pera portar penjada la carabaça, etc. **Charpa.**

PITRALADA. f. PITRADA. || Lo que cap entre la pitrera y la camisa. || PITRADA.

PITRERA. f. La part exterior del pit, la sina. **Pechuga, pechera.** || Vaqueta forrada de cordobá y plena de borra, posada al pit de les cavalcadures pera que puguin tirar del carro sense ferse mal.

PITRERADA. f. Lo que 's porta entre 'l pit y la camisa. **Pechugada.**

PIT-ROIG. m. *Ornit.* Aucellet qne deu el seu nom a la circunstancia de tindre 'l pit de color roig. **Petirrojo.**

PITUÁ. m. Aparell pera daurar, aplicanthi or en pols.

PITUITA. f. *Med.* Humor fleumátich com a mochs.

PITUITARI, A. adj. *Med.* Que conté o desprèn pituita. **Pituitario.**

MEMBRANA PITUITARIA. *Anat.* La que vesteix la cavitat del naç y desprèn el moch, y a la qual s' hi produeix la sensació de la olor. *Membrana pituitaria.*

PITUITÓS, A. adj. *Med.* Pertanyent a la pituita. **Pituitoso.**

PITURINA. f. *Quím.* Alcolost contingut en una planta de les solanacies y empleat a la medicina ab el nom de *pituri.*

PITXÈ. m. Gerro de flors als altars y a les columnes. || *Ter. ibicench.* Gerro. **Jarro.**

Pitxell

PITXELL. m. *Ter.* Cantaret petit ab dues ances, un broch gros al capdemunt y un de petit devant. **Cantarita.** || Gerro pera posarhi flors. **Maceta, florero.** || Eina de fusta cercolada y tapada ab un broch petit per beure.

PITXELLA. f. *Ter.* Cantaret per l' istil del precedent, però una mica més ample de panxa. **Jarra.**

PITXELLET. m. dim. **Pichelete, pichelillo, jarrico, jarrillo, jarrito.**

PITXER. m. *Ant.* PITXELL. || *Ter. de Moyá.* Gerro de flors.

PITXO. m. Troç de fusta formant punxa, semblant a una baldufa, que 'ls nois fan ballar pegantli xurriacades. || BALDUFA.

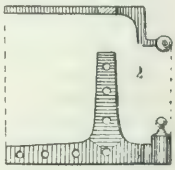

PITXOL. m. *Ter.* BALDUFA.

PIU, A. adj. Piadós, devot, relligiós. **Pío.** || Benigne, misericordiós, compassiu. **Pío.** || S' aplica als cavalls, burros, canaris y altres animals clapats de diferents colors. **Pío.** || m. Nom propi de home. **Pío.**

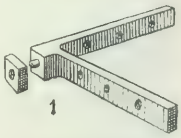

Piu: 1, d'esquadra; 2, comú

PIU. m. La punta d' algún ferro ab que se 'n assegura un altre. **Espigón, espiga.** || Llengüeta de les romanes o un altra cosa semblanta. **Lengüeta, fiel.** || Peça de ferro o agulla que uneix les peces de les frontices, etc., servintleshi d' eix pera que puguin girar. **Espiga, pasador.** || Obgecte de ferro o de

fusta a mena de punxó sortint. || La veu dels polls y aucells. **Pío.** || El tò vibrant de la campana, de les monedes, del acer, etc. || La veu o giscle de les criatures

Piula

PIU, PIU. La veu que fan els pollets y altres aucells. *Pío, pío.*

NO DIR PIU. fr. NO PIULAR.

NO SENTIRSE UN PIU. fr. Haverhi un profòn silenci. *No oirse una mosca ó mosquito.*

PIULA. f. Composició de polvora y paper ab tres o quatre dobles pera fer altres tants pets o trons. **Tronera.** || *Ornit.* Ab aquest nom s'anomenen moltes menes d' aucells: BREGADELL, ROSSINYOL BORT, CUICUI, ZIN, CURRIOL XIULAIRE.

Piula hortana

PIULA GROSSA. *Ornit.* Aucell del genre *Anthus*, crisectívol. *Pipí de las rocas.*

PIULA HORTANA. *Ornit.* SIT GROCH, HORTOLÁ.

PIULADA. f. La veu y modo de piular. **Piada.** || Moltes piules.

PIULADIÇ, A. adj. Qui piula molt.

PIULADIÇA. f. Seguit de piular. **Piador.**

PIULADOR. m. Qui piula; s' usa parlant dels aucells de caça. **Piador.**

PIULAIRE. m. PIULADOR. || Qui fa o ven piules.

PIULAMENT. m. PIULADA.

PIULAR. v. n. Formar els pollets y aucells certa veu de poca duració. **Piar, pipiar.** || Fer sentir la seua veu el milá, el pardal, etc. **Piar.**

NO POGUER PIULAR. fr. Se diu de les persones quan están enregullades y en prou feines poden parlar ni fersе sentir. *No poder gañir.* || *Met.* Pera denotar que algú deuría callar ateses les circunstancies y la materia de que 's tracta. *Mira quien habla.*

NO PIULAR. fr. *Met.* Callar. *No chistar, no resollar.*

VIU MÉS QUI PIULA QUE NO QUI XIULA. *Ref.* Indica que solen viure més les persones de temperament delicat que les massa robustes. *Más puede el desmedrado que el cebado.*

PIULCH. m. *Med.* Excreció de pus barrejat ab els orins. **Piulco.** || Instrument de cirurgía en forma de xeringa. **Piulco.**

PIULET. m. El piu dels aucells petits. **Pío, piada.** || L' agut y desapacible de la veu. **Chillido.** || El sò esdrident dels xiulets, pifres, gralles, etc.

PIULETA. f. *Ornit.* PASTORELLA.

PIURIA. f. *Med.* Secreció de posterma que surt ab l' orina y s' observa a les afeccions cròniques de la bufeta, essent comunament sistemática d' alguna lessió a l' aparell urinari. **Piuria.**

PIURNA. *Bot.* PEONIA.

PIVOS. *Bot.* POLL-GAVAIG.

PIX. f. Veu ab que les criatures expressen les ganes de pixar. **Mea.**

PIX (Barranch del). *Hidrog.* Afluent del riu Barradòs, a la Vall d' Arán. || — (CASCATA DEL). En el meteix barranch.

PIXA. f. PIXÓ.

PIXACÁ. m. *Bot.* HERBA PUDENTA.

PIXACANT. m. *Bot.* Arbust de fulles semblantes a les del boix y plè de punxes.

PIXACUNILL. *Bot.* Nom que 's dona a la comarca de La Selva a una mena de bolet del genre *Oricholoma.*

PIXADA. f. *Ant.* PIXARADA.

PIXADOR. m. Lloch pera pixar. **Meadero.** || Qui pixa molt sovint. **Meón.** || *Ter.* ORINAL. || Canonet de canya que 's posa als cocis al passar bugada pera que ragi l' aigua. || Qualsevol altra cosa per ont raja aigua.

PIXADORS (Coll dels). *Orog.* Coll del Pirineu gironí, al capdemunt de la vall de la Ginestosa, al NE. de Molló; té 1,560 met. d' altitut.

PIXAFREDA. adj. *Ter. fam.* Apocat, poruch. **Avefría, ablandabrevas, pendejo.**

PIXAFRET. adj. PIXAFREDA.

PIXALLIT. m. *Bot.* Planta perenne de la fam. de les compostes, que 's cría en abundor als prats y llochs incults, de la que s' usen les fulles y l' arrel. D' aquesta planta se 'n extreu una reína verda, materia dolça, nitrat de potassa de cals. **Amargón, diente de león oficinal.**

PIXALLITS. m. Qui 's pixa sovint al llit. **Meón.**

PIXANER. m. PIXADOR, 2.

PIXAR. v. n. Buidar la bufa de l' orina. **Orinar, mear.**

PIXAR ELS ANGELETS. Ploure suaument. *Lloviznar.*

ATÚRAT, QUE PIXO. fr. *Met.* Se sol dir quan no 's vol fer lo que un altre proposa. *A tu tía, á la otra puerta.*

PIXARSE. v. r. Orinarse un meteix. **Mearse.**

PIXARSE DE RIURE. fr. Riure moltíssim. *Caerse de risa.*

QUI PIXA CLAR NO NECESSITA METGE. *Ref.* Ademés d' usarse en sentit literal, significa que qui és innocent pot parlar ab tota claretat. *Mear claro y dar una higa al boticario.*

QUI 'S LLEVA DEMATÍ PIXA ONT VOL. *Ref.* QUI 'S LLEVA DEMATÍ TÉ TEMPS, etc.

PIXARADA. f. La porció d' orina que 's treu de una vegada. **Meada.** || El lloch que mullen o 'l senyal que deixen a terra els pixats. **Meada.**

PIXARADETA. f. dim. **Meadita.**

PIXARELL. m. *Ter. ibicench.* Passarell. **Pardillo.**

PIXARELLES. f. pl. El ví prempsat d' ínfima qualitat. **Aguapié, aguachirle, torcedura.** || *Met.* Qualsevol licor de poca fortalesa o substancia. **Aguachirle.**

PIXARRADA. f. PIXARADA.

PIXARRILLES. f. PIXARELLES.

PIXARRÓ, A. adj. Qui pixa molt. **Meón.**

PIXAT, DA. p. p. **Meado.** || m. pl. Orins. **Meados, orines.**

ATRAPAR AB ELS PIXATS AL VENTRE. fr. Sorpendre a algú, trovarlo fent alguna cosa que volía realisar ocultament. *Coger á uno con las manos en la masa.*

PIXATINTERS. s. y adj. Nom que 's dona burlescament, per la gent vulgar, als dependents d' escriptori.

PIXAVAGANT. m. *Ter.* Vagabón, sense ofici ni benefici. **Correntón, golondrino, corrillero, azotacalles, polizón, cerero, placero.**

PIXAVÍ. adj. Persona presumida y afeminada. **Pisaverde.**

PIXAVINA. adj. Dona presumida.

PIXAYRE. m. PIXADOR, 2.

PIXECÁ. m. *Ter. ibicench.* Bolet, marisch. **Hongo, marisco.**

PIXERA. f. Ganes d' orinar. **Gana de mear.**

PIXERADA. f. PIXARADA.

PIXIDÍCOLA. f. *Bot.* Mena de plantes diatomacies que comprèn algunes algues solitaries que sejornen en les aigües dolces. **Pixidícula.**

PIXIDIFER, RA. adj. *Bot.* Plantes que tenen urnes o cápsules en forma de caixa.

PIXIDIRROSTRE. adj. *Zool.* Au que té el bech en forma de caixa.

PIXÍDULA. f. *Bot.* Les capsetes de les molses.

PIXINIA. f. *Zool.* Mena d' helmintits parásits que viuen al cos dels insectes.

Pixis (Museu de Vich)

PIXIS. m. Copó o capça en la qual se guarda 'l Santíssim Sagrament o's porta als malalts. **Cupón.**

PIXÓ. m. *Fam.* Membre viril. || adj. La persona que pixa molt. **Meon.**

PIXOT, A. *Ictiol.* Peix de la fam. dels afidits. **Lorcha.** || FURA.

PIXOTEJADOR, A. Qui pixoteja

PIXOTEJAR. v. n. Pix r poch y sovint. || *Fig.* En sentit figurat parlar molt y sense sustancia, anar de l' un lloch a l' altre ocupantse de tot. **Picotear.**

PIXOTER, A. adj. La persona molt xerraire o que va de l' un lloch a l' altre parlant molt. **Picotero.**

PIXOTERÍA. f. Murmuració. || Vici de parlar de tot sense solta o sense dret. **Picotería, charla.**

PIXÚM. m. *Fam.* Mulladiça de pixats. **Meada.**

PIZÁ (Bartomeu). *Biog.* Inquisidor mallorquí. Va pendre l' hàbit del orde dominicana l' any 1592 de mans del prior de Palma fra Llorenç Malferit. Cursant en la Universitat de Valladolit va ésser atacat d' epidemia. Retornat a Mallorca va ésser mestre d' arts. Havent estat director espiritual del venerable fra Juliá Font y Roig, va informar de la seua vida y miracles. Era prior de Sant Domingo quan el Concell general del regne va designarlo per síndich del Regne en la cort de Felip III, havent haguda també la delegació del braç ecclesiàstich de Mallorca. Consultor y calificador del Sant Ofici desde 1606. Y fet inquisidor de l'illa en 1620. Va esser consultat pera haver una mitra. Va morir a les derreries del any 1626, deixant moltíssims escrits originals.

PIZCUETA Y GALLEL (Feliu). *Biog.* Escriptor, polítich y periodista contemporani que va néixer a Valencia en 1837, essent una de les figures més remarcables del renaixement valencianista. A la seua ciutat nadiva, va cursar la carrera de metge, distingintse per l' acert dels seus estudis, essent secretari del Institut mèdich valenciá, y catedratich interí de la facultat de medicina en els cursos de 1876-77. Va colaborar desde 1864 en el periòdich *Los dos Reinos*, defensant els intents de l' unió ibèrica y va pendre part als travalls polítichs, que prepararen la revolució de Septembre de 1868. Realisada aquesta fou elegit En Pizcueta Secretari de la Diputació Provincial de Valencia. Tres anys més tart ab En Peris Valero, va trasladarse a Madrit pera desempenyar un càrrech important al ministeri de la Governació. Va fundar a Madrit dirigintlo fins a 1874, el periòdich *La Nación*, orgue del partit radical progressista, y retornat a Valencia, després de la restauració, afiliantse al partit republicá d' En Ruiz Zorrilla, va entrar a la redacció del *Mercantil Valenciano* encomenantli especialment la secció literaria d' aquella publicació. En Pizcueta va retraures de la política desde llavors, dedicantse ab especialitat al conreu de les lletres, y estampant valiosos travalls seus en les més significades revistes literaries. Identificat ab el moviment de renaixença valencianista, fou un dels més entusiastes y sa competencia en assumptes históríchs, arqueologichs, el feu distingir presidint tres vegades la corporació El Rat Penat, essent vispresident del Ateneu científich y literari, y organisador de alguns certàmens, jochs florals y concursos. Era inspirat poeta, havent obtingudes algunes recompenses, y al morir en 1890, va deixar una munió de noveles, contes y altres travalls que li valgueren ben guanyada reputació de literat.

Feliu Pizcueta y Gallel

PLÁ. m. Camp, terreno sense alts ni baixos. **Llano, llanura.** || El terreno o paviment ont hi há algún edifici. **Plan, plano.** || La terra plana al cim de les montanyes o altures. **Mesa, meseta.** || El punt de la mitja que no 's minva ni creix, sinó que 's fá segons l' ordre regular. **Llano.** || PLAN, 1. || La descripció o exposició que 's fá d' alguna cosa notantse les seues parts, l' ordre que guarden, etc., com: *el pla d' un sermó.* **Plan.** || adv. m. Certament. **Ciertamente.** || adj. Llis, igual, sense prominencia ni fondo. **Llano, plano.** || APLANAT. || *Met.* Fácil, corrent, que no té embráç ni dificultat. **Llano.** || Descobert, patent. **Llano.** || Expressió pera afirmar ab més força, com: *ell pla ha lograt lo que pretenia.* **Cierto, ciertamente.** || Expressió usada irònicament pera negar lo que un altre assegura. **Sí, cierto; sí por cierto** || *Ant.* REALÇ, aixi 's deia *en pla,* en llenguatge vulgar. || *Ant.* El fons de la nau. || TRANQUIL, QUIET, SOSSEGAT. || adv. m. *Ter.* RAI.

¡PLÁ BÉ! *Loc. ir. ¡Buena la hemos hecho! ¡medrados estamos! ¡estamos lucidos!*

PLA GEOMÈTRICH. Superficie plana paralela al horitzó, en que 's pinten els obgectes reduits a menor magnitut. *Plano geométrico.*

PLA HORITZONTAL. Superficie plana, que passant per la vista és perpendicular al plá òptich, y paralela al horitzó. *Plano horizontal.*

DE PLÁ. fr. Sense cap dificultat ni entorpiment.

PLÁ INCLINAT. El que forma ángul obliquu ab la superficie de la terra. *Plano inclinado.*

PLÁ ÒPTICH. Superficie transparent que 's coloca entre la vista y l' obgecte. *Plano óptico; tabla.*

PLÁ PARALEL. El que comparat ab un altre sempre disten igualment, y mai se poden trobar, per més que s' allarguin. *Plano paralelo.*

PLÁ VERTICAL. Superficie plana perpendicular al horitzó y al plá geomètrich. *Plano vertical.*

AL SÁ Y AL PLÁ. fr. Senzillament. *A la pata la llana.*

PLÁ RAMPANT. *Plano inclinado.*

ASSENTAR O POSAR DE PLÁ. fr. Posar alguna cosa de modo que descansi per la part més plana. *Poner de plano.*

BEN PLÁ. *Loc.* Ben cert. *Por cierto, muy bien.*

CANT PLÁ. *Canto llano.*

CAURE DE PLÁ O TOT PLÁ. fr. Caure de llarch a llarch. *Caer de plano.*

DE PLÁ. m. adv. Enterament, clara y manifestament. *Llanamente, de plano.* || *For.* Excusant moltes formalitats judicials. *De plano.*

PEGAR DE PLÁ. Pegar ab l' ample d' alguna eina de tall, o ab la má oberta. *Dar de plano.*

LES RENDES PLANES. fr. *Ant. Tan solamente las riendas.*

PARLAR PLÁ. *Loc. Ant.* DONARSE A ENTENDRE, FERSE ENTENDRE.

PLÁ (Joaquím). *Biog.* Jesuita nadiu d' Alcover (Tarragona) ont va néixer en l' any 1745, morint a Roma al 1816. Entrat a la companyía de Jesús, va dedicarse als estudis de filología, y quan l' expulsió dels jesuites, els coneixements que posseía en les llengües hebraica, grega, alarb, provençal, italiana y altres, aixis com al ensemps les seues aficions bibliográfiques, motivaren que fos nomenat segón bibliotecari de Ferrara, y més endevant professor de

PLÁ DE LLEIDA
RIBERA DE SEGRE
SEGRIÁ
Les Garrigues
Les Garrigues
Ribera d'Ebre
Andant
Ibars - de Noguera
Alfarràs
Almenar
Vª Sª de Mertin
Alguaire
Albeca
Portella
Almacelles
Almacelletes
Vilanova de Segrià
Torrelameu
Corbins
Vilanova de la Barca
Rosselló
Vilanova d'Alpicat
Benaveny
3r Rech
Torraferrera
Torresserona
Alcoletge
Bell-Lloch
Alamús
Lleida
4t Rech
Benetlló
Torregrossa
Margalef
Albatarrech
Alcarràs
Canal de Pinyana
Riu Segre
Canal d'Artesa
Canal d'Urgell
Puigvert
Montoliu de Lleida
Sudanell
Sunyer
Alfés
Fraga
Soses
Aitona
Torres de Segre
Seròs
Torrent
Masalcoreig
Riu Cinca
Sarroca
Monastir d'Escarp
La Granja d'Escarp
Riu Segre
Serra de Mayals
Pinyana
Canal de Pinyana
Riu Noguera
Ribera d'Ebre
SIGNES
Limit d'Estat
" Partit
Ferrocarril
" económich
Carretera
Camí carreter
" vehinal
Cap de Partit
Vila de més de 5000 hab.
Vila " 1000 "
Poble
Ermita ó Santuari
Escala
0 5 10 Kms.

PLÁ DE LLEIDA

Lleida: Rambla de Ferrán.

Entrada als Camps Elisseus.

Lleida: Vista general de la ciutat.

El Segre y la part baixa de la ciutat.

Absis de la Catedral.

Entrada del Canal de Pinyana.

Vores del riu Segre.

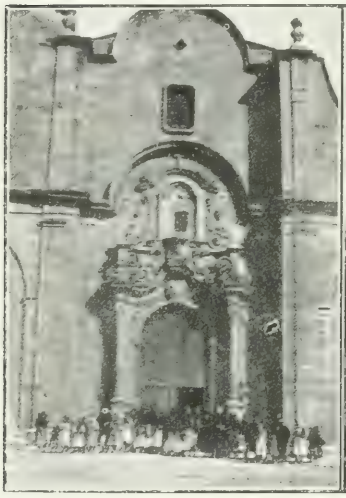

Iglesia de Seròs.

Ermita de Avinganya.

Avinganya: Porta d'entrada de l'Iglesia.

Balneari d' Alcarraç.

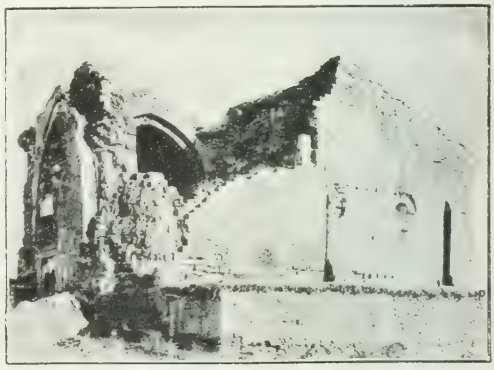

Ruines de Sant Ruf.

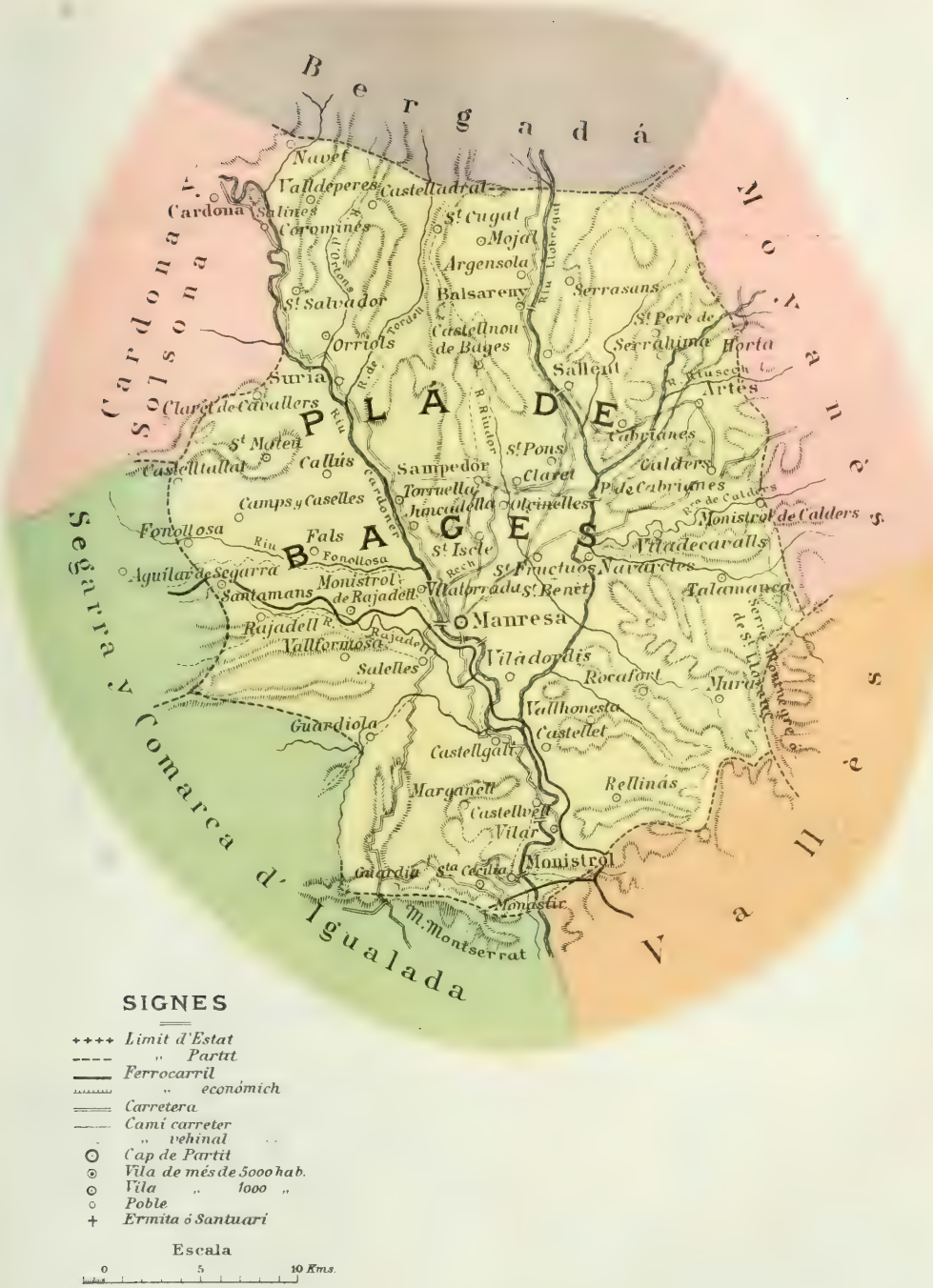

SIGNES

- ++++ Límit d'Estat
- ---- " Partit
- Ferrocarril
- " económich
- Carretera
- Camí carreter
- " vehinal
- Cap de Partit
- Vila de més de 5000 hab.
- Vila " 1000 "
- Poble
- Ermita ó Santuari

Escala

0 5 10 Kms.

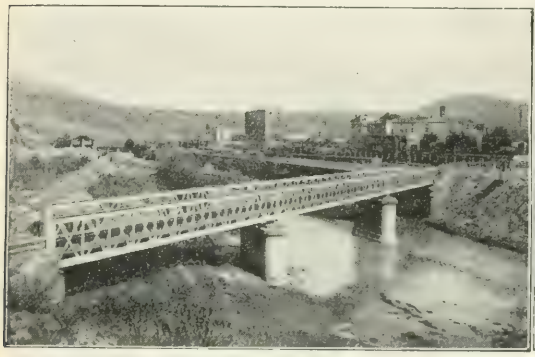

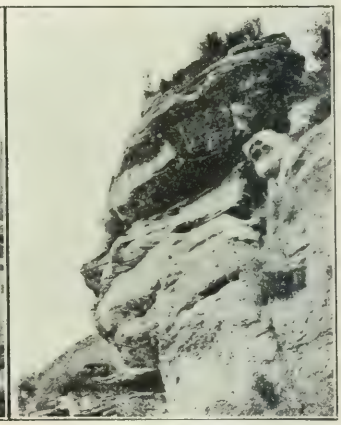

Vista general de Manresa. — Pont del tramvía de Berga. — Carrer de Costirell y Tutetes. — Castell de Balsareny. — Vista de Sallent. — Viladordis: Roques dels tres salts. — Vista de Sant Benet de Bages, abans de la restauració. — Claustre de Sant Benet de Bages,

caldeu a l'universitat de Bolonia y director de la Biblioteca Barberina a Roma. Dominava les literatures de les llengües clàssiques, poguent per això escriure molts importants travalls, que per dissort, resten inèdits. Havía publicat poesíes en parla grega, y entre les seues obres, cal esmentar la titolada *Origen de la poesía italiana y noticias de los más antiguos rimadores de esta erudita nación.*

— (BERNAT DE). (PLANO en els documents antichs). *Biog.* Personatge de finals del sigle XIII, a qui el rei Jaume II designá pera mestre de les obres reials de Valencia. Segons alguns autors, ell o be altre del propi nom, va compondre un tractat *De virtutibus teologicis, vitiis et peccatis.*

— (FRANCESCH). *Biog.* Escriptor y jesuita catalá. Nat a Mataró l'any 1734. Va entrar a la Companyía en 1750. Abans havía cursat filosofía, y n'ora mestre a Barcelona quan el decret del rei Carles III va expatriar als jesuites, haventsen anat aleshores a residir a Gènova, ont va publicar son llibre: *Philosophiam politicam tribus complexam tomis.*

— Y RAVE (EUGENI). *Biog.* Catedràtich y enginyer. Nat a Barcelona y mort en la meteixa l'any 1887, essent enginyer quefe de segona clase. L'any 1874 era ajudant de la Escola especial de Boscos, ocupant la cátedra de zoología. Després va formar en la Comissió del Mapa forestal, essent quefe del «Negociado de Montes» al ministeri de Foment en 1881-85. Es autor de distints manuals tractant de conreus agrícols, dels arbres fruiters, del culliter de fustes; emprô l'obra més important d'ell es la titolada: *Maderas de construcción naval*, Madrit, 1874. Va colaborar en revistes de la llur especialitat.

— Y BO (SALVADOR). *Biog.* Pintor contemporani, que va néixer a Sueca l'any 1848, seguint els primers estudis artístichs a l'Academia de Valencia, en quina va ferse remarcar per la seua aplicació y aptituts. S'havía consagrat ab èxit a la transcripció de la naturalesa morta, essent molt elogiats els quadros de flors, bodegons, caça morta, etc. Les alegories *La Musica* y la *Fidelitat del gos*, foren molt discutits, més li valgueren encomis, fonamentant la seua reputació d'artista consumat.

Francesch Plá y Vila

— Y VILA (FRANCESCH). *Biog.* Escenograf molt remarcable, que va néixer a Barcelona morint a Madrit l'any 1878. Ademés de les decoracions y dels telons de boca, pintats pera els principals teatres de Madrit y de Barcelona, de la genial decoració de moltes vivendes y establiments, fou En Plá autor del panorama de la guerra civil, que va exposarse l'any 1875 al teatre de la Sarçuela de Madrit, mereixent bon concepte de la crítica artística.

PLÁ ALEMANY. *Geog.* Al camí de Camprodón al Vernet, prop de la rivera del Mantet, a la vora de la vall que descendeix del Pich de la dona. || — (DE BAGET). *Orog.* Al Bergadá, un dels cimals que tanca el Plá d'Anyella, fent costat ab el Puigllançada y el cim del Ginebrar, prop de la Vall del Rigart. || — (BALLADOR). *Orog.* Al cim dels cingles de les Canals, a les valls del Llerca, al camí que mena a la Canal de Sant Aniol. || — (D'ANYELLA). *Orog.* Al nort del Bergadá; és una hermosíssima plana de pasturatges, verda y regalada. || —(CASTANYER). *Orog.* Plá del Pirineu, a 934 met. d'altitut; és a la vora de La Muga y a mitjorn de Sant Llorenç dels Cerdans, departament dels Pirineus Orientals. || —CASTELL (COLL DE). *Orog.* Collada del Vallespir a 1,182 met. d'altitu, entre les valls de La Menera y la de Plá Castell. || —(DE MULLATS). *Orog.* Plá a 900 met. d'altitut, entre Montral y Capafonts. És grandiós y tallat per tots costats per altes cingleres. || — (CUBILÁ). *Orog.* Puig al S.O. del Coll del Pal a la comarca de Camprodón, al camí de la serra Cavallera. || — (D'ANYELLA). *Orog.* Al Bergadá, entre la collada de les Tortes y el cim de Ginebrar, prop de la divisoria del Rigart y del riu de la Molina. || — (DE BASSÁ). *Orog.* Plá a 600 met. d'altitut, sobre 'l Camp de Tarragona, entre La Selva y Alcover, dominantse tot el Camp y les Balears. || — (D'AROLS). *Orog.* A la vora del torrent d'Arols, al Bergadá, passades les Mulleres, ont s'atravessa el camí de Castellar a Gavarrós, a una altitut de 1360 met. s'hi trova aquest plá, un dels més pintoreschs d'aquella comarca. || —(DE BAGES). Vegis BAGES (PLÁ DE). || — (DE BARCELONA). Vegis BARCELONA (PLÁ DE). || — (DE CABRA). *Geog.* Poble de la provincia y diòc. de Tarragona, part. jud. de Valls; és al peu de una montanya, a la carretera de Valls a Sarreal, y té 1,919 habitants. || —(DE CORRONCUY). *Geog.* Caseriu del dist. municipal de Viu de Llevata, prov. de Lleida. || —(DE L'ESPLUGA). *Orog.* Collada del Bergadá, al encreuament del cim dels Escarpadors ab el camí de La Pobla a Montgrony. Está a 1260 metres d'alt, a la partió d'aigües del Mardás y de l'Arija, al límit del Ripollès ab el Bergadá. || — (DEL CASTELL). *Geog.* Caseriu del terme de Palma de Mallorca, a les Balears, emplaçat a un kilometre de la capital. || — (DE LA PERXA). *Orog.* Al Bergadá entre les rieres de Avá y de Clorá prop de la casa de Lluert y la iglesieta de Sant Cerní de Clará. || — (DE L'ORRI). *Orog.* En un serradet del Bergadá, al camí de Sant Romá al Coll dels Cortals. || — DE LLEIDA. La terra plana que s'extèn a un costat y altre del Segre, als voltants de la ciutat de Lleida y baix Urgell. || — DE PUJALS. Plá de la serra de Montgrony, prov. de Girona; és al S.E. de Navá, entre la Vall de Ribes y 'l Bergadá, y té 2,061 metres d'altitut. || — DE NATESA. *Geog.* Caseriu del terme de Marratxí, part. jud. de Palma de Mallorca. || — DE LES COMEDIES. Nom que abans se donava a la plaça que hi há devant del Teatre Principal, de Barcelona. || — DE SANT TIRS. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de la Seu d'Urgell; és a la vora del Segre y té 417 hab. || — DE SANTA MARÍA. PLÁ DE CABRA, prov. de Tarragona. || — DE SON NEBOT. Lloch d'escás veinat al terme de Marratxí, part. jud. de Palma de Mallorca. || — DEL PENADÈS. Poble de la prov. y bisbat de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès; és a tramontana d'aquesta vila, a la vora de la riera de la Llacuna, y té 1,112 hab. || *Orog.* La terra plana que s'extèn al redós de Vilafranca y que forma la part baixa o plana de la comarca dita del Penadès. || —DE LA BATERÍA. CAMP DELS EMIGRANTS. || — DE LA CALMA. Plá dalt del Montseny; té 1,312 metres de altitut. || — DE LES BARRAQUES. A la serra que separa la vall d'Estremera de la del Bigart al Bergadá, a la altura de 1,892 metres. || — DE LES PASTERES. A la comarca de Camprodón, al extrem superior de la serra Cavallera. || — DE MATABOUS. Célebre plá al coll de Paniçars. || — GUILLEM. Plá del Pirineu, a 2,302 metres d'altitut, al S.E. de Pí, antich Conflent, departament dels Pirineus Orientals. || — JUGADOR. Planet a 1,350 metres d'altitut, entre les rieres de la Ginestosa y de Rocabruna, a llevant de Molló, prov. de Girona. || — REDÓN. Planell gaire bé rodó, al Vallespir, més ençá de la coma del Tech, passats els escarpaments de Roja y l'espadat de Costabona. || —

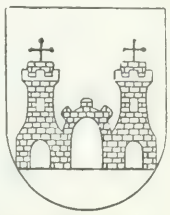

Segell de Plá de Cabra

Segell de Plá del Penadés

ROSSELL. Plà a 2,040 metres d' altitut, al S.E. de Pí, antich Conflent, depart. dels Pirineus Orientals. || — DEL ROSSELLÓ. La terra baixa que forma la plana del Rosselló, del mar fins a les Alberes y Corberes. || — SEGALÁ. Plans de pasturatge, al Conflent, entre les vessants de Roja y les de la rivera de Riuset, que pren les aigües de la Font de Plá Segalá o de Pomarola. || — TRAVÉ. Plá y casa de Pagès, a 1,250 metres d' altititut, a ponent de Sant Privat de Bages, a la partió de les provincies de Girona y Barcelona. || — DEL TORN. *Orog.* En la vall del Inyola, a la Vall d' Arán.

PLACA. f. *Numis.* Moneda de sis o set diners y malla o dos asos y mitg, que corría antigament a Espanya. **Placa.** || La insignia o venera d' alguna de les ordres reials, que 's porta brodada a la casaca. **Placa** || En fotografía se diu del plá degudament preparat ont s' hi formen les imatges. **Placa.** || *Mecan* PLACA FUSIBLE. || Válvula de seguretat GIRATORIA. || Espai reduit de vía movible al voltant d' un eix colocat al centre, que si és de majors dimensions, se anomena plataforma, y a les estacions de camí de ferro s' utilisa pera cambiar de vía els vagons. || *Med.* Crosta o taca a la pell, produida per alguna malaltía, especialment les venèries. **Placa.**

PLACABILITAT. f. Qualitat de placable.

PLACABLE. adj. APLACABLE.

PLACAMENT. m. L' acció d' aplacar. APLACAMENT.

PLACAR. v. a. Aplanar. || APLACAR.

PLACAR. *Ter. Aranès.* VIDRIERA.

PLACATIU, VA. adj. y

PLACATORI, A. adj. Que aplana o aplaca. **Placatorio.**

PLAÇ. m. PLAÇO.

PLAÇA. f. Lloch espaiós dins de les poblacions. **Plaza.** || El lloch ont se venen els comestibles y altres coses. **Plaza.** || Fortalesa. **Plaza.** || Ofici, empleu. **Plaza.** || Lloch, paratge. **Sitio, puesto, lugar.** || Lloch espaiós regularment rodó, ab comoditat pera veure funcions públiques, com: *plaça de toros*, etc. **Plaza, circo.** || interj. Pera fer lloch. ¡**Plaza, plaza!** ¡**lugar, lugar!** || L' allistament que 's fa als llibres del govern del que voluntariament se presenta pera servir de soldat. **Plaza.** || Empleu, colocació. **Plaza**

PLAÇA ALTA. Fortificació superior al terraplè. *Plaza alta, caballero.*

PLAÇA BAIXA. Batería que 's posa a un flanch o costat retirat. *Plaza baja.*

PLAÇA D' ARMES. Lloch o ciutat fortificada. *Plaza de armas.* || Lloch destinat pera les municions, armes y máquines de guerra. *Plaza de armas.*

PLAÇA DE BOUS. *Ter.* PLAÇA DE TOROS.

PLAÇA DE COMERS. La població ont se n' hi fa molt. *Plaza de comercio.*

PLAÇA DE TOROS. Aquella ont s' hi toreja. *Plaza de toros, coso.*

PLAÇA IRREGULAR. *Fort.* La que no té iguals els costats, els ánguls y 'ls baluarts. *Plaza irregular.*

PLAÇA MORTA. *Mil.* El lloch d' un o més soldats que hi há buit a una companyía, aprofitantse 'l capitá del sou que 'ls hi correspondría. *Plaza muerta.*

PLAÇA, QUE 'L REI HO MANA. *Loc. fam.* Que usen els nois en certs jochs pera tindre temps de fugir. *Plaza.*

PLAÇA REGULAR. *Fort.* La que té iguals tots els costats, ánguls, baluarts y demés parts de defensa. *Plaza regular.*

PLAÇA VIVA. *Mil.* La del soldat qu' encara que no estigui present se compta com si hi fòs. *Plaza viva.*

PLAÇA VOLANT. Soldat que suposa 'l capitá sols pera les revistes. *Plaza volante.*

ASSENTAR PLAÇA. fr. *Mil.* Ferse soldat voluntariament. *Sentar plaza.*

COSA DE PLAÇA. *Placero.*

DONAR PLAÇA AL PEREGRÍ. fr. Senyalar lloch ont s' ha de posar el passatger. *Dar sitio al pasajero.*

DEMANAR PLAÇA. fr. Al joch de pilota, és preguntar als que miren si la jugada s' ha fet segons llei. *Pedir.*

DESGUARNIR UNA PLAÇA. fr. *Mil.* Treuren la guarnició. *Desguarnecer una plaza.*

EVAQUAR LA PLAÇA. fr. *Mil.* Abandonar un punt fortificat. *Evacuar la plaza.*

EIXIR A LA PLAÇA. fr. Publicarse alguna cosa ocu'ta. *Salir á plaza.*

FER PLAÇA. fr. Fer lloch, desembraçar algún punt pera que s' hi pugui passar. *Hacer plaza.* || Exposar les mercaderíes y queviures a les places de mercat pera vèndreles. *Hacer plaza.*

PASSAR PLAÇA. fr. Ésser una persona tinguda en concepte d' alguna cosa, com de valenta, de sábia, etc. Generalment s' aplica a qui 'n té sols la fama y no 'ls fets. *Pasar plaza.*

POGUER VENDRE AL MITG DE LA PLAÇA. fr. Poguer obrar algú ab llibertat, sense por de que 'l puguin avergonyir. *Poder ir con la cara descubierta.*

SOCÓRRER LA PLAÇA. fr. Introduir queviures o homens a la plaça setiada. *Socorrer la plaza.*

TINDREN PER DURNE A LA PLAÇA. fr. Tindre sobres d' alguna cosa. *Tener para dar y vender.*

TREURE A PLAÇA. fr. *Met.* Publicar alguna cosa oculta. *Sacar á plaza ó á la plaza; echar en ó á la plaza.*

PLAÇA. *Geog.* Barri del terme de Pego, prov. de Alacant.

PLACEJADOR, A. m. y f. Qui placeja.

PLACEJAR. v. a. Fer manifesta alguna cosa parlantne públicament. **Publicar, traer por las plazas.** || Fer plaça aplanant el terrer. **Placear.** || Semblar una plaça, tindre categoría de plaça. **Placear.** || Portar a la plaça o mercat els genres per vendre a la menuda **Placear.** || Vagar per les places. **Placear.**

PLACELL. m. Paratge del mar ont l' arena és a flor d' aigua y no s' hi pot navegar. **Banco.**

PLACELLA. f. dim. PLACETA. || PLACELL.

PLÁCEM. f. Enhorabona, expressió falagadora per un fet pròsper o satisfactori. **Felicitación, pláceme.**

PLACENT, A. adj. Que plau o agrada. **Agradable** || PLAYENT.

PLACENTA. f. *Bot.* Nom que 's dona a la part interna del pericarpi, a la que hi há íntimament unides les llevors, ja immediatament, o ja per medi del cordó melical. **Placenta.** || *Zool.* Massa d' apariencia esponjosa, blanca, rodonejada y un poch oblonga com de figura de coca. Una de les seues cares s' adereix a la superficie interior del úter y de l' altra 'n surt el cordó melical que acaba ab el melich del feto. **Placenta.**

PLACENTARI. m. Nom que 's dona al conjunt de moltes placentes, o, lo qu' és lo meteix, a aquella part del endocarpi ont hi há agafades les llevors, composta essencialment dels vasos conductors de la fecundació y de la nutrició. **Placentario.**

PLACENTER, A. adj. Alegre, festiu. **Placentero, risueño, jovial.** || PLAYENTER.

PLACENTERAMENT. adv. m. D' una manera placentera y agradable.

PLACER, A. adj. Qui compra o ven a la plaça. **Placero.** || Qui ganduleja per les places. **Placero.**

PLÂCET. m. *Jurisp.* La petició que s' endreça a un tribunal pera obtindre audiencia. || Consentiment pera comparéixer al fur ecclesiàstich. **Plácet.**

PLACETA. f. dim. **Plazuela, placeta, placica, placilla, placita.**

PLACÈVOL, A. adj. AGRADABLE. || COMPLAENT.

PLACÈVOLAMENT. adv. D' una manera placèvola. **Plácidamente.**

PLACH. *Loc. ant.* Me plau. **Pláceme, me gusta.**

PLÁCIA. Temps del verb *plaure.* **Place, pluga.**

PLACIBLE. adj. Agradós.

PLÁCIDAMENT. adv. D' una manera plácida.

PLACIDEA. f. *Ter. valenciá.* PLACIDESA.

PLACIDESA. f. Benestar, calma, placibilitat.

PLACIDIA (Gala). *Biog.* Princesa romana, filla de Teodosi I y germana d' Arcadi y de Honori, que va figurar a l' historia antiga de Catalunya, per haver sigut moller d' Ataulf, rei dels wisigoths, que tenía la cort a Barcelona. Al pendre la ciutat de Roma, les tropes d' Alarich, al any 410, fou feta presonera, casantse poch temps després ab Ataulf, y al morir aquest ab Constanci, general d' Honori, essent mare de Valentiniá III, y emperatriu regenta a la minoritat d' aquell príncep. L' historia d' aquesta dona va inspirar al eminent poeta catalá En Angel Guimerá una de les seues primeres tragedies, en 1878 representada al Teatre Principal de Barcelona, interpretant els papers alguns dels autors que figuraven llavors en el deixondiment de la nostra literatura.

PLACIDIBILITAT. f. Condició de plaient que té una cosa. **Placidibilidad.**

PLACIDÍSSIM, A. adj. sup. **Placidísimo.**

PLACIDITAT. f. **Placidesa.**

PLACIMENT. m. Grat, gust.

PLÁCIT. adj. Quiet, assossegat, tranquil. **Plácido.** || n. p. **Plácido.**

PLAÇO. m. Temps que 's dona a algú pera respondre a un cárrech, pagar un deute, etc. **Plazo.** || Terme o espai de temps, estipulat pels que contracten, o fixat per la llei, pera la duració o compliment de les obligacions, aixís com el que la llei estableix pera l' exercici dels drets y de les accions.

CÓRRER EL PLAÇO. fr. Anar seguint el temps concedit pera alguna cosa. *Correr el plazo.*

SENYALAR PLAÇO. fr. Determinar el día en que se ha de fer alguna paga, etc. *Poner, señalar plazo.*

PLACODIA. *Bot.* Genre de molses, que creixen a les pedres y a les parets, arrelant poques vegades a terra ni a l' escorça dels arbres.

PLACODINA. f. *Min.* Subarseniur de níquel. **Placodina.**

PLACUNOPSE. m. *Paleont.* Molusques fòssils trovats als terrenos primaris, a la caliça carbonífera y en la oolita jurásica.

PLADAROSIS. f. *Med. ant.* Llupia blanca que sol sortir a les pálpebres. **Pladarosis.**

PLAENÇA. f. Acció y efecte de plaure. PLAER.

PLAENT, A. adj. PLAYENT.

PLAENTMENT. adv. m. *Ant.* PLACENTMENT.

PLAER. m. PLER.

FES PLAER E NO GUARDATS A QUÍ. *Ref. ant.* FES BÉ Y NO MIRIS A QUÍ.

PLAESENTAYAR. v. n. *Ant.* PLAURE.

PLAFÓ. m. *Arq.* Cada un dels adornos quadrats o poligonals que 's posen als sostres o a les voltes dels edificis. **Artesón.** || m. Motllura en les finestres y altres portes. **Ataire, entrepaño.** || Espai plá de fusta o pany de paret enquadrat entre montants, pilastres o cosa análoga.

PLAFONAT. m. Conjunt de plafons d' un sostre. **Artesonado.**

PLAGA. f. Calamitat gran, com: *peste, fam,* etc. **Plaga.** || *Ant.* NAFRA, LLAGA. || *Met.* Abundancia d' alguna cosa dolenta. **Plaga.**

PLAGA. adj. Home alegre divertit y graciós. **Chocarrero, truhán, mojarrillo, bufón.** || Qui obra inconsideradament. **Bobo, sandio, loco.**

FER EL PLAGA. fr. Fer el bolg. *Truhanear, bufonearse.* || Moure gresca, divertirse ab estrèpit. *Loquear.*

ESSER EL PLAGA DE LA PARROQUIA. Esser el més divertit de tots.

PLAGADÍSSIM, A. adj. Molt plagat.

PLAGADURA. f. Llagadura.

PLAGAMENT. adv. m. D' una manera tonta. **Tontamente, neciamente, locamente.**

PLAGAR. v. a. *Ant.* FERIR, NAFRAR, LLAGAR. || Omplir una superficie, acumular. **Plagar.**

PLAGARÍA. f. PLAGACITAT.

PLAGACITAT. f. Disbarat, tontería, necedat. **Bobería, locura, sandez, desatino.** || Graciositat. **Chocarrería, truhanería, bufonada.**

DIR PLAGACITATS. fr. Dir disbarats. *Hablar necedades, disparates, desatinos.* || Dir paraules xistoses. *Chocarrear.*

FER PLAGACITATS. fr. Obrar tontament. *Desatinar, hacer disparates ó desatinos.* || Fer coses que facin riure. *Hacer bufonadas, truhanerías.*

PLAGAÇA. m. aum. Subgecte molt tonto. **Bobalicón, bobón, bobazo.**

PLAGAT, DA. p. p. LLAGAT, FERIT, NAFRAT. || Plè, farcit. **Plagado.**

PLAGE. f. *Ant.* PLATJA.

PLAGER. m. PLATGER.

PLAGERI. f. PLATGERI.

PLAGERÍA. f. PLATGERÍA.

PLAGI. m. Apropiació de conceptes, llibres o tractats agens. **Plagio, plagiato.** || Llibre o travall literari plagiat. **Plagio.** || *Bot.* Mena de plantes compostes renecionideies, herbes que creixen a les regions banyades pèl Mediterrani.

PLAGIADOR, A. m. y f. PLAGIARI.

PLAGIAIRE. *Com.* PLAGIARI.

PLAGIAR. v. a. Fer passar com a propis conceptes y escrits d' un altre. **Plagiar.**

PLAGIARI, A. adj. Escriptor o home de ciencia que furta 'ls conceptes d' altre. **Plagiario.**

PLAGIAT. m. PLAGI.

PLAGIEDRI. adj. *Min.* Se diu dels crestalls que tenen una cara dissimètrica desigualment inclinada sobre 'ls ánguls del prisma de sis cares. **Plagiedro.**

PLAGIOBÁSICH, CA. adj. *Min.* Se diu dels sistemes de crestallisació, quines coordinades són obliqües. **Plagiobásico.**

PLOGIOCEFALIA. f. *Zool.* Conformació viciosa del cap, quines dues cares parietals, són asimètriques.

PLAGIOCLASSA. f. *Min.* Mena de feldespats que són classificats en cinch grupus, distingintse uns dels altres per la naturalesa y proporcions de les bases dominants y per la qualitat de silex que contenen. **Plagioclasa.**

PLAGIONITA. f. *Min.* Varietat de sulfur de plom y d' antimoni. **Plagionita.**

PLAGIOSTOMS. m. pl. *Zool.* Peixos conchopterigis, cartilaginosos, ab grans aletes pectorals y ventrals, y boca atravessada a la banda inferior del cos, comprenent dues menes determinades, els *tiburons* y les *rajades.*

PLAGÓS, A. adj. Qui té 'l cos cobert de llagues. **Plagoso.**

PLAGUEJAR. v. n. Fer el plaga. **Bromear.**

PLAGUETA. m. dim. **Bobillo, bobito.**

PLAGUT, DA. p. p. **Plácido.** || p. p. **Dignado.**

PLAHENÇA. f. PLAHER.

PLAHENT. adj. PLACENT.

PLAHENTMENT. adv. m. PLACENTMENT.

PLAHER. m. PLER.

A MOS BONS PLAHERS. m. adv. *Ant.* Al meu gust. *A mi gusto, á mi voluntad.*

A PLAHER. m. adv. Ab comoditat, sense mo'estia. *Cómodamente, gustosamente.* || m. adv. POCH A POCH. || A PLER.

EN PLAHER. m. adv. En bona armonía. *En buena armonía, á placer, amigablemente.*

PLAHIBLE. adj. *Ant.* **Plausible.**

PLAIG. m. PLAGI.

PLAJA. f. *Ant.* PLATJA.

PLAJAT, DA. adj. PLATJAT.

PLAJÓS, A. adj. PLATJÓS.

PLAMPINA. f. Adulació, plan premeditat pera conseguir lo que 's desitja. **Lisonja.**

PLAMPINES. f. pl. Paraules falses. **Adulacions. Lisonjas.**

PLAN. m. Disseny, model o descripció d' alguna plaça, etc., dibuixada al paper. **Plano, llano.** || Extracte, escrit en que per menor s' apunta alguna cosa. **Plan.** || Descripció, llista de noms o partides que' s fá d' algún exercici, rendes o coses semblantes. **Plan.** || PROGECTE. || PLANTA. || PLANOL.

ARREGLAR EL SEU PLAN. fr. Disposar alguna obra d' ingeni, ab el mètode y circunstancies que requereix, y aixís se diu: *Homer va arreglar el seu plan ab molt judici. Arreglar su plan*

FER EL PLAN. fr. *Geom.* Descriure, representar una plaça, ciutat, etc., ab totes les seues mides. *Levantar el plano.*

TIRAR ELS SEUS PLANS. fr. Fer els seus comptes, examinar en qualsevol negoci o dependencia lo que hi há en prò y en contra, pera veure quines mides se han de pendre. *Echar ó ajustar uno sus cuentas.*

FER EL PLAN D' ALGÚ. Imitar el seu posat, la seua veu, etc.

TIRAR UN PLAN. fr. PROGECTAR.

PLAN DEL HOME. *Orog.* Montanya de la Vall d'Arán (2,193 metres d' altitut).

PLANA. f. Entre fusters és una mena de ribot ab un travesser per allisar la fusta. **Plana.** || Eina ab que 'ls mestres de cases allisen els emblancats. **Llana, plana, trulla.** || Cada una de les cares d' un full de paper o llibre. **Llana, página, plana.** || Als estudis, lo qu' escriuen els nois pera apendre a una cara de full del paper. **Plana.** || El camp o terreno plá. **Plana, llanura, llanada, planada.** || *Ter.* Vessant de montanya. **Ladera.** || Terreno dilatat, fèrtil y plá, com: *la plana de Vich.* **Plana.** || AIXA. || Qualsevulla eina ab que s' aplana la terra. **Aplanadera.** || Eina de la fornal pera aplanar ferros.

PLANA MAJOR. *Mil.* Conjunt dels primers oficials y altres individuus d' un regiment no pertanyents a cap companyía, com: coronel, tinent coronel, comandant, sargento major, ajudant, capitá, cirurgiá, etc. *Plana mayor, primera plana.*

ESSER A LA PRIMERA PLANA O A LA PLANA DEL JESÚS. fr. *Met.* Ser al bell començament d'alguna cosa. *Estar en el Cristus.*

NO SAPIGUER LA PLANA DEL JESÚS. fr. *Met.* Ésser molt ignorant. *No saber el Cristus.*

PLANA. f. *Ter. ibicench.* Ribot de fuster. **Cepillo de carpintero.** || Planura. **Llanura.**

PLANA (Illa). *Hidrog.* Illeta a llevant de l' illa Cunillera, Balears. || — (ILLA). Illeta que hi há prop de la costa dins del Port Major, Balears. || — (LA). *Geog.* Llogaret del terme d' Alcover, prov. de Tarragona. || — (LA). Predi de l' illa de Mallorca, al camí de Palma a Calviá. || Antiga illa y ara península molt petita, unida a Ibiça (Balears) per una llengua de terra coberta de jonquetes. || — (COLL DE). *Orog.* Serrat del Bergadá, a l' altura de 775 metres, destacantse a ponent el promontori de La Quar. || — (LA). Territori de la prov. de Castelló de la Plana, al S.E. de la meteixa, a la costa del Mediterrani. A la seua banda septentrional corre el riu Millares que dona fertilitat a les seues terres. A la comarca de La Plana, s' hi compten com a poblacions significades, les de Castelló, Vilarreal, Burriana, Alçamora, Nules y Onda. || — (SANT GUIM DE LA). Lloch ab ajuntant. a la prov. de Lleida, part. jud. de Cervera; té 60 hab. || — (DE SANT MARCH). Lloch de la prov. de Barcelona, part. jud. de Berga; té 1,040 hab. || — NOVELLA. Dalt les montanyes de les Costes de Garraf. || — DE VICH. La terra plana que s' extèn al redós de la ciutat de Vich, en la qual hi ha molts poblets y nombroses masíes.

PLANAÇA. f. aum. Una gran plana. **Planaza.**

PLANADA. f. Plá, planura. **Llanada, llanura.**

PLANAMENT. adv. m. Igualment, d' igual planura o superficie. **Igualmente.** || SENZILLAMENT. || m. PARCAMENT, MODESTAMENT. || CLARAMENT.

PLANAR. v. a. y n. Volar, mantenirse al aire, sobre alguna cosa. **Cernerse.**

PLANARIA. f. *Zool.* Cuchs plotelmints planaris, a voltes sense budell ni testiculs, que viuen a les aigües salades y dolces en els llochs humits.

PLANAS (Eussebi). *Biog.* Remarcable dibuixant y aquarelista. Va néixer a Barcelona en 1833, morint a la meteixa ciutat en 1897. Va cursar a la escola de Belles Arts de la capital, anant després a París pera perfeccionarse essent allí un dels deixebles més aprofitats de Mr. Lasalle, aprenent ademés a França la litografía. Retornat a Barcelona en 1854, va consagrarse marcadament a la ilustració de noveles, y per sa factura especial y el segell propi que duien totes les seues obres, aviat obtingué aquell artista, reputació conceptuosa. Se calculen en 14,000 els seus dibuixos; els dels primers temps son prou pera donarli merescuda nomenada. Ab èxit va conreuar la caricatura pels anys de 1860, servantse d' ell escenes barcelonines molt apropiades y plenes d' intenció. Les aquareles d' En Planas eren també força escaientes, y ab acert va dominar ab tot y les imperfeccions dels primitius procediments, el cromo.

Eussebi Planas

— (GERONI). *Biog.* Relligiós y escriptor mallorquí. Nat a Inca envers 1564. Estudiá a Palma y a Valencia, prenent aquí l' hàbit de frare descalç, havent estat definidor, guardiá, custodi y provincial, exercint la predicació en diverses encontrades. Va fundar convents, assistint als capítols de Valladolit y de Roma, fent amistat ab Filibert príncep de Saboia. L'any 1622 el sant pare Gregori XV va designarlo vicari general de tots els convents de descalçats d'Espanya y de les Indies; més, el rei Felip IV li ofería un bisbat pera que renunciés aquell càrrech. L' any 1623 tornava a Mallorca y se retirava a viure tranquilament a la cartoixa de Valldemosa, prenent la cogulla de Sant Brú l' any 1625, morinthi deu anys després. Va ésser el censor qui examiná la *Historia* escrita per Dameto. Es autor de distints llibres de relligió y té escrits y publicats sermons notables, relatius a Ramón Llull y al sants mallorquins.

— Y CONGOST (JOAN). *Biog.* Escriptor y frare dominich, quines obres teològiques obtingueren a mitjans del sigle XIX força anomenada. Va néixer a Navata, provincia de Girona, l' any 1816, y de jove va pendre l' hábit de l' ordre de predicadors, arrivant a ésser provincial d' aquella relligió, distingintse com a un dels millors oradors del seu temps. Catedrátich del Seminari de Girona, va fundar a la predita ciutat la casa-missió, dirigintla durant molts anys. Entre les seues obres, cal esmentar: *El cura en el púlpito, El catequista orador, Jesucristo predicando* y *El arte pastoral.*

PLANCESILLES (Plá de les). *Orog.* A les valls del Llerca, una volta passat el camí que vé d' Escalduix, a la vora d' aquell riu. És una joliva planuria coberta de verdor y arbreda.

PLANCH. *Loc.* **Yo lloro.** || PLANY.

PLANÇÓ. m. *Bot.* Arbre petit que 's transplanta. **Plantón.** || El rebrot que ix a la soca dels arbres. **Renuevo, pimpollo.** || La taula o tenda del planter. **Almajara, almáciga, semillero.** || *Met.* El fill o filla. **Pimpollo.** || *Ter. de Reus.* Lluch.

PLANÇÓ BORT AB ARRELS. *Plantón.*

BRAU PLANÇÓ. *Expr. fam.* Ab que s' explica la robustesa o bona disposició d' algún jove. *Bravo tronchо de mozo.*

PLANDOGAU. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Oliola, prov. de Lleida.

PLANEA. f. PLANESA.

PLANEJADURES. f. pl. ENCENALLS.

PLANEJAR. v. n. Allisar la fusta ab plana o ribot. **Acepillar.** || APLANAR. || Igualar ab una post la terra després de llaurada o cavada. **Tablear.** || Entre ferrers y manyans, reduir les barres de ferro a una figura plana. **Tablear.** || *Pint.* Omplir ab l' aparell les desigualtats d' una superficie pera poguerla pintar. **Emplastecer.** || Fer el plan d' un edifici, camí de ferro, poema o altra obra. **Planear.** || v. n. Ser quelcom plá.

PLANEJAT, DA. adj. y p. p. de planejar. **Planeado, lisado.**

PLANELL. m. *Ter.* La part plana o esquena del ganivet. **Recazo, lomo.** || Dim. de plá, replá petit.

PLANELLA. f. Dim. de plana.

PLANELLA (Bonaventura). *Biog.* Pintor d' historia y escenògraf, que va néixer a Barcelona en 1772, morinthi a l' any 1844. En temps de la guerra de la Independencia va ésser delineant de l' Estat Major del general Copons, y al acabarse aquella lluita, varen nomenarlo tinent director de l' Escola de dibuix sostinguda per la Junta de Comers a la Llotja de Barcelona, encarregantse de la ensenyança de paisatge y perspectiva. Era autor d' alguns quadros al oli y de dibuixos abundosos y ben traçats, y en son temps va intervindre en les decoracions de monuments y de llochs públichs en les diverses festes celebrades a Barcelona. Com pintor escenògraf, va deixar bella mostra del seu ingeni als teatres de la Santa Creu de nostra ciutat y als de varies importantes poblacions catalanes, entre elles Tortosa, Girona y Tarragona, haventse dedicat ab zel a la ensenyança d' aquesta branca del art pictòrich.

— (GABRIEL). *Biog.* Pintor de mitjans del sigle XVIII, que va néixer abans de 1754. En el seu temps va distingirse per ses pintures al esmalt, al vidre y a la porcellana. Era pare d' En Bonaventura.

— (GABRIEL). *Biog.* Remarcable pintor de flors, fill del anterior. Nascut en 1780 y mort en 1850. D' ell se conserven quadros de flors d' execució delicada al Museu de l' Academia de Belles Arts de Barcelona, de quina antiga escola, sostinguda per la Junta de Comers de Catalunya, va ésser director en aquella especialitat.

— (JOAN). *Biog.* Fill d' En Bonaventura, y mort en 1845. La seua especialitat artística era 'l dibuix decoratiu, y va obtindre renom per les seues clássiques composicions destinades a brodats y teixits, marcadament pera les puntes al coixí, qu' eren llavors una de les principals fabricacions de Catalunya.

— (JOAQUIM). *Biog.* Altre dels artistes que honoraren al seu cognom y a Catalunya. Germá del que antecedeix; va néixer en 1800, morint en 1875. Va ésser un dels mestres més distingits de l' escola de Llotja, remarcantse per la seua habilitat en la pintura de flors y de retrats. En la exposició organisada a Barcelona, en 1826, una de les primeres que a Espanya se realisaren, va obtindre En Joaquim Planella medalla de plata per un quadro titolat *Un ramo de flores.*

— (RAMÓN). *Biog.* Pintor de la meteixa familia que els anteriors, nascut a Barcelona l' any 1783 y mort relativament jove en 1819. La Junta de Comers va pensionarlo a Roma, fent progresos en son art durant el curt espai que va sejornar a Italia. Entre les seues composicions pictòriques, cal esmentar el quadro *La sacra familia*, que pertany a l' Academia de Belles Arts de Barcelona.

— Y COROMINA (JOSEPH). *Biog.* Pintor escenògraf, fill també d' En Bonaventura, nascut a Barcelona en 1804 y mort en 1888. Va començar els seus estudis baix la direcció del seu pare, seguintlos després ab profit a l' escola de Llotja. La seua obra és nombrosa, y ademés de mestre consumat en la pintura, bé pot dirse que les més importantes poblacions espanyoles serven selectes decoracions seues, donchs havía pintat pera 'ls teatres de Madrit, Barcelona, Alacant, Tarragona, Palma de Mallorca, etc. Intelligent en la direcció de les decoracions públiques, va intervindre en la disposició de les festes de Barcelona celebrades desde 1847 a 1860. A l'any 1840 va escriure un mètode d' escenografía titolat *Exposición completa y elemental del arte de la perspectiva y aplicación de ella al palco escénico.* En Planella va deixar molts y bons deixebles.

Joseph Planella y Coromina

PLANELLA. *Geog. Ter. Moyá.* Carena de Montaliá.

PLANELLAS Y GIRALT (Joseph). *Biog.* Sabi naturalista, mort a Barcelona l' any 1888, essent degá de la facultat de Ciencies de l' Universitat, ont va desempenyar durant molts anys ab lluiment la cátedra de Mineralogía, Botánica y Zoología. Va publicar diferents travalls relacionats ab els seus estudis.

PLANELLS DE MORENS. *Orog.* Grandiós circh desert, sense aigua, plè de pedregall, que forma el Conflent, abruptes montanyes de negres arestes que l' enclouen, essent aquestes la Serra Gallinera, 2,628 metres; el Pich de la Dona, 2,714; l' Esquena d' Ase, el Puig de Bastiments, 2,881, y 'l Puig de Bassilès, que s' enlaira fins a 2,844 metres. Al defora s' hi trova l' anomenat Planell Gran, tarteres immenses de blochs ciclòpis en espantós desordre.

PLANER, A. adj. Lo qu' és plá o planeja. **Llano.** || Lo que no ofereix cap dificultat.

PLANERAMENT. adv. m. D' una manera planera. **Llanamente.**

PLANES (Lluis Antoni). *Biog.* Pintor valenciá, nat l' any 1742 y mort en 1821. Alumne de l' Academia de Sant Carles y deixeble d' En Bayeu y En Maella, a Madrit. Guanyador de premis notables mentres cursava els estudis. Acadèmich de mèrit a la de Belles Arts de Valencia l' any 1766 y successor d' En Joseph Vergara en la direcció general de la meteixa. Hi han obres seues: a la catedral de Valencia (capelles dels Sants Pere, Miquel, la Trinitat y Sant Pasqual); a l' iglesia d' Albalat, la «Concepció», a la d' Alcalá de Xisvert, «L' Adoració dels Reis», a l' altar major, morint mentres acabava la «Cena» pera l' altar major de la catedral de Segorb.

— (DALMAU). *Biog.* Astròlech catalá del sigle XIV, al qui el rei En Pere III, *el Cerimoniós*, maná compondre un *Tractat d' astrología* o *Sciencia de les esteles* (publicat en el folletó de la revista *L' Avenç*, Barcelona, 1890; un quadern de 36 planes), en colaboració d' En Pere Gilbert y del jueu Jacob Corsuno. En 1381 el meteix rei li feia comanda d' altra obra més solemna encara.

— (TOMÁS). *Biog.* Gravador valenciá, nat l' any 1707, Era un dels millors mestres del seu temps. És autor de les estampes representant les figures de les venerables Lluisa Zaragoza, de Carlet; Jerònima Dolz y d' Agnès Moncada. Y també són obra del buril

d' En Planes els gravats del llibre titolat *Siglo V de Valencia*, original d' En J. V. Ortí; d' una estampa de l' *Assumpta* y de varies d' altres de devoció.

— Y DOMINGO (LLUIS). *Biog.* Pintor valenciá, fill del notable artista Lluis Antoni. Mort als trenta set anys, en 1799. Autor d' un retrat d' En Antoni Pascual (en l' Academia de Sant Carles, de Valencia), y d' una composició representant «L' adoració dels reis». Elegit acadèmich de mèrit de la reial valenciana l' any 1798.

PLANES. *Geog.* Vila de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Cocentaina; és a la vall del seu nom, a la vora del riu Serpis, y té 1,682 hab.

PLANÈS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Sant Cristòfol de Toses, prov. de Girona. || Població de la Cerdanya francesa, al SE. de Montlluis, ab 199 hab. y altitut de 1,588 met. La seua iglesia és remarcable, formant un triangle equilateral ab tres absis semicirculars y una cúpula central. Per la semblança que ab les construccions dels alarbs té aquell edifici, se l' anomena *La meçquita*, si bé cal atribuirla als sigles XIII al XV.

Segell de Les Planes

PLANES (Les). *Geog.* Caseriu del terme de Serchs, prov. de Lleida. || Poble de la prov. y bisbat de Girona, part. jud. d' Olot; és a la dreta del riu Brugent o riera de Pallarols; té estació de F.-C. y 1,567 habitants.

PLANESA. f. La qualitat de lo plá, tan en sentit material com moral. **Llaneza.**

PLANESES. *Geog.* Poble del cantó de Lator de França, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Agly y té 169 hab.

PLANET, A. adj. dim. **Llanico, llanillo, llanito, llanica, llanilla, llanica.**

PLANETA. m. *Astron.* Qualsevulla de les masses enormes qu' en figura de globo o esfera giren alentorn del sol y reben la llum d' ell. Atenent a llurs circunstancies relatives se denominen *planetes primaris* y *secundaris* o *satèlits*, y respecte a llurs moviments qualsevol dels primaris, vist desde la terra, s'anomena *estacionari* o *retrógrade*. **Planeta.** || L'astre que 's deixa veure sobre l' horitzó al temps del neixement d' algú. **Horóscopo.** || Casulla que té més curta la fulla de devant y passa poch de la cintura. **Planeta.** || *Met. fam.* Sort, destí. **Estrella.** || *Ter.* RIBOT. || Persona de poch alcanç. **Bobillo.**

TINDRE BONA PLANETA. fr. Esser feliç o afortunat. *Campar por su estrella.*

PLANETARI, A. adj. Lo que pertany o 's refereix als planetes y especialment s' aplica al sistema del mon. **Planetario.**

PLANETÍCOLA. m. *Astron.* Planeta petit, que sols s' oviri ab el telescopi. || Suposat habitant de qualsevol planeta. **Planetícola.**

PLANGA. f. *Zool.* Mena d' aucells palmípets pelicanidis ab el bech més llarch que 'l cap, dentat y ab una serra al cap d' avall. La seua qualitat més comuna al nostre territori és la planga blaixeca, de un metre de llarch, que viu prop dels estanys. **Planga.**

PLANGUT, DA. p. p. **Plañido.**

PLANIÇA. f. y

PLANICI. m. y

PLANICIA. f. Plana, planura. || *Geog.* Toçal del terme de Puigpunyent a l' illa de Mallorca.

PLANICIE. *Geog.* Predi del terme de Banyalufar, part. jud. de Palma de Mallorca.

PLANIÇADA. f. Cop molt fort donat ab la má plana sobre l' esquena. **Porrazo, palmetazo.**

PLANIFORME. adj. De forma plana.

PLANILS. *Geog.* Caseriu del terme de Cassá de Pelrás, dist. munpal. de Corsá, prov. de Girona.

PLANÍMETRE. m. Instrument pera midar les superficies dibuixades a escala al paper. **Planímetro.**

PLANIMETRÍA. f. **Planometría.**

PLANISSA. f. PLANIÇA, PLANICIA.

PLANISSIM, A. adj. sup. **Molt plá. Planísimo, llanísimo.**

PLANISFERI. m. Representació dels dos hemisferis del globo terrestre sobre una superficie plana. **Planisferio, mapamundi.** || ASTROLABI.

PLANISFERI CELEST. Lo que representa sobre una superficie plana la volta del cel ab la situació respectiva de les estrelles y llurs constelacions. *Planisferio celeste.*

PLANISTA. adj. Qui fá plans. || Qui fá 'l posat de altres per mofa. **Remedador.**

PLANJA. f. PLANXA.

PLANJADORA. f. PLANXADORA.

PLANJAR. v. a. y derivats. PLANXAR.

PLANO. m. PLÁ, PLAN.

PLANOL. m. Plá, plan.

PLANOLA. f. dim. de plana.

PLANOLES. *Geog.* Poble de la prov. de Girona, bisb. d' Urgell, part. jud. de Puigcerdá; és a la Vall de Ribes, a la vora del Riguart, y té 471 hab.

Segell de Planoles

PLANOMETRÍA. f. *Geom.* Part de la geometría que tracta de la mida dels plans o de les superficies. **Planometría.**

PLANORBE. m. *Zool. y panteol.* Molusques gasteropets pulmonats, que se troven a les aigües dolces de les regions temperades. Tenen la closca de figura discoidia, y l' animal és perllongat. **Planorbe.**

Planorbe

PLANS (Fruitós). *Biog.* Distingit farmacèutich, catedrátich de Mineralogía y Zoología aplicades a la farmacia, en la facultat de Barcelona, en quina ciutat va morir l' any 1890. Era molt competent en els estudis y autor de valioses monografíes.

PLANS (Els). *Geog.* Caseriu del terme de Begís, prov. de Castelló.

PLANSÓ. m. PLANÇÓ.

PLANT. m. Plor. **Llanto, lloro.** || QUEIXA. || PLANY. || p. p. **Llorado.** || Composició poètica elegíaca. **Elegía.**

FER EL PLANT. fr. Queixarse ab plors y crits de dolor. *Plañir.*

PLANTA. f. *Bot.* Nom genèrich que comprèn tota mena d' arbres, mates, herbes y llegums. **Planta.** || La sola del peu. **Planta.** || La deguda correspondencia de les parts del cos humá. **Planta.** || Entre espardenyers y sabaters, la part més ampla de la sola. **Planta.** || La part d' alguna cosa que's posa a la vista. **Fachada.** || *Arquit.* DAU. || *Arq.* La figura dels fonaments d' un edifici sobre 'l terren o la que formen les parets dels diferents pisos. **Planta.** || La grandaria o presencia abultada d' alguna persona. **Planta.** || Cosa que representa molt y en realitat no és res. **Planta.** || El progecte o idea pera assegurar l' acert y consecució d' alguna cosa. **Planta.** || *Met.* Jove que s' encarrega al cuidado d' algún mestre. **Planta.** || L' artificiosa pintura dels peus pera ballar, etc. **Planta.** || Entre campaners, el cercle inferior de la campana, quin metall se va aprimant fins al remat de la meteixa campana. **Planta.** || PETJADA. || Cert raím blanch molt dols. **Planta.**

PLANTA ANIMAL. Producció del mar, que deixa en dupte si és animal o planta marina. *Planta animal, zoòfito.*

PLANTA DE CABEÇA. Se diu d' aquella quina arrel és una mena de ceba. *Cebolludo.*

PLANTA SOVINT TRASPLANTADA NO POSA ARRELS. fr. PEDRA QUE RODOLA NO POSA MOLSA.

PLANTA VERTICILOSA. La que fá la flor caragolada, com els malrubins, etc. *Planta verticilosa.*

PLANTES ESPINOSES. Totes les que tenen punxes. *Artos.*

FER PLANTA. fr. Tindre alguna cosa bona disposició, simetría, etc. *Parecer bien.*

FER PLANTES. fr. GALANTEJAR.

POSAR EN PLANTA. f. PLANTIFICAR.

RETALLAR LES PLANTES. fr. Igualarles ab les estisores. *Atusar.*

PLANTACIÓ. f. *Ant.* y

PLANTADA. f. Acte y efecte de plantar. **Plantación, plantío, planta.** || El lloch ont s' han plantat arbres o altres plantes. **Plantío, plantanal.**

PLANTADE (Francesch de). *Biog.* Astrònom del Mitjorn de França, que va néixer a Montpeller en 1670, morint en 1741. Al any 1706, va fundar a la seua ciutat nadiva la Reial societat de ciencies, de quina ne va ésser director. Home molt competent en les ciencies naturals y exactes, va escriure moltes obres relatives a son coneixement.

PLANTADOR, A. m. y f. Qui planta. **Plantador,** || Estaca que usen els hortolans pera plantar. **Plantador, hocino.**

PLANTAGINACI, CIA. adj. *Bot.* Aixís s' anomenen les herbes dicotiledonies gamopètales, anyals o perpètues, ab fulles cadícols o alternes, flors solitaries o espigades y fruits en forma de capça membranosa ab llevors, de carnós albumi com el plantatge. || f. pl. *Bot.* Familia de plantes dicotiledonies, que creixen a les regions temperades, usades moltes d' elles per la medecina com mucilaginoses y emolentes. **Plantaginaceo, cea.**

PLANTAMENT. m. PLANTADA.

PLANTAR. v. a. Clavar, ficar a terra alguna cosa, posarla dreta. **Plantar.** || Introduir a la terra algún arbre o planta. **Plantar.** || Posar una cosa al lloch ont deu estar. **Plantar.** || Sembrar llevors o cabeces d' algunes plantes. **Plantar, sembrar.** || *Met.* Pegar, flocar o sacudir algún cop. **Plantar, cascar, sacudir, plantificar.** || *Met.* En lo espiritual, fundar, establir, com: Sant Francesch Xavier va *plantar* la fe a les Indies. **Plantar.** || Posar a algú a alguna part, com: *plantar* a la presó. **Plantar.** || Assegurar, fer ferma alguna cosa a algún paratge, com un balcó, bastiment, etc. **Asentar.** || Clavar, fixar, com: *plantar* una estaca. **Plantar.** || Abandonar, deixar burlat. **Plantar.** || ARMAR, 3. || Apegar, com: *plantar* una estampa. **Fijar, pegar.**

PLANTARSE. v. r. Estarse ab peu ferm en algún lloch. **Plantarse.** || Arrivar, presentarse a algún lloch, com: *plantarse* ab dos díes a Tortosa. **Plantarse.** || Aturarse. **Plantarse, pararse.** || ESTABLIRSE. || Parar, posar casa, botiga, etc. **Poner.** || Parlant de certs jochs de cartes és no volguerne més que les que 's tenen. **Plantarse.** || Parlant dels anys, dir algú que 'n té menys dels que té. **Plantarse.** || En el joch de billar no volguer més punts pera sí y ferlos pels altres a fi de ferlos passar y anularlos. **Plantarse.**

PLANTAT, DA. p. p. **Plantado.**

BEN PLANTAT. *Expr.* BRAU PLANTÓ. || Se diu de l' home ben format. *Buen mozo.*

PLANTATGE. m. *Bot.* Planta de la fam. de les plantaginácies, que té la cama d' uns 30 centimetres d' alta y verda; les fulles llargues, ovalades, ab set nervis a cada una, sostingudes per peciols que s' extenen per terra, de gust un poch desagradable; les flors molt petites y formant espigues; les llevors que se contenen dins d' una capceta ab dues divisions, són ovals y astringentes, com també les fulles. **Llantén, lengua de cordero, arta.**

Plantatge

PLANTATGE CORONAT. Mena de plantatge que té les fulles llargues, estretes y dentades; se extenen cercolarment demunt de la terra en forma d' estrella. Son aperitives y diurètiques y 's mengen per enciám. *Estrellamar, ciaga, corona de ciervo.*

PLANTATGE D' AIGUA O DE FULLA GROSSA. Planta perenne de cosa d' uns 40 centimetres d' alta; és de la fam. de les alismácies y solament fa dues fulles colocades al mitg de la cama, oposades, amples, nervioses, semblantes a les del plantatge comú; flors a pomets, petites y de color blanch groguench. És consolidant y vulneraria. *Alisma, damasonio, llantén de agua.*

PLANTATGE DE CA: HERBA PUSSERA.

PLANTATGE ESTRELLAT. PLANTATGE CORONAT.

PLANTATGE DE FULLA AMPLE. *Llantén común.*

PLANTATGE DE FULLA ESTRETA. El que té les fulles més petites que 'l comú, tendres y llises, ab cinch nervis y la cama inclinada a terra. *Llantén lanceolado ó menor.* || CINCH COSTURES, CINCH NIRVIS.

PLANTATGE DE MAR. *Llantén marítimo.*

PLANTATGE MITJÁ. *Lengua de cordero, llantén mediano.*

PLANTEJADOR, A. m. y f. Qui estableix algún plan o sistema.

PLANTEJAMENT. m. La acció de plantejar.

PLANTELL. m. PLANTER.

PLANTEJAR. v. n. *Ant.* Festejar, obsequiar. **Galantear.** || Fer la planta de un edifici o obra. **Plantear.** || Establir un sistema, institució, etc. **Plantear.**

PLANTER. m. La taula ont hi há les llevors nades o les plantes petites pera trasplantarles. **Plantel, almáciga, semillero, almajara, plantario.**

PLANTER DE CEBA: CEBOLLÍ.

PLANTER DE COL. Les cols petites pera trasplantarles. *Colino.*

PLANTER D' ENCIÁM DE LLETUGA. *Lechuguino.*

PLANTER DE PORRO. El porro tendre pera trasplantarlo. *Porrino.*

PLANTETA. f. dim. **Plantilla, plantica, plantita, plantecica.** || PICAPOLL.

PLANTIFADA o PLANTIFARADA. f. *Fam.* Cagarada grossa empastada a terra o a algún altre lloch. **Cagada, privada.**

PLANTIFECAR. v. a. y derivats. Empastar excrements, fanch, etc.

PLANTIFICACIÓ. f. L' acte de plantificar o de posar en planta alguna cosa. **Plantificación, plantación, planta.**

PLANTIFICADOR, A. m. y f. PLANTEJADOR.

PLANTIFICAR. v. a. Posar en planta alguna cosa projectada. **Plantificar, plantar.** || Plantar, posar alguna cosa ont no deu ésser. **Plantar.** || *Met.* Cascar, pegar, flocar. **Plantificar, plantar.**

PLANTIFICAT, DA. p. p. **Plantificado.**

PLANTIFOT. m. PLANTIFADA.

PLANTÍGRADES. m. pl. *Zool.* Mamífers carnívors que 's mouen ab lentitut carregant pesadament llur cos sobre les plantes dels peus. **Plantígrados.**

PLANTILLA. f. La primera sola sobre que 's forma la sabata, y també la soleta de luda, que després de feta la sabata, apeguen ab pastetes a la part de dins de la sola. **Plantilla.** || La regla que tenen els picapedrers, que 'ls serveix de mida pera picar y travallar la pedra. **Plantilla.** || MOTLLO. || La part de la mitja que correspòn a la planta del peu. **Plantilla.** || *Arq.* Motllo patró pera les motllures de cornisa. **Terraja, tarraja.**

POSAR PLANTILLES. fr. Cusir plantilles a les mitges o posarne a les sabates. *Plantillar.*

PLANTILLAR. v. a. Posar plantilles a les sabates. **Plantillar.**

PLANTISTA. adj. Molt aficionat a les plantes. || Qui escarneix o adula. **Lisongeador.**

PLANTIU, VA. adj. S' aplica a la terra plantada o que 's pot plantar. **Plantío.**

PLANTIVOR, A. adj. *Zool.* Que s' alimenta o nodreix de plantes. S' usa també pera la meteixa acepció *frugívor.* **Plantívoro.**

PLANTÓ. m. El soldat qu' está de centinella. **Plantón.** || Qui está dret y aturat a algún lloch determinat. **Plantón, poste.**

ESTAR DE PLANTÓ. fr. *Fam.* Estar aturat y fixo molt temps a algún lloch. *Estar de plantón.* || Estar esperant a algú que falta a la cita. *Llevar poste.* || ESTAR DE CENTINELLA.

FER ESTAR DE PLANTÓ. fr. Fer esperar y faltar al lloch de la cita. *Dar ó hacer llevar poste.*

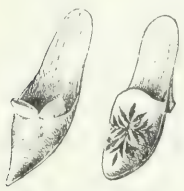

Plantofes

PLANTOFA. f. Xinel-la, sabata sense orelles ni taló pera estar ab comoditat. **Pantuflo.** || Dona grossa, pesada, fava, parada. **Pandorga.** || PANTOFLA.

PLANTOFADA. f. Cop de plantofa. **Pantuflazo.** || Cop donat ab la má o ab alguna cosa tova. **Pantuflazo, papirotada.** || PATACADA. || PANTOFLADA.

PLANTOFER. m. Qui fá o ven plantofes. **Zapatero de pantuflos.**

PLÁNTULA. f. *Bot.* Embrió vegetal mentres comença a desenrotllarse. **Plántula.**

PLANTULACIÓ. f. *Bot.* Desenrotllo del embrió vegetal. **Plantulación.**

PLANULACI. m. *Zool.* Que té la petxina molt aplanada. **Planulaceo.**

PLANURA. f. Gran extensió de terra sense alts ni baixos. **Llanura, llanada, planada.** || La igualtat de la superficie d' alguna cosa. **Llanura, visura.**

PLANURIA. f. PLANURA.

PLANUT, DA. adj. *Mar.* Que pot navegar en poca aigua. **Plano, planudo.**

PLANXA. f. Troç de metall plá y prim. **Plancha, lámina, hoja, chapa.** || Eina de ferro de cosa d' un dit de gruix y ab una ansa del meteix metall a la part de dalt, y la part de baix acerada y molt llisa pera planxar la roba y aplanar les costures, etc. **Plancha.**

PLANXA RODONA. La grossa, de figura cercolar, de varies mides y diferents metalls. *Tejo.*

COBRIR AB PLANXES DE METALL. fr. *Chapear.*

GUARNIT DE PLANXES. Lo que té unides planxes de metall. *Laminado.*

PLANXAÇA. f. aum. Planxa grossa. **Planchaza.**

PLANXADA. f. Acció y efecte de planxar. || Cop de planxa. || El conjunt de roba que s' ha planxat.

PLANXADOR. m. Lloch destinat a planxar. **Planchador.**

PLANXADORA. f. Dona que té per ofici planxar la roba. **Aplanchadora, planchadora.**

PLANXAR. v. a. Passar la planxa calenta per demunt la roba blanca un poch humida, fins que queda ben estirada y llisa. **Aplanchar, planchar.**

PLANXAT, DA. p. p. **Aplanchado, planchado.**

PLANXASSA. f. aum. PLANXAÇA.

PLANXETA. f. Instrument geomètrich que 's compòn d' un plá y una alidada ab dues pínules; serveix pera alçar plans de poca extensió. **Plancheta.** || f. dim. **Planchuela, planchica, planchita.**

PLANY. m. Acció de planyers. **Plañido.** || Queixa. || Crit de pena. || *Poèt.* Composició elegíaca. **Elegía.**

PLANYAMENT. m. Crit llastimós. **Grito lastimoso, alarido.**

PLANYCH. *Gram.* Temps del verb *planyer.*

PLANYDRE. n. a. y

PLANYDRES. v. r. *Ant.* Doldres. **Dolerse.**

PLANYEGUT. p. p. De plányer. **Dolido.**

PLANYENÇA. f. Sentiment de compassió. **Duelo, compasión, conmiseración.**

SENSE PLANYENÇA. fr. Sense compassió. *Sin compasión.*

PLÁNYER. v. a. Sentir planyença. Plorar, llamentarse. **Plañir.** || v. n. Tindre llástima. **Lastimarse, dolerse.** || Escassejar, regatejar. **Regatear.** || Estalviarli a algú algún travall, fatiga, incomoditat, etc. **Ahorrar.** || ANYORAR.

QUI A SON ENEMICH PLANY, A SES MANS MOR. *Ref. Quien á su enemigo popa, á sus manos muere.*

ÉSSER DE PLÁNYER. fr. Ésser algú digne de compassió. *Ser digno de compasión, de lástima.*

NO PLÁNYER ELS DINERS, ELS ESFORÇOS, etc. No estalviarlos, posárloshi en abundor.

PLÁNYERSE. v. r. Buscar la propia comoditat, fugint de tot lo que pot incomodar. **Ahorrarse, perdonarse.** || Queixarse, gemegar. **Lamentarse, quejarse, dolerse.** || PLORAR. || Tenir por de ferse mal en algún esforç y no fer lo que 's pot.

PLÁNYES. v. r. PLANYERS.

PLANYGUT, DA. adj. PLANYUT.

PLANYIDORA. f. PLORADORA. || La dona que 's lloga pera anar a plorar als enterros. **Plañidera.**

PLANYIMENT. m. *Ant.* Cant fúnebre. **Endecha.**

PLANYIT. m. PLANY.

PLANYÍVOL, A. adj. Que 's plany, que 's queixa.

PLANYÍVOLAMENT. adv. D' una manera planyívola.

PLANYUT, DA. p. p. De plányer.

PLAPA. f. *Ant.* CLAPA, TACA.

PLAPAR. v. a. *Ant.* CLAPAR, TACAR.

PLAQUÉ. m. Metall cobert d' una fulleta prima d' or o d' argent. **Plaqué.**

PLAQUEJADOR, A. m. y f. Qui plaqueja. **Plaqueador.**

PLAQUEJAR. v. a. Cobrir els metalls ab una fulleta d' or o d' argent més o menys prima, segons els usos a que 's destinen. **Plaquear, dar plaqué.**

PLAQUÍ. m. Mena de cota formada d' unes mánegues amples y rodones: se diferenciava de la cota de malla en ésser més estreta. **Plaquín.**

PLASENT. adj. Agradable, gustós, ben vist. **Placiente.** || FALAGUER. || DELICAT, SUÁU, PLACENT.

PLASENTERÍA. f. Afalachs amorosos. **Halagos amorosos.** || PLACENTERÍA.

PLASENTÍSSIM, A. adj. sup. D' un modo molt gustós. **Gustosísimo.**

PLASENTMENT. adv. m. *Ant.* Agradablement, alegrement. **Agradablemente, gustosamente.**

PLASM. m. Motllo. || Matriu. || Origen.

PLASMA. f. *Min.* Varietat de calcedonia. **Prasma, plasma.** || La part líquida de la sanch que circula.

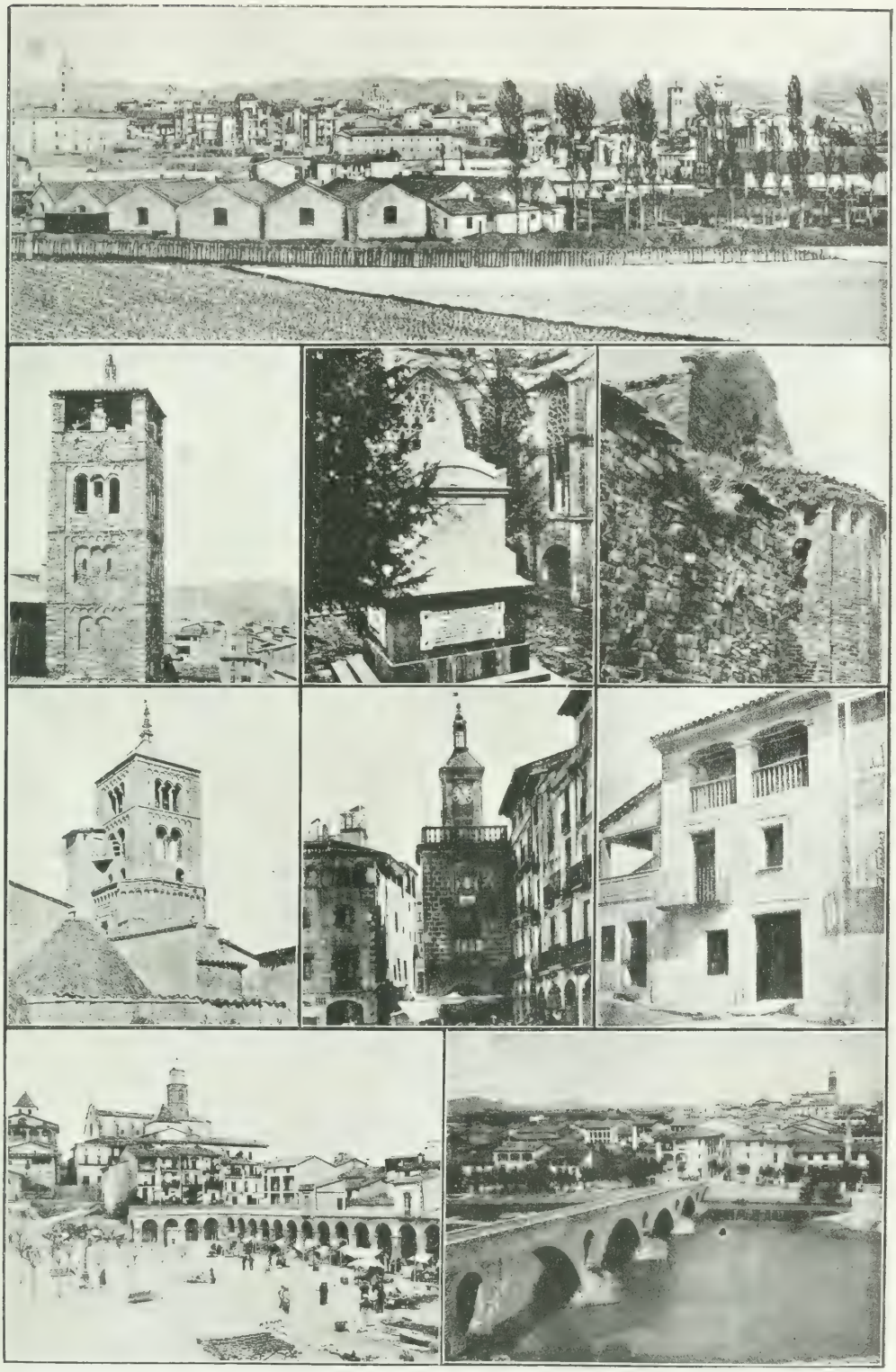

Vich: Vista general.—Campanar de la Catedral.—Sepulcre d'en Balmes.—Sant Pere de Casserres: Absís de l'iglesia.— Santa Eugenia: Campanar y absís de l'iglesia. — Vich: Campanar de Casa de la ciutat. — Folgueroles: Casa hont nasqué 'l poeta Mossèn Jacinto Verdaguer. — Manlleu: Plaça de Bernardi. — Vista general y pont sobre 'l Ter.

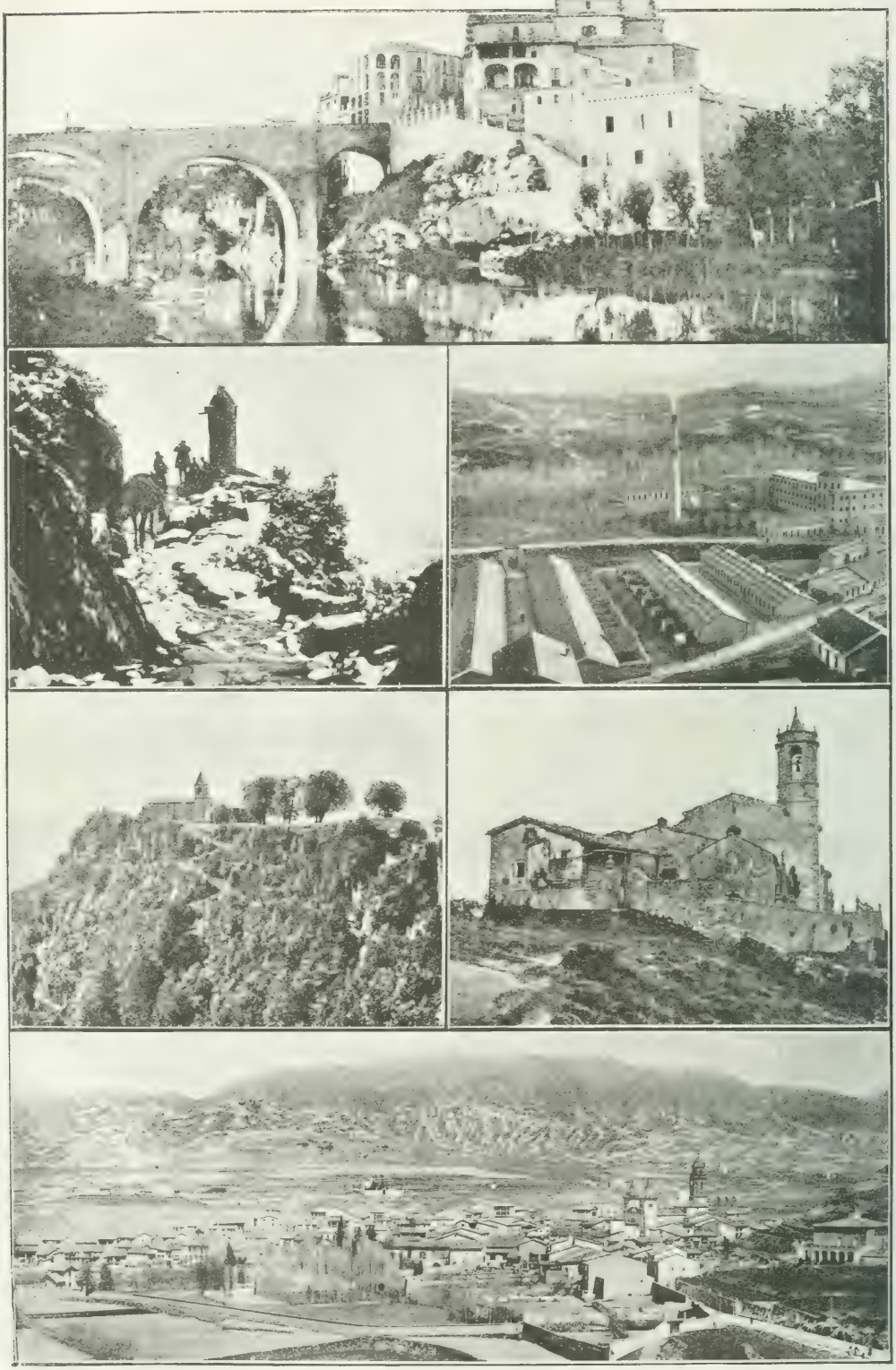

Roda: Vista de l'iglesia y pont sobre 'l Ter. — Torelló: El Padronet — Colonia de Borgonyá (Inglesos) a Torelló. Collsacabra: Santuari de Cabrera. — Iglesia de Pruit — Torelló: Vista general.

PLASMACIÓ. f. Conversió en plasma, formació, concreció.

PLASMANT. adj. Que plasma. Se diu de lo que causa al ánim una impresió extraordinaria.

PLASMAR. v. a. Enmotllar, empastar, construir alguna figura o obgecte, en fanch, com figuretes, vasos y ornaments de gerrer. || *Met.* Causar una impresió extraordinaria.

PLASMODA. f. Gelatina que constitueix l' aparell vegetatiu als bolets mixomicedis.

PLASMONIA. f. *Farm.* Preparació nodritiva que 's composa de caseina de llet y bicarbonat sòdich, presentantse en pols groguenca que forma una sèmola, inodora, insípida y soluble. Plasmonia.

PLAST. m. Pasta de guix y cola o altra cosa que s' usa pera tapar forats, cobrir desigualtats, etc. Plaste.

PLASTA. f. Massa tova o blana de qualsevol cosa que puga enmotllarse.

PLASTEIXCUT, DA. adj. Plastecido.

PLASTEIXER. v. a. Omplir, cobrir o tapar alguna cosa ab plast. Plastecer.

PLASTEJAR. v. a. Cobrir, allisar o omplir de plast. Plastecer. || PLASTEIXER.

PLASTEJAT, DA. p. p. y adj. Cobert de plastes. Plasteado.

PLÁSTICA. f. Art de modelar figures y adornos ab alguna substancia blana, com el fanch, etc. Plástica.

PLÁSTICAMENT. adv. m. Segons les regles de la plástica. Plásticamente.

PLÁSTICH, CA. adj. Pertanyent a la plástica. Plástico. || *Liter.* Que mira principalment a la bellesa de la forma. Plástico.

PLASTICITAT. f. Qualitat de plástica que té una cosa || Que té bona forma, que té relleu. Plasticidad.

PLASTICISME. m. La plasticitat portada a sistema, a modo, en art. Plasticismo.

PLASTODINÁMICA. f. Força creadora que desenrotlla 'ls orguens. Plastodinámica.

PLASTODINÁMICH, CA. adj. Lo concernent a la plastodinámica. Plastodinámico.

PLASTRE. m. Pasta d' alguna cosa tova o flonja. Plasta.

PLASTRÓ. m. *Galicisme.* Peça de cuiro engiratada, pera cobrir el pit els mestres d' armes, y rebre els cops de floret y espasa || Mena de corbata composta de tres peces sobreposades, formant una combinació que cobreix el pit de la camisa, subgectantla al coll per medi d' una tireta. Plastrón.

PLAT. m. Peça de pisa, terriça, etc., generalment rodona, un xich més fonda del mitg que de les vores, que serveix pera menjarhi y altres usos. Plato. || La vianda o menjar que se serveix ab els plats. Plato. || La quantitat de vianda que hi cap, com: *un plat de mongetes.* Plato. || Cada una de les dues planxes de metall que pengen dels fils de les balances. Balanza. || Oferta, com: *fer plat d' alguna cosa.* Oferta. || En els torns al aire, és un disch de ferro manegat en l' arbre ab trau, ont s' acolla una peça que topant ab el xerrí, fa voltar lo que 's torneja. || En les máquines d' imprimir, el lloch ont se coloca la composició. Plato.

PLAT D' AIGUAMANS: PALANGANA.

PLAT ELÈCTRICH. Disch de vidre que forma part de la máquina elèctrica que 's frega entre dos coixinets pera desenrotllar la electricitat. *Plato eléctrico.*

PLAT FONDO O SOPER. El fondo en que 's menja la escodella. *Plato hondo, sopero.*

PLAT PLÁ. El menys fondo que 'l soper pera menjarhi la olla, etc. *Trinchero.*

PLAT UNIVERSAL. El qu' ademés té en son circuit unes grapes que per elles soles subgecten y fan voltar lo que 's torneja. És eina del torn mecànich.

COM SI MAI HAGUÉS TRENCAT CAP PLAT. *Loc.* Se aplica al qui aparentant senzillesa o innocencia, encobreix el talent o malicia de que no se 'l creia capaç. *Parece que no enturbia el agua.*

DONAR AL PLAT. fr. *Met.* Cedir a la força de la raó, a la major habilitat, etc. *Darse.*

FER EL PLAT. fr. A taula és donar a algú sa porció de vianda, treientla del plat comú y posantla al seu. *Servir.*

MENJAR AB DOS PLATS. fr. *Met.* Que 's diu del qui solicita o espera dues o més conveniencies pera lograr la que més aviat pugui. *Tener el pie en dos zapatos.*

MENJAR TOTS EN UN PLAT. fr. *Met.* Ésser molt amichs. *Morder en un confite.*

MIRAR AL PLAT Y A LES TALLADES. *Ref.* Qu' explica les diverses intencions d' algú. *Un ojo á una cosa y otro á otra; ó un ojo á la sartén y otro á la gata.*

QUEDAR AL PLAT ELS TANTOS O LA QUANTITAT QUE S' HA CASAT EN ALGÚN JOCH. *Sentarse.*

FER PLAT. fr. Oferir.

RENTAR ELS PLATS. fr. Netejarlos ab lleixiu y aigua calenta y fregarlos ab un fregall. *Fregar.*

PLAT, A. adj. APLANAT.

PLATA. f. Plat gran. Fuente.

PLATA MITJANA. Plat de figura rodona o oblonga, més gran que 'l regular y més petit que la plata. *Flamenquilla, tarina.*

PLATA. f. Metall blanch, hermós y d' un llustre molt viu: té 'l primer lloch després del or per la seua solidesa, ductilitat y hermosura. Se trova algunes vegades pur a les entranyes de la terra, y és el més estimat pera encastar pedres precioses, pera alhages, moneda y altres usos. Plata. || Certa roba. Llama. || Un dels metalls de que s' usa al blasó. Plata. || *Fam.* Diner. Moneda. || Les obres, alhages, etc., fetes de aquest metall. Plata.

PLATA CREMADA. *Creno.*

PLATA EN BARRES O EN MASSA. *Plata en barras, en bruto, en masa.*

PLATA FILADA. La reduida a fils. *Plata hilada.*

PLATA OBRADA. La travallada o reduida a obgectes o alhages. *Plata labrada.*

PLATA PURIFICADA. Aquella de que se n' han tret totes les partícules extranyes. *Plata acendrada, pura, de copela.*

PLATA SECA. El mineral de plata qu' en l' amalgamació no s' uneix ab l' argentviu. *Plata seca.*

COM UNA PLATA. m. adv. Moltíssim net, molt bonich. *Como una plata.*

EN BONA O PURA PLATA. m. adv. *Met.* Breument, sense rodeigs. *En plata.* || En substancia, en resolució. *En plata, en resumen.*

PARLAR EN PLATA. fr. Dir les coses clarament, sense embuts.

MITG EN PLATA Y MITG EN QUARTOS. *Loc.* S' aplica a les coses incomplertes o que no están del tot bé. *En calzas y jubón.*

PLATA (Plá d' En). *Orog.* En un replá de la serra Cavallera, a la comarca de Camprodón, a l' alçaria de 1,325 metres, arrancant desd' ell una estrebació de la serra, que avança vers al Ter.

PLATABANDA. f. Quadro d' un jardí un xich més alt que 'ls demés, y en el qual s' hi conreuen flors. Platabanda. || Mena de motllura llarga y llisa que té més d'alta que de sortida. Platabanda. || Pedra quins caps descansen demunt de columnes. Platabanda. || Mena de cèrcol gran de metall. Platabanda. || Espai que separa 'ls rengles dels arbres. Platabanda.

PLATÁÇ, A. adj. aum. de plat y plata. Platazo.

PLATAFORMA. f. Mena de fortificació sobre 'l terraplè de la muralla o cortina, a diferencia del cavaller que 's posa als baluarts. Plataforma. || *Náut.* Fila de pots que 's posen a les naus pera les bateríes de canó, quan el pont de la nau té mitjana y rodo-

nesa. **Plataforma.** || Cosa de pura apariencia. **Plataforma.** || m. adv. Se diu d' una cosa que sols serveix de formalitat o de compliment. **Plataforma.** || Placeta de devant d' un temple o d' un altre edifici gran. **Pórtico, atrio.** || Máquina que serveix pera construir les peces de metall dels rellotges y altres artefactes. **Plataforma.** || *Fig.* Fingiment pera lograr alguna cosa ab engany. || Máquina pera dentar pinyons y rodes d' engravació.

Plataforma de tranvia

PLATAFORMA DE CARRUATGE. L'espai que als vagons de ferrocarrils, als òmnibus y als tranvíes está a la banda anterior y posterior del carruatge, y serveix pera montar al meteix y pera poguershi enquibir els passatgers que hi viatgin dalt. *Plataforma de carruaje.*

PLATAFORMA GIRATORIA. *Ferrocarr.* Placa circular giratoria de gran diámetre, que serveix pera fer els cambis de vía les máquines, gaire bé sempre portant els seus tènders. El giro se fa per medi d' un o de dos torns montats demunt la plataforma, que gira al voltant d'un eix vertical colocat al centre d' un ferro circular.

Plataforma giratoria

PER PLATAFORMA. adv. *Loc. fam.* Pera complir o pera semblar bé.

PLÁTAN. m. *Bot.* PLATANA. || Arbre d' arrel rodona, grossa y plana, de fibres que produeixen noves plantes; la soca rodona, recta, d' un peu de diámetre y de dotze a quinze d' alçaria, de varies fulles enveinades les unes ab les altres, acabades per la part de dalt en una tira d' uns dos metres de llarch sobre uns 20 centimetres d' ample, xates per la punta, de un vert clar, clapades de blanch, formant una copa a la part superior de la soca; les flors, vermellenques y oloroses, formen un raím, d' ont ix el fruit, que vé a ésser com les alberginies, però d' un color groch quan és madur. La planta mor tan bon punt produeix el fruit, però ja está reemplaçada per altres que han brotat de la seua arrel. S' és aclimatat aquí a Catalunya y a algún altre punt d' Espanya. **Plátano.** || El fruit de la meteixa planta. **Plátano.** || Arbre de la fam. de les platanacies, pervinent de l' Asia y aclimatat a Catalunya, que creix fins a uns dotze metres, de soca recta, rodona, pell corretjosa y blanca, y la muda; té les branques a la part alta y s' extenen com les de la noguera; les fulles grans, fortes, orbiculars y d' un vert clar; ama la vora de l' aigua corrent y és apreciable per la seua frondositat y la seua fusta blanca y lleugera. **Plátano.** || CASTANYER BORT.

PLÁTAN D' AMÉRICA. *Bot.* BANANO.

PLATANA. f. *Bot.* Arbre nomenat plátan. **Plátano.**

PLATANAR. m. Lloch plantat de plátans. **Platanal, platanar.**

PLATANARIA. *Bot.* Planta de la fam. de les tifácies, que 's fa dins les aigües enllotades.

PLATANOIDI, A. adj. *Bot.* Que se sembla al plátan. **Platanóideo.**

PLÁTANO. m. y **PLÁTANUS.** m. *Bot.* PLÁTAN.

PLÁTARA. f. PLATA, 1.

PLATARADA. f. Plátara molt plena de menjar. **Fuente llena abundantemente.** Aquesta paraula se usa principalment com exclamació, dient: *¡Quina platarada!*

PLATÁS, SA. m. aum. PLATÁÇ.

PLATEA. f. El pati dels teatres. **Platea.** || Galería formada generalment ab palcos al nivell del pati. **Platea.**

PLATEIG. m. Acció y efecte de platejar. **Plateo.**

PLATEJABLE. adj. Que 's pot platejar.

PLATEJADA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les rosacies, de cames filiformes que arrelen, de fulles tallades en forma de lòbuls oblonchs, llises per fora y sedoses per sota y de flors aislades ab llarchs pedúnculs. **Plateada.** || Acció y efecte de platejar.

PLATEJADOR, A. m. y f. Qui plateja. **Plateador.**

PLATEJAMENT. m. Acte y efecte de platejar. **Plateamiento, plateadura.**

PLATEJAR. v. a. Cobrir de plata, donar un bany de plata a alguna cosa. **Platear.** || v. n. Tindre una cosa les qualitats de la plata o semblantes. **Platear.** || Manejar plats. || Manejar plata en moneda. || Tornarse blanchs els cabells. || v. a. Reduir la plata a moneda. **Amonedar.**

PLATEJAT, DA. p. p. **Plateado.**

PLATER. m. ARGENTER. || Qui té 'l cárrech de guardar la plat. **Platero.** || Qui fa plats.

PLÁTERA. f. PLÁTARA.

PLATERÁÇ, A. m. y f. aum. PLATÁÇ.

PLATERESCH, CA. adj. *Arq.* Genre d' arquitectura y ornamentació recarregat de fulles y calats, a imitació de les obres de plater o argenter.

PLATERET. m. dim. PLATET. || Lo que serveix pera captar. **Bacineta.** || MENJARET. || Planxa rodona de llautó que, ferintla ab un' altra, serveix pera la musica. **Platillo.**

PLATERÍA. f. ARGENTERÍA, ab tots els seus significats. **Platería.**

PLATET. m. dim. Plat petit pera posar les taces, els llums, etc. **Platillo, platito, platico.**

PLATETA. f. dim. **Fuentecita, fuentecilla.**

PLATGER, A. m. y f. Qui viu a la platja. **Playero.** || Animal de platja. || adj. Cosa de la platja. || m. Pescater de platja. **Playero.**

PLATGERI, A. Calma, tranquilitat, delicia.

PLATGERÍA. f. Delicia, plaer, cosa agradable als sentits. **Placidez.**

GASTAR MOLTA PLATGERÍA. fr. Tindre tranquilitat ab excés.

PLATGETA. f. dim. Petita platja.

PLÁTICA. f. Coloqui, conferencia, conversa. **Plática.** || Sermó, prèdica. **Plática.**

PLATICACIÓ. f. Plática, conversa.

PLATICAR. v. a. Conversar, sermonar, parlar amigablement. **Platicar.**

PLÁTICH. m. PRÁCTICH.

PLATICNEMÍA. f. *Antrop.* Aixafamenta del costat de la tibia, que s' observa com a carácter particular en alguns restes prehistòrichs de les races humanes y en alguns individuus dels pobles selvatges moderns. **Platicnemía.**

PLATICNÈMICH, CA. adj. *Antropol.* Pertanyent o relatiu a la platicnemía; que presenta aquest carácter.

PLATIFICAR. v. a. Convertir en plata. **Platificar.** || Fer moneda de plata.

PLATICORIÁSICH, CA. adj. *Med.* Lo concernent a la platicoríasis. **Platicoriásico.**

PLATICORÍASIS. f. *Med. ant.* Malaltía dels ulls en que la nina 's dilata extraordinariament. **Platicoríasis.**

PLATIDEMA. f. *Zool.* Insectes coleòpters heteròmers, de mida mitjana, forma perllongada, esbelts y d' un color negre o vermellós y envellutat. **Platidema.**

PLATILLO. m. La carn cuita acompanyada d' altres coses, que 's sol treure després de l' olla. És de procedencia castellana. **Guisado.**

PLATINA. f. Metall de color blanch que tira a gris de ferro, y si és brunyit tira a negre; és el més pesat dels metalls. **Platina, platino.** || *Imp.* Taula forta y ampla, forrada d' una planxa de ferro, bronze o zench ben llisa, que serveixp era ajustar, imposar y falcar les formes. **Platina.**

PLATINIRIDI. m. *Min.* Iridi natiu barrejat ab platino, paladi y algunes voltes ab coure. **Platiniridio.**

PLATINÓS, A. adj. Que té relació ab la platina. **Platinoso.**

PLATJA. f. Rivera de mar o de riu formada de sorra o palets, de superficie quasi plana, que per lo regular és mal fondejador pera 'ls barcos. **Playa.**

PLATJA GRAN. *Playazo, playón.*

RETIRARSE DE LA PLATJA. fr. Se diu del mar quan la seua aigua torna mar endins. *Desplayar.*

PLATJAÇA. f. aum. Gran platja. **Playazo.**

PLATJER. f. PLATJA.

PLATJÓS, A. adj. Que té molta extensió de platja. **Playoso.**

PLATJOSITAT. f. Planura de mar poch fonda; qualitat de platja.

PLATO. m. *Bot.* PLÁTAN.

PLATÒNICAMENT. adv. m. Decentment, sense mal fí. **Platónicamente.**

PLATÒNICH, CA. adj. Qui segueix l' escola y filosofía de Plató. **Platónico.** || Pertanyent a aquesta filosofía. **Platónico** || Pur, no sensual. Se diu del amor y dels amants. **Platónico.**

PLATONISME. m. Sistema filosòfich de Plató. **Platonisme.**

PLATOT. m. Guisat mal fet. **Guisote.** || En tò despreciatiu, és un plat dolent o que no val res. **Plato viejo ó echado á perder.**

PLATXERI. m. *Ter* PLAER, GUST. || PLATGERI.

PLATXERÍA. f. Bullici, alegría, calma. **Algazara, placidez.** || PLATGERÍA.

ESTAR DE PLATXERÍA. fr. ESTAR DE GRESCA.

PLATXERIÓS. adj. **Gracioso, alegre.** || PLATGERIÓS.

PLAU DE MONT. *Orog.* Montanya en qual vessant está situada la vila de Vilach, a la Vall d' Arán.

PLAUER. *Ter. aranès.* PLANER.

PLAUME. m. Enhorabona, felicitació. **Pláceme.** || Temps del verb plaure. **Pláceme.** || p. p. de plaume. **Me place.**

PLAURE. v. imp. Agradar, donar gust. **Placer, agradar, gustar.**

PLAURE A L' ULL. *Loc. ant. Caer en gracia, en ojo.*

LO NOU PLAU Y 'L VELL SATISFÁ. *Ref.* Ab que 's denota la inclinació que tenim a la novetat. *Lo nuevo place, lo viejo satisface; lo novel todo es bel.*

PLAURES. v. r. Complaures, deleitarse en alguna cosa. **Complacerse, deleitarse.** || Agradarse a sí meteix. **Complacerse.**

PLAUSIBILITAT. f. Qualitat que constitueix una cosa plausible. **Plausibilidad.**

PLAUSIBLE. adj. Agradós, digne d' aplauso. **Plausible.**

PLAUSIBLEMENT. adv. m. Alegrament, ab aplauso. **Plausiblemente.**

PLAVIRSE. v. r. *Ant.* Servirse, valdres d' alguna cosa. **Prevalerse, valerse.**

PLAYAR. v. a. *Ant.* LLOGAR.

PLAZA (Joan). *Biog.* Botánich valenciá que va desempenyar al sigle XVII cárrechs que donen concepte dels seus coneixements en aquell estudi, donant nom a alguna de les plantes de la regió valenciana. Va escriure tractats de botánica y feu excursions pera l' herborisació dels exemplars que va definir en les seues classificacions cientifiques.

PLÈ, NA. adj. Lo qu' está ocupat o farcit d' una altra cosa, sense quedarhi cap buit. **Lleno, pleno.** || Sencer, sonor, com: *veu plena.* **Lleno.** || ENFADAT, ENUJAT || Abondant. **Lleno.** || Prenyat. **Lleno.** || Plá, ras, obert, com: *campanya plena.* **Raso.** || m. Oposició diametral de la lluna ab el sol. **Plenilunio.** || Complert, perfet, acabat, que no li falta res. **Plenario.**

PLÈ DE LA LLUNA: PLENILUNI.

AL PLÈ DEL SOL. m. adv A l' hora del día en que 'l sol escalfa més. *Al res stero del sol.*

DE PLÈ. m. adv. Del tot. *De lleno.*

DE PLÈ A PLÈ. m. adv. Complertament, de mitg a mitg *De lleno á lleno.*

ESTAR PLÈ COM UN OU. fr. Estar un lloch tan plè de gent que no n' hi cápiga més. *Estar de bote en bote.*

FER EL PLÈ LA LLUNA. fr. *Llenar la luna.*

TINDRE LA CASA PLENA DE BÉ DE DEU, PLENA DE TOT. fr. *Tener la casa como una colmena.*

PLEB. f. El poble baix. **Plebe.**

PLEBÁ. m. Párroch. Antigament era dignitat de les catedrals. **Plébano.**

PLEBE. f. Vulgo, poble, gent baixa, els que no són nobles. **Plebe.**

PLEBEU, BEIA. adj. Lo qu' és del poble o li pertany. Se pren regularment pêl subgecte que no és noble. **Plebeyo.**

PLEBEIAMENT. adv. D' una manera plebeia.

PLEBEISME. m. Condició y estat de plebeu. **Plebeyismo.**

PLEBISCIT. m. Consulta que 's fá al poble pera que per medi de votació decideixi si accepta o no tal o qual llei o tal o qual forma de govern. **Plebiscito.**

PLEBISCITARI, A. adj. Partidari del plebiscit. || Fet per plebiscit.

PLEBS. f. PLEB, PLEBE.

PLECA. f. Ralleta petita, que unida ab altres contribueix a la formació d' una ratlla llarga. Peça que forma dita ralleta en els motllos d' imprimir. **Pleca.**

PLECH. m. Arruga que 's fá a la roba pera recullirla y cenyirla. **Pliegue, doblez, dobladura, plegadura.** || El senyal o séch que resulta a la roba o cosa semblanta per haverse plegat o doblegat. **Dobladura, doblez, pliegue.** || La peça de paper que 's fá d' una vegada ab el motllo. **Pliego.** || Conjunt de cartes embolicades closes ab una sola coberta. **Pliego.** || Drap plegat que 'ls barbers posen demunt del muscle d' aquell que afaiten, pera aixugarhi les navages. **Navajero.** || Full d' una obra. **Pliego.**

PLECH DE CONDICIONS. L' escrit ont hi consten les condicions o pactes ab que s' ha de fer un arrendament o contracte. *Pliego de condiciones.*

SOTA PLECH. m. adv. Baix plech. *Debajo pliego.*

PLECTONEURITIS. f. *Med.* Inflamació de qualsevol plexe nerviós. **Plectoneuritis.**

PLECTONEURINICH, CA. s. y adj. Qui pateix de plectoneuritis o lo que pertany a aquesta malaltía. **Plectoneurítico.**

PLECTORITA. f. Dent fòssil de peix. **Plectorita.**

PLECTRE. m. *Mus.* Arch pera tocar instruments musichs de corda. **Plectro.** || *Met.* Poesía. **Plectro.**

PLEDEJABLE. adj. Lo que 's pot pledejar, que hi há motius per formar un plet.

PLEDEGISTA. m. y

PLEDEJADOR. m. y

PLEDEJAIRE. m. Persona que per qualsevulla cosa mou raons y plets. **Pleitista, litigante.**

PLEDEJANT. m. Qui pledeja o és amich de plets. **Pleiteador, pleitista, pleiteante, picapleitos.**

PLEDEJAR. v. a. Disputar judicialment ab un altre sobre alguna cosa. **Pleitear.**

PLEDEJAT, DA. p. p. **Pleiteado.**

PLEDEYAR. v. a. *Ant.* PLEDEJAR.

PLEGA. f. APLEGA. || Acció de plegar.

PLEGABLE. adj. Lo que 's pot plegar o doblegar. **Plegable, plegadizo.**

PLEGAÇ. m. aum. Plech gros.

PLEGADA. f. Acció de plegar una vegada.

PLEGADÍÇ, A. adj. **Plegable.**

PLEGADOR. m. Qui plega. **Plegador.** || L' eina ab que 's plega alguna cosa. **Plegador.** || Als telers de seda és la peça de fusta rodona y groixuda ont s' hi enrotlla la peça pera anarla teixint. **Plegador.** || Cilindre de fusta en que 'ls teixidors de llí hi enrotllen la peça. **Enjullo, enjulio, casullo.** || *Ter.* APLEGADOR. || El d' olives. **Arriscador.**

PLEGADORA. f. Eina prima de fusta, marfil, etc., ab tall pels dos costals ab que 'ls llibreters pleguen y tallen el paper. **Plegadera.**

PLEGADORET. m. Cilindre de fusta assegurat ab dos perns al carretó pêl qual passen les corretges que suspenen les aviadores. **Plegadorcillo.**

Segell de Plegamans

PLEGADURA. f. *Ant.* L' acció y efecte de plegar. **Plegadura.**

PLEGAIRE. m. Captaire. || PLEGADOR.

PLEGAMANS. m. *Entom.* PREGADEU DE ROSTOLL.

PLEGAMANS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Palau Solitar, prov. de Barcelona.

PLEGAMENT. m. *Ant.* Acte y efecte de plegar. **Plegadura.**

PLEGAR. v. a. Doblegar, fer plechs a alguna roba o cosa semblant. **Plegar.** || Caragolar, enrotllar. **Encañutar, arrollar.** || Posar el teixidor alguna peça al plegador. **Plegar.** || Doblegar ab igualtat els fulls dels llibres pera enquadernarlos. **Plegar.** || *Ant.* APLEGAR. || Pendre, cullir alguna cosa de terra. **Coger.** || DESOCUPAR, DESEMBRAÇAR. || v. n. Deixar, suspendre l' estudi o altre travall pera descansar per temps determinat. **Alzar, dar punto.** || A les universitats fer feriats al fí del curs. **Cerrar las aulas, dar punto.** || Als tribunals, parar, suspendre 'l travall. **Dar punto; cerrar.** || *Náut.* Recullir y enrotllar les cordes. **Adujar.** || *Mil.* Recullir els fardos, maletes y provisions pera marxar. **Levantar el campo, recoger el bagaje.** || Tancar un establiment, fábrica, etc. **Cerrar.**

PLEGAR ALMOINA. **Captar.**

PLEGAR EL RAM. **Tancar la botiga o fábrica.** *Cerrar el comercio.*

PLEGAR VELES O LES VELES. fr. Usada pêls mariners. *Recoger velas.* || *Met.* Amainar, aplacar l' orgull o abaixar la veu. *Recoger velas.*

PLEGAR. v. a. *Ter. Sopeira.* Captar, demanar caritat.

PLEGARIES. f. PREGARIES.

PLEGARSE. v. r. Doblegarse. Se diu de la porta, el biombo, etc. **Doblarse.** || Reduirse una cosa a més curta dimensió fent vindre una part d' ella demunt de l' altra, com el metre de butxaca, etc. **Recogerse.**

PLEGARSE DE MANS. fr. Mirarse ab impassibilitat alguna cosa; no donar ajuda a lo que convé.

PLEGAT, DA. p. p. **Doblado, plegado.** || adv. Junt, unidament, al ensemps. **Junto.**

CAURE TOT PLEGAT. fr. Se diu dels edificis. *Caer á plomo; venirse abajo.* || Dit de les persones. *Dar consigo en el suelo; dar el cuerpo en tierra.*

TOT PLEGAT. m. adv. D' una vegada. *Por junto, de por junto.* || Repentinament. *De golpe.*

TOTS PLEGATS. *Loc.* Ab unánim consentiment. *De mancomún, mancomunadamente, todos á una.*

PLÉIADE. f. Estol, conjunt de persones notables. **Pléyade.**

PLÈIADES. f. *Ant.* CABRELLES.

PLEIT. m. PLET.

PLEITEJAR. v. a. PLEDEJAR.

PLEIXELL. m. Aspra que 's posa als ceps. **Rodrigón.**

PLEN. m. *Ant.* PLER. || adj. *Ant.* PLÈ.

PLENA. f. *Náut.* Per oposició a la *buida,* és la pujada de l' ona, que s' aprofita pera aixecar la barca al trèurela a terra. **Llena.**

A BOCA PLENA. fr. Dir les coses sense temor, públicament.

LLUNA PLENA. **Pleniluni.**

PLENAMAR. f. *Mar.* La major altura de la creixent del mar. **Pleamar.**

PLENAMENT. adv. m. Complertament, enterament. **Plenamente.** || Abundantment. **Llenamente.**

PLENAR. v. a. Omplir, omplenar. **Llenar.**

PLENARI, A. adj. Complert, plè, sencer, que no li manca res. **Plenario.** || *For.* En la práctica criminal s' aplica al estat de la causa en que 's reb a prova pera la ratificació dels testimonis del sumari, sumaria y admissió d' altres nous, y pera 'l descárrech del reu y altres dilligencies fins a la sentencia. **Plenario.**

PLENARIAMENT. adv. m. PLENAMENT. || *For.* Ab judici plenari o sense ometre les formalitats establertes per la llei. **Plenariamente.**

PLENER, A. adj. Plè, complert, que no hi manca res. **Llenero, cumplido.**

PLENERAMENT. adv. m. *Ant.* PLENAMENT.

PLENILUNI. m. La lluna quan está del tot oposada al sol, qu' és quan fá'l plè y veiem complertament illuminada la meitat d' ella que mira a la terra. **Plenilunio.**

PLENIPOTENCIA. f. Potestat plena, sense limitació. **Plenipotencia.**

PLENIPOTENCIARI. m. Ministre, embaixador o persona que 'ls soberans envíen a les corts d' altres, ab amples poders. **Plenipotenciario.**

PLENÍSSIM, A. adj. sup. Molt plè. **Plenísimo, llenísimo.**

PLENÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' una manera pleníssima. **Plenísimamente.**

PLENITUT. f. El complement d' alguna cosa. **Plenitud.** || *Med.* Massa abundor o excés d' algún humor al cos. **Plenitud.** || Acte y efecte d' omplir. **Henchidura, henchimiento.**

PLENITUT DE VENTRELL. Pesadesa que se sent al ventrell per massa abundancia d' humors o de menjar. *Repleción, cargazón de estómago.*

PLENS (Joseph). *Biog.* Capellá y escriptor relligiós. Rector de Sant Jaume de Mollerussa y després ho fou de Tàrrega, en el bisbat de Solsona. Els seus textes han estat reestampats moltes vegades y a través de molt temps, havent haguda gran popularitat per Catalunya. La seua obra capdal son tres volums; el primer: *Catechisme pastoral de pláticas doctrinals y espirituals per tots els diumenges del any, utilissim y profitós a tots els rectors,* etc. Barcelona 1699, imp. R. Figueró, un vol. 4t.; segón: *Plátiques dominicals y espirituals per els dies de festivitats de alguns sants,* Barcelona, imp. J. Suriá, y el tercer: *Plátiques y doc-*

trines espirituals... per tots els dimecres, divendres y diumenges de la Quaresma, juntament ab les de les festivitats ocurrents, per difunts, per pregaries d' aigua, etc., Barcelona, 1735

PLENPREBENDAT. m. Eclesiástich que gosa de una prebenda plena y la meteixa prebenda.

PLEOCROÍSME. m. *Min.* Propietat que tenen certs minerals de presentar colors distints, segons pél costat que 's miren. **Pleocroísmo.**

PLEONASM. m. y

PLEONASME. m. *Ret.* Figura que 's comet quan s' afegeix a la oració alguna paraula que no hi és necessaria. **Pleonasmo.**

PLEONASMICH, CA. adj. Lo referent al pleonasme. **Pleonásmico.**

PLEONASTE. m. *Min.* Varietat de granat fosch. **Pleonasto.**

PLEONÁSTICAMENT. adv. m. Cometent pleonasme. **Pleonásticamente.**

PLEONÁSTICH, CA. adj. Pertanyent al pleonasme o que n' inclou. **Pleonástico.**

PLEPA. f. Tara, nafra. Tot lo que causa incomoditat y disgust. || Rossa, cavall o animal dolent. **Piepa.**

PLER. m. Gust, contento, alegría, diversió. **Placer.** || SERVEI, MERCÈ, AMISTAT. || PLAER.

PLER AB CUA. *Loc.* Expressa les moltes molesties que acompanyen als plers. *Por un placer mil dolores.*

A PLER. m. adv. Anar poch a poquet. *Paso, pasito.*

A TOT PLER. m. adv. Ab tot gust y satisfacció. *A placer.*

DEL SEU PLER VE 'L MEU DOLOR. *Ref.* Qu' ensenya que no totes les coses convenen a tots. *En lo que Sancho sana, Domingo adolece.*

DÓNARSE VINT Y UN PLER. fr. *Fam.* Divertirse, donarse tots els gustos. *Darse un verde con dos azules.*

ESTAR A PLER. fr. Estar ab tota comoditat.

FEU PLERS A BESTIES, VOS TIRARÁN COCES. *Ref.* Explica que 'ls beneficis fets als ingrats els serveixen d' armes pera pagar ab mal el bé. *Cría cuervos y te sacarán los ojos*

QUI 'S LLOGA, 'LS SEUS PLERS SE VEN. *Ref.* Qu' ensenya que 'l criat deu fer sols la voluntat del seu amo encara que 'l renyi. *Quien sirve no es libre.*

SI ESTAR MAL VOLS A TON PLER, VÉS PER MAR O PREN MOLLER. *Ref.* Denota que qui estigui ociós tindrá molt en què ocuparse en qualsevulla de dites coses. *Quien no tuviere que hacer, arme navío ó tome mujer.*

TROBAR PLER. fr. TINDRE GUST.

PLERET (A). m. adv. A poch a poch. **Despacio, paso, pasito, quedo, quedito, quieto.**

ANAR A PLERET. fr. Anar sense fer soroll. *Ir ó andar chitacallando.*

PARLAR A PLERET. fr. Parlar ab veu baixa. *Hablar quedo.*

PLEROSIS. f. *Med.* Restabliment del cos quan está extenuat per excessives evaquacions. **Plerosis.** || Sensació de pesadesa que 's nota al epigastri quan el ventrell está replè. **Plerosis.**

PLERÓTICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la plerosis. **Plerótico.**

PLESÍMETRE. m. *Med.* Disch prim de marfil, que s' aplica successivament sobre 'ls diversos punts del tòrax que 's volen explorar y sobre ell se percuteix ab la punta dels dits. **Plesímetro.**

PLESIOSSAURI. m. *Paleon.* Raça de reptils antidiluvians.

PLET. m. Disputa judicial entre parts. **Pleito, litigio.** || Disputa, baralla que 's determina per les armes. **Pleito.** || Baralla, disputa, renyina. **Pleito.** || El procès, papers o autes d' una causa. **Pleito.**

PLET CIVIL. Aquell en que 's pledeja alguna hisenda, possessió o dret. *Pleito civil.*

PLET CRIMINAL. El que tracta de l' averiguació y cástich d' algún crim, culpa o delicte. *Pleito criminal*

PLET D' ACREEDORS. El plet qu' aquestos tenen entre sí pera cobrarse dels bens del deutor que ha fet concurs. *Pleito de acreedores.*

PLET PENDENT. El qu' encara no és fallat. *Pleito pendiente.*

PLET Y HOMENATGE: HOMENATGE.

ANAR EN PLETS. fr. Pledejar. *Pleitear, andar, correr en pleitos.*

ARMAR UN PLET. fr. Mourel. *Armar un pleito.* || *Met.* Moure raons, disputes, etc. *Armar pleito, pendencia ó ruido.*

EN PLET CLAR, CAP ADVOCAT; EN PLET DUPTÓS NI UN NI DOS. *Ref.* Significa que la justicia y la raó no necessiten defensor. *En pleito claro no se ha de menester letrado; en oscuro no hay ninguno.*

GUANYAR EL PLET. fr. *Ganar el pleito.*

LO MÉS MAL D' UN PLET ÉS QUE D' UN NE NEIXEN CENT. *Ref.* Denota els mals resultats que s' originen dels plets. *Lo peor del pleito, es que de uno nacen ciento.*

MÉS VAL UN DOLENT AJUST QUE 'L MILLOR PLET. *Ref. Más vale mal ajuste que buen pleito; más vale mala avenencia que buena sentencia.*

PORTAR MAL PLET. fr. *Met.* No tindre raó en lo que se preté, ni proporció o medis pera conseguirho. *Tener mal pleito.*

POSAR EN PLET. fr. *Met.* Oposarse y contradir ab ardor y eficacia sense tindre raó o just motiu pera ferho. *Poner á pleito.*

VEURE 'L PLET. fr. Ferse relació d' ell, parlant les parts o llurs advocats. *Ver el pleito.*

VEURE 'L PLET MALPARAT. fr. *Met.* Regonéixer el risch, perill o apuro en que 's trova algú, o la deterioració o perdua que pateix alguna cosa. *Ver el pleito malparado.*

PLETA. f. Lloch o clos ont se recull el bestiar. **Redil, majada, apero.** || Aplech de gitanos. **Aduar.** || *Met.* Aplech de gent baixa. **Rancho, hato.**

PLETA DE PASTORS. Reunió de pastors. *Pastoría.*

PLETA NOVA (Serra de la). *Orog.* A la Vall d' Arán, prop del Hospital del port de Viella.

PLETA ROJA. *Orog.* Toçal, al enfront del Coll de la Creueta, a la vora de la partió d' aigües del Rigart, al límit del Bergadá.

PLETEJAR. v. a. PLEDEJAR.

PLETERA. *Ter. aranès.* RASCLE.

PLÈTORA. f. *Med.* Plenitut de sanch. **Plétora.** || Abundor d' altres humors, però en tal cas s' expressa quín es. **Plétora.**

PLÈTORA SIMPLE. La que procedeix sols de plenitut de sanch. *Plétora simple.*

PLÈTORA COMPOSTA. La que ademés de la plenitut de la sanch, suposa una espessor acre y viscosa de la meteixa sanch. *Plétora compuesta.*

PLETÓRICAMENT. adv. D' una manera pletòrica.

PLETÓRICH, CA. adj. *Med.* Qui abunda d' humors y especialment de sanch. **Pletórico.**

PLÈTORIS. m. Plenitut dels quatre humors. **Plétoris, repleción.**

PLEURA. f. *Anat.* Membrana doble que cobreix interiorment la cavitat del pit. N' hi ha dues que formen com dues bosses sense comunicació entre sí, dins de cada una de les quals hi ha un pulmó. **Pleura.**

PLEURESÍA. f. *Med.* Mal de costat, inflamació de la pleura. **Pleuresía.**

PLEURESIS. f. *Med. ant.* PLEURESÍA.

PLEURÍTICH, CA. adj. *Med.* Qui té dolor de costat. **Pleurítico.**

PLEURITIS. f. *Med.* Mena de pleuresía. **Pleuritis.**

PLEUROCELE. m. *Med.* Trencadura de la pleura. **Pleurocele.**

PLEUROCLÁS. m. *Min.* Fosfat de magnesia. **Pleurocláso.**

PLEURODINIA. f. *Med.* Mena de mal de costat. **Pleurodinia.**

PLEURODÍNICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la pleurodinia, y qui 'n pateix. **Pleurodínico.**

Pleuròpter

PLEURONEUMONÍA. f. *Med.* Inflamació de la pleura y del pulmó. **Pleuroneumonía.**

PLEURONEUMÒNICH, CA. adj. *Med.* Concernent a la pleuroneumonía. **Pleuroneumónico.**

PLEURÒPTER. m. *Zool.* Mena d' insectes coleòpters gilofachs, de la familia dels grannits, ab potes primes, antenes perllongades y de color fosch o bé rogench. **Pleuróptero.**

PLEURORÍCEES. f. pl. adj. *Bot.* Gran divisió de plantes creuíferes que comprèn totes aquelles que tenen la radícula replegada sobre 'ls cotiledons y mirant cap a les vores. **Pleuroríceas.**

PLEURORREA. f. *Med.* Acumulació de fluits a la pleura. **Pleurorrea.**

PLEURORREICH. adj. *Med.* Lo que té relació ab la pleurorrea. **Pleurorreico.**

PLEURORTOPNEA. f. *Med.* Mal de costat que obliga a pendre una posició vertical pera poguer respirar. **Pleurortopnea.**

PLEUROSOMÍA. f. *Med.* Eventració lateral ab imperfecció del braç corresponent. **Pleurosomía.**

PLEUROSÒMICH, CA. adj. *Med.* Lo que presenta els carácters de la pleurosomía. **Pleurósomo.**

PLEURÒSOM. m. *Med.* Monstre que té l' abdòmen obert per un costat y 'l braç corresponent mal desenrotllat. **Pleurósomo.**

Pleuròtom

PLEUROSPASME. m. *Med.* Espasme del pit. **Pleurospasmo.**

PLEUROSPASMÒDICH, CA. adj. *Med.* Que presenta els carácters del pleurospasme. **Pleurospamódico.**

PLEURÒTOM. m. *Zool.* y *Paleont.* Molusques gasteròpots prosobranquis canolífers, ab varies menes viventes y altres de fòssils. Algunes de les seues especies més petites viuen al Mediterrani.

PLEUROSTÒTONS. m. *Med.* Tetans lateral en el qual están arrançats els muscles d' un costat mentres que l' altre está insensible. **Pleurostótonos.**

PLEVIRSE. v. r. *Ant.* APODERARSE, PREVALDRES.

PLEXE. m. *Med.* Nom d' un teixit o reixat de vasos sanguinies o de filets nerviosos. **Plexo.** || Teixit, reixat. **Plexo.** || PLECH.

PLEXIMETRE. m. *Med.* Disch, comunament de marfil, que s' usa pera practicar la percussió immediata. **Plexímetro.**

PLÈYADE. f. PLÈIADE.

PLÈYADES. f. pl. *Astron.* Set estrelles devant del genoll del signe Tauro. **Pléadas, virgilias.** || Vulgarment ne diem CABRELLES.

PLEYÁN DE PORTA (Joseph). *Biog.* Escriptor contemporani, entusiasta pèl conreu de l' Historia y autor de travalls molt remarcables en aquesta especialitat. Va néixer a Lleida en 1843, cursant la carrera de mestre y començant desde molt jove a significarse per les seues aficions a la literatura. Ab tot y la escassesa dels seus recursos pecuniaris, portat per la seua afició al estudi y per l' amor que sentía envers la seua ciutat nadiua, va donar vol a les seues iniciatives, publicant desde 1874 la revista *El Cronicón ilerdense*, transformada després en *Revista de Lérida*, ont s' insertaren erudites monografíes dels monuments lleidetans. Pochs mesos després de fundada a Barcelona la primera societat excursionista, de quina era En Pleyán soci corresponsal, va instituir a Lleida la «Societat Lleidetana de Excursions», y desde 1878 va començar ab afany a publicar obres descriptives y històriques, donant a conéixer els recorts y les naturals belleses del Segriá, entre elles una *Guia cicerone de Lérida*, la *Historia de la catedral antigua* y algunes poesíes, totes elles inspirades per son afecte a la terra. Mes, les seues publicacions capdals foren l' *Album pintoresch monumental de la provincia de Lleida* y l' *Aragón histórico y monumental*, escrites abdues baix la seua direcció y colaboradithi els escriptors més coneguts d' aquelles regions (1877-1882). Els seus mereixements no esvairen les dissorts de l' escassa fortuna que tingué en ses empreses, mes el seu renòm li va valdre 'l títol d' acadèmich corresponent de l' Historia, el de cronista de Lleida, etc. Va morir jove encara en sa ciutat volguda a l' any 1891.

Joseph Pleyán de Porta

PLEYT. m. PLET.

PLICA. f. *For.* Plech clos y sellat en que 's conté testament, sentencia o vot pera publicarse al seu degut temps. **Plica.** || *Med.* Malaltía en que surt la sanch per la extremitat o punta del pèl y a la que hi están molt exposats els polachs. **Plica ó plica polaca.**

PLINIÁ. m. *Min.* Nom donat a una pirita arsenical que sembla crestallisar d' un modo distint del de les altres pirites conegudes, encara qu' és igual que aquestes per la seua composició y densitat. **Plinián.** || adj. Lo referent a Plini.

PLINIT. m. *Arq.* Quadrat ont s' hi assenta el cordó de la base de la columna. **Plinto, zoco, orlo, latastro.** || Faixa o eixida plana que interiorment corre per la banda baixa d' una paret o d' un artesonat, y exteriorment indica el nivell del pis a la fatxada de un edifici.

PLINTEU. m. *Cir.* Máquina pera tornar al seu lloch el braç desconcertat. **Plinteo.**

PLINTITA. f. *Min.* Argila ferruginosa de color roig de rajola. **Plintita.**

PLIOCÈNICH, A. adj. *Geol.* Aixís s' anomena el derrer periode de l' era terciaria, qu' és el més abundós en restes orgánichs de configuració semblanta a les menes viventes. Aquest periode correspòn a l' època en quina el Mediterrani començá a pendre la configuració que ara té, per causa de profons ensorraments y de la formació del estret de Gibraltar, que va consentir que les aigües del Atlántich entressin de nou a les regions que abandonat havien al acabar la època miocènica. **Plioceno.**

PLIOSAUR. m. *Paleont.* Mena de reptils sonsopterigis de la fam. dels plesiossaurits, quins restes se han trovat marcadament als dipòsits jurásichs superiors. **Pliosauro.**

PLOA. f. *Zool.* Insectes dípters braquicers, mosques botarudes, peludes, de curta trompa y de color gris o negre. **Ploa.**

PLOCOCARP. m. *Bot.* Mena de fruit compost de distints ovaris, polisperms, reunits al voltant d' un eix reial o aparent. **Plococarpo.**

PLOGUDA. f. PLUJA.

PLOGUT, DA. p. p. **Llovido.**

PLOM. m. *Min.* Metall de color gris que tira un

poch a blau: és dels més pesats, menys dúctil y sonors, tou y molt poch brillant. **Plomo.** || El pes pera averiguar la fondaria de l' aigua. **Sonda, plomada.** || La direcció perpendicular. **Plomo.** || Cordill ab un pes abaix ab que 'ls mestres de cases regoneixen la verticalitat d' una paret o d' un' altra obra. **Plomada, plomo.** || Per sinècdoque, se pren per les bales del fusell. **Plomo.** || Mena de segell. **Plomo.** || *Met.* Qualsevol troç de plom que 's posa a les balances, filats, etc. **Plomo.** || La barreta de plom que serveix pera reglar o senyalar. **Plomada, plomo.** || Pallofa, suplent de moneda ab que paguen a les parroquies o catedrals, etc., als residents. **Plomo.** || pl. Contrapès o barra de voltejador. **Contrapeso.** || m. Llisteta de plom ab que posen y ab que ajusten els vidres a les finestres. **Varillas, verga.**

PLOM BLANCH: ESTANY.

A PLOM. m. adv. Perpendicularment. *A plomo.* || Tot plegat. *De golpe.*

CAURE A PLOM. fr. Caure una cosa perpendicularment. *Caer á plomo.*

ESTAR FORA DE PLOM O PERDRE 'L PLOM. fr. Decantarse, perdre la perpendicular una paret. *Desdecir, desplomarse.*

FER PERDRE 'L PLOM. Fer perdre la perpendicular a una paret o edifici *Desplomar.*

PESAT COM UN PLOM. *Loc. met.* Home pesat y molest en la seua conversa y accions. *Arrendador del plomo.*

SOLDAR, COBRIR O ASSEGURAR AB PLOM. fr. *Emplomar.*

ANAR AB PEUS DE PLOM. fr. Anar ab molt cuidado. *Ir con tiento.*

PLOMA. f. Cada una de les peces que cobreixen el cos dels aucells. **Pluma.** || Cada una de les llargues que tenen els aucells a les ales. **Remera.** || Cada una de les llargues de la cua dels aucells, que'ls hi serveixen de timó. **Timonera.** || Cada una de les plomes no consolidades qu' extreu la sanch dels aucells. **Chupón, pluma en sangre.** || El conjunt de les que cobreixen l' aucell. **Plumaje, plumazón.** || La que 's posa per adorno al barret. **Látigo, pluma.** || L' instrument ab que s' escriu, que abans era *ploma* d' oca y avui és de acer. **Pluma.** || *Met.* El modo o estil de escriure, y aixís se diu: *Fulano té bona ploma.* **Pluma.** || L' escriptor. **Pluma.** || pl. Espolsador de ploma. **Plumero.**

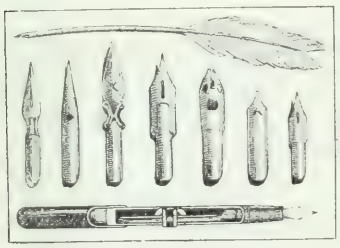

Plomes d' escriure

PLOMA D' AIGUA. Quantitat d' aigua que cada vintiquatre hores passa per un canó de la mida d' una ploma. Antigament equivalía a 2,300 litres diaris, avui el tipu és de 2,000 litres. *Pluma, garbanzo de agua.*

PLOMA DE CAP D' ALA. *Met.* Subgecte recomanable pêl seu carácter, qualitat y circunstancies. *Hombre de categoria ó de gran categoría.*

PLOMA DE STA. TERESA. *Bot.* Planta del genre *Epiphyllum*, que forma com una fulla llarga y carnosa. *Pluma de Santa Teresa.*

PLOMA VIVA. La que 's treu dels aucells vius, y serveix pera omplir coixins, matalassos, etc. *Pluma viva.*

BONA PLOMA. *Met.* Qui escriu bé. *Buena pluma.*

DEIXAR CÓRRER LA PLOMA. fr. *Met.* Extendres massa en la materia que 's va tractant per escrit. *Dejar correr la pluma.*

ÉSSER DE LA PRIMERA PLOMA. fr. *Met.* ÉSSER DE LA PRIMERA VOLADA.

GENT DE PLOMA La qu' escriu per ofici; regularment se pren pêls notaris. *Gente de pluma.*

GUARNIR DE PLOMES. fr. Posarles a alguna cosa, ja sigui per adorno, com als barrets; ja pera que voli, com a la sageta o fletxa, o pera afront, com se feia en altre temps ab les arcabotes. *Emplumar.*

PORTAR LA PLOMA A ALGÚ fr. *Met.* Ésser el seu escrivent. *Llevar la pluma á alguno.*

POSAR GROS LA PLOMA. fr. *Met.* ÉSSER DE LA PRIMERA VOLADA.

POSAR LA PLOMA. fr. Senyalar les lletres ab la tinta que deixa. *Dar tinta.*

POSAR O TREURE PLOMA. fr. Criar ploma els aucells. *Echar pluma, emplumecer, emplumar.*

TREMPAR LA PLOMA. fr. Ferli 'l tremp pera que s' hi pugui escriure. *Cortar, tajar la pluma.*

PLOMADA. f. La porció de tinta que cap a la ploma. **Plumada.** || L' acció d' escriure un poch o fer alguna ratlla o lletra. **Plumada.** || PLOM, 2, 4. || Acció y efecte de plomar. **Desplumada.** || Molta ploma.

PLOMADOR, A. m. y f. Qui ploma. || adj. Que fa de bon plomar. **Desplumador.**

PLOMADURA. f. L' acció de plomar. || El conjunt de plomes llevades. **Desplumadura.**

PLOMAGINA. f. *Min.* Mena de metall. **Molibdena.**

PLOMALL. m. Adorno de plomes que 's posa regularment al barret, al morrió, etc. **Plumaje, plumero, penacho.** || Les plomes que s' alcen sobre 'l cap d' alguns aucells. **Moño, airón.** || Manyoch de plomes lligades al cap de vall d' un mánech, que serveix pera treure la pols. **Plumero.** || La fletxa o bandereta que 'ls torejadors claven als bous. **Banderilla.** || CASTELLET, 2. || pl. El conjunt de ells. **Plumajería.** || La espiga de flors menudes que treuen al cap de munt les canyes, el blat de moro, el mill y altres plantes. **Penacho.**

Plomall

GUARNIR DE PLOMALLS. fr. Adornar ab ells. *Emplumajar.*

PLOMALLEJAR. v. a. Moure, brandar alguna cosa com si fos un plomall. || Guarnir de plomes. **Emplumajar.**

PLOMALLER. m. Fabricant o venedor de plomalls. **Plumajero**

PLOMALLERÍA. f. Conjunt de plomes o plomalls. **Plumajería.**

PLOMAR. v. a. Llevar la ploma als aucells. **Desplumar, pelar, quitar la pluma.** || També s' usa com recíproch. **Plumar.** || *Met.* Guanyar a algú al joch tots els diners que duya. **Descañonar, pelar.** || Guarnir o reforçar ab plom alguna cosa, vidrieres, etc. || Posar un segell de plom. || v. n. Començar els aucells a posar ploma. **Pelechar.**

PLOMAT, DA. p. p. **Desplumado, pelado.** || Marcat, sellat ab plom. **Plomado.** || Reforçat ab plom.

PLOMAT, DA. adj. Aucell que ha posat la ploma, y comunament s' entèn que li han llevat la ploma. **Desplumado.** || *Fig.* Pelat, que li han guanyat els diners.

PLOMATGE. m. **Plumaje.** || **Plumero.** || El conjunt de plomes dels aucells. || Conjunt de plomes d' un adorno.

PLOMATGINA. f. *Min.* Substancia mineral de la naturalesa del talch. **Plombagina.**

PLOMB. m. PLOM.

PLOMBAR. v. a. Posar plom, plomar.

PLOMBI, A. adj. De la natura del plom. **Plúmbeo.**

PLOMBIFRE. adj. Que cría plom.

PLOMEJAR. v. a. *Pint.* Formar, delinear ab llapis o ploma pera ombrejar un dibuix. **Plumear.** || Mesurar la quantitat d' aigua que dona un raig, mitjantsant el plomer. **Plumear.**

PLOMEJAT. m. *Pint.* Conjunt de ratlles semblantes a les que 's fan ab la ploma y que solen usar alguns pera pintar miniatures. **Plumeado.**

PLOMER. m. Travallador o fabricant de coses de plom. **Plomero.** || Travallador d' obgectes de ploma. || m. Manyoch de plomes agrupades convenientment per fer bonich, per adorno o per treure la pols. **Plumero.** || Eina de llauna generalment que té varis forats de diferents diámetres per ont surt l' aigua, y aixís pot sapiguerse les plomes que hi passen, segons el diámetre y nombre d' aquells. **Plumero.**

PLOMER Y VAQUER (Jaume). *Biog.* Relligiós agustí. Nat a Palma l' any 1687 y mort a la meteixa en 1743. Era mestre en arts, doctor en teología y catedràtich de filosofía a l' Universitat mallorquina. Va professar l' any 1705, havent estat prior del Socós y de Itria y visitador de la llur ordre.—És autor d' un *Sermón fúnebre histórico... Sor Catharina de Santo Thomas...* (1736, Palma, imp. Vda. Guasp); *Apuntes y noticias para formar una Crónica de los Conventos de agustinos de Mallorca y de sus varones ilustres.* (Un vol. quart manuscrit).

PLOMERA. f. La moller del travallador o fabricant d' objectes de plom. **Plomera.** || La mestressa d' una botiga de coses de plom. **Plomera.**

PLOMERÍA. f. Art de fondre, travallar o elaborar el plom. || Taller o botiga de plomer. || *Fig. y fam.* Pesadesa, poca activitat. || Conjunt de plomes dels aucells.

PLOMERO. f. PLOMALL, PLOMER.

PLOMETA. f. dim. **Plumilla, plumica, plumita.**

PLOMIÇ, A. adj. Que té plom. || De color de plom. || Semblant al plom en alguna de les seues qualitats. **Plomizo.**

PLOMIÇÓ. m. y

PLOMIÇOL. m. La borra que tenen els aucells entre les plomes pera cobrir els buits que deixen aquestes. **Plumón, plumión, flojel, pelo.**

PLOMÍFER, A. adj. Criador de plom.

PLOMISSOL. f. La ploma petita dels aucells, especialment la del pit. **Plumón.** || PLOMIÇOL.

PLOMISTA. m. Qui fa plomes artificials o plomalls o 'n ven. **Plumista.**

PLOMÓS, A. adj. Lo que té plom o participa de les seues qualitats. **Plomizo, plomoso.** || Lo que té ploma o molta ploma. **Plumoso.**

PLOR. m. L' acció de plorar. **Lloro, llanto.** || El vessament de llágrimes, que sol anar acompanyat de gemechs. **Llanto.** || El de les criatures. **Vagido.** || pl. **Llantos, lloros.**

ARRANCAR EL PLOR. fr. *Soltar, romper el llanto.*

PERDRE 'L PLOR. fr. No poguer plorar les criatures a causa de la molta rabia que prenen. *Encanarse.*

PLORACOSSOS. f. PLORADORA.

PLORADOR, A. m. y f. Qui plora. **Llorador.** || Qui plora molt o fácilment. **Llorón.**

PLORADORA. f. Dona llogada pera plorar als enterros. **Endechera, plañidera, lloradora.** || També s' anomenen aixís les estátues que 's posen al peu de les tombes o als funerals aprop dels túmbols. **Plañidera.**

PLORAIRE. com. Qui plora molt. **Llorón.**

PLORAIRE (Coll del). *Orog.* Al Bergadá, a la alçaria de 1,400 metres entre 'l sot del Triput y l' ampla vall de Cerdanyola.

PLORALLA f. PLOR. || LLAGRIMES.

PLORALLES. f. pl. Plors.

DE RIALLES NE VENEN PLORALLES. fr. Ab lo qual se expressa que 'ls qui juguen massa solen acabar barallantse.

PLORAMIQUES. m. Qui seguidament se queixa dels seus infortunis. **Lloraduelos.**

PLORAMORTS. m. PLORADORA, 1.

PLORANER, A. adj. Que plora sovint. || Qui plora molt.

PLORANERA. f. Ganes de plorar. L' acció de plorar. **Lloro.**

PLORAR. v. n. Vessar llágimes. **Llorar.** || *Met.* Afectar pobresa, miseria. **Llorar.** || Destilar humor alguns arbres o plantes. **Llorar, sudar.** || Queixarse algú de les desgracies que pateix. **Llorar, quejarse.**

PLORAR AMARGAMENT O COM UNA CRIATURA O COM UNA MAGDALENA. fr. DESFERSE EN LLÁGRIMES.

ELL S' HO PLORARÁ. *Loc.* Denota lo qu' algú tindrá que sofrir per la seua propia elecció, contra 'l dictámen d' altres. *No lloraré yo sus lágrimas*

QUI NO PLORA NO MAMA. *Expr.* BOCA QUE NO PARLA, DEU NO LA OU.

PLORAT, DA. p. p. **Llorado.**

PLORAYRE. m. *Ant.* PLORADOR, 2. || PLORAMIQUES.

PLORERA. f. PLORANERA.

PLORICADOR, A. adj. Qui plorica.

PLORICAR. v. a. Ploriquejar.

PLORICÓ. m. La expressió de tristesa de les criatures quan gemeguen sense acabar de rompre 'l plor. **Lloriqueo, pucherito.**

FER EL PLORICÓ. fr. FER EL PATARRELL. Ponderar excessivament lo que 's pateix pera moure a compassió. *Hacer la guaya.*

PLORIQUEJAR. v. n. Gemegar, fer com qui plora. **Lloriquear, gimotear, hacer la guaya.**

PLORÓ, NA. adj. **Llorón.**

PLORÓS, A. adj. Qui conserva senyals d' haver plorat. **Lloroso, lagrimoso.** || Trist, qu' excita a plorar. **Lloroso.**

PLÔS. m. *Ter. ibicench.* Plor. **Llanto.**

PLOTS. m. pl. *Electr.* Veu inglesa ab quina són designats els botons o plaques metáliques que a certes distancies se troven als carrils d' un tranvía, comunicant ab un conductor aislador, qu' és elèctricament conexe ab un dels pals d' una dinamo generadora, quan el cobreix el carruatge. **Plots.**

PLOURE. v. n. Caure aigua dels núvols. **Llover.** || *Met.* Vindre sobre algú abundancia d' alguna cosa, com: treballs, etc. **Llover.**

PLOURE A BOTS Y A BARRALS. fr. Ploure molt y molt fort. *Llover á cántaros.*

PLOURE A SAMALADES. fr. PLOURE A BOTS Y A BARRALS.

PLOURE MENUT. fr. PLOVISQUEJAR.

PLOURE SOBRE MULLAT. fr. Vindre travalls sobre travalls. *Llover sobre mojado; todo junto como al perro los pales; ya escampa y llovían guijarros.*

¡AIXÓ HO FA QUE NO PLOU! *Iròn.* y *fam.* S'usa quan algú fa alguna cosa, pretextant diversa causa de la que realment el mou. *Esa es la madre del cordero, ó no es esa la madre del cordero.*

CADA HU A CASA SEVA SAP ONT S' HI PLOU. *Ref. Cada uno sabe donde le aprieta el zapato.*

COM ARA PLOUEN FIGUES. fr. *Como ahora llueven albardas.*

PLOVEDIÇA. f. L'aigua menuda que cau dels núvols. **Llovediza.**

PLOVEDOR, A. adj. Se diu del temps inclinat a pluja.

PLOVINS ó ESPLOVINS. Lloch a la vora del Segre, al camí de la Seu d' Urgell, entre Oliana y Coll de Nargó. Hi havía un hostal que a efecte de les

humitats del terrer va lliscar cap al riu y desaparegué, en 1898.

PLOVISCAR. v. n. PLOVISQUEJAR.

PLOVISCÓ. m. **Llovizna.**

PLOVISNAR. v. n. **Lloviznar.**

PLOVISQUEIG. m. Pluja menuda que cau suaument a modo de boyra. **Llovizna.**

PLOVISQUEJAR. v. n. Caure gotetes molt menudes que casi be no mullen si no per lo seguit de caure. **Cerner, chispear, lloviznar.** || RUINEJAR.

PLOVITJ. m. *Ant.* PLOVISQUEIG.

PLUIA. *Ant.* PLUJA.

PLUINAR. v. n. *Ant.* PLOVISQUEJAR.

PLUINEJAR. v. n. PLOVISQUEJAR.

PLUJA. f. L'aigua que cau dels núvols. **Lluvia.** || *Met.* Continuació y copia d'alguna cosa, com: *pluja* de pedres, de trevalls, etc. **Lluvia.**

PLUJA D'ESTIU. La forta y que dura molt poch temps. *Lluvia de verano.*

PLUJA D'ESTIU Y PLOR DE BAGASSA, AVIAT PASSA. *Ref.* Denota que 'l sentiment de les rameres dura poch, aludint a la pluja d'estiu. *A la ramera y á la lechuga, una temporada le dura.*

PLUJA DE JANER, OMPLE BOTES Y GRANER. *Ref.* AIGUA DE JANER, etc.

COM A PLUJA MENUDA. *Loc. fam.* **Ab molta abundancia.** *Como agua.*

PLUJA MENUDA, ENGANYA PASTORS; QUANT ARRIVA'L VESPRE 'LS HA MULLAT TOTS. Perque tot dihent que no es res, se van mullant fins als ossos. *Calabobos.*

PLUJAÇA. f. aum. Pluja molt forta.

PLUJETA. f. dim. PLOVISQUEIG.

PLUJÓS, A. adj. Abundant de plujes; que les porta o les causa. **Lluvioso, pluvioso.**

PLUMBAGINA. f. *Bot.* MALVESCH.

PLUMBAT, DA. adj. *Ant.* PLOMAT.

PLUMBOCALCITA. f. *Min.* Substancia mineral composta de carbonat de cals y carbonat de plom. **Plumbocalcita.**

PLURAL. adj. *Gram.* En els noms, verbs, etc., el número que parla de més d'un. **Plural.**

PLURALISAR. v. a. Incloure a molts en alguna cosa. **Pluralizar.** || Fer plural. **Pluralizar.** || n. Parlar en plural. **Pluralizar.**

PLURALITAT. f. Majoría, major número. **Pluralidad.** || Qualitat d'ésser més d'un.

A PLURALITAT DE VOTS. m. adv. Pêl major número de vots. *A pluralidad de votos.*

PLURESÍA. f. *Med. ant.* PLEURESÍA.

PLUS. adv. *Ant.* Veu llatina. Més. **Más.** || Sobressou que 's concedeix a voltes a la tropa en temps de guerra, o quan s'emplea en la persecució de malfactors. **Plus.**

PLUS MINUSVE. *Loc. llat.* Més o menys, usada sovint en el seu propi sentit.

PLUS ULTRA. *Loc. llat.* Més enllá, empleada en el seu sentit recte, y també a voltes com a substantiu masculí, significant terme, avenir o cosa posterior a la vida present.

Plusia

PLUSIA. f. *Zool.* Insectes lepidopters, que se distingeixen per tindre en les ales superiors taques daurades o platejades. **Plusia.**

PLUSPETICIÓ. f. *For.* L'acció de demanar més de lo degut. **Pluspetición.**

PLUSQUAMPERFECTE. adj. *Fam.* PERFECTÍSSIM. || m. Temps o després de succeir altra cosa. **Pluscuamperfecto.**

PLATARCH. n. p. **Plutarco.**

PLUTEU. m. *Ant.* PRESTATGE.

PLUTJA. f. PLUJA.

PLUTOCRACIA. f. Dominació, poder dels homens acabalats o richs **Plutocracia.** || Els amos de les mines d'or, plata, etc.

PLUTOCRÁTICH, CA. adj. Lo qu' es propi de la plutocracia. **Plutocrático.**

PLUTÒNICH, CA. adj. Epitet de les formacions geològiques degudes a erupcions volcániques o al foch. **Plutónico.**

PLUTONISME. m. Hipòtesis geològica que atribueix a l'acció dels volcans la formació de les principals masses de roques de la crosta terrestre. **Plutonismo.**

PLUTONISTA. s. Partidari del plutonisme. **Plutonista.**

PLUTONOMÍA. f. Tractat de la riquesa. **Plutonomía.**

PLUVIAL. adj. S'aplica a l'aigua que cau dels núvols. **Pluvial.** || m. La capa qu'usen els prelats y 'ls que fan ofici de preste quan van a vespres, professons y altres actes relligiosos. **Pluvial.** || Se diu de alguns insectes que se fan pesats y molestosos quan s'apropa la pluja.

PLUVIÁTIL. adj. Se diu de la temperatura produida per la pluja y del terreno modificat per la seua acció. **Pluviátil.**

PLUVÍMETRE. m. Instrument pera amidar la pluja que cau a un lloch y en determinat temps. **Pluvímetro.**

PLUVIÒMETRE. m. PLUVÍMETRE.

PLUVINA. f. *Zool.* Nom vulgar de la salamandria de terra.

PLUVIÓS, SA. adj. PLUJÓS. || m. *Cronol.* El quint més del calendari republicá francès corresponent els seus díes entre el 20 de Janer y el 18 de Febrer. **Pluvioso.**

PLUVIOSCOPI. m. *Hidrog.* Instrument pera registrar la hora, la durada de la pluja y la quantitat que en una superficie, cau d'aigua en un temps determinat.

PNEUMÁTICH, CA. adj. NEUMÁTICH.

PNEUMATOCELE. m. *Med.* Hernia falsa causada pêl aire al escrot. **Pneumatocele.**

PNEUMATOCÈLICH, CA. adj. *Med.* Lo corcernent al pneumatocele. **Pneumatocélico.**

PNEUMATONFALIA. f. *Med.* Trencadura falsa causada pêl aire al melich. **Pneumatonfalia.**

PNEUMATONFÁLICH, CA. adj. *Med.* Lo relatiu o propi de la pneumatonfalia. **Pneumatonfálico.**

PNEUMATOSIS. f. *Med.* Inflor causada pel aire al ventrell. **Pneumatosis.**

PÓ. f. POR. || m. Nom propi familiar de Joseph. José. || Interj. per expressar repugnancia. **Puf!**

POA. f. *Náut.* Corda que 's posa y fixa a una y altra part de les veles de les relingues. **Poa, coba, pesa.**

POAGRA. f. Malaltía que causa inflor y dolors aguts a les juntures dels extrems del cos, impedint lo moviment. **Gota, podagra.**

POAGRÓS, A. adj. Qui pateix poagra. **Gotoso.**

POAL. m. *Ter.* GALLEDA. || Cantiret negre o roig ab brochs y ansa. **Botijillo.**

Segell de Poal

POAL. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Bellvís, prov. de Lleida.

POAR. v. a. Treure aigua del pou. **Sacar agua del pozo**

POARANCA. f. *Tér.* Mena de palanca consistenta en un pal dret clavat a terra y un altre de atravessat al capdemunt d'aquell; aquest derrer té una corda y una galleda a un dels caps y una pedra grossa al altre; serveix pera treure aigua dels pous que la tenen somera. **Cigoñal, cigüeñal.** || GUNYOLA.

POATAYRE. m. y

POATER. m. Qui fa pous. **Pocero.**

POATONS. m. pl. VALLS.

POBELLÁ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Montrós, prov. de Lleida.

POBLA. f. POBLACIÓ, POBLE.

POBLA (La). *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de La Pobla, prov. de Girona. || Vila de l'illa y bisb. de Mallorca, part. jud. de Inca; és a la vora d'una riera, té estació de F.-C. y 6,127 hab. || — D'ARENOS. Vila de la prov. de Castelló, bisb. de Valencia, part. jud. de Viver; és a la vora del riu Millares y té 1,964 hab. || — DE BENIFASSAR. Poble de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, part. jud. de Morella; és a la vora del riu Cenia y té 849 hab. || — DE CIÉRVOLES. Poble de la prov. y part. jud. de Lleida, diòc. de Tarragona; és al vessant N.O. de la serra de la Llena y té 845 hab. || — DE CLARAMUNT (LA). Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. d'Igualada; és a la dreta del riu Noya, té estació de F.-C. y 1,035 hab. || — DE FANTOVA (LA). Poble de la prov. d'Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benabarre; és a la vora del riu Èssera y té 446 hab. || — DE FARNALS. Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Sagunt; és prop del mar, a la carretera de Valencia a Tarragona y té 1,012 hab. || — DE FERRÁN (LA). Aldea del dist. munpal. de Passanant, prov. de Tarragona. || — DE GRANADELLA. Lloch ab ajuntament de la prov. y part. jud. de Lleida: té 782 habitants. Está emplaçat a la serra de la Llena, prop de la partió de les provincies de Tarragona y Lleida. || — DE LILLET (LA). Vila de la prov. de Barcelona, bisb. de Solsona, part. jud. de Berga; és a la vora del Llobregat, té una gran fábrica de ciment y 1,368 hab. || — DE MAFUMET (LA). Poble de la prov., diòc. y part. jud. de Tarragona; és a la vora del Francolí y té 448 hab. || — DE MASALUCA (LA). Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Tortosa, part. jud. de Gandesa; és dalt del vessant dret de l'Ebre, entre aquest riu y el Matarranya, y té 1,080 hab. || — DE MONTORNÈS (LA). Poble de la prov. de Tarragona, bisbat de Barcelona, part. jud. del Vendrell; és a la vora de la riera de La Nou, té estació de F.-C. y 957 hab. || — DE ROCAMORA. Poble de la prov. d'Alacant, bisbat d'Oriola, part. jud. de Dolores; és a l'horta d'Oriola, a la vora del Segura, té estació de F.-C. y 309 hab. || — DE RODA (LA). Poble de la prov. d'Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benabarre; és a la vora del riu Isábena y té 311 hab. || — DE RUGAT. POBLA DEL DUCH, prov. de Valencia. || — DE SANT MIQUEL. Vila de la prov. de Valencia, bisb. de Segorb, part. jud. de Xelva; és al recó d'Ademur, a la vora d'una riera y té 388 hab. || — DE SEGUR. Vila de la prov. de Lleida, bisbat d'Urgell, part. jud. de Tremp; és a la vora del Noguera Pallaresa, sota del congost de Collegats y té 1,637 hab. || — DE VALLBONA. Vila de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Livia; és a la esquerra y un poch apartada del Turia, té estació de F.-C. y 3,480 hab. || — DEL DUCH. Vila de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d'Albaida; és al N.O. d'aquesta vila, té estació de F.-C. y 1,944 hab. || — DEL MONT (LA). Aldea del terme de Capella, prov. d'Osca. || — LLARGA. Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d'Alberich; és a la vora del Xúcar, té estació de F.-C. y 2,157 hab. || — TORNESA. Poble de la prov. y part. jud. de Castelló, bisb. de Tortosa; és a la carretera de Castelló a Sant Mateu y té 883 hab.

Segell de La Pobla de Claramunt

Segell de La Pobla de Lillet

Segell de La Pobla de Masaluca

Segell de La Pobla de Montornès

Segell de La Pobla de Segur

POBLACIÓ. f. Acte y efecte de poblar algún lloch. **Población, populación.** || Ciutat, vila o lloch poblat de gent. **Población, poblado, pueblo.** || El número de veins que la composen. **Población.**

POBLACIÓ NOVA: COLONIA.

FORA DE LA POBLACIÓ. *Loc.* S'aplica a lo qu'está prop d'una població. *Suburbano, suburbio.*

POBLADÍSSIM, A. adj. sup. Molt poblat. **Poblad**ísimo.

POBLADOR. m. Qui pobla. **Poblador.**

POBLADOR (Pere). *Biog.* Notable escriptor humorístich que durant els anys de 1875 a 85, colaborá en gran nombre de periòdichs catalans.

POBLAMENT. m. *Ant.* POBLACIÓ, 1.

POBLAR. v. a. Fundar alguna població, renuninthi veins y fentla habitable. **Poblar.** || Omplir, ocupar, com: *poblar un galliner.* **Poblar.** || Procrear, propagar molt. **Poblar.** || *Ant.* Ferse vehí. **Avecindarse.**

POBLÁÇ. m. aum. **Pueblo grande.**

POBLAT, DA. p. p. **Poblado.** || adj. *Ant.* Habitant, veí, domiciliat en alguna població. **Morador, habitante, vecino.** || m. POBLACIÓ, 2.

POBLATIU, VA. adj. Que pobla.

POBLE. m. El lloch, ciutat, vila, població. **Pueblo.** || La gent que hi habita. **Pueblo** || La gent comuna y ordinaria d'alguna població. **Pueblo, populacho.** || Població petita a diferencia de la ciutat y vila. **Lugar, pueblo.**

POBLE BAIX O MENUT: POBLE, 3.

POBLE DE MALA MORT. Poble petit o molt dolent. *Aldeorrio, aldeorro.*

POBLE DE QUATRE CASES O DE MALA MORT. El petit y insignificant. *Pueblo corto, villaje, villorio, aldeorrio.*

POBLE FORTIFICAT: PLAÇA D'ARMES.

POBLE NOU. *Geog.* Barri del terme de Vilajoyosa, prov. d'Alacant. || Barriada de Sant Martí de Provençals, Barcelona. || Caseriu del terme de Alcudia a les Balears, prop de la cova de Sant Martí. Va creixent aquell poblat de pintoresca situació. || — (DEL MAR). Poble agregat a Valencia.

POBLET. m. dim. **Pueblecico, pueblecillo, pueblecito, pueblezuelo.**

POBLET. *Geog.* Famós monastir y antich lloch reial dels reis d'Aragó, que, malgrat haver sigut tan maltractat per la má del temps y les dels homes, encara conserva molts restos de la seua antiga gran-

desa; és al terme de Vimbodí, prov. de Tarragona. Envers l' any 1120, va fundarlo un ermitá, anomenat Poblet, que havent sigut perseguit y empresonat pels alarbs que ocupaven aquella banda de Catalunya, va ésser llibertat pêl emir de Ciurana, que admirant les virtuts d'aquell bon varó, va donarli el lloch ont se consagrava a les seues devocions, ab les terres dels voltants. Al ensenyorirse d'aquells llochs el comte Ramón Berenguer IV de Barcelona y coneixer l' emplaçament de la modesta ermita de Poblet, que vivía allí ab alguns companys religiosos, va concedirli en 1150 el territori bastant pera bastir en ell un monastir del ordre del Císter, que començat al poch temps del privilegi otorgat, va assolir el concepte d' un dels monuments més remarcables del período mitgeval, arrivant a ésser el panteó dels reis catalans aragonesos, servant els sepulcres de Alfons II, Joan I y II, Jaume I, Pere III, Ferrán I y Martí I y dels prínceps y personatges més significats de llur niçaga. Les riqueses artístiques y bibliográfiques d'aquell casal, eren renomenades; prop de 20,000 volums contenía la Biblioteca y dins del recinte del monestir tingueren estatge alguns d' aquells celebrats monarques, com cal esmentar el palau ont hi sejorná el derrer rei de la casa catalana, En Martí l' Humá. Destruit y saquejat Poblet en les tristes jornades de 1835, s' ha procurat salvar alguns dels recorts de sa passada grandesa, y declarat monument nacional el monastir hi há el propòsit de restaurarlo, o d' impedir al menys la seua total destrucció.

POBLETA (La). *Geog.* Lloch agregat al ajuntament de Morella, prov. de Castelló. || —(DE BELLVEHÍ). Vila de la prov. de Lleida, abadiat de Gerri, part. jud de Sort; és a la vora del riu Flamisell y té 414 hab.

Segell de Poboleda

POBOLEDA. *Geog.* Vila de la prov. y diòc. de Tarragona, partit jud. de Falcet; és a la vora del riu Ciurana y té 1,228 hab.

POBRÁÇ. adj. aum. Qui és molt pobre. **Pobretón.**

POBRATIM. m. y adj. Germá o company d' armes que cada guerrer morlach esculi per la seua ajuda. **Pobratimo.**

POBRE, A. adj. Necessitat, mancat de lo necessari, menesterós. **Pobre.** || s. Qui demana caritat de porta en porta. **Mendigo, pobre, pordiosero.** || Escás, com: *la llengua tal o cual és pobre de veus.* **Pobre.** || Inútil, de poch valor. **Pobre.** || Infeliç, desditxat. **Pobre.** || Fret, magre, curt, escás, com: *festa, dinar pobre.* **Pobre.**

POBRE AL MITG DE LES RIQUESES: AVAR.

POBRE D' ESPERIT. Qui no té desitg ni afició a les riqueses. *Pobre de espíritu.* || Pussilánim. *Pobre de espíritu.*

¡POBRE DE MI! Interjecció ab que s' explica la extranyesa o sentiment per lo que 's fá, 's veu, s' ou o succeeix. *¡Pobre de mí! ¡ay de mí!*

POBRE DE SOLEMNITAT. Qui és complertament miserable y és conegut per tal. *Pobre de solemnidad.*

POBRE HOME. Subgecte inútil, de poca habilitat o expedició. *Pobrete.*

POBRE IMPORTÚ DE DOS NE TREU HU. *Ref.* Prova que no hi há res millor que la constancia pera lograr lo que 's desitja. *Pobre importuno, saca mendrugo.*

POBRE LLÁTZER. Miserable, digne de llástima. *Lázaro.*

POBRE MENDICANT. Qui demana caritat. *Pordiosero, mendigo.*

POBRE PELAT. Qui no té medis ni caudals. *Pelón.*

POBRE VERGONYANT. La persona que per la seua qualitat y obligacions no pot demanar caritat de porta en porta, y ho fá ab el major secret possible. *Pobre vergonzante.*

POBRE VOLUNTARI. Qui voluntariament se desensenyoreix de tot lo que posseeix, com ho fan els relligiosos ab el vot de pobresa. *Pobre voluntario.*

POBRE Y SUPERB. *Loc.* Qui tenint necessitat d' auxili, procura ocultarla no admetentlo, o qui no 's contenta ab lo que li donen o ab el favor que li fan creientse mereixedor de molt més. *Pobre y soberbio.*

POBRE SENSE VERGONYA. L' estrafalari que va de porta en porta menjant y demanant per tot desvergonyidament, ab ansia y impertinencia. *Zampalimosnas.*

AL POBRE 'L SOL SE 'L MENJA. *Ref.* Ab que 's denota que al pobre ningú l' escolta, abans bé tothom lo maltracta. *Al pobre el sol se lo come.*

DEIXAR POBRE A ALGÚ. fr. *Dejar á alguno en cueros, en pelota.*

ÉSSER MÉS POBRE QUE UNA RATA. fr. *Fam.* Ésser molt pobre, no tindre res. *No tener sobre qué Dios le llueva, ó tras qué parar, ó sobre qué caerse muerto, ó como tres con un zapato, ó estar más pobre que Job.*

FER POBRE: EMPOBRIR.

HOME POBRE PLÈ DE TRACES. *Ref. Hombre pobre todo es trazas.*

NO ESTÁN BE DOS POBRES EN UNA PORTA. Denota'l destorb que 's causen recíprocament els varis pretendents a una meteixa ocupació o empleu. *Dos pájaros en una espiga no se pueden sostener.*

NO 'S POT SER POBRE PER CAP DINER. *Loc. fam.* Ab que 's denota que tots els gravamens y mals solen recaure sobre del pobre, sense que se li tingui cap atenció. *La cárcel y la cuaresma, para los pobres es hecha.*

PARLA AL POBRE AB AMOR, NO LI FACIS DESHONOR. *Ref.* LA POBRESA NO ÉS VILESA.

SI ETS POBRE SEMPRE SERÁS POBRE. *Ref.* Ab que 's denota lo difícil qu' és al qui está mancat de medis, el millorar de fortuna. *Pobreza nunca alza cabeza.*

VAL MÉS ÉSSER POBRE HONRAT QUE RICH DESBARATAT. *Ref.* Exhorta que no devem obrar contra la virtut, per més que 'ns apreti la necessitat. *Comer arena, antes que comer vileza.*

POBREA. f. *Ant.* POBRESA.

POBREÇALLA. f POBRIÇALLA.

POBREJANT. m. *Ant.* POBRE.

POBREJAR. v. n. Fer el pobre, afectar pobresa. Llorar pobreza. || Anar a menys, faltar poch a poch les comoditats. **Escasear.** || Curtejar, anar magre alguna cosa, faltarli 'l degut complement. **Escasear.**

POBRELL, A. adj. y

POBRELLET, A. adj. dim. *Ant.* POBRET.

POBREMENT. adv. m. D' un modo pobre y humil. **Pobremente.** || Meçquinament, ab escassesa. **Pobremente, escasamente.** || Rústicament, d'un modo groller. **Inurbanamente.** || Fredament, sense art, sense gracia. **Friamente.**

POBRERÍA. f. Condició de pobre. Conjunt de pobres. **Pobrería.**

POBRESA. f. Escassesa, necessitat, indigencia. **Pobreza.** || Manca, carestía. **Pobreza.** || Renuncia voluntaria dels bens, com la que fan els relligiosos. **Pobreza.** || El conjunt d' alhajes o mobles de poch valor. **Pobreza.** || Poquedat d' ánim, curtedat d'altres prendes morals. **Pobreza.**

POBRESA D' ESPERIT. Pussilanimitat. *Pobreza de ánimo ó de espíritu.* || Virtut que consisteix en no tindre desitg de riqueses. *Pobreza de espíritu.*

POBRESA D' ESTIL. *Ret.* Baixesa, debilitat del estil. *Pobreza de estilo.*

POBRESA DE SANCH. *Med. Linfatismo.*

LA POBRESA NO ES VILESA. *Ref.* Ensenya que ningú deu avergonyirse d' ésser pobre, y reprèn al meteix temps als qui desprecíen als pobres, especialment si són amichs o parents. *Pobreza no es vileza.*

POBRESSALLA. f. POBRIÇALLA.

PÓBRET, A. adj. dim. **Pobrecillo, pobrecito.** || Miserable, abatut. **Pobrete, pobrecillo.** || Subgecte inútil y de poch esperit. **Pobrete, pobretillo.**

POBRETS Y ALEGRETS. *Expr. fam.* Explica que se sent poch la pobresa, quan hi há alguna diversió o motiu d' alegría. *Pobrete, pero alegrete.*

POBRETA. f. La ramera o dona de mala vida. **Pobreta.**

POBRETALLA. f. POBRIÇALLA.

POBRETAT. f. *Ant.* POBRESA.

POBRETERÍA. f. POBRIÇALLA.

POBRETÓ. m. Qui no té lo que correspòn al seu estat. **Pobretón.**

POBRICH, CA. adj. dim. *Ter.* POBRET.

POBRIÇ, A. adj. POBRIÇÓ.

POBRIÇALLA. f. Munió de pobres. **Pobrería, pobretería, peloneria.**

POBRIÇÓ. adj. dim. de pobre. S'usa com terme de estimació o de compassió. **Pobrecito.**

POBRIÇONET, A. adj. dim. de pobre. S' usa en el meteix sentit que l' anterior. **Pobrecillo.**

POBRISME. f. Condició de pobre. Conjunt de pobres. **Pobrería.** || PAUPERISME.

POBRÍSSIM, A. adj. sup. **Pobrísimo.**

POCA. f. MICA.

POQUES Y ENCARA 'N CAUEN. *Loc.* Que s' aplica al qui té poch y això ab travall y risch. *Poca lana y esa en zarzas.*

POCA COSA. m. Noi desvalgut. *Poquita cosa.*

POCAFARINA. *Geog.* Veinat del terme de Les Planes, prov. de Girona. || Predi de l' illa de Mallorca, en la carretera de Palma a Son Cervera, al pas del camí de Sant Llorenç.

POCAMENT. adv. m. Ab poquedat. **Escasamente.**

POCH, CA. adj. Escás, curt, limitat en quantitat o qualitat. **Poco.** || *Ant.* Petit, xich. **Pequeño, poco, corto.** || adv. En poca quantitat. **Poco.**

POCH A POCH. m. adv. A POCH A POCH. || Ab suavitat, com: fregar POCH A POCH una llaga. *Poco á poco, con juicio, con suavidad.*

POCH A POCH ANIREM LLUNY. *Ref.* Qu' ensenya lo molt que s' avança àb perseverancia y travall. *Poquito á poco, hilaba la vieja el copo.*

POCH CABAL MALA VENTURA. *Ref. Poca lana y esa en zarzas.*

POCH HÁ O POCH ABANS. m. adv. No fá gaire temps. *Poco há.*

POCH HI FÁ QUE SIGUI FEU, SOLS TE PUGUI TRACTAR BE. *Ref.* L' HOME SIGUI DE RABAÇA, etc.

POCH HI HA DALT: POCA XULLA.

POCH ME FÁ, POCH LI FÁ. *Loc.* Denota que a algú no se li 'n dona res d' alguna cosa. *Eso no me hace; eso no le hace.*

POCH PARLAR ÉS SABIESA. *Ref. Al buen callar llaman Sancho.*

POCH PERA TU. m. adv. Denota qu' algú travallará pel profit d' un altre. *¿Trabaja el asno para su amo; el burro del aceitero.*

POCH ÇA POCH LLÁ. m. adv. POCH MÉS O MENYS.

POCH SE ME 'N DONA, O POCH SE TE 'N DONA. fr. *Poco se me da; poco se te da; eso se te da.*

POCH SOVINT. m. adv. Poques vegades. *Raras ó pocas veces.*

POCH Y BÒ. Denota que una cosa, encara que no sigui abundanta, fa gran servei. *Poco, pero bueno.*

POCA COSA. Subgecte dèbil de forces del cos o del ánim. *Poquito; poquita cosa.*

POCHS Y MAL AVINGUTS. *Loc. literal. Tres vecinos y mal avenidos.*

ALGÚN POCH m. adv. Algún tant, com: un poch apesarat. *Un poco, un tanto.*

ANAR A POCH A POCH. fr. *Ir ó andar lentamente, despacio, poco á poco, poquito á poco.*

A POCH. m. adv. PER POCH, TANTOST.

¡A POCH A POCH! Mena d' interjecció per advertir a algú que no 's precipiti en obres o paraules. *¡Poco á poco!* || Sense fer soroll. *Poco á poco, quedo, quedito, despacito.* || Expressa la lentitut y pausa ab que 's camina. *Paso á paso, paso ante paso* || Lentament, pausadament. *Poco á poco.* || Mena d' interjecció pera aturar a algú en lo que diu o per advertirli alguna cosa. *¡Paso! ¡paso de ahí!*

ARRIVAR A POCH. fr. Ésser curt de talent, d' ingeni limitat. *Alcanzársele poco ó no alcanzársele más á alguno.*

DEL POCH FARÁS LO QUE VOLDRÁS. *Ref.* Denota que s' han de corretgir els vicis y les criatures quan són de poch temps, perque ab els anys se fan incorretgibles. *Los niños de pequeños, que no hay castigo después para ellos.*

DEL POCH, POCH; DEL MOLT, NO RES. *Ref.* Se diu per aquells qu' en mitjana fortuna semblen generosos y en fentse richs son avars, y qu' en qualsevulla fortuna, contraria o favorable, és menester viure ab igualtat. *De lo poco poco y de lo mucho nada.*

DE POCH EN POCH. m. adv. En petites quantitats. *Poco á poco.*

DONÁRSENHI POCH. fr. No ferne cas. *Dársele poco.*

ESPANTARSE O QUEIXARSE DE POCH. fr. *Fam.* Apurarse y afligirse ab poch motiu. *Ahogarse en poca agua.*

GOSA DEL TEU POCH, MENTRES BUSCA MÉS EL BOIG. *Ref.* Denota qu' és temeritat exposar el poch que algú té pera volguer lograrne més. *Goza de tu poco, mientras busca más el loco.*

MÉS VAL POCH Y BO QUE MOLT Y DOLENT. *Ref.* Literal. *Más valen dos bocados de vaca, que siete de patata.*

MOLTS POCHS FAN UN MOLT. *Ref.* MOLTES CANDELES, etc.

NO ÉS POCH NI GAIRE. Antifrasis pera ponderar alguna cosa que causa extranyesa o que no 's pensava que fos tan importanta. *No es nada, ahí es nada, ahí que no es nada.*

NO FA POCH QUI SE SEMBLA ALS SEUS. *Ref. Bien haya quien á los suyos se parece.*

PER POCH. m. adv. Quasi, a poch, tantost. *Por poco.*

QUI A POCH ESTÁ AVESAT, DE POCH SE CONTENTA. *Ref.* Denota que 'l pobre ab poca cosa 's contenta y li apar tindre molt. *Del pobre la bolsa, con poco rebosa.*

TINDRE EN POCH. fr. Fer poch cas d' alguna persona o cosa. *Tener en poco.*

TOT A POCH A POCH. m. adv. POCH A POCH.

UN POCH. *Loc.* Un xich *Algo.*

UN POCH MASSA. m. adv. Passar de la mida. *Demasiado, demasiadamente.*

VINDRÉSENHI DE POCH. fr. FALTARSEN POCH.

POCH (Geroni). *Biog.* Metge gironí del sigle XVII, natural de Fortiá. És tingut com el primer autor qui ha tractat els dos temes afectant a la medicina legal, compresos en un sol llibre titolat: *De naturæ malitia ætatem superantæ, et de impetentia ad copulam carnalem* (Girona, 1637, imp. G. Garrich), volúm en octau. Llibre dedicat als metges de Girona.

POCIMA. f. y

POCIÓ. f. Beuratge o confecció medicinal. **Poción.**

PODA. f. L' acció de podar. **Poda.** || El temps en que's poda. **Poda.** || El temps y saó de podar els arbres. **Podazón.**

PODAÇÓ. m. PODA.

PODADA. f. PODA, 1.

PODADOR. m. Qui poda. **Podador.**

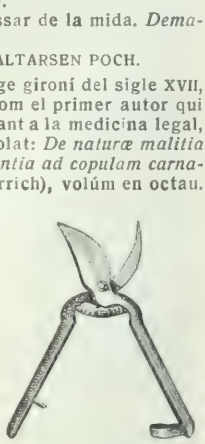

Podadora

PODADORA. f. Eina acerada pera podar els ceps, que forma una mena de creu ab un tallant o dos y 'l mánech. **Podadera.** || Estisores pera podar.

PODADURA. f. Acte y manera especial de podar.

PODAGRA. f. *Med. ant.* POAGRA.

PODALL. m. Podadora sense escarpell, pera esporgar els arbres. **Podón, bodollo.**

PODAMENT. m. PODA.

Podall

PODAR. v. a. Esporgar, tallar les branques supèrflues dels arbres y plantes a fí de que creixin ab més força y vigor y facin més abundosos fruits. **Podar.** || *Met.* Mutilar, tallar algún membre. **Mutilar.**

SI MON AMO 'M PODA DE JANER Y'M LLAURA DE FEBRER, VERGONYA 'M SERÁ SI NO LI OMPLO EL CELLER. *Ref.* Aconsella podar les vinyes tart pera que no 's glacin, y sembrar primerench pera que neixi el blat ab les primeres plujes de la tardor. *Poda tardío y siembra temprano, si errares un año, acertarás cuatro.*

PODARTROCACE. f. *Med.* Mena de caries que 's fa a l' articulació del peu. **Pedartrocace.**

PODARTROCÁCICH, CA. adj. *Med.* Lo relatiu a la caries dels ossos del peu. **Pedartrocácico.**

PODÉ. adv. *Fam.* Pot ésser, tal vegada. **Tal vez, acaso, por ventura.**

PODENCÈFAL. m. *Med.* Monstre quina massa encefálica és fora del crani. **Podencéfalo.**

PODENCEFALIA. f. *Med.* Eixida d' una part del encèfal fora del crani. **Podencefalía.**

PODENCH, CA. adj. GOS CONILLER.

PODENT. p. a. *Ant.* Poderós, rich, hisendat. **Pudiente.**

PODER. m. Facultat, força, capacitat pera fer alguna cosa. **Poder.** || Domini, imperi, jurisdicció. **Poder.** || *Met.* MUNIÓ. || Abundor, com: *hi ha un poder de verdura.* **Peste.** || Possessió actual o custodia d' alguna cosa. **Poder.** || Les forces militars d' algún sobirá. **Poder.** || Riqueses, força, com: *home de molt poder.* **Poderío.** || Instrument o escriptura ab que algú dona facultat a un altre pera que 'l representi. S' usa en plural. **Poder.** || Disposició, arbitre. **Poder.** || Llibertat, llicencia, permís. **Poder.** || ESFORÇ, EMPENYO. || UFANA, VIGOR, ORGULL. || pl. Les facultats, bens, rendes que algú té. **Posibles.** || v. a. Tindre potestat, facultat pera fer alguna cosa, ésser capáç de fer-la. **Poder.** || Tindre domini, autoritat. **Poder.** || Tindre força y activitat pera obrar, resistir o sofrir. **Poder.** || Excitar a algú a que faci o deixi de fer alguna cosa, com: *vos podriau dir això.* **Poder.** || *Geom.* Valer o produir. **Poder.** || *Imp.* Ésser possible o contingent que succeeixi alguna cosa. **Poder.** || GOVERN.

PODER DE DEU. interj. Serveix pera exagerar alguna cosa de que 's parla, com donant a entendre que representen el poder de Deu al executarles per la seua grandesa. *Poder de Dios.*

A PODER DE. m. adv. A força de o a repetició d' actes. *A poder de.*

¿CÒM POT ÉSSER? *Expr.* Ab que 's denota la extranyesa o admiració d' alguna cosa. *¿Cómo puede ser?*

DE PODER A PODER. m. adv. Significa que alguna cosa s' ha disputat ab tota eficacia y força. *De poder á poder.*

EN PODER. Al arbitri o discreció de. *En poder.*

AL SEU PODER. A la seua má. *En su poder.*

AL VOSTRE PODER ESTÁ. *Loc.* Dependeix de vos. *En vuestro poder ó en vuestra mano está.*

FER TOT UN PODER. fr. Fer tot lo que 's pot o un esforç. *Hacer un poder.*

EL PODER APODERA. *Ref.* DINER FA DINER.

NO POT ÉSSER O NO 'S POT. *Loc.* És cosa impossible, no hi ha medi. *No se puede, no puede ser ó es imposible, no hay arbitrio.*

PER LO QUE POT ÉSSER. fr. Equival a per lo que succeeixi o per lo que pot succeir. *Por lo que truene ó por lo que pueda tronar.*

PER MÍ NO PUCH Y PERA LES MEUES VEÍNES PILO, Y QUI NO POT LO POCH, MANCO PODRÁ LO MOLT. *Ref.* S' aplica als qui demanen favor pera un' altra persona no tenintlo pera sí. *Para mí no puedo y devanaré para mi suegro; tú que no puedes, llévame á cuestas.*

PLÈ PODER O AMPLES PODERS. Plena facultat o jurisdicció que algú té pera donar o fer alguna cosa. *Poder pleno, plenipotencia.*

POT ÉSSER, O BÉ POT ÉSSER, O TOT POT ÉSSER, O TOT ÉS COSA QUE POT ÉSSER. *Loc.* Pot succeir. *Bien puede ser.*

QUI NO POT BENEÍR NO POT MALEÍR. *Loc.* Ab que 's desprecien les maledicciones. *Quien no puede bendecir no puede maldecir.*

QUI NO POT CAMINAR, QUE CORRI. *Ref.* Se diu quan se mana lo qu' és difícil a qui no pot lo fácil. *Quien no pueda andar, que corra.*

SI NO POTS FER LO QUE VULGUIS, FES LO QUE PUGUIS. *Ref.* Ab que 's denota que cada hú s' ha de contentar ab allò que pot haver y res més. *Si no puedes lo que quieres, haz lo que puedas.*

PODERDANT. m. Qui otorga poders. **Poderdante.**

PODERHABENT. m. Qui reb poders. **Poderhabiente.**

PODERIU. m. Molt de poder. **Poderío.** || Senyorío, imperi, domini. **Poderío.** || Potestat, facultat, jurisdicció. **Poderío.** || Hisendes, riqueses. **Poderío.**

PODERÓS, A. adj. Qui té poder. **Poderoso.** || Rich, acomodat. **Poderoso.** || Gran, excelent, magnífich en la seua classe. **Poderoso.** || Gallart, gras, plè de carns. **Repleto, relleno.** || Eficáç, actiu, com: *remei poderós.* **Poderoso.**

TOTPODERÓS: OMNIPOTENT, DEU.

PODEROSAMENT. adv. m. Forta y vigorosament. **Poderosamente.**

PODEROSÍSSIM, A. adj. sup. Molt poderós. **Poderosísimo.**

PODEROSÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' una manera poderosíssima. **Poderosísimamente.**

PODI. *Hist. y arqueol.* Tribuna o lloch destinat als edificis públichs, als senadors y magistrats principals de la república romana. **Podio.**

PODOLOGÍA. f. *Anat.* Descripció del peu. **Podología.**

PODOLÒGICH, CA. adj. *Anat.* Lo concernent a la podología. **Podológico.**

PODÓMETRE. m. Instrument pera amidar el tragecte que corre un que va a peu o en carruatge. **Podómetro.**

Podòmetre

PODOMÈTRICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu al podòmetre. **Podométrico.**

PODRI. m. Sanch y humor corromput. **Podre.**

PODRIMANER. m. PUDRIMANER.

PODRIR. v. a. y derivats. PUDRIR.

PODREIXER. v. a. y derivats. PUDRIR.

PODRIDURA. f. PUDRIDURA.

PODRIT, DA. p. p. PUDRIT.

POEMA. f. Composició poètica, obra de poesía. **Poema.**

POEMA HEROICH: EPOPEIA.

POEMÁÇ. m. aum. Un gran poema.

POEMÁTICAMENT. adv. m. D' una manera poemática.

POEMÁTICH, CA. adj. Relatiu o pertanyent a poema. || Que té carácter de poema.

POESÍA. f. Imitació de la naturalesa en lo univer-

sal o en lo particular, feta comunament en vers pera la utilitat y agrado, o per les dues coses al ensemps, o la expressió de la bellesa per medi de paraules. Poesía. || Art de fer composicions en vers. **Poesía, prosodia.** || Obra feta o escrita en vers. **Poesía.** || El joch y vivesa de les imatges de la poesía. **Estro, poesía.** || Obra en prosa ont s' hi trova l' artifici, adornos y llenguatge poètich. || pl. Les obres dels poetes; aixís se diu: *les poesíes de Verdaguer, Guimerá*, etc. **Poesías.**

POESÍA DE BOSCATGE O PASTORIL: ÈGLOGA.

POETA. m. Qui imita a la naturalesa ab invenció y entusiasme, component poesíes, poemes, cançons, etcètera. **Poeta.** || TROVADOR.

POETA CÒMICH. Qui escriu comedies. *Poeta cómico.*

POETA DE NYIGUI-NYOGUI O DE RECÓ. *Poetastro.*

POETA DRAMÁTICH. *Dramaturgo.*

POETA HEROICH. Qui compòn obres heroiques en vers. *Poeta heroico.*

POETA POBRE NO FA BON VERS. fr. AL POBRE EL SOL SE 'L MENJA.

POETÁÇ. m. aum. Poeta famós. **Poetazo.**

POETADA. f. Molts poetes. || Fet de poeta.

POETAR. v. a. POETISAR.

POETASTRE. m. desp. Poeta dolent. **Poetastro.**

POETESA. f. *Ant.* POETISA.

POÈTICA. f. L' art de la poesía. **Poética.** || El llibre que la conté. **Poética.**

POÈTICAMENT. adv. m. Al istil dels poetes. **Poéticamente.** || BELLAMENT.

POÈTICH, CA. adj. Pertanyent a la poesía o al poeta. **Poético.**

POETISA. f. La dona que fa versos. **Poetisa.**

POETISACIÓ. f. Acció de poetisar. || Enlairement de les coses humanes per medi de les imatges grans y belles. **Poetización.**

POETISAR. v. n. Descriure o pintar les coses humanes ab un llenguatge armònich, enlairantles y embellintles ab imatges hermoses y sentiments profons. **Poetizar.**

POF. m. Soroll que fa un cos al caure. **Pum, puf, paf.**

POGUER. v. n. PODER.

NO POGUER MENYS. fr. Ésser necessari o precís. *No poder menos.*

NO POGUER MÉS. fr. Estar molt cansat de fer alguna cosa, no poguer seguir fentla. *No poder más.*

NO POCUERNE EIXIR. fr. No poguer reduir a algú a obrar com deu. *No poder hacer carrera con alguno.*

NO POGUER PAIR. fr. *Met.* No poguer sofrir o tolerar alguna cosa. *No poder llevar, ó tragar, ó digerir.*

NO POGUERSE ENTENDRE AB ALGÚ. fr. *Met.* No poguerlo reduir a la raó, no poguer contíndrel. *No poder avenirse con alguno.*

NO POGUERSE MANEJAR. fr. Tindre molts negocis a un temps. *No poderse rodear.*

NO POGUER ÉSSER DE MENYS. fr. NO POGUER MENYS.

NO POGUERSE VALDRE. fr. No poguer moures o moure algún membre. *No poderse menear; no poder menear.*

POGUER MÉS. fr. Prevaleixer, vèncer. *Poder más.*

POGUER MOLT. fr. Tindre molt d' influxe o valiment. *Poder mucho.*

POGUER VENDRE A ALGÚ Y NO ADONÁRSEN. fr. VENDRE A ALGÚ DEU MIL VEGADES, etc.

A MÉS NO POGUER O FINS NO POGUER MÉS. adv. m. Forçosament. *A más no poder, hasta más no poder.* || En quan se pot. *A más no poder.*

POGUT, DA. p. p. **Podido.**

POINTE (Honorat Joseph). *Biog.* Cirurgiá molt remarcable, qu' era nadiu de la Provença y va viure entre 'ls anys 1738-1797. Va deixar escrita una munió d' obres professionals molt remarcables.

POISE (Joan Alexandre). *Biog.* Compositor musical molt celebrat, que va néixer a Nimes en 1822 y va morir en 1892. Va ésser deixeble de Adams y de Zimmermann al Conservatori de París, ont desde molt jove va passar pera perfeccionarse en els seus estudis, obtenint el premi del Institut. El seu estil era clássich, y va deixar escrites moltes composicions y algunes òperes y operetes que varen tindre èxit, essent d' entr' elles les més aplaudides: *Le jardinier galant* (1861), *Les abscrits* (1864), *Le corricolo* (1868), *Les trois souhaits* (1873), *Surprise de l'amour* 1878), *L'amour médecin* (1880), y *Joli Gilles* (1884).

POITIERS (Guillem IX, comte de). *Biog.* El més antich dels trovadors provençals de quin se té esment. Va néixer al any 1071 y fou duch d'Aquitania y comte de Poitiers. Manant un exèrcit nombrós va endreçarse en 1101 a Terra Santa, més li fou adversa la fortuna de les armes, y al retornar a la seua terra, va compondre la relació en vers de les dissorts passades.

POITOVÍ. m. *Fil.* El dialecte del Poitú, germá del catalá.

POL. m. Qualsevol dels dos extrems del eix imaginari de la terra. **Polo.** || *Met.* Allò en qué estreba y serveix de pollaguera a un' altra cosa. **Polo.**

POL (Bernat Joan). *Biog.* Doctor en abdós drets, regent de la cancellería del regne de Mallorca y conseller del rei En Felip II. Es autor de les *Noves ordinacions, stils y práctica, axi en les causes que poden evocarse a la Real Audiencia, per sa Magestad instituida y erigida, altrament nomenada de la Rota, en la ciutat y regne de Mallorca...* estampades a Palma, l' any 1618, imp. de Rodríguez y Pizá, reimpreses en 1663 en el llibre *Ordinacions* de Antoni Moll.

POL. *Geog.* Nom que s' apropia a la carena de Muntoliá, al Vallès.

POL DE MAR (Sant). *Geog.* Poble ab ajuntament a la prov. de Barcelona, part. jud. de Arenys de Mar, y bisb. de Girona: és a la costa de Llevant y té 1,800 hab.

POLA. *Ant.* PLATJA.

POLA (Santa). *Geog.* Població de la prov. d' Alacant, part. jud. d' Elx, a la vora del mar, que allí forma una magnífica badía, considerada com un dels ports estratègichs del Mediterrani. Té un castell pera la seua defensa y compta una població de 4,201 habitants.

POLACA. m. Calçat que puja fins a mitja pantorrilla, lo meteix si 's corda pel devant que pèl costat. **Polaca.** || *Náut.* Embarcació de vela. POLLACRA.

POLACH, CA. adj. Natural de Polonia y també lo que pertany a aquella nació d' Europa. **Polaco.**

POLACRA. *Náut.* POLLACRA.

POLAINA. f. Adorno que se sobreposa al pany de les camises y camisoles, albes, roquets, etc. **Vuelta.**

1 2 3 4

POLAINES: 1, de pagès catalá; 2, de militar; 3, de venes pera excursionista; 4, pera montar a cavall

|| Botí, calçó que puja fins al genoll y té un guardapols que cobreix la sabata. **Botín, polaina.** || CALÇÓ.

GASTAR MOLTA POLAINA fr. FATXENDEJAR.

POLAR. adj. Lo que pertany als pols. **Polar.**

POLARISACIÓ. f. *Fís.* Disposició particular que adquireixen els raigs lluminosos quan són reflexats, formant certs ánguls, per superficies diáfanes y cossos de doble refracció. Polarización.

POLARISAR. v. a. *Fís.* Fer pendre als raigs lluminosos la disposició dita polarisació. Polarizar.

POLARITAT. f. Propietat que té l'imán de dirigirse cap al pol. Polaridad. || *Fís.* Facultat de tindre o de poguer adquirir pòls. Polaridad.

POLCA. f. Dança de Polonia molt usada per tot arreu. Polca. || Musica d' aquest ball. Polca.

PÒLECH. adj. El dit polze. Pulgar.

POLEES. f. pl. NIVELLETES. || Usades pels enginyers, arquitectes, etc., pera entreguardar terrenos.

POLÈMICA. f. *Mil.* Art qu' ensenya 'ls ardits de pendre o defensar una plaça. Polémica. || La teología dogmática. Polémica. || Disputa literaria, criticantse els autors mutuament. Polémica. || DISCUSSIÓ.

Polemoni

POLEMICH, CA. adj. Cosa de la polèmica, com: qüestió *polèmica.* Polémico.

POLEMICÓ. m. Dança guerrera dels antichs grechs. Polemicón.

POLEMISTA. m. Aquell que sosté polèmiques. Polemista.

POLEMONI. m. *Bot.* Mena de plantes dicotiledonies, tipus de la familia de les polemoniacies, herba perpètua de set a vuit decimetres d' alçaria ab tanys un xich vermellosos y ramosos, fulles llanceolades y flors flairantes, blaves, morades o blanques, y fruit de tres celdes donant llevors petites y punxagudes. Antigament s' usava com a sudorífica a la medicina, y se conreua als jardins perque conserva al hivern les fulles, y al istiu y a la tardor fá nombroses flors. Polemonio.

Pòlen

PÒLEN. m. Polzim un poch reinós que hi ha als caps dels fils de les flors y que conté la materia prolífica d' elles. Polen.

POLENCIA. f. Opulencia, riquesa, força.

POLÈNICH, CA. adj. *Bot.* Pertanyent al pòlen. Polénico.

POLENISSA. f. *Bot.* Part principal del pòlen de les plantes. Polenisa.

POLENT, A. adj. Opulent, fort, rich. || (Menjar). Farinetes. Farro.

POLI. Veu grega, que ab el significat de *molt,* entra com a prefixe a la composició de moltes paraules usades com a termes tecnichs y algunes d' us generalisat. Poli.

POLIADELF, A. adj. *Bot.* De molts estams disposats en feixets distints. Poliadelfo.

POLIADELFIA. f. *Bot.* Mena de plantes proveides de molts estams reunits en més de dos feixets distints. Poliadelfia.

POLIADELFITA. f. *Min.* Varietat de silicat de ferro. Poliadelfita.

POLIALITA. f. *Min.* Substancia compacta y fibrosa que 's troba als terrers argilosos. Polialita.

POLIAMATIPIA. f. Procediment pèl qual se fonen varies lletres juntes. Poliamatipia.

POLIANDRIA. f. *Bot.* Mena de plantes que comprèn totes les que tenen de vint a cent estams. Poliandria. || Estat de la dona casada ab dos o més homens. Poliandria.

POLIANEMIA. f. *Med.* Disminució general de la sanch. Polianemia.

POLIANÈMICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a o propi de la polianemia. Polianémico.

POLIANITA. f. *Min.* Varietat de pirolusita. Polianita.

POLIANTEA. f. Colecció, arreplech de noticies relatives a diversos assumptes. Poliantea.

POLIARGILITA. f. *Min.* Silicat d' alúmina, varietat de rosita. Poliargilita, poliargita.

POLIARQUÍA. f. Govern de molts. Poliarquía.

POLIÁRQUICH, CA. adj. Pertanyent a la poliarquía. Poliárquico.

POLIBASITA. f. *Min.* Sulfur d' argent, antimoni, arsènich y coure. Polibasita

POLIBLENNIA. f. *Med.* Superabundor de mucositats. Poliblennia.

POLIBRACI. m. *Med.* Monstre que té un o més braços supernumeraris. Polibraco.

POLIBRAQUIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en tindre un o varis braços supernumeraris. Polibraquia.

POLIBRÁQUICH, CA. adj. Lo que pertany a la polibraquia. Polibráquico.

POLICARP. n. p. Policarpo.

POLICASTRE. m. Polítich dolent, desconceptuat.

POLICÍA. f. El modo de regir bé una república, ciutat, etc. Policía. || Cos encarregat de vigilar continuament per la seguretat dels ciutadans, procurant que no 's pertorbi l' ordre públich; dependeix de les autoritats polítiques. Policía. || Cada individuu pertanyent al dit cos. Policía. || Urbanitat, bona criança. || Elegancia, netedat, curiositat.

POLICÍA JUDICIAL. La que té per obgecte l' averiguació dels delictes y persecució dels delinqüents encomanada als jutges y tribunals. *Policía judicial.*

POLICÍA SECRETA. La qu' está a la disposició particular de les autoritats sense portar insignia visible de cap mena. *Policía secreta.*

POLICÍA URBANA. La que 's refereix a tot lo que té relació ab lo cuidado de la vía pública en general, llimpiesa, higiene, salubritat y ornament dels pobles. Avui está encomanada als ajuntaments y als alcaldes. *Policía urbana.*

POLICIACH, CA. adj. Relatiu o pertanyent a la policía.

POLICIER, A. adj. Amich, compare de la policía.

POLICITACIÓ. f. Oferta feta a Deu o a la república. Policitación.

POLICOLIA. f. *Med.* Superabundor de bilis. Policolia.

POLICOPRIA. f. *Med.* Excessiva evaquació de materies fecals. Policopria.

POLICORDI. m. *Mus.* Instrument de corda y arquet, molt en us als començos del sigle XIX. Semblava al contrabaix, encare que molt més reduhit. Les cordes eren deu y els tons se formaven per medi del teclat. Policordio.

POLICOTELIDONI, A. adj. *Bot.* Que té molts cotiledons. Policotiledóneo.

POLICRACIA. f. Sistema de govern en que hi figuren molts ciutadans elegits pel poble. Policracia.

POLICRASSA. f. *Min.* Titanat de circoni. Policrasa.

POLICRÁTICH, CA. adj. Pertanyent a la policracia. Policrático.

POLICRESTA. f. *Farm.* Lo que serveix pera molts usos. Policresta. || Se diu d' una sal que ix per parts iguals de salitre y sofre, posats aquets dos simples dins d' un gresol bullent; y també 's diu de moltes menes de píndoles. Policresta.

POLICROILITA. f. *Min.* Pedra de trench fullós que ratlla 'l vidre y 's desfá en pols al meteix temps.

POLICROÍSME. m. Fenòmen que consisteix en que certs cossos crestallisats presenten colors diferents, segons el sentit en que 'ls penetra 'l raig lluminós. **Policroísmo.**

POLICROITA. f. *Quím.* Substancia odorífera trobada al perigón de safrá. **Policroita.**

POLICROM, A. adj. Compost de molts colors. **Policromo.**

POLICROMIA. f. Estat o carácter d' un cos quins teixits de color presenten diferents matisos. **Policromia.**

POLICROMICAMENT. adv. D' una manera policròmica.

POLICROMICH, CA. adj. Que és de molts colors.

POLÍCRON, A. adj. Lo que dura molt de temps. **Polícrono.**

POLICRONI. n. p. **Policronio.**

PÒLIÇA. m. Val, lliurança pera cobrar algún diner. **Póliza.** || Paper que conté la nota d' alguna cosa qu' algú reb o deu rebre. **Póliza.** || LLETRA DE CAMBI. || *Met.* Flica, subgecte ociós y sense destí. **Polizón, gazapo, perillán, tuno.** || En les impremptes la factura que conté la nota detallada de la quantitat de lletra que 's demana a la fundició. **Póliza.** || Compromís d' un segur de vida, d' incendis, etc. **Póliza.**

POLIÇÓN. m. **Polizonte.** || POLICÍA.

POLIDACRIA. f. *Med.* Excreció abundosa de llágrimes. **Polidacria.**

POLIDÁCTIL, A. adj. Que té molts dits. **Polidáctilo.** || *Bot.* Que té moltes espigues fasciculades, quines cápsules presenten una mena de digitació. **Polidáctilo.**

Polidesme

POLIDAMENT. adv. m. Ab polidesa. **Pulidamente.** || Ab elegancia. **Pulidamente.**

POLIDESA. f. Hermosura, curiositat, compostura, delicadesa. **Tersidad, pulidez, cultura.**

POLIDESME. m. *Zool.* Miriopots polidesmits, perllongats fins a deu centimetres, que viuen enrotllats en cercle, dessota de les molses y les fulles seques.

POLIDOR. m. Eina o qualsevulla altra cosa que serveix pera polir. **Pulidor, pulidero.** || Lo troç de cordobé o altra cosa suau que 's té entre 'ls dits pera capdellar el fil a fí de que aquest s' allisi o no faci mal ab lo seguit de passar. **Pulidor, pulidero.** || Qui poleix o adorna. **Pulidor.**

POLIDURA. f. L' acció y l' efecte de polir. || La manera de polir. **Pulidura.**

POLIEDRE. m. *Geom.* Qualsevulla figura sòlida que consta de moltes superfícies. **Poliedro.**

POLIÈDRICH, CA. adj. *Geom.* Lo concernent al poliedre. **Poliédrico.**

POLIFAGIA. f. *Med.* Voracitat insaciable. **Polifagia.**

POLIGALA. f. *Bot.* Plantes herbacies de les poligolacies ab tanys prims de un a dos decimetres, fulles oposades, ovalades y senceres y flors espigades de color de rosa o violat, fruit capsular aplanat ab llevors llargarudes, y arrel perenne que floreix expontaniament a les montanyes. **Polígala.**

Poligala

POLIGALACTIA. f. *Med.* Afecció produida per una excessiva secreció de llet. **Poligalactia.**

POLIGALÁCTICH, CA. adj. Que té abundor de llet. **Poligaláctico.**

POLIGALIA. f. *Med.* Superabundancia de llet en les dones. **Poligalia.**

POLIGÁLICH, CA. adj. *Quím.* Denominació d' un ácit que s' extreu de l' arrel de la planta anomenada polígala. **Poligálico.**

POLIGAM, A. m. y f. Marit de móltes dones a un temps o successivament, o muller de molts marits a un temps o successivament. **Polígamo.**

POLIGAMIA. f. L' estat del home casat ab moltes dones a un meteix temps o successivament, y també se diu de les dones respecte dels homes. **Poligamia.**

POLIGAMISTA. adj. Partidari de la poligamia.

POLIGARQUÍA. f. **Poliarquía.**

POLIGASTRE, A. adj. Se diu del animal que té molts ventrells o sachs alimentaris. **Poligastro.** || pl. Mena d' animals que tenen una sola boca y molts ventrells. **Poligastros.**

POLIGÈNICH, CA. adj. *Geol.* Roca formada de trocets de moltes altres. **Polígénico.**

POLIGLOT, A. adj. Lo qu' está escrit en diferentes llengües o qui les sap. **Políglota.**

POLÍGON. m. *Geom.* Figura plana que té més de quatre costats. **Polígono.** || adj. Lo qu' está en forma de polígono o hi té alguna relació. **Polígono.**

POLÍGON EXTERIOR. *Fort.* Lo que 's forma tirant ratlles rectes de punta a punta de tots els baluarts de la plaça. *Polígono exterior.*

POLÍGON INTERIOR. *Fort.* La figura composta de les ratlles que formen les cortines y semigoles. *Polígono interior.*

POLIGONACI, A. adj. *Bot* Se diu de les plantes vasculars de tronch y branques nusoses, fulles senzilles y alternes, y llevor d' albumen farinós, com: la sanguinaria major, el ruibarb, etc. **Poligonáceo.** || Familia d' aquestes plantes. **Poligonáceo.**

POLIGONAL. adj. *Geom.* Lo concernent al polígon. **Poligonal.**

POLIGRAF. Aquell que 's dedica al estudi y conreu de la poligrafía. || Autor que ha escrit respecte a materies diferentes. || Máquina d' escriure ab quina poden mourers a la vegada varies plomes, pera traure moltes copies d'un meteix escrit. || *Fisiol.* Aparell pera observar y registrar diferents fenòmens fisiològichs.

POLIGRAFÍA. f. L' art d' escriure per modos ocults qu' encobreixen l' escrit y de traduir lo que és escrit ab signes particulars que no són d' us corrent. **Poligrafía.**

POLIGRAMA. m. *Geom.* Figura composta de moltes ratlles. **Poligrama.** || *Min.* Mena de jaspi roig ab clapes blanques en forma de ratlles. **Poligrama.**

POLÍGULA. f. *Bot.* HERBA DE LA TOS.

POLIHEMIA. f. *Med.* Plètora sanguinosa. **Polihemia.**

POLIHÈMICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la polihemia. **Polihèmico.**

POLIHIDRA. f. *Med* Mena de suor excessiva. **Polihidra.**

POLIHIDRIT. m. *Min.* Silicat hidratat de peròxit de ferro, mineral de color roig de fetge, opach y de brill reinós. **Polihidrito.**

POLIJA. f. POLITJA.

POLILITA. f. *Min.* Substancia pareguda pêl seu color y brill a la bleda. **Polilita.**

POLÍMEL. m. *Med.* Monstre caracterisat per membres supernumeraris. **Polímelo.**

POLIMELIA. f. *Med.* Multiplicitat d'un membre en un meteix cos. **Polimelia.**

POLIMÈLICH, CA. adj. *Med.* Lo que pertany a la polimelia. **Polimélico.**

POLIMENT. m. Acte de polir. **Pulimento.** || El llustre o perfecció que 's dona a algunes coses. **Pulimento.** || La correcció d' alguna obra pera perfeccionarla **Lima.**

POLIMENTAR. v. a. y derivats. POLIR.

POLIMERISME. m. *Med.* Monstruositat que resulta de tindre algún membre o alguna part de més al cos. **Polimerismo.**

POLIMNIMITA. f. *Min.* Titanat doble de circoni y de bases protoxidades. **Polimnimita.**

POLIMNITA. f. *Min.* Pedra senyalada ab dentrites que representen signes de musica. **Polimnita.**

Segell de Polinyá

POLIMORFISME. m. *Min.* Propietat que tenen certs cossos de crestallisarse baix diferents aspectes. **Polimorfismo.**

POLINACIÓ. f. *Bot.* Emissió del pòlen. **Polinación.**

POLINOMI. m. *Mat.* Quantitat algebraica expressada per molts termens. **Polinomio.**

POLINYÁ. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sabadell; és a la vora del riu Ripoll y té 382 hab. || Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Alcira; és a la vora del Xúcar y té 1,923 hab.

POLIOL. m. *Bot.* Herba medicinal de la fam. de les llabiades, de cames quadrades y coberta de borriçol; les fulles rodones semblantes a les del moradnix, encara que més blanes y morenes; les flors a modo d' anells, blaves o purpúries y algunes vegades blanques. La femella té les fulles llargues y estretes, les cames rodones y vermelles. **Poleo, golio, zamarrilla.**

POLIOL D' AIGUA: POLIOL.

POLIOL BLANCH. NEFTA.

POLIOL MONTÁ. *Poleo montano, zamarrilla.*

Poliol

POLIÒMAT. m. *Zool.* Insectes ropalòcers licenits, petits, ab ales bronzejades o daurades, ab taques negres, blanques o grogues. Abunden al antich continent. **Poliomato.**

Poliòmat

POLIOP. m. *Med.* Monstre humá ab dues cares. **Poliopo.**

POLIOPSIA. f. *Med.* Vista múltiple. **Poliopsia.**

POLIÒPTICH, CA. adj. *Med.* Relatiu a la poliopsia. **Polióptico.**

POLIORAMA. m. Imitació de la naturalesa en moviment, per quin medi 'ls punts de vista cambien a cada instant. **Poliorama.** || Aparell òptich compost de varis crestalls d' aument, al través dels quals el espectador veu de tamany natural figures y paisatges de gran varietat. **Poliorama.** || El seti o lloch de recreu ont s'hi ensenyen aquestes vistes. **Poliorama.**

POLIOREXIA. f. *Med.* Fam excessiva acompanyada de dolors de ventrell. **Poliorexia.**

PÓLIP. m. *Med.* Carnot que 's cría regularment dins del naç. **Pólipo.** || *Zool.* Zoòfit quins nirvis están disposats al entorn d' un centre y quina boca está rodejada de tentáculs molt prims. **Pólipo.**

POLIPASTS. m. Máquina composta de moltes corrioles. **Polipastos.**

POLIPEDIA. f. *Med.* Genre de desviacions orgá niques. **Polipedia.**

POLÍPER. m. Conjunt de pòlips; habitació comuna d' ells. **Polípero.**

POLIPÈTAL, A. adj. *Bot.* Que té molts pètals. **Polipétalo.**

POLIPETALIA. f. *Bot.* Estat d' una corola polipètala o d' una planta de flors polipètales. **Polipetalia.**

POLIPIFER, A. adj. Que té polips. **Polipífero.**

POLIPIFORME. adj. *Med.* Calificació de certes coagulacions de la part fibrinosa de la sanch. **Polipiforme.**

POLIPODI. m. *Bot.* Herba de la fam. de les falgueres, dita aixís del grech per la abundor d' arrels que treu a manera de peus; les fulles son semblantes

Polipodi

a les de la falguera. Neix a les soques dels arbres vells o sobre les pedres cobertes de molsa, y serveix contra les obstruccions de les entranyes, escorbutíns, hipocondría, etc. **Polipodio, helecho común.**

POLIPODIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en tindre un o més peus supernumeraris. **Polipodia.**

POLIPOLI. m. *Bot.* POLIPODI. || ERBA DELS HUMORS FRETS.

POLIPOSIA. f. *Med.* Indigestió al ventrell d' una gran porció de líquits. **Poliposia.**

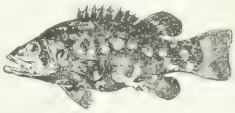

Polipri

POLIPRI. m. *Zool.* Peixos acantopterigis de molta grandaria, ab crestes dentades al opercul, que viuen comunament al Mediterrani. **Poliprio.**

POLIQUILIA. f. *Med.* Superabundancia de quilo. **Poliquilia.**

POLIQUILO, A. adj. *Med.* Que produeix molt de quilo. **Poliquilo.**

POLIQUIM, A. adj. *Med.* Que subministra molta sanch. **Poliquimo.**

POLIQUIMIA. f. *Med.* Superabundancia de sanch. **Poliquimia.**

POLIR. v. a. Allisar, brunyir, donar llustre a alguna cosa. **Pulir, pulimentar, afinar, tersar, limpiar, asear.** || Esmenar, corretgir, perfeccionar. **Pulir, pulimentar, limar, sutilizar.** || Travallar ab molt de cuidado. **Pulir, pulimentar.** || *Met. fam.* VENDRE. || v. r. Civilisarse. **Adornarse, pulirse.**

POLISCELIA. f. *Med.* Gènero de monstruositats caracterisades per la presencia de peus supernumeraris. **Poliscelia.**

POLISCOP. m. Ullera que multiplica 'ls obgectes. **Poliscopo.**

POLISFERITA. f. *Min.* Varietat de color part de fosfat de plom, que conté fosfat de cals y fluorur de calci. **Polisferita.**

POLISPERMÁTICH, CA. adj. *Bot.* Que té moltes llevors. **Polispermático.**

POLISPERMIA. f. *Bot.* Abundor de llevor. **Polispermia.**

PÒLISSA. f. *Ter. ibicench.* Pillet. **Pícaro, granuja.** || PÒLIÇA.

POLISSARCIA. f. *Med.* Voluminosa corpulencia. Polisarcia.

POLISSIALIA. f. *Med.* Secreció excessiva de saliva. Polisialia.

POLISSÍLAB. adj. De moltes sílabes. **Polisílabo.**

POLISSILÁBICH, CA. adj. Que consta de moltes sílabes. **Polisilábico.**

POLISSÍNDETON. f. *Ret.* Figura que consisteix en posar moltes conjuncions a la oració. **Polisíndeton.**

POLÍSSOM. m. *Med.* Monstre que té molts cossos. **Polísomo.**

POLISSOMATÍA. f. *Med.* Corpulencia excessiva. **Polisomatía.**

POLISSOMIA. f. *Med.* Monstruositat caracterisada per tindre més d' un cos. **Polisomia.**

POLISSÓN. m. Certa peça que les dones se posaven a la part mitja de derrera pera donar millor forma als vestits. **Polisón.**

POLISSONT. m. despectiu. Agent subaltern de policía. **Polizonte.** || POLIÇÓN.

POLISSULFUR. m. *Quim.* Sulfur combinat ab un altre qu' está en diferenta proporció. **Polisulfuro.**

POLISTIL, A. adj. *Arquit.* De moltes columnes. **Polistilo.**

POLIT. m. *Ornit.* Aucell de color part o de color de llebra, 'l bech molt llarch y arquejat, tres dits o ungles a cada pota y un altre al garró, tots separats. **Zarapito real.** || Nom vulgar d' Hipòlit. **Hipólito.**

POLIT GRIS. *Ornit.* POLIL, XARLOT.

POLIT, DA. p. p. **Pulido.** || *Met. fam.* VENUT. || adj. Agraciat, ben fet, curiós. **Lucio, pulido, terso, raso.** || Qui vesteix ab molt de gust. **Almidonado.** || Hermós, aixerit.

PARLAR POLIT. fr. Explicarse ab estil pur y correcte. *Hablar culto.*

POLIT A POLIT. fr. A poch a poch, de mica en mica.

PÒLIT, A. n. p. vulgar de Hipòlit. **Hipólito.**

POLITECNIA. f. Estudi que disposa a adquirir habilitat en la práctica de diferentes ciencies y arts d' aplicació. **Politecnia.**

POLITÈCNICH, CA. adj. Lo qu' abraça moltes ciencies o arts. **Politécnico.**

POLITEÍSME. m. Pluralitat de deus. **Politeísmo.**

POLITEÍSTA. adj. Lo que pertany al politeísme. **Politeísta.** || Qui adora a molls deus.

POLITG. *Geog.* Caseriu del terme de la Baronía de Rialp, prov. de Lleida.

POLITJ. *Geog.* Veinat del terme de Camelás, departament dels Pirineus Orientals.

POLITJA. f. *Náut.* Roda macissa dels ternals, etc. **Rodaja, roldana.** || Qualsevol altra rodeta petita y macissa. **Polea.**

POLÍTICA. f. Govern, administració de la república, del Estat. **Política.** || Cortesía, urbanitat y bona criança. **Política.** || Bona economía de cada hu respecte a la seua familia y negocis particulars. **Política.**

POLITICAIRE. s. Polítich desacreditat. **Politicastro.**

POLÍTICAMENT. adv. m. Segons regles de política. **Políticamente.** || Acomodantse a les ocasions. **Políticamente.**

POLITICASTRE. m. **Politicastro.**

POLÍTICH, CA. adj. Lo que pertany a la política, al govern del Estat. **Político.** || Versat en el govern del Estat. **Político.** || Qui s'ocupa de política o hi pren part. **Político.** || Urbá, cortès. **Político.**

POLITICOMANÍA. f. Manía per la política. **Politicomanía.**

POLITICOT, A. adj. desp. de polítich y política.

POLITIQUEJAR. v. n. *Fam.* Parlar de política.

POLITROFIA. f. *Med.* Abundor d' aliment, excés de nudrició. **Politrofia.**

POLITXA. f. POLITJA.

POLITXINELA m. y

POLITXINELI. m. Ninot de cartró que 's fa moure ab les mans o mecánicament. **Mimo, saltimbanco, saltabancos, chiquiticuatro.**

POLIVALV, A. adj. Calificatiu de l' animal o de la máquina que té més d' una válvula. **Polivalvo.**

POLIVIRIA. f. Dona que té molts marits. **Poliviria.**

POLIXEN. m. *Min.* Platina nativa ferrífera. **Polixeno.**

POLM. m. *Ictiol.* POP.

POLO. m. POL.

POLOCRE. m. *Zool.* Insectes himenopters ab agulló, de forma llargaruda, ovoidia y de color negre ab faixes fosques y grogues. **Polacro.**

Polocre

POLONESA. f. Abrich pera el vestit de dona, cenyit a la cintura y guarnit de pells. || Dança y el sò que serveix pera ballarla. || Joch de dames. **Polonesa.** || adj. De Polonia.

POLONIA. n. p. Nom vulgar d' Apolonia. **Apolonia.**

POLOP. *Geog.* Vila de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Callosa d' Ensarriá; és a la vora del riu Algar y té 1,714 hab.

POLP. m. *Ictiol.* POP.

POLPA. f. Molsa. **Pulpa.**

POLPÍS. m. El ventrell dels dits. **Pulpejo.**

POLPLA. f. POLPA.

POLPÓS, A. adj. Carnós.

POLPOSITAT. f. Carnositat.

POLS. Amb. La part més menuda y desfeta de terra molt seca, qu' ab qualsevol moviment s' alça en l' aire. **Polvo.** || Les parts sutilíssimes a que 's redueixen o en que 's resol algún sòlit, com: *pols* de tabaco, etc. **Polvo.** || POLSAGUERA. || POLLEN. || Petita porció d' alguna cosa polverisada que 's pren ab l'extrèm dels dits polze y index, com: tabach, etc. **Polvo, pulgarada.** || POLVOS.

POLS DE CARTES: POLVOS.

POLS D' OLOR: POLVOS DE PERRUQUER.

POLS MENUDA: POLZINA.

ALÇAR A ALGÚ DE LA POLS DE LA TERRA. fr. *Met.* Treure a algú de la miseria, donantli alguna dignitat o empleu. *Levantar del polvo ó del polvo de la tierra; poner en zancas.*

ALÇAR O FER MOURE POLS. fr. Denota que a més del sentit recte, significa donar causa a que hi hagi dissensions. *Levantar polvareda; levantar ó mover una cantera.*

APAGAR LA POLS. fr. *Met.* Regar allí ont n' hi ha pera que no s' alci. *Matar el polvo.*

D' AQUELLA POLS VENEN AQUETS FANCHS. *Ref.* Ab que 's denota que molts mals que 's pateixen provenen dels desordres comesos anteriorment. *De aquellos polvos vienen estos lodos.*

ESCAMPAR LA POLS. fr. Espargir alguna cosa feta pols. *Espolvorear, espolvorizar.*

FER LA POLS. fr. Aventatjar. *Pasar la mano por la cara.*

NAT DE LA POLS DE LA TERRA. *Loc.* Ab que 's denota qu' algú ha tingut baixos principis. *Nacido en las malvas.*

OMPLIRSE DE POLS. fr. Rèbrela 'l panyo o altra roba, o qualsevol obgecte. *Entraparse.*

QUI NO VULGUI POLS, QUE NO VAGI A L' ERA. *Ref.* Contra 'ls que 's queixen després d' haver buscat lo dany voluntariament. *Quien no quiera ver lástimas no vaya á la guerra.*

SACUDIR LA POLS DELS PEUS O DE LES SABATES. fr. *Met.* Apartarse d' algún lloch digne de cástich o aborriment. *Sacudir el polvo de los pies ó de los zapatos.*

TREURE LA POLS D' ALGUNA COSA. fr. *Quitar el polvo.*

TREURE LA POLS DE LA ESQUENA. fr. *Met.* Pegar. *Sacudir el polvo.*

TREURE POLS DE SOTA L' AIGUA. fr. TRAURE SANCH D' UN COS MORT.

POLS. m. Part del cap entre l' ull y la orella. **Sien.** || Moviment de l' arteria. **Pulso.** || La part de munyeca ont se sent lo moviment de l' arteria. **Pulso.** || *Met.* Tino, cuidado en algún assumpte. **Pulso.** || Seguretat, fermesa a la má. **Pulso.** || POLZE. || POLZADA. || m. pl. Esperits vitals. **Espíritus vitales.**

POLS ASSOSSEGAT. Se diu quan está quiet, ferm, al seu estat natural. *Pulso sentado, sosegado.*

ANAR EL POLS. fr. Moures ab violencia. *Latir el pulso.*

A POLS. m adv. Alçar alguna cosa fent força solament ab la munyeca. *A pulso.*

PENDRE 'L POLS. fr. POLSAR. || *Met.* Tantejar, examinar la disposició o estat d' algún negoci pera sapiguer lo que 's deu fer. *Tomar el pulso.*

PESAR A POLS. fr. Examinar el pes d' una cosa, sostenintla en l' aire ab la má. *Tomar á pulso.*

QUEDAR SENSE POLS. fr. *Met.* Pasmarse, immutarse greument per la novetat que causa alguna cosa. *Quedarse sin pulsos.*

TINDRE BON POLS. fr. *Met.* Tindre acert pera fer alguna cosa. *Tener buen pulso ó tino.*

TINDRE 'L POLS NATURAL, ASSOSSEGAT O CORRENT. fr. Se diu quan té 'l seu moviment regular. *Estar el pulso en caja.*

PÒLS. m. plural de POL.

POLSADA. f. Acció de polsar. || POLZADA.

POLSADETA. f. dim. **Polvico, polvillo, polvito.**

POLSADOR, A. m. y f. Qui polsa. **Pulsador, pulsante.**

POLSADOR ELÈCTRICH. Botó que apretantlo, posa en contacte els fils que comuniquen ab la pila, fent sonar el timbre.

POLSAGUERA. f. La pols que hi ha o s' alça de la terra. **Polvareda, nube de polvo.** || *Met.* Altercat, debat, qüestió.

ALÇAR POLSAGUERA. fr. ALÇAR POLS.

POLSAR. v. a. Pendre 'l pols al malat. **Pulsar, tomar el pulso.** || Pendre tabach. **Tomar un polvo.**

POLSAT, DA. p. p. **Pulsado.**

POLSATIU, VA. adj. **Pulsativo.**

POLSEJAR. v. n. Moure, alçar pols. **Levantar polvo.** || Pendre tabach molt sovint. **Menudear el polvo.** || Fer força ab el dit polze. **Apulgarar.**

POLSER. m. Lo dit primer y més gros dels de la má. **Pulgar, pólice.** || POLZE.

POLSERA. f. Sorrera. **Salvadera.** || Lo cabell que cau sobre 'ls polsos. **Pulsera, aladar, garceta.** || Ornament de les munyeques. **Pulsera.**

POLSERA D' UNA OBERTURA. *Ter.* JAMBES.

POLSET. m. dim. La petita porció d' alguna cosa reduida a pols. **Polvillo, polvito.**

POLSÍM. m. *Ter.* POLSINA.

POLSINA. f. dim. **Polvillo, harina, polzina.**

POLSINÓS, A. adj. Diminutiu de pols; que té polsina.

POLSÓS, A. adj. Cobert de pols. **Polvoroso, polvoriento.**

POLTRE. m. y

POLTRO. m. **Potro.**

POLTRÓ, NA. adj. Dropo, mandra. **Follón, poltrón.** || COVART, GALLINA, PORUCH. || Lo que serveix pera molta comoditat y descans del cos, com: cadira *poltrona*. **Poltrón.**

POLTRONA. f. Sella còmoda de poltre.

POLTRONERÍA. f. Dropería. **Poltronería.**

POLTRUCH. m. Persona petita y molt grassa. **Pastel, embote, morcón, hobachón, jergón, talego, mostrenco.**

POLUCIÓ. f. Efusió del semen provocada voluntariament o somiant. **Polución.** || Profanació immonda. **Polución.**

PÓLUX. m. *Min.* Triple silicat d' alúmina, potassa y sosa que 's troba al ull de serp, junt ab el mineral anomenat *càstor*. **Pólux.** || *Astron.* Una de les estrelles de la constelació de Gèminis. **Pólux.**

POLVERA. f. Capça de posar polvos. **Polvera.**

POLVERISAR. v. a. POLVORISAR.

POLVERISAT, DA. adj. Reduit a pols. **Pulverizado.**

POLVO. m. El tabach de pols. **Rapé.** || POLS.

POLVOS DE FREGAR ARRECADES. Polvos de banya de cervo calcinats. *Polvos de hasta de ciervo calcinados.*

POLVOS DE JOAN DE VIGO. Óxit que 's trova a Idria y Friol, però quasi sempre és producte del art; está compost d' oxigen 8 p., metall 100 p., etc., se presenta en masses formades de petites escates brillantes, de color groch que tira a taronja, inodores, de sabor càustich y metállich, solubles al aigua. *Óxido rojo de mercurio, deutóxido de mercurio, precipitado rojo, polvos de Vigos, polvos de Juanes.*

POLVOS D' OLOR. Els que 's posen per luxo o per higiene a la cara. *Polvos.*

POSAR POLVOS: EMPOLVAR.

POLVORA. f. Composició de sofre, salitre y carbó. **Pólvora.** || *Met.* El mal geni d' algú que s' enfada fácilment. **Pólvora.** || Vivesa, activitat y veemencia d' alguna cosa. **Pólvora.** || pl. POLVOS.

POLVORA SORDA. La que sense fer soroll fa 'l meteix efecte que la ordinaria. *Pólvora sorda.* || *Met.* El subgecte que danya a un altre ab dissimulo. *Pólvora sorda.*

ESSER UNA POLVORA. *Loc. met.* Denota 'l geni colèrich d' algú. *Ser un alquitrán ó una pólvora.*

GASTAR POLVORA EN SALVA. fr. *Met.* Posar medis inútils y fora de temps pera algún fi. *Gastar la pólvora en salva.*

POLVORAMENT. m. *Ant.* EMPOLSAMENT.

POLVORAR. v. a. *Ant.* EMPOLSAR.

POLVORER. m. Fabricant de polvora. **Polvorista.**

POLVORERA. f. Capça de posar polvora.

POLVORÍ. m. Foguerí, foradet que tenen els canons de les armes de foch, per lo qual se comunica aquest a la cárrega. **Fogón, oído.** || *Ant.* Polvora reduida a pols pera encebar les armes de foch. **Polvorín.** || Magatzem o lloch destinat pera guardarhi polvora. **Polvorín.**

SER UN POLVORÍ. *Loc. met.* SER UNA POLVORA.

POLVORISABLE. adj. Lo que 's pot reduir a pols. **Polvorizable, pulverizable.**

POLVORISACIÓ. f. Acte y efecte de reduir a pols. **Polvorización, pulverización, trituración.**

POLVORISADOR. m. Máquina pera polverisar. **Polvorizador.** || adj. Lo que polvorisa.

POLVORISAR. v. a. Reduir a pols. **Polvorizar, pulverizar pulvificar, triturar.**

POLVORISAT. adj. Que polvorisa.

POLVORISTA. m POLVORER.

POLZADA. f. Mida que agafa del extrem de l'ungla del dit gros de la má al primer nus, y que correspòn a la dotzena part d' un peu. **Pulgada.**

POLZE. m. El dit gros de la má, qu' és el més curt. **Pulgar.** || POLS. **Pulso.**

POLZELLA. f. PONCELLA.

POLZER. m. POLZE.

POLZERS. m. pl. *Ter. de la Garrotxa.* Els dits de les mans.

POLZIM. m. Trocet de raím o de pances ab uns quants grans. **Migaja.** || Miqueta o trocet de qualsevol cosa. **Migaja.**

POLZINA. f. Pols molt fina. Sol dirse de la de la farina, or, etc. **Polvillo.**

POLZINÓS, A. adj. Que fa polzina.

POLL. m. *Ornit.* La cría que surt del ou dels aucells, com el de la gallina. **Pollo.** || El de l' áliga. **Aguilucho.** || El d' ánech. **Anadino.** || El de cigonya. **Cigoñino.** || El de galldindi. **Pavipollo.** || El de garça. **Picazo.** || El d' oca. **Ansarino.** || La cría de les abelles. **Pollo, empolladura.** || *Entom.* Insecte sense ales, d' uns dos milimetres de llarch, de color cendrós fosch, de substancia més dura si habita al cap, y més blana y de color quasi blanch si habita al cos. **Piojo.** || Insecte que críen els aucells, diferents dels comuns en el tamany y figura. **Piojo.** || LLADELLA. || pl. POLLADA. || *Met.* MISERIA, POBRESA.

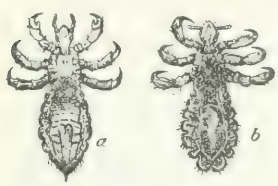

POLLS: *a*, mascle; *b*, femella

POLLS D' ASTOR. Cert dret antich. *Pollos de azor.*

POLL DE BOU: PAPARRA.

POLL DE COSTURA O ENCOMANADIÇ. *Met.* La persona importuna y molesta que no 'ns podem treure de sobre. *Piojo pegadizo, machaca, sobón, pegote.*

POLL DE MAR. *Zool.* Crustaci d' uns 25 centimetres de llarch, compost de nou articulacions cobertes d' una crosta dura, de les quals la d' un extrem composa el cap, la del altre la cua, y les demés, que constitueixen el cos, están armades cada una de dues cames. S' alimenta d' aquátils, als quals s'agafa fortament. *Piojo de mar.*

POLL GAVAIG. *Bot. Álamo de Italia ó de Lombardía.*

POLL MALALTÍÇ. El debil y malalt que no medra. *Galpito.*

POLL MULLAT. fr. *Met.* XOP.

POLL RESUCITAT, PICA MÉS QUE CAP. *Ref.* Reprèn al qui havent estat elevat a algún empleu, no 's recorda dels de la seua antiga esfera, y reprèn els defectes qu'ell cometía y deuría dissimular. *No se acuerda el cura de cuando fué sacristán.*

POLL ROS: BRANXET.

DEU NOS GUARDI D' UN POLL RESUCITAT. *Ref. Cuando el villano está en el mulo, ni conoce á Dios ni al mundo.*

FER UNA MORT COM UN POLL. fr. *Quedarse como un pajarito.*

MATAR UN POLL O 'LS POLLS. fr. *Fam.* Pegar a algú al cap. *Cascar ó machacar las liendres.*

MIRAR O TREURE 'LS POLLS. Buscarlos pera matarlos. *Despiojar.*

MORIR COM UN POLL. fr. *Met.* FER UNA MORT COM UN POLL.

PER UN POLL NO 'S PERT LA LLOCA. *Ref.* Ab que 's denota que quan molts están empenyats en alguna cosa, no 's deu abandonar per més que n' hi hagi un que desisteixi. *Por un fraile no se pierde un convento; uno y ninguno todo es uno.*

POLLS AB POLLS FAN LLÉMENES. *Ref.* Ab que 's denota que pera millorar algú de fortuna no deu pendre per company a un altre que sigui tan miserable com ell. *Piojos con piojos, no hacen sino liendres; la miseria cría miseria.*

TREURE POLLS. fr. Netejar d' ells. *Despiojar.*

POLL (Nicolau). *Biog.* Metge de Carles V, molt célebre en son temps.

POLL. m. *Bot.* Arbre molt alt, de fusta blana y lleugera, mena de xop que 's cría per les vores dels rius. **Chopo.**

POLL GAVAIG. *Bot.* Especie diferenta de l' anterior. *Chopo.*

POLL, A. m. y f. *Met.* El jove molt astut y aixerit. **Pollo.**

POLLA. f. Gallina jove. **Polla.** || Parlant de joch, és lo que 's posa o aposta. **Polla.**

POLLA D' AIGUA. *Ornit.* Aucell molt comú a Espanya, d' uns 26 centimetres de llarch, ab el llom negre, els costats cendrosos, el ventre roig, les ales fosques, la cua negra clapada de blanch y les potes rogenques; habita als paratges d' aigua, vola poch y ab les potes penjant. *Gallina de río, polla de agua, fulica, gallineta.* || *Ictiol.* Peix de la fam. dels tríglits. *Escorpa roja.* || PANAGALL.

POLLA D' INDIA O D' INDI. *Pava.*

POLLA ROSSA: BRANXET. || *Met. fam.* La minyona bonica. *Polla.*

POLLA D' ULLS D' OLI, POLLA DEL ULL. *Ornit.* POLLA SULTANA.

POLLA PARDA. *Ornit.* BECADA.

POLLA DEL COLOR DE CENDRA. *Ornit.* Diferents noms ab que 's designen altres tantes especies o varietats d' aus del meteix grupu.

POLLA PINTADA. *Ornit.* GALLINA DE GUINEA.

POLLA XICA. *Ornit.* Au del gènero *Otis.* HONTARDA MENOR. || FABOT.

POLLACO. m. *Ant.* SOMBRERÁÇ.

POLLACONS. *Bot.* Nom que a la comarca de la Selva se dona a una mena de bolets del genre *Pleurotus.*

Pollacra

POLLACRA. f. Embarcació de vela llatina usada al Mediterrani. **Polacra.**

POLLADA. f. Conjunt de polls. **Pollada.**

POLLAGÓ. m. Branqueta d' arbre que regularment se cobreix de vesch pera caçar aucells. **Gajo.** || El corn, púa o punxa de les forques palleres, etc. **Cuerno.**

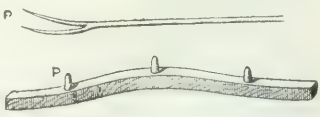

Pollagons

POLLAGUERA. f. Joch de ferro que consisteix en un piu giratori sobre un punt pera ajustar y obrir una porta. La pollaguera propiament dita és el punt, com ho dona ben a entendre la expressió tant familiar de *treure ó eixir de pollaguera.* **Quicio, quicial.** || En les campanes, el piu, apoi o tenidor. **Eje.** || *Met.* Lo que serveix d' apoi y sosteniment a un' altra cosa. **Quicio.**

SORTIR DE POLLAGUERA. fr. *Met.* Procedir algú sense regla en els seus negocis; enfadarse molt, perdre'l tino. *Salir de compás.* || Excedirse del modo acostumat y conforme al geni, condició o estat, especialment per ímpetu d' alguna passió. *Salir de sus casillas.*

TREURE DE POLLAGUERA. fr. Treure les coses de llur lloch corresponent, feries anar enrenou. *Sacar de quicio, enredarlo todo.*

TREUREHO TOT DE POLLAGUERA. fr. No deixar res al seu lloch corresponent. *Sacarlo todo de quicio.*

POLLÁM. m. POLLADA.

POLLANCH. m. *Bot.* Parlant d' arbres, ceps, etc., lluch, brot, grifoll, que ix a la soca o al mitg deles

branques principals y 'ls hi xucla la substancia; regularment no fa fruit. **Chupón.** || *Bot.* POLL.

POLLANCA. m. *Bot.* POLLANCRE. || Arbre jove.

POLLANCAR. m. Camp de pollanques o pollancres. || POLLANCREDA.

POLLANCRE. m. *Bot.* ALBA, POLL. || f. ALBA NEGRA.

POLLANCREDA. f. Lloch plantat de pollancres. **Chopada.**

POLLAR. v. n. POLLARSE.

POLLAREDA. f. *Ter.* POLLANCREDA.

POLLARENQUES. *Bot.* POLLACONS.

POLLARROSSA. *Geog.* Lloch del terme de Salamó, prov. de Tarragona.

POLLARSE. v. r. Corcarse, arnarse 'l blat, la roba, etc. **Picarse.** || Criarse 'l poll al ous. **Empollarse.** || *Met.* TORNARSE AIGUA POLL.

POLLASTRADA. f. Menjada de pollastres. || Remat de pollastres.

POLLASTRE. m. *Ornit.* Poll de gallina ja gros. **Pollo.** || *Met.* TRUÁ.

POLLASTRE DE JANER CADA PLOMA VAL UN DINER. *Ref.* Significa que 'ls pollastres en dit més van molt cars, per havernhi pochs. *Pollo de Enero, pluma á dinero.*

POLLASTREJAR. v. n. Tornarse 'l poll pollastre. || Fer el fadrí un noi jove.

POLLASTRET. m. dim. *Ornit.* **Polluelo, pollito.**

POLLAT, DA. p. p. **Empollado.** || CORCAT, ARNAT, TINYAT. || *Ter.* Près. **Cuajado.**

LLET POLLADA. *Ter.* Llet presa. *Leche cuajada.*

POLLATAIRE. m. y

POLLATER. m. Gallinaire, qui negocía ab avirám. **Gallinero, pollero.**

POLLEGADA. f. *Ant.* Certa mida. || POLZADA.

POLLEGANA. f. Mena d' aladre en forma de forcat pera llaurar ab una sola bestia. **Arado.**

POLLEN. m. La pols que alça la farina o 'l grá quan se mòlt. **Harija.**

POLLENCH, CA. adj. De la naturalesa del poll.

POLLENÇA. *Geog.* Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. d' Inca; és al N. de l' illa, no gaire

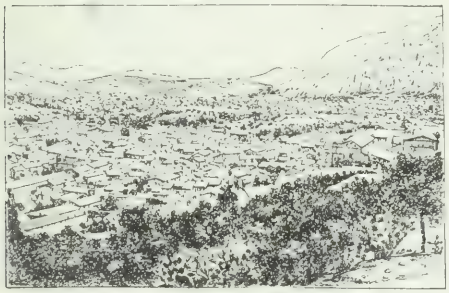

Vista de Pollença

lluny del mar, y té 8,452 hab. || —(PORT DE). *Hidrog.* PORT MENOR (Balears).

POLLER. m. GALLINAIRE. || POLLÓS.

POLLERA. f. Lloch ont se crien els polls; regularment és una mena de cove de vímechs estret de dalt y ample de baix. **Pollera.** || Artifici de vímechs en figura de campana ont hi fiquen les criatures pera que, sense perill de caure, s' exercitin a caminar. **Andaniño, pollera.**

POLLERÍA. f. Comers d' avirám. || Lloch, botiga o plaça ont se venen caps d' avirám. || La jovenalla aplegada en una reunió. **Pollería.**

POLLESA. f. JOVENTUT.

POLLESCH, CA. adj. Semblant al poll.

POLLESTRES. *Geog.* Poble del cantó de Thuir, bisb. de Perpinyá, departament dels Pirineus orientals; és a la esquerra del riu Cantarana y prop de la unió de aquest ab el Reart; té 951 habitants.

Pollera

POLLET. m. dimin. *Ornit.* El que ix del ou del aucell. **Polluelo, pollico, pollito** || dim. De poll, insecte. **Piojuelo.** || *Ter. bot.* HERBA SALADA.

COM UN POLLET. *Loc.* FER UNA MORT COM UN POLL

POLLETA. f. dim. **Pollica, polluela, pollita.**

POLLETAIRE. m. Qui ven pollets y, per extensió, qui ven tota mena d' avirám. **Pollero.**

POLLÍ. m. *Zool.* El fill de la somera, ase o burro jove. **Pollino.** ||El burro que mama. **Buche.** || *Met.* NOI.

QUI NO TRAVALLA QUAN ÉS POLLÍ, HA DE TRAVALLAR QUAN ÉS ROCÍ. *Ref.* EL JOVE QUE NO TRAVALLA, etc.

POLLIÇÓ. m. dim. de pollí. || desp. **Pollós, miserable. Mezquino.**

POLLIGANA. f. Arada de forcat.

POLLINA. f. *Zool.* Burra, somera. **Pollina.**

POLLINADA. f. Conjunt de molts pollins. **Borricada.** || Fret de pollí.

POLLINAL. adj. Cosa de pollins.

POLLINALMENT. adv. m. y

POLLINAMENT. adv. m. D' una manera pollina. **Pollinamente.**

POLLINAR. v. a. Parir la somera. **Parir la burra.**

POLLINESCH, CA. adj. Que té relació ab el pollí. **Pollinesco.**

POLLINET. m. dim. *Zool.* **Pollinejo.**

POLLINOT, A. Desp. de pollí. || Noi grandaçot.

POLLÓS, A. adj. Plè de polls. **Piojoso.** || *Met.* **Miserable, meçquí. Piojoso.**

POLLS (Clot dels). *Geog.* Caseriu de les valls del Llerca, al peu de la rivera de Les Ferreres. El seu aspecte és ben pintoresch, malgrat la pobresa que mostra.

POLLUCIÓ. f. Efusió del sèmen. **Polución.**

POLLUT, DA. adj. Qui té molts polls. **Piojoso.** || Contaminat. **Contaminado.**

POM. m. La bola, cresta, etc., que 's posa per adorno a la barana, cadira, etc. **Manzanilla.** || Lo que té figura de pera. **Perilla.** || L' extrem o remat de la guarnició de l' espasa, qu' és sobre 'l puny. **Pomo.** || Ram de flors. **Ramillete, mazo de flores, y pomo,** provincia de Murcia. || El floch de fruites, com: *pomes, cireres,* etc. **Gajo, pomo.** || A l' arçó de la sella, el ferro rodó que hi ha per agarrarse. **Pomo.** || Ampolleta de vidre pera tíndrehi ungüents o aigües d' olor. **Pomo.** || POF. || Floch, manat de espigues, etc., que ixen d' una meteixa arrel. **Macolla, mata** || Manadet de cintes, plomes, etc. **Mazo.** || Guarnició o empunyadura

Pom d' espasa
(sigle XVI)

del bastó o mangala. **Puño.** || Tirador d' un pany o balda. **Pomo.**

POM. m. *Ter. ibicenh.* Puny. **Puño.**

POM POM. El soroll repetit dels cops. *Tris, tras; tras, tras; zas, zas.*

Pom d'essencies

COM UN POM DE FLORS. *Loc.* Fresch y hermós, colorat. Sol dirse de les criatures y de les noies hermoses.

COM UN POM D' OR. m. adv. Explica la bona disposició y hermosura d' algú. *Como un pino de oro; como mil flores.*

POMA. f. Fruit rodó de pell prima y llisa, regularment de color groch y vermell. N' hi ha de diferentes menes. **Manzana.**

POMA BORDA. Poma poch gustosa y gens fina. *Meladucha, jabí.*

POMA BOSCANA: POMA BORDA.

POMA CAMOSINA. Poma groga, rodona, un poch farinosa y d' olor y gust molt agradable. *Camuesa.*

POMA DEL CIRI. Mena de poma camosina, llargaruda y d' un groch molt suau. *Camuesa.*

POMA-PERA. Poma llarga, verdosa per fora y de polpa dura y entre blanca y verdenca. *Pero, pero de eneldo.*

POMA ROQUETA. Poma un xich aspre y agre. *Manzana asperiega.*

POMA ROSA. Fruita petita, d' uns dos centimetres de diámetre, ovalada, vermellosa, d' olor fort y agragable y ab tres pinyolets xatos. *Mirtilla, mirtina.*

POMA DE TERRA: PATATA.

POMA D' OR: TOMÁTECH.

UNA POMA PER LA SET. fr. Se diu d' allò que 's guarda per un cas de necessitat. *Alzados.*

POMADA. f. Composició de varis ingredients, dels quals se forma com una mena de mantega pera fer untures. **Pomada.** || La de llart y aromatisada ab plantes oloroses. **Blandurilla.** || Moltes pomes. || Menjada de pomes.

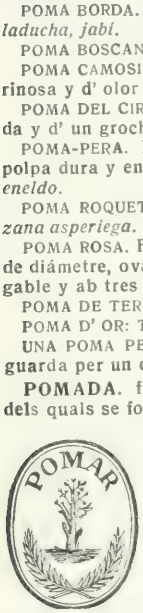

Segell de Pomar

POMAR. m. Camp plantat de pomeres. **Pomar.**

POMAR. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Sant Antolí y Vilanova, prov. de Lleida. || — (QUADRA DE). V. BLANES (QUADRA DE).

POMAROLA. *Orog.* Montanya del Pirineu, a 2,457 met. d' altitut, al SE. de Mauset, depart. dels Pirineus orientals.

POMATA. f. TOMÁTECH.

POMELL. m. Pom de flors. **Ramillete.** || POM. || Raim de fruites. **Racimo.**

Brot de pomera

POMER. m. Qui ven pomes. || POMERA.

POMERA. f. *Bot.* Arbre de la fam. de les rosacies que fa les pomes. **Manzano, manzanal.** || Dona que ven pomes.

POMERA BORDA. La que no és empeltada. *Maquillo, manzano de sidra ó silvestre.*

POMERA CAMOSINA. La que fa les pomes camosines. *Camueso.*

POMERA DOLÇA. La que fa les pomes dolces. *Manzano dulce.*

POMERA ROQUETA. La que fa les pomes roquetes. *Aspariego.*

POMERA ROSA. Mata de cosa d' un metre d' alçada, que té les fulles dures, lluentes y ovalades, les flors blanques y 'l fruit petit, vermell y ovalat de gust dols y agradable. *Murtilla, murtin.*

POMERAL. m. y

POMERAR. m. Lloch plantat de pomeres. **Manzanal, manzanar, pomar.**

POMERETA. f. dim. **Manzanillo.**

POMERÓ. m. dim. de pomer. **Manzanito.**

POMEROL. m. dim. de pomera.

POMEROLES. *Zool.* Crustacis, mena de *Porquets de Sant Antoni.* || TRUGETES.

POMET. m. dim. **Pomito.** || RAMELLET.

POMETA. f. dim. **Manzanilla, manzanita**

POMETADES. f. pl. *Blas.* Nom donat a les creus o peces que tenen els extrems acabats ab boles. **Pometadas.**

POMÍFER, A. m. *Ant. poèt.* Lo que produeix fruit. **Fructífero, pomífero.**

POMIFORM. adj. En forma de poma.

POMME (Pere). *Biog.* Famós metge que a les derreries del sigle XVIII va exercir a París, essent un dels primers qu' estudiaren les malaltíes nervoses. Era provençal, nadiu d' Arlès, y va viure desde 1735 fins a 1812.

POMOLOGÍA. f. Tractat relatiu als fruits.

POMONA. f. Descripció dels fruits d' una comarca. **Pomona.**

POMPA. f. Aparato, esplendor, ostentació. **Rumbo, pompa, tren.** || L' acompanyament sumptuós que se fá en alguna funció alegre o fúnebre. **Pompa.** || BOMBA. || BOATO.

FER POMPA. fr. Fer vana ostentació. *Hacer pompa.*

POMPA FÚNEBRE. Ostentació, esplendor en els funerals. *Pompa fúnebre.*

POMPEI. n. p. POMPEY.

POMPEJAR. v. n. Fer pompa, demostrar luxo y grandesa.

POMPEJARSE. v. r. Envanirse. Sobresortir, demostrarse luxós, gran, rich, etc. **Pompearse.**

POMPENEJAR. v. a. POMPEJAR.

POMPEU. n. p. y

POMPEY. n. p. **Pompeyo.**

POMPEYÁ. adj. Calificació d' un istil arquitectònich y ornamental imitat del que 's descobre a les ruines de Pompeya. **Pompeyano.**

POMPIÁ. *Geog.* Caseriu del terme de Crespiá, prov. de Girona.

POMPÓS, A. adj. Magnífich, ostentós, magestuós. **Pomposo.**

POMPOSAMENT. adv. m. Ab pompa. **Pomposamente.**

POMPOSITAT. f. Ostentació, vanitat. **Pomposidad.**

PÓMUL. m. *Med.* Petit os regular de la cara. **Pómulo.**

PONA. n. p. Nom vulgar de Josepha, Josepona. **Pepa.**

PONCEAU. Mot francès, que correspòn al catalá *ponsó,* que s' apropia a un color brillant vermell, semblant al de la rosella. || PONCELL.

PONCELL. m. FADRÍ, DONZELL.

PONCELLA. f. Donzella. **Doncella.** || El nus o tumor en que 's forma la flor a les plantes. **Botón, capullo.** || Flor de la rosa o del clavell abans d'obrirse. **Capullo, pimpollo.**

PONCELLADA. f. Conjunt de poncelles.

PONCELLAR. v. n. y

PONCELLARSE. v. n. Treure poncelles els rosers, clavellers, etc. **Botonar.**

PONCELLAT. adj. Que trau moltes poncelles.

PONCELLATGE. m. *Ant.* VIRGINITAT. || FADRINATGE.

PONCELLETA. f. dim. **Botoncito.** || FADRINETA.

PONCEM. m. *Bot.* Fruit semblant a la llimona, y comunament més gros. **Cidra.**

PONCEM CONFITAT. *Acitrón.*

PONCEMER. m *Bot.* Arbre sempre vert, de fulles y flors semblantes a les del llimoner, y quin fruit és el poncem. **Cidrón, cidral.**

PONCEMENAR. m. Lloch plantat de poncemers. **Cidral.**

PONCIL. m. Mena de poncemer agre. **Poncí, poncil, limonza, poncidre.**

PONCILAR. m. **Cidral.**

PONCILER. m. PONCIL.

PONCIM. PONCEM.

PONÇ. m. PONS.

PONÇONYA. f. Verí, vereno. Tot lo que és nociu al cos del home o del animal. **Ponzoña.** || *Fig.* Tot lo que causa dany moralment. **Ponzoña.** || La persona dolenta.

PONÇONYAR. v. a. ENVERENAR.

PONÇONYÓS, A. adj. VERENÓS.

PONÇONYOSAMENT. adv. m. Verenosament.

PONDERABILITAT. f. Qualitat de ponderable. **Ponderabilidad.**

PONDERABLE. adj Lo qu' és digne de ponderació. **Ponderable.** || Pesable. **Ponderable.**

PONDERACIÓ. f. Exageració, encariment. **Ponderación.** || Atenció, consideració, pes y cuidado ab que 's diu o fá alguna cosa. **Ponderación.**

PONDERADAMENT. adv. D' una manera ponderada.

PONDERADOR, A. m. y f. Qui pondera o exagera. **Ponderador.**

PONDERAL. adj. Pertanyent al pes. **Ponderal.**

PONDERAR. v. a. Contar les coses ab tot el valer, grandesa o estima que tenen. **Ponderar.** || Amplificar, exagerar. **Ponderar.** || Meditar, considerar. **Ponderar.** || PESAR.

PONDERAT, DA. p. p. **Ponderado.**

PONDERATIU, VA. adj. Qui pondera o exagera. **Ponderativo.**

PONDERATIVAMENT. adv. m. Ab exageració. **Ponderativamente.**

PONDERÓS, A. adj. *Ant.* PESAT, PESANT.

PONDO. m. PES.

PORTAR EL PONDO D' UNA CASA. Dirigirla, administrarla. *Llevar el gobierno de una casa.*

PONDOL. m. PONDO.

PONDRE. v. a. Fer ous els aucells. Se diu particularment de les gallines. **Aovar, poner.** || Posar les abelles el poll. **Caochar.** || POSAR.

DEIXAR DE PONDRE. fr. Se diu de la gallina quan para de pondre. *Desponerse.*

TOTES LI PONEN. *Loc.* Pondera la fortuna d' algú o que tot li ix com ell vol. *La perra le parirá lechones.*

NO ÉSSER BO PERA PONDRE NI PERA COVAR. fr. No ésser bo pera res. *No ser para silla ni para albarda.*

PONDRES. v. r. Amagarse, tramontar la serra 'l sol y demés astres. **Trasponerse, ponerse.** || *Fig.* Acabarse una cosa, tocar al seu terme, com pondres la gloria d' un artista, etc.

PONEDOR. m. El lloch ont les gallines y altres aucells fan els ous. **Ponedor, nidal.** || COVAROT. || Qui pòn. **Ponedor.** || COVADOR.

PONEDORA. adj. Se diu de la gallina que comença a pondre o que pon molt. **Ponedora.**

PONEDORES. f. plur. Se diu de les facultats de les gallines quan ponen molt, com: *tenir bones ponedores.* **Ponederas.**

PONENCIA. f. Cárrech y exercici de ponent.

PONENT. m. OCCIDENT. || La part del horitzó per ont se pòn el sol. **Occidente, poniente, ocaso.** || El vent que vé de ponent. **Poniente, oeste.** || Prelat de la Rota romana que fá relació de la causa. **Ponente.** || Magistrat ab el nom de ministre *ponent* que's nombra per torn entre 'ls que componen cada sala de les Audiencies; ab exclusió del president, y té 'l cárrech d' informar, examinar, presidir y autorisar certes dilligencies, així com de redactar les sentencies y llegirles en sessió pública al tribunal. **Ponente, ministro ponente.** || Vocal d' una junta o consell encarregat de redactar els dictamens de dita junta. **Ponente.**

DE PONENT, NI VENT NI GENT. Aforisme catalá que explica lo poch bé que sempre Catalunya ha rebut de la gent de ponent.

PONENTADA. f. Vent fort de ponent, aixís al mar com a la terra.

PONENTÍ, NA. adj. De la banda de Ponent.

PONET, A. m. dim. De **Po** y de **Pona.** **Pepito, Pepita.**

PONGUDA. f. Acció de pondre. || POSTA.

PONENTESCH, CA. adj. Semblant al ponent.

PONERADA. f. *Fam.* CAGARADA, quan és molt grossa.

PONGUT, DA. p. p. POST, A.

PONICIÓ. f. *Ant.* CÁSTICH.

PONIR. v. a. *Ant.* CASTIGAR.

PONJO, A. adj. Manso, peresós. **Poncho.**

PONRE. v. a. *Ter.* PONDRE.

PONS. m. Nom propi d' home. **Poncio.**

PONS. f. Desitjos, ganes, pruija.

A PONS. m. adv. Poch a poch, ab dificultat.

FER PONS ELS AUCELLS. Pantejar, estarse morint. *Hacer pujos.*

PONS. *Biog.* Comte de Tolosa, fill d' En Guillem Tallafer y de la seua segona moller Emma. Va néixer l' any 992, morint en 1061, y va ferse remarcar per la seua religiositat.

— *Biog.* Fill de Bertrán, comte de Tolosa. Va néixer envers l' any 1097 y va morir a Siria quan comptava l' etat de quarant'anys. Ne tenía dotze quan va acompanyar al seu pare a la Palestina, succeintlo en els seus estats l' any 1112, baix la tutela d' En Grau, bisbe de Trípoli. Comte d' aquell estat en 1124, va distingirse al siti de Tyr, més aliat ab els siris del Líban, aquestos el traíren, en el combat del Mont Pelegrí, entregantlo al capdill turch que va ferlo morir al suplici en 1137.

— (ANTONI). *Biog.* Pintor nascut prop de Segorb l' any 1725. Dedicat a travalls decoratius, va fruir certa celebritat, haventseli encomenat la restauració y ornament de la biblioteca del Escorial. Va ferse remarcar també per sos estudis d' art y d' antiguetats, havent publicat relatius als meteixos algunes obres, aixís com de materia industrial. Va morir l' any 1792.

— (CARLES). *Biog.* Mestre normal que va obtindre renom per els seus estudis de ciencies exactes en la segona meitat del sigle XIX. Era regent de l' Escola Normal de Tarragona y va publicar alguns tractats d' aritmètica ab clara exposició y mètode, dirigint de més a més la publicació anomenada *La Paz.* Va morir en 1878.

— (JOSEPH). *Biog.* Jesuita que va néixer a Barcelona en 1730, y va publicar nombroses obres llatines de literatura y d' historia. Era un dels escriptors més laboriosos de son temps, fentse remarcar per el coneixement profón que tenía de les llengües clássiques.

— (JOSEPH). *Biog.* Musich y compositor gironí, que va néixer en 1772. Comptava tot just vintiun anys, quan va ésser nomenat mestre de capella de la seu de Girona, y pochs anys després passá a la de

Valencia ab el meteix cárrech. Va deixar una munió de composicions sagrades, entre elles un notable *Miserere*, morint encara jove al any 1818.

— DE ICART (LLUIS). *Biog.* Escriptor y historiaire del sigle XVI, que va néixer a Tarragona l' any 1518, morinthi en 1587. Va escriure un llibre relatiu als epigrames del temps dels romans y una remarcable obra històrica, ab el títol de *Grandezas de Tarragona*, dedicada al rei en Felip II. Va redactarla en catalá, traduintla després al castellá, ab quina llengua se 'n va fer una reimpressió en 1878.

— Y FUSTER (BONAVENTURA). *Biog.* Escriptor y poeta molt distingit, que era nadiu de Manresa, y va ésser dels que varen influir en la renaixença de les lletres catalanes, al primer temps del seu deixondiment. Va morir en 1857.

— Y GALLARZA. *Biog.* Un dels més inspirats poetes contemporanis, escriptor laboriós que va succeir a En Piferrer a la cátedra de retòrica y poètica del Institut de Barcelona. Va néixer al any 1823 al poble de Sant Andreu de Palomar, barriada ara de la gran urb barcelonina. Va passar a Palma de Mallorca, pera desempenyar la meteixa cátedra, poguentse assegurar que foren deixebles seus la major part dels que a l' illa daurada obtingueren renom literari durant el derrer ters del sigle XIX. Va ésser dels primers poetes premiats als Jochs Florals de Barcelona, de quina institució va ésser també president, y entre els molts cárrechs de significació que havía obtingut, cal esmentar el de President del Ateneu de Palma de Mallorca, en quina institució va donar unes lliçons públiques de Principis generals de literatura. Va morir en 1894.

— (JOAN). *Biog.* Pintor valenciá del sigle XV. Era pèrit, que va judicar les pintures al tremp fetes a la catedral valenciana pels artistes italians Pau Areggio y Francesch Neapoli. Dels documents oficials de son temps, és ben clara la preferencia que mereixía en Pons com a pèrit en la pintura, emprô son escassisímes les noticies de la seua vida y obres. Un germá seu, de nom Pau, se sab que va pintar bastant pera 'l convent dels mercenaris de Valencia.

— (JOAN). *Biog.* Bisbe português. Nat a Palma de Mallorca envers l' any 1495. S' ignora el punt y any de la seua mort. Va ésser frare del convent de Sancti Spiritus de Palma, va passar a Valencia pera estudiar y ordenarse de sacerdot, havent sobressortit en les ciencies morals, essent gran expositor, orador insigne y home de talent privilegiat. De retorn a Palma, va donar un curs de filosofía, havent estat durant quinze anys catedrátich de teología. En 1490 va ésser electe ministre del seu convent de Palma. El Sant Pare Juli II va cridarlo a Roma, fentli comissions d' importancia y després nomenantlo bisbe de la Seu d' Elva, a Portugal, l' any 1504.

— (JOAQUIM). *Biog.* Home docte y polítich. Nat a Maó l' any 1780 y mort a la meteixa en 1838. Era entès en les llengües llatina, francesa, italiana y anglesa. L' any 1808 va representar l' illa de Menorca en la Junta Suprema governativa de Mallorca. També va representar a la seua patria al Congrès de diputats durant el primer periode constitucional. És autor d' algunes memories històriques que li valgueren el títol d' acadèmich corresponent de l' Historia, havent deixades manuscrites algunes obres interessants a l' illa de Menorca. Va publicar un *Silabari* pera apendre de llegir, estampat en llengua de la terra, del quin se n' han fetes varies edicions, entre elles: una de Maó (sense any ni estampa); altra de Palma, 1850, imp. P. J. Gelabert; altra de la meteixa imprempta en 1855.

— (SALVADOR). *Biog.* Frare predicador y escriptor. Nat a Barcelona envers 1547 y mort a la meteixa l' any 1620. Doctor y catedrátich de teología y Escriptura Sagrada a l' Universitat barcelonina. Va predicar ab èxit a l' iglesia del Pí durant disset quaresmes seguides. Era anomenat *l' apòstol*. És autor de les vides dels *Sants Medi y Celedoni*, de *Santa Eularia de Barcelona, Sant Ramón de Penyafort, Vida y martiri y traslació a Catalunya de Santa Madrona* (Barcelona, 1594 ; *Vida de Sant Fruitós*, dos *Sermons de la Soletat de la reina dels Angels y de Sant Ramón de Penyafort; Exposició sobre del psalm Miserere mei Deus de David, ab un tractat del sagrament de la penitencia* (Barcelona, 1592, en octau).

— Y CARRERAS (FRANCESCH). *Biog.* Llatinista. Nat a Menorca l' any 1768 y mort a la meteixa l' any 1855. Als setze anys va pendre l' hábit d' observant en el convent de Maó. Afectat a l' estudi, era tingut per un dels millors filosophs y teòlechs de son temps. Mestre de gramática durant llarchs anys; molt entès en geografía, en drets, en historia y, sobretot, en llengua llatina, car la escrivía ab la facilitat de la llengua materna, aixís com els idiomes italiá y francès. Als 26 era predicador; va esserho general de l' ordre y també definidor. Va seguir el seu ministeri religiós y docent després de l' exclaustració de l' any 1835. És autor del *Nuevo método para aprender la lengua latina* (Maó, 1812-1814); dos vol.; *Compendio de las excelencias del puerto de Mahón*, en versos llatins (Maó, 1819); *Compendio de la poesía latina y castellana y de la retórica en latín y castellano* (Maó, 1837). Abunden les seues obres menors.

— Y FLAQUER (GASPAR). *Biog.* Metge de gran renom. Nat a Maó en 1721 y mort a l' any 1785. Als catorze anys havía cursades la filosofía y la teología, tenint propòsit d'ésser eclesiástich. Va anar a Palma a perfeccionarse, després a Valencia y més tart a Salamanca, ont va cursar la medicina fins a doctorarse, arrivant també a ésser catedrátich d' anatomía de la meteixa Universitat. Va viatjar per tot el país y per França y Portugal. Residint a Sivilla, ont va curar d' una greu malaltía a la comtesa de Lerena, arrivá al cim de la celebritat. Metge del duch de Villahermosa y també de la ciutat de Jaen, catedrátich de química dogmática y experimental de l' Universitat sivillana, havent posseít molts títols acadèmichs y honoríficbs. Va escriure alguns llibres de medicina, entre ells la *Llave mercurial médica* (Sivilla, 1784), dos volums en quart.

— Y SANTANDREU (LLORENÇ). *Biog.* Advocat y poeta mallorquí. Nat a Palma l' any 1826 y mort a Manacor, sobtadament, l' any 1860. Havía cursat al Institut mallorquí y a l' Universitat de Barcelona ab lluiment. Va exercir onze anys fent d' advocat a Palma, compartint el temps ab ses aficions literaries. Era companyó d' En Victoriá Amer, Alcántara Penya y Pons y Gallarza. Sa prematura mort no va permetre que lluís com ells; emprô, les poesíes que va deixar escrites (moltes inèdites y altres d' estampades), són penyora de la valua literaria d' En Pons.

PONS. *Geog.* Vila de la prov. de Lleida, bisb. de Urgell, part. jud. de Solsona; és a la confluencia del riu Llobregós ab el Segre y té 1,887 hab. || —DELS ULLASTRES (SANT). Veinat de l' illa de Mallorca, al

Vista general de Pons

camí de Palma a Sòller. || — (SANT). *Geog.* Veinat de Costera del Llobregat que té una típica iglesieta molt ben conservada. || — (SON). Predi de l' illa de Mallorça, al camí de Palma a Deyá per Valldemosa.

Pont del Diable, a Martorell, sobre 'l Llobregat.—Arch romá sobre 'l meteix pont.—Pont romá de Pedret. Pont de Besalú, sobre 'l Fluviá.

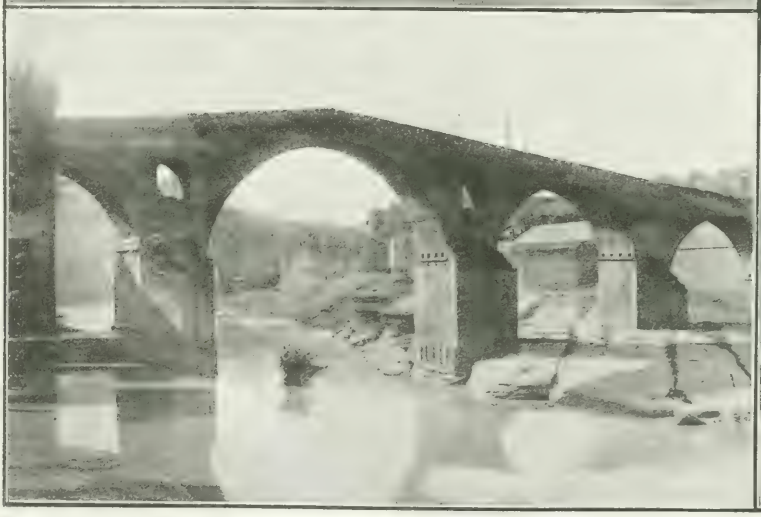

Pont rústech de Bellver, sobre 'l Segre.— Pont rústech sobre 'l Segre, a la Cerdanya.— Pont de la Font de la C
Pont de botes sobre 'l Fluviá, a Sant Pere Pescador.— Pont Vell de Manresa, sobre 'l

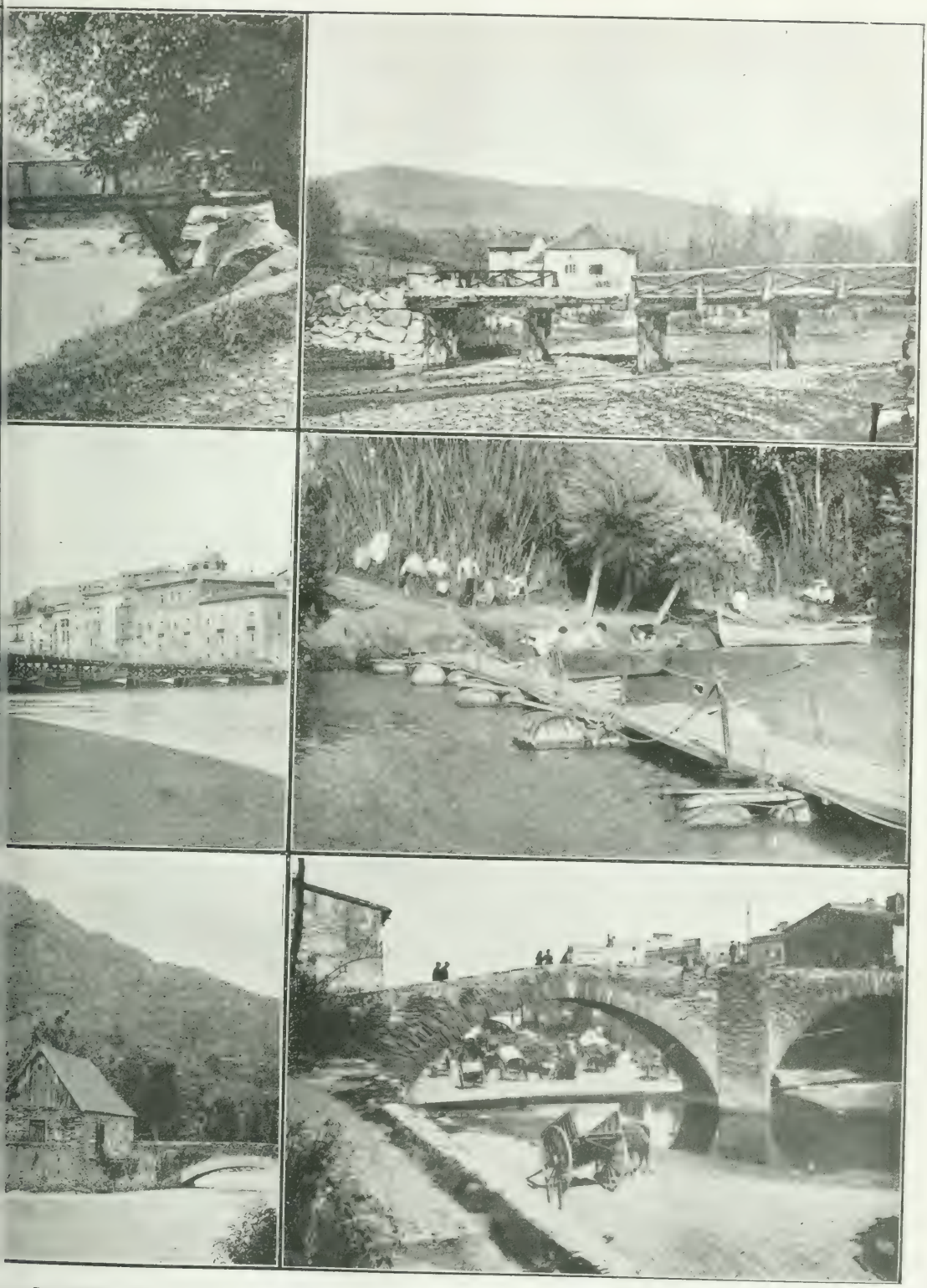

ı, a Puigcerdá.— La barca per passar el Ter, a Girona.— Antich pont de barques sobre l'Ebre, a Tortosa.
ıer.— Pont de Bosost, sobre 'l Garona, a la Vall d' Arán. — Pont Vell de La Bisbal.

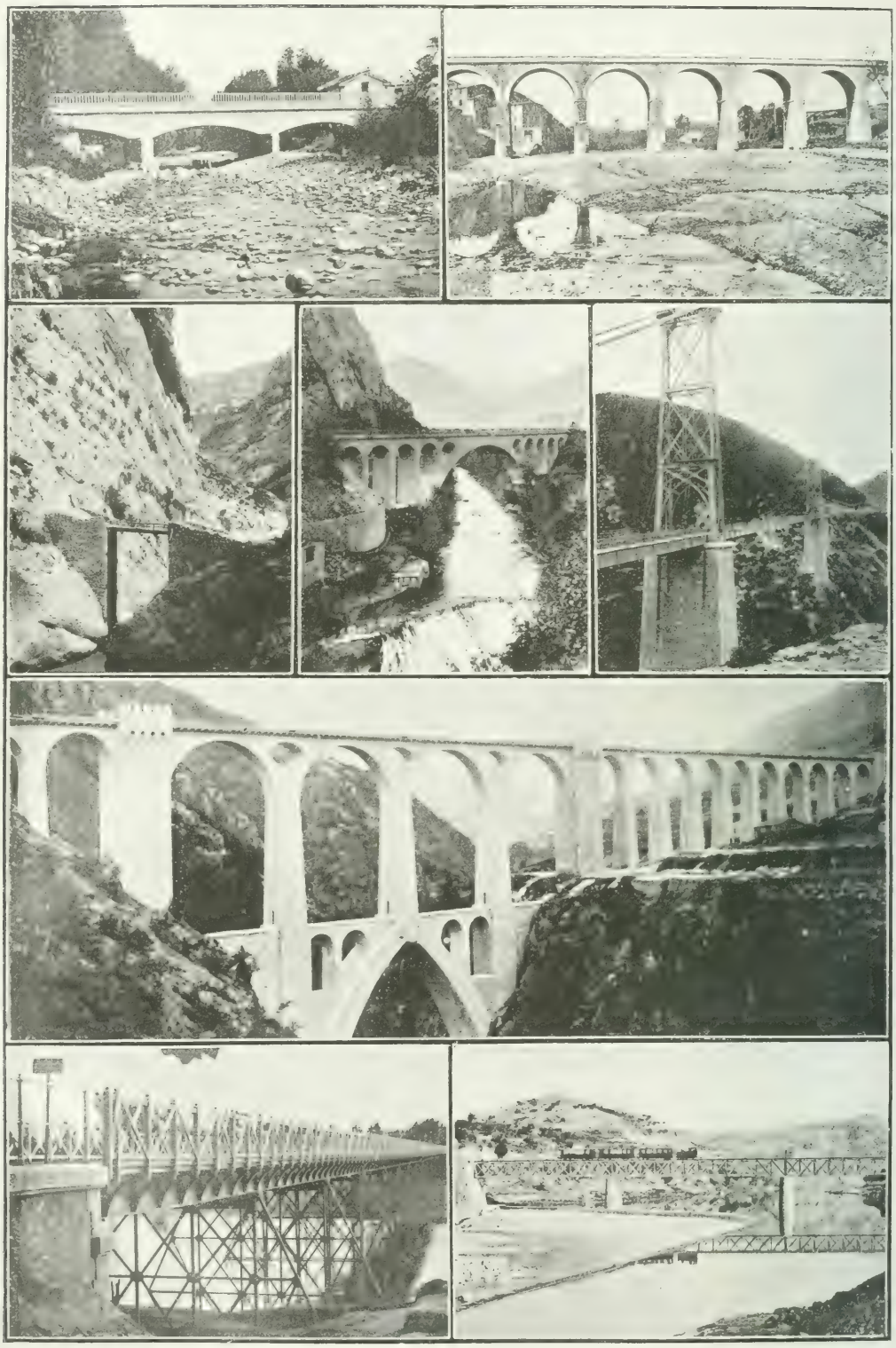

Pont internacional a Bourg-Madame, entre la Cerdanya espanyola y la francesa. — Sabadell: Pont de la Salut. — Pont del Pas dels Terradets, sobre 'l Noguera Pallaresa. — Pont de Vilafranca del Conflent. — Pont Guinolard, a la Cerdanya francesa — Doble pont de Fontpedrosa, sobre 'l riu Tet — Pont de Verges, sobre 'l Ter. — Pont del ferrocarril de cremallera de Montserrat, sobre 'l Llobregat.

PONSA o PONÇA (Santa). *Geog.* Predi de l' illa de Mallorca, ja conegut en temps dels alarbs, al camí de Palma a Andraitx, formant un recolze al mar, al peu d' una antigua torra gòtica.

Segell de Pons

PONSÍ. m. *Ter. ibicench.* Poncem. **Cicha.**

PONSIM. m. *Ter.* PONCEM.

PONSÓ (Pich de). *Orog.* Puig de la serra de Bescarán, entre la Vall d' Andorra y la Cerdanya; té 2,522 met. d' altitut.

PONT. m. Fábrica de pedra o fusta que 's construeix y forma sobre 'ls rius, fossos y altres setis pera poguer passarlos. **Puente.** || La máquina que 's forma sobre barcos o bots ab taulons demunt, pera passar els rius. **Puente.** || Qualsevol dels sostres de una nau. **Puente.** || L' espai entre la coberta principal de la bodega y la coberta immediata. **Alojamiento.** || PALANCA. || PONTET, 2. || PELVIS. || Planxeta de l' interior del pany que, ab la del devant, forma la caixa ont van subgectes les demés peces. || Forat a les montanyes.

Pont natural de Brugués

PONT DE CALAFAT. *Náut.* La unió que 's forma de unes fustes y taulons que 's mantenen demunt l' aigua ab botes vuides, y serveix pera travallar els calafats quan la nau está de carena. *Plancha de agua.*

PONT DELS ASES. *Met. fam.* Aquella greu dificultat que 's trova en alguna facultat o altra cosa, que desmaia pera passar endevant. Se diu regularment del *quis vel qui* de la gramática llatina. *Puente de los asnos.*

PONT LLEVADÍÇ. Lo que pot alçarse, com lo dels fossos dels castells. *Puente levadizo.*

FER EL PONT DE PLATA. fr. *Met.* Facilitar, trobar planes les coses en qu' algú hi troba dificultat, pera empényerlo en algún assumpte. *Hacer la puente de plata.*

FER PONT O POSAR ALGÚN PONT. fr. Fabricarlo. *Pontear.*

FER LO TONTO PER NO PAGAR LO PONT. fr. *Met.* FER LO TONTO PER NO ANAR, etc.

PONT (Miquel). *Biog.* Artista mallorquí. Nat a Manacor; mort a Palma l' any 1755. Havía tingut molt renom en son temps, com a pintor y dibuixant. Són obra d' ell: un Sant Nicolau, bisbe, en la paret del altar major de la capella reial de Palma; un Sant Cristòfol, en la capella de la font del sepulcre; les pintures del cimbori de la capella del Sant Crist en la iglesia major de Manacor; en la iglesia de Sant Llorenç, sufragánia de Manacor, hi han varies pintures seues.

— (PAU JOAN). *Biog.* Advocat francès, que va néixer a Barcelona al any 1808, quan la dominació dels exèrcits del primer Bonapart y va morir a Orsay al any 1888. Va fer a Tolosa els seus estudis, arrivant a ésser conseller de la Corona Imperial a París y del Tribunal de Casació. Home de gran ilustració, va publicar nombroses obres de jurisprudencia, que li valgueren el més alt concepte, y que fos nomenat Acadèmich de la de Ciencies morals en 1870.

PONT D' EN SOLER. *Geog.* Al Bergadá, entre La Molina y el Mas Arobó, a l' altura de 1,095 metres. Allí s' atravessa el Segre, no lluny de l' aiguabarreig ab el curs del Querol. || — D' INCA. Lloch de l' illa de Mallorca, que pertany al terme municipal de Marratxí. || — DE L' ARMENTERA. Poble de la provincia y diòc. de Tarragona, part. jud. de Valls; és a la vora del riu Gayá y té 814 hab. || — DE BAR. Poble del dist. munpal. de Toloríu, prov. de Lleida. || — DE CERET. *Arqueol.* A la carretera de Ceret al antich Vallespir, per molts arqueòlechs edificat com obra romana, per més que recentes digressions fan suposarlo construit en 1321. A n' aquell lloch, plè de tradicions hi há el terme divisori del Tet y del Baix Vallespir. || — DE CLAVEROL. *Geog.* Lloch de la prov. de Lleida, part. jud. de Tremp: té 200 hab. || — DE CREMAT. Pas a la Vall de Ribes, per demunt del curs del riu Nuria, a una altura de 1,575 metres. || — DE GOY. Pont romá sobre 'l Francolí, entre Valls y Alcover, lloch ont se doná la célebre batalla entre l' exèrcit francès del general Saint-Cyr y Reding, que comandava les forces espanyoles. || — DE GUARDIOLA. *Hidrog.* Al Ripollès, lloch ont hi ha la resclosa y presa de l' aigua del canal de Berga. || — DE LLERCA. Bonich pont gòtich a la vora de la resclosa y saltant del riu Llerca, passat Plausalloses. || — DE MOLINS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; és a la carretera de Figueres a Perpinyá, a la vora de La Muga; té varies fàbriques de ciment y 485 hab. || — DE MONTANYANA. Aldea del terme de Montanyana, prov. d' Osca. || — DE PEDRET. *Arqueol.* Bonich monument del sigle XIII, formant cinch arcades essent la del mitg una airosa ojiva. || — DE REBANTÍ. *Geog.* Caseriu del terme de Serchs, prov. de Barcelona. || — DE REI. A la entrada de la Vall d' Arán per la banda de França. || — DE SANT MARTÍ. Caseriu del dist. munpal. de Puigcerdá, prov. de Girona. || — DE SUERT. Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Tremp; és a la vora del Noguera Ribagorçana y té 481 hab. || — DE VALLONGA. *Orog.* A les abruptes montanyes dels Bastets, al Bergadá, a l' altura de 750 metres, demunt del Cardoner. || — DE VILOMARA. *Geog.* Lloch de la prov. de Barcelona, part. jud. de Manresa: té 470 hab. || — DEL DIABLE. Célebre pont en part romá y en part gòtich, de Martorell, a la confluencia del Llobregat y del Noia. || — DEL REI. *Orog.* Depressió del Pirineu (520 met. d' alt.) per ont lo riu Garona passa de la Vall d' Arán, prov. de Lleida, a França, depart. dels Alts Pirineus. || — DE LA FONT. *Geog.* Caseriu al Mitgdía de França, ab establiment termal d'aigües salines sulfatades cálciques. Está emplaçat al Fenolet. || — DE LA VERGE MARÍA. Lloch del Vallespir ont s' atravessa el Tech y va a trovarse la carretera de La Presta a Arlès.

Segell de Pont de l' Armentera

Segell de Pont de Molins

PONTAIG. m. PONTATGE.

PONTALEU. *Hidrog.* Illot del S.O. de l' illa de Mallorca.

PONTARRO. *Geog.* Caseriu del terme de Biar, prov. d' Alacant.

PONTARRÓ. m. dim. PONTET.

PONTATGE. m. Lo dret que 's paga en algunes parts per passar un pont. **Pontaje, pontazgo.**

PONTAUÉ. *Ter. aranès.* PONTET.

PONTAÚT. *Geog.* Caseriu del terme de Bausent prov. de Lleida.

PONT-BEY (Bauma de). *Espeleol.* En el terme de Serchs.

PONTE (Raimón). *Biog.* Canonista y teòlech molt remarcable dels sigles XIII y XIV. Autor de molts travalls dogmàtichs esmentats per remarcada valua. Va néixer a Fraga, prov. d' Osca y bisbat de Lleida, y va morir a Tarragona en 1312. Va sejornar llarga temporada a Roma, rebent allí les més significades distincions exercint els càrrechs d' auditor del palau apostòlich, prelat doméstich del Papa, governador de la Marca d' Ancona y altres. Els reis En Pere II y el seu fill N' Alfons, el distingiren aixís meteix, al nomenarlo Conceller del regne, y bisbe de Valencia al any 1288. Junt ab el bisbe Jimenez de Lima, va ésser delegat pèl Papa Climent V y pèl rei d' Aragó pera intervindre en la causa dels templaris, distingintse al pendre part en les discussions del concili de Vienne, celebrat en 1267.

Pontederia

PONTEDERIES. f. *Bot.* Mena de plantes aquàtiques, ab fulles alternes, flors espigades y fruit capsular carnós, que se conreuen com a planta d' ornament. **Pontederias.**

PONTEJAR. v. a. Fabricar ponts. **Pontear.** || Passar rius, barranchs, valls, etc. **Pontear.**

PONTELLÁ. *Geog.* Poble del cantó de Thuir, bisbat de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Cantarana y té 820 hab.

PONTET. m. dim. **Puentecillo, puentecito, puentecito, puentecilla, puentezuela.** || A la guitarra y altres instruments és un llistonet que 's posa a la part de baix ab varis foradets, ont s' hi lliguen y asseguren les cordes per un extrem; y en altres, com lo violí, l' arquet que 's posa pera alçar les cordes. **Puente, puentecilla.** || En els panys el ferro en forma de pont clavat al llindar y que subgecta'l pestell.

PONTICH, CA. adj. Lo pertocant al Ponto o Mar Negre. **Póntico.**

PONTÍFEX. m. Bisbe o arquebisbe. **Pontífice.** || El papa. **Pontífice, sumo pontífice, o pontífice romano.**

PONTIFICAL. adj. Pertanyent al pontífex. **Pontifical, pontificio.** || m. Los ornaments que serveixen al bisbe pera la celebració dels oficis. **Pontifical.** || Llibre que conté les ceremonies pontificies y episcopals. **Pontifical.**

PONTIFICALMENT. adv. m. Segons eis estils dels bisbes y portífixis. **Pontificalmente.**

PONTIFICAR. v. n. Oficiar de pontifical. **Pontificar.** || Ascendir al pontificat. **Pontificar.**

PONTIFICAT. m. Dignitat de pontífex. **Pontificado.** || El temps en que 'l pontífex exerceix tal dignitat. **Pontificado.**

PONTIFICAT DE PAPA. **La dignitat de papa y 'l temps que dura.** *Papado.*

OBTINDRE ALGÚN PONTIFICAT. Esser pontifex. Obtindre aquesta dignitat. *Pontificar.*

PONTÍFICE. m. PONTÍFEX.

PONTIFICI, A. adj. Lo que pertany al pontífex. **Pontificio.**

PONTÍFIX. m. PONTÍFEX.

PONTIL. m. Instrument propi pera fabricar vidres de certes menes. || Vidre sobre 'l qual s' extèn l' esmeril. **Pontil.**

PONTILS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Santa Perpètua, prov. de Tarragona.

PONTINAT. Cap de la costa de tramontana de l' illa de Mallorca.

PONTMAJOR. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Girona.

Segell de Pontils

PONTMARTIN (Armán de). *Biog.* Escriptor, periodista, crítich y noveler del Mitgdía de França, que va néixer a Avinyó al any 1811, morint en 1890. Va ésser conceptuat com un dels escriptprs més ilustrats del seu temps, y marcadament per les seues apreciacions crítiques, que coleccionades formen varis volums. Entre les seues obres, va ésser molt discutida la que porta el títol de *Les jeudis de Max Charboneau,* estudi de costums literaries, que flagellava als més coneguts escriptors dels temps contemporanis. Pontmartin, era molt partidari de sostindre les costums de la seua regió, y donar a coneixer les seues belles tradicions.

Segell de Pontmajor

PONTO. m. *Geog. ant.* El Mar Negre. **Ponto.**

PONTÓ. m. Obra de mestre de cases, que sols té de 4 a 10 metres de llum, y's construeix a les carreteres y ferro-carrils, sobre'ls rius, cequies o torrents poch caudalosos. **Pontón.** || ALCANTARETA. || Mena de pont flotant. **Pontón.** || pl. Els pedrots sobre que descansen els passadors pera 'ls barranchs o rieres. **Pontones.**

PONTONA. f. Barca xata pera passar els rius o construir ponts, y als ports pera netejar el fons ab l' auxili d' algunes máquines. **Pontón.** || Barco vell que serveix als ports pera magatzem, hospital o dipòsit de presoners. **Pontón.**

PONTONER. m. *Mil.* L' enginyer destinat al govern de les pontones o pontons. **Pontonero.**

PONTONIA. f. *Zool.* Mena de crustacis decapots macruris que viuen al Mediterrani, a les crostes dels molusques lamelibranquis.

Pontonia

PONTONS (Pau). *Biog.* Pintor valenciá del sigle XVII, molt encomiat per les seues obres, de carácter històrich y místich de quines al museu de la capital, poden admirarsen algunes. Va inspirarse en les creacions dels Joanes.

Segell de Pontons

PONTONS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès; és casi al origen de la riera del seu nom y té 555 hab. || — (RIERA DE). *Hidrog.* Neix a ponent de Maspontons, passa per Pontons, Torrelles de Foix, Sarroca y els Monjos, ont desaigua a la vora del riu Foix, provincia de Barcelona.

Segell de Pontós

PONTÓS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, partit jud. de Figueres; és a la carretera de Girona a Figueres, a la vora del Fluviá, y té 478 hab.

PONTREDON. *Geog.* Caseriu del terme de Lladurs, prov. de Lleida.

PONTXAUMÁ. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Cornellá, prov. de Girona.

PONX. m. PONYS.

PONYA. f. Deber, obligació, compromís. **Deber.**

PONYS. m. Beguda composta d' aiguardent, llimona y sucre y algún licor fort espirituós. **Ponche.**

PONZ (Mossèn Jaume). *Biog.* Eclesiástich y pintor dels començos del sigle XVIII, autor d'alguns quadros d' assumptes religiosos. Era nadiu de Vails.

PONZ (Fra Joseph Bonaventura). *Biog.* Teòlech y escriptor que va néixer a Maella, bisb. de Tortosa als començos del sigle XVII, mort al any 1672 Pertanyía a l' ordre dels dominichs y era autor de algunes obres llatines de assumptes dogmátichs, y catedrátich de teología a l' universitat de Saragoça.

POONALITA. f. *Min.* Varietat de mesotipa.

POP. m. *Ictiol.* Molusch de mar que té vuit cames grosses que acaben en punta, ab una mena de ventoses repartides per elles ab que s' agafa a les roques, y ab elles camina y neda y s porta a la boca lo qu' ha de menjar. Té al llom una mena de canal per ont llença l' aigua. **Pulpo.** || *Fam.* Home gros y pesat o embraçat en les seues accions. **Sapo.** || Dona molt lletja y mal girbada. Generalment se diu de les dones públiques. **Pulpo.**

ASSAHONAR O POSAR COM UN POP. fr. *Fam.* Maltractar a cops. *Poner como un pulpo; zurrar, tundir.*

QUI PESCA POPS. *Pulpero.*

Popes de perfil

TINDRE LA CARA COM UN POP. fr. Tenir la cara molt grossa.

POPA. f. La part principal de la nau; és ont hi há el timó. **Popa.** || pl. *Fam.* PAPAROTES. || *Vulg.* El cul de la persona. || SOPA en el llenguatge dels infants.

LA POPA PRIMERA. fr. *Ant. Náut. De popa ó por la popa, ó la popa delante,* aixi 's deia: «amenar les galees preses per la popa primera y les senyeres rocegant.»

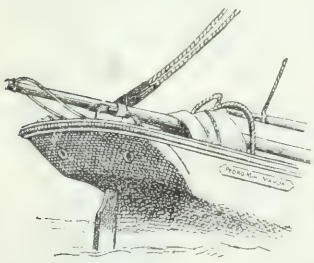

Popa de front

ANAR EN POPA. fr. Prosperar algú o anar molt bé alguna cosa. *Ir boyante.*

VINDRES EN POPA. fr. *Ant. Náut. Gobernarse en popa.*

VENT DE POPA. m. adv. *Met.* Pròsperament. *Viento en popa.*

POPAR. v. n. **Mamar.** || Afalagar, fer caricies. **Halagar.** || Tractar bé, ab tot cuidado. **Popar.** || Menjar sopes o altre menja blana les criatures.

POPÈS, A. adj. *Mar.* Tot lo qu' és relativament més a popa que a proa. **Popés.** || m. pl. Nom de dues cordes que 's posen de més per ajuda dels obenchs, una per cada costat. **Popesas.**

POPELINA. f. Nom d' un teixit de seda al urdit y de llana, cotó, lli o xina a la trama, que se fabricava a Avinyó y servía pera el vestit dels Papes, d' ont derivava el seu nom. Ara se fabriquen llisos, o estampats.

POPENCH. *Ter. aranès.* MATXO DE LLET.

POPER. f. *Ter. de Blanes. Náut.* Banch de popa als llaguts.

POPER, A. adj. Lo referent o pertocant a la popa. **Popes.**

POPLÍTI, A. adj. *Anat.* Pertanyent a la corva, com: *muscle popliti, arteria poplitia.* **Popliteo.**

PÔPUL. m. *Ter. algaresa.* POBLE.

POPULACIÓ. f. *Ter. alg.* POBLACIÓ.

POPULAÇA. f. El baix poble, la plebs. El conjunt d' homes y dones que corren derrera tots els escandols. **Populacho.**

POPULAR. adj. Lo que pertany al poble. **Popular.** || Se diu de la persona que té gran prestigi entre les classes del poble. **Popular.** || Plebeio. **Popular, comunero.** || Se diu de la malaltía, etc., que s' extèn y propaga pêl poble. **Popular.**

POPULARISAR. v. a. Acreditar a un en el concepte públich. **Popularizar.** || v. r. Adquirir prestigi entre 'l poble. **Popularizarse.**

POPULARITAT. f. L' acceptació qu' algú té entre 'l poble y 'l conjunt de prendes ab que se 'l fa seu. **Popularidad.**

POPULARMENT. adv. m. Segons l' us o parer del poble. **Popularmente.**

POPULATGE. m. POPULATXO. || POPULAÇA.

POPULATXO. m. Poble baix. **Populacho, plebe ínfima.** || POPULAÇA.

POPULEÓ. *Farm.* Ungüent calmant, compost de fulles de cascall, llart, belladona y altres substancies. **Populeon.**

POPULOS, A. adj. Molt poblat, abundant de gent. **Populoso.**

POPULOSÍSSIM, A. adj. sup. Molt populós. **Populosísimo.**

POPULOSITAT. f. Qualitat de populós. **Populosidad.**

POPULLEÓ. f. Ungüent molt popular pera curar mals fets.

POPUT. m. *Ornit.* PUPUT.

POQUEA. f. *Ant.* POQUESA.

POQUEDAT. f. POQUETAT.

POQUESA. f. Pobresa, ja en sentit material, ja en el moral. **Poquedad.**

POQUET, A. adj. dim. **Poquito, poquillo.** || Dèbil en forces de cos o ánim. **Poquito.** || m. Poca cosa, com: *un poquet de pá.* **Poquito, poquillo.** || adv. m. y *Ter.* En curta quantitat, en poch temps. **Poquito.**

POQUET A POQUET. m. adv. Ab intervals. *Poquito á poco, despacito.* || A pleret, ab gran atenció, sense fer soroll. *Pasito, quedito.*

POQUET Y SOVINT FA 'L VI PROFITOSET. *Ref.* POCH A POCH ANIREM LLUNY.

UN POQUET DE CADA COSA. *Ref.* Ab que 's denota que convé variar les coses, pera que no cansin. *Entre col y col lechuga.*

POQUETAT. f. Curtedat, petitesa, poca cosa. **Poquedad, pequeñez, parvidad, parvedad, nimiedad.** || ESCASSESA, MISERIA. || *Met.* Covardía, pussilanimitat, manca d' esperit. **Poquedad.** || f. INSUFICIENCIA, PETITESA.

POQUÍSSIM, A. adj. sup. Molt poch. **Poquísimo.** || adv. m. *Ter.* **Poquísimo.**

POR. f. Temor. **Miedo, temor, timidez, recelo, recelamiento.** || ESPANT, ESGLAI, TERROR. || FANTASMA, ESPANTALL, ESPECTRE. || Contracció de pavor.

AB POR. m. adv. Ab temor, ab recel. *Con temor, con miedo, temerosamente, medrosamente.*

AL QUI MAL VIU, LA POR LI SEGUEIX. *Ref.* Ab que 's denota que al home de mala vida l' acusa sempre la conciencia y que tem continuament el cástich que mereix. *Al que mal vive el miedo le sigue.*

A QUI 'S MOR DE POR, LI FAN LA SEPULTURA DE CAGALLONS. *Ref.* QUI NO S' ARRISCA, etc.

CAGARSE DE POR. fr. *Met.* Ab que 's pondera 'l gran esparverament d' algú. *Ciscarse de miedo.*

FER POR. fr. Espantar, fer fugir. *Ahuyentar, intimidar, aturdir, aventar.* || Consternar, horroritzar. *Causar espanto.* || Atemorisar, amenaçar. *Poner miedo.* || Causar recel, suspita, temor. *Dar miedo.* || Atemorisar a les criatures proposantleshi alguna cosa capáç d' espantarles. *Poner miedo.* || *Met.* Pondera l' excés d' alguna cosa, com: *fá por el vi que 's cull. Ser un juicio.*

FER POR A LA CAÇA. fr. Espantarla, remóurela pera poguerhi tirar ab més seguretat. *Remontar.*

FER POR O ÉSSER COSA QUE FÁ FOR. fr. Causar alguna cosa gran admiració per la seva irregularitat. *Asombrar, pasmar; ser cosa que asombra, que pasma.*

LA POR GUARDA LA VINYA. *Ref.* Explica que 'l temor del cástich sol ésser eficáç remey pera evitar els delictes. *Miedo guarda viña; miedo guarda viña que no viñadero.*

LA POR M' HO FA DIR. *Loc.* Ab que 's dona a entendre 'l recel de que alguna cosa no surti com se desitja. *El miedo me lo hace decir; por miedo lo digo.*

MOLTA POR Y POCA VERGONYA, O TINDRE MÉS POR QUE VERGONYA fr. Ab que 's reprèn al qui tem molt el càstich, y no repara en cometre 'l delicte que fá que 'l mereixi. *Mucho miedo y poca vergüenza.*

MORIRSE DE POR. fr. Exagera 'l gran temor que 's pateix per algún recel de cosa adversa, o per ésser el subgecte pussiláním. *Morirse de miedo.*

POR CERVAL. Por horrorosa. *Miedo cerval.*

NO TINGUEU POR. *Loc.* Qu' ademés del sentit recte, assegura que no succchirá alguna cosa. *No haya ó no hayas miedo.*

COM MÉS POR TÉ 'L CÁ MÉS LLADRA. *Ref.* MÉS LLADRA 'L CA QUAN POR HÁ.

SENSE POR VENEN ELS HOSTES. *Ref.* ONT MENYS SE PENSA S' ALÇA LA LLEBRA.

TINDRE POR. fr. Aturarse 'l cavall, la mula, etc., mostrant temor. *Recelarse.*

TREMOLAR DE POR. fr. Tindren molta. *Tener mucho miedo.*

PORÁ. Tems de verb. PODRÁ.

PORAR. v. a. PLORAR.

PORAYES. f. plur. PLORALLES.

PORCA. f. *Zool.* La femella del porch. **Puerca, marrana.** || *Met.* Dona bruta. **Puerca.**

PORCA. f. *Ant.* Crestall entre sólch y sólch. **Caballete.** || Sólch pera senyalar els espais ont s'ha de tirar llevor. **Amelga.** || Espai entre dos sólchs pera sembrar ab igualtat. **Amelga, almanta, mielga.** || Mida antiga superficial d' Espanya. **Porca.**

PORCA. f. A Cerdanya una porca de terra és la feixa de terra de 3'20 met. d' amplada, que abarca la volada de la llevor estesa pél sembrador de blat en son doble camí de pujada y baixada a lo llarch de la rega.

PORCÁÇ, A. adj. y

PORCAÇÁS, SA. adj. aum. de porch. **Cerdazo.**

PORCADA. f. **Porquería.** || Fet de mala fe. Engany.

PORCAIRE. *Com.* Negociant en porchs. || Qui guarda porchs

PORCAIROLA. f. PORQUEROLA.

PORCAMENT. adv. m. Brutament, d' un modo porch. **Puercamente.** || *Met.* Grollerament. || Dividir la terra en porques. **Puercamente.**

PORCAR. v. a. Fer porques. **Amelgar, sulcar, surcar.**

PORCATER. m. Guardiá de porchs. **Porquerizo, porquero.** || Qui tracta en porchs. **Negociante de puercos.**

PORCELANA. f. PORCELLANA.

PORCELETS (Guillem de). *Biog.* Cavaller provençal, senyor de part de la ciutat d' Arlès, que va assistir a la conquesta de Nápols ab En Carles d' Anjou.

PORCELL (Francesch). *Biog.* Musich prou conegut, mestre de cant que a les mitjaníes del sigle XIX, va fruir anomenada. Havía dirigit l' orquesta del antich teatre de Montsió, va cantar com tenor en varies companyíes d' òpera y va ésser molts anys professor de chors del gran teatre del Liceu. Va morir l' any 1890.

PORCELL. m. *Zool.* Garrí. **Cochinillo, porquezuelo, porcino y porcel.** || *Ictiol.* ESTURIÓ.

PORCELL DE LLET. *Lechón, porcino, gorrín, gorrino.*

PORCELLADA. f. Ramat de porcells d' un meteix part. **Lechigada, camada.**

PORCELLANA. f. Pisa fina de la Xina. **Porcelana.** || S' aplica a una mena de pedra que 's troba al regne de Nápols. **Porcelana.** || pl. Tumor dur que 's forma per la obstrucció de les glándules del coll. **Lamparones, humores fríos.**

PORCELLANITA. f. *Min.* Roca de color roig de rajola, grisa o groguenca, d' un brill hermós. **Porcelanita.**

PORCELLAR. v. a. Parir la truja els porcells. **Parir la puerca.**

PORCELLET. m. dim. **Lechoncillo, cochinillo.**

PORCH. m. *Zool.* Animal domèstich, que s'engreixa pera servir de manteniment; té la carn molt gustosa. **Cerdo, puerco, cochino.** || *Met.* Brut en el menjar y vestir. **Cochino, lechón.** || *Ictiol.* Peix semblant al porch. **Puerco marino.** || adj. *Met.* Brut. **Puerco, inmundo, roñoso, sórdido, asqueroso, sucio, soez, cochambroso, ensuciador.**

PORCH ANYAT O ENGREIXAT. El que s' engreixa pera que 's mantingui tendre y gustós. *Cebón, cebado.*

PORCH CRESPÍ O ESPÍ. *Zool.* Quadrúpet semblant al eriçó, d' uns 60 centimetres de llarch, cobert d' unes púes de 5 a 8 centimetres de llarch, ab llistes negres y blanques. *Puerco espín, puerco espino.*

PORCH-FER. *Ter. Sopeira.* Porch senglar; senglar.

PORCH FIAT TOT L' ANY GRUNY. *Ref.* Explica la pena que donen els deutes per la continua molestia dels acreedors. *Puerco fiado gruñe todo el año; cochino fiado, buen invierno y mal verano.*

PORCH MASELL. Porch atacat d' una malaltía que se sembla al mal de Sant Llátzer. *Sorayo.*

PORCH SANAT. *Puerco castrado.*

PORCH SENGLAR DE LLET. El petit qu' encara mama. *Cochastro.*

PORCH SENGLAR O CINGLAR. Quadrúpet molt comú que 's cría als boscos del Pirineu, al Ribagorça, Montseny y altres punts de Catalunya; té uns 80 cents. de alt, ratllat de blanch y negre quan és jove y de cendrós fosch quan és gros; les orelles ertes, les cerdes aspres y eriçades; els ullals inferiors, corbs y perllongats, fora de la boca, y 'l morro llarch, rodó, ab els extrems arremanga's; d' ell provenen els porchs domèstichs. *Jabalí; puerco montés ó salvaje.*

Porch senglar

CANTAR EL PORCH. fr. *Fam.* Ésser tart. *Ser tarde.*

DE PORCH Y DE SENYOR, SE 'N HA DE VINDRE DE MENA. *Ref.* Ensenya que d' homens d' obscura qualitat no 's poden esperar obres ni accions nobles. *De rabo de puerco nunca buen virote.*

DIRSE 'L NOM DEL PORCH. fr. Injuriarse mutuament ab paraules. *Decirse los nombres de las pascuas ó de las fiestas; decir el sueño y la soltura.*

ESTAR AJAÇAT COM UN PORCH. fr. Estar ajagut ben estirat; dormir a terra o sense llit. *Hacer la rosca del galgo.*

ESTAR COM EL PORCH A L' ESTACA. fr. *Met.* Dis-

frutar de totes les conveniencies. *Estar como ruin puerco.*

EIXIR EL PORCH MASELL. fr. SORTIR EL TRET PER LA CULATA: TORNARSE AIGUA POLL.

AFARTARSE COM UN PORCH. fr. AFARTARSE.

GRAS COM UN PORCH. fr. Ab que 's pondera lo molt gras qu' está algú. *Atocinado.*

LLEVARSE QUAN EL PORCH CANTA. fr. Llevarse molt tart. *Levantarse á las tantas.*

EL PORCH MÉS RUÍ MENJA 'L MILLOR AGLÀ. *Ref.* ESDEVÉ LA HONRA, etc.

NO ÉS TANT EL PORCH COM EL PORCATER. *Ref.* Significa que 'l major en etat deu ésser preferit als altres en alguna cosa. *Primero es el altar mayor y luego los colaterales.*

TORNARSE 'L PORCH TRUJA. *Ref.* TORNARSE AIGUA POLL.

UN PORCH GROS NE PORTA UN ALTRE AL COS. *Ref.* MÉS CAGA UN BOU, etc.

PORCHS (Cova dels). *Espeleo.* Cova de l'illa de Mallorca, a les Balears, part. jud. d' Inca, terme de Pollença. || El meteix nom se dona a una cova del terme de Benifallet.

PORCINGLES. *Geog.* Caseriu agregat a Caneján, prov. de Lleida.

PORCIÓ. f. La part o quantitat petita que 's pren d' un' altra de més grossa. **Porción.** || En algunes iglesies, la part que 's dona pera 'ls aliments. **Ráción, porción.** || Part igual. **Parte igual.** || PITANÇA, RACCIÓ.

PORCIÓ CONGRUA. La que 's dona al eclesiástich que té cura d' ánimes y no percebeix els delmes per estar units a alguna comunitat o dignitat, o per estar secularisats. *Porción congrua.*

PORCIONER. m. Qui té dret a alguna porció. **Porcionista.** || A la catedral de Vich s' anomenen aixís els prebendats que tenen racció a la catedral. **Racionero.**

PORCIONETA. f. dim. **Porcioncica, porcioncilla.**

PORCIONISTA. f. PENSIONISTA.

PORCIÚNCULA. f. Indulgencia que 's guanya a les iglesies de l' ordre de Sant Francesch el día 2 de Agost; se diu aixís perque la seua primera concessió va ésser al convent de Nostra Senyora dels Angels a Porciúncula. **Porciúncula.**

PORCOT, A. adj. desp. **Molt porch.**

POREGÓS, A. adj. PLORAIRE.

PORER. m. PODER.

PORFÍA. f. Comanda, disputa obstinada. **Porfía.** || Tema, terquetat. **Porfía.** || Repetició continuada de alguna cosa. **Porfía.** || Importunitat pe a lograr alguna cosa. || PERFIDIA.

A PORFÍA. m. adv. Qui més pot, a competencia. *A porfía.*

LA PORFÍA MATA LA CAÇA. *Ref.* LA PERFIDIA MATA LA CAÇA.

PORFIADAMENT. adv. m. Obstinadament. **Porfiadamente, tenazmente, obstinadamente.**

PORFIADÍSSIM, A. adj. sup. Molt porfiat. **Porfiadísimo.**

PORFIADÍSSIMAMENT. adv. m. sup. **Porfiadísimamente.**

PORFIADOR, A. s. Qui porfía. **Porfiador.**

PORFIAR. v. n. Disputar, altercar obstinadament. **Porfiar.** || Insistir, continuar repetidament alguna cosa. **Porfiar.** || Importunar, fer instancia. **Porfiar.**

PORFIAR, MÉS NO APOSTAR. *Ref.* Ab que s' ensenya que de dos mals s' eviti el més gros. *Porfiar, mas no apostar.*

PORFIAT, DA. p. p. **Porfiado.** || adj. PERFIDIÓS, OBSTINAT.

PORFÍDICH, CA. adj. *Min.* Lo que conté pòrfit. **Porfídico, porfidítico.**

PORFIDITA. f. *Min.* Pedra que sembla pòrfit. **Porfidita.**

PÒRFIR. m. *Min.* Mena de roca composta de pedra foguera y de crestalls d' altres minerals. Generalment és obscur, però n' hi ha de diferents colors. **Pórfido.**

PORFIRI. n. p. **Porfirio.**

PORFIRIÁ, NA. adj. Nom que també 's dona als arrians. **Porfiriano.**

PORFIRISAR. v. a. Polir les pedres fent que semblin pòrfir. || POLVERISAR.

PORFIRITA. f. Mena de pòrfir.

PÒRFIT. m. *Min.* Roca eruptiva molt dura, composta de quarç, feldespat y varis altres minerals; n'hi ha de molts colors. **Pórfido.** || PÒRFIR.

PORGA. f. PURGA.

PORGADIÇ, A. adj. Que fa de bon porgar.

PORGADER. m. PORGADOR.

PORGADOR. m. *Ant.* GARBELL. || Instrument o eina a manera de lluna, format d' un riscle ab una tela metálica, de cuiro o de teixit, ab obertures molt estretes, pera porgar els grans y les farines. **Cernedor, criba.** || CEDÁÇ.

PORGADURA. f. y

PORGADURES. f. pl. y

PORGAMENT. m. GARBELLAMENT || pl. El desperdici dels grans garbellats. **Acribadura, aechadura, granzas, suelos.**

PORGAR. v. a. *Ant.* GARBELLAR. || PURGAR.

PORGARÍES. f. pl. *Ant.* BATEIG. || PORGADURES.

PORGARSE. v. r. PURGARSE.

PORGATORI. m. *Ant.* PURGATORI.

PORGE. m. *Ter.* PORTXO.

PORGUERES. f. pl. *Ant.* ESPORGARÍES. || PORGADURES.

FER LES PORGUERES GRASSES. fr. DE QUIN PÁ FA ROSEGONS.

PORICA. adj. Covart, espantat. **Medroso.**

PORICAR. v. n. PLORICAR.

PORICÓS, A. adj. PLORICÓS.

PORITAT. f. PURITAT.

PORJADA. f. PORTXADA.

PORMENOR. m. adv. PERMENOR. || A la menuda. **Pormenor.**

PORNOCRÁCIA. f Influencia de les cortesanes en el govern. **Pornocracia.**

PORNÒGRAF. s. y adj. Autor d' una pornografía o aficionat a coses pornográfiques. **Pornógrafo.**

PORNOGRAFÍA. f. Tractat sobre la prostitució. **Pornografía.** || Tota cosa immoral que 's relacioni ab la prostitució. **Pornografía.**

PORNOGRÁFICAMENT. adv. D' una manera pornográfica.

PORNOGRÁFICH, CA. adj. Propi o relatiu a la pornografía. **Pornográfico.**

PORO. m. Foradet imperceptible del cos per ont s' exhalen y absorbeixen els humors y vapors. **Poro.**

PORÔ. conj. PERÒ.

POROCELE. m. *Med.* Mena de trencadura ab enduriment del sach herniari. **Porocele.**

PORONFALIA. f. *Med.* Trencadura melical complicada ab callositats. **Poronfalia.**

PORONFÁLICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent o semblant a la poronfalia. **Poronfálico.**

PORÓS, A. adj. Lo que té poros. **Poroso.**

POROSITAT. f. Conjunt dels poros del cos. **Porosidad.** || *Fís.* Propietat general a tots els cossos. **Porosidad.**

PORPITA. f. *Zool.* Mena d' acòlefis format per les medusses y caracterisats per la seua bufeta hidrostática com un disch eixafat, que sobrepuja als pòlips, de color molt viu. Se trova al Mediterrani. **Porpita.**

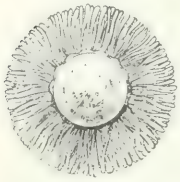
Porpita

PÓRPORA. f. y **PORPRA.** f. Tint vermell que 's trova dins de certs caragols de mar. **Púrpura.** || El caragolt ont se trova aquest color. **Púrpura.** || La roba tenyida ab aquest color. **Púrpura**

TENYIR DE PORPRA. *Purpurar.*

VESTIR DE PORPRA. *Purpurar.* || LO QU' ÉS DE COLOR DE PORPRA. *Purpúreo.*

PORPRAL. adj. Lo referent a la porpra y als seus significats, com a símbol de gerarquía. || Vermellench, encès, roig. **Encarnado.**

PORPRAT. adj. Calificatiu que 's dona als cardenals. **Purpurado.**

PORPREJAR. v. a. Pintar de color de porpra alguna cosa. **Dar el color de la púrpura.**

PORPRES. f. *Bot.* Planta de la fam. de les escrofulariacies, semblanta a la blenera. **Verbasco.**

PORPROR. f. Lo que tira a color de porpra. **Color de púrpura.**

PORPRÓS, A. adj. Que conté porpra; porprat.

PORQUEIROL, A. m. y f. Noi que guarda porchs.

PORQUEIG. m. Acte y efecte de porquejar. **Porqueo.**

PORQUEJADOR, A. m. y f. Qui porqueja.

PORQUEJAR. v. a. Fer porqueríes; embrutar lo qu' és nét. || Remenar quelcom curiós ab els dits. **Ensuciar.** || En lo moral, agraviar repetidament. **Insultar.**

PORQUEJAT. p. p. de porquejar ab totes ses accepcions.

PORQUER, A. m. y f. PORCATER.

PORQUERES. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora de l' estany de Banyoles y és cap del dist. municipal format per ell y 'ls pobles de Mata, Merlant, Miánegues, Pujarnol y Usall. Té 954 hab.

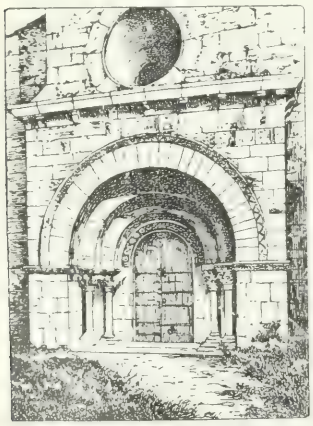
Porqueres (latxada de Santa María)

HA ANAT A APENDRE DE MODOS A PORQUERES. fr. Se diu d' aquell que no té modos. *Mal educado.*

PORQUERÍA. f. Bruticia, immondicia. **Porquería.** || Acció indecenta o porca. **Cochinada, porquería.** || Grossería, desatenció. **Porquería.** || Cosa de poch valor. **Porquería.** || LLUFA, PET.

PORQUERICES. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Argensola, prov. de Barcelona.

PORQUEROL, A. m. y f. PORCATER.

PORQUET. m. dim. PORCELLET. || Se diu per despreci d' alguna persona. **Cochino, porquezuelo.**

PORQUET DE SANT ANTONI. fr. Mena d' insecte que se cría als fems. || Altre que 's cría a les flors. **Puerca, insecto.**

PORQUETER, A. m. y f. PORQUEROL.

PORQUEYROL, A. m. y f. PORQUEROL.

PORQUÍ, NA. adj. Lo referent als porchs, com raça porquina, bestiar porquí.

PORRA. f. Maça de fusta o bastó que fa 'l cap gros y rodó. **Porra** || Maça que servía d' arma ofensiva. **Porra.** || Insignia que porten els porrers o porters de maça. **Maza.** || La culata o part més grossa del taco de biliar. **Maceta.** || Molestia, cosa pesada. **Porrería.** || L' extrem més abultat d' una branca separada de l' arbre. **Cepejón.** || Desmanyotat, pesat, que s' embraça ab lo que fa. **Pelmazo, pechón, pánfilo, flemático, flemudo, moledor, pelma, mosca, majagranzas, zorrero, molino, sapo, zopo.**

AGUANTÁR LA PORRA. fr. *Met.* Aguantar, soportar, sofrir algún mal ab paciencia. *Sufrir, tolerar.*

FER PORRA. fr Pararse sense volguer o poguer passar endevant en alguna cosa. *Hacer porra.* || ERRAR EL COP.

TORNARSE PORRA. fr. Ferse pesat, molest. *Aporrazarse.*

PORRAÇA. f. aum. Porra grossa. || *Bot.* Planta de la fam. de les liliacies que 's cría als erms; té les arrels tuberculoses, la cama dreta, rodona y llisa, y les flors, que són blanques, al capdemunt; les fulles són llargues, primes y d' un vert lluent. **Gamón.**

PORRAÇA (Illeta de la). *Hidrog.* Illeta de la badía de Palma (Mallorca).

PORRADA. f. Cop de porra, cop de bastó. || Cop fort que dona qualsevol cosa contra un' altra. **Porrazo, porrada, mazada.**

PORRAT. m. Fira o mercat de coses comestibles. **Mercado.**

PORRER. m. Macer, qui porta porra. **Macero.**

PORRER DE CATEDRAL. El ministre que per ceremonia acompanya ab una porra als que celebren els oficis divins ab solemnitat. *Pertiguero*

Porrer de la catedral de Barcelona

EMPLEU DE PORRER DE CATEDRAL. *Pertigueria.*

PORRERA. *Geog.* Vila de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Falcet; és a la vora del barranch de Sant Antoni y té 1,232 habitants.

PORRERENCH, CA. adj. Natural o propi de Porrera.

PORRERES. *Geog.* Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, partit jud. de Manacor; és al mitg de l' illa, té estació de F.-C. y 4,967 hab.

Segell de Porrera

PORRERÍA. f. *Met. fam.* Molestia; trigança que la causa. **Porrería, pelmacería.**

MANTENIR ALGUNA PORRERÍA. fr. Aguantar ab paciencia alguna molestia.

PORRETA. f. La cama o fulles dolentes del all, porro, etc. **Porreta.** || dim. de porra. **Porrilla.** || *Vet.* Tumor dur que 's forma a la juntura immediata a la pota de les cavalcadures privantleshi 'l moviment. **Porrilla.**

PORRINA. f. Mena de porro.

PORRO. m. Mena de ceba, encara que no forma

cabeça com ella, de la que 's diferencía en el gust, qu' es molt més desagradable que 'l de la ceba y no cou. **Puerro.**

PORRO SELVATGE O DE VINYA. Mena de porro que 's cría a les vinyes y oliverars; la gent del camp se 'l menja en lloch del dels horts. *Porro silvestre ó salvaje.*

PORRÓ. m. Vas de vidre ab dos brochs; l' un ample, per ont s'hi posa 'l líquit, y l' altre molt més estret, pera beure. **Porrón y penadilla,**

Porro

Porró modern

penado 'l que fa 'l raig prim. || PITXELL || Citra o pinta pera treure vi. **Piporro.** || CETRILL. || Meitadella, certa mesura que fa quatre petricons. **Porrón, mitadella.**

PORRONA. f. Porró gros. **Porrón grande.**

Porró antich

Porrona

PORRONADA. f. Tot el líquit que cap en un porró. || Molts porrons o porros. || Cop de porró o porro.

PORRONAIRE. *Com.* Qui fabrica o ven porrons. || Qui li agrada beure ab porró.

PORRONER, A. m. y f. PORRONAIRE.

PORRONET. m. dim. Porró petit pera beure licors dolços o forts. || PETRICÓ.

PORRONS (Illot dels). *Hidrog.* Illot de la costa de tramontana de l' illa de Menorca.

PORSAVÁN. m. *Ant.* REI D' ARMES.

PORT. m. Modo d' aportarse. **Porte.** || La decencia o lluiment ab que 's vesteix o 's tracta alguna persona o lo contrari. **Porte.** || Capacitat d' una embarcació. **Porte.** || Acció de portar. || pl. Lo preu que 's paga pera portar alguna cosa. **Portes.**

PORT. m. Lloch del mar segur y defensat dels vents, ont hi poden entrar les naus. **Puerto.** || *Met.* Amparo, auxili, refugi. **Puerto.** || Pas estret entre dues montanyes. **Garganta, puerto.** || Boca de riu. **Desembocadura de un río.**

PORT FET DE MANS. Lo port de mar fet de má de home. *Puerto artificial.*

PORT FRANCH. Aquell en que hi entren y ixen les naus de qualsevulla nació sense pagar drets ni ells ni llurs mercaderíes, mentres no les introdueixin al país. *Puerto franco.*

A L' ALTRA PART DELS PORTS. Lo qu' es de l' altre costat de les montanyes. *Ultrapuertos, ultramontano.*

PENDRE PORT. fr. Entrarhi. *Tomar puerto, aportar.*

PORT-BOU. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; es una població que s' ha format desde la inauguració del ferrocarril de Barcelona a França. Es a la vora del mar, té aduana, estació de F.-C., una bonica iglesia y 2,553 hab. || — DEL COMTE. *Orog.* Collada, propera a la serra del Cadí, sota quin coll a la banda del Mitjorn té les seues fonts el riu Cardoner. || — FANGÓS. *Hidrog.* Port de mar natural que hi ha a llevant de la desembocadura del Ebre, que antigament servía de refugi a les esquadres catalanes. || — DE LA SELVA. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; és a la vora del mar y té 1,492 hab. || — LLIGAT. Caseriu de pescadors del terme de Cadaqués, provincia de Girona. || — MAJOR. *Hidrog.* Port del N.E. de l' illa de Mallorca, entre 'ls caps de Menorca y de Ferrutx, dins de la badía d' Alcudia. || — MENOR. Port del N.E. de l'illa de Mallorca, dins de la badía d'Alcudia, entre 'ls caps Formentor y Pinar. || — PETRA. Port de la costa llevantina de Mallorca, a mitjorn de Port-Colom. || — ROIG (PUNTA DE). Punta de la costa mitjornina de l' illa d' Ibiça, Balears.

Segell de Port de la Selva

PORTA. f. Entrada, obertura o portal que 's fa a la paret pera entrar o eixir d' algún lloch. **Puerta.** || Obertura per la qual s' entra o ix d' algún paratge. **Puerta.** || La peça feta de fusta que clavada ab gol-

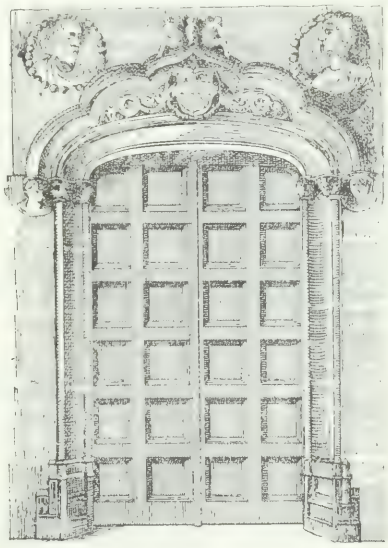

Porta plafonada de La Pallaresa

fos tapa la entrada o eixida. **Puerta.** || *Met.* Camí, principi, introducció. **Puerta.** || La cort del emperador dels turchs. **Puerta, porta.**

PORTA ACALADIÇA. *Ant.* y

PORTA COLADIÇA. Porta petita composta de dos o més taulons grossos assegurats ab fustes o barres de ferro als canals o portells de les preses del rius, pera aturar o deixar passar les aigues pujantla o abaixantla. *Compuerta.*

PORTA COTXERA O DE COTXERÍA. La de les cotxeríes, y metafòricament la qu' és molt gran. *Puerta cochera.*

PORTA DEL DERRERA. La segona o excusada d' una casa. *Puerta trasera.*

PORTA FALSA. La qu'es amagada. *Puerta falsa, secreta ó accesoria, postigo.* || *Met. fam.* Lo cés. *Puerta trasera, falsa.*

PORTA FERRIÇA. La de ferro. *Puerta de hierro.*

PORTA FINESTRERA. La de la mida de les finestres o vidrieres que 's posa per la part de fora pera major resguart d' aquelles. *Contraventana, puertaventana.*

PORTA FRANCA. La entrada o eixida lliure que 's concedeix a tots, sense excluir a ningú dels que podien tindre impediment pera entrar o eixir. *Puerta franca.*

AGAFAR LA PORTA O 'L CAMÍ DE LA PORTA. fr. *Fam.* Anarsen. *Tomar, coger la puerta.*

AJUSTAR LA PORTA. fr. Girarla cap ahont se tanca. *Entornar.*

A L' ALTRA PORTA, QU' AQUESTA NO S' OBRE. *Expr.* Ab que 's despedeix a algú no volentli concedir lo que demana. *A otra puerta, que ésta no se abre.*

A LES PORTES DE LA MORT. m. adv. Ab proximitat a la mort. *A las puertas de la muerte.*

ANAR DE PORTA EN PORTA, O CAPTANT DE PORTA EN PORTA. fr. Demanar caritat de porta en porta. *Pordiosear.*

A PORTES TANCADES EL DIABLE SE 'N TORNA. *Ref.* Ensenya 'l cuidado que 's deu tindre en evitar les males accions. *A puerta cerrada el diablo se vuelve.*

BARRAR LA PORTA. fr. Tancarla ab barra. *Atrancar, trancar.*

CLAVAR LA PORTA PÊLS MORROS. fr. *Fam.* PEGAR LA PORTA PER LA CARA.

DE PORTA EN PORTA. m. adv. Captant. *De puerta en puerta.*

DITXOSA LA PORTA EN QUE HI PASSA UNA MOÇA MORTA. *Ref.* Que s'aplica a la casa ont mor alguna noia, perque no cal donarli dot y no será mal casada. *Bendita sea la puerta por do sale la hija muerta,*

DONAR LA PORTA PELS ULLS. fr. PEGAR LA PORTA PER LA CARA.

ESTAR O PICAR A LA PORTA, fr. *Met.* Estar molt pròxima a succeir alguna cosa. *Estar á la puerta.*

FER ANAR PER PORTES. fr. Deixar a algú a la suma necessitat y miseria. *Echar ó poner por puertas.*

LO DERRER TANCA LA PORTA. *Loc. fam.* Que 's diu de qui s'apressura y perfidía pera fer una cosa abans que un altra. *Puto el postre, sarna para el postrero; al postrero muerde el perro.*

MIRAR DERRERA LA PORTA. fr. Ferse càrrech de les conseqüencies. *Mirar más allá, adelante, ó para en adelante.*

MITGES PORTES. *Hojas.*

OBRIR LA PORTA. fr. Anarsen. *Coger la puerta.*

PEGAR O FER PETAR LA PORTA PER LA CARA O PELS BIGOTIS. fr. *Met.* Desairar a algú quan vol entrar a algún lloch. *Dar con la puerta en la cara, en los ojos, en los hocicos ó en las narices.*

PER PORTES. m. adv. Ab tanta necessitat y pobresa qu'es necessari demanar caritat. *Por puertas.*

POSAR PER PORTES. fr. FER ANAR PER PORTES.

QUAN SE TANCA UNA PORTA SE N' OBRE UN ALTRA. *Ref.* Ab que 's consola en les desgracies; puig derrera d'un succès fatal y desgraciat ne sol vindre un altre de feliç y favorable. *Cuando una puerta se cierra, ciento se abren.*

SEGONA PORTA. La que divideix la entrada de la casa de lo demés. *Contrapuerta, portón.*

TANCAR LA PORTA. fr. Qu' ademés del sentit recte significa negarse a fer alguna cosa. *Cerrar la puerta.*

TANCÁRSELI A ALGÚ TOTES LES PORTES. fr. Faltarli tots els recursos. *Cerrarse todas las puertas.*

PORTA OTOMANA O SUBLIM PORTA. L' Imperi otomá, Turquía.

TIRAR LES PORTES A TERRA. fr. Picar molt a les portes. *Llamar recio.*

TIRAR PER PORTES. fr. Arruinar, llençar a perdre a algú. *Arruinar, echar á perder.*

TRUCAR A LA PORTA. fr. Donar pichs a la porta. *Llamar á la puerta, dar aldabadas.*

PORTA Y MARGARIT (Pasqual). *Biog.* Mestre de primera ensenyança y llicenciat en filosofia y lletres, que va travallar ab zel a favor de la instrucció, havent tingut collegi establert a Barcelona pels anys de 1869. Entre les seues obres bastant ben conceptuades, s' ha de fer esment de la seua *Historia Universal.* Va dirigir molts anys el Collegi Peninsular.

PORTA-CELI. *Geog.* Antich monastir del part. jud. de Sagunt, prov. de Valencia.

PORTÁ. *Geog.* Poble del cantó de Sallagossa, bisbat de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Carol y té 402 hab.

PORTA AMARRES. f. *Mar.* Cilindre de fusta que serveix pera tancar una corda arrotllada a un rodet perllongat que 's llença per medi d' un canó, pera establir comunicació entre dos barcos, o be entre un barco y la terra, servint pera el salvament dels náufrachs.

PORTA RECLAM. *Ter. Blanés.* Baix-porta que comunica de la cambra a la bodega.

PORTA TAULES. Joch de moviment al teler de má.

PORTABANDERA. f. *Mil.* Cinturó ab una bossa, ont s'hi fica y apoia la virolla de la bandera. **Portabandera.** || Aquell que porta la bandera. **Portabandera.**

PORTABLE. adj. Que 's pot portar.

PORTACARRABINA. f. Bossa de baqueta penjada de la sella, ont s' hi assegura la boca de la carrabina. **Portacarabina.**

PORTACARTUTXOS. m. **Cartuchera.**

PORTACREU. m. Qui porta la creu. **Crucero.**

PORTAÇA. f. aum. Porta gran.

PORTADA. f. La primera plana dels llibres, que comprèn el títol, el nom del autor y l' any de la im-

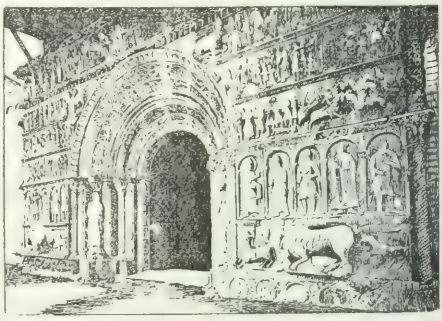

Portada del monastir de Ripoll

pressió. **Portada.** || pl. PACOTILLA. || Frontispici d' un edifici; porta principal y ornaments al seu voltant. **Portada.**

PORTADOR, A. m. y f. Qui porta. **Portador, llevador, traedor.**

PORTADORA. f. Eina pera portar la verema y altres coses ab cavalcadures. **Aportadera, portadera, comporta.** || Aparell de fusta pera transportar aigua. **Portadera.**

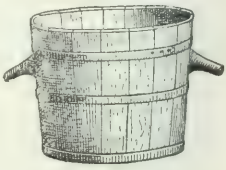

Portadora

PORTAENCENSER. m. Qui porta l' encenser. **Turiferario.**

PORTAESTANDART. m. *Mil.* Oficial destinat a portar l' estandart d' un regiment de cavalleria. **Portaestandarte.**

PORTAESTREB. m. Corretja qu' aguanta 'ls estrebs. **Portaestribo.**

PORTAFUSELL. m. Corretja assegurada a dues anelletes del fusell pera durlo a la espatlla. **Portafusil.**

PORTAGUIÓ. m. Oficial que guía als dragons.

PORTAL. m. Porta, entrada. **Portal, puerta.** || Porxada o lloch cobert que sol haverhi a algunes places pera passejarshi. **Portal.** || Entrada de població.

Portal antich de la casa de la ciutat a Barcelona

PORTAL (Pau). *Biog.* Remarcable cirurgiá de les derreries del sigle XVII. Va néixer a Montpeller y va morir a París en 1703. Va publicar alguns travalls de la especialitat a que s' havía dedicat, l' estudi de l' obstetricia.

PORTALAÇ. f. aum. Portal gran.

PORTALADA. f. PORTA, PORTAL. || Frontispici o adorno d' arquitectura. **Portada.**

LA BONA PORTALADA HONRA A LA CASA. *Ref.* Se sol dir en sentit literal, y figurat a qui té la boca gran. *La buena portada honra la casa.*

PORTALER. m. Guarda de portal. **Portalero.** || Lo qui als portals cobra els drets o registra lo que hi entren. **Portalero.**

PORTALERA. f. La porta o entrada dels cotxes. **Portezuela.** || pl. Les finestres que tenen les naus pera posarhi 'ls canons. **Portañolas.**

PORTALET. m. **Portalejo.** || Portal secundari de una població amurallada. **Portalete.**

PORTALIS (Joseph María, comte de). *Biog.* Advocat y polítich, nascut al mitjorn de França, a Aix, l' any 1778 y mort als vuitanta de la seua etat. Va pertanyer desde 1800 al cos diplomàtich, essent cinch anys després secretari de cultes, en 1810 conseller d' Estat, en 1819 par de França, guardasegells en el ministeri Martignac, Ministre de Negocis extrangers pèls anys 1828 y 1829, y després president del Tribunal de casació y senador del Imperi, nomenat per l' emperador Napoleó III.

Joseph M.ª, comte de Portalis

PORTALÓ. m. *Náut.* El paratge per ont s' entra a la nau, qu'es al mitg del costat. **Portalón.**

PORTALS. *Geog.* Aldea de la costa ponentina de la badía de Palma, illa de Mallorca.

PORTALLIBRES. m. Agafador de metall o de corretja pera dur els llibres. **Portalibros.**

PORTALLIMES. m. Eina semblant a una forqueta de bastanta magnitut, ab mánech y quines branques paraleles y properes se separen pera subgectar en tota la seua llargaria la llima, per medi de tornets de pressió. **Portalimas.**

PORTÁM. m. *Náut.* El conjunt de totes les portes d'un vaixell. **Portería.**

PORTAMANTES. m. Aparell pera portar mantes.

PORTAMANTEU. m. Mena de maleta de fácil us. **Portamanteo.**

PORTAMENJAR. m. FIAMBRERA.

PORTAMENT. m. La obra de portar. **Llevada, traída, traedura, tracción.** || Procediment, modo de procedir o portarse. **Porte.**

PORTAMITRA. m. Mitrat, bisbe.

PORTAMONEDES. m. Bosseta ont s'hi sol posar diner. **Portamoneda, portamonedas.**

PORTANARI. m. *Med.* Budell intermediari y inferior per ont la primera cocció dels aliments passa al budell primer. **Portanario.**

PORTANOVES. m. y f. Qui te gust en portar noves. **Chismoso, cuentista, correvedile, soplón, fuelle, oreja.**

PORTANT. p. a. **Llevadero.** || Marxa imperfecta dels cavalls, etc., pas apressat, semblant al pas castellá. **Portante.** || Qui porta alguna cosa, com els portants del tavernacle, etc.

PENDRE 'L PORTANT. fr. *Met.* TOCAR EL TROT.

PORTANTVEUS. m. Qui té algún cárrech en lloch d'un altre. **Vicegerente, y portanvoces,** prov. Arag. || PORTAVEU.

PORTANYA (Agustí). *Biog.* Esculptor valenciá del sigle XVIII. L' any 1781 va ésser nomenat tinent director honorari de la R. Academia de Sant Carles. En el museu de la meteixa corporació existeix un baix relleu d' en Portanya figurant a *Jesucrist entregant les claus del Paradís a Sant Pere,* y un altre representant a *Sant Lluch predicant.*

PORTANYOLA. f. *Mar.* Porteta que s' obre a les embarcacions de vela y rems pera l' us d' aquestos. **Portañuela.** || Porta practicada al casch de les embarcacions de guerra pera disparar l' artillería. **Portañola.**

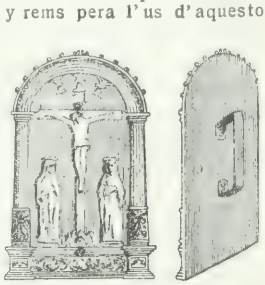

Portapau

PORTAPAU. m. La planxeta de metall ab que 's dona la pau a les iglesies. **Portapaz.**

PORTAPLOMES. f. Peça de metall que 's posa al cap del mánech y en el qual se sosté 'l tremp, per escriure. **Portaplumas.**

PORTAR. v. a. Transportar, mudar una cosa d'una part a un' altra. **Llevar, traer.** || Usat pera denotar aquesta acció, com dirigir al lloch ont se trova la persona a qui 's diu alguna cosa. **Traer.** || Dit de recado, noticia, etc. **Traer.** || Junt ab algún particip, val lo qu'ells signifiquen, com: *portar estudiat.* **Llevar.** || Tindre sobre sí algún pes o cárrega, com: *el carro porta trenta quintars.* **Llevar.** || Menar ab un o al seu carruatge, com: *portar un llibre a la butxaca, un bagul al carro, un recomanat a aquell a qui va dirigit.* **Traer.** || Tindre per contar algún escrit, especie o noticia. **Traer, rezar.** || Tindre una mare la criatura al seu ventre. **Traer.** || Dirigir, treure 'l camí a alguna part. **Llevar, guiar.** || Dirigir algún negoci, dependencia, assumpte. **Traer, manejar.** || Usar alguna cosa de vestir, com: *calçat, capa,* etc. **Traer, llevar.** || Menar alguna cosa pera servei, us o adorno, com: *la espasa, 'l bastó,* etc. **Llevar, traer.** || Menar alguna cosa per us, servei o conveniencia, com: *el viatjant un cotxe, catre,* etc. **Traer consigo.** || Sofrir, tolerar, com: *portar cops.* **Llevar.** || Induir a algú ab raons, persuassions, promeses, etc., a fer alguna cosa. **Traer.** || Causar, ocasionar, com: *portar gastos,*

disturbis, etc. **Traer, introducir, acarrear.** || Esmentar un text, passatge d'algún autor, una raó, etc., en comprovació o per evidencia de lo que s' afirma o persuadeix. **Traer.** || Menar ab ell, com: *portar molt sèquit, molt equipatge.* **Traer consigo.** || Dirigir, fer anar en cert modo alguna cosa, com: *portar ab rigor, prudencia, etc.* **Llevar.** || Llevar, tallar, com la navaja un troç de pell. **Llevar.** || Introduir, protegir a algú ab un altre. **Llevar.** || Atreure, com la pedra imán. **Traer.** || Professar, tindre, com: *portar amor.* **Profesar** || Manejar, com: *portar be la espasa.* **Traer.** || Cuidar, tindre al seu cárrech. **Llevar.**

NO ME LA PORTARÁS PAS AL MOLÍ. fr. *Tú me la pagarás.*

PORTAR A COLL. fr. A algú o algún pes. *Llevar á cuestas, en hombros.* || *Met.* Mantindre o sostindre a algú. *Llevar en hombros ó á cuestas.*

PORTAR A LA MÁ. fr. Se diu dels gossos que porten la caça. *Traer á la mano.*

PORTAR ALGÚ COM VOL A ALGÚ ALTRE. fr. Ferli fer tot lo qu' ell vol. *Traer del cabestro.*

PORTAR A PASTURAR. fr. Conduir el bestiar al past. *Pastar.*

PORTAR AVANT O ENDEVANT. fr. *Met.* Prosseguir ab constancia lo que s' ha començat. *Llevar adelante.*

PORTAR A VENDRE. *Met. Fam.* Aventatjar molt a algú en la execució o comprensió d' alguna cosa. *Llevarse en el pico.*

PORTAR DE MÁ EN MÁ O ALENTORN. fr. *Llevar alrededor.*

PORTAR DEMUNT. fr. Sofrir alguna cárrega o pes pera aliviar a un altre. *Sobrellevar.* || *Met.* Dissimular, suplir lo superior alguns defectes o descuits dels seus inferiors. *Sobrellevar.*

PORTARHO TOT. fr. Cuidar algú tot sol d' algún assumpte, negoci o dependencia. *Llevar en peso.*

PORTAR LA CÁRREGA. fr. *Met.* Tindre tot lo travall d' alguna cosa sens ajuda de ningú. *Llevar la carga.*

PORTAR LA CAÇOLA AL FORN. fr. *Met.* Portar algún negoci en que hi intrevenen alguns. *Menear el ajo.*

PORTAR LES MITGES AL GARRÓ. fr. *Llevar las calzas arrugadas.*

PORTAR EL COMPTE O 'LS COMPTES. fr. *Llevar la cuenta.*

PORTARNE. fr. *Arit.* Reservar de la soma d' una columna una unitat de cada desena, etc., pera afegirla a la soma de la columna immediata. *Llevar.*

PORTAR PER DEVANT. fr. Entendre abans alguna cosa. *Llevar antes, adelante ó delante.*

PORTAR PERDUT A ALGÚ. fr. Ésser causa de la seva ruina. *Traer perdido á alguno.*

PORTARSE. v. r. Aportarse, procedir bé o malament. **Conducirse, portarse.** || Procedir bé o malament en el modo de vestir o en l' aire de manejarse. **Traerse.** || Governarse bé o malament en alguna dependencia o negoci. **Portarse.** || Deixarse dominar de alguna passió, com: *portarse ab vanagloria.* **Portarse.**

PORTARSEN. v. r. Dur ab sí. **Llevarse, llevarse consigo.** || Cobrar, com: *portarsen el ters d' alguns fruits.* **Llevar.** || Ésser castigat o reprès. **Llevar.** || Dursen ab sí o en la seva companyía a algú. **Llevar consigo.** || Pendre, ussurpar. **Quitar, llevar.** || Abatre ab el seu impuls, o fer seguir una cosa a un' altra, com: *la roca que 's desprèn de la montanya als arbres que trova pêl camí.* **Llevar consigo.** || Arrebatar, llevar, com: *portarsen la bala un dit.* **Llevar.** || Adquirir, guanyar, com: *portarsen els diners del joch.* **Llevar.** || Dursen el riu, riera o torrent alguna porció de terra d' ont passen o prop d' ella. **Robar.**

PORTARSEN LA PALMA. fr. *Llevar la palma.*

PORTARSEN ELS ULLS, LA VISTA. fr. Atreure alguna cosa l' atenció del que la veu. *Llevarse los ojos.*

PORTARSEN O PORTARSEN QUÈ CONTAR. *Ref. met. fam.* Resultarli a algú dany d' alguna temeritat o imprudencia. *Llevar en la cabeza.*

PORTÁRSENHO 'L VENT. fr. *Met.* Dit de les paraules y de les coses lleugeres o de poca substancia. *Llevárselo el viento ó el aire.*

PORTAT, DA. p. p. **Llevado, traído.** || Usat per algún temps, mitg gastat. **Usado.**

BEN O MAL PORTAT. fr. Ben o mal cuidat, menjat, etc.

PORTATGE. m. El dret que 's paga pêl pas d' algún lloch. **Portazgo, portaje.** || El lloch ont se cobra aquest dret. **Portazgo.**

PORTÁTIL. adj. Lo que 's pot portar. **Portátil, traedizo.**

PORTAVENT. m. En les arts y oficis canó pera la ventilació. **Portavientos.**

PORTAVEU. m Instrument que s' usa pera dirigir y fer arribar els sòns, y més comunament la paraula o cant a llargues distancies. **Portavoz.** || Bolletí o periòdich que publica les aspiracions d' un partit, associació, etc.

PORTAVIANDES. f. FIAMBRERA.

PORTÉ *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó de Sallagossa; és a la confluencia de la riera de Fontviva ab el riu Carol y té 410 hab.

PORTEJAR. v. a. Portar d'una banda a l' altre. || Batre les portes. || Entrar y sortir sovint d' un lloch. **Portear.**

PORTELL. m. Port petit. || Obertura que desgracía o fá defectuosa una part d' alguna cosa. **Portillo.** || *Ant.* PORTELLA, POSTICH. || Obertura que deix a la dentadura la caiguda d' una dent o caixal.

PORTELL. *Geog.* Caseriu del terme de Crespiá, prov. de Girona. || Poble de la prov. de Castelló, bisbat de Tortosa, part. jud. de Morella; és entre la montanya Bobalar y Penya Parda y té 1,123 hab. || Poble de la prov. de Lleida, bisb. de Solsona, part. judicial de Cervera; és al N.E. de aquesta ciutat, casi a la partió de la prov. de Barcelona, y té 692 hab. || —(D' AIXEQUES). *Orog.* Pas a 2,074 metres d' altitut al cim del torrent de la Borda, a mitjorn de Fontpedrosa, antich Conflent, depart. dels Pirineus Orientals. || — (DE L' OVELLAR). *Orog.* Al camí de Vilada a la Portella, al Bergadá, entre penyals aguts, ovirantse la Vall de Vilada. || — (DE ROJÁ). *Orog.* Coll del Pirineu, entre l' alt Vallespir y 'l Conflent, depart. dels Pirineus Orientals; té 2,370 met. d' altitut. || — (DEL OM). *Orog.* A prop del collet de la Portella al Ripollès, avans d' arrivar a Sovelles, al camí de Ripoll a Alpens.

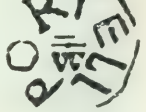

Segell de Portell

PORTELLA. f. Porta xica que hi há devegades a una altra de més gran. **Postigo, portillo, portalera, trampa.** || Finestra per ont ix el canó a les embarcacions. **Portañuela, portañola, portella.** || *Fort.* A les places fortificades porta més petita que qualsevulla de les principals y més gran que un portell. **Poterna.** || *Náut.* Aparell que segons estiga situat deixa montar el timó.

PORTELLA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Balaguer; és a la vora del Noguera Ribagorçana y té 529 hab. || Quadra del terme de La Quart, prov. de Barcelona. || — (COLL DE LA). *Orog.* Pas del Pirineu a tramontana de Setcases, prov. de Girona; té 2,478 met. d' altitut. || —(BLANCA D' ANDORRA). *Orog.* Pas de la frontera llevantina de Andorra, al cim de la vall de Campcardós, Cerdanya francesa, depart. dels Pirineus Orientals; té 2,572 met. d' altitut. || —(BLANCA DE MARANGES) *Orog.* Pas

Segell de Portella

a 2,550 met. d' altitut entre les valls de Querol y de Vallbona, al N.O. de Maranges, prov. de Lleida. || — (DEL CANIGÓ). *Orog.* Pas a 2,625 met. d' altitut, al cim de la Vall de Comalada, entre l' Alt Vallespir y'l Conflent, al S.E. de Castell, depart. dels Pirineus Orientals. || — (DELS ISARTS). *Orog.* Pas a les montanyes del Canigó, ont s' origina la grandiosa vall de Comalada.

PORTELLADA (La). *Geog.* Poble de la prov. de Terol, diòc. Se Saragoça, p rt. jud. d' Alcanyíç; és prop de Vallderroures y té 860 hab.

PORTELLERA (Coll de la). *Orog.* Pas a 1075 metres d' altitut, a la dreta de la riera de Sant Aniol, entre aquest caseriu y Monás, prov. de Girona.

PORTELLET. m. y

PORTELLETA. f. dim. **Postiguillo.**

PORTENT. m. Prodigi, lo que causa admiració o terror sense passar els límits de la naturalesa. **Portento, monstruo, aborto.**

PORTENTÓS, A. adj. Prodigiós, extrany, singular. **Portentoso, espantoso, espantable.**

PORTENTOSAMENT. adv. m. D' un modo portentós. **Portentosamente.**

PORTEPÁS (Pich de). *Orog.* Puig de 1,801 metres d' altitut, entre les rieres de la Castellana, de Torrelles y d' Urbanyá, al N.O. del poble d' aquest nom, antich Conflent, depart dels Pirineus Orientals.

PORTER. m. La persona que cuida de guardar, obrir o tancar les portes. **Portero, llavero.** || Qui té al seu cárrech vigilar la entrada d' alguna casa o oficina. **Portero.** || Ministre de justicia inferior al agutzil. **Portero, portero de vara.** || MISSATGER. || Guardia del palau del rei. **Portero.** || VEDELL, 2.

PORTER DE MAÇA: MACER.

PORTERA. f. Dona que guarda les portes. **Portera.**

PORTERA. *Geog.* Lloch de la prov. de Valencia, part. jud. de Requena; té 160 hab.

PORTERET. m. dim. **Porterejo.**

PORTERÍA. f. La porta principal qu' als convents y altres comunitats se té pera 'l seu us y servei. També 's diu aixís la dels palaus y cases principals destinada pera enviar les dones separadament. **Portería.** || L' empleu o cárrech de porter. **Portería.** || Aposent del porter. **Portería, garita.**

PORTES (Punta de les). *Hidrog.* Punta del S.E. de l' illa d' Ibiça, Balears. || — (AVENCH DE LES). *Espeleol.* En el terme de Vallirana; té poca fondaria.

PORTET. m. PORTETA.

PORTETA. f. dim. **Portezuela, puertezuela.**

PORTETA EXCUSADA. Porta falsa que ordinariament está colocada en lloch excusat de la casa. *Postigo.*

PORTICAR. v. a. Construir pòrtichs. Adornar de pòrtichs un edifici. **Porticar.**

PORTICAT, DA. p. p. y adj. **Porticado.**

PÒRTICH. m. *Arq.* Claustre o pati rodejat de columnes o pilastres. **Pórtico.** || PORXO.

PORTICÓ. m. Qualsevulla de les portetes de les finestres. **Postigo.** || FINESTRÓ.

PORTICÓ DEL MOSTRADOR: TRAVA.

PORTICTIOL. *Hidrog.* Caleta al N.E. de l' illa de Menorca.

PORTIER. m. y

PORTIERA. f. Cortina de catifa que 's posa a la entrada d'algunes habitacions pera que no hi passi l'aire.

PORTILLÓ *Hidrog.* Port de la banda ponentina de la Vall d' Arán, prov. de Lleida; té 1,308 metres de altitut. || *Geog.* Caseriu del terme de Bosost, prov. de Lleida.

PORTITXOL. *Geog.* Caseriu de l' illa de Mallorca, a la distancia d' un kilometre de Palma, a la vora del mar.

PORTMANY. *Hidrog.* Port de la part ponentina de l' illa d' Ibiça.

PORTO COLOM. *Hidrog.* Cala del districte de Felanitx, illa de Mallorca.

PORTOCRIST. *Hidrog.* Port petit prop de la cala de Manacor, a la costa llevantina de Mallorca.

PORTOL. *Geog.* Caseriu que forma part del districte municipal de Marratxí, del part. jud. de Palma, a l' illa de Mallorca.

PÒRTOLES (Serra de). *Orog.* Serra del part. jud. de Puigcerdá, prov. de Girona; forma 'l vessant dret del riu Segadell y té 2,180 metres d' altitut máxima.

PORTOPETRO. *Geog.* Caseriu del part. jud. de Manacor, a l' illa de Mallorca.

PORTO-PÍ. *Geog.* Lloch de la banda ponentina de la badía de Palma (illa de Mallorca). || — *Hidrog.* Cala del districte d' Andraitx (illa de Mallorca).

PORTOS. *Geog.* Lloch del terme de Marratxí (illa de Mallorca).

PORTÓS (Coll de). *Orog.* Coll a 1,773 met. d' altitut, entre les rieres d' Évol y Nohedes, a l' antich Conflent, depart. dels Pirineus Orientals.

PORTUÈS, A. adj. y

PORTUGUÈS, A. adj. El natural de Portugal y lo pertanyent a aquell regne. **Portugués, lusitano.**

PORTÚS. *Geog.* Poble del cantó de Ceret, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és dalt del Pirineu, a la carretera de Girona a Perpinyá, y té 592 hab. || PERTÚS.

PORT-VENDRES. *Geog.* Vila del cantó d' Argelès, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus orientals; és a la vora del mar, té estació de F.-C. y 2,851 hab.

PORUCH, CA. adj. Temerós, qui té por. **Medroso, meticuloso, receloso, temoso, tímido, temeroso, temedor, temblón, formidoloso, menguado.**

PORUCH COM UNA LLEBRA. fr. Se diu d' aquell que té molta por. *Muy miedoso, medroso.*

PORUGA. adj. f. PORUCA.

PORUGAMENT. adv. D' una manera poruga. **Medrosamente.**

PORUGÓS, A. adj. PORUCH.

PORUGUET, A. *Fam.* Adjectiu y diminutíu que s' usa en forma negativa pera fer passar la por a la mainada.

PORXADA. f. *Arq.* Conjunt de porxos d' una casa o plaça. || La part més alta d' una casa, **Desván, camaranchón, sobrado.**

PORXAR. v. a. PORTICAR.

PORXAT. m. Conjunt de porxos. || PORXADA. || adj. Ab porxos.

PORXE. m. PORXO.

PORXET. m. dim. Porxo petit.

PORXO. m. *Arquit.* Lloch cobert y fondat demunt de columnes, que 's coloca devant de la entrada dels

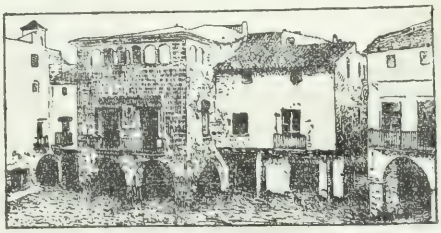

Porxo de la Plaça Major a Montblanch

temples o d' altres edificis sumptuosos. **Pórtico, lonja, porcho, soportal, cobertizo, atrio, vestí-**

bulo. || A vegades el porxo se repeteix, perllongantse al llarch de molts edificis pera formar un quadrat o un cercle més o menys complert. || Galería ab archs o columnes a lo llarch de una mena de fatxada de patí. || Galería ab archs en les places públiques o carrers. A Catalunya són moltes les poblacions de certa importancia ont s' hi serven encara porxos aixís disposats, com pot veures a les places de Balaguer, de Vich, a la de les Cols de Girona, etcètera. **Pórtico.**

Porxos de Sant Antoni de Barcelona abans de la crema de 1909

PORXO D' OVELLA. *Geog.* Caseriu del terme de Alp, prov. de Girona.

POS. m. *Ant.* REPÒS. || adv. *Ant.* DONCHS. **Pues.** || Temps del verb posar: jo pos. **Pongo.** || adv. Després. **Después.**

POSA (Andreu). *Biog.* Ilustrat eclesiástich que va ésser catedrátich del Seminari de Vich y canonge lectoral de Barcelona per oposició desde 14 de Agost de 1856 fins a sobrevíndreli la mort a les derreries de 1889. Era molt docte y coneixedor de les llengües llatina y grega.

POSADA. f. Acte y efecte de posar. || La propia casa de cada hú. **Posada, morada, hospedaje, aposento.** || Casa ont s' hi hostatja gent pagant. **Mesón, posada.** || Les viandes que 's posen a la taula en una plata o plat gran. **Plato.** || Cobla, en la poesía lírica. **Estancia.** || *Ant.* El lloch ont se recull el bestiar. **Majada.**

POSADA D' HOSPITAL: HOSPITAL.

POSÀDA EN DESPOBLAT. La casa establerta als camins o despoblats pera hospedatge dels passatgers. *Venta.*

POSADA MISERABLE. La petita o dolenta. *Ventorrillo, ventorro.*

POSADAMENT. adv. m. *Ant.* REPOSADAMENT. || SOSSEGADAMENT. || CAUTELOSAMENT.

POSADER, A. m. y f. HOSTALER.

POSADIÇ, A. adj. Que 's posa aviat o ab freqüencia.

POSADOR. m. Qui posa. **Ponedor.** || m. *Ant.* HOSTE POSADOR DE PREU: TATXADOR.

POSAR. v. a. Colocar alguna cosa a algún lloch o situació o al grau que li pertoca. **Poner.** || Tirar algún amaniment a la vianda, com: *sal, oli,* etc. **Echar.** || Aplicar, com: *posar cuidado, dilligencia.* **Poner.** || Apostar, fer una posta. **Poner, apostar. echar.** || Cosir a la roba un botó, gafet, etc. **Pegar.** || Causar, com: *posar la por al cos.* **Meter.** || Treure de nou, com: *posar cotxe, llibrea,* etc. **Echar.** || Jugar una carta, com: *posar l' as.* **Echar.** || Designar, anomenar a algú per algún empleu, com: *posar per regidor, per expert,* etc. **Poner.** || Emplear determinat temps pera anar a una part, com: *de Reus a Barcelona hi posen un dia.* **Poner.** || Entremetre, ficar, ingerir a algú en algún assumpto, negoci, etc. **Meter.** || Escriure les especies que 's volen produir o lo que un altre dicta. **Poner.** || Establir, determinar; aixís se diu: *que 'l superior ha posat que 'ls seus súbdits facin alguna cosa.* **Poner.** || Esmentar un exemple, un símil, etc. **Poner.** || Imposar, com: *imposar un tribut.* **Echar, poner.** || Depositar a les mans d' algú. **Poner.** || Parar, casar al joch. **Meter, poner.** || Tirar, introduir alguna cosa dins d' un' altra, com: *oli dins d' un cetrill.* **Echar.** || Tractar mal de paraula o obra, com: *posar mal a algú.* **Parar.** || p. u. Suposar. **Poner.** || Afegir voluntariament alguna cosa a la narració, com: *això ho posa del seu cap.* **Meter.** || v. n. Allotjarse, hospedarse. **Posar, alojarse, alojar.** || v. a. Se diu d' algunes coses, quan per la primera vegada 's fa aquesta operació; aixís se diu: *posar la brida al cavall.* **Poner.**

POSAR A AMARAR. fr. Ficar el llí o 'l cánem a les basses. *Empozar.* || Deixarlo estar dins d' aigua corrent. *Enriar.*

POSAR A CAMÍ. fr. POSAR A LA VERGONYA.

POSAR AFICIÓ. fr. Aficionarse a algú o a alguna cosa. *Cobrar, coger, tomar afición.*

POSAR A REFRESCAR. fr. Fer que 's torni freda una cosa. *Poner á enfriar.*

POSAR BARBA. fr. Començar l' home a tindren. *Barbar.* || FLORIRSE, I.

POSAR BÉ A ALGÚ. fr. *Met.* Suministrarli medis, caudal o empleu pera viure ab comoditat. *Poner bien á uno.*

POSAR BONICH. fr. Adornar. *Engalanar.*

POSAR CARINYO. fr. Cobrar afecte. *Cobrar, tomar cariño.*

POSAR COM UN DRAP MULLAT O COM UN DRAP BRUT. fr. *Met.* Dir paraules molt sensibles a algú. *Poner de oro y azul.*

POSAR COM UN LLÁTZER. fr. Maltractar a algú. *Poner como un Cristo á alguno.*

POSAR CONFUSIONS. fr. Posar discordia entre alguns. *Enredar, levantar caramillos.*

POSAR DEVANT. fr. ANTEPOSAR, PREFERIR.

POSAR DENTS. fr. Les criatures. *Endentecer, echar los dientes.*

POSAR EN APRETO. fr. Apurar alguna circunstancia a algú. *Poner en aprieto, meter en pretina.*

POSAR AL ENCANT. fr. Posar a preu. *Poner en precio, en almoneda.*

POSAR EN ESPERANÇA. fr. Donar esperances. *Esperanzar, dar esperanzas*

POSAR EN FRESCH. fr. POSAR A REFRESCAR.

POSAR ENTRE DOS. fr. INTERPOSAR.

POSAR ENTRE QUATRE PARETS. fr. Tancar alguna cosa entre parets. *Emparedar.*

POSAR FITES. fr. *Amojonar, mojonar.*

POSAR FOCH. fr. Calar foch. *Pegar fuego.*

POSAR FRÈ. fr. *Met.* Contindre, refrenar. *Enfrenar, refrenar, poner freno.*

POSAR GALTES. fr. Ferse gros de galtes. *Echar carrillos.*

POSAR GROIXARIA. fr. Tornarse gros algú. *Embarnecer, embastecer, engrosar.*

POSAR GUARDES. fr. *Poner presidio.*

POSAR LES COSES FORA D' ORDRE O AL REVERS. fr. *Poner las cosas pies con cabeza.*

POSAR EL CAMP, EXÈRCIT O REIAL. fr. Assentarlo. *Sentar el campo, reales,* etc.

POSAR EL FRÈ. fr. Enfrenar a les cavalcadures. *Enfrenar, echar el freno.*

POSAR ELS BRAÇOS EN CREU. fr. *Cruzar los brazos*

POSAR ELS DITS A LA BOCA A ALGÚ. fr. *Met.* Ab que 's vol expressar que algú no és tan tonto com se presum. *Meter el dedo en la boca.* || *Met.* Provocar a algú pera que digui lo que sab o calla. *Meter los dedos.*

POSAR MALA FAMA. fr. Desacreditar. *Poner mala voz.*

POSAR NOM. fr. Donarlo al qui bategen. *Poner nombre.* || POSAR PREU.

POSAR PADRINS. fr. Váldres del favor d' alguns per obtindre, per llur medi, alguna cosa. *Echar rogadores.*

POSAR PLÁ. fr. Aplanar la superficie. *Allanar, poner llano.*

POSAR PLOMA. fr. PLOMAR. || *Met.* Començar a tindre medis y riqueses. *Echar buena pluma.*

POSAR UN BORRÓ. fr. *Met.* Obrar algú contra 'l seu crèdit y honor. *Echar un borrón.*

POSAR UN MOS. fr. *Amordazar, poner mordaza.*

POSARHI EL COLL, LA CARCANADA. fr. *Fam.* Travallar ab activitat pera 'l logro d' alguna cosa; ajudar ab el seu travall y dilligencia pera lograrla. *Arrimar, poner el hombro.*

POSARHI TERRA ENTREMITG. fr. Fugir, escaparse. *Poner tierra en medio.*

¿QUÍ T' HI POSA? ¿QUÍ LI POSA? *Loc.* Procura contindre al que sense consideració 's fica en lo que no li toca o no és del seu ofici. *¿Quién le mete? ¿quién le mete en eso?*

POSARSE. v. r. Colocar, situarse, com: *posarse sobre una pedra, de costat, al devant.* **Ponerse.** || AQUIETARSE, REPOSARSE. || Assolar al fons del vas les parts més crasses d' algún líquit. **Reposarse, asentarse.** || Entrar a algún ofici, estament, etc. **Entrarse, meterse.** || Arribar ab cert temps a algún lloch. **Ponerse.** || Començar alguna acció, com: *posarse a córrer*, etc. **Echar, dar.** || Arreglarse, apariarse, mudarse. **Aliñarse.** || Començar a fer alguna cosa, com: *posarse a dibuixar.* **Ponerse.** || Dedicarse a fer alguna cosa, com: *posarse a escriure.* **Ponerse.** || Entremetres, ingerirse en algún assumpto o negoci. **Meterse.** || Immutarse per alguna novetat. **Ponerse.** || Volguer competir o igualarse ab algú; aixís se diu d' un ignorant en alguna materia, que no pot *posarse* ab un altre, qu' és molt destre. **Meterse, ponerse** || Reposarse, revindres, pendre alguna cosa el punt de perfecció que li correspòn, com: *posarse 'l pá, el ví*, etc. **Venirse.** || Tindre tracte, relacionarse. || Assentarse, correspondre bé una cosa ab un' altra, com: *el vestit*, etcètera. **Asentar.** || Reposarse 'ls licors fent pòsit. **Reposarse, asentarse.** || *Ant.* COMPENDRES, AVINDRES, AJUSTARSE. || v. n. Deixarse de volar l' aucell baixant a terra o descansant sobre un arbre. **Posar, posarse.** || ALLISTARSE.

POSARSE AB MESTRE. fr. Pendre mestre. *Asentar con maestro.*

POSARSE ONT NO 'L DEMANEN. fr. *Met.* Que s' aplica als que 's fiquen en assumptes que no 'ls pertanyen. *Meterse en camisa de once varas.*

POSARSE A LA BARREJA. fr. Donarse per vençut al joch de cartes. *Entrarse, meterse en baraja.*

POSARSE A VEURE VINDRE. fr. ESTAR A LA ESPECTATIVA.

POSARSE BÉ. fr. Menjar a satisfacció alguna vianda. *Tupirse, atracarse.* || *Met.* Aumentar en conveniencies. *Ponerse bien.*

POSARSE COM UN BOT. fr. Engreixarse. *Abotargarse.*

POSARSE COM UN GAT O COM UN XOP. *Fam.* Mullarse molt. *Hacerse una zarpa, calarse hasta los huesos.*

POSARSE DE CUL A LA PARET. fr. *Met.* Defensar tercament una opinió. *Poner pies en pared.*

POSARSE AB DISCORDIA AB ALGÚ. fr. *Encontrarse con alguno.*

POSARSE A LA BONA GRACIA D' ALGÚ. fr. Ferse amichs. *Conciliarse la amistad de alguno.*

POSARSE ESTIRAT. fr. POSARSE BONICH.

POSARSE FURIÓS O COM UNA FURIA. fr. Ab que s'explica que algú s' enfada y s' irrita ab facilitat. *Ponerse como un perro ó hecho un perro.*

POSARSE GRAS. fr. ENGREIXARSE.

POSAT, DA. p. p. **Puesto.** || *Ant.* CONTINGUT, AJUSTAT. || Reposat, com: *geni posat.* **Pausado, sosegado.** || m. L' aire de la cara y 'l modo d' anar. || La actitut guardada per la persona. **Continente.** || Resclum, la pudor d' alguna cosa per la falta de ventilació. **Estadizo.** || ENCARA QUE. || Arreglat, mudat. **Puesto, aliñado.**

UNA VEGADA POSAT. *Loc.* Expressa que algú no vol desistir de lo que ha emprès, encara que presenti alguna dificultat o incomoditat. *Puesto en el borrico.*

POSCUT, DA. p. p. POGUT.

POSDATA. f. POSTDATA.

POSETS (Puig de). *Orog.* Puig del Pirineu, entre les valls de Benasch y de Gistain, prov. d' Osca; té 3,367 met. d' altitut.

POSGUT, DA. p. p. *Ter.* POGUT.

POSICIÓ. f. Situació, positura. **Posición.** || *Arit.* Suposició. **Posición.** || El verdader assent del cavaller a la sella, la justa colocació de la má de la brida, de les cames y demés parts del cos. **Posición.** || Representació o importancia que cada hú té en la seua classe. **Posición.** || Punt important, baix l' aspecte militar, ocupat per alguna força. **Posición.** || *For.* La pregunta de la part en forma d' articles, separant els fets y posant cada raó de per sí. S' usa més en plural. **Posición.**

FALSA POSICIÓ. *Arit.* La suposició d' un o més números pera resoldre una qüestió. *Falsa posición.*

POSICIONAR. v. a. Donar posició. **Posicionar.**

POSICIONARSE. v. r. Pendre posició d' algún lloch o cosa. **Posesionarse.**

POSICIONAT, DA. adj. **Posesionado.**

POSIDRÒSTER. m. Instrument pera determinar el pès específich d' un sòlit. **Posidróstero.** || Instrument pera averiguar el pès del aire. **Posidróstero.**

PÒSIT. m. La casa ont s' hi guarda 'l blat que 's té de prevenció a les poblacions. **Pósito.** || Solatge dels líquits. **Asiento, poso.**

PÒSIT D' OLIVES: MORCA.

FER PÒSIT ELS LÍQUITS. fr. Baixar al sol les parts terroses y espesses y 'ls empòsits, quedant a dalt el líquit clar y transparent. *Sentarse los licores.*

POSITIU, VA. adj. Cert, efectiu, verdader. **Positivo.** || *Gram.* S' aplica al nom que significa les qualitats de les coses sense aument ni disminució. **Positivo.** || *Lòg.* Afirmatiu. **Positivo.**

DE POSITIU. m. adv. De cert. *De positivo.*

POSITIVAMENT. adv. m. Certa y efectivament. **Positivamente.**

POSITIVISME. m. Sistema dels que sols admeten com a verdaderes les coses materialment demostrades pêls sentits. **Positivismo.** || Sistema de qui tot ho refereix a la possessió del diner y als plaers materials. **Egoismo, materialismo, positivismo.**

POSITIVISTA. s. Partidari del positivisme.

POSITURA. f. Modo ab qu' está posada una persona o cosa. **Positura, postura.** || Estat, manera o disposició en que 's trova alguna cosa física o moralment. **Puesto.**

POSOLOGÍA. f. Indicació de la dosis dels medicaments. **Posología.**

POSPONENT. adj. Qui proposa.

POSPOSAR. v. a. Posar alguna cosa després de un' altra. Sol dirse de quan se fa injustament. **Posponer.**

POSPOSAT, DA. p. p. **Pospuesto.**

POSPOSICIÓ. f. Acte o efecte de posposar. **Posponimiento, posposición, postergación.**

POSPOST, A. adj. POSPOSAT.

POSSEHIR. v. a. POSSEIR.

POSSEIDOR. m. Possessor, qui posseeix. **Poseedor, posesor, tenedor.**

POSSEIDOR DE BONA O MALA FÈ. Qui posseeix alguna cosa com a propia o impropia ab ferma o sense ferma creença de qu' és seua. *Poseedor de buena ó mala fe.*

POSSEIR. v. a. Gosar, tindre en propietat, estar en possessió. **Obtener, poseer, gozar, usar, tener, ocupar.** || Sapiguer ab perfecció alguna llengua, facultat, etc. **Poseer.** || PRESENCIAR.

POSSEIT, DA. p. p. **Poseído, poseso.** || *Met.* Endiablat, furiós, referintse al posseit del mal esperit. **Poseído.**

POSSÈS, SA. adj. **Poseso.**

POSSESSIÓ. f. L' acte de posseir. **Goce, posesión.** || La meteixa cosa posseida. **Posesión.** || Existencia dels esperits malignes al cos humá. **Posesión.** || La dels fruits, rendes y preeminencies d' algún patrimoni vinclat que 's gosa fins a la decisió de la pertinencia de la seua propietat entre dos o més pledejants. **Tenuta.** || HISENDA.

POSSESSIÓ CIVIL. La qu' algú té ab justa causa y bona fe. *Posesión civil.*

POSSESSIÓ CLANDESTINA. La que 's pren o 's té d' amagat. *Posesión clandestina.*

POSSESSIÓ DE BONA FE. La qu' algú té justament, encara que no per causa capaç de transferir el domini. *Posesión de buena fe.*

POSSESSIÓ DE MALA FE. L' acte de tindre una cosa agena, sapiguent que ho és, o ab dupte positiu de si ho és o no, y sense causa ni motiu pera posseirla. *Posesión de mala fe.*

POSSESSIÓ NATURAL. Tenencia d' alguna cosa corporal, o la possessió destituida dels efectes del dret. *Posesión natural.*

POSSESSIÓ PRETORIA. La que 's dona a algú d' una finca agena restituible, a fi de que 's vagi cobrant dels fruits. *Posesión pretoria.*

POSSESSIÓ VIOLENTA. La detenció d' alguna cosa immoble, de quina possessió fou violentament expelit el que la tenía, ab proibició de recobrarla. *Posesión violenta.*

DONAR POSSESSIÓ. fr. Posar a algú real y efectivament sobre la cosa corporal que 's vol posseir, o a la vista d' ella, o entregantli algún instrument en senyal de que 's transfereix la possessió, com les claus d' una casa o d' un graner; y en les coses immaterials és donar una senyal que les representi, com: posar el boneto al beneficiat, assentar a la cadira del chor al prebendat, entregar el bastó al general, etc., etc. *Dar posesión.*

PENDRE POSSESSIÓ. fr. Executar algún acte, ab el qual se demostri qu' algú usa de l' alhaja o exerceix l' empleu com a propi, o com si ja fos al seu poder. *Tomar posesión.*

POSARSE EN POSSESSIÓ. fr. Entrar amo d' alguna cosa. *Aposesionarse, ponerse en posesión, aprehender la posesión.*

TREURE DE POSSESSIÓ. fr. Desposseir, privar de la possessió d' alguna cosa. *Desaposesionar, sacar de la posesión.*

TRET DE POSSESSIÓ. *Loc.* Privat d' ella. *Desaposesionado, sacado de la posesión..*

POSSESSIONAL. adj. POSSESSORI.

POSSESSIONAR. v. n. Donar possessió. **Posesionar.**

POSSESSIONARSE. v. r. Pendre possessió d' alguna cosa, ja sía material, ja moral. **Posesionarse.**

POSSESSIONETA. f. dim. Petita possessió. **Hacendilla.**

POSSESSIU, VA. adj. *Gram.* Lo que significa possessió. **Posesivo.** || També 's diu dels noms adjectius y dels pronoms. **Posesivo.**

POSSESSIVAMENT. adv. m. Ab possessió. **Posesivamente.**

POSSESSOR. m. POSSEIDOR.

POSSESSORI, A. adj. Lo que pertany a la possessió o la inclou. **Posesorio, posesional.**

EXPEDIENT POSSESSORI. Instrument públich per medi del qual se acredita legalment la possessió o propietat d' alguna cosa.

POSSIBILITAR. v. a. Facilitar, fer possible alguna cosa. **Posibilitar, facilitar.**

POSSIBILITAT, DA. p. p. **Posibilitado.** || f. Facultat que tenen les coses pera poguer existir. **Posibilidad, potencia.** || Medis, facultats, bens. **Posibilidad, posibles.** || FACULTAT, POTESTAT.

POSSIBLE. adj. Lo que 's pot fer, pot succeir o ésser. **Posible, factible, dable.**

¿ÉS POSSIBLE? *Loc.* Expressa l' admiració que causa alguna cosa irregular o extraordinaria. *¿Es posible?*

FER LO POSSIBLE O TOT LO POSSIBLE. fr. No ometre cap circunstancia ni dilligencia pera 'l logro de lo que s' intenta o s' encarrega. *Hacer lo posible ó todo lo posible.*

NO ÉSSER POSSIBLE. fr. Expressa la gran dificultat de ferse o concedirse alguna cosa. *No ser posible.*

POSSIBLEMENT. adv. m. Ab possibilitat. **Posiblemente.**

POSSIBLES. m. pl. Bens o rendes qu' algú té pera viure. **Diligencias, pasos, medios.**

POST, A. p. p. irr. De pondre y pondres. **Puesto.**

POST. f. Peça de fusta ampla, llarga y no molt gruixuda. **Tabla.** || TAULA, 11. || La que 's posa a les parroquies pera senyalar l' ordre de les misses del día. **Cuadrante.** || Se diu de qualsevulla fusta plana y allisada, disposada convenientment pera algún fi, com: *la post de pastar,* etc. **Tabla, tablero.** || La taula travallada ab que 's porten els plats al refetori. **Portador.** || Troç o porció de fusta de la nau, y aixís se diu: *salvarse en una post.* **Tabla.** || PILAR. || Les parts més amples y carnoses d' alguna part del cos, com del pit, de la espatlla. **Tabla.** || La curta y prima y d' ínfima qualitat. **Chilla.** || pl. **Tablazón, tablaje.** || La de aplanar la terra llaurada. **Tablón.**

POST COSTERA. El troç de fusta desigual que queda de banda y banda d' un tronch després d' haversen serrat les posts bones. *Ripia.*

POST DE LLIT. Les fustes que sostenen la márfega, etc. *Tablas de la cama, tablado.*

SOROLLAR O FER ANAR LES POSTS. fr. Móureles fent soroll ab elles o d' un altre modo semblant. *Tabletear.*

POSTA. f. La casa o lloch escullit als camins reials de distancia en distancia, ont s' hi tenen els cavalls, pera que 'ls correus o altres persones puguin viatjar ab molta celeritat. **Posta.** || Els cavalls preparats a dites cases pera viatjar depressa. **Posta.** || La distancia que hi há de l' una a l' altra. **Posta.** || La persona o correu que la corre. **Posta.**

A LA POSTA. m. adv. Explica 'l modo de córrer o viatjar. *Por la posta.* || *Met.* Ab suma prestesa. *Por la posta.*

ANAR O CÓRRER LA POSTA. fr. Caminar depressa ab cavalls preparats pera aquest fi. *Correr la posta ó las postas.*

POSTA. f. Juguesca. **Apuesta.** || La cosa que 's posa en una juguesca. **Apuesta.** || m. *Ant.* POSSESSIÓ. || *Ant.* LLOCH. || L' acte de pondres el sol. **Puesta de sol.** || Els ous que pòn la gallina o 'ls aucells. **Nichada.**

ANARSEN A LA POSTA. fr. *Met.* Estarse morint el malalt. *Irse por la posta.*

A POSTA. m. adv. Ab propòsit deliberat. *Aposta, adredes, á sabiendas, de propósito, de intento, con estudio, de industria.*

A POSTA DE SOL. m. adv. Al temps en que aquest astre s' amaga sota l' horitzó. *Al poner del sol, tardecica.*

ESTAR A LA POSTA LA NAU. fr. *Náut. ant. Estar de recalo la nave.*

FER UNA POSTA. fr. Pactar la pèrdua o ganancia de una cosa, si succeeix o no lo que s' assegura. *Apostar.*

PENDRE LA POSTA. fr. ANAR A LA POSTA.

POSTADA. f. La divisió que tenen els escodellers o armaris pera posarhi plats, gots, escodelles, etc., etc. **Anaquel, andén, vasar, vasera.**

POSTAL. adj. Pertanyent a les postes o al correu. **Postal.**

TARGETA POSTAL. f. Cartolina de 14 cent. de llarch per 9 d' ample, en la qual s' hi pot escriure o gravar qualsevol figura y és admesa per circular per casi tots els paisos del mon, mitjançant el franqueig de 10 cèntims, 5 o 1/4, segons el país ont s' envía o lo que contenen.

POSTÁM. m. Pila o munió de posts. **Tablazón, tablaje.**

POSTAÇA. f. aum. Tabla grande.

POSTAT. m. o f. *Ant.* POTESTAT. || EMPOSTIÇAT. POSTAT, IRAT, PAGAT. Fórmula o cláusula condicional d' entrega de potestat feudal, per la qual l' acceptant se comprometía a conservarla pera 'l senyor directe tant en pau com en guerra. *Así en paz como en guerra.*

POSTDATA. f. La cláusula o capítol que s' afegeix a la carta ja feta. **Postdata, posdata.**

POSTDILUVIÁ, NA. adj. Lo succeit després del diluvi. **Postdiluviano.**

POSTEJAR. v. a. Córrer a la posta. || Manejar posts.

POSTEMA. f. *Ant. med.* POSTERMA.
POSTEMA DE CAP. *Ant.* FLORONCO.

POSTERGABLE. adj. Lo que deu o pot ésser postergat. **Postergable.**

POSTERGACIÓ. f. L' acte y efecte de postergar. **Postergación.**

POSTERGADAMENT. adv. m. Ab postergació.

POSTERGADOR, A. m. y f. Qui o lo que posterga. || Lo que és mereixedor de postergació. **Postergador.**

POSTERGAMENT. m. Acció y efecte de postergar.

POSTERGANT. s. y adj. Qui posterga. Lo que causa postergació. **Postergante.**

POSTERGAR. v. a. Deixar atrassada alguna cosa, o posantla en lloch posterior al que devía ocupar, o donantli efecte en temps posterior al que li correspòn. **Postergar.**

POSTERGAT, DA. p. p. **Postergado.**

POSTERGATIU, VA. adj. Que 's posterga.

POSTERGATORI m. Que causa postergació.

POSTERIOR. adj. Lo que vé després o queda derrera d' un' altra cosa. **Posterior.**

POSTERIORITAT. f. L' estat d' una cosa en quant és posterior a un' altra. **Posterioridad.**

POSTERIORMENT. adv. m. Després, derrerament. **Posteriormente.**

POSTERITAT. f. La descendencia o generació que ha de vindre. **Posteridad.** || El temps venidor.

POSTERMA. f. *Med.* Materia, aposterma. **Postema, apostema, podre, pus, podredumbre, putrefacción.** || *Ant.* Brach, abscés. **Apostema, postema.** || TUMOR, INFLOR. || Materia, mal humor. **Virus.** || *Cir.* La materia que 's fa a alguna llaga o ferida. **Virulencia.**

POSTERMÁTICH, CA. adj. POSTERMÓS.

POSTERMEJAR. v. n. *Med.* Ferse posterma. **Apostermarse.**

POSTERMER. m. y

POSTERMERA. f. *Cir.* Eina pera obrir els tumors y treuren la posterma. **Apostemero, postemero.**

POSTERMÓS, A. adj. *Med.* Plè de posterma. **Postemoso.**

POSTEROL. m. PASTEROL.

POSTETA. f. dim. **Tablilla.** || Entre estampers, l' agregat o conjunt de fulls ficats els uns dins dels altres, seguint l' ordre de la signatura. **Posteta.** || CALCA. || Peça en forma de cua d' oreneta pera juntar dues fustes. **Cola de milano.**

POSTGLACIAL. adj. Corresponent després del periode glacial.

POSTICAR. v. a. *Ter. náut.* REMAR. || Posar postichs. **Postigar.**

PÒSTICH. m. *Ant.* PORTELLA. || *Ant.* PORTICÓ. || *Ant.* REMER. || A l' antiga marina catalana no eren esclaus ni penats, sinó homens lliures y que servíen a sou y voluntariament. **Remero.**

POSTÍÇ, A. adj. Sobreposat, manllevadíç. **Postizo.** || Imitat, fingit. **Postizo.**

POSTIÇA. f. Castanyola. **Castañuela.**

POSTILLA. f. La nota o adició que 's posa als margens dels llibres. **Apostilla, postila.**
POSAR POSTILLES: fr. POSTILLAR.

POSTILLACIÓ. f. L' acció de posar postilles. **Postilación.**

POSTILLAR. v. a. Posar notes breus al marge del llibre. **Apostilar, postilar.**

POSTILLÓ. m. El moço que va a cavall devant dels que corren la posta pera guiarlos y ensenyárloshi 'l camí, el qual sols corre desde una posta a l' altra, y se 'n torna a portar els cavalls. **Postillón.**

POSTILS. *Geog.* Caseriu del terme de Navès, prov. de Lleida.

POSTITIS. f. *Med.* Inflamació del prepuci. **Postitis.**

POSTLIMINI. m. *For.* Dret de reclamar una cosa perduda y restablir al antich estat. **Postliminio.** || Ficció del dret romá, per la qual els qui en la guerra quedaven fets presoners dels enemichs, al restituirse a la ciutat se reintegraven en els drets dels ciutadans com si mai haguessin faltat a la ciutat, continuantse en la consideració legal l' instant abans de la presa ab l' instant de la llibertat, d' ont se digué *postlimini*, lo meteix que junta de límits. **Postliminio.**

POSTMERIDIÁ, NA. adj. Corresponent a la tarda, després del mitgdía. **Postmeridiano.**

POSTONCIA. f. *Med.* Tumefacció del prepuci. **Postoncia.**

POSTOR. m. Qui diu o dona preu pera algún arrendament o encant. **Postor.**

POSPART. m. L' estat de la partera després del part. **Postparto.**

POSTPOSAR. v. r. Deixar enderrera alguna cosa ab tot y tindre lloch marcat per ordre. **Posponer.** || *Med.* Febre intermitent. **Posponer.**

POSTPOSICIÓ. f. *Med.* Estat d' una febre intermitent qu' ataca després de lo que racionalment s' esperava. **Posposición.**

POSTRACIÓ. f. L' acció y efecte de postrar y postrarse. **Postración.** || Humiliació, abatiment. **Postración.** || Abatiment per malaltía o aflicció. **Postración.**

POSTRADOR. m. Qui o lo que postra. **Postrador.**

POSTRAMENT. m. p. n. POSTRACIÓ.

POSTRAR. v. a. Abatre, tirar a terra. **Postrar.** || Enflaquir, debilitar, llevar les forces. **Desjarretar, postrar.** || Rendir, com la febre al malalt. **Derribar, postrar.**

POSTRARSE. v. r. Humiliarse, agenollarse. **Postrarse.** || Debilitarse, perdre les forces. **Postrarse.**

POSTRAT, DA. p. p. **Postrado.** || adj. Parat, sense curs. **Calmado, estancado.** || Abatut d' ánim per alguna malaltía o tristesa. **Dejado.**

POSTREM, A. adj. Derrer, últim. **Postremo.**

POSTREMITAT. f. Qualitat de lo postrem.

POSTRER, A. adj. p. n. DERRER.

POSTRERAMENT. adv. A les acaballes, en els derrers moments.

POSTRES. f. pl. Les fruites o confitures que se serveixen al fí del dinar o sopar. **Postre, sobremesa, sobrecomida.**

POSTRIMER, A. adj. Derrer, últim. **Postrimero.**

POSTRIMERÍES. f. pl. DERRERÍES.

POSTULACIÓ. f. *Ant.* DEMANDA. || Segons el dret canònich és el nombrament de prelat fet per algún capítol en la persona d' algú que necessita dispensa. **Postulación.**

POSTULADOR. m. Capitular que dona 'l seu vot pera prelat a qui no ho pot ésser per elecció. **Postulador.** || Qui ab comissió llegítima de part interessada solicita a la curia romana la beatificació o canonisació d' alguna persona venerable. **Postulador.** || Qui postula o demana **Postular.**

POSTULAIRE. com. POSTULADOR, CAPTAIRE

POSTULANT. adj. Qui fa alguna petició. **Postulante.** || L' estudiant qu' entre 'ls que corríen la tuna estava encarregat de la colecta y l' indivíduu que desempenya funcions análogues a totes les comparses. **Postulante.**

POSTULAR. v. a. Demanar, fer petició d' alguna cosa. **Postular.** || Demanar per prelat d' alguna iglesia a subgecte que segons dret no pot ésser elegit. **Postular.**

POSTULAT. m. *Matem.* Principi tan clar y evident que no necessita de prova, ni demostració. **Postulado.** || p. p. **Postulado.**

PÒSTUM, A. adj. Qui neix després de mort el seu pare, o l' obra que 's publica després de la mort del seu autor. **Póstumo.**

PÒSTUMAMENT. adv. m. Després de mort.

POSTURA. f. Situació, positura. **Postura.** || Tall, disposició del cos. **Postura.** || pl. Frioleres, coses de poca entitat. **Chismes, bagatelas.** || Gests. **Muecas, pataratas, figurerías, monerías, monadas, remilgos, además.** || Paraula o acció carinyosa ab que 's pretén agradar a algú. **Donaire.** || Acció afectada en obsequi d' alguna persona o cosa. **Zalamería.** || BURLA, ESCARNI. || POSTURER. || pl. *Ter.* ENGANYIFES.

ESTAR EN BONA POSTURA ENVERS ALGÚ. fr. Ésser del seu grat. *Ser del agrado de alguno.*

FER POSTURES. fr. Fer moviments ridícols, o que fan riure, ab la cara, mans o cos. *Hacer gestos.* || Burlarse ab gestos d'algú. *Cocar.*

MUDAR SOVINT DE POSTURA. fr. *Met.* Fer molts papers, ésser inconstant en el dictamen. *Moverse á todos vientos.*

PENDRE TOTA MENA DE POSTURES. fr. Fer qualsevol paper pera agradar a algú. *Hacer cualquier papel.*

POSTURADOR, A. m. y f. Qui posa postura.

POSTURAR. v. a. Posar dita, dir, prometre en una subasta. **Licitar.**

POSTUREJAR. v. n. FER POSTURES.

POSTURER, A. s. y adj. Qui fa gestos o postures. **Figurero.** || POSTURADOR.

POSTURETA. f. dim. **Mueca.**

POT. m. Vas alt y sense anses pera tíndrehi alguna cosa. **Bote, pote.** || Vas de llauna o de plom ont s'hi guarda 'l tabach. **Bote, lata.** || Vas de terra enverniçada ont s'hi posen confitures. **Orza.** || Vas llarch de terriça o pisa, pera posarhi confitures. **Tarro, compotera.** || Vas en que 'ls apotecaris hi guarden les medicines. **Bote.**

POT D'APOTECARI. *Met. fam.* El subgecte que quasi sempre está malalt. *Pudrigorio.*

POT DE CONFITS. Aquell en que hi posen els confits. *Confitura.*

POT DE LA CONFITURA. *Met. fam.* El punt ont hi ha la dificultat de que 's tracta, la substancia d' alguna cosa. *Busilis, médula.*

POT DE LA TRIAGA. Aquell en que s'hi guarda triaga o alguna altra cosa medicinal. *Triaquera.*

POT DE POSAR MEL. Vas de terriça baix y ample ab dues anses. *Parra.*

POT. m. *Ant.* LLAVI, PETÓ.

POT. gram. Temps del verb poguer, ell pot. **Puede.**

POTA. f. Peu de bestia o d' aucell. **Pata, pie.** || *Fam.* El peu del home. **Pie.** || Cama de taula, banch, etc. **Pie.** || *Náut.* Vèrtix del ángul que formen los braços de l'áncora. **Pota.** || Fracás, negació.

FER POTA. No lograr res de lo que 's pretenía. No pescar cap peix el pescador, no matar ni un cap de caça 'l caçador. *Hacer pifia.*

POTA DE CAVALL. *Bot.* Herba medicinal de la fam. de les compostes, perenne, indígena, que 's cría a les terres argiloses d' Europa; té uns 27 centimetres de alta, de tany a manera de jonch de boga, més o menys alt, escatós, cilíndrich, borrós; de fulles radicals, lenticulars, un poch rogenques y borroses Té les flors grogues y terminals; la corola brillant infundiliforme; cálze cilíndrich, surcat, geperut a la basa; olor suau agradosa, y sabor mucilaginós un poch amarch. Les flors y fulles, que són de les primeres que surten a la primavera, 's cullen pel mes de Març y 's fan assecar dins d' una estuva; abans de tancarles és menester assegurarse de que són ben seques, perque conserven molt sovint una humitat que les pudreix aviat. *Fárfara, uña de caballo, tusilago.* || PEU DE MULA.

Pota de cavall

POTA DE CAVALL TENDRA. De la meteixa familia que l' anterior, género *Petasites;* creix en llochs humits.

POTA DE CAVALL NEGRE. *Bot. Barrebera.*

POTA DE COLOM. *Bot.* Planta anyal de la fam. de les borraginácies que fa unes floretes blaves. *Orcaneta, ancuza oficinal, ancuza de tintes, palomilla, onoquites.*

POTA DE LLEÓ. *Bot.* Planta de la fam. de les alquimelácies; té les fulles molt paregudes a les de la malva, però més fortes y retallades de la vora y posantles planes semblen estrelles. *Alquimila, pie de león.* || ALTIMIRA.

POTA DE VEDELLA. *Bot.* SARRIAÇA.

POTA FESA. *Pie hendido.*

POTES DE DEVANT. Les dues del devant dels quadrúpets. *Manos.*

POTES DE VEDELLA O BOU, etc. Les quatre del bestiar mort que 's mengen. *Manos.*

APRETAR LES POTES A TERRA. fr. Clavar les cavalleríes les potes pera apretar més fort. *Apezuñar.*

A QUATRE POTES. m. adv. A QUATRES GRÁPES.

CÁUREHI DE POTES. Deixarse enganyar. *Caer en el lazo.*

CAURE DE POTES COM ELS GATS. fr. Eixir bé dels perills. *Caer de pies.*

ENSENYAR O TREURE LA POTA. fr. *Met.* Descobrir sense advertirho algún defecte de costúm que s'havía dissimulat per algún temps. *Enseñar, sacar la pata.*

TREURE D' ENTRE LES POTES. fr. *Fam.* Robarli a algú lo que tenía més assegurat. *Sacar de entre manos.*

CAP Y POTA. Menjar compost ab el cap y les potes de la vadella, moltó, etc. *Quebrantos.*

VINDRE LA COSA DE TOTES QUATRE POTES. fr. Vindre molt al cas. *Correr á cuatro pies la paridad.*

POTA. m. *Ter. ibicench. Fam.* Tabach del país. **Tabaco del país.**

POTABILITAT. f. Qualitat de lo potable. **Potabilidad.**

POTABLE. adj. Lo que s pot beure. **Potable.**

POTACH. m. Guisat d'alberginies, tomátechs y carabaça tot picat. **Alboronia, boronia.**

POTAÇ. m. aum. Pot gran. **Potazo.**

POTAÇA. f. aum. Pota grossa. **Piernaza.**

POTADA. f. *Ant.* PETJADA. || f. *Mar.* Aparell format de dos pals grollers, qu' atravessant un llistó de fusta pêls seus caps agafen una pedra grossa que serveix d' áncora als pescadors pera fondos de molta roca. **Potada.** || Acció dolenta, engany, fals testimoni, falsetat. || Cop de pota. || COÇA.

POTALLEJAR. v. n. *Ant.* PETJAR.

POTAMOGRAFÍA. f. Descripció científica dels rius.

POTAMOLOGÍA. f. Coneixement detallat de les corrents d'aigua. **Potamología.**

POTASSA. f. *Quím.* Álcali vegetal que 's treu del tartrat del vi, y també de la cendra de la major part dels vegetals. **Potasa.**

POTASSA CÁUSTICA. Producte compost d' hidrat de protòxit de potassi, de subcarbonat y sulfat de potassa, de terres, òxits metállichs, etc. *Potasa cáustica á la cal, piedra cáustica.*

POTASSI. m. *Min.* Metall sòlit a la temperatura ordinaria, de molta brillantor metállica, novament fos ab oli de nafta, y que tret d' ell s' ennegreix molt aviat, prenent l' aspecte del plom qu' ha estat exposat per molt temps al aire. Es tan tou y més dúctil que la cera. L' interior d' aquest metall singular presenta una multitut de particuletes crestallines de figura indeterminada. **Potasio**

POTÁSSICH, CA. adj. *Quím.* Que conté potassa. **Potáseo.**

POTÁSSITS. m. pl. *Min.* Familia de cossos que tenen per tipo 'l potassi. **Potásides.**

POTATGE. m. Cuinat de llegums pera 'ls díes de dejuni. **Potaje.** || Aparell de vianda cuita. **Aderezo de comida, guisado.** || Beguda liquida, com caldo, horxata, etc. **Potaje.**

POTAX. m. *Quím.* POTASSA.

POTEA. f. *Min.* Oxit d' estany recalcinat. **Potea.**

POTECARI. m. APOTECARI.

POTECARÍA. f. APOTECARÍA.

POTEJAR. v. n. Donar cops de pota. || Moure les potes els animals. **Potear.**

POTENCIA. f. Facultat pera fer alguna cosa o produir algún efecte. **Potencia.** || *Ant.* PODER, POTESTAT, AUTORITAT. || Govern, regne, república. **Potencia.** || Qualsevol dels regnes, imperis, repúbliques o Estats del mon. **Potencia.** || pl. La virtut generadora. **Potencia.** || pl. Memoria, enteniment y voluntat. **Potencias.** || *Arit.* y *álg.* Qualsevol producte de la multiplicació contínua d' un nombre per sí meteix, lo qual se diu *arrel.* Quan intervé una sola multiplicació 's diu *quadrat;* si dues, *cubo;* si tres, *quarta potestat;* si quatre, *quinta,* etc. **Potestad, potencia.** || Força de una máquina o aparell. **Potencia.**

POTENCIA MOTRIU. *Maq.* El cos que pot mouren un altre. *Potencia motriz.*

POTENCIA OBEDENCIAL. La capacitat que 's trova a una cosa pera ésser elevada a efectes sobrenaturals. *Potencia obedencial.*

DE POTENCIA. m. adv. Usant del poder o força. *A la fuerza.*

FER L' ÚLTIM DE POTENCIA. fr. Fer tot lo possible. *Echar el último esfuerzo ó lo último de potencia.*

POTENCIAL. adj. Lo qu' inclou potencia o hi pertany. **Potencial.**

POTENCIALITAT. f. La mera capacitat de la potencia. **Potencialidad.**

Creu potençada de Bagá

POTENCIALMENT. adv. m. Equivalent, virtualment. **Potencialmente.** || *Fil.* En actitut o disposició pera alguna cosa. **Potencialmente, en potencia.**

POTENÇA. f. POTENCIA. || *Blas.* Nom heráldich del pal que forma sobre un altre la figura d' una T. **Potenza.**

POTENÇAT, DA. adj. Que forma la figura d'una T. Sol dirse d' una forma peculiar de creus.

POTENT. adj. Lo que té poder, eficacia o virtut pera alguna cosa. **Potente.** || Vigorós, robust, capáç d' engendrar. **Potente.** || PODERÓS. || Qui pot. **Potente.**

POTENTAMENT. adv. m. Ab potencia.

POTENTAT. m. Príncep poderós que reb investidura d' un altre superior. **Potentado.** || adj. Reforçat, guarnit de metall.

POTENTILA. f. *Bot.* Mena de plantes rosacies, herbes vivacies y poques vegades arbustes, de fulles alternes, flors ab pedunclés uniflors, un de quins exemplars és en la nostra terra la planta anomenada pulsatila, en castellá *cinela en rama.* **Potentila.**

Potentila

POTENTISSIM, A. adj. m. Molt potent, que té molt de poder o molta força. **Potentísimo.**

POTENTMENT. adv. m. Ab força y vigor. **Potentemente.**

POTER, A. m. y f. Qui fa pots.

POTERA. f. *Art. y of.* Instrument de pesca semblant a una má de morter, a quina base s' hi posa un cèrcol d'agulles en forma de ganxo. **Potera.**

Potera

POTERÍA. f. L' art de fer pots. || Fábrica, botiga o conjunt de pots. **Potería.**

POTERNA. f. Portella en les portes o muralles de les fortificacions. **Poterna.**

POTES DE CAVALL. *Bot.* A la comarca de Solsona s' anomena aixís una mena de bolet del genre *Scleroderma.*

POTES DE RATA. *Bot.* Nom que 's dona a un bolet del genre *Clavaria.* || PEUS DE RATA.

POTESTAT. f. Poder, jurisdicció. **Potestad.** || pl. Els esperits celestes del sisè chor y tercer de la gerarquía mitjana. **Potestades.**

PLENA POTESTAT. Potestat absoluta. *Plena potestad.*

ESTAR BAIX LA POTESTAT D' ALGÚ. fr. Estar baix el seu poder, obeirlo. *Estar al cuidado de alguno.*

POTESTATIU, VA. adj. Lo que dependeix de la facultat o potestat d' algú. **Potestativo.**

POTESTATIVAMENT. adv. D' una manera potestativa.

POTET. m. dim. **Potecico, potecillo.** || El vas ont s' hi posa l' aigua d' olor. **Bujeta, bujetilla, poma.** || ABEURADOR. || PETONET.

POTICARI. m. APOTECARI.

POTICARIA. f. APOTECARIA.

POTINEIG. m. Acció de potinejar.

POTINEJAR. v. a. Manejar ab les mans alguna cosa xafantla o fentla malbé. **Apañuscar.** || XAPOLLEJAR. || Fer malament y depressa alguna cosa. **Apatuscar.**

POTINER, A. adj. Brut. **Puerco, sucio, cochino, porquezuelo, cochambroso, zarramplin, zambrondón, zamborotudo.** || Qui fa mal y grollerament les obres del seu ofici. **Chapucero, zancajo.**

POTINERÍA. f. Cosa bruta. **Porquería, cochinada, cochinería.** || Acció grollera, desatenta, indecent. **Porquería.** || Obra feta sense art, grollerament. **Chapucería, mecánica.**

POTINGA. f. La beguda o brevatge ont hi entren molts ingredients. **Potaje.** || *Met.* El conjunt de va-

ries coses inútils barrejades y confoses. Potaje, jarope, jaropes, pócima. || Cosa continguda en algún pot, per remei.

POTINGUER, A. adj. Aficionat a les potingues.

POTIPOTI. m. Barreja de varis menjars. Comistrajo, cuezo, potaje. || Barreja.

POTIRÓ. m. *Bot.* Mena de carabaça d' hivern. Potirón.

POTÍSSIM, A. adj. Especial.

POTISTA. adj. Bevedor de vi.

POTOLOGÍA. f. Tractat de les begudes.

POTOLL. m. Abundor de coses. Peste, hato, atajo.

POTOSÍ. m. Gran riquesa y valiment, per alusió a una montanya del Perú, abundosa en or. Potosí. || S' usa pera indicar gran riquesa o cosa de molt valor, com: *val un Potosí*. Potosí.

POTRA. f. Trencadura, tumor al escrot; trencadura interior per la que baixen els budells a la bossa dels testículs. Potra. || Sort, fortuna.

POTRA DEL HUMOR CONGELAT. Malaltía en que se inflama la bossa per la fluxió d'humors. *Hidrocele.*

POTRA DE VENES TORTES: HERNIA.

CANTARLI A ALGÚ LA POTRA. fr. Sentir dolors els trencats ab la mudança de temps. *Cantar la potra.*

TINDRE POTRA. fr. *Fam.* Esser venturós al joch. *Ser potroso.*

POTRADA. f. Conjunt de potros. Potrada.

POTRANCA. f. L' euga desde la etat de tres anys fins que deixa d' ésser potra. Potranca.

POTRANCH. m. y

POTRANCÓ. m. Cavall que no passa de tres anys. Potranco.

POTRE. m. POTRO. || POLTRE.

POTREJAR. v. a. y derivats: jugar els potros, bornejar. Dit també dels joves o nois. || Molestar, perfidiar. Potrear.

POTRER. m. Qui cuida dels potros quan són a la devesa. Potrero.

POTRERA. f. adj. Epitet d' un monoll de cánem que 's posa als potros. Potrera. || L' estable dels potros.

POTRERÍA. f. Lloch ont se domen els potros.

POTRET. m. dim. Potrico. || POTRO, 3.

POTRETA. f. dim de potra. Potrilla.

POTRÍES. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Gandía; és a la vora del riu Serpis, té estació de F.-C. y 742 hab.

POTRO. m. El cavall jove que no passa de quatre anys. Potro. || Máquina de fusta pera subgectar les cavalcadures que no volen deixarse ferrar o curar. Potro. || Eina pera foradar en forma semblanta al filabarquí, ab un cargol a la part de sobre que va apretant la broca a mida que 's forada. || Antiga máquina de foradar.

POTRÓS, A. adj. *Fam.* Trencat, qui té potra. Potroso. || *Vulg.* Qui té molta sort o ditxa. Potroso. || Qui pateix el tumor dit cavall. Potroso. || Molestós, perfidiós. Potroso.

POTS. *Ter. aranès.* LLABIS.

POU. m. Clot rodó obert a terra y enfondit fins a trovar abundancia d' aigua. Pozo. || El paratge dels rius ont hi há més gran fondaria d' aigua. Pozo. || *Met.* Qualsevulla cosa complerta, com: *pou* de ciencia. Pozo.

POU DE MONEDA O DE DINER. Gran quantitat o abundor de diner. *Dinerada, dineral.*

POU DE NEU. Aquell ont s'hi arreplega la neu pera l' estiu. *Nevera, pozo de nieve.*

POU SECH. Pou absorbent ont s'hi fan anar les aigües brutes.

ESCURAR EL POU. fr. *Limpiar el pozo.*

POU DEL COLL. *Geog.* Caseriu de l'illa de Mallorca al terme de Marratxí, partit de Palma: té molt escás veinat. || — (ILLA D' EN). Illeta del dist. municipal de Formentera, Balears. || — FLORIT. Predi del terme de Poneres, part. jud. de Manacor (Mallorca), ab restes de construccions ciclopies. || — VELL. Caseriu del terme de Muro, part. d' Inca, a les Balears.

POUAL. m. CÁNTER.

POUAR. v. a. Treure aigua del pou. Sacar agua del pozo.

POUATER. m. POUETAYRE.

POUET. m. dim. Pozuelo.

POUETAIRE. m. Qui fa pous, els neteja o hi treballa. Pocero.

POUNOLA. *Ter. Blanes.* Plataforma del llaút en que hi ha la metxa.

POXANÇA. f. Força, poder. Pujanza.

POXANT. Poderós, superb, magnífich.

POY. m. POLL, 3, 5. || Banch de pedra. Poyo. || Tota cosa per apoyarse. Poyo.

POYL. m. *Ant.* POLL.

POYLL. m. *Ant.* POLL.

POYLLÍ. m. *Ant.* POLLÍ.

POYO (Venta del). *Geog.* Caseriu del terme de Ribarroja, prov. de Valencia.

POYÓS, A. adj. *Ant.* POLLÓS.

POYRIT. p. p. *Ant.* PODRIT.

PRÁCTICA. f. L' exercici o execució continua de alguna cosa, conforme a les regles d' alguna art o facultat. Práctica, praxis. || Estil, us, costúm. Práctica. || El modo o mètode que segueix algú en les seues operacions. Práctica.

LA PRÁCTICA TREU MESTRE. *Ref.* Denota que 's deuen exercitar les arts, ciencies y virtuts pera arribar a llur major perfecció. *El uso hace maestro.*

PRACTICABLE. adj. Lo que 's pot practicar o posar en práctica. Practicable, factible.

PRÁCTICAMENT. adv. m. Ab us y exercici d' alguna cosa. Prácticamente.

PRACTICANT. p. a. Qui practica. Practicable, practicador. || m. Qui exerceix alguna professió al costat d' un mestre. Practicante. || Qui assisteix als malalts del hospital. Practicante.

PRACTICAR. v. a. Posar en práctica. Practicar. || Usar, fer seguidament alguna cosa. Practicar.

PRACTICARSE. v. r. Ensajarse en alguna art o ofici a fí d' eixirne mestre. Practicarse.

PRACTICAT, DA. p. p. Practicado.

PRACTICATGE. m. L' exercici que fa 'l practicant de pilot. Practicaje.

PRÁCTICH, CA. adj. Pertanyent a la práctica. Práctico. || Experimentat, versat, destre en alguna cosa. Práctico. || m. Pilot. Piloto de puerto, práctico. || De fácil execució y bons resultats.

PRACTICAT. m. Persona práctica en alguna art. Practicón.

PRACTICISME. m. Tendencia a lo práctich, a les coses práctiques.

PRADA. f. Terra baixa coberta d' herba, espontania o conreuada. Prado, pradera.

PRADELL. m. dim. de prat. Pradecito.

PRADELL. *Geog.* Poble del districte munpal. de Preixens, provincia de Lleida. || Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Falcet; és al vessant ponentí del coll de l' Argentera, té estació de F.-C. y 772 habitants.

Segell de Pradell

PRADELLES. f. pl. *Bot.* ROMÁS.

PRADELLS. *Geog.* Casa senyorial del Vallespir, a la vora del plá Castanyer, anomenada Torre de Pradells, per estar ornada per dues altes torres molt enlairades, que desde distants territoris s' oviren.

PRADER, A. adj. Cosa del prat. **Pradeño.**

PRADERA. f. PRADA.

PRADERAL. adj. Pertanyent al prat. **Praderoso.**

PRADERÍA. f. Terra ont hi ha molts prats pera pasturarhi el bestiar. **Pradera, pradería.** || —ARTIFICIAL. L' extensió de terreno sembrat pera que hi brotin varies menes de plantes. **Prado artificial.**

PRADES (Deudes). *Biog.* Célebre trovador del sigle XIII, un dels que més belles poesíes escrigueren. Ses obres se trovaren al enderrocar la catedral vella de Vich, dins d' un ninxo, per lo que se suposa que fou enterrat allí. Se conserven en son arxiu.

— (MARGUERIDA DE). *Biog.* Segona muller del rei Martí *l' Humá*, que morí sens donarli fills.

PRADES. *Geog.* Arraval de Molsosa, prov. de Lleida. || Cantó del depart. dels Pirineus Orientals, format de 20 ajuntaments, que són: Campoma, Castell, Catllar, Clará, Codalet, Conat, Cornellá del Conflent, Eus, Fillols, Fullá, Los Masos, Molitg, Mosset, Nohedes, Prades, Riá, Taurinyá, Urbanyá, Vernet dels Banys y Vilafranca del Conflent, reunint entre tots 13,403 hab. || Districte del depart. dels Pirineus Orientals, format dels sis següents cantons: Mont-Lluis, Olesa, Prades, Sallagosa, Surniá y Vinçá, reunint entre tots 44,159 hab. || Vila del antich Conflent, cap de partit y subprefectura del actual departament dels Pirineus Orientals. Está emplaçada en una bella plana, a una altura de 150 metres, y compta 3,877 habitants. Conserva l' iglesia de Sant Pere, ab una torre del sigle XIII, poguentse veure en son interior molts detalls arquitectònichs procedents del monastir de Cuxá, quin claustre se conserva en els banys de Bigorre. || Vila de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Montblanch; és a la serra del seu nom y té 961 hab. || —(PUIG DE). *Orog.* Puig de 1,201 met. d' altitut, entre les serres de Prades y de la Roquerola, part. jud. de Montblanch, prov. de Tarragona. || —(RIERA DE). *Hidrog.* Neix al NO. de Capafonts, prov. de Tarragona; passa per Prades y desaigua a la vora del riu Monsant, una mica més avall d' Ulldemolins. || —(SERRA DE). *Orog.* Serra de la prov. de Tarragona; comença a la vora del Francolí, prop de Poblet, y arriba a Prades, ont se divideix en dues: la del Monsant y la de la Muçara, formant aixís la partió entre les conques del Francolí y del Ebre. || —(COMTAT DE). El formaven catorze pobles d' aquelles serres y vessants, desde 'l Camp de Tarragona y Priorat a la Conca de Barberá y les Garrigues. El comte residía al castell de dita vila, avui enrunat.

Segell de Prades (Tarragona)

PRADET Y SANT JOAN. *Geog.* Arraval de Caneján, prov. de Lleida, a la Vall d' Arán.

PRADIAL. m. Novè mes del calendari republicá francès.

PRAE MINIBUS. m. adv. *llat. A la má* o *entre mans.*

PRADERENCH, CA. adj. Propi del prat. || Natural o bé propi del Prat.

PRAGMÁTICA. f. Constitució, decret, estatut, mandat. **Pragmática, pramática.**

PRAGMÁTICH. adj. y s. *Jurisp.* El comentarista o jurisconsult que defineix les lleis d' una nació. **Pragmático.** || A l' antigor, s' anomenava aixís a Roma a certs homes de lleis, que oferien als lletrats els seus serveis quan havíen d' enraonar als tribunals, aplegant els materials y 'ls documents pera ilustrarlos en els antecedents de la causa ocasional que 's debatía.

PRAMNI. m. *Min.* Varietat de quarç hialí negre. **Pramnio.**

PRAONETIA. f. *Zool.* Mena d' insectes coleòpters subpentamers lamiaris.

PRASEOCOBALT. m. *Quím.* Cos vert crestallisable que s' obté calentant el solfat roseocobáltich sech a la temperatura de la fusió del plom. **Praseocobalto.**

PRASEOLITA. f. *Min.* Varietat d' esmarquina. **Praseolita.**

PRASI. m. *Min.* Pedra preciosa de color vert més pujat que 'l de la esmeragda. **Prasio.**

PRASMA. f. *Min.* Varietat de calcedonia. **Prasma.**

PRASOFITA. f. *Min.* Varietat d' ofita. **Prasofita.**

PRASOPAL. m. *Min.* Varietat de crisoprassa. **Prasopal.**

PRASQUIRÓ. *Geog.* Caseriu del terme de St. Salvador de Toló, prov. de Lleida.

PRAT. m. Troç de terra plana ont s' hi deixa créixer l' herba. **Prado, pradera, pradería, pasto, apacentadero, soto, pastura.** || Lloch pintoresch prop de les ciutats que serveix pera divertirse y passejarse. **Prado.** || Lo qu' está obert y és comú. **Pasturaje.** || n. p. **Prato.**

REDUIRSE A PRAT. fr. Ferse prat un terreno. *Empradizarse.*

PRAT Y RODRIGUEZ (Antoni). *Biog.* Distingit catedrátich que desde mitjans del sigle XIX va travallar ab zel pêls avenços de la cultura en la nostra terra. Advocat, doctor en lletres, y ab altres títols acadèmichs que l' honoraven, va entrar al professorat oficial en 1846 com substitut de la classe de matemátiques del doctor Presas, y en 1849 va ésser nomenat professor de llengua anglesa a l' Academia de oficials d' artillería. Va ésser cònsul de Parma a Barcelona, director de la Caixa d' Estalvis y del Mont de Pietat de nostra ciutat, fundador de moltes institucions protectores de la classe travalladora, y va produir travalls molt remarcables, llegits y discutits en les societats econòmiques d' Amichs del País. Va morir a Barcelona en etat avançada, en 1886.

PRAT. *Geog.* A 442 met. d' altura, al Bergadá, part. jud. de Puigreig. És un baixador abans d' arribar al torrent de Guixaró. || —(EL). Caseriu del terme d' Abella de la Conca, prov. de Lleida. || —BERLÁ. Al Bergadá, al camí que de la serra Pedregosa mena a la Font Tordera. || —CABRERA. *Orog.* A les montanyes del Canigó, entre les valls de Llech y de Vallmanya, planell a la vora del Chalet-Refugi dels Cortalets. || — SOCARRAT. A la serra del Cadí, al camí que mena de Gòsol al cim de Comabona. || — TOIXONÈS. Ras englevat de pasturatges a la vora de la Costa del Clot dels Moros. || —XESPLADOR. Al camí de la Pobla a Vilaxe per La Clara. És a l' altura de 1,300 met., entre la Pleta de les Vaques y la Font de Savagassa, al Bergadá. || —AGUILÓ (COLL DE). En la versatura de la serra de Cadí, a 2,400 met. d' altura, abans d' arribar al cim de Comabona. || —DE COMPTE. *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Tortosa, part. judicial de Gandesa; és entre montanyes, a la vora de la riera de la Canaleta y té 850 hab. || —DE COMPTE (RIERA DE). *Hidrog.* Neix a Llevant del poblet de Pí; reb en la seua vora les aigües del Fangás y desaigua al Ebre, un poch més amunt de Xerta. || —DE JOU. Bell ras englevat al camí de Castellar a Ribes, a l' alçaria de 1,675 met., entre la Coma Armada y les comarcades de Navá. || — DEL LLOBREGAT. *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sant Feliu del Llobregat; és a la vora del riu d' aquest nom; té estació de F.-C. y 2,786 hab. || — DE REY. *Orog.* Planell englevat al caient de la vall

Segell de Prat del Llobregat

de Saldes, entre 'ls cingles de Roca Roja y l' espadat del Pal-de-baix, a l' altura de 2,000 met. || —DE SANT JORDI. Plá del part. jud. de l' illa de Mallorca, ont hi son abundosos els molins de vent. Está situat en un dels contraforts de la serra de Galdent, y forma un dels caserius de la carretera que mena a Manacor. || —(FORAT DEL BACH DEL). *Espeleol.* Avench del terme de Sant Quirse Safaja.

PRATDESABA (Nofre). *Biog.* Escriptor y eclesiástich, que va neixer a Vich en 1735, morint en 1810. Va pertanyer a la Companyía de Jesús, y era molt coneixedor de la llengua llatina, fruint concepte d' un dels autors més pulcres, y d' atitllat estil. Entre les seues obres, cal esmentar les següents, impreses a Ferrara, ont durant el temps de la expatriació dels jesuites, va sejornar: *Juray optimi Episcopi, sive de vita et virtuti dus V Raymondii Marimonii Vicensis in Ausetanii Episcopi, liber simplosis* (Ferrara, 1785); *Sacra Aragonensia sive de visis aragonessibus, religione illustribus,* etc. (Ferrara, 1787, un vol. en octau); *Ramirum sive Hispanium ab inferni tributo liberatum,* —poema tan elegant com l' altre del escriptor Pebago;—sis llibres de notes, y, per fí, el poema heròich en dotze llibres, titolat: *Ferdinandum, sive Hispanium a maucis libertum* (Ferrara, 1792, en octau).

PRADET, A. m. y f. dim. De prat. **Pradito.**

PRATDIP. *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Tortosa, part. jud. de Falcet; és entre montanyes, a tramontana del Coll de Balaguer, y té 962 habitants.

PRATET. m. dim. **Pradico, pradillo.**

PRÁTICA. f. PRÁCTICA.

PRATICAR. v. a. PRACTICAR. || FREQÜENTAR. || *Ant.* COMPLIMENTAR.

PRATICULTOR. m. Qui conreua els prats, o bé és competent en la praticultura. **Praticultor.**

PRATICULTURA. f. Art de conreuar prats. **Praticultura.**

PRATIQUESA. f. *Ant.* **Práctica, pericia.** || COSTÚM.

PRATS (Bonaventura). *Biog.* Jesuita que havía nascut a Tarragona en 1749 y va morir a Manresa en 1825. Va ésser deixeble del P. Pou en les llengües clássiques, llatí y grech, y va arrivar a competir ab el seu mestre. D' un talent superior, va cursar després a Italia la Teología y la Filosofía, y rebé proposicions ben acceptables pera anar a ensenyar a les Universitats més famoses; més ell tenía sols el propòsit d' estudiar y aixís va seguir sejornant a Roma, ont sostingué relació literaria ab els homens més eminents del seu temps. Era sovint consultat per ells, pera la correcció de llurs travalls. Dues vegades va retornar a Espanya, restanthi ja una volta acabada la lluita de la independencia en 1816. En 1823, fou designat pera rector del colegi y noviciat de la Companyía a Manresa. Va deixar moltes obres manuscrites, essent les més importants, impreses, d' ell, la *Oda græca,* en elogi del cardenal Braschi, y entre les oracions y panegírichs seus, cal esmentar els dedicats a Valencia en 1817 al duch de Gandía, y la consagració a Sant Felip Neri, a Valencia també, en 1819.

— (JOAN). *Biog.* Actor lírich que va obtindre bona nomenada en les obres de sarçuela castellana. Era natural de Catalunya y va morir a cinquanta tres anys de la seua edat a Barcelona al any 1893. En 1857 va començar la seua carrera artística, interpretant les obres dels millors mestres d' aquell temps, y fentse remarcar ab especialitat en la òpera *Marina,* del mestre Arrieta, que li valgué nodrits aplaudiments. Era En Prats un dels tenors més clássichs del seu temps y s' havía fet molt popular.

— (JOAN JOSEPH). *Biog.* Advocat y periodista, que va figurar molt en el período revolucionari, y marcadament al fundar el periòdich satírich *La Bomba,* en 1870, una de les publicacions catalanes escrites ab més garbo en aquells temps. En Prats conreuava ab refinament la llengua oficial, y aixís en els seus escrits com en els discursos que a les corporacions professionals y a la Diputació de Barcelona, havía pronunciat, fou elogiat per la seua puresa de llenguatge. Va ésser molts anys diputat de la provincia y va morir en 1884.

PRATS. *Geog.* Arraval de Montanisell, prov. de Lleida. || Poble del cantó de Surniá, bisb. de Perpinyà, depart. dels Pirineus Orientals; és entre montanyes y té 278 hab. || Poble del dist. munpal. de Prats y Sampsor, prov. de Lleida. || — (COLLADA DE). *Orog.* Coll del Pirineu, al N E. de Molló, prov. de Girona; té 1,580 met. d' altitut. || — DE BALAGUER. *Geog.* Caseriu del Conflent, que forma municipi ab Fontpedrosa. S' emplaça demunt d' un serrat. || — DE BALAGUER. *Hidrog.* Riu del Conflent, que s' origina en el Pich d' Eyna, reunintse ab el Tet, aprop del poble d' aquell nom. || — DE LLUÇANÈS. *Geog.* Vila de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. de Berga; és a la vora de la riera de Lluçanès y té 1,489 hab. || — DE MOLLÓ. Cantó del depart. dels Pirineus Orientals, format dels sis següents ajuntaments: Costoges, La Menera, Prats de Molló, Sant Llorenç dels Cerdans, Serrallonga y Tech, reunint entre tots 7,603 hab. || — DE MOLLÓ. Vila del Vallespir, regada per les aigües del riu Tech, y emplaçada a 745 met. d' altitut. Es capital de cantó, al depart. dels Pirineus Orientals, dist. de Ceret, bisb. de Perpinyà, y té una població de 2,481 hab. || — DEL REI. Vila de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, partit jud. d' Igualada; és al N.O. de la serra de Rubió y té 940 habitants. || — Y SAMPSOR. Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de la Seu d' Urgell; és a la vora del Segre, prop de la partió de la prov. de Girona, y té 256 hab.

Segell de Prats de Lluçanès

Segell de Prats del Rei

Segell de Prats y Sampsor

PRAU, VA. adj. Dolent, pervers. **Pravo.** || DEPRAVAT.

REDUIR A PRAU ENTENIMENT. fr. *Ant.* Interpretar maliciosament. *Interpretar siniestramente; reducir á siniestra intención.*

PRAVESA. f. Perversitat, depravació. **Pravedad.**

PRAVETAT. f. y

PRAVITAT. Iniquitat, perversitat. **Pravedad.** || DEPRAVACIÓ.

PRAÇA. *Ant.* PLAÇA.

PRÈ. m. El socors diari que 's dona als soldats pera 'l seu manteniment. **Pre, prest.** || Preposició llatina que té us en catalá per la composició de noms y verbs, aumentant la significació, o significant l' anterioritat de lo que 'l nom o verb significa. **Pre.** || PREST.

PREA. f. *Ant.* Presa.

PREABDÔMEN. m. *Zool.* Aplech dels cinch primers segments del ventre dels crustacis. **Preabdomen.**

PREABLEMENT. adv. t. y ord. *Ant.* PRIMERAMENT.

PREÁMBUL. m. Proemi, exordi, prefaci. **Preámbulo.** || Rodeig, digressió impertinent. **Preámbulo.**

FER UN GRAN PREÁMBUL. fr. Fer un gran pròlech, introducció, exordi, etc. *Hacer gran preámbulo.*

PREAMBULISTA. adj. y s. *Fam.* Qui gasta moltes paraules pera començar un discurs o donar compte d' algún succeit. **Preambulista.**

PREADAMISME. m. Doctrina que sosté que existía l' home abans d' Adam.

PREADAMISTA. m. Qui professa la doctrina del preadamisme.

PREAMENT. m. *Ant.* Avaluació. **Justiprecio, valuación.**

PREAR. v. a. *Ant.* AVALUAR. || PREGAR. || APRECIAR.

PREARSE. v. r. Mirarse en alguna cosa, deleitarse considerantla. **Preciarse, remirarse.**

PREAT, DA. p. p. APRECIAT. || AVALUAT. || PREGAT. || PREUAT.

PREBENDA. f. Qualsevol benifet eclesiástich, com: canonicat, etc. **Prebenda.** || Renda eclesiástica anexa a un canonicat o a qualsevulla altra dignitat. **Prebenda.** || *Met.* L' ofici o empleu que dona molta utilitat y poch travall. **Prebenda.**

BONA PREBENDA. *Met.* Renda o empleu molt lucratiu y descansat. *Pera.*

PREBENDAR. v. r. Donar una dignitat eclesiástica. || Proporcionar o donar un empleu de poch travall y molta utilitat. **Prebendar.**

PREBENDAT. m. El canonge, dignitat, comensal, etc., de les catedrals y colegiates. **Prebendado.**

PREBERATGE. m. *Ant.* PRESBITERAT.

PRÈBERE. m. Mot catalanisat de presbiter. || PRESBITER.

PREBERAT. m. PRESBITERIAT.

PREBITERI. m. PRESBITERI.

PREBITERAT. m. PRESBITERAT.

PREBOST. m. *Mil.* Oficial qu' en temps de guerra y durant la campanya s' anomenava pera que ab la seua companyía 's cuidés de perseguir als malfactors y de castigarlos, com també de la observancia dels bandos y ordres del general y de tot lo pertanyent a la bona policía y als manteniments. **Preboste, capitán preboste.** || Qui és cap d' una comunitat y la regeix y governa. **Preboste.** || PREPOSIT.

PREBOSTAL. adj. Pertanyent al prebost y a la seua jurisdicció. **Prebostal.**

PREBOSTAT. m. Cárrech de prebost. **Prebostad, prebostadgo, prebostazgo.**

PREBOSTÍA. f. El districte corresponent a un prebost y son empleu. **Prebostía.**

PREBRE. m. PREBERE.

PREBUCAL. adj. *Anat.* Qu' está colocat devant de la boca. **Prebucal.**

PRECARI, A. adj. *For.* Lo que 's posseeix com a deixat per la voluntat del seu amo y sols pel temps que aquest vulgui. **Precario.** || adj. EXPOSAT, CONTINGENT. || CURT.

PRECARIAMENT. adv. m. D' un modo precari. **Precariamente.**

PRECAUCIÓ. f. Reserva, cautela pera evitar els inconvenients o danys que poden resultar. **Precaución, prevención, cautela, caución, prudencia, recato.**

PENDRE PRECAUCIONS. Previndre algún perill, posar los medis pera evitarlo. *Precaver, prevenir.* || recip. *Precaverse, cautelarse, guardarse, precaucionarse.*

PRECAUCIONAR. v. a. y

PRECAUCIONARSE. v. r. Pendre precaucions, prepararse per lo que puga succeir. **Precaucionarse.**

PRECAUCIONAT, DA. p. p. y adj. Prevalgut. Avisat. **Precaucionado.**

PRECAURE. v. a. Preveure, prevenir. **Precaver.**

PRECAVUT, DA. p. p. **Precaucionado, precavido, prevenido.** || adj. Caute, previngut. **Precaucionado, precavido.**

PRECEDEIXER. v. a. y derivats. PRECEDIR.

PRECEDENCIA. f. Anterioritat, prioritat de temps, lloch o ordre. **Precedencia.** || Primacía, superioritat, majoría. **Precedencia.** || Preferencia en los assents y actes honorífichs. **Precedencia.**

PRECEDENT. adj. Que precedeix. Antecedent. **Precedente.** || p. a. **Precedente.**

PRECEDENTMENT. adv. m. ANTECEDENTMENT.

PRECEDIMENT. m. PRECEDENCIA.

PRECEDIR. v. a. Anar devant. **Preceder.** || Anteposarse, ser primer en grau o ordre. **Preceder.** || AVANÇAR, VÈNCER.

PRECEDIT, DA. p. p. **Precedido.**

PRECEHIR. v. a. PRECEDIR.

PRECEIMENT. m. PRECEDIMENT.

PRECEIR. v. a. PRECEDIR.

PRECEIT, DA. p. p. PRECEDIT.

PRECEPCIÓ. f. Precepte, instrucció. **Precepción.**

PRECEPTE. m. Manament, ordre. **Precepto, mandamiento, mandato, mandado, ordenación, yusión.** || Document, instrucció, regla d'una art o facultat. **Precepto.** || pl. Per antonomasia 'ls manaments de la llei de Deu. **Preceptos.**

PRECEPTE AFIRMATIU. Qualsevol dels manaments de la llei de Deu en que 's mana fer alguna cosa. *Precepto afirmativo, positivo.*

PRECEPTE DE SANTA OBEDIENCIA. Lo qu' usen els superiors de les ordres relligioses pera obligar als seus súbdits a la obediencia. *Precepto formal de obediencia.*

PRECEPTE NEGATIU. Qualsevol dels manaments de la llei de Deu que proibeixen fer alguna cosa. *Precepto negativo.*

PRECEPTISTA. m. Mestre de regles y preceptes. **Preceptista.**

PRECEPTIU, VA. adj. Lo que inclou preceptes. **Preceptivo.**

PRECEPTIVA. f. Mètode, llibre que inclou els preceptes d' alguna art o moral. **Preceptiva.**

PRECEPTOR, A. m. y f. Mestre, qui ensenya. **Preceptor.** || Qui dicta regles per alguna ciencia o moral. **Preceptor.**

PRECEPTORAL. adj. Pertanyent al preceptor. **Preceptoral.**

PRECEPTORAT. m. El càrrech o conjunt de preceptors. **Preceptorado.**

PRECEPTORÍA. f. *Ant.* COMANDA. || Càrrech de preceptor.

PRECEPTUAR. v. a. Donar o dictar preceptes. **Preceptuar.**

PRECES. f. pl. Els versets y oracions qu' usa la Iglesia pera demanar a Deu socors en les necessitats públiques. **Preces.** || PRECHS. || Súplica o instancia ab que 's demana a Roma 'l despaig d' alguna butlla.

DONAR PRECES. fr. Recomanar ab insistencia la prompte resolució d' alguna cosa. *Dar prisa.*

PRECESSIÓ. f. Moviment retògrade dels punts equinoccials. **Precesión.** || *Ret.* RETICENCIA.

PRECESSÓ. f. PROFESSÓ.

PRECH. m. Pregaria, súplica, petició feta a algú. **Ruego.** || Acció de pregar.

ANAR AB PRECHS. fr. Demanar encaridament y ab demostracions extremades alguna cosa que 's desitja. *Hacer plegarias.*

PRECI. m. APRECI.

PRECIAR. v. a. *Ant.* APRECIAR.

PRECIARSE. v. r. Jactarse, gloriarse, fer vanitat d' alguna cosa bona o dolenta. **Preciarse, repicarse.**

PRECIAT, DA. p. p. **Preciado.**

PRECINT. m. Acció y efecte de precintar. **Precinto.** || Lligadura sellada convenientment ab que 's subgecten els fardos, baguls, etc., pera que no s'obrin sinó quan y per qui correspòn. **Precinto.**

PRECINTA. f. *Mar.* Tira de lona enquitranada de paper, llauna o de plom ab que 's cubreixen les juntures de les posts, o s'enrotllen les caixes. **Precinta.**

PRECINTAMENT. m. Operació de precintar los farcells a les aduanes o altres establiments ab segells de plom o altres medis. **Precinto.**

PRECINTAR. v. a. *Com.* Creuar els farcells de mercaderíes ab cintes. **Precintar.**

PRECIÓS, A. adj. De gran preu o valor. Exquisit, excelent. **Precioso, preciado.** || Graciós, xistós, agradable pels seus fets o dites. **Precioso.**

PRECIOSAMENT. adv. m. Ricament, ab preu y estimació. **Preciosamente.**

PRECIOSÍSSIM, A. adj. sup. Molt preciós. **Preciosísimo.**

PRECIOSITAT. f. La qualitat que fa qu' una cosa sigui preciosa. **Preciosidad.**

PRECIPI. adj. PRECIPUI.

PRECIPICI. m. Cingle, bals, timba. **Precipicio, precipitadero, derrumbadero, derrocadero, desgalgadero, abarrancadero, voladero.** || *Met.* Ruina espiritual o temporal. **Precipicio.**

CAURE A UN PRECIPICI. fr. *Met.* Aficionarse a alguna cosa dolenta. *Caer en un precipicio.*

PRECIPIR. v. a. *Ant.* MANAR.

PRECIPITACIÓ. f. Apressament, anticipació. **Precipitación, tropel, rapidez, pólvora.** || *Quím.* La caiguda de les particules d' algún metall barrejades ab algún líquit al fons del vas. **Precipitación.** || Acció de precipitar y de precipitarse.

PRECIPITADAMENT. adv. m. Ab precipitació, atropelladament, sense consideració ni prudencia. **Precipitadamente, raudamente, despeñadamente.**

PRECIPITADOR, A. s. y adj. Qui o lo que precipita. **Precipitador.** || PRECIPICI.

PRECIPITANT. p. a. Lo que precipita. **Precipitante.** || m. *Quím.* Qualsevol dels agents que produeixen la precipitació. **Precipitante.**

PRECIPITAR. v. a. Llençar, fer caure a algú desde un lloch alt. **Precipitar, despeñar, desgalgar.** || Fer anar molt depressa, donar molta pressa a algú. **Precipitar.** || *Quím.* Separar la barreja disolta y ferla caure en polvos al sol del seu disolvent. **Precipitar.** || *Met.* Exposar a algú a un precipici o ruina espiritual o temporal. **Precipitar.** || Subtar. **Arrebatar.**

PRECIPITARSE. v. r. Tirarse de dalt baix. **Precipitarse, despeñarse, dar abajo.** || *Met.* Llençarse inconsideradament a fer alguna cosa. **Precipitarse.** || *Quím.* Produirse un precipitat de qualsevol sustancia. **Precipitarse.**

PRECIPITAT, DA. p. p. **Precipitado.** || adj. Resolt, atrevit, arriscat, que obra sense prudencia. **Precipitado, atolondrado, arrebatado, arrojado.** || m. *Quím.* Qualsevulla cosa que cau al fons d' un vas per medi d' operació química. **Precipitado.**

PRECIPITAT BLANCH. Polvos molt blanchs que se obtenen descomponent el nitrat de mercuri ab la sal comuna. *Protocloruro de mercurio precipitado.*

PRECIPITAT VERMELL: POLVOS DE JOAN DE VIGO.

PRECIPITÓS, A. adj. Qu' está inclinat a precipitarse.

PRECIPUAMENT. adv. m. PRINCIPALMENT.

PRECIPUI, UA. adj. Senyalat, principal. **Precipuo.**

PRECÍS, A. adj. Necessari, indispensable. **Preciso, forzoso, necesario.** || Puntual, fixo, exacte, cert, determinat. **Preciso.** || Distint, clar, formal, com: paraules *precises.* **Preciso.** || Abstret, separat pel enteniment; se diu quan se considera la forma separada del subgecte. **Preciso.** || PEREMPTORI.

PRECISAMENT. adv. m. Necessariament. **Precisamente.** || Determinadament, justament. **Precisamente.** || *Ant.* BREUMENT. || PEREMPTORIAMENT.

PRECISANT. adj. Que precisa.

PRECISAR. v. a. Obligar a un altre que faci alguna cosa contra la seua voluntat. **Estrechar, obligar, Precisar, constreñir.**

PRECISAT, DA. p. p. **Precisado.** || OBLIGAT.

PRECISIÓ. f. Obligació, necessitat indispensable de fer alguna cosa. **Precisión.** || Exactitut, puntualitat. **Precisión.** || *Met.* Exactitut en lo discurs, de modo que no dient res superfluo, surt més hermosa la idea, més viva la imatge, més natural el sentiment y més enèrgica la passió. **Precisión.** || *Lòg.* Abstracció, separació mental de dues coses realment identificades, en virtut de la qual se concebeix la una com distinta de l' altra. **Abstracción, precisión.**

PRECISIU, VA. adj. Lo que precisa. **Precisivo.**

PRECIT, A. adj. Rèprob. S' usa també com a substantiu. **Precito. réprobo**

PRECITABLE. adj. Que's pot precitar. **Precitable.**

PRECITACIÓ. f. Acció y efecte de precitar. **Precitación.**

PRECITADOR, RA. adj. y s. Qui precita. **Precitador.**

PRECITANT. p. a. del verb precitar. **Precitante.**

PRECITAR. v. a. Citar ab temps avençat. Esmentar ab temps passat. **Precitar.**

PRECITAT, DA. p. p. de PRECITAR. Esmentat abans. **Precitado.**

PRECLAR. adj. Illustre, famós, digne de admiració y respecte. **Preclaro, ilustre, excelente.**

PRECLARAMENT. adv. Ab molt d' esclariment. **Preclaramente.**

PRECLARÍSSIM, MA. adj. sup. Molt preclar. **Preclarísimo.**

PRECLARÍSSIMAMENT. adv. sup. D' una manera molt preclara. **Preclarísimamente.**

PRECLOURE. v. a. y

PRECLUIR. v. a. TANCAR. || IMPEDIR.

PRECOCITAT. f. Avançament extraordinari en el desenrotllo del organisme animal, de la vegetació, etc. **Precocidad.**

PRECOÇ. adj. Avençat, anticipat. **Precoz, prematuro.** || S' aplica al desenrotllo prematur d' un orgue o de la funció de qu' es instrument. **Prematuro, precoz, anticipado.**

PRECOGNICIÓ. f. Coneixement anterior, previsió. **Precognición.**

PRECOMPUTAR. v. a. Calcular, computar anticipadament. **Precomputar.**

PRECOMPUTAT. p. p. del verb PRECOMPUTAR.

PRECONEIXER. v. a. Preveure, congecturar, suposar o coneixer una cosa, abans de realisarse. **Preconocer.**

PRECONEGUT. p. p. de PRECONEIXER.

PRECONISABLE. adj. Digne de ser preconisat. **Preconizable.**

PRECONISACIÓ. f. Encomi, elogi, alabança. **Preconización.** || Referintse al consistori romá es la relació dels mèrits d' algú elegit pera prelat. **Preconización.**

PRECONISAR. v. a. Lloar, publicar els mèrits de algú. **Preconizar.** || Al consistori romá, fer relació dels mèrits d' algú elegit pera prelat. **Preconizar.**

PRECONISAT. p. p. **Preconizado.** || Elevat a la gerarquia de bisbe o cardenal. **Preconizado.**

PRECORDIAL. adj. *Med.* Pertanyent al diafragma.

PRECURA. f. PROCURA.

PRECURADOR. m. PROCURADOR.

PRECURSOR, A. m. y f. Qui precedeix o va devant d'un altre pera anunciar la seua arrivada. Se diu particularment de Sant Joan Baptista. **Precursor.** || Se diu també dels que primer iniciaren una doctrina política, literaria, filosòfica, etc., com els precursors del catalanisme.

PREDACIÓ. f. Robo, pillatge. **Predación.**

PREDACITA. f. *Min.* Carbonat de cals magnèsica. **Predacita.**

PREDECÉS. m. Mort d'algú anterior a la d'algú altre. **Predeceso.**

PREDECESSOR, A. s. y adj. Antecessors, qui ha precedit a un altre en alguna cosa. **Predecesor.** || Els pares, avis, etc. **Mayores.**

PREDEFINICIÓ. f. *Teol.* Lo decret o determinació de Deu pera qu'existeixin les coses en un temps senyalat. **Predefinición.**

PREDEFINIR. v. a. *Teol.* Determinar lo temps en que han d'existir les coses. **Predefinir.**

PREDÉIXER. v. a. *Ant.* PRECEDIR.

PREDESIGNAR. v. a. PREDESTINAR.

PREDESTINACIÓ. f. Destinació anterior d'alguna cosa. **Predestinación.** || Ordenació de la voluntat divina ab que per etern té elegits als que, mitjançant la seua gracia, han de gosar de la gloria. **Predestinación.**

PREDESTINAR. v. r. Destinar anticipadament. **Predestinar.** || Elegir Deu per etern als que, per medi de la seua gracia, han de lograr la gloria. **Predestinar.**

PREDESTINAT, DA. p. p. **Predestinado.** || m. Elegit pera la gloria. **Elegido, predestinado.**

PREDESTINISME. m. Doctrina formulada en la creencia de la predestinació. **Predestinismo.**

PREDESTINISTA. com. Partidari del predestinisme.

PREDETERMINACIÓ. f. La determinació anterior. **Predeterminación.**

PREDETERMINAR. v. a. Determinar o resoldre ab anticipació alguna cosa. **Predeterminar.**

PREDETERMINAT, DA. p. p. **Predeterminado.**

PREDI. m. Finca, heretat, hisenda. **Predio.** || A les Balears és d'us corrent aquest mot, pera designar les finques rústiques.

PREDI DOMINANT. *Jurisp.* Aquell en quin favor hi ha servitut. *Predio dominante.*

PREDI RUSTICH. Part de terra conreuada o beneficiada d'alguna manera, com les heretats al camp, y els jardins y les hortes a les poblacions.

PREDI SIRVENT. *Jurisp.* El qu' está gravat ab qualsevulla servitut a favor d'algú. *Predio sirvente.*

PREDI URBÁ. Lloch en quin hi ha edificació pera morarhi, ja sía al camp, o be en població. *Predio urbano.*

PREDIAL. adj. Pertanyent o relatiu al predi: com *servitut predial.*

PRÈDICA. f. Acte y efecte de predicar. || SERMÓ. || Plática que fan els sectaris als seus pobles. **Prédica.**

PREDICABLE. adj. Lo que 's pot predicar. **Predicable.** || *Llòg.* Una de les classes a que 's redueixen totes les coses que 's poden predicar del subgecte, que són: género, especie, diferencia, individuu y propietat. **Predicable.**

PREDICACIÓ. f. SERMÓ. PRÈDICA.

PREDICADOR. m. Qui predica. **Predicador, orador.** || Qui públicament reprèn algún vici o publica alguna veritat. **Predicador.** || Qui lloa excessivament a algú. **Panegirista, predicador.** || Orador eclesiástich dedicat a predicar, desde la trona, les excelencies de la relligió. **Predicador.**

PREDICADORES. f. pl. Facultats més o menys bones que un té pera predicar.

PREDICADORET. m. dim. **Predicadorcillo, predicadorcete, el mal predicador.**

PREDICAIRE. m. Qui predica, predicador.

PREDICAMENT. m. *Fil.* Cada una de les classes o categories a que 's redueixen totes les coses y entitats físiques. Regularment les divideixen en deu, y són: substancia, quantitat, qualitat, relació, acció, passió, lloch, situació y hábit. **Predicamento.** || La opinió, lloch, estimació y dignitat en que 's troba algú. **Predicamento.** || Acció y efecte de predicar.

PREDICAMENTAL. adj. *Fil.* Pertanyent al predicament o a alguna cosa qu' és origen d' un' altra. **Predicamental.**

PREDICAR. v. a. Declarar, anunciar la paraula de Deu. **Predicar, evangelizar.** || Publicar, fer patenta alguna cosa. **Predicar.** || *Met.* Exhortar, rependre a algú pels seus vicis. **Predicar.** || Alabar ab excés alguna cosa. **Alabar, elogiar, predicar.**

PREDICA CONCIENCIA Y VEN VINAGRE. *Ref. Pregona vino y vende vinagre.*

PREDICAT, DA. p. p. **Predicado.** || m. *Llòg.* Lo que s' afirma o nega del subgecte en la proposició. **Predicado.**

PREDICATOR, A. adj. De la predicació.

PREDICOT. m. Sermó o prèdica d' istil poch elevat. **Arenga.**

PREDICCIÓ. f. Pronòstich, pressagi. **Predicción.**

PREDILECCIÓ. f. Preferencia qu' una persona sent per un' altra o per alguna cosa. **Predilección.**

PREDILECTAMENT. adv. m. D' una manera predilecta. **Predilectamente.**

PREDILECTE, A. adj. Preferit per amor especial. **Predilecto.**

PREDILUVIÁ, NA. adj. D' abans del diluvi, pertanyent a la època geològica anterior al diluvi universal.

PREDIR. v. a. Pronosticar, dir ab anticipació. **Predecir.** || ENDEVINAR.

PREDISPONDRE. v. a. PREDISPOSAR.

PREDISPONENT. adj. Se diu de la causa que dona certa mena d' aptitut pera contreure alguna afecció, com: *la vida sedentaria és una causa predisponent a les malalties inflamatories.* **Predisponente.**

PREDISPONGUT, DA. adj. *Ter. valen.* PREDISPOSAT.

PREDISPOSAR. v. a. DISPOSAR || S' aplica a les causes que preparen y disposen pera algún efecte. **Predisponer.**

PREDISPOSICIÓ. f. Disposició que precedeix a alguna cosa y prepara 'l seu efecte. **Predisposición.**

PREDISPOST, A. adj. y

PREDISPOSAT, DA. adj. Disposat ab anticipació pera alguna cosa. **Predispuesto.** || Propens, inclinat a una cosa. **Predispuesto.**

PREDIT, A. adj. Dit o anomenat abans, susdit. **Predicho.** || p. p. de predir.

PREDOMINANT. p. a. Lo que predomina. **Predominante.**

PREDOMINANTMENT. adv. D' una manera predominant.

PREDOMINAR. v. a. Dominar, tindre major força, poder o domini. **Predominar.** || *Met.* Excedir en alçada una cosa a un' altra. **Predominar.** || *Med.* Excedir algún humor en quantitat o qualitat als altres. **Predominar.**

PREDOMINI. m. Domini, imperi, poder o força que 's té sobre algú. **Predominio, predominación.** || *Med.* La força o qualitat superior d' un humor sobre els altres. **Predominio.**

PREEMINENCIA. f. Preferencia, ventatja. **Preeminencia.**

PREEMINENT. adj. Sublim, superior, honorífich. Preeminente.

PREESTABLEIXER. v. a. y

PREESTABLIR. v. a. Establir abans. **Preestablecer.**

PREEXCELENCIA. f. Superioritat en alt grau, molta excelencia. **Preexcelencia.**

PREEXCELENT. adj. Molt excelent. **Preexcelente.**

PREEXCELS, SA. adj. Illustre en alt grau, excés en superioritat, gran y excels. **Preexcelso.**

PREEXISTENCIA. f. *Fil.* Existencia anterior. **Preexistencia.**

PREEXISTENT. adj. Lo qu' existeix abans ab algunes de les propietats filosòfiques. **Preexistente.**

PREEXISTIR. v. n. *Fil.* Existir abans. **Preexistir.**

PREFACI. m. Proemi, pròlech que 's posa al principi d' algún llibre. **Prefacio, prefación.** || La part de la missa que precedeix immediatament al cánon. **Prefacio.**

PREFACIÓ. f. PREFACI

PREFACIONETA. f. **Prefacioncilla.**

PREFAT, A. adj. *Ant.* Endevinat, prenosticat, dit ab anticipació o abans que succeeixi alguna cosa. **Predicho.**

PREFECTE. m. Governador, director, president. **Prefecto.** || El subgecte que cuida d' algún ministeri o cárrech. **Prefecto.** || MAJORDOM, 2. || Ministre que presideix y mana en algún tribunal, junta o comunitat eclesiástica, etc. **Prefecto.**

PREFECTORAL. adj. Pertanyent al prefecte y a la prefectura. **Prefectoral.**

PREFECTURA. f. El cárrech o empleu de prefecte. **Prefectura.** || La casa y oficines del prefecte.

PREFERENCIA. f. Ventatja o majoría d' alguna persona o cosa. **Preferencia, preeminencia, selección.**

PREFERENT. p. a. y adj. Lo que prefereix, y aixís se diu: *lloch preferent.* **Preferente, preeminente.**

PREFERENTMENT. adv. D' una manera preferent.

PREFERIBLE. adj. Digne de preferirse o anteposarse. **Preferible.**

PREFERICLE. m. *Arqueol.* Vas antich de coure sense anses y d' una amplaria semblanta a una bacina, de quin se feia molt us als sacrificis de Opis. **Prefericulo.**

PREFERIMENT. m. *Ant.* PREFERENCIA.

PREFERIR. v. a. Donar la preferencia a una cosa entre altres, estimarla més. **Preferir, preponer, anteponer, distinguir.** || v. r. Obligarse, oferirse voluntariament a fer alguna cosa. **Ofrecerse.** || Avençarse. **Desigualarse.**

PREFERIT, DA. p. p. **Preferido.**

PREFICTIÓ. f. *Ant.* PREFIGIMENT.

PREFIGIDOR, A. m. y f. Qui arregla, determina y prescriu lloch o temps pera fer alguna cosa. **Señalador.**

PREFIGIMENT. m. L' acte de senyalar o determinar hora, lloch o altra cosa semblanta. **Señalamiento.**

PREFIGIR. v. a. Arreglar, determinar, prescriure lloch y temps pera fer alguna cosa. **Prefijar, prefinir.**

PREFIGIT, DA. p. p. **Prefijado, prefijo, prefinido.**

PREFIGURACIÓ. f. Representació anticipada d' alguna cosa. **Prefiguración.**

PREFIGURAR. v. a. Figurar una cosa anticipadament. **Prefigurar.**

PREFIXAR. v. a. Determinar, assenyalar o fixar ab anticipació una cosa. **Prefijar.** || Posar prefixes a les paraules. **Prefijar.**

PREFIXAT, DA. p. p. del verb *prefixar.* Determinat ab exactitut. **Prefijo.**

PREFIXE. m. *Gram.* Se diu del afixe que s' anteposa a un mot, com: *desconfiar, reposar,* etc., y s' usa com a substantiu masculí. **Prefijo.** || La sílaba primera d' una paraula composta. **Prefijo.**

PREFLAMEJAR. v. a. *Mar.* Començar a flamejar o volar alguna vela. **Preflamear.**

PREFLORACIÓ. f. *Bot.* Estat de les diferentes parts d' una flor, desde que comencen a veures fins a son complert desenrotllo; disposició d' aquestes meteixes parts a la poncella. **Prefloración.**

PREFLORACIÓ ARRUGADA. Aquella en quina está plegada en tots sentits la corola. *Prefloración arrugada.*

PREFLORACIÓ EQUITATIVA. Se diu quan en una corola irregular s' abracen o bé 's lliguen ab les més petites les més grosses. *Prefloración equitativa.*

PREFLORACIÓ IMBRICADA. Aquella en quina 'ls pètals se cobreixen parcialment els uns als altres com les teules d' una teulada. *Prefloración imblicada.*

PREFLORACIÓ OBLATIVA. Aquella en quina són molts els pètals y se troven embolcallats ab espiral. *Prefloración oblativa.*

PREFLORACIÓ PLICATIVA. Aquella en quina la corola apareix plegada demunt d' ella meteixa. *Prefloración plicativa.*

PREFLORACIÓ VULVAR. Aquella en quina se toquen tant sols pèls seus extrems les parts d' una corola, com les volves d' una cápsula. *Prefloración vulvar.*

PREFOLIACIÓ. f. *Bot.* Disposició particular que tenen les fulles quan són tancades dins de les poncelles. **Prefoliación.**

PREGA. f. Súplica. || Acció de pregar.

PREGACIONS. f. pl. PREGARIES.

PREGADEU. m. ORATORI. || *Entom.* Mena de llagosta tendra y verda que 's cría pèls sembrats. Quan se l' agafa ajunta les potes del devant com si 's posés a pregar. **Saltón.**

PREGADEU DE ROSTOLL. *Entom.* Mena de llagosta de color vert clar. *Saltón.*

SOL COM UN PREGADEU DE ROSTOLL. *Loc.* Se diu del qui no té parents, o del qui viu o va tot sol. *Solo como el espárrago.*

PREGADOR, A. m. y f. Qui prega. **Rogador, rogante**

PREGAMENT. m. Acció de pregar.

PREGAR. v. a. Demanar per gracia alguna cosa. **Rogar, suplicar, deprecar.** || Instar ab sumissió y prechs a algú pera que faci lo que se li demana. **Rogar.** || Orar, demanar a Deu. **Rogar, orar.** || DESITJAR. || Demanar ab instancia y ab certa autoritat. **Conjurar.**

PREGAR A RUINS. fr. Explica 'l poch fruit y efecte que 's treu ab les súpliques fetes als miserables o gent de poques obligacions, que abans s' ensuperbeixen ab elles. *Rogar á ruines.*

PREGAR DE TREVA. *Loc. ant.* Demanar treva. *Pedir tregua.*

AIXÒ ÉS PREGAR Y PAGAR. *Ref.* Ab que s' adverteix que 'l villá s' entona y 's posa orgullós al pas que se li fan més súpliques pera que concedeixi lo que se li demana. *El ruín cuanto más le ruegan más se extiende.*

FERSE PREGAR. fr. Trigar a concedir lo que 's demana. *Dejarse rogar, hacerse de rogar.*

NO SAP BÉ A DEU PREGAR QUI PER MAR NO VA. *Ref.* Ab que s' explica que la vista del perill mou a recórrer a Deu. *Si quieres aprender á orar entra en la mar; quien no ha pasado puerto y mar, no sabe qué es rogar.*

PREGARIA. f. Deprecació, súplica. **Rogación, plegaria, deprecación.** || DEMANDA, PRECH, PETICIÓ. ||

pl. Oracions públiques fetes a Deu pera conseguir remei en alguna greu necessitat, especialment pera demanarli aigua en temps de secades. **Rogativas.**

PREGARIA EN MAL D' ALGÚ: IMPRECACIÓ.

PREGARIA FETA CONJURANT: CONJUR.

PREGARIA HUMIL: SÚPLICA.

PREGAT, DA. p. p. **Rogado.**

PREGÓ. m. Crida que fa 'l nunci pels carrers de les poblacions posant en coneixement dels veíns alguna cosa interessant, ja sía sía d' ordre oficial, ja particular. **Pregón.**

FERNE UN PREGÓ. *Loc.* Se diu del qui divulga lo que deuría tindre secret.

PREGÓN, A. adj. *Ant.* FÒNDO. || Present. **Presente, público.**

DE PREGÓN. m. adv. *Ant.* PRIMERAMENT. || DE PRESENT.

PREGÓN (Coll). *Orog.* Coll a 1,180 met. d' altitut, a llevant de Camprodón, prov. de Girona; és a la partió d' aigües entre 'l Ritort y 'l Llerca. || Coll del Pirineu, a 1,635 met. d' altitut, al NE. d' Espinabell, prov. de Girona.

PREGONA. f. Fondo molt gran d' aigua. **Fondo.**

PREGONADOR. m. y

PREGONAIRE. m. PREGONER.

PREGONAMENT. adv. m. *Ant.* PROFONDAMENT.

PREGONAR. v. a. Cridar, fer una crida o pregó. **Pregonar.** || Divulgar.

PREGONAT, DA. p. p. **Pregonado.**

PREGONER, A. adj. *Met.* Qui publica o divulga alguna cosa que s' ignorava. S' usa també com a substantiu. **Pregonero.** || m. L' empleat públich qu' en alta veu diu els pregons y publica y fa notori lo que se vol que tothom ho sápiga. **Pregonero, nuncio.**

PREGONERÍA. f. Ofici de pregoner. **Pregonería.** || Dret que antigament cobrava 'l pregoner major.

PREGONEIG. m. Acció y efecte de pregonar. **Pregonero.**

PREGONESA. f. *Ant.* PREGONA, PROFONDITAT.

PREGUAR. v. a. *Ant.* PREGAR.

PREGUERA. f. *Ant.* y

PREGUIERA. f. *Ant.* PREGARIA.

PREGUNTA. f. Demanda, interrogació. **Pregunta, interrogación, demanda, cuestión.** || pl. *Fam.* Les de la doctrina cristiana. **Preguntas.**

ANAR AB PREGUNTES Y RESPOSTES. fr. Perdre 'l temps en disputes inútils. *Andar con dimes y diretes.*

ESTAR A LA DERRERA PREGUNTA. fr. *Met. fam.* Estar apretat per falta de cabal. *Estar, andar ó quedar á la cuarta pregunta.*

UNA PREGUNTA MEREIX UNA RESPOSTA. *Ref.* Ab que 's reprèn la llibertat en el parlar sense reflexió, y ensenya que les paraules han d' ésser mesurades, pera que no originin resposta que sigui sensible o injuriosa pera qui la motiva. *Quien dice lo que quiere, oye lo que no quiere; cual pregunta harás, tal respuesta habrás; quien pregunta lo que no debiera, oye lo que no querría; á cartas, cartas.*

PREGUNTADOR, A. s. Subgecte molest en preguntar. **Preguntador, preguntón, preguntante.**

PREGUNTAR. v. a. Interrogar, averiguar, informarse, fer preguntes. **Preguntar, interrogar, pedir.**

EL PREGUNTAR NO ÉS ERRAR, SI LA PREGUNTA NO ÉS NECIA. *Ref.* Aconsella quant convenient y profitós és l' informarse ab cuidado y aplicació de lo que se ignora, pera no equivocarse en lo que s' ha de fer. *Quien pregunta no yerra, ó quien pregunta no yerra, si la pregunta no es necia.*

PREGUNTETA. f. dim. **Preguntica, preguntilla, preguntita.**

PREGUNTÓS, A. adj. Qui pregunta molt.

PREHAR. v. a. APRECIAR.

PREHENSIPET. adj. *Zool.* Se diu del animal que té medi d' agafarse o de pujar ab les potes. **Prehensipedo.**

PREHICACIÓ. f. *Ant.* PRÈDICA.

PREHICADOR. m. *Ant.* PREDICADOR.

PREHICAR. v. a. PREDICAR.

PREHISTORIA. f. Coneixement que tracta de la humanitat baix el punt de vista històrich, abans de les relacions que poden deduirse dels documents escrits o figurats, y de tota llegenda y tradició. Ara constitueix una verdadera ciencia, contribuint a esvahir els duptes que abans ofería, el concurs dels estudis geològichs que han aclarat punts molt discutits. **Prehistoria.**

PREHISTÒRICH, CA. adj. Temps anteriors a la historia. **Prehistórico.**

PREINSERCIÓ. f. Inserció previa. **Preinserción.**

PREINSERT, A. adj. Lo que abans está insertat. **Preinserto.**

PREINSERTAR. v. a. Insertar previament. **Preinsertar.**

PREIXANA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de Solsona, part. jud. de Cervera; és prop de Bellpuig y té 752 hab.

Segell de Preixana

PREIXENS. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, arxiprestat de Ager, partit judicial de Balaguer; és a tramontana de la serra d' Almenara y té 990 hab.

PREJUDICAR. v. a. Formar judici anticipat. **Juzgar anticipadamente.** || PERJUDICAR.

PREJUDICI. m. Judici anticipat, pronosticat. **Juicio anticipado.** || Sol pendres per judici temerari o fals. **Prejuicio.** || PREOCUPACIÓ.

PREJUDICIAL. adj. *For.* Lo que requereix o demana decissió anterior y previa a la sentencia en lo principal. **Prejudicial.** || *For.* Se diu de l' acció o excepció que 's deu examinar y definir abans que tot. **Prejudicial.**

PREJUTJAMENT. m. PREJUDICI.

PREJUTJAR. v. a. PREJUDICAR.

PREJUY. m. *Ant.* PREJUDICI.

PRELACÍA. f. Dignitat, superioritat d' un prelat. **Prelacía, prelatura, superiorato.**

PRELACIÓ. f. Anteposició, preferencia. **Prelación.** || *Jurisp.* Ventatja o preferencia que 's dona a un competidor respecte al altre. **Prelación.**

PRELADA. f. La superiora de qualsevol convent. **Prelada.**

PRELAT. m. El superior eclesiástich constituit en alguna dignitat, com: bisbe, arquebisbe, abat, etc., y també 'l superior de qualsevol convent. **Prelado.**

PRELAT CONSISTORIAL. El superior de canonges o monjos, que 's proveeix per consistori del papa, y a Espanya a presentació del rei. *Prelado consistorial.*

PRELAT DOMÈSTICH. L' eclesiástich qu' és familiar del papa. *Prelado doméstico.*

PRELATIU, VA. adj. Que mereix prelació o preferencia. **Preferente, prelativo.**

PRELATURA. f. *Ant.* PRELACÍA. || REPORT. || Conjunt de prelats. **Prelatura.**

PRELEGIT. p. p. **Preelegido.**

PRELIMINAR. adj. Lo que serveix de preámbul o de proemi. **Preliminar.** || m. pl. Els articles generals que serveixen de fonament pera 'ls tractats de pau. **Preliminares.**

PRELIMINARMENT. adv. m. D' una manera preliminar.

PRELUDI. m. Proemi. **Preludio.** || Acció o discurs

que dona mostra de lo que será la cosa. **Preludio.** || pl. PRELIMINARS.

PRELUDIADOR, A. m. y f. Qui preludia.

PRELUDIAR. v. a. Fer preludis. **Preludiar.** || Precedir a algún succés algunes circunstancies que l' anuncien. **Preludiar.**

PRELUSIÓ. f. Introducció d' un discurs o tractat. || *Lit.* Acte en quin se precisa quina será l' acció de una lloa o d' un' altra composició dramática. **Prelusión.**

PRELLUIR. v. n. Lluir ab anticipació. **Prelucir.**

PRELLUIT, DA. adj. Lluit anticipadament. **Prelucido.**

PRELLUMBAR. adj. *Met.* Que 's trova devant dels lloms. **Prelumbar.**

PRELLUMBOTORÁCICH, CA. *Anat.* Lo qu' és devant dels lloms y entra pit endins. Aixís Chaussier dona aquest nom a la vena acigos, perque 's trova devant de les regions llombar y torácica de la columna vertebral. **Prelumbotorácico.**

PREM, A. adj. Apretat. **Prieto.**

PREMÁTICA. f. *Ant.* PRAGMÁTICA.

PREMÁTICH, CA. adj. **Pragmático.**

PREMATUR, A. adj. Abans d' hora. **Prematuro.**

PREMATURAMENT. adv. m. Abans de temps, sense saó. **Prematuramente, premeditación.**

PREMEDITACIÓ. f. L' acció de meditar abans de fer una cosa.

PREMEDITADAMENT. adv. m. Ab premeditació.

PREMEDITAR. v. a. Pensar o considerar anticipadament lo que 's vol fer. **Premeditar, deliberar.**

PREMEDITAT, DA. p. p. **Premeditado.**

PRÉMER. v. a. COMPRIMIR. || EXPRÉMER. || APRETAR.

PREMÈS, A. p. p. *Ant.* PREDIT. || PROMÈS, PERMÈS.

PREMETRE. v. a. *Ant.* PREDIR. || PROMETRE, PERMETRE. || Bestreure, donar quelcom per endevant.

PREMI. m. Recompensa, remuneració. **Premio, recompensa.** || Joia que 's dona als jochs d' habilitat y destresa y als certàmens literaris. **Premio, laurel.** || La quantitat que se sobreafegeix als cambis pera igualar la estimació o la qualitat d' una cosa. **Premio.** || La quantitat que l' assegurat paga al assegurador com a cost o preu del segur, que també s' anomena *prima.*

Segell de Sant Pere de Premiá

PREMIÁ DE DALT. *Geog.* SANT PERE DE PREMIÁ, provincia de Barcelona. || —DE MAR. SANT CRISTÓFOL DE PREMIÁ, provincia de Barcelona.

Segell de Premiá de Mar

PREMIADOR, A. m. y f. Qui premía o recompensa. **Premiador.**

PREMIAMENT. m. *Ant.* PREMI.

PREMIAR. v. a. Galardonar, remunerar. **Laurear, premiar, remunerar, galardonar.** || Recompensar, aplaudir, alabar. **Premiar.**

PREMIAT, DA. p. p. **Premiado.**

PREMIATIU, VA. adj. Que premía o serveix de recompensa. **Premiativo.**

PREMICER. m. CAPISCOL, XANTRE. || A Salamanca qui exerceix certes funcions econòmiques y governatives respectives a la capella, y 's coloca al costat del rector. **Primicerio, primiclerio.** || Primer, superior als demés de la seua classe. **Primicerio.**

PREMICIA. f. PRIMICIA.

PREMIÓS, A. adj. Difícil, apretat, que costa molt, poch fácil. **Premiso.**

PREMIOSITAT. f. Manca de facilitat y llestesa en la manera d' enraonar o d' escriure. **Premiosidad.**

PREMIOSITAT. f. Dificultat, apuro, estretura. **Premiosidad.**

PREMISA. f. *Lòg.* Qualsevulla de les dues proposicions del silogisme, d' ont se treu la conseqüencia. **Premisa.** || *Met.* Senyal, indici per ont se vé en coneixement d' alguna cosa. **Premisa.**

PREMITIR. v. a. Bestreure. || PREMETRE.

PREMOCIÓ. f. Moció anterior que inclina a algún efecte. **Premoción.**

PREMONSTRATENCH, CA. adj. y

PREMONSTRATENSE. adj. S' aplica a la relligió de canonges regulars que va fundar Sant Norbert. **Premonstratense, premostratense.**

PREMORENCIA. f. *Jurisp.* Mort anterior a un' altra. **Premoriencia.**

PREMORENT. p. a. de PREMORIR. Que premor. També s' usa com a substantiu. **Premoriente.**

PREMORIR. v. n. Morir abans qu' algú. **Premorir.**

PREMORT, A. p. p. **Premuerto.**

PREMÓS, A. adj. Premiós, premiosa.

PREMOSAMENT. adv. m. **Premiosamente.**

PREMOSTRATENCH. adj. y s. PREMONSTRATENCH.

PREMPSA. f. Instrument pera apretar, exprémer, allisar, donar llustre y altres usos. **Prensa** || El llustre, llisura, dibuix que queda a les robes per haverse prempsat. **Prensado.** || Se diu també del conjunt de periódichs que 's publiquen a una nació, ciutat, poble, etc. **Prensa.**

PREMPSA D' ESTAMPA. La máquina demunt de la qual s' hi posa 'l motllo pera estampar. Les antigues prempses d' estampa avui casi bé han desaparegut del tot, essent substituides per máquines de nova invenció més rápides y de estampació més perfecta. *Prensa.*

PRÈMPSA DE LLIURA. Biga pera exprémer les olives. *Prensa, viga de lagar.*

PREMPSA PERA FORADAR ELS CANONS. Prempsa de ferro a la que 'ls arcabucers hi asseguren el canó pera barrinarlo. *Galápago.*

DONAR A LA PREMPSA. fr. Donar a la estampa. *Dar á la prensa.*

ESTAR EN PREMPSA. fr. *Met.* Patir, sufrir. *Estar en una prensa.* || Estarse estampant una obra.

POSAR EN PREMPSA. fr. *Met.* Oprimir, anguniar. *Aprensar.* || Oprimir, apretar, posar estret, com qui está apretat entre molts altres. *Apremiar.* || *Met.* Apretar a algú pera ferli fer alguna cosa. *Meter en prensa.*

TREURE LA PREMPSA. fr. Treure 'l llustre, el dibuix, etc., que la prempsa havía donat a la roba o a un' altra cosa. *Desaprensar.*

PREMPSADA. f. L' acció de prempsar. **Prensadura.** || Lo que cap d' una vegada a la prempsa. **Prensada.**

PREMPSADA D' OLI. Lo que s' exprém al molí d' oli a cada prempsada. *Obradura, viga.*

PREMPSADOR, A. m. y f. Qui prempsa. **Prensador.** || OLIAIRE.

PREMPSADURA. f. *Ant.* PREMPSADA, 1. || El vi que resulta de la brisa a la que s'hi ha tirat aigua. **Torcedura, aguapié, purrela.**

PREMPSAIRE. com. PREMPSADOR, PREMPSISTA.

PREMPSAMENT. m. *Ant.* PREMPSADA, 1.

PREMPSAR. v. a. Apretar ab la prempsa alguna cosa. **Aprensar, prensar, apelmazar, estrujar.** || *Met.* Oprimir, anguniar. **Aprensar, prensar.** || *Agr.* Extraure 'l vi dels raíms o l'oli de les olives per medi de la prempsa. **Prensar.**

PREMPSAT, DA. p. p. **Aprensado, prensado.**

VÍ PREMPSAT. El ví de classe inferior que s' extreu de la brisa després de trepitjada y eixuta, per medi de la prempsa. *Vino de orujo.*

PREMPSISTA. m. Fadrí que travalla a la prempsa d' estampa. **Tirador, prensista.**

PREMPSUT, DA. p. p. *Ant.* OPRIMIT.

PREMPTAR. v. a. *Ant.* IMPRIMIR.

PREMSA. f. PREMPSA.

PREMSAR. v. a. PREMPSAR.

PREMUNIRSE. v. r. *Ant.* Previndres contra de algú. **Fortalecerse contra alguno.**

PREMURA. f. Instancia solícita y feta ab afany. **Premura.** || Estretor, apretor.

PREMUT, DA. p. p. *Ant.* OPRIMIT. || PREMPSAT.

PREN. m. Temps del verb pendre. **Toma.**

PRENAFETA. *Geog.* PENAFRETA.

PRENANTE. m. *Bot.* Mena de plantes de les compostes, ligulifiorics, grupus de les xicoracies, formada d' herbam y d' arbustes. A les regions del Mediterrani creixen varies especies d' aquesta planta. **Prenanto.**

PRENCIPAL. adj. PRINCIPAL.

PRENCIPI. m. PRINCIPI.

PRENCIPIAR. v. a. PRINCIPIAR.

PRENDA. f. Penyora, joia que 's dona o entrega per la seguretat d' algún deute. **Prenda.** || Alhaja, joia. **Joya, prenda.** || La cosa no material que serveix de seguretat d' alguna cosa. **Prenda.** || La dádiva, joia o present que 's donen els amichs o enamorats com senyal d' amistat o amor. **Prenda.** || Lo que se estima intensament, com: *fills, moller,* etc. **Prenda.** || pl. Bones qualitats d' un subgecte. **Prendas.** || *Dret merc.* Poden constituirse en prendes totes les coses que són propies pera ésser venudes. En la llegislació comercial, aquest mot té tres diferentes accepcions: el contracte per quin un deutor entrega a son acreedor un obgecte com seguretat del deute; la meteixa cosa obgecte del contracte; el dret del acreedor demunt de la cosa donada com a prenda. **Prenda.** || PENYORA, més correcte.

PRENDAR. v. a. EMPRENDAR.

PRENDARSE. v. r. EMPRENDARSE. || Enamorarse. **Prendarse.**

PRENDAT, DA. adj. Emprendat, enamorat. **Prendado.**

PRENDER, A. m. y f. DRAPAIRE.

PRENDERÍA. f. Casa ont venen peces de roba, joies, mobles, etc., usats. **Prendería** || DRAPAIRE.

PRENDRE. v. a. PENDRE.

PRENDRES. v. r. PENDRES. || *Ter. ibicenh.* Joies, alhages. **Alhajas.**

PRENEDOR, A. m. y f. Qui pren. **Tomador.**

PRENEMENT. m. *Ant.* Encant. **Aojo, fascinación.**

PRENENT. p. a. PRENEDOR.

PRENEN Y PENYOREN. *Loc. for. ant.* Cartell d' execució expedit pêl escrivá en vista del títol executiu y resultant líquit el deute, que començava: «Prenen y penyoren els bens de N. per la quantitat de, etc.» *Mandamiento de ejecución.*

PRENGUT, DA. adj. y p. p. PRES.

PRENIMENT. m. *Ant.* PRESA, 1, 2.

PRENITA. f. *Min.* Silicat hidratat d' alúmina y de cals. **Prenita.**

PRENOCIÓ. f. *Fil.* Coneixement anterior o anticipat. **Pronoción.** || Noció previa d' alguna cosa.

PRENOLIAR. v. n. *Ant.* **Olear, dar la extremaunción.**

PRENOM. m. Nom que va devant del cognom o apellido de la familia. **Prenombre.**

PRENOMENAT, DA. p. p. *Ant.* PREDIT.||NOMENAT.

PRENÒSTICH. m. PRONÒSTICH.

PRENOSTICAR. v. a. PRONOSTICAR.

PRENOSTIGA. f PRONOSTIGA.

PRENSA. f. PREMPSA.

PRENSAR. v. a. PREMPSAR.

PRENOTAR. v. a. Notar abans. **Prenotar.**

PRENUNCI. m. Anunci, pronòstich, senyal d' alguna cosa qu' ha de succeir. **Prenuncio.**

PRENUNCIAR. v. a. Pronosticar alguna cosa que ha de succeir. **Pronunciar.** || PRONUNCIAR.

PRENUNCIAT. p. p. del verb *prenunciar.* **Prenunciado.** || PRONUNCIAT.

PRENY. m. PRENYS.

PRENYADA. f. La dona o femella qu' ha concebut y té la criatura al ventre. **Embarazada, preñada, en cinta, ocupada.**

FERSE PRENYADA. fr. Concebir. *Hacerse preñada, concebir.*

PRENYANOSA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de Solsona, part. jud. de Cervera; és a la vora del riu Ció y té 485 habitants.

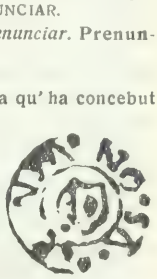

Segell de Prenyanosa

PRENYAR. v. a. Fecondar el mascle a la femella. **Embarazar.**

PRENYAT, DA. adj. L' estat de la dona prenyada y 'l temps que ho está. **Preñado, preñez, embarazo, gestación, feto.** || *Met.* Plè o carregat d' alguna cosa. com: *el núvol d' aigua.* **Preñado.** || Lo que inclou alguna cosa que no acaba de manifestarse, com: *paraules prenyades.* **Preñado.** || L' estat d' una cosa que amenaça o promet algún succès advers o favorable en que no acaba de prorrompre. **Preñez.** || Confusió, dificultat, obscuritat inclosa en alguna cosa, que ho dona a compendre d' alguna manera. **Preñez.**

CADA PRENYAT PORTA 'L SEU FAT. *Ref.* S' extén als plets que 's perden ab iguals probes que la part contraria. *Cada preñado lleva su hado.* || Ensenya 'l fatalisme de les coses.

LLEVAR PRENYAT. fr. p. u. Estar prenyada alguna dona. *Estar en cinta.*

PRENYESA. f. PRENYAT.

PRENYS. adj. L' estat de la femella qu' ha concebut. S' usa particularment parlant d' animals, com per exemple: *burra prenys, vaca prenys,* etc. **Preñado.**

PREOCUPACIÓ. f. Anticipació o prevenció d' ocupar abans alguna cosa. **Deslumbramiento, preocupación.** || El judici o primera impresió que fa al ánim alguna cosa, de modo que no permet assentir a altres especies. **Preocupación.** || Ofuscació o obcecació del enteniment per erro, passió, etc.

PREOCUPADAMENT. adv. m. Ab preocupació. **Preocupadamente.**

PREOCUPADET, TA. adj. dim. Un xich preocupat. **Preocupadillo.**

PREOCUPADÍSSIM, A. adj. sup. Preocupat en extrem. **Preocupadísimo.**

PREOCUPADÍSSIMAMENT. adv. m. sup. Ab molta preocupació. **Preocupadísimamente.**

PREOCUPAR. v. a. Prevenir, anticiparse a un altre en la ocupació d' alguna cosa. **Preocupar, prevenir.** || Previndre l' ánim d' algú imprimintbi alguna especie que li dificulti assentir a un' altra cosa. **Preocupar.**

PREOCUPARSE. v. r. Deixarse seduir d' alguna especie, opinió, etc. **Preocuparse.**

PREOCUPAT, DA. p. p. **Preocupado.** || adj. Entussiasmat per alguna cosa, com: *per la musica,* etc. **Fanático, preocupado.**

PREÓN, A. adj. PREGÓN.

PREOPÈRCUL. m. *Anat.* Peça ossosa per medi de la qual l' opèrcul s' articula d' una manera mòvil ab el crani. **Preopérculo.**

PREOPINACIÓ. f. Acció de preopinar.

PREOPINANT. adj. Que preopina. **Preopinante.** || m. Predecessor en l' us de la paraula. **Preopinante.**

PREOPINAR. v. a. Opinar abans que un altre. **Preopinar.**

PREORDENACIÓ. f. Ordenació anticipada de quelcom.

PREORDENAR. v. a. Ordenar previament. **Preordenar.**

PREORDENADAMENT. adv. Ab preordenació. **Preordenadamente.**

PREORDENANÇA. f. Ordre establerta o donada abans que un' altra. **Preordenanza.**

PREORDENAT. p. p. del verb *preordenar.* **Preordenado.**

PREORDINACIÓ. f. *Teol.* Prevenció, disposició de la voluntat de Deu ab que, desde la eternitat, va determinar totes les coses pera que tinguessin efecte al seu degut temps. **Preordinación.**

PREORDINAR. v. a. *Teol.* Determinar Deu y disposar totes les coses desde la eternitat pera que tinguin efecte al seu degut temps. **Preordinar.**

PREORDINAT, DA. p. p. **Preordinado.**

PREOVÁRICH, CA. adj. *Anat.* Qu' está colocat devant de l' ovari. **Preovárico.**

PREPARACIÓ. f. L' acte de preparar o disposar alguna cosa. **Preparación, preparamento, preparamiento.** || Prevenció de coses necessaries pera algún fí. **Apresto.** || Cerimonia, tot lo que precedeix al sacrifici, cárrech o empresa de cosa pública, pera que sigui més magnífica y solemne. **Ceremonia.**

PREPARADOR. adj. y s. Qui prepara. **Preparador.** || m. *Anat.* L' anatòmich que 's dedica a dissecar, al obgecte de que les parts dissecades serveixin pera que 'ls professors, o 'ls quins estudien aquest coneixement, puguen ferse concepte de les comparacions degudes ab els orguens del cos. || *Fís. y quím.* Els encarregats als cursos de física o de química de disposar les coses indispensables pera deduir les experiencies qu' ha de fer el professor.

PREPARAMENT. m. PREPARACIÓ.

PREPARAR. v. a. Previndre, aparellar, disposar. **Preparar, prevenir, aprestar, disponer, aviar, percibir, pertrechar, madurar.** || Previndre, disposar a un subgecte pera alguna acció. **Preparar.** || PROVEIR. || Entre metges y apotecaris, temperar la força de les medicines. **Preparar.**

PREPARARSE. v. r. Amanirse, disposarse, posarse a punt pera fer bé alguna cosa. **Prepararse**

PREPARAT, DA. p. p. **Preparado.**

TINDRE PREPARAT. fr. Tindre previngut lo necessari pera algún fí. *Proveer.*

PREPARATIU, VA. adj. Lo que prepara y disposa pera alguna cosa. **Preparativo.** || m. Aparell, prevenció, provisió, la cosa preparada. **Aparato, preparativo, preparación, preparatorio.**

PREPARATORI, A. adj. PREPARATIU. || pl. Disposició o antecedents pera qu' esdevingui alguna cosa, com: *preparatoris de pluja.* **Aparatos.**

PREPARATORIAMENT. adv. m. Ab preparació. **Preparatoriamente.**

PREPONDERANCIA. f. L' excés de pes o 'l major pes d' una cosa respecte d' un' altra. **Preponderancia.** || *Met.* Superioritat de crèdit, consideració, autoritat, etc. **Preponderancia.**

PREPONDERANÇA. f. PREPONDERANCIA.

PREPONDERANT. adj. Que prepondera. **Preponderante.**

PREPONDERANTMENT. adv. D'una manera preponderant.

PREPONDERAR. v. n. Pesar més una cosa que un' altra. **Preponderar.** || *Met.* Prevaleixer o fer més força una opinió que un' altra. **Preponderar.**

PREPONDERAT, DA. p. p. del verb *preponderar.*

PREPOSAR. v. a. Anteposar, preferir. **Preponer.**

PREPOSAT, DA. p. p. **Prepuesto.**

PREPOSICIÓ. f. *Gram.* Part indeclinable de l' oració que precedeix a altres en composició y fora de ella. **Preposición.**

PREPOSICIONAL. adj. Qu' enclou preposició.

PREPÒSIT. m. Superior d' algunes ordres religioses. **Prepósito.** || President, primer o principal d' alguna junta, comunitat o comissió. **Prepósito.** || PROPÒSIT. || PREBOST.

PREPOSITIU, VA. adj. *Gram.* Anteposat, lo que serveix pera estar posat abans o principi d' una veu. **Prepositivo.**

PREPOSITURA. f. La dignitat o cárrech de prepòsit. **Prepositura.**

PREPOSTERAR. v. a. Desbaratar l' ordre, postergar. **Preposterar.**

PREPOTENÇA. f. PREPOTENCIA.

PREPOTENCIA. f. Poder molt gran, excessiu, superior. **Prepotencia.**

PREPOTENT. adj. Molt poderós. **Prepotente.**

PREPUCI. m. La pell que cobreix el cap del membre viril. **Prepucio.**

PREPUCIAL. adj. Lo referent al prepuci.

PRERROGATIVA. f. Gracia, privilegi, exempció, avantatge. **Libertad, privilegio, prerrogativa.**

PRÈS, A. p. p. De pendre en lo significat d' acceptar y de menjar o beure alguna cosa, ja pera alimentarse, ja per vía de remei. **Tomado** || Robat, en el significat de pendre lo que és d altre. **Robado.** || En el significat d' agafar a algún reu. **Preso.** || En el significat d' agafar a alguna embarcació enemiga. **Apresado.** || p. p. De pendres, en lo significat de coagularse. **Cuajado.** || ENGANYAT. || m. Presoner, reu que s' ha agafat o que 's té a la presó. **Preso.** || prep. Aprop. **Cerca.** || DESPRÉS.

POSAR PRÈS. fr. Agafar a algú o tancarlo dins de una presó. *Poner preso.*

SOLTAR EL PRÈS. fr. *Fam.* Afluixarse, petar. *Soltar el preso, peer, ventosear.*

PRES. m. Preu, estima. **Precio.**

PRESA. f. L' acció d' agafar a algú, la captura de algún reu. **Captura, prisión, aprehensión.** || L'acció de pendre alguna ciutat, castell, fortesa, etc. **Toma.** || La porció o quantitat que 's pren cada vegada de menjar, beure, medecina, etc. **Toma, tomadura.** || Lo que s' ha près al enemich per mar o per terra. **Botín, presa** || CAPTIVITAT. || *Ter.* PEIXERA. || L' aucell que pren el falcó. **Presa.** || Furt, saqueig. **Robo.**

GOS DE PRESA. Casta de gos molt dolent, dit també d' atura. *Perro de presa.*

AUCELL DE PRESA. L' aucell carnívor, com l' áliga, l' esparver, etc., dit també de rapinya. *Ave de presa.*

PRESA. f. Muralla artificial que 's fa pera detenir o desviar l' aigua d'un riu. **Presa.** || RESCLOSA. || Empit de terra pera desviar l' aigua en un rech o acequia. || Cascadura de mamella en la dona que cría.

PRESA DE LES AIGÜES. La que 's fá als rius pera pendre aigua pera les acequies. *Azud.*

A LA PRESA. *Loc. ant. A toda prisa*

PRESAGI. m. PRESSAGI.

PRESAGIAR. v. a. PRESSAGIAR.

PRESAR. v. a. *Ant.* ESTIMAR, APRECIAR.

MENYS PRESAR. fr. Menys preuar. *Menospreciar.*

PRESAS (Joseph). *Biog.* Escriptor, economista y polítich que va néixer a Sant Feliu de Guixols y va

morir a Madrit en 1842. A la seua jovenesa, va establirse a Amèrica y obtingué a l'universitat de Buenos Aires el doctorat en Teología. Sejornant després al Brasil, va redactar el manifest dels prínceps aliats contra Napoleó, y la princesa Carlota de Borbó va nomenarlo son secretari, pera portar la seua correspondencia, durant el periode de la aliança de Portugal y Inglaterra contra França, essent portador de les negociacions establertes llavors, y arrivant a Cádiç en 1812. Emigrat de nou al Mèxich desempenyá cárrechs de gran importancia. Retornat a Espanya, hagué d'emigrar a França, d'ont no pogué vindre novament fins després de la mort de Ferrán VII. Va publicar 13 fascicles de asumptes econòmichs, essent notables la *Memoria sobre el estado y situación política en que se hallaba el reino de Nueva España en agosto de 1824* (en quart) y la *Pintura de los males que ha causado a la España el gobierno absoluto de las antiguas Cortes ó de una carta constitucional dada por el rey Fernando* (Burdeos, 1827).

— Y PUIG (LLORENÇ). *Biog.* Remarcable matemàtich y astrònom, que va néixer a Sant Boi de Llobregat al any 1811, morint a Barcelona en 1872. Ab gran pena, per manca de recursos va començar els seus estudis, fins que ja establert a Barcelona, va perfeccionarlos, distinguintse en les ciencies naturals y les llengües vives. El primer títol acadèmich que va obtindre va ésser el de doctor en Farmacia al any 1846, obtenint en 1847 la cátedra de matemátiques a la Universitat de Barcelona. Va escriure programes, memories y obres didáctiques, mostra de la seua ciencia y erudició, més no va volguer eixir mai de la seua vida retreta. Pot dirse que la seua relació social la formaven els homens de saber y els seus deixebles. L'any 1842 él claustre de la Universitat de Barcelona, va comissionarlo pera estudiar l'eclipse de sol de 8 de Juliol a Perpinyá, junt ab M. Aragó, y al 1849, la Academia de ciencies naturals y arts va encomanarli la cátedra d'Astronomía y Meteorología. Era vocal de la comissió oficial de Pesos y Mides.

PRESBICIA. f. Estat particular de la vista que fa que no's puguin veure distintament els obgectes sinó a llarga distancia, perque 'ls raigs lluminosos que venen dels obgectes, quan están aprop del ull, se reuneixen derrera de la nina. **Presbicia.**

PRÈSBITA. m. Qui está afectat de presbicia. **Présbita.**

PRESBÍTER. m. L'ordenat de sacerdot. **Presbítero.**

PRESBITERAL. adj. Lo que toca o pertany al presbíter. **Presbiteral.**

PRESBITERAT. m. Sacerdoci, la dignitat, ofici o cárrech del presbíter. **Presbiterato, presbiterado.**

PRESBITERI. m. El plá del altar desde 'l peu de aquest fins als graons per ont s'hi puja. **Presbiterio.**

PRESBITERIÁ, NA. adj. S' aplica a la secta y heretges que no admeten la inferioritat dels presbíters als bisbes per dret diví; se diuen també puritans. **Presbiteriano.**

PRESBITISME. m. *Med.* Estat particular del prèsbita. **Presbitismo.**

PRESBITRA. f. La muller del presbitre en els temps antichs.

PRESBITRE. m. PRESBITER.

PRESCIENCIA. f. Coneixement anticipat del pervindre. **Presciencia.**

PRESCIENT. adj. Que coneix l' esdevenidor. **Presciente.**

PRESCINDIBLE. adj. Allò de que 's pot prescindir mental o intencionalment. **Prescindible.**

PRESCINDIR. v. a. *Fil.* Separar mentalment una cosa d' un' altra. **Prescindir.**

PRESCRIBIBLE. adj. Que pot prescriure.

PRESCRIPCIÓ. f. L' acció de prescriure. **Prescripción.** || *For.* Adquisició de propietat per una contínua y pacífica possessió. **Prescripción.** || Adquisició del domini de les coses que 'n són susceptibles, mitjançant just títol, bona fe y possessió seguida en el temps que la llei prefixa. || Extinció de les accions pêl transcurs del temps, sense que s'haja fet us d' elles.

PRESCRIPT, A. p. p. **Prescrito, prescripto.**

PRESCRIPTIBLE. adj. Lo que pot prescriures. **Prescriptible.**

PRESCRIT, A. adj. PRESCRIPT.

PRESCRIURE. v. a. Senyalar, determinar, ordenar alguna cosa. **Prescribir.** || *For.* Adquirir lo domini d' una cosa per medi de la prescripció. **Prescribir.**

PRESEA. f. PENYORA.

PRESENCIA. f. Assistencia personal, estat de la persona que és al meteix lloch qu' un' altra. **Presencia.** || Figura y disposició del cos. **Presencia, aspecto, parecer, ver.** || *Fil.* Coexistencia d'un cos en un lloch o espai. **Presencia.** || *Met.* L' actual memoria o representació d' una especie. **Presencia.** || VISTA, CARA, SEMBLANT. || Distribució o recompensa que 's dona per l' assistencia personal a alguna funció pública. || Magestat, respecte. **Presencia.**

PRESENCIA CIRCUNSCRIPTIVA. *Fil.* Aquella en que cada part del cos present correspòn a cada part de espai. *Presencia circunscriptiva.*

PRESENCIA DE DEU. L' actual consideració d' estar devant d' ell, pera governar y moderar les accions. *Presencia de Dios.*

PRESENCIA D' ESPERIT. La serenitat y tranquilitat que conserva l' ánim aixís en los successos favorables com en los contraris o adversos. *Presencia de ánimo, de espíritu.*

PRESENCIA DE RESIDENCIA. El temps que 's permet als prebendats estar ausents del chor pera 'l seu descans y recreu. *Recle, recésit, recreo.*

EN PRESENCIA. m. adv. Devant. *En presencia, en faz.*

PRESENCIAL. adj. Pertanyent a la presencia. **Presencial.**

TESTIMONI PRESENCIAL. La persona que ha vist la cosa qu' explica.

PRESENCIALMENT. adv. m. Ab o a presencia, personalment. **Presencial.**

PRESENCIAR. v. a. Assistir, estar o trobarse present a algún cas. **Presenciar, hallarse ó estar presente.** || Veure la cosa de que 's tracta.

PRESENT. adj. Lo qu' está devant d' algú o al meteix lloch. **Presente, circunstante.** || S' aplica al temps en qu' actualment se conta alguna cosa. **Presente.** || *Gram.* Un dels tres temps del verb ab que 's significa lo qu' existeix o s' está fent actualment. **Presente.** || m. Dó, regal que una persona fa a una altra en senyal d' agraiment o afecte. **Recado, presente, regalo, don.**

PRESENT. *Ter. ibicench.* Regal que se fa a la matança dels porchs. **Regalo de matanza.**

AL PRESENT, DE PRESENT O PEL PRESENT. m. adv. Ara, quan s' está dient o tractant. *Al presente, de presente, por el presente, por el tiempo presente, presentemente.*

FER PRESENT. fr. Manifestar, informar, contar, fer veure. *Hacer presente, representar.* || Considerar al ausent com a present pêls emoluments que 'ls presents percebeixen. *Hacer presente.*

FER PRESENT O UN PRESENT. fr. Regalar. *Presentar.*

FERSE PRESENT. fr. Presentarse, plantarse d'intent devant d' algú. *Hacerse presente.*

MISSA DE COS PRESENT. La que 's deia abans estant present el cadavre. *Misa de cuerpo presente.*

PÊL PRESENT. mod. adv. Per ara, en aquest moment. *Por el presente ó por lo presente.*

PETIT PRESENT. Regal de poca importancia. *Regalillo, regalito.*

TINDRE PRESENT. fr. Conservar la memoria d' alguna especie. *Tener presente.* || Conservar a la memoria

algún subgecte pera atendrel en ocasió oportuna. *Tener presente.*

BON PRESENT. desp. Sol dirse irònicament de la persona que s' alaba no tenint motius.

TROVARSE PRESENT. fr. PRESENCIAR.

DE COS PRESENT. Mort. *De cuerpo presente.*

PRESENTABLE. adj. Lo qu' es digne de presentarse o está en disposició de presentarse. **Presentable.**

PRESENTACIÓ. f. Acte y efecte de presentar. **Presentación.** || Proposició d' un subgecte apte pera una dignitat, benefici, empleu, etc., feta per qui té dret de ferla. **Presentación.** || La festa que celebra la Iglesia 'l 21 de Novembre, en que la Verge Santíssima fou presentada a Deu al temple pêls seus pares. **Presentación.**

PRESENTADOR, A. m. y f. Qui presenta. **Presentador** || Lo dels beneficis eclesiástichs. **Presentero.**

PRESENTALLA. f. Ofrena o dó que 's fa a Deu o als Sants en senyal y memoria d' algún benifet rebut d' ells. Solen penjarse a la paret de la capella. **Presentalla, voto, milagro.** || PRESENT, DONATIU.

PRESENTANI, A. adj. INSTANTANI.

PRESENTANT. p. a. de PRESENTAR. Qui presenta. **Presentante.**

PRESENTAR. v. a. Manifestar, posar alguna cosa a la presencia d' algú. S' usa també com recíproch. **Manifestar, presentar, exhibir, producir.** || Donar graciosa y voluntariament a algú alguna cosa. **Presentar.** || Proposar a algún subgecte per alguna dignitat, benifet, etc. **Presentar.**

PRESENTARSE. v. r. *For.* Comparéixer en justicia. **Presentarse, comparecer.** || Comparéixer el reu devant del jutge. **Presentarse.** || Oferirse alguna ocasió. **Presentarse.**

PRESENTAT, DA. p. p. **Presentado.** || m. En algunes ordres relligioses és el teòlech qu' acabada la seua carrera espera 'l grau de mestre. **Presentado.** || La persona introduida per un' altra a alguna casa. **Presentado.**

PRESENTER. m. Qui fa la presentació pera benifets o prebendes eclesiástiques. **Presentador.**

PRESENTET. m. dim. **Presentillo.**

PRESENTIR. v. a. PRESSENTIR.

PRESERVACIÓ. f. L' acte y efecte de preservar. **Preservación.**

PRESERVADOR, A. m. y f. Qui preserva o lo que preserva. **Preservador.**

PRESERVAR. v. a. Guardar, conservar, evitar que una persona o cosa sufreixi el dany o perjudici que l' amenaça. **Guardar, preservar, salvar.**

PRESERVARSE. v. r. Guardarse, evitar alguna cosa. **Preservarse.**

PRESERVAT, DA. p. p. **Preservado.**

PRESERVATIU, VA. adj. Lo que té la virtut de preservar. **Preservativo.** || Usat com a substantiu s' aplica al remei. **Preservativo, antídoto.** || m. Aparell per evitar les infeccions venèries. **Preservativo.**

PRESERVATIVAMENT. adv. m. D' un modo preservatiu. **Preservativamente.**

PRESERVATORI. m. Preparació arsenical que s' aplica als animals dissecats pera preservarlos dels insectes. **Preservatorio.**

PRESES (Sant Pere de les). *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. d' Olot; és a la vora del Fluviá, tocant a la carretera de Santa Coloma de Farnès a Olot, y té 997 hab.

PRESET VERMELL. m. *Ant.* GRANA.

PRESIDARI. m. El condemnat a presidi. **Presidiario, forzado.**

PRESIDENCIA. f. Dignitat o cárrech de president. **Presidencia.** || L' acte de presidir. **Presidencia.**

PRESIDENCIAL. adj. Particular o propi de la presidencia o del president. **Presidencial.**

PRESIDENT. m. Qui presideix. **Presidente.** || En algunes relligions és qui substitueix al prelat. **Presidente.** || El mestre qu' assisteix al qui defensa un acte literari. **Presidente.** || El quefe suprem d' un Estat republicá. **Presidente.**

PRESIDENTA. f. La dona del president. **Presidenta.** || La que mana y presideix alguna comunitat. **Presidenta.**

PRESIDI. m. Ciutat o plaça fortificada. **Presidio.** || Protecció, auxili ampar. **Presidio.** || Lloch destinat a guardar els condemnats a travalls públichs. **Presidio.** || La meteixa pena a travalls forçats. **Presidio.** || El conjunt de presidaris que hi há en un meteix lloch. **Presidio.**

PRESIDIAL. m. Tribunal suprem.

PRESIDIAR. v. a. Guarnir ab soldats alguna fortificació o punt.

PRESIDIARI. m. Condemnat a presidi. **Presidario, presidiario, forzado.** || PRESITARI.

PRESIDIR. v. a. Tindre 'l primer lloch d' alguna junta o comunitat. **Presidir.** || Assistir el mestre desde la cátedra al deixeble que sosté algún acte literari. **Presidir.**

PRESIDIT, DA. p. p. **Presidido.**

PRESILI. m. PRESIRI.

PRESILARI. f. PRESITARI.

PRESILLA o PRESELLA. f. Baga de cordonet de seda o d' un' altra materia ab que 's corda alguna cosa. **Presilla, alamar.**

PRESIÓ. f. Acció y efecte de comprimir o apretar. En les máquines d' imprempta la força que 'l cilindre desenrotlla sobre la lletra pera que quedi estampada al paper. **Presión.** || En lo moral paraula o manament que obliga. **Presión.**

PRESIRI. m. PRESIDI.

PRESITARI. m. La persona presa o tancada en un presiri o condemnada a travalls forçats per expiació de sos crims o delictes. **Presidiario.**

PRESNO (Joseph). *Biog.* Artista barceloní del últim ters del sigle XIX. Deixeble de la Escola establerta a Llotja. Traçut en la pintura à l' aiguada. Dedicat al dibuix com ilustrador de travalls d' imprempta. Excelent progectista d' obgectes sumptuaris adequats a la orfebrería. És autor de la credença pontifical de la Seu barcelonina.—Va morir a Barcelona, als quaranta quatre anys d' edat, a finals del 1900.

PRESÓ. f. Acció de pendre o agafar. || f. Lloch o casa pública ont hi tanquen y asseguren els presos. **Cárcel, prisión.** || *Bot. ter.* HERBA COL. || *Met.* Qualsevulla cosa que lliga o deté físicament. **Prisión.** || pl. Les cadenes o grillons. **Prisiones.**

PRESÓ DE MANS: MANILLA, 2.

PRESÓ DE SOTA TERRA. La qu' és baix de la terra. *Mazmorra.*

FICAR A LA PRESÓ. fr. Tancar a algú en lloch segur pera que no pugui fugir. *Encarcelar, aprisionar, meter en la cárcel.*

TREURE DE LA PRESÓ. fr. Posar en llibertat al que era près. *Desaprisionar, desencarcelar, sacar de la cárcel.*

PRESONER. m. *Ant.* PRES. || El soldat que 's pren al enemich. **Prisionero.** || *Met.* Qui és esclau d' alguna passió o afecte. **Prisionero.**

PRESONER DE GUERRA. Qui s' entrega per capitulació al enemich. *Prisionero de guerra.*

PRESONER, A. s. y adj. Qui está pres. **Prisionero.**

PRESPECTIVA. f. PERSPECTIVA.

PRESPIRACIÓ. f. Acció y efecte de prespirar o fondres l' aigua a la terra.

PRESPIRAR. v. a. Penetrar poch a poch l' aigua a la terra. **Prespirar.**

PRESSA. f. Llestesa, dilligencia ab que 's fa alguna cosa. **Priesa, prisa, presteza.** || La urgencia o apreto ab que 's fa alguna obra. **Premura.** || El fort d' alguna operació, com: *la pressa del batre.* **Fuga.** || Concurs de molts qu' acudeixen a un meteix lloch a buscar alguna cosa, com: *hi havía gran pressa a la font, a la carnicería.* **Priesa, prisa, presura, tropel, furia.**

A MÉS PRESSA, MÉS VAGAR. *Loc.* Denota que no 's deuen atropellar les coses ni trèureles del seu curs regular, perque 's triga més a ferles. *A gran prisa gran vagar, ó más vagar.*

A TOTA PRESSA. m. adv. Ab la major promptitut. *Á toda prisa, presurosamente.*

ANAR DEPRESSA. fr. que s' aplica a aquell que sembla que li falti temps pera fer les coses. *Andar de prisa.*

DE PRESSA. m. adv. Ab promptitut y celeritat, sense la deguda reflexió. *De prisa.*

DONAR PRESSA. fr. Instigar a algú a fer alguna cosa ab llestesa y promptitut. *Apresurar, dar ó meter prisa.*

MOLTA PRESSA Y POCA ENDREÇA: *Ref.* A MÉS PRESSA MÉS VAGAR.

PORTAR PRESSA. fr. Se diu d' alguna cosa o assumpte que urgeix y no pot diferirse. *Traer prisa, llevar prisa.*

TINDRE PRESSA. fr. PORTAR PRESSA, 2.

PRESSAIG. m. y

PRESSAGI. m. Pronòstich o senyal. **Presagio, auspicio, profecía, presentimiento.** || AUGURI.

PRESSAGIAR. v. a. Anunciar per pressagis o senyals alguna cosa futura. **Presagiar, augurar.**

PRESSAGIÓS, A. adj. Que té carácter de pressagi.

PRESSAGISTA. com. Aficionat a fer pressagis.

PRESSAR. v. a. *Ter.* Apressurar, donar pressa. **Dar prisa.**

PRÉSSECH. m. *Bot.* Fruit del presseguer. És rodó, un poch tou, d' uns sis centímetres de diámetre, de color groch-roig més o menys pujat y ab una ratlla a un dels seus costats. Té una pell prima y vellosa; la molsa que, segons la casta, és més o menys dura, té o color blanch-groch o groch-rogench, y conté un pinyol rodó, molt dur y fortíssimament agafat a ella, y dins del pinyol hi há una ametlla amarga. Es comestible y se 'n conreuen de diverses menes, essent totes elles d' un gust dolç y agradable y molt estimades. **Melocotón, pérsico, pérsigo.** || *Fam.* PET.

PRÉSSECH DURÁN. Préssech petit. *Durazno, duraznero.*

PRÉSSECH GAVAIG. m. Es de color morat y de pinyol també morat y un poch agre. *Albérchigo.*

PRÉSSECH MELOCOTÓ. *Melocotón.*

PRÉSSECH MOLLAR. Préssech que quan madura se obre y cau el pinyol. *Abridero, abridor, prisco.*

PRÉSSECH PAVÍA. Varietat del préssech melocotó: és de color roig y té la molsa molt tendra y delicada. *Pavía*

PELA AQUEST PRÉSSECH. *Loc. fam.* Expressa la complacencia ab que 's veu que a algú li han donat un xasco. *Sórbete ese huevo; tómate ésa y vuelve por otra.*

PRESSEGUER. m. *Bot.* Arbre de la fam. de les rosácies, de 4 a 5 metres d' alt, de fulles ovalades, y la flor de color de rosa clar. **Melocotón.** || Lo que produeix el préssech dit *durán.* **Durazno, duraznero.**

PRESSEGUERA. f. *Bot.* PRESSEGUER.

PRESSEGUERA BORDA. *Bot.* HERBA DE LA MALA BUA.

PRESSEGUERAL. m. y

PRESSEGUERAR. m. Camp plantat de presseguers.

PRESSENTIMENT. m. Cert moviment interior que fa preveure lo qu' ha de succeir. **Presentimiento.**

PRESSENTIR. v. a. Preveure per cert moviment interior del ánim lo qu' ha de succeir. **Presentir.** || Sentir alguna cosa abans que succeeixi, per alguns indicis y senyals que la precedeixin. **Presentir.**

PRESSENTIT, DA. p. p. **Presentido.**

PRESSERVAR. v. a. y derivats. PRESERVAR.

PRESSES. f. plural de pressa. || PRECES.

DONAR PRESSES. Incitar, apremiar a algú pera que faça ab dilligencia lo que se mana o deu fer.

PRESSIÓ. L' acció d' apretar, exprémer o oprimir alguna cosa. **Presión.** || PRESIÓ.

PRESSÓS, A. adj. Que té pressa, que va depressa, apressat. || Afanyós, enguniós pêl travall.

PRESSOSAMENT. adv. D' una manera pressosa.

PRESSUPOSICIÓ. f. PRESUPOSICIÓ.

PRESSUPOST. m. PRESUPOST.

PRESSUPOSTAR. v. a. PRESUPOSTAR.

PRESSURA. f. OPRESSIÓ, PRESSA.

PRESSURANÇA. f. PRESSA.

PREST, A. adj. Prompte, dilligent, llest pera fer les coses. **Presto.** || Aparellat, disposat. **Aparejado.** || adv. m. y t. Aviat, promptament. **Presto, prontamente, Prestamente.** || m. ant. Mutuu o quantitat de diner o altra cosa deixada a mutuu. **Empréstito, préstamo.**

A UN LLEST UN PREST. *Ref.* Denota que hi há ocasions en qu' aprofita més la prestesa que la habilitat. *Á un diestro un presto.*

D' HÁBIL A HÁBIL EL MÉS PREST. *Ref.* Denota que entre dos igualment hábils y astuts, el més prompte en resoldre guanya. *De diestro á diestro el más presto.*

PRESTA PENDRE. fr. *Ant.* EMMANLLEVAR.

PREST. m. Capellá que canta la missa assistit del diaca y del sub-diaca. **Preste.**

PRESTA (La) *Geog.* No lluny del veinat de La Farga, al Vallespir, aprop de Prats de Molló, a 1,130 met. d' altitut, entre aspres y dretes serralades, a la unió del Tech ab la vall de la Cadena, s' hi trova aquest establiment de banys d' aigua sulfurosa, quina font d' Apolon brolla a la temperatura de 44°. Aquestes aigües eren ja conegudes a l' antigor, anomenantles llavors Banys d' Agades. En aquests llochs fou ont per primera vegada va conreuarse la patata en 1733, iniciant sa plantació, una companyía alemanya, que explotava unes mines de coure.

PRESTA Y CORBERA (Joseph). *Biog.* Escriptor professional y director de la Granja experimental de Barcelona, que va morir a l' any 1888. Havía colaborat y dirigit algunes revistes d' agricultura, y va pendre part en les conferencies agrícoles de 1877.

PRESTACIÓ. f. *For.* L' acció y efecte de contribuir algú a pagar algún interès, pensió o dret. **Prestación.**

PRESTACIÓ PERSONAL. Jornals que 'ls veins dels pobles han de donar ab persona o ab diners pera fer les obres comunals, com adobs de camins, etc. *Prestación personal.*

PRESTADIÇ, A. adj. Fácil de prestar.

PRESTADOR, A. m. y f. Qui presta. **Prestador.** || adj. Lo que 's deu prestar o lo que presta. **Prestadero.**

PRESTAIRE. m. PRESTAMISTA.

PRÉSTAM. Acció y efecte de prestar. || PRET.

PRÉSTAM. m. Acció per la qual se deixa o 's pren emmatllevada alguna cosa o quantitat. **Préstamo.** || La meteixa cosa deixada. **Préstamo.**

PRESTAMENT. adv. t. PREST, 3.

PRESTAMER. m. Beneficiat ab una prestamera. **Prestamero.**

PRESTAMERA. f. Pensió procedent de rendes eclesiástiques que 's donava temporalment als que estudiaven pera capellans o militaven pera la Iglesia. **Prestamera.**

PRESTAMERÍA. f. Dignitat de qui gosa una prestamera. **Prestamería.** || Fruició d' una prestamera. **Prestamería.**

PRESTAMISTA. s. Qui dona diners a guany. **Prestamista.** || *Dret merc.* Qui reb una quantitat en diner o efectes, y té la obligació de retornarla. **Prestamista.**

PRESTAR. v. n. Donarse, estirarse. **Dar de sí.** || Donar alguna cosa lo que 's necessita d' ella pera algún fí, com se diu d' un troç de roba que *presta* per un vestit. **Dar de sí.** || Cedir, afluixarse, com se diu que *presta* 'l puntal que sosté la paret. **Aflojar.** || Deixar alguna cosa ab obligació de tornarla. **Prestar.** || Donar, rendir, com: *prestar obediencia, homenatge.* **Prestar.** || Ajudar, ésser útil, treure de perill. **Prestar.** || Preferirse, conformarse, convindres. **Franquearse, prestarse, deferir.** || Apoiar, fer fort ab algún martell, maça o altra cosa al costat oposat d' ont se pica o fa força pera clavar un clau, fer un forat, etc. **Prestar.** || ESTAMPIR.

QUI PRESTA, LES BARBES S' ARRENCA. *Ref.* Denota la dificultat que hi há pera cobrar lo que s' ha deixat. *El hombre que presta sus barbas mesa.*

PRESTAT, DA. p. p. **Prestado.**

PRESTATGE. m. Troç de fusta clavat a la paret pera sostenir alguna cosa. || Aparell de fusta o de ferro clavat a la paret per sostenir una post, y la meteixa post que sosté. **Apoyo, entrepaño.** || Acció de prestar.

PRESTATGES. m. pl. Armaris pera posar llibres o papers. **Estantes.** || Entre fusters qualsevulla de les tauletes o quarterons que 's fan entre 'ls barrots de les portes o finestres. **Entrepaño.**

LO QUE TÉ PRESTATGES. La obra feta o travallada ab ells. *Entrepañado.*

PRESTE. m. El sacerdot que celebra la missa cantada assistit del diaca y subdiaca o qui presideix una funció relligiosa o 'ls divins oficis ab capa pluvial. **Preste.**

MÉS NECESSITA DEL PRESTE QUE DEL METGE. fr. Que les malaltíes morals les pot guarir mellor la fe que la medicina.

PRESTE. m. PREST.

PRESTE (La). *Geog.* PRESTA.

PRÉSTECH. m. PRÉSTAM.

PRESTESA. f. Dilligencia, promptitut en fer o dir alguna cosa. **Celeridad, presteza.**

AB PRESTESA. m. adv. Promptament. *Con presteza.*

PRESTICH. m. PRÉSTAM.

PRESTIDIGITACIÓ. f. Jochs de mans.

PRESTIDIGITADOR. m. Qui fá jochs de mans.

PRESTIDIGITAR. v. a. Fer jochs de mans. Fer anar els dits ab prestesa per enganyar al espectador fent veure lo que no es com a passatemps o diversió. **Prestidigitar.**

PRESTIGI. m. Engany, ilusió, apariencia ab que els embaucadors embauquen al poble. || Correntment se sol pendre pêl concepte favorable y credit que alcança una persona o cosa. **Prestigio.**

PRESTIGIAR. v. a. Donar prestigi.

PRESTIGIARSE. v. r. Alcançar prestigi.

PRESTIGIAT, DA. adj. y p. p. PRESTIGIÓS.

PRESTIGIÓS, A. adj. Que infundeix prestigi. **Prestigioso.**

PRESTIGIOSAMENT. adv. D' una manera prestigiosa.

PRESTIJAR. v. a. PRESTIGIAR.

PRESTIJÓS, A. PRESTIGIÓS.

PRESTÍSSIM, A. adj. sup. Molt prest. **Prestísimo.**

PRESUMAR. v. a. *Ant.* PRESUMIR.

PRESUMCIÓ. f. PRESUMPCIÓ.

PRESUMIBLE. adj. Lo que 's pot presumir.

PRESUMIDET. adj. dim. Un xich presumit. **Presumidillo, illa, ito, ita.**

PRESUMIR. v. a. Sospitar, congecturar. **Presumir.** || Jactarse, vanagloriarse, tindre un alt concepte d' un meteix. **Ufanarse, presumir, engreirse, envanecerse, repicarse.** || v. r. Mostrarse vanitós d' alguna qualitat especial. **Repicarse.**

PRESUMIT, DA. p. p. **Presumido, presunto.** || adj. Presumptuós, vá, qui fá massa apreci de sí meteix. **Vanaglorioso, presumido, vano, vanidoso, presuntuoso, satisfecho, orgulloso, engallado, preciado, hueco, hinchado, confiado.**

PRESUMIT DE GUAPO. Qui 's precia d' hermós, de galán. *Penoso.*

SER UN PRESUMIT. fr. Preciarse de galán y bona persona. *Mirarse á la sombra.*

PRESUMPCIÓ. f. Opinió, sospita, congectura. **Presunción, presunta, presuntuosidad.** || Arrogancia, orgull, vanitat, apreci exagerat de sí meteix. **Vanidad, presunción, fantasía, ufanía, confianza, entono.** || *For.* Judici fundat sobre indicis originats dels autes. **Presunción, presunta.** || Conseqüencia que la llei o el jutge dedueixen d' un fet conegut pera esbrinarne un altre desconegut o incert.

PRESUMPCIÓ DE DRET Y DE FET. fr. *For.* La sospita fundada en tals congectures que sobre elles estableix la llei el dret que 's deu observar, y d'ella no se n'admet prova. *Presunción de derecho y de hecho.*

PRESUMPCIÓ DE SOL DRET. *For.* La sospita fundada en congectures legals. *Presunción de ley ó de solo derecho.*

PRESUMPCIÓ VIOLENTA O VEEMENT. *For.* La sospita fundada en congectures tan veements que no deixen raó de duptar. *Presunción violenta.*

PRESUMPT, A. adj. PRESUMPTE.

PRESUMPTA. f. Presumpció o sospita. **Presunta, presunción.**

PRESUMPTE, A. p. p. irreg. de presumir. **Presunto.**

PRESUMPTE AUTOR D' ALGÚN FET. El que se suposa que ho és per algún indici. *Presunto autor.*

PRESUMPTIU, VA. adj. Lo que 's pot presumir o es capáç de presumpció. **Presuntivo.**

PRESUMPTIVAMENT. adv m. Per presumpció. **Presuntivamente, presuntamente.**

PRESUMPTUÓS, A. adj. Plè de presumpció y orgull. **Presuntuoso.**

PRESUMPTUOSAMENT. adv. m. Ab presumpció. **Vanamente, presuntuosamente**

PRESUNTUOSÍSSIM, A. adj. sup. D' un modo molt presumptuós. **Presuntuosísimo.**

PRESUPOSAR. v. a. Donar per suposada una cosa tíndrela per certa pera passar a tractar d' un' altra. **Presuponer.**

PRESUPOSAT, DA. p. p. **Presupuesto, premiso.**

PRESUPOSICIÓ. f. y

PRESUPÓSIT. m. Suposició anticipada o previa. **Presuposición.** || PRESUPOST.

PRESUPOST. m. Còmput dels gastos y ingressos que deu haverhi a un ram, corporació, nació, etc. **Presupuesto.** || Compte anticipat de lo qu' ha de costar un' obra, com una casa, un ferro-carril, etc. **Presupuesto.** || PRESUPOSIT.

PRESUPOSTAR. v. a. Fixar els gastos y ingressos que poch més o menys se necessiten pera alguna cosa. **Presupuestar.** || Incloure al presupost. **Presupuestar.**

PRESUPOSTAT, DA. p. p. **Presupuestado.**

PRESURÓS, A. adj. PRESSÓS

PRESUROSAMENT. adv. m. PRESSOSAMENT.

PRET, A. adj. APRETAT.

PRETENCIÓ. f. PRETENSIÓ.

PRETENCIÓS, A. adj. Plè de pretencions. **Pretencioso.**

PRETENCIOSAMENT. adv. m. D' una manera pretenciosa. **Pretenciosamente.**

PRETENDENCIA. f. PRETENSIÓ.

PRETENDENT, A. m. y f. Qui preté alguna cosa. **Pretendiente, pretensor, candidato, opositor.**

PRETENDRE. v. a. Solicitar alguna cosa fent les dilligencies necessaries pera lograrla. **Solicitar, pretender.** || Intentar. **Pretender.**

PRETENENT. m. y f. PRETENDENT.

PRETENGUT, DA. p. p. PRETÈS.

PRETENSIÓ. f. La solicitut pera lograr alguna cosa que 's desitja. **Pretensión, pretenso, negocio.** Demanda, petició. **Pretensión.** || Intent, designi. **Designio, pretensión.** || Lo dret ben o mal fundat que algú pensa tindre sobre alguna cosa. **Pretensión.**

DESTORBAR LA PRETENSIÓ A ALGÚ. fr. Ésser causa de que se li malogri. *Barajarle á uno la pretensión.*

PRETENSOR, A. m. y f. PRETENDENT.

PRETERICIÓ. f. *Ret.* Figura per la qual fingim que no diem o no volem dir allò meteix qu' estem dient. **Preterición.** || *Fil.* La forma o quasi forma que se constitueix y denomina passada o que no existeix de present, però que ha existit. **Preterición.** || *For.* Omissió del qui tenint hereus forçosos no 'n fa mencció al testament. **Preterición.**

PRETERIR. v. a. *For.* Ometre en el testament la elecc ó d' hereus o 'l desheredament formal dels fills. **Preterir.** || v. n. Morir de mort violenta. **Perecer.** || Donar per passat.

FER PRETERIR. fr. Fer morir a força de disgustos. *Aquest home 'm fa preterir. Matar á copia de desazones ó disgustos.*

PRETERIT, DA. p. p. **Muerto, perecido.**

PRETÈRIT, A. adj. Lo que ja ha passat. **Pretérito.** || m. *Gram.* El temps del verb que demostra el passat, y es imperfet, perfet, y més que perfet. **Pretérito.**

PRETERMISSIÓ. f. *Ret.* Figura que consisteix en fingir passar per alt una cosa que, no obstant, s' indica clarament. **Pretermisión.**

PRETERNATURAL. adj. Lo qu' excedeix l' ordre degut de la naturalesa. **Preternatural.**

PRETERNATURALISAR. v. a. Alterar, pervertir, trastornar el ser o estat natural d' alguna cosa. També s' usa com recíproch. **Preternaturalizar.**

PRETÈS, A. p. p. de pretendre. **Pretendido, pretenso.** || adj. Fingit, fraudulent. **Fingido, fraudulento, soñado.**

PRETESA. f. PRETENSIÓ.

PRETEXT. m. Motiu o causa fingida o aparent que s' alega pera no fer una cosa o excusarse de no haverla feta. **Pretexto, causa, asidero, excusa, asilla, so capa, colorido, expediente, especie, capa, cubierta, achaque, descarte, máscara, solapa, salida, callejuela.**

AB PRETEXT. m. adv. Ab apariencia, fingidament. *Con pretexto, so color.*

PRETEXTA. f. *Hist.* Mena de bata que portaven els nois de la noblesa romana.

PRETEXTAR. v. a. Váldres d' algún pretext o excusa. **Pretextar.**

PRETEXTAT, DA. p. p. **Pretextado.**

PRETINA. f. TRINXA. || CINTURÓ.

PRETOR. m. Magistrat romá.

PRETORI. m. El palau ont residía 'l pretor. **Pretorio.**

PRETORIA. f. La nau capitana d' una esquadra. **Pretoria.**

PRETORIÁ, NA. adj. Lo referent al pretor, com: guardia pretoriana, crudeltat pretoriana, etc. **Pretoriano.** || Natural de Pretoria, cap. del Transwaal.

PRETORIAL. adj. Del pretor y del pretori.

PRETORIANS. m. pl. *Hist.* Soldats de la guardia del Emperador. **Pretorianos.**

PRETURA. f. Càrrech del pretor. || ESTRETURA.

PRETZ. m. Preu, valor, noblesa. **Prez.**

PREU. m. Valor pecuniari en que s' estima alguna cosa. **Tasa, precio, importe, valor, valía, coste.** || Lo que ha costat alguna cosa. **Costo, importe.** || Paga, salari, sou. **Precio.** || *Met.* Estimació o apreci que 's fá de les persones, com: es home de gran *preu.* **Precio, aprecio, monto, monta, interés.** || *Com.* La compensació que s' entrega o dona per raó d' altres serveis o coses que 's trasmeten o deixen, designantles ab els noms de *retribució, salari, sou, comissió, rèdit, premi, interès, cambi, descompte y flet o nòlit.*

ABAIXAR EL PREU. fr. Vendre alguna cosa més barato que abans. *Bajar el precio.*

PREU PER PREU. m. adv. Que s' usa comparativament, y equival pèl meteix preu o cost. *Tanto por tanto.*

AL PREU MÉS ALT. adv. Al major preu que han tingut els fruits en tot l' any. Es veu de que s' usa molt al fer els contractes dels fruits, y especialment dels grans. *A las valias.*

AL PREU QUE HO HE COMPRAT HO VENCH. *Loc.* Que s' usa pera disculparse algú quan no volen creure lo que diu. *Estopeño ó canameño, cual me lo dieron te lo vendo.*

ANAR A DOS PREUS. fr. Anar molt cara alguna cosa. *Subir ó estar por las nubes; tener mucha pimienta.*

ANAR A TAL PREU. fr. Expressa 'l preu a que 's ven alguna cosa. *Ir ó correr á tal precio.*

DONAR, POSAR O OBRIR PREU. fr. Fer lo primer exemple de preu a la venda d' alguna mercadería. *Abrir, romper precio.* || AVALORAR.

NO TINDRE PREU. fr. Ésser molt estimable alguna cosa. *No tener precio.*

PEL METEIX PREU. m. adv. Se diu de lo que 's dona per lo meteix que costa, sense cap ganancia. *A coste y costas; al tanto por el tanto; por el mismo precio.*

PUJAR EL PREU. fr. Vendre una cosa més cara de lo que 's venía. *Levantar el precio, encarecer.*

PREUAR. v. a. Apreciar, estimar. Considerar de preu una cosa. **Preciar.** || Posar preu. **Poner precio.**

PREUARSE. v. r. Estimarse, considerarse d' estima a sí propi. **Preciarse.**

PREUAT, DA. adj. **Apreciado.**

PREUFET. m. Obra que s' ajusta per un tant fixat. **Destajo.**

A PREUFET. m. adv. Per un tant. *A destajo.* || *Met.* Ab molt empenyo, afany. *A destajo.*

DONAR O PENDRE A PREUFET. fr. Ajustar una obra per un preu determinat. *Destajar, dar ó tomar á destajo, tomar por ajuste, por asiento.*

PREUFETAIRE. m. Qui travalla a preufet. **Destajista, destajero, estajero, estajista.**

PREUFEITER. m. PREUFETAIRE. || *Ant.* ASSESSÍ.

PREVALDRE. v. n. Poguer més, èsser superior, aventatjar als altres. **Prevalecer, preponderar, valer, vencer.**

PREVALDRES. v. r. Valdres o servirse d' alguna cosa. **Prevalerse.**

PREVALEIXENT. adj. Que preval. **Prevaleciente.**

PREVALEIXER. v. a. y derivats. PREVALDRE.

PREVALESCUT. p. p. PREVALGUT.

PREVALGUT, DA. p. p. **Prevalecido.**

PREVARICACIÓ. f. Colució, traició a la confiança y obligació. **Prevaricación.** || L' acte y efecte de prevaricar. **Prevaricación.**

PREVARICADOR, A. m. y f. Qui prevarica. **Prevaricador.**

PREVARICAMENT. m. y

PREVARICANÇA. f. PREVARICACIÓ.

PREVARICANT. m. Qui prevarica. **Prevaricador.**

PREVARICAR. v. n. Mancar a la fe, a la paraula, al jurament, a la confiança. **Prevaricar.** || Invertir, trastornar, confondre l'ordre y disposició d'alguna cosa. **Prevaricar.** || Flaquejar en el judici o ordre de les accions. **Prevaricar.**

PREVARICARSE. v. r. de prevaricar. || Tornarse boig, perdre 'l coneixement. **Locarse.**

PREVARICAT, DA. p. p. **Prevaricado.** || m. *For.* El vici del advocat o procurador que manca a la fidelitat que deu a la seua part y ajuda secretament a la part contraria. **Prevaricato.** || Trastocat, boig. **Locado.**

PREVENCIÓ. f. Acte y efecte de previndre. **Prevención.** || Preparació o disposició que 's fa anticipadament pera evitar algún perill o fer alguna cosa. **Prevención, precaución.** || Provisió d'algún manteniment o altra cosa. **Prevención, provisión, repuesto, apronto, matalotaje, apresto, retén, avío.** || Advertencia, avís. **Prevención, preparación, caución, precaución.** || Coneixement anticipat de lo que pot succeir. **Prevención, preocupación.** || *For.* Coneixement anticipat del jutge en alguna causa que per la seua naturalesa podría pertanyer a un altre. **Prevención.** || *Mil.* Guardia del quartel que vetlla per l'ordre y policía de la tropa. **Prevención.** || Quartelet de policía.

AB O DE PREVENCIÓ. m. adv. Per si acás. *A prevención, de prevención, de mampuesto, prevenidamente* || *For.* Denota que algún jutge coneix d'alguna causa ab exclusió d'altres qu' eren igualment competents per haverse anticipat en lo coneixement de la meteixa. *A prevención.*

PREVENIR. v. a. PREVINDRE.

PREVENIRSE. v. r. PREVINDRES.

PREVENGUT, DA. p. p. y adj. PREVINGUT.

PREVENTIU, VA. adj. Lo que prevé a un' altra cosa. **Preventivo.**

PREVENTIVAMENT. adv. m. D' una manera preventiva. **Preventivamente.**

PREVEURE. v. a. Conéixer o veure ab anticipació lo qu' ha de succeir congecturantho per algunes senyals o indicis. **Prever, prevenir, precaver, presentir, ver, barruntar, antever, reconocer.**

PREVI, A. adj. Anticipat, succeit anteriorment. **Previo.**

PREVIAMENT. adv. m. Anticipadament. **Previamente.** || Ab antelació. **Previamente.**

PREVINDRE. v. a. Preparar ab anticipació. **Prevenir.** || Destorbar que succeeixi alguna cosa, com: *previndre* algún dany o perjudici. **Advertir, prevenir.** || Avençarse a un altre en fer alguna cosa, formar algún judici, etc. **Prevenir, preparar, parar, ocurrir.** || Conéixer anticipadament lo perill que 'ns amenaça. **Prevenir, precaver, cautelar, precautelar.** || Preocupar, guanyar l'ánim o voluntat d'algú. **Prevenir.** || *For.* Anticiparse 'l jutge en el coneixement d'una causa quan pot tocar a varis. **Prevenir.**

PREVINDRES. v. r. Prepararse ab anticipació pera alguna cosa. **Prevenirse, pertrecharse.**

PREVINGUDAMENT. adv. m. Anticipadament. **Anticipadamente, prevenidamente.**

PREVINGUT, DA. p. p. **Prevenido.** || AVISAT, ADVERTIT. || m. Qui 's prevé. **Prevenido.**

PREVINGUT PERA RESPONDRE. Preparat, avisat pera quan un altre li parli. *Orejeado.*

UN PREVINGUT VAL PER DOS. *Ref.* Adverteix la gran aventatge que té qui obra ab prevenció. *Hombre prevenido vale por dos.*

PREVISIÓ. f. Coneixement anticipat de lo futur y la precaució que 's pren pera evitarlo. **Previsión, precognición, barruntamiento.**

PREVISOR, A. m. y f. Qui prevé. **Previsor.**

PREVISORAMENT. adv. m. Ab previsió. **Previsoramente.**

PREVIST, A. p. p. De preveure. **Previsto.** || adj. PREVINGUT, ADVERTIT, AVISAT.

PREVORE. v. a. PREVEURE.

PREYAR. v. a. *Ant.* PREGAR.

PREYCADOR. m. *Ant.* PREDICADOR.

PREYCADORESA. f. S' aplica a la relligiosa de Sant Domingo. **Dominica, dominicana.**

PREYCAR. v. a. *Ant.* PREDICAR.

PREYCH. m. *Ant.* Enraonament. **Razonamiento.**

PRÍA. f. *Ter.* PARELLA. || f. *Zool.* Genre d' insectes coleòpters, pentamers, clavicornis molt abundosos. || PARIA.

FER PRÍA. fr. Fer societat o companyía per algún negoci. *Hacer compañía.*

PRIAPISME. m. *Med.* Erecció contínua del membre viril. **Priapismo.**

PRIAPÒLIT. m. *Min.* Concreció pedregosa, de composició variable, aixís anomenada pêls antichs per la semblança que tenía ab el membre viril. Se troven marcadament a Catalunya, al Rosselló y als encontorns de Castres. **Priapólito.**

PRIM. m. Mena de coca. **Torta.** || Sagonet. **Salvado.**

PRIM, A. adj. Delicat, sutil. **Delgado.** || *Met.* Agut, ingeniós, sutil. **Delgado.** || FRÁGIL, DÈBIL. || FLACH, MAGRE. || Parlant de la veu. **Agudo.** || Nom d' home. **Primo.** || *Met.* DELICAT, ARDUU. || PRIMER. || m. pl. El primer sagó que ix de la farina. **Moyuelo, acemite, afrecho, rollón.** || adv. *Ant* IUSTAMENT. || TANTOST.

A PRIM SÓN. *Loc. ant.* *A las primeras horas de la noche; al primer sueño.*

ANAR PRIM. fr. ANAR EL DIABLE APROP.

BALLAR EL BALL DE SANT PRIM. fr. No haver menjat. *Estar en ayunas.*

FILAR PRIM. fr. *Met.* Discórrer ab sutilesa. *Adelgazar, hilar delgado.*

VÍNDRELI PRIM. fr. VÍNDRELI APROP, A POCH.

PRIM Y PRATS (Joan). *Biog.* Militar, polítich y estadista dels més rellevants del sigle XIX, que ab tot y lo elevat dels llochs que va ocupar a la milicia y als partits espanyols, va ésser sempre entussiasta per la seua terra. Va néixer a Reus l' any 1814 y va ésser assessinat ab vilesa a Madrit a les derreries de 1870, morint al palau del Ministeri de la Guerra el día 30 de Desembre d' aquell any. Era fill del tinent coronel, catalá també, don Pau Prim, y desde molt jove va mostrarse disposat a seguir la carrera de les armes, sentant plaça de distingit al batalló de tiradors d' Isabel II al mes de Febrer de 1834. En l' espai de sis anys, en la seua fulla de serveis constava qu' havía pres part en trentacinch combats y rebudes vuit ferides, valguentli el seu heroisme el grau de coronel quan no havía complert encara l' etat de vintisis anys. Els derrers temps de la seua existencia fou tan plena d' etzars com de merescuda gloria. En 1841 va ésser nomenat subinspector de carrabiners a Andalusía, y per primera vegada, portant la representació de Tarragona, era llavors elegit diputat a Corts. Pêls anys 1845 a 1847 va obtindre llicencia pera viatjar per França y Anglaterra, y retornat a Espanya, després de l' amnistía, va ésser nomenat Capitá general de Puerto Rico, ont va mereixer la consideració d' aquells habitants, que regoneixíen en ell grans dots de mando. A les Corts Cortituyents de 1850 portava la representació de Barcelona. Al declararse la guerra d' Africa a l' any següent, En Prim manava el cos de reserva, immortalisant el seu nom els combats de Castillejos, Tetuán y Wad-Ras.

Al sorgir la qüestió de Mèxich, va ésser nomenat capdill de les forces espanyoles, desembarcant a Veracruz al mes de Janer de 1862, y prenent part en les negociacions diplomátiques. Cregut de que l' actitut dels francesos, manats per En Bazaine, excedía dels propòsits d' Europa, va retornar ab les seues tropes a Espanya, desbaratant aixís les mires ambicioses de Napoleó III. Va ésser el general Prim el principal organisador de les sublevacions militars de 1866, fins el pronunciament de 1868, que va destronar a la reina Isabel II. Elegit pera formar part del govern provisional, ministre de la Guerra y president del Consell de ministres a les Corts Constituients de 1869, va pronunciar enlairats y patriòtichs discursos; va imposar la candidatura d' Amadeu I de Saboia, que pot ésser no va arrelar al trono d' Espanya perque li mancá el concurs del general illustre, que moría als meteixos moments de arribar a Cartagena el duch de Aosta.

PRIMA. f. Pá gros fet generalment de farina mal passada pêl cedáç. **Hogaza.** || Una de les set hores canòniques, la qu' está entre les laudes y la tercia. **Prima.** || *Mil.* La part de la nit desde les vuit a les onze. **Prima.** || Als instruments de corda, la més prima de totes, qu' és la que fa 'l sò més agut. **Prima.** || Quantitat, recompensa o tant per cent que cobra un corredor, un fabricant, un industrial, etc., per alguna operació mercantil, de segurs, d' exportació, etcètera. **Prima.** || || Cert grau eclesiástich. **Prima.**

EN PRIMA. adv. *Ant.* PRIMERAMENT.

SAPIGUERNE LA PRIMA. fr. *Met.* Ésser astut. *Saber más que las culebras.*

PRIMACÍA. f. Superioritat, ventatja, preeminencia. **Primacía, primería, principado, precedencia.** || Dignitat del primat. **Primacía.**

PRIMACIAL. adj. Lo que toca o pertany a la primacía o al primat. **Primacial.**

PRIMADA. f. *Fam.* Engany fet al incaut fentli pagar lo que gasten altres. **Primada.** || XASCO.

PRIMAL. adj. S' aplica al cabrit o anyell d' un any. **Primal.**

PRIMARI, A. adj. Primer, principal. **Primario.** || Catedrátich de prima; mestre de primera enseyança.

ENSEYANÇA PRIMARIA. La primera que 's dona als nois.

PRIMARIA. f. Sutilesa, delicadesa. **Delgadez, tenuidad, sutileza, sutilidad.**

PRIMARIAMENT. adv. Principalment, en primer lloch. **Principalmente, primariamente.**

PRIMAT. m. El primer y més preeminent de tots els arquebisbes y bisbes d' un regne. **Primado.** || adj. PRIMACIAL.

PRIMATS. m. pl. *Zool.* Ordre de mamífers que comprèn, ab l' home, els animals que més se li assemblen.

PRIMAVERA. f. Estació de l' any que comença 'l 21 de Març y acaba 'l 21 de Juny. **Primavera.** || *Ornit.* MALLARENGA. || *Met.* La cosa de variats y hermosos colors. **Primavera.** || El temps en que una cosa és al seu major vigor y força. **Primavera.** || *Bot.* Herba de la fam. de les primulacies, quines flors s' usen com antiespasmòdiques. **Primavera, primula, hierba de San Pablo ó de la parálisis.** || *Ornit.* Aucell, mena de passarell.

PRIMAVERA BLAVA. *Ornit.* MALLARENGA.

PRIMAVERA D' HIVERN: TARDOR.

PRIMAVERAL. adj. y

PRIMAVERENCH, CA. adj. Cosa de la primavera. **Vernal.**

PRIMAVERES *Bot.* MATRIMONIS.

PRIMEJAR. v. n. Ésser prima alguna cosa. **Flaquear.**

PRIMER, A. adj. La persona o cosa que precedeix a un'altra en ordre, temps, lloch o situació. **Primero, primer, primo.** || Lo que comença l' ordre de coses que 's compta. **Primero.** || Principal o cap per ordre y grau. **Primero.** || Excelent, gran, que sobrepuja a tot lo de la seua mena. **Primero.** || Antich, lo que ja era abans. **Primero, pristino.** || adv. Primerament. **Primero.** || ABANS.

DE PRIMER. m. adv. PRIMERAMENT.

LA PRIMERA Y PRINCIPAL. *Expr.* En primer lloch. *Primeramente.*

EL PRIMER HOME DEL MON. fr. *Met.* Ab que s' expressa qu' algú és habilíssim en la materia de que 's tracta. *El primer hombre del mundo.*

NO ÉS AQUESTA LA PRIMERA; NO ÉS ARA O AQUESTA LA PRIMERA VEGADA. *Loc.* Denota qu' algú ha fet altres vegades allò meteix que se li reprèn. *No ser el primero.*

NO SERÁ ELL EL PRIMER. *Loc.* Ab que 's preté excusar l' acció d' algú pêl exemple que li han donat altres. *No será él el primero.*

SER PRIMER. fr. Ocupar o adquirir abans qu'un altre alguna cosa. *Preocupar.* || Esser el cap o'l principal d' alguna cosa. *Ser el primero.* || Esser lo més excelent. *Ser el primero.*

PRIMERAMENT. adv. m. En primer lloch, abans de tot. **Primeramente, primero.**

PRIMERENCH, CA. adj. Anticipat, avençat, que vé abans del temps regular. **Temprano, tempranero.** || S' aplica a la fruita que madura abans del temps. **Temprano, precoz, primerizo, tempranal.**

PRIMERÍA. f. Principi, començament. **Principio.**

A LA PRIMERÍA. m. adv. Al començar alguna cosa. *Al principio.*

PRIMERIÇ, A. adj. **Primerizo.**

PRIMESA. f. PRIMARIA.

PRIMET, A. adj. dim. **Delgadillo, delgadito.**

PRIMET. m. Panet, llonguet. **Hogacico.**

PRIMETA. f. Mena de coca. **Hogacica.**

PRIMETÓ. m. *Ter. de Sopeira.* Primerench. **Primerizo.**

PRIMEU, A. adj. Primitiu. **Primitivo.**

PRIMICERI. adj. S' aplica a la persona qu' és primera o superior a les demés del seu estament. **Primicerio, ria.**

PRIMICIA. f. El primer fruit de qualsevulla cosa. **Primicia.** || Ofena que 's fá a Deu dels primers fruits que 's cullen. **Primicia.** || pl. *Met.* Els principis o primers fruits que produeix qualsevulla cosa no material. **Primicias.**

PRIMICIAL. adj. Pertanyent a les primicies. **Primicial.**

PRIMIGENI, A. m. y f. PRIMOGENIT.

PRIMIJÓ. m. Troqueta de seda pera brodar. **Primitxol.**

PRIMÍSSIM, A. adj. sup. Molt prim. **Delgadísimo.**

PRIMITIU, VA. adj. Lo qu' és primer en la seua especie que no té origen ni 's deriva de cap altre. **Primitivo.** || n. p. **Primitivo.**

PRIMITIVAMENT. adv. m. Originariament. **Primitivamente, originariamente.**

PRIMITXOL. m. Madeixa molt retorta de seda fluixa que serveix pera fer brodats en seda. **Primicol, primichón.**

PRIMO (Avench del). *Espeleol.* En el terme de Bellmunt; té una fondaria de 20 metres.

PRIMOGÈNIA. f. PRIMOGENITURA.

PRIMOGÈNIT, A. adj. S' aplica al fill o filla que neix primer. **Primogénito.**

PRIMOGENITOR. m. PROGENITOR.

PRIMOGENITURA. f. El dret y prerrogativa del primogènit. **Primogenitura, progenitura.**

PRIMOR. m. Condició de prim, y per lo tant de fi y delicat. || Destresa, habilitat en dir o fer alguna

cosa; y 'l meteix artifici, hermosura y perfecció de la obra feta primorosament. Primor, prodigio, peregrinidad, lindeza, graciosidad, filili. || URBANITAT, CORTESÍA. || SUTILESA.

DE O AB PRIMOR. m. adv. PRIMOROSAMENT.

FER PRIMOR. fr. PRIMOREJAR.

PRIMORDIAL. adj. S' aplica al principi fonamental o primer de qualsevulla cosa. **Primordial.**

PRIMOREIG. m. Acció y efecte de primorejar.

PRIMOREJAR. v. n. Fer les coses ab primor. **Primorear.**

PRIMORÓS, A. adj. Excelent, delicat, perfet. **Primoroso, exquisito, esmerado, divino, especioso, fino.** || Hábil, que fá o diu les coses ab perfecció. **Primoroso.**

PRIMOROSAMENT. adv. m. Perfectament, ab primor. **Primorosamente, peregrinamente, lindamente.**

PRIMOROSÍSSIM, A. adj. sup. Molt primorós. **Primorosamente.**

PRIMOTET, A. adj. dim. PRIMET.

PRIMPCEP. m. PRINCEP.

PRIMPCIPAT. m. PRINCIPAT.

PRÍMULA. f. Mena de plantes primulácies, herbacies, vimcies, y de fulles radicals, d' entre quines se alcen pedunculs que sostenen les flors. Se coneuen moltes d' elles als jardins, y és coneguda la qualitat anomenada *Primavera.* **Primula.**

PRIMULÁCIES. f. pl. *Bot.* Familia de plantes que té per tipo la prímula. **Primuláceas.**

PRIMPARAR. v. a. Parar o arreglar una trampa o mecanisme de manera que 's dispari al més petit moviment de alguna de ses parts. Sol dirse de les trampes de agafar besties.

PRIMPARAT, DA. adj. Lo qu' está en perill de caure o de despararse. **Caedizo.** || Dèbil, de poca força. **Endeble.**

ESTAR PRIMPARAT. fr. Estar en perill de caure. *Estar en tanganillas.*

PRIMS. m. pl. Lo que resulta del garbellar el blat o un altre grá. **Residuos.**

PRÍNCEP. m. Superior en qualsevulla cosa. **Príncipe.** || El primogènit del rei. **Príncipe.** || El soberá. **Príncipe.** || Dignitat, títol d' honor que donen als reis. **Príncipe.** || *Entom.* Grill mascle. **Grillo macho.**

PRÍNCEP D' ASTURIES. Títol del primogènit del rei d' Espanya. *Príncipe de Asturias.*

PRÍNCEP DE LA SANCH. Qui és de la familia reial. *Príncipe de la sangre.*

TRACTARSE COM UN PRÍNCEP. fr. Tractarse ab faust y magnificencia. *Portarse como un príncipe.*

PRINCESA. f. Moller del príncep. **Princesa.** || La que posseeix algún principat. **Princesa.** || La pubilla del rei **Princesa.**

PRÍNCIP. m. PRÍNCEP.

PRINCIPAÇ, A. adj. aum. Princep de molta importancia. **Principazo.**

PRINCIPAL. adj. Primer, lo que supera a tot lo demés. **Principal.** || Lo que té 'l primer lloch, el millor, el més considerable y a propòsit. **Principal.** || Ilustre, clar en noblesa. **Principal.** || Lo essencial o fonamental d' una cosa. **Capital, principal, cardinal, esencial, precipuo, primario, radical.** || Primer en algún negoci. **Principal.** || m. Qui dirigeix o governa algún assumpto. **Principal.** || El motor, cap o autor d' alguna cosa. **Autor, principal, cabeza, corifeo.** || Mota, suma, capital d' una obligació, contracte o cens. **Principal.** || El cos de guardia que hi há regularment al mitg de la plaça d' armes. **Principal.** || pl. Els nobles d' un poble, provincia o regne. **Magnates, principales, grandes.** || El pis situat demunt del entressol. **Principal.**

EL PRINCIPAL NO TÉ CUIDADOS BAIXOS. *Loc.* Denota que la persona d' alta qualitat no s' ocupa de coses inútils y vanes. *El águila no caza moscas.*

PRINCIPALIA. f. Gerarquía de príncep. **Principado.**

PRINCIPALÍSSIM, A. adj. sup. Molt principal. **Principalísimo, potísimo.**

PRINCIPALITAT. f. Qualitat de lo principal. **Principalidad.** || Gerarquía de príncep. **Principalidad.**

PRINCIPALMENT. adv. m. Primerament; abans que tot, ab antelació o preferencia. **Principalmente, primariamente, mejormente, máximamente, máxime.**

PRINCIPAT. m. Dignitat de príncep, autoritat del que governa. **Principado.** || El territori o jurisdicció del príncep. **Principado.** || Dominació, mando, poder. **Principado.** || La nacionalitat o regió de Catalunya. **Principado.** || El tercer chor entre 'ls esperits celestials. **Principados.**

PRINCIPAT: moneda catalana de Ferrán el Catòlich

PRINCIPESA. f. PRINCESA.

PRINCIPESCH, CA. adj. Relatiu o pertanyent al príncep o als príncepes.

PRINCIPI. m. Entrada, exordi, allò per ont se comença alguna cosa. **Principio.** || Origen, fonament, causa d' alguna cosa. **Nacimiento, origen, fuente, seminario, simiente, manantial.** || La raó fonamental sobre la qual se proceeix discorrent en qualsevulla materia. **Principio.** || Ensaig. **Ensayo, principio, preludio, ingreso.** || m. *Fil.* Tota veritat de que no's pot duptar. **Principio.** || ENTRANT, parlant de menjars. || *Fil.* Constitutiu. **Elemento, principio, constitutivo.** || *Met* Cada una de les máximes particulars, per les que 's governa cada hu. **Principio.** || pl. Els rudiments, els primers elements d' una ciencia o art. **Rudimentos, principios, elementos.** || Entre estampers, les aprovacions, prolechs, dedicatories y demés que 's posa abans d' entrar en la materia substancial del llibre. **Principios.** || EDUCACIÓ, CRIANÇA.

PPINCIPI VITAL. Nom que s' ha donat a la causa primera dels fenòmens de la vida, desconeguda en la seua essencia y que no podem apreciar sinó pels seus efectes; així no devem usar aquesta expressió sinó pera designar el conjunt de les forces qu' animen als cossos vius y fá que 's distingeixin de la materia inerta. *Principio vital.*

AL PRINCIPI. m. adv. Al començar alguna cosa. *Al principio ó á los principios.*

DEL PRINCIPI A LA FÍ. *Loc.* Enterament, o del tot en les coses successives. *Desde el principio al fin.*

DONAR PRINCIPI. fr. Començar. *Dar principio.*

ESTAR MOLT AL PRINCIPI. fr. *Met.* Haver avançat poch en alguna materia o facultat. *Estar en mantillas; estar muy en los principios.*

PENDRE, TINDRE O TREURE PRINCIPI. fr. Originarse, pervindre una cosa d'un'altra. *Tener, tomar, traer principio.*

TOTS ELS PRINCIPIS SÓN DIFICULTOSOS. *Loc.* Ab que 's denota que al principi tot costa y 'ns sembla difícil. *La viña y el potro creialo otro.*

TOT TÉ O VOL EL SEU PRINCIPI. *Loc.* Exhorta a començar o prosseguir alguna cosa que 's tem o 's dupta si 's conseguirá. *Principio quieren las cosas.*

PRINCIPIANT. adj. Qui comença a practicar alguna art o ciencia. **Incipiente, principiante, novicio, novel, novato.** || BLITIRI, APRENENT.

PRINCIPIANTA. f. Aprenenta, novicia de ualsevol art o ofici. **Principianta.**

PRINCIPIAR. v. a. Començar, donar principi a alguna obra o cosa. **Principiar, comenzar.**

PRINCIPIAT, DA. p. p. y adj. Començat.

PRINCIPIERA. f. Mena de calderó que s' encaixa a la marmita.

PRINSENYAR. v. a. **Persignar.**

PRIOR. m. Superior o prelat ordinari d' algunes relligions. **Prior.** || Entre monacals el segón prelat, qu' és després del abat. **Prior.** || El primer o superior de qualsevol convent de canonges regulars y de les ordres regulars. **Prior.** || Dignitat eclesiástica d' algunes catedrals. **Prior.** || En algunes parroquies el rector. **Párroco, prior.** || Als hospitals, convalecencies, òrfens, cases de misericordia, etc., el capellá que se'n cuida. **Prior.**

PRIOR D' UNA GERMANDAT O CONFRARÍA. *Prioste.*

PRIS. adv. Primer o primerament. **Primero.** || s. Matí. **Mañanica.**

UN JORN DE PRIS. *Un día de mañanica.*

PRIS. m. *Ant.* Honor o estima que s' adquireix ab alguna acció gloriosa. **Prez.** || PRIMER.

PRISAR. v. n. Afectar garbo **Garbear.**

PRISARSE. v. r. **Preciarse.**

PRISAT, DA. adj. Lo excessivament pulit, compost y net. **Soplado.**

PRISMA. m. *Geom.* Cos terminat per dues bases planes, paraleles, iguals o semblantes, y per tants paralelograms quants costats tingui cada basa; si aquestes són triánguls se diu *triangular;* si pentágons, *pentagonal.* **Prisma.** || *Fís.* Peça de crestall en forma de prisma triangular pera 'ls experiments concernents a la naturalesa de la llum y dels colors.

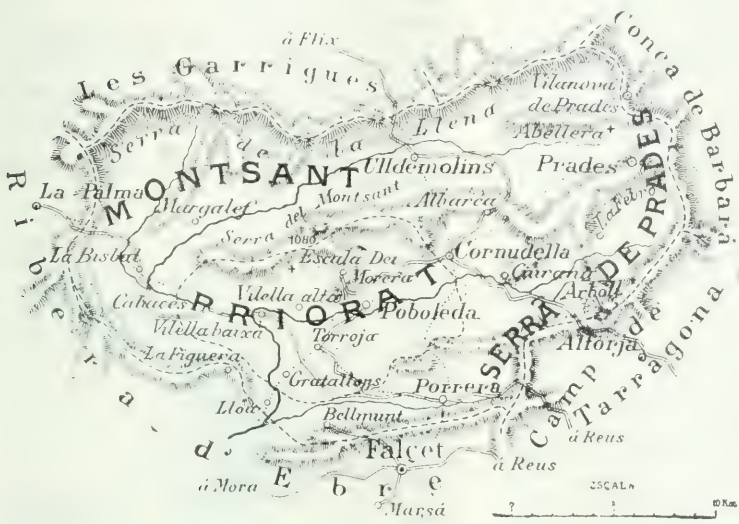

Mapa comarcal del Priorat, Montsant y Serra de Prades

PRISMATICAMENT. adv. m. Segons un prisma.

PRISMÁTICH, CA. adj. Lo que té figura de prisma. **Prismático.**

PRISMATISACIÓ. f. *Fís.* Acció o efecte de prismatisar. **Prismatización.**

PRISMATISAR. v. a. *Fís.* Descompondre la llum per medi del prisma. **Prismatizar.**

PRISMATOIDI. adj. Que té forma de prisma. **Prismatoide.**

PRISTÍ, NA. adj. Primitiu, antich, original. **Pristino.**

PRISTINAMENT. adv. m. En son origen. **Pristino.**

PRISTINITAT. f. La qualitat de pristí.

PRITÁ. m. *Hist.* Primer magistrat d' Atenes.

PRITANI. m. *Hist.* Foch sagrat que 'ls grechs mantenien sempre encès com a representació de la divinitat. **Pristáneo.**

PRITANÍTIDES. f. pl. *Hist.* Viudes gregues que com les vestals romanes mantenien el foch sagrat.

PRIVABLE. adj. Mereixedor de privament.

PRIVACIO. f. La obra de privar o proibir. **Privación.** || Carencia, manca d' alguna cosa a un subgecte capaç de tindrela. **Negación, privación, carencia.** || Manca, perdua. **Privación.** || L' acte de privar o separar a algú d' algún empleu o cárrech. **Privación.** || *Met.* L' ausencia de lo que 's desitja.

LA PRIVACIÓ ÉS CAUSA DEL APETIT. *Ref.* Pondera el desitg de les coses que no podem tindre, fent poch apreci de les que posseím. *La privación es causa del apetito.*

PRIVADA. f. NECESSARIA, 1.

PRIVADAMENT. adv. m. En particular, com a persona privada. **Privadamente, particularmente.**

PRIVADEJAR. v. a. Confiar secretament els assumptes.

PRIVADESA. f. Tindre franquesa, intimitat, afecte personal. **Franqueza, privanza.**

PRIVANÇA. f. Valiment ab el príncep o superior. **Valimiento, privanza, valía.** || Acció de privar.

PRIVAR. v. a. Llevar a algú lo que posseeix. **Privar.** || Prohibir, vedar. **Privar.** || Treure a algú d' al-

gún empleu. **Privar.** || Desfavorir, excloure a algú de la seua gracia, amistat, etc. **Desfavorecer.** || Tindre valiment ab algún príncep. **Privar, tener privanza o valimiento.** || Llevar, sospendre 'l sentit ab algún cop, etc. **Privar del sentido.** || v. r. Abstindres voluntariament d' alguna cosa de gust o interès. **Abstenerse, privarse.** || Ser d' us corrent o de moda una cosa. **Privar.**

AIXÒ NO PRIVA. *Expr.* Denota qu' alguna cosa no impedeix que se 'n faci o se 'n verifiqui un' altra. *Eso no quita, no impide, no estorba.*

PRIVAT, DA. p. p. **Privado.** || adj. Particular, propi dels particulars. **Privado;** || n. p. **Privado.** || m. Qui desempenya un cárrech que no és públich. **Privado.** || Lo que 's fá dins de casa, a la vista de pochs, lluny del públich. **Privado.** || Qui té valiment ab príncep o superior. **Valido, privado.**

TOT LO PRIVAT ÉS DESITJAT, O COSA PRIVADA ÉS DESITJADA. *Ref.* LA PRIVACIÓ ÉS CAUSA DEL APETIT.

PRIVAT. n. p. **Privado.**

PRIVAT DE BAS (SANT). SANT PRIVAT DE BAS.

PRIVAT DE MALLOL (SANT). SANT PRIVAT DE MALLOL.

PRIVATIU, VA. adj. Lo que causa privació, la significa o té virtut de privar. **Privativo.** || Propi, particular. **Privativo, peculiar, propio.** || pl. Una de les especies de contraris qu' ensenya la dialèctica. **Privativos.**

DRET PRIVATIU. El que competeix a un sol ab exclusió de tots els demés. *Derecho privativo.*

PRIVATIVAMENT. adv. m. Singularment, ab exclusió dels demés. **Privativamente.**

PRIVILEGI. m. Exempció, prerrogativa, immunitat. **Privilegio, prerrogativa, inmunidad, fuero, libertad, regalía.**

PRIVILEGI CONVENCIONAL. Lo que 's dona ab algún pacte o condició. *Privilegio convencional.*

PRIVILEGI DEL CÁNON. El que gosen els eclesiástichs. *Privilegio del cánon.*

PRIVILEGI DEL FOR. El que gosen els eclesiástichs pera ésser judicats per llurs tribunals. *Privilegio del foro.*

PRIVILEGI EXCLUSIU. El que 's concedeix al inventor d' alguna cosa, pera que la exploti exclusivament cert número d' anys. *Privilegio exclusivo.*

PRIVILEGI FAVORABLE. El qu' afavoreix al privilegiat y no perjudica a ningú: com: el de menjar carn a la quaresma. *Privilegio favorable.*

PRIVILEGI GRACIÓS. El que 's concedeix per gracia del superior sense atendre als mèrits del privilegiat. *Privilegio gracioso.*

PRIVILEGI LOCAL. El que 's concedeix a un lloch determinat fora de quins límits no té valor. *Privilegio local.*

PRIVILEGI ODIÓS. El qu' és ab dany de tercer. *Privilegio odioso.*

PRIVILEGI PERSONAL. El que 's concedeix a un subgecte, y no passa als seus successors. *Privilegio personal.*

PRIVILEGI REIAL. El que pertany a les persones que gosen un cárrech o estat, qu' encara que cessi en el qui 'l té, se continúa en el seu successor. *Privilegio real.*

RECOGNOVERUNT PRÒCERES. *Hist.* El privilegi donat a la ciutat de Barcelona al any 1284, per En Pere III, anomenat ab aquell títol, perque aixís comença el lema de la primera de les costums contingudes en la disposició que comprèn 116 capítols, de dret civil y criminal, de dret públich y del patrimoni reial. En aquella llei foren confirmats els privilegis dels reis antecessors y les costums y usos recopilats pêls prohoms.

PRIVILEGI REMUNERATORI. El que 's concedeix en vista de mèrits. *Privilegio remuneratorio.*

PRIVILEGIS (Llibre de). *Hist. y Lleg.* A les ciutats y viles catalanes, com al ensemps a les confraríes y gremis de l' antiga Catalunya, eren transcrits en un volúm, que aixís s' anomenaven les disposicions de aquesta mena conferides, quina compilació ha facilitat l' esbrinament de moltes noticies històriques de ver interès. Alguns d' aquests llibres enquadernats ab luxo, són coneguts pêl color de les seues cobertes, segons esdevé ab l' anomenat *Llibre vert* de Manresa.

PRIVILEGIADAMENT. adv. m. Ab privilegi. **Privilegiadamente.**

PRIVILEGIAR. v. a. Exceptuar d' algún cárrech, concedir privilegi. **Privilegiar.**

PRIVILEGIAT, DA. p. p. **Privilegiado.** || adj. Exempt, franch. **Privilegiado.**

PRIVILEGIATIU, VA. adj. Lo que inclou en sí algún privilegi o exempció. **Privilegiativo.**

PRIVILEJAR. v. a. PRIVILEGIAR.

PRIVILETGE. m. PRIVILEGI.

PRO. m. FAVOR. || *Ant.* PROFIT. || BENEFICI. || PER. Sol usarse en son significat llatí en les formes *Pro Catalonia, Pro Patria* y semblants.

DE PRO, D' UPA *Loc.* De dignitat, de qualitat. *De pró.*

HOME DE PRO. Home de valiment, honrat, de distinció.

EN PRO Y EN CONTRA. m. adv. A favor y en contrari. *En pró y en contra.*

EL PRO Y 'L CONTRA. *Loc.* La part favorable y la contraria. *El pró y el contra.*

PRÔ. adv. com. PERÒ, forma contreta.

PROA. f. La part de devant de la nau que va rompent l' aigua. **Proa.**

PROA A TERRA. fr. *Ant. náut. Cable en tierra.*

Proa de vaixell vista de perfil

PROBA. f. PROVA. || Argument, raó, document pera confirmar alguna cosa. **Prueba.** || Indici, senyal, mostra, experiencia. **Prueba.** || Ensaig, experiment, tentativa, exámen d' alguna cosa. **Prueba, ensayo, examen, testimonio, probación, justificación.** || *For.* Justificació del dret d' una de les parts. **Prueba.** || *Arit.* Comprobació d' un compte. **Prueba.** || Entre estampers la primera plana que 's tira, ont s' hi apunten y corretgeixen les errades. **Prueba, muestra, toque.** || Instrument de cirurgía. ALGALIA, 2. || TAST, MOSTRA. || *Met.* L' art, sagacitat o industria pera averiguar alguna cosa. **Prueba.** || pl. Averiguacions del llinatge o noblesa d' algú. **Pruebas, probanzas, informaciones.** || Vas de vidre, estret y llarch, que introduintse en les botes plenes se trau plè de llicor al obgecte de tastarlo. **Prueba.**

A PROBA. m. adv. Ab que s' assegura alguna cosa. *Á prueba.*

A TOTA PROBA. adv. Expressa la consistencia o fermesa d' alguna cosa. *De prueba.*

FER PROBA. fr. PROBAR, 5.

HAVERNE FET LA PROBA. fr. Haverho tocat per la experiencia. *Haber hecho la prueba.*

SEGONA PROBA. Entre estampers proba nova sobre la que ja s' ha donat. *Contraprueba, reprueba.*

PROBABILÍSSIM, A. adj. sup. Molt probable. **Probabilísimo.**

PROBABILISME. m. *Teol.* Doctrina d' alguns teòlechs que asseguren que a la calificació de la bondat

o malicia de les accions humanes se pot admetre la opinió probable en contraposició de la més probable. **Probabilismo.**

PBOBABILÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' un modo molt probable. **Probabilísimamente.**

PROBABILISTA. adj. y s. Que segueix la opinió d' ésser segura l' acció fundada en probabilitat, contraposantla a la més probable. **Probabilista.**

PROBABILITAT. f. Verossimilitut, fonament o raó fundada. **Probabilidad.**

PROBABLE. adj. Verossímil, fundat en raó prudent. **Probable.** || Lo que 's pot probar. **Probable.**

PROBABLEMENT. adv. m. Ab verossimilitut o apariencia fundada de veritat. **Probablemente.**

PROBACIÓ. f. Aprobació, abono, proba, l' acte de probar. **Probación.** || Inquisició d' alguna cosa, informació. **Probación, prueba.** || Parlant de les ordres regulars, l' examen o proba de la vocació dels novicis abans de professar. **Probación.**

PROBADÍSSIM, A. adj. sup. Molt probat. **Probadísimo.**

PROBADORES. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Fontcoberta, prov. de Girona.

PROBADOR, A. adj. y s. Que prova. **Probador.** || m. *Ant.* DEFENSOR. || En les sastreries cambra que serveix pera probar els vestits. **Probador.**

PROBANÇA. f. PROBA. || Averiguació jurídica. **Probanza, prueba.**

PROBAR. v. a. Examinar, experimentar la qualitat d' alguna cosa. **Probar.** || Examinar si una cosa está ajustada a la mida y proporció d' un' altra, com: *probar un vestit.* **Examinar, probar, ensayar, plantear.** || Justificar, manifestar, fer patenta la veritat d' alguna cosa. **Probar.** || Intentar, començar una cosa pera conéixer si podrá prosseguirse. **Probar la mano, intentar.** || v. n. Ésser o no a propòsit servir o no una cosa pera lo que 's necessita. **Probar.** || Tastar. **Catar, probar, gustar.** || Regonéixer, sentir els efectes d' alguna cosa. **Probar.** || Arrelar y donar fruit les plantes, procrear els animals. **Probar.**

PROBAT, DA. p. p. **Probado.**

PROBATORI, A. adj. Lo qu' és propi pera probar. **Probatorio.**

PROBATURA. f. Acció de probar. || PROBA, ENSAIG.

PROBER. *Náut. Ter. Blanes.* Banch de proa.

PROBETA. f. Máquina pirotècnica pera probar la qualitat y la força explossiva de la polvora. || *Fís.* Baròmetre de dos braços, tancat un d' ells, que 's coloca al recipient d' una máquina pneumática pera conéixer com minva l' aire a mida que 's produeix la vuidor. || Tubu de vidre, obert per l' extrem de dalt y tancat pél de abaix, que té la forma més ample, utilisantse pera assenyalar els graus de densitat d' un líquit, per medi de la escala pintada al meteix tubu. **Probeta.**

PROBISME. m. Bondat, probitat.

PROBITAT. f. Integritat, bondat, enteresa. **Probidad.**

PROBLEMA. m. Proposició, qüestió, dupte que 's pot defensar negativa y afirmativament. **Problema.** || *Mat.* La proposta que 's fa d' investigar alguna veritat desconeguda. **Problema.**

PROBLEMA INDETERMINAT LOCAL. *Alg.* Lo qu' admet moltes resolucions. *Problema indeterminado.*

PROBLEMA TEOREMÁTICH: TEOREMA.

PROBLEMÁTICAMENT. adv. m. Ab raons per una y altra part. **Problemáticamente.**

PROBLEMÁTICH, CA. adj. Duptós, incert, que 's pot disputar. **Problemático.**

PROBO, A. adj. Que té probitat. || Bò, honrat. **Probo.**

PROBÒCIDA. f. La trompa d' alguns insectes y la del elefant. **Probocide.**

PROBRAQUI. m. Peu de la poesía grega y llatina, compost per una sola sílaba breu y quatre de llargues. **Probraquio.**

PROCACITAT. f. Desvergonyiment en el parlar. **Procacidad.**

PROCAÇ. adj. Atrevit en el parlar. Desvergonyit. **Procaz.**

PROCAPELLÁ. m. Capellá major d' una institució relligiosa, d' una confraría, etc. || Nom donat al capellá major del rei y vicari general dels exèrcits de mar y terra, cárrechs reunits a Espanya ab el de patriarca de les Indies. **Procapellán.**

PROCATAAL. adj. *Anat.* L' os situat en el quart lloch, dessota del cicleal, als animals que tenen les vèrtebres disposades en una sola peça. **Procataal.**

PROCATÁRTICH, CA. *Med.* S' aplica a les causes inicials de les malalties que n' ocasionen d' altres posteriors. **Procatártico.**

PROCEDEIXENCIA. f. PROCEDENCIA.

PROCEDEIXER. v. a. PROCEDIR.

PROCEHEIXER. v. a. PROCEDIR.

PROCEDENCIA. f. PERVINENÇA y PERVINENCIA.

PROCEDENT, A. adj. PERVINENT, A.

PROCEDIMENT. m. El modo de procedir y portarse. **Procedimiento.** || Les accions, operacions o modo de portarse d' algú. **Procedimientos.** || m. Serie d' operacions que 's deuen fer pera obtindre un producte químich o farmacèutich o lograr quelcom.

PROCEDIR. v. n. Originarse, derivarse, provindre. **Proceder.** || Aportarse, governarse, obrar bé o malament. **Proceder.** || Prosseguir, passar avant alguna cosa, posarla en práctica. **Proceder.** || Anar, prosseguir, considerarse algunes coses ab aquest o aquell ordre. **Proceder.** || Vindre per generació. **Proceder.** || Parlant del misteri de la Santíssima Trinitat, produir el Pare al Fill, engendrarlo com el seu enteniment, del qual procedeix, y amantse 'l Pare y 'l Fill produir l' Esperit Sant, que procedeix dels dos. **Proceder.** || *For.* Fer procés contra algú. **Proceder.**

PROCEDIR EN INFINIT. fr. Seguir una serie de coses que no té fí. *Proceder en infinito.*

PROCEDIT, DA. p. p. **Procedido.**

PROCEFÁLITS. m. pl. *Zool.* Mena d' insectes longicornis, ab el cap inclinat endevant, enfonzat al protòrax fins als ulls. **Procefálidos.**

PROCEHIR. v. a. y

PROCEIR. v. a. PROCEDIR.

PROCELA. f. *Ant.* Tempesta.

PROCELARÍDIES. f. pl. *Zool.* Mena d' aus palmípedes, ab el bech articulat y corb envers la punta, naç obert per devant y per demunt del bech, el dit polze rudimentari y els tarses ab la nervadura creuada com una xarxa. **Procelarídias.**

PROCELENSMÁTICH. m. Peu de la poesía grega y de la llatina compost de quatre sílabes breus. **Procelensmático.**

PROCELÓS, A. adj. Tempestuós, borrascós. Dit del mar alborotat. **Proceloso.**

PROCELOSAMENT. adv. m. Tempestuosament.

PRÒCER. m. adj. Eminent, elevant. **Prócer.** || Magnat, poderós. **Prócer.** || Membre d' una assamblea política un poch semblanta al Senat per les seues funcions llegislatives. **Prócer.**

PROCERAT. m. La dignitat de pròcer. **Procerato.**

PROCERITAT. f. Noblesa, condició de pròcer. **Proceridad.**

PROCÉS. m. Progrès. **Proceso.** || Demanda, instancia; l' agregat d' autes y demés escrits d' una causa. **Proceso.**

PROCÉS DE REGALÍA: PROSCRIPCIÓ.

PROCÉS INFINIT. L' acte de seguir una serie de coses que no té fi. *Proceso en infinito.*

PROCÉS VERBAL: VERBAL.

UNIR UN PROCÉS A UN ALTRE. fr. *For.* Se diu dels autes que s' ajunten a uns altres, per lo que poden conduir a la determinació d' un fet. *Acumular.*

PROCESSAL. adj. Lo que toca o pertany al procés. Procesal.

PROCESSAMENT. m. PROSCRIPCIÓ. || Acte y efecte de processar. **Procesamiento.**

PROCESSAR. v. a. Formar procés criminal contra algú. **Procesar.**

PROCESSAR EN REGALÍA. f. DESCRIDAR.

PROCESSAT, DA. p. p. adj. y s. **Procesado.**

PROCESSAT DE REGALÍA: DESCRIDAT, 2.

PROCESSIÓ. f. L' acció de procedir. **Procesión.** || L' acció ab que 'l Pare Etern produeix al Verb diví, y l' acció ab que aquestes dues persones divines produeixen a l' Esperit Sant. **Procesión.**

PROCESSÓ. f. PROFESSÓ. || No obstant ésser la forma correcta *processó*, usada encara en algunes comarques, generalment s' usa la forma pervertida *professó.*

PROCESSONAL. adj. Relatiu o pertanyent a la processó.

PROCESSONALMENT. adv. Formant processó.

PROCESSONARI. m. El llibre que conté 'ls resos que 's canten en les processons.

PROCESSONISTA. m. Persona que va a les processons.

PROCEYR. v. a. PROCEDIR.

PRÒCIDA (Joan de). *Biog.* Noble italiá, que va influir en els aconteixements de l' historia catalana a les derreries del sigle XIII. Era nadiu de Salerno y va viure pèls anys de 1225-1302. Defensor de Conradí contra Carles d' Anjou y 'ls francesos, va ésser perseguit y exonerat dels seus bens, refugiantse als estats catalans-aragonesos. Sejornant en ells, va concebre 'l propòsit de lliurar a la seua terra, demanant el concurs del rei Pere II (III d' Aragó), que, si de primer va negarshi, va ajudarlo més endevant. Pròcida, retornat a la seua terra, va donar el crit de revolta a Palerm el día de Pasqua de 1282, al toch de vespres, matant el poble als francesos que a tot Sicilia hi havíen, fet conegut a l' historia ab el nom de *Les vespres sicilianes.* En Pere d' Aragó va endreçarse llavors a l' illa ab un exèrcit, entre quines files s' hi comptaven molts senyors catalans, y va ésser proclamat rei de Sicilia, coronantlo solemnialment. El successor d' aquell monarca, En Jaume II, va pretendre cedir l' illa als francesos, y al tindren esment Joan de Pròcida, va destronarlo, donant la corona a son germá En Frederich.

PROCIDENCIA. f. *Med.* Dislocació exterior o caiguda d' algunes parts movibles. **Procidencia.**

PROCIÓ. m. *Astron.* Estrella molt notable de primera magnitut, segons alguns autors, y, segons altres, de segona, qu' és al pit del Cá menor. **Proción.**

PROCIONINS. m. pl. *Zool.* Grupús de mamífers carnicers de la familia dels óssos, coneguts ab el nom de *vulpeja*, qu' eren abundosos a l' alta Catalunya.

PROCLAMA. f. Acció y efecte de proclamar. || Notificació pública. **Proclama.** || PUBLICATA. || Alocució escrita o impresa, generalment sobre política.

PROCLAMACIÓ. f. La crida o publicació d' algún decret, bando o llei. **Proclamación.**

PROCLAMADOR, A. m. y f. Qui proclama. **Proclamador.**

PROCLAMAR. v. a. Publicar, anunciar al públich en alta veu una llei, ban o decret. **Proclamar.** || Aclamar. **Proclamar.**

PROCLAMAT, DA. p. p. **Proclamado.**

PROCLÍTICH, A. adj. *Gram.* Se diu de la paraula monossilábica que, no tenint accentuació prosòdica, s' uneix ab la paraula següent. **Proclítico.**

PROCLIU, VA. adj. Inclinat, propens a alguna cosa, especialment al mal. **Proclive.**

PROCLIVITAT. f. Tendencia, inclinació. **Proclividad.**

PROCNAT. m. *Zool.* Insectes coleopters pentamers que viuen dessota les escorxes dels arbres en descomposició. **Procnato.**

PROCÒNDILS. m. pl. *Anat.* Nom dels ossos de la má que toquen al metacarp. **Procóndilos.**

PROCOMISSARI. m. Aquell que ocupa el lloch de un comissari, que 'l substitueix o 'l representa. **Procomisario.**

PROCOMÚ. adj. De tots.

PROCOMUNAL. adj. Del comú.

PROCONSUL *Hist.* A l' època romana, el governador d' una provincia, ab jurisdicció y podent usar les insignies o distintius consulars. **Proconsul.** || *Fig.* S' aplica als governants de nostres dies, que exageren o descuiden les seues atribucions.

PROCONSULAR. adj. Pertanyent o relatiu al proconsul. **Proconsular.**

PROCONSULAT. m. Cárrech, dignitat o empleu de proconsul. **Proconsulado.**

PROCOPI. n. p. **Procopio.**

PROCREABLE. adj. Que pot procrearse. **Procreable.**

PROCREACIÓ. f. Generació, propagació d' alguna especie. **Procreación.**

PROCREADOR, A. m. y f. Qui procrea o engendra. **Procreador, procreante.**

PROCREAMENT. m. PROCREACIÓ.

PROCREANT. p. a. de *Procrear.* Que procrea. **Procreante.**

PROCREAR. v. a. Engendrar, multiplicar alguna especie. **Engendrar, procrear, propagar.**

PROCREAT, DA. p. p. **Procreado.**

PROCREATIU, VA. adj. Que procrea.

PROCRONISME. m. Error de temps que presenta com antich un fet recent. **Procronismo.**

PROCTAGRE. m. *Med.* Inflamació y dolor del ces. **Proctagre.**

PROCTALGIA. f. *Med.* Dolor al ces. **Proctalgia.**

PROCTÁLGICH, CA. adj. *Med.* Lo relatiu a la protalgia. **Protálgico.**

PROCTITIS. f. *Med.* Inflamació del ces. **Proctitis.**

PROCTOCELE. f. *Med.* Trencadura del recte. **Proctocele.**

PROCTONCIA. f. *Med.* Tumefacció del ces. **Proctoncia.**

PROCTORRAGIA. f. *Med.* Fluix de sanch pèl ces.

PROCTORRÁGICH, CA. adj. *Med.* Lo qu' és propi o peculiar de la proctorragia. **Proctorrágico.**

PROCTORREA. f. *Med.* Fluix mucós pèl ces. **Proctorrea.**

PROCTORREICH, CA. adj. Lo pertanyent a la proctorrea. **Proctorreico.**

PROCTOSIS. f. *Med.* Malaltía molt freqüenta en les criatures, que dependeix de la laxitut general y de la blanura de les fibres. **Proctosis.**

PROCTOTOSIS. f. *Med.* Trencadura del ces o d' una porció del cular. **Proctotosis.**

PROCTOTRUPIS. m. pl. *Zool.* Insectes himenopters d' antenes filiformes o grosses als extrems, ales venoses ab celdes compactes y llarchs y penjant els palps maxilars. Són petits en dimensió y viuen les seues larves parásites en altres insectes. **Proctotropios.**

PROCUR. m. El cultiu de la terra. || *Gram.* Jo procur, del verb procurar.

PROCURA. f. y

PROCURACIÓ. f. *Ant.* Poder donat per escrit a algú pera governar els negocis d' un altre. **Procura, procuración, poder.** || El cuidado y dilligencia ab que 's tracta algún negoci. **Procuración.** || Cárrech o ofici de procurador. **Procuraduría.** || Oficina, despaig del procurador. **Procuraduría.**

PROCURADOR. m. Agent, qui solicita y procura els negocis d' un altre. **Procurador, poderhabiente, apoderado.** || FACTOR, 1. || La persona qu' en les comunitats té al seu cárrech els negocis econòmichs. **Procurador.**

PROCURADOR DE CORTS. Qualsevol dels que ab llurs poders respectius componien antigament el cos representatiu d' una nació o regne. *Procurador de cortes.*

PROCURADOR DE PLETS. Qui per ofici solicita en justicia 'ls negocis d' un altre. *Procurador.*

PROCURADOR DE POBRES. Manifacer. *Procurador de pobres.* || O D' OFICI. Qui té 'l cárrech de defensarlos gratuitament. *Procurador de pobres ó de oficio.*

PROCURADOR EN PRESENCIA DEL PRINCIPAL. Qui sap penetrar y discernir la naturalesa y propietats de les coses. *Conocedor.*

PROCURADOR FEUDAL. Oficial reial al qual tocaven les capbrevacions y demés coses anexes. *Procurador feudal.*

PROCURADOR FISCAL: FISCAL.

PROCURADOR GENERAL: SÍNDICH PROCURADOR.

ESSER PROCURADOR DE POBRES. fr. S' aplica a aquells que 's fiquen en lo que no'ls importa. *Meterse en la renta del excusado.*

PROCURADORA. f. A les comunitats de relligioses la que té al seu cárrech el govern econòmich del convent. **Procuradora.**

PROCURADORÍA. f. Ofici o cárrech de procurador. **Procuraduría.** || La oficina del procurador.

PROCURAR. v. a. Solicitar, cuidar y fer les dilligencies pera conseguir lo que 's desitja. **Intentar, procurar, pretender.** || Exercir l' ofici de procurador. **Procurar.**

PROCURAR LA TERRA. Adobarla, cultivarla, llaurarla, cavarla. *Labrar la tierra.*

PROCURAT, DA. p. p. **Procurado.**

PRODATARI. m. El president de la Dataria, a Roma.

PRÓDICH, GA. adj. Lliberal en el donar. || Malgastador, qui fá gastos excessius. **Pródigo, malbaratador, manirroto, derrochador, lujoso.** || Qui dona ab excés, massa lliberal. **Pródigo.** || Lo oposat a avar. **Pródigo.** || Dit també del terrer que produeix molt. **Fertil.**

PRODICIÓ. f. *Ant.* Traició. **Prodición, alevosía, traición.**

PRODIGADOR, A. m. y f. Qui prodiga.

PRODIGALESA. f. PRODIGALITAT.

PRODIGALITAT. f. Profusió, gasto excessiu. **Prodigalidad, lujo.**

PRÓDIGAMENT. adv. m. Ab excés y prodigalitat. **Pródigamente.** || Ab abundancia. **Pródigamente.**

PRODIGAR. v. a. Donar generosament lo que 's té. **Prodigar.** || Malgastar, dissipar, fer malbé 'ls bens o diners. **Prodigar, derrochar, malbaratar.** || Sol dirse també en lo moral, com prodigar consols. **Consolar.**

PRODIGAT, DA. p. p. **Prodigado.**

PRODIGI. m. Meravella, succés extrany qu' excedeix els límits regulars de la naturalesa. **Prodigio, maravilla.** || Miracle. **Prodigio.** || Cosa especial, rara y primorosa en la seua especie. **Prodigio.** || MONSTRE.

PRODIGIÓS, A. adj. Meravellós, portentós. **Prodigioso, milagroso.** || Rar, primorós, exquisit. **Prodigioso.**

PRODIGIOSAMENT. adv. m. D' un modo extraordinari y meravellós. **Prodigiosamente.** || Primorosament, d' habilitat singular. **Prodigiosamente.**

PRODIGIOSITAT. f. Meravella, qualitat que fa prodigiosa alguna cosa. **Prodigiosidad.**

PRODIGUESA. f. PRODIGALITAT.

PRODIJÓS, A. adj. PRODIGIÓS.

PRODIJOSITAT. f. PRODIGIOSITAT.

PRODITORI, A. adj. Que implica traició. **Proditorio.**

PRODITORIAMENT. adv. m. TRAIDORAMENT.

PRO DOMO SUA. *Expr. llat.* Per casa seua. Va emplearla Ciceró com a títol de la seua oració contra Clodi que s' havía apoderat dels seus bens y sovint s' usa en el sentit recte. **En pró de la propia casa.**

PRODROM. m. *Med.* Mal estar que precedeix a una malaltía. **Prodromo.**

PRODUCCIÓ. f. La acció y efecte de produir. **Producción, parto.** || FETO, PART, FRUIT. || Exhibició de alguna cosa, com: *producció de testimonis, papers,* etc. **Exhibición.**

PRODUCTE. m. El cabal o ganancia que 's treu d' alguna cosa. **Producto, renta, rendición.** || m. Tot resultat que s' obté fent una operació química o farmacèutica. **Producto.**

PRODUCTIBILITAT. f. Capacitat o poder pera produir.

PRODUCTIFRE. adj. Que produeix molt.

PRODUCTIU, VA. adj. Lo que té virtut de produir. **Productivo, rentoso, mollar.**

PRODUCTIVITAT. f. La qualitat de lo qu'és productiu.

PRODUCTOR. m. Qui produeix. || Travallador. || Fabricant, pagès. **Productor.**

PRODUCTOR, A. adj. Que produeix molt. **Productor.**

PRODUHIR. v. a. PRODUIR.

PRODUIBILITAT. f. *Fil.* La capacitat d' alguna cosa pera ésser produida. **Producibilidad.**

PRODUIBLE. adj. *Fil.* Lo que 's pot produir. **Producible.**

PRODUIDOR, A. m. y f. Qui produeix o lo que produeix. **Producidor.**

PRODUIR. v. a. Treure de sí ab activitat o acció vital alguna cosa. **Producir.** || Engendrar, criar. **Criar, engendrar, parir, llevar, ocasionar.** || *For.* Alegar. **Producir.** || *Met.* Donar, com: *Barcelona produeix grans talents.* **Producir.** || FER, COMPONDRE. || *Arit.* Sumar. || Redituar, causar guany alguna cosa. **Redituar, producir, rendir, dar, valer.** || INDUIR.

PRODUIRSE. v. r. Explicarse, ferse entendre. **Producirse.**

PRODUIT, DA. p. p. **Producido.** || adj. ENGENDRAT, CONCEBUT.

PRODUITIU, VA. adj. PRODUCTIU.

PRODUYENT. adj. Que produeix.

CONTRAPRODUYENT. f. *Contraproducente.*

PROEJAR. v. n. *Ant. náut.* Remar contra la corrent de l' aigua o la força dels vents qu' embesteixen la nau per la proa. **Proejar.**

PROELL. m. El mariner que travalla a la proa. **Proel.** || PROER.

PROEMI. m. Exordi, pròlech que 's posa al principi d' un llibre. **Proemio, prefacio, prefación.**

PROEMIAL. adj. Lo que toca o pertany al proemi. **Proemial.**

PROENCÈFAL. m. *Med.* Monstre que té 'l cervell fora del cap. **Proencéfalo.**

PROENCEFALIA. f. *Med.* Monstruositat del proencèfal. **Proencefalia.**

PROENCEFÁLICH, CA. adj. Propi dels proencèfals. **Proencefálico.**

PROER. m. *Náut.* El pescador que ocupa la proa; és l' encarregat de fer la menestra. **Proel.** || PROELL.

PROESA. f. Cosa de pro. || Valentía, acció valerosa. **Hazaña, proeza.**

PROFÁ, NA. adj. Lo que no és sagrat ni serveix pera 'ls seus usos. **Profano.** || Irreligiós, immoderat, llibertí. **Profano.**

PROFAÇAR. v. a. *Ant.* Parlar mal d' algú.

PROFANABLE. adj. Que 's pot profanar.

PROFANACIÓ. f. L' acte y efecte de profanar. **Profanación, profanidad, profanamiento, violación.** || La que 's fa ab certes ceremonies ab autoritat, y que no soposa crim, com la d' una iglesia. **Profanación.**

PROFANADOR, A. m. y f. Sacrílech, qui profana. **Violador, profanador.** || El d' una iglesia ab autoritat y sense crim. **Profanador.**

PROFANAMENT. adv. m. Ab grave excés y faust en el públich, o ab profanitat. PROFANACIÓ.

PROFANAR. v. a. Fer profá lo sagrat. **Violar, profanar, contaminar, manchar.** || Convertir en us comú un lloch sagrat. **Profanar.** || Fer malbé, desfluir, tractar malament, deshonrar alguna cosa. **Profanar.** || ABANDONAR, DIR FÁSTICHS.

PROFANARSE. v. r. Anar a menys en la propia dignitat. Ocuparse en coses deshonroses. **Profanarse.**

PROFANAT, DA. p. p. **Profanado.**

PROFANESA. f y

PROFANITAT. f. Excés en el faust. **Profanidad.** || PROFANACIÓ.

PROFECÍA. f. Pressagi, predicció. **Profecía.** || Dó sobrenatural ab que per inspiració divina 's coneixen les coses futures. **Profecía.** || *Met.* Pronòstich, judici o congectura que 's forma d'una cosa per les senyals antecedents que se n' han vist. **Profecía.**

PROFECÍA RELLIGIOSA: PROFESSIO, 2.

PROFECTICI, A. adj. Terme del dret canònich; se diu del cabal adquirit pels eclesiástichs per raó de llurs beneficis. **Profecticio.**

PROFERIDOR, A. m. y f. Qui profereix. **Proferente.**

PROFERIMENT. m. L' acte de proferir o pronunciar. **Prolación.** || *Ant.* PERFERTA.

PROFERIR. v. a. Pronunciar, dir alguna paraula. **Proferir.** || *Ant.* PERFERIR.

PROFERIT, DA. p. p. **Proferido.**

PROFÈRRER. v. a. *Ant.* PREFERIR.

PROFERT, A. adj. PROFERIT.

PROFERTA. f. *Ant.* PERFERTA. || OFERTA.

PROFÉS, SA. adj. S'aplica al subgecte qu'ha professat. **Profeso.** || PRÁCTICH, INTELLIGENT, EXPERIMENTAT.

PROFESSAR. v. a. Exercir, ensenyar en públich alguna art o facultat. **Profesar.** || Exercir alguna cosa ab inclinació voluntaria y continuació d' ella, com: *professar amistat.* **Profesar.** || Obligarse per tota la vida en alguna relligió, fent solemnement els vots de pobresa, obediencia y castedat. **Profesar.** || Confessar, regonéixer, seguir una doctrina, relligió, etc. **Profesar.**

PROFESSAT, DA. p. p. **Profesado.**

PROFESSÍA. f. Professió, ofici, art.

JUGADOR DE PROFESSÍA. El jugador que té per ofici el joch. *Profesional.*

PROFESSIÓ. f. Ofici, destí, carrera, modo de vida de cada hú. **Profesión.** || L' acte y efecte de professar alguna relligió. **Profesión.** || Protestació, confessió pública d' alguna cosa, com de la fe. **Profesión.** || Costúm o continuació voluntaria d' alguna cosa. **Profesión.**

PROFESSIONAL. adj. Pertanyent a la professió o magisteri de ciencies y arts. **Profesional.**

PROFESSÓ. f. Acte relligiós que consisteix en anar ab ordre d' una part a l' altra moltes persones seculars y eclesiástiques portant alguna imatge o reliquia. **Procesión.** || *Met. fam.* Agregat d' algunes coses que van les unes derrera de les altres. **Procesión.** || PROCESSÓ.

EN PROFESSÓ. m. adv. En forma de professó. *Procesionalmente.*

REPICAR Y ANAR A LA PROFESSÓ, NO POT ÉSSER: BEURE Y BUFAR NO POT ÉSSER.

PROFESSONAL. adj. Pertanyent a lo que s' ordena en forma de professó. **Procesional.**

PROFESSONARI. m. Llibre de lo que 's canta a les professons. **Procesionario.**

PROFESSOR. m. Mestre, doctor qu' ensenya públicament alguna ciencia ó art. **Profesor.**

PROFESSORAT. m. Empleu o condició del que professa alguna ciencia. **Profesorado, profesorato.** || La carrera del magisteri públich y 'l conjunt moral de professors. **Profesorado.**

PROFEST. m. Nom que 'ls romans donaven al dia de feina. **Profesto.**

PROFETA. f. Qui posseeix el dó de profecía. **Vaticinador, profeta, profetizador, présago.** || Endevinaire; qui per algunes senyals conjectura o anuncía la fi que tindrá alguna cosa. **Profeta.**

PROFETAL. adj. PROFETICH.

PROFETAR. v. a. *Ant.* PROFETISAR.

PROFETICAL. adj. *Ant.* PROFÈTICH.

PROFÈTICAMENT. adv. m. Ab esperit profètich, a modo de profeta. **Proféticamente.**

PROFÈTICH, CA. adj. Lo que pertany als profetes y a les profecíes. **Profético, profetal.**

PROFETISADOR, A. m. y f. Qui fa profecíes, qui prediu l' avenir. **Profetizador.**

PROFETISAR. v. a. Predir, anunciar les coses futures. **Profetizar, profetar.** || Congecturar, fer judici del èxit d'alguna cosa per algunes senyals. **Profetizar.**

PROFETISAT, DA. p. p. **Profetizado.**

PROFETISSA. f. La dona que fa profecíes. **Profetisa.**

PROFICIENT. adj. Que fa profit. Que progressa o avança.

PROFILÁCTICA. f. *Med.* Ciencia qu' ensenya a conservar la salut: higiene. **Profiláctica.**

PROFILÁCTICH, CA. adj. *Med.* Que contribueix a conservar la salut. **Profiláctico.**

PROFILAXIS. f. PROFILÁCTICA.

PROFIRENT. p. a. PROFERIDOR.

PROFISIS. f. *Med.* Adesió o reunió contranatural de dues parts, com se veu a les palpebres, boca, etc. **Profisis.**

PROFIT. m. Utilitat, benefici, ganancia. **Provecho.** || Progrès en les ciencies, arts o virtuts. **Aprovechamiento, provecho, adelantamiento.** || Utilitats ademés del salari. **Emolumentos, provechos.**

BON PROFIT. Salutació o cortesía ab que 's desitja que 'l menjar o beure faci profit. *Buen provecho, buen pro.*

BON PROFIT LI FACI. *Loc.* Denota que no 's fa gran cas de lo qu' un altre té; que no se li enveja. *Buen provecho le haga; con su pan se lo coma.*

FER PROFIT. fr. *Hacer provecho.*

NO CAL DIR MAL PROFIT LI FACI. fr. Ab que 's denota qu' algú té ben guanyat lo que disfruta. *No comer el pan de balde.*

POCH PROFIT AJUDA Y POCH MAL DANYA, Y PER UN PUNT PERDÉ L' ABAT LA MULA. *Ref.* Denota que no 's deu despreciar una cosa per petita que sigui. *Por un clavo se perdió la herradura, por una herradura un caballo, por un caballo un caballero.*

SENSE PROFIT. m. adv. *Sin provecho, perdidamente.*

ÉSSER DE PROFIT. fr. Ser alguna cosa útil o a proposit pera lo que 's desitja o intenta. *Ser de provecho.*

TANT PROFIT LI FACI COM ELS PERDIGONS A LES GUATLLES. *Ref.* Ab que 's denota'l desitg de venjança y dany greu contra algú. *A las que sabes mueras y sabía hacer saetas.*

TREURE PROFIT. fr. Treure utilitat, ganancia d' alguna cosa. *Utilizar.*

PROFITABLE. adj. PROFITÓS.

PROFITAR. v. a. APROFITAR.

PROFITARSE. v. r. APROFITARSE.

PROFITÓS, A. adj. Util, que dona profit. **Provechoso, proficuo, beneficioso, útil, saludable, inteteresante, cómodo.**

PROFITOSAMENT. adv. m. p. u. Ab profit. **Provechosamente.**

PROFITOSÍSSIM, A. adj. sup. Molt profitós. **Provechosísimo.**

PROFLUENCIA. f. AFLUENCIA.

PROFLUVI. m. Eixida d' un líquit per derramament. **Profluvio.**

PROFÓN, DA. adj. Molt fondo. **Alto, hondo, profundo,** || Altura d' una cosa desde la superficie fins al fons. **Profundo.** || Intens, com silenci *profón.* **Profundo.** || Gran, particular, com: erudició *profonda,* etc. **Profundo.** || m. PROFONDETAT, FONS. || Qui és molt sabi o penetra molt les coses. **Profundo.**

PROFONDAMENT. adv. m. Ab profunditat, d' un modo profón. **Profundamente.** || *Met.* Intimament, del fons del cor, ab agudesa. **Profundamente.**

PROFONDETAT. f. Qualitat de profón. PROFUNDITAT.

PROFONDESA. f. PROFONDETAT.

PRO FÓRMULA. *Expr. llat.* Per ben quedar, s'emplea pera expressar que s'executa una cosa pera complir tant sols ab alguna costúm, o estatut, etc. **Por fórmula, por mera forma.**

PROFÓS, A. adj. PROFÚS.

PRÒFUCH, GA. adj. Fugitiu. **Fugitivo, prófugo.** || Qui fuig de la justicia, o qui s' amaga pera escaparse del servei militar. **Prófugo.**

PROFUNDISAR. v. a. Enfondir, fer fonda alguna cosa. **Profundizar, profondar, ahondar.** || *Met.* Discórrer, examinar a fons, penetrar. **Profundizar, profundar.** || v. n. Entrar, ficarse molt endins. **Profundizar, profundar.**

PROFUNDISAT, DA. p. p. **Profundizado.**

PROFUNDÍSSIM, A. adj. Molt profón. **Profundísimo.**

PROFUNDÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' un modo molt profón. **Profundísimamente.**

PROFUNDITAT. f. Llargada de qualsevulla cosa desde la seua superficie fins al fons. **Abismo, profundidad, cima.** || *Met.* Parlant de coses morals, excelencia, sublimitat, impenetrabilitat. **Profundidad.** || Fondaria, fons. **Profundidad.**

PROFÚS, A. adj. Abundant, copiós, excessiu en lo gasto. **Profuso.**

PROFUSAMENT. adv. m. Abundantment, copiosament. **Profusamente.** || Ab prodigalitat, ab luxe. **Profusamente.** || Ab excés, sense moderació. **Profusamente.**

PROFUSIÓ. f. Despesa, gasto excessiu. **Dispendio, profusión, prodigalidad.** || Prodigalitat, luxe. **Lujo, profusión.** || f. Vessament de sanch per una causa externa, com: *contusió, ferida,* etc. **Profusión, derrame de sangre.**

PROFUSÍSSIM, A. adj. sup. Molt profús.

PROGÁSTRICH, CA. adj. *Zool.* Que té les aletes ventrals, articulades per dessota del abdòmen. **Progástrico.**

PROGECCIÓ. f. *Geom.* Representació gráfica o dibuix d' una figura sobre 'ls dos plans horitzontal y vertical, anomenats per això *plans de progecció.* **Proyección.** || *Mec.* Acció de progectar o tirar un cos al aire. **Proyección.**

PROGECTAR. v. a. Idear, maquinar. **Proyectar.** || *Geom. descrip.* Representar o dibuixar una figura als dos plans de progecció horitzontal y vertical. **Proyectar.** || *Mec.* Tirar, llençar un cos al aire ab máquina o sense. **Proyectar.**

PROGECTAT, DA. p. p. **Proyectado.**

PROGECTE. m. Idea, disposició, designi. **Proyecto.**

PROGECTISTA. m. Qui fa discorre progectes. **Proyectista, maquinador.**

PROGECTOR. m. REFLECTOR.

PROGENIA. f. Raça, casta, familia de la qual un descendeix. **Progenie.**

PROGENITOR, A. m. y f. Ascendent. **Progenitor.**

PROGENITORS. m. pl. *Ant.* Antepassats. **Mayores, progenitores, antepasados, abuelos, ascendentes.**

PROGENITURA. f. PROGENIE.

PRÒGIM, A. s. y adj. PRÒXIM, PROISME.

PROGIMNASMA. m. Principi, ensaig d' algún exercici o acció. **Progimnasma.**

PROGLOSES. m. pl. *Zool.* Familia d' aus trepadores, que 's caracterisa per tindre la llengua molt llarga y fácil d' extendre. **Proglosos.**

PROGNOSIA. f. *Med.* Part de la medicina que té per obgecte l' estudi dels pronòstichs. **Prognosia.**

PROGRAM. m. PROGRAMA.

PROGRAMA. m. La dicció o lletres que 's donen pera formar un anagrama. **Programa.** || El paper de convit pera alguna arenga, exàmen, etc. **Programa.** || Sistema y distribució o plan general d'una assignatura en forma de preguntes. **Programa.**

PROGRÈS. m. AVENÇ. || PROGRESSIÓ. || Acció de progressar. **Progreso.**

PROGRESSADOR, A. adj. Que progressa.

PROGRESSAR. v. a. Fer avenços. **Medrar, progresar, mejorar; hacer progresos.**

PROGRESSISTA. s. Partidari del avenç o de les reformes que l' estat de la civilisació vagi reclamant.

PROGRESSIÓ. f. Avenç. **Progresión, progreso.** || L' acció de passar endevant o prosseguir alguna cosa. **Progresión.** || *Ret.* Reproducció alternada de unes paraules en diferents períodos seguits. **Progresión.** || *Arit.* Sèrie de termens que 's van diferenciant per una meteixa quantitat, com: 2, 4, 6, 8.

PROGRESSIÓ ASCENDENTA. *Arit.* Sèrie de termens colocats per la contínua addició o multiplicació de una meteixa quantitat, com: 3, 6, 9, 12. *Progresión ascendente.*

PROGRESSIÓ DESCENDENTA. *Arit.* Sèrie de termens colocats per la contínua substracció o partició d'una meteixa quantitat, com: 12, 9, 6, 3. *Progresión descendente.*

PROGRESSIÓ GEOMÈTRICA. *Mat.* Aquella en que la ecuació es per quocients, com: 2 : 6 : 18 : 54, etc., quin quocient es 3. Aquesta progressió pot també ser ascendenta y descendenta. *Progresión geométrica.*

PROGRESSIU, VA. adj. Lo que va o camina endevant. **Progresivo.**

PROGRESSIVAMENT. m. adv. D' una manera progressiva. **Progresivamente.**

PROHENS (Son). *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Felanitx a l'illa de Mallorca.

PROHENÇA. f. *Geog.* PROVENÇA.

PROHIBIR. v. a. PROIBIR.

PROHISME. m. PROISME.

PROHOM. m. Principal d'un gremi. Personatge de significació en un partit. **Prohombre** || **Prohombre, hombre bueno, de pro, principal.** || *Ant.* Prou. **Probo.**

PROHOME. m. PROHOM.

PROHOMENÍA. f. *Ant.* PROMENÍA.

PROHOMS. m. pl Els individuus intelligents o perits en la materia.

A CONEGUDA DE PROHOMS. *A vista ó juicio de peritos.*

PROIBICIÓ. f. L'acte de proibir. **Veda, prohibición, vedamiento.** || Sistema de economía política que té per fonament lo proibir la entrada dels productes similars extrangers y la sortida de primeres materies, etc. **Prohibición.**

PROIBICIONISTA. adj. Qui en economía política segueix el sistema proibitiu. **Prohibicionista.**

PROIBIDOR, A. m. y f. Qui proibeix. **Prohibidor.**

PROIBIR. v. a. Impedir, vedar, destorbar. **Vedar, prohibir, negar, quitar.**

PROIBIT, DA. p. p. **Prohibido.** || *Com.* Allò en lo qual no 's pot comerciejar. **Incomerciable.**

PROIBITIU, VA. adj. Que proibeix. **Prohibitivo.**

PROIBITIVAMENT. adv. D'una manera proibitiva.

PROIBITORI, A. adj. Lo que proibeix. **Prohibitivo, prohibitorio.**

PROIJA. f. *Ter.* PICOR. || *Met.* Desitg veement d'alguna cosa. **Prurito.**

PROIJA DE CUL. *Tenesmo, pujo.*

DONAR PROIJA. *Dar comezón.*

SENTIR PROIJA. Sentir picor. *Comer.*

TINDRE PROIJA. Picar lo cos ab una picor com quan s'adormen els peus o les mans. *Hormiguear.*

PROINDIVISIÓ. f. *For.* L'estat d'una massa de béns quan encara no s'han repartit entre 'ls que hi tenen dret. **Proindivisión.**

PROIR. v. n. PICAR. || Tindre gran desitg d'alguna cosa. **Tener prurito ó el prurito.**

PROISME. m. *Ant.* PROXIM, 1 y 3.

PROISSA. f. *Ant. mar.* Corda que 's posa a proa pera anclar el barco. **Proiza.**

PROJECTAR. v. a. y derivats. PROGECTAR.

PROLACIÓ. f. *Ant.* PROFERIMENT.

PROLAPSE. m. *Med.* Caiguda o descens d'alguna part del cos, especialment de la matriu. **Prolapso.**

PROLE. f. Familia, descendencia, raça, fills. **Prole.**

PRÒLECH. m. Prefaci, introducció d' un llibre. **Prólogo, prolegómeno, proemio, prefacio.** || *Met.* Tot lo que serveix de principi o exordi pera començar alguna cosa. **Prólogo.**

PROLEGOMEN. m. PRÒLECH.

PROLEPSIS. f. *Ret.* Figura en que l' orador se proposa les obgeccions que se li podríen fer, y les desfá. **Prolepsis, ocupación.**

PROLÈPTICH, CA. adj. *Med.* Epítet d' una febre en que cada un dels accessos s'anticipa al precedent. **Proléptico.** || Epitet dels successos pronosticats o demostrats després de la època en que degueren verificarse. **Proléptico.**

PROLETARI, A. adj. Qui no té béns de cap mena y no es comprès a les llistes veinals del poble que habita sinó per la seua persona y familia. **Proletario.** || Qui forma part de la prole o raça. || Obrer, jornaler. **Proletario.**

PROLETARIAT. m. Estat y condició del proletari. **Proletariado.** || Conjunt de proletaris. **Proletariado.**

PROLIFICACIÓ. f. Virtut d' engendrar, sobre tot quan és en abundancia. **Prolificación.**

PROLÍFICH, CA. adj. Lo que té propietat d' engendrar. **Prolífico.**

PROLIG. adj. PROLIX.

PROLIGITAT. f. PROLIXITAT.

PROLIXAMENT. adv. m. Llargament, ab difusió.

PROLIX. adj. y

PROLIXE, A. adj. PROLIX. || Llarch, difús. **Prolijo.** || Impertinent, pesat. **Prolijo.**

PROLIXITAT. f. Difusió, vici de la oració quan se parla més de lo necessari. **Prolijidad.** || Impertinencia, pesadesa. **Prolijidad.**

PRÒLOCH. m. PRÒLECH.

PROLOGAR. v. a. Escriure 'l pròlech d' alguna obra.

PROLOGUISTA. m. Qui escriu el pròlech d' alguna obra. **Prologuista.**

PROLONGAR. v. a. PROLLONGAR. || PERLLONGAR.

PROLLONGA. f. *Art.* Corda que 's lliga al joch devanter de la curenya pera vèncer algún mal pas. **Prolonga.** || PERLLONGA.

PERLLONGACIÓ. f. Allarch, retart, aument de la duració d' alguna cosa. **Prolongación, prolongamiento.** || *Mus.* L' acció d' allargar una sílaba que per naturalesa és breu. **Prolongación.**

PROLLONGADAMENT. adv. m. Dilatadament, ab extensió o llarga duració. **Prolongadamente.**

PROLLONGADOR, A. m. y f. Qui prollonga o dilata. **Prolongador.**

PROLLONGAMENT. m. PROLLONGACIÓ.

PROLLONGAR. v. a. Allargar, retardar, diferir. **Prolongar.** || PERLLONGAR.

PROLLONGAT, DA. p. p. **Prolongado.** || Lo que és més llarch qu' ample. **Oblongo, prolongado.**

PROLOQUI. m. Proposició completa, máxima, sentencia, axioma, principi. **Proloquio.**

PROLUSIÓ. f. Preludi, discurs o tractat que dona senyals de lo qu' ha d' ésser la funció principal. **Prelusión, prolusión.**

PROM. m. PROHOM.

PROM (Can). *Geog.* Predi al camí de Deyá a Sòller, a l' illa de Mallorca.

PROMEDI. m. Punt en que una cosa se divideix en dues parts iguals. **Promedio.** || Terme mitg.

PROMEDIACIÓ. f. Acció y efecte de promediar.

PROMEDIADOR, A. m. y f. ARREGLADOR.

PROMEDIAR. v. n. Mitjançar entre dues o més persones pera fer algún ajust o arreglar algún assumpte. **Promediar.**

PROMEN. m. *Ant.* PROHOM.

PROMENCIONAT, DA. adj. Allò de que ja se n'ha fet esment. **Sobredicho.**

PROMENÍA. f. Probitat. **Probidad, hombría de bien.** || *Ant.* Junta d' homens bons. **Junta de hombres buenos, principales.**

PROMÈS, A. p. p. De prometre. **Prometido.** || m. Qui ha donat paraula de casament. **Prometido esposo.**

FALTAR O NO ESTAR A LO PROMÈS. fr. No complirho.

PROMESA. f. Perferta, paraula donada. **Promesa, prometimiento, prometido, promisión, policitación, palabra.** || Vot, oferiment a Deu y als sants. **Promesa.** || La dona qu' ha donat paraula de casament. **Esposa, prometida.** || ESPONSALS.

PROMESA SOLEMNE: ESTIPULACIÓ.

PROMESA VERBAL. L' acte y efecte d' afiançar la satisfacció del dany que pot succeir. *Saneamiento.*

MOLTES PROMESES Y POQUES ATESES. *Ref. Manda potros y da pocos; bien reza, pero mal ofrece.*

PROMESSIÓ. f. *Ant.* PROMESA.

PROMETATGE. m. ESPONSALS.

NO HI HÁ PROMETATGE SENSE FARDATGE. Significa que retrigar els assumptes y anar ab massa precaució en certa mena de negocis sol desbaratarlos. *Esto de mi casamiento es cosa de cuento; cuanto más se trata más se desbarata.*

PROMETEDOR, A. m. y f. Qui promet. **Prometedor.**

PROMETENÇA. f. ESPONSALS. || PROMESA, 2.

PROMETEU. m. Un dels noms de la constelació Hèrcules. **Prometeo** || *Fig.* Imatge del geni perseguit **Prometeo.**

PROMETIMENT. m. *Ant.* PROMESA.

PROMETRE. v. a. Oferir, donar la seua paraula. **Prometer, votar** || Asseverar, assegurar alguna cosa, regnlarment amenaçant. **Prometer.** || v. a. Mani estar, donar senyal d' alguna cosa, y aixís se diu: *el talent de N. promet molt.* **Prometer.**

PROMETRE MOLT Y ATÁNYER POCH O DONAR RES. *Ref. Manda potros y da pocos; cacarear y no poner huevo; bien reza pero mal ofrece.*

PROMET Y NO DONA. *Loc. fam.* Se diu del qui promet fácilment y no compleix res de lo promès. *Apuntar y no dar.*

EL PROMETRE ÉS VOLUNTARI Y EL COMPLIR ÉS FORÇAT. *Loc.* Explica que qui promet vè obligat a complir. *Quien fía ó promete, en deuda se mete.*

EL PROMETRE NO FA POBRE. *Loc.* Explica que no cal esperar de promeses.

PROMETRES. v. r. Esperar, tindre confiança de que 's verificará alguna cosa. **Prometerse.** || Oferirse a un altre. **Prometerse.** || Oferirse per devoció al servei de Deu. **Prometerse, ofrecerse.** || Donarse paraula de casament. **Prometerse.**

PROMETUT, DA. p. p. PROMÈS.

PROMINENCIA. f. Elevació d' una cosa sobre les altres que la rodegen. Sol dirse de les montanyes. **Prominencia.**

PROMINENT. adj. Que sobressurt, que s' eleva sobre lo demés. **Prominente.**

PROMISCAR. v. a. PROMISCUAR.

PROMISCH. adj. Barrejat, meçclat confosa y indiferentment. **Promiscuo.**

PROMISCUACIÓ. f. Barreja, meçcla. **Promiscuación.**

PROMISCUAR. v. a. Barrejar, meçclar. Sol dirse de menjar carn y peix els díes de quaresma. **Promiscuar.**

PROMISCUAMENT. adv. m. Indiferentment, sense distinció. **Promiscuamente.**

PROMISCUO, A. adj. **Promisch.**

PROMISSIÓ. f. *Ant.* Acte y efecte de prometre y la meteixa promesa. **Promisión.** || PROMETENÇA, PROMESA.

PROMISSORI, A. adj. Lo qu' inclou una promesa. **Promisorio.**

PROMOCIÓ. f. L' acte y efecte de promoure. **Promoción.**

PROMOGUT, DA. p. p. **Promovido.**

PROMONTORI. m. L' altura considerable de terra que hi há a qualsevulla part. **Promontorio.** || Cap, montanya o troç de terra elevat que 's fica dins del mar. **Promontorio.** || *Met.* Lo que fá molt de bulto. **Promontorio.**

PROMOTOR, A. m. y f. Qui promou alguna cosa. **Promotor, promovedor.** || Qui exerceix el ministeri fiscal als tribunals inferiors. **Promotor.**

PROMOURE. v. a. Avençar, moure o procurar el complement o perfecció d' alguna cosa. **Fomentar, promover, acalorar.** || Alçar a algú a major grau, dignitat o honra de la que tenía. **Promover.**

PROMOVEDOR, A. s. y adj. Qui o lo que promou o és causa de promoció. **Promovedor.** || PROMOTOR.

PROMOVENT. m. Qui promou o comença alguna cosa.

PROMP. adj. PROMPTE.

PROMPTAMENT. adv. m. Depressa, ab promptitut. **Prontamente, pronto, prestamente, prestito.** || Súbitament, de repent. **Prontamente.**

PROMPTE, A. adj. Lleuger, prest, apressat. **Activo, pronto, diligente, puntual, ligero, vivo.** || Disposat, aparellat pera la execució d' alguna cosa. **Pronto, presto.** || Fogós, actiu, colèrich. **Pronto.** || Eficáç, que produeix aviat el seu efecte. **Eficaz.** || m. Impuls repentí. **Repentón, pronto.** || PROMPTITUT. || Aviat, depressa, tot seguit. || adv. m. PROMPTAMENT.

DE PROMPTE. m. adv. Apressuradament, sense reflexió. *De pronto.* || PROMPTAMENT.

PER LO PROMPTE. m. adv. Entretant. *Por el pronto.*

PROMPTESA. f. PROMPTITUT.

PROMPTITUT. f. Llestesa, dilligencia en fer alguna cosa. **Prontitud, prisa, celeridad, ligereza, diligencia, repente.** || Primer moviment. **Primer pronto, primer movimiento.** || Vivesa d' ingeni, agudesa, perspicacia. **Prontitud.** || Fogositat, vivesa de geni. **Prontitud.** || Expedició, habilitat, destresa. **Prontitud.**

PROMTUARI. m. Resúm, compendi, apuntament de diverses coses pera tindreles presents quan se necessiten. **Prontuario.**

PROMULGACIÓ. f. Acte y efecte de promulgar. **Promulgació, proclamación.**

PROMULGADOR, A. m. y f. Qui promulga o publica. **Promulgador.**

PROMULGAR. v. a. Publicar alguna cosa solemnement. Ferla sapiguer a tots. **Promulgar.**

PROMULGAT, DA. p. p. **Promulgado.**

PRONOM. m. *Gram.* Una de les parts de la oració que 's posa en lloch del nom y expressa la individualitat o la personalitat per essencia. **Pronombre.**

PRONOM DEMOSTRATIU. El que senyala y mostra a la persona y cosa, y son: aquell, aquells, lo que, los que, aquest, aquesta, etc. *Pronombre, demostrativo.*

PRONOM PERSONAL. El que 's posa casi sempre en lloch dels noms de les persones, y són: jo, tu, ell. *Pronombre personal.*

PRONOM POSSESSIU. El que significa possessió, com: meu, teu, seu, nostre, vostre. *Pronombre posesivo.*

PRONOM RECÍPROCH. Aquell quina força passa a les meteixes persones de que 's tracta o a lo posseit per elles. *Pronombre recíproco.*

PRONOM RELATIU. El que fa relació, se refereix al antecedent y 'l recorda. *Pronombre relativo.*

PRONOMINAL. adj. Pertanyent al pronom. **Pronominal.** || Calificació dels verbs que 's conjuguen ab un segón pronom personal de la meteixa persona del subgecte. **Pronominal.**

PRONOMINALMENT. adv. m. D' una manera pronominal. **Pronominalmente.**

PRONOPIÓGRAF. m. Mena de cambra fosca, que serveix pera dibuixar lo que 's té devant. **Pronopiógrafo.**

PRONOPIOGRAFÍA. f. Art de copiar per medí del pronopiògraf. **Pronopiografía.**

PRONOPIOGRÁFICH, CA. adj. Lo relatiu a la pronopiografía. **Pronopiográfico.**

PRONOSTICACIÓ. f. *Ant.* PRONÒSTICH.

PRONOSTICADOR, A. m. y f. Qui pronostica o anuncía alguna cosa. **Pronosticador.**

PRONOSTICAIRE. m. Qui fa o ven pronòstichs. **Almanaquero.**

PRONOSTICAR. v. a. Anunciar l' esdevenidor per l' observació d' algunes senyals. **Pronosticar, vaticinar, presagiar, agorar, augurar, predecir, ominar.** || Significar, fer, témer, com: *aquesta negror del cel no pronostica res de bò.* **Significar.**

PRONOSTICAT, DA. p. p. **Pronosticado.**

PRONÒSTICH. m. Anunci, predicció de l' esdevenir feta per la observació d' algunes senyals. **Pronosticación, pronóstico, presagio, agüero, vaticinio, predicción.** || El senyal pêl qual se congectura o endevina lo qu' ha de succeir. **Pronóstico.** || Calendari, almanach, la distribució del any per mesos y dies, ab noticia de les festes, vigilies, llunacions y altres coses pera 'l govern eclesiástich y civil, y també 'l llibret que conté aquesta distribució. **Almanaque, calendario, pronóstico, lunario.** || Judici del metge sobre una malaltía. **Pronóstico.**

FER PRONÒSTICHS. fr. *Met.* Estar pensatiu discorrent a soles sense proposarse obgecte determinat. *Hacer calendarios.*

PRONOSTIGA. f. Indici temerari que 's fa sobre l' avenir d' alguna persona o cosa. Sol interpretarse en mal sentit augurant una mala sort. || PLANETA.

DONAR LA PRONOSTIGA. Predir la mala sort d' algú o d' alguna cosa. *Augurar algún infortunio.*

PRONTE. adv. PROMPTE.

PRONUNCIA. f. PRONUNCIACIÓ, 1.

PRONUNCIACIÓ. f. Expressió de les lletres o paraules feta ab la veu. **Pranunciación.** || L' acció de pronunciar o proferir. **Pronunciación, prolación.** || Quinta part de la retòrica, que prescriu l' acció y modo de parlar. **Pronunciación.** || *For.* PUBLICACIÓ. || REVOLTA.

PRONUNCIADOR, A. adj. Que fá de bon pronunciar.

PRONUNCIAMENT. m. *For.* Publicació d' aute o sentencia. **Publicación, pronunciamiento.** || Revolta, insurrecció. **Pronunciamiento.**

PRONUNCIAR. v. a. Expressar, articular les lletres o paraules ab la veu. **Pronunciar, articular.** || *For.* Publicar la sentencia o aute. **Pronunciar.**

PRONUNCIARSE. v. r. Revoltarse, insurreccionarse. **Pronunciarse** || Declararse en contra d'algú. **Pronunciarse.**

PRONUNCIAT, DA. p. p. **Pronunciado.**

PROP. adv. ll. y t. Cerca. **Cerca, cercanamente, junto, al pié, próximo.** || QUASI. || pl. *Pint.* Els obgectes que 'ls pintors coloquen en llurs quadros al lloch més proper del observador. **Cercas.**

ÉSSER TINGUT PROP O APROP. fr. *Ant. Ser vigilado ó espiado de cerca.*

DE PROP. m. adv. *De cerca.*

MÉS PROP. m. adv. *Más cerca.*

TINDRE BON O DOLENT PROP. fr. *Fam.* Denota que una persona apar bé o mal mirada de prop. *Tener buen ó mal cerca.*

PROPAGACIÓ. f. Multiplicació o reproducció de una especie per generació. **Propagación.** || Extensió, dilatació d' alguna cosa, com: *propagació de la fe.* **Propagación.**

PROPAGADOR, A. m. y f. Qui propaga. **Propagador, propagandista.**

PROPAGANDA. f. Acte y efecte de propagar alguna idea. **Propaganda.** || Alabança pública d' alguna cosa. **Propaganda.** || La congregació establerta a Roma pera propagar la fe. **Propaganda.**

PROPAGANDISTA. m. Membre de la Propaganda. **Propagandista.** || Qui difundeix les idees que defensa. **Propagandista.**

PROPAGAR. v. a. Multiplicar la especie per vía de generació. **Extender, propagar.** || Extendre, dilatar. **Extender, propagar, esparcir, difundir.** || Escampar la fama d' alguna cosa. **Propagar.**

PROPAGARSE. v. r. Escamparse, extendres alguna cosa. **Propagarse.**

PROPAGAT, DA. p. p. **Propagado.**

PROPAGATIU, VA. adj. Lo que té virtut de propagar. **Propagativo.**

PROPALACIÓ. f. Acció y efecte de propalar.

PROPALADOR, A. m. y f. Qui propala.

PROPALAR. v. a. Divulgar, publicar lo que deuría ésser secret. **Propalar.**

PROPALAT, DA. p. p. **Propalado.**

PROPASSAMENT. m. L' acte y efecte de propassarse.

PROPASSAR. v. a. Excedir, passar més enllá de lo degut. **Propasar.**

PROPASSARSE. v. r. Excedirse dels límits de lo raonable en lo que 's fa o's diu. **Desmandarse, propasarse, descomponerse, desconcertarse.**

PROPASSAT, DA. p. p. **Propasado.**

PROPATÍA. f. *Med.* Alteració de la salut que fa presumir la invasió d' un'altra malaltía. **Propatía.**

PROPÁTICH, CA. adj. Lo que té relació ab la propatía. **Propático.**

PROPAU. m. *Mar.* Baraneta posada a alguns paratges de la coberta dels barcos, que serveix pera dividir el castell y alcáçar del combés y la toldeta del alcáçar. **Propao.**

PROPENDIR. v. n. Inclinarse. **Propender.**

PROPENDEIXER. v. n. PROPENDRE.

PROPENDRE. v. n. Decantarse a lo qu' és propi de la naturalesa o geni. || PROPENDIR.

PROPENS, A. adj. Inclinat, afecte a lo qu' és natural o genial. **Propenso, prono, proclive, suave.**

PROPENSIÓ. f. La inclinació d' alguna persona o cosa a lo qu' és propi de la seua naturalesa o geni. **Propensión, proclividad, inclinación.**

PROPER, A. adj. Pròxim, lo qu' és prop d' un' altra cosa. **Cercano.**

PROPERIES. f pl. Encontorns. **Cercanías.**

PROPET. adv. dim. ll. y t. Molt prop, a poca distancia de lloch o temps. **Cerquita.**

PROPI, A. adj. Lo que pertany a algú ab dret de poguerne usar com vulgui. **Propio.** || Singular o particular. **Privativo, particular.** || Peculiar de cada hú. **Propio.** || Convenient, a propòsit pera algún fí. **Propio.** || Consecuent, com: *és propi del prudent obrar ab reflexió.* **Propio.** || Meteix, com: *torna ab la propia embarcació ab que se 'n va anar.* **Propio.** || Aquell accident que 's segueix necessariament y és inseparable de la essencia y naturalesa de les coses. **Propio, propiedad.** || Semblant, com: *un retrat és la propia figura del retratat.* **Propio.** || *Gram.* S' aplica al nom que dona a conéixer a un individuu de qualsevulla especie. **Propio.** || m. El correu o moço de peu que s' envía a algú pera portarli alguna noticia o carta de importancia. **Propio, expreso.** || El vici contrari a la pobresa relligiosa, en que incorre 'l que té fet vot y usa d' una cosa com a propia. **Propiedad.** || pl. Els bens comunals que tenen els pobles pera 'ls gastos públichs. **Propios.** || Els bens que té algún particular. **Haberes.** || Persona, individuu, subgecte, com: *enviar un propi a fer un recado.* **Persona.**

FER PROPI D' ALGUNA COSA. fr. Usarla ab la meteixa llibertat que si fos propia. *Mirar como suyo.*

FER UN PROPI. fr. Enviar expressament algú a portar una carta o noticia a un altre. *Despachar un propio.*

PROPIAMENT. adv. m. Ab propietat. **Propiamente.**

PROPICI, A. adj. Favorable, benigne, indulgent. **Favorable, propicio.**

FER PROPICI. fr. Suavisar, aplacar la ira d' algú, fent que 's torni favorable y propici. *Propiciar.*

PROPICIACIÓ. f. La acció agradable a Deu ab que se 'l mou a pietat y misericordia. **Propiciación.** || Sacrifici que s' ofería antigament pera ferse propici 'l cel. **Propiciación.**

PROPICIADOR, A. m. y f. Qui fá propiciacions. **Propiciador.**

PROPICIAMENT. adv. m. Favorablement, benignament. **Propiciamente.**

PROPICIATORI, A. adj. Lo que té virtut pera moure y fer propici. **Propiciatorio.**

PROPIETARI, A. adj. Que té dret de propietat sobre bens immobles, mobles o intelectuals. **Propietario.** || m. HISENDAT.

PROPIETARIAÇ, A. adj. Propietari molt rich. **Propietariazo.**

PROPIETARIAMENT. adv. m. Ab drets de propietat.

PROPIETAT. f. Domini sobre alguna cosa. **Propiedad.** || Hisenda, bens, possessió. **Propiedad.** || Naturalesa, qualitat, força, virtut propia y peculiar de cada hu. **Virtud, propiedad.** || La deguda proporció, naturalitat o perfecció ab que s' usa alguna cosa o se 'n parla. **Propiedad.** || *Fil.* PROPI. || Inclinació, geni, hábit. **Propiedad.** || pl. *Mus.* Les tres menes d' exacorts, que són: *bequadro, natural* y *bemoll.* **Propiedades.**

PROPIETATS FÍSIQUES. Les que 's desenrotllen per l' acció recíproca de les masses, com: *la duresa, la solidesa,* etc. *Propiedades físicas.*

PROPIETATS QUÍMIQUES. Les que 's despleguen per les accions dels cossos baix l' aspecte de llurs accions. *Propiedades químicas.*

PROPIETATS VITALS. Les que dependeixen de la organisació, com la sensibilitat, etc. *Propiedades vitales.*

PROPIÍSSIM, A. adj. sup. Molt propi.

PROPILEU. m. Vestibul, peristil.

PROPINA. f. Quantitat que 's dona per algún travall a més del seu just preu. **Agujetas, propina.**

PROPINACIÓ. f. Acció de propinar.

PROPINAR. v. a. Donar a beure alguna cosa. **Propinar** || Fig. Pegar, com: *li he propinat quatre bofetades.* **Propinar.**

PROPINCH, CA. adj. *Ant.* **Propinquo.**

PROPINCH EN CONSAGUINITAT: PARENT. || APROP.

PROPINQUAMENT. adv. ll. Molt aprop.

PROPINQUOS, A. adj. Aprop. **Cerca.**

PROPINQÜE. adj. Proper, poch llunyadá. **Propincuo.**

PROPINQÜITAT. f. Proximitat d' una cosa ab un' altra. **Aproximación, propincuidad, proximidad, apropincuación.** || La que resulta del parentiu. **Propincuidad.**

PROPINQUÓS, A. adj. Aprop. **Cerca.**

PROPOLIS. m. pl. Materia reinosa d' un color part rogench, ab que les abelles tapen les escletxes y parets interiors de les arnes. **Propóleos.**

PROPONA. f. Beguda composta de ví y mel. **Propona.**

PROPONDRE. v. a. PROPOSAR.

PROPONENT. m. Qui proposa. **Proponente.**

PROPONIMENT. m. PROPÒSIT.

PROPORCIÓ. f. La disposició, conformitat o correspondencia deguda de les parts d' alguna cosa ab el tot de la meteixa. **Proporción, proporcionalidad.** || Aptitut, disposició o capacitat pera alguna cosa. **Proporción.** || *Met.* La semblança, igualtat o analogía entre dues relacions o dues quantitats. **Proporción.** || Certa relació, ordre y conveniencia d' una cosa ab un' altra. **Proporción.** || OCASIÓ.

PROPORCIÓ ARITMÈTICA. Aquella en que 'ls excessos o diferencies dels números de que 's compòn són els meteixos, com: 5 a 7, així 8 a 10, quines diferencies són el número 2. *Proporción aritmética.*

PROPORCIÓ COMPOSTA. La que 's compòn de més de quatre termens principals y per conseqüencia de més de dues raons o relacions. *Proporción compuesta.*

PROPORCIÓ CONTÍNUA. Aquella en que 'l primer terme té la meteixa relació ab el segón, que aquest ab el tercer, etc. *Proporción contínua.*

PROPORCIÓ DIRECTA. Aquella en que 'ls termens comparen directament, és a dir, el primer és al segón com el tercer al quart, etc. *Proporción directa.*

PROPORCIÓ DUPLA. Aquella en que una de les dues quantitats és dues vegades més gran que l' altra, com el 2 ab el 4 y el 4 ab 8, etc. *Proporción dupla.*

PROPORCIÓ GEOMÈTRICA. Aquella en que 'ls antecedents caben en conseqüents o aquestos en aquells un meteix número de vegades, com: 10 és a 5, y 12 és a 6, en que el cocient d' una y altra divisió és el número 2. *Proporción geométrica.*

PROPORCIÓ INVERSA: PROPORCIÓ RECÍPROCA.

PROPORCIÓ MAJOR. *Mus.* Un dels temps que se senyala al principi del pentágrama després de la clau y del carácter del compás major ab un 3 y un 1 sota: significa que de les semibreus que al compás menor sols n' hi entra una, al ternari major n' hi entren tres. *Proporción mayor.*

PROPORCIÓ MENOR. *Mus.* Temps que se senyala al principi del pentágrama y després del carácter del compás menor ab un 3 y un 2 sota; en el compás menor hi entren dues mínimes al compás, en el ternari menor n' hi entren tres. *Proporción menor.*

PROPORCIÓ RECÍPROCA. És quan els termes se comparen inversament, com el segón és al tercer com el quart al primer; el tercer és al segón, com el primer al quart, etc. *Proporción recíproca ó inversa.*

PROPORCIÓ SIMPLE. La que solament se compòn de quatre termes principals y conseqüentment de dues raons. *Proporción simple.*

A PROPORCIÓ. m. adv. Ab correspondencia relativa. *A proporción.*

BONA O DOLENTA PROPORCIÓ. Sol dirse de la sort que trova 'l jove o la donzella al casarse. *Buen ó mal partido.*

ESTAR EN PROPORCIÓ. fr. Esser apte pera algún empleu, dignitat, etc. *Estar en proporción.*

PROPORCIONABLE. adj. Lo que pot proporcionarse. **Proporcionable.**

PROPORCIONADAMENT. adv. m. Ab la deguda proporció. **Proporcionadamente, proporcionablemente.**

PROPORCIONAL. adj. Lo que pertany a la proporció o la inclou. **Proporcional.**

PROPORCIONALITAT. f. La qualitat de lo que és proporcional. || PROPORCIÓ.

PROPORCIONALMENT. adv. m. Ab proporció. **Proporcionalmente, proporcionadamente.**

PROPORCIONAR. v. a. Disposar, ordenar, preparar, acomodar alguna cosa al fí pera que se la destina. **Proporcionar, deparar.** || Confrontar, conformar una cosa ab altra. **Proporcionar.** || Posar en aptitut pera la consecució d'algún fí. **Proporcionar.** || Fer a mans, facilitar. **Proporcionar.**

PROPORCIONARSE. v. r. Amidarse en lo que se intenta o pretèn ab la seua capacitat o mèrit. **Proporcionarse.** || Oferirse ocasió, oportunitat. **Ofrecerse, presentarse, proporcionarse, venirse.**

PROPORCIONAT, DA. p. p. **Proporcionado.** || adj. Competent, a propòsit pera lo que 's necessita. **Proporcionado, proporcionable, conveniente, pintado.**

PROPORCIONISME. f. Sistema basat en la proporció relativa de les coses. **Proporcionismo.**

PROPORCIONISTA. com. Partidari del proporcionisme. **Proporcionista.**

PROPOSADOR, A. m. y f. Qui proposa. **Proponedor, proponente.**

PROPOSAMENT. m. Acció y efecte de proposar. Propuesta. || m. *Ant.* PROPÒSIT.

PROPOSAR. v a. Representar, declarar, fer present. **Proponer.** || Fer propòsit. **Proponer.** || A les escoles posar lo cas, argument o medi. **Proponer.** || Consultar, presentar a algú pera algún empleu. **Proponer, presentar.** || Oferir, com: *proposar* condicions o pactes. **Ofrecer, Proponer.**

L' HOME PROPOSA Y DEU DISPOSA. *Ref. El hombre propone y Dios dispone.*

PROPOSAT, DA. p. p. **Propuesto.** || Senyalat, establert. **Señalado, establecido.**

PROPOSICIÓ. f. L'acte y efecte de proposar. **Proposición.** || Máxima, sentencia, principi, axioma. || Frase, oració breu en que 's diu alguna cosa verdadera o falsa. **Proposición.** || *Mat.* Nom general que se dona a qualsevulla conclusió de la ciencia que 's proposa pera provarla pels seus principis. **Proposición.** || *Ret.* L'assumpte d'un discurs. **Proposición.** || Cada una de les parts d'un silogisme. **Proposición.** || *Lle. mer.* Acció y efecte de proposar alguna cosa a un altre, o d'induirlo a fer allò que se desitja.

PROPOSICIÓ DE CORTS. Discurs ab que obría les corts el monarca d'Aragó, en lo que parlava dels motius que l'havíen precisat a convocarles, lo que n'esperava, y dels assumptes generals del regne. Regularment lo contestava l'arquebisbe de Tarragona. *Proposición de cortes, discurso de la corona.*

LLENÇAR UNA PROPOSICIÓ. fr. Dir alguna proposició en la conversa o discurs. *Soltar, echar una proposición.*

PROPÒSIT. m. Designi, intenció. **Propósito.** || La materia de que 's tracta o que s'entèn. **Propósito.** || Resolució, ánim ferm de fer alguna cosa. **Propósito, intento, intención.**

A PROPÒSIT. m. adv. Al cas, pera 'l fí que 's desitja. *A propósito, de perilla, oportuno, tempestivo, enderezado.* || EXPRESSAMENT. || CONTINUACIÓ. || En lo seu lloch y temps. *En su lugar y tiempo; á tiempo.*

DE PROPÒSIT. m. adv. Ab intenció determinada, o voluntariament. *De propósito, de pensado, á sabiendas, estudiosamente, exprofeso, á caso hecho.*

ESGARRIARSE DEL PROPÒSIT. fr. Apartarse del intent o del assumpte. *Salirse de la parra.*

FER PROPÒSIT. fr. PROPOSAR.

FORA DE PROPÒSIT. m. adv. Sense vindre al cas, fora de temps y oportunitat. *Fuera de propósito, desapropositado.*

SER A PROPÒSIT. fr. Convindre pera algún fí. *Ser á propósito, conducir.*

PROPOSITOR, A. m. y f. Qui proposa.

PROPOST, A. adj. PROPOSAT.

PROPOSTA. f. La proposició o especie que 's proposa a algú pera algún fí. **Propuesta.** || La presentació d'una o més personas que 's fa al superior pera algún empleu o benefici. **Propuesta.** || La consulta que 's fa d'algún assumpte o negoci a la persona o corporació que l'ha de resoldre. **Propuesta.**

PROPPASSAT, DA. adj. **Próximo pasado.**

PROPRETOR. m. **Magistrat romá reelegit pretor. Propretor.**

PROPRI, A. adj. PROPI.

PROPRIAMENT. adv. PROPIAMENT.

PROPRIETARI, A. m. y f. PROPIETARI.

PROPRIETARIAMENT. adv. PROPIETARIAMENT.

PROPRIETAT. f. PROPIETAT.

PROPTOM. m. *Med.* Prolongació extranatural de alguna part del cos. **Próptomo.**

PROPTOSIS. f. *Med.* Descens o desviació d'alguna part del cos. **Proptosis.**

PROPUGNACLE. m. y

PROPUGNACUL. m. **Fortalesa, baluart, muralla.**

PROPUGNAR. v. a. **Batallar, defensar, etc.**

PROPULSA. f. REPULSA.

PROPULSADOR, A. PROPULSOR.

PROPULSAR. v. a. REPULSAR.

PROPULSIÓ. f. REPULSIÓ.

PROPULSIU. adj. REPULSIU.

PROPULSOR. m. *Mar.* Mecanisme impulsat per un motor posat dins del barco y quin punt de descans es l'aigua, com els rems, les rodes de paletes, l'hèlix, etc. **Propulsor.**

PRORATA. f. PRORRATA.

PRÒROGA. f. PRORROGA.

PROROGAR. v. a. y derivats. PRORROGAR.

PROROMPRE. v. a. PRORROMPRE.

PRORRATA. f. Part que toca a cada hú de lo que se reparteix entre varis, tret lo compte proporcionalment al més o al menys que cada hú deu rebre o pagar. **Prorrata.**

PRORRATEIG. m. Separació, repartició d' un tot entre varies persones, segons lo que a cada una li toqui. **Rateo, prorrateo.**

PRORRATEJAR. v. a. Repartir proporcionalment alguna cosa entre molts. **Ratear, prorratear.**

PRORRATEJAT, DA. p. p. **Rateado, prorrateado.**

PRÒRROGA. f. Dilació o allargament d' alguna cosa per algún temps més que 's fixa. **Prórroga.**

PRORROGABLE. adj. Lo que 's pot prorrogar. **Prorrogable.**

PRORROGABLEMENT. adv. D' una manera prorrogable.

PRORROGACIÓ. f. PRÒRROGA.

PRORROGAR. v. a. Diferir, allargar alguna cosa per algún temps més. **Prorrogar.**

PRORROGAT, DA. p. p. **Prorrogado.**

PRORROMPENT. p. a. **Prorrumpido.**

PRORROMPRE. v. n. Sortir ab ímpetu o furia alguna cosa. **Prorrumpir.** || *Met.* Proferir, llençar repentinament y ab força alguna veu, suspir o cosa que mostri 'l dolor o algún efecte del ánim. **Prorrumpir.**

PRORROMPUT. p. p. **Prorrumpido.**

PRORRUMPINT. p. a. **Prorrumpiendo.**

PRRORUMPIT. p. p. **Prorrumpido.**

PROSA. f. La locució o oració corrent o escrit no lligat a regles de vers. **Prosa.** || A la missa es la seqüencia qu'en algunes solemnitats se diu o 's canta després de la Epístola. **Prosa.**

PROSADOR, A. m. y f. Qui escriu en prosa. Qui fa narracions en prosa. **Prosador, novelador.**

PROSAICH, CA. adj. Pertanyent a la prosa o a lo qu'está en prosa. **Prosaico.** || Sol dirse de la narració en vers o prosa mancada de idealitat, de bellesa o de sentiment. **Prosaico.**

PROSAICAMENT. adv. m. D'una manera prosaica. **Prosaicamente.**

PROSAISME. La condició de prosaich, en el sentit de mancat de bellesa y idealitat. **Prosaismo.**

PROSAPIA. f. PROSSAPIA.

PROSAPODOSIS. f. *Met.* Figura que consisteix en afegir a cada proposició que s' enumera la prova, concebuda en poques paraules. **Prosapódosis.**

PROSCENI. m. Seti del teatre devant de la escena entre aquesta y la orquesta, ont se posen els actors. **Proscenio.**

PROSCÈNICH, CA. adj. Lo corresponent al prosceni. **Proscénico.**

PROSCRIPCIÓ. f. Acte y efecte de proscriure. **Proscripción.** || *For.* Ban en que 's declarava a algú

públich malfactor y 's donava facultat a qualsevol pera matarlo o s' ofería un premi a qui l' entregués viu o mort. **Proscripción, encartamiento.**

PROSCRIPT, A. adj. PROSCRIT.

PROSCRIPTOR, A. Qui proscriu. **Proscriptor.**

PROSCRIT, A. p. p. **Proscrito.** || adj. y s. DESTERRAT.

PROSCRIURE. v. a. Desterrar a algú, condemnarlo ab la pèrdua y confiscació de béns. **Proscribir.** || Declarar a algú malfactor autorisant la seua mort per qualsevol. **Proscribir, encartar.**

PROSECTOR. m. *Med.* L' encarregat de preparar els cadavres pera les lliçons d' anatomía. **Prosector.**

PROSEGUIR. v. a. PROSSEGUIR.

PROSÈLIT. m. PROSSELIT.

PROSELITISME. m. PROSSELITISME.

PROSENCH, CA. adj. PROSAICH.

PROSFISIS. f. *Med.* Malaltía de les palpebres. **Prosfisis.**

PROSFÍTICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent a la prosfisis. **Prosfítico.**

PROSISTA. m. Qui escriu en prosa. **Prosador, prosista.**

PROSODIA. f. Part de la gramática que senyala els accents y la pronunciació de les sílabes. **Prosodia.** || POESÍA.

PROSÒDICAMENT. adv. D'una manera prosòdica, desde 'l punt de vista prosòdich.

PROSÒDICH, CA. adj. Lo pertanyent a la prosodia. **Prosódico.**

PROSONOMASIA. f. *Ret.* Figura que 's funda en la semblança de les veus. **Prosonomasia.**

PROSOPALGIA. f. *Med.* Certa malaltía de la cara. **Prosopalgia.**

PROSOPÁLGICH, CA. adj. Lo pertanyent a la prosopalgia. **Prosopálgico.**

PROSOPIS. f. *Bot.* Mena de plantes de les lleguminoses, mimoses y saponaries, que comprèn varis arbustes, quin fruit s' utilisava abans pera blanquejar la roba. **Prosopis.**

PROSOPÒGRAF. m. Qui 's dedica a la prosopografía. **Prosopógrafo.**

PROSOPOGRAFÍA. f. Descripció dels trets de la cara d' una persona o d'algúa animal. **Prosopografía.**

PROSOPOGRÁFICH, CA. adj. Corresponent a la prosopografía. **Prosopográfico.**

PROSOPOPEYA. f. PROSSOPOPEYA.

PROSOPOSIS. f. *Med.* Expressió facial o de la fesomía. **Prosoposis.**

PROSPECTE. m. Anunci, exposició breu d' alguna obra, funció o escrit. **Prospecto.**

PRÒSPER, A. adj. Feliç, favorable, ditxós, afortunat. **Próspero.** || m. n. p. d' home. **Próspero.**

PROSPERADOR, A. Qui o lo que prospera.

PRÒSPERAMENT. adv. m. Ab prosperitat y fortuna. **Prósperamente.**

PROSPERAR. v. n. Fer fortuna, aumentar en béns, fama, etc. Millorarse. **Florecer, prosperar.** || v. a. p. u. PROTEGIR.

PROSPERÍSSIM, A. adj. sup. **Prosperísimo.**

PROSPERITAT. f. Millora, ditxa felicitat, fortuna. **Prosperidad.**

PROSSAPIA. f. Ascendencia, llinatge o generació d' algú. **Prosapia, progenie, progenitura.**

PROSSECUCIÓ. f. Acte y efecte de prosseguir. **Prosecución, proseguimiento.** || Seguiment, continuació. **Prosecución.**

PROSSEGUIBLE. adj. Lo que 's pot prosseguir. **Proseguible.**

PROSSEGUIDOR, A. m. y f. Qui prossegueix lo començat.

PROSSEGUIMENT. m. L' acte y efecte de prosseguir. **Proseguimiento.**

PROSSEGUIR. v. a. Continuar, seguir fent lo que 's feia. **Proseguir.** || Passar avant en el camí començat **Proseguir.**

PROSSEGUIT, DA. p. p. **Proseguido.**

PROSSELENI, A. adj. Lo que se suposa que existí abans que la lluna. **Proseléneo.**

PROSSÈLIT. m. El convertit a la fe. **Prosélito.** || Partidari que 's guanya pera alguna idea o causa. **Secuaz, prosélito.**

PROSSELITISME. m. Desitg o zel per fer prossèlits. **Prosselitismo.**

PROSSENCA. f. y

PROSSENCH. m. Ermita o casa de camp ont anaven a resar els jueus. **Prosenca.**

PROSSENQUIMA. m. *Bot.* Varietat de teixit celular vegetal. **Prosenquima.**

PROSSIMIÁ, NA. adj. *Zool.* L' animal paregut a la mona.

PROSSOPOPEYA. f. *Ret.* Figura per la que l' orador o poeta fingeix varies persones, fent parlar als ausents, als morts, als animals y fins a les coses inanimades. **Prosopopeya.** || *Fam.* Afectació de gravedat, esplendor, lluiment o gala. **Prosopopeya.**

PROSTAFÉRESIS. f. *Astron.* La diferencia entre 'l lloch o moviment mitg y 'l verdader o aparent d' un astre. **Prostaféresis.**

PROSTASIS. f. *Med.* Superioritat d' un humor del cos sobre 'ls demés. **Prostasis.**

PRÒSTATA. f. *Anat.* Cos glandulós situat a la unió de la bufeta ab la uretra, en el varó. **Próstata.**

PROSTATALGIA. f. *Med.* Dolor a la pròstata. **Prostatalgia.**

PROSTÁTICH, CA. adj. *Med.* Corresponent a la prostasis. **Prostático.**

PROSTATITIS. f. *Med.* Inflamació de la pròstata. **Prostatitis.**

PROSTATOCELE. m. *Med.* Trencadura de la pròstata. **Prostatocele.**

PROSTATONCIA. f. *Med.* Tumefacció de la pròstata. **Prostatoncia.**

PROSTEM. m. Apendix de diverses formes que 's veuen en el naç de diferents mamífers. **Prostomo.**

PROSTERNACIÓ. f. Acció y efecte de prosternar y de prosternarse. **Prosternación.**

PROSTERNAMENT. m. PROSTERNACIÓ.

PROSTERNAR. v. a. Fer agenollar a algú. **Prosternar.** || Inclinar el cos pera saludar. **Prosternar.**

PROSTERNARSE. v. r. Agenollarse. Inclinar el cos cap a terra reverenciant. Humiliarse. **Prosternarse.**

PROSTERNAT, DA. p. p. y adj. Agenollat, humiliat. **Prosternado.**

PROSTÈTICH, CA. adj. Calificatiu de la lletra afegida al principi d' una paraula, v. g. *arrocegar* per *rocegar.*

PROSTETIS. f. *Ret.* Figura que consisteix en afegir una llètra al principi d' una paraula sense cambiarli 'l sentit. **Prostetis.** || *Med.* Operació per la qual s' afegeix al cos humá una part que li falta. **Prostetis.**

PROSTITUCIÓ. f. L' acte y efecte de prostituir o de prostituirse. **Prostitución.**

PROSTITUIR. v. a. Exposar públicament a tot gènero de torpesa o sensualitat. **Prostituir.** || v. r. Abandonarse, entregarse, donarse a la lascivia. **Prostituirse.**

PROSTITUIT, DA. p. p. del verb *prostituir.* || Envilit, corromput.

PROSTITUT, A. adj. PROSTITUIT.

PROSTITUTA. f. Bagassa, dona pública. Ramera. Prostituta.

PROTAGONISTA. m. y f. El personatge principal en qualsevulla fábula dramática. **Protagonista.**

PROTASI. n. p. **Protasio.**

PRÒTASIS. f. La primera part del drama en la que s' entaula l' acció, y 's donen a conéixer els carácters y interessos dels seus personatges. **Prótasis.** || *Ret.* La primera part del período compost fins ont comença a baixar lo sentit. **Prótasis.**

PROTECCIÓ. f. Defensa, patrocini, ampar, favor. **Protección, patrocinio, auspicio, clientela, asilo, apoyo, égida.** || f. Sistema d' economía política que sense ferse esclau d' una llibertat ni d' una proibició sistemátiques, admet totes aquelles disposicions que tendeixen a protegir la industria nacional y fomentar el seu avenç, o sía a aumentar les forces productores del país, en lo que estriba la riquesa y la independencia material y política. **Protección.**

PROTECCIONISME. m. Sistema protector dels productes indígenes.

TROTECCIONISTA. adj. Qui en economía política és partidari del sistema protector o de la protecció industrial. **Proteccionista.**

PROTECTOR. m. Qui defensa o ampara a algún desvalgut. **Protector, patrono, patrón, valedor, tutelar, tutor, lado.** || Qui per ofici cuida dels drets y interessos d' alguna comunitat o relligió. **Protector.** || pl. *Met.* Valedors. **Brazos.**

PROTECTORA. f. **Protectora, protectriz.**

PROTECTORAT. m Cárrech o empleu de protector. **Protectoría.** || Protecció que dispensa un Estat civilisat a un país més atrassat. **Protectorado.**

PROTECTORI, A. adj. Lo pertanyent a la protecció. **Protectorio.**

PROTECTORÍA. f. Cárrech de protector. **Protectorado.**

PROTECTRIU. adj. y s. Que o qui protegeix.

PROTEGIDOR, A. m. y f. Qui protegeix.

PROTEGIR. v. a. Afavorir, amparar, defendre a algú, tenintlo baix la seua protecció. **Proteger.**

PROTEGIT, DA. p. p. **Protegido.**

PROTEICH, CA. Cambiable de forma, modo, etc.

PROTEÍNA. f. Principi pur, privat de totes les sals alcalines de la fibrina y de l' albúmina. S' obté fent bullir en lleixiu de potassa la fibrina, l' albúmina y la casseína extretes de les materies animals o vegetals y saturant el líquit ab un àcit. **Proteína.**

PROTEÍTA. f. *Min.* Varietat d' idocrassa de color vert d' oliva. **Proteíta.**

PROTERV, A. adj. Obstinat en la maldat. **Protervo.**

PROTERVAMENT. adv. m. Ab protervia. **Protervamente.**

PROTERVIA. f. Obstinació en la maldat. **Protervia, protervidad.**

PROTERVITAT. f. Maldat, dolentería. **Protervidad.**

PROTESIS. f. *Cir.* Operació per medi de la qual s' afegeix al cos algún mecanisme supletori de les parts que li falten. **Protesis.** || *Gram.* Metaplasma que consisteix en posar una o més lletres eufònjques al començament d' una paraula. **Protesis.**

PROTEST. m. Acte y efecte de protestar. **Protesto.**

PROTEST. m. Acta notarial fent constar la manca d' acceptació o de pago del document de giro. **Protesto.**

PROTESTA. f. *For.* Declaració jurídica que 's fa pera no perjudicar el dret que un té. **Protesta, protestación, obtestación.** || Promesa ab asseveració de fer alguna cosa. **Protesta.** || Al comers és l' acte y efecte de protestar lletres. **Protesto.** || PROTEST.

PROTESTABLE. adj. Que pot o deu protestarse. **Protestable.**

PROTESTACIÓ. f. PROTESTA. 1. || Declaració del ánim ferm qu' algú té de fer alguna cosa. **Protestación.**

PROTESTACIÓ DE LA FE. L' acte qu' algú fa pera confessar y ensenyar públicament les veritats de la fe catòlica. *Protestación de la fe.*

PROTESTADOR, A. m. y f. Qui protesta **Protestador.** || adj. Mereixedor de protesta. **Protestable.**

PROTESTANT. p. a. Qui protesta. **Protestante.** || m. y adj. Qui segueix la relligió reformada o qualsevulla de les seues sectes o lo pertanyent a aquests sectaris. **Protestante.**

PROTESTANTISME. m. Secta dels protestants. **Protestantismo.**

PROTESTAR. v. a. Declarar l' ánim qu' algú té respecte a fer alguna cosa. **Protestar.** || Assegurar alguna cosa ab força y eficacia. **Protestar.** || Amenaçar ab algún cástich o dany. **Protestar.** || *For.* Declarar violencia, temor o ilegalitat, pera que no li segueixi perjudici a algú de lo que s' executa.

PROTESTAR LA FE. fr. Confessar públicament la fe y creencia qu' algú professa y en que desitja viure. *Protestar.*

PROTESTAR UNA LLETRA. fr. Al comers significa que no s' ha pagat al seu degut temps. *Protestar una letra.*

PROTESTAT, DA. p. p. **Protestado.**

PROTESTATARI, A. m. y f. Qui protesta.

PROTESTATARIAMENT. adv. Ab protesta, protestant.

PROTESTATIU, VA. adj. Qui protesta o declara alguna cosa o 'n dona testimoni. **Protestativo.**

PROTEU. m. *Mit.* Un deu marí. **Proteo.** || *Met.* L' home que cambía sovint d' opinions. **Proteo.**

PROTIODUR. m. *Quím.* Primer grau de combinació d' un cos simple ab el iodo. **Protioduro.**

PROTIPOGRÁFICH, CA. adj. Lo qu' és anterior a la invenció de la imprempta. **Protipográfico.** || Lo que solament conté documents anteriors al invent de la imprempta. **Protipográfico.**

PROTO. m. Veu grega que significa primer de la seua mena y entra en la composició d' altres veus de la nostra llengua. **Proto.**

PROTOBROMUR. m. *Quím.* Primer grau de combinació d' un cos simple ab el bromo metallòidich. **Protobromuro.**

PROTOCARBONAT, DA. adj. *Quím.* Se diu del hidrògen quan está combinat ab la primera de les proporcions de carbono. **Protocarbonato.**

PROTOCARBUR. m. *Quím.* Primer grau de combinació d' un cos simple ab el carbono. **Protocarburo.**

PROTOCARBURAT, DA. adj. *Quím.* Lo qu' está en estat de protocarbur. **Protocarburado.**

PROTOCIANUR. m. *Quím.* Primer grau de combinació d' un cos simple ab el cianògen. **Protocianuro.**

PROTOCLORUR. m. *Quím.* Primer grau de combinació d' un cos simple ab el cloro. **Protocloruro.**

PROTOCLORUR DE MERCURI. *Quím.* Nom tècnich dels calomelans o mercuri dols. *Protocloruro de mercurio.*

PROTOCLORURAT, DA. adj. *Quím.* Qu' está en estat de protoclorur. **Protoclorurado.**

PROTOCOL. m. Llibre en que 'ls notaris guarden pêl seu ordre els registres de les escriptures que te-

nen al seu poder, a fí de poguerles trobar quan les necessiten. **Protocolo.**

PROTOCOLAR. v. a. PROTOCOLISAR.

PROTOCOLAT, DA. p. p. y adj. PROTOCOLISAT.

PROTOCOLISAR. v. a. Posar al protocol. **Protocolar, protocolizar.**

PROTOCOLISAT, DA. Registrat al protocol. **Protocolizado.**

PROTODIABLE. m. Primer y més gran diable. **Protodiablo.**

PROTOENCANTADOR. m. Primer encantador o bruixot.

PROTOFLUORUR. m. *Quím.* Primer grau de combinació d' un cos simple ab el fluor. **Protofluoruro.**

PROTOFOSFORAT, DA. adj. *Quím.* Que té l' estat de protofósfor. **Protofosforado.**

PROTOFÓSFOR. m. *Quím.* Primer grau de combinació del fósfor ab un cos simple. **Protofósforo.**

PROTÒGALA. f. *Med.* Primera llet d' una partera. **Protógala.**

PROTÒGEN. m. Qu' ha sigut produit primer: el primer home. **Protógeno.**

PROTOGINA. *Min.* Roca composta de feldespat, ordinariament blanch, y de silicat vert de magnesia. **Protogina.**

PROTOHIDRIODUR. m. *Quím.* Primer grau de combinació del yodur d' hidrògen ab un cos simple. **Protohidrioduro.**

PROTOHISTORIA. f. *Arqueol.* Ciencia que tracta de les civilisacions antigues d'un temps del que no'n tenim cap o molt poques noticies històriques. **Protohistoria.**

PROTOHISTÒRICH, CA. adj. Pertanyent a la protohistoria. **Protohistórico.**

PROTOMÁRTIR. m. y f. El primer mártir. **Protomártir.**

PROTOMEDICAT. m. Tribunal qu' examinava la suficiencia dels que 's volien passar metges. **Protomedicato.** || L' empleu, cárrech y dignitat de protomèdich. **Protomedicato.**

PROTOMEDICH. m. Protometge, o metge del rei.

PROTOMETGE. m. Primer metge. **Protomédico.**

PROTOMENESCAL. m. Primer menescal. **Protoalbeitar.**

PROTOMENESCALÍA. f. Cárrech de primer manescal. **Protoalbeiterato.**

PROTOMISERIA. f. Gran miseria, miseria extrema.

PROTONITRAT DE MERCURI. *Quím* Sal, producte sempre del art; se presenta en crestalls prismátichs, blanchs, de gust acre y restringent, inodor y molt pesant. **Protonitrato de mercurio.**

PROTONOTARI. m. El primer y principal dels notaris y cap d' ells, o 'l qui despatxa ab el príncep y refrenda les seues cèdules, despaigs y privilegis. **Protonotario.**

PROTONOTARI APOSTÒLICH. Dignitat eclesiástica ab honors de prelacía, que 'l papa concedeix a algún clergue, y l' habilita pera que pugui conéixer en les causes que 'l delega. *Protonotario apostólico.*

PROTONOTARIAT. m. Cárrech de protonotari. **Protonotariato.**

PROTOPAPA. m. Primer papa. || Gran sacerdot grech.

PROTOPATIA. f. La primera malaltía que 's té.

PROTORGÁNICH, CA. adj. *Geol.* Se diu dels terrens que contenen restos de cossos organisats. **Protorgánico.**

PROTOSELENIUR. m. *Quím.* Primer grau de combinació d' un cos simple ab el seleniur. **Protoseleniuro.**

PROTOSSULFUR. m. *Quím.* Primer grau de combinació d' un cos simple ab el sofre. **Protosulfuro.**

PROTOTARTRAT DE MERCURI Y POTASSA. Sal doble, producte del art, de color cendrós quan se seca; s' obté crestallisada en peces quadrangulars, de gust fresch, picant y metállich; és molt soluble ab aigua en totes proporcions, tant si és freda com si és calenta. **Prototartrato de mercurio y de potasa, tartrato potásico de mercurio.**

PROTOTIP. m. Original, model o primer motllo ab que 's fà una figura o qualsevulla altra cosa. || Model de bellesa o perfecció. **Prototipo.**

PROTOTÍPICH, CA. adj. Pertanyent al prototip. **Prototípico.**

PROTOTIPO. m. PROTOTIP.

PROTOXIDAT, DA. adj. *Quím.* Que 's troba al estat de protòxit. **Protoxidado.**

PROTÒXIT. m. *Quím.* Primer grau de combinació d' un cos simple ab l' oxígen. **Protóxido.**

PROTOYODUR. m. *Quím.* Primer grau de combinació d' un cos simple ab el yodo. **Protoyoduro.**

PROTOYODUR DE MERCURI. Compost, producte del art; forma una massa polsosa, d' un groch verdós, inodora, de gust algún tant metállich, descomponible per la llum, insoluble ab l' aigua y l' alcofoll, soluble al èter; se redueix a vapors grochs pêl calor. *Protoyoduro de mercurio.*

PROTOZOARI, A. adj. *Zool.* Se diu dels animals que tenen la conformació més senzilla y 's consideren com els primers de tots. **Protozoario.**

PROTRÈPTICH. m. Colecció de consells o be exhortacions. **Protréptico.**

PROTRIGIES. f. Festes de Bacus que se celebraven pêl veremar.

PROTUBERANCIA. f. Bony, part sortida d' alguna cosa. **Protuberancia.** || Cada una de les eminencies rodones que sobressurten dels ossos y també perllongacions y eminencies del cervell.

PROTUTOR. m. Primer tutor.

PROU. m. Profit, be, pro, utilitat. **Pro, provecho.**

PROU. adv. Denota 'l cabal motiu, seguretat o facilitat ab que 's pot fer alguna cosa, com: *prou pot gastar, prou pot estar alegre.* **Bien.** || Expressa quant se desitja, o 'l gust ab que 's logra, y quant de bona gana 's reb alguna cosa, com: *prou ho voldria, prou li agrada, prou ho estima.* **Bien.** || Expressa la eficacia ab que 's fà alguna cosa, com: *prou ho procura, prou li explica.* **Bien.** || S' usa regularment pera respondre afirmant. **Sí, cierto, seguramente.** || Bastant. **Bastante, suficiente.** || m. PARABÉ, ENHORABONA. || PROFIT, BÉ, UTILITAT, PRO. || adj. *Ant.* Home de bé, íntegre, honrat. **Probo.**

PROU ÉS CERT, PROU ÉS BEN CERT. *Loc.* Serveix pera afirmar o donar per segura alguna cosa. *Seguramente, segurísimamente; bien cierto es.*

HOME DE PROU. Home de profit y d' honradesa. *Homdre de pro.*

PROUS. adj. *Ant.* PROFITÓS. || m. pl. *Ant.* PROHOMS, PROMS.

PROVA. f. PROBA.

PROVAR. v. a. y derivats. PROBAR.

PROVECTE, A. adj. Antich, avençat o qu' ha aprofitat en alguna cosa. **Provecto.** || VELL.

PROVEHIR. v. a. y derivats. PROVEIR.

PROVEIDÍSSIM, A. adj. sup. **Proveidísimo.**

PROVEIDOR, A. m. y f. Qui proveeix. **Abastecedor, proveedor, provisor, surtidor.**

PROVEIDORIA. f. Cárrech de proveir als exèrcits, colegis, etc.

PROVEIMENT. m. L' acte y efecte de proveir. **Proveimiento.**

PROVEIR. v. a. Previndre, preparar, amanir, tin-

dre a punt els queviures o altres coses necessaries pera algún fi. Acopiar, proveer, abastecer, habilitar, avituallar, bastimentar. || Donar o conferir alguna dignitat o empleu. Proveer. || Despatxar judicialment alguna súplica, aute, etc. Proveer. || Disposar, manar, o dirigir alguna dependencia. Proveer. || Posar en bon ordre, donar providencia pera les seues coses, tindre en compte. Proveer. || Munir. || Parlant de coses morals és donar, comunicar, com: *el cel l' ha proveit d' un feliç enteniment.* Proveer.

PROVEIRSE. v. r. Previndres. || Procurarse lo que 's pot necessitar, tan per les necessitats materials com per les morals. Proveerse.

PROVEIT, DA. p. p. Proveído, provisto. || m. Aute o providencia dictada pél jutge. Proveído.

PROVENÇA. *Geog. y Hist.* Provincia y antich comtat del Mitjorn de França, que al N. tenía per límit el Delfinat, al E. les estribacions alpines y el Var, al S. el Mediterrani y al O. el Rose. Varen habitarla primer els liguris y després els massaliotis. Els romans la conqueriren 122 anys abans de Crist anomenantla *provincia*, això és, país vençut Al sigle V, se 'n feren amos els visigoths, y després la reuniren els franchs al seu territori. Després de la mort de Carlemany, la Provença, va separarse de França anomenantse com a estat independent d' Arlès fins ja entrat el sigle XI en quin temps va ésser unida a la Germania. Ab motiu del cassament de Na Dolça de Provença ab el comte de Barcelona Ramon Berenguer III al any 1112, va ésser unit aquell territori al comtat de Barcelona, servant de llavors les meteixes tradicions, llengua y costums de Catalunya. A mitjans del sigle XIII l' hereua del comtat de Provença va casarse ab Carles germá de Sant Lluis de França, passant de nou aquell estat a reunirse ab el de la monarquía francesa, essent declarada en 1486, una de les provincies de son regne per En Lluis XI. Ara forma el departament de les Boques del Rose, del Var y part del de Vaucluse y un petit territori inclòs al Drome.

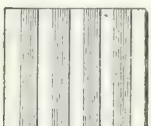

Escut de Provença

PROVENÇA. m. Norest, vent. Nordeste. || PROVINCIA en antich catalá.

PROVENÇÁ, NA. adj. PROVENÇAL.

PROVENÇAL. adj. y s. Natural de la Provença. || Pertanyent al antich estat aixís anomenat. || m. *Filol.* Llengua d' oc, qu' és la parlada en aquella antiga regió. Avui está molt afraneesada y pervertida separantse molt de la catalana.

PROVENÇALISAR. v. a. y derivats. Entre 'ls felibres del Mitgdía de França s' emplea aquest verb per designar la influencia que 'ls poetes provençals exerceixen sobre les demés branques de la llengua d' oc, a les que procuren imposar la gramática provençal moderna fent que 'l seu dialecte siga 'l prototipo de tots.

PROVENÇALISME. m. Tendencia dels autors a fer predominar el dialecte provençal. || Amor a Provença y a tot lo que li és propi. || Mot provençal introduit en altra llengua. Provenzalismo.

PROVENÇALISTA. adj. Partidarí del predomini de Provença y de la seua llengua entre les altres germanes. || Aficionat als estudis provençals. Provenzalista.

PROVENÇALS. *Geog.* SANT MARTÍ DE PROVENÇALS.

PROVENÇANA. *Geog.* SANTA EULARIA DE PROVENÇANA.

PROVERBI. m. Adagi, refrá, sentencia. Proverbio. || pl. Llibre de la Sagrada Escriptura que conté varies sentencies de Salomó. Proverbios.

USAR DE PROVERBIS. fr. Ferne us molt freqüentment. *Proverbiar.*

PROVERBIAL. adj. Pertanyent al proverbi y a lo que l'inclou. Proverbial. || Corrent, que ja és costum.

PROVERBIALMENT. adv. m. En forma de proverbi, com a proverbi. Proverbialmente.

PROVERBIAR. v. a. Usar molt de proverbis.

PROVERBISTA. *Com.* Qui sempre usa de proverbis. Refranero.

PRÒVI. adj. PRÓVIT.

PROVIDAMENT. adv. m. En abundancia, ab diligencia. Próvidamente.

PROVIDENCIA. f. Disposició anticipada o prevenció que condueix a conseguir algún fi. Providencia. || Disposició que 's pren en algún cas succeit, pera remeyar el dany que 'n pot esdevenir. Providencia. || Per antonomasia s' entén la de Deu. Providencia. || La disposició, ordre o estat actual de les coses Providencia.

PROVIDENCIAL. adj. Pertanyent a la Providencia o lo que la inclou. Providencial.

PROVIDENCIALMENT. adv. m. D' una manera providencial. Providencialmente. || Provisionalment, entretant. Provisionalmente.

PROVIDENCIAR. v. a Dictar, donar o pendre providencies. Providenciar.

PROVIDENCIEJAR. v. a. Dictar disposicions o preparatius per lo que puga succeir. Providenciar.

PROVIDENÇA. f. PROVIDENCIA.

PROVIDENT, A. adj. Avisat, preparat, provist.

PROVINCIA. f. La part d' un regne o nació que 's governa en nom del govern central per un delegat d' aquest dit governador. Provincia. || Parlant d' ordres relligioses el número de convents que compòn el districte del provincial. Provincia.

PROVINCIÁ, NA. adj. Natural d' una provincia que no sigui la de la capital del Estat. Provinciano. || Pertanyent a la provincia o als seus naturals. Provinciano.

PROVINCIAL. adj. Lo pertanyent a alguna provincia. Provincial. || m. Superior que governa tots els convents d'una provincia. Provincial.

PROVINCIALAT. m. Empleu, ofici, dignitat de provincial. Provincialato. || El temps que dura dita dignitat o cárrech. Provincialato.

PROVINCIALISME. m. Esperit de provincia. Provincialismo. || Aire o costum de provincia. Provincialismo. || *Fil.* Paraula que sols s' usa en una provincia. Provincialismo.

PROVINCIALITAT. f. Qualitat de lo provincial. Provincialidad.

PROVINCIALMENT. adv. D' una manera provincial.

PROVINCIANAMENT. adv. D' una manera provinciana.

PROVINDRE o PROVENIR. v. n. Originarse una cosa d' un' altra, treuren origen. Provenir. || Naixer, venir, arribar. Dimanar, provenir, nacer, venir, descender, salir, resultar.

PROVINENT. adj. Prop, següent. || p. a. Lo que pervé o s' origina d' un' altra cosa. Proveniente.

PROVINGUT, DA. p. p. De provindre. Provenido.

RROVISIÓ. f. Prevenció de manteniments o d' altres coses que 's guarden a algún lloch pera quan se necessitin. Acopio, provisión, abasto, bastimento, abastecimiento, prevención, despensa. || Los manteniments o coses previngudes. Provisión. || L' acte de proveir o despatxar el jutge alguna demanda. Provisión. || La acció de conferir algún empleu, dignitat, etc. Provisión, proveimiento. || PROVIDENCIA.

PROVISIÓ DE PÁ. La quantitat de pá que's recull pera que no escassegi. *Panática.*

PROVISIÓ PERA 'L CAMÍ. La provenció en especie o en diner de lo necessari pera mantindres durant el viatge. *Viático.*

PROVISIÓ PERA 'LS PASTORS. Provisió de queviures ab que 's proveeix als pastors pera alguns dies. *Hatería.*

PROVISIONADOR, A. m. y f. PROVEIDOR.

PROVISIONAL. adj. Lo que 's mana o 's fa interinament. **Provisional.**

PROVISIONALMENT. adv. m. D'una manera provisional o interina. **Provisionalmente, interinamente, entretanto, por pronta providencia.**

PROVISIONAR. v. a. PROVEIR.

PROVISOR. m. Jutge eclesiástich, vicari general. **Provisor.**

PROVISORAT. m. Provisoría.

PROVISORI, A. adj. Que deu judicarse ab provisió. **Provisorio.**

PROVISORÍA. f. Empleu o dignitat de provisor. **Provisorato, provisoría.**

PROVIST, A. p. p. irr. De proveir. PROVEIT.

PRÔVIT, DA. adj. Prudent, cuidadós, dilligent.

PROVOCACIÓ. f. Acte y efecte de provocar. **Provocación.**

PROVOCADOR, A. m. y f. Qui provoca. **Provocador, provocativo.**

PROVOCADORAMENT. adv. m. D' una manera provocadora. **Provocadoramente.**

PROVOCAR. v. a. Excitar, induir a algú a fer alguna cosa. **Excitar, provocar, incitar, picar, chocar.** || Irritar a algú ab paraules o obres, excitarlo pera que s' enfadi. **Provocar.** || DESAFIAR. || Moure, intentar, com: *provocar* a riure. **Provocar.**

PROVOCAT, DA. p. p. **Provocado.**

PROVOCATIU, VA. adj. Lo que té virtut o eficacia pera provocar. **Provocativo, iniciativo, ocasionado.** || La persona provocadora. **Provocativo.**

PROVOCATIVAMENT. adv. m. D'un modo provocatiu. **Provocativamente.**

PRÒXIM, A. adj. Proper, lo qu' es a poca distancia. **Próximo, propincuo, vecino.** || Prop de succeir alguna cosa. **Inminente, prójimo.** || PROISME.

PRÒXIMAMENT. adv. m. Ab molt poca distancia de temps. **Próximamente.**

PROXIMITAT. f. Properia, inmediació. **Proximidad.**

PROYECCIÓ. f. PROGECCIÓ.

PROZOICH, CA. adj. Anterior a la vida animal. **Prozoyco.**

PRU *Ter. aranès.* PROU.

PRUDENCI, A. m. y f. Nom d'home y de dona. **Prudencio, a.**

PRUDENCIA. f. Circuspecció, maduresa. **Prudencia.** || Cordura, templança, moderació. **Prudencia, cordura, madurez, juicio, tino, sabiduría, cerebro.** || Una de les quatre virtuts cardinals qu' ensenya a distingir lo bò y 'l mal. **Prudencia.** || Precaució. **Prudencia.**

PRUDENCIAL. adj. Pertanyent a la prudencia. **Prudencial.**

PRUDENCIALMENT. adv. Segons les regles de la prudencia. **Prudencialmente.**

PRUDENT. adj. Qui té prudencia y obra ab circunspecció y recato. **Prudente, sensato, circunspecto, providente.**

PRUDENTÍSSIM, A. adj. sup. Molt prudent. **Prudentísimo.**

PRUDENTÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D'una manera prudentíssima. **Prudentísimamente.**

PRUDENTMENT. adv. m. Ab prudencia y seny. **Prudentemente.**

PRUENGA. f. *Bot.* VIDA DE BRUIXA. || A Menorca se dona aquest nom á la *Vinca.*

PRUERA. *Ter. aranès.* PRUNERA.

PRUGENT (Coll). *Orog.* Coll a 1,350 met. d'alt., entre les rieres de la Ginestosa y de Rocabruna, al N.E. de Molló, prov. de Girona.

PRUHIR. v. n. PROIR.

PRUHITJA. f. PROIJA.

PRUIR. v. n. PROIR.

PRÚIT (Sant Andreu de). *Geog.* Poble de la provincia de Barcelona, bisb. y partit jud. de Vich; és entre montanyes, al confí de la prov. y té 319 hab.

Segell de Prullans

PRULLANS. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. judicial de la Seu d'Urgell; és a la vora del Segre y té 591 hab.

PRUMEYES. f pl. *Ter. ibicench.* Coses y fruites primerenques. **Primicias.**

PRUNA. f. Fruit de la prunera: és del tamany d'un ou de colom, segons l'arbre que 'l produeix; és cobert d'una pell fina y llisa; té la molsa més o menys sucosa y dolça, y al mitg hi té un pinyol dur que conté una ametlla amarga. **Ciruela.**

PRUNA BORDA O SELVATGE: ARANYÓ.

PRUNA CASCAVELLANA: CASCAVELLITO.

PRUNA DE DOMÁS. *Ciruela damascena, amascena.*

PRUNA DE FRARE. Pruna de figura oblonga més o menys punxaguda, de color comunament vert groguench, ab la molsa qu'está enganxada al pinyol, menys dolça que les demés. *Ciruela de fraile.*

PRUNA DE PORCH. Pruna grossa y grollera. *Ciruela porcal.*

PRUNA DEL OU. *Ter.* ROVELL DEL OU.

PRUNA SECA. La que 's posa al aire o a la palla pera conservarla pera que 's pugui menjar en tot temps. *Ciruela pasa.*

PRUNAÇA. f. aum. Pruna grossa.

PRUNADA. f. Moltes prunes. Menjada de prunes.

PRUNELLA. f. *Bot.* Mena de plantes llabiades, herbes indígenes que se troven a totes les regions de la terra. **Prunela.** || *Zool.* Genre d'acalefis cinigrats, guarnits per totes bandes de tentaculs comprimits y filiforms. **Prunela.** || f. *Med. ant.* Sequetat de la llengua y de la gorja, que se sent quan se tenen febres continues. **Prunela.**

SAL PRUNELLA. *Quim.* Un dels noms que 'ls antichs químichs donaren a la barreja de potassa y sulfat de la propia base. *Sal prunela.*

PRUNER. m. y

PRUNERA. f. *Bot.* Arbre de mitjana altura, ab les fulles entre aovades y de llança, dentades y un poch girades, les branques motxes y la flor blanca. **Ciruelo.**

PRUNERA BORDA: ARANYONER.

PRUNERADA. f. Moltes pruneres.

PRUNERAL. m. y

PRUNERAR. m. Lloch plantat de pruneres. **Ciruelar.**

PRUNERES (Cova de les). *Espeleol.* En la montanya de Montserrat; té poca importancia.

PRUNERET. m. dim. y

PRUNERETA. f. dim. **Ciruelico, ciruelillo.**

PRUNÉS. *Geog.* Predi de l'illa de Mallorca, proper a la vila de Montuiri, partit de Manacor.

PRUNET. *Geog.* Iglesia románica, en el Vallespir, y caseriu del seu nom. || Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó de Vinçá; és a la vora de la vall de Bules y té 254 hab.

PRUNETA. f. dim. **Ciruelica, ciruelilla, ciruelita.**

PRUNYANES. *Geog.* Poble del cantó de Sant Pau, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; es a la vora de la riera de la Butsume, a mitjorn del Roch Paradet, y té 165 hab.

PRUNYÓ. m. *Ter.* PANELLÓ. || PRUALTA, mena de pruna.

PRUNYONER, A. m. y f. *Bot.* Varietat de prunera. L'arbre que fa 'ls prunyons.

PRURIGINÓS, A. adj. Que produeix la picor. **Pruriginoso.**

PRURIT. m. Proija. **Prurito.**

PRUSSIÁ, NA. s. y adj. El natural de Prussia. **Prusiano.** || Lo que pertany a aquesta nació d'Europa. **Prusiano.**

PRUSSIAT. m. *Quím.* Combinació del ácit prússich ab una base. **Prusiato.**

PRUSSIAT DE MERCURI. *Quím.* Barreja de sofre roig y de mercuri metállich; se presenta en forma de pols molt fina, negrosa, incolora, insípida y insoluble. *Sulfuro negro de mercurio.*

PRÚSSICH (Ácit). Verí molt actiu extret de varies substancies animals y vegetals. **Prúsico.**

PRUSTITA. f. *Min.* Sulfur d'argent y d'arsènich. **Prustita.**

PRUTXINELI. m. POLITXINELA.

PRUXME. m. *Ant.* PROPER.

PRUXUVOL. m. Empenyo, instancia.

DE PRUXUVOL. *Ant.* De instancia.

PRUYXMÁN, PRUYXME. adj. *Ant.* PROISME.

PSALM. m. *Ant.* Y 'ls seus derivats. SALM.

PSALTERI. m. SALTERI.

PSALTERIAT, DA. adj. *Ant.* Instruit en el salteri, qui sab els salms. **Psalteriado.**

PSEUDAMANT. m. Pedra preciosa falsa.

PSEUDO. Veu grega que significa fals y entra en la composició de varies paraules.

PSEUDOCRITICH. m. Fals critich.

PSEUDONIM. m. Nom suposat ab que un autor firma ses obres.

PSEUSTE. m. *Zool.* Reptils ofidis del genre de les serps. **Pseusto.**

PSICOGNOSIA. f. Coneixement profón de les facultats de l'ánima. **Psicognosia.**

PSICOGONÍA. f. Generació progressiva, desentrotllo de l'ánima. **Psicogonía.**

PSICOGÓNICH, CA. adj. Relatiu a la psicogonía. **Psicogónico.**

PSICOGRAF. m. Qui professa la psicografía, o bé hi está versat. **Psicógrafo.**

PSICOGRAFÍA. f. Historia, descripció de l'ánima y de les seues facultats. **Psicografía.**

PSICOGRÁFICH, CA. adj. Corresponent a la psicografía. **Psicográfico.**

PSICÓLECH. s. y adj. Qui estudia la psicología o hi es versat. **Psicólogo.**

PSICOLOGÍA. f. Part de la metafísica que tracta de l'ánima o de l'esperit. **Psicología.**

PSICOLÓGICAMENT. adv. Desdé 'l punt de vista psicològich, d'una manera psicològica.

PSICOLÓGICH, CA. adj. Pertanyent a la psicología. **Psicológico.**

PSICRÒMETRE. m. Aparell que s' emplea pera determinar la quantitat relativa de vapor d'aigua que conté l'atmósfera. **Psicrómetro.**

PSICROMÈTRICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu al psicròmetre. **Psicrométrico.**

PSICROTRÍA. f. *Bot.* Mena de plantes rubiacies cofeacies, formada per herbes y arbustes d'arrels vivacies, que creixen a les regions intertropicals del globus. Una d'elles és la *ipecacuana*, tan apreciada per les seues condicions medicinals. **Psicrotría.**

PSIDRACIA. f. *Med.* Sarna que no és encomanadiça. **Psidracia.**

PSÍLITS. m. pl. *Zool.* Insectes himenòpters ofidis, semblants a les pusses, y que salten ab facilitat y viuen a les plantes. **Psílidos.**

PSIQUIATRÍA. f. Part de la medicina que tracta de les malaltíes de l'esperit.

PSIQUÍATRA. m. Metge que 's dedica a la psiquiatría.

PSIQUICAMENT. adv. m. Segons les lleis de l'esperit.

PSÍQUICH, CA. adj. *Fil.* Referent a l'ánima y a les facultats mentals. **Psíquico.**

PSITIRITS. m. pl. *Zool.* Insectes himenòpters melífers, que tenen les potes de derrera sensibles, sense perllongaments, y sense pèls pera recullir el polen. **Psitíridos.**

PSOROFTALMÍA. f. *Med.* Inflamació dels ulls, acompanyada de proija o picor a les palpebres. **Psoroftalmía.**

PTERÍGRAF. s. Autor d'una pterigrafía. **Pterígrafo.**

PTERIGRAFÍA. f. *Bot.* Tractat o descripció dels bolets. **Pterigrafía.**

PTERIGRÁFICH, CA. adj. *Bot.* Lo que pertany a la pterigrafía. **Pterigráfico,**

PTEROCÈFAL. m. Plantes dipsacies escabioscies, arbres y subarbustes que creixen a les regions banyades pêl Mediterrani. **Pterocéfalo.**

PTERODÚCTIL. m. *Paleont.* Mena de reptils sauris fòssils dels terrenos jurásichs. **Pterodúctilo.**

PTERODICER, A. adj. *Zool.* Que té ales y dues antenes. **Pterodicer.**

PTERODONTA. f. *Zool.* Mena d'insectes braquiocers atericers. **Pterodonta.**

PTILOSIS. f. *Med.* Caiguda de les pestanyes per l'inflor de les palpebres o per llur duricia. **Ptilosis.**

PTIRIASIS. f. *Med.* Malaltía que té per síntoma essencial la neixença de polls, en una part del cos, o bé en tot ell. **Ptiriasis.**

PTOMAINA. f. *Quím. y Med.* Base orgánica o alcaloidi extret de les materies albuminoidies en descomposició. **Ptomaina.**

PTOSIS. f. *Med.* Gaiguda de la parpella superior, produída per la parálisis. **Ptosis.**

PU. part. neg. **No.**

PÚA. f. Qualsevulla cosa prima qu' acaba en punta. **Púa, espina, aguja.** || Escudet d'empeltar. **Púa.** || Pinta del teler dels teixidors de lli. **Canal.** || Dent de la pinta. **Diente, púa.** || met. La persona molt espavilada que porta males intencions.

OBRIR LES PÚES DEL PINTE. fr. Ferles. *Apunchar.*

SER UNA BONA PÚA. fr. *Ser una buena pieza.*

PUADA. f. Conjunt de púes d'una pinta, escarpidor, etc. **Puado.** || Cop de púa y la ferida que fa.

PUAGRA. *Bot.* Mena de bolet del gènero *Rusnita.*

PUAGRA BLANCA, PUAGRA NEGRA. *Bot.* Diferentes especies de bolets semblants a l'anterior.

PUAGRE. *Ter. ibicench.* Malaltía gotosa. **Gota.** || POAGRA.

PUAGRÓS, A. adj. GOTÓS.

PUAL. m. POAL.

PUAR. v. a. *Ant.* POAR. || **Fer les púes a les pintes. Recurar.**

PUAT, DA. adj. Plè de púes. **Lleno de púas.** || *Ter. aranès.* Rascle de tres puntes.

PUBÁS. *Ter. aranès.* POLS.

PÚBER. adj. Qui és a la etat de la pubertat. **Mozo.**

PUBERTAT. f. La etat de catorze anys pera l' home y de dotze pera la dona, en que 's troven en estat de poguer procrear. **Pubertad, pubescencia.**

SER A LA PUBERTAT. fr. Arribar al temps en que 's pot reproduir. *Pubescer.*

PUBESCENT. adj. *Bot.* Se dona aquesta denominació als orgues dels vegetals, quan llur superficie té nombrosos pèls curts, dèbils, suaus y poch apretats, semblants al pèl moixí. **Pubescente.**

PUBIÁ, NA. adj. Lo relatiu al pubis. **Pubiano.**

PUBIL. m. *Ant.* PUBILL.

PUBILL. m. HEREU. || Marit de la pubilla. **Pupilo.**

PUBILL (Cal). *Geog.* Masía a 1,250 met. d'alçaria, voltada d'horts y de conreus, en les vessants de la serra entre Coll de Vernadell y Coll de Malrem.

PUBILLA. f. HEREVA. || *Fam. Ter.* TRAMONTANA.

PUBILLATGE. m. **Herencia.**

PUBILLER. adj. Se diu del jove que va en busca de pubilles.

PUBILLETA. f. dim. Pubilla joveneta. **Pubilla de pochs cabals.**

PUBIS. m. *Anat.* La part inferior del ventre qu' en l' home y en la dona 's cobreix de pèl a la edat de la pubertat. **Pubes, pubis.**

PÚBLICA. f. Acte o exercici públich en les Universitats.

PUBLICÁ, NA. adj. Cobrador de rendes y d' impostos entre 'ls romans. **Publicano.**

PUBLICABLE. adj. Lo que 's pot publicar. **Publicable.**

PUBLICACIÓ. f. L' acte y efecte de publicar alguna cosa. **Publicación.** || Parlant dels sagraments del ordre y del matrimoni, amonestació. **Amonestación.** || EDICIÓ. || PERIODICH.

PUBLICADOR, A. m. y f. Qui publica. **Publicador.**

PÚBLICAMENT. adv. m. Palesament, a la vista de tots. **Públicamente, paladinamente.** || m. Acció de publicar.

PUBLICAR. v. a. Promulgar, fer públich y notori a sò de trompeta o per altre medi. **Publicar, pronunciar.** || Fer patent o notori al públich. **Denunciar, publicar, derramar.** || Dir lo que 's devía callar. **Publicar.** || Tirar les amonestacions pera ordenarse o casarse. **Publicar.** || Donar al públich o a la estampa algún llibre o escrit. **Publicar.**

PUBLICAT, DA. p. p. **Publicado.**

PUBLICATA. f. El despaig que 's dona pera que 's publiqui a algú que s' ha d' ordenar, y la certificació d' haverse publicat. **Publicata.**

PÚBLICH, CA. adj. Present, notori, patent, sapigut de tothom. **Público, paladino, notorio.** || Comú, vulgar, notat de tots, com: *dona pública.* **Público.** || Contraposat a particular, com: *passeig públich.* **Público.** || m. Lo comú d' algún poble, ciutat, etc. **Público.** || *Ant.* BORDELL.

DONAR AL PÚBLICH O A LA PÚBLICA fr. Donar a llum. *Dar á luz.*

EN PÚBLICH. m. adv. PÚBLICAMENT.

PARLAR EN PÚBLICH. fr. Fer publicament un discurs o parlament. *Hablar en público.*

PUBLICISME. m. Ciencia del publicista. **Publicismo.**

PUBLICISTA. m. L' autor que escriu sobre dret públich o 'l qu' és molt versat en aquesta ciencia. **Publicista.** || s Escriptor públich. **Publicista.**

PUBLICITAT. f. L' estat o qualitat de les coses públiques. **Notoriedad, publicidad.** || Paratge ont hi acut molta gent. **Publicidad.**

AB PUBLICITAT. m. adv. PÚBLICAMENT.

PÚBOL. *Geog.* Poble del dist. munpal. de La Pera, prov. de Girona.

PUCHOL (Joseph). *Biog.* Esculptor que va ferse remarcar per les seues estatues místiques a la segona meitat del sigle XVIII. Havía nascut a Valencia als començos d' aquella centuria, y va morir en 1797. El concepte que li valgueren les seues obres, li van valdre moltes distincions, entre elles, el cárrech de director de la Academia de Sant Carles a la seua ciutat nadiua.

Segell de Púbol

PUCHOL. *Geog.* PUJOL.

PUDA. f. Font d' aigua pudenta.

PUDA (La). *Geog.* Balneari emplaçat a la vora de Esparraguera, y no lluny del monastir de Montserrat. Les seues aigües sulfurades, sòdiques termals, són recomanades pera les malalties de la pell y en general pera combatre els brians. || Altra font medicinal a prop de Calaf. || Se dona aquest nom genèrich a varies altres fonts y pous de aigües sulfhídriques.

PUDENCH. m. PODENCH.

PUDENDAGRA. f. *Med.* Tota mena de dolor a les parts genitals. **Pudendagra.**

PUDENDES. f. pl. VERGONYES.

PUDENT. p. a. Lo que put. **Hediente.** || adj. Lo que fá pudor. **Hediondo, hediente, fétido.** || *Ant.* Vergonyós y que causa empaig. **Pudendo.** || GOS CUNILLER, PODENCH. || Membre de la generació. **Pudendo.**

PUDENTET, A. adj. dim. **Fétido.**

PUDENTÍSSIM, A. adj. sup. **Hediondísimo.**

PUDESINE. *Ter. ibicench.* Mala olor. **Fetidez.**

PUDET. *Ter. ibicench.* Podall. **Podadera.**

PUDÍ. v. n. *Ter. ibicench.* Fer mala flaire. **Heder.**

PÚDICAMENT. adv. m. Ab honestedat. **Honestamente, con pudor.**

PÚDICH, CA. adj. Honest, modest, pur. **Púdico.** || Vergonyós, recatat. **Recatado.**

PUDICIA. f. Honestetat. **Pudicia.**

PUDICIDIA. f. Virtut qu' ensenya a ésser honest y pur. **Pudicidia.**

PUDIENT, A. adj. Podent, potent.

PUDINGA. f. *Min.* Roca composta de fragments rodons, reunits per un ciment y moltes voltes sense ell. **Pudinga.**

PUDINGA GRANÍTICA. Roca composta de palets ovoidis, d' ull de serp fí, negrenchs o verdosos, reunits per una pasta de color de cendra. *Pudinga granítica.*

PUDINGA JASPEJADA. Aglomeració de troços d'ágata, pedra foguera, jaspi, etc., o be de troços de jaspi groch y part ab ciment de sorra quarçosa. *Pudinga jaspeada.*

PUDINGA QUARÇOSA. Aglomeració de troços de pedra foguera o quarç ab un ciment sorrench. *Pudinga silícea.*

PUDIR. v. n. Fer fetor. **Heder, oler, oler mal, apestar, corromper, empodrecer, husmear.** || *Met.* Tindre gust o visos d' alguna cosa. **Oler.** || *Vulg.* Causar sacietat o enfado la continuació o repetició d' una meteixa cosa. **Empalagar, heder.**

PUT A CORDA, O 'L COLL LI PUT A CORDA. fr. vulg. Se diu d' aquell que té instints criminals per lo que's tem que acabi a la forca. *Le huele la garganta á cáñamo.*

PUDIR A CREMAT. fr. Denota 'l recel de que alguna disputa acabi en baralles. *Oler á chamusquina.*

PUT QU' EMMATZINA O QU' EMPESTA. *Loc.* Significa lo molt que put alguna cosa. *Hiede que apesta.*

PUT QU' ENCÈN. *Loc. ter.* PUT QU' EMMATZINA.

PUDÓ (Estany). *Hidrog.* Estany dessecat, de prop de Ciurana, prov. de Gerona.

PÚDOLS. m. pl. *Bot.* EBULS.

PUDONES. f. pl. Bitlles dels antichs telers de vellut en les quals hi entraven filferros pera fer alçar el pèl.

PUDOR. m. Honestedat, modestia, vergonya honesta. **Pudor.**

PUDOR. f. Fetor, olor pudent, mala olor. **Hedor, hediondez, fetor, husmo, hedentina.**

PUDOR DE CABRA O CABRÓ. Lo fetor que fá la llana de la cabra, principalment quan és suada. *Hedor cabruno.*

PUDOR DE LA SUOR DE LES AIXELLES. *Sobaquina.*

PUDOR DEL NAÇ. *Med.* U cera podrida al naç. *Ozena.*

FER PUDOR. fr. Pudir. *Echar hedor, oler mal, heder.*

PUDOR (Cova de la). *Espeleol.* COVA DEL PETROLI.

PUDORÓS, A. adj. Plè de pudor o honestetat. **Púdico, pudoroso.**

PUDOROSAMENT. adv. m. Ab pudor. **Púdicamente, pudorosamente.**

PUDÓS. m. *Ter. de Sopeira.* Un arbust molt pudent, potser la ruda.

PUDRIDER. m. PUDRIDOR.

PUDRIDOR. m. Cavitat al peu d' un panteó ont s' hi posen els cadávres exposats a una corrent de aigua fins que queden nets els ossos. **Pudridero.** || Lloch ont se pudreixen cadavres o alguna altra cosa.

PUDRIDURA. f. Corrupció. **Podredumbre, pudrimiento, podrecimiento, podrición.** || Mal venèrich.

PUDRIMENER. m. Conjunt de coses brutes y fastigoses. **Cochambreria, sentina, revolcadero.** || Conjunt de coses fastigoses barrejades ab aigua bruta. **Bahorrina.** || *Met.* POTOLL.

PUDRIMENT. m. Putrefacció. **Pudrimiento.**

PUDRIMER. m. PUDRIMENER.

PUDRIR. v. a. Corrompre alguna cosa. **Pudrir, podrir, podrecer.** || v. n. *Met.* Ésser mort y enterrat. **Pudrir.** || Encomanar o contagiar mal venèrich. **Contagiar mal venéreo.**

PUDRIRSE. v. r. Corrompres. **Pudrirse.** || Sol dirse de les fruites y fustes, dels cadavres, etc.

PUDRIT, DA p. p. **Podrido.** || adj. Consumit, com: *arbre pudrit de vellesa.* **Consumido.** || Plè de mal veneri. **Podrido.**

PUEBLA (La). *Geog.* Vila de l' illa de Mallorca, envers la banda de Llevant, partit d' Inca. Al sigle XIV, poch temps després de la seua fundació, se anomenava d' *Uyolfes.*

PUELL. m. Troç de fusta tornejat ab una metxa rodona al extrem inferior y cap superior cònich.

PUELLA. f. Donzella, noia fadrina. || MONJA.

PUELLES. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Donzell, prov. de Lleida.

PUERICIA. f. La edat del home entre 'ls set anys y 'ls catorze o quinze, o siga entre l' infancia y la adolescencia. **Puericia, niñez.**

PUERIL. adj. Pertanyent a la puericia, al noi. **Pueril.** || *Met.* Lo que 's fa ab poch judici o maduresa.

PUERILITAT. f. Cosa propia de nois. **Puerilidad.**

PUERILMENT. adv. m. D' una manera pueril. **Puerilmente.**

PUERPERI. m. Acció y acte de parir. **Les forces naturals al part. Puerperio.**

PUESTO. m. LLOCH. || SITI. Ès paraula castellana, encara que molt usada a Catalunya y a Valencia. També 's diu POSTO.

PUEYO (Joseph). *Biog.* Intelectual mallorquí del sigle XVIII. Nat a Palma l' any 1732. Hereu del marquesat de Campo franco. Escriptor y artista. Deixeble d' En Guillem Mesquida en el dibuix. Va distingirse dibuixant a la ploma. Va ajudar a la propagació de les arts y del bon gust a Mallorca. Ès autor de distintes produccions, la primera d' elles publicada l' any 1753, als vintiun any, titolada: *Rasgo métrico á Ntra. Señora del Portillo,* ilustrada ab notes molt erudites.

PUGIL. m. Qui combat a cops de puny.

PUGILAR. m. y adj. Cosa del puny. || MANUAL.

PUGILARI. adj. Que té un gruix com el puny.

PUGILAT. m. Combat o lluita a cops de puny. **Pugilato.** || Per extensió també 's diu de tota altra lluita material o moral. **Pugilato.**

PUGILÒMETRE. m. Instrument per amidar la força produida per un cop de puny. **Pugilómetro.**

PUGIONIFORME. adj. Que té la forma d'un punyal.

PUGNA. f. Combat, lluita, esforç. Significa lluita a cops de puny, però s' aplica a tota altra lluita, aixís material com moral. **Pugna.**

PUGNACITAT. f. Ardiment per la lluita.

PUGNAR. v. a. Lluitar, combatre, aixís material com moralment. **Pugnar.**

¡PUF! interj. Significa qu' alguna cosa fa molta pudor. **¡Puf, pu, po!**

PUGÓ. m. *Entom.* Insecte de cosa d' un milímetre de llarch, de color vert o negre, ab quatre ales o sense elles, que s' alimenta rosegant les cames o flors de les plantes en que 's posa. **Pulgón.**

Pugó

PUIG. m. Munt, montanya alta y punxaguda. **Pico, picacho, promontorio.** || conj. PUS. || PUIX.

PUIG. *Ter. aranès.* GALL.

PUIG (Antoni). *Biog.* Militar y escriptor públich, que va néixer a Barcelona a les derreries del sigle XVIII. Va militar ab les tropes espanyoles als temps de la guerra de la Independencia, y acabada aquella lluita, als periòdichs barcelonins va estamparhi, desde 1814 fins a 1822, nombroses poesíes morals y articles consagrats al deixondiment dels interessos de la terra. Trovantse confinat a Mallorca en 1823, va compondre el poema *La Balcárica,* imitant *La Araucana* d' Ercilla. Era tinent coronel al any 1836.

Eudalt Puig

— Y SOLDEVILA (EUDALT). *Biog.* Nasqué a Ripoll en 1829, y morí a la meteixa vila en 1891. Fundá l' any 1860 l'establiment de llibreria situat en la Plaça Nova, de Barcelona, y editá diverses publicacions, entre elles, la major part de produccions del «Teatre Catalá» representades desde 1860 a 1890. Fou elegit tres vegades regidor de la Ciutat.

— (FERRÁN). *Biog.* Un dels industrials que a mitjans del sigle XIX se feren remarcar per les seues iniciatives. Havía nascut a Barcelona a començos d' aquella centuria, y a costa de travall, va gaudir una posició independenta, que va consagrar a deixondir l' industria catalana. Les filatures de En Ferrán Puig, arrivaren a imposarse al mercat nacional, vencent la competencia extrangera. Va desempenyar cárrecchs d' importancia a les societats econòmiques, entre altres l' Institut Industrial, el Foment y l' Institut Agrícola, y desde 1860 va figurar en la política, pertanyent als partits lliberals y havent sigut en moltes llegislatures diputat y senador. Va establirse a Madrit pèls anys 1885. Ademés dels seus

Ferrán Puig

lluminosos y atitllats discursos de materies econòmiques, En Ferrán Puig va publicar travalls d' informacions financieres y industrials, que responíen a les seues arrelades convicciones proteccionistes.

— (JAUME). *Biog.* Relligiós de l' ordre de Sant Vicents de Paul, que va ésser autor de mo ts travalls dogmàtichs, que resten inèdits. Va néixer a Argensola, y va ferse remarcar a les derreries del sigle XVIII y començos del XIX.

— (LEOPOLT GERONI). *Biog.* Eclesiàstich y escriptor molt distingit, catalá, que va morir en 1763. Va passar a la cort, y obtingué allí un merescut renom per la elegancia del seu estil. A Madrit, va fundar al any 1737, ab el remarcable literat Martínez Vilafranca, una revista trimestral anomenada *Diario de los literatos de España,* que va publicarse per espai de dos anys, ab el propòsit lloable de combatre 'l pèssim gust que regnava en aquell período de decadencia. La Reial Academia Espanyola de la llengua, va nomenarlo indivíduu de número al any 1756, y tan merescuda reputació de pulcre escriptor gaudía, que figura al *Catálech d' autoritats,* publicat per la docta corporació.

— (LLUIS). *Biog.* Argenter de molta anomenada al sigle XVII. Va néixer a Valencia, y entre les seues obres més remarcables, cal esmentar l'arch de plata, que va costar 5,000 ducats y que figura al sagrari de la catedral valenciana, els díes de Setmana Santa.

— Y BLANCH O PUIGBLANCH. *Biog.* Escriptor y catedrátich que va néixer a Mataró en 1775, morint al any 1842. Les seues idees lliberals li promogueren contrarietats y persecucions, per efecte de les quines va emigrar en els temps que seguiren a la intervenció dels francesos. Va representar a Catalunya en les corts de 1820-21, fentse bona nomenada d' orador castíç y contundent polemista. Era molt entès en les llengües clássiques, havent obtingut el cárrech de catedrátich per oposició de llengua hebráica a la Universitat d' Alcalá d' Henares. Havía publicat obres molt selectes, que li valgueren que son nom figurés al *Catálech d' autoritats de la llengua,* publicat per la Academia Espanyola. Es autor de *La inquisición sin máscara,* obra publicada en 1812 a Cádiz, per quaderns, y d' una *Historia de las Comunidades de Castilla.* El Doctor Puigblanch era un talent extraordinari molt avençat al seu temps.

— O DESPUIG. *Biog.* Poeta del Cançoner de París. Tal cop siga 'l cronista del meteix nom.

— Y ESTEVE (FRANCESCH). *Biog.* Eclesiàstich y escriptor que va produir nombroses obres desde 1840 a 1850. Va néixer a Mataró en 1813, y s' establí a Madrit, quan tot just havía acabada la seua carrera. Trovantse allí va esdevindre l' atentat del capellá Merino contra la reina Isabel II, y fou en Puig y Esteve qui va confessar al malaurat regicida, acompanyantlo al lloch de la seua execució. Home de molts coneixements en l' arqueología y la filosofia, va ésser al cap de pochs anys, nomenat predicador de la reina y ab posterioritat canonge arxiprest de la Seu de Barcelona, y desempenyant aquet cárrech va morir en 1885.

Joseph Puig y Llagostera

— Y LLAGOSTERA (JOSEPH). *Biog.* Fabricant y polítich, que va figurar molt després de la revolució de Septembre de 1868. Havía nascut a Vilafranca del Penadès en 1834, y va estudiar primer la carrera de náutica, que va deixar pera seguir coneixements industrials. Diputat a les Constituients de 1869, va fer una campanya resolta pera protegir el travall nacional, valguentli per part del govern persecucions y fins la condemna de presiri, que no va arrivar a complir. Ab aquest motiu va férseli un present que acredita la identificació del poble catalá ab la seua manera de procedir: per suscripció popular de reduida soma, se va costejar un grillet d' or, pera ésserli entregat. Era home de grans iniciatives, y la fábrica del Cairat ho mostra prou. Tenía genialitats, que 's referíen, més fou sempre enèrgich en la defensa de les aspiracions del proteccionisme. Va morir al any 1879. Havía publicat alguns fascicles d' observacions y estudis econòmichs. El districte de Vilafranca del Penadès, va presentarlo varies vegades com a diputat a Corts.

PUIG. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Vallsabollera, depart. dels Pirineus Orientals. || Vila de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Sagunt; és a la vora del mar, té estació de F.-C. y 1,909 hab. || —

El Puig (Valencia)

(NOSTRA SENYORA DEL). *Geog.* Santuari del terme de Pollença, illa de Mallorca, al toçal d' una montanya, ovirantse desd'ella la vila y les badíes de Pollença y d' Alcudia ab la península y la montanya de la Victoria que s' endinça al mar. || — (COLL DEL). *Orog.* Es a la montanya del Taga, al N.E. de Bruguera, Vall de Ribes, prov. de Girona, y té uns 1,400 metres d'altitut. || — (SANT MARTÍ DEL). *Geog.* Es a la vora de la riera de Bagá, part. jud. de Berga, prov. de Barcelona. || —(COVA DEL). *Espeleol.* En el terme de Ulldecona. || —DEL ESCAMPADOR (AVENCH DEL). *Espeleol.* En el terme de Olesa de Bonesvalls. || —DE SANT JORDI (ESQUEY). *Espeleol.* Es aprop de Sant Llorenç de la Muga. || —FRANCÁS (AVENCH DE). *Espeleol.* Es en el terme de Montmell y té poca importancia. || —MOLTÓ (AVENCH DE). *Espeleol.* Es en el terme de Bigues y té una fondaria de 30 metres.

PUIGBLANCH. m. *Biog.* PUIG Y BLANCH.

PUIGBÒ (Sant Martí). *Geog.* Poblet a la serra de la seua petita vall, que forma ajuntament ab Gombreny. Está emplaçat a l' alçaria de 1,120 metres sobre el nivell del mar.

PUIG D' AGULLES. *Orog.* Turó d' uns 650 metres d' altitut situat entre Gelida y la Creu d' Ordal, provincia de Barcelona.

PUIGDALBA (Sant Andreu de). *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès; és a la carretera d' aquesta vila a la de Igualada y té 442 hab.

PUIG DEL FÍ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Perafort, prov. de Tarragona.

PUIG DEL MAS. *Geog.* Veinat de Banyuls de la Maresma, depart. dels Pirineus Orientals.

PUIG DE LA BELLACASA. *Geog.* Caseriu del terme de Banyoles, prov. de Girona.

PUIG DE L' ANELL. *Geog.* Caseriu del terme de Orcau, prov. de Lleida.

PUIGDORFILA (Son). Caseriu de l' illa de Mallorca, al districte de Palma.

PUIGCERCÓS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Palau de Noguera, prov. de Lleida.

PUIGCERDÁ. *Geog.* Partit judicial de la prov. de Girona, format dels 37 següents ajuntaments: Alp, Bolvir, Caixans, Campdevánol, Campelles, Campro-

dón, Caralps, Das, Freixanet, Ger, Gombreny, Guils, Isòbol, Llanás, Llivia, Lloses (Les), Maranges, Molló, Ogassa, Palmerola, Pardines, Parroquia de Ripoll, Planoles, Puigcerdá, Ribes, Ripoll, Sant Joan de les

Vista general de Puigcerdá

Abadesses, Sant Pau de Seguríes, Setcases, Toses, Urtg, Urús, Vallfogona, Vidrá, Viladonja, Vilallonga y Vilallovent, reunint entre tots 34,243 hab. || Vila de la prov de Girona, bisb. d' Urgell, cap del part. jud del seu nom y capital de la Cerdanya; és prop de la frontera de França, a la dreta del Segre, y té 2,463 habitants. || Poble del districte municipal de Senterada, provincia de Lleida.

Segell de Puigcerdá

PUIGCUBELL. *Geog.* Lloch del Ripollès a la vora de Plá Traver.

PUIGFARNÉS. *Geog.* Caseriu del terme de Cardona, prov. de Barcelona.

PUIGFERRER Y FIGUERAS (Joaquim). *Biog.* Metge barceloní, que va figurar a mitjans del sigle XIX, havent sigut ferm partidari del sistema curatiu de Monsieur Raspail, que va introduir a Espanya. Va morir a etat avançada a les derreries de 1889. Havia publicat *Manuals d' instruccions del sistema Raspail*, y alguns travalls de la seua especialitat professional.

PUIGFORNIU. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Soriguera, prov. de Lleida.

Joseph Puiggarí

PUIGGARÍ Y LLOBET (Joseph). *Biog.* Nasqué a Barcelona en 1821 y morí en la meteixa ciutat en 1903. Eminent arqueolech, literat y artista pintor, dedicá tota sa llarga vida a illustrar lo passat de la nostra patria, publicant nombrosos estudis sobre arqueolologia, art, indumentaria, historia, aclarint ab sa gran intelligencia les èpoques més fosques y desconegudes de la historia de Catalunya. La seva obra capital titulada *Indumentaria é Iconografía españolas*, avalorada ab un esplendit album de dibuixos y aquarelés, resta inèdita y ha sigut entregada, per propia disposició, a la Academia de Sant Ferrán. Sigué fins al morir Arxiver de Casa de la Ciutat de Barcelona, Academich de la de Belles Lletres y corresponent de totes les de Madrit y de moltes altres espanyoles y del extranger.

PUIGGET. *Geog.* Aldea del terme de Santa Eugenia, illa de Mallorca.

PUIG GROS. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Lleida; és a tramontana de les Borges d' Urgell y té 306 hab.

PUIG LLANÇADA. *Orog.* Puig de 2,408 metres de altitut al capdemunt de la vall del Rigart, al S.O. de Toses, vall de Ribes, prov. de Girona.

PUIG LLUENT (Collet). *Orog.* Al Bergadá, al camí de Sant Jaume de Frontanyá, demunt del clot d' Ardericó.

PUIGMAJOR. *Orog.* Un dels pichs més enlairats de la carena de les Balears, prop de Palma de Mallorca.

PUIGMAL. *Orog.* Puig de 2,909 met. d' alt. entre la Vall de Ribes y la Cerdanya, al N.O. de Caralps, prov. de Girona.

PUIGMASSANA. *Geog.* Caseriu del terme de Mur, prov. de Lleida.

PUIGMOLTÓ. *Geog.* Quadra del terme de Solanelles, prov. de Barcelona.

PUIGMORENS (Coll de). *Orog.* Pich a 1,918 met., en la Catalunya francesa, antich comtat de Foix, essent un dels llochs més frets d'aquella comarca.

PUIGNÉS. *Orog.* Cim al Bergadá, a la vora dels veinats de Beneta, de Castellar y de cal Ros.

PUIGORIOL (Santa Eularia de). *Geog.* Veinat que forma ajuntament ab Lluçá, a 760 met. d' alçaria al cim de la serra que separa les aigües de la riera de Lluçanès de la Gavarresa.

PUIG OU. *Orog.* Puig de 1,330 metres d' alt. a la vora de la riera de Bolós, al S.E. de Camprodón, prov. be Girona.

PUIG PADERNA. *Orog.* Puig de les montanyes Maleides, entre les Valls d' Arán y Benasch; té 2,624 metres d' altitut.

PUIGPALTER. *Geog.* Caseriu del terme de Banyoles, prov. de Girona.

PUIGPARDINES (Berenguer). *Biog.* Autor del sigle XII, contemporani del comte de Barcelona Ramón Berenguer III. A la Biblioteca del Escorial s' hi conserven dues obres d' ell, munuscrites, redactades en catalá, que tracten de fets históríchs. Va neixer al vescomtat de Bas.

PUIGPARDINES. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Sant Privat de Bas, prov. de Girona.

Segell de Puigpelat

PUIG PADRÓS. *Orog.* Té 2,910 met. d' alt. y és a la partió de la Cerdanya espanyola y la francesa, al N.O. de Maranges, prov. de Lleida.

PUIGPELAT. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Valls; es dalt d' un turó planer, a la vora del riu Gayá, y té 686 hab.

PUIG PERDIGUER. *Orog.* Puig del Pirineu, a ponent del port de Benasch, prov. d' Osca; té 3,220 metres d' altitut.

PUIGPINÓS. *Geog.* Caseriu del terme de Lladurs, prov. de Lleida.

PUIGPUNYENT. *Geog.* Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. de Palma; és a la banda de ponent de la illa, a la dreta de una riera, y té 1,704 habitants.

Segell de Puigreig

PUIGREIG. *Geog.* Poble de la provincia de Barcelona, bisb. de Solsona, part. jud. de Berga; és a la vora del Llobregat, té molta fabricació, estació de F.-C. y 3,769 habitants.

PUIGRODON (Sant Quintí de). *Geog.* Poble del dist. municipal de Sant Llorenç de Campdevánol, provincia de Girona.

PUIG ROJAT. *Orog.* Puig de les montanyes del Canigó; té uns 2,700 metres d' altitut, al S.E. de Castell, depart. dels Pirineus Orientals.

PUIG SACALM. *Orog.* Puig de 1,553 metres d' altitut situat entre Vidrá, prov. de Barcelona, y Sant Esteve de Bas, prov. de Girona.

PUIGSACH. *Geog.* Veinat de Pardines, prov. de Girona.

PUIGSECH. *Geog.* Caseriu del terme de Vallfogona, prov. de Girona.

PUIG SECH. *Orog.* Puig de les montanyes del Canigó; és al S.O. de Vallmanya, depart. dels Pirineus Orientals, y té uns 2,600 metres d' altitut.

PUIG SISTRE. *Orog.* Toçal de la comarca de Camprodón, entre el Feitús y la Vall de la Casaça.

Segell de Puigtinyós

PUIG (Son). *Geog.* Veinat del districte de La Pobla, a l' illa de Mallorca.

PUIG TARRÉS. *Orog.* Al Bergadá, enlairat dessobre les altes vessants del Bastareny, enfront del cim de Comabona.

PUIGTINYÓS. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. del Vendrell; és a la vora del riu Gayá y té 434 habitants.

PUIGTORRATS. *Geog.* Caseriu del terme d'Aiguaviva, prov. de Girona.

PUIGURIGUER Y DE DORDA (Jaume). *Biog.* Va néixer a Barcelona als començos del sigle XIX y consagrat al estudi del Dret, va ésser un dels procuradors de més nomenada y sovint consultat pera esbrinar assumptes relatius a les qüestions forals de Catalunya. Havía sigut degá del collegi de procuradors, y desempenyat altres cárrechs públichs, donchs va ésser de molta cultura. Va ésser un dels numismátichs més intelligents de la passada centuria, y va aplegar un important monetari d' exemplars de monedes catalanes, per ell classificades ab coneixement exacte. Moltes de elles figuren ara al Museu municipal y provincial, establert al Parch de Barcelona. Va morir en edat molt avençada al any 1884.

Segell de Puigvert d' Agramunt

PUIGVER. *Geog.* Poble del districte municipal d' Eroles, provincia de Lleida.

PUIGVERT D' AGRAMUNT. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisbat d' Urgell, partit judicial de Balaguer; és a llevant y prop d' Agramunt y té 602 habitants. || — DE LLEIDA. Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Lleida; és a la esquerra del F.-C. de Tarragona a Lleida, prop d' Artesa, y té 885 hab. || Població del antich comtat de Foix, a la Catalunya Francesa. En son terme s' hi conserven les ruines d' un important castell dels sigles XII al XIV.

Segell de Puigvert de Lleida

PUIS conj. PUIX.

PUIX. conj. PUS. || DESPRÉS. || PUIG.

PUIXA. Temps de verb. **Pueda.**

PUIXANT. adj. **Pujante.**

PUIXENT. adj. PUIXANT.

PUIXIR. v. a. PODER.

PUJA. f. El dret que 's paga en pà al forn del comú. **Poya.** || El aument que fa 'l preu de les coses. **Subida y alza.** || L' aument de preu qu' ofereix qui posa dita per algún arrendament o encant. || Acte y efecte de pujar. **Licitación, puja.**

FER PUJA O PUJADA. fr. **Aumentarse 'l preu comú de les coses.** *Subir.*

PUJADA. f. L' acte y efecte de pujar. **Subida.** || Muntada, lloch que va pujant. **Subida, trepa, repecho.** || Aument de preu de les coses. **Alza.** || La major elevació del estat d' algú o d' alguna cosa. **Subida.** || Aument, com: *pujada de llet, de febre,* etc. **Crecimiento.** || PUJA, 2.

PUJADA DRETA O PESADA. La que fa molta pendent y és dificultosa de pujar. *Reventón.*

DE GRAN PUJADA GRAN BAIXADA. *Ref.* Denota que quan més eleva la fortuna als homens, més forta és la caiguda. *De gran subida gran caída.*

PUJADES (Geroni). *Biog.* Escriptor, historiaire y celebrat canonista que va néixer a Barcelona en 1568, morinthi pels anys 1645 a 1651. Va ésser a la seua ciutat nadiua catedrátich de cánons y més endevant jutge ordinari y apoderat general del comtat d' Empuries. Més de quaranta anys va passar recullint noticies y fent investigacions als arxius civils y eclesiástichs, ab el propòsit d' escriure l' historia de Catalunya, que redactava en llengua catalana en sa primera part, publicada aquesta mentres ell vivía, a l' any 1609, que va titolar *Crònica,* arrivant fins a l' any 714 de Crist. La segona y tercera part de la obra abracen fins a l' any 1662, y va escriureles en castellá, deixantles sense estampar. Als començos del sigle XIX va fersе una edició complerta d' aquesta obra, nomenada *Crónica universal del Principado de Cataluña,* que, fins mancantli l' esperit crítich, defecte del temps en quin va ésser escrita, cal donarli certa importancia, per la munió de documents diplomátichs que transcriu.

PUJADÍSSIM, A. adj. sup. Molt pujat. **Subidísimo.**

PUJADOR. m. Qui puja alguna cosa de baix a dalt. **Subidor.** || Pedríç que sol haverhi a algunes portes pera pujar a cavall. **Montador, montadero, subidero.** || Máquina o aparell que serveix pera pujar coses. **Subidero.** || ESGLAÓ.

PUJAL. m. *Orog.* Puig, cim de montanya més agut que 'l puig. **Pueyo.**

PUJAL. *Geog.* Arraval de Cabó, prov. de Lleida. || Poble del dist. munpal. d' Enviny, prov. de Lleida.

PUJALS (Bartomeu). *Biog.* Gravador mallorquí del sigle XVII. Era capellá y frare domínich al convent de Palma, patria d' ell. Va dedicarse al gravat en compliment d' una prometença, per haver recobrat la salut a l' any 1687. Les seues primeres estampes mostren ésser obra d' un aficionat, emprô també n' hi han d' ell (algunes anònimes) quin travall és de má mestre. Va gravar composicions relligioses.

PUJALS. *Geog.* Caseriu del terme de Vilauna, dist. munpal. de Bescanó, prov. de Girona. || — DELS CAVALLERS. Poble del dist. munpal. de Cornellá, prov. de Girona. || — DELS PAGESOS. Poble del districte munpal. de Cornellá, prov. de Girona.

Segell de Pujalt de Segarra

PUJALT. m. *Orog.* Puig molt alt y agut. **Pico.**

PUJALT. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. d' Igualada; és al confí NO. del partit y té 333 hab.

PUJAMINYONS. m. *Ant.* Mena d' esglaó pera pujar al cotxe. **Estribo.**

PUJANT. m. PUJADA, PUJADOR. || pl. *Ant.* Els passats del llinatge d' algú. **Ascendientes.**

PUJANT D' EN LLEBRA. *Orog.* Pas a les valls del Llerca, desde Ribelles a Sant Llorenç dels Cerdans. La timba que desd' ell se domina fa extremir.

PUJAR. v. n. Muntar, passar d' un lloch baix a un altre d' alt. **Subir.** || Anar creixent, aumentarse, com: *els arbres, la malaltia, els rius.* **Subir, crecer.** || Fer més alta alguna cosa, com: *la paret, la terra.* **Subir, levantar.** || Preponderar una cosa respecte d' una altra, com: *puja més el farciment que 'l gall.* **Montar,**

subir. || Anar alçant la veu per graus y punts. **Subir, levantar.** || *Met.* Parlant de coses espirituals, arribar, com: *les oracions del just pugen al cel.* **Subir.** || Créixer en dignitat, lograr major empleu, aumentar el capdal o hisenda. **Subir, ascender.** || v. a. Portar alguna cosa de baix a dalt. **Subir.** || Alçar, posar dreta alguna cosa qu' estava decantada, com: *pujar els braços.* **Subir.** || Muntar, arribar a certa quantitat o nombre alguna cosa, com: *el compte puja a tant.* **Subir, montar.** || *Náut.* Anársen mar endins. **Internarse en el mar.** || *Met.* Donar a les coses major preu o estimació de la que tenien, com: *pujar el vi, la cera,* etc. **Subir, encarecer, pujar.** || Estirar, tivar les cordes fluixes d' una guitarra, etc. **Subir.** || En una genealogía és arribar fins al principi, com: *Sant Mateu puja fins a Abrahám y Sant Lluch fins a Adám.* **Subir.** || Viure, ferse grans els minyons baix el cuidado dels pares. || Aumentar de grau o de dignitat. **Subir.**

PUJAR A QUATRE GRAPES. fr. Caminar els homens de peus y mans. *Gatear.*

PUJAR LA MOSCA AL NAÇ. fr. *Met.* Enfadarse. *Subirse el humo á las narices.*

PUJAR PERA MUNT. fr. Enfilarse. *Encaramarse.* || *Met.* Elevar a algú a gran lloch, empleu honorífich, lucratiu, etc. *Encaramarse.* || Exagerar, ponderar ab excés alguna cosa. *Encaramar.*

MÉS PUJA 'L FARCIMENT QUE 'L GALL. *Ref. El ajo de Valdestillas, vale más la salsa que los caracoles.*

MÉS PUJA 'L SUCH QUE 'LS MOIXONS. *Ref.* MÉS PUJA EL FARCIMENT QUE 'L GALL

NO PUJA UN GRILL DE NOU. fr. Ab que 's denota que alguna cosa és de molt poca entitat. *No monta un comino.*

PUJARLI A ALGÚ LA VERMELLOR A LA CARA. Envergonyirse. *Salir colores.*

PUJARNOLS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Porqueres, prov. de Girona.

PUJARSEN. u. r. Enlairarse. **Subirse.**

QUE PUGI. Expressió que sol usarse quan se juga a cartes. *Que salga, que salte.*

PUJAT, DA. p. p. **Subido.** || adj. S' aplica al color molt viu y fort entre 'ls de la seua classe. **Subido.** || Sobre bò. **Subido.** || ELEVAT, SUBLIM, EMINENT.

PUJAVANT. m. *Ant.* BOTAVANT.

PUJÓ. *Geog.* Barri de Salardú, prov. de Lleida.

PUJOL. m. Puig petit, montanyeta. **Cerrillo.** || *Ter. ibicench.* Toçal. **Cerro.**

PUJOL (Agustí) *Biog.* Escultor remarcable en la disposició de baixos relleus y en l' atinada colocació de les figures. Va néixer a Catalunya, vivint desde l' any 1585 fins al 1643. Entre les seues obres, cal esmentar els baixos relleus d' episodis históríchs de Sant Tomás de Vilanova, y de la Verge de Montserrat, y una artística esculptura imatge de Sant Aleix, servada a la iglesia de Santa María del Mar, de Barcelona.

— (ALBERT). *Biog.* Eclesiástich y escriptor que va néixer a Barcelona l' any 1783, morint en 1847. Va ésser professor molt distingit en la literatura espanyola, y derrerament de Dret romá en la universitat barcelonina, en quin centre va desempenyar cárrechs d'importancia. Va pertányer a algunes academies, y fou autor de travalls de literatura y d' assumptos jurídichs que acreditaren els seus coneixements.

Joan Bta. Pujol

— (ALEIX). *Biog.* Metge y escriptor professional, que va obtindre renòm a les derreries del sigle XVIII. Va néixer a Puzol, prop de Bezers, a l' any 1739, morint en 1804. Havía escrit algunes obres de materia mèdica.

— (JOAN BATISTA). *Biog.* Pianista y compositor de música notable que va néixer a Barcelona en 1835 y morí en 1898. Va ser professor de la Escola Municipal de Música, de Barcelona, deixant una infinitat d' excelents deixebles. Viatjá per Europa, donant concerts, en els quals obtingué sempre 'ls més brillants èxits.

— Y CAMPS (CELESTÍ). *Biog.* Escriptor y historiaire que va néixer a Girona al segón ters del sigle XIX, y que desde molt jove va mostrar predilecció pél conreu de les lletres. En sa ciutat nadiua fou un dels homes que més afany va mostrar pera l' avenç de la cultura, y fou dels iniciadors de l' «Associació Literaria», que tant ha contribuit a n' aquella ciutat a la significació obtinguda en la vía del verdader progrès. Va establirse a Madrit després de 1880, publicant travalls molt estimables de disquisicions históríques y numismátiques en les més reputades revistes espanyoles. Va ésser secretari particular d' En Víctor Balaguer, y quan aquest fou ministre d' Ultramar en 1889, En Celestí Pujol va desempenyar la subsecretaría d' aquell centre. Era acadèmich de nombre de l' «Academia de la Historia» y va pertányer a les corporacions científiques y literaries de més calificat concepte, morint a Madrit a les derreries de 1891.

PUJOL. *Geog.* Caseriu del terme d' Alinyá, prov. de Lleida. || Poble del dist. munpal. d' Alberich, prov. de Valencia. || Poble del dist. munpal. de Peramea, prov. de Lleida. || Veinat de Palol de Revardit, prov. de Girona. || Veinat de Pardines, prov. de Girona. || —DE PLANES. Poble del dist. munpal. de Montmajor, prov. de Barcelona, part. jud. de Berga.

PULCRAMENT. adv. m. Ab pulcritut. **Pulcramente.**

PULCRE, A. adj. Hermós, net, ben paregut, bonich. **Relamido, pulcro.**

PULCRITUT. f. Hermosura, bellesa, netedat. **Pulcritud.** || Esmero en el vestir y netedat en la persona. **Pulcritud.**

PULIÇÓ. *Tér. ibicench.* Mal home. **Pícaro.** || POLIÇÓN.

PULIR. v. a. y derivats. || POLIR.

PULIT, DA. adj. POLIT.

PULMÓ. m. Freixura. **Bofes, pulmón.**

PULMÓ DE MAR. m. *Ictiol.* Marisch a modo d' esponja. *Pulmón marino.*

PULMONAR. adj. Lo que pertany al pulmó o té relació ab ell. **Pulmonar.**

PULMONARI. adj. *Bot.* Semblant a la pulmonaria. **Pulmonario.**

PULMONARIA. f. *Bot.* Planta de la fam. dels líquens, que sol viure arrapada als arbres. **Pulmonaria.**

PULMONATS. m. pl. Ordre d' insectes gasteròpots

PULMÒNICH, CA. adj. Malalt atacat de pulmonía.

PULMONÍFER, A. adj. *Zool.* Que té pulmons.

PULMONIFORME. adj. Que té la forma de pulmó.

PULMONIA. f. *Med.* Inflamació del pulmó. **Pulmonía, perineumonía.**

PULMUNARIA. f. *Bot.* HERBA DE LA FREIXURA.

PULPA. f. Palpíç, carn sense os. **Pulpa.** || *Met.* Molsa de les fruites. **Pulpa.** || La carn del cap del dit. **Yema, pulpejo.** || POLPA.

PÚLPIT. m. TRONA.

PULPÓS, A. adj. Carnós, molsut. **Pulposo.**

PULPUT, DA. adj. Molsut, carnós.

PULPOSITAT. f. Carnositat. || Lloch ont hi ha polpa.

PULSACIÓ. f. El cop que dona l' arteria. **Pulsación, pulsada.**

PULSATILLA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les ra-

nunculacies, quines flors, un poch caigudes, són medicinals. **Flor del vienio, pulsatila.**

PULSATIU, VA. adj. Lo que bat y dona cops a imitació de l' arteria. **Pulsativo, pulsátil.**

PULSATERI, A. adj. Corresponent al pols.

PULSERA. f. MANILLA. || La part de la barba que cobreix el neixement de les barres. **Pulsera.** || *Med.* Vena que 's posa al pols del malalt quan se li aplica ví generós o algún esperit pera confortarlo. **Pulsera.**

PULSILOGI. f. Instrument pera amidar la velocitat del pols. **Pulsilogio.**

PULSIMANCIA. f. Preocupació de pretendre endevinar l' avenir per medi del pols. **Pulsimancia.**

PULSIMÁNTICH, CA. adj. Referent a la pulsimancia. || m. Qui preté endevinar per medi del pols.

PULSÍMETRE. m. PULSILOGI.

PULSIMETRÍA. f. L' art d' amidar la velocitat y força del pols. **Pulsimetría.**

PULSIÓ. m. Propagació del moviment. **Pulsión.**

PULSISTA. m. Intelligent en polsar els malalts.

PULTRES. m. pl. *Ant.* FARINETES.

PULTROCH. m. La butifarra més grossa feta del budell cego. **Morcón.** || *Met.* La persona grossa y rabaçuda. **Morcón.**

PULULAR. v. n. y derivats. Començar a brotar una planta, treure molts brotims. **Pulular.** || Bellugarse moltes bestioles en algún lloch, o moures moltes coses alhora. **Pulular.**

PULVERISAR. v. a y derivats. POLVERISAR.

PULZOL. m. Color més viu que 'l de foch.

PULLA. f. Dita picant. || HINXA.

PULLAGÓ. m. POLLAGÓ.

PULLARENQUES. *Bot.* Nom que 's dona en la comarca de la Selva a varies menes de bolets. POLLARENQUES.

PULLÈS, A. adj. El natural y lo pertocant a Pulla, ciutat italiana.

PULLÍ. m. POLLÍ.

¡PUM! interj. Veu onomatopeica ab que s' expressa el pet que fa un tret o 'l soroll d' una cosa que cau. **¡Pum!**

PUMA. m. Animal americá, mena de tigre, però fluix y covart.

PUN. m. PUNY.

PUNAR. *Ter. aranès.* BESAR.

PUNCELLA. f. PONCELLA, POLZELLA.

PUNCT. m. PUNT.

PUNCTURA. f. PUNTURA. || PUNXÓ.

PUMANYONS. *Geog.* Caseriu del terme de Pobla de Segur, prov. de Lleida.

PUNCEYLA. f. *Ant.* DONZELLA.

PUNCIÓ. f. *Cir.* Operació que 's practica ab el tròcar o ab la punta del bisturí a fí d' evacuar la serositat o qualsevol altre líquit escampat en una cavitat natural o accidental. **Punción.**

PUNÇÓ. m. PUNXÓ. || Color de foch molt encès. **Punzón.**

PUNDONOR. m. Estimació, crèdit. **Pundonor, punto, punto de honor.**

PUNDONORÓS, A. adj. Qui té pundonor. **Pundonoroso.**

PUNEIXER. v. a. PUNIR.

PUNET. *Ter. aranès.* PETÓ.

PUNGANT. m. Clauet punxagut que tenen les sivelles pera subgectar la corretja. **Clavillo, hierrecillo.**

PÚNICH, CA. adj. Pertanyent als fenicis o cartaginesos. **Púnico.**

PUNICIÓ. f. *Ant.* CASTICH.

PUNIDOR, A. m. y f. *Ant.* CASTIGADOR.

PUNIMENT. m. Acte o efecte de punir. **Punición, castigo, punimiento.**

PUNIR. v. a. *Ant.* CASTIGAR.

PUNIT, DA. adj. y p. p. CASTIGAT.

PUNITIU, VA. adj. Que castiga.

Monedes púniques

PUNJA. f. PUNXA.

PUNJAR. v. a. PUNXAR. Es usat en les comarques valencianes.

PUNJÓ. m. PUNXÓ.

PUNSO. m. PUNÇÓ.

PUNT. m. *Mat.* La quantitat més petita que 's pot considerar; lo punt matemátich no té cap dimensió, es purament ideal. **Punto.** || Instant. **Punto.** || Assumpte, materia de que 's tracta. **Punto.** || Lo substancial en algún assumpte. **Punto.** || El cos o espessor dels líquits. **Cuerpo.** || El tò que correspòn als instruments musichs. **Punto.** || L' estat actual de qualsevol assumpte, especie o cosa. **Punto.** || El pas de l'agulla ab el fil per la tela. **Punto, puntada.** || L' estat perfet y degut qu' arriven a tindre algunes coses, com: el pa, les confitures, les viandes, etc. **Rumbo, ostentación.** || Part, qüestió d' alguna ciencia. **Punto.** || ortog. La nota que 's posa al fí de la cláusula, figurada així (.). **Punto.** || A les armes de foch es lo ferret que té 'l gallet alçat. **Disparador, punto, piñón.** || PUNTET, 3. || Lo principal del assumpte. **Punto.** || PUNDONOR. || XIFRA. || La part de les campanes ont pega 'l batall. **Punto.** || Cada forat de la corretja per ont entra 'l pungant. **Punto.** || Lo grau o terme que se senyala. **Punto.** || En les impremptes mida del gruix de dos fulls de paper que desde 3 o 4 en amunt constitueixen el cos o gruix dels caracters. El tipo o base del sistema es el cos de 12 punts o cícero. || *Met.* Aquella paraula que 's diu o aquella tecla que 's toca, com al descuit, pera recordar alguna especie o donar motiu pera que se'n parli. **Puntada.** || pl. Les divisions del punter dels sabaters. **Puntos.** || Qüestions pera llegir d' oposició. **Puntos.** || Els nombres que senyalen cada carta o a cada cara del dau. **Puntos.** || Les pedres o tantos que 's perden o guanyen al joch. **Puntos.** || Les parts de que 's va formant la mitja y coses semblantes. **Puntos.** || Les passades ab l' agulla que dona un cirurgiá pera cosir una ferida. **Puntos.** || Les faltes que fan los nois al donar la llisçó, etc. **Puntos.**

PUNT ACCIDENTAL. pers. Qualsevol punt diferent del principal o de la vista, ont s' encaminen y pel qual se dirigeixen les ratlles d' aquells obgectes que no tenen els costats perpendiculars al pla óptich. *Punto accidental.*

PUNT ADMIRATIU O D' ADMIRACIÓ. ortog. Nota pera senyalar l' admiració al escrit y s' escriu així (!). *Admiración.*

PUNT CÈNTRICH. Centro. *Punto céntrico.*

PUNT D' ALENÇON. Puntilla fabricada a Alençón, França. *Encaje de Alenzón.*

PUNT D' APOIO. Barra ont s' apoia 'l travallador al teler de má.

PUNT DE BRUSSELES. Puntilla feta a Brusseles, Bèlgica. *Encaje de Bruselas.*

PUNT DE CADENETA. CADENETA, 2.

PUNT DE DISTANCIA. persp. Un punt de la ratlla horitzontal distant del punt principal o de la vista tant com té 'l raig principal. *Punto de distancia.*

PUNT DEIXAT. Lo punt de la mitja que no s' ha pres. *Trabilla.*

PUNT D' HONOR: PUNDONOR.

PUNT DE LA REFRACCIÓ. *Fís.* Lo punt en que, passant los raigs de llum obliquament d' un mitg a un altre de diferent resistencia, forma l' ángul d' inclinació, separantse de la ratlla recta. *Punto de la refracción.*

PUNT DE LONGITUT. *Náut.* Lo que 's posa en la carta de navegar y resulta de les observacions astronòmiques de la longitut y latitut. *Punto de longitud.*

PUNT DE MEDITACIÓ. La materia que se senyala pera que sobre ella s faci l' oració. *Punto de meditación.*

PUNT DE SUSPENSIÓ. Aquell en que 's manté suspès un cos. *Punto de suspensión.*

PUNT DE TORN Peça d' acer punxaguda que hi ha en cada un dels caps del torn sobre les quals roda l' obgecte que ha de tornejarse.

PUNT DE VISTA. *Persp.* El punt en que 'l raig principal talla l' òptich, qu' és a la ratlla horitzontal. Es desde ont deuen mirarse les perspectives pera que facin el degut efecte. *Punto de vista.* || Tot obgecte que 's trova a tret de la mirada fins ont aquesta arriba. *Punto de vista.*

PUNT EN BOCA. m. adv. S' usa pera avisar a algú que calli. *Punto en boca.* || *Expr.* Encarrega a algú que no conti lo que se li ha dit. *Punto en boca.*

PUNT EQUINOCCIAL. *Astron.* Cada hú dels dos en que la ecliptica talla l' equador. *Punto equinoccial.*

PUNT ESCAPAT. El que s' escapa al fer la mitja. *Punto.* || *Fam.* VENTOSITAT.

PUNT INTERROGANT O D'INTERROGACIÓ. Senyal que expressa la pregunta y 's representa aixi (?). *Interrogación, interrogante.*

PUNT LLARCH PER TRAU. Entre les cusidores la puntada llarga sobre la qual formen els traus o un' altra cosa. *Pasillo, diente de perro.*

PUNT PER AGULLA Y PUNT PER PUNT. m. adv. Expressa 'l modo de contar alguna cosa sense ometren cap detall. *Punto por punto.*

A BON PUNT. m. adv. OPORTUNAMENT.

AL PUNT. m. adv. Al instant. *Al punto.* || Complertament, sense faltarhi res. *De todo punto.*

ANARSEN DEL PUNT DE BAIX. fr. *Met.* Petarse. *Ventosear, zullarse, irse de copas.*

ANARSEN PER PUNTS. fr. ACABARSE.

A PUNT. m. adv. Expressa qu' alguna cosa está prompte y aparellada. *A punto.* || A propòsit, al cas. *A punto.* || A RISCH O PERILL.

A O DE PUNT DE MALLA. Obra feta a punt de ret o filat. *Redecilla, á punto de malla.*

A PUNT DE SOLFA. m. adv. *Fam. met.* Ab art, regla y acert. *Con el compás en la mano, en solfa.*

A PUNT FIXO. m. adv. Ab certesa absoluta. *A punto fijo.*

A TOT PUNT. m. adv. Resoltament, sense reparar en rischs. *A todo trance.* || A MÉS NO POGUER.

AQUÍ ESTÁ 'L PUNT DE LA CONFITURA O AQUEST ES LO PUNT DE LA CONFITURA. *Loc. met. fam.* Ab que 's denota que precisament en allò de que 's parla es ont hi ha la principal dificultat. *Ese es el diablo, el ápice, el busilis.*

CADA PUNT. m. adv. Cada instant. *Cada instante, cada momento, por momentos, cada credo.*

DE PUNT. m. adv. Ab empenyo y porfia. *De apuesta; de puntillo.*

DE PUNT EN BLANCH. m. adv Armat de cap a peus. *De punta en blanco.*

DE PUNT EN PUNT. m. adv. PUNT PER PUNT.

DONAR PUNT. fr. Espessir els líquits. *Dar cuerpo.* || FER PUNT.

DONAR PUNTS. fr. Cusir el cirurgiá la ferida. *Dar puntos.*

EN AQUEST PUNT. m. adv. Ara meteix, fa poch temps. *En este instante o momento.*

EN PUNT. m. adv. Puntualment, com: LES SIS EN PUNT. *En punto.*

ESCAPARSE, ANARSEN ELS PUNTS DE LA MITJA. fr. *Soltarse los puntos de la media.*

ESTAR A PUNT. fr. Estar pròxim o en disposició de ferse o de succeir alguna cosa. *Estar para.* || Estar a pich, a risch, pròxim. *Estar en punto ó á punto.*

ESTAR AL PUNT UN MENJAR. fr. Estar ben cuit, bé de sal y calent.

ESTAR AL PUNT DE DALT. fr. Estar molt cremat. *Tener la mosca en las narices.*

FER PUNT. fr. Acabar la cláusula de lo que 's llegeix. *Hacer punto.* || Acabar, concloure alguna especie. *Hacer punto.*

ELS PUNTS DÉIXALS PERA LES MITGES. fr. Vol dir que no convé deixar de fer una cosa per punt. *Los piques siempre son malos.*

PENDRE PUNT. fr. *Ter.* Pendre un bocí. *Tomar un bocado.*

PER PUNT. m. adv. Per instants. *Por punto.* || fr. *Por pique, por la negra honrilla.*

PICAR PUNTS. fr. Picar en el llibre corresponent a la facultat sobre què s' ha de llegir en les oposicions o 'ls punts que s' han d' explicar en les reválides de títol. *Tomar puntos.*

POSARSE A PUNT. fr. Prepararse. *Apercibirse, aprestarse, disponerse.*

PUJAR DE PUNT. fr. Aumentarse. *Subir de punto.*

SAPIGUER QUANTS PUNTS CALÇA. *Loc. fam.* Conéixer el talent d' a gú. *Sondear la sabiduría.*

SAPIGUER UN PUNT MÉS QUE 'L DIMONI. *Loc. fam.* Ser molt astut pera 'l seu negoci. *Saber un punto más que el diablo.*

TANT BON PUNT. *Loc.* Ab que 's denota haverse fet, dit o succeit alguna cosa desseguida que 's va dir, fer, etc. *Al punto que, luego que, al instante que.*

PUNT PER PUNT. fr. *Minuciosamente.*

PUNTA. f. Extrem punxagut de qualsevulla cosa ab que 's pugui punxar. **Punta.** || Lo cap o extrem de alguna cosa que forma ángul, com: *punta* del naç, dels dits, del peu, etc. **Punta.** || Llengua de terra qu' entra dins del mar. **Punta.** || Angul o cantó que forma algún terreno, edifici, etc. **Cornijal.** || Part, principi o qualitat d' alguna cosa, com: el ví té *punta* d' agre; fulano té *punta* de fullero. **Punta.** || Qualsevol dels cantons del matalás o coxí. **Cogujón.** || La part superior y estreta de alguna cosa alta, com: *punta* del campanar, de la montanya, etc. **Sumidad, cúspide.** || TATXA, GAVARROT. || PUNXA. || Entre estampers punxó pera treure les lletres de les planes sense espatllarles. **Punta.** || pl. Obra regularment de fil blanch prim, que 's posa per guarnició als vestits formant ondes, puntes, òvuls y quadros de dibuixos capritxosos. N' hi ha de mecániques y de fetes a má, ab el coixí y boixets, constituint una de les industries més floreixents de molts pobles de la costa catalana, com Arenys de Mar, Blanes, Canet, etc. **Encajes, puntas.** || Les banyes del toro. **Cuernos.**

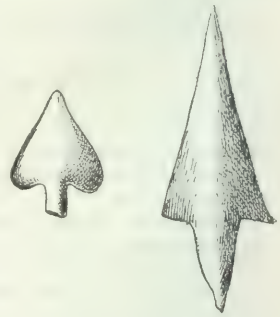

Puntes de llança prehistòriques

PUNTA CORRENT. Enformador esbiaixat, usat pels esculptors, torners, fusters, etc.

PUNTA D' AGULLA. m. Part mínima d' alguna cosa, o cosa molt petita. *Chispa.*

PUNTA DE CIGARRO. L' extrem del cigarro que queda als dits un cop fumat y 's llença.

PUNTA DE DIAMANT. Diamant petit. *Chispa.* || La

que serveix pera tallar el vidre. *Punta de diamante.* || La forma angular que tenen algunes coses a que 's dona aquest nom. *Punta de diamante.*

PUNTA D' INGENI: AGUDESA.

PUNTA DE PARÍS. Mena de clau fí y prim, que usen els fusters.

PUNTA DE LA ESCARXOFA. Lo pich córb que tenen les seues fulles. *Gavilancillo.*

PUNTA DEL DÍA O DEL ALBA. Quan se comença a fer clar. *Al amanecer, á la alborada.*

PUNTA DEL EIX. L' extrem del eix que sobreix de la roda dels carros y cotxes. *Pezón.*

FUNTA DEL LLAPIS. L' extrem del llapiç, treta la fusta y per la qual s' escriu.

PUNTA DE SEDA: BLONDA.

PUNTA DE PEU. Puntada de peu. *Puntapié.*

ACABAR EN PUNTA. fr. FER PUNTA, 1. || fr. *Met.* Acabar malament

A PUNTA DE SOL. Al temps de presentarse a la nostra vista aquest astre. *Al salir, al rayar el sol.*

A PUNTAPEUS. m. adv. Ab abundor excessiva. *A puntapiès.*

DE PUNTES DE PEUS. m. adv. DE PUNTETES.

FER PUNTA. fr. Acabar en punta. *Acabar, rematar en punta.* || Ferla treure a les eines de ferro. *Apuntar.*

FER PUNTES. fr. Competir ab un altre, igualarlo en alguna prenda, habilitat, etc. *Medir lanzas.* || Contradir ab vigor y eficacia l' intent, opinió o resolució de altres. *Hacer punta.*

GUANYAR ALGUNA COSA AB LA PUNTA DE LA ESPASA. fr. Guanyarla ab esforç, ab vigor. *Ganar á punta de lanza.*

NO TINDRE QU' AGRAIR TANT COM PUJA UNA PUNTA D' AGULLA. fr. No haver rebut el més petit favor. *No deber una sed de agua.*

SENSE FALTAR UNA PUNTA D' AGULLA. *Ref.* SENSE FALTAR UN PEL DE CUNILL.

TINDRE UNA PUNTA D' AGRE. fr. Començar a tornarse agre 'l ví. *Repuntar, volverse, tener punta de vinagre.*

PUNTA. *Geog.* Caseriu del terme de Palma, illa de Mallorca. || —GROSSA (COVA DE). *Espeleol* En la platja, prop Vilanova y Geltrú. || —NEGRA. *Hidrog.* Punta de la costa de Valencia, al S.E. de Sueca. || —PRIMA. Cap de la costa S.E. de l' illa de Menorca. || —PRIMA. Punta de la costa de tramontana de l' illa Formentera, Balears. || —PRIMA. Punta de la costa d' Alacant, a mitjorn de les salines de Torravella.

PUNTAÇA. f. aum. Punta grossa. **Puntaza.**

PUNTADA. f. El pas de l' agulla enfilada per la roba que 's va cosint. **Puntada.** || El meteix fil de l'un punt a l' altre. **Puntada.** || Cop de punta d' alguna cosa. **Puntada.** || Vinguda de riu de poca durada.

PUNTADA DE PEU. Cop donat ab la punta del peu. *Puntapié, puntillazo, puntillón.*

PUNTACORRENT. *Ter. ibicench.* Enformador, eina de fuster. **Formón.**

PUNTADOR, A. m. y f. Qui punta.

PUNTAIRE. f. y m. Qui fa puntes. || La noia o dona que fa puntes ab els boixets, ofici molt important als pobles de la costa de Llevant. **Blondera.**

PUNTAL. m. Lo que serveix pera sostindre o preservar de caure alguna cosa. **Encamación, puntal, abitaque, tentemozo, tanganillo, muleta.** || Pal o forca pera sostindre les branques del arbre. **Rodrigón.** || Pal o aspra de cep. **Puntal.** || Fusta unida a un' altra horitzontal, desde la qual va en direcció inclinada a apuntalar a altra també horitzontal. **Tornapunta.** || La biga ab que s' apuntalen les mines. **Adema.** || PEUS DRETS.

POSAR PUNTALS ALS ARBRES. fr. *Rodrigar.*

POSAR UN PUNTAL A LA VIDA. fr. *Met. fam.* Pendre alguna petita porció d' aliment entre día pera donar alguna força al cos. *Echar un remiendo á la vida.*

PUNTAL D' ESCOTILLA. *Ter. Blanes.* Serveix pera baixar a la bodega.

PUNTALÁÇ. m. Joch de tres barres pera garbellar terra. || adj. sup. Puntal gros.

PUNTALET. m. Bocí d' aliment abans de la menjada. **Muleta, muletilla y tente en pie.**

PUNTAR, v. a. Apuntar les faltes del capellans al chor. **Puntar.** || En les escriptures de certes llengües posar els punts que substitueixen les vocals. **Puntar.** || REPUNTAR.

PUNTARRA. f. aum. Punta grossa.

PUNTAT, DA. p. p. y adj. **Puntado.**

PUNTAYRE. com. PUNTAIRE,

PUNTEIG. m. Acció de puntejar la guitarra o bandurria. **Punteo.**

PUNTEJADOR, A. m. y f. Qui punteja una guitarra, un ball, etc.

PUNTEJAR. v. n. Tocar la guitarra o un altre instrument semblant ferint determinades cordes cada una ab lo cap d' un dit. **Puntear.** || En els balls com la sardana y altres, seguir la musica ab el moviment dels peus, donantli un moviment armònich, viu o pausat. **Puntear.** || Esmenar o senyalar ab punts una paraula en un escrit. **Puntear.** || Cusir, fer punts. **Puntear.** || Fer dents o punts a una roda de rellotge, molí, etc. **Puntear.** || Dibuixar, notar, traçar ab punts alguna cosa. **Puntear.** || v. n. *Náut.* Anar orsant, com se pot, pera aprofitar el vent quan escasseja. També s' usa com actiu, com: *puntejar el vent.*

PUNTEJAT, DA. p. p. **Punteado.**

PUNTELL. Eina tallanta pera 'l cuiro; l' usen els basters. || Instrument o canó de ferro ab que 'ls vidriers trauen el vidre del forn. **Puntel.**

PUNTELLA. f. dim. **Puntilla.**

PUNTER. m. Eina que usen els sabaters pera pendre la mida de les sabates. Es un llistonet quadrat de cosa de dos pams de llarch ont hi há marcats els punts. A un dels caps hi há un llistonet fixe y 'n té un altre que corre; entre aquestos dos llistonets s' hi posa 'l peu pera pendren la llargada. **Marco.** || Bastonet pera senyalar les lletres que usen els mestres. **Puntero.**

PUNTER, A. adj. Lo referent a la punta. Sol dirse del animal que va al devant. **Delantero.**

PUNTERA. f. *Bot.* HERBA PUNTERA. || Planta sucosa, sempre verda, o de fulles permanents. **Hierba puntera; siempreviva mayor.** || Virolles en les branilles del paraigua. **Casquillo.** || La dona que fa puntes. **Encajera, randera.** || La capellada de les sabates, espardenyes, etc., y la tireta de metall que s' hi sol posar. || La dona que sol fer les punteres del calçat.

PUNTERÍA. f. La acció de apuntar un' arma, pera que 'l tret toqui a un punt determinat. **Asestadura, puntería.**

PENDRE LA PUNTERÍA. fr. Apuntar les armes de foch pera dispararles. *Apuntar.*

PERDRE LA PUNTERÍA. fr. Desviar la direcció del arma de la ratlla que deuría seguir. *Desapuntar.*

PUNTET. m. dim. **Puntico.** || El pich que 's posa al cap dels canons de les armes de foch pera dirigir la puntería. **Mira, punto, brújula.** || BALDÓ. || MOLLA.

PUNTETA. f. dim. **Puntica, puntilla.**

ANAR DE PUNTETES. fr. *Met.* Procedir ab molt secret y recato. *Andar con zapatos de fieltro.*

DE PUNTETES. m. adv. Caminar ab les puntes dels peus sense tocar de talons a terra. *De puntillas.*

POSARSE DE PUNTETES. fr. Oir ab molt desagrado o disgust lo que 's demana o preté, negantse y resistintse a accedir a la pretensió, etc. *Ponerse de uñas ó en veinte uñas.*

PUNTETES. f. pl. Pasta a modo de llavoretes pera fer sopa. **Puntetas.**

PUNTILL. m. Canó de ferro, més prim que'l d'una escopeta, ab lo que's treu la pasta dels forns de vidre y 's buía o's posa demunt de la pedra pera ferne ampolles, gots, etc. **Puntel.**

PUNTILLA. f. Punta de fil molt estreta. **Puntilla.** || RIBET.

PUNTILLAR. v. a. En les impremptes estampar línies de punts en lloch de lletres, a manera de pauta per qui té d'escriure o omplir dites ratlles, com en les factures, albarans, etc. **Puntillar.**

PUNTILLAT. m. El conjunt de peces de metall ab el qual se estampen els punts o pichs. **Puntillado.** || Els meteixos punts estampats formant ratlles sobre'l paper. **Puntillado.**

PUNTILLES. Motllos pera us dels pintors.

PUNTONA. Especie de picot pera fer ponts y mines.

PUNTÓS, A. adj. Ceremoniós. **Puntoso.** || Pundonorós, qui és molt delicat en punts de honra. **Puntoso, puntuoso.** || *Met.* Fogós, que s'ofèn per la més petita cosa. **Puntoso, pelilloso.**

PUNTOSITAT. f. Orgull, carácter de puntós. **Puntosidad.**

PUNTUACIO. f. La colocació de les notes d'ortografía als escrits pera distingir les oracions y llurs membres. **Puntuación.**

PUNTUAL. adj. Prompte, diligent, exacte en fer les coses al seu degut temps. **Puntual, exacto, fiel, legal.** || Cert, ajustat, cabal. **Puntual.** || Exacte, rígit en la observancia d'alguna llei, precepte o regla. **Severo.** || Conforme, convenient, adecuat. **Clavado.**

PUNTUALISACIÓ. f. Acte y efecte de puntualisar. **Puntualizar.**

PUNTUALISADOR, A. m. y f. Qui o lo que puntualisa.

PUNTUALISAR. v. a. Referir un succès o tractar un assumpte ab tota claretat, punt per punt. **Puntualizar.** || Perfeccionar, donar la derrera má a una obra. **Puntualizar.**

PUNTUALISAT, DA. p. p. De puntualisar. || adj. Perfeccionat, ab tota perfecció y claretat. **Puntualizado.**

PUNTUALÍSSIM, A. adj. sup. Molt puntual. **Puntualísimo.**

PUNTUALÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D'una manera puntualíssima. **Puntualísimamente.**

PUNTUALITAT. f. Exactitut. **Puntualidad.** || Certesa y conveniencia d'alguna cosa pera'l fí a que se la destina. **Puntualidad.**

PUNTUALMENT. adv. m. Ab puntualitat. **Puntualmente, religiosamente.**

PUNTUAR. v. a. Posar les notes d'ortografía als escrits pera que tinguin el sentit que's desitja. **Puntuar.**

PUNTUAT, DA. p. p. y adj. Ab els punts corresponents. **Puntuado.**

PUNTUÓS, A. adj. Pundonorós, puntós.

PUNTURA. f. Punxada o ferida feta ab qualsevol instrument punxant. **Puntura.** || Entre estampers el punt o foradet que fa al paper el punxó del cilindre, el qual serveix pèl registre y per fer les tirades successives ab tota perfecció, particularment quan se tiren diversos colors en un meteix full. **Puntura.** || El meteix punxó.

Puntures

PUNXA. f. L'extrem d'alguna cosa que va minvant de diámetre fins acabar en un punt. || Pinacle de campanar o cresteria d'edifici. **Punta, púa.** || Espina dels arbres o plantes, com la del cart, esbarzer, etc. **Espina, púa.** || L'aresta o estelleta que's clava a la carn. **Rancajo, espina.** || Punta de montanya pelada. **Cumbre, cima** || *Met.* Les coses no materials que causen sentiment y pena. **Espina.** || *Met.* DIFICULTAT, PERILL. || *Met.* Estímul, incitatiu. **Aguijón, clavo, espuela, estímulo.**

PUNXA CLANI. m. *Bot.* CAIXALS DE VELLA.

PUNXAÇA. f. aum. Punxa grossa.

PUNXADA. f. Cop o ferida lleu feta ab una cosa punxant. **Punzada, punzadura, pinchadura, picada, picadura, picazo.** || PUNTURA, 1. || Dolor que se sent agudament de quan en quan. **Ramalazo, punzada.** || *Met.* Sentiment interior. **Punzada.** || f. El batiment y dolor que causa la materia de qualsevol tumor quan no és ben madura. **Entrepunzadura.**

PUNXADA D'AGULLA DE CAP. *Alfilerazo.*

PUNXADA D'AGULLA DE COSIR. *Agujazo.*

PUNXADA DELS HUMORS. *Med.* Proija dels humors que punxen alguna part del cos. *Velicación.*

PUNXADOR, A. m. y f. Qui punxa o lo que punxa. **Punzador.**

PUNXADURA. f. *Ant.* PUNXADA, 1.

PUNXAGUT, DA. adj. Tot lo que fa punxa. **Puntiagudo, punzante, afilado.** || Lo que té moltes punxes. **Puntoso.** || Tot lo que acaba en ángul agut. **Picoteado, cogujonero.**

PUNXANOSA. Eina de manyá pera foradar.

PUNXANT. p. a. Qui punxa o lo que punxa. **Punzante.** || adj. PUNXAGUT.

PUNXAR. v. a. Ferir ab cosa que façi punxa. **Punzar, pinchar.** || Ferir ab algún instrument punxagut. **Picar, punzar, pinchar.** || Quan se tracta de mates o plantes que punxen. **Espinar.** || Ferir ab l'agullada pera fer caminar els bous o les mules. **Aguijar, aguijonear.** || Descobrir poch a poch les cartes al joch pera conéixerles per la pinta. **Brujulear.** || *Met.* Estimular a algú a fer alguna cosa. **Espolear, aguijonear, tarazar, estimular.** || Molestar, importunar, perseguir a algú. **Hostigar.** || v. r. Molestar algún dolor de quan en quan. **Punzar.** || Començar a verdejar els sembrats. **Asomar.** || PUNYIR LA BARBA.

SEMBLA QUE 'L PUNXIN Y COM SI 'L PUNXESSIN. *Loc.* Denota que algú está impacient a casa seva. *Ser huésped en su casa.*

PUNXARSE. v. r. Ferse mal ab les punxes. || Clavarse punxes, ja siga de vegetals, com les dels esbarzers o d'agulles, punxons, etc. **Punzarse.**

PUNXAT, DA. p. p. **Punzado, espinado.**

PUNXETA. f. dim. **Espinilla.** || *Met.* Se diu de la persona que molesta ab paraules intencionades. **Mordaz.**

PUNXÓ. m. Eina rodona de ferro o acer acabada en punta. **Punzón, estilo.** || BURÍ. || PUNTA. || Agulla de ferro o llautó pera escriure en taulettes o llibrets de memoria. **Punzón.** || Llanceta pera sangnar animals. **Lanceta.** || Instrument de ferro un poch rom que té gravada alguna cosa, del qual usen els que obren matrius pera la estampa, 'ls marcadors pera la plata, etc. **Punzón.** || *Met.* Estímul, agulló, incitament. **Aguijón.** || El mánech de la fruita. **Pezón.** || Alena de sabater dreta y grossa. **Estaquillador.** || pl. La colecció de tots els necessaris pera la fundició de lletres d'imprempta. **Punzonería.** || Escarpra de picapedrer, ab tall que forma una punta de quatre caires. || Troç de barra de acer de forma cilíndrica o cairada, ab el qual, picant s'obren forats en el ferro.

Punxó

PUNXÓ (Puig del). *Orog.* Puig de 2,586 metres d'altitut, a la esquerra de la Vall de Carol, a llevant de Porté, Cerdanya francesa, depart. dels Pirineus Orientals.

PUNXÓS, A. adj. Que punxa, que té punxes.

PUNXOSITAT. f. Cualitat de punxosa que té una cosa.

PUNXUAT. *Geog.* Aldea del terme d' Algaida, illa de Mallorca.

PUNY. m. La má closa. **Puño.** || Lo que pot cabre dins del puny. **Puñado, puño.** || El troç de llens unit a la boca de la mánega de la camisa que ajusta a la munyeca. **Puño.** || Empunyadura d' espasa. **Puño.** || Polaines, adorno de llens o puntes que rodegen la munyeca unit o separat de la camisa. **Puño.** || El pom dels bastons. **Puño.** || *Met.* Poquedat, curtedat. **Puño.**

AMIDAR A PUNYS. fr. Amidar alguna cosa, posant un puny sobre l' altre o un després de l' altre successivament. *Medir á puños.*

A PUNY CLOS. m. adv. Ab força o ab eficacia. *A puño cerrado.*

COM EL PUNY. m. adv. Expressa que una cosa és molt grossa o molt petita respecte de lo que solen ésser les de la seva mena, y aixís diem: *un ou com el puny, un meló com el puny,* etc. *Como el puño.*

DE PROPI PUNY. m. adv. De propia má. *De propio puño.*

FER A COPS DE PUNY. fr. Fer depressa y corrent alguna cosa. *Harbar, galopear.*

FICAR AL PUNY. fr. Amenaçar a algú. *Meter en un puño ó en un zapato.*

MOSSEGARSE 'LS PUNYS. fr. *Met.* Penedirse, manifestar enfado per no poguerse venjar. *Morderse las manos, los dedos, las uñas.*

PERDRE 'L PUNY. fr. PERDRE 'L TRAVALL.

ROSEGARSE 'LS PUNYS. fr. *Met.* Expressa 'l sentiment de trovarse burlat o no poguer fer lo que 's desitja. *Morderse los labios; tirarse de una oreja y no alcanzarse la otra.*

SER DEL PUNY ESTRET. fr. Ésser escás, avar y meçquí. *Ser de los de la Virgen del puño.*

TINDRE DINS DEL PUNY A ALGÚ. fr. *Met.* Tindrel al seu arbitre y disposició. *Tener de la oreja.*

PUNYA. f. Empenyo, esforç. || RENYINA, PELEA. || PANXA.

METRE PUNYA. *Loc. ant.* *Poner empeño.*

PUNYADA. f. Cop de puny donat a alguna part, a un obgecte o a una persona. **Puñetazo.** || Lo que cap al puny.

FER PUNYADES O A PUNYADES. Barallarse a cops de puny. *Hacer puñetazos.*

PUNYAL. adj. Cosa del puny.

PUNYAL. m. Arma ofensiva d' acer, que sols fereix de punta. **Puñal, rejón y almarada** el de tres caires. || Sentiment, dolor vivíssim.

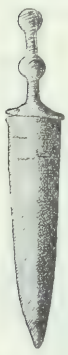

Punyal prehistòrich (Museu de Tarragona)

Punyals de diferentes èpoques

POSAR UN PUNYAL O UNA PISTOLA ALS PITS. fr. Forçar a algú pera que faci alguna cosa. *Poner un puñal al pecho.*

PUNYAL! Exclamació de sorpresa o d' ira. *¡Pardiez!*

PUNYALADA. f. Ferida feta ab punyal. **Puñalada, rejonazo.** || *Met.* Pesar gran donat de repent. **Puñalada.** || Cop de punyal. **Puñalada.**

CUSIR A PUNYALADES. fr. *Met.* Donarne moltes a algú. *Coser á puñaladas.*

DONAR PUNYALADES. fr. Ferir a algú ab punyal. *Dar puñaladas ó de puñaladas.*

MÉS SENTO AIXÓ QUE UNA PUNYALADA. *Loc.* Ab que 's denota qu' és menor mal el ferir, que 'l de desacreditar o afrontar a algú. *Sanar cuchilladas, mas no malas palabras.*

PUNYALER, A. m. y f. Qui fa o ven punyals.

PUNYALERA! Intergecció de rigor ab la qual se renya a una dona. **¡Bribona!**

PUNYALERÍA. f. Fábrica o botiga de punyals.

PUNYALET. m. dim. Punyal petit. **Puñalejo, puñalito.**

EN PERE DEL PUNYALET. *En Pere IV d' Aragó.*

PUNYAMENT. m. PUNICIÓ.

PUNYANT. adj. PUNYENT.

PUNYAR. v. a. Batallar, esforçarse per obtindre lo que 's desitja. **Pugnar.** || Fershi a cops de puny.

PUNYAT, DA. p. p. de punyar.

PUNYAT. m. Lo que 's pot agafar ab la má y 's guarda dins del puny clos. **Puñado.**

PUNYENT, A. adj. Que puny o punxa. Que dona torment material o moral. **Punzante.**

PUNYERA. f. Dret antich d' un grapat de blat que 's pagava com a entrada de cens. || La oficiala que fa punys de camisa o vestits.

PUNYET. m. dim. **Puñico, puñito.** || Joch de nois que consisteix en tancar les mans tenint una pedreta dins d' una d' elles, y pert qui no endevina a quina má es. **China.**

PUNYETEJAR. v. a. y derivats; donar cops de puny a algú. **Apuñetear.**

PUNYIDA. f. PUNXADA.

PUNYIDOR, A. s. y adj. Qui o lo que puny. || Que és mereixedor de cástich.

PUNYIDURA. f. *Ant.* y

PUNYIMENT. m. *Ant.* PUNXADA.

PUNYIR. v. a. *Ter.* PUNXAR. || v. n. Començar á sortir la barba. **Apuntar el bozo.** || *Met.* Ferir les passions. **Punzar.** || Castigar, causar mal. Aixís se diu que 'ls condemnats son punyits al infern. **Castigar.**

PUNYIRSE. v. r. PUNXARSE. || CASTIGARSE.

PUNYIT, DA. p. p. PUNXAT. || CASTIGAT.

PUNYVOLADOR. *Orog.* Collada de 1458 metres d' altitut en la ruta dels colls de les Flors, en la Catalunya francesa.

PUPIL. m. DISPESER.

PUÓ. m. Pua petita o grossa.

PUONS. m. pl. Les pues grosses de les antigues cardes de llana.

PUPILA. f. La minyona que necessita de tutor perque encara no té dotze anys. També 's diu de la de menys de vinticinch que té curador. **Pupila.**

PUPILATGE. m. L' estat de pupil. **Pupilaje.** || DISPESA. || DISPESERA.

PÚPITRE. m. Mena de taula escriptori. Es mot francès.

PUPUP. f. y

PUPUT. f. *Ornit.* Aucell de ploma daurada, roja, blanca y negra, que té una cresta al cap. **Abubilla, upispa.** || Joch de nois en que tapen a un d' ulls, y ha d' anar buscant als altres fins que n' agafa un. **Gallina ciega.**

PUPUXIA. *Ter. ibicench.* Feridura. **Apoplegía.**

PUR, A. adj. Net de tota barreja. **Puro, mero.** || Cast. Inocente, puro. || Lo que no té cap imperfecció. **Puro.** || Qui desempenya 'l seu cárrech ab integritat. **Puro.** || Sol, lo que no va acompanyat de res més. **Mero, puro.**

PURAMENT. adv. m. CASTAMENT. || Merament, solament. **Meramente, puramente.** || Sense barreja. **Puramente.** || D' una manera pura.

PURCELL. *Ter. ibicench.* Porquet. **Lechón.**

PURCELLA. *Ter. ibicench.* Carn de porquet rostida. **Carne asada de lechón.**

PURÉ. m. Farina de patata, pèsols, llentíes, etc., pera fer sopa. Es mot francès. **Puré.**

PUREA. f. PURESA.

PURERA. *Orog.* Montanya en qual peu está situat el Moch de Tredós.

PURESA. f. La qualitat que constitueix una cosa neta y sense barreja. **Pureza.** || Integritat virginal. **Pureza.** || Carencia de pecats, innocencia de costums. **Pureza, limpieza.**

PURETA. *Ter. aranès.* POLLETA.

PURFEDI. *Ter. ibicench.* Baralla, discussió acalorada. **Disputa.**

PURFERÍ. *Ter. ibicench.* v. a. Oferir. **Ofrecer.**

PURGA. f. Medicina que 's pren pera netejar el ventre. **Purga, purgación.**

PURGABLE. adj. Lo que 's pot o bé 's deu purgar. **Purgable.**

PURGACIÓ. f. Acció y efecte de purgar. **Purgación.** || La sanch que cada més expeleixen naturalment les dones. **Purgación, compurgación.** || L' acció de netejar. **Limpia, purgación.** || *For.* La acció de justificarse algú de lo que se li imputa. **Purgación.** || L' acció d' expelir els mals humors per medi de la purga. **Purgación.** || *Med.* Malaltía de derramament involuntari del semen. **Gonorrea.**

PURGACIÓ CANÒNICA. La prova que 'ls cánons estableixen pera 'l cas en qu' algú fos notat de delicte que no 's pugui provar plenament; se purga la nota o infamia que resulta contra l' acusat pêl seu jurament y 'l dels compurgadors. *Purgación canónica.*

PURGACIÓ VULGAR. La disposició o examen judicial en que per defecte d' altra prova 's subgectava al reu a les experiencies de l' aigua bullenta, del ferro roent o de l' aigua freda, ont el llençaven lligat de peus y mans, declarantlo reu si s' enfonzava o 's cremava, y sinó innocent: és proibida pêls cánons. *Purgación vulgar.*

PURGAÇA. f. aum. Purga molt forta.

PURGADOR. m. GARBELL. || adj. Qui o lo que purga o neteja. **Purgador.**

PURGADURES. f. pl. ESPORGUERÍES.

PURGAMENT. m. *Ant.* GARBELLADURES.

PURGANT. p. a. Lo que purga; la medicina propia pera purgar. **Purgante, purgativo, catártico.**

PURGAR. v. a. Purificar alguna cosa de tot lo que la pot fer imperfecta. **Purgar.** || Satisfer en tot o en part la pena. **Purgar.** || Passar l' acusat per la prova de la purgació pera acreditar la seua innocencia. **Compurgar.** || Donar una purga a un malalt. **Purgar.** || Fer efecte la medicina purgant. **Purgar.** || Purificar Deu les ánimes ab travalls. **Expiar, purgar.** || v. n. **Mermar.** || Patir les penes del purgatori. **Purgar.** || Evacuar algún humor naturalment o per medi de purga. **Purgar.** || Separar el gra de la palla o la farina del segó per medi del purgador. **Tamizar.**

PURGARSE. v. r. Pendre una purga. **Tomar una purga.** || *For.* Justificarse d' algún crim. **Purgarse.**

PURGAT, DA. p. p. **Purgado.**

PURGATIU, VA. adj. Lo que purga o té virtut de purgar. **Purgativo, purgante.**

PURGATORI. adj. Que purga. || m. Lloch ont les ánimes dels que moren en gracia 's purifiquen de les reliquies de llurs pecats. **Purgatorio.** || *Met.* Qualsevol lloch ont se passa la vida ab penes y travalls.

PASSAR LES PENES DEL PURGATORI. fr. *Met.* Passar molts travalls, disgustos o molesties. *Pasar las penas del purgatorio.*

PURGUERES. f. pl. ESPORGUERÍES. || *Met.* La persona dolenta, rebuig de la societat. **Tiñoso.**

PURICH. *Ter. aranès.* POLLET.

PURIFICACIÓ. f. L' acte de purificar. **Purificación, lustración.** || La festa que celebra la Iglesia 'l día 2 de Febrer, en memoria de quan la Verge va presentar el seu santíssim Fill al temple. **Purificación.** || L' acte d' anar antigament la dona al temple, després de passats els díes de la purgació del part. **Purificación.** || Cada vegada que 's renta 'l calze a la missa després de consumir; la primera 's fa ab ví sol y la segona ab ví y aigua. **Purificaciones.**

PURIFICADOR. m. Drap ab el qual s' aixuga 'l calze. **Purificador, purificadero.** || Drapet ab que 'l capellá s' aixuga 'ls dits després d' haver donat la comunió als fidels. **Purificador.** || Qui purifica o lo que purifica. **Purificador.** || adj. PURIFICATORI.

PURIFICAMENT. m. PURIFICACIÓ.

PURIFICANT. m. Lo que purifica. **Purificante.**

PURIFICAR. v. a. Separar de qualsevulla cosa tot lo que li és estrany, deixantla en l' ésser y perfecció que deu tindre. **Purificar, acendrar, acrisolar, lustrar, depurar, mundificar.** || *Met.* Agresolar Deu les ánimes per medi d' afliccions y travalls. **Purificar.** || *Met.* Treure a una cosa immaterial totes les imperfeccions. **Purificar.** || *Quím.* Donar als llicors el darrer grau de perfecció. **Rectificar.**

PURIFICARSE. v. r. Presentarse la dona al temple passats els díes de la purgació del part. **Purificarse.**

PURIFICAT, DA. p. p. **Purificado.** || Net de tota substancia impura. **Purificado.**

PURIFICATIU, VA. adj. Lo que purifica. **Purificativo.**

PURIFICATORI, A. adj. Lo que serveix pera purificar. **Purificatorio.**

PURIOL. m. *Bot.* POLIOL.

PURISME. m. Vici del qui afecta massa puresa de llenguatge. **Purismo.**

PURÍSSIM, A. adj. sup. Molt pur. **Purísimo.**

PURÍSSIMA. f. La Verge María en el misteri de la Concepció. **Purísima.** || La imatge o estampa que representa la Concepció. **Purísima.**

PURISTA. adj. Qui afecta massa purisme de llenguatge. **Purista.**

PURITÁ, NA. adj. Partidari del purisme. || Sectari relligiós anglès. Presbiteriá. **Puritano.**

PURITANISME. m. Sistema de la puresa. || Secta presbiteriana anglesa. **Puritanismo.**

PURITAT. f. p. u. Puresa, enteresa virginal. **Puridad.**

PURNA. f. *Ant.* ESPURNA.

PURNEJAR. v. a. y derivats. ESPURNEJAR.

PÚRPURA o PÓRPORA. f. *Ictiol.* Peix de petxina com la del caragol, dins de la qual s' hi trova 'l líquit vermell del meteix nom. **Púrpura.** || La roba tenyida ab aquest líquit. **Púrpura.** || La dignitat reial o la dels cardenals. **Púrpura.** || El meteix líquit que's treu del caragol d'aquest nom. **Púrpura.**

Púrpura

TENYIR DE PÚRPURA. v. a. Donar a la roba 'l color d' aquest nom. *Purpurar.*

VESTIR DE PÚRPURA. fr. Portar la roba de color de púrpura. *Purpurar.*

PENDRE UNA COSA 'L COLOR DE LA PÚRPURA. v. n. *Purpurear.*

PURPURAR. v. a. Tenyir de color de púrpura. **Purpurar.** || PORPORAR.

PURPURAT. m. Cardenal. **Purpurado.** || m. *Quím.* Sal formada per la combinació del àcit purpúrich ab una base. **Purpurato.** || adj. **Purpúreo.**

PURPURATIU, VA. adj. Que conté purpurina. **Purpurativo.** || Que dona 'l color de púrpura. **Purpurativo.**

PURPUREIG. m. Acció de purpurejar. **Purpureo.**

PURPUREJAR. v. a. Tenyir de púrpura. **Purpurear.**

PURPURI, A. adj. De color de púrpura o porpra. **Purpúreo.**

PURPURÍ, NA. adj. De color de púrpura o porpra. **Purpurino.**

PURPÚRICH. adj. *Quím.* Epítet d' un àcit que 's forma tractant l' àcit úrich pèl nítrich. **Purpúrico.**

PURPURINA. f. Substancia vermella, que dona color, extreta d' una arrel o de diverses substancies químiques. **Purpurina.** || Pols quasi impalpable de bronze barrejat ab purpurina o altres substancies per l' estil. **Purpurina.**

PURRETJÁ. *Ter. ibicench.* v. r. Fer burles. **Burlarse.**

PURRÓ. *Ter. ibicench.* Tupí, olleta ab una sola ansa. **Puchero de un asa.**

PURSINGLÉS Y SESCLADA. *Geog.* Arrabal de Caneján, prov. de Lleida.

PURULENCIA. f. *Med.* Qualitat de lo purulent. **Purulencia.**

PURULENT. adj. *Med. y cir.* Plè de pus. **Purulento.**

PUS. m. *Med. y cir.* Materia, posterma. **Pus.** || conj. p. u. Denota la causa, motiu o raó. **Pues, puesto, supuesto.** || adv. ant. Més. **Más.** || DONCHS. || MENTRES. || COM. || POS. **Pues.**

PUS AVANT. *Ant.* Més endevant. *Más adelante.*

PUS PLÁ MILLOR. *Ant* Més bé.

PUS QUE. conj. p. u. PUIG QUE, DESPRÉS QUE.

PUS TOST. adv. *Ant.* Més aviat. *Más presto.*

PUS TOT. adv. *Ant.* Més fácilment. *Más fácil.*

AL PUS TOST. m. adv. *Ant.* Lo més aviat possible. *Lo más presto.*

MAI PUS. m. adv. Mai més. *Nunca más.*

SENSE PUS NI MENYS. *Loc. ant.* Igualment. *Sin más ni menos.*

PUSILÁNIM, A. PUSSILÁNIM.

PUSILANIMITAT. f. PUSSILANIMITAT.

PUSJÚS. adv. Més avall. **Más abajo.**

PUSQUER. v. a. PODER.

PUSSA. f. *Entom.* Insecte petit, rogench, cap vellós y petit, que acaba ab una trompa llarga, y peus molt forts y capaços de donar grans salts. És parássit de l' home y d' alguns animals. **Pulga.** || *Ictiol.* Mena de llagostinet molt petit que 's menja les sepies preses a les nances, no deixantne més que l' escut net y pelat en poques hores.

Pussa
(Aum. 10 vegades)

AGAFAR PUSSES. fr. *Fam.* Emborratxarse. *Cojer ó pillar una mona.*

NI UNA PUSSA. Ni la més petita part. *Ni un ápice.*

CADA HÚ TÉ 'L SEU MODO DE MATAR PUSSES. fr. Ab que s' explica la varietat de parers y de comportaments. *Cada uno tiene su modo de matar pulgas.*

MATAR PUSSES. fr. ESPUSSAR.

PICAT DE PUSSES. fr. Lo que té taques o senyals com les que deixen les picades de les pusses a la pell. *Sarpullido.*

TREURE LA PUSSA DE L' ORELLA. fr. TREURE LA LLANA DEL CLATELL.

PUSSA. *Geog.* Caseriu del terme d' Elda, prov. de Alacant.

PUSSEJAMENT. m. Vici de les averies de bellugarse molt.

PUSSEJAR. v. a. Vici que tenen algunes cavalleríes de no estarse mai quietes. || No estar mai tranquila ni quieta la persona. **Concomerse.**

PUSSERA. *Bot.* HERBA DE LES PUSSES.

PUSSETA. f. dim. de pussa. **Pulguita, pulguilla.**

PUSSILÁNIM, A. adj. Faltat d' ánim y valor. **Menguado, pusilánime, cagado.** || Qui té 'l cor petit.

PUSSILANIMITAT. f. Falta d' esperit. **Pusilanimidad.**

PUSSÓS, A. adj. Plè de pusses. **Pulgoso, lleno de pulgas.**

PUSTEROL. *Ter. ibicench.* Tela de moltó. **Redaño.**

PÚSTULA. f. *Med. y cir.* Crosta que 's fa a les llagues y als grans quan se van secant. **Pústula, pustilla.**

PUSTULÓS, A. adj. Que té la figura d' una pústula o participa de la seua naturalesa. **Pustuloso.**

PUTA. f. Dona que ven el seu cos per diners. **Ramera, puta.** || adj. ASTUT.

PUTAÇA. f. aum. de puta.

PUTADA. f. Moltes putes. || Fet de puta, engany. **Engaño de ramera.**

PUTAISME. m. La vida de la ramera. **Putaísmo.**

PUTÁM. m. Conjunt de putes. **Putanismo.**

PUTANA. f. *Ant.* PUTA.

PUTANER. adj. Aficionat a putes. **Putero.**

PUTARÍA. f. Casa de putes, bordell. **Putería.**

PUTATIU, VA. adj. S' aplica al qu' és tingut per pare, fill, etc., no essentho. **Putativo.**

PUTATIVAMENT. adv. m. D' un modo putatiu. **Putativamente.**

PUTEIG. m. Acte y efecte de putejar. **Puteo.**

PUTEJAR. v. n. Donarse al vici de la seusualitat ab dones perdudes. **Putear, putañear.** || Tindre aires de ramera una dona honrada. **Putear.**

PUTER. m. PUTANER.

PUTERÍA. f. Exercici y vida de les putes. **Putería, putaísmo, putanismo.** || Reunió de putes. **Putería, putaísmo, putanismo.** || Roncería, salamería de que usen algunes persones. **Putería.** || Astucia, malicia, picardía. **Trastienda.**

PUTERO. adj. Donat a les putes. **Putero, putañero.**

PUTESCAMENT. adv. m. D' un modo putesch. **Putescamente.**

PUTESCH, CA. adj. Al estil descocat de les putes. **Putesco.**

PUTINEJAR. v. a. Fer putineríes. **Hacer cochinerías ó gorrinadas.**

PUTINER, A. adj. Brut, qui no té netedat. **Cochino, puerco, sucio.**

PUTINERÍA. f. Cosa porca, bruta. **Porquería.**

PUTINERS. m. pl. *Vulg.* Els dits.

PETIFEINA. *Ter. ibicench.* Gandul. **Holgazán.**

PUTINFLAT. *Ter. ibicench.* Inflat. **Hinchado.**

PUTO. m. PUTER.

PUTOT, A. f. desp. de puta.

PUTPUT. m. *Ornit.* PUPUT.

PUTREDINAL. adj. Que pudreix.

FUTREFACCIÓ. f. Corrupció. **Putrefacción, pudridez, podredumbre, hediondez, hedor, pudrición, pudrimiento.** || Pudor forta. **Hedentina, hediondez, hedor.**

PUTREFACTE, A. adj. Qui está en putrefacció.

PUTREFACTIU, VA. adj. Lo que pot causar putrefacció. **Putrefactivo.**

PUTREFICAR. v. a. CORROMPRE.

PUTREFICARSE. v. r. *Ant.* CORROMPRES.

PUTRIDESA. f. Qualitat de lo pútrit. **Putridez.**

PUTRIDITIS. f. *Med.* Estat que 's presenta en cas de febres adinámiques, com el tifus y altres. **Putriditis.**

PUTRÍLACH. m. Substancia semilíquida o materia que 's desprèn de certes desorganisacions gangrenoses. **Putrílago.**

PÚTRIT, DA. adj. Corromput, pudrit. **Pútrido.**

PUTULI. *Ter. ibicench.* Pota de cavall, de bou, de porch, etc. **Pezuña.**

PUTXINELLI. m. TITELLA. || POLITXINELI.

PUX. m. **Pujo.**

PUX. prep. PUIX.

PUXANÇA. i. POXANÇA.

PUXAR. v. a. PUJAR.

PUXAVANT. m. BOTAVANT.

PUY y PUYO. *Ter. aranès.* PUIG.

PUY. *Geog.* Caseriu del terme de la Baronía de Rialp, prov. de Lleida.

PUYCREMAT. *Geog.* Lloch del terme de Grustán, prov. d' Osca.

PUYLADÉ. *Ter. aranès.* AIGÜERA.

PUYLANÉ (Coll de). *Orog.* Situada junt al cim del meteix nom (2.010 m.). || —(CUCH DE). *Orog.* A la Vall d' Arán, en la ratlla fronteriça ab França.

PUYLÍ. m. *Ant.* POLLÍ.

PUYLÍ CAVAYLÍ. *Ant.* POTRO, 1.

PUYMOLAR. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Cornudella, prov. d' Osca.

PUYMORENS (Coll de). *Orog.* Pas del Pirineu, al NO. de Porté (Cerdanya francesa), depart. dels Pirineus Orientals, que desde Aix mena a Puigcerdá. Té 1,931 met. d' altitut.

PUYNENT. adj. PUNYENT.

PUYO. *Geog.* Caseriu agregat a Salardú.

PUYO-ALBO (Pales de). *Orog.* Cims de la conca superior del Valartíes, a la Vall d' Arán.

PUYOLA-MEL-LETG. *Geog.* Caseriu agregat al lloch de Caneján, en la Vall d' Arán.

PUYOLO. *Geog.* Terçó de la Vall d' Arán, qual cap era Salardú.

PUYS (Coll dels) *Orog.* || —(ESTANYET DELS). *Orog.* || —(MALL DELS). *Orog.* Diferents accidents geografichs situats prop de la Maladeta, en la conca superior del riu Quon, a la frontera d' Aragó, en la Vall d' Arán.

PUYTEL. *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Arén, prov. d' Osca.

PUYVALADOR. *Geog.* Poble del cantó de Mont-Lluis, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals.

PUYVERT. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Aler, provincia d' Osca, però del bisbat de Lleida.

PUZOL. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Sagunt; és a la vora del mar, té estació de F.-C. y 3,465 hab.

Feliu Pyat

PYAT (Feliu). *Biog.* Célebre escriptor y polítich provençal, que nasqué en 1810 y morí en 1889. Com a polítich, pertenesqué als partits revolucionaris més avençats y formá part de la Comuna de París, tinguent d' emigrar varies vegades de França. Com a escriptor, fou un entusiasta del passat de la seua terra, escrivint molt y acertat del país del Llenguadoch y de Catalunya, mostrantse partidari de la preponderancia de l' esperit del nostre poble en la Europa moderna.

Q

Q. Aquesta lletra s' usa solament devant de *u* y té el sò de *k*. Quan a la *u* segueix una *e* o una *i* la *u* es muda, a no ser que s' hi coloqui una crema o dos punts sobre *(ü)*. Quan a la *u* segueix *a* s' usa en les paraules de procedencia llatina, com: *quadrat, qualitat,* etc. **Q.** || Entre 'ls antichs era lletra numeral, y valía 500, y ab una ratlleta demunt 500,000. A les monedes, medalles y inscripcions romanes es lo meteix que *Quinto,* nom de familia. **Q.**

QRESKAS o KRESCAS (R. VIDAL DE QUISLAT O DE CATLLAR). *Biog.* Va néixer al començ del sigle XIV a la vila del Catllar (Tarragona) y va traduir al hebraich el llibre de la suma de medicina compost per Arnau de Vilanova, que va titolar en 1329 *Hannahagah Hab eriuth.* (Regiment de la salut). Se conservava manuscrit a la biblioteca del Vaticá, y altre exemplar ab caracters rabínichs dels començons del sigle XV a la del monastir del Escorial.

QU'. QUE, ab *e* elidida devant d' altra paraula que comenci ab vocal. **Que.**

QUA. f. La extremitat que a la part posterior tenen alguns animals, aucells, peixos, etc., guarnida de pel, cerda, ploma o escata. **Cola.** || Verga de la romana. **Astil.** || LLUFA, 2. || La punta que 's porta arrocegant en algunes robes talars. **Cola.** || La part exterior de qualsevulla cosa. **Rabera.** || La cama de les cebes, dels alls, etc. **Cuello.** || *Met.* Qualsevulla cosa que penja per la part de derrera. **Rabo.** || El punxó de la fruita. **Pezón, pezoncillo, palo, palillo.** || Part final de qualsevulla cosa. **Extremo, fin, cabo.** || A l' exèrcit. **Retaguardia.** || Paradeta que 's fa a la derrera sílaba de lo que 's canta. **Cola.** || Adicioneta a algún escrit o negoci. **Coleta.** || Entre estudiants veu d' oprobi en contraposició de la d' aclamació y 'l lloch derrer de la classe. **Cola.** || Trena de les dones. **Trenza.** || El conjunt y extensió dels raigs de llum que segueixen a un cometa. **Cola.** || Renom de la nau que va derrera de totes en una línea o columna. **Cola.** || La ratlleta que surt del cos de la lletra per la part de baix. **Palo inferior.** || CUA.

QUA BLANCH. *Ornit.* Mena d' aucell insectívor del genre *Troglodigtes. Mirlo de cola blanca.* || MERLA DE QUA BLANCA.

QUA DE CAVALL. *Bot.* Herba de la fam. de les quisetácies, dita aixi per la figura, poblada de tronquets buits, ab una mena de fulletes a modo de pels. Seca serveix pera netejar la lletra de motllo, etc. *Cola de caballo, ciennudillos, pinillo, yunquillo.*

QUA DE DRAGÓ. *Astron.* Nus o intersecció descendent de la eclíptica, ab les òrbites d' altres planetes que tenen alguna latitut respecte del sol. *Cola de dragón.*

QUA D' EGUA. *Bot.* Planta de la fam. de les plumbaginácies, de fulles en forma de ferro de llança y fa una panolla de flors. *Espantazorras, acelga salvaje, colleja de Valencia.*

QUA DE QUILLA. *Bot.* BLENERA. || PANÍS.

QUA D'ESPARVER. Se diu de la forma de certes peces que 's fiquen o encaixen dins d' un altra pera unirles. *Cola de milano.*

QUA D' EUGA. *Bot.* Nom vulgar de una planta de la fam. de les plumbagínces, genre *Statice.*

QUA D' ORENETA. Mena de fortificació forana quines ales se tiran envers la meitat de la cortina. *Cola de golondrina, hornabeque.* || QUA D' ESPARVER.

QUA DE PORCH. *Bot.* BORRATXA BORDA.

QUA DE RATA. f. Se diu de la trena de les dones quan té poch cabell. *Rabito, rabicorto.* || *Bot.* Nom que 's dona a l' Urgell a una gramínia del genre *Polypogon.* || *Náut.* L' extrem d' alguna corda que acaba d' un modo semblant a la qua de la rata. *Rabo ó cola de rata.*

QUA EURCADA, QUA FURXUDA. *Ornit.* Aucell del genre *Tetrao. Urogallo pequeño, Cola ahorquillada.*

QUA LLARCH. *Ornit.* ANECH MARSENCH.

QUA ROJA. *Ornit.* Mena d' aucell del genre *Sylvia,* molt insectívor. *Ruiseñor de paredes.* || COTXA FUMADA, RUMIA.

A LA QUA. m. adv. Derrera de tot o de tots. *A la cola.*

AGAFARLO PER LA QUA. *Loc. fam.* Manifesta la dificultat d' aconseguir a algú que fuig o corre ab ventatja, y s' extén a les coses immaterials pera insinuar la poca esperança que hi ha de lograrles. *Asirle por el rabo.*

ANARSEN AB LA QUA ENTRE LES CAMES. fr. *Met.* Anarsen vençut y avergonyit. *Ir ó salir rabo entre piernas.*

ENVESTIR A LA QUA. fr. Acometre y perseguir de prop al enemich que va en retirada. *Picar la retaguardia.*

FER BAIXAR LA QUA A ALGÚ. fr. *Met. fam.* Humiliar el seu orgull. *Hacer bajar la cola.*

FER QUA. fr. Quedarse derrera dels que ja esperen tanda. *Hacer cola.*

GIRAR QUA. fr. GIRAR LES ESPATLLES.

LA QUA ÉS LO DE MÉS MAL ESCORXAR. *Loc. fam.* Denota qu' en alguna cosa hi queda encara molt que fer y de lo més costós. *Faltar el rabo por desollar.*

LLEVAR LA QUA. fr. ESCUAR.

LLIGAR PER LA QUA. fr. *Rabiatar.*

NO ES LA QUA D' AQUEIX PAGELL O D' AQUEIX VADELL. *Loc.* Pera manifestar que lo que 's diu no es la verdadera causa de lo que 's tracta. *No es esa la madre del cordero.*

NO PER TU SINÓ PEL PÁ, REMENA LA QUA EL CÁ. *Ref. No por ti sino por el pan, menea la cola el can.*

POSAR QUA. fr. Posar destorb o impediment. *Poner impedimento.*

QUI TÉ LA QUA DE PALLA, NO POSI FOCH A LA FALLA. *Ref.* Denota que qui té motius pera ésser censurat no deu dir mal dels altres. *Quien tiene tejado de vidrio no tire piedras al de su vecino; quien tiene hijo varón no diga á otro ladrón.*

REMENAR O FER ANAR LA QUA. fr. Móurela d' un costat a l' altre. *Colear, rabear, menear la cola.*

PORTAR QUA ALGÚN FET O PARAULA. *Loc.* Tindre

consecuencíes. *Tener ó traer cola, vigilia ó consecuencias.*

VAL MÉS SER CAP D' ARENGADA QUE QUA DE PAGELL O DE BARAT. *Ref.* Ab que se significa que en tot és sempre preferible ser lo primer. *Más vale ser cabeza de ratón que cola de león.*

QUAAYX. adv. *Ant.* QUASI.

QUACURT, A. adj. Qui té la qua curta. **Rabicorto.**

QUADA. f. Cop de cua. **Coleada.** || Moltes cues.

QUADERN. m. Conjunt de fulls de paper cosits en forma de llibre. **Cuaderno, libreta, códice.** || *Ant.* Lo compost de quatre fulls de paper, ficats els uns dins dels altres. **Cuaderno, duerno.** || El llibre petit ont s' hi porta 'l compte y raó, o s' hi escriuen algunes noticies y instruccions. **Cuaderno.**

QUADERNA. f. La quarta part d' una cosa. || *Náut.* Costella del casch d' una nau. **Cuaderna.** || Certa moneda antiga.

QUADERNAL. m. Aparell de quatre rodes pera pujar pesos, aixís com el ternal es de tres. **Cuadernal.**

QUADERNET. m. dim. **Cuadernillo, cuadernico, cuadernito.** || Dietari del reso eclesiástich. **Cuadernito, añalejo.**

QUADERNILLO. m. El conjunt de cinch fulls de paper, quinta part d' una má. **Cuadernillo.**

QUADERNARI, A. adj. QUATERNARI.

QUADES. f. pl. Se diu de les espigues que, per no estar ben batudes, queden a l' era o garbell al temps de garbellar el blat. **Rabera.** || Els rollets de blat que deixen per segar els segadors. **Corrales.**

QUADJUTOR. m. y

QUADJUTORI. m. COADJUTOR.

QUADRA. f. Sala gran, peça quadrada d' un edifici, y també se 'n diu lo meteix encara que no sigui quadrada. **Cuadra, tarbea.** || Peça llarga que hi ha a les fábriques y altres edificis ont hi trevallen els fadrins, etc. **Cuadra, crujía.** || ESTABLE. || Als hostals y paradors, lloch gran ont se posen els carros y 'ls animals. **Cuadra.** || *Náut.* Lo ample de la nau per la quarta part posterior a ella. **Cuadra.** || Districte de un batlle en despoblat o territori unit d' un meteix amo. **Coto redondo.**

QUADRA (La). *Geog.* Caseriu del terme de Sidemunt, prov. de Lleida. || —BURGUESA. Lloch del terme de Sant Boi del Llobregat, prov. de Barcelona. || —DE BOLET. Lloch del terme de Mediona, prov. de Barcelona. || —DE CIERCO. Caseriu del terme de Vilaller, prov. de Lleida. || —DE GIRBALS. Lloch del terme de Vilafranca del Penadès, prov. de Barcelona. || —DE MARQUET. Caseriu del terme de Pont de Suert, prov. de Lleida. || —DE MONTAGUT. Masíes agregades al terme de Montagut, prov. de Tarragona. || —DE TORRES. Caseriu del terme de Punyent, prov. de Lleida. || —DEL PADRÓS. Antiga caseria, avui arrunada, que depenía de Vilavella, prov. de Tarragona. || —LLOMBARDA. Caseriu de Torrelles de Foix, prov. de Barcelona.

QUADRA. adj. f. QUADRADA.

QUADRAÇA. f. aum. Quadra gran.

QUADRADAMENT. adv. m. D' un modo quadrat. Cuadradamente.

QUADRADET. f. m. dim. Quadrat petit. **Vigueta.**

QUADRADIÇ, A. adj. Que 's quadra fácilment. Cuadradizo.

QUADRADO (Joseph M.ª). *Biog.* Illustre arqueolech, historiador, erudit y poeta mallorquí. Nasqué a Palma de Mallorca en 1819 y morí en la meteixa ciutat en 1896. Va desempenyar molts anys el cárrech d' Arxiver general de les Balears, durant els quals lográ aplegar preuats y abundosos materials pera una *Historia crítica de Mallorca*, que va deixar molt avençada. Va publicar moltes obres, entre elles *El Príncipe de Viana, Forenses y ciudadanos, Historia de la Conquista de Mallorca, Ensayos religiosos, políticos y literarios*, publicats primer en folletí á la revista catòlica *El Ancora* y en les publicacions dirigides per en Balmes. Cooperant a l' obra del renaixement catalá ab gran entussiasme, publicá les Cròniques fins aleshores inèdites d' en Marsili y d' en Desclot, en son text original catalá, traduida la primera al castellá. Associat ab en Pí y Margall y en Piferrer, colaborá a la monumental obra *Recuerdos y Bellezas de España*, escrivint els tomos referents a Asturies, Lleó, les dues Castelles y Aragó. En fi, pot dirse que en Quadrado fou un dels talents més actius y privilegiats de la passada centuria dels molts que honraren la raça catalana.

QUADRADURA. f. QUADRATURA.

QUADRAGENARI, A. adj. Cosa de quaranta anys. **Cuadragenario.**

QUADRAGÈSSIM, A. adj. Lo que fa 'l número quaranta. **Cuadragésimo.**

QUADRAGESSIMAL. adj. QUARESMAL.

QUADRAL. m. QUADRA.

QUADRÁNGUL. adj. Lo que té quatre angles. **Cuadrángulo.**

QUADRANGULAR. m. *Geom.* Figura que forma quatre angles. **Cuadrangular.**

QUADRANGULAT, DA. adj. Que forma quatre angles. **Cuadrangulado.**

QUADRANT. adj. *Astron.* La quarta part del cercle. **Cuadrante.** || m. Instrument matemátich, quart de cercle dividit en noranta graus. **Cuadrante.** || La deliniació d' un plá de rellotge de sol. **Cuadrante.** || Parlant de Dret, la quarta part de la herencia. **Cuadrante.** || Pes antich que valía la quarta part de una unça. **Cuadrante.**

QUADRANTAL. adj. En la trigonometría esfèrica, és el triangle que té a lo menys un costat qu' és quadrant d' un cercle. **Cuadrantal.**

QUADRANTARI, A. adj. Relatiu al quadrant. **Cuadrantario.**

QUADRAR. v. a. Formar en quadro. **Cuadrar.** || *Geom.* Reduir qualsevulla figura al seu valor. **Cuadrar.** || *Arit.* Multiplicar un número per sí meteix, com: 3 per 3, 4 per 4, etc. **Cuadrar.** || Travallar les peces de fusta de modo que formin angles rectes. **Cuadrar, cuadrear.** || v. n. Conformarse, juntarse una cosa ab un' altra. **Cuadrar.** || Correspondre, convindre, com: no *quadra* lo que fan ab lo que diuen. **Cuadrar.** || Agradar, convindre una cosa ab l' intent o desitg d' algú. **Agradar, cuadrar.** || *Pint.* Dividir en quadros un dibuix o pintura pera copiarla exactament. **Recuadra, cuadricular, cuadrar.**

QUADRARSE. v. r. Quedarse parat, ab els peus iguals, en demostració d' obsequi, etc. **Cuadrarse.** || Formalisarse en alguna disputa, etc. **Formalizarse, mesurarse.**

QUADRAT, DA. p. p. **Cuadrado, cuadro.** || adj. Perfet, cabal. **Cuadrado.** || *Arit.* Se diu del número o valor que resulta de multiplicar un número per sí meteix: aixís 4 és el quadrat de 2, 9 és el quadrat de 3, etc. **Cuadrado.** || m. *Geom.* Figura de quatre costats iguals y cuatre angles rectes. **Cuadrado.** || *Arit.* Número que resulta d' altre multiplicat per sí meteix, com: el 9 del 3 per 3, el 16 del 4 per 4, etc. **Cuadrado.** || *Astron.* La posició o aspecte d' un astre distant d' altre per la quarta part del cercle de noranta graus. **Cuadrado, cuadro.** || Entre estampers, peça de metall que 's posa entre les lletres, pera sostenirles, quan han de quedar espais blanchs. **Cuadrado.** || Mena de biga qu' atravessa diagonalment d' una carrera a l' altra als angles entrants. **Cuadral.** || *Ret.* Se diu del período que té dos membres a la pròtasis y dos a l' apòdosis, plè, numerós y fácil pera declamar. **Cuadrado.** || Se diu del estil mitg en-

tre prosa y vers, de modo que ni és ni un ni altre, y s' usa pera 'ls sepulcres y inscripcions. **Cuadrado.** || m. Nom propi d home. **Cuadrato.** || *Ter.* CAIRAT.

QUADRATARI. m. Art d' incrustar pedres de diversos colors als mosaichs. **Cuadratario.**

QUADRATÍ. m. Entre estampers, peça de metall quadrilátera pera omplir els buits d'ont no hi ha lletra, qu' és com diminutiu de quadrat. **Cuadratín.**

QUADRÁTICA. f. Equació qu' enclou el quadrat de l' arrel o del número que 's busca. **Cuadrática.**

QUADRATÍFER. adj. Que té facetes quadrades.

QUADRATÍÇ. f. A la geometría práctica, és una ratlla mecánica a propòsit pera trovar altres ratlles rectes iguals a la circunferencia d' un cercle y a les seues parts. **Cuadratiz.**

QUADRATURA. f. La reducció geomètrica de qualsevulla figura que tingui exactament la meteixa superficie que aquesta. **Cuadratura.** || Situació respectiva de dos astres o planetes en distancia de 90 graus de longitut. **Cuadratura, aspecto cuartil.** || L' acció de reduir a quadro alguna figura. **Cuadratura.** || En la pintura y dibuix, instrument ab els seus quadrats, pera treure una copia y reduirla de major a menor y al contrari. **Cuadratura.** || *Náut.* Nom de cada una de les quadernes de popa y proa. **Cuadratura, rodel.**

QUADRE. m. QUADRO.

QUADREIG. m. Acció y efecte de quadrejar. **Cuadreo.**

QUADREJAR. v. a. QUADRAR.

QUADREJAT. m. Se diu del blasó dividit en casetes, daus o quadros com els del joch de dames, etc. **Jaquelado.** || Dit de les pedres precioses travallades en quadro. **Jaquelado.** || Dit de les fustes.

QUADRELL. m. Fletxa de fusta quadrada y torrada. **Cuadrillo.** || Mostra formant un quadro que 's posa a les mitges.

QUADRELLAR. v. a. Formar quadros a les mitges ab fils de diversos colors.

QUADRELLET. m. dim. de quadrell.

QUADRELLS. *Geog.* Caseriu del terme de Molrosa, prov. de Lleida.

QUADRET. m. dim. **Cuadrillo, cuadrito.**

FER QUADRET. fr. *Pint.* QUADRAR, 8.

QUADRICICLE. m. Velocípet que té quatre rodes.

QUADRICORNI, A. adj. Que té quatre corns o banyes.

QUADRÍCULA. f. L' escala que 's fa d' alguna pintura pera copiarla, dividintla en quadros iguals ajustats al original. **Cuadrícula.** || Combinació de quadrats que serveix també pera aumentar o disminuir la grandaria d' un dibuix. **Cuadrícula.**

QUADRICULACIÓ. f. Acció y efecte de formar quadrícules.

QUADRICULAR. adj. Que forma quadros. **Cuadricular.**

QUADRICULAR. v. a. *Pint.* Fer quadrícules. **Cuadricular.**

QUADRICULAT, DA. p. p. del verb *quadricular.* || Dividit en quadrícules. **Cuadriculado.**

QUADRIENI. f. Espai de quatre anys.

QUADRIENAL. adj. De cada quatre anys.

QUADRIFOLIA. f. Motiu d' ornamentació formant quatre fulles.

QUADRIFOLIAT, DA. adj. Que forma a manera de quatre fulles. **Cuadrifoliado.**

QUADRIFORME. adj. En forma de quadro.

QUÁDRIGA. f. Grupu de quatre cavalls. **Cuádriga.**

QUADRILÁTER, A. adj. Se diu del espai tancat per quatre rectes anomenades costats. També 's pren com a substantiu. **Cuadrilátero.**

QUADRILONCH. m. *Geom.* Paralelogram d' angles rectes y costats desiguals. **Cuadrilongo.** || *Mil.* Formació d' un cos d' infantería en figura quadrilonga. **Cuadrilongo.** || adj. Tot lo qu' está fet en forma de quadrilonch. **Cuadrilongo.**

QUADRILOQUI. m. Conversa entre quatre interlocutors. **Cuadriloquio.**

QUADRILLA. f. ESCABOT. || COMPANYÍA.

QUADRIMÁ. adj. QUADRUMÁ.

QUADRIMESTRE. f. QUATRIMESTRE.

QUADRIPLE. adj. QUADRUPLE.

QUADRIPLICAR. v. a. QUADRUPLICAR.

QUADRISSILAB, A. adj. QUATRISSILAB.

QUADRIVI. m. Lloch ont acuden quatre camins o quatre carrers. **Cuadrivio.** || Antigament, el conjunt de les quatre arts matemátiques, qu' eren: aritmètica, musica, geometría y astrología. **Cuadrivio.**

QUADRIVIR. m. Magistrat romá que, junt ab tres més, formava un tribunal. **Cuadrivir.**

QUADRO. m. Figura de quatre costats iguals y quatre angles rectes. **Cuadro.** || Retaule, tela, estampa o cosa semblant de pintura. **Cuadro.** || El march d' una estampa, tela pintada, finestra, etc. **Cuadro, marco.** || Als jardins, erol o part de terra travallada en figura de quadro. **Cuadro.** || Qualsevulla de les quatre parts en qu' está dividida alguna cosa. **Cuadro.** || Entre estampers, peça de la prempsa ajustada al capdevall del caragol, que assentantse sobre 'l timpá, apreta 'l full que s' imprimeix, a fi de que prengui la tinta. **Cuadro.** || *Astron.* QUADRAT. || *Mil.* La formació d' un cos d' infantería en forma quadrada pera defensarse contra la cavallería. **Cuadro.**

A TOT QUADRO. m. adv. En rodó *En redondo, en circuito, alrededor.*

EN QUADRO. m. adv. En forma o modo quadrat. *En cuadro.*

SEGONS EL QUADRO LA GUARNICIÓ. *Loc. pop.* SEGONS L' ASE L' ALBARDA. || SEGONS LA GENT ELS ENCENS.

TOCAR EL QUADRO. fr. *Fam.* Castigar. *Tocar el cuadro; sacudir, menear ó zurrar el bálago; menear ó tocar el bulto.*

QUADRUMÁ, NA. adj. Que té quatre mans. Ordre d' animals mamífers. **Cuadrumano.**

QUADRÚPET. m. Animal de quatre potes. **Cuadrúpedo, quadrupede.** || pl. *Astron.* Els signes Aries, Tauro, Leo, Sagitari, Capricorni. **Cuadrúpedos.**

QUADRUPLE. adj. Lo qu' és quatre vegades més gran qu' una altra cosa. **Cuádruple, cuádruplo, cuádriple.**

QUADRUPLICACIÓ. f. Multiplicació per 4. **Cuadruplicación.**

QUADRUPLICAR. v. a. Multiplicar per 4. **Cuadruplicar.**

QUADRUPLO. adj. QUADRUPLE.

QUADRUPLICAT, DA. adj. Aumentat quatre vegades. **Cuadruplicado.**

QUAIX. adv. m. QUASI.

QUAJAR. v. n. Qüejar.

QUAL. adj. Relatiu d'accident que declara la qualitat d' alguna cosa. **Cual.** || S'usa també preguntant, pera distingir entre molts. **¿Cuál?** || Usat com adverbi, *com,* o *axí com.* **Cual.** || Usat com a intergecció pera ponderar alguna cosa és lo meteix que, *que tal.* **Cual que tal.** || pron. rel. de substancia. Lo qui. **El que, cual.** || Del meteix modo o semblant, com: *qual és Pere, tal és Joan.* **Cual.** || De qu n gènero, naturalesa o propietat. **Cual.** || Repetit d' un modo disjunctiu equival la primera vegada a un y cada una de les restants a un altre. **Cual.**

QUAL, QUÉ TAL. m. adv. Algú, aquesta o l' altra cosa. *Cual ó cual; cual, que tal.*

QUAL VULLÁU. *Loc. ant.* Qualsevol que sigui, algú indeterminadament. *Cualquiera que sea.*

CADA QUAL. m. adv. Cada hu de per sí. *Cada cual, cada uno.*

CADA QUAL AB EL SEU IGUAL. *Ref.* Ensenya que cada hu's contingui dins del seu estat, igualantse ab els de la seva esfera, sense pretendre ser major ni menor de lo que li correspòn. *Cada oveja con su pareja.*

DE QUAL. m. adv. De qui. *Cuyo, de quien.*

PÈL QUAL. m. adv. Per la raó exposada. *Por lo cual, por lo que.*

SER UN TAL PER QUAL. fr. *Fam. Ser tal para cual.*

TAL QUÁL. fr. Ab lo que s' explica 'l poch que hi há o's troba d' alguna cosa. *Tal cual.*

QUALCÚ, NA. adj. y

QUALCÚN, A. adj. *Ant.* ALGÚ.

QUALIFICATIU, VA. adj. CALIFICATIU.

QUALITAT. f. Propietat natural, per la que cada cosa 's distingeix de les demés. **Calidad, cualidad.** || Condició o requisits en algún tracte. **Calidad.** || Llustre de la sanch, noblesa. **Calidad.** || Importancia o gravetat d' alguna cosa. **Calidad.** || ESPECIALITAT. || MODO, MANERA. || Lo que fa una cosa sensible als nostres sentits y raó. **Cualidad.** || En lo espiritual y moral els dons, talents, disposicions bones o dolentes d' algún cos o de l' ánima. **Cualidad.** || CALITAT.

QUALITATIU, VA. adj. De qualitat. **Cualitativo.**

QUALQUE. pron. *Ant.* ALGÚ. || QUALSEVOL.

QUALSEGUER, A. adj. *Ter.* y

QUALSEVOL. adj. y

QUALSEVULGA. adj. Qualsevol, qualsevulla. **Cualquiera, qualesquiera.**

QUALSEVULLA. adj. Algú indeterminadament, sigui qui sigui. En castellá 'l masculí 's diu **Cualquier**; el femení y neutre **Cualquier o cualquiera**, y quan se respòn, sempre **Cualquiera**, encara que sigui masculí.

QUALL. m. CUALL. || **Cuajo.**

QUALLADA. f. *Ant.* COAGULADA.

QUALLAMENT. m. *Ant.* COAGULACIÓ.

QUALLAR. v. a. Coagular. **Cuajar.** || També s' usa com recíproch. **Cuajarse.**

QUALLARCH, GA. adj. Se diu del animal que té la cua llarga. **Rabilargo, rabudo.**

QUALLAT, DA. adj. y p. p. **Cuajado.**

QUALLARÓ. m. **Cuajarón.**

QUAN. adv. Lo que determina y senyala la ocasió o temps pera alguna cosa. **Cuando.** || En les interrogacions, és en quín temps. **Cuándo.** || En cas que. **Cuando, en caso que, dado que.** || m. adv. Encara que, com: *quan no hi hagués altra raó, aquesta bastaría.* **Cuando, aunque.** || Usat pera distribuir els membres d' una oració equival a algunes vegades, com: *quan la mare, quan les filles.* **Cuando, ora.** || m. Espai de temps determinat. **Cuando.** || *Ret.* Circunstancia al temps en que's vá fer o va succeir alguna cosa. **Cuando.**

QUAN A. *Loc.* EN QUAN.

QUAN ABANS. m. adv. En breu temps. *Cuanto antes.*

QUAN LA PEDREGADA HA CAIGUT, TOQUEN A TEMPS. *Ref. El mal ido, el consejo venido; después de muerto Pascual, trajeron el orinal.*

QUAN ELS CANS LLADREN, ALGUNA COSA SENTEN. *Ref. Cuando el rio suena agua lleva.*

QUAN MENYS. m. adv. S' usa quan s' exagera alguna cosa. *Cuando, menos, á lo menos.*

QUAN MÉS. m. adv. A lo més. *Cuando más, cuando mucho, á lo más, á todo tirar, á lo sumo.* || *Expr.* Pera explicar que hi há algunes raons a més de les que se expressen. *Cuando más, á lo más, fuera de que.*

QUAN NO. m. adv. De lo contrari. *Cuando ó donde no.*

QUAN QUE QUAN. *Expr.* De qualsevol temps que. *Cuando quiera, en qualquier tiempo.* || QUAN ABANS.

QUAN SE VULGUI. m. adv. En qualsevol temps. *Cuando quiera.*

QUAN SÓN FIGUES SÓN RAIMS. *Ref. Cuando pitos flautas, cuando flautas pitos.*

DE QUAN EN QUAN m. adv. Algunes vegades, de temps en temps. *De cuando en cuando.* || De distancia en distancia. *A trechos, de trecho en trecho.*

¿DE QUAN ENÇÁ? *Expr.* d' extranyesa que s' usa quan alguna cosa succeeix fora del ordre o del temps regular y acostumat. *¿De cuándo acá?*

¿FINS A QUAN? m. adv. Pera explicar el desitg de que alguna cosa succeeixi aviat, y a modo d' exclamació pera explicar la pena de no sapiguer la duració dels travalls o fatigues. *¿Hasta cuándo?*

QUANT. adj. Lo que té quantitat o pertany a ella. **Cuanto.** || Numeral que significa cantitat indeterminada. **Cuanto.** || Gran. **Cuanto.** || Tot o tot lo que. **Todo, todo lo que, cuanto.** || Significa qualitat indeterminada, y aixís se diu: *quant més pobre és, més deu ésser socorregut.* **Cuanto.** || S' usa també com adverbi de quantitat, qualitat o temps que 'ls determina, y se sol juntar ab la preposició *en.* **Cuanto.** || Usat com adverbi de preguntar el preu, és lo meteix que quant val, etc. **Cuanto.** || En plural s' usa com adjectiu numeral, com: *quants anys tens.* **Cuanto.** || adj. Pera exagerar, anteposat a un altre adjectiu. **Cuán.** || Correlatiu de tant. **Cuán, cuando o como.**

QUANT VA, O QUANT JUGUEM O QUANT POSES. *Loc* Quant vols apostar. *Cuánto va.*

EN QUANT. m. adv. Per lo que mira, toca o respecta. *En cuanto.* || Mentres. *En cuanto, mientras.* || Fins a tant que. *En cuanto, hasta tanto que.*

PER QUANT. m. adv. Indica la causa d' una cosa. *Por cuanto.* || Dona a entendre que lo que algú fá o diu és conforme a la idea que tenim d'ell. *Por cuanto.*

QUANTÍA. f. QUANTITAT, SOMA.

QUANTIADOR, A. m. y f. Qui quantía.

QUANTIAMENT. m. Acció y efecte de quantiar.

QUANTIAR. v. a. Evaluar, judicar el valor de una casa, hisenda, moble, etc. **Cuantiar, evalorar.**

QUANTIAT, DA. p. p. y adj. **Cuantiado.**

QUANTIÓS, A. adj. Lo qu' és de molt valor o de número molt alt. **Cuantioso.**

QUANTIOSAMENT. adv. m. COPIOSAMENT.

QUANTIOSÍSSIM, A. adj. sup. De molt de preu.

QUANTITAT. f. CANTITAT.

QUANTITAT CONCORRENT. Lo que manca pera completar una soma. *Cantidad concurrente.*

QUANTITAT CONTÍNUA. *Geom.* La extensió d'un cos en les seves dimensions, o que consta de parts unides. *Cantidad continua.*

QUANTITAT DISCRETA. *Arit.* La que consta de parts que 's poden separar, com els grans d' un munt de blat, etc. *Cuantidad ó cantidad discreta.*

FER BONA ALGUNA QUANTITAT. fr. Rebre alguna partida a compte d' un' altra de més grossa. *Abonar, hacer buena alguna cantidad; cargarse*

QUANTITATIU, VA. adj. Lo que té o és capáç de cantitat. **Cuantitativo.**

QUAR. conj. *Ant.* Perque, per quant. **Porque, por cuanto.** || CAR.

QUAR (La). *Geog.* Poble del Bergadá, que forma ajuntament ab La Portella y Sant Maurici, comptant en junt 281 hab. || — (PLÁ DE LA). *Orog.* Planell del Bergadá a 904 met. d' alçaria, redreçantse vertical a son demunt el turó d' aquell nom, despullat de tota vegetació. || — (SANTUARI DE). *Geog.* Santuari situat a 1,011 met. d' alçaria, al punt més enlairat del turó del seu nom, envoltat d' una pavorosa timba de més de 100 metres. Les edificacions de l' iglesia, la rectoría, y l' hostatgé serven tan sols vestigis del

primitiu edifici bastit al sigle IX. La imatge de la Verge, que s' hi venera, és un dels exemplars iconográfichs de major importancia arqueològica, molt volguda al Lluçanès y a gran part del Bergadá. Al sigle XI gaudía ja de gran anomenada havent sigut cedida al monastir de La Portella aquella ermita, ont s' hi celebren concorreguts aplechs els dilluns d' abdues Pasqües.

QUARANTA. adj. Numeral cardinal que conté quatre desenes. **Cuarenta.**

LES QUARANTA O CANTAR LES QUARANTA. Al joch del tuti tenir acoblats els quatre reis o'ls quatre cavalls. *Declarar las cuarenta.* || FER TUTI.

A LES QUARANTA. m. adv. *Fam.* A TRES QUARTS DE QUINZE.

QUARANTANARI. m. Espai de quaranta anys.

QUARANTAU, VA. adj. Cuarentavo.

QUARANTÈ, NA. adj. Lo que fa'l número de quaranta. **Cuadragésimo, cuarenteno, cuarentena.** || Biga o peça de quaranta pams. **Cuarenteno.**

QUARANTENA. f. El temps de quaranta díes, mesos o anys. **Cuarentena.** || El número de quaranta en general. **Cuarentena.** || La suspensió en formar judici cert d' alguna cosa; y axí 's diu que una noticia s' ha de posar en *quarantena.* **Cuarentena.** || L' espai de temps que fan estar en lloch separat als que venen de paratges ont hi há alguna malaltía contagiosa. **Cuarentena.** || L' edifici separat d' altres ont s' hi tenen les persones sospitoses d' estar contagiades de alguna malaltía. **Cuarentena, lazareto.** || La biga o soca de pi que fa quaranta pams de llarga. **Cuarentena.**

FER QUARANTENA. fr. Passar la quarentena 'ls sospitosos d' estar contagiats. *Hacer cuarentena.*

LA SANTA QUARANTENA: QUARESMA.

QUARÇ. m. Mineral, mena de pedra foguera. **Cuarzo.**

QUARÇÓS, A. adj. De la naturalesa del quarç.

QUARENTICI, A. adj. *For.* Se diu d' una escriptura autèntica, ferma y valedora. **Cuarenticio.**

QUARESMA. f. La temporada de quaranta díes en que tenen obligació de dejunar els catòlichs desde la etat de vint y un anys. **Cuaresma.** || El conjunt de sermons pera les dominiques y feries de la quaresma y 'l llibre que 'ls conté. **Cuaresma.**

QUARESMA ALTA. Se diu quan aquesta cau més apartada del principi del any. *Cuaresma alta.*

QUARESMA BAIXA. Se diu quan aquesta cau més aprop del principi del any. *Cuaresma baja.*

QUARESMA DE SANT MARTÍ: ADVENT.

FER QUARESMA. fr. Prepararse 'ls catòlichs ab els quaranta díes de dejuni pera celebrar la Pasqua de Resurrecció. *Hacer, observar quaresma, cuaresmar.*

MÉS LLARCH QUE LA QUARESMA. *Loc.* Ab que 's pondera la extensió o duració d' alguna cosa. *Más largo que el Sábado Santo* o *que la esperanza de un pobre.*

QUARESMAL. adj. Cosa de la quaresma. **Cuaresmal, cuadragesimal.**

QUARESMAR. v. a. Observar la quaresma. || *Bio.* CARESMAR.

QUARESMER, A. adj. Qui observa la quaresma ab tot rigor. **Cuaresmero.**

QUART, A. adj. Lo que completa 'l número quatre en ordre. **Cuarto.** || m. La quarta part d' alguna cosa. **Cuarto, cuarta parte.** || La quarta part en que 's considera dividida la hora. **Cuarto.** || La quarta part de un pam. **Cuarto.** || La quarta part d' una unça. **Cuarto.** || Minvant o creixent de la lluna. **Cuarto, cuadratura, cuarto creciente ó menguante.** || La quarta part d' una hora y la distancia que durant ella 's camina regularment, que són uns 1,275 metres.

TRES QUARTS DE QUINZE. *Loc. fam.* Dona a entendre qu' alguna cosa está de costat o sense la rectitut deguda. *Á las once.* || També 's diu quan algú arriva a algun lloch molt més tart de lo degut. *Á las veinte.*

EN QUART. m. adv. Entre estampers, modo comú d' explicar que 'ls fulls d' un llibre s' han imprès de modo que plegats, cada full fa quatre fulles. *En cuarto.*

LO QUART. m. adv. En quart lloch. *Lo cuarto, en cuarto lugar.*

QUART. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del riu Onyar y té 780 hab.

QUARTA. f. Cada una de les quatre parts en que s' ha dividit alguna cosa. **Cuarta.** || La part de misses que pertany per dret a la parroquia del difunt. **Cuarta.** || *Mus.* L' intèrval de quatre tons. **Cuarta.** || Nom que 's dona a qualsevol dels trentadós rumbes o vents en qu' está dividida la rosa náutica; però lo més comú y general s' entèn l' ángul mitjancer entre un y altre rumbo, y per aquest s' estima sols la ratlla que 'l marca. **Cuarta.** || *Astron.* Quadrant, especialment al zodiach y a la eclíptica, per la divisió dels signes de tres en tres. **Cuadrante, cuarta, cuarto de círculo.** || Mesura d' oli de cosa d' una lliura y és la setzena part d' un quartá; equival a 259 milímetres cúbichs. **Cuarta.** || Mesura de la quarta part d' un quartá.

QUARTA FALCIDIA: FALCIDIA.

QUARTA CANÓNICA. Aquella part de la renda del benefici que 's dona al bisbe després de la mort del beneficiat: a algunes iglesies és menys de la quarta part de la renda del benefici. *Cuarta canónica.*

QUARTA TREBELIANA O TREBELIÁNICA. La quarta part d' una herencia que pot retindres l' hereu, quan está encarregat d' un fideicomís, que l' obliga a posar la herencia en poder d' algú altre. *Cuarta trebeliana ó trebeliánica.*

Quartá

QUARTÁ. m. La dotzena part d' una quartera y equival a 5 litres 793 milímetres. **Cuartal.** || Mesura d' oli de 16 quartes catalanes, que són 7 quartillos y mitg de Castella y equival a 4 litres y 15 centílitres **Cuartán, cuartal.**

QUARTAMENT. adv. m. En quart lloch. **En cuarto lugar.**

QUARTÁN. m. *Ant.* Cavall de cos mitjá. **Cuártago.**

QUARTANA. f. *Med.* La febre qu' acomet cada quatre díes. **Cuartana.**

QUARTANARI, A. m. y f. *Med.* Qui pateix quartanes. **Cuartanario.**

QUARTAU. m. *Zool.* Mena de cavall o rocí mitjá. **Cuartavo.**

QUARTEJADOR, A. m. y f. Qui quarteja. || adj. Que 's pot quartejar.

QUARTEJAMENT. m. L' acció y efecte de quartejar. **Cuarteamiento.**

QUARTEJAR. v. a. Dividir alguna cosa en quatre parts. **Cuartear.** || ESCORTERAR. || En materia d'arrendaments és oferir una *quarta* més sobre 'l primer ajust. **Cuartear.** || ESQUARTERAR.

QUARTEJAT, DA. p. p. y adj. Dividit en quatre parts. **Cuarteado.** || ESQUARTERAT.

QUARTEL y QUARTER. m. Districte en que solen dividirse les poblacions grans pera 'l millor govern econòmich y civil y també la gent qu' habita en ell. **Cuartel.** || *Blas.* La quarta part del escut dividit de qualsevol modo que sigui. **Cuartel.** || *Blas.* Superficie d' un quadrat paralelogram o romboidi, que 's forma de dues ratlles del escut y de la meitat de la perpendicular y de la paralela. **Cuartel.** || *Mil.* La casa o propi de cada hu. **Cuartel.** || El lloch ont s' acampa y aquartela l' exèrcit en campanya, ont se distribueix per regiments. **Cuartel.** || Edifici destinat pera allotjament de la tropa. **Cuartel.** || El tribut que pagaven els pobles pêl allotjament dels soldats. **Cuar-**

tel, utensilios. || *Náut.* El lloch ont s' hi guarden les veles. Cuartel. || BARRI. || CASERNA.

QUARTEL DE SALUT. El paratge ont s' hi está fora de perill o de molesties. *Cuartel de la salud.*

DEMANAR QUARTEL. fr. Demanar perdó de la vida la tropa que 's vol entregar al enemich. *Pedir cuartel.*

DONAR QUARTEL. fr. Pe donar la vida del vençut, ferlo presoner. *Dar cuartel.*

NO DONAR QUARTEL. fr. *Met.* Que a més del sentit recte, significa censurar a tort y a través, no dissimular res. *No dar cuartel.*

QUARTELAR. v. a. *Blas.* Dividir l' escut en quartels. **Cuartelar.**

QUARTELER. m. *Mil.* Qui cuida del quartel.

QUARTELET. m. y

QUARTELILLO. m. Lloch que sol haverhi a cada districte de les grans poblacions ont hi há retén de municipals, bombers o policía. **Cuartelillo, prevención.**

QUARTER. m. QUARTEL. || CASERNA. || BARRI. || QUARTÓ.

QUARTER. m. QUARTÁ. || La quarta part de coses sòlides. **Cuarto.** || Canti, maial. **Cántara.** || adj. *Ant.* QUART. || m. *Náut.* Les fustes que formen un troç de coberta a proa y a popa. **Cuartero.**

QUARTERA. f. Mesura de grans, que 's divideix en 12 quartans, y cada quartá en 4 picotins, que són un poch més de 15 celemins de Castella; equival a 69'518 litres. **Cuartera.** || *Ant.* Vuitè, octava part de una cárrega de ví. **Medio barrilón.**

QUARTERA DE SEMBRADURA. L' espai de terra ont s' hi pot sembrar una quartera de grá; a Barcelona és de 45 canes o 90 passos de llarch y 45 d' ample; al Vallès y Camprodón de 45 canes de llarch y 22 y mitja d' ample; a Girona, Besalú, Berga, Lluçanès y Cervera de 35 canes en quadro; a Vich y Moyá de 57 canes y mit a en quadro; la cana té dues passes. *Cuartera de sembradura.*

CAURE QUARTERES DE BLAT. fr. Ploure a temps. *Llover á sazón.*

QUARTERAR. v. a. Dividir en quatre parts un tot. || ESQUARTERAR. || QUARTEJAR.

QUARTERAT, DA. adj. QUARTEJAT, ESQUARTERAT.

QUARTERET. m. dim. de QUARTEL.

QUARTERÓ. m. La quarta part d' una arroba. **Cuarterón.** || La quarta part d' una lliura que són 3 unces. **Cuarterón.**

QUARTET. m. dim. **Cuartito.**

QUARTET. m. Cada una de les dues primeres estrofes de que 's compòn la primera part del sonet. **Cuarteto, cuarteta.** || *Mus.* Composició pera cantarse a quatre veus o sonarse per quatre instruments. **Cuarteto.**

QUARTETA. f. *Poèt.* Estancia o copla de quatre versos, regularment de vuit sílabes cada un, que observen rigurosament consonancia primer ab quart, y segón ab tercer, o bé alternat: també se sol anomenar *quarteta* a tota estrofa de quatre versos, qualsevulla que sigui la seua versificació, y ab assonants o consonants. **Redondilla, cuartilla, cuarteta.**

QUARTETO. m. *Mus.* Veu italiana. QUARTET.

QUARTILLA. f. QUARTETA. || *Ant. Zool.* Teixit de nervis que tenen totes les besties desde la corona del casch fins a la primera punta de la cama. **Cuartilla.** || Quarta part d' un full de paper. Sol dirse en les redaccions dels diaris dels fulls de paper pera escriure 'ls redactors. **Cuartilla.**

DOBLEGAR LES QUARTILLES. fr. Se diu de les cavalcadures quan se 'ls hi brinquen les cames per debilitat o per anar massa carregades. *Acuartillar.*

QUARTILLO. m. *Ant.* RANXO, 1.

QUARTO. m. Aposent separat dels altres per medi d' un envá, etc. **Aposento, cuarto.** || Pis, part de casa destinada pera habitació d' una familia. **Cuarto, piso.** || *Numis.* Moneda de coure del valor de quatre maravediços, avui ja fora d' us. **Cuarto.** || Quarta part de un animal, com: *quarto de gallina, de vadella,* etc. **Cuarto.** || Cada una de les parts en que dividien els cossos dels facinerosos. **Cuarto.** || Qualsevulla de les quatre branques dels avis paterns y materns. **Cuarta.** || *Blas.* QUARTEL. || Punt, barri d' una ciutat, com: *en tots els quartos de la ciutat s' han fet lluminaries.* **Barrio.** || La quarta part d' un pá. **Cuarterón.** || pl. Els membres del animal robust y fornit. **Cuartos.** || Entre pintors, esculptors y coneixedors de cavalls, els membres ben proporcionats. **Cuarto.** || El diner en general. **Cuartos, monises.**

Moneda de quatre quartos

QUARTO DE LA CUIXA. El de les gallines, etc., de dita part. *Cuarto trasero.*

QUARTO DEL DETRÁS. El qu' és a la banda del derrera del edifici. *Trascuarto.*

QUARTO DEL PIT O DE L' ALA. Se diu del quarto de gallina que correspòn a dita part. *Cuarto delantero.*

QUARTO RETIRAT. El qu' és separat de les principals habitacions de la casa. *Retrete, cuarto retirado.*

ARREGLAR EL QUARTO. fr. Escombrarlo y endreçarlo. *Asear el cuarto.*

FER QUARTOS. fr. ESCORTERAR. || QUARTEJAR.

NOBLE DE TOTS QUATRE QUARTOS. Se diu del noble per les dues branques de part de pare y per les dues de part de mare. *Noble de todos cuatro cuartos.*

NO TINDRE UN QUARTO. fr. Ésser pobre, faltat de diners. *No tener un cuarto.*

PARAR QUARTO. fr. Senyalar a algú habitació y la familia que l' ha de servir. *Poner cuarto.* || Amoblar l' habitació pera algú. *Poner cuarto.*

TINDRE BONS QUATRE QUARTOS. fr. Esser ben fornit de membres. *Tener buenos cuartos.*

TINDRE QUARTOS O QUATRE QUARTOS. fr. Tindre diners. *Tener cuartos ó cuatro cuartos.*

TINDRE QUATRE QUARTOS DE MAL DONAIRE. fr. *Fam.* Ab que s' explica qu' alguna persona és molt deixada, sense garbo ni compostura. *Irse ó caerse cada cuarto por su lado.*

QUARTÓ. m. *Blas. ant.* La quarta part del escut d' armes. **Cuartal.**

QUARTUT, DA. adj. La persona ben formada en tots els seus membres.

QUASCÚN, A. adj. CADA HU.

QUASEVOL. adj. y

QUASEVULGA. adj. y

QUASEVULLGA. adj. QUALSEVULGA.

QUASI. adv. m. Com. **Cuasi, casi, como.** || A poch més, poch se 'n falta. **Cuasi, así.**

QUASI QUASI. adv. m. Molt aprop de succeir alguna cosa. *Casi casi; casi que.*

QUASICONTRACTE. m. *For.* Acte que no té la forma de contracte, però sí 'ls meteixos efectes. **Cuasicontrato.**

QUASIMODO. m. El diumenge de la octava de Pasqua de Resurrecció per començar aixís l' introit de la missa. **Cuasimodo.**

QUASQUEVULLA. adj. *Ant.* QUALSEVULLA.

QUASSIA AMARGA. m. *Bot.* Arbre gran que creix a Surimán, d'ont va ésser transportat a Cayena l'any 1772. Se ven en forma de troços més o menys grossos, més o menys llarchs, cilíndrichs, a vegades branquinosos; la seua escorça, que salta facilment del tronch, es molt prima, frágil, groguenca o cendrosa, inodora; a vegades ab puntets; es molt amarga. **Cuasia amarga.**

QUATERNA. f. Reunió de quatre subgectes o coses. **Cuarteto.**

QUATERNARI, A. adj. Lo que inclou o omple 'l nombre de quatre, y metaforicament qualsevulla cosa que 's pot intentar per quatre medis. **Cuaternario.** || pl. *Geol.* Nom dels terrenos que venen després dels terciaris; són los formats per les aigües diluvials. **Cuaternario.**

QUATERNITAT. f. La reunió de quatre unitats o individuus. **Cuaternidad.**

QUATORNÈ, NA. adj. *Num. ord.* CATORZÈ.

QUATORZE. s. n. CATORZE.

QUATRANYAL. adj. Lo que succeeix de quatre en quatre anys. **Cuadrienal, cuatrienal, cuadrañal, de cuatro en cuatro años.** || Lo que té quatre anys. **Cuadrienal.**

QUATRE. adj. num. card. **Cuatro.** || En algunes locucions equival a quatre en nombre, com: fulano va morir el día 4. **Cuatro.** || Al joch de cartes la que té quatre senyals, com: quatre de copes, oros, etc. **Cuatro.** || El guarisme, carácter o cifra compost de quatre unitats. **Cuatro.**

QUATRE Y 'L PETIT. *Loc. fam.* QUATRE Y 'L CABO.

MENJAR AB QUATRE CAIXALADES UNA COSA. fr. Menjarla molt depressa. *Comer en un santiamén.*

QUATRÈ, NA. adj. num. ord. Que 's junta a les desenes 20, 30, etc., com vintiquatrè, trentaquatrè. **Cuatro.**

QUATRECENTS, TES. adj. La quantitat de quatre vegades cent. **Cuatrocientos.**

QUATRENA. f. Pujada, aument de preu que s'ofereix per alguna cosa que 's ven o s'arrenda **Puja.**

QUATRETANT. adj. Quadruple. **Cuatrotanto.**

QUATRIDIÁ, NA. adj. Cosa de quatre díes. **Cuatriduano, cuatridial, cuatridiano.**

QUATRIENNI. adj. L'espai de quatre anys. **Cuadrienio, cuatrienio.**

QUATRIFORME. adj. **Cuadriforme.**

QUATRIMESTRE. m. Espai de quatre trimestres o un any.

QUATRIMESTRAL. adj. De cada quatre trimestres o anyal.

QUATRINA. f. *Ter. Numis.* Dobla de quatre. **Onza de oro.**

QUATRISSILAB. adj. De quatre sílabes. **Cuatrisílabo.**

QUE. Pronom relatiu que 's refereix indistintament als tres genres masculí, femení y neutre. **Que.** || Conjucció que, posada després d'un verb, ne determina un altre. **Que.** || conj. Comparativa, com: lo tot es més gran *que* la part. **Que.** || Partícula distributiva o reduplicativa. **Que.** || conj. causal. **Que, porque.** || Lo meteix que *y*, com: no 't fiques ab ningú, *que* ningú 's ficará ab tu. **Que.**

QUÈ. Pronòm interrogatiu. **Qué.** || Partícula admirativa, y exagerativa, com: *¡qué tonto ets!* **Qué.** || Preguntant, equival *ont*, com: *¿qué s'és fet?* **Qué, dónde.**

¡QUÈ, QUÈ! *Expr.* Pera denotar que no 's fa cas de lo que s'ha dit abans, com: ¡QUÈ, QUÈ, DESPEDIUVOS! *¡Qué, qué! ¡no, no! ¡ta, ta!*

QUÈ DIRÁN *Expr.* S' usa com nom masculí, y significa 'l respecte a la opinió pública. *Qué dirán.*

¿QUÈ TAL? *Expr.* Ab que 's pregunta per la salut o estat d'algú. *¿Qué tal?*

EN QUÈ. *Expr.* En quina cosa. *En qué.*

EN QUÈ QUEDEM? *En qué quedamos.*

UN NO SÉ QUÈ. *Expr.* Una cosa indeterminada. *Un no sé qué.*

QUEBRA. f. *Com.* Acció y efecte de quebrar. **Quiebra.** || Percanç. || CRIVELLA.

QUEBRAÇA. f. Crivella o obertura en les roques, fustes, caschs dels animals, etc. **Venteadura, raza.**

QUEBRADA. f. Acció de quebrar. **Quiebra.**

QUEBRADÍÇ, A. adj. Que 's quebra aviat. **Quebradizo.**

QUEBRAMENT. m. Acció de quebrar.

QUEBRANT. m. Perjudici material o moral.

QUEBRANTAMENT. m. L' acció de quebrantar. **Quebrantamiento.**

QUEBRANTAR. v. a. Causa, perjudici material o moral. **Quebrantar.**

QUEBRAR. v. a. ABATRES. || ROMPRE. || Cessar algú al comerç per falta de capital ab què satisfer als seus acreedors perdent el crèdit. **Quebrar, hacer bancarrota.**

QUEBRAT. m. Una o alguna de les parts en que 's considera dividit un enter, com un quart respecte de un pam, y s'expressa ab una xifra demunt d'un altra ab una ratlleta intermitja, així: $^1/_4$ L'inferior se diu *denominador,* perque dona 'l nom a la qualitat de parts iguals en que 's divideix l' enter; lo superior se diu *numerador,* perque determina quantes d'aquestes parts se prenen en lo cas proposat. **Quebrado.** || *Poèt.* Vers de menys sílabes qu' un altre d' una meteixa estrofa. **Quebrado.** || adj. Epítet de la persona que s'ha declarat en quiebra. **Quebrado.** || BATUT.

QUEBRAT DE QUEBRAT. El quebrat qu'es part d' un altre, com: $^2/_3$ de $^3/_8$. *Quebrado de quebrado.*

QUEBRAT IMPROPI. Aquell en que 'l numerador és igual o major que 'l seu denominador, y per consegüent inclou un o més enters. *Quebrado impropio.*

QUEBRAT PROPI. Aquell en que 'l numerador és més petit que 'l seu denominador, y per consegüent es part o parts d' un enter. *Quebrado propio.*

QUEBRAT, DA. p. p. de quebrar. || adj. Romput, crivellat. **Quebrado.**

QUEDA. f. Temps en que tothom se recull a sa casa. || Toch d'oració. || Repòs, quietut. **Sosiego, reposo.**

QUEDADA. f. Acció y efecte de quedar, deturada; aturada; parada. **Quedada.** || *Fam.* Permanencia. **Estancia, permanencia.** || Al joch de billar es la posició d'una bola de modo que 'l contrari tiranthi faci cop segur. **Quedada.**

QUEDAMENT. adv. Quietament, ab sossego. **Quedamente.** || m. Acció de quedar.

QUEDAR. v. a. Permanéixer, aturarse a algún paratge. També s' usa com recíproch. **Quedar, quedarse.** || Restar. **Quedar, restar.** || Faltar alguna cosa per fer. **Quedar.** || Permanéixer, durar, subsistir una cosa com efecte d' un' altra, com: *quedar* hereu, etc. **Quedar.** || Junt ab alguns noms, estar ab alguna especialitat, com: *quedar* armat, aturdit, etc. **Quedar.** || Junt ab alguns noms es lo meteix que *ser*, com: *quedar* vencedor o vençut. **Quedar.** || Ab la preposició *per*, ser tingut o reputat, com: va *quedar* per valent, per d'scret. **Quedar.** || v. r. Perdres l' orador. **Quedarse, perderse, atascarse.**

QUEDAR AB ALGÚ. fr. Acordar, convindres ab ell. *Quedar con alguno.*

QUEDAR A DEURE. fr. No haver satisfet algún deute. *Quedar debiendo ó con atrasos.*

QUEDAR BÉ O MALAMENT. fr. Portarse bé o malament. *Quedar bien ó mal.*

QUEDAR AL CARRER. fr. Perdre algú 'ls bens o 'ls medis de subsistencia. *Quedar en la calle.*

QUEDAR BURLAT. fr. Frustrárseli a algú les esperances. *Quedarse burlado ó soplándose las uñas.*

QUEDAR EN NET. fr. Quedar líquida alguna quantitat, deduits gastos. *Quedar en limpio.*

QUEDAR EN CAMISA O AB LA CAMISA DE LA ESQUENA, SENSE CAMISA fr. Quedar molt pobre, havent perdut tot lo que 's tenía. *Quedar en los huesos.*

QUEDAR ENDARRERA. fr. *Met.* Ésser inferior qu' un altre; tindre menys mèrit qu'ell. *Quedarse atrás.* || No caminar tant com aquell o aquells ab qui 's va. *Rezagarse.*

QUEDAR MOCAT. fr. No lograr lo qu' un se proposava. *Quedarse á obscuras ó á buenas noches; quedar chasqueado.*

QUEDAR PER ALGÚ. fr. Encarregarse algú de les obligacions d' un altre. *Quedar por alguno.* || No verificarse alguna cosa, per no haver fet algú lo que devía. *Faltar por uno.* || Lliurarse, rematarse a favor de algú la dita o arrendament, etc. *Quedar por alguno.*

QUEDAR SOSPÈS. fr. Quedar admirat, sorprès. *Quedar suspenso.*

NO HI QUEDARÁ PER LLEVOR. fr. *No ha de quedar para semilla de rábanos.*

QUEDARSE. v. r. Romandre, estacionarse en un punt donat. || Fer nit en un lloch determinat. || En el joch de billar picar de manera que les boles s' aturin en primer terme. **Quedarse.**

QUEDARSE AB LA BOCA BADADA. fr. *Quedarse embobado, con la boca abierta.*

QUEDARSE AB UN PAM DE BOCA. fr. Quedar neciament admirat de lo que 's veu o se sent. *Quedarse con la boca abierta.*

QUEDARSE A LA ESCAPÇA. fr. No lograr lo que 's pretenía. *Quedarse en blanco.*

QUEDARSE A LA FRESCA. fr. *Met.* No lograr algú lo qu' esperava o desitjava. *Quedarse fresco, quedarse frío.*

QUEDARSE ENRERA. fr. Ésser inferior o de menys entonació y mèrit qu' altre. *Quedar o quedarse atrás.* || *Met.* No saber tant com altre. *Quedarse atrás.* || No compendre tota la força d' alguna cosa, no fer progressos en alguna ciencia o art. *Quedarse atrás.*

QUEDARSE EN DEJÚ. fr. *Met.* No entendre lo qu'algú ha dit o lo que s' ha llegit. *Quedar en ayunas.*

QUEDARSE MORT. fr. *Met.* Sorpendre a algú alguna noticia repentina que li causa gran pesar o sentiment. *Quedarse muerto.*

QUEDARSE MORT Y FRET. Espantarse sumament per algún cas o accident. *Quedarse yerto.*

QUEDARSE SENSE POLSOS. fr. *Met.* Immutarse en gran manera per alguna cosa. *Quedarse sin pulso.*

QUEDAT, DA. p. p. **Quedado.**

QUEFALEONOMANCIA. f. Endevinació supersticiosa per medi d' un cap de burro bullit. **Quefaleonomancia.**

QUEFATURA. f. Dignitat y atribucions de quefe. **Jefatura.**

QUEFE. m. Superior o principal d' alguna corporació. **Jefe, cabeza.**

QUEFEQUILITA. f. *Min.* Mineral aperlat que conté un poch de mica; és tou y mantegós al tacte. **Quefequilita.**

QUEFER. m. Ocupació. **Quehacer.** || Dificultat, treball; sol usarse en plural, y aixi diem: hi tindrá'ls seus *quefers.* **Quehaceres.**

QUEFERÓS, A. adj. Ocupat, atrafegat. **Ocupado, atareado.**

QUEIX. m. Part del cap desde sota l' ull y 'l pols fins a la barba. **Mejilla. Carrillo.**

MENJAR AB DOS QUEIXOS. *Fam.* Tindre al ensemps dos empleus d' utilitat. *Comer á dos carrillos.* || Complaure a dues persones oposades, donar la raó a l'una y a l' altra. *Comer á dos carrillos.*

QUEIXA. f. *Expr.* De dolor, pena o sentiment. **Queja, querella.** || La expressió de ressentiment per algún agravi, injuria o menyspreu. **Queja.** || *For.* Acusació devant del jutge. **Querella.** || Dissensió debat, pendencia. **Querella.** || QUEXA.

DONAR QUEIXA. fr. QUEIXARSE.

FER QUEIXA. fr. Explicar lo ressentiment que 's té contra algú. *Quejarse, querellarse.*

FORMAR QUEIXA. fr. *For.* QUEIXARSE.

MÉS VAL BONA QUEIXA QUE MALA PAGA. *Ref.* Se diu del qui abandona 'l premi per semblarli que no es corresponent al seu mèrit y s' estima més quedarse ab motiu de queixa que mal satisfet. *Más vale buena queja que mala paga.*

QUEIXAL. m. CAIXAL.

QUEIXALADA. f. CAIXALADA.

QUEIXARSE. v. r. Doldres, lamentarse, explicar el dolor o pena que 's té. **Quejarse, querellarse.** || GEMEGAR. || Formar queixa, posar acusació devant del jutge. **Quejarse, querellarse.** || Manifestar la queixa o sentiment que 's té d' algú. **Quejarse, querellarse.** || QUEXARSE.

QUEIXARSE D' ESTAR MASSA BÉ. fr. Queixarse per coses que no valen la pena. *Quejarse de vicio.*

QUEIXAT, DA. p. p. **Quejado.**

QUEIXETA. f. dim. **Quejilla, quejita.**

QUEIXÓS, A. adj. Qui 's queixa ab facilitat o sense raó. **Quejoso, quejijoso.** || Lo qui té motiu de queixa contra un altre. **Quejoso.** || Lamentable, llastimós, com: tò, veu *queixosa,* etc. **Quejoso.** || QUEXÓS.

QUEIXOSAMENT. adv. m. D'una manera queixosa.

QUEIXOSÍSSIM, A. adj. sup. Molt queixós. **Quejosísimo.**

QUEIXUMBRÓS, A. adj. **Quejumbroso.**

QUEL. pron. *Ant.* AQUELL. || *Ant.* Contracció de *que lo,* com: *mès lluminós que 'l carbuncle.* **Que el.**

QUEL, A. Nom vulgar de Miquel y Miquela. || adj. Sort. **Sordo.**

QUELALS. pron. *Ant.* Que les, com: *quelals avehine.* **Que las.**

QUELCOM. pron. indef. Alguna cosa. **Algo.**

QUELAÚ, NA. pron. ind. Algú. **Alguno, alguien.**

QUELIDONIA. f. *Bot.* CELIDONIA. || *Min.* Pedreta llentillar, de formació silicosa, que pertany al grupus de les agathes. **Quelidonia.**

QUELIDONINA. f. *Quim.* Substancia groga y cáustica, continguda a la celidonia, apropiada pera destruir les verrugues. **Quelidonina.**

QUELIDONS. m. pl *Zool.* Aucells insectivors de bech molt llarch, coll perllongat, mirada penetrant, y boca oberta, que volen ab gran rapidesa. **Quelidones.**

QUELIFER, RA. adj. *Zool.* L' animal que té els maxilars enfonzats a mena d' estenalles. || Lo que acaba ab una mena d' ungla enfonzada. **Quelífero.**

QUELIFORM. adj. *Zool.* Que té forma d' estenalles o d' ungla ensorrada. **Queliforme.**

QUELIGASTRE. m. *Zool.* Insectes dipters bracocers atericers que vegeten als femers. **Queligastro.**

QUELIGNAT, TA. adj. *Zool.* Que té les barres en forma d' estenalles. **Quelignato.**

QUELIPALP. adj. *Zool.* Que té els palps en forma d' estenalles. **Quelipalpo.**

QUELODONT. adj. *Zool.* Que té les dents en forma de pinces o d' estenalles. || m. pl. Familia d' aragnits que presenten aquell caracter. **Quelodonte.**

QUELONIACI. adj. *Zool.* Semblant a la quelonia (tortuga de mar). **Queloniaceo, cea.**

QUELONIACIS. m. pl. Mena de reptils quelonis. **Queloniaceo.**

QUALONIÁ, NA. adj. *Zool.* Mena de reptils que comprèn tots els genres de tortugues, aixís les de terra, com les que viuen a les aigües, dolça y salada. **Queloniano.**

QUELÒNIT. m. pl. Insectes lepidòpters nocturns de cos robust, el ventre tacat de varis pichs, y ornades les ales ab hermosos y vius colors. Les seves orugues son pelades, corren ab rapidesa y prenen l' aspecte de nimfes, dintre d' un capoll que ponen a les fulles o a les molses. **Quelónido.**

QUELONITA. f. *Min.* Varietat de sulfur de ferro. **Quelonita.** || f. *Zool.* Tortuga d' aigua dolça. **Quelonita.**

QUELONÓFAG, A. adj. Que s' alimenta de tortugues. **Quelonófago.**

QUELONÓGRAF. s. y adj. Escriptor o mestre de quelonografía. **Quelonógrafo.**

QUELONOGRAFÍA. f. *Zool.* Descripció de les tortugues. **Quelonografía.**

QUELONOGRÁFICH, CA. adj. *Zool.* Pertanyent a la quelonografía. **Quelonográfico.**

QUELÓSTOMA. f. *Zool.* Mena d'insectes himenopters melofers d' Europa, quina femella deposita els ous al tronch dels arbres vells. **Quelostoma.**

QUELURA. f. *Zool.* Mena de crustacis anfipots, quin exemplar típich, de reduides mides, és abundós al Mediterrani. **Quelura.**

QUELL. pron. *Ant.* AQUELL. || *Ant.* Contracció de *que ell*, com: *més sabi qu' ell.* **Que él.**

QUEM. *Ant.* Contracció de *que me*, com: *que 'm fa.* **Que me.**

QUEMOSIS. f. *Med.* Oftalmía en el seu major grau d' increment. **Quemosis.**

QUEMÓTICH, CA. adj. *Med.* Que pateix quemosis o que 's refereix a la quemosis. **Quemótico.**

QUEN. *Loc. ant.* Contracció de *que ne.* **Que.**

QUENOPODI. m. *Bot.* Mena de plantes quenopodiacies, de fulles alternes y flors petites y rodones que creixen a les regions temperades. **Quenopodio.**

QUENOPODINA. f. *Bot.* Mena de plantes quenopodiacies, quin exemplar típich, vegeta als estanys y rius propers al mar. **Quenopodina.**

QUENS. *Loc. ant.* Contracció de *que nos.* **Que nos.**

QÜENTO. m. CONTE.

QUEOCÓM. adj. *Ant.* QUELCOM.

QUER. v. a. *Ant.* **Buscar.** || m. Codol, pedra, penya. **Canto, piedra, roca.**

QUER Y MARTÍNEZ (Joseph). *Biog.* Remarcable botánich, que va néixer a Perpinyá l' any 1695, y va morir al de 1764. Havía cursat ademés de les ciencies naturals la cirurgía, y va ésser cirurgiá major del exèrcit. Va recorre el Nort de l' Africa aplegant notables exemplars de la vegetació, y que aportats a Madrit, varen ésser fonament del Jardí botánich del *Prado.* Coneixía la flora espanyola, com pochs d' altres y va escriure respecte a les observacions fetes en aquest ram del saber, una lluminosa obra, titolada *Flora española*, o *Historia de las Plantas que se crían en España.*

QUERA. f. *Entom.* Corch, cuquet que rosega la fusta y la redueix a pols. **Carcoma.** || La polzina a que redueix la *quera* a la fusta. **Carcoma, polvillo.** || *Met.* La persona o cosa que poch a poch va gastant y consumint la hisenda. **Carcoma.** || La persona que sempre está molestant y queixantse. **Quejicoso, quejumbroso.** || *Met.* Cuidado greu y seguit que mortifica y consúm interiorment. **Carcoma.** || ROCA.

QUERA (Plá de la). *Orog.* Vall entre els cinglalls del Llerca, entre el Puig de Sant March y La Baumeta. || — (LA). *Hidrog.* Al Vallespir, eixint de Sant Llorenç. Es afluent del Tech ab quin se reuneix més enllá de Can Gramotxo. || — (LA). *Geog.* Veinat del Vallespir, prop de la Farga d' Avall.

QUERALL. m. Roca, pedra de forma rodona y llarga.

QUERALPS. *Geog.* Poble de la Vall de Ribes, vehí a la renomenada ermita de Sant Sebastiá. Deixat el Pont dels Lladres se trova al seu terme, la mina de Sant Joan que pertany a la *Societat aurifera dels Pirineus*, explotantla desde 1895, extraient mineral de plom argentifer, terres roges que contenien grans d' or y s' han trovat a les galeries obertes pirites arsenicals.

QUERALT. *Biog.* Cognom d' una de les families nobiliaries catalanes, provinentes de la comarca de la Segarra, y que va donar a l' historia regional, personatges, prou remarcables, sovint esmentats als derrers temps del periode mitgeval y als començos de la època moderna. Establert son casal a Madrit quan els temps dels Austries, alguns dels seus individuus foren molt afectats per la política castellana.

— (DALMAU DE). *Biog.* Va ésser un dels que més se significaren per la seva adesió a Felip IV, y esvaint el recort de son origen catalá, va ésser un dels sostenidors de la política del Comte duch d'Olivars, nomenat el Comte de Santa Coloma. En Dalmau de Queralt, virrei de Catalunya l' any 1638, no va satisfer pels seus procediments, les aspiracions del poble, y quan, complint les ordres de la cort va empresonar als diputats Claris y Tamarit y els concellers Serra y Vergós, va esclatar la revolta del Corpus de Sanch, y el virrei va deixar el seu palau, amparantse a les Dreçanes, pera guarirse a una nau genovesa, que l' allunyés de Barcelona; més al eixir d' aquella fortalesa per la porta del Baluart del Rei, va ésser perseguit pêls revoltosos y caigué a terra sense sentit a les roques de Sant Bertrán, ont va ésser ferit y mort a llençades pêls quins el perseguíen.

— (MARCH DE). *Biog.* Eclesiástich de la noble familia d' aquest cognom. Va ésser bisbe d' Avila, y va traduir un llibre de la *Bona mort*, esmentat per Eymerich a l' oració fúnebre que va consagrar al autor. Va viure al sigle XVII.

— (PERE DE). *Biog.* Noble catalá, del sigle XV, que figura en el cançoner de París, segons una de les transcripcions de M. Tastú. No 's tenen d' ell precises noticies, y fins hi há qui 'l confón ab un altre trovador del sigle XIII, que figura al conhort de Ferrer, y de qui el P. Rivera, fa esment en la «Milicia mercenaria».

— (PERE DE). *Biog.* Noble catalá del sigle XVI, que va intervindre als actes de les Corts celebrades en son temps, y a qui el rei En Felip III, va ferli concessió del títol de Comte de Santa Coloma l' any 1599.

QUERALT DE MECA. *Geog.* Quadra del terme de Pallargas, prov. de Lleida. || — (SANTA COLOMA DE). Vegis SANTA COLOMA DE QUERALT. || — (SANTUARI DE). *Geog.* Ermita situada prop de Berga, al cim de una montanya de 1060 met. d' altitut, desde ont se ovira un delitós panorama. La verge de Queralt, és la patrona de Berga, y allí va bastirse al sigle XVIII un temple espaiós més que de bon gust artístich. La imatge és venerada a tot Catalunya. Al costat de l' iglesia hi há la despesería, en quina hi han abundoses provisions y bon hostatge. Durant les lluites del sigle XIX, aixís en la guerra de la Independencia com en les civils, aquell edifici fou lloch de sagnantes accions per ésser un dels més importants punts estratègichs. || — (SERRA DE). *Orog.* Al Bergadá, una de les serralades més enlairades de Catalunya, que ab les de Peguera, Fígols y Corbera, arrasseren la ciutat de Berga, per la banda N. y O.

QUERALTÓ (Joseph). *Biog.* Un dels cirurgians més remarcables del sigle XVIII. Alguns autors el fan nadiu de Sant Martí Surroca y altres refermen que va néixer a Tarragona. Va morir a Madrit al any 1805. Essent director dels hospitals militars de Navarra y de Guipúzcoa quan la guerra anomenada dels Pirineus, als anys 1793 y 1794, va introduir nous procediments pera guarir les ferides produides per armes de foch, adoptantse les seues indicacions pera 'l tractament de les operacions quirúrgiques, ab molts encomis. Havía publicat varies Memories explicatives, y entre les seues obres profiláctiques, cal esmentar les següents: «Medios propuestos por don José Queraltó para que el pueblo sepa desinfeccionar y precaver que se vuelva a reproducir la epidemia

que le ha consternado; los publica en obsequio a la humanidad, revistos por su autor, un amante del rey y de la patria» (Sevilla, 1800); «Observaciones sobre los gases ácido-minerales que por orden de don José Queraltó, físico de cámara, etc., hizo el doctor don Miguel Cabanelles». (Sevilla, 1801).

QUERAR. v. a. Corcar la quera la fusta. **Carcomer.** || *Met.* Consumir poch a poch alguna cosa. També s' usa com recíproch. **Carcomer.**

QUERARSE. v. r. CORCARSE.

QUERAT, DA. adj. CORCAT.

QUERATITIS. f. *Med.* Inflamació de la còrnia transparent. **Queratitis.**

QUERCÍ. *Geog.* Carsí, regió del Llenguadoch.

QUERCITRINA. f. *Quím.* Principi colorant groch, extret de l' escorça del *quercitio.* Ès un cos polsós, sense fragancia, insípit quan és sòlit, mes amargant a les seues disolucions, soluble a l' aigua bullenta y a l' alcofoll y poch soluble a l' èter. **Quercitrina.**

QUERELAR. v. a. y 'ls seus derivats: QUEIXARSE. || *For.* QUERELLAR.

QUERELLA. f. QUEIXA. || Demanda judicial. **Querella.**

QUERELLADOR, A. m. y f. Qui posa una demanda judicial. **Querellante, querelloso, querellador.**

QUERELLANT. m. QUERELLADOR.

QUERELLAR. v. a. *For.* CITAR. || v. r. Posar o formar una demanda judicial. **Querellarse.**

QUERELLARSE. v. r. QUEIXARSE. || Demanar en justicia. **Querellarse.**

QUERELLÓS, A. adj. QUEIXÓS.

QUÈRER. v. a. *Ant.* BUSCAR, PROCURAR, DEMANAR, REQUERIR. || VOLER.

QÜERETA. f. *Ornit.* PASTORELLA. || *Entom.* CULLERETA, CAP-GROS.

QUERFORADAT. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Cavá, prov. de Lleida. || *Hidrog.* Riuet que neix a la serra de Cadí y, després d' un curs d' uns vint kilometres, desaigua al Segre, prop d' Hostal Nou, prov. de Lleida.

QUERFORT (Pich de). *Orog.* Pich del Pirineu, al N. de la Cerdanya francesa; té 2,650 met. d' altitut.

QUERIA. f. *Bot.* Mena de plantes poroniquies herbacies, que creix en els llochs erms y als toçals. Se l' anomena aixís per haver sigut dedicada al celebrat botánich Quer y Martínez. **Queria.**

QUERIGUT. *Geog.* Al Mitgdía de França, entre 'ls establiments de banys d' Usson y de Carcaneres, al antich camí de Mont-Lluís y a 1,212 met. d' altitut.

QUERIMONIA. f. *Ant.* QUEIXA.

QUERIR. v. a. *Ant.* BUSCAR.

QUERMES. m. *Quím. y farm.* Materia de color groch fosch o bé rogench, obtingut tractant el sulfur d' antimoni pêls álcalis o 'ls seus carbonats per vía seca o humida. Ve a ésser un oxisulfur d' antimoni hidratat, descobert en 1714 per un frare de la Cartoixa, y va ésser molt usat en medicina, anomenantse *polvos dels cartoixos,* encara qu' és d' us molt escás. || *Zool.* Insecte hemípter, de la fam. dels coccits, que produeix una tintura vermella o de color de grana. **Quermes.**

QUERMETISAT, DA. adj. *Min.* Que conté quermes mineral. **Quermetizado.**

QÜERN. m. QUADERN.

QÜERNA. f. La quarta part d' una cosa, especialment del pá y dels diners. **Cuaderna.** || *Fam.* PATACA. || Corda de quatre cames.

MITJA QÜERNA. La meitat d' un panet petit, o siga una quarta part del pá regular. Se talla abans de acabarse de coure, després se bescou y serveix pera pendre xocolata. Antigament estava molt en us.

AB AIXÒ Y DOS QUARTOS TE DONARÁN MITJA QÜERNA. fr. Dita popular que pinta lo poch o gens valor material d' alguna cosa que algú s' alaba de posseirla. *En Madrid tengo un tío,* etc.

QÜERNADOR, A. m. y f. Enquadernador. **Encuadernador.**

QÜERNAR. v. a. Enquadernar, lligar, relligar. **Encuadernar.**

QUERNIT. m. *Min.* Varietat de marbre blanch.

QUERÒFIL. m. *Bot.* Mena de plantes umbelíferes, herbacies, anyals, ab fulles senzilles, conreuantse algunes d' elles als jardins com a plantes d' ornat. **Queróflio.**

QUEROFILI, A. adj. *Bot.* Pertanyent o semblant al queròfil. **Querofíleo.**

QUEROL. m. Tartera de pedres, pedregós. **Montón de piedras.** || dim. de quer, pedra petita. || CAROL.

QUEROL (Agustí). *Biog.* Un dels artistes més rellevants dels nostres temps, mort a Madrit a les derreries de 1909. Va néixer a Tortosa en 1863, y ab disposicions remarcables pera les arts plástiques, va començar desde molt jove els estudis del dibuix y de l' esculptura a l' Academia de Belles Arts de Barcelona. Al convocar l' Academia de Sant Ferrán oposicions pera proveir la plaça de pensionat a Roma, en 1883, va presentarshi En Querol, obtenintla per unanimitat. Ej travall que va enviar desde Roma, com a pensionat, va ésser el baix relleu, de clássica factura, que representava: *Julia passant per demunt del cadavre del seu pare.* Els indicis, qu' eren ja mostres de talent del gran artista, se refermaren al presentar en 1887 a l' Exposició de Madrit el seu famós grupu *La Tradició,* ont s' hi descobría al filosoph y al artista a la vegada. Aquella obra va meréixer medalla d' or. Havía obtingut premis de consideració en tots els concursos en quins va presentar les seues obres, y eren tantes les distincions ab que comptava, que sería llarch consignarles una per una. En Querol era també pulcre escriptor, y al periòdich *El Liberal* de Madrit va publicar la biografía d' En Donatello.

— (VICENTS WENCESLAU). *Biog.* Inspirat poeta y escriptor molt fecón del sigle XIX. Va néixer a Valencia l' any 1836, morint a Bítera en 1889. Cursant encara a l' universitat, va donar a conéixer els seus ensaigs de literatura clássica, y les poesíes de Dafne, Orfeu y Psiquis, són exemple de son amor apassionat per la clássica llengua llatina, que va inspirarlo, com els seus apassionats sentiments de la patria, de la llibertat, dels avenços. Les seues odes: *A la pau, a la llibertat, a la patria,* al acabarse la guerra civil, foren molt celebrades, com totes les creacions de aquell geni, entre quines descollaren, ademés de les *Rimes,* el cant èpich a la guerra d' Africa y al eclipse de 1860. La seua personalitat literaria va obtindre gran relleu, y ab tot y que havía de consagrarse al travall pera atendre a les exigencies de la llar, havent sigut molts anys un dels empleats més laboriosos de la companyía de ferrocarrils de Valencia a Madrit, la seua intelligencia li havía valgut distincions molt merescudes, entre altres els cárrechs de president del «Rat-Penat» y del Ateneu de Valencia, travallant afanyós pera 'l desvetllament de la llengua y de la literatura patries.

QUEROL. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Montblanch; és a la vora del riu Gayá y té 779 hab. || Quadra del terme de Castellar, prov. de Lleida. || —(VALL DE). Territori de la antiga Cerdanya, que pertany ara al cantó francès de Sallagossa. S' anomena també *de Carol.* || —(CAP DE). *Orog.* Montanya de 2,212 met. d' altitut, al NO. de Sant Llorenç de Morunys, prov. de Lleida.

QUERONA. f. *Zool.* Infusoris triavidis, que 's manifesten a les infusions vegetals y a les aigües dolces o marines ont hi han plantes en descomposició. **Querona.**

QUERQUERA. f. *Med.* Mena de febre acompanyada de tremolor. **Querquera.**

QUERUB. m. y

QUERUBÍ. m. Esperit angèlich del segón chor de la primera gerarquía. Solen pintarse en forma d' un cap d' infant sostingut per dues ales. **Querubín.**

QUERUBICH, CA. adj. ANGELICAL.

QUERRISQUEJAR. v. a. Fregar les dents, fent un soroll especial. **Rechinar.**

QUERSÒTIDIS. m. *Zool.* Mena d' insectes lepidòpters nocturns. **Quersótide.**

QUES. *Loc. ant.* Contracció de *que se,* com: *que 's faci.* **Que se.** || *Ant.* Qu' és. **Que es.**

QUESA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Enguera; és entre dues rieres, a la vora del Xúcar, y té 949 hab. || — (LA). Caseriu del terme d' Estimariu, prov. de Lleida.

QUESIR. v. a. QUERIR, BUSCAR.

QUESIT, A. p. p. *Ant.* Preguntat, buscat, cercat. **Buscado.** || m. *Ant.* Qüestió, pregunta. **Cuestión.**

QUESQUE. pron. *Ant.* QUALSEVOL.

QUESQUILLA. f. Escrupol, reparo de poca consideració. **Quisquilla.**

QUESQUILLÓS, A. adj. Qui 's para en les dificultats més insignificants. **Quisquilloso.**

QUEST. m. RASTRE, SENYAL.

QUESTA. f. APLEGA, 2. || DEMANDA. || ENQUESTA.

QUESTACIÓ. f. Aplega. **Cuestación.**

QUESTIA. f. Aplega. || En les valls d' Andorra la acció d' arreplegar l' impost que deu pagar cada casa de la república. **Cuestación.**

QUESTIÓ. f. y

QÜESTIÓ. f. Pregunta o proposició pera averiguar la veritat. **Cuestión.** || Baralla, pendencia, alborot. **Cuestión.** || *Alg.* Problema en que per quantitats conegudes se busquen les incògnites. **Cuestión.** || Materia de disputa o de discurs. **Cuestión.** || Dificultat. **Cuestión.** || Ocasió, cas, com: *quan és qüestió de fugir, ell és sempre 'l capitá.* **Cosa, ocasión** || *Ret.* El dupte que resulta de dos dictamens oposats sobre una meteixa cosa que 's preté averiguar. **Cuestión.**

QÜESTIÓ DE NOM. Disputa que ben mirada convé ab la substancia, y sols varía en les paraules. *Cuestión de nombre.*

QÜESTIÓ DETERMINADA. La que té una o més solucions fixes. *Cuestión determinada.*

QÜESTIÓ DE TORMENT. L' averiguació de la veritat mitjançant l' aplicació del torment. *Cuestión de tormento.*

QÜESTIÓ ESTOICA. La qu' és molt intrincada. *Cuestión estoica.*

QÜESTIÓ FINITA. *Ret.* La que particularisa l' assumpte, ab circunstancia de persona, lloch o temps. *Cuestión finita; pregunta particular.*

QÜESTIÓ INDETERMINADA. La que té diverses solucions. *Cuestión indeterminada.*

QÜESTIÓ INFINITA. *Ret.* Proposició general, sense circunstancia de persona, lloch o temps. *Cuestión infinita, pregunta general.*

POSAR EN QÜESTIÓ. fr. Posar en disputa. *Poner en cuestión ó en disputa.*

QÜESTIONABLE. adj. Duptós, que 's pot posar en qüestió. **Cuestionable, disputable, problemático.**

QÜESTIONAR. v. n. DISPUTAR, BARALLARSE. || Contravertir un punt duptós. **Cuestionar, disputar.**

QÜESTIONARI. m. Tractat de qüestions. **Cuestionario.** || Fulla en la qual s' hi escriuen els diversos punts de vista d' una qüestió, sometentlos a la resolució dels entesos. **Cuestionario.**

QÜESTIONAT, DA. p. p. **Cuestionado.**

QÜESTIONEJAR. v. a. QÜESTIONAR. || Disputar, porfiar sobre d' alguna cosa. **Altercar.**

QÜESTOR. m. Encarregat de fer la questia o aplega. || Magistrat romá encarregat de rebre les contribucions. **Qüestor.**

QUESVULLA. pron. QUALSEVULLA.

QUESVUYA. adv. *Ter. ibicench.* Qualsevol cosa, lo que 's vulla. **Cualquier, cualesquiera.**

QUET, A. adj. QUIET. || DESPAI.

QUET (Joan Antoni). *Biog.* Físich molt remarcable, nadiu del Mitjorn de França, als començos del sigle XIX. Va ésser professor de física, rector de varis colegis, y més tart inspector general de segona ensenyança. Va néixer a Nimes.

QUETAMENT. adv. Quietament, poch a poch. **Quietamente, quedamente.**

QUETAR. v. a. Aquietar, pacificar, calmar. **Aquietar.**

QUETARSE. v. r. SOSSEGARSE.

QUETAT, DA. adj. SOSSEGAT.

QUETEJAR. v. a. Se diu del cantar de les aloses.

QUETESA. f. Quietut, sossech. **Quietud.**

QUETIFETS. m. Murmuracions. **Dimes y d retes.**

QUETUT. f. QUIETUT, SOSSECH. **Quietud.**

QUEVIURES. m. pl. Provisió de menjar. **Víveres, comestibles, vituallas.**

QUEY. pron. QUE.

QUEYLALGIA. f. *Med.* Dolor als llabis. **Queilalgia.**

QUEYLÁLGICH, CA. adj. *Med.* Pertanyent o relatiu a la queylalgia. **Queilálgico.**

QUEYLOCACIA. f. *Med.* Inflamació, inflor o talls als llabis. **Queilocacia.**

QUEYLOCÁCICH, CA. adj. Propi de la queylocacia. **Queilocácico.**

QUEYLOFIM. m. *Med.* Mena de tumor als llabis. **Queilófimo.**

QUEYLORRAGIA. f. *Med.* Hemorragia llabial. **Queilorragia.**

QUEYLORRÁGICH, CA. adj. *Med.* Propi de la queylorragia. **Queilorrágico.**

QUEYRAPSIA. f. *Med.* Propensió a rascarse de aquells que pateixen certes malalties de la pell. **Queirapsia.**

QUEYRÁPSICH, CA. adj. *Med.* Que 's refereix a la queirapsia. **Queirápsico.**

QUI. pron. Relatiu o interrogatiu, com: *jo sò qui contradiu, qui dels dos ho ha fet.* **Quien.** || Equivalenta *que,* quan significa persona, com: *Pere va ésser qui va durli la noticia.* **Quien.** || Un entre molts, com: *qui vulgui que.* **Quien.** || pl. Els quals. **Los cuales.**

QUI, NA. adj. Cual, quien.

QUIÁ. *Conj. llat.* Perquè. **Porqué.** Usada pera posar en ridícol al qui no pot rebatre els arguments que se li facen, respecte al seu procedir.

QUIASME. m. Figura retòrica composta d' una doble antítesis quins termens s' encreuen, corresponent el primer al darrer y 'l segón al teis. **Quiasmo.**

QUICARAQUICH. m. *Bot.* ROSELLA. || Veu onomatopèyca imitant el cant del gall.

QUICI. m. Pollaguera, part del golf de les portes. **Quicio.**

QUICO. n. p. Nom vulgar de Francisco. **Paco.**

QUICOU. *Bot.* Nom vulgar que 's dona als exemplars joves de un bolet del genre *Amanita.*

QUID. m. Paraula llatina molt en us que s' emplea pera significar el punt de la dificultat d' una cosa, problema, qüestió, etc.

QUIDAM. m. *Fam.* Referintse sense determinació a qualsevol subgecte. || Persona despreciable, d' escassa significació, quin nom és desconegut o no vol anomenarse. **Quidam.**

QUIDITAT. f. Predicat essencial d' alguna cosa. Quididad.

QUIDITATIU, VA. adj. Pertanyent a la essencia d' alguna cosa. **Quiditativo.**

QUID PRO QUO. *Expr. llat.* Pendre una cosa per altra equivalent. **Quid pro quo.**

QUIESCENT, A. adj. Epitet de les lletres que s'escriuen en una paraula y que generalment no 's pronuncíen, v. g. la *r* de *flor*.

QUIET, A. adj. Assossegat, tranquil, pacífich. **Quieto.** || Mancat de moviment. **Quieto.** || Sossegat, lloch ont no hi há soroll. **Quieto.** || S' aplica al qui no és donat als vicis, especialment al de la desonestedat. **Quieto.** || Usat com adverbi és lo meteix que *a pleret, poch a poch, sense dir res.* **Quedo, quedito.** || Usat com a interjecció serveix pera contindre a algú. **Quedo.**

A LA QUIETA. m. adv. Dissimuladament, silenciosament. *Callandico, callandito, bonitamente, de callada.*

QUIETAMENT. adv. m. Pacíficament, ab quietut. **Quietamente.**

QUIETAR. v. a. Y 'ls seus derivats. **Aquietar.**

QUIETET, A. adj. dim. de quiet. **Quietecillo, quietecito.**

QUIETISME. m. *Sect. rel.* Doctrina d' alguns falsos místichs que cometen erro en alguns dels punts essencials de la vida moral, sostenint que la perfecció del amor a Deu, consisteix en romandre en estat de contemplació passiva, sense usar de les facultats de la nostra ánima, veient ab indiferencia tot lo que puga succeirnos. A n' aquest repòs ne diuen ells quietut, y per aquest motiu se 'ls ha donat el nom de quietistes. **Quietismo.**

QUIETISTA. adj. y s. *Sect. rel.* Qui ensenya o sosté els erros del quietisme. **Quietista.**

QUIETÍSSIM, A. adj. sup. Molt quiet. **Quietísimo.**

QUIETÍSSIMAMENT. adv. m. sup. **Quietísimamente.**

QUIETÓ, NA. adj. dim. de quiet. **Quietecito.**

QUIETONET, A. adj. QUIETET.

QUIETOSAMENT. adv. m. D' una manera quieta. **Quietamente.**

QUIFONISME. m. Suplici que consistía en untar de mel el cos del pacient deixantlo exposat als raigs del sol. **Quifonismo.**

QUIETUT. f. Manca de moviment. **Quietud.** || Sossego, repòs, descans. **Quietud, quieto.** || OCIOSITAT. || SILENCI, 4. || PAU, TRANQUILITAT.

QUIL. m. QUILO. || KILO.

QUILAT. m. Grau de perfecció y puresa del or, pedres fines, etc. **Quilate.** || En l' or és la vintiquatrena part del seu valor. **Quilate.** || En les pedres precioses és una part de les cent quaranta en que 's divideix l' unça. **Quilate.** || Pes petit de quatre grans. **Quilate.** || *Met.* El de perfecció en qualsevulla cosa. **Quilate.**

PER QUILATS. m. adv. *Met. fam.* Menudament, per petites porcions. *Por quilates.*

QUILATACIÓN. f. Acte y efecte de quilatar, quilatament. **Quilatación.**

QUILATADOR, A. m. y f. Qui regoneix els quilats de l' or, etc. **Quilatador.**

QUILATAR. v. a. AQUILATAR.

QUILATERA. f. Mena de garbell plè de forats rodons de diferentes magnituts, per ont passen els grans de perles, etc., pera regonéixer els seus quilats. **Quilatera.**

QUILDRENITA. f. *Min.* Fosfat aluminós de ferro. **Quildrenita.**

QUILDO. n. p. Nom vulgar d' Ermengol. **Hermenegildo.**

QUILI. s. y adj. Nom que s' aplica a la persona presumida y de poca valua. **Quidam.**

QUILIÁ. n. p. **Quiliano.**

QUILIARIA. f. Mida antiga de mil áries. **Quiliárea.**

QUILÍFER, A. adj. *Anat.* Nom dels vasos que contenen y condueixen el quilo a varies parts del cos. **Quilífero, torácico.**

QUILIFICACIÓ. f. *Met.* Formació del quilo o mutació dels aliments en quilo. **Quilificación.**

QUILIFICADOR, A. adj. *Med.* Que quilifica. **Quilificador.**

QUILIFICAR. v. a. *Med.* Fer quilo del aliment. **Quilificar.**

QUILIFICATIU. m. Que quilifica.

QUILIS. com. *Vulg.* Ridícol. **Cursi.**

ESTEM QUILIS. fr. Estem iguals, en paus, saldats. *Quedamos iguales.*

QUILMA. f. *Ter.* ESPORTÍ, COFÍ.

QUILO. m. *Med.* Substancia blanca en que 's converteix l' aliment en la seva primera transformac ó dins del v ntrell. **Quilo.**

QUILOLOGÍA. f. Tractat sobre 'l quilo. **Quilología.**

QUILOLÒGICH, CA. adj. Pertanyent a la quilología. **Quilológico.**

QUILÒPOT, DA. adj. Que té molts peus. || m. pl. *Zool.* Mena de miriapots, de cos llarguerut, deprimit y membranós cobert de molts anells y d' una capa cartilaginosa. A cada una d' aquestes anells, correspòn un parell de potes, y el derrer vé a perllongarse en forma de cua. **Quilópodo.** || CENTCAMES.

QUILOPOYESIS. f. *Med.* Formació del quilo, quilosis. **Quilopoyesis, quilosis.**

QUILÓS, A. adj. *Med.* Lo que té quilo o participa d' ell. **Quiloso.**

QUILOSIS. f. *Med.* Formació del quilo. **Quilosis.**

QUILS (Fra Nicolau). *Biog.* Relligiós del sigle XIV, que va traduir a la llengua llevantina, els *Ofícis* de Ciceró, que resten manuscrits a la Biblioteca reial.

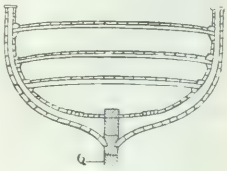

Quilla

QUILLA. f. *Náut.* Carena. || Fusta recta, enquadrada y composta per varies peces empalmades, demunt de quina senten les vorengues y quadernes de la nau perpendicularment en tota la seua llargaria formant la base de la construcció. || En mot marítim s' anomena sovint comprenent el barco en sa totalitat, *quilla* o *casch.* **Quilla.**

AMARRARSE O FONDEJAR AB LA QUILLA. fr. VARAR.

CAURE A LA QUILLA. fr. DONAR A LA QUILLA.

DESCOBRIR ABDUES QUILLES. fr. *Náut.* Se diu als casos, de donar a la quilla, en abdues bandes.

ENSENYAR LA QUILLA AL SOL. fr. *Náut.* S' anomena la maniobra de donar a la quilla, y en sentit figurat, quan tomba el barco per algún contratemps accidental.

ESTAR A LA QUILLA. fr. ESTAR EN QUILLA.

ESTAR EN QUILLA. fr. *Náut.* Trovarse tombat el barco demunt de una de les seves bandes.

LA QUILLA ÉS DE QUI LA PASSA. fr. *Náut.* En llenguatge de mariners, suposa que 'l capitá pot tindre utilitat major per que disposa de la nau, o dirigeix la seva estiva.

PASSAR PER SOTA LA QUILLA. fr. *Náut.* Fer passar a un delinqüent per dessota la quilla castigantlo de certes faltes, penades greument pêls antichs còdichs de mar.

PLANTAR LA QUILLA. fr. *Náut.* Colocar als picadors aquella fusta y començar la construcció del barco.

QUILLÁN. *Geog.* Ciutat de la Catalunya francesa, en el curs del Aude, ab 2511 hab.

QUILLAR. v. a. Colocar una cosa en un punt molt alt, propiament dalt de la quilla o carena d'una montanya.

QUILLAT. *Ter. Blanes.* Barca de pesca, sense escales, molt corredora, de quilla angular que porta pollacra y mestra. Serveix pera pescar al bou. Es propia de Vinaroç, Tarragona, Cádiç, etc.

QUILLAT, DA. adj. y p. p. Penjat en un punt molt alt, en la cresta de una serra.

QUIM. m. y f. Nom propi d' home y de dona. Joaquim, Joaquima. **Joaquin, Joaquina.** || *Ant.* Contracció de *qui me*, com: *qui 'm mana.* **Quien me.**

QUIMELCA. f. Serveix pera reforçar l' entena.

QUIMERA. f. Pesar, sentiment. **Quimera, pesadumbre, desazón.** || Odi. **Ojeriza. mohina, tirria, enemiga.** || ENFADO. || CUIDADO, ANSIA. || Baralla. **Pendencia, reñina.** || Lo que 's proposa a la imaginació com possible y verdader no sentho, vana imaginació. **Quimera, vana ilusión.**

TINDRE QUIMERA. fr. PASSAR ANSIA. || **Tindre odi a algú.** *Tener rabia, odiar.* || En la mitología fantasma, dona infernal que atormentava als humans. *Quimera.*

QUIMÈRICH, CA. adj. Fabulós, fingit. **Quimérico, quimerino.**

QUIMEREJAR. v. a. Buscar raons, barallarse. **Pendenciar.** || Passar ansia.

QUIMERETICH, CA. adj. Qui pateix de quimeres. Maniatich. **Maníaco.**

QUIMERISTA. adj. Qui sempre té quimeres. **Quimerista.** || Busca raons.

QUIMESO. *Geog.* Lloch del terme d' Ortedó, dist. munpal. de Serchs, prov. de Lleida.

QUIMET, A. n. p. Dim. de Quim, a. **Joaquinito.**

QUÍMICA. f. Ciencia que s' ocupa d' examinar y distingir les propietats intrínseques dels cossos, o sigui de llur acció íntima y recíproca. **Química.**

QUÍMICH, CA. adj. Cosa de la química. **Químico.** || m. Professor de química. **Químico.**

QUIMIFICAR. v. a. *Med.* Convertir en quimo. **Quimificar.**

QUIMIFICARSE. v. r. *Med.* Convertirse en quimo els aliments. **Quimificarse.**

QUIMISTA. m. ALQUIMISTA. || QUÍMICH.

QUIMO. m. *Med.* Massa o materia d' olor y gust agre, compost d' aliments disgregats y reblanits per virtut de la digestió estomacal, de substancies refractaries a ella, de begudes qu' encara no han sigut deixatades y de such gástrich, moch y saliva. És de color y consistencia variables, segons la naturalesa dels aliments. **Quimo.**

QUIMÓS, A. adj. *Med.* Que participa de la naturalesa del quimo. **Quimoso, lleno de quimo.**

QUIMOSA. f. *Med.* La segona cocció dels aliments que 's fa al cos de la persona. **Quimosa.**

QUIMOSIS. f. *Med.* Inflamació de les pálpebres. **Quimosis.**

QUIMOSITAT. f. La vermellor o inflamació que ataca a les palpebres en el mal d' ulls. **Quimosidad.**

QUIN, A. adj. Ab que regularment se busca la determinació d' alguna cosa o alguna qualitat d' ella, com: *quin quefer tens, quina conducta té.* **Qué, cuál.** || pron. pers. **Quien.** || Membre de la quina, quinayre.

QUINA. f. Escorces medicinals enrotllades sobre si meteixes en forma de tubo, de 20 a 25 centimetres de llarch, generalment primes, de cosa d' un a dos milimetres de gruix, compactes, mitjanament fibroses, de fractura neta, d' olor dèbil y de gust amarch y astringent. Per defora són arrugades, desiguals, cobertes d' una epidermis prima, de color gris o moreno, transversalment esberlada, y ab diferents liquens; per dins són llises y d' un color groguench o roig esblanqueit, y la pols lleonada. Són moltes les especies que 's coneixen ab el nom genèrich de *quina*, però 'ls farmacèutichs més acreditats la distingeixen en quatre especies: *grisa, groga, roja* y *blanca.* La que s' ha descrit aquí vé del Perú, de la provincia de Quito, d' unes montanyes que hi ha junt a la ciutat de Loja, y és antipútrida, antiespasmòdica, estomática, febrífuga, roborant, tònica, etc. **Quina, quina gris o de Loja, cascarilla fina.**

QUINA. f. A Barcelona, conjunt de persones que cuidaven a les parroquies del gasto de la cera en la octava de Corpus. **Quina.** || pl. Els dos cinch punts dels daus de jugar. **Quinas.** || Les armes de Portugal; són cinch escuts blaus y en cada hu cinch diners de plata. **Quinas.**

QUINAL. m. CORRIOLA. || *Náut.* Troç de corda grossa de bon material que s' enganxa al cap dels arbres majors y 's tiva ab les anelles del costat, al costat de les meses de guarnició, per medi d' aparells o vigotes, pera ajudar als obenchs quan hi ha forts temporals, o quan se desconfía dels esmentats obenchs. **Quinal, contraobenque.**

QUINARI. adj. S' aplica al número que consta de cinch unitats. **Quinario.** || *Numis.* Moneda de plata que antigament, entre 'ls romans, valía mitg diner. **Quinario.**

QUINAT. m. *Quim.* Combinació del ácit quínich ab una base. **Quinato.** || Junta dels quins.

QUINAYRE. m. A Barcelona era cada hu dels membres de la junta de la quina. **Quinario.**

QUINCALLA. f. Mercadería menuda, com: *quinquers, didals, navages, joguines,* etc. **Quincalla.** || *Met.* Coses de poch valor o despreciables. **Monerías.**

QUINCALLER, A. m. y f. Qui ven quincalla. **Buhonero.**

QUINCALLERÍA. f. Botiga o fábrica de quincalla. **Buhonería.**

QUINCALLÓ. m. *Zool.* Mena de gat feréstech de Amèrica. **Quincallón.**

QUINCE. m. num. card. QUINZE.

QUINCOM. pron. Algú. Persona molestosa. **Quidam.**

QUINCÚ. pron. Algú. || m. Moneda antiga.

QUINDECÁGON. m. *Geom.* Figura de quinze costats. **Quindecágono.**

QUINDÉCIMA. f. Cada una de les quinze parts en que 's divideix un tot. **Quindécima.**

QUINDENI. m. QUINQUENI.

QUINESA. f. *Ter.* DISPUTA.

QUINESVOL. adj. *Ant.* QUALSEVOL.

QUINGETA. f. dim. Finca petita. **Pequeña propiedad.**

QUÍNICH. adj. m. *Quím.* Epítet d' un ácit que 's prepara ab la quinina. **Quínico.** || Calificació donada a un ácit que 's crestallisa en prismes de base romboidal, transparents y semblants als crestalls del ácit tártrich. **Quínico.**

QUININA. f. *Quím.* Alcaloidi descobert a la quina; és groga, en masses poroses, blanquinoses y de gust amarch y desagradable. També s' obté en agulles molt fines, formant unes borles sedoses. **Quinina.**

QUINIOLA. f. Producte de sublimació groch daurat. **Quiniola.**

QUINJA. f. Finca de poca extensió o de poch valor. **Heredad de poca monta.**

QUINOLES. f. pl. Mena de joch. **Quinolillas.**

QUINQUAGENARI, A. adj. Lo que consta del nú-

mero 50 o 1' inclou. **Quincuagenario.** || L'home que té 50 anys.

QUINQUAGÈSSIM, A. adj. Lo que cumpleix o inclou el número 50. **Quincuagésimo.**

Quinqué

QUINQUAGÈSSIMA. f. La domínica que vé inmediatament abans de la primera setmana de quaresma. **Quincuagésima.**

QUINQUE. adj. *Ant.* QUALSEVOL.

QUINQUÉ. m. Mena de llum que s' hi gasta petroli o altre classe de materia inflamable. **Quinqué.**

QUINQUEANGULAT, DA. adj. Que té cinch ánguls. **Quinqueangulado.**

QUINQUENAL. adj. Pertanyent o relatiu al quinqueni. **Quinquenal.**

QUINQUENI. m. Espai de cinch anys. **Quinquenio.**

QUINQUER (Joseph). *Biog.* Eclesiástich y escriptor dogmátich dels començos del sigle XIX. Era domer de la Seu a Manresa, y home de molt saber y de modestia, no havía mai estampat cap obra ab el seu nom. Va ésser dels ferms sostenidors de la llengua catalana, abans de son renaixement, y era autor de les obres: *Deu meditat en cada día de la setmana*, Manresa, 1845, y traducció catalana *Instruccions sobre la naturalesa y perfeccions de Deu, dirigides a la instrucció, edificació y santificació dels fiels.*

QUINQUILLAIRE. m. Qui fabrica o ven quincalla. **Quincallero.**

QUINQUILLARÍA. f. QUINCALLA. || Botiga de quincalla. **Quinquillería, buhonería.**

QUINQUILLER. m. Qui té botiga de quinquillaría. **Quinquillero.** || Qui va pels pobles venent quincalla. **Buhonero.**

QUINS. adj. Contracció de *qui nos.* **Quien nos.**

QUINSE. m. num. card. **Quinze.**

QUINSEVULLA. pron. QUALSEVULLA.

QUINT, A. adj. Lo que cumpleix el número cinch. **Quinto.** || Lo que 's fa en quint lloch, día, etc. **Quinto.** || m. Una part del tot que 's divideix en cinch. **Quinto.** || La quinta part del caudal del testament. **Quinto.** || Lo dret de 5 per 100 que 's pagava al rei, de les preses, tresors y coses semblantes. **Quinto.**

QUINTA. f. L'acte de treuren un de cada cinch. **Quinta.** || L'acte de treure per sort els qu'han de servir al exèrcit. **Quinta.** || *Mus.* Intèrval que consta de tres tons y un semitò major. **Quinta.** || f. *Ant.* La part de la presa que 's feia en les cavalcades y botí en les batalles, que corresponía al rei quan no era reial la cavalcada, pus en sent reial tot pertanyía al rei. **Quinto.** || MASIA.

QUINTA FALSA. *Mus.* Intèrval que consta de dos tons y dos semitons majors. *Quinta remisa.*

QUINTÁ. m. QUINTANA, 1.

QUINTÁ. m. El pes de quatre arrobes o siguin 104 lliures catalanes. **Quintal.** || Lo que fa aquest pes. **Quintal.**

QUINTADOR. m. Qui quinta. **Quintador.**

QUINTALADA. f. *Ant.* La quantitat de 2 y mitg per 100 del producte dels nòlits, separades les averíes, la qual se repartía a la gent de mar qu'havía travallat y servit durant el viatge. **Quintalada.**

QUINTALENCH. adj. Se diu del sach o atuell capaç de contenir un quitá de qualsevol mercadería. **Quintaleño.**

QUINTALER, A. adj. QUINTALENCH.

QUINTANA. m. Camp o part de terra prop del poble o de les cases de camp, encara que no sigui la quinta part. **Quinto, quiñón.** || Joch que se solía fer en les festes públiques; consistía en una gran figura pintada sobre una post, atravessada de dalt a baix ab un eix de ferro clavat a un pedestal: aquesta figura tenía a la má esquerra una bossa plena de farina, y a la dreta un escut. Els cavallers en la carrera devíen ferir al mitg de la post, puig si tocaven qualsevol altra punt, la figura girava rapidament la má de la bossa, no poguent el cavaller evitar lo cop sinó ab la velocitat del seu cavall. **Quintana y juego sarracino,** per la costúm de pintar en dita post un enemich que comunament era un serrahí. || s. y adj. Febre quins accessos se repeteixen cada cinch díes. **Quintana.**

QUINTANA (Fra Agustí). *Biog.* Relligiós de l'ordre dels domenechs, que va viure als començos del sigle XVIII. Era autor de la obra titolada: *Doctrina cristiana y tratado de la confesión sacramental.* Puebla de los Angeles, 1729.

— (FRA MIQUEL). *Biog.* Relligiós de l'ordre dels servites, doctor teòlech per l'universitat de Barcelona, y prior del convent de Santa Madrona. Se conservava d'ell a la biblioteca antiga de Carmelites descalços, segons Torres Amat, el *Sermó o elogis del rei D. Jaume II*, predicat en la catedral de Barcelona a 3 de Novembre de 1602.

QUINTANA. *Geog.* Caseriu del terme de Navés, prov. de Lleida.

QUINTANER, A. adj. Lo que té 'l pes d'un quintá. **Quintanero.** || Qui está a la quintana.

QUINTANYÓ, NA. adj. Vell de cent anys; o la persona mol vella, per alusió al quintá que té cent lliures. **Quintañón.**

QUINTAR. v. a. Treuren un de cada cinch. **Quintar.** || Arribar al número de cinch. **Quintar.** || Treure per sort los qu'han de ser soldats. **Quintar.** || *Ant.* Pagar lo quint al rei. **Quintar.** || Arrivar la lluna al día quint. **Quintar.** || m. QUINTÁ.

QUINTAT, DA. p. p. y adj. **Quintado.**

QUINTENER. m. *Ant.* Quadern de cinch fulls. **Cuadernillo, quinterno.**

QUINTERÍA. f. QUINTANA.

QUINTERN. m. La sort o acert de cinch números a la extracció de la lotería antiga. **Quinterno.** || QUINTO.

QUINTET. m. Peça de musica de cinch veus o instruments. **Quinteto.**

QUINTETA. f. Estancia de cinch versos de vuit sílabes. **Quintilla, redondilla.**

QUINTÍ. m. Nom propi d'home. **Quintín.** || Especie de tela fabricada en la ciutat del meteix nom. **Quintín.**

QUINTÍ. m. *Geog.* SANT QUINTÍ DE MEDIONA.

QUINTIFORM. adj. *Min.* Que resulta de la combinació de cinch formes distintes. **Quintiforme.**

QUINTILLA. f. QUINTETA.

QUINTO. m. El soldat quintat desde qu'entra en caixa fins qu'está instruit en l'exercici y demés particularitats de la milicia. **Quinto, bisoño.** || QUINTERN.

QUÍNTUPLE, A. adj. La quantitat que n'inclou un'altra cinch vegades, com 10 es quíntuple de 2. **Quintuplo.**

QUINTUPLICACIÓ. f. Acte y efecte de quintuplicar. **Quintuplicación.**

QUINTUPLICAR. v. a. Fer una quantitat cinch vegades més gran, o, lo qu'és igual, multiplicada per 5. **Quintuplicar.**

QUINZE. m. Numeral cardinal produit per la multiplicació de 5 per 3 o be deu y cinch en el sistema metrich decimal. **Quince.** || La xifra o carácter que representa dit número. **Quince.** || Joch de pilota a llargues, lo primer llanç favorable. **Quince.** || Joch

de cartes, la sort del qual es fer quinze punts ab les cartes que 's reparteixen una per una. **Quince.**

DE QUINZE Y FALTA. m. adv. Expressa la gran ventatja que una cosa porta a un' altra. *En tercio y quinto; de quince y falta.*

DONAR QUINZE Y FALTA. fr. Aventatjar molt a algú, serli molt superior en alguna cosa. *Dar quince y falta.*

QUINZÈ, NA. adj. Numeral ordinari. Lo que completa 'l número de quinze. **Quinceno.**

QUINZENA. l. Cada una de les parts d'un tot dividit en quinze. **Quindécima.** || Un dels registres de l' orga. **Quincena.** || Conjunt dels díes de dues setmanes seguides.

QUINZENADA. f. Temporada de quinze díes. **Quincenada.** || El sou que un obrer cobra cada quinze díes per son travall. **Quincenal.**

QUINZENAL. adj. Relatiu o pertanyent a la quinzena. || QUINZENARI.

QUINZENALMENT. adv. Cada quinze díes.

QUINZENARI, A. m. y f. Publicació que surt cada quinze díes. || Subgecte sospitós o de mal viure que per disposició governativa passa quinze díes empresonat. **Golfo.**

QUINZET. m. VINTIDÓS. **Real de vellón.**

QUINZETA. fr. *Fam.* Noia de quinze anys. **Polla, pollita.**

QUINZITA. f. *Min.* Varietat de magnesita de color vermell. **Quinzita.**

QUIOLITA. f. *Min.* Fluorur alcalí d' alumina. **Quiolita.**

QUIQUERAN DE BEAUJEU. *Biog.* Nom d' una antiga familia senyorial de Provença, que descendeix de Rostand de Quiqueran, veí d' Arles al sigle XII, un dels més ferms partidaris de la princesa de *Baux* quan les lluites sostingudes al 1143 contra 'l comte de Barcelona En Ramón Berenguer. A la geneología d' aquest cognòm, una volta reunida a França la Provença, hi figuren gran nombre de personatges, entre quins cal esmentar els que segueixen.

— DE BEAUJEU (HONORAT DE). *Biog.* Eclesiástich y orador famós de les derreries del sigle XVII. Va néixer a Arles l' any 1655. A l' any 1715 va predicar a la iglesia de Sant Denís, de la capital francesa, la oració fúnebre de Lluís XIV. A etat molt avençada, al 81 anys, va morir a Arles al de 1736, deixant publicades moltes obres, que mostraren els seus coneixements.

— DE BEAUJEU (PAU-ANTONI). *Biog.* Nadiu d' Arles també, va ésser un dels homes de mar més famosos del seu temps, que combateren als turchs en les escales llevantines. A l' any 1660 una tempesta va obligarlo a entrar en un dels perillosos ports grechs, y atacat per 30 galeres de Rhodes, comanades per Pachá Moçamet, va caure presoner, y al cap de onze anys fou deslliurat per un dels seus nebots, morint a Burdeus al retornar a França després de tant llarch captiveri.

— DE BEAUJEU (PERE). *Biog.* De la meteixa familia, prelat molt distingit al sigle XIV, que va dedicarse, ademés dels estudis de la seua carrera, al conreu de la poesía, de la musica, de les belles lletres, les matemátiques, l' historia natural y més endevant de la botánica. Va néixer a Arles en 1526, y als divuit anys era fet bisbe de Tuniç, gaudint reputació d' un dels homes més sabis del seu temps. Va morir a París, molt jove encara, en 1550. Una de les seues obres escrites en llatí, un poema dedicat a la expedició d' Aníbal envers Arles, va ésser estampat en diferentes edicions, y altre d' elles, *De laudibus provinciæ,* traduit al francès per Pere de Niny de Claret.

— DE BEAUJEU (ROBERT DE). *Biog.* Primer cònsul d' Arles l' any 1593. Un dels capdills que major renòm van obtindre a les derreries del sigle XVI. En 1586 va ésser nomenat marescal dels exèrcits del rei de França, y abans havía exercit els cárrechs de governador a les ciutats d' Apt y de Manosque.

QUIQUERA. f. XICRA.

QUIQUET. n. p. dim. de Quico. **Paquito.**

QUIQUIRIQUICH. m. GALL. || La veu o cant del gall. **Quiquiriqui.**

QUIRAGRA. f. *Med.* Poagra que 's posa a les mans. **Quiragra.**

QUIRÁGRICH, CA. adj. *Med.* Relatiu a la quiragra. **Quirágrico.**

QUIRAGRÓS, A. s. y adj. Qui té poagra a les mans. **Quiragroso.**

QUIRARTROCACE. f. *Med.* Caries de l' articulació radiocarpiana. **Quirartrocace.**

QUIRAT. m. *Ant.* QUILAT.

QUIRATAR. v. a. *Ant.* AQUILATAR.

QUIRCH. n. p. *Ant.* QUIRSE.

QUIRÍ. n. p. **Quirino.**

QUIRIELEIXON. m. Cant fúnebre que l' iglesia resa als difunts.

QUIRINAL. m. Una de les set montanyes de Roma. || El palau del rei d' Italia y son govern. **Quirinal.**

QUIRIT. m. Ciutadá romá.

QUIRIOLOGÍA. f. Pintura de les idees per medi de les imatges dels obgectes visibles. **Quiriología.**

QUIRÒGRAF. m. Qui és expert en la quirografía. || Diploma o despaig que 'l rei o altre personatge autorisa ab la seua firma. || Escriptura o paper d' obligació escrit de propi puny y lletra. **Quirógrafo.**

QUIROGRAFARI, A. adj. Pertanyent o relatiu al Papa o escriptura d' obligac ó. || *Jurisp.* Al *digest,* se aplica al acreedor que posseeix un rebut y al deutor que vé obligat per algún rebut o document subscrit de propi puny y lletra.

QUIROGRAFÍA. f. Art d' expressar les idees per medi de signes fets ab les mans. **Quirografía.**

QUIROGRÁFICH, CA. adj. Relatiu a la quirografía. **Quirográfico.**

QUIROLOGÍA. f. Tractat sobre l' art d' expressar els pensaments per medi de signes fets ab les mans. **Quirología.**

QUIROLÒGICH, CA. adj. Relatiu a la quirología. **Quirológico.**

QUIROMANCIA. f. Endevinació supersticiosa per les ratlles de les mans. **Quiromancia, buenaventura.**

QUIROMÁNTICH, CA. adj. Cosa de quiromancia. **Quiromántico.**

QUIRONIA. f. *Bot.* Mena de plantes de la fam. de les gencianacies, que encara que de origen africá, són conreuades als nostres jardins per la seua bellesa y per les seues flors bonicoies. Són plantes herbacies o sufructicoses, de tanys herbacis frondosos al cap superior, de fulles ovalades, oblongues, senceres, de tres nirvis y de flors rosades. **Quironia.**

QUIRÒNIM. m. Qui representa pantomimes. **Quirónimo.**

QUIRONOMIA. f. Art de compondre els gestos y el moviment del cos, especialment de les mans, pera parlar en públich, caminar, ballar, etc. **Quironomía.** || PANTOMIMA.

QUIRONÒMICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu a la quironomía. **Quironómico.**

QUIRONOMISTA. m. Al teatre antich, qui assenyala l' art dels gestos o de la quironomía. **Quironomista.**

QUIROTECA. f. Guant. **Guante.**

QUIRRA. f. *Fam.* TRENCADURA.

QUIRS. n. p. QUIRSE. **Quirico.**

QUIRSE. m. Nom propi d' home. **Quírico.**

QUIRSE. *Biog.* Eclesiástich, qu' En Torres Amat esmenta com a catalá, y va ésser bisbe de la Seu de Barcelona al sigle VII. Va concorre al Concili de Toledo de l' any 656. Era autor de tres cartes remarcables, que vessaven erudició y zel apostòlich, dues de elles endreçades a Sant Ildefons y altre al bisbe Tojón, de Saragoça, a qui sembla que va inspirar el llibre de les sentencies de Sant Agustí, Sant Gregori, etcètera. Al breviari muçarábich, consta un himne del bisbe Quirse, en lloança de Santa Eularia, esmentat per En Ponsich en la vida d' aquella santa. Aquell prelat sembla que va morir a l' any 666.

QUIRURGÍA. f. CIRURGÍA.

QUIRÚRGICAMENT. adv. m. Segons la quirurgía.

QUIRÚRGICH, CA. adj. Lo que pertany a la cirurgía. **Quirúrgico.**

QUIRZE. n. p. QUIRSE.

QUIS. *Ant.* Contracció de *qui se.* **Quien se.** || *Min.* Mena de pirita. **Quis.** || GOS.

QUIS, QUIS. m. Veu pera cridar al gos. *Tus, tuso; cuz-cuz.*

QUISAB. adv. de dupte. || Compost de *qui* y *sab.* **Quizá.**

QUISABLO. adv. comp. Bastant, quantitat regular. || Qui sab, potser. **Quizás.**

QUISCA. m. *Fam.* Merda, veu molt usada entre nois, especialment quan están jugant. **Zulla.**

QUISCÚ, NA. adj. Cada hú. **Cada uno.**

QUISQUE. pron. *Ant.* QUISQUI.

QUISQUI. pron. *Ant.* **Qualsevol que.**

QUISSEROTS. m. pl. *Geog.* Habitants d' alguns pobles del Mitjorn de França, que la tradició suposa descendents dels alarbs que invadiren al sigle VIII aquelles comarques. **Quizerotes.**

QUISSET, A. m. y f. dim. Gosset, gosseta. **Perrico.**

QUISSO. m. Locució grega, apropiada a Catalunya pera cridar als gossos. || GOS.

QUISSÓ. m. dim. de quisso. Cadell, gos petit. **Perrito.**

QUISSONA. f. *Ter. ibicench.* Gossa.

QUISSOY. m. dim. GOSSET.

QUIST, A. adj. Estimat, volgut; s' usa ab els adverbis bé o mal. **Quisto.** || Captat, arreplegat.

QUISTAR. v. a. *Ant.* PIDOLAR. || Volguer, apreciar.

QUISTE. m. Tumor fort que 's fa sota la pell.

QUISTIA. f. Prestació feudal d' una part dels fruits. **Quistia.** || AGRARI. || La contribució que paguen els andorrans al bisbe d' Urgell y al govern francès, senyors de les Valls.

QUISTÓ. m. Captador, aplegador. **Cuestor, demandador.**

FER EL QUISTÓ. fr. QUISTOREJAR.

QUISTOR. m. El qui quista. PIDOLAIRE.

QUISTOREJAR. v. a. PIDOLAR.

QUISTORÍA. f. *Ant.* L' acte de captar; estat y modo de viure del pobre que capta. **Mendiguez, mendicidad.**

QUISVOL. pron. *Ant.* QUALSEVOL.

QUISVULGA. pron. y

QUISVULLA. pron. QUALSEVULLA.

QUITACIÓ. f. Absolució del deute que l' acreedor fa al deutor. **Quita, quitación, quitamiento.** || PAGA.

QUITADOR, A. m. y f. Qui quita. || Casta de gos.

QUITAMENT. m. Acte y efecte de desempenyar o rescatar lo que s' havía venut a carta de gracia. **Redención.**

QUITANÇA. f. *Ant.* QUITACIÓ, QUIETUT, SOSSEGO.

QUITAR. v. a. *Ant.* PAGAR, SATISFER. || Desempenyar, rescatar lo que s' havía venut a carta de gracia. **Quitar, redimir.**

QUITAT, DA. p. p. Pagat, redimit

QUITI, A. adj. Lliure, segur, exempt. **Quito.**

QUEDAR QUITI O LLIURE DE FEBRE. fr. *Limpiarse de calentura.*

ÉSSER QUITI. fr. Pagar, com: EL LLADRE FOU QUITI AB CENT AÇOTS. *Pagar.*

QUITIA. f. FRANQUICIA.

QUITIAMENT. adv. m. *Ant.* FRANCAMENT, LLIUREMENT.

QUITRÁ. f. Barreja de pega, seu, reína y oli. **Alquitrán.** || ALQUITRÁ.

QUITXALLA. f. *Fam.* Criatures de poca edat. **Chiquillos, chiquitos**

QUITXO. m. *Ter.* QUIS, QUIS. || GOS.

QUITXET, A, m. y f. dim. de Quitxo. || GOSSET.

QUITXÚA. n. *Fil.* Llengua que parlen els habitants d' una part del Perú. **Quitchúa.**

QUIXADA. f. *Ant.* Quixal. || Galta. **Quijada.**

QUIXAL. m. QUEIXAL.

QUIXALADA. f. CAIXALADA.

QUIXOT. adj. y s. La persona que té quelcom del hèroe manxech creat per Cervantes. **Quijote.**

QUIXOTADA. f. Fet de Quixot, o sía ridiculesa de bona fe. **Quijotada.**

QUIXOTEJAR. v. a. y der. Fer actes de Quixot, o sía obrar sense seny de la realitat. **Quijotear.**

QUIXOTERÍA. f. Condició de Quixot.

QUIXOTESCAMENT. adv. De manera quixotesca.

QUIXOTESCH, CA. adj. Que té quelcom del carácter del Quixot.

QUIXOTISME. m. Mena de procedir ab presumpció y ridicolesa. **Quijotismo.**

QUOCIENT. m. *Arit.* El resultat de dividir el dividendo pêl divisor. **Cuociente, cociente.**

QUONIAM. m. TONTO. || TALÓS.

TROÇ DE QUONIAM. fr. fam. Tonto. **Pedazo de alcornoque.**

QUOS EGO. *Expr. llat.* Als quals jo. Sol usarse pera denotar una amenaça. **A quienes yo.**

QUOTA. f. Tatxa, porció fixa y determinada o pera determinarse. **Cuota, cupo.** || La part que toca cobrar o pagar a cada hú. **Cuota.** || La contribució que paga cada hu; la part que li correspòn. **Cuota.**

QUOTISACIÓ. f. COTISACIÓ.

QUOTISAR. v. a. COTISAR.

QUOTIDIÁ, NA. adj. Diari, de cada día.

QUOTIDIANAMENT. adv. Diariament.

QUOTO. m. *For.* Marca numeral o alfabètica que serveix pera classificar les peces d' un procés, inventari, etc. **Cuoto.**

RETRATS (LLETRES R Y S)

Bartomeu Robert (1842-1902)
pág. 730

Lluis de Requesens
pág. 697

F. de P. Ríus y Taulet (1833-1890)
pág. 727

Joaquím Rubió y Ors (1818-1899)
pág. 757

Frederich Soler (1838-1895)
pág. 880

Geroni Rosselló (1827-1902)
pág. 752

F. Salvá y Campillo (1751-1828)
pág. 785

Miquel Servet (1509-1553)
pág. 847

F. Soler y Rovirosa
pág. 882

R

R. Aquesta lletra 's produeix tenint la boca un poch oberta, 'ls llavis també un poch separats, la llengua quasi en estat natural, apoiant la punta en els incissius superiors a l'arrancada del paladar. Se dona sortida al ayre sonor tenint el tubo vocal en aquest estat y 'l moviment fet per la llengua produeix el sò vibrant *r*. Quan se refrega la llengua pél paladar se produeix el sò que representa la doble *r* o *rr*. **R.** || Algunes vegades se liquida preceintli una muda, com en *drap*. Entre dues vocals té la pronunciació suau, com: *cara;* al principi de dicció, després de consonant y doblada entre dues vocals, la seva pronunciació és forta, com: *rama, honra, ferro*. **R.** || Es abreviatura de *reial, reverent, reverencia;* y a les medalles y inscripcions romanes significava *Cursor*, nom de familia. **R.** || Era numeral y valía 80 y ab una ratlleta demunt, 80,000.

RAB. m. *Ictiol.* PAP.

RABA. *Bot.* RAVE.

RABADA. f. El capdevall de la espinada. **Rabadilla, hueso sacro.** || La carn del bestiar mort, qu'está tocant a la cua. **Maceta.** || CUA, 1.

Brot de raban'ça

RABADÁ. m. El pastor que segueix en ordre al majoral. **Rabadán.** || El noi que va a la cua del ramat de bestiar. **Zagal.** || El moço del pastor. **Zagal.**

RABAL. f. ARRAVAL.

RABALER, A. adj. Habitant o referent a l'arrabal.

RABANADA. f. Troç de pá gros o llesca sucada de mantega o altra cosa greixosa. **Torrija.**

RABANIÇA. f. *Bot.* Herba de la familia de les creuíferes, molt perjudicial pels conreus; és antiescorbútica, però la seva grana barrejada ab el pá pot donar molt mals resultats. **Rábano rusticano, rabanillo.** || RAVENIÇA.

Rabaquet

RABANIÇA BLANCA. Herba de la meteixa familia que la anterior, quines flors són blanques. *Rabaniza blanca.*

RABANIÇA GROGA. Herba de la meteixa familia de les dues precedents, que fa les flors grogues. *Rabaniza amarilla.*

RABAQUET. m. Instrument musich pastoril. És petit, se composa de tres cordes soles, que 's toquen ab arch, y forma un so molt alt y agut. **Rabel, rabelejo, rabelillo.** || Carabaça d'Egipte, de que n'hi ha varies especies. **Calabaza totanera.**

RABÁRBAR. m. *Bot. ant.* **Ruibárbaro.**

RABARBARÍ. m. *Quím.* Principi que dona un color groch y crestallisable, que combinat ab un' altra substancia pardusca y insoluble ab l' aigua, sembla formar la ruibarbarina. **Rabarbarino.**

RABAÇA. f. La part de la soca de qualsevol arbre desde les arrels fins a ran de terra. **Cepa.**

A RABAÇA MORTA. m. adv. Que usen els pagesos pera dir que s' han d' arrancar complertament les rabasses. *A primeras cepas.* || fr. *For.* Contracte feudal d' aquest nom ab el qual l' amo de la peça de terra la estableix pera plantarla de vinya y pera mentres visquin els primers ceps; morts o inutilisats aquestos, acaba 'l contracte y torna la terra al primitiu amo o al seu successor. *Contrato de establecimiento á primeras cepas.*

RABAÇA. f. *Ter. ibicench.* Coll del arbre.

RABAÇA (La). *Geog.* Poble del dist. munpal. de Freixanet, prov. de Lleida. || — (COLLADA DE LA). *Orog.* A les valls del Llerca, al enfront de les serres de Monás y de Bestracá.

RABAÇAIRE. m. Pagès que rabaça. || Qui té terra o rabaça morta.

RABAÇAR. v. a. Arrabaçar, arrancar la rabaça. || ARRABAÇAR.

RABACER. m. RABAÇAIRE.

RABAÇÓ. m. dim. de rabaça. **Cepita.** || La soca o part llenyosa dels ceps.

CARBÓ DE RABAÇÓ. fr. *Carbón de arranque.*

RABAÇOLA. f. *Bot.* Certa mena de bolet que fa com un sombreret rodó, convexe y de color per demunt blanch que tira a groch y per sota blanch. **Cagarria.**

RABAÇUT, DA. adj. Petit y doble. **Rebolludo, redoblado, nervioso, robusto, membrudo, rehecho, doble.**

RABASSA. f. RABAÇA.

RABASSA Y DALMAU (Xavier). *Biog.* Escriptor y periodista contemporani, mort molt jove encara en 1902. Va ésser redactor del *Diario de Barcelona*, y en 1896 va fundar la *Revista catalana*, qu' ell dirigía publicanthi selectes travalls els més coneguts literats del renaixement.

RABASSES (Pere). *Biog.* Comentarista de dret, que va viure durant el sigle XIV, sense que hi hagen notes precises de la seua vida. Va deixar manuscrit un *Comentari de les decretals*, que 's trobava a la antigua biblioteca del rei D. Martí y després al arxiu del convent de la Mercè a Barcelona. Era un manuscrit en pergamí, y l' esmenta En Torres Amat.

RABASTA. f. La tafarra que passa per sota la cua dels animals, pera que l' aparell no 's tiri cap endevant. **Ataharre, retranca, sotacola, gurupera, grupera, lomera.**

RABAT. m. *Ter. ibicench.* Caiguda. **Caída.**

RABATJÁ. v. a. *Ter. ibicench.* Esbandir. **Enjuagar.**

RABAUT POMMIER (Jaume Antoni). *Biog.* Convencional nadiu del Mitgdía de França, que va néixer a Nimes en l' any 1744, havent mort al de 1820. Era pastor protestant a Montpeller y ellegit membre de la Convenció, va formar al partit dels girondins. Va ésser més endevant del Consell dels ancians, y al 1800 nomenat subprefecte del districte de Vigan, passant desde allí a exercir de pastor a l' iglesia reformada de París. Se li atribueix participació al descobriment de la vacuna.

— (JOAN ANTONI). *Biog.* Polítich, escriptor y pastor protestant del Mitgdía de França, nascut a Nimes l' any 1743, que va pertanyer a la Convenció y a la Constituyent, fentse remarcar per la seua eloqüencia. Va ésser dels que s' oposaven al processament de Lluis XVI, y va esser mort ab els girondins a quin partit pertanyía l' any 1793. Va deixar escrites obres de ciencies morals y polítiques.

— (PERE ANTONI). *Biog.* Polítich y president del Cos llegislatiu de França als anys 1802 y 1804. Va néixer a Nimes l' any 1746, morint en 1808.

RABDOIDI. adj. *Med.* Epítet de a sutura sagitada del crani. **Rabdoide.**

RABE. m. **Rave.**

RABEIG. m. Acció y efecte de rabejar. || Petit saltant d' aigua a l' entrada de un gorch. **Salto natural de agua.**

RABEIG DEL CAVALL. *Hidrol.* Fenomen hidrològich del terme de Navés.

RABEJAMENT. m. Acció y efecte de rabejar o mullar molt una persona o cosa.

RABEJAR. v. a. Esbandir. || Mullar a algú molt. **Rabosear.** || CALAR.

RABEJARSE. v. r. Mullarse. **Empaparse en agua.** || *Met.* Revolcarse, gosantse en alguna cosa. **Bañarse, saciarse.** || Gaudint fent tot el mal possible. **Saciarse.**

RABEJAT, DA. p. p. ESBANDIT. || **Raboseado.** || Mullat extensament. **Calado.**

RABELL. m. y

RABEQUET. m. RABAQUET, 1.

RABERA. f. RABAÇA.

RABERA. f. Canó de fusta que 's posa en els carros de pagès per unir les parts del fons. || En la ballesta la fusta de la nou d' abaix. **Rabera**

RABEYA (La). *Geog.* Baixador a la línia de Manresa a Olván, a 359 met. d' alçaria, entre Balsareny y Navás.

RABÍ. m. Mestre, doctor entre'ls hebreus. **Rabino.** || *Fam.* Rebech, rabiós.

RABIA. f. Ira, furia, locura. **Rabia.** || Ira, enuig, enfado. **Ojeriza, rabia, ira, tirria, encono.** || *Med.* Malaltía encomanadiça que priva del sentit y causa furor. **Hidrofobia, rabia.**

PENDRE RABIA. fr. Pendre malicia. *Encolerizarse, tomar cólera, incomodarse, embolicarse, rabiar.*

TINDRE RABIA. fr. *Tener tirria, tener de tema.*

RABIADA. f. Impuls de còlera. **Rabiada.**

PENDRE UNA RABIADA fr. Enfadarse en gran manera. *Montarse en cólera; tomarse de la cólera ó de la ira; enfurecerse, exasperarse, irritarse, indignarse, bramar, subirse á las bovedillas, darse al diablo, pelarse las barbas, salirse de madre.*

RABIADOR, A. adj. Que pot rabiar; que rabia aviat. **Rabiador.**

RABIADORA (Tindre la). fr. Se diu de qui té inclinació a enfadarse molt.

RABIAR. v. n. *Med.* Patir mal de rabia. **Rabiar.** || *Met.* Patir algún dolor veement. **Rabiar.** || Desitjar ab ansia, com: *rabia* pera lograr un empleu. **Desesperarse, rabiar.** || Ésser alguna cosa excessiva en alguna de les seues qualitats, o per l' acceleració del moviment, y aixís se diu: *crema, cou que rabia, va rabiant.* **Rabiar.**

FER RABIAR. fr. Molestar, fer incomodar a algú. *Hacer rabiar.*

RABIARSE. v. r. ENRABIARSE.

RABIÇA. *Náut.* Cap prim a un dels extrems reunit a varis obgectes pera subgectarlos ont convingui o bé móurels de qualsevulla manera. **Rabiza.** || La punta d' alguna cosa. **Rabiza.**

RABIETA. f. dim. RABIOLA.

RABINA (Punta). *Hidrog.* Punta de la costa de mitjorn de l' illa de Menorca (Balears).

RABINERÍA. f. *Ter.* Rebequería. **Pataleo.**

RABINICH, CA. adj. Lo referent als rabins.

RABINISME. m. Doctrina o relligió dels rabins. **Rabinismo.**

RABINITA. m. y adj. Partidari del rabinisme.

RABIOLA. f. dim. **Rabieta, rabietilla, fanfurriña.** || *Met.* Malicia que prenen les criatures. **Berrenchín, berrinche.** || Dit del noi que la té. **Berrín.**

RABIÓS, A. adj. Qui té rabia. **Rabioso.** || Enfadat en gran manera. **Rabioso.** || Qui fácilment s' enfada. **Perrengue, cascarrabias, paparrabias.**

RABIOSAMENT. adv. m. Ab rabia. **Rabiosamente, caninamente, con rabia.**

RABIOSÍSSIM, A. adj. sup. Molt rabiós. **Rabiosísimo.**

RABIOSÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' una manera rabiosíssima. **Rabiosísimamente.**

RABO. m. *Ter.* RAVE, 2. || RÒSSECH.

RABOLL. m. *Bot.* Planta llenyosa que no arriba a ésser arbre. **Mata, arbusto.** || Plançó, fillol que surt a la soca d' un arbre. **Plantón.** || REBOLL.

RABOLLUT, DA. adj. Que cría molts rabolls.

RABÓS, A. adj. Raro, rebech, toçut.

RABÓS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; té 467 hab. || —D' EMPORDÁ. *Geog.* RABÓS, prov. de Girona.

RABOSA. f. *Zool. ter.* GUINEU. || *Bot.* APEGALOSOS. || *Ictiol.* Peix del genre *Alopias.* || PEZ ZORRA, GUADAÑA.

RABOSENCH, CA. adj. De la rabosa.

RABOSERÍA. f. Astucia, dolentería. **Zorrería.**

RABOSÍ, NA. adj. Pertanyent a la rabosa o guineu.

RABOST. m. REBOST.

RABOSTER. m. GUALDRAPA.

RABOTEJAR. v. a. ESCUAR.

RABUJAR. v. a. REBUJAR.

RÁBULA. m. Mal advocat y també 'l mal orador. **Rábula.**

RABULLET. *Geog.* Poble del cantó de Surniá, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora de la riera Desitg y té 405 hab.

RACADES. f. pl. ARRACADES.

RACAMENT. m. *Mar.* Mena de collaret que subgecta una verga al seu arbre respectiu, però de manera que aquella pugui córrer de dalt a baix de aquest. **Racamento.** || Acció y efecte de racar.

RACANÇA o RECANÇA. f. Dolor, pena o tristesa quieta que causa una cosa, mena d' anyorament. **Sentimiento, pena.**

RACAR. v. n. DOLDRE, SENTIR. || Agradar una cosa. **Cuajar.** || ANYORAR.

RACCAR. v. a. Bramar el tigre.

RACCIÓ. f. La porció de menjar que 's dona a algú pera 'l seu aliment diari. **Ración.** || Pitança. **Pitanza, ración.** || La prebenda immediata al cano-

nicat, que a algunes parts se diu *comensalía*. **Ración.**

RACCIÓ DE FAM. *Met.* La renda que no basta pera mantíndres. *Ración de hambre.*

DONAR LA RACCIÓ EN DINERS. fr. Donar el menjar en curta quantitat. *Dar la ración en dinero.*

RACCIONAR. v. a. Proveir de raccions a la tropa. **Dar raciones.**

RACCIONER. m. Prebendat immediat al canonge. **Racionero.** || Aquell que distribueix les raccions a una comunitat. **Racionero.**

RACCIONETA. f. dim. Racció petita. **Racioncilla.**

RACCIONISTA. m. Aquell que té un sou o racció y se'n manté. **Racionista.** || L' actor més ínfim d' un teatre. **Racionista.**

RACELL. m. *Mar.* Cada un dels prims que hi ha a popa y a proa de la embarcació, pera que les aigües vagin ab força al timó. **Racel.**

RACER. m. RASSER.

RACES. f. pl. *Ant. náut.* BOIES.

RACHIL. *Geog.* Caseriu del terme de Tibi, prov. de Alacant.

RACIOCINACIÓ. f. L' acte y efecte raciocinar. **Raciocinación.**

RACIOCINADOR, A. s. Qui raciocina.

RACIOCINAR. v. n. Fer discursos, inferir una cosa d' una altra. **Raciocinar.** || *Ant.* ENRAONAR.

RACIOCINI. m. Discurs, deducció. **Raciocinio.** || Pensament, caletre, comprensió. **Raciocinio.**

RACIONABILITAT. f. La facultat de discernir les coses. **Racionabilidad, racionalidad.**

RACIONAL. adj. Lo que pertany o és conforme a la raó. **Racional.** || *Geom. arit.* Cada una de les qualitats que tenen entre sí alguna raó o proporció. **Racional.** || *Ant.* Oficial de la casa reial d' Aragó, equivalent a comptador major. **Racional.** || RACIONER.

ANIMAL RACIONAL. L' home. *Racional.*

RACIONALISME. m. Doctrina que admet la independencia de la raó humana. **Racionalismo.** || Sistema filosòfich que funda en la raó les creencies religioses. **Racionalismo.**

RACIONALISTA. s. y adj. Qui tot ho refereix a la raó y a les demostracions práctiques. **Racionalista.** || Partidari del racionalisme. **Racionalista.** || Epítet que 's doná als revolucionaris francesos, que honraren la raó com una deesa. **Racionalista.**

RACIONALITAT. f. L' us de la raó y la meteixa raó. **Racionalidad.** || La facilitat de raciocinar. **Racionalidad.** || Conformitat de les coses ab la raó.

RACIONALMENT. adv. m. Conforme a raó. **Racionalmente.** || Per medi de la raó. **Racionalmente.**

RACÓ. m. L' angle interior format per l' unió de dues parets. **Rincón.** || Lloch retirat, amagat. **Rincón.** || País petit respecte d' un altre de més gran. **Rincón.** || *Met.* Habitació particular separada del comers de la gent. **Rincón.** || L' interior de l' ánim. **Entresijo.** || *Met.* pl. Coses d' us comú, diners, etc., reservades pera quan se necessiten. **Alzados.**

SAPIGUER TOTS ELS RACONS. fr. *Fam.* SAPIGUER BÉ LES TASQUERES.

RACONADA. f. El racó que formen dues cases, dos carrers o camins, etc. **Rinconada.** || El menjar que no s' assenta bé. **Embarazo, embargo, empacho, crudeza.** || Les fulles, broces y tot lo que s' arreplega en un racó. **Rincón.**

RACONER, A. adj Propi pêl racó, com armari raconer, post raconera. **Rinconero.**

RACONERA. f. Tauleta petita triangular pera posarla als racons de l' habitació. **Rinconera.** || Mena de prestatget, ab calaixet o sense, que 's penja al racó d' alguna habitació. **Rinconera.**

RACONET. m. dim. **Rinconcillo.** || Despreciatiu. **Rinconote.**

RACOSSIS. f. *Med.* Relaxació del escrot. **Racosis.**

RACÒTICH, CA. adj. *Med.* Lo pertanyent a la racossis. **Racótico.**

RACUITA. f. *Ter. ibicench.* Presa d' algún líquit. **Cuajada.**

RAÇA. f. Llinatge, parentela. **Casta, raza.** || El conjunt d' individuus d' un meteix pais o nació o de part de un continent que tenen certa semblança en los trets característichs de la seva naturalesa o de la seva llengua. **Raza.**

RAÇA DE CAÍN. *Loc.* De mala raça o de mala sanch. *Raza de Caín.*

NI RAÇA NI POLS. *Loc.* NI MENA.

QUI TRAVALLA MASSA, VÉ DE MALA RAÇA. Aforisme que impropiament significa que 'l travall es propi de les persones de baix llinatge, volguent dir que 'ls nobles tenen a menyspreu el travallar. *Quien trabaja, viene de mala raza.*

RADA. f. *Mar.* Mena d' ensenada, extensió de mar dins de la terra o de la costa ont poden fondejar les embarcacions, restant ab tot descobertes a certs vents, a diferencia dels ports que les resguarden de tots ells. **Rada.**

RADARSA. f. *Ter.* Trasto vell y inútil. **Trasto inútil.**

RADI. m. RADIUM. || *Geom.* La ratlla recta que va desde'l centre a la circumferencia. **Radio.** || *Anat.* La canyella que forma la part anterior del braç. **Radio.** || També 's diu, metafòricament a les demarcacions, com: el *radi* dels consums. **Radio.**

Radi

RADIACIÓ. f. Producció de raigs. **Radiación.** || f. *Bot.* Conjunt d' arrels o llur disposició natural. **Radiación.**

RADIACTIU, VA. adj. La materia dotada de radiactivitat.

RADIACTIVITAT. f. Propietat que tenen alguns cossos d' escampar raigs de llum sens gasto aparent d' energía. **Radiactividad.**

RADIADOR, A. adj. Que radia. **Radiador.** || Nom de diferents aparells de la industria moderna que irradien llum, calor, força, etc.

RADIAL. adj. Relatiu al raig. **Radial.** || *Art. y of.* Máquina al torn de travalladors manyans mecánichs. || adj. Referent a la radiació.

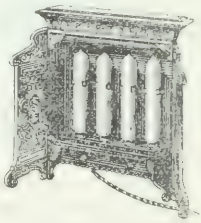

Radiador electrich

RADIANT. adj. Esplendent. **Radiante.** || Que radia llum.

RADIAR. m. *Poèt.* Despedir, llençar raig de llum. **Radiar.**

RADIARIS. m. pl. Genre de zoòfits radiats. **Radiarios.**

RADIAT, DA. adj. Disposat en forma de raigs que ixen d' un centre comú. **Radiado.** || *Bot.* Genre de flors.

RADICACIÓ. f. L' efecte d' arrelar. **Radicación.** || *Met.* Duració d' un us o costum. **Radicación.**

RADICAL. adj. Lo que pertany a les arrels. **Radical.** || *Met.* Principal, fonamental en la seua classe. **Radical.** || *Quim.* Se diu del cos simple que dona orígen a un ácit per la seua combinació ab l' oxigen. **Radical.** || *Med.* Se diu de la cura perfecta que des-

Flor radiada

trueix la causa de la malaltía, per oposició a la cura superficial o paliativa. **Radical.** || *Bot.* S' aplica a les fulles que sembla que surtin directament del l' arrel, però en realitat ixen de la cama, qu' en aquest cas se confonen ab el coll d' aquella. **Radical.** || Se dona també aquest nom al partidari de les reformes polítiques més avençades. **Radical.**

HUMITAT RADICAL. Humor que manté a l' animal. *Húmedo ó húmedo radical.*

RADICALISME. m. Sistema dels radicals. **Radicalismo.**

RADICALISTA. adj. Partidari del radicalisme.

RADICÁLITAT. f. La qualitat de lo qu' és radical.

RADICALMENT. adv. m. Complertament, fonamentalment. **Radicalmente.**

RADICAR. v. n. Posar arrels. **Arraigar, radicar, echar raíces, encepar, pegar, prender, asir.** || Estar situada o establerta una cosa en un punt determinat. **Radicar.**

RADICARSE. v. r. Afirmarse en alguna virtut o vici. **Radicarse.**

RADICAT, DA. p. p. y adj. Que té arrels. || Que té raigs.

RADICATIU, VA. adj. Que radica. **Radicativo.**

RADICÓS, A. adj. De la naturalesa de les arrels. **Radicoso.**

RADÍCULA. f. *Bot.* Part del embrió qu' está destinada a ésser l' arrel. **Radícula.**

RADICULIFORME. adj. Que té forma d' arrel. **Radiculiforme.**

RADICULÓS, A. adj. Que produeix arrels. **Radiculoso.**

RADIOFONIA. f. Propietat de produir sò que tenen algunes radiacions. **Radiofonía.**

RADIOGRAF. *Fís.* Aparell pera progectar els raigs luminosos y subgecte que 'l maneja y 'l fa funcionar. **Radiógrafo.**

RADIOGRAFÍA. *Fís* Coneixement de les ciencies físiques, descobert fa pochs anys, pera progectar els raigs X, y després pera trasmetre la potencia llumínica ab altres aplicacions. **Radiografía.**

RADIOLITA. f. Certa classe de testaci bivalv. **Radiolita.** || *Mín.* Varietat de mesotipa trobada a Noruega. **Radiolita.**

RADIOLOGÍA. f. Aplicació a la terapèutica de les radiacions elèctriques. **Radiología.**

RADIÓMETRE. m. *Mat.* Instrument pera observar les altures y altres aplicacions. **Radiómetro, báculo de Jacob.**

RADIÓS, A. adj. Radiant, esplendent.

RADIOSITAT. f. Qualitat que té un cos de radiar.

RADIOTERAPIA. f. Curació per medi de la radiació dels cossos. **Radioterapia.**

RADIUM. m. *Fís.* Cos simple metalloidi, descobert modernament y que té la virtut de irradiar llum y calor sens gastament de energía ni disminució de pes, aparentment. S' aplica en medicina, química y física y está destinat a produir les més grans sorpreses en la ciencia.

RADON (Joseph). *Biog.* Remarcable matemátich y astrònom, que va néixer a Valls al any 1768, y va ésser un dels primers deixebles del observatori astronòmich de Madrit. Va ésser pensionat pèl rei Carles IV, pera completar a París els seus estudis. Acabada la guerra de la Independencia, se va retirar a Espanya, essent reposat com a professor de l' assignatura al Museu de ciencies de Madrit, y membre de la Junta del Jardí Botánich. Al any 1820 va ésser diputat provincial per Madrit, deventseli molts y ben aprofitables progectes als rams d' ensenyança y de beneficencia. Ademés de l' obra esmentada, va publicar al any 1835 un fascicle ab el títol de *Apuntes para un proyecto de arreglo de medidas, pesos y monedas* y més endevant el *Programa del grupo en mármol, compuesto y efectuado por el escultor D. José Alvarez,* que va estampar pera donar a conéixer al artista, qu' era parent seu.

RAEDIÇ, A. adj. ROSEGADIÇ.

RAEDOR. m. REDEDOR, RASER.

RAEL. f. *Ter.* ARREL.

RAELAR. v. n. *Ter.* ARRELAR.

RAELL. m. *Mar.* Coderna ont comencen els prims de popa y de proa, y 's posa a la amura y a la quadra. **Rael.**

RAER. v. a. Afeitar. || RAURE.

RÁFACH. m. *Arq.* Ala de teulada. **Alero, rafe, socarrén, alar, ala.**

FER RÁFACHS. fr. *Rafear.*

RAFAEL (Rafel de). *Biog.* Escriptor y periodista que va néixer a Barcelona al any 1817, mostrantse molt habilidós en les polèmiques per ell promogudes tot defensant els seus ideals polítichs y relligiosos. De jove va endreçarse als Estats Units, y després de haver sejornat a aquella República y a la de Mèxich, va establirse a Cuba, fundant allí el periòdich *La Voz de Cuba,* sostenint discussions de tò bon xich raonable contra la masonería d' aquella illa que pertanyía encara a Espanya, quan va morir en 1882 En Rafel de Rafael.

RAFAL. m. Enreixat horitzontal de fustes o canyes sostingut per pilans d' obra o de fusta que 's fa pera enfilarhi les parres. **Parral.** || *Ter. Reus.* Glorieta de canyes ab enredaderes.

RAFAL. m. *Ter. ibicench.* Hisenda rústica. **Predio rústico.**

RAFAL. *Geog.* Poble de la prov. d' Alacant, bisb. d' Oriola, part. jud. de Dolores; és a la vora del riu Segura y té 415 hab.

RÁFALES. *Geog.* Vileta de la prov. de Terol, diòc. de Saragoça, part. jud. de Castellote; té 859 hab.

RAFALET. *Geog.* Caseriu del terme de Tollos, prov. d' Alacant. || — (PUNTA D' EN). *Hidrog.* Punta de la costa S E. de l' illa de Menorca, Balears.

RAFALÍ, NA. adj. Malaltiç, disminuit, delicat. **Enclenque.**

CARN DE RAFALÍ. f. Carn de moltó o porch atacat d' alguna malaltía. *Carne de bestia enfermiza.*

RAFANEDÓN. m. *Med.* Trencadura d' un os perpendicular al eix d' aquest. **Rafanedón.**

RAFANIA. f. *Med.* Convulsió violenta que causa la rabia selvatge. **Rafania.**

RAFARÍ. v. a. *Ter. ibicench.* Reboçar la paret. **Revocar la pared.**

RAFE. m. *Med.* Nom donat a tota ratlla prominenta que 's troba situada a la part mitjana del cos. **Rafe.** || *Med.* Rugositat o ratlla sortint, a modo de costura, com les del periné y del escrot. **Rafe.**

RAFECH. m. RAFACH. || *Ictiol.* ORIOLA.

RAFEGA. m. Cop de vent. **Ráfaga.** || Vegada, cop. com ésser de la primera o segona rafega. **Vez.**

RAFEGADA. f. Ratxada de vent. **Ventolera.** || *Fam.* Manera de fer cárrechs en molta munió, manifestant contrarietat y disgust.

RAFEL. m. Nom propi d' home. RAFAEL.

RAFEL RUBÍ. *Geog.* Veinat de l' illa de Mallorca, al partit de la vila d' Alayor. || — (SANT). Veinat y iglesia a l' illa d' Ibiça, que depèn de la vila de Sant Antoni.

RAFELBUNYOL. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Sagunt; és a la vora del barranch del Puig, té estació de F.-C. y 1,599 hab.

RAFELCOFER. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Gandía; és a la vora d' un barranch, té estació de F.-C. y 1,769 hab.

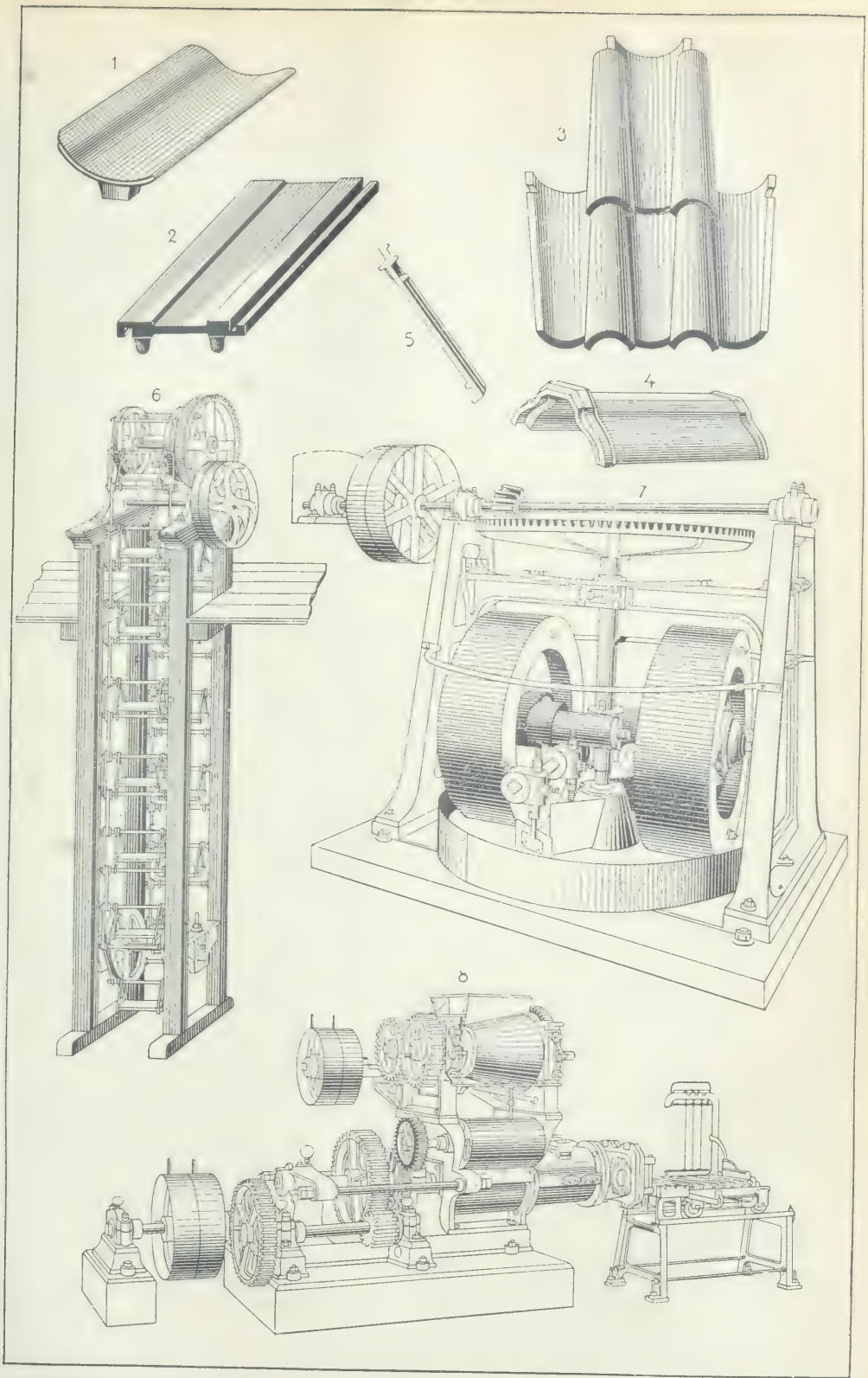

FABRICACIÓ DE TEULES: 1. Teula corva sistema holandès.—2 y 5. Teules planes. —3. Teules catalanes, de origen arábich —4. Peces de la carena.
FABRICACIÓ DE RAJOLES: 6. Elevador. -7. Molt ab plataforma desmontable.—8 Máquina pera sa fabricació.

RAFELESCH, CA. adj. Que presenta 'l carácter del dibuix o la pintura de Rafel de Urbino. **Rafaelesco.**

RAFELET. n. p. Dim. de Rafel. **Rafaelito.**

RAFELGUARAF. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Xátiva; és a la vora d' un barranch y té 1,210 hab.

RAFELISTA. adj. Partidari de la manera de pintar de Rafel d' Urbino.

PRE RAFELISTA. Partidari de l' art de la pintura anterior a Rafel d' Urbino. *Prerafaelita.*

RAFET. *Ictiol.* LLUERNA.

RAFELÓ. n. p. dim. **Rafaelito.**

RAFI. m. Ganxo de ferro ab mánech de fusta que per força tenen que usar els pescadors de la costa de Valencia. **Rafio.** || RAFIA.

RAFIA. f. *Bot.* Planta filamentosa y 'ls fils que fa, dels quals se 'n fan obgectes com cistelles, paneres, etc. **Rafia.**

RAFILITA. f. *Min.* Silicat de cals, ferro y potassa que 's presenta en forma de masses punxagudes y radiades. **Rafilita.**

RÁFOL D' ALMUNIA. *Geog.* Poble de la prov. de Alacant, bisb. de Valencia, part. jud. de Pego; és a la vora de la riera de Almadraba y té 563 hab. || — Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Albayda; és a la vora d' un barranch y té 615 hab.

RAFOLS Y FERNANDEZ (Antoni). *Biog.* Prebere y musich molt distingit. Era primer violí de l'orquesta de la seu de Tarragona, y va publicar a Reus en 1801, un volúm en quart ab el títol de *Tratado de la sinfonia.* En Rafols era nadiu de Vilanova y Geltrú (any 1757) y va estudiar la musica a la escolanía de Montserrat. Fou organer y arpista molt remarcable, y va morir al any 1830.

RAGATXO. m. Patge. **Rodrigón.** || Moço de soldat pera portar llenya y aigua. **Leñador.** || Home, dona o noi destinat a fer feines bastes per les cases.

RAGEA. f. Mena de confit o pastilla.

RAGET. m. dim. Raig petit. **Chorrillo.**

RAGETA. f. RALLETA.

RAGOYDI. m. *Anat.* Segona túnica del ulls. **Ragoide.**

RAGUER, A. s. y adj. Qui rau o talla la broça. **Raedor.**

RAGUER (Eudalt). *Biog.* Metge, què va néixer a Ripoll al any 1809 y a les primeries del sigle XIX va escriure les seues observacions relatives a algunes malaltíes contagioses, entre altres la verola. Quan la crema del soperb monastir de Ripoll, va ésser En Raguer, qui més ansia va mostrar pera que se salvessin les preciositats artístiques y les joies bibliográfiques y diplomátiques contingudes al arxiu de aquell casal històrich. Va ésser subdelegat del arxiu de la Corona d' Aragó, pera que en son nom, recullís y transportés a Barcelona, aquella munió d' antecedents valiosos. Aix s va realisarho posantlos a cobert dels immons proposits dels destructors. El doctor Raguer va morir al any 1878 sense veure la cobejada restauració d' aquell cenobi.

— (EUDALT). *Biog.* Metge ripollès també, fill del anterior, que va seguir les seues petjades pera salvar de la destrucció les ruines del monastir de Ripoll, havent contribuit a formar la comissió organisada per l' Associació d'excursions catalana, que abans de empendre la restauració el doctor Morgades, va obtindre un crèdit pera apuntalar el claustre y retindrel aixís pera la seua reconstrucció. Va morir jove encara, sense veure acabades les importantes obres d' aquell casal relligiós de la reconquesta catalana.

RAGUERA. f. REGUERA.

RAGUITZELL. m. *Fam.* Abundor d' alguna cosa. **Multitud, peste, riolada, torbellino.** || REGUITZELL.

RAHOLA. f. *Ter. ibicench.* Granceta de patata o de cigrons. **Croqueta de patata o garbanzo.**

RAI. m. Bassa de fustes que baixa pels rius, com l' Ebre, Segre, Noguera, etc. **Almadia.** || RALL.

RAI. interj. Significa que té poch valor la cosa a la qual s' aplica, com *això rai.* **Tanto dá.** || RAY.

RAIER. m. L' home que va al rai y 'l mena. **Almadiero.**

RAIG. m. *Ter.* Llamp. **Rayo.**

RAIG. m. La ratlla recta per ont se dirigeix alguna cosa. **Rayo.** || Resplandor d' algún cos lluminós, com del sol, etc. **Rayo.** || Fustes unides pera baixarles pels rius. **Balsa, armadía, maderada.** || La porció del sol que passa entre 'ls núvols. **Vara de luz.** || El barrot que va desde 'l botó a la circumferencia de la roda. **Rayo.** || La porció de líquit que surt ab força per una part estreta, com: l' aigua de les fonts, etc. **Chorro, caño.** || El rajolí de llet que surt del pit de les dones que críen. **Rayo, caño, hilo.** || Lo de llum petita y viva, com d' una candela, etc. **Destello.** || pl. *Pint.* y *escult.* Triánguls de ratlles rectes que representen el raig del sol y 'ls de llum o resplandor en les imatges. **Rayos.** || Cada una de les barres que del centre d' una roda van a parar a la circumferencia.

RAIG DIRECTE. El que prové directament del obgecte lluminós. *Rayo directo.*

RAIG INCIDENT. El que va desde la llum fins al punt en que 's trenca. *Rayo incidente ó de incidencia.*

RAIG ÓPTICH. Aquell per medi del qual se veu l'obgecte. *Rayo óptico.*

RAIG PRINCIPAL. En la perspectiva la ratlla recta que va perpendicularment desde la vista al quadro. *Rayo principal.*

RAIG REFLEXE. El que retrocedeix doblegantse per haver trobat un cos opach. *Rayo reflejo.*

RAIG REFRACTE. El que trencantse passa endevant. *Rayo refracto.*

RAIG VISUAL. *Opt.* La ratlla recta que va desde la vista al obgecte o desde l' obgecte a la vista. *Rayo visual.*

A BELL RAIG. m. adv. Copiosament, en abundó. *A chorros.*

ESCAMPAR RAIGS DE LLUM. fr. Difundir un cos lluminós raigs de llum sobre un altre. *Irradiar.*

POSAR LO RAIG A LES RODES. fr. *Enrayar.*

RAÍL. f. *Ant.* ARREL. || RALL.

RAÍM. m. El fruit del cep o de la parra. **Uva, racimo.** || Conjunt de grans units a la rapa d' algún arbre a semblança del fruit de la vinya. **Racimo.** || CANDELA, 3.

Raím

RAÍM BORT. *Uva silvestre.*

RAÍM DE DÁTILS. *Támaras, racimos de dátiles.*

RAIM DE GAT. *Bot.* Planta de la familia de las saxifragácies.

RAÍM DE GUINEU. *Bot* HERBA DE LA CREU.

RAÍM DE LLOP. *Bot.* CRESPINELL BLANCH.

RAIM DE MAR. *Bot.* Planta de la familia de les guetácies.

RAÍMS DE MORO. *Bot.* Planta de la fam de les fitolácies, originaria de Amèrica y aclimatada al nostre país. *Hierba común ó de la oblea, uvas ó espinacas de América, grana encarnada.*

RAÍM DE PENJAR. *Uva colgadiza.*

RAÍM DESGRANAT. *Granuja, garulla.*

RAÍM FONYAT: RAPA.

RAÍM NEGRE. *Uva negra, uva tinta.*
RAÍM PRIMERENCH. *Ligeruela.*
RAÍM ROJAL. *Larije.*
RAÍMS DE SERVAR. *Ter. Uvas de cuelga.*
RAÍMS PENJATS. *Uvas colgadas.*
FER O TREURE RAÍMS. f. Fer candeles els arbres. *Encandelar.*
SEMBLANT AL RAÍM. *Uval, arracimado.*

RAIMA. f. Paquet de paper de 20 mans o siga 500 fulls. **Resma.**

RAIMAÇ. m. aum. Raím molt gros.

RAIMADA. f. Abundor de raíms. **Uvada.**

RAIMAR. v. n. Produir raíms els ceps y demés plantes que 'n fan. **Racimar.**

RAIMAT. m. Pasta que 's fa del most bullit ab especies; alguns hi barregen farina. **Mostillo.**

RAIMER, A. adj. **Uvero.**

RAIMERA. f. *Ant.* PARRA.

RAIMET. m. dim. Raím petit. **Racimillo, racimico.**

RAIMILLA. f. Raima petita de paper d'escriure o altre. **Resmilla**

RAIMÓS, A. adj. **Racimoso.**

RAIXA. f. Llenca o troç tallat d' alguna cosa. **Raja.** || RATXA.

RAIXAR. v. a. Tallar, esquinsar a llenques. **Rajar.**

RAIXAT, DA. adj. **Rajado.**

RAIXES. f. pl. Troços, bocins, miques, llenques. **Rajas.**

RAIXIBA. f. *Ant.* ARRECIF.

RAJA. f. *Ant.* **Encendimiento libidinoso.** || Rafega. **Ráfaga.** || RATLLA. || *Ictiol.* RAJADA.

Rajada

RAJADA. f. *Ictiol.* Peix tendrumós sense escates; té les ganyes a la part inferior y superior del cap y la seua pell forma ralles. **Raya.**

RAJADA ESCRITA, RAJADA ORDINARIA, RAJADA PUNXOSA. *Ictiol.* Noms que 's donen a varies especies de peixos, del meteix genre.

TINDRE MÉS FETGE QUE UNA RAJADA. fr. Tirars'ho tot à la esquena. *Tener mucho cuajo.*

RAJADELL. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisbat de Vich, partit judicial de Manresa; té estació de F.-C. y 469 habitants.

RAJAR. v. n. Fluir el líquit. **Manar, correr.** || Eixir l'humor de les llagues, manxiules, etc. **Correr.** || *Poèt.* Despedir o llençar de sí raigs de llum. **Radiar.** || RALLAR.

Rajola valenciana

D' ONT NO N' HI HA, NO 'N POT RAJAR. *Ref.* Ensenya que del pobre mai se 'n pot esperar gran regal; y també que qui no té enteniment ni judici mai pot fer res de bò. *De costal vacío nunca buen bodigo.*

RAJAT, DA. adj. RALLAT.

RAJET. m. dim RAGET.

RAJOL. m. RAJOLA. || Rajolí, petit raig. **Chorrillo.**

RAJOLA. f. Fanch pastat y cuit en figura quadrilonga o quadrada, que serveix pera fer envans, enra-

Rajoles catalanes (Museu de Barcelona)

jolar y ornamentar els pisos. **Baldosa.** || La lliura de xacolata o de tabach en forma de rajola. **Ladrillo.**

RAJOLA DE VALENCIA. Rajola quadrada, petita y enverniçada de diferents colors. *Azulejo.*

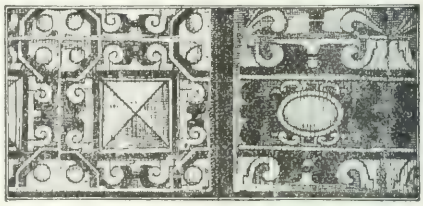
Rajoles catalanes del sigle XVII

RETALLAR LES RAJOLES AB IGUALTAT. fr. *Agramillar.*

RAJOLAÇA. f. aum. Gran rajola.

RAJOLADA. f. Moltes rajoles. || Cop de rajola. **Ladrillazo.**

RAJOLER. m. Qui té ofici de fer rajoles o maons. **Ladrillero.**

RAJOLERÍA. f. Fábrica de rajoles, maons, etc. **Ladrillal, ladrillar.** || L'art del rajoler.

RAJOLETA. f. dim. **Baldosilla.** || Mostra en alguns teixits dita així per sa figura **Ladrillo.** || La fina pera enrajolar. **Rasilla.**

RAJOLÍ m. dim. Raig de líquit prim com un fil. **Hilo, hebra, madeja.**

FER RAJOLÍ. fr. Rajar los líquits fil a fil. *Hacer madeja ó hebra.*

RAJOLINET. m. dim. de rajolí. **Chorillo, hilillo.**

RAJOLÓS, A. adj. Semblant a la rajola.

RAJOLOT. m. Rajola vella o troç de rajola. **Ladrillo viejo.**

RAJUELA. *Geog.* Caseriu del terme de Monóvar, provincia d'Alacant.

RAL. ad. REIAL.

RAL. m. *Num.* Moneda de diferents valors: a Catalunya era imaginaria y valía nou quartos. Avui, segons el sistema mètrich, el ral de plata no existeix. **Real.**

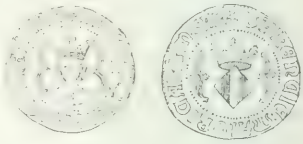
Ral valenciá d'En Martí l'Humá

RAL DE BATLLE. Antiga prestació. *Real de baile.*

RAL DE PLATA. Ha tingut diferents valors y valía mitja pesseta. *Real de plata.*

RAL DE VELLÓ: VINTIDÓS.

UN RAL DE VUIT NO ÉS BÒ PER TOTHOM. fr. Significa que una meteixa cosa no és bona per tots.

RAL DE VUIT. Moneda imaginaria que valía quinze vintidosos. *Real de á ocho.*

CAMÍ RAL. *Camino real, carretera.*

RALIU, UA. adj. *Ter.* Petit y aixerit. **Vivo, despejado.**

RALL. m. *Ornit.* Aucell que viu a les vores dels rius o del mar y 's nodreix de peix. Es petit, té'l bech negre, les plomes de la esquena tornassolades de blau, vert y negre ab una ratlla blava al mitg, y les del ventre y abdós costats del coll, vermelles; els dos dits extrems de les potes, que també són vermelles, están units per una membrana. **Martín pescador.** || Conjunt de vigues lligades pels caps y for-

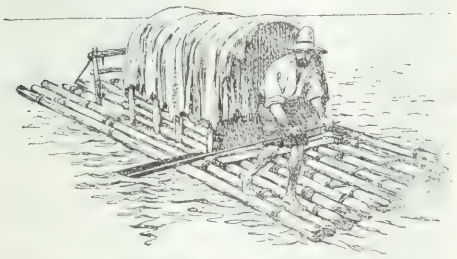

Rall

mant una superficie plana pera baixarles pels rius. **Almadía.** || Aparell pera pescar. **Esparavel.** || Barra de ferro paralela a un' altra, sobre les que encaixen y corren les rodes de les locomotores y vagons. **Rail, rall.** || RALLADORA. || *Ant.* ASSENYALADOR, 2. || *Fig.* Grupo de comares o de conversaments.

VERMELL COM UN RALL. fr. Pondera lo molt vermell d' una cosa. Sol dirse de les criatures que tenen el sarampió. *Encarnado como una grana.*

RALLA. f. RATLLA.

RALLADOR. m. Eina de fusta ab puntes que usen els basters.

RALLAR. v. r. *Ant.* Burlar, riure. RATLLAR.

RALLAT, DA. adj. RATLLAT.

RALLER. m L' home que condueix el rall pêl riu. **Almadiero.**

RALLEU. *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó d' Oleta; és a la vora de la riera de Cabrils y té 198 hab.

RAM. m. **Rama.** || Manollet de flors o d' herbes que serveixen pera adorno. **Ramillete.** || La branca pera caçar aucells. **Arbolete.** || Madeixa de fil. **Madeja.** || *Met.* El principi d' alguna malaltía, com: *ram d' erissipela.* **Ramo.** || *Met.* La part separada d'un tot ab relació a ell. **Ramo.** || pl. Les banyes del cervo. **Ramo ramaje.** || El de pi que posen a la porta de les tavernes. **Ramo.** || El que abans posaven les prostitutes a la porta de sa casa. **Ramo.**

RAM D' AIGUA. Cop fort de pluja. *Nubada, nubarrada.*

RAM DE BOIG O DE BOGERÍA. *Ramo ó vena de loco.*

RAM D' ESCALA El rengle d' esgraons que hi há de replá a replá. *Tramo, ramal, tirante.*

RAM DE FLORS. *Ramo de flores*

RAM EMBULLAT. L' assumpto confós y intrincat. *Madeja sin cuenda; laberinto.*

RAM DE SANCH. Inflamació poch perillosa que 's presenta a alguna part del cos, particularment als ulls. *Ramo de sangre.*

EL BON VI NO NECESSITA RAM. *Ref. El vino que es bueno no ha menester pregonero; el buen paño en el arca se vende.*

NO DEIXAR RAM PER VERT. fr. No perdonar res. *No dejar verde ni seco; llevárselo todo á red barredera; no quedar títere con cabeza.*

PLEGAR EL RAM. fr. Deixar de fer un ofici o negoci.

POSAR RAM. fr. Vendre 'l vi a la menuda 'ls hisendats. *Vender al ramo.*

QUI HA EMBOLICAT EL RAM, QUE 'L DESEMBOLIQUI. *Ref.* Ab que 's reprèn als qu' emboliquen alguna cosa als seus principis y després la deixen sense acabar, pera que un altre tingui 'l travall de desembolicarla y posarla en ordre. *Madeja estropeada, quien te aspó, ¿por qué no te devanaba?*

RAM. f. *Ter. ibicench.* Madeixa, branca. **Madeja, ramo.**

RAM (Gaspar). *Biog.* Va viure a les derreries del sigle XVI y va publicar al començ del sigle XVII a Osca, un llibre seu en llatí, ab el títol de *De diversis prœmotionibus.*

RAM. *Hidrog.* Riuet de la prov. de Lleida; baixa de les montanyes de Tahús y Erba Sabina, passa per Aramunt y desaigua a la vora esquerra del Noguera Pallaresa, entre la Pobla de Segur y Talarn. || — (RIERA DE). Neix al coll d' Alfara, passa per Pauls y desaigua a la vora dreta del Ebro part de munt de la ermita de Sant Martí (Xerta).

RAMA. f. Branca d' arbre o planta. **Rama.** || La trencada del arbre. **Ramo.** || La que 's planta pera fer arbres. **Rampollo.** || La que talla 'l pastor pera donarla al bestiar en temps de neu. **Ramón.** || La munió d' elles tallades dels arbres. **Ramiza.** || Entre estampers march de ferro que subgecta 'l motllo per medi de falques o tascons. **Rama.** || La persona que té origen comú ab altres d' un meteix tronch. **Rama.**

ACLARIR LES RAMES. fr. ESPORGAR.

TALLAR LES RAMES BAIXES PERA QUE 'LS ARBRES FORMIN COPA. *Loc. Enfaldar.*

TALLAR RAMA. fr. *Met.* Enraonar molt. *Hacer soga.*

RAMA. *Geog.* Hostal del Ripollès que servía de parada als traginers més ençá del torrent de Ribamola, abans de construirse el ferro-carril. A la vora s' hi serva un casal modern de grandiós aspecte, dominant la vall.

RAMAÇA. f. aum. Rama grossa. **Ramazo.**

RAMADA. f. RAMAT. || Vol d' aucells. **Bandada.** || adj. RAMÓS. || Cop de ram. || Ram mol frondós, ab moltes branquetes y branquillons, y 'l conjunt de rames de un arbre, descontada la soca y les branques principals. **Ramaje.**

RAMÁÇ. m. *Ant.* RASCLE. || Ram gros. **Ramazo.**

RAMADAM. m. *Ter. ibicench.* Bullici, gatzara. **Bullicio, algazara.**

RAMADÁ. m. La Quaresma dels moros. **Ramadán.**

RAMADET. m. **Hatillo, hatijo.**

RAMAL. m. Troç de corda lligat a les morralles pera guiar les cavalcadures. **Cabestro, ronzal.** || Cadena grossa ab la seua anella que 's posa als esclaus. **Camal.** || La corda que 's posa a les cavalcadures sobre la boca, y fentli un nus per sota, forma un cabestre senzill ab un sol ronsal. **Bozo.** || Cabestre de corda de canem. **Camal.** || Troç de carretera o de ferrocarril que enllaça ab una linia principal. **Ramal.**

POSAR EL RAMAL. fr. Ajustarlo al cap de les cavalcadures. *Encabestrar.*

RAMALADA. f. Cop donat ab el ramal. **Ramalazo.** || Cop de geni, cambi brusch de opinió.

RAMALAR. v. a. Fer que a uns animals ne segueixin d' altres cap a devant. **Encabestrar.** || v. a. Seguir el cavall, etc., al qui 'l porta del ramal. **Ramalar.**

RAMALASSO. m. Inflamació o compressió que causa 'l mos o ramal a la boca de les cavalcadures, y impedeix la lliure circulació dels fluits per llurs llengües. **Estrángol.** || *Met.* Ab lo verb *donar* equival a *reprensió.* **Dar una reprensión.**

RAMALET. m. dim. CORDETA.

RAMALL. m. RAM.

RAMALLADA. f. **Ramalada.**

RAMALLADES. f. pl. **Lleugeresa, poca firmesa. Inconstancia en las personas.**

RAMALLOLER, A. adj. **Quisquilloso.**

RAMALLOLERÍA. f. FINGIMENT.

RAMAR. v. n. Treure rames els arbres. **Ramar.**

RAMALLOLA. f. Rodeig, excusa. **Excusa, efugio.** || ESCRUPOL. || QUISQUELLA.

RAMÁS. m. Granera, escombra. **Escoba.** || RASCLE.

RAMASSADA. f. Acció de ramassar.

RAMASSADA. f. Pluja forta y de poca durada.

RAMASSAR. v. a. Aplegar, reunir.

RAMASSAT. m. Ram d' aigua. **Nubada, nubarrada.** || p. p. de RAMASSAR.

RAMASTES, f. pl. *Ant.* RASCADURES.

RAMASTUÉ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Castilló de Sos, prov. d' Osca.

RAMAT. m. El bestiar que cuida cada pastor. **Rebaño, hato, grey.** || Munió de besties. **Manada, rebaño.** || El conjunt de moltes coses diferentes. **Copia, rebaño, multitud.** || Munió de coses d' una meteixa mena, com: *un ramat d'anys.* **Montón, cáfila.** || El de bous. **Boyada.** || El de moltons. **Carnerada.** || El de borrechs. **Borregada.** || *Met.* La congregació dels fidels baix llurs llegitims pastors. **Grey.**

RAMATGE. m. La copa del arbre o 'l conjunt de arbres ramosos. **Ramaje.**

RAMBADÓ. m. *Ter. ibicench.* Barana, passamá. **Barandilla, pasamano.**

RAMBALT D' ORANGE. *Biog.* Trovador provençal del sigle XIII.

RAMBALT DE VACHERAS. *Biog.* Trovador provençal que va viure pels anys de 1188 a 1192, descrivint en alguna de les seues trobes, la tercera creuada, que va tindre lloch en aquell interregne. Se conserven d' ell algunes poesíes

RAMBLA. f. SORRAL. || Canal o torrent per ont corren les aigües de les montanyes y valls. **Rambla.** || Platja de mar o de riu. **Arenal.** || Firal de bestiar. **Rambla.** || Lloch destinat pera passeig dintre o al voltant d' algunes ciutats. **Rambla.**

RAMBLADA. f. Crescuda impetuosa de les aigües d' una rambla. || *Fig.* Reny, avís serio. **Rapapolvo.**

RAMBLAIRE. m. Gitano que trafica ab animals. **Chalán.**

RAMBLAR. m. Punt ont se reuneixen varies rambles. **Ramblar.**

RAMBLEJAR. v. a. Pasejar per la Rambla.

RAMBLER. m. Gitano que compra y ven animals, fent parada per les rambles o firals. **Chalán.**

RAMBLER, A. adj. Propi de la rambla. || Qui li agrada passejarse per la rambla. **Ramblero.**

RAMBLETA. *Geog.* Caseriu del terme de Monóvar, prov. d' Alacant.

RAMBLISTA. m. y f. Qui passeja per la rambla.

RAMEJAR. v. n. Treure branques els tronchs. **Ramar.** || Manejar rams de fulles o de flors. **Ramear.** || Dibuixar o brodar rams sobre una paret, roba, etc.

RAMEJAT, DA. adj. Ab rams de fulles o flors brodades o dibuixades. **Rameado.**

RAMELL. m. dim. ram petit. **Ramito.** || *Ter. ibicench.* Ram de flors. **Ramo de flores.**

RAMELLER, A. m. y f. Qui fa o ven rams. **Ramilletero.**

RAMELLER DE JERUSALEM. Mena de flor parescuda a un ramellet de clavellines de color de foch y olor suau. *Ramilletero de Jerusalén.*

RAMELLERA. f. La que fa ramellets de flors. **Ramilletera.**

RAMELLET. m. dim. **Ramillete.** || *Met.* Colecció d' especies escullides. **Ramillete.** || ANTOLOGÍA.

RAMELLETER, A. m. y f. RAMELLER.

RAMENAR. v. n. REMENAR.

RAMER. adj. Aficionat a les rames, parlant de certs aucells. **Ramero.**

RAMERA. f. Dona prostituida, de mala vida, meretriu. Se diu perque antigament posaven un ram a la porta. **Puta, meretriz, prostituta, ramera.**

RAMERETA. f. dim. **Cortillín, ramerilla.**

RAMERÍA. f. El vici de les rameres y la casa ont viuen. **Ramería.**

RAMET. f. dim. Ram petit. **Ramillo, ramito.**

RAMETA. f. dim. BRANQUETA.

RAMÍ m. *Bot.* Mena de ortiga ab tronch herbaci y branquinós, fulles alternes y quasi aovades y dentades, punxagudes, primes per la base y cobertes pêl revés d' un borriçol blanch com la neu; flors en forma de raíms axilars y alterns com les fulles. És viváç y textil. Es originaria de la Xina y avui se conreua a Catalunya. **Ramío.** || n. p. **Ramiro.**

Brot de ramí

RAMIÇA. f. Conjunt de rames primetes que 's treuen del arbre al espurgar. **Ramiza.**

RAMIFICABLE. adj. Que pot ramificarse.

RAMIFICACIÓ. f. L' acció de ramificar y ramificarse. **Ramificación.** || Escampament, divisió de qualsevulla cosa. **Ramificación.** || La divisió y extensió de les venes y arteries. **Ramificación.** || Reproducció continuada. **Ramificación.** || Serie de punts de contacte que tenen uns obgectes ab altres.

RAMIFICADOR, A. adj. Lo que ramifica.

RAMIFICAR. v. a. Donar forma de rama. Dividir en molts braços una cosa, anantla escampant. **Ramificar.** || v. n. Posar rames els arbres. **Ramificar.**

RAMIFICARSE. v. r. Dividirse en rames. **Ramificarse.** || v. r. Extendres a modo de branques.

RAMIFICAT, DA. p. p. **Ramificado.**

RAMIFRE. adj. Que fa rames. **Ramífero.**

RAMIR. n. p. **Ramiro.**

RAMIREZ (Cristòfol). *Biog.* Miniaturista y iluminador dels més distingits del sigle XVI. Era nadiu de Valencia y era tan fonamentada la seua reputació de remarcable artista, que 'l rei En Felip II, va pensionarlo pera que pintés alguns dels llibres destinats al monastir del Escorial, entre quins cal esmentar els anomenats *Entonació,* en dos cossos, el d' *Ofici de difunts,* y el *Nou Breviari pera cant.*

— (JOSEPH). *Biog.* Teòlech, escriptor y pintor que va neixer a Valencia al any 1624. Va pintar alguns quadros d' assumptes místichs, y fou autor d' una obra dedicada al papa Ignocent XI, titolada: *Vida de San Felipe Neri.* Va morir al any 1692.

— DE ARELLANO (DIEGO). *Biog.* Cosmògraf del sigle XVII, que va néixer a Sant Felip de Xàtiva. Les seues aptituts en geografía va remarcarles al escriure un travall, que no s'ha imprès, complint la comissió assignada pêl rei d' Espanya, pera reconéixer l' Estret de Magallanes, als anys 1618 y 1619.

Narcís Ramírez y Rialp

— Y RIALP (NARCÍS). *Biog.* Un dels impressors de majors iniciatives del sigle XIX. Fundador del establiment tipogràfich que per molts anys dugué 'l seu nom a Barcelona. Havía fundat el diari *La Corona de Aragón,* en quin hi redactaren escriptors com En Balaguer, En Bofarull (Antoni de) y Lluis Cutxet. Després de la revolució de Septembre, va cambiar el nom d' aquella publicació, anomenantla *Crónica de Cataluña.* En Rami-

rez havía figurat en política al partit progressista, quins principis va representar al Ajuntament. Pels seus serveis de beneficencia, aixís com pels travalls tipogràfichs dels seus tallers, havía obtingu 'es varies distincions, entre altres les creus del Mèrit Militar, d' Isabel la Católica y era comenador de l' ordre de Carles III. Va morir a Barcelona al any 1880.

RAMIS (Antoni). *Biog.* Arqueòlech y escriptor molt competent, qu' era nadiu de Menorca, havent publicat a Maó als començos del sigle XIX, algunes obres de bon criteri, relatives a l' historia y al art en general, y marcadament, referintse en altres a les antiguetats d' aquella illa balear. Cal esmentar com a principals les següents. «*Inscripción copiada de una plancha de bronce que se encontró en 1821 en las cercanías de Constantina*». «*Noticias de las pestes de Menorca. Mahón 1824*». «*Ensayo sobre algunas inscripciones y otros puntos de antigüedades. Mahón, 1828*». «*Fortificaciones antiguas de Menorca*». «*Inscripciones relativas á Menorca, y noticias de varios monumentos descubiertos en ella. Mahón, 1833*».

— (JOAN). *Biog.* Un dels homes de major cultura, que vivía als començos del sigle XIX y de més zel per l' estudi y voluntat pera esmentar els recorts de la seua regió. Era germá del anterior y com ell nadiu de Menorca, y va figurar en son temps, mostrant les facultats de son talent, aixís en ciencies exactes com en les morals, y essent atitllat poeta. Era un dels arqueòlechs que va prestar grans serveis al estudi de les antiguetats en aquell temps que tan poch cabal se 'n feia, publicant desde 1805 a 1819 varies obres d' investigació de les medalles y les inscripcions menorquines. La geografía li va deure també digressions prou interessants y el catàlech de les seues obres, mostra palesament tot el seu valer. Com a poeta clàssich va publicar a Maó, en 1818, un poema, titolat: *La Alonsiada,* referintse a la conquesta de Menorca pél rei Alfons III.

— (N.) *Biog.* Poeta mitgeval, que figura al *Cançoner de París,* y de qui parla Torres Amat, transcrivint una de les seues composicions llemosines.

RAMIS (Son). *Geog.* Barriada de la vila de Llubí a l' illa de Mallorca.

RAMÓN. m. Nom propi d' home: près de Sant Ramón de Penyafort. **Raimundo.** || Près de Sant Ramón Nonat. **Ramón.**

RAMÓN BERENGUER. *Biog.* Nom que dugueren quatre comtes provençals y altres quatre de Barcelona. Aquests darrers, viscuts als sigles XI y XII, fonamentaren la grandesa de la nacionalitat catalana. Esmentarem els de Provença en son corresponent lloch.

— BERENGUER I. *Biog.* Comte de Barcelona, mort al any 1076. Entre 'ls fets remarcables del seu govern cal esmentar que va dirigir contra 'ls alarbs una expedició, que va obtindre, reunintlo als seus estats, el comtat de Carcassona y que en son temps varen èsser redactats els *Usatges* de Barcelona.

Tomba d' En Ramón Berenguer II *Cap d' estopes* (Catedral de Girona)

— BERENGUER II. *Biog.* Fill del anterior que, juntament ab el seu germá, va succeirlo a l' any 1076. Era anomenat *Cap d' estopes,* y va governar sol el comptat al esdevenir la mort del seu germá. Va perdre 'ls territoris de Razès y de Lauraguès, de quins va desposseirlo Bernat Altón, y va morir a Terra Santa en l' any 1091.

Estatua de Ramón Berenguer III

— BERENGUER III. *Biog.* Nebot del anterior. Va meréixer el renòm de *Gran* pél seu procedir, y va començar el seu govern a l' any 1093 Va guerrejar ab fortuna contra 'ls alarbs y va lluitar pera obtindre el comtat de Carcassona, essent nomenat ab el nom de Berenguer I, comte de la Provença, morint l'any 1130.

— BERENGUER IV. *Biog.* Comte de Barcelona, anomenat *el Sant,* fill del anterior, que va reunir als seus estats els d' Aragó pél seu casament ab Petronella, filla del rei Ramir. En son govern va mostrarse ja l' esperit de la niçaga que sigles després havien d' immortalisar els fets d' alguns dels reis que d'ell descendiren. Va protegir al seu nebot, comte de Provença, contra 'ls seus enemichs; va lluitar sense treva contra 'ls alarbs, arrebaçantlos part de les seues terres, y va guerrejar contra 'l comte de Tolosa, Raimón V, establint ab aquest propòsit aliança ab el rei Enrich II d' Anglaterra. Va morir després d' un gloriós regnat al any 1162, deixant constituit el regne d' Aragó, el qual extenía ses fronteres desde 'l cor d' Espanya al cor de la França, essent l' estat més gran y prepotent de l' Europa occidental durant aquells sigles.

— BORRELL. *Biog.* Comte de Barcelona, fill d' En Borrell (991-1017). Va morir lluitant ab els alarbs.

Monedes de Ramón Berenguer IV

— DE PENYAFORT (SANT). *Biog.* (V. RAIMÓN).

— (JOSEPH). *Biog.* Remarcable jurisconsult establert a Barcelona al sigle XVII. Era nadiu de Perpinyá y va obtindre a l' universitat de Barcelona el cárrech de professor de cánons y lleis, deixant publicada una obra en foli, impresa en 1628 a Barcelona, ab aquest títol: *Conciliorum una cum sententiis et decisionibus audientiæ regia Principatus Cathalonia,* etcètera.

— (GUILLEM). *Biog.* Monjo de Montserrat del sigle XV, que va dedicarse als escrits dogmátichs, de qui se sab pels documents històrichs que havía trasmès, pels anys de 1428, llibres de devoció a la reina María d' Aragó, muller del rei Alfons.

— (GUILLEM). *Biog.* Eclesiástich mallorquí de les derreries del sigle XVIII, rector de la iglesia de Sant Llorenç de Mallorca, y autor d' una doctrina escrita en bona literatura llatina y publicada a Madrit a la imprempta d' Ortega l' any 1784.

— NONAT (SANT). *Biog.* Frare mercenari qu' en 1204 va néixer al Portell. Se l' anomena *Nonat* per haver tingut de operar a la seua mare, que va morir de part, pera salvar la vida al infant. Rebudes les ordres sagrades, va entrar a l' ordre de la Mercè, fruint a Barcelona, per les seues virtuts, el concepte de sant. El Papa Gregori X va concedirli el cardenalat. Va morir a l' any 1240, y promogut l' expedient de

beatificació als pochs anys de la seua mort, fou enlairat als altars de la Iglesia.

— Y FORMENTER (FRÁ TOMÁS). *Biog.* Relligiós de l' ordre de predicadors y lector de teología a la Seu de Vich als començos del sigle XVII. Va escriure respecte alguns assumptes dogmátichs, y un sigle després de la seua mort, en 1728, va publicarse a Cervera una de les seues obres, titolada: *Nou plàtiques de les virtuts més heroiques de l' apòstol de les Indies Sant Francisco Xavier.*

RAMONEDA (Cristòfol). *Biog.* Eclesiástich y escriptor de les derreries del sigle XVI. Era capiscol de la Seu d' Urgell y professor de filosofía a Perpinyá, ont va impremptar en 1596 uns *Comentaris* sobre les obres de Sant Tomás en molt pulcre llatí, escrits per ell y dedicats al arquebisbe de Tarragona Terés.

— (FRÁ IGNASI). *Biog.* Monjo de l' ordre dels gironins, nadiu de Terrassa, y anomenat també Galí. Pertanyía a la comunitat del Escorial, a les derreries del sigle XVIII, y va publicar en 1778 un *Arte de canto llano.*

RAMONEJAR. v. a. AVALOTAR.

RAMOR. f. REMOR.

RAMOREIG. m. REMOREIG.

RAMOREJAR. v a. REMOREJAR.

RAMORÓS, A. adj. Que fa ramor.

RAMOROSAMENT. adv. m. D' una manera ramorosa.

RAMÓS, A. adj. Branquinós, lo que té moltes rames. **Ramoso.**

RAMOS (Enrich) *Biog.* Escriptor y militar espanyol que va néixer a Alacant a l' any 1738, morint als començos del sigle XIX. Va servir als cossos de artillería y de la guardia reial, obtenint el grau de mariscal de camp després de pendre part a les lluites sostingudes a Argel (1772), a Gibraltar (1780) y als Pirineus quan la guerra ab la República francesa. Era molt estudiós y competent en ciencies exactes, y geòmetra prou remarcable. Va escriure també poesíes y obres d' imaginació, molt encomiades al seu temps.

RAMOY. m. *Bot.* REBROLL.

RAMPA. f. Encongiment o arronçament de nirvis, que causa gran dolor. **Calambre.** || Declivi sense esglaons pera pujar suaument. **Rampa.** || Repeu a les muralles de les fortaleses.

Escut ab figura rampant

RAMPAGOL. m. *Ant. náut.* GARFI.

RAMPALM. m. *Ant.* Diumenge dels Rams. **Domingo de Ramos.**

RAMPANT. adj. Al blasó, se aplica al lleó o a qualsevol altre animal qu' está al camp del escut ab les garres exteses en acció d' agarrar. **Rampante, rapante.** || Desnivell, costa, pujada.

RAMPAR. v. a. Pujar costa amunt agafantse ab les mans y apoiantse fort ab els peus. **Trepar.**

RAMPELL. m. dim. RAMET. || Pensament o determini inesperat y extravagant, o excessiva promptitut en algún moviment o passió. **Ventolera, arranque, vena, impetu.**

AGAFARLI A ALGÚ EL RAMPELL. fr. *Met.* Excitárseli alguna especie que 'l mogui a pendre alguna resolució impensada o imprudent. *Darle á alguno la ventolera.*

PATIR DE RAMPELLS. fr. Tindre un ram de bogería. *Tener raptos de locura.*

RAMPELLADA. f. Promptitut, repent d' alguna passió. **Arranque, vena, idea, impetu, ventolera.** || RAMPELL.

RAMPELLUT, DA. adj. Llunátich, que té algunes embestides de boig. **Venático, lunático, alocado.**

RAMPEU (A). m. Peu o rampa d' una muralla, castell, etc. || adv. *Expr.* **Al pie.**

RAMPÍ. m. RASCLE. || Lo que serveix pera aplanar la terra. **Traílla.** || Eina de fusta ab moltes puntes

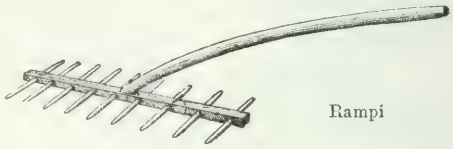

Rampí

que serveix pera arreplegár la palla a l' era. **Rastrillo.** || adj. Espavilat, llest. **Sagaz.**

RAMPINADA. f. Cop de rampí.

RAMPINAR. v. a. Recullir la batuda a les eres ab l' eina dita rampí. **Rastrillar.** || v. a. *Fam.* Fer córrer l' ungla, robar. **Hacer correr la uña.**

RAMPINYA. f. Lladrocini, furt.

AUCELL DE RAMPINYA. L' esparver, l' áliga, etc. *Ave de rapiña.* || *Met.* La persona que roba. *Ladrón.*

RAMPINYADOR, A. m. y f. Qui rampinya.

RAMPINYAR v. a. Robar, furtar.

RAMPLÓ, NA. adj. Vulgar, de baixa qualitat.

RAMPOLL. m. Brot tendre d' arbre. **Rampollo.** || LLUCH.

RAMPONYA. f. Persona de mala condició, dolent, busca-raons. || *Ter.* Se diu de la criatura que sempre plora o no está contenta. **Llorón, gemidor.**

RAMPOYNA. f. Conjunt de coses menudes y de poca importancia. **Zarandajas, morondanga, fárrago.** || Conjunt o barreja de coses inútils y despreciables. **Morralla, ñaque.** || Lo que 's deixa perdre de qualsevulla cosa per massa menut y de poch valor. **Broza, brueco, rebusca, rebusco.** || Cosa molt despreciable. **Niquiñaque, zurrapa, purriela.** || Cosa retirada d' us y venuda per marcida o vella. **Antiguallas, vejestorios.** || *Met. fam.* Se diu de la gent més despreciable. **Populacho, infima plebe.**

RAMQUÈS. *Biog.* Anagrama usat pêl doctor Antoni Marquès, autor d' una obra patriòtica publicada a Lleida l' any 1641 ab el títol de *Cataluña defendida de sus émulos, ilustrada de los hechos de fidelidad y servicios á sus reyes.*

RAMS. m. pl. El conjunt de fils de seda que s' urdeixen pera fer galons. **Ramos.**

RAMULL, A. adj. REMULL.

RAMULLA. f. Conjunt de rames primes que 's treuen del arbre al espurgarlos. **Ramojo.**

RAN A RAN. m. adv. Indica que una cosa está tan arrimada a un altra que no hi cap res entremitg. **A raiz, á cercén.** || A RANS. || Dit d' una cosa que no hi cap res més. **Hasta al tope.**

A RAN DE TERRA, DE L' AIGUA, etc. Rasant la terra, l'aigua, etc. *A flor de tierra, del agua,* etc.

TALLAR A RAN. fr. Tallar ras. *Cercenar, cortar á cercén.*

RANA. f. Anfibi molt conegut que comunament habita a les aigües embassades. **Rana.** || GRANOTA.

Ranes

RANAR v. a. Tallar el cabell a ran de la closca del cap. **Rapar.** || Tallar qualsevulga altra cosa a ran.

RANARI, A. adj. Lo referent a la rana.

RANART. m. *Zool.* GUINEU.

RANAT, DA. adj. Tallat a ran. **Rapado.**

RANC (Joan). *Biog.* Remarcable pintor del Mitjorn de França. Va neixer a Montpeller, y era deixeble de Rigaud. Era un dels mellors dels que a son temps se consagraven a la especialitat de retrats guardant reputació d' inimitable segons els críticis del seu temps. L' any 1703 va ésser nomenat academich de la de Pintura, y en 1724, primer pintor del rei d' Espanya. Va morir a Madrit als 62 anys de sa edat en 1735.

RANCALLAR. v. a. RANQUEJAR.

RANCELLA. f. Agravi, queixa, disputa. **Rancilla.**

RANCELLAR. v. n. CLAUDICAR.

RANCELLÓS, A. adj. Qui té 'ls peus torts cap en fora. **Zancajoso, zanquituerto.**

RANCH. m. Classe o categoría de cada persona. **Rango.** || RENCH.

DE ALT O BAIX RANCH. De alta o baixa categoría.

RANCH. m. Cavallet per posar les caixes de la lletra a les impremptes, ja esteses de rengle, ja encaixades. **Chivalete.**

RANCH, CA. adj. Coix. Qui camina arrocegant una cama o ab un peu gitat. **Remo, cojo, derrengado, deslomado.**

RANCHIN (Esteve). *Biog.* Poeta y jurisconsult del sigle XVI, que va obtindre just concepte al Mitjorn de França. Va ésser professor de dret a l' universitat de Montpeller, ont va morir a l' any 1583, als 73 de la seua edat. Entre altres obres, va ésser l' autor de la titolada, *Miscellanea decisionum juris., in fol.*

— (FR. ENRICH). *Biog.* Hisendista del sigle XVII al Mitjorn de França. Era Conceller al Tribunal de comptes de Montpeller y home de molta cultura. Va publicar en 1697 una traducció francesa dels *Psalms*, que va popularisarse molt.

— (JAUME). *Biog.* Poeta del Mitjorn de França al sigle XVII. Autor de bona cosa de poesíes, entre quines s'esmenta un famós *Trialet*. Era conceller de la cambra dels edictes a Montpeller.

RANCI, A. adj. Cosa que desmereix per ésser molt vella, com: l' oli, la carnsalada, etc. **Rancio, rancioso.** || Vell, antich y conservat per molt temps, mellorant sempre, com lo ví. **Añejo, rancio.** || Avar, escás, agarrat. **Miserable, mezquino, roñoso.**

TORNARSE RANCI. fr. Desmereixe alguna cosa per ésser molt vella. *Enranciarse, ranciarse, ponerse rancio.* || Millorarse 'l ví ab el transcurs del temps. *Añejarse.*

RANCIADURA. f. **Rancidez.**

RANCIEJAR. v. n. Tirar a ranci. || Adquirir mal gust les viandes que 's comencen a corrompre, com la carnsalada. **Saber á rancio, enranciarse, ranciarse, enaceitarse.**

RANCIENCH, CA. adj. Lo qu' és ranci o 'n té gust. **Rancio.**

RANCIESA. f. *Ant.* Gust de ranci que té una vianda o calitat de ranci d' una cosa. **Rancidez.**

RANCIOR. f. Gust de ranci. **Rancio, rancidez.**

RANCIÓS, A. adj. Que té quelcom de ranci.

RANCIU. adj. RANCI.

RANCO, A. adj. S' aplica al qui va coix per lesió de les caderes. **Cojo, ranco.** || RANCH.

RANCOR. m. RENCOR.

RANCORÓS, A. m. y f. RENCORÓS.

RANCOROSAMENT. adv. RENCOROSAMENT.

RANCUNIA. f. RENCOR.

RANCUNIÓS, A. RENCUNIÓS.

RANCUNIOSAMENT. adv. RENCUNIOSAMENT.

RANDA. f. Mena de puntes de fil, groixudes y espesses fetes ab agulla o teixides que se solen posar als vestits, etc. **Randa.** || Punta feta al coixí. **Puntilla de encaje.**

RANDA. *Geog.* Poblet del dist. munpal. d'Algaida, illa de Mallorca, Balears. || — (PUIG DE). *Orog.* Puig de 549 metres d' altitut a tramontana de Lluchmajor, illa de Mallorca.

EL SOLITARI DE RANDA. Renòm de Ramón Llull, per haver sigut ermitá d' aquell lloch.

RANDAR. v. a. Guarnir o adornar ab randes. **Randar.**

RANDAT, DA. adj. Adornat ab randes. **Randado.**

RANDATGE. m. El conjunt de randes d' un vestit, etc. **Randage.**

RANDÉ (El). *Geog.* Espaiosa y joliva granja al camí de La Pica del Canigó, al Vernet, al peu del Coll del Cavall Mort.

RANDELL. m. *Ter.* MOSQUIT.

RANDER, A. m. y f. Qui fa randes. **Randero.**

RANDILLA. f. *Art. y of.* Ferro que serveix pera daurar llibres. **Randilla.**

RANECH. m. *Ter. ibicench.* Desnarit. **Raquítico.**

RANELL. m. Rugall dels moribons. **Estertor.**

RANERA. f. Rugall que fa 'l malalt, sobretot en l' agonía. **Estertor.**

RANERÍA. f. Raresa, plor continuat de les criatures. **Lloriqueo.**

RANILL. m. AINADA. || RENILL.

RANILLA. f. El quart casch de la pota o de la má del cavall, la mula y l' ase. **Ranilla.** || Malaltía que ataca a les besties per la part de darrera del casch. **Ranilla.** || Malaltía del bestiar boví que consisteix en coagularse dins dels budells alguna part de sanch que la bestia no pot expelir y prové de les paparres que se 'ls hi fiquen dins. **Ranilla.**

RANILLAR. v. n. AINAR. || RENILLAR.

RANINA. adj. f. *Med.* Epitet de les venes que corren per la superficie inferior de la llengua. **Ranina.**

RANQUEJAR. v. n. Caminar com a ranch remenantse d' un costat a l' altre. **Renquear, ranquear, claudicar.**

RANS. adv. y

RANT. adv. RAN.

RANTELL. m. Mosquit, marfull.

RÁNULA. f. Tumor que 's fa sota la llengua del bestiar boví y cavallar. **Ránula.**

RANUNCLE. m. *Bot.* **Ranúnculo.** || FRANCESILLES.

Ranuncle o francesilles

RANUNCULACI, A. adj. Análech a la francesilla o ranuncle. **Ranunculáceo.**

RANXER. m. Qui compra y cuina 'l ranxo. **Ranchero.**

RANXO. m. Conjunt de varies persones que posades en roda mengen juntes, com els soldats, etc. **Rancho.** || El menjar de dita gent. **Rancho.** || *Náut.* Paratge determinat de les naus pera allotjar als individuus de la seua dotació. **Rancho, rancheadera, ranchearía.**

FER, O MEMJAR, O ESTAR AL RANXO. fr. Formar ranxo alguna part, o acomodarshi. *Ranchear.*

RAÓ. f. Facultat de discórrer. **Razón.** || L' acte del enteniment o discurs. **Razón.** || Cálcul, compte o número d' alguna cosa. **Razón.** || Equitat en les compres

y vendes. **Razón.** || Ordre, mètode d'alguna cosa. **Razón.** || Motiu en defensa del dret. **Razón.** || Motiu, causa o fonament d'alguna cosa. **Razón.** || Proba, argument. **Razón.** || La expressió o paraula qu'explica algún concepte. **Razón.** || Relació o respecte mutuu que tenen entre sí dues quantitats d'una meteixa especie, com: número ab número, ratlla ab ratlla, etc. **Razón.** || pl. BARALLES, DISPUTES.

RAÓ. f. *Ter. ibicench.* Trempaplomes. **Navajita.** || RAOR.

RAÓ ARMÒNICA. La relació o respecte que tenen dos números entre sí, en ordre a proporció dels intèrvals musichs. *Razón armónica.*

RAÓ DE CARTIPÁÇ. *Fam.* La que 's dona estudiada y de memoria sense vindre al cas. *Razón de cartapacio.*

RAÓ DE DESIGUALTAT. La que tenen entre sí dues quantitats desiguals. *Razón de desigualdad.*

RAÓ D'ESTAT. Causa pública. *Razón de Estado.* || *Met.* Mirament, consideració que 'ns mou a portarnos de cert modo en la societat civil, per lo què podrán pensar o judicar els que ho sápiguen. *Razón de Estado.*

RAÓ D' IGUALTAT. La que tenen dues quantitats iguals comparades entre sí, encara que no siguin semblantes com un triángul que pot ésser igual a un quadrat, y una ratlla recta a una corba. *Razón de igualdad.*

RAO DE MAJOR DESIGUALTAT. La que té una quantitat major a un'altra menor, com: una hora a un minut. *Razón de mayor desigualdad.*

RAÓ DE MENOR DESIGUALTAT. La que té una quantitat menor a un altra major, com: una hora a un día. *Razón de menor desigualdad.*

RAÓ DE PEU DE BANCH O DEL PONT DE LLEIDA. *Fam.* La que no convé ni satisfá. *Razón de pie de banco.*

RAÓ IRRACIONAL. La que no 's pot expressar ab cap número, com la que té 'l costat del quadrat ab la diagonal d'aqueix meteix quadrat. *Razón irracional.*

RAÓ NATURAL. La potencia discursiva del home, despullada de tota altra especie que la illustri. *Razón natural.*

RAÓ RACIONAL. La que 's pot expressar ab alguns números, com la que hi há d'una gerra de vuitanta cantis a una bota de siscents. *Razón racional.*

RAÓ SOCIAL. La firma qu'adopta una casa de comers pera les cartes, lletres, valors, etc., y és el nom ab que 's coneix y designa. *Razón social.*

RAONS SEMBLANTES O IGUALS. Aquelles en que l'antecedent de la una conté o és contingut en el seu consegüent, de la meteixa manera que l'antecedent de l'altra ho és en el seu consegüent, com quan se compara 'l número 6 ab el 4, y 'l 15 ab el 10, que en una y altra l'antecedent conté al seu consegüent una vegada y mitja; aleshores se diu que aqueixes dues raons son semblantes o iguals, o la meteixa raó. *Razones semejantes ó iguales.*

AB RAÓ. m. adv. Ab fonament. *Con razón.* || Ab justicia. *Con razón, méritamente.*

AB RAÓ O SENSE RAÓ. *Expr.* Justa o injustament. *Con razón ó sin ella.*

AB RAÓ O SENSE RAÓ, VAGI 'L POBRE A LA PRESÓ. *Ref.* Denota que poques vegades és atesa la raó del desvalgut, majorment quan és contra un poderós. *La cárcel y la cuaresma, para los pobres es hecha.*

ANAR FORA DE RAÓ. fr. Discórrer, parlar o obrar diferentment de lo que aconsella la raó y la justicia. *Ir fuera de razón ó de camino.*

ANARSEN EN RAONS. fr. Prescindir de lo més important y essencial entretenintse ab coses sense substancia; buscar excuses frívoles. *Andarse an cuentos, asirse á las ramas.* || Fugir de donar una resposta categòrica o d'entrar en lo essencial del assumpte. *Andarse en flores ó por las ramas.* || Anar en disputes y porfies. *Andar en dimes y diretes.*

A RAÓ. m. adv. Al respecte, com: A RAHÓ de 3 per 100, a RAHÓ de tant la lliura, etc. *A razón, al respecto.*

ASSISTIR LA RAÓ. fr. ESTAR CARREGAT DE RAÓ.

CERCAR RAONS. fr. Donar motiu de disputes. *Provocar, buscar á uno la boca.*

CARREGARSE DE RAÓ. fr. *Met.* Tindre molta espera y paciencia pera procedir després ab més fonament. *Llenarse ó cargarse de razón.*

CONFONDRE AB RAONS. fr. Convèncer a algú ab raons poderoses. *Envolver á uno en razones.*

DEIXARSE DE RAONS. fr. S'usa pera descompartir als que 's barallen. *Vaya el diablo por ruin; dejarse, quitarse de cuentos.* || Deixarse de cançons. *Dejarse de camándulas.*

DONAR BONA RAÓ. fr. Complir exactament algún cárrech. *Dar razón de sí ó de su persona.*

DONAR LA RAÓ. fr. Concedirli a algú lo que diu, confessar que obra tal com deu. *Dar la razón á alguno.*

DONAR RAÓ. fr. Informar, donar noticia d'alguna cosa o d'algún assumpte. *Dar razón, noticiar.*

DONAR RAÓ AL GAT DE QUE FAREM CARNESTOLTES. *Ref.* Que 's diu de qualsevol día de dinar abundant, y especialment per'aquells que als convits mengen més de lo regular. *Sepan gatos que es antruejo ó entruejo.*

EN RAÓ. m. adv. Per lo que pertany a alguna cosa. *En razón, en virtut, en cuanto.*

ESCURSAR RAONS. fr. Ab que s'insta a algú pera que 's deixi de paraules superflues y vagi al grá. *Ahorrar palabras.*

ÉSSER CONTRA RAÓ. fr. Ésser alguna cosa injusta y violenta. *Ser contra toda razón.*

ÉSSER POSAT EN RAÓ. fr. Esser just y racional lo que 's diu o 's proposa. *Estar puesto en razón.*

ESTAR CARREGAT DE RAÓ. fr. Tindre algú tota la raó de part seva. *Tener sobrada razón; estar de parte de alguno la razón.*

FER FER LA RAÓ. fr. Ferse respectar y obeir. *Hacerse obedecer.*

FER PASSAR AB RAONS. fr. Entretindre a algú ab bones paraules sense fer lo qu'ell desitja. *Dar con la entretenida.*

GASTAR RAONS. fr. Parlar molt, usar de circumloquis. *Gastar frases.*

LA MILLOR RAÓ ÉS LA DEL BASTÓ. *Ref.* Denota que a qui no fa cas de la raó, 'l millor medi pera reduirlo és la força o 'l cástich. *No hay tal razón como la del bastón; á fuerza del villano hierro en mano.*

LA RAÓ NO VOL FORÇA. *Expr.* Adverteix que deu obrar més la justicia que la violencia, y també manifesta a algú que 's dongui per convençut de lo que se li persuadeix. *La razón no quiere fuerza.*

LLARGUES RAONS ESCURCEN LA NIT. *Loc.* Denota que a qui enraona molt se li passa 'l temps sense fer feina. *La mujer algarera nunca hace larga tela.*

NO FICARSE EN RAONS. fr. No ficarse algú en lo que no li importa. *No meterse en cuentos.* || Fixarse sols en lo més essencial y més important del assumpte. *Quitarse de cuentos.*

NO ÉSSER RAÓ O NO VALDRE ALGUNA RAÓ. fr. No convèncer la proba que 's dona o 'l motiu que s'alega. *Ser razón de pie de banco; razón de cartapacio.*

PARLAR AB RAÓ. fr. Tindre algú raó en lo que diu o sosté. *Hablar en razón.*

PASSAR AB RAONS. fr. FER PASSAR AB RAONS.

PER LA METEIXA RAÓ. m. adv. Per la meteixa causa o motiu. *Por la misma razón; por el mismo caso; por el mismo hecho.*

PER MOLTES RAONS. *Expr.* Per moltes causes. *Por muchos títulos; por muchas razones.*

POSAR EN RAÓ. fr. Assossegar als que disputen o's barallen. *Poner en razón.*

POSARSE A LA RAÓ. fr. Vendre o comprar a preu moderat. *Ponerse bien.*

PRIVARSE DE LA RAÓ. fr. Tindre impedit l'us y

exercici d' ella per alguna causa y especialment per follía o borratxera. *Privarse de razón.*

REDUIRSE A LA RAÓ. fr. Ajustarse y convindre en algún partit, excusant el ser vençut per plet o per força. *Venirse á buenas; reducirse á la razón*

SIGUIN ACABADES LES RAONS. fr. Ab que s' intenta sofocar les disputes. *Acabados son cuentos; vaya el diablo por ruin.*

TINDRE RAONS. fr. Barallarse, especialment les dones. *Escarapelarse.*

RAONABLE. adj. Conforme a la raó. **Razonable.** || *Met.* Mitjá, regular. **Mediano, razonable, regular.**

RAONABLEMENT. adv. m. Conforme a raó. **Razonablemente.**

RAONADOR, A. m. y f. Qui fa arengues o perora. Qui pensa o medita. **Razonador.** || PARLADOR, 1.

RAONAMENT. m. *Ant.* ENRAONAMENT.

RAONAR. v. n. y

RAONIR. v. n. ENRAONAR.

RAOR. m. Acció de raure. **Rasura.**

RAORA. f. *Ter.* RALLADORA. || v. a. RAURE.

RAOULT (Pich de). *Orog.* Serra que separa el Conflent del Llenguadoch; té 1,024 met. d' alçaria y s' emplaça al N. de la comarca, entre la Roca Salera y el Coll de Gués.

RAOUR (Vall de). *Geog.* Vall de la Cerdanya, entre Enveitg y Ur, paisatge molt agradivol

RAOUX (Joan). *Biog.* Pintor del Mitjorn de França que va néixer a Montpeller l' any 1677 y fou un dels deixebles més aprofitats del pintor Bologne. De molt jove va passar a Italia pera perfeccionarse y era tanta la seua anomenada, que a son retorn, M. de Vendome va obligarlo a que s' allotgés al seu palau. Era molt acertada y bon xich realista la entonació dels seus quadros. Al any 1717 va ésser nomenat acadèmich de la Reial Francesa de Pintura. Va morir a París l' any 1734.

RAP. m. *Ictiol.* Peix comú als mars d' Espanya, que creix fins a la llargaria d' uns 80 centimetres. Té el cos per la part anterior xato y ample, y per la part posterior estret y comprimit; el cap gros, la boca molt esquinsada, colocada, com també 'ls ulls, a la part superior del cap; les aletes del pit són molt grans y les del llom y de la creu petites. No té escates; és de color obscur per la esquena y blanch per la panxa, a la que hi té dues coses com mans ab dits. **Pejesapo, rana marina o pescadora.**

RAP. m. Acte y efecte de rapar. **Rape.**

ANARLI A ALGÚ RAP A RAP. fr. ANAR EL DIABLE APROP.

RAPA. f. El ramet de branquetes tendres ont hi há agafats els grans de raim. **Escobajo, rampojo, raspa.** || Gaspa de raim. || La flor de la olivera.

RAPA MOSQUERA. *Bot.* Mena de lliri d' aygua que 's troba a Menorca.

TREURE LA RAPA DELS RAIMS. fr. *Descobajar.*

RAPAÇ. adj. Inclinat a la rampinya. **Rapaz.** || MINYÓ.

RAPACERÍA. f. Lladronicia. **Rapacería.**

RAPACITAT. f. Inclinació o vici de robar. **Rapacidad.**

RAPADA. adj. *Ant.* S' aplicava a la donzella robada. **Rapta, robada.** || RAPTADA. || Molta rapa als olivers.

RAPADOR, A. m. y f. Qui rapa. **Rapador, rapante, rapista.**

RAPADURA. f. La acció de rapar o l' efecte de quedar rapat. **Rapadura, rapamiento, rape.**

RAPAFILANDO. m. adv. *Fam. ter.* DEPRESSA Y CORRENTS COM UN LLAMP.

RAPALASSA. f. *Bot.* LLAPASSA.

RAPAMENT. m. *Ant.* Furt. **Robo.**

RAPANT. m. RAMPANT.

RAPAPOLVO. f. Reny, repulsa.

RAPAR. v. a. ARRAPAR. || RAPTAR.

RAPAR. v. a. Tallar el cabell a ran de la pell. **Rapar.** || *Fam.* Afeitar depressa y ab poch cuidado. **Dar un rape.**

RAPARSE. v. r. Tallarse 'l cabell a ran. **Raparse.**

RAPASSA. f. *Ter.* Rapa de raím. Escobajo.

RAPAT, DA. p. p. **Rapado.** || Ras del cap o de les celles. **Raido.**

RAPÈ. m Tabach de pols negrench y poch fí; dit aixi pèl instrument y modo ab que 's mòlt. **Rapé.**

RAPETA. f. Mena d' art pera pescar. **Rapeta.**

RÁPIDAMENT. adv. m. Ab ímpetu y celeritat. **Impetuosamente, rápidamente.**

RAPIDESA. f. Velocitat impetuosa; moviment arrebatat. **Rapidez.**

RAPIDITAT. f. RAPIDESA.

RAPILLI. m. *Min.* Varietat de pedra tosca que 's presenta en forma de filaments capilars. **Lapilli.**

RAPINA. f. *Ant.* RAPINYA.

RAPINYA. f. Robo fet ab violencia. **Rapiña.** || RAMPINYA.

RAPINYA. *Geog.* Aldea del dist. munpal. de Palma, illa de Mallorca, Balears.

RAPINYADOR, A. m. y f. Qui roba ab violencia. **Rapiñador.**

RAPINYAR. v. a. *Fam.* Arrapar o robar alguna cosa ab violencia. **Arrebatar, rapiñar, garrañiñar.**

RAPIR. v. a. *Ant.* Robar una donzella ab violéncia o ab manyes. **Robar una doncella.** || RAPTAR.

RÁPIT, DA. adj. Accelerat, lleuger y prompte en el moviment. **Veloz.** || Violent, precipitat, impetuós. **Rápido, raudo.**

RÁPITA. f. Ermita, entre 'ls moros.

RÁPITA (La). *Geog.* Arrabal de Vallfogona, prov. de Lleida. || —(LA). SANT CARLES DE LA RÁPITA, provincia de Tarragona.

RAPÓ, NA. adj. Lladre, rampinyador.

RAPONTICH. m. *Bot.* RIBARBO.

RAPONXÓ. *Bot.* Planta de la familia de les campanulacies.

RAPOTA. f. *Vulg.* Rampinya.

FER LA RAPOTA. Pendre, robar, furtar.

RAPONTICINA. f. Substancia groga que l' aigua segrega de l' arrel del rapòntich. **Raponticina.**

RAPOTIS. m. Cop donat ab la má y més especialment a la cara. **Manotada, manotazo, manotón, soplamocos, sornavirón, tamborilazo, tamborilada.**

RAPSODA. f. Qui a l' antiga Grecia, anava de poble en poble cantant els poemes d' Homer o altres poesíes. Avui s' aplica als lectors, que ab art interpreten composicions literaries o musicals d' altri. **Rapsoda.**

RAPSODIA. f. Troç d' un poema y marcadament algún dels d' Homer. || S' aplica també a l' obra presentada com original per algún poeta, no essent més que una compilació. Se diu generalment entre 'ls que executen musica. **Rapsodia.**

RAPSODISTA. m. RAPSODA. || Qui fa o interpreta rapsodies.

RAPSODOMANCIA. f. Manía per la rapsodia. || Art de predir l' avenir per medi de passatges presos de algún poeta, especialment de Virgili o d' Homer. **Rapsodomancia.**

RAPSODOMÁNTICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu a la rapsodomancia. || Qui la practica. **Rapsodomancia.**

RAPT. m. RAPTE.

RAPTA. adj. RAPTADA.

RAPTADA. f. La dona qu' ha sigut robada per un home. Rapta.

RAPTAR. v. a. Robar. Generalment se diu de robar una dona, ja sía conveninthi ella, ja ab violencia. Secuestrar.

RAPTE. m. Robo d' alguna dona. **Rapto.** || Éxtasis, **rapto, arrobo, arrobamiento.** || *Med.* Arrebatament o elevació d' algún humor o accident al cap, lo que priva del sentit. **Rapto.**

RAPTOR. m. Qui roba alguna dona, encara que sigui per medi de la seducció ab paraules amoroses y suaus, o comet el delicte del rapte contra les lleis canòniques y civils. **Raptor.**

RAPTRIU. f. La dona raptada o que rapta.

RAQUEL. f. n. p. **Raquel.**

RAQUEOMIELITIS. f. *Med.* Inflamació del moll de la espinada. **Raqueomielitis.**

RAQUEONICELITA. f. y

RAQUEONICELITIS. f. Inflamació de la espinada. **Raqueonicelita.**

RAQUETA. f. Ret en forma de pala pera jugar a pilota. **Raqueta.** || Joch que consisteix en sostindre al aire una pilota per medi de la pala d' aquest nom; se juga entre dues o més persones. **Volante, raqueta.**

RAQUETER. m. Qui fa o ven raquetes. **Raquetero.** || Nom que 's donava durant la darrera guerra civil als jovenets qu'anaven com voluntaris ab els carlins.

RAQUÈTICH, CA. adj. RAQUÍTICH.

RAQUETISME. f. RAQUITISME.

RAQUIALEPTIS. f. *Med.* RAQUEONICELITIS.

RAQUIALGIA. f. *Med.* Dolor a la espinada. **Raquialgia.**

RAQUIÁLGICH, CA. adj. *Med.* Lo relatiu o concernent a la raquialgia. **Raquiálgico.**

RAQUIALGITIS. f. *Med.* Inflamació de la espinada. **Raquialgitis.**

RAQUIDIÁ, NA. adj. Lo pertanyent a la espinada. **Raquidiano.**

RAQUÍDICH, CA. adj. Lo pertanyent al raquis. **Raquídeo.**

RAQUIS. m. *Med.* La espinada. **Raquis.** || Extremitat de la espiga de les plantes gramíniques. **Raquis.**

RAQUISAGRA. f. *Med.* Mena de poagra qu' afecta la espinada. **Raquisagre.**

RAQUITI, A. adj. RAQUÍTICH.

RAQUÍTICAMENT. adv. m. D' una manera raquítica. **Raquíticamente.**

RAQUÍTICH, CA. adj. Qui va perdent poch a poch la figura regular del seu cos. **Raquítico.** || *Met.* També s' aplica a la persona qu' és sumament meçquina o interessada. **Raquítico.**

RAQUITIS. f. *Med.* Malaltía en que 's va perdent poch a poch la figura regular d' alguna part del cos. **Raquitis.**

RAQUITISME. m. *Med.* Reunió de tots els síntomes que constitueixen la raquitis. **Raquitismo.**

RAQUÍTOM. m. *Cir.* L' eina que s' emplea pera tallar el raquis. **Raquítomo.**

RAR, A. adj. Lo que té poca densitat, y 's dilata y tendeix a ocupar més lloch. **Raro, ralo.** || Extraordinari, poch comú. **Insólito, raro, contado.** || Excelent, sobresalient. **Insigne, raro, singular.** || Poch, y aixis se diu: *rars són els amichs verdaders.* **Raro.** || Extrany, extravagant. **Raro.** || Curiós, digne de veures. **Raro.** || Dit de la criatura que sempre está plorant. **Llorón.**

RARA AVIS IN TERRIS. *Expr. llat.* Aucell rar en la terra: és una raresa. S' aplica a persona o cosa que s' exceptúi de la regla generalisada. **Ave rara en la tierra.**

RARAMENT. adv. m. Per extranyesa, rara vegada. **Raramente, rara vez, por maravilla.** || D' un modo extraordinari o ridícol. **Raramente.**

RAREFACCIÓ. f. m. *Fís.* L' acció de dilatarse o extendres un cos ocupant més lloch del que regularment ocupa. **Rarefacción.**

RAREFACTIU, VA. adj. Que rarifica. **Rarefactivo.**

RAREFER. v. n. *Fís.* Dilatar un cos fentlo menys dens y fentli ocupar més espai qu' abans. També s' usa com recíproch. **Enrarecer, rarificar, rarefícar.**

RAREFET, A. p. p. **Rarefacto.**

RARESA. f. Extravagancia de geni, propensió a fer lo que no fan els altres. **Rareza.** || Singularitat de una cosa per ésser poch comuna o perque succeeix rara vegada. **Rareza, raridad.** || Plor continuat de les criatures. **Lloriqueo.**

RARETAT. f. La qualitat que constitueix les coses rares. **Rareza.** || *Ant.* RARESA. || *Fil.* La qualitat dels cossos poch densos. **Raridad.**

RARIFICABLE. adj. *Fís.* Susceptible de tindre menys densitat. **Rarificable**

RARIFICADOR, A. adj. *Fís.* Que rarifica. **Rarificador.**

RARIFICAR. v. a. *Fís.* Dilatar un cos fentlo menys dens. **Rarificar.**

RARIFICAT, DA. p. p. **Rarificado.**

RARIFICATIU, VA. adj. *Fís.* Lo que té virtut de rarefer. **Rarificativo.**

RARÍSSIM, A. adj. sup. Molt raro. **Rarísimo.**

RARITAT. f. Condició de rar. **Raridad.**

RAS, A. p. p. Raído. || adj. Plá, llis, desembaraçat de destorbs; se diu regularment del camp sense barranchs, arbres ni montanyes, y aixis se diu del sostre cobert de tela, cel *ras.* **Raso, descampado.** || Dit del soldat que no té cap grau o distinció. **Raso.** || Dit del cel seré. **Sereno, raso.** || adv. m. DEPRESSA, aixís se diu: *passar ras* o *llis* o *ab rapidesa.* || Dit del cap esquilat del tot. **Rapado.** || Desvergonyit. **Desvergonzado.**

AL RAS. m. adv. Al camp, al descobert. *Al raso, al sereno.*

TOT RAS. m. adv. Sincerament. *Sin rebozo.*

RAS D' ASMET. *Geog.* A la vora de la jaça de l' Orri, al Conflent, a les voreres del riu Tet. || — D' EN CIJÓ. A 2,225 metres d' altura, al Bergadá, dessota del Serrat de Creu de Ferro. || — DE CLIVILLÉS. Al Ripollès, entre 'l Puig de Miralles y 'l cim inferior de Puigsacalm. || — DE LA QUILLANA. *Orog.* Plá a la altitut de 1,746 metres, al N.O. de Montlluís, antich Conflent, depart. dels Pirineus Orientals.

RASA. f. Solch que fan les aigües a les terres. **Barranco, barranquera.** || *Ant.* BARALLA. || Acte y efecte de rasar les mesures. **Rasadura.** || Cequia o tall obert pera plantar ceps. **Zanja.**

RASADORA. f. Troç de fusta rodona que 's fa passar a ran de la boca de les mesures pera trèureleshi el curull. **Rasero, raedor.** || RALLADORA, 2.

RASANT. f. La ratlla del perfil longitudinal d' un carrer, camí, carretera, canal, etc., que senyala 'l límit inferior o superior de lo que s' ha de terraplenar o desmuntar als terrenos que aquelles obres atravessen. **Rasante.** || p. present de rasar. **Rasante.**

RASAR. v. a. ARRASAR, 3.

RASAT, DA. p. p. y adj. **Arrasado.**

RASATIU, VA. adj. Que arrasa. **Rasativo.**

RASCADOR. m. Eina pera rascar que usen els pintors, els llauners y altres oficis. **Rascador, rascadero, raedor.**

RASCADURA. f. Acte y efecte de rascar. **Rascadura, rascamiento, rasura, raedura.** || La senyal

que queda en la cosa rascada. **Rascadura.** || Peladura en la carn. **Descarnadura.** || Les llimadures de plata o or. **Granalla.**

RASCAMENT. m. L' acció de rascar.

RASCANY. m. Contrarietat, contratemps.

RASCAR. v. a. Fregar o gratar. **Rascar, raer, estregar, frotar.** || *Náut.* Fregar les embarcacions. **Afretar.** || *Cir.* Registrar y netejar el crani ab la legra. **Legrar.**

RASCAS (Bernat). *Biog.* Gentilhom llemosí, que se 'l creu parent proper dels papes Climent VI y Ignocenci VII, y va ferse remarcar al sigle XIV per la seua cultura, pels coneixements que atresorava en les qüestions jurídiques, y per les poesíes provençals que va escriure. Enamorat de Na Constança dels Astoands, al morir ella va fer vot de no casarse, ocupantse tan sols mentres va viure als estudis y travalls de teología y de lleis. Va morir a Avinyó al any 1353.

RASCASSA. *Ornit.* Peix de la familia dels ariglits. **Rescaza.** || ESCORPA FOSCA.

RASCAT, DA. p. p. **Rascado, raído.**

RASCLA. *Ornit.* Aucell que s' alimenta de moluschs y altres animals acuatichs; es del genre *Rallus.* || *Ictiol.* A les Balears se dona aquest nom a la *Rascassa.* || **Rascón de agua.** || GALLINA CEGA, RASCLÓ.

RASCLADA. f. Tot lo que 's replega d' una vegada ab el rascle. **Rastrillada.**

RASCLADOR. m. Qui rascla o lo que rascla. **Rastrillador, rastillador.**

RASCLADORA. f. RATLLADORA, 2.

RASCLADURA. f. *Ant.* RASCADURA.

RASCLAMENT. m. L' acció de rasclar y rascar. **Rascamiento, raimiento.**

RASCLAMONYOS. m. AGULLA DE MONYO.

RASCLAR. v. a. Arreplegar la palla ab el rascle. **Rastrillar, rastrear.** || *Ant.* RASCAR. || Resseguir ab el rascle la terra després de sembrada. **Rastrillar.** || PENTINAR, 2. || v. a. Estovar y descrostar la terra ab el rascle. **Rastrear, rastrillar.**

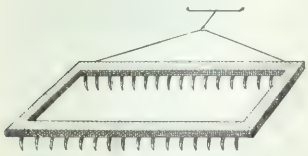

Rascle o rascló

RASCLE. m. Eina formada d' un mánech de uns sis pams ab un travesser guarnit de dents de fusta o de ferro al cap de vall pera arreplegar l'herba, la broça o la palla a l'era. **Rastro, rastrillo, mielga, rastra, rastillo.** || Una de les eines usades pera la pesca del coral. **Rascle.**

RASCLEJADOR, A. m. y f. Qui rascleja o lo que fa de bon rasclejar. **Rastrillador.**

Rasclet

RASCLEJAR. v. a. L'acció de travallar ab el rascle, passantlo per la terra, per l' era, etc., segons la feina que 's fa. **Rastrillar.**

RASCLEJAT, DA. p. p. y adj. **Rastrillado.**

RASCLET. m. dim. **Rastrillo, rastrilla.** || Eina de acer pera us dels marmolistes.

RASCLET. *Ornit.* Aucell del genre *Gallinula,* que s' alimenta d' animals acuatichs. **Pollita de agua.** || POLLA DEL ULL.

RASCLET DELS NEGRES. *Ornit.* Aucell del genre *Ardea,* que menja molts animals d' aygua.

RASCLÓ. m. dim. Rascle petit ab dents de ferro que serveix pera igualar la terra, tapar la llevor, etc. **Mielga.**

RASCLÓ. m. *Ornit.* Aucell. **Rasclet.**

RASCUT, DA. adj. **Iracundo.**

RASELL. m. y

RASER. m. RASADORA. || RASSER.

RASER. m. Part qu' en el fons d' una embarcació s' acosta a la pluvial.

RASGALL. m. Mena d' art pera pescar salmons. **Rasgal.**

RASGO. f. Ratlla feta ab aire y garbo a la lletra. **Rasgo.** || Aire, desembaráç. **Despejo, rasgo, desembarazo, desparpajo.** || Garbo, generositat. **Rasgo.** || *Met.* La especie qu' explica ab propietat y bellesa algún concepte. **Rasgo.**

FER RASGOS AB LA PLOMA. fr. RASGUEJAR.

RASGUEIG. m. Acció y efecte de rasguejar. **Rasgueo.**

RASGUEJADOR, A. s. y adj. Qui rasgueja. **Rasgueador.**

RASGUEJAR. v. n. Fer rasgos. **Rasguear.**

RASGUEJAT, DA. adj. y p. p. Fet a rasgos. **Rasgueado.**

RASINA. f. REÍNA.

RASIRSE. v. r. *Ter.* SERENARSE, parlant del cel.

RASÓ. m. *Ant.* Navaja d' afeitar. **Navaja de afeitar.** || RAÓ.

RASOR. m. *Ant.* Navaja d' afeitar. RASÓ.

RASORAR. v. a. Igualar les mesures ab la rasadora, treientne 'l curull. **Rasar, raer.** || AFEITAR.

RASOS D' ALP. *Orog.* Al camí de Puigcerdá, al Padró dels Quatre Batlles, a les valls altes del Llerca, prop del Torrent de la Pletaça. || —DEL SAUCÁ. Petita planura a la carena d' una montanya, al capdemunt de la vall de la Castellana, al NO. de Mosset, antich Conflent, depart. dels Pirineus Orientals. Tenen 1,746 met. d' altitut. || — DE TUBAU. Al cim de la carena del coll de Faiggeneral, al Bergadá, prop de la divisoría ab el Ripollès.

Raspador

RASPA. f. Llima aspra pera raspar la fusta; té les dents molt agudes y separades. **Escofina.** || *Vulg.* CRIADA.

RASPADOR. m. Eina de cer pera raspar el paper. **Raspador.**

RASPADURA. f. Acció y efecte de raspar. **Raspadura.** || Lo que 's treu o s' esborra d' algún manuscrit o dibuix raspantio. **Raspadura.**

RASPALL. m. RESPALL. || El que té púes de ferro y s' utilisa a la fabricació de mosaichs.

RASPALLADURA. f. RESPALLADURA.

RASPALLAR. v. a. RESPALLAR.

RASPALLENGUA. f. *Bot.* **Amor de hortelano, lapa.**

RASPAMENT. m. Acció y efecte de raspar.

RASPAR. v. a. Rascar lleugerament. **Raspar, raer.** || Gastar la fusta ab la raspa. **Escofinar.** || *Met.* Asprejar, picar el ví al paladar. **Raspar.**

RASPAT, DA. p. p. **Raspado.**

RASPAY. m. *Ter. ibicench.* **Escombra. Escobajo.**

RASPETA. *Bot.* ROTGETA.

RASPINEGRE. adj. Varietat de blat. **Raspinegro.**

RASPINELL. m. *Ornit.* Aucell de l' ordre dels enrinxadors. **Trepador común.** || PICA-SOQUES.

RASPÓS, A. adj. Aspre, desigual, desapacible al tacte. **Aspero, escabroso, rasposo.** || Dit del licor picant. **Aspero, rascón, raspante.** || *Met.* Malagra-

dós, esquerp. **Arisco, áspero.** || Desapacible al oido. Áspero, bronco, duro. || Se diu del pèl rústich. Híspido, hirsuto.

RASPOSAMENT. adv. D' una manera rasposa.

RASQUERA. *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. y part. jud. de Tortosa; és a la vora del Ebre y té 1,465 hab.

RASQUETES. f. pl. *Mar.* Planxetes de ferro que serveixen pera rascar les cobertes, els pals, etc., dels barcos. **Rasquetas.**

RASSA. f. RAÇA.

RASSER. m. Lloch de cara al sol abrigat dels vents. **Resolana, abrigaño.** || RASER.

RASSERAR. v. a. y

RASSERARSE. v. r. Posarse al rasser, al sol y abrigat dels vents. || Arrimarse al rasser o paret. || Fer lloch. **Arrimarse.**

RASSERAT, DA. p. p. de rasserarse. || Abrigat dels vents. **Abrigado.**

RASSET. *Geog.* Lloch del dist. munpal. de Cerviá, prov. de Girona.

RASSIGUERES. *Geog.* Poble del cantó de Lator de França, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Agly y té 309 hab.

RAST. m. Multitut de coses lligades o passades ab un fil formant rengle, o lligades entre sí, com: un *rast* de cebes, alls, etc. **Rastro.** || Collaret de perles. **Sarta.**

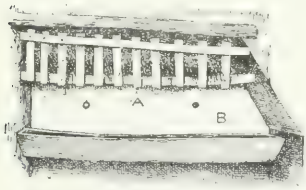

A, rastell; B, estable

RASTA. f. Nombre gros de pedres o tantos pera comptar. **Costal de cuentas.** || RAST.

RASTELL. m. *Ant.* PINTE, 1. || Paleta de ferro que l'agullada té al capdevall pera netejar la rella de la arada. **Arrejada, bestola.** || Mena de guardes que hi ha a alguns panys. **Rastrillo.** || *Ter.* RASTELLERA. || Lo més fort del sol, qu' és de les dotze a les dues. **Resistero, resistidero.** || Barra travessera de fusta ont s' hi pengen les eines de pagès. **Colgadero.** || Barana de fusta, ferro o pedra que cerca o tanca un lloch. **Rastillo.**

RASTELLADOR. m. Troç de tauló que 's posa als portells dels rius, cequies, canals y rescloses pera aturar o deixar anar l' aigua, pujantlo o baixantlo. **Compuerta, templadera, tablacho.**

RASTELLER. f. RASTELLERA.

RASTELLERA. f. Pila. **Rimero, rima.** || RENGLA.

RASTOLL. m. **Rastrojo.** || ROSTOLL.

RASTRA. f. Enfilall de fruita seca. **Ristra.**

RASTRAR. v. a. ARROCEGAR.

RASTRE. m. Petjada. **Pisada, pista, rastro, huella.** || La senyal que queda a terra de qualsevulla cosa, com: de *gotes d' oli*, etc. **Vestigio, rastro, reliquia.** || *Met.* Indici. **Muestra, rastro, asomo, indicio.** || La olor que percibeixen y segueixen els goços de la caça qu' ha passat. **Viento.** || ESCORRADOR. || ENFILADA. || RASTRA. || Enfilall d' alguna cosa, com de perles. **Sarta.**

NI RASTRE. *Loc.* Pera dir que no queda res d' alguna cosa. *Ni rastro, ni señal.*

SEGUIR EL RASTRE. fr. *Seguir el rastro; rastrear, sacar por el rastro.* || Seguir els goços la olor que deixa la caça. *Ventear, ventrear.*

RASTRE (Cova del). *Espeleol.* En el terme de Tortosa.

RASTREJADOR, A. m. y f. Qui rastreja. **Rastreador.**

RASTREJAR. v. a. Seguir els goços el rastre de la caça. **Ventear.** || *Met.* Indagar alguna cosa per congectures o indicis. **Rastrear.**

RASTREJAT, DA. p. p. **Rastreado.**

RASTRELL. m. Fusta que, posada plana y arrocegada per una mula, cavall, etc., serveix pera aplanar la terra que ja és sembrada. **Atabladera.**

RASTRELLAR. v. a. Aplanar la terra ab el rastrell. **Atablar.**

RASTRER, A. adj. Que s' arrastra o va per terra. || m. y f. **Forastero.** || adj. El subgecte baix, vil, despreciable. **Rastrero.** || *Bot.* Se diu de les cames de la planta que, ajaientse a terra, treuen de quan en quan algunes arreletes, com les de la verònica oficinal. **Rastrero.** || Se diu també de l' arrel que, horitzontal o transversalment, produeix de distancia en distancia arreletes y noves plantes, com el gram, la regalecia, etc. **Rastrera.**

RASTRERA. f. Enfilall o rengla d' alguna cosa. **Rastro.**

RASTRERAMENT. adv. D' una manera rastrera, baixament, ab vilesa.

RASTRET. m. dim. Rastre petit. **Rastrillo.**

RASURA. f. L' efecte de rasurar. **Rasura.** || *Ant.* Obra de raure. **Rasura, raedura.** || pl. LLIMADURES.

FER LA RASURA. fr. RASURAR.

RASURAR. v. a. Afeitar la barba. **Rasurar, afeitar.** || També s' usa com recíproch. **Rasurarse, afeitarse.**

RASURAT, DA. p. p. y adj. **Rasurado.**

RAT. m. RATA. || Estona, espai de temps. **Rato.**

RAT. *Ictiol.* Peix de la familia dels Aragnits. **Rata, sapo.** || GALLINETA.

RAT PENAT. m. RATA PINYADA.

RATES: 1, rata de terra: 2, rata d' aigua

RATA. f. *Zool.* Mamifre rosegador molt comú y danyós. || El mascle. **Ratón.** || La femella. **Rata.** || *Ictiol.* Peix de mar semblant a la rata. **Rata.** || m. *Met.* Avar, escás. **Mezquino, menguado, agarrado, miserable, tacaño.** || La part o quantitat que toca a cada hú quan se fa alguna distribució. **Rata, prorrata.** || *Met.* Avui se dona aquest nom als lladres de ciutat. **Rata.**

RATA D' AIGUA. La que viu a la vora de les cequies, basses de molins, etc. Té 'l pèl negre, molt llustrós y fí. *Rata de agua.*

RATA DORMIDORA. *Ter. Lirón.*

RATA DE CAMP. Rata cellarda.

RATA PENADA: RATA PINYADA.

RATA PINYADA. *Murciélago, murciégalo, murceguillo.*

RATA PER QUANTITAT. *Loc.* Proporcionalment. *A rata por cantidad, á prorrata,*

ANAR COM UNA RATA EMMETZINADA fr. *Fam.* Anar molt depressa. *Ir como alma que lleva el diablo.*

CÓRRER LA RATA PÈL VENTRE. fr. Tindre ganes de menjar. *Ladrar el estómago.*

NO SE 'N HO PORTARÁN PAS O MENJARÁN PAS LES RATES. *Loc. fam.* Ab que s' expressa que alguna cosa está ben assegurada. *No se irá por sus pies.*

RATA (La). *Geog.* Lloch del terme de Pobla de Claramunt, prov. de Barcelona.

RATABLE. adj. Que 's pot ratar.

RATADOR, A. m. y f. Se diu del gat molt aficionat a agafar rates. **Cazador.**

RATADURA. f. *Mar.* Forat que fa una rata a les costelles y forro d' un barco, fins molt aprop de l' aigua. **Ratadura.**

RATAFÍA. f. Resoli delicat. **Ratafía.** || Composició d' aiguardent, nous, canyella, sucre, etc.

RATAPEUS. m. pl. *Bot.* PEUS DE RATA.

RATAR. v. a. Agafar rates. **Cazar ratones.** || Rosegar les rates alguna cosa. **Ratonar.**

RATAT, DA. p. p. Rosegat de les rates. **Ratonado.** || *Ter.* Picat de pigota. **Picado de viruelas.**

RATBUF. m. *Zool. ter.* RATA D' AIGUA.

RATEIG. m. Acció de ratejar. **Rateo.** || PRORRATEIG.

RATEJADOR, A. m. y f. Qui rateja. || Calificatiu del gat qu' empaita molt les rates. **Rateador.**

RATEJAR. v. a. Perseguir el gat a la rata. || Robar ab astucia. || Dividir en parts un gasto. **Ratear.**

RATER, A. adj. Hábil o destre en rateries, segabosses, lladregot. **Ratero.** || m. *Mar.* Embarcació petita y de poca força, que usen alguns pirates. **Ratero.** || adj. Propi de rates. **Ratonesco.**

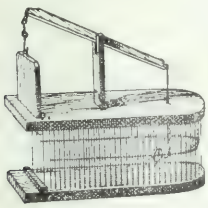

Ratera

RATERA. f. Trampa pera agafar rates. **Ratonera.** || Sol dirse també de la de agafar aucells.

RATERA D' AIGUA. *Gato de agua.*

CAURE A LA RATERA. fr. *Met.* Caure a la trampa o engany. *Caer en la ratonera ó en el garlito, en el anzuelo, en el lazo, en el señuelo, en la trampa, en la emboscada, en la celada, en la red.*

ÉSSER DINS DE LA RATERA. fr. *Met.* Ésser a la presó. *Estar metido en caponera.*

RATERA (La). *Geog.* Caseriu del terme d' Aranyó, prov. de Lleida.

RATERA DE COLOMÉS. *Orog.* Nom que 's dona a un tuch y a una collada que hi ha en la comarcada de Colomés, a la Vall d' Arán. || — D' ESPOT. Cim situat prop de l' anterior (2.860 m.).

RATERAMENT. adv. m. Ab ratería o astucia. **Arteramente.**

RATERÍA. f. **Mezquindad.** || PILLERÍA.

RATET. m. Petit espai de temps. **Ratito.**

RATETA. f. dim. **Ratita** || La clapa de llum bellugadiça que, per reflexió, se fa ab un mirall o vidre.

RATÍ, NA. adj. Mesquí, avar. **Mezquino.**

RATICIDA. adj. Que mata les rates. **Raticida.**

RATIFICABLE. adj. Que 's pot ratificar. **Ratificable.**

RATIFICACIÓ. f. Aprobació, confirmació. **Ratificación.** || *For.* **Ratihabición.**

RATIFICADOR, A. s. y adj. Qui ratifica o lo que ratifica. **Ratificador.**

RATIFICAR. v. a. Confirmar, mantindres en lo que s' ha dit o s' ha fet. **Ratificar.**

RATIFICARSE. v. r. Sostenir per segona o tercera vegada lo que un ja havía dit o declarat. **Ratificarse.**

RATIFICAT, DA. p. p. **Ratificado.**

RATIFICATIU, VA. adj. Que ratifica o té virtut de ratificar. **Ratificativo.**

RATIHABICIÓ. f. *For.* Declaració de la voluntad d' algú respecte a actes que un altre ha fet per ell. **Ratihabición.**

RATINA. f. Roba de llana semblanta a la grana. **Ratina.**

RATINYOL. m. dim. y afect. RATOLÍ.

RATÍVOR, A. adj. Que devora les rates. || Calificatiu del animal que 's menja les rates, com ara 'l gat. **Ratívor.**

RATJADA. f. Seguit d' una cosa. **Racha.** || *Ter.* Raig de sol molt fort, cop de sol. **Soleada, insolación.** || RATXADA.

RATLO. *Ter. aranès.* GUATLLA MARESA.

RATLLA. f. Traç que 's fa ab la ploma o ab una altra cosa. **Línea, raya.** || Serie de paraules posades en rengle horitzontal. **Renglón.** || Terme o límit de alguna provincia o regne. **Límite, raya, confín.** || *Met.* Terme físich o moral d' alguna cosa. **Raya.** || La que 's passa sobre algún escrit pera esborrarlo. **Tachón, cancelación, raya.** || Al joch de pilota, és la senyal que 's fa allí ont se para. **Choza, raya.**

A LA RATLLA. Aprop, a la vora, com: a la *ratlla* de cent duros. *Al pie, casi.*

FER ESTAR A RATLLA. fr. *Met.* Fer que algú no se extralimiti. *Tener á raya.*

FER RATLLES. fr. *Rayar, hacer rayas.*

PASSAR DE RATLLA. fr. m. Propassarse en qualsevulla cosa. *Pasar de raya.*

PASSAR RATLLA. fr. Esborrar lo escrit. *Tachar, rayar, borrar, cancelar, testar.*

TIRAR RATLLES AB EL REGLE. fr. *Reglar.*

RATLLADOR. m. Qui ratlla. || adj. Lo que 's ratlla ab facilitat. || m. Instrument per ratllar. **Rayador.**

RATLLADORA. f. Cilindre o mitg cilindre de llauna ab diferents forats pera ratllar pá, formatge, etcètera. En el segón cas sol estar clavada a una fusteta. **Rallo.** || La paleta de la pastera. **Raedera.**

RATLLADURA. f. El solch que deixa la ratlladora per ont passa. **Raedura, ralladura.** || Les partícules que 's treuen de lo que 's ratlla. **Raedura, ralladura, raspadura.**

RATLLAR. v. a. Fer ratlles. **Rayas, hacer rayas.** || Assenyalar alguna veu o cláusula ab ratlles. **Rayar.** || Passar la ratlladora per alguna cosa. **Rayar.** || v. n. Acostarse a alguna cosa, com: *ratlla* als cinquanta. **Rayar á ó frisar con.**

RATLLAT, DA. p. p. **Rayado, rallado.** || Que té ratlles.

RATLLETA. f. dim. **Rayuela, rayita.**

RATLLÓS, A. adj. Que té ratlles. **Rayoso.**

RATO. m. Espai de temps. **Rato.** || RATOLÍ.

RATO HÁ. *Loc.* Ja fa estona. *Rato há.*

AL CAP D' UN RATO. m. adv. Al cap d' una estona. *Al cabo de un rato.*

ANAR UN RATO A PEU Y ALTRE CAMINANT. *Loc. Ir unos ratos á pie y otros andando.*

A RATOS. m. adv. Ab algunes intermissions de temps. *A ratos, de rato en rato.*

A RATOS PERDUTS. m. adv. En les hores que no hi ha ocupació. *A ratos perdidos*

BÓ O MAL RATO. *Buen ó mal rato.*

DE RATO EN RATO. m. adv. A RATOS.

JA FA RATO. *Loc* Ja ha passat una estona llarga. *Rato há, hace tiempo, tiempo há.*

RATOLÍ. m. dim. y

RATOLINET. m. dim. **Ratoncillo.**

RATONER, A. adj. RATADOR.

RATONERA. f. RATERA.

RATPENAT. m. *Ter.* RATA PINYADA.

RATRANGA. f. RETRANGA.

RATX. m. RAIG.

RATXA. f. *Mar.* Moviment fort de l' aigua que fereix de repent y dura poch. **Racha.** || RAIG. || Broma, saragata. **Jaleo.**

RATXADA. f. Bufada de vent que passa; cop de pluja forta. || *Fig.* Cop de geni, acció impensada de algú. **Genialidad, ráfaga, bocanada.**

ANAR A RATXADES. fr. Tenir genialitats.

RAU, DA. adj. Que va depressa. **Raudo.**

RAUBA. f. ROBA.

RAUBAR. v. a. ROBAR.

RAUCALL m. *Ter.* BOU.

RAUCH, CA. adj. Ranch, coix. **Derrengado.**

RAUDA. f. RAUDAL.

RAUDAL. m. Torrent, curs rápit d'aigua. **Raudal.** || *Met.* Abundor de coses que corren ab impetuositat. **Raudal**

RAUGRAVE. m. Certs comtes alemanys.

RAUL. n. p. **Raul.**

RAULT (Pich de). *Orog.* Puig de 1,024 metres de altitut, a tramontana de Marquixanes, antich Conflent, depart. dels Pirineus Orientals.

RAULL (Francesch). *Biog.* Escriptor y periodista de mitjans del sigle XIX. Era escrivá de cambra de la Audiencia de Barcelona, y va publicar estudis de llegislació a la revista barcelonina *El propagador de la libertad*, essent ademés autor de les següents obres: *Resumen de las observaciones sobre el cólera morbo*, traducida, y en 1835, a la imprempta de Bergnes, una *Historia de la conmoción de Barcelona en la noche del 25 al 26 de julio de este año.*

RAUR. *Hidrog.* Riuet de la Cerdanya format de diferents braços que baixen desde l'estany de la Comaça al pich del Punxó y 's reuneixen sota d'Ur; passa per Bourg-Madame y desaigua a la vora del Segre, un poch més amunt de Puigcerdá.

RAURE. v. a. Rascar. **Raer.** || Tallar la broça de un bosch. **Raer.** || Haverse d'entendre ab aquell que repugnava. **Dar, venir á parar, caer.** || ARRASAR, 3. || ESBORRAR.

VINDRE A RAURE. fr. Anar a parar a mans d'algú o allí ont més repugnancia s'hi tenía. *Venir á dar ó á parar.*

RAURELL. *Geog.* Poble de la prov., diòc. y part. jud. de Tarragona; és a la vora del Francolí y té 481 hab. || — (EL). Casa de senyorial aspecte més enllá de Sagars al Bergadá. Té grans torres quadrades, barbacanes y ráfechs a les teulades y está al llom de la serra, en una pintoresca planuria.

RAURICH. *Geog.* Lloch del ajuntament de Llorach, part. jud. de Montblanch, a la prov. de Tarragona.

RAUT, A. adj. RAU, DA.

RAUTA (Tocar). fr. *Fam.* **Anarsen. Coger ó tomar la rauta.** || RUTA.

RAUTAR. v. n. *Ter.* RASCAR. || RAURE.

RAUXA. f. RAMPELL. || RATXA.

AGAFAR LA RAUXA A ALGÚ. fr. AGAFARLI 'L RAMPELL.

FET A RAUXES. fr. **Fet a rampells.** *Tener lunas.*

RAVAL. m. ARRAVAL.

RAVALET. *Geog.* Caseriu del terme de Muchamiel, prov. d'Alacant.

RAVANALS (Joan Bta.). *Biog.* Gravador que va néixer a Valencia en l'any 1678, morint a la meteixa ciutat, encara que 's desconeix la data. Va ésser deixeble d'En Evarist Muñoz, cobrant aviat concepte de pulcre en son art, per més que la correcció del dibuix era bon xich oblidada en bona cosa de les seues obres. Les seues estampes gravades desde 1703 a 1746, constitueixen un catálech ben nombrós, sobressortint en la seua labor, e's retrats de Felip V. del Pare Ridaura y del arquebisbe Mayoral, l'arbre genealògich dels reis catòlichs, l'Aparició de la Verge del Pilar a Sant Jaume, Sant Agustí, el Crist crucificat, els angels coronant a Sant Tomás y les portades d'algunes obres dogmátiques publicades al sigle XVIII.

RAVASSOLES, RAVAXOLES. *Bot.* Noms que 's donen a una mena de bolets del genre *Morchella.*

RAVE. m. *Bot.* Planta de la fam. de les creuíferes, de fulles paregudes al nap, y l'arrel a la de la pastanaga, entre blanca y vermella. **Rábano.** || La cua fora 'l pel. **Rabo, rabadilla, maslo.**

RAVE BOSCÁ, DE CAVALL O RUSTICÁ. *Bot.* Mena de tarongina, que fa la cama de uns 60 a 70 centimetres de alta, rogenca, peluda, ab algunes branques flexibles; fulles que neixen de dues en dues, l'una sota l'altra, semblantes a les de la mostassa; gust amarch y aspre, inodora, les flors petites, de quatre fulletes grogues en forma de creu. Es antiescorbútica, diurètica, incissiva, vulneraria, y 's té per pectoral y molt útil pera aclarir la veu. *Jaramago, irión, ruqueta, oruga, rábano rusticano, herismo oficinal, hierba de los cantores.*

Rave

RAVE DE MAR. *Bot.* Varietat del anterior que 's cría al sorrals de la vora del mar. *Rábano marítimo, oruga marítima.*

DE PÁ Y RAVE. fr. Ab que s'explica que una cosa es de poca importancia o despreciable. *De chicha y nabo.*

DRET COM UN RAVE DE DINER. *Loc. fam.* Se diu de aquell qu'afecta gravetat, sense motiu ni fonament. *Tieso como un ajo; tragavirotes.*

PENDRE 'L RAVE PER LES FULLES. *Loc.* Invertir l'ordre de les coses, ferles al revés. *Tomar el rábano por las hojas.*

QUE NI QUE RAVE. *Expr* D'enfado. *Que ni que alforias, ó que haca morena.*

UN RAVE FREGIT. *Expr. fam.* Ab que 's desaproba o se nega alguna cosa. *Un diablo.*

RAVE (Antoni). *Biog.* Un dels homens que al segón ters del sigle XIX més competents foren a Catalunya als estudis de les ciencies naturals y exactes. Era catedrátich de física a l'universitat de Barcelona y va publicar travalls de molta valua y intervindre en discussions de temes professionals. Pertanyía a les més significades corporacions científiques d'Espanya y del extranger, y va desempenyar a l'Academia de Ciencies y Arts de Barcelona els cárrechs y comissions de major importancia. La seua modestia y senzillesa eren extremades y aumentaven el merescut concepte que d'ell va tindres. Va morir a Barcelona a edat avançada ja pèls anys de 1880.

RAVEIXINCH. m. *Ter.* DESENEMICH.

RAVENAL. m. y

RAVENAR. m. Terra plantada de raves. **Rabanal.**

RAVENER, A. m. y f. Qui ven raves. **Rabanero.** || Lloch plè de raves. **Rabanero.**

RAVENET. m. dim. **Rabanillo.** || El de la cua. **Rabito.**

RAVENIÇA. f. *Bot.* Rave bort. **Rábano silvestre.**

RAVENXINAMENT. m. Erecció, l'acció d'anar ravenxinat. **Erección.**

RAVENXINARSE. v. r. Enravenarse, afectar gravetat. **Erguirse, espetarse.** || Recargolarse una cosa de tanta fortalesa.

RAVENXINAT, DA. p. p. **Tieso, yerto.** || Qui afecta gravetat. **Quijote, tragavirotes, inhiesto, erguido, espetado.** || Recargolat de tanta fortalesa. Se diu dels vitxos en forma de banya o caragolats.

PÓSARSE RAVENXINAT. fr. RAVENXINARSE.

RAVESSAR. v. n. Vomitar lo que s'ha menjat. **Ravesar.**

RAVEXINCH. adj. ENEMICH.

RAXA. f. RATXA. || RETXA. || CLIVELLA. **Raja.**

RAXA (predi de). *Geog.* Casal del comte de Montenegro, a la vora de Palma, a l'illa de Mallorca, seguint la carretera de Soller. Es una construcció senyorial voltada de jardinals superbs, y rica d'aigües. Mes, lo que més atrau a visitarla, és el valiós museu establert en la finca, essent el fonament de la riquíssima colecció arqueológica qu' allí pot admirarse, els obgectes enviats desde Roma pêl cardenal Despuig al any 1797.

RAY. v. *Fam.* Usada com interjecció, que 's creu peculiar de la llengua catalana; puig, malgrat repetides dilligencies, no s' ha pogut trobar la equivalencia castellana, ni encara un sentit determinat en catalá; sols sí que denota una multitut de circunstancies propies de la infinitat de locucions o veus a que s' acomoda. || A algunes parts de Castella s' usa del *ray* lo meteix qu' en catalá y aixi 's diu: *eso ray.* **Ray.** || *Ter.* PLA. || RALL, lligat de tronchs que baixen pêl riu. **Balsa, almadia.**

RAYA. f. *Ictiol.* RAJADA.

RAYAYRE. m. *Ant.* PALANCA.

RAYER. m. Qui condueix el ray. **Almadiero.**

RAYGADA. f. *Ant* COLGAT, 1.

RAYGAL. m. **Arranque.**

RAYGAR. v. n. *Ant.* ARRELAR.

RAYGAT. p. p. *Ant.* ARRELAT.

RAYGRAS. m. *Bot.* Margall conreuat. **Raygras.**

RAYGUES. f. pl. QUEBRADES.

RAYL. f. ARREL.

RAYMA. f. Paquet de 20 mans o 500 fulls de paper. **Resma.**

RAYMAT. *Geog.* Caseriu del terme de Lleida. || Antich lloch que depenía de l'ajuntament de Vilanova de Alpicat; estació del ferro-carril de Saragoça a Barcelona. No té cases.

RAYMÓN. n. p. **Raimundo.**

RAYMON. *Biog.* Nom de set comtes de Tolosa y de Provença, la historia de quin govern va ésser relligada als derrers sigles del periode mitgeval ab la de Catalunya. Consignarem els fets més remarcables d' aquells cavallers.

— I. *Biog.* Comte de Tolosa, germá y hereu de Fredelon al any 852. Va unir als seus dominis el comtat de Quercy. En lluita sostinguda ab Hamfrit va ésser vençut en 863 morint al cap de dos anys.

— II. *Biog.* Va heretar els estats del seu pare Eudes l' any 918, y va ferse remarcar en les empreses dutes a terme contra els normants.

— III. *Biog.* Fill y hereu del anterior; va començar el seu govern l' any 921, negantse a reconéixer a Raul per rei de França. Va guerrejar ab ardidesa contra els hungars que havíen entrat a la Provença, allunyantlos de les seues terres. Fetes les paus ab el rei de França, va fer ab ell aliança, obtenint el nomenament de duch d' Aquitania y a la mort de Carles anomenat el Simple, va ésser nomenat comte d' Alvernya. Va morir l' any 950.

— IV. *Biog.* Duch de Narbona y marquès de Provença. Va viure desde 1042 fins a 1105, succeint al govern a son germá Guillem IV, y essent conegut també ab el nom de *Sant Gil;* va anar a Terra Santa ab la primera creuada al any 1096, y una volta presa la ciutat de Jerusalem, va abdicar el seu govern, morint a Siria.

— V. *Biog.* Comte de Provença, que va viure desde 1134 al 1194. Va succeir al seu pare Alfons Jordan al any 1148, enmaridantse després ab la filla del rei de França Na Constança. Va sostindre lluites ab els reis de Inglaterra y d' Aragó. Va morir a la ciutat de Nimes, que havía unida als seus estats.

— VI. *Biog.* Comte de Provença anomenat el *Vell* fill y hereu del anterior. Va viure pêls anys de 1156 a 1222. Amich y protector dels capdills albigesos, va ésser malvist pêl Papa, que per dues vegades va llençar contra d' ell excomunió. En dues ocasions va entrar als seus estats En Simó de Montfort, en 1212 y 1218 obligantlo a allunyarse de les seues terres, més recobrantles altra vegada. Aquest comte va mostrar afició a les lletres, y la seua cort era lloch ontse conreuava ab brillantor la literatura catalana provençal.

Monedes de Raymón de Tolosa

— VII. *Biog.* Fill y hereu del precedent, va ésser anomenat el *Jove,* y fou el derrer dels comtes de Tolosa. Va viure entre 'ls anys 1197 y 1242. Un dels capdills més remarcables del exèrcit del seu pare, va vencer a Simó de Montfort, més no tingué medis pera perllongar la lluita, que de nou va refermarse y degué admetre una pau humilianta imposada pêl Papa y el rei de França al any 1229. Va heretarlo al morir, la seua filla Joana, casada en 1227 ab el comte Alfons de Poitiers, germá de Lluis XI.

— (PERE). *Biog.* Ardit cavaller y bon trovador provençal del sigle XIII. Se l' anomenava *Lo Pros (el valent).* Va concorre a l' expedició de Terra Sant ab l' emperador Frederich. Els afers de la lluita no minvaren la seua destresa en el conreu de les lletres, y a Siria, quan el seu sejorn al exèrcit, va endreçar belles poesíes a Joffercenda de Puech, de la noble casa tolosenca. Al seu retorn al Mitgdía de França, va consagrar les seues cançons amoroses a una dama de la casa de Codolet. Havía escrit un poema contra els erros dels arrians, y un altre reptant als senyors perque deixaven minvar el seu poder pels eclesiastichs. Va morir al any 1225, formant part dels exercits provençals contra 'ls albigesos.

— D' ARGILÈS. *Biog.* Eclesiastich y cronista del sigle XI, nadiu del Mitjorn de França. Era capellá del comte Raymón IV de Tolosa, a la primera creuada, de quins fets, ne va escriure una relació força interessanta.

— DESPUIG DE MONTENEGRO. *Biog.* Cavaller mallorquí del sigle XVIII, que va fruir de gran concepte pels seus coneixements de filosofía y d'historia. Pertanyía a l' ordre de Malta de quina fou nomenat Gran mestre al any 1736, morint en 1741.

— DE PENYAFORT (SANT). *Biog.* Relligiós de l'ordre de Predicadors, que va néixer al casal de Penyafort, proper a Vilafranca del Penadès al any 1175. Va fer els seus estudis a la universitat de Bolonya, fentse remarcar pêls seus estudis de dret canònich. Retornat a Barcelona, va ésser nomenat canonge y ardiaca de la seu, cárrechs que va renunciar pera vestir al any 1222 l' hábit dels dominichs. El papa Gregori IX, coneixedor del seu talent, va nomenarlo capellá y penitencier aprop de la cort pontificia, encomenantli formar la colecció de *decretals,* reforçant el nomenament d' arquebisbe de Tarragona ab quin volía honorarlo el pontifix. Afanyós d' estudi, va obtindre permís pera retirarse al convent de Santa Caterina a Barcelona, y elegit general de l' ordre l' any 1238, va renunciar aquell cárrech al cap de dos anys, cercant la pau y la existencia modesta y retreta. Va contribuir ab els seus consells a la fundació de l'ordre mercenaria redemptora de captius. Va morir complerts els 99 anys de la seua etat, als començos del 1275, y reconegudes les seues virtuts, va ésser canonisat pêl Papa Climent VIII al any 1601, celebrant la iglesia la seua festa al 23 de Janer. Ademés de la recopilació de les *Decretals,* cal esmentar una altra de les obres de Sant Raymón de Penyafort, que té per títol *Suma dels casos de conciencia.*

— DE VINARI. *Biog.* Metge del Mitjorn de França al sigle XIV. Era nadiu de Bezers, y va sejornar a Avinyó, essent nomenat metge dels papes que allí

sejornaren a les derreries d' aquella centuria, al produirse el cisma d' occident. Va escriure un llibre de observacions medicals, nomenat, *Relació de les pestes del Mitjorn.*

— LULL. Vegis LULL (RAIMÓN).

— (JOAN MIQUEL). *Biog.* Célebre químich, natural de Sant Valler, frontera aranesa (1766-1837). Fou un dels químichs més notables del seu temps y inventá un nou procediment per blanquejar els teixits. Escrigué obres molt importants sobre química.

RAYNA. f. *Ictiol.* Peix de mar d' uns 30 centimetres de llarch; té dos agullons molt forts. **Raño, pigor, ciprino, bresma.** || Troç d' art de pescar de figura llarga y estreta, que 'ls pescadors afegeixen a la part de baix dels arts comuns. **Raina.**

RAYNAL (Joan). *Biog.* Historiador que nasqué a Tolosa en 1723 y morí en 1807. Entre varies obres notables escrigué una *Historia de la ciutat de Tolosa.*

RAYNOUARD (Francesch Just María). *Biog.* Filòlech francès que consagrá gran part de sa vida al estudi de l' antiga llengua de *och*, especialment en lo que pertoca a les obres dels trovadors, dels que feu un estudi monumental acompanyat de un *Diccionari* del seu lèxich, obra inapreciable sobre tota ponderació, la qual pot considerarse l' estudi més capdal de nostra llengua primitiva. Sa *Gramàtica de la llengua romana abans del any mil* és una altra obra mestra que deu servir de fonament a la moderna gramática de la llengua catalana si 's vol fer un travall científich. Nasqué en 1761 y morí en 1836, essent Secretari de la Academia Francesa.

Francesch Just M.ª Raynouard

RAZET o RASET (Dalmau de). *Biog.* Ardiaca de la Selva a l' iglesia de Girona, que vivía als començos del sigle XV, havent concorregut al concili de Lleida de 1418 en concepte de procurador del capítol gironí, havent redactat les actes y el diari, que passaren al arxiu del esmentat capítol, donant esment ab molta finesa de detalls, de lo que va esdevenir en aquell concili.

RAZITZ. f. *Ant.* ARREL.

RAZOUX (Joan). *Biog.* Metge del sigle XVIII al Mitjorn de França. Va néixer a Nimes al any 1723, essent molt competent y travallador, donchs va publicar algunes obres professionals elogiades, entre quines, cal esmentar les *Memories sobre les epidemies*, premiada al any 1786 per la societat Reial de Medicina de París.

RAZURA. f. *Ant.* RASURA, RASCADURA.

RAZURAR. v. a. *Ant.* Rasurar, gratinyar, afeitar.

RAZURAT. p. p. y adj. *Ant.* Rasurat, afeitat.

RE. prep. Que sols s' usa en composició y regularment indica repetició o aument del significat de la paraula ab que s' ajunta, com: *replè, molt plè.* **Re.** || m. *Mus.* La segona nota. **Re.** || RES.

RÈ. m. RES. || adv. neg. **Nada.**

REA. f. La dona condempnada per algún delicte. **Rea.**

REABSORBIR. v. a. Absorbir de nou o ab gran força. **Reabsorber.**

REABSORBRE. v. a. REABSORBIR.

REABSORCIÓ. f. Acte y efecte de reabsorbre. **Reabsorción.**

REACCIÓ. f. *Fil.* Acció del cos impelit o comprimit contra lo que l' impeleix o comprimeix. **Reacción.** || Tornada enrera d' alguna cosa, principalment en sentit moral o político. **Reacción.**

REACARICIAR. v. a. Acariciar de nou.

REACCIONAR. v. a. Accionar d' un cos comprimit contra qui 'l comprimeix. || Posarse bé d' un accident o d' una impresió. || Retornar, referse.

REACCIONARI, A. adj. Que facilita la reacció. **Reaccionario.** || Lo pertanyent a la reacció. **Reaccionario.** || Partidari d' una agrupació política contraria al progrès. **Reaccionario.**

REACCIONARIAMENT. adv. m. D' un modo reaccionari. **Reaccionariamente.**

REACRIMINAR. v. a. Acriminar de nou, o acriminar l' acusat al acusador. **Reacriminar.**

REACRIMINAT, DA. adj. **Reacriminado.**

REACTIU, VA. adj. *Quím.* Lo que reacciona o té virtut de reaccionar. **Reactivo.**

REACTOR. m. Lo que provoca reacció. **Reactivo.**

READREÇ. m. Reforma, embelliment.

READREÇAR. v. a. y derivats: reformar, embellir, esmenar una cosa ja feta. REDREÇAR.

READREÇAT, DA. de readreçar. || adj. Compost de nou.

REAGRAIR. v. a. y derivats: agrair novament o profondament. **Reagradecer.**

REAGRAVACIÓ. f. y

REAGRAVAMENT. m. Acte y efecte de reagravar. **Reagravación.**

REAGRAVAR. v. a. Agravar més. **Reagravar.** || També s' usa com recíproch. **Reagravarse.**

REAGRAVATORIA. f. Darrera amonestació de la Iglesia católica y darrera excomunió que intima. **Reagravatoria.**

REAGUT, DA. adj. Molt agut. **Agudísimo, reagudo.**

REAL. adj. Físich, que té verdadera existencia. **Verdadero, real, físico.** || Lo que pertany al rei. **Real.** || Sumptuós, magestuós. **Soberbio, real, maravilloso, suntuoso, magnífico, grandioso.** || Cert, verídich. **Real.** || Excelent en sa línea. **Real.** || *Mil.* Camp del exèrcit, y 'l meteix exèrcit. **Real.** || La principal galera de testes coronades. || REIAL. || RAL. || ARREL.

REAL Y VERDADERAMENT. adv. m. Ab complerta certesa. *Real y verdaderamente, físicamente.*

ASSENTAR EL REAL. fr. Acampar un exèrcit. *Asentar los reales, el campo; acampar el ejército.*

EN REAL VERITAT. m. adv. REALMENT.

REAL. *Geog.* Poble del cantó de Mont-Lluís, bisb. de Perpinyà, depart dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Aude y té 241 hab. || — (LA). Monastir de l' illa de Mallorca, al terme de Palma, al camí que mena a Estallenchs. || — DE GANDÍA. Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Gandía; és a la vora del riu Serpis y té 1,424 hab. || — DE MONTROY. Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Carlet; és a la vora de la riera d' Algemesí y té 1,551 hab.

REALAR. v. a. ARRELAR.

REALÇ. m. Adorno, travall que ressalta sobre qualsevulla superficie. **Realce.** || *Met.* Llustre, esplendor, estimació. **Realce.** || *Pint.* La part del obgecte que reb més activa y directament els raigs de la llum. **Realce.** || Tota cosa que realça moral o materialment. **Realce.**

REALÇABLE. adj. Que pot realçarse. **Realzable.**

REALÇADOR, A. m. y f. Qui o lo que realça.

REALÇADAMENT. adv. m. *Ant.* Sublimement. **Sublimemente, elevadamente.**

REALÇAMENT. m. *Ant.* ELEVACIÓ. || SUBLIMITAT. || ENSALÇAMENT.

REALÇAR. v. a. Posar alguna cosa més alta de lo qu' estava. **Realzar.** || Illustrar, ennoblir. **Realzar.** || *Pint.* Illuminar algún obgecte. **Realzar.** || REANIMAR. || *Ant.* Seguir l' argument o discurs començat per al-

tres. **Alargar, continuar, seguir.** || Fer que una cosa ressalti al costat d' un' altra inferior, fer brillar. **Exaltar.**

REALÇAT, DA. p. p. **Realzado.**

REALEA. f. REALESA.

REALENCH, GA. adj. Lo que pertany al rei. **Real, realengo.**

REALESA. f. Dignitat de rei, soberanía reial. **Realeza.** || Magnificencia propia de rei. **Realeza.**

REALGAR. m. *Min.* ARSÈNIT.

REALISABLE. adj. Susceptible de realisarse. **Realizable.**

REALISACIÓ. f. Acte y efecte de realisar o de realisarse una cosa. **Realización.**

REALISAR. v. a. Fer. Efectuar, **realizar, verificar.** || Fer real alguna cosa que sols estava en idea. **Realizar.**

REALISME. m. Adesió als reis o a un rei. **Realismo.** || Sistema polítich que consisteix en afavorir a la monarquía absoluta. **Realismo.** || Sistema filosòfich que consisteix en considerar els éssers abstractes com reals y verdaders. **Realismo.** || Genre literari que consisteix en descriure la naturalesa tal com la veiem, lo més exacte possible. **Realismo.**

REALISTA. m. y f. Qui defensa al rei o li és afecte. **Realista.** || Escotista y altres, que sostenen que'ls universals són verdaderes entitats qu' existeixen fora del enteniment, o com diuen a les escoles, *á parte rei.* **Realista.** || Qui escriu segons la realitat. **Realista.**

REALITAT. f. Existencia física. **Realidad.** || Veritat, ingenuitat. **Realidad.** || La condició de lo real.

EN REALITAT. m. adv. REALMENT.

REALME. m. REGNE.

REALMENT. adv. m. Verdaderament, sense cap dupte. **Efectivamente, realmente, en realidad de verdad.** || Sumptuosament. **Magnificamente, realmente.** || Com un rei o d' un modo reial. **Realmente.**

REAMADOR, A. m. y f. Qui ama per segón cop.

REAMAR. v. a. Amar per segona vegada. **Reamar.**

REAMOR. m. Segón amor.

REAMPARAR. v. a. Amparar per segona vegada.

REANIMACIÓ. f. Acte y efecte de reanimar. **Reanimación.**

REANIMAR. v. a. Fer reviure, donar coratge a algú. **Reanimar, animar, alentar.**

REANIMAT, DA. p. p. **Reanimado.**

REANUSAR. v. a. Tornar a anusar. **Reanudar.** || Tornar a empendre una conversa, un discurs, unes relacions, etc., que s' havíen interromput. **Reanudar.**

REAPAREGUT, DA. p p. y adj. **Reaparecido.**

REAPAREIXER. v. a. Tornar a apareixer.

REAPARICIÓ. f. Acte y efecte de reaparéixer. **Reaparición.**

REAPLANAR. v. a. Aplanar per segona vegada. **Rellanar.**

REAPRECIAR. v. a. Apreciar per segón cop. **Reapreciar.**

REAPRETAR. v. a. Apretar per segona vegada. **Reapretar.**

REARRENDADOR, A. m. y f. Qui té una cosa sobrearrendada.

REARRENDAR. v. Arrendar la cosa arrendada. **Reconducir.**

REARRENDO. m. Arrendo de la cosa arrendada. **Reconducción.**

REART. *Hidrog.* Riuet que desaigua a la vora del Tech, entre 'l Tech y Montferrer, Alt Vallespir, departament dels Pirineus Orientals.

REASUMIR. v. a. Tornar a pendre lo qu' abans se tenía o s' havía deixat. **Reasumir.** || SINTETISAR.

REASUMIT, DA. p. p. **Reasumido.**

REASUMPCIÓ. f. Acte y efecte de reasumir. **Reasunción.**

REATILLO. *Geog.* Aldea del terme de Setaigües, prov. de Valencia.

REAT. m. *Teol.* Obligació que queda a la pena, encara després de perdonat el pecat. **Reato.**

REATRACCIÓ. f. Acció d' un cos elèctrich per la que torna a atreure un cos que ja havía atret. **Reatracción.**

REAVENTAR. v. a. Aventar per segón cop. **Reaventar.**

REB. Temps del verb *rebre,* jo reb, ell reb.

REBABA. f. Lo que ix un poch de la superficie de les coses, com: del vestit, de la enquadernació dels llibres, de la fusta, del ferro y de les obres d' arquitectura. **Rebaba, ceja.** || La d' un canó pera ficarlo dins d' un altre. **Despezo.** || REBAVA.

REBABABADURA. f. Rebaba. || Acció y efecte de rebabarse.

REBABARSE. v. a. Ferse rebaba a una cosa, a la cabota d' un clau, xafarse, etc. **Rebabarse.**

REBABAT, DA. adj. Ab rebaba. **Rebabado.**

REBAÇA. f. RABAÇA.

REBAÇÓ. m. RABAÇÓ.

REBAÇUT, DA. adj. RABAÇUT.

REBAIX. m. Pèls picapedrers y fusters és la canal o mossa que 's fa a les pedres o fusta pera servir de encaix. **Rebajo.** || Se diu també d' alguna part de terra qu' ha sigut rebaixada. **Rebajo.** || Nom que 's dona al moll del port de Barcelona devant de la Barceloneta.

REBAIXA. f. Descompte. **Rebaja.** || Disminució de qualsevulla cosa. **Rebaja.**

REBAIXABLE. adj. Que pot ésser rebaixat. **Rebajable.**

REBAIXADOR, A. s. Qui rebaixa. **Rebajador.** || adj. Lo que té la propietat de rebaixar. **Rebajador.** || Eina d' alzina ab fulla d' acer; serveix pera rebaixar fusta y fa la motllura dels plafons. S' estreny y s' aixampla.

REBAIXADURA. f. Rebaix, rebaixa, acte y efecte de rebaixar. **Rebajadura.**

REBAIXAMENT. m. Acte y efecte de rebaixar o rebaixarse. || Enviliment.

REBAIXAR. v. a. Disminuir l' alçaria. **Bajar, rebajar.** || Fer segona baixa en materia d' arrendaments o dites. **Rebajar.** || Disminuir el preu. **Bajar.** || Treure en net alguna partida, descomptant els gastos. **Rebatir.** || Treure part d' una quantitat. **Rebajar.** || *Pint.* Declinar el clar envers lo obscur. **Rebajar.** || ABAIXAR, 2. || Avergonyir, envilir per alguna mala acció. **Envilecer.** || Tirar aigua al alcofoll.

REBAIXAT, DA. p. p. **Bajado, rebajado.** || Envilit.

REBAIXETA. f. Petita rebaixa. **Rebajilla.**

REBAIXÍ. m. *Ter.* DESENEMICH.

REBALLAR. v. a. Ballar molt o per segona vegada un ball. || A Valencia expressa l' acció de llençar una cosa ab violencia a l' aire o contra alguna part o alguna persona. **Arrojar.**

REBALLAT, DA. adj. Llençat ab violencia. **Arrojado.**

REBANCH. m. *Arq.* Motllura petita que 's posa demunt de la cornisa y que volta la obra. Altres anomenen aixís la part que reb els archs de la volta grassa. **Sotabanco.**

REBANISSES. *Bot.* **Rábano silvestre.** || RABANISSES.

REBANQUETA. f. *Arq.* Segón pedestal que 's posa demunt del primer. **Rebanco.**

REBANYECH, GA. adj. Lo pertocant al bestiar.

REBASTA. f. RABASTA. || f. Corretja que passa per dessota la cua del cavall o matxo que tira 'l carro.

REBASTAR. v. n. Sobrar, ésser més que suficient. **Rebastar.**

REBAT. m. Acció de rebatar.

TOCH DE REBAT. Convocació dels veins pera la defensa comú. || SOMETENT. || Cop de geni. *Arrebato.*

REBATAR. v. a. *Ant.* ARREBATAR.

REBATEIG. m. Acte y efecte de rebatejar. **Rebautizo, rebautización.**

REBATEJAMENT. m. REBATEIG.

REBATEJAR. v. a. Tornar a batejar. **Rebautizar.**

REBATIBLE. adj. Que pot ésser obgecte de controversia. **Rebatible.**

REBATIMENT. m. Acte de rebatre. **Rebatimiento.**

REBATINYA. f. *Ant.* RAPINYA.

REBATIR. v. a. REBATRE.

REBATO. m. SOMETENT. || REBAT.

REBATO (El) o EL CARRER DE REBATO. *Geog.* Veinat del ajuntament de Abrera, part. jud. de Sant Feliu de Llobregat, prov. de Barcelona, ont a la guerra de la Independencia, tingué lloch un combat ab els francesos que 's retiraven del Bruch. Té 263 habitants.

REBATRE. v. a. Batre per segona vegada o batre ab molta violencia. || Repelir. **Rebatir, rechazar, contrarrestar.** || Llençar alguna cosa en senyal de despreci. **Arrojar, tirar, disparar.** || *Ant.* Rebaixar d' una suma. **Rebajar.** || *Ter.* ARREBOSSAR.

REBATUT, DA. p. p. de rebatre. || Llençat ab violencia. **Arrojado, rebatido.**

REBAVA. f. Tot allò doblegat que apareix en un caire viu, com, per exemple en el tall de les eines. || El sobrant que en les peces foses o buidades, resulta en els endrets de les juntures del motlle. || REBABA.

REBÉ. m. Moltíssim bé. **Rebién, más que bien.**

REBECA. f. *Ter.* MITJDIADA.

REBECARSE. v. r. REBIFARSE. || REBELARSE.

REBECH, CA. adj. Toçut, rabiós. **Terco, cascarrabias.**

REBECO. m. *Zool.* ISART.

REBEDOR, A. adj. Lo qu' és digne d' ésser rebut. **Recibidor, receptivo.** || m. Qui reb. **Recibidor, receptor.** || Sala de rebre.

ÉSSER REBEDOR. fr. Tindre una mercadería o qualsevulla altra cosa totes les qualitats necessaries pera que 's rebi. *Ser ó estar de recibo.*

REBEGUDA. f. Acció de rebeure.

REBEGUT, DA. adj. Encongit, arronçat, tirat cap a dins. **Embebido.**

REBEIG. m. RABEIG, saltant d' aigua.

REBEIXÍ. m. *Entom. ter.* Mena de formiga. **Especie de hormiga.** || *Ter.* DESENEMICH.

REBEJAR. v. a. y 'ls seus derivats. RABEJAR.

REBEL. m. Qui 's rebela. **Rebelde.** || Toçut. **Rebelde.** || *For.* Qui no compareix a judici dins del terme que se li senyala. **Rebelde.**

REBELAT, DA. p. p. **Rebelado.**

REBELDE. adj. REBEL.

REBELAR. v. a. y

REBELARSE. v. r. Revoltarse contra aquell a qui se deu obediencia. **Rebelarse.** || Faltar a la fe promesa. **Rebelarse.** || Resistirse les coses inanimades a la força o violencia. **Rebelarse.** || Renovar la guerra o revoltarse 'ls vençuts. **Rebelarse.** || Resistirse els afectes y passions contra 'l bon ordre de la raó. **Rebelarse.**

REBELDÍA. f. Contumacia, falta d' obediencia. **Contumacia, rebeldía.** || Tenacitat, resistencia, oposició, repugnancia. **Rebeldía.** || *For.* La omissió o tirgança en compareixer a judici 'l reu o actor dins del terme de la citació. **Rebeldía.**

EN REBELDÍA. m. adv. *For.* Denota que al reu fugitiu se li segueix causa, y 's dona la sentencia com si fos present. *En rebeldía.*

REBELE. adj. *Ant.* REBEL.

REBELEMENT. m. REBELDÍA.

REBELIA. f. REBELDÍA.

REBELIÓ. f. Acte de rebelarse un poble o un grupo contra 'l govern constituit. **Rebelión.**

REBEL-LIA. per REBELDÍA.

REBELOT. adj. Se diu del cavall que no vol creure al cavaller. **Rebelón.**

REBELL. adj. REBEL.

REBELL, A. adj. Més que bell. **Muy bello.**

REBELLE. adj. REBEL.

REBELLÍ. m. Baluart avençat de les fortificacions.

REBELLIA. f. REBELDÍA.

REBELLIR. v. a. y derivats. REVELLIR.

REBELLIÓ. f. REBELIÓ.

REBENCH. m. Fuet o corda empeguntada que als presiris usen pera pegar als presos. **Rebenque.** || Cap de corda. **Rebenque.**

REBENT. p. a. Lo qui reb. **Recipiente.** || adj. *ter.* FURIENT.

REBENTAR. v. a. y n. REVENTAR.

REBENTEROLA. *Bot.* Nom que's dona a una mena de planta de la familia de les llabiades. || REMENTEROLA.

REBEQUERÍA. f. Toçudería, enrabiada. **Terquedad, rabieta.**

REBESAVI. m. El pare del besavi. **Tatarabuelo, rebisabuelo.**

REBESAVIA. f. La mare de la besavia. **Tatarabuela, revisabuela.**

REBESNET. m. El fill del net o tercer net. **Tataranieto.**

REBEURE. v. a. Encongir, arronçar, reduir una cosa en sí meteixa, com una vora al cusir la roba, ficantla dins. **Embeber.** || Beure molt.

REBÍ. adv. **Recibí.**

REBIF. m La acció de rebifar. **Respingo.** || Enfado o repugnancia d' algú en fer alguna cosa que se li mana, demostrantho ab algún moviment o acció. **Respingo.**

REBIFAR. v. n. y

REBIFARSE. v. n. Cobrar vida y forces el malalt o moribón. || Rondinar. **Emberrincharse, respingar.** || *Met. fam.* Negarse, tot rondinant, a fer lo que se li mana. || REVIFARSE, REPIFARSE.

REBIFALLA. f. REVIVALLA.

REBLA. m. *Ter. ibicench.* Enrunes, pedres. **Cascajo, piedras.** || *Met.* REBLE.

REBLADOR, A. m. y f. Qui rebla. Instrument pera reblar. **Roblador.**

REBLADURA. f. Acte y efecte de reblar. **Robladura, remache, remachadura.**

REBLANEIXER. v. a. REBLANIR.

REBLANIMENT. m. Acció y efecte de reblanir. **Reblandecimiento.** || *Med.* Lesió dels teixits orgánichs caracterisada per la disminució de la seua consistencia natural. **Reblandecimiento.**

REBLANIR. v. a. Estovar. **Reblandecer.** || També s' usa com recíproch. **Reblandecerse.**

REBLANIRSE. v. n. Tornarse blana una cosa, un cos fort. Dit dels tumors y llagues al moralisarse. **Reblandecerse.**

REBLAR. v. a. Doblegar la punta del clau, ja clavat, pera que no se n' ixi del forat. **Roblar, remachar, rebotar.** || *Met.* POSAR LES PERES A QUARTO. || TORNAR LA PILOTA A JOCH. || Cabotar a cops de martell o de mall un rebló o una metxa de ferro o metall qualsevol a fí de que no ixquen del forat ont se 'ls haja introduit. || Ajuntar un ferro a un altre per medi d' un rebló.

REBLAT, DA. p. p. **Remachado, roblado.**

REBLE. m. Pedruscall pera omplir els buits que queden entre les pedres grosses al fer una paret. **Cascajo, ripio.** || *Met.* Paraules superflues. **Ripio.** || pl. *ter.* RONYONS. || Bocí cònich d' acer trempat, picant en la part groixuda del qual se reblen certes coses enfonzades o s' enfonzen claus o passadors.

REBLERT, A. p. p. **Ripiado.**

REBLIMENT. m. *Ant.* TRAMA, 1.

REBLINCAR. v. a. Tòrcer, trencar a dreta o esquerra, parlant de camins, rius, etc. **Torcer.**

REBLINCONADA. f. *Ter.* Recolzada, parlant d 'un camí o d' una montanya. **Recodo.**

REBLIR. v. a. Posar rebles entre les pedres grosses d' una paret. **Ripiar, enripiar.** || RUBLIR.

REBLIT, DA. adj. RUBLERT.

REBLÓ. m. Clau que té la punta doblegada sobre la part oposada de la fusta ont és clavat. **Roblón, remache.** || Bocí de ferro o altre metall que 's posa en algún lloch per reblarlo. || Petit troç de ferro rodó que serveix pera unir dos ferros.

REBLONET. m. dim. Petit rebló. **Reblonillo.**

REBÒ. adj. Molt bò. **Rebueno.**

REBÓÇ. m. La part de la capa ab que 's tapa la cara. **Embozo, rebozo.** || Acte de taparse la cara les dones pera no ésser conegudes. **Rebujo.** || *Arquit.* La capa de guix o argamassa ab que s' allisen les parets. **Revoque.**

POSARSE DE REBÓÇ. fr. ARREBOÇARSE, 2.

REBOÇAR. v. a. ARREBOSSAR. || *Arq.* **Revocar.**

REBOÇAT, DA. p. p. Posat de rebóç. **Embozado, rebozado.** || adj. *Arq.* **Revocado, enlucido.**

Rebocillo

REBOCET. m. y

REBOCÍ. m. y

REBOCILLO. m. Mena de toca que usen les mallorquines posada al cap a manera de monges. **Rebocillo.**

REBOIG. m. Molt boig. **Loco, reloco, rematado, loco de atar.**

RÈBOL. m. Punxó de ferro per ensorrar puntes y claus.

RÈBOLA. f. *Bot.* APEGALÓS.

REBOLL. m. *Bot.* Rebrots que ixen a les arrels del roure, de l' alzina, etc. **Mesto, rebollo, jabino.**

REBOLLA. f. Mena de roure.

REBOLLAR. m. y

REBOLLEDA. f. Lloch ont hi neixen molts rebolls. **Rebollar.**

REBOMBOREJAR. v. a. *Ter.* Fer molt de soroll. **Alborotar.**

REBOMBORI. m. MOTÍ. || Baralla. **Camorra, zacapela, garbullo, jarana.** || Confusió de persones que criden y enreden. **Zarabanda, zalagarda, tremolina, ginebra.**

REBORDA. f. Mena d' art de pescar.

REBORDONIRSE. v. r. Arrugarse y consumirse alguna cosa; se diu d' algunes plantes que queden petites y dessubstanciades, com: *cols rebordonides,* etc. **Desmedrarse, revenirse.**

REBORDONIT, DA. adj. Migrat.

REBORDONIT, DA. adj. Lo que ha perdut la seua frescor y llisura tornantse groch y arrugat. **Desmedrado.** || *Ter.* Qui renega de la fe o institut qu' ha professat. **Apóstata, renegado.**

REBORDONIT. m. Mena de planta meçcla de broquil y floricol.

REBOST. m. Lloch de les cases destinat pera guardarhi les viandes. **Despensa, repuesto, provisoría.**

REBOST. *Geog.* Masía del Bergadá, eixint de Bagá, envers al camí que mena a Puigcerdá. S' ovira un hermós cop de vista.

REBOSTER. m. A les cases principals y convents, és qui cuida del rebost. **Despensero, repostero.** || Drap quadrat ab les armes del princep o senyor, que serveix pera posar demunt de les besties de càrrega. **Repostero.**

REBOSTERÍA. f. Ofici de reboster. || Rebost. **Despensa, reposteria.** || Botiga ont venen viandes y begudes. **Reposteria.**

REBOT. m. La repercussió d' un cos que pega ab un altre tan o més dur o de major resistencia que ell. **Resalto.** || El segón bot de la pilota. **Rebote.** || El retrocés de l' aigua a causa d' algún destorb. **Rebosadura.**

DE REBOT. m. adv. *Met.* S' usa quan algú va alguna part, havent estat abans a un altra, com repelit d' ella. *De rebote, de rechazo.*

REBOTAR. v. n. Fer segón bot la pilota. **Rebotar.**

REBOTIGA. f. La peça o habitació que hi ha derrera de la botiga. **Trastienda.** || La del apotecari. **Rebotica.**

REBOTIR. v. n. REBOTRE.

REBOTRE. v. n. Donar un segón salt o bot el cos que trova resistencia. **Resaltar, recudir, retornar, resurtir.** || Eixir fora o més que 'ls altres cossos que el rodegen. **Resaltar.** || RESPOSTEJAR.

REBRÁM. m. El bram que respòn a un altre. **Rebramo.**

REBRAMAR. v. n. Respondre al bram d' un altre, tornar a bramar **Rebramar.**

REBRE. v. a. Pendre, acceptar, admetre. **Recibir.** || Admetre dintre de sí, com l' esponja a l' aigua. **Recibir.** || Aprobar alguna cosa, com: *opinió,* etc. **Admitir, recibir.** || Acullir. **Acoger, recibir, aceptar.** || Patir, sofrir algún dany que un altre fa, com: *rebre* una bastonada, un cop, una repulsa. **Llenar, recibir.** || Cobrar. **Percibir, recibir, tomar, llevar.** || Obsequiar a qui vé de fora. **Recibir.** || Admetre, visitar. **Recibir.** || Experimentar, participar, sentir la expressió y efecte d' algunes coses, com: *fret, calor, pudor, llum,* etc. **Recibir.**

REBRE BÉ O MALAMENT. fr. Pendre alguna cosa en bon o mal sentit. *Tomar bien ó mal, llevar á bien ó á mal.*

REBRE XASCO. fr. *Llevar chasco.*

ESTAR PERA REBRE. fr. Estar en disposició d' admetre visites. *Estar de recibo, visible ó de cumplimiento.*

NO POGUER REBRE A ALGÚ. fr. Tindreli aversió. *No poder tragar á alguno.* || *Met.* No poguer sofrir lo que molesta. *No poder llevar.*

PEÇA DE REBRE. fr. La que hi ha a les cases destinada a rebre les visites. *Pieza de recibo.*

REBRÁS, O MIRA QUE REBRÁS. *Loc. fam.* Ab que se amenaça a algú que será castigat si arriba a fer lo que diu. *Vas á llevar, ó mira que llevarás.*

REBRECH. m. Rebuig que queda d' alguna cosa. **Rezago, residuo, reliquia.**

REBREGAR. v. a. Fer malbé o desliluir alguna cosa a força de tocarla. **Ajar, machucar.** || Malparlar d' algú. **Murmurar.**

REBREGAT. adj. Desacreditat, rebaixat, desprestigiat. Ajado, machucado. || MANOSEJAT, MARFEGAT.

REBROLL. m. *Bot.* REBOLL.

REBROLL BORT. *Bot.* ABRIULL.

REBROT. m. Cada un dels brots nous que treuen els arbres o plantes. **Retoño, renuevo, vástago, retallo.** || Els que treuen els ceps a la soca. **Jerpa, mamón.** || La segona fulla que treu la morera. **Rebotín.**

R BROT DE CARDOT. **Cardot** imperfet que neix del tronch principal *Requeldo.*

REBROT DE COL: BROTO.

REBROT DE MURTRA. *Mirtidano.*

ARRANCAR O TALLAR ELS REBROTS. fr. Esporgar els ceps o 'ls arbres dels rebrots inútils. *Desmamonar, desborrar,* y *destallar* els dels arbres.

REBROTAMENT. m. Acte y efecte de rebrotar.

REBROTAR. v. a. Tornar a treure brots els arbres o plantes. **Retoñar, retoñecer, retallar, retallecer, echar renuevos.** || *Met.* Reproduirse lo que ja havía passat; se diu més particularment del mal. **Retoñar, reverdecer, renovarse.**

REBROTIM. m. El conjunt de rebrots tendres que treu un arbre. **Chupón, vástago.**

REBUDA. f. Escrit firmat en que 's declara haver rebut alguna quantitat o qualsevulla altra cosa. **Recibo.** || L' acte de rebre o acceptar. **Recibo, recepción.** || L' obsequi o bona acullida que 's fa a qui vé de fora. **Recibimiento.**

POSAR EN REBUDA. fr. Fer cárrech en el compte. *Poner en cuenta.*

REBUF. m. Paraula picanta. **Remoque, sonrojo** || Resposta donada ab desaire y mal modo. **Sofión.**

REBUFADA. f. L' expansió de l' aire alentorn de una arma de foch quan n' ix el tret. **Rebufo.**

REBUFAR. v. n. Tornar a bufar el vent, aumentarse en força o violencia qualsevol, que sigui el seu temperament. **Refrescar el viento.** || Fer bonys el reboçat d' una paret, quedant buit de dins. **Ponerse escalfado.** || Replicar ab malhumor. **Rebufar.**

REBUFAT, DA. adj. S' aplica a la paret que alça crosta. **Escalfado.**

REBUFET. m. REBUF.

REBUFFET (Pere). *Biog.* Sabi jurista nadiu del Mitjorn de França, que va néixer a l' any 1500. Fou professor de Dret, fruint molt de prestigi a Montpeller, a Tolosa, a Cahors, a Bourges y a París. El Papa Pau III, coneixent la seua merescuda reputació, va ferli ofrena de cárrechs honorífichs a la cort pontificia, entre altres, el de auditor de la Rota; mes va refusarlos tots pera seguir consagrat a la ensenyança. A l' any 1547 va pendre les ordres eclesiástiques y va fer profons estudis de la llengua hebraica pera traduir els originals dels llibres sagrats. Va escriure en llatí obres molt encomiades, y acabá a París la seua vida a l' any 1557.

REBUIDAMENT. m. *Ter. ibicench.* Mar picat. **Resaca del mar.**

REBUIG. m. Lo que queda de qualsevulla cosa, y particularment de les mercaderíes, després d' haverne triat lo millor y més útil. **Desecho, rezago, rebusco, rebusca, estropajo, mazamorra.** || Acte y efecte de rebutjar. **Rechazo.**

REBUJAR. v. a. REBUTJAR.

REBUTJAMENT. m. *Ant.* REPUDI.

REBUTJAR. v. a. Deixar alguna cosa, ferne poch cas o apreci. **Desechar, repudiar, despreciar, rehusar.** || RENUNCIAR. || *Ant.* **Huir, esconder el rostro, arrebujarse, repulgar.** || No admetre lo que se 'ns dona o ofereix. Rehusar.

RÈBULA. f. *Bot.* GRANÇA.

REBULLENT, A. adj. Més que bullent, molt bullent. **Fogoso.**

REBULLICI. m. Bullici molt gros. **Rebullicio.**

REBULLIDOR. m. Lloch ont l' aigua rebull, ja siga per l' acció del foch, ja per caure ab impetuositat. **Rebullidor.**

REBULLIR. v. a. Bullir segona vegada. **Rehervir. rebullir.**

REBULLIT, DA. p. p. **Rehervido.**

REBULLOSA (Fra Jaume). *Biog.* Relligiós y escriptor molt laboriós del sigle XVII. Va entrar a l' ordre dels predicadors al convent de Lleida en 1621. Era bon orador, y va ésser lectoral de teología y escriptura sagrada a l' iglesia de Lleida. Va colaborar a la traducció d' algunes obres dogmátiques y históriques publicades al seu temps, y del seu saber ne resten bona prova en els diferents volums sermonaris, a l' *Historia de Sant Olaguer* y al fascicle titolat: *Relación de las grandes fiestas que la ciudad de Barcelona hizo en la canonización de N. P. San Ramón de Peñafort.*

REBUSCA. f. Acció de buscar ab detenció una cosa. || Conjunt de menudencies arreplegades. **Rebusco.**

REBUSCAR. v. a. Buscar una cosa entre altres. || Buscar ab deteniment y afició. || Buscar per segona o tercera vegada. || Arreplegar els fruits que queden després de la cullita. **Rebuscar.**

REBUSCALL. m. El fruit de poca importancia que se trova al camp després de la cullita. **Rebusco.** || Trocet de llenya. || NOI, BRIVALL.

REBUSCALLA. f. REBUSCALL.

REBUSCAT, DA. p. p. de rebuscar; molt buscat.

REBUSQUETS. m. REBUSCALL.

REBUSCH. m. Rebusca, rebuscalla. **Rebusco.**

REBUT. m. REBUDA.

REBUT, DA. p. p. **Recibido.**

BEN O MAL REBUT. Admesa ab gust o disgust alguna persona o cosa. *Bien ó mal recibido ó admitido.*

QUI HA REBUT, HA REBUT. *Expr.* Ab que 's dona a entendre que per molta part que 's prengui pêls mals o cuidados d' un altre, mai és tanta com la d' aquell que 'ls té o pateix. *Al que le duele, le duele.*

RECABALAR. v. a. *Ant.* RECUPERAR. || RESCABALAR.

RECABAR. v. a. Conseguir a força de prechs allò que 's desitja. **Recabar.**

RECABDAR. v. a. RECAUDAR.

RECADER, A. s. Qui fa encárrechs de paraula. **Recadero.** || Qui serveix encárrechs o comandes de l' un poble a l' altre **Recadero.**

RECADO. m. Encárrech de paraula, que per medi d' un ters s' envía a un altre. **Mensaje, recado, encargo.** || pl. Memories, recorts de carinyo y amistat. **Memorias, recados, expresiones. encomiendas.** || Present, regal que s' envía al ausent. **Recado.**

DONAR RECADOS. fr. Complimentar de part del ausent. *Dar recados, expresiones, memorias.*

RECAIGUDA. f. Segona caiguda. **Recaída.** || Repetició d' una meteixa malaltía. **Recaída.** || Reincidencia. **Recaída, reincidencia.**

PITJOR ÉS LA RECAIGUDA QUE LA MALALTÍA. *Ref.* Que a més del sentit recte, denota que les conseqüencies d' alguna cosa solen ésser més perilloses qu' ella meteixa. *Peor es la recaída que la caída.*

RECAIGUT, DA. p. p. **Recaído.**

RECALA. f. Acció de recalar.

RECALADA. f. *Náut.* Acte y efecte de recalar. **Recalada, recalo, aterrada, aterraje.**

RECALADOR, A. Que recala. **Recalador.**

RECALAMENT. m. Acció y efecte de recalar; vessament. **Recalamiento.**

RECALAR. v. a. *Náut.* Aportar una nau a un' altra. **Recalar.** || v. n. Arribar una nau a la vista d' un cap o altra punt de terra, pera rectificar la seua derrota

o pera regonéixerla y marcarla ab seguretat. **Recalar.** || Arribar el vent al lloch ont s' hi estava en calma. **Recalar.** || Entre brodadores, calar per segona vegada, fer obra de recalat. **Embeber.**

RECALAT m. Entre fusters tall a la fusta. **Ranura.** || Entre brodadores obra de recalar o rebeure la tela. **Recalado.**

RECALAT, DA. p. p. **Recalado.**

RECALCA. f. p. u. RECALCADA.

RECALCADA. f. ENSOPEGADA. || RECAIGUDA.|| *Náut.* L' acció y efecte de recalcar. **Recalcada.** || Infortuni, desgracia o contratemps. **Recalcadura.**

RECALCAR. v. a. *Náut.* Fer lo barco un curt moviment d' inclinació sobre la máxima qu' arriba a pendre en un balans o quan se trova en lo moment d' inercia y es per efecte del de la ona que al meteix temps passa per sota de la quilla y surt al costat de sotavent. **Recalcar.** || Donar la maror un nou y curt impuls a la seua creixent al instant de la plenamar, y es l' efecte dels moviments encontrats, produits per la complicació de direccions de les costes, platges o riberes en llurs ports, etc., al vèncerse 'ls moments d' inercia pera començar a baixar l' aigua. **Recalcar.** || Ajustar, apretar molt alguna cosa sobre un' altra, particu arment ab els peus. **Recalcar.** || Omplir alguna cosa ab un' altra, apretantla pera que n' hi cápiga més. **Recalcar.** || En la forja, picar el metall per la testa a fí de que sía més curt y més ample. || Engruixir un ferro en una part determinada en calent. || Llegint o parlant aumentar l' accent per donar més valor o intenció al paragraf. || *Fig.* Insistir, accentuar. || — (MAQUINA DE). Pera fer cercols de roda de carro.

RECALCARSE. v. r. Girarse 'l peu. **Torcerse el pié.**

RECALCITRANT. adj. Toçut, que no vol venir a la raó. **Recalcitrante.**

RECALÇ. m. Una de les peces del teler de má. || Espardenya vella. || Acció y efecte de recalçar. En els arbres y les plantes munt de terra arrimada al redós de la soca. **Recalzo.**

RECALÇAR. v. a. Calçar per segona vegada. Se diu dels arbres y plantes que se 'ls enforteix arrimantlos terra al redós de la soca. **Recalzar.**

RECALÇOS. m. pl. Espardenyes o sabates velles que 's posen els travalladors pera fer les feines més ordinaries.

RECALÇOTS. m. pl. desp. RECALÇOS.

RECALENTAMENT. m. RESCALFAMENT.

RECALENTARSE. v. r. Calentarse les peces d'una máquina subgectes a un moviment. || Pudrirse 'ls fruits per la calor desenrotllada per les humitats. **Recalentarse.**

RECALENTAT, DA. p. p. y adj. de recalentar. **Recalentado.**

RECALFAT, DA. adj. RESCALFAT.

RECAMBI. m. Según cambi que 's fa d' alguna cosa. || Al comers es l' acte y efecte de tornar a girar contra 'l que ha girat o endossat una lletra que ha estat protestada. **Recambio.**

RECAMBIAR. v. a. Fer un segón cambi. **Recambiar.** || Al comers. **Contragirar.**

RECAMBRA. f. Lloch derrera de la cambra. **Recámara.** || Lo cul del canó de les armes de foch. **Recámara.** || A les mines buit en que s' hi tanca la polvora que s' ha de calar. **Recámara.**

RECAMBRÓ. m. Golfa d' una casa o lo més alt de ella. **Camaranchón, caramanchón, chiribitil.** || Quarto petit y fosch. **Chiribitil, tabuco, trasalcoba.**

RECANA. f. RECANAMENT.

RECANACIÓ. f. Acte de recanar. **Remedición.**

RECANAMENT. m. RECANACIÓ.

RECANAR. v. a. Canar segona vegada alguna cosa. **Remedir.**

RECANÇA. f. RACANÇA.

RECAPACITAR. v. n. Reflexionar. **Recapacitar, hacer memoria.**

RECAPACITAT, DA. p. p. **Recapacitado.**

RECAPITULACIÓ. f. Resúm. **Recapitulación, resumen, epílogo.**

RECAPITULADOR, A. s. Qui recapitula. **Recapitulador.**

RECAPITULAR. v. a. Resumir o compendiar. **Epilogar, recapitular, compendiar.**

RECAPITULAT, DA. p. p. **Recapitulado.**

RECAPTACIÓ. f. L' acte y efecte de recaptar. **Receptación.**

RECAPTADOR, A. m. y f. Qui recapta. **Receptador.**

RECAPTAMENT. m. RECAPTACIÓ.

RECAPTAR. v. a. RECULLIR. || DESAR. || Obtindre, conseguir demanant.

RECAPTARSE. v. r. REFUGIARSE.

RECAPTE. m. Provisió de qualsevulla cosa pera algún fí. **Recado.** || Provisió de vianda. **Recado.** || Abundor d' alguna cosa. **Recado.**

PORTARSEN LO SEU RECAPTE O 'L SEU BENEIT RECAPTE. fr. *Met. fam.* Portarsen la repreensió o 'l cástich merescut. *Llevar su recado.*

RECAPTE. m. *Ter. ibicench.* Servei pera dir missa. **Recado de decir misa.**

RECAR. v. n. RACAR, DOLDRE, SENTIR.

RECÁRRECH. m. Nova cárrega o aument de cárrega. **Recargo.** || Reproducció de reconvencions. **Recargo.** Acció d' agravar. **Recargo.** || Aument o nou accés de febre. **Recargo.** || El temps que per cástich se fa servir a un soldat. **Recargo.**

RECÁRREGA. f. Cárrega que se afegeix a una altra anterior. **Recarga.**

RECARREGAR. v. a. Tornar a carregar o carregar de nou. **Recargar.** || Afegir cárrega. **Recargar.** || Fer una nova reconvenció. **Recargar.**

RECARREGAT, DA. adj. *Fig.* Excessiu, exagerat. **Recargado.** || Se diu principalment de tota mena de adornos y del estil afectat y plè d' imatges. **Recargado.**

RECASENS. *Geog.* Caseriu del terme de la Pobla de Mafumet, prov. de Tarragona.

RECASSAR o RECAÇAR. v. a. En l'art de la caça se diu de rematar la peça ferida. **Recazar.**

RECAT. m. Modestia, honestetat. **Honestidad. modestia, recato.** || Cautela, reserva. **Recato.** || *Ant.* Secret. **Secreto, recato.**

RECATADAMENT. adv. m. Ab recato. **Recatadamente.** || Ab manya, ab artifici. **Mañosamente, recatadamente, cautelosamente.**

RECATAR. v. a. Amagar lo que no 's vol que 's vegi o que se sápiga. **Recatar.**

RECATALANISACIÓ. f. Acte y efecte de recatalanisar.

RECATALANISAR. v. a. Tornar a catalanisar.

RECATALANISARSE. v. r. Tornarse a catalanisar.

RECATALANISAT, DA. p. p. del verb *recatalanisar.* || Novament devingut catalá.

RECATAR. v. a. Posar tot el cuidado y mirament en la conservació d' una cosa. Mirar y remirar per son bé. **Recatar.**

RECATARSE. v. r. Témer, recelar, recatar, encobrir, ocultar, dissimular. **Cautelarse, recatarse, recelarse, precaverse.**

RECATAT, DA. p. p. **Recatado.** || adj. *Met.* Prudent, remirat, circunspecte. **Mirado, recatado.** || Honest, retirat, modest. **Modesto, recatado, honesto.**

RECATO. m. RECAT.

RECAUDACIÓ. f. Cobrança de tributs o rendes. Recaudación, recaudamiento, recaudo.

RECAUDADOR. m. Qui cobra 'ls tributs o rendes públiques. Recaudador.

RECAUDAMENT. m. *Ant.* RECAUDACIÓ.

RECAUDANÇA. f. RECAUDACIÓ.

RECAUDAR. v. a. Cobrar o recullir capdals o efectes. Colectar, recaudar.

RECAUDAT, DA. p. p. Recaudado.

RECAUDE. m. Cobrança. Recaudo. || *Ant.* RECADO.

RECAURE. v. n. Tornar a caure, especialment en sentit moral. Recaer, reincidir. || Tornar a estar malalt de la meteixa malaltía. Recaer. || Vindre a parar sobre d' un les ventatges o gravaments que tenía un altre. Recaer. || Esdevindre, succeir. Recaer.

RECEBIR. v. a. RECEBRE.

RECEBRE. v. n. REBRE.

RECEL. m. Sospita, cuidado, temor. Sospecha, recelo, recelamiento, cuidado, espina.

AB RECEL. m. adv. Ab temor. *Temerosamente.*

RECELAR. v. a. Sospitar, témer. Recelar, sospechar, temer.

RECELÓS, A. adj. Desconfiat; que sospita y tem. Escaldado, receloso.

RECELOSAMENT. adv. D'una manera recelosa.

RECENDRE. v. a. RECINDIR.

RECENT, adj. Nou, fresch, acabat de fer o de succeir. Reciente. || adv. S'anteposa al particip. Recién.

RECENTAL. s. y adj. Se diu del cabrit de llet o siga del que encara no ha eixit a pasturar. Recental.

RECENTMENT. adv. t. Novament, fa poch. Recientemente.

RECENYIR. v. a. Cenyir una cosa per la segona vegada. Receñir.

RECEPCIÓ. f. L'acte y efecte de rebre. Recepción, recibo, recibimiento. || Admisió d'algún empleu. Recepción.

RECEPCIÓ DE JURAMENT. L'acte de rebrel. *Recepción del juramento.*

RECEPCIÓ DE TESTIMONIS. *For.* Exam judicial de ells pera averiguar la veritat. *Recepcion de testigos.*

RECEPTA. f. Escrit del facultatiu ont hi consten les medecines qu'ha de fer y entregar l'apotecari. Receta. || *Met* Noticia dels ingredients y del modo de fer alguna cosa, com: tinta, etc. Receta. || RECIBO. || *Fam.* El paper que s'envía a algú pera algún pago. Papeleta, esquela. || L'avís o memoria de coses que se demanen. Receta.

RECEPTABLE. m. *Ant.* y

RECEPTACLE. m. y

RECEPTÁCUL. m. El vas o concavitat que reb o pot rebre alguna cosa. Receptáculo. || *Met.* Acullida, amparo. Receptáculo. || Reservatori. Receptáculo, reservatorio. || m. *Bot.* La base ont hi está sentada la flor, o la part d'ont neixen mediata o immediatament els orguens d'una o moltes flors; pot ésser plá, cóncau, cònich, globós, quadrangular, etc., y presentar varis carácters a la seua superficie. Receptáculo.

RECEPTADOR o RECEPTANT. m. Qui recepta. Recetador, receptante. || *Ant.* Qui acull. Acogedor. || De robos o fraus. Receptador, encubridor.

RECEPTAMENT. m. Acció y efecte de receptar.

RECEPTAR. v. a. Prescriure 'l facultatiu lo qu'ha de pendre 'l malalt. Recetar. || *Met.* Demanar alguna cosa per escrit o de paraula. Recetar. || Rebre. Admitir, recibir. || v. r. *Ant.* ACULLIRSE, RECULLIRSE.

RECEPTARI. m. Colecció de receptes. Recetario. || Als hospitals es el llibre en que s'apunta lo que disposa 'l metge pera cada malalt. Recetario. || m. Filferro ont s'hi enfilen les receptes pera que no 's perdin o s'esbarriin. Recetario

RECEPTARSE. v. r. *Ant.* ACULLIRSE.

RECEPTAT, DA. p. p. Recetado. || *Ant.* Acullit, rebut. Admitido, recibido.

RECEPTETA, f. dim. Recetica, recetilla.

RECEPTICIS. m. pl. Bens de qué pot d sposar la moller, sense dependencia del marit. Recepticios.

RECEPTIVITAT. f. *Med.* Aptitut de certs orguens pera rebre 'ls agens morbífichs. Receptividad. || Facultat de rebre impresions. Receptividad.

RECEPTOR. m. Qui reb o recull. Receptor, recetor. || Comissionat pera residencies y diligencies judicials. Receptor. || RECEPTADOR.

RECEPTORÍA. f. *Ant.* Ofici, comissió y oficina del receptor. Receptoría, recetaría. || Acte de donar aculliment al criminós. Receptoria.

RECERCA. f. Averiguació, esbrinament, cerca feta ab afany, busca.

RECERCAMENT. Acció y efecte de recercar.

RECERCAR. Investigar.

RECÉS. m. RASSER.

RECH. m. Vía que 'l pagès obra a la terra per passar l'aigua destinada a regar. Acequia. || REGUERÓ. || Tota obertura fonda y llarga.

RECIALLA. f Reliquia, o sigui vestigi o fragment d'alguna cosa antiga, y en la part moral recort, dolor o defecte que queda d'alguna malaltía o accident. Reliquia.

RECIBIDOR. m. Peça pera rebre. Recibidor, antesala, antecámara.

RECIBIMENT. m. L'acte de rebre al que vé de fora. Recibimiento.

RECIBO. m. L'escrit o resguart que declara haverse rebut alguna cosa. Recibo. || Es per influencia castellana. REBUDA.

RECINDEIXER. v. a. Rescindir.

RECINDIR. v. a. RESCINDIR

RECINJAR. v. a. Cinjar o faixar una persona o cosa per segona volta. Recinchar.

RECINT. adj. RECENT. || m. Espai comprès dins de certs y determinats límits. Recinto.

RECINTE m. y

RECINTO. m. RECINT.

RÈCIPE. *Met. fam.* Veu purament llatina, introduida a la nostra llengua pera denotar disgust o reprensió forta. Récipe.

RECIPIANCLE m. Instrument pera amidar angles. Recipiánculo.

RECIPIENT. adj. Qui reb. Recipiente. || El vas que unit al broch del alambí reb l'aigua que aquest destila. Recipiente. || Campana de crestall pera fer certs experiments. Recipiente.

RECIPROCACIÓ. f. Mutua correspondencia d'una persona o cosa ab un'altra. Reciprocación. || La acció de referirse la significac ó del verb al principi de l'acció. Reciprocación.

RECÍPROCAMENT. adv. m. Mutuament, ab igual correspondencia. Recíprocamente.

RECIPROCAR. v. a. Fer que dues coses se corresponguin l'una ab l'altra mutuament. També s'usa com recíproch. Reciprocar.

RECÍPROCH, CA. adj. Igual en la correspondencia d'un ab altre. Recíproco. || Pronoms quina significació se refereix al subgecte, com són el *se* y *seu*. Recíproco. || *Gram.* S'aplica al verb, quina significació retrocedeix al supòsit o subgecte. Recíproco.

RECIPROCITAT. f. Correspondencia o relació mutua d'unes persones ab altres. Reciprocidad.

RECISIÓ. f. RESCISIÓ.

RECISORI, A. adj. RESCISORI.

RECIT. m. Acció y efecte de recitar. || CONTE

RECITABLE. adj. Que 's pot recitar. **Recitable.**

RECITACIÓ. f. Acte o efecte de recitar. **Recitación.**

RECITADOR, A. m. y f. Qui recita. **Recitador.**

RECITAL. En les obres musicals, òperes, etc., aquella part que se recita en lloch de cantarse. **Recital.**

RECITAR. v. a. CONTAR, REFERIR. || Dir de memoria a guna composició poètica o escrit en prosa. **Recitar.** || *Ant.* Pregar a Deu vocalment. **Rezar.**

RECITAT, DA. p. p. **Recitado.** || m. *Poèt. y mus.* Composició que imita les inflexions y sòns de la narració y diálech en prosa. **Recitado.**

RECITATIU, VA. adj. Estil musich en que 's canta recitant. **Recitativo.**

RECLÁM. m. Acte y efecte de reclamar o clamar per segona vegada. || Eina o xiulet de llauna o de llautó ab que s' imita 'l cant dels aucells. **Reclamo.** || Aucell ensenyat pera atreure 'ls de la seua especie. **Añagazo, reclamo.** || *Met.* Lo que atreu, brinda o convida. **Señuelo, reclamo.** || Entre estampers la dicció o sílaba que 's posava antigament al peu de cada plana y era la meteixa ab que 's començava la següent, y també la senyal de nota al marge. **Reclamo.** || *For. ant.* Segona demanda executiva no haventse conseguit l' obgecte del *clam*, que després se va ometre començantse pêl *reclám*. **Reclamo.**

RECLAMÁ. v. r. *Ter. ibicench.* Queixarse, plányer. **Quejarse, plañer.** || RECLAMAR.

RECLAMABLE. adj. Que pot reclamarse. **Reclamable.**

RECLAMACIÓ. f. L' acte y efecte de reclamar. **Reclamación.**

RECLAMADOR, A. s. Qui reclama. **Reclamador.**

RECLAMAR. v. a. Demanar algú lo seu ab insistencia. || *For.* Clamar per segona o tercera vegada devant dels tribunals. **Reclamar.** || Cridarse 'ls uns als altres els aucells d' una meteixa mena. **Reclamar.**

RECLAMAT, DA. p. p. **Reclamado.**

RECLAMATIU, VA. adj. y

RECLAMATORI, A. adj. Que suposa reclamació. **Reclamatorio.**

RECLAU. m. Ángul, racó, punta o buit que fá alguna cosa perdent la ratlla recta. **Esconce, recodo.**

RECLAVAR. v. a. Assegurar un tauló o altra cosa ab més claus dels que tenía. **Reclavar.**

RECLINACIÓ. f. Acte y efecte de reclinar. **Reclinación.**

RECLINAR. v. a. Inclinar el cap pera descansar. **Reclinar.** || També s' usa com recíproch. **Reclinarse.**

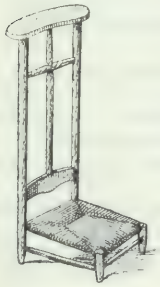

Reclinatori

RECLINARSE. v. r. Decantarse apoiantse en alguna part. **Reclinarse.**

RECLINAT, DA. p. p. **Reclinado.**

RECLINATORI. m. Qualsevulla cosa aproposit pera reclinarse. **Reclinatorio.** || Tauleta estreta ab una tarima al peu pera pregar agenollat. **Oratorio, reclinatorio.**

RECLOGETA. f. dim. RESCLOSETA.

RECLOJA. f. RESCLOSA.

RECLÒS, A. p. p. **Recluso, recluido.** || adj. Tancat, cercat. **Cercado.** || Assilat, pres.

RECLOSA. f. Presa pera traure les aigues dels rius. **Azud, exclusa.** || RESCLOSA.

RECLOSIÓ. f. RECLUSIÓ.

RECLUIR. v. a. RECLOURE.

RECLOURE. v. a. Posar en reclusió. **Encerrar, recluir**

RECLOURES. v. r. Retirarse del bullici, desarse, tancarse a casa o en la soletat.

RECLÚS, A. adj. RECLÒS.

RECLUSIÓ. f. Presó voluntaria o forçada. **Encierro, reclusión.**

RECLUSIU, VA. adj. Que reclou. **Reclusivo.**

RECLUTORI, A. adj. Que reclou. || m. El lloch ont se reclou. **Reclutorio.**

RECLUTA. m. Aument de gent voluntaria pera completar algún cos, particularment de tropa. **Recluta.** || El soldat reclutat. **Recluta.** || Novençá en la milicia. **Recluta.** || QUINTO.

RECLUTADOR, A. s. Qui recluta. **Reclutador.**

RECLUTAMENT. m. Acte y efecte de reclutar. **Reclutamiento.**

RECLUTAR. v. a. Pendre soldats voluntaris. **Enganchar, reclutar.** || Completar l' exèrcit. **Reclutar, reemplazar.** || *Met.* Adquirir, proveirse de lo necessari. **Reclutar.**

RECLUTAT, DA. p. p. **Reclutado.**

RECÓ. m. RACÓ.

RECOBRABLE. adj. Lo que 's pot recobrar. **Recobrable.**

RECOBRAMENT. m. *Ant.* RECOBRO.

RECOBRAR. v. a. Tornar a tindre lo que abans se tenía y s' havía perdut. **Recobrar, recuperar.** || Convaléixer. **Recobrar la salud, convalecerse, recuperarse.**

RECOBRAT, DA. p. p. **Recobrado.**

RECOBRE. m. Recurs, remei. **Socorro.**

RECOBRIR. v. a. *Ant.* Cobrir segona vegada. **Recubrir, volver á cubrir.**

RECOBRO. m. L' acte de tornar a cobrar lo que s' ha perdut o deixat. **Recobro, reintegro, recuperación.**

RECOCIAR. v. a. Cercar ab insistencia, regirar, rebuscar, escometre.

RECOENT. adj. Molt coent o picant.

RECOGITAR. v. n. *Ant.* Reflexionar, pensar ab maduresa moltes vegades sobre un meteix assumpte. **Recapacitar.**

RECOGUT, DA. adj. **Recocido.** || RECUIT.

RECOIG. m. Munt o arreplech de brases apagades o de cagaferros de les fornals. **Tizanera.**

RECOLAR. v. a. Colar un líquit per segona vegada, a fí d' obtenir una major puresa. **Recolar.**

RECOLAT, DA. adj. Colat per segona vegada. **Recolado.**

RECOLECCIÓ. f. Cullita. **Recolección, recopilación.**

RECOLET. m. Relligiós de la reforma de Sant Francesch. **Recoleto.**

RECOLECTAR. v. a. Arreplegar, reunir, captar. **Recolectar.**

RECOLTA. f. COLLITA.

RECOLEIXER. v. a. Recollir, reunir. **Recolectar.**

RECOLZ. m. RECOLZE.

RECOLZADA. f. Angul, revolta. **Esconce, recodo.**

RECOLZADOR. m. Lloch pera recolzarse. **Recodadero.**

RECOLZAMENT. m. Acció y efecte de recolzar. **Recodamiento.**

RECOLZAR. v. n. Descansar sobre 'l colze. **Recodar, apoyar.** || Fer colze un camí, un carrer, un obgecte, etc. **Recodear.**

RECOLZARSE. v. r. Descansar el colze en alguna cosa. **Recodarse, recostarse, apoyarse.**

RECOLZE. m. Torta d' un riu, camí o carrer. **Recodo.**

RECOMANABLE. adj. Apreciable. **Recomendable.**

RECOMANACIÓ. f. La acció de recomanar. **Encomienda, recomendación, encargo.** || Elogi d' algú pera introduirlo a casa d' altre o pera posarlo en relacions ab altre. **Recomendación.** || Qualitat que fa més apreciable alguna cosa. **Recomendación.**

RECOMANACIÓ DE L' ÁNIMA. La súplica de la Iglesia per qui está en l'agonía. *Recomendación del alma.*

RECOMANADA. f. ENCOMENADA.

RECOMANAR. v. a. Encarregar. **Encomendar, recomendar.** || Empenyarse o parlar a favor d' algú. **Recomendar.**

RECOMANAT, DA. p. p. **Recomendado.**

RECOMANATICI, A. adj. Lo que recomana. **Recomendaticio.**

RECOMANATORI, A. adj. Que recomana o serveix pera recomanar. **Recomendatorio.**

RECOMENAR. v. a. y derivats. RECOMANAR.

RECOMPARTIR. v. a. y 'ls seus derivats. **Repartir.**

RECOLL. m. RECULL.

RECOLLDRE. v. a. RECOLLIR.

RECOLLERT, A. adj. RECULLIT.

RECOLLIDA. f. Acció de recollir alguna cosa que circula. **Recogida.** || A les corregudes de toros l' acte de recollir l' animal ab les banyes al cavall o al torejador després d' haverlo llençat en l' aire. **Recogida.**

RECOLLIDAMENT. adv. m. Ab reculliment. **Recogidamente.**

RECOLLIDOR, A. m. y f. Qui recull. **Recogedor.**

RECOLLIMENT. m. ACULLIMENT. || En lo moral, abstracció de tot lo de la terra pera entregarse millor a la contemplació. **Recogimiento.** || *Ant.* REFUGI. || Retiro del comers de la gent. **Recogimiento.** || CULLITA. || RECLUSIÓ.

RECOLLIR. v. a. Arreplegar algunes coses escampades. **Juntar, recoger.** || Desar. **Alzar, recoger, poner en cobro.** || Arreplegar de poch en poch y guardar algunes coses. **Amontonar, recoger, agregar.** || ACULLIR. || Sospendre 'l curs d' alguna cosa. **Recoger.** || Notar, apuntar especies diverses. **Recoger.** || Tancar als boigs y desamparats. **Recoger.** || *Ant. náut.* EMBARCAR.

RECOLLIRSE. v. r. Acollirse a algún lloch. **Acogerse, refugiarse.** || Retirarse a casa. **Retirarse, recogerse.** || En lo moral, abstreure l' esperit de les coses de la terra pera entregarse a la contemplació. **Recogerse.** || Separarse del comers o tracte de la gent. **Recogerse** || Anarsen al llit. **Recogerse.**

RECOLLIT, DA. p. p. **Recogido.**

RECOMBINAR. v. a. y derivats. Combinar per segona o tercera vegada.

RECOMPENSA. f. Compensació, satisfacció o mena de cambi que 's fa d' una cosa ab altra. **Recompensa y sinalagma.** || Gratificació. **Recompensa, retribución, remuneración.** || Premi del travall. **Recompensa.**

RECOMPENSABLE. adj. Lo que 's pot recompensar o és digne de recompensa. **Recompensable.**

RECOMPENSACIÓ. f. Acte y efecte de recompensar. **Recompensación.**

RECOMPENSADOR, A. m. y f. Qui recompensa. **Recompensador.**

RECOMPENSAR. v. a. Satisfer, compensar, remunerar algún benefici o servei. **Premiar, recompensar.** || Pagar el dany ocasionat. **Compensar, resarcir.**

RECOMPENSAT, DA. p. p. **Recompensado.**

RECOMPONDRE. v. a. Compondre de nou, adobar. **Recomponer.**

RECOMPOSABLE. adj. Que 's pot recompondre. **Recomponible.**

RECOMPOSICIÓ. f. Acte y efecte de recompondre. **Recomposición.**

RECOMPOST, A. adj. Que ha sigut adobat de nou. **Recompuesto.**

RECOMPOSTURA. f. Adob que ja no és el primer.

RECOMPTAR. v. a. Tornar a comptar. **Recontar.** || Tornar a referir. **Recontar.** || v. n. *Ant.* REFERIR.

RECOMPTE. m. Según compte. **Recuento.** || L'acte de tornar a referir. **Repetición.**

RECONADA. f. RACONADA.

RECONCENTRABLE. adj. Que 's pot reconcentrar. **Reconcentrable.**

RECONCENTRACIÓ. f. Acte y efecte de reconcentrar. **Reconcentración, reconcentramiento.**

RECONCENTRAR. v. a. Fer acudir al centre. **Reconcentrar.** || Ocultar, dissimular profondament algún sentiment, afecte o passió. **Reconcentrar.**

RECONCENTRARSE. v. a. Acudir al interior del ánim algún afecte. **Reconcentrarse.** || Fixarse al interior del cos algún humor o malaltía. **Reconcentrarse.** || Reunirse tots en un punt determinat. **Reconcentrarse.** || Meditar profondament, recollirse en sí meteix. **Reconcentrarse.**

RECONCENTRAT, DA. p. p. **Reconcentrado.**

RECONCENTRATIU, VA. adj. Que reconcentra.

RECONCILIABLE. adj. Susceptible de reconciliació. **Reconciliable.**

RECONCILIACIÓ. f. Acte y efecte de reconciliar o de reconciliarse. **Reconciliación.** || Renovació de l' amistat que s' havía romput, o unió dels anims lleus que s' havíen desunit. **Conciliación, reconciliación.** || Confessió breu de culpes o dels pecats que s' havíen descuidat de confessar en un altra confessió anterior. **Reconciliación.**

RECONCILIADOR, A. m. y f. Qui reconcilía. **Reconciliador.** || **Pacificador.**

RECONCILIAR. v. a. Restablir la concordia o amistat perduda. **Reconciliar.** || Beneir els llochs sagrats que han estat violats. **Reconciliar.** || Oir una breu confessió de culpes lleus. **Reconciliar.**

RECONCILIARSE. v. r. Confessarse comunament de culpes lleugeres o oblidades en la confessió que s' acaba de fer. **Reconciliarse** || Tornar a ferse amichs dos o més que s' havíen barallat. **Reconciliarse.**

RECONCILIARSE AB LA IGLESIA. fr. Tornar al seu gremi l' apòstata o heretge després d' haver abjurat el seu erro o heretgía. *Reconciliarse con la Iglesia.*

RECONCILIAT, DA. p. p. **Reconciliado.**

RECONCILIATIU, VA. adj. y

RECONCILIATORI, A. adj. Que reconcilia. **Reconciliatorio.**

RECONCOM. m. Recel, desconfiança. **Reconcomio.**

RECÒNDIDAMENT. adv. m. OCULTAMENT.

RECONDIR. v. a. Desar en lloch reservat. **Guardar, archivar, reservar.**

RECÒNDIT, A. adj. Molt amagat, ocult o reservat. **Recóndito.**

RECONDUCCIÓ. f. *For.* Contracte de segón arrendament que se celebra després d' acabat el primer. **Reconducción.**

RECONDUIR. v. a. Tornar a conduír. **Reconducir.** || Repetir el contracte d' arrendament. **Reconducir.**

RECONEGUT, DA. p. p. **Reconocido.** || adj. Qui regoneix el benefici rebut. **Reconocido, agradecido.**

RECONEIXEDOR. adj. Qui reconeix y lo qu' és fácil d' ésser reconegut. **Reconocedor.**

RECONEIXEMENT. m. L' acció de reconéixer. **Reconocimiento.** || Examen, averiguació d' alguna cosa registrantla. **Reconocimiento.** || L' acte d' adonarse d' algú, de coneixel. **Advertencia.** || AGRAIMENT. || Sumissió, subgecció, vassallatge. **Reconocimiento.** || *For.* Declaració judicial ab que' algú fa seu un val o deute. **Reconocimiento.** || Pesquissa que 's fa d' algún seti buscant alguna cosa, pera assegurarse de que no hi há perill. **Reconocimiento.** || Inspecció del cos humá o d' alguna de les seues parts, aixís com també d' una obra pera sapiguer l' estat en que 's troba. **Reconocimiento.**

RECONEIXENÇA. f. Agraiment o mostra de correspondencia per algún benefici rebut. **Reconocimiento.**

RECONÉIXER. v. a. Examinar ab molt de cuidado alguna cosa. **Reconocer.** || Advertir. **Advertir, reconocer.** || Subordinarse, subgectarse al domini o jurisdicció d' algú. **Subordinarse, reconocerse** || Confessar algú la obligació que deu a un altre per medi d' agraiment o remuneració. **Reconocer.** || Compendre, fer judici. **Reconocer.** || Remunerar el servei, el travall, el favor. **Gratificar, reconocer.** || ESCORCOLLAR. || Extendre la vista ab atenció y curiositat. **Deshollinar.** || Registrar ab cuidado pera buscar lo que's desitja. **Reconocer.** || Practicar algún regoneixement de seti, persona, etc. **Reconocer.** || Recordar les fesomies o dist ntiu d' algú a qui 's tenía oblidat. **Reconocer.** || Conéixer a algú per alguna circunstancia. **Reconocer.** || Notar, reparar. **Reconocer.** || Confessar com cosa propia una firma, paper, deute, etc. **Reconocer.** || Declarar per llegitim algún príncep, donar per coneguda una autoritat, una jurisdicció, una llei que 's promulga, etc. **Reconocer.** || Concedir la veritat d' una cosa. **Reconocer.** || REVISAR. || Agrair el favor rebut. **Reconocer.** || r. Confessarse culpable d'algún erro. **Reconocerse.** || Tornar en sí. **Reconocer.** || Conéixerse una materia per lo qu' és. **Reconocer.**

RECONÉIXERSE. v. r. Reduirse a la raó. **Reconocerse.** || PENEDIRSE.

RECONER, A. s. y adj. RACONER, A.

RECONERA. f. RACONERA.

RECONFORT. m. Acció y efecte de reconfortar. **Consuelo.**

RECONFORTADOR, A. m. y f. Qui o lo que reconforta. **Reconfortador.**

RECONFORTAMENT. m Acció de reconfortar.

RECONFORTANT. m. Lo que reconforta, que té virtut pera reconfortar. **Reconfortante.**

RECONFORTAR. v. Confortar molt o seguidament. Donar noves forces al cos o al esperit abatut. **Reconfortar.**

RECONFORTARSE. v. r. Pendre o cobrar noves forces ab aliments o reconfortants.

RECONFORTAT, DA. p. p. y adj. Reforçat moral o materialment. **Reconfortado.**

RECONQUERIMENT. adv. RECONQUISTAMENT.

RECONQUERIR. v. a. Adquirir per segona vegada o adquirir lo que s' havía perdut.

RECONQUERIT, DA. adj. y p. p. Adquirit novament.

RECONQUESTA. f. RECONQUISTA.

RECONQUESTABLE adj. RECONQUISTABLE

RECONQUESTADOR, A. m. y f. RECONQUISTADOR.

RECONQUESTAR v. a. RECONQUISTAR.

RECONQUESTAT, DA. p. p. del verb RECONQUESTAR.

RECONQUISTA. f. Acte y efecte de reconquistar. **Reconquista.**

RECONQUISTADOR, A. m. y f. Qui reconquista. **Reconquistador.**

RECONQUISTAR. v. a. Tornar a conquistar una plaça, provincia o regne després d' haverse perdut. **Reconquistar.**

RECONQUISTAT, DA. p. p. **Reconquistado.**

RECONSAGRAR. v. a. Tornar a consagrar. **Consagrar novament.**

RECONSAGRAT, DA. adj. *Fam.* Se diu de lo que és molt dolent, com: *té un geni reconsagrat; aquesta fusta és reconsagrada de travallar*, etc. **Maldito, perverso.** || *Fig.* Acèrrim, convençut, intransigent, entusiasta, toçut.

RECONSTITUCIÓ. f. Acció y efecte de reconstituir. **Reconstitución.**

RECONSTITUIR. v. a. Constituir novament o per segona vegada lo que ja estava constituit. **Reconstituir.** || Reforçar, donar força y vigor a lo qu' és dèbil o mal constituit. **Reconstituir.** || v. r. **Reconstituirse.**

RECONSTITUIT, DA. p. p. y adj. Constituit de nou o reforçat. **Reconstituido.**

RECONSTITUIENT. adj. Lo que té virtut pera reconstituir. **Reconstituyente.** || Nom que 's dona en farmacia a molts preparats medecinals. **Reconstituyente**

RECONSTRUCCIÓ. f. Acte y efecte de reconstruir. **Reconstrucción.**

RECONSTRUCTIU, VA. adj. Lo que reconstrueix. **Reconstructivo.**

RECONSTRUCTOR, A. m. y f. Qui reconstrueix. **Reconstructor.**

RECONSTRUIBLE. adj. Susceptible d' ésser reconstruit o de reconstruirse. **Reconstruible.**

RECONSTRUIR. v. a. Tornar a construir. **Reconstruir, reedificar.**

RECONT. m. *Ant.* RELACIÓ, 1.

RECONTAR. v. a. RECOMPTAR. || Contar per segona vegada un fet o cosa que ha passat o se suposa. **Recontar.**

RECONTE. m. RECONT.

RECONTENT, A. adj. Molt content. **Recontento.**

RECONVALEIXENÇA. f. Acte de reconvaléixer. **Reconvalecencia.**

RECONVALÉIXER. v. a. Tornar a recobrar la salut perduda. **Reconvalecer.**

RECONVALESCUT, DA. p. p. **Reconvalecido.**

RECONVENCIÓ. f. Cárrech que 's fa a algú valentse del seu propi fet o de la seua propia paraula. **Reconvención.** || *For.* Acció de demanar contra aquell que primer demanava. **Reconvención.**

RECONVENIR. v. a. y

RECONVINDRE. v. a. Fer cárrechs a algú per lo meteix qu' ell ha dit o ha fet. **Reconvenir.** || *For.* Demanar en judici contra qui primer demanava. **Reconvenir.**

RECONVINDRE EN EL SEU PROPI FOR. fr. *For.* Citar a algú pera que compareixi a judici devant del jutge o tribunal particular a qui está subgecte pêl for o privilegi que disfruta. *Reconvenir en su fuero.*

RECONVINGUT, DA. p. p. **Reconvenido.**

RECOPILACIÓ. f. Compendi, resúm. **Recopilación, resumen, recapitulación, epílogo.** || Colecció. **Colecc ón, recopilación.**

RECOPILADOR, A. m. y f. Qui recopila. **Recopilador.**

RECOPILAR. v. a. Resumir lo més essencial d' una cosa. **Compilar, recopilar, recapitular, sumar, resumir, compendiar, epilogar** || Reunir diferentes coses o tractats; s' aplica generalment a les lleis. **Recopilar.**

RECOPILAT, DA. p. p. **Recopilado.**

RECOQUÍ, NA. adj. Més que coquí, molt coquí o avar.

RECOQUILLAMENT. m. *Ter.* ENTORTOLLIGAMENT.

RECOQUILLAR. v. a. *Ter.* ENTORTOLLIGAR.

RECOQUILLAT. p. p. *Ter.* ENTORTOLLIGAT.

RECORDABLE. adj. Digne de recort o que pot recordarse. **Recordable.**

RECORDACIÓ. f. *Ant.* Acte de fer memoria d' alguna cosa. **Recordación.**

RECORDADOR, A. m. y f. Qui recorda. **Recordador.**

RECORDANÇA. f. RECORT. Acció y efecte de recordar. Memoria. **Memoria, recuerdo, recordación.**

RECORDAR. v. a. Excitar a algú pera que tingui presenta alguna cosa que ha promès o de la que s' ha encarregat. **Recordar.** || Fer present a algú lo qu' ha sabut. **Acordar, recordar, sugerir.** || Recordarse. **Acordarse, memorar, rememorar.**

RECORDARSE. v. r. Tornar a la memoria lo que s' havía oblidat. **Acordarse, recordarse, recordar, hacer memoria.**

RECORDAR LO PASSAT. fr. Fer vindre a la memoria lo qu' estava oblidat. *Desenterrar.*

TE 'N RECORDARÁS O TE N' HAS DE RECORDAR. *Expr.* Ab que 's significa amenaça. *Te acordarás de mí; ya vendrás al pagadero; ya verás quién es Calleja.*

RECORDAT, DA. p. p. **Acordado, recordado.**

RECORDATIU, VA. adj. Allò que pot fer memoria d' alguna cosa. **Recordativo.**

RECORDATORI. m. Lo que recorda o fa memoria. Lo que recorda o pot recordar. Avui s' aplica més especialment a una targeteta que 's dona als concorrents a les misses pél bé d' algún difunt, en que s' hi fa constar el nom y altres particularitats d' aquest. **Recordatorio.**

RECORREGUT, DA. p. p. **Recorrido.**

RECÓRRER. v. a. Demanar favor. **Recurrir.** || Demanar justicia. **Recurrir.** || Valdres d' alguna persona o cosa pera qualsevol fí. **Valerse, recurrir; echar mano de.** || Entre estampers recompondre les planes per haverse deixat alguna cláusula. **Recorrer.** || Adobar. **Recorrer.** || Mirar ab cuidado. **Examinar, recorrer.** || Córrer una extensió determinada de vía. **Recorrer.**

RECORS. m. *Ant.* **Recurs.** || Resolució d' una junta o d' un senat. **Acuerdo.**

RECÓS. m. RECURS.

RECORT. m. Memoria o recordació que's fa o avís que 's dona d' alguna cosa passada. **Recuerdo, recordación, mención.**

RECOSIDA. f. Acció de recosir.

RECOSIR. v. a. Cosir per segona vegada o cosir més fort de lo que ja estava cosit.

RECOSTA. f. Pendent o declivi d' una montanya. **Recuesto.** || Costa molt fadigosa de pujar. **Reventón, repecho.** || LLONZA, XULLA, COSTELLA.

RECOSTADOR, A. m. y f. Lloch pera recostarse.

RECOSTAMENT. m. L' acció y efecte de recostarse.

RECOSTAR. v. a. y

RECOSTARSE. v. r. Arrimarse, repenjarse, inclinarse sobre algún apoi pera descansar. **Recostarse.**

RECOSTAT, DA. p. p. Arrimat, inclinat sobre un apoi. **Recostado.**

RECOURE. v. a. Tornar a coure o coure massa alguna cosa. També s' usa com recíproch. **Recocer y bizcochar,** parlant del pá. || Se diu també dels metalls pera ferlos més manejables ab el foch. **Recocer.** || Escalfar el ferro o altre metall a fí d' estovarlo.

RECOVA. f. Cova o mural per preservar del aire, de la pluja, etc. **Recueva, recova.** || Compra d' ous o avirams que les gallinaires fan pél s poblets y masíes. **Recova.**

RECOVAR. v. a. Anar les gallinaires pél s poblets y masíes a fer compra d'aviram y ous pera vèndrels al mercat. **Recovar.**

RECOVER, A. m. y f. Qui fa la recova o siga qui va a comprar aviram y ous pél s poblets y masíes. **Recovero.**

RECÒVECH. m. Recolze d' un carreró sense sortida. **Recoveco.** || *Fig.* Artifici, engany pera lograr lo que 's desitja. **Recoveco.**

RECREACIÓ. f. Diversió pera alívi del travall, especialment si té lloch al camp. **Recreación.** || Divertiment. **Recreación, recreo, huelga, refocilación.**

RECREADAMENT. adv. m. Ab recreu. **Recreadamente.**

RECREADOR, A. s. Qui recrea. **Recreador.**

RECREAR. v. a. Alegrar, divertir, donar gust. **Recrear, refocilar.** || Reforçar. També s' usa com recíproch. **Recrearse.**

RECREARSE. v. r. Divertirse, gaudir. Disfrutar. **Recrearse.**

RECREAT, DA. p. p. **Recreado.**

RECREATIU, VA. adj. Lo que recrea o pot recrear. **Recreativo.**

RECREATIVAMENT. adv. m. Ab recreu. **Recreativamente.**

RECREGUT, DA. adj. *Fam.* Molt cregut. **Recreído.**

RECREIXEMENT. m. *Ant.* Aument. **Acrecentación, recrecimiento.**

RECREIXENÇA. f. **Recrecimiento.**

RECRÉIXER. v. n. Aumentar. **Recrecer.**

RECREMADURA. f. Acció y efecte de recremar.

RECREMAMENT. m. Acció y efecte de recremarse. **Resquemazón, resquemo.**

RECREMAR. v. a. Tornar a cremar, torrar maça alguna cosa. **Requemar.** || Treure'l such de les plantes fentleshi perdre la verdor. **Requemar.** || Encendre, enardir la sanch y 'ls humors del cos. **Requemar.**

RECREMARSE. v. r. Socarrarse les viandes a la caçola per falta de such, o assecarse 'ls sembrats per massa calor. **Asurarse.** || Inquietarse, enrabiarse, consumirse per algún succés contrari. **Asurarse.** || No poguer explicar lo qu'algú sent interiorment. **Requemarse.**

RECREMAT, DA. p. p. **Requemado.** || Color moreno de la cara causat per l' ardor del sol. **Curtido.** || Molt cremat o enfadat.

RECREMATIU, VA. adj. Lo que recrema. **Requemante.** || *Med.* Picant, aspre. **Resquemante.**

RECREMENT. m. Residuu estancat d'un humor a alguna part del cos. **Recremento.**

RECRESCUT, DA. p. p. **Recrecido.**

RECREU. m. Diversió, delicia. **Recreo.** || Lloch pera recrearse. **Recreo.**

RECREUADA. f. *Ant.* RECAIGUDA.

RECREUADES. f. pl. *Blas.* Epítet de les creus que 'n tenen d' altres als braços. **Recrucetadas.**

RECRIAR. v. a. Engreixar o posar bons als animals o a les persones a força d'aliments. **Recriar.** || RECREAR.

RECRIMINABLE. adj. Que és mereixedor de recriminació. **Recriminable.**

RECRIMINACIÓ. f. Acusació del acusat contra qui l' acusa. **Recriminación.**

RECRIMINADOR, A. s. Qui recrimina. **Recriminador.**

RECRIMINAR. v. a. Acusar al acusador. **Recriminar.**

RECRIMINAT, DA. p. p. **Recriminado.**

RECRIMINATORI, A. adj. Que recrimina. **Recriminatorio.**

RECRUAMENT. m. Acció y efecte de recruar. **Recrudecimiento.** || *Med.* Reacció d' una malaitia que era ja mitg curada. **Recrudecimiento.**

RECRUAR. v. n. *Ant.* RECAURE.

RECRUTA. m. RECLUTA.

RECRUTABLE. adj. RECLUTABLE.

RECRUTADOR, A. m. y f. RECLUTADOR.

RECRUTAMENT. m. RECLUTAMENT.

RECRUTAR. v. a. RECLUTAR.

RECTAL. adj. *Anat.* Epítet de la vena hemorroidal internal. **Rectal.**

RECTAMENT. adv. m. Dretament; ab rectitut y justicia. **Rectamente.**

RECTÁNGUL. m. *Geom.* Figura d' un o més ánguls rectes. **Rectángulo.** || Paralelogram que té tots els ánguls rectes y 'ls costats oposats iguals. **Rectángulo.**

RECTANGULAR. adj. Lo que té 'ls ánguls rectes. **Rectangular, rectángulo.**

RECTE, A. adj. Dret, lo que no 's decanta a un costat ni a altre. **Derecho, recto, seguido.** || Just, rígit. **Justo, recto, íntegro, ajustado.** || Dret, seguit. **Derecho, seguido, en derechura.** || S' aplica a l' ángul que forma una ratlla recta caient perpendicularment sobre un' altra. **Recto.** || *Met.* En la genealogía, se diu del grau o descendencia principal de pares a fills, ascendents o descendents. **Recto.** || Costarut, molt pendent. **Derecho, recto, pino, inhiesto.** || *Opt.* DIRECTE. || *Gram.* Dit del diminutiu respecte dels demés casos. **Recto.** || *Anat.* El budell culer. **Recto.**

RECTEURETRAL. adj. *Med.* Pertanyent al recte y a la uretra. **Rectouretral.**

RECTEVAGINAL. adj. *Med.* Pertanyent al recte y a la vagina. **Rectovaginal.**

RECTEVEXIGAL. adj. *Med.* Pertanyent al recte y a la bu eta. **Rectovejigal.**

RECTIFICACIÓ. f. Acte y efecte de rectificar. **Rectificación.**

RECTIFICAR. v. a. Donar a alguna cosa la perfecció que deu tindre. **Rectificar.** || Comprobar, confirmar. **Rectificar.** || *Quim.* Purificar els líquits. **Depurar, rectificar.** || Adreçar alguna paret, etc. **Rectificar.** || Mod ficar el concepte que ja s' ha dit. **Rectificarse.** || *Esg.* ADREÇARSE.

RECTIFICARSE. v. r. Desmentir o esmenar els conceptes que un havía dit o escrit ab anterioritat. **Rectificarse.**

RECTIFICAT, DA. p. p. **Rectificado.**

RECTIFICATIU, VA. adj. y m. Lo que rectifica o té virtut de rectificar. **Rectificativo.**

RECTILINI, A. adj. Compost de ratlles rectes o que segueix una recta. **Rectilíneo.**

RECTITUT. f. Qualitat de lo recte. **Rectitud.** || Exactitut de les operacions. **Rectitud.** || Coneixement práctich de lo que devem fer. **Rectitud.** || La distancía més curta entre dos punts. **Rectitud.**

RECTÔMETRE. m. *Mecán.* Plegador mecánich inventat per Meunier y Wesserling, que al ensemps plega y mideix exactament les teles a les fábriques de teixits. **Rectómetro.**

RECTOR. m. El qui regeix o governa. **Rector, párroco, cura.** || Superior d' alguna comunitat o colegi. **Rector.** || Qui governa una universitat. **Rector.**

ENTRE 'L RECTOR Y L' ESCOLÁ DIUEN LA MISSA. *Ref.* Denota que 'ls d' unes meteixes inclinacions o costums regularment sempre s' avenen. *De corsario á corsario no se pierden sino los barriles; cual más cual menos, toda la luna es pelos.*

EL RECTOR NO 'S RECORDA DE QUAN ERA ESCOLÁ. *Ref.* Que reprèn als que, havent estat elevats a algún empleu, o no fan cas dels de la seua antigua esfera o castiguen y reprenen ab rigor les faltes qu' ells cometíen y deuríen dissimular. *No se acuerda el cura de cuando fué sacristán; con las glorias se olvidan las memorias; cuando el villano está rico no tiene pariente ni amigo, ó cuando está en el mulo no conoce á Dios ni al mundo; panadera érades antes, aunque ahora tenéis guantes; no se acuerda la suegra que fué nuera.*

SENYOR RECTOR ¿VOL FIGUES?, TAMBÉ LES HEM DE DONAR AL PORCH. *Loc. fam.* Ab que 's moteja als qui sols donen lo que no poden aprofitar. *El abad de Bamba lo que no puede comer dalo por su alma; pascua de antruejo, pascua bona, cuanto sobra á mi señora tanto dona; pascua de flores, pascua mala, cuanto sobra á mi señora tanto guarda.*

RECTORAL. adj. Pertanyent al rector. **Rectoral.**

RECTORAR. v. n. Arribar a ésser rector. **Rectorar.**

RECTORAT. m. El cárrech de rector y'l temps que dura. **Rectorado, rectoría.**

RECTORÍA. f. Empleu y jurisdicció del rector. **Rectoría.** || La casa del rector. **Rectoría.** || RECTORAT.

RECTORÍA. *Geog.* Veinat de Banyuls de la Maresma, depart. dels Pirineus Orientals.

RECUA. f. *Ant.* RÈCULA.

RECUATGE. m. Tribut que 's pagava pêl tránzit de les rècules. **Recuaje.**

RECUDIDA. f. REBOT.

RECUDINA. *Ter. aranès.* REBOST.

RECUDIR. v. n. REBOTRE, 1.

RECUÍ. v. a. *Ter. ibicench.* Recullir. **Recojer.**

RECUIT, A. adj. Cuit per segona vegada o molt cuit. **Ojaldro, recocido.** || MATÓ.

RECUITA. f. Acció de coure per segona vegada alguna cosa. Se diu de destilar els alcofolls, brises, etcètera.

RÈCULA. m. Colla d' animals de cárrega o de tragí. **Recua.** || *Met.* Conjunt de moltes coses que van les unes derrera de les altres per llur ordre. **Retahila.**

RECULADA. f. L' acció de recular. **Reculada.** || RETIRADA. || L' acció de tornar l' aigua enderrera per trobar impediment en el seu curs. **Coz.**

RECULADOR, A. adj. Qui recula o lo que recula. **Reculador.**

RECULAMENT. v. *Ant.* RECULADA, 1. || TRIGANÇA.

RECULAR. v. n. Anar a recules. **Recular, andar hacia atrás ó á reculones ó como los cangrejos.** || Tornar enderrera. **Retirarse, retroceder, volver atrás, recular, cejar.** || RETIRAR. || Tornar enderrera els cotxes, etc. **Cejar, ciar.** || Retrocedir per la violencia, com les peces de l' artillería. **Cejar, recular.** || RETRIGAR. || *Met.* Desistir d' algún empenyo, cedir del seu dictamen. **Cejar, ciar, recular.** || Tornar enderrera les aigües. **Refluir, retrocedir.** || Empobrirse, anarse perdent un patrimoni per no sapíguerlo governar, etc. **Atrasar.** || La operació de podar regularment una vinya espodaçada.

RECULAT, DA. adj. Atrassat, antich, parlant del temps. **Lejano.**

RECULES (Anar o caminar a). fr. **Anar cul arreres. Andar hacia atrás, á reculones.**

RECULONS (Anar a). *Loc.* RECULES.

RECULL. m. Acció y efecte de recollir. **Recogimiento.** || m. Porció d' alguna cosa recollida, com un recull de contes o cançons populars. **Manojo, antología.**

RECULLIR. v. a. y derivats. RECOLLIR.

RECUPERABLE. adj. Lo que 's pot recobrar. **Recuperable, recobrable.**

RECUPERACIÓ. f. L' acte y efecte de recobrar. **Recuperación.** || RESTAURACIÓ.

RECUPERADOR, A. m. y f. Qui recupera o recobra. Recuperador.

RECUPERAR. v. a. Tornar a tindre alguna cosa que ja s' havía tingut abans. **Recuperar, recobrar.** || Rescabalar lo perdut. **Recuperar.**

RECUPERARSE. v. r. Restaurarse, reforçarse, repararse. **Recuperarse.**

RECUPERAT, DA. p. p. **Recuperado.**

RECUPERATIU, VA. adj. Lo que recupera o té virtut de recuperar. **Recuperativo.**

RECURA. f. Eina de ferro dentat ab talls als costats y mánech en forma de ganivet, de que usen els pintaires pera fer lès púes a les pintes y aclarirles. **Recura.**

RECURAR. v. a. *Art. y of.* Fer o aclarar les púes d' una pinta. **Recurar.**

RECURS. m. L' acció y efecte de recórrer. **Recurso.** || Medi. **Medio, recurso, arbitrio.** || *For.* L' acció que queda a la persona condempnada en judici pera poguer recórrer a un altre tribunal. **Recurso.**

RECURS DE CASSACIÓ. Lo que 's dona contra les sentencies dels tribunals superiors en els casos marcats per la llei d' Enjudiciament. *Recurso de casación.*

RECURS DE FORÇA: FORÇA, 11.

RECUSABLE, adj. Que pot ésser recusat. **Recusable.**

RECUSACIÓ. f. L' acte y efecte de recusar. **Recusación.**

RECUSADOR, A. s. Qui recusa. **Recusativo.**

RECUSAR. v. a. Refusar, no volguer admetre alguna cosa. **Recusar, rehusar.** || *For.* Posar excepció al jutge o a algún altre empleat de justicia pera que no entengui en la causa. **Recusar.**

RECUSAT, DA. p. p. **Recusado.**

RECUSIR. v. a. RECOSIR

RECUSIT, DA. p. p. RECOSIT.

RECUYT, A. p. p. RECUIT.

RED. m. RET.

REDACCIÓ. f. Acció y efecte de redactar. **Redacción.** || El lloch ont se redacta. S' aplica generalment a aquell ont s' hi redacten els diaris. **Redacción.**

REDACTAR. v. a. Posar per ordre y per escrit autes, actes, providencies, noticies, avisos, etc. **Redactar.** || Escriure qualsevulla obra, periòdich, article, etcètera. **Redactar.**

REDACTAT, DA. p. p. **Redactado.**

REDACTOR, A. s. Qui redacta. **Redactor.** || El colaborador d' una obra literaria o científica. **Redactor.** || Membre d' una redacció.

REDALL. *Ter. aranès.* Erba de la segona tallada.

REDARGUCIÓ. f. L'acció de redargüir. **Redargución.** || Argument que 's torna contra 'l que l' ha fet. **Redargución.**

REDARGÜIBLE. adj. Susceptible de redargüirse. **Redargüible.**

REDARGÜIDOR, A. s. Qui redargüeix. **Redargüidor.**

REDARGÜIR. v. a. Convertir l' argument contra qui 'l posa. **Redargüir.** || Convèncer o confondre al contrari ab les seues meteixes proposicions. **Redargüir.**

REDARGÜIT, DA. p. p. **Redargüido.**

REDEDOR. m. Contorn o voltant d' una cosa. **Rededor.** || REDÓS.

REDDIR. v. a. Tornar l' amo el terreno establert. **Devolver.**

RÈDDIT. m. y 'ls seus derivats. RÈDIT.

REDELMAR. v. a. Tornar a delmar, cobrar el redelme. **Rediezmar.**

REDELME. m. La novena part del delme, o qualsevulla porció ademés d' ell. **Rediezmo.**

REDELMER, A. adj. **Redelmador.** || Lo pertanyent al redelme. **Rediezmero.**

REDELL. m. *Mar.* Quaderna ont comencen els prims de popa y proa. **Redel.**

REDEMENÇA. f. REMENÇA. || REDEMPCIÓ.

REDEMIR. v. a. REDIMIR.

REDEMIT, DA. adj. REDIMIT.

REDEMPCIÓ. f. Acte y efecte de redimir. **Redención.** || Recobro de la llibertat perduda. **Redención.** || *Met.* Alivi, socorro, remei que 's dona a algú. **Redención.** || Per antonomasia, la que Jesucrist va fer del gènero humá ab la seua passió y mort. **Redención.** || Rescat o preu d' un captiu. **Redención.** || Extinció d' un cens. **Redención.**

REDEMPT, A. adj. y s. **Redimido, redento.**

REDEMPTE, A. adj. REDEMPT.

REDEMPTOR. m. Qui ridimeix. **Redentor.** || Per antonomasia, Crist Senyor Nostre. **Redentor.** || Religiós mercenari y trinitari anomenat aixís per causa del seu estatut. **Redentor.**

REDENCIÓ. f. REDEMPCIÓ.

REDENTOR. m. REDEMPTOR.

REDIASTRE. m. Exclamació. **¡Rediantre!** || Rediastre d' home, de casa, etc. **Rediantre de hombre, de casa, etc.**

REDIBICIÓ. f. *For.* Nulitat de la venda d' alguna cosa. **Redhibición.**

REDIBITORI, A. adj. *For.* Epítet de l' acció que competeix al comprador pera desfer la venda, per no haver lo venedor manifestat algún dany de la cosa. **Redhibitorio.**

REDIFICAR. v. a. REEDIFICAR.

REDIMIBLE. adj. Lo que 's pot redimir. **Redimible.**

REDIMIR. v. a. Rescatar, treure d' esclavitut. **Redimir.** || Socórrer, treure d' algún perill. **Redimir.** || Comprar algú lo qu' havía venut o posseit per qualsevol títol. **Redimir.** || Lliurarse d' alguna obligació per certa quantitat. **Red mir.**

REDING (Teodor). *Biog.* General suiç que va posar la seua espasa al servei d' Espanya als començos de la guerra de la Independencia, y va vindre a Catalunya, pera la reorganisació del exèrcit a les derreríes del any 1808. A la nostra terra y d' acort ab la junta de defensa, tenía ben disposta la reunió de les forces de miquelets y de tropes regulars, quan els francesos li presentaren oberta lluita al camp de Tarragona. En Reding, de reconeguda ardidesa, va concentrar a Valls el seu exèrcit y allí va lliurarse l' acció del Pont de Goy, que va perdre heroicament, puig tan greus ferides va rebre el capdill de les nostres tropes, que va morir al cap de pochs díes a Tarragona, al any 1809 ont foren enterrades les seues despulles, aixecantli un monument funerari al fossar d' aquella ciutat.

REDINGOT. m. Mena de capot que ajusta un xich al cos y té les mánegues amples. **Redingote.**

REDIR v. a. Tornar a dir. || RETRE.

RÈDIT. m. Renda, utilitat o benefici que produeix algún capdal. **Rédito, renta.** || *Ant.* Tornada, regrès. **Vuelta, regreso.**

REDITA. f. *Ant.* Repetició de lo dit. **Redición.**

REDITUABLE. adj. Que dona o pot donar utilitat o benefici. **Redituable.**

REDITUAMENT. m. Fet de redituar. **Redituamiento.**

REDITUAR. v. a. Produir rèdits. **Redituar.**

REDITUAT, DA. p. p. **Redituado.**

REDÓ, NA. adj. p. u. RODÓ.

REDÓ DE COLOMÉS (Estany). *Hidrog.* || —DE VIELLA (ESTANY). || —DE VILAMÓS (ESTANY). Noms que 's donen a altres tants estanys per la llur forma y situació en la Vall d' Arán.

REDOBLANT. m. Timbal llargarut que s'usa pera acompanyar la musica militar. **Redoblante.** || Lo musich que toca aqueix instrument. **Redoblante.**

REDOBLAR. v. a. Doblar, duplicar. **Redoblar.** || REBLAR || Tornar a doblegar. **Redoblegar.** || *Mil.* Tocar redobles ab lo timbal. **Redoblar.**

REDOBLAT, DA. p. p. **Redoblado.**

REDOBLE. m. Repetició accelerada de cop de timbal. **Redoble.** || Repetició continuada d' un meteix cop. **Redoble.**

REDOBLEGAMENT. m. Acció y efecte de redoblegar. **Redoblegamiento**

REDOBLEGAR. v. a. Tornar a doblegar. **Redoblegar.**

REDOL. m. *Ter. ibicench.* Figura redona. **Figura circular.**

REDOLDRE. v. n. Doldre molt la pèrdua d' una cosa.

REDOLAR. v. a. RODOLAR.

REDOLÍ. m. RODOLÍ. || Colecció d' estampetes, generalment de quaranta vuit, ab que hi juguen els nens. **Aleluyas.**

REDOLONS. m. adv. RODOLONS.

REDOLOR. m. Dolor molt fort. **Dolor intenso.**

REDÓN (Pich). *Orog.* Puig de 2,678 metres d' altitut, entre les valls de Carançá y de Prats de Balaguer, al S.E. de Fontpedrosa, antich Conflent, departament dels Pirineus Orientals.

REDONIDES. f. pl. *Blas.* Nom de les peces rodones. **Redondeadas.**

REDONDILLA. f. QUARTETA.

REDOLTA. f. La sarment del cep y la de qualsevol altra planta sarmentosa. **Sarmiento.**

REDORT. m. *Ter.* ROSCA, TORTELLA.

REDORTA (Riera de la). *Hidrog.* Neix a la Redorta, terme de Sant Pere de Torelló, prov. de Barcelona; passa pèl terme de Sant Vicens de Torelló y desaigua dins del meteix a la vora del Ges.

REDORTA. f. REDOLTA.

REDÓS. m. Rededor o voltans d' una cosa. || RASSER. || Indret de la costa ont el barcos s'hi poden resguardar contra certs vents. **Redoso.**

REDOVÁN. *Geog.* Poble de la prov. d' Alacant, bisb. y part. jud. d' Oriola; és a la vora del riu Segura y té 1,665 hab.

REDRAR. v. a. ARREDRAR.

REDRE. v. a. *Ant.* TORNAR. || RETRE.

REDRÈÇ. m. Acció y efecte de redreçar y de redreçarse. || REFORMA.

REDREÇAMENT. m. Acte y efecte de redreçar y de redreçarse.

REDREÇAR. v. a. ADREÇAR. || Fer tornar dret lo que era tort. || REFORMAR.

REDREÇARSE. v. r. Pendre forma dreta una cosa torta. **Enderezarse.** || *Met.* Posarse enèrgica la persona reclamant els seus drets. **Erguirse.**

REDREÇAT, DA. p. p. **Reformado, enderezado.** || **Erguido.**

REDREIG. m. REBROTIMS.

REDUCCIÓ. f. Acte y efecte de reduir. **Reducción.** || Mutació d' una cosa en altra equivalent. **Reducción.** || Cambi d' una moneda per altra. **Reducción** || Conversió d' un cos als seus primers princ pis o parts menudes. **Reducción.** || Resolució d' un cos dur a substancia líquida. **Resolución, reducción.** || Persuassió pera atraure a algú. **Resolución.** || Equivalencia d' una quantitat d' una especie ab un' altra distinta. **Reducción.** || Subgecció d' algún regne o provincia per medi de les armes. **Reducción.** || Conversió dels infidels a la religió catòlica, y dels pecadors a la esmena. **Reducción.** || *Lóg.* Conversió de un silogisme imperfet o perfet. **Reducción.** || *Quim.* Separació d' un cos dels altres ab qu' está combinat a fi de que quedi pur del tot. **Reducción.**

REDUCTE. m. Obra de campanya enterament tancada, que generalment consta de parapet y d' una o més banquetes. **Reducto.**

REDUEIXER. v. a. y derivats. **Reduir.**

REDUHIR. v. a. REDUIR.

REDUIBLE. adj. Lo que 's pot reduir. **Reducible.**

REDUIDOR, A. s. y adj. Qui o lo que redueix. **Reducidor.** || Lo que pot reduirse. **Reducible.**

REDUIMENT. m. REDUCCIÓ.

REDUIR. v. a. Mudar una cosa en una altra d'equivalent. **Reducir.** || Tornar una cosa al estat que tenia o al lloch que ocupava. **Reducir.** || Disminuir, minvar. **Minorar, reducir, estrechar, angostar, enangostar, contraer, ceñir, menoscabar.** || Resumir. **Compendiar, reducir, recapitular, epilogar, resumir.** || Plegar una cosa posant ab ordre una part de ella demunt d' un altra. **Doblar.** || Convertir, resoldre un cos en parts petites o en altres substancies. **Reducir, resolver.** || Compendre, incloure baix de cert número o quantitat. **Reducir.** || Subgectar, fer tornar als rebeldes a la obediencia. **Reducir.** || Atreure ab persuassions. **Reducir.** || Obligar. **Reducir.** || *Arit.* Convertir un número en un altre, com un enter a trencats o quebrats. **Reducir.** || *Pint.* Fer una figura ra o dissenyo més petit ab les meteixes proporcions que tenía en gran. **Reducir.** || *Ret.* Convertir un silogisme imperfet en perfet. **Convertir, reducir.** || Fer abraçar als infidels la religió catòlica o induir als pecadors a la esmena. **Reducir.** || Reduir a certs capítols. **Reducir.** || *Quim.* Descompondre un cos en els seus principis o elements. **Reducir.**

REDUIRSE. v. Disminuirse, minvar. **Menguar, reducirse.** || Veures obligat a alguna cosa. **Reducirse.** || Moderarse en lo modo de portarse o de viure. **Reducirse.** || Incloure baix de cert número o quantitat. **Reducirse.** || Consistir, tindre, vindre a parar, com: tots els manaments de la llei de Deu se *reduexen* a amar a Deu y al pròxim. **Dirigirse, reducirse, resolverse.** || Desvaneixerse, dissiparse, com: *reduirse* a fum, a pols, etc. **Convertirse, resolverse.** || Limitarse. **Concretarse.**

REDUIT, DA. p. p. y adj. Petit. **Reducido.**

REDUNDANCIA. f. Excés, massa abundor. **Redundancia.** || Superfluitat de paraules en un discurs o escrit. **Redundancia.**

AB REDUNDANCIA. adv. m. Ab superfluitat, ab excés. *Redundantemente.*

REDUNDANT. p. a. Lo que redunda. **Redundante.**

REDUNDANTMENT. adv. m. Ab redundancia. **Redundantemente.**

REDUNDAR. v. n. Resultar en benefici o dany de altre. **Redundar, resultar.** || Superabundar. **Redundar.**

REDUPLICACIÓ. f. Repetició d'una meteixa cosa. **Reduplicación.** || *Ret.* Repetició d' una paraula, com: *no no, pa pa, vi vi.* **Reduplicación.** || f. Figura d' estil que consisteix en repetir consecutivament al meteix membre d' una frase certes paraules d' un interès marcat. **Reduplicación.**

REDUPLICAR. v. a. REDOBLAR. || Repetir seguidament una meteixa cosa. **Reduplicar.**

REDUPLICAT, DA. p. p. **Reduplicado.**

REEBEDOR. m. *Ant.* REBEDOR.

REEBENT. m. *Ant.* Qui reb. **Recibidor.** || REBENT.

REEBRE. v. a. *Ant.* REBRE.

REECH. m. *Ant.* RICH.

REEDIFICABLE. adj. Lo que pot reedificarse. **Reedificable.**

REEDIFICACIÓ. f. L'acte y efecte de reedificar. Reedificación.

REEDIFICADOR, A. m. y f. Qui reedifica. **Reedificador.**

REEDIFICAR. v. a. Edificar de nou lo que ha caigut o s' ha arrunat. **Reedificar.**

REEDIFICAT, DA. p. p. **Reedificado.**

REEIXIR. v. a. Eixir bé alguna cosa. **Tener buen éxito, salir bien.**

REEIXIT, DA. p. p. y adj. Que ha tingut èxit. **De buen éxito.**

REELECCIÓ. f. Acte y efecte de reelegir. **Reelección.**

REELECTOR, A. m. y f. Qui té 'l dret de reelegir. **Reelector.**

REELEGIBLE. adj. Susceptible de ser reelegit. **Reelegible.**

REELEGIR. v. a. Tornar a elegir. **Reelegir.**

REELEGIT, DA. p. p. Elegit per segona vegada. **Reelegido, reelecto.**

REEMBARCAR. v. a. *Mar.* Tornar a embarcar lo que s' havía desembarcat. **Reembarcar.** || També se usa com recíproch. **Reembarcarse.**

REEMBARCH. m. *Mar.* Acte y efecte de reembarcar. **Reembarco.** || *Juris.* Confirmació d' embarch o sigui embargar de nou. **Reembargo.**

REEMBARGAR. v. a. Tornar a embargar. **Reembargar.**

REEMBORS. m. REEMBÓS.

REEMBORSABLE. m. REEMBOSSABLE.

REEMBORSADOR, A. m. y f. REEMBOSSADOR.

REEMBORSAMENT. m. REEMBOSSAMENT.

REEMBORSAR. v. a. REEMBOSSAR.

REEMBORSAT, DA. p. p. del verb REEMBOSSAR.

REEMBÓS. m. Acte y efecte de recobrar lo diner que s' havía donat o deixat a algú. **Reembolso.**

REEMBOSSABLE. adj. Que pot o deu ésser reembossat. **Reembolsable.**

REEMBOSSADOR, A. s. Qui reembossa. **Reembolsador.**

REEMBOSSAMENT. m. REEMBÓS.

REEMBOSSAR. v. a. Cobrar lo diner que s' havía donat o deixat. **Reembolsar.**

REEMBOSSAT, DA. p. p. **Reembolsado.**

REEMBRE. v. a. *Ant.* REDIMIR.

REEMÇA. f. RED. MPCIÓ. || REMENÇA.

REEMENÇA. f. *Ant.* REMENÇA. || REDEMPCIÓ.

REEMENÇÓ. m. *Ant.* REDEMPCIÓ.

REEMPENDRE. v. a. Tornar a empendre. **Reemprender.**

REEMPLÁÇ. m. Acte y efecte de reemplaçar. **Reemplazo.** || La cosa ab que 's reemplaça o se 'n supleix un' altra. **Reemplazo.** || *Mil.* Qui entra a ser soldat en lloch d' un altre. **Reemplazo.**

REEMPLAÇABLE. adj. Susceptible de ser reemplaçat. **Reemplazable.**

REEMPLAÇAR. v. a. En lloch d' una cosa, posar-n'hi un' altra d' equivalenta. **Reemplazar.** || Posar una persona en lloch d' un' altra, particularment a la milicia. **Reemplazar.**

REEMPLAÇAT, DA. p. p. **Reemplazado.**

REEMSÓ o REEMÇÓ. f. Rescat, redempció. **Redención.**

REEMUT, DA. p. p. De reembre. REDEMIT.

REENGANX. m. Acció de reenganxar. **Acció de sentar plaça de soldat per segona vegada. Reenganche.**

REENGANXAMENT. m. *Mil.* Acte y efecte de reenganxar o reenganxarse. **Reenganchamiento, reenganche.** || El diner que 's dona a qui 's reenganxa. **Reenganchamiento, reenganche.**

REENGANXAR. v. a. *Mil.* Tornar a enganxar. **Reenganxar.** || v. r. Tornar a sentar plaça qui ja ha complert el seu temps de servei. **Reengancharse.**

REENGANXAT. m. Soldat que ha sentat plaça per segona vegada. **Reenganchado.**

REENGENDRAMENT. m. *Ant.* REGENERACIÓ.

REENGENDRAR. v. a. Reproduir. **Reengendrar.** || Donar nou ser, com al baptisme en que 's dona 'l ser de gracia. **Reengendrar, regenerar.** || Bambé se usa com recíproch. **Reengendrarse.**

REENGENDRAT, DA. adj. Engendrat per segona vegada.

REEXPORTACIÓ. f. Acte y efecte de reexportar. **Reexportación.**

REEXPORTADOR, A. s. y adj. Qui reexporta. **Reexportador.**

REEXPORTAR. v. a. Treure d' un país les mercaderíes que abans s' hi havíen introduit. **Reexportar.**

REEXPORTAT, DA. p. p. **Reexportado.**

REFAEDOR, A. m. y f. Qui o que refá. **Rehacedor.**

REFAER. v. a. REFER.

REFAIMENT. m. L' acció y l' efecte de refer. **Rehacimiento.**

REFALDAR. v. a. *Agr.* Acció de tallar les rames baixes dels arbres a fí de que creixin les altes. **Enfaldar.**

REFALL o REFALLO. Acció de refallar.

REFALLAMENT. m. Acció de refallar.

REFALLAR. v. a. A joch de cartes fallar per segona vegada o després del fallo del contrari. **Contrafallar.**

REFART, A. adj. Molt fart. **Reharto, rehartado.**

REFARTAR. v. a. Afartar molt. || Afartarse molt. **Hartarse mucho.**

REFÈ. Paraula que s' usa precedida d' un' altra pera afirmar ab més força alguna cosa, com: *¡en bona refé! ¡certa refé!*

REFECCIÓ. f. Porció d' aliment que 's pren pera refer les forces. **Refección, refacción.** || *Ant.* Adob, composició. **Rompostura, reparo, reparación.** || Restitució que 's feia al estat eclesiástich de la part ab que havía contribuit als drets reials de que n' estava exempt. **Refección.**

REFECCIONAR. v. a. Donar refecció, alimentar **Refeccionar.**

REFECCIONARI. s. y adj. *For.* Se diu del acreedor privilegiat per la calitat del prestam, quan se fa per aliment o al obgecte d' adobar una finca. **Refeccionario.**

REFECTOR. f. y

REFECTORI. f. REFETOR.

REFEGA f. REFREGA. || RAFEGA.

REFEGIR. v. a. Afegir una segona o més vegades. **Añadir de nuevo, volver á añadir.** || Omplir lo que ha minvat una cosa. **Rellenar, rehenchir.** || Acabar d' omplir de vi novell la bota ont n' hi ha de vell. **Mostear, remostar.**

REFEGIT, DA. p. p. **Añadido.** || **Rehenchido.**

REFER. v. a. Tornar a fer lo que s' havía desfet. Dit dels matalassos al estarrufar la llana de nou pera que siguen més tous. **Rehacer.** || Afegir pes o cantitat a alguna cosa. **Rehacer.** || Reparar el dany. **Rehacer, resarcir.** || Reparar lo deteriorat. **Rehacer, reparar, restablecer.** || **Renovar.** || Dit del morter o argamassa, tornarlo a remenar. **Estropear.** || v. r. Convaléixer el malalt. **Convalecer, reponerse, recobrarse, alearse, restablecerse, arribar.** || Tornar

en sí qui havia perdut els sentits. **Recobrarse, reponerse.** || Repararse d' algún dany rebut. **Recobrarse.** || Adquirir nous bens de fortuna el qui'n tenía pochs. **Reponerse.** || Dit de les plantes, pendre vigor y robustesa. **Rehacerse.**

REFEREIXER. v. a. REFERIR.

REFERENCIA. f. Relació o respecte d' una cosa ab un' altra.

REFERENT. p. a. Qui refereix o lo que té relació ab un' altra cosa. **Alusivo, referente.**

REFERIBLE. adj. Lo que 's pot referir. **Referible.**

REFERIDOR. m. p. u. **Relator.**

REFFRIR. v. a. Contar, dir. **Contar, referir, relatar.** || Ordenar, encaminar una cosa a determinat fí. **Referir.** || Establir relació d' una cosa ab altra o altres. **Referir.**

REFERIRSE. v. r. Fer relació una cosa ab un' altra. **Referirse.** || Contarse, dirse. **Referirse.** || Remetres a lo que s' ha dit. **Referirse, remitirse.** || PERTÁNYER.

REFERIT, DA. p. p. **Referido.**

REFERMANÇA. f. Acció y efecte de refermar. **Confirmación.**

REFERMAR. v. a. Confirmar, ratificar. **Confirmar, refirmar.**

REFERMARSE. v. r Ratificarse o mantindres ferm y constant en alguna dita o declaració. **Afirmarse, ratificarse.**

REFERMAT, DA. p. p. **Afirmado.**

REFERRAR. v. a. Tornar a posar la meteixa ferradura ab claus nous. **Reherrar.**

REFERSE. v. r. REFER, 7, 8, 9, 10 y 11.

REFET, A. p. p. **Rehecho.** || adj. Subgecte d' estatura mitjana, corpulent, fort y robust. **Rehecho.** || Noi de set o vuit anys, que surt de la primera infancia. **Rehecho.**

REFETA. f. Acte y efecte de refer. **Rehacimiento.**

REFETONER. m. Qui cuida del refetor. **Refitolero, refectolero.**

REFETOR. m. Peça ont mengen en comunitat els relligiosos. **Refitorio.**

REFETORER. m. REFETONER.

REFEUBEITX (Puig). *Orog.* Turonet de 164 met. d' altitut situat a la punta de ponent de la badía de Palma, illa de Mallorca.

REFEYT, A. adj. *Ant.* REFET.

REFÍ, NA. adj. Molt fí. **Refino.** || Molt hábil o astut. **Refino.**

REFIARSE. v. r. Posar la seva confiança en alguna persona o cosa. **Confiar, confiarse.**

REFIAT, DA. p. p. **Confiado, satisfecho,**

REFICAR. v. a. Ficar per segona vegada o ficar molt endins alguna cosa. **Remeter.**

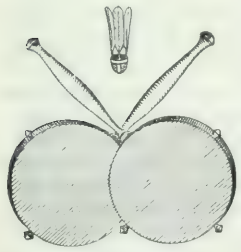

Refilando (joch del)

REFIGURAR. v. a. Figurar per segona vegada.

REFILADIÇA. m. Seguit de refilets d' aucells. **El gorgeo de varios pájaros á la vez.**

REFILADOR. s. m. Eina de ferro o d'alzina sense tall de que 's serveixen els boters pera posar cèrcols a les botes. || REFILANDO.

REFILANDO. m. Bastonet ab dues o més plomes petites a un extrem pera jugarhi 'ls nois ab pala. **Volante, rehilete.**

REFILAR. v. a. Cantar ab modulació; se diu principalment dels aucells. **Gorjear, gorgoritear, trinar.** || Recargolar les puntes del bigoti fentles ben primes y punxagudes. **Afilar.** || Afinar la punta d' alguns instruments punxants. **Afilar.**

REFILAT, DA. adj. Punxagut. **Agudo, afilado, puntiagudo.** || Sol dirse del bigoti y de la punxa molt fina. **Afilado.**

REFILALL. m. y

REFILAY. m. Refilet. **Trino.**

REFILET. m. Modulació suau en el cant. **Gorjeo, trino.** || *Met.* Paraula picanta. **Palabrita, saeta, palabrada, respingo.**

REFILETS. pl. Modulacions suaus en el cant. **Gorgoritos, quiebros.**

REFINA. f. Mena de llana.

REFINACIÓ. f. Acte y efecte de refinar. **Refinación.** || *Quím.* Acte y efecte de refinar els líquits. **Refinadura, refinación.**

REFINADAMENT. adv. D' una manera refinada.

REFINADOR, A. s. Qui refina. **Refinador.**

REFINADURA. f. Acte y efecte de refinar els metalls y licors. **Refinadura.**

REFINAMENT. m. REFINACIÓ,

REFINAR. v. a. *Quím.* Purificar els metalls y licors. **Refinar.** || *Met.* Reduir una cosa a la perfecció que deu tindre. **Refinar.** || Fer més fina o més pura alguna cosa. **Refinar.**

REFINAT, DA. p. p. **Refinado.** || adj. Astut, malicíós. **Refinado, redomado.**

REFINATS. m. pl. Alcofoll de molt grau. **Alcohol.**

REFINERÍA. f. Fábrica ont se refina 'l sucre, licors, petroli, etc. **Refinería.**

REFIR. v. a. REFERIR.

REFITOR. m. A algunes diòcesis, certa porció de delmes que cobrava'l capitol de la catedral. **Refitor.**

REFLECTA. f. Astucia, segona intenció. **Refleja.**

REFLECTACIÓ. f. REFLEXIÓ.

REFLECTAR. v. n. Fer la llum la seua reflexió quan troba algún obstacle. **Reflejar, reflectar.** || *Met.* REFLEXIONAR. || Progectar un cos la llum o 'ls raig lluminós que ha rebut d' un altre. **Reflejar.** || S' usa com recíproch. **Reflejarse.** || *Met.* Donar idea clara de alguna cosa. **Reflejar.**

REFLECTARSE. v. r. Veures en una cosa un' altra per reflexió material o moral, com: *la lluna al fons d' un llach, la bondat en un rostre,* etc. **Reflejarse.**

REFLECTAT, DA. p. p. y adj. **Reflejado.**

REFLECTE. m. Raig de llum rebut per reflexió. **Reflejo.**

REFLECTIT, DA. p. p. **Reflejado, reflectido.** || REFLEXIONAT.

REFLECTIU, VA. adj. Que reflecta.

REFLECTOR. adj. Lo que reflecta. **Reflector,** || m. Aparell de metall brunyit per reflectar la llum. **Reflector.** || Máquina o aparell de invenció moderna que reflexa la llum de la electricitat a grans distancies.

REFLEXAR. v. a. REFLECTAR.

REFLEXE, A. adj. Lo que reeflecteix. **Reflexivo, reflejo.** || Dit de la consideració que 's fa d' alguna cosa. **Reflejo.** || m. La llum que 's reflecteix. **Reflejo.**

REFLEXIBILITAT. f. La propietat de reflectarse. **Reflexibilidad.**

REFLEXIÓ. f. Retrocés dels raigs de la llum al pegar contra un cos opach. **Reflexión, reflejo.** || *Met.* Consideració, cuidadós reparo que 's fa sobre alguna cosa. **Reflexión.** || *Pint.* La claror secundaria que resulta de la caiguda de la llum primaria sobre 'ls cossos illuminats y modera la duresa de les ombres. **Reflexión.**

REFLEXIONADOR, A. m. y f. Qui reflexiona, qui considera molt les coses. **Sensato.**

REFLEXIONAR. v. n. Considerar ab molta atenció alguna materia o assumpte. **Reflexionar.**

REFLEXIONAT, DA. p. p. **Reflexionado.**

REFLEXIU, VA. adj. Qui reflexiona. **Reflexivo.** || Lo que reflecteix **Reflexo.**

REFLEXIVAMENT. adv. m. Ab reflexió. **Reflexivamente.**

REFLORFCENCIA. f. *Bot.* Acte y efecte de reflorir. **Reflorecencia.**

REFLOREIXER. v. a. REFLORIR.

REFLOREIXIMENT. m. REFLORIMENT.

REFLORIMENT. m. *Bot.* **Reflorecencia.**

REFLORIR. v. n. Tornar a florir. **Reflorecer.**

REFLUEIXER. v. a. REFLUIR.

REFLUIDOR, A. adj. Lo que reflueix.

REFLUENT. adj. Que reflueix. **Refluente.**

REFLUIR. v. a. Tornar endarrera algún líquit. **Refluir.**

REFLUIX. m. REFLUJO. || El moviment regular de les aigües del mar després de la maror. **Reflujo.**

REFONDICIÓ. f. REFUNDICIÓ.

REFONDRE. v. a. Tornar a fondre o a liquidar els metalls. **Refundir.**

REFORÇ. m. Auxili, ajuda. **Refuerzo.** || La entretela que posen als gechs, casaques, etc. **Trape.** || La musclera de la camisa. **Hombrillo.**

REFORÇADA. f. Bordonet d' arpa y altres instruments. **Reforzada.**

REFORÇAR. v. a. Afegir noves forces o foment a alguna cosa. **Reforzar.** || Refermar lo que 's deteriora. **Reforzar, reparar.** || ANIMAR, 1.

REFORÇAR PER DERRERA. fr. *Arq.* Fortificar una obra posantli 'l reforç a la part del derrera. *Trasdosear.*

REFORÇARSE. v. r. Convaléixer, fortaléixerse. **Reforzarse.** || Animarse, cobrar esperit. **Reforzarse.**

REFORÇAT, DA. p. p. **Reforzado.** || adj. La peça d' artillería que té més metall de lo precís. **Reforzado.**

REFORMA. f. Correcció o nou arreglo que 's fa de alguna cosa. **Reforma, reformación, arreglo.** || Privació del exercici del empleu. **Reforma.** || Reducció dels instituts relligiosos a llur primitiva observancia. **Reforma, reformación.** || f. Separació de coses inútils y dolentes, pera reemplaçarles ab altres de útils y bones. **Reforma.** || PROTESTANTISME.

REFORMABLE. adj. Lo que 's pot reformar o és digne de reforma. **Reformable.**

REFORMACIÓ. f. Acte y efecte de reformar. **Reformación.** || **Reforma.**

REFORMADOR, A. m. y f. Qui reforma. **Reformador.**

REFORMAMENT. m. REFORMACIÓ.

REFORMAR. v. a. Corretgir, esmenar, posar per ordre alguna cosa. **Arreglar, reformar.** || Reduir alguna cosa a la seua primitiva observancia. **Reformar.** || Moderar el gasto. **Reformar, redondear, cercenar.** || Privar del exercici d' un empleu. **Reformar.** || Aclarir, explicar el sentit d' alguna proposició. **Reformar.** || *For.* Corretgir o esmenar un tribunal superior alguna sentencia d' un d' inferior. **Enmendar.**

REFORMARSE. v. r. Corretgirse, esmenarse. **Enmendarse, reformarse.** || Moderarse, contindres en lo que 's diu o fa. **Moderarse, reformarse.**

REFORMAT, DA. p. p. **Reformado.**

REFORMATIU, VA. adj. y

REFORMATORI, A. adj. Lo que reforma o arregla. **Reformatorio.**

REFORMISME. m. Sistema de reformes socials, politiques, relligioses, etc.

REFORMISTA. m. REFORMADOR. || Epitet dels que segueixen la doctrina de Luter. **Reformista.**

REFORS. m. REFORÇ.

REFORSAR. v. a. REFORÇAR.

REFÓS, A. p. p. de refondre. **Refundido.**

REFRÁ. m. Dita aguda y sentenciosa d'us comú. **Refrán.** || Máxima regularment continguda en dos versos rimats o assonantats. **Refrán.** || AFORISME.

REFRACCIÓ. f. *Dióp. y astron.* La inflexió d'un raig de llum que passa d' un mitg a un altre de més o menys resistencia. **Refracción.**

REFRACTAR. v. a. *Dióp.* Fer perdre el raig de llum la direcció que tenía per la incidencia obliqua ab algún cos. **Refringir, refractar.**

REFRACTARI. m. Qui falta a les promeses o pactes qu' ha fet. **Refractario.** || adj. Se diu dels cossos infusibles o qu' exigeixen molt alta temperatura pera fondres. **Refractario.**

REFRACTE, A. adj. S' aplica al raig de llum que torç la seua direcció al passar d' un mitg a un altre de diferenta densitat. **Refracto.**

REFRACTARIAMENT. adv. D' una manera refractaria.

REFRACTIU, VA. adj. Que causa refracció. **Refractivo.**

REFRÁN. m. REFRÁ.

REFRANARI. m. Aplech o colecció de refrans y adagis.

REFRANER. m. Aplech de refrans. || Qui diu refrans. **Refranero.**

REFRANGIBILITAT. f. Qualitat de lo refrangible. **Refrangibilidad.**

REFRANGIBLE. adj. Capáç de refracció. **Refrangible.**

REFRANY. m. REFRÁ.

REFRÈ. m. Acte y efecte de refrenar. **Refreno.**

REFREDADA. f. Acció de refredar.

REFREDAMENT. m. REFREDAT, 2. || Acte y efecte de refredar o de refredarse alguna cosa. **Enfriamiento, resfriamiento.**

REFREDAR. v. a. Fer que's posi freda alguna cosa. **Enfriar.** || *Met.* Perdre algú l' ilusió o 'l gust ab que feia alguna obra. **Entibiar, enfriar.** || Causar una fredor forta y violenta. **Pasmar.**

REFREDARSE. v. r. Destemplarse 'l cos, tancarse els poros. **Constiparse, resfriarse.** || PASMARSE. || Disminuirse l' activitat en l' obrar. **Entibiarse.**

REFREDAT, DA. p. p. **Enfriado, resfriado.** || m. Indisposició per causa que 'l fret clou els poros **Constipación, resfriado, constipado, romadizo.**

REFREGA. f. Acció de refregar. || **Pelea, baralla. Refriega.**

REFREGADA. f. El frech o refrech d' una cosa ab un' altra y la senyal que 'n queda. **Refregón.**

REFREGADA D' ORELLES. Reny o avís imperiós. *Rapapolvo.*

REFREGADOR, A. s. El qui refrega. **Refregador.**

REFREGAMENT. m. Acte y efecte de refregar y refregarse. **Refregamiento.**

REFREGAR. v. a. Fregar fort y seguit una cosa ab un' altra. || *Met.* Donar un reny fort. **Refregar.**

REFREGAT, DA. p. p. y adj. Fregar per segona vegada o fregar molt fort.

REFREGIDA. f. Acte y efecte de refregir.

REFREGIMENT. m. Acte y efecte de refregir. **Refreimiento.**

REFREGIR. v. a. Tornar a fregir. **Refreír.** || *Fam.* Atormentar. **Refreír.**

REFREGIT, DA. p. p. y adj. Fregit dos cops o molt fregit. || La vianda que s' ha fregit dues vegades. **Refrito.**

REFRÈ. m. Acte y efecte de refrenar.

REFRENAMENT. m. Acte y efecte de refrenar o contindre. **Refrenamiento.**

REFRENAR. v. a. Subgectar y contindre 'l cavall ab el fiè. **Refrenar.** || *Met.* Contindre, reprimir. **Refrenar.** || S' usa també com recíproch. **Refrenarse.**

REFRENARSE. v. r. Contindres en la passió o en la violencia. **Refrenarse.**

REFRENAT, DA. p. p. **Refrenado.**

REFRENATIU, VA. adj. Que refrena. **Refrenativo.**

REFRENDACIÓ. f. Acte y efecte de refrendar. **Refrendación.**

REFRENDAR. v. a. Autorisar un document, firmant després del superior. **Legalizar, refrendar.**

REFRENDARI. m. Qui firma després del superior. **Refrendario.**

REFRENDAT, DA. p. p. **Refrendado.**

REFRENDATA. f. La firma del qui, per autoritat pública, suscriu després del superior. **Refrendata.**

REFRESCADOR, A. m. y f. Qui refresca. **Refrescador.** || Lloch a propòsit pera posarhi coses a refrescar. **Enfriador, enfriadero.**

REFRESCAMENT. m. L' acció y efecte de refrescar. **Refrescadura, refrigeración, enfriamiento.** || REFRESCH. || m. Provisió de queviures, etc., pera les tropes d' una plaça, campament, etc. **Refresco.**

REFRESCANT. adj. Lo que té virtut de refrescar. **Refrigerativo.** || p. a. de refrescar. **Refrigerante.** || m. *Quim.* Vas en que s'hi posa aigua pera temperar la calor al fer les evaporacions. **Refrigerante.**

REFRESCAR. v. a. Temperar la calor d' alguna cosa. **Refrescar.** || Beure coses fredes o gelades. **Tomar refrescos, refrescar.** || Mullar, remullar. **Refrescar.** || *Met.* Renovar alguna memoria, algún sentiment, dolor o costum. **Refrescar.**

POSAR A REFRESCAR. fr. Posar el ví en aigua pera que 's mantingui fresch o un y altre dins d' un lloch fresch. *Poner á enfriar.*

REFRESCARSE. v. r. Pendre refrescos. **Refrescarse.** || Pendre banys pera atemperar el cos. **Bañarse, tomar refrescos.** || Temperarse la calor del temps. **Refrescar.**

REFRESCAT, DA. p. p. **Refrescado.**

REFRESCH. m. Beguda freda, temperant. **Refresco.** || La beguda de la tarda. **Refresco.** || Convit de menjar dolços y beure licors. **Refresco.** || Partida de nova tropa. **Refresco.**

DE REFRESCH. m. adv. De nou. *De refresco.*

PENDRE REFRESCOS. fr. Medicinarse ab begudes atemperantes. *Tomar refrescos.*

REFRIGERANT. p. a. Lo que refresca. **Refrigerante.** || adj. Lo que té virtut de refrigerar. **Refrigerante, refrigerativo.**

REFRIGERAR. v. a. Refrescar, temperar la calor. **Refrigerar, refrescar.** || Confortar, reparar les forces. **Refrigerar.**

REFRIGERAT, DA. p. p. **Refrigerado.**

REFRIGERATIU, VA. adj. Lo que refresca y té virtut pera refrescar. **Refrigerativo.**

REFRIGERI. m. REFRESCH. || Porció d' aliment. **Refrigerio.** || L' alivi que causa la fresca. **Refrigerio.** || Alivi, consol. **Refrigerio.**

REFRINGENT. m. pl. Nom que 's dona als medis que produeixen la refracció dels raigs lluminosos. **Refringentes.**

REFRINGIBLE. adj. Susceptible de refringirse.

REFRINGIMENT. m. Acte y efecte de refringir. **Refringimiento.**

REFRINGIR. v. a. Fer perdre la seua direcció al raig de llum. **Refringir.** || També s' usa com recíproch. **Refringirse.**

REFUGI. m. Acullida, amparo, abrich, recurs. **Asilo, refugio, acogida.** || Aculliment, retirada. **Asilo, retirada.** || Germandat dedicada al socors dels pobres. **Refugio.** || Lloch ont s' hi recull algú. **Refugio.**

REFUGIAR. v. a. Amparar, acullir a algú servintli de resguart. **Acoger, refugiar.**

REFUGIARSE. v. a. Acullirse, resguardarse ab l' amparo y protecció d' algú o d' alguna cosa pera lliurarse d' algún perill. **Acogerse, refugiarse, guarecerse.**

REFUGIAT, DA. p. p. **Refugiado.** || adj. *Ant.* Qui fugía del domini o jurisdicció d' un senyor y 's refugiava a la d' un altre. **Refugano.**

REFUGIR. v. a. REFUSAR.

REFULGENCIA. f. Brillantor, qualitat de lo refulgent. **Refulgencia.**

REFULGENT. adj. Lo que resplendeix per ell sol. **Refulgente.**

REFULGENTÍSSIM, A. adj. sup. Molt refulgent. **Refulgentísimo.**

REFULGIR. v. e. n. Resplendir, brillar. **Refulgir.**

REFUNDIBLE. adj. Susceptible de refondres y de refundirse. **Refundible.**

REFUNDICIÓ. f. Acte y efecte de refondre. **Refundición.**

REFUNDIDOR, A. m. y f. Qui o lo que refundeix. **Refundidor.**

REFUNDIR. v. a. Refer. **Refundir.** || També s' usa com recíproch. **Rehacer.** || REFONDRE. || *Fig.* Donar nova forma y disposició a una obra d' ingeni, com: *comedia, discurs,* etc., ab el fí de millorarla. **Refundir.**

REFUNDIRSE. v. r. Convertirse alguna cosa en profit o dany d' algú. **Refundirse.**

REFUNDIT. DA. p. p. **Refundido.**

REFUNFUNY. f. Acció de refunfunyar.

REFUNFUNYAR. v. a. Donar mostres d' enfado o disgust. **Refunfuñar.**

REFÚS. m. Denegació de lo que 's preté o 's demana. **Negativa, repulsa.** || Bocí que queda d' una atxa o candela després d' haver cremat tot el temps que ha convingut. **Cabo.**

REFUSAMENT. m. Acte y efecte de refusar. **Rehusamiento.**

REFUSANÇA. f. *Ant.* Acte y efecte de refusar. **Refusancia, refusanza.**

REFUSAR. v. a. No volguer admetre alguna cosa. **Rehuir, rehusar, recusar, reprochar.** || *For.* Donar excepció al jutge pera despendres d' alguna causa. **Recusar.**

REFUSARSE. v. r. Negarse a consentir o a admetre.

REFUSAT, DA. p. p. **Rehusado.** || *For.* **Recusado.**

REFUTABLE. adj. Que 's pot refutar. **Refutable.**

REFUTACIÓ. f. Argument que destrueix les raons del contrari; impugnació. **Refutación.**

REFUTADOR, A. s. Qui refuta. **Refutador.**

REFUTAR. v. a. Contradir, desfer les raons del contrari. **Refutar.**

REFUTAT, DA. p. p. **Refutado.**

REFUTATIU, VA. adj. y

REFUTATORI, A. adj. Que refuta. **Refutatorio.**

REG. m. *Ant.* REI.

REGA. f. *Ter.* REGUERA, || SOLCH. || RECH. || RELLA, || Acció y efecte de regar.

REGABLE. adj. Lo que pot ésser regat. **Regable.**

REGADA. f. Regadiu, rega; l' acte y efecte de regar. Riego, regadura.

REGADIÇ, A. adj. Fácil de regar. **Regadizo.** || REGADIU.

REGADIU. m. Terreno que 's pot regar. **Regadío.** || adj. S' aplica al terreno que acostuma a regarse, en contraposició al secá: **Regadío, regadía.**

Regadora

REGADOR, A. s. Qui rega. **Regador.**

REGADORA. f. Eina de llauna ab un broch que acaba ab un pom plè de foradets pera regar el pis, etcètera. **Regadera, rociadera.** || *Ter.* Conducte o mena de canal petit obert a terra pera ferhi passar l' aigua pera regar les plantes. **Reguera, regadera, regadero.**

REGADURA. f. Acte y efecte de regar una vegada. **Regadura.**

REGAIFA. f. GARRAFA.

REGAIG. m. REGATXO.

REGAIXET. *Geog.* Caseriu del terme de Mogent, prov. de Valencia.

REGAL. m. Donatiu, present voluntari o per costúm. **Dádiva, regalo, gaje, don, presente.** || Gust, complacencia que 's reb fent alguna cosa, com: pendre gelat és un *regal*. **Regalo.** || Comoditat, conveniencia o descans que 's procura pera la persona. **Blandura, regalo, delicia.**

REGALA. f. *Náut.* Tauló que cobreix els caps o extrems dels revessos y forma la barana del barco. **Regala.**

REGALADAMENT. adv. m. Ab regal. **Delicadamente, regaladamente.**

REGALADÍSSIM, A. adj. sup. Molt regalat. **Regaladísimo.**

REGALADOR, A. s. Qui regala. **Regalador.** || m. Bastó gros ab una munyeca ab que 'ls boters allisen y netegen el cuirám per fora. **Regalador.**

REGALAMENT. m. L' acció de regalar o regalarse. **Regalamiento.**

REGALAR. v. a. Donar voluntariament. **Regalar.** || Tractar ab regal, ab expressions d' afecte y benevolença. **Agasajar, regalar.** || Afalagar. **Halagar, regalar, acariciar.** || Deleitar, recrear. **Regalar.** || v. n. Xurriar. **Chorrear.** || Fondres, derretirse la cera, la mel, etc. **Correrse, derretirse, regalarse.**

REGALARSE. v. a. Tractarse bé. **Regalarse.** || Tindre gran complacencia, recrearse. **Saborearse, regodearse.**

REGALAT, DA. p. p. **Regalado.** || adj. Suau, delicát: Se diu del menjar. **Regalado.** || Qui 's cría o tracta ab regal, o ab molta comoditat y descans. **Regalón.**

BEURE A LA REGALADA. fr. BEURE A GALET, 1.

REGALECIA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les lleguminoses, de fulles semblantes a les de la mata, de arrels estiraganyoses y molt dolces. **Orozuz, regaliz, regaliza, regalicia.** || L' arrel sola. **Palo dulce.** || *Bot.* També se dona aquest nom a una mena de *Trifolium*.

REGALET. m. dim. **Regalillo, regalejo.**

REGALICIA. f. REGALECIA.

REGALÍA. m. Prerrogativa del sobirá. **Regalía.** || *Met.* Privilegi o exempció privativa o particular que algú té en qualsevulla cosa. **Regalía** || *Ant.* Veu humana a l' orga. **Regalía.**

REGALIÇA. f. Fil que resta d' alguna cosa que 's regala o 's fon. || REGALECIA.

REGALIM. m. Aigua o un altre líquit que raja poch a poch. **Chorrillo, chorrito.**

REGALIMAR. v. n. Rajar un líquit poch a poch. **Gotear, chorrear.**

REGALISSIA. f. *Bot.* REGALECIA.

REGALISSIA (Clot de la). *Orog.* A la comarca de Camprodón, al N. del circh de Morents o d' Ull de Ter.

REGALÓ. m. Petit regal. **Regalillo**

REGALZE. m. Peça galzada dues vegades pêls seus extrems.

REGALL. m. Pas o córrech per ont discorre l' aigua quan plou, o rastre que queda d' alguna cosa quan se llença. **Reguero, regajal.**

REGALLAR. v. n. Ferse regalls. Sol dirse de les espelmes o ciris al caure la cera pêls costats. **Verterse.**

REGAMENT. m. *Ant.* Acte y efecte de regar. **Regado.**

REGANA (Cap). *Hidrog.* Punta llevantina de la badía de Palma (illa de Mallorca).

REGANDAIX. m. *Ter. zool.* LLANGARDAIX.

REGANT. adj. Epítet dels condominis d' una corrent d' aigua que tenen dret d' aprofitarsen pera regar llurs terres. **Regante.**

REGANTELL. m. REGALIM.

REGANTELLAR. v. a. Degotar, rejolinar. **Gotear.**

REGANX. m. REENGANX.

REGANXAR. v. a. *Ter.* Tornar a enganxar, prosseguir. **Reenganchar.**

REGANY. m. Acció y efecte de reganyar. || RENY.

REGANYADA. f. Acció de reganyar. || Mena de coca de moresch y sucre. **Torta.**

REGANYADOR, A. s. Qui reganya. **Regañador, regañón, reñidor.** || *Ant.* Vent de tramontana. **Regañón.**

REGANYAR. v. a. Mostrar el gos les dents en senyal d' enfado. **Regañar.** || *Met.* Rependre, renyir. **Regañar, reñir.** || *Ter.* ENSENYAR, MOSTRAR.

REGANYAR EL PINYOL. fr. *Met. Mostrar los dientes.*

REGANYAR EL CEL. *Loc.* Haverhi boires vermellenques.

REGANYAR EL DÍA. *Loc.* Apuntar el día en l' horitzó. *Alborear.*

REGANYAR L' ULL. fr. Fer l' ullet.

REGANYAIRE. adj. y

REGANYÓ, NA. adj. REGANYÓS.

REGANYÓS, A. adj. Qui sempre parla ab regany y de mal humor. REGANYADOR, 1.

REGAR. v. a. Tirar aigua ab alguna eina o conduirla a les plantes. **Regar.** || Arruixar els carrers, les sales, etc. **Regar, rociar.** || Se diu dels rius respecte dels territoris per ont passen. **Bañar, regar.** || Humitejar un solch o una parada l' aigua que hi traspúa de la regadora o d' altra terra que s' está regant. **Sorregar.**

REGARDAMENT. m. *Ant.* **Vista, presencia.**

REGARDAR. v. a. Mirar atentament. **Esguardar. Guardar.**

REGARÓ. m. Rech petit pera conduir l' aigua a les taulés, eres dels horts, etc. **Regata, reguero.**

REGÁS BORRELL Y BERENGUER (Antoni). *Biog.* Mecànich y industrial que a les derreries del sigle XVIII va fer estudis molt remarcables pera afavorir el deixondiment de les arts y oficis. Era nadiu de Mataró y va cursar a Barcelona el dibuix, la mecánica y les matemátiques, passant a França en 1772, ont, baix la protecció de la societat econòmica aragonesa, va procurar el renaixement de l' industria de sederíes en aquella regió. Va inventar nous torns pera les filatures de seda, premiant els seus travalls

la Junta de Comers, Moneda y Mines, que va pregarli ensenyés els seus procediments a Barcelona, Valencia, Aragó y la Rioja. El ministre d' Estat va disposar en 1802 que 's fecin ensaigs dels invents d' En Regás, qui publicava en 1806 una *Memoria* demostrativa dels avenços obtinguts. Consagrat als estudis econòmichs, va ésser nomenat pera diferents cárrechs y comissions, pertanyent a les més significades entitats científiques y literaries, essent secretari y bibliotecari del Conservatori d' arts y del progecte de ensenyança tècnica establert per l' esmentada institució. Havía inventat varies máquines d' hidráulica, d' agricultura y de diversos procediments industrials. Entre les seues obres nombroses cal esmentar els tres tractats relatius a la cria dels cuchs de seda, escrits per encárrech de la Junta de Comers; un *Tratado sobre los conocimientos que deben acompañar á los compradores de seda en rama* (1819); *Memoria muy extensa del estado que tenian los ramos más principales artísticos del reino* (1821), y *Estadística de la provincia de Madrid* (1835).

REGAT, DA. p. p. **Regado.**

REGATA. f. Carril, solch, àrruga, canal o rastre que deixa una cosa al passar. REGATERA. || Competencia en fer més depressa alguna cosa. Generalment s' apliquen a les que 's fan a la mar, al rem o a la vela, fent apostes y senyalant premis pera 'l barco qu' arribi més aviat al punt fixat. **Regata.**

REGATEIG. m. L' acte de regatejar. **Regateo.**

REGATEJADOR. s. Qui regateja. **Regatejador.** || adj. *Mar.* El mariner que pren part a una regata y la llanxa o bot inscrit al registre dels qu' aspiren al premi de les regates. **Regatero.**

REGATEJAR. v. a. Perfidiar sobre 'l preu d' alguna cosa que 's ven. **Regatear.** || Ferse 'l dificultós en fer o concedir alguna cosa. **Regatear.** || Escassejar, disminuir. **Escatimar, regatear.**

REGATEJAT, DA. p. p. **Regateado.**

REGATER, A. adj. REGATÓ.

REGATERA. f. Rastre d' alguna cosa, com una regatera de polvora, de formigues, etc. **Reguera.**

REGATINYÓS, A. adj. REGANYÓS.

REGATÓ, NA. m. y f. Qui regateja al comprar o al vendre. **Regatón, regatero, zarracatín.** || REVENEDOR.

REGATONEJAR. v. a. REGATEJAR.

REGATONERÍA. f. El vici del regatoner. **Regatonería.**

REGATXO. m. Pal, estaca, forqueta pera sostenir els arbres y ceps. **Rodrigón.** || *Fam.* Criadet pera fer recados o acompanyar dones. **Rodrigón.** || Criada o dona destinada a fer les feines més bastes d' una casa **Fregona.**

REGEAMENT. adv. *Ant.* RIGOROSAMENT. || m. adv. *Ant.* RECTAMENT, DRETAMENT.

REGENCIA. f. Govern d' un regne a falta del príncep o essent aquest de menor edat. **Regencia.** || Empleu de regent. **Regencia.** || L' acte de regir. **Regencia.** || Temps que dura aquest acte. **Regencia.**

REGENCÓS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de La Bisbal; és a ponent de Bagur y té 341 hab.

REGENERACIÓ. f. Nou ésser que 's dona a una cosa que ha degenerat. **Regeneración.** || Nova generació, com per la gracia del baptisme. **Regeneración.**

REGENERADOR, A. s. Qui regenera. **Regenerador.**

REGENERANÇA. f. REGENERACIÓ.

REGENERAR. v. a. Donar nou ésser a una cosa que ha degenerat, tornarla al seu primitiu estat o millorarla. **Regenerar.**

REGENERAT, DA. p. p. **Regenerado.**

REGENERATIU, VA. adj. Lo que té la virtut de regenerar. **Regenerativo.**

REGENT. m. Qui regeix o governa una nació durant la menor edat o l' ausencia del rei. **Regente.** || President, el primer magistrat d' una audiencia. **Regente.** || Qui presideix els estudis en algunes relligions. **Regencia.** || A les universitats el catedrátich trienal. **Regente.** || Qui porta 'l govern d' una imprempta, d' una farmacia, etc. **Regente** || adj. y p. a. de regir. Qui regeix o governa. **Regitivo.** || adv. m. *Ant.* RIGOROSAMENT.

ESTAR DE BON REGENT. fr. *Met.* Se diu de la persona que 's manté grassa y fresca. *Estar fresco.*

REGENTA. f. La moller del regent. **Regenta.** || La dona que té al seu cárrech la regencia. **Regenta.**

REGENTAR. v. a. Desempenyar l' empleu de regent. **Regentar.** || Exercir algún cárrech d' honor. **Regentar.**

REGENTAT, DA. p. p. **Regentado.**

REGENTATIU, VA. adj. Que regenta. **Regentativo.**

RÉGER. v. a. *Ant.* **Regir.**

REGI, A. adj. Lo que toca o pertany al rei, o és propi de la magestat real. **Regio, real.** || *Met.* Sumptuós, gran, magnifich, com: *Funció regia, convit regi,* etc. **Regio.**

REGIBLE. adj. Que 's pot regir. **Regible.**

REGIAMENT. adj. m. Ab grandesa, ab magnificencia, a tall de rei. **Regiamente.**

REGICIDA. s El matador d' un rei. **Regicida.**

REGICIDI. m. L' assessinat d' un rei. **Regicidio.**

REGIDAMENT. adv. m. *Ant.* RIGOROSAMENT.

REGIDOR, A. m. y f. Qui regeix o governa. **Regidor.** || Cada un dels individuus del ajuntament encarregats del govern econòmich dels pobles. **Regidor.**

REGIDORA. f. La moller d' un regidor. **Regidora.**

REGIDORAT. m. Empleu de regidor. **Regidoría, regiduría.** || El conjunt o cos de regidors del consell o ajuntament de cada ciutat, vila o lloch. **Regimiento.**

REGIDORÍA. f. L' ofici de regidor. **Regidoría.**

RÈGIM. m. REGIMENT.

RÈGIMEN. m. REGIMENT.

REGIMENT. m. Acte y efecte de regir. Govern, direcció, administració. **Régimen.** || Mètode de vida, particularment tractantse de malalts. **Régimen.** || *Gram.* La dependencia de les parts de la oració. **Régimen.** || m. *Mil.* Cert nombre de batallons o d' esquadrons qu' están al cárrech d' un coronel. **Regimiento.** || GOVERN. || AJUNTAMENT.

REGIMENTABLE. adj. Que 's pot regimentar. **Regimentable.**

REGIMENTAL. adj. Lo pertocant al regiment.

REGIMENTAR. v. a. Sotmetre a regiment. Ordenar, disposar les coses de manera convenient. **Regimentar.**

REGIMENTAT, DA. p. p. y adj. Sotmès a regiment, a ordres, etc. **Regimentado.**

REGIMENTATIU, VA. adj. Que regimenta. **Regimentativo.**

REGINA. f. La moller del rei o la dona que governa un regne. **Reina.** || REINA. || Certa mena de caragol de marge. || *Ent.* El grill femella. **Grillo.**

REGINA (Coll de la). *Orog.* Pas a 1,815 metres de altitut; és a la serra de les Descargues, a tramontana de Sant Salvador, Alt Vallespir, depart. dels Pirineus Orientals.

REGINAL. adj. Se diu de certa mena de caragol, de cireres, de mongetes, etc., de bona condició. || Lo pertanyent a la regina.

REGIÓ. f. Extensió gran de país, subgecte a la autoritat d' algú. **Región.** || L' espai que ocupa qualsevol dels qu' en la filosofía se deien elements. **Re-**

gión. || *Anat.* La divisió interior del cos humá, en ventrell, pit y ventre, y la subdivisió d' aquest. **Región.** || Tot espai que se suposa ésser de molta capacitat. **Región.**

REGIÓ ELEMENTAR. *Ant.* L' espai que se suposava ocupat pêls elements fins al centre de la terra. *Región elementar.*

REGIÓ ETÈRIA. *Astron. y fil.* El cel. *Región etérea.*

REGIONAL. adj. Lo qu'és propi o peculiar de cada regió. **Regional.**

REGIONALISME. m. Lo pertanyent a cada regió o comarca. **Regionalismo.** || Partit polítich que vol la autonomía de les regions sense altra dependencia del centre que la extrictament indispensable pera que subsisteixi l' unitat nacional. **Regionalismo.**

REGIONALISTA. m. Partidari del regionalisme. **Regionalista.**

REGIR. v. a. Governar. **Regir.** || Guiar **Guiar, regir.** || *Gram.* Demanar alguna part de la oració la construcció d' altres. **Regir.** || v. n. Servir de govern les coses inanimades, com el rellotge, pronóstich, etc. **Regir.** || *Náut.* Obeir la nau al timó. **Regir.**

REGIRA ROCHS. *Ornit.* Aucell del genre *Strepsilas.*

REGIRADA. f. Acció de regirar. Revolució. Revolta. **Revuelta.**

REGIRADOR, A. s. y adj. Qui regira. **Regirador.**

REGIRAMENT. m. Acte y efecte de regirar o de regirarse. **Revolvimiento, revolución.**

REGIRAMENT DE VENTRE. Malestar del ventre.

REGIRAR. v. a. Manejar alguna cosa de dalt a baix o d' un costat al altre. **Menear, revolver, remecer.** || Buscar una cosa entre altres. **Revolver.** || Sentarse mal el menjar, fer fástich. **Revolver.** || ESCORCOLLAR. || *Ant.* **Hacer mudar de dictamen.**

REGIRARSE. v. r. Moures d' un costat al altre. **Retornarse, revolverse.**

REGIRAT, DA. p. p. **Revuelto.**

REGIS (Pere). *Biog.* Metge molt inteligent, nadiu del Mitjorn de França a les mitjanies del sigle XVII. Va doctorarse en la seua facultat a Montpeller al any 1678, quan sols ne tenía 22 d' etat. Va fer estudis mèdichs als hospitals de París, contraient amistat molt ferma ab els sabis metges Pellisson, Despreaux, Menage y Perrault, y retornat a Montpeller va restarhi fins a 1685, obligat a eixir de França per la revocació del edicte de Nantes, donchs En Regis era calvinista. Va morir al any 1726. Havía fet estudis relatius a la condensació del aire, respecte a la peste de Provença en 1721, y va colaborar en les observacions de botánica y de medicina al diccionari de Furetiere.

REGISTRABLE. adj. Que 's pot registrar.

REGISTRADOR. m. Qui registra. **Registrador.** || La persona que té al seu cárrech ab autoritat pública, notar y posar al registre tots els privilegis, cèdules, cartes o despaigs lliurats pêl rei, consells y demés tribunals del seu regne, com també 'ls donats pêls seus jutges o ministres de casa y cort. **Registrador.** || La persona qu' és a la entrada o porta de algún lloch, pera registrar els gèneros y mercaderíes qu' entren. **Registrador.**

REGISTRADOR D' HIPOTEQUES. Empleat públich que porta 'l registre de les propietats immobles de cada hú y dels gravaments que pesen sobre cada una de elles. *Registrador de hipotecas.*

REGISTRAMENT. m. *Ant.* REGISTRE, 1.

REGISTRAR. v. a. Mirar ab molta atenció. **Registrar.** || Reconéixer, examinar. **Registrar, examinar, visitar, atalayar, catar, otear, otar.** || Copiar y notar a la lletra als llibres de registre algún despaig, cèdula, privilegi o carta donada pêl rei, consell audiencia o jutge de casa y cort. **Registrar.** || Posar senyal entre 'ls fulls del llibre. **Registrar.**

REGISTRAT, DA. p. p. **Registrado.**

REGISTRE. m. Acte y efecte de registrar. **Registro.** || Peça del rellotge pera moderar els seus moviments. **Registro.** || Llibre d' empadronament o matrícula. **Padron, registro.** || Protocol. **Protocolo, registro.** || Qualsevol llibre ont s' hi registra o apunta alguna cosa. **Registro.** || La partida que s' escriu al llibre d' aquest nom. **Registro.** || Manifestació de les mercaderíes que s' han de registrar. **Registro.** || L' albará ont hi consten registrades les mercaderíes. **Registro.** || Cordó, cinta o altra senyal entre 'ls fulls de un llibre. **Registro.** || Cada mena de veu d' una orga. **Registro.** || Llistó quadrat ab que 's tapen els secrets de l'orga pera que no hi entri 'l vent. **Registro.** || Nota al fi dels llibres pera govern del enquadernador. **Registro.** || Entre estampers, correspondencia, igualtat de la ratlla d' una plana a la de derrera. **Registro.**

TOCAR TOTS ELS REGISTRES. fr. NO PERDRES PER PERESA.

REGIT, DA. p. p. **Regido.**

REGITAR. v. a. Tornar a llençar o llençar de nou, vomitar per segona vegada. **Volver á echar ó arrojar.**

REGITIU, VA. adj. Que regeix. **Regitivo.**

REGIU. m. Burla, dita picanta. **Rechifla.**

REGLA. f. Propiament ratlla recta. || Llei, ordenança, estatut. **Orden, regla.** || Norma, model. **Regla.** || Llei universal que conté lo principal que deu observar un cos relligiós. **Constitución, regla, regularidad, disciplina.** || Modo de fer alguna cosa. **Orden, regla, modo.** || Principi, precepte, axioma, parlant de ciencies y arts. **Regla.** || Moderació, templança. **Regla.** || Menstruu. **Menstruación, regla, mes.** || Ordre invariable de les coses naturals. **Regla.** || *Arit.* El modo de fer cada mena de comptes. **Regla.** || Aquella raó ab que 's conformen les accions pera que siguin rectes. **Regla.** || REGLE.

REGLA D' ALIGACIÓ Aquella ab que s' averigua 'l preu comú de la barreja de diferentes especies y valors. *Regla de aligación.*

REGLA DE CALIBRE. Eina de metall ab que 's pren el calibre de les peces d' artillería, etc. *Regla de calibre.*

REGLA DE COMPANYÍA. DE TRES SIMPLE, etc. *Arit.* Aquella en la que de tres números coneguts se'n treu un quart proporcional. *Regla de compañía, de tres, áurea, de proporción ó de oro.*

REGLA DE TRES COMPOSTA. La que té més de tres termes. *Regla de tres compuesta.*

AB REGLA. m. adv. Arregladament, ab mida. *Arregladamente, regladamente, moderadamente.*

FALSA REGLA. Paper ab ratlles negres ben marcades y equidistants que 's posa sota del paper en que s' escriu pera ferho seguint les ratlles d' aquell. *Falsilla.*

LA REGLA MANTÉ 'L COS Y LA BUTXACA O LES CASES. *Ref.* Ab que 's denota quan convenient es el compte y l' ordre en les coses. *Regla y compás, cuanto más, más.*

NO HI HA REGLA GENERAL QUE NO TINGUI EXCEPCIÓ. fr. Que s' usa pera donar a entendre que no hi ha dita o proloqui tan generalment cert que no resulti fals en alguns casos particulars. *No hay regla sin excepción; no es todo el sayal alforjas.*

REGLADA. f. Cop donat ab el regle. || Molts regles o moltes regles.

REGLADAMENT. adv. m. *Ant.* AREGLADAMENT.

REGLAMENT. m. Estatut, ordenança, instrucció. **Reglamento.**

REGLAMENTADOR, A. s. Qui reglamenta. **Reglamentador.**

REGLAMENTAR. v. a. Subgectar a reglament. **Reglamentar.**

REGLAMENTARI, A. adj. Pertanyent al reglament. **Reglamentario.** || Epítet dels oficinistes ruti-

naris y dels massa escrupu'osos en lo cumpliment de les formes. **Reglamentario.** || m. El deixeble que als seminaris está encarregat de tocar la campana pera cada exercici. **Reglamentario.**

REGLAMENTARIAMENT. adv. D' una manera reglamentaria.

REGLAMENTAT, DA. p. p. del verb REGLAMENTAR. || Subgectat a reglament.

REGLAR. adj. *Ant.* Relligiós regular. **Reglar.** || v. a. Tirar ratlles ab el regle. **Reglar.** || ARREGLAR.

REGLAT, DA. p. p. y adj. Temperat en el menjar y en el beure. **Reglado.**

REGLE. m. Llistonet recte y pulit pera fer ratlles. **Regla.** || Quan la secció transversal d'aquest llistonet es un quadrat perfecte. **Cuadradillo.** || Llistó gros de fusta qu' usen els mestres de cases pera deixar planes les parets. **Reglón.** || Lo que 'ls serveix pera igualar els enrajolats. **Iguala.**

REGLE DE FERRO. Entre picapedrers llistonet de ferro ab que fan ratlles a les pedres que piquen. *Tirador.*

REGLEJAR. v. a. Tirar ratlles ab el regle per senyalar o midar alguna cosa. **Reglear.**

REGLEJAT, DA. p. p. y adj. **Regleado.**

REGLER, A. m. y f. Qui fa regles o instruments pera fer moltes ratlles a la vegada. **Reglera.**

RFGLERA. f. RENGLERA. RENGLE.

REGLETA. f. *Art. y of.* Llistó de metall que se sol posar entremitg de les ratlles del motllo d' imprimir. **Reglela.** || Dim. de regle. **Reglita, reglilla.** || INTERLINIA.

REGLETEJAR. v. a. INTERLINIAR.

REGLÓ. m. RATLLA. || Molí d' oli.

REGLOT. m. SINGLOT.

REGLOTAR. v. a. Singlotar. **Eructar, regoldar.**

REGNA. f. Les corretges assegurades al frè pera manejar el cavall. **Rienda.** || REINA. || **Reina.**

A REGNA SOLTA. m. adv. A tot córrer. *A rienda suelta; á carrera tendida; á uña de caballo.*

NO ATURAR REGNA. *Loc. ant. No detenerse.*

REGNANT. p. a. **Reinante.**

REGNAR. v. a. Governar un regne ab el caracter de propietat. **Reinar.** || Predominar. **Reinar.** || Prevaléixer, continuarse, extendres una cosa. **Reinar.** || Adoptars', fer us d' alguna cosa, com: *regnar* lo bastó. **Andar, reinar.**

NO SAP REGNAR QUI NO SAP DISSIMULAR. *Ref.* Indica que moltes vegades convé dissimular als súbdits algunes faltes, perque sería pitjor exasperarlos. *Quien no sabe sufrir, no sabe regir.*

REGNAT. m. L' espai de temps que regna un rei. **Reinado** || REGNE.

REGNE. m. Territori o estats subgectes a un rei. **Reino.** || Conjunt de habitants d' una nació. **Reino.** || Cada un dels estats qu' antigament teníen rei propi, encara qu' avui ne tinguin un de comú a tots ells, com: *regne* d' Aragó, de Valencia, etc. **Reino.** || *Hist. nat.* Cada una de les tres classes en que 's divideixen los cossos naturals, que son: *animal, vegetal* y *mineral.* **Reino.**

REGNE DELS CELS. Possessió dels benaventurats. *Reino de los cielos.*

REGNE NI CASAMENT, COMPANYÒ NO CONSENT. *Ref.* Adverteix quan difícil es dividir entre dos l' usufruit d' aquestes dues coses. *Dos tocar á un hogar, mal se pueden concertar; el mandar no quiere par; dos pobres en una puerta no están bien; dos aves de rapiña no están bien en una viña; dos pardales en una espiga hacen mala liga.*

REGNÍCOLA. m. Natural d' algún regne. **Regnícola.**

REGÓ. m. Regada. **Riego, regadura.**

REGO. m. Acció y efecte de regar. **Riego.** || *Ant.* RECH.

RÈGOLA. *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Áger, prov. de Lleida.

REGOLF. m. Colze o tortuositat d' un camí, carrer, etc. **Regolfo.** || Acció y efecte de regolfar. || La entrada del mar endins de la terra. **Regolfo.**

REGOLFAR. v. n. Retrocedir l' aigua en les cales fent un moviment cercolar. **Regolfar.** || Retrocedir en igual forma 'l vent per trobar una montanya, paret o altra corrent que li priva 'l pas. **Regolfar.**

REGOLFAT, DA. p. p. de regolfar.

REGO MIR. Nom que portá un antich rech o canal de Barcelona que maná construir el comte Mir, quin nom se perpetua en el carrer del Regomir.

REGONEGUT, DA. p. p. **Reconocido, cacheado.**

REGONEIXEMENT. m. Acte y efecte de regoneixer. **Reconocimiento, cacheo.**

REGONEIXER. v. a. Registrar una casa, en lloch, un home per veure si 's troba lo que 's busca. **Cachear. reconocer.** || RECONEIXER.

REGOR. m. Acció y efecte de regar. **Riego.**

REGORDONAR. v. a. *Ant.* **Galardonar.**

REGORT. adj. *Ter.* GROS, GRAS.

REGOSITG. m. Goig, gust, pler. **Regocijo.** || Demostració, expressió de goig y alegría. **Regocijo. alborozo.** || Delectació en lo que 's gasta o posseeix. **Regodeo.**

REGOSITJAR. v. a. Alegrar, causar gust y pler. **Regocijar.**

REGOSITJARSE. v. r. Recrearse, rebre gust interior. **Regocijarse.** || Regalarse, complaures en lo que agrada. **Regodearse.** || ALEGRARSE.

REGOSITJAT, DA. p. p. **Regocijado.**

REGRACIADOR, A. Qui regracia.

REGRACIAMENT. m. Acte o efecte de regraciar. **Regraciamiento.**

REGRACIAR. v. a. Mostrar algú 'l seu agraiment de paraula o fent alguna expressió. **Regraciar.** || v. r. Reconciliarse, tornar en amistat. **Reconciliarse.**

REGRADEIXER. v. a. REGRAIR.

REGRAIR. v. a. Agrair molt. **Reagradecer.**

REGRÈS. m. Tornada al lloch d' ont un se n' havía anat. **Regreso, vuelta retorno.** || *For.* Dret de reclamar y obtenir lo que s' havía enagenat o cedit. **Regreso.** || Cessió d'un benefici eclesiàstich a favor d'un altre. **Regreso.**

REGRESSAR. v. a. Tornar, cedir un benefici a favor d' un altre. **Regresar.** || *Fig. ant.* Entregar la propia llibertat o voluntat al arbitratge. **Regresar.** || Tornar al lloch d' ont s' havía sortit. || Tornar a la possessió del benefici que s' havía resignat.

REGRESSIÓ. f. Acció de retrocedir o sia anar cap enderrera. **Regresión.**

REGRESSIU, VA. adj. Lo que inclou retrocediment. **Regresivo.**

REGRESSIVAMENT. adv. m. Ab retrocediment. **Regresivamente.**

REGROSSET, A. adj. **Regordete.**

REGRUIR. v. a. y derivats. ESCARMENTAR.

REGRUIRSE. v. n. ESCAMNARSE.

REGRUNY. m. Acció y efecte de regrunyir. **Regruño.**

REGRUNYIDA. f. REGRUNY.

REGRUNYIDOR, A. m. y f. Qui té 'l vici de regrunyir. **Regruñidor.**

REGRUNYIMENT. m. L' acte y efecte de regrunyir.

REGRUNYIR. v. a. Grunyir seguidament. Queixarse de tot, mostrar descontent. Plorar, gisclar, etc. **Regruñir.**

REGRUNYIT, DA. p. p. de regrunyir.|| m. Regruny. Regruñido.

REGUARDA. f. Acció de reguardar. Mirada atenta. || Retaguarda. **Reguarda, retaguardia.**

REGUARDADOR, A. m. y f. Qui reguarda. **Reguardador.**

REGUARDAR. v. a. Guardar o mirar atentament una cosa. Vigilar molt. **Reguardar.**

REGUARDARSE. v. r. Resguardarse, prevaldres. **Resguardarse.**

REGUARDAT, DA. adj. y p. p. **Reguardado.**

REGUARDÓS, A. adj. *Ant.* SOSPITÓS.

REGUART. m. Mirament, respecte, atenció. **Atención, respeto, causa, mira.** || Sospita, recel. **Recelo.** || Abrich, resguart. **Abrigo, resguardo.** || MIRADA.

REGUART (Antoni) *Biog.* Escriptor y patriota que va néixer a Mataró a mitjans del sigle XVIII y era autor d'una obra mo t remarcable formant cinch volums foli, complert tractat de la pesca, manada impremptar per ordre del Rei. Malauradament quan l'invasió francesa, aquell aplech d'observacions y de noticies dels procediments d'aquella industria va desapareixer, al entrar en 1808 les tropes napoleòniques a Mataró.

REGUART. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Senterada, prov. de Lleida.

REGUE. m. TORRENT, RIERA.

REGUER m. REGUERA.

REGUERA. f. Raig de líquit que 's va vessant. **Reguero.** || Seguida de punts escapats a la mitja. **Carrera.** || *Mar.* CODERA. || Rengle de qualsevol cosa.

REGUERÓ. m. Solch pera conduir l'aigua a lo que s'ha de regar. **Reguera, reguero.** || Dim. de reguera.

REGUEROL. m. y

REGUERONET. m. dim. **Reguerito.**

REGUEROT. m. aum. REGUERÓ.

REGUISSOLL. m. dim. *Ter.* REGUERET.

REGUITNADOR, A. adj. Animal guit. **Falso.**

REGUITNAR v. n. *Ant.* Tirar coces les cavalcadures perque les hi fa mal alguna cosa. **Respingar, repugnar, resistir, remolearse, rehuir.**

REGUITZA. t. Coça repetida.

REGUITZADA. f. y

REGUITZÉ. m. *Ter.* REGUITZELL.

REGUITZELL. m. Munió d'algunes coses posades de rengle, les unes derrera de les altres. **Reste, retahila.**

RÈGUL. m. Reietó, rei d'un Estat petit. **Régulo.** || Bassilisch. **Régulo.** || n. p. d'home. **Régulo.**

RÈGUL D'ANTIMONI. L'antimoni metállich. *Régulo de antimonio.*

RÈGUL D'ARSÈNICH. L'arsènich metállich. *Régulo de arsénico.*

RÈGUL JOVIAL. Barreja d'antimoni y estany. *Régulo jovial.*

RÈGUL MARCIAL. Barreja de ferro y d'antimoni. *Régulo marcial.*

RÈGUL DE VENUS. Barreja de coure y d'antimoni. *Régulo de Venus.*

REGULACIÓ. f. Cálcul prudencial. **Regulación.**

REGULADAMENT. adv. m. Ab regulació. **Regularamente.**

REGULAMENT. m. REGULACIÓ.

REGULADOR, A. m. y f. Qui regula. **Regulador.** m. Mecanisme que a les máquines de vapor, gas, etc., serveix pera arreglar el moviment. **Regulador.** || Rellotge que serveix com tipo o model pera arreglar el moviment dels demés. **Regulador.**

REGULAR. v. a. Computar o conformar una cosa ab un'altra. **Regular.** || Arreglar, posar ab ordre alguna cosa. **Regular.**

REGULAR. adj. Conforme a regla. **Regular.** || Arreglat en les seues accions y modo de viure. **Regular.** || Comú, freqüent, ordinari. **Regular.** || La persona subgecte a algún institut relligiós. **Regular, reglar.** || Lo que pertany al relligiós o al seu estatut, com: *regular observancia.* **Regular.**

ÉS REGULAR. *Expr.* Es conforme, corresponent, posat a raó. *Es regular, es natural, es consiguiente.*

PER LO REGULAR. m. adv. REGULARMENT.

REGULARISACIÓ, f. Acte y efecte de regularisar. **Regularización.**

REGULARISADOR, A. s. Qui regularisa. **Regularizador.**

REGULARISAR. v. a. Sometre a regles. **Regularizar.**

REGULARISAT, DA. p. p. **Regularizado.**

REGULARITAT. f Proporció entre les parts pera formar un tot regular. **Regularidad.** || Exacta observancia de la regla o institut d'un ordre relligiós. **Regularidad.** || Observancia de les regles. **Regularidad.** || El modo comú y ordinari d'obrar. **Regularidad.**

REGULARMENT. adv. m. Comunament, ordinariament, naturalment o segons regles. **Regularmente, por lo regular, comunmente.**

REGULARSE. v. r. Moderar els gastos. **Reducirse, redondearse, regular los gastos.**

REGULAT, DA. p. p. **Regulado.** || adj. De conducta o vida arreglada. **Regular, regulador.**

REGULL. m. Aspresa fosca de la veu. **Ronquera, ronquedad.** || Malaltía que consisteix en un cambi estrany del sò natural de la veu, produit per algún embráç o dany causat als orgues vocals. **Ronquera.**

REGULLÓS, A. adj. Qui té regull. **Estertoroso, ronco.**

REGURGITACIÓ. f. *Med.* Vessament particular de les secrecions en certs receptacles. **Regurgitación.**

REGURGITANT. adj. *Med.* Se diu dels aliments que són de difícil digestió y ocasionen regurgitacions. **Regurgitante.**

REGURGITAR m. *Med.* Vessarse algún humor o líquit del vas orgánich que 'l conté ab massa abundor. **Regurgitar.**

REGUST. m. Gust desagradable que deixa alguna cosa al paladar. **Gustillo, resabio.** || El gust que prenen algunes coses guisades o guardades en olles o caçoles de metall. **Relumbre.**

REHABILITACIÓ. f. Acte y efecte de rehabilitar. **Rehabilitación.**

REHABILITAMENT. m. REHABILITACIÓ.

REHABILITAR. v. a. Fer tornar alguna cosa al seu antich estat pera que pugui servir. **Rehabilitar**

REHABILITARSE. v. r. Recobrar per esforç propi la estimació y 'l concepte perduts o compromesos. **Rehabilitarse.**

REHABILITAT, DA. p. p. **Rehabilitado.**

REHEN. m. *Ant.* La persona o cosa que queda per penyora en poder del contrari. **Rehén.**

REHIN. m. REHEN.

REHUSAR. v. a. REFUSAR.

REI. m. Soberá, monarca. **Rey.** || Al joch de cartes, la figura que representa un rei. **Rey.** || Al joch d'escachs, la peça que té una corona. **Rey.** || Al joch de bitlles, la peça que 's posa al front, però separada del rengle. **Diez de bolos.** || El més generós dels animals en llurs gènres, com el lleó y l'áliga. **Rey.** || L'abella mestra. **Rey.** || El principal o més excellent en la seua classe, com la rosa entre les flors. **Rey.** || A la marranxa, la part còncava en figura de *s.* **Carne.**

REI D'ARMES. Títol de dignitat que'ls reis donaven als esforçats, els quals havíen de decidir els duptes,

fer les paus y altres coses en fets de guerra; assistir a certs actes públichs y solemnes, publicar algunes ordres del rei y explicar els blasons. *Rey de armas; heraldo.*

ONT ÉS EL REI ALLÍ ÉS LA CORT. *Loc. prov. met. fam.* Explica qu' en materia d' obsequis o compliments sols se deu atendre a la persona que n' és l' obgecte principal. *Donde está el rey está la corte.*

ONT NO HI HÁ, EL REI HI PERT ELS DRETS. *Ref.* Ab que 's denota que devem deixar perdre 'ls nostres drets y consolarnos quan algú no 'ls pot satisfer. *Al que no tiene, el rey le hace quito ó libre.*

A LA PRIMERA 'L REI PERDONA, A LA SEGONA CATXAMONA. *Ref. fam.* Adverteix qu' és just perdonar o dissimular el primer erro com a únich; pero no si són repetits. *Al que yerra perdónale una vez, mas no después; una herrada no es caldera.*

ELS REIS. La festivitat que la Iglesia celebra 'l día 6 de Janer. *Epifanía, los Reyes, la Adoración de los reyes.*

NO TÉ REI QUE 'L GOVERNI NI PAPA QUE L'EXCOMUNIQUI. *Ref. fam.* No témer res o a ningú. *No temer rey ni Roque.* || Denota la total independencia en que se trova algú. *Sin padre ni madre, ni perro que le ladre.*

TAMBÉ MOR EL REI Y 'L PAPA COM AQUELL QUE NO TÉ CAPA. *Ref.* Que manifesta que la mort no perdona a ningú. *Muere el rey y muere el papa y muere quien no tiene capa; la muerte con pies iguales mide la casa pajiza y los palacios reales.*

TINDRE UN REI AL COS. fr. Ésser superbiós, no volguerse subgectar, afectar superioritat. *Llevar, tener, traer al rey en el cuerpo.*

TREURE REIS. fr. Distribuir la barreja de cartes entre quatre o més subgectes, dels quals han d' ésser companys en el joch aquells a qui toquin els primers reis que ixen. *Echar reyes.*

REI. *Bot.* REIG.

REI DE GUATLLES. *Ornit.* GUATLLA MARESA.

REI PETIT. *Ornit.* REIETÓ.

REIAL. adj. y els seus derivats. REAL.

REIALESA. f. REALESA.

REIALMENT. m. adv. REALMENT.

REIANTÍ. *Ornit.* Aucell insectivor del genre *Regulus. Reyezuelo de triple franja.*

REIET. dim. de Rei. **Reyecito.**

REIETÓ. m. *Ornit.* Aucell molt petit y vistós per la varietat dels seus colors. **Abadejo, reyezuelo,** || m. dim. Rei d' un regne petit. **Reyezuelo.**

REIG. m. *Ictiol.* Cert peix de mar. **Mero.** || També se dona aquest nom al CORBALL. || *Bot.* Cert bolet vermellench del genre *Amanita.*

REIG (Collet del). *Orog.* Turó emboscat del Ripollès, montant de la Font de Joan al enforch del camí del Coll del Avi. A la esquerra, s' hi veu al cimal, una gran creu de fusta.

REIM. m. *Ter. ibicench.* Raim. **Uva.**

REIMPRÈS, A. p. p. **Reimpreso.**

REIMPRESSIÓ. f. Segona impressió, segona edició. **Reimpresión.**

REIMPRIMIR. v. a. Tornar a imprimir o repetir la impressió d' una obra o escrit. **Reimprimir.**

REINA. f. Muller del rei o la que posseheix ab dret de propietat un regne. **Reina.** || *Met.* Qualsevulla dona. **Reina.**

REINA DE LES FLORS. f. *Bot. Cacto.*

REINA DELS PRATS. *Bot.* Planta de la fam. de les rosácies que fa les flors blanques. *Vimaria, reina de los prados.*

REINA. f. Such untós, pegalós y inflamable que suen certs arbres, y més especialment el pí. **Resina.** || Substancia reinosa, pesada, grassa y transparenta, que ab la calor del sol suen els tronchs dels pins. Es d' un gust amarch, acre, que causa vòmits y d'un color roig blanch; posada al sol se converteix en grumolls blanquíssims y odorífers. **Miera.**

REINA BARREJADA AB CERA. *Zopisa.*

REINAR. v. a. REGNAR.

REINCIDENCIA. f. Repetició d' una meteixa falta; recaiguda en vici que ja s' havía tingut o en un delicte o crim que ja s' havía comès. **Reincidencia.**

REINCIDENT. p. a. Qui reincideix. **Reincidente, relapso.**

REINCIDIR. v. n. Recaure en la malaltía. **Reincidir.** || Cometre la meteixa falta o delicte. **Reincidir.**

REINCORPORACIÓ. f. Acte y efecte de reincorporar. **Reincorporación.**

REINCORPORAR. v. a. Tornar a incorporar, afegir o unir de nou a un cos polítich o moral lo que se n' havía separat. **Reincorporar.** || També s' usa com recíproch. **Reincorporarse**

REINCORPORAT, DA. p. p. **Reincorporado.**

REINE. m. REGNE.

REINETA. f. *Zool.* Granota petita, verda, que sol posarse a les fulles dels arbres y 's confon ab elles per el color y'l tamany. **Rana de San Antón.** || GRILL.

REINÈS (Joan). *Biog.* Eclesiástich balear, que va néixer a Palma l' any 1723. Va entrar de jove a la Companyía de Jesús, y quan la expulsió de la meteixa, va sejornar llarch temps a Italia. Era escriptor laboriós y bon poeta castellá servantse d' ell entre altres obres, un drama místich en dos actes y algún escrit dogmátich.

— (LLORENÇ). *Biog.* Escriptor, gravador y dibuixant mallorquí, que va ferse remarcar al sigle XVIII. Era nadiu de Palma, y va ésser frare trinitari, vivint durant els anys de 1709 a 1786. Va ésser professor de filosofía y teología a Mallorca, y procurador general de la seua relligió a Espanya. Va ésser escriptor dogmátich y bon dibuixant y gravador al coure, deixant alguna estampa de fácil traçat.

REINFLAMENT. m. Tumor, inflamació. **Hinchazón.**

REINFLAR. v. a. Inflar, omplir. **Hinchar.**

REINFLAT, DA. adj. **Hinchado.** || *Met.* Orgullós, superbiós, presumit. **Abotargado, embotijado, hinchado, abohetado.**

REINÓS, A. adj. Lo que té o destila reína. **Resinoso.** || Semblant a la reína. **Resinoso.**

REINSTALACIÓ. f. Acció de reinstalar. **Reinstalación.**

REINSTALAR. v. a. Instalar per segona vegada. **Reinstalar.**

REINSTALARSE. v. r. Instalarse de nou al lloch ont un s' estava. **Reinstalarse.**

REINSTALAT, DA. p. p. **Reinstalado.**

REINTEGRABLE. adj. Que pot o deu ésser reintegrat. **Reintegrable.**

REINTEGRACIÓ. f. Acció y efecte de reintegrar.

REINTEGRADOR, A. m. y f. Qui o lo que reintegra. **Reintegrador.**

REINTEGRANT. adj. Que reintegra. **Reintegrante.**

REINTEGRAR. v. a. Restituir, retornar lo que un havía rebut. Tornar al seu primitiu posseidor la moneda o l' especie de que s' havía després. **Reintegrar.**

REINTEGRARSE. v. r. Recobrarse integrament de lo que s' havía perdut. **Reintegrarse, resarcirse.**

REINTEGRAT, DA. p. p. **Reintegrado.**

REINTEGRE. m. Acció y efecte de reintegrar. **Reintegro.**

REINTEGRO. m. REINTEGRE.

REITERACIÓ. f. Repetició; acte de reiterar. **Reiteración.**

REITERADAMENT. adv. m. REPETIDAMENT.

REITERAR. v. a. Repetir, tornar a dir.

REITERAT, DA. p. p. Reiterado.

REIXA. f. Engraellat de barres de ferro de diferents gruixos y formes que 's posa a les finestres y altres llochs pera que no s' hi pugui passar. **Reja.** || Ratlla, línia. **Línea.**

Reixa catalana

REIXÁ. v. a. *Ter. ibicench.* Rajar. **Manar.**

REIXAFAR. v. a. Aixafar molt. **Rehollar.**

REIXAT. m. Tanca a modo de reixa. **Enrejado, rejado, verja, varasceto.** || Lo que 's fa a la roba entreteixint fil o seda. **Enrejado.**

REIXATS (Joan). *Biog.* Pintor valenciá de mitjans del sigle XV. Va deixar algunes taules que, fins seguint els procedimients amanerats del classicisme ojival, són remarcables. Els fondos lluminosos, la pintura miniaturada, retreu l' obra d' En Reixats la marcada influencia del seu temps. L' any 1458 va pintar un retaule del *Naixement de Jesús*, part de quin se conserva a Valencia.

REIXAIRE. m. Qui té l' ofici de fer reixes. **Rejero.**

REIXER. m. REIXAIRE.

REIXERÍA. f. Conjunt de reixes. **Rejería.**

REIXIU. m. Rosada, molladura. **Rocío.**

REIXETA. f. dim. **Rejuela, rejita, rejilla.**

REIXINXOLARSE. v. r. ALEGRARSE.

REIXINXOLAT, DA. adj. AIXERIT.

REIXIR. v. a. REEIXIR.

REIXORCH. m. *Ter.* AIGUAMOLL, TOLL.

REJOLA. f. *Ter.* RAJOLA.

REJOVENÉIXER. v. a. REJOVENIR.

REJOVENIDOR, A. adj. Lo que rejoveneix o fa tornar jove. **Rejuvenecedor.**

REJOVENIMENT. m. Acte y efecte de rejovenir o de rejovenirse. **Rejuvenecimiento.**

REJOVENIRSE. v. r. Tornarse jove. **Rejuvenecerse.**

REJURAR. v. a. Jurar novament o jurar repetidament.

REJURAT, DA. p. p. Jurat per segona vegada o jurat molts cops. **Rejurado.**

REL. f. ARREL. || RAL.

REL DE GANDÍA. m. *Geog.* Poble del regne de Valencia. **Real de Gandía.**

RELACIÓ. f. Narració o informe de lo succeit. **Relación, referencia.** || Correspondencia o comunicació entre dues persones. **Relación.** || Conexió d' una cosa ab un' altra. **Relación, referencia, habitud, respecto, orden, coherencia.** || Parentiu llunyá. **Relación.** || *Llòg.* Respecte, ordre d' una cosa ab un' altra. **Relación.** || A les comedies, és la narració que fa un actor dels fets anteriors. **Relación, narración, pintura.** || *For.* Informe que fa 'l relator d' algún procés.

RELACIÓ JURADA. *For* Narració que 's fa o compte que 's dona al jurament exprés a qui té dret d' exigirho, abans de presentar els documents justificatius. *Relación jurada.*

RELACIÓ SIMPLE. La que ab senzillesa refereix algún fet. *Relación desnuda, sencilla.*

FER RELACIÓ. fr. Contar, referir. *Relacionar, narrar, hacer relación, relatar.* || Referirse una cosa a un' altra. *Hacer relación, aludir, referirse, connotar.*

RELACIONAR. v. a. FER RELACIÓ, 1.

RELACIONARSE. v. r. Tindre relacions, amistats, etcètera. **Relacionarse.**

RELACIONAT, DA. adj. Que té relació d' amistat, parentiu, de caracte, etc., ab algú. **Relacionado.**

RELADOR. m. *Ant.* RELATOR.

RELAIXAR. v. a. y derivats. RELAXAR.

RELÁM. m. y

RELAMP. m. *Ant.* RELLAMP.

RELAMPICH. *Ter. aranès.* LLAMPECH.

RELAPSE, A. adj. REINCIDENT.

RELAT. m. Relació, explicació, reconte.

RELATADOR. m. *Ant.* RELATOR.

RELATAMENT. m. *Ant.* RELACIÓ, 1.

RELATAR. v. a. Referir. **Narrar, relatar, relacionar.** || *For.* Fer relació d' un procès o plet. **Relatar.**

RELATAT, DA. p. p. **Relatado.**

RELATIU, VA. adj. Lo que s refereix a un' altra cosa. **Concerniente, relativo.** || *Gram.* El pronòm que fa relació al seu antecedent. **Relativo.**

RELATIVAMENT. adv. m. D' un modo relatiu.

RELATOR. m. Qui relata. **Relatador, relatante.** || El subgecte aprobat y deputat que hi ha a cada Audiencia pera fer la relació de les causes y plets. **Relator.**

RELATORÍA. f. L' empleu de relator. **Relatoría.**

RELAXACIÓ. f. Dilatació d' alguna part del cos que pert la sena firmesa. **Relajación.** || Extensió de un cos tou. **Relajación, relajamiento.** || Descans, intermissió d' algún travall o tasca. **Relajación, desahogo.** || La entrega que 'l jutge eclesiástich feia del reu al braç secular en causa de sanch. **Relajación.** || La falta de vigor en les bones costums o en la observancia d' algún institut. **Relajación.** || Commutació o dispensa d' algún vot o jurament. **Relajación.** || Desmoralisació. **Relajación.**

RELAXADAMENT. adv. m. Ab relaxació. **Relajadamente.**

RELAXANT. adj. Substancia que té la propietat de disminuir la tivantor o erecció dels orgues inflamats, etc. **Relajante.**

RELAXAR. v. a. Ablanir, afluixar. **Relajar.** || Dispensar d' alguna obligació, com vot o jurament. **Relajar.** || Entregar el jutge eclesiástich al secular el reu de pena capital. **Relajar.** || Divertir, donar algún descans a l' ánim. **Relajar, dar desahogo, esparcir el ánimo.** || *For.* Aliviar, disminuir la pena. **Relajar.** || Negociar un vale, etc. **Negociar.**

RELAXARSE. v. r. Dilatarse alguna part en el cos del animal per debilitat o per haver fet alguna força. **Relajarse.** || Dit del clergue o religiós que viu com a seglar. **Aseglararse, relajarse.** || Entregarse als vicis. **Relajarse, estragarse.**

RELAXAT, DA. p. p. **Relajador.** || adj. Fluix, lo que no és tivant. **Laxo, relajado.** || Lliure. S' aplica a la moral poch sana y als que la segueixen. **Laxo, relajado.**

RELECCIÓ. f. REELECCIÓ.

RELECTE. adj. REELEGIT.

RELEGACIÓ. f. *Ant.* DESTERRO. || Acció de relegar.

RELEGAR. v. a. *Ant.* DESTERRAR. || Allunyar, deixar apart, oblidar. **Relegar.**

RELEGAT, DA. p. p. **Relegado.**

RELEGIR. v. a. y derivats. REELEGIR.

RELEIX. m. RELLEIX.

RELEIXAR. v. a. *Ant.* CEDIR, CONDONAR, BARATAR.

RELENT. m. RELLENT.

RELEU. m. RELLEU.

RELETA. f. dim. de rel. **Raicita, raiceja.**

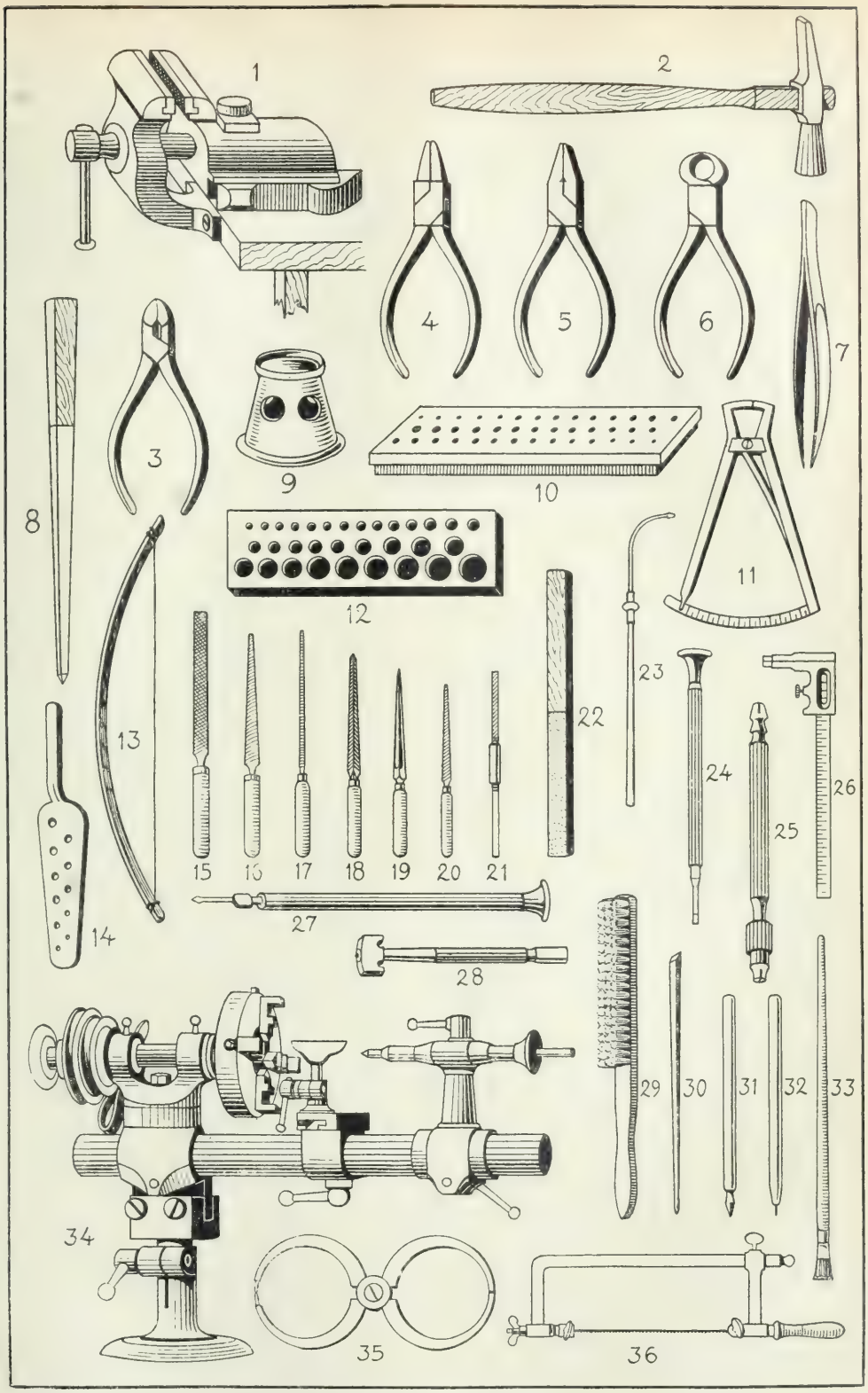

1. Caragol de taula «Boley». 2. Martell. 3. Alicates de tallar corvades. 4. Id. de punta rodona. 5. Id. planes. 6. Id. de tallar. 7. Pinces. 8. Brunyidor 9. Lente. 10. Banquet. 11 Calibre de gruixos. 12. Id. de rodes 13. Arch de ballena pera tornejar. 14. Filera. 15. Llima de cinch polzades. 16. Id. de mitja canya. 17. Id. de cua de rata. 18. Id de triangle. 19. Escariador o cap de frare. 20. Llima fina. 21. Id. de afinar perns. 22. Brunyidor de badana. 23. Bufador. 24. Descaragolador o tornavís 25. Mandrí de má. 26. Peu de Rei. 27. Fressador de má. 28. Diamant per tallar vidres. 29. Raspall. 30. Buril. 31 y 32. Punxons. 33. Pinzell. 34. Torn. 35. Compás de 8 línies. 36. Serra.

RELEVANT. adj. Excelent, gran, lo que sobressurt.

RELEVAR. v. a. RELLEVAR.

RELIGIÓ. f. RELLIGIÓ.

RELICARI. f. RELIQUIARI.

RELINGA. f. RELLINGA.

RELIQUER. m. *Ter.* RELIQUIARI.

RELIQUIA. f. Lo que resta d' algún tot. **Reliquia.** || Part del cos, roba, etc., d' algún sant. **Reliquia.** || *Met.* Vestigi, rastre d' una cosa passada. **Reliquia.** || Dolor o afecció que resta de resultes d' alguna malaltía. **Reliquia.** || Les sobres del menjar pera guardarles. **Relieve.** || Residuu de la galeta feta malbé. **Mazamorra.**

RELIQUIA INSIGNE. El cap, braç o cama d' un cos sant. *Reliquia insigne.*

GUARDAR COM UNA RELIQUIA. fr. Tindre molt ben desada alguna cosa. *Guardar como oro en paño ó como pera en tabaque.*

RELIQUIARI. m. Lloch ont s' hi tenen guardades les reliquies. **Relicario.** || Guarniment o capceta d' or o argent pera guardarhi alguna reliquia. **Relicario.**

Reliquiari de la Santa Espina (cated. de Barcelona)

RELOGE. m. y

RELONGE. m. RELLOTGE.

RELONJA. f. Cercle. Troç de poma, peix, etc., tallat en forma rodona y plana. **Aro, rueda.** || El cercle que fa 'l voltant del mugró de les dones. **Aro, aureola.**

RELOTGE. m. RELLOTGE.

RELLA. f. Eina de ferro que és part de l' arada y serveix pera obrir la terra. **Reja.** || Llauror que's dona a la terra ab la rella. **Reja.**

DONAR LA PRIMERA RELLA. fr. Llaurar la primera vegada pera sembrar la terra. *Barbechar, romper.*

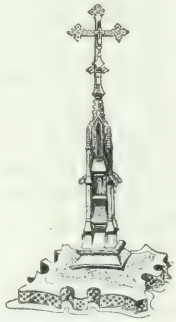

Reliquiari gòtich (Iglesia de Sant Nicolau, Valencia)

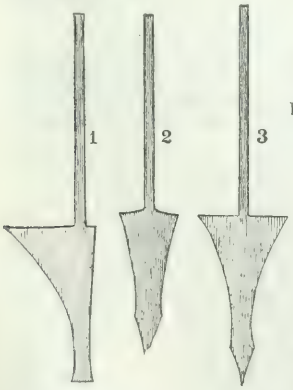

RELLES: 1, pera llaurar el blat de moro; 2, pera terra tova; 3, pera trumfes y altres plantes

DONAR LA SEGONA RELLA. fr. Llaurar la segona vegada. *Binar; dar la segunda vuelta.*

DONAR LA TERCERA RELLA. fr. Llaurar tercera vegada. *Terciàr.*

DONAR LA QUARTA RELLA. fr. Llaurar quarta vegada les terres que se han de sembrar. *Cuartar.*

RELLAMEJAR. v. a. RELLAMPEGAR.

RELLAMP. m. LLAMPECH. || interj. imprecatoria. **¡Mal haya, ó mal haya el alma del diablo!**

RELLAMPEGAR. v. a. Llampegar seguidament. **Relampegar.**

RELLAMPEGUEIG. m. Acció de rellampeguejar. **Relampegueo.**

RELLAMPEGUEJAR. v. a. Llampeguejar seguidament. **Relampeguear.**

RELLANÇ. m. Succès casual y duptós. **Relance.**

DE RELLANÇ. m. adv. Per casualitat y quan menys s' esperava. *Casualmente, de relance.*

RELLANÇAR. v. a. Llençar per segona vegada. **Relanzar.**

RELLEGIR. v. a. Tornar a llegir, llegir repetides vegades. **Releer.**

RELLEIG. adj. Molt lleig. **Feísimo.**

RELLEIR. v. n. Formar un relleu natural. **Sobresalir.**

RELLEIX. m. La disminució de la paret capdal dels edificis o d' altres fábriques. **Relej.** || RESSALT. || Se diu també d' altres coses, especialment parlant de carros y cotxes. **Relej, releje** || Sarro que 's cría als llabis o a la boca. **Releje.** || Rebaba que solen tindre per la part de dins algunes peces d' artillería a la recambra, estrenyentla pera que la part ont hi ha la polvora sigui més estreta que 'l restant del canó. **Releje.** || RELLEU. || Vora sortida d' un cingle.

RELLEIXAR. v. a. Deixar segona vegada. **Volver á dejar.**

RELLEJAR. v. a. Travallar ab la rella. LLAURAR.

RELLENÇAR. v. a. Tornar a llençar.

RELLENT. adj. Lo qu' és humit, però no mullat. **Relente.** || La rosada que cau als matins.

RELLEPAR. v. n. Tornar a llepar una o més vegades una meteixa cosa. **Relamer.**

RELLES (Pere Nofre). *Biog.* Jesuita y escriptor gironí que vivía a les derreries del sigle XVII, y va publicar en 1689 la *Vida de San Bernardo Calvó, obispo de Vich.* És autor també d' una *Historia de San Narciso, obispo y mártir de Gerona*, y d' un volúm manuscrit ab el títol de *Gerona ilustrada.*

RELLEU. m. Figura o adorno que ha bulto demunt d' una superficie plana. **Relieve.** || *Arquit.* La part que sobressurt de la ratlla principal. **Resalto, resalte.** || RELLEVO. || Engrunes de menjar que queden a la taula després de dinar. **Relieve.**

ALT RELLEU. Aquell en que les figures sobressurten de la superficie més de la meitat de llur gruix. *Alto relieve.*

BAIX RELLEU. Aquell en que les figures sobressurten poch, estant del tot agafades a la superficie plana. *Bajo relieve.*

MITG RELLEU. fr. Aquell en que les figures surten de la superficie plana la meitat de llur gruix. *Medio relieve.*

FER DE RELLEU. fr. Fabricar alguna cosa de relleu. *Relevar.*

RELLEU. *Geog.* Vila de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Vilajoiosa; és al NO. del cap de partit y té 3,376 hab.

RELLEVADOR, A. m. y f. Qui relleva a un altre.

RELLEVANT. adj. Que té relleu. || Notable, eminent. **Relevante.**

RELLEVAR. v. a. Substituir a algú en alguna obra o travall, a fi de descansarlo. || *Mil.* Treure un centinella o un cos de tropa del lloch ont és y posarnhi un altre. **Relevar.** || També s' usa com recíproch. **Relevarse.**

RELLEVARSE. v. r. Substituirse mutuament en una feina. **Relevarse.**

RELLEVAT, DA. p. p. **Relevado.**

RELLEVO. m. Acció de rellevar. || En la milicia, treure del servei actiu.

RELLEXAR. v. a. Deixar lo que ja s' havía deixat.

RELLEXAT, DA. p. p. y adj. Deixat per segón cop.

RELLIGADA. f. Acte y efecte de relligar. **Religación.**

RELLIGADOR, A. m. y f. Qui o lo que relliga. **Religador.**

RELLIGAMENT. m. Acció y efecte de relligar. **Religamiento.**

RELLIGAR. v. a. Lligar més estret, tornar a lligar. **Religar, volver á atar.**

RELLIGAT, DA. p. p. **Religado.**

RELLIGIÓ. f. Virtut moral ab que adorem a Deu. **Religión.** || Cult que 's tributa a la Divinitat. **Religión.** || Puntual observancia de les doctrines y obres de devoció. **Religión.** || Per antonomasía se diu aixís de la professió de la llei divina y eclesiástica. **Religión.** || L' estat de frare o monja aprobat per la Iglesia. **Religión.** || En el seu sentit directe unió de moltes persones pera un fí comú. **Religión.**

RELLIGIÓ DE SANT HONORAT. Ordre relligiosa fundada al sigle v. *Religión de San Honorato.*

RELLIGIÓ NATURAL. Aquella que té per base la conciencia y no reconeix la revelació. *Religión natural.*

RELLIGIÓ REFORMADA. El protestantisme. *Religión reformada.*

RELLIGIONARI. m. Sectari de la relligió reformada. **Religionario, religionista.**

RELLIGIÓS, A. m. y f. Qui professa alguna relligió y porta hábit. **Fraile, religioso.** || Piadós, devot. **Religioso.** || Observant de la llei y relligió que professa. **Religioso.** || Lo que pertany a la relligió y 'ls que la professen. **Religioso.**

FERSE RELLIGIÓS. fr. Professar alguna relligió y portar hábit. *Hacerse religioso; tomar el hábito.*

RELLIGIOSAMENT. adv. m. Devotament, humilment, ab relligió. **Religiosamente.** || Ab puntualitat o exactitut. **Religiosamente.** || De bona fe. **Religiosamente, de buena fe.**

RELLIGIOSITAT. f. L' exercici, práctica y us de aquelles accions arreglades y piadoses que constitueixen un bon relligiós. **Religiosidad.** || Puntualitat y exactitut d'alguna cosa. **Escrupulosidad, religiosidad.**

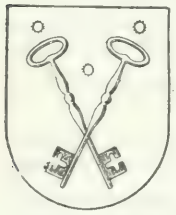

Segell de Rellinás

RELLIGIOSÍSSIM, A. adj. sup. Molt relligiós. **Religiosísimo.**

RELLIMAR. v. a. Tornar a llimar, llimar molt o ab força. **Relimar.** || Llimar en el seu sentit figurat. **Relimar.**

RELLINÁS. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. de Terrassa; és en terra trencada y té 348 habitants.

RELLINGA. f. *Náut.* La cordeta ab que 's reforça la vora de les veles y pren la denominació de cada una d' elles. **Relinga.** || Corda de cánem ont hi há 'ls ploms y 'l suro a fí de que l' art cali y suri sobre l' aigua. **Relinga.**

BUSCAR LA RELLINGA DE BARLOVENT. fr. *Náut.* Vindre 'l vent alternativament a ratxes escasses, y tornar a la primera direcció. *Buscar la relinga de barlovento.*

DEIXAR O QUEDARSE EN RELLINGUES. fr. *Náut.* Emportarse 'l vent les veles no deixant més que les rellingues. *Dejar ó quedarse en relingas.*

RELLINGAR. v. a. *Náut.* Cosir o enganxar les rellingues. **Relingar.** || v. n. Moures la rellinga ab el vent o començar a flamejar la vela. **Relingar.**

GELLINGAT, DA. p. p. De rellingar y rellingarse. **Relingado.**

RELLISAR. v. a. Planxar una peça de roba arruixantla ab aigua sola. **Planchar.**

RELLISAT, DA. adj. Allisat per segona vegada o molt allisat.

RELLISCADA. f. L' acte de relliscar. **Desliz, resbalón.** || La senyal que resta d' haver relliscat.

PEGAR UNA RELLISCADA. fr. RELLISCAR.

RELLISCADOR, A. s. y adj. Qui rellisca molt, la part ont se rellisca y lo que fa relliscar. **Resbalador.**

RELLISCALL. m. **Resbalón, resbaladura.**

RELLISCAR. v. n. Escórrerse alguna cosa, anarsen els peus. **Deslizarse, resbalar, desvarar, desvararse.**

RELLISCÓS, A. adj. RELLISQUENT.

RELLISQUENT, A. adj. Lo qu' és molt llis o humit, lo qual fa que sigui fácil relliscarhi. **Deslizadizo, resbaladizo, escurridizo, vidrioso.**

RELLOTGE. m. Máquina de movimient que serveix pera indicar les hores. **Reloj, bramidor.** || *Fam.* El gros de butxaca. **Calentador, caldero.** || CRONÓMETRE.

RELLOTGE D' ARENA. Aparell compost de dues ampolletes de vidre o cristall unides per la boca, en una de les quals hi há una porció d' arena que triga a caure a l' altre un cert y determinat espai de temps. *Reloj de arena.*

RELLOTGE D' AIGUA. Instrument format de dues ampolles, una sobre l' altra, y de la superior va gotejant l'aigua a la inferior, trigant cert espai de temps a caurehi tota. *Reloj de agua.*

Rellotge

RELLOTGE DE BUTXACA. El que's porta a la butxaca. *Reloj de bolsillo.*

RELLOTGE DE CAMPANA. El que ademés de senyalar les hores, les toca ab la campana. *Reloj de campana.*

RELLOTGE DE LONGITUTS. El qu' está construit tan exactament que serveix pera amidar les longituts, principalment a la mar. *Reloj de longitudes.*

RELLOTGE DE MUSICA. El qu' al tocar les hores sona també alguna peça de musica. *Reloj de música.*

RELLOTGE DE PÈNDOLA. Rellotge de moderna invenció, que 's fa ab un pes penjant d' un filferro agafat a un punt fixo, de lo que resulta un mov ment igual per medi d' una córba, que 'ls geòmetres ne diuen *cicloyde,* tornant sempre 'l pes al meteix punt ont ha començat el moviment. *Reloj de péndola.*

RELLOTGE DE MOLLES. El que no té pesos ni pèndola y va per medi de molles.

RELLOTGE DE POLS. RELLOTGE D' ARENA.

RELLOTGE DE REFLEXIÓ. El de sol, en el qual senyala les hores el raig reflexe del sol. *Reloj de reflexión.*

RELLOTGE DE REFRACCIÓ. Aquell en quin senyala les hores el raig refracte del sol. *Reloj de refracción.*

RELLOTGE DE REPETICIÓ. El que toca la hora sempre que se li apreta la molla, y també'l que toca dues vegades la meteixa hora. *Reloj de repetición.*

RELLOTGE DESCONCERTAT. *Met.* Subgecte desordenat en les seues accions o paraules. *Reloj desconcertado.*

RELLOTGE DE SOL. El qu' és fet de modo que tocantlo els raigs del sol senyala l' hora per medi de l' ombra d' una barreta de ferro nomenada *gnomon.*

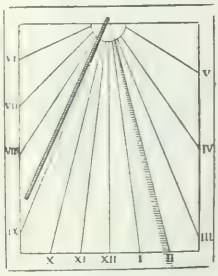

Rellotge de sol

D' aquests rellotges n' hi há de varies menes, segons la superficie y la forma que descriu. Els que 's fan a la superficie d' un cilindre, se diuen *cilindrichs,* els d' un cono, *cònichs,* etc. *Reloj de sol ó solar.*

RELLOTGE EQUINOCCIAL. Rellotge de sol dibuixat demunt d'un plá paralel al Equador. *Reloj equinoccial.*

RELLOTGE HORITZONTAL. El rellotge de sol que 's dibuixa demunt d' un plá paralel al horitzó. *Reloj horizontal.*

RELLOTGE LLUNAR. Aquell en que l'ombra de l'agulla o barreta progectada per la lluna senyala quina hora és. *Reloj lunar.*

RELLOTGE MERIDIÁ. El rellotge de sol que 's fa demunt d' un plá paralel al cercle meridiá; si aquest plá mira al orient, se 'n diu *meridiá oriental*, y si mira a occident, *meridiá occidental. Reloj meridiano.*

RELLOTGE POLAR. El rellotge de sol que 's fa demunt d' un plá paralel al cercle máxim, que passa pêls pols del mon, pêls punts del verdader orient y ocás. Del que 's fa a la cara superior, se 'n diu *polar superior*, y 'l que fa a la oposada, *polar inferior. Reloj polar.*

RELLOTGE PORTÁTIL. El de sol que no está fixo en lloch determinat, sinó que mitjançant algún artifici se porta d' una part a l' altra. *Reloj portátil.*

RELLOTGE VERTICAL AB DECLINACIÓ. El qu' és demunt d' un plá que no mira dretament al mitgdía, sinó cap a l' orient o ponent. *Reloj vertical con declinación.*

RELLOTGE VERTICAL SENSE DECLINACIÓ. El qu' és al plá del vertical primari, qu' és el que mira directament per un costat al mitgdía y per l' altre a tramontana. *Reloj vertical sin declinación.*

ANAR COM UN RELLOTGE. fr. *Met.* Anar molt bé, estar una cosa molt ben arreglada. *Ir ó andar al pelo, ó como un reloj.*

ATRASSAR EL RELLOTGE. fr. Fer retrocedir l' agulla o senyalador dels rellotges de corda. *Atrasar el reloj.*

AVANÇAR EL RELLOTGE. fr. *Adelantar el reloj.*

ESTAR COM UN RELLOTGE. fr. *Met.* TREMPAT COM UNA ORGA.

TOCAR EL RELLOTGE LES HORES, LA UNA, LES DUES, ETC. fr. Sonar la campana del rellotge quina hora és. *Dar el reloj la hora, la una, las dos*, etc.

RELLOTGE (Torre del). *Geog.* Predi de l' illa de Mallorca, a la vora del camí vell de Valldemossa, anant de Palma a Sòller.

RELLOTGER. m. Qui fa, adoba o ven rellotges. **Relojero.** || *Ter.* Qui té 'l cárrech de cuidar el rellotge de la vila. **Relojero.**

RELLOTGERA. f. Butxaqueta expressa pera portarhi 'l rellotge. **Relojera.** || Capceta pera ficarhi 'l rellotge. **Relojera.**

RELLOTGERÍA. f. L' art de fer rellotges. **Relojería.** || La botiga ont hi fan, venen o adoben rellotges. **Relojería.**

RELLOTGES. m. pl. *Bot.* BECH DE CIGONYA.

RELLOTGET. m. dim. Rellotge petit. **Relojico.**

RELLUENT, A. adj. Brillant, resplendent, lo que rellueix. **Reluciente.** || Brunyit. **Reluciente.**

RELLUIR. v. r. Brillar, resplendir. **Brillar, relucir, resplandecer, relumbrar.** || *Met.* Resplendir en alguna virtut; ésser excelent en les seues obres. **Relucir.** || Despedir llum alguna cosa resplendenta. **Relucir.**

RELLUMBRAR. v. a. **Relumbrar.**

RELLUMENAR. v. a. RELLUMBRAR.

Rem

REM. m. *Náut.* Barra de fusta d' uns dos metres de llarch, en forma de pala, estreta per un dels caps, que serveix pera fer caminar la embarcació, fent força a l' aigua. **Pala, remo.** || pl. *Met.* Els braços y cames de la persona. **Remos.** || Les potes o les ales de alguns aucells.

REM DE GALERA. fr. *Met.* Qualsevol travall penós y continuat. *Remo.*

REM DE MORO. *Bot.* ARBRE DE TINTA.

ANAR A REM Y VELA. fr. Que a més del sentit recte significa ferse alguna cosa ab molta pressa. *Navegar á vela y remo.*

LLIGAR ELS REMS. fr. Subgectarlos lligantlos del cap quan no' s rema. **Afrenillar, frenillar.**

REMÁ (A). m. adv. Ab extravío o fora d' us o de ordre, y s' usa generalment ab el verb *vindre.* **A trasmano.**

REMADA. f. *Náut.* Troç que navega un barco de un sol cop de rems. **Bogada.** || RAMADA.

REMADER. m. Qui té o posseeix remats.

REMADERA. *Orog. Ter. de Moyá.* Nom que s' apropía a la carena de Muntoliá.

REMADERÍA. f. Industria de criar bestiar. **Ganadería.**

REMADOR, A. s. Qui rema o travalla al rem. **Remero, bogador.**

REMALEIMENT. m. Acció de remaleir.

REMALEIR. v. a. Maleir per segona vegada o maleir molt. **Remaldecir.**

REMALEIT, DA. p. p. Molt maleit. || adj. Dolent, pervers, de mala condició.

REMALLAR. v. a. Mallar per segona vegada o mallar molt. || Arreglar les malles trencades en un art. **Remallar.**

REMALLAT, DA. adj. Mallat per segona vegada. **Remallado.**

REMANAR. v. a. Manar una cosa moltes vegades. **Remandar.**

REMANDRE. v. n. *Ant.* **Quedar.** || ROMANDRE.

REMANS, A. adj. Molt mans.

REMANEIXER. v. n. Amaneixer o venir de nou. **Remanecer.**

REMANENT. m. Part que resta de cualsevulla cosa. **Remanente.** || adj. Lo que permaneix estable, immutable y constant. **Permanente.** || p. a. Lo que 's presenta de nou. **Remaneciente.**

REMANCH. m. ROMANCH.

REMANGAR. v. a. y derivats: ARREMANGAR y ARROMENGAR.

REMAR. v. a. Travallar ab el rem o al rem pera fer caminar la embarcació per l' aigua. **Bogar, remar.** || *Met.* Travallar ab gran afany y fatiga. **Remar, bregar.**

REMARCA. f. Segona marca. || Nota.

REMARCABLE. adj. Digne d' ésser remarcat; notable.

REMARCABLEMENT. adv. D' una manera remarcable.

REMARCAR. v. a. Tornar a marcar. **Contramarcar, remarcar.** || Cridar l'atenció sobre 'l valor d'alguna cosa. **Notar.**

REMARCAT, DA. p. p. **Contramarcado, remarcado.**

REMARCATIU, VA. adj. Que remarca. **Remarcativo.**

REMASTEGAR. v. a. *Ant.* REMUGAR.

REMAT. m. Acte y efecte de rematar. **Remate.** || *Arquit.* Adorno que corona algún edifici o obra de arquitectura. **Remate, cima.** || RAMAT.

REMAT, DA. adj. *Arquit.* Tort, obliquo. **Remado.** || *Ant.* Que té rems. **Remado.**

REMATADAMENT. adv. m. Absolutament, completament, totalment. **Rematadamente.** || DESBARATADAMENT. || Ultim terme de les vendes y arrendaments al encant y la meteixa venda que s' hi fa. **Rematadamente.**

REMATAGUER. m. Herbam, aplech de mates. **Matorral.**

REMATANT. s. Qui remata. **Rematante.**

REMATAR. v. a. Acabar. **Rematar, concluir, terminar, finalizar.** || Als encants y vendes públiques, quedar per qui hi diu mes. **Subastar, rematar.** || v. n. Terminar, finir. **Terminar, rematar, fenecer.** || Acabar de matar al moribón. **Rematar.**

REMATAT, DA. p. p. **Rematado.**

BOIG REMATAT. El que no té cura. *Loco rematado.*

REMBEDOR, A. m. y f. REMEYADOR.

REMBERT. n. p. **Remberto.**

REMBÓS. m. REEMBÓS.

REMBOSSAR. v. a. REEMBOSSAR.

REMBRE. v. a. *Ant.* REDIMIR.

REMEDIABLE. adj. Lo que 's pot remediar. **Remediable.**

REMEDIADOR, A. m. y f. Qui remedia o impideix algún dany. **Remediador.**

REMEDIAR. v. a. Curar, aplicar remei al dany. **Remediar.** || Socorrer, afavorir. **Remediar.** || Corretgir, esmenar alguna cosa. **Remediar.** || Destorbar que se faci algún dany. **Remediar.**

REMEDIARSE. v. r. Referse de les pèrdues hagudes en algún negoci. **Remediarse.**

REMEDIAT, DA. p. p. **Remediado.**

REMEDICIÓ. f. Acte y efecte de tornar a amidar; recanament, recanadura, recanació **Remedición.**

REMEI. m. El medicament o lo que serveix pera recobrar o conservar la salut. **Medicina, remedio, medicamento.** || Correcció, esmena. **Remedio.** || Medi pera reparar algún dany. **Remedio, reparo.** || Nom de dona. **Remedios.** || *For.* Dret de demanar en judici. **Remedio.** || Alivi. **Lenitivo, remedio.**

REMEI CASOLÁ. Medicina que 's fa a casa sense necessitat d' apotecari. *Remedio casero.*

REMEI EFICAÇ. Aquell que cura tot seguit. *Remedio eficaz.*

APLICAR REMEI. fr. REMEDIAR.

DEL RICH, EL REMEI; DEL VELL, EL CONSELL. *Ref.* Denota que 'ls richs poden y deuen remediar les necessitats dels pobres y que 'ls vells tenen prou experiencia pera poguer aconsellar. *Del rico es dar remedio y del viejo consejo.*

DONAR REMEI AL MAL FET. *Ref.* QUAN FOU MORT EL COMBREGAREN.

ENCARA TÉ O HI HA REMEI. fr. *Met.* Ab que 's dona a entendre qu' encara no s' ha perdut la esperança de lograr alguna cosa. *Aun hay sol en bardas; al descalabrado nunca le falta un trapo, que roto, que sano.*

NI UN PERA REMEI. *Loc.* Qu' exclueix a tots els individuus de la especie de que 's parla. *Ninguna, ni una siquiera.*

NO HAVERHI O NO TINDRE REMEI. fr. Ésser precís. *No haber ó no tener remedio.*

PERA TOT HI HÁ REMEI MENYS PERA 'L MORIR. *Ref.* Ab que 's denota que tot té remei menys la mort. *Para todo hay remedio menos para la muerte.*

POSAR REMEI. fr. Curar, aplicar els medicaments. *Medicinar.*

RECÒRRER ALS ÚLTIMS REMEIS. fr. Fer tot lo possible. *Echar el resto.*

REMEI (Collada del). *Orog.* Pas a 1,140 metres d' altitut, a la partió d' aigües del riu Ter ab la riera de Bolós, al S.E. de Camprodón, prov. de Girona.

REMEI. *Geog.* Ermita y veinat de Caldes de Montbuy. || Altra del terme d' Alcover. || Altra propera a Camprodón. || Altra del barri de Vallcarca, a la montanya del Coll (Barcelona). || —DE BAIX. Ermita de la vora de Ripoll, prop de la carreterra de Barcelona a Ribes. S' anomena també de Sant Quintí.

REMEIABLE. adj. Que 's pot remeiar. **Remediable.**

REMEIAR. v. a. Donar remei. Curar, aliviar. **Remediar.**

REMEIARSE. v. r. Procurarse o pendre remei. **Remediarse.**

REMEL. m. La segona mel que 's treu de la canya dolça. **Remiel.** || MELAÇA.

REMEL. m. y

REMELSA. f. L' aigua detinguda en un riu o altre lloch y 'l pòsit de fanch y pedres que sol deixar. **Remanso.**

REMELSARSE. v. n. Embassarse l' aigua de una corrent. **Arremansarse.**

REMEMBRABLE. adj. *Ant.* Lo qu' és digne de memoria. **Memorable.**

REMEMBRACIÓ. f. Acció de remembrar.

REMEMBRADOR, A. s. y adj. Qui remembra. || Lo qu' és digne de remembrar.

REMEMBRANÇA. f. MEMORIA, RECORT.

REMEMBRAR. v. a. Fer memoria. **Rememorar, recordar, traer á la memoria.**

REMEMBRAT, DA. p. p. **Rememorado, recordado.**

REMEMORADOR, A. m. y f. Qui rememora. || adj. Digne de rememorar.

REMEMORANÇA. f. Acció de rememorar.

REMEMORAR. v. n.

REMEMORATIU, VA. adj. Lo que recorda o fa recordar. **Rememorativo.**

REMENADIÇA. f. REMENAMENT.

REMENADOR, A. s. Qui remena. **Meneador.** || Eina de mánech llarch ab que 'ls manobres pasten el morter o argamassa. **Batidera.** || Eina de fusta que serveix pera remenar el ví a les botes, el sabó a les calderes, etc. **Mecedor, mecedero.** || Lo de la xacolatera. **Molinillo.**

REMENAMENT. m. REGIRAMENT. || Moviment del cos o d' alguna part d' ell. **Meneo.** || Moviment afectat de muscles y caderes. **Contorneo.** || Lo de la cua **Coleo.**

REMENAR. v. a. Moure d' una part a l' altra alguna cosa. També s' usa com recíproch. **Menear, revolver.** || Moure algunes coses pera que 's barregin y formin un tot. **Menear, mecer.** || Agitar. **Menear, agitar.** || Saccejar els liquits dins d' una ampolla, barraló, etc. **Bazucar, zabucar.** || Desfer la xocolata y coses semblantes ab el molinet, etc. **Batir.** || Pastar la cals y la sorra pera fer morter o argamassa. **Batir, argamasar.** || Resoldre, regirar. **Revolver, registrar.** || Regirar l' olla ab la cullera. **Cucharetear.** || Al joch de cartes, barrejarles. **Barajar.** || Moure alguna cosa cercolarment. **Remolinear.**

NO PER TU SINÓ PÈL PA, REMENA LA CUA 'L CÁ. *Ref. Menea la cola el can, no por ti sino por el pan.*

REMENARSE. v. r. Caminar gronxantse, per afectació o costúm. **Cernerse, contornearse, columpiarse, cerner el cuerpo.** || Moures pausadament d' un costat al altre. **Mecerse, menearse.**

REMENAT, DA. p. p. **Meneado.**

REMENÇA. f. REDEMPCIÓ.

REMENÇA PERSONAL. Un dels mals usos feudals en virtut del qual exigía 'l senyor al vassall una quantitat si volía mudar de terra, vendre 'ls seus bens o casarse. *Redención personal.*

HOME, PAGÈS O ESCLAU DE REMENÇA. Vassall subgecte a redempció personal y gravat ab onerosíssimes servituts. *Hombre, payés, ó esclavo de remensa.*

REMENDAR. v. a. APEDAÇAR, ADOBAR.

REMENDISTA. f. Obrer tipograf dedicat a compondre treballs pèl comers, en contraposició al dedicat a text d' obres o publicacions. Es per influencia castellana. **Remendista.**

REMENEJAR. v. a. Remenar molt una cosa.

REMENSA. f. REMENÇA.

REMENT. m. ADOB.

REMENT, A. adj. Redimit.

REMENTEROLA. f. *Bot.* CALÁMENS. || REBENTEROLA.

REMENTIR. v. a. Mentir molt.

REMER, A. m. y f. *Náut.* REMADOR. || Presidari condemnat a remar a les galeres. **Forzado, galeote.** || Qui fa rems. **Remolar.**

REMERA. adj. Calificatiu de les plomes llargues del extrem de les ales dels aucells. **Remera.**

REMERIA. f. L'obrador ont se fan els rems. **Remolar.**

REMÈS, A. p. p. **Remitido, enviado.** || **Perdonat. Perdonado, remitido.**

REMESA. f. Acte d'enviar una cosa d'una part a un'altra. **Remesa.** || La quantitat de diner o mercaderies que s'envía d'una part a l'altra. **Remesa.** || DILACIÓ, TRIGANÇA. || Salari del banquer pel transport y entrega. **Remisión** || Acció de remetre o enviar alguna cosa. **Remesa.**

REMESADOR, A. m. y f. Qui remet. **Remitente.**

REMESAR. v. a. Fer alguna remesa. Enviar. Remetre. **Remitir.**

REMESAT, DA. p. p. **Remitido.**

REMÈSER. v. a. REMETRE.

REMESURA. f. Acció de remesurar. || Mesura ben plena. **Remedición.**

REMESURAR. v. a. Mesurar o amidar per segona vegada. **Remedir.**

REMETEDOR, A. m. y f. Qui remet.

REMETENT. m. Qui remet. **Remitente.**

REMETIR. v. a. REMETRE.

REMETRE. v. a. Enviar alguna cosa d'un lloch a l'altre. **Remitir.** || Perdonar, concedir, condonar. **Remitir.** || Eximir d'alguna obligació. **Remitir.** || Deixar, diferir, suspendre. **Remitir.** || Subgectar algún assumpte d'un altre. **Remitir.** || Referirse a algún instrument pera comprobarlo. **Remitir.**

REMETRES. v. r. Subgectarse al judici o dictamen d'un altre. **Remitirse.** || Referirse a lo que ja s'ha dit o a algún escrit o autoritat pera comprobarho. **Remitirse.**

REMEY. m. REMEI.

REMEYAR. v. a. REMEDIAR.

REMIBLE. adj. REDIMIBLE.

REMICIÓ. f. REDEMPCIÓ.

REMIGI. m. Nom propi d'home, **Remigio.**

REMINXET. m. *Ter. ibicench.* Paquet, feix. **Pacotilla.**

REMINISCENCIA. f. Recort, memoria. **Reminiscencia, recuerdo, recordación.** || Facultat de l'ánima pera conservar a la memoria lo que no 's té devant. **Reminiscencia.**

REMINYOLA. f. *Ter. ibicench.* Aplech de pagesos pera fer les feines sense pagar. **Reunión de jornaleros gratuitos para hacer faenas agrícolas.**

REMIR. v. a. REDIMIR. || n. p. **Remiro.**

REMIRADA. f. Acció de remirar.

REMIRADAMENT. adv. m. Ab circumspecció. **Cuerdamente.**

REMIRAMENT. m. *Ant.* Serietat y gravedat en accions y paraules. **Circunspección, remiramiento, gravedad.**

REMIRAR. v. a. Mirar ab reflexió y cuidado alguna cosa. **Remirar, reflexionar.** || Tornar a mirar lo que s'havía vist. **Remirar.**

REMIRARSE. v. r. Esmerarse o posar molt de cuidado en les obres, accions o paraules. **Esmerarse, remirarse.** || Mirar, contemplar alguna cosa complaentshi. **Remirarse.**

REMIRAT, DA. adj. Considerat, circumspecte. **Remirado.** || Lo qui posa molt de cuidado en les seues accions y paraules. **Remirado**

REMIRGOLAT, DA. adj. Escarrancit. **Medrado.**

REMÍS, SA. adj. Deixat, poch actiu, cançoner pera pendre una resolució. **Negligente, remiso, moroso.** || S aplica a les coses immaterials que tenen poch grau d'intensitat o activitat, com: calor *remís.* **Remiso.** || ESCÁS.

REMISSAMENT. adv. m. Ab descuit, peresa o trigança. **Descuidadamente, remisamente.** || Demunt per demunt. **Perfunctoriamente, remisamente.**

REMISSIBLE. adj. Lo que 's pot remetre o perdonar. **Perdonable, remisible.**

REMISSIÓ. f. Perdó o absolució de culpa, delicte, pena o deute. **Remisión.** || Gracia que concedeix el príncep o magistrat, remetent algún tant de la llei. Es en conseqüencia del crim, té una relació particular ab la pena que mereix y impideix la execució de la justicia. **Remisión.** || Acte de remetre o enviar de una part a l'altra. **Remisión.** || Fluixedat, deixadesa, descuit, omissió. **Remisión.** || Fredor, tebiesa. **Tibieza.** || Trigança. **Tardanza, remisión.** || *Fís.* Disminució d'activitat y força en les cualitats dels cossos naturals. **Disminución, remisión.** || SUAVITAT, DOLÇURA. || La cita que 's fa en algún llibre, remetent al lector a alguna part d'ell o d'un altre pera major o més oportuna explicació. **Remisión.** || f. *Med.* Disminució dels síntomes que caracterisen les malaltíes cròniques. **Remisión.**

SENSE REMISSIÓ. m. adv. Indefectiblement. *Sin remisión, sin remedio, indispensablemente, forzosamente.*

REMISSIU, VA. adj. Lo que perdona o serveix pera perdonar. **Remisivo.**

REMISSIVAMENT. adv. m. Ab remissió a un'altra persona, lloch o temps. **Remisivamente.**

REMISSORI, A. adj. Lo que té virtut o facultat de perdonar. **Remisorio.**

REMISSORIA. f. y

REMISSORIES. f. pl. El despaig d'un jutge qu'envía una causa a un altre. **Remisoria, remisorial, letras remisorias.**

REMITENÇA. f. y

REMITENCIA. f. L'acció de cedir o perdre en activitat. **Remitencia.**

REMITENT. m. Qui remet. **Remitente.**

REMITGER. m. Pescador qu'está a les ordres de la barca y té part en lo que s'obté de la pesca.

REMITIR. v. a. REMETRE.

REMITIT. m. Avís o comunicat. **Remitido.**

REMITJÁ, NA. adj. Lo que no és ni molt gran ni molt petit. **Mediano.**

REMITJAR. v. a. *Ant.* Partir, separar en parts. **Dividir, apartar.**

REMO. *Ictiol.* RÈMOL.

REMÓ. m. REMOR.

REMOCIÓ. f. Apartament. **Apartamiento, remoción, alejamiento.** || L'acte y efecte de remoure.

REMOGOBELL. m. *Ant.* Recárrech de nou premi, usura d'usura. **Recambio.**

REMOGOBELLAR. v. a. *Ant.* Afegir nous interessos als cambis. **Recambiar.**

REMOGUDA. f. REMOCIÓ, 2. || *Med.* Alteració dels humors. **Removimiento.**

REMOGUT, DA. p. p. **Removido.**

REMOIXELL. m. REMOLÍ.

REMOIMENT. m. REMOVIMENT.

RÈMOL. m. *Ictiol.* Peix de mar d'una colzada de llarch, de color fosch y de dues polzades d'ample;

té la boca punxaguda per sota, semblanta a la punta d' un ham rodó; sobre del naç hi té com dos fils, les aletes del llom y les del ventre, que son iguals, li neixen a la meitat del cos y 's perllonguen fins a la cua, qu' és eriçada y fa com una cresta. **Rémora, redaballo.**

RÈMOL DE PETXINES. *Ictiol.* Especie diferent de la anterior.

REMOLÁ. m. Nom d' uns estanys que hi há al terme de Gavá, prop de la platja, molt abundants de caça.

REMOLAR. v. a. REMOLEJAR. || REMOLÁ.

REMOLATXA. f. *Bot.* BLEDA-RAVE.

REMOLCADOR, A. adj. Generalment s' aplica a la embarcació que 'n remolca un'altra. **Remolcador.**

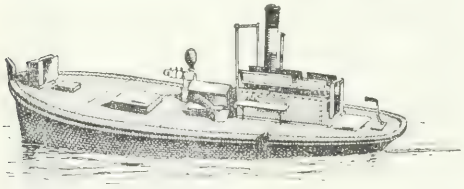

Remolcador

|| Vaporet que als ports se destina al remolch de les naus de vela. **Remolcador.**

REMOLCAMENT. m. *Náut.* REMOLCH.

REMOLCAR. v. a. Conduir una embarcació o una altra cosa per l' aigua tirant ab una corda, o per medi d' un remolcador o altre vaixell. **Sirgar, remolcar, atoar, llevar á remolque, dar remolque.**

REMOLCAT, DA. p. p. **Remolcado.**

REMOLCH. m. Acte y efecte de remolcar. **Remolque.** || El cap o corda que 's tira a una embarcació pera remolcarla. **Remolque.** || Tirar una cosa d' una altra que 'n porta enganxada. **Remolcar.**

A REMOLCH. m. adv. Remolcant. *A remolque, remolcando.*

REMOLDRE. v. a. Moldre molt o moldre per segona vegada alguna cosa. **Remoler.**

REMOLEIG. m. SONSERÍA.

REMOLER. m. REMER. || SONSO.

REMOLEJAR. v. n. Fer el sonso pera no travallar, travallar de mala gana. **Remolonearse.**

REMOLEJAIRE. m. Deixat, pesat, peresós y que fa tot lo possible pera no travallar. **Remolón.**

REMOLÍ. m. Moviment cercolar y violent de dos vents oposats quan se troban l' un ab l' altre. **Torbellino, remolino, tifón.** || Xuclador, moviment cercolar de l' aigua. **Remolino, olla, vórtice.** || Entortolligament del pel en rodó, que 's forma a alguna part del cos del animal. **Remolino.** || *Met.* Pilot confós de persones en moviment. **Remolino.** || Moviment cercolar de la polsaguera que alça una bufada de vent. **Tolvanera. remolino, nube.** || Borrasca de vent y neu. **Ventisca, ventisco, ventisquero.** || *Met.* La persona somoguda y inquieta. Se diu regularment dels nois. **Ardilla, zarandillo.** || *Met.* Tumult, turbació, desfet. **Remolino.** || Mola gran d' aigua que s' alça a la mar a causa del vent que rebat a alguna part, y camina donant voltes; sol sumergir a les naus. **Remolino.** || Les voltes que dona un cos alentorn de sí, com els nois quan juguen fins que cauen tots rodons. **Remolino.** || Per analogía 's diu de les voltes y revoltes o alternatives d' alguns estats, etc. **Remolino.** || *Fís.* Compost de materies, quines parts se mouen cap un meteix costat, y alentorn d' un centre comú, com els planetes. **Remolino y turbión** entre 'ls moderns.

REMOLIMENT. m. Acte y efecte de remoldre. **Remolimiento.**

REMOLINADA. f. Remolí de pols. **Tolvanera, remolino.**

REMOLINADOR. m. PALETA, 5.

REMOLINAMENT. m. Acte y efecte de remolinarse. **Remolinamiento.**

REMOLINAR. v. a. Fer remolins. **Remolinar, remolinear.** || També s' usa com recíproch. **Remolinarse.** || *Met.* Apilotarse confosament les persones. **Remolinar.** || S' usa també com recíproch. **Remolinarse.**

REMOLINEJAR. v. a. REMOLINAR.

REMOLINET. m. dim. REMOLÍ.

REMOLINS (Francesch). *Biog.* Cardenal de la Iglesia romana. Va néixer a Lleida a mitjans del sigle XV, y va pendre ordres, al retirarse la seua muller al claustre. Home de clar seny, va obtindre significació a la cort aragonesa, y va ésser embaixador del rei d' Aragó, prop del Papa Alexandre VI, que va comissionarlo pera desposseir de la tonsura a Savanarola a Florencia. Va estudiar a Pisa el dret canònich, mostrant d' ell coneixement tan cabal, que li va valdre esser nomenat auditor del tribunal de la Rota, protonotari apostòlich y bisbe de Roma, cárrech qu' exercía al 1500. Va exercir interinament el virreinat de Nápols dues vegades pêls anys 1511 a 1513, essent promogut cardenal ab el títol de Sant Joan y de Sant Pau. Fou també bisbe de Lleida.

REMOLINS. *Geog.* Caseriu del terme de Bellvís, prov. de Lleida.

REMOLÓ, NA. adj. Remís, peresós. **Remolón.**

REMOLÓ (Coll de). *Orog.* Al Bergadá, al camí de Castellar d' En Huch al Plá de Pujols.

REMOLT, A. adj. Mòlt per segona vegada. Remolgut. **Remolido.**

REMOLTA. f. Lo que resta d' aquelles coses que s' expremen fortament, pera treuren el such, com del raím, olives, canyes de sucre, etc. **Borujo, bagazo.**

REMOLL, A. adj. Molt moll.

REMOLLAR. v. a. REMULLAR.

REMOLLIR. v. a. Fer tornar tova alguna cosa. **Ablandar, emblandecer, reblandecer, remullir.** || v. r. Estovarse alguna cosa ab la rosada. **Emblandecerse, reblandecerse, relentecer, rellentecer, rellentecerse.**

REMOLLIT, DA. p. p. **Emblandecido, reblandecido.**

REMONT. m. Acció de remontar.

REMONTAR. v. a. REMUNTAR.

REMOQUET. m. Dita o paraula picant. **Remoquete.**

REMOR. f. Soroll agradable. **Murmullo.** || Soroll misteriós.

A REMOR FEYTA. *Loc. ant. A voz en grito, á una voz.*

RÈMORA. f. *Ictiol.* RÈMOL. || Detenció, trigança. **Rémora, demora.**

REMORAR. v. a. RETARDAR.

REMORAT, DA. p. p. RETARDAT.

REMORDIMENT. m. Inquietut que se sent interiorment després d' haver fet alguna mala acció. **Escrúpulo, remordimiento.**

REMORDIR. v. a. REMORDRE.

REMORDRE. v. a. Inquietar interiorment algún escrúpol o cosa que molesta. **Remorder, roer.**

REMORDIT, DA. p. p. **Remordido.**

REMOREIG. m. Remor alegre y suau. **Remoreo.**

REMOREJAR. m. **Murmurar.**

REMORETA. f. dim. **Rumorcillo.**

REMORER. adj. REMORÓS.

REMORÓS, A. adj. Que fa remor, soroll, etc. **Susurrador, murmurante.**

REMOSSEGAR. v. a. Mossegar per segona vegada. || REMORDRE. || **Remorder.**

REMOSQUEIG. m. Acció y efecte de remosquejar. Se diu en les impremptes de un defecte d' impresió que consisteix en sortir les lletres borroses com si haguessen sigut tirades dues vegades, lo qual sol dependir de la mala estabilitat del cilindre o de la composició. **Remosqueo.**

REMOSQUEJADOR, A. adj. Que remosqueja.

REMOSQUEJAR. v. a. Estampar ab el defecte del remosqueig una prempsa o máquina. **Remosquear.**

REMOSQUEJAT, DA. p. p. y adj. Que té 'l defecte del remosqueig, la qual fa dolenta la impresió. **Remosqueado.**

REMOST. m. *Ant.* PREMPSADURA. || *Met.* **L' aigua bruta o barrejada ab la porquería de lo que s' hi renta. Lavazas, lavadura.**

REMOT, A. adj. Distant, apartat. **Lejano, remoto.** || *Met.* Lluny de succeir. **Remoto.** || Inverossímil, confós, com: *noticia remota.* **Remoto.**

TINDRE REMOT. fr. *Met.* Tindre quasi oblidada alguna cosa que s' havía sapigut. *Estar remoto.*

REMOTAMENT. adv. m. Apartat, distantment, de lluny. **Remotamente.** || Sense proximitat. **Remotamente.**

REMOTÍSSIM, A. adj. sup. Molt remot. **Remotísimo.**

REMOURE. v. a. Sorollar alguna cosa fentli perdre la seua quietut habitual. **Remover.** || Apartar algún obstacle o inconvenient. **Remover, obviar, quitar.** || Parlant dels humors és alterarlos. **Remover, conmover.** || Regirar, remenar. **Revolver remecer.**

REMOVEDOR, A. s. Qui remou. **Removedor.**

REMOVENT. adj. Que remou.

REMOVIMENT. m. Acció y efecte de remoure, remoguda. **Removimiento.**

REMPINARSE. v. r. Remontarse, pujar alt, material o moralment. **Empinarse.**

REMPLAÇAR. v. a. REEMPLAÇAR.

REMPUIXAR. v. a. **Reempujar.**

REMPUIXÓ. m. **Reempujón.**

REMSÓ o REEMÇÓ. f. *Ant.* REDEMPCIÓ, RESCAT.

REMUDA. f. L' acte y efecte de remudar o de remudarse. **Remuda, remudamiento, revezo.**

REMUDAR. v. a. Posar una persona o cosa en lloch d' una altra. **Remudar, revezar.** || Parlant de persones s' usa també com recíproch. **Remudarse, revezarse.**

REMUGACIÓ. f. **La acció y efecte de remugar. Rumía, rumiadura.**

REMUGADA. f. Acció de remugar.

REMUGADOR, A. s. Qui remuga. **Remugador.** || *Ter.* RONDINAIRE. || Qui remuga molt. **Rumión.** || adj. Nom que s' aplica al quadrúpet vivípar y potapartit que 's nodreix d'herba; és mancat de dents incissives a la barra superior y té quatre ventrells. **Rumiante.**

REMUGAMENT. m. **La acció y efecte de remugar. Rumiadura, rumia.**

REMUGAR. v. a. Tornar a mastegar alguns animals lo que del dipòsit tornen a la boca. **Rumiar.** || *Ter.* RONDINAR. || Entre menescals, moure 'ls llavis el cavall quan beu o menja. **Bocezar, bocear.** || *Ter.* RUMIAR. || Menjar poch a poch ab la boca tancada.

REMUGAT, DA. p. p. **Rumiado.**

REMUGÓ. m. REMUGAMENT. || **El soroll que 's fa ab les dents remugant. Roznido.**

REMUGUEIG. m. REMUGAMENT

REMUJOT. m. **La quantitat de blat que 's va a moldre ab un sach que no és plè. Saquilada.**

REMULL. m. **La acció de remullar o de rabejar ab aigua alguna cosa. Remojo.**

POSAR EN REMULL ALGUNA COSA O ALGÚN NEGOCI. fr. *Met.* Diferir tractar d' ell fins qu' estigui en mellor disposició. *Estar en remojo alguna cosa ó algún negocio.*

REMULLA. f. REMULL.

REMULLADA. f. **Acció de remullar.**

REMULLADOR. m. **El lloch ont s' hi posa 'l peix en remull. Remojadero.**

REMULLAMENT. m. *Ant.* REMULL.

REMULLAR. v. a. Posar alguna cosa a l'aigua pera que aquesta la penetri bé. || Mullar molt la barba ab aigua de sabó perque faci de més bon afeitar. **Remojar.**

REMULLAT, DA. p. p. **Remojado.**

BACALLÁ REMULLAT. El que ha sigut posat molta estona a l' aigua. *Bacalao en remojo.*

REMULLÓ. f. *Ter.* ROSTA.

REMUNERACIÓ. f. La acció y efecte de remunerar. **Remuneración.** || Recompensa, premi, regoneixement. **Premio, remuneración.**

REMUNERADAMENT. adv. m. D' un modo remunerat. **Remuneradamente.**

REMUNERADOR, A. s. Qui remunera o premía. **Premiador, remunerador.**

REMUNERAR. v. a. Recompensar, premiar. **Premiar, remunerar.**

REMUNERAT, DA. p. p. **Remunerado.**

REMUNERATIU, VA. adj. Que remunera o serveix pera remunerar. **Remunerativo.**

REMUNERATORI, A. adj. La cosa ab que 's remunera. **Remuneratorio.**

REMUNTA. f. Acció de remuntar o renovar alguna cosa. || *Mil.* La acció de donar nou cavall al soldat. **Remonta.** || Compra de cavalls pera remuntar la cavallería. **Remonta.** || Conjunt de cavalls que 's menen d' una vegada pera remuntar la cavallería. **Remonta.** || Entre sabaters és l' acte y efecte de posar peus nous a les cames d' unes botes velles. **Cabezada, remiendo.**

REMUNTADOR, A. s. Qui remunta. **Remontador.**

REMUNTAMENT. m. Acció y efecte de remuntar. **Remonte, remonta.**

REMUNTAR. v. a. Renovar, arreglar, millorar. || RESTAURAR. || *Mil.* Donar un nou cavall al soldat. **Remontar.** || Proveir de cavalls a un regiment. **Remontar.** || Adobar les botes posanthi peus nous. **Remontar.** || *Met.* Obligar a algú que se 'n vagi. **Remontar.**

REMUNTARSE. v. r. Volar molt alt els aucells. **Remontarse.** || *Met.* Enlairarse, enfilarse. **Remontarse, repinarse.**

REMUNTAT, DA. p. p. **Remontado.**

REMUNTISTA. m. *Fig.* El comissionat per algún cos de cavallería pera comprar cavalls. **Remontista.**

REMUSCAR. v. a. y

REMUSGAR. v. a. Maliciar, pensar, presumir lo que pot passar. **Remusgar.**

REMUSQUEJAR. v. a. Remugar. || **Menjar tastant no mes.** || REMOSQUEJAR.

REMUT, DA. p. p. *Ant. irr.* Redimit. **Redimido.**

REMUYÁ. v. a. *Ter. ibicench.* Mullar. **Mojar.** || REMULLAR.

REMZÓ. f. *Ant.* REDEMPCIÓ.

REN. m. *Ant.* RES. || *Zool.* RENO. || *Ter.* LLEVAT. || REHÉN. || RONYÓ.

RENACH. m. *Zool.* REINETA. || *Entom.* TABÁ.

RENADIU, VA. adj. Que renaix. **Renadío.** || Lo que neix de la llevor caiguda de la planta, sense sembrarla, com: *blat renadiu, vesses renadives,* etc. **Renadío, ricial.** || *Ant.* **A pedir de boca.**

RENAIXEDOR, A. adj. Que renaix. **Renacedor.**

RENAIXEMENT. m. L' acte de renáixer. S' usa en sentit metafòrich. **Renacimiento.**

RENAIXENÇA. f. RENAIXEMENT. || S' aplica al período modern de la historia catalana que comença a mitg sigle XIX, en el qual han renascut la literatura, les arts y la política nacionals de Catalunya. || Istil arquitectònich y època de després de l' Edat Mitja.

RENÁIXER. v. n. Tornar a neixer o neixer de nou. **Renacer.** || Adquirir la vida de la gracia per medi del baptisme. **Renacer.** || Renovarse, restaurarse o restablirse alguna cosa. **Renacer, renovarse.** || Reproduirse les coses física y moralment. **Renacer.** || *Fig.* Recobrar el vigor perdut. **Renacer.**

RENAIXIMENT. m. RENAIXEMENT.

RENAL. adj. Lo pertocant als ronyons. **Renal.**

RENALL. m. Soroll pausat y continuat que fa la gola dels malalts, particularment la dels moribons. || RANERA. || RUGALL. || **Estertor.**

RENALL. *Biog.* Gramátich y mestre de la iglesia de Barcelona al sigle XII. Va ésser autor d' un manuscrit llatí, en llenguatge molt pulcre, escrit l' any 1106 ab el títol de *Vita vel passio S. Eulaliæ Barcinon.*

RENANT. *Geog.* Caseriu del terme d' Oliola, prov. de Lleida.

RENART. m. *Zool.* GUINEU. || GUILLA.

RENART Y ARIAS (Francesch). *Biog.* Un dels escriptors del sigle XIX que primer varen escriure produccions dramátiques catalanes. Cal esmentar entre elles un assaig fet pêls anys de 1840, y que ab tot y reflectar el gust de la època, va ésser molt aplaudit. Va néixer a Barcelona l' any 1783 y va estudiar la carrera d' arquitectura. Partidari de les idees polítiques lliberals, va figurar molt desde 1820, havent escrit diferents travalls literaris pera enlairarles. Va morir a l' any 1852.

RENASCUT, DA. p. p. y

RENAT, DA. p. p. **Renacido.** || n. p. **Renato.**

RENATAR. v. a. Donar pressa, apressar. **Dar prisa.**

RENAU. *Geog.* Poble de la prov., diòc. y part. jud. de Tarragona; és a la vora del riu Gaiá y té 173 hab.

RENCARREGAR. v. a. Tornar a encarregar. **Reencargar.**

REENCOMENAR. v. a. Tornar a encomenar. **Reencomendar.**

RENCH, CA. adj. RANCH. || m. *Ant.* TRONA. || *Ter.* RENGLERA. || **Rango.** || *Entom.* **Paparra. Garrapata, rezno.** || CÓS, CARRERA.

RENCH DE JUNYIR. *Ant.* **Cós,** plaça pera 'ls torneigs y espectacles públichs. *Tela.*

RENCONTRE. m. Topament de dues persones o coses que 's troven l' una ab l' altra. || Propiament significa la segona encontra de dos cavallers lluitant. **Reencuentro.** || El cop que 's donen al topar. **Reencuentro.** || Combat de dues partides de tropa poch nombroses. **Reencuentro.**

RENCOR. m. Enemistat antiga, ira reconcentrada. **Rencor, encono, enconamiento.**

AB RENCOR. m. adv. Ab ira. *Rencorosamente.*

RENCORÓS, A. adj. Qui té o guarda rencor. **Enconoso, rencoroso.**

RENCOROSAMENT. adv. m. Ab rencor. **Rencorosamente.**

RENCUNIA. f. *Ter.* RENCOR. || RANCUNIA.

RENCUNIÓS, A. adj. *Ter.* RENCORÓS. || RANCUNIÓS.

RENCUNIOSAMENT. adv. RANCUNIOSAMENT.

RENCHI. m. *Tér. ibicench.* Feix de cabells. **Mechón de pelo.** || RINXO.

RENCOS, A. adj. RANCH.

RENDA. f. Utilitat o benefici que produeix actualment alguna cosa o lo que d' ella se cobra. **Renda, rédito, rendimiento, rendición, provento.** || Lo que paga en diner o en fruits un arrendatari. **Renta.** || Pensió o sou d' un any. **Renta.** || La que paga 'l pagès a l' amo de les terres que mena. **Renta.** || La llonga o corretja del cavall. **Rienda.** || REGNA.

RENDA CREIXENT O MIMVANT. La que admet en el seu arrendament aument o disminució del seu valor o producte natural. *Renta creciente ó menguante.*

RENDA FEUDAL: CENS.

RENDA FIXA. La qu' és segura. *Renta, rentada.*

RENDA GENERAL. La que 's cobra a tot el regne, com: *el tabach, aduanes,* etc. *Renta general.*

RENDA GRAN ÉS L' ESTALVI. *Ref.* Ab que 's dona a entendre que 'l medi més segur pera aumentar els interessos, és la economía y l' estalvi. *Alquimia probada, tener renta y no gastar nada.*

RENDA PROVINCIAL. La que comprèn els tributs de cada provincia. *Renta provincial.*

DONAR RENDA. fr. Produir benefici o utilitat anyal alguna cosa. *Rentar, redituar.*

JUNTAR TANT DE RENDA. fr. Reunir certa quantitat de varies rendes o emoluments. *Componer tanto de renta.*

MILLORÀR LES RENDES. fr. Pujar els arrendaments públichs. *Mejorar las rentas.*

VIURE DE RENDA. fr. Viure algú sense travallar, mantenintse de la renda que cobra. *Tener renta.*

RENDAR. v. n. Produir renda un capital, una hisenda, etc. **Rentar.** || Llaurar o cavar per segona vegada. **Rendar.**

RENDATGE. m. El producte d' un capital o hisenda. **Rendaje.** || El conjunt de rendes o corretges de uns guarniments. **Rendaje.**

RENDELL. m. RENDILLA.

RENDER. m. Qui té molta hisenda. **Hacendado, arrentado.** || Qui paga renda. **Rentero.** || Qui pren arrendament. **Rentero.** || El pagès que té arrendada alguna masada. **Rentero.**

RENDERÍA. f. Terra presa a arrendament. **Rentería.**

RENDETA. f. dim. **Rentilla.**

RENDICIÓ. f. L' acció y efecte de rendir o de rendirse. **Rendición, rendimiento.**

RENDIDAMENT. adv. m. Ab sumissió. **Sumisamente, rendidamente.**

RENDIDÍSSIM, A. adj. sup. Molt rendit.

RENDIDISSIMAMENT. adv. m. sup. Ab molta humilitat. **Rendidísimamente.**

RENDILLA. f. *Entom.* Mosquit molt petit, però que pica fort. **Mosquitillo.** || Obertura molt estreta. **Rendija.**

RENDIMENT. m. RENDICIÓ, 1. || Fatiga, cansanci. **Rendimiento.** || Sumissió, subordinació o subgecció. **Rendimiento.** || Expressió obsequiosa, oferintse a la voluntat o servei d' un altre. **Rendimiento.** || El producte que 's treu d' una hisenda o capital. **Rendimiento.**

RENDIR. v. a. Subgectar, vèncer, obligar a les tropes, places o embarcacions enemigues a entregarse. **Rendir.** || Entregar alguna cosa al domini d' un altre, com: *la fortalesa al enemich,* etc. **Rendir.** || Cansar, fadigar. **Rendir.** || *Náut.* Badallarse, esquerdarse, obrirse un arbre o verga en direcció de les seues fibres. **Rendir el hilo.** || Cedir, enfonzarse les cobertes del barco per falta de puntals. **Rendir.** || Produir, donar producte. **Rendir.**

RENDIRSE. v. r. Entregarse, confessarse vençut. **Rendirse.** || En lo moral, cedir, obeir, humiliarse.

Rendirse. || Abatres, acovardirse devant dels travalls o desgracies. Sucumbir, rendirse.

RENDISTA. m. RENTISTA.

RENDÍSTICH, CA. adj. RENTÍSTICH.

RENDIT, DA. adj. Molt cansat. Cansado. || Vençut. Rendido. || Sumís, obsequiós. Sumiso.

RENDÓS, A. adj. Que produeix molt. Rentoso.

RENDRE. v. a. RENDIR.

RENDUT, DA. p. p. RENDIT.

RENEBOT, DA. m. y f. Fill del nebot de qui's parla. Resobrino, sobrino segundo.

RENECH. m. Execració. Blasfemia, reniego. || DETESTACIÓ. || Acte y efecte de renegar, o sía de negar repetidament, y per antonomasia s' aplica al que renega la religió católica en algún de sos dogmes. Reniego.

RÈNECH. m. Paparra grossa y rodona que solen tindre 'ls goços. Rezno.

RÈNECH, GA. adj. Se diu de certa mena de fasols o mongtes que, encara qu' estiguin granats, se mengen comunament ab la tavella. Judiones, judión.

RENEGADAMENT. adv. m. D' una manera renegada.

RENEGADOR, A. s. Qui renuncia la fe o renega de Deu y de la seua religió. Rnegador. || Qui té 'l pèssim vici de jurar, perjurar, dir blasfemies, etc. Blasfemo, renegador.

RENEGAIRE. adj. Renegós, que renega, que té 'l vici de dir renechs.

RENEGAMENT. m. APOSTASÍA. || BLASFEMIA.

RENEGAR. v. a. Negar ab insistencia, tornar a negar. Renegar. || Flestomar, prorrompre en injuries y blasfemies. Blasfemar, renegar. || Detestar, abominar una cosa, com: *renego de la seua amistat.* Renegar. || Passar d' una religió a un' altra; regularment se diu per deixar la fe de Jesucrist y pendre la de Maoma. Apostatar, renegar.

RENEGAR COM UN ORIOL. fr. *Blasfemar como un carretero.*

RENEGAT, DA. p. p. Renegado. || Qui ha renunciat la fe de Jesucrist. Renegado. || Qui diu renechs o blasfemies. Blasfemo. || Home pervers. Renegado. || El joch de l' home entre dos, en que 's donen nou cartes a cada un. Renegado, hombre, emperrada. || BLASFEM.

FER MÉS MAL QUE UN RENEGAT. fr. FER MÉS MAL QUE LA PEDRA O QUE LA PEDREGADA.

RENEGÓS, A. adj. RENEGADOR.

RENERA. f. RONQUERA. || RENALL.

RENET, A. s. Fill o filla d' un net o neta. Viznieto. || adj. Molt net. Relimpio.

RENETEJAR. v. a. Tornar a netejar o netejar molt. Relimpiar. || També s' usa com recíproch. Relimpiarse.

RENGANXAR. v. a. REENGANXAR.

RENGAR. v. a. *Ant.* Fer una arenga. Arengar. || ARRENGLERAR.

RENGENDRAR. v. a. REENGENDRAR.

RENGÍFER. m. *Zool.* Mena de quadrúpet. Rengífero.

RENGLA. f. RENGLE.

RENGLE. m. y

RENGLERA. f. Fila de coses posades per ordre les unes derrera de les altres. Ringle, ringla, ringlera, hilera, fila, línea. || Tira de ceps, arbres o plantes. Liño. || La de rajoles posades horitzontalment dins del forn. Daga.

RENGLÓ. m. RENGLE.

RENGRACIAMENT. m. Acció de donar les gracies. || AGRAIMENT.

RENGRACIAR. v. a. Donar les gracies. || AGRAIR.

RENGRACIAT, DA. p. p. del verb *rengraciar.* || adj. Que ha rebut les gracies.

RENIFORME. adj. En forma de ronyó. Reniforme.

RENILL. m. La veu del cavall o de l' euga. Relincho, relinchido, hin.

RENILLADOR. m. Se diu del cavall que renilla sovint. Relinchador. || Se diu del cavall que renilla y s' inquieta quan veu una burra, una mula o una egua. Relinchón, relinchador.

RENILLAR. v. n. Formar el cavall o l' egua el sò de la seua veu. Relinchar, hinar.

RENITA. f. *Min.* Varietat de fosfat de coure. Renita.

RENITENCIA. f. REPUGNANCIA.

RENITENT, A. adj. REPUGNANT.

RENNES-LO-CASTELL. *Geog.* Al camí de Carcassona a Perpinyá, ab pintoresques ruines prop dels banys d' Alet. || —LOS-BANYS. Poble del Mitjorn de França, a l' alçaria de 310 met., ab termes ferruginoses y altres aigües minerals, conegudes ja als temps dels romans. Está situat al SE. d' Alet.

RENO. m. *Zool.* Mena de cerv domèstich que's cría a les regions polars. Reno.

RENOAGRAR. v. a. *Ant.* Deixar a usura. Dar á logro.

RENOCA. f. *Fam.* Donzella entrada ja en edat. Doncellueca. || GRANOTA.

RENOCH, CA adj. Cosa que no serveix, trasto inútil, despreciable. Trasto inútil. || *Zool. ter.* GRANOTA.

RENÒM. m. Sobrenòm, apellit. Renombre, sobrenombre, apellido, cognomento. || MOTIU, 3. || Nom injuriós sobreposat. Apodo. || Anomenada, fama que se dona a algú per les seues accions. Renombre.

RENÒM (Joan). *Biog.* Eclesiástich del segón ters del sigle XIX, que va fèrse remarcar pèls seus estudis aritmètichs y gramaticals y per la seua traça a la ensenyança de la caligrafía. Va ésser un dels oradors sagrats de major concepte a Barcelona. Pertanyía a les Escoles Píes y en elles va ésser professor durant molts anys, havent publicat estimables obres didáctiques. Va morir a Barcelona a l' any 1880.

RENOMENABLE. adj. Digne de renòm y de fama.

RENOMENADA. f. Acció de renomenar. || Fama, celebritat de que gaudeix un artista o home de ciencia, o una cosa per ses grans qualitats. Fama, nombradía.

RENOMENAR. v. a. Nomenar per segón cop o nomenar sovint. || Proclamar les bones qualitats d' algú o d' alguna cosa. Renombrar.

RENOMENAT, DA. adj. Famós, célebre. Renombrado.

RENOU. m. Brot nou que ix al arbre. Vástago, renuevo, pimpollo. || Soroll, trasbals, moviment desusat. Renuevo.

PORTAR O FER ANAR EN RENOU. fr. Tindre a un o a molts ocupats ab pressa alentorn de sí. *Tener en rueda ó revuelto.* || Se diu també de les coses que 's tenen de qualsevulla manera prop d' un pera ferles servir quan convé. *Tener revuelto.*

RENOUAR. v. a. Renovar.

RENOVABLE. adj. Susceptible de renovació. Renovable.

RENOVACIÓ. f. L' acció y efecte de renovar. Renovación, renuevo. || En lo moral, transformació o mudança d' una cosa del estat que tenía a un altre de més perfet. Renovación. || L' acció de consumir el sacerdot les formes antigues y consagrarne altres de noves. Renovación.

RENOVADOR, A. m. y f. Qui renova. Renovador.

RENOVAMENT. m. *Ant.* RENOVACIÓ.

RENOVAR. v. a. Fer tornar com nova alguna cosa.

Renovar. || Restaurar. **Renovar.** || Començar de nou lo que s' ha tingut interromput per algún temps. **Renovar.** || Pulir, enllustrar, millorar alguna cosa que s' havía fet vella. **Renovar.** || Sumir el sacerdot les formes antigues y consagrarne de noves. **Renovar.** || Reiterar, publicar de nou. **Renovar.** || Refrescar algún sentiment, pesar o dolor. **Refrescar.** || v. r. Adquirir noves forces o nou vigor. **Reverdecer, revivir.**

RENOVAT, DA. p. p. **Renovado.**

RENOVELLAR. v. a. *Ant.* RENOVAR.

RENOVER, A. m. y f. Qui renova.

RENS. m. pl. Ronyons. **Riñones.**

RENSAIG. m. Segón ensaig en un teatre o en altre espectacle.

RENSAJAR. v. a. Ensajar per segona vegada. **Reensayar.**

RENT. m. REN. || RENDA.

RENTADA. f. L' acte y efecte de rentar o de rentarse. **Lavación, lavadura, loción, lavatorio.**

SEGONA RENTADA. A les mines es la segona rentada del metalls. *Relave.*

RENTADENTS. m. Raspallet pera rentar les dents. || La cosa molt escassa per beure. **Limpiadientes.**

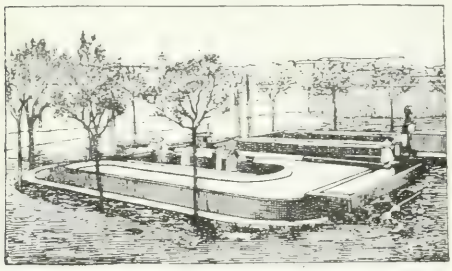

Rentadors públichs d' Agramunt

RENTADOR, A. m. y f. Qui renta. **Lavador.** || Lloch ont se renta. **Lavadero.** || La llosa ont s' hi pica la roba que 's renta. **Estragadero.**

RENTADORA. f. BUGADERA. || RENTADOR, 3.

RENTADORS DE LA MUGA. *Hidrog.* Al Bergadá, curs d' aigües que segueixen la vall de l' Arija, per dessota del penyal ont s' emplaça el castell vell de La Pobla.

RENTADURA. f. RENTADA. || pl. L' aigua bruta de lo que s' hi ha rentat. **Lavazas, lavadura.**

RENTADURES DE BOTES. *Met.* Ví molt fluix que 's fa posant aigua a les botes pera aprofitarne les escurrialles. *Aguachirle.*

RENTAMANS. m. Dipòsit d' aigua ab aixeta y pica pera rentarse. **Lavamanos, aguamanil.**

RENTAMENT. m. *Ant.* RENTADA.

RENTAR. v. a. Netejar qualsevulla cosa ab aigua o ab un altre líquit. **Lavar, limpiar, bañar, jabonar.** || Netejar les eines de la cuina. **Fregar.** || Netejar la roba després de la bugada. **Sacar.** || RENDAR.

RENTAR LA CARA A ALGUNA COSA. fr. *Met.* Donarli nou llustre, arreglarla, pulirla. *Lavar la cara.*

LA UNA MÁ RENTA L' ALTRA Y LES DUES LA CARA. fr. Vol dir que pera tot se necessita ajuda. *Una mano lava la otra y ambas la cara.*

RENTAR MALAMENT Y DEPRESSA. fr. Rentar malament alguna cosa entretenintse menys de lo que fora menester pera ferho bé. *Jamerdar.*

RENTAR LA CARA SENSE AIGUA. *Loc.* Acontentar ab bones paraules.

TORNAR A RENTAR. fr. *Relavar.*

RENTARSE. v. a. Netejarse la cara, mans o 'l cos ab aigua. **Lavarse.**

RENTAT, DA. p. p. **Lavado.**

RENTELL. m. *Ter. entom.* MOSQUIT.

RENTISTA. m. Qui té coneixements o práctica en materia d' Hisenda pública. **Rentista.** || Aquell que viu de renda y en especial els que la posseeixen en paper del Estat. **Rentista.** || RENDISTA.

RENTÍSTICH, CA. adj. Lo relatiu o pertanyent a les rendes o a la Hisenda pública. **Rentístico.**

RENTOI. m. Cert joch de cartes.

RENUENCIA. f. Repugnancia, falta d' avinença. **Renuencia.**

RENUENT. adj. Repugnant, indòcil. **Renuente.**

RENUNCI. m. Falta en que s' incorre jugant, per no servir ab la carta que segons llei de joch devía tirarse. **Renuncio.** || BURRADA. || fig. Falta lleugera, erro, patotxada, asenada. **Renuncio.**

RENUNCIA. f. L' acte de renunciar. **Renuncia, renunciación, renunciamiento.** || Dimissió, abdicació voluntaria d' alguna cosa que 's posseeix o del dret que s' hi té. **Dimisión, renuncia, cesión.** || L' instrument que la conté. **Renuncia.**

RENUNCIA SIMPLE. La que 's fa plena y total sense reservarse fruits ni títol. *Renunciación simple.*

RENUNCIABLE. adj. Lo que 's pot renunciar. **Renunciable.** || S' aplica al ofici que s' adquireix ab facultat de transmetrel a un altre per renuncia y no d' altre modo. **Renunciable.**

RENUNCIACIÓ. f. *Ant.* RENUNCIA.

RENUNCIADOR, A. s. Qui renuncía. **Renunciador.**

RENUNCIAR. v. r. Desposseirse voluntariament de alguna cosa o del dret y acció que s' hi pot tindre. **Abdicar, renunciar, dimitir, desechar, resignar.** || No volguer admetre o acceptar alguna cosa que 'ns ofereixen. **Renunciar.** || Despreciar, abandonar, referintse especialment a alguna pretensió. **Renunciar.**

RENUNCIAT, DA. p. p. **Renunciado.**

RENUNCIATARI. m. Aquell a favor de qui s' ha fet alguna renuncia. **Renunciatario.**

RENUNCIATORI, A. adj. Que enclou renuncia. **Renunciatorio.**

RENVIDADA. f. RENVIT.

RENVIDAR. v. a. Envidar al que ha envidat. Se diu al joch de cartes. **Reenvidar.**

RENY. m. Acte y efecte de renyar. **Regaño, aviso, rapapolvo.**

RENYA. f. REINA. || REGNA. || RENYIDA. **Reñina.**

RENYADOR, A. m. y f. Qui renya. **Regañón.**

RENYAR. v. a. Rependre ab aspresa y donant mostres d' estar enfadat. **Reñir, regañar, increpar.**

A LA CASA QUE NO S' HI RENYA NO HI HA PÁ. *Ref. Casa reñida, casa regida.*

RENYAYRE. m. y f. Qui renya. **Regañón.**

RENYÉ Y VILADOT (Frederich). *Biog.* Advocat y escriptor catalanista, molt remarcable, que va néixer a Lleida a mitjans del sigle XIX, morinthi en 1904. Identificat del tot ab els ideals del desvetllament del esperit catalanesch, de molt jove va ésser un dels colaboradors de *La Renaixença,* publicanthi travalls ben estimables, aixís com escrits en la *Revista de Lérida.* Cal esmentar entre les seues obres, les *Odes de Anacreont, traduides directament del grech al catalá.* Barcelona, 1878.

RENYER. m. Qui regeix. REGIDOR.

RENYIDA. f. Acció y efecte de renyir. **Riña.**

RENYIDAMENT. adv. m. D' una manera renyida, molt disputada.

RENYIDÍSSIM, A. adj. sup. Molt renyit. **Reñidísimo.**

RENYIDOR, A. m. y f. Qui renyeix. **Reñidor.**

RENYINA. f. BARALLA.

D' UNA GRAN RENYINA NE VÉ UNA GRAN AMISTAT. *Ref.* Que dona a entendre, que d' unes fortes baralles se 'n sol originar una ferma amistat *Riña ó cuestión de por San Juan, paz para todo el año.*

RENYINA D' ENAMORATS. *Loc.* Renyines sense malicia, de massa estimació.

RENYINAR. v. n. *Ter.* RENILLAR.

RENYIR. v. a. Barallarse, maltractarse d' obra o de paraula. **Reñir.** || Perdre l' amistat, quedar enemichs. **Reñir.** || Pegarse, ferirse. **Contender.**

RENYIT, DA. p. p. y adj. **Reñido.**

RENYÓ. m. RONYÓ.

REOCTAVA. f. La octava part d' una octava. **Reoctava.**

REOCTAVAR v. a. Traure la octava part d' una octava, la qual se pagava antigament dels fruits per cert impost reial.

REÒMETRE. m. *Fís.* Instrument per amidar les corrents d' aigua y les elèctriques. **Reómetre.**

REOMPLERT, A. adj. Rellenado.

REOMPLIR. v. a. Omplir per segona vegada. **Rellenar.**

REOR. *Bot.* En les comarques del Ebre. ROLDÒ.

REORGANISACIÓ. f. Acte y efecte de reorganisar. **Reorganización.**

REORGANISADOR, A. s. Qui reorganisa. **Reorganizador.**

REORGANISAR. v. a. Organisar de nou alguna cosa. **Reorganizar.** || Fer la organisació millor y més complerta. **Reorganizar.**

REORGANISARSE. v. r. **Reorganizarse.**

REORGANISAT, DA. p. p. **Reorganizado.**

REOXIDACIÓ. f. Segona conversió d' un cos en òxit. **Reoxidación.**

REOXIDAR. v. a. Reduir altra vegada un cos al estat d' òxit. **Reoxidar.**

REPADEIXER. v. a. y

REPADIR. v. a. REPATIR.

REPAGAR. v. a. Pagar molt o massa bé alguna cosa. **Repagar.**

REPALASSA. f. *Bot.* LLAPASSA, BARDANA.

REPANTIGARSE. v. r. REPAPARSE.

REPANTIGAT, DA. adj. REPAPAT.

REPAPARSE. v. r. Recolzarse, extendres sobre 'l respatller pera seure ab tota comoditat. **Arrellanarse, rellanarse, repantigarse, recalcarse.**

REPAPAT, DA. adj. Assegut ab indolencia en un assent còmodo. **Rellenado.**

REPAPIEJAR. v. n. Caduquejar, debilitárseli a algú 'l judici y la memoria per la molta edat. **Chochear.**

REPAR. m. REPARO.

REPARABLE. adj. Lo qu' es digne d' atenció. **Reparable, notable.** || Lo que 's pot restaurar o remediar. **Reparable.**

REPARACIÓ. f. L' acte de reparar en el sentit de renovar o millorar alguna cosa. **Reparación, reparamiento, rehacimiento.**

REPARADA. *Espeleol.* Cova que 's trova en la costa, prop del cap de Nogent, a Roses.

REPARADOR, A. s. Qui adoba o mellora alguna cosa. **Reparador.** || Qui tot ho repara. **Reparador, reparón.**

REPARADORA. f. Nom d' una confraría piadosa dedicada a reparar els pecats del mon.

REPARAMENT. m. REPARACIÓ.

REPARAR. v. a. Adobar lo que s' ha fet malbé. **Reparar, rehacer, reforzar.** || Restablir. **Reparar, restaurar, subsanar.** || Mirar ab molt de cuidado, notar, adornarse d' alguna cosa. **Advertir, reparar, notar.** || Tindre reparo per algún inconvenient o dificultat. **Reparar.** || En lo moral, corretgir, remediar. **Reparar.** || Considerar, reflexionar. **Reparar.** || v. r. Cobrar forces, millorarse. **Repararse.** || Resguardarse dels cops o trets, posantse derrera d' alguna cosa o valentse d' algún medi. **Repararse.**

REPARAT, DA. p. p. **Reparado.**

REPARATIU, VA. adj. y

REPARATORI. adj. Que repara. **Reparatorio.**

REPARO. m. Restauració o remei. **Reparo.** || ADOB, 1. || Dupte, dificultat o inconvenient que 's té sobre alguna materia. **Reparo.** || Observació, advertencia. **Reparo.** || Defensa, resguart. **Reparo.** || Inspecció cuidadosa d' alguna cosa. **Reparo.**

FER REPARO D' ALGUNA COSA. fr. Posarhi dificultats, contradirla. *Objetar, contradecir, dificultar.*

REPART. m. REPARTIMENT; comunament se diu de les contribucions. **Repartición, repartimieuto, amillaramiento.**

REPARTIBLE. adj. Lo que 's pot repartir. **Repartible.**

REPARTICIÓ. f. L' acció de repartir. **Repartición, repartimiento.**

REPARTIDAMENT. adv. m. Per parts, en diverses porcions. **Repartidamente.**

REPARTIDOR, A. adj. Lo que s' ha de repartir. || Lo que fa de bon repartir. **Repartidero.** || m. Qui reparteix o distribueix. **Repartidor.** || Lo lloch ont se reparteixen les aigues. **Repartidor, partidor.** || *For.* La persona encarregada de repartir 'els negocis en els tribunals. **Repartidor.**

REPARTIDORA. f. Nom que alguns solen donar a l' acció revolucionaria social que diuen que té de disposar la repartició dels bens.

REPARTIMENT. m. Distribució d' una cosa entre molts. **Repartimiento.** || La llista que conté lo que s' ha repartit. **Repartimiento.** || La divisió en que se senyala a cada veí lo que li toca pagar de contribució. **Derrama, repartimiento.**

REPARTIR. v. a. Distribuir una cosa, dividintla en parts. **Repartir.** || Carregar alguna contribució o gravament per parts. **Repartir.** || Donar, compartir, dispensar gracies o favors. **Franquear, repartir.** || Dit de la cárrega o la distancia, igualarla per parts; fer que no n' hi hagi més a la una part que a l' altra. **Promediar, comediar.**

REPARTIT, DA. p. p. **Repartido.**

REPARTO. m. REPART.

REPÁS. m. Acte y efecte de repassar. **Repaso.** || Estudi lleuger que 's fa de lo que 's té vist o estudiat. **Repaso** || Reconeixement d' alguna cosa després de feta, pera veure si li falta res. **Repaso.** || La explicació que fa 'l passant o ajudant als deixebles de lo meteix qu' ha explicat el professor principal. **Repaso.** || APAT, MENJAR.

DONAR UN REPÁS. fr. *Met.* Fer personalment una breu dilligencia pera assegurarse de que alguna cosa s' ha fet bé. *Echar un repaso.*

REPASSADA. f. Acció de repassar. **Repassada.**

DONAR UNA REPASSADA. fr. Repassar alguna cosa. *Dar un repaso.* || fr. *Fam.* Donar una forta reprensió. *Reprender fuertemente.*

REPASSADOR, A. s. Que repassa. **Repassador.**

REPASSAR. v. a. Remirar lo que s' ha estudiat. **Repasar, releer, remirar.** || *Ant.* Tornar a passar pel meteix camí. **Traspasar, repasar.** || Recapacitar les especies que 's tenen a la memoria. **Repasar.** || Examinar de nou alguna cosa. **Repasar, remirar.** || *Ter.* ESBANDIR. || Mirar per segona o tercera vegada, pera veure si 's trova una cosa entre altres. **Rebuscar.** || Purgar o passar de nou pêl cedáç el segó o la farina. **Volver á cerner.**

REPASSAT, DA. p. p. **Repasado.**

REPASSATA. f. Reny, correcció. **Rapapolvo.**

REPAST. m. Acció de repastar. **Repasto.**

REPASTAR. v. a. Pastar lo ja pastat, tornar a pastar. Saborejar lo menjar. **Repastar.**

REPATANI. adj. y s. Aquell qu'en tot trova defectes o que sempre rondina. **Pesado.**

REPASTURA. f. Acció de repasturar. **Repasto.**

REPASTURAR. v. a. Pasturar el bestiar per segona vegada o tornar a pasturar allí ont havía ja pasturat. **Repastar.**

REPATIR. v. a. Patir molt. **Repadecer.**

REPATRIACIÓ. f. Acte y efecte de repatriar; tornada a la patria.

REPATRIAR. n. *Ant.* Tornar a la patria. **Repatriar.**

REPATRIAT, DA. p. p. del verb REPATRIAR. || Tornat a la patria. || En les guerres colonials el soldat que tornava malalt, esguerrat o complert.

REPEL. m. Part petita de qualsevulla cosa que s' alça contra lo natural. **Repelo, redopelo, rodapelo.** || DESENEMICH. || Ratlla torta formada per els fils d' una fusta molt ribotejada. || Repulsió sentida al fer alguna cosa.

A REPEL. m. adv. Contra la direcció natural del pel. || Contra la voluntat o la bona disposició. *A contrapelo, á repelo, á pospelo, pelo arriba.*

VINDRE A REPEL. fr. *Met.* Repugnar alguna cosa. *Hacerse cuesta arriba.*

REPELADA. f. REPELAMENT.

REPELADURA. f. *Art. y Of.* La falta de netedat en lo imprès o estampat. **Repeladura.**

REPELAMENT. m. Acció y efecte de repelar. **Repelamiento, repeladura.**

REPELAR. v. a. Passar el barber la navaja a repel pera tallar més arrán el pel després de la primera passada. **Repelar, descañonar.** || Netejar o treure segona vegada la pell o lo inútil y perjudicial d' alguna cosa; comunament se diu dels arbres y vinyes. **Remondar.**

REPELARSE. v. r. Caure'l pel o la pell a una cosa.

REPELAT, DA. adj. Molt pelat. **Repelado.**

REPELENCH. adj. *Ter. ibicench.* Aspre. **Aspero.**

REPELENT. p. a. Lo que té virtut de repelir o llençar. S' usa també com masculí. **Repelente.**

REPELIR. v. a. Llençar de sí una cosa ab algún impuls o violencia. **Repeler.** || Contradir. **Repeler, rechazar.**

REPELIT, DA. p. p. **Repelido.**

REPELÓ. m. *Ter.* DESENEMICH.

HAVERNE UN REPELÓ. fr. *Met.* Tindre una breu conversa ab algú. *Darse un repelón.*

REPELÓS, A. adj. S' aplica a la fusta que al travallarla alça pels. **Repeloso.** || *Met.* Delicat de geni. **Quisquilloso, repeloso, rencilloso, cosquilloso.**

REPELOSAMENT. adv. m. D' una manera repelosa. **Quisquillosamente.**

REPELOSET, A. adj. Un poch repelós.

REPENDRE. v. a. Renyar, corregir a algú, condemnar lo que ha dit o fet. **Argüir, reprender, advertir, predicar, sermonear, tachar.** || Recobrar dels enemichs la embarcació que havíen pres. **Represar.** || Criticar, censurar. **Reprender.** || Cusir sobre un' altra costura la tela que ix més enfora doblegantla. **Sobrecargar.** || Cascar el pit de la dona que cría.

REPENDRES. v. r. Se diu del malalt quan li entra un nou accés de febre. **Recargar la calentura.** || Dit de qui estant dèbil el menjar li fa massa efecte.

REPENEDIDA. f. Dona que deixant la mala vida, passa a viure com a relligiosa en comunitat. **Arrepentida, recogida.**

REPENEDIMENT. m. PENEDIMENT.

REPENEDIR. v. n. Sentir dolor per haver obrat malament. **Arrepentirse.**

REPENEDIRSE. v. r. PENEDIRSE.

REPENEDIT, DA. p. p. **Arrepentido.**

REPENJARSE. Penjarse fent força.

REPENJAT, DA. p. p. del verb REPENJARSE.

REPENSAR. v. a. Tornar a pensar o reflexionar ab deteniment sobre alguna cosa. **Repensar.**

REPENSARSE. v. r. Pensar, meditar sobre una cosa y determinar fer lo contrari de lo que un havía determinat. **Mudar de opinión.**

REPENSAT, DA. p. p. Qui ha mudat de determini. **Repensado.**

REPENT. m. Moviment o succés prompte y no previst. **Repente.** || Succés o cas grave que sobrevé quan un menys s' ho pensa. **Repentón.** || Promptitut, ocurrencia viva ab que 's fa alguna cosa precipitadament sense pensar si sortirá be o malament. **Repentón.**

DE REPENT. m. adv. Al instant, al moment, d' improvís, com: ORAR, DIR O COMPONDRE DE REPENT. *De repente, repentinamente, de improviso, improvisadamente, á la improvista, de sobresalto.*

REPENTÍ, NA. adj. Imprevist, súbit. **Súbito, repentino.** || Prompte, no premeditat. **Repentino.**

REPENTINAMENT. adv. m. De repent. **Repentinamente.**

REPENTISTA. m. Qui executa les coses al moment. Sol dirse dels musichs. **Repentista.**

REPERCUDIR. v. n. Reverberar, ressaltar. **Repercutir.** || Retrocedir ab violencia un cos per la resistencia que li oposa un altre. **Repercutir.** || *Med.* y *cir.* Repelir. fer que un humor torni endarrera. **Repercutir.**

REPERCUSSIÓ. f. Acte y efecte de repercudir. **Repercusión.** || Retrocés d' un cos que topa ab altre. **Repercusión, repercutida.**

REPERCUSSIU, VA. adj. Lo que té la virtut o eficacia de repercudir. **Repercutivo, repercutorio.** || *Med.* Medicament que té la virtut de repercudir. **Repercusivo.**

REPERCUTIMENT. m. *Ant.* REPERCUSSIÓ.

REPERCUTIR. v. n. REPERCUDIR.

REPERCUTORI, A. adj. REPERCUSSIU.

REPERTORI. m. Promptuari, compendi de coses notables. **Repertorio, reportorio.** || Copia de obres dramátiques o musicals ja representades per cada actor o cantant principal, o ab que compta un empressari pera fer que 's representin o 's cantin al seu teatre. **Repertorio.** || Colecció o recopilació de obres o de noticies d' una meteixa mena. **Repertorio.**

REPÈS. m. Segona vegada de pesar una cosa per comprovar si és justa. **Repeso.** || Lloch destinat pera repesar. **Repeso.** || Encarrech de repesar. **Repeso.** || Acte y efecte de repesar. **Repeso.**

REPESADOR, A. m. y f. Qui repesa. **Repesador.**

REPESAR. v. r. Tornar a pesar una cosa pera assegurarse de que ha estat ben pesada. **Repesar.**

REPESARSE. v. r. Pesarse un meteix per segona vegada. **Repesarse.**

REPESAT, DA. adj. *Fam.* Molt pesat. **Repesado.** || Molt fastigós, carregós, molest. **Repesado.**

REPETENCIA. f. REPETICIÓ.

REPETICIÓ. f. La acció y efecte de tornar a fer qualsevol cosa. **Repetición, reiteración.** || *Ret.* Figura en que una meteixa paraula o frase 's repeteix moltes vegades en un período pera donar més força a l' expressió. **Repetición.** || *For.* Acció pera demanar algún dret que pertoca. **Repetición.** || Traducció

d' un idioma a un altre. **Traducción, versión.** || La acció de dir alguna cosa moltes vegades. **Redición.** || Al rellotge, instrument ab molla que repeteix, sempre que un vol, l' hora que senyala; se pren també pêl meteix rellotge. **Repetición.** || *Mus* Nota que 's torna a repetir. **Repetición.** || L' acte de recitar o cantar dues vegades una copla. **Repetición.** || A les universitats l' acte literari abans del exercici secret pera pendre 'l grau. **Repetición.** || Disertació sobre alguna materia determinada que componíen els catedratichs a les universitats. **Repetición.** || *Pint. y esculpt.* La obra de pintura o esculptura, o part d'ella, repetida pêl meteix autor. **Repetición.**

REPETIDAMENT. adv. m. Ab repetició, moltes vegades seguides. **Repetidamente.**

REPETIDOR. m. Qui repeteix. **Repetidor.** || Qui dona conferencies d' alguna facultat als que la estudíen. **Pasante, repetidor.**

REPETIDURA f. REPETICIÓ.

REPETIR. v. a. Tornar a fer lo que s' havía fet. **Repetir.** || Tornar a dir lo que s' havía dit. **Repetir.** || Demanar ab moltes vegades y ab insistencia la meteixa cosa. **Repetir.** || *For.* Demanar lo indegudament pagat o que s' ha pagat per altre. **Repetir.** || Recitar coses sapigudes. **Repetir.** || *Llòg.* Resumir lo que un altre ha dit. **Repetir, resumir.** || A les universitats celebrar l'acte nomenat repetició. **Repetir.** || Traduir d' una llengua a un' altra. **Traducir.** || Donar repás de la lliçó a algún estudiant. **Repetir.** || *Med.* Tornar la febre. **Repetir.**

REPETIT, DA. p. p. **Repetido.**

REPETIT, A. adj. Molt petit. **Repequeño.**

REPETITIU, VA. adj. Que repeteix. **Repetitivo.**

REPEU. f. Mena de banqueta que 's fa o 's posa a la paret, pera sostenir algún busto, gerro o altre adorno. **Repisa.**

REPICADOR, A. s. Qui repica. **Repicador, Repiqueteador.**

REPICAMENT. m. REPICH.

REPICAR. v. a. Picar seguidament sobre una cosa. Sol dirse de picar a les campanes ab el batall. **Repicar.** || Tocar a festa ab les campanes. **Repicar.** || Tocar ab vivesa y depressa algún instrument. **Repicar, repiquetear.** || Picar segona vegada una meteixa cosa, com una mola quan ja no menja. **Repicar.**

AL SEGUR ESTÁ QUI REPICA. *Loc. fam.* Ab que 's nota la facilitat del qui reprèn a un altre 'l modo de portarse en els perills, estant ell en segur. *En salvo está el que repica.* || Denota que un negoci va bé. *A buen viento va la parva, en salvo está el que repica.*

NO 'S POT REPICAR Y ANAR A LA PROFESSÓ. *Loc.* Que observa que no 's poden fer dues feines a la vegada.

¡FESTE O QUE 'S FACI REPICAR! fr. *Met. fam.* Ab que 's despedeix a algú per despreci o per no volguerlo atendre. *¡Vete ó váyase al rollo!*

LA VIUDA RICA AB L' UN ULL PLORA Y AB L' ALTRE REPICA. *Ref. La viuda rica con un ojo llora y con otro repica.*

REPICAT, DA. p. p. de repicar. || Se diu de la pedra de molí o altra cosa picada novament. **Repicado.**

REPICH. m. L' acte y efecte de repicar. **Repique.** || Pich o cop repetit y freqüent. **Repique, retoque.** El sò armoniós y alegre de les campanes en senyal de festa. **Repique.**

REPICÓ. m. Toch lleuger y festiu que 's fa ab el batall a la campana, sense ventarla. **Repiquete.**

REPILOGAR. v. a. Tornar a epilogar. **Repilogar.**

REPINTA. f. Acció y efecte de repintar.

REPINTAR. v. a. *Pint.* Pintar sobre lo ja pintat, pera perfeccionar o pera restaurar lo esborrat o maltractat. **Repintar.** || Entre estampers y llibreters quedar cada plana d' un llibre mitg estampada a la del seu devant pera picarlo abans d' estar la tinta seca o per ésser aquesta dolenta. **Repintar.**

REPINTAT, DA. p. p. y adj. Lo que ha sigut pintat per segona vegada. **Repintado.**

REPINTURA. f. Acció y efecte de repintar. **Repintura.**

REPIQUEIG. m. Acte y efecte de repiquejar. **Repiqueo.**

REPIQUEJAR. v. a. Repicar seguidament. **Repiquear.**

REPIQUET. m. Toch viu y continuat de la campana. **Repiquete.**

REPIQUETEIG. m. Acció de repiquetejar. **Repiqueteo.**

REPIQUETEJAR. v. a. Fer molts repiquets. **Repiqueteado.**

REPISA. m. REPEU. || Peu d' una montanya escalonada. **Falda.**

REPISTAR. v. a. Als molins paperaires és picar y moldre els draps ja fets pasta dins de les piques destinades a aquest obgecte. **Arrepistar.**

REPITJOR. adj. Molt pitjor. **Repeor.**

REPITJORA. f. Agravació de una malaltía.

REPITJORAR v. a. Empitjorar molt. **Empeorar.**

REPIXAR. v. n. FLUIR, DEGOTAR, TRASPUAR

REPLÁ. m. Planura. **Llanura, llanada.** || La reconada o bocí plá y més gran que 'ls graons ab que acaba cada ram d' escala. **Rellano, mesa, meseta, mesilla, descanso, descansillo.**

REPLANAR. v. a. Tornar a aplanar. **Rellanar.**

REPLANELL. m. dim. y

REPLANET. m. dim. Replá petit de la escala. **Descansillo, mesilla.**

REPLANTACIÓ. f. Acte y efecte de replantar. **Replantación.**

REPLANTADOR, A. s. Qui replanta. **Replantador.**

REPLANTAR. v. a. Tornar a plantar a la terra que ja ha estat plantada. **Replantar.**

REPLANTEIG. m. L' acció y l' efecte de replantejar. **Replanteo.**

REPLANTEJAMENT. m. Acció y efecte de replantejar. **Replanteo.**

REPLANTEJAR. v. a. Senyalar al lloch ont s' hi ha de fer un' obra la planta d' aquesta. **Replantear.** || Marcar ab estaques el traçat definitiu d' un camí de ferro, canal, etc. **Replantear.**

REPLÈ, NA. adj. Molt plè. **Relleno, repleto, sobrelleno.** || Plè de menjar o d' humors. **Repleto.**

REPLECIÓ. f. Plenitut que resulta de la massa abundancia d' humors al cos d' una persona o d' un animal. **Plenitud, repleción, plétora.** || Plenitut del ventrell produida per un excés de menjar o beure. **Repleción de estómago.**

REPLEGA. f. APLECH, 2.

REPLEGA D' HUMORS. *Med.* CONGESTIÓ.

REPLEGADOR, A. m. y f. Qui replega.

REPLEGAMENT. m. L' acció y efecte de replegar y de replegarse. **Replegamiento.**

REPLEGAR. v. a. y 'ls seus derivats. **Arreplegar.** || Plegar o doblegar moltes vegades. **Replegar.** || v. n. Anar de retirada un exercit. **Replegar.**

REPLEGARSE. v. r. Recular, anar de retirada un exercit en un combat. **Replegarse.**

REPLEGAT, DA. p. p. Plegat moltes vegades o ab molts plechs. **Replegado.** || Retirat en ordre parlant de la tropa. **Replegado.**

REPLENAR. v. a. Omplir molt alguna cosa o tornarla a omplir. **Rellenar.** || v r. Menjar ab abundor. **Rellenarse, atracarse.** || FARCIR.

REPLENITUT. f. Malaltía que contreuen les cavalcadures per beure massa aigua després d' haver menjat molt ordi, blat de moro, etc. **Encebamiento, enfosado.**

REPLET, A. adj. *Ant.* REPLÈ.

REPLETAMENT. adv. m. D'una manera repleta. **Repletamente.**

RÈPLICA. f. Instancia, argument o obgecció que's fa a lo que 's respòn. **Réplica.** || Resposta repugnant a lo que 's diu o 's mana. **Réplica.** || *For.* Contrarresposta, resposta a la de la part contraria. **Réplica.**

NO TINDRE RÈPLICA. fr. Se diu d'allò qu' és tan clar y evident que no té obgecció. *No tener réplica ó no tener vuelta de hoja.*

SENSE RÈPLICA. m. adv. Sense excusa. *Sin réplica.*

REPLICADOR, A. s. Qui té la costum de replicar. **Replicador, replicante.**

REPLICANT. adj. *For.* Qui replica. **Replicante.**

REPLICAR. v. a. Instar o argüir contra la resposta o argument que se 'ns fa. **Replicar, refutar, reponer.** || Respondre contradient. **Replicar, reponer.** || *For.* Respondre, alegar cada part contra les excepcions posades per la part contraria. **Replicar.**

REPLICAIRE. m. REPLICADOR.

REPLICATIU, VA. adj. Que replica. **Replicativo.**

REPLICÓ. m. Qui té 'l vici de replicar. **Replicón.**

REPOBLACIÓ. f. Acte y efecte de repoblar. **Repoblación.**

REPOBLADOR, A. s. Qui repobla. **Repoblador.**

REPOBLAR. v. a. Tornar a poblar. **Repoblar.** || Aumentar considerablement el número de pobladors. **Repoblar.** || *Bot.* Plantar un gran número d' arbres jovens a un bosch d' ont se n' han tallat els vells. **Repoblar.**

REPOBLARSE. v. r. Poblarse de nou un país. **Repoblarse.**

REPOBLAT, DA. p. p. **Repoblado.**

REPODA. f. Acte y efecte de repodar. **Repoda.**

REPODAR. v. a. Tallar de nou la fusta que s' havía tallat malament. **Repodar.**

REPODAT, DA. adj. La vinya o l' arbre podats per segona vegada. **Repodado.**

REPODRIR. v. a Podrir molt.

REPODRIT, DA. p. p. y adj. Molt podrit. **Repudrido.**

REPOLIDOR, A. s. Qui adoba o apedaça 'ls vestits vells. **Resurcidor, remendón.**

REPOLIMENT. m. Acte y efecte d' apedaçar la roba vella. **Remiendo.**

REPOLIR. v. a. Polir de nou. **Repulir.** || Compondre, endreçar ab afectació. **Acicalar, repulir.** || Donar una nova má o correcció a una obra d' enteniment. **Repulir.** || ENLLUSTRAR. || ADOBAR.

REPOLS. m. Eina pera desferrar les rodes.

REPOLSOS. m. pl. Eines pera desmenegar, pera desmontar, etc.

REPORTADOR, A. s. Qui reporta. **Reportador.**

REPORGAR. v. a. Porgar per segona vegada.

REPORT. m. Acció de reportar. **Reporte.**

REPORTAR. v. a. Portar novés. Relatar, explicar lo que no 's demana. **Soplar.** || Refrenar, moderar, reprimir alguna passió del ánim y al qui la té. **Moderar, reportar, refrenar, reprimir, reparar.** També s' usa com recíproch.

REPORTARSE. v. r. Fer bondat. **Reportarse.**

REPORTAT, DA. p. p. Moderat, temperat. **Reportado.**

REPORTER. m. Veu extrangera que s' usa pera designar al redactor de un diari encarregat de portar noves.

REPÒS. m. Descans, intermissió del travall o fadiga. **Reposo.** || Tranquilitat, quietut, sossego. **Tranquilidad, reposo, sosiego.** || Cordura. **Asiento. juicio, sosiego.**

MAI VEURÁS AL ENVEJÓS QUE TINGUI GAIRE REPÒS. *Ref.* Ab que 's denota que l' envejós viu en inquietut seguida. *El envidioso es verdugo de sí mismo.*

Reposador

REPOSADAMENT. adv. m. Ab repòs. **Reposadamente.**

REPOSADOR. m. *Min.* Pedra plena de clots que serveix al assento dels forns de fundició. **Reposadero.** || Aparell pera deixar la planxa les planxadores.

REPOSADOR, A. m. y f. Lloch o seti per reposar. Qui reposa. Lo que reposa.

REPOSAR. v. n. Posar alguna cosa al seu antich estat o tornarla al lloch qu' abans ocupava. **Reponer, restituir.** || Descansar, dormir. **Reposar.** || Descansar d' alguna fatiga. **Reposar.** || Estar en quietut, en pau y sossego. **Reposar.** || Estar enterrat. **Reposar, yacer, descansar.** || POSARSE, 3. || v. r. Assossegarse, posar seny. **Sosegarse, asentar el juicio.**

REPOSARSE. v. r. Cobrar forces. **Reponerse.**

REPOSAT, DA. p. p. **Reposado, repuesto.** || adj. Assossegat. **Sosegado, tranquilo, quieto, reposado, pacífico.** || Entenimentat, judiciós. **Sesudo.**

REPOSICIÓ. f. Acte y efecte de tornar una cosa al estat que tenía abans o de posarne un' altra d' equivalenta al seu lloch. **Reposición.** || *Quím.* La conservació dels gèneros en llochs y vasos proporcionats. **Reposición.** || *For.* L' acte de posar la causa al seu primitiu estat. **Reposición.**

REPOST, A. adj. REPOSAT, 1.

DE REPOST. *Loc. De repuesto.*

REPOTENCIA (de). m. adv. De rebot, de repent. **De antuvión o de primer antuvio.**

REPREGUNTA. f. *For.* La rèplica o segona pregunta que 's fa sobre un meteix assumpte. **Repregunta.**

REPREGUNTAR. v. a. *For.* Tornar a preguntar, instar sobre la meteixa pregunta. **Repreguntar.**

REPREENSIBLE. adj. Lo qu' és digne de repreensió. **Reprensible.**

REPREENSIÓ. f. Amonestació o correcció que 's fa vituperant el mal fet o dit, o lo que no és conforme a la raó. **Reprensión, carda, reprimenda.** || *Med.* Aument, nova accessió de febre. **Accesión, recargo, acceso.**

REPREENSOR. m. REPRENEDOR.

REPREMPSA. f. L' acte y efecte de reprempsar.

REPREMPSADA. f. Acció de reprempsar.

REPREMPSADOR, A. m. y f. Qui reprempsa. **Reprensador.**

REPREMPSAMENT. m. Acte de reprempsar.

REPREMPSAR. v. a. Prempsar per segona vegada, prempsar lo que ja ha sigut prempsat. **Reprensar.**

REPREMPSAT, DA. p. p. y adj. Prempsat dues voltes. Se diu del ví inferior que 's treu al reprempsar la brisa. **Reprensado.**

REPRENDRE v. a. REPENDRE.

REPREMUT, DA. p. p. **Reprimido.**

REPRENEDOR, A. m. y f. Qui reprèn. **Reprensor.**

REPRENGUT, DA. p. p. REPRÈS.

REPRENSIBLE. adj. Lo qu' és digne de repreensió. **Reprensible.**

REPRENSIÓ. f. REEPREENSIÓ.

REPRENSOR, A. s. REPREENSOR.

REPRENSORI, A. adj. *Ant.* Lo que reprèn. **Reprensorio.**

REPRÈS, A. p. p. **Reprendido.** || Dit de la embarcació recobrada dels enemichs. **Represado.** || Dit de les aigües aturades. **Estancadas, represadas, detenidas.** || EMPENEDIT.

REPRESA. f. La detenció o embassament que 's fa d' una cosa. Se diu regularment de l' aigua que 's deté y s' extèn. **Represa.** || Relleix o vora que sobressurt d' una paret. **Repisa.**

REPRESA DE PITS. Malaltía qu' acomet a les dones als pits, causada per coagularse la llet y tornarse dolenta. *Pelo.*

REPRESAMENT. m. Acció y efecte de represar. **Represamiento.**

REPRESAR. v. a. Deturar o estancar l' aigua corrent. **Represar.**

REPRESAT, DA. p. p. y adj. **Represado.**

REPRESENTABLE. adj. Lo que 's pot representar o fer visible. **Representable.**

REPRESENTABLEMENT. adv. D' una manera representable.

REPRESENTACIÓ. f. L' acte de representar o fer present alguna cosa. **Representación.** || L' acció de representar al teatre algún drama, y també 'l meteix drama. **Representación.** || Autoritat, dignitat, carácter de la persona, y aixís se diu: *fulano és home de representació a Barcelona.* **Representación.** || Copia, caricatura d' algú. **Representación, remedo.** || La acció d' exposar a la vista. **Representación.** || Figura, imatge que dona idea de la realitat. **Imagen, representación, símbolo, simbolización.** || Súplica als superiors apoiada ab raons y documents. **Representación.** || *For.* El dret de succeir en la herencia, els bens, etc., per un' altra persona representantla. **Representación.**

REPRESENTADOR, A. s. Qui representa. **Representador.**

REPRESENTANT. sust. Qui representa a alguna persona ausent, o a algún cos, casa comercial o comunitat. **Representante.** || m. COMEDIANT.

REPRESENTAR. v. a. Fer present alguna cosa ab paraules o figures que 's fixen a la imaginació. **Representar.** || Posar devant o a la vista. **Representar.** || Referir, proposar, informar. **Representar.** || Recitar un drama fingint les verdaderes persones. **Representar.** || Semblar, ésser imatge o símbol d' alguna cosa. **Simbolizar, representar.** || Subrogarse en els drets o bens d' un altre; fent les seues vegades. **Representar.** || v. r. Ocórrer alguna especie a la memoria o al magí. **Representarse.**

REPRESENTAT, DA. p. p. **Representado.**

REPRESENTATIU, VA. adj. Lo que representa o pot representar un' altra cosa. **Representación.** || Calificació que 's dona al sistema de govern en que la nació está representada per un congrès. **Representativo.**

REPRESALIA. f. Dret que s' atribueixen els enemichs pera causarse recíprocament igual o major dany que 'l qu' han rebut. **Represalia.** || Retenció dels bens d' una nació ab la qual s' está en guerra, o dels seus individuus. **Represalia.** || *Met.* REVENJA.

REPRESIÓ. f. Acció y efecte de reprimir. **Represión.** || REPRESA, 2.

REPRESIU, VA. adj. Lo que reprimeix o inclou represió. **Represivo.**

REPRESIVAMENT. adv. m. Per medi de la represió. **Represivamente.**

REPRESSIÓ. f. REPRESIÓ.

REPRET, A. adj. Molt pret. **Reprieto.**

REPRETAR. v. a. Apretar molt, oprimir. **Reapretar.**

REPRIMENT. adj. Que reprimeix. **Reprimente.**

REPRIMIR. v. a. Contindre, sossegar, moderar. **Contener, reprimir, refrenar, comprimir, cohibir, represar, dominar, domar.** || v. r. Moderarse, contindres. **Vencerse, reprimirse, reportarse.**

REPRIMIRSE. v. r. Contenirse en la passió o en l' impuls. Sossegarse. **Reprimirse.**

REPRIMIT, DA. p. p. **Reprimido.**

REPRIMITIU, VA. adj. Que reprimeix.

RÈPROB, A. adj. REPROBAT. || m. y f. Destinat a la pena eterna per la divina justicia. També s' usa com a substantiu. **Precito, réprobo, prescito, reprobado.** || Dolent, pervers. **Perverso, réprobo, malvado, avieso.**

REPROBA. f. Nova proba sobre la que ja s' ha donat. **Reprueba.**

REPROBABLE. adj. Lo qu' és digne de reprobació o deu reprobarse. **Reprobable.**

REPROBABLEMENT. adv. D' una manera reprobable.

REPROBACIÓ. f. Acte y efecte de reprobar. **Reprobación.** || El decret de pena eterna ab que Deu té condemnats als que 's moren en pecat mortal. **Reprobación.**

REPROBADOR, A. s. Qui reproba. **Reprobador.**

REPROBAMENT. m. REPROBACIÓ.

REPROBAR. v. a. Desaprobar. **Desaprobar, reprobar, desechar, improbar, silbar, censurar, condenar.** || Decretar Deu la pena eterna pêls que moren en pecat mortal. **Condenar, reprobar.**

REPROBAT, DA. p. p. **Reprobado.**

REPROBATIU, VA. adj. Que reproba o inclou reprobació. **Reprobativo.**

REPROBATORI, A. adj. Lo que reproba o serveix pera reprobar. **Reprobatorio.**

RÈPROBE, A. adj. y

RÈPROBO, A. adj. RÈPROB.

REPRODUCCIÓ. f. Restauració, segona producció. **Reproducción.** || *For.* L' acció de tornar a fer present lo que ja s' ha dit o alegat. **Reproducción.**

REPRODUCTIBLE. adj Susceptible de reproducció. **Reproducible, reproductible.**

REPRODUCTIU, VA. adj. Lo que produeix molt o produeix de nou. **Reproductivo.**

REPRODUCTIVITAT. f. Qualitat de lo reproductiu. **Reproductividad.**

REPRODUCTOR. m. Qui reprodueix. **Reproductor.** || adj. *Med.* Calificació del aparato gènit-urinari. **Reproductor.**

REPRODUEIXER. v. a. REPRODUIR.

REPRODUHIR. v. a. REPRODUIR

REPRODUIBLE. adj. Que pot reproduirse.

REPRODUIENT. adj. Que reprodueix. **Reproduciente.**

REPRODUIR. v. a. Produir de nou. **Reproducir.** || Refer, renovar. **Reproducir.** || *For.* Tornar a fer present lo que ja s' ha dit o alegat. **Reproducir.** || REIMPRIMIRSE.

REPRODUIRSE. v. r. Aumentar la generació dels homes, dels animals, de les plantes, dels microbis, etc. **Reproduirse.** || Tornar a succeir lo que ja havía succeit. **Reproducirse.**

REPRODUIT, DA. p. p. **Reproducido.**

REPROMESA. f. Promesa repetida. **Repromisión.**

REPROMISIÓ. f. REPROMESA.

REPROP. adj. ll. Molt aprop. **Cerquito.**

REPROPI. adj. **Receloso.** || Se diu del cavall que's defensa de la impresió de les espoles, reculant o alçantse dret. **Repropio.**

REPROPIAR. v. a. Fer el cavall un moviment de temor a la impresió de les espoles. **Repropiar.**

REPTADOR, A. s. y adj. El qui repta y desafía. Retador.

REPTAMENT. m. *Ant.* REPREENSIÓ, REPTE. **Reto.**

REPTAR. v. a. Rependre, corretgir, renyar. **Corregir, amonestar, reprender.** || Provocar, desafiar. Desafiar, **retar.**

REPTAT, DA. p. p. **Corregido, retado.**

REPTE. m. Reny, repressió. || Provocació, desafío. Reto.

REPTIL. m. Tot animal que va arrocegantse com la serp, etc. **Reptil.** || *Met.* La persona hipòcrita.

REPTILL. m. REPTIL.

REPÚBLICA. f. Estat en que governa 'l poble. **República.** || Qualsevol Estat o mena de govern polítich. **República.** || Estat en que governen molts, ja dels principals, ja del poble, o de tots dos estats indistintament. **República** || La cosa pública, lo comú o la seua utilitat. **República.**

REPÚBLICA LITERARIA. El conjunt de les persones sabies y erudites. *República literaria ó de las letras.*

REPUBLICÁ NA. adj. Lo que pertany a la república. **Republicano.** || s. y adj. S' aplica al ciutadá d' una república, y al qui és partidari d' aquesta mena de govern. **Republicano.**

REPUBLICANAMENT. adv. m. Ab republicanisme. **Republicanamente.**

REPUBLICANISAR. v. a. Erigir en república, propagar les doctrines republicanes. **Republicanizar.**

REPUBLICANISME. m. Amor a la república. **Republicanismo, republicismo.**

REPÚBLICH, CA. adj. *Ant.* Lo que pertany a la república o li és propi. **Público.** || m. L' home amant del bé públich o que s' ocupa dels interessos comuns. **Público.** || L' home de representació que és capaç d' exercir oficis públichs. **Público.**

REPUBLICISME. m. REPUBLICANISME.

REPUDI. m. Dimissió de la moller propia. **Repudio, repudiación.**

REPUDIABLE. adj. Que pot repudiarse. **Repudiable.**

REPUDIACIÓ. f. Acte y efecte de repudiar. **Repudiación.**

REPUDIAR. v. a. Despatxar la moller propia, renunciarla. **Repudiar.** || Llençar, renunciar, degectar. **Repudiar.**

REPUDIAT, DA. p. p. **Repudiado.**

REPUDRIMENT. m. Acció de repudrir. || Lo que causa molt greu, disgust y angunia. **Repudrición.**

REPUDRIR. v. a. Pudrir molt. **Repudrir, repodrir.** || També s' usa com recíproch. **Repudrirse.**

REPUDRIT, DA. adj. **Repudrido.**

REPUGNANCIA. f. Contrarietat, contradicció, oposició. **Repugnancia.** || Aversió a alguna cosa o persona. **Repugnancia.** || Disgust, reparo, dificultat que 's té en fer o admetre alguna cosa. **Oposición, repugnancia, rebeldía, repelo.** || *Fil* Impossibilitat de verificarse en un subgecte dues coses a un temps. **Repugnancia.**

AB REPUGNANCIA. m. adv. Ab disgust, ab reparo, ab oposició. *Con repugnancia, repugnantemente, cuestas arriba, á pesar suyo.*

REPUGNANT. p. a. y adj. Lo que repugna. **Repugnante.**

REPUGNANTMENT. adv. m. Ab repugnancia. **Repugnantemente.**

REPUGNAR. v. n. Obstar, oposarse una cosa a un' altra. **Repugnar.** || Resistir. **Repugnar, resistir.** || Tenir aversió. **Repugnar.** || Fer de mala gana alguna cosa. **Cocear, repugnar, disonar.** || No poguerse verificar dues coses o qualitats a un temps. **Repugnar.** || Refusar. **Repugnar.**

REPUGNAT, DA. p. p. **Repugnado.**

REPULIDA. f. Acció de repulir.

REPULIDOR, A. m. y f. Qui repuleix. Eina pera repulir. **Repulidor.**

REPULIDAMENT. adv. m. Molt pulidament. **Repulidamente.**

REPULIR. v. a. Tornar a pulir, pulir de nou. **Repulir.** || *Met.* Arreglar, compondre ab massa afectació. **Repulir.** || S' usa també com recíproch. **Repulirse.**

REPULIT, DA. adj. Molt pulit empolainat, empolistrat. **Repulido.**

REPULSA. f. Despreci o denegació de lo que 's demana. **Negativa, repulsa.** || Repreensió forta. **Mano, repulsa, felpa, peluca, calada, jabón, fraterna, mesilla, carda, sermón.** || L' acte y efecte de repelir. **Propulsa, propulsión.**

DONAR UNA REPULSA. fr. Negar lo que 's demana o preté. *Repulsar.* || DONAR UNA MANETA.

REPULSAR. v. a. Llençar, repelir, menysprear. **Repulsar.**

REPULSIÓ. f. REPULSA, 3. || *Fís.* La virtut de repelir. **Repulsión.** || *Fís.* Propietat de certs teixits elástichs, qu' havent cedit a una pressió un poch forta, tornen sobre sí meteixos ab certa força aixís que para la compressió. **Repulsión.**

REPULSIU, VA. adj. Lo que té acció o virtut de repelir. **Repulsivo.**

REPULSIVAMENT. adv. m. Ab repulsió. **Repulsivamente.**

REPULSORI. m. *Cir.* Eina pera arrancar les arrels dels caixals. **Repulsori.** || *Med.* Instrument pera empényer cap al ventrell els cossos extranys deturats al esòfach. **Repulsorio.**

REPUNT. m. Cosidura en que s' uneixen els punts o passant cada vegada l' agulla un punt enderrera. **Pespunte, derechuelo.**

MITG REPUNT. Travall que 's fa deixant la meitat dels fils que s' havíen de pendre en cada puntada, de manera qu' entre repunt y repunt hi quedi un buit de tants fils com n' agafa la puntada. *Medio pespunte.*

FER REPUNT. fr. REPUNTAR.

REPUNTA. f. Punta o cap. **Repunta.**

REPUNTAR. v. a. Cosir o travallar de repunt, fer repunts a la roba o tela. **Pespuntar.** || Recusir. **Repuntear.** || *Náut.* Començar la mar o moures per efecte de la creixent. **Repuntar.**

REPUNTEIG. m. Acte y efecte de repuntejar. **Repunteo.**

REPUNTEJAR. v. a. Tornar a fer punts. **Repuntear.**

REPUNXÓ. m. *Bot.* Planta de la fam. de les campanulacies, ab l' arrel a modo de rave, qu' és bona per enciám: té les fulles estretes, punxagudes y sense mánech, les flors blaves a la punta, d' una sola peça en figura de campana, partides en cinch parts. **Repónchigo, ruiponce.** || Eina a modo de motllo de punxons que usen els gravadors pera fer encunys. **Contrapunzón.**

Repunxó

REPUNXAR. v. a. Punxar repetidament.

REPUNYA. fr. Baralla entre molts pera arreplegar una cosa. **Arrebatiña.**

REPUNYAL. m. Exclamació. ¡**Puñales!**

REPUNYAMENT. m. REPUNYA.

REPUNYAR. v. a. Lluitar molts alhora pera pendres una cosa d' entre mans. **Arrebatiñar.**

REPURGAR. v. a. Tornar a purgar. **Repurgar.** || *Fam.* Purgar molt. **Repurgar.**

REPUSSALLA. f. Rebuig de qualsevulla cosa. **Mazamorra, rebusco, rebusca, zupia.**

REPUTACIÓ. f. Crèdit, fama que gosa alguna persona per les seues prendes o accions. **Reputación.** || Llustre, esplendor, dignitat, estimació. **Honra, honor, gloria.**

REPUTAR. v. a. Formar concepte d' alguna persona o cosa. **Conceptuar, reputar.** || Apreciar, estimar. **Reputar.**

REPUTAT, DA. p. p. **Reputado**

REQUATRENADOR, A. m. y f. REQUINTADOR.

REQUATRENAR. v. a. REQUINTAR.

REQUEBRAR. v. a. Dir paraules amoroses y picantes a una dona. **Requebrar.**

REQUEBRO. m. Dita amorosa y picanta que 's diu a una dona. **Requiebro.**

REQUENA (Vicents). *Biog.* Pintor del sigle XVI, nadiu de Cocentaina, que a l' any 1590 vivía a Valencia. Havía pintat els retaules de la Concepció, Sant Geroni y Santa Agna a l' iglesia de Sant Miquel dels Reis, y se li atribueixen altres pintures místiques de bon estil.

REQUENA. *Geog.* Part. jud. de la prov. de Valencia, format dels nou següents ajuntaments: Camporroble, Caudeta, Xera, Fontderroures, Requena, Sot de Xera, Utiel, Venta del Moro y Vilargondo del Cabriel. Entre tots reuneixen 38,750 hab. || —Vila de la prov. de Valencia, bisb. de Cuenca, cap del part. jud. del seu nom; és a la vora de la riera de la Vega, té estació de F.-C. y 16,271 hab.

REQUÈRER. v. a. y

REQUERIR. v. a. y

REQUERRE. v. a. *Ant.* REQUIRIR.

REQUESENS (Geroni). *Biog.* Noble catalá del sigle XVI, que va abraçar la carrera eclesiástica y mostrá afany pera l' estudi. Va ésser bisbe de Tortosa, corretgint, mentres desempenyava aquell cárrech, el breviari que va estamparse a Lió en 1547 per Denís Herxo. El bisbe Requesens va morir a l' any següent.

— (LLUIS). *Biog.* Un dels poetes del «Cançoner de París» al sigle XIV, de qui En Tastú transcriu algunes esparces y tornades de bona construcció literaria.

— (LLUIS DE). *Biog.* Comenador major y personatge de molta significació al sigle XVI. En Torres Amat l' esmenta com autor de cartes interessants, endreçades al duch d' Alba a l' any 1573, a qui va succeir al govern dels Paisos Baixos, fentse remarcar per la discreció y prudencia per ell usada sempre pera apaibagar les rancunies produides per les exageracions ab que s' havía procedit allí. Havía sigut embaixador d' Espanya a Roma a l' any 1564, y llochtinent d' En Joan d' Austria en la guerra contra 'ls turchs, el qual disposá les esquadres en ordre de batalla y dirigí y guanyá el célebre combat de Lepant, que acabá ab la preponderancia dels turchs al Mediterrani. Per part de mare era descendent de la nobiliaria familia catalana, y encara que comunament se l' anomena ab aquest cognom, era 'l seu de pare Zúñiga. Va morir a Brusseles a l' any 1576.

REQUESENS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de La Junquera, prov. de Girona.

REQUEST, A. p. p. REQUIRIT, DESAFIAT, PROVOCAT, PREGUNTAT.

REQUESTA. f. Acció de requestar. || Acte judicial pêl qual s' amonesta que 's faci o 's deixi de fer alguna cosa. **Requerimiento, recuesta, instancia.** || *For.* REQUIRIMENT. || Acció d' arreplegar noticies o datos convenients a alguna obra. **Recuesta.** || ENQUESTA. || Intimació, avís o noticia que 's passa a algú fentlo sabedor d' alguna cosa ab autoritat pública. **Requerimiento** || Consum. **Consumo.**

TINDRE MOLTA REQUESTA. fr. Tindre molt despaig. *Despacharse mucho.*

REQUESTAR. v. a. *For.* Intimar, avisar o fer sapiguer alguna cosa ab autoritat pública. **Requerir.**

REQUIEN (Serafí). *Biog.* Naturalista competent y laboriós del Mitjorn de França, que va ésser un dels més distingits a la primera meitat del sigle XIX. Era nadiu d' Avinyó y va viure desde 1788 fins a 1851. Com a resultat de les seues exploracions botániques al Mont-Ventós y a l' illa de Còrcega, va reunir un herbari de 40,000 plantes, aplegant al ensemps una rublerta biblioteca y un museu força interessant de fòssils helix y petxines. Tenía relació ab els més sabis naturalistes del seu temps, y va ésser director del Jardí Botánich d' Avinyó. És autor d' alguns travalls professionals, esvaint punts duptosos de les ciencies naturals.

REQUINT. m. Segón quint que 's treu d' una quantitat. **Requinto.**

REQUINTA. f. Acció de requintar. || Capritxo. **Capricho.**

FER LA REQUINTA. *Loc.* Causar algún malendrèç. *Importunar.*

REQUINTABLE. adj. Que pot ésser requintat. **Requintable.**

REQUINTAMENT. m. Acció y efecte de requintar. **Requintamiento.**

REQUINTAR. v. a. Quintar per segona vegada, requatrenar. **Requintar.** || Pujar la quinta part a 's arrendaments. **Requintar.**

REQUINTO. m. *Mus.* Mena de clarinet petit, de sò agut. **Requinto.** || El musich que 'l toca. **Requinto.**

REQUINTERÓ, NA. adj. Fill o filla d' un blanch y una quinterona y viceversa. **Requinterón.**

REQUINTÓS, A. adj. Capritxós. **Caprichoso.**

REQUIRIDOR, A. m. y f. Qui requireix, qui provoca o desafía. **Requeridor.**

REQUIRIMENT. m. REQUESTA. || Acció y efecte de requirir. **Requerimiento.** || *For.* Acte judicial en virtut del qual s' amonesta que 's faci o 's deixi de fer una cosa. **Requerimiento.**

REQUIRIR. v. a. Avisar, intimar ab autoritat pública. **Requerir.** || Exigir, demanar ab instancia. **Requerir, interpelar.** || Ésser necessari. **Requerir.** || Solicitar, pretendre. **Requerir.** || INDUIR, PERSUADIR.

REQUIRIT, DA. p. p. **Requerido.**

REQUISAR. v. a. Descobrir, cercar lo amagat, lo desconegut.

REQUISICIÓ. f. REQUESTA.

REQUISIR. v. a. *Ant.* REQUIRIR. || ESCULLIR.

REQUISIT. p. p. de requisir. || m. Circunstancia o condició que 's requireix pera alguna cosa. **Requisito, circunstancia, arrequives, requives.** || Menjar delicat. **Comidilla, guisadillo.** || Apetits, llemineries. **Gollería, gullería, cotufa, golosina, gulloría.**

REQUISITORI, A. adj. Que requireix. S' aplica al despaig d' un jutge a un altre pera qu' executi algún manament seu. S' usa regularment substantivat en la terminació femenina, y algunes vegades en la masculina. **Requisitorio.**

REQUIST, A. adj. REQUISIT. || REQUIRIT.

RERA. f. Derrera, detrás, banda posterior, lloch del derrera. **Detrás.**

RERAÇAGA. f. *Ant.* RETAGUARDIA.

REREGARDA. f. *Ant.* RETAGUARDIA.

RERAGUARDA. f. RERAÇAGA, RETAGUARDIA.

RES. m. Alguna cosa, com quan diem: ¿Que no hi ha *res?* Cosa, algo. || Carencia absoluta d' alguna cosa, per suprimirse generalment l'advervi *no.* Nada. || Poch o molt poch. **Nada.** || *Ant.* Multitut, quantitat, abundor. **Cantidad, multitud, copia.** || RESO.

RES ENTRE DOS PLATS. *Loc. fam.* Que s' usa pera indicar la poca importancia d' alguna cosa que 's donava a entendre ésser gran o d' estimació. *Nada entre dos platos.*

RES LI FA POR. *Expr.* Ab que se significa la temeritat, atreviment y intrepidesa d' alguna persona en les seues operacions, sense consultar la prudencia ni mirar respectes. *Ni teme ni debe.*

RES LI FA RES. *Loc.* Denota que a algú res li fa impresió ni 'l commou. *Todo lo convierte en substancia; nada le turba.*

AB O EN UN NO RES. m. adv. Ab molta facilitat y brevetat. *En dos paletas, en un decir Jesús, en un santiamén, en un quiteme allá esas pajas.*

CASI RES. m. adv. Ab que s' expressa la poquíssima quantitat d' alguna cosa. *Casi nada, migaja.*

COM QUI NO DIU RES. *Expr. fam.* De que s' usa pera ponderar alguna cosa, qu' en altres circunstancies podría semblar petita, y l' obgecte o 'l motiu la fa gran. *Como quien no dice nada.*

ÉSSER RES. fr. Parar en res, frustrarse alguna pretensió que 's creia segura segons els medis. *Tornarse ó volverse el sueño del perro.*

ÉSSER UN NO RES. fr. Ésser una cosa de poca importancia o entitat. *Ser una nadería.*

DEIXAR SENSE RES. fr. DEIXAR A ALGÚ SENSE RES.

GRAN RES: MULTITUT. || MOLT.

NINGÚ FA RES DE FRANCH. fr. *Loc.* NINGÚ TRAVALLA DE FRANCH.

NO DEIXARHI RES Y NO DEIXAR PERDRE RES. fr. DEIXAR A ALGÚ, etc.

NO DIR RES. fr. No respondre a propòsit o no donar raó suficient en lo que 's parla. *No decir palabra.* || Callar, no repugnar ni contradir a lo que 's proposa o demana. *No decir ó no hablar palabra, ó sin decir ó hablar palabra, no decir tus ni mus.*

NO DIR RES EN BÉ NI EN MAL. fr. NO DIR RES, 2.

NO ENVIAR A DIR RES. fr. Se diu del que ab franquesa y sense dilació manifesta als altres les queixes o sentiments que té d' ell. *No hacérsele á uno postema alguna cosa.*

NO ÉS RES O NO ÉS PAS RES. *Loc. iròn.* Ésser molt. *No es nada, ahí es nada, ahí que no es nada, ahí es un grano de anís.*

NO ESTICH EN RES O NO HI SÉ RES. *Expr. met. fam.* Que se sol usar pera excusarse algú de que no hi ha tingut intervenció o no ha estat en algún fet. *De mis viñas vengo.*

NO FALTARHI RES. fr. *Met. fam.* Ésser una cosa complerta o perfecta en la seua mena. *No faltar un cabello ó un ápice.*

NO FER RES. fr. No travallar, estar ociós. *Holgar.*

NO RES MENYS. m. adv. *Ant.* Aixís meteix. *Nada menos, asimismo.*

NO RES O NO PAS RES. *Expr.* Cap cosa. *Nada.*

NO ROBAR RES QUE MENGI. fr. Denota que tothom fuig de lo que porta gasto. *Alhaja que tiene boca ninguno la toca.*

NO SE ME 'N DONA RES. *Loc.* Poch me fa, tant se me 'n dona. *Nada se me da.*

NO ÉSSER RES. *Loc.* Pera disminuir algún dany o disgust. *No ser nada.*

NO TINDRE RES SEU. fr. Ab que 's pondera la franquesa d' algú. *No tener cosa suya.*

NO VAL RES. *Loc.* No aprofita res. *No vale cosa; no vale nada; nada vale.*

NO VOL DIR RES. fr. No impideix. *No quiere decir nada.*

PARLAR MOLT Y NO DIR RES. fr. PARLAR.

PER UN NO RES O PER UN TRES Y NO RES. *Loc.* Per molt petit motiu. *Por unas nadas; por un quiteme allá esas pajas; por un pedazo de pan.*

UN NO RES TOT NOU O TOT CUIT. *Loc.* RES ENTRE DOS PLATS.

RES. m. Acte y efecte de resar. **Rezo.** || RESO.

RESADOR, A. m. y f. La persona que resa molt. **Rezador.**

RESAR. v. a. Orar de paraula, dient oracions aprovades per la Iglesia. **Rezar.** || Llegir o dir ab atenció l' ofici diví o les hores canòniques. **Rezar.** || Fer esment. **Rezar.** || Dir ab tò natural per contraposició al cantar. **Rezar, recitar.** || *Ter.* RONDINAR. || Traure profit d' alguna cosa.

RESA BE, PERÒ OFEREIX MALAMENT. *Expr.* Que se aplica al que promet molt y no cumpleix res o diu alguna cosa que 'ns desagrada. *Bien reza, pero mal ofrece.*

RESARCELLADA. f. pl. *Blas.* Nom de les creus y altres figures guarnides ab un filet de divers esmalt. **Resarcelada.**

RESARNE. v. n. Aprofitarsen. **Sacar provecho.**

RESAT, DA. p. p. **Rezado.**

RESAYGÜES. f. pl. Lo ví que resulta de la brisa reprempsada ab aigua. **Aguapié, aguachirle, torcedura.**

RESCABALAR. v. a. Reintegrarse de lo perdut, lo que comunament se diu del joch. **Desquitar.** || També s' usa com recíproch. **Desquitarse.**

RESCALD. m. *Ter.* RESSOL. || *Ter.* CALIU.

RESCALDADA. f. Acció de rescaldar.

RESCALDAMENT. m. Acte y efecte de rescaldar.

RESCALDAR. v. a. Escaldar ab aigua o líquit molt calent. **Rescaldar.**

RESCALDAT, DA. p. p. **Rescaldado.**

RESCALFAMENT. m. Acte y efecte de rescalfar. **Recalentamiento.**

RESCALFAR. v. a. Tornar a escalfar o escalfar massa. **Recalentar.** || Parlant dels animals ferlos posar calents o en gelos, y parlant dels racionals excitar o avivar la passió del amor. **Recalentar.** || S' usa també com recíproch. **Recalentarse.** || Tornar a posar al foch lo que ja es cuit, pera que 's torri. **Sobreasar.**

RESCALFARSE. v. r. Acalentarse l' home. || Recalentarse una peça d' una máquina. **Recalentarse.**

RESCALFAT, DA. p. p. **Recalentado.**

RESCAT. m. Recobro de la persona o cosa presa per l' enemich. **Rescate.** || Diner ab que 's rescata alguna cosa. **Rescate.** || Desempenyo d' una prenda. **Rescate.** || Joch en que posats els jugadors en dues bandes oposades deixant entremitg prou espai, ixen d'una y altra part fins a mitg lloch a agafar o a tocar al contrari; y la manya consisteix en fugir el cos l'un al altre, pera que no l' agafin o 'l toquin entornantsen al seu bando. **Marro, moros y cristianos.**

RESCATA. f. Cert joch de cartes. **Marro.**

RESCATADOR, A. m. y f. Qui rescata. **Rescatador.**

RESCATAR. v. a. Recobrar lo qu' havía caigut en poder d' algú, sigui per medi de cambi, sigui per la força. **Rescatar, redimir, recobrar.**

RESCATAT, DA. p. p. **Rescatado.**

RESCINDEIXER. v. a. RESCINDIR.

RESCINDIDOR, A. m. y f. Qui rescindeix.

RESCINDIMENT. m. Acte y efecte de rescindir. **Rescindimiento.**

RESCINDIR. v. a. *For.* Anular, invalidar algún contracte, obligació, etc. **Rescindir.**

RESCINDIT, DA. p. p. **Rescindido.**

RESCISSIÓ. f. Acte y efecte de rescindir. **Rescisión.**

RESCISSORI, A. adj. Lo que rescindeix o serveix pera rescindir o lo que pot rescindirse. **Rescisorio.**

RESCLÍM. m. RESCLÚM.

RESCLOSA. f. Obra de pedra o de fusta que 's fa al través dels rius o rieres pera aturar les aigues y ferles alçar a fí de que surtin de mare y entrin als rechs que les porten a les fábriques o a les terres de

regadiu. || Presa d' aigua. **Presa, azud, dique, esclusa.**

RESCLOSIT. m. Florit, reumátich, y la fetor que fan les robes, les fustes, y en general, els obgectes presos per la humitat, quan tenen floridura.

RESCLÚM. m. La fetor que fan les carns o altres coses que comencen a passarse o que ja son pudrides. **Husmeo, tufo.**

RESCLUMEJAR. v. a. Llençar resclúm o pudor. **Husmear.**

PUDIR A RESCLÚM. fr. *Tener ó dar mal olor.*

RESCOBLA. f. y

RESCOPLE. m. Vers o versos que 's repeteixen al fí de cada cobla. **Estribillo.**

RESCOLADA. f. RELLISCADA.

RESCOLADÍÇ, A. adj. RELLISCÓS.

RESCOLAR. v. a. RELLISCAR.

RESCOLÓS, A. adj. RELLISCÓS.

RESCRIPTE. m. RESCRIT.

RESCRIPTORI, A. adj. RESCRITORI.

RESCRIT. m. Ordre o manament del sobirá, ja provinent del seu propi impuls, ja responent a la súplica que se li fa per escrit. **Rescripto.**

RESCRITORI, A. adj. Lo pertanyent al rescrit. **Rescriptorio.**

RESCRIURE. v. a. Contestar per escrit. **Rescribir.**

RESCULSIM. f. *Ter. ibicench.* Humitat. **Humedad.**

RESEIXIR. v. a. REEIXIR.

RESERVA. f. Guarda o retenció que 's fa d'alguna cosa, pera que serveixi al seu degut temps. **Reserva.** || Secret. **Reserva.** || Art pera no descobrir lo interior. **Reserva.** || L' acció de tapar ab solemnitat el Santíssim Sagrament qu' estava descobert. **Reserva.** || Excepció que fa 'l superior pera sí de part de les facultats que concedeix al inferior. **Reserva.** || *For.* Declaració que fa 'l jutge de que la sentencia no impideix a les parts usar de llur dret en distint judici. **Reserva.** || Cuidado, mirament en les accions o paraules. **Miramiento, reserva, cautela, recato.** || *Mil.* El conjunt de forces militars que no están en peu de guerra. **Reserva.**

ANAR AB RESERVA. fr. Anar ab mirament, ab recel. *Andar con reserva, con cautela.*

RESERVADAMENT. adv. m. Ab reserva. **Reservadamente.**

RESERVAMENT. m. Acte y efecte de reservar.

RESERVAR. v. a. Guardar, conservar alguna cosa per quan se necessiti. **Reservar.** || Dilatar, diferir per més endevant lo que s' havía de fer de moment. **Reservar.** || Retindre, deixar de comunicar alguna cosa. **Reservar.** || Exceptuar, privilegiar. **Reservar.** || Apartar alguna porció de lo que 's distribueix pera donarla a un altre. **Reservar.** || Tapar ab solemnitat el Santíssim Sagrament qu' estava descobert. **Reservar.** || En alguns jochs de cartes, guardarne algunes que 's poden jugar quan acomoda. **Reservar.** || v. r. Guardarse pera millor ocasió. **Reservarse.** || Anar ab cautela o precaució guardantse o desconfiant d' algú. **Reservarse**

RESERVAT, DA. p. p. y adj. Discret, grave, serio. **Prudente, reservado, cauto** || Cautelós, poch amich de manifestar lo seu interior. **Reservado, callado, mudo.**

RESERVATIU, VA. adj. **Reservativo.**

RESGUARDAR. v. a. Defendre o posar a cobert. **Resguardar.** || v. r. Precaucionarse, previndres contra algún perill. **Precaverse, resguardarse, cautelarse.** || Cobrirse ab l' escut. **Abroquelarse, embroquelarse.**

RESGUARDAT, DA. p. p. **Resguardado.**

RESGUART. m. Reparo, defensa. **Resguardo.** || Guarda, seguretat. **Resguardo** || Caució, seguretat en los deutes y contractes. **Resguardo.** || Encárrech de perseguir el contrabando, y 'ls empleats d' aquest ram d' Hisenda. **Resguardo.** || *Ant.* Semblança, retirada. **Semejanza.** || Fortalesa que defensa la muralla. **Antemural, reparo, salvaguardia.**

TINDRE O DONAR UN RESGUART. fr. Retirarse, semblarse a algú. *Semejarse, parecerse, darse un aire.*

RESIALLA. f. *Ant.* Reliquia que deixa algún mal. **Rezago, reliquia.** || Fragments de metall. **Recizalla.**

RESIDENCIA. f. Domicili. **Domicilio, residencia, morada.** || Permanencia en algún lloch per raó de destí o ministeri. **Residencia.** || Compte y raó que un jutge pren a un altre de la seua administració durant lo temps que ha exercit el seu cárrech. **Residencia.** || Lo cárrech que 's fa a algú de lo qu' ha tingut al seu cuidado. **Residencia.** || Lo ministeri del resident pel seu sobirá a alguna cort extrangera. **Residencia.** || *For.* El procés o causa formada al residenciat. **Residencia.**

RESIDENCIADOR, A. s. y adj. Qui residencía. **Residenciador.**

RESIDENCIAL. adj. S' aplica al empleu o ministeri qu' exigeix residencia personal. **Residencial.**

RESIDENCIAMENT. m. Acte y efecte de residenciar. **Residenciamiento.**

RESIDENCIAR. v. a. Demanar a algú compte de la seua administració durant el temps que ha exercit un cárrech. Per extensió 's diu del compte que 's demana, o cárrech que 's fa en altres materies. **Residenciar.**

RESIDENCIAT, DA. p. p. **Residenciado.**

RESIDENCIATIU, VA. adj. y

RESIDENCIATORI. adj. Que suposa residencia. **Residenciatorio.**

RESIDENT. p. a. Domiciliat. **Residente.** || m. Ministre que resideix a alguna cort extrangera per assumptes del Estat que representa, però sense carácter d' embaixador. **Residente.**

RESIDIR. v. n. Permanéixer a algún lloch, estarhi d' habitant. **Habitar, residir.** || Estar qualsevulla cosa no material en una persona o lloch. **Residir.** || Assistir personalment per temps determinat a algún lloch per raó d' algún ministeri. **Residir.**

RESIDUE. m. y

RESIDUI. m. y

RESIDUU. m. y adj. Part, porció que queda d' alguna cosa. **Residuo, resto, remanente.**

RESIGNA. f. Renuncia que 's fa d' algún benefici eclesiástich a favor de subgecte determinat. **Resignación, resigna.**

RESIGNACIÓ. f. Conformitat, tranquilitat d' ánim en les adversitats o treballs que Deu nos envía. **Resignación.** || Entrega voluntaria de sí, posantse a les mans y discreció d' un altre. **Resignación.** || RESIGNA.

RESIGNADAMENT. adv. m. Ab resignació. **Resignadamente, con resignación.**

RESIGNADÍSSIM, A. adj. sup. Ab resignació. **Resignadísimo.**

RESIGNANT. p. a. Qui resigna. **Resignante.**

RESIGNAR. v. a. Renunciar algún benefici eclesiástich a favor de subgecte determinat. **Resignar.** || v. r. Entregarse, sometres humilment a la voluntat d' un altre. **Resignarse.** || Sofrir ab conformitat o tranquilitat d' ánim els treballs que Deu envía. **Conformarse, resignarse.**

RESIGNAT, DA. p. p. y adj. Conformat, somès. **Conformado, conforme, resignado.**

RESIGNATARI. m. *For.* Aquell a favor de qui 's resignava una prebenda o empleu. **Resignatario.**

RESISTENCIA. f. Acte y efecte de resistir. **Resistencia.** || OPOSICIÓ, CONTRARIETAT. || FORÇA, AGUANT, ROBUSTESA.

NO TROVAR RESISTENCIA. fr. No trovar oposició o contradicció en algú altre, pera conseguir lo que se li demana. *Dar en blando; no hallar resistencia.*

RESISTENT. p. a. Lo que resisteix o té força contraria. Resistente. || RESISTIDOR.

RESISTIBLE. adj. Lo que pot resistirse, aguantarse o soportarse. Resistible.

RESISTIDOR, A. m. y f. Qui resisteix. Resistidor.

RESISTIMENT. m. Acte y efecte de resistir. Resistencia.

RESISTIR. v. n. Oposarse a una força contraria. Resistir, hacer frente. || També s' usa com recíproch. Resistirse. || Repugnar, contradir. Resistir. || Mantindres ferm. Resistir. || No cedir. Resistir. || REFUSAR. || Sufrir, aguantar. Sufrir, resistir. || Repelir, contrarrestar. Resistir, repeler, rechazar, contrarrestar, contrastar, guerrear, lidiar, forcejar, cocear, rebatir.

RESISTIT, DA. p. p. Resistido.

RESMERS. m. Subrogació o esmers del valor o preu de una finca en altra. Subrogación.

RESMERSAMENT. m. Acte y efecte de resmersar.

RESMERSAR. v. a. Esmersar o dedicar el preu de una finca en la mellora d' altra. Se diu parlant de censals y vendes. Subrogar, sustituir el precio de una finca en mejora de otra.

RESMERSAT, DA. p. p. de resmersar.

RESMÉS. m. adv. Nada menos.

RESO. m. L' acte y efecte de resar. Rezo. || L' ofici eclesiástich que 's resa cada día; també 's pren pel conjunt dels oficis propis de cada festivitat. Rezo, rezado.

RESOL. m. RESSOL.

RESOLDRE. v. a. Formar intenció, determinar sobre algún assumpte. Recordar, acordar, determinar, disponer, proveer. || Desfer alguna dificultat, donar solució a algún dupte. Resolver. || Disoldre, deixatar. Resolver, solver, reducir. || Determinar. Deducir. || *Fís. y med.* Fer que 's dissipi o evapori alguna cosa. Resolver. || *Ant.* Resumir, compendiar. Epilogar, resumir, resolver. || v. r. Determinarse. Decidirse, resolverse. || Incloures o reduirse. Reducirse, resolverse. || *Fís. y med.* Dissipament, exhalació. Disolverse. || Desferse alguna cosa. Disolverse.

RESOLI. m. y

RESOLIS. m. Beguda dolça feta ab garnatxa o ví dolç ab alguna condimentació. Especie de vino dulce.

RESOLIER, A. m. Qui fa o ven resolis. || adj. Propi pera posar resolis.

RESOLERÍA. f. Fábrica de resolis.

RESOLRER. v. a. RESOLDRE.

RESOLT, A. p. p. Resuelto. || adj. Determinat, atrevit. Resuelto, arrojado, determinado, impávido, denodado, firme, fijo, guapo. || s. Qui emprèn coses dificultoses. Emprendedor.

RESOLTAMENT. adv. m. Ab resolució. Resueltamente.

RESOLUBLE. adj. Lo que 's pot resoldre fácilment. Resoluble.

RESOLUCIÓ. f. Determinació que 's pren sobre algún negoci. Decisión, resolución, acuerdo. || Coratge, valor. Arrojo, resolución, denuedo, brío, impavidez. || Propòsit. Propósito, resolución. || Expedició, desembráç en fer les coses. Despejo, resolución y desparpajo. || Desunió, disolució de les parts d' un tot. Resolución. || *Med.* Evaporació del humor per la transpiració o altra vía. Resolución. || Promptitut, activitat y vivesa. Resolución. || Análisis física o moral d' un compost. Resolución. || *Fís.* La cessació total de consistencia. Resolución.

PENDRE LA RESOLUCIÓ. fr. Resoldres a fer alguna cosa. *Tomar la resolución.*

RESOLUCIÓ ATROPELLADA. La resolució imprudent d' algún capitol. *Cabildada.*

RESOLUT, A o DA. adj. RESOLT, 2 y 3. || Lo que té resolució. Resolutorio.

RESOLUTIU, VA. adj. *Med.* Lo que té virtut de disoldre 'ls humors. També s' usa com a substantiu en la terminació masculina. Resolutivo. || S' aplica al ordre o mètodo en que s' obra per análisis. Resolutivo.

RESOLUTORIA. f. *For.* Epítet de la condició que produeix la invalidació d' un contracte o del seu compliment. Resolutoria.

RESOLVENT. p. a. *Fís. y med.* Lo que resol o dissipa. Solvente, resolvente.

RESPAL. m. RESPATLLER.

RESPALAR. v. a. Apuntar alguna cosa al derrera d' un document. Usat a Valencia. Respaldar.

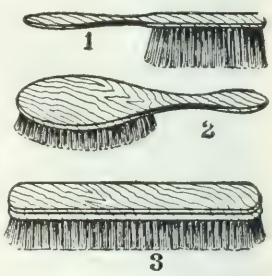

RESPALLS: 1, pêl coll; 2, pê' cap; 3, pera la roba

RESPALL. m. Instrument fet de manollets de pels ficats y apretats dins dels foradets d' una fusta de manera que 'l pel quedi ben igualat; serveix pera treure la pols de la roba. Cepillo, escobilla, limpiadera. || El qu' es de pel molt fort. Estregadera. || El rodó pera ne'ejar els cavalls. Bruza.

RESPALLADA. f. Acte de respallar alguna cosa. Cepillada. || *Met.* Adulació. Adulación.

RESPALLADURA. f. RESPALLADA. || El borrím que s' arreplega ab el respall.

RESPALLAR. v. a. Netejar ab el respall. Acepillar, cepillar. || *Met.* Lograr part o porció d' alguna cosa. Sacar raja. || *Met.* ADULAR.

RESPALLAT, DA. p. p. Acepillado, cepillado.

RESPATLLER. m. Lo que serveix pera apoiar la esquena; regularment se diu del de les cadires y banchs. Respaldo, respaldar, espaldar. || ESPATLLER.

RESPAY. m. *Ant. y ter.* RESPALL.

RESPECTABLE. adj. Venerable, digne de respecte. Respetable, respetuoso.

RESPECTAR. v. a. Reverenciar, honrar, tindre respecte. Respetar.

RESPECTAT, DA. p. p. Respetado.

RESPECTE. m. Relació o proporció d' una cosa ab altra. Respecto, referencia, habitud. || Mirament, consideració, atenció, causa o motiu particular. Respeto || Veneració, acatament que 's fa a algú. Respeto, reverencia, acatamiento, atención, honor, miramiento. || Consideració, tendencia, mirament. Respeto. || Motiu, causa particular que mou a algú. Respeto. || adv. m. Respectivament, en atenció. Respecto o á respecto de. || En comparació. Respecte á o respecto de, en comparación.

DE RESPECTE. m. adv. De prevenció, per autoritat, com: *cotxe de respecte. De respeto.*

FALTAR AL RESPECTE. fr. Obrar o parlar ab menys de respecte o de reverencia de lo que 's deu a algú.

FERSE MENAR O PORTAR RESPECTE. fr. Tindre carácter, energía, pera fer que 's compleixi lo que 's mana. *Hacerse respetar, obedecer.*

PERDRE 'L RESPECTE. fr. Portarse ab algú sense la reverencia, atenció, urbanitat y consideració deguda. *Faltar al respeto.*

RESPECTIU, VA. adj. Lo que 's refereix particularment a algú. Respectivo.

RESPECTIVAMENT. adv. m. Comparativament, ab relació a un' altra cosa. Respectivamente.

RESPECTÓS, A. adj. RESPECTUÓS.

RESPECTUÓS, A. adj. Qui usa de cortesía, veneració y respecte ab els demés. Respetuoso.

RESPECTUOSAMENT. adv. m. Ab respecte y veneració. Respetuosamente.

RESPECTUOSITAT. f. Qualitat de lo que fa respecte. Respetuosidad.

RESPICI. n. p. Respicio.

RESPIR. m. RESPIRACIÓ. || *Met.* Temps que 's concedeix a algú pera pagar lo que deu. Respiro.

RESPIRABLE. adj. S' aplica al fluit capaç d' ésser respirat sense perill, com l' aire atmosfèrich. Respirable.

RESPIRACIÓ. f. L' acte de respirar. Respiración. || L' aire que 's respira. Respiración. || La entrada y eixida lliure del aire a les habitacions. Respiración.

RESPIRACIÓ CANSADA. La que ab la precipitació demostra que costa respirar y causa fatiga. *Sobrealiento, respiración corta.*

RESPIRACIÓ FORTA. L' alè qu' ix ab violencia y fentse sentir. *Resuello.*

RESPIRADER m. y

RESPIRADOR. m. y

RESPIRALL. m. La obertura per ont ix l' aire. Respiradero. || L' orgue o conducte de la respiració. Respiradero. || Finestra o obertura que tenen alguns forns. Bravera. || La que tenen alguns conductes soterranis. Sopladero. || Obertura que 's deixa de tant en tant a les canonades d' aigua pera donar sortida al vent, a fi de que no 's trenquin. Atabe, ventosa. || Foradet que ab un punxó 's fa al fon de la bota pera treure ví. Sangría.

RESPIRAR. v. a. Atreure l' aire exterior al pu'mó, aixamplantlo, y tornarlo a expelir cap a fora. Respirar. || Expelir l' alè ab soroll. Resollar. || Viure. Respirar. || Tindre comunicació ab l' aire extern algún fluit tancat. Respirar. || Animarse, cobrar esperit o forces. Alear, respirar. || *Met.* Descansar, aliviarse del travall, eixir de la opressió. Respirar. || Descansar un poch del travall pera tornarhi. Respirar, tomar huelgo. || Estar lliure d' ocupacions y cuidados que molesten. Respirar, resollar. || Desitjar, manifestar que 's volen cometre maldats, com: *respirar venjança,* etc. Respirar. || *Poèt.* Despedir, llençar olor. Exhalar, respirar. || Sortir fora, manifestarse ab senyals alguna cosa oculta, com: *per fondo que 's faci 'l foch, el fum sempre respira.* Respirar.

RESPIRAR FORT O AB PENA O FATIGA O DIFICULTAT. *Loc. Resollar.*

NO GOSAR RESPIRAR. fr. *Met.* No gosar dir res. *No osar chistar ó resollar.*

NO POGUER RESPIRAR. fr. Estar molt cansat. *No poder respirar, no poder echar el aliento ó el resuello.*

NO RESPIRAR. fr. *Met.* No dir paraula. *No chistar, no resollar.*

SENSE RESPIRAR O SENSE POGUER RESPIRAR. m. adv. Sense cap descans, sens intermissió de temps. *Sin respirar.*

RESPIRATORI, A. adj. S' aplica als orgues de la respiració y a lo que té relació ab ella. Respiratorio.

RESPLANDIR. v. a. Y sos derivats. Resplendir.

RESPLANDÉIXER. v. n. Resplendir.

RESPLENDENT. p. a. y adj. Resplandeciente.

RESPLENDIR. v. n. Despedir raigs de llum o lluir molt. Resplandecer. || *Met.* Brillar alguna cosa per la reflexió de la llum. Resplandecer, relumbrar. || *Met.* Sobrepujar, ressaltar en alguna acció, virtut o qualitat. Brillar, resplandecer.

RESPLENDOR. m. Llum molt clara que despedeix el sol o qualsevol altre cos lluminós. Resplandor. || La brillantor d' alguna cosa. Brillo, resplandor brillantez. || *Met.* Esplendor, lluiment. Resplandor. || CELISTIA. || La claror gran que ix d' un cos, com d' un núvol quan llampega. Relumbrón.

RESPLENDOR DE LA NIT. *Bot.* HERBA DE LA GOTA.

RESPONDENCIA. f. Relació d' una cosa ab altra. Correspondencia. Respondencia.

RESPONDRE. v. a. Satisfer a lo que 's pregunta o proposa. Contestar, responder. || Abonar alguna persona, ferse responsable d' alguna cosa. Responder. || Ressonar l' eco. Responder, resonar, retumbar. || Contestar ab la veu al qui crida o truca a la porta. Responder. || Replicar, ésser respostejador. Responder, ser respondón.

RESPONEDOR, A. m. y f. Qui o lo que respòn. Respondedor.

RESPONEMENT. m. *Poèt.* TORNADA.

RESPONS. m. Absolta. Responso.

RESPONSABILITAT. f. La obligació de reparar o satisfer per sí o per un altre qualsevulla pèrdua o dany. Responsabilidad

RESPONSAL. m. CORRESPONSAL.

RESPONSABLE. adj. El qui está obligat a respondre o satisfer per algún cárrech. Responsable.

FER RESPONSABLE. fr. Constituir a algú en obligació de respondre d' alguna cosa, ferlo fiador. S' usa també com recíproch. *Comprometer, hacer responsable.*

RESPONSABLEMENT. adv. D' una manera responsable.

RESPONSAR. v. a. Dir responsòs. Responsear.

RESPONSEJAR. v. n. Resar responsos. Responsar, responsear.

RESPONSIÓ. f. *Ant.* RESPOSTA. || Paga que donaven al tresor algunes ordres relligioses. Responsión.

RESPONSORI. m. Versets o oracions que 's diuen al reso després de les lliçons de matines y capítules d' altres hores. Responsorio.

RESPÓS, A. adj. RASPÓS.

RESPÒS. m. y

RESPOST. m. *Ant.* RESPOSTA. || m. *Ant. poèt.* Mitja cobla del començament de la dança, que donava 'ls rims y moltes vegades els retronxs per l' acabament de les altres cobles y de la tornada. Vuelta.

FER CURT RESPOST. *Loc. ant.* Respondre secament, fredament. *Responder secamente.*

RESPOST, A. p. p. Respondido, respuesto.

RESPOSTA. f. Satisfacció a la pregunta, dupte o dificultal. Respuesta. || Rèplica. Respuesta. || Contestació a una carta o recado. Contestación, respuesta. || Contestació quan criden o demanen a algú. Respuesta. || L' eco o la veu repetida a les montanyes, coves, etc. Eco, respuesta. || *Poèt.* TORNADA. || fr. Contestació a la demanda judicial. Litiscontestación.

RESPOSTA DIVINA: ORACLE.

RESPOSTES AGRES. Les donades ab mal modo y despreci. *Sofión.*

DEIXAR SENSE RESPOSTA. fr. Apretar a algú en la disputa, sense deixarli medi de defensa. *Zamarrear.*

RESPOSTEIG. m. L' acció de respostejar. Respondeo.

RESPOSTEJADOR, A. m. y f. Qui respòn molt o replica quan se li mana alguna cosa. Respondón, replicón, respondedor.

RESPOSTEJAMENT. m. RESPOSTEIG.

RESPOSTEJAR. v. n. Replicar algú quan li manen alguna cosa. Responder, replicar.

RESPUSTEIXÁ. m. *Ter. ibicench.* Contradir. Responder. || RESPOSTEJAR.

RESQUICI. m. Obertura, escletxa. **Resquicio, resquebradura, resquebrajadura.** || SENYAL, VESTIGI. Señal, vestigio.

RESQUIT. m. Acció y efecte de resquitar. **Desquite.**

RESQUITAR. v. a. Rebaixar alguna cosa, recobrar part o tot, en cosa igual o diferenta, de lo que s' havía gastat o perdut. **Desquitar, rebajar, reintegrar, resarcir, compensar.** || S' usa també com recíproch. **Desquitarse.**

RESQUITAT DA. p. p. **Desquitado.**

RESQUITLLADA. f. RELLISCADA.

RESQUITLLAR. v. n. RELLISCAR.

RESSABEDOR, A. m. y f. Qui sab molt bé una cosa.

RESSABER. v. n. Saber molt bé alguna cosa. **Resaber.**

RESSABI. m. Regust. Sol entendres regust d'alguna cosa dolenta y moralment s'aplica a les males inclinacions de vicis ja passats, com qui ha estat un lladre y encara 'n té ressabis. **Resabio.**

RESSABIAR. v. a. Encomanar ressabis, contagiar.

RESSÀBIAT, DA. p. p. Contagiat d' algún vici. **Resabiado.**

RESSABUT, DA. p. p. de ressaber. Sabut molt perfectament. **Resabido.** || adj. Vanitós, molt presumit. **Pintado.**

RESSACA. f. RESSAGA.

RESSAGA. f. Lo que queda d' alguna cosa. **Rezago, resto, residuo.** || Moviment de retrocés de l'aigua del mar quan se retira després d' haverse desfet la onada a la platja. **Resaca.** || *Ant.* RETAGUARDIA. || *Com.* Lletra de cambi que 'l que 'n té un' altra de protestada gira a cárrech del lliurador o d' un dels endossants pera recobrar l' import y gastos de protesta y cambi. **Resaca.**

RESSAGAMENT. m. RETRÁS.

RESSAGAR. v. a. *Náut.* Estirar els caps o cordes que són enterques pera que corrin fácilment. **Tiramollar, resacar.** || Atrassar, suspendre per algún temps la execució d' alguna cosa. **Rezagar.** || Deixar endarrera alguna cosa. **Rezagar.** || També s' usa com recíproch. **Rezagarse.**

RESSAGARSE. v. r. Quedarse enrera respecte als altres, ja sía caminant, ja moral o intelectualment. **Rezagarse.**

RESSAGAT, DA. adj. **Rezagado.**

RESSALAR. v. a. Salar de nou o posar molta sal a alguna vianda. **Resalar.**

RESSALAT, DA. adj. Molt airós o graciós. **Resalado.** || Massa carregat de sal. **Resalado, saladísimo.**

RESSALT. m. *Arq.* Lo que ix enfora d' una superficie. **Resalte.** || La repercussió d'un cos que topa ab un altre de més consistencia. **Resalto.**

RESSALTAR. v. n. Eixir enfora d' una superficie. **Resaltar.** || Fer cop a la vista, distingirse una cosa entre altres per la seua singularitat. **Resaltar, resultar, resurtir.** || *Arq.* Sortir enfora o en l' aire als edificis. **Resalir.** || Donar un cos un segón salt per la resistencia que troba en un altre ab el que topa. **Resaltar.**

RESSALUDABLE. adj. Molt saludable. **Resaludable.**

RESSALUDÁR. v. a. Correspondre a la cortesía o salutació d' un altre. **Resaludar.** || Saludar segona vegada. **Resaludar.**

RESSALUTACIÓ. f. Acte y efecte de ressaludar. **Resalutación.** || Correspondencia a la cortesía o salutació que un altre fa. **Resalutación.**

RESSANAMENT. m. Curació. || REBROTAMENT.

RESSANAR. v. n. Tornar a brotar un arbre tallat, un mal curat, etc., tornar a ésser lo que ja no era. **Retoñar.** || Posar or en els forats del daurat que no'n tenen. **Resanar.**

RESSAGNAR. v. a. Sagnar per segona vegada.

RESSARCIR. v. a. y derivats. RESCABALAR.

RESSEC. *Ter. aranès.* SERRADORA.

RESSECADOR, A. m. y f. Lo que resseca. **Resecador.**

RESSECAMENT. m. Acció y efecte de ressecar o ressecarse. **Resecamiento, resecación.**

RESSECANT. s. y adj. La cosa que té virtut pera ressecar.

RESSECAR. v. a. Fer tornar molt seca alguna cosa. **Resecar.** || També s' usa com recíproch. **Resecarse.**

RESSECARSE. v. r. Assecarse molt una cosa exposada al aire, al foch, etc. **Resecarse.**

RESSECAT, DA. p. p. RESSECH.

RESSECCIÓ. f. *Med.* Operació que consisteix en tallar en la contigüitat dels ossos la substancia que s trova en estat morbós. **Resección.**

RESSECH, CA. adj. Molt sech. **Reseco, resequido, sequizo, desequido.** || Aplicat a la persona que és molt magre. **Reseco.**

RESSEDA. f. Planta odorífera de jardí. **Reseda.**

RESSEGA. f. Acció de ressegar.

RESSEGAR. v. a. Tornar a segar un camp que ja ho ha estat. **Resegar.** || *Ter. aranès.* SERRAR.

RESSEGUIDOR, A. m. y f. Qui ressegueix. **Rebuscador.**

RESSEGUIMENT. m. Acte y efecte de resseguir. **Entresaca.**

RESSEGUIR. v. a. Cercar ab cuidado y dilligencia algunes coses entre altres. **Rebuscar.** || Examinar, retocar alguna cosa. **Repasar.** || Recusir o adobar la roba espatllada. **Repasar, recoser.** || Triar, aclarir o treure algunes coses d' entre altres. **Entresacar.** || Recullir els fruits que queden als camps o a les vinyes després de arreplegada la collita. **Rebuscar.**

RESSEGUIT, DA. p. p. del verb RESSEGUIR.

RESSELL. m. y

RESSELLAMENT. m. Acció y efecte de ressellar. **Resello.**

RESSELLAR. v. a. Tornar a sellar. **Resellar.**

RESSELLAT, DA. adj. Lo que s' ha tornat a sellar. **Resellado.** || Se diu de la moneda quan se torna a encunyar pera habilitarla de nou. **Resellada.**

RESSELLO. m. Segón sello que 's posa a la moneda o a un' altra cosa. **Resello.**

RESSEMBLAR. v. n. Semblarse. També s' usa com recíproch. **Asemejarse, parecerse.**

RESSEMBLARSE. v. r. Tenir quelcom de semblança una cosa ab un' altra. **Parecerse algo.**

RESSEMBRA. f. L' acció, l' efecte y 'l temps de ressembrar. Segona sembra. **Resiembra.**

RESSEMBRADA. f. La sembrada d' un terreno sense deixarlo descansar. **Resiembra.**

RESSEMBRAR. v. a. Tornar a sembrar un meteix camp o part d' ell sense deixarlo reposar, o sembrarlo per segona vegada per no haver brotat la primera. **Resembrar.**

RESÈN. m. REHIN.

RESSENTIDÍSSIM, A. adj. sup. Molt ressentit. **Resentidísimo.**

RESSENTIMENT. m. Disgust, queixa que queda d' alguna expressió o acció ofensiva y que 's dissimula. **Resentimiento.**

TINDRE ALGÚN RESSENTIMENT. Recordar algún agravi rebut.

RESSENTIRSE. v. r. Començar a flaquejar o esquerdarse alguna cosa. **Resentirse, sentirse.** || Do-

nar mostres de sentiment, pesar o enfado per alguna cosa. **Picarse, resentirse, mosquearse, brincar, escamonearse.** || Sentirse d' algún mal. **Resentirse de algún mal.** || Trobar en falta alguna pèrdua, etc. **Resentirse.**

RESSENTIT, DA. p. p. **Resentido.** || adj. Queixós, delicat, que 's ressent per qualsevulla cosa. **Quejoso, resentido, vidrioso, quejicoso, rijoso.** || adj. Que té algún desperfecte o flaqueja d' alguna part, tractantse de coses materials, com un canti esquerdat, una roda esquerdada, etc.

RESSENYA. f. Revista que 's fa de la tropa. També 's diu *revista*. **Reseña, revista, muestra, alarde.** || *Fig.* Descripció, enumeració. **Reseña.** || Nota que's pren dels senyals més distintius d' alguna persona o cosa pera vindren en coneixement. **Reseña.** || Senyal que anuncía o dona a entendre alguna cosa. **Reseña.** || Narració sucinta d' alguna cosa. **Reseña.**

RESSENYADOR, A. m. y f. Qui fa alguna ressenya.

RESSENYAMENT. m. Acció y efecte de ressenyar.

RESSENYAR. v. a. Pendre les senyes d' algú pera conéixerlo. **Reseñar.** || Narrar, esplicar o descriure una cosa que s' ha presenciat; donar les senyes que té. **Reseñar.**

RESSIGNAR. v. a. RESIGNAR.

RESSISA. f. Acció de ressisar. || L' altra part que's treu de lo que ja s' havía sisat. **Resisa.**

RESSISAR. v. a. Traure la octava part que 's treu del vi, oli, etc., que ja s' havía sisat. **Resisar.**

RESSENS. m. REHINS.

RESSÒ. m. Eco. || El sò causat per repercussió. **Resonación, resonancia, retumbo, rimbombo.** || Prolongació del sò que va disminuint per graus, com el de la campana, per exemple. **Zumbido, retintín, resonancia.**

RESSOBRAR. v. a. Sobrar molt. **Resobrar.**

RESSOL. m. La reverberació del sol d'un cos a un altre. **Resol.** || La calor causada per aquesta reverberació y 'l lloch ont se sent. **Resistero.**

RESSOLAR. v. a. Reflectar una cosa 'ls raigs del sol, relluir.

RESSONANCIA. f. Repercussió del sò. **Resonancia, resonación.** || ECO. || *Poèt.* **Consonancia.**

RESSONANT. p. a. Lo que ressona. **Resonante.**

RESSONAR. v. n. Fer soroll per repercussió o sonar molt. **Resonar, retumbar, rimbombar.** || Respondre al cant o a la veu, com fa l' eco. **Resonar.** || *Met.* Publicarse a diferentes parts o per diferentes persones les alabances d' algú. **Resonar.** || Divulgarse o escamparse la noticia d' alguna cosa. **Sonarse.**

RESSORGIMENT. m. Reneixement, reaparició. **Resurgimiento.**

RESSORGIR. v. a. Reapareixer, reneixe. **Resurgir.**

RESSORGIT, DA. p. p. del verb RESSORGIR.

RESSORT. m. Molla o peça elástica de acer o metall que forcejada és causa d' algún moviment. **Muelle, resorte.** || *Met.* El medi de que algú 's val pera fer o logar alguna cosa. **Resorte.**

FLUIX DE RESSORTS. fr. FLUIX DE MOLLES.

TOCAR TOTS ELS RESSORTS. fr. Usar de tots els medis ó recursos, jugar totes les influencies pera obtindre alguna cosa.

RESSUCITAMENT. m. Qui torna a deixarse veure després d' haver estat retret per molt temps. || Qui reix bé d' una llarga y perillosa malaltía. || Qui preconisa les costums y usos de l' antigor y les adopta.

RESSUCITANT. p. a. Qui torna a la vida.

RESSUCITAR. v. a. Tornar la vida a un mort. **Resucitar.** || v. n. Tornar a viurer després de mort. **Resucitar.** || *Met.* Escapar algú d' una malaltía perillosa de que 's creien que moriría. **Resucitar.** || També 's diu del qui ha estat molt temps ausent o sense deixarse veure. **Resucitar.** || Renovar, suscitar, promoure. **Suscitar, resucitar.**

RESSUCITAT, DA. p. p. del verb RESSUCITAR.

POLL RESSUCITAT PICA MÉS QUE CAP. *Ref.* Explica que 'l poderós que ha sigut pobre és el de més mala condició. *Cuando el villano va en el mulo, no se acuerda de Dios ni del mundo.*

RESSORTIMENT. m. Lo que sobrepuja.

RESSORTINT. p. a. Qui fa notarse més qu 'ls altres. || Lo que ressurt.

RESSORTIR. v. a Aventatjar, sobrepujar a algú o alguns. **Sobresalir.** || v. n. Pujar, eixir més que la massa ganeral d' una superficie. **Resaltar.** || SOBRESSORTIR.

RESSORTIT, DA. p. p. del verb RESSORTIR.

RESSURTIR. v. n. RESSORTIR.

REST. m. Corda groixuda d' espart o cánem. **Maroma.**

REST. m. Residuu, fragment o porció que queda d' alguna cosa desapareguda o separada. **Resto.**

RESTOS MORTALS. Els òssos que queden a la fossa.

RESTA. f. La part que queda d' alguna cosa. **Resto, residuo.** || *Arit.* La cantitat que queda d' un' altra de la que se n'ha rebaixat alguna cosa. **Residuo.**

RESTABLEIXER. v. a. RESTABLIR.

RESTABLERT, A. p. p. **Restablecido.**

RESTABLIDOR, A. s. Qui restableix o lo que restableix. **Restaurador.**

RESTABLIMENT. m. La acció y efecte de restablir o restablirse. **Restablecimiento.**

RESTABLIR. v. a. Tornar a posar les coses al llur primitiu estat. **Restablecer, reparar, instaurar, reformar.** || Restituir, refer. **Restablecer, reponer, rehacer, restituir.** || Posar en planta, en vigor. **Restablecer.**

RESTABLIRSE. v. r. Posarse bò d' alguna malaltía. **Restablecerse.**

RESTABLIT, DA. p. p. irreg RESTABLERT.

RESTADOR, A. m. y f. Qui resta. || adj. Que's pot restar.

RESTALLAR. v. a. Petar una cosa. Cruixir molt. **Restallar.**

RESTALLER. m. Enfilall de coses de la meteixa mena, com: *restaller de butifarres.* **Ristra.** || Aparell de fusta que 's clava a les cuines pera posar plats, terriça, etc.

RESTALLERA. f. Pila de coses una sobre l' altra. **Rimero, rima.** || *Ter.* RENGLE.

RESTAMENT. m. *Ant.* Acció de quedarse a algún lloch. **Mansión, detención.**

RESTANCA. *Ter. aranès.* EMBASSAMENT.

RESTANCA. (Estany de la). *Hidrol.* Es format per un embassament del barranch del meteix nom que baixa de l'estany de Mar, a la Vall d'Arán (1,985 m).

RESTANT. p. a. de restar. **Restante.**

RESTANYAR. v. a. Estanyar, estancar una cosa que 's vessa. || Fer que pari de rajar. **Restañar.**

RESTANYAT, DA. adj. **Restañado.**

RESTAR. v. n. Quedar, pararse. **Restar.** || Sobrar. **Restar.** || Deduir, rebaixar una cantitat d' un altra. **Restar.** || Faltar, com: *resta molt que fer.* **Restar.** || Tornar la pilota al qui saca. **Restar.** || Quedar a algún lloch. **Quedar.**

RESTAT, DA. p. p. **Restado.**

RESTAURABLE. adj. Que pot ésser restaurat. **Restaurable.**

RESTAURACIÓ. f. Recuperació. **Restauración.** || Adob, renovació d' alguna cosa. **Restauración.**

RESTAURADOR, A. m. y f. Qui restaura. **Restaurador.**

RESTAURANT. m. Veu francesa admesa al nostre idioma y que serveix pera indicar l' establiment ont hi venen menjars y begudes. **Restaurant.**

RESTAURAR. v. a. Restablir, renovar. **Restaurar.** || Recuperar. **Restaurar, recuperar, recobrar, salvar.** || *Ant.* RESTAR, 1 y 6.

RESTAURAT, DA. p. p. **Restaurado.** || *Ant.* RESTABLERT.

RESTAURATIU, VA. adj. Lo que restaura o té virtut pera restaurar. **Restaurativo.**

RESTE. m. REST.

RESTELL. m. Fusta o estaca llarga y prima, que regularment s' atravessa ab altres pera sostindre alguna cosa, com parres, etc. **Percha.** || RASTELL. || Peça del pany que correspòn a la forma de les dents de la clau en el tall que a vegades tenen al mitg de la dent. || Fòtil de cuina ont se posen els plats.

RESTINGA. f. *Mar.* Banch de pedra o arena amagat sota l' aigua. **Restinga.**

RESTINGAR. m. El seti ont hi há moltes restingues. **Restingar.**

RESTITUCIÓ. f. L' acció y efecte de restituir. **Restitución.** || Tornada a la primera forma o estat. **Restitución.**

RESTITUEIXER. v. a. RESTITUIR.

RESTITUIBLE. adj. Lo que 's pot restituir. **Restituible.**

RESTITUIDOR, A. m. y f. Qui restitueix. **Restituidor.**

RESTITUIR. v. a. Restablir, reformar, posar en planta. **Restituir, restablecer, restaurar.** || Tornar alguna cosa al seu amo. **Devolver, restituir, volver.** || Donar vigor o forces al qui les havía perdudes. **Restituir.** || Vomitar. **Volver, revesar.** || v. r. Tornar al lloch d' ont s' havia sortit. **Restituirse.**

RESTITUÍT, DA. p. p. **Restituído.**

RESTITUT. n. p. **Restituto.**

RESTITUTIU, VA. adj. Que implica restitució. **Restitutivo.**

RESTITUTORI, A. adj. *For.* Lo que inclou o mana la restitució. **Restitutorio.**

RESTO. m. RESTA. || Als jochs d' envit és la cantitat que separa 'l jugador pera jugar y envidarla. **Resto.**

ENVIDAR O FER EL RESTO. fr. Fer un va y tot, envidar tota la quantitat que 's té devant. *Echar, envidar el resto.* || *Met.* Posar tots els medis imaginaris pera conseguir alguna cosa. *Echar ó envidar el resto.*

RESTOBLE. m. **Campo, campiña, barbecho.** || ROSTOLL.

RESTOLL. m. ROSTOLL.

RESTRÉNYER. v. a. Detindre, apretar fortament. **Restriñir, restringir.** || Escurçar, escassejar. **Escatimar.** || *Med.* Apretar, dessecar. **Estipticar.** || *Ant.* APARTAR. || v. r. Posarse 'l ventre en disposició de no poguerse evaquar. **Constiparse el vientre.** || v. r. *Met.* Cenyirse, limitarse. **Ceñirse, restringirse, restriñirse, coartarse.**

RESTRENYIDOR, A. adj. RESTRICTIU. || m. y f. Lo que restreny. **Restriñidor, restringente.**

RESTRENYIMENT. m. Acte y efecte de posarse el ventre en disposició de no poguerse evacuar. **Estreñimiento, constipación o constipado de vientre, obstrucción.** || *Med.* Virtut y facultat d' apretar, restrényer y dessecar. **Estipticidad.**

RESTRENYIR. v. a. RESTRENYER.

RESTRET, A. p. p. **Estreñido, restriñido.** || adj. *Met.* Limitat, precís. **Restricto.**

RESTRENGUT, DA. p. p. RESTRET.

RESTRIBAR. v. a. Estribar o apoiarse ab molta força. || Consistir, estribar, etc. **Reestribar.**

RESTRICCIÓ. f. Limitació, modificació. **Restricción.** || En els contractes y testaments, la cláusula que 'ls determina. **Cortapisa, restricción.**

RESTRICCIÓ MENTAL. La limitació o excepció que interior y mentalment se posa a lo que 's diu, ab l' obgecte d' enganyar a algú. *Restricción mental.*

RESTRICTE. adj. Limitat, cenyit, precís. **Restricto.**

RESTRICTIU, VA. adj. Lo que té virtut o força pera restrényer. **Restrictivo.** || Lo que restreny o limita. **Restrictivo, restringente.**

RESTRICTIVAMENT. adv. m. Ab restricció. **Restrictivamente.**

RESTRINGENT. adj. *Med.* Lo que té virtut de ressecar y restrényer. S' usa també com a substantiu. **Astringente, restringente, restrictivo, estíptico, constrictivo.**

RESTRINGIBLE. adj. Lo que 's pot restrényer o limitar. **Restringible.**

RESTRINGIDOR, A. s. y adj. Qui restringeix y lo que restringeix. **Restringidor.**

RESTRINGIMENT. m. Acció y efecte de restringir, restricció. **Restringimiento, restricción.**

RESTRINGIR. v. a. Contindre. **Modificar, restringir.** || Limitar, cenyir, coartar. **Coartar, restringir.** || RESTRÉNYER.

RESTRINGIT, DA. p. p. **Restringido.**

RESSUAR. v. n. Suar molt. **Resudar.**

RESSUAT, DA. adj. y p. p. Molt suat. **Muy sudado.**

RESUCITAR. v. a. RESSUCITAR.

RESULTA. f L'acte de resultar. **Resulta.** || L'efecte o conseqüencia que com secundariament se segueix d' alguna cosa. **Resulta.** || Lo que últimament se resol a alguna conferencia o junta. **Resulta.** || La vacant que queda d' algún empleu per ascens de qui el tenía. **Resulta.**

DE RESULTES. m. adv. En virtut o a conseqüencia d' algún fet. *De resultas, de sacudida.*

RESULTANCIA. f. RESULTA.

RESULTANT. p. a. Lo que resulta. **Resultante.**

RESULTAR. v. a. Vindre a parar alguna cosa en profit o dany d' algú. **Resultar, redundar, ceder.** || Náixer, originarse, provindre una cosa d' un' altra. **Resultar.** || Colegirse, inferirse. **Resultar.** || Quedar algún empleu vacant per ascens de qui 'l tenía. **Resultar.**

RESULTAT, DA. p. p. **Resultado.** || m. Efecte, conseqüencia d' algún fet, operació o deliberació. **Resultado, resultancia, resulta.** || *Alg.* Lo que resulta de la suma o multiplicació, etc., d' algún compte, serie, etc. **Resultado.**

RESULTES. f. pl. Reliquies, deixalles morals que deixen les males accions. **Resultas.**

RESÚM. m. Compendi de les coses que s' han dit, fet o escrit. **Resumen, resolución, recapitulación.** || *For.* Apuntació de la substancia d' uns autes pera notificarla a la part contraria. **Resumen.** || *For.* Copia o apuntació que 's dona als jutges que 's volen informar millor d' alguna cosa, pera que 's dongui prompta deliberació. **Resumen.**

EN RESÚM. m. adv. RESUMIDAMENT.

RESUMIDAMENT. adv. m. Breument, ab poques paraules. **En resumen, en compendio, resumidamente** || En substancia. **En resumen, en suma, en conclusión, resumidamente, en resumidas cuentas.** || Per últim, finalment. **En resumen, resumidamente.**

RESUMIDOR, A. m. y f. Qui resúm. **Resumidor.**

RESUMIR. v. a. Fer resúm, recopilar o reduir a compendi. **Epilogar, resumir, recopilar, compendiar, reducir, recapitular.** || Repetir lo que un altre ha dit, especialment entre 'ls que argumenten. **Resumir.** || Determinar, resoldre. **Resumir, resolver.** || v. r. Incloures. **Incluirse, resumirse, reducirse, encerrarse.** || Convertirse un ser en altre. **Convertirse, resumirse, resolverse.**

RESUMIT, DA. p. p. Resumido.

RESUMITIU, VA. adj. y

RESUMITORI, A. adj. Que resumeix. **Resumitorio.**

RESUMPCIÓ. f. *Ret.* Figura que s' usa quan després de moltes paraules interposades en la oració, se repeteixen les primeres pera major claretat. **Resunción.**

RESUNCIÓ. f. *Ret.* CONDUPLICACIÓ.

RESUPINACIÓ. f. *Bot.* Estat d' una flor, quina corola 's converteix de superior en inferior. **Resupinación.**

RESUPINAT, DA. adj. *Bot.* Que presenta 'l fenòmen de la resupinació. **Resupinado.**

RESURRECCIÓ. f. Reunió de l' ánima ab el cos de que s' havía separat. **Resurrección.** || *Met.* En sentit moral, és la restitució a la gracia que s' havía perdut. **Resurrección.**

RET. m. Bossa feta a punt de mitja que s' ajusta al cap per medi d' una cinta passada per la veina y que usaven abans homes y dones pera recullir els cabells. **Cofia, redecilla, gandaya, albanega, escofieta.** || Travall de punt de malla. **Redecilla.** || FILAT, 2. || CENDERA. || XARXA.

RETACAR. v. a. Tocar dues vegades la bola ab el taco. **Retacar.**

RETACH. m. y

RETACO. m. Taco més curt, groixut y ample de punta que 'ls regulars. **Retaco.** || Mena de trabuch. **Retaco.**

RETAÇA. f. Taça o escudella molt gran o molt plena. **Tazón.**

RETADOR, A. m. y f. Qui reta o desafía. **Retador.**

RETAFILA. f. Filera de coses. **Retahila.**

RETAGUARDA. f. El derrer cos de tropa que cobreix les marxes y 'ls moviments d' un exèrcit. **Retaguardia.** || En un bloqueig, la part del exèrcit qu' és més lluny del enemich. **Retaguardia.**

PICAR LA RETAGUARDA. fr. Perseguir de prop al enemich que va de retirada. *Picar la retaguardia.*

RETALÓ. m. L' òs de l' extrem del peu que forma el taló, o 'l meteix extrem del peu en que sobressurt aquest òs. **Zancajo, ramplón.** || La part de la sabata o mitja que cobreix el taló, especialment quan está trencat o 's deixa veure. **Zancajo.** || Mena de talonet que 's fa a les ferradures pera suplir els defectes que algunes cavalcadures tenen a les potes. **Ramplón.**

A RETALÓ. m. adv. Portar les sabates doblegades ab la part del taló cap dintre a modo de xineles. *En chancleta.*

RETALL. m. Troç o bocí de roba que queda després d' haver tallat alguna peça. **Retal, retazo.** || Qualsevol troç o bocí de pell, cuiro, etc., que queda d' alguna peça. **Retal.** || ESCAPULÓ. || Bocinets o desperdicis de les potes de les cavalcadures que 's fan saltar ab el botavant quan les ferren. **Espalmadura, despalmadura.** || pl. El conjunt de bocinets que resten de lo que 's retalla. **Retacería, recortes, cortaduras, recortaduras.** || Els fragments o residuus que se retallen de qualsevol metall o moneda. **Cizalla.** || Per influencia castellana se diu *recorte* al retallament que 's fa pera ajustar o arreglar els patrons al obgecte de que surti igual la impressió d' una plana. **Recorte.** || *Met.* Murmuració.

RETALLADA. f. L' ombra que apareix tan forta al principi com al fí del dibuix. **Recortada.** || f. pl. *Blas.* Nom que 's dona a les peces que no arriben a les puntes dels escuts. **Recortadas.**

RETALLADOR, A. s. Qui retalla. **Recortador.** || MURMURADOR.

RETALLADURA. f. Bocinet que resta després de haver retallat alguna cosa. **Recorte.**

RETALLAR. v. a. Fer retalls. **Recortar.** || *Ant.* CIRCUNCIDAR. || *Met.* Murmurar. **Cortar un vestido, roer los zancajos.** || Igualar els boixos, murtra y altres plantes als jardins. **Atusar, afeitar.** || Tallar en rodó alguna cosa, arrodonirla. **Retajar, redondear.** || Menoscabar o disminuir alguna cosa, traientne o separantne una part. **Repelar trasquilar, cercenar.** || Tornar a tallar. **Recortar, volver á cortar.** || Tallar curiosament alguna estampa, paper, etc., formant ab art varies figures. **Entretallar, recortar.** || A les blanqueríes, treure lo supèrfluu de les pells, com cua, orelles, etc. **Recortar.** || Tornar a tallar alguna cosa pera esmenarla o corretgirla. **Recortar.** || Pendre miquetes d' alguna cosa, comunament de menjar. **Pellizcar, cercenar.**

RETALLAT, DA. p. p. **Recortado.** || *Ant.* JUEU.

RETAP. m. Acció y efecte de retapar. **Retapo.**

RETAPAR. v. a. Tapar per segona vegada, o tapar fort. **Retapar.**

RETAR. v. a. Desafiar, comprometre a defendrers.

RETARDADOR, A. m. y f. Qui retarda o fa retardar. || RETARDATARI.

RETARDAR. v. a. Dilatar, diferir, allargar la resolució d' algún assumpte. **Dilatar, retardar, prolongar.** || Entretindre algún negoci o progecte. **Detener, retardar, retener.** || v. n. Trigar, aturarse. **Tardar, retardar.**

RETARDARSE. v. r. RETARDAR, 3.

RRTARDAT, DA. p. p. **Retardado.**

RETARDATARI, A. adj. Que retarda, que fa retardar. **Retardatario.**

RETARDATRÍÇ. f. RETARDATRIU.

RETARDATRIU. f. *Fís.* Se diu de la força que retarda 'l moviment d' un cos. **Retardatriz.**

RETART. m. L'acte y efecte de retardar o retrassar. **Retardo.** || adj. Molt tart. **Retarde.**

RETASSA. f. Segona tassa. **Retassa.**

RETASSAR. v. a. Tassar per segona vegada, o sía posar nou preu a una cosa. **Retasar.**

RETASSAT, DA. p. p. **Retasado.**

RETAST. m. Acció de retastar.

RETASTAR. v. a. Tastar per segona vegada un menjar, un llicor, etc. **Recatar.**

RETAT, DA. adj. y p. p. Desafiat. **Retado.**

RETAT, DA. m. *1er. ibicench.* Gravat. **Picado de viruelas.**

RETAULE. m. Adorno d' esculptura y arquitectura que composa la decoració dels altars. **Retablo.** || Conjunt de figures pintades o de bulto que representen episodis històrichs o relligiosos. **Retablo.**

Retaule de fusta ab figures de alt relleu representant l' Adoració dels Reis. (Museu de Sta. Agata.)

RETAULÓ. m. La mortalla, figura de cera, croça, quadro o altre donatiu que 'ls fidels pengen a les parets de les capelles en memoria o agraiment d' algún cas miraculós. **Presentalla, milagro, voto.** || Retaule petit. **Retablito.** || EX-VOTO.

RETAYLAMENT. m. *Ant.* RETALLAMENT, CIRCUNCISIÓ.

RETAYLAR. v. a. *Ant.* RETALLAR, CIRCUNCIDAR.

RETÉ. m. RETÉN.

RETEIXIR. v. a. Teixir per segona vegada o teixir molt espès. **Retejer.**

RETÉN. m. Partida de tropa que 's posa a algún punt pera defensarlo o vigilarlo. **Retén.** || Reserva o provisió que 's té d' alguna cosa pera quan se necessiti. **Retén.**

DE RETÉN. m. adv. De prevenció. *De retén.*

RETENCIÓ. f. Acte y efecte de retindre. **Retención, retenimiento.** || Detenció, coibició. **Retención.** || *For.* Reteniment de lo que no és propi. **Detentación.** || *Med.* Dipòsit d' algún humor que 's forma al cos humá. **Retención.** || Conservació d' un empleu quan se n' obté un altre de més grau.

RETENCIÓ D' ORINA. Obstrucció de les víes urinaries. *Retención ó supresión de orina.*

RETENGUDA. f. TEMPLANÇA, MODERACIÓ.

RETENGUT, DA. adj. MODERAT.

RETENIDOR, A. s. Qui reté. **Retenidor.** || ESPERA. || Piu o clauet que hi ha a les aixetes pera evitar que 's obrin y posar el mascle al punt degut. **Retenedor.**

NO TINDRE RETENIDOR. fr. No tindre espera. *No tener espera.* Dit del malgastador. *Derrochar.*

RETENIMENT. m. RETENCIÓ. || RESERVA. || *Ant.* ESCRÚPOL, MIRAMENT.

RETENIR. v. a. RETINDRE.

RETENIRSE. v. a. RETINDRES.

RETENTAR. v. a. TANTEJAR.

RETENTIN. v. n. Sonar, sorollar.

RETENTIU, VA. adj. Lo que té virtut de retindre. **Retentivo.**

RETENTIVA. f. La facultat de conservar alguna cosa a la memoría. **Retentiva.** || Consideració, prudencia en el parlar o obrar. **Retentiva.**

RETENTÍVOL, A. adj. Fácil de retindre. **Retentivo.**

RETENTOR, A. m. y f. Qui reté coses agenes. **Detentador.**

RETENTRIU. f. Epitet de la virtut retentiva de una cosa. **Retentriz.**

RETENYIR. v. a. Tornar a tenyir o tenyir segona vegada. **Reteñir.**

RETENYIT, DA. p. p. **Reteñido.** || RETINT.

RETÈS. m. *Ant.* RETENGUT.

RETESTINAMENT. m. RECREMAMENT.

RETESTINAR. v. a. RECREMAR.

RETESTINARSE. v. r. Recremarse 'l menjar a l' eina quan se cou. **Asurarse.**

RETESTINAT, DA. p. p. Recremat. **Asurado.**

RETEULADOR, A. s. El qui reteula. **Retejador.**

RETEULAMENT. m. Acció y efecte de reteular. **Retejamiento.**

RETEULAR. v. a. Posar a una teulada les teules que hi falten. **Retejar.**

RETEULAT, DA. p. p. **Retejado.**

RETEULEIG. m. Acte y efecte de reteular. **Retejeo.**

RETICENCIA. f. *Ret.* Figura que 's comet quan, començada a dir una cosa, s' interromp la frase y 's deixa sense acabar. **Reticencia.**

RETICENT. adj. Qu' inclou reticencia. **Reticente.** || Qui continuament usa reticencies. **Reticente.**

RETÍCIT. m. *Min.* Varietat de dísten blanch. **Retícito.**

RETÍCUL. m. *Bot.* Veina fibrosa que rodeja la base de les fulles de les palmeres. **Retículo.** || *Opt.* Emmallat de filsferros finíssims o de fils subtilíssims que 's posa al foco de les ulleres de llarga vista y telescopis pera servir de micròmetre pera la valuació dels diámetres aparents dels astres. **Retículo.**

RETÍCULA. f. La rodeta ab un fòradet al mitg que tenen les ulleres al foco d' un de llurs sistemes de vidres pera aumentar la claretat de la visió. **Retícula.**

RETICULAR. adj. Lo que té forma de filat. **Reticular.** m. pl. *Ictiol.* Familia de peixos que comprèn el genre morena. **Reticulares.**

RETICULAT, DA. adj. Se diu de lo que té ratlles entrellaçades en forma de filat. **Reticulado.**

RETINA. f. *Anat.* Tercera túnica de l' ull formada per una expansió del nirvi òptich y en la qual se fa la visió. **Retina.** || NINA DE L' ULL.

RETINALITA. f. *Min* Silicat alcalí de la magnesia. **Retinalita.**

RETINASFALT. m. *Min.* Reina fòssil ab gran part d' asfalt. **Retinasfalto.**

RETINDRE. v. a. Contindre, reprimir. **Contener, retener, reprimir.** || Conservar, guardar. **Retener.** || Gosar, conservar l' empleu quan se 'n obté un altre. **Detener.** || Sospendre 'l rei l' us d' un rescripte de autoritat eclesiástica. **Retener.** || Quedarse un tribunal superior ab els autes del jutge inferior. **Retener.** || Detindre, com: *retindre* l' orina, l' alè, les llágrimes, etc. **Detener, retener.** || Conservar a la memoria. **Retener.** || Conservar el menjar al ventrell sense vomitarlo. **Retener.** || RETARDAR. || *Ant.* Seguir sonant alguna cosa de metall. **Retiñir.** || Conservar coses agenes contra la voluntat del seu amo. **Detentar.**

RETINDRES. v. a. Abstindres de lo que s' anava a dir o fer, fentse gran violencia. **Detenerse.**

RETINENCIA. f. Acció y efecte de retindre. **Retenencia.**

RETINGUT, DA. p. p. **Retenido.** || adj. El qui té cuidado de no malgastar els seus bens. **Detenido, retenido, guardoso.**

RETINGUDAMENT. adv. m. Ab retenció. **Retenidamente.**

RETINITA. f. *Med.* Inflamació de la retina. **Retinita.** || *Min.* Mena de reína fòssil de color cendrós, groch o roig. **Retinita.**

RETINÒLICH, CA. adj. Que té per base un excipient reinós. **Retinólico.**

RETINOIT. m. *Farm.* Medicament que té per base un excipient reinós simple. **Retinoide.**

RETINT. m. Segón tint que 's dona a alguna cosa. **Retinte, segundo tinte.**

RETINTABLE. adj. Lo que pot retintarse. **Retintable.**

RETINTAR. v. a. Tintar de nou o per segona vegada. **Reteñir.**

RETINTÍ. m. y

RETINTÍN. m. Sò que deixa als oídos la campana o qualsevol altre cos sonor. **Retintín, retinte, retín.** || Cert modo afectat de parlar ab que 's molesta a algú. **Retintín.**

RETIÓ. m. Brasa o troç de llenya mal cremada. **Tizo.**

RETIR. m. Acte y efecte de retirar y de retirarse. **Retiro.** || RETIRO.

RETIRACIÓ. f. Acte y efecte de retirar. || Entre estampers, la segona forma que 's posa a la prempsa pera retirar el full. **Retiración.**

RETIRADA. f. Acte y efecte de retirarse. **Retirada.** || *Mil.* L' acció de tornar ordenadament enderrera allunyantse del enemich. **Retirada.** || Lloch que serveix pera refugiarshi y estar segur. **Retirada.** || El diner, empleu o qualsevulla altra cosa que 's té de reserva per si falta lo que de present se té. **Retirada.** || SEMBLANÇA.

DONAR O TINDRE UNA RETIRADA. fr. Semblarse una persona a un' altra. *Parecerse, dar visos.*

TOCAR A RETIRADA. fr. *Mil.* Fer senyal de que la tropa 's retiri ab ordre, apartantse del enemich. *Retirada.*

RETIRADAMENT. adv. m. Ocultament. **Retiradamente.** || Lluny de la societat y tracte de la gent. **Retiradamente.**

RETIRADOR, A. s. Qui retira lo qu' era a algún lloch o guardat. **Retirador.**

RETIRAMENT. m. L' acte de retirar. **Retiramiento.**

RETIRANÇA. f. Semblança. **Semejanza.**

TINDRE UNA RETIRANÇA. fr. DONAR UNA RETIRADA.

RETIRAR. v. a. Apartar, allunyar una cosa d' altres. **Retirar.** || Amagar o reservar alguna cosa. **Retirar, reservar.** || Eixirse del camí recte. **Retirar.** || Obligar a que algú s' aparti, empenyentlo. **Retirar.** || Negar, revocar, sospendre la execució d' alguna cosa. **Retirar.** || Entre estampers, estampar una cara del full de paper que ja ho és de l' altra. **Retirar.** || Semblar. **Parecer, asemejar.** || DESAR. || v. r. Apartarse. **Retirarse.** || Deixar algún cárrech o empleu. **Retirarse.** || Refugiarse a un lloch segur. **Retirarse, resguardarse, ponerse en salvo.** || Recullirse algú a casa seua. **Retirarse.** || Separarse del tracte o comunicació d' altres. **Retirarse, recogerse.** || Deixar de seguir una carrera. **Retirarse.** || *Mil.* Desamparar, abandonar algún seti. **Retirarse.** || Semblarse a algú. **Parecerse, asemejarse, darse un aire.**

RETIRAT, DA. p. p. **Retirado.** || adj. Amant del retiro. **Retirado, recogido, abstraído, solitario, austero.** || Empleat jubilat o separat del destí. **Retirado.**

RETIR. m. Lloch apartat del concurs y bullici de la gent. **Soledad, retiro.** || Reculliment, abstracció. **Retiro, recogimiento, apartamiento, retiramiento, retraimiento.** || Refugi. **Retiro, refugio.** || La acció y efecte de retirarse. **Retiro.**

RETIRO SOSPITÓS. Retiro voluntari per coses sospitoses. *Encerrona.* || RETIR.

RETJA. f. REIXA.

RETJADA (Cala). *Hidrog.* Caleta de la costa llevantina de l' illa de Mallorca.

RETÓ. m. *Ter.* RECTOR.

RETOCADOR, A. s. Qui retoca. **Retocador.**

RETOCAMENT. m. Acció y efecte de retocar. **Retocamiento.**

RETOCAR. v. a. Perfeccionar alguna cosa. **Retocar.** || Recórrer, donar la derrera mà a una obra.

RETOCAT, DA. p. p. **Retocado.**

RETOCH. m. La derrera má que 's dona a alguna cosa pera perfeccionarla. **Retoque.**

RÈTOL. m. LLETRERO.

POSAR RÈTOLS. fr. Posar algún lletrero als llibres, papers, etc. *Rotular.*

RETOLAR. v. a. Posar rètols. **Rotular.**

RETÒLICH, CA. adj. RETÓRICH.

RETÒLICA. f. RETÒRICA. || Sol dirse entre 'l poble aplicantho a l' acció de parlar molt de coses de poca sustancia, y és per barbarisació de retòrica.

¡QUINES RETÒLIQUES! *¡Que palabrería!*

RETÓM. m. y

RETOMB. m. Acte y efecte de retombar. **Regolf de un camí. Revuelo.**

RETOMBAR. v. a. Tombar per segona vegada una cosa. **Retumbar.**

RETOMBARSE. v. r. Tombarse y revolcarse pêl llit, per terra, etc. **Retumbarse.**

RETOP. m. REBOT, REPERCUTIMENT.

DE RETOP. m. adv. *De rechazo.*

NO TINDRE RETOP. fr. *No tener vuelta.*

RETOPADA. f. RETOP.

RETOPAR. v. a. REBOTIR, REPERCUTIR.

RETOR. m. RECTOR.

RETORCEDOR, A. m. y f. Qui retorç fil, seda, etc. **Torcedor.** || L' eina ab que 's retorç. **Torcedero, torcedor.** || Eina composta d'un bastó fort d' uns dos pams de llarch ab un forat al extrem ont s' hi lliguen els dos caps d' una cordeta ab la que s' agafa 'l que's posa en el morro de dalt de les bestíes, y retorcentlo 's tenen subgectes pera ferrarles, curarles o esquilarles. També 's sol fer de dos bastons, subgectantlos pels dos caps. **Acial.** || MORDACES.

RETORCEDURA. f. *Ant.* TORTA, 2.

RETORCEMENT. m. RETORCIMENT.

RETÒRCER. v. a. Tòrcer molt alguna cosa, donarli moltes voltes. **Retorcer.** || Tòrcer molt lo que's fila. **Rehilar.** || REDARGÜIR. || *Met.* Interpretar maliciosament alguna cosa. **Retorcer.** || v. r. Caragolarse, com fa 'l fil qu' es massa tort. **Encarrujarse.**

RETORCIMENT. m. El tom o volta que 's dona a lo que 's retorç. **Retorcimiento, retorcedura, retorcijo.** || CONTORSIÓ.

RETORÇ. m. Acte y efecte de retorçar. **Retuerzo.**

RETORÇAT, DA. p. p. y adj. **Retuerto.**

RETORÇAR. v. a. Torçar repetides vegades una cosa. RETÒRCER.

RETORÇUT, DA. adj. **Retorcido.**

RETÒRICA. f. L' art de parlar bé. **Retórica.** || La classe ont s' ensenya aquesta art, y aixís se diu: *aquest estudiant va a retòrica.* **Retórica.** || pl. *Fam.* Abundor de paraules o sofisteries, pera escaparse de alguna cosa. **Retórica.**

RETÒRICAMENT. adv. m. D' un modo retòrich. **Retóricamente, á lo ret rico.**

RETORICAR. v. a. Parlar o escriure segons els preceptes de la retòrica. També s'aplica irònicament al que parla molt sense gran sustancia. **Retoricar.**

RETÒRICH, CA. adj. Pertanyent a la retòrica. **Retórico.** || m. Professor, mestre, y també estudiant de retòrica. **Retórico.** || Perit en dita facultat. **Retórico.** || *Fam.* XARRAIRE.

RETORICISME. m. Excés de retòrica.

RETORIQUEJAR. n. *Ant.* Parlar o escriure segons els preceptes de la retòrica. **Retoricar.**

RETORIQUET. m. Qui presúm d' ésser molt retòrich. **Retoriquillo.**

RETORN. m. La tornada al lloch d' ont se va sortir. **Retorno, regreso.** || El viatge que 's fá pera tornar al lloch d' ont se va sortir. **Tornaviaje, vuelta, regreso.** || La tornada o volta que fá la cavalcadura o carruatge al poble d' ont va sortir. **Retorno.** || Satisfacció, recompensa del benefici rebut. **Retorno.** || Lo que 's dona a cambi d' un' altra cosa. **Retorno.** || Qualsevol dels dos extrems de la ferradura. **Callo.** || Entre caçadors l' acció de fugir la caça pêl meteix camí per ont havía vingut. **Rehuida.**

RETORNAR. v. a. Tornar, restituir. **Devolver.** || Recompensar els beneficis. **Recompensar, retornar.** || v. n. Recular. **Retornar, retroceder.** || Tornar al paratge d' ont s' ha eixit. **Retornar, recurrir.** || Resultar, vindre a parar alguna cosa en benefici o dany d' un altre. **Redundar.** || REBOTIR. || Donar remeis al desmaiat fentli recobrar els sentits. **Hacer volver en sí.** || Confortar, restablir les forces d' algú. **Reanimar.** || v. r. Tornar en sí, recobrar els sentits qui tenía alguna basca o accident. **Revivir, volver en su acuerdo, volver en sí.**

RETORNAT, DA. p. p. **Retornado.**

RETORNELL. m. y

RETORNET. m. Repetició d' una part de la copla o estrofa que 's canta. RESCOBLA. || TORNADA. || **Retornelo.**

RETORRAR. v. a. Tornar a torrar o torrar massa alguna cosa. **Retostar.**

RETORRAT, DA. adj. Lo qu' és massa torrat. **Retostado.** || Lo que té color fosch. **Retostado.**

RETORSIÓ. f. REDARGUCIÓ, RETORCIÓ.

RETORSIU, VA. adj. Lo que inclou en sí alguna redargució. **Retorsivo.**

RETORT, A. p. p. De retòrcer. **Retuerto.** || Mena de roba.

RETORTA. f. La volta que 's dona a lo que 's retorç. **Retorcimiento, retorcedura, retorcijo.** || Segona girada o volta d'un camí, carrer, etc. **Revuelta.** || *Farm.* Ampolla en forma d' una pera, y també de una bola buida, regularment de vidre; n' hi há també de terriça y de ferro. Acaba ab un broch llarch retort cap avall. **Retorta.**

RETORTER. m. Volta, girada que 's fá al redós d' una cosa. **Retortero.** || Qui fa retortes. **Retortero.**

RETORTILLADA. f. *Ter.* GIRADA DE PEU.

RETRACCIÓ. f. L' acte y efecte de retraure. **Retracción.** || Acte y efecte de separar o separarse. **Retraimiento.**

RETRACTABLE. adj. Susceptible de retractació. **Retractable.**

RETRACTACIÓ. f. L' acte de retractarse de lo que abans s' havía dit o promès. **Retractación, recautación, palinodia.**

RETRACTADOR, A. s. y adj. Qui 's retracta. **Retractador.**

RETRACTAMENT. m. Acte y efecte de retractarse. **Retractamiento.**

RETRACTAR. v. a. Revocar expressament lo que s' ha dit o fet, desdirsen. **Retractar, retratar.**

RETRACTARSE. v. r. Desdirse de lo que un havía dit. || Abjurar la fe. **Retractarse.**

RETRACTAT, DA. p. p. **Retractado, retratado.**

RETRACTE. m. *For.* El dret que pertany a algú per pacte, costúm, etc., de quedarse per igual preu lo que s' ha venut a un altre, sempre que ho faci dins del terme fixat per altre, acudint dins del terme de la llei. **Retracto, retrato.**

RETRÁCTIL. adj. Se diu de les ungles dels animals, que al estat de repòs se troven amagades a la part de dalt del dit. **Retráctil.**

RETRACTOR. m. *Cir.* Instrument destinat a aixecar les carns després de tallades quan se fa l' amputació de la cuixa. **Retractor.**

RETRAENT. s. Qui retrau. **Retraedor.**

RETRAGUARDA. f. **Retaguardia.**

RETRAIMENT. m. RETRACCIÓ.

RETRAMA. *Bot.* GINESTA.

RETRANCA. f. y

RETRANGA. f. Corretja ampla que 's posa a les besties en lloch de tafarra o gropera. **Retranca.**

RETRAR. v. a. RETRE.

RETRÁS. m. La acció y efecte de retrassar. En política falta d' illustració y progrès. **Retraso, retrasamiento.**

RETRASSADOR, A. m. y f. Lo que o qui retrassa. **Retrasador.**

RETRASSAMENT. m. RETRÁS.

RETRASSAR. v. a. Atrassar, sospendre o deixar pera més endevant l' execució d' alguna cosa. **Retrasar.** || També s' usa com recíproch. **Retrasarse.** || Anar a menys. **Retrasarse.**

RETRASSAT, DA. p. p. **Retrasado.**

RETRAT. m. Pintura o efigie que representa ab tota semblança la figura d' alguna persona. **Retrato.** || Descripció en vers o en prosa d' alguna persona. **Retrato.** || Representació del carácter, costums y afectes d' algú. **Retrato** || Qualsevulla cosa que se sembla molt a un' altra, com se diu del fill que se sembla al seu pare. **Retrato.** || CARICATURA. || *For.* RETRACTE.

RETRATAR. v. a. Copiar exactament la figura de algú. **Pintar, retratar.** || Imitar, fer semblanta alguna cosa. **Retratar.** || *Met.* Pintar, descriure.

RETRATARSE. v. r. Ferse fer el retrat. **Retratarse** || **Fotografiarse.**

RETRATAT, DA. p. p. **Retratado.**

RETRATISTA. m. y f. Pintor de retrats. **Retratista, retratador.** || FOTÓGRAF.

RETRATO. m. RETRAT.

RETRAURE. v. a. RETREURE.

RETRENCÁ. v. a. *Ter. ibicench.* Restituir, pervocar. **Vomitar.**

RÈTRE. v. n. *Ant.* Tornar. **Tornar, retornar, devolver.** || Restituir, reintegrar. **Devolver, rendir.** || Produir fruit o altra utilitat. **Rendir, redituar.** || *Ant.* Junt ab alguns noms pren la significació d' ells, com: *rètre gracies, agrair.* **Rendir.** || FER. || REBRE, RENDIR. || v. r. *Ant.* DONARSE, RENDIRSE. || Vèncer, tirar a terra. **Rendir.**

RÈTRESE PER. *Loc. ant.* RENDIRSE.

RETRET. m. Recort d' un favor rebut. **Insulto.**

FER RETRETS. fr. RETREURE.

RETRET, A. p. p. **Retraído, reprobado, echado en cara.** || adj. Retirat. **Retirado.** || Refugiat **Retraído, refugiado** || m. Quarto petit y retirat que hi há a les cases. **Retrete** || Tocador, recambra.

RETRETA. f. *Mil.* El toch o senyal que 's fá a una hora determinada de la nit, pera avisar a la tropa que 's retiri al quartel, d' ont no pot eixir cap soldat sense llicencia expressa fins al toch de diana, y després de la revista. **Retreta.** || *Mil.* El retiro al quartel a l' hora senyalada. **Retreta.**

RETREURE. v. a Dissuadir, apartar a algú de algún intent. **Retraer, retirar, desviar.** || Separar una cosa d' un altra. **Retraer, separar.** || Tirar enrera. **Retraer, retirar** || ATRAURE. || Recordar a algú els beneficis que té rebuts. **Vocear, retraer, echar en cara.** || Dirli a algú a la cara les faltes que ha comès. **Reprochar, echar en rostro ó en rostro.** || *For.* Adquirir, recobrar per igual preu les coses del patrimoni, etc., venudes a un' altre, acudint dins del terme prescrit per la llei. **Retraer.** || RETIRARSE.

TOCAR A RETREURE. fr. *Ant. mil.* Fer senyal pera retirarse. *Tocar la retirada*

RETREURES. v. r. RETIRARSE.

RETRIA. f. Acte y efecte de retriar.

RETRIAR. v. a. Triar per segón cop o triar ab molt de cuidado. **Escojer por segunda vez.**

RETRIAT, DA. p. p. de retriar.

RETRIBUCIÓ. f. La recompensa o paga d' alguna cosa o benefici que s' ha rebut. **Retribución, remuneración, recompensa.**

RETRIBUIDAMENT. adv. Ab retribució, d' una manera retribuida

RETRIBUIENT. m. Qui o que retribueix. **Retribuyente.**

RETRIBUIR. v. a. Correspondre als beneficis deguts Se diu també en lo espiritual. **Retribuir.** || Recompensar o pagar ab alguna cosa un' altra que se n' ha rebut. **Retribuir.**

RETRIBUÍT, DA. p p. **Retribuído.**

RETRIBUTIU, VA. adj. Lo que retribueix o té virtut de retribuir. **Retributivo**

RETRIBUYR. v. a. RETRIBUIR.

RETRINXADOR, A. s. Qui retrinxa. **Escasero.**

RETRINXAMENT. m. Acte y efecte de retrinxar. **Cercenadura.**

RETRINXANT. p. a. del verb RETRINXAR

RETRINXAR v. a. Disminuir, escurçar, escassejar, com: *retrinxar els viures al exèrcit*. **Escatimar, cercenar, escasear, repelar.** || LIMITAR. || v. r. Cenyirse, moderarse en els gastos. **Ceñirse, recogerse.** || MEÇQUINEJAR. || Fer trocets petits d' una cosa a fí de que allargui més.

RETRINXAT, DA. p. p. **Escatimado.** || adj. **Escaso, mezquino.**

RETRÒ. m. Eco, repercussió forta del sò. **Retumbo, rimbombo.**

RETROACCIÓ. f. *For.* Efecte de lo qu' és retroactiu. **Retroacción.**

RETROACTIU, VA. adj. *For.* Lo que obra o té força sobre 'l temps passat, y aixi 's diu que les lleis noves no tenen força *retroactiva*. **Retroactivo.**

RETROCEDEIXER. v. a. RETROCEDIR

RETROCEDINT. p. a. del verb RETROCEDIR.

RETROCEDIR. v n. Tornar endarrera, recular. **Retroceder, retrogradar, recular.** || Tornar enrera pêl meteix camí per ont s'ha vingut. **Revolver, desandar.** || Repercutir. || Desistir del dictamen o paraula donada. **Retroceder**

RETROCEDIT. p. p. del verb RETROCEDIR.

RETROCÉS. m. L' acte y efecte de retrocedir o tornar enderrera. **Retroceso, retrocesión, retrocedimiento.** || *Med.* Retirada dels humors del cos d'una part a l'altra. **Retroceso.**

RETROCESSIÓ. f. *For.* L' acte y efecte de cedir a algú 'l dret, etc., qu' ell havía cedit abans. **Retrocesión.** || RETROCÉS.

RETROÇ. m. Troç molt gros d' alguna cosa. **Cacho.** || Acció de retroçar. **Arremango.**

RETROÇAR. v. a. y

RETROÇARMENT. m. Acció y efecte de retroçar.

RETROÇARSE. v. r. Arremangarse una dona o criatura les faldilles. || ATROÇARSE.

RETROÇAT, DA. p. p. de RETROÇAR.

RETROGRADACIÓ. f. *Astron.* L' acte de retrocedir. || Sol dirse dels planetes. **Retrogradación.**

RETROGRADADOR, RA. adj. Que retrocedeix.

RETROGRADANT. p. a. del verb RETROGRADAR.

RETROGRADAR. v. n. RETROCEDIR, 1. || *Astron.* Moures els planetes contra l' ordre dels signes. **Retrogradar.**

RETROGRADAT, DA. p. p. **Retrogradado.**

RETRÒGRAT, DA. adj. Lo que recula o torna enderrera. **Retrógrado.** || Se diu del moviment dels planetes contra l' ordre natural dels signes. **Retrógrado.** || En política, qui es enemich del progrès. **Retrógrado.** || m. pl. *Poèt.* Se diu dels versos que's poden llegir al indret y al revés, per avall y per amunt y interpelantlos, conservant sempre perfet sentit. **Retrógrados.**

RETROGRÈS. m. RETROGRADACIÓ.

RETROGRESAR. v. a. RETROGRADAR.

RETRONADOR, A. adj. Que retrona.

RETRONAMENT. m. L' acte y efecte de retronar. **Retronamiento.**

RETRONAR. v. n. Ressonar lo trò. **Retronar.** || Ressonar molt o fer gran trò alguna cosa. **Retumbar, rimbombar.**

RETRONX. *Ant. poèt.* Repeticions de paraules en el vers, y més propiament al fí de cada copla repetició d'un o més bordons. **Estribillo.**

RETRONXAR. v. a. RETRINXAR.

RETROPILASTRA. f. *Arquit.* Pilastra que 's posa derrera d'una columna. **Retropilastra.**

RETROSPECTIU, VA. adj. Que mira enderrera. **Retrospectivo.**

RETROSSAR. v. a. ATROÇAR.

RETROTRACCIÓ. f. *For.* L' acte de fingir pera certs efectes de dret, qu' alguna cosa ha començat abans de lo que realment es. **Retrotracción.**

RETROTRAURE. v. n. RETROTREURE.

RETROTREURE. v. a. *For.* Fingir qu' una cosa ha succeit en temps anterior a aquell en que realment va passar. **Retrotraer.**

RETROVENDRE. v. a. *For.* Tornar el comprador al venedor lo que aquest li havía venut mitjançant el retorn de lo que n' havía pagat. **Retrovender.**

RETROVENDICIÓ. f. *For.* Acció de retrovendre. **Retrovendición.**

RETROVENENT. m. *For.* Paraula llatina que se aplica al contracte o pacte de compra y venda que inclou la obligació de tornar lo comprador al venedor la cosa venuda, tornant aquest lo preu que cobrá per ella. **Retrovendendo, ó contrato de retrovendendo.**

RETROVENGUT. p. p. y

RETROVENUT, DA. p. p. del verb RETROVENDRE.

RETRUCAR. v. n. En el joch de billar és tornar la bola impelida de la barana, y pegar contra la que li causá 'l moviment. **Retrucar.** || Al joch de cartes dit *truch*, es trucar sobre 'l qui ja ha trucat. **Retrucar.**

RETRUCH. m. Al joch de billar es lo cop que dona la bola repelida de la barana a la que li causá 'l moviment. **Retruco.** || Al joch de *truch*, és lo segón *truch* en contra del que s'ha fet primer. **Retruque.**

RETRUMFADOR. m. Qui retrumfa.

RETRUMFANT. p. a. del verb RETRUMFAR.

RETRUMFAR. v. a. Jugar un trumfo superior al que n' ha jugat un altre. **Retriunfar, fallar.**

RETRUMFAT, DA. p. p. del verb RETRUMFAR.

RETRUNY. m. RETRÒ.

RETRUNYIDOR, A. adj. Lo que retruny. **Retronador.**

RETRUNYIR. v. n. RETRONAR.

RETUMBANCIA. f. Prolongació del sò que va mimvant per graus. **Pesonancia, retumbancia.** || El vici de parlar ab estil pompós o inflat usant paraules massa triades. **Hinchazón.**

RETUMBANT. adj. Lo que ressona molt. **Retumbante.** || Dit del estil o modo de parlar. **Hinchado, pomposo, hueco, campanudo.**

RETUMBAR. v. n RETRONAR.

RETUNÉ. m. *Ter. ibicench.* Regatejador.

RETURQUIR. v. a. REPETIR.

RETUT, DA. p. p. *Ant.* De rètre. **Devuelto, rendido.** || Vençut, tirat a terra, aterrat. **Rendido.**

RETXA. f. REIXA. || RALLA.

REU. m. Qui ha comès algún delicte. **Reo.** || *For.* Qui és demanat en judici. **Reo.** || *Ant.* ARREU.

REUDO (En). *Loc. ant.* **De rondón, con toda prontitud ó rapidez.**

REULA. f. *Ant.* Retaule.

REULL. m. Mirada ab dissimul dirigint la vista per demunt del muscle. **Reojo.**

MIRAR DE REULL. fr. Mirar dissimuladament dirigint la vista per demunt del muscle. *Mirar de reojo, de lado ó al soslayo.* || *Met.* Mirar ab despreci o enfado. *Mirar de reojo.*

REULLAR. v. a. Mirar de reull.

REUMA. f. Fluxió o corrent. **Reuma.** || *Med.* Dolor del moll dels ossos, en especial de les articulacions. **Reuma.** || POAGRA, GARGALL. || Gargall de les criatures de mamella. **Reuma.**

REUMÁMETRE. m. Instrument pera midar la rapidesa d' una corrent d' aigua. **Reumámetro.**

REUMAMETRÍA. f. Art d' amidar la rapidesa de una corrent d' aigua. **Reumametría.**

REUMAMÈTRICH, CA. adj. Pertanyent a la reumametría y al reumámetre. **Reumamétrico.**

REUMATALGIA. f *Med.* Dolor reumátich. **Reumatalgia.**

REUMÁTICH, CA. adj. Qui pateix reuma, y lo pertanyent a aquest mal. **Reumático.** || Lo qu' es molt humit. **Romadizo.**

REUMATISME. m. *Med.* Malaltía causada per la fluxió que cau en alguna part del cos y dona vius dolors. **Reumatismo.**

REUMATOIDI, A. adj. *Med.* Que té l' apariencia de reumatisme. **Reumatóideo.**

REUMFLAR. v. a. REUNFLAR.

REUMPLERT, A. p. p. **Rehenchido, rellenado.**

REUMPLIR. v. a. Curullar, omplir molt o tornar a omplir alguna cosa. **Rellenar, rehenchir.**

REUNFLAR. v. a. Inflar o unflar molt. **Rehinchar.**

REUNFLAT, DA. p. p. **Rehinchado.**

REUNIÓ. f. Acte y efecte de reunir o de reunirse. **Reunión.** || Congregació, junta, congrès. **Reunión.** || Unió de diferentes coses. **Agregación, reunión.** || *Met.* La unió familiar d' algunes persones separades d' altres, y que 's junten a enraonar o tractar alguna materia o negoci particular. **Rancho.**

REUNIR. v. a. Tornar a unir, juntar, apilar. **Reunir.** || v. r. Formar juntes. **Reunirse.**

REUNIRSE. v. r. Aplegarse, juntarse, apilarse, casarse. **Reunirse.**

REUNIT, DA. p. p. dels verb REUNIR y REUNIRSE.

REUS Y GARCÍA (Joseph). *Biog.* Advocat de molta anomenada, y un dels que més contribuiren als estudis jurídichs a mitjans del sigle XIX. Era nadiu d' Alacant, ont va néixer al any 1816. Va ésser fundador de la *Revista de Legislación y Jurisprudencia*, començada a publicar en unió d' En Ignasi Miquel, altre jurisconsult de molt renòm. Els seus treballs li donaren enlairat concepte, y passant a viure a Madrit, va representar en varies llegislatures a les Corts la seua ciutat nadiua, essent elegit Senador per Alacant també al any 1872. Va escriure en algunes publicacions respecte a temes d' economía política, de geografía y d' historia, y va ésser un dels colloboradors del *Diccionario geográfico y estadístico* publicat per en Madoz. Va morir al any 1883.

REUS. *Geog.* Ciutat de la prov. y diòc. de Tarragona, cap del part. jud. del seu nom; és al mitg d' un plá, no gaire lluny del mar; té molta industria, una bonica iglesia gòtica, dues estacions de F.-C., un tranvía que la uneix ab la estació de Salou y 30,220 hab. || Partit judicial de la prov. de Tarragona. Comprèn els 19 ajuntaments següents: Alleixar, Alforja, Almoster, Borges del Camp, Botarell, Cambrils, Castellvell, Irles (Les), Maspujols, Montbrió de Tarragona, Montroig, Muçara (La), Reus, Riudecols, Riudoms, Selva (La), Vilaplana, Vinyals y Archs. Reuneixen entre tots 48,593 hab.

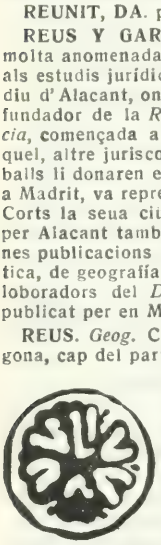

Segell de Reus

REUSELERITA. f. *Min.* Silicat hidratat de magnesia, que té l' aspecte del anfibol o del pirogen. **Reuselerita.**

REUSENCH, CA. adj. Natural o propi de Reus.

REUSINA. f. Varietat de sulfat de sosa, substancia mineral eflorescent. **Reusina.**

REVÁLIDA. f. y

REVALIDACIÓ. f. L' acció y efecte de revalidar. **Revalidación.** || L' acció de graduarse en alguna facultat. **Revalidación.**

REVALIDAR. v. a. Donar nova força a algún document o contracte. **Revalidar, ratificar, confirmar.** || v. r. Aprobarse en alguna facultat en tribunal superior, estantho abans en un altre inferior. **Revalidarse, recibirse.**

REVALIDAT, DA. p. p. **Revalidado.**

REVANJA. f. REVENJA.

REVEGUT, DA. adj. REVIST.

REVELACIÓ. f. Manifestació d' algún secret. **Revelación, revelamiento.** || Inspiració divina. **Revelación.**

REVELADOR, A. m. y f. Lo qui revela. **Revelador.** || Ingredient que serveix pera fer eixir l' imatge als clixés fotográfichs. **Revelador.**

REVELAR. v. a. Descobrir algún secret. **Publicar, revelar, desencerrar.** || Manifestar Deu als seus sirvents lo ocult o venidor. **Revelar.** || Fer eixir l'imatge als clixés fotográfics. **Revelar.** || v. r. Revelarse, donarse a conéixer. **Revelarse.**

REVELIR. v. a. *Med.* Fer que 'ls humors flueixin en direcció oposada a la que porten. **Revelir.**

REVELL, A. adj. Lo qu' es molt vell. **Trasañejo, reviejo.**

REVELLÍ. m. *Fort.* Obra separada de la fortificació pera defensa de les cortines, baluarts y mitges llunes. **Revelín.**

REVELLIMENT. m. Acció y efecte de revellirse. **Encanijamiento.**

REVELLIR. v. a. Fer vella o antiga una cosa. **Añejar.**

REVELLIRSE. v. r. Ferse vella una persona o cosa abans del temps, alterarse ab lo transcurs del temps. **Añejarse, revejecer, avejentarse.**

REVELLIT, DA. adj. Envellit abans del temps regular. **Avejentado, revejido, añejo, tallado, tallado, encanijado.**

REVENDA. f. Segona venda. **Reventa.** || *For.* RETROVENDICIÓ.

REVENDERÍA. f. Botiga de revenedor. **Regatonería.** || Botiga ont venen comestibles. **Abacería.**

REVENDICACIÓ. f. y 'ls seus derivats. REVINDICACIÓ.

REVENDICAR. v. a. *For.* REVINDICAR.

REVENDRE. v. a. Vendre a la menuda lo que s'ha comprat en gros. **Revender, regatonear, regatear, recatear, recatonear.**

REVENEDÍÇ, A. adj. Lo qu' és fácil de revendre. **Revendedero.**

REVENEDOR. m. Qui revèn. Qui té una botigueta o va ab un paner a la plaça a revendre. **Revendedor, regatón, regatero, abacero, tendero.**

REVENEDORA. f. La dona que revèn. **Tendera, revendedora, revendedera, regatera, abacera.**

REVENIR. v. n. Posar el ferro o l' acer trempat al foch per rebaixar el tremp. || Tornar moll o humit lo qu' era aixut y fret. || Tornar en sí.

REVENGUT, DA. adj. Revenido.

REVENIRSE. v. r. Tornar en sí d' un desmai o de una sorpresa. **Volver en sí.** || HUMITEJARSE.

REVENJA. f. La satisfacció que 's pren del agravi rebut, sentiment o queixa. **Venganza, desquite, vindicta, vindicación.**

REVENJARSE. v. r. Pendre satisfacció del agravi o injuria feta per un altre. **Desquitarse, vengarse, vindicarse.**

REVENIRSE. v. r. REVINDRES.

REVENT. adj. Molt depressa, furient. **Raudo.**

REVENTADA. f. Reventament. || Acció de reventar o criticar despiadadament. || Ventada forta.

REVENTADOR, A. adj. Qui reventa. **Reventador.** || Epitet de certes coses que reventen o semblen reventar. **Reventón.** || En la crítica se diu de qui troba dolentes per sistema totes les obres d' art. **Reventador.**

REVENTAMENT. m. Acció y efecte de reventar o de reventarse. **Reventamiento.** || Travall gran, com el dels ferrers, etc. **Reventadero, reventón, reventazón, reventamiento.** || Caminada molt llarga o pujada molt pesada. **Apretón.**

REVENTAR. v. a. Fatigar, molestar. **Reventar.** || Rompre ab violencia alguna cosa plena d' humor o d' aire. **Reventar.** || v. n. Obrirse ab violencia lo que té dins alguna materia que impeleix. **Reventar.** || Desferse en escuma les onades del mar contra alguna cosa. **Estallar, reventar, abrir.** || Náixer, brotar ab ímpetu. **Reventar.** || Entre literats o artistes criticar sense pietat. **Despellejarse.**

ESTÀ QUE REVENTA. *Loc.* Se diu de qui está molt gras. *Está que hiende.*

REVENTARSE. v. r. Esclatar, obrirse ab violencia. **Reventar.** || Rompres la pell d' un tumor, etc. **Abrirse, reventar.** || Esclatar les flors, els botons dels arbres, etc. **Desabotonar, reventar** || Travallar ab afany. **Reventar.** || *Met.* Desitjar ab ansia alguna cosa, com: *reventarse per dir la seua opinió.* **Reventar.**

REVENTARSE DE RIURE. fr. Riure ab violencia y moviments descompassats. *Descoyuntarse, desternillarse, descalzarse de risa.*

REVENTARSE 'L CAVALL. fr. Morir el cavall per causa d' un gran cansament que promou la dilatació dels vasos sanguinis, fins a ferlos esclatar. *Reventarse el caballo.*

REVENTAT, DA. p. p. del verb REVENTAR. || *Fig.* Arruinat, atropellat, vençut.

REVENTÓS (Lesmes). *Biog.* Monjo benedictí y prior del Monastir de Montserrat. Era nadiu de Vilafranca del Penadès y va morir al any 1738. Va dedicarse a la ordenació del arxiu d' aquell monastir, y ab els detalls aplegats va escriure la *Historia de los antiguos priores y abades y hombres ilustres de Monserrate,* que deixá manuscrita, y la *Breve Historia de la Montaña de Ntra. Sra. de Montserrat,* publicada en son temps.

REVENUT, DA. p. p. de revendre.

REVERAR. v. a. *Mar.* Remoure la corrent una embarcació encallada y la sorra ont ho está. **Reverar.**

REVERBER. m. REVERBERACIÓ.

REVERBERACIÓ. f. Reflexió de la llum. **Reverberación, reverbero.** || *Quím.* La calcinació feta ab el foch actual al forn. **Reverberación.**

REVERBERADOR, A. adj. Lo que reverbera. **Reverberador.**

REVERBERANT. adj. *Poèt.* Resplendent, lluminós. **Reverberante.**

REVERBERAR. v. n. Reflectir la llum. **Reverberar, reflectar.** || Recular ab violencia un cos ferit per un altre. **Repercutir, repercudir.**

REVERDEIXER. v. n. REVERDIR.

REVERDERIR. v. n. *Ant.* REVERDIR.

REVERDIDOR, A. adj. Lo que reverdeix. **Reverdecedor.**

REVERDIMENT. m. L' acte y efecte de reverdir. **Reverdecimiento.**

REVERDIR. v. n. Adquirir nova verdor els camps o les plantes. **Enverdecer, reverdecer, verdecer.** || *Met.* Adquirir nou vigor. **Reverdecer.** || Rebrotar un mal. **Retoñar, retoñecer.**

REVEREIXENCIA. f. REVERENCIA.

REVERÉIXER. v. a. *Ant* REVERENCIAR.

REVERENCIA. f. Respecte, veneració. **Acatamiento, reverencia, zalema.** || Inclinació del cos en senyal de respecte. **Acatamiento, reverencia.** || Títol honorífich que 's dona a certs relligiosos. **Reverencia.**

FER REVERENCIA AB ELS COLZES A TERRA. fr. Acatament que 's feia a les persones reials. *Acatamiento.*

REVERENCIABLE. adj. Digne de reverencia. **Reverenciable, reverendo.**

REVERENCIADOR, A. m. y f. Qui reverencía. **Reverenciador.**

REVERENCIAL. adj. Lo que infundeix reverencia. **Reverencial.**

REVERENCIALMENT. adv. m. Ab reverencia, ab respecte. **Reverentemente.**

REVERENCIAMENT. m. Acció y efecte de reverenciar. **Reverenciamiento.**

REVERENCIAR. v. a. Tindre respecte o veneració. **Venerar, reverenciar, respetar, honrar.**

REVERENCIAT, DA. p. p. **Reverenciado.**

REVERENCIATIU, VA. adj. y

REVERENCIATORI, A. adj. Que reverencía. **Reverenciatorio.**

REVERENCIÓS, A. adj. Que fa reverencies.

REVERENCIOSAMENT. adv. D' una manera reverenciosa.

REVERENDAMENT. adv. m. D' una manera reverenda.

REVERENDES. f. pl. Dimissories que dona 'l bisbe als seus súbdits pera ordenarse a un' altra part. **Reverendas, dimisorias.** || Qualitats, prendes o títols que fan a un home digne de reverencia. **Reverendas.**

REVERENDÍSSIM, A. adj. sup. Molt reverent. **Reverendísimo.**

REVERENÇA. f. REVERENCIA.

REVERENT, DA. adj. Digne de respecte y veneració. **Reverente, reverendo, respetuoso.** || Circunspecte. **Reverente.** || Títol que 's dona als eclesiástichs. **Reverendo.**

REVERENTMENT. adv. m. REVERENCIALMENT.

REVERÉIXER. v. a. *Ant.* REVERENCIAR.

REVERIR. v. a. REVERENCIAR.

REVERIT, DA. p. p. REVERENCIAT.

REVERS. m. La part oposada al endret. **Revés, envés, reverso, dorso.** || La part d' alguna cosa oposada a la part que 's té devant. **Vuelta.** || Cop donat ab la má girada. **Tornavirón, revés, torniscón.** || El cop que 's dona a la pilota ab la má girada. **Revés.** || Desgracia, contratemps. **Revés.** || *Náut.* La peça extrema de tota quaderna, que té volta cóncava o convexa. **Revés.** || adj. Difícil, intrincat. **Enrevesado, revesado, intrincado.** || Pervers, de mal geni. **Avieso, revesado.** || Se diu de la fusta que no's deixa travallar per causa dels molts grops, etc. **Nudosa, repelosa, ingrata.** || REVÉS.

REVERS D' ALETA. *Náut.* La peça que desde l' aleta puja fins a la regata de la popa. *Revés de la aleta.*

REVERS DE LES VELES. La cara d'aquestes que mira cap a proa y envers la qual formen la bossa, quan van en vent; o a la part oposada a aquella per ont el vent deu tocarles pera que 'l barco camini. *Revés de las velas.*

ALBARDAR AL REVERS. fr. *Met.* Succeir les coses al contrari de lo que s' esperava o 's desitjava. *Volverse la albarda á la barriga.*

AL REVERS. m. adv. Al contrari o invertit l' ordre regular. *Al revés ó del revés, al contrario, á tuertas, á zurdas, viceversa.*

DEL REVERS. m. adv. AL REVERS. || De la part oposada al indret. *Del revés, del reverso.*

DE REVERS. m. adv. Ab la má girada. *De revés.* || *Esgrim.* Diagonalment, d' esquerra a dreta. *De revés.*

LLENÇAR DE REVERS. fr. REBATRE.

REVERSEQUAR. v. a. *Ant.* CAPGIRAR.

REVERSIBLE. adj. Que té aptitut legal pera tornar al estat precedent. **Reversible.**

REVERSIÓ. f. La restitució d' alguna cosa al estat que tenía o l' acte de tornarla a la persona que la posseía abans. **Reversión.**

REVERT, DA. adj. Molt vert. **Muy verde.**

REVERTER (Francesch). *Biog.* Jurisconsult molt ilustre del sigle XVI. Era doctor en abdós drets, y prefecte de la regia cambra al any 1580. Va deixar manuscrits cinch volums ab el títol de *Decisiones regiæ cameræ Neopolitanæ.*

REVÉS. m. REVERS, 1. || Cop donat ab el revers de la má.

DONAR UN REVÉS O QUATRE REVESSOS. *Loc.* Pegar ab el revers de la má. *Dar cuatro sornavirones.*

REVÉS, SA. adj. De mala condició. Esquerp. || Sol dirse de la fusta que no fa fibres rectes sinó entortolligades y fa de mal travallar. **Revesado.**

REVESSA. f. *Náut.* El fil de la corrent o porció d' aigua que 's mou en qualsevol altre sentit que 'l del curs de la maror o corrent general, alteració causada per la desigualtat del fons del mar o per la configuració de les costes. **Revesa, reveza, rebeza, reversa, revés.** || Cop de vent en altra direcció que la que seguía. **Revesa, reveza, rebeza, reversa, revés.**

REVESSADA. f. REVÉS.

REVESSAR. v. n. Fer revesses la maror o 'l vent. **Revesar o revezar, rebesar, rebezar.**

REVESSAT, DA. adj. ENREVESSAT.

REVESSATJATS. m. pl. *For.* Establiments en que un que té y posseeix una finca per pur, lliure y franch alou, ven o concedeix el domini a uns altres, imposantse cert cens, fent serventa la finca qu' era lliure y quedantse 'l posseidor ab el sol domini útil. **Venta á censo.**

REVESSÍ. m. Joch de cartes que regularment se juga entre quatre; a cada hu dels tres de má 's donen onze cartes y 1 que dona se 'n queda dotze, y 'ls tres poden robar o veuren una del munt. No haventhi *revessí,* guanya la partida 'l qui té menys punts y bases, y en cas igual el qui és peu o 'l que té més prop d' ell a la esquerra. Els asos y 'l cava 1 de copes tenen assenyalats certs tantos de premi, els quals paga aquell que 'ls porta en les seues bases, o 'l qui al jugar un coll ha de servir ab ells. El *revessí* consisteix en fer un dels jugadors totes les bases, y aleshores se li dona 'l premi que s' estipula; però si algú dels altres jugadors li trenqués o matés en qualsevulla de les dues derreres bases, llavors ha de donarli el meteix premi al qui l' ha trencat. El qui té quatre asos o tres asos y 'l cavall de copes, qu' és el que 's diu *napolitana,* no té obligació de servir; però deu trencar el *revessí* al qui ho intenti, baix pena de pagarlo ell per tots. **Revesino.**

TRENCAR EL REVESSÍ. fr. Trencar una basa al qui intenta ferles totes; y si és la derrera o penúltima, se diu trencarli en temps. *Cortar el revesino.* || *Met.* Impedir a algú 'l designi que portava, o interrómpre'l 'l discurs. *Cortar el revesino.*

REVESSOS. m. pl. Contratemps de fortuna. **Reveses.** || Cops donats ab la má girada. **Sornavirones**

REVESTIDURA. f. Segona vestidura. **Revestidura.**

REVESTIMENT. m. Acció y efecte de revestir o revestirse. **Revestimiento.**

REVESTIMENTS. m. pl. Vestidures sagrades que usen els ministres del altar. **Paramentos.**

REVESTIR. v. a. Cobrir d' alguna cosa, com de polvos, fanch, etc. **Cubrir, revestir, llenar.** || Posar una roba demunt d' un' altra. Regularment se diu del sacerdot quan ix a dir missa, per posarse sobre 'l vestit els ornaments. S' usa més comunament com recíproch. **Revestir, revestirse, sobrevestir.** || Cobrir o reforçar la muralla, pedra o fortificació ab cals, pedra o altres materials. **Revestir.**

REVESTIRSE. v. r. Imbuirse, transportarse per alguna especie, com: *revestirse de coratge.* **Revestirse.** || *Met.* Entonarse, desvanéixerse ab l' empleu o dignitat. **Envestirse, revestirse.** || Posarse un vestit especial per concòrrer a alguna cerimonia. **Revestirse.**

REVESTIT. m. Entaulat de fusta, marbre, pedra o guix que tapa tota la paret d' una cambra o part de ella. **Revestido.**

REVESTIT, DA. p. p. de revestir.

REVESURA. f. RETASSA.

REVESURAR. v. a. Retassar o posar nou preu a lo que 's ven o se subasta. **Retasar.**

REVEURE. v. a. Tornar a veure o registrar y examinar una cosa ab cuidado. **Rever, revisar.** || *For.* Veure segona vegada un tribunal superior el plet que ja s' havía vist y sentenciat en altra sala del meteix tribunal. **Rever, revisar.**

REVEXÍ. m. *Ter. ibicench.* Naixement o esquins de la pell. **Padrastro de la piel.**

REVIDAR. v. a. Tornar a envidar. **Revidar, reenvidar.** || v. a. REDOBLAR.

REVIFALLA. f. Revifament, revivalla.

REVIFAMENT. m. Acte y efecte de revifarse.

REVIFAR. v. a. Reanimar, aixerivir, retornar.

REVIFARSE. v. r. Aixerirse, retornarse, tornar en sí qui semblava mort. **Emberrincharse, revivir, volver en sí.**

REVIFAT, DA. p. p. del verb REVIFAR.

REVINDICACIÓ. f. *For.* L' acció que competeix a algú, per raó de domini o quasi domini, pera demanar o pretendre que se li restitueixi lo que li pertany per dret civil o de gents. **Revindicación.**

REVINDICADOR, A. m. y f. Qui o lo que revindica.

REVINDICAMENT. m. REVINDICACIÓ.

REVINDICAR. v. a. Recuperar o restituirse en aquella alhaja que per raó de domini o quasi domini li pertany a algú per dret de gents o civil. **Revindicar.**

REVINDICARSE. v. r. Recobrar el crèdit o la fama perduda a causa d' alguna calumnia, o esborrar ab un fet noble la mala impresió d' un fet indigne. **Reivindicarse.**

REVINDICAT, DA. p. p. **Revindicado.**

REVINDICATIU, VA. adj. y

REVINDICATORI, A. adj. Que revindica. **Revindicatorio.**

REVINDRE. v. n. Creixer el riu quan se fon la neu. **Crecer.** || v. r. Fondres alguna cosa per causa de la calor. **Derretirse.** || Refermarse, cobrar vigor. **Recobrarse, rehacerse.** || Llençar alguna cosa, com la sal, etc., la humitat que conté. **Revenirse.**

REVINDRES. v. n. Referse. || Humitejarse les coses aixutes. **Revenirse.**

REVINEJAR. v. a. Fer rareses les criatures.

REVINGUDA. f. Crescuda d' un riu o riera. **Avenida, crecida.**

REVINGUT, DA. p. p. **Derretido, revenido.** || Fort, groixut. **Recio.** || Gran, nombrós. **Crecido.**

REVIRADA. f. *Mar.* Acte y efecte de revirar. **Revirada.**

REVIRAMENT. m. REVIRADA.

REVIRAR. v. a. *Mar.* Girar, tombar la nau. || Sospendre una vela sobre la verga després d' enrotllada y abans de passarhi els tomadors. **Revirar.**

REVIRAT, DA. adj. *Náut.* Epítet de la embarcació quins costats no són simètrichs. **Revirado.**

REVISADOR, A. s. Qui revisa. **Revisador.**

REVISAR. v. a. REVEURE. || Comprovar una cosa per medi d' una segona observació. **Revisar.**

REVISCERACIÓ. f. *Med.* Restauració de la part malalta al interior del cos. **Revisceración.**

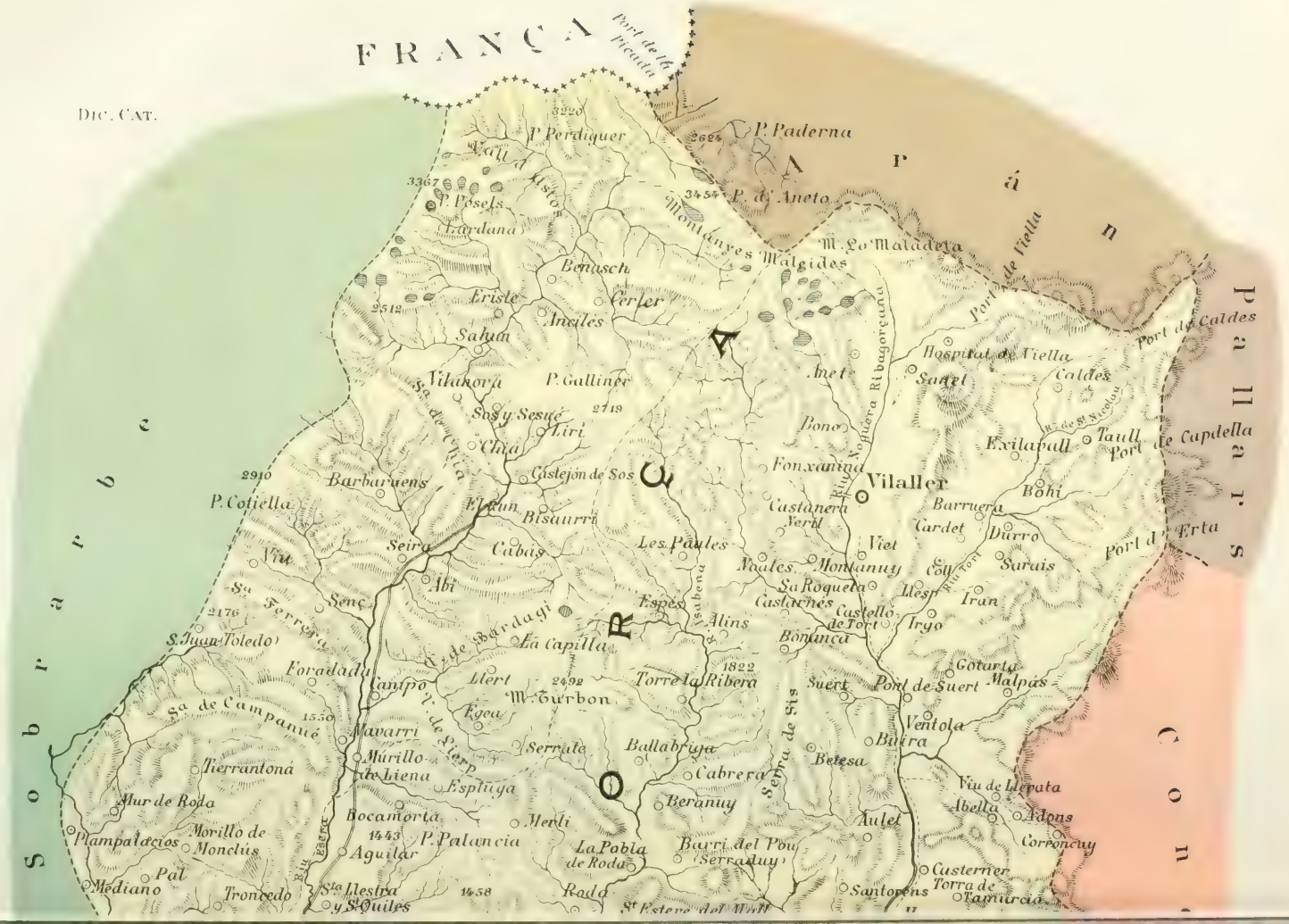
FRANÇA
Port de la Picada
P. Perdiquer
Vall d'Aston
P. Paderna
P. Pasels
Lardana
P. d'Aneto
Montanyes Malgides
M. Lo Maladeta
Port de Viella
Benasch
Cerler
Eriste
Ancilés
Sahun
Port de Caldes
Hospital de Viella
Caldes
Vilakova
P. Gallinera
Sos y Sesué
Liri
Chia
Sa de Chia
Castejón de Sos
Barbaruens
P. Cotiella
Bisaurri
Seira
Cabas
Viu
Abi
Senç
Sa Ferrera
S. Juan Toledo
Foradada
Campo
Sa de Campanué
Mavarri
Murillo de Liena
Tierrantona
Alur de Roda
Plampalacios
Morillo de Monclús
Pal
Mediano
Troncedo
Aguilar
Bocamorta
P. Palancia
Sta Llestra y S. Quiles
Esplúga
Llert
M. Turbon
Egea
Serrate
Merli
La Pobla de Roda
Radd
St Esteve del Mall
Ballabriga
Cabrera
Beranuy
Torre la Ribera
La Capilla
Espés
Alins
Bonanca
Castarnés
Castello de Tort
Irgo
Iran
Llesp
Sarais
Coll
Montanuy
Viet
Vaales
Les Paules
Castanera
Verd
Fonxanina
Bono
Imet
Vilaller
Barrugra
Cardet
Durro
Bohi
Exilapall
Taull
Port de Capdella
Port d'Erta
Sarret
Suert
Pont de Suert
Gotarta
Malpás
Ventola
Burra
Betesa
Viu de Llevata
Abella
Adons
Corronchy
Aulet
Barri del Pou (Serradny)
Santorens
Casterner
Torra de Tamarcia
Serra de Sis
Ribagorçana
Noguera
Sobrarbe
Pallars
Conca
Aragó

Clamosa
La Pobla de Fontova
Güell
Cargor
Sobrecastell
Sapeira
Castellet
Esplugafreda
Lapuitta
Peramea
Arenu
Sopeira
Escarlà
Pujedecinca
Panillo
Benavent
Badia
Monesma de Benabarre
Espills
Torre de Obato
Torre de Esera
Castigaleu
Puyol
Claravalls
Claramunt
Secastilla
Grus
Capella
Loguarres
Lascuarre
La Mora de Montanyana
Testuy
Pociello
Sagarres
Altes
Chiro
Colls
Montanyana
Eroles
Sa del Castell de Laguarres
1170
Luzás
Castieent
Barasona
El Pont de Montanyana
Figols
La Pobla de Castro
Torres del Bisbe
Sagarres
Baixes
Llitera
Torremargós
Artasona
Olvena
Tolva
Viacamp y Llitera
Clua
Castellnou de Monsech
Aguinaliu
Aler
Benabarre
Xiriveta
Juseu
Estall
Benure
P. Bunyero
1108
Montsech d'Urgo
1325
St Esteve de Lassarga
Estada
Purroy
Caladrones
Alçamora
Estadilla
Pilzán
Estanya
Montfalcó
Alins
Castell Pla
Caserras
Fet Montgay
Montroveig
Calasanç
Garausu
Bellmont
Finestres
Fonç
Peralta de la Sal
St Quilez
1092
Estopinyà
Azanuy
Zurita
Saganta
Corsà
Cuatrocorç
Blancafort
Baells
Camporrells
Pelegrinyà
Yachá
Rocafort
Valdellon
Alcampel
Sa de Pinyana
Tragó de Noguera
Castillonroy
Riu Noguera Ribagorçana
Serra de la Carrodilla
Serra de Montsech
Serra de Claramunt
Montsec de Tremp
Montsec de Rodes
R. Cuarto
Isabena
R
A
B
R
E
J
S
SIGNES
Limit d'Estat
" Partit
Ferrocarril
" económich
Carretera
Camí carreter
" vehinal
Cap de Partit
Vila de més de 5000 hab.
Vila " 1000 "
Poble
Ermita ó Santuari
Escala
0
5
10 Kms

REVISCOL. m. L' acció y l' efecte de reviscolar. Remedro.

REVISCOLAMENT. m. Acte y efecte de reviscolar.

REVISCOLAR. v. a. Refer. **Rehacer, restaurar.** || Tornar en sí qui semblava mort. **Revivir, revivificar.** || v. r. RETORNARSE.

REVISCOLARSE. v. r. Cobrar quelcom de vida la persona o bestia que semblava morta. **Revivir.**

REVISCOLAT, DA. p. p. RETORNAT.

POLL REVISCOLAT, PICA MÉS QUE CAP. *Ref. Cuando el villano va en el mulo, no se acuerda de Dios ni del mundo.*

REVISCUT, DA. p. p. De reviure. **Revivido.**

REVISIÓ. f. Regoneixement, repás. **Revisión.** || Inspecció, exám. **Revisión, revista.**

REVISIONISME. m. Tendencia a fer revisió.

REVISIONISTA. m. y f. Partidari de fer revisió.

REVISITAR. v. a. Visitar per segona vegada. **Revisitar.**

REVISIU, VA. adj. Que revisa. **Revisivo.**

REVISOR. m. Qui reveu o examina. **Revisor, reveedor.** || REVISADOR.

REVISORÍA. f. Ofici de revisor. **Revisoría.**

REVIST, A. p. p. de reveure. **Revisto.**

REVISTA. f. Segona vista o exam detingut. **Revista, revisita.** || *Mil.* Inspecció, regoneixement dels soldats. **Muestra, revista, reseña.** || *For.* L' acte de examinar els plets. **Revista.** || Publicació periòdica per quaderns, ab escrits que tracten de varis assumptes o bé especialment d' un sol. **Revista.**

REVISTA DE COMISSARI. La que als primers de mes passa 'l comissari de guerra pera comprobar el nombre d' individuus de cada classe que composen un cos militar pera donárloshi la paga. *Revista de comisario.*

PASSAR REVISTA. fr. *Mil.* Regoneixer els quefes militars o 'ls ministres d' Hisenda pública, o 'ls seus delegats, als empleats passius que cobren pensions. *Pasar revista.* || La que passen els quefes militars als soldats per llur nombre, vestuari, armament, etc. || S' usa també pera presentarse els soldats a aquest regoneixement. *Revistar, pasar revista.* || Passar els so dats a la vista del quefe o quefes pera regoneixer llur nombre, qualitat y disposició. *Revista, pasar revista ó muestra.* || *For.* REVEURE.

REVISTADOR, A. s. Qui revista. **Revistador.**

REVISTAR. v. a. Anar revistant y inspeccionant. **Revistar.**

REVIT. m. Envit contra 'l primer. **Reenvite.**

REVIURE. v. n. Tornar a viure. **Revivir.** || Tornar a usarse lo antiquat. **Revivir.**

FER REVIURE. fr. REANIMAR.

REVIVALLA. f. Acte y efecte de reviure dèbilment. || La rialleta que solen causar alguns accidents o 'ls moviments exteriors de la boca y altres parts de la cara semblants als de les rialles, que sobrevé a alguns al temps de morir, com succeeix al cunill, y per extensió 's diu de qui riu quan té motiu de dolor o sentiment. **La risa del conejo.** || Disminució de la malaltía o del mal que algú pateix. **Mejoría.**

FER LA REVIVALLA DE LA MORT. *Loc.* Fer l' últim esforç. *Hacer el último esfuerzo.*

REVIVAR. v. a. REVISCOLAR.

REVIVARSE. v. r. REVISCOLARSE.

REVIVIFICABLE. adj. Que pot revivificarse. **Revivificable.**

REVIVIFICACIÓ. f. Acció y efecte de revivificar. **Revivificación.**

REVIVIFICADOR, A. s. Qui revivifica o lo que revivifica. **Revivificador.**

REVIVIFICANT. adj. *Med.* Epítet de certs álcalis y esperits que s' apliquen pera fer recobrar els sentits a qui 'ls ha perdut. **Revivificante.**

REVIVIFICAR. v. a. Tornar a vivificar. **Revivificar, vivificar.**

REVIVIFICAT, DA. adj. y p. p. Que ha cobrat nova vida. **Revivificado.**

REVIVIFICATIU, VA. adj. Que revivifica o té virtut pera revivificar. **Revivificativo.**

REVIXENT, DA. p. p. REVIVIFICAT.

REVOCABLE. adj. Lo que 's pot revocar. **Revocable.**

REVOCABLEMENT. adv. m. D' un modo revocable. **Revocablemente.**

REVOCACIÓ. f. Acte y efecte de revocar. **Revocación.**

REVOCADOR, A. s. Qui revoca. **Revocador.** || MANOBRE.

REVOCAMENT. m. REVOCACIÓ.

REVOCAR. v. a. Anular o retirar lo que s' havía concedit o otorgat. **Anular, revocar, derogar.** || Parlant de llegats o deixes, és anular lo que s' havía disposat a favor d' algú. **Desmandar.**

REVOCAT, DA p. p. **Revocado.**

REVOCH. m. Acció y efecte de revocar. **Revoco.**

REVOCATORI, A. adj. Lo que revoca o anula. **Revocatorio.**

REVOL. m. Acció de revolar. **Revuelo.** || Moviment rápit d' alguna cosa envers l' aire. **Rondón.**

DE REVOL. *Loc. De revuelo.*

RÈVOL. m. Eina de ferro a modo d' escarpa pera arrencar claus. **Desclavador.**

REVOLADA. f. Segona volada que fan els aucells. **Revuelo.** || Moviment rápit del braç. **Revuelo.**

AB UNA REVOLADA. *Expr.* adv. Ab furia, en un repent. *De un tirón, de rondón.*

REVOLAR. v. a. Pegar segona volada. **Revolar.** || Volar molt depressa donant voltes a l' entorn d' un punt. **Revolear, revolotear, revolar.** || REVOLTAR.

REVOLARSE. v. r. REVOLTARSE.

REVOLCADA. f. Acte y efecte de revolcar o de revolcarse. **Revuelco, revolcón.**

REVOLCADOR. m. El paratge o lloch ont se revolca. **Envolvimiento, revolcadero.**

REVOLCAMENT. m. REVOLCADA.

REVOLCAR. v. a. Tirar a algú per terra fentli donar voltes. **Volquear, revolcar.** || També s' usa com recíproch. **Revolcarse.** || Entregarse als vicis. **Encenegarse.**

REVOLCARSE. v. r. Tirarse per terra els uns als altres. || Desmereixer en el procedir, donantse a la mala vida.

REVOLCAT, DA. p. p. **Revolcado.**

REVOLCONS (A). m. adv. ROCEGONS.

REVOLCH. m. Acte y efecte de revolcar. || Tom que 's dona ajegut a terra. **Revolcón.** || *Met.* RENY.

REVOLCÓ. m. REVOLCH.

REVOLDRE. v. a. Regirar, trasbalsar, enredar, trastornar. **Revolver.** || Capgirar, fer anar dalt lo que anava a baix, remenar. **Revolver.** || REVOLUCIONAR.

REVOLDRES. v. r. Alterarse, agitarse, sublevarse, no aguantar, girarse y regirarse, revolcarse, etc. **Revolverse.** || Dit del temps al posarse rúfol. **Alborotarse.**

REVOLDRES EL VENTRE. **Tindre malestar de ventre.**

REVOLEDOR, A. m. y f. REVOLTADOR.

REVOLGUT, DA. p. p. REVOLT.

REVOLOTEIG. m. Acte y efecte de revolotejar. **Revoloteo.**

REVOLOTEJAR. v. a. Volotejar o volar a petits vols pèl redós d' alguna cosa. **Revolotear.**

REVOLT. m. REGOLF. || Tortuositat d' un camí. **Revuelta.**

REVOLT, A. p. p. **Revuelto.** || adj. REVOLTÓS. || Dit del temps variat, fret, humit, etc. **Revuelto.** || *Ter.* BARREJAT. || Revolucionat, sublevat. **Revuelto.**

REVOLTA. f. Grada o volta reiterada, segona volta. **Revuelta.** || REVOLTACIÓ, 2. || TORTA, RODEIG, GIRAGONÇA. || Sublevament, revolució. **Revuelta.**

REVOLTACIÓ. f. Regirament. **Revolución, revolvimiento.** || Motí, sedició, avalot. **Alboroto, revolución, sedición, sublevación, insurrección, rebelión, revuelta.**

REVOLTADOR, A. m. y f. Qui revolta o 's revolta. **Revoltoso.** || adj. Lo que 's revolta fácilment.

REVOLTAMENT. m. REVOLTACIÓ, 2. || adv. m. Sense ordre ni concert. **Revueltamente.**

REVOLTAR. v. a. Embolicar, embrollar, confondre una cosa ab un' altra. **Revolver.** || Avalotar, amotinar. **Revolver, sublevar, amotinar, insurreccionar.**

REVOLTARSE. v. r. Caragolarse o plegarse com fan els cuchs. **Enroscarse, revolverse.** || Revolucionarse, sublevarse. **Revoltarse.**

REVOLTAT, DA. p. p. del verb *revoltar.* || SUBLEVAT, REBELAT.

REVOLTÍ. m. TOMBARELLA.

REVOLTÓ. m. La petita volta que 's fa als sostres entre biga y biga. **Bovedilla.**

REVOLTONADA. f. *Arq.* Conjunt de revoltons de un sostre. **Bovedillas.**

REVOLTOS, A. adj. Inquiet, enredador. **Travieso, revoltoso, revuelto.** || Alborotador, sediciós. **Revoltoso.**

REVOLTOSAMENT. adv. D' una manera revoltosa.

REVOLUCIÓ. f. Acte y efecte de revoldre o revoldres. **Revolución.** || L' acció de donar voltes o moures alentorn d' un eix o d' un centre. **Revolución.** || *Astron.* La carrera d' un planeta fins a tornar al punt d' ont surt. **Revolución.** || Moviment dels cels. **Revolución.** || Rotació de qualsevulla cosa que gira o tomba sobre un eix. **Revolución.** || Avalot, sedició. **Revolución.** || *Med.* Alteració, commoció dels humors entre sí. **Revolución** || *Met.* Mudança, nova forma de govern. **Revolución.** || Mudança de l' estat de les coses. **Vicisitud, revolución.**

REVOLUCIONADOR, A. s. Qui revoluciona, revoltós. **Revolucionador.**

REVOLUCIONAIRE. com. REVOLUCIONARI.

REVOLUCIONAR. v. a. Posar en revolució. **Revolucionar, insurreccionar.** || v. r. Rebelarse, sublevarse, amotinarse. **Revolucionarse.**

REVOLUCIONARI, A. adj. Lo pertanyent a la revolució. **Revolucionario.** || Aficionat a les revolucions, avalotador, turbulent. **Alborotador, turbulento.**

REVOLUCIONARIAMENT. adv. D' una manera revolucionaria.

REVOLUCIONAT, DA. p. p. **Revolucionado.**

REVÒLVER. m. Pistola de molts o d' un sol canó y un cilindre giratori ab varies recambres per disparar molts trets seguidament. **Revólver.**

REVOLVISTA. com. Qui fa o ven revòlvers o qui va armat de revòlver.

REVORE. v. n. REVEURE.

REVULSIÓ. f *Med.* El curs que 's fa pendre als humors en direcció oposada a la que porten. **Revulsión.**

REVULSIU, VA. adj. *Med.* S' aplica als medicaments que tenen la virtut de revoldre. **Revulsivo.**

REVULSORI, A. adj. Que revol. **Revulsorio.**

REXA. f. REIXA.

REXÁM. m. Acte y efecte de rexaminar.

REXAMINAR. v. a. Examinar per segona vegada. || REEXAMINAR.

REY. (Vegis REI).

REY Francesch). *Biog.* Eclesiástich de les derreries del sigle XVIII, nadiu de Mentuy, a la diòcesis urgellesa, y va escriure algunes obres dogmatiques en llengua catalana, dolguentse que 'ls tractats de devoció focin escrits en parla forastera.

— (JOAN ANTONI DEL). *Biog.* Poeta del sigle XVII, autor de la *Fábula de Uridice y Orfeo,* impresa a Barcelona a l' any 1659.

— (JOAQUIM). *Biog.* Jurisconsult dels començos del sigle XIX, que per espai de 25 anys va ésser catedrátich de lleis y de cánons a l' Universitat de Cervera. Era orador molt atitllat, y va passar de la carrera professional a la magistratura, essent regent de la audiencia de Mallorca a l' any 1835. Era nadiu de Mentuy, y nebot del anterior biografiat. A l' any 1846 era rector de l' Universitat de Barcelona y senador del regne.

— DE ARTIEDA (ANDREU). *Biog.* Escriptor, poeta y militar del sigle XVI. Va néixer a Valencia l'any 1490. Va cursar la carrera de lleis, obtenint el doctorat, quan tot just comptava vint anys, y va dedicarse a Barcelona a l' ensenyança de l' astronomía. Va entrar després a la milicia, prenent part a les lluites de Flandes, en quines al combat de Muhlberg va passar nadant el curs del Elba acompanyat per altres soldats ardits, y passant després al exèrcit que guerrejava contra els turchs, va rebre tres ferides greus al combat de Lepant. Va escriure algunes obres, força interessantes.

REY (Castell del). *Geog.* Al territori de Pollença a l' illa de Mallorca, prop de Ternelles. Lleven la importancia arqueològica a n' aquell histórích casal, els enrunaments que acaben d' aterrarlo. En el siti que va posar el rei En Pere el del punyalet a la fortalesa, l' any 1343, va ésser ont per derrera vegada va onejar la senyera del regne de Mallorca.

REY (Pont de). *Geog.* En la frontera francesa a la Vall d' Arán. El pont sobre 'l Garona indica 'l límit dels dos estats.

REYAL. v. REIAL.

REYALME. m. *Ant.* REGNE.

REYENTÍ. m. REIANTÍ.

REYET. v. REIET.

REYETÓ. v. REIETÓ.

REYMUNDO (Vicents de Sant). *Biog.* Escriptor que va deixar la curiosa relació titolada *Noticia de la guerra de Rosellón año 1640.*

REYNA. v. REINA.

REYNA DELS FRUTS. v. REINA DELS PRATS.

Estanislau Reynals y Rabassa

REYNALS Y RABASSA (Estanislau). *Biog.* Eminent jurisconsult y filosoph, que va néixer en 1822, fentse remarcar per l' arrelament y la fermesa dels ideals sostinguts a la prempsa y a la cátedra que per molts anys va desempenyar a la Universitat de Barcelona, de quin centre va morir essentne rector l' any 1876. Sigué redactor del *Diario de Barcelona* durant molt anys, va intervindre en les discussions del Ateneu Catalá y va presidir l' Academia de Jurisprudencia y Llegislació.

REYNÈS. *Geog.* Poble del Vallespir, dist. y cantó de Ceret, ab 849 hab. Té un bonich campanar románich en la seua iglesia y está situat a la vora de la carretera de Perpinyá a Arles.

REYNETA. v. REINETA.

REYTERACIÓ. v. REITERACIÓ.

REYTERADAMENT. v. REITERADAMENT.

REYTERAR. v. REITERAR.

REYTERAT, DA. v. REITERAT.

REYS. *Geog.* Veinat proper a Palma, a l'illa de Mallorca.

RHODA o RHODE. *Geog. ant.* Ciutat antiga prop del Cap de Creus, fundada pels grechs, al punt ont está situada ara la població de Roses.

RI. m. Arrel celta que entra en alguns noms de la geografía catalana significant aigua, com Ripoll, Ridaura, Rimors, etc.

RIA. f. La part d'un riu en sa entrada a la mar. Ría.

RIÁ. *Geog.* Poble de Conflent, ab 1038 hab. en el dist. y cantó de Prades. Té la fundició dels Alts Forns de Riá, societat que al ensemps explota les rublertes pedreres de marbre dels encontorns. Prop de Riá, emplaçat en l' entreforch del Tech y la riera de Conat, s' alcen les ruines del castell d' Arriá, ont havía nascut el comte Guifre, pare del *Pilós* del meteix nom.

RIACOLITA. f. *Min.* Varietat de feldespat. Riacolita.

RIADA. f. L' avinguda d' un riu, inondació, crescuda. Avenida, riada, crecida. || RIUADA.

RIALHA. f. RIALLA.

RIALP Y DE SOLÁ (Joseph). *Biog.* Poeta y catedrátich barceloní de les derreries del sigle XVIII. Va ésser ademés canonista molt expert, tenint cátedra de aquest coneixement a l' Universitat de Cervera, en quina ciutat va morir l' any 1799. Era llatinista dels més distingits a son temps y ne donen prova, segons un dels autors coetanis seus, les odes de bon estil clássich que va publicar en 1785, quan les festes dedicades a la Puríssima, y més endevant en les exequies del rei Carles III de Borbó celebrades a la Universitat de Cervera.

— Y ZAFONT (ANTONI). *Biog.* Monjo del monastir de Sant Geroni de Vall de Hebron, prop de Barcelona, que vivía als començos del sigle XVIII. Era nadiu d' Anglesola, y havía compost alguns travalls dogmátichs.

RIALP. *Geog.* Vileta de la prov de Lleida, bisb. de Urgell, part. jud. de Sort; és a la vora del Noguera Pallaresa y té 560 hab. || *Hidrog.* Riuet de la prov. de Lleida; baixa de la montanya de Santa Fe, passa per Bo xols, Gabarra y la Torra, y desaigüa al Segre a Sol de Riu, entre Tiurana y Pons. || Altre riuet que desaigüa al Pallaresa, prop la vila del meteix nom. || — (SERRA DE). *Orog.* Montanya que va de N. a S. a la vora del Segre, entre Coll de Nargó y la Baronía de Rialp, provincia de Lleida.

Segell de Rialp

RIALP (Baronía de). *Geog.* Antiga baronía de la prov. de Lleida, entre'l Segre y 'l Pallaresa.

RIALS (Riera de). *Hidrog.* Riera de la prov. de Barcelona; neix prop del coll de Can Bordoy, partió d' aigües del Mogent y Marina, y sota de Dosrius se uneix ab la de Canyamás, formant la riera de Dosrius, que més avall pren el nom de riera d' Argentona.

RIALL. m. RIALLA.

RIALLA. f. Indici exterior a la boca y altres parts de la cara, que demostra l' alegría interior. Risa.

RIALLA DE MAL LLADRE O RIALLA FALSA. La que 's fa fingint agrado pera enganyar a un altre y donarli a entendre lo que no hi há. *Risa falsa, risica, risita.*

RIALLA DE MARIT. *Loc. met.* Humorada de poca duració. *Alegrón.*

AB LA RIALLA A LA BOCA. m. adj. Ab afabilitat y agrado. *Con la risa en la boca ó en el semblante, ó con la boca llena de risa.*

DE LES RIALLES VENEN LES PLORALLES o DE RIALLES NE VENEN PLORALLES. *Ref.* Qu' ensenya 'l mirament y discreció que 's deu guardar en les burles, pera que no siguin ofensives. *A las burlas así ve á ellas que no te salgan á veras; después de las espaldas del bien viene la sombra del mal.*

RIALLADA. f. Rialla llarga y sorollosa.

RIALLADES. f. pl. RIALLES.

RIALLAÇA. f. aum. Rialla descompassada. Carcajada, risotada.

RIALLER, A. m. y f. Propens a riure. Reidor, riente, risueño. || Alegre, agradable. Risueño.

RIALLERA. f. Ganes de riure.

TENIR LA RIALLERA. *Loc.* Tenir ganes immoderades de riure.

RIALLERAMENT. adv. D'una manera riallera, tot rient. Alegremente.

RIALLETA. f. dim. Resica, risita, sonrisa.

FER LA RIALLETA. fr. Riures un poch o lleument. *Sonreirse.*

RIALLIBLE. adj. Risible.

RIALLÓS, A. adj. Que sempre riu. Risueño.

RIAMBAU (Francesch Joan). *Biog.* Religiós agustí calçat a la prov. de Castella, y predicador general en 1761. Era nadiu d' Ibiça y va escriure una obra en quatre volums *De Verbo Dei scripto,* de quina va publicarsen un tan sols. Va viure durant els anys de 1704 al 1770.

— (JOAN). *Biog.* Remarcable jurisconsult, que va néixer a Ibiça l' any 1689. Acabats els seus estudis va exercir ab lluiment la carrera a Mallorca, passant després a Madrit ont fou advocat del comte de Aranda, assessor y subdelegat de rendes en 1739. Va escriure travalls meritíssims sobre assumptes de dret, restant alguns d' ells manuscrits com esdevingué ab uns *Discursos legales.* Va morir a Madrit al any 1755.

RIART. *Geog.* Caseriu del terme de Lladurs, prov. de Lleida.

RIBA. f. RIBERA. || PLATJA. || Fruit del riber. Grosella.

RIBA (La). *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Valls; és a la vora del Francolí, al vessant d' una montanya, té estació de F.-C., moltes fábriques de paper y 772 hab. || — (SANT CLIMENT DE LA). *Geog.* Iglesia del Bergadá, prop del Puig dels Aixuts, al camí de Borredá a Prats de Lluçanès. || — (SANT ESTEVE DE LA). *Geog.* Poble situat en un promontori, al enforcament del Marlés ab el torrent de Les Ferreries, al camí de Frontanyá a Ripoll. || — (ESTRET DE). Gola del Francolí que separa 'l Camp de Tarragona de la Conca de Barberá.

Segell de La Riba

RIBAÇ. m. Ribazo.

RIBAÇA. f. aum. Riba gran. Ribazo.

RIBAGORÇA (Comarca de). *Geog.* Territori o comtat que segons la divisió política d' Espanya, forma una petita part de la provincia de Lleida y una gran part de la d' Osca, y que abraçá una extensió de 75 kilometres de N. a S. per 30 d' E. a O., comprenent uns 350 pobles. Llindava per un costat ab el comtat de Pallars y per altre ab el regne de Sobrarbe. Per sa naturalesa, per sa historia y per lligams de relligió y de familia perteneixía a la sobiranía catalana, formant son comte entre l' estol de comtes catalans com el de Pallars, vinguent més tart a raure a la corona aragonesa, passant al domini dels reis de Mallorca y per últim dels reis d' Espanya. El bis-

bat de Lleida hagué primitivament la seua Seu a Roda, prop de Graus. En bona part dels 350 pobles que comprèn, molts de quins pertanyen als bisbats de Lleida y de Solsona, s hi parla la llengua catalana, y en molts d' altres una barreja de catalá y aragonès.

RIBAGORÇÁ, NA. adj. y s. Nadiu o pertanyent a Ribagorça.

RIBAGORÇANA (Noguera). NOGUERA RIBAGORÇANA.

RIBALTA (Francesch). *Biog.* Un dels pintors de major renòm del sigle XVI. Va néixer a Castelló de la Plana al any 1551, havent sigut un dels mestres més remarcables de l' escola valenciana. Va començar els seus estudis pictòrichs a la capital, passant després a Italia, ont va ésser un dels adeptes de l'estil conreuat per Rafel, Carnicer y del Piombo, retornant després a la seua terra, ont produí obres exquisides, dedicantse ab acert al genre relligiós, sobreixint dels artistes de son temps. La seua labor es nombrosa y exquisida, y les iglesies de Valencia, de Segorb y d' altres ciutats de fora de la regió valenciana, com al ensemps els museus, serven exemplars d' aquell gran mestre, genial, en quin aixís la composició com el colorit, determinaven la seua fama ben assolida. Va morir al any 1628.

— (JOAN). *Biog.* Pintor valenciá fill d' En Francesch y deixeble seu. Va viure pels anys de 1597 a 1628, y si bé no arribava a la perfecció del colorit de aquell celebrat artista, va significarse també en la composició d' escullides escenes de pintura mística. La seua reduida existencia, potser va malaurar les iniciatives de son talent y de la seua fantasía.

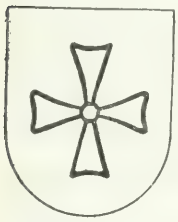

Segell de Ribarroja

RIBAMALA (Cingle de). *Orog.* Al Ripollès, cinglada espadada d' una esfereidora alçaria, demunt del Ter, al camí de Ripoll a Sant Joan de les Abadesses.

RIBARROJA. *Geog.* Vila de la prov. de Tarragona, bisb. de Tortosa, part. jud. de Gandesa; és a la vora del Ebre, té estació de F.-C. y 2,147 hab. || Vila de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Lliria; es a la vora del Turia, té estació de F.-C. y 3,601 hab.

RIBAS (Joseph). *Biog.* Competent jurista, un dels més estudiosos als començos del sigle XIX, que va ésser empleat a l' Audiencia de Barcelona, després de la nova organisació de la meteixa, als primers anys del regnat d' En Ferrán VII. Posseía coneixements molt profons de paleografía, y va ésser qui organisá ab clar mètode, el riquíssim arxiu històrich d' aquell centre, contenint valiosos antecedents, havent fet un servei remarcable als estudis d' investigació. Va morir en edat avançada al any 1860.

Bonaventura Ribas y Quintana

— Y QUINTANA (BONAVENTURA). *Biog.* Eclesiástich de molta ilustració, nascut a Barcelona pels anys de 1830. Va ésser catedràtich del seminari, y donat al conreu de les lletres, especialment de la historia, va escriure profitosos travalls que li valgueren ésser nomenat individu de l'Academia de Bones Lletres. Havía colaborat al *Diario de Barcelona, La Renaixença,* el *Calendari del Pagès,* y altres publicacions, y va escriure lluminoses obres relatives a Sant Raimón de Penyafort. Va ésser nomenat canonge de la catedral de Barcelona al any 1876, travallant a la ordenació del arxiu capitolar. Era home de moltes iniciatives y se li degueren construccions modernes que responíen al esclat del gust artístich y restauracions d' alguns monuments realisades ab acert. Com orador va distingirse també, y apart dels sermons relligiosos que l' acreditaren de perfecte predicador, havía pronunciat discursos molt atitllats y interessants, com ho foren les conferencies donades a l'*Associació d' Excursions Catalana,* desenrotllant el tema «Els Mártirs de Barcelona, sacrificats quan la guerra de la independencia.» Va morir a Barcelona al any 1903.

RIBAST. m. *Ter.* Marge natural. Ribazo.

RIBATALLADA (Joan). *Biog.* Eclesiastich del ordre dels caputxins, doctor en teología y missioner apostòlich a Russia. Era molt competent en les ciencies filosòfiques. Vivía a les derreries del sigle XVII. Després de sofertes moltes persecucions, va retornar a Catalunya, a l' edat de noranta anys. Entre les seues obres, cal esmentar un Comentari sobre el profeta de les sentencies, y *Propheta in Patria, ideoque extonis.*

RIBATGE. m. *Ant.* PLATJA. || Remarge, porció de terra ab alguna elevació y disminució. Ribazo. || m. Marge, fondo. Ribazo. || m. Dret de ribera. Ribaje, riberaje.

RIBELL. m. *Ter.* GIBRELL.

RIBELL (Cap del). *Hidrog.* Cap de la costa llevantina de l' illa de Mallorca.

RIBELLA. f. RIBELL. || GIBRELLA, LLIBRELLA.

RIBELLADA. f. El conjunt de coses o la quantitat d' aigua que cap dins d' un ribell o ribella. || Cop de ribell o ribella. || Conjunt de ribells o ribelles.

RIBELLES (Gispert de). *Biog.* Noble senyor catalá del sigle VIII, esmentat pels cronistes y de qui també fan esment els historiadors com a un dels cavallers que ab Otger Catalón, emprengueren la reconquesta de la nostra terra.

— (MONTSERRAT JOAN). *Biog.* Frare caputxí, que va néixer a Monçó al any 1529, més que per anyía a la provincia relligiosa de Catalunya, arrivant a mereixer distincions per son saber y la seua virtut. Havía estat a Napols al servei del virrei d' aquell regne, marquès de Vilafranca, y ja pertanyent a la ordre caputxina, va exercir els cárrechs de guardiá als convents de la provincia de Valencia, morint a Oriola al any 1613.

— (RAMÓN DE). *Biog.* Cavaller catalá del sigle XI, que va concorre ab el comte Ermengol d' Urgell al siti de Barbastre.

— Y DALMAU (BARTOMEU). *Biog.* Arquitecte y enginyer que va néixer a Valencia en 1743, morint al any 1795. Va remarcarse com un dels més significats a son temps. Pertanyía a l' Academia de Sant Cárles de la que fou deixeble y academich de mèrit.

Segell de Ribelles (Girona)

— Y HELIP (JOSEPH). *Biog.* Pintor valenciá, que va néixer en 1778, que va distingirse en la pintura al oli, al fresch, al tremp y a l' aquarela, fentse remarcar al ensemps per la correcció de les seues estampes, entre quines cal esmentar les de la edició del *Quixot,* publicades al any 1819 per l' Academia Espanyola. Era individu de nombre de l' Academia de Sant Ferrán, director de la escola de dibuix pera nois, y pintor de cámbra. Va morir al any 1835.

RIBELLES. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Bassagoda, prov. de Girona. || Poble del dist. munpal. de Vilanova de l' Aguda, prov. de Lleida.

RIBER. m. Mata branquinosa, de poch més d'un metre d'alçada, que serveix d'adorno als jardins. Té

les fulles en figura de cor, partides en cinch tires, més o menys profones, ab festó ab dentetes; les flors són d' un groch verdós y en forma de ramellets; el fruit fa uns raimets o boletes globoses de color ro g molt hermós y té una sabor agradolça molt agradable. **Grosellero, uva espina.**

Segell de Ribelles (Lleida)

RIBER ROIG. *Grosellero rojo.*

RIBER NEGRE. *Grosellero negro.*

RIBERA. f. Vora de mar o riu; y per extensió 's diu de la terra que es aprop dels rius, encara que no hi est gui tocant. **Ribera, orilla.** || Seti senyalat a les vores dels rius o a les costes del mar pera embarcar les fustes destinades a les dreçanes **Ribera.** || La del mar. PLATJA.

RIBERA (Bernat). *Biog.* Orador eclesiástich de gran renomenada y distingit teòlech que pertanyía a l' ordre de predicadors, havent pres l' hábit d' aquella religió al convent de Barcelona al any 1699. Molt baix d' estatura, se li va donar el nom vulgar de *Ribereta,* qu' ell meteix sense molestarse autorisava. Havía publicat moltes obres místiques, y era tan gelós en mantindre les seues creencies, com en sostindre les aspiracions catalanes quan la lluita pera la successió del trono d' Espanya. S' ha de conceptuar que va seguir fidel als drets dels Austries, si se até a la circumstancia d' haver sigut nomenat, en 1730, teòlech cessarí o conseller espiritual del emperador Carles VI. Aquesta distinció y fermesa del antich pretendent sostingut pels catalans, constava en la llegenda d' un retrat del arxiduch que se servava abans de 1835 al convent de Santa Catarina a Barcelona, y que, segons autors d' aquell temps, era de aquesta forma: *Varón de un aspecto afable—En esta bella pintura—Más del César la figura—Te hace más recomendable.* El Pare Ribera va morir a Barcelona al any 1731.

— (JOAN). *Biog.* Patriarca de Antioquía y bisbe de Valencia. Va viure durant el sigle XVI, y era eminent en arts y en lletres, reunint al ensemps concepte de sabi teòlech y consumat estadista. Va ésser una de les figures de més relleu del seu temps, y per les seues virtuts va meréixer el concepte de Sant. La seua paraula imposava als nombrosos fidels qui escoltantlo s' embadalíen, y 'l seu procedir sempre just y recte, apaibagá més d' una volta rencunies y qüestions socials. Va ésser un dels quins promogueren la devoció al Santíssim Sagrament, y va fundar el magnífich temple y colegi de *Corpus Christi.*

— (JOAN). *Biog.* Escriptor dogmátich de derreries del sigle XVI. Era barceloní y autor d' algunes obres llatines, entre elles, *Oratio de philosophiæ laudibus* y *Oratio de laudibus divi dimisii Areopagitæ habita Barcinone VII idus octobri, 1578.*

— (JOSEPH DE). *Biog.* Pintor capdal de l' escola realista, conegut per l' *Espagnoleto,* quina obra rublerta ha immortalisat el seu renòm. Va néixer a Xátiva al any 1588, y ab l' anhel de perfeccionarse en son art, y d' estudiar els grans mestres, mancat de recursos, va empendre son romiatge a Italia, vivint de caritats. Arrivat a Roma, y mostrant les seues condicions superiors per l' art pictòrich, va obtindre la protecció d' un Cardenal, més per dissort no li mancaren pas contrarietats esdevingudes pels qui havíen de temer la seua gloria. Era virrei de Nápols el duch d' Ossuna, En Pere Giron, que avalorant el talent del artista, va disposarse a protegirlo, donantlo a conéixer als aficionats y als inteligents que acudíen a son palau. Un rich marxant de pintures, que comprengué 'l pervindre d' aquell pintor, va casarlo ab la seua filla, do antli medis pera que, lliure de les fadigues d' una vida travallosa, pogués dedicarse al conreu de son art, y Ribera qu' havía pogut definir els procediments de Urbino, de Caracci y del meteix Correggio, y esbrinar aquelles superbes energíes de l' escola parmesana, va començar a produir aquelles obres seues, que aixís en punt al gravat com a la pintura, reflexen el segell d' una inspiració realista, de una veritat clássica. És difícil circunscriure en un article biográfich la nombrosa colecció formada pél seu mágich pinzell, que formaría un extens catálech si haguessim d' apuntarles tan sols. D' elles cal esmentar els quadros que representen *El Salvador, Sant Pere Apòstol, Sant Geroni en oració, Sant Bartomeu, l'Apòstol Sant Andreu, Ixió a la roda, Sant Antoni de Padua, Prometeu, Combit de dones, Sant Joan al desert, Un sacerdot de Bacchus, La Magdalena penitenta, Jacob beneit per Isaach, L' enterro de Christ, Arquímedes, L' éxtasis de Sant Francesch, L' escala de Jacob, Martiri de Sant Bartomeu* y *Una dona,* impropiament anomedada *Sibila.* En Ribera va assolir els seus propòsits: obtingué renom y riquesa. Va comptar entre 'ls seus amichs més ferms al pintor Velazquez, y al any 1630 era nomenat academich de la de Sant Lluch a Roma, obtenint en 1644, per concessió pontificia, l' hábit de l' ordre de Christ. En Ribera va morir al any 1655.

— (MANEL MARIÁN). *Biog.* Relligiós mercenari, que va néixer a Cardona al any 1652, prenent l' hábit de la seua ordre al any 1675, havent exercit en ella cárrechs de significació, com foren els de Prior de Barcelona, provincial, definidor general y secretari del vicari general, y Cronista general desde 1718. Era molt estudiós y entès en ciencies eclesiástiques, sobressortint també en els coneixements històrichs, encara que no atenía en aquests les deducciones críticques y precisava potser bon xich de senzillesa inspirantse en les cròniques, tenint com tenía medis de esbrinar els erros per medi de la consulta de les coleccions diplomátiques dels arxius qu' ell en part va ordenar. Va morir a Barcelona al any 1736, quan ne comptava 84 de la seua etat. Les obres per ell publicades són nombroses, y d' entre elles cal esmentar les següents: *Milicia mercenaria, ó tratado de la institución de la orden* (un vol., 1726); *Real Instituto de la orden de la Merced* (un vol., 1725); *Real Capilla de Barcelona* (un vol., 1698). Aquestes obres están rublertes d' una complerta colecció diplomática, més l' estil y la crítica resulten defectuosos. *Vida de Santa María de Cervelló; Del origen de las armas de Aragón; Tratado de las excelencias y grandezas de la ilustre villa de Cardona,* etc.

— (MIQUEL). *Biog.* Musich molt aplaudit, que va néixer a Berga al any 1816. Fou un dels pianistes de execució més atitllada, als començos del sigle XIX, y havía compost algunes produccions molt ben armonisades. Va morir, molt jove encara, al any 1846.

— DE PERPEJÁ (PERE). *Biog.* Escriptor del sigle XIII, que va traduir del llatí al catalá algunes obres, entre altres la *Historia Universal d' Espanya* del arquebisbe Roderich de Toledo, y altres dels romans, dels goths y dels alarbs. Vivía pels anys 1266, segons esmenta en un dels manuscrits de les seues obres.

— Y AGUILAR (LLUCIÁ). *Biog.* Advocat y escriptor, que va néixer a Solsona, fentse remarcar pels seus coneixements en qüestions jurídiques, y per la laboriositat mostrada en els seus travalls periodísticbs. Va pertanyer a la redacció del *Diario de Barcelona,* morint en 1892 a la capital de Catalunya

— Y GOYA (PERE). *Biog.* Mestre y pedagoch, que va néixer a Reus al any 1818. Va publicar al any 1843 dues obretes: *Lecciones instructivas á la juventud española* y *La religión vindicada de los ultrages del ateismo.*

— Y PIFERRER (JOAN DE). *Biog.* Distingit enginyer catalá, que va viure al sigle XIX (1811-1880). Va ésser inspector general del cos d' enginyers de camins, canals y ports, y director del canal d' Isabel II. Va fer el plánol de Madrit, dirigir la reforma dels llochs de esbarjo d' aquella capital, el Parch y el Retir, essent

autor d' un progecte pera regar els camps de Madrit ab les aigües del Lozoya.

RIBERA. *Geog.* Veinat de Castellar d' En Huch, format per una quarentena de cases. || — DE CASTELL. Veinat que a la vessant de la riera de Castell formen una vintena de cases, al camí de Sant Jaume de Frontanyá. || — DE CARDÓS. Poble de la prov. de Lleida, bisb. d' Urgell, part. jud. de Sort; és a la vora del Noguera de Cardós y té 342 hab. || — D' EBRE. Encontrada natural de la prov. de Tarragona; la seua capital és Tortosa y está limitada pêl mar, les provincies de Castelló y Terol, la encontrada de Gandesa, Les Garrigues, el Priorat y 'l Camp de Tarragona. || — DE VALL. CORNUDELLA, prov. d' Osca. || — SALADA. *Hidrog.* Neix a les montanyes de Cambrils, prov. de Lleida; passa pêls termes de Canalda, Oden, Montpal, Llanera, Castellar, Ciuró, Pampa, Ogern, Terrassola, Altès y Basella, y desaigua a la vora del Segre.

RIBERAL. m. RIERAL.

RIBERAL. *Geog.* Caseriu de Molló, prov. de Girona.

RIBERENCH, CA. adj. Lo que pertany a la ribera. **Ribereño.** || Se diu del lloch o de la cosa qu' és prop d' alguna ribera. **Riberiego, ribereño.** || L' habitant de la ribera de l' Ebre. **Ribereño.**

RIBERETA. *Geog.* Caseriu del terme de Sapeira, prov. de Lleida.

RIBERT o RIBER. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Serradell, prov. de Lleida.

RIBES (Francesch). *Biog.* Metge de merescut renòm, qu' era nadiu del Mitjorn de França, y va viure desde 1770 fins a 1845. És autor de bona cosa d' estudis professionals força interessants, y entre altres, la *Enciclopedia metódica* y 'l *Gran Diccionari de Ciencies mèdiques.* Pertanyía a l' Academia de Medicina y va ésser director de l' establiment dels invàlits.

— (JOSEPH). *Biog.* Metge y un dels cirurgians de més fama y reputació científica als començos del sigle XIX. Va ésser visdirector y catedrátich de la clínica d' operacions al colegi de Sant Carles, de Madrit, y autor d' un tractat de cirurgía y operacions, tres volums, ab observacions clíniques de molt interès, encara que un xich descuidat el seu llenguatge. Va morir a Madrit l' any 1842.

— (RAIMÓN). *Biog* Relligiós llech de l' ordre de predicadors, de qui se sab era bon escriptor, no posseint d' ell altra noticia que la de la data de sa vida, a mitjans del sigle XVIII. Havía escrit una *Relación de la Tierra Santa* y una obra llatina, *Relectiones Complutenses* a l' any 1743.

RIBES. *Geog.* Vila de la prov. de Girona, bisb. de Urgell, part. jud. de Puigcerdá; és a la confluencia dels riuets Rigart y Sagadell ab el Fresser, y té 1,719 hab. Té bons establiments de banys y algunes fábriques de paper. Abans era cap de partit. || —(BANYS DE). *Geog.* y *hidrog.* Les aigües de Ribes com a medicinals eren ja conegudes de temps antich, havent sigut usades com a banys, com la seua denominació ho indica, després com a begudes, y tornant a donarne aplicacions balnearies desde 1869. Brollen a la temperatura mitja de 26° y tenen la classificació de bicarbonatades sulfatades. Són varis els establiments bastits allá pera 'l servei dels que acudeixen a aquell indret de Catalunya cercant els efectes de les aigües medicinals, essent els més remarcables els anomenats de La Corba, Perramón y Montagut. || — (COMBAT DE). *Hist.* A la vall de Ribes esdevingué, a l' any 1813, un sagnant combat, favorable als espanyols, valent al general Llauder, que 'ls comanava, el títol de marquès de la Vall de Ribes. L' acció tingué lloch devant del pont de La Cabreta, y les forces franceses, comanades pêl coronel Marechal, provenien de la Cerdanya y se composaven de 1,500 homes. Perseguides en sa desfeta per les tropes d' En Llauder, varen deixar 300 morts y 290 presoners. || —(VALL DE). *Orog.* Encontrada natural de la banda NO. de la prov. de Girona, regada pêls rius Fresser, Rigart y Sagadell, y quina principal població és la vila de Ribes.

Segell de Ribes

RIBESALBES. *Geog.* Poble de la prov. de Castelló, bisb. de Castelló, part. jud. de Lucena; és a la vora del riu Millares y té 977 hab.

RIBESALTES (Puig de). *Orog.* Puig del Pirineu, a Ponent de la Vall d' Arán; té 2,454 met. d' altitut. || RIVESALTES.

RIBET. m. La guarnició que 's posa a les extremitats de la roba. **Ribete.** || *Met.* Lo que s' afegeix a algunes coses no complertes. **Ribete.** || PRETENSIÓ.

POSAR RIBETS. fr. RIBETEJAR.

RETALLAR EL RIBET DE LES FALDILLES. f. *Met.* MURMURAR.

RIBETEIG. m. Acte y efecte de ribetejar. **Ribete.**

RIBETEJADOR, A. adj. Qui posa ribets; particularment s' aplica a les dones que ribetegen la roba o les sabates. **Ribeteador.**

RIBETEJAMENT. m. Acció y efecte de ribetejar. **Ribeteo.**

RIBETEJAR. v. a. Guarnir les sabates o 'l capdevall dels vestits ab ribets. **Echar ribetes, ribetear.**

RIBETEJAT, DA. p. p. **Ribeteado.**

RIBÓ (Joseph Joaquim). *Biog.* Escriptor y polítich que va néixer a Caldes de Montbuy a mitjans del sigle XIX, morint a Madrit a les derreries de la meteixa centuria. Elegant escriptor castellá, va figurar al periodisme, militant al partit conservador y derrerament a l' agrupació liberal, de quina n' era un dels prohoms més significats En Víctor Balaguer. Va escriure, entre altres, les obres següents: *Francisco II de Nápoles; La diplomacia española; Colección de tratados celebrados entre España y las demás naciones desde 1801 hasta Amadeo I,* Madrit, un vol., 1871; *Estudios biográficos del exministro de Ultramar Excmo. Sr. D. Victor Balaguer,* Madrit, un fasc., 1876.

— Y MIR (SEGIMÓN). *Biog.* Pintor que va néixer a Barcelona a l' any 1799 y va deixar algunes obres ben acceptables, sense que per això pogués substreures al gust decadent de la seua època. Va morir a l' any 1854, essent ajudant de l' Escola Provincial de Belles Arts.

RIBOT. m. Troç de fusta forta, més llarga que ampla, ab un forat al mitg ont s' hi encaixa un ferro acerat pera pulir o deixar la fusta ben llisa. **Cepillo.** || Eina semblant a la garlopa, però més estreta dels caps que del mitg, molt més curta y sense maneta. || —DE DENTS. La que té 'l tall dentat y en lloch d' encenalls treu fils. || —DE DESBONAÇAR. Eina d' alzina ab fulla d' acer pera treure la primera pela de la fusta y fer encenalls groixuts.

RIBOT (Fra Felip). *Biog.* Relligiós carmelitá, provincial y definidor de l' ordre. Era nadiu de Girona y va morir a Peralada a l' any 1391. Era erudit en la interpretació de les escriptures santes, y va escriure entre les seues obres un *Sermonari,* y les titolades: *Epistolorum lubriduo, Magnum speculum ordinis carmelitani, y de institutione et gentis carmelitanum peculiaribus libri,* aquesta derrera impresa a Venecia a l' any 1507.

— (JAUME). *Biog.* Monjo carmelitá del derrer ters del sigle XVII, per lo que sembla nadiu del Camp de Tarragona. Va dedicarse ab afany a l' estudi de les belles arts, marcadament de l' esculptura, deixant a les iglesies d' aquella comarca algunes imatges per ell cisellades. Cal esmentar entre les seues produccions, que adoleixen del decaiment de la seua època,

les estatues de Sant Llorenç y de Sant Albert a Tarragona y una de Sant Esteve a Valls.

— (JOAN). *Biog.* Catedrátich de cirurgía de Barcelona. Els seus alumnes publicaren a l' any 1834: *Compendio de lecciones de patología general dadas en la cátedra por D Juan Ribot.* Barcelona, imp. d' Estivill.

— (JOSEPH). *Biog.* Escriptor dogmátich del començos del sigle XVIII. Era nadiu de Montellá, a la Cerdanya, y va pertányer a l' ordre de Sant Felip Neri, al convent de Vich.

— Y FONTSERÉ (ANTONI). *Biog.* Escriptor, polítich y poeta que va obtindre bona nomenada a les mitjaníes del sigle XIX. Va néixer a Barcelona a l' any 1815. Pertanyent al partit progressista, va ésser diputat per la seua ciutat nadiua a les Corts de 1854. Era escriptor molt laboriós y va colaborar a varies publicacions periòdiques de Madrit y de Barcelona, entre altres, al diari barceloní *El Propagador de la Libertad.* Va escriure alguns travalls de concepte històrich, ressenyes de fets en quins havía intervingut ell com a polítich, y algunes poesíes ben rimades. Entre les seues obres deuen esmentarse: *La revolución de Julio de 1854; Emancipación literaria: lecciones de poesía*, un vol., y *Poesías escogidas*, Madrit, 1846.

Ribulló

RIBOTAÇ. m. aum. Ribot gros **Ribotazo.**

RIBOTADA. f. Cop de ribot. **Ribotazo.**

RIBOTAR. v. a. RIBOTEJAR.

RIBOTEJAR. v. a Allisar, pulir la fusta ab el ribot. **Acepillar, cepillar, dolar.**

RIBOTEJAT, DA. p. p. **Acepillado.**

RIBULLÓ. m. *Bot.* Planta mena de morella vera, de fulles alternes, que 's cría per les marjades.

RIBULTÓ. m. *Ter. ibicench.* Tronch gros de fusta.

RICAÇ, A. adj. Molt rich. **Ricacho.**

RICADA. f. Cop de banya que donen els bous y les cabres. **Cornada.**

RICADAMA. f. y

RICADONA. f. Dona principal, de familia noble. **Ricahembra.**

RICAFEMBRA. f. Ricadona. **Ricahembra.**

RICAHOMIA. f. Calitat o títol de richom. **Ricohombre.**

RICAMENT. adv. m. Abundosament. **Opulentamente, ricamente.** || Espléndidament. **Espléndidamente, ricamente.**

RICAR. v. n. Acció dels bous y de les cabres, embestint y topantse ab el cap. **Cornear.** || *Fig.* Donarse cops de cap. **Cabezear.**

RICARDELL. *Hidrog.* Riu de la prov. de Girona, al partit de Figueres, que s' uneix ab el Llobregat, prop del Pont de Molins.

RICARSE. v. r. Donarse 'ls bous y les cabres cops de banya. **Acornearse.**

RIÇ. m. Floch de cabells encrespats. || Cabell crespat. **Rizo.**

RIÇADOR, A. m. y f. Eina pera riçar. **Rizadora.**

RIÇADURA. f. La acció y l' efecte de riçar. **Rizadura.**

RIÇAR. v. a. Caragolar els cabells. **Encrespar, rizar, ensortijar.** || Moure 'l vent la mar formant onades petites. **Rizar.** || Fer plechs menuts a la roba blanca, al paper, etc., formant diverses figures. **Rizar.** || Cresparse 'ls cabells naturalment. **Rizar.**

RIÇARSE. v. r. Ferse riços als cabells ab els molls calents. **Rizarse.** || v. n. Encresparse la mar.

RIÇAT, DA. p. p. **Rizado.** || adj. Entortolligat o fet rinxos naturalment. **Rizo.**

RICART. n. p. Ricardo. || m. *Entom.* Corch de les alzines sureres. **Carcoma del alcornoque.**

RICART (Frederich). *Biog.* Fabricant barceloní, que ab els seus coneixements y les seues iniciatives va posar a bona altura a les exposicions extrangeres, la industria d'estampats, quins procedimients havía estudiat ell a Mulhouse, y a altres indrets de França y d'Alemanya. Entusiasta per la producció catalana, va pertanyer a les societats que del seu arrelament se preocupen, y fruía de veres simpaties pèl seu temperament modest y travallador. Va formar part de moltes comissions oficials, de les organisades d'exposicions nacionals y extrangeres y de les juntes del Fomènt del travall nacional y de l'Econòmica d'Amichs del País. Va obtindre les primeres recompenses pès productes de la seua fábrica de Sant Martí de Provençals, y pleuades distincions pèls seus serveis a la industria espanyola. Va morir al any 1889.

Frederich Ricart

— (JASCINT). *Biog.* Bon llatinista del sigle XVI, de qui se servava manuscrita una traducció al catalá de les *Obres de Virgili* a la vila de Sampedor.

RICATXO, A. adj. Molt rich. **Ricazo, ricacho, milionario, gordo, opulento.**

RICH, CA. adj. Noble de llinatge. **Rico.** || Qui té molts diners o bens. **Poderoso, rico, pudiente, acomodado, adinerado, sobrante, ópimo, acauda ado.** || Gustós, agradable. **Excelente, rico, delicado.** || Molt bo en la seua classe. **Rico.** || Gros, ferm, sá. **Rico.**

RICH COM EL GRILL. *Expr.* Se diu del qui vol semblar rich, y no té res. *Rico como el grillo.*

RICH HOME. Qui té la preeminencia de poguerse posar la gorra o 'l barret devant del rei, y gosa dels demés privilegis anexes a aquesta dignitat. N' hi há de primera, segona y tercera classe, que 's distingeixen en el modo y temps de cobrirse, quan fan la ceremonia de presentarse la primera vegada al rei. Els richs homes d' Aragó posaven a llurs escuts d' armes una caldera, y usaven senyeres particulars per lo que se 'ls anomenava també *richs homes de senyera.* Alguns n' hi havía que 's deien de *naturalesa* y eren els descendents d' aquells nobles antiquíssims que governaven en el regne en aquell temps en que no se havía elegit encara nou princep, després de la perdua d' Espanya, y són els Coronels, Lunas, Azagras, Urreas, Alagons, Romeus, Entenzas y Linazas. *Grande de España, rico hombre, rico home.*

RICH PODRIT. *Fam.* Molt rich. *Opulentísimo, riquísimo. ricazo, ricacho, rico sin suelo.*

DEL RICH EL REMEI, DEL VELL EL CONSELL. *Ref.* Ab que 's denota que als richs els va fer Deu els seus tresorers pera que remediessin als necessitats, y als vells, mestres per la experiencia que tenen dels negocis. *Del rico es dar remedio y del viejo consejo.*

QUI VOL SER RICH MASSA AVIAT, ABANS DEL ANY ÉS PENJAT. *Ref.* Ab que s' amenaça als que per medis ilícits volen ferse richs en poch temps. *Quien en un año quiere ser rico, al medio le ahorcan.*

RICHOME. m. RICH HOME.

RICHOMIA. f. RICAHOMIA.

RICÍ. m. *Bot.* FIGUERA INFERNAL.

RICIA. *Bot.* Mena de plantes hepátiques que en sa major part creixen a la terra y altres vegeten als llochs anegats, y neden a flor d' aigua. **Ricia.**

RICINAT. m. Producte de la combinació del ácit ricínich ab una base salificable. **Ricinato.**

RICÍNICH, CA. adj. Semblant al ricí. **Ricineo, ricíneo.** || Se diu d' un ácit particular que 's produeix per la sabonificació del oli de ricí. **Ricínico.**

RICININA. f. *Quím.* Alcaloidi extret de la llevor del ricí, que 's presenta en lámines y prismes rectangulars incolors, essent insolubles a l' aigua, y tenen gust d' ametlles amargantes. **Ricinina.**

RICINO m. *Bot.* FIGUERA INFERNAL. || Mena de plantes euforbiacies, d' especies herbacies o be aclorenentes, de molt desenrotllo y creixen a l' Asia y a l' Africa. Tenen alternes les fulles, les flors monoíques y disposades en espigues y el fruit capsular. Als jardins se conreuen com a plantes d' adorno, y l'oli que s' extrau dels seus fruits, s usa a la medicina com a laxatiu y se n' han fet al ensemps varies aplicacions industrials, utilisantse també pera la illuminació. **Ricino.**

RICINOCARP. m. *Bot.* Plantes euforbiacies que se conreuen com a adorno als nostres jardins. **Ricinocarpo.**

RICINOIDI. adj. *Bot.* Que s' assembla al ricí. **Ricinoide**

RIÇÓGRAF. m. Qui tracta de riçografía. **Rizógrafo.**

RIÇOGRAFÍA. f. *Bot.* Descripció de les arrels. **Rizografía.**

RIÇOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent a la riçografía. **Rizográfico.**

RIÇOLITA. f. *Min* Pedra que per la seua forma y estructura se sembla a les arrels de les plantes. **Rizolita.**

RICOR. f. *Ant.* Riquesa.

RICÓS, A. adj. *Ant* RICH.

RICOSAMENT. adv. m. *Ant.* RICAMENT.

RICTAT. m. *Ant.* DICTAT.

RICTUS. m. pl. Gestus que a la fesomía expressen, satisfacció, contrarietat, alegría o pena.

RICHARD DE NOVES. *Biog.* Trobador provençal del segle XIII, autor d' algunes poesies esmentades pels critichs, y de qui no se sab altra cosa, com no sía les transcripcions de les seues endreces feta per En Tastú. Va morir pels anys de 1270.

RIDA. f. *Mar.* Corda que s' usa pera ajudar a la bolina quan se va a orçar. **Rida.**

RIDAURA. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud d' Olot; és a la vall del seu nom, a ponent d' Olot, y té 962 hab. || — (RIERA DE). *Hidrog.* Baixa de Coll de Canes, passa per Ridaura, pél N. dels apagats volcans d' Olot, reb les aigües de la riera de Bianya y desaigua a la vora del Fluviá sota Sant Joan les Fonts, prov. de Girona. || — (VALL DE). *Orog.* Vall que comença al coll de Canes y desemboca a la vora esquerra del Fluviá, sota Sant Joan les Fonts, prov. de Girona.

RIDÍCUL, A. adj. Extrany, irregular. **Ridículo.** || Impertinent, de mal geni. **Ridículo, ridiculoso.** || Lo que fa riure per lo raro. **Ridículo, risible.**

RIDÍCULAMENT. adv. RIDÍCOLAMENT.

RIDICULESA. f. Dit o fet extravagant o irregular. **Ridiculez** || La excessiva delicadesa de geni o natural. **Quijotada, ridiculez**

RIDICULISADOR, A. s. y adj. Qui o lo que ridiculisa. **Ridiculizador.**

RIDICULISAR. v. a. Provocar, burlarse d' algú estrafent les seues extravagancies. **Ridiculizar.** || SATIRISAR.

RIDICULISAT, DA. p. p. del verb ridiculisar. || Que ha quedat en ridicol, que ha sigut posat en ridícol.

RIDICULISSIM, A. adj. sup. Molt ridícol. **Ridiculísimo.**

RIDICULÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' una manera ridiculíssima. **Ridiculísimamente.**

RIDÍCULMENT. adv. m. D' un modo ridícul. **Ridículamente.**

RIDICULÓS, A. adj. RIDÍCUL.

RIDORTA. f. REDOLTA. || REDORTA.

RIDORTA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les ranunculácies, quins tronchs son molt flexibles y s' enreden per les mates y'ls arbres; les fulls se componen d' altres de més petites y les flors són blanques y flairoses. **Clemátide, vidalva.**

RIDORTA FUMADORA. Variant de l' anterior quins tronquets encenen els nois fumantlos com si focin cigarros. **Vidalba.**

RIELL. m. Barra d' or o plata sense travallar. **Riel.** || Cada una de les barres d' acer o de ferro que travallades convenientment y exteses a la vía, formen el carril sobre 'l qual roden les locomotores y els vagons d'un tren o 'ls cotxes dels tranvíes. **Barra carril, carril, rail.** || RALL.

FER RIELLS. fr. *Enrielar.*

RIELLANT. adj. *Poèt.* Se diu de la llum que riella a la superficie de les aigües per reverberació, figurant que 's divideix en innumerables espurnes lluminoses. **Rielante.** || REVERBERANT.

RIELLAR. v. n. Fer jochs lluminosos la llum sobre una superficie clara o brillant, com la mar. **Veslumar, espurnejar. Rielar, reverberar.**

RIELLERA. f. Peça de ferro perllongada y còncava, en que 's tiren els metalls fosos pera reduirlos a riells. **Rielera.**

RIELLS *Geog.* Poble de la prov. de Girona, bisb. Barcelona, part. jud. de Santa Coloma de Farnès; és a la vora de la riera de Breda y té 600 hab. || —(DEL FAI). Poble del dist. munpal. de Santa Eularia de Ronsana, prov. de Barcelona.

RIEM. Temps del verb RIURE. **Riamos, riámonos.**

RIEMANITA. f. *Min.* Silicat alòfan d' alúmina. **Riemanita.**

RIENT. p. a. **Riente, reidor.** || m. RIALLER.

TOT RIENT RIENT FA LA SEUA. *Loc.* Ab que 's denota la facilitat ab que cada hu s' encamina a lo qu'és del seu natural o conveniencia. *Burla burlando vase el lobo al asno.*

RIERA. f. Riu poch caudalós o que sols porta aigua quan plou. Se diferencía del riu en que aquest porta sempre més o menys abundor d' aigua y aquella casi sempre está seca o poch menys. **Rambla.** || En castellá tant la *riera* com el riu se diuen absolutament *río.* **Río.** || La que corre perennement. **Arroyo.**

RIERA (Reinart). *Biog.* Relligiós del sigle XV. Pertanyía a l' ordre de la Mercè, y va escriure una obra llatina. *De laudibus Benedicti XIII,* que segons opina Torres Amat, li va valdre ésser regraciada ab la porpra cardenalicia per aquell Papa.

— (DOMINGO). *Biog.* Relligiós y escriptor del sigle XVII, autor d' algunes estimades obres llatines. Va néixer a Sineu (Mallorca) y de ben jove va pendre l' hábit de l' ordre de predicadors, essent mestre de novicis al seu convent, y professor d' humanitats y de teología. Va ésser exemplar per les seues virtuts y va morir, volgut dels seus páisans y dels seus germans de relligió, l' any 1709.

— (JAUME). *Biog.* Distingit gramátich, nadiu d' Ibiça (1785). Va pendre l' hábit dominich al convent de Palma, passant després a la seua ciutat nadiva, en quin seminari era professor de llatinitat l' any 1822. D' ell se conserva un «Compendio elemental de gramática latina, extensivo al arte mayor y menor,» imprés a Mallorca formant un volúm en 8.°.

— (JOAN). *Biog.* Frare mallorquí de l' ordre de predicadors que vivía a les derreries del sigle XVII, quan va publicar a Palma un vol. en fol. titolat *Mare magnum Mariæ.* És autor també de altra obra anomenada *Psalterium Marianum.*

— (RAFEL). *Biog.* Eclesiástich, jesuíta nadiu de Barcelona al sigle XVI, havent sigut un dels primers qu' entraren a l' ordre tot just fundada per Sant Ignasi de Loyola. Va sejornar llarch temps a Italia fentse remarcar pels seus estudis dogmàtichs. Al any

SIGNES
Límit de Partit
Ferrocarril
" en construcció
Carretera
Camí carreter
Camí vehinal
CAP de Partit
Poble
Farola
Ermita ó Santuari
Escala
0
5
10 Kms
Les Garrigues
Priorat
Mequinença
R. Ebre
Llardecans
Mayals
Bovera
Almatret
La Palma
Ribarroja
Flix
Bisbal
Fayó
Berris
Sta Madrona
Torra del Espanyol
Pobla de Masaluca
Vinebre
La Figuera
Lloá
Porrera
Rindecols
Nonasp
Ascó
Molar
Pradell
Fatarella
Masreig
Falçet
Garcia
Magdalena
Marsá
Torre Fontaubella
Serra S. Gervás
Guiamets
Serra
Darmós
Capsanes
La Mola 328
Vilalba
Campostines
Mora d'Ebre
Mora la Nova
Llaveria
Montroig
Batea
Corbera
Vall de Campostines
Serra la Mafta
Vivissa
Benissanet
Castell de Algás
Gandesa
Ginestar
Miravet
Serra de Pàndols
Pinell
Rasquera
Plana del Burgt
Tarragona
Vandellós
Fontcalds
Caseres
Prat de Comte
Costavana
Hospitalet
Almudefar
Calaceit
Bot
Benifallet
Pla Grossa
Coll de Balaguer
Campo de
Ebre

TERUEL
RIBERA
RIBERA
CASTELLÓ
MAR MEDITERRÁNI
GOLF DE S. JORDI
Llaló
S. Salvador
Horta
Arnes
Pauls
Bosch de Espina
Alfara
Ram
S. Marti
Cherta
Resclosa de Cherta
Tivenys
Aldover
Bitem
Cordova
Mt. la Capsida
Fillota
Perelló
Ametlla
Port de S. Jordi
Torre y Castell de la Ametlla
Cast. y Torre de la Lliga
Pta de Armadors
C. Roig
Golf de la Ampolla
Ampolla
Farola 6. ordre
Pta del Fangal
Port del Fangal
Beceit
Reques
S. Bernabe
Jesús
Roquetes
TORTOSA
Colt del Alba
Mitx Tami
La Providencia
La Llet
M. Caro 1430
Caramella
R. Caramella
Ports de Beceit
S. Onofre
Campredó
Prat de la Aldea y Canarlés
Mas de Barberans
Aldea
Cava
Jesús y María
R. Ebre
Roca e Gola del Nort
C. de Tortosa
Ampostá
S.ta Bárbara
Carlet
Enveja
Farola 2.n ordre
I. Buda
Salines
Estany de Dalt
Freginals
Ventallés
Plana de la Galera
Godall
Pietat
Salines del Capsi
Roca e Gola del Sur
Canal de la Encanissada
S. Carles de la Ràpita
Serra del Monsia
Port dels Alfacs
Farola 6. ordre
Ulldecona
La Cenia
R. la Cenia
Remen
Pta Codonyol
Cap de Lluquet
Farola 3.r ordre
Pta la Banya
Cases de Alcanar
Alcanar

Tortosa: vista general.— Roquetes.—Vista de La Cenia.— Marsá.— Falcet.— Tortosa: vista panorámica.

Presa del canal de la esquerra del Ebre a Xerta.— Vista general de Mequinença y son Castell.— Resclosa de
Tortosa: finestra gòtiga de la Catedral.— Ermita columna de Car

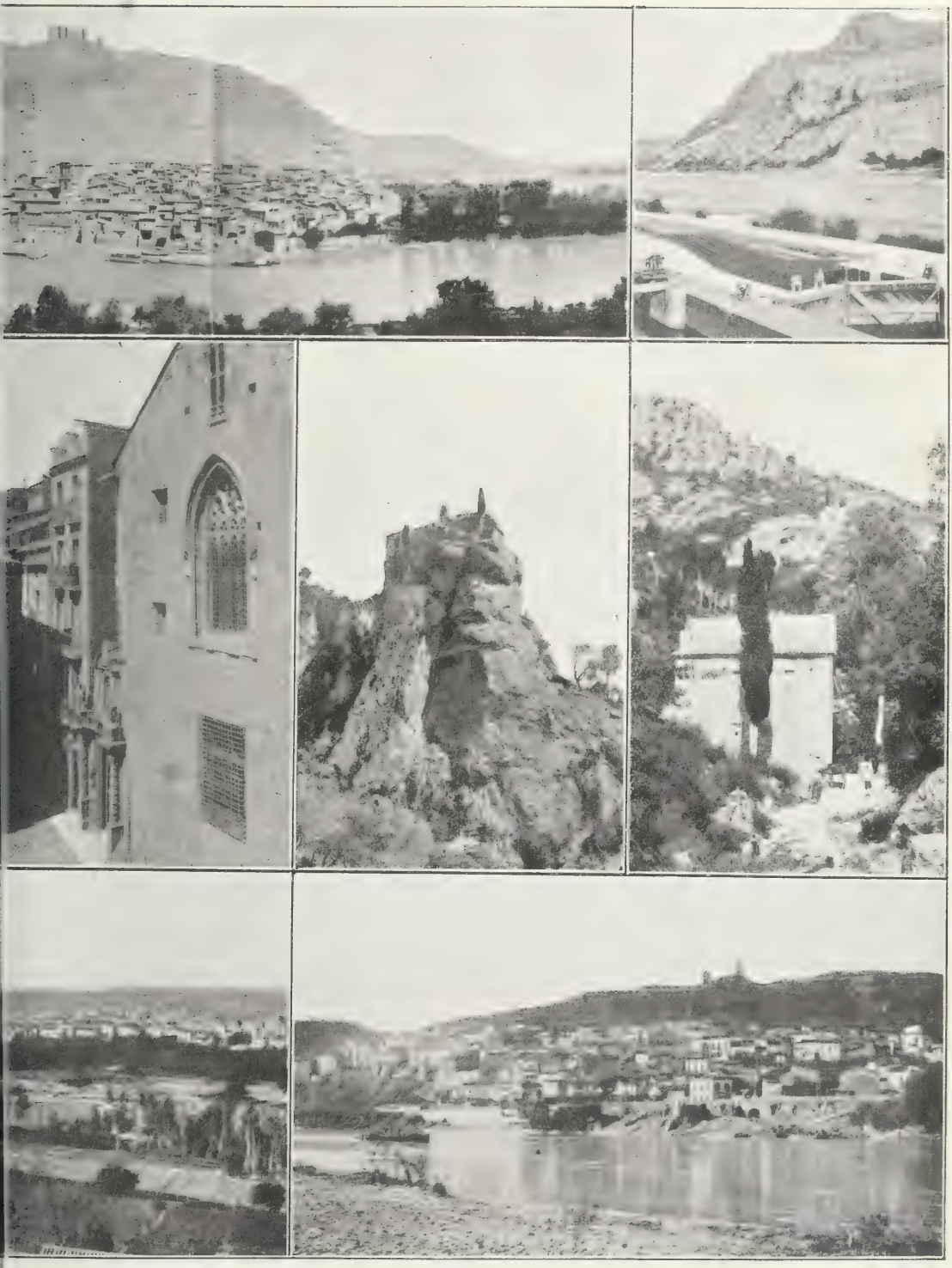

—Balcó de la Font Calda.— Tortosa: plaça d' Agustí Querol.— Tortosa: claustres del convent de Sant Lluis.
'orre del Espanyol.— Flix: vista general.— Ascó: vista general.

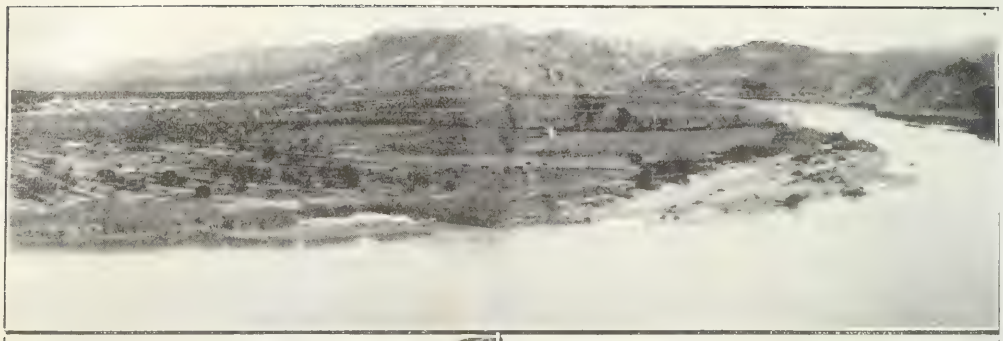

Vista de Vinebre y Pas del Ase.— Mora d'Ebre.— Tivissa: vista general.— Horta.— Açut o resclosa de Xerta y falda de les costes de Coll de Som.— Masos de Bitem y riu Ebre, a 5 kil. de Tortosa.

1575 va impremptarse el seu llibre de Miracles de la verge de Loreto, y a Macerobia, va donar a la estampa en 1580 un llibre del any jubilar escrit per ell en llengua italiana.

— (RAMÓN). *Biog.* Pare escolapi, que va distingirse pels seus estudis helenichs. Va ésser rector de varis establiments de l'ordre y provincial de les Escoles de Catalunya y de les Antilles. Va morír al any 1892, quan ne comptava seixanta tres d'edat.

— (NARCÍS). *Biog.* Eclesiástich de la Companyía de Jesús, y rector del colegi de Cordelles a Barcelona als començos del sigle XVIII. Era molt entès en les ciencies históriques y naturals, y l'any 1738, va impremptar a Barcelona una obra molt ben admesa ab el títol de «Nuevos elementos de Historia Universal: sacada de la que escribió el P. Claudio Buffler,» en quina s'hi aplegaven elements de geografía y de cronología pera l'educació de la joventut.

— (TOMÁS). *Biog.* Escriptor mallorquí, autor de varies obres filosòfiques, mestre de teología y calificador del tribunal de la Inquisició. Va pertanyer a l'ordre agustiniana y va viure durant els anys 1625 a 1681.

— Y COMAS (JOSEPH MARIÁN). *Biog.* Escriptor y polítich de les mitjanies del sigle XIX. Entre les seues obres, que al seu temps produiren certa sensació, cal esmentar les següents: «Ojeada filosófica sobre el instituto de la Compañía de Jesús. ¿Qué han hecho los jesuítas?» 1847. «Causas secretas de las principales revoluciones del globo en favor de la libertad,» y «Historia de la vida y Pontificado del Papa Pío IX, ó sea primera época de las verdaderas reformas sociales.» Va fundar y dirigir el periòdich *El Símbolo* y lou redactor del diari *La Regeneración* de Madrit. Propagandista ferm dels seus ideals, va donar nombroses conferencies y va pertanyer a gran nombre de corporacions. Era nadiu de Mataró ont va néixer en 1827 y va morir en 1858.

Segell de La Riera

RIERA. *Hidrog.* Torrentada del terme de Puigpunyent a l'illa de Mallorca, formada per l'aigua que brolla del Salt de Son Forteza, y arriva en son curs fins als murs de la ciutat de Palma. || — (LA). *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. del Vendrell; és a la vora del riu Gayá y té 1,181 hab. || — (PUNTA DE LA). *Hidrog.* Punta de la costa de Tarragona tocant al Hospitalet.

RIERADA. f. Avinguda d'una riera. **Ramblazo.**

RIERAL. m. Riera plena y ample. **Ramblazo.**

RIERENCH. m. Palet de riera. **Canto rodado.**

RIERENCH, CA. adj. Propi de la riera.

RIERÓ. m. Riu petit. **Riachuelo.**

RIEROL. m. Riu petit, de poca aigua.

RIEROLA. f. dim. De riera.

RIEROT. m. dim. De riera. **Ramblarcito.**

RIEZ (Pich de). *Orog.* Pich de les estribacions del Pirineu al departament del Ariège (Catalunya francesa) ab una elevació de 2,590 metres.

RIFA. f. Sorteig d'alguna alhaja o diners. **Rifa, lotería.** || *Metaf.* Engany, broma. **Engaño.**

RIFÁ (Punta de). *Hidrog.* Punta de la costa de Tarragona, entre Cambrils y Hospitalet.

RIFADA. f. Acte y efecte de rifar. || *Fam.* Burla que 's fa d'algú o xasco que se li dona. **Tomadura de pelo.**

RIFADOR, A. m. y f. Qui rifa o sorteja. **Rifador.**

RIFADURA. f. *Mar.* Acte y efecte d'estriparse una vela. **Rifadura.**

RIFAIRE. com. RIFADOR, A.

RIFAMENT. m. Acció y efecte de rifar. **Rifamiento.**

RIFAR. v. a. Sortejar alhajes o diners entre molts. **Rifar.**

RIFARSE A ALGÚ. fr. *Fam.* Burlarsen. *Tomarle el pelo.*

RIFAT, DA. p. p. Sortejat. **Rifado.** || Burlat. **Burlado.**

RIFENY, A. adj. Natural o propi del Rif. **Rifeño.**

RIFLE. m. Certa arma de foch de tir de repetició. **Riffle.**

RIGAL. m. Punta dels berrets antichs. **Pico.**

RIGALT (Agustí). *Biog.* Pintor que va néixer a Barcelona al any 1846. Feu els seus estudis a Roma, essent company d'En Fortuny, després d'haver cursat els rudiments artístichs a Barcelona ab el seu pare En Lluis Rigalt. Va dedicarse al paisatge y a la pintura relligiosa, havent pintat entre altres els següents quadres. Sant Joseph, Sant Rafel, Antesala del capítol a Barcelona, la capella de Sant Jordi a l Audiencia, etc. Va dedicarse també al dibuix decoratiu obtenint medalla de segona classe a l'exposició de Madrit de 1895. Era ajudant de l'escola de Belles Arts de Barcelona, ont va morir a les derreries del sigle XIX.

— (ANTONI PERE). *Biog.* Varó plè de sabiduría y de virtut, que se 'l considerava nadiu del Empordá. Va pendre l'habit de canonge de Sant Agustí al sigle XI, y se l anomena com a fundador del monastir y colegiata de Vilabertrán, al vescomtat de Peralada, estant present a la consagració d'aquell casal relligiós y essent l'autor de les Constitucions que regíen aquell histórích monastir de Catalunya.

— (LLUIS). *Biog.* Remarcable pintor y paisatgista, que va néixer a Barcelona al any 1815, morinthi en 1894. Va ésser durant molts anys professor de perspectiva y paisatge a l'escola de Belles Arts de Barcelona, que va dirigir pèls anys 1871. Va deixar una munió de dibuixos, aigues forts y quadres, que constitueixen un aplech delitós de la Catalunya per ell viscuda, y bona cosa de monuments desaparescuts podríen reconstituirse ab les apuntacions de obra propia de En Lluis Rigalt. Pertanyía a la Academia de Sant Ferrán, y se havía dedicat ab acert a la pintura decorativa, havent projectada la ornamentació de monuments y de víes ab motiu de la celebració de festes. Va publicar uns quaderns d'ensenyança de dibuix, en 1857 un album enciclopèdich de industries artístiques, y al any 1884, un altre album gráfich de arts y oficis. Va morir a Barcelona al any 1894. En la edició de *Catalunya* d'En Pí y Margall (1843), poden admirarse moltes de les galanes apuntacions ab tanta traça fetes per En Rigalt, que va illustrar també altres obres.

Lluis Rigalt

— (PAU). *Biog.* Pintor y escenograf, que va tindre merescut renòm a les primeríes del sigle XIX. Va néixer a Barcelona al any 1778, morint al de 1845. Era bon pintor impresionista, y va ésser com el seu fill Lluis, catedrátich de perspectiva y paisatge a l'escola de Belles Arts de Barcelona, instalada en la casa Llotja.

RIGARDÁ. *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó de Vinçá; és a la vora de la riera de Glorianes y té 330 hab.

RIGART. *Hidrog.* Riuet de la Vall de Ribes, prov. de Girona. Baixa de Puig Llançada, passa per Toses, Fornells, Navá, Les Planes, Planoles y Ventolá, y desaigua a la vora del Fresser sota meteix de Ribes. || — (COLL DE). *Orog.* Coll a 1,488 metres d'altitut per ont passa la carretera de Mont-Lluís (Cerdanya francesa), a Puigcerdá (Cerdanya espanyola); prov. de Girona.

RIGAUD (Jascint). *Biog.* Remarcable pintor del Rosselló, que va néixer a Perpinyá en 1663, morint en 1743. Popularisat en el seu país, poden d' ell admirarse en son Museu, quadros verament clássichs, com els retrats dels cardenals de Bouillon y de Fleury, un auterretrat del 1727, y una de les seues obres mestres, el Crist expirant, pintada en 1696. La seua ciutat nadiua, va consagrarli una plaça, en quina en 1890 s' hi va inaugurar una estatua en bronzo del pintor perpinyanès, esculpida per G. Faraill.

RIGEL. m. *Astron.* Estrella del peu esquerre de la constelació Orió. **Rigel.**

RÍGIDAMENT. adv. m. Ab rigidesa. **Rigidamente.**

RIGIDESA. f. Aspresa o duresa de carácter. Sol dirse en sentit metafòrich. **Rigidez.**

RÍGIT, DA. adj. Tesso, rigurós, aspre y dur de geni. **Rígido, riguroso.** || ENCARCARAT.

RIGODONS. m. pl. Certa composició de musica y també una dança que la ballen dues, quatre, sis o més parelles, ab tal que siguin senasses. **Rigodón.**

RIGOLA. f. Pedra que forma la boca del imbornal. **Tajea.** || Fosso de les trinxeres. **Rigola.**

RIGOLAR. adj. REGULAR. || v. a. AFARTAR.

RIGOLINA. *Geog.* Aldea del dist. munpal. de Puigcerdá, prov. de Girona.

RIGOR. m. Duresa, aspresa de geni. **Rigor.** || Aspresa del temps. **Rigor.** || Severitat, crueltat. **Rigor, rigidez, aspereza, inclemencia, severidad.** || Eficacia, fortalesa, com: *el rigor del estiu*, etc. **Rigor.** || Derrer terme a que poden arribar les coses. **Rigor.**

EN RIGOR, A TOT RIGOR. m. adv. En tota propietat o precisió. *En todo rigor, á todo rigor, á lo más, á todo tirar, á todo reventar, á lo sumo, restrictivamente.*

RIGOREIXA (Pont y Estret de). *Orog.* Al entrar a la vall del riu Greixa, al Bergadá, prop de Bagá.

RIGORISME. m. Excés de severitat en les opinions morals. **Rigorismo.**

RIGORISTA. m. Rigurós en les opinions morals. **Rigorista.**

RIGORÓS. adj. RIGURÓS.

RIGOROSITAT. f. **Rigurosidad.**

RIGUAL Y FERRER (Joseph). *Biog.* Escriptor nadiu de Vilafranca del Penadès, que va morir al any 1795 Va cursar la carrera del sacerdoci y va ésser canonge de la colegiata de Santa Agna a Barcelona. Fou autor de nombrosos llibres, molts d' ells de devoció y altres d' erudició y de literatura. Entre aquests derrers cal esmentar els dos que segueixen: *Historia cronológica del pueblo Hebreo, de su religión y gobierno político*, y una obra *De institution Gramaticæ ad usum Sem. Episc. Barcinoni* (un vol. en octau).

RIGUALT (Tomás de A.). *Biog.* Eclesiástich y escriptor catalá, nadiu del Vendrell, mort a París al any de 1904. Catalanista ferm y company d' En Ramón y Vidales y d' En Guimerá, va ésser dels qui més influiren en propagar en llengua catalana, les doctrines relligioses, havent traduides a la nostra parla algunes encícliques del Papa Lleó XIII, y diverses pastorals dels bisbes de Barcelona, Catalá, Morgades y Casañas. Va iniciar y seguí la publicació d' obres dogmátiques formant la biblioteca del *Catalá Devot*, que comprenia escaients llibres relligiosos. Home tant bonda ós com actiu, va fundar ademés la *Obra pia pera els pobles pobres de Catalunya*, y la *Llar dels capellans*, pera socorre als sacerdots que per dissort manquessin de recursos.

RIGUIER (Geralt). *Biog.* Escriptor y poeta del sigle XIII, autor del *Planch del Senhor de Narbona*, any 1270.

RIGURÓS, A. adj. Aspre, agre, fort. **Riguroso, rígido, crudo, áspero.** || Cruel, sense pietat. **Acerbo, riguroso.** || Auster, estret en el modo de viure. **Severo, riguroso, justiciero, austero.**

RIGUROSAMENT. adv. m. Ab rigor. **Rigurosamente.** || Ab aspresa y duresa. **Crudamente.** || Ab pena y fatiga. **Caramente.**

RIGUROSÍSSIM, A. adj. sup. Molt rigurós. **Rigurosísimo.**

RIGUROSÍSSIMAMENT. adv. m. sup. Rigurós en extrem. **Rigurosísimamente.**

RIM. m. *Ant.* RITME.

RIMA. f. *Poèt.* La paraula final ab la que 's corresponen els versos. **Consonante, rima.** || La meteixa composició poètica. **Rima.** || RIMERA.

COMPONDRE EN RIMA. fr. RIMAR.

OCTAVA RIMA. La de versos d' onze sílabes. *Octava rima; octava real.*

RIMADOR. adj. Qui rima. || Qui a les seues composicions poètiques até més a la rima que al pensament o al llenguatge. **Rimador.** || La llegenda o assumpto que fa de bon rimar.

RIMAIRE. m. Qui compòn obres en rima. **Versificador, rimador.**

RIMAR. v. a. Escriure en rima. **Rimar.** || v. n. Correspondres fonèticament dos finals de versos, en les seues respectives derreres paraules, com *amor* y *dolor.*

RIMAT, DA. adj. Obra composta en rima. **Rimado.** || p. p. de rimar.

RIMBALT DE VAQUEIRES. *Biog.* Famós trovador de la Edat Mitja.

RIMBOT (El). *Geog.* Caseriu del terme de Colliure, depart. dels Pirineus Orientals.

RIMER. m. RIMERA.

RIMERA. f. Renglera de coses aconduides. **Rimero.**

RIMERAR. v. a. ARRENGLERAR.

RIMÓ (Pere). *Biog.* Eclesiástich y escriptor del Mitjorn de França, que vivía a mitjans del sigle XIII. Pertanyía a l' ordre carmelitana, era nadiu de Perpinyá y va escriure comentaris dels psalms y altres obres relligioses.

RINALGIA. f. *Med.* Mal de naç. **Rinalgia.**

RINÁLGICH, CA. adj. *Med.* Lo pertanyent a la rinalgia. **Rinálgico.**

RINANT. m. *Bot.* Mena de plantes escrofularínies rinantíes, herbes que creixen a les regions banyades pèl Mediterrani. **Rinanto.**

RINÁNTICH. adj. *Bot.* Pertanyent o semblant al rinant. **Rinánteo.**

RINCOBDELA. f. *Zool.* Mena de peixos acantopterigis, escumberoidis, de cos perllongat y comprimit, morro punxagut y la boca oberta al dessota. **Rincobdela.**

RINCOCÈFAL. adj. Que té 'l cap allargat en forma de bech. **Rincocéfalo.**

RINCÓLOF. m. *Zool.* Mena d' arágnits frombídits que 's troven al voltant de les pedres y als murs dels camps y dels prats. **Rincólofo.**

RINCOR. f. RENCOR.

RINCORÓS, A. adj. RENCORÓS.

RINELA. f. *Zool.* Mena d' infusoris urceolaris, que viuen a les plantes aquátiques. **Rinela.** || Mena de batracis anurs, de la mena de les granotes.

RINENCÈFAL. adj. Que té 'l naç perllongat en forma de trompa. **Rinencéfalo.**

RINENCEFALIA. f. Monstruositat del rinencèfal. **Rinencefalia.**

RINENCEFÁLICH, CA. adj. Pertanyent a un rinencèfal o a la rinencefalia. **Rinencefálico.**

RINENQUISIA. f. *Med.* Operació per la qual s' introdueixen ingeccions al naç, fent us del rinenquit.

RINENQUIT. m. *Med.* Eina pera fer ingeccions al naç. **Rinenquito.**

RINER. n. p. **Reiniero.**

RINER. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de Solsona; és a la vora del Cardoner y té 462 hab. || Riuet que marca la divisió entre Catalunya y Andorra.

RINGENT. adj. *Bot.* Se designa ab aquest nom la corola que té dos llabis entreoberts. **Ringente.**

RINGIA. f. *Zool.* Mena d' insectes dipters bracòceris sísfits. **Ringia.**

RINGICUL. m. *Zool. y paleont.* Mena de moluschs gasteròpots pulmonats que viuen als mars tebis, y comprèn moltes menes de fòssils trovats als terrenos cretacis. **Ringículo.**

RINGO-RANGO. m. *Fam.* El rango excessiu o sobreixint en el modo d' escriure; y per extensió 's diu de qualsevol adorno superfluu o que crida massa la atenció. **Ringorrango.** || A RETALÓ.

RINGOT. m. **Redingote.**

RINÍTICH, CA. adj. *Met.* Lo pertanyent a la rinitis. **Rinítico.**

RINITIS. f. *Med.* Inflamació de la membrana naçal. **Rinitis.**

RINO. Veu grega, que ab la significació de *naç*, se usa com a prefixe en la composició de moltes paraules tècniques. **Rino.**

RINOCÈFAL. s. y adj. Monstre qu'en lloch de cap té sols una mena de naç. **Rinocéfalo.**

RINOCEFALIA. f. *Med.* Que té la forma del rinocèfal o se li sembla. **Rinocefálico.**

RINOCERÍ, NA. adj. *Zool.* Pertanyent o semblant al rinoceront. **Rinocerino.**

RINOCERONT. m. *Zool.* Quadrúpet d' uns dos metres y mitg a tres d' alçaria per un poch més de llargada, de color negrench, pell dura, inflexible y sense pel. Té una o dues banyes al front. **Rinoceronte.**

RINOFISAL. adj. y s. *Anat.* Un dels òssos de la cara. **Rinofisal.**

RINOLARINGITIS. f. *Med.* Inflamació simultánia de les membranes mucoses naçal y gutural. **Rinolaringitis.**

RINONCH. m. *Zool.* Insectes coleòpters tetrámers curculiònits, que són molt abundosos. **Rinonco.**

RINOPLASTA. m. *Cir.* Qui practica la rinoplastia. **Rinoplasta.**

RINOPLASTIA. f. *Cir.* Operació quirúrgica consisient en refer un naç tallat. **Rinoplastia.**

RINOPLÁSTICH, CA. adj. *Cir.* Pertanyent o relatiu a la rinoplastia. **Rinoplástico.**

RINOPTE. m. adj. *Med.* Que hi veu pêl naç. **Rinopto.**

RINOPTIA. f. *Med.* Acció de vèurehi pêl naç a conseqüencia d'una monstruosa deformitat. **Rinoptia.**

RINÒPTICH, CA. adj. *Med.* Relatiu a la rinoptia. **Rinóptico.**

RINORRAGIA. f. *Med.* Hemorragia naçal. **Rinorragia.**

RINORRÁGICH, CA. adj. *Med.* Lo pertanyent a la rinorragia. **Rinorrágico.**

RINORREA. f. *Med.* Evaquac ó de mucositats pêl naç. **Rinorrea.**

RINORREICH, CA. adj. *Med.* Lo que 's refereix a la rinorrea. **Rinorreico.**

RINOSCOPIA. f. *Med.* Exploració de les cavitats naçals. **Rinoscopia.**

RINOSTOMA. f. *Entom.* Insecte d' Espanya d' uns 5 a 6 milímetres de llarch y tot negre, que fa una pudor semblanta a la que fa la xurxa. **Ajolín.**

RINOTECA. m. *Zool.* Tel membranós que cobreix la meitat superior del bech a les aus. **Rinoteca.**

RINQUENI. m. *Zool.* Insectes coleòpters curculionits, saltadors, que viuen a les plantes de vora de l' aigua. **Rinqueno.**

RINQUIT. m. *Zool.* Insectes coleòpters tetrámers, que són molt abundosos. **Rinquito.**

RINXO. m. y

RINXOL. m. Manyoch de cabells llarchs y més o menys caragolats que pengen del cap. **Rizo, guedeja.**

RINXOLAR. v. a. ENRINXOLAR.

RINXOLAT, DA. adj. **Rizado.**

RINXOLET. m. dim. **Ricito, ricillo.**

RIOL. m. RIUET, RIEROL.

RIOL (Jaume Agustí). *Biog.* Estudiós paleògraf del sigle XVIII, delegat, a les derreries d' aquella centuria, pera informar respecte a certs documents históríchs del Arxiu de Simancas, y d' altres servats en altres consemblants centres. La gestió va practicarla per acort del govern de Carles IV.

RIOLA. f. RIEROLA.

RIOLA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Alcira; és a la vora del Xúcar y té 1,059 hab.

RIOLAR. v. n. Somriure. Sol usarse aplicantho als espectacles de la naturalesa. **Sonreir.**

RIOLER. adj. RIALLER.

RIOLS. *Geog.* Masía del Bergadá, a 1,329 metres d' altura, a la vora de les Fonts del Llobregat, a pochs minuts de passat el Salt del Llop.

RIOSTA. f. RIOSTRA.

RIOSTRA. f. *Mar.* Qualsevulla de les reates ab que s' asseguren les gimelgues als pals y vergues majors. **Riostra.**

RIOSTRAR. v. a. *Mar.* Posar riostres o estrebs. **Riostrar.** || *Arq.* ESTREBAR.

RIOSTRES. m. pl. Nom que donen els organistes a unes fustes primes que ocupen tota la planicie del secret y en les que se sostenen la major part dels canons de l' orga. **Riostres.**

RIOTA. f. RIALLAÇA. || BURLA. || Riure descompassat o de molts alhora.

ÉSSER LA RIOTA. fr. Se diu de qui és el divertiment dels altres per les seues extravagancies o per la seua figura ridícula. *Ser la burla, la risa ó el hazmerreir.*

RIPI. m. Part o porció d' una cosa; propiament troç de pedra. || *Met.* Sílaba o paraula inútil en un vers. **Ripio.**

RIPÍCOLA. adj. Que viu o vegeta a la vora del riu. **Ripícola.**

RIPIDOLITA. f. *Min.* Varietat de clòrit poch transparent, que 's presenta en fullets apilats. **Ripidolita.**

RIPIÓS, A. adj. Calificatiu del vers defectuós. **Ripioso.**

RIPOLL (Acaci Antoni de). *Biog.* Remarcable jurisconsult del sigle XVII. Va ésser catedrátich de lleis a l' Universitat d' Osca, y després fou promogut al cárrech de jutge general de Catalunya, y al ésser remogut d' aquella comissió va pendre ordres sacerdotals, retirantse pera consagrar a l' estudi la seua existencia. Va morir quan comptava l' etat de 80 anys, a les derreries d' aquella centuria. Entre les moltes y valioses obres d' ell, cal esmentar la de comentaris relatius a práctiques jurídiques, impresa a Colonia a l' any 1617; les *Additiones* als escrits de Lluis Peguera; varies resolucions de dret; la obra *Sobre la antigüedad, preeminencia, jurisdicción y ceremonia del Consulado de la Lonja del Mar*, Barcelona, 1655, y una sabia digressió tractant de les regalíes o drets de la Corona reial, impresa en 1644.

— (ANTONI). *Biog.* Valenciá que als començos del sigle XIX va fer demostració de les seues heretgíes, y com per la seua significació de mestre d' escola va ésser el seu procedir més evident, fou judicat pêl Tribunal de la Fe, de Valencia, que va declararlo heretge convençut y condemnar a mort. Era conegut pêl «Mestre de Ruçafa». L' Audiencia de Sivilla va

confirmar la sentencia y va ésser executat a la plaça del Mercat de Valencia el 31 de Juliol de 1825, tancant el seu cadavre dins d' una bota, que fou llençada al riu. Sembla, segons les relacions del seu temps, que a la presó va disting rse per la seua mansuetut y 'ls seus sentiments caritatius. Va ésser la seua la derrera execució feta a la nostra terra pêl delicte de heretgía.

— (DEMOST). *Biog.* Visalmirall que comanava naus valencianes a l' expedició dels catalans y aragonesos a Orient. Se tenen d' ell escasses noves, mes consta que va morir al combat de Constantinopla a l' any 1345.

— (FRANCESCH). *Biog.* Teòlech excelent y frare franciscá que va ésser comissari general de Terra Santa. L' any 1655 va publicar a Roma, a l' imprempta de la cambra apostòlica, una rublerta y comentada colecció de butlles pontificies y privilegis reials a favor de la Terra Santa.

— (JOAN). *Biog.* Escriptor, poeta y jurisconsult del sigle XV. Va néixer a Barcelona. Home de grans coneixements obtinguts després de seguits estudis, era un dels millors poetes de la centuria y un dels més coneixedors de son temps per la interpretació de còdixs y escriptures antigues. Va compondre diversos poemes en llatí y en catalá y va publicar, illustrantla ab atinats comentaris, la obra en vers *Flors tolosanes.* Va ésser encomenada a aquest elegant escriptor la inscripció en vers llatí esculpida a la tomba de la reina Eleonor de Xipre, morta en 1417.

— (PERE). *Biog.* Descendent d' una de les antígües families urgelleses, va ésser un dels que al sigle XVII s' afanyaren pera la realisació de l' obra del canal de Urgell pera afavorir el deixondiment del conreu a la plana del Segre. En 1616 va publicar una lluminosa Memoria pera demostrar els beneficis que produiría un bon sistema de regar en aquells terrenos. Va fer aquest travall com a síndich de la junta dels pobles d' Urgell y de la ribera de Sió, y tan estimables varen ésser considerats el arguments de la meteixa, que fou reimpresa en 1816 per disposició de la Junta de Comers de Catalunya. Era natural de la vila d' Anglesola.

— (TOMÁS) *Biog.* Sabi eclesiástich del sigle XVIII, que va pertányer a l' ordre dels predicadors, essentne general y morint a Roma als 95 anys d' etat en 1747 Home d' una cultura com poques podrien esmentarse en son temps, va fomentar els estudis y rublir les bibioteques de les cases relligioses, y aixís constava en una llarga inscripció llatina que hi havía al peu d' un buste seu de marbre al convent de Santa Catarina de Barcelona. Era nadiu de Tarragona y va morir a Roma a l' esmentada data.

— Y VILAMAJOR (JAUME). *Biog.* Antiquari y arqueòlech dels que deixondiren a Catalunya els estudis de aquesta mena. Era nadiu de Solsona (1775) y va morir a Vich en 1843. Home modest y estudiós, va pendre ordres sagrades y obtingué una canongía a la Seu de Vich. Va pertányer a l' Academia de Bones Lletres de Barcelona, a quina corporació fou deixada en testament l' importanta colecció numismática que havía reunida. Fruit de les seues investigacions als arxius de Catalunya, eren els seus volums manuscrits, qu' ell titolava *Miscelánea*s, y que transcriviên una rica colecció diplomática. Havía publicat una munió d' interessants fascicles tractant d' assumptes históríchs y relligiosos, essent d' ells dignes d' esmentar els següents: *Memorias para la historia eclesiástica de la ciudad de Manresa; Memorias sobre la procesión de Corpus en Barcelona; Barcelona fué la primera ciudad de España donde se introdujo la imprenta; Cuaderno sobre inscripciones romanas, godas y monasteriales; Documentos que pueden servir para ilustrar la historia de los temblores de tierras acaecidos en Cataluña á principios y mitad del siglo XV; Documento de fines del siglo XV para ilustrar la historia de la Santa Angela de España*, etc.

RIPOLL. *Geog.* Vila de la prov. de Girona, bisb. de Vich, part. jud. de Puigcerdá; és a la confluencia del Fresser ab el Ter, té estació de F.-C., varies fábriques de filats y teixits y 4,889 hab. || — (RIU). *Hidrog.* Riuet de la prov. de Barcelona. Neix a la cloterada que hi ha entre les serres de Sant Llorenç del Munt y de la Sauva Negra; passa per Sant Llorenç Savall, Castellar, Sabadell, Barbará y Ripollet y desaigua al riu Besós, demunt de Moncada. || — (SANTA MARÍA DE). *Hist.* A la vila esmentada s' hi serva el que podríem anomenarne monument nacional de Catalunya, l' antich monastir de benets, consagrat a Santa María, en quin tingueren els seus sepulcres els comtes-reis de Barcelona y 'ls comtes de Besalú. El comte Guifre, *el Pilós*, va fundar el primitiu cenobi y l' abat Oliva fou qui consagrá en 1032 el temple de aquell edifici capdal de la nostra arquitectura y de la nostra historia. L' iglesia havía sigut malmenada per modificacions introduides desde 'l sigle XVI, y les revoltes de la derrera centuria cuidaren d' aterrarla. Bons propòsits hagueren de sa restauració alguns ripollesos amants de les glories patries y esforços feren els Raguer, els Pellicer, els Ginestá y molts d' altres, mes seriosament no va parlarse de la reedificació fins a publicar en 1873 la preciosa monografía del monastir En Joseph M.ª Pellicer y Pagès. La comissió de monuments históríchs de Girona y les societats excursionistes fundades a Barcelona a l' any 1876 prengueren la tasca d' iniciarla, mes era precís major impuls pera durla a terme, y si bé l' Associació d' Excursions Catalanes va obtindre una subvenció pera evitar l' enrunament absolut d' aquell joiell artístich, era força abandonar ja el propòsit, quan per compte propi l' insigne bisbe Morgades va empendre la restauració a l' any 1883. Catalunya tota va respondre a les seues excitacions, y a l' any 1893 va ferse la consagració de la restaurada basílica, qu' és ara el més preuat monument de la nostra terra y ont s' hi serven les despulles d' aquella niçaga que va fer forta y gran la nacionalitat catalana. || — (SON). *Geog.* Caseriu de l' illa de Mallorca, al camí de Valldemossa a Palma.

Segell de Ripoll

RIPOLLENCH, CA. adj. De Ripoll.

RIPOLLÈS. *Geog.* Comarca catalana, que s' extén a la banda meridional de la de Camprodón y Ribes, incloient la regió montanyosa del Ter, desde 'ls llindars de les meteixes fins a la plana de Vich. A Llevant confronta ab la comarca d' Olot y a Ponent ab el Bergadá y envers el SO. ab el Lluçanès. || adj. Lo que pertany y pervé de Ripoll y de la seua comarca.

RIPOLLET. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sabadell; és a la vora del riu Ripoll y té 1,502 habitants.

Segell de Ripollet

RIPTICH, CA. adj. *Med.* Aixís s' anomena el medicament que és apropòsit pera netejar y reparar els humors y les mucositats encastades a alguna part del cos humá. **Riptico.**

RIPTOGLÓS, SA. adj. *Zool.* Que té la llengua molt movediça. **Riptogloso.**

RIQUER. m. Mena de corch que 's posa als arbres y més especialment als pollancres. || BANYA RIQUER.

RIQUER. *Geog.* Iglesia románica del sigle XI, al Confient Abandonada are, és una bella página de aquell estil. Als temps mitgevals depenía de l'abadía de Cuixá.

RIQUERAT, DA. adj. CORCAT.

RIQUET. m. *Ter.* Grill **Grillo.** || adj. Un poch rich.

R QUET (Pere Pau). *Biog.* Autor del Canal del Mitgdia, o Llenguadoch, que uneix les aigües del Atlántich ab les del Mediterrá, obra construida entre 'ls anys 1666 al 1681, essent costejada per Riquet desembossant 17 milions. Va néixer a Bezers en 1604, y va morir en 1680. Pertanyía a una de les families provençals mès remarcables, y no va poguer veure, el resultat de les primeres proves de la seua obra, donchs va morir uns quants mesos abans de ésser inaugurada.

RIQUEA. f. *Ter. valenciana.* RIQUESA.

RIQUESA. f. Abundancia de bens de fortuna. **Riqueza** || pl. El conjunt gran d' hisenda y diner. **Oro, tesoro, poderío.** || L' adorno en joies y altres preciositats que 's posen a alguna cosa. **Riqueza.** || Propiament s' aplica a moltes coses, com: *la ciencia y la virtut son les riqueses de l' ánima.* **Riqueza.**

RIQUÍSSIM, A. adj. sup. Molt rich. **Riquísimo.**

RIQUÍSSIMAMENT. adv. m. sup. Molt riquíssim. **Riquísimamente.**

RIS. m. *Ant.* Rialla. S' usava més en plural. || RIÇ.

RISCAR. v. a. ARRISCAR. || Exposar alguna cosa. **Arriesgar.**

QUI NO RISCA NO 'N PISCA. *Ref.* Vol dir que qui no exposa diners o alguna cosa no 'n guanya o no obté 'l que vol. *Quien no se arriesga no pasa el mar.*

RISCARSE. v. r. ARRISCARSE.

RISCH. m. Contingencia o proximitat d'algún dany. **Riesgo.** || Perill. **Ventura, riesgo, peligro.** || Bals, timba, roca escarpada. **Despeñadero, risco, derrumbadero.** || *Min.* Cos cristallí en part, encara que sense diafanitat, y qu' en part forma una mena de granets grochs o blanchs com la pinya de la coliflor. **Risco.**

RISCLA. f. La canya del llí o del cánem després de trocejada y separada de la fibra. **Agramiza, cañamiza, tasco, arista.** || CARAMUIXA.

RISCLE. m. La post prima en forma cercolar que forma el bastiment del sedáç, etc. **Aro.** || La capça rodona que rodeja la mola dels molins de farina. **Aro, caja.**

RISCOS. m. pl. Risch, perill, com: *has estat a riscos de trencarte la nou del coll, de badarte 'l cap,* etc. **Riesgo.**

RISCÓS, A. adj. Terrer en el qual hi ha molts riscos, brenys o timbes. **Riscoso.**

RISOA. f. *Zool.* Mena de molusques gasteròpots pectinbranquis, de petita mida que 's troven a les herbes marines. **Risoa.**

RISÒDITS. m. pl. *Zool.* Mena d' insectes coleòpters pentámers, ab antenes filiformes, separats els peus, les anques de devant globuloses y la ventresca formada de sis segments, reunits els tres primers. **Risódidos.**

RISORI. adj. y s. *Anat.* Petit muscle cutani a la cara anterior y més profona de la pell de les comissures. **Risorio.**

RISSIBLE. adj. Que s' aplica al home per la facultat de riure. **Risible.** || Lo que fa vindre ganes de riure o és digne de que un se ne 'n rigui. **Risible.**

RISSIBLEMENT. adv. D' una manera rissible.

RISSILOQUI. m. Conversa acompanyada de moltes rialles, o d' acudits que fan riure. **Risiloquio.**

RISSOFACH, GA. adj. Que menja arrels. **Risófago.**

RISSOFAGIA. f. Qualitat del animal que menja arrels.

RISSÒFIL, A. adj. Que és aficionat a les arrels o viu entre les arrels de les plantes. **Risófilo.**

RISSOGRAFIA. f. Descripció de les arrels.

RISSOGRAF, A. m. y f. Qui descriu les arrels.

RISSOTOMIA. f. Dissecació de les arrels.

RIST. adj. Rigut. **Reido.**

RISTAR. v. n. RESTAR.

RISTRA. f. RAST.

RISTRE. m. El ferro que l' home d' armes duia al pit per assegurarhi la llança quan embestía. **Ristre.**

RIT. m. RITU.

RITA. n. p. de dona. **Rita.**

RITETA. n. p. dim. de Rita. **Ritita.**

RITME. m. La proporció servada entre 'l temps de un moviment y el d'un altre diferent. **Ritmo.** || Nombre, mesura, cadencia. **Ritmo.** || Combinació de versos. **Ritmo.**

RÍTMICA. f. La ciencia del ritme. **Rítmica.**

RÍTMICAMENT. adv. D' una manera rítmica.

RÍTMICH, CA. adj. Lo pertanyent al ritme. **Rítmico.**

RITMOPEA. f. Part científica de la melodía, que ensenya 'l modo d' arreglar les parts melòdiques relativament a llur extensió. **Ritmopea.**

RITO. m. RITU.

RITONS. n. p. dim. de Rita. **Ritita.**

RITORT. *Hidrog.* Riuet de la prov. de Girona; arreplega les aigües que baixen de Costabona y Mont Falgás, passa per Molló y Freixanet y desaigua a la vora esquerra del Ter, sota Camprodón.

RITORTELL. *Hidrog.* Riuet que baixa de Coll Pregón y desaigua a la vora esquerra del Ritort poch abans de que aquest s' uneixi al Ter a Camprodón, prov. de Girona.

RITRANCA. f. RETRANGA.

RITU. m. Costum o ceremonia. **Rito.** || Regla y ceremonia establerta per la Iglesia respecte al modo de fer les funcions relligioses. **Rito, ceremonial.**

RITUAL. adj. Lo pertanyent al ritu o ceremonial. **Ritual, ceremonial.** || m. El llibre que conté l' ordre y práctiques de les ceremonies relligioses y de l' administració dels sagraments. **Ritual, ceremonial.**

RITUALISME. m. Sistema o conjunt dels ritus de una iglesia. **Ritualismo.**

RITUALISTA. adj. Pertanyent o relatiu al ritualisme. **Ritualista.** || m. Autor que tracta y defineix els diversos ritus de la iglesia. **Ritualista.**

RITUALITAT. f. Observancia de les formalitats determinades pera fer o realisar alguna cosa. **Ritualidad.**

RITUALMENT. adv. m. Conforme al ritus. **Ritualmente, conforme á los ritos.**

RIU. m. Corrent caudalosa de moltes aigües juntes que van a parar a un altre riu o al mar. **Río.** || *Met.* Abundor d' alguna cosa líquida, com: *riu de llágrimes*; se diu més comunament mar. **Mar, río.**

RIU AMUNT. m. adv. Contra la corrent de l' aigua. *Río arriba.* || *Met.* A REPEL.

RIU AVALL. m. adv. Seguint la meteixa direcció de la corrent de l' aigua. *Río abajo.*

MINVAR EL RIU. fr. Disminuir el caudal d' aigua que porta. *Menguar.* || Disminuirse l' aigua fins poguerlo passar a gual. *Avadarse.*

PASSAR ELS RIUS AB BARCA. fr. *Balsear.*

PROP DE CONVENT Y RIU, AUCELLET NO HI FACIS NIU. *Ref. Cabe convento y río, no hagas tu nido.*

QUAN EL RIU SONA ALGUNA COSA PORTA. *Ref. Cuando el río suena agua lleva*

RIU (Pere). *Biog.* Carmelitá del sigle XIV y un dels escriptors místichs del seu temps més remarcables. Al any 1360 va compondre una obra titolada *Comentario in psalmos.*

— Y CABANA (RAMÓN). *Biog.* Eclesiástich y juris-

consult, que va néixer a Solsona al any 1852, cursant ab lluiment les carreres de dret y del sacerdoci. Per oposició va obtindre les canongies de Palma de Mallorca y de Toledo. Erudit en ciencies dogmátiques va obtindre per alguns dels seus trevalls premis valiosos, y donat al conreu de les lletres, en concursos públichs va mereixer senyalades distincions. Per son talent y sa virtut, al restablir el bisbat, per compte propi els solsonesos, presentaren pera dessempenyarlo al seu patrici que era llavors arxiprest mitrat de Toledo. Va ésser consagrat bisbe de Solsona al any 1895, y traslladat després al de la Seu d' Urgell, va morir al any 1901, quan feia pochs mesos que se havía possessionat d' aquella diòcesis y principat d' Andorra. Era orador distingit y atitllat escriptor.

Ramón Riu y Cabana

— Y FONT (PERE). *Biog.* Eclesiást ch dels començos del sigle XIX y autor dogmátich molt atitllat, de bons travalls d' aquesta mena. Era doctor en teología y beneficiat de l'iglesia de Sant Pere de les Puelles a Barcelona en 1804, y fruía bona reputació de orador sagrat en aquells temps.

— Y TORT (HONORAT). *Biog.* Jesuita del Rosselló. Va néixer a Sant Hipòlit, diòc. d' Elna, entrant en 1606 a la companyía de Jesús. Va ésser un dels escriptors dogmátichs més ilustrats y laboriosos del seu temps, y va morir a Perpinyá l' any 1644, quan ne comptava 58 de la seua etat.

RIU. *Geog.* Lloch del dist. munpal. d' Oix, prov. de Girona. || Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de la Seu d' Urgell; és a llevant del puig de Montells, a la esquerra del Segre y té 173 hab. || — (COLL DE). *Orog.* Coll a l' altitut d' uns 1,040 metres entre les rieres de Sant Aniol y de Bassagoda, a la vora del Fluviá, prov. de Girona. || — (CLOTADA DE). *Orog.* A la prov. de Girona entre les cingleres de Talaixá, de Bassagoda y de Sant Aniol. || — (MOLÍ). *Geog.* A la vora de la solitaria iglesia de Riu, entre les clotades de Talaixá y de Riu. || — (MOLÍ DEL). Vora del Francolí, entre 'ls termes de Valls y Alcover. || — (CAN AGUSTÍ DE). *Geog.* Caseriu al cim de la barrancada que puja al Bassagoda, seguint el clot de Riu. || — (AMPLE) *Hidrog.* Riu afluent del Tech en el Vallespir. || — (ANGOST). *Hidrog.* Riuet del cantó de Sallagossa a la Cerdanya, prop del veinat d' Estavar. || — (DE SANTA MARÍA). *Geog.* Poble del dist. munpal. de Bellver, prov. de Lleida. || — (MAJOR) *Hidrog.* Riu del Rosselló, prop del poble de Forques. || — (MATEU). *Hidrog.* Riu del Rosselló, provinent de les montanyes de Montoriol, en un dels seus brancals.

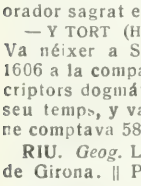

Segell de Riu

RIU. Temps del verb RIURE, ell riu. **Rie.**

RIUADA. f. RIADA.

RIUBRUGENT. *Hidrog.* Riuet de la prov. de Girona; neix a la partió d' aigües dels rius Ter y Fluviá, passa per Sant Feliu de Pallarols, Les Planes y Amer y desaigüa a la vora del Ter. || Altre que naix a Capafonts, passa pels termes de Montral y de Farena y desaigüa al Francolí, a La Riba.

Segell de Riudarenes

RIUDARENES. *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Santa Coloma de Farnès; és a la vora de la riera de Santa Coloma y té 1,368 habitants.

RIUDECANYES. *Geog.* Vileta de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Falcet; és a la vora de la riera del seu nom, té estació de F.-C. y 979 hab.

Segell de Riudecanyes

RIUDECOLS. *Geog.* Vileta de la prov. y diòc. de Tarragona, part. judicial de Reus; és a la vora de la riera del seu nom, té estació de F.-C. y 972 hab.

Segell de Riudecols

RIUDEGUILLA. *Hidrog.* Riu de la prov. de Girona, que neix al terme de La Baiol, al part. jud. de Figueres y desaigua al Llobregat.

RIUDELLOTS DE LA CREU. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Palol de Rebardit, prov. de Girona. || — DE LA SELVA. Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Santa Coloma de Farnès; és a la vora del riu Onyar y té 774 hab.

RIUDOMS. *Geog.* Vila de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Reus; és a la vora de la riera del seu nom y té 3,531 hab. || — (RIERA DE). Vegis MASPUJOLS (RIERA DE).

Segell de Riudoms

RIUDOR. *Hidrog.* Riera de la prov. de Barcelona; neix a Castellnou de Bages, passa per Sampedor y Sant Fructuós y desaigua al Llobregat.

RIUDOVELLES. *Geog.* Poble del districte municipal de Figuerosa, provincia de Lleida.

RIUERADA. f. RIUADA.

RIUET. m. dim. Riu petit y de poch caudal. **Riachuelo, riatillo.**

RIUFERRER (Vall del). *Hidrog.* Riu del Vallespir que 's forma als aiguavesos de Tretze vents y de la serra del Roch Negre y de les deus que brollen al veinat de Llerca.

RIUMORS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; és entre 'ls rius Muga y Fluviá, no gaire lluny del Mar, y té 380 hab.

RIUNOGUÉS. *Geog.* Poblet del cantó de Ceret, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és al Pirineu, a tramontana del coll de la Portella y té 67 hab.

RIUTÁS. *Geog.* Caseriu del terme de La Pera, prov. de Girona.

RIURE. v. n. Manifestar ab certs moviments de boca y altres parts de la cara l' alegría interior. **Reir.** || Fer moviments convulsius semblants als del riure natural. **Reir.** || Burlarse d' algú o d' alguna cosa. **Reir, reirse, zumbarse.** || *Poèt. met.* S' aplica als arbres, plantes y demés coses de la terra per la ufana y alegría que manifesten y 'ls moviments agradables que fan. **Reir.** || Clarejar la tela per ésser espatllada. **Reirse.** || Divertirse fent tabola. **Chacotear.** || v. r. No fer cas d' alguna cosa o d' algú. **Reirse.** || *Iron.* PLORAR.

RIURE A TOT RIURE O COM UN BOIG. fr. Riure impetuosa o descompassadament. *Reir á carcajada suelta.*

ANAR PER RIURE. fr. Anar de burles. *Ir de chanza, por zumba.*

DEIXARSE ANAR DE RIURE. fr. *Fam.* Riure desordenadament. *Caerse de risa.*

DETINDRES LO RIURE. fr. Reprimirlo, contindrel per algún respecte. *Comerse de risa; cortar, tener la risa.*

ESCLAFIR LO RIURE. fr. Deixar anar la rialla. *Soltar la carcajada, la risa.*

ESCLATARSE DE RIURE. *Ref.* REVENTARSE DE RIURE.

FER RIURE. fr. Excitar les ganes de riure. *Hacer reir.* || *Iron.* Donar ganes de riure alguna cosa extranya. *Dar que reir, dar ganas de reir.*

MORIRSE DE RIURE. fr. Riure molt y ab gana. *Perecer, desperecerse de risa.*

NO POGUERSE AGUANTAR DE RIURE. fr. DEIXARSE ANAR DE RIURE.

NO ÉSSER COSA DE RIURE. fr. Ésser alguna cosa certa, seria y d'importancia. *No ser cosa de risa, de burla, de chanza.*

PENDRE PER RIURE. fr. Pendre alguna cosa per bulla, desentenentsen. *Echar á chacota, á zumba, á bulla.*

PER RIURE. m. adv. De burles. *De chanza, de zumba, por risa, por diversión, por gracia.*

POSARSE A RIURE. fr. *Echar, ponerse á reir.*

REVENTARSE O PIXARSE DE RIURE. fr. Riure molt. *Reventar de risa, descoyuntarse, despedazarse, descalzarse, desternillarse de risa.*

TOT RIENT, O TOT RIENT RIENT. m. adv. *Fam.* De que s'usa quan algú per medi d'astucia logra lo que solicita, y axí 's diu: TOT RIENT RIENT ha conseguit un empleu. Altres vegades significa trobarse sense advertirho allá ont no 's pensava, com: TOT RIENT RIENT hem caminat ja dues hores; TOT RIENT RIENT son les dotze de la nit. *Burla burlando.*

¿QUE HEM DE RIURE? *Iron.* Amenaçant fer plorar.

RIUS (Antoni). *Biog.* Escriptor barceloní, que pertanyía a la companyía de Jesús y va distingirse com un dels mellors predicadors del seu temps. Va ésser rector del colegi de jesuites a les derreries del sigle XVII, y va deixar impresa a Barcelona en 1686, la obra «Sermón en la extensión del rezo de Santa Eulalia por toda España,» haventne escrites d'altres d'assumpte dogmátich, que foren estampades al sigle XVIII.

— (FRANCESCH). *Biog.* Modest sacerdot, nadiu de Sant Martí de Maldá, que va escriure alguns volums compilant noticies históriques y genealògiques dels senyors de la vila. Vivía a mitjans del sigle XVII y eren força curiosos els antecedents aplegats per ell, pera esbrinar l'historia d'aquella encontrada.

— (GABRIEL AGUSTÍ). *Biog.* Sabi catedrátich de teología a Tarragona als començos del sigle XVII, y canonge lectoral de la meteixa ciutat. Pertanyía a l'ordre de Sant Agustí, havent sigut prior del seu convent a Barcelona. Va morir a Tarragona al any 1649, quan ne comptava 41 de la seua edat. Tranzigía ab els espoliaments del gobern del rei, encare que en les seues obres se dolgués d'ells atribuíntlos a mals consells dels polítichs que 'l voltaven. En 1646, va publicar a Saragoça la obra *Cristal de la verdad y espejo de Cataluña.*

— (JOSEPH). *Biog.* Frare franciscá, nadiu de Balaguer, que vivía als començos del sigle XIX, havent mort a Cervera en 1833. Era custodi y definidor de l'ordre y catedrátich de la Universitat de Cervera. Va escriure y publicar molts llibres, en quins reflecta l'esperit poch imparcial del seu temps, bon xich influit pêl servilisme que se sentía envers Ferrán VII. Més de tots ells, s'esbrina un sentiment patriótich, el *dictámen* que va escriure per indicació de la junta provincial de Catalunya, durant la lluita de la independencia *sobre el modo de salvar la nación.* Entre les seues obres n'hi figuren moltes de dogmátiques, altres de sermons, ressenyes de festes reials y *poesíes* compostes per encárrech de la Universitat de Cervera, pera celebrar la possessió del cárrech de regidor primer donada al princep de la Pau al any 1807.

— (JOSEPH). *Biog.* Eclesiástich y patriota entusiasta que pertanyía a les Escoles Píes, y va néixer a Mataró al any 1785. Va ésser un dels més remarcables professors de llatinitat, de oratoria y de poesía. Home de molts coneixements, se complaía en organisar academies y actes públichs pera demostrar els avenços dels seus deixebles. A Vich va estampar al any 1813, un quadern titolat: *Observaciones sobre la guerra de España contra Bonaparte,* rublert de patriòtiques consideracions, oferia en ella escriure dues parts més d'aquella obra, que no va arrivarse a acabar. D'ell era també la *Tragedia,* impresa en 1834 a Barcelona, en honor de les SS. Juliana y Semproniana, o la *Gloria de Iluro,* avuy Mataró, y les següents publicacions. «Manifestación presentada a las Cortes y a S. M. la reina gobernadora, del modo con que podrían servirse del instituto de las Escuelas Pías, para estender por el reino la enseñanza gratuíta de las letras,» Barna., 1837, y un estudi *Opera española,* imprès a Barcelona en 1841, fent ressaltar en ella la conveniencia d'instituir la òpera nacional.

— (MACARI). *Biog.* Metge, catedrátich y autor de importants travalls professionals. Va néixer a Solsona al any 1775 y va morir al 1842. Va ésser professor de ciencies morals a l'Universitat de Cervera, y de assignatures de la seua professió a la de Barcelona. Tenía ben merescut concepte per es seus coneixements en la carrera, y va deixar escrites varies obres tractant de les epidemies que pogueren observarse als primers anys del sigle XIX.

— (PAU). *Biog.* Jesuita que va néixer a Barcelona en 1713 y va pendre l'hábit en 1728. Va ensenyar filosofía a Urgell. Quan la disolució de la companyía, va passar a Italia, morint a Ferrara l'any 1790. Era autor d'un volúm, titolat *Voz del desengaño.*

— Y TAULET (FRANCESCH DE P.). *Biog.* Un dels advocats contemporanis, de reputació més fonamentada, home polítich, y ferm aimador de la seua terra. A la realisació dels seus enlairats propòsits s'és deguda en molta part la impulsiva vía assolida pêl concepte de Barcelona com una de les ciutats mondials de major cultura. En Rius y Taulet va néixer a Barcelona l'any 1833, y tot just acabada la seua carrera, va figurar al partit liberal, essent elegit del Ajuntament en 1872, y significantse ja allavors com a defensor dels interessos de la ciutat. Va tornar a ésser regidor en 1874, y a les primeres corts de la restauració va dur la representació de la terra, pronunciant al Congrès discursos en favor de la producció nacional, que sempre va comptarlo com un dels més decidits partidaris. Al any 1881, va ésser nomenat per segona vegada alcalde de la ciutat y bé pot refermarse que de sa labor constant, va reixir l'embelliment de la antiga capital de Catalunya. El deixondiment del aixample, la realisació d'obres a tots els indrets de la ciutat, l'enlairament de monuments dedicats a Colomb, Clavé, Güell, Aribau, Prim y López, l'acabament del Parch de la Ciutadela, y la munió de progectes a quins ab poderosa inteligencia donava vida, varen preparar l'acte culminant dels propòsits que afalagava, la celebració de la primera Exposició Universal espanyola, que va realisarse a Barcelona l'any 1888, aplanant tots els inconvenients que s'hi oposaven. Ell havía preparat y presidit comissions organisadores d'altres concursos entre quins cal esmentar la Exposicions marítima de 1871, la de Arts sumptuaries antigues y modernes de 1877, y portat per la identificació que mostrá envers la grandesa de Catalunya, va eixir triomfant, perqué l'acte realisat a Barcelona en 1888, constitueix la página més memorable de la seua historia local contemporánia. En Rius y Taulet, va ésser anomenat llavors y com a premi oficial als seus desvetllaments, primer marquès de Olèrdula, y pogué gaudirse d'haver obert camí a la prosperitat de la seua terra. Va morir volgut fins dels meteixos, que per mesquineses polítiques, foren els seus adversaris, acabant la seua vida als derrers de Septembre de 1890.

RIUSECH (Gabriel). *Biog.* Jurisconsult valenciá del sigle XV, a qui és deguda la transcripció autèntica dels furs de la ciutat y regne de Valencia, que

restaven manuscrits al arxiu del consistori a la meteixa ciutat.

RIUSECH. *Hidrog.* Riuet de la prov. de Tarragona. Neix a tramontana de la serra de Pándols, passa per Corbera y Camposines y desaigüa a la vora dreta del Ebre, entre Mora y Benissanet. || Rivera del Vallespir a la esquerra del torrent d' En Martí.

RIUSET. *Hidrog.* Jaça anomenada també de Cap de Roch, al Conflent, a la vora del aiguabarreig de les riveres de Forquets y de Callau.

RUITÉS. *Geog.* Veinat de la Tor de Querol, a la Cerdanya, a la vora de la presa d'aigua del canal de Puigcerdá. Está emplaçat a 1,285 metres d' elevació.

RIUTORT (Pere). *Biog.* Actor dramátich que va néixer a Palma de Mallorca, y va morir a Valencia l' any 1894. Va travallar recullint molts aplaudiments als principals teatres d' Espanya y d' Amèrica, essent per algún temps director de la companyía que actuava al Romea de Barcelona, y representant ab èxit les obres més conegudes de la escena catalana. Va fer acertades creacions de personatges als estrenos de algunes produccions catalanes com en *La rondalla del infern* y *Barbarroja.*

RIUTORT. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Puivalador, depart. dels Pirineus Orientals. || Iglesia del Bergadá prop de Guardiola. Es una senzilla construcció románica, y está dedicada a Santa Cecilia. Era sufragania de Brocá, y al seu voltant, s' hi veuen roques provinentes d' antichs edificis. Existeix allí la tradició de que Sant March, atravessá la vall del Riutort pera endreçarse a la seua ermita, posant un peu a una de les pedres de Santa Cecilia. || —(ESTRET DEL). *Orog.* Al Bergadá al camí de Guardiola-Bagá al coll de Pol, al peu de la gorja esquerpa que atravessa el curs del Riutort. || Riuet del Bergadá que passa per Bagá y desaigua al Llobregat.

RIVA. f. RIBA.

RIVADENEIRA (Manel). *Biog.* Un dels impressors més remarcables del sigle XIX. Va néixer a Barcelona l' any 1805, y endreçantse molt jove a Madrit, va entrar com a caixista a l' imprempta reial l' any 1823, endreçantse al any següent a París, sofrint en son viatge verdaderes penalitats. Perfeccionat en son art, essent un dels tipografs més inteligents de la seua època, va retornar a Barcelona en 1832, emprenent llavors la publicació del periòdich *El Vapor,* que va mostrar positiu progrès, separantse bon xich de la forma generalisada en son temps. Animat per la prova que havía feta. En Rivadeneira va concebre al any 1836, l' ardit pensament de publicar la obra monumental *Biblioteca de Autores Españoles,* més l' estat de lluita que malmenava tota empresa de tanta importancia, y la dificultat de començarla sense seguretat d' èxit, va decidirlo a empendre un viatge a Amèrica, pera cercar el concurs del capital necessari, en aquells pobles novells que conreuaven la llengua castellana. El llarch viatge per aquell hemisferi, degué resultarli un calvari, y encare que va obtindre nombroses adesions, va retornar a Espanya, sense lograr la realisació de son pensament, en 1843. Fou allavors quan va associarse ab En Carles Bonaventura Aribau y va començar la publicació de la *Biblioteca,* dos anys després, y tot just eixits els primers volums, va tornar a Amèrica en 1848, pera cercar fondos, ab que donar a la estampa aplech literari de tanta importancia. Desde la Patagonia a la badía d' Hudson, va imposarse la fatigosa obligació d' obtindre l' apoio que no va mancarli, y encare que ab les penalitats y fadigues que suposava el seu progecte, va arrivar a publicar fins al volúm LXII de aquella rica colecció que reflexa tota una historia de la literatura espanyola. Va morir en Rivadeneira a Madrit, conceptuat com un dels tipografs que als temps contemporanis ocupa un dels llochs més preeminents.

Manel Rivadeneira

RIVAL. m. Competidor, especialment tractantse d' amors. **Competidor, rival.** || ANTAGONISTA.

RIVALDÍA. f. *Ant.* RIVALITAT.

RIVALISAR. v. a. Competir, especialment en materia d' amor. **Rivalizar.**

RIVALITAT. f. Competencia, especialment en coses d' amor. **Competencia, rivalidad.**

RIVÈ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Torrefeta, prov. de Lleida.

RIVERA. f. RIBERA.

RIVERA Y ARAVITY (Francesch X.). *Biog.* Cirurgiá, nadiu y resident a Sitges, als començos del sigle XIX. Va fer observacions en la seua professió, publicades ab els següents titols: *Historia del cólera morbo asiástico.* Un vol. en 8.º Barcelona. Gaspar, 1834. *El médico y cirujano de valde ó prontuario del arte de curar.* Un vol. 8.º, 1838.

RIVERETA. *Hidrog.* Curs d' aigües al Conflent, dessota de les ruines del monestir de Sant Miquel de Cuixá.

RIVESALTES. *Geog.* Cantó dels Pirineus Orientals que comprèn els 14 següents ajuntaments: Baixás, Calce, Cases-de-Pena, Clairá, Espira del Agly, Opol, Perillós, Peirestortes, Rivesaltes, Sant Hipòlit, Sant Llorenç de la Salanca, Salses, Torrelles y Vintgrau, reunint entre tots 24,675 hab. || Vila cap del cantó del seu nom, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la dreta del riu Agly y té 5,788 hab.

RIVIERE (Llatzer). *Biog.* Metge del Mitjorn de França, que va ésser un dels professors de l' Universitat de Montpeller, ont va morir l' any 1656. Va escriure diferentes obres professionals, entre quines cal esmentar, un volúm in fol. ab el títol de *Practique de Médicine.*

RIVULARIA. f. *Bot.* Mena de plantes fisies, zoospermies rivularies que creixen a les pedres o entre els vegetals propers al mar o als rechs, formant una mena d' alfombra ab els seus filaments. **Rivularia.**

RIVULARIES. f pl. *Bot.* Plantes zoospermies, quin tipus és la *Rivularia.* **Rivularies.**

RIVULINA. f. *Quím.* Nom d' una materia mucilaginosa que s' extreu de la *Rivularia tubulosa.* **Rivulina**

RO. *Geog.* Veinat del terme de Sallagossa, depart. dels Pirineus Orientals.

ROAGAR. v. a. *Ant.* ROSEGAR.

ROASSA. f. *Ictiol.* Mena de dofí qu' abunda a la costa llevantina de Catalunya y fa grans esboranchs a les peces de pescar pera devorar la sardina que hi ha enmallada. **Especie de delfín.**

ROBA. f. Tota mena de tela o drap. **Ropa.** || Vestit, hábit. **Vestido, ropa.** || Qualsevulla cosa que serveix d' especial abrich. **Ropa.** || *Ant.* BENS, HAVERS. || *Náut.* Gèneros, efectes, mercaderíes. || *Ant. náut.* EQUIPATXE. || A les escoles marítimes del comers llevantí ont hi havíen tinguda tanta influencia les naus catalanes, s' anomena encara *roba* a tota mena de teixits. ROBA.

ROBA A LA MAR. m. adv. *Náut.* S' usa quan per causa del temporal se llença a la mar lo de més pes que hi há a la nau. *Ropa á la mar.*

ROBA BLANCA. La de llí, cánem o cotó sense pintar, pera l' us d' alguna casa. *Ropa blanca.*

ROBA BONA. *Loc.* Qu' ademés del sentit recte denota qu' alguna cosa és de bona qualitat. *Buena ropa.*

ROBA DE CAMBRA. y

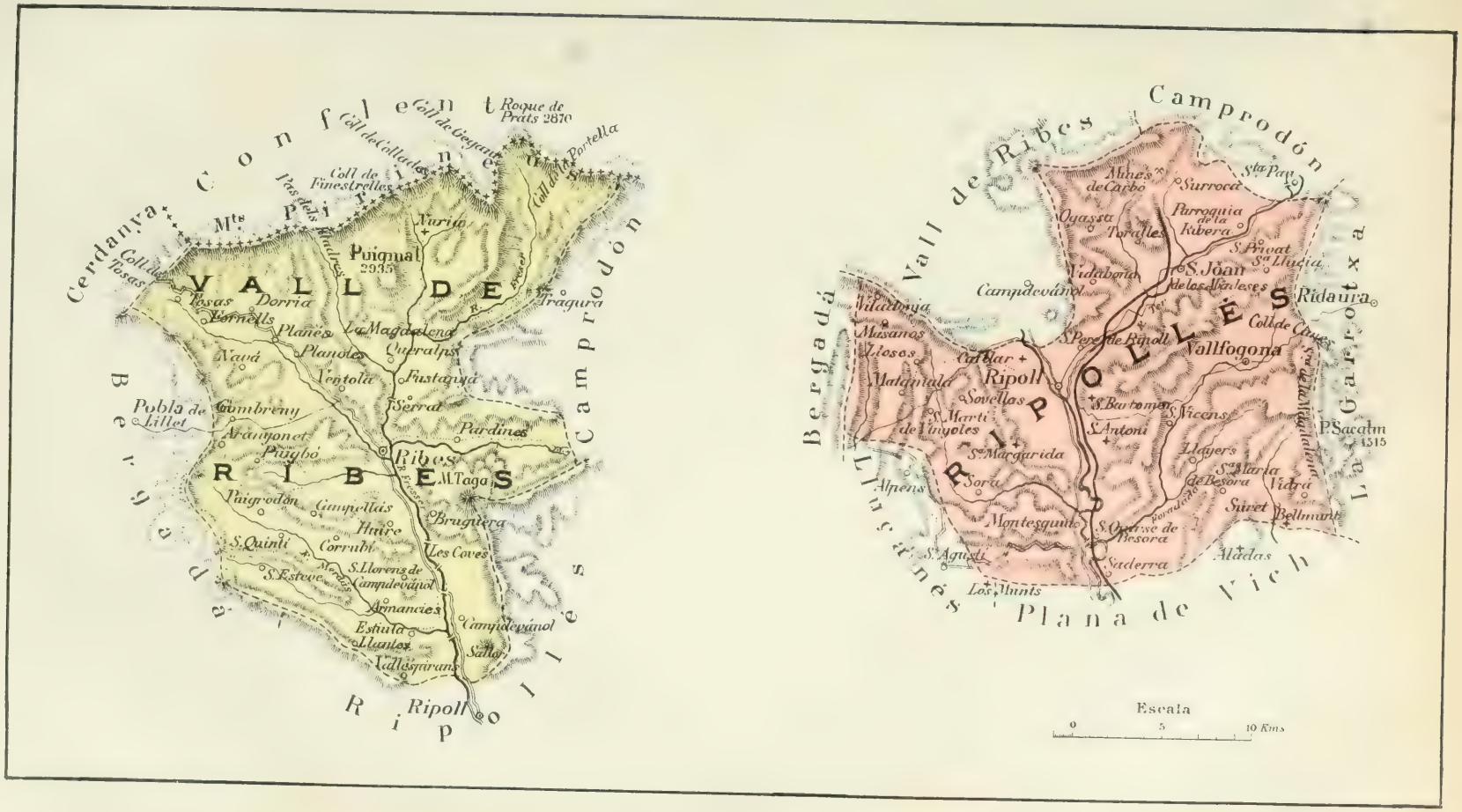
Cerdanya
Conflent
Mts. Pirineus
Roque de Prats 2870
Coll de Gegants
Coll de Collades
Coll de Finestrelles
Coll de la Portella
Pas dels Raders
Coll de Fosas
Puigmal 2935
Vurio
VALLDE
Fosas
Dorria
Bernells
Planes
La Magdalena
Tragura
Navá
Planoles
Cupralps
Ventola
Fustanyá
Serra
Pobla de Lillet
Gombreny
Vallmanyonet
Puigbo
Pardines
RIBES
Ribes
M. Taga
Puigrodon
Campellas
Haire
Bruguera
S. Quintí
Corrubi
Les Coves
S. Esteve
S. Llorenç de Campdevànol
Armancies
Estiula
Llanles
Campdevànol
Vallespiravans
Salto
Ripoll
Bergadà
Vallés
Campodón
Vall de Ribes
Campodón
Alines de Carbó
Surroca
Sta Pau
Ogassa
Parroquia de la Ribera
Taralles
S. Privat
Sta Llúcia
Vidaborda
S. Joan de los Valleses
Campdevànol
Ridaura
Vilaplana
Colle de Cows
Mosanos
S. Pere de Ripoll
Llosos
Vallfogona
Malaguilá
Ripoll
Sovellas
S. Bartomeu
S. Marti de Vinyoles
S. Antoni
Nicens
P. Sacalm 1515
S. Margarida
Llayers
Sora
S. Maria de Besora
Vidrá
Alpens
Suiret
Montesquiu
S. Quirze de Besora
Bellmunt
S. Agustí
Saderra
Aladas
Los Hunts
Plana de Vich
Escala
0
5
10 Kms

RIPOLLÉS Y VALL DE RIBES

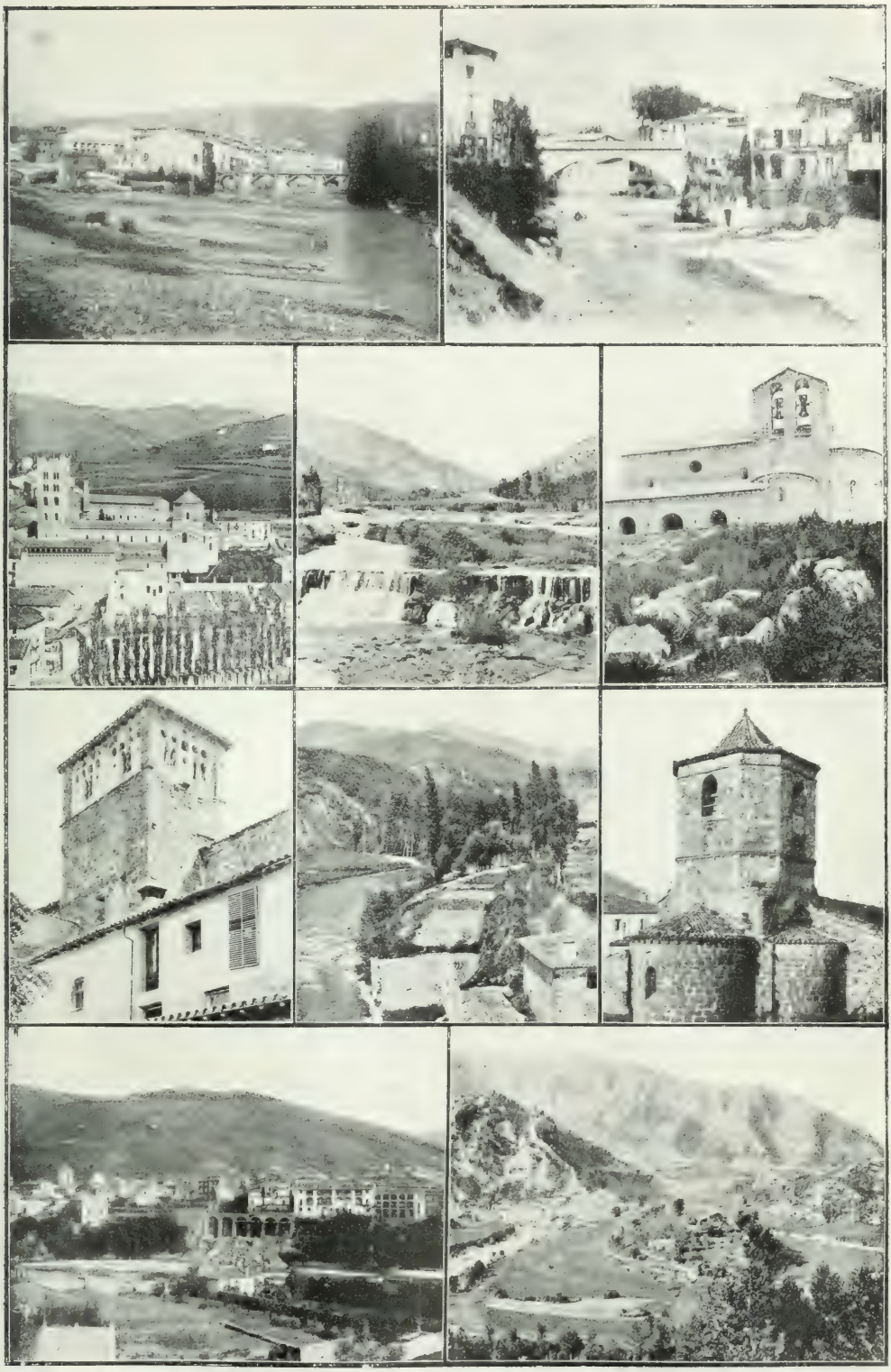

Ripoll: aiguabarreig del Ter y del Fresser.—Pont sobre'l Fresser.—Vista general del Monastir de Ripoll.—El riu Fresser a Campdevanol. — Ermita de Sant Pere de Montgrony. — Collegiata de Sant Joan de les Abadesses. —El riu Ter a Sant Joan de les Abadesses.—Iglesia de Sant Pau a Sant Joan de les Abadesses.— Sant Joan de les Abadesses: vista general.— Montesquiu: l'Illota.

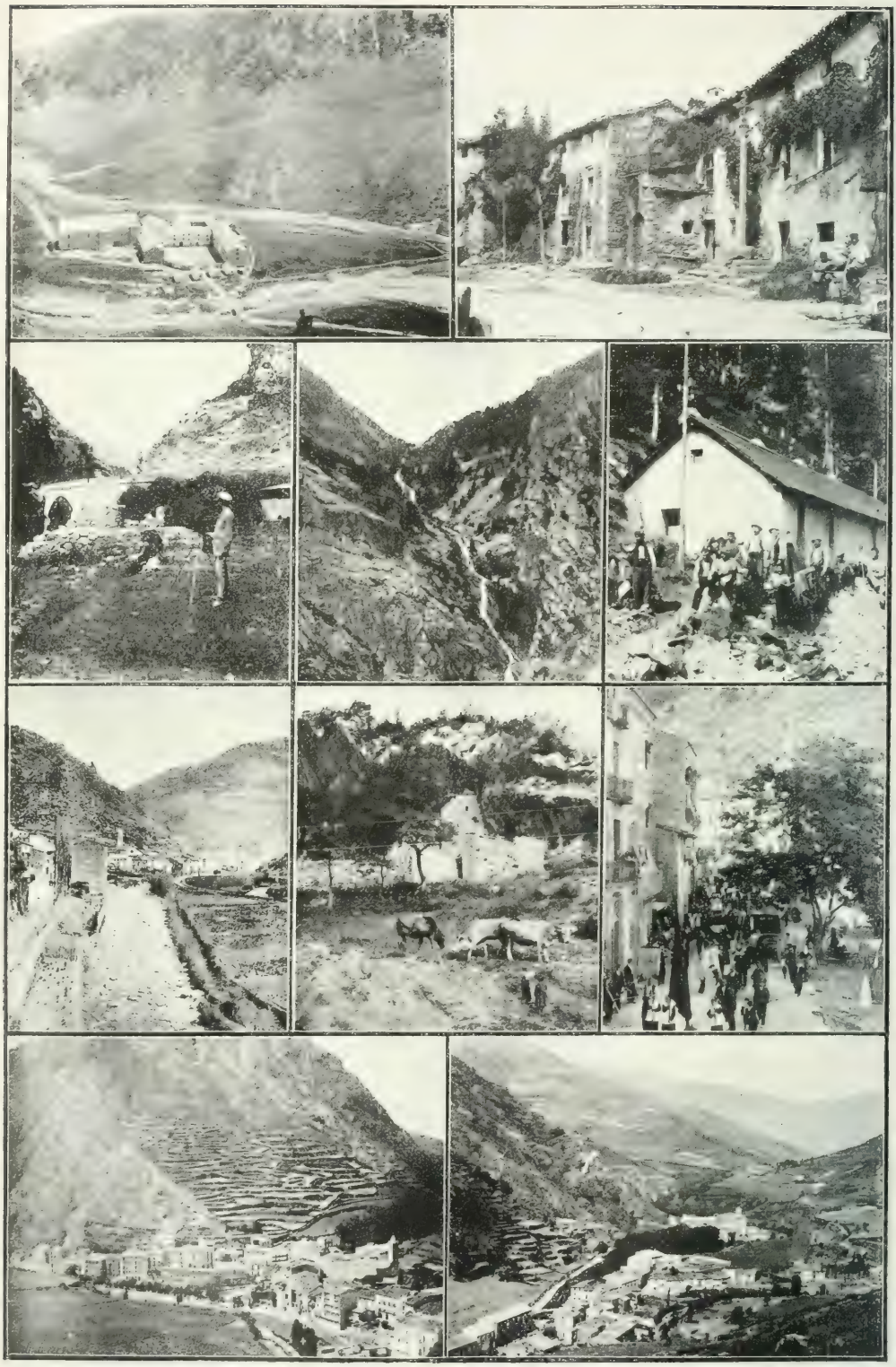

Ermita de la Mare de Deu de Nuria.— Campdevanol.— Un recó de la Vall de Ribes.— Cascata de Fontalba (camí de Nuria).— Caseta de les Mines de Caralps. — Ribes: vista general.— Bauma Montagut (Ribes) — Professó de la festa Major a Ribes.— Ribes: altra vista general, desde l' Est. — Vila de Munt.

ROBA DE CASA. La d' inferior qualitat o la ja massa usada que 's porta pera anar per casa. *Ropa de cámara ó de levantar.*

ROBA DE CONSELLER: GRAMALLA.

ROBA DE LA BUGADA. El conjunt de peces de roba que 's posen a la bugada. *Jabonado.*

ROBA TALAR. Roba llarga que s' ajusta sobre 'l vestit interior, com són sotanes, etc. *Ropa talar.*

A CADA HU ÉS PERMÈS DEFENSAR LA SEUA ROBA. *Ref.* Ab qu' ensenya que la defensa és natural. *La defensa es natural.*

AB LA ROBA DE LA ESQUENA O AB LA ROBA QUE PORTA. *Loc.* Ab sols el vestit que dú posat. *En cuerpo, sin más que su cuerpo gentil.*

ACLARIR LA ROBA. fr. Esbandirla, rentarla lleugerament quan se treu de la bugada. *Aclarar la ropa, sacar.*

A CREMA ROBA. m. adv. De molt aprop. *A quema ropa, á pico de jarro, á boca de cañón ó de jarro.*

AFLUIXAR DE ROBA. fr. Trèuressen alguna de la que 's portava. *Desarropar.*

ALÇARSE LA ROBA. fr. ARREMANGARSE.

APUNTAR LA ROBA. fr. Juntar unes peces ab altres pera rentarles. *Apuntar la ropa.*

DEIXAR AB LA ROBA DE LA ESQUENA. fr. DEIXAR A ALGÚ DESPULLAT, etc.

EN LA MILLOR ROBA HI CAUEN O S' HI FAN LES TAQUES. *Ref.* Ab que 's denota que per més que siguin persones de suposició, no deixen de tindre vicis ben vituperables. *En el mejor paño cae una mancha.*

ESTIRAR LA ROBA. fr. Treure les arrugues a la roba blanca quan s' aixuga. *Estirar la ropa.*

EXTENDRE LA ROBA. fr. Desplegarla y penjarla pera que s' aixugui. *Tender la ropa.*

FORA ROBA. *Ant. náut. expr.* Ab que a les galeres se manava als galeots que 's preparessin pera fer alguna feina. *Ropa fuera.*

LA ROBA FA L' HOME. fr. Adverteix que moltes vegades se fa més apreci dels subgectes pèl vestit y gala exterior que per la seua qualitat y prendes. *Paños lucen en palacio que no hijosdalgo.*

LLEVAR LA ROBA. fr. Desabrigar a algú treientli la roba. *Descobijar.*

PALPAR LA ROBA. fr. *Met.* Ab que s' explica qu' algún malalt está a les derreries de la seua vida, perque aquesta acció feta aleshores sense deliberació és senyal mortal. *Palpar la ropa.*

PLEGAR LA ROBA. fr. Aparellarse pera marxar. *Hacer la maleta.* || Doblegarla y arreglarla ab curiositat. *Coger la ropa.*

POCA ROBA. Se diu de qui és molt pobre. *Descamisado.*

POSAR COM ROBA DE PÀSQUA. fr. Maltractar de paraules a algú, dirli mil injuries. També s' usa com recíproch. *Poner de oro y azul; ponerse como ropa de pasquas; decirse los nombres de las pascuas ó de las fiestas.*

QUI DE ROBA D' ALTRE 'S VESTEIX, AL MITG DEL CARRER EL DESPULLEN. *Ref.* Ab que 's reprèn als que 's volen lluir ab travalls d' altres, puig fácilment se descobreix l' engany, y queden desairats. *Quien de ajeno se viste en la calle le desnudan.*

QUI NO ROBA NO PORTA ROBA. Refrá antimoral ab que 's pensen disculpar llur mala conciencia 'ls que fan llur negoci injustament. *El dinero bien huele, salga de donde saliere.*

QUI TÉ PROU ROBA, AVIAT ESTÁ VESTIT. *Ref.* Ab que 's denota que ont hi há abundor de medis s' ix ab facilitat de qualsevol empenyo. *En casa llena, presto se guisa la cena.*

TINDRE ROBA AL ESTENEDOR O A LA BUGADA. *Ref.* Ensenya que no deu censurar els defectes d' altres qui també está exposat a tíndrels. *Quien tiene hijo varón no llame á otro ladrón ó no dé voces de ladrón.*

TIRAR LA ROBA A MAR. fr. *Ant.* Portar les mercaderíes al embarcador. *Conducir al embarcadero.*

TREURE LA ROBA. fr. AFLUIXAR LA ROBA.

ROBA. Temps del verb ROBAR: *ell roba.* || ARROBA.

ROBADERA. f. *Ter.* Caixa de fusta o bé forrada de ferro, pera portar la terra que 's remou. **Robadera.**

ROBADOR, A. m. y f. Qui roba. **Ladrón, robador.**

ROBAIRE. m. Qui fa o ven roba. **Ropero.** || Magatzem o botiga pera la venda de robes. || Venedor ambulant que porta les robes a vendre per les cases. || ROBADOR.

ROBALIÇA. f. *Zool.* Peix d' un peu de llargaria, ab el cos comprimit, els lloms blavenchs, dues aletes demunt del llom y rodona gairebé la de la cua. **Robaliza.**

ROBAMENT. m. Acte y efecte de robar. **Robo.**

ROBANT. p. a. del verb ROBAR. || L' acció d' estar sustraient o furtant alguna cosa. **Robando.**

ROBAR. v. a. Pendre alguna cosa contra la voluntat del seu amo. **Robar.** || Portarsen lo agè ab força y violencia. **Pillar, robar, tomar, guarramar, hurtar, saquear, limpiar, correr.** || Treure violentament o ab engany una dona de la casa o potestat dels seus pares. **Robar.** || Fer pagar un excés en les compres. **Robar.** || Cobrar excessivament per drets o tributs. **Robar.** || Llevar, defraudar part del pes o mesura. **Hurtar, robar, defraudar.** || *Met* Atreure ab eficacia l' ánim o afecte d' algú. **Ganar, robar, arrebatar, llevar.** || En alguns jochs de cartes anarne prenent de les qu' han quedat al munt, descartantse d' altres. **Robar.** || Apropiarse alguna obra d' ingeni feta per un altre. **Plagiar, robar.** || Aixamplarse 'ls rius prenent terra de les vores. **Derrubiar, robar, hurtar.**

NINGÚ ROBA RES QUE MENGI. *Ref.* Ab que 's denota que tots fugen de lo que porta cost y gastos. *Alhaja que tiene boca, ninguno la toca.*

NI ROBAT. f. Pera denotar quan barata és una cosa.

¿PENSES QUE HO HE ROBAT? *Expr.* Que s' usa pera significar qu' algú no dona a alguna cosa la estimació y valor que 's mereix. *¿Son pelos de cochino?*

UN QUE ROBAVA Y DOS QUE HI CONSENTIEN. *Ref.* CANS AB CANS NO 'S MOSSEGUEN.

SE POT ANAR A ROBAR PERA COMPRARHO. f. Suposa la modicitat del preu d' alguna cosa.

ROBARÍA. f. *Ant.* ROBO.

ROBAT, DA. p. p. **Robado, hurtado.** || adj. *Fig.* Lo comprat molt barato y lo qu' és molt ventatjós **Robado.** || Lo que no té l' adorno precís y regular.

ROBATORI. m. Lladronici, lladronicia, robo.

ÉS UN ROBATORI. fr. Referintse à lo exagerat del preu d' alguna cosa.

ROBAVELLER. m. El botiguer de robes y vestits vells. **Ropavejero.**

ROBADA. fr. Mena de tribut que 's pagava a l' antigor. **Robada.**

ROBELL. m. ROVELL.

ROBELLÓ. m. ROVELLÓ.

ROBELLS D' OU. *Bot.* Planta expontánia en molts indrets de Catalunya, de la mena *Trollius europeus.*

ROBERÍA. *Ant.* Furt. **Robo.**

ROBERÍA D' ARMATS. *Ant.* fr. Furt executat per les tropes sense disciplina.

ROBERÍA DEL SAGRAT. *Ant.* Profanació del temple.

ROBERÍA DE LA COSA PÚBLICA. *Ant.* fr. Desfalch, furt comès a l' administració.

ROBERÍA D' ENEMICHS. *Ant.* fr. Saqueig fet a má armada pèls soldats d' un' altra nació o pèls partidaris d' un ban contrari.

ROBERT. m. Nom propi d' home. **Roberto.**

COM ROBERT AB LES CABRES, QUE PER UNA DE NEGRA 'N DONAVA DUES DE BLANQUES. *Ref.* Ab que 's reprèn als que baraten deixantse perdre per meitat. *El trueque del topo, la cola por los ojos.*

ROBERT. *Biog.* Cuiner del rei Ferrán de Nápols. No pot precisarse 'l lloch de sa neixença, més cal

conceptuar qu' era catalá pêl títol de les obres que va deixar escrites y publicades en llengua llemosina y duen els següents títols: «*Art de condimentar.*—Fonch estampat en la noble ciutat de Barcelona per Carles Amorós, provençal.—Any 1534»; «*Llibre de doctrina pera ben servir, de tallar, y del art de coch en qualsevulla mena de potatge y salses.*—Fonch estampat a Barcelona per Carles Amorós, provençal, l'any 1539».

— (ADOLF). *Biog.* Pintor molt distingit, marcadament dedicat al paisatge, que servava en les seues obres un segell apropiat. Era molt donat a compondre quadros d' un color de melangía difícil d' imitar, y va morir, jove encare, al any 1853. Era un dels amichs y deixebles d' En Rigalt.

— (BARTOMEU). *Biog.* Remarcable metge y polítich contemporani, identificat en absolut ab les aspiracions del catalanisme. Encara que originari de Sitges, per vía paterna era americá; mes era Catalunya la seua patria adoptiva. Va néixer a Tampico (Mèxich) a l' any 1842 y va vindre a Catalunya quan comptava encara pochs anys, fent aquí els seus primers estudis, sempre mostrant aplicació y afany de travall, obtenint triomfs acadèmichs en tots els cursos. A l' any 1870 va guanyar, per oposició, el lloch de metge major de l' hospital y en 1875 la cátedra de Patología interna de la facultat de Barcelona, desempenyada ab tot son zel y saber durant més d' un quart de sigle. Va ésser durant quatre bienis president de l' Academia de Medicina y Cirurgía de Barcelona; dues vegades de l' Academia y Laboratori de Ciencies Mèdiques de Catalunya; vispresident del Congrès Mèdich Internacional de Barcelona al 1888; va significarse per la seua intervenció als Congresos de Berlín, Roma, Moscou, etc., y foren tants els serveis que durant les epidemies de Barcelona al 1870 y 1885 va prestar, que li fou concedida pêl Govern la creu de Carles III y l' ajuntament de Barcelona va distingirlo ab medalles y honorífichs diplomes. Entre sos nombrosos y valiosos travalls, cal recordar les conferencies donades a l' academia «El Laboratorio», respecte al tractament de la dispepsia; els seus discursos al Ateneu, parlant d' hipnotisme; de l' «Antropología y l' Historia», de la «Cèlula social», etc.; les conferencies universitaries, «Relaciones de la Patología mental con los tribunales de justicia»; els discursos necrològichs del doctor Salvá y Campillo, del doctor Letamendi y del doctor Pí y Suñer, y les obres: *Programa razonado de Patología interna*, un vol de 400 págs., 1876; traducció de la *Patología celular; Enfermedades del aparato digestivo*, en colaboració del doctor Roig y Bofill; *Patología médica (Apuntes de las lecciones de)*, edicions de 1894 y 1899; *El uso del alcohol en el tratamiento de la pulmonía*, 1875, y *Necesidad de ampliar los estudios neuro-patológicos*, 1889. Y si serveis eminents va prestar a les ciencies, no foren menys rellevants els que va fer a la política catalana. Era president de la Societat Barcelonina d' Amichs del País quan va resoldres presentar el missatge memorable a la Reina regenta que precisava les solucions cobejades. Ell fou l' autor d' aquell document seriós y d' enlairades idees que passará a l' Historia. Al cap de poch temps En Robert duia la representació de Catalunya al Congrès espanyol. Aquella campanya, més breu de lo que a la nostra terra convenía, será sempre més memorable. Per dissort, la seua existencia, minada per tantes fadigues, per tantes lluites, no havía d' ésser prou resistenta, y als començos d' abril de 1902 la mort el feria per sorpresa en els moments en qu' era son concurs més volgut per tots els que admiraven en ell la seua ferma voluntat per Catalunya. Els companys que aplaudien la iniciació d' un dels seus discursos científichs, com tots el d' ell, plè de doctrina, observaren el derrer batech d' aquell cor noble y altruista.

— (ROBERT). *Biog.* Remarcable escriptor y periodista, que va néixer a Barcelona a l' any 1827, morint a Madrit en 1873. Va colaborar a Madrit y a Barcelona a molts periòdichs y tenía un estil pulcre y apropiat en abdues llengües, la catalana y la castellana. Va ésser a la capital d' Espanya redactor del periòdich democrátich *La Europa;* va fundar en 1851 el *Diario Madrileño* y fou colaborador de *La Escuela*, el *Diario Madrileño* y *La Peninsula*, que apoiaven la idea de l' unió ibèrica. Trovantse a Madrit, va pendre part en la revolta de 1854, y havent escrit uns articles de significació revolucionaria al periódich *El Tio Crispin*, fou perseguit y condempnat a dos anys de presó en un castell. Al obtindre la llibertat va entrar de redactor al diari *La Discusión*, publicanthi unes cròniquues parlamentaries que tingueren gran ressò. Ademés colaborava al *Museu Universal*, a la revista *La América* y als periòdichs satírichs *El Cohete* y *Gil Blas*, publicant per aquells temps ben escrits articles catalans al setmanari *El Troç de Paper*. La seua vida fou travallosa, donchs ab tot y el seu valer va passar penalitats y afanys per la escassa retribució pecuniaria dels seus travalls. Després de la revolució de Septembre va ésser nomenat diputat a les Constituients, y al proclamarse la República fou ministre plenipotenciari d' Espanya a Suiça. A més a més de la seua labor periodística, va publicar diverses obres que l' acrediten d' observador, d' erudit y d' escriptor satírich com pochs poguessen esmentar els seus temps, y cal esmentar entre elles la traducció de l' *Historia de Grecia*, de Duruy; les obres originals: *La espumadera de los siglos*, *Los cachivaches de antaño*, *Articulos escogidos* y *Los tiempos de Mari-Castaña*.

Robert Robert

ROBERVOLIANA. adj. y s. f. MATEM. || Nom que's dona a certes ratlles corves descrites pèl geòmetra Robervol, que comprenen espais en longitut infinits més iguals a altres espais tancats. **Robervoliana.**

ROBINA. f. ROVIRA.

ROBINADA. f. ROVIRADA.

ROBINIA. f. *Bot.* Mena de plantes lleguminoses papillonacies, arborecentes, que vegeten a Amèrica, mes són conreuades com a plantes d' ornament a Europa, anomenantseles en nostra terra *Acacia falsa*. **Robinia.**

ROBÍNICH. adj. *Quim.* Ácit que s' extreu de les arrels de la robinia. **Robinico.**

ROBIRA. f. ROVIRA.

ROBIROSA DE TORRENTS (Josepha). *Biog.* Escriptora molt distingida que va néixer a Vilanova y Geltrú a l' any 1817 y ab son estre poètich va obtindre concepte d' una de les intelectuals més remarcables en son temps. Entre les seues obres més encomiades hi figura un drama elogiat per la crítica literaria, que va estrenarse ab molt d' èxit ab el títol de *Lorenza* al teatre del Liceu de Barcelona el 5 de Març de 1845.

ROBÍS. m. RUBÍ.

ROBLEDO (Diech Antoni). *Biog.* Metge de les derreries del sigle XVI, que va escriure una obra titolada *Compendio Chirurgico*, publicada a Barcelona a l' any 1602.

ROBO. m. L' acció de robar. **Robo, latrocinio.** || Usurpació fraudulenta. **Hurto, robo, pillaje, despojo, salto, presa.** || La cosa robada. **Hurto, robo.** || El d' alguna dona. **Rapto.** || El furt fet ab violencia. **Rapiña.** || El que fa 'l riu de la terra de les vores. **Derrubio.**

ROBO FET AB ASTUCIA. L' astut y fingit. *Gatada.*

ROBO FET EN CAMÍ RAL. *Salteo, salteamiento.*

ROBORAR. v. a. *Ant.* Fortificar. **Roborar, robustecer, corroborar, vigorizar** || AUTORISAR, CORROBORAR.

ROBORATIU, VA. adj. Lo que dona força y vigor. **Confortativo, roborativo, roborante.**

ROBREÑO (Joseph). *Biog.* Actor y autor dramátich molt popu ar a Catalunya al primer ters del sigle XIX, que ab tot y no tindre les seues producciens concepte literari, fruía del favor del públich, seduit per les impresions d' aquell temps de revoltes. A les derreries de la guerra de la independencia, pêls anys 1812 y 1813, representava de graciós a Reus y les seues entremaliadures afalagaven als espectadors, com si elles fossen prou pera servirlos de distracció, en aquel s temps que no se cercaven pas diálechs sentimentals ni atitllats. Era nadiu de Barcelona, y home de imaginació, sense grans estudis va convertirse en saineter, tenint la traça d'impresionar ab arguments d'assumptes y fets coetanis, fuetejant als absolutistes y afalagant els propòsits dels lliberals. Va ésser un dels primers que pera la escena escrigueren en catalá, y la seua producció és molt nombrosa. Cal esmentar de les seues obres, les següents: *Mossèn Antón a les montanyes de Montseny* (dues parts). *La defensa del fuerte de Blanes. La regencia de la Seu d' Urgell. Milans a la villa de Pineda. El general Mina en Artesa de Segre.*

ROBULINA. f. *Zool.* Mena de focaminífers helicostechs de la familia dels noutiloits. **Robulina.**

ROBUST, A adj. De gran força. **Vigoroso, robusto.** || De cos gros y membres reforçats. **Robusto, rollizo, fornido.** || Qui gosa de perfecta salut. **Robusto.**

ROBUSTAMENT. adv. m. Ab força y vigor. **Robustamente.**

ROBUSTER (Cristófol). *Biog.* Eclesiástich de molta significació que va desempenyar al sigle XVI, cárrechs de marcada importancia. Era nadiu de Reus, y havent passat a Roma, va ésser oidor de la Rota Romana, y a son retorn a Catalunya, va obtindre la dignitat d' enfermer de la seu de Tarragona, y fou consagrat bisbe d'Oriola. Va deixar escrita un' obra de decisions y constitucions sinodals.

— Y SALA (FRANCESCH). *Biog.* Eclesiástich nadiu de Reus, que va fersé remarcar per son talent a les derreries del sigle XVI, havent mort al any 1607. Va obtindre alguns nomenaments de significació, entre altres els d' aidiaca de Santa María del Mar a Barcelona, canonge de la seu de la meteixa ciutat y bisbe d'Elna. Representant al braç eclesiástich va formar part de la Diputació de Catalunya. En l' any 1592 va concorrer a la consagració de l' iglesia de Montserrat feta pêl bisbe Pere Jaume de Vich, a quin prelat va succeir al any 1599.

ROBUSTESA. f. Força, vigor, resistencia. **Robustez, robusteza, recura, rejo** || Bona salut. **Robustez.**

ROBUSTET. m. af. Un xich robust. **Robustito.**

ROBUSTIÁ. n. p. **Robustiano.**

ROBUSTIBLE. adj. Que se pot o deu robustirse. **Robustecible.**

ROBUSTIDOR, A. adj. y s. Que robusteix. **Robustecedor.**

ROBUSTIMENT. m. Acte y efecte de robustirse. **Robustecimiento.**

ROBUSTIR. v. a. Infundir robustesa. **Robustecer.** || v. r. Adquirir robustesa. **Robustecerse.**

ROBUSTISSIM, A. adj. sup. Molt robust. **Robustísimo.**

ROBUSTO. ROBUST.

ROCA. f. Banch o faixa de pedra viva o la pedra molt grossa separada d' ella. **Roca.** || La que ix enfora de la superficie de la terra. **Peñasco, roca, escollo, peña.** || La que sol haverhi a la boca dels ports. **Laja.** || *Náut.* La que sobreix de la superficie de l' aigua. **Vijía, escollo, peñasco.** || *Met.* Lo qu' és molt dur, ferm y constant. **Roca.** || pl. La cordillera o fila de roques a flor de l' aigua. **Escollos, rocas, arrecife.** || *Geol.* Massa mineral diferenta, blana, forta o polsosa, dels meteixos o de diferents compostos que per sí meteixa o junt ab altres materies, constitueix lo que els geòlechs ne diuen formació. Les roques que a la crosta de la terra dominen, son silícies, argiloses o calcáries, y comunament se divideixen en *roques pedregoses, metíliques* y *combustibles*, fentsen ademés pera classificarles altres divisions, segons el seu origen de calcinació vegetal, transformat o evolutiu y aquós, atenent la seua composició química o mineralògica, o en les diverses combinacions que puguen observarse.

ROCA ESPADADA O TALLADA. La qu' está vertical y no té pendent. *Roca escarpada.*

ROCA VIVA La qu' és al terreno natural o a la pedrera. *Roca ó piedra viva.* || La qu' és sota l' aigua entre banchs de sorra. *Sirte.*

FERM O FORT COM UNA ROCA. *Expr.* FORT COM EL ROURE.

PELAT COM UNA ROCA. *Expr. fam.* ESTAR MÉS POBRE QUE UNA RATA.

ROCA (Adelaida de La). *Biog.* Vallesana heroica que va concorre a una de les creuades pera conquerir la Terra Santa. Era nadiua de La Roca, y vestida ab el trajo de lluita que al periode mitgeval s' estilava, va marxar a l' Asia ab el ferm propòsit de guerrejar contra els infidels, al any 1104.

— (ANTICH). *Biog.* Metge, filosoph y filòlech del sigle XVI. Havía nascut a Girona y a les mitjaníes de aquella centuria fruía concepte d' home remarcable, essent professor de la universitat de Barcelona. Ab son company de professorat En Francesch Chesa, va ésser l autor del *Lexicon latinum catalanum ex Nebrissensi*, estampat a Barcelona per Claudi Boronat al any 1561. Escriptor molt travallador se li deuen varies obres de medicina, alguna d' elles publicada al any 1578, y una *Aritmética*, una de les primeres en quina se tracta de la contabilitat al comerç, donant regles pera portar ordenadament els llibres. Era filòlech molt entès en les llengües clássiques, havent publicat alguns travalls en grech, que acrediten el seu profón coneixement en aquestos estudis.

— (GUILLEM). *Biog.* Poeta satírich, advocat, doctor en abdòs drets, fundador de la Societat Econòmica d'Amichs del País de Palma, y del Colegi d'Advocats de Mallorca. Va néixer a la capital de les Balears al any 1742, morint en 1813. La seua labor és abundosa, havent escrit produccions dramátiques, romanç y algunes composicions epigramátiques, que no foren publicades. Va deixar escrits dos volums de poesíes satíriques. De las seues obres, sols foren estampades les següents: *Alegación jurídica por doña Isabel Maymó* (Mallorca, 1782); *Comedia de Mossèn Miserable, Romanços per plorar rient o per riure plorant*, essent publicades les dues derreres després de la seua mort.

— (GUILLEM). *Biog.* Fill del anterior, va néixer a Palma de Mallorca al any 1793, morint a Ciudad Rodrigo en 1852. Va ésser com aquell, fácil poeta y advocat de nota, y moltes de les seues obres satíriques, restaren inèdites, si be arribaren a ferse populars. Cal esmentar entre elles *La Cabronaria*, poema en nou cants, y el *Poema satírich contra el vici y mala costúm del beure*, que van alçar nombroses protestes dels quins s'hi creien aludits, y la *Descripció satírica de la vila d'Algaida.* Sols té impresa la obra «Al senyor Alcalde y senyors regidors de l' Ajuntament de Palma, destituits y encausats en l' any 1846, perque pensaven que devíen conservar sa constitució que tots havíen jurada.» Palma, 1847.

— (JOAN). *Biog.* Frare de l' ordre dominicana, que vivía als començos del sigle XVII y era considerat com un dels predicadors més atitllats del seu temps. Quan les festes de la canonisació de Santa Teresa, a

Barcelona, a l' any 1614, va fer el panegírich, estampat en l' obra que commemorava aquelles solemnials funcions.

— (JOAQUIM). *Biog.* Actor y cantant que als primers temps del teatre lírich catalá va ferse popular en la representació d' alguns dels seus personatges més caracterisats. Va morir a Sabadell a les derreries de 1899.

— (PERE). *Biog.* Escriptor nadiu de Tarragona, al sigle XVII. Coneixedor de la llengüa italiana, va fer superbes traduccions, esmentades per Marcillo per la seua perfecció, entre altres, de les obres del Aretino y del Bocaccio.

— (TOMÁS). *Biog.* Metge famós del sigle XVI, nadiu de Tarragona y establert a Girona. Va ésser metge del almirall de Castella Frederich Enríquez de Cabrera. Va publicar en llengua llatina algunes obres remarcables, entre elles les següents: *Mira prognosticacio anni 1522; Utilis compilatio terminorum Astrologia,* etc.; *Epistola contra necromanticus ubi de vita scientiarium incidenter; Epistola Ferdinandum de Concina Cæsaris cancellarium supremum,* en quina combat les pressumpcions dels astròlechs; *Redargutis in libris tres Agustini Nimphi Suemani, quos ad Carolum Cæssaren scripserat,* Burguis, 1534, tractant de les lluites entre Carles I ab les comunitats de Castella y els francesos de Navarra.

— Y CABANES (JOSEPH MARÍA). *Biog.* Catalá de moltes iniciatives, que a començos del sigle XIX prengué part a totes les empreses favorables al deixondiment de la nostra terra, y va ésser qui va iniciar la construcció del primer ferrocarril d' Espanya, el de Barcelona a Mataró, havent sigut ell l' organisador del concell format ab aquest propòsit. Va morir a l' any 1885.

— Y BISBAL (JOAN BATISTA). *Biog.* Musich molt laboriós que vivía a la primera meitat del sigle XIX. És autor d' una *Gramática musical dividida en 14 lecciones,* que va publicar a Barcelona a l' any 1837.

— Y CORNET (JOAQUIM). *Biog.* Escriptor y polemista de molts coneixements, que a la primera meitat del sigle XIX va ésser un dels publicistes més laboriosos de la nostra terra. Va néixer a Barcelona a l' any 1804, morinthi el de 1873. Va començar la seua tasca publicant la revista titolada *La Religión,* y escrigué al cap de poch temps la obra *Manual del cristiano,* deventseli també traduccions molt recomanables y travalls literaris de tant d' interès com els llibres *El padre de familia,* 1846, y *Ensayo crítico de las lecturas de la época,* 2 vol., 1847. Amich y company d' En Balmes, va colaborar a la revista *La Civilización* y més tart, mort aquell, va dirigir el diari barceloní *La Esperanza,* que conté un valiós aplech de monografíes históriques. Els seus escrits li donaren interessant concepte, havent obtingut cárrechs de significació. Desde 1840 va ésser director de la «Biblioteca religiosa de obras morales y ascéticas», composta de llibres molt importants. A l' any 1837 era nomenat acadèmich de la de Bones Lletres de Barcelona, y havent intervingut ab zel a recullir moltes de les obres que se salvaren de la destrucció dels convents en 1835, va ésser nomenat en 1844 director de la Biblioteca pública de Barcelona que va establirse al derruit convent de Sant Joan, al carrer de la Riera de Sant Joan. Pot dirse qu' ell va ordenar y catalogar aquell aplech de llibres que fonamentaren la nostra Biblioteca universitaria. Bibliòfil de grans coneixements, va desempenyar aquell cárrech fins a esdevenir la seua mort, substituintlo en ell altre de les figures preeminentes de la renaixença catalana, el malaguanyat Aguiló.

Joaquim Roca y Cornet

— Y FERRERAS (JOSEPH NARCÍS). *Biog.* Erudit escriptor contemporani, un dels més convençuts partidaris de les aspiracions del catalanisme. Era metge distingit, mes després de la revolució de Septembre de 1868 pot dirse que tot el seu afany s' inspirava en promoure el deixondiment de la nostra terra. Als primers temps de la publicació de *La Renaixença* era un dels colaboradors més constants de la revista, y 'ls seus articles, escrits ab coneixement y fermesa, ab correcció d' estil y establint deduccions y comparances, d' argumentació fonamentada, d' exposició precisa, no cal duptar com desvetllaren al jovent de aquells díes que llegíen a En Roca com a mestre y foren propagandistes. És llástima que aquella munió de travalls históríchs, per ell publicats en diverses revistes y llibres, no fossen aplegats, perque, home modest, mai va presumir el seu valer, y escampat havía la seua valiosa producció sense creure que valgués lo molt que valia. Va morir a Barcelona a l' any 1891.

— Y FLOREJACHS (LLUIS). *Biog.* Lleidetá dels més significats al sigle XIX. Metge molt renomenat, inspirat poeta y erudit historiador. Va néixer a l' any 1830, morint al 1882. De jove va vindre a Barcelona pera cursar la seua carrera, y acabada aquesta, després de doctorarse, va retornar a la seua ciutat volguda, exercint allí la seua professió fins que acabá la seua existencia, essent corresponent de l' Academia de l' Historia, de la de Bones Lletres de Barcelona y de moltes més de Catalunya, d' Espanya y del extranger. Posseía a l' horta de Lleida una finca ont va donarse als temps dels romans la famosa batalla, y allí va consagrar un monument al memorable fet histórích. La seua tasca intelectual va ésser nombrosa y escullida, essent moltes les pòesíes y 'ls travalls históríchs que d' ell podríen esmentarse. Les seues *Efemérides leridanas,* publicades en 1872, constitueixen un aplech riquíssim de notes locals, de noticies erudites, y la *Memoria de la catedral antigua de Lérida,* estampada en 1881, és una obra que mostra la seua competencia en l' arqueología y l' historia.

— Y GALÈS (JOSEPH). *Biog.* Travallador, que ab la seua aplicació a l' estudi va obtindre concepte merescut a Barcelona durant la segona meitat del sigle XIX. Ferm en la defensa del travall, va pendre part en tots els actes que 's celebraven pera protestar de les amenaces y dels perjudicis que produien les escoles econòmiques contraries al seu impuls, y va anar comissionat a Madrit pera combátreles. Va donar conferencies relatives a arts y oficis y publicá estimables estudis y travalls. Va ésser president de l' Institut Industrial de Catalunya, va formar part de les comissions obreres que varen anar a estudiar les exposicions extrangeres, escrivint memories y observacions ben remarcables y assolint reputació de competent en qüestions econòmiques. Entre les varies obres d' En Roca y Galès, cal esmentar la titolada: *Un obrero en Fairmont-Park (Revista crítica industrial de la Exposición de Filadelfia),* Barcelona, 1876. Va morir en 1891.

— Y MARÍA. *Biog.* Filòlech del sigle XVIII, que havía escrit estudis molt práctichs pera apendre les llengües extrangeres. A l' any 1750 va publicar a Barcelona, a l' imprempta d' En Surroca, el llibre titolat: *Arte francés ó nuevo método para leer, hablar y escribir el francés conforme á los más modernos.*

— Y PUJOL (PAU). *Biog.* Impressor del derrer ters del sigle XIX, mort a Manresa a etat molt avençada, que havía contribuit al deixondiment intelectual a la comarca del Cardoner, prestant sempre l seu concurs a les aspiracions patriòtiques. Havía entrat de caixista als començos d' aquella centuria a l' imprempta establerta a la predita ciutat per la Junta de Defensa y va ésser qui estampava el celebrat *Diario de Manresa,* que ara té tant d' interès histórích. Passat aquell período, va fundar l' imprempta que duia el seu nom y que tantes obres d' importancia históríca pera Catalunya va estampar.

—Y ROCA (JOSEPHINA). *Biog.* Monja cisterciense del monastir de Valldonzella a Barcelona, que a les seues virtuts, unía una intelligencia y una ilustració dignes d' esser esmentades, havent escrit, alguna obreta de devoció de bon estil literari. Va morir al any 1905 y era nadiva de Terrassa.

ROCA (La). *Geog.* Lloch del dist. munpal. de Vilallonga, prov. de Girona; té 110 hab. || Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Granollers; és a la vora del riu Mogent y té 1,762 hab. || Ermita del terme de Montroig, al Camp de Tarragona. || — (COLOM). *Orog.* Puig de 2,464 met. d' altitut, al S.E. de Montet, entre'l Conflent y la encontrada de Camprodón. || Puig de 2,582 met. d'altitut, a tramontana de Maranges, prov. de Lleida. || —(COLOM). *Orog.* Puig de 2,582 met. d' altitut entre les valls de Carol, Cerdanya francesa y de Vallbona, prov. de Lleida. || —(COLOM). *Hidrog.* Puig del Pirineu, a tramontana de Setcases, prov. de Girona. || — (CORBA). *Orog.* Montanya de 992 met. d' altitut al N.O. de Canet de Adri, prov. de Girona. || —(CORBA). *Orog.* Puig de 1,868 met. d' altitut, al S.E. de Mont-Lluís, entre la Cerdanya espanyola y 'l Conflent. || —(CURTA). *Orog.* Tossal del Bergadá a l' altura de 920 met., entre el riu Marlès y el torrent de Soler. || — (D' HURÓ). *Orog.* Cim estimbat del Bergadá entre 'ls Rasets y 'l Coguiló d' Estela. A deu metres més avall del cim, s' obra entre roques, el Forat de Estela, que té sols una fondaria de 30 metres, lloch ont se serven tradicions senzilles. || —(DEL GALL). *Orog.* Puig de 1,375 metres d' altitut a llevant de Molló, prov. de Girona. || —(DE LA ALBERA). *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó d' Argelès; és a la vora de la riera del seu nom y té 1,168 hab. || —(DE LES GOTZERES). *Orog.* Al camí de la Nou a Vilada, al Bergadá a 925 met. d' altura al costat de uns espadats de pedra, ovirantse desde aquell collet les serres de Vilada y Picancel. || — (DE LA REIXA). *Geog.* Casa del Bergadá, passat el camí de Puigreig a Serrateix, al cim de la serra, ont a la derrera lluita carlina s' hi va sostindre sagnant combat entre les tropes lliberals, manades pêl general Cañas, y les forces carlines que comanaven En Miret y En Marián de la Coloma. || — (ENCANTADA). *Orog.* Hostal del Bergadá, una volta passat el planell de Sagars Se emplaça demunt d' un gros penyal caliç, que s' allarga enllá de la casa. || —(ENTREVESSADA). *Orog.* Puig del Pirineu, de 2,914 met. d' altitut, que és comú a Lleida, Andorra y França. || — (GELERA). *Orog.* Turó de 426 met. d' altitut; és a la vora del riu Tech a tramontana de Palaldá, depart. dels Pirineus Orientals. || — (MENTIDERA). *Orog.* A la vora de la partió d' aigües del Marlès y del Lluçanès, abans d' arrivar al coll de can Grau. || —(MOSQUIT). *Geog.* A la carretera del Vernet al Canigó, enfront de la casa forestal de Balatg. || — (MUSSOLERA). *Orog.* Al Bergadá a la clotada de la Restanyada, curiositat geològica que va socavantse per causa de les explotacions de carbur de calci, allí promogudes d' uns quants anysençá. || —(PASTORA). *Orog.* Cinglall al camí del santuari de la Mare de Deu del Mont, y aprop de les mines del monastir de Sant Llorenç al terme de Bassagoda. || — (PLANA). *Orog.* A la serra de Cadí, a 2,300 met. d' altura, pas el més baix de la serra, el derrer que pot franquejarse al hivern, quan la neu embolcalla els cimals d' aquelles montanyes. || —(DEL MAS DEL OLM). Altar druida de la serra de la Lluera, entre Alcover y Montral. Es un exemplar poch conegut y tal volta'l més notable de Catalunya. || —(ROJA). *Orog.* Puig de 1.015 met. d' altitut a la vora dreta de la riera de Croses, al N.E. de Glorianes, entre 'l Conflent y l' Alt Vallespir, depart. dels Pirineus Orientals. || —(SALERA). *Orog.* Puig de 1,104 met. d' altitut, entre 'l Conflent y 'l Llenguadoch, al N.O. d' Arbusosls, depart. dels Pirineus Orientals. || — (DEL CATROCH). Roca singular, sota 'l puig d' en March, entre Alcover y La Riba. Té la forma d' un barril y está colocada a l' obertura de un avench sostenintse pêl ventre y balancejantse com una campana. En un de sos extrems pega a la boca del avench y produeix un sò que se sent de gran part del Camp de Tarragona. Se la creu un enginy de les races prehistòriques, colocada com está a l' entrada de una cova dita del Mitgdia. || — (SON). *Geog.* Caseriu del terme de la Vileta, part. jud. de Palma de Mallorca. || — (SUBIERA). *Orog.* Precipici esgarrifós de penyes verticals a més de 50 met. d' alçaria al camí de La Pobla de Lillet.

Segell de La Roca

Segell de Roca y Porroques

ROCABERTÍ (Vescomte de). *Biog.* Noble cavaller del sigle XIV, y un dels cortesans que fruiren de major significació a la cort d' En Pere III y de la reina Na Violant. Als arxius reials se serven d' aquest personatge diverses cartes, y s' és fet remarcable aquell nom per les següents memorances d' aquell temps. *Questió entre el veçomte de Rocaberti e mossen Jaume March sobre lo departiment del estiu e del hivern*, y *Sentencia dada sobre la dita questió e departiment per lo senyor rei en Pere.*

— (DALMAU DE). *Biog.* Noble senyor de Peralada, que l' any 1285 va ferse remarcar a la defensa de un dels passos del Pirineu, quan la lluita ab els francesos, y que a altres fets de guerra, va ésser constant defensor de la seua patria.

— (FELIP DALMAU). *Biog.* Navegant de les derreríes del sigle XIV y capdill de l' expedició endreçada contra Sicilia l' any 1392. Va assolir fama de valent y acertat en aquella empresa pels triomfs marítims que va comptar, vencent les naus italianes.

— (ELIONOR). *Biog.* Esforçada dama, filla d' En Dalmau de Rocaberti, que per ses proeses a les derreríes del sigle XIII, va ferse renom d' ésser una de les dones més patriotes y valeroses del seu temps.

— (JOAN TOMÁS). *Biog.* Teolech y prelat del sigle XVII. Va néixer a Peralada l' any 1624, morint a Madrit en 1699. Va pendre l' hábit de la relligió de predicadors, havent desempenyat a l' ordre els carrechs de major concepte. Va ésser Provincial de la provincia d' Aragó, arquebisbe, virrei y inquisidor general de Valencia durant els anys de 1696 a 1699. Durant el seu govern al esmentat tribunal, va mostrar recte procedir, no deixantse imbuir per influencies ni recomanacions. Al temps de son bisbat, el papa Ignocent XII, va concedir a l' arxidiòcesis valenciana, la deguda autorisació a prechs d' En Rocaberti, pera instituir l' adoració del Santíssim en la funció de les Quaranta hores, havent estat aquella ciutat, la primera d' Espanya, en organisarles. Va deixar escrites una munió d' obres teològiques y dogmátiques, molt notables, entre quines cal esmentar les següents: *Alimento espiritual*, Barcelona 1688. *Teología mística*, Barcelona, 1669. *De romani pontificis auctoritate* (3 volums) y Biblioteca pontificia máxima, publicada desde 1695 a 1699, formant 21 volums.

— (FRA JOSEPH). *Biog.* Caputxí del sigle XVI, y un dels predicadors que fruiren més calificat concepte. Va pertanyer a les comunitats de Tortosa y del Mont-Calvari promovent la oració de les *Quaranta hores*. Va morir l' any 1584.

— (JOSEPH). *Biog.* Jesuita barceloní de les derreríes del sigle XVII, y catedrátich de retòrica al colegi de Cordelles. Va escriure una ressenya de les exequies de Carles II d' Austria, impresa a Barcelona al

any 1701, ab el títol de *Lágrimas amantes de la ciudad de Barcelona.*

— (F. N.) *Biog.* Va ésser castellá d' Emposta y un dels poetes que figuren al Cançoner de París. Vivía al sigle XV, y és de creure que sía Bernat Luch de Rocaberti, gran creu y castellá d' Emposta, y capdill del exèrcit d' En Joan II al entrar a Catalunya en 1451. Al *Jardinet d' orats* figura la *Resposta feta per mossen Torroella al comenador Rochaberti Castellá d' Emposta.*

— (RAIMÓN DALMAU). *Biog.* Comte de Peralada, vescomte de Rocabertí. A la lluita de 1640, restá fidel a Felip IV, publicant una obra ab el títol de *Presagios fatales del mando francés en Cataluña* (un vol., 1646, Saragoça; *Memorias ó defensa del marqués de Aytona* (un vol.); *Casa de los Condes de Peralada ó compendio de las grandezas y prerrogativas de la antiquísima casa,* etc. (Madrit, 1651).

— (RAMON). *Biog.* Advocat del sigle XVII, autor de la obra nomenada *Certamen juris dictum* (Osca, 1641).

— DE PAU Y BELLERA (D. DIECH). *Biog.* Noble senyor del sigle XVII, senyor de les baronies de Pau y de Bellera, que va escriure: «Discurso genealógico en que se trata de la línea paterna de D. Antonio de Rocabertí, de muchos santos, de quien desciende por línea recta, y de otros puntos importantes para la verdadera inteligencia de algunas historias.

— Y SOLER (SOR HIPÒLITA DE JESÚS). *Biog.* Monja del convent dels Angels, de Barcelona. Va néixer a aquesta ciutat en 1894, prenent l' hábit relligiós a la edat d' onze anys, arribant a obtindre, per ses virtuts, concepte respectuós de veneració. Va morir al any 1664, als 73 de la seua edat. Va escriure dues obres místiques, d' estil castíc, y altres com la publicada a Valencia al any 1684 ab el títol de *Las cinco piedras de David.*

ROCABRUNA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Baget, prov. de Girona.

ROCACELSA. *Biog.* Monjo de Montserrat que vivía a les derreries del sigle XIV. Se 'l creia dotat de esperit profètich, y va escriure algunes de les seues revelacions y profecíes, segons el P. Antoni de Vieyra.

ROCACORBA. *Geog.* Poblet del terme munpal. de Canet d' Adri, prov. de Girona. || Roca y seti pintoresch, a les montanyes de Prades, entre Capafonts y La Febró.

ROCAÇA. f. aum. Roca molt grossa. **Peñasco.**

ROCAFORT (Berenguer de). *Biog.* Un dels capdills dels Almogávers que als començos del sigle XIV s' endreçaren a Orient. El remor de les seues proeses va ferlo remarcable y fruía renom d' imdomptable. Va pretendre, comptant ab molts partidaris, ferse rei de Salònica, més al any 1309 va ésser fet presoner y portat devant del rei de Nápols, fou reclós al castell d' Aversa, morint allí de fam y abandonat dels seus.

— O ROQUEFORT (JOAN). *Biog.* Un dels poetes que figuren al *Cançoner de París,* al sigle XIII, y de qui fa merescudes lloances M. Tastú.

— (JOSEPH). *Biog.* Sabi antiquari deixeble del doctor Finestres. Va néixer a Sant Feliu de Terrassola, a la diòcesis de Vich, y va morir essent rector de Tona al any 1784. Va deixar escrits setze volums en foli, ab la geneología de moltes families catalanes, transcrivint documents históríchs de molta valua, manuscrit que se servava a Oristá.

Segell de Rocafort

ROCAFORT. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. de Manresa; és a ponent de la serra de Sant Llorenç, a la vora d' una riera y té 1,340 hab. || Poble de la prov., diòc. y part. jud. de Valencia; és a tramontana de la capital, té estació de F.-C. y 515 hab. || Poblet del dist. munpal. de Sant Esteve de Litera, prov. de Osca. || —DE QUERALT. Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Montblanch; és a la vora de la riera del seu nom y té 790 hab. || — DE VALLBONA. Poble de la prov. de Lleida, diòc. de Tarragona, part. jud. de Cervera; és a la vora del riu Corp y té 630 hab.

Segel de Rocafort de Queralt

ROCAL. m. Roca grossa.

ROCALL. m. Conjunt de palets o pedretes que per l' acció del temps y de l' aigua se desprenen de les penyes o roques, o bé les que salten al travallar les pedres. **Rocalla, cascajo, ripio.** || *Arq.* Obra decorativa qu' en lloch de precisar la regularitat de les construccions, imita les roques o bé 'ls conjunts rústichs de la naturalesa. **Rocalla.** || *Joier.* Grans de granet, cornalina, coral y agata, tallats ab més o menys regularitat, que se empleen pera fer collarets.

Segell de Rocafort de Vallbona

ROCALLA. f. ROCALL.

ROCALLAURA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Vallbona de les Monges, prov. de Lleida.

ROCALLER. m. Artista picapedrer que travalla les pedres imitant rocalla.

ROCALLÍS. adj. El cap d' una penya llisa.

ROCAM. m. Munió o conjunt de roques. **Peñascal.**

ROCAMORA DE SANT MAGÍ. *Geog.* Caseriu del terme de Santa Perpètua, prov. de Tarragona. || Nom d' un dels bandolers que segons la tradició anaven ab en Serrallonga.

Segell de Rocallaura

ROCAMORELLA. f. *Ter. bot.* MORELLA ROQU ERA.

ROCASAURA. *Orog.* Espadat a la vora del Hospitalet, a la Cerdanya.

ROCATÁ. m. y

ROCATAM. m. Munió o conjunt de roques. **Peñascal.**

ROCATER, A. adj. **Rocoso, peñascoso.**

ROCAVERTI. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Donzell, prov. de Lleida.

RÒCECH. m. Cosa que arrocega. || *Fig.* Seguici.

ROCEGAR. v. a. ARROCEGAR.

ROCEGAT, DA. p. p. y adj. ARROCEGAT.

ROCEGÓ. f. ROSEGÓ.

ROCELAT. m. *Quím.* Sals resultants de la combinació del ácit rocèlich ab les bases salificables. **Rocelato.**

ROCH. m. Nom propi d' home. **Roque.**

ROCH. m. **Guijarro, canto, piedra.** || Al joch d'escachs, cada una de les figures en forma de torre. **Roque.** || Pedres que serveixen pera apedregar. **Lágrimas de Moisés ó de San Pedro.**

COP DE ROCH. *Cantazo.*

ROCH (Sant). *Biog.* Varó piadós pertanyent a una de les families nobiliaries del Mitjorn de França. Aquest Sant, va néixer a les derreries del sigle XIII, y portat de les seues ferventes devocions, va pelegrinar envers Roma, quan una pesta delmava les poblacions italianes. Trovantse a Plasencia va contraure la malaltía y va ésser obligat a retirarse a un bosch, pera allunyar el perill de propagar el mal, y trovantse allí asseguren els seus biògrafs, que cada día un gos pertanyent a cert cavaller nomenat Go-

tart, anava a la boscuria, pera portar un pá al pelegrí malalt. Curat y restablert de la seua dolença, y havent curat a molts empestats que 'l reclamaven, va tornar a la seua terra, morint a Montpeller al any 1327.

VET AQUÍ SANT ROCH Y 'L GOS. *Loc. pop.* Que se aplica a dues persones que sempre van juntes. *La maza y la mona.*

ROCH DE CARBONET. *Orog.* Penyal de la Cerdanya a la vora del encreuament del camí de Mont-Lluis a Bourgmadame. || —DE FRANÇA. Puig de 1,449 metres d'altitut al S.E. d'Amelia, a la meteixa partió d'Espanya y França, Pirineu gironí. || — DE LA ABELLA. Al Conflent, a la barrancada que descendeix del Puig d'Escató. || — DEL MALL. Roca esquistosa al Canigó, clavada en terra y demunt d'ella, atravessada, una de planera estreta y llarga que resta equilibrada, balancejant com un mall gegantí al donarli una branzida. || — DEL TABAL. Prop del coll de Vernadell a La Garrotxa a l'altura de 1135 metres. || — DEL ROSSELLÓ. Puig de 1,314 metres d'altitut, al N.O. de Molitg, antich Conflent, depart. dels Pirineus Orientals. || — DEL VIDRE. Turó espadat dessobre la gorja del Segre, abans d'arrivar a Lló, y a la vora del Mas Girvés. || — DE LA FITA. Collet entre dues roques passat el portell de la gorja de Cremal al camí de Nuria. || —DE LA LLOSERA. Puig de 2,180 metres d'altitut pertanyent al macís del Canigó, antich Conflent, depart. dels Pirineus Orientals. || — DE LA MALÉ. Coll de la Vall de Ribes, a la vora de les gorges del riu Nuria. || — DE LA MAULA. Coll de la Vall de Ribes entre la Jaça de la Llebrada y el camí del Coll de Finestrelles. || — DE LA MEL. Collet al camí de Corcelles a Cardona, formant una roca arrodonida. || — DELS DUCHS. Al Conflent, original roca enfront de la trencada Conca de Trenip. || — DELS LLAMPS. Greny que surt del macís de la serra, prop de Plá de Pujals, al Bergadá. || —D'EN BATLLE. Collet del Bergadá, a la vora del toçal de Rus y el coll de la Creueta. || — MAJOR. Al extrem de Prat Cabrera prop de la vall de Vallmanya al Canigó. || — NEGRE (SERRA DEL). Serra de 2,708 metres d'altitut máxima, al S.O. de Vallmanya, entre 'l Conflent y l'Alt Vallespir, depart. dels Pirineus Orientals. || — RODÓ. Puig de 1,280 metres d'altitut situat al N.O. d'Arlès, Alt Vallespir. || Puig del macís del Canigó, antich Conflent; té uns 1,700 metres d'altitut. || —VERT. A la vall de Ribes entre 'ls pichs de Balandrau y de Torraneules.

ROCÍ. m. Cavall vell o flach y dolent. **Rocín, matalón, rocinante.** || Cavall petit y dolent. **Jaco.** || Qualsevol cavall destinat pera travallar. **Rocín.** || *Met. fam.* Home tonto y neci. **Rocín.** || *Met.* Dit de la persona vella, y aixís se diu: qui no travalla quan es pollí, ha de travallar quan es *rocí.* **Viejo.**

PUS LLAURA 'L ROCÍ, POSA LA SELLA AL BOU. *Ref.* Ab que 's denota que no 's deuen trastornar o confondre les ocupacions de cada hú. *Pues ara el rocín, ensillemos al buey.*

ROCINANT. m. Aquest nom que Cervantes va apropiar al cavall que montava *Don Quixot,* s'aplica als cavalls flachs y poch servibles. **Rocinante.**

ROCINEJAR v. n. Renillar algú imitant al rocí. **Rocinar.** || CADUQUEJAR.

ROCINET. m. dim. **Rocinillo.**

ROCINOT. m. ROCÍ.

ROCITANT. m. *Ant.* Ronquera.

ROCITAT. adj. *Ant.* Ronch.

ROCIU. m. *Vulg.* Rosada, ros.

ROCOLES (Joan Bta.). *Biog.* Historiador que va escriure algunes obres dels seus estudis durant el sigle XVII. Era nadiu del Mitjorn de França. Va néixer a Bezers al any 1620 y va morir en 1696.

RODA. f. Máquina o peça orbicular de metall o de fusta, pera rodar sobre un eix. **Rueda.** || La petita sense raigs, com la de la corriola. **Rodaja.** || Máquina pera treure aigua dels rius y regar els camps. **Azuda, zuda, zua.** || RODONA. || *Náut.* El fust corb que pera formar la proa s'uneix ab la peça còrba en que remata la quilla. **Roda.** || pl. RODERA. || TORN DE LES MONGES. || *Met.* La extensió que fa en semicercol lo paó reial ab les plomes de la cua. **Rueda.** || Dret o impost que satisfeien els remaders de bestiar de llana. || *Ant.* Camí carreter o de roda. || Aureola de la lluna. **Ruedo.**

RODA CATARINA. Als rellotges es la de dents com navages, que colocada perpendicularment dona moviment al volant. *Rueda catalina ó de Santa Catalina, ó de reencuentro.*

RODA COMPOSTA. Máquina composta de moltes rodes ab llurs llanternons. *Rueda compuesta ó infinita.*

RODA D'ARISTOTIL. *Geom.* Certa dificultat sobre 'l moviment d'una roda. *Rueda de Aristóteles.*

RODA DE FERRO. Cilindre o roda petita de ferro o de acer pera tallar els diamants o pedres precioses. Gira ab grandíssima rapidesa. *Rueda de hierro ó de abrillantadores ó de lapidarios.*

RODA DE PRESOS. Presentació de presos que 's fa a un testimoni pera veure si reconeix al delinqüent. *Rueda de presos.*

RODA DE FOCH. El cèrcol, etc., guarnit de coets. *Girándula.*

RODA DE GRUA. Certa roda en forma d'un tabal pera pujar pes. *Tímpano.*

RODA DE LA FORTUNA. Cert joch de rodolins o cartes encastades a una post rodona, y un arbre o eix perpendicular al centre ab un travesser al cap de amunt, com lo dels rellotges de butxaca, que impelit pêl qui mena 'l joch volta aceleradament, y guanya 'l qui té posat al rodolí que dit travesser senyala quan se para; y si 'l rodolí ont se para no hi ha res, tot lo diner que hi ha posat als altres queda del qui mena 'l joch. *Rueda de la fortuna, rolina, ruleta.* || *Met.* La volubilitat y inconstancia de la fortuna. *Rueda de la fortuna.*

RODA DE CINIA. La que sosté 'ls catúfols de la cinia. *Andaraje.*

RODA DE MOLÍ: RODET, MOLA.

RODA DE POPA. fr. *Náut.* Prolongació en sentit vertical de la quilla per la part de popa, que puja bon troç per demunt de la barca.

RODA DE PROA. fr. *Náut.* La meteixa prolongació per la banda de proa

RODA DE SANTA CATARINA: RODA CATARINA. || La que 'ls saludadors se fan estampar a alguna part del cos, y 's vanaglorien de tindrela estampada al paladar. *Rueda de Santa Catalina.* || Al blasó 's diu així quan se presenta ab navages y ferros punxaguts. *Rueda de Santa Catalina* || *Náut.* Els quinze díes abans o després del día de Santa Catarina, en que hi soi haver grans temporals a mar. *Rueda de Santa Catalina.*

RODA DE TORMENT. Cada una d'aquelles que 'ls tirans guarnien de navages y altres eines de tall o de punxa pera despedaçar els cossos dels martres. *Rueda de tormento.*

RODA ESTRELLADA. La que té 'ls punts o caixals a la part de fora. *Rueda estrellada.*

RODA MARINA. *Ictiol.* Cert peix semblant a una roda ab el seu botó y quatre raigs que van a la circunferencia. *Rueda marina.*

RODA MESTRA. La roda principal de les que hi ha a les ceques. *Rueda maestra.*

EN RODA AB EL VENT. *Loc. náut. ant. Ceñir ó ciñendo el viento.*

METRE EN RODA UNA O MÉS NAUS. *Loc. ant. náut. Poner de crucero.*

POSAR EN RODA. fr. Posar en el cas de no sapiguer què fer se. *Poner en compromiso* || Apretar a algú ab raons. *Meter la espada hasta la guarnición.*

RODA. f. *Bot.* Planta del genre anomenat *Medicago.*

RODA. f. RUTA. || CARRETERA, CAMÍ. || ROPTURA.

RODA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. del Vendrell; és estació d' enlláç dels ferrocarrils de Barcelona a Madrit per Reus ab el de Barcelona a Picamoixons y a Lleida per Valls, y té 771 hab. || Vila de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora del Ter, té molta fabricació y 2,275 hab. || Vila de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benabarre; és a la vora del riu Isábena y té 300 hab. Antigament era cap de bisbat, el qual fou traslladat a Lleida. || —DE BARÁ. RODA, prov. de Tarragona. || —(SANT PERE DE). Vila de la prov. de Barcelona, part. jud. de Vich. Está emplaçada demunt d' una roca, a la vora del Ter. || *Geog.* y *hist.* Monastir de benedictins fundat al sigle X, a la montanya del seu nom, a la vora de la Selva del Mar, prov. de Girona. Ab tot y l' estat de ruines en que per la destrucció dels homes y dels temps se trova aquell sumptuós casal de l' etat mitjana, pot apreciarse lo superb de l' edifici y els richs detalls arquitectònichs que contenía.

Segell de Roda y Bará

Segell de Roda de Bará

Segell de Roda

RODÁ. *Hidrog.* Rivera de la comarca de Camprodón, tributaria del Jeitas, al peu de la collada dels Homens morts.

RODACIÓ. f. *Med.* Minva de la longitut dels pèls. **Rodación.**

RODADA. f. Acció de rodar. || Un cop de roda. || Cercle, rodeig. **Rodada, rodeo.**

RODADERA. f. *Min.* Nom donat al sulfat de cobalt per causa del seu color de rosa.

RODADIÇ, A. adj. Que roda ab molta facilitat. **Rodadizo.**

RODADIÇA. f. Rodament, rodesa. || *Ter. ibicench.* Basca. **Vahido.**

RODADITS. m. Mal de dits que passa de l' un a l' altra. || *Ter.* Panadiç. **Panadizo.**

RODADOR, A. s. Qui roda. **Rodador.** || Lo que roda o cau rodant. **Rodador.** || Lo que roda fácilment o está en disposició de rodar. **Rodador.** || Qui va de l' un lloch a l' altre o de l' un poble a l' altre sense permaneixer enlloch.

RODADOR DE CARRERS. Qui 's passeja pèls carrers. *Ruano, ruán, callejero.*

RODAL. m. CIRCUIT. || Troç de terra que per alguna circumstancia se distingeix de les immediates. **Mancha.** || COMARCA, TERME.

RODALET. m. dim. Petit rodal. **Pequeño circuito.**

RODALÍA. f. Entorn. **Contorno, rededor.** || Mena de senyoriu. **Señorío.**

RODALITA. f. *Min.* Silicat hidratat d' alúmina y de ferro. **Rodalita, rodalosa.**

RODALOSA. f. *Min.* Nom donat al sulfat de coure a causa del seu color de rosa. **Rodalosa.**

RODALS. m. pl. VOLTANTS, ALENTORNS.

RODÁM. m. Conjunt o munió de rodes. **Rodaje.** || Per barbarisme, se'n diu també *rodatge.*

RODAMENT. m. L' acció y efecte de rodar y 'l moviment que 's fa rodant. **Rodadura, rotación, rueda.** || *Mar.* El conjunt de les diverses peces que formen la roda d' un barco. **Rodamento.** || Rodeig o excusa. **Rodeo.** || ROTACIÓ.

RODAMENT DE CAP. Desvaiment. *Vahido, vértigo, vaguido, desvanecimiento de cabeza.*

RODAMILANS (Ramir). *Biog.* Monjo benet, profès al monastir de Montserrat y escriptor molt distingit, tant com modest, donchs ab tot y haver produides obres acceptables, va resistirse sempre a publicarles. Era competent en estudis històrichs y havía escrites unes *Efemérides montserratines* ab erudició. Era nadiu de Sabadell y va morir a l' any 1899 al monastir de Pego (Barbastre), d' ont havía estat abat.

RODAMÓN. m. Venedor ambulant que va de l' un poble a l' altre. **Buhonero.** || Cop de vent, remolí. **Ventolera.**

RODAMÓN. *Biog.* Trovador tolosench del sigle XIII, molt famós per ses composicions amoroses.

RODANÒGEN. m. *Quím.* Nom d' un radical que se suposa existir als sulfocianurs y a l' ácit sulfocianhídrich, diferent del cianògen. **Rodanógeno.**

RODANT. p. a. de rodar. || Que roda. **Rodante.**

RODANXA. f. Tall rodó de peix, etc. **Rueda.** || Rodella o rodet, com: *rodanxa del fus.* **Rodaja.** || TORTELL, GARLANDA.

RODANXÓ, NA. adj. Persona petita y grossa. **Cachigordete, regordete, regordillo, rechoncho, repolludo, cachigordito.**

RODAPLANXA. f. Mena de guarda que hi ha als panys. **Rodaplancha.**

RODAR. v. a. Fer donar voltes a alguna cosa, com: *rodar el torn.* **Rodar, rodear, remolinear.** || Fer volta o marrada per anar a algún lloch. **Rodear.** || v. n. Girarse, donar voltes alguna cosa sobre sí meteixa, voltar alentorn d' un eix. **Girar, rodar, rodear, rotar, voltear, dar vueltas.** || Donar voltes alentorn d' alguna cosa. **Rodar, rodear, dar vueltas, ir ó andar alrededor.** || Moures alguna cosa ab rodes o per medi d' elles. **Rodar.** || Donar voltes com solen fer els que ballen. **Caracolear, dar vueltas, hacer tornos.** Caure desde una altura donant voltes per una pendent. **Rodar.** || Buscar una cosa sense trovarla. **Rodar, dar vueltas.** || Tremolar alguna cosa, estar poch segura y en perill de caure, y aixís se diu que la cárrega *roda.* **Vacilar, rodar.** || Anar alguna cosa per tot arreu y com despreciada. **Rodar.** || Anar derrera de pretensions sense conseguirles o ésser atès. **Rodar.** || Divagar, anar ençá y enllá, passejar molt pèls carrers sense necessitat. **Callejar, rodar, rondar, biltrotear, corretear, ruar, vaguear, pajarear, vagabundear, vagar.** || Anar de l' un poble a l' altre, mudar sovint de domicili. **Vagar, cambiar.** || Fer marrada, anar a alguna part per camí més llarch que l' ordinari. **Rodear.** || *Náut.* Anar ençá y enllá la nau ab més o menys calma, segons la figura dels seus fondos y altres causes. **Rodar.** || Anar el vent variant successivament de direcció. **Rolar, rodar, rotar, rodear, girar, rondar, rondarse.** || *Met.* Caure de la dignitat, lloch o empleu que 's tenía. **Caer, rodar.** || Passar alguna cosa per moltes mans, com el diner al comers, etc. **Circular, rodar, correr, girar, pasar.** || RODEJAR.

RODAR LES COSES fr. Vindre al cas per medis inesperats lo que 's desitjava. *Rodearse.*

ANÁRSEN A RODAR. fr. Perdres, ferse malbé, desgabellarse. *Irre á rodar.*

FER RODAR. fr. *Met.* Tindre a algú ocupat en dilligencies. *Hacer rodar ó correr.*

TIRARHO TOT A RODAR. fr. Desbaratar algún negoci. *Echarlo todo á rodar; trastumbar.*

RODARIA. f. *Zool.* Insectes lepidòpters nocturns pírálits, originaris de l' Europa meridional. **Rodaria.**

RODAS (Agustí). *Biog.* Actor lírich que va fruir certa reputació a les mitjanies del sigle XIX. Posseía una hermosa veu de baix, y després de fets els seus estudis, va cantar als teatres del Liceu de Mont-Sió y del nou Liceu a Barcelona. Pertanyía a condició

molt humil, y ab la seua aplicació y talent va obtindre positiu renòm. Va cantar també a alguns teatres d' Italia. Els seus papers apropiats y en quins tenía grans aplaudiments foren al *Trovador*, al *Barbieri* y als *Hugonots*. Era nadiu de Barcelona y va morir a la meteixa ciutat envers l' any 1878.

RODAT. m. Combinació del òxit sòdich ab una base salificable. **Rodato.**

RODAT, DA. p. p. **Rodado.**

TRÁNZIT RODAT. El moviment de carros, cotxes, etcètera. *Tránsito rodado.*

RODATGE. m. Conjunt de rodes, **Rodaje.**

RODAYRE. m. *Ant.* Qui acostuma passejar els carrers sense cap necessitat. **Callejero, azotacalles.** || Dit de la dona. **Biltrotera.**

RODEDOR. m. Circuit. **Contorno, rededor.**

AL RODEDOR. m. adv. Al circuit, alentorn. *Alrededor, en contorno.*

RODEIG. m. L' acció de rodejar. **Rodeo.** || Marrada, camí més llarch o separació del camí dret. **Rodeo.** || Volta, capgirada que fa algú pera lliurarse de qui 'l persegueix. **Rodeo.** || *Met.* Efugi pera dissimular la veritat, no explicar clarament alguna cosa o deixar de fer allò que se 'ns demana. **Preámbulo, rodeo, ambajes, chancharras, mancharras.**

AB RODEIGS. m. adv. Ab voltes. *Tortuosamente.*

ANAR O PARLAR AB RODEIGS. fr. Usar de circumloquis en lo que s' ha de dir. *Rodear.*

RODEJADOR, A. m. y f. Qui rodeja. **Rodeador, rodador.**

RODEJAMENT. m. Acte y efecte de rodejar. **Rodadura.**

RODEJANT. p. a. de *rodejar.* || Que rodeja. **Rodeante.**

RODEJAR. v. a. Posar alguna cosa alentorn d' una altra que hi queda tancada. **Rodear.** || Anar al entorn d' algú o d' alguna cosa. **Rodear, dar vueltas.** || v. n. Amenaçar algún dany a algú, com quan diem: *li rodeja una malaltia.* **Rondar, amagar.** || v. r. Voltarse un meteix de coses o persones. **Rodearse.**

RODEJAT, DA. p. p. **Rodeado.**

RODELA. v. RODELLA.

RODELL. m. Cosa rodona, cercle.

RODELLA. f. Escut rodó y prim que, ficat al braç esquerre, cobreix el pit al qui pelea ab espasa. **Rodela.** || *Ant.* SOLETA, 3. || *Ter.* CÈRCOL DE BOTA. || RODANXA, 1.

RODELLA. f. Genoll. **Rodilla.**

RODELLER. m. Soldat que pera lluitar empleava la rodella. **Rodelero.**

RODER. m. y adj. Lladre de camí o despoblat. || Bandoler. **Bandido.** || Pertanyent a les rodes. || Qui cobra 'l tribut de les rodes. **Rodero.** || Qui fa o ven rodes.

RODERA. f. Senyal que deixa a terra la roda dels carruatges. **Carril, rodada, bache.**

RODERÍA. f. L' estat del roder o bandoler. **Bandolería.**

RODERICH. n. p. **Rodrigo.**

RODES (Vicents). *Biog.* Pintor y dibuixant de cert prestigi que va néixer a Alacant a l'any 1791. Era jove encara, quan va passar a Barcelona, essent nomenat en 1834 per la Junta de Comers professor de colorit y composició y més tart director interí, visdirector y director general de l' escola establerta a la Llotja, que va reorganisar, proveintla de models litografiats. Es autor d' alguns quadros de bon estil, fins ressentintse del decaiment que l' art acusava en son temps, y va pertányer com a soci de mèrit a les Academies de Sant Carles, de Valencia, y de Sant Lluís, de Saragoça, essent ademés soci de moltes societats científiques, artístiques y literaries de Catalunya. Va morir a Barcelona a l' any 1858.

RODÉS. *Geog.* Poble del cantó de Vinçá, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Tet y té 404 hab. || Poble del dist. municipal de Surp, prov. de Lleida.

RODESA. f. *Ter.* RODAMENT. S' usa sols en la locució que segueix:

RODESA DE CAP. fr. RODAMENT DE CAP.

RODET. m. Mena de canonet de fusta, que serveix pera capdellarhi fil, seda, etc. **Carrete.** || Lo que ficat a la púa del torn o altres máquines de filar serveix pera capdellarhi 'l fil, cotó, etc. **Carrete.** || Al molí de farina és la roda encaixada a un cilindre, la qual impelida per l' aigua, fa rodar la mola. **Rodezno, rodete.** || La mola que xafa les olives, guix, etc. **Volandera, galga.** || Lo del fusany o fus de retòrcer. **Rodaja, tortera.** || Cilindre de pedra pera aplanar la terra. **Rodillo.**

RODETA. f. dim. Roda petita. **Ruedecilla.**

RODETET. m. dim. Rodet petit o de poca pressió. **Rodetillo, ito.**

RODETS. m. pl. *Bot.* Mena de plantes espinoses, semblantes a les gatoses. **Abrojos.**

RODI. m. *Min.* Mineral semblant al paladí, trovat al mineral de platí. **Rodio.** || Natural o pertanyent a l' illa de Rodes. **Rodio.**

RODIANS. m. pl. Nadius de Rodes. **Rodios.**

RODICH, CA. adj. *Quím.* Pertanyent o relatiu al metall rodi. **Ródico.**

OXIT RÒDICH. *Quím.* Primer grau d' oxidació del rodi. *Óxido ródico.*

SALS RÒDIQUES. *Quim.* Les que forma el metall rodi ab els cossos halogens, o be ab els ácits el seu òxit. *Sales ródicas.*

RODICH AMONICH. adj. *Quím.* Compost de sal ròdica y sal amònica. **Ródico amónico.**

RODICH POTÁSICH. adj. *Quím.* Compost de sal ròdica y sal potásica. **Ródico potásico.**

RODICH SÒDICH. adj. *Quím.* Compost de sal ròdica y sal sòdica. **Rodico sódico.**

RODILLERA. *Mot cast.* GENOLLERA.

RODILLO. *Mot cast.* ROLEU.

RODIMENIA. f. *Bot.* Mena de plantes fòcies florídies que creixen a tots els mars. **Rodimenia.**

RODISSIT. m. *Min.* Mena de clorat de magnesia. **Rodizito.**

RODISSÒNICH. adj. *Quím.* Acits produits per les combinacions del potasi ab l' òxit de carbono. **Rodizónico.**

RODITA. f. *Min.* Pedra que té 'l color y la forma de la rosa. **Rodita.**

RODÓ, NA. adj. Esfèrich. **Redondo.** || Carácter de lletra comú a diferencia de la cursiva. **Redonda.** || S' aplica a una paraula dita ab molta resolució. **Redondo.** || adj. Se diu de la moneda cabal, exacta, justa, com: *tinch sis duros rodons.* **Cabal, justo.**

EN RODÓ. m. adv. Expressa 'l modo de tallar alguna cosa del tot, de part a part. *A cercén.*

COMPTE RODÓ. *Cuenta cabal.*

FER RODÓ. fr. *Ter.* Fer campana. *Hacer novillos.*

BALL RODÓ. Mena de dança que ballen les criatures donantse les mans.

RODÓ (Joan). *Biog.* Monjo del Escorial, que vivía als començos del sigle XIX. Era nadiu de Terrassa, y un dels mellors mestres musichs de son temps, havent compendiat el mètode de Cant plá del pare Ramoneda, publicantlo a Madrit l' any 1827.

— Y CASANOVES (ANTONI). *Biog.* Advocat y remarcable economista nadiu de Barcelona, que va acabar els estudis de la seua carrera en 1867. Poch temps després s' establía a Madrit, essent un defensor convençut dels interessos de la producció. Allí va representar les entitats econòmiques de Catalunya y orador distingit, va pendre part a les informacions

arancelaries y als mitings, que se celebraren a Barcelona l' any 1881. Era travallador y estudiós, mereixent concepte y consideració fins per part dels més adversaris de doctrina. Va publicar molts travalls responent als seus propòsits de vindicació econòmica y va morir en 1882 a Madrit.

— Y SALA (FRANCESCH DE P.). *Biog.* Eclesiástich nadiu de Terrassa, y rector de Sant Martí de Provençals, durant més de trent'anys. Era molt zelós al compliment del seu ministeri, fácil predicador, y havía organisat societats benèfiques a la seua parroquia, que reportaren a la classe travalladora, la cultura y el socors que li era menester. Contra la seua voluntat, va ésser nomenat canonge dignitat de xantre de la catedral barcelonina, y va morir en 1902, volgut encare dels seus antichs feligresos, que 'l veneraven per el seu hermós altruisme.

RODOCERITS. m. pl. Insectes lepidopters diurns d' antenes curtes acabades en figura de conus a l'inversa. **Rodocéridos.**

RODOCLORIT. m. *Min.* Carbonat de manganès. **Rodoclorito.**

RODOCRISIT. m. *Min.* Certa varietat de mineral de manganès. **Rodocrisito.**

RODOCROM. m. *Min.* Varietat de serpentina. **Rodocromo.**

RODODÁCTIL, A. adj. Que té 'ls dits de color de rosa.

RODODENDRE. f. Plantes ericacies, arbres o arbustes de bell fullatge ab flors grosses, agrupades en ramells al extrem de cada branca. **Rododendro.**

RODODÓ. m. *Ter.* ENTORN, CONTORN.

RODOGASTRE. adj. Insectes que tenen el ventre rosat. **Rodogastro.**

RODOGRAF. s. y adj. Autor d' escrits sobre les roses. **Rodógrafo.**

RODOGRÁFIA. f. Descripció de les roses.

RODOGRÁFICH, CA. adj. Lo pertanyent a la rodografía. **Rodográfico.**

RODOL. m. REDOL.

RODOLADIÇ, A. adj. Que rodola ab facilitat.

RODOLADOR, A. adj. Lo que rodola o cau rodolant. **Rodador.**

RODOLAMENT. m. RODOLÓ.

RODOLAR. v. n. Donar voltes sobre sí meteix un cos qualsevol mentres va recorrent son camí. Sol dirse de les pedres que corren montanya avall, de les botes que rodolen per una pendent etc. **Rodar, rotar, rular, voltear.**

RODOLÍ. m. Llenca de paper que conté 'l nom de algú que s' ha assentat a una rifa. **Cédula, cedulilla, suerte.** || Sort, y aixís se diu: *he posat deu rodolins a la rifa.* **Suerte.** || Joguina dels nois. **Aleluya.**

AUCA DE RODOLINS. Paper dividit en quaranta vuit quadros ab figures que retallats serveixen als nois pera diferents jochs. *Pliego de aleluyas.*

PER RODOLINS. fr. Prepararlos pera fer alguna rifa. *Echar cédulas.*

TREURE A RODOLÍNS. fr. Fer alguna rifa per medi de rodolins. *Sortear por cédulas.*

RODOLÍS. m. RODADOR.

RODOLITA. f. *Min.* Silicat de manganesa de color de rosa. **Rodolita.**

RODOLÓ. m. L' acte de rodar o 'l moviment que 's fá al rodolar, o la volta que 's dona o 's fa donar en rodó. **Rodadura, rodeón.**

ANAR A RODOLONS. fr. RODOLAR.

RODOLOGÍA. f. Tractat sobre les roses.

RODOLÒGICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu a la rodología. **Rodológico.**

RODON Y BELL (Martí). *Biog.* Metge de les derreries del sigle XVIII, qu' era facultatiu del Hospital de Cartagena, y pertanyía per la seua ilustració a les més significades corporacions professionals de Espanya. Va publicar les dues obres que segueixen y mostren els seus profons coneixements: «Relación de las epidemias que han afligido á Cartagena, sus causas y método curativo y la exposición del nuevo método específico», edit. a Cartagena 1787. «Discurso pronunciado en los ejercicios públicos de botánica celebrados el 3 de noviembre de 1788 en el jardín botánico de dicha ciudad.» Cartagena, 1788.

RODON (Coll). *Orog.* Pas a 1,074 met. d' altitut, a ponent de Montferrer, Alt Vallespir, depart. dels Pirineus Orientals.

RODONA. f. El rotllo o cercol format per algunes persones o coses. **Corro, rueda, corrillo, rolde.** || ROTLLO, MONEDA.

RODONA. *Hidrog.* Illeta que hi ha a tramontana de l' illa de Cabrera, Balears.

RODONAMENT. adv. m. Clarament, sense embuts, ab resolució, y així diem: *negar rodonament.* **Redondamente, redondo, sin rodeo, sin rebozo.** || En rodó. **Redondamente.**

RODONENCH, CA. adj. Imperfectament rodó. **Orbicular.**

RODONESA. f. La qualitat de rodó. **Redondez, rotundidad.** || La figura rodona. **Redondez, rotundidad.** || La extremitat y 'l centre o cercle d' una figura cercolar.

RODONIMENT. m. *Ant.* ARRODONIMENT.

RODONIR. v. a. *Ant.* ARRODONIR.

RODONITA. f. *Min.* Mineral de manganès compost d' un silicat del meteix metall, barrejat ab ácit carbònich y ab aigua alguna vegada. **Rodonita.**

RODONXÓ, NA. adj. RODANXÓ.

RODONYÁ. *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Barcelona, part. jud. de Valls; és a la vora d' una riera y té 930 hab.

Segell de Rodonyá

RODOPTER. adj. *Zool.* Se diu del insecte que té les ales rosades. **Rodoptero.**

RODOREDA (Jaume). *Biog.* Historiograf dels començos del sigle XIX. Va pertanyer a la Academia de Bones Lletres de Barcelona, y a la de la Historia de Madrit. Era autor de travalls molt erudits, y un dels llatinistes de son temps, de més ben guanyat concepte, havent produides en aquella llengua clássica, moltes poesíes. Va morir a Barcelona d' ont era nadiu l' any 1819.

RODÓS. m. *Min.* Cobalt arsenicat terrós. **Rodoso.** || REDÓS.

RODRICH. n. p. Barbrisme del nom RODERICH. **Rodrigo.**

RODRÍGUEZ (Joan). *Biog.* Escriptor lleidetá del sigle XVII, autor de varies obretes descriptives a mena de cròniques, entre quines cal esmentar la titolada: «Aparato fúnebre que la ilustre ciudad de Lérida mandó disponer en las exequias que celebró á la magestad de Filipo el Grande, IV de Castilla y III de Aragón», impresa a Barcelona, formant un volúm, al any 1666.

— (JOSEPH M.ª). *Biog.* Eclesiástich, missioner apostòlich y molt coneixedor de la llengua llatina, que vivía a Barcelona a les mitjanies del sigle XIX, fruint popularitat y respecte pels seus sermons. Havía escrit algunes obres dogmátiques, y ab elles, demostra l' estudi qu' havía fet dels textes bíblichs, el devocionari llatí y castellá, que va publicar en 1865, ab el títol de *Oficio de la Semana Santa.* Havía escrit en alguns periòdichs relligiosos, y entre altres havía colaborat a *La Esperanza.* Era gran amich d' En Roca y Cornet.

RODRIGUILLO. *Geog.* Caseriu del terme de Pinós, prov. d' Alacant.

RODULÓS. m. *Min.* Substancia de color roig que's trova en algunes mines d' Hungría. **Roduloso.**

ROECH. m. ROSECH.

ROEGAR. v. a. ROSEGAR.

ROEGÓ. m. ROSEGÓ.

ROELL. m. *Blas.* Peça rodona que hi há als quarters d' alguns escuts d' armes. **Roel.**

ROENT, A. adj. Se diu del metall, y més particularment del ferro, qu' arriva a tindre un color vermell blanquinós a causa d' estar molt encès. **Candente.** || *Ter.* BULLENT.

AGAFARSE A UN FERRO ROENT. fr. Se diu d' aquell que trovantse molt apurat s' agafa a lo primer que troba pera sortir del pas. *Cogerse á un hierro ardiente.*

ROENTOR. f. VERMELLOR.

ROESTELIA. f. *Bot.* Mena de bolets de la familia de les uridánies, que creixen parássits als arbres y als arbustes de la familia de les pornácies.

ROEY. m. *Ant.* ROVELL.

ROFI. *Zool.* Mena d' insectes himenòpters andrènits. **Rofio.**

ROGACIÓ. f. L' acte de pregar. **Rogación, ruego, súplica.** || Les lletanies que 's diuen o canten a les professons públiques que 's fan en determinats temps pera demanar a Deu una bona collita dels fruits de la terra, y altres beneficis. **Rogaciones, rogativas.**

ROGADOR, A. m. y f. Qui prega. **Rogador.**

ROGALL. m. RUGALL.

ROGALLAT, DA. adj. ENROGALLAT.

ROGAR. v. n. Demanar per gracia alguna cosa. **Rogar.** || Instar ab sumissió y súpliques a algú, pera que faci lo que se li demana. **Rogar.** || Pregar o demanar a Deu. **Rogar.**

ROGATIU, VA. adj. Lo que inclou súplica. **Rogativo.**

ROGATIVA. f. La oració pública feta colectivament a Deu pera conseguir el remei d' una gran necessitat. **Rogativa, rogación.** || PREGARIA.

ROGATORI. adj. Que pertany o és relatiu al prech.

ROGEJAR. v. n. Tirar a roig. **Bermejear, rojear.** || Dit de la roba fosca que ha mudat el seu color en rogench. **Pardear.**

ROGENCAMENT. adv. D' una manera rogenca.

ROGENCH, CA. adj. Lo que tira a roig o vermellós. **Bermejizo, rojizo, rúbeo, rosillo.** || La terra o territori que tira a roig. **Rubial.**

Elíes Rogent

ROGENT, A. adj. Lo que té un roig pujat. **Rojeante, rojo encendido.**

CEL ROGENT, PLUJA O VENT. *Afor.* En sentit literal. S'aplica també a qui demostra malhumor, preveient raons.

ROGENT (Elíes). *Biog.* Un dels arquitectes que més remarcables foren a Catalunya pels seus estudis, desde mitjans del sigle XIX. Aterrades les muralles de Barcelona després del còlera de 1854, va ésser, ab en Mestres y en Garriga, un dels progectistes que, seguint el plánol traçat per en Sardá, començaren la urbanisació del Eixample de la ciutat. Autor del plánol de la Universitat, va empendre la construcció d' aquell edifici al any 1862, dirigint al ensemps algunes de les vivendes que s' alçaren a lo que havía format fins allavors els glacis de la ciutat antiga. Professor distingit de l' Escola d' arquitectura, de la qual fou també director, va consagrarse a fer remarcar observacions relatives a molts dels monuments artístichs y arqueològichs del período mitgeval, y la seua monografía, impresa al any 1881, ab el títol: *Apuntes histórico-críticos de Sant Cugat del Vallés*, va cridar l' atenció dels inteligents. Al empendre la restauració de Ripoll, el bisbe Morgades va encomenar a En Rogent la direcció de les obres, que ab rellevant acert va realisar, havent publicat en 1887 la curiosa memoria: *Santa María de Ripoll.— Informe sobre las obras realizadas en la basílica y las fuentes de la restauración,* que constitueix una perfecta y precisa orientació pera formar judici d' aquella obra. Al any 1888, quan l' Exposició Universal de Barcelona, En Rogent va ésser un dels arquitectes que varen contribuir en primer terme al èxit positiu d' aquell concurs, devéntseli una munió de notes a les construccions allí realisades. Travallador sense treva, ademés dels molts progectes que va traçar, enriquint l' arquitectura civil y relligiosa de Catalunya, va contribuir ab la seua inteligencia al desvetllament del art y de la historia, a les derreries del sigle XIX.

ROGER. n. p. **Rogelio.** || *Ictiol. ter.* MOLL.

ROGER o ROGERIO (Pere). *Biog.* Famós predicador del sigle XIV. Pertanyía a la comunitat de monjos del monastir de Ripoll, y al Arxiu de la Corona d' Aragó s' hi serva una obra manuscrita seua en pergamí, titolada: *Sermons del Mestre Pere Rogerio.*

— DE FLOR. V. FLOR. (ROGER DE).

— DE LLURIA. *Biog.* Celebrat navegant italiá que va vindre a Catalunya als primers anys de la seua vida, y fou defensor valerós del prestigi polítich y naval del regne d' Aragó, a les derreries del sigle XIII. Era nadiu de Loria, prop de Nápols, ont va néixer envers l' any 1250, morint a Valencia al any 1307. En Pere II de Catalunya va donarli la comanda de les naus aragoneses a les costes d' Italia, començant les proeses lluitant ab els vaixells francesos a les costes de Nápols y apoderantse de l' illa de Gelbes en una de les seues expedicions a les costes africanes. A la mort del rei En Pere, va entrar al servei del seu hereu, Jaume II, en lluita ab els provençals, y En Roger de Lluria, ab sis embarcacions, va sostindre combats victoriosos a les costes de Provença, retornant de la seua expedició en 1286. Cal esmentar entre les seues proeses marítimes, la presa de Zolemaida, les victories de la costa de la Morea, l' assalt de l' illa de Chio. Al ésser proclamat rei de Sicilia l' infant Fadrich, va entrar al seu servei, y això va fer que 'l rei d' Aragó, que l' havía comblat de riqueses, el cridés de nou als seus estats, nomenantlo Almirall d'Aragó, Visalmirall de l' Iglesia y Senyor de Cocentaina. Entre les seues proeses, s' han d' esmentar el combat contra 'ls sicilians prop del cap Orlant al any 1299 y el de Parra al any següent, en quin va lluitar ab vintissis galeres sicilianes, comanades pel famós genovès Doria. Abans de la seua mort, va pregar que les seues despulles focin enterrades al monastir de Santes Creus, prop del sepulcre del rei En Pere, y sa voluntat fou atesa.

— Y COMA (VICENTS). *Biog.* Geògraf y economista dels començos del sigle XIX. Va publicar algunes obres recomanables, distingintse entre elles el «Manual económico-doméstico para el año 1828» (Madrit. 1827), y la *Descripción geográfica, política, militar, civil y religiosa del Imperio otomano,* etc., rublerta de atinades observacions (Madrit, 1827).

ROGET. m. *Ictiol. ter.* MOLL, 7. || Color roig ab que les dones se pinten la cara. **Rojete, colorete.** || adj. ROGENCH.

ROGLE. m. *Ter.* ROTLLO, CÈRCOL.

ROGLET. m. dim. de rogle. ROTLLET, RODONETA.

ROIG, JA. adj. Que s' aplica al color vermell encès, com el de la sanch. **Bermejo, rojo, rubio y rubicundo.** || *Poèt.* Lo que tira a vermell. **Rojo, colorado, rufo, roso.** || Qui naturalment té aquest color a la cara. **Encendido de color, rojo, colorado.** || Se diu del qui té 'l cabell de dit color. **Pelirrubio.**

ROIG FOSCH. Lo qu' és d' un color semblant al del pel del lleó. *Leonado.*

FER TORNAR ROIG. fr. Fer que a algú li pugin els colors a la cara per vergonya o per qualsevol altre sentiment. *Sonrojar.*

TORNARSE ROIG. fr. Avergonyirse, manifestantho ab aquest color. *Ponerse colorado, sonrojarse, salir los colores á alguno.* || Dit del metall que 's torna de aquest color per la pudor o altra causa per l' estil. *Tomarse.*

ROIG (Antoni). *Biog.* Eclesiástich menorquí del sigle XVIII. Va publicar a Palma un volúm dogmátich, en llatí, al any 1787, ab cartes referents als caputxins de Mallorca.

— (JAUME). *Biog.* Escriptor dels començos del sigle XVII, autor d' un *Romanç de un cas que succeí a Jaume Roig.* Vivía al any 1601, quina data portava 'l predit manuscrit.

— (JAUME). *Biog.* Celebrat poeta valenciá, dels sigles XV-XVI, autor del *Llibre de concells o de les dones,* joia literaria, quina edició de 1531 posseeix el senyor Bonsoms en sa rica biblioteca, y porta 'l següent títol: «*Libre de concells*: fet per lo magnífich mestre Jaume Roig, los quals son molt profitosos e saludables axí peral regiment e orde de ben viure com per augmentar la devoció a la puritat e concepció de la sacratissima verge Maria». Aquell exemplar valiós obra al fol. 110 ab la següent llegenda: «Fonch stampat lo present libre en la insigne ciutat de Valencia per Francisco Díaz Romano al studi general a XXX de Juny Any MDXXXI». Al descriurel En Salvá en sa Biblioteca parla de les edicions de 1561 y 1725. En Pelay Briz va extractarlo al any 1865.

— (N.) *Biog.* Escultor y arquitecte catalá del sigle XVII, que va travallar a la catedral de Tarragona.

— Y BOFILL (EMERENCIÁ). *Biog.* Remarcable metge, nadiu de Sitges, que va fruir merescut concepte per sa valua científica, a les derreries del sigle XIX. Va deixar alguns travalls d' observacions en la seua carrera, y va colaborar en algunes de les més conegudes revistes professionals. Va ésser president de la Reial Academia de Medicina y Cirurgía, y de la Academia y Laboratori de Ciencies Mèdiques, havent pertenescut també a altres centres científichs y pres part en congresos mèdichs. Entre 'ls seus discursos desenrotllant temes de la seua especialitat, deuen esmentarse 'ls següents: «Estudio del alumbramiento natural, como fundamento en las prácticas que deben emplearse para facilitarlo», y «¿Se propaga la sífilis por la vía placentaria?», discurs de contestació al del Sr. D. Joseph Cabot y Rovira (Barcelona, 1884. Va morir a les derreries del any 1901.

— Y JALPÍ (JOAN GASPAR). *Biog.* Frare franciscá molt erudit, que va viure al sigle XVII y era nadiu de Blanes. Feta la seua professió relligiosa, va dedicar la seua vida al estudi, y marcadament a la historia en quins travalls d'investigació va sobressortir, mostrant cert fons de bona crítica, al repassar y esbrinar algunes de les assegurances donades pèls cronistes. Al any 1667 era corrector al seu convent de Girona, y fou més endevant Provincial de la seua ordre a Aragó. No era sol en esbrinar y transcriure els valiosos documents publicats als seus llibres, donchs, com si li raqués que restessin desconeguts, subvencionava copistes que fessen aquella tasca, quins materials ell ordenava y comprobava. Va morir al seu convent de Barcelona al any 1691, deixant nombrosa labor literaria, de qu na esmentarem tan sols les obres més conegudes. *Crónica general de Cataluña,* quin primer volúm va veure en Serra y Postius, haventse acabada al any 1674.—*Epitome histórico de la ciudad de Gerona,* estampat a Barcelona en 1678.— *De las antigüedades y excelencia del priorato de Santa Maria de Meyá,* Girona, 1668. — *Apología de los Santos Mártires de Blanes, Bonoso y Maximino,* Barcelona, 1664.—*Paralipomenon de los Santos de Cataluña* (complert catàlech dels fills de la terra, enlairats als altars de la iglesia catòlica). — *Carta apologética de la entrada de Carlo Magno en Cataluña,* escrita al any 1676 — *Apología* de la seua *Historia de Gerona,* 1679. — *Desengaño del año cierto en que se fundó la orden de la Merced,* Barcelona, 1684. — *Historia de la ciudad de Manresa,* Barcelona, 1692. — *Blanda laletana illustrata,* ab notes y traduída al castellá. — *Abecedario de varias cosas históricas principalmente de Cataluña* y algunes vides de Sants, entre altres, les de Sant Arcís, Santa Eularia y Sant Francesch de Sales.

— Y SOLER (JOAN). *Biog.* Un dels pintors paisatgistes contemporanis que va assolir més remarcable reputació. Va néixer a Barcelona al any 1852, morint a la seua ciutat nadiua als començos de 1909. Deixeble distingit d'En Modest Urgell, va endreçarse a París y a Roma pera completar els seus estudis, sejornant bon espai de temps a les costes d' Italia y d' Andalusía, pera trasmetre efectes de plena llum, que sorprenía ab prodigiós realisme, essent un dels primers que acertaren apuntacions a plè sol. Va obtindre assenyalades recompenses pèls seus quadros de platja en exposicions nacionals y extrangeres, havent venut algún d' ells pera nodrir les coleccions dels reis de Bélgica, de Baviera, etc. La seua firma artística era ben cotisada.

— Y REY (RAMON). *Biog.* Historiògraf molt erudit del sigle XVIII. Pertanyía a l' Academia de Bones lletres de Barcelona, y entre 'ls seus travalls, és de certa importancia la «Memoria sobre el verdadero sitio y actual correspondencia de una antigna población romana llamada Aesona (Isona),» en quina el seu autor dona mostra d' erudit. Figura aquest travall al segon volúm de les Memories de l' esmentada corporació.

— Y REY (RAMON). *Biog.* Remarcable jurisconsult, que va ésser catedrátich de l' antigua universitat de Cervera, y va passar ab el meteix cárrech al establirse a Barcelona aquell centre docent. El doctor Roig, va meréixer consideracions per les condicions del seu carácter y saber. Era degá de la facultat de jurisprudencia y va ésser rector interí. Va prestar serveis molt desinteresats al Ajuntament de Barcelona, assessorantlo en ardues qüestions de dret y va ésser nomenat regidor honorari de la capital de Catalunya. Era bon orador, y va publicar travalls professionals que mostraven el seu talent. Va morir al any 1861.

ROIG (Cap). *Hidrog.* Cap de la costa de la prov. d' Alacant, part. jud. d' Oriola. || — (CAP). Cap situat entre Palafrugell y Palamós, prov. de Girona. || — (COLL). *Orog.* Cimal al Ripollès a 1,625 metres d' altura, entre 'l clot de Santou y la clotada de Grabs. || — (COLL). Al Bergadá a l' altura de 1,480 metres, entre les comarques de la Pardinella y de Rus. || — (COLL). Penyal de color rogench que 's destaca del tò cendrós dels rocams caliços que 'l volten, al costat dels cingles de Martanyá al l' altura de 800 metres. || —(COLL). Pas de la carretera de Valls a Montblanch, vora l' Estret de La Riba.

ROIG o ROIÇ. m. *Ant.* Nom propi d' home. Rodrigo. || Nom patronímichs; fill de Ruy.

ROINDAT. f. *Ant.* RUINDAT.

ROJA. f. *Bot.* Grança. || Malaltía del blat y altres cereals.

Brot de Roja

ROJÁ (Esquerdes de). *Orog.* Serra que hi ha a la vora de la riera del seu nom, entre 'l Conflent y l'Alt Vallespir, al S.E. de Mantet, depart. dels Pirineus Orientals. || —(PORTEL DE). Pas del Pirineu,

a uns 2,370 metres d'altitut, al S.E. del Conflent, depart. dels Pirineus O ientals.

ROJAL. adj. Tirant a roig. Mena de blat. **Rubión.** || Mena de raím. **Larige.**

Segell de Rojals

ROJALONS. *Geog.* Arrabal de la vila de Montblanch, prov. de Tarragona.

ROJALS. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Montblanch; és a la serra de la Roquerola y té 471 hab. || Vila de la prov. d' Alacant, bisb. d' Oriola, part. jud. de Dolores; és a la vora del Segura y té 2,579 hab. || —(SERRA DE). *Orog.* Montanya de la dreta del Francolí que s' extèn entre La Plana y Montral vorejant el riu Brugent, provincia de Tarragona.

ROJAMENT. adv. D' una manera roja.

ROJOL, A. adj. Desp. de roig.

ROJOR. f. La qualitat que constitueix el color roig. **Rojura, rojez, rojeza, bermejura, enrubio.** || El color que sobrevé a la cara per vergonya. **Rubor, sonroseo, soflama.** || Dit del cel que té 'ls núvols de color vermell al eixir o pondres el sol. **Arrebol.**

ROJÓS, A. adj. De color tirant a roig. **Rojizo.**

ROJURA. f. Color roig d' una cosa.

ROL. m. *Náut.* Contracció de rotllo, que 's deia antigament de la llista o passaport de la marinería, que portava 'l capitá d' un barco mercant, anomenat així perque s' assentava en un rotllo de pergamí. Ara significa 'l meteix, això es, la llicencia del comandant de marina de la provincia ab la referida llista; però s' extèn en paper. **Rol.** || Lo gruix en rodó d' un arbre. **Rol.** || Tanda, torn en qualsevol treball del servei. **Rol.** || PAPER, REPRESENTACIÓ.

ROLADA. f. *Mar.* Acció de rolar lo vent. **Rolada.**

ROLANT. n. p. **Orlando.**

ROLANT (Cadira de). *Orog.* Entre 'ls molts recorts llegendaris del guerrer protagonista dels populars cants, al Vallespir s' assenyala una immensa roca que té la figura de gegantí setial, situada en el Pirineu, en el camí de Camprodón a les Fonts del Tech, y en el d' Arlès a la Torra Batera, l' antich dolmen gálich anomenat Caixa de Rolant, a 828 metres d' altura, que per tradició s' assenyala com a sepulcre del guerrer y més enllá vers al N.O. un megalit designat com el Palet de Rolant y vora d' allí el que s' assenyala per abeurador de son cavall.

ROLAR. v. n. *Mar.* Inscriure a algú al rol. **Rolar.** || Variar successivament el vent de direcció. **Rolar.**

ROLAR EL TORN. fr. Seguir la escala d' alternativa en qualsevol acte del servei fins al últim individuu y tornar a començar. *Rolar el turno.*

Roldana

ROLDÁ. Peça de fusta o part d' un arbre que 's deixa sense travallar fins que 's talla. **Roldano.**

ROLDANA. f. Receptacle pera vi. **Roldana.** || *Mar.* Corriola per ont passen les cordes pera alçar o abaixar les veles y pera altres usos. **Roldana.**

ROLDÓ. m. *Bot.* Mata de la fam. de les coriácies, de fulles semblantes a les del magraner: serveix pera adobar pells. **Zumaque, rus, roldón.** || — (CORARIA MYRTIFOLIA). Planta que 's trova pels encontorns de Banyoles, y que conté molt tanino. S' emplea pera adobar les pells a les teneries.

ROLDORAÇA. f. Els residuus del roldó quan se treuen de la blanquería y serveixen per adobar les terres.

ROLEU. m. Cilindre d' aiguacuit o pasta ab que els estampers a má o les máquines mecanicament, posen la tinta al motlo. **Rodillo, rolo, rullo.**

ROLINA. f. RODA DE LA FORTUNA.

ROLL. m. *Ter.* Rodanxa, tall d' alguna cosa, com: un *roll* de most. **Rodaja, raja.** || ROL. || Forat que se obre en una acequia pera fer brollar l' aigua que se'n deriva. **Boquera.** || La meteixa quantitat d' aigua que 'n surt o broll d' aigua d' altre lloch, el que passa pél forat d' una aixeta, per una teula, canal, etc. || Pergamí o paper caragolat. **Rollo.**

ROLLANT. m. ROLANT.

ROLLÁR. v. a. ROTLLAR.

ROLLO. m. ROTLLO.

ROLLON (Nicolau). *Biog.* Matemátich y historiògraf del sigle XVI. Va ésser professor de matemátiques a Barcelona, ont en 1856, va publicar una extensa relació de *Fiestas del reino de Aragón y Cataluña, en el casamiento del duque de Saboya con la infanta doña Catalina.*

ROLLU. m. *Ter. ibicench.* Rosca. **Rosca.**

ROM, A. adj. Xato. **Romo, chato.** || Sense punta. **Romo, obtuso, boto.**

ROM. m. Aiguardent extret de la canya dolça. **Ron, rom.**

ROMA. *Geog. hist.* Ciutat d' Italia que a l' antigor va ésser la capital del mon llavors conegut, y era una de les seues provincies la Galia Narbonesa y la Espanya Tarragonina, qu' enclouien la Catalunya.

QUI LLENGUA TÉ A ROMA VA. fr. Que aquell que sab enraonar, trova sempre el camí segur pera assolir els seus propòsits.

ROMA (Edigi o Gil). *Biog.* Relligiós del sigle XV, autor de la celebrada carta endreçada al rei de França ab aquest títol: *Epistola de frare Edigi Roma al rei de França, sobre lo llibre del regiment de princeps fet ab gloses, imprès a Barcelona per Nicolau Spindeler a despeses del V. en Joan Çacoma venedor de libres,* any 1490. Va ésser aquesta obra reimpresa al any 1498 a la meteixa ciutat per Joan Luschner, y traduida en 1494 al castellá pél bisbe d' Osma D. Bernat pera l' ensenyança d' Alfons de Castella.

ROMÁ, NA. adj. Lo pertanyent a Roma, ciutat de Italia, capital de l' antiga República romana, després dels Estats pontificis, y avui ciutat capital del regne d' Italia. **Romano.** || S' aplica també a la relligió catòlica y a lo que hi pertany. **Romana.** || Se diu del conjunt de llengües neu-llatines, com el catalá, francès, castellá, etc., y més propiament del catalá antich ab ses variants provençals, gascó, llemosí, etc. **Romano.** || ROMANÇ.

ACADEMIA ROMANA. *Pint.* Institució pera l' estudi de la pintura, fundada a Roma, y confirmada per breus pontificis dels papes Gregori XIII y Sixte V.

ARQUITECTURA ROMANA. *Arq.* Ab aquesta denominació s' assenyala els ordres toscá y compost.

CALENDARI ROMÁ. *Cronol.* El primitiu que va establir Roma, y que s' aplicava ademés de la ciutat a la regió del Laci, compost de trescents quatre dies, repartits en deu mesos. Numa va reformarlo, extenent l' any fins a trescents cinquanta cinch dies, subdividits en dotze mesos, fent cada quatre anys la intercalació d' un día.

ESCOLA ROMANA. *Pint.* Escola clássica de pintura seguint l' estil de Perugino. Alguns atribueixen a Rafel d' Urbino assimilat a n' aquesta escola.

JOCHS ROMANS. *Hist.* Jochs anyals, instituits per Tarquí el vell en honor de Jupiter, Junos y Minerva; començaven el día 4 de Septembre y tenien als seus primers temps quatre dies de durada, que van aumentarse als temps del imperi.

LLENGUA ROMANA. *Filol.* Llatí vulgar que 's parlava a les Galies y va usarse a les actes fins a mitjans del sigle VIII, el qual se considera la llengua d' oc de l' Edat Mitja, mare del catalá y demés llengües similars del Migdía de França.

ROMÁ. n. p. Román.

ROMÁ Y ROSSELL. *Biog.* Jurisconsult de bon prestigi al sigle XVIII. Era advocat de pobres de Catalunya, acadèmich de les conferencies de física experimental y agricultura de Barcelona y primer regent de Mèxich ont va morir l' any 1784, fruint concepte de magistrat sabi, y de home molt competent als estudis econòmichs, qu' eren un poch atesos al seu temps. Entre 'ls escrits que va deixar, figuren publicats els següents: «Disertación histórica política-legal para los colegios y gremios de Barcelona y sus privativas, 1766.» «Las señales de la felicidad de España y medio de hacerlas eficaces. Madrid, 1768».

ROMAÇ. p. p. de ROMANDRE.

ROMADRIU. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Llavorsí, prov. de Lleida. || *Hidrog.* Riuet de la prov. de Lleida. Neix poch més amunt del poble del seu nom, passa pêl terme d' aquest y 'l de Montenardó, y desaigua a la vora esquerra del Noguera Pallaresa, devant del poble de Sant Romá de Tabèrnoles. || Altre riuet de Andorra, que naix als estanys Forcats y desaigua al Valira, devant meteix de Les Escaldes.

ROMAGUERA. f. *Bot.* ESBARZER.

AMORÓS COM UNA ROMAGUERA DE DOS CAPS. fr. *Ter.* Se diu d' aquell que té molt mal geni. *Genio de todos los diablos.*

POSAR ENTRE ROMAGUERES. fr. Cobrir de romagueres. *Enzarzar.*

TROBAR UNA ROMAGUERA. fr. *Ter.* Trobar pêl carrer qui'ns entretingui enraonant. *Encontrar á alguien con quien charlar.*

ROMAGUERA (Francesch). *Biog.* Jurisconsult del sigle XVII, nadiu de la Bisbal. Molt coneixedor del dret eclesiástich, li fou encomenada la compilació y publicació de les disposicions sinodals del bisbat de Girona, que ab valiosos comentaris, va publicar formant un volum foli, a la esmentada ciutat l'any 1691 ab el títol *Comentarii in Synodales Gerundenses.*

— (JOSEPH). *Biog.* Eclesiástich que a les derreries del sigle XVII fruía concepte de predicador y escriptor dogmátich a Barcelona. Va ésser canonge penitencier de la seu barcelonina, vicari general del bisbat, catedrátich de cánons a la universitat, y advocat del estament eclesiastich a les Corts. Entre les seues obres cal esmentar: Sermons de Sant Sever, 1687, de la Concepció 1695, de la traslació de Sant Olaguer 1700, y la *Vida* d' aquest derrer sant, publicada l' any 1681. Era partidari dels Austries als derrers temps de la lluita de successió, després d' haverse mostrat abans de començar aquella brega, molt disposat en favor d' En Felip V, quines festes d' arribada va relatar l' any 1702, en un volum que incloía algunes endreces de ben escás gust literari.

ROMAGUERA (Son). *Geog.* Predi al camí de Porreres a Felanitx, a l' illa de Mallorca.

ROMAGUERAL. m. y

ROMAGUERAR. m. *Ter.* ESBARZERAR.

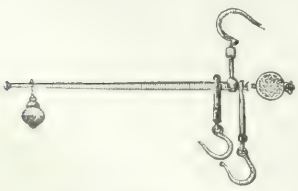

Romana (Museu de Barcelona)

ROMAMÍ-ROMAMÁ. m. Cert joch de nois en que 's diuen aquestes paraules cridant.

ROMANA. f. Balança que té dos braços desiguals, quines parts principals són quatre: mánech, que dividit en parts iguals serveix pera senyalar el pes de les coses; un ganxo, del qual se penja y al qual ab joch lliure está unit mitjançant l' eix del seu moviment; un altre ganxo pera enganxarhi les coses que 's pesen, y 'l piló, que penjant del braç més llarch del mánech se mou a qualsevol punt dels de allí senyalats y determina, segons la seua major o menor distancia del centre, el pes de les coses quan arriba a formar ab elles equilibri. Romana.

ENTRAR LA ROMANA. fr. Començar el seu pes ab cert número de lliures, arrobes, etc. *Entrar la romana.*

PESAR AB LA ROMANA. fr. *Romanar, romanear, pesar con romana.*

ROMANA. *Geog.* Caseriu del terme de Monóvar, prov. d' Alacant. || Caseriu del terme de Novelda, prov. d' Alacant. || — (BARRAQUES DE LA). *Geog.* Caseriu del terme de Tous, prov. de Valencia. || — (SON). *Geog.* Predi al camí de Palma a Andraitx, a l' illa de Mallorca.

ROMANADA. f. Un cop de pesar ab la romana. || Cop de romana.

ROMANADOR. m. El piu que marca 'l fí de la romana.

ROMANAR. v. a. ROMANEJAR.

ROMANCEJADOR, A. s. Qui romanceja. Romanceador.

ROMANCEJAR. v. a. Posar en romanç lo qu' está en altra llengua morta. Romancear. || Escriure romanços. Romancear. || Explicar de varis modos la oració vulgar pera facilitar el posarla en llatí. Romancear.

ROMANCET. m. dim. Romanç curt o de versos de menys de vuit sílabes. Romancillo.

ROMANCER, A. s. Romancista; qui fa o escriu romanços. Romancero. || Qui 'ls canta y 'ls ven. Romancero. || Qui sempre té coses pera contar.

ROMANCESCAMENT. adv. D' una manera romancesca.

ROMANCESCH, CA. adj. Llegendari, fabulós, aventurer. Romancesco.

ROMANCISTA. m. Qui escriu o compòn en llengua vulgar. Romancista || Qui no sap més que la llengua vulgar. Romancista || Dit dels cirurgians sangnadors a diferencia dels llatíns. Sangrador, romancista. || Qui ven romanços. Relacionero. || Autor de romanços. Romancero.

ROMANÇ. m. *Fil.* Cada una de les llengües incultes, les quals se semblaven molt entre sí, que parlaven les varies nacions que estaven subgectes al poderiu de Roma, quan sols se cultivava la llengua llatina, la grega y l' hebrea, apart de l' arábiga. La primera d' aquestes llengües que sacudí al jou de la llengua llatina, sigué la que's parlava al Mitgdía de França y a Catalunya, dita llengua d' och, la cual cultivaren els trovadors desde 'l sigle IX, s' hi redactaren còdichs y s' hi escrigueren tota mena d' obres literaries y científiques, donant origen a la primera literatura de l' Europa moderna. Fins al cap d'alguns sigles, no seguiren son exemple les demés nacions veines, donant origen al francès, italiá, castellá, etc., per lo qual per tots els filòlechs és considerada la llengua catalana com a hereva del romanç. Romance. || En les aules de gramática llatina 'l text de les oracions. Romance. || Gerundi antiquat de ROMANDRE. Quedando.

EN BON ROMANÇ. m. adv. Ab tota clarerat, sense fer embuts. *En buen romance.*

ROMANÇ. m. *Poèt.* Composició en vers de vuit sílabes que té'ls meteixos assonants en tots els versos pars. Romance. || Novela, conte alegre. Romance. || pl. Faules o histories y llibres de cavallería. Romances. || Impertinencies, batxilleríes, sofisteríes. Romances.

ROMANÇ HEROICH. Els romanços en vers d' onze sílabes en que 's conten els fets d' algún hèroe. *Romance heroico.*

VINDRE AB ROMANÇOS. fr. *Fam.* CANÇONEJAR.

PARLAR EN ROMANÇ. fr. Parlar en llengua del poble. *Hablar en castellano.* || Explicarse ab tota claretat. *Hablar en romance.*

ROMANÇA. f. Cançó de caracter tendre y senzill.|| Composició, musica y instrument del meteix carácter.

ROMANÇAR. v. a. *Ant.* Posar en llengua popular lo que está escrit en llatí o grech. **Romancear.**

ROMANÇAT. p. p. del verb ROMANÇAR.

ROMANÇO. m. ROMANÇ.

ROMANÇOT. m. Romanço llarch y pesat.

ROMANCH. m. ROMENCH.

ROMANDRE. v. n. Quedarse, pararse a alguna part. **Quedar, quedarse, parmanecer, restar.** || Permaneixer, durar, persistir.

Romaní

ROMANFJAR. v. a. Pesar una cosa ab la romana. **Romanear.**

ROMANETA. f. dim. de romana.

ROMANGA (Salvador). *Biog.* Escolá de la capella de musica del monastir de Montserrat. Va publicar en 1832 un tractat de musica a Valencia.

ROMANGAR. v. a. ARROMENGAR.

ROMANGUER. v. n. *Ant.* ROMANDRE.

ROMANÍ. m. *Bot.* Mata de la fam. de les llabiades, d' un metre a metre y mitg d' alçaria; té les fulles molt estretes, les flors blaves y la llevor cada una ne forma quatre d' aovades. És aromática, molt útil y medicinal. **Romero, lacris.**

ROMANÍ MASCLE. *Bot. Cantueso.*

ROMANIA. f. El conjunt de llengües romanes y les nacions que les parlen.

ROMÁNICH, CA. adj. Relatiu o derivat de Roma. S' en diu a les llengües o als estils anomenats ab aquell calificatiu. De la meteixa manera que les llengües són derivades del llatí ab mots y terminacions bárbares, l' art románich té l'estructura romana y les formes influides per la decoració germánica y l' Orient. || *Arq.* Mereix l' art romanich per l' importancia que té a Catalunya un capitol especial. En el nort d' Italia trovem els elements constructius de les nostres primitives iglesies, desarrollats allí en els sigles IV, V y VI, mentres que les iglesies de Cuixá, Sant Martí de Canigó, Sant Jaume de Frontanyá y altres de la primera època, foren construides als sigles IX y X. Es indubtable donchs, que el nostre art románich va ésser posterior al art cristiá de Llombardía y que va pendre d' aquest la seua primitiva fesonomía. Les primeres construccions romániques catalanes s'ens presenten en forma bárbara o bastant primitiva en el seu aparell, y aixís podem veure que la pedra és apenes desbastada, els elements decoratius, com les faixes llombardes y els arquets que les sostenen són fets ab dovellatge, els junts gruixuts y el material d' unió molt primitiu, en alguns casos es fanch. Poch a poch va perfeccionantse la forma y els materials constructius; els arquets decoratius se fan d' una sola peça o de dugues, però sónja travalls d' esculptor y les mènsules se van decorant fins a arrivar a pendre formes de verdaderes obres complicades d' art esculptorich. El punt culminant de aquest desarrollo decoratiu arriva a n'el sigle XII ont podem observar exemples tant meravellosos com Sant Martí Sarroca, prop de Vilafranca. Aquest estat progressiu, és aturat per l' invasió de l'art gòtich en el sigle XIII, importat del nort que crea en son principi un art de tranzició y acaba per invadir tota l' arquitectura relligiosa y civil. Baix el punt de vista relligiós l' art románich ens acusa una forma primitiva de plantes ab creu llatina, ab un absis semi-circular, a vegades trilobat, com Sant Pere de Terrassa y Mediona; més tart els absis se van multiplicant arrivant fins al explendor de Ripoll ab set capelles que corresponen als set dons del Sant Esperit. Les cobertes de les iglesies primitives sembla per lo que pot deduirse per la documentació y per exemples aportats, que portant sempre un art reçagat encara que la época sigui posterior, eren de fusta; aixís sembla que foren les primitives cobertes de Cuixá y Banyoles. Després esdevingué la volta com una obra superior y aqueixa va desarrollantse en successius graus de perfecció. Les voltes primitives eren tosques y sembla que acusen casi totes quan menys

Arquets en les faixes llombardes que decoren la faixada de Sant Jaume de Frontanyá, dividits en peces o dovelles.

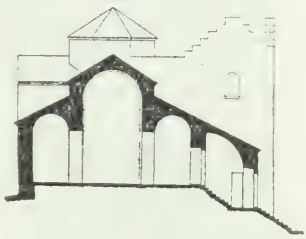
Secció esquemática de les voltes de Sant Llorenç del Munt

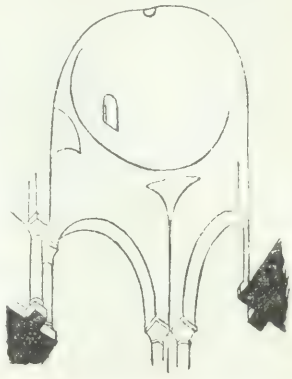
Perspectiva interior de la cúpula en forma de casquet esfèrich y petxines de Sant Pere de les Puelles.

Absis de Sant Martí Sarroca prop de Vilafranca

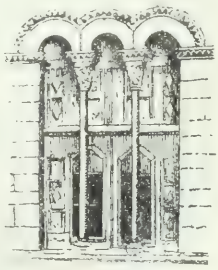
Finestra del palau del Marquès de la Floresta a Tàrrega.

l' intenció de arreboçarles y pintarles; més tart la labor és més perfecte y els junts més serrats. En quant a la forma de les voltes és molt variada, dominant el semi-círcol y el quart de círcol per les voltes de contrafort. Un exemple notable de volta en forma de casquet esferich y petxines de la primitiva època románica, és la de Sant Pere de les Puelles a Barcelona. L' arquitectura civil va prenent també el seu increment, y s' arriva a una serie d' elements constructius, portals, finestres, barbacanes, etc., etc., que són exemple verament primorosos de l' art decoratiu. Es difícil determinar a punt fixo monuments pertaneixents a èpoques determinades, puig molts d' ells son formats per capes superposades de diferentes èpoques; així passa a Cuixá, a Elna, a Sant Benet de Bages y a tants altres punts. En general a Catalunya y al Rosselló podriem esmentar una munió de les construccions romániques característiques, els ábsis de Sant Pons d' Ordal, de Sant Miquel de Cruilles, de Sant Llorenç del Munt; els ábsis concèntrichs de Sant Miquel, de la Seu d'Urgell; els que als intersticis de les pilastres a'ecten les arcades, com el de Sant Pau de Montgrony y 'l de Marmellá, les iglesies de Frontanyá, de Sant Lluch d' Amer, de Sant Miquel de Cuixá, etc., etc., que constitueixen un tresor arquitectònich del que pot vanagloriarse Catalunya.

ROMANILL. m. *Bot. ter.* ROMANÍ.

ROMANINA. *Numis.* Moneda encunyada a Avinyó als temps del sejorn dels Papes al Mitjorn de França.

ROMANIR. v. a. ROMANDRE.

ROMANISADOR, A. m. y f. Qui romanisa. **Romanizador.**

ROMANISAR. v, a. Inspirar o propagar idees, costums, usos, idioma, literatura, dret del romans, y en sentit vulgar, travallar per la llengua romana. || Acceptar les costums y 'ls elements constitutius de la civilisació romana.

ROMANISAT. p. p. de ROMANISAR.

ROMANISME. m. Antiga civilisació romana en son conjunt. || *Hist. rel.* Doctrines de l' Iglesia romana, en el llenguatge de les sectes dissidentes.

ROMANISTA. m. Qui estudia les coses de Roma.

ROMANIUS. *Geog.* Arrabal de Fígols, prov. de Lleida.

ROMANSOSVITA. f. *Min.* Varietat de granat grosulari. **Romanzosvita.**

ROMÁNTICAMENT. adv. m. D' una manera romántica.

ROMÁNTICH, CA. adj. Pertanyent al romanticisme. **Romántico.** || Se diu del lloch qu' encanta per la seua amena y rústica varietat. **Romántico.** || m. Genre oposat al clássich, això és, mena de moda capritxosa en les obres d' ingeni y en el vestir. **Romántico.** || Autor o partidari del genre romántich.

A LA ROMÁNTICA. m. adv. Al estil romántich. *A la romántica, á lo romántico.*

ROMANTICISME. m. El sistema o modo dels romántichs. **Romanticismo.** || Carácter de la literatura reformada per l' esperit y gust de la civilisació cristiana, a diferencia del de la literatura greco-romana de l' antiguetat gentílica. **Romanticismo.**

Segell de Romanyá

ROMANY (Punta). *Hidrog.* Punta de la costa gironina; és a Llevant de La Escala.

ROMANYA. f. ROMANÍA. || Certa regió d' Italia.

ROMANYÁ DE BESALÚ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Pontós, prov. de Girona. || — DE LA SELVA. Poble del dist. munpal. de Santa Cristina d' Aro, prov. de Girona.

ROMÁS. p. p. de romandre. || *Bot.* ROMASSA.

ROMASSA. f. *Bot.* Planta perenne de les poligonacies, d' arrel groixuda, negrenca per fora y groga ab vetes rogenques per dins; de cames també rogenques, nuoses y cosa d' un metre y vint centimetres d' alçada, y de fulles llargues y punxagudes. Fa les flors en forma d' anells y cada flor fa no més que una llevor; aquesta és triangular. **Romaza.**

ROMÁTICH, CA. adj. Se diu de lo qu' és humit, malsá y pot donar reuma. **Mohoso, húmedo, oriniento.** || REUMÁTICH.

ROMATISME. m. *Med.* REUMATISME.

ROMB. m. ROMBO.

ROMBALL. m. Ronch fondo y perllongat com el que fa 'l gat quan está furiós.

ROMBIFER, A. adj. *Min.* Epítet donat a un crestall que té algunes cares en forma de rombos. **Rombífero.**

ROMBIFORME. adj. Lo que té figura de rombo. **Rombiforme.**

ROMBIFULLAT, DA. adj. *Bot.* Lo que té fulles rombiformes. **Rombifoliado.**

ROMBO. m. *Geom.* Figura rectilinia que consta de quatre costats iguals y d' angles desiguals. **Rombo.** Cert joch.

ROMBOCÈFAL. m. *Zool.* Mena de miriápots quilòpots exolopèndrits. **Rombocéfalo.**

ROMBOEDRE. m. *Geom.* y *min.* Sòlit que 's diferencia del prisma quadrangular en que té les sis cares colocades ab regularitat les unes respecte de les altres, lo qual no succeeix en el prisma, que sols té quatre cares posades aixís, essent les altres dues independentes. **Romboedro.**

ROMBOÈDRICH, CA. adj. Calificació aplicada a un sistema de formes crestallines, quina forma fonamental és el romboedre. **Romboédrico.**

ROMBOIDAL. adj. *Geom.* Lo pertanyent al rombo o lo que se li sembla. **Romboidal.**

ROMBOIDI. m. *Geom.* El quadrillonch quins costats y angles contichs són desiguals. **Romboide.**

ROMÉ. m. *Ter. bot.* ROMANÍ. || ROMEU.

ROMECH. m. *Bot.* ESBARZER.

ROMEGUERA. f. *Bot.* ROMAGUERA.

ROMEÍTA. f. Antimoni de cals que ratlla 'l vidre. **Romeíta.**

ROMER. m. *Ter. bot.* ROMANÍ, ROMER.

ROMER, A. m. y f. ROMEU.

ROMERAL. m. Terreno poblat de romanins. **Romeral.**

ROMERAL. *Geog.* Caseriu del terme de Corts de Arenós, prov. de Castelló.

ROMERÍA. f. Viatge o peregrinació, especialment si 's fa a algún santuari per devoció, y principalment a Roma.. **Romería, romeraje.**

ROMERO (Ángel del). *Biog.* Militar y home de ciencia, que va néixer a Barcelona a l' any 1823 y va morir en 1899. Era matemátich remarcable. Va pertányer al cos d' enginyers militars, obtenint en ell concepte de valerós y prudent al complir els cárrechs que va desempenyar. Va pertányer a l' Academia de Ciencies Naturals y Arts de Barcelona, essent president de la corporació, y a sa espenta és degut el desvetllament d' aquella institució. Va ésser dels primers matemátichs que feren travalls profitosos pera unificar la hora dels rellotges públichs.

ROMEU. m. Peregrí que va a Roma, o alguna romería a algún santuari ab bordó y valona. **Peregrino, romero.** || n. p. **Romeo.**

ROMEU (Francesch). *Biog.* Frare caputxí, un dels més populars predicadors de Barcelona, a mitjans del sigle XVIII. Va deixar publicades dues obres: *Apuntes apostòlichs predicables*, Barcelona, 1736, y *Sermonari de les ánimes.*

— (JOAN). *Biog.* Relligiós dominicá del sigle XIV, a qui Berenguer March, de l' ordre de Montesa, que vivía a l' any 1397, va induirlo a escriure una obra referenta als psalms, que va dedicar al Papa Ignoscent III. Se li atribueix a l' emsemps a aquest escriptor dogmátich una obra llatina, que porta 'l títol de *Tuba sacerdotalis*.

— (LLORENÇ). *Biog.* Arqueòlech y escriptor del sigle XVII. Va dedicarse al esbrinament d' assumptes històrichs, y era poeta mediocre. Va publicar un *Discurso* provant que la célebre Iberia dels cartaginesos sigué Tortosa.

— (LLORENÇ). *Biog.* Metge del sigle XVII y escriptor professional. Va compondre un llibre condempnant l' abús que se feia en son temps de sangnies y de purgues, obra que no va arribar a publicarse, y esmenta el metge Bernat Mas en un ordre breu pera preservar y curar de la pesta.

ROMIEIG. m. Acte y efecte de romiejar. **Susurro, borboteo.**

ROMIEJAR. v. a. Parlar ab veu baixa o entre dents de manera difícil d' entendre. **Borbotear.**

ROMIOL. m. Entre confiters, el caçó ab que treuen la pasta de la caldera. **Cucharón.**

ROMIATGE. m. ROMERÍA.

ROMIGUERA. f. ROMAGUERA.

ROMIGUERAL. m. ROMAGUERAL.

ROMP. m. ROM.

ROMPEDIÇ, A. adj. TRENCADIÇ

ROMPEDOR, A. m. y f. Qui romp. **Rompedor.**

ROMPEDURA. f. *Ant.* L' acte y efecte de rompre. **Rompimiento, rotura, ruptura.**

ROMPEMENT. m. ROMPIMENT.

ROMPENT DE LES AIGÜES. m. Qualsevol escull o indret ont s' hi trenquen les onades defentse en escuma y alçantse en l' aire. **Rompiente.**

ROMPIMENT. m. L' acció y efecte de rompre. **Rompimiento.** || *Met.* Desavinença. **Rompimiento, desavenencia, riña.**

ROMPRE. v. a. Trencar, fer troços. **Quebrar, romper.** || Separar ab violencia les parts d' un tot, **Quebrantar, romper, quebrar.** || Esquinsar. **Desgarrar, romper.** || Evacuar per vòmit o cambra. **Desaguarse.** || Desbaratar un cos de gent. **Romper.** || Entrar ab ímpetu, furia o violencia. **Penetrar, romper.** || Violentar, forçar. **Violentar, romper.** || Interrompre la unió seguida d' un cos. **Romper.** || Obrir ab ímpetu alguna cosa. **Salir, romper, reventar.** || *Met.* Separar, dividir la unió d' un cos fluit, com: l'*aire*, etc. **Romper.** || Travallar per primera vegada la terra inculta y també donarhi la primera rella. **Romper.** || Faltar a alguna llei o precepte. **Quebrantar, romper.** || v. n. Començar, com: *rompre 'l día, el plor*, etcètera. **Romper.** || Barallarse ab algú o deixar de serli amich. **Romper.** || Resoldres, començar alguna cosa que tenía dificultat. **Romper.** || Brotar les plantes o obrirse 'ls brots de la flor. **Romper.** || *Ant.* ABATRES, FER BANCARROTA. || Trencar menuda y superficialment ab les dents la part d' algún tot. **Roer.** || v. r. Ferse troços. **Quebrarse, romperse.** || Petar, dividirse ab violencia. **Estallar, romperse.** || *Med.* TRENCARSE. || *Ant. náut.* EMBESTIR.

ROMPRE LA VEU. fr. Començar a parlar. *Romper la voz.*

ROMPRE 'L CAP. fr. Fer un trench al cap d' algú. *Romper la cabeza, los cascos, descalabrar.* || *Met.* Molestar a algú. *Romper la cabeza, los cascos.*

ROMPRE 'L PLOR. fr. *Romper el llanto.*

ROMPUDA. f. La terra que 's conreua de nou o que 's cava o llaura per primera vegada. **Arrompido.** || La acció y efecte de rompre per primera vegada aquesta meteixa terra. **Rompimiento, rotura, rompedura.**

ROMPUT, DA. p. p. de rompre. **Roto, rompido.**

ROMRÈ. m. *Ter. bot.* ROMANÍ.

ROMUALT. n. p. **Romualdo.**

RÒMUL. n. p. **Rómulo.**

RON. m. *Barb.* Rom. Beguda espirituosa.

RONAR. v. a. Fer renou, respirar fort. Bellugarse.

RONCADOR, A. s. Qui ronca. **Roncador.** || Qui té ronquera, com els malalts a l' hora de la mort. **Esterteroso.** || adj. S' aplica al carro o altra cosa que ronca o gruny. **Chirriadero, chirriador.** || *Ictiol.* Cert peix d' uns 30 centímetres de llarch, de cos comprimit, de color negrench, ab moltes ratlles grogues que van desde les ganyes a la cua; la barra de baix més curta que la de dalt y totes dues guarnides de dents punxagudes; una aleta sobre 'l llom, y la de la cua dentada. **Roncador.**

RONCAIRE. m. RONCADOR.

RONCALÈS, A. adj. Lo pertanyent a la vall del Roncal. **Roncalés.**

RONCALLAR. v. a. *Ant.* Caminar inclinant el cos més a una part que a l' altra, per no poguer assentar igualment els dos peus. **Cojear, claudicar.** || *Met.* Faltar a la rectitut en algunes ocasions. **Cojear, claudicar.**

RONCAMENT. adv. m. Ab ronquera. **Roncamente.** || m. Acció de roncar.

RONCAR. v. n. Fer ronchs, ja sía naturalment dormint, ja per broma estant despert. **Roncar.** || Fer un soroll bronch, com se diu d' alguns intruments de vent. **Roncar.** || BRAMAR, 4. || Amenaçar ab ronchs, alabarse algú de que fará una malifeta a un altre. **Roncar, echar roncas, bravatas ó plantas.** || Cruixir les carretes, cotxes, etc. **Cantar, rechinar, chirriar.** || Grunyir el porch senglar. **Rebudiar, roncar.**

PARAR DE RONCAR. fr. *Dejar de roncar.*

RONCEJADOR, A. m. y f. Qui ronceja. **Remiso.** || PERESÓS.

RONCEJAMENT. m. Acció y efecte de roncejar. **Ronceo.**

RONCEJAR. v. n. Entretindre, retardar alguna cosa per ferla de mala gana. **Roncear.** || *Náut.* Anar poch a poch la embarcació. **Roncear.**

RONCER, A. adj. Tart, peresós. **Roncero.**

RONCERÍA. f. La trigança en fer lo que 's mana per ferho de mala gana. **Zalama, roncería, zalamería.** || *Náut.* Moviment lent y pesat d' una embarcació. **Roncería.**

RONCH, A. adj. Qui té ronquera. **Ronco.** || S' aplica a la veu fosca y bronca. **Ronco.** || m. El soroll que 's fa roncant. **Ronquido.** || Mena de soroll o de cant ab que s' enamoren els coloms y les tórtores. **Arrullo.** || m. Amenaça ab jactancia. **Ronca, bravata, baladronada.** || El crit que fa la dayna pera cridar a la femella quan l' apeteix. **Ronca.**

ESTAR RONCH. fr. Tindre la veu fosca y aspre a causa d' algún accident o afecció als orgues respiratoris. *Ronquear.*

PARLAR RONCH. fr. ESTAR RONCH.

POSARSE RONCH. fr. Contreure ronquera. *Enronquecerse, ponerse ronco.*

VINDRE O ANAR AB RONCHS. fr. Renyar, amenaçar. *Echar roncas, echar bocanadas.*

RONÇA. f. Peresa, mala gana de fer una cosa. **Pereza.**

RONÇA (Anar a la). *Loc. mar.* Sotaventarse una embarcació per tindre molt abatiment. **Ir á la ronza.**

RONÇADOR, A. s. Qui ronça. **Ronzador.**

RONÇAL. m. RAMAL.

PORTAR DEL RONÇAL O PÈL RONÇAL. Guiar les besties, anant a peu devant o al costat, portant a les mans el ronçal o regna. *Llevar del diestro ó de diestro.*

POSAR EL RONÇAL. fr. *Cabestrear, echar cabestro.*

RONÇANA. f. *Geog.* SANTA EULARIA DE RONÇANA.

RONÇANERÍA. f. PERESA.

RONÇAR. v. a. *Ant.* Moure alguna cosa pesada girantla per medi de parpals, com se fa ab l' artillería. Ronzar. || ARRONÇAR.

RONÇO, A. adj. PERESÒS.

RONÇONERÍA. f. PERESA.

RONDA. f. L' acció de rondar. **Ronda.** || Conjunt dels que ronden. **Patrulla, ronda.** || Volta, marrada. Rodeo. || La que fa regularment un cap d' esquadra per la muralla pera celar la vigilancia de les centinelles. **Rondín.** || El circuit o espai de la ciutat entre la part interior de la muralla y les cases. **Ronda.** || La musica y reunió de fadrins que ronden de nit per diversió o pera obsequiar a les fadrines. **Ronda.** || Cert joch de cartes en el qual guanya qui té ronda de reis, que constitueix en tenirlos tots quatre. En según lloch guanya la ronda de cavalls. || El meteix acoblament de les quatre figures.

ANAR DE RONDA. fr. Anar de nit visitant la ciutat o plaça forta, pera impedir els desordres, el qui té aquest ministeri al seu cárrech. *Rondar.* || RONDAR.

FER LA RONDA. fr. ANAR DE RONDA. || *Ter.* ENGANYAR.

FER RONDA. fr. Fer marrada. *Rodear.*

BALL DE RONDA. Ball rodó o sardana.

¡ME CASO AB RONDA! *Excl. vulg.* Demostrant enfado o sorpresa. *¡Voto á tal!*

RONDADOR, A. s. Qui ronda. **Rondador.** || Qui de nits fa serenates a les donzelles.

RONDAIRE. com. RONDADOR.

RONDALLA. f. Faula, conte. **Conseja, patraña, rondalla.** || Relació en que s'assegura algún fet que's tenía per fabulós. **Cuento de viejas, burlería.** || Conjunt o colla de joves tocant diversos instruments y cantant cançons.

RONDALLA DE LA VORA DEL FOCH. Conte vulgar de que 's fa conversació entre la gent comuna. *Cuento de horno.*

RONDALLAIRE. adj. Qui conta moltes rondalles. **Decidor, cuentista.** || m. Aplech de rondalles. **Libro de cuentos.**

RONDALLARI. m. Colecció de rondalles.

RONDALLEJAR. v. n. RONCEJAR.

RONDALLER, A. s. Tart, peresós, mentider, lluidor. **Zalamero, roncero, majagranzas, comadrero.** || Dit d' algunes coses inanimades; y aixís se diu: part *rondaller,* y també *roncer.* **Roncero.** || Colecció de rondalles aplegades en un llibre.

RONDALLERÍA. f. RONCERÍA.

RONDALLÍSTICA. f. Ciencia de les rondalles.

RONDAR. v. n. ANAR DE RONDA. || Passejar els carrers, divagar, vagar. **Rondar.** || FER RONDA. || Cantar de nit els fadrins a les fadrines.

RONDAYA. f. Rondalla. **Cuento.**

RONDELET (Guillem). *Biog.* Celebrat metge del Mitjorn de França al sigle XVI, autor d'algunes obres que responien a son prestigi, y d' altres de tan escassa valua, que li valgueren les més fortamentades críticques y el renom ridícol de *Rondibilis* que va aplicarli Rabelais. Va néixer a Montpeller al any 1507, y després d' haver exercit la seua professió en varis indrets de França, va retornar a la seua ciutat nadiua, logrant, ab les seues influencies, que 'l rei fes bastir l' edifici pera la Facultat de Medicina y 'l paraninf anatòmich de Montpeller. Era tingut com un dels primers anatòmichs del seu temps y va fer observacions de vivissecció en un dels seus meteixos fills. Va publicar un *Tractat de metzines,* y va morir a Realmont al any 1566.

RONDELL. m. Certa composició poètica de genre amorós que se sol cantar a les rondes. **Rondel.**

RONDÍ. m. RONDA, 3. || El subgecte destinat a impedir els robos a les adreçanes de marina. **Rondín.** || Ronda de sotes al joch de cartes.

RONDINAIRE. m. Qui rondina. **Querelloso, rezongador, rezongón, rezonglón, roncero, quejicoso, rechinador, zorronglón, reñidor.** || PERESÓS. || PLORICÓS.

RONDINAR. v. n. Fer les coses de mala gana y murmurant. **Gruñir, rezongar, refunfuñar, rezar, musitar, murmurar, varraquear, barbatar, regruñir, respingar, murmujear, rechinar.**

RONDINEIG. m. *Ter.* Acte de rondinar. **Refunfuño.**

RONDINEJAR. v. n. *Ter.* RONDINAR.

RONDÓ. m. *Mus.* Composició en que 'l tema 's repeteix moltes vegades. **Rondó.** || RONDELL.

DE RONDÓ. fr. De repent. *De rondón.*

RÒNECH, GA. adj. De mala qualitat, aspre, erm. Áspero, árido, yermo, malo. || Sense companyía. Solo. || RÈNECH, 2. || Antich, velll, deshabitat, desusat. || RÚNICH.

RONI. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Rialp, prov. de Lleida.

RÒNICH, GA. adj. RÒNECH, RÚNICH.

RONQUEIG. m. Acció de ronquejar. **Ronqueo.**

RONQUEJAR. v. a. Estar ronch. **Ronquear.** || v. a. Roncar, renyar, fer l' enfadat y amenaçar als pacífichs. **Gallear.**

RONQUERA. f. *Med.* RUGALL. || Malaltía que consisteix en una mudança extraoya del sò natural de la veu, ocasionada per algún destorb o dany rebut a les parts que concorren a formarla als orgues d' ella. **Enronquecimiento, ronquera, ronquez, ronquedad.**

RONQUES. m. pl. *Ter.* RENYS.

RONQUILLO (Carles). *Biog.* Metge y escriptor professional, nadiu de Barcelona, ont va obtindre rellevant concepte pêl seu saber. Al any 1866 va mostrarse partidari de les noves doctrines mèdich-legals, publicant a Barcelona un fascicle ab el títol de «Consideraciones sobre la necesidad de la intervención de la medicina legal en los tribunales excepcionales y acerca de la importancia de conceder más facultades al médico en todos los tribunales para la investigación de la verdad». Va coloborar en varies revistes y periòdichs, y la seua cultura prou reputada li va valdre pertanyer a les corporacions més significades de la seua carrera. Va morir a Barcelona al any 1900.

— (JOSEPH O.). *Biog.* Escriptor remarcable, químich y farmacéutich, ab quins travalls va conquerir reputació d' un dels homes de major cultura del sigle XIX. Era nadiu de Barcelona, ont va néixer al any 1806, morint a la meteixa ciutat en 1876. Va ésser infadigable en produir travalls científichs de reconeguda importancia, entre quins cal esmentar: «Materia farmacéutica vegetal ó botánica médica» (1836); traducció del *Formulari práctich d' Hospitals, d' Edwars* (1836); traducció del *Tractat de farmacia de Souberain* (1840) y dels *¡Apunts d' arts y oficis, de Pelouze* (1843); *Diccionario de materia mercantil, industrial y agrícola* (un vol., 1851-1857); *El almotacén. — Instrucción popular para la elección de las substancias alimenticias* (Barcelona, 1868). Va ésser redactor de ciencies naturals aplicades al setmanari *Miscelánea de artes y oficios,* y més endevant un dels redactors del periòdich científich *Semanario popular,* un dels que més contribuiren a Barcelona al deixondiment de les observacions científiqces. En Ronquillo va prestar serveis eminents a la ciutat en temps de malaltíes contagioses, y va exercir la comissió de subdelegat de farmacia.

Joseph O. Ronquillo

RONXO. m. *Ter.* Ronch. **Ronquido.**

RONYA. f. *Med.* Malaltía apegalosa que consisteix en una munió de grans que causen gran picor. **Sar-**

na. || Malaltía del bestiar llanar, que li arruga la pell en forma de costures y llença a perdre la llana. Escabro, roña, sarna. || Clapes de mal gálich. Sarna de Indias, bubas. || LEPRA. || La dels arbres. Escabro. || Entre manescals, escoriació que pateixen les cavalcadures a les quartilles de les potes, ab una picor molesta. Arestín. || *Met.* Dany moral que s' encomana o pot encomanarse dels uns als altres. Roña. || *Ter. bot.* LLETERA. || PORQUERÍA. || *Fig.* La persona de mala condició.

RONYA DE CA O DE GOS. Ronya més menuda y dolenta que la comuna. *Sarna perruna.*

RONYA MENJADORA. Ronya molt perillosa que va consumint la carn. *Usagre, empeine.*

BUSCAR RONYA AL COVE. fr. Buscar motius pera barallarse ab algú. *Buscar tres pies al gato ó buscar cinco pies al gato y él tiene cuatro; buscar el pelo al huevo; buscar asillas para cosquillas.*

ENCOMANAR LA RONYA. fr. Apegarla a un altre. *Enroñar.*

NO LI FALTA SINÓ RONYA PERA GRATAR. *Ref.* Ab que 's pondera la felicitat d' algú. *No le falta sino sarna que rascar.*

OMPLIR DE RONYA. fr. Encomanarne molta. *Enroñar, llenar de roña.*

RONYAÇA. f. Sarnaza.

RONYADA. f. *Mar.* Llaç més o menys gran y gros que 's fa ab un troç de corda y serveix pera molts obgectes. Roñada. || Conjunt de subgectes sospitosos.

RONYERA. f. *Cir.* Eina ab dos talls retorts per la punta, pera descobrir y rascar el crani. Legra.

RONYERÍA. f. Molta ronya. || *Fig.* Meçquinesa, avaricia.

RONYESA. f. RONYERÍA.

RONYÓ. m. *Anat.* Cos glandulós, dels que n' hi ha dos a la part interior del cos del animal, pera filtrar o segregar la orina. Riñón. || Nom d'un riu de la Galia Narbonesa, dit també Rose. Ródano. || *Met.* L' interior o centre d' un terreno, regió, etc. Riñón. || pl. RONYONADA. || pl. *Ter.* REBLES.

TINDRE 'L RONYÓ COBERT. fr. *Met. fam.* Ser rich. *Tener cubierto el riñón.*

RONYÓ DE RIU. Pedra de riu en forma de ronyó, principalment si es de color vermellós. *Riñón de río, canto rodado.*

RONYOCH. m. adj. Obgecte fastigós.

RONYONADA. f. *Anat.* La part ont són els ronyons. Riñonada. || La tela de sagí que cubreix els ronyons. Riñonada. || Fregida o guisat de ronyons. Riñonada.

RONYONET. m. dim. de ronyó. Riñoncito.

RONYÓS, A. adj. Qui té o lo que té ronya. Roñoso, sarnoso. || *Met.* Miserable, meçquí. Roñoso, avaro. || Brut, porch, asquerós. Roñoso.

RONYOSA. f. *Ter.* Truita d' ous ab tallets de butifarra o carnsalada. Tortilla con torreznos ó con tropezones.

ROPALÓCER. m. *Zool.* Mena d' insectes coleòpters tetramers filofachs. || Secció d' insectes lepidopters que comprèn els que tenen les antenes en forma de maça. Ropalócero.

ROPALOP. m. *Zool.* Mena d' insectes coleòpters, subcutáni, longicornis, cerambicinis. Ropalopo.

ROPALOSIS. f. *Med.* Malaltía en que 'ls cabells s' engreixen de la punta. Ropalosis.

ROPATGE. m. Vestit o adorno exterior, especialment el talar y d' autoritat. Ropaje. || Conjunt de roba. Ropaje. || *Pint. y esculpt.* Representació dels vestits a les obres de pintura y esculptura, etc. Ropaje.

ROPERÍA. f. ROBERÍA.

ROQUÉ Y PAGANI (Pere). *Biog.* Químich molt estudiós, a quines observacions li van deure algunes de les industries modernes de la nostra terra, les causes del seu desvetllament. Molt jove era, quan la Junta de Comers de Barcelona, va nomenarlo professor substitut y preparador de la escola gratuita de química, establerta per aquella institució pera els estudis d' arts y oficis, y tancades les aules de la casa Llotja va passar en Roqué a ensenyar la química al Institut provincial de 2.ª ensenyança de Barcelona, seguint en ell de catedrátich fins al esdevindre la seua mort al any 1880. Havía escrit alguns tractats de la seua assignatura y cal esmentar el que va publicarse al any 1847 ab el títol de *Tratado práctico del blanqueo y tinte de la lana, seda y algodón*, en quina va colaborarhi el famós químich En Jaume Arbós.

ROQUEFIXADA. *Geog.* Castell y caseriu de la Catalunya francesa, a la esquerra de les Celles, en el camí de Foix a Quillán.

ROQUEIG. m. La pesca que 's fa entre les roques, que pêl regular sol ésser de marisch. Roqueo. || Acció de roquejar. Pedrea.

ROQUEJAR. v. a. Manejar roques, apedregarse. || v. n. Tindre una terra molta proporció de roques meçclades. Pedrear.

ROQUER, A. m. y f. Lloch o munt de roques. || adj. Cosa de roques. Roquer, roquero.

CUARROJA ROQUERA. *Ornit.* Mena de cuarroja més grossa que la comuna que habita pels roquerals.

ROQUER (Joseph). *Biog.* Prebere que va néixer al any 1755 a Sant Joan de Fábrega y va ésser rector de Tavertet, vicari del Hospital de Vich, y va sejornar desde 1818, sense exercir cárrech a la esmentada ciutat, dedicantse a la publicació d' obres religioses, escrites en llenguatge molt senzill, pera ferles assequ bles al poble. Entre aquelles obretes deuen esmentarse per la claretat del seu llenguatge, no desprovist de certes gales literaries, les següents: *Bon dia del cristiá*, 1828. *Bona nit de piadosos exercicis*, 1834. *Bon vespre de gloria eterna*, 1831. *Pare nostre explicat*, 1831. *Bona sort*, 1834. *Senyarse ab seny, conversa entre un sacerdot, un artista y un pagès*, 1835. *Mon nou o renovat*. 1835.

— (MARIAN). *Biog.* Frare dominich, teòlech y polemista molt contrari a les innovacions del sistema constitucional. Era catedrátich de teología al seminari de Tarragona, y va ésser després rector de Tortosa, ont va publicar al any 1824 algunes obres de propaganda religiosa no tant ben escrites com les impreses del seu germá Joseph. Tingueren ressò les cartes de polèmica y apología en la religió que li són atribuídes.

— Y CASADESÚS (JOSEPH). *Biog.* Metge contemporani, que va distingirse pêls estudis ab acert fets en les malaltíes de la gorja y del naç. Pertanyía a varies corporacions professionals, y entre elles a l'Academia de Medicina y cirurgía de Barcelona, de quina era individuu de número. Va publicar durant molts anys una revista consagrada a la especialitat d'aquestos estudis, y era al ensemps autor, d' algunes monografíes molt interesantes, com ho foren el discurs relat u als progresos de laringología, Barcelona, 1888, el *Tractat del cáncer laringich* y les discussions als congresos de otorino-laringología, en quines va intervindre ab la seua paraula prou autorisada. Va morir a Barcelona, encara jove, al any 1903.

ROQUERAL. m. Munt de roques, extensió de terra coberta de roques. Pedregal.

ROQUEROL. m. *Ornit.* Mena de falsiot ab la gorja y 'l ventre blanchs y 'l demés negre; sol anar per les roques, y en temps de pluja se 'n junten molts, y van als campanars y altres edificis alts. Avión.

ROQUEROLA (Serra de la). *Orog.* Serra que 's desprèn de la de Prades en direcció N.E., entre 'l puig de Prades y Montblanch, prov. de Tarragona.

ROQUES (Pere). *Biog.* Ministre de l' iglesia reformada, que va néixer a Canne (Llenguadoch) al any

1685, morint en 1748. Va sejornar molta part de sa vida a Suiça, y era autor de nombroses obres de propaganda de les doctrines reformistes, de molts articles a la Biblioteca germánica, y alguns travalls de controversia al diari *Helvetich*. Era atitllat escriptor y orador de gran energía, si havem de conformar la nostra opinió ab la que d'ell van emetre algunes publicacions contemporanies. Entre les seues obres, s'ha de fer esment de la edició aumentada del Diccionari de Moreri, impresa baix la seua direcció a Basilea, al any 1731, formant sis volums.

ROQUES ALTES DE MOIXERÓ. *Orog.* Cim del Bergadá molt encrespat, a l'altura de 2,275 metres, al costat de la vall de Greixa. || — BLANQUES. Puig a 1,450 metres d'altitut a ponent de l'Abella, comarca de Camprodón, prov. de Girona. || — LLISES. *Geog.* Lloch proper a Valldemossa, a l'illa de Mallorca. || — D'EN MERCÈ. *Orog.* Puig del Pirineu, a 1,950 metres d'altitut, al N.E. de Setcases, prov. de Girona. || — D'EN PALOMÁ. Esboranch obert a la vall de La Montanya, al Bergadá. || — DE CASTELLAR. Cimals del Bergadá, a la vora del Collet del Morro Negre. || — DE CONANGLA. Enrastellades cimes de la vall de La Montanya, al Bergadá. || — DE TOT LO MON. Espadats rocalls, propers a la gorja de Nuria a la vall de Ribes. || — DE VENTOLANA. A la vall de Greixa, al Bergadá, no lluny del planell de son nom. || — DE LA RENDILLA. A la comarca de Camprodón, abans d'arrivar al collet de la Roureda, passat el pont de sobre el Feitús. || — DELS QUERS. Estenall de grans roques sobre la vila d'Alcover.

ROQUET. m. Sobrepellíç ab mánegues ajustades o amples acabades en punta. Roquete y giraldete el sense mánegues. || *Blas.* Figura o peça en forma de triángul que hi ha en alguns escuts. Roquete.

ROQUETA. f. Mena d'atalaya qu'en altre temps hi havía dins dels recintes de les places fortes. Roquete.

ROQUETA. *Geog.* Predi del part. jud. d'Inca, districte de María, a l'illa de Mallorca. || — (LA). Caseriu de la Vall de Castellbó, prov. de Lleida. || — (LA). Nom que familiarment se dona a l'illa de Mallorca. || — (LA). *Orog.* Greny de roca a 2,253 metres d'altitut, situat al Pirineu, a mitjorn de Castell, antich Conflent, depart. dels Pirineus Orientals.

ROQUETES. *Geog.* Ciutat de la prov. de Tarragona, bisb. y part. jud. de Tortosa; és población relativament moderna, situada a la vora del Ebre, a curta distancia de Tortosa, a la qu'está unida per un tranvía de força animal, y té 4,948 hab.

ROQUÍ. m. *Ter.* Mesura de líquits. || adj. De la naturalesa de la roca. Roquizo. || PETRICÓ.

ROQUÍÇ, A. adj. De la naturalesa de la roca. || m. Penyal, cop de penya.

ROQUIÇAR. m. Lloch o paratge de moltes roques. Roquizo.

ROQUICER. m. Lloch o paratge de moltes roques. Roquero, roquedo, roquedal.

ROR. m. *Ant.* HORROR.

ROS. m. *Mil.* Mena de morrió més alt del devant que del derrera que portaven els soldats espanyols. Ros. || Mares de bota. Hez. || ROSADA.

ROS, SA. adj. Color semblant al or que tira a roig. Rubio. || p. p. *Ant.* ROCEGAT. || m. ROSADA. || AIGUA ROS. || Lo such que xupen les abelles a les plantes y del qual ne fan la mel. Jugo. || Rosada. Rocío.

ROS DE BARBA. Qui té 'ls pels de la barba rossos. *Barbirrubio.*

ROS DE CABELLS. *Pelirrubio.*

A LA MOÇA DE LA ROSSA, TÍRALI COÇA. Cert joch. *Coz que le dió Periquillo al jarro.*

CAP ROS, CAP POLLÓS. fr. *Fam.* En el seu sentit propi, de que 'ls que tenen el cabell d'aquest color, solen criar polls.

FER TORNAR ROS. fr. Fer tornar de dit color. *Enrubiar.* || Dit de lo que's rosteix o 's fregeix. *Rehogar, reahogar.*

TORNARSE ROS. fr. Tornarse una cosa de dit color. *Enrubiarse.*

ROS (Antoni). *Biog.* Jurisconsult del sigle XVI, oidor de la Audiencia de Catalunya. Pertanyía a una de les families nobles de Perpinyá y home de molt talent y laboriositat; va ésser autor de bona cosa de manuscrits, molts d'ells en llatí, tractant qüestions de dret y for, havent publicat en 1651 a Barcelona una obra dedicada a Felip IV, que comença *Ad invictissimus felicissimunque Philippum Hispaniorum rege...*

— (A. DOMINGO). *Biog.* Eclesiastich, nadiu de Lleida, remarcable pél seu talent, y que parlava ab gran eloqüencia, essent molt docte en les ciencies eclesiástiques. Va morir a Madrit l'any 1656. Era molt afecte al rei Felip IV, y l'estil de les seues obres resplandeixen una adesió complerta al rei d'Espanya. Entre les seues obres, poden esmentarse *Abeja barberina*, panegírich dedicat al papa Urbá VIII, imprès a Roma l'any 1639, havent obtingut el seu autor, poch temps després el cárrech de degá del capitol de Tortosa; «Representació á Felipe IV, en nombre del Principado, confesando su rebelión» manuscrit; *Cataluña desengañada*, discursos polítichs, dedicats a Felip IV, Nápols 1646.

— (FRANCESCH). *Biog.* Jesuita de Girona que va viure a les derreries del sigle XVI. Era molt entès en les llengües orientals, y marcadament en la parlada en les regions de la Indo Xina. Va ésser embaixador del rei de Portugal a Calcuta, y restant a l'Asia, fou administrador de la diòcesis de Angamala, nomenantlo després el rei Felip III, arquebisbe de la meteixa, essent consagrat a Goa l'any 1601. Era autor d'una doctrina en llengua malabárica, y va escriure pera la seua diòcesis, un Missal, un Breviari y un Llibre Ritual.

— (JOAN). *Biog.* Frare cartoixá, del sigle XVI. Pertanyía a la noble familia perpinyanenca d'aquest cognòm y era home remarcable per son saber y virtuts. Va ésser prior del monastir de Scala Dei al Priorat.

— O ROIG (RAMÓN). *Biog.* Escriptor relligiós del sigle XIV. Era nadiu de Tárrega y pertanyía al ordre de la Mercè l'any 1320. Va escriure una munió de obres dogmátiques, vides de sants, visions etc., entre elles *Llahors de madona Sancta María; Del menyspreu del mon*, y va traduir del llatí, el *Purgatorium St. Patricii*, dedicant la traducció a la muller de Guillem d'Anglesola, senyor de Bellpuig.

— DE OLANO (ANTONI). *Biog.* Escriptor y militar del sigle XIX, nadiu del Empordá. Va néixer al any 1808 y va morir al 1887. Va ésser ministre d'Instrucció y d'obres públiques, y en 1854 director general d'infantería, essent nomenat comte de la Almina. Llavors fou quant desde la direcció de l'arma, va imposar el model de morrió, conegut ab el seu nom, y que ab algunes modificacions usa encara l'exèrcit espanyol. Va ésser general quefe del tercer cos a la guerra d'Africa (1859-60), essent nomenat marquès de Guad-el-Jelú. Com a escriptor, encara que influit per l'estil romántich, que allavors privava, va ésser laboriós y d'una fantasía que donava cert classicisme a les seues obres que foren nombroses y atitllades; inspirat poeta y novelista, una de les seues produc-

Antoni Ros de Olano

cions més estimades, és la nomenada *El doctor Lañuela*, que resplendeix un clar judici crítich. Ab Espronceda, va escriure una comedia en vers «Ni el tío, ni el diablo» y va ésser ell l' autor del pròlech del inacabat *Diablo Mundo*. Entre les seues inspirades poesíes cal recordar, *Melancolía, La Virgen al pié de la Cruz*, y el *Crepúsculo de la edad*. Els seus mereixements literaris, li valgueren ésser nomenat de varies corporacions doctes, y l' haver ocupat en 1877, la presidencia dels Jochs Florals de Barcelona, ont pronunciá un hermós parlament, reflectint sa volença a Catalunya.

— Y BUSCÁ (ANTONI SIXTE). *Biog.* Capellá del Pí, nadiu de Barcelona, que va morir víctima de son zel, quan el contagi de la febre groga l' any 1821. Escriptor relligiós, era l' autor de les meditacions de la passió de Jesucrist adoptades per la Congregació de la Sanch, que va costejar la impressió del llibre al any 1824.

— Y RENART (SALVADOR). *Biog.* Professor d' humanitats y de matemátiques a Barcelona als començons del sigle XIX. Pertanyía a la Academia de Ciencies naturals y arts, y era autor d' un quadern estampat l' any 1821 proposant a les corts l' adopció d'un sistema de pesos, mides y monedes, d' acort ab el sistema decimal. El fascicle anava ilustrat ab dues lámines força interessantes, una d' elles ab la nomenclatura de mides que convindría apropiar a Espanya, ab la relació entre les meteixes y la llongitut del meridiá terrestre, y l' altre ab la comparació del valor monetari ab els cambis ab altres paisos.

ROSA. f. *Bot.* Flor ben coneguda per la seua hermosura y suavíssima olor, composta de moltes fulles més o menys vermelles, blanques, etc., posades alentorn d' un botó en forma de corona. N' hi há d' innumerables menes, per raó del terreno, barreja de colors y varietat de qualitats. Rosa. || *Met.* Se diu de la cara bonica, fresca y de bon color. Rosa. || Tot lo que té figura de *rosa*, com: *llaços*, etc. Rosa. || *Med.* Malaltía que consisteix en unes clapes vermelles que solen eixir al cos, especialment de les criatures, y sols se diferencía del sarampió en que la *rosa* es més benigna. Rosa, roseta. || Diamant anomenat aixi per la seua figura de pabelló. Rosa. || El color vermell semblant al de la *rosa*. Rosa. || Nom propi de dona. Rosa. || ROSETA, 3. || pl. *Met.* Lo que és apacible, gustós y deleitable. Rosas. || Mena de llicor dolç.

Rosa groga

ROSA BALAUSTRÍA. *Bot.* Magraner que's diferencía del comú per les seues flors dobles y de color més viu. *Balaustra, balaustría.*

ROSA BLANCA. La que té les fulles blanques. *Rosa blanca.*

ROSA BOSCANA O DE CAVARRERA.

ROSA DOBLE. De color molt encès y ab abundoses fulles.

ROSA GROGA. Flor que produeix el roser anomenat *Rosa sulphurea.*

ROSA MINERAL. En la filosofía hermètica, és una pols roja que's treu de la sublimació del or y del argentviu, la que 's fa quan se vol treure l' arbre vegetal dels filosops. *Rosa mineral.*

ROSA MÍSTICA. Se diu de María Santíssima per les seues virtuts y excellencies. *Rosa mística.*

ROSA MONTESCA. *Bot.* Mena de peonia d' un color molt hermós. *Rosa albardera, peonía hembra, hierba de Santa Rosa.*

ROSA MOSQUETA. Satalia.

ROSA NÁUTICA. Divisió que 's fa en un cèrcol de cartró o de fusta pera senyalar els vents, de la qual se valen els navegants, mitjansant l' agulla tocada al ímant qu' está sobre d' ella. *Rosa náutica, rosa de los vientos ó del compás.*

ROSA PURPÚRIA. *Ictiol.* Cert peix que té com una rosa de color de porpra a la cua. *Rosa purpúrea.*

ROSA SELVATGE: GAVARRERA.

ROSA VERA. La que té les fulles d' un hermós vermell o carmesí, sentades, descolorides en la seva base, de olor molt agradable, de gust estiptich, amarch y aromátich, y comunica un color violat a la saliva. Són astringentes; la conserva d' aquestes roses produeix molt bons efectes als principis de la tisis tuberculosa. *Rosa encarnada ó castellana.*

Rosa mística

ROSA DE CENT FULLES O ALEXANDRINA. La que té cent fulles d' un color desmayat, ab la qual fan els apotecaris l' aigua destilada y ab ella 's prepara el aixarop de rosa solutiu. *Rosa alejandrina.*

ROSA D' HIVERN. La que 's manté fresca tot l' hivern. *Rosa de invierno.*

ROSA D' INDIES. Flor d' Indies, molt gran, de color de llet, ab vies atravessades de color de cirera y després de color de rosa. *Rosa indiana.*

ROSA D' ISTRIA. Mena de clavell, ample y de moltes fulles, de color de rosa o de carn, sobre un camp blanch. fi. *Rosa de Istria.*

Rosa vera

ROSA DE JERICÓ O DE NOSTRA SENYORA. *Bot.* Planta originaria de Palestina o de l' Arabia deserta, la qual fa moltes cames o branquetes de cosa de quatre dits d' alts, poblats de fulles d' uns quatre centimetres de llargues y la meitat d'amples, peludes y puntejades. Les flors petites y en ramellet. Posada a l' aigua per algún temps s' obre, y alguns impostors diuen que això succeeix sols en el día de Nadal. Algunes dones pensen que coneixen per medi d'aquesta rosa 'l temps del part, perque posada a l' aigua diuen que no 's separen els rams que la componen fins al punt de parir; pero això és vá y sense cap fonament. *Rosa de Jericó.*

ROSA DE JÚPITER. Mena de rosa originaria de la Grecia. *Rosa de Júpiter.*

ROSA D' OR. La que beneeix el Papa a la Quaresma y la porta ell meteix en professó, enviantla des prés a algún soberá. *Rosa de oro.*

ROSA DE TOT L' ANY. Rosa que té 'ls brots alts de tres a quatre metres, y les fulles compostes d' altres ilustroses, ovalades, d' un vert clar y que duren tot l' any, y té les flors blanques. *Mosqueta.*

ROSA DE VENUS. Nimfa.

FRESCH COM UNA ROSA. *Loc.* Se diu de qui té la cara hermosa y de bon color. *Fresco como una rosa.*

NO HI HA ROSA SENSE ESPINES. fr. *Met.* Ab que 's denota que les coses molt bones costen molts travalls y dificultats pera conseguirles. *No hay rosa sin espinas.*

TINDRE UNA ROSA A CADA GALTA. *Loc.* Se diu d' alguna persona que té les galtes molt vermelletes. *Tener mejillas de rosa ó una rosa en cada mejilla.*

ROSACI. adj. *Bot.* Semblant a la rosa. Rosáceo. || S' aplica als arbres, mates y herbes vasculars que

se distingeixen per llurs fulles alternes, calze, per lo comú consistent, y corola quasi sempre regular, pericarpi variat, y llevor sense albúmen, com l' ametller, el presseguer, etc. **Rosáceo.** || pl. *Bot.* Familia d' aquestes plantes. **Rosáceas.**

ROSAÇA. f aum. de rosa. **Rosetón.** || Se diu regularment dels adornos d' arquitectura y retaules. **Rosetón.**

ROSADA. f. Vapor sutil que 's condensa a l' atmósfera y cau a terra en forma de gotes molt menudes. **Rocío, escarcha, rosada.**

CAURE ROSADA. fr. *Rociar, caer rocío.*

ROSAMEL. m. El such de roses barrejat ab mel, que 's pren com a medicina. **Rodomel.**

ROSANA. f. *Arq.* Obertura gran y rodona, més o menys adornada y ab vidres de colors que sol haverhi als frontis de les catedrals y altres edificis sumptuosos. **Rosetón.**

ROSAR. v. a. Arruixar, mullar lleugerament una cosa. || ARROSAR.

ROSARI. m. Conjunt o enfilall de roses. || Encadenat ab un nombre determinat de grans enfilats per ordre de deu en deu, interposat un grá més gros a cada desena, que 's diu *gloria*, y al capdevall una creu o medalla. **Rosario.** || El conjunt de Parenostres y Avemaríes resades o cantades per ordre dels grans del *rosari*. **Rosario.** || La reunió de persones que 'l resen o canten. **Rosario.** || Máquina hidráulica que 's compòn d' un canó, per dintre del qual passa una cadena en que a iguals distancies hi ha unes mitges boles cobertes de cuiro y molt ajustades al canó, per medi de les quals se fa pujar l' aigua. **Rosario.** || Engranall o rast de qualsevol cosa. Se diu també de les coses morals. **Retahila**

Rosari

ACABAR COM EL ROSARI DE LA AURORA. fr. Acabar malament. *Acabar como el rosario de la aurora.*

PASSAR O DIR EL ROSARI. fr. *Rezar el rosario.*

ROSARIA. n. p. de dona. **Rosario.**

ROSARIAIRE. m. y

ROSARIER, A. m. y f. Qui fa rosaris. **Rosariero.**

ROSAT. m. *Quím.* Sal produida per la combinació de l' ácit rosácich ab una base. **Rosato.**

ROSAT, DA. adj. Lo qu' és compost ab roses, com: *oli rosat, mel rosat,* etc. **Rosado.** || D' olor o color de rosa. **Rosado.**

ROSAURA. n. p. de dona. **Rosaura.**

ROSCA. f. Tortell o rotllo de pá buit del mitg. **Rosca.** || CARAGOL, 4. || La que 's fa als mascles y femelles del caragol. **Espira, rosca.** || Volta que fa ab el seu moviment alguna cosa formant espires o cèrcols com els que fa la serp al moures. **Rosca** || Espira que corre de dalt a baix d' un cilindre cònich o forat.

ROSCA DE LLIMA. La que 's feia ab el caire de la llima en altre temps y la qu' és semblança de la forma espira.

ROSCA PLANA. La que, en lloch d' espira, forma plá.

ROSCA AL REVÉS. La que, contrariament a la rosca usual, s' acolla rodant cap a la part esquerra.

TRENCAR LA ROSCA. fr. Contrariar la voluntat o 'l gust d' algú.

ROSCAR. v. a. Fer les rosques als mascles y a les femelles dels caragols. **Atarrajar.**

ROSCAT, DA. adj. y p. p. Ab rosques.

ROSCH. m. Troç de pá, rosca.

ROSECH. m. *Met.* REMORDIMENT. || ROSEGADA. || NEGUIT.

ROSEGADA. f. Acte y efecte de rosegar. **Roedura.**

ROSEGADOR, A. m. y f. Qui rosega. **Roedor.** || BERGANCÍ. || MURMURADOR. || El lloch ont se rosega freqüentment y lo qu' és apropòsit pera rosegar. **Roedero.** || adj. *Met.* Lo que rosega o inquieta interiorment. **Remordedor.** || Os pera rosegar les criatures pera férloshi sortir les dents.

ROSEGADURA. f. ROSEGADA. || CORROSSIÓ.

ROSEGALLS. m. pl. Les sobres que queden al plat en que s' ha menjat. **Escamochos.** || La palla que per massa dura deixen les cavalcadures a la menjadora. **Granzones, riza, pajaza.**

ROSEGAMENT. m. Acte y efecte de rosegar. || *Met.* REMORDIMENT.

ROSEGAR. v. a. Tallar menuda y superficialment ab les dents alguna cosa. **Corroer, roer, morder, moler.** || Menjarse les abelles les bresques després d' haverles tancades. **Roer.** || Mossegar al voltant. **Roer.** || Descarnar poch a poch el ossos ab les dents. **Roer.** || *Met.* Murmurar d' algú. **Morder, roer, murmurar.** || Gastar y treure poch a poch y per parts menudes. **Roer.** || Introduirse poch a poch una cosa dins d' un' altra y anarla gastant, y aixís se diu que l' aiguafort *rosega* 'l ferro, el cranch, la carn, etc. **Comer, roer.** || Molestar, afligir, atormentar interiorment y seguidament. **Roer.** || v. n. Dit dels cuchs de seda quan mengen la fulla després d' haverse despertat. **Frezar.** || v. r. ROSEGARSE 'LS PUNYS.

ROSEGA AQUEST ÒS. *Loc. met.* Ab que 's denota 'l cárrech de molt travall y de cap o molt poch profit. *Róete ese hueso.*

ROSEGAT, DA. p. p. **Roído.** || adj. RÒNECH. || DESPRECIABLE.

ROSEGAIRE. m. *Ant. fam.* ROSEGADOR, 1.

ROSEGÓ. m. Bocinet de pá que 's deixa després que s' havía començat a menjar. **Zoquete, regojo, mendrugo, sequete.** || Se diu del minyó de mala traça, especialment gros y petit. **Zoquete.** || pl. Bocinets de pá o altres coses que fan vindre ganes de beure. **Enjutos.**

ROSEGONET. m. dim. **Regojuelo, corrusco, mendruguillo.**

ROSEJAR. v. a. Pintar de color de rosa. **Encarnar.** || v. n. Semblar una rosa. **Rosear.**

ROSELITA. f. *Min.* Arseniat de cobalt en que una quarta part del protòxit de cobalt és substituida per la cals. **Roselita.**

ROSELL. *Geog.* Vila de la prov. de Castelló de la Plana, part. jud. de Vinaroç, a 37 kilometres de Morella.

ROSELLA. f. dim. de ROSA

ROSELLA. f. *Bot.* Herba de la fam. de les papaveracies, que 's cría y abunda molt als sembrats; fa la flor vermella y és una de les quatre qu' entren a lesflors cordials. El fruit és en una capceta globulosa plena de llevors molt petites. Les poncelles, abans d' esclatar, n' hi ha de flors vermelles y de blanques, y se 'n diuen frares y monjos. **Ababol, amapola.**

Roselles

ROSELLA BORDA. *Bot.* Planta de la fam. de les ranunculacies, quina arrel fa cabeça; té poques fulles y fa les flors de sis pètals, molt vistoses y sense olor. *Anémona de los bosques.*

ROSELLA MARINA. *Bot.* Planta que fa les cames branquinoses a la part inferior, llises y groguenques; les fulles com d' uns 12 centimetres de llarch y poch més d' ample, un poch grosses, alternes y dentades; les flors grans y grogues; el fruit és una siliquia llarga, ab lo que 's diferencia de la celidonia, qu' és una cápsula. *Glaucio, amapola morada ó boyuna, adormidera marina.*

ROSELLA DUPTOSA. *Bot.* La que sols se diferencia de la primera en que 'l seu fruit és una cápsula llargaruda. *Amapola dudosa.*

ROSELLAR. m. Camp de roselles.

ROSELLER, A. m. y f. La planta que fa les roselles. **Amapola, ababol.**

ROSELLETA. m. dim. de ROSELLA.

ROSER. m. *Bot.* Mata tipo de la fam. de les rosacies, que fa moltes branques, guarnides d' espines o punxes agudes, y vestides de fulles compostes de varies fulletes ovalades, dentades per les vores y agafades a una cua que acaba ab una sola. El botó és de figura d' una oliva, molsut y plè de llevors peludes y blanquinoses. **Rosal** || Rosari, y aixís se diu: *la Mare de Deu del Roser, goigs del Roser,* etc. **Rosario.** || Nom de dona. **Rosario.**

Roser de pastor

ROSER D' ALEXANDRÍA. *Rosal de Alejandría ó de Damasco.*

ROSER BLANCH. *Rosal blanco.*

ROSER BORT. *Gavarrera.*

ROSER DE CÁ. *Gavarrera.*

ROSER DE CENT FULLES: ROSER DOBLE.

ROSER DOBLE: ROSER DE CENT FULLES.

ROSER DE GARLANDA. *Rosal de guirnalda.*

ROSER DE PASTOR. *Rosal silvestre.*

ROSER DE TOT L' ANY. *Rosal de invierno.*

ROSER DE LA XINA. De la mena *Rosa chinensis.*

ROSER VERMELL. *Rosal rojo ó castellano.*

ROSER (Ermita del). *Geog.* A la comarca de Camprodón, al camí de Sant Joan, enfront de la casa del Mariner de Sant Pau. Aquella petita capella pertany al sigle XVIII. || —(ERMITA DEL). Santuari a la comarca de Camprodón, a la clotada de Can Huguet Vell.

ROSERAL. m. y

ROSERAR. m. Renglera o munió de rosers, o 'l lloch ont son plantats. **Rosal, campo de rosas.**

ROSERET (El). *Geog.* Capelleta del sigle XVI, al Bergadá, ont s' hi venera la verge del Roser. Está emplaçada a la vora de Fonollet, sufragania de Puigreig.

ROSERÓ. n. p. de dona. || ROSETA.

ROSÉS (Joseph). *Biog.* Musich, compositor y mestre de capella a l' iglesia del Pí de Barcelona, a mitjans del sigle XIX. Havía escrites algunes salves, motets, misereres y oficis de molt bon estil, seguint el gust predominant a l' época, y va tindre cert prestigi per lo ben armonisades de les seues composicions relligioses. Va morir a Barcelona a l' any 1857.

—Y SORT (PASTOR). *Biog.* Metge molt distingit dels començos del sigle XIX. Va néixer a Barcelona a l' any 1811 y al 1836 va guanyar per oposició una cátedra a la facultat de Sant Carles, de Madrit. Va publicar concieçuts articles en varies publicacions professionals, essent un d' ells de certa trascendencia, donchs recomanava l' us del hidroclorat de barita. Va deixar inèdites dues Memories, fruit de la seua práctica quirúrgica, relatives a l' us del cotó en rama y del midó pera 'ls envenats, y va traduir y publicar un *Tratado teórico práctico de las ligaduras de las arterias.* Era soci d' algunes significades corporacions, entre elles l' Academia de Ciencies Naturals y Arts.

ROSES. *Geog.* Vila de la prov. y diòc. de Girona, part. jud. de Figueres; és a la badía del seu nom y té 2,680 hab. Abans era plaça forta, però ja fa molts anys que 'l seu castell és arrunat. || —(BADÍA DE). *Hidrog.* Es una de les més notables d' Espanya, al fons del golf del seu nom y está situada a la costa NE. de la prov. de Girona. || —(SERRA DE). *Orog.* Serra que va de NO. a SE. y forma la mena de península que hi ha entre 'l golf de Roses y la cala de Llansá, prov. de Girona. El seu punt culminant té 672 met. d' altitut.

Segell de Roses

ROSET. *Geog.* Antiga població de quina tan sols se 'n conserven les runes del castell que l' amparava al Bergadá, al cim d' un remat, enfront del plá de la Masó. Allí degué existir el temple de Santa María de Hidilan o de Roset, consagrada pél bisbe d' Urgell Nantigi al any 905.

ROSETA. f. dim. n. de dona. **Rosita.** || dim. **Roseta, rosica, rosilla, rosita.** || Escudet brodat al sobrepelliç. **Lagarto.** || El forat rodó al mitg de la guitarra y altres instruments. **Rosa.** || Als vanos, cada una de les dues planxetes que sostenen el clauet, pera que no se 'n ixin les branilles. **Ojuelo, ojillo, roseta** || Botó de la brida. **Botón, chapa del freno.** || *Ornit.* BREGADELL. || pl. Piloteta coberta de puntes de vidre, de que usen els deixuplinants. **Abrojos.**

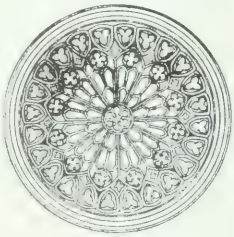

Rosetó de Sant Cugat del Vallès

ROSETÓ. m. *Arq.* Flor de capritxo y de vegades treta o imitada del natural, que 's posa al fons dels adornos. També s' usa en els retaules y als frontis de les iglesies. **Rosetón.**

ROSICLER. m. Entre miners, és el metall rich de plata, macís y vidriós de color vermell. **Rosicler.** || El mineral de plata roja del Perú. **Rosicler.** || AUREOLA.

ROSINA. n. p. de dona. **Rosina.**

ROSÓ. f. aum. de rosa. || Nom propi de dona. **Rosa.** || *Med.* Taca rogenca qu' ix a les galtes y que sol ésser indici de predisposició pera certes malalties. **Rosetón.**

ROSOL. m. RESSOL.

ROSOLADOR, A. adj. *Ter.* LLISQUENT, RELLISCÓS.

ROSOLAR. v. a. *Ter.* RADOLAR, RELLISCAR. || RESSOLAR.

ROSOLI. m. y

ROSOLIS. m. Llicor compost d' aiguardent rectificat y barrejat ab sucre, canyella, anís o altres ingredients olorosos. **Rosoli.**

ROSONS. n. p. Nom vulgar de Rosa. **Rosario, Rosa.**

ROSQUETA. f. dim. De rosca. **Rosquita.**

ROSQUILLA. f. Rotllo petit de pasta fina, regularment ab ous y sucre. **Rosquilla.**

ROSQUILLAÇA. f. aum. **Rosquete**

ROSSA. f. Carnús, basileu, bestia morta y escorxada. Buitrera. || Cavalcadura molt vella, magra o cansada. Perrera, buitrera, candonga. || El cavall flach y de mala figura. Rocín, matalón, rocinante, rujaco. || Dit de la persona flaca, bruta y lletja. Zancarrón. || Aquesta paraula s' usa també en composició al travall anomenat ESCORXA-ROSSES o ROSSECHS.

ROSSAGADURA. f. RÒSSECH.

ROSSAGAR. v. a. ARROCEGAR.

ROSSAR. v. a. *Ter.* Arruixar, regar molt demunt per demunt. Rociar. || FREGAR.

ROSSARSE. v. r. COLZEJARSE.

RÒSSECH. m. Parlant de vestits és la cua que se arrocega. Cola, falda, hopalanda, sopalanda, halda, faldamento. || Lo que s' agafa als vestits. Rabos. || Qualsevulla cosa que penja y arrocega. Rastra, cola. || Atrás; se diu regularment dels censals difícils de cobrar. Regazo. || Animal de civada mort que 's porta arrocegat cap al canyet, y per extensió l' animal molt dolent. Rocín.

ROSSEGALL. m. RÒSSECH, 2. || *Met.* La persona que sempre va ab un' altra. Rastra, lacayo.

ROSSEGANT. p. a. S' aplica a la vestidura vistosa y molt llarga. Rozagante.

ROSSEGAR. v. a. *Ant.* ARROCEGAR.

ROSSEGONS (Anar a). fr. ANAR A RODOLONS.

ROSSEGUER, A. adj. *Met. ter.* Lo que s' arrocega o triga molt a passar; així, d' una malaltia cançonera se 'n diu malaltía *rosseguera.* Rastrero, tardo.

ROSSEIG. m. Acció y efecte de rossejar.

ROSSEJAR. v. n. Tirar a ros. Pardear. || v. a. Pintar de ros, o més generalment torrar una cosa fins que pren un color ros. Tostar. || Se diu del blat.

ROSSELL, A. adj. Un poch ros. Entrerrubio.

ROSSELL (Geroni). *Biog.* A les derreries del sigle XVII, al any 1677, era monjo del monastir de Sant Geroni de la Murtra, y home aplicat y estudiós, va escriure algunes obres de concepte religiós, que restaren manuscrites. Entre elles, era autor d' una obreta catalana: *Misteris de la passió de Jesuchrist,* y un catálech contenint la vida de vintisset religiosos del predit monastir.

— (JOAN FRANCESCH). *Biog.* Metge de nomenada als començos del sigle XVII, qu' era doctor en arts y medecina, y catedrátich de la facultat a Barcelona. Va escriure algunes obres professionals, deixant publicades les següents: *Synopsis formularum medicarum* (un vol. en quart).—«In sex libros Galeni de differentiis in causis febrium» (1627), y *El verdadero conocimiento de la peste, sus causas, señales, preservación y curación* (1632), dedicada la derrera als consellers de Barcelona.

— (JOSEPH). *Biog.* Eclesiástich, qu' era rector de Santa Perpètua, al Vallès, y va publicar en 1841, a Barcelona, una obreta religiosa nomenada: *Lo amich catòlich y fiel, o despreocupació d' alucinats contra la religió catòlica.*

— (JOSEPH). *Biog.* Religiós del monastir de Montalegre, al sigle XVII. Era nadiu de Barcelona, y va publicar en 1660 una obra dogmática, tractant de casos morals.

— (N.). *Biog.* Mestre de primeres lletres, que vivía a Reus als començos del sigle XIX y era autor d' un tractat d' aritmètica, d' exposició molt metòdica.

— (PERE). *Biog.* Doctor en teología y estudiós escriptor dogmátich, al sigle XVII, que va publicar en 1675 un «Epítome de la vida del bienaventurado San Juan de la Cruz, doctor místico».

— (RAMÓN). *Biog.* Actor còmich, que al derrer ters del sigle XIX va fruir bona anomenada als teatres de Madrit. Aficionat al art lírich, va deixar la seua colocació de dependent de comers, dedicantse a l' escena castellana, havent travallat als teatres de Eslava, Apolo y Zarzuela. Va morir, en no gaire bona situació, a Madrit al any 1899.

— Y ROSSELL (JOSEPH). *Biog.* Catedrátich de llatí a l' Universitat de Cervera, y autor d' una obra impresa allí meteix al 1801, ab el títol de: *Compendi elemental de gramática de la llengua llatina.*

— (CASA). Familia principal d' Andorra; un dels seus passats va redactar el *Manual Digest,* recopilació de les lleis y costums per les quals se regeix aquella república o país. Té sa residencia a Ordino, ont se conserva 'l còdix.

ROSSELL. *Geog.* Vila de la prov. de Castelló, bisbat de Tortosa, part. jud. de Vinaroç; és a la vora del riu Cervol y té 2,081 hab.

ROSSELLÓ (Geroni). *Biog.* Inspirat poeta mallorquí, segón dels mestres en Gay Saber, proclamats després de la restauració dels Jochs Florals de Barcelona en 1859. Va ésser un dels primers en conreuar als temps de la renaixença, la gloriosa parla, y 'l seu exemple fou seguit per l' estol de poetes y prosistes, qu' arrivaren a formar lo que podríem anomenar escola mallorquina. El seu volúm de poesíes *Lo joglar de Maylorca,* imprès en 1862, sintetisa les aspiracions d' aquell eminent literat, que va morir als 75 anys de la seua edat, en 1902.

— (PERE DE). *Biog.* Ilustrat advocat, polítich y escriptor, que era nadiu de La Garriga y va morir a Barcelona en 1890. Va ésser secretari del Hospital de la Santa Creu, diputat provincial y director del diari *La Dinastía.*

— Y MIRÓ (ANTONI). *Biog.* Cirurgiá molt entès, que havía pertenescut als cossos facultatius organisats a Catalunya durant les lluites promogudes al començar el periode constitucional. Quan la guerra de la independencia va ésser un dels defensors més ferms de les aspiracions patriòtiques, y tenía un goig en esmentar les accions en quines va intervindre provant el seu valor y la seua decisió. Va morir a Barcelona al any 1872.

— Y SUREDA (ANTONI). *Biog.* Missioner apostòlich nadiu de Mallorca, al sigle XIX, que va publicar a Madrit una traducció castellana de la *Vida de J. C. salvador nostre,* escrita al sigle XIV.

ROSSELLÓ. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Lleida; és a la vora del canal de Pinyana y té 691 hab. || — (EL). Antiga regió de Catalunya, avui depart. dels Pirineus Orientals de la veína República, quina capital és Perpinyá. Estava limitada a tramontana pêl Llenguadoch: a llevant, pêl Mediterrani; a mitjorn, pêls Pirineus y a ponent pêl comtat de Foix. Desde 1172 fins a 1642, en que 'ls francesos lo van conquistar, va ésser punt integrant del regne d' Aragó. Pêl tractat dels Pirineus (1659) va quedar definitivament unida a França. Sa llengua es la catalana ab quelcom d' influencia francesa.

ROSSELLONENCH, CA. adj. y

ROSSELLONÈS, A. adj. Natural del Rosselló. Rosellonense.

ROSSENCH, CA. adj. Lo que tira a ros. Tirando á rubio, rubicundo.

ROSSENT. n. p. Rosendo.

ROSSET. m. Eina de fuster que consisteix en dues fustes atravessades y al cap de la una un clau pera sènyalar ratlles rectes a la fusta. Bramil, y altres gramil. || adj. dim. de ros. Rojillo. || Eina de fusta o de ferro constituída per un plat travessat per un clau que 's gradua, y té una punta d' acer, fent corre dita eina per altra superficie plana, la punta descriu ratlles paraleles en lo gruix de la peça ont s' aplica.

ROSSÍ o RUSSÍ. m. ROCÍ.

ROSSIGNOL (Antoni). *Biog.* Prodigiós comptable que va néixer a Alby, al Mitjorn de França, al any 1590. Sense haver estudiada l' aritmètica ni les seues regles, desde criatura interpretava y resolvía els més dificultosos problemes, y tot just començades les

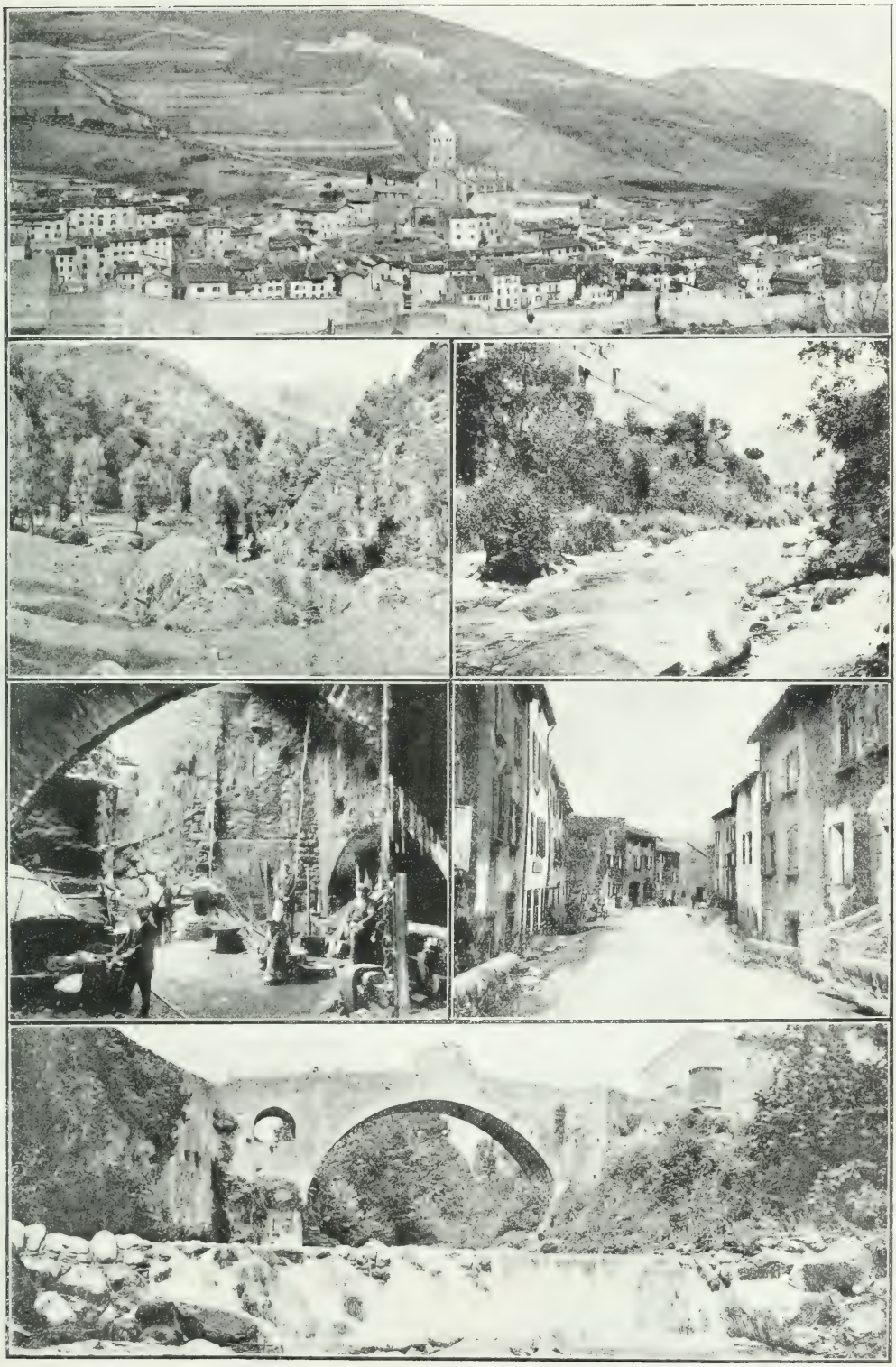

Prats de Molló: vista general. — Vallespir: Vall de la Percigola. El riu Tech a Prats de Molló. — Interior de una Farga catalana a Arlès del Tech. — Portdaví: interior del vilatge. — Pont sobre 'l riu Tech a Prats de Molló.

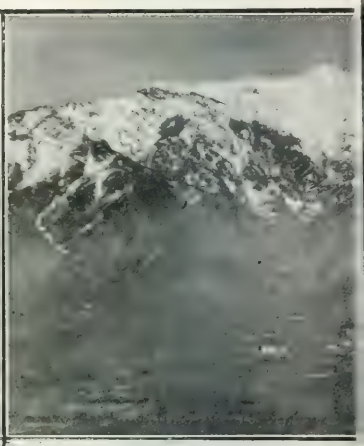

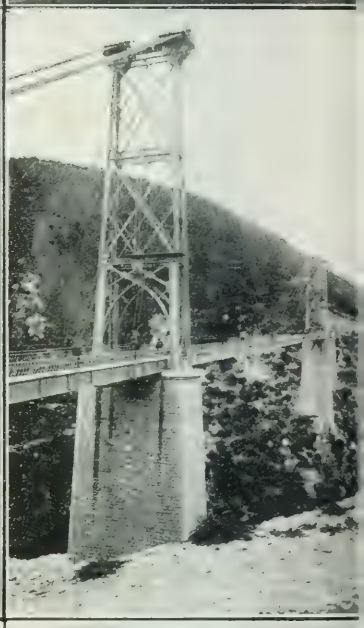

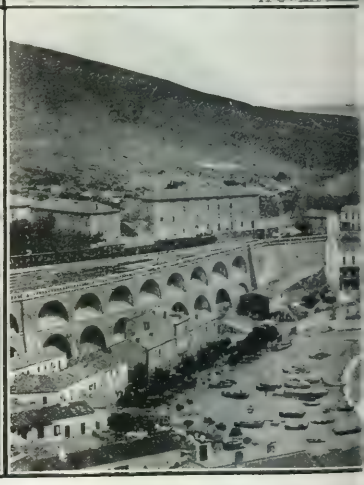

Bosch del Canigó.— Vista del Canigó ab la vila del Vernet.— El Canigó vist desde 'l Voló.— Riera del Vernet.— Portal
de Sant Martí de Canigó.— Cascata dels Inglesos.— Carrer del Vernet.— Vista general de B

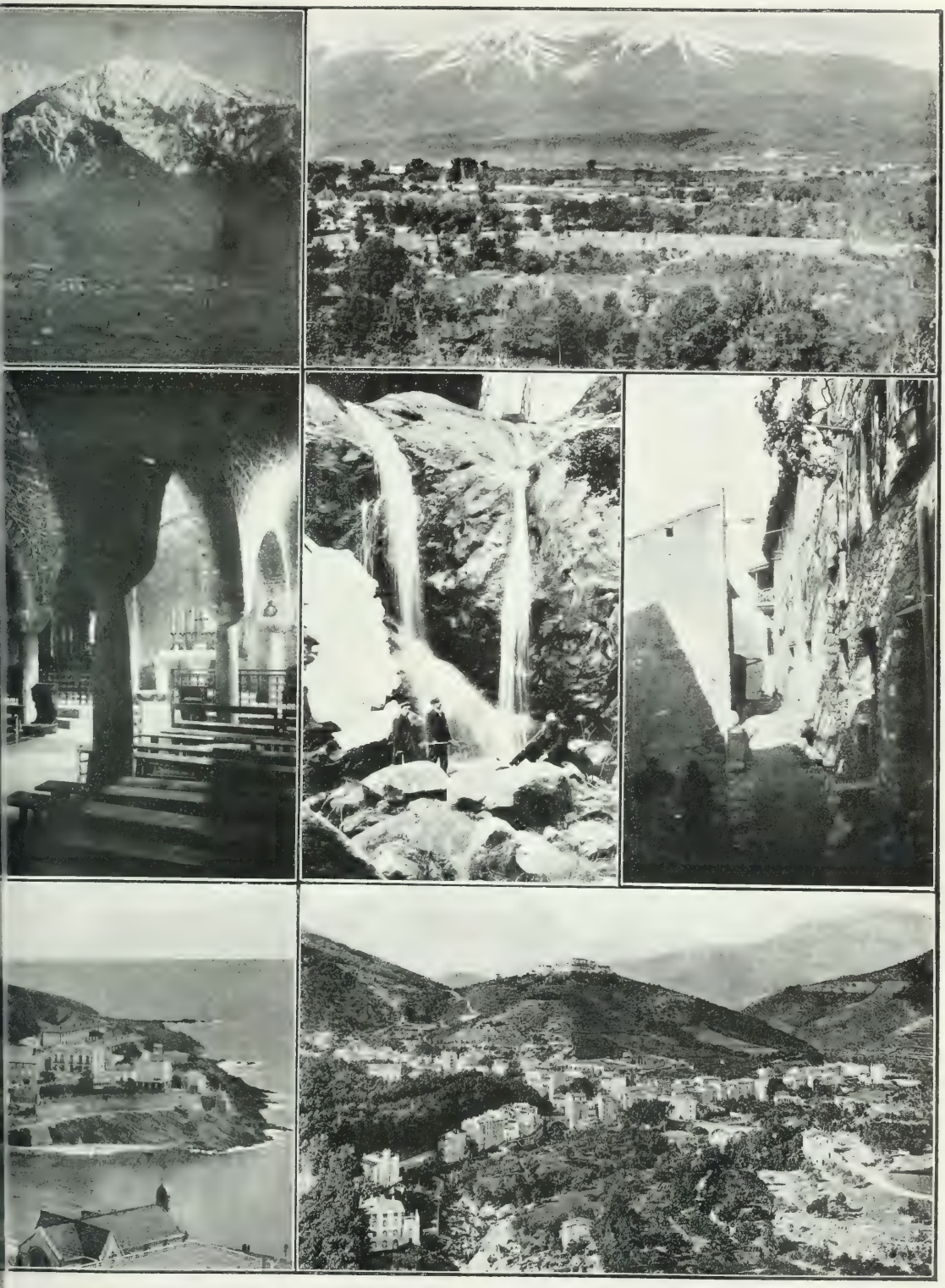

l'iglesia de Cornellá.— Pilastra y montant del pont de ferro Gisclard y viaducte de la Cassagne.— Interior de l'iglesia de Mar.—Vista general de Cervera.— Vista general dels Banys d'Arles (Amélie-les-Bains).

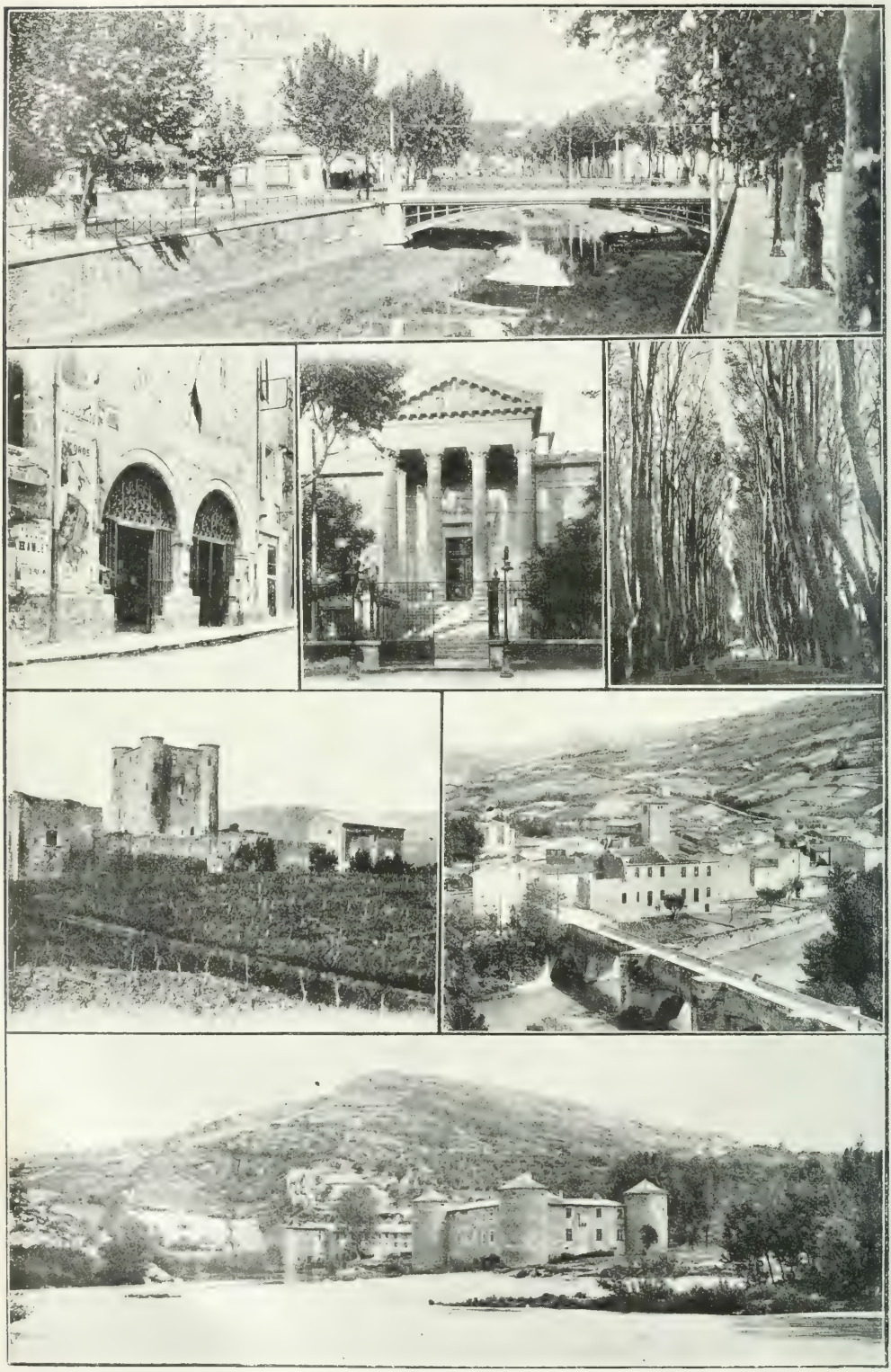

Perpinyá: passeigs vora del riu Tet. Casa de la ciutat. Palau de Justicia. Passeigs o passejada del Plátans. Castell d' Arquès (prop de Cuixá).— Cuixá: vista general. Castell dels Duchs de Joyeuse.

matemátiques, en públichs concursos va eixir triomfant sempre en la resolució de les fórmules més intrincades. En aquells temps en que l' estat de lluita posava en boga els signes convencionals a la diplomacia, En Rossignol, interpretava tota mena de documents politichs, y arribava a esbrinar secrets de Estat ab la sola lectura de les claus numèriques. Això feu que obtingués la comissió d' intèrpret als temps de Richelieu y de Lluis XIII, y fos nomenat més endevant pera més enlairats cárrechs. Va morir a Juvisi, ont hi tenía luxosa estança, l' any 1673.

ROSSINYOL. m. *Ornit.* Aucell petit com un pardal, rogench de la esquena, ab clapes verdoses, y blanquinós del ventre; canta deliciosament especialment per la primavera. **Ruiseñor.** || Vas que posanthi aigua dins y bufant, imita 'l cant de dit aucell. Regularment s' usa per Corpus. **Pito.** || Ferro llarch ab una punta torta a modo de ganxo, que usen els lladres, pera apartar o fer còrrer els pestells dels panys y obrir les portes, etc. **Ganzúa.** || m. Enfilall de filferres en diversitat de gruixos y acabats ab tortes diferentes, dels quals los manyans se serveixen per obrir panys. || *Bot.* Planta de la fam. de les princulácies. **Primavera.**

ROSSINYOL BORT. *Ornit. Bregadell.*

ROSSINYOL DE MURALLA. *Fam.* REINETA, GALAPAT.

OBRIR AB ROSSINYOL. fr. *Ganzuar.*

ROSSIÑOL (N.). *Biog.* Autor dogmátich del sigle XVII, autor de la obra, *Veritats eternas declaradas en diferents visos, ordenades principalment per los dies dels exercicis de Sant Ignasi de Loyola.* Aquest llibre, va ésser traduit y publicat en castellá a Girona després de la mort del seu autor, en plè sigle XVIII.

ROSSOLADOR, A. adj. Rodolador, aplicantse a coses inanimades, com: *pedra rossoladora.*

ROSSOLAR. v. n. RECULAR, RELLISCAR, RODOLAR. || RESSOLAR.

ROST, A. adj. *Ant.* PENDENT, ESPADAT. || *Ant.* ROMPUT. || m. *Ter. ibicench.* Pendent, vessant. **Vertiente.** || ROSTIT. || TORRAT. || m. Camp de blat o ordi segat. **Rastrojo.** || ROSTOLL.

ROSTA. f. Certa sopa que 's fa de pá torrat y oli novell. **Tostón.** || Tall de carnsalada fregit. **Torrezno.** || Llesca de pá torrat sucada a l' oli de la pica del mo'í quan se molen les olives. **Sopetón.** || Llesca de pá fregida ab such de carnsalada. **Picatoste.** || Llesca de pá enllardada. **Pringada.** || Llesca de pá sucada en vi o altre llicor, coberta ab ous batuts y fregida ab llart o oli. **Torrija.**

ROSTADA. f. Paellada gran y abundant de rostes. **Torreznada.** || *Ter.* PUJADA.

ROSTARIA. f. Pendent. || Desnivell de la teulada. **Tendido.**

ROSTELLS. m. pl. Rostor, espadats.

ROSTIDA. f. Acció y efecte de rostir. **Asadura.**

ROSTIDOR, A. m. y f. Qui rosteix. || Lo que serveix pera rostir. **Asador.**

ROSTIDURA. f. Acte y efecte de rostir. **Asadura.**

ROSTIMENT. m. L' acció y efecte de rostir. **Asadura.**

ROSTIR. v. a. Coure les viandes. **Asar.** || Fer tornar morena a alguna persona 'l sol o l' aire. **Curtir.** || Secar l' ardor del sol o 'l fret a les plantes. **Requemar.** || Calentar, escalfar ab molta força y activitat, com fa 'l sol al fort de la seua ardor. **Tostar, asar.** || v. r. Patir excessiu ardor del sol o del foch. **Achicharrarse, asarse.**

ROSTIT, DA. p. p. **Asado, tostado.** || Lo qu' es de color fosch ennegrit, especialment per haver estat molt de temps al sol. **Requemado.** || m. Se diu de la carn rostida. **Asado.**

ROSTOLL. m. La part del canó del blat, ordi, etc. que queda a la terra després de segat. **Rastrojo,** riza. || La part de terres ont hi queda dit *rostoll.* **Agostadero, rastrojera.**

SOLTAR EL ROSTOLL O 'LS ROSTOLLS. fr. ROSTOLLAR, I.

ROSTOLLADA. f. El temps que dura 'l rostoll a la terra. **Rastrojera.**

ROSTOLLAR. v. a. Pasturar el bestiar durant lo mes d' Agost als rostolls o terres qu' han estat sembrades. **Agostar.** || Llaurar els rostolls. **Alzar.** || m. Camp de rostoll. **Rastrojo.**

ROSTRAL. adj. Pertanyent al rostre. **Rostral.** || Epítet de les entenes dels insectes. || Nom que donaven els romans a les columnes o monuments que erigíen en recort de les batalles navals en que sortien victoriosos. **Rostral.**

ROSTRE. m. La cara de les persones. **Cara, rostro, semblante.** || El bech dels aucells, y també la cara de les besties. **Rostro.**

ROSTRIFORME. adj. En forme de rostre.

ROT. m. L' aire del cos de la persona despedit per la boca ab un soroll desagradable. **Regüeldo, eruto, eructo, eructación.** || *Fam.* VENTOSITAT.

ROT DE BOU. *Bot.* ULL DE BOU.

RÒT, A. adj. Romput, trencat. **Roto.**

ROTA. f. Tribunal de la cort romana, compost de dotze ministres o auditors pera decidir les apelacions de tot el mon catòlich. **Rota.** || *Ant. ndut.* EMBESTIDA. || adj. *Ant.* ROMPUDA. || m. *Ant.* DERROTA.

ROTACIÓ. f. Girada alentorn d' un eix o d' un centre, moviment cercolar. **Rotación.**

ROTADOR, A. m. y f. Qui fa molts rots. **Eructador.**

ROTADOR. m. *Anat.* S' anomenen aixís certs muscles que fan donar voltes demunt de son eix a les parts ab quines van units, com el cap, el braç, etc. || *Zool.* Infusoris microscòpichs que viuen a les aigües, de cos molt contractible y que a la boca porten un aparell semblant a dues rodes que 's mouen constantment y en sentit invers.

ROTAIRE. m. Qui rota molt. **Regoldador.**

ROTALÍA. f. *Zool.* y *Paleont.* Molusques turbinoits que comunament se troven als mars europeus, y en estat fòssil als terrenys secundaris y terciaris.

ROTAR. v. n. Fer rots. **Erutar, regoldar, eructar.**

ROTAR PER BAIX. fr. *Met. fam.* ANARSEN PER EL PUNT DE BAIX.

ROTATIU, VA. adj. Que rota, que roda.

ROTATIVA. *Mecán.* Máquina de moviment rotatori. Se diu de la que ab aquest moviment va impulsada per força motriu de vapor o elèctrica. || Máquina d' estampar de tiratge continuu per causa del moviment de rotació.

ROTATORI, A. adj. Lo que roda o pot rodar. **Rotatorio.**

ROTGÉS (Sant Sadurní de). *Geog.* Iglesieta románica molt remarcable, a un serradet del Bergadá, demunt la riera de Vilada.

ROTGLÁ Y CORBERA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Xátiva; és a la carretera d' Alberich a Ontenent y té 969 hab.

ROTJETA. f. *Bot.* Rubia. **Granza.**

ROTLE. m. *Ant.* ANELLA, GROP, ROTLLO.

ROTLLA. f. RODONA, ROTLLO.

RÒTLLADA. f. Rotllo ample, conjunt de persones. Aixís se diu: la *rotllada* dels convidats.

ROTLLANA. f. Capçana feta de qualsevulla peça de roba. **Rodete, rosca.** || La rodeta del fus de retòrcer. **Tortera, rodaja.**

ROTLLAR. v. a. Caragolar algún pergamí o peça de roba. **Arrollar, abarquillar, rollar.** || Enrotllar, rodejar. **Circuir, rodear, cercar, circundar.** || ENTORTOLLIGAR. || *Ter.* RODAR. || RUTLLAR.

ROTLLE. m. Rotllo, rodona.

ROTLLEJAR. v. a. Voltar, rodejar.

ROTLLET. m. dim. Rollete.

ROTLLO. m. Qualsevulla cosa qu' enrotllada queda en figura rodona o cercolar. **Rollo.** || La porció de teixit de determinades canes y amplaria, enrotllada pera vèndrela. **Rollo.** || Se diu del cèrcol o rodona qu' apareix alentorn del sol y de la lluna. **Corona, rollo, círculo.** || La disposició d' algunes coses en figura cercolar. **Muela, rueda, rolde.** || TALL DE TABACH. || Cèrcol, rodona de gent. **Corro, rolde, corrillo, corona.** || Estora rodona. **Ruedo.** || Porció com cosa d' una mitja cana d' encerat rotllat de que 's valen els espasers pera molts usos. **Bispón.** || Cèrcol de campanetes que hi ha a les iglesies, y les solen tocar en les solemnitats al eixir la missa, al Gloria, y al alçar Deu. **Campanillas.** || El cèrcol que formen algunes co es, com *rotllo de cadires*. **Rolde.** || Caragol, rosca, plech de sero o cosa semblant. **Rosca.** || Tall rodó de peix. **Rueda, rodaja.** || RODANXA. || A les presons el cèrcol o rodona de molts presos, posant entre ells a aquell a qui s' imputa algún delicte, pera que la part o testimoni 'l regoneixi. **Rueda.** || *Ant.* Forca o columna de pedra que hi havía a la entrada dels pobles pera posarhi algún membre dels ajusticiats. **Picota, rollo.** || La peça d' autes que 's formen en un plet, anomenada aixís perque antigament s' escrivía en pergamí, y s' enrotllava pera portarla ab comodítat. **Rollo.** || Cercle lluminós o aureola que devegades fan el sol y la lluna. **Aureola.** || Joch de nois en el qual se marca un rotllo a terra. **Redondel.**

BALLESTER DE ROTLLO. Ballester de preferencia. *Ballestero de argolla, de rolde.*

EIXIRSE DEL ROTLLO. fr. Eixirse alguna persona de la junta que formava ab altres. *Salirse del corro.* || *Met. fam.* PIXAR FORA DEL TEST.

ESCUPIR AL ROTLLO. fr. Introduirse al rotllo. *Escupir en corro, en rueda.*

FER FER ROTLLO. fr. *Met.* Ab que s' explica ésser alguna persona de distinció al seu poble, y haver de tindre lloch en les coses d' atenció y d' honra. *Tener su piedra en el rollo.* || Ferse sobressortint. *Hacerse lugar.*

FER ROTLLO APART. fr. *Fam.* Formar o seguir un altre partit. *Hacer corro aparte.*

TOCAR O TIRAR AL ROTLLO. fr. *Met.* Dir en públich alguna cosa, pera veure l' efecte que fa. *Echar en corro.*

ROTOFITA. f. *Min.* Varietat de granat melanita. Rotofita.

ROTONDA. f. Part posterior del cotxe de dilligencia. **Rotonda.** || Cimbori o cúpula d' un temple o altre edifici que s' eleva al centre y per ell reb llum zenital. **Rotonda.**

ROTOVA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Gandía; és a la vora del riu Benissa y té 1,112 hab.

RÒTUL. m. RÈTOL, LLETRERO.

RÒTULA. f. Os rodó que forma 'l genoll del animal. **Rótula, trocisco.** || CAÇOLETA. || RODELLA.

ROTULAR. v. a. RETOLAR.

ROTUNDAMENT. adv. En rodó, rodonament, usat ab els verbs, *assegurar, dir*, etc.

ROTURA. *Dret. merc. Náut.* Esberla que se fa a la nau, que quant la fa inservible pera la navegació obliga al abandono.

ROTURACIÓ. f. Acció y efecte de roturar, de rompre o trencar les terres. **Roturación.**

ROTURAR. v. a. ROMPRE. || ARRABAÇAR. || RAURE. || EIXERMAR.

ROTXO. m. Au fabulosa d' extraordinaria força y tamany. **Rocho.**

ROUENT. adj. ROENT.

ROULLET (Joan Lluis). *Biog.* Un dels gravadors més remarcables del sigle XVII. Era nadiu del Mitjorn de França, havent nascut a Arles l' any 1645. Les seues estampes, se distingeixen per la correcció del dibuix y la puresa y elegancia dels traços de burí. Va ésser deixeble de Poilly, anant a Italia pera completar els seus estudis. Va distingirlo el celebrat pintor Ciroseni, més ab tot y les proposicions fetes pera que sejornés a Italia, va atraurel el seu amor patri, retornant a Provença. Va morir a París l' any 1699.

ROUMANILLE (Joseph). *Biog.* Felibre provençal, un dels primers que travallaren pera el renaixement de la seua llengua. Poeta inspirat y aimador de les tradicions nacionals sentía per Catalunya y per la seua renaixença, tot l' afecte y havía concorregut a les nostres festes literaries, sembrant una llevor de simpatía. Va ésser *Capoulié* de la Provença y un dels més ferms sostenidors de les institucions literaries, entre elles la «Societé pour l' etude des langues Romanes» a Montpeller, havent obtingut premis als Jochs Florals, de quins va ésser també mantenedor. Uns dels seus travalls més llegits són els volums impresos a sa casa d' Avinyó, en 1884, ab el títol: *Li conte provençau* y *Il cascareleto.* Va morir l' any 1891, als setanta tres de la seua etat.

Joseph Roumanille

ROUMIEUX (Lluis). *Biog.* Felibre y Capoulié provençal contemporani, un dels poetes més tendres y armoniosos de la renaixença del Mitjorn de França. Va néixer a Nimes l' any 1829, morint a Marsella ont era visconsul d' Espanya, l' any 1894. Va obtindre premis als Jochs Florals, y fou dels més ferms sostenidors del deixondiment literari, no havent mancat als aplechs de germanor que 'ls escriptors de Catalunya y de Provença, han celebrat desde 1868. Entre les seues inspirades composicions poètiques, cal esmentar *La Rampelado*, publicada a Avinyó en un vol. l' any 1876. Va ésser l' iniciador del teatre provençal, havent escrita la comedia nomenada *Quan vou prendre dos levre a la ves, n' en pren res*, que va publicarse l' any 1862 per l' imprempta d' En Roumanille, a Avinyó.

Lluis Roumieux

ROURA (Joseph). *Biog.* Químich, que als començos del sigle XIX, va ésser un dels homes de major cultura en les ciencies naturals y exactes. Era director de la Escola de Montpeller, academich de la de ciencies y arts de Barcelona, de la econòmica de amichs del país, y un dels fundadors de la societat filomática de nostra ciutat, ont de joves s' hi aplegaren pera l' estudi, les més significades capacitats intelectuals de Catalunya. La Junta de comers, va confiarli la cátedra de química a Llotja, y els seus experiments, aportaven a aquelles aules, nombrosos y aprofitats deixebles. Va ésser el primer en aplicar el gas hidrogen a la iluminació, fent la prova a l' escola de la Junta de comers. En 1803 va ésser descobert a Canet de Mar el sulfur de molibdeni, y entre els molts travalls seus qu' esmentar podríem, cal referirse al análisis de algunes aigües minerals de Catalunya, les d' Argentona entre elles, y la Memoria publicada en 1819, relativa a la destilació de vins y a la confecció dels olis. Va morir a edat avançada pêls anys de 1860.

ROURAL. m. y

ROURAR. m. ROUREDA.

ROURE. m. *Bot.* Arbre de la fam. de les cupulifres, que 's distingeix de l'alzina en que les fulles d'aquell són més amples de la punta y les pert al hivern y en que un any fá aglans amargues y altre gales o ballerugues. La seva escorça, qu' és molt astringenta, varía segons la edat del arbre; si és vell, és groga, escabrosa, arrugada y crivellada; de forma variable, ja en planxetes, ja en tubos y canals: negra per fora y rogenca per dins, de textura y fractura fibroses. Roble, robre, rebolla. || Altra especie del meteix nom, però més petit que 'l regular y de fulles molt aspres. Roble y carvallo a les provincies septentrionals d' Espanya, especialment a Galicia. || Altra especie que s' assembla a la noguera y de fusta blanca y dura, però fácil de travallarse. Borne. || *Met.* Se diu de qualsevulla cosa dura o forta y de gran resistencia. Roble, roca.

Roure

ROURE MARTINENCH. *Bot. Roble común.*

ROURE PENOL. *Bot. Albar.*

DONAR UN AGLÁ PERA FER CAGAR UN ROURE. *Ref.* AGLÁ.

FORT COM EL ROURE. *Expr* Lo qu' és dur y fort com dit arbre. *Enroblecido, roblizo.*

ROURE. v. a. ROSEGAR. || RAURE.

ROURE (Pla del). *Orog.* Prop del Puig de la ofrena, al Ripollès, al camí de la vall de Vilallonga.

ROURE GROS. *Orog.* Puig de 905 met. d altitut, a mitjorn de Sant Miquel de Campmajor, provincia de Girona.

ROUREDA. f. Bosch de roures. Robledal, robledo, robredal, robredo.

ROUREDA (Collet de la). *Orog.* Vesant entre les valls, de Feitús y de Sant Huguet vell a la comarca de Camprodón.

ROUREDAL. m. ROUREDA.

ROURER. v. a. *Ant.* ROSEGAR, ROURE.

ROURERA. f. *Ter. de Sopeira.* ROUREDA.

ROURET. m. dim. Roure petit. Robrecillo.

ROUSSILLON. *Geog.* Nom francès de la comarca del Rosselló.

ROUVIERE (Lluis). *Biog.* Enginyer industrial que va fruir de merescudes consideracions per la seua aplicació y talent, a les derreries del sigle XIX. Era nadiu de Barcelona, y va ésser un dels que més van contribuir al èxit de l' Exposició Universal de 1888. Pertanyía a les més doctes corporacions de Catalunya y va presentar temes interessants de discusió en elles. Va morir a Barcelona l' any 1902. Entre les seues obres s' han d' esmentar les següentes: *Nuevos horizontes en ciencia y en industria, bases de prosperidad de las naciones.* Barcelona, 1886. *Visita á la Exposición universal de 1878.* Barcelona, 1879. «Leyes còsmicas según el principio-dinámico del calor. Barcelona, 1887.

ROVELL. m. Bruticia que 's cría als metalls per falta de curiositat. Orín, robín, rubín, moho, y herrumbre, s' aplica particularment al del ferro. || ESCORIA, 1. || Bolet microscòpich que 's posa als blats y altres cereals y 'ls fa tornar de color de rovell vermellós. Roya, herrumbre, sarro. || Porció groga continguda al mitg del ou. Yema. || La tova o sarro que 's cría a les dents y les fa tornar negres y les pudreix. Neguijón, sarro, toba. || *Met.* La falta o defecte d' alguna cosa immaterial. Orín. || Confusió, obscurit t que no deixa fer judici de les coses. Niebla. || Falta d expedició ocasionada pél oci. Orín, moho. || El del coure y arám. VERDET.

ROVELL D' OU. *Fam.* Al joch de cartes és l' as de oros. *Yema.* || *Bot.* ORIOL. || pl. *Bot.* FLOR DE SANT PATLLARI.

ÉSSER AL ROVELL DEL OU. fr. *Met.* Estar en bona situació y ab comoditat. *Estar en la yema.*

NO DEIXARI CRIAR ROVELL. fr. *Met. fam.* Gastar molt aviat alguna cosa. *No dejar criar moho.*

ROVELLAMENT. m. *Ant.* ROVELL, 1.

ROVELLARSE. v. r. Ferse rovell als blats, etc. També sol usarse com actiu. Anublarse, atizonarse. || Cobrirse de rovell els metalls. Mohecerse, emmohecerse, amohecerse, tomarse, orinecerse y aherrumbrarse, se diu propiament del ferro. || *Met.* Dit de la memoria y altres coses inanimades, perdre 'l seu vigor. Orinecerse, cubrirse ó llenarse de orín, caerse de la memoria.

ROVELLAT, DA. p. p. Dit dels metalls. Tomado. || Dit dels sembrats. Anublado, atizonado. || Plè de rovell. Mohoso, oriniento, mohiento, herrumbroso, herrugiento, ruginoso, eruginoso. || Dit de lo que s' ha sapigut y no 's recorda bé. Verde.

ROVELLÓ. m. *Bot.* Certa mena de bolet. Seta, niscalo.

ROVELLONADA. f. Menjada de rovellons.

ROVELLONERA. f. Lloch o paratge del bosch ont se fan els rovellons.

ROVELLONS. m. pl. *Bot.* Niscalo, rovellón.

ROVELLÓS. adj. *Ter.* Rovellat.

ROVEY. m. *Ter.* ROVELL.

ROVINA. f. ROVIRA.

ROVINADA. f. *Ter.* RIERADA.

ROVIRA (Xavier). *Biog.* Eclesiástich y guerriller de la guerra de la Independencia, als començos del sigle XIX. Home valent y ferm en les seues conviccions, y patriota resolt, va ésser dels primers en donar a entendre als invasors de Catalunya tot l' esclat de la seua indignació. La presa del castell de Figueres, de quin s' havíen apoderat les tropes del primer Bonapart, va ésser una de les sorpreses mellor dirigides d' aquel a lluita memorable y En Rovira, que va dirigir aquella operació, va obtindre renòm y va ésser desde llavores un dels capdills dels catalans, que sapigueren defensar ab bravesa el seu preuat terrer.

Xavier Rovira

— (GABRIEL). *Biog.* Eclesiástich del sigle XVII, que havía fet estudis remarcables en el professorat de la gramática. Al any 1676 va traduir al catalá la obra del llicenciat del Vallès *Summa de temps y altres rudiments de la gramática,* de quina va ferse a Cervera una nova edició pels anys 1750.

— (JOAN). *Biog.* Catedrátich de teología a la Universitat de Cervera. Vivía a mitjans del sigle XVIII, y va escriure algunes obres teològiques y filosòfiques molt encomiades, y entre les meteixes la titolada *De Bonis Clericorun,* etc.

— (PERE). *Biog.* Pertanyía a la Companyía de Jesús a les mitjanies del sigle XVII y era un dels més ferms sostenidors de la filosofía tomística. En 1650 va publicarse la seua obra: *Tractatus de Scientia Dei in questione XIV divi Thomæ.*

— (MIQUEL). *Biog.* Professor de llengües a França y Inglaterra, després establert a Barcelona, ont va preconisar el mètode de Jacotot com a sistema d' ensenyança de les llengües vives. Va publicar en 1835, a la imprempta de Roca, de Barcelona, el *Tratado*

completo de la enseñanza universal ó método de Jacotot, arreglado para el uso de los españoles.

— (AGNÈS DE ÇA). *Biog.* Abadessa del monastir de Pedralbes, durant els anys 1376 fins a ocorre la seua mort al mes de Janer de 1396. Relligiosa de molta virtut y talent, que va travallar ab zel durant els anys de son govern, pera que les obres començades en aquell casal se completessin, y aixís el preuat altar major antich, com les alhages y ornaments de Pedralbes ho mostraven.

— Y BONELL (ANTONI). *Biog.* Arquitecte barceloní de les derreries del sigle XIX, mort molt jove pels anys de 1880, mes, autor de progectes que mostraven el seu exquisit gust artístich, inspirat en les tradicions del art catalá.

— Y BROCANDEL (HIPÒLIT). *Biog.* Remarcable pintor y gravador de genre relligiós, que va néixer a Valencia al any 1673 y mort en 1765. Va fruir de certa reputació, encara que son colorit fos un xich convencional, y va pertanyer a l' Academia de Sant Carles. Tenía pintades algunes imatges de la Verge, qu' eren sens dubte 'ls seus més atinats quadros.

— Y TRÍAS (ANTONI). *Biog.* Arquitecte, que a les mitjaníes del sigle XIX va fruir de cert prestigi a Barcelona. Durant molts anys va ésser arquitecte del ajuntament de Barcelona, havent intervingut en les millores urbanes y al traçat de les víes de la ciutat nova. En política va pertányer al anomenat partit progresista, havent sigut regidor y diputat provincial per Barcelona. Ell va ésser el principal organisador de cos de bombers a la ciutat barcelonina, havent publicat en 1886 un volúm titolat: *Tratado de la extinción de incendios*, que va servir de norma pera la creació d' aquests cossos en altres poblacions importants de Catalunya. Va morir al any 1890.

Antoni Rovira y Trias

ROVIRA. f. Conjunt de broça y fanch que deixen les crescudes dels rius a lo llarch de les riberes o aglomerat en algún regolf, per dins de les terres baixes, etc. **Pozanco.** || RIADA. || RUINA, ENSULCIADA.

ROVIRADA. f. La broça y fanch que deixen els rius. ROVIRA.

ROY, A. adj. ROIG. || RUI.

ROYA (La) *Geog.* Caseriu del terme de Begis, prov. de Castelló.

ROYNA. f. Pluja menuda. **Cernidillo, calabobos, mollizna, mollina, llovizna.** || RONYA.

ROYNAR. v. n. y

ROYNEJAR. v. n. Plovisquejar. **Lloviznar.**

ROYÓN. m. RONYÓ.

RÚA. f. *Ant.* Carrer. **Rúa, calle.** || Camí de carro. **Carretera, camino de carretero.** || ARRUGA. || Seguici de carruatges, cavalcadures, etc. || Festa popular carnavalesca que se celebra a Barcelona 'ls dies de Carnaval, la qual consisteix en una carrera de veícols engalanats que recorren les rambles, passeig de Gracia, etc. **Rúa, cabalgata.** || CAVALCADA. || Cada mugró o troç de pá dels que formen una garlanda. **Peima.**

RUA (La). *Geog.* Arrabal de l' Abella de la Conca, prov. de Lleida. || — (SERRA DE LA). *Orog.* Serreta de 1,157 metres d' altitut máxima, situada a tramontana del Tech, Alt Vallespir, depart. dels Pirineus Orientals.

RUÁ. m. RUANS.

RUACH. *Bot.* Mena de planta del genre *Ononis tridentata.*

RUADA. f. L' humitat que cau a les nits y matinades y mulla les plantes lleugerament. **Rosada.**

RUANS. m. pl. Teixit fí y estampat fet a Ruán, França. **Ruan.**

RUANT. adj. *Blas.* Se diu del pavo reial qu' extèn les plomes de la cua. **Ruante.**

RUAR. v. n. Passejar els carrers ab algún carruatge. **Ruar.** || Passejar els carrers en obsequi d' alguna dama. **Ruar.** || *Ant.* ARRUGAR.

RUBELITA. f. *Min.* Varietat de turmalina de color de carn. **Rubelita.**

RUBELL (Joan). *Biog.* Mestre de primeres lletres a les derreries del sigle XVIII, autor d' algunes obres didáctiques, entre quines deuen esmentarse: *Reglas de escribir bien, sacadas de los mejores autores* (Barcelona, 1792), y *Breves lecciones de caligrafía, por las cuales se puede aprender con facilidad á escribir la letra bastarda española* (Barcelona, 1796).

RUBERTS. *Geog.* Aldea del terme de Sanselles, illa de Mallorca, Balears.

RUBI, A. adj. ROS, RUBÍ. **Rubio.**

RUBÍ. m. adj. Roig, vermellench. **Rubio.** || S' aplica ab el significat de roig, com: *forment rubí.* **Rojo, rubio, rubicundo.** || m. *Min.* Pedra preciosa de color de rosa o de carmí. **Rubí, rubín, y cabujón** el que és sense pulir. || Altra mena de pedra o carbuncle del color del vinagre comú. **Espinel, espinela.** || *Met.* Lo que té color de foch, com: els llabis, etc. **Rubí.**

RUBÍ (Ramón). *Biog.* Cartoixá de Montalegre al sigle XVIII, que va ésser bisbe de Catania a Sicilia, morint en 1792. Era home de molta ilustració y autor de varies obres manuscrites d' alguna erudició, entre elles la titolada «Embrión crítico apologético en respuesta al discurso cronológico del señor Marqués Dalmases.

Segell de Sant Pere de Rubí

RUBÍ. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Terrassa; és a la vora de la riera del seu nom y té 4,423 hab. || — (RIERA DE). *Hidrog.* Riera de la prov. de Barcelona. Baixa de la serra de Sant Llorenç del Munt, passa per Matadepera, Sant Pere de Terrassa, Rubí y Castellbisbal, y desaigua a la vora del riu Llobregat, entre Sant Andreu de la Barca y 'l Papiol.

RUBIA. f. *Bot.* ROJA. || *Ictiol.* Peix petit, roig. **Rubia.**

RUBIACI. adj. *Bot.* Pertanyent o semblant a la planta nomenada ROJA. || f. pl. Mena de plantes dicotiledonies, monopètales, de fulles contraposades y flors arraimades, ab el calze aderent al ovari, ab llevors carnoses. La major part d' aquestes plantes, entre les que s' hi compten arbres, arbustes y herbes, tenen propietats medicinals, com el café, la quina, la ipecacuana, etc., y principis colorants que s' apropien a la industria. **Rubiáceas.**

RUBIÁCICH. adj. *Quím.* Ácit incolor extret de la arrel de la roja. **Rubiácico.**

RUBIACINA. f. *Quím.* Substancia extreta de la arrel de la roja. **Rubiacina.**

RUBIADINA. f. *Quím.* Substancia formada ab la glucosa per l' acció dels álcalis a la rubiacina. **Rubiadina.**

RUBICÁ, NA. adj. S' aplica al cavall o egua de pel roig entremeçclat de blanch. **Rubicano.**

RUBICELLA. f. *Min.* Aluminat de magnesia, topaci groch rogench. **Rubicela.**

RUBIEJAR. v. a. Semblar un rubí. || ROSSEJAR.

RUBIES (Andreu). *Biog.* Frare gironí, nadiu de Vilamosa de les Avellanes. Va pendre l' hábit de la seua ordre al monastir de Sant Geroni de la Murtra, prop de Badalona, a l' any 1650, y és autor d' alguns escrits dogmátichs molt apreciats dels seus contem-

poranis, mes que per sa modestia no va consentir que focin estampats. Va morir a l' any 1670.

RUBIÈS, *Geog.* Poble del dist. munpal. de Fontllonga, prov. de Lleida.

RUBIFAENT. adj. Lo que rubifica.

RUBIFICANT. m. y adj. Que rubifica. **Rubificante.**

RUBIFICAR. v. a. Comunicar el color roig a un obgecte per medi d' alguna substancia rubificant. **Rubificar.**

RUBINA. f. Broça que deixen els rius. **Pozanco.** || ROVIRA.

RUBINADA. f. RIADA.

RUBINAT. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Sant Pere d' Arquells, prov. de Lleida. Posseeix unes famoses fonts d' aigües purgants.

RUBIÓ (Guillem). *Biog.* Relligiós franciscá que va pendre l' hábit de la seua ordre a Barcelona als començos del sigle XIV. Havía sejornat a París, essent un dels deixebles preferts del celebrat Scoto, y al retornar a Catalunya va desempenyar a la seua relligió cárrechs distingits, entre altres els de mestre, degá y provincial d' Aragó, morint a mitjans del sigle XIV. A l' any 1333 va escriure un encomiat: *Comentari sobre 'l mestre de les sentencies.*

— Y NADAL (JOSEPH). *Biog.* Eclesiástich y cosmògraf de les derreries del sigle XVIII. Era rector de Vilanova de Prades y nadiu del Vilosell, havent mort a Brafim, entrat ja el sigle XIX. Va ésser estudiós y competent en les ciencies naturals, especialment en la mineralogía, havent descrit el bromhidat de plom y la pedra mica. A Tarragona va publicar, a l' any 1807, una obra ab el titol de *Hipótesis con la que se descubre la causa de la declinación y variación de la aguja de marear*, y en 1814 va fer el traçat d' un mapa del arquebisbat de Tarragona.

— Y ORS (JOAQUIM). *Biog.* Eminent escriptor y mestre en gai saber, nadiu de Barce ona, ont va néixer a l' any 1818, morinthi al 1899. Després d' estudiar filosofía, teología y jurisprudencia, va graduarse a l' any 1841. Les seues primeres poesíes va publicarles a l' any 1837, començant de fet el renaixement literari catalá, y les que va donar a l' estampa en 1841. Va usar el pseudònim de *Lo Gayter del Llobregat.* Al certámen convocat en 1843 per l' Academia de Bones Lletres, va obtindre el premi de poesía ab el seu poema *Roudor del Llobregat, o 'ls catalans a Grecia,* gaudint desde llavors de cobejat renòm al rebre el nomenament de soci honorari de la docta corporació. En 1845 va publicar la primera edició de la seua obra moral *Libro de los niños*, que tant bé reflexa els sentiments d' aquella ánima bondadosa y de la dignitat d' un cor honradíssim. Mantenidor dels primers Jochs Florals de Barcelona en 1859, en aquestos concursos va obtindre els premis reglamentaris pera 'l mestratge y alguns extraordinaris, essent de nou elegit mantenidor y president varies vegades. Va pertányer a les corporacions literaries de Barcelona, algunes de quines, com l' Academia de Bones Lletres, va presidir, y era ademés acadèmich de la Llengua y de l' Historia de Madrit en qualitat corresponent, com aixís meteix soci honorari d' altres doctes entitats d' Espanya y del extranger. A nostra Universitat va ésser catedrátich de Literatura, d' Historia, degá de la facultat de Filosofía y Lletres, vis-rector, y va morir quan feia poch que havía sigut nomenat rector de la meteixa. La festa literarla del cinquantenari de son ingrès a l' Academia de Bones Lletres foren un esplendorós homenatge tributat al patriarca del nostre renaixement. La seua bibliografía consta de 85 títols, comprenent obres de gran valer.

RUBIÓ. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. d' Igualada; és al vessant ponentí de la serra del seu nom y té 341 hab. || Poble del dist. munpal. de Foradada, prov. de Lleida. || Poble del dist. munpal. de Soriguera, prov. de Lleida. || — (CAP DE). *Hidrog.* Cap de la costa de tramontana de l' illa d' Ibiça (Balears). || — (RIERA DE). Afluent de la vora del riu Gaiá, ab quines aigües barreja les seues prop del ex monastir de Santes Creus, prov. de Tarragona. || — (SERRA DE). *Orog.* Serra que va de tramontana a SE., entre 'ls partits judicials de Igualada y Manresa, prov. de Barcelona.

Segell de Rubió

RUBIOLA. *Orog.* Coll a la partió del Penadès ab el Camp de Tarragona, entre les serres de Montmell y Montferri, prop de Rodonyá. || — (TORRENT DE). Torrent que baixa de la meteixa serra y desemboca al Gaiá.

RUBLERT, A. p. p. de rublir. **Cegado, rellenado.**

RUBLIR. v. a. Omplir de terra, pedres o broça alguna concavitat, com: *fosso*, etc. **Cegar.** || SOTERRAR. || Donar en abundancia. **Llenar.**

RUBOR. m. Vergonya. **Erubescencia, rubor, pudor.** || El color que la vergonya fa eixir a la cara. **Rubor.** || ROJOR.

RUBORISAR. v. a. Causar rubor. **Ruborizar.** || v. r. Avergonyirse. **Ruborizarse.** || Posarse encès, enrogirse. **Ruborizarse.**

RUBORISARSE. v. r. Sentir rubor. Posarse encès de rostre per la vergonya. **Ruborizarse.**

RUBORÓS, A. adj. Qui aviat sent rubor. **Ruboroso.**

RÚBRICA. f. El rasgo que acostuma posar cada hú després del seu nom. **Firma, rúbrica.** || Regla pera les ceremonies de l' Iglesia a l' ofici diví y funcions sagrades. **Rúbrica.** || SOTSIGNE, FERMA, FIRMA.

ÉSSER UNA COSA DE RÚBRICA. Ésser de costúm. *Ser de rúbrica.*

RUBRICACIÓ. f. Acció de posar la rúbrica o firmar.

RUBRICAR. v. a. Posar la rúbrica a algún escrit **Suscribir, rubricar, firmar.** || *Met.* Sellar, donar testimoni d' alguna cosa. **Sellar, rubricar.** || SOTSIGNAR.

RUBRICAT, DA. adj. **Rubricado, firmado.** || SOTSIGNAT.

RUBRICATA. *Geog. ant.* Nom d' Olesa de Montserrat, segons uns, o de Molins de Rei, segons altres, en temps dels romans.

RUBRICATUS. *Hidrog. ant.* Nom del riu Llobregat, prov. de Barcelona, en temps dels romans.

RUBRICAIRE. m. *Ant.* MESTRE DE CEREMONIES.

RUBRIFICAR. v. a. Posar de color roig o fer tornar vermella alguna cosa. **Rubrificar.**

RUBRICORNI. adj. *Zool.* Que té les antenes o les banyes roges. **Rubricórneo.**

RUBRÍFICH, CA. adj. *Fís.* Que produeix la sensació de rojor. **Rubrífico.**

RUBRIFLOR, A. adj. *Bot.* Que té les fiors roges. **Rubrífioro.**

RUBRIGASTRE. adj. *Zool.* Que té vermell el ventre. **Rubrigastro.**

RUBRIPET, DA. adj. *Zool.* Que té les potes roges. **Rubrípedo.**

RUBRIQUER. m. y

RUBRIQUISTA. m. Práctich en les rúbriques de la Iglesia. **Rubriquista.**

RUBRIRROSTRE. adj. *Zool.* Que té vermell el bech. **Rubrirrostro.**

RUCA. f. Burra, somera jove que tot just comença a portar cárrega. **Pollina, borrica.** || *Bot.* RAVE BOS-

CÁ. || pl. *Met.* Els pels curts que surten al clatell. Tolanos.

TREURE LES RUQUES DEL CLATELL. fr. TREURE LA LLANA DEL CLATELL.

RUCÁ, NA. adj. Quelcom ruch.

RUCADA. f. Tontería, animalada, disbarat, bestiesa. Cosa de ruch. Borricada.

RUCALDAT. f. Asenada. Borricada, machada, asnería.

RUCALMENT. adv. Neciament, tontament. Neciamente, asnalmente.

RUCART, DA. m. y f. ASE, TONTO.

RUCÁÇ, A. m. y f. aum. Borricón, borricote, asnazo. || *Met.* Molt ruch, tonto. Asnazo. || Se diu de la persona massa soferta. Borricón.

RUCH. m. Ase jove. Borrico. || *Met.* Neci. Borrico.

ALÁBAT, RUCH, QUE A VENDRE 'T DUCH. *Ref.* Ab que 's nota al qui s' alaba ell meteix. *Alábate, cesto, que venderte quiero.*

EL RUCH PORTA PICAROL, LA SOMERA TAMBÉ'N VOL. *Ref.* Que denota les pretensions que té un de poch mèrit y vol ésser considerat com qui 'n té; també expressa que un desitja capritxosament lo qu' un altre té. *Hasta los gatos quieren zapatos.*

ÉSSER UN RUCH. fr. Ésser un ignorant, rut y incapáç. *Ser un cesto.*

RUCÓ. m. *Ter.* Berenar que fan els pagesos entre quatre y cinch de la tarda. Merienda.

RUCOT, A. adj. Tontazo.

RUDA. m. *Bot.* Planta de la fam. de les rutácies, qu' és comuna als llochs incults y 's conreua als jardins. Fa la cama recta de 50 a 60 centimetres d'alta; les fulles són alternes, pecciolades, d' un vert clar quan són tendres y grogues quan són seques y velles; compostes de fulletes ovals, estretes y un poch molsudes; d' olor fort, incòmodo y fastigós; de gust amarch, acre y desagradable; flors d' un groch verdós; en corimbe terminal; corola de quatre fulletes. El fruit es una cápsula de quatre a cinch lòbuls, llevors pardes en forma de ronyó o arrugades. Es estimulant, molt decidida y antihelmíntica. Ruda.

Brot de ruda

RUDA BORDA. *Gamarza.*

RUDA DE BOSCH. *Ruda monterina.*

RUDA DE CÁ. RUDA DE GOS.

RUDA DE GOS. *Escrofularia, ruda canina.*

RUDA DE RATA. FALSIA BLANCA.

RUDA DELS PRATS. Mena de ranúncul que 's cría en llochs ombrívols y s' usa com diurètica y purganta.

RUDA. f. *Ter. ibicench.* Rotllo de diners. Cartucho de monedas.

RUDA. *Hidrog.* Riuet de la Vall d' Arán, prov. de Lleida. Neix al port de la Bonaigua, passa prop de Tredós y desaigua a la vora del Garona.

RUDE. adj. RUT.

RUDELL. *Geog.* Caseriu del terme de Talavera, prov. de Lleida.

RUDESA. f. Trigança d' ingeni. Rudeza, torpeza. || Tosquedat, rusticitat. Rudeza.

RUDIMENT. m. Principi d' una cosa. Rudimento. || RUDIMENTS.

RUDIMENTARI, A. adj. Pertanyent al rudiment. Rudimentario. || Que conté rudiments. Rudimentario. || *Bot.* Se diu dels orgues de les plantes que no han arribat a llur complert desenrotllo.

RUDIMENTARIAMENT. adv. D' una manera rudimentaria.

RUDIMENTS. m. pl. Els primers principis de la ensenyança. Palillos, rudimentos. || Els primers principis de qualsevulla cosa. Rudimentos.

RUDÍSSIM, A. adj. sup. Molt rut. Rudísimo.

RUDÓ. m. *Bot.* ROLDÓ.

RUEDO. m. VOLT. || RODONA. CORONA.

RUELLA. f. *Ter.* ROSELLA. || f. *Bot.* Mena de plantes d' us medicinal algunes d' elles, acantacies, herbes caulescentes, lampinyes y de fulles contraposades, flors mitjanes de variats colors en espigues oscilars. Ruella.

RUENT, A. adj. *Ter.* Bullent.

RUF. n. p. Rufo.

RUFA. f. REMOLÍ, 5, 6. || ARRUGA, ARRUFA.

RUFACA. RUFACADA.

RUFACADA. f. Ratxada de vent. Ráfaga.

RUFADA. f. *Ter.* Cop de vent, ventada.

RUFART (Francesch). *Biog.* Eclesiástich y home de lleis, que vivía a mitjans del sigle XIV. La seua competencia en assumptes de dret canònich, va enlairarlo a Vicari general y governador del bisbat de Barcelona, celebrantse un sínode al seu temps, quines Constitucions de 1355, són esmentades per la seua precisió y remarcable importancia.

— (JOSEPH MARÍA). *Biog.* Advocat y polítich contemporani. Va pertanyer al partit lliberal, y va ésser periodista molt conegut a Barcelona. Era bon orador y va pendre part a discussions al Ateneu, y a les corporacions a quines pertanyía. Va ésser regidor y diputat provincial, y home de grans iniciatives, va concebre útils progectes pera la ciutat en el periode de 1889 a 1892. Havía publicat travalls professionals molt estimables, y era advocat assessor del Banch d' Espanya y d' altres institucions molt serioses. Va morir a Barcelona al any 1896.

RUFÍ, NA. n. p. Rufino, Rufina.

RUFIÁ. m. Arcabot. Rufián, alcahuete. || Seductor de la joventut. Corrompedor, seductor, rufián.

RÚFIA. f. *Ter. de sopeira.* Mena de calçat que usen els caçadors pera anar pél glaç o per la neu glaçada.

RUFIANADA. f. Acció propia d' un rufiá. Rufianada.

RUFIANEJAR. v. n. Fer de rufiá. Alcahuetear, rufianar.

RUFIANERÍA. f. y

RUFIANESCA. f. Destresa y medis de que 's valen alguns pera prostituir y perdre a les dones. Rufianería. || Tot lo que pertany a la meteixa prostitució y arcabotería. Rufianería, tercieria.

RUFIANESCH, CA. adj. Cosa de rufianería. Rufianesco.

RUFIANET. m. dim. Rufiancillo.

RUFIANISME. m. Qualitat, condició de rufiá. Rufianismo.

RUFÓ. m. *Ter.* Floch de cabells del cap dels moros. Copete. || Entre gitanos, lo foguer. Bufón, eslavón. || TUPÈ.

RUFÓ. m. *Ter. ibicench.* Tupè.

RÚFOL, A. adj. Dolent, borrascós, parlant del temps. Malo, desapacible.

RUFOLÓS, A. adj. Ventós, borrascós. Variable.

RUGA. f. *Ant.* ARRUGA.

RUGAÍR. v. n. *Ant.* ENREGULLARSE.

RUGALL. m. Malaltía que consisteix en una mutació fosca y extranya del sò natural de la veu, ocasionada per algún dany rebut als orgues d' ella. Ronquera, ronquedad, ronquez. || El sò bronch de la veu del moribont qn' en prou feines se pot entendre. Estertor, sarrillo. || Al Ampurdá, botet que imita la veu de la guatlla pera feria acudir al caçador. Reclamo de codornices.

RUGALLERA. f. RONQUERA.

RUGALLÓS, A. adj. *Ant.* REGULLÓS.

RUGAMENT. m. *Ant.* ARRUGAMENT.

RUGAR. v. a. *Ant.* ARRUGAR.

RUGAT, DA. adj. *Ant.* ARRUGAT.

RUGAT. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d'Albaida; és a la vora del riu Benissa y té 180 hab.

RUGIR. v. n. Bramar lo lleó o altra fera. **Rugir.**

RUGIT. m. Bram de lleó o d'altra fera. **Rugido.**

RUGÓS, A. adj. Plè d'arrugues, arrugat. **Rugoso.**

RUGOSITAT. f. La facultat d' arrugarse alguna cosa. **Rugosidad.**

RUGUER. m. *Ter.* Qui fa trampes al joch. **Fullero, trapalón, tramposo.**

RUHÍ, NA. adj. RUÍ.

RUÍ, NA. adj. Desditxat, dolent, vil. **Ruín.** || Lo qu' és petit, desmedrat, esgarrat y que no 's pot aprofitar. **Ruín.** || Danyós, nociu a la salut. **Nocivo, perjudicial, danyoso.** || L' home de poques obligacions y males costums, dolent. **Ruín, malo.** || MEÇQUÍ, AVAR. || Rondinaire, qui sempre ha mal content y marmola. || m. Nerviet que tenen els gats al cap de la cua, y que se 'ls talla pera que creixin. **Ruín.**

RUÍ AB RUÍ, QU' AIXÍ CASEN A MASQUEFA. *Ref.* LA DONA AB QUE 'T CASARÁS, etc.

RUÍ SIGUI QUI PER RUÍ 'S TÉ. *Ref.* Aconsella no sentir tan baixament de sí, que 's dongui ocasió a ésser mirat ab despreci. *Ruin sea quien por ruin se tiene.*

A UN RUÍ, MÉS RUÍ O RUÍ Y MITG. *Ref.* Ab que 's denota qu' al qu' es dolent se l' ha de tractar com a tal. *A un ruin, ruin y medio.* || Denota que 'l que obra ab traició no mereix que se li guardi fidelitat, ni consideració. *A un traidor, dos alevosos.*

TORNARSE RUÍ. fr. Ferse dolent. *Enruinecer, hacerse ruín.*

RUIBARB. m. y

RUIBÁRBARO. m. y

RUIBARBER. m. RUIBARBRE.

RUIBARBRE. m. *Bot.* Planta medicinal que la farmacología divideix en indígena y exòtica, y la botánica en ondejada, palmajada, compacte, austral, ribes, de la Tartaria, d'arrels blanques, etc., y totes són llenyoses ab venes blanques al seu interior; cruixen si's masteguen; tenen una olor particular; tenyeixen la saliva d' un color groch y són amargues y aromátiques. Fa unes fulles grans, amples y quasi rodones, d' un vert obscur y agafades a unes cues molt llargues y grosses de cosa d' uns tres centimetres y entre aquestes puja una cama ab fulles més petites y les flors, que són blanques y petites, fan la llevor triangular y de color de castanya. **Ruibarbo.**

RUIBARBRE DELS POBRES. RUDA DELS PRATS.

RUIDO. m. REMOR, SOROLL, BRUGIT, FRESSA.

RUINA. f. La acció de caure o arruinarse alguna cosa. **Ruina.** || Destrucció, assolació. **Ruina.** || Caiguda, perdua. **Ruina, perdición, subversión, eversión.** || La causa de la caiguda o desgracia, tant en el físich com en lo moral. **Ruina.** || *Ter.* RUIXIM.

RUINAMENT. adv. m. Ab ruindat. **Ruinmente, vilmente.**

RUINAR. v. a. *Ant.* ARRUINAR. || *Ter.* Çaure ruixim. Lloviznar.

RUINAT. m. *Ter.* RUIXAT, GOTELLADA.

RUINDAT. f. Acció vil, infame, indecorosa. **Ruindad.** || Condició de ruí.

RUINEJAR. v. n. RUINAR, 2.

RUINESA. f. Meçquinesa, ruindat.

RUINÓS, A. adj. Lo que 's comença a arruinar o amenaça ruina. **Ruinoso.** || Que causa ruina moral o material, que causa la pèrdua d' interessos. **Ruinoso.**

RUINOSAMENT. adv. D' una manera ruinosa.

RUINOSÍSSIMAMENT. adv. D' una manera molt ruinosa.

RUITLLES. *Geog.* Veinat de Mieres, prov. de Girona.

RUIXA. f. RANDA. || Qualsevulla tira de roba y comunament de punt llis; plegat y cusit a tavelletes que serveix pera adornar vestits, gorres y altres obgectes femenils. || Acció de ruixar.

RUIXADA. f. RUIXAT. || Conjunt d' algunes coses que s' escampen al llençarles, com: *ruixada de bales.* Rociada.

RUIXADOR. m. ARRUIXADOR.

RUIXAMENT. m. Acte y efecte d' arruixar. **Rociada, rociadura, rociamiento.**

RUIXAR. v. a. ARRUIXAR. || *Ter.* Espantar les mosques.

RUIXAT. m. Pluja de poca duració. **Rocío, rociada.** || XÁFECH.

RUIXÍM. m. PLOVISQUEIG.

CAURE O FER RUIXÍM. fr. Plovisquejar. *Lloviznar, mollizna r, mollizn ear, rociar.*

RUIXÓ. m. *Ter.* CERCAPOUS. || Aparell que s' usa pera pescar llunyines. **Erizon.**

Ruixó

RUIZ (Amat). *Biog.* Enginyer agrònom molt estudiós, autor de la obra «Los montes en sus relaciones con las necesidades de los pueblos» publicada en dos volums a Tarragona l' any 1870. Ab la colaboració del senyor Clivillés, va publicar a Tarragona també l' any 1846, la descripció geográfica, històrica, estadística y itineraria pera acompanyar el mapa geográfich d' aquella provincia.

RUL. m. Rodet de pedra pera aplanar la terra. **Rulo.** || ROLEU.

RULET. m *Art. y ot.* Bastó que serveix pera ficar els barrets a la caldera. **Rulete.**

RULETA. f. Joch de sort que consisteix en trenta sis números pèls jugadors y dos zeros pèls banquers. S' hi juga sobre una taula que té diferentes divisions, y al mitg hi há un platet dintre del qual hi roda una boleta, que fa guanyar o perdre segons ont se detura. **Ruleta.** || Eina dels basters y dels sabaters pera imprimir dibuixos al cantell de la sola del calçat y a les corretges. **Ruleta.**

RULEU. m. ROLEU.

RULÓ. m. Rotllo de tela, plè de cotó que serveix d' adorno als vestits. **Ruló.**

RULL. m. Crespadura dels cabells. **Rizo, sortija.** || *Ter.* PINYOLADA. || RUL. || adj. RULLAT. || Floch de cabells. **Rizo.**

RULL. m. ROL.

RULL (Joan). *Biog.* Un dels industrials catalans, que als començos del sigle XIX, varen travallar ab més afany pera el deixondiment de la fabricació a la nostra terra. Va ésser dels que salvant les dificultats que llavors existíen feu més progressos a l' estampació de les teles, produint ab perfecció les indianes entrefines, aplicanthi els corrons de bronzo. A la Memoria de la primera Exposició espanyola celebrada a Madrit l' any 1827, se fa esment lloable dels progresos fets per aquell fabricant, aixís en la solidesa dels colors, com en la perfecció y bon gust dels dibuixos. Els seus procediments varen contribuir en gran manera a l' arrelament que va obtindre a la nostra terra l' industria d' estampats.

— (JOAN DE). *Biog.* Metge dels més remarcables y escriptor professional del sigle XIX. Laboriós y competent, la seua existencia consagrada al travall y al estudi fou com poques profitosa. Va ésser catedrátich d' obstetricia y malaltíes dels nois a la facultat de

Barcelona, y president de la Reial Academia de medicina y cirurgía. Home com pochs, eminent, va deixar rastre per la valua de les seues profitoses observacions, y prengué part en els congresos mèdichs y en discussions científiques, que l' acreditaren com a sabi y com orador pulcríssim. Entre la munió de les seues obres, cal esmentar les que tracten de la Higiene de l' infancia y els estudis demografichs de la casa de Maternitat y exposits de Barcelona. Era una verdadera autoritat científica y ho mostren les moltes obres d' ell y els articles y discursos en corporacions y en la un versitat que li donaren concepte de docte. Va morir a Barcelona l' any 1891.

Joan de Rull

RULLA. f. La roda dels corders. RUTLLA.

RULLAR. v. a. ENROTLLAR.

RULLAT. m. ENROLLAT.

RULLOL. m. El pinyo' mòlt de les olives que queda després de tret l' oli, y serveix pera 'ls brasers. **Herraj, borujo, terrón, hojuela.**

RUMB. m. RUMBO.

RUMBANT, A. adj. Pompós, adornat, magnífich. **Rumboso, orondo.** || Després, amich de gastar y lluir. **Rumboso.**

RUMBEJADOR, A. m. y f. Qui rumbeja. Galant. **Rumboso.**

RUMBEJAR. v. a. Gastar rumbo. **Ostentar lujo.**

RUMBO. m. La delineació marcada a les cartes de navegar y rosa náutica pera dirigir les navegacions. **Rumbo.** || Camí, direcció que 's pren. **Rumbo.** || *Náut.* La direcció que porten en les navegacions les naus. **Mareaje, rumbo, derrota, derrotero, rota.** || Aparato, pompa, ostentació. **Pompa, ostentación.** || Al blasó, les figures quadrades ab els ánguls aguts y un forat rodó al mitg. **Rumbo, rombo, rostro.**

PENDRE ALTRE RUMBO. fr. *Met.* Mudar de determinació. *Tomar otro rumbo; echar por otro rumbo.*

PERDRE 'L RUMBO. fr. *Náut.* Perdre la nau la direcció que portava. *Desgaritarse, destorcerse.* || *Met.* No seguir la idea o intent que s' havía començat. *Desgaritarse.*

RUMBÓS, A. adj. Pompós. **Rumboso.**

RUMBOSAMENT. adv. m. Ab rumbo y pompa. **Rumbosamente, pomposamente.**

RUMBOSITAT. f. OSTENTACIÓ.

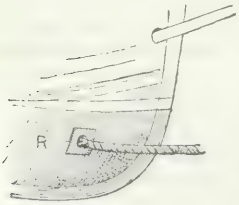

Rumbu

RUMBU. *Ter. de Blanes.* Aparell que serveix pera passar una corda y poguer arrocegar el barco cap a terra.

RUMIADOR, A. m. y f. Qui rumía molt. **Reflexionador.** || Remugador. **Rumiante.**

RUMENT. m. Trencament de l' embruixament, en el que creuen els supersticiosos. **Rumento.**

RUMIANT. adj. Se diu del animal que remuga, com: *el bou, l' anyell,* etc. **Rumiante.** || p. a. de rumiar. **Pensando.**

RUMIAR. v. a. Repensar, meditar, considerar ab reflexió alguna cosa. **Rumiar, recapacitar, revolver.** || REMUGAR.

RUMIAT, DA. p. p. **Rumiado.**

RUMOR. m. Veu onomatopeica expressant soroll confós y durador, com el d' un riu, el del vent, etc. || Murmurament, veu que va extenentse secretament pél públich, noticia vaga o d' autor incert. **Rumor, fama, voz, runrún.** || SOROLL. || *Poèt.* Soroll suáu, com el de l'aigua corrent y semblants. **Rumor, murmurio, murmullo.** || AVALOT. || BARALLA.

RUMOR SORT. Sorollet que 's fa quan se parla baix o en secret. *Susurro, susurración.*

FER RUMOR. fr. FER SOROLL.

RUMORET. m dim. **Rumorcillo.**

RUMORÓS, A. adj. Que fa rumor. **Rumoroso.**

RUMRUM. m. RUMOR, 2.

CÓRRER UN RUMRUM. fr. Extendres o dirse alguna noticia d' autor incert. *Correr un runrún, rugirse, zumbarse, susurrarse.*

RUMUGAR. v. a. *Ter. ibicench.* Capficar, pensar. **Rumiar.** || REMUGAR.

RUN (El). *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Castilló de Sos, prov. d' Osca.

RUNA. f. La ruina o enderrochs dels edificis. **Escombros, rudera, cascote, broza, ruinas.** || Lletra antiga. || Coses de menjar en abundancia. **Provisión.**

RUNCARIS. m. pl. *Sect. rel.* Heretges que sostenien que l' home sols pot pecar ab el cor, y que totes les accions de la banda inferior del cos, eren impulsives, donantse per això als excessos més desordenats. **Runcarios.**

RUNESA. *Geog.* Caseriu del terme de Tibi, prov. d' Alacant.

RUNES. f. pl. Els restos o destroços dels edificis antichs. **Ruinas.**

RUNFLA. f. Buf.

RUNFLAR. v. a. Bufar, donar bufades.

RÚNICH, CA. adj. Gòtich; s' aplica a la llengua y lletres de Gocia. **Gótico, rúnico, runo.** || RÒNECH, RÒNICH.

RUNOGRAFÍA. f. Tractat o discurs sobre les lletres rúniques o gòtigues. **Runografía.**

RUNOGRÁFICH, CA. adj. Relatiu a la runografía. **Runográfico.**

RUNSAR. v. a. *Ter. ibicench.* Voltar. **Rondar.**

RUPERT. n. p. **Ruperto.**

RUPESTRE. adj. Lo pertocant a les roques.

RUPIA. f. *Bot.* Mena de plantes naiadies, que creixen al fons dels estanys y als llochs o bassals d' aigua dolça. || *Med.* Malaltía de la pell, quin procès és bastant perllongat, y se distingeix per la formació de butllofes grans y aplanades, plenes d' un such de color fosch y se transformen en crostes que cauen ab facilitat pera formarse de cop altra vegada. **Rupia.** || *Zool.* Cabra feréstega. **Rupia.**

Segell de Rupiá

RUPIÁ. *Geog.* Poble de la prov y bisb. de Girona, part. jud. de La Bisbal; és a la vora del riu Ter y té 419 hab.

RUPIT. m. *Ornit. ter.* **Curruca.**

RUPT, A. adj. Trencat, romput. **Roto.**

RUPTA. f. Ruptura, trencat. **Rotura.**

RUPTURA. f. Rompiment. **Fractura, rotura, ruptura.**

RUQUEJAR. v. n. Fer el ruch, fer o dir tonteríes. **Tontear, bobear.**

RUQUEROL. m. *Ornit.* ROQUEROL.

RUQUEROLA (Serra de). *Orog.* ROQUEROLA.

RUQUES. f. pl. *Bot.* Mena de plantes de la mena *Eruca sativa.* || Els cabells curts del clatell. **Tolanos.**

TRAURE LES RUQUES DEL CLATELL. *Loc.* Espavilar, traure la llana del clatell. **Despabilar.**

RUQUESA. f. BESTIESA.

RUQUET, A. m. y f. dim. de ruch. El burret o somereta jove o petit. || fig. Tontet, bestiet.

RUQUETA. f. RUCA.

RURA. f. La terra, el camp, en llatí.

RURAL. adj. Rústich, del camp. Rural, rustical.

RURALESA. f. Qualitat o condició de rural. Ruralisme.

RURALISME. m. Afició a les coses rurals. Ruralismo. || Certa escola o manera en literatura y pintura que s' inspira en les costums rurals. Ruralismo.

RURALISTA. m. y f. Que sent afició per les coses del camp. Ruralista.

RURALITAT. f. La condició de lo qu'és del camp, rural. Ruralidad.

RUS. m. Mena de capot molt llarch y ab mánegues. Rus. || ROS.

RUS, SA. adj. El nadiu de Russia. Ruso. || Lo pertanyent a aquesta nació d' Europa. Ruso, rusiano. || Idioma derivat del eslau, y quin alfabet té trenta sis lletres. Ruso.

RUS (Plá de). *Orog.* Al camí de Castellar d' En Huch a Puigllançada, atravesantse en ell el camí que mena de La Pobla a Puigcerdá. || — (PUIG DE). Puig de 2,122 metres d' altitut, situat al S.O. de Tosas, prov. de Girona. || — (TOÇAL DE). Pleta o jaça del límit del Bergadá ab la vall de Ribes, prop del coll de la Bassa.

RUSCA. f. Escorça. Corteza. || *Ter.* ARNA, 2.

RUSCA Y DOMENECH (Francesch). *Biog.* Metge molt remarcable, catedrátich de la facultat de Medicina y un dels que més influiren ab el seu concurs y talent a l'organisació del nou Hospital Clínich de Barcelona. Operador molt entès, va fruir merescuda reputació, aixís pèls seus travalls professionals, com per les observacions y els estudis que havíen acreditat la seua competencia. Distingit publicista, havía escrit en les revistes mèdiques de nostra ciutat articles y processos de les operacions practicades, y discutit en les Academies y corporacions els nous procediments quirúrgichs. Va morir, encara jove, a Barcelona, a les derreríes del any 1909.

Francesch Rusca y Domenech

RUSCADA. f BUGADA, RASCADA. || Molts ruschs.

RUSCAR. v. a. y derivats: RASCAR.

RUSCAIRE. m. Qui fa ruschs o qui 's dedica a la cría d' abelles pera beneficiarne la mel. Melero.

RUSCAT, DA. p. p. RASCAT.

RUSCOT. m. ARNA, BUCH.

RUSCH. m. *Ter.* Buch de abelles o arna, en el qual dits insectes fabriquen y dipositen la seua mel. || *Bot.* Boix mascle. Mena de plantes de la fam. de les esmilácies, arbustes sempre verts, que's conreuen als jardins y també pera ornament dels passeigs y dels quadros de vegetació. Són abundosos en nostres boschs, y se assemblen a la murtra petita, dientne per aquest motiu murtra silvestre. Rusco.

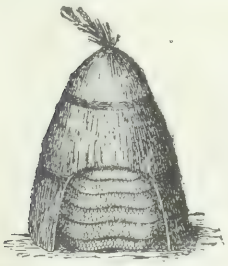

Rusch d'abelles

RUSQUER. m. Arna d' abelles.

RUSSIA. *Geog.* Imperi molt extens del N.E. de Europa.

RUSSINY. m. *Ter.* RUSSINYOL.

RUSSINYOL. ROSSINYOL.

RUSSÒFIL, A. adj. Amich de Russia o de les coses russes. Rusófilo.

RUSSOMAN. m. Qui té una gran afició a les coses de Russia. Rusomano.

RUSSOMANIA. f. Manía o gran afició a Russia. Rusomania.

Rossinyol

RÚSTECH, GA. adj. Lo que pertany al camp. Rústico, campestre. || m. n. p. Rústico. || Home del camp. Rústico, palurdo, payo, paleto, zafio. || Home sense educació ni criança. Rústico, agreste, salvaje, idiota cortezudo, selvático, silvestre, silvoso, barbazorro. || Raspós, poch fí, aspre al tacte. Tosco.

RÚSTEGA. f. Enquadernació senzilla de un llibre, ab coberta de paper. Rústica. || RUSTIGA.

RUSTEGAMENT. adv. m. D' una manera rústega, poch fina, sense educació.

RUSTEGUESA. f. RUSTIGUESA.

RÚSTICA. f. RÚSTEGA.

A LA RÚSTICA. m. adv. RÚSTIÇAMENT. || Dit del llibre cosit y ab cobertes de paper. *Á la rústica ó en rústica.*

RÚSTICH, CA. adj. RÚSTECH.

RUSTICITAT. f. RUSTIQUESA.

RUSTIGUESA. f. y

RUSTIGUITAT. f. RUSTIQUESA.

RUSTIQUESA. f. Senzillesa de les coses rústiques Rusticidad, rustiqueza, rustiquez, selvatiquez, idiotez, salvajez. || Mala criança. Grosería, rusticidad. || Aspresa y rudesa de les coses rústiques. Rusticidad, rustiquez. || Ignorancia, tontería. Rusticidad.

RUSTIR. v. a. ROSTIR.

RUT, DA. a j. Tosch, bast. Rudo. || Tart pera compendre les coses. Torpe, rudo. || Impolítich, y aixi 's diu: es tant *rut* que a tothom tracta de tu. Llano.

RUTA. f. Camí obert, lloch per ont se pot passar sens temor a entrebanchs. Ruta. || Camí que 's proposa alguna empresa. Ruta, rumbo, rota, rauta. || ITINERARI.

RUTAR. v. a. ROTAR. || Rodar, anar de viatge, fer ruta.

RUTER, A. m. y f. Vianant, qui va per la ruta, qui corre mon.

RUTÍ, NA. adj. RUTINARI.

RUTILA. f. Oxit de titá, que 's presenta en forma de cristalls. Rutila.

RUTILANT. p. a. Resplendent, clar, brillant. Rutilante, rutilo.

RUTILAR. v. a. *Poèt.* Brillar, resplendir.

RUTILLO. *Geog.* Aldea del terme de Palma, illa de Mallorca, Balears.

RUTINA. f. Costúm, hábit que 's va perpetuant. Rutina.

RUTINAIRE. m. Qui no sap eixir de la rutina. Formulista.

RUTINARI, A. adj. Aferrat a les costums antigues. Que no acepta cap innovació. Rutinario.

RUTINARIAMENT. adv. m. D' una manera rutinaria.

RUTINER. m. RUTINARI.

RUTLEU. m. *Ter. ibicench.* Ruleu. **Rodillo.**

RUTLLA. f. RODA. || La roda dels corders. **Rueda.** || Riç de cabells. **Rizo.**

RUTLLADOR. m. La mitja canya de ferro o d'acer pera crespar els cabells. **Encrespador.**

RUTLLAMENT. m. Acte y efecte de crespar els cabells. **Encrespadura, encrespamiento.**

RUTLLANS. m. pl. Flochs de cabells crespats. **Rizos.**

RUTLLANT. m. ROTLLANT. || Rolant, hèroe llegendari.

RUTLLAR. v. a. Crespar els cabells. **Rizar, crespar, encrespar, ensortijar, enrizar.** || v. r. ENTORTOLLIGARSE. || RODAR.

RUTLLAT, DA. p. p. del verb RUTLLAR. || adj. **Entortolligat, crespat, que fa rulls.**

RUTLLOL. m. RULLOL.

RUTOLÍ. m. *Ter. ibicench.* RATOLÍ.

RUTOLINEJAR. v. a. Remoure, remorejar, remenar per dins de casa.

RUVELL. m. y

RUVEY. m. *Ter. ibicench.* Rovell, òxit, rovell del ou. **Herrumbre, yema de huevo.**

RUTXQUET. adj. y

RUUTXET, A. adj. Veu ab que 'l pastor crida al bestiar, especialment quan se dirigeix a un cap sol. **Rita.**

RUY. m. Antich nom personal.

RUYA. f. RUTLLA.

RUYBARB. m. *Bot.* RUIBARBRE.

RUYECH. m. **Alarido.**

RUZAFA. f. Paraula arábiga que significa *iardí*, conservada a Valencia.

RUZAFA. *Geog.* Poble avui agregat a la ciutat de Valencia.

RUZAFA. V. RIPOLL (ANTÒN).

RUZAFENCH, CA. adj. Natural o propi de Ruzafa.

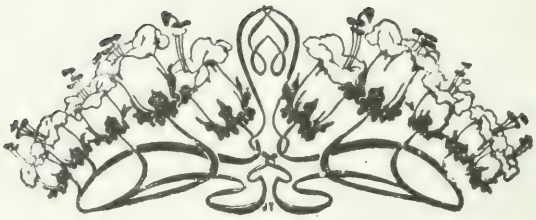

S

S. Aquesta lletra's produeix tenint la boca un poch oberta, els llabis un poch separats, la llengua colocada de manera qu'afectant una forma corvada apoyi la punta als incissius de baix, y 'l vel del paladar alçat. En tal posició 's dona sortida al aire sonor y produeix una sibilació qu' és el sò articulat *s* o *es*. **S.** || Als mapes y llibres de marina significa *Sur, Sud* o *Mitgdía;* SO., *Sudoest;* SSO., *Sudsudoest;* OSO., *Oestsudoest;* SE., *Sudest;* SSE., *Sudsudest;* ESE., *Estsudest.* **S.** || Entre metges *S.* vol dir *semis* o *meitat* y entre 'ls antichs significava *Silenci.* **S.** || Quan a les medalles y inscripcions romanes hi há SP., significa *Spurius;* ST., *Statius;* SEX., *Sextus;* SER., *Servius,* que tots són noms propis. **S.** || Té 'l sò dolç quan está entre vocals, exmp. *casa,* y fort al principi de paraula o derrera d' una consonant, com si fos doblada.

S. Abreviatura de *Sant, Santetat, Senyor, Servidor* y altres. **S.** || Com a signe numèrich valía antigament 90 y ab una ratlleta demunt 90,000. **S.** || Lo que té la forma d' aquesta lletra. **S.** || El punxó ont hi és grabada pera imprimirla o marcarla. **S.** || La planxa de metall, cartró, etc., pera estamparla demunt d' una superficie. **S.**

S'. pron. Se, ab *e* elidida que s' usa per anteposarlo a una paraula que comenci ab vocal. Se.

'S. pron. Se, ab *e* elidida quan segueix a una paraula que acabi ab vocal. Se.

SA RACÓ. *Geog* Poblet del dist. munpal. d' Andraitg (illa de Mallorca).

SA. Segona veu femenina del pronom *seu.* **Sa.** || *Ant.* Síncopa de *se ha.*

SÁ. adj. Qui té salut. **Sano.** || Saludable, a propòsit pera conservar la salut. **Sano, saludable.** || Robust, vigorós, fort. **Sano.** || Franch, de bones intencions, senzill. **Sano, sincero.** || Cuerdo, que té 'l judici cabal. **Sano.** || Sencer, sense cap lesió o defecte. Sano.

BÒ Y SÁ. m. adv. Sense lesió, perill ni malaltía. *Sano y salvo.*

SÁ Y MALALT. Contracte ab que s'obliga a n'aquests estats. *Sano y enfermo.*

EL SÁ POSA EN REGLA AL MALALT. *Ref.* Ensenya que és fácil aconsellar a un altre la paciencia pera sofrir el mal que un no té. *El sano al doliente, so regla lo mete.*

SI VOLS VIURE SÁ, FESTE VELL AVIAT. *Ref.* Ab que's persuadeix als jovens a usar les precaucions y práctiques dels vells. *Si quieres vivir sano, hazte viejo temprano.*

SÁ. adv. Precedit de la partícula *en* denota'l temps present, com: *de poch ensá.* **Desde que.** || Precedit de *en* és lo meteix que *en aquesta part.* **De la parte de acá.** || Correctament deu escriures ÇÁ.

SÁ COM LLÁ. m. adv. Aquí com allí. *Aquí como acullá* || *Fig.* Aixís com aixís. *Así como así.*

SÁ ENRERA. adv. t. Temps enderrera. *Tiempo atrás.*

DEU TE FAÇA ENSÁ Y ENLLÁ. *Anda, bendito de Dios; Dios te haga bueno; anda con Dios.*

SABA. f. Sabor ingrat. **Resabio.** || El such que serveix pera la nudrició y aument de les plantes. **Savia, saba, suco.**

ESTAR EN SABA. fr. Se diu de les plantes quan absorbeixen el such que les nodreix. *Estar en savia.*

SABADELL. *Geog.* Partit judicial de la prov. de Barcelona, format dels dotze següents ajuntaments: Barbará, Castellar, Moncada, Palausolitar, Polinyá, Ripollet, Sabadell, Sant Cugat del Vallès, Sant Quirze de Terrassa, Santa Perpètua de la Moguda, Sardanyola y Senmanat, reunint entre tots 39,008 hab. || Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, cap del part. jud. del seu nom; és a la vora del riu Ripoll, té molta industria, sobre tot panyera, estació de F.-C. y 23,375 hab.

Segell de Sabadell

SABADILINA. f. Base salificable orgánica que hi há a la cebadilla. **Sabadilina.**

SABADILLA. f. *Bot.* L' arrel y la llevor de dues plantes que, reduides a pols, s' usen pera matar polls y fer estornudar. **Cebadilla.**

SABAÍTA. m. Adorador dels astres. **Sabaíta.**

SABALL o ZAVALL (Ignasi). *Biog.* Metge y catedrátich de química a Saragoça. Era fill d' En Joseph Antoni, y nadiu de Barcelona. Home molt competent y modest, va publicar ab les seues inicials, a Barcelona, al any 1828, una obra ab el títol de *Reflexiones sobre la medicina curativa de Mr. Le Roi.*

— (JOSEPH ANTONI). *Biog.* Apotecari barceloní del sigle XVIII, un dels homens del seu temps més intelligents en botánica. Va ésser catedrátich del reial colegi de Sant Victoriá durant llarchs anys. Al de 1788 va publicar a Barcelona, a la imprempta de Suria y Burgada, un *Discurso sobre la necesidad de una Farmacopea nueva.*

SABALLÓ. m. *Entom.* L' ou de la mosca saballonera y 'l cuquet blanch que d' ell ne neix. Se pren també per la meteixa mosca. **Huevo de moscón.**

SABALLONERA. f. *Entom.* Mosca molt més grossa que la comuna. **Moscón.**

SABALLUT, DA. adj. Presumit de saber o entendre les coses. || CEBALLUT.

SABANA. f. Desert, plana extensa y sorrenca sense cap mena d' arbres. **Sabana, páramo.**

SABANELL. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Fontrubí, prov. de Barcelona.

SABANER, A. s. Qui viu a les sábanes o té per oficí 'l passar per elles. **Sabanero.**

SABANYÁ. *Geog.* Caseriu del terme de Tost, prov. de Lleida.

SABARIJA. f. *Ant. bot.* SAJULIDA.

SABARTÉS (Manel). *Biog.* Professor d' humanitats a Lleida que havía publicat algunes poesíes castellanes, y va redactar, per ordre del ajuntament, una relació en vers, al any 1784, ab el títol de «Relación del recibimiento y entrada pública con que la ciudad de Lérida obsequió á su dignísimo prelado el Ilm. Sr. D. Gerónimo M.ª de Torres, en 27 de Abril de 1784». Va passar a establirse a Reus l' esmentat mestre, ont va escriure un poema dedicat al ajuntament d' aquella població: «El triunfo de San Pedro», que va recitar un dels deixebles de la seua escola.

— (MARIAN). *Biog.* Poeta místich que vivía a les derreries del sigle XVIII. Era canonge de la Seu d' Urgell y va fruir de cert prestigi literari en aquells temps de decaiment del bon gust.

Segell de Sabassona

SABASSONA (Sant Pere de). *Geog.* Quadra del terme de Tabèrnoles, prov. de Barcelona.

SABATA. f. Calçat, que ordinariament se fa de pell adobada per sobre y sola de pell de bou o de vaca per sota. Zapato. || TONTO. || Troç de fusta que se posa a l' áncora pera resguardarla del costat del barco y també pera portarla per terra. Zapato. || ÇABATA.

SABATA AB TALÓ. *Zapato de tacón.*

SABATA A LA MALLORQUINA. Calçat que no més té una sola y una costura. *Escarpín*

SABATA A RETALÓ. La que 's porta sense calçar del taló. *Zapato enchancletado ó en chancleta.*

SABATA ATACONADA. La que ha estat adobada. *Zapato remendado.*

SABATA BEBÉ. La sabata escotada que 's subgecta demunt del peu ab dues corretgetes del meteix material de la sabata que surten de la talonera. *Zapato bebé.*

SABATA DE CORDOBÁ. *Zapato de cordobán.*

SABATA DE FELTRE. *Zapato de fieltro.*

SABATA DE SOLA ALTA. *Mulilla.*

SABATA DE VACA. *Zapato de becerro.*

SABATA EMBOTINADA. La que cobreix tot el peu fins al coll de la cama. *Zapato botín.*

SABATA ESCOTADA. La que deixa al descobert tot el tormell y la part molsuda del devant del peu, tapant sols la punta y 'ls costats d' aquest. *Zapato bajo.*

SABATA GROSSA. La qu' és ample y té dues o més soles. *Zapato ramplón ó de doble ó triple suela.*

SABATA LLUNADA. *Zapato en forma de media luna.*

SABATA PICADA. *Zapato picado.*

SABATA PLANA. *Zapato llano.*

SABATA PRIMA O D' UNA SOLA. *Zapato de una suela.*

ANAR AB SABATES DE FELTRE. fr. *Met.* Obrar ab molt secret y recato. *Andar con zapatos de fieltro.*

CADA QUAL SAB ONT LI APRETA LA SABATA. *Ref.* CADA QUAL SAP A CASA SEUA ONT LI PLOU.

COP DE SABATA. *Zapatazo.*

POSARSE O PORTAR LES SABATES A RETALÓ. fr. *Enchancletar.*

ÉSSER MÉS TONTO O RUÍ QUE LA SABATA. fr. Pondera la tontería, baixesa o ruindat d' algú. *Ser más necio ó ruín que un zapato.*

TROVAR SABATA PER SON PEU. fr. Trovar algú que li entengui les manyes o qui s' oposi als seus intents. *Hallar la horma de su zapato.*

SABATAÇA. f. aum. Zapatón, zapatazo.

SABATACES. m. *Met. fam.* Tonto, bestia.

SABATADA. f. Cop de sabata. Zapatazo. || Tontería insigne.

SABATEIG. m. Acte y efecte de sabatejar.

SABATEJAR. v. a. Pegar, donar cops ab la sabata. Zapatear. || *Met.* Rependre, maltractar a algú d' obra o de paraula. Zapatear, dar un zofión.

SABATEJARSE. v. r. *Met.* Contrapuntarse ab algú, picarse les crestes. Zapatearse.

SABATEJAT, DA. p. p. Zapateado.

SABATER. m. Qui talla, cus y ven sabates. Zapatero. || *Met.* Home tonto en son art o ofici.

SABATER DE LA SORRA. *Entom.* Insecte de la fam. dels miriápots; té 'l cap gros, ulls quasi bé sempre aglomerats, el cos cilíndrich y pot enrotllarse en espiral, sense plaques extremes ni dorsals, y les potes se junten sota 'l ventre. *Milpiés.*

CUS, CUS, SABATER. *Entom.* Insecte que 's cría a les aigües entollades y fa anar les potes com el sabater quan cus fa anar els braços.

EL SABATER ÉS EL MÉS MAL CALÇAT. *Ref.* Denota que ont hi ha proporció y facilitat de fer o conseguir alguna cosa, sol descobrirse o verificarse la falta de ella. *En casa del herrero cuchillo mangorrero ó de palo; en casa del herrero asador de palo y cuchillo de madero; en casa del herrero peor apero.*

SABATER (Joaquim). *Biog.* Doctor en lletres y professor de metafísica a l' Universitat de Barcelona, substituint al eminent filosoph catalá doctor Llorens. Era nadiu de Barcelona, ont va morir a l' any 1900. La seua vocació a l' ensenyança y alguna decepció soferta a la carrera, va portarlo a dedicarse al magisteri de primeres lletres, que va exercir ab verdadera vocació gaire bé durant mitg sigle. Havía publicat alguns travalls molt estimables.

— Y DE VILANOVA (MARIÁN). *Biog.* Marquès de Campmany y un dels més ferms patriotes durant la lluita de la independencia. Va néixer a Cervera l' any 1757 y va ésser deixeble del doctor Dorca en aquella Universitat. Va deixar manúscrita una obra en dos volums, plena de curiosos documents históríchs, ab el títol de *Noticias históricas de la fidelísima ciudad de Cervera*, y va publicar en un volúm: *Breve resúmen de la historia del Santo Misterio de Cervera*, y en 1813 va ferse a Solsona la tercera edició d' un patriòtich travall del marquès de Campmany ab el títol de: *Converses tingudes entre dos honrats pagesos catalans, nomenats l' un Jaume y l' altre Antoni, sobre els punts més importants de l' actual defensa de Catalunya.* Era home molt erudit y d' arrelades convicciens. Era governador de corregiment y de la junta de defensa de Cervera durant la lluita de la independencia.

— Y PUCHADES (VICENTS). *Biog.* Pintor valenciá que va néixer al acabar el primer ters del sigle XIX. Va ésser alumne de l' Academia de Sant Ferrán, de Madrit, y deixeble d' En Francesch Aznar. Va donarse a conéixer a l' exposició de 1864 ab un atinat esboç: *Goya en son estudi*, presentant a l' Exposició de 1866 alguns quadros que foren molt elogiats, donantli ja reputació d' entès al colorit y a la composició, entre altres, *Sento y Toneta, llauradors valencians; El somni d' un metge; Un suicidi al eixir d' una casa de joch.* Va exposar després als concursos de «La Aquarela» y va guanyar el premi de decoració pera 'l sostre del palau de Justicia de Madrit, en 1882.

SABATERA (Son). *Geog.* Predi de l' illa de Mallorca, al terme de La Pobla, part. jud. d' Inca.

SABATERA. f. La muller del sabater o la dona que fa o ven sabates. Zapatera. || adj. S' aplica a la oliva malmesa al adob. Zapatera.

SABATERADA. f. *Met.* Acció tonta o obra mal feta. Necedad, patochada, chapucería.

SABATERESCH, CA. adj. Lo que pertany als sabaters. Zapateresco.

SABATERET. m. dim. Zapaterillo.

SABATERÍA. f. *Ant.* Botiga o fábrica de sabates. Zapatería.

SABATETA. f. dim. Zapatico, zapatillo.

SABATETA DE LA MARE DE DEU. *Conquiol. ter.* ORELLA DE MAR.

SABATETES. f. pl. *Bot.* CUNILLETS.

SABATETES DE LA MARE DE DEU. *Bot.* ABELLES.

SABATÍ, NA. adj. y

SABÁTICH, CA. adj. Lo pertanyent al dissapte. Sabatino, sabático.

SABATILLA. f. Mena de melindro de forma ovalada. Bizcochito.

SABATILLES. f. pl. Babutxes. **Zapatillas.** || Sabates lleugeres per anar millor per casa. **Zapatillas.** || Troç de cuiro que 's posa a les claus dels instruments musichs sota la palà que tapa 'ls forats. **Zapatillas.**

SABATINA. f. L' ofici diví que 's resa 'ls dissaptes quan no hi ha sant senyalat. **Sabatina.** || La conferencia o acte públich que 's fa als estudis el dissapte a la tarde. **Sabatina.** || La salve rque 's esa 'ls dissaptes al vespre a l' iglesia de la Mercè, a Barcelona. **Sabatina.**

SABATISME. m. Repós després del travall. **Sabatismo.** || Observancia de festa el dissapte. **Sabatismo.**

SABATOT. m. Sabata vella y dolenta. **Zapato viejo.** || Sabata vella que 's porta a retaló. **Chancleta.** || *Fig.* Molt tonto.

NO POGUER TREURE A ALGÚ DE CASA NI AB FUM DE SABATOTS. fr. *Fam. No poder echar á uno de un sitio por más chascos que le dén.*

SABATUDA. f. Cop gran y ab soroll que 's dona caient d' alt. **Zaparrazo.** || XÁFECH.

SABAU Y BLANCO. *Biog.* Historiògraf dels que més travallaren a l' esbrinament d' aquesta ciencia als començos del sigle XIX. Era nadiu del bisbat de Lleida, donchs va néixer a Tamarit de la Llitera. Va ésser canonge de Sant Isidre, a Madrit, y un dels acadèmichs més travalladors de la de l' Historia. Havía aplegat nombrosos documents y cites pera poguer escriure ab bon juí crítich una complerta historia d' Espanya, y pot ésser va témer les dificultats que a una obra d' aquesta mena s' atravessen quan l' home és pensador y té concepte de ses empreses. Per això va resoldre adicionar y posar erudites notes a la que havía escrita el pare Mariana, rublintla al ensemps de taules cronològiques que mostren la seua gran cultura. En Sabau va dirigir la reimpressió d' aquella obra, que va ferse a Madrit durant els anys 1817 a 1822, comprenent 20 volums en quart.

— Y LARROYA (PERE). *Biog.* Jurista y escriptor doctíssim. Va néixer a Tamarit de Llitera, bisbat de Lleida, al any 1808, morint a Caldes de Besoya al any 1879. Era un dels llatinistes més remarcables del seu temps y erudit als coneixements de dret, quins estudis va acabar al any 1826. Al any 1840, va entrar al professorat oficial, desempenyant en sa llarga tasca de catedrátich les assignatures de práctica forense, dret civil y dret mercantil a l' Universitat Central de quina va ésser rector els anys de 1843 y 1844. En 1863 va rebre el nomenament de Conceller d'estat, y més tart, el de vocal de la comissió de reforma dels còdichs, censor de teatres, y membre del consell d' instrucció pública, en quin ram va introduir útils reformes. Els seus mereixements y la seua laboriositat el portaren a les principals corporacions doctes d' Espanya y del extranger, en quines va intervindre presentant progectes y intervenint en les discussions. A l' Academia de la Historia, a quina pertanyía desde 1835, va esserne actiu y entès secretari fins a 1843. El seu talent no 's concentrava en estudi determinat, distintgintse en tota sort de coneixements, segons acrediten la munió de les seues obres, en quines aixís se significava com a traductor del Dret natural d' Hegel, com de la Historia dels reis catòlichs de Prescot, y al ensemps mostrava el seu criteri en qüestions de dret, de filosofía, d' ensenyança y d' historia. Va ésser l' iniciador de que fossen publicades les discussions y acorts de les antigues corts espanyoles, en els diferents estats constituits al periode mitgeval.

SABEDOR, A. m. y f. Lo quí está instruit o noticiós d' alguna cosa. **Sabedor, sabidor, sabiente.**

SABEDUNUM. *Geog. ant.* Nom de Besalú, prov. de Girona, en temps dels romans.

SABEÍSME. m. Relligió o cult del foch, del sol o dels altres astres. **Sabeísmo.**

SABELIÁ, NA. s. Partidari del sabelianisme. **Sabeliano.** || adj. Corresponent al sabelianisme.

SABELIANISME. m. Secta que sols considerava la Santíssima Trinitat com tres noms distints de Deu. **Sabelianismo.**

SABENCH. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Agullana, prov. de Girona.

SABENÇA. f. *Ant.* **Sabiduría, ciencia.**

SABENDUNUM. *Geog. ant.* Nom de Sabadell, en temps dels romans.

SABENT. adj. Qui sap, qui té intelligencia y entent en les coses difícils. **Sabio.** || *Iron.* Presumit en coneixements y ciencies. Qui vol donar solució a tot fácilment. **Sabiondo.** || Ranci, que té mala sabor. **Rancio, hediondo.**

SABENTMENT. adv. m. *Ant.* A GRATSCIENT.

SABER. v. a. Conéixer, entendre, tindre noticia o coneixement d' alguna cosa. **Saber.** || Experimentar. **Saber.** || Ser docte o noticiós. **Saber.** || Tindre habilitat per alguna cosa, ser destre en algún art o facultat. **Saber.** || *Met.* Conformarse, acomodarse, com: *saber* sufrir els treballs. **Saber.** || Ser molt astut y divertit. **Saber.** || Se diu de les coses que donen gust y plaer a l' ánima. **Saber.** || Tindre, com: no *saber* què fer. **Saber.** || Practicar, acostumar. S' usa ab negació, com: no *sap* mentir. **Saber.** || Semblarse a alguna cosa, com: no hi ha res que *sapia* a l' academia. **Saber.** || Semblarse o tindre certa retirada, com: *saber* a afectació. **Saber.** || v. n. Tindre gust. **Saber.** || AVERIGUAR. || m. Ciencia, sabiduría. **Saber.** || v. n. Tindre sabor. **Saber.**

SABERHO COM EL PARENOSTRE. fr Sapiguer perfectament alguna cosa. *Saberlo como el Avemaría*

SABER MÉS QUE 'L DIABLE. fr. Ser molt sagáç pêl seu profit. *Saber más que Merlín ó que las culebras; sabe que rabia.*

SABER QUANTES FAN CINCH. fr. *Fam.* Conéixer o entendre algú lo que li convé o importa. *Saber cuántas son cinco.*

AQUELL SAP QUE SE SALVA, QUE L' ALTRE NO SAP RES. *Ref.* Reprèn als que 's gloríen de sapiguer moltes arts y ciencies, y viuen desastradament. *Aquel sabe que se salva, que el otro no sabe nada.*

A SABER. m. adv. *A saber.*

A SABER ÉS. m. adv. *Es á saber, conviene á saber.*

COM SI NO HO SABÉS; COM SI NO HO SABÍA; COM SI NO 'N SABÉS RES. *Loc.* S' assegura que 's guardará 'l secret, o ab qu' algú expressa que no pot dir alguna cosa que sap. *Como si no lo supiera.*

DE TOT VOL SABER Y NO SAP RES. *Ref.* Moteja al qui s' alaba vanament de qu' entén en tot. *De todo entiende un poco, y de albardero dos pataadas.*

DEU SAP LO QUE 'N SERÁ. *Loc.* Expressa 'l dupte de que esdevinguin les coses com se diu, o de que 's cumpleixi lo promès. *Dios sabe lo que será.*

ELL SAP LES SEUES COSES. *Loc.* Expressa qu' algú té 'ls seus motius pera fer lo que fa. *Sabe su cuento.*

ES A SABER, CONVÉ A SABER. m. adv. Serveix pera la explicació d' alguna cosa. *Es á saber; conviene á saber.*

ESTAR BEN LLUNY DE SABER ALGUNA COSA. fr. No tindren noticia o coneixement. *Estar ajeno de alguna cosa.*

FER COM QUI NO HO SAP; COM QUI NO SAP RES. fr. Donar a entendre ab afectació y dissimul que no se sap lo qu' un altre diu, sent cert que ho sabía anticipadament. *Hacerse de nuevas.*

FER SABER. fr. Avisar, notificar. *Hacer saber.*

JA SAP AB QUI LES HAU, O JA SAP AB QUI LES FA. *Expr.* Ab que 's denota que la massa familiaritat sol donar motiu a llibertat o faltes d' atenció. *Ya sabe el asno en cuya cara ó casa rebuzna.*

JA SABRÁN QUI SÓ JO. *Expr.* Ab la qual algú 's gloría del seu poder o autoritat. *Sépase quién es Calleja, ó ya verán quién es Calleja.*

¿JA SAPS LO QUE 'T PESQUES O LO QUE FAS? *Expr.* S' usa pera avisar a algú 'l desacert que va a fer. *¿Estás en tu camisa ó en tu juicio?*

MÉS VAL SABER QU' HAVER. *Ref.* Ensenya que deu preferirse la ciencia a la riquesa. *Más vale saber que haber.*

NO HO SAP PERQUE NO VOL. *Loc.* Reprèn als que refusen fer lo que se 'ls mana ab lo pretext de que no ho saben fer. *Donde hay gana, hay maña.*

NO SABER ONT GIRARSE DE FEINA. fr. Estar algú molt ocupat, tindre molt que fer. *No poderse rodear.*

NO SABER ALGÚ ONT ES O ONT GIRARSE. fr. Trobarse algú en alguna estretor o en paratge molt estret. *No poderse rodear.*

NO SABER ALGÚ ONT TÉ LA MÁ DRETA. fr. Ésser molt imperit, ignorant. *No saber cuál es su mano derecha; no saber dónde tiene la cara.*

NO SABER ALGÚ LO QUE 'S PESCA. fr. Ab que nota a algú d'ignorant o poch intelligent en les dependencies o negocis que maneja. *No saber lo que se pesca.*

NO SABER ALGÚ SI VIU O ONT S' ES. fr. Ab que 's denota qu' algú té moltes ocupacions, y que li falta temps pera cuidarse d'ell meteix. *No saber de sí.*

NO SABER COM FÉRSEHO. fr. No saber ont recórrer pera sortir d' apuros. *No tener donde volver los ojos.*

NO SABER DIR QUE NO. fr. No saber negar res. *No saber decir que no; no tener boca para negar.*

NO SABER DIR PARAULA. fr. Estar molt pertorbat. *No acertar á decir.*

NO SABER QUANTS DITS TÉ A LA MÁ. fr. Ser algú molt ignorant y tonto. *No saber cuántas son cinco; no saber donde tiene la cara.*

NO SÉ QUÈ FER. *Loc. No sé qué hacerme.*

QUI NO SAP FER LES COSES, NO LES SAP MANAR. *Ref. Quien no sabe servir, no sabe regir.*

SAP PERA 'LS ALTRES Y NO SAP PERA N' ELL. *Ref.* Ab que 's nota al que sap donar consells a tot om y no se 'ls sap pendre per ell. *Alcaraván zancudo, para otros consejo, para sí ninguno.*

TANT ME 'N SÉ COM ME 'N SABÍA. *Loc. Lo mismo me sé ahora que antes.*

VOLER, O NO VOLER SABER RES. fr. D'algún assumpte o empresa. *Querer ó no querer entrar en algún asunto.*

¿Y TÚ, PERE, SAPS ELS SALMS? SÍ, SENYOR, TANTS A TANTS. *Loc. fam.* Que nota al que reprèn en los demés els meteixos defectes qu' ell té. *Échese una piedra en la manga.*

SABERUT, DA. adj. *Fam.* Molt sabi; 's diu irònicament del qui vol donar solució a alguna dificultat ab poch coneixement de lo que 's tracta. **Sabiondo.**

SABI, A. adj. Qui posseeix la sabiduría. **Sabio.** || Lo que instrueix o conté sabiduría, com: resposta *sabia.* **Sabio.** || m. Per antonomasia 's diu de Salomó. **Sabio.**

LLENGUA SABIA. La grega, llatina o la hebrea, perque necessiten estudi, en contraposició de la vulgar o que parla 'l poble.

MESURA 'L SABI, QUAN L' ORAT DEIXA LA QUARTERA. *Ref. ant.* Ensenya que 'l neci després de molts desenganys ha de practicar lo que 'l prudent fa desde lego ab previsió. *Lo que hace el loco á la derrería hace el sabio á la primaría; el necio hace al fin lo que el discreto al principio.*

SABÍ. n. p. **Sabino.**

SÁBIA. f. SABA.

SABIAMENT. adv. m. **Sabiamente.** || Prudentment, judiciosament. **Sabiamente.**

SABIDOR, A. m. y f. **Sabedor.**

FER A ALGÚ SABIDOR D' ALGUNA COSA. *Loc.* **Posarlo en coneixement d'ella.** *Notificarle.*

SABIDORÍA. f. **Ciencia, coneixement, fondo de les coses, sobretot de les morals. Sabiduría.** || **Pericia, prudencia. Sabiduría.** || **Coneixement extens de moltes coses o de diverses facultats. Sabiduría.** || **Títol d' un dels llibres del Antich Testament que se atribueix a Salomó. Sabiduría.**

SABIDORÍA INCREADA. **Deu.** *Sabiduría increada, eterna.*

SABIDURÍA. f. SABIDORÍA.

SABIENÇA. f. SABIESA.

SABIESA. f. **Procedir prudent al maneig dels negocis, de les accions, etc. Sabiduría, precaución.**

POCH PARLAR ES SABIESA. *Ref.* Recomana la prudencia en lo parlar. *Al buen callar llaman Sancho.*

SABINA. f. n. p. de dona. **Sabina.** || *Bot.* Mata de la fam. de les cupresacies, semblanta a la ginebra, de fulles per l' istil del xiprer y el fruit més petit y grogós. El seu gust es desagradós y conté un oli essencial, que s' usa en medicina com a emenagoch poderós. **Sabina.** || — BLANQUINOSA. Mena de fulles punxoses y el fruit més gros y negre. **Albor.**

SABINAR. m. Terra poblada de sabines. **Sabinar.**

SABINAR (Serra del). *Orog.* Serra que hi ha entre les provincies de Valencia y Terol, entre 'l riu Arques y la riera d' Alcotes.

SABINIÁ. n, p. **Sabiniano.**

SABINITA. f. *Min.* Pedra de forma irregular que representa un munt de fulles. **Sabinita.**

SABÓ. m. Pasta feta d' un alcali y oli, ab alguns altres ingredients, que 's desfá ab l' aigua fent escuma blanca. S' usa principalment pera rentar la roba. **Jabón.**

SABÓ DE GITANO. *Bot.* HERBA SABONERA.

SABÓ DE LLOSA. El dur y blanquinós que 's fa a barres. *Jabón duro ó de piedra.*

SABÓ D' OLOR. El sabó fí y olorós que serveix pera rentarse les mans, la cara, etc. *Sebillo, jabonete, jabonete de olor, jaboncillo.*

SABÓ DE PALAMÓS. La pala ab que les bugaderes piquen la roba pera no gastar tant de sabó. *Jabón de Palencia.*

SABÓ DE SASTRE. Sabó de llosa fet bocinets y torrat que usen els sastres en lloch de guix, pera senyalar la roba. *Jabón de sastre.* || *Min.* ESTEATITA.

SABÓ FORT. SABÓ DE LLOSA.

SABÓ MOLL. Sabó a modo d' ungüent y de color de caramel fosch que serveix pera rentar la roba y 'ls plats y untar els fusells de les rodes. *Jabón blando.*

LA CAPÇA DE POSARHI 'L SABÓ. *Jabonera.*

SABÓ. *Geog.* Predi del districte de Montuiri, part. jud. de Manacor, ont s' hi serven restes megalítichs d' importancia.

SABOCADA. f. Cop donat ab la má plana. **Palmazo.**

SABOCAR. v. a. Pegar ab la má plana. **Aporrear.**

SABOCH. m. BADOCH, 1.

SABOGA. f. *Ictiol.* Peix blau ab moltes espines petites, que neixen de les principals; en la primavera se 'n puja als rius. Són notables y celebra en Cervantes en el *Quixot* les que 's pesquen al Ebre, y entre elles les millors les que 's pesquen a Tivenys, aigües amunt de Tortosa. **Saboga.**

Saboga

SABOGAL. m. Art ab que 's pesquen les sabogues. **Sabogal.**

SABOLICOT. m. Pasta o porció de farina barrejada ab aigua pera fer pá. **Amasijo.**

SABOLIR. v. a. *Ant.* ENTERRAR.

SABONARIA. f. *Bot.* SABONERA.

SABONARINA. f. Substancia crestallisable que 's trova a una mena de planta sabonera. **Saponarina.**

SABONER, m. Qui fabrica o ven sabó. **Jabonero.**

SABONERA. f. La bromera que fa 'l sabó al diluirse ab aigua. **Balago.** || *Bot.* Planta de varies branques d' uns 40 centimetres d' altura, rodones, nusoses y blanques y ab fulles en forma de ferro de llança de cinch a vuit centimetres de llarch. Fa les flors a poms y són blanques o de color de rosa clar; el such y l' arrel serveixen com el sabó pera netejar la roba. **Jabonera.** || La capceta o eina pera posarhi 'l sabó. **Jabonera.** || Un' altra mena de planta pareguda a la clavellina. **Saponaria.**

Sabonera

SABONERÍA. f. Lloch ont se fabrica o ven el sabó. **Jabonería.** || L' art o ofici del saboner. **Jabonería.**

SABONET. m. Sabó d' olor. **Jaboncillo.**

SABONETA. f. Rellotge de butxaca, cobert ab una tapa d' or o plata que s' obre apretant una molla. **Saboneta.**

SABONETES. f. pl. Boletes molt dures d' una herba semblant a la canya, de les quals se 'n fan rosaris. **Lágrimas de David ó de Moisés.**

SABONIFICABLE. adj. Lo que pot ésser sabonificat o convertit en sabó. **Saponificable.**

SABONIFICACIÓ. f. Acció y efecte de sabonificar. **Saponificación.**

SABONIFICAR. v. a. Convertir una substancia en sabó. **Saponificar.**

SABONIFORME. adj. Lo que té l' aspecte o la forma de sabó. **Saponiforme.**

SABONINA. f. Extracte de la herba nomenada sabonera oficinal. **Saponina.**

SABONITA. f. *Min.* Silicat d' alúmina y de magnesia, de color gris o blanquinós, greixós com el sabó y tou com aquest. **Saponita.**

SABONÓS, A. adj. Lo qu' és de sabó, 'n té o s' hi assembla. **Jabonoso.**

SABOR. m. Gust apacible o desapacible que troba 'l paladar a les coses. **Sabor.** || *Met.* Gust o disgust del ánim o d' algún altre sentit distint del paladar. **Sabor.**

DONAR SABOR. fr. *Saborear.*

SABORALL. m. *Fam.* AMANIMENT, 1.

SABORAR. v. n. *Ant.* DONAR SABOR. || SABOREJAR.

SABOREIG. m. L' acció y l' efecte de saborejar.

SABOREJADOR, A. s. Qui saboreja. **Saboreador.**

SABOREJAMENT. m. Acte y efecte de saborejar y saborejarse. **Sabereamiento.**

SABOREJAR. v. a. ASSABORIR, ASSAONAR. || v. r. ASSABORIR. || *Met.* Recrearse, complaures, deleitarse en alguna cosa. **Saborearse.**

SABOREJAT, DA. p. p. **Saboreado.**

SABORÍFICH, CA. adj. Que dona sabor. **Saporífico.**

SABORIR. v. n. *Ant.* ASSABORIR.

SABORIT, DA. p. p. ASSABORIT. || adj. Que té sabor, adobat. **Bonificado.**

SABORITJA. f. *Bot. ter.* SAJULIDA.

SABORÓS, A. adj. Deleitable al sentit del gust. **Sabroso.** || *Met.* Deliciós, gustós, deleitable a l' ánima. **Sabroso.** || SALAT.

SABOROSAMENT. adv. m. Ab sabor y gust. **Sabrosamente.**

SABOROSÍSSIM, A. adj. sup. Molt saborós. **Sabrosísimo.**

SABORRIJA. f. *Bot.* **Ajedrea.**

SABOTS. m. Calçat rustech. ABARQUES, ESCLOPS. **Albarcas.**

SABOYA. f. Pastiçet d' una forma particular. **Saboyana.**

SABOYÁ, NA. adj. Natural de Saboya y lo pertanyent a aquest departament de França. **Saboyano, saboyardo.**

SABOYANA. adj. S' aplica a una mena de col. **Saboyana.** || f. Mena de faldilles obertes per devant. **Saboyana.**

SABOYART, DA. adj. SABOYÁ.

SABRADA. f. Cop o ferida de sabre. **Sablazo.**

SABRE. m. Arma d' acer un poch corba, d' un sol tall, que 's maneja a modo del alfang. **Sable.**

COP DE SABRE. *Sablazo.*

SABRIR. v. a. ASSABORIR.

SABRIMENT. m. SABOR.

SABRIT, DA. adj. SABORIT.

SABRÓS, A. adj. SABORÓS.

SABROSAMENT. adv. m. Ab sabor.

SABROSÍSSIM, A. adj. sup. Molt sabrós.

Sabre del siti de Girona (1809)

SABUDET, A. adj. Vanitós, presumit. **Sabiondo.**

SABUDA. f. *Bot.* ANGÈLICA BORDA. || *Ant.* **Noticia, inteligencia.**

MENYS DE SABUDA. *Loc. ant. Sín saberlo.*

SABULARI, A. adj. Que habita a la sorra. **Sabulario, sabulicoca.**

SABULÍCOLA. adj. *Hist. nat.* Que viu a la sorra. **Sobulícola.**

SABULLIMENT. adv. *Ant.* **Enterrament. Enterramiento.**

SABULLIR. v. a. *Ant.* ENTERRAR.

SABULLIT. p. p. del verb SABULLIR.

SABURRA. f. *Med.* Materies viciades acumulades al ventrell, a conseqüencia de la mala digestió. **Saburra.**

SABURRAL. adj. *Med.* Lo pertanyent a la saburra. **Saburral.**

SABURRAR. v. a. Lastrar ab pedra o sorra les embarcacions. **Saburrar.**

SABURRÓ. m. *Ictiol.* Peix molt afamat. **Saburón.**

SABURRÓS, SA. adj. *Med.* Que indica la existencia de saburra gástrica, com: *llengua saburrosa.* **Saburroso.**

SABUT, DA. p. p. Sabido. || adj. Qui sap molt. **Sabido.** || Cert, conegut. **Sabido.** || Presumit, vanitós.

SABUTJÁ. m. Ferse l' inteligent, el sabi.

SABUTJAR. v. a. Presentarse com molt enterat d' una cosa y acció.

SABUTJAT, DA. adj. Presumit. || p. p. del verb SABUTJAR.

SACA. f. Sach gran. **Saca, saco grande.** || Vesta, vestit de sach. **Sobrevesta, sobreveste, sobretodo.** || Acte y efecte de sacar. || Mida condicional de sis o vuit arrobes.

SACABALA. f. *Cir.* Eina pera treure les bales de les ferides. **Sacabala.** || Bastó ab un ferro al capdevall que serveix pera treure les bales dels canons d' artillería. **Sacabala.**

SACABUTXE. m. Instrument musich de metall a modo de trompeta, dividit pel mitg en dues parts, de les quals la de dalt se fica a la de baix, de modo que aquesta pugui baixar y pujar pera formar distintes veus. Sacabuche. || El musich que sona aquest instrument. Sacabuche.

SACAÇ. m. aum. Sach gran.

SACADA. f. ENSACADA. || Acció de sacar.

SACADOR. m. Qui saca, principalment al joch de pilota.

SACADORA. f. LLOÇA.

SACAFON. m. *Art. y of.* Eina usada pels boters, en forma d' anella ab punta de barrina, que serveix pera alçar la derrera planxa de fusta o 'l fon pera colocarlo al seu lloch: Sacafondo.

SACAIRE. m. Qui fa sachs.

SACALINYAR. v. a. SOCALINYAR.

SACALM. *Geog.* SANT HILARI SACALM.

SACAM. m. Munió o conjunt de sachs. Saquerío.

SACANELLA. f. *Ter.* Boleta del roure, gala. Agalla. || BALLARUFA.

SACANYET. *Geog.* Poble de la prov. de Castelló, diòc. de Valencia, part. jud. de Viver; és al peu de Mont Bellida y té 540 hab.

SACAR. v. a. Al joch de pilota y raqueta és tirar la pilota desde la banca envers els contraris. Sacar. || En algunes comarques, especialment a la de Vilanova, usen el verb sacar per treure, cercar o buscar, p. ex. sacar aigua, sacar un ajudant, etc., sens que puga atribuirse a influencia castellana, sinò a la idea primitiva que enclou de separar.

SACAR LLARCH. fr. Fer anar la pilota a llarga distancia. *Sacar largo.*

SACAR LLARCH Y ARRIMAT. fr. Menjar o beure molt. *Tener buena tijera.*

SACARAT. m. Combinació del sucre ab una base salificable. Sacarato.

SACARÍ, NA. adj. Que té sucre. Sacarino.

SACARIDI. m. Preparació en la qual serveix d' intermedi 'l sucre. Sacarídeo.

SACARIFICABLE. adj. Que pot convertirse en sucre. Sacarificable.

SACARIFICACIÓ. f. Conversió en sucre. Sacarificación.

SACARIFICAR. v. a. Convertir en sucre. Sacarificar.

SACARINI, A. adj. Paregut al sucre. Sacarineo.

SACARITA. f. Silicat d' alcali d' alumina y de cals. Sacarita.

SACÁRITS. m. pl. Familia de compostos terniaris que comprèn les diferentes especies de sucre. Sacáridos.

SACARÍVOR, A. adj. Que s' alimenta de sucre. Sacarívoro.

SACAROL. m. *Farm.* Sucre considerat com excipient. Sacarol.

SACAROLAT, DA. adj. *Farm.* Que té 'l sucre com excipient. Sacarolado.

SACARÒLICH, CA. adj. Que té 'ls carácters d' un sacarolat. Sacarólico.

SACAROLINIT. m. Medicament magistral, ensucrat, de volúm poch considerable. Sacarolinito.

SACAROLIT. m. Preparació magistral ab el sucre. Sacarolito.

SACAROLOGÍA. f. Tractat sobre 'l sucre. Sacarología.

SACARORÒGICH, CA. adj. Lo pertanyent a la sacarología. Sacarológico.

SACAROMASSA. f. Part medicamentosa ensucrada. Sacaromaza.

SACAROYDI. adj. *Min.* Que té l' apariencia de sucre. Sacaroide.

SACARRONEA. f. *Med.* Diabetis sucrosa. Sacaronea.

SACARÓS, A. adj. Que participa de la naturalesa del sucre. Sacaroso.

SACARUR. m. Unió del sucre ab una substancia disolta en alcofoll o èter. Sacaruro.

SACÁS. m. aum. Saco grande. || m. *Ant.* SEQUÁS.

SACATAPS. m. Eina que serveix pera treure 'ls taps de suro que tapen les ampolles. Sacacorchos, tirabuzón. || Altra eina de ferro en forma d' espiral que s' usa pera descarregar y netejar les armes de foch. Sacatapos.

SACCEIG. m. TRONTOLL. || El moviment del cavall que sempre trota. Trotonería. || El moviment que 's dona a algún líquit al remenarlo. Bazuqueo. || Acció y efecte de saccejar.

SACCEJADOR, A. m. y f. S' aplica al cavall o altra cavalcadura que sacceja. Trotón.

SACCEJAMENT. m. TRONTOLL.

SACCEJAR. v. a. Acció de alçar y abaixar el sach quan s' está omplint a fí de que lo que hi ha dins se posi compacte y se n' hi puga establir més. Traquear. || Trontollar; se diu de les cavalcadures que caminen al trot y tenen el pas poch segur, per lo que trontollen al qu' hi va a cavall. Trotar, traquear. || Remoure algún líquit movent el vas ont és. Bazucar. || Moure a alguna persona o cosa d'un modo violent y ridícol. Zangolotear, zangotear. || Moure alguna cosa molt depressa y ab llestesa. Zarandear.

SACCEJAT, DA. p. p. Bazucado, traqueado, zarandeado.

SACELACIÓ. f. *Med.* Acció d'aplicar a un membre malalt saquets plens de materies calentes. Sacelación.

SACELARI. m. *Hist.* S' anomenava aixís a l' iglesia de Bizanci a cert funcionari que tenía al seu cárrech els llochs subgectes a clausura com eren les presons del patriarca y els monastirs de monges. Sacelario. || Nom que a les corts d' alguns príncepes se donava a una mena de tresorer particular.

SACERDOCI. m. Dignitat y cárrech del sacerdot. Sacerdocio. || Cos eclesiástich. Sacerdocio. || Ordre eclesiástica major que comunica la facultat de dir missa y absoldre 'ls pecats. Sacerdocio.

SACERDOT. m. Home dedicat y consagrat pera fer, celebrar y oferir els sacrificis. Sacerdote. || En la llei de gracia l' home consagrat a Deu, ungit y ordenat pera celebrar y oferir el sacrifici de la missa. Sacerdote.

SUMO SACERDOT. El príncep dels sacerdots entre 'ls jueus. *Sumo sacerdote.*

SACERDOTAL. adj. Lo pertanyent al sacerdot. Sacerdotal.

SACERDOTALMENT. adv. D' una manera sacerdotal.

SACERDOTISSA. f. Entre 'ls gentils la dona dedicada als sacrificis de les deeses y al cuidado de llurs temples. Sacerdotisa.

SACH. m. Mena de bossa gran, generalment de borrás, que serveix pera posarhi o traginar alguna cosa. Saco. || Vestit vil y aspre de saial, que usa la gent de montanya. Saco. || Vestit, hábit de penitencia. Saco. || *Fam.* Vestit mal fet y poch ajustat. Jergón. || Qualsevulla cosa que 'n conté d' altres. Saco. || BOSSA, 1. || SARRÓ, CIVADER. || La bossa ont cauen les boles al joch de billar. Bolsa. || Bossa de pells pera abrigar els peus y les cames quan algú está sentat. Folgo. || El de cuiro, dins del qual hi ficaven als parricides pera tirarlos al riu. Saco de cuero. || Mida convencional que sol consistir en quatre arrobes,

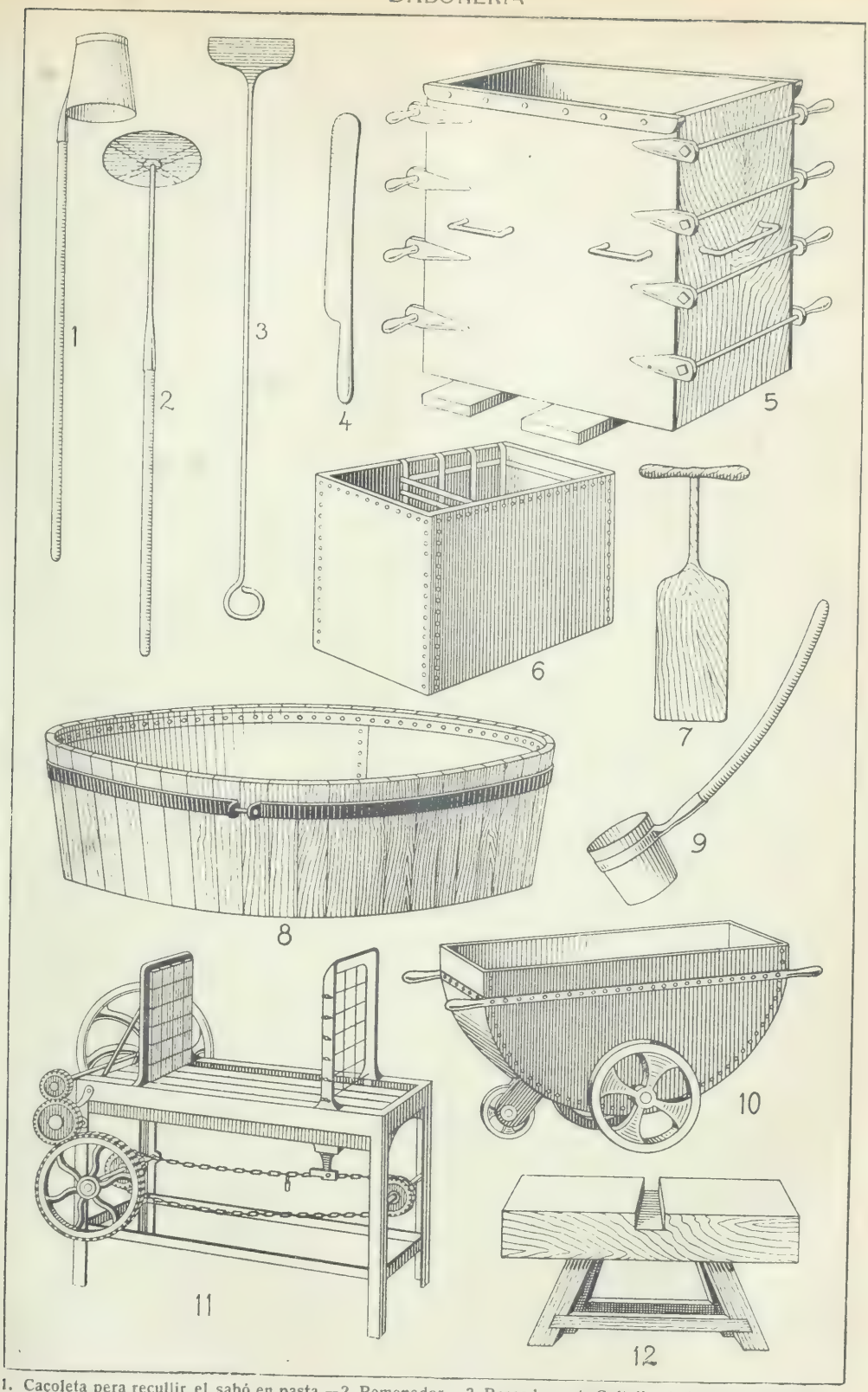

1. Caçoleta pera recullir el sabó en pasta.—2. Remenador.—3. Rascador.—4. Coltell.—5. Diposit refredador. 6. Diposit pera 'l lleixiu.—7. Pala pera separar o partir.—8. Caldera.—9 Caçoleta pera recullir el lleixiu.—10. Carret pera transpotar el lleixiu.—11 Máquina pera tallar el sabó en barres.—12. Taula pera tallar el sabó a troços.

o de vegades sis, del genre que 's conté en un sach. **Costal.** || SAQUEIG. || Peça de vestir senzilla ajustada al cos de la dona. **Jaqueta, saco.**

SACH DE CARN. El subgecte molt gros y corpulent, tosch y pesat. *Jergón.*

SACH DE COPS. *Met.* Aquell qu' és l' obgecte de la diversió d' altres, o aquell a qui tots acuden.

SACH DE GRÁ. Lo que serveix pera posarhi grans.

SACH DELS GEMECHS. *Fam.* GAITA.

SACH D' OSSOS. El subgecte molt magre.

SACH QUE 'S PORTA A CAVALL: MALETA.

ENTRAR A SACH. Saquejar. *Entrar á saco.*

FER SACH Y SOGA D' UNA PERSONA. *Loc.* Abusar de la seua paciencia. *Abusar de la paciencia.*

AL CUL DEL SACH SE TROVEN LES ENGRUNES. *Ref. Al dar la cuenta me lo diréis.*

BRAMASSACHS: CRIDAIRE.

CAURE COM UN SACH. fr. Caure tot plegat. *Dar con el cuerpo en tierra; dar consigo en el suelo.*

DONAR UN COP DE SACH. fr. *Met.* Donar una reprensió. *Dar cortinazo, sartenazo; dar un jabón.*

FER D' ALGÚ SACH Y SOGA. fr. *Met.* Explica la facilitat ab que algú redueix a un altre a que faci lo que aquell vol. *Hacer de alguno cera ó pábilo.*

NO DIGUIS BLAT QUE NO SIGUI AL SACH Y ENCARA BEN LLIGAT. *Ref. No me digas oliva hasta que me veas cogida, ó no me digas seda que no me veas en la rueda.*

NO POSARHO EN SACH FORADAT. fr. *Met.* Recullir alguna especie que s' ou pera usarne després oportunament. *No echar una cosa en saco roto.*

NO SÓ SACH PERA BUIDARHO TOT PLEGAT. *Loc.* Ab que 's dona a entendre que no 's pot dir tot d' una vegada. *No soy costal.*

ÉSSER AL SACH. fr. *Fam.* Ésser mort y enterrat.

ÉSSER EL SACH DELS COPS. fr. *Fam.* Rebre sempre pels altres, ab raó o sense raó. *Ser burro de arriero.*

SET AL SACH Y 'L SACH A TERRA. *Expr. fam.* Ab que 's nota la poca manya d' alguns que concorren a transportar algún pes o a fer alguna cosa y no logren ferho. *Siete al saco y el saco en tierra.*

TOT HO VOL, SACH Y PERES. *Ref.* Reprèn als que, no contents ab lo necessari, demanen lo supèrfluu. *Abad de zarzuela, comisteis la olla, pedís la cazuela.*

BUIDAR EL SACH. fr. Confessarse.

XERRAR O PARLAR MÉS QUE UN SACH DE NOUS. fr. *Fam.* De que s' usa pera exagerar lo molt que parla una persona, y especialment se diu de les dones y dels nois. *Hablar más que una urraca ó que treinta procuradores.*

SACHÇADA. f. Sotrach, sacceig.

SACHÇAR. v. a. Sotragar, saccejar. || SACCEJAR.

SACHCEJAMENT. m. adv. SACUDIMENT.

SACHCEJAR. v. a. Sacudir, remoure. || SACCEJAR.

SACHCEJAT, DA. adj. REMOGUT. || p. p. del verb sachcejar.

SACIABLE. adj. Lo qu' és capáç d' ésser saciat.

SACIAMENT. m. SACIETAT.

SACIAR. v. a. Afartar, atipar, satisfer l' apetit de menjar y beure. **Saciar.** || *Met.* Satisfer l' ánim o alguna passió. **Saciar.** || v. r. SACIARSE.

SACIAT, DA. p. p. **Saciado.**

SACIETAT. f. Afartament ab que se satisfá el desitg o l' apetit d' alguna cosa. **Saciedad.**

SACO. m. L' acte y efecte de sacar al joch de pilota. **Saque, saco.** || Saqueig. **Saqueo, saco.**

A SACO. m. adv. Saquejant, apoderantse dels bens d' alguna població. *A saco.* || A SACH.

SACOGOMITA. f. *Quím.* Principi sucrós de la regalecia. **Sacogomita.**

SACOLACTAT. m. *Quím.* Combinació del ácit sacoláctich ab una base salificable. **Sacolactato**

SACOLÁCTICH, CA. adj. *Quím.* Que s' obté per la combinació del sucre ab la llet. **Sacoláctico.**

SACOLOR. m. BURELL.

SACOMA. f. Motillura en relleu.

SACOMANI. m. *Ant.* SACH, SAQUEIG.

SACOTELL. m. *Ter.* SAQUET.

SACRA. f. Cada un dels tres quadrets que 's posen a l' altar pera que 'l sacerdot pugui llegir algunes oracions de la missa sense necessitat d' acudir al missal. **Sacra.**

SACRAMENT. m. y tots els seus derivats. || SAGRAMENT.

SACRA. f. SACRE.

SACRATÍSSIM, A. adj. sup. SAGRATÍSSIM.

SACRAVIENCHS. m. pl. *Hist.* Els que vivíen a la Vía Sacra de Roma. **Sacravienses.**

SACRE, A. adj. SAGRAT. || *Anat.* SACRE. || S' usa també com a substantiu. || *Ornit.* Mena de falcó de plomes quasi rosses y algunes tirant a blanques; té els dits, les ales y 'l bech blaus. **Sacre.**

ARTERIA SACRA. *Anat.* S' anomena aixís una de les rames de la ilíaca interna. *Arteria sacra.*

FOCH SACRE. *Med.* Malaltía coneguda també ab el nom del foch de Sant Antoni. *Fuego sacro.*

VENA SACRA. *Anat* S' anomena aixís la que toca a l' òs sacre. *Vena sacra.*

VÍA SACRA. *Hist.* Un dels carrers de Roma que menava al Capitoli, en quin lloch se deia que va pactarse l' aliança entre Ròmul y Taci. *Vía sacra.*

SACREMENT. m. y 'ls seus derivats. || SAGRAMENT.

SACRERÍA. f. Astucia, pillería. **Sagacidad.**

SACREST, A. adj. SAGRAT.

SACRESTÁ. m. SAGRISTÁ.

SACRESTAR. v. a. SAGRESTAR.

SACRESTÍA. f. SAGRISTÍA.

SACRIFICADOR, A. s. Qui sacrifica. **Sacrificador.** || El lloch destinat pera 'ls sacrificis. **Sacrificadero.**

SACRIFICAMENT. m. SACRIFICI.

SACRIFICANT. p. a. Qui sacrifica. **Sacrificante.**

SACRIFICAR. v. a. Oferir, fer sacrificis. **Sacrificar.** || Obsequiar a alguna persona que no és Deu. **Sacrificar.** || *Met.* Posar a algú en greu perill o travall. **Sacrificar.** || Privarse d' alguna cosa per algú o per algún fí, com: *sacrificar la salut, el repòs, els bens,* etc. **Sacrificar.** || v. r. Dedicarse, oferirse particularment a Deu. **Sacrificarse.** || Subgectarse, conformarse ab alguna cosa. **Sacrificarse.**

SACRIFICAT, DA. p. p. **Sacrificado.**

SACRIFICI. m. La ofrena que 's fa a Deu a l' altar. **Sacrificio.** || Per antonomasia, la obligació que va fer Crist de sí meteix al Etern Pare a l' ara de la creu. **Sacrificio.** || Lo que fa 'l sacerdot al dir la missa oferint, consagrant y consumint a Crist baix les especies de pá y ví. **Sacrificio.** || Oblació de la propia voluntat en alabança o agraiment a Deu. **Sacrificio.** || *Met.* La subgecció al dictámen, voler o arbitre d' algú. **Sacrificio.** || Qualsevol obsequi per cortesía. **Sacrificio.** || La operació quirúrgica violenta o perillosa. **Sacrificio.**

SACRIFICI DEL ALTAR. El sacrifici de la missa. *Sacrificio del altar.*

SACRIFICIAL. adj. Relatiu al sacrifici.

SACRIFICIALMENT. adv. m. Ab sacrifici.

SACRÍLECH, GA. adj. Qui comet sacrilegi. **Sacrílego.**

SACRÍLEGAMENT. adv. m. Ab sacrilegi. **Sacrílegamente.**

SACRILEGE. m. SACRILEGI.

SACRILEGI. m. Profanació de cosa sagrada. **Sacrilegio.** || *Met.* El despreci d' alguna cosa venerable, encara que no sigui sagrada. **Sacrilegio.**

SACRISTÁ. m. SAGRISTÁ.

SACRISTÍA. f. SAGRISTÍA.

SACROCOSALGIA. f. *Med.* Dolor a l' òs sacre y a l' articulació de la cuixa. **Sacrosalgia.**

SACROCOXIGI. adj. *Anat.* Pertanyent als òssos sacre y coxis. **Sacrocoxígeo.**

SACROESPINÓS, A. adj. *Anat.* S' aplica al lligament fibrós que hi ha desde les espines inferiors del ilió a les parts del costat y del derrera del sacre. **Sacroespinoso,**

SACROFEMORAL. adj. *Anat.* Que s' extèn desde l' òs sacre fins al fèmur. **Sacrofemoral.**

SACROILÍACH. adj. *Anat.* Pertanyent als òssos sacre y ilió. **Sacroiliaco.**

SACROPROFÁ. adj. Que al ensemps reuneix el carácter de sagrat y de profá. **Sacroprofano.**

SACROSSANT, A. adj. Sagrat y sant. **Sacrosanto.** || Sol dirse de les coses molt estimades, com la patria, la llengua, la religió, etc.

SACSAR. v. a. SACÇAR. || SACCEJAR.

SACSÓ. m. Certa part de la faldilla o de qualsevulla altra roba que 's doblega pera que no sigui tan llarga y que 's pot descosir y deixar anar sempre que 's vulgui. **Alforza.**

FER SACSONS. v. a. *Alforzar.*

SACSONER, A. adj. Qui fa sacsons. **Alforcero.**

SACUDIDA. f. L' acció y efecte de sacudir y sacudirse. **Sacudida, sacudidura, sacudimiento.** || L' acció de sacudir la roba o cosa semblant pera treuren la pols. **Sacudidura, sacudimiento.**

DONAR UNA SACUDIDA. fr. *Met.* POSAR UNA MANETA.

SACUDIDOR, A. s. Qui sacut. **Sacudidor.** || ESPOLSADORS.

SACUDIDURA. f. SACUDIDA.

SACUDIMENT. m. SACUDIDA, 1. || ESPOLSAMENT.

SACUDIR. v. a. Moure violentment a una part y altra alguna cosa. **Sacudir.** || Pegar cops a alguna cosa o móurela en l' aire ab violencia pera netejarla. **Sacudir.** || Pegar, castigar ab cops a algú. **Sacudir.** || Llençar o apartar violentament de sí. **Sacudir.** || Apartar, separar, com: *sacudir el jou de la servitut.*

SACUDIR LA POLS DE LA ESQUENA. fr. *Met. Sacudir el báculo ó zurrar la badana.*

SACUDERS. v. r. *Met.* Apartar de sí a algún subgecte ab paraules aspres o rebatre alguna proposició ab vivesa y desembráç. **Sacudirse.**

SACUDIRSE LA CÁRREGA. fr. Eximirse d' algún cuidado o travall. *Echar la carga de sí.*

SACUDIRSE LES MOSQUES. fr. Saber defendres o sortir del perill o estat en que un se trova. *Sacudirse las moscas, las pulgas; mosquearse.*

SACUDIT, DA. p. p. **Sacudido.**

SACURRÁ. v. a. *Ter. ibicench.* Socarrimar. **Chamuscar.**

SADÁÇ, m. CEDÁÇ. || GARBELL.

SADE. *Biog.* Cognom d' una familia senyorial de Provença, quin primerament esmentat va ésser el marit de Laura, la estimada del Petrarca. El derrer hereu d' aquella familia, que portava el títol de marquès de Sade y va viure pèls anys de 1740 a 1812, va fèrse remarcar per la seua vida de disbauxa, essent autor d' algunes noveles de pujat color d' immoralitat, entre altres les anomenades *Justina, Julieta,* etc. La seua mort va ésser tan desastrosa com havía sigut la seua existencia, acabant els seus dies a la presó de Charenton.

SADERNES. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Sales, prov. de Girona.

SADERRA (Joseph). *Biog.* Sabi y virtuós eclesiástich, nadiu d' Olot, y mort a les derreries de 1898 a Palma de Mallorca. Pertanyía a l' ordre dels jesuites, dins de quina va exercir cárrechs y comissions d' importancia, entre altres el de superior de la casa residencia de les Balears. Va consagrarse a l' ensenyança y havía escrites obres de devoció molt elogiades.

SADERRA (Sant Marcial de). *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Sant Vicens de Torelló, prov. de Barcelona.

SADÓ (Antoni). *Biog.* Nadiu de Barcelona en 1782, y fill de modesta llar, va enlairarse ab la seua aplicació, fins a ésser professor de matemátiques a l' Academia de Ciencies naturals y arts de la seua ciutat nadiua, de quina va esserne soci numerari al ensemps. Va fer estudis profons en la seua especialitat, publicant memories y discursos que 'l revelaren com a un dels homes de ciencia més remarcables. Entre els travalls que varen publicarse d' ell, s' han d' esmentar el que tractava dels coneixements científichs qu' ha de tindre tot arquitecte; altre relatiu a les propietats geomètriques dels cossos; la memoria presentada a la Junta de Comers, respecte a la teoría y construcció de les máquines ab rodes dentades, y la que tenía per obgecte resoldre les dificultats geomètriques de les equacions de quint y de sisé grau.

— (PAU). *Biog.* Industrial de grans iniciatives, mort a Barcelona al any 1895. Va ésser el primer en aplicar a la seua fabricació de genres adamascats de cotó, les máquines Jacquart, desenrotllant la seua producció. Era home práctich y financier dels més entesos, havent sigut gerent d' algunes empreses de aquesta mena. Quan al any 1890 va ferse la fusió dels dos primers centres fabrils de Barcelona, constituint el *Foment del Travall Nacional,* va ésser elegit president de la nova institució, y a les seues condicions d' organisador metòdich va deures l' arrelament d' aquella important entitat. El día de la solemnial inauguració del Foment, va llegir En Sadó un discurs presidencial, fent atinades consideracions econòmiques. Aquell travall va ésser imprès a Barcelona al meteix any.

SADOLL, A. adj. *Ant.* TIP, ASSACIAT. || PLÈ.

SADOLLAMENT. m. *Ant.* SACIETAT.

SADOLLAR. v. a. Omplenar una cosa del tot. **Colmar.** || SACIAR, ATIPAR.

SADOLLARSE. v. r. Satisferse. || AFARTARSE.

SADOLLAT, DA. adj. SACIAT, TIP. || Plè de gom a gom.

SADUCEÍSME. m. La doctrina dels saduceus. **Saduceísmo.**

SADUCEU, A. adj. Lo pertanyent als saduceus o a la seua secta. **Saduceo.**

SADUCEUS. m. pl. Heretges entre 'ls jueus, que negaven la immortalitat de l' ánima, la resurrecció del cos, y que hi hagués ángels y altres esperits. **Saduceos.**

SADURNÍ. m. Nom propi d' home. **Saturnino.**

SADURNÍ GURGUÍ (Celestí). *Biog.* Musich y compositor molt distinguit: va neixer a Barcelona al 1863 morint a la meteixa el dia 2 de Abril de 1910. Va cursar els seus estudis de cant y d' harmonía al Conservatori del Liceu de Barcelona, essent el seu mestre En Joseph Rodoreda. Desde 1880 el seu nom se 'l trova lligat ab triomfs obtinguts en certamens per nombroses composicions que li foren premiades a Catalunya y al extranger. Professor molt entès va desempenyar les classes de Piano y d' Harmonía a les academies Artística y Musical, a la Casa de Caritat y a l' Escola municipal de Musica desde 1887 a 1896, formant part de jurats de concursos a Bezers, Perpinyá, Barcelona, Dax, Sant Sebastiá y altres moltes poblacions. L' any 1887 va ésser nomenat subdirector de la Banda

Celestí Sadurní

municipal de Barcelona, al ésser aquesta reorganisada, y deu anys després, per concurs nacional, obtenía la plaça de musich major de la meteixa que fins la seua mort ha desempenyat. Havía compost obres pertanyents a genres ben diferents, més en totes s' hi esmerçava la seua fantasía y inspiració, devent esmentar els himnes *Progrès, virtut y amor*, la *Colecció de romances, Cançó del Batre, Cançó de Catalunya, Motets*, una *Salve Regina, Te Deum, Laus Deo*, y les obres teatrals *Els gendarmes, Oriana*, l' òpera *Phryné de Jespia*, y la seua obra pòstuma *Els Miquelets d' Olesa*, opereta en tres actes, lletra de Apeles Mestres.

— (J.). *Blog.* Grabador al boix molt popular a Barcelona a la segona meitat del sigle XIX, per haver sigut l' autor dels gravats que serviren pera les auques, tan en boga llavors, havent modificat bon xich, per la seua factura més delicada que les antigues, el concepte dels redolins que, a manca de més apropiada lectura, cercaven els nois, donchs alguns d' aquells aplechs no estaven desproveits de cert ingeni.

SADURNÍ DE ANOIA (Sant). *Geog.* V. SANT SADURNÍ DE ANOIA.

SADURNINA. n. p. de dona. SATURNINA.

SAETA. f. SAGETA, SATGETA.

SAETABI AUGUSTANORUM MUNICIPIUM. *Geog. Ant.* Nom de Xátiva, prov. de Valencia, en temps dels romans.

SÆTABÍCULA. *Geog. ant.* Nom d' Alcira, prov. de Valencia, en temps dels romans.

SAFA. f. *Ter. ibicench.* Ribella. **Palangana.** || SAFATA.

SAFADA. f. SAFATA. || Safa plena d' aigua o d' altre líquit.

SAFANORIA. f. SAFARNARIA.

SAFAREIG. m. Dipòsit fet d' obra demunt de terra pera tíndrehi aigua. **Estanque, alberca, cambija.** || Petit dipòsit artificial d' aigua pera posarhi peixos. **Nansa.** || Dipòsit artificial d' aigua pera rentarhi roba. **Lavadero.**

SEMBLAR UN SAFAREIG. fr. *Fam.* Se diu del lloch ont hi há molts crits y soroll o hi enraonen molts a l' hora. *Parecer la casa de Tócamerroque.*

SAFAREGERA. f. La dona que 's cuida d' un safareix o la que hi renta. || adj. *Iròn.* La dona que murmura y malparla. **Lavandera.**

SAFAREJÁÇ. m. aum. **Albercón.**

SAFAREJAR. v. a. *Met.* Malparlar, criticar, ocuparse de les coses que no importen al derrera del interessat. **Murmurar, cortar tela.**

SAFARETGET. m. dim. de safareig. **Alberquilla, estanquito.**

SAFARNARIA. m. *Bot.* PASTANAGA.

SAFARÓS, A. adj. Qui fa fástich. **Asqueroso, charchoso.**

SAFARRANXO. m. Donar armes sobre coberta.

SAFARRÉS. *Geog.* Veinat del dist. munpal. de Fontcoberta, prov. de Girona.

SAFATA. f. Peça de metall, més llarga qu' ampla, o rodona, ab una vora tot voltant, ab la qual se serveixen els refreschs, o papers, penyores, etc., entre la aristocracia. **Bandeja.** || Mena de panera plana feta de vímechs que té tot voltant una vora reixada; també n' hi há d' altres materies. **Azafate.** || Criada de la reina que li serveix els vestits y les joies que s'ha de posar y les recull quan se les lleva. **Azafata.**

SAFENA. f. *Med.* Nom de dues venes de la cama, manifestes a la vista. **Safena.**

SAFETA. f. SAFATA.

SAFI, A. adj. Tonto, rústech, vulgar. **Zafio.**

SÁFICH. m. Vers grech y llatí inventat per la poetissa Safo: consta de cinch peus, el segón espondi, el tercer dáctil, y 'ls altres tres coreus. En castellá té onze sílabes ab pausa en la quinta, y a cada tres sáfichs s' hi afegeix un adònich. **Sáfico.** || adj. S' aplica al vers del meteix nom y a la composició feta ab aquesta mena de versos, com: *oda sáfica.* **Sáfico.**

SAFIR. m. *Min.* Pedra fina d' un color blau fosch molt bonich; és l' *essomita* dels mineralogistes. **Zafir, zafiro.**

SAFIRÍ, NA. adj. Lo qu' és de safir. **Zafirino.**

SAFIRINA. f. *Min.* Varietat d' ágata de color blau de cel uniforme y pálit, que 's troba en cristalls cúbichs. **Safirino.**

SAFRA. f. La collita anyal de la canya, la seua moltura y la elaboració del sucre. **Safra, zafra.**

SAFRÁ. m. *Bot.* Planta perenne quines flors fan tres brins grochs que s' usen pera amanir el menjar, pera tenyir de groch y altres obgectes. **Azafrán.** || Nom que 's dona al Camp de Tarragona a la flor vermella del avellaner. **Flor hembra del avellano.** || El peliçó que 's fa en algunes parts del cos.

SAFRÁ FORT. *Cártamo, alazor, azafrán rumí ó salvaje.*

ANAR A VENDRE SAFRÁ. fr. *Fam.* Fugir un noi de la casa dels seus pares o tutors. *Hacer novillos.* || FER CAMPANA.

DE COLOR DE SAFRÁ. *Azafranado.*

FER SAFRÁ. *Loc. ter.* FER CAMPANA.

SAFRANAR. m. Camp plantat de safrá.

SAFRANARIA. f. *Bot. ter.* PASTANAGA. || SAFARNARIA.

SAFRANAIRE. m. Qui cultiva o ven safrá. **Azafranero.** || *Met.* Qui viu fora de l' autoritat dels seus pares. **Novillero.**

SAFRANER. m. Qui ven safrá. || *Ter.* El qui fa campana. **Novillero.**

SAFRANERÍA. f. Molt de safrá. || Botiga ont venen safrá. **Azafranería.**

SAFRANÓ. m. *Bot.* SAFRÁ BORT.

SAFRANORIA. f. *Bot. ter.* PASTANAGA.

SAFRE. m. *Min.* Oxit de cobalt després d' haver torrat el mineral dins d' un forn de reverber. **Zafre.** || Color blau tret del cobalt. **Zafre.**

SAFREIG. m. *Ter.* SAFAREIG.

SAFREJAR. v. a. SAFAREJAR.

SAFUM. m. PERFUM.

SAFUMAR. v. a. PERFUMAR.

SAFUMAT, DA. adj. y p. p. PERFUMAT.

SAFUMERI. m. **Sahumerio.**

SAFUNY. m. SAFAREIG.

SAFUNYAR. v. a. SAFAREJAR.

SAFUY. adj. *Ant.* PUTINEJAT.

SAG. m. *Ant.* NUNCI, 2.

SAGA. f. Part superior de qualsevulla cosa. **Zaga.** || Lladronera, la part posterior del carruatge y la cárrega que s' hi posa. **Zaga.**

ANAR A LA SAGA. fr. Observar els passos o accions d' algú anantli al derrera dissimuladament. *Andarle á uno á los alcances ó á las vueltas.*

NO ANAR O QUEDARSE A LA SAGA. fr. No ésser inferior a algú altre en alguna habilitat. *No ir ó quedarse en zaga.*

SAGA. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Ger, prov. de Girona, a la Cerdanya. Té una iglesia románica molt remarcable.

SAGACÍSSIM, A. adj. sup. Molt sagaç. **Sagacísimo.**

SAGACITAT. f. Sutilesa, finura, penetració. **Sagacidad.** || Astucia. **Sagacidad.** || Vivesa del sentit en els éssers animats pera pressentir les coses.

SAGAÇ. adj. Picardiós, que hi veu molt; astut. **Sagaz.**

SAGAÇMENT. adv. D' una manera sagaç, ab sagacitat.

SAGADELL. *Hidrog.* Riuet de la Vall de Ribes, prov. de Girona. Baixa del Coll del Pal, passa per Pardines y desaigua a la vora del Fresser, tocant a Ribes.

SAGAL. m. Qui va al derrera o a la saga d' alguna cosa. || El fadrí fort, animós y valent. **Zagal.** || Moço inferior de la dilligenca. **Zagal.** || El pastor jove subgecte al rabadá. **Zagal.** || m. TRONYA, GANSO.

SAGALA. f. Fadrina, pastora. **Zagala.**

SAGALL. m. Cabrit petit sense sanar. **Cabrito.**

SAGALLA. f. Cabra jova qu' encara no ha cabridat. **Cabritilla.**

SAGALLET, A. m. y f. dim. de SAGALL y SAGALLA. **Cabritillo.**

SAGANTA. *Geog.* Poblet del dist. munpal. d' Estopinyan, prov. d' Osca.

SAGAPÈN. m. *Farm.* Mena de goma procedent de una planta de l' Asia Menor que 's troba al comers en masses granilloses, o en llágrimes apegaloses, d' un groch rogench semblant a la cera groga, semitransparent, de gust agre y desagradable, d' una olor que tira al de la goma pudenta; és tònica, incisiva, aperitiva y un poch purgant. **Sagapeno, goma seráfica.**

SAGARÓ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Beuda, prov. de Girona.

SAGARRA Y DE BALDRICH (Francesch). *Biog.* Eclesiástich nadiu de Valls en 1727, que va morir a Lleida al any 1766. La seua vida, consagrada a la pietat y al estudi, va ferlo remarcable y tíndrel en concepte de venerable pêls seus contemporanis. Va ésser canonge de Lleida, y entre 'ls seus travalls, molts d' ells manuscrits, s' ha d' esmentar la obreta impresa *Práctica de ejercicios dolorosos marianos.*

— Y DE BALDRICH (JOSEPH). *Biog.* Germá del que fou canonge de Lleida. Va viure a les derreries del sigle XVIII, y era també nadiu de Valls. Va ésser entès jurisconsult y va dedicarse ab competencia als estudis històrichs, de quina materia va escriure atinades digresions. Se li coneixen tan sols publicades les obres: *Compendio de la Historia de España Transpetana* (1764) y *Historia del origen y fundación de la sagrada orden de los siervos de María y vidas de sus siete Beatos fundadores* (1766).

SAGARRA (La). *Geog.* V. SEGARRA (LA).

SAGARRES ALTES. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Lascuarre, prov. d' Osca.

SAGARRES BAIXES. *Geog.* Caseriu del terme de Tolva, prov. d' Osca.

SAGARS. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Solsona, part. jud. de Berga; és en terra montanyosa, a la dreta de la riera de Mariès, y té 341 hab.

SAGÁS. adj. SAGAÇ.

SAGAY. m. *Ter.* SAGALL.

SAGAYA. f. *Ter.* SAGALLA.

SAGDA. f. *Min.* Pedra preciosa de color vert, a quina en l' antigor, assegurava Plini, que atreya la fusta com atrau l' imán al ferro. **Sagda.**

SAGEDIA. f. *Bot.* Mena de liquens semblants als endocarps, que presenten nombroses especies, creixent a la terra, als murs y a les roques molsoses. **Sagedia.**

SAGELL. m. *Ant.* SEGELL. || SELLO.

SAGELL DE SALOMÓ. *Bot. Sello de Salomón.*

GUARDA-SAGELLS. *Guardasellos.*

SAGELLAR. v. a. y 'ls seus derivats. SEGELLAR.

SAGENITA. f. *Min.* Varietat reticulada d' òxit de titá. **Sagenita.**

SAGETA. f. Fletxa. **Saeta.** || *Geom.* La part del radi comprès entre l' arch y la corda. **Sagita.** || *Arq.* Altura d' una volta.

SAGETAR. v. a. SAGETEJAR.

SAGETAÇA. m. aum. **Saeton.**

SAGETAIRE. m. Qui fa o tira sagetes. **Saetero.**

SAGETEJAR. v. a. Ferir ab sagetes. **Asaetear, saetear.**

SAGETER. m. Qui tira sagetes. **Sagitario.** || SAGITARI.

SAGETERA. f. Forat llarch y estret per fora y ample per dins que 's feia a les torres y muralles pera tirar sagetes contra 'ls enemichs. **Saetera.**

SAGETÍA. f. Embarcació llatina de tres pals y una sola coberta, més petita que 'l xabech y més gran que la galiota; serveix pera 'l cors y mercadería **Saetía.** || Nau lleugera pera córrer els mars; tenía dotze o quinze rems per banda, y representava 'l meteix paper que la balenera y 'l bergantí; era de molta velocitat més petita que la galera. **Saetía, setía.** || SAGETERA.

SAGETÓ. m. Punta de ferro molt llarga, en el llaç de caçar, que a poca distancia té un altre ferro atravessat que priva d' eixir la presa que s' hi agafa. **Saeton.**

SAGÍ. m. Greix de qualsevol animal. **Saín, grosura.** || Sol devall del ventre. **Abdomen, redaño**

SAGÍ FÓS. *Manteca, manteca de cerdo, de tocino.*

SAGIN. m. SAGÍ, 1.

SAGINA. f. *Bot.* Mena de plantes coriofilades, herbes petites que creixen abundoses a les parets humides y als empedrats, per demunt de quins hi há poca circulació. **Sagina.** || *Cineg.* Troç de greix que a les caceríes, se dona al falcó. **Sagina.**

SOGINADA. f. Coca ab llart. **Ensaginada.**

SAGINAR. v. a. Engreixar alguns animals. **Engordar, cebar.**

SAGINERA. f. SAGÍ, 2.

SAGINET. m. Sabor delicat d' un menjar. **Gustosito** || GUSTET.

SAGITA. f. *Geom.* SAGETA, 2. || *Ant.* Certa pedra preciosa. **Sagita.**

SAGITAL. adj. Pertanyent o semblant a la sageta. **Sagital.**

SAGITARI. m. Fletxer, qui lluita ab sagetes. **Sagitario, saetero, flechero.** || *Astron.* El signe novè del Zodíach. **Sagitario.** || *Germ.* Aquell a qui donaven açots pêls carrers. **Sagitario.**

SAGITARIA. f. Mena de plantes aquátiques ab fulles sagetades, tany dret y flors terminals, que se conreuen als jardins. **Sagetaria.**

SAGMA. f. *Arquit.* Mida presa en una regla pera anotar varis membres, com per exemple, els d' una cornisa. || *Astron.* Estel de quinta magnitut, dessota l' ala de Pegás. **Sagma.**

SAGNADOR. m. *Ter.* SANCNADOR.

SAGNAR. v. a. *Ter.* SANGNAR.

SAGNÍA. f. *Ter.* SANGNÍA.

SAGÓ. m. La pell del grá que queda a la farina després de mòlt aquell. **Salvado.** || Lo que queda després de passada la farina **Cerneduras.**

SAGÓ FÍ: TRITS.

ARREPLEGADOR DE SAGÓ Y ESCAMPADOR DE FARINA. *Ref.* Pera significar als que per una part estalvíen y per l' altra malgasten. *Allegador de la ceniza y derramador de la harina.*

SAGODÁIMIT. *Indum.* Vestidura que duien al temps de pau els oficials romans, semblant a la capa usada en temps de guerra, y a la toga ensemps. **Sagodámide.**

SAGONET. m. El sagó menut. **Menudillo.**

SAGRA. *Geog.* Poble de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Pego; és a la vora del Bolata y té 599 hab.

SAGRADAMENT. adv. m. Ab respecte a lo diví.

SAGRAMENT. m. Medicina espiritual que cura l' ánima. **Sacramento.** || Crist sagramentat a la hostia. **Sacramento.** || JURAMENT. || Misteri, cosa oculta.

SAGRAMENT DEL ALTAR. El Sagrament eucarístich.

SAGRAMENTAL. adj. Lo pertanyent als sants Sagraments. **Sacramental.** || m. SOMETENT, ALBOROT. || pl. Els remeis pera que 's perdonin els pecats venials. **Sacramentales.**

MOURE UN SAGRAMENTAL. *Ter.* fr. *met. fam.* AVALOTAR, MOURE BULLA O ALGUNA BULLA.

SAGRAMENTALMENT. adv. m. D' una manera sagramental. **Sacramentalmente.**

SAGRAMENTAR. v. a. Administrar els sagraments. **Sacramentar.** || Juramentar. **Juramentar.**

SAGRAMENTARI, A. adj. L' heretge que nega la presencia real de Crist al Santíssim Sagrament.

SAGRAMENTARSE. v. r. Convertirse 'l pa y vi en cos y sanch de Crist. **Sacramentarse.** || Rebre 'ls sants sagraments. || Juramentarse, convindres pera realisar una empresa comuna, especialment un fet d' armes.

SAGRAMENTAT, DA. p. p. **Sacramentado.**

SAGRAMENTEJAR. v. a. SAGRAMENTAR.

SAGRANTANA. *Ter.* SARGANTANA.

SAGRAR. v. a. CONSAGRAR.

SAGRARI. m. El lloch en que 's posa y guarda a Jesucrisi sagramentat. **Sagrario.** || Part interior del temple ont s' hi guarden les reliquies y coses sagrades. **Sagrario.** || *Met.* La part interior en que l' home deposita 'ls afectes o pensaments o alguna cosa santa, com: *el pit, el cor, l'ánima.* **Sagrario.**

SAGRARIAIRE. m. Qui cuida del sagrari. **Sagrariego.**

SAGRARIER. m. SAGRARIAIRE.

SAGRAT. m. Lloch que servía de refugi als delinqüents. **Sagrado.** || IMPRECACIÓ, RENECH. || *Met.* Paratge segur pera deslliurarse d' algún perill. **Asilo, sagrado.** || adj. Lo qu' está dedicat a Deu. **Sagrado.** || Lo que per respecte a Deu és venerable. **Sagrado.** || La cosa que pêl seu destí o us és digna de respecte.

FICARSE A SAGRAT. fr. Antigament refugiarse 'l delinqüent a l' iglesia, ab lo qual se lliurava de l' acció de la justicia. || *Met.* Fugir d' alguna dificultat que no 's pot satisfer, interposant alguna veu o autoritat respectable. *Acogerse ó meterse á sagrado.*

SAGRATERA! *Interj. vulg.* S' usa en tò d' amenaça quan s' está enfadat. **¡Rediós!**

SAGRATIU, VA. adj. MISTERIÓS.

SAGRATÍSSIM, A. adj. sup. Molt sagrat.

SAGRERA. f. Paratge cercat ont se dipositaven els grans y 'ls fruits per tenirlos a salvo dels lladres. Solíen ésser al redós de les iglesies. || LLOGARET. || *Ter.* interj. D' enfado. **¡Canasto! ¡canario!**

SAGRERA (La). *Geog.* Veinat del antich terme de Sant Martí de Provençals, que ara forma part del dist. munpal. de Barcelona.

SAGRERA (La). *Geog.* Caseriu de Lloret de Mar.

SAGRERAS (Francesch). *Biog.* Famós esculptor mallorquí, que vivía als començos del sigle XVI. Era fill del remarcable arquitecte Guillem, y va ornamentar l' edifici de la Llotja de Palma y el Castell nou de Nápols, travallant afanyós pera rescabalar l' hisenda que 'l seu pare va perdre quan la construcció del primer d' aquells monuments. Al any 1504 En Francesch Sagreras, va promoure de nou el plet contra els Mercaders de Palma, per l' excés del preu concertat per son pare al bastir el casal superb de la Llotja, y va ésser indemnisat atenent les seves reclamacions fonamentades, ab la soma de 2,500 lliures. Potser les decepcions hagudes y el desitg de retraures de noves lluites del travall artístich, poch retribuit, va moure a aquest artista a ferse eclesiástich, donchs al poch temps de la tranzacció esmentada, era sacerdot y beneficiat de la catedral de Palma; més aixís y tot va seguir dedicantse al seu art predilecte. És obra seua el sepulcre d' alabastre, que serva les despulles de Raimón Lull, esculptorat per concert que va fer ab els jurats de Palma en 1487, y se li atribueix la preciossa testa de Joan Valera, que posseía el marquès de la Romana al any 1839, y era un dels travalls més selectes de l' esculptura mallorquina.

— (GUILLEM). *Biog.* Remarcable arquitecte del sigle XV. Era nadiu d' Inca, y va morir a Nápols l' any 1456. Les obres seues eren totes cabals, y les que encara se serven donen concepte del gust esquisit y del coneixement perfecte d' aquell progectista. A les derreries del sigle XIV era a Girona, travallant a la construcció de la catedral, que 's reconstruía atenentse a un plan d' En Sagreras. Desde aquella ciutat va passar a Perpinyá pera dirigir en 1416 les obres de l' iglesia de Sant Joan, y per aquells temps acordada pêls cònsuls dels mercaders de Palma bastir la Llotja, va encomenarse el seu traçat y construcció al celebrat arquitecte, que va concertar les obres pêl preu de 22,000 lliures mallorquines. Per espai de vint anys va travallar en aquell monument, un dels més selectes del período mitgeval, y artista de cor, més qu' empressari, ab l' afany de llegar a la seua volguda terra aquella mostra riquíssima de la seua fantasía, no va reparar en dispendis, que al fí li ocasionaren la seua dissort, tenint d' amprar fins pera subvenir als gastos de la seua llar. Debades va reclamar indemnisació dels excés de quantitats invertides per son travall y la ornamentació del edifici, seguintse un plet, que va remoure després de la seua mort el seu fill Francesch, mes En Sagreras va fruir la gloria d' ésser cridat en 1450 a Nápols pera dirigir l' obra del Castell nou, encomenada pêl rei Alfons V d' Aragó y quina obra va travallar l' arquitecte mallorquí, donant nova mostra del seu amor a la terra al bastir aquell edifici ab pedra provinenta de Santany.

SAGREST. m. SEGREST.

SAGRESTÁ. m. SAGRISTÁ.

SAGRESTAR. v. a. SEGRESTAR.

SAGRESTÍA. f. SAGRISTÍA.

SAGRIDIS. m. pl. Insectes coleòpters.

SAGRINY. m. Angunia, inquietut. **Angustia.**

SAGRISTÁ. m. Sirvent del temple, que cuida de la seua neteja y adorno. **Sacristán.** || Dignitat eclesiástica a cárrech de la qual está lo pertanyent a la iglesia.

SAGRISTÁ MAJOR. El principal entre 'ls sagristans, que mana a tots els dependents de la sagristía. *Sacristán mayor.*

¡BON SAGRISTÁ! O ¡QUIN SAGRISTÁ! *Loc. iròn.* Expressa que algú és molt astut y sagáç en lo que 's refereix als seus interessos. *¡Bravo sacristán!*

ÉSSER UN BON SAGRISTÁ. fr. *Met.* Mirar per sí.

SAGRISTÁ (Francesch). *Biog.* Eclesiástich, frare de l' ordre mercenaria, que va néixer a Barcelona a l' any 1777 y va morir a Perpinyá al 1850. Era bon orador y correcte escriptor, havent produit alguns llibres de devoció, entre quins cal esmentar un novenari a la verge de la Mercè que va estar molt en boga als començos del sigle XIX.

SAGRISTANA. f. La monja que cuida de lo necessari pera 'l servei de l' iglesia. **Sacristana.** || La muller del sagristá. **Sacristana.**

SAGRISTANESCH, CA. adj. *Fam.* Propi de la sagristía. **Sacristanesco.**

SAGRISTANET. m. dim. **Sacristanejo.**

SAGRISTANÍA. f. L' empleu de sagristá. **Sacristanía.** || Dignitat de sagristá. **Sacristanía.**

SAGRISTANOT. m. *desp.* Sagristá despreciable, de poca importancia. **Sacristanejo.**

SAGRISTÍA. f. La peça adjunta a la iglesia, ont s' hi guarda lo concernent al cult diví. **Sacristía.** || SAGRISTANÍA.

SAGÚ. m. Granets esfèrichs, com els del mill, de color blanquinós, gris o groguench, semitransparents, elástichs, sense olor, forts, insolubles ab aigua freda; s' inflamen a l' aigua calenta, apegantse entre sí sense perdre la seua forma y transparencia; de sabor dolç molt dèbil y difícils de polverisar. **Sagú.**

SAGÚ BLANCH. Substancia blanca, en grans irregulars, de gruixaria variable, dur y de sabor dolç. Se redueix fácilment a confitura per l' acció de l' aigua bullenta. Serveix de nodriment als pobles d' Amèrica. És emolient, alimenticia y de fácil digestió.

SAGULLADA. f. *Ter.* GLOBULARIA.

SAGUNT (Murvedre). *Geog.* Part. jud. de la prov. de Valencia, format dels 24 següents ajuntaments: Albalat de Sagart, Alfara d' Alginia, Algar, Alginia d' Alfara, Benavites, Canet de Berenguer, Quart de les Valls, Quartel, Estivella, Gilet, Masalfásar, Massamagrell, Musseros, Náquera, Petres, Pobla de Farnals, Puig, Puzol, Rafelbunyol, Sagunt, Segart de Albalat, Serra, Torres-Torres y Vila de la Unió, reunint entre tots 33,932 hab. || Vila de la prov. y diòc.

Runes del Anfiteatre romá de Sagunt

de Valencia, cap del part. jud. del seu nom; és prop del mar, té estació de F.-C. y 6,784 hab. És l' antiga Saguntum, destruida pels cartaginesos comanats per Aníbal; després se 'n va dir Murvedre y ara se 'n torna a dir el seu nom primitiu.

SAGUNTÍ, NA. adj. Natural de Sagunt o lo pertanyent a aquesta ciutat catalana, al regne de Valencia. **Saguntino.** || Sol emplearse com a sinònim de heroich, per la defensa heroica que feren els saguntins contra 'ls cartaginesos. **Saguntino.**

SAGUNTUM. *Geog. ant.* Nom de Sagunt, prov. de Valencia, en temps dels romans.

SAHINAR. v. a. SAÍNAR.

SAHÓ. m. SAÓ.

SAHUCH. m. SAÚCH.

SAI (De). m. adv. *Ant.* **De esta parte de acá.**

SAÍ. m. *Ter.* RENILL.

SAIA. f. Faldilla. **Saya.** || En algunes relligions, la part de l' hábit, que vé a ésser com la sotana dels capellans. Saya.

SAIAL. m. Panyo molt bast de llana burella. **Sayal.** || El vestit fet de dita roba. **Sayal.** || Als molins paperers, cada un dels feltres ont s' hi posa 'l full de paper després de format. **Bayeta, sayal, paño.**

SAIALER, A. m. y f. Teixidor de saials. **Sayalero.**

SAIALERÍA. f. Fábrica de saials. **Sayalería.** || Ofici de saialer. **Sayalería.**

SAIALESCH, CA. adj. Cosa de saial o lo que li pertany. **Sayalesco.**

SAIALET. m. Saial fi. **Sayalete.**

SAIFORES. *Geog.* Caseriu del terme de Banyeres, prov. de Tarragona.

SAIG. m. *Ant.* NUNCI, MISSATGER. || Porter de tribunal. **Sayón.** || Porter de vara. **Sayón.** || SAIÓ.

SAINAR. v. n. *Ter.* RENILLAR.

SAINET. m. Peça còmica pera representar al teatre. Comunament sols té un acte y per obgecte pintar les costums y satirisar els vicis y 'ls erros, representantse després d' una obra d' alguns actes pera acabar alegrament l'espectacle teatral. **Sainete.**

SAINETEJAR. v. n. Fer o representar sainets. **Sainetear.**

SAINETEJAT, DA. adj. Ridicolisat. || p. p. del verb SAINETEJAR.

SAINETER. m. Qui escriu sainets.

SAINETERAMENT. adv. De forma sainetesca. **Saineteramente.**

SAINETESCH, CA. adj. Lo que tira a sainet.

SAINETESCAMENT. adv. D' una manera sainetesca.

SAIO. m. Casaca llarga y sense botons. **Sayo.**

SAIÓ. m. Falca grossa, sostenidor de caps de peça, de bigues y taulons d' una teulada. || Els troços de fusta afuats que 's claven a una entena a manera de graons.

SAIÓ. m. Home corpulent, lleig o crudel. **Sayón.** || *Ant.* BUTXÍ. || Agutzil o porter de vara. **Sayón.**

SAIOL. m. *Ant.* CAPÇADA, 2

SAISSET (Edmón). *Biog.* Filosoph y crítich nadiu del Mitjorn de França (1814-1863). Va ésser professor de la Sorbona y partidari del esperitualisme. Va escriure notables estudis d' estètica, de crítica y de filosofía, y va traduir a Spinosa.

SAIXIFRAJA. f. *Bot.* HERBA PRIMA.

SAIZ (Jascint). *Biog.* Relligiós dominich, nadiu de Vich, que va viure a mitjans del sigle XVII y va ésser autor de recomenables obres de pietat.

SAJADURA. f. TALL.

SAJAR. v. a. TALLAR.

SAJAT, DA. adj. y p. p. TALLAT.

SAJÓ, NA. s. y adj. SAXÓ.

SAJONADURA. f. PORCA, 2.

SAJONAR. v. a. *Ant.* SAGINAR. || v. a. PORCAR.

SAJORIDA. f. *Ter.* SAJULIDA.

SAJULIDA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les llabiades, que creix com d'uns 30 centimetres, molt poblada de branques; fa les fulles estretes, un poch peludes y d'un vert obscur. Es molt olorosa y 's conreua pera adorno als jardins. **Ajedrea, tomillo real.**

SAJULIDA DE MONTANYA. *Hisopillo, ajedrea de montaña.*

SAJURIDA. f. *Bot. Ter.* SAJULIDA.

Sajulida

SAL. f. Substancia de gust picant, soluble a l' aigua y fácil d' esmicolar. S' entèn ordinariament la que serveix pera assaonar les viandes y preservar de corrupció les carns y peixos. **Sal.** || *Quim.* Cos compost, que per sí, o unit ab aigua, consta d'un ácit y una base. **Sal.** || *Met.* Agudesa, gracia en lo que 's diu. **Sal.** || Qualsevulla especialitat en les coses, que les fa gustoses. **Sal.** || SABIDURÍA. || adj. *Ant.* Salvo.

SAL AMONÍACH. Sal que 's troba a la Naturalesa alentorn dels volcans, en pans bastant voluminosos,

crestallisats en agulles de blanch gris o pardoses, elástiques; de sabor molt picant, acre, amarch y untós; inalterables a l'aire, solubles a l'aigua freda; gosa de propietats estimulantes. S'emplea en la curació del reumatisme, poagre, etc., y unida a la quina té propietats febrífuges molt segures. *Sal amoniaco ó armoníaco, hidroclorato de armoníaco.*

SAL BLANCA. La flor o escuma de la sal. *Flor de la sal.*

SAL COMUNA. La que comunament serveix a les cases pera assaonar les viandes. *Sal común.*

SAL D'AGRELLES. Sal composta d'ácit oxálich y de potassa, y entre altres coses serveix pera treure taques, però 's beu lo color de la roba. *Sal de acederas, oxalato de potasa.*

SAL DE CARDONA. Sal de roca que 's treu d'una montanya de dita ciutat. *Sal de Cardona.*

SAL DE GLAUBER. Sal sòlida, d'un blanch quasi mate, crestallisada en hermosos prismes de sis cares acanalades, o bé en crestalls granillosos, bastant semblanta a la sal de Madrit, transparent, inodora, de sabor amarch, fresch y salat; molt soluble a l'aigua, susceptible d'experimentar la fusió de foch sense descompondres. Es un purgant un poch irritant. *Sal de Glaubero ó de Epson ó de Lorena.*

SAL DE MADRIT. *Farm.* Medicament purgant que no es més que sulfat de magnesia. *Sal de Madrid, sulfato de magnesia.*

SAL DE MAR. La que 's fa principalment de l'aigua de mar. *Sal de mar.*

SAL DE MINA O NATURAL. La que 's troba a la Naturalesa. *Sal natural.*

SAL DE LES INDIES: SUCRE

SAL FUMANT. S'usa molt a la industria y no es més que l'ácit clorhídrich; se 'n diu també *mata criades*, sigui perque aquestes l'usen molt pera fregar les rajoles y les hi fa mal, sigui perque és l'ingredient que solen escullir pera matarse les que se suiciden. *Acido clorhídrico.*

SAL DE VIDRE. Mena de sal negra o parda que 's treu d'un lloch d'aigua mineral morta, que hi ha al territori de Terrana d'Egipte, de modo que, segons conten, les pedres y ossos que s'hi tiren se converteixen en aquesta sal, la qual serveix pera blanquejar roba, moderant la seua acrimonia ab altres cendres, puig de lo contrari la crema. *Nitro.*

SAL NITRE: SALNITRE.

SAL NÚA. *Bot.* Herba. CUA DE CAVALL.

SAL PRUNELLA. Composició de nitre fos ab flor de sofre. *Sal prunela.*

SAL DE SATURN. Sal que 's presenta en masses irregulars, blanques, lluentes, en crestallets prismátichs d'olor lleuger d'ácit acètich; de sabor primer dolç, després astringent, soluble ab aigua pura y al esperit de ví y descomponible al foch. S'emplea molt en la tintura. *Sal ó azúcar de Saturno, acetato de plomo.*

AB SAL Y PEBRE. m. adv. A molt cost. *Con su sal y pimienta.*

DEU VOS SAL. *Loc. ant. Dios os guarde.*

FONDRES COM LA SAL A L'AIGUA. fr. Dissipar el patrimoni en poch temps. *Irse como la sal en el agua.* || Impacientarse molt.

L'OU DEMANA SAL. *Loc.* Ab que 's denota que algún assumpte o negoci está molt aprop de arribar a la seua perfecció. *Sal quiere el huevo.*

PERA CONÉIXER A ALGÚ S'HI HA DE MENJAR UN QUINTAR DE SAL. *Ref.* Pera significar que s'ha de tractar molt a les persones pera conéixeles. *Mozo bueno, mozo malo, quince días después del año.*

POSAR AB SAL. fr. Confitar alguns comestibles pera que 's conservin. *Echar en sal.*

POSAR EN SAL. fr. *Met.* Deixar de tractar algún negoci fins a temps més proporcionat. *Echar en sal, en remojo.*

POSAR UN GRA DE SAL. fr. *Met.* Afegir alguna especie aguda o satírica al assumpte que 's tracta. *Echar un granito de sal.*

SEMBRAR DE SAL. fr. Aludeix al cástich que 's donava als traidors, assolantlos les cases y sembrant de sal el solar. *Sembrar de sal.*

SENSE MÉS SAL NI MÉS OLI. m. adv. Sense causa ni motiu. *Sin qué ni para qué.*

TINDRE POCA SAL A LA MOLLERA. fr. *Met.* Tindre poch judici. *No tener meollo, no haber cerrado la mollera.*

VOL MOLTA SAL. *Loc.* Ab que 's denota que s'ha d'anar ab molt de cuidado en alguna cosa. *Quiere mucho pulso.*

SALA. f. La peça principal d'una casa ont se reben les visites de compliment. Sala. || La peça en que 's junten els ministres de justicia pera oir les causes o plets. Sala. || La junta de cert número de ministres deputats per algún negoci. Sala. || En els tribunals superiors, reunió de cert nombre de jutges pera veure y determinar els negocis. Sala.

SALA D'ARMES. El lloch ont se guarden. *Sala de armas.*

SALA DE CONVIT O DE SENYORS. *Cenador.*

SALA D'ESGRIMA. *Sala de esgrima.*

SALA GRAN. *Vulg.* L'habitació de compliment d'una casa. *Tarbea.*

SALA SECRETA. Saló. *Salón.*

FER SALA. fr. Juntarse 'l nombre de magistrats suficients segons llei, pera constituir tribunal. *Hacer sala.*

SALA (Agustí). *Biog.* Frare de l'ordre agustiniana, nadiu d'Olot, que vivía a les derreries del sigle XVIII. Era un dels teòlechs més distingits del seu temps, va ésser a la seua religió comissionat pera exercir diferents cárrechs d'importancia, entre altres el de Provincial. Escriptor molt erudit, va escriure una impugnació del P. Boria referenta al martiri de Santa Eularia, que va publicarse a Madrit al any 1782.

— (ANTONI). *Biog.* Catedrátich de filosofia a l'universitat de Barcelona als començos del sigle XVII. Era nadiu de la Vall d'Arán, y en 1618 va publicar un comentari de la llògica d'Aristòtil, y al any següent, un tractat relatiu a altres de les obres del filosoph grech.

— (FELIP JASCINT). *Biog.* Escriptor y poeta barceloní, de les derreries del sigle XIX. Va ésser autor de una munió d'obres educatives en castellá y en la nostra llengua, que conreuava ab predilecció marcada als seus últims temps. Havía colaborat en varies publicacions y un dels seus llibres més coneguts, és el *Primer llibret de faules*, que va publicarse a Barcelona en 1888. Havía obtingnt premis en varis certámens literaris y a l'Exposició Universal. Les seues faules són d'una senzillesa y d'un classicisme molt apropiat al genre de poesíes, qu'era especial d'ell.

—(JOAN). *Biog.* Celebrat jurisconsult del sigle XVIII, catedrátich a la Universitat de Valencia y autor de nombroses obres de dret. Va néixer a Pego (prov. de Alacant) al any 1731, y va morir al de 1806. De salut molt delicada va tenir d'interrompre els seus estudis, tornantlos a empendre varies vegades fins a doctorarse en 1767, essent nomenat al cap de poch temps professor d'Institut a l'Universitat valenciana. Abraçat al sacerdoci va ésser paborde y Vicari general de Valencia. Les seues obres tractaven marcadament de dret, y el seu estil era tant atitllat, que 'l nom d'En Joan Sala, figura entre els calificats per l'Academia, com autoritats de la llengua. Cal esmentar entre els seus travalls els següents: *Vinnius castigaties, Instituciones Romano Hispanæ, Digestum Romano Hispanum, Historia Juricum Romani et Hispani*, y per fí la *Ilustración del derecho español*, publicada en 1803.

— (JOSEPH MARÍA). *Biog.* Escriptor y advocat de molta erudició que va publicar al any 1834, un diccionari de la notaría en catalá, titolantlo *Biblioteca dels escrivans.*

— (MARCH). *Biog.* Artista fotograf, que pèls anys de 1866 a 1880, va ésser dels quins avençaren el seu art a Barcelona, havent reproduit molts dels monu-

ments d' interès de Catalunya, ab una perfecció a quina no s'hi estava llavors avesat en travalls de aquesta mena. La colecció de capitells de Ripoll, fotografiada per ell al any 1878, va contribuir en gran manera al èxit dels primers travalls que 's feren pera la restauració d'aquell monastir. Va morir a Barcelona al any 1890.

— (MAXIMINI). *Biog.* Escultor del genre relligiós, que va deixar algunes imatges de bon gust artístich, sense amaneraments ni subgeccions rutinaries. Al any 1888 va ésser colocada al edifici de la Mercè l' escaienta imatge de la Verge, fosa en bronzo, progectada per en Sala, y que per concurs li fou encomenada. Va morir envers l' any 1895. Havía obtingut premis en varies Exposicions.

— (MIQUEL). *Biog.* Un dels escultors del sigle XVII que millors travalls del seu art va deixar a Catalunya. Va néixer a Cardona en 1627, morint a Barcelona en 1704. A la capital de Catalunya va fer els seus estudis ab En Francesch de Santa Cruz, qui en certa ocasió va reptarlo per lo poch que avençava en el seu art. Picat del amor propi En Sala, va endreçarse a casa dels seus pares a Cardona, passant cinch anys fent estudis d' obres del seu mestre, que va presentarli a son retorn a Barcelona. Al taller d' En Santa Cruz va seguir travallant, fins que va morir el seu mestre al any 1658. Fruía En Sala de merescuda reputació d' inteligent en la imatgería relligiosa, aixís per les proporcions atinades de les estatues, com per l' expressió mística de les fesomíes, y 'l caient del ropatge, y entre les obres seues que podíen admirarse a Barcelona, cal esmentar la de Sant Gayetá a la porta del temple que serveix ara de quartel de bombers a la plaça de Santa Agna; les estatues del retaule major de les Mínimes; la Verge ab el Crist mort, al derrera del chor de Santa María del Mar; la estatua de Santa Mònica, al convent d' Agustins, y tota l' esculptura del retaule major, a l' iglesia de Cardona.

— (RAIMÓN). *Biog.* Competent teòlech, rector de Sant Miquel de Barcelona y canonge de la catedral. Vivía a mitjans del sigle XVIII y era molt considerat per la seua cultura. Entre les obres seues s' han de precisar la traducció de la novena y vida de Sant Vicens de Paul (de l' italiá) y en 1755 la del francès: *Reglas de la buena crianza civil y cristiana*, ab adicions molt oportunes. Havía publicat, en 1743, travalls relatius al Ritual de la iglesia y diòcesis de Barcelona.

— (RAIMÓN). *Biog.* Relligiós mercenari de les derreríes del sigle XVIII. Va escriure, en 1775, essent provincial de la seua ordre, els llibres de memories del seu convent a Barcelona, que va transcriure en molts fragments l' historiaire Caresmar, fent elogis de la erudició del Pare Sala.

— (RAMÓN). *Biog.* Canonge de Vich, que ab el concurs d' un altre capitolar, En Ramón de Corbera, varen escriure, al sigle XIII, per acort del bisbe y del capítol d' aquella catedral, el valiós còdix que tracta dels «Miracles del sant bisbe Fr. Bernat Calvó», joia literaria d' aquells temps, tinguda en molta estima.

— SOLANES DE LUNELL (MARÍA). *Biog.* Distingida dama barcelonina de molta ilustració, que vivía a les derreríes del sigle XVIII. En 1775 va traduir del francès, aditanthi notes ben oportunes, la obra d' En Real, *La ciencia del gobierno.*

— Y BERART (CIRIL). *Biog.* Frare carmelitá calçat de Barcelona, molt entès en estudis de filosofía. Era germá del célebre Gaspar, y com ell nascut a Saragoça, encar que fill de pares catalans, y vivint a Catalunya desde molt jove. Al any 1635 va publicar el llibre titolat: *Tesoro riquísimo de la limosna para vivos y difuntos.*

— Y BERART (GASPAR). *Biog.* Famós frare agustiniá, nascut a Saragoça, de pares catalans, als començos del sigle XVII. Va estudiar teología a Barcelona, essent anomenat lector al any 1628. Era remarcable predicador y sabi teòlech, obtenint el doctorat al any 1619 y el nomenament de catedrátich perpetuu de teología dos anys després. Partidari de l' intervenció francesa a Catalunya, quan la lluita dels segadors, el rei de França, Lluís XIII, va nomenarlo predicador y cronista de la seua cort en 1642 y abat de Sant Cugat un any després. En 1636, essent rector del Colegi de Sant Guillem, va publicar, en catalá, la obra: *Govern politich de la ciutat de Barcelona pera sustentar los pobres y evitar vagabundos.* En 1639 la *Noticia universal de Catalunya en amor, servicis y finesas admirables.* Més endevant va publicar «Epítome dels principis y progressos de les guerres de Catalunya, dels anys 1640 y 1641, perseguit pél Sant Ofici en 1707. Al rei Lluís XIII de França, anomenat Comte de Barcelona, li va dedicar una obra, *Proclamación católica*, que no va publicarse ab el seu nom, y al any 1641, ab acort dels diputats y oidors de Catalunya, y ab dedicatoria al cardenal de Richelieu, va estamparse la obra d' En Sala, *Llágrimas catalanas al enterro y exequias del Iltre. diputat eclesiástich de Catalunya Pau Claris.* Va escriure ademés, restant manuscrites, les obres: *De la división geográfica de los reinos de Francia y España*, feta per ordre del bisbe Severi d' Orange; *Geographiæ Hispaniæ*, segons els textes de Mela, Estrabó, Plini y Ptolomeu, original que va perdre en sos viatges y persecucions; *Sermó de Sant Jordi, predicat als diputats y oidors de Catalunya* (1641); *Elogio de Enrique de Laturingia, conde Harcourt, gobernador de Cataluña en 1646*, etc.

Acabada la lluita ab Castella, va endreçarse a Perpinyá, en 1652, no tornant a Catalunya fins després de la pau dels Pirineus, al any 1662, morint d' Abat de Sant Cugat en 1670.

— Y FUGURULL (RAMÓN). *Biog.* Doctor en teología, canonge penitencier de Vich, y ferm catalanista. Gaudía reputació d' home de gran cultura y travallador infatigable, y havía escrit algunes obretes de bona propaganda, de filosofía y de concepte relligiós. Va ésser director del important setmanari vigatá *La Veu del Montserrat*, en quines planes van estamparse remarcables travalls seus. Va morir al any 1899.

— Y SEGURA (JOSEPH). *Biog.* Escriptor y polítich de les derreríes del sigle XVII, afecte al govern dels reis de la casa d' Austria. Aixís en prosa com en poesía, va publicar alguns travalls, en quins se marcava l' estil decadent d' aquella època. Al any 1677 va publicarse a Barcelona, a l' estampa de Figueró, la seua obra, *Bosquejo breve y epítome de las glorias consagradas al rey D. Carlos II, por haber llamado á su gobierno al Sr. D. Juan de Austria, su hermano.*

SALA (La). *Geog.* Lloch del terme de Belltall, prov. de Tarragona. || Poblet del dist. munpal. de Foixá, prov. de Girona. || Veinat del terme de Lladó, prov. de Girona.

SALABARDA. f. *Bot.* MUIXERETA.

SALABRE. m. Petit ormeig de fusta a manera de pala de jugar al volant, de quin cèrcol penja un saquet o mánega de filat. **Salabre.**

SALABRET. m. Dim. de salabre.

SALABROR. f. Qualitat de salat. **Salebrosidad salsedumbre.**

SALABRÓS, A. adj. **Lo que té més sal de la necessaria. Sabroso.**

SALABROSITAT. f. **La qualitat de salabrós.**

SALADA (Riera). *Hidrog.* Riera de la prov. de Valencia, part. jud. de Xelva y Lliria. Neix sota 'l Puig d' Andilla, passa pél poble d' aquest nom y Casinos, y desaigua a la vora del Turia, un poch més avall de Pedralba. || *Orog.* Serra que hi há a la partió de les provincies de Valencia, Terol y Castelló.

SALADAMENT. adv. m. Xistosament. **Saladamente.**

SALADAR. s. m. **Terra o roca coberta de florescencies salitroses. Salitral.**

SALADAR (Platja del). *Hidrog.* Platja que s' extèn entre 'l cap de Santa Pola y la riera de les Ovelles, prov. d' Alacant.

SALADÍSSIM, A. adj. sup. Molt salat. Saladísimo.

SALADOR. m. Paratge destinat pera salar. Saladero, salador. || Qui sala. Salador. || Vas pera salar. Salador, vaso, arca salera.

SALADURA. f. p. u. La acció y efecte de salar. Saladura, salazón. || SALER. || Vianda salada. ESCABEIG.

SALAFARDA (Donar una). fr. Rependre ab acrimonia. Dar un soflón una carda, una calada.

PORTARSEN UNA SALAFARDA. fr. Anarsen renyat, castigat o reprès considerablement. *Llevar recado.*

SALAÍTA. f. *Min.* Varietat de pirògen. Salaíta.

SALAMANCA (Cristòfol de). *Biog.* Escu'ptor que va sejornar desde molt jove a Catalunya, deixant a la nostra terra, mostra de son talent y de la seua laboriosi'tat, durant el sigle XVI. En 1578, va travallar el cadiratge del chor a l' iglesia del monastir de Montserrat, obra d' estil molt encertat y que ha sigut per la crítica elogiada, y desde 1588 a 1593, va esculpir, per la suma de 5,500 lliures jaqueses el cadiratge de la catedral de Tortosa.

SALAMANCADA. f. *Ter. ibicench.* Salt llarch. Salto largo.

SALAMANDRA. f. y

SALAMANDRIA. f. *Zool.* Animal semblant al llargandaix; és de color cendrós obscur ab clapes negres, plè de tubèrculs per ont traspúa un humor blanch y corrosiu; si 's tira al foch per un prompte s' apaga. Salamandra, salamandria. || *Met.* Lo que 's manté al foch del amor o afecte. Salamandra, salamandria.

SALAMANDRA D' AIGUA. *Erpet.* Reptil que 's diferencía del anterior en que té la cua més forta y plana, ab les clapes de color blavench o rogench y en que no té 'ls tubèrculs. El mascle's diferencía en que té de cap a cau de la esquena una membrana en figura de cresta. *Salamanquesa de agua.*

SALAMANDRIA. f. *Ter.* SALAMANDRA.

SALAMENT. m. *Ant.* SALADURA.

SALAMANQUÍ, NA. adj. Natural de Salamanca y lo pertanyent a aquesta ciutat d' Espanya. Salmaticense, salmantino, salamanqués, salamanquino.

SALAMÓ. m. Candeler de molts braços o brochs. Araña. || Nom propi d' home. Salomón. || ARANYA, 3. || *Ictiol.* Animal que viu al mar y té 'l cos com gelatina d'un color blanch rogench. Aguamar.

SALAMÓ DE CREU. *Ictiol.* Animal marí; té 'l cos esfèrich, com si fos gelatinós y d' un color blanch brut que tira a vert. *Aguaverde, gusano de mar.*

SALAMÓ. *Geog.* Caseriu del terme de Peralada, provincia de Girona. || SALOMÓ.

Segell de Salardú

SALAMPIÓ o SELAMPIÓ. m. *Ter.* XARAMPIÓ, SARAMPIÓ.

SALANCA. *Geog.* SANT LLORENÇ DE LA.

SALANCA. f. *Ter. de Sopeira.* Vimet, arbust semblant al jonch que 's trova a la vora de l' aigua.

SALANCH, CA. adj. Aiguamoll, terra salada.

SALANCÓS, A. adj. Terra salabrosa, mollenca.

SALAR. v. a. Assahonar ab sal les viandes. Salar. || Posar en sal carn, peix etc., pera conservarlo. Salar. || Posar massa sal a les viandes. Salar.

SALARCA (Coll de). *Orog.* Coll a uns 1020 metres d'altitut al S.E. de Camprodón, prov. de Girona. És a la divisoria entre les aigües del Ter y les del Fluviá.

SALARÇA. *Geog.* Aldea del dist. munpal. de Baget, prov. de Girona.

SALARÇA (Riera de). *Hidrog.* Riera que desaigua a la vora dreta de les Escales, prov. de Girona.

SALARÇA COLLET. Demunt de la riera d' aquest nom, y enfront del castell de Rocabruna. Al fons s'hi extèn el Sot de Sant Valentí de Salarça.

SALARDÚ. *Geog.* Vila de la prov. de Lleida, bisb. de la Seu d' Urgell, part. jud. de Viella; és a la vora del riu Garona y té 399 hab.

SALARI. f. Soldada, sou, paga, jornal del travallador. Salario.

CORRER EL SALARI. fr. Estar corrent, no haverhi retart en el seu pagò. *Correr la paga, el salario.*

SALARIAR. v. a. ASSALARIAR.

SALARIAT, DA. p. p. ASSALARIAT.

SALARICH Y VERDAGUER (Joaquim). *Biog.* Metge y escriptor de les derreries del sigle XIX, que va ésser un dels més ferms sostenidors de la renaixença literaria de Catalunya. A Vich ont va sejornar fins a etat avançada, va pertanyer a totes les institucions en quines se fomentaven els travalls de cultura, y era un dels més laboriosos en altres corporacions de la nostra terra. Va colaborar al *Gay Saber*, a *La Renaixença*, a *La Veu del Montserrat*, al *Calendari del Pagès*, y a altres moltes publicacions desde 1865 a 1880. Era entès en agricultura y un dels que propagaren la restauració de la sericicultura y el replanteig de la vinya a Catalunya. Erudit en estudis històrichs, va publicar monografíes ben complertes, y entre la munió de les seues obres cal esmentar: *Higiene del tejedor, ó sean medios físicos y morales para evitar las enfermedades y procurar el bienestar de los obreros.* Vich un vol. 1858. *Vich, su historia, sus monumentos, sus hijos y sus glorias.* 1854. *Ferrocarril del Norte. Guía cicerone de Barcelana á Vich.* 1877. *Lo castell de Sabassona. Narració de costums de l' Edat mitjana.* 1879. *Efemèrides vigatanes* 1882. *Apuntes pera la historia de Caldes d' Estruch (Caldetes)* 1882. Va morir a Caldetes l' any 1893.

Joaquim Salarich y Verdaguer

SALARIET. m. dim. Petit jornal. Jornalillo.

SALAS (Carles). *Biog.* Remarcable esculptor del sigle XVIII. Va néixer a Barcelona l' any 1728, morint a Saragoça en 1788. De molt jove va passar a Madrit fent estudis ab els renomenats esculptors Castro y Olivieri, y va obtindre en 1756 el primer premi per son art a l' Academia de Sant Ferrán, essent pensionat a Roma. A son retorn a Espanya, va esculpir una munió de travalls que li van donar concepte de artista ben intelligent y inspirat. Cal esmentar els baixos relleus del Palau y les estatues pera la iglesia dels agonitzans a Madrit; els medallons en marbre que ornaven el temple del Pilar, les estatues de Sant Vicents y de Sant Bartomeu, a la seu, y les de Sant Anton y Sant Francesch als caputxins de Saragoça; el retaule y sagrari de la Cartoixa de Fuentes; el retaule del panteó dels reis d' Aragó a Sant Joan de la Peña; el de la iglesia dels Caputxins a Tudela; la estatua de la ciutat de Reus sostenint l' escut, y alguns dels baixos relleus que ornamenten la capella de Santa Tecla a la catedral de Tarragona.

—(RAMÓN). *Biog.* Militar molt competent en les ciencies exactes. Pertanyía al cos d' artillería, y al any 1828, va publicar a Barcelona un *Prontuario de artillería para el servicio de campaña*, obra que va mereixer a son temps bon concepte a la crítica.

SALAS. *Geog.* Illeta del terme de Palma de Mallorca, Balears. || Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. d' Olot; és a la vora dreta de la riera de Bassagoda y té 444 habitants.

Segell de Salas

SALÁS. *Geog.* Vila de la prov. de Lleida, bisbat de la Seu d' Urgell, part. jud. de Tremp; és a la vora del Noguera Pallaresa y té 1,300 hab. Celebra una fira de bestiar que té molta anomenada per Catalunya, Aragó y França.

Segell de Salás

SALASSA o SALAÇA. f. aum. Sala gran. **Salón.**

SALAT, DA. p. p. **Salado.** || adj. Allò en que excedeix la sal. **Salado.** || Posat en sal. **Salino, salado, acecinado.** || Lo que té més sal de lo que necessita. **Sabroso.** || *Met.* Agut, graciós. **Salado, salero, saleroso.** || m. pl. Terra salada. **Salada.** || *Bot.* Certa herba que serveix d' aliment a les cabres, ovelles, etc. **Salado.**

SALAT BLANCH. *Bot.* Planta de la fam. de les salsolácies, una de les que se'n fa barrella. **Orzaga, orsagra, salgada, salado blanco, marisma.**

SALATS. m. pl. *Bot.* Planta de la meteixa familia que l' anterior; també se 'n fa barrella. **Almajo, sosa fina de Andalucía.**

SALAT (Joseph). *Biog.* Advocat, historiograf y numismátich, que va néixer a Cervera l' any 1763, morint després de 1830. Va ésser molt erudit y travallador, deixant inèdit un manuscrit relatiu a la invasió dels francesos en 1808, y estampat junt ab la obra que havía escrita de numismática catalana, y que no va poguer acabar sens dubte per causa del revolt polítich dels primers anys del sigle XIX. Els dos volums estampats porten el títol de *Tratado de las monedas labradas en Cataluña*, 1818. *Colección de documentos justificativos de las monedas de Cataluña.* Va escriure també, *Catálogo de las obras que se han escrito en catalán desde el reinado de D Jaime el conquistador*, imprès al fí de la «Gramática y apología de la llengua catalana,» de En Joseph Pau Ballot y Torres, pbre. 1827. Va llegar al morir el seu curiós monetari a la Junta de comers de Barcelona.

SALATS. *bot.* TRINXOLA.

SALAU. adj. n. *Vulg.* Hermós, bonich, agradable, com: *quina noya més salau.* **Retrechero.**

SALAURIS. *Geog. ant.* Nom de la colonia grega que hi havía al meteix indret ont avui hi ha Salou, prov. de Tarragona.

SALAVINERA (Sant Pere de). *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. d' Igualada; és prop de Calaf, a la vora del F.-C. de Saragoça a Barcelona, y té 309 hab.

SALAYRÓ (Cap de). *Hidrog.* Cap de la costa N. de l' illa de Menorca.

SALBANDA. f. *Min.* Capes de substancies diferentes y de diferent espessor que separen els filons de la roca dura. **Salbanda.**

SALBANYÁ. *Geog.* Caseriu del terme de Sant Boi de Llobregat, prov. de Barcelona.

SÁLCER. m. *Bot.* SALZE.

SALCES. m. SALSES.

SALCONDUCTE. m. y

SALCONDUIT. m. *Ant.* SALVOCONDUCTE.

SALDA. m. *Zool.* Insectes himenòpters heteròpters reduvis. **Salda.**

SALDABLE. adj. Que 's pot saldar. **Saldable.**

SALDADOR, A. adj. s. Qui salda. **Saldador.**

SALDAIRE. com. SALDADOR.

SALDANITA. f. *Min.* Sulfat d' alúmina. **Saldanita.**

SALDAR. v. a. Liquidar els comptes. **Saldar.** || Liquidar el negoci. **Saldar.**

SALDARSE. v. r. Saldar ab reciprocitat y conformitat els comptes. **Saldarse.**

Segell de Saldes

SALDAT, DA. p. p. del verb SALDAR.

SALDES. *Geog.* Poble de la provincia de Barcelona, bisb. de Solsona, part. jud. de Berga; és a la vora de la riera del seu nom, tributaria del Llobregat, y té 369 hab. || —(VALL DE). Al Bergadá, demunt del Clot del riu d' Aigua Salada.

SALDET. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Ventalló, prov. de Girona.

SÁLDITS. m. pl. *Zool.* Insectes himenòpters reduvis. **Sáldidos.**

SALDO. m. Liquidació de comptes. **Saldo.** || Mercadería comprada o venuda a menys preu. **Saldo.** || REBRECH.

SALDÓ. m. Mena de sauló o arena fina. || SAULÓ.

PEDRA DE SALDÓ. m. Mena de pedra granítica o quarçosa, de granets compactes, molt pesada, però fácil de trencar. N' hi ha de vermellenca y d'un groch blanquinós. Serveix pera fer les moles d' esmolar. *Piedra cuarzosa ó de afilar.* || PEDRA ESMOLADORA.

SALDONENCH, CA. adj. De la naturalesa del saldó. **Cuarzoso.**

SALDONER, A. adj. Que conté saldó. || Dit de les terres.

SALDONERA. f. Potet o vas que conté 'l saldó que s' emplea pera secar la tinta dels escrits en els escriptoris. **Arenillero.**

SALDONET. m. SALDÓ.

SALDONI. n. p. **Celedonio.** || CELDONI.

SALDONI (Baltasar Simó). *Biog.* Compositor y critich musical que va néixer a Barcelona a l' any 1807, morint en 1889. Va començar els seus estudis a l' escolanía de Montserrat, seguintlos ab mestres molt afamats y fruint una reputació que li va valdre ésser nomenat professor de cant del Conservatori de musica de Madrit. La seua profitosa tasca acredita tot el valer de la seua existencia. Va fer en 1826 el primer assaig d' òpera espanyola, titolada *El triunfo del amor.* Deixeble distingit del mestre Carnicer, en aquells primers temps de la seua carrera de compositor, va seguir produint pera 'l teatre ab l' afany de assegurar les representacions de les seues peces, estrenantse les anomenades *Saladino e Clotilde, Ipermetrea* y altres; el *Boabdil,* escrita en castellá, y el *Guzmán el Bueno,* que no va estrenarse, y posant ademés la musica a moltes sarçueles representades desde 1853 a 1864, entre elles *La corte de Mónaco, El rey y la costurera, No más bailes,* etc. Va conreuar altres genres ab acert, deixant en composicions religioses un *Stabat Mater, Miserere, Misses en dò natural y bi bemol, Rosaris, Ojicis de difunts, Salves regines,* etc. Va obtindre en aquest ram bona cosa de premis; de musica profana va compondre, obtenint grans aplausos, l' *Himne al Deu de les Arts,* l' *Himne Nacional,* sinfonies, dances, cançons, etc. Era acadèmich de la de Sant Ferrán, de Madrit, soci de moltes corporacions artístiques, examinador de l' escolanía

Baltasar Saldoni

de Montserrat y director de la capella del Colegi de la Presentació de Leganès a l'any 1870. Va publicar com a crític'n y historiògraf molts travalls literaris a les revistes musicals y algunes obres de verdadera importancia pels estudis d'aquesta branca de les belles arts, entre quines cal fer esment de *Reseña histórica de la escolanía ó colegio de música de la virgen de Montserrat*, 1856, y *Diccionario biográfico bibliográfico de efemérides de músicos españoles*, 1868-1880.

Segell de Salelles

SALDUGA. *Geog.* Caseriu del terme de Llimiana, provincia de Lleida.

SALEBRÓ. f. SALABROR.

SALEBRÓS, A. adj. SALABRÓS.

SALEFA. f. Figa negra partida y confitada pera ésser guardada. **Breva.**

SALELLA. f. dim. de sala. || Paratge o lloch de sal. **Salina.**

SALELLES. *Geog.* SANT JOAN DE SALELLES, prov. de Girona. || Poblet del dist. munpal. de Cabestany, depart. dels Pirineus Orientals.

SALEM. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Albaida; és a la vora del riu Serpis y té 814 habitants.

Saler de cuina

SALEN. m. ABELLA, 3.

SALENTÍ, NA. adj. Natural de y lo pertanyent a Salé, ciutat d' Africa. **Salentino.**

SALEP. m. *Bot.* ORQUIS.

SALER. m. Vas pera treure la sal a la taula. **Salero.** || Utensili ont s' hi té la sal. **Salero.**

SALERA. f. La pedra demunt de la qual s' hi posa sal pera que la llepi el bestiar. **Salera.** || Lloch ont se dona sal al bestiar. **Salegar.** || SALINA. || Atuell de posar y servir sal. || Magatzem de sal.

SALERNITÁ, NA. adj. Cosa de Salerno, ciutat del regne d' Italia. **Salernitano.**

SALERÓS, A. adj. Qui té sal o gracia, especialment en el ballar. **Saleroso.**

SALES (Magistri). *Biog.* Monjo ripollès del sigle XIV, autor d' un manuscrit en pergamí que se servava al monastir, incomplert ja quan Torres Amat el va veure als començos del sigle XIX, y tractava de materies botániques y de farmacia.

SALES. *Geog.* Poblet del part. jud. d' Olot, prov. y bisb. de Girona, que forma apartament ab els d' Entreperes, Gitaria y Sudernes, aplegant entre tots 443 habitants.

SALETA. f. dim. Sala petita. **Salita, salica.**

SALETA Y CRUIXENT (Felip de). *Biog.* Escriptor y poeta catalá, un dels primers colaboradors de *La Renaixença* y redactor de *La Bandera Catalana*, en 1875. Havía publicat articles de crítica molt ben sentits, y acabada la seua carrera d' advocat va establirse a Madrit, morint ben jove encara a l' any 1877. És autor del llibre *Fantasies*, publicat a *La Renaixença* en 1876.

SALGA. f. Tribut que al regne d' Aragó s' imposava sobre 'l consúm de la sal. y de quin no més pugueren substreures, gracies a les seues gestions, els nobles y certes persones privilegiades. **Salga.**

SALGA. *Geog.* Convent antich de frares carmelitans a Montsonis, prov. de Lleida, part. jud. de Balaguer, bastit en un enlairat penyal dels que allí formen el gorch del Segre, servintli de teulada al edifici la meteixa roca.

SALGADA VERA. *Bot.* SALAT BLANCH.

SALGUEDA (Riera de). *Hidrog.* Neix al cim de Collsaplana, terme de Sant Andreu de la Bola, prov. de Barcelona, y, sense sortir d' aquest terme, desaigua al Ges, a l' indret nomenat La Vall.

SALÍ. m. Magatzem de sal. **Salín, alfolí, salero.** || adj. Lo que té sal o está salat. **Salino.** || *Ant.* Dret sobre la sal. **Alcabala.**

SALIA. f. SALICARIA.

SALIÁN (Jaume). *Biog.* Sabi jesuita nadiu del Mitjorn de França, al sigle XVII. Va néixer a Avinyó y, dedicat a l' ensenyança, va fruir merescut prestigi de docte. Va ésser rector del colegi de Besançon, y moría a París a l' any 1640. Entre les nombroses obres que va escriure, de pietat moltes d' elles, cal esmentar l' anomenada *Anals del Nou Testament.*

SALIANDRA. f. *Bot.* Herba aromática y ramosa de la fam. de les umbelíferes; té 'l tamany del julivert; les fulles un poch ramoses, la cama rodona y dreta, les flors en forma de rosa y en ramellets en forma de girassol; la llevor globosa, aromática y de virtut estomacal. **Cilantro, culantro.** || CELIANDRA.

SALIANDRAT, DA. adj. Lo qu' está assaonat ab saliandra. **Sazonado con cilantro.**

SALIANDRIA. f. CELIANDRA.

SÁLICA. adj. S' aplica a la llei qu' excluía del trono de França a les femelles y a llurs descendents. **Sálica.**

SALICAMENT. m. Acció de salicar.

SALICAR. m. SALZEREDA.

SALICAR. v. a. Rajar l' aigua gota a gota a través d' un obstacle. **Filtrar.** || Sol dirse propiament de les acequies que no retenen l' aigua per estar minades dels insectes.

SALICARIA. f. *Bot.* Planta de l' altura d' un home, que té les cames ramoses, escairades y rogenques; les fulles estretes, llargarudes y d' un vert obscur, que ixen del nus de dues en dues o de tres en tres, abraçades ab la cama; són astringentes y vulneraries; les flors purpuries y en espiga; l' arrel grossa com el dit, llenyosa y blanca; el fruit té la llevor com en dues divisions. **Arroyuela, salicaria.**

SALICH. m. Forat que fan les bestioles als marges de les acequies, per ont s' hi filtra l' aigua. **Filtración.** || *Ter.* SALZE.

SÁLICH, CA. adj. Corresponent als sálichs o franchs, que s' establiren a les Galies. **Sálico.**

LLEI SÁLICA. La qu' exclou a les dones del govern dels Estats.

SALICI. m. adj. Qu' está fet de salze. || Que té la naturalesa y les qualitats del salze.

SALICÍ. m. Substancia cristallina, blanca, molt tenue, de color de mareperla, soluble a l' aigua y al esperit de ví, y insoluble ab l' èter; de gust amarch, que conserva de la escorxa del salze blanch, qu' és d' ont s' extreu, y gosa de propietats análogues a les de la quina. **Salicino.**

SALICICOL. m. *Quím.* Derivat del ácit solicílich per la destilació de les flors del *Spiraubmaria*, o format artificialment per la destilació seca de la quina, fent fermentar la salicilina. **Salicícolo.**

SALICIFOLIAT, DA. adj. *Bot.* Se diu de la planta quines fulles s' assemblen a les del salze. **Salicifoliado.**

SALICILAT. m. *Quím.* Sal produída per la combinació del ácit salicílich ab una base. **Salicilato.**

SALICÍLICH, CA. adj. *Quím.* Acit format principalment calentant l' índich a 300 graus ab l' hidrat de potasa. També s' aplica als compostos derivats de la salicina y de les seues combinacions. **Salicílico.**

SALICÍLIT. m. *Quím.* Derivat metálich del salicílol o ácit salicilós. **Salicílito.**

SALICINA. f. **Salicino.**

SALICINI, A. adj. *Bot.* S' aplica als arbres y arbustes vasculars que 's distingeixen per les seues fulles senzilles alternes, les flors diploiques, y cápsules de nombroses llevors sense albumen, com el salze, alba, etc. **Salicíneo.** || f. pl. *Bot.* Familia de aquests arbres y mates. **Salicíneo.**

SALICITA. f. *Min.* Pedra que té la forma d' una fulla de salze. **Salicita.**

SALICOR. f. Sabor de sal; salabror. **Salabror.**

SALICOR. m. *Bot.* Nom d' algunes plantes de la fam. de les salsolácies, que serveixen pera fer barrella. **Salicor y salicornia.**

SALICOR DUR. *Bot. Alacranera, almajo salado, sosa alacranera, salicor duro.*

SALICOR FÍ. *Bot. Salicor de la Mancha, barrilla de Sevilla.*

SALICORNARIA. f. *Zool.* Polípers briozoaris abundosos al Mediterrani. **Salicornaria.**

SALICORNIA. f. *Bot.* Mena de plantes quenopodiácies, herbácies o llenyoses, que creixen tan sols als terrenos impregnats de sal. **Salicornia.**

SALIDA. f. *Ter. vulg.* Sortida, eixida. **Salida.**

SALÍFER, A. adj. Que conté sal. **Salífero.**

SALIFICABLE. adj. *Quím.* Nom que 's dona als alcalis y òxits que poden unirse ab els ácits en estat de sal. **Salificable.**

SALIFICACIÓ. f. Transformació d' una substancia en sal. **Salificación**

SALIFICAR. v. a. Convertir en sal. **Salificar.**

SALIGINÓS, A. adj. Qu' és de la naturalesa de la sal. **Saliginoso.**

SALINA. f. Lloch ont se beneficia y cría la sal. **Salina.** || pl. Mines de sal. **Salines.**

SALINA DE MAR. Llacunes o basses ont se pren l' aigua del mar pera fer sal. *Espumero, saladar.*

SALINES DE CARDONA. *Geog.* Montanyes de sal que hi há a la vila de Cardona, de les quals se n' extreu en gran quantitat. || — DE GERRI. Salines d' aigua que hi há en aquesta vila de la Conca de Tremp. || — DE TORRAVELLA. Idem en aquesta vila alacantina. Ademés d' aquestes hi há altres salines a Catalunya, Rosselló, Valencia y Mallorca, essent remarcables les que hi há vora la ciutat d' Ibiça.

SALINACIÓ. f. Destrucció natural de les obres de morter y pedra per descomposició del material de que están formades. **Florecencia.**

SALINÁCIT, DA. adj. Qu' és sal y ácit tot a l' hora. **Salinácido.**

SALINAIRE. con. Qui travalla a les salines.

SALINAR. v. n. y

SALINARI, A. adj. Que procedeix de la sal o de les salines. **Salinario.**

SALINARSE. v. r. Destruirse les parets per la salinació del morter o de les pedres. **Florecer.**

SALINAT, DA. p. p. de salinar. || adj. Destruit per la salinació. **Florecido, romadizo.**

SALINER. m. Qui ven sal o travalla a les salines. **Salinero.** || Administrador de la sal. **Salinero.**

SALINES. *Geog.* Poble de la prov. d' Alacant, bisbat d' Oriola, part. jud. de Monóvar; és al peu mitjorní de la serra del seu nom y té 1,488 hab. || Poble del dist. munpal de Santany, illa de Mallorca. || — (COLLADA DE). Caseriu del terme de Monóvar, prov. de Alacant. || — (PLÁ DE LES). Planuria ab molts estanys a la vora de la ciutat d' Ibiça a l' illa d' aquest nom, d' ont s' extreu la sal, essent dignes d' esment, aixís la maquinaria pera fer la destilació, com els edificis pera dipòsit y pera cárrega. || — (SERRÁ DE). *Orog.* Serra de la prov. d' Alacant, entre 'ls parts. juds. de Villena y Monóvar, a la vora del riu Vinalop; va de S.O. a N.E. || — (PLÁ DE LES). Planuria del cim del Pirineu, a tramontana de Dorria, prov. de Girona. Hi há 'l plá de les Salines de Baix (a 2,234 met.) y 'l de les salines de Dalt (a 2,273 met. d' altitut). || — (TORRENT DE). *Hidrog.* Al Canigó, més ençá de la vall de La Parcigola, que reunint el seu curs d' aigües ab les del torrent de La Molina, formen aquell riu.

SALINITAT. f. *Quím.* Qualitat de salí. **Salinidad.**

SALINÓMETRE. m. *Fís.* Instrument pera determinar la quantitat proporcional de sal en disolució que hi há a l' aigua. Es format per dos petits vasos cilíndrichs ficats l' un dins del altre, contenint un d' ells un pesa sals. **Salinómetro.**

SALINÓS, A. adj. Que conté sal. **Salinoso.** || Que se salina, que 's destrueix. **Florescente.**

SALINS. m. pl. *Bot.* Planta de la fam. de les ofioglosácies. **Lunaria común.**

SALIO. *Geog.* Antich poble de la Provença, que se extenía desde 'ls voltants d' Aix fins a la vora de Niça.

Segell de Salitja

SALISPASSER. m. *Ant.* SALPASSER.

SÁLIT. m. *Ter.* SALZE, VIMET.

SALITAR. m. *Ter.* SALZEREDA.

SALITJA. *Geog.* Poble del districte munpal. de Viloví, prov. de Girona.

SALITRAL. m. Lloch o paratge ont se fa 'l salitre. **Salitral.**

SALITRAR. m. El lloch ont s' hi fa o s' hi troba 'l salnitre. **Salitral.**

SALITRAT, DA. adj. Lo que té salnitre o está compost ab ell. **Salitrado.**

SALITRAIRE. m. Qui comercía o travalla ab salnitre. **Salitrero.**

SALITRE. m. SALNITRE.

SALITRER. m. Qui travalla al salnitre o qui 'n ven. **Salitrero.**

SALITRERÍA. f. La casa o lloch ont s' hi fabrica el salnitre. **Salitrería.**

SALITRÓS, A. adj. Lo que té salnitre. **Salitroso.**

SALITS BLANCH. *Bot.* SAULE.

SALIVA. f. Escupina, humor aquós que 's forma a la boca. **Saliva.**

AGAFAT AB SALIVA DEJUNA. fr. Ab que 's denota qu' alguna cosa está agafada o enganxada ab poquíssima seguretat. *Prendido, preso con alfileres.*

AIXÓ 'S CURA AB SALIVA DEJUNA. *Loc. fam.* Significa la facilitat de remeiar alguna cosa. *Eso se cura con una telaraña.*

CRÉIXER LA SALIVA A LA BOCA. fr. *Fam.* Ab que 's denota 'l gran desitg que 's té d' alguna cosa. *Hacérsele á uno la boca agua.*

CRÉIXERLI A ALGÚ LA SALIVA. *Loc. ter.* FER O TINDRE DENTETA.

NO GASTAR GAIRE SALIVA. fr. *Fam.* Ésser de poques paraules, poch amich d' enraonar. *Ser parco en el hablar.*

ENVIARSE SALIVA. fr. *Fam.* Ab que 's denota que algú no pot desfogarse, ni oposarse a alguna determinació, paraula o acció qu' ofengui o disgusti. *Tragar saliva.*

VINDRE LA SALIVA A LA BOCA. fr. CRÉIXER LA SALIVA.

SALIVACI. m. De la naturalesa de la saliva. **Salivacio.**

SALIVACIÓ. f. Acte de salivejar. **Salivación.**

SALIVADA. f. Escupinada, la porció de saliva que 's treu d' una vegada de la boca. **Salivazo.**

SALIVADOR, A. adj. Que saliva o saliveja. **Salivador.**

SALIVATORI, A. adj. Lo que causa o mou la salivació. **Salivatorio.**

SALIVEJAR. v. n. Escupir, treure la saliva per la boca. **Salivar.**

SALIVERA. f. L' acte y efecte de salivejar. **Salivación** || Brumera, saliva com escuma, que treuen les persones o les besties cansades y irritades. **Espumajo, espumarajo.**

FER O TREURE SALIVERA. fr. *Met.* Estar enfadat o cansat. *Echar espumarajos.*

SALIVÓS, A. adj. Aquell que treu molta saliva. **Salivoso.**

SALM. m. Himne o cántich que conté alabances de Deu. **Salmo.** || SALMODIA.

DIR ELS SALMS AL REVERS. fr. *Met.* Queixarse entre dents. *Refunfuñar.* || RENEGAR, 2. || Práctica supersticiosa ab la qual alguns pretenen fer patir a qui 's vol.

¿Y TÚ, PERE, SAPS ELS SALMS? fr. *Fam.* Ab que 's nota als que reprenen als altres els meteixos defectes qu' ells tenen. *Échese una piedra en la manga.*

SALMA. f. Salina de mar. **Espumero.**

SALMAIRE. m. Qui diu els salms. Pobre que demana caritat dient els salms. **Salmista.**

SALMATICENSE. adj. SALAMANQUÍ.

SALMÁSTICH. m. Salí o salina, y més particularment la sal que deixa l' aigua del mar a la roba y la que conserva la sorra. **Salobre.**

SALMASTRE. m. *Ter.* SALOBRE, referintse a l' acció corrossiva de les substancies salines a les parets de les cases.

SALMAYAR. v. n. *Ant.* SALMEJAR.

SALMAYRE. m. SALMISTA, 2.

SALMEIG. m. Acció y efecte de salmejar. **Salmeo.**

SALMEJAR. v. n. Resar o cantar els salms. **Salmear, salmodiar.**

SALMELLA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Pont d' Armentera, prov. de Tarragona. || — (SERRA DE). *Orog.* Serra que 's desprèn de la de Cabra y, després d' haver tirat de N.E. a S.E., trenca soptadament envers S.O.; és a tramontana de Plá de Cabra, provincia de Tarragona.

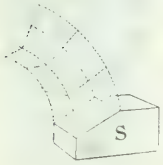

S, Salmer

SALMER. *Arq.* ARRANCAMENT. Pedra en que s' apoien les dovelles o peces del arch. Es la primera que s' acostuma a colocar sobre el pilar o estrevament de l' arcada.

SALMER DOBLE. El que se apoia en un pilanet central y dona començ a dos archs.

SALMER, A. m. SALMAIRE.

SALMISTA. m. Qui compòn salms. Se diu per antonomasia de Davit. **Salmista.**

SALMITRE. m. *Ant.* SALNITRE.

SALMÓ. m. *Ictiol.* Peix d' un metre a un metre vint centímetres de llarch. Té 'l cos cilíndrich y aprimat pél cap y per la cua, el llom gris ab clapes negres; el ventre y costats rogenchs; el cap petit ab la barra inferior més curta que la superior; sobre 'l llom dues aletes, de les quals la més immediata al cap, qu'és la major, és grisa clapada de negre y l' altra negre, les dels costats grogues ribetejades de blau, les del ventre y de l' anus enterament grogues, y la de la cua, que té forma de mitja lluna, blava. Té la carn de color vermellós y de gust sumament delicat. **Salmón.**

SALMÓ PETIT. El peix del meteix nom quan és tan xich qu' encara no ha entrat al mar. *Esquín.*

SEMBLANT AL SALMÓ. Se diu dels peixos que tenen la carn vermella com la del salmó y més particularment de les truites. *Salmonado.*

SALMODIA. f. El conjunt dels cent y cinquanta salms de Davit. **Salmodia.** || El cant que usa la Iglesia pera 'ls salms. **Salmodia.**

SALMODIAR. v. a. Entonar salms. **Salmejar. Salmodiar.**

SALMODISTA. m. y f. Qui entona el cant dels salms a l' iglesia. **Salmodista.**

SALMOGRAF. f. Escriptor de salms. **Salmógrafo.**

SALMOGRAFICH. adj. **Salmográfico.**

SALMONAT, DA. adj. Lo que tira a salmó o s' hi assembla. **Salmonado.**

SALMONERA. f. Filat pera pescar salmons. **Salmonera.**

SALMOREIG. f. **Salmoreo.**

SALMORRA. f. Aigua molt carregada de sal. **Salmuera.** || L' aigua que degota de les viandes salades.

SALMORRAR. v. a. Posar en salmorra una vianda perque 's conservi. **Salmorrar.**

SALMORRARSE. v. r. Posarse malalt el bestiar per haver menjat molta sal. **Salmorrarse.**

SALMORRAT, DA. p. p. de salmorrar en ses dues accepcions. **Salmorrado.**

SALNITRAT, DA. adj. SALITRAT.

SALNITRE. m. Nitre, especialment el que no está purificat. **Salitre, salpetra.**

SALNITRERÍA. f. SALITRERÍA.

SALNITRÓS, A. adj. SALITRÓS.

SALÓ. m. Sala xica. **Salita.** En castellá *Salón,* vol dir gran sala, al revés del catalá, qu' es diminutiu, encara que l' us hage vulgarisat aquell castellanisme aplicantlo a sala gran. || m. Carn o vianda salada o preparada pera sa conservació. **Salazón.**

SALOBRA (La). *Hidrog.* Estany prop del mar a la costa del S.E. de l' illa de Mallorca.

SALOBRAL. adj. Que té gust de sal. || m. Lloch, paratge salabrós. **Salobral.**

SALOBRE. adj. Lo que per naturalesa té gust de sal. **Salobral, salobre, salobreño.** || m. Aquella suor com sal que despedeixen les parets ds pedra y cals. **Salobral.** || *Ter.* SALUDABLE.

SALOBRENCH, CA. adj. Quelcom salobre.

SALOM. m. Cognom que portaren alguns sabis jueus catalans.

SALOMA. f. *Náut.* Cant o crit acompassat que fan els mariners pera fer força tots a la vegada quan estiren d' una corda. **Saloma.**

SALOMAR. v. a. *Náut.* Cantar o cridar acompassats els mariners quan estiren d'una corda per mellor aprofitar les forces de tots. **Salomar.** || IÇAR, AIÇAR.

SALOMÓ. Nom propi d' home. **Salomón.** || *Ictiol.* SALMÓ. || ARANYA, 3.

SALOMÓ-BEN-VIRCA. *Biog.* Rabí catalá del sigle XVI, y metge famós, autor d' una obra nomenada *Schebet Juda,* que conté l' historia dels jueus desde la destrucció del temple de Jerusalem fins al temps en qu' ell vivía. Aquesta obra va ésser traduida al llatí per Gentius y estampada a Amsterdam al any 1451.

SALOMÓ. *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Barcelona, part. jud. del Vendrell; és a la vora d' una riera, té estació de F.-C. y 861 hab. || — (COLL DE). *Orog.* Collet d' uns 800 metres d' altitut situat al NO. d' Oix, prov. de Girona.

Segell de Salomó

SALOMÒNICH, CA. adj. *Arquit.* S' aplica a la columna que puja en forma d' espiral donant algunes voltes, que per lo regular són sis. **Salomónico.**

SALONET. m. dim. Petit saló. **Saloncito.**

SALOTA. f. desp. de SALA.

SALOU. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Vilasseca de Solcina, prov. de Tarragona. Es un port natural

ont s'hi embarcaven els exèrcits de la Corona d'Aragó quan s'emprenía alguna expedició naval. || Veinat del terme de Santa Cristina d'Aro, prov. de Girona. || — (CAP). *Hidrog.* Cap de la costa tarragonina, al SE. de Salou.

Segel de Salou

SALPA. f. *Ictiol.* Peix d' uns 20 centimetres de llarch, verdós pêl llom, blanch pêl ventre y costats ab unes ratlles vermelles pêl llarch. **Salpa y saloma.**

SALPAR. v. a. Desatracar. **Zarpar.**

SALPÁS. m. Cerimonia relligiosa que sol fèrse en alguns pobles rurals de Catalunya El rector o 'l vicari, acompanyat de dos o tres escolans que porten un paner y la caldereta d'aigua beneita, va per les cases de pagès, el día de la Pasqua de Ressurrecció, beneintles y recullint els ous que voluntariament li donen. **Bendición de las casas.**

SALPASSA. f. *Ter. ibicench.* Benedicció pasqual. **Bendición pascual.**

Salpasser

SALPASSER. m. Bastonet que acaba ab un pinzell o be una bola de metall buida y plena de forats ab que 'ls capellans arruixen als morts o als fidels. N'hi ha que són tots de metall. **Hisopo, rociador, aspersorio.**

SALPASSERET. m. dim. **Hisopillo.**

SALPEBRAR. v. a. Adobar una cosa ab sal y pebre pera que 's conservi y tinga mellor gust. || *Fig.* y *fam.* Esforçar o be remarcar lo que s'enraona, ab alguna paraula xistosa, pera impresionar al qui escolta. **Salpimentar.**

SALPEBRE. m. Menjar picant y salat. **Salpimentado.**

SALPEBRINADA. f. Esquitx o espolsament en que hi entra com ingredient indispensable 'l pebre roig. **Salpimentón.** || Barreja de sal y pebre. **Salpimienta.**

SALPEBRINAR. v. a. Adobar ab sal y pebre. **Salpimentar.** || Saonar lo que 's diu ab alguna dita o circumstancia pera insinuarse en l'ánim del qui escolta. **Salpimentar.**

SALPENDRE. v. a. Adobar o assaonar ab sal algunes coses, com peix, etc., pera que 's conservin. **Salpresar.**

SALPETRA. SALNITRE.

SALPICADURA. f. Esquitx de qualsevol cosa sobre un cos. **Salpicadura.**

SALPICAR. v. a. Esquitxar o fer caure gotes d'algún líquit, de fanch, etc., sobre un' altra cosa. || Pintar a modo d'esquitxos una superficie. **Salpicar.**

SALPICAT. adj. *Vulg.* Esquitxat. **Salpicado.**

SALPICÓ. m. Pugó de varies menes que 's crien a les mines d'or y plata d'Amèrica y que causa la mort ab sa picada. **Salpuga.** || SALPICADURA.

SALPIGLOSSIES. f. *Bot.* Mena de plantes escrofularinies, que se conreuen als jardins com a plantes d'ornat. **Salpiglosias.**

SALPINGA. f. *Ter.* Mena de serp.

SALPRÈS. p. p. irregular de *Salpendre.*

SALPRESANT. p. a. de *Salpendre.*

SALPRESAR. v. a. SALPENDRE.

SALPRESAT. p. p. de *salpendre.* || adj. Pres o assaonat ab sal.

SALSA. f. Composició de varies coses pera assaonar les viandes y excitar l'apetit. **Salsa.** || *Met.* Qualsevulla cosa que mou o excita 'l gust. **Salsa.** || Els adornos y gracies que mouen el gust de qui les mira. **Salsa, sainete.**

SALSA AB ALLS. Such pera assaonar les viandes que 's fa ab alls picats. *Ajo.*

SALSA D'ALLS. La que 's fa de pa mullat, alls picats y sal pera servirla ab el peix. *Ajada.*

SALSA DE CAÇADOR. El guisat que 's fa del fetge, cor y ronyons dels cunills. *Cachuela.*

SALSA DE CUNILL. La feta d'aigua, sal, oli, vinagre y pebre pera amanir els cunills. *Salmorejo.*

SALSA DE MOSTAÇA. MOSTAÇA, 4.

SALSA DE PÁ Y ALLS. La que 's fa d'alls, pá y aigua picada al morter. *Pampirolada* y *papirolada.*

SALSA DE PASTOR. *Bot.* SERFULL.

SALSA DE SANT BERNAT. Gana, apetit. *Salsa de San Bernardo.*

SALSA DE VARIES COSES. La que 's fa d'oli, alls, formarge y altres coses ab que se sol amanir les alberginies. *Almodrote.*

SALSADELLA. *Geog.* Vila de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, part. jud. de Sant Mateu; és a la carretera d'aquesta vila a la de Castelló y té 1,740 habitants.

SALSAFRÁS. f. *Bot.* Mena de fonoll marí, dit així de *saxum,* pedra, y *frangere,* rompre, perque diuen que té la virtut de rompre y disoldre les pedres dels ronyons. **Saxifraga, saxifragia, salsafrás, sasafrás, sarsifraga.** || SAXAFRÁS.

SALSAS Y TRILLAS (Pere). *Biog.* Eclesiástich que va viure a les derreries del sigle XVIII, y va distingirse pêls seus escrits dogmàtichs. Era nadiu de Llivia, a la Cerdanya, havent sigut rector d'aquella iglesia y nomenat pêls seus coneixements de dret eclesiástich *Plebani* de la regió en virtut del concordat, als temps de Carles IV. Va escriure entre altres obres l'anomenada *Plátiques y doctrines espirituals* en catalá, que va traduir després al castellá el P. carmelitá Espinach y Cardona, publicantla a Madrit al any 1801 en 5 volums.

SALSE (El). *Geog.* Aldea del terme de Benejama, provincia d'Alacant.

SALSELLES. *Geog.* Caseriu del terme de Guardiola, provincia de Barcelona.

Segell de Salselles

SALSER. m. *Bot.* SALZE. SALSERA.

SALSERA. f. Escudella de forma especial pera posarhi la salsa. **Salsera.**

SALSEREDA. f. SALZEREDA.

SALSERETA. f. dim. **Salserilla, salsereta.**

SALSERÍA. f. **Especiería.**

SALSES. *Geog.* Poble del Rosselló, prop del Estany d'aquell nom en el Mediterrá. Té 2,111 hab. El seu nom es degut a les fonts salines del seu terme; en ell se cull el celebrat raim macabeu de quin se produeix el famós vi blanch. Conserva Salses, el castell edificat per Carles V, y are convertit en magatzem de polvora. || — (ESTANY DE). *Hidrog.* Estany situat a la vora del mar al NE. del antich Rosselló, avui depart. dels Pirineus Orientals.

SALSET. m. *Ornit. ter.* ÁNECH.

SALSETA. f. dim. de salsa. **Salsilla.** || pl. *Fam. bot.* MATZINES.

SALSITGER, A. m. y f. SALSITJAIRE.

SALSITGERIA. f. Tenda o fábrica de salsitja. **Salchichería.**

SALSITJA. f. Butifarra prima de carn crua; n' hi há de blanca y de vermella. **Salchicha.** || LLONGANIÇA.

SALSITJADA. f. Menjada de salsitja. Moltes salsitges. **Salchichada.**

SALSITJAIRE, A. m. y f. Qui fa, ven o comercía ab salsitges. **Salchichero.**

SALSITJÓ. s. m. aum. LLONGANIÇA DE VICH.

SALSOLACI, A. adj. *Bot.* S' aplica a plantes vasculars que 's distingeixen per llurs fulles senzilles, quan existeixen, un ovari, y dos o tres estils, y fruit indehiscent embolicat ab la llevor per lo calze com la remolatxa, bleda, etc. **Salsoláceo.** || f. pl. *Bot.* Familia d' aquestes plantes. **Salsoláceo.**

SALSUFRAGI. m. *Bot.* SAIXIFORJA.

SALT. m. Acció de saltar. **Salto.** || Timba, balç, precipici. **Salto.** || El lloch alt y a propòsit pera saltar. **Salto.** || L' espai que 's salta. **Salto.** || El pas llarch que 's fa tirant el peu molt endevant. **Tranco.** || *Met.* Espai o tránzit d' una cosa a un' altra sense passar pels intermedis, com quan se passa un capítol sense llegir llegint. **Salto.** || Moviment del cos prompte y impetuós, passant d' una part a l' altra. **Salto.** || Moviment prompte, viu y accelerat. **Salto.** || Bot, repercussió d' un cos que cau a terra. **Salto.** || Saltant d' aigua. **Catarata, cascada, salto.** || pl. Se diu de les desigualtats d' un país, com: *tot sont salts y barranchs.* **Saltos.**

SALT A SALT. m. adv. A SALTS.

SALT DE CABRA. fr. ESTRAPADA, 2.

SALT MORTAL. El que fan els volatins deixantse caure de cap, y fent una volta en l'aire. *Salto mortal.*

EN QUATRE SALTS. m. adv. Ab molta prestesa. *En dos zancadas, en dos trancos.*

EN UN SALT. m. adv. EN QUATRE SALTS.

A SALTS. m. adv. Tot saltant o deixant intermedis o capítols. *A saltos, saltando.*

DONAR UN SALT EL COR. fr. *Met.* Dona a entendre que s' ha presentat al magí alguna especie futura provocant un moviment o alteració interior. *Dar un vuelco el corazón.*

PER SALT. m. adv. Fora del ordre regular. *Por salto.*

SALT. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del Ter, aigües amunt y a poca distancia de la capital; té alguna industria, estació de F.-C. y 2,190 hab. || — (DE CAVALL). m. *Arq.* Part d' una dovella que descansa demunt de la filada horisontal propera. *Saltaballo.* || — DEL AIGUA. *Hidrog.* Cascata del riu Nuria a la Vall de Ribes, a 1,775 met. d' alt, abans del petit plá de Sallent. || — DE SALLENT. *Hidrog.* Saltant d' aigua format per la riera de Sallent que desaigua a la vora del Fluviá entre Sant Esteve de Bas y Sant Pere de les Preses, provincia de Girona. || — DEL CA. *Orog.* Precipici ferestech al Conflent, que cau a la vall de Rojá. || — DEL LLOP. *Orog.* Petita cova al camí de les Fonts del Llobregat al Bergadá. || —DEL OS. *Orog.* Estret entre penyals calcaris, més ençà del Clot del Mo o al Bergadá. || —(GORCH DEL). Gorch y salt molt notable que hi há sota les fonts del Glorieta, entre Alcover y Montral. || — (DEL SASTRE). *Hidrog.* Salt format per les aigües del riu Fresser a uns dos kilometres al N. de Caralt, prov. de Girona. || *Orog.* Puig de 2,574 met. d' altitut, a la serra de Cadí, entre la Cerdanya y 'l Bergadá, partió de les provincies de Barcelona y Girona. || — (DE LA NUVIA). *Orog.* Cinglalls del camí de Sant Aniol, passada la masia de la Quera, més ençà de Camprodón. || —(D'EN GUILLEM). *Hidrog.* Una de les cascates per ont prop del clot de La Beneta, al Bergadá, s' escorre el riu Llobregat. || — (DE SON FORTEZA). *Hidrog.* Cascata del terme de Puigpunyent a Mallorca, ont neix el torrent de La Rivera, que arriva fins als murs de Palma.

Segell de Salt

SALTABARRANCHS m. Nom que 's dona als nois entremaliats. **Saltabardales, saltabarrancos.**

SALTACABRETA. f. Joch de nois en que salten ab una corda. **Filderecho.**

SALTACAVALL. m. *Arq.* Part d' una dovella, que munta al demunt de la immediata filada horitzontal. **Saltacaballo.**

SALTACIÓ. f. Acte de saltar.

SALTADA. f Ormeig de pescar compost de peces de filat y canyes, usat a les costes de Llevant. **Saltada.** || Acció de saltar. **Salto.**

SALTADOR. m. Qui salta. **Saltador.** || Qui acostuma saltar. **Saltón.** || Lloch alt y a propòsit pera saltar. **Saltadero.**

SALTADORA. f. **Saltatriz.** || SALTADOR, 3.

ESTAR A LA SALTADORA. fr. *Met.* Estar a punt de eixir algún negoci, o de succeir alguna cosa. *Estar al embocadero.* || Estar pròxim a conseguir algún empleu o dignitat. *Estar al saltadero.*

SALTADRIU. f. **Saltatriz.**

SALTA-MARGENS. *Ornit.* Aucell que cría vora de l' aigua. **Salvia acuática.** || SALTABARRANCHS.

SALTAMARTÍ. m. Bot plè d' ayre, ab un pá de plom abaix, que li serveix de peu pera quedar sempre dret, pera enganyar als toros y ferlos enrabiar. **Dominguillo.** || SOLDAT BORRATXO. || Llagosta. **Saltón.**

SALTAMBARCH. m. Mena de capot o casaca oberta per la espatlla o pel devant. **Saltambarca.**

SALTAMONTS. m. *Zool.* Insectes saltadors ab els peus de molta llargaria, pera impulsarlos al saltar. Se confonen ab les llagostes y a algunes comarques se 'ls anomena aixís. **Saltamontes.**

SALTAMENT. m. *Ant.* SALT, 1.

SALTANT. m. La corrent d' aigua que cau d' un paratge alt. **Salto.** || Lloch ont salta o cau la corrent.

SALTANT BARRANCHS. adv. m. Precipitadament y sense art. *A trancos.*

SALTANT DE MURCAROLS. *Hidrog.* Al Bergadá, entre Montruell y el clot de Murcarols, aplegantse les aigues que d' ell se despenyen ab les del torrent de la Roiscassa provinentes del cim de Paradell.

SALTAPARETS. m. SALTABARRANCHS.

SALTAR. v. n. Alçar el cos de terra ab violencia y lleugeresa. **Saltar, brincar.** || BALLAR, DANÇAR. || Despendres, separarse una cosa d'un'altra ab la qu'estava unida, com el verniç, la pintura, etc. **Saltar, resaltar.** || Surtir, moures una cosa alçantse ab violencia, com la espurna, etc. **Saltar.** || Rompre violentament alguna cosa oprimida o tivanta, com la corda d' un instrument. **Saltar.** || RESSALTAR. || Picarse, ressentirse manifestantho exteriorment. **Saltar.** || *Met.* Respondre improvisa e intempestivament, dir alguna cosa que no ve al cas. **Saltar.** || Al joch de dames, jaquet, escachs, passar la peça d' una caseta a un' altra per demunt de les altres. **Saltar.** || v. a. Pujar, cobrir el mascle a la femella. **Saltar, cubrir.** || Salpicar, passar d' una cosa a un' altra deixant els intermitjos. **Saltar.** || Ometre ab cuidado alguna cosa passant a un' altra pera dissimular. **Saltar.** || Fer salts alguns animals encorvant el llom per si poden llençar la cárrega. **Corcovear.** || Llençarse impetuosament a alguna part. **Saltar.** || Gambejar, fer salts en rodó. **Saltar.** || Sortir l' aigua ab impetu, pujar alt. **Saltar.** || Tornar endarrera un cos dur que pega contra un altre, com la pilota, etc. **Saltar.** || Al joch del billar passar una bola per demunt de la vora de la taula. **Saltar.** || Eixir, pujar una cosa més que un' altra. **Saltar, sobresalir, salir, resaltar.** || Acometre de repent. **Saltar, sobresaltar.** || Respondre d' improvís en una pregunta o interrompent en una conversa. **Interrumpir.**

SALTAR A TERRA. fr Els que van dins d' alguna embarcació. *Saltar á tierra ó en tierra.*

SALTAR DE PEUS A TERRA. fr. Llevarse. *Poner los pies en el suelo, levantarse.*

SALTAR DEL LLIT. fr. Llevarse de repent. *Saltar de la cama.*

SALTAR DEMUNT D' ALGÚ. fr. Acometrel, tirarshi demunt. *Saltar sobre ó contra alguno.*

CABRA AVESADA A SALTAR, SALTA Y SALTARÁ. *Ref.* Indica lo molt difícil qu'és perdre costums arrelades. *Pies que son duchos de andar, no pueden quedos estar; el que malas mañas há, tarde ó nunca las perderá.*

FER SALTAR. fr. Destruir, treure ab violencia alguna cosa del seu lloch, com: FER SALTAR LA TAPA DEL CERVELL. *Hacer saltar, echar.* || *Met. fam.* Deixar anar alguna expressió pera que algú s' enfadi o digui lo que d' altre modo callaría. *Echar ó poner garbanzos á alguno.* || *Fam.* ROBAR.

ESTAR A LA QUE SALTA. *Loc.* Estar atent pera interrompre a algú al més petit descuit. *Atisbar.*

SALTAREL-LA. f. Mena de ball espanyol. Saltarela.

SALTARELLA. f. SALTARREGLA.

SALTARREGLA. f. Eina formada d' un llistonet de fusta ab un encaix fins poch més de la seua meitat, al cap del qual se n'hi ajunta un altre de la mida del encaix, ab un piu que facilita 'l tancarse y obrirse com les navalles. També n' hi há que són fetes de dues regles de metall, sense encaix, travallades primorosament, y serveixen pera fer ánguls de tots graus. Saltarregla.

SALTAT, DA. p. p. Saltado.

SALTEGAT. *Geog.* Fondalada a les altes valls del Segre, més enllá de la Creu de Mayans, ab hermoses boscuries de pins.

SALTEIG. m. Acte y efecte de saltejar. Salteo.

SALTEJADOR, A. *Ant.* Lladre de camí ral. Salteador. || SALTADOR, 1.

SALTEJADORS. m. pl. *Sect. rel.* Nom ab que 'ls catòlichs designaven uns heretges del sigle XIII, que vegentse perseguits per les hostes de Simó de Montfort ajudaven als albigesos y als petrobussians. Va excomunicarlos el papa Alexandre III, concedint indulgencies a tots aquells que contribuissen a exterminarlos. Salteadores. Entre ells s' hi comprenía 'l rei En Pere II, pare de Jaume I, y 'ls cent nobles catalans que anaren ab ell a lluitar a favor del comte Ramón de Tolosa, quins estats invadía 'l rei de França apoiat pél Papa, ab escusa de perseguir als albigesos. Salteadores.

SALTEJAMENT. m. L' acte de saltejar o robar. Salteo, salteamiento.

SALTEJANT. adv. m. A SALTS.

SALTEJAR. v. a. Robar als camins o despoblats. Saltear. || Fer salts. Hacer, dar salticos. || Saltar, salpicar. || *Ant.* ASSALTAR, SORPENDRE.

SALTEJAT, DA. p. p. Salteado,

SALTERI. m. Llibre canònich que conté 'ls cent cinquanta salms de Davit. Salterio. || Instrument musich de figura triangular que té tretze fileres de cordes que 's toquen ab la ungla o ab un arám o altra cosa encorvada. Salterio. || El llibre de chor que conté sols els salms. Salterio. || El rosari de la Mare de Deu, per compondres de cent cinquanta Avemaríes. Salterio.

SALTET. m. dim. Saltico, saltillo, saltito.

A SALTETS. m. adv. *A saltitos.*

SALTICABALTI. m. Joch de nois que salten ab una corda.

SALTIM. adv. m. A LO MENYS.

SALTIMBANCH. m. y

SALTIMBANQUIS. m. Xarraire que, posat dalt de un banch o d' altra cosa equivalent, fa de químich publicant la virtut d' algunes herbes, confeccions y quintes essencies que ven com a remeis singulars. Saltabanco ó en banco, saltabancos ó en bancos, saltimbancos, saltimbanqui. || XARRAIRE.

SALTIRI. m. SALTERI.

SALTIRÓ. m. dim. de salt. Saltito. || *Entom.* Certa mena d' escarabat. Cierta clase de escarabajo.

SALTIRONANT. p. p. de saltironar. Saltando.

SALTIRONAR. v. a. Fer saltets. Dar saltitos.

SALTIRONEIG. m. Acte y efecte de saltironar.

SALTIRONEJAR. v. a. Fer saltirons. Saltar.

SALTIRONET. m. dim. de saltiró.

SALTÓ. m. Saltón.

SALTOR Y LAVALL (Gil). *Biog.* Metge contemporani que va fruir de bon concepte. Va llicenciarse a l' Universitat de Barcelona y obtingué el doctorat ab premi extraordinari a Madrit. Acabada la seua carrera, va guanyar plaça, per oposició, al cos mèdich municipal, y al poch temps va fer oposicions a una cátedra de l' Universitat de Cádiç, que va obtindre, passant desde allí a la de patología quirúrgica de Barcelona. Pertanyía a varies corporacions professionals, y va publicar travalls molt remarcables, traduint algunes obres del alemany. Era catalanista convençut y va pertányer a l' Associació d' Ensenyança Catalana y com a representant del partit regionalista a la Diputació provincial de Barcelona. Va morir jove, a l' any 1909.

Gil Saltor y Lavall

SALTOR (La). *Geog.* Veinat de la comarca del Ripollès, ara prov. de Girona, que forma municipi ab el poble d' Ogassa y 'ls veinats de Les Mines y Surroca.

SALUBÈRRIM, A. adj. Molt saludable. Salubérrimo.

SALUBLE. adj. *Ter.* SALUDABLE.

SALUBLEMENT. adv. m. SALUDABLEMENT.

SALUBRE. adj. *Ter.* SALUDABLE.

SALUBREMENT. adv. m. SALUDABLEMENT.

SALUBRITAT. f. Qualitat de lo qu' és saludable. Salubridad.

SALUDABLE. adj. Sá, lo que dona o contribueix a conservar la salut. Saludable, salutífero. || *Met.* Profitós, útil pera algún fí, y moralment pera l 'ánima. Saludable.

SALUDABLEMENT. adv. m. Ab salut. Saludablemente, sanamente. || Profitosament pera la salut. Saludablemente.

SALUDACIÓ. f. SALUTACIÓ.

SALUDADOR, A. m. y f. Qui saluda. Saludador. || Qui aparenta curar la rabia o altres mals ab l' alè, saliva y certes ceremonies. Saludador, santiguadero. || Parlant dels dits. Índice.

SALUDAR. v. a. Mostrar ab alguna expressió o senyal de cortesía que 's desitja la salut d' algú. Saludar. || Envíar expressions als ausents. Saludar, enviar saludes. || Disparar algunes canonades en senyal d' obsequi. Saludar. || Dir els saludadors certes fòrmules ab algunes ceremonies pera curar de mal de rabia. Saludar. || *Met. fam.* Rependre, castigar, insultar ab la primera acció, com: *saludar ab una bofetada.* Saludar, santiguar. || Proclamar a algú per rei o emperador. Saludar. || v. r. Ferse una demostració d' obsequi els uns als altres. Saludarse. || Començar a fer alguna cosa. Saludar.

SALUDAT, DA. p. p. Saludado.

SALUDO. m. *Vulg.* SALUTACIÓ. || SALUT.

SALUSTIÁ. n. p. Salustiano.

SALUT. f. Sanitat, conservació, bon estat del cos, justa proporció dels humors. Salud || El bé públich o particular. Salud. || L' estat de gracia y justificació,

qu' és la vida de l' ánima. **Salud.** || pl. Els actes y expressions de cortesía. **Saludes, expresiones.**

SALUT ETERNA: SALVACIÓ.

SALUT Y PESSETES, QUE TOT LO DEMÉS JA VINDRÁ. *Loc. fam.* Ab que s denota que ab la salut y riquesa se té tot lo que 's pot desitjar respecte al cos. *Salud y dineros, que no faltarán morteros.*

AB MOLTA SALUT HO PUGUI ESPATLLAR. *Expr. fam.* Pera felicitar al qui ha estrenat un vestit. *Con salud lo rompa.*

A LA SALUT DE VOSTÈ. *Loc. fam.* Pera brindar per algú. *A la salud de usted.*

¿COM VA DE SALUT? *Loc. fam. ¿Cómo vas de salud? ¿cómo estás?*

EN BONA SALUT. m. adv. En estat perfet de sanitat. *En sana salud.*

ESTAR FALTAT DE SALUT O NO GASTAR SALUT. fr. Estar malaltíç, tindre poca salut. *Estar cascado.*

GASTAR SALUT. fr. Tindrela perfecta. *Gastar, gozar salud.*

GASTARSE O FERSE MALBÉ LA SALUT. Obrar de manera que 's perjudiqui a la salut. *Gastar la salud.*

MOLTS SALUTS. *Expr. Muchas expresiones, memorias.*

QUI TÉ SALUT Y LLIBERTAT, ÉS RICH Y NO HO SAP. *Ref.* Denota que la salut y llibertat és preferible a les riqueses. *La libertad y salud es prenda de gran valía.*

SENYARSE AB SALUT. fr. *Met.* Previndres, pendre precaucions contra alguna cosa que 's tem que pugui succeir. *Curarse en salud.*

TINDRE SALUT PERA VENDRE. fr. *Fam.* Tindre algú molta salut o ésser molt robust. *Vender salud.*

TORNAR LA SALUT. fr. Curar. *Volver la salud, curar, sanar.*

TRENCAT DE SALUT. fr. De salut delicada. *Quebradizo.*

VENDRE SALUT. fr. *Fam.* TINDRE SALUT PERA VENDRE.

SALUT. m. y

SALUTACIÓ. f. L' acte y efecte de saludar. **Salutación, saludo.** || Exordi o prefaci d' un sermó o discurs. **Salutación.**

SALUTACIÓ ANGÈLICA. La que va fer l' arcángel Sant Gabriel a la Verge María en l' embaixada que li portava pera anunciarli l' encarnació del Fill de Deu. *Salutación angélica, Ave María.*

SALUTÍFER, A. adj. SALUDABLE.

SALUTÍFERAMENT. adv. m. D' una manera salutífera.

SALV, A. adj. Salvat. **Salvo.** || EXCLÒS.

SALVA. f. Disparo d' armes de foch en honor de algún personatge o com expressió d' alegría. **Salva, saludo.** || La prova o tast del menjar y beure dels reis, pera assegurarlos de no haverhi perill. **Salva** || El cant dels aucells al clarejar el día. **Salva.**

SALVA D' APLAUSOS. *Mot castellanisat.* ESCLAT DE PICAMENTS DE MANS.

FER LA SALVA. fr. Tirar cert nombre de canonades ab polvora sola pera alguna victoria o alegría pública. *Hacer la salva, saludar.* || Tastar les viandes abans de servirles a algú. *Hacer la salva.* || Brindar, moure alegría. *Hacer la salva.* || Demanar permís pera parlar. *Hacer la salva.* || Quan se va a contradir, la fórmula regular és: *Con perdón de usted,* y quan no 's contradiu: *Con licencia de usted, con su permiso,* o altres equivalents.

SALVÁ (Francesch). *Biog.* Un dels noms més enlairats de la ciencia del temps modern. Docte metge, nadiu de Barcelona, que va néixer el 12 de juliol de 1751. Va pertányer a les corporacions més significades de son temps y quines experiencies contribuiren al avenç dels estudis professionals. Rublerta com és la seua bibliografía, és dificultós concisarla y bé pot dirse que totes les branques de diverses materies en sa carrera foren per ell observades y descrites en notables travalls. A ell fou deguda la introducció de la inoculació de la verola a la nostra terra, defensant al llibre y a la cátedra el procediment inventat per Jenner. Va morir en 1828.

— (JAUME). *Biog.* Metge distingit que va néixer a Algaida (Mallorca), morint a Madrit en 1855. Va ésser soci honorari de l' Academia de Cádiç y d' altres doctes centres de la seua época, y catedrátich de medicina a Pamplona y a Madrit, tenint a son cárrech les assignatures d' anatomía, parts y historia de la medicina espanyola. A l' any 1831 va anar comissionat pél Goveru a estudiar al extranger el procès de les malaltíes colèriques. Va colaborar a varies revistes professionals, entre elles *La Abeja Médica,* de Barcelona, que 's publicava envers l' any 1848, y ademés dels discursos inaugurals a les Universitats de quines va ésser catedrátich, va produir moltes obres professionals, y entre elles la Memoria sobre 'l contagi del còlera, publicada a l' any 1836.

— Y MUNAR (MIQUEL). *Biog.* Va néixer aquest sabi eclesiástich a Algaida a l' any 1791 y era nomenat bisbe de Mallorca al 1851, mostrant un talent remarcable y una virtut y esperit de carácter excelents, de una manera marcada als temps del còlera de 1865. Consagrat als estudis históríchs y filosòfichs, va produir valioses obres, y fruint merescuda reputació, va pertányer a nombroses corporacions calificades, entre elles a les Academies de l' Historia y de Ciencies Morals y Polítiques y a moltes corporacions del extranger. A edat avançada va ésser nomenat senador del regne, refusant aquest cárrech pera no tindre de abandonar als seus diocessans. Va morir a l' any 1873.

— Y PÈREZ (VICENTS). *Biog.* Escriptor y polítich que va figurar molt durant la primera meitat del sigle XIX. Va néixer a Valencia a l' any 1780, morint en 1851. Acabada la lluita de la Independencia, va establirse a la seua ciutat nadiua com a llibreter, y elegit diputat a les Corts de 1820, afecte al partit lliberal, va tindre d' emigrar al 1823, establint a Londres un' altra llibrería, sejornant al extranger fins a 1835, en quin any va sometres a l' amnistía. Va obtindre la cátedra de grech a l' Universitat d' Alcalá d' Henares, y elegit altra volta diputat, va passar llargues temporades a Valencia, a Madrit y a París, ont ab el concurs del seu fill va fundar una biblioteca espanyola. Entre les edicions per ell publicades hi figuren: el *Diccionario latino-español,* d' En Balbuena, aumentat; un *Diccionario de la Academia Española;* la *Historia de las guerras de Granada,* per Mendoza; el *Diccionario anglo-español,* de Seoane; la *Gramática de la lengua española,* etc. Avui la casa fundada per En Salvá porta 'l nom de *Garnier frères* y és famosa per tot el mon.

Vicents Salvá y Pèrez

SALVA. f. INDEMNISACIÓ.

SALVABLE. adj. Que 's pot salvar.

SALVACIÓ. f. L' acte y efecte de salvar o de salvarse. **Salvación.** || La consecució de la gloria eterna. **Salvación.** || El lloch o medi ab que algú s' assegura d' algún perill. **Salvamento.**

SALVADERA. f. *Ter.* POLSERA, SONERA.

SALVADOR, A. m. y f. Qui salva. **Salvador.** || Per antonomasia, Crist Senyor Nostre. **Salvador.** || Nom propi d' home. **Salvador.**

SALVADOR (Antoni). *Biog.* Esculptor que va fruir molt just renom a la primera meitat del sigle XVIII. Era nadiu d' Ontinent, ont va néixer a l' any 1685, y conegut pèls seus contemporanis baix el nom de *Romá* per haver fet a la ciutat eterna els seus estudis. La seua especialitat va ésser la imatgería relli-

giosa, de quina va deixar obres preeminents a les iglesies de Valencia. Va morir a l' any 1766.

—(ANTONI). *Biog.* Catedrátich de la Universitat de Barcelona y advocat de la Audiencia. Adicioná y publicá a l'imprempta d'en Rafel Figueró una obra en la qual se provaven d'una manera induptable els drets que l'Arxiduch d' Austria Carles III tenía a la corona d'Espanya a la mort del rey Carles II. L'obra porta la data de 1705 y fou escrita pél Dr. Alexandre Herrera.

— (JOAN). *Biog.* Sabi botánich, pertanyent a la illustre niçaga de naturalistes d' aquell cognòm y un dels més calificats al sigle XVIII. Era fill d' En Jaume Salvador y Pedrol y va néixer a Barcelona al any 1683, haventhi mort al de 1726 Els seus mereixements en les observacions botániques van donarli renòm universal fins al punt de pertanyer a la reial Academia de Ciencies de París desde 1715. El govern del rei Felip V va pensionarlo pera que fes herborisacions per Espanya y Portugal, tasca que va acomplir ab el concurs del celebrat botánich Jossieu, classificant una munió de vegetals, fins aleshores desconeguts.

— (JOSEPH). *Biog.* Metge famós y entès botánich, que pertanyía a la familia del anterior, y va morir a Barcelona al any 1771. Els seus travalls obeiren marcadament al propòsit d' esbrinar les qualitats medicinals de les plantes recullides per ell y existentes al herbari aplegat pél seus parents. Va pertanyer a l' Academia de Medicina, ont explicá moltes de les observacions que havía fetes. Les flores montserratina y pirenenca, les va descriure ab molt coneixement.

— (JOSEPH). *Biog.* Escriptor, historiògraf y metge nadiu del Mitjorn de França, que va néixer a Montpeller al any 1796, morint en 1873. Acabats els seus estudis a la facultat, va endreçarse a París, y més que a la seua professió en quina no va deixar de distingirse, va dedicarse a esbrinar en les biblioteques y arxius francesos detalls pera escriure la historia dels jueus, tota vegada que d' una familia hebraica de les tretes d' Espanya, ell descendía. Entre les seues obres, cal esmentar la *Historia de la dominació romana a Judea y de la ruina de Jerusalem; Jesús y la seua doctrina; Historia de les institucions de Moisés y del poble hebraich;* etc.

— (MIQUEL FRANCESCH). *Biog.* Celebrat jurisconsult del sigle XVII, nadiu de Barcelona, y molt erudit en els estudis històrichs. Era ciutadá honrat de Barcelona, y afecte a la defensa dels drets de Catalunya, per quin motiu va tiudre que sejornar llarch temps fora de la seua patria, publicant en 1694 a Amsterdam una obra de raonaments molt fonamentals ab el títol de *Verdad política.*

— GOMEZ (LLUCIÁ). *Biog.* Pintor molt anomenat del sigle XVII, deixeble d' En Jascint Geroni d' Espinosa, y autor de bones obres de carácter místich. Era nadiu de Valencia y va sejornar molts anys a Madrit.

— GOMEZ (VICENTS). *Biog.* Remarcable pintor de la segona meitat del sigle XVII, germá del anterior, y com ell nadiu de Valencia y deixeble d' Espinosa. Entenía més qu' En Lluis la composició y 'l color, y ja va mostrar el seu talent artístich prodigiós quan comptava tot just catorze anys, al pintar els quadros de la vida de Sant Ignasi. L' any 1670 va dirigir la ornamentació y pintura del convent dels dominichs a Valencia, en quina ciutat s' hi serven ademés entre les obres d' aquest genial pintor, un quadro representant a Sant Francesch Xavier, el Salvador, deu pintures de la vida de Sant Joan de Mata al temple del Remei, y les magnífiques pintures de les vides de Sant Francesch y de San Feliu de Valois. A l' iglesia dels Geronis de Madrit, va pintarhi una ben composta tela de la escena bíblica *Jesús treyent als mercaders del temple.* Era en Vicents molt atinat en la pintura d' aucells y de naturalesa morta.

— Y BOSCÁ (JOAN). *Biog.* Primer de la familia de aquest cognòm que va fruir celebritat pél seus estudis a les ciencies naturals. Botánich remarcable, va néixer a Calella al any 1598, morint a Barcelona en 1681. Va herborisar per les montanyes de Catalunya y pél regne de Valencia, colaborant a la obra de Dalecham, la més complerta d' aquestos coneixements, que va publicarse al sigle XVII.

— Y PEDROL (JAUME). *Biog.* Fill d' En Joan Salvador y Boscá, va néixer a Barcelona al any 1649, morinthi al 1740. Els seus profons estudis a les ciencies naturals y marcadament a la botánica, li donaren celebritat universal, ab tot y les difícils comunicacions del temps en que va viure; se l' anomena el *Salvador* per excelencia, perque ab tot y els mereixements de la seua parentela, va ésser ell qui més va distingirse. La seua correspondencia científica ab totes les celebritats europees, havía d'ésser un cabal de ciencia, donchs sovint era consultat aquell sabi pera esbrinar dubtes y resoldre qüestions proposades per homes eminents com ell meteix. Va recorre França y Espanya, recollint menes de plantes, classificantne y mereixent que li fossen consagrades algunes especies recullides per altres botánichs, y va ésser company en la difícil tasca proposada, del eminent Tournefort. Havía escrit les seues observacions qu' es de doldre no s' hagen publicades, y catalá devot, que estimava la seua patria tant com la ciencia, els seus conciutadans l' elegiren conceller de Barcelona al any 1697. Recorda el seu nom el carrer dels Salvadors a la ciutat antiga, y l' estatua consagrada al sabi, a la porta del Museu Martorell. Quan la malaltía d' En Felip V, va ésser consultat En Jaume Salvador, indicant als metges de Palau, el tractament a que devía subgectarse el malalt, que reconegut va nomenarlo botánich de la reial casa, existint encara el seu bust a l' antiga botiga coneguda encara a Barcelona per l'herbolari del Rei, al carrer del Vidre, cantó al de les Eures.

SALVAGE. s. y adj. y 'ls seus derivats. SALVATGE.

SALVAGUARDA. f. Patrocini, protecció. **Salvaguardia.** || Escut de les armes del príncep que 'n temps de guerra se posava a la entrada dels pobles o a la porta d' alguna casa pera que 'ls soldats no hi causessin dany. **Salvaguardia.** || Guarda posada pera la custodia d' alguna cosa. **Salvaguardia.**

SALVAGUARDIA. f. SALVAGUARDA.

SALVAMENT. m. Acte y efecte de salvar. El lloch en qu' algú 's salva o lliura de perill. **Salvamento.** || L' acció de salvar algunes mercaderíes en un naufragi. **Salvamento.** || adv. m. Sense perill. **Salvamente, con seguridad.**

SALVANT. m. adv. Ab exclusió, menys, fora de. **Salvo, excepto, á excepción.**

SALVANY (Joseph). *Biog.* Eclesiástich y escriptor del sigle XVIII. Home de bon discerniment y juí crítich va publicar algunes monografíes històrich-relligioses, entre quines deuen esmentarse les següents: «Idea de l' antiga iglesia de Sant Salvador de Rahona y de sa famosa pabordia al sigle XII», «Memories històriques eclesiástiques y polítiques de la vila de Sabadell, confirmades ab documents autèntichs y ab un apèndix relatiu a la fortificació de la vila al sigle XIV», «Reflexiones críticas sobre la antigüedad de la parroquia de Sabadell», Barcelona, 1844.

SALVAR. v. a. Deslliurar a algú d' algún perill. **Salvar.** || Donar Deu la gloria eterna. **Salvar.** || Posar els notaris al fí de les escriptures alguna correcció o esmena. **Salvar.** || ALÇAR, DONAR. || *Ant.* Complir, aixi 's deia: *salvar* lo sagrament. || Passar un perill. **Salvar.** || Passar un riu, un abim, etc. **Salvar.**

SALVAR LA ROBA. fr. *Fam.* SALVARSE, 1.

SALVARSE. v. r. Deslliurarse d' algún perill. **Salvarse, ponerse en salvo.** || Conseguir la gloria eterna. **Salvarse.**

SALVAT Y XIVIXELL (Manel). *Biog.* Impressor y editor barceloní, a quina ciutat nasqué en 1842 y morí en 1901. Fou un dels més notables propulsors del art tipográfich catalá, que durant la seva època va experimentar profonda y trascendental transformació al substituir a la antiga *prempsa d' ossos* la máquina d'imprimir ab tintatge mecánich y moguda per força de vapor. Fill de menestrals, havent estudiat les primeres lletres y coneixent també 'l llatí, que aleshores s' exigía al que pretenía dedicarse al ofici d' impressor, entrá de aprenent en l' imprempta d' En Magriñá y Subirana; ja oficial, regentá la primitiva de son amich Jaume Jepús, y ab desitg de millorar, pogué associarse alguns anys després ab els germans Espasa, impulsant son establiment editorial fins al punt de colocarlo entre els primers de Barcelona. En 1897 va dividirse en dugues aquella casa, fundant en Salvat el nou establiment editorial Salvat y Fill, avuy existent ab el nom de *Salvat y C.ª*. Baix la seva experta direcció, aquets tallers d' imprempta y litografía arrivaren a l' altura que proclamen les innombrables obres que, destinades als mercats d' Europa y d' Amèrica, en ells segueixen estampantse. Salvat fou un dels fundadors del *Institut Catalá de les Arts del Llibre.*

M. Salvat y Xivixell

SALVAT, DA. p. p. **Salvado.** || adv. m. SALVANT.

SALVATELLA. f. *Anat.* Ram de la vena cefálica que s' extèn sobre la part exterior del metacarp entre 'ls dos últims dits de la má. **Salvatela.**

SALVATERÍA. f. SALVEDAT.

SALVATGE. adj. SELVATGE.

SALVATGEMENT. adv. SELVATGEMENT.

SALVATGESA f. SELVATGESA.

SALVATGIA. f. *Mar.* Mena de madeixa gran de desfiles molt flexible pera 'ls distints usos a que 's destina. **Salvathía.**

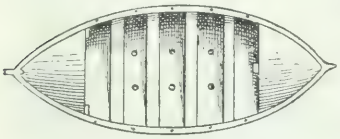
Salvavides (bot)

SALVATGISME. m. SELVATGISME.

SALVATICH, CA. adj. SELVATICH.

SALVATOT. m. *Mar.* Vela que 's posa entre l' impuls d' una gavia y la respectiva verga en que va cassada. **Salvatodo.**

Salvavides (aparell)

SALVAVIDES. m. *Náut.* Bot fet a dretes pera que no pugui sumergirse. **Salvavidas.** || Cinturón de goma que inflat de vent impideix que qui'l porta se 'n vagi a fons. **Salvavidas.**

SALVAYRE. m. *Ant.* SALVADOR.

SALVCONDUCTE. m. SALVOCONDUCTE.

SALVE. *Expr.* Que serveix pera saludar a algú. **Dios te guarde, salve.** || f. L' antífona o oració ab que 's saluda y prega a la Verge María. **Salve.** || Troç de musica o de cant plá sobre les paraules ds la meteixa oració. **Salve.**

SALVEDAT. f. y

SALVETAT. f. Declaració que 's fa a modo de protesta pera explicar la tendencia de les expressions que 's van a dir. **Salvedad.** || IMPUNITAT. || IMMUNITAT, PRIVILEGI.

SALVETAT (La). *Geog.* Caseriu del terme de Parlabá, prov. de Girona.

SALVI. m. Nom propi d' home. **Salvio.**

SALVIA. f. *Bot.* Planta aromática de la fam. de les llabiades, de cames llenyoses, peludes y quadrades, d' un vert blanquinós, ab fulles oposades, ovalades, romes, arrugades y blanquinoses y les flors llabials en forma d' espiga. **Salvia.**

SALVIA: a, detall de la flor

SALVIA BORDA. La que 's cría a les montanyes: té les fulles més estretes que l' altra y es més eficáç; fa les flors violades, que formen una espiga recta y senzilla, 'l calze acanalat, de dos llabis, y corola tubulosa. Gosa de propietats tòniques, estimulants, emenagogues, etc. *Salvia silvestre, estaqui, estaquis.*

SALVIA D' ARAGÓ. Varietat de salvia que s'usa pera remei. *Salvia oficinal, té de Europa.*

SALVIA DE CATALUNYA. Mena de salvia de fulles molt petites y de virtuts molt apreciables; se trova al Montseny. *Salvia hispánica ó de Cataluña.*

SALVIA DE PRAT. Mena de salvia que's fa als prats y pot servir en medicina. *Salvia de prado.*

SALVIA RONIANA. Varietat de les anteriors. *Renaro ó salvia mayor.*

SALVIA TRASMARINA. La qu'és de l' altra part del mar. *Salvia trasmarina.*

Salvia involucrata

QUI SALVIA TÉ DINS SON HORT GRAN REMEI TÉ MOLT APROP. *Ref.* Pondera les virtuts medicinals de aquesta planta. *Quien salvia tiene en su huerto, tiene cerca un gran remedio.*

SALVIAL. adj. Remei compost ab salvia.

SALVIAT. m. Preparat medicinal en el que hi entra la salvia.

SALVIERA. f. *Bot.* La planta de la salvia.

SALVO, A. adj. irreg. **Salvo, salvado.** || A excepció. **Salvo, salvamente.** || adj. Segur, lliure. **Salvo.** || m. SALVAMENT, SALVACIÓ.

SALVO ERROR. fr. Ab que se salva la equivocació que pot haverhi. *Cuenta errada que no valga.*

ARRIBAR A SALVO. fr. Acabar feliçment alguna cosa difícil. *Salir á salvo.*

A SALVO. m. adv. Sense detriment, sense disminució, fora de tot perill. *A salvo.*

A SON SALVO. m. adv. A sa satisfacció, sense perill. *A su salvo.*

EN SALVO. m. adv. En seguretat, en llibertat, exempt de perill. *En salvo.*

ESTAR EN SALVO. fr. Estar en lloch segur. *Estar en salvo.*

POSAR EN SALVO. fr. Assegurar, posar en lloch segur. *Poner en salvo.*

POSARSE EN SALVO. fr. SALVARSE, DESLLIURARSE.

SALVOCONDUCTE. m. Salvaguardia, passaport, despaig de seguretat. **Salvoconducto.** || *Met.* Qualsevulla cosa que dona seguretat o permís. **Salvoconducto.**

SALVOHONOR. m. El cul de la persona. **Salvohonor, trasero.**

SALZE. m. *Bot.* Mena d' arbres salicinis que creixen a les vores dels rius y en paratges humits. El

que tira les seues rames cap a terra se diu desmai. Sauce. Llorón.

SALZEDA. f. Lloch ont hi han salzes.

SALZEREDA. f. Bosch de salzes. Terreno humit proper a algún riu y poblat d' arbres. **Salcedo.**

SALZER. m. *Bot.* SALZE.

SALLAGOSSA. *Geog.* Cantó del depart. dels Pirineus Orientals, format dels 23 següents ajuntaments: Angustrina, Bourg-Madame, Caldegás, Dorres, Égat, Enveig, Err, Estavar, Eyna, Lló, Nahuja, Odelló-Vía, Osseja, Palau, Portá, Porté, Sallagossa, Santa Llogaya, Targassona, Torra de Carol (La), Ur, Vallsabollera y Vilanova de les Escaldes, reunint entre tots 7,475 hab. || Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cap del cantó del seu nom; és a la vora del riu Segre y té 530 hab.

SALLARÈS (Francesch). *Biog.* Eclesiástich contemporani, nadiu de Sabadell l' any 1839, y mort a la meteixa ciutat l' any 1910. Va pendre l' hábit de les Escoles Pies, consagrantse a l' ensenyança, poguentse afirmar que tota la seua existencia va dedicarla a obra tan humanitaria. Travallador y estudiós, era volgut dels seus nombrosos deixebles y fins després de perdre la vista va seguir en sa noble tasca del professorat. Era autor d' observacions didáctiques que li donaren al seu institut renom merescut, y va ésser molts anys rector de les Escoles Pies de Mataró y de Sabadell.

— Y PLÁ (JOAN). *Biog.* Competent fabricant de panyos, que ab els seus coneixements va sostindre a Sabadell, la seua ciutat nadiua, el prestigi d' aquella industria. Havía sigut un dels més ferms puntals del gremi de fabricants y d' altres institucions econòmiques en aquella població, y home de gran cultura y de fermes conviccions tant com orador fácil y atitllat, havía pres part activa en les informacions arancelaries devant de les corts celebrades desde 1877 endevant, preparant la memorable reforma de 1890. Proteccionista convençut, va pendre part activa en la propaganda realisada desde 1880, fruint renom merescut, valguentli ésser nomenat de la comissió arancelaria, President del Foment del Travall Nacional, l' any 1896, y diputat a Corts per Barcelona. Ademés dels seus discursos publicats, que acrediten els seus coneixements econòmichs y la seua gran ilustració, havía estampat diverses obres, entre elles el volúm *Las ocho horas. Algo sobre la cuestion obrera, Barcelona 1890.* Va morir a Sabadell l' any 1901.

Joan Sallarès y Plá

SALLENT. m. Salt d' aigua o font abundosa.

SALLENT. *Geog.* Vila de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. de Manresa; és a la vora esquerra del Llobregat, té molta industria cotonera, estació de F.-C. y 4,625 hab. No lluny de Sallent, pot admirarse el delitós lloch anomenat la Timba del Salt d' Aigua que ha donat nom a la vila.

Segell de Sallent

SALLENT (Coll de). *Orog.* Pas a 2,625 metres d' altitut, situat a la vora dreta de la Vallfarrera, al N.E. de la prov. de Lleida.

SALLENTÍ, NA. adj. Lo propi o nadiu de Sallent.

SAM. m. SALM.

SAMAIRE. m. SALMAIRE.

SAMAL. m. *Ter.* PORTADORA.

SAMALADA. f. *Ter.* Lo que cap dins d' un samal. **Aportadera, lo que cabe en una comporta.**

PLOURE A SAMALADES O A SAMALS. fr. Ploure en abundancia y ab força. *Llover á cántaros.*

SAMALER. m. Barra llarga de que se serveixen els bastaixos pera portar les portadores. **Percha, pértiga, mangual.** || Se diu de qualsevulla barra que serveix pera portar alguna cosa. **Percha.**

Segell de Samalús

SAMALERADA. f. Cop de samaler.

SAMALÓ. m. dim. Portadora petita. **Aportaderita, comportita.**

TINDRE SAMALONS D' UNCES. fr. Tindre molts diners, ésser molt rich. *Tener á espuertas el dinero.*

SAMALÚS. *Geog.* Caseriu del terme de Cánoves, prov. de Barcelona.

SAMANIAT. m. *Ter.* SOROLL, DESGAVELL.

SAMARITÁ, NA. adj. Natural de Samaria y lo pertanyent a aquesta regió y ciutat de Palestina. **Samaritano, samarita.**

SAMARRA. f. SAMARRETA. || Gech de pell de moltó o d' ovella que usen els pastors. **Zamarra, zamarro, pellico.** || Peça de roba de punt grosser per abrigar el cos. **Zamarra.**

SAMARRAÇA. f. aum. **Zamarrón.**

SAMARRARÍA. f. **Astucia, bellaquería.** || SORNARÍA, FLEUMA.

SAMARREJAR. v. a. Tindre manya pera obtindre una cosa. || Mostrar fleuma pera ferse el desentès.

SAMARRER, A. m. y f. Qui fá o ven samarres. **Zamarrero.**

SAMARRETA. f. Mena de gech o solapa de cotó o de llana, feta a punt de mitja o de teler. **Camiseta.** || dim. de samarra. **Zamarrilla, zamarrizo.**

SAMARRETAIRE. *Com.* Qui fá o ven samarretes.

SAMARRETER, A. m. y f. Qui fá o ven samarretes.

SAMARRETERÍA. f. Botiga o fábrica de samarretes.

SAMARRÓ. m. SAMARRA.

LA VENTURA D' EN SAMARRÓ, QUE PENSAVA BATRE Y BATERENLO. *Ref.* Fa referencia als que pensantse eixir bé d' un negoci 'n surten malament. *A las veces do cazar pensamos, cazados quedamos; ir por lana y salir trasquilados,* o *ir á caza de gangas y encontrarse con perdices.*

SAMARUGA. f. *Ter.* SANGONERA.

SAMBENET. m. Capotet o escapulari que 's posava als penitents reconciliats pêl tribunal de la Inquisició. **Sambenito.** || *Met.* La mala nota que li queda a algú a conseqüencia d' alguna acció. **Sambenito.** || El lletrer que 's posava a les iglesies ab el nom y cástich dels penitenciats y ab les senyals dels cástichs. **Sambenito.**

SAMBAROT. m. SANFAINA.

SAMBLEA. f. ASSAMBLEA.

SAMBORI. m. Joch de nois. **Infernáculo.**

SAMBRA. f. Festa que celebren els moros ab bulla, regositg y ball. **Zambra.** || Mena de barca de que usen els moros. **Zambra.** || SARAGATA, 1.

SAMBUCINA. f. Substancia particular que s' extreu de les flors del sauquer. **Sambucina.**

SAMBUSQUERA. m. *Ter. ibicench.* Joch de xicots. **Juego de muchachos.**

SAMMIQUELADA. f. *Ter. de Sopeira.* Temps de Sant Miquel.

SAMONTÁ. *Geog.* Veinat del terme de Mieres, prov. de Girona. || SAMUNTÁ.

SAMPÉ. *Geog.* Aldea de Gausach, provincia de Lleida.

SAMPEDOR. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. de Manresa; és entre 'ls rius Llobregat y Cardoner, té estació de F.-C. y 1,967 hab.

Segell de Sampedor

SAMPERE. *Geog.* Caseriu del terme de Roda, provincia d'Osca.

SAMSÓ. m. Nom propi d' home. **Sansón.**

SAMSÓ Y RIBERA (Joseph). *Biog.* Advocat molt remarcable a la segona meitat del sigle XIX, autor de bons travalls de materies jurídiques, catedrátich de Dret Romá, y membre de les juntes del colegi d' advocats y de l' Academia de Llegislació y Jurisprudencia de Barcelona. Va morir a n' aquesta ciutat a l' any 1888.

SAMUGA. f. SAMUGUES.

SAMUGADA. f. Cop fort donat a l' esquena ab la má plana o ab qualsevol altra cosa. **Espaldarazo.**

SAMUGUES. f. pl. Anganilles o altre mena d' armaçó pera transportar obgectes a dalt dels animals o a pes de brazos. **Angarillas, aguaderas, jamugas.** || ESCALETES.

SAMPSOR. *Geog.* Caseriu de Prats y Sampsor, prov. de Lleida.

SAMUNTÁ. *Geog.* Aldea del terme d' Alcover, provincia de Tarragona. Avants constituía terme apart.

SAN. m. *Idiot.* Defectuosa pronunciació de Sant. **Santo.**

SANABASTRE. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Das, prov. de Girona.

SANABACONS. m. y

SANABERROS. m. Qui sana 'ls porchs. **Castrador.** || Mena d' instrument rústich fet de varis canonets de canya que usen els sanadors pera fer cert xiulet característich pera cridar l' atenció dels que vulguin utilisar els seus serveis. **Castrapuercos.**

SANABLE. adj. *Ant.* CURABLE.

SANABRE. adj. Mostaça borda. **Ajenabre, ajenabo, mostaza silvestre.**

NO DONAR UN SANABRE O UN GRA DE SANABRE. fr. *Fam.* Ab que 's pondera la falta de compassió d'algú que no dona 'l més petit socorrs o alivi a qui 'l denana o 's troba en necessitat. *No dar una sed de agua.*

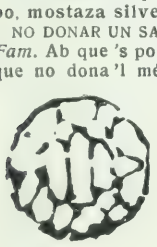

Segell de Sanahuja

SANADOR, A. m. y f. Qui sana o capa. **Capador.**

SANADURA. f. Acte y efecte de sanar. || SANAMENT. || CAPADURA.

SANAGRILLS. m. *Ter.* Navalla petita ab punta, pera durla a la butxaca. **Navajita.**

SANAHUJA. *Geog.* Vila de la prov. de Lleida, bisbat de la Seu d' Urgell, part. jud. de Solsona; és a la vora del riu Llobregós y té 1,025 hab. || *Hidrog.* Riuet de la prov. de Lleida, part. jud. de Solsona; neix al terme de Pinell, passa pels de Llobera, Lloberola, Sellent y Sanahuja, ont desaigua a la vora dreta del riu Llobregós.

SANAMENT. adv. m. D' un modo sá, natural, ingenuo. **Sanamente.** || m. Acte y efecte de sanar. || CAPADURA.

SANAPORCHS. m. SANABERROS.

SANAR. v. a. **Capar, castrar.** || **Curar.** || v. n. **Curar.**

SANÁS. m. SENARS.

SANAT, DA. p. p. **Castrado, capado.** || CURAT. || m. CAPÓ, EUNUCH.

SANATA. *Geog.* Aldea del terme de Llinás, prov. de Barcelona.

SANATIU, VA. adj. CURATIU.

AIGUA SANATIVA. Composició de flors de taronger y altres medicaments pera treure la febra.

SANATRUCES. m. SANAPORCHS.

SANAUTOT. m. **Sanalotodo, curalotodo.**

SANCAIX. m. SANCALL.

SANCAIXÓS, A. adj. SANCALLÓS.

SANCALL. m. *Anat.* L' os que forma 'l taló del peu. **Zancajo.** || *Fig.* Estrep de la sabata o de la mitja. **Zancajo.**

SANCALLÓS, A. adj. Qui té junts els genolls, y les cames tortes cap enfora. **Zambo, patizambo, zancoso.** || ESTEVAT. || Qui porta les sabates o mitges estripades. **Zancajoso.**

SANCELLAS. *Geog.* Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. de Inca; és a la vora d' una riera, al mitg de l' illa, y té 3,346 hab.

SANCER, A. adj. SENCER.

SANCH. f. Humor vermell que ix del cor del animal per soles dues arteries, y hi torna per moltes venes, circulant contínuament. **Sangre.** || En els desafíos ferida y solía comptarse primera, segona y tercera sanch, pera indicar la fí del combat. **Sangre.** || *Met.* Qualsevulla cosa útil qu' hagi costat travall. **Sangre.** || *Met.* Carnicería, mort y tot efecte de crueltat. **Sangre.** || *Met.* Llinatge, parentiu, familia. **Sangre.** || Substancia, hisenda, bens de fortuna. **Sangre.** || REGLA, 7. || En lo espiritual se diu del Fill de Deu, com no ha revelat la carn y *sanch* els misteris de la fe. **Sangre.**

SANCH CORROMPUDA: SANGAÇÁ.

SANCH CUITA: SANGADA.

SANCH DE CRIST. *Bot.* AGRELLETA.

SANCH DE DRACH. Substancia medicinal, reinosa, que s' obté de diferents vegetals exòtichs, y s' anomena aixís pêl seu color de sanch, o perque sota la pelleta del fruit de la *drancanæ draco*, de Linneu, que també dona sanch de drach, s' hi troba la figura de un dragó. En el comers se 'n coneixen quatre varietats, anomenades: en canya, en cilindre, en galleta y pans. La millor és sòlida, d' hermós color vermell; trencadiça, opaca, de fractura granillosa, un poch brillanta, inodora, y, si s' escalfa, un poch aromática; és insoluble a l' aigua y soluble a l' esperit de ví, menys un lleuger residuu llenyós. S' emplea pera donar a la fibra orgánica un tò capáç d' oposarse als fluixos crònichs de qualsevulla especie. *Sangre de drago.*

SANCH DE DRAGÓ. *Quím.* Tintura d' antimoni. *Sangre de dragón.*

SANCH DE JUEU. *Met.* Mala raça, pervers. *Sangre infame, raza de Caín, mala raza.*

SANCH DE MERCURI. *Quím.* Tintura de Mercuri. *Sangre de Mercurio.*

SANCH DELS FILOSOPHS. En la filosofía hermètica és l' esperit dels metalls, principalment del or y de la plata. *Sangre de los filósofos.*

SANCH NUA. *Bot.* CUA DE CAVALL.

SANCH REAL. Se diu de la parentela dels reis. *Sangre real.*

SANCH VIVA. La sanch neta o sense barreja de materia que surt d' alguna llaga o tumor exprementlo. *Sangre viva.*

ONT NO HI HÁ SANCH BUTIFARRES NO S' HI FAN. *Adagi.* Que nota al qui castiga sense pietat als fills dels altres, y en especial a les madrastres. *No hay tal madre como la que pare.* || *Met.* Se nota al qui 's mira ab indiferencia 'ls interessos d' altres qu' ell administra. *Lo seco mal se apega.*

A SANCHS FREDES. m. adv. Sense còlera, ab reflexió maliciosa. *A sangre fría.*

ANAR EN SANCH LA MAR PER CAUSA DEL FORT VENT O TEMPORAL. *Loc. náut. ant. Estar muy alborotado el mar.*

BULLIR LA SANCH fr. *Met. fam.* Denota 'l vigor y orgull dels jovens. *Bullir ó hervir la sangre.*

CIRCULAR LA SANCH. fr. Comunicarse per les arteries desde 'l cor a les venes. *Circular la sangre.*

CORRE, COSTAR O HAVERHI MOLTA SANCH. fr. *Fam.* Morir molta gent en una batalla, combat, etc. *Correr, costar, haber mucha sangre.*

CORRE LA SANCH PÈLS CARRERS. fr. Pera denotar qu' en algún assalt, bullanga o motí hi ha hagut moltes morts *Correr la sangre por las calles; ser un río ó mar de sangre.*

CREMARSE O RECREMARSE LES SANCHS. fr. *Met.* Sentir massa, impacientarse per disgustos continuats. *Quemarse, pudrirse la sangre.*

DONAR LA SANCH DE LES VENES. fr. *Met.* Fer tot lo possible a favor d' algú. *Dar la sangre de las venas, ó las entrañas ó hasta las entrañas, ó el alma al amigo.*

ENCARA LA SANCH NE RAJA. *Loc. met. fam.* Denota que fa molt poch temps qu' ha succeit alguna cosa. *Aun está chorreando ó manando sangre.*

ENCENDRES LES SANCHS. fr. PUJARSEN LES SANCHS AL CAP. || Agitarse la sanch, rebre una ardor o alteració veement per causa del molt exercici o per tindre sobrada roba al llit, etc. *Encenderse las sangres.*

ESCRIURE AB SANCH. fr. Fer un escrit ab molta acrimonia. *Escribir con sangre.*

ESCUPIR SANCH. fr. Que a més del sentit recte, denota jactarse de noble. *Escupir ó vomitar sangre; echar bocanadas de sangre.*

ESTAR PLÈ O CARREGAT DE SANCHS. fr. Predominar la calor y la sanch en el temperament d' alguna persona. *Estar repleno ó muy lleno de sangre.*

ESTRONCAR LA SANCH. fr. Aturar el curs de la sanch quan ix d' alguna part del cos. També s' usa com recíproch. *Restañar, estancar la sangre.*

FER SANCH O FER CRIAR SANCH. fr. Produirla, y aixís se diu: LA CARN FA CARN Y 'L VI FA SANCH. *Criar sangre, sanguificar.* || Fer eixir sanch del cos ab alguna ferida. També s' usa com recíproch. *Hacer, sacar, verter, derramar sangre.* || *Met.* Fer mal ab actes o paraules, donar què sentir. *Hacer ó sacar sangre.*

GELARSE O GLAÇARSE LA SANCH AL COS. fr. Consolidarse, ferse en glebes per faltarli 'l calor necessari. *Helarse, cuajarse, congelarse la sangre.* || *Met.* Haver rebut algún gran susto. *Bajarse ó irse la sangre á los talones ó zancajos; helarse la sangre en el cuerpo; no quedar gota de sangre en el cuerpo.*

IGUALAR LA SANCH. fr. Donar segona sangría a un meteix subgec e, perque vulgarment se creu que aixís s iguala, quedantne tanta a un costat com a l' altre. *Igualar la sangre.*

LA SANCH NO 'S POT TORNAR AIGUA. *Ref.* Explica qu' és natural el sentiment que 's té per les adversitats dels parents, encara que un hi estigui renyit. *El hueso y la carne duélense de su sangre.*

LA SANCH S' HEREDA Y 'L VICI S' APEGA. *Ref.* Ab que s nota als nobles que no obren com a tals. *La sangre se hereda y el vicio se pega.*

LA SANCH SENSE FOCH BULL. *Ref.* Ab que s' expressa la facilitat ab que 'ns acalorem en defensa dels nostres parents. *La sangre sin fuego hierve.*

NO QUEDAR SANCH A LES BUTXAQUES. fr. *Iròn.* Ab qu' algú dona a entendre que no ha rebut susto d' alguna cosa com altres pensaven. *Bajarse ó irse la sangre á los talones ó zancajos.*

NO HI PIXARÁ SANCH. fr. *Fam.* NO S' HI TRENCARÁ CAP OS.

NO QUEDAR SANCH O GOTA DE SANCH AL COS. fr. Haverse escolat per alguna sangría o ferida. *Desangrarse, perder la sangre.* || *Met. fam.* GELARSE LA SANCH, 2.

NO S' HI FARÁ O NO S' HI PIXARÁ SANCH. fr. Ab que se denota que una disputa o baralla no tindrá conseqüencies desagradables. *No correrá sangre.*

NO TINDRE SANCH DE CRISTIÁ. fr. Ésser molt inhumá, cruel. *Ser un Nerón ó no tener entrañas; tener un corazón de tigre; tener pelos en el corazón.*

PUDRIRSE LA SANCH. fr. CREMARSE LA SANCH.

PUJARSEN LA SANCH AL CAP. fr. Exaltarse algún afecte o passió. *Hervir la sangre.*

RAJAR SANCH. fr. Eixir sanch d'alguna ferida, llaga, etc. *Correr sangre.*

RENTARSE AB LA SANCH D' ALGÚ. fr. Ferla derramar en satisfacció d' algún agravi. *Lavar con sangre.* || *Met.* Denota la rabia y desitg de venjança. *Beber ó querer beber la sangre de otro; querer comer á uno los hígados; sacar las tripas, el corazón, el alma, las entrañas.*

SACUDIR SANCH. fr. *Ant.* Fer eixir sanch. *Hacer sacar sangre.*

SUAR SANCH. fr. *Fam.* TREURE 'L FEL.

SORTIR LA SANCH DE LA CARA. fr. Estar alguna persona molt vermella, tindre 'l color de la cara molt encès. *Verter la sangre; ser difunto de taberna.*

TINDRE LA SANCH MOLT ROJA. fr. *Fam.* S' aplica als que presumeixen ésser molt nobles. *Ser de la sangre azul.*

TINDRE SANCH A L' ULL. fr. *Met.* Tindre punt y honra pera complir les obligacions. *Tener sangre en el ojo.*

TREURE SANCH. fr. FER SANCH, 2. || Patir fluix de sanch. *Echar, arrojar sangre, sangrar.*

TREURE SANCH D' UN COS MORT. fr. *Met. fam.* Ab que 's denota la sutilesa y manya d' algú pera lograr lo qu' altres no poden; y també treure profit fins de les coses que menys el prometen. *Sacar agua de las piedras ó polvo debajo del agua.*

TREURE SANCH PER LA BOCA. fr. Tindre alguna malaltía que fa llençar sanch per la boca. *Echar, arrojar sangre por la boca; vomitar sangre.*

VENDRE LA SANCH D' ALGÚ. fr. Trairlo; aixís diu Judes en la *Passió:* HE VENUT LA SANCH DEL JUST. *Hacer traición.*

SANCHET. *Geog.* Caseriu del terme de Biar, prov. d' Alacant.

SANCHEZ (Ferrán). *Biog.* Fill natural del rei Jaume I *(el Conqueridor).* Va ésser nomenat almirall al any 1263, després d' haverlo enviat a Sicilia. Ab el monarca va embarcarse envers la Terra Santa, mes una desfeta tempesta va llençarlos, en 1269, a la costa de Sant Joan d' Acre. Va fer causa, més endevant, ab els nobles catalans rebelats contra 'l rei, y perseguit, en 1277, per En Pere, son germá, hagué de anegarse cercant la seua salvació al mar. Era senyor de Castro, y va ésser el fonament d' aquesta familia.

— (MARIÁN RAMÓN). *Biog.* Distingit pintor de paisatge, que va néixer a Valencia al any 1740, morint al de 1822. Va ésser deixeble a l' Academia de Sant Ferrán a Madrit, obtenint alguns premis. El rei Carles III va encomenarli pera la ornamentació dels palaus y 'ls edificis de la corona, quadros que representessin vistes de ports espanyols, y ab aquest motiu va recorre les costes espanyoles y les de les colonies, produint 120 quadros, que tenen avui valor històrich. Carles IV va nomenarlo pintor de cambra. Al museu del Prado, a Madrit, s' hi conserven deu d' aquelles belles obres d' En Sanchez, entre quines, referents a la nostra terra, s' hi compten les vistes del port de Tortosa, la del moll d'Alacant, y la vista de Barcelona, presa de la banda del Est.

— (NUNYO). *Biog.* Fill del comte del Rosselló, capdill dels que s' endinzaren a Provença en 1230, per assolar les terres d' En Simó de Montfort. Va pendre part a la conquista de Mallorca y d' Ibiça, y també al siti de Valencia, morint en 1241.

— O SANCHIZ (TOMÁS). *Biog.* Escultor del sigle XVII, nadiu de Valencia, que va ésser autor de les

quatre estatues que a l'iglesia de Sant Joan del Mercat representen els doctors, y d' altres obres d'imatgería y d' ornament servades en aquella ciutat. Se li atribueix haver introduit a Valencia l' adopció de les columnes salomòniques.

— COELLO (ALONS). *Biog.* Pintor del sigle XVI, nadiu de Benifaico de les Valls (Valencia) als començos d'aquella centuria, y mort a Madrit al any 1590. Encara qu' era perfecte 'l seu dibuix, era freda la entonació de les seues obres. Felip II li va servar consideracions, encomenantli l' ornamentació de moltes de les sales de l' Escorial, ont va deixarhi alguns dels seus quadros de composició relligiosa. La seua producció era abundosa, y d' ell figuren al museu del Prado, a Madrit, una munió de composicions místiques y profanes, devent esmentar entre elles, els desposoris de Santa Catarina y els retrats de les dues infantes filles de Felip II, de la reina D.ª Agna d'Austria, d' un cavaller de l' ordre de Santiago, que se suposa sía 'l d' Antoni Perez, etc. Era també obra de aquest artista el retaule y l' ornamentació de l' iglesia d' Espinar.

SANCHFLUIX. m. FLUIX DE SANCH.

SANCHGLAÇAT, DA. adj. Gelat d'espant. **Helado.** QUEDARSE SANCHGLAÇAT. *Quedarse helado de espanto, helársele á uno la sangre en las venas.*

SANCHFRET, DA. adj. La persona dolenta, que fa mal ab premeditació. **Alevoso.**

SANCHNAR. v. a. *Ant.* Y derivats. SANGNAR.

SANCHNÍA. f. Sangnía o fluix de sanch pêl naç. SANGRÍA.

SANGNÓS, A. adj. SANGNANT.

SANCHO (Antoni). *Biog.* Esculptor de les derreries del sigle XVII, que se suposa era nadiu de Palma de Mallorca, a qui s' atribueix haver donat a conéixer a l' illa daurada els procediments de relleus, ornat y estatuaria travallats en pasta engreixada, alguns de quins a les iglesies y en moltes cases particulars se conserven.

— (ESTEVE). *Biog.* Pintor nadiu de Palma de Mallorca, y mort en 1784 en la meteixa ciutat. Era nomenat *el bracet,* per mancarli de naixença la má dreta. Era deixeble del pintor En Pere Joan Ferrer, y 'l seu estil era tan semblant al del seu mestre, car les seues obres se confonen ab les d' aquell. De tots els seus quadros, és el més conegut el que representa al arcángel Rafel ab el jove Tobíes (pintura de quinze pams), a l' iglesia de Montsió, essent també obra seua l' *Anunciata,* al chor de la parroquia de Santa Eularia; la Verge de la Misericordia, al hospici de aquest nom, y el Sant Francesch de Borja, al colegi de Sant Ignasi, a Pollença. Va pintar molts quadros pera l' extranger.

— (PERE). *Biog.* Relligiós, frare benedictí de Montserrat, al sigle XVI. Home de molt zel y coneixedor de la filosofía y del dret, encara que autor d' alguns dels reglaments que foren dictats en algunes comunitats, no va deixar obres impreses. Va anar en comissió a les Indies Occidentals pera establirhi casals de l' ordre, y a son retorn a Espanya va ésser abat de Portella a l' any 1611, de Sant Pau del Camp y derrerament de Ripoll, ont va morir en 1627.

— (SALVADOR). *Biog.* Pintor mallorquí, nadiu de Palma y mort a la meteixa ciutat l'any 1814. Era fill d' En Esteve, de quin havem parlat, y va pintar assumptes relligiosos. A la seua ciutat nadiua se conservaven algunes de les seues obres, com la *Disputa de Jesús ab els doctors de la llei* y 'l *Carrer de Amargura,* al hospital; dos quadres a la capella del Sant Crist, a Sòller, y a Andraig el retaule pintat pera la capella del beat Llull.

SANCHTRAIT. m. Sanch que de resultes d' un cop, etc., ix dels vasos capilars romputs, y queda negra y presa en forma d' un garrofí entre carn y pell. **Cardenal, equimosis, y verdugo, verdugón, roncha,** si és llarch.

SANCIÓ. f. Decret, constitució, estatut, llei. **Sanción.** || Acte solemne pêl que s' autorisa o confirma alguna llei. **Sanción.**

SANCIONADOR, A. s. Qui sanciona. **Sancionador.**

SANCIONAMENT. m. Acte y efecte de sancionar.

SANCIONAR. v. a. Autorisar, donar força de llei a alguna cosa. **Sancionar.**

SANCIONAT, DA. p. p. **Sancionado.**

SANCLIMENT (Francesch). *Biog.* Autor d' una de les primeres aritmètiques escrites en la nostra llengua. Vivia al sigle XV, y 'l seu llibre titolat *Suma del art,* aritmètica d' En Francesch de Sancliment, va ésser imprès a Barcelona a l' any 1482.

SANCT, A. s. y adj. *Ant.* SANT.

SANCTUS. m. Veu llatina que significa la part de la missa en que 'l sacerdot diu tres vegades aquesta paraula entre 'l prefaci y 'l cánon. **Sanctus.**

FER SANCTUS. fr. *Fam.* Pera dir a les criatures que se peguin copets al pit. *Sanctus.*

SÁNDAL. m. *Bot.* Planta aromática de la fam. de les llabiades, molt semblanta a la menta, de la qual se distingeix en que té les fulles més tendres y menys verdes, les cames roges ab les fulles un poch morades y fa olor d' alfábrega. **Sándalo.**

SÁNDAL FALS. Arbre hermós y de moltes branques, que té 'l fruit con un grá de pebre negre, la fusta roja y un poch olorosa. Se fa als cims de les montanyes de Candía y serveix pera les fábriques dels edificis, etcètera. *Sándalo falso.*

SÁNDAL GROCH. Arbre d' Amèrica, quina fusta és forta, pesada, de fibres rectes, per la direcció de les quals se trenca fácilment, de color groch verdós o de poncem; gust amarch aromátich, d' un agre que 's difundeix per la boca, no desagradable; olor análech al de les roses. També n' ni ha de blanch; aquest té la part exterior llenyosa y és menys fragant y més lleuger. Els ebanistes ne fan bastant us. *Sándalo amarillo ó cetrino ó blanco.*

SÁNDAL VERMELL. Arbre de l'Asia, quin cor ens porta 'l comers, y és sòlit, compacte, pesat, sense olor y d' un color roig molt encès. Serveix en farmacia y pera tenyir de roig; al color y serradures d' ell se li dona 'l meteix nom. *Sándalo rojo ó rubio.*

SANDALIA. f. Mena de sabata sense taló, que cobreix sols la planta del peu y oberta de la punta, de que usen algunes comunitats. **Sandalia.** || Tapí, xinel-la de senyora. **Sandalia.** || pl. El calçat que usen el Papa y 'ls bisbes quan celebren de pontifical. **Sandalias.**

SANDALLA. f. SANDALIA.

SÁNDALO. m. SÁNDAL.

SANDARACA. f. Substancia reinosa, un poch groguenca, que raja d' alguns arbres y crema donant una olor balsámica. S' usa pera alguns verniços y en pols. **Grasilla, sandaraca.**

SANDI, A. adj. **Sandio.**

SANDWICH. m. Mot anglès que s' aplica a un llonguet partit y untat de mantega, ab un tallet de pernil o de carn enmitg. Sembla que se li va aplicar el nom d' un noble británich que va popularisarlo. **Sandwich.**

SANEDRÍ. m. Concell suprem dels jueus en que 's decidíen els assumptes d' Estat y relligió. **Sanedrín.**

SANEFA. f. CENEFA.

SANEJA. *Geog.* Caseriu del terme de Llivia, prov. de Girona. || Poblet del dist. munpal. de Guils, prov. de Girona.

Segell de Saneja y Sant Marti

SANEJAMENT. m. *Jurisp.* Afiançament. **Saneamiento.** || || Acció de sanejar.

SANEJAR. v. a. *Jurisp.* Afiançar. **Sanear.** || Fer sana una cosa. Sanear.

SANEJAT. p. p. *Jurisp.* Afiançat. **Saneado.**

SANESA. f. SANITAT.

SANET. m. *Bot.* BALADRE. || Planta purgant molt en us. || SENET.

SANET BORT. *Coletú, ruda inglesa.*

SANET DELS PAGESOS: LLORERET.

SANET Y NEGRALS. *Geog.* Poble de la prov. de Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Denia; és a la vora del Bolate y té 432 hab.

SANFELIU (Jaume). *Biog.* Brau militar contemporani, que va sentar plaça de voluntari a mitjans del sigle XIX y va mostrar disposicions per la carrera de les armes, fruint prestigi al allistarse en 1869 al cos expedicionari que la Diputació de Barcelona va envíar a Cuba, de quin batalló de voluntaris va ésser oficial, obtenint després d'aquella lluita el seu ingrès a l' exèrcit, fins a obtindre la efectivitat de coronel. Va ésser governador del castell d' Hostalrich y, home aficionat a l' estudi, va aplegar travalls històrichs de les lluites esdevingudes allí durant la guerra de la Independencia. Va morir a l' any 1899.

SANGAÇA. f. Sanch corrompuda. **Sanguaza.**

SANGADA. f. Sanch cuita pera menjar. **Sangrecilla.** || Molta sanch.

SANGARDAIX. m. LLARGANDAIX.

SANGANDILLA. f. SARGANTANA.

SANGERMÁN (Antoni de). *Biog.* Metge y cirurgiá que va néixer a Molins de Rei en 1755. Era home de molta erudició y va ésser catedrátich del Colegi de Cirurgía. Va deixar publicats, entre altres travalls, alguns atinats discursos inaugurals de curs a l' Academia Quirúrgica esmentada, en un de quins s' afanyava pera provar la preeminença de la cirurgía sobre la medicina. Va escriure també un *Tratado elemental de efectos externos.* Va morir a l' any 1833.

SAN GERONI (Antoni). *Biog.* Frare trinitari descalç a Barcelona, al sigle XVIII, que va corretgir y aumentar el drama sacre *La representació de la sagrada Passió y mort de Nostre Senyor Jesucrist,* que era posat en escena als començos del sigle XIX.

SANGLOT. m. SINGLOT.

SANGLOTAR. v. a. SINGLOTAR.

SANGOLEIG. m. Acte y efecte de sangolejar.

SANGOLEJAR. v. n. Estar fluixa y bellugarse o moures una cosa que deuría estar subgecte. **Zangolear.** || Moures l' aigua dintre un atuell fent cert soroll al pegar ara a l' un costat ara a l' altre. **Zangolotear.**

SANGNADOR. m. Qui té per ofici sangnar. **Sangrador.**

SANGNADORA. m. Gibrella pera parar la sanch que ix de la sangnía. **Sangradera.**

SANGNAR. v. a. Obrir la vena pera treuren sanch. **Sangrar.** || Prenent per metonimia l' efecte per la causa, ordenar alguna sangnía. **Sangrar.** || Foradar a modo de sangnía les botes o altres envasos pera treuren el líquit que contenen. **Sangrar.** || *Met.* Pendre una porció d' aigua d' algún riu per medi d' un canal o cequia. **Sangrar.** || Entre estampers, començar una ratlla més endins que les demés. **Sangrar.** || Treure part de lo que 's conté dins d' alguna cosa, com: *sangnar la butxaca.* **Sangrar.** || v. n. Treure sanch per alguna part del cos. **Sangrar.**

SANGNAR LA LLENGUA. fr. Posar mesura a algú en el parlar. *Meter en freno, refrenar.*

SANGNARSE. v. r. Ferse sangnar, ésser sangnat. **Sangrarse,** haberse sangrado.

SANGNARSE EN SALUT. fr. Donar algú satisfacció de alguna cosa abans que li facin cárrechs. *Curarse en salud.* || Previndres algú d' algún dany que tem li pot vindre. *Curarse en salud.*

SI M' HAGUESSIN SANGNAT NO M' HAURÍEN TRET GOTA DE SANCH. *Expr.* Denota que ha rebut un sust molt gran. *No me quedó gota de sangre en el cuerpo.*

SANGNAT, DA. p. p. **Sangrado.**

SANGNELL. m. *Bot.* SANGUINYOL.

SANGNANT, A. adj. Lo que causa efusió de sanch. **Sangriento.** || Inhumá, cruel, que 's complau en veure vessar sanch. **Sanguinario, sanguinolento, sanguinoso.**

SANGNÍA. f. incisió feta a una vena pera fer eixir la sanch. **Sangría.** || Ferida o punxada de que n' ix sanch. **Sangría.** || La extracció d' alguna cosa per petites parts, especialment de caudal. **Sangría.** || FIBLA. || Tot allò que agota o disminueix. **Sangría.** || Entre estampers, l' acció y efecte de començar una ratlla més endins que les altres. **Sangro.**

SANGNÓS, A. adj. Que derrama o conté sanch. **Sanguinolento.**

SANGONANT. adj. Que derrama sanch. || SANGNÓS.

SANGONELL. m. *Ant.* y.

SANGONELLA. f. *Ter.* SANGONERA.

SANGONERA. f. *Entom.* Animal de sanch roja, de una substancia molla, d' uns 6 o 7 centimetres de llarch, cilíndrich, neg. ench ab clapes grogues. No té peus, però camina allargant y arronçant el cos, apoiantse alternativament en un disch que té a cada extrem y a un d' ells ni té la boca ab tres dents, ab les que trenca la pell pera xuclar la sanch. Viu sempre dins d' aigua dolsa. **Sanguijuela.** || *Ictiol.* Peix de mar d' uns 25 centimetres de llarch, que s' allarga y arronça com la sangonera comuna. **Sanguijuela marina.** || *Met.* Persona que treu continuament de algú diners, alhages, etc. **Sanguijuela.** || *Bot.* SANGUINARIA.

SANGONITAT. f. *Ter. de Sopeira.* CONSANGUINITAT.

SANGONÓS, A. adj. y

SANGÓS, A. adj. Tenyit, brut de sanch. **Sangriento, ensangrentado, sanguinoso, sanguinolento.** || De color de sanch. **Sanguíneo, sangriento.**

SANGOSTA. *Geog.* Veinat del terme munpal. de Cassá de la Selva, prov. de Girona.

SANGOTA. f. SANGAÇA.

SANGRÁ. *Geog.* Caseriu del terme d' Iborra, prov. de Lleida. || Caseriu del terme de Pinós, provincia de Lleida.

SANGRAR. v. a. y derivats. SANGNAR.

SANGRIA. f. SANGNÍA.

SANGRINYOL. m. *Bot.* SANGUINYOL.

SANGRO (Tindre bon). fr. Ser humá, sensible. **Ser de buenas entrañas.** || **(Mal).** Home de mals sentiments.

SANGUEIG. m. La sanch mitg presa y bruta o corrompuda. **Sangrasa.** || Acció de sanguejar.

SANGUEJAR. v. n. Eixir, rajar sanch. **Correr sangre.** || m. Treure, llençar sanch. **Sangrar, echar sangre.**

SANGUELL. m. *Ter. de Sopeira.* Arbre de branques molt flexibles.

SANGUÍ, NA. adj. Qui abunda de sanch. **Sanguíno, sanguíneo, sanguinoso.** || Dit del temperament o complexió en que predomina 'l calor y la sanch. **Sanguíneo, sanguinoso.**

SANGUIFICACIÓ. f. *Med.* Transformació del quilo en sanch. **Sanguificación.**

SANGUIFICAR. v. a. *Med.* Convertir en sanch. **Sanguificar.**

SANGUINA. f. *Min.* Roca composta de oligista vermella y argila. **Sanguina.** || Substancia mineral de color vermell negrós fort y de textura terrosa. **Sanguina.**

SANGUINARI, A. adj. Crudel, que 's complau ab el derramament de sanch. **Sanguinario.**

SANGUINARIA. f. *Bot.* Herba medicinal de la familia de les paroniquiácies; n' hi ha de dues especies, la major se diu en castellá **nevadilla**, y la menor **centinodia, corregüela, corriola, poligonota.**

SANGUINARIAMENT. adv. D' una manera sanguinaria.

SANGUINARINA. f. Base salificable orgánica que se troba a l' arrel de la sanguinaria. **Sanguinarina.** || *Med.* Epíret del temperament en que hi predomina la sach. **Sanguinarina.**

SANGUINELLA. f. *Ter.* SANGONERA.

SANGUINI, A. adj. **Sanguíneo.**

SANGUINOLENCIA. f. Qualitat de sanguiní.

SANGUINOLENT. adj. y

SANGUINÓS, A. adj. SANGUINARI. || Lo que causa efusió de sanch, com batalla *sanguinosa*. **Sangriento.**

SANGUINYOL. m. *Bot.* Mata ab les branques drets, vermelles y llises quan són tendres; les flors són blanques y formen cima; 'l fruit un poch semblant a les cireres, rodó, molsut y roig negrench. Se cría entre les bardices, y té la fusta molt dura, de la qual se solen fer baquetes d'escopeta. Es atemperant, y se 'n fa una aigua destilada. **Cornizo, cornejo silvestre ó hembra**

SANGUISSOLA. f. *Ter.* SANGONERA.

SANGUISSOLETA. f. Ferida sanguinosa de les cavalleries causada per la picada d' algún insecte.

SANGU SSORBA. f. *Bot.* PIMPINELLA.

SANIDINA. f. *Min.* Feldespat de sosa. **Sanidina.**

SANÍSSIM, A. adj. sup. Molt sá. **Sanísimo.**

SANITARI, A. adj. Pertanyent a la salut. **Sanitario.** || Encaminat a conservarla. **Sanitario.** || En els hospitals qui cuida dels malalts.

SANITARIAMENT. adv. D' una manera sanitosa.

SANITAT. f. Salut, robustesa. **Sanidad.**

SANITÓS, A. adj. Saludable. **Sano, saludable, salutífero.**

SANITOSAMENT. adv. m. SALUDABLEMENT.

SANJOANENCH, CA. adj. SANTJOANENCH.

SANJOANISTA. m. SANTJOANISTA.

SAN JUAN (Jaume). *Biog.* Escriptor y relligiós del sigle XV, autor d' un manuscrit titolat *Vida de Sant Ramón.*

SANLLEHÍ Y METGES (Joan). *Biog.* Doctor en medicina y president de l' Academia Mèdica-Homeopática de Barcelona. Nasqué a Barcelona en 1821 y en ella va morir al any 1900. Entusiasta partidari de l' escola mèdica d' Hahnemann, s' havía consagrat tota la seua vida a propagarlo ab fermesa de convicciones. Havía publicat travalls professionals apoiant les prescripcions d' aquell sistema curatiu, y per sa llarga experiencia, per la seua generositat y la seua decisió en complir la tasca que va imposarse, va gaudir merescut concepte a Catalunya y fins més enllá de la nostra terra. Va pertanyer a les corporacions científiques més calificades, prenent part en alguns congresos medichs, sempre ab notable èxit.

SANMARTÍ (Antoni). *Biog.* Jurisconsult lleidetá del sigle XVIII, que reformada la llegislació catalana després de la desastrosa lluita de successió, va publicar a Lleida un volúm compilant les ordres de la nova planta de la reial Audiencia de Catalunya, comentant al meteix la cèdula instructoria dictada pél primer rei de la casa de Borbó, respecte a les ciutats catalanes y caps de partit y el reglament format pera tots els pobles del Principat.

— (EMILI LL.). *Biog.* Entusiasta folk-lorista lleidetá, de molt bon criteri y elegant escriptor de qui podía esperarse molt, segons els atinats travalls que publicá. Havía recullides tradicicions molt clássiques y era laboriós en la tasca imposada. Va morir molt jove a la seua ciutat nadiua al any 1900.

— (GASPAR). *Biog.* Relligiós, esculptor y arquitecte nadiu de Lucena del Cid (Castelló), al any 1574 y mort a Valencia al de 1644. Alguns dels seus biógrafs li atribuixen haver sigut deixeble de Miquel Angel, més no passa d' ésser això una presumpció, encara que mostrés la grandiosa concepció d' aquell immortal artista. Al any 1595, va pendre a Valencia l' habit de carmelita calçat. Era famós en son temps com ho mostra l' haver sigut consultat pera les obres del mercat de Valencia. Entre 'ls seus travalls esculptòrichs, s' han d' esmentar, el sepulcre del Venerable Frá Joan Sanz, la portalada y el cloquer del seu convent a Valencia, y algunes imatges de molt bon caient, entre quines s' hi comptaven la Verge del Carme y l' Anunciació.

— Y COMA (JOSEPH). *Biog.* Distinguit advocat barceloní, que va prestar bons serveis a les arts catalanes, durant el temps en que era Regent de l' Audiencia de Catalunya el senyor Peñalver, contribuint ab aquell magistrat a salvar les joyes indumentaries vessades a n' aquell edifici. Era En Sanmartí, canciller registrador de la propia audiencia, y va intervenir també al arreglo del valiós Arxiu d' aquell centre. Va morir al any 1875.

SANÓ. m. *Ter. de Blanes.* Compartiment del llagut ont s' hi posen les eines empleades pera pescar.

SANPONTS (Francesch). *Biog.* Facultatiu de molta y merescuda nomenada als començos del sigle XIX. Era doctor en medicina, soci de la reial Academia mèdica práctica de Barcelona, de la de Ciencies y arts de la meteixa ciutat y de la de medicina de París. Era professor de la universitat no oficial establerta a Barcelona, de quina ciutat va ésser nadiu. Home infatigable havía escrit les següents obres: *Discurs inaugural sobre 'l mètode tecnográfich d'ensenyança a la escola de mecánica gratuita sostinguda per la Junta de comers, ab mapes tecnografichs*, 1816. *Análisis* de varies aigües minerals, entre elles les de Montcada y les de Gavá, fets en 1792. *Disertació sobre una máquina de trinxar el cánem y el lli*, escrita ab coloboració del doctor Salvá y Campillo, 1784.— *Memoria sobre la malaltía apthosa de la infantesa, anomenada Muguet*, 1788, premiada ab 400 lliures tomeses. *Disertació sobre la utilitat d' aplicar les forces vives a les máquines de palanca*, 1792; deixant ademés manuscrits alguns travalls presentats a la Academia de medicina, entre altres un planol topográfich de Barcelona y 'ls seus voltants, y un discurs relatiu al origen y als progresos del foch de Sant Antoni.

— (JOSEPH IGNASI). *Biog.* Germá del anterior y com ell nadiu de Barcelona. Va ésser el fundador y primer secretari de l' Academia mèdica práctica de Barcelona al any 1770 y va exercir ab lluiment la seua carrera de metge, publicant els següents travalls: *Disertació mèdica práctica de les morts aparentes y remeis pera tornar a la vida als que les sofreixen.* Havía fet molts experiments per demostrar la veritat de les seues afirmacions publicades en 1777. *Memoria o observació del tractament usat en una nena de 40 dies, atacada d' un còlich pictonum.* Travall publicat al any 1798 en el primer volúm de les Memories de la esmentada Academia.

— Y BARBA (IGNASI). *Biog.* Home de molta capacitat intelectual, que va néixer a Barcelona al any 1795. Dedicat al estudi desde molt criatura, va tindre de interromprel per causa de la guerra de la independencia, més el seu pare va iniciarlo pera seguir després els estudis superiors de ciencies naturals y exactes a Cervera y la jurisprudencia a Osca, acabant la seua carrera tot just complerts vint y tres anys. Va ésser fundador de la societat literaria «Jóvenes amigos de la historia,» y substitut de la universitat privada de Barcelona en 1822. Per aquell temps va co-

mençar la publicació d'un periòdich de ciencies y arts y va traduir el Breviari de Notaría del catalá Comes. Al any 1832 redactava a la revista «Nuevo viagero universal.» La junta de fábriques de Catalunya, va confiarli la redacció d'importants documents. Pertanyía a l'Academia de Bones Lletres y a l'Academia d'Amichs del País, aixís com al Institut industrial d'Espanya. Una de les seues obres fou la biografía del advocat vilafranqui doctor Manel Barba. Va ésser diputat a corts en 1833, y al retornar de Madrit ont va travallar en la publicació de la edició monumental de *Les set partides*, va ésser nomenat secretari del ajuntament de Barcelona, en quina ciutat va morir al any 1866.

SAN RAIMUNDO (Vicents). *Biog.* Autor d'un manuscrit del arxiu de la corona d'Aragó, referintse a la lluita del Rosselló al sigle XVII, que sembla va presenciar l'autor. Porta el títol la esmentada relació, de *Sucesos por dias de la guerra del Rosellón perpiñanés.*

SANROMÁ (Joaquim M.ª). *Biog.* Advocat, economista y catedrátich de l'Escola superior de Madrit al sigle XIX. Era nadiu de Barcelona y amich íntim d'En Laureá Figuerola va ésser defensor dels ideals lliure-cambistes. Establert desde molt jove a Madrit, y fentse remarcar com a polítich, va ésser diputat a Corts, obtenint alguns cárrechs d'importancia com el de Subsecretari d'Hisenda, y conseiler d'Instrucció Pública. Era bon orador y escriptor molt pulcre, segons ho acredita la seua obra d'historia contemporania *Memorias de mi tiempo.* Va morir l'any 1895.

SANS (Gregori). *Biog.* Ilustrat monjo del Cister, elogiat per En Caresmar pêl seu talent rellevant. Va viure durant el sigle XVI, y en 1532 va pendre possessió del cárrech d'abat del monastir de Benifaya al bisbat de Tortosa. Era traductor al castellá de la *Regla de Sant Benet*, y autor d'un arbre genealògich dels reis d'Aragó, y de la *Vida de Joan II rei d'Aragó.* Va morir l'any 1554.

— (JOSEPH). *Biog.* Frare geronim del sigle XVIII, que va exercir el priorat dels monastirs de la Murtra y de Vall de Hebrón. Al any 1763 va publicar dos volums ab el títol de *El sabio ignorante ó descripción de los defectos de los sabios y mala cultura de las ciencias, descifrado en diálogos.*

— (LLUIS). *Biog.* Eclesiástich de Puigcerdá, que va obtindre enlairades consideracions en sa carrera, havent sigut nomenat bisbe de Solsona y més tart de Barcelona. Va morir l'any 1620. Entre les seues obres de materia litúrgica y dogmática, cal esmentar *Constituciones Eclesiæ Cœlsonensis. Vida de la Venerable Angela Serafí* y *Ordinacionum seu Rituale Ecclesiæ Barcinonensis an 1620, apud Cornellas.*

— (RAIMÓN). *Biog.* Estudiós militar del sigle XVIII, que va escriure en 1749 un Diccionari militar, y en 1776, una obra molt elogiada ab el títol de *Principios militares.*

— DE BARUTELL (JOAN). *Biog.* Remarcable jurisconsult, nadiu de Barcelona l'any 1756. Va doctorarse en lleis l'any 1775. Uns anys després, en 1790, va ferse mariner de guerra, prenent part al siti d'Orán y assistint en 1793 a la expedició contra Tolón. Coneixedor de l'historia y molt estudiós, al any següent va ésser destinat pêl rei Carles IV pera fer indagacions referentes als organismes nautichs als arxius de Barcelona, de Cartagena y de Simancas, transcrivint una valiosa colecció diplomática. Pertanyía a l'Academia de la Historia y va ésser bibliotecari de l'Universitat privada de Barcelona al any 1822, temps de la seua mort. Entre 'ls seus travalls d'investigació històrica figura una disertació sobre l'escut de les quatre barres d'Aragó.

— (Y CABOT (FRANCESCH). *Biog.* Pintor d'historia, que va néixer a Barcelona l'any 1834, morint a Madrit en 1881. Deixeble de la Llotja de Barcelona, va estudiar a Roma els grans mestres de la pintura, y era ben jove quan fruía el seu primer triomf a l'Exposició de París de 1855; va concorre després a les exposicions de Madrit y en la de 1871, va obtindre premis. Al poch temps era nomenat director del Reial Museu de Pintura y esculptura establert al Prado. Va fer els retrats de Na Isabel II y d'N' Alfons XII, y entre els seus quadros més remarcables cal esmentar *La Batalla de Tetuán*, que posseeix la Diputació de Barcelona, *Prometeu, Episodi del combat de Trafalgar* y *El fí del Carnaval.*

— Y DE PUIG (RAMÓN). *Biog.* Eclesiástich y jurisconsult del sigle XVIII, ardiaca del Penadès y canonge de Barcelona. Era molt competent en dret canònich y sovint consultat en materies ab ell relacionades. Al any 1732, va publicar una obra que resolía els criteris diferents que havíen promogut diferencies entre els comentaristes ab el títol «Canónica demostración del derecho que asiste á la Santa Apostólica iglesia de Barcelona y sus iglesias catedrales etc, en suministrar los sacramentos».

— Y GUITART (PAU). *Biog.* Enginyer industrial nadiu de l'Hospitalet del Llobregat, y mort a Barcelona l'any 1900. Era home de molta cultura, y pêls seus mereixements va ésser nomenat director del moviment del ferrocarril de França. Home de nobilíssims sentiments y laboriós, era un patriota convençut, y va ésser el primer president de la *Lliga de Catalunya*, essentho després de la *Unió Catalanista*, quines aspiracions va sapiguer guiar en les primeres assamblees convocades per aquella institució. Colaborador del diari *La Renaixença*, quan la revista va pendre carácter polítich, va publicarhi una tanda d'articles científichs que mostraren els seus coneixements. Va publicar també algunes obres de propaganda catalanista y entr'ells els *Anals de la lliga de Catalunya; Discurs llegit en la sessió inaugural lo dia 5 de Novembre de 1887*, travall assaorit ab les doctrines del afecte a la terra, qu'ell sentía ferm y arrelat.

Pau Sans y Guitart

SANS. n. p. **Sancho.**

SANS. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, que avui forma part de la capital, constituint un dels seus districtes.

SANSA. f. Nom que 's dona als pinyols d'oliva després de mòlts. **Orujo.**

OLI DE SANSA. Oli que per medi del carburo de cals s'extreu de la sansa. *Aceite de orujo.*

Segell de Sans

SANSÁ (Coll de). *Orog.* Coll a 1,391 met. d'altitut, situat al N.O. del poble del mateix nom, entre 'l Conflent y 'l Capcir, depart. dels Pirineus Orientals. || *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó d'Oleta; és a la vora de la riera de Cabrils y té 171 hab.

SANSCRIT, A. adj. Epítet de l'antiga llengua dels bracmans. **Sanscrito.** || Lo que li pertany. **Sanscrito.** || m. L'idioma dels bracmans. **Sanscrito.**

SANSIMONIÁ, NA. adj. Pertanyent al sansimonisme. **Sansimoniano.** || s. Partidari del sansimonisme.

SANSIMONISME. m. Sistema social fundat pêl comte de Sant Simón, que consisteix en l'associació universal, abolició de privilegis, emancipació de les dones, etc. **Sansimonismo.**

SANSÓ. n. p. SAMSÓ.

SANT, A. adj. Perfet, exempt de tota culpa. **Santo.** || La persona canonisada per la Iglesia. **Santo.** || La imatge d' algún sant. **Santo.** || Persona virtuosa y de vida exemplar. **Santo.** || Senzill, de bones intencions. **Santo.** || Cosa especialment consagrada a Deu o que de algún modo pertany a la santedat. **Santo.** || S' aplica a la Iglesia catòlica per nota característica seua. **Santo.** || En la milicia nom, senyal pera regoneixer de nit als amich. **Nombre, santo.** || Títol de reverencia que 's dona als antichs pares y doctors de la Iglesia. **Santo.** || pl. *Met.* PROPICIATORI. || *Vulg.* LÁMINA, GRAVAT.

SANT APARICI: EPIFANÍA.

SANT DE PAPER D' ESTRAÇA O DE PASTALLUNA. Hipòcrita. *Santo de pajares, santón.*

SANT PARE. Títol que 's dona al papa. *Santo Padre.*

A BON SANT HO ENCOMANA. fr. *Met.* Ab que s'avisa a algú de qu' encarrega 'ls seus interessos a qui sol perdrels o destruirlos. *A buen santo te encomiendas; encomendar las ovejas al lobo.*

AL SANT QUE NO HI TINGUIS DEVOCIÓ, NO LI FACIS ORACIÓ. *Ref.* Ab que 's denota que qui no té interès ab alguna persona, no 'n fa cas o estimació particular. *Al santo que no se tiene devoción, no se le hace oración.*

A SANTS Y A MINYONS NO 'LS PROMETIS QUE NO 'LS DONS. *Ref.* Ensenya que's deu cumplir tot lo que 's promet. *Ni á niña el bollo, ni á santo el voto.*

¡COM MIL SANTS DEL CEL! *Expr. fam.* Ab que 's denota enuig y enfado. *Con mil santos.*

DONAR EL SANT. fr. *Mil.* Senyalar el rei, general, governador d' una plaça, etc., el nom d' un SANT que serveix aquella nit de senya a les centinelles. *Dar el santo.* || *Mil.* Anomenar, dir a les centinelles el SANT que 'ls serveix de senya pera ser conegut d' elles. *Dar el santo.*

ENCOMANARSE A BON SANT. fr. Dona a entendre que algú ha eixit miraculosament d' algún perill o que ha lograt cosa de que tenía poca esperança. *Encomendarse á buen santo.*

LI ESTÁ TAN BÉ COM A UN SANTCRIST DUES PISTOLES. *Expr. fam.* Se diu quan alguna cosa escau mal al qui l' usa. *Le está ó le sienta como á la burra las arracadas.*

LLEVAR A UN SANT PERA DONAR A UN ALTRE; O DESPULLAR A UN SANT PERA VESTIRNE UN ALTRE; O TREURE UN SANT DEL ALTAR PERA POSÁRNEHI UN ALTRE. *Ref.* DESPARAR UN ALTAR, etc.

PER SANT LLUCH SEMBRA PAGÈS, MOLL O AIXUT. *Ref.* Dona a entendre que s' aprofiti 'l temps de sembrar en qualsevulla saó que sigui, qu' aixís no necessitará 'l socors d' altres. *Ara por enjuto ó por mojado, no besarás á tu vecino en el rabo.*

PER SANT VICENTS, EL SOL ENTRA PÊLS TORRENTS. *Ref.* Denota que ja 'l día s' allarga y 'l sol pren força. *Por San Vicente, toda agua es caliente.*

SANTS A L' IGLESIA Y DIABLES A CASA. *Ref.* Ab que se nota a algú d' hipòcrita. *Palabras de santo y uñas de gato.*

TOTS SANTS. Festa solemne que celebra la Iglesia tots els anys el día 1 de Novembre, en honra y memoria de tots els sants. *Todos Santos.*

Segell de Sant Adrià de Besós

SANT ADRIÁ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Gurp, provincia de Lleida. || — DE BESÓS. Poble de la provincia, bisb. y part. jud. de Barcelona; és a la vora del Besòs y prop de la seua desembocadura; hi passa el tranvía de Badalona, y té 394 hab.

SANT AGUSTÍ. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Ibiça, illa d' aquest nom. || — (COLLET DE). *Orog.* Al límit del Lluçanès y el Ripollès, a 800 met d' altura, al fil de la serra que separa 'ls aiguavessos del Ter y del Llobregat. || — DE LLUÇANÈS. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és en terra montanyosa, al N.O. del partit, y té 227 hab.

Segell de Sant Agustí de Lluçanès

SANT AMANS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Anglès, provincia de Barcelona.

SANT ANDREU. *Geog.* Aldea del dist. munpal. de la Vall de Castellbó, prov. de Lleida. || Caseriu del terme de Selva, illa de Mallorca. || Poble del cantó d' Argelès, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals, és a la carretera d' Argelès a Ceret y té 864 hab. || — D' EXALADA. *Hist.* Antich monastir del Conflent, arruinat per complert, quina construcció 's considera dels sigles VIII al IX, y fou derruit per un terratrèmol, encara que opinen altres que va destruirlo una inondació, atribuintse que 'ls cinch monjos que d' ell quedaren van ésser els fundadors del cenobi de Sant Miquel de Cuxá. El seu nom s' apropía per l' exalació dels vapors de les nombroses fonts del Thués. || — DE CAL PALLOT. *Arqueol.* Al Bergadá, prop de la serra de Pinós, iglesieta románica ab interessant absis y porta orientada vers l' O. || — DE LLANARS. *Arqueol.* Prop de la Creu de Teulats, al Bergadá; iglesia románica molt remarcable, d' absis rodó, encarat a Llevant y finestres aspitllerades, volta de canó seguit, porta adovellada y quadrat cloquer. || — DE LLEVANERES. Poble de la prov. y bisbat de Barcelona, part. jud. de Mataró; és al N.E. de aquesta ciutat, entre la serra del Montalt y la costa, y té 1,140 hab. || — DE PALOMAR. Poble que avui forma part de la ciutat de Barcelona. || — DE PORRERES. Veinat de la Vall del Llerca, prop de Sant Miquel de la Torra. || — DE RABÓS. Poble del dist. munpal. de Sant Andreu del Terrí, prov. de Girona. || — DE SOCARRATS. Poble del dist. munpal. de Capsech, prov. de Girona. || — DE SUREDA. Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó d' Argelès; és a la vora de la riera de Sureda y té 707 hab. || — DEL COLL. Aldea del dist. munpal. d' Olot, prov. de Girona. || — DEL TERRÍ. Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del riu Terrí y té 465 hab. || — DE LA BARCA. Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sant Feliu de Llobregat; és a la vora del riu d' aquest nom, té estació de F.-C. y 827 hab. || — DE SALOU. Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Santa Coloma de Farnès; és a la vora del riu Onyar y té 321 hab.

Segell de Sant Andreu de Palomar

Segell de Sant Andreu de Rabós

Segell de Sant Andreu de la Barca

Segell de Sant Andreu de Salou

SANT ANIOL. *Geog.* Ermita a uns 550 met. d' altura, passada la gorja del Gomarell, a la Vall del Llerca. || — (CLOTADA DE). *Orog.* Entre 'ls cingles Trenat y les Marrades. Més enllá s' hi trova un antich molí. || — (GORGES DE). *Hidrog.* Encisador paisatge, traspassada la gorja d' En Roca, per ont corre la rivera de Sant Aniol, omplint l' estret pas gaire bé de banda a banda y vorejada de cingles més enllá de Baget. || — (DE FINESTRES). *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. d' Olot; és a la vora del Llémana y té 942 hab. || — DE GUJA. *Hist.* A la capella y casa rectoral de aquest nom, a les valls del Llerca, de planta románica y dimensions reduídes; als primers temps de la reconquesta, s' hi retiraren els monjos de Besalú, establintse allí un monastir de benedictins.

Segell de Sant Antolí

SANT ANTOLÍ Y VILANOVA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb de Vich, part. jud. de Cervera; és a la vora del riu Cervera y té 595 hab.

SANT ANTÒN. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Requena, prov. de Valencia.

SANT ANTONI. *Geog.* Lloch del dist. munpal. de Calonge, prov. de Girona. || Caseriu del terme de Centelles (Santa Coloma de), prov. de Barcelona. || Caseriu del terme de Denia, prov. d' Alacant. || Caseriu del terme de Vilajoyosa, prov. d' Alacant. || — (CAP DE). *Hidrog.* Cap de la prov. d' Alacant, part. jud. de Denia; és a llevant de Xávea. || — ABAT. *Geog.* Vila de les illes Balears, bisb. y part. jud. d' Ibiça; és a la vora del mar, aprop del torrent Gros, a ponent de la illa, y 4,264 hab. || — (VESSANTS DE). *Hidrog.* Lloch ont se forma la rivera de Bolós, una de les afluents del Llerca. || — DE GALAMUS. *Geog.* Gorges formades pél curs del riu Agly, en el Fenollet, al Mitgdía de França. Prop d' elles, y passant per esquerpades roques, el camí que mena a l' ermita de Sant Antoni, lloch d' aplechs tradicionals en aquella encontrada. || — DE RIBES. Ermita emp açada a la vora de Ribes, a 1,020 met. d' altura, ont s' hi celebra un tradicional aplech per la diada de Sant Antoni, al Juny. L' edifici, del sigle XVII, no ofereix particularitat artística ni arqueològica, mes el lloch és pintoresch. || — DE VILANOVA DE VILAMAJOR. Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Granollers; és a la vora del riu Mogent y té 869 hab.

SANT ARNACH. *Geog.* Poble del cantó de Sant Pau, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Agly y té 109 hab.

SANT AYMANT (Serra de). *Orog.* Macís montanyós qu' entre les valls del Ter y del Fresser s' extèn envers la serra de Cavallera, tancant la part N. del Ripollès.

Segell de Sant Bartomeu del Grau

SANT BALDIRI. *Geog.* Lloch del terme de Llissá de Munt, prov. de Barcelona.

SANT BARTOMEU. *Geog.* Lloch del dist. munpal. d' Oriola, prov. d' Alacant. || — (PICH DE). *Orog.* Pich del Ariège, a la Catalunya francesa, ab una elevació de 2,349 metres, desde quin se descobreix un explèndit panorama, comprès entre les montanyes d' Andorra y les planes de Tolosa. || — DEL GRAU. *Geog.* Poble de la provincia de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és al peu d' una montanya, a la vora de la riera de Sant Hipòlit, y té 478 hab. || — DE LA QUADRA. Antiga ermita emplaçada a dalt d' un promontori, a la vora de la vila de Molins de Rei. S' hi servava un bell retaule del sigle XIV. || — DE LA VALLDAN. *Geog. y arqueol.* Al Bergadá, a la serra de Queralt; iglesia ab joliua y interessant portalada románica, enlairada sobre una graonada de pedra.

SANT BENET. *Geog.* Caseriu del terme d' Ayora, prov. de Valencia. || — DE BAGES. Ant ch monastir que hi há a la vora de la carretera de Manresa a Berga, a cosa d' una hora de la primera. Fa pochs anys que va empendres, ab molt bon acert, la restauració d' aquell casal religiós del art románich a Catalunya, en quin s' han d' admirar els claustres, d' una senzillesa y severitat, que reflecta 'ls istils arrelats al sigle XII a la nostra terra, ab una riquesa de detalls als capitells, ornats d' airosos fullatges y de simbòliques figures. Al edifici antich, ont hi havía part ojival, sapigueren conservar l' armònich conjunt del ordre arquitectònich anterior.

SANT BERNABÈ. *Geog* Ermita emplaçada a 1,782 metres d' altura, a la Cerdanya, abans d' arribar a Vallsabollera. || Iglesieta d' origen románich, passat el Coll de la Creu de Les Tenes, al Ripollès, dominant gaire bé tot el curs de la rivera de Vallfogona.

SANT BOI DE LLOBREGAT. *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sant Feliu de Llobregat; és a la vora de aquest riu, té un famós manicomi y 5,311 hab. || — DE LLUÇANÈS. Pob e de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és en terra montanyosa, vora de la riera de Sant Hipòlit, y té 483 hab.

Segell de Sant Boi del Llobregat

SANT CARLES. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Santa Olalla, illa d' Ibiça (Baleats). || — DE LA RÀPITA. Ciutat de la prov. de Tarragona, bisb. y part. jud. de Tortosa; és a la vora del mar, té un port natural anomenat dels Alfachs, unes importants salines y 3,843 hab.

Segell de Sant Carles de la Ràpita

SANT CELONI. *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Arenys de Mar; és a la vora del Tordera, té estació de F.-C. y 2,567 hab.

Segell de Sant Celoni

SANT CERNÍ. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de la Seu d' Urgell, part. jud. de Tremp; és a la vora del Noguera Pallaresa y té 297 hab. || — DE CLARÁ. Iglesieta voltada d' esplèndits paisatges, al Bergadá. Es sufragania d' Aviá. || — DE LLINÁS. Iglesia del Bergadá, a la vora de Castellar del Riu. || Nom de la catedral de Tolosa.

Segell de Sant Cipriá de Vallalta

SANT CIPRIÁ. *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, cantó y bisb. de Perpinyá; és a la vora de la riera d' Elna, no gaire lluny del mar, y té 921 hab. || — DE LLADÓ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Cruilles, prov. de Girona. || — DE VALLALTA. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Girona, part. jud. d' Arenys de Mar;

Segell de Sant Cipriá dels Alls

és a la vora de la riera de Sant Pol, no gaire lluny de la costa, y té 434 hab. || —DELS ALLS. Poble del dist. munpal. de Cruïlles, prov. de Girona. || Lloch del terme de Maó, illa de Menorca (Balears).

Segell de Sant Climent del Llobregat

SANT CLIMENT. *Geog.* Lloch del dist. municipal de Pinell, prov. de Lleida. || Lloch del terme de Maó (illa de Menorca). || —D' AMER. Poble del districte municipal d' Amer, prov. de Girona. || — DE LLOBREGAT. Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sant Feliu de Llobregat; és un poch apartat d'aquest riu y té 986 hab. || —DE PERALTA. Poble del dist. municipal de Peratallada, prov. de Girona. || — DE VALLCEBRE. Iglesia románica del sigle XI, al Bergadá, prop del lloch anomenat Torra de Foix. || —DE LA RIBA. Iglesia de la vora del Puig dels Aixuts, al Bergadá. || — SASSEBES. Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; és a la vora del riuet Llobregat, y té 810 hab.

Segell de Sant Climent Sassebes

SANT CORNELI. *Geog.* Prop de les vessants de la Muga s' hi troven les ruines de l'ermita d'aqueix nom, al demunt del camí de Sant Llorenç dels Cerdans. || — (SERRA DE). *Orog.* Serra de la prov. de Lleida, part. jud. de Tremp; és a la vora del Noguera Pallaresa, entre Aramunt y Orcau, y té 1,685 met. de altitut. || —(TORRENT DE). *Hidrog.* Prop de les mines de Fígols, al Bergadá.

SANT COSME. *Geog.* Caseriu del terme d' Albi, prov. de Lleida. || Veinat de Begudá, prov. de Girona.

SANT CRIST. *Geog.* Barri de Cabrils, prov. de Barcelona.

SANT CRISTÒFOL. *Geog.* Caseriu del dist. municipal de la Baronía de Rialp, prov. de Lleida. || Poble del dist. munpal. de Castellvell y Vilar, prov. de Barcelona. || Poblet del dist. munpal. de Mercadal, illa de Menorca (Balears). || Veinat del terme de Llambilles, prov. de Girona. || —(PLÁ DE). *Orog.* Prop de Falgars, al Bergadá. En aquella planuria hi havía una iglesia dedicada a aquell sant, que va consagrar el bisbe Salla, d' Urgell, a l' any 983. || —DE BAGET. *Geog.* BAGET, prov. de Girona. || —DE CAMPDEVÁNOL. CAMPDEVÁNOL, prov. de Girona. || —DE CREIXENTANI. Caseriu a la vora de Camprodón, que havía format parroquia y municipi fins a les derreries del sigle XVI y va restar poch menys que arrunat quan e's terratrèmols del sigle XIV. || —DE PREMIÁ. PREMIÁ DE MAR, prov. de Barcelona. || —DE TOSSES. TOSSES, prov. de Girona. || —DE LA VALL. Poble del dist. munpal. de Aransís, prov. de Lleida. || —LES FONTS. Poble del dist. munpal. d' Olot, prov. de Girona.

Segell de Sant Cugat del Vallès

SANT CUGAT, DEL VALLÈS. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Castelladral, prov. de Barcelona.

SANT CUGAT DEL VALLÈS. *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sabadell; és a tramontana de la serra de Vallvidrera, té un antich monastir y 2,129 hab. El claustre románich del sigle XII, malmenat y tot com está, és un dels exemplars més clássichs d' aquell estil, y la iglesia, dels sigles XIV al XV, joliu model de l' art ojival. || —SASGARRIGUES. Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès; és a la vora del F.-C. de Barcelona a Tarragona, y té 678 habitants.

SANT DALMAY. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Brunyola, prov. de Girona.

SANT DANIEL. *Geog.* Caseriu del terme de Calonge, provincia de Girona. || Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del Galligans, prop de Girona, y té 622 habitants.

Segell de Sant Cugat Sasgarrigues

SANT DOMÍ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Freixanet, provincia de Lleida.

SANT DONAT. *Geog.* Caseriu del terme de Torrefeta, provincia de Lleida.

SANT ELOI. *Orog.* Cingleres de la vall de Ribes, prop del coll de La Portella.

SANT ESTEVE. *Geog.* Caseriu de Passá, depart. dels Pirineus Orientals. || Poble del depart. dels Pirineus Orientals, cantó y bisb. de Perpinyá; és a la vora del riu Tet y té 1,390 hab. || —D' ALCOLL, ALCOLL, del dist. munpal. de Llinás, prov. de Barcelona || —DEL BAS. BAS, prov. de Girona. || — DE GRANOLLERS. Poble del dist. munpal. de Gurb, prov. de Barcelona. || —DE GUIALVES. Poblet del dist. munpal. de Vilademuls, prov. de Girona. || —DE LLITERA. Vila de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Tamarit; és a la vora del riu Sosa y té 1,532 hab. || — DE LLÉMENA. Poble del dist. munpal. de Sant Aniol de Finestres, prov. de Girona. || —D' ORDAL. Poble del dist. municipal de Subirats, prov. de Barcelona. || — DE PALAUTORDERA. Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. d' Arenys de Mar; és a la vora del riu Tordera y té 710 hab. || —DE SALALLONCH. Iglesieta románica al Ripollès, abans d'arribar al coll de Palomeres. || —DE TUBAU. Iglesieta sufragania de Sant Jaume de Frontanyá, abans d' arribar al collet de Tubau, al Bergadá. || —DE VALLORIOLA. Al camí de Puigreig, al santuari de La Guardia, prop de Can Gamisans, al Bergadá. || — DEL MALL. Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benabarre; és entre montanyes, a la vora del riu Isábena y té 310 hab. || —DE LA RIBA. Al límit del Ripollès ab el Bergadá, a la vora del riu Marlès, en un promontori avençat. || —DE LA SARGA. Pob e del dist. munpal. de Alçamora, prov. de Lleida. || SASROVIRES. Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sant Feliu del Llobregat, té estació de F.-C. y 931 hab.

Segell de Sant Esteve del Bas

Segell de Sant Esteve de Llémena

Segell de Sant Esteve Sasrovires

SANT EUDALT (Hostal de). *Geog.* Al Ripollès passada la casa de Montono, al camí que mena de Ripoll a Olot. || —(RIERA DE). *Hidrog.* Neix a la Creu de Sant Antoni, terme de Sant Joan de les Abadesses, prov. de Girona; passa per dit terme y 'l de la parroquia de Ripoll, y desaigua a la vora de la riera de Vallfogona, tocant a l' hostal de Sant Eudalt, que li dona 'l nom.

SANT FELIP NERI. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Crevillent, prov. d' Alacant.

SANT FELIU. *Geog.* caseriu del dist. munpal. de Navés, prov. de Lleida. || *Orog.* Coll y ermita de Sant Feliu, a les valls altes del Segre, passat el Roch del Vidre. || — (COLL DE). *Orog.* A la cresta de la serra de Viver, donant aigües per un cantó al Llobregat y per altre a la riera de Tordells, afluent del Cardoner. || — D'AMONT. Poble del cantó de Millás, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Tet, té estació de F.-C. y 500 hab. || — D'AVALL. Poble del cantó de Millás, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Tet, té estació de F.-C. y 1,438 hab. || — DE BOADA. Poble del districte munpal. de Palau Sator, provincia de Girona. || — DE BUIXALLEU. Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Santa Coloma de Farnès; és en terra trencada, a la vora de la riera d' Arbucies, y té 622 hab. || — DE CODINES. Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Granollers; és a la vora del riu Tenas y té 2,447 hab. || — DE GUIXOLS. Vila de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de La Bisbal; és a la vora del mar, té estació de F.-C., molta industria surera y 11,253 hab. || — DE LLOBREGAT. Part. jud. de la provincia de Barcelona, format dels 31 següents ajuntaments: Abrera, Begues, Castelldefels, Castellví de Rosanes, Cervelló, Corbera, Cornellá, Esparraguera, Esplugues, Gavá, Gelida, Hospitalet, Martorell, Molins de Rei, Pallejá, Papiol, Prat del Llobregat, Sant Andreu de la Barca, Sant Boi del Llobregat, Sant Climent del Llobregat, Sant Esteve Sasrovires, Sant Feliu de Llobregat, Sant Joan Despí, Sant Just Desvern, Sant Llorenç d' Hortons, Santa Coloma de Cervelló, Santa Creu d' Olorde, Sant Vicens dels Horts, Torrelles, Vallirana y Viladecans, sumant entre tots 52,309 hab. || — DEL LLOBREGAT. Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, cap del part. jud. del seu nom; és a la vora del Llobregat, té alguna industria, estació de F.-C. y 3,203 hab. || — DE PALLAROLS. Poble de la provincia y bisbat de Girona, partit jud. d' Olot; és a la vora del riu Brugent y té 1,608 hab. || — DE TORELLÓ. Vila a l'aiguabarreig del Ges ab el Ter a 526 metres d' alt; té 2,836 hab. || — DEL BACH. *Geog.* Al camí de Camprodón al Bach, abans del coll de les Tofoneres, s' hi trova la iglesia de Sant Feliu, pintorescament emplaçada. || — DEL PINYÓ. DE CODINES, prov. de Barcelona. || — DEL RECÓ. Aldea del dist. munpal. de Castellar, prov. de Barcelona. || — SASSERRA. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. de Manresa; és en terra montanyosa, a la vora del riu Gavarresa, y té 549 habitants.

Segell de Sant Feliu de Boada

Segell de Sant Feliu de Codines

Segell de S. Feliu de Guixols

Segell de Sant Feliu de Llobregat

Segell de Sant Feliu de Pallarols

Segell de Sant Feliu Sasserra

SANT FERRÁN. *Geog.* Caseriu del terme de Sant Francesch Xavier, illa de Formentera, Balears.

SANT FERRIOL. Santuari de la parroquia de Besalú, prov. de Girona.

SANT FOST o FAUST DE CAPCENTELLES. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Granollers; és a la vora del riu Besòs, y té 606 hab.

SANT FRANCESCH DE PAULA. *Geog.* Caseriu del districte municipal de Sant Joseph, illa d' Ibiça, Balears. || — XAVIER. Caseriu del districte municipal de Formentera, Balears.

Segell de Sant Fost y Cabanyes

SANT FRUCTUÓS. *Geog.* Caseriu del terme de Pals, prov. de Girona. || — DE BAGES. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. de Manresa; és a la vora del riu Llobregat y té 1,720 hab. || — DE BALENYÁ. BALENYÁ, prov. de Barcelona.

SANT FRUITÓS (Vegis SANT FRUCTUÓS).

SANT FULGENCI. *Geog.* Vila de la prov. d' Alacant, bisb. d' Oriola, part. jud. de Dolores; és a la vora del Segura y té 690 hab.

SANT GALLART. *Geog.* Lloch del dist. munpal. de Les Piles, prov. de Tarragona.

Segell de Sant Fructuós de Bages

SANT GENÍS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Jorba, prov. de Barcelona. || Poblet del dist. munpal. d' Amer, prov. de Girona. || Quadra del terme de Jorba, prov. de Barcelona. || — DE PLEGAMANS *Geog.* Lloch del terme de Palausolitar, prov. de Barcelona. || — DE VILASSAR. Poble de la provincia y bisbat de Barcelona, part. jud. de Mataró; és al peu de la serra de Sant Mateu, té alguna industria y 3,159 hab. || — DELS AGUDELLS. HORTA, prov. de Barcelona. || — LES FONTS. Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó d' Argelès; és entre les rieres de la Roca y Vilallonga y té 791 hab.

SANT GERVASI (Serra de). *Orog.* Serra de la prov. de Lleida; és a la vora del Noguera Ribagorçana, partit judicial de Tremp, y té 1,880 met. d' altitut máxima. Va del N.O. al S.E. Altres ne diuen Penyes de Sant Gervás. || — DE CASSOLES. Poble de la prov. de Barcelona, avui agregat a la capital.

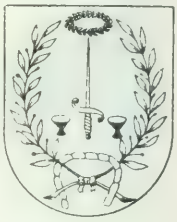
Segell de Sant Gervasi de Cassoles

SANT GIBRES. *Ceog.* Caseriu del dist. munpal. de Serchs, prov. de Lleida.

SANT GILÍ. *Geog.* Aldea del dist. munpal. de Benavent de Tremp, prov. de Lleida.

SANT GRAU D' ENTREPERES. *Geog.* Iglesia románica sufragania de Sadernes, a la serra d' Entreperes, a la vall del Llerca. Está emplaçada a l' altura de 760 met. y té a un costat la porta de ratlles molt correctes y l' absis conté una bonica finestra ab un bonich fris dentellat.

SANT GREGORI. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del Llémena, prop de la confluencia d' aquest ab el Ter, y té 1,865

hab. || — (COLL DE). *Orog.* Cap de serrat al Bergadá, passat el poble de Massanès.

SANT GUILLEM DE COMBRET. *Geog.* Ermita entre cingleres, al costat de Can Picotós, al Canigó, al sot de Combret, tombant la cinglera de Roques Roges.

Segell de Sant Guim de la P ana

SANT GUIM DE LA PLANA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de Solsona, part. jud. de Cervera; és a la vora de la carretera d' aquesta ciutat a Solsona y té 424 hab || — DE LA RABAÇA. Poble del dist. munpal. de Freixanet; és estació del F.-C. de Barcelona a Saragoça per Lleida.

Segell de Sant Hilari Sacalm

SANT HILARI SACALM. *Geog.* Vila de la prov.de Girona, bisb. de Vich, part. jud. de Santa Coloma de Farnès; és en terra trencada, sota l Plá de les Arenes; té banys molt concorreguts y 2,306 hab.

Segell de Sant Hipòlit de Voltregá

SANT HIPÒLIT. *Geog.* Poble del cantó de Rivesaltes, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és al S.O. del estany de Salses y té 1,268 habitants. || —DE VOLTREGÁ. Vila de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora del Ter y té 1,629 hab.

SANT HOISME. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Fontllonga, prov. de Lleida.

SANT ISCLE D' EMPORDÁ. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Serra, prov. de Girona. || — DE COLLTORT. Poble del dist. munpal. de Sant Feliu de Pallerols, prov. de Girona. || — DE BELLALTA. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Girona, part. jud. de Arenys de Mar; és al peu de la serra de Montnegre y té 831 habitants.

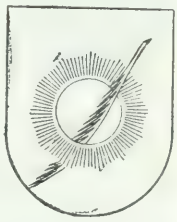
Segell de Sant Iscle de Bellalta

SANT ISCLE Y SANTA VICTORIA DE BAGES. Lloch de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. de Manresa.

SANT ISIDRE. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Felanitx, illa de Mallorca. || — DE LA QUAR. *Orog.* Serra del Bergadá, en quina un viarany enlairat mena a La Quar, passant per La Fageda y el coll de Jovell.

Segell de Sant Iscle de Bages

SANT JAUME. *Geog.* Quadra del terme de Piera, prov. de Barcelona. || — (COLL DE). *Orog.* Serrat de 1,200 metres d' altura, que al Bergadá separa la vall de Sant Jaume de Frontanyá de la de les cayents de la Creu d' En Soler y els rasos de Tubau. || — DE FRONTANYÁ. *Geog.* Poble de la provincia de Barcelona, bisb. de Solsona, part. jud. de Berga; és a la partió d'aquesta prov. ab la de Girona y té 215 hab. || — DE LLERCA. Poble del dist. munpal. de Palau de Montagut, prov. de Girona. || — DE RIGOLISSA. provincia de Girona. || — DE VILADROVER. Lloch del terme de Brull, prov. de Barcelona. || — DELS DOMENYS. Poble de la prov. de Tarragona, bisbat de Barcelona, part. jud. del Vendrell; és a la vora del riu Foix y té 1,489 hab. || — DE OLIVERES. Poble del dist. munpal. de Piera, prov. de Barcelona.

SANT JOAN. *Geog.* Lloch del terme de Requena, prov. de Valencia. || Poble del dist. munpal. de Requena, prov. de Valencia. || Poble de la prov. y part. jud. d' Alacant, bisbat d' Oriola; és a la vora del riu Motnegre y té 3,320 hab. || Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. de Manacor; és al mitg de l' illa, a ponent del puig de Bonany, y té 2,453 hab. || —(PLA DE). *Orog.* A la comarca de Camprodón, passada la collada dels Homes Morts, a una elevació de 1,500 metres, a la part alta de la Vall de Rodá. Per Sant Joan hi pugen processonalment en aplech, ressanthi els Sants evangelis y repartintse ofrenes de pá moreno. || — (SERRA DE). Serra de la provincia de Lleida, part. jud. de Sort; és a llevant de la vila d'aquest nom y té 2,438 met. d'altitut máxima. || —(SON). *Geog.* Caseriu del terme d' Alaró, illa de Mallorca. || —BATISTA. Vila de les illes Balears, bisb. y part. jud. d' Ibiça; és entre montanyes, a tramontana de l' illa, y té 4,269 hab. || — D' ARRÓS. Caseriu del dist. municipal d' Arrós y Vila, prov. de Lleida. || — D' AVELLANET. Capelleta románica, a cosa de mitja hora de Bagá. || — DE BESTRACÁ. Iglesia románica d' una sola nau a volta de canó, de correctes absis y portada, al veinat de Bestracá, adjunt al municipi de Baget a les valls del Llerca. || — DE CARBONELL. Lloch de Mercadal, illa de Menorca. || — DE CORNUDELLA. Ermita enlairada dalt d' un turó, al Ripollès, demunt la clotada del Arige. Es d' estil románich. || —D' ÉNOVA. Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Alberich; és a la vora del Xúcar y té 381 hab. || — DE FÁBREGUES. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora de la riera de Pruit y té 540 hab. || — DE MATA. Ermita románica del Ripollès, aprop de les ruines del castell de Matamala. || — DE MATAPLANA. Iglesieta románica a la vora de l' antiga cova d' aquell nom, al Bergadá. || — DE MOLLET. Provincia de Girona. || — DE MOLLÓ. *Orog.* Cim de la comarca de Camprodon passades les barrancades de les Caceres. Té 1640 metres de altura, y al cap de munt hi ha un oratori, abandonat. || — DE MONTCLAR. *Geog.* Lloch del terme de Viver, provincia de Barcelona. || — DE MUNDARN. Poblet del districte municipal de Viver, prov. de Barcelona. || — D' OLÓ. Poblet del dist. munpal. de Santa María d' Oló, prov. de Barcelona. || — DE PALAMÓS. Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de La Bisbal; és a la vora del mar, té estació de F.-C. y 1,245 hab. || — DE PLADECORTS O DEL PAGÈS. Poble del antich Vallespir, a la vora del aiguabarreig del Tech ab la rivera de Vivés. Are forma part del cantó y districte de Ceret; té estació de F -C. y 557 hab. Serva una bella iglesia románica del sigle XIII. || — DE SALELLES. Poble del dist. munpal. de Cruilles, prov. de Girona. || — DE VILASSAR. Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Mataró; és a la vora del mar, té estació de F.-C., alguna industria y 2,923 hab. || — DE VINYAFRESCAL. Poblet del dist. munpal. de la Pobla de Segur, prov. de Lleida. || — DE LES ABADESSES. Vegis ABADESSES (SANT JOAN DE LES). || — DE LES HORTES.

Segell de Sant Jaume dels Domenys

Segell de Sant Joan de Mollet

Segell de S. Joan de les Abadesses

Sant Joan de Carbonell, illa de Menorca. || — DEGOLLACI. *Arqueol.* Capelleta bastida demunt del pont del Guixaró, al terme de Puigreig, prov. de Barcelona. Segons tradició hi havía hagut al meteix lloch un antich monastir. || — DESPÍ. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barna., part. jud. de Sant Feliu de Llobregat; és a la vora d' aquest riu y té 1,171 hab. || — FUMAT. Poble del dist. municipal d' Ars, prov. de Lleida. || — GALÍ. Quadra del terme de Senfores, prov. de Barcelona. || — LA SELLA. Poble del cantó de Thuir, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora de la carretera de Ceret a Perpinyá y té 253 hab. || — LES FONTS. Poble del districte munpal. de Begudá, prov ncia de Girona. Té alguna industria, especialment paperera. || — (MONTANYA DE). *Orog.* Montanya que s'alça a llevant de Sort, prov. de Lleida, entre el riuet de Santa Magdalena, afluent del Noguera Pallaresa y aquest. || — PLA-DE-CORTS. *Geog.* Poble del cantó de Ceret, bisb. de Perpinyá, dep. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Tech y té 643 hab. || — SESCLOSFS. Caseriu del dist. munpal. de Vilanova de la Muga, prov. de Girona.

Segell de Sant Joan Despí

Segell de Sant Joan Les Fonts

SANT JORDI. *Geog.* Poblet de l'illa d'Ibiça, Balears. || Vila de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, part. jud. de Vinaroç; és a la vora d' una riera y té 1'603 hab. || — (GOLF DE). *Hidrog.* Golf de la prov. de Tarragona, entre'l cap Salou y les goles del Ebre. || — (GORGES DE). *Geog.* Desfilador grandiós en el camí de Corcarreres a la Catalunya francesa. || — DESVALLS. Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona, és dalt d' una altura a la vora del Ter, té estació de F.-C. y 790 habitants.

Segell de Sant Jordi Desvalls

SANT JOSEPH. *Geog.* Caseriu del terme d'Alayor, illa de Menorca, Balears. || — Vila de les illes Balears, bisb. y part. jud. d' Ibiça, és a mitjorn de l'illa d'aquest nom y té 3,941 hab.

SANT JULIÁ. *Geog.* Caseriu del terme de La Junquera, prov. de Girona. || Quadra del terme de Vallcebre, prov. de Barcelona. || — D' ALTURA. Caseriu del antich dist. munpal. de Sant Pere de Terrassa, prov. de Barcelona. || — DE BOADA. Lloch del d st. munpal. de Palau Sator, prov. de Girona. || — DE CERDANYOLA. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Solsona, part. jud. de Berga; és a la vora del Llobregat y té 385 hab. || — DE RAMIS. Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és dalt d' un turó, a la vora del Ter, y té 347 hab. || — DE RIBELLES. Iglesia bastida al sigle X, sufragánia de Talaixá y parroquial de Ribelles, a les valls del Llerca. || — DE SALTOR. SALTOR, prov. de Girona. || — DE VALLCEBRE. Al Bergadá; iglesieta románica en son origen, emplaçada a l' altura de 945 met. S' anomena també de Freixeu. || —DEL LLOR. Poble del dist. munpal. de Amer, prov. de Girona. || — SASSORBA. Caseriu del terme de Gurb, prov. de Barcelona.

Segell de Sant Just Desvern

SANT JUST. *Geog.* Lloch del d'st. munpal. de Fontilonga, prov. de Lleida. || — D' ARDÈVOL. Caseriu del dist. munpal. de Pinós, prov. de Lleida. || — DESVERN. Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sant Feliu de Llobregat; és al peu de la serra de Vallvidrera y té 1,123 habitants.

SANT LIBORI. *Geog.* Caseriu del terme d' Artès, prov. de Barcelona.

SANT LLÁTZER. *Geog.* Arrabal de Castelló de Empuries, prov. de Girona.

SANT LLORENÇ. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Castiga eu, prov. d' Osca. || Veinat de Llagostera, prov. de Girona. || Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. de Manacor; és al N.O. de l' illa y té 2,464 hab. || — DE BAGÁ. Caseriu del terme de Sant Juliá de Serdanyola, prov. de Barcelona. || — DE CAMDEVÁNOL. Poblet de la prov de Girona, ab iglesia románica, en mal hora emblanquinada. Es a la vora del Merdás y té 143 hab. || — D' HORTONS. Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sant Feliu de Llobregat; és en terra montanyosa, a la vora del riu Anoia y té 924 hab. || — DE MONTGAY. Poble del dist. munpal. de Camarassa, prov. de Lleida. || —DE MORUNYS. Vila de la prov. de Lleida, bisb. y partit jud. de Solsona; és a la vora del riu Cardoner y té 779 hab. || — DEL CARDASSAR. SANT LLORENÇ, illa de Mallorca. || — DEL MONT. *Hist.* Antich monastir en son origen priorat dependent del de Sant Aniol de les Aguses. Els comtes de Besalú li feren donacions, y al sigle XVI va ésser incorporat al de Sant Pere de Besalú. Les seues reuines, d' obra molt primitiva, se troven aprop de Roca Pastora, a les valls del Llerca. || — DEL MUNT. *Geog.* Montanya de contextura molt remarcable, al Vallès, a la vora de Terrassa, quin cim corona un antich cenobi, del sigle XI, restaurat en part gracies al bon zel del malaguanyat Pere Vergès, qui va ésser historiador d' aquell casal a les derreries del sigle XIX. || — DE LA MUGA. Vila de la provincia y bisbat de Girona, partit judicial de Figueres; és a la vora de la Muga y té 748 habitants. || — DE LA SALANCA. Poble del cantó de Rivesaltes, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Agly, prop del mar, y té 4,470 hab. || — DE LES ARENES. Poble del dist. munpal. de Foixá, prov. de Girona. ||

Segell de Sant Llorenç d'Hortons

Segell de Sant Llorenç de les Arenes

Segell de Sant Llorenç Savall

Segell de St. Llorenç de Campdevanol.

Segell de Sant Llorenç de la Muga

Segell de Sant Llorenç de Morunys o dels Piteus.

— DELS CERDANS. Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó de Prats de Molló; és a la vora de la riera de la Quera y té 2,816 hab. || — DELS DOS MUNTS. Poblet del dist. munpal. de Pruit, prov. de Barcelona. || — DELS PITEUS. SANT LLORENÇ DE MORUNYS, prov. de Lleida. || — DES CARDASSAR. Lloch del terme de Manacor, illa de Mallorca. || — SAVALL. Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Terrassa; és en terra montanyosa, a la vora del riu Ripoll, y té 1,406 hab. || — (RIU DE). *Hidrog.* Nom que 's dona vulgarment al Merdás. || — (SERRA DE). *Orog.* Serra de la prov. de Barcelona, va de N. a S. y 'l seu punt culminant té 1,120 met. d' altitut.

SANT LLUIS. *Geog.* Lloch del terme de Maó, illa de Menorca, Balears.

SANT MAGÍ. *Geog.* Lloch del dist. munpal. de Santa Perpètua, prov. de Tarragona. || — DE LA BRUFAGANYA. Santuari del terme de Santa Coloma de Queralt, prov. de Barcelona.

Segell de Sant Magí (Tarragona)

SANT MARCH (Coll de). *Orog.* Collet a 1,260 met. d' altitut, situat a tramontana de Talaixá, prov. de Girona. || Coll de la Garrotxa, anomenat també de les Bruixes, prop dels cingles del Toçal, a les valls del Llerca. || — (COLL Y ERMITA DE). Al Ripollès, dalt d' un cim enlairat de 1,600 met., enfront del Folgars. || — D' ESTIULA. Turó avençat sobre la vall del Merdás, al Bergadá, ont, a l' altura de 1,375 met., s' hi alça una petita capella moderna. || — DE BROCÁ. *Geog.* Ermita que s' alça demunt d' un turó, a 1,600 met., al Bergadá, ont s' hi celebra un bonich aplech y fogaines a la festa del sant.

SANT MARCIAL. *Geog.* Lloch del terme de Marratxí, illa de Mallorca.

SANT MARÇAL. *Geog.* Poble del Vallespir, districte de Ceret, cantó d' Arlès, enplaçat a una altitut de 730 met. Té 518 hab. y és prop del naixement de la riera del Conte. || — DE QUARENTELLA. SANT MARÇAL DE VILADEMULS, prov. de Girona. || — DE VILADEMULS. Lloch del dist. munpal. de Vilademuls, prov. de Girona.

SANT MARTÍ. *Geog.* Predi de l' illa de Mallorca, dist. de Vilafranca, part. jud. de Manacor || Caseriu del dist. munpal. de Santa Pau, prov. de Girona. || Poble del cantó de Sant Pau, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Agly y a la esquerra de la riera de Felurs y té 160 hab. || — (CAP DE). *Hidrog.* Cap de la prov. de Alacant, part. jud. de Denia; és al S.E. de Xavea. || — D' ARABÓ. Caseriu del terme de Saneja, districte munpal. de Guils, prov. de Girona. || — D' ARMANCIES. ARMANCIES, prov. de Girona. || — DE BARCEDANE. Poble del dist. munpal. d'Aransís, prov. de Lleida. || — DE BIURE. *Arqueol.* Bell exemplar de l'arquitectura románica als serrals entre la vall de Gironella y la de Marlès al Bergadá. Es un joyell pur y ben conservat de aquell istil, y va ésser consagrada l' any 1,044 pêl bisbe Guillem Guifre de la Seu d' Urgell. || — DE CAMPMAJOR. CAMPMAJOR, prov. de Girona. || — DE CANALS. Poble del dist. munpal. de Claverol, prov. de Lleida. || — DE CARÓÇ. CARÓÇ, prov. de Girona. ||

Segell de Sant Martí de Armancies

Segell de Sant Martí de Canals

— DE CENTELLES. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora del riu Congost y té 457 hab. || — DE COFORP. *Geog.* Veinat de unes 16 cases que forma part del municipi de Capolat, al Bergadá. || — DE FONOLLAR. *Arqueol.* Al Vallespir, prop del establiment del Voló, s'hi trova aquest temple nomenat La Molust, que en una de ses parts, pertany al sigle XI. || — DE LLANERES. *Geog.* CASTELL D' EMPORDÁ, provincia de Girona. || — DE LLÉMENA. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del Llémena y té 887 hab. || — DE MALDÁ. Poble de la prov. de Lleida, diòc. de Tarragona, part. jud. de Cervera; és a la vora del riu Corp y té 1,271 hab. || — DE MARLÈS. Poble del dist. munpal. de Santa María de Marlès, prov. de Barcelona. || — DE PALMEROLA. Caseriu del part. de Puigcerdá, bisbat de Solsona, que forma part del municipi de Palmerola, junt ab els veinats de Clot de Corp, Vilasseca, La Forga y Els Casons. || — DE PROVENÇALS. Poble de la prov. de Barcelona que avui forma part de la capital. || — DE RIELLS DE MONTSENY. *Geogra.* RIELLS prov. de Girona. || — DE RIUDEPERES. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora del riu Gurri y té 685 hab. || — DE SENFORES. SENFORES, provincia de Barcelona. || — DE SERRAIMA. Aldea del dist. munpal. de Sallent, prov. de Barcelona. || — DE SOBREMUNT. SOBREMUNT, provincia de Barcelona. || — DE SORBET. Aldea del dist. munpal. de Sant Pere de Terrassa, prov. de Barcelona. || — DE SURROCA. SURROCA, prov. de Girona. || — DE TORRUELLA. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. de Manresa; és a la vora del riu Cardoner y té 711 hab. || — DE VILALLONGA. VILALLONGA, prov. de Girona. || — DE VINYOLES. VINYOLES, prov de Girona. || — DEL BAS. Poble de la provincia de Barcelona, bisb. de Vich, partit judicial de Berga; és a la vora de la riera de Lluçanès y té 210 habitants. || — DEL CANIGÓ.

Segell de Sant Martí de Centelles

Segell de Sant Martí de Llémena

Segell de Sant Martí de Maldá

Segell de Sant Martí de Provençals

Segell de Sant Martí de Riudeperes

Segell de Sant Martí de Sobremunt

Segell de S. Martí de Torruella

Hist. Antich monastir, considerat com un dels monuments históríchs artístichs de França, que Monsenyor Carselade, l' entusiasta bisbe de Perpinyá, va proposarse restaurar pera fer sorgir ab els seus recorts l' esclat de la consideració al gloriós passat d' aquell casal. La iglesia va ésser consagrada l' any 1009, y ab tot y l' estat ruinós d aquell superb edifici, reflexa la seua grandiositat. Era de tres naus l' iglesia, sostingudes per pilans les voltes y també de tres naus la cripta. El claustre era del sigle XII ab columnes ornades de capitells, abachs y abachs d' esculptura clássica. El cloquer qu' és una de les seccions mellor conservades, s' alçava demunt la porta de l' abadía, formant un quadrat irregular, refets els dos pisos superiors després dels terratremols de 1424. Remata aquella obra desmarietada corona, haventhi al primer pis dues finestres per cara, y en el segón dues obertures ageminades, que separen una ratlla d' arquets. Prop del mur de l' iglesia y del cloquer, s' hi trova la tomba del comte Guifre fundador del monastir, buidada a la roca. || — DEL CLOT. *Geog. y hist.* Al Ripollès més ençá del Pas dels Traginers, s' hi trova l' iglesia románica d' aquest nom, ab una remarcable inscripció catalana, referenta als terratremols del sigle XV. Pertany al municipi de Capsech, prov. de Girona. || — DEL PUIG. Petita iglesia sufragania de Gisclareny, al Bergadá. || — DEL SAS. Caseriu del terme de Benabarre, provincia d' Osca. || — DE LA MORANA. Poblet del dist. munpal. de Florejachs, prov. de Lleida. || — DE LES ESPOSES. SANT MARTÍ SAPRESA, prov. de Girona. || — SACALM. Poble del dist. munpal. de Susqueda, prov. de Girona. || — SAPRESA. Poble del dist. munpal. de Brunyola, prov. de Girona. || —SARROCA. Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès; és a la vora del riu Foix y té 1,966 hab. A son terme s' hi conserva un dels més remarcables exemplars del art románich a Catalunya. || — SASGAYOLES. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. d' Igualada; és a la vora del riu Anoia, que neix al seu terme, y té 580 hab. ||—SASSERRAS. Poble del dist. munpal. de Cabanelles, prov. de Girona. || — VELL. Poble del dist. munpal. de Madremanya, prov. de Girona.

Segell de Sant Martí Sarroca

Segell de Sant Martí Sasgayoles

SANT MATEU. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Sant Jordi Desvalls, prov. de Girona. || Partit judicial de la provincia de Castelló, format pels 9 ajuntaments d' Alcalá de Xisvert, Canet el Roig, Cervera del Mestre, Xert, Xana (La), Salsadella, Sant Mateu, Santa Magdalena de Púlpis y Traiguera, que reuneixen entre tots 26,519 habitants. || Vila de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, cap del part. jud. del seu nom; és a la vora de la riera de Cervera y té 4,046 hab. || — DE BAGES. Poble de la prov. de Barcelona, bisbat de Vich, partit judicial de Manresa; és en terra montanyosa, a la vora del riu Cardoner, y té 494 habitants. || — DE MONTBUY. Pob e del districte municipal de Bigues, provincia de Barcelona. || — DE MONTNEGRE. Poble del dist. munpal. de la Quart, prov. de Girona. || — (SERRA DE). *Orog.* Serra de la costa de Llevant, provincia de Barcelona; va de S.O. a N.E. entre Alella y la riera d' Argentona.

Segell de Sant Mateu de Bages

SANT MAURICI. *Orog.* Veinat del Bergadá, a 875 met. d' altura, formant aplech molt pintoresch la iglesia, la rectoría, la casa y l' hostal y més amunt el fossar.

SANT MEDIR. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Sant Gregori, prov. de Girona. || —MEDIR O MEDÍ. Ermita molt pintoresca de la serra del Tibidabo, situada al fons de la collada de la Rabaçada. És lloch molt visitat pels excursionistes barcelonins. || MEDÍ.

SANT MIQUEL. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Aramunt, prov. de Lleida || Caseriu del dist. munpal. de Coll de Nargó, prov. de Lleida. || Poblet del terme de Beniciva, dist. munpal de Vall Gallinera, prov. de Alacant. || Poblet del terme de Codalet, depart. dels Pirineus Orientals. || —(COLLADA DE). *Orog.* Al cims de La Clusa, al Bergadá, formant la partió d' aigües de les valls de Cerdanyola y de Sant Romá. || — (SERRA DE). Petita serra de la prov. de Lleida, part. jud. de Balaguer; és entre 'ls rius Farfanya y Noguera Ribagorçana, y té 1,034 met. d' altitut máxima. || —DE CAMPMAJOR. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. d' Olot; és a la vora d' una riera del riu Ser y té 849 hab. || — DE CLADELLS. CLADELLS, prov. de Girona. || — DE COMA DEL ROURE. Més ençá de la rivera de Borró, a les valls del Llerca, s' emplaça aquesta ermita en un pintoresch collet, de quin se domina l' Empordá y la comarca de Banyoles. || — DE CUXÁ. *Hist. y Arqueol.* Antich monastir del Conflent, célebre a l' historia catalana, y en llastimós estat d' arrunament. Va ésser fundada l' abadía pels monjos d' Exalada l' any 878, y en ella va morirhi, fent vida de penitent, un sigle després, en 987, el dux de Venecia Pietro Orseolo Demunt de La Rivereta s' hi veuen ara les despulles d' aquell superb casal, expoliat per la devastació de les joies més significades en l'ordre arquitectònich, poguentse apreciar encara en aquell llastimós aplech de ruines la esvaida grandiositat de aquell monument. A la portalada s' hi serven encara dos artístichs montants de marbre ab les estatues de Sant Pere y Sant Pau, y a Perpinyá, Prades y altres llochs propers s' hi poden admirar fragments arquitectònichs, capitells, pilans, etc., que procedeixen de Cuxá. Els claustres, ensorrats en molta part, eren obra del sigle XI o XII. Sols el cloquer, quadrat, de quatre pisos, y 'l portal de la casa de l' abat, obra del sigle XI, y 'ls absis, quins taulons del costat no enfilen les naus laterals de l' antich temple poden observarse, donchs de las demés dependencies del monastir sols ne resten vestigis que fan dolença. || — DE CRUILLES. *Geog.* Poble del dist. municipal de Cruilles, prov. de Girona. || — DE CULERA. CULERA, prov. de Girona. || — DE FLUVIÁ. Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; és a la vora del Fluviá, té estació de F.-C. y 306 hab. || —DE GISCLARENY. Iglesia, antiga parroquia, de bon ordre románich, als balços

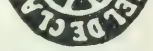

Segell de Sant Miquel de Cladells

Segell de Sant Miquel de Culera

Segell de Sant Miquel de Fluviá

de penya, a la vora del poble de Gisclareny. || —DE LLOTES. Poblet de l' antich Valespir, cantó de Vinçá, dist de Prades; té 338 hab. || —D' ORMANYER. *Geog. y Arqueol.* A les valls del Llerca, iglesieta de origen romànich, que posseeix una remarcable imatge de Crist, salvada gracies al bon zel dels propietaris del Vilar de Talaiac. || —DE PINEDA Caseriu del dist. munpal. de Sant Feliu de Pallarols, prov. de Girona. || —DE RUPIT. Poble del dist. munpal. de Sant Joan de Fábregues, prov. de Barcelona. || —DE SALINES. Vila de la prov. d Alacant, bisb. y part. jud. de Oriola; és dalt d' un turó y té 1,314 hab. || —DEL CORP. Lloch del terme de Les Preses, prov. de Girona. || —DEL FALL. Caseriu del terme de Bigues y Riells, prov. de Barcelona. (Vegis FAY (SANT MIQUEL DE). || —DEL FAY (DEL FALL). || —DEL MONT. Caseriu y sufragania del terme de Capsech, prop de Girona. || —DE LA GUARDIA. Lloch del dist. munpal. de les Masíes de Roda, prov. de Barcelona. || —DE LA PERA. (Vegis PERA (LA), prov. de Girona. || —DE LA TORRA. Iglesia románica desfigurada per impropis aditaments, que 's trova a tres hores de Camprodón. || —DE LA VALL. Poble de la prov. de Lleida, bisb. de la Seu de Urgell, part. jud. de Tremp; és a la banda de tramontana del Montsech de Rubíes y té 473 hab. || —SACOT. LACOT, prov. de Girona. || —SASPERXES. Caseriu del terme de Balenyá, prov. de Barcelona.

SANT MORI. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del Fluviá y té 320 habitants.

SANT NAÇARI. *Geog.* Poble del depart. del Pirineus Orientals, cantó y bisb. de Perpinyá; és prop del mar y té 608 hab. || —(ESTANY DE). *Hidrog.* Remarcable estany del Mediterrá, al Mitjorn de França, que reb les aigües del riu Reart.

SANT NICOLAU (Riera de). *Hidrog.* Riera de la prov. de Lleida, part. jud. de Tremp; baixa del port de Caldes, passa pèl terme de Bohí y desaigua a la vora del riuet Noguera de Tor.

SANT PASALÁS. *Geog.* Caseriu del terme d' Altès, prov. de Lleida || Caseriu del dist. munpal. de Calonge, prov. de Barcelona.

SANT PAU. *Geog.* Cantó del depart. dels Pirineus Orientals; comprèn els ajuntaments d' Ansinyán, Caudies de Fenolledes, Fonollet, Fosse, Lesquerda, Maury, Prunyanes, Sant Arnach, Sant Martí, Sant Pau y Virá, reunint entre tots 6,426 hab. || Vileta cap del cantó del seu nom, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Agly y té 2,310 hab. || —*Orog.* Collada entre la vall del Ter y la vall del Bach, que s' extèn envers l' E., tancada al fons pèl Montmajor. || —D' ORDAL. Poble del dist. munpal. de Subirats, prov. de Barcelona. || —DE CASSERRES. *Geog. y Hist.* Iglesia románica al Bergadá, abans d' arribar a la vila. Va ésser parroquial y antich monastir, y ab posterioritat fou seminari d' estudiants pobres del bisbat de Solsona y a les derreries convent de caputxins. Va ésser consagrada en 907 pèl bisbe d' Urgell, Nantigi, y la feu bastir el comte Guifre, fentli donacions a l' acte de la consagració Miró, fill d' aquell comte. S' hi conserva una interessanta creu processional de plata. || —DE PINÓS. *Orog.* Planell a la estribació de la riera de Pinós, a l' altura de 760 met. Hi ha una petita iglesia consagrada a Sant Pau. || —DE SEGURÍES. *Geog.* Poble de la prov. de Girona, bisb. de Vich, part. jud. de Puigcerdá; és a la vora del Ter, entre Camprodón y Sant Joan de les Abacesses, y té 466 hab. || —DE LA CALÇADA. Poblet del dist. munpal. de Figueres, prov. de Girona.

SANT PERE. *Geog.* Arrabal de Ripoll, prov. de Girona. || Caseriu del terme de Ger, prov. de Girona. || Caseriu del dist. municipal de Copons, prov. de Lleida. || Caseriu del dist. munpal. de la Vansa, prov. de Lleida. || — D' ESGLAYOLA. Iglesia románica, antiga parroquia y ara sofragania de Casserres, al Bergadá. || — DE CAMPRODÓN. *Hist. y arqueol.* Fundat per Guifre de Besalú, net del *Pilós*, a mitjans del sigle X, s'hi establiren disset monjos del de Santa María de Ripoll, essent Jaufret el seu primer abat, y dotantlo els comtes y reis d' Aragó per donacions y privilegis. En 1078, va passar al domini del monastir de Moysach de la reforma de Cluny, essent feudataria del casal relligiós la comarca y vila de Camprodón, fins a 1249, en quina data el rei En Jaume primer va crear la regencia de Camprodón, rellevantla de la jurisdicció abacial. Va sofrir incendis en varies ocasions y marcadament quan les guerres de 1689 y 1793, y en 1835 van abandonarlo, endreçantse a França els monjos que allí residíen. Sols la iglesia del monastir se servava lliure de profanacions artístiques, mostrant la bellesa del art románich dels sigles X o XI, en forma de creu llatina, modificant tal volta la de creu grega que abans degué afectar. La porta d' entrada es elegant y senzilla, el cloquer de torra quadrada de dos cossos ab airoses obertures, apoiats, demunt d' altre cos vuitavat; té cinch absis, majors que 'ls dels costats els tres del centre. La volta es de mitg punt en els tres braços superiors de la nau, y d' arch apuntat la banda inferior de la planta. La restauració d' aquell edifici, va fentse ab el patriòtich intent de salvar aquell exemplar de l' arquitectura antiga catalana. || — DE CERCADA. *Geog.* Lloch del dist. munpal. de Santa Coloma de Farnès, prov. de Girona. || — DE REIXACH. Poble del dist. munpal. de Moncada, prov. de Barcelona. || — DE GAVÁ. Provincia de Barcelona. || — DE GRAU D' ESCALES. *Hist.* Antich monastir de Benets, ab iglesia dedicada al any 913. Está emplaçada en lloch molt aspre sota els cingles del Amonador y els de Toranill, a 840 metres d' alt al camí de Sant Llorenç dels Piteus, passat l' estret de Balianes. El temple és de nau apuntada, dos absis carrats y un de rodó y cimbori vuitavat. || —D' HUIRE. *Geog.* Provincia de Girona. || — DE MADRONA. Petita y senzilla iglesia románica al camí de Queralt al Bergadá. || — DE MOLANTA. Poblet del dist. munpal. d' Olèrdola, prov. de Barcelona. || — DE MONTGRONY. *Orog.* Plá del Ripollès, ab l' iglesieta románica de Sant Pere, a la vora de la clotada de Santou. || — D' OSSOR. Provincia de Girona. || — DE PREMIÁ. Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Mataró; és al peu de la serra de Sant Mateu, prop del mar, y té 1,189 hab. || — DE RIBES. Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilanova y Geltrú; és a la vora de la riera de Canyelles y té 2,108 hab. || —DE RIU. Poblet del dist. municipal de Orsavinyá, prov. de Barcelona. || — DE RIUDEVITLLES. Vila de la provincia y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès; és a la vora d' una riera y té 1,679 habitants || —DE RIUFERRER. Al Vallespir, en un planell al eixir d' Arlès, s' hi trova la petita y antiga capella románica d' una sola nau, creyentse que a son entorn, havía existit la primera població d'Arlès, y que fou potser al ensemps, el temple originari del antich monastir d' aquella vila. || — DE RIUSSECH. Caseriu del dist. munpal. de Sabadell, prov. de Barcelona. || — DE RODA. *Arqueol. y Hist.* Casal relligiós del sigle XII a la provincia actual de Girona, pera quina restauració venen fentse travalls y fora del cas que fos resolta la purificació artística d' aquell monument que aixís al conjunt com als detalls, fa tras-

Segell de Sant Pere de Riudevitlles

Segell de Sant Pere de Ribes

cendir una impresió del selecte art románich a Catalunya. La nau semblanta a la de Ripoll, és d'un ordre acabat per la seua magnificencia y senzillesa, y la part dels claustres que s'hi conserva, aumenta el bon estil del románich ornament, ab frisos y capitells escullidíssims. Encare que posteriorment va sofrir, y més desde el sigle XVI en endevant, restauracions seguint el mal gust de l' època, l' històrich monastir, fins enrunat y tot, dona concepte de ses belleses arquitectòniques. || — DE LA SELVA. *Geog.* Ermita situada al cim d' una montanya a Ponent de dita vila, en vista de tot el Camp de Tarragona y de les montanyes de Prades. || — DE SERRAIMA. Lloch del districte municipal de Sallent, provincia de Barcelona. || — DE SORA. Provincia de Barcelona. || — DE TERRASSA. Poble que avui forma part del districte municipal de Terrassa. || — DE TORELLÓ. Poble de la provincia de Barcelona, bisbat y partit judicial de Vich; és a la vora del riu Ges y té 980 habitants. || — DE VILAMAJOR. Poble de la provincia y bisbat de Barcelona, part. jud. de Granollers; és en terra montanyosa, a la vora d' una riera y té 728 hab. || — DE LA TORRE. Lloch del terme de Llerona, prov. de Barcelona. || — DE LES CIGALES. Antich santuari al Bergadá, abans d' arribar al enforch del Marlès ab el Llobregat, prop del Roure d' or. || — DELS ARQUELLS. Poble de la prov. de Lleida, bisb. de Vich, part. jud. de Cervera; és a la vora del riu Cervera y té 390 hab. || — DELS ARTS. Caseriu del terme de Calonge, prov. de Barcelona. || — DELS FORCATS. Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó de Mont-Lluís; és a la vora del riu Tet y té 322 hab. || — DELS VILARS. Aldea del dist. munpal. de Massanet de Cabrenys, provincia de Girona. || — DELS PUIGS. Poble del dist. municipal de Capsech, prov. de Girona. || — LES PRESES. Provincia de Girona. || — MARTIR. Antich santuari derribat del terme de Sarriá, prov. de Barcelona. || — PESCADOR Poble de la prov. y bisbat de Girona, part. jud. de Figueres; és á la vora del Fluviá, a la desembocadura d' aquest riu, y té 1,088 hab. || — SA CARRERA. Caseriu del terme de Mediona, provincia de Barcelona. || — SACOSTA. Caseriu del dist. municipal de Les Planes, prov. de Girona. || — SASSERRA. Caseriu del dist. munpal. de Biosca, provincia de Lleida.

Segell de Sant Pere de Terrassa

Segell de Sant Pere de Torelló

Segell de Sant Pere Les Preses

Segell de Sant Pere Pescador

Segell de Sant Pol de Mar

SANT POL DE MAR. *Geo.* Poble de la prov. de Barcelona, bisbat de Girona, part. jud. d' Arenys de Mar; és a la vora del mar, a la vora de la riera del seu nom, y té 1,288 hab. || — DE LA BISBAL. Poble del dist. munpal. de La Bisbal, provincia de Girona. || — (RIERA DE). *Hidrog.* Riera de la prov. de Barcelona; baixa de la serra de Montnegre y desaigua al mar part amunt de Sant Pol.

SANT PONS. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Corbera, prov. de Barcelona. Al terme d' aquest poble hi ha un bell temple románich, bastant ben conservat en la banda exterior, servantshi al interior una imatge de la Verge, remarcable exemplar iconográfich del sigle XIII. || Petit poblet ab antiga iglesia, al Plá de Bages, prop de la vía de Manresa a Berga, passat Sampedor. || — DE FONTAJAU. Lloch del terme de Sant Gregori, prov. de Girona.

Segell de Sant Privat

SANT PRIVAT DE BAS. *Geog.* Poble de la provincia y bisb. de Girona, part. jud. d' Olot; és en terra trencada, a la vora del Fluviá, y té 1,488 hab.

SANT PUBILL. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Veciana, prov. de Barcelona.

SANT QUINTÍ. *Geog.* Ermita anomenada del Remei de Baix, al Ripollès, prop de la carretera de Barcelona a Ribes. || — DE MEDIONA. Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès; és a la vora d' una riera y té 2,051 habitants. || — DE PUIGRODÓN. PUIGRODÓN, prov. de Girona.

Segell de Sant Quintí de Mediona

SANT QUIRSE DE BESORA. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora del riu Ter, té alguna industria, estació de F.-C. y 2,235 hab. || — DE CULERA. Caseriu del dist. munpal. de Rabós, prov. de Girona. || — DE MONTANYOLA. MONTANYOLA, prov. de Barcelona. || — DE PEDRET. Poblet del dist. municipal de Berga, prov. de Barcelona. || — DE TERRASSA. Poble de la prov. y bisbat de Barcelona, part. jud. de Sabadell; és a la vora de la riera de Rubí y té 750 hab. || — SAFAJA. Poble de la provincia de Barcelona, bisbat de Vich, partit judicial de Granollers; és a la vora de la riera de Tenes y té 291 habitants.

Segell de Sant Quirse de Besora

Segell de Sant Quirse de Terrassa

SANT RAFEL. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Cocentaina, prov. d' Alacant. || Poble del dist. municipal de Cocentaina, provincia d' Alacant.

SANT RAMÓN DE PORTELL. *Geog.* Caseriu del terme de Portell, prov. de Lleida. || — DE SAU. Lloch del districte munpal. de Vilanova de Sau, prov. de Barcelona.

SANT ROCH. *Geog.* Caseriu del terme d' Olot, provincia de Girona. || Lloch del districte munpal. de Bosost, provincia de Lleida.

Segell de Sant Quirse Safaja

SANT ROMÁ DE TABÈRNOLES. *Geog.* Poble del districte munpal. de Llavorsí, prov. de Lleida. || — DE ABELLA. Poble de prov. de Lleida, bisb. de la Seu d' Urgell, part. jud. de Tremp; és a la vora del riuet de l' Abella y té 386 hab. || — DE LA CLUSA. Caseriu del terme de Castell d' Areny, prov. de Barcelona.

SANT SADURNÍ. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de La Bisbal; és a la vora de la riera que passa per aquesta vila, y té 621 hab. || — D' ANOIA O NOIA. Vila de la provincia y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès; és a la vora del riu Anoia, té alguna industria, estació de F.-C. y 2.649 hab. || — DE FONOLLET. Petita iglesia de origen románich, a la vora de Puigreig, al Bergadá. || — DE OSORMORT. Poble de la provincia de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora de la riera Major y té 234 hab. || — DE SOBELLES. Poble del dist. munpal. de Les Lloses, provincia de Girona. || — DEL CINT. Iglesia, al Bergadá, a la vora d' Espunyola, ab quin poble forma municipi El Cint, a quin terme serveix aquella de parroquia.

Segell de Sant Sadurní d'Anoia

SANT SALVADOR. *Geog.* Caseriu del terme de Prats de Molló, depart. dels Pirineus Orientals. || Poble del dist. munpal. de Gelida, prov. de Barcelona. || — (PUIG DE). *Orog.* Turó de 510 met. d' altitut, al S.E. de Felanitx, illa de Mallorca. || — (COLL DE). Al Bergadá, entre la Font del Picassó y 'l Plá de la ovella morta. || — (SERRAT DE). Entre Espunyola y Torraneula, al Bergadá. || — (DE BIANYA). *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. d' Olot; és al capdemunt de la vall del seu nom, a la serra de Capsacosta, y té 346 hab. || — DE BREDA. BREDA, prov. de Girona. || — DE TOLÓ. Vila de la prov. de Lleida, bisb. de la Seu d' Urgell, part. jud. de Tremp; és a la carretera d' Artesa de Segre a Tremp, y té 606 hab. || — DE LA VEDELLA. Poblet del districte municipal de Serchs, prov. de Barcelona.

Segell de S. Salvador de la Vedella

SANT SEBASTIÁ. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Baent, prov. de Lleida. || Poblet del dist. municipal d' Avinyonet, provincia de Barcelona. || — DE MONTMAJOR. Caseriu del districte municipal de Caldes de Montbuy, provincia de Barcelona.

SANT SEGIMÓN. *Geog.* Caseriu y santuari del districte municipal de Viladrau, provincia de Girona.

SANT SILVESTRE. *Geog.* BALLETA, prov. de Girona.

SANT SIXT. *Geog.* Ermita románica del sigle XI, a la vora de Vich. Té una joliua torra quadrada.

SANT TOMÁS. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Fontpedrosa, depart. dels Pirineus Orientals. || — DE BALAGUER. Petit establiment termal del Conflent, prop dels rius Tet en sa confluencia ab el Prats. Les aigües sulfuroses sòdiques brollen de 31 a 59 graus, essent indicades per reumatismes, fractures y vías urinaries. || — DE FLUVIÁ. Poblet del districte municipal de Torruella de Fluviá, provincia de Girona.

SANT URBÁ. *Geog.* Caseriu al enforch del camí de Cardona a Berga. Aprop del oratori gòtich baix l'advocació d' aquell sant, s' alça una creu de terme esculpturada en pedra.

SANT VALENTÍ DE SALARÇA. *Arqueol.* Iglesia románica, de traça senzilla y elegant y de proporcionades ratlles arquitectòniques, a la comarca de Camprodón, alçada al sigle XII, a expenses de Pons de Mulnells, abat de Sant Joan de les Abadesses.

SANT VICENTS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Corts d' Arenós, prov. de Castelló. || — (CALA DE). *Hidrog.* Cala de la costa de tramontana de l' illa de Mallorca. || — DE CAMÓS. *Geog.* CAMÓS, prov. de Girona. || — DE CASTELLET. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. de Manresa; és a la vora del Llobregat, té estació de F.-C. y 1,442 hab. || — D' ESPINELVES. ESPINELVES, prov. de Girona. || — DE LLEVANERES. Poble de la provincia y bisb. de Barcelona, part. jud. de Mataró; és entre la serra de Montalt y 'l mar y té 650 hab. || — DE MALLA. MALLA, prov. de Barcelona. || — DE MATAMALA. Demunt del rieral de Matamala, al Bergadá, abans de la pagesía anomenada del Guix. || — DE MOLLET. MOLLET, prov. de Barcelona. || — DE PUIGMAL. Lloch del dist. munpal. de la parroquia de Ripoll, prov. de Girona. || — DE SEMILLERS. Veinat, ab dèus d' aigües sulfuroses, sòdiques y silicatades, que forma part del dist. munpal. de Llès, a la Cerdanya, part. jud. de la Seu d'Urgell. || — DE SUSQUEDA. SUSQUEDA, prov. de Girona. || — DE TORELLÓ. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora del riu Ges, y té 1,540 hab || — DEL RASPEIG. Poble de la prov. y part. jud. d' Alacant, bisb. d' Oriola; és al mitg d' un plá, a la vora de la riera de les Ovelles, y té 4,180 hab. || — DEL RUS. Veinat anexe a Castellar d' En Huch. || — DELS CALDERS. Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Barcelona, part. jud. del Vendrell; és estació de F.-C., y s' hi bifurquen els de Barcelona a Tarragona ab els de Valls y Reus; té 314 hab. || — DELS HORTS. Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sant Feliu de Llobregat; és a la vora del Llobregat y té 1,831 habitants.

Segell de Sant Vicens de Castellet

Segell de Sant Vicens de Llevaneres

Segell de Sant Vicens de Torelló

Segell de Sant Vicens de Caldes

Segell de Sant Vicens dels Horts

SANTA AGNA. *Geog.* Capella emplaçada a 1,346 met. d'elevació al límit del Conflent ab el Vallespir a la serra que 's desprèn de Coll Terneu y s'endreça envers el Puig de l' Estela.

SANTA AGNÈS. *Geog.* Poblet de l' illa d' Ibiça, Balears. || — DE MALANYANES. Poble del dist. municipal de la Roca, prov. de Barcelona.

Segell de Sta. Agnès de Malanyanes

SANTA BÁRBARA (P. Jascint de). *Biog.* Religiós de les derreries del sigle XVIII. Era carmelita descalç al convent de Vich l' any 1799. Va ésser bon poeta en atenció al gust decadent del temps en

que vivía, més tant sols se li coneix una poesía *Vida del pastor*, en catalá, en quina fa senzilla descripció de la vida pastoril, y ridiculisa la por que a la contrada vi.atana, va ocasionar una grossa seip, que se suposava que tenía el seu cau a la devesa de Manlleu.

Segell de Santa Bárbara (prov. de Tarragona).

SANTA BÁRBARA. *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. y part. jud. de Tortosa; és a la vora de la riera de la Galera, té estació de F.-C. y 3,408 hab. || Caseriu del dist. munpal. d' Oix, prov. de Girona.

SANTA CANDIA. *Geog.* Arraval d' Orpí, prov. de Barna.

SANTA CATERINA (Arraval de). *Geog.* Barri de Palma de Mallorca a la carretera d' Andraitx, eixample el més populós de la capital de l' illa, ab una población qu' excedeix de 10,000 hab.

SANTA CECILIA DE CALDES. *Geog.* Lloch pertanyent a Caldes de Malavella. || —DE MONTSERRAT. *Geog* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. de Manresa; és a la banda de tramontana de la montanya de Montserrat y té 237 hab. || — DE RIUTORT. *Geog. y orog.* Coll y ermita románica del Ripollès, a mitja hora de Roca Subiera. || — DE VOLTREGÁ. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora del Ter y té 191 hab.

Segell de Santa Cecilia de Voltregá

SANTA CECLINA. *Geog.* Aldea del dist. munpal. de Caldes de Malavella, prov. de Girona.

Segell de Santa Ceclina

SANTACILIA Y PAX (Pere). *Biog.* Esforçat militar del sigle XVII, que va mostrarse partidari del govern de Felip IV. Va néixer a Palma de Mallorca l' any 1592, morint al 1669. En les lluites dels canamunts y canavalls, bans que feia ja un sigle tenien pertorbada la pau de l' illa, va distingirse desde jove per les seues proeses, venjant la mort d' un seu germá, que havíen sacrificat els derrers d' aquells partidaris. Perseguit per ells, va abandonar la seua terra, presentantse al rei d' Espanya, oferintli els seus serveis com a soldat. Tenía ja complerts els quarant'anys, quant va entrar al exèrcit reial, y formant part del meteix va armar una companyía de 500 homes, ab quins va combatre a Italia y Alemanya, passant després a Mallorca pera reclutar gent, arrivant a reunir un terci de 2 000 islenchs. Felip IV, va nomenarlo almirall de les seues forces, atenent al seu valor, y poch temps després el feia Mestre de camp. Durant la guerra de 1640 a 1651, va lluitar ab delit a Portugal y a les costes de Catalunya, auxiliant a varies places marítimes y nomenat governador de Mallorca, ab la seua vigilancia va privar que els francesos s' apoderessin de les Balears, fentlos recular a Maó y a Alcudia. Acabada la lluita, va fer que la pau arrelés a la seua terra, perseguint sens miraments als bandolers, que allí restaven de les passades excitacions y banderíes.

SANTA COLOMA. *Geog.* Poblet del cantó de Thuir, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del riu Cantarana, y té 70 hab. || —DE CERVELLÓ. Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sant Feliu de Llobregat; és a la vora del riu d' aquest nom y té 492 hab. || — D' ERDI. Caseriu del dist. munpal. de Sarroca de Bellera, provincia de Lleida. || — DE FARNÈS. Part. jud. de la prov. de Girona format dels 27 següents ajuntaments: Anglès, Arbucies, Blanes Breda, Brunyola, Caldes de Malavella, Cladells, Espinelves, Hostalrich, Lloret de Mar, Massanes, Massanet de la Selva, Osor, Riells, Riudarenes, Riudellots de la Selva, Sant Andreu Salou, Sant Feliu de Buixalleu Sant Hilari Sacalm, Santa Coloma de Farnès, Sellera (La), Sils, Susqueda, Toça, Vidreres, Viladrau y Vilovi, reunint entre tots 44,928 hab. || — DE FARNÈS. Vila de la prov. y bisb. de Girona, cap del part. jud. del seu nom; és a la vora de la riera del seu nom y té 4,927 hab. || — DE GRAMANET. Poble de la prov., bisbat y part. jud. de Barcelona; és a la vora del riu Besòs y té 1,508 hab. Es purament agrícola. || — DE QUERALT. Vila de la provincia de Tarragona, bisbat de Vich, part. jud. de Montblanch; és al N.E. de la prov., al origen del riu Gaiá, y té 2,896 hab. || — DE LES ILLES. Veinat de Caixás, departament dels Pirineus Orientals. || Llogaret de la Parroquia d' Andorra la Vella; té una iglesieta ab un bonich campanar románich.

Segell de Santa Coloma de Cervelló

Segell de Santa Coloma de Farnès

Segell de Santa Coloma de Gramanet

Segell de Santa Coloma de Queralt

SANTA CREU. *Geog.* Caseriu del terme de Roda, prov. d' Osca. || Poble del dist. munpal. de la Vall de Castellbó, prov. de Lleida. || — D' HORTA. Poble del dist. munpal. d' Osor, prov. de Girona. || — DE JUTGLAR. Lloch del terme de Santa María de Olost, prov. de Barcelona. || — D' OLORDE. Poble de la provincia y bisb. de Barcelona, partit judicial de Sant Feliu de Llobregat; és al peu d' una montanya y té 221 habitants.

Segell de Santa Creu d'Olorde

Segell de Sta. Cristina d' Aro

SANTA CRISTINA. *Geog.* Ermita y caseriu del terme de Lloret de Mar, prov. de Girona. || — D' ARO Vila de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de La Bisbal; és estació del F.-C. de la capital a Sant Feliu de Guixols y té 1,066 hab.

SANTA CRUZ (Francesch de). *Biog.* Esculptor molt remarcable del sigle XVI, nadiu de Barcelona l' any 1586, y mort en 1658. Era correcte y de concepció grandiosa, y entre les obres que resten d' ell, cal esmentar el grupus de la Trinitat al retaule major del convent

de Trinitaris calçats de Barcelona, are parroquia de Sant Jaume, y les estatues de pedra a les portalades de Bethlem, Sant Francesch Xavier a la del carrer del Carme, y l' infant Jesús abraçat a la creu, a la portalada de la Rambla dels Estudis, a quin va dedicar una de les seues hermoses poesíes místiques, nostre malaguanyat Mossèn Jacint Verdaguer.

— Y PACHECO (FRANCESCH). *Biog.* Un dels homes polítichs que més varen figurar als partits espanyols, durant el sigle XIX. Va néixer a Oriola (prov. d' Alacant, l' any 1797, morint a Madrit al de 1883. Va ésser dels més resolts partidaris del sistema constitucional l' any 1820, figurant com adepte a les tendencies del meteix y allistantse a la milicia nacional; més perseguit quan el moviment reaccionari de 1823, hagué de fugir de la seua terra y refugiarse a la prov. de Terol. Després de la revolució de 1840, la junta de govern, va nomenarlo quefe polítich de la provincia, cárrech que va desempenyar fins a la caiguda del ministeri y regencia del general Espartero. Afiliat llavors al partit progressista, va ésser elegit diputat en 1851, figurant al partit progressista y causant la crisis ministerial en 1854, un dels seus discursos més violents. Va ésser aquell any ministre de la Governació ab Espartero y al any següent de Hisenda, restablint les primitives disposicions del período constitucional. Va modificar llevors les seues opinions en sentit més moderat, adherintse a l' Unió lliberal, formada pêl general O' donell, obtenint durant aquells anys y fins al destronament d' Isabel II, cárrechs de significació entre altres els de President del tribunal de comptes, governador del Banch de Espanya, y senador perrètuu. Va ésser diputat a les corts constituients de 1869, y baix el regnat d' Amadeu I de Saboya, va desempenyar les presidencies del Senat y del consell d' Estat. Després de la restauració va afiliarse al partit conservador d' En Cánovas del Castillo, que va nomenarlo senador vitalici y li assignà entre altres condecoracions, el collar de Carles III y el Toisó d' or.

SANTA ENGRACIA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Gurp, prov. de Lleida.

SANTA EUGENIA. *Geog.* Caseriu del dist. municipal de Bellver, prov. de Lleida. || Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del Ter, prop de la capital, té estació de F.-C. y 368 hab. || Poble de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. de Palma; és al interior de l' illa, estació del F.-C. de Palma a Felanitx, y té 1,620 hab. || —DE BERGA. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora del riu Gurri y té 456 hab. || —DE RELATS. Lloch del dist. munpal. d' Avinyó, prov. de Barcelona. || — DE VILARROMÁ. SANT JOAN DE PALAMÓS, prov. de Girona. || —(COLLET DE). *Orog.* Al camí de Berga a La Portella, passat el pont de Pedret.

Segell de Santa Eularia de Provençana.

SANTA EULARIA DE PUIGORIOL. *Geog.* Veinat del terme de Lluçá, al cim de la serra que separa les aigües de la riera de Lluçanès de la Gavarresa. Está emplaçat a l' altura de 760 met. || — DE PROVENÇANA. Antiga barriada del terme del Hospitalet, a la carretera de la Bordeta. Té a la seva iglesia una portalada del sigle XI.

SANTA FAÇ. *Geog.* Caseriu del terme d' Alacant, prov. del meteix nom.

SANTA FE (Geroni). *Biog.* Célebre jueu anomenat Jehaschnach Hallorki, nadiu de Lorca, quan pertanyía al regne d' Aragó aquella població. Era metge de certa nomenada, y havía sigut consultat pêl cardenal Pere de Luna, abans d' ésser Papa, ab el nom de Benet XIII. Havía abjurat l' hebraisme, y va presentarse al antipapa pregantli que consentís una conferencia pública pera impugnar les doctrines dels llibres talmúdichs ab el propòsit de mostrar als rabins que 'l verdader Messíes era Jesucrist. Apoiat aquest intent per un sabi teòlech, En García Alvarez d' Alarcón y un altre jueu convers, anomenat Beltrán, qui a la cort de Benet XIII tenía cárrech, va ésser convocada la conferencia pera Tortosa el día 7 de Febrer de 1413, essenthi present el Papa, molts dels cardenals, gran nombre de bisbes y remarcables teòlechs; el *Nasí*, mestre major de les sinagogues del regne ab els rabins més sabis de les meteixes, y designaren a En Vidal de Tolosa pera sostindre ab En Santa Fe la polèmica. Les sessions varen durar fins al 10 de maig següent, y 'ls rabins varen fer tota mena de travalls y cercaren tots els subterfugis al veure que no podíen rebatre les proposicions d' En Santa Fe, qui, acabades les discussions, el 10 de novembre va presentar al antipapa el seu tractat contra 'ls jueus, rellevant els erros perillosos que a la llei judaica apareixen contra 'ls preceptes de Moisès, contra 'l Messíes y contra 'ls cristians. Aquell document va ésser aprovat per En Pere de Luna, qui a l' any següent va publicar una butlla contra 'l Talmut y les usures dels jueus, que no va arribar a traduirse en disposició pontificia per haver sigut destituit aquell antipapa. S' assegura que les teories sentades en son tractat per En Santa Fe promogueren la conversió de molts jueus. L' obra va ésser impresa a Francfort a l' any 1602, formant part de la Biblioteca dels Sants Pares, publicada per Margarín de la Bigue.

Segell de Santa Fe

SANTA FE. *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Oluges, prov. de Lleida. || Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès; és a la vora del F.-C. de Barcelona a Tarragona y té 267 hab. || *Orog.* Montanya que 's desprèn de la serra de Boumort y entra al partit jud. de la Seu d' Urgell, provincia de Lleida; té 1,888 met. d' altitut máxima. || — DE BAGÁ. *Geog.* Antiquíssima capella emplaçada en lloch enlairat a la vora del Bastareny, dominant tota la vall.

Segell de Santa Fe del Penadès

SANTA GALDANÇA (Punta de). *Hidrog.* Punta de la costa S. de l' illa de Menorca.

SANTA GERTRUDIS, *Geog.* Poblet del dist. municipal de Santa Olalla, illa d' Ibiça (Balears).

SANTA LECINA. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Sarinyena; és a la vora del Cinca y té 500 hab.

SANTA LIESTRA Y SANT QUÍLEÇ. *Geog.* Poble de la provincia d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benabarre; és a la vora del riu Éssera y té 366 hab.

SANTA LINYA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de la Seu d' Urgell, part. jud. de Balaguer; és a la vora del Noguera Pallaresa y té 455 hab.

Segell de Santa Linya

SANTA LLOGAYA. *Geog.* Poble de la Cerdanya francesa, a la vora del torrent de Llous, cantó de Sallagoça, bisbat de Perpinyá, departament dels Pirineus Orientals. Té 112 hab. y se guarda en la seua iglesia románica un bell retaule del sigle XVI. || D' ALGAMA. Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; és a la confluencia del riuet Algama ab el

Manol y té 236 hab. || —DEL TERRI. Poble del dist. munpal. de Sant Andreu del Terri, prov. de Girona.

SANTA LLUCIA. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Navès, prov. de Lleida. || Poble del dist. muncipal de Mur, prov. de Lleida. || Veinat del terme de Santa Pau, prov. de Girona. || —DE NAVÈS. Santuari gaire bé als límits del Bergadá y del Cardoner, prop del collet de Santa Llucia, lloch concorregut pêls romers que s' hi endrecen desde llunyanes terres. || — DE PUIGMAL. Lloch del dist. munpal. de Sant Joan de les Abadesses, prov. de Girona.

SANTA MAGDALENA. *Geog.* Lloch del dist. municipal de Bellver, prov. de Lleida. || *Hidrog.* Riera de la prov. de Lleida, entre 'ls parts. juds. de la Seu d' Urgell y Sort; baixa del terme de Civis y desaigua a la vora del Noguera Pallaresa, prop de Romadriu. || —(SERRA DE). *Orog.* Serra de la prov. de Girona; va de N. a S. y forma la partió d' aigües de les conques dels rius Ter y Fluviá, entre Ripoll y Olot. || —DE PARDINES. *Geog.* Ermita de la vora del veinat de Vilaró, del poble de Pardines a la vall de Ribes. || —DE PULPIS. Poble de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, part. jud. de Sant Mateu; és a la vora d' una riera, prop del ferrocarril de Tarragona a Valencia, y té 1,481 hab. || —DEL COLL. Iglesia entre 'l coll de les Tòfones y la clotada de Sant Feliu del Bach. || —DEL MONT. Ermita bellament emplaçada a la vora del santuari de la Mare de Deu de les Ollctes, al Ripollès, a l' altura d' uns 1,240 met.

SANTA MARGARIDA. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès; és a la vora del riu Foix y té 1,344 hab. || — Vila de l illa y bisb. de Mallorca, part. jud. d' Inca; és a mitjorn del puig del Morro y té 4,114 hab. || — DE BIANYA. Poble del dist. munpal de Capsech, prov. de Girona. || —DE CAPSECH. Veinat y hostal del Ripollès, prop de l' aiguabarreig de la Vianya ab la rivera de Farró. || —DE COLL D' ASES. Antiga capella arruinada, al lloch ont al sigle XIII hi havía un hospici refugi nomenat de la Mare de Deu de Coll de Ases, al camí de Camprodón a Prats de Molló. || — DE MONTBUI. Poble de la provincia de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. d' Igualada; és en terra montanyosa, a la vora del riu Noia y té 689 hab. || — DE PENADÈS (SANTA MARGARIDA). Prov. de Barcelona. || — DE VELLORS. Lloch del dist. munpal. de Sant Hilari Sacalm, prov. de Girona. || — LA COT. A la regió olotina, en lloch de recremat terrer volcánich. El cráter de Santa Margarida és digne d' ésser observat, y en son fons forma un conreuat plá, cobert de vegetació, en el que hi ha una capella consagrada a Santa Margarida.

Segell de Sta. Margarida de Penadès

SANTA MARÍA. *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, cantó y bisb. de Perpinyá; és a la vora del riu Tet y no gaire lluny del mar; té 669 hab. || Vila de l'illa y bisb. de Mallorca, part. jud. de Palma; és a ponent de Puig Seguí, té estació de F.-C. y 2,982 hab. || *Hidrog.* Riera de la prov. de Lleida, part. jud. de Balaguer; neix a la serra del Montsech de Rubíes, passa pêl terme de Vilanova de Meyá y desaigua a la vora del riuet Baix. || Torrent del Bergadá, provinent dels Rasos, de l' Estany y de la clotada nomenada de Santa María. || —DE BELL-LLOCH. *Geog.* Nom antich de Sta. Coloma de Queralt, prov. de Tarragona. || — DE BESORA. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part jud. de Vich; és dalt d' una montanya, a la vora de la riera del Sarrès, y té 466 hab. || — DE CAMÓS. Poble del dist. munpal. de Sant Vicents de Camós, prov. de Girona. || — DE CORCÓ. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part jud. de Vich; és a la carretera d' aquesta ciutat a Olot y té 1,609 hab. || — DE FINESTRES. Poble del dist. munpal. de Sant Aniol de Finestres, prov. de Girona. || — DE HIXILEU O DE ROSET. Al Bergadá, prop del plá de la Masó; iglesia románica consagrada pêl bisbe Nantigi d' Urgell al any 905. Era la parroquia d'un antich poble, arruinat ara, que s' anomenava Roset, y que 's trobava al terme actual del poble de Viada. || — DE JARDÓ. *Geog. y hist.* Al plá de La Perxa, prop del port; antich hospici o casa de refugi pêls caminants, qu' era cuidat per monjos, y va ésser fundat pêl comte Seniofret de Cerdanya al any 965. El refugi va ésser suprimit pêl rei de França Lluis XIV al ferse seua aquella part de Catalunya, fent passar a l' hospital de Perpinyá les seues rendes, conservantse encara a l' iglesia de La Cabanaça alguns obgectes de cult de la desaparescuda iglesia de Santa María de Jardó. || — DE JAN O CLARIANA. *Hist.* Al Conflent, a la vora de La Castellana, abans d' arrivar al Coll de Jan, s' hi veuen encara les mines del priorat cisterciense d' aquuell nom, fundat al sigle XI y arruinat als començos del XVIII. Aquell casal servía de refugi als que atravessaven aquells llochs emboscats, en quins s' hi amagaven tantes besties carniceres. || — DE MARLÈS. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Solsona, part jud. de Berga; és a la vora de la riera de Marlès y té 404 hab. Forma ajuntament ab Sant Martí de Marlès, Vilalta y masíes del partit de Parga. || — DE MATAMALA. *Geog.* MATAMALA, prov. de Girona. || — DE MEDIONA. MEDIONA, provincia de Barcelona. || — DE MEROLA. Veinat del Bergadá, a la vora del serrat del Canó y de la riera de Merola. || — DE MEYÁ. Vila de la prov. de Lleida, part. jud. de Balaguer; és al vessant mitjorní del Montsech de Rubíes y té 405 habitants. || — DE MIRALLES. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. d' Igualada; és entre montanyes, a la vora de la riera de la Llacuna, y té 409 hab. || — DE MONISTROL. MONISTROL D' ANOIA, prov. de Barcelona. || — DE PALAUTORDERA. Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. d' Arenys de Mar; és a la vora del riu Tordera y té 1,172 hab. || — DE SEVA. SEVA, prov. de Barcelona. || — DE VALLCEBRE. Ermita del Bergadá, a la vora del Grau de la Mola. || — DE VILALBA. Caseriu del terme d' Abrera, prov. de Barcelona. || — DEL BOSCH. Ermita al camí de Berga a Solsona, no lluny de la vall de Correá y de Torrents. || — DEL CAMÍ. Poblet del dist. munpal. de Veciana, prov. de Barcelona. || —DEL ESTANY. *Hist. y geog.* Al plá de Bages, pertany al monastir d' aquest nom, fundat al sigle XI, y qu' és superba mostra de l' istil románich. La part del claustre conservada, ab les simètriques columnes, y la volta de canó, ab la esplendidesa de capitells y frisos, de combinada ornamentació, y la part del absis, ben determinada encara, són bella mostra de la riquesa de construcció d' aquell monument remarcable. Són tan selectes y variats els detalls d' aquell antich monastir, qu' ara pertany al bisbat de Vich, que són dignes d' estudiarse com cal, donchs la rublerta fantasía dels que 'l construiren va concretarse en aquella bella

Segell de Santa María de Besora

Segell de Santa María de Meyá

Segell de Santa María del Camí

obra del art catalá del sigle XII. || — DE L' ANTIGUETAT. *Geog.* Prop de Casserres, passada la riera de Clará. || — DE LA LLOSA. Petit santuari de la comarca de Solsona, a una retombada, descendint del serrat de la Salve. || — DE LA OLIVA. SANTA OLIVA, prov. de Tarragona. || — DE LA POBLA. *Hist.* Antich monastir de la Vall d' Arija, a la vora de la Pobla de Lillet, profanat artísticament, ab motiu d' una restauració, al sigle XVIII, conservant emprô l' absis la puresa de son istil románich. A l' iglesia s' hi conserven dues imatges de la Verge, esculpides al sigle XIII. El claustre, de reduides dimensions, encofornat y baix de voltes y arcades, és de tosch travall als pilans, y de primitiva senzillesa y anterior a l' iglesia que va ésser dedicada y consagrada pêl segón bisbe d' Urgell, Sisebut, al any 833. El monastir pertanyía a la congregació de canonges aquisgranenchs, haventse extingit el capítol ja fa dues centuries. || — D' OLÒ. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, part. jud. de Manresa; és entre montanyes, a la vora de la riera Gavarresa, y té 1,061 hab. || — L' ANTIGA. Lloch del terme de Santa Perpètua de la Moguda, prov. de Barcelona.

SANTA OLALLA. *Geog.* Lloch del terme de Begues, prov. de Barcelona. || Caseriu del dist. munpal. de Benavent, prov. de Lleida. || Caseriu del terme de Sax, prov. d' Alacant. || Caseriu del terme de Palau de Santa Olalla, prov. de Girona. || Vila de les illes Balears, bisb. y part. jud. d' Ibiça; és a la costa llevantina de l' illa, a la vora del riuet del seu nom, y té 4,770 hab. || *Hidrog.* Riuet de la part ponentina de l' illa d' Ibiça, Balears. || — (ILLOTS DE). *Geog.* Nom de tres illots de la costa llevantina de l' illa d' Ibiça. || — D' ARGENSOLA. Ermita pertanyenta a la jurisdicció de Sant Cugat del Racó. || — DE RIUPRIMER. Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora del Meder y té 422 hab. || — DE RONSANA. Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Granollers; és a la vora del riu Tenes y té 865 hab. || — DE VILADONJA. VILADONJA, prov. de Girona.

Segell de Sta. Oliva

SANTA OLIVA. *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Barcelona, part. jud. del Vendrell; és a la vora del torrent de la Bisbal y té 643 hab.

SANTA PAU. *Geog.* Vila de la provincia y bisb. de Girona, partit jud. d' Olot; és a la vora del riu Ser, al peu del extingit volcá de Santa Margarida, y té 2,083 habitants.

Segell de Santa Pau

SANTA PELAYA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Cruilles, provincia de Girona.

SANTA PERPÈTUA. *Geog.* Caseriu del dist. municipal de Vilanova de l' Ajuda, prov. de Lleida. || Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Montblanch; és a la vora del riu Gayá y té 798 hab. || — DE LA MOGUDA. Poble de la provincia y bisbat de Barcelona, part. jud. de Sabadell; és a la vora de la riera de Caldes y té 1,747 hab.

Segell de Santa Perpètua

SANTA POLA. *Geog.* Poble de la prov. d' Alacant, bisb. d' Oriola, part. jud. d' Elx; és a la vora del mar y té 4,201 hab. Té estació de F.-C., però un xich apartada del poble. || — (CAP DE). *Hidrog.* Cap de la costa de la prov. d' Alacant, part. jud. d' Elx, entre 'l poble del seu nom y la cap. de la provincia.

SANTA SUSAGNA. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Girona, part. jud. d' Arenys de Mar; és entre la serra del Montnegre y 'l mar y té 399 hab. || Poblet del districte munpal. de Peratallada, provincia de Girona. || — DE LA BISBAL. *Geog.* SANTA SUSAGNA, prov. de Barcelona.

Segell de Sta. Susagna

SANTABÁRBARA. f. *Náut.* Paratge de les embarcacions destinat a guardarhi la polvora. **Santabárbara.**

NO MÉS SE PENSA EN SANTA BÁRBARA QUAN TRONA. *Ref.* Reprèn als ingrats que un cop fet el benefici se olviden de qui l' ha fet. *Rogar al santo hasta pasar el tranco.*

SÁNTAL. m. SÁNDAL.

SANTALACI, A. adj. *Bot.* Pertanyent o semblant al sándal. **Santalaceo, cea.**

SANTALACICH. adj. *Quím.* S' anomena aixís un ácit existent al sándal, y que comunament s' anomena **Santalácico,** en castellá.

SANTALACIES. f. pl. Mena de plantes dicotiledonies apètales, que tenen per tipus el sándal y són llenyoses, de flors petites y gairebé totes elles exòtiques y faciliten alguns productes a la farmacia y a les arts industrials (fustes, esencies y perfums). **Santalacies.**

SANTAMENT. adv. m. Piadosa, relligiosament. **Santamente.** || Molt bé. **Muy bien.**

SANTANY. *Geog.* Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. de Manacor; és a mitjorn de l' illa, prop de la cala del seu nom, y té 6,699 hab. || —(CALA DE). *Geog.* Caleta del S.E. de la costa de Mallorca.

SANTAPAU (Fuch). *Biog.* Capdill de les meçnades de catalans y aragonesos que al sigle XIV, s' endreçaren envers la Sardenya y la Sicilia, ont després de mostrar el seu esforç y bon seny polítich, va ésser en 1396, membre del Consell reial.

— (PONS DE). *Biog.* Valent cavaller catalá del sigle XIV, que va posarse al servei del rei d' Inglaterra l' any 1345, en les lluites sostingudes contra les repúbliques italianes. Comanava l' any 1351 l' esquadra que va organisarse contra Gènova, més per dissort al combat sostingut devant de Constantinopla, va perdre la vida, en 1352, restant el seu cadavre en poder dels genovesos.

SANTÁÇ, A. adj. aum. **Santazo, santón.**

SANTAYANA (Llorenç). *Biog.* Jurisconsult de les derreries del sigle XVIII, que havía estudiat a l' universitat de Cervera, havent sigut anys després, catedrátich de prima de lleis a la meteixa. Havía escrites algunes obres de questions de dret, y cal esmentar entre elles les dues següents que foren publicades: *De los tribunales y magistrados de España* y *Senatus romanus justus criminum vindex, sine de renatus consultis romanis ad leges publicarum judiciorum factus.*

SANTCRIST. m. Qualsevulla imatge del Crist crucificat. **Crucifijo.**

SANTCRISTO. m. *Vulg.* SANTCRIST.

SANTEDAT. f. Perfecció, integritat de costums conforme a la llei y a la relligió. **Santedad.** || Tractament honorífich que 's dona al Sant Pare y antigament també als bisbes, als emperadors de Constantinopla y a alguns reis d' Inglaterra. **Santidad.**

SANTEJAR. v. n. Expressar santedat. Se diu de una persona virtuosa o d' un port devot o retirat. **Respirar santidad.**

SANTELM. m. LLUMENETES DE SANT TELM.

SANTENYS. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. d'Esponellá, prov. de Girona.

SANTER. m. Pelegrí que va pêl mon portant una imatge de sant en una capelleta y vivint de caritats. És propi de l' alta montanya catalana.

SANTER, A. m. y f. Ermitá, ermitana. || Qui sempre está a l' iglesia resant als sants. **Santero.**

SANTES CREUS. *Geog. y hist.* Poble del dist. munpal. d' Aiguamurcia, prov. de Tarragona. Té un antich monastir casi bè tan renomenat com el de Poblet, de la meteixa provincia, més conservat que aquest y situat en lloch molt delitós, a la vora esquerra del Gaiá, al costat d' una frondosa albareda. Va ésser fundat l' any 1151 per l' abat del ordre del Cister Guillem de Montpeller, ab onze monjos professos y tres germans que provenien del monastir de Montagut. L' edifici arrunat en gran part, era ojival d' estil y encare que senzill, d' una perfecta y simpática veritat. Entre les tombes que al claustre y a l' iglesia de Santes Creus s' hi serven, profanades per la devastació, cal esmentar les de Pere el Gran, Jaume II d' Aragó y sa muller Blanca de Nápols, la del gran almirall Roger de Lluria, y la dels Moncades, que varen perdre la vida a la conquista de l'illa de Mallorca, quan la expedició comanada per el gran rei En Jaume I.

SANTES CREUS (Cap de). *Hidrog.* Cap de la costa tarragonina, entre l' Atmetlla y l' Ampolla.

SANTÉS Y MURGUI (Joseph). *Biog.* Capitost carlí que va néixer a Lliria (Valencia), l' any 1817, y quan tot just ne comptava setze, va allistarse a les hosts d' En Cabrera, fent ab ell tota la guerra dels set anys. Després del tractat de Vergara, que no va volguer regoneixer, va entrar a França, sejornanthi fins que al any 1848 va retornar al Mestratge, ab En Cabrera, sostenint allí alguns combats ab les tropes lliberals. Acabada l' anomenada guerra dels *matinés*, va tornar a França, travallant modestament pera guanyarse la subsistencia establintse a Marsella, ont va permaneixer fins a 1872, en quina data va entrar a Espanya acompanyant a En Savalls, y nomenat en 1873, comandant general de les forces carlines de Valencia, va fer expedicions arriscades com la d' Albacet, organisant després ab molt d' acert les partides del Mestratge. Les exaccions comeses, perjudicaren el seu renóm de valent, y en 1874 va ésser destituit y processat per En Palacios. Acabada la lluita en 1875, En Santés, va retirarse novament a Marsella, sense volguer acceptar les proposicions de regoneixement dels seus graus, que se li havien fetes.

SANTET, A. adj. dim. **Santico.** || Humil, pacífich, de poch ánim. **Santito.**

SANTETAT. f. SANTEDAT.

SANTIAGO. n. p. barbrisme. Jaume. **Jaime, Santiago.**

SANTIAGUENY, A. s. y adj. Natural o propi de Sant Jaume de Galicia. **Santiagués.** || Que vé o sol vindre per Sant Jaume. **Santiagueño.**

SANTIAGUISTA. adj. Propi de l' ordre de Sant Jaume. **Santiaguista.**

SANTIAMEN. m. *Fam.* Moment, instant. **Santiamén.**

EN UN SANTIAMÉN. *Loc. fam. En un decir Jesús; en un abrir y cerrar de ojos ó en un volver de ojos.*

SANTIANI (Vall de). *Geog.* Lloch d' esplendorosa vegetació al camí de Palma a Alcudia, a l' illa de Mallorca.

SANTIFICABLE. adj. Que 's pot santificar.

SANTIFICACIÓ. f. Acte y efecte de santificar. **Santificación.** || Veneració, cult, com: *la santificació del diumenge.* **Santificación.**

SANTIFICADAMENT. adv. m. Ab santificació. **Santificadamente.**

SANTIFICADOR, A. m. y f. Qui dona la gracia y santifica. || Deu. **Santificador.**

SANTIFICANT. p. a. Lo que santifica, com: *gracia santificant.* **Santificante.**

SANTIFICAR. v. a. Fer sant a algú, donarli Deu la gracia. **Justificar, santificar** || Dedicar alguna cosa al cult de Deu. **Santificar.** || Ilustrar algún lloch ab la presencia d' algún sant. **Santificar.** || Coldre, celebrar les festes. **Guardar, santificar.** || Celebrar, benehir, alabar. **Santificar.** || Abonar, disculpar a algú. **Justificar, santificar, abonar.** || CANONISAR || v. r. Emplearse en obres santes. **Santificarse.** || Disculparse. **Justificarse, santificarse, sincerarse.**

SANTIFICAT, DA. p. p. **Santificado.**

SANTIGOSA (Collada de). *Orog.* Es al S.E. de Sant Joan de les Abadesses, a la partió d' aigües dels rius Ter y Fluviá, prov. de Girona, y té 1,062 met. d' altitut.

SANTIMONIA. f. SANTETAT.

SANTÍSSIM, A. adj. sup. Molt sant. **Santísimo.** || m. Tractament de reverencia y honor que 's dona al Sant Pare. **Santísimo.** || Per antonomasia s' entèn el Sagrament del altar. **Santísimo.**

EXPOSAR EL SANTÍSSIM. fr. Descobrirlo a la pública adoració. *Descubrir, manifestar el Santísimo ó poner de manifiesto el Santísimo.*

FER LA SANTÍSSIMA. *Loc. vulg.* Amoinar, fer enfadar ab insistencia.

SANTÍSSIMAMENT. adv. m. D' una manera molt santa. **Santísimamente.**

SANTJOANENCH, CA. adj. Propi de Sant Joan, o de sa festa.

SANTÓ. m. El mahometá que professa vida austera y penitenta. **Santón.** || *Fig. y fam.* Home hipòcrita o que aparenta santedat. **Santón.**

SANTOJA Y HERNAU (Casimir). *Biog.* Eclesiástich y jurisconsult molt entès en els procediments del dret canònich. Vivía a mitjans del sigle XVIII, y era molt respectada la seua opinió en assumptes de jurisdicció eclesiástica. Entre les diverses consultes que va resoldre, s' esmenta una apología en defensa del dret del bisbe de Barcelona resistintse a subscriure una sentencia dictada en un plet de competencia sostingut ab l' abadessa de Sant Pere l' any 1756. Els erudits antecedents legals y històrichs que retreia en aquell travall, mostraren fins a quin punt era ben guanyat el concepte de que fruía En Santoja.

SANTOLINA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les sinantèries. **Santolina.**

SANTONINA. f. Especie de materia crestallisable, ni ácida ni alcalina. **Santonina.**

SANTORAL. m. El llibre que conté vides y fets de sants. **Santoral.** || Llibre de chor que conté 'ls introits y antífones propies de les festes d'alguns sants. **Santoral.**

SANTORENS. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benebarre; és a la vora del Noguera Ribagorçana y té 564 hab.

SANTOU (Clot de). *Geog.* Al Ripollès, al peu del Coll Roig y no lluny del lloch conegut per Monagals.

SANTOUS (Font de). *Geog.* Al camí de Ribes a Puigcerdá, a la Vall de Ribes, a l' alçada de 1,900 metres.

SANTS (Fr. Pere). *Biog.* Monjo del monastir de Poblet al sigle XVII, de qui se servaven alguns manuscrits a la biblioteca d' aquell casal, especialment goigs y poesíes relligioses. Va escriure una ressenya en vers de la Verge del Tallat, santuari dels confins del plá d' Urgell y la conca de Barberá.

SANTS (Els). *Geog.* Lloch del terme do Castielfabib, prov. de Valencia.

SANTS METGES. *Geog.* Iglesia antiga al peu de la serra del Capolat, al Bergadá.

SANTUARI. m. Lloch sagrat, temple, iglesia. **Santuario.** || Part primera o anterior del tabernacle portátil, erigit per ordre de Deu al desert, y del temple de Jerusalem, al mitg del qual hi havía l'altar del encens, al costat meridional el candeler de set llums, y al costat aquilonar la taula dels pans de proposició, y sols un vel lo separava del Sanctasanctorum. **Santuario.** || La part del temple ont sols hi podien entrar els sacerdots de la llei antiga. **Santuario.** || La capella o iglesia ont se venera alguna imatge o reliquia d'especial devoció. **Santuario.** || Lo convent de vida molt exemplar. **Santuario.** || ERMITATGE.

POSAR LA MÁ AL SANTUARI. fr. Ficarse el llech en coses sagrades. *Entrar, alargar, poner, echar mano al santuario.*

SANTUERI. *Geog.* Castell del terme de Felanitx, a l'illa de Mallorca, quines fortificacions externes donen concepte de la grandiositat d'aquell casal de la Etat Mitjana. El portal, les torres quadrades y la del homenatge s'hi conserven, més l'interior del castell és un munt de runes.

SANTUIG. m. SANTURRÓ.

SANTULARI, A. adj. Qui venera per superstició algún obgecte ordinari o comú, lo meteix que si fos una reliquia. **Santulario.**

SANTURRÓ. m. Hipòcrita. **Santurrón, santón, misticón, hipócrita.**

SANTURRONERÍA. f Hipocresía. Fingiment de bondat. **Hipocresía, santurronería.**

SANUJA. *Geog.* Caseriu del terme de Canovelles, prov. de Barcelona.

SANXE, A. n. p. **Sancho, a.**

SANXE I. *Biog.* Rei de Mallorca que va ocupar el trono al any 1311. Era fill de Jaume primer y va succeirlo al govern de les Balears, del Rosselló y de Montpeller. Era pietós de temperament, y amant dels seus pobles per quina felicitat se desvetllava. Va fer un tractat ab el senyor de Tunis pera afavorir el tráfech. Al any 1321, va concorre a les corts de Girona, convocades pêl rei d'Aragó, y demanantli el seu concurs pera l'expedició a Sardenya, el seu cosí l'infant d'Aragó, va formar part de la meteixa, morint en 1324 a Formiguera y essent el seu cadavre, portat a Perpinyá pera enterrarlo.

SANXIS (Climent). *Biog.* Eclesiástich que vivía a la primera meitat del sigle XV y va ésser molt docte en ciencies teològiques y escolástiques. Hi han pochs indicis de la seua vida de travall, y s'esmenta tant sols una obra que al seu temps va ésser molt coneguda, y en quina posava de relleu, l'oblit de certs eclesiástichs en la catequística y en l'administració dels sagraments. Aquell estudi molt voluminós, va ésser imprès a Lleida a les derreries del sigle XV segons se deduex del peu d'estampació que aixís ho precisa. Fou impremptada la present obra a la insigne ciutat de Lleida per mestre Henrich Botell, empremptador, en l'any de Nostre Salvador Jesucrist 1495. El canonge Martí de les Avellanes, va publicar una digressió referenta a la patria d'aquest teòlech, que palesament prova ésser catalá, contradint la asserció de Nicolau Antoni que 'l conceptuava valenciá o lleonès.

— (P. JOAN). *Biog.* Parent immediat del anterior, suposantlo alguns autors germá o nebot. Era monjo de Poblet. Molt entès en dret canònich, haventho mostrat al temps que va desempenyar el Priorat de l'iglesia de Nazaret a Barcelona. Vivía a la primera meitat del sigle XV, y consta que al any 1441 el papa Eugeni IV, va delegarlo pera reformar la arganisació de la comunitat de canonges regulars de Sant Agustí, establerta a l'iglesia de Santa Agna de Barcelona.

SANXIS (Tomás). Vegis SANCHEZ (TOMÁS).

SANYA. f. Rabia, ira, odi. **Saña.** || L'efecte que causa. **Saña.**

SANYÓS, A. adj. Colèrich, irat, venjatiu. **Sañoso, sañudo.**

SANYOSAMENT. adv. m. Ab sanya.

SANYUT, DA. adj. **Sañudo.**

SANZ Y FORÈS (Benet). *Biog.* Eclesiástich, nadiu de Gandía en 1828, que va fruir els cárrechs de major dignitat, essent nomenat cardenal per Lleó XIII. Per oposició va obtindre una canongía a Tortosa, y la seua eloqüencia va ferli gaudir reputació y concepte, essent nomenat al cap de poch temps bisbe d'Oviedo, y ocupant després les arxidiòcesis de Valladolid y de Sivilla, en quina va succeir al filosoph eminent cardenal Ceferí Gonzalez. La seua ciencia, la seua paraula y les seues virtuts li valgueren respecte y consideració, havent ademés d'altres mercès obtingudes a la carrera eclesiástica, presidit els memorables congresos catòlichs celebrats a Sivilla en 1892 y a Tarragona en 1894. Va morir a la seua arxidiòcesis en 1895, essent les seues pastorals d'un llenguatge pulcre tant com la seua dicció y de gran profonditat de concepte en les diverses materies tractades.

SAÑEZ REYNART (Antoni). *Biog.* Home de molta cultura a qui degueren impuls els coneixements econòmichs. Era nadiu de Barcelona, y va viure a les derreries del sigle XVIII. Empleat al ram de correus al començ de la seua carrera, va entrar després a la de marina, introduint en abdues ben utils reformes, y organisant les explotacions de certes industries estractives, la pesca entre elles. Ab tot y les atencions dels seus cárrechs, y de l'activitat y bon zel mostrat en la organisació del Mont de pietat a Madrit en 1777, de les comissions desempenyades a les costes de Galicia, poch abans d'establir la Companyía marítima de pesca y navegació en 1789, En Sañez va mostrar el seu talent, deixant impreses obres tan remarcables, com la traducció de les *Cartes críticues de Constantini* (12 volums en 8.º); l'obra que per encárrech del comte de Campomanes va traduir del francès en 1776, «Art de Maupin pera els vins,» premiada per la Societat económica de Madrit ab el títol de soci de mèrit; en 1778 la traducció de l'obra *Ciencia del Mundo* de M. Calliere; la *Ictiologia española,* dedicada a Carles III en 1784, reproduint la complerta colecció, recullida en les senes exploracions a les costes espanyoles, en 318 lámines pintades en paper marquilla; y en 1791 va començar la publicació del «Diccionario de artes de la pesca nacional,» que fins al quint volúm va aparéixer ab 346 lámines soltes. Va morir En Sañez al any 1804, després d'haver redactat per encárrech del rei Cárles IV, les ordenances generals de pesca.

SAÓ. f. Punt o maduresa de les coses, l'estat de sa perfecció. **Sazón.** || El benefici que deixa l'aigua a la terra després d'haver plogut. **Sazón, tempero.** || Temps o temporada, segons les divisions de l'any, en primavera, estiu, tardor y hivern. **Estación.** || Ocasió, temps oportú. **Sazón.**

A SAÓ. m. adv. A bona ocasió. *A sazón, en sazón.*

FORA SAÓ. m. adv. Mal, fora de propòsit, intempestivament. *Fuera de sazón.*

NO TROVAR SAÓ. fr. No trovar bona disposició pera lograr lo que 's necessita. *Dar en duro.*

SAONAR. v. a. ASSAONAR.

SAONAT, DA. p. p. del verb SAONAR.

SAORDA. f. **Zahurda.**

SAORLA. *Geog.* Poblet del Conflent, a la vora de Finestret, que abdós y el de Joch, formaven antigament la baronía d'aquet nom. || Poblet del dist. municipal de Vinçá, depart. dels Pirineus Orientals.

SAORRA. f. *Ter. algue.* SORRA, ARENA.

SAORRA. *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó d'Oleta; és a la dreta de la riera del seu nom y té 753 hab. || —(COLL DE). *Orog.* Collet a uns 800 met. de altitut, entre

Saorre y Vernet, pobles del antich Conflent, departadels Pirineus Orientals.

SAPA. f. PALA.

SAPADOR. m. Lo soldat destinat pera fer y desfer fossos, fortificacions, etc. Zapador.

SAPARITA. f. *Min.* Varietat de disteni blau transparent. Saparita.

SAPASTRE. m. Astut, bellach. Camastrón, zorrica. || *Ter. de Sopeira.* adj. Brut, poch vigorós.

SAPAT, DA. adj. ROBUST, VIGORÓS.

SAPERA (Fr. Vicents). *Biog.* Definidor del ordre de menors al convent de Barcelona a mitjans del sigle XVII. Al any 1667 va publicar una obra devota titolada *Joyell preciós de l' ánima devota que vol agradar a Deu,* acabant ab un apèndix de la *regla del ordre tercera.* Se va fer d' aquella obra una nova edició al any 1700.

Segell de Sapeyra

SAPERDA. f. *Zool.* Insectes coleopters tetramers longuicornis. Saperda.

SAPEYRA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de la Seu d' Urgell, partit judicial de Tremp; és a la vora del Noguera Ribagorçana y té 481 habitants.

SAPÍ. m. ABET.

SAPIENCIA. f. SABIDURÍA. || El llibre de la Sabiduría que va escriure Salomó. Sapiencia.

SAPIENCIALS. m. pl. y adj. S' aplica als llibres morals de la Escriptura. Sapienciales.

SAPIENT, A. adj. SABI.

SAPIENTÍSSIM, A. adj. sup. Molt sabi. Sapientísimo.

SAPIGA. m. *Zool.* Insectes himenopters esfigis, que viuen a Europa. Sapiga.

SAPIGUER. v. a. SABER.

SAPINA. f. *Bot.* Planta borrillera, ab tany dret, articulat, llenyós ab escorça carnosa, rams y espigues cilíndriques oposades, que 's cría als terrenos salobres de Llevant y del Mitjorn d' Espanya. Sapina.

SAPINDIES. f. pl. *Bot.* Plantes sapindacies, quin tipus és el genre sapindal. Sapindeas.

SAPINDAL. m. *Bot.* Mena de plantes dicotiledonies polipètales, nomenades arbres del sabó. Sapindo.

SAPLÁ. m. *Ter.* REPLÁ.

SAPLANET. m. dim. de saplá. || *Ter.* REPLANET.

SAPOLINA. f. *Min.* Ácit bòrich. Sapolina.

SAPONARIA. f. *Bot.* Mena de plantes dianties ab nombroses especies, herbes de tanys ramosos, ab fulles oposades y senceres, que acaben ab flors blanques o rosades, corimbiformes terminals, essent el fruit una capça angulosa ab moltes llevors petites. Posseeixen una mena de sabó vegetal y creixen als llochs de pedregám y árits, tenint per altra banda condicions medicinals. Són abondoses als países propers al Mediterrani. Saponaria. || AGRELLA.

SAPONARINA. f. *Quím.* Substancia crestallisable precipitada al posarse en contacte ab els ácits minerals la saponina. Saponarina.

SAPORTA (Antoni). *Biog.* Metge molt remarcable del sigle XVI, nadiu de Montpeller, y mort en aquella ciutat a l' any 1573. Home de molta cultura, va ésser catedrátich, degá y conceller de l' Universitat de Montpeller, y va deixar escrit un tractat: *De tumoribus præter naturans,* que després de la seua mort va publicar el metge Gras, de Lyó, l' any 1624.

— (GUILLEM RAIMÓN). *Biog.* Jurista nadiu de Lleida, als començos del sigle XVI. Va establirse a Roma, desempenyant allí cárrechs d' importancia. Era molt docte en dret canònich y sovint consultat en la resolució de qüestions d' aquella especialitat. Era germá d' En Lluis Saporta y va envellir fins a la edat de 120 anys.

— (LLUIS). *Biog.* Metge lleidetá molt distingit, de les derreries del sigle XV y començos del XVI. Fruía de gran prestigi a la seua ciutat nadiua, ont va exercir la seua professió, passant després a Arles, a Avinyó y a Marsella, gaudint de merescut concepte. Va distingirlo el rei de França en Carles VIII nomenantlo el seu metge de cambra, y reconegut als seus serveis, va ferli pressent d' una riquíssima vaixella de plata sobredaurada, ornada ab les armes reials. Se assegura que va morir En Saporta comptant 106 anys de la seua edat.

SAPOT. m. *Bot.* Fruita saborosa y delicada del arbre del meteix nom, anomenat també sapoter. Zapote.

SAPOTER. m. *Bot.* Mena de plantes sapotacies, abundoses a Amèrica, que obtenen una creixença considerable. Zapotero.

SAPRÍ. m. *Zool.* Insectes coleòpters pentamers clavicornis histèrits, que 's troven als cossos dels animals en descomposició. Tenen brill metálich y algunes vegades afecten colors molt vius. Saprino.

SAPRÓFACH, GA. adj. Qui menja coses podrides. || Mena d' insectes coleòpters lamelicornis, que 's nodreixen de materies vegetals descompostes. Sacrófago.

SAPROLEGNIA. f. *Bot.* Plantes ficies que creixen als cossos dels animals y dels vegetals ensorrats a les aigües quan comencen a descompondrers. Saprolegnia.

SAPROMIÇA. f. *Zool.* Insectes dípters bracocers, que creixen a les substancies animals putrefactes y marcadament a certa mena de bolets. Sapromiza.

SAPS?. n. *Vulg. fam.* Interrogació usada regularment a la conversa. ¿Sabes?

SAQUEIG. m. Robo, l' acció de saquejar. Saqueo.

SAQUEJADOR, A. m. y f. Qui saqueja. Saqueador.

SAQUEJAR. v. a. Entrar en alguna casa o població robant tot lo que 's trova. Saquear.

SAQUEJAT, DA. p. p. Saqueado.

SAQUER, A. s. Qui fa sachs o 'n ven. Saquero.

SAQUERA. f. Se diu de l' agulla de cusir sachs. Saquera.

SAQUERÍA. f. Obra de sachs o conjunt d' ells. Saquería. || Fábrica o botiga de sachs.

SAQUET. m. dim. Saquillo, saquete. || Bosseta que 's fa pera contindre la cárrega de polvora corresponent al calibre de cada peça. Saquete. || Saquet pera pesar moneda. Talega.

SAQUET (Pich). *Orog.* Pich de 2,259 met., al SO. d' Aix-les-Thermes. Se l' anomena també en francès *Tute de l'ours.*

SARAGATA. f. Diversió de crits y soroll. Zambra, gresca. || BREGA.

SARAGATER. m. Qui mou avalot, soroll. Zaragatero.

SARAGOÇÁ, NA. adj. Lo natural de Zaragoça. Zaragozano. || Lo pertanyent a aquesta ciutat de Aragó. Zaragozano, cesaraugustano.

SARAGÜELLER, A. m. Qui fa o ven saragüells.

SARAGÜELLS. m. pl. Cuixots, calces amples, usades a la comarca de Tortosa y a Valencia. Zarahuelles, gregüescos.

SARAHÍS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Durro, prov. de Lleida.

SARAMENYES. f. pl. *Ter.* PERES SARAMENYES.

SARAMPIÓ. v. XARAMPIÓ.

SARAU. m. Ball ab musica entre persones de distinció o de tota mena. **Sarao.** || *Met.* Baralles. **Moros y cristianos, marimorena.**

SARAU DE MASCARA. El sarau de persones disfreçades y ab careta. *Máscara.*

SARAU PARTICULAR, CASER, CASOLÁ. El sarau pera divertirse entre families. *Saragüete.*

SARAUER, A. Aficionat a saraus.

SARAUET. m. Mena de sarau casolá. **Saragüete.**

SARAUISTA. m. y f. Qui va pels saraus, qui té per costúm sovintejarlos.

SARCASME. m. Ironía mordáç ab que s' ofèn a algú. **Sarcasmo.**

SARCÁSTICAMENT. adv. m. D' una manera sarcástica, ab sarcasme. **Sarcásticamente.**

SARCÁSTICH, CA. adj. Que conté sarcasme. **Sarcástico.** || Corresponent a ell. **Sarcástico.** || Epítet que s' aplica a qui té costúm de parlar ab sarcasme.

SARCEDOL. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de la Vall de Castellbó, prov. de Lleida.

SARCIDURA. f. *Ant.* CUSIDURA.

SARCIR. v. a. *Ant.* CUSIR.

SARCIUA. f. *Ant.* XARXA. || *Med.* Materia transparenta en masses prismátiques que 's remarca a les materies gitades pels malalts del ventrell y és considerada com una vegetació. **Sarcina.** || *Quím.* Base orgánica al such de la carn.

SARCINOIDI, A. adj. Semblant a la carn. **Sarcinóideo.** || m. pl. *Zool.* Zoòfits que comprèn aquells que formen part d' una massa carnosa y vivent.

SARCITA. f. *Min.* Pedra de color de carn, varietat d' hidrolita. **Sarcita, sarcitis.**

SARCITIS. f. *Med.* Inflamació dels muscles.

SARCOBI. adj. *Zool.* Que viu a la carn. Se diu dels insectes dípters miodaris, quines larves viuen a les despulles dels animals. **Sarcobio.**

SARCOCARP. m. *Bot.* Part compresa entre les dues membranes del fruit carnós. **Sarcocarpo.**

SARCOCELE. f. *Med.* Excrecencia carnosa y dura que 's forma alentorn del testícul o a la membrana interna del escroto. **Sarcocele.**

SARCOCOL. m. *Bot.* Mata reinosa del Nort de África. **Sarcocol.**

SARCOCOLA. f. Goma groga, amarga, d' uns granets esponjosos, que raja d' un arbre d' Etiopía, y és bona pera curar les llagues. **Sarcocola, azarote.**

SARCOCOLINA. f. Principi immediat dels vegetals que constitueixen la millor part de la sarcocola. **Sarcocolina.**

SARCODE. *Anat.* Substancia animal sense teguments ni vasos. **Sarcode.**

SARCODENDRI. m. *Zool.* Mena de zoòfits carnosos formats pels alcions. **Sarcodendro.**

SARCODERMA. f. *Bot.* Banda vascular del tegument de la llevor, entre la testa y la endopleura. **Sarcoderma.**

SARCÒFACH. m. Enterrament de pedra picada en forma de pica. **Sarcófago.**

SARCOFAGIA. f. *Med.* Nutrició que consisteix en no pendre altre aliment més que substancies de carn o derivades d' ella.

SARCÒFIT. m. *Zool.* Mena de polípers alcionis. **Sarcófito.**

SARCOHIDROCELE. m. *Med.* Esquirro del testícul ab hidropesía de la túnica vegetal. **Sarcohidrocele.**

SARCOIDI. adj. *Hist. nat.* Semblant a un troç de carn. **Sarcoide.**

SARCOLEMA. m. *Anat.* Tubo transparent contingut en cada una de les petites fibres musculars. **Sarcolema.**

SARCOLITA. f. *Min.* Substancia vidriosa de color de rosa, més o menys transparenta, descoberta al Vesubi. **Sarcolita.**

SARCOLOBULAT. adj. *Bot.* Que té lòbuls carnosos **Sarcolobulado.** || f. pl. Secció de plantes lleguminoses, comprenent les que tenen cotiledons espessos y carnosos. **Sarcolobulado, sarcololadas.**

SARCOLOGIA. f. *Med.* Part de l' anatomía que tracta de les carns o parts blanes del cos humá. **Sarcología.**

SARCOMA. m. *Med.* Excrescencia carnosa. **Sarcoma.**

SARCOMATÓS, A. adj. *Med.* Que presenta 'ls carácters del sarcoma. **Sarcomatoso.**

SARCÒNFAL. m. *Med.* Excrescencia carnosa que's fa al melich. **Sarcónfalo.**

SARCÒPSIT. f. *Min.* Fluofosfat hidratat de ferro y de manganès, resultant una varietat de triplita. **Sarcópside.**

SARCOPTE. m. *Zool.* Mena d' arágnits acòrits, quines especies són parássites a la ronya y a la sarna. **Sarcopto.**

SARCORRANFI. adj. *Zool.* Aus de f' ordre de les rapacies, fam. de les diurnes, tribu de les voltárides, caracterisades per les caráncules que 'ls hi cobreixen el cap fins al bech. **Sarcorranfo.**

SARCOSIS. f. *Med.* Renovació de carns en els cossos animals. **Sarcosis.** || Degeneració carnosa. **Sarcosis.**

SARCÒSTOM. adj. *Zool.* Que té la boca o el morro de color de carn. || m. pl. Insectes dipters ab una trompa retractil que acaba ab dos llavis. **Sarcóstomo.**

SARCÒSTOSIS. f. *Med.* Ossificació d' una part blana. **Sarcóstosis.**

SARCÒTICH, CA. s. y adj. *Med.* Que té la virtut de tancar una llaga o ferida fenthi eixir nova carn. **Sarcótico.**

SARCOTLASIA. f. *Med.* Contusió fonda de les parts blanes o carnoses. **Sarcotlasia.**

SARCOYDI, A. s. y adj. Epítet dels polípers que són irritables y están desproveits del eix central. **Sarcoideo.**

SARCOYDICH. adj. Paregut a un troç de carn. **Sarcoide.**

SARDA. f. *Min.* Nom d' una varietat d' agata que se trobava antiguament a la Sardenya.

SARDÁ. adj. SART.

SARDÁ Y LLORET (Joan). *Blog.* Distingit lletrat nadiu de Barcelona a mitjans del derrer sigle, y un dels escriptors més pulcres del renaixement literari de Catalunya. Va colaborar als principals periòdichs catalanistes, y a les més senyalades publicacions estampades desde 1870 a 1890, gaudint concepte de una de les més sentades reputacions com a crítich just y imparcial. Va morir jove encara al any 1898. Havía pertenescut a la *Jove Catalunya*, y a altres de les corporacions més renomenades, y va ésser dels jurats de certámens, al ensemps que mantenedor dels Jochs Florals. És de doldre que no puguen aplegarse aixís les poesíes clássiques d'En Sardá, com els judiciosos articles de crítica publicats a *La Renaixença*, al *Gay Saber*, al *Calendari catalá* que dirigía En Briz y a moltes revistes, donchs la fesomía literaria del malaguanyat escriptor y ferm catalanista s' ho val prou.

Joan Sardá y Lloret

SARDÁGATA. f. *Min.* Nom donat pels lapidaris a una pedra dels colors de la comolina y de l' agata. Sardagata.

SARDANA. f. La dança més popular de Catalunya, que als derrers temps, desde la remarcable poesía d'En Maragall, premiada als Jochs Florals de Barcelona, s' és feta una mena d' institució dels ideals catalanistes. S' acostuma a ballar al aire lliure, especialment al Empordá, formant un o bé més cèrcols, que 's mouen envers la banda dreta o esquerra, ab diferent punteig, deventse trovar al capd' avall de la sardana, tots els balladors cap al meteix indret. Considerada provinent de la Sardenya, com a antigua ballada dels temps primitius als temps de la sega, a les festes agrícoles dedicades a Ceres, d' aqueixes circunstancies, cal derivar el seu nom; s' anomenen *curtes* o *llargues* segons el nombre de temps de que consten, y s'inicia la dança ab un punt de contrapás.

ÉSSER MÉS LLARGA LA SARDANA QUE'L CONTRAPÁS. fr. *Fam.* Pujar més l' accessori que 'l principal. *Subir más la salsa que los caracoles.*

SARDANÁPAL. m. *Met.* Se diu del home sumament viciós. **Sardanápalo.**

SARDANEJAR. v. a. Ballar sardanes. **Bailar sardanas.**

SARDANER, A. m. y f. Aquell o aquella que balla sardanes. **Sardanista.**

SARDANISTA. m. y f. Aficionat a ballar sardanes. **Sardanista.**

SARDANYOLA. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sabadell; és a la dreta del riu Ripoll, té estació de F.-C. y 917 hab.

SARDENIA. f. Pedra preciosa de color encès o groguench y clapes negres. **Sardonix, sardonia, sardónique.**

SARDENYA. *Geog. y hist.* Illa del Mediterrani, enfront de la Italia, que antigament s' anomenava *Sardinia* o *Ichnussa*, y que durant els sigles XIV y XV va pertanyer a la corona d' Aragó, després de conquerirla Jaume II, en la lluita sostinguda ab els Pisans. Durant el reinat d'En Pere III, els genovesos, atiaren als nadius de Sardenya, pera que se desprenguessen del poder aragonès, més les expedicions de les galeres catalanes, sofocaren aquells intents, y Sardenya va seguir formant part del Estat, arrelant allí la parla catalana, que ab poques modificacions, segueix parlantse en la ciutat d' Alguer.

SARDESCH, CA. adj. Natural o pertanyent a l'illa de Sardenya.

SARDINA. f. *Ictiol.* Peix comunament de 12 a 15 centimetres de llarch y 3 d' ample; té la esquena blavenca, 'l ventre y costats platejats, el cap gros y punxagut y les escates salten ab molta facilitat. **Sardina.**

Sardina de costa

ESTAR COM LES SARDINES AL BARRIL. fr. Estapretat en algún lloch. *Estar como sardina en banasta ó como piojos en costura.*

LA DERRERA SARDINA DEL BARRIL. fr. Explica haver arribat a la última de les coses que 's van gastant. *La última sardina de la banasta.*

TREURE SARDINES DEL BARRIL. fr. *Met. fam.* Joch ab que 's diverteixen els nois apretantse entre sí pera treuren algún del lloch que ocupa, a fí de poguerhi entrar un altre. *Salga la parida.*

SARDINA (Son). *Geog.* Caseriu de l' illa de Mallorca, al camí de Palma a Serradell.

SARDINAL. m. Compost de peces de filat de pescar, de fil de llí molt prim, ab que al Mediterrani 's pesca anyalment gran abundor de sardina, de la que va pendre la seua denominació. S' usa generalment en plural. **Sardinal.**

SARDINALER. *Ter. Blanes.* Barca que 's dedica a la pesca de la sardina. SARDINER, 3.

SARDINAYRE. m. *Ant.* SARDINER, 1.

SARDINELL. m. Obra feta de rajoles posades de cantell. **Sardinel.**

SARDINELL. Pedríç fet d' obra. || Maons a plech de llibre.

SARDINER, A. m. y f. Qui tracta en sardines o se ocupa en vèndreles. **Sardinero.** || Lo que pertany a les sardines. **Sardinero.** || Barco destinat a la pesca de sardines. **Sardinero.**

SARDINERA. f. *Bot.* HERBA PUDENTA.

SARDINETA. f. La llesqueta que 's talla del formatge aixís qu' és fet, pera que vingui bé al motllo. **Sardineta.** || Adorno que sol haverhi en alguns uniformes militars, consistent en alguns galons acabats en punta. **Sardineta.** || *Mar.* Piola composta de dos fils de segona sort. **Sardineta.** || Corda prima composta de tres filástiques. **Sardineta.** || *Ictiol.* XANGUET. || dim. de sardina. **Sardinita.**

SARDINETA DE BLANES QUE FUGINT DEL FOCH SE POSA A LES BRASES. *Rej.* Avisa que moltes vegades volent evitar un mal se cau en altre de pitjor. *Saltar de la sartén y dar en las brasas*, o *ir de Málaga á Malagón* o *salir de Guatemala para dar en Guatepeor.*

SARDINIA. *Geog. ant.* Nom que'ls romans donaven a l' illa de Sardenya.

SARDINYOLA. f. XANGUET.

SARDO, A. adj. Natural de Sardenya y lo pertanyent a aquella regió d' Italia. **Sardo.** || SART.

SARDONIA. f. *Bot.* Mena de plantes del genre ramuncal, quines fulles inferiors són semblantes a la palma de la má, repartides en dits les superiors y els fruits oblonchs. Els romans li atribuíen que amovía al riure sardonich. **Sardonia.**

SARDÓNICAMENT. adv. m. Ab rialla sardònica. **Sardónicamente.**

SARDÓNICH, CA. adj. Corresponent a la sardonia. **Sardónico.** || Epitet del accent intensament irònich y de la rialla falsa y sarcástica. **Sardónico.**

SARDONIX. f. *Min.* Agata de color roig ataronjat o fosch. **Sardónice.**

SAREJA. *Geog.* Caseriu del terme de Llivia, prov. de Girona.

SARGA. f. *Bot.* VIMENERA. || Planta que 's fá pels rius, de tanys llarchs y prims dels quals se 'n fan cistells, paners, etc.

SARGA (La). *Geog.* Caseriu del terme de Xixona, prov. d' Alacant.

SARGANELLA. *Geog.* Caseriu del terme de Tibi, prov. d' Alacant.

SARGANTANA. f. *Erpet.* Reptil de 9 a 12 centimetres de llarch cobert tot ell de petites laminetes; per la part de dalt és part, rogench o verdós; per la de baix és blanch y a l' hivern viu sense menjar. Es molt llesta. **Lagartija.**

Sargantana

SARGANTANER. *Geog.* Vall del Bergadá, passat el poblet de Pont de Raventí, ab espessa boscuria y terrer molt rost.

SARGANTILLA. f. *Ter.* SARGANTANA.

SARGENT. m. Empleu de la milicia inferior al subtinent y superior al cabo d' esquadra. **Sargento.**

SARGENT MAJOR. Oficial encarregat de la disciplina del regiment: és superior al capitá; fá de fiscal y intervé en la economía y distribució dels caudals. Aquest empleu s' ha suprimit a la milicia espanyola y fá les seues funcions el tinent coronel. *Sargento mayor.*

SARGENT MAJOR DE BRIGADA. Antigament ho era el més antich dels cossos; avui día ho és l' oficial de la plana major de cada cos. *Sargento mayor de brigada.*

SARGENT MAJOR DE PLAÇA. Oficial encarregat del detall del servei, de vigilarne l' exacte cumpliment y de distribuir les ordres del governador. *Sargento mayor de plaza.*

MANAR COM A SARGENT. fr. *Fam.* Manar o disposar ab imperi afectat. *Sargentear.*

SARGENTA. f. Dona alta y mal forjada. **Sargentón.** || La dona del sargent. **Sargenta.**

SARGENTÍA. f. La plaça de sargent. **Sargentia, sargentería.**

SARGENTO. m. SARGENT.

SARGENTOT. m. El sargent rapatani y rondinaire. **Sargentón.**

SARGENTOTA. aum. de sargenta. || *Fig. y fam.* Se diu de la dona de modals poch fins. **Sargentona.**

SARGER, A. m. y f. Fabricant de sarja. **Sarguero, sarguetero.**

SARGETA. f. dim. Sarja més prima o de menys cos. **Sargueta.**

SARGIL. m. Mena de tela de llana que 's fá sense tenyir, tenint la filaça d' estám molt torta y forta a manera de cordonet. **Albornoz.**

SARGILER, A. m. y f. Qui fabrica sargil. **Sayalero.**

SARGUERAL. m. Terreno sembrat de sargues. **Sargal, sargar.**

SARGUILLA. f. dim. SARGETA.

SARRIOLS Y PORTA (Joan). *Biog.* Mestre de musica y remarcable compositor que va néixer a Reus l' any 1820. Molt noi encara va entrar a la capella de cant de la catedral de Lleida y va escriure algunes composicions religioses que varen ésser executades al chor de la esmentada Seu. Mancat de recursos va retornar a la seua terra, més no tingué altre medi pera dominar la seua situació que sentar plaça en una banda militar, a quina va pertanyer durant tres anys, component llavors algunes dances, marxes y passos dobles que li feren fruir d' algún concepte. Al any 1841 va establirse a Barcelona, y sejornant a la capital catalana, laboriós com era, va poguer obrirse via, component algunes sarçueles y òperes, dedicantse marcadament al conreu de la musica religiosa y escrivint desde allavors ab marcada acceptació algunes misses, una salve y varis rosaris. Al any 1865 va establir a Barcelona un colegi de musica pera els nois, y nomenat mestre de capella de la iglesia de Sant Francesch de Paula, va compondre noves peces musicals molt inspirades. Va morir a Barcelona l' any 1886.

SARJA. f. Roba de seda que fa cordonet y té un poch més de seda que 'l tafetá doble. **Sarga.** || Eina pera capdellar la seda. **Sarja, azaya.**

Sarjant de manyá

SARJANT. m. Aparell compost d' un arbre llarch de ferro o de fusta ab dos capçalets, un que pot corre y fixarse més amunt o més avall y l' altre permanent en el cap de dalt ab un caragol de pressió. Serveix per ajuntar dues o més peces, sobre tot per testa. **Barrilete.**

SÁRMATA. adj. Natural de Sarmacia, país de l' Asia. S' usa també com a substantiu. **Sármata.**

SARMÁTICH, CA. adj. Lo pertanyent a Sarmacia. **Sarmático.**

SARMENT. m. El brot del cap o de la parra llarch, prim y ab nusos, del qual ixen els pámpols y 'ls raims. **Sarmiento.**

SARMENT DE REBROT. L' inútil que ix del tronch y no de les brocades del cep o parra. *Esforrocino.*

SARMENT TENDRE. El brot tendre del cep o de la parra. *Pámpano.*

ARREPLEGAR ELS SARMENTS. fr. Recullirlos després de haverlos podat. *Sarmentear.*

TALLAR ELS SARMENTS PERA FER LLOCH ALS VEREMADORS. fr. *Callear.*

LLIGAR ELS SARMENTS AL CEP PERA QUE NO DESTORBIN PERA LLAURAR. fr. *Caponar.*

SARMENTAR. v. n. Traure sarments o redoltes les vinyes y demés plantes, arbres y arbustes sarmentosos.

SARMENTET. m. dim. **Sarmentillo.**

SARMENTICI, A. adj. *Ant.* Per mofa s' aplicava als cristians perque 's deixaven cremar ab sarments. **Sarmenticio.**

SARMENTÓS, A. adj. Semblant als sarments. **Sarmentoso.**

SARNA. f. RONYA, 1, 2. || CASPA.

TREURE LA SARNA DEL CAP. fr. Netejar de caspa 'l cap. *Descaspar.*

SARNÓS, A. adj. Qui té ronya. **Sarnoso.** || Qui té caspa. **Casposo.**

SARNUDA. f. Cástich que 's dona a algú pegantli cops, bastonades, etc. **Tunda, soba, sobaquina, trepa.**

SARNUT, DA. adj. SARNÓS.

SAROTRI. m. *Zool.* Mena d' insectes coleòpters tetramers pilofachs. **Sarotiro.**

SARPA. f. La grapa del animal. **Zarpa.**

SARPA LA GRENZA. *Loc. ter. Andar á la greña.*

SARPAR. v. a. *Fam.* XARPAR. || *Náut.* Llevar ancles. **Zarpar.**

SARPELL. m. dim. de SARPA.

SARPELLERA. f. y

SARPILLERA. f. XARPELLERA.

SARQUETA. f. Tronchs de solanca.

SARRALASA Y NOGAL (Joseph). *Biog.* Primer mestre de la Casa de Caritat de Barcelona a les derreríes del sigle XVIII y començos del sigle XIX. Era molt estudiós y entès en l' ensenyança, y entre altres obres didáctiques de quines se feren algunes edicions s' han d' esmentar un *Tractat d' ortología*, imprès a Barcelona l' any 1801 y unes Lliçons d' aritmètica publicades en 12.° a Barcelona, en 1805.

SARRABASTALL. m. *Ter.* TARRABASTALL.

SARRACÈ, NA. adj. *Ant.* Sarraí.

SARRACENIA. f. *Bot.* Mena de plantes dicotiledonies polipeteles, ab fulles radicals y de flors roges, blanques o grogues. **Sarracenia.**

SARRACENO. adj. *Vulg.* Sarraí.

SARRACÍ, NA. adj. SARRAÍ.

SARRACINA. f. Baralla entre molts ab confusió y desordre. **Sarracina.**

MOURE UNA SARRACINA. fr. *Met. fam.* Donar causa ab alguna expressió pesada, xisme o trapassería a grans dissensions. *Levantar ó mover una cantera ó armar una polvareda.*

SARRACH. m. XARRACH.

SARRACÓ. *Geog.* Poble del terme d' Andraitx, illa de Mallorca.

SARRAÍ, NA. Moro natural de l' Arabia. **Sarraceno.**

SARRAINESCH, CA. adj. **Sarracénico.**

SARRAJA. f. *Bot. Ant.* LLACSÓ.

SARRAL. m. *Geog.* SARREAL.

SARRATELLA. *Geog.* Poble de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, part. jud. d'Albocácer; és al peu del Toçal de Saragoça y té 728 habitants.

Segell de Sarreal

SARRATGE m. *Ter.* LLACSÓ.

SARRATS. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de la Vansa, prov de Lleida.

SARREAL. *Geog.* Vila de la provincia y diòc. de Tarragona, partit judicial de Montblanch; és a la carretera d'aquesta vila a la de Santa Coloma de Queralt y té 2,006 habitants.

SARREIG. m. *Bot.* PANIÇOLA.

SARRELL. m. Mena de guarnició que 's posa a certes peces de roba, feta de fils teixits, tallats y penjant d'un costat. **Fleco, franja.**

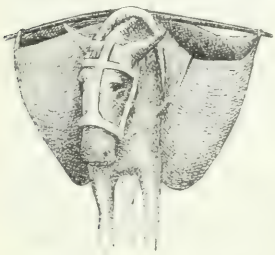
Sarria

SARRELLET. m. dim. Sarrell petit. **Flequecillo.**

SARRETAL. *Geografía.* Veinat del terme de Viloví, provincia de Girona.

SARRIA. f. Mena de sarrió gran d'espart o palma, que posat sobre la bestia de cárrega forma dos corns, y serveix pera traginar. **Serón.**

SARRIÁ (Fr. Pau de). *Biog.* Relligiós caputxí, y provincial de Catalunya a les derreries del sigle XVII. Era home donat als estudis, y va seguir la redacció de la Crònica de la seua ordre que havía començada el Pare Miquel de Valladolit.

Segell de Sarriá (Barcelona)

SARRIÁ. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Barcelona; és al peu de la serra de Vallvidrera y té 5.805 hab. || Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del Ter y té 924 hab. || Predi de l'illa de Mallorca, al terme d'Esporles. || — DE DALT. Veinat del terme de Sarriá, provincia de Girona.

Segell de Sarriá (Girona)

SARRIAÇA. f. *Bot.* Herba de quina arrel neixen una porció de fulles en figura de cor, d'uns 25 centímetres de llarch, del mitg d'elles una cama sense fulles, y al capdemunt d'aquesta les flors apilades. Está plena d'una substancia apegalosa y pudenta. Es acre y corrosiva, però cuita pert aquestes qualitats, y de l'arrel se 'n fa pá. **Frailillos, aro manchado, yaro, tragontina.** || aum. Sarria gran.

SARRIADA. f. Sarria plena d'alguna cosa.

SARRIÓ. m. Sarria petita ab coberta, pera traginar carbó, etc. Espuerta, **serón.** || pl. Conjunt d'ells. **Seraje, serada.**

SARRIONET. m. dim. Serico, **serillo.**

SARRO. m. Bruticia blanca que 's fa als llavis, a la boca o a les dents. **Sarro, releje, limosidad.**

SARRÓ. m. Bossa gran de pell qu'usen els pastors. **Zurrón, pellico, zamarrico.** || Saquet pera anar de camí. **Zurrón.** || *Met.* Tunda, jaco de cops. **Paliza, tunda.**

Segell de Sarroca

BUIDAR EL SARRÓ. fr. *Met.* Confessarse. *Vaciar el saco.*

FER UN SARRÓ DE BASTONADES. fr. Bastonejar molt a algú. *Dar una tunda de palos.*

FICAR O POSAR AL SARRÓ. fr. Ficarhi alguna cosa. *Enzurronar.*

SARRONADA. f. Sarró plè.

SARROCA. *Geog.* Poble de la provincia, bisbat y partit judicial de Lleida; és a la vora d'una riera y té 876 hab. || *Hidrog.* Riuet de la prov. de Lleida, part. jud. de Tremp; neix al port d'Erta, passa pêls termens de Manyanet, Benes y Sarroca de Bellera y desaigua a la vora del Capdella, sota Senterada. || — DE BELLERA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de la Seu d'Urgell, part. jud. de Tremp; és a la vora del riuet Sarroca y té 483 hab.

Segell de Sarroca de Bellera

SARRONER. m. Contrabandista de sarró. **Zurronero.** || Qui fa sarrons. **Zurronero.**

SARRONET. m. dim. **Zurroncillo.**

SARRONETS. m. *Bot.* Planta de la fam. de les crucíferes molt usada pera curar els fluixos de sanch. **Panisequillo, bolsa de pastor.**

SARRONS. m. pl. *Bot.* Blat moll de bosch.

SARROQUETA. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Llesp, prov. de Lleida.

SARRÓS, A. adj. Lo que té sarro. **Sarroso.**

SARROVIRA Y DE ALOY (Miquel). *Biog.* Ciutadá de Barcelona y un dels jurisconsults més remarcables del sigle XVI. Va ésser un dels representants a les corts de Monçó de 1585, havent escrit el llibre «Ceremonial de Corts,» que ab posterioritat va ésser imprès a Barcelona en 1701, per acort de les reunides en la capital de Catalunya.

SARSA DE LA TERRA. *Bot. ter.* ARINJOL.

SARSAFRÁ. m. *Bot. ter.* SASSAFRÁS.

SARSAPARRELLA. f. *Bot.* Planta de les Indíes semblanta als esbarzers d'Espanya; té les fulles en figura de cor, espinoses y senyalades ab nou nirvis que corren de baix a dalt; el fruit semblant als raims de parra borda, y les arrels són medicinals. **Zarzaparrilla.**

Sarsaparrella

SÁRSOLA. f. *Náut.* Mena de cullera grossa y escairada de fusta, ab un mánech curt o ansa pera ficarhi la má, que serveix pera treure l'aigua que's fica a la barca.

SARSOLL. m. Qui parla molt depressa y tartamut. **Farfulla.**

SART. m. Natural de Sardenya, illa d'Italia. **Sardo.**

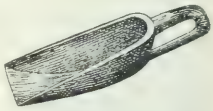
Sársola

SARTORI. m. *Med.* El muscle quin moviment fa creuar una cama sobre l'altra. **Sartorio.**

¡SAS! *Expr.* Que significa 'l sò del cop o 'l cop meteix. **¡Zas!.**

SAS (Mansió de). *Biog.* Mestre d'instrucció a Barcelona als començos del sigle XIX. Era home metòdich en l'ensenyança y fruía bon prestigi. Entre les obres didàctiques publicades per ell hi figura la titolada *Arte epistolar ó reglas teórico-prácticas para escribir cartas, oficios, memoriales, felicitaciones,* etc., estampada a Barcelona al any 1819, y que atenent la situació d'aquells temps, va ésser de molta utilitat.

SASSAFRÁS. m. *Bot.* Arbre, mena de llorer de la Amèrica Septentrional; se troba al comers en troços més o menys voluminosos y ramosos; la escorça de color part rogench, quasi llisa, d' olor aromática agradable, semblant al del fonoll; gust picant igual al seu olor; la part llenyosa, groguenca, porosa, lleugera, composta de capes concèntriques, d' olor y gust com la escorça, encara que un poch més dèbils. Es sudorífich, antiherpètich, y un remei comú y vulgar pera fer perdre la llet. **Sasafrás.**

SÁSSOLA. f. *Náut.* Caixonet de fusta sense tapa, cobert de l' extrem, formant pala, ab un mánech curt, que serveix pera treure l' aigua de la barca. **Sásola.**

SASSOLINA. f. Producte de la combinació natural del boro ab l' oxígen. **Sasolina.**

SASTRE. m. Qui té per ofici fer vestits d' home. **Sastre.**

CENT SASTRES, CENT MOLINERS Y CENT TEIXIDORS, TRESCENTS LLADREGOTS; O SET SASTRES, SET SABATERS Y SET TEIXIDORS, VINTIUN LLADRES. *Ref.* Ab que se donota que 'ls tals són poch escrupulosos en materia de quedarse 'ls retalls, etc. *Cien sastres, cien molineros y cien tejedores, son trescientos ladrones.*

DE SASTRE PODRÁS MUDAR, QUE DE LLADRE NO ESCAPARÁS. *Ref.* Ab que 's denota qu' entre varies persones tant motiu hi ha pera desconfiar de l' una com de l' altra, o que ni unes ni altres són bones pera 'l fí que 'ns proposem. *Entre ruin ganado no hay que escoger, ó poco hay que escoger.*

SASTRE Y PUIG (Joan). *Biog.* Metge de Taradell a les derreries del sigle XVIII, que va estudiar els medis de combatre les febres pútrides causantes allavores de nombroses víctimes a Catalunya. Era partidari del sistema curatiu de Mas de Vall, y al any 1787 va publicar a l' imprempta de l'Universitat de Cervera varis opúsculs explicant les seues apreciacions teòriques.

SASTRERÍA. f. Botiga de sastre. **Sastrería.** || Ofici de sastre. **Sastrería.**

SASTRESSA. f. La moller del sastre. **Sastra, sastresa.** || La dona que fa ofici de sastre. **Sastra, sastresa.**

SASTRET. m. dim. **Sastrecillo.**

SASTRINYOLI. m. *Desp.* Sastre de roba vella, de poch acert en la seua feina. || Sastre d' encant. **Sastre de viejo, remendón, sastre de subasta.**

SASTRUGAR. v. a. ESMICOLAR.

SASUAVAR. v. a. *Ant.* SUAVISAR, APACIGUAR.

SATÁ. m. SATANÁS.

SATALÍA. f. *Bot.* Nom vulgar d' una mena de flor del genre rosa; és petita, de poques fulles, d' un blanch molt violat y 's fa regularment als paratges ombrívols. **Rosa blanca, satalía.**

BLANCH COM UNA SATALÍA. fr. *Blanco como el ampo de la nieve.*

SATÁN. m. y

SATANÁS. m. El diable. **Satán, Satanás.**

SATÁNICAMENT. adv. m. DIABÒLICAMÈNT.

SATÁNICH, CA. adj. Pròpi de Satanás. **Satánico.**

SATÈLIT. m. Qui acompanya a algú pera la seua seguretat; entre 'ls emperadors d' Orient equivalía a capitá de guardies de corps. **Satélite.** || Sectari. **Satélite.** || *Astron.* Cada un dels planetes menors que 's mouen alentorn d' un altre de més gran. **Satélite.** || ESTRELLES DE BORBÓN.

SATGE. adj. SABI.

SATGETA. f. *Ant.* SAGETA.

SATGETÍA. f. *Ant.* SAGETÍA.

SATÍ. m. Tela de seda llustrosa de molt de cos, si bé no 'n té tant com el vellut. **Raso.**

SATINADOR, A. s. y adj. Qui satina. **Satinador.**

SATINAR. v. a. Donar a una tela, cinta o paper el llustre del satí. **Satinar.**

SATINAT, DA. p. p. del verb SATINAR. || adj. Semblant al satí.

SÁTIR. m. Monstre o semideu de la mitología grega, qu' era cabra de mitg cos en avall y home de mitg cos en amunt. **Sátiro.** || *Met.* El vell deshonest. **Sátiro.** || *Entom.* Certa mena de papellona. **Sátiro.**

SÁTIRA. f. Poema o escrit pera rependre les costums y tot lo dolent, llençant sobre ell tot lo ridícol. **Sátira.** || Dita aguda y picant. **Sátira.** || Paraules picantes y malicioses, libel infamatori. **Sátira.**

SATIRAÇA. f. Obra magna satírica. **Satiricón.**

SATIRÍACH, CA. adj. *Med.* Corresponent a la satiríasis. **Satiríaco.** || Afectat de satiríasis. **Satiríaco.**

SATIRIASME. m. *Med.* Mal de ronyons que prové de la lubricitat. **Satiriasmo.**

SATIRÍASIS. f. Excitació morbosa del apetit venèri. **Satiríasis.**

SATÍRICAMENT. adv. m. D' un modo satírich. **Satíricamente, mordazmente.**

SATÍRICH, CA. adj. Lo que pertany al sátir o a la sátira. **Satírico.** || Abundant en sátires. **Satírico.** || *Met.* Picant, agut. **Satírico.** || Maldient. **Satírico.** || m. Escriptor de sátires. **Satírico.**

SATIRICÓ. m. Llibre de sátires. **Satiricón.**

SATIRIÓ. m. *Bot.* Herba medicinal de la fam. de les orquidies, que per lo comú sols produeix tres fulles llargues y ramades, fent una flor que se sembla a una abella ab les ales exteses. El salep s' extreu del tubèrcul d' aquesta planta. **Satirión.** || CAPUTXINS.

SATIRISAR. v. a. Criticar, censurar ab paraules. **Picar, satirizar, zaherir, morder.** || Escriure sátires. **Satirizar.** || FER PASQUINS.

SATIRISAT, DA. p. p. **Satirizado.**

SÁTIRO. m. *Mit.* SATIR.

SATIRÒGRAF. s. Qui escriu sátires. **Satirógrafo.**

SATISDACIÓ. f. *For. ant.* FIANÇA.

SATISDAR. v. a. *For. ant.* Fer fiança. **Afianzar.**

SATISFACCIÓ. f. Pagar al acreedor. **Satisfacción.** || Expiació de la culpa per medi de la penitencia. **Satisfacción.** || Presumpció. **Satisfacción.** || Venjança. **Satisfacción, desagravio, desquite.** || Plaer, content. **Satisfacción.** || Confiança o seguretat de l'ánim. **Satisfacción** || Compliment dels desitjos o del gust.

A SATISFACCIÓ. m. adv. A gust, complidament. *A satisfacción, á pedir de boca.*

DONAR SATISFACCIÓ. fr. Respondre algú de lo que tenía al seu cárrech. *Descargarse.*

PENDRES LA SATISFACCIÓ. fr. Venjarse, tornar pèl propi honor. *Tomar satisfacción.*

SATISFACTORI, A. adj. Lo que pot satisfer o pagar alguna cosa deguda. **Satisfactorio.** || Lo que satisfá pèls pecats. **Satisfactorio.**

SATISFACTORIAMENT. adv. m. D' un modo satisfactori. **Satisfactoriamente.**

SATISFER. v. a. Pagar lo que 's deu. **Satisfacer.** || Complir la obligació. **Satisfacer.** || Fer alguna obra que mereixi el perdó de la pena. **Satisfacer** || Saciar qualsevol apetit o passió. **Satisfacer.** || Sossegar les passions de l' ánim **Satisfacer.** || Donar solució a algún dupte o dificultat. **Satisfacer, responder, resolver.** || Sossegar alguna queixa o ressentiment. **Satisfacer.** || Agradar, acontentar a algú. **Llenar, satis-**

facer. || Premiar complerta y equitativament els mèrits. Satisfacer. || Executar, complir. Satisfacer.

SATISFERSE. v. r. Pagarse. Reintegrarse, satisfacerse. || Venjarse d' algún agravi Satisfacerse. || Tornar algú pêl seu honor, precisant a l' ofensor a que desfaci l' agravi. Satisfacerse. || Saciar la fam, set o sòn. Satisfacerse. || Quedar convençut ab alguna raó eficaç. Satisfacerse. || Conseguir lo que 's desitjava. Satisfacerse.

SATISFET, A. p. p. Satisfecho. || adj. Saciat. Satisfecho, saciado, comido. || Presumit, pagat de sí meteix. Ufano, satisfecho, confiado. || Tip, complert.

SATJ, A. adj. *Ter.* BON MINYÓ.

SATORRAS (Joseph). *Biog.* Militar distingit, que va pertányer a l' arma d' artillería y aficionat al estudi y molt travallador. Va publicar algunes observacions de táctica y d' historia militar. Va morir a Barcelona a les derreries de 1860, essent tinent coronel del cos.

SATORRE (Joan Gregori). *Biog.* Relligiós de l' ordre de Sant Agustí, que va viure a les derreries del sigle XVI. Era home de disposicions y energies y bon xich estudiós, havent obtingut en la seua relligió cárrechs d' importancia. Va ésser, entre ells, provincial de l' ordre a Aragó, Valencia y Catalunya. Havía escrit alguns llibres devots, en bon estil, y cal esmentar el volúm publicat a Tarragona a l' any 1585, nomenat: *De las alabanzas y excelencias del SS. nombre de Jesús.*

SATORRES (Pere). *Biog.* Frare de l' ordre dels predicadors, nadiu de Barcelona, que va significarse a mitjans del sigle XVI. Havía fundat el convent de la seua relligió a Tortosa, y ab el bisbe d' aquella diòcesis, Fr. Martí de Còrdova, va concorre al Concili de Trento als anys 1545 a 1563, havent deixat manuscrites unes observacions d' aquella assamblea.

— (FRANCESCH). *Biog.* Escriptor y eclesiástich del sigle XV. Era nadiu de Balaguer y donat al conreu de les ciencies històriques, deixant, entre altres travalls seus, dues obres referentes al siti posat a Perpinyá pêl Delfí de França, fill de Francesch I, y una comedia titolada *El Delfin.* Les obres que havem esmentades s' anomenaven *Historia del siti de Perpinyá de 1542 y de les proeses que feren y noms de les families que més s' hi distingiren* y *Delphini contra Perpiniarum historia*, impresa a Barcelona, la derrera en l' any 1543.

SÁTRAPA. m. *Fig. y fam.* Home astut que sab sortejar les dificultats de la vida. Sátrapa. || GATAMOIX.

SATS. adv. *Ant.* PROU, BASTANT. || Satisfet. Asaz.

SATUÉ (Francesch). *Biog.* Patriota y escriptor dels començos del sigle XIX, que va lluitar per la independencia, deixant esment de la seua decisió y energía, ademés de la part activa que va pendre en el fets d' aquelles jornades, ab un fascicle molt curiós, imprès a Barcelona a l' any 1816 ab el títol de *Manifiesto de cuánto sucedió al Excmo. Sr. D. Mariano Alvarez de Castro, desde que quedó prisionero de guerra hasta su fallecimiento*, Barcelona, Garriga y Ayguavivas, un foll.

SATURABLE. adj. Lo qu' és susceptible de saturarse. Saturable.

SATURACIÓ. f. *Quím.* Acte y efecte de saturar. Saturación.

SATURAR. v. a. *Quím.* Posar a un líquit tota la quantitat que pot disoldres d' algún sòlit. Impregnar, saturar. || També s' usa com recíproch. Impregnarse. || *Ant.* Atipar, satisfer de menjar. Hartar, saciar, saturar. || v. r. Impregnarse un cos de la substancia de lo que ha estat en contacte ab ell per algún temps. Saturar.

SATURAT, DA. p. p. del verb SATURAR. || Impregnat, satisfet.

SATURÍ. n. p. Saturio.

SATURIA. f. *Geog.* Vall d' Andorra, una de les més belles y fresques del Pirineu.

SATURN. m. *Astron.* El més elevat dels set planetes, qu' está entre 'l firmament y Júpiter. Saturno. || *Quím.* El plom. Saturno. || *Poèt.* El temps. Saturno. || Surrut. Cazurro. || Trist, melancòlich, poch sociable. Saturnino, nocturnal, tétrico, mustio.

SATURNAL. adj. Pertanyent a Saturn. Saturnal. || pl. Festes en honor de Saturn que 's feien al mes de Desembre; duraven tres o cinch díes, durant els quals els senyors servíen a taula als esclaus. Saturnales.

SATURNÍ. m. *Med.* Epítet d' un còlich que solen patir els pintors per l' aspiració de les partícules del blanquet. Saturnino. || SADURNÍ.

SATURNITA. f. *Min.* Sulfur de plom epigeu. Saturnita.

SAUCAR (Rasos de). *Orog.* Plá a 1,746 met. d' altitut, al NO. de Mosset, entre 'l Conflent y 'l Llenguadoch, depart. dels Pirineus Orientals.

SAÚCH. m. *Bot.* SAHUCH. || Mena de plantes caprifoliacies, composades d' herbacies arborescentes, que creixen als llochs tebis de temperatura. Són de mitjana elevació y branques llargues y nuoses, ab fulles dentellades, ab flors petites y blanques, que tenen aplicacions medicinals. Saúco.

SAÚCH DOBLE. *Bot. Mundillo, bola de nieve.*

SAÚCH RÒSI. *Bot.* Arbre del qual n' hi ha dues especies, una de branques semblantes a les del saúch comú, nuoses, trencadices, ab les fulles semblantes a les de la parra, però més petites; les flors de la circumferencia blanques y hermoses y la llevor en figura de cor. L' altra especie té les flors més unides y a vegades tirant a purpúries. *Saúco róseo, olmo humilde.*

SAÚCH: *a*, detall de la flor

SAÚCH (Font del). *Hidrog.* Passades les cingleres del Grá de Fajol, a la comarca de Camprodón, a la sortida de Coma Armada. L' aigua és molt freda y abundosa y brolla a l' altura de 1,800 met.

SAUGUÉ. m. SAÚCH.

SAÚL, A. adj. *Ant.* SALVO.

SAULA. f. *Ter.* SALZE.

SAULEDA. f. *Ter.* SALZEREDA.

SAULEDA. *Geog.* Lloch del dist. munpal. de Sant Miquel de Cladells, prov. de Girona.

SAULET. *Geog.* Lloch del dist. munpal. de Pallerols, prov. de Lleida.

SAULÓ. m. Mena de sorra molt pesanta. Sábulo, sabulón. || SALDÓ.

SAULONENCH, CA. adj. Abundant de sauló. Sabuloso.

SAUMA. f. *Ant.* SOMERA. || HIPÒCRITA.

SAUMATGE. m. *Ant.* BRIGADA.

SAUMERI. m. Fum que 's fa cremant herbes aromátiques, generalment a les habitacions en que hi há malalts. Sahumerio.

SAUQUER. m. *Bot.* SAÚCH.

SAURA. f. *Ant.* CUCALA.

SAURA (Antoni). *Biog.* Arquitecte mallorquí dels començos del sigle XVII. Una de les seues obres era la porta del moll de Palma, acabada en 1620, que ornava una estatua de la Concepció. Aquell monument, enderrocat en 1836, se ressentía del poch gust del temps en quin va ésser construit: de forma y proporcions feixugues, portava 'l segell de la època decadenta en que fou bastit.

— (DOMINGO). *Biog.* Pintor valenciá que vivía a les derreries del sigle XVII y començos del XVIII. Havía produit algunes pintures d' assumptes relligiosos, no desproveídes de originalitat y bon dibuix, que superava al seu color convencional. Entre les seues obres cal esmentar un quadro de grans dimensions representant la mort de Sant Pasqual.

— (JAUME ÁNGEL). *Biog.* Advocat, antiquari y escriptor del sigle XIX. Un dels que més s' afanyaren pera 'ls avenços de la cultura a Catalunya. Va néixer a Barcelona al any 1818 y va graduarse en la carrera de dret al de 1846. Tot just tenía vint anys, era un dels redactors del diari barceloní *El Nacional*, ont va publicar les seues primeres poesíes y noveles. Al cap de poch temps era redactor literari de la revista del *Liceo Barcelonés* y del *Fomento*, usant a voltes el pseudònim Eblid-Ben-Aram. En 1843 va començar la publicació de la Biblioteca Europea, composta per les millors obres antigues y modernes de les lletres espanyoles y extrangeres, y el meteix any publicava *El Eco de los siglos*, aplech de máximes, sentencies y pensaments. Pertanyía al ensemps a la societat literaria que publicava 'l *Panorama universal*. Seguint les aficions del seu temps, va fer en 1847 estudis de magnetisme y endevinació, y quan l' ascensió de monsieur Arban y de l' Eudalt Munné a la plaça de Toros de Barcelona, va escriure la historia dels aeronautes y dels globus aerostátichs. Al any 1848 va publicar l' Almanach relligiós, civil, etc., o sía «Almanaque histórico perpetuo, literario y popular». Ademés de articles solts y travalls que mostraven els seus coneixements, va deixar escrit el novíssim «Diccionari manual de les llengües catalana-castellana y castellana-catalana» que va publicarse en dos volums, desde 1884 a 1886, després de la seua mort, a Barcelona. Era entès coleccionista y arqueòlech, y va formar part de varies comissions organisadores de concursos d' art y d' antiguetats. Va morir a les derreries de 1882.

-- (JOAN ANTONI). *Biog.* Escriptor místich, que vivía als començos del sigle XVII. Era nadiu de Morella, y entre les seues obres se n' esmenta una, estampada a Saragoça al any 1639, intitolada: *Votum Platonis*, comentant les opinions del just examen de les doctrines.

SAURA (Son). *Geog.* Veinat de l' illa de Menorca, districte de Ciutadella.

SAURI. m. Nom científich del llangardaix. Saurio.

SAURÍ (Manel). *Biog.* Intelligent llibreter barceloní de mitjans del sigle XIX, qui una volta restablerta la pau, després de la primera lluita civil, va començar la publicació de guíes itineraries per Catalunya, desvetllant ab aquest medi l' afició a les excursions pera conéixer y admirar les riqueses naturals y els edificis históríchs de la nostra terra. En 1843, ab el concurs de D. Joseph Matas, va publicar la «Guía de forasteros de Barcelona», donant idea de la fabricació a Barcelona y altres poblacions catalanes descrites en aquell llibre, entre altres Reus, Manresa, Igualada, Capellades, Berga, Sallent, Terrassa, Sabadell, Olot, Banyoles, etc., y en 1849 va donar a la estampa el «Manual histórico topográfico ó guía general de Barcelona». El Sr. Sauri va fomentar ademés la publicació d' algunes biblioteques d' arts y oficis.

SAURÍ. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Llessuy, prov. de Lleida.

SAURO. m. *Zool.* Mena de peixos malacopterigis abdominals, de la fam. del salmó, quines especies molt devoradores viuen al Mediterrani. Sauro.

SAURÓFACH, GA. adj. *Zool.* Se diu de l' animal que 's nodreix de reptils y marcadament de llangardaixos. Saurófago.

SAURÒGRAF. s. y adj. Qui descriu els llangardaixos. Saurógrafo.

SAUROGRAFÍA. f. Descripció o tractat dels reptils sauris. Saurografía.

SAUROGRÁFICH, CA. adj. Corresponent a la saurografía. Saurográfico.

SAURÒLECH. s. y adj. Autor d' una saurología. Saurólogo.

SAUROLOGÍA. f. Tractat sobre 'ls reptils sauris.

SAUROLÒGICH, CA. adj. Lo pertanyent o relatiu a la saurología. Saurológico.

SAUS. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del Ter y a la vora també del F.-C. de Barcelona a França, y té 714 hab.

SAUSSURITA. f. *Min.* Silicat alcali d' alúmina y de cals. Sausurita.

SAUTERIA. f. *Bot.* Mena de plantes hepátiques marxantiácies, que creixen a les montanyes enlairades. Sauteria.

SAUTOR (potser **SALTOR, Fidel**). *Biog.* Religiós caputxí que vivía a mitjos del sigle XVIII. Va exercir de missioner a l' Amèrica meridional, establintse a la Guayana, ont va escriure dos volums de teología dogmática, que 'l definitori de la seua ordre no va permetre que 's publiquessin, per estar escrits en llengua castellana. A son retorn a Barcelona, el pare *Sautó*, al any 1763, va compendiar el seu llibre, escrivintlo en llatí, y en aqueixa forma va ésser estampat a Cádiç al any 1764.

SAUTÓ. *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó de Mont-Lluís; és a la vora del riu Tet y té 325 hab.

SAUVA. f. *Bot. ter.* SALVIA.

SAUVA NEGRA. *Orog.* Montanya de la prov. de Barcelona, entre 'ls parts. juds. de Granollers, Vich y Manresa; va de NE. a SO.

SAUVIA. f. *Ter. bot.* SALVIA.

SAVALL. m. El cuch que 's cría a la carn. Gusano. || SABALLÓ.

SAVALLÁ DEL COMTAT. *Geog.* Poble de la prov. de Tarragona, bisb. de Vich, part. jud. de Montblanch; és en terra montanyosa, al N. del partit, y té 371 hab.

SAVALLÓ. m. SABALLÓ.

SAVALLS (Francesch). *Biog.* Capitost carlí a la lluita civil de 1872 a 1875. Procedent de la primera guerra civil, y havent servit en exèrcits extrangers durant els temps de son allunyament d' Espanya, era home organisador y prou intrigant pera figurar sempre al primer lloch. Al poch temps d' entrat de nou a Catalunya, en 1872, la seua ambició de sobrepujar a homes d' arrelat concepte dins del partit, va fer que restessin gaire bé oblidats En Castells, En Galcerán y en Tristany. No pot escatimárseli el mérit d' haver organisat les forces carlines de Catalunya en forma militar, plan que va dur a terme afavorit per la manca de disciplina de les tropes liberals. Li va donar certa celebritat la desfeta de la brigada del valent Cabrinetty a Alpens, el desastrós combat de Castellfollit y la entrada a Vich; mes les seues exaccions y les crueltats exercides el perjudicaren en son concepte, y si bé al acabar la guerra a Catalunya, exercía encara 'l cárrech de capitá general de les forces carlines, havía perdut el seu prestigi per les accions condempnables qu' havía dut a terme. Va refugiarse a França en 1876, morint a l' emigració.

SAVELLUT. adj. *Ter.* Presumptuós. SABELLUT.

SAVER. v. SABER.

SAVER (Gabriel). *Biog.* Religiós de l' ordre de Sant Francesch de Paula, nadiu de Catalunya, que vivía a Roma al any 1640. Era donat a les interpretacions de l' *Astrología judiciaria*, y al any esmentat va escriure unes *Declaracions de la present nativitat*, fent certs auguris del temps en que vivía y del esdevenidor.

- **SAVERDUN.** *Geog.* Antiga ciutat del comtat de Foix a la Catalunya francesa. Té 3,362 hab. Va néixer en aquesta ciutat l' anomenat Benet XII, papa d'Avinyó, quan el cisma d' Occident, que va ésser pontífex desde 1334 fins a 1342.

SAVI, A. adj. *Ant.* SABI.

SAVI EN DRET. *Jurisperito.*

TRAMIT SAVI E NO LI DIGUES QUÈ FAÇA. *Ter. ref. ant. Envia quien lo entienda y déjalo de su cuenta.*

SAVIA. f. *Bot.* Mena de plantes euforbiacies, de aplicació medicinal. **Savia.**

SAVIESA. f. *Ant.* y

SAVIETAT. f. *Ant.* SABIDURÍA.

SAVOYENCH. adj. SABOYART.

SAX. *Geog.* Vila de la prov. d' Alacant, bisb. de Cartagena, part. jud. de Villena; és a la vora del Vinallop y té 4,586 hab.

SAXIFRAGA. f. *Bot.* Herba medicinal a la qual se li atribueix la virtut d' esmicolar les pedretes dels ronyons als que pateixen de mal de pedra. **Saxifraga.**

Saxifraga

SAXIFRAGA VERMELLA. *Bot.* Herba medicinal; s' usa com astringent, y les arrels també com a diurètiques. *Filipéndula oficinal.*

SAXÓ. m. SACSÓ.

SAXÓ, NA. adj. Cosa de Saxonia. **Sajón.**

SAY. *Loc. ant.* HO SÉ.

SAYOL (Baltasar). *Biog.* Monjo molt docte del monastir de Poblet al sigle XVIII. Va ésser abat d'aquell casal desde 1716 a 1720, y va morir a etat avençada l' any 1744. Havía escrites algunes obres d' historia y de filosofía, y era orador de fácil paraula, segons ho mostra el sermó que va fer a la Catedral de Barcelona en 1698 per les festes de la conclusió de la lluita ab França, que va ésser estampat al meteix any. Resta manuscrit un volum de *Profecies o vaticinis dels reis d' Aragó y de Castella*, y varen ésser impreses, les obres d' En Sayol titolades: *Grandezas del real monasterio de Poblet*, 1694. *Comentario in librus Esdra*, y *Comentarium duos libros Paralipomenon.*

SAYOL. *Geog.* Aldea del terme de Santa Margarida de Montbuy, prov. de Barcelona.

SAYOL. m. SAYAL.

SAYONÁS. m. aum. **Sayonazo.**

SAYT. m. AGUSIL, NUNCI, PORTER.

SE. pron. Que s' anteposa y posposa al verb pera significar la meteixa persona que regeix el verb o sobre que recau l' acció d' ell. **Se.** || Anteposat als pronoms *me, te, li*, singularisa l' acció del verb o la persona que signifiquen els altres pronoms, com: *poch se me'n dona que se li digui.* **Se.** || Se junta ab els verbs, fentlos equivaler a passiva, com: *se diu.* **Se.** || També s' usa com proposició d' alguns noms y verbs, com: en *separar, seducció, selecte.* **Se.** || Als mapes y tractantse de vents vol dir *sudest.* **SE.**

SÉ. *Gram.* Temps del verb saber; jo sé.

SÉ (Coll d' En). *Orog.* Coll de les montanyes del Canigó, depart. dels Pirineus Orientals; té 1,375 metres d' altitut. || — (COLLET D' EN). *Orog.* Coll del Vallespir d' ont hi há vessants de la Corradella, prop dels veinats de La Creueta y La Palmera.

SEASITA. f. *Min.* Varietat de sílice negra que té l' aspecte d' una reina. **Zeasita.**

SEBA. f. CEBA. || Cop, porrada. **Porrazo.**

SEBACI, A. adj. *Med.* Lo que conté sèu o li pertany. **Sebáceo.**

SEBÁCICH, CA. adj. Calificació d' un ácit que se obté descomponent les substancies grasses per l' acció del calor. **Sebácico.**

SEBALLOT. m. CEBALLOT.

SEBALLUT, DA. adj. Semblant a una ceba. || *Fig.* Qui té maníes o cebes. || SABELLUT.

SEBANDE (Raimón). *Biog.* Remarcable filosoph del sigle XIV y dels començos del XV. Era nadiu de Barcelona, y va morir a Tolosa (França) l' any 1432. Se l' anomenava també ab els cognoms de Sebonde, Sabunde, Sabiude y Sebon, y com la seua vida és poch coneguda, resulta bon xich difícil, ferne una comprovació. Se sap qu' era doctor en Arts, en teología y en medicina, y qu' exercía de professor de aquesta derrera ciencia a Tolosa, suposant alguns dels autors que d' ell parlen qu' era jueu convers. Va ésser molt laboriós y entre les seues obres resalten aquelles que tracten de materies teològiques. D' una d' elles nomenada *Teología natural* se 'n feren 10 edicions, estampantla per primera vegada en fol. menor a Deventes l' any 1487. Aquell llibre exposa les veritats dogmátiques en 330 capítols. A Colonia se va impremptar en 1501 un compendi d' aquella ab el nom *De natura hominis*, essent després traduida al francès y publicada en aquesta llengua a París en 1566 y a Arres en 1600. El pròlech de la primera edició, per ses teoríes atrevides fou inclòs al Index per disposició del papa Climent VIII.

SEBASTIÁ. m. Nom propi d' home. **Sebastián.**

SEBASTIÁ (Geroni). *Biog.* Ilustrat eclesiástich barceloní, capellá del Palau de Barcelona y beneficiat de la parroquia de Sant Jaume, que ab zel y passanthi els mellors anys de la seua vida, va ordenar els arxius de la fundació d' aquella históríca capella y el de la parroquia de quina era beneficiat, prestant a l' historia local un positiu servei. Era nadiu de Barcelona y va morir, encara jove, l' any 1900.

SEBAT. m. *Quím.* Sal formada per la combinació del ácit cebácich ab una base. **Sebato.**

SEBALLÍ. m. CEBOLLÍ.

SEBIFER. adj. Greixós, que fa seu. **Sebífer.**

SEBOLLIR o SEBULLIR. v. a. *Ant.* SEPULTAR. || SUMERGIR.

SEBÓS, A. adj. GREIXÓS.

SEBRE. v. a. *Ter.* SABER.

SEBUT, DA. adj. SEBÓS. || SABUT.

SECA. f. Temporada en que no plou. **Seca, sequía, sequedad.** || La casa o oficina ont s'hi encunya la moneda. **Seca, ceca, casa de moneda.** || *Náut.* Banch de sorra que no'l cobreix l' aigua. **Seca.** || Nom que per antonomasia 's dona a la verga que encreua ab l' arbre de mitjana, ab l' únich obgecte d' assegurarhi la vela de sobremitjana. **Verga seca o de gata.** || *Med. fam.* La mort. **Muerte.** || CECA.

A SEQUES SOLAMENT. m. adv. *A secas solamente.*

RODAR LA SECA Y LA MECA. fr. *Fam.* Que significa anar divagant d' un lloch al altre sense parar. *Andar de ceca en meca; de zoca en colodra.*

SECÁ. m. Terra de cultiu que sols se rega quan plou. **Secano, sequío, sequedad, sequeral, secaral.**

POETA, DOCTOR, ETC., DE SECÁ. *Loc.* Poeta pedestre, metge tonto, etc.

SECADA. f. SECA. || Falta de pluja en els camps per el salvament de les cullites. **Sequío.**

SECADER. m. *Ter. de Blanes. Náut.* Lloch ont se depositen les barques que no están en condicions de navegar.

SECADOR, A. m. y f. Lloch destinat a assecar alguna cosa. **Secadero.**

SECADURA. f. Acte, efecte y manera d' assecar.

SECALINA. f. Gluten particular que s' extreu de la farina de sègol. **Secalina.**

SECALL. m. La branca resseca y inútil de qualsevol arbre. **Reseco, reviejo.** || Mena de bescuit ressech fet llesquetes primes. **Bizcocho de soletilla o de Mallorca.**

SECALLÓ. m. Figa seca, ja sía dalt del arbre ja collida y feta assecar. **Higo seco.**

SECALLÓ, NA. adj. Calificatiu de la figa que 's panseix de massa madura.

SECALLONADA. f. Molts secallons. **Menjada de secallons.**

SECALLÓS, A. adj. Mitg vert y mitg sech. **Verdiseco.**

SECAMENT. m. La acció de secarse. **Secamiento.** || adv. m. Ab sequedat. **Secamente.** || Ab poques paraules, sense retòriques. **Secamente.** || Ab aspresa, sense atenció ni urbanitat. **Secamente.**

SECANT. f. *Geom.* Qualsevulla ratlla que talla una superficie o qualsevol que talla algún cos. **Secante.** || m. *Pint.* Composició d' oli de llinosa cuit ab alls, vidre mòlt y massicot de daurar, pera que sé sequin aviat els colors. **Secante.** || Pols o altra materia que fa assecar la tinta, les pintures, etc. **Secante.**

SECANY. f. *Ter. ibicench.* Ametllota, ametlla de mala llei.

SECANÇA. f. Mena de joch de cartes.

SECAR. v. a. ASSECAR. || m. SECÁ.

SECAR DE LA REAL. *Geog.* Barriada de l' illa de Mallorca, a la carretera dels Establiments, districte de Palma. Es un dels llochs d' esbarjo propers a la capital de les Balears.

SECARDÍ, NA. adj. Sech, prim, de poques carns. **Flaco.**

SECARSE. v. a. ASSECARSE, 1, 2. || Dit dels rius, fonts, etc., aixugarse, quedar sense aigua. **Secarse.** || Consumirse, aniquilarse. **Secarse.** || Emmagrirse, extenuarse l' animal. **Secarse.** || Tindre molta set. **Secarse, apalambrarse.** || També s' usa pera ponderar la dificultat de demanar lo que 's necessita o de humiliarse, y aixís se sol dir: *primer me secaría* **Secarse.** || En lo moral defallir, morir de tristesa, melancolía, etc. **Secarse.** || Dit de la terra endurirse, perdre la saó. **Secarse.**

SECAT, DA. p. p. **Secado.**

SECATIU, VA. adj. **Sequizo.** || DESSECANT.

SECAYÓ. f. *Ter. ibicench.* Figa secada al arbre.

SECCAR. v. a. **Assecar.**

SECCESSIÓ. f. Separació, tallament, divisió. **Secesión.**

SECCIÓ. f. Separació, divisió que 's fa als llibres, capítols, etc. **Sección.** || Separació de classes en els estudis. || *Arquit.* La deliniació de l' altura y profondetat d' un edifici, com si estigués partit pêl mitg, pera regonéixer la part interior d' ell. **Sección.** || *Geom.* El tall de les figures y dels cossos sòlits. **Sección.** || En les matemátiques se diu generalment de tot tall y divisió. **Sección.** || Capacitat de la mare de un riu o canal determinada per un plá perpendicular a la corrent de l' aigua, que la talla desde la superficie fins al fons. **Sección.** || *Opt.* La superficie o plá interposat sobre l' obgecte y l' ull, que talla 'ls raigs visuals, y 'l meteix quan s' imagina transparent el cos sòlit. **Sección.** || *Náut.* Plá en que s' expressen les varies alçaries, amplaries y gruix de totes les peces que componen el casch d' un barco per una banda, en la meteixa forma que si aquest se vegés dividit per un pla longitudinal y vertical que passa per la meitat del ample de la quilla. **Perfil, sección ortográfica, plano iconográfico o de elevación.**

SECCIONABLE. adj. Lo que pot seccionarse. **Seccionable.**

SECCIONADOR, A. s. y adj. Qui o lo que seccionа. || Lo que pot seccionarse.

SECCIONAMENT. m. Acte y efecte de seccionar o dividir en seccions. **Seccionamiento.**

SECCIONAR. v. a. Dividir en seccions. **Seccionar.**

SECCIONAT, DA. p. p. del verb SECCIONAR.

SECCIONARI, A. adj. Que perteneix o forma part d' alguna secció. **Seccionario.**

SECERRE. *Geog. ant.* Nom de Vidreres, prov. de Girona, en temps dels romans

SECESPIT. m. Mena de ganivet molt tallant que'ls sacerdots antichs tenien pera obrir el pit de les víctimes ofertes en sacrifici.

SECH, CA. adj. Aixut, faltat d'humor o d' humitat. **Seco.** || Dit de les plantes faltades de verdor o vigor. **Seco.** || S' aplica a certes fruites, com ametlles, nous, avellanes, quan ja tenen la closca dura. **Seco.** || Magre, de poques carns. **Flaco, seco, magro, afiligranado, acecinado.** || Dit de la temporada en que no plou. **Seco.** || Dit de les figues, panses, etc., pansides, dissecades pera que 's conservin. **Paso, seco.** || Poch abundant, faltat de les coses necessaries, com: *aquell país és molt sech.* **Seco, pobre.** || *Met. ret.* Se diu del estil faltat d' adorno, gracia y vivesa. **Duro, seco, árido, frío.** || Dit del assumpte o materia de que han escrit pochs, o que hi há poch que dir. **Estéril, seco, árido.** || Poch carinyós. intractable. **Enjuto, seco, arisco, áspero, frío.** || Sol y sense companatge, com: *pa sech y aigua, paret seca.* **Seco, solo.** || Lo qu' está sol, sense algún accessori que li dongui més valor o estimació. **Seco** || Dit d'un pou, riu, etc., aixut, sense aigua. **Agotado, seco.** || Se diu de la tos en que no s' arrenca o escup. **Seca.** || *Med.* Se diu de qualsevol membre que no reb forces o aliment. **Marchito, seco.** || En la mística poch fervorós, sense devoció. **Frío, seco.** || Se diu quan se té molta set, y aixís se diu: *tindre la boca seca.* **Seco de sed.** || Qui per alguna malaltía está sumament flach y extenuat. **Tábido.** || Temps del verb seure: jo sech.

DE SECH A SECH. m. adv. De cara a cara, com: EMBESTIR DE SECH A SECH. *Cara á cara, frente á frente.*

EN SECH. m. adv. Fora de l' aigua. *En seco.* || Sense raó, com: SEMBRAR EN SECH. *En seco* || De repent, com: PARARSE EN SECH. *De repente.*

MITG SECH. *Loc.* SECALLÓS.

SECH (Illot del). *Geog.* Illot de la banda ponentina de la badía de Palma, illa de Mallorca. || — (RIU). *Hidrog.* Riuet de la prov. de Castelló; neix a la serra d' Espadán, passa per Tales, Onda, Betxí y Burriana, ont desaigua al mar.

SÉCH. m. Tall o senyal més o menys fondo en una superficie. **Cortadura.** || Lá senyal que queda a la part per ont se doblega la roba. **Doblez, pliegue** || La senyal o ratlla fonda que deixa a les pedres, fustes, etc., la corda o 'l ferro que hi frega. **Surco.** || CLENXA. || Temps del verb segar: jo sech.

SECLA. f. SEGLA. || ACEQUIA.

CECLE. m. SIGLE.

SECLET. f. *Ter. ibicench.* Bofetada.

SECOR. f. Secada, aixut, sequedat, falta de humitat o d' humor.

SECORS. m. SOCORS.

SECOSTA. f. *Ant.* RECOSTA.

SECRECIÓ. f. *Med.* La separació que 's fa, als vasos del cos, dels humors nutritius y excrementicis, de les parts més grosseres y les delicades, de les útils y inútils. **Secreción.** || Els meteixos humors segregats. **Secreción.**

SECRECIONAR. v. n. Expelir secreció. **Secreciona.**

SECREST. m. SEGREST.

SECRESTACIÓ. f. SEGRESTAMENT.

SECRESTADOR. m. SEGRESTADOR

SECRESTAMENT. m. SEGREST.

SECRESTAR. v. a. SEGRESTAR.

SECRET. m. Concepte moral o obgecte material que sols sab un o alguns pochs. **Secreto.**

SECRET, A. adj. Se diu de qualsevulla cosa oculta o amagada en les arts, en les ciencies ó en la naturalesa. **Secreto.** || Ignorat, conegut de pochs o de ningú. **Secreto.** || Ocult, misteriós. **Oculto, secreto, misterioso.** || Dit de la persona que no revela lo que sap. **Secreto, reservado.** || Se diu del lloch interior, retirat o separat. **Secreto.** || m. La cosa que 's té o deu tindres secreta. **Secreto, arcano.** || Silenci inviolable, cuidado de no descobrir lo que deu estar ocult. **Secreto.** || *Met.* Cautela, dissimulo pera ocultar alguna cosa importanta. **Secreto, sigilo, reserva, arcano, misterio.** || Lo més ocult o amagat d' alguna cosa. **Secreto, seno.** || El modo o medi de descobrir alguna dificultat. **Secreto.** || El fí d' una cosa y la sagacitat precisa pera lograrla, com: *el secret de la eloqüencia és saber excitar les passions.* **Secreto.** || Noticia particular ignorada de molts, qu' algú té de la excelencia, virtut o propietat d' algún art, remei, herbes, etc. **Secreto.** || Butxaqueta feta a la trinxa de les calces. **Secreto, puridad.** || Amagatall que sol haverhi als escriptoris, calaixeres, etc. **Secreto.** || Bosseta en qualsevulla part de la roba. **Landre.** || RELLOTGERA. || RETRET, RECAMBRA. || pl. Parlant de orgues, invenció que conté innumerables peces interiors y exteriors; però principalment se compòn d' un plá que conté altres tantes canals com tecles el teclat, y que corren equidistants tota la latitut del plá, terminant entre les dues paraleles de la seua extremitat. **Secretos.** || Al tribunal de la Inquisició 'l despaig de les causes de fe a distinció d' altres materies; y també la secretaría en que 's despatxaven y guardaven aquestes causes. **Secreto.**

SECRET DE DOS ÉS PERILLÓS; SECRET DE TRES NO VAL RES. *Ref.* Ab que 's denota que lo que convé que no se sápiga no 's deu dir a ningú. *Lo que saben tres sabe toda res; lo que no quieras que se sepa en plaza ni en barrio ajeno, tenlo siempre en tu seno; secreto de dos sábelo Dios, secreto de tres toda res; secreto entre dos es de Dios, entre tres es ó no es y entre cuatro se lo lleva el diablo.*

SECRET NATURAL. Aquell que dicta la meteixa naturalesa que 's calli y oculti. *Secreto natural.*

SECRETS DE NATURALESA. Aquells efectes ocults o ignorats que tenen o causen algunes coses naturals, o s' originen d' algunes curiositats. *Secreto de la naturaleza.*

AIXÒ HA D' ANAR O HA D' ÉSSER AB SECRET. fr. Ab qu' algú avisa a un altre qu' és menester callar lo que se li confía. *Esto va debajo de secreto.*

CONFIAR UN SECRET. fr. Descobrirlo a algú reservadament. *Confiar un secreto.*

DE SECRET. m. adv. De modo que no se sápiga. *De secreto.* || Sense formalitat o ceremia pública. *De secreto.*

EN LA BOCA DEL DISCRET, LO QU' ÉS PÚBLICH ÉS SECRET. *Ref.* S' entèn literalment. *En boca del discreto, lo público es secreto.*

EN O AB SECRET. m. adv. SECRETAMENT.

EL SECRET DE N' AMATLLER, QUE 'L SAP UN DE CADA CARRER. *Ref.* Ab que 's nota al que fa misteri de secrets que sap tothom. *Secreto á voces, ó con chirimías ó de anchuelo.*

EL SECRET DE L' AMETLLÓ, JO 'L PUCH SABER Y TU NO. *Ref. Secreto á voces.*

PARLAR EN SECRET. fr. *Secretear; hablar en secreto.*

PUBLICAR ALGÚN SECRET. fr. Anar dientlo a tothom. *Echar algún secreto á la calle.*

SECRETA. f. La funció que fa el qui s' ha de graduar en cánons, pera provar la seua suficiencia, y s' anomena aixís perque sols hi assisteixen els doctors de la facultat. **Secreta.** || Oració que 's diu a la missa entre l' ofertori y prefaci. **Secreta.** || BASSA, NECESSARIA. || Sumaria o pesquiça secreta. **Secreto.**

SECRETAMENT. adv. m D' amagat. **Secretamente.** || Misteriosament. **Secretamente.** || Se diu dels que parlen ab baixa veu pera no ésser sentits dels circumstants. **Secretamente, en secreto.**

SECRETAR. v. a. *Med.* Elaborar certs orguens la sanch, segregant d' ella 'ls materials necessaris pera formar diversos humors. **Secretar.**

SECRETARI. m. Oficial que despatxa en nom del seu superior les lletres, provisions, etc. **Secretario.** || El subgecte a qui 's comunica algún secret. **Secretario.** || *Met.* Escrivent, amanuench. **Secretario, amanuense.**

SECRETARI D' ESTAT O DEL DESPAIG UNIVERSAL. El ministre ab qui 'l rei despatxava les consultes del ram de qu' estava encarregat. *Secretario de Estado ó del Despacho universal.*

PRIMER SECRETARI D' ESTAT O DEL DESPAIG Ministre d' Estat. *Primer secretario de Estado ó del Despacho.*

SECRETARIA. f. La moller del secreturi. **Secretaria.** || La dona que serveix pera escriure 'ls assumptes d' alguna senyora o comunitat ont hi há aquest ofici. **Secretaria.** || La dona a qui 's confía algún secret. **Secretaria.**

SECRETARÍA. f. L' ofici de secretari. **Secretaría.** || L' oficina o 'l despaig del secretari. **Secretaría.**

SECRETEIG. m. Acte y efecte de secretejar.

SECRETEJAR. v. n. PARLAR EN SECRET.

SECRETER. m. El llibre en que s' hi donen molt rars secrets. **Secreter.** || Llibre de secrets o confidencies. **Secreter.** || Moble particular ont s' tanca lo reservat. **Secreter.**

SECRETET. m. dim. Secret de poca importancia. **Secretillo.**

SECRETÍSSIM, A. adj. Molt secret.

SECRETISTA. m. Autor de secrets de naturalesa. **Secretista.** || Amich de secrets. **Secretista.**

SECRETIU, VA. adj. SECRETORI.

SECRETOR, A. s. y adj. *Med.* Nom y epitet de tot agent de les secrecions. **Secretor.**

SECRETORI, A. adj. *Anat.* S' aplica als vasos y orguens del cos, que serveixen pera la secreció. **Secretorio.**

SECTA. f. La escola, doctrina, máxima o opinió particular ensenyada per algún mestre famós, y seguida pels seus deixebles. **Secta.** || PROFESSIÓ. || Heretgía, partit que segueix obstinadament alguna máxima o doctrina contraria a les de la relligió catòlica, apostòlica, romana. **Secta.**

SECTARI. m. Qui segueix alguna secta, comunament herètica. **Sectario.**

SECTARIAMENT. adv. D' una manera sectaria.

SECTIL. adj. Que pot ésser tallat o dividit. **Sectil.**

SECTOR. m. La part de cercle compresa entre dos raigs que no están en línia recta y una part de la circumferencia. **Sector.** || Que talla, separa o divideix.

SECÜESTRAR. v. a. y derivats: SEGRESTAR.

SECUITA (La). *Geog.* Poble de la prov., diòc. y part. jud. de Tarragona; és entre 'ls rius Francolí y Gaiá, té estació de F.-C. y 978 hab.

SECUL. *Ter. algueresa.* SIGLE.

SECULAR. ad. Del secle, com oposat a regular o relligiós. **Secular, seglar.** || Dit del sacerdot que viu en el secle, a distinció del relligiós que viu en clausura. **Secular.** || També 's diu d' un benefici qu' encara que sigui *secular* el pot posseir un eclesiástich. **Secular.** || Cosa d' un segle o de molts segles, com: festa o poema *secular*, y per lo tant sol dirse de les coses molt antigues o molt arrelades en les costums del poble. **Secular.**

SECULARISACIÓ. f. Acció de secularisar o secularisarse. **Secularización.**

SECULARISADOR, A. adj. Qui o lo que secularisa. **Secularizador.**

SECULARISAR. v. a. Fer secular lo qu' era eclesiástich o regular. **Secularizar.** || Treure del estat regular a alguna persona. També s' usa com recíproch. **Secularizarse.**

SECULARISAT, DA. p. p. **Secularizado.** || m. El relligiós que s' ha secularisat. **Secularizado.**

SECULARITAT. f. L' estat o qualitat de secular. **Secularidad.**

SECULARMENT. adv. m. D' un modo secular, temporal o mondá. **Secularmente, seglarmente.**

SECUNDADOR, A. m. y f. Qui secunda.

SECUNDAMENT. m. Acció y efecte de secundar. **Secundamiento.**

SECUNDAR. v. a. Repetir un acte ab immediació. **Asecundar, secundar.** || AJUDAR.

SECUNDARI, A. adj. Accessori. **Secundario.** || *Anat.* Se diu d' una part de les venes lácties. **Secundario.** || *Astron.* SATÈLIT, 2. || Dit de la llum que ve per reflexió o refracció. **Secundaria.** || pl. *Astron.* Se diu dels cercles que passant pêls pols de la elíptica, la tallen perpendicularment, y serveixen pera senyalar el lloch respectiu de les estrelles. **Secundarios.**

SECUNDARIAMENT. adv. m. En segón lloch. **Secundariamente.**

SECUNDÍ. n. p. **Secundino.**

SECUNDIÁ. n. p. **Secundiano.**

SECUNDINA. f. La tela que cobreix el feto. **Secundina, pares.** || Nom propi de dona. **Secundina.**

SECURA. f. SECOR.

SEDA. f. Fil molt suau y prim que 's fa dels capolls que 'ls cuchs de dit nom formen ab la seua bava. **Seda.** || El teixit de dit fil. **Seda.** || El fil de dita materia retort ab altres. **Seda, seda de coser.** || CERDA. || En lo moral, suau, apacible, agradable. **Seda.** || pl. CRIN. || Entre argenters. GRATES. || *Bot.* Planta d' aigua. **Ajomate.**

SEDA BASSA. La grossera oposada a la fina. *Seda basta ó de todo capullo, ó estopeña de seda ó seda ocal.*

SEDA CRUA. La qu' és en crú o sense filar. *Seda cruda ó en crudo, pelo.* || La que 's treu sense foch. *Seda cruda.*

SEDA DE MITGES. Mena de seda filada y retorta que s' emplea pera fer mitges. *Torcidillo.*

SEDA FILADA. *Hiladillo.*

SEDA FINA. La millor que fa y perfecciona sempre un sol cuch y 's fila al torn de tres madeixes. *Almendra, seda de candongo ó de candongos.*

SEDA GROLLERA. La més basta de totes, de capolls embolicats que no 's fila a torn. *Cadarzo, azache, atanquia.*

SEDA VERDA. La que 's fila estant el cuch viu dins del capoll. *Seda verde.*

ENGANXAR O POSAR LA SEDA AL NYINYOL. *Ensedar.*

PESADOR, VENEDOR DE SEDA. *Jeliz.*

SEDACER o CEDACER (Guillem). *Biog.* Relligiós carmelitá que vivía a les derreries del sigle XIV, y de qui se sap qu' era donat al estudi de les ciencies exactes. Al any 1378 va escriure un tractat en llatí, anomenat: *Summa totius artis alkimis ad auctore Sedacina dicta.*

SEDÁÇ. m. CEDÁÇ.

SEDAL. m. Entre cirurgians y menescals cinta o cordó que 's passa d' una part a l' altra de la pell del animal pera promoure la supuració o fer acudir a un' altra banda l' humor. **Sedal.**

SEDAR. v. a. Calmar, apaibagar. Fer seure, fer estar quiet. **Apaciguar.**

SEDAS. m. pl. *Ter. ibicench.* Penellons. **Sabañones.**

SEDATIU, VA. adj. Calmant, parlant de remeis. **Sedativo.**

SEDAVÍ. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Torrent; és prop del mar, a tramontana de l' Albufera, y té 1,835 hab.

SEDAIRE. m. Fabricant o marxat de seda. **Sedero.**

SEDE. f. Mot erudit que propiament significa cadira, y 's pren per la dignitat de bisbe, arquebisbe, patriarca o papa, com: *sede* vacant, Santa *Sede* **Sede.** || pl. *Ant.* Inflor al coll del animal. **Papera.** || SEU, mot catalanisat.

SEDE PLENA. L' actual ocupació de la dignitat episcopal o pontificia. *Sede plena.*

SEDE VACANT. La qu' está desocupada per haver mort el prelat que la ocupava. *Sede vacante.*

SANTA SEDE O SEDE APOSTÒLICA. La de la iglesia de Roma. *Santa Sede, Sede apostólica, Silla de San Pedro.*

SEDEIG. m. Acte y efecte de sedejar.

SEDEJANT. p. a. adj. Qui té set. **Sediente.** || *Met.* Qui desitja ansiosament alguna cosa. **Sediento.** || Lo que té falta d' aigua o humitat, com els camps en temps de secá. **Sediento.**

SEDEJAR. v. a. Tindre set. **Tener sed, estar sediento.** || Netejar ab sedes les pedres precioses, les peces d' or, plata, etc. **Sedear.** || Desitjar ansiosament. **Anhelar, ansiar.** || Parlant de teixits, tenir apariencies de seda, ja en el color, ja en el toch, etc. || Portar sempre vestits de seda.

SEDEMATÓS, A. adj. *Med.* Se diu dels sediments que 's troben al fons de la orina. **Sedematoso.**

SEDENT, A. adj. SEDEJANT.

SEDENTARI, A. adj. S' aplica al ofici o vida de poca agitació o moviment en que 's passa molt de temps assentat. **Sedentario.**

SEDENTARIAMENT. adv. m. D' una manera sedentaria. **Sedentariamente.**

SEDENY. m. SEDAL. || adj. SEDÓS.

SEDER, A. s. Qui fabrica o ven seda. **Sedero.**

SEDERA. f. Fábrica de roba de seda o de fils de seda. **Sedería.**

SEDERÍA. f. Botiga de sedes. **Sedería.** || Comers de sedes. **Sedería.** || Art de fabricar la seda. **Sedería.**

SEDICIÓ. f. Revolució, avalot. **Rebelión, sedición.** || Renyina, discordia. **Sedición.** || *Met.* Inobediencia en ordre a les passions contra la raó. **Sedición.**

SEDICIÓS, A. adj. Qui causa o mou sedicions. **Turbulento, sedicioso, revoltoso.** || Qui sembra discordies. **Sedicioso.**

SEDICIOSAMENT. adv. m. D' un modo sediciós. **Sediciosamente.**

SEDIMENT. m. El solatge que deixen els líquits al fons dels vasos. **Sedimento, pozo, hez.**

SEDIMENTARIES. f. pl. adj. Se diu de les roques estratificades y fossilíferes que foren dipositades per l' aigua. **Sedimentarias.**

SEDIMENTÓS, A. adj. Lo que participa de la naturalesa del sediment. **Sedimentoso.** || Abundant de sediment. **Sedimentoso.**

SEDÓ. m. *Bot.* Mena de plantes crasulácies, herbácies o subfructicoses, que neixen als paisos de temperatura tebia y son conreuades com a plantes d' ornat, essent algunes d' elles medicinals. **Sedo.**

SEDÓ (Antoni). *Biog.* Industrial y polítich, que va distingirse a les derreries del sigle XIX. Era nadiu de Reus, y molt estudiós y intelligent, va ésser un dels fabricants que majors avenços realisaren en la seua industria cotonera. Al morir En Puig y Llagostera va ferse cárrech de la gran fábrica del Cairat a Esparraguera, y desde la reforma arancelaria de 1890, les innovacions per ell introduides en aquella colonia, aumentaren la importancia de la seua producció.

Va pertányer a les societats econòmiques més significades de Barcelona, y afiliat al partit conservador, va ésser diputat a Corts en varies llegislatures y derrerament senador del regne, condecorat pèls serveis que a la causa del travall nacional havía prestat. Era home de molta cultura y va morir en 1892.

SEDÓS, A. adj. Com seda o semblant a ella. **Sedoso, sedeño.** || *Ant.* CERDÓS.

SEDUCCIÓ. f. Obra de seduir. **Seducción.** || SOBORN.

SEDUCEISMA. m. SADUCEISME.

SEDUCEU, A. adj. SADUCEU.

SEDUCTIU, VA. adj. Lo qu' enganya. **Seductivo.**

SEDUCTOR, A. m. y f. Qui sedueix. **Seductor.** || Corrompedor de la joventut. **Seductor.** || adj. *Met.* Lo qu' atreu o encanta. **Seductor.**

SEDUCTORAMENT. adv. D'una manera seductora.

SEDUEIXER. v. a. SEDUIR.

SEDUIBLE. adj. Lo que pot ésser seduit.

SEDUIDOR, A. adj. SEDUCTOR.

SEDUIENT. m. SEDUCTOR.

SEDUIR. v. a. Enganyar ab art y manya. **Seducir.** || SOBORNAR. || PERVERTIR. || Atraure dolçament per medi del amor, de la ilusió, del encant, etc. **Seducir.**

SEDUIT, DA. p. p. **Seducido.**

SEDUITIU, VA. adj. SEDUCTOR.

SEENT. adj. Dit dels bens immobles. **Raíces, sitios.** || p. a. Que seu, que es.

SEGA. f. Obra de segar y 'l temps en que se sega. **Siega.** || El temps de segar el blat, ordi, fe, herba que sembla alfals, etc., y més generalment, els mesos de Juny y Juliol. **Segazón.** || *Met.* La multitut de gent convertida o prompte a convertirse. **Siega.**

SEGABLE. adj. Lo qu'está al punt de ser segat.

SEGABOSSES. m. Lladre de bosses. **Cortabolsas.**

SEGADA. f. *Ant.* SEGA.

SEGADES. f. pl. *Ant.* Dret antich sobre la sega. **Siegas.**

SEGADOR, A. f. Qui sega. **Segador.** || pl. Guspires molt sotils agafades al cul de la caldera, que 's multipliquen o disminueixen en molt poch temps. **Monjas, segadores.** || DALLAIRE.

SEGADORS. *Hist.* Nom que 's donaren als paisans que se sublevaren contra la tiranía de Felip IV, promovent la guerra coneguda ab aquest nom, y de la qual ne fou la primera víctima el comte de Santa Coloma, Virrei de Catalunya.

SEGADURA. f. Acte y efecte de segar. || SÉCH.

SEGAIRE. m. SEGADOR.

SEGALERA (Coll de). *Orog.* Coll a 2,060 metres d' altitut, situat al S.E. d' Err, entre 'ls rius Segre y Aiguaneix, Cerdanya francesa, depart. dels Pirineus Orientals. || — (PICH DE). Puig de 2,180 met. d' altitut situat a curta distancia a tramontana del coll del meteix nom, Cerdanya francesa.

SEGALLA. f. SAGALLA.

SEGAR. v. a. Tallar, separar. Generalment s' entent tallar ab la fals el blat o les herbes. **Segar.** || *Met.* ARRASAR, ARRUNAR. || En lo moral recullir, juntar. Segar. || Dit de la roba. **Cortarse, abrirse.**

PEL SEGAR DEL MES DE MAIG. m. adv. Denota la impossibilitat de fer o conseguir alguna cosa o que no 's deu fer per ser impertinent. *Cuando meen las gallinas, cuando vengan los nazarenos.*

QUI NO POT SEGAR ESPIGOLA. *Ref.* Se diu d' aquells que s' acontenten ab lo lícit més per necessitat que per virtut. *Quien más no puede, con su mujer se acuesta; caminante cansado, monta en un asno, si no tiene ó no alcanza caballo.* || S' aplica al ambiciós, que quan no pot conseguir molt, no deixa lo que li donen, encara que sigui poch. *Cuando no tengo salmón, salomo, de todo como.* || Dona a entendre que qui no té habilitat pera les coses delicades, s' aplica per necessitat a les grosseres. *Si no fuí avisada, tomé la estopada; no salió buen cordonero, quedóse en cabestrero.*

QUI S' HO HA SEGAT QUE S' HO ESPIGOLI. *Ref.* QUI MENJA LA CARN QUE ROSEGUI 'LS ÓSSOS. || QUI HA FET LO COGOMBRE, QUE 'L TREGUI A L' OMBRA.

SECAR L' HERBA SOTA 'LS PEUS D' ALGÚ. fr. *Fam.* Impedir qu' algú logri 'l seu intent o be pèndreli lo qu' ell desitja. *Echarle la zancadilla.*

SEGARRA (Antoni). *Biog.* Relligiós carmelita dels començos del sigle XVII. Va morir a Perpinyá d' ont era Prior al any 1620. Era home aficionat als estudis históríchs y va deixar manuscrit un aplech de biografíes de monjos carmelitans, ab el títol de *Viris illustribus Carmeli.*

SEGARRA (La). *Geog.* Regió natural de la prov. de Lleida quines més importants poblacions són Cervera y Tárrega. Confronta a tramontana, ab l'Alt Urgell; a llevant, ab lo Plá de Bages y la comarca d' Igualada; a mitjorn, ab la Conca de Barberá, y a ponent ab la Plana d' Urgell y 'l Plá de Lleida. || *Hidrog.* Riuet de la prov. de Castelló; neix prop de Albocácer, passa per Coves de Vinromá y desaigua al mar al NE. de Torreblanca.

SEGARRECH, CA. y

SEGARRÈS, A. adj. Natural o propi de la Segarra.

SEGARRETA. com. SEGARRÈS.

SEGARRÍA (Serra). *Orog.* Serra de la prov. de Alacant, entre 'ls partits judicials de Pego y Denia; va de ponent a llevant.

SEGARSE. v. r. Estarse a punt de trencar alguna cosa a causa de fregar seguidament ab un'altra. **Gastarse, rozarse.** || Parlant de la roba és fershi talls pèl molt us. **Abrirse.**

SEGART D' ALBALAT. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Valencia, part. jud. de Sagunt; és entre montanyes, a la dreta del riu Palancia y té 199 hab.

SEGEL. m. *Ant.* SEGELL.

SEGELAR. v. a *Ant.* SEGELLAR.

SEGELL. m. Eina ont hi ha grabades algunes armes o divises, pera donar autoritat a algún paper o altres coses. **Sello.** || La estampa o senyal que deixa el segell. **Sello.** || *Met.* La derrera perfecció d' alguna obra. **Sello, última mano.** || La marca de la moneda o medalles. **Cuño, sello, marca.**

Segell del Concell de Cent de Barcelona

SEGELL DE CARTES. Marca que 's posa demunt de l' hostia al tancar les cartes. *Nema.* || Segell ab el bust del rei que 's coloca al sobre de les cartes per circolar per correus, y val segons el destí y pes de la meteixa. **Sello.**

SEGELL DE SALOMÓ. *Bot.* Certa planta medicinal d' uns 50 centimetres d' alta, les fulles semblantes a les del llorer, encara que més amples y ab més nirvis desiguals; la flor y la arrel blanques. *Sello de Salomón, filón.* || Figura que 's forma encreuant entre sí dos triánguls equiláters. *Sello de Salomón.*

Segell de la Diputació general de Catalunya

POSAR EL SEGELL. fr. SEGELLAR, 5.

TREURE 'L SEGELL. fr. Esborrarlo. *Desellar.*

SEGELLADOR, A. m. y f. Qui segella. **Sellador.**

SEGELLADURA. f. Acte y efecte de segellar.

SEGELLAR. v. a. Posar, imprimir una marca o segell. **Sellar.** || Posar el segell demunt d' alguna cosa

Artesa de Segre
Collfret
Altres
Tosal
Riu Segre
Gós
Ceró
Tudela
Marcobau
Serra de Monclar
Oriola
Claret
Malavella
Doncell
Rocaverté
Vilamajó
Vilalta
Cosco
Cabanabona
Torra Eluvia
Bulcénit
Canal
Pradell
Preixens
Mafet
Puelles
Siljes
Ventosés
Serra d'Almenara
Agramunt
Florejachs
Pulou
Salvaneva
Puigvert
Tallantll
Montfalcó de Nosenmena
Castellnou
St. Martí
Masoteras
Vichfret
Guissona
Ossó
Pallargas
St. Guim de la Plana
Pelagalls
Iborra
Montroig
Concarella
Vellvehí
Comabella
Bellver
Hostafranch
Guspí
Rindavelles
Ribé
Llor
Portell
Tarroja
Torrafeta
Viré
Figuerola
Montorles
Cedó
Manresana
Farrán
Cumill
Malgrat
Alujas
Cabó
Pujalt
Aranyó
Claravalls
Prunyonosa
Mofalco
Santafé
Muraflat
Altarriba
Castell
Canos
Cardosa
Castellnou de Alujas
Esteras
La Guinella
Vergós
Carrégal
Rubió
St. Domí
Astor
Mot
Curullada
Monlleó
Freixnet
Vilamajor
Tárrega
Vergós
Monpalau
Montfalcó
Cervera
Briansó
St. Guim
TallADell
St. Pere d'Argells
Rubinat
Rabassa
Tallada
Granyenella
St. Antoli
Mas de Bondia
Granuntell
Monmanco
Montfart
Granyena
Llindas
Pallarols
Pomar
Pavia
Corbesí
Montornés
Talavera
Montfart
Montotiu
Civit
Ametlla
Guardiolada
Radell
Bellmunt
Cabestany
Vallfogona de Riucorp
Albió
Cirera
Segura
Llorach
Montargull
Vilar
Ceballá del Comptat
Raurich
Aguiló
Castell
Sta Coloma de Queralt
Bellprat
Figuerola
S. Gallart
Talldep
Pontils
Conca de Barbará
Sta Perpetu
Vilaperd
Vallespinosa
Querol
Pinyana
Camandil
Montag
953
Camp de Tarragona
Pont d'Armentera
N.
O.
E.
S.

SIGNES
Límit d'Estat
" Partit
Ferrocarril
" económich
Carretera
Camí carreter
" vehinal
Cap de l'partit
Vila de més de 5000 hab.
Vila " 1000 "
Poble
Ermita ó Santuari
Escala
0 5 10 Kms
Cardona y Solsona
Pla de Bages
MARCA
IGUALADA
Igualada
Montserrat
Monistrol de Noya
Martorell
Castellví de Gelida
Rosanés
Palau
St Andreu de la Barca
Plá de Barcelona
Castellfollit del Boix
Parroquia
Mayans
Miralles de Copons
Rubió
Copons
Ódena
Jorba
Espel
St Genís
St Sebastiá
Castellolí
Bruch
Bruch de Baix
Collbató
Font del Godó
Pierola
Esparraguera
Capellades
Torra de Claramunt
Vilanova del Camí
Pobla de Claramunt
Sta Agna
Tous
Montbuy
Miralles de Carme
Carme
Orpí
Espoya
Vallbona
St Pere de Sacarrera
Cabrera
Orpinell
Capella
Mediona
St Quintí
Terrasola
La Llacuna
Bellver
Maspontons
Piera
Masquefa
Begudà Alta
Begudà Baixa
St Esteve
Sasroviras
Orions
Abrera
Rebaló
Cap del Rebaló
Vobregat
Riu Anoia
Cuardiola
Castellfollit
Boxadors
Castellbellat
Fonollosa
Aguilar de Segarra
Codorniu
Salavinera
Castellar
Gravalosa
Masana
Puigmaner
Solanellas
Prats de Rey
Clau
Codina
Marti Sasgayoles
Aleny
Forlesa
Dufur
Calaf
St Pasans
Fonollosa
Pilosa
Ma
Ma
Ma

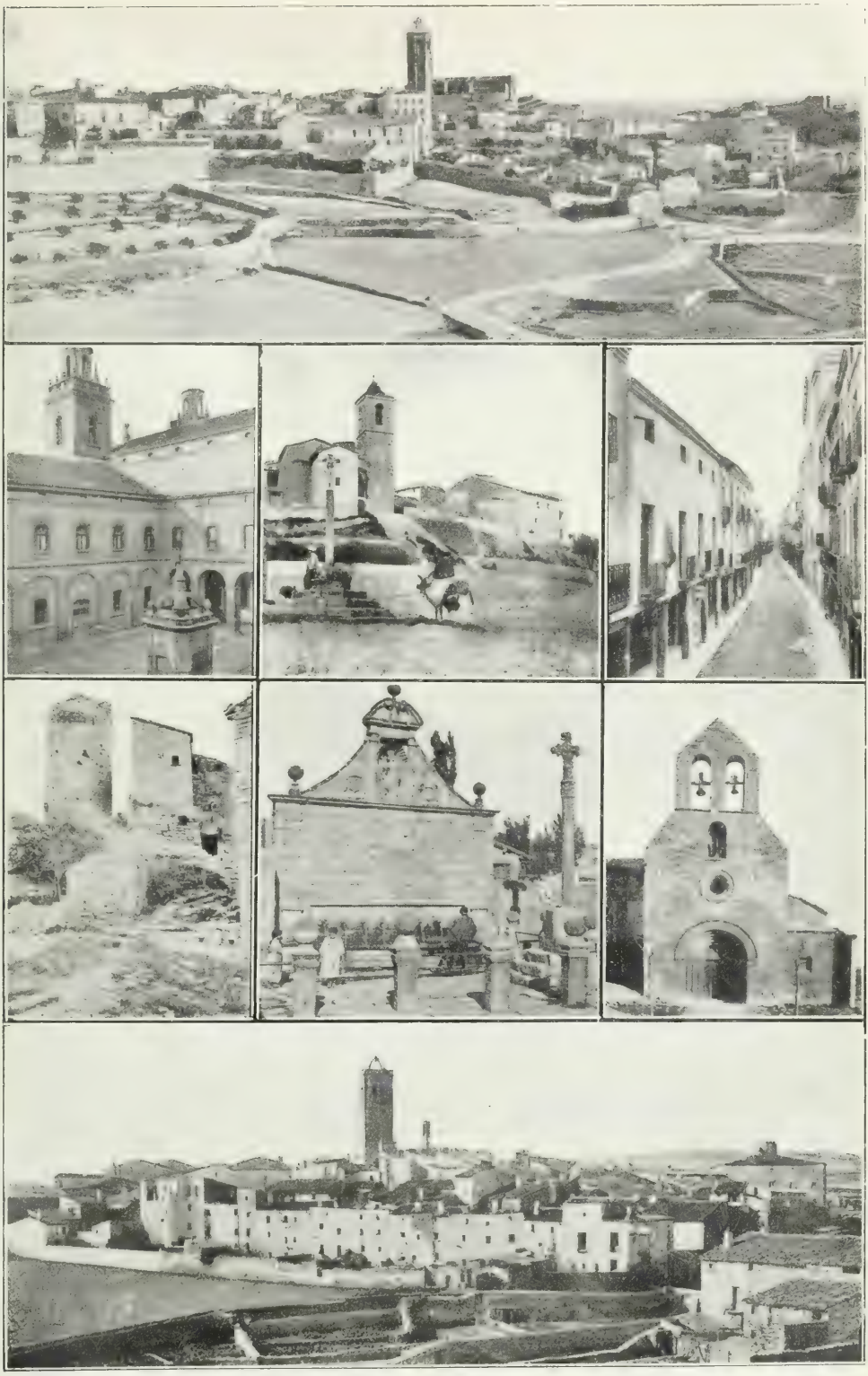

Cervera: vista general. — Pati de la antiga Universitat de Cervera. — Rubinat: iglesia y creu de terme. — Carrer Major de Cervera. — Castell de Boixadors. — Santa Coloma de Queralt: font monumental y creu de terme. — Capella de Sta. Eularia, als afores de Sta. Coloma. — Santa Coloma de Queralt: vista general de la vila.

El Bruch al día de la festa del centenari de la célebre batalla. — Capellades: riberes del Anoya. — Collbató. — Igualada: vista general. — Capellades: molins de la vila. — Igualada: passeig y estació del ferrocarril. — Capellades: vista general.

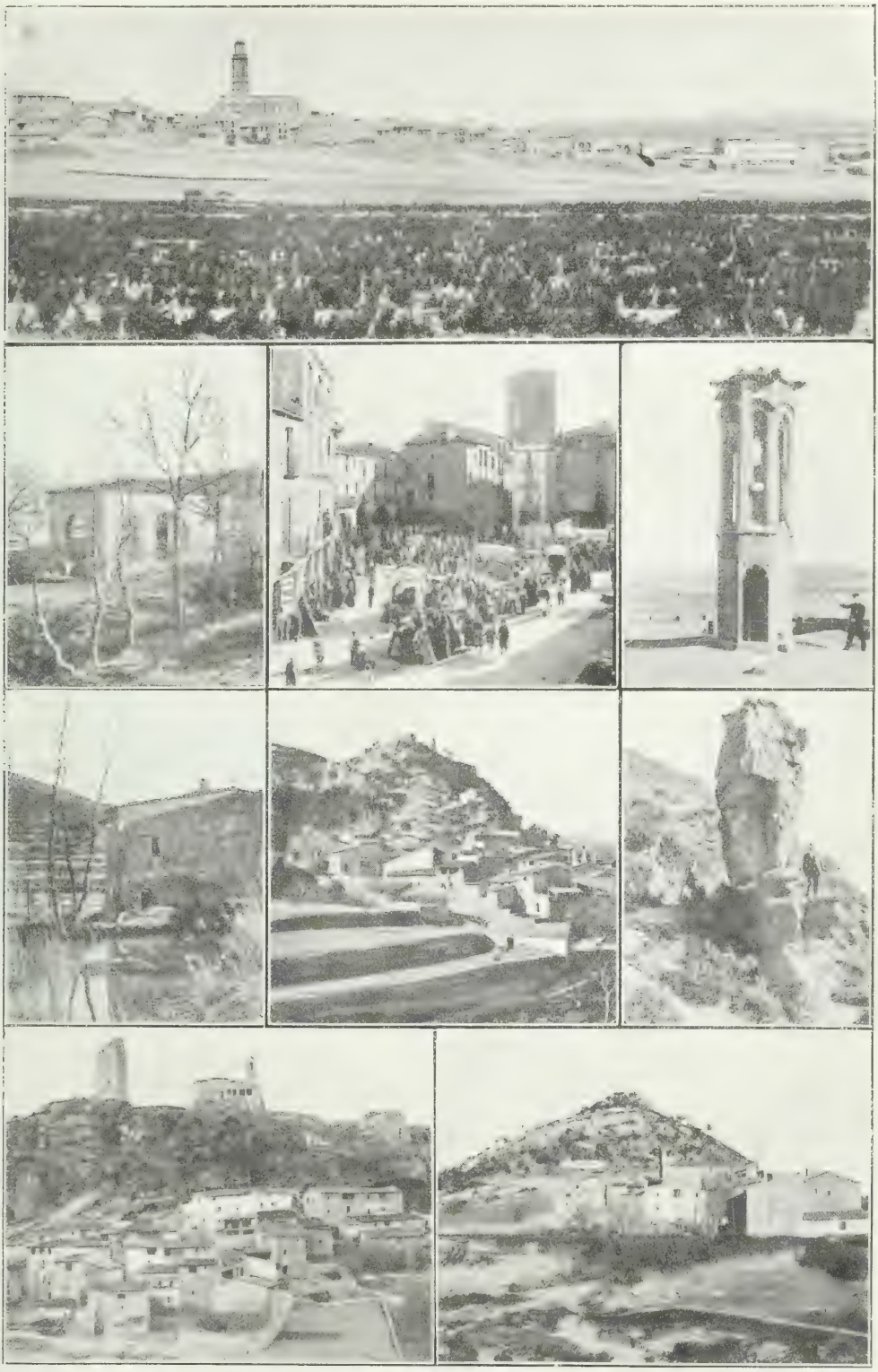

Calaf: vista general.— Font de la ermita de Sant Magí de Brufaganya.— Santa Coloma de Queralt: plaça Mercat.— Santa Coloma de Queralt: torre del Campanar.— Cervera: molí de les Fosses.— Vallespinosa.— Roca natural, en forma de dólmen, a Vallespinosa.— Santa Perpètua.— Pontils.

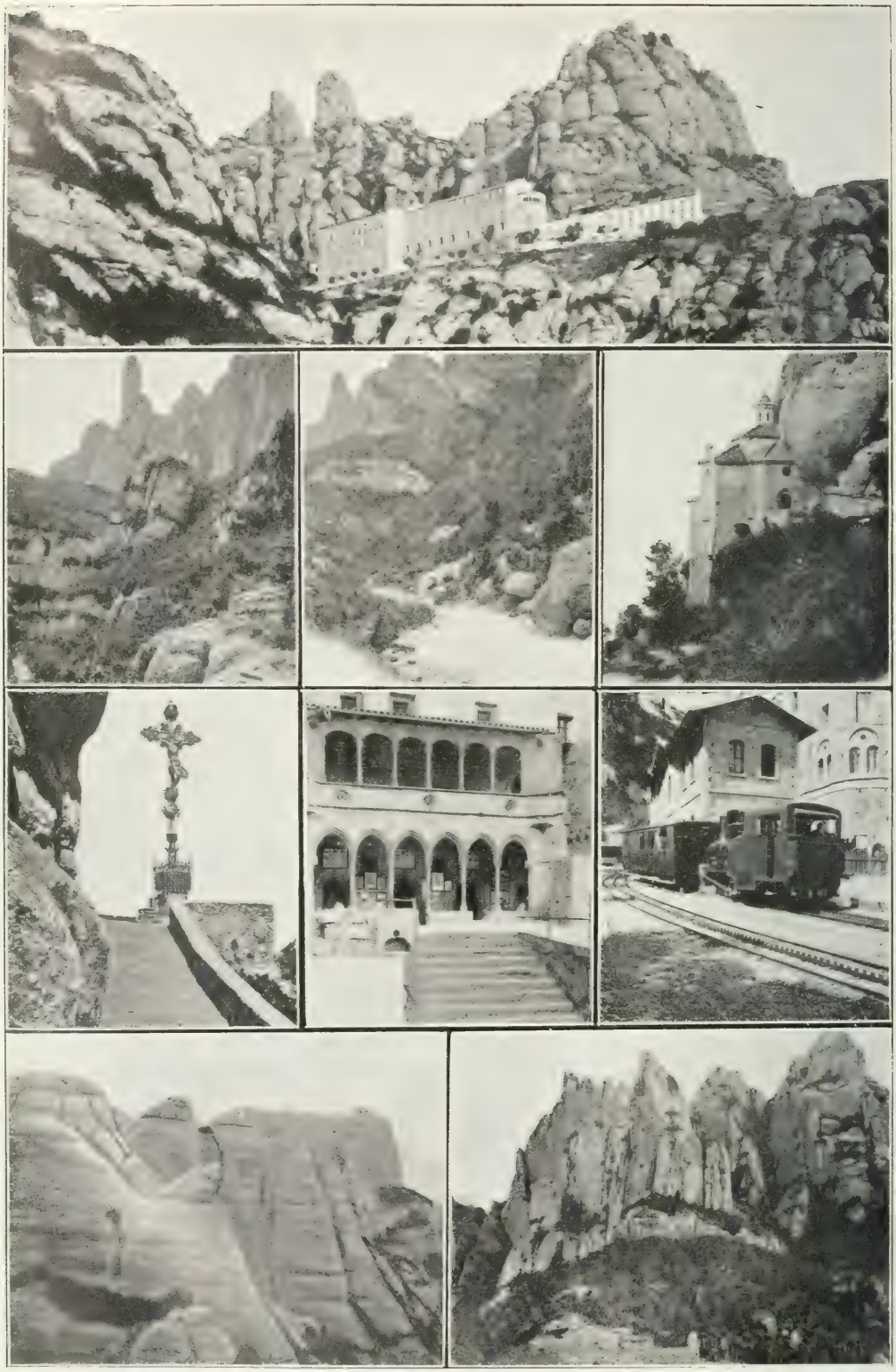

Montserrat: vista general del monastir y de la serra. — El Cavall Bernat. — La carretera. — La cova de la Verge. — El quint misteri de Dolor (camí de la Cova). — El claustre. — Estació del ferrocarril de cremallera. — Turons anomenats «Els Monjos». — Roques de les Orenetes y de Sant Geroni.

pera la seua seguretat. **Sellar.** || Estampar, imprimir una cosa demunt d'una altra. **Estampar, sellar.** || Cloure ab segells les requisitories, etc. **Sellar.** || *Met.* Concloure, posar fí a alguna cosa. **Sellar.** || Imprimir una lletra al front d'algú ab un ferro bullent, cástich que 's donava als falsos acusadors. **Sellar.** || Posar al paper la marca de la fábrica. **Sellar.**

SEGELLAT, DA. p. p. Sellado.

SEGISMÓN o SEGIMÓN (Olaguer). *Biog.* Teòlech y escriptor piadós, nadiu de Barcelona, que vivía als temps de les revoltes de Catalunya, contra 'l govern del Comte Duch d'Olivars. Mogut per el seu patriotisme y la seua fé, va publicar al any 1642, a l'imprempta de Jaume Romeu, una obra ab consideracions polítiques, en castellá, poch atitllat de llenguatge, titolantla: «Los catalanes de afecto en Smirna y Tesalónica nacidos: vida y martirios del gran pontífice y M. Policarpo y de la ínclita M. S. Madrona, gloriosos protectores de la fidelísima Barcelona y afortunado principado de Cataluña; relátase una opinión muy probable de que Santa Madrona nació en la montaña de Montjuich.»

SEGLA. f. ACEQUIA.

SEGLAR. adj. y s. Que no es relligiós. || SECULAR. Del sigle.

SEGLARMENT. adv. m. D'un modo seglar. **Seglarmente.**

SEGLE. m. SIGLE. || SÈGOL.

SEGLIT. m. *Ant.* Jergón.

SEGMENT. m. Lo troç tallat d'alguna cosa. **Segmento.**

SEGMOIDAL. adj. *Anat.* Se diu de les válvules de l'arteria pulmonar, que quan se separen donen pas a la sanch del ventrícol del cor a l'arteria. **Segmoidal.**

SEGOBRIGA EDETANORUM. *Geog. ant.* Nom de Segorb, prov. de Castelló, en temps dels romans.

SEGÓ. m. SAGÓ.

SÈGOL. m. Mena de blat de qualitat inferior, ab l'espiga més llarga y comprimida, y que despedeix fácilment lo grá, 'l qual es de figura oblonga, nú, punxagut per un extrem y de color moreno. **Centeno.**

SÈGOL BANYUT. Producció vegetal que 's troba principalment a les llevors del sègol, y al comers se presenta ab els carácters següents: cos de 5 a 15 línies de llarch, cilíndrich o un poch triangular, un poch encorvat, obtús pels seus extrems y molt semblant al esparó del gall ab un solch longitudinal; la olor un poch animalisada, un poch ranci o de mantega, quan es vell, de gust acre y desagradable y no conté midó. *Centeno con cornezuelo ó con espolón; clavo secalino.*

SÈGOL CORNUT. *Cornezuelo del centeno.*

SÈGOLA. f. SÈGULA. || SIRGA.

SEGOLAR. m. Camp plantat de sègol. **Centenar**

SEGOLÓS, A. adj. Lo que participa del sègol o 'n té barreja. **Centenoso.**

SEGÓN, A. n. p. **Segundo.** || adj. Lo que vé després del primer. **Segundo.** || La seixanteua part d'un minut. **Segundo.** || Dit del fruit o flor que per ser fora de temps no pot madurar. **Redrojo.** || prep. SEGONS.

SEGONA. f. *Mus.* Un dels intèrvals, que propiament no és altra cosa que la distancia d'un tò a l'altre immediat. **Segunda.** || Mala intenció, hipocresía.

SEGONAMENT. adv. m. En segón lloch. **Segundamente, en segundo lugar, secundariamente.**

SEGONARI. m. Cosa que pertany al segón. **Secundario.** || A les aules de gramática, etc., cada estudiant del segón any. **Medianista.**

SEGONET. f. SAGONET.

SEGONS. prep. Relativa y condicional d'altra cosa a que 's refereix lo qu'es conforme o com ella. **Según.** || Conforme, a proporció. **Según.**

SEGONS AIXÒ. m. adv. ilatiu. *Según eso, luego.*

SEGONS COM. m. adv. Pera explicar la total conformetat d'una cosa ab un'altra o al estat que tenía abans. *Según y cómo, según que.*

SEGONS MÉS O MENYS: A POCA DIFERENCIA.

SEGONS QUÈ. m. adv. A proporció que. *Según que.* || Segons lo què. *Según lo que.*

SEGORB (Duchs de). *Biog.* Aquest títol nobiliari va tindre fonament, per mercè del rei Joan II a son cosí l'infant Enrich d'Aragó, a qui més endevant Ferrán *el Catòlich* va nomenar Lloctinent y Capitá general de Valencia. El seu fill Alfons va succeir a Enrich, essent el segón Duch d'aquell títol, condestable d'Aragó y vicari de Valencia y capdill dels realistes quan la revolta de les *germanies* pêls anys de 1520, a quins va causar una desfeta a Villarreal y a Castelló, empresonant a Morella al quefe agermanat En Miquel Estellés, que va fer penjar en la forca, Alfons va morir al any 1563, deixant entre altres fills a Francesch Folch de Cardona y Aragó que va ésser el tercer Duch, heretantlo la seua germana Joana d'Aragó Folch de Cardona, casada ab Diech Fernández de Còrdova, marquès de Camares; va ésser el quint duch, Enrich Ramón d'Aragó, Virrei y Capitá general de Catalunya mort al any 1640; el sisè Duch, fill seu va morir en 1670, y la seua filla Catarina Antonia d'Aragó, va enmaridarse ab En Joan Francesch Tomás de la Cerda, Duch de Medinaceli, refondintse llavors ab aquesta casa castellana, els títols de la de Segorb.

SEGORB. *Geog.* Partit jud. de la prov. de Castelló, format dels següents 16 ajuntaments: Ahín, Alcudia de Veu, Algimia d'Almonacid, Almedíjar, Altura, Aznébar, Castellnou, Xóvar, Gátova, Geldo, Matet, Navages, Segorb, Soneja, Sot de Ferrer y Vall d'Almonacid, reunint entre tots 23,577 hab. || Vila de la prov. de Castelló, diòc. de Valencia, cap del part. jud. del seu nom; és a la dreta del riu Palancia y té 6,992 hab. Havía estat cap de bisbat.

SEGORBÍ, NA. s. y adj. Natural o propi de Segorb. **Segorbense, segorbino.**

SEGORNAR. v. n. *Ant.* SEJORNAR.

ANAR SEGORNANT. *Loc. ant.* ENTRETINDRES.

SEGOVIÁ, NA. adj. Cosa de Segovia. **Segoviano.**

SEGRE (Puig de). *Orog.* Puig de 2,795 met. d'altitut, situat al Pirineu, entre la Cerdanya francesa y la Vall de Ribes, al NO. de Caralps, prov. de Girona. || *Hidrog.* Riu que neix al Pirineu, vessant de Tramontana, passa per Llo y Sallagossa, de la Cerdanya francesa, per Llivia, de la Cerdanya espanyola, per Caldegás y Bourg-Madame, de la primera d'aquestes dues Cerdanyes, y entra a la provincia de Girona per Puigcerdá, passant per Creixans, Talltorta y Isobol, y entra a la prov. de Lleida per Bellver; desde aquí segueix per Toloriu, Seu d'Urgell, Arfá, Plá de Sant Tirs, Organyá, Coll de Nargó, Oliana, Castellnou de Basella, Tiurana, Pons, Anyá, Artesa de Segre, Alós de Balaguer, Camarasa, Balaguer, Térmens, Vilanova de la Barca, Lleida, Alcarraç, Torres de Segre, Aitona, Serós y La Granja d'Escarp, tocant a Mequinença, ont s'uneix ab l'Ebre.

SEGRE. v. a. SEGUIR.

SEGREGABLE. adj. Que pot ésser segregat. **Segregable.**

SEGREGACIÓ. f. Acte y efecte de segregar. **Segregación.** || SECRECIÓ.

SEGREGAR. v. a. Apartar, separar una cosa d'entre altres. **Segregar.** || EXCLOURE.

SEGREGAT, DA. p. p. y adj. **Segregado.**

SEGREGATIU, VA. adj. Lo que segrega o té la virtut de segregar. **Segregativo.**

SEGRERA. f. *Ant.* ALDEA. || SAGRERA.

SEGREST. m. Depòsit judicial d'alguna persona o alhaja en poder d'un tercer, fins que 's decideix a qui pertany. **Secuestro, secuestración.** || EMBARCH.

|| La persona a qui 's fa depositaria judicial d'alguna alhaja, etc. **Secuestro.** || Robo d' una persona.

SEGRESTADOR, A. m. y f. Qui segresta. **Secuestrador.**

SEGRESTAMENT. m. *Ant.* Acte y efecte de segrestar. **Secuestración.**

SEGRESTAR. v. a. Posar en segrest. **Secuestrar.** || Depositar una dona judicialment, a fi de posarla en llibertat pera casarse. **Sacar la novia por el vicario.** || Robar una persona. **Secuestrar.**

SEGRESTAT, DA. p. p. **Secuestrado.**

SEGRET. m. SECRET.

SEGRETARI. f. SECRETARI.

SEGRETARIA. f. SECRETARIA.

SEGRIÁ. *Geog.* Nom de la comarca històrica que té per capital a Lleida.

SEGUEDAT. f. CEGUERA.

SEGÜENT. p. a. Lo que segueix. **Siguiente.** || adj. Lo que vé després d' un' altra cosa, com: *el día següent*, etc. **Siguiente.**

SEGÜENT PROP: IMMEDIATAMENT.

SEGUÍ (Gaietá Ignasi). *Biog.* Relligiós y escriptor, nadiu de Palma de Mallorca a l' any 1800 y mort després de 1868. Va vestir la sotana de jesuita a l' any 1816, y al ésser desterrada d' Espanya la Companyía, va endreçarse a Roma, ont va pendre ordres sagrades. Va retornar a Espanya a l' any 1826, essent nomenat director del seminari de nobles de Madrit y al cap de poch temps superior del colegi d' Alcalá de Henares. A l' any 1829 era nomenat consultor general de totes les provincies de la relligió de Sant Ignasi. Establert novament a Roma, va ésser catedrátich de filosofía y teología y director de la casa de Mòdena, ont va rebre el breu pontifici nomenantlo predicador apostòlich. A la Marca d' Ancona va fundar la comunitat de monges adoratrius del Sagrat Cor a l' any 1838, retornant després a Mallorca, ont va dedicarse, infadigable, a la predicació. A l' espai dels anys 1828 a 1840 va publicar moltes obres de devoció en castellá y en llatí y una munió de reglaments de congregacions relligioses.

— (PERE). *Biog.* Doctor en filosofía y rector d' estudis de Tortosa. Era molt competent al estudi de les antigüetats y marcadament de la numismática, y gramátich molt entès. Vivía al sigle XVI, y entre les obres que va escriure, deuen esmentarse la de coneixements filològichs nomenada *Notulæ seu clasificatorium* y la *Selecta numismata antigua*, impresa a París a l' any 1684.

SEGUÍ. *Geog.* Lloch del terme de Santa Perpètua, prov. de Tarragona. || —(PUIG). *Orog.* Turó de 320 met. d' altitut, al NE. de Palma y dins del part. jud. d' aquest nom (illa de Mallorca). || —(SON). Predi y ermita del terme de Santa María, dist. de Palma de Mallorca.

SEGUICI. m. Munió de gent que acompanya a algú anant derrera d' ell. **Séquito.**

SEGUIDA. f. L' acte y efecte de seguir o seguirse. **Seguida.** || Formalitat, com: *home de seguida.* **Formalidad, peso.**

DE SEGUIDA. m. adv. **Consecutivament, sense interrupció.** *De seguida, inmediatamente.*

NO PORTAR SEGUIDA. *For.* ANAR FORA DE CAMÍ.

NO TINDRE SEGUIDA. fr. Obrar sense concert, dir lo que no és regular. *Ir fuera de trastos.*

PORTAR MALA SEGUIDA. fr. ANAR AB SEGONA INTENCIÓ.

PORTAR SEGUIDA. fr. Avindres lo que 's diu d' alguna cosa ab lo que s' havía sentit a dir abans. *Llevar camino.*

SEGUIDAMENT. adv. m. **De seguida.** || Unidament. **Seguidamente.**

SEGUIDOR, A. s. Qui segueix. **Seguidor.** || El deixeble d' una escola.

SEGUIER (Joan Francesch). *Biog.* Antiquari y botánich nadiu de Nimes a l' any 1703, mort allí meteix en 1784. Home molt estudiós, va sobressortir en diversitat de coneixements, remarcant ab tot la seua predilecció al conreu de la numismática y de la botánica. S' estava preparant pera entrar a la magistratura, quan va coneixer al naturalista Maffei, qui, captivat per la extremada aplicació d' En Seguier, va convidarlo pera que l' acompanyés als seus viatges de exploració a travers d' Europa. A la mort d' En Maffei, va retornar a la seua terra, havent obtingut el títol d' acadèmich corresponent de la d' Inscripcions a l' any 1772. Entre les diverses obres d' En Seguier, cal esmentar: *Biblioteca botánica, Osservazioni sopra la cometa de 1744, Plantæ veronenses, Viridarium laritanum.*

SEGUIMENT. m. L' acció de seguir. **Seguimiento.** || Acompanyament. **Séquito.** || En lo moral, natural inclinació. **Propensión, seguimiento.** || Dit del procedir en justicia, com: *anar en seguiment d' un plet.* **Seguimiento.**

SEGUINYOLA. f. *Min.* El ferro qu' entra a la part de dalt del molinet de les tines en que 's beneficien els metalls preciosos. **Seguiñuela.**

SEGUIR. v. a. Anar o caminar derrera d' algú. **Seguir.** || Caminar en bon ordre després d' un altre. **Seguir.** || Deixarse conduir o guiar per algú. **Seguir.** || Acompanyar a algú, sigui per honor, sigui per la seua seguretat. **Seguir.** || Esdevindre segons l' ordre natural de relació o dependencia, com: *la nit segueix al día, el fill al pare*, etc. **Seguir.** || Prosseguir, continuar. **Seguir.** || Professar o exercir alguna facultat, ciencia, mètode de vida, etc. **Seguir.** || Tractar algún plet, negoci, pendencia, etc. **Seguir.** || Conformarse ab el dictámen o partit d' algú. **Seguir.** || Perseguir. **Perseguir, seguir.** || Examinar alguna cosa pél seu ordre, treuren conseqüencies. **Seguir.** || Observar a algú, espiarlo. **Seguir.** || En lo moral, imitar, com: *seguir la relligió catòlica, la llei de Jesucrist, les máximes del Evangeli*, etc. **Seguir.** || Caminar directament a alguna part. **Seguir.** || v. r. Inferirse o ésser consegüent. **Seguirse, ser consiguiente, resultar.** || Succeir una cosa a un altre pél seu ordre, torn o nombre. **Seguirse.** || *Met.* Originarse, provindre una cosa d' altra. **Seguirse.** || COMPLIR.

SEGUIR LA LLEBRA. fr. *Met. fam.* Continuar averiguant alguna cosa péls indicis que se'n tenen. *Seguir la liebre.*

SEGUIT, DA. p. p. **Seguido.**

PER UN SEGUIT. *Expr.* Sense interrupció ni irregularitat. *Seguidamente, regularmente.*

TOT SEGUIT. m. adv. **Immediatament.** *Todo seguido, inmediatamente.*

SEGUITORI. m. Beguda o altra cosa preparada ab art de bruixería que 's dona a una persona de diferent sexe pera ferse estimar y seguir d' ella. **Hechizo.** || PERSECUCIÓ.

SÈGUL. m. SÈGOL.

SÈGULA. f. Corda de cánem molt llarga que serveix pera tirar dels barcos de riu y ferlos anar contra la corrent. **Sirga.**

ANAR A LA SÈGULA. fr. Propia de barquers de riu. || Tirar o arrocegar una barca ab la sègula. *Sirgar, ir á la sirga.*

SEGULLADA. f. *Bot. ter.* FUIXARDA.

SEGUNTÍ, NA. s. y adj. Natural o propi de Sigüença. **Seguntino.**

SEGUR, A. adj. Lliure de tot dany y perill. **Seguro.** || Tranquil, plè de seguretat y confiança. **Seguro.** || Defensat, amparat, protegit. **Seguro.** || Cert, indubitable, infalible en cert modo. **Seguro.** || Fidel, de bona fe. **Seguro.** || Ferm, constant, que no está en perill de faltar, de caure. **Seguro.** || m. com. El contracte o escriptura ab que s' asseguren alguns efectes de comers. **Seguro.** || adj. Se diu de la cavalca-

dura quieta, tranquila y que no s' espanta ni ensopega. **Seguro.**

AL SEGUR. m. adv. SEGURAMENT.

BEN SEGUR O A BON SEGUR. m. adv. Certament, sense dupte. *A buen seguro.* || PROBABLEMENT. || *Iròn.* COM ARA PLOUEN FIGUES.

DE SEGUR. m. adv. DE CERT.

EN SEGUR. m. adv. EN PART SEGURA.

ESTAR BEN SEGUR. m. Estar ben cert o enterat de alguna cosa. *Estar bien cierto.* || Estar en nostre poder lo que 's desitjava. *Estar en percha.*

SEGUR. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Veciana, prov. de Barcelona. || Quadra del terme de Calafell, prov. de Tarragona.

SEGURA. f. *Bot.* HERBA DE LA FERIDURA.

SEGURA (Alfons). *Biog.* Cartoixá del monastir de Scala Dei, quin ingeni, elogiat pêls seus contemporanis del sigle XVI, va posar de relleu Lluci Marineo al drama que va endreçar a Carles V.

SEGURA. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Savallá del Comtat, prov. de Tarragona. || *Hidrog.* Riu que, procedent de la prov. de Murcia, entra a la de Alacant; passa per Oriola, Benijúçar, Algorfa, Benijófar y Guadarrama, y desaigua al Mediterrani, al peu de la serra del Molar.

SEGURAMENT. adv. m. Ab seguretat y confiança, sense perill. **Seguramente.** || Sense dupte. **Seguramente, sin duda.**

SEGURANSA o SEGURANÇA. f. SEGURITAT, ASSEGURANÇA.

SEGURETAT. f. Estat de les coses que les fa fermes, certes, segures y lliures de tot perill. **Seguridad** || Certesa. **Seguridad.** || Fe pública. **Seguridad.** || Sossego, tranquilitat d' ánim. **Seguridad.** || Fiança, obligació de pagar per un altre. **Seguridad.** || Cautela o cuidado pera afiançar algún negoci, etc. **Seguridad.**

AB TOTA SEGURETAT. m. adv. Sense aventurarse al risch o perill que podría esdevenir. *Sobre seguro.*

POSAR EN SEGURETAT. fr. ASSEGURAR, 3.

SEGURÍSSIM, A. adj. sup. Molt segur. **Seguríssimo.**

SEGURÍSSIMAMENT. adv. m. superl. **Seguríssimamente.**

SEGURITAT. f. SEGURETAT.

SEGUT, DA. p. p. del verb SEURE. **Sentado.**

SEHENT. p. a. Sentado. || SEENT.

SEHINAR. v. a. RENILLAR.

SEIXANTA. adj. **Sesenta.**

SEIXANTÈ. adj. **Sesentén.**

SEIXANTENA. f. Conjunt de seixanta coses.

SEJORN. m. Estada en algún lloch.

SEJORNAR. v. n. Quedarse, fer estada en algún lloch. **Permanecer.**

SELADERMA. f. *Zool.* Mena d' insectes himenòpters calcidis, d' antenes formades per tretze anelles y ventre perllongat. **Seladerma.**

SELAGITA. f. *Min.* Roca composta d' afanita y de mica. **Selajita.** || Mena d' hiperitenita. **Selajita.**

SELECCIÓ. f. Elecció d' una cosa entre altres, separantla per millor. **Selección.**

SELECCIONABLE. adj. Que pot escullirse.

SELECCIONAR. v. a. Triar, escullir, fer selecció.

SELECCIONAT. p. p. del verb SELECCIONAR.

SELECTAMENT. adv. m. D' un modo selecte. **Selectamente.**

SELECTE, A. adj. Escullit, triat per millor. **Selecto.**

SELEMOH R. SELEMOH-BEN-ABRAHAM, BENADERET. *Biog.* Jurisconsult y filosoph catalá, mestre de la llei entre 'ls jueus *(Rabanim)* al sigle XIII, y mestre de totes les sinagogues d' Espanya. Va ésser un dels més eminents consultors de la doctrina hebraica, havent escrit algunes obres que acrediten els seus coneixements profons, segons l' opinió d' En Amador de los Ríos y d' altres autors de l' historia de la raça jueua a Espanya.

SELENE. f. Nom grech de la lluna. **Selene.**

SELENHIDRAT. m. *Quím.* Sal formada per la combinació del hidrògen seleniat ab un seleniur de cals. **Selenhidrato.**

SELENI. m. *Min.* Metall simple de color cendrós rogench, de fractura concoidia y vidriosa. **Selenio.**

SELENÍACH, CA. adj. Corresponent a la lluna. **Seleniaco.**

SELENIAL. adj. *Quím.* Sal formada per la combinació d' un seleniur ab un selènit. **Selenial.**

SELENIAT, DA. adj. Que conté seleni. **Seleniado.** || m. *Quím.* Combinació del ácit selènich ab una base. **Seleniato.**

SELÈNICH, CA. adj. Que 's diu del discurs o tractat sobre la lluna. **Selénico.** || *Quím.* Epitet d'un ácit format pêl oxígen y 'l seleni. **Selénico.**

SELENIÓS. adj. m. *Quím.* Epitet d' un ácit de seleni ab menys oxígen que 'l selènich. **Selenioso.**

SELENITA. f. *Quím.* Sal formada per la unió de una terra calcária y l' ácit vidriòlich. **Selenita.**

SELENITES. m. pl. Els habitants que alguns soposen que hi há a la lluna. **Selenitas.**

SELENITES. m. Pedra molt rara que 's trova a Xina; és transparenta, y diuen que posantla a la nit de cara a la lluna, la representa com ho faría un mirall. **Selenites, selenita, piedra de la luna.**

SELÈNITS. m. pl. *Min.* Familia de minerals que conté 'l seleni y 'ls seus compostos. **Selénidos.**

SELENIUR. m. *Quím.* Combinació de seleni ab un altre cos. **Seleniuro.**

SELENOGNÓSTICA. f. Resúm de tots els coneixements que 's tenen sobre la lluna. **Selenognóstica.**

SELENOGRAFÍA. f. Part de la cosmografía que descriu la lluna. **Selenografía.**

SELENOGRÁFICH, CA. adj. Lo pertanyent a la lluna. **Selenográfico.**

SELÈNOP. m. *Zool.* Mena d' insectes arágnits de la tribu de les aranyes y corren llisquents ab les potes esteses a les dues bandes. Li serveix de tipus la qu' és propia d' Espanya. **Selénope.**

SELENOSIS. f. *Med.* Taca blanca que ix a les ungles. **Selenosis.**

SELENOSTAT. m. Instrument pera observar la lluna. **Selenostato.**

SELENOTOPÓGRAF. s. y adj. Dibuixant de les fases y accidents aparents de la lluna. **Selenotopógrafo.**

SELENOTOPOGRAFÍA. f. Descripció de la superficie de la lluna. **Selenotopografía.**

SELENOTOPOGRÁFICH, CA. adj. Corresponent a la selenotopografía. **Selenotopográfico.**

SELF-GOVERNMENT. m. Mot inglès acceptat en les llengües llatines que significa la desamortisació més complerta política y administrativa, no restant al poder central més que la direcció dels assumptes d' interès general. Enclou aquest sistema de règim el concepte de govern del poble pêl poble. **Self-government.**

SELGUA. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Barbastre; és a la vora dreta del Cinca, té estació de F.-C. y 1,097 hab.

SELIDONIA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les papaverácies, ab les tiges nuoses y un poch peludes y les fulles verdes per damunt y groguenques per dessota; quan se la talla treu un such groch com les seues flors. **Celidonia, hierba de la golondrina.**

SELMA (Ferrán). *Biog.* Remarcable gravador valenciá, que va néixer l' any 1752, morint a Madrit en 1810. Va ésser alumne de les academies de Sant Carles a Valencia y de Sant Ferrán a Madrit. Als divuit anys va guanyar premi de 3.ª classe per la pintura a l' Academia de Madrit, y l' únich pêl gravat. Va ésser pensionat a Roma per Carles IV y protegit per l'Academia y pêls seus mestres Carmona y Bayeu, va perfeccionar el seu art fentse remarcar per la delicadesa y la correcció de les seues obres, valguentli reputació europea, la justesa ab que feia les copies del Tiziano y de Jordan. Al any 1783, era acadèmich de mèrit de la de Sant Ferrán y director honorari de la de Sant Carles a Valencia, començant al cap de poch temps a gravar l' *Atles maritim* d' Espanya, obra de reconeguda perfecció, perque En Selma, era matemátich molt competent ademés de gravador prou habilidós. Patriota com pochs ho haguessin sigut a les derreries del sigle XVIII y als temps de la lluita de la independencia, havía restat ab escassa fortuna pecuniaria al acabar la seua existencia. La seua viuda va vendre la major part de les seues obres més selectes a la calcografía reial, entre altres les planxes dels gravats «Retrats de Carles IV, de Magallanes, de Mazarredo y del cardenal Cisneros, les ilustracions de la gran edició del *Quixot*, un episodi del combat de Tolón, y nombroses estampes, com la Verge de les Dolors de Menys, el Sant Ildefons de Murillo, y la Nativitat del fill de Deu, de Boyen.

SELMA. *Geog.* Llogaret del terme d' Aiguamurcia, prov. de Tarragona.

SELPÚS. m. *Ter. ibicench.* Ruixím. **Llovizna.**

SELVA. f. Bosch, lloch plè d' arbres, d' herbes, brostes y mates. **Selva.**

SELVA. *Geog.* Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. d' Inca; és dalt d' un turó y té 4,943 hab. || Caseriu del dist. munpal. de Navés, provincia de Lleida || — (LA). *Geog.* Poble de la provincia y diòc. de Tarragona, part. jud. de Reus; és a la vora de la riera del seu nom, té estació de F.-C. y 2,942 habitants. || — (LA). *Geog.* Regió natural de la prov. de Girona quines principals poblacions són la capital de la provincia, Blanes y Sant Feliu de Guixols. Limiten aquesta regió: pêl N. l' Empordá y la Garrotxa; per l' E., el Mediterrani; pêl S., la Costa de Llevant y 'l Vallès, y per l' O., les Guilleríes. || — (RIERA DE LA). Riera de la prov. de Tarragona. Neix al coll de la Batalla, passa per La Selva y Vilallonga y desaigua a la vora dreta del Francolí, partdamunt del Morell. || — (CONSTANTINA). *Geog. ant.* Nom donat pels romans a la que és avui Selva del Camp, o senzillament La Selva, prov. de Tarragona. || — (DE MAR). *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Figueres; és entre la serra de Roses y 'l mar y té 552 hab. || — (DEL CAMP). SELVA (LA), prov. de Tarragona.

Segell de La Selva (Tarragona)

Segell de La Selva (Girona)

SELVANERA. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Florejachs, provincia de Lleida.

SELVATGE. adj. Silvestre, bort, sense conreu. **Salvaje.** || No domesticat. **Salvaje.** || Tonto, neci. **Zafio, salvaje.** || m. Dit de la persona que viu o s'ha criat als boscos entre les feres. **Salvaje.** || Lo natural d' aquell país ont no hi há sistema de govern.

TORNARSE SELVATGE. fr. Tornarse lleig o inhumá. *Encruelecerse.*

SELVATGEJAR. v. n. Obrar com els selvatges. **Salvajear, necear, tontear.**

SELVATGEMENT. adv. D' una manera selvatge.

SELVATGERÍA. f. MAGALLADA, NECEDAT.

SELVATGESA. f. SELVATGÍA.

SELVATGÍ, NA. adj. Se diu del animal que viu als boscos. **Selvajino, selvoso, selvático, silvestre, salvaje.**

SELVATGÍA. f. Crudeltat, selvatgisme. **Salvajismo.**

SELVATGINA. f. Qualsevol animal selvatge **Salvaje, salvajina.** || La carn del meteix animal. **Salvajina.**

CAÇAR SELVATGINES. fr. *Montear.*

SELVATGISME. m. Procedir o obrar com els selvatges.

SELVÁTICAMENT. adv. D' una manera selvática.

SELVÁTICH, CA. adj. Cosa de selva, però no se sol aplicar a les persones ni als animals. **Selvático, selvoso.**

SELVICULTURA. f. Conreu de les selves, montanyes o boscos. **Selvicultura.** || Ciencia que'n tracta. **Selvicultura.**

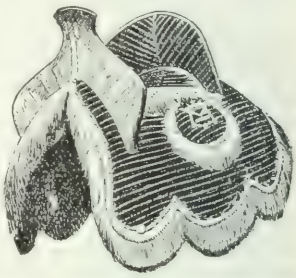

Sella (sigle XVI)

SELLA. f. Assent ab estrebs acomodat al llom de la cavallería, plè de crin y forrat de drap per sota y de cuiro suau per demunt, per anar a cavall ab comoditat. **Silla.** || En les faves la ratlleta negra que'ls surt al cap més gros. **Ceja.** || CELLA.

SELLA DE TROÇA. *Silla de alforja.*

SELLA VOLANT. Mena de calesa. *Silla volante, carrocín.*

A QUI NO VOL SELLA DEU LI DO BAST. *Ref.* Contra aquells que desprecien el bé o aventatges ab exposició probable d'un pitjor, o que per no perdre un poch, després ho perden tot. *Quien bien tiene y mal desea, vaya y viva en la galera.*

LLEVAR LA SELLA. fr. DESENSELLAR.

NO ÉSSER BÒ PERA SELLA NI PERA ALBARDA. fr. NO ÉSSER BÒ PERA PONDRE NI PERA COVAR.

SELLA. *Geog.* Vila de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Vilajoiosa; és en terra montanyosa, entremitg de dues rieres y té 1,923 hab. || — (CAP DE LA). *Hidrog.* Cap del N.O. de l' illa de Menorca.

SELLATER. m. *Ter. ibicench.* Baster, seller.

SELLÉN. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de la Vall de Castellbò, prov. de Lleida.

SELLENT. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Montanisell, prov. de Lleida. || Poble del dist. munpal. de Santa Pau, prov. de Girona. || Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Enguera; és a la vora del riuet del seu nom y té 392 hab. || — (DE CASTELLBÒ). *Geog.* Caseriu de la vall de Castellbò, prov. de Lleida. || — DE ORGANYÁ. *Geog.* Caseriu del terme munpal. de Montanisell, prov. de Lleida.

SELLER. m. Qui fa selles. **Sillero, silletero, guarnicionero, jaecero.** || En rigor, significa l' home que té per ofici fer selles de montura de cavall; pero 's diu generalment del que fa arreus fins per els dits animals y 'ls cotxes de luxe.

SELLERA (La). *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Santa Coloma de Farnès; és a

la vora del Ter, té estació de F.-C., algunes fábriques de filats y teixits y 1,335 hab. || — D'ANGLÈS. *Geog.* Poble de la prov, bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del Ter, té estació de F.-C. y 1,335 hab. || — DE MONT. *Geog.* Veinat del terme de Serinyá, provincia de Girona.

Segell de La Sellera

SELLÈS. *Geog.* Poble del districte municipal de La Guardia, part. jud. de Tremp, prov. de Lleida.

SELLO. m. SEGELL.

Segell de Sellès

SELLÓ. m. Angarilles, mena de sella que té un arch al derrera per respatllera y una post devant pera afiançar y descansar els peus. **Jamugas, sillón.** || *Ter.* CANTI.

SELLONET. m. dim. *Ter.* CANTERET.

SELLUY. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Montcortès, prov. de Lleida.

SEM, A. adj. Defectuós, escás. **Falto.** || TULLIT. || Dit de la fruita qu' ha perdut la major part del seu such, substancia y gust. **Acorchado.** || BUIT.

SEMA. f. Part de la biga en que hi queda escorça per estar mal escairada. **Jema.** || Concavitat, profonditat. **Sima.**

SEMANA. f. y 'ls seus derivats. SETMANA.

SEMANEYES (Pich de). *Orog.* A les valls altes del Segre, a l' altura de 2,699 met.

SEMAR. v. a. Dessubstanciar, fer perdre als ous, fruites, etc., la major part del seu such y gust. Se usa més comunament com recíproch. **Acorcharze.** || *Met.* Entorpirse 'ls membres del cos de l' animal. **Baldarse, acorcharse.**

SEMARSE. v. r. Tornarse semes les fruites. **Acorcharse.** || Perdre son vigor els membres del cos humá. **Acorcharse.**

SEMBLABLE. adj. **Semejable, opinable.**

SEMBLANÇA. f. Similitut, qualitat d' una cosa que se sembla a un' altra. **Semejanza, similitud, afinidad.** || *Ret.* La proporció o conveniencia que resulta de dues coses comparades entre sí. **Semejanza.** || PARER, JUDICI, DICTÁMEN.

A SEMBLANÇA. m. adv. A manera, a modo. *A semejanza.*

EN SEMBLANÇA m. adv. *Ant.* A SEMBLANÇA.

SEMBLANT, A. adj. Paregut, proporcionat conforme a un' altra cosa. **Parecido, semejante, semejado.** || IGUAL. || Equival a meteix, com: *per semblant temps.* **Mismo, tal.** || La representació d' algún afecte o passió a la cara. **Semblante.** || CARA, 2. || *Met.* L' apariencia y representació de l' estat de les coses, per lo qual se'n forma concepte. **Semblante.** || SIMULACIÓ, FINGIMENT. || Home, persona, com: *un semblant nostre.* **Semejante.** || Opinió particular, judici. **Opinión.**

AL SEMBLANT. m. adv. *Ant.* De la meteixa manera. *Por parejo, por un parejo.*

CADA HÚ CERCA O BUSCA 'L SEU SEMBLANT. fr. Denota que cada hú 's folga ab cosa que se li sembli o que deu juntarse ab els seus semblants en costums, edat, modo de pensar, etc. *Cada asno con su tamaño.*

FER SEMBLANT, SEMBLANÇA O SEMBLAR. fr. *Ant. fam.* SEMBLAR. || MANIFESTAR, DONARHO A ENTENDRE.

ÉSSER SEMBLANT. fr. SEMBLAR.

SEMBLANTMENT. adv. m. D' un modo semblant. **Semejante, asimismo.** || IGUALMENT.

SEMBLAR. v. a. Tindre una cosa conveniencia, proporció, conformetat o afinitat ab un' altra. **Semejar, tirar, sacar.** || També s' usa com recíproch. **Semejarse, parecerse, asemejarse.** || Aparéixer. **Parecer.** || Imitar, procurar ferse conforme. **Asemejar, semejar.** || ASSEMBLAR. || Opinar, formar judici sobre alguna cosa. **Opinar.**

NO ÉS ELL NI AIXÒ NI COSA QUE LI SEMBLI. fr. Significa que una cosa és del tot diferenta de lo que 's parla. *No es él, ni esto, ni su semeja.*

NO FA POCH QUI SEMBLA ALS SEUS. *Ref.* Que 's diu d' aquells que fan algunes accions semblantes a les que feien els seus pares o parents. *¡Bien haya quien á los suyos se parece! Quien á los suyos se parece, honra merece.*

SEMBLARSE. v. r. Tindre un xich de semblança dues coses. **Inclinarse, frisarse.** || Semblar dues coses recíprocament l' una a l' altra. **Asemejarse, parecerse.**

SEMBLE. adv. Just o cabalment. **Justamente.**

SEMBRA. f. Acte y efecte de sembrar. **Siembra, sementera, sementero, semencera.** || El temps propi pera sembrar. **Sementera, sementero, semencera.**

SEMBRADA. f. SEMBRA, 1. || Extensió de terra sembrada. **Campo sembrado.**

SEMBRADÍÇ, A. adj. y

SEMBRADIU, VA. adj. Terra campa o de sembradura. **Sembradío.**

SEMBRADOR, A. s. Qui sembra. **Sembrador.** || SEMENTAL.

SEMBRADORA. f. Eina o máquina pera sembrar. **Sembradera.**

SEMBRADURA. f. y

SEMBRAMENT. m. *Ant.* SEMBRA, 1.

SEMBRAR. v. a. Espargir les llevors per la terra y cobrirles ab ella pera que 's multipliquin. **Sembrar.** || *Met.* Espargir qualsevulla cosa. **Desparramar, sembrar.** || Espargir, posar sense ordre alguna cosa pera adorno d' un' altra, com la tela de flors, etcètera. **Sembrar.** || Divulgar, fer córrer alguna especie. **Esparcir, sembrar, divulgar.** || Fer alguna cosa pera treuren profit. **Sembrar.** || Donar motiu o ésser causa d' alguna cosa, com de discordies, etc. **Sembrar.** || També 's diu parlant de coses morals y espirituals, com: *sembrar la paraula de Deu, obres de pietat, bona ó mala doctrina.* **Sembrar.**

SEMBRAR A EIXAMS. fr. *Sembrar á voleo.*

CONFORME SEMBRAREU, CULLIREU. *Ref.* Significa que 'l premi y lo útil correspondrá al servei o al travall. *Como sembraredes, cogeredes.*

NO S' HA DE DEIXAR DE SEMBRAR PER POR DELS PARDALS. *Ref. met.* Vol dir que s' ha de fer lo qu' és convenient, sense por de les contingencies que pugui haverhi. *Por miedo á los gorriones, no dejes de sembrar cañamones.*

QUI SEMBRA, CULL. *Loc. met.* Explica que pera conseguir alguna cosa s' ha de servir, obsequiar y regalar. *Quien bien siembra, bien coge.*

QUI SEMBRA EN CAMÍ RAL, PERT EL GRÁ Y PERT EL JORNAL. *Ref. Quien siembra en el camino, cansa los bueyes y pierde el trigo.*

QUI SEMBRA EN SECH Y EN MOLL, TOT L' ANY VA AB EL SACH AL COLL. *Ref.* Vol dir que 'l pagès qu' espera que faci bon temps pera sembrar, mai trova ocasió per ferho. *Ara enjuto ó por mojado, no besarás á tu vecino en el rabo.*

SEMBRABÁS QUAN PODRÁS, Y PER SANT JOAN SEGARÁS. *Ref.* Significa que, encara que tart, convé sembrar. *Más vale año tardío que vacío.*

SI VOLS ÉSSER RICH AVIAT, SEMBRA MÉS ORDI QUE BLAT. *Ref.* Que 's pren en el seu sentit recte. *Si quieres alcanzar á tu amigo, siembra más ordio que trigo,* prov. arag.

SEMBRAT, DA. p. p. **Sembrado.** || m. La meteixa terra sembrada. **Sembrado, sementera, siembra.** || pl. El blat y altres grans en herba. **Panes, sembrados.**

ESTAR ELS SEMBRATS EN HERBA. fr. *Estar los panes en berza.*

PERA QUI NO TÉ SEMBRATS, AGOST ÉS MARÇ. *Ref.* Significa que qui no s' aplica a procurar els medis necessaris pera estar bé, mai coneix els bons temps. *Al que no tiene pan labrado, Agosto se le hace Mayo.*

SEMELINA. f. *Min.* Varietat d' exteni de color groch ataronjat o de groch de llimona, que 's trova a les roques volcániques. **Semelina.**

SEMELLANÇA. f. SEMBLANÇA.

SEMELLAR. v. a. SEMBLAR.

SÈMEN. m. La substancia que serveix pera la generació dels animals. **Semen.**

SEMENAR. v. a. *Ant.* SEMBRAR.

SEMENARI. m. SEMINARI.

SEMENARISTA. f. SEMINARISTA.

SEMENAT, DA. p. p. SEMBRAT.

SEMENCINA. f. Una de les menes de semencontra. **Semencina.**

SEMENCONTRA. f. *Bot.* Llevor de la santolina, mena de planta sinanteria. **Semencontra.** || *Farm.* Nom donat a les extremitats no florides d' algunes menes d' artemisa, que s' administren com a vermífuch eficáç. **Semencontra.**

SEMENÇA. f. *Ant.* SEMEN, LLEVOR. || SEMBRA, SEMBLANÇA.

SEMENÇAR. v. a. SEMBRAR. || SEMBLAR.

SEMENT. f. LLEVOR. || SÈMEN.

SEMENTAL. adj. Lo que pertany o toca a la sembra. **Semental.**

SEMENTAR. v. a. SEMBRAR. || ENSEMENTAR.

SEMENTER. m. y

SEMENTERA. f. SEMBRA.

SEMEOLOGÍA. f. *Med.* SEMEYOLOGÍA.

SEMESTRAL. adj. Lo que dura sis mesos o correspòn a un período de sis mesos. **Semestral.**

SEMESTRALMENT. adv. m. A cada sis mesos, per semestres.

SEMESTRE. adj. Cosa de sis mesos. **Semestre.** || m. El temps o transcurs de mitg any. **Semestre.**

SEMEYOLOGÍA. f. *Med.* Part de la medicina que tracta dels signes y fa coneixe les alteracions que anuncien lo que hi ha, lo que ha passat o lo que ha d' esdevindre, especialment en estat de malaltía. **Semeyología.**

SEMEYOLÒGICH, CA. adj. Lo que 's refereix a la semeyología. **Semeyológico.**

SEMI. m. *Ant.* La meitat de qualsevulla cosa. Sols té us en composició y a vegades equival a *quasi*, com: *semi*doble, etc. **Semi.**

SEMIAGREST, A. adj. Quasi agrest. **Semiagreste.**

SEMIBAU. m. *Mar.* Cada una de les peces de que's compòn una mena de bau, quan són dues. **Semibao.** || El troç de bau que 's posa a cada banda entre 'ls dos enters que formen una escotilla y que acaben per una y altra part en els travessers de la meteixa escotilla. **Semibao.**

SEMIBREU. m. *Mus.* Nota blanca sense pal, que val un compás menor. **Semibreve.**

SEMICERCLE o SEMICÈRCOL. m. Mitg cercle o lo que 'l figura. **Semicírculo.**

SEMICERCOLAR. adj. En forma de semicercle. **Semicircular.** || Cosa de semicercle. **Semicircular.**

SEMICILÍNDRICH, CA. adj. Cilíndrich per un sol costat. **Semicilíndrico.**

SEMICÍRCUL. m. SEMICERCLE.

SEMICIRCULAR. adj. SEMICERCOLAR.

SEMICOLÓN. m. *Ant.* Signe de puntuació, que valía una mitja pausa y una coma. **Semicolón.**

SEMICOPAT. m. *Mus.* Nota que uneix la segona part d' un compás ab la primera del que segueix. **Semicopado.**

SEMICORXERA. f. *Mus.* Una de les set notes o figures de la musica que val la meitat de la corxera. **Semicorchea.**

SEMICROMÁTICH, CA. adj. *Mus.* Genre de musica compost del diatònich y del cromátich. **Semicromático.**

SEMIDEESA. f. *Mit.* Deesa de segòn ordre, com: les nimfes, les sirenes, les nereides, etc. **Semidiosa.**

SEMIDEU. m. Nom que la gentilitat donava als hèroes que creia descendents d' algún dels seus deus. **Semidiós, semideo.**

SEMIDEUA. f. SEMIDEESA.

SEMIDIÁFAN, A. adj. Que no és perfectament diáfan. **Semidiáfano.**

SEMIDIÁMETRE. m. La meitat del diámetre. **Semidiámetro.**

SEMIDIAPASSÓ. m. *Mus.* Interval dissonant de vuit veus, quatre tons y tres semitons majors, qu' és lo meteix que una octava disminuida o un semitò menor. **Semidiapasón.**

SEMIDIAPENT. m. *Mus.* Interval de dos tons y dos semitons majors. **Semidiapente.**

SEMIDIATESSARÓ. m. *Mus.* Una quarta disminuida o quarta falsa, o sigui l' interval dissonant de quatre veus, un tò y dos semitons. **Semidiatesarón.**

SEMIDIFUNT, A. adj. Quasi difunt. **Semidifunto.**

SEMIDITÒ. m. *Mus.* Interval d'un tò y un semitò, com del *re* al *fa* o del *mi* al *sol*. **Semiditón, semiditono.**

SEMIDIUESA. f. SEMIDEESA.

SEMIDIVESA. f. Casi divesa.

SEMIDIVÍ, NA. adj. Mitg diví y mitg humá. **Semidivino.**

SEMIDIVINITAT. f. La qualitat de semideu. **Semidivinidad.**

SEMIDOBLE. adj. Se diu de les festes que 's celebren ab més solemnitat que les senzilles y menys que les dobles. **Semidoble.**

SEMIDOCTE, A. adj. Mitg docte. S' aplica als que parlen de tot y sense fonament. **Semidocto.**

SEMIESFÈRICH, CA. adj. Lo que forma una mitja esfera. **Semiesférico.**

SEMIESFEROIDI. m. La meitat d' un esferoidi. **Semiesferoide.**

SEMIFALLO. m. Circumstancia de no tindre més que una carta d' un coll en alguns jochs. **Semifallo.**

SEMIFLUIT, DA. adj. Lo que no és fluit del tot. **Semifluido.**

SEMIFUSA. f. *Mus.* Nota que val la meitat d' una fusa; n' entren seixanta quatre en un compás menor.

SEMIGOLA. f. *Fort.* Ratlla recta que va desde l' angle del flanch d' un baluart a la capital, y és part del polígon interior. **Semigola.**

SEMIGÒTICH, CA. adj. *Arq.* Que participa del gòtich y del romá. **Semigótico.**

SEMIHOME. m. Quasi home.

SEMILLUNAR. adj. De mitja lluna o del temps que dura mitja lluna.

SEMIMÁNEGA. f. *Mar.* La meitat de la mánega, qu' és una de les dimensions del barco. **Semimanga.**

SEMIMENSUAL. adj. QUINZENAL.

SEMIMETALL. m. Metall imperfecte. **Semimetal.**

SEMIMETOPES. f. Meitat de la distancia a que's posen els triglifes sobre 'ls archs. **Semimetopas.**

SEMINACIÓ. f. Dispersió natural de les llevors sobre la superficie de la terra. **Diseminación, seminación.**

SEMINAL. adj. *Med.* Cosa del sèmen o lo que 'l conté. **Seminal, espermático.** || adj. LOBULÓS. || pl.

Se diu de les primeres fulletes que neixen de la llevor, o més bé, que ja s' hi trobaven, com les de la mongeta. Seminales.

SEMINAR. v. a. *Ant.* SEMBRAR.

SEMINARI. m. Casa o comunitat ont s' instrueix la joventut en les ciencies y en la virtut. Seminario. || La comunitat del seminari. Seminario. || *Met.* El principi de que neixen o 's propaguen algunes coses. Seminario.

SEMINARI CONCILIAR. Casa destinada a la educació dels joves que 's dediquen a la carrera eclesiástica. *Seminario conciliar.*

SEMBLAR O ÈSSER UN SEMINARI. fr. Que 's diu de la casa ont hi ha molt de silenci. *Ser ó parecer un seminario.*

SEMINARI. m. Lloch ont se guarda la llevor d' alguna cosa, usat com a metáfora en poesía.

SEMINARISTA. m. Alumne que viu al seminari. Seminarista. || Individuu de la congregació d' eclesiástichs fundada per Sant Vicents de Paúl. Seminarista.

SEMÍNIMA. f. *Mus.* Nota o figura musical que val la meitat d' una mínima. Semínima.

SEMININFA. f. *Entom.* Embrió o nimfa que difereix poch del insecte caracterisat. Semininfa.

SEMIOCTAVA. f. *Poèt.* Mitja octava, quarteta regularment de versos d' onze sílabes, en que 'l primer forma consonancia ab el tercer y 'l segón ab el quart. Semioctava.

SEMIÔGRAF. m. Metge entès en semiografía. Semiógrafo.

SEMIOGRAFÍA. f. *Med.* Ciencia qu' ensenya a conéixer el valor dels síntomes de les malaltíes. Semiografía.

SEMIOGRÁFICH, CA. adj. *Med.* Lo concernent a la semiografía. Semiográfico.

SEMIÔLECH. m. Metge entès en semiología. Semiólogo.

SEMIOLOGÍA. f. *Med.* Part de la medicina que comprèn les senyals externes. Semiología.

SEMIÔPAL. m. *Min.* Pedra transparenta del genre òpal. Semiópalo.

SEMIPARÁBOLA. f. *Geom.* Ratlles corves que semblen la parábola del genre superior. Semiparábola.

SEMIPLÁ, NA. adj. Superficie casi plana. Semillano, semiplano.

SEMIPLÈ, NA. adj. *For.* Incomplert. Se diu de les proves judicials imperfectes, com la que resulta de la deposició d' un sol testimoni, de tota excepció. Semipleno, semiprobanza.

SEMIPLENAMENT. adv. m. *For.* Ab prova semiplena. Semiplenamente.

SEMIPOETA. adj. Mitg poeta.

SEMIPODRIT, DA. adj. y

SEMIPÚTRIT, DA. adj. Mitg podrit. Semipútrido.

SEMIQUADRAT, DA. adj. *Astron.* Calificació astrològica donada al aspecte que presenten els planetes separats de 45 graus. Semicuadrado.

SEMIQUINTIL. adj. *Astron.* Se diu del aspecte de dos planetes separats de 36 graus l' un de l' altre. Semiquintil.

SEMIRRACIONAL. adj. Mitg racional, neci, que té propietats semblantes a les dels irracionals. Semirracional.

SEMIRRECTE, A. adj. Meitat d' un angle recte, o sigui un angle de 45 graus. Semirrecto.

SEMIRRÓS, SA. adj. Qu' és un poch ros. Semirrubio.

SEMISSECULAR. adj. Que té mitg sigle. Semisecular.

SEMISSELVATGE. adj. Que quasi és selvatge. Semisalvaje.

SEMISSEXTIL. adj. Se diu del aspecte que presenten dos planetes separats 130 graus l' un de l' altre. Semisextil.

SEMIT. m. *Ter. Ibicench.* Acert. Bon acort.

SEMITA. fr. y adj. Descendent de Sem. Jueu. Semita.

SEMÍTICAMENT. adv. m. Com els jueus.

SEMÍTICH, CA. adj. Se diu de les llengües que parlen els pobles de l' Asia Occidental, ont, segons la Biblia, hi habitaven els descendents de Sem, el fill de Noè. L' árabe antich n' és el tipu; els seus principals idiomes son: l' hebreu, el siríach, l' antich egipci y 'l copte, derivat d' aquell. Aquests idiomes difereixen en molt de les llengües sanscrita y zenda. Els seus carácters especials són la falta de vocals en la escriptura usual, l' arrel trilateral y l' empleu dels afixes y dels prefixes. S' escriuen de dreta a esquerra. Semítico.

SEMITÒ. m. *Mus.* Mitg tò, com del *mi* al *fa.* Semitono.

SEMITONAT, DA. adj. *Mus.* Cantat o arreglat a mitg tò. Semitonado.

SEMIVIU, VA. adj. Mitg mort. Semivivo.

SEMIVOCAL. adj. *Gram.* Lletra consonant, quina pronunciació comença per vocal. Semivocal.

SEMIVOL. adj. En el blasó 's diu d' una ala sola d' un aucell, sense que sigui necessari senyalar la especie. Semivuelo, medio vuelo.

SEMMANA. f. SETMANA.

SEMMENT. m. *Ant.* MAL GÁLICH.

SEMMENTÓS, A. adj. *Ant.* Qui té mal gálich. Buboso, galicoso.

SÈMOLA. f. Blat candial despullat de la pell. Sémola. || Blat fresat a modo de farinetes. Sémola.

SEMOLERÍA. f. Botiga ont se ven o establiment ont se prepara la sèmola.

SEMOLSA. f. SIMOLSA.

SEMONIR. v. a. *Ant.* EXORTAR, ACONSELLAR, PREDICAR.

SEMÓS, A. adj. Biga ab escorxa o ab senyal d' ella. Jemoso. || Que fa concavitat.

SEMOVENT. adj. Lo que per sí meteix se mou. Semoviente. || pl. BENS MOBLES.

SEMPERE (Geroni). *Biog.* Poeta que va ésser conegut a la segona meitat del sigle XVI. Se 'l creu nadiu del regne de Valencia. Va escriure 'l poema *La Carolea,* cantant les victories de Carles V d' Alemanya y I d' Espanya. El poema estava repartit en dues parts, y escrit en octaves, contenint onze cants la primera y dinou la segona. Va ésser estampat a Valencia al any 1565, precedit de poesíes laudatories de Aldana, Oliva, Rebolledo, Gil Polo y altres, dedicades al autor del llibre.

— Y GUARINOS (JOAN). *Biog.* Jurisconsult remarcable y escriptor dels començos del sigle XIX. Era nadiu d' Elda (Alacant), ont va néixer al any 1754, morint en 1815. Va exercir de primer a Valencia la seua carrera, passant després a Madrit al any 1782 y esent nomenat fiscal a la cancellería de Granada al 1788. Pels seus valiosos travalls literaris va meréixer la distinció d' ésser rebut a l' Academia de la Historia al any 1803. Va ésser un dels pochs funcionaris que va fer serment de fidelitat al germá de Napoleó, al ésser nomenat rei d' Espanya, y això li va valdre a En Sempere tota mena de persecucions a la tornada de Ferrán VII a Espanya, fins que va poguer acullirse al decret d' indult. Era home de clarissim talent y de molta illustració, encara que 'ls apassionaments polítichs del temps en que va viure li fossen perjudicials. Va escriure y publicar obres de jurisprudencia,

d' historia, de bibliografía y de ciencies polítiques, entre quines s' han d' esmentar: «Observaciones sobre las Córtes y leyes fundamentales de España», «Historia de las rendas eclesiásticas de España», «Ensayo de una biblioteca española de los mejores escritores del reinado de Carlos III» y «Historia de las Córtes de España», impresa la derrera a Burdeus al any 1815. El nom d' aquell sabi figura al catálech d' autors considerats per l' Academia com a autoritats de la llengua castellana.

SEMPERE. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Albaida; és a la vora d' una riera y té 198 hab.

SEMPERVÍVOL. m. GOTA CORAL.

SEMPITERN, A. adj. Lo qu' ha de durar sempre. Eterno, sempiterno.

SEMPITERNAMENT. adv. m. Eternament. Sempiternamente, eternamente.

SEMPRE. adv. t. En tot o en qualsevol temps. Siempre. || CONTINUAMENT.

SEMPRE JAMAI. adj. Lo meteix que MAI MÉS, com: d' ont no podrás tornar SEMPRE JAMAI. *Jamás, nunca más, por siempre jamás.*

SEMPRE MAI. m. adv. Perpetuament. *Siempre jamás.*

SEMPRE QUE. m. adv. Totes les vegades que. *Siempre que, cuantas veces.* || AB TAL QUE.

PERA SEMPRE. m. adv. Pera tot temps. *Por ó para siempre.*

SEMPREVIVA. f. *Bot.* Planta que fa la flor groga y és perpètua. Siempreviva, perpetua, sempiterna.

SEMPREVIVES BORDES. FLORS DE SANT JOAN.

SEMPREVIVES VERES. *Perpetuas amarillas veras.*

SEMPS. ENSEMPS. || SEMS.

SEMS. adv. m. JUNTAMENT.

CAURE EN SEMS. fr. *Ter.* Caure tot d' un plegat. *Caer de golpe y porrazo.*

SEN. m. SENET. || *Ant.* SENY. || SANT. || *Ant.* Unió de *se* y *ne*, com: *se 'n ana.* Se fué. || SENSE.

SE 'N. adv. Se ne.

SEN. *Geog.* Lloch del part. jud de Benabarre, prov. d' Osca.

SENA. f. Parlant de daus, són els sis punts que té marcats cada un d' ells en una de les seues cares; al joch de les taules reials y altres se diuen *senes* quan queden les dues cares dels sis punts. Sena.

FER SENES. fr. Pera expressar qu'algú ha fet un bon negoci o guany. *Echar suertes; sacar un terno seco.*

SENA. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Sarinyena; és a la vora del riu Alcanadre y té 1,071 hab. || — (SERRA DE). *Orog.* Serra de la prov. d' Osca, part. jud. de la Sarinyena; és entre 'l riu Alcanadre y la riera de Malcuerna.

SENADOR. m. Individuu del Senat. Senador. || SANADOR.

SENADORA. f. Dona del senador. Senadora.

SENADURÍA. f. Cárrech de senador. Senaduría.

SENAL. m. *Ter. de Blanes. Náut.* Aparell que s' utilisa pera içar y fermar la pollacra d' un bastiment.

SENALE. f. *Ant.* y

SENALL. m. CISTELLA.

SENALLA. f. Mena de cabás gran d' espart o de palma. Espuerta. || CENALLA.

SENALLÁÇ. m. aum. Senall gran.

SENALLADA. f. Lo que cap dins d' una senalla. Esportada.

SENALLAÇA. f. aum. Esportón.

SENALLETA. f. dim. Esportilla.

SENALLÓ. m. Senalla petita. Esportillo.

SENANT. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Montblanch; és a la serra del Tallat y té 314 hab.

SENAR. adj. SENÁS. || SANAR.

SENARS. adj. y

SENÁS. adj. Nombre que no té meitat justa, com el 3, el 5, el 7, etc. Impar, non.

A PARELLS Y A SENÁS. Joch de criatures. A PARELLS Y A ESCARCERS.

SENAT, DA. adj. *Ant.* ASSENAT. || m. Junta de senadors, assamblea de les persones més notables de una república o govern. Senado. || Lloch ont se reunien els senadors romans pera tractar dels assumptes de la república, y ont avui se reuneixen en les nacions ont hi há sistema parlamentari. Senado.

SENAT PLÈ. La junta dels senadors ab assistencia de tots ells. *Senado pleno.*

SENATCONSULT. m. Senadoconsulto.

SENATORI, A. adj. Cosa del Senat o dels senadors. Senatorio.

SENATORIAL. adj. Pertanyent o relatiu al Senat.

SENAYA. f. *Ter.* y

SENAYLA. f. *Ant.* SENALLA. || CENALLA.

SENCER, A. adj. Cabal, sense faltarhi res. Entero, enterizo. || Dit del animal no capat. Entero, cojudo. || *Met.* Recte, just, que no 's deixa sobornar. Entero. || *Met.* ROBUST, SÁ. || CONSTANT, FERM. || *Met.* Incorrupte, dit del cos que no ha sofert corrupció. Entero. || *Met.* Franch, senzill, sense malicia. Entero, liso. || *Met.* Intacte, que no ha perdut la virginitat. Incorrupto, entero.

NO ESTAR SENCER. fr. ESTAR CALENT DE CAP.

SENCERAMENT. adv. m. *Ant.* SINCERAMENT.

SENCERESA. f. *Ant.* SINCERITAT.

SENCIENT. p. a. Qui sent. Senciente.

SENCILL, A. adj. SENZILL.

SENDA. f. CAMÍ.

SENDAVALL. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Montaruny, prov. d' Osca.

SENDAMÓN. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Montanuy, prov. d' Osca.

SENDERA. f. Xarxa pera caçar els conills, la qual se coloca a la boca dels caus pera emvolcallarlos ab ella aixís que 'l furó els fa sortir. Red, albánega.

SENDER. m. Camí estret per entre 'l bosch. Sendero.

SENDEREJAR. v. a. Fer sendes o anar per les sendes. Senderear.

SENDERÓ. m. dim. Caminet. Vereda, carril.

SENDEROLA. f. dim. CAMINET.

SENDES. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de la Vall de Castellbó, prov. de Lleida.

SENDIL (Antoni). *Biog.* Escriptor religiós dels començos del sigle XIX, que a les seues obres, feia us de la llengua catalana. Entre els seus travalls s' esmenta un volum, imprès a Barcelona l' any 1820 ab el títol de *Verdader esperit de la confraria y devoció de la benaventurada verge María.*

SENDROSA (La). *Geog.* Caseriu del dist. munpal. d' Ibars d' Urgell, prov. de Lleida.

SENECTUT. f. Vellesa. Ancianidad, vejez, senectud.

SENEIXER. v. a. ENVELLIR.

SENES. f. pl. Els senyals dels daus. SENYES. || prep. *Ant.* SENSE.

SENESCAL. m. En certes nacions és el majordom major de la casa reial. Senescal. || El cap principal de la noblesa del poble, que la governava, especialment quan era convocada a la guerra. Senescal.

SENESCALA. f. La moller del senescal. Senescala.

SENESCALÍA. f. Dignitat, empleu y jurisdicció del senescal. Senescalía.

SENET. m. *Bot.* Arbre de la fam. de les lleguminoses, mena de cassia quines fulles s' usen com

SIGNES
Límit de Partit
Ferrocarril
Carretera
Camí carreter
Camí inferior
CAPITAL de Provincia
Vila
Poble
Farola
Ermita ó Santuari
Escala
0
5
10 Kms
Gironés
Empurdá
Plana de Vich
Les Guilleries
Montseny
Selva
Marmediterrani
GIRONA
S. Daniel
Vilarroja
Angels
Montnegre
Palau Saverdera
Pedol de Onyar
Castellar de la Selva
Sta Pelaya
Quart
Llambilles
La Bisbal
Cassà de la Selva
Mas Gavarres
Llado
S. Cipriá de Alls
Romanyà
Calonge
Palamós
Bell-lloch
Fanals
Sta Cristina
Castell de Aro
Farolas 3 ordre
Pla del Moli
Platja de la Vila de Aro
Pla de S. Pau
Pla de Levant
Pla de Garbi
Platja de la Galera
Santa Cristina
S. Feliu de Guixols
S. Grau
Solius
Llagostera
Asdet
Caldes de Malavella
Sta Seclina
Vidreres
Caulès
Alegries
Tossa
C. de Bonllons
C. de les Grilles
C. Tordera
Blanes
Tordera
Costa de Llevant
Malgrat
Hostalrich
Gaserans
Grions
Breda
Riells
Massanet de la Selva
Massanet
Martorell de la Selva
Massana
Bainallau
Empdhna
Arbúcies
Pich de Matagalls
Pich del Home mort
Tiladrau
Cerdans
Lions
Espinelves
S. Saturni de Osormont
Sta Margarida
S. Hilari
Sta Coloma de Farnés
Cladells
Joanet
Farnés
Espinarda
Cercada
Espinà
Osor
Monsolin
Esposes
Brunyola
Castanyet
Vilavi
Salitja
S. Dalmau
S. Llop
Vilademar
Estanyol
Montfullà
Sta Eugenia
Sallent
Bescanó
Vilana
Sellera
Plantades
Anglès
Lloret de Montanya
Mare de Deu del Coll
S. Gregori
Rudellots de la Selva
Fornells
Franciach
Vallcanera
Rudarenes
Mallorquine
Sils
S. Andreu de Salou
Campllong
Celra
Juyá
S. Martí Vell
Pedringà
Madremanya
Campdura
Massa de Mollet
S. Joan
Ter
R. de Osor
R. Mejor
R. Onyar
R. de Sta Coloma
R. de Arbúcies
R. de Riells
R. de Caldes
R. Tordera
R. Rubinat
R. Vernedo
Cell de les Canya

Sant Feliu de Guixols.—Blanes.—Toça.—Platja de Canyet.—Una cala de Sant Pol.—Lloret de Mar: vista general.

Girona: vista general. — Cassá de la Selva: vista general. — Girona: vista parcial. Iglesia de Sant Feliu. Cas
Hostalrich: vista general de la vila y del castell. — Caldes de Mal

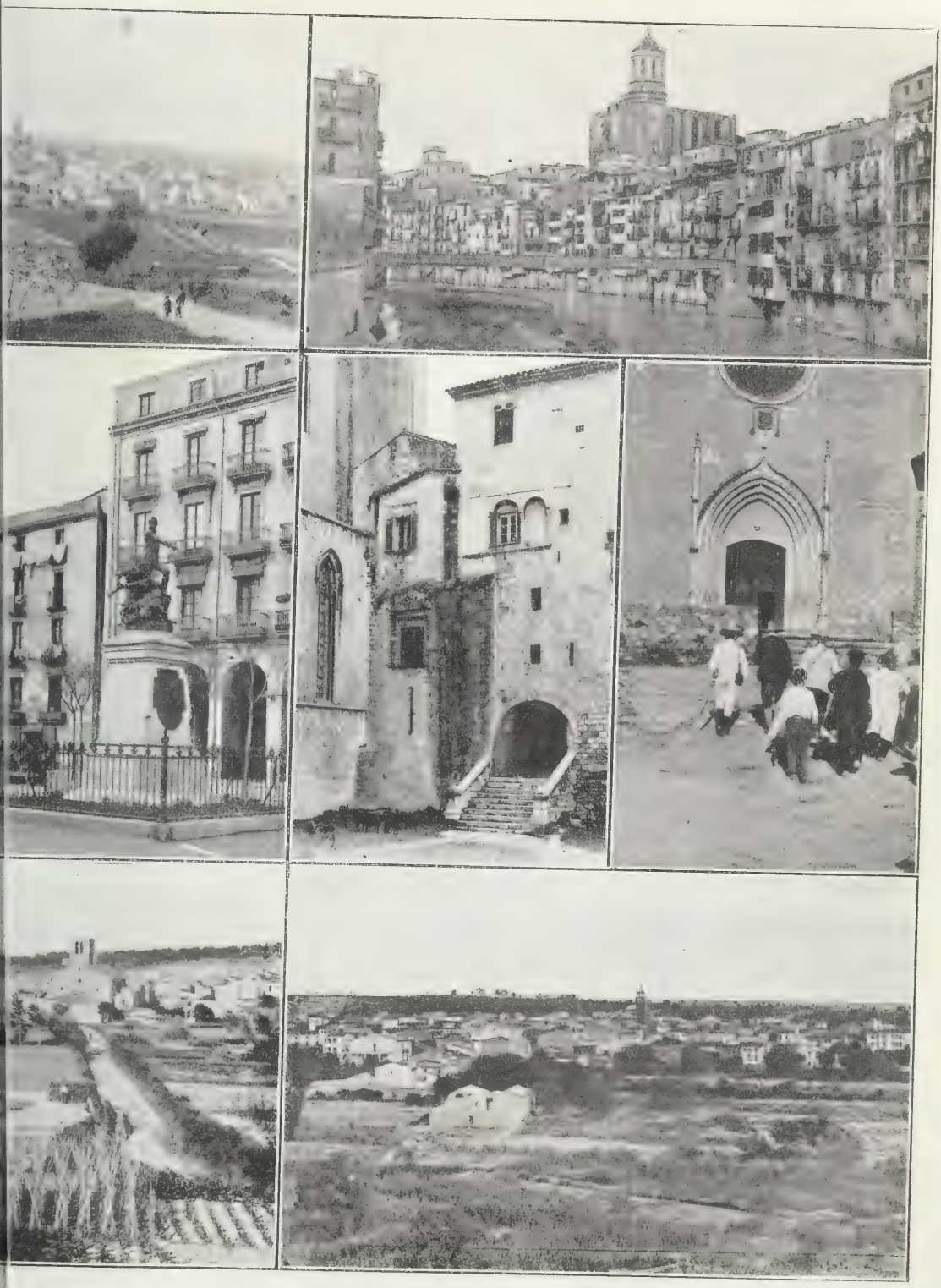

sistorials. Carrer del Progrès. Monument a Alvarez de Castro. Palau Episcopal. — Iglesia de Breda. vista general. — Santa Coloma de Farnès: vista general.

La Sallera: el Pasteral. — Sant Hilari Sacalm: Mas Vilá Camí del coll Sabena. — Roca de Tavertet. Pont de Bojons. — Sant Hilari Sacalm: Roques d' en Plá. Vista general. Salt del Llach.

purgantes. **Sen, sen de España, barcelonés ó de Italia.**

SENET BORT. Mata de la fam. de les dafnácies quines fulles s' usen com purgantes. *Timelea.*

Segell de Senet

SENET. *Geog.* Poble del dist. municipal de Vilaller, prov. de Lleida.

SENFORES. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és a la vora d' una riera y té 489 hab.

SENGARTANA. f. SARGANTANA.

SENGLAR. m. *Zool.* PORCH SENGLAR.

SENGLE, A. adj. Capaç, d' un en un. Fort.

SENGLES. adj. pl. Cada hu de per sí. **Sendos, cada uno.** || D' un en un. **De uno en uno.** || Uns. **Unos.**

SENGLOT. m. SINGLOT.

SENGLOTAR. v. n. y

SENGLOTEJAR. v. n. SINGLOTEJAR.

SENIGRECH. m. *Bot.* Planta forratgera de la fam. de les lleguminoses. **Alolva.**

SENIGROCH. m. *Bot.* SENIGRECH o FENIGRECH.

SENIJÁ. *Geog.* Poble de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Denia; és al peu d' una montanya y té 700 hab.

SENIL. adj. Cosa de vell o de vellesa. **Senil.** || adj. Epítet que 'ls astròlechs donen al quart quadrant del tema celest. **Senil.**

SENILMENT. adv. D' una manera senil, aclaparada, feble.

SENILLERS. *Geog.* Caseriu al voltant dels banys d' aquell nom a la Cerdanya espanyola, districte de la Seu d' Urgell, y forma municipi ab Corcobiu de la Llissa, Llés, Travesseres, Viliella, Barnola y Vilar.

SENIOFRE. *Biog.* Cavaller que va succeir a Dapiler de Montcada l'any 770, com a capdill dels catalans, y va ésser nomenat prefecte de Catalunya, per Pepin, y qui els cronistes asseguren que va morir en temps de Carlemany al siti de Narbona, com soposen que casat ab una nevoda del rei franch, d' ell descendeixen els comtes independents de Barcelona.

— I. *Biog.* Comte de Barcelona desde l' any 844 fins al 848, essentho al ensems del comtat d' Urgell l' any 859.

— II. *Biog.* Fill del comte Guifre el Pilós; era comte d' Urgell l' any 898, posant siti a la ciutat de Balaguer, sense que pogués apoderarsen.

Segell de Senmenat

SENMENAT. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Sabadell; és a la vora de la riera de Caldes y té 1,282 hab.

SENO. m. SÍ. || SINA.

SENÓ o GRANER DE CANYA. m. GRANER.

SENS. m. SENY. || SENSE.

SENSABOR. adj. Pena, disgust moral. **Sinsabor.**

SENSABILITAT. f. SENSIBILITAT.

SENSACIÓ. f. Impresió que fan els obgectes als sentits exteriors. Dit també en sentit moral. **Sensación.**

SENSACIONAL. adj. Que produeix sensació.

SENSACIONALMENT. adv. D' una manera sensacional.

SENSAL. m. CENSAL.

SENSALER. m. ENFITEUTA. || CENSALER.

SENSAT, A. adj. Judiciós, prudent. **Sensato.**

SENSATAMENT. adv. m. JUDICIOSAMENT, PRUDENTMENT.

SENSATESA. f. Prudencia, judici.

SENSE, SENS. prep. exclusiva. **Sin.** || Abans de o que, com: *anarsen al llit sense sopar.* **Sin, antes de ó que.** || No, com: *se'n va anar sense despedirse.* **Sin.**

SENSE FRÈ NI ROMANA. *Loc. popular.* S' aplica als que no saben midar les conseqüencies de les seues accions; als quins procedeixen ab lleugeresa a la resolució d' assumptes d' importancia. *Sin medir los resultados.*

SENSE QUE. m. adv. A menys que, sinó. *Sin que, sino es que, á menos que.* || conj. Que regeix al subgectiu, com: *tots foren presos sense que se n' escapés cap. Sin que.*

SENSE QUÈ NI PERA QUÈ. Sense causa ni motiu. *Sin qué ni para qué, ó sin qué ni por qué.*

SENSE COM VA NI COM COSTA. fr. Ab que 's califica lo que 's diu sense motiu fundat. *Sin qué ni para qué.*

SENSEPEUS. m. *Ornit.* AUCELL DEL PARADÍS.

SENSIBILÍSSIM, A. adj. sup. Molt sensible. **Sensibilísimo.**

SENSIBILITAT. f. Facultat dels sentits pera percibir la impresió dels obgectes. **Sensibilidad.** || *Fil.* La raó o forma que constitueix lo sensible. **Sensibilidad.**

SENSIBLE. m. *Fís.* Lo que fá impresió als sentits. **Sensible.** || L' orgue en que 's fá la impresió. **Sensible.** || Subgecte als sentits, com: *visible, clar,* etc. **Sensible.** || Dolorós. **Sensible.** || *Met.* Dit de les emocions de l' ánima y de la facilitat ab que algú se 'n deixa portar. **Sensible.** || Qui fácilment se mou a compassió. **Sensible.** || Delicat, fácil de ressentirse. **Sensible.**

SENSIBLE COMÚ. *Fil.* Obgecte que pot ésser conegut per dos sentits diversos, com la qualitat que pot ésser coneguda per la vista y pél tacte. *Sensible común.*

SENSIBLEMENT. m. adv. De manera que 's percibeixi pels sentits. **Sensiblemente.** || Ab pena o dolor. **Sensiblemente.**

SENSITIU, VA. Lo que té disposició en els orgues pera rebre la impresió dels obgectes. **Sensitivo.** || Cosa dels sentits corporals. **Sensitivo, sensible.** || SENSUAL.

SENSITIVA. f. *Bot.* Planta que fa una cama de cosa d' uns 40 centimetres d' alta, ramosa, ab fulles pulides y juntes a un costat, y que al tocarles se caragolen y retiren entre sí, fins que poch a poch tornen a llur positura regular; lo que li dona 'l nom, perque sembla sentir que la toquin; la flor és vermella y hermosa, la llevor oblonga y xata. **Sensitiva, vergonzosa, doncella.** || VERGONYOSA.

SENSNOMBRE. adv. m. En molt nombre, incomptables. **Sinnúmero.**

SENSORI, A. adj. Lo que pertany a la facultat de sentir o al sentit comú, com: *orgues sensoris.* **Sensorio.** || m. La facultat de sentir. **Sensorio.** || *Fís.* Lo lloch ont resideix la facultat de sentir o 'l sentit comú. **Sensorio.**

SENSORIAL. adj. Relatiu o pertanyent als sentits.

SENSRAÓ. m. adv. **Sin razón.**

SENSUAL. adj. Inclinat o posseit dels sentits. **Sensual.** || Lo que pertany al apetit carnal. **Sensual, libidinoso, carnal.**

SENSUALISME. m. Doctrina que regoneix per únich fí de la nostra existencia 'ls goigs sensuals. **Sensualismo.**

SENSUALITAT. f. Delit sensual o veneri. **Sensualidad.** || Plaer, moció de l' ánima que la regositja y commou agradablement. **Sensualidad.** || Propensió, inclinació natural als plaers y delits. **Sensualidad.** || CARNALITAT.

SENSUALMENT. adv. m. Ab sensualitat. **Sensualmente.** || CARNALMENT.

SENSENY. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Salás, prov. de Lleida.

SENT. m. *Ter.* VICENT.

SENT, A. adj. y s. SANT, SANTA.

SENTADA. f. Acte y efecte de sentar. || CONVERSA. **Conferencia.** || En el blasó se diu de les peces en figura de creu de Sant Andreu, en bandes o altres semblantes, adornades ab algunes figures. **Sentadas.** || *Bot.* Denominació que 's dona als orgues que no tenen el sustentacle ordinari; per exemple: *les fulles no tenen cua o peciol, com les de la sabonera, o les entenes sense filament,* etc. **Sentada.**

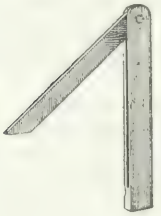

Sentarella

SENTAR. v. a. ASSENTAR. || Afermar, proclamar un principi. **Sentar.** || PROVAR, DEMOSTRAR.

SENTARELLA. f. Eina de comprovar els cossos sòlits formada com son similar l' escaire, per dos braços, emprò ab la diferencia de que no són fixes sino articulats de mánech que 'l superior arriva a plegarse dins del inferior; serveix pera graduar biaixos.

SENTARSE. v. r. Asseures, pendre seient. **Sentarse.**

SENTAT, DA. adj. Judiciós, que té reflexió. **Juicioso.** || ASSEGUT.

SENTELLES (Mossèn). *Biog.* Trovador provençal, esmentat al *Cançoner de París,* per Francesch Ferrer. Se creu que vivía al sigle XIV, y per les referencies que li consagrá aquell poeta, havía fruit concepte de clássich en cants amorosos.

SENTENÇA. f. *Ant.* SENTENCIA.

SENTENCIA. f. Declaració del sentir del jutge segons els mèrits de la causa. **Sentencia.** || *Met.* Decisió de qualsevulla judicial disputa o controversia extrajudicial que dona l' árbitre d' ella. **Sentencia.** || Document moral. **Sentencia.** || Dictamen, opinió, parer. **Sentencia.** || Paraula memorable, dita que conté alguna doctrina o moralitat. **Sentencia.** || AXIOMA. || ARBITRI. || Execució d' algún reu, y así 's diu: avui hi ha *sentencia.* **Sentencia, justicia.**

SENTENCIA ABSOLUTORIA. Aquella ab que s' absol al reu. *Sentencia absolutoria.*

SENTENCIA DEFINITIVA. La derrera que no té apelació. *Sentencia definitiva.*

SENTENCIA DE VETO. *Ant.* EXCOMUNIÓ.

SENTENCIA INJUSTA. La mal donada. *Sentencia injusta.*

SENTENCIA INTERLOCUTORIA. L' anterior a la definitiva. *Sentencia interlocutoria.*

SENTENCIA PASSADA EN COSA JUDICADA. Aquella de que no 's pot apelar per haver passat el terme senyalat. *Sentencia pasada en cosa juzgada.*

SENTENCIA PROVISIONAL. Se diu en materia de beneficis remetent al gaudiment o fruició al que té més raó, mentres se segueix la causa. *Sentencia provisional.*

DIR SENTENCIA A ALGÚ. fr. Dirli paraules afrontoses o injurioses. *Decir sentencia á alguno.*

DONAR O FER SENTENCIA. fr. Sentenciar algún plet. *Dar sentencia.*

FULMINAR LA SENTENCIA. fr. Pronunciarla. *Fulminar la sentencia.*

MÉS VAL SENTENCIA DE METGE QUE DE JUTGE. *Ref.* Denota que molts són els malalts que s' escapen de la mort que pronostica 'l metge, però que són poquissims els reus que 's desliuren de lo que sentencía 'l jutge. *Sentencia de médico y no de juez.*

SENTENCIABLE. adj. Que 's pot sentenciar.

SENTENCIAÇA. f. aum. Sentención.

SENTENCIADOR, A. m. y f. Qui o lo que sentencía. **Sentenciador.**

SENTENCIAMENT. m. Acte y efecte de sentenciar. **Sentencia.**

SENTENCIAR. v. a. Fer o pronunciar sentencia. **Sentenciar.** || *Met.* Expressar el propi dictamen a favor de una de les parts en lo que 's controverteix. **Sentenciar.** || Aplicar alguna cosa a algún fí. **Sentenciar.** || Fer justicia d' algún reu. **Ajusticiar.**

SENTENCIAR INTERLOCUTORIAMENT. fr. *For.* Proveir algún aute interlocutori. *Sentenciar interlocutoriamente.*

SENTENCIARI. m. Recopilació o colecció de moltes sentencies d' alguns autors o doctors; y en particular el llibre en que Pere Lombart va recopilar les sentencies dels Sants. **Sentenciario.**

SENTENCIAT, DA. p. p. **Sentenciado.** || m. Reu en qui s' ha executat la sentencia de mort. **Ajusticiado.**

SENTENCIÓS, A. adj. Que té un sentit grave o profón, com: paraula *sentenciosa,* etc. **Sentencioso.**

SENTENCIOSAMENT. adv. m. D' un modo sentenciós. **Sentenciosamente.**

SENTERADA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de la Seu d' Urgell, part. jud. de Tremp; es a la confluencia dels rius de Sarroca y Capdella y té 480 hab.

SENTIBLE. adj. *Ant.* SENSIBLE.

SENTIDA. f. SENTIMENT. || Ressabi, regust dolent que tenen algunes coses. **Gustillo, resabio.** || SABOR. || Dolor que causa una ferida. **Dolor agudo.**

SENTIDAMENT. adv. m. Ab sentiment. **Sentidamente.**

SENTIDÍSSIM, A. adj. sup. Molt sentit. **Sentidísimo.**

SENTIDÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' una manera sentidíssima. **Sentidísimamente.**

SENTIMENT. m. L' acció de percibir els obgectes per medi dels sentits. **Sentimiento.** || La percepció de l' ánima en les coses espirituals. **Sentimiento.** || RESSENTIMENT. || El meteix motiu del sentiment y dolor. **Sentimiento.** || JUDICI, DICTAMEN, PARER. || OIDO, 1. || ESMENT.

SENTIMENT DE DONA MORTA, SOLS DURA FINS A LA PORTA. *Ref.* Explica 'l poch sentiment que tenen alguns d' enviudar. *Dolor de esposa muerta, dura hasta la puerta.*

MANIFESTAR EL SENTIMENT. fr. Donar a entendre algú qu' está ressentit. *Desabrocharse.*

TINDRE SENTIMENT. fr. A més del sentit recte, significa: HAVER ESMENT.

TINDRE UN SENTIMENT DE MORT. *Ref.* Tindre un gran sentiment. *Sentir de muerte ó á par de muerte ó del alma.*

SENTIMENTAL. adj. Corresponent al sentimentalisme. **Sentimental.** || Qu' excita afectes dolços. **Sentimental.** || Inclinació a dolços sentiments. **Sentimental.** || Epitet d'una escola filosòfica qu' atribueix la idea del bé moral a un instint de sensibilitat.

SENTIMENTALMENT. adv. D' una manera sentimental.

SENTIMENTALISME. m. Manía d' exagerar sentiment; extremada afectació de suaus sentiments. **Sentimentalismo.**

SENTINA. f. *Náut.* La cavitat o fondo intern de la nau. **Sentina.** || *Met.* Qualsevol lloch plè de bruticia o de pudor. **Sentina.** || Paratge ont s' hi fan molts pecats. **Sentina.** || SABA, REGUST.

SENTIR. v. a. Percebir ab els sentits les impresions dels obgectes. **Sentir.** || També s' usa com recíproch. **Sentirse.** || OIR. || Patir físicament algún dolor o dany, com: fam, fret, etc. **Sentir.** || Conéixer, entendre, arribar a sapiguer. **Sentir.** || Tindre dis-

gust, repugnancia, fástich. **Sentir** || Tindre pena, pesar o altres efectes del ánim. **Sentir.** || Patir, experimentar. **Sentir.** || Judicar, opinar, formar dictámen. **Sentir.** || EMPENEDIRSE. || Tindre compassió. **Compadecerse, sentir.** || m. Dictámen, parer. **Sentir.**

CADA HU SE SENT DEL SEU. *Loc.* Denota que 'l mal propi se sent més que 'l dels altres. *Muchos van á casa del muerto, y cada uno llora su duelo.*

JA HO SENTIREM A DIR. *Loc.* Denota qu' alguna cosa que 's presúm ab fonament, se sabrá o descobrirá ab el temps. *Lo que fuere sonará, ya se verá.*

LES CRIATURES DIUEN LO QUE SENTEN A DIR. *Ref. Dicen los niños en el solejar, lo que oyen á sus padres en el hogar.*

QUAN HO VA SENTIR!... *Loc.* Denota la sensació que causa lo que s' ou, com l'enfado que causa un despropòsit, l'alegría que causa una bona noticia, etc. *Oidos que tal oyen.*

SENTIRSE. v. r. Donarse per sentit. **Sentirse.** || Explicar l' estat d' una persona en certa constitució, com: *sentirse* malalt, prenyada, etc. **Sentirse,** || Veures precisat a alguna acció. **Sentirse, verse.** || Començar a fer fetor alguna cosa, com: la carn. **Husmear.** || v. r. Se diu de la cavalcadura que coixeja un poch. **Sentirse.**

SENTÍS (Joan). *Biog.* Eclesiástich del sigle XVII, que va desempenyar cárrechs civils y relligiosos de molta importancia als començos d' aquella centuria. Va ésser prior de la colegiata de Santa Agna, de Barcelona, Virrei del Rosselló, Bisbe de Barcelona y Virrei de Catalunya al any 1623. Durant el temps en qu' era al Rosselló, una pesta va ocasionar víctimes en aquella antiga comarca catalana y va endreçar als rectors una carta pastoral molt ben escrita, recomenantlos en primer terme que preguessin a Deu pera guardarse del contagi y en segón lloch, que no escatimessin cap medi de precaució pera que minvessen aquells díes de dol, recomenant en gran manera que se fessen fumigacions a la sal de Cardona, valguentse pera realisarles del oli de vidriol.

SENTÍS. *Geog.* Poble del dist. munpal. del Batlliu de Sas, prov. de Lleida.

SENTIT, DA. p. p. **Sentido.** || adj. Qui per qualsevulla cosa 's ressent o ofèn. **Delicado, sentido, cosquilloso, vidrioso, quejicoso.** || Experimentat. **Experimentado.** || Lo que inclou o explica algún sentiment. **Sentido.** || Lo que comença a corrompres o a posarse ranci, com: *oli sentit.* **Sentido.** || m. La potencia o facultat de sentir o bé orgue corpori, per medi del qual se formen les sensacions. **Sentido.** || L' apetit o part interior del home. **Sentido.** || Intelligencia del animal. **Sentido.** || L' enteniment o raó en quant discerneix les coses. **Sentido.** || La opinió particular d' una persona, 'l seu parer, el judici que forma. **Sentido.** || La significació perfecta que 's fa de una proposició, cláusula, etc. **Sentido.** || Lo significat o accepció de les veus o paraules. **Sentido.** || La intelligencia ab que 's fan algunes coses, com: llegir ab *sentit.* **Sentido.** || La capacitat d' alguna proposició, cláusula o escrit, pera admetre alguna o moltes interpretacions. **Sentido.** || *Pint. y escult.* Les cavitats de la musculatura de la cara en los vells.

SENTIT ACOMODATICI. La intelligencia mística o espiritual que 's dona a algunes paraules de la Escriptura. *Sentido acomodaticio.*

SENTIT COMÚ. Les nocions o idees generals que s' originen en les idees de tots els homens, de certa llum natural que 'ls fa judicar de les coses d' una meteixa manera. *Sentido común.*

SENTIT LITERAL. La significació propia de les paraules. *Sentido literal.*

SENTITS EXTERNS. Els medis o instruments de les sensacions externes, que consisteixen en la mutació produida a la superficie del nirvi pèl contacte o impresió d' algún obgecte sensible, la qual se propaga al cervell. *Sentidos exteriores ó externos.*

SENTITS INTERNS. Les accions o moviments del ánim que s' exciten per la percepció de les idees. *Sentidos internos.*

ÁB TOTS ELS SEUS CINCH SENTITS. m. adv. Ab tota l' atenció y cuidado possible. *Con todos sus cinco sentidos.*

ABONDAR EN EL SEU SENTIT. fr. Estar algú adicte a la seua opinió, ferm en el seu dictamen. *Abundar en su sentido.*

CORROMPRE 'L SENTIT DE LES PARAULES. fr. Interpretarlo maliciosament o d' un modo contrari. *Escatimar, viciar.*

DONARSE PER SENTIT. fr. Queixarse, manifestar el seu sentiment. *Darse por sentido.*

HA MORT AB TOTS ELS SEUS SENTITS. fr. *Murió con todos sus sentidos.*

MORIR ALGÚ AB TOTS ELS SEUS CINCH SENTITS. fr. Conservar tot el coneixement y sentits perfets fins al acte de morir. *Morir con todos sus sentidos.*

Segell de La Sentiu

SENTIU (La). *Geog.* Caseriu del terme de Gavá, prov. de Barcelona.

SENTMENAT Y DESPUJOL (Ramón de). *Biog.* Marquès de Sentmenat y de Ciutadilla. Pertanyía a una de les antigues families de la noblesa catalana y era home de molta cultura, havent desempenyat els cárrechs de President de l' Academia de Belles Arts, del Institut Agrícol de Sant Isidro y del jurat de l' Exposició Universal de 1888 en la seua secció de Belles Arts. Era gran d' Espanya, senador per dret propi y va ésser alcalde de Barcelona després de la restauració de 1875.

SENTOR. f. FLAIRA, OLOR.

SENTÓS, A. adj. Lo que té sentida o fa olor.

SENUY. *Geog.* Lloch del part. jud. de Benebarre.

SENY. m. Judici, enteniment, prudencia. **Juicio, seso.** || *Ant.* SENYAL. || SENTIT. || CAMPANA. || Demostració en senyal de disgust o enuig que 's manifesta ab la cara. **Seña.** || *Poèt.* Aspecte desagradable d' algunes coses inanimades, com del mar alborotat, etc. **Ceño.** || SENYOR.

MONT SENY. *Orog.* MONTSENY.

SENYS FORANS: SENTITS EXTERNS.

AB SENY. m. adv. Ab reflexió y judici. *Cuerdamente, con juicio.*

AB SENY DE CASAT. m. adv. Ab tino, consideració y prudencia. *Con pie ó con pies de plomo.*

SENY DE LES HORES. fr. Rellotge, o la campana que les toca.

A SENY O A SENY, A SENY. m. adv. Plè fins a no cábrenhi més. *Hasta el tope.*

ESTAR ALGÚ EN LO SEU SENY. fr. Estar en lo seu plè judici. *Estar en su juicio.*

FALTAT DE SENY. fr. FALTAT DE JUDICI.

FER EIXIR DE SENY. fr. Aturdir o confondre a algú ab alguna especie o raó que se li persuadeix o impresiona. *Sacar de tino.*

FER PERDRE 'L SENY. fr. Causar extranyesa alguna cosa per la seua irregularitat o especialitat. *Quitar ó volver el juicio.*

FORA DE SENY. m. adv. Sense judici. *Fuera de juicio.*

NO TINDRE TOT LO SEU SENY. fr. No tindre perfet judici. *No tener entero ó cabal juicio.*

PERDRE 'L SENY. fr. PERDRE 'L JUDICI.

PLÈ FINS A SENY. fr. *Lleno hasta el borde.*

POCH SENY. fr. Se diu de qui fa les coses sense pensar en les conseqüencies. *Poco juicio.*

POSAR SENY. fr. Adquirir cordura o judici. *Asesar, ajuiciar, sentar ó asentar el juicio.*

QUAN LO SENY ES VINGUT, L' HOME ES JA PERDUT. *Ref.* Ab que 's reprèn el descuit dels que volen esmenar lo qu' han fet quan la cosa ja no té remei. *El conejo ido, el consejo perdido.*

QUI NO TÉ SENY NO TÉ FRET. *Loc. prov.* Que 's diu de aquells que diuen que no tenen fret quan ne fa molt y propiament de les criatures. *Quien no tiene juicio no tiene frío.*

QUI PERT LO SÈU PERT EL SENY. *Ref.* Ab que 's denota a aquell que pels seus bens o fortuna és capáç de fer qualsevol disbarat. *A quien Dios castiga, de juicio le priva.*

TORNAR AL SEU SENY. fr. Recobrar els sentits després d' algún ensopiment o accident. *Volver en sí, restituirse á su sentido ó acuerdo.*

TREURE DE SENY. fr. *Met.* Pertorbar l' enteniment. *Sacar de juicio ó de tino.*

SENYA. f. Indici sensible que fa vindre en coneixement d' alguna cosa. **Seña, señal, reseña.** || Gestos, accions y qualsevulla cosa determinada de concert entre dos o més pera entendres. **Seña.** || SENYAL. || *Mil.* La paraula que acompanyada de sant se dona a l' ordre del día, pera que serveixi de regoneixement al rebre les rondes. **Seña.** || Bandera militar. **Seña, señera, enseña.**

AB SENYES. m. adv. Fentne us pera donarse a entendre. *Por señas.*

DONAR LES SENYES. fr. Manifestar les circumstancies individuals d' una cosa, descrivintla de manera que no 's pugui equivocar ab un'altra. *Dar señas.*

FER SENYES. fr. Usar d' elles pera donarse a entendre o cridar a algú ab secret. *Hacer señas.*

PARLAR AB SENYES. fr. Explicarse, donarse a entendre ab gestos o accions. *Hablar por señas.*

PENDRE SENYES. fr. Informarse de les circumstancies individuals d' alguna cosa pera conéixerla. *Reseñar; tomar, sentar, notar, poner, apuntar las señas.*

PER MÉS SENYES. m. adv. Pera confirmació o argument d' alguna cosa. *Por señas ó por más señas.*

SENYADOR, A. m. y f. Qui senya o senyala.

SENYAL. m. y f. La marca o nota pera donar a conéixer y distingir unes coses d' altres. **Señal.** || La nota que 's posa pera senyalar algún terme. **Señal.** || Qualsevulla cosa que 's posa o 's fa pera recordarse d' alguna especie. **Señal.** || Nota o distintiu en bona o mala part. **Señal.** || Lo signe que 'ns indueix al coneixement d' altra cosa distinta. **Señal.** || L' indici o mostra no material d' alguna cosa. **Señal.** || *Mil.* SENYA, 4. || Vestigi, estampa o impresió que queda d' alguna cosa. **Señal** || Vestigi, apariencia. **Señal.** || La imatge o representació d' alguna cosa. **Señal.** || La taca o clapa d' un altre color. **Señal, pinta.** || La cicatriu de resultes d' una ferida, trench, etc. **Señal, costurón.** || Prodigi, pressagi o cosa extraordinaria. **Señal.** || Miracle. **Señal.** || L' avís que 's dona de qualsevol modo que sigui, pera concórrer a algún lloch determinat o pera fer alguna cosa. **Señal.** || Marca quasi secreta en la moneda pera conéixerla qui l' ha feta. **Señal.** || Lloch o punt determinat a que 's proposa algú arrivar, tirar, etc. **Señal.** || *Med.* Aquell accident, mutació o especie que indueix a judicar del estat de la malaltía o èxit d' ella. **Señal.** || Petita porció d' alguna cosa. **Migaja.** || SELLO, RASTRE. || INSIGNIA. || CARÁCTER. || S' usa adverbialment pera explicar la certesa d' alguna cosa, com: *qui gasta, senyal que té.* **Señal.** || Lo que dona 'l promès a la promesa en testimoni de casarse ab ella. **Arras.** || La cinta o paper que 's posa al llibre pera trovar alguna cosa. **Registro.** || Entre estampers. **Signatura.** || La figura, etc., que denota alguna cosa misteriosa, com: *els sagraments, la gracia; l' arch de Sant Martí, l' aliança entre Deu y Noé,* etc. **Señal, signo.** || Trench o xirro al cap. **Chichón.**

SENYAL DE LA CREU. La creu qu' es formada ab la má al senyarse. *Señal de la cruz.*

SENYAL DEL CRISTIÁ. La interior és la caritat y la exterior, la santa creu. *Señal del cristiano.*

SENYAL DE LLEVA. Senyal pera recullir els bagatges. *Pieza de leva.* || Canonada que tiren les embarcacions al temps de sarpar. *Pieza de leva.*

SENYAL DE PIGUES. *Loc. met.* Que s' usa quan se veu algún indici que dona a entendre no reeixirá lo que s' esperava o confiava. *Mala señal.*

SENYAL DE SALOMÓ: SEGELL DE SALOMÓ.

SENYAL MORTAL. La certitut o indici infalible de que ha de succeir lo que 's tem o 's desitja.

EN SENYAL. m. adv. En prova. *En señal, en prueba.*

FER O DONAR SENYAL. fr. Senyalar alguna cosa ab alguna acció exterior. *Dar señal.*

FER EL SENYAL DE LA CREU. fr. SENYARSE.

NI SENYAL DE TAL COSA. *Expr.* Pera explicar que tal cosa s' acaba del tot o que no se 'n trova. *Ni señal de tal cosa.*

NO N' HI HÁ SENYAL. fr. Pera significar que d' una cosa no 'n queda rastre o que s' ha acabat del tot.

POSAR SENYAL. fr. ASSENYALAR.

TIRAR A SENYAL. fr. Dirigir el tir a algún obgecte determinat ab el fí d' ensajarse. *Tirar al blanco.*

SENYAL. m. *Ter. ibicench.* Testícul.

SENYALADAMENT. adv. m. D' una manera senyalada, expressament. **Señaladamente.** || Particularment, ab valor. **Señaladamente.**

SENYALADÍSSIM, A. adj. sup. Molt senyalat. **Señaladísimo.**

SENYALADOR. m. ASSENYALADOR.

SENYALAMENT. m. Acte y efecte de senyalar. **Señalamiento.** || Determinació de temps. **Señalamiento, prefinición.** || *Juris.* En el foro se diu de aquell acte en que se senyala 'l día en que deu veures el judici d' una causa. **Señalamiento.**

SENYALAR. v. a. ASSENYALAR.

SENYALARSE. v. r. Distingirse, singularisarse. **Distinguirse, señalarse.**

SENYALAT, DA. adj. Famós, insigne. **Señalado, conspicuo.** || Que té trenchs o xirros al cap.

SENYALER. m. **Señalero, abanderado.**

SENYALET. m. dim. **Señalejo.**

SENYAR. v. a. Fer un seny, senya o senyal a alguna cosa per ser coneguda o per afiliarla. **Señalar.** || *Rell.* Fer una creu ab la má dreta extesa desde 'l front fins a la cintura y desde 'l muscle esquerre fins al dret. **Santiguar, santiguarse.** || BENEIR. || *Ant.* SIGNAR, SENYALAR.

SENYAR E BENEIR. *Loc. ant. Santiguar y bendecir, dar la bendición, bendecir.*

VOLENTSE SENYAR SE TREU ELS ULLS. fr. *Fam.* Pera expressar que algú, pensantse evitar un perill, cau en un altre més greu. *Huir del fuego para dar en las brasas.*

Senyera del Orfeó Catalá

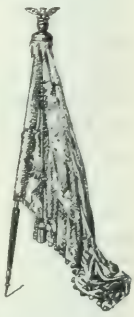
Senyera de Valencia

SENYARSE. v. r. Ferse 'l senyal de la creu en el rostre y sobre 'l pit dient les paraules de consuetut. || Fer com qui se senya en senyal d' admiració. **Persignarse.**

SENYAT, DA. adj. y p. p. **Persignado.**

SENYER. adj. SENYOR. Era 'l tractament dels diputats locals. || SOL, SOLITARI. || *Ant.* S' aplicava al territori o poble que tenía facultat d' alçar bandera en les proclamacions dels reis. **Señero.** || Qui fá senyes. **Señero.**

SENYERA. f. BANDERA.

SENYERA LLEVADA. *Loc. ant. Bandera desplegada, enarbolada, flotante.*

SENYERA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Alberich; és a la vora del riu Xúcar y té 515 hab.

SENYES. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Serveto, prov. d' Osca.

SENYES. f. Ademans indicant alguna cosa.

SENYEYS. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Montañuy, prov. d' Osca.

SENYOR. adj. En son primitiu y directe significat *vell*, antichs primer. || m. Amo absolut de tot, que sols ho és Deu. **Señor, Omnipotente.** || Amo, propietari d' alguna cosa. **Señor.** || L' amo respecte dels seus criats. **Señor.** || Rei, príncep, soberá. **Señor.** || Gran, amo de molts estats. **Señor.** || Títol de marquès, comte, etc. **Señor.** || Terme de cortesía y atenció que 's dona a algú anteposantlo al seu nom. **Señor.** || Especie de títol d' honor en els actes públichs. **Señor.** || També 's diu en lo moral, com: *és senyor de les seues passions.* **Señor o señor de sí.** || Jutge o conceller en els tribunals. **Señor.**

SENYOR DE GRAN VIRTUT O VALOR: HÈROE.

SENYOR DE NAU O LENY. *Náut. ant.* PATRÒ.

SENYOR DE CASA SEUA. Pare de families. *Señor de su casa.*

SENYOR DE SÍ. Lo qui no 's pertorba en els casos apurats. *Señor de sí.*

SENYOR DE VASSALLS. Aquell que fins podía tindre dret y jurisdicció pera castigar ab la pena capital. *Señor de horca y cuchillo.*

SENYOR LLUCH DE LA MECA. Mal nom ab que 's ridiculisa a Palma al que desempenya 'l paper o representa a la festa de la conquesta de Mallorca al antich y cèlebre Cap de Guaite. *Señor Lucas de la Meca.*

SENYOR DE SENYERA. *Señor de pendón y caldera.*

SENYOR DIRECTE O ALODIAL. Qui té'l domini directe d' alguna finca. *Señor directo.*

SENYOR MAJOR O D' EDAT. La persona que, respecte als demés de casa seua, té una edat més avençada. *Señor mayor.*

SENYOR MITJÁ. Lo senyor ab senyoría mitjana, parlant de censos. *Señor con señoría mediana.*

SENYOR SÍ. *Loc. ant. Sí, señor.*

SENYOR ÚTIL. Qui reb el producte d' alguna cosa, y així 'l d' una casa és l' amo y no 'l llogater. *Señor útil.*

AB TON SENYOR NO VULLES PARTIR PERES, PERQUE ELL SE MENJARÁ LES MADURES Y TU 'T QUEDARÁS LES VERDES. *Ref.* Denota que de cap modo convé disputar ab els poderosos, perque ells sempre quedarán bé, ab raó o sense; y també aconsella la sumissió y respecte que devem observar ab els superiors. *Ni en burlas ni en veras, con tu amo partas peras.*

ALT Y PODEROS SENYOR. *Ant.* Tractament del rei de Castella. *Alto y poderoso señor.*

ENCARA NO ÉS MORT NOSTRE SENYOR. *Loc.* ENCARA NO SOM ALLÁ ONT ANEM.

FER EL SENYOR O DEL SENYOR. fr. Afectar senyoríu, usar de gravetat en el port, vestit o tracte. *Señorearse, hacer del señor.*

FERSE DIR SÍ SENYOR. fr. Ésser respectat y estimat del públich pêl seu mèrit singular. *Ser hombre de espectación ó señor de salva.* || Imposar, infundir respecte la presencia y gravetat d' algún subgecte. *Imponer.* || Ser alguna cosa formidable o respectable en la seua mena. *Ser imponente.* || Se diu d' alguna cosa excelenta, delicada, de bon gust, etc. *Ser de chupete ó de rechupete ó de padre y señor mío.* || Se diu de les coses molt cares. SABER A PEBRE.

GRAN SENYOR. Títol que 's dona al Gran Turch. *Gran señor.*

GUARDA 'L TEU SENYOR PER POR DE PITJOR. *Ref.* MÉS VAL UN DOLENT CONEGUT, etc.

MOLT ALT Y EGREGI SENYOR DUCH DE GIRONA. *Ant.* Tractament que 's donava al primogènit de la casa d' Aragó. *Muy alto y egregio señor duque de Gerona.*

NINGÚ POT SERVIR A DOS SENYORS. *Loc. prop.* Denota que no 's poden cumplir al ensemps dues obligacions incompatibles. *No se puede repicar y andar en la procesión.*

PAGA AL TEU SENYOR ELS DRETS Y FUIG DE LES SEUES PARETS. *Ref.* Denota que no convé deure res als poderosos; pero sí convé viure lluny d' ells. *Paga á tu señor los derechos, y aléjate de sus techos.*

SI VOLS SER BON SENYOR, CASA AB DONA IGUAL O MENOR. *Ref.* QUI'S CASA PER INTERÈS, ÉS MOÇO DE SA MOLLER.

SENYOR (Puig del). *Orog.* Al Conflent, passat el Coll de Mantet, abans d' arrivar al Puig de les Tres Esteles, al camí de Pí.

SENYORA. f. La mestressa d' alguna cosa. **Señora.** || Títol de les relligioses de Sant Joan de Jerusalèm. **Señora.** || Títol que 's dona a qualsevulla dona de distinció. **Señora.** || Per cortesía 's diu a qualsevulla dona. **Señora.**

SENYORA DE GRAN VIRTUT: HEROÍNA.

SENYORA MAJORA. Dona d' edat. *Señora de edad.*

NOSTRA SENYORA. Per excelencia 's diu de la Mare de Deu. *Nuestra Señora.*

SENYORA Y MAJORA. *Loc.* Pera explicar que 'l marit deixa a la viuda mestressa de tots els seus bens. *Ama y señora.*

MOLT ALTA Y EXCELENTA SENYORA. *Ant.* Tractament d' infanta de Castella. *Muy alta y excelente señora.*

SENYORAIAR o SENYORAYAR. v. a. SENYOREJAR. || Fer el senyor.

SENYORALLA. f. Multitut de senyors, generalment se diu per despreci. **Señorazos.**

SENYORÁÇ, A. adj. aum. **Señorazo.**

SENYÓRATGE. m. *Ant.* SENYORIU.

SENYOREIG. m. Acte y efecte de senyorejar. **Señoreo.**

SENYOREJAR. v. a. Dominar, manar algú en alguna cosa com si fos l' amo. **Señorear.** || Donar repetides vegades a algú 'l tractament de senyor. **Señorear.** || Tindre propietats senyorials. Regularment se diu de les persones y del modo de vestir. **Señorear.** || ENSENYORIRSE.

SENYORET, A. s. dim. **Señorito, señorico.**

SENYORET DE PEGA GREGA. *Pisaverde.*

SENYORETA. *Entom. Ter.* **Libélula.**

SENYORETA D' ESTIU. *Ramera.*

SENYORÍA. f. Tractament que 's dona a certes persones de distinció. **Señoría.** || Territori o domini del senyor. **Señoría, senyorío.** || Domini d' algún estat particular que 's governa com a república. **Señorío, señoría.** || *Ant.* JUSTICIA. || *Ant.* FACULTAT. || SUPERIORITAT, PREFERENCIA.

SENYORÍA DIRECTA. El domini que reté l' amo que té franca en alou una finca, que dona y concedeix en enfiteusis baix cert y determinat cens, y aquest domini faculta al concedent pera fatigar la finca, sempre que 's vengui, pêl meteix preu que té ajustat lo venedor, y no fatigant aquell, acredita y deu cobrar el lluisme que se li causa per la tal venda, segons les lleis y privilegis del districte ont está situada la finca. *Señoría directa.*

SENYORÍA MITJANA. El domini que adquireix y reté el possessor d' una finca enfitèutica si la dona en establiment, y en tot cas de venda o traspás pot també fatigar pêl meteix preu en que la tal finca hagi estat venuda o traspassada, quedant privat en aquest cas el senyor directe d' aquesta facultat. Y no fatigant, deu aquest senyor mitjá cobrar el seu lluisme del preu de la tal venda o traspás, reduint o baixant a una quarta lo que deuría cobrar el senyor directe, lucrant el senyor mitjá les rendes tres quartes parts; bé qu' en això essent el senyor directe eclesiástich

té variació al tenor de la sentencia arbitral promulgada entre 'l clero y ciutadans a Barcelona. Y subseguint després altre establiment del segón senyor mitjá, deu seguir la meteixa regla per la fatiga del derrer establiment y cobro del lluisme, que deu disminuir d' una tercera part de les tres quartes parts que tindría, cobrant les dues restantes terceres parts el derrer estabilient, seguint el meteix ordre pél quart estabilient, no poguent excedir ni posarse ulterior domini mitjá, per privarho la llei sobre enfiteusis, y encara deu advertirse que fora de Barcelona y llochs que gosen del seu privilegi no pot imposarse altre domini directe del estabilient que té franca en alou una finca. *Señoría mediana.*

FORÇAR O DESTRÈNYER AB SENYORÍA. fr. *Ant.* Obligar per justicia. *Obligar ó compeler por justicia.*

SENYORIAL. adj. Lo referent o pertocant als senyors, com: *casa senyorial.*

SENYORIL. adj. Cosa de senyoriu. **Señoral, dominical, señorial.**

SENYORILMENT. adv. m. Ab gravetat, donantse tò. **Señorilmente.**

SENYORÍSSIM, A. adj. sup. Comunament s' usa per ironía. **Señorísimo.**

SENYORIU. m. Domini. **Señorío.** || Gravetat en el port o en les accions. **Señorío.** || En lo moral, domini, imperi sobre les passions. **Señorío.** || Conjunt o aplech de senyors.

SENYORÍVOL, A. adj. SENYORIL.

SENYÚS. *Geog.* Lloch del dist. munpal. de Cabó, prov. de Lleida.

SENZILL. adj. Lo que no té barreja d' altra cosa. **Sencillo.** || Sense ficció ni engany. **Sencillo.** || Lo que té menys cos que 'l comú, com: *tafetá senzill,* etc. **Sencillo.** || Despullat d' adornos y luxe. **Sencillo, llano.** || Innocent, bondadós, afable. **Sencillo.** || Dit de la moneda de menys valor respecte de la meteixa del seu nom, com: *pesseta senzilla,* la que no era columnaria, quan ne corríen. **Sencillo.**

SENZILLAMENT. adv. m. D' un modo senzill. **Sencillamente.** || Sens aparato, com se diu del estil, vestit, etc. **Sencillamente.**

SENZILLES. adj. *Bot.* Se diu de les flors quan totes llurs parts son contínues, y no tenen, per consegüent, més que una lámina, com la de la orenga, etc. **Sencillas.**

SENZILLESA. f. La qualitat que constitueix a les coses primes y de poch cos en llur classe respectiva. **Sencillez.** || Ingenuitat, sinceritat. **Sencillez, ingenuidad, llaneza.** || Ignorancia, facilitat d' algú pera ésser enganyat. **Sencillez.**

AB SENZILLESA. m. adv. SENZILLAMENT.

SENZILLÍSSIM, A. adj. sup. Molt senzill. **Sencillísimo.**

SENZILLÍSSIMAMENT. adv. m. sup. **Sencillísimamente.**

SEO D' URGELL. *Geog.* SEU D' URGELL.

SEP. adv. *Ant.* Moltes vegades. **Muchas veces.** || m. *Bot.* CEP.

SÈPAL. m. *Bot.* Cada una de les peces que formen el calze de les flors. **Sépalo.**

SEPARABLE. adj. Lo que's pot separar d'un'altra cosa. **Separable.**

SEPARACIÓ. f. Acte y efecte de separar o separarse. **Separación.** || Distancia d' una cosa respecte d' una altra, com Amèrica y Africa d' Europa. **Separación.** || Divisió, partició. **Separación.** || La meteixa cosa separada. **Separación.** || DESMEMBRAMENT. || SECRECIÓ.

SEPARADAMENT. adv. m. Apart. **Separadamente, aparte.** || Espargidament. **Separadamente.**

SEPARADOR, A. s. Qui separa. **Separador.**

SEPARAMENT. m. SEPARACIÓ.

SEPARAR. v. a. Apartar una cosa d' un' altra. També s' usa com recíproch. **Separar.** || Dividir, desunir. **Separar, segregar.** || Dividir, distribuir. **Separar.** || Posar apart, reservar, guardar. **Separar.** || Privar a algú d' algún dret o empleu. **Separar.** || Impedir la comunicació de marit y moller. **Separar.** || Dit del bé y del mal, distingirlo. **Distinguir.**

SEPARARSE. v. r. Abstreures algú de les coses en que abans s' ocupava, o de la comunicació que tenía. **Retirarse, separarse.** || Apartarse, retirarse de qualsevol lloch. **Separarse.** || *For.* Desistir. **Separarse.** || Entre casats, divorciarse. **Separarse.**

SEPARAT, DA. p. p. Separado.

SEPARATISME. m. Secta heretica d' Inglaterra. **Separatismo.** || Intent o propósit d' una part d' un Estat a separarse d' ell, declarantse independent. **Separatismo.** || Ideal dels nadius d' una nació, regió o provincia sotmesa, a vindicar els drets de son passat. **Separatismo.**

SEPARATISTA. m. Sectari del separatisme, que no admetía les lleis de la Iglesia anglicana. **Separatista.** || Partidari o afiliat a un partit que tinga el propòsit de separarse d' un Estat, de quin formi part la seua nació. **Separatista.**

SEPARATIU, VA. adj. Lo que separa o té virtut de separar. **Separativo.**

SEPARATORI, A. adj. SEPARATIU. || m. *Quím.* Vas oblonch, quasi uniforme, ab un foradet com el dit petit pera ficarhi 'ls líquits y un altre de molt estret al cul pera buidarlo; serveix pera separar els líquits. **Separatorio.**

SEPELIR. v. a. *Ant.* SEPULTAR, ENTERRAR.

SEPELL. m. *Bot. ter.* BRUCH.

SEPI. m. SEPIA.

SEPIA. f. *Ant.* SIPIA.

FER SEPIA. fr. *Ter.* Mullarse com un peix. *Calarse hasta los huesos.*

SEPIERA. f. Nansa a propòsit pera la pesca de sipies. **Jibiera, sepiera.**

SEPSIQUIMIA. f. *Met.* Tendencia dels humors a pudrirse. **Sepsiquimia.**

SEPT. m. num. SET.

SEPTÈ, NA. adj. ord. SETÈ.

SEPSIS. f. *Med.* Corrupció, putrefacció. **Sepsis.**

SEPTEMBRE. m. El novè mes del any; té 30 díes. **Septiembre.**

SEPTEMBRÍ, NA. adj. Relatiu o pertanyent al Septembre.

SEPTENAL. adj. De cada set anys.

SEPTENARI. m. y adj. S' aplica al nombre compost de set unitats. **Septenario.** || El temps o espai de set díes; y 's pren regularment per algún exercici de devoció, que dura set díes, com el *septenari* de la Mare de Deu de les Dolors. **Septenario.**

SEPTENI. m L' espai de set anys. **Septenio.**

SEPTENTRIÓ. m. Constelació composta de set estrelles. **Septentrión, Osa menor.** || La part de la terra compresa entre l' equador y 'l pol nort. **Septentrión.** || TRAMONTANA.

SEPTENTRIONAL. adj. Pertanyent al septentrió. **Septentrional.**

SEPTHOMES (Pich de). *Orog.* Puig de 2,750 met. d' altitut, a les montanyes del Canigó, depart. dels Pirineus Orientals.

SÈPTICH, CA. adj. *Med.* Putrefactiu o corrosiu sense causar dolor. **Séptico, putrefaciente, putrefactivo, escarótico, corrosivo.** || ESCÈPTICH.

SÈPTIM, A. adj. SETÈ.

SÈPTIMA MAJOR. *Mus.* L' intèrval de cinch tons y un semitò. *Séptima mayor.*

SÈPTIMA MENOR. *Mus.* L' intèrval de quatre tons y dos semitons majors. *Séptima menor.*

SÈPTIMA SENSIBLE. m. La derrera nota de la escala. *Séptima sensible.*

SEPTIMANIA. *Geog. ant.* Nom donat pels romans al territori comprès al Mitjorn de França entre la costa del Mediterrani y 'ls Pirineus al S., l' Ardetxe pel N.; al E. el Rose, y al O. el territori de les Cevennes, corresponent als actuals departaments del Gard, l' Herault, l' Aude y 'ls Pirineus Orientals. Comprenía tan sols als seus començos la banda de Bezers, ont s' hi havíen establert colonisadors romans, que provenien de la sèptima legió, y més endevant s' hi ajuntaren altres terres de la Galia meridional, conservades pels goths després del combat de Rouillé, a quina causa era degut que se l' anomés també Gothia. Aixís constituit el territori de la Septimania, tenía compreses dins dels seus límits les set ciutats de Narbona, Agde, Carcassona, Magalona, Elna, Nimes y Uzès.

SEPTIMI. m. Orquesta composta per set musichs. **Septimino.**

SEPTUAGENARI, A. adj. Se diu de la persona de setanta anys. **Septuagenario.**

SEPTUAGÈSSIM, A. adj. Lo que compleix el nombre de setanta unitats o set desenes. **Septuagésimo.**

SEPTUAGÈSSIMA. f. La dominica que celebra la Iglesia tres setmanes abans de la primera de Quaresma, y en que antigament començava la Quaresma. La instituí el papa Telesfor. **Septuagésima.**

SÈPTUPLE, A. adj. Set vegades més. **Séptuplo.**

SEPTUPLICAR. v. a. Doblar set vegades o multiplicar per set. **Septuplicar.**

SEPULCRAL. adj. Cosa de sepulcre. **Sepulcral.**

SEPULCRALMENT. adv. D' una manera sepulcral. **Sepulcralmente.**

SEPULCRE. m. Sepultura en alt pera dipositar algún cadavre. **Sepulcro, túmulo, sarcófago, carnero.** || *Met.* Lloch malsá en el que hi mort molta gent. **Sepulcro.**

Sepulcre romá de marbre

SEPULCRE FILOSOFAL. En la filosofía hermètica 'l fornet ont s' hi posa l' argent viu pera purificarlo, y també l' ou filosofal en que hi posen la pedra pera que hi sigui sepultada y mortificada. *Sepulcro filosofal.*

SEPULCRES EMBLANQUINATS. Hipòcrites. *Sepulcros blanqueados.*

SANT SEPULCRE. El sepulcre del Salvador, y en aquest sentit no 's pot dir sepultura. *Santo sepulcro.* || L' urna qu' ab una imatge del cos de Jesucrist difunt se porta a les professons de la Setmana Santa. *Santo sepulcro.*

SEPULT, A. adj. SEPULTAT.

SEPULTADOR, A. m. y f. Qui sepulta.

SEPULTAMENT. m. SEPULTURA.

SEPULTAR. v. a. Posar els difunts al sepulcre o a la sepultura. **Enterrar, sepultar, dar sepultura.** || *Met.* Amagar, ocultar, oblidar. **Esconder, sepultar.** || Sumergir. **Sepultar.** || Menjarse alguna cosa. **Zamparse, embaular.**

SEPULTAT, DA. p. p. **Sepultado.** || ENTERRAT, SOTERRAT.

SEPULTURA. f. L' acció y efecte de sepultar. **Sepultura, entierro.** || El clot o cavitat ont s' hi enterren els difunts. **Sepultura.** || El dret d' algunes families pera sepultarse en cert paratge, com: F. té *sepultura* a la iglesia. **Sepultura.** || *Met.* Paratge ont hi mort molta gent, ja sigui per malsá o per la furia de la guerra, y qualsevulla cosa que conté algú després de mort; y també lo qu' és causa de la mort, y aixís se diu, que la mar o 'ls peixos són la *sepultura* dels mariners, un fill dolent la dels seus pares, etc. **Sepulcro, sepultura.** || EXEQUIES, ENTERRO, FUNERAL.

CASA NOVA SEPULTURA DE LA MORT. *Ref. Casa hecha sepultura abierta; la casa hecha y el huerco á la puerta.*

DONAR SEPULTURA. fr. *Met.* SEPULTAR.

SEPULTURER, A. m. y f. Qui sepulta. || ENTERRAMORTS.

SEPÚM. m. SEU, GREIX.

SEQUÁÇ. adj. Qui segueix el partit, doctrina o opinió d' algú altre. **Secuaz.**

SEQUEDAT. f. Falta d' humitat als cossos y de pluja a la terra. **Sequedad.** || Qualitat que denomina al subgecte sech, y s' oposa a la humitat. **Sequedad.** || La sensació astringent que la set causa a la boca. **Sequía, sequedad.** || La qualitat seca que 's nota al aire quan no plou. **Sequedad.** || Dita, expressió aspra y dura. **Sequedad.** || Falta de dolçura, d' eloqüencia y d' atractiu en l' istil. **Sequedad.** || Aspresa en el tracte, geni. **Sequedad.** || En la mística falta de fervor o devoció. **Sequedad.**

SEQÜELA. f. Conseqüencia o resulta d' alguna cosa. **Secuela.**

SEQÜENCIA. f. La prosa o vers que 's diu després de la epístola a la missa. **Secuencia.** || Acció de seguir.

SEQUER. m. Lloch a propòsit pera secar les figues o altres fruites. **Pasera, almijar.**

SEQUERÍA. f. *Ant.* SEQUEDAT.

SEQUEROL, A. adj. Flach, de poques carns.

SEQUERÓS, A. adj. SEQUEROL.

SEQUETAT. f. SEQUEDAT.

SEQUIÇ, A. adj. Que té propensió a secarse. **Sequizo.**

SEQUÍSSIM, A. adj. sup. Molt sech. **Sequísimo.**

SÈQUIT. m. Acompanyament de gent. **Comitiva, séquito, acompañamiento.** || Aplauso y estimació comú. **Aceptación, séquito.** || SEGUICL || CORRUA.

SEQUIU. adj. Secá, lo oposat a *regadiu*, parlant de terres. **Sequío.**

SER. s. y v. s. Existir, persistir, tenir existencia real. **Ser.** || Persona, animal. **Ser.** || ÉSSER.

SERA. f. *Bot.* Planta d' aigua. **Ajomate.**

SERÁ. v. a. *Ter. ibicench.* Posar acer. **Acerar.** || Temps del verb SER. **Ell será.**

SERAFÍ (Pere). *Biog.* Remarcable poeta y pintor de la segona meitat del sigle XVI. Era nadiu de Barcelona, y les seues poesíes tenen caient de clássiques. Foren estampades, vivint encara l' autor, per Claudi Boronat, a Barcelona, al any 1565, ab el títol de *Dos llibres de Pere Serafí, de poesía vulgar en llengua catalana*, ab llicencia del abat Valentí, de Camprodòn, Comissari del Sant Ofici, y al pròlech de la obra, dedicada a *Mossen Hieronim Galceran Serapí de Sorribes*, consigna l' autor que tracta en elles de coses d' amors y espirituals. Torres Amat, en son Diccionari transcriu les sis primeres octaves del cant del amor d' En Pere Serafí, pera posar de relleu la bellesa de la llengua del Gay Saber. De l' obra de aquest poeta se n' han fet varies edicions, entre quines cal esmentar la que figura a la *Colecció de obres antigues catalanes escullides entre les de nostres millors poetes*, estampada a Barcelona al any 1840, y la reproducció que modernament ne feu *La Ilustració Catalana.* Un dels travalls de pintura original de Pere Serafí, és el que al any 1543 va fer per contracte ab el capítol de la catedral de la ciutat de Tarragona, per la suma de 300 lliures, destinat a l' orga d' aquell temple: les portes que la tanquen, en quina banda exterior havía pintada la *Assumpció de la Verge*, y al interior, obertes les portes, apareixíen els

dos quadros de *La Nativitat* y de *La Resurrecció de Jesús*. Pera la meteixa catedral de Tarragona, y ab el concurs del pintor Pere Pau, va pintar les cortines de l' orga ab les figures de la *Fe, Esperança* y *Caritat*, y les imatges de la *Verge, Santa Tecla* y *Santa Catarina*. El seu estil pictòrich era de molta pulcritut als detalls y d' esquisida factura.

SERAFÍ. m. Angel del primer chor y gerarquía. || Dona, noi o noia molt hermosa. || Epítet de Sant Francesch. || Nom d' home. **Serafín.**

SERÁFICAMENT. adv. D' una manera seráfica.

SERÁFICH, CA. adj. Lo que pertany al serafí o se li sembla. **Seráfico.**

FER LA SERÁFICA. fr. *Met.* FER EL CAPUTXÍ FALS.

SERAFINA. f. Nom de dona. **Serafina.**

SERANYANA. *Geog.* Lloch del dist. munpal. de Basella, prov. de Lleida.

SERAPI. n. p. **Serapio.**

SERBA. f. *Vulg.* CERVA.

SERBERA. f. *Bot. Vulg.* CERVERA.

SERCH. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. y part. jud. de la Seu d' Urgell; és entre 'l Segre y la serra de Cadí y té 681 hab.

Segell de Serchs

SERCHS. *Geog.* Poble de la provincia de Barcelona, bisb. de Solsona, part. jud. de Berga; és a la vora del Llobregat y té 408 hab.

SERDEJAR. v. n. Fer anar la má esquerra, servirsen per les feines. **Zurdear.**

SERDINYÁ. *Geog.* Població del Conflent, ara del depart. dels Pirineus Orientals, cantó d' Oleta, dist. de Prades, emplaçada a 110 met. d' altitut, a les dues vores del riu Tet. En son terme posseeix mines de ferro y pedreres de marbre. Conserva a la seua iglesia una imatge magistral del sigle XII y varis retaules del XIV al XVI. Té 710 hab.

SERÈ. m. Punt de l' horitzó oposat a Llevant. **Poniente, ocaso.** || Humitat de l' atmósfera durant la nit. **Sereno.**

SERÈ, NA. adj. Clar, sense núvols ni boira. **Sereno.** || Apacible, tranquil, sossegat. **Sereno.** || INALTERABLE. || No dominat per la passió ni per la borratxera. **Sereno.**

AL SERÈ. m. adv. A LA SERENA.

SEREJA. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Llivia, formant ab l' altre caseriu dit de Gorguja, l' anomenat enclau dintre del territori francès, reunint els tres poblats 1,263 hab.

SEREMENYA. f. CERAMENYA.

SERENA. f. La claretat, falta de núvols y boires. **Serenidad.** || Nimfa del mar, que fingiren els poetes; dona ab ales de la part superior y de la inferior aucell ab cua y peus de gallina, o bé, segons altres, la part inferior del peix; els poetes fingiren que ab la suavitat del seu cant adormía als navegants y se 'ls menjava o precipitava al mar. **Sirena.** || *Met.* La dona que canta ab molta suavitat y melodía. **Sirena.** || La humitat de que durant la nit está impregnada l' atmósfera. **Sereno.** || Corn o trompa que sonen els barcos de vapor pera fer senyals al port o en plena mar quan hi ha perill. **Sirena.** || La dona del sereno. **Mujer del sereno.**

SERENA DE NIT Y PARAULA DE DONA, DUREN POCA ESTONA. *Ref.* Té aplicació literal y s' apropia a la poca durada y escassa fermesa d' abdues coses.

A LA SERENA. m. adv. Al descobert o al ras durant la nit. *Al sereno.*

POSAR A LA SERENA. fr. Posar algún líquit a l' aire durant la nit, com l' aigua, pera que 's refresqui, etc. *Serenar, poner al sereno.*

SERENADA. f. SERENATA. || Vent de serè.

SERENADOR, A. m. y f. Qui o lo que serena.

SERENAMENT. adv. m. Ab serenitat. **Serenamente.** || Acció y efecte de serenar y de serenarse.

SERENAR. v. a. ASSERENAR.

SERENARSE. v. r. ASSERENARSE.

SERENATA. f. Concert de musica que 's fa o 's dona per la nit o al serè. **Serenata.**

SERENER. m. Mantell petit sense cua que cobreix el cap contra la serena y quasi arriba a la cintura. **Sereno.**

SERENÍ. m. Joguina de metall en forma de serena. || adj. Lo pertocant a les serenes. || SERNÍ.

SERENÍSSIM, A. adj. sup. Molt serè. **Serenísimo.** || Títol d' honor que 's dona als fills dels reis, tals com príncepes, infants, etc. **Serenísimo.**

SERENITAT. f. SERENA, 1. || Disposició de l' aire que causa un temps apacible y serè. **Serenidad.** || Títol d' honor que 's dona a alguns príncepes y primers magistrats, com antigament al duch y electors de Venecia. **Serenidad.** || Sossego, tranquilitat de l' ánima o de la conciencia. **Serenidad.** || Apacibilitat, disposició serena de la cara. **Serenidad.** || Desvergonyiment, frescura. **Serenidad, frescura.**

SERENO. m. Persona destinada pera rondar de nit y cridar ab veu alta l' hora qu' és, el temps que fa, avisar dels incendis, evitar els robos, etc. **Sereno.**

SERENY, A. adj. *Ter.* SÁ, ROBUST.

SERFULL. m. *Bot.* Planta de la fam. de les umbelíferes, de cames primes, ramoses, tendres, arrodonides, llises, de vert blanquinós per la part inferior y a vegades rogench per la superior; fulles semblantes a les del julivert, però més petites, retallades més profondament y més suaus al tacte, verdes al principi, cobertes pél revés de borriçol molt fí, pienes de such y d' olor aromática. És antiescorbútica, aperitiva, diurètica, sudorífica, y serveix d' amaniment y per enciám. **Cerefolio, perifollo.**

Brot de serfull

Brot de serfull mascle

SERFULL AUSTRAL. *Bot.* Herba anyal petita que fa les llevors en forma de llengua, té gust d' anís y una olor aromática. *Quijones, ahoga viejas, pie de gallina.*

SERFULL BORT. *Bot. Perifollo silvestre.*

SERFULL SELVATGE. *Bot. Serpol.*

SERGA. f. SIRGA.

SERGAR. v. a. SIRGAR. || Estirar la sirga.

SERGATANA. f. SARGANTANA.

SERGI. n. p. **Sergio.**

SERI, A. adj. SERIO.

SERIAMENT. adv. m. Ab serietat o gravetat. **Seriamente.** || De veres. **Seriamente, de veras.**

SERIAR. v. a. Posar en sèrie, arrenglerar. **Seriar.**

SERIAT, DA. adj. Que forma serie, arrenglerat, afilerat.

SERICÍCOL, A. adj. Concernent o relatiu a la sericicultura. **Sericícola.**

SERICICULTURA. f. Conreu de la seda, comprenent el de la morera y la cría dels cuchs de seda. **Sericicultura.**

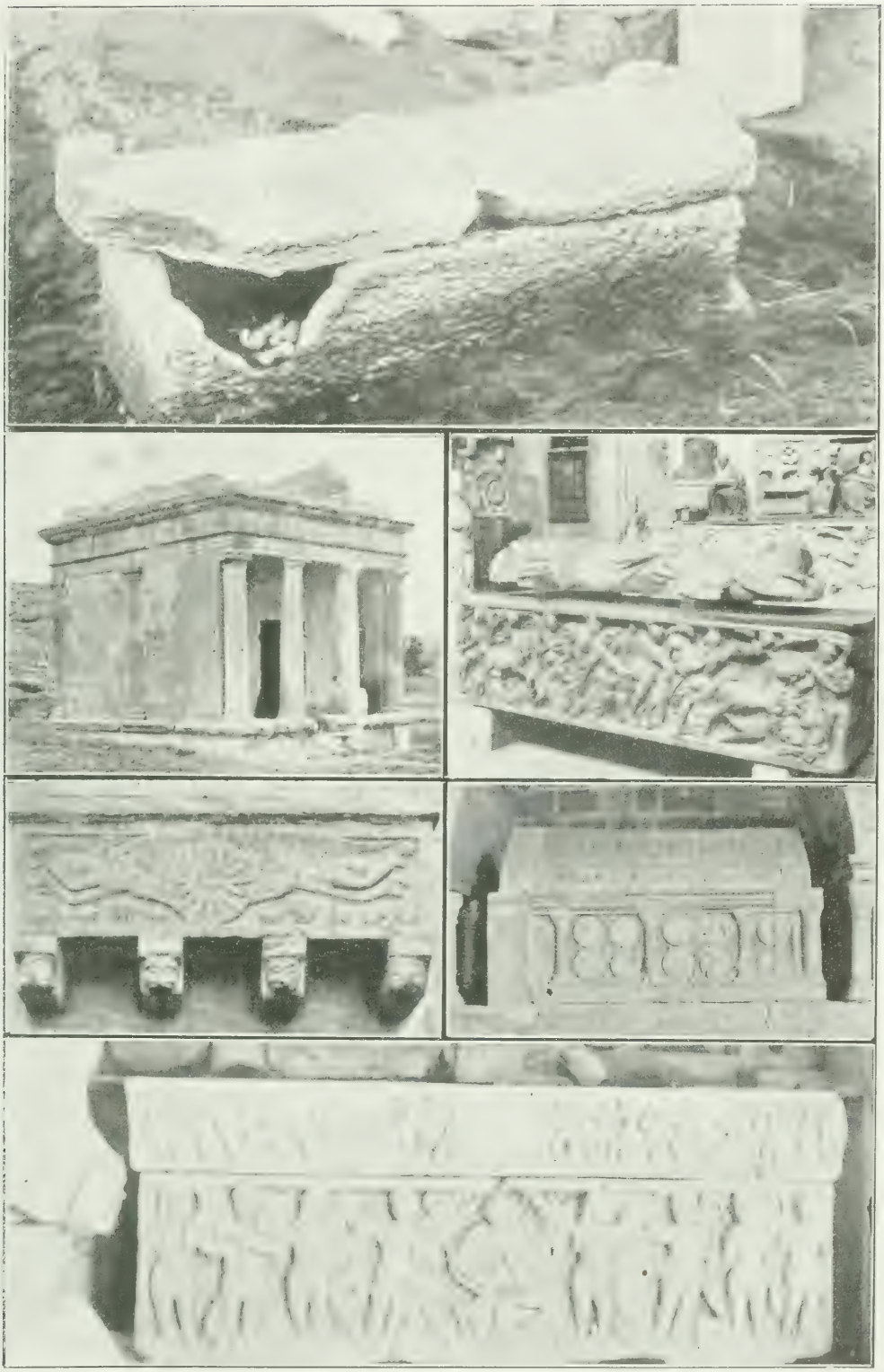

Sarcòfach grech, descobert a Empuries. — Sepulcre romá en forma de temple, a Fabara. — Sarcòfach romá del Museu de Santa Agata ab un baix relleu figurant el rapte de Proserpina. — Sepulcre de Sant Feliu, a l'iglesia d'aquest sant, a Girona. — Sepulcre dels Moncades, al monastir de Santes-Creus. — Sarcòfach descobert a Empuries (Museu de Girona).

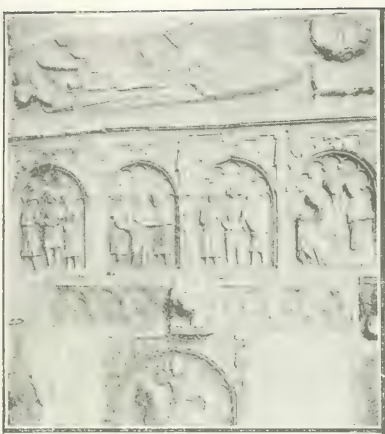

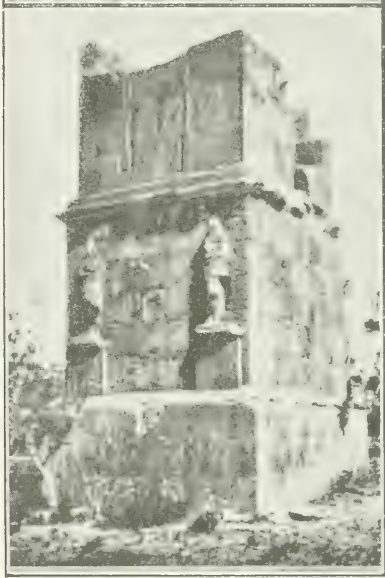
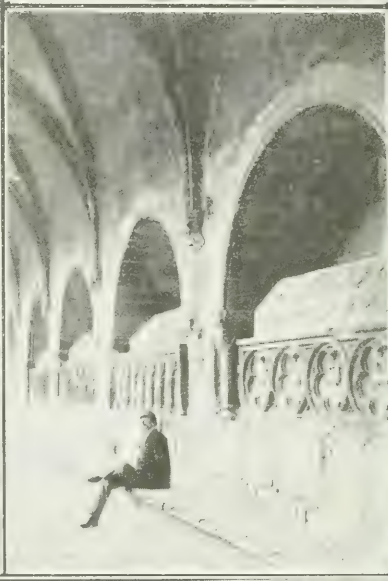
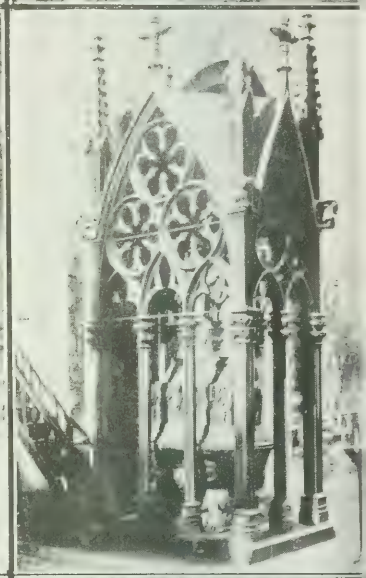
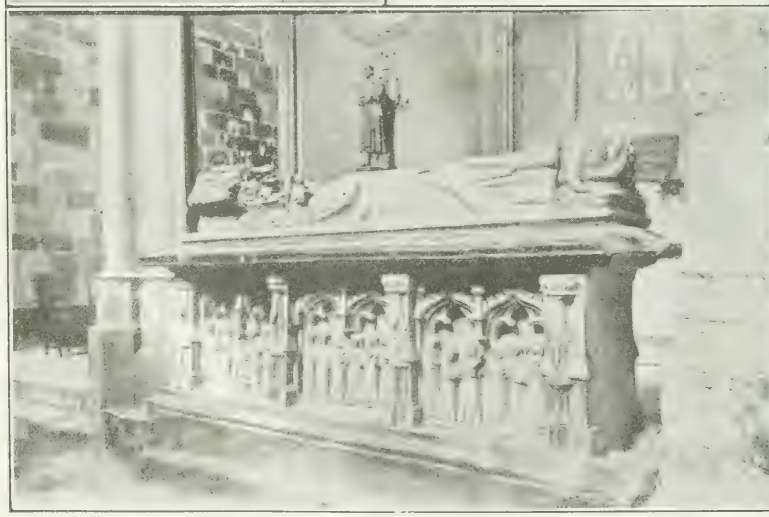

Sepulcres dels Senyors de Queralt, en la capella de Santa María de Bell-lloch (Santa Coloma de Queralt). — Sepulcre del claus
nastir de Ripoll. – Sarcòfach dels comtes d'Empuries, a Castelló d'Empuries.— Sepulcre romá conegut per Torra dels S
Santes-Creus; als peus hi té enterrat l'almirall Roger de Lluria — Panteó d'En Jaume II d'Aragó y sa muller Na Joana
Sant Bertrán de Comenja (Biarn) — Tomba del bisbe Ramón Escales, a la Catedral de Barcelona.— Sepulcres reials a l'igl

la Catedral de Solsona. — Sepulcres d'abadesses, al convent de Vallbona de les Monges.— Sepulcre del abat Oliva, al mo-
s, prop de Tarragona.— Sepulcres als claustres del monastir de Santes-Creus. — Panteó d'En Pere el Gran, al monastir de
. al propi monastir. — Sepulcres dels comtes d'Urgell a Bellpuig de les Abellanes. — Sepulcre de n'Huch de Castellionne, a
l monastir de Poblet.

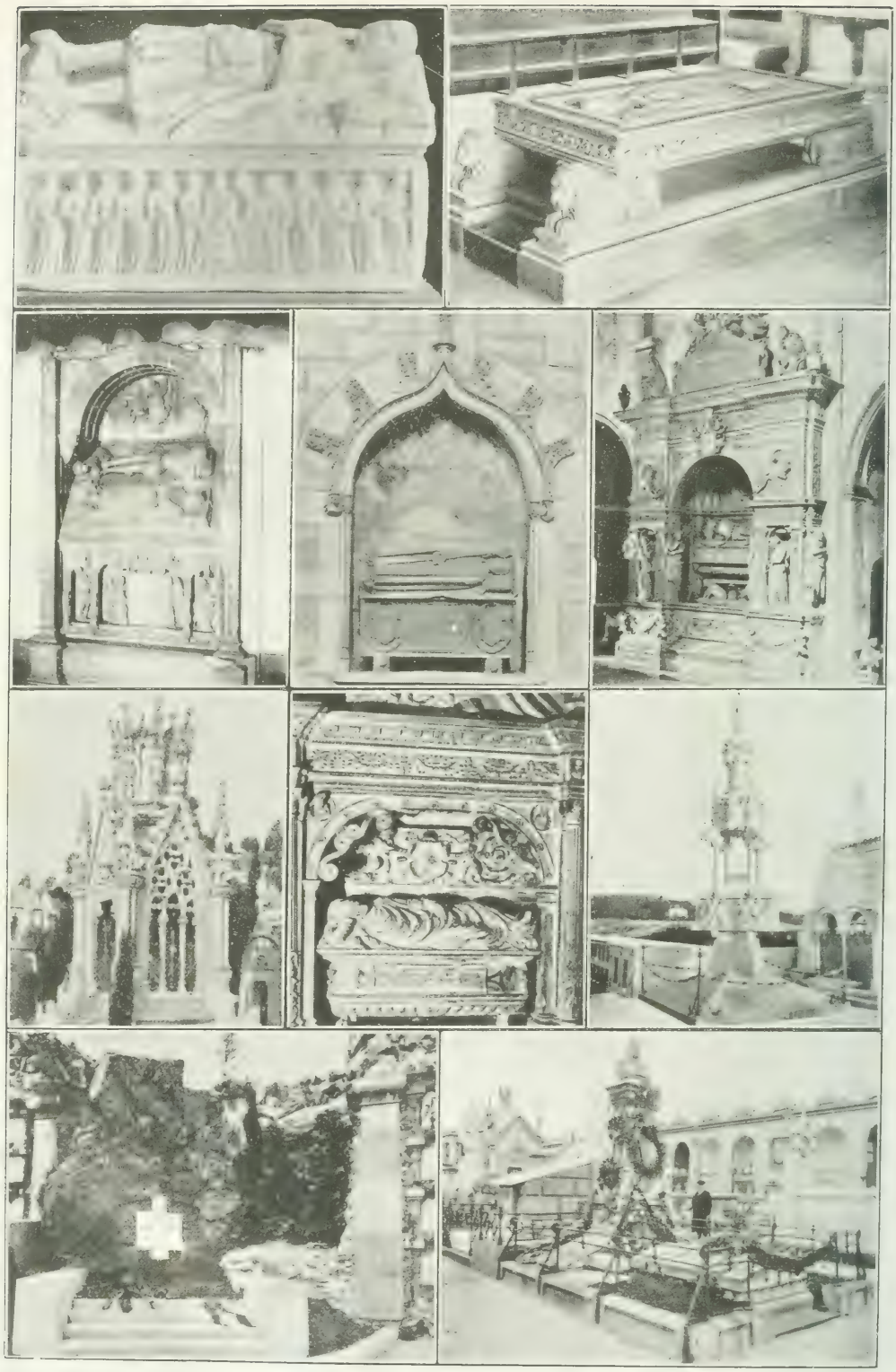

Sepulcre de n' Huch de Cervelló, a Vilafranca del Penadès. – Sepulcre del bisbe Sánchez Muñoz, a la Catedral de Palma de Mallorca. — Sepulcre dels primers duchs de Cardona, a l' iglesia del Castell de Cardona.— Sepulcre de Mossèn Desplá, a la Catedral de Barcelona. — Sepulcre del duch de Cardona, a l' iglesia de Bellpuig d' Urgell. — Panteó de J. de la Riva, a Barcelona (Arq. Gallissá. Esc. Juyol). — Sepulcre del bisbe Boil, a la Catedral de Girona.— Sepulcre de la familia de Casanovas y Terrats, a Lloret de Mar (Arq. Gallissá. Esc. Juyol).— Sepultura de Mossèn Jacinto Verdaguer, buidada en una roca, al cementiri Nou de Barcelona. — Panteò d' En Clavé y d' En Frederich Soler, a Barcelona (Arqs. Domenech y Vilaseca).

SERIDOLER. m. *Bot.* Mena de cervera borda, de la fam. de les pomacies. **Serbal de cazadores.**

SERIACIÓ. f. y

SERIAMENT. m. Acció de posar en serie o en fila algunes coses. || adv. m. D' una manera seria.

SERIAR. v. a. Posar en serie, arrenglerar una partida de coses. **Seriar.**

SERIAT, DA. adj. **Seriado.**

SERIE. f. Ordre, fila, continuació, encadenament de coses. **Serie.**

A SERIE DE LES PRESENTS. m. adv. Segons el contingut literal d' algún llibre o escrit. *A tenor de las presentes.*

SERIETAT. f. Gravetat, magestat. **Seriedad.** || Severitat, aspresa en el tracte. **Seriedad.** || Realitat, sinceretat en el tracte. **Seriedad.** || Modestia, circumspecció. **Mesura, seriedad, gravedad, circunspección.**

Segell de Serinyá

SERINGA. f. XERINGA.

SERINGAR. v. a. XERINGAR.

SERINYÁ. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Girona; és a la vora del riu Ser y té 947 hab. || Veinat del dist. munpal. de Cassá de la Selva, prov. de Girona.

SERINYANA. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Odèn, prov. de Lleida.

SÈRIO, A. adj. Grave, circumspecte. **Grave, serio, circunspecto.** || Aspre en el mirar o parlar. **Serio.** || Magestuós. **Serio.** || Ingenuu, verdader, real, sense engany. **Sincero, serio.** || Important, de consideració. **Serio.**

FER EL SÈRIO. fr. Manifestar gravetat. *Mesurarse.*

POSÁRSE SÈRIO. fr. Manifestar enfado o indignació. *Ponerse serio, severizarse.*

SERIOL. m. *Ictiol.* SERIOLA.

SERIOL (Marián). *Biog.* Autor dramátich barceloní de les derreries del sigle XVIII. Va escriure varies comedies, reflexant en totes elles l' escás gust literari dels temps en quins vivía. Entre elles s' han d' esmentar les següentes, que ja en el títols mostren la poca fluidesa del seu llenguatge, mes qu' esqueien a les aficions d' aquella època: *Comedia famosa de empeños de amor, amor es desengaño mejor,* Barcelona, 1759; *El severo juez de amor,* Barcelona, 1760.

SERIOLA. f. *Bot.* Mena de plantes compostes xicoracies, anyals y herbacies, que creixen espontaniament a les costes del Mediterrani. || *Zool.* Peixos acantopterigis del Mediterrani, de cos platejat y daurat pêls costats, carn rogenca y saborosa, que arriven a ferse molt grossos. **Seriola.**

SERIOLA (Tomás). *Biog.* Eclesiástich del sigle XVII, competent en les llengües orientals y marcadament en l' hebraica, que va apendre durant el seu sejorn a Terra Santa, havent traduit del hebreu al llatí alguns fragments de la Biblia.

SERIÓS, A. adj. *Ant.* SÈRIO.

SERIOSAMENT. adv. m *Ant.* SERIAMENT.

SERMENYA. f. *Ter. ibicench* Pera petita. || SARAMENYA, CERAMENYA.

SERMÓ. m. En són sentit recte, significa parla, llenguatge. || El discurs o oració en que s' explica l' Evangeli, la doctrina cristiana o en que 's fa el panegírich d' algún sant. **Sermón.** || *Met.* Reprensió, advertencia donada particularment a algú pera que s' esmeni d' algún vici o defecte. **Sermón.** || PARLAMENT.

BON SERMÓ TINDREM SI 'L PREDICADOR NO S' ES CANYA. *Ref.* Ab que 's nota al qui 's posa a tossir quan comença a fer un discurs o qualsevulla altra cosa. *¿Tose el padre prior?, bueno será el sermón.*

SERMONABLE. adj. Que 's pot sermonar.

SERMONAGAR. v. a. *Ant.* ENRAONAR.

SERMONAR. v. a. *Ant.* PREDICAR. || RENYAR.

SERMONARI. m. Llibre o colecció de sermons. **Sermonario.**

SERMONEJAMENT. m. Acció o efecte de sermonejar. **Sermoneo, sermoneamiento.**

SERMONEJAR. v. a. PREDICAR. || *Fam.* Rependre ab avisos y advertencies. **Sermonear.**

SERMONER. m. Qui diu el sermó. || Qui predica y aconsella als altres. **Sermonero.**

SERMONET. m. dim. **Sermoncico, sermoncillo, sermoncito.**

SERNÍ. n. p. Nom vulgar de Sadurní. **Saturnino.**

SERMONISACIÓ. f. Acció de sermonisar.

SERMONISAR. v. a. Arreglar o preparar un text pera ésser sermonat o predicat. **Sermonizar.**

SEROL. m. *Farm.* CERAT. || *Fam.* BARRET.

SERÓS. *Geog.* Vila de la provincia, bisb. y part. jud. de Lleida; és a la vora del Segre, té abundoses mines de lignit y 2,681 habitants.

Segell de Serós

SERÓS, A. adj. Lo que participa de serositat o té les qualitats d' aquesta. **Seroso, sueroso.**

SEROSITAT. f. *Med.* Humor aigualós y salí que se separa de la part roja de la sanch. **Serosidad.**

SERP. f. *Erpet.* Reptil sense peus, de cap més o menys plá, la boca gran, el cos rodó y molt llarch respecte de la seua gruixaria, que va disminuint gradualment fins a acabar en punta a l' extremitat de la cua; de color gris, blavench per sota, ab quatre files de clapes negres per sobre. N' hi ha de varies menes, que sols se diferencien per la magnitut, color de la pell y propietats que tenen, essent unes verinoses y altres nó. **Culebra, serpiente.** || *Astron.* Certa constelació septentrional. **Serpiente, serpentario, esculapio, ofidio.** || En lo moral, se diu de tot lo qu' és maligne, nociu, danyós. **Serpiente.** || Home molt astut y taimat. **Lagarto.**

SERP D' AIGUA. La que habita a l' aigua, neda y no té verí. *Culebra, serpiente de agua.*

SERP DE CASCABELL. Serp molt perillosa d' Amèrica, de color cendrós barrejat de groch, dents llargues y punxagudes, bastant grossa y de quasi cinch peus de llarch, y moltíssim velóç: té a la cua unes parts membranoses que sonen com cascabells, de lo que li ve 'l nom. Morta, pert el verí. *Serpiente de campanilla ó de cascabel.*

SERP DE DOS CAPS: ANFISBENA.

SERP D' ESCULAPI. Mena de serp que té l' inferior del ventre verdós y la part superior de l' esquena tira a negra. No mossega a les persones, ni té verí; diuen que 's menja a les altres, que resisteix al verí, qu' és contra la peste, y está plena de sal volátil y oli. *Serpiente de Esculapio, enanago.*

SERP DE MAR. Peix semblant al congre. *Serpiente marina.*

SERP DESSANGNADORA. Mena de serp que aquell a qui mossega llença sanch per tots els conductes del cos. *Serpiente desangradora.*

SERP INFERNAL. El dimoni. *Serpiente infernal.*

SERP MERIDIONAL. *Astron.* Certa constelació envers el Mitgdía. *Serpiente meridional.*

SERPEIG. m. Moviment de les serps, o com les serps.

SERPEJAR. v. n. Girarse a un costat y altre formant espires com les serps. **Serpentear, serpear, culebrear.**

SERPEJAT, DA. adj. *Met.* Se diu d' algunes coses que fan tortes com les que descriu la serp quan se

arrocega. **Serpeado, culebreado.** || *Bot.* Parlant de flors, se diu d' aquelles quines vores tenen arrugues y buits superficials o poch fondos. **Serpeadas.**

SERPELLEIG. m. Acte y efecte de serpellar.

SERPELLAR. v. a. y

SERPELLARSE. v. r. Enroscarse les plantes enrededores per les soques y rames dels arbres o per les canyes dels rafals. **Enroscarse.**

SERPELLERA. f. XARPELLERA.

SERPENT. m. *Erpet.* Serp; regularment se diu de les molt grosses. **Serpiente.** || Instrument musich ab moltes voltes a modo de serp. **Serpentón, serpentín.** || DRACH.

SERPENTÁÇ. m. aum. **Serpentón.**

SERPENTARI. m. *Astron.* SERP, 2.

SERPENTARIA. f. *Bot.* DRAGONARIA.

SERPENTEIG. m. Moviment d' alguna cosa inarticulada. **Serpenteo.**

SERPENTEJAR. v. a. Fer moviments ondulatoris. **Serpentear.** || Dit especialment de la corrent dels rius y dels giravolts d' un camí, carretera o vía. **Serpentear.**

SERPENTÍ, NA. adj. Cosa de serp. **Serpentino.** || Dit del marbre que té part de serpentina, o del que és vert, clapat del meteix color. **Serpentino.** || m. *Quím.* Canó que puja serpejant desde 'l fons del alambí fins al refrigerant, pera destilar els líquits. **Culebra, serpentín** || Peça d' acer en els daus de les armes de foch, ab la qual se forma 'l moviment y molla de la clau. **Serpentina.** || Peça d' artillería antiga. **Serpentín.** || pl. ÓFITES.

SERPENTINA. f. *Mat.* ESPIRAL. || Mena de pedra marbre verda y clapada com la pell de serp. **Serpentina.** || Pedra preciosa de color vert obscur, ab ciapes, punts, venes o llistes del meteix color, més o menys obscur, suau, menys dura que 'l marbre, y adquireix un llustre hermós. **Serpentina.** || Rotllo de paper formant una tira que 's desplega al impuls de llençarla a l' espai. **Serpentina.** || Eina de ferro ab que s' assegurava la metxa ab un caragolet y ab altre major s' afiançava a la culata del mosquet pera calarhi foch. **Serpentín, serpentina.** || Mena d' arma llençadiça. **Serpentina.**

SERPENTINA MAJOR. *Bot.* DRAGONARIA.

SERPENTINA MENOR. *Bot.* BARBA D' AARÓ.

SERPENTÓ. m. *Mus.* Instrument de boca o vent a manera de serpent. **Serpentón.**

SERPETA. f. dim. **Sierpecilla.** || pl. Coets que ixen d' altres de més grossos y fan varies giragonces com les serps. **Sierpecillas, culebrillas, culebrinas.**

SERPIGINA. f. *Med.* Corrosió de la pell. **Serpigina.**

SERPIGINÓS, A. adj. *Med.* Epítet de certes llagues que 's mengen la pell. **Serpiginoso.**

SERPIS. *Hidrog.* Riu de les provs. d' Alacant y Valencia; neix a la primera, a Llevant de la serra de la Mariola; passa per Alcoi, Cocentaina, Benimarfull, Beniarres, Lorexa, Vilallonga, Potries, Palma, Beniflá, Beniarjó, Real de Gandía, Almoines, Benipeixcar y Gandía, y desaigua al Mediterrani, prop de Guardamar.

SERPOL. m. SERPOLL.

SERPOLL. m. *Bot. ter.* FARIGOLA MASCLE. || SERFULL SELVATGE.

SÈRPUL. m. *Entom.* Genre de cuchs. **Sérpulo.**

SERRA. f. Fulla d'acer llarga y estreta que per una part té dents inclinades un poch alternativament als costats, les quals obren la carrera pera partir la fusta, etc., a la mida que 's vol y ab poch desperdici. **Sierra.** || Fulla d' acer que 's diferencia de la serra comuna en fer un tall qu' equival a les dents y serveix pera tallar la pedra ab l' ajuda d' aigua y sorra. **Sierra.** || *Anat.* Instrument que serveix pera la dissecció dels ossos. **Sierra.** || La que usen els ebanistes pera embotir les peces. **Sierra de marquetería.** || *Ictiol.* Peix que té a la barra de dalt una planxa que té una fila de dents a cada costat ab que fa guerra als altres. **Priste, sierra, serra.** || Cordillera de montanyes que tanquen l' horisó en una extensió més o menys llarga. **Sierra.** || Seguit de montanyes a la vora del mar. **Cantiles, sierra.** || Elevació que moguda del vent forma l' aigua del mar, fentla semblar una serra o montanya. **Monte, sierra.** || Rima o munt gran de palla que's fa a la era quan se neteja'l blat, etc. **Balaguero, sierra.** || *Ter.* CALAMÁSTECHS. || *Ant.* CERDA.

SERRA D' AIGUA. La que treballa moguda per una máquina que fa anar l' aigua. *Sierra.*

SERRA DE BOGIR. La serra prima que ja sía posada en un vestiment o en una máquina, serveix per retallar diverses superficies per dins y per fora.

SERRA DE CINTA. La que, ab la forma qu' expressa el seu nom, está ajuntada per abdós caps y treballa rodant per dos tambors com si fos una corretja.

SERRA DE MÁ. La que collada entre un bastiment de fusta, es manejable per un home sol.

SERRA DE MANYÁ. ARQUET.

SERRA DE TREPAR. La serra grossa, posada també en un vestiment, ab la qual dos homes serren peces llargues.

SERRA BIAIX. m. Dos llistons que clavats sobre una fusta plana, formen angle en qual vèrtix hi ha un tall obert, per ont passa la fulla del xerrach. Serveix per serrar biaixos que s' ajunten en rigurós escaire o en determinat fals escaire.

SERRA CIRCULAR. La que té forma de disch.

SERRA CONTÍNUA. Aixís s' anomena a la serra de cinta pero bé pot considerarse que ho es també la circular.

SERRA SECA. Montanya de roca viva. *Tormo.*

SERRA (Angel). *Biog.* Doctor en teología que pertanyía a l' ordre carmelitana y va ésser prior dels convents de Girona y de Barcelona durant el sigle XVII. Va escriure algunes obres religioses de quines se 'n feren diferentes edicions, essent les més conegudes d' aquell autor les següentes: *Llibre de Nostra Senyora del Carme, ab una historia de la relligió carmelitana. Explicació de la Butlla Sabatina.*

— (BERNABÈ). *Biog.* Jurisconsult y oidor de la Audiencia de Barcelona a les derreries del sigle XVI, y un dels comentaristes del dret foral a Catalunya, autor de *Anotationes decisivæ et quæ in curiis generalibus Cathaloniæ inter Bracchi quandoque sanitari solent,* publicat a Barcelona al any 1563.

— (BERNAT, MOSSÈN). *Biog.* Poeta catalá del sigle XIV, un dels que figuren al *Cançoner de París;* feu esment d' ell En Tastú.

— (BONAVENTURA). *Biog.* Remarcable botánich del sigle XVIII, que va distingirse pels seus travalls de investigació de les diferentes plantes de Mallorca, de quina illa era nadiu. El seu *Catálech de la flora balear,* mostra el complert coneixement d' aquell sabi, en punt a les diferencies y classificacions vegetals y a la seua cabal nomenclatura.

— (GUILLEM). *Biog.* Remarcable escriptor del sigle XV, a qui la literatura catalana, deu esmentar pél memorable servei fet per ell a la nostra llengua, al traduir al any 1451 del provençal la sagrada escriptura, que per primera volta va publicar a les derreries del sigle XIX l' erudit mestre En Miquel Victoriá Amer ab el següent títol: *Genesi de Scriptura, trelladat del provençal a la llengua catalana per Mossèn Guillem Serra, en l' any 1451, y que per primera vegada ha fet estampar en Miquel Victoriá Amer.* Barcelona, Verdaguer, 1873, un volúm.

— (JOAN DE SANTA GERTRUDIS). *Biog.* Relligiós y escriptor nadiu de Palma de Mallorca, mort en la meteixa ciutat al any 1799. Era observant de l'ordre de Jesús, y molt jove va endreçarse a Amèrica pre-

nent part a les missions de Nova Granada. El seu zel apostòlich va ésser causa que allí els indígenes convertits bastissen la població anomenada Agustinillo. Va retornar el P. Serra a Mallorca, després de llarch sejorn a les Amèriques, consagrantse en els derrers anys de la seua vida a escriure obres de contemplació y de filosofía, entre quines deuen esmentarse *Medicina Luliana, obra especulativa y práctica*, *Maravillas de la naturaleza* y *La virtud en su palacio*.

— (MIQUEL). *Biog.* Pintor catalá dels sigles XVII y XVIII. Va néixer al any 1653 y va morir a Marsella al de 1728. Tenía vuit anys, quan per haverse enmaridat la seua mare per tercera vegada, va fugir de la seua llar, y sense recursos va endreçarse a França, establintse a Marsella, ont començá a mostrar afició pera la pintura, que va conreuar a Roma, retornant a França, ont va pintar alguns bons quadres de assumptes relligiosos pera la parroquia de Santa Magdalena, per l' iglesia de les clarices a Marsella, y per la dels carmelites d' Aix a Provença. Quan el contagi que al any 1721, tantes víctimes va fer a Marsella, En Serra mostrá el seu esperit d' arrelada caritat, desvetllantse pera mostrar tot el bon zel sentit envers els proismes. Les escenes terrorífiques qu' havía vist d' aprop en aquelles jornades esglaiadores, varen inspirar al artista catalá, uu quadre plè de veritat, anomenantlo *La pesta de Marsella*, sens dubte el més remarcable de tots els seus, que son fill va malvendre pera atendre a les exigencies de la vida. Una de les altres pintures esmentades d' aquest autor era un quadre imatge de Sant Pere Martre.

— (PAU). *Biog.* Esculptor que al sigle XVIII va ésser autor d' estatuaria relligiosa, de quines imatges se 'n serven algunes. Va néixer a Barcelona al any 1749 morint a la meteixa ciutat en 1796. Va ésser deixeble de Salvador Gurri a Barcelona, va estudiar després a Valencia y a l' Academia de Sant Ferrán de Madrit, va ésser un dels alumnes predilectes d' En Francesch Gutierrez. Els seus coneixements en l' art esculptòrich, li varen valguer l' ésser nomenat soci de mèrit de l' Academia de Sant Ferrán. Travallador infadigable, l' excès de la seua laboriositat, va minar la seua salut, y home gens interessat no va pas obtindre el resultat pecuniari qu' esperar podía dels seus afanys, morint pobre y gaire bé abandonat. Entre les seues obres hi figuren quatre estatues y els baix relleus a la porta de l' iglesia de Montserrat, la imatge de Santa María del Socós y les restantes estatues del altar del creuer a l' iglesia de la Mercè de Barcelona, y altres imatges a les antigues iglesies de Sant Gayetá y del convent de dominichs a la capital de Catalunya.

— (PERE). *Biog.* Monjo del monastir de Sant Geroni de Vall d' Hebron, que vivía al sigle XVI. Era home de molta virtut y coneixements y autor d' alguns manuscrits qua allí se servaven, esmentats en ses obres per En Serra y Postius.

— (SALVADOR). *Biog.* Relligiós de l' ordre carmelitana, que vivía als començos del sigle XVII, y era nadiu de Barcelona, per més que no 's tenen antecedents precisos de la seua vida, potser a causa de haver sejornat per llarch temps a Italia, ont va ésser Conseller Suprem del consell de Cápua, a Nápols. Marcilla l' esmenta com autor de la traducció de la vida de Sant Francesch de Sena, del italiá, publicada a Barcelona al any 1613, y del compendiat sumari de la vida de Santa Teresa de Jesús, que va estamparse a Barcelona també, al any 1622.

— (SANT RAIMÓN). *Biog.* Remarcable relligiós y fundador d' alguns convents del Cister al sigle XII. Se 'l creu nadiu de Barcelona, encara que aquesta opinió s' és combatuda per Latasa, que suposa va néixer a Taraçona d' Aragó, mentres que Mascarefias prova com va ésser catalá. Els primers temps de la seua vida són poch coneguts, sabent tan sols que va pendre l' hábit al convent de Scala Dei de França, d' ont va eixirne pera fundar cases de la relligió cisterciense, establertes desde 1141 al 1150 a Jerga, prop d' Alfaro, Castejón y Fitero. Quan les lluites ab els alarbs, va ésser un dels defensors de Calatrava, fundant aquesta ordre, que va ésser confirmada pél Sant Pare Alexandre III al any 1164. Va morir a Cirolillos, prop de Toledo, al 1163, enterrant el seu cos a la capella d' aquell casal, y el concepte de Santedat de que fruía va enlairarlo aviat als altars de la Iglesia catòlica, que 'l commemora 'l día 15 de març. Les seues despulles foren trasladades al any 1768 al convent de Sant Raimón de Toledo, y 'l rei Carles III va costejar en gran part l' ornamentació del sepulcre. Les constitucions pera 'l règim del convent de Calatrava, eren obra de Sant Raimón Serra.

— Y BOSCH (PERE). *Biog.* Militar y arquitecte catalá dels començos del sigle XIX. Era home de molta illustració y va obtindre renom ademés de la carrera de les armes, pèls seus estudis de perspectiva, de construccions y de canalisació. Va ésser deixeble del arquitecte Ignasi March. Al exèrcit va tindre la efectivitat de tinent coronel d' infantería, y pèls seus travalls en son art predilecte va ésser nomenat arquitecte del ram d' hisenda a la provincia de Barcelona, y 'l títol de soci de mèrit a l' Academia de Sant Carles de Valencia. Entre les obres publicades per En Serra y Bosch, cal esmentar les següents: «Prontuario de la mayor parte de caminos y veredas de Cataluña, pueblos y poblados situados en sus carreras, y las horas que en paso de tropa, distan unos de otros». Versió del «Tractat de sombres», y altra traducció del «Compartiment de casetons y voltes», segons l' obra de Ginessi (1823). «Disertació de conducció d' aigües a les fonts y construcció d' acueductes, estanys, pous y cisternes», llegit a l' Academia de Sant Ferrán, a quina pertanyía també, y publicat a Barcelona al any 1831.

— Y BORRÁS (RAMÓN). *Biog.* Remarcable facultatiu, mort a Barcelona al any 1887, molt laboriós y que havía fet importants travalls d' estudis higiènichs. Va pertányer al cos de Sanitat militar, obtenint en sa carrera la efectivitat de Subinspector de primera classe. Fruía d' arrelat prestigi, y va publicar disertacions en la prempsa professional.

— Y CAMPDELACREU (JOSEPH). *Biog.* Poeta, historiaire y escriptor, que va néixer a Vich al any 1848, morinthi en 1901. Va pertényer a l' Esbart vigatá, essent dels poetes més atitllats y entusiastes de les tradicions y de la llengua catalana. En 1880 va publicar un volúm de poesies titolat: *Primavera trista*, y va colaborar després al *Gay Saber*, a *La Renaixença* y a *La Veu de Montserrat*, essent un dels que ab més fermesa escrigueren anyalment al *Calendari Catalá* d' En Pelay Briz. Malgrat les disposicions de excelent poeta, no va produir gran cosa més en aquest sentit, donchs els cárrechs que va desempenyar a la seua ciutat nadiua li prengueren el temps que hauría pogut esmerçar al conreu de la literatura. Era bibliotecari del «Círcol literari», va ésser arxiver municipal y organisador del important Museu episcopal, als temps de instituirlo el Dr. Morgades. La trovalla del temple romá, ont tantes antiguitats va aplegarhi En Serra, li portaren prou tráfech, y apart d' això, bon fill de la seua terra, cobejava dedicarli el fruit de les seues investigacions històriques, escrivint una *Historia de Vich*, que tenía molt avençada al esdevenir la seua mort. Tenía excelent criteri y cabal erudició en qüestions històriques, y per això era cercada la seua coloboració en les obres monumentals publicades d' aquestos coneixements a Catalunya. Va escriure algunes de les monografíes del Album pintoresch monumental de Catalunya, publicat per l' Associació Catalanista d' excursions científiques, al «Aragón Histórico, pintoresco y monumental» y al «Album de Lleida y sa provincia», y ademés del volúm de poesíes ja esmentat, va publicar un preciós recordatori de vistes y monuments vigatans, una erudita descripció del Arxiu de Vich,

plena de detalls històrichs dels documents classificats per ell, y un *Bosquejo biográfico de D. Joaquin Salarich y Verdaguer*, imprès al any 1885. En Serra y Campdelacreu era cronista de Vich, y va pertányer a l' Academia de la Historia en qualitat de corresponent.

— Y GIBERT (JAUME). *Biog.* Distingit pintor y dibuixant, que va néixer a Sant Genís de Vilassar al any 1836, morint a Barcelona al 1877. Fácil en el traçat y coneixedor de la ornamentació, dibuixava donant verdader relleu a les seues obres y apropianthi l' estil més escaient a les meteixes. Era dibuixant de la comissió de monuments d' Espanya, y havía aplegat un riquíssim cabal de copies d' edificis y detalls arquitectònichs, constituint una colecció força interessant. Era travallador infadigable y un dels decoradors que a Barcelona fruiren concepte de prestigiosos, haventseli encomenat, entre altres obres, la restauració de la sala de descans del Liceu y la del despaig antich del govern civil. Va publicar nombrosa colecció litográfica de models de dibuix y va ésser un dels primers artistes catalans en aplicar a la decoració els tapiços pintats demunt *linoleum*. Va progectar la espasa regalada pél municipi al aixecarse el sití de Bilbau als generals Serrano, Concha y Castillo. Una de les seues obres més acabades va ésser l' Album de l' Exposició retrospectiva de Barcelona, al any 1867, rublert aplech de detalls arqueològichs, copiats y litografiats ab un acert y una veritat dignes d' elogi.

— Y GINESTA (FRANCESCH). *Biog.* Jurisconsult barceloní dels començos del sigle XIX, y director de la escola gratuita de taquigrafía, establerta en aquell temps a Barcelona. Al acte inaugural de la meteixa, va llegir un discurs el día 16 de maig de 1805, imprès a Barcelona, ab el següent títol: *Discurso que en la escuela gratuita de tachigrafía establecida en la ciudad de Barcelona por la Real Junta de Comercio del Principado de Cataluña, dijo D. Francisco Serra y Ginesta* (Barcelona, un full).

— Y MAS (PASQUAL). *Biog.* Gravador al acer y al coure, de molta traça. Va néixer a Mataró al any 1817 y va ésser deixeble de l' Escola de Barcelona y de la de Madrit, passant després a París, ont va estudiar ab J. Adam. Era primer gravador del dipòsit Hidrográfich y de la imprempta nacional, y va deixar, entre les seues obres, els retrats d' Alfons XII, de la duquesa d' Aosta, d' En Amadeu I, d' En Mendez Nuñez, de Santa Teresa de Jesús, y una munió de lámines pera l' obra *El Diablo Cojuelo*, pera la colecció de *Monumentos arquitectónicos de España*, y algunes estampes, entre elles una bonica reproducció de *La Concepció*, de Murillo.

— Y OLIVERES (ANTONI). *Biog.* Tipògraf barceloní, mort a les derreries del sigle XIX, a qui deuen molt del seu avenç les arts gráfiques de Catalunya. Era home molt estudiós y va establir modificacions, que foren després molt consistents, als procediments de la fundició de la lletra movible, introduint noves formes pera donar més positiva elegancia a les impressions molt progressives en quines va intervindre. Els carácters elzeviriá y cursiu, varen arrelarse a la tipografía catalana, gracies als afanys d En Serra y Oliveres, que tenía tanta modestia com valer. La institució de les Arts del Llibre, en les seues publicacions, va ferli justicia, enlairant y donant a conéixer els seus travalls pera 'ls progressos en la impressió y estampació, que desde 1875 en endevant, va fer fruir el degut concepte a l' estampació feta a Catalunya.

A. Serra y Oliveres

— Y POSTIUS (PERE). *Biog.* Escriptor, historiaire y acadèmich de la de Bones Lletres a Barcelona. Era nadiu d' aquesta ciutat, ont va néixer l' any 1671, morinthi al 1748. Relligiós de l' ordre de la Mercè, va dedicar la seua existencia al compliment dels seus devers místichs y al conreu del estudi, deixant bona mostra de sa vida de travall. Era erudit y coneixedor dels monuments, mes en ses obres hi sobraven els detalls y la seua prolixitat perjudicava moltes vegades la relació del text. Com gaire bé tots els autors del seu temps, se mostrava crèdul en els fets que per tradició consignava sense compulsa de documents, o bé apreciant aquestos com accidentals, sense esbrinarlos en son verdader valor. La seua bibliografía és nombrosa y de carácter històrich y relligiós, deixant manuscrits d' importancia, qu' és llástima no s' hagin publicat. Entre aquestes obres, cal esmentar: *Historia eclesiástica de Cataluña ó Cataluña coronada con las mismas espinas de la corona de Cristo*; *Historia de Santa Eulalia de Barcelona; El niño gigante ó el Santo niño Fortián; Catálogo de arzobispos, obispos y abades; Alfabeto de las iglesias parroquiales de Cataluña*, y *Milagros y favores del Santísimo Sacramento hechos en el Principado de Cataluña.* Entre les obres publicades, nombroses també y de materia consemblanta, són les més conegudes: *Prodigios y finezas de los santos ángeles hechos en el Principado de Cataluña*, Barcelona, 1726; *Epítome histórico del portentoso santuario y real monasterio de Nuestra Señora de Montserrat*, Barcelona, 1747; *Resumen de la vida de los santos y varones insignes de santidad del Principado de Cataluña*, Barcelona, 1746; *Resumen de la vida de Santa Eulalia de Barcelona*, 1746: *Vida de San Emeterio ó Medín*, que va publicar en 1738 ab el pseudònim de *Pere Parés.*

— Y PUJALS (ANTONI). *Biog.* Distingit mestre de obres barceloní, que va assolir concepte de molt inteligent en sa carrera, qu' havía cursat a l' antiga escola especial establerta a la casa Llotja. Va morir a l' any 1899, y va distingirse ademés per haver pertenescut a moltes institucions barcelonines de cultura, en quines discussions va intervindre ab profit sempre del verdader progrès de sa ciutat volguda.

— Y SOLER (PERE). *Biog.* Industrial nadiu de Prats de Rei, infadigable viatger y home de grans iniciatives, que no sols a la seua terra va mostrar, sino que va arrelarles a Castella, marcadament a Madrit y a Valladolit. Va ésser administrador de l' Assil del Pardo a la capital d' Espanya, posant a gran nivell aquella institució. A Madrit va pendre a son cárrech l' empresa dels jardins del Bon Retir y del Teatre Reial, assolint resultats positius. El desenrotllo dels seus progectes li valgué distincions molt assenyalades y concepte merescut d' home laboriós y emprenedor.

SERRA. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Prullans, prov. de Lleida. || Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de La Bisbal; és a la vora del Ter y té 324 hab. || Poble de la provincia y diòc. de Valencia, partit jud. de Sagunt; és entre montanyes y té 1,403 hab. || — (CALA D' EN). *Hidrog.* Cala de la costa N. de l' illa d' Ibiça; és a tramontana de Sant Joan Batista. || — (LA). *Geog.* Lloch del terme de Tivissa, prov. de Tarragona. || — (LA). Caseriu del terme de Medinyá, prov. de Girona. || — (LA). Plá de frondoses hortes, ab gran nombre de cases de camp, que hi ha a la vora del Francolí, entre Valls y Alcover, terme d' aquesta derrera vila. || — (LA). Caseriu del dist. munpal. de la Baronía de Rialp, prov. de Lleida. || —(PUNTA D' EN). *Hidrog.* Punta de la costa N. de l' illa d' Ibiça; és a Ponent de la cala del meteix nom. || — (SON). *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Palma, a l' illa de Mallorca.

Segell de Serra

SERRÁ (Fr. Bernat). *Biog.* Trinitari y mestre de teología a Tarragona, orador sagrat y autor d' un complert sermonari publicat a Tortosa a l' any 1634.

SERRA DE DEGOTALLS. *Geog. y hist.* Antich casal del Lluçanès, célebre als fets de la guerra de Successió, per haver venjat als seus voltants les malifetes de Bracamonte, a quines bandes la gent de la terra donaren sagnanta punició en aquell lloch.

SERRA D'ENGARCERÁN. *Geog.* Vila de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, part. jud. d' Albocácer; és al peu llevantí de la serra del seu nom y té 2,492 hab.

SERRA SANTS. *Geog.* Lloch del dist. munpal. de Sallent, prov. de Barcelona.

SERRA SECA. *Orog.* Serra de la prov. de Lleida, va de N. a S., quasi paralela al riu Segre, entre Fígols y Basella. La seua altitut máxima és de 1,212 met.

SERRA DE PRADES. *Orog.* Cadena de montanyes molt pintoresques que s' extenen al NO. del Camp de Tarragona, desde la Conca de Barbará al Priorat.

SERRÁ, NA. adj. Lo pertanyent a la serra. || Qui viu a la serra. || MONTANYÁ.

SERRABONA. *Geog.* Caseriu del Vallespir, a 598 met. d' altitut, prop del monastir, que fou priorat de canonges regulars de Sant Agustí, un dels monuments més remarcables de la Catalunya francesa. Va ésser fundat a les derreries del sigle XI, y són en aquell edifici prou dignes d' esmentarse els ábsis, el campanar y 'l chor alt, construit demunt d' encreuades ogives que no tenen claus en son enllaçament. La iglesia fou consagrada en 1151.

SERRABONDA. *Orog.* Montanya propera a Gombreny, prov. de Girona.

SERRACÍ. f. SERRAÍ.

SERRACLARA Y COSTA (Gonçal). *Biog.* Advocat molt distingit, que va figurar molt en política a la segona meitat del sigle XIX. Pertanyía al partit republicá y era orador fácil y correcte. Va desempenyar cárrechs a les corporacions barcelonines pera l' estudi de qüestions jurídiques, y va ésser diputat provincial, regidor y diputat a Corts en varies llegislatures y a les Constituients de 1869. Havía escrit en la prempsa professional y política y 'l seu estil era d' una claretat y una fluidesa dignes d' esmentarse. Va morir a Barcelona a l' any 1885.

Gonçal Serraclara y Costa

SERRADAL. m. La part superior o carena de la serra. Filo.

SERRADELL. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de la Seu d' Urgell, part. jud. de Tremp; és a la vora del riu Flamisell y té 658 hab.

SERRADET. m. dim. de serrat. Cerrillo, cerrejón.

SERRADÍÇ, A. adj. Lo que pot ésser serrat ab facilitat. Asserradizo. || m. Les serradures que fa la barrina foradant la fusta. Escobina.

SERRADOR. m. Qui serra. Aserrador, serrador, y chiquichaque el qui serra peces grosses. || El lloch ont s' hi serra. Aserradero. || *Ant.* TALLADOR, 1.

SERRADOR, A. adj. SERRADIÇ.

SERRADURA. f. *Ant.* Acte y efecte de serrar. Serradura, aserradura. || La carrera que fa la serra a la materia que va serrant, y la part ont la fa.

SERRADURES. f. pl. Les miques de fusta, etc., que va gastant la serra. Aserraduras, serraduras, serrín. || SERRADÍÇ, 2.

SERRADUY. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benabarre; és a la vora del riu Isábena y té 296 hab.

SERRAHIMA Y SOLÁ (Maurici). *Biog.* Un dels advocats més remarcables del sigle XIX. Va néixer a Manresa a l' any 1835 y va morir a Barcelona al 1904. Home de tan de talent com modestia, va refusar sempre distincions honorífiques que tenía ben guanyades pels seus mereixements. Aixís y tot, va ésser nomenat a les derreries de la seua vida magistrat honorari de l'Audiencia de Barcelona. Va pertányer a les Academies de Dret y al Collegi d'Advocats, y el seu parer lleial en assumptes llitigiosos era respectat per la claretat constant del seu judici. A les assamblees pera la reforma del Dret catalá va figurarhi, y en els discursos pronunciats en elles manifestá plè coneixement de les qüestions forals. Va ésser advocat assessor de l' ajuntament de Barcelona durant trenta cinch anys, secretari de la Junta del Port y administrador del Montpíus de l' Esperança. En les seues estones vagatives, que no eren moltes, conreuava l' art pictòrich ab acert y per intuició, donchs poques lliçons n' havía apreses, y aixís y tot els seus quadres reflecten una veritat encisadora, essent ab especialitat paisatges e's que va pintar.

Maurici Serrahima y Solá

SERRAÍ. m. *Ant.* MONTANYENCH. || SERRACÍ. || adj. Pertanyent a la montanya. Serrano.

SERRAHIMS (Puig de). *Orog.* Montanya del Canigó, a la vora del Plá de les Lloses.

SERRAIMA (N.). *Biog.* Musich y aritmètich que vivía al sigle XVII y va publicar un tractat en 1670, ab el títol *De arithmetica et musica tractatus a dre.*

SERRAINESCH, CA. adj. Propi dels serrains.

SERRAL. m. Una serra petita. Sierra.

SERRAL. m. *Geog.* SARREAL.

SERRAL (El). *Geog.* Caseriu del terme de La Vileta, al dist. de Palma de Mallorca.

SERRALADA. f. SERRA.

SERRALET (El). *Geog.* Aldea del terme de Masquefa, prov. de Barcelona.

SERRALTA (Punta de). *Hidrog.* Punta de la costa N.O. de l' illa de Mallorca.

SERRALL. m. Palau d' un príncep o Gran senyor del Orient, y comunament el del Gran Turch. Serrallo. || Conjunt de concubines del Gran Turch, tancades al *serrall* y guardades per eunuchs. Serrallo. || *Ter.* GARRÓ, 2.

SERRALLA. f. *Ant.* TERRAPLÈ, CRESTALL, MARGE. || CERRALLA. || PANY.

SERRALLACH (Francesch). *Biog.* Militar de justa nomenada pèls seus conexements tècnichs a la especialitat de construccions y defenses. Va pertanyer al cos d' enginyers militars havent publicat alguns travalls relatius a fortificacions. Va arrivar a la efectivitat de marescal de camp, y subdirector de l' arma. Va morir a Barcelona a les derreries de 1860.

— Y MAS (LEANDRE). *Biog.* Conegut arquitecte barceloní, mort l' any 1890. Autor de travalls tècnichs prou remarcables, y director d' obres y construccions de bon estil, havent sigut un dels facultatius que més contribuiren a desvetllar el gust artístich a la moderna arquitectura catalana. Molt coneixedor de l' arqueología, va publicar en 1886, un notable fa-

L. Serrallach y Mas

cicle relatiu a les construccions del temps romá de Tarragona, ab el següent títol: *Monumentos romanos de Tarragona. Apuntes histórico-críticos de algunos de dichos monumentos.*

SERRALLER. m. *Ter.* MANYÁ. || CERRALLER.

SERRALLERÍA. f. L' art de serraller. **Cerrajería.** || CERRALLERÍA.

SERRALLONGA (Joan de). *Biog.* Aventurer del sigle XVII, a qui la fantasia popular y les obres poètiques d' alguns escriptors han convertit en un personatge llegendari. Pertanyent al partit dels *nyerros,* y prendat de Na Joana de Torrelles, quina familia barcelonina, era partidaria dels *cadells,* va matar a un dels cavallers que s' oposaven al seu casament, y fugitiu s' endreçá de la seua casa al cor de les Guilleries, y desde allí va sostindre una lluita ab els seus rivals, essent pres l' any 1633 per traició al fossar de Caroç, mentres pregava enfront la tomba del seu pare. Les malestrugances d' aquell cavaller serviren d' argument a una de les dances catalanes, acompanyades de parlaments, que com escrit del sigle XVIII, té ben escás valor literari.

SERRALLONGA. *Geog.* Poble del Vallespir, emplaçat a 714 met. d' altitut. Pertany ara al departament dels Pirineus Orientals, cantó de Prats de Molló, bisb. de Perpinyá, y té una població de 745 habitants. Era poblat feudatari dels vescomtes de Castellnou, y 's conserva en son terme una bonica iglesia románica.

SERRAMAGRE. *Geog.* Veinat del terme de Riudarenes, prov. de Girona. || Veinat del terme de Sils a la meteixa provincia.

SERRANESCH, CA. adj. SERRAÍ, ARÁBICH.

SERRANO (Joseph). *Biog.* Religiós carmelitá calçat, nadiu de Lleida, que vivia a les derreries del sigle XVI. Va ésser provincial de la seua ordre y fundador del convent d'aquella religió a les Borges Blanques. Era escriptor místich y entre els manuscrits que va deixar deu esmentarse un notable sermonari de la Verge.

SERRA-PARERA (Son). *Geog.* Caseriu al camí de Palma a Estallench a l' illa de Mallorca.

SERRA-PEDREGOSA. *Orog.* Més enllá del Cap del Prat de Vilech, desarrelada aresta de la serra de Cadí, anomenada també Corona dels Cortils.

SERRAR. v. a. Partir o tallar alguna cosa ab la serra. **Aserrar, serrar.**

SERRAR LA VELLA. fr. *Met. fam.* Pera donar a entendre que s' ha arrivat a mitja quaresma. *Partir la vieja.*

SERRAT, DA. p. p. **Aserrado, serrado.** || *Anat.* Se diu del muscle que té dents a modo de serra. || m. SERRA, 6. || *Zool.* Mena de peixos acantopterigis percoidis que tenen una sola aleta al derrera y el propercul dentat en forma de serra. Tenen hermosos colors y viuen al Atlántich y al Mediterrani.

SERRAT. *Geog.* Aldea del terme de Fustanyá, districte munpal. de Caralps, prov. de Girona. || Caseriu y lloch de la parroquia d'Ordino, a Andorra. || — (RIERA DE). *Hidrog.* Riera tributaria de la vora esquerra del Freser, entre Caralps y Batet, prov. de Girona; no passa per més poble que 'l del seu nom. || — (DE MATAMALELLA). Caseriu del dist. munpal. de Sant Hilari Sacalm, prov. de Girona. || —(DE SANT SALVADOR). *Orog.* Passat L'Espanyola, al Bergadá. Al cim desde ont s' hi gaudeix un joliu panorama s' hi trova una iglesieta románica abandonada. || — (DE L' AUCATA). *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de L' Ametlla, prov. de Barcelona. || — (DE LA SALVE). *Orog.* Cim del Bergadá a 1,740 met. d' altura, dominant la vall de Cerneda. || — (ROIG). *Geog.* Caseriu del terme de Bruguera, prov. de Girona. || —(VOLTOR). *Orog.* Un dels cims de la serra d'En Cija, al Bergadá. Deu son nom al de l' au aixís anomenada.

SERRATEIG. m. Acció de serratejar.

SERRATEIX. *Geog. y hist.* Veinat del terme de Viver, prov. de Barcelona, prop del antich monastir d' aquell nom, qu' és ara iglesia parroquial. Al any 940, existía ja en aquell lloch un monastir dedicat a Santa María y a Sant Urbici, y l' any 977, el comte Oliva Cabreta y son germá Miró, ab consentiment del bisbe Wisart d' Urgell fundaren un monastir a Serrateig baix les regles de Sant Benet y Sant Basili y l' Advocació de Santa María y Sant Urbá, essent el seu primer abat un monjo anomenat Froilá, que allí, en la serra habitava. La serra del Toixó va ésser donada al monastir. El temple va ésser consagrat l' any 1128 per Sant Oleguer y les restauracions efectuades allí al sigle XVIII, modificaren l' aspecte románich d' aquell cenobi, ont se conserva encara un important arxiu.

Segell de Serrateix

SERRATEJAR. v. a. Serrar poch a poch, fer travallar la serra.

SERRATICORNI. adj. *Zool.* Que té les antenes en forma de serra. **Serraticorneo.**

SERRATIFOLIAT. adj. *Bot.* Que té fulles en forma de serra. **Serratifoliado.**

SERRÁTIL. adj. *Med.* Epítet del pols que se sent en diferents punts de l' arteria tot al plegat y no en els intèrvals que hi há entre dits punts. **Serrátil.** || Epítet del pols freqüent y desigual. **Serrino.**

SERRÁTULA. f. *Bot.* Mena de plantes carduacies, herbacies propies d'Europa y d' Asia. **Serrátula**

SERRATULÁCIES. f. pl. *Bot.* Familia de plantes compostes del tipus *serrátula.*

SERRE (Joan P. de la). *Biog.* Escriptor de mitjans del sigle XVII. Nadiu del Mitjorn de França, de Tolosa, envers l' any 1600. Va ésser bibliotecari de la biblioteca del germá del rei, y va obtindre el títol de historiograf. Va escriure nombroses obres, que li valgueren rendiments segons ell meteix esmenta en un dels seus prolechs. Entre les publicades, cal esmentar la anomenada «Secretari de Cort, o manera d' escriure cartes,» dedicat l' any 1625 a Malherbe, de quina en l' espai de vint anys, se 'n feren 30 edicions. Serre va morir envers l' any 1665.

SERREIG. m. *Bot.* Planta. **Cadillo.**

SERRERA. f. Pila o munt de llenya. **Tinada.**

SERRES (Joan de). *Biog.* Famós calvinista que se 'l creu nadiu de Nimes, y un dels escriptors de aquella secta, més ilustrats y travalladors, al sigle XVI. Era bon filosoph, ilustrat teòlech y molt coneixedor de la historia, encare que l' esboç de certs personatges sía poch fidel y bon xich exagerat. La seua bibliografía és nombrosa, devent esmentar el tractat relatiu a la immortalitat de l'ánima y els travalls escrits contra les doctrines de la companyía de Jesús; el llibre anomenat «Historia dels cinch Reis, desde Enrich II fins a Enrich IV de França» acabat l' any 1597, y la «Memoria» de la tercera guerra civil y de les revoltes de França al temps de Carles IX.

SERRES (Les). *Geog.* Poble del dist. munpal. de Sant Martí de Llémena, prov. de Girona. || Veinat del terme de Cassá de la Selva, de la meteixa provincia. || Veinat de Sant Andreu del Terri, de la meteixa provincia.

SERRET. m. Turó o puig de montanya aillat de la serra. **Cerro.**

SERRETA. f. dim. de serra pera serrar. **Serrezuela, sierrecilla.** || Turonet. **Montecillo.** || *Met.* Peça de ferro en forma de mitja lluna, ab dents menys

agudes que les de serra, que 's posa a la barbada als matxos y mules pera ferlos alçar el cap y manejarlos més fácilment. **Perrillo, cabezón.** || Membre guarnit de dents que tenen alguns insectes com p. ex. la cama de la llangosta.

SERRETEJAR. v. a. Anar rodant pels serrets, caminar per les cimes de les montanyes.

SERRICORNI. adj. *Zool.* D' antenes dentellades a mena d' una serra. **Serricorneo.** || m. pl. Mena d' insectes coleopters pentamers, ab antenes en forma de serra. **Serricorneo.**

SERRIFERS. m. pl. *Entom.* Insectes coleopters ab escates a mena de dents de serra. **Serrífero.**

SERRÒCER. m. *Zool.* Mena d' insectes coleopters pentámers serricornis. **Serrócero.**

SERROPALPIT. adj. *Zool.* Mena d' insectes coleopters heteròmers esterrelitres, que tenen els palps maxilars com una serra. **Serropalpido.**

SERROTA. *Geog.* Al Ripollès, entre la Canova de Baix y Ridaura, abans d' entrar als límits de La Garrotxa.

SERT (Domingo). *Biog.* Industrial que ab els seus coneixements va enlairar la producció llanera catalana, donantse a conéixer com un dels manufacturers més distingits desde l' exposició de París de 1867. Va formar part de les comissions aranzelaries, obtenint en sa fabricació d' alfombres y tapiços, arrelat renom. Va figurar al partit conservador y entre altres cárrechs havía sigut President de la Diputació Provincial de Barcelona. Posseía algunes condecoracions. Va morir a Barcelona al any 1897.

Domingo Sert

— (JOSEPH). *Biog.* Germá del anterior y com ell molt inteligent en la fabricació d'alfombres y tapiceríes. Va pertanyer a algunes corporacions econòmiques de Barcelona, essent president del Foment del Travall Nacional al any 1890. Havía desempenyat el cárrech de jurat en la primera exposició d' Arts industrials, celebrada a Barcelona al any 1892, y va ésser un element sempre dispost a afavorir el deixondiment del travall. Va figurar en política com el seu germá, havent portat al Congrès y al Senat la representació de les aspiracions proteccionistes de la seua terra. Va ésser fundador del Assil pera trevalladors establert al Desert de Sarriá, morint a Barcelona al any 1895.

Joseph Sert

SERTULARIA. f. *Zool.* Mena de pòlips sertulacienchs, reunits en tronchs comuns, buits, ramificats y coberts d' una escorça escatosa. Se trova a les costes envoltades d' algues, y semblen arbustes petits y graciosos. **Sertularia.**

SERUA. f. CERVA.

SERVA. f. La dona sotmesa al senyor. **Sierva.** || CERVA.

SERVÁ. v. a. *Ter. tbicench.* Moure ab acert. **Funcionar bien.**

SERVADOR, A. s. Qui guarda o defensa. **Servador.** || Cosa que serva o qui serva.

SERVAR. v. a. *Ant.* **Observar, cumplir.** || Aguantar o sostenir alguna cosa pera que no caigui o se afluixi, com la portadora, etc., quan se carrega. **Aguantar.** || RESERVAR. || IMPEDIR. || GUARDAR. || SALVAR, PROTEGIR. || v. n. *Náut.* Obeir la barca als moviments del timó. **Obedecer al timón.** || Contenir un dipòsit el líquit.

NO SERVAR. fr. S' aplica a la barca que no obeeix al timó, y també al dipòsit que deix escapar el líquit que conté per les juntures o forats.

SERVAR EL TIMÓ. fr. GOVERNARLO, CONDUIRLO.

SERVARSE. v. r. AGUANTARSE.

NO PODER SERVARSE DRET. *Loc.* No poder sostenirse en peu per dèbil o cansat.

SERVAT, DA. adj. *Ant.* Complert.

SERVEI. m. Acte y efecte de servir. **Servicio, servidumbre.** || L' estat de servent o criat. **Servicio.** || Favor, obsequi. **Servicio.** || Gust, gracia que 's fa a un altre. **Servicio.** || Cult o rendiment que 's fa a Deu. **Servicio.** || Ofici que 's fa per un altre. **Servicio.** || El mèrit que 's fa servint, principalment a la guerra. **Servicio.** || La porció de diner ofert voluntariament, per les urgencies del Estat o bé públich. **Servicio.** || La utilitat que resulta a algú de lo qu' un altra fa per ell. **Servicio.** || El conjunt de pisa y altres coses, en que se serveix el menjar y beure. **Servicio.** || El conjunt de criats y criades d' alguna casa. **Servidumbre.** || Us, profit, utilitat que 's pot treure d' alguna cosa al seu temps. **Servicio.** || *Ant.* REGAL, GRATIFICACIÓ. || Plat, posada de menjar a un temps a la taula. **Cubierto, servicio.**

SERVEI DE LLANCES. La quantitat que pagaven al rei els titulars, en lloch dels soldats ab que devien assistirlo en temps de guerra. *Lanzas, servicio de lanzas.*

SERVEI DE PLATA. Culleres, plats, etc., que serveixen pera menjar. *Vajilla de plata.*

ALEGAR SERVEIS. fr. Fer a gú presents els mèrits que té contrets pera alguna pretensió. *Alegar servicios.*

ÉSSER DE SERVEI. fr. Ser apte o a propòsit pera servir. *Ser servidero.*

ÉSSER SERVEI. fr. PLAURE.

ESTAR AL SERVEI D' ALGÚ. fr. De cortesía, ab que s' ofereix alguna cosa o persona a la disposició de algú. *Estar al servicio de alguno.*

FER EL SERVEI. fr. Estar ocupat en la milicia. *Hacer el servicio.*

FER EL SERVEI. fr. SERVIR.

FER UN POBRE O FLACH SERVEI A ALGÚ. fr. Ferli una mala obra o causarli algún perjudici. *Hacer un flaco servicio á alguno.*

TOT FA SERVEI UNA VEGADA AL ANY. *Ref.* Ab que 's denota que les coses que 's desprecíen per ésser de poca munta, solen aprofitarse en algunes ocasions. *Las migajas del fardel, á las veces saben bien.*

SERVENT, A. adj. Qui serveix o mostra obsequi a algú altre. **Siervo.**

SERVENT DE DEU. Temerós de Deu, que guarda 'ls seus preceptes. *Siervo de Dios.*

SERVENT DE MAINADA. *Sirviente de mesnada.*

SERVENT DELS SERVENTS DE DEU. Nom que per urbanitat se dona a alguns prelats de la Iglesia. *Siervo de los siervos de Dios.*

SERVENTESCH. m. *Ant. poèt.* Cant o poesía satírica entre 'ls antichs trovadors provençals y catalans. **Serventesio.**

SERVENTESI. m. *Poèt.* SERVENTESCH.

SERVERA (Son). *Geog.* Vila del partit de Manacor, al E. de l' illa de Mallorca. || CERVERA.

SERVET (Miquel). *Biog.* Metge y erudit del sigle XVI. No está ben esbrinada la seua patria nadiua, donchs diferentes opinions ne tenen formada els seus biògrafs, perque se 'l fa nadiu de Villanueva de Gállego o de Sigena, mentres el creuen molts de Tarragona, coincidint en la data de la seua naixença, que va èsser en 1509. Home de molt de talent y comprensió per les ciencies, va ésser alumne de la Universitat de París, distingintse al estudi de la medicina,

que va ensenyar a Charlieu, atribuintseli la teoría de la circulació de la sanch. Va viatjar per França y Alemanya, fent amistat ab Calvinus, y donantse després a escriure contra els misteris de la relligió catòlica, aquell heresiarca va acusarlo d'heretge a Ginebra, sofrint Servet persecucions, y essent reclòs a la presó de Viena y condemnat a ésser cremat viu. Va sospendres de moment la sentencia, més al cap de pochs mesos, va sofrir aquesta pena a Ginebra al any 1553. Havía escrit diferentes obres, publicant en 1531 la primera edició de la endreçada contra el misteri de la Trinitat, titolantla, *De Trinitatis erroribus*, y als anys següents va estampar els diálechs *De Trinitate, De justitia regni Christi*, etc.

SERVETISTES. m. pl. *Sect. rel.* Membres d'una secta contra 'l misteri de la Trinitat que seguía les opinions d' En Miquel Servet. **Servetistas.**

Segell de Servi

SERVEY. m. SERVEI.

SERVI. *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Unarre, prov. de Lleida.

SERVI, A. adj. De Servia. **Servio.**

SERVIÁ (Miquel). *Biog.* Relligiós observant que va viure al sigle XVI. Era nadiu de Mallorca, y va acompanyar com a vicari general de la Santa Lliga y en concepte de inquisidor a En Joan d'Austria al combat de Lepant, escrivint una relació molt interessant d' aquella acció naval. Va morir al any 1574.

SERVIÁ. *Geog.* CERVIÁ.

SERVIÁ, NA. adj. De Servi o de Servia.

SERVIBLE. adj. Lo que pot servir. **Servible.**

SERVICI. m. SERVEI. || Vas que serveix pera anar de cambra. **Servicio, servidor.** || NECESSARIA.

COBRADOR DEL SERVICI. Qui cobra algún servici. *Serviciador.*

SERVICIAL. m. y f. Oficiós, obsequiós. **Sirviente, servidor.** || Ajuda o clister. **Servicial, ayuda, clister.** || *Náut.* Servent, moço que 's llogava per servei del patró y de la nau, que tenía la hipoteca del seu salari sobre 'l buch al que devía servir tot el temps del seu ajust, encara que passés al domini d'un altre. **Sirviente, mozo.**

SERVICIALISME. m. Ganes de servir, inclinació al servici, sistema de servici. **Servicialismo.**

SERVICIALMENT. adv. m. Obsequiosament. **Oficiosamente, servicialmente, obsequiosamente.**

SERVICIAR. v. a. Servir, pagar o cobrar el servici. **Serviciar.**

SERVIDEU. n. p. **Servideo.**

SERVIDOR, A. m. y f. Criat, servent. **Servidor, sirviente.** || Qui festeja o obsequía a alguna dona. **Servidor.** || *Expr.* De cortesía ab que algú s' ofereix a la disposició d'un altre. **Servidor.**

SERVIDORA. f. Vas o atuell per posar o per servir alguna cosa. Sol dirse d'uns atuells ab ansa y broch ab els quals se serveix cafè, tè, etc. **Servidora.**

SERVIDORETA. f. dim. Petita servidora. **Servidora de tè** per una persona sola. **Servidorcilla.**

SERVIL. adj. Lo qu'es propi de criats y servents. **Servil.** || Humá, baix, despreciable. **Servil.** || Epítet ab que 'ls que tenien idees lliberals designaven als d'idees absolutistes. **Servil.** || VILÁ.

SERVILISAR. v. a. Reduir a servitut. **Esclavisar.**

SERVILISME. m. Qualitat de lo servil. **Servilismo.** || Opinió dels servils o realistes. **Servilismo.**

SERVILMENT. adv. m. D' una manera servil. **Servilmente.** || Indecorósament. **Servilmente.**

SERVIMENT. m. Conjunt d'obgectes pera 'l servei de taula, de cafè, etc. Aplech de les eines de cuina.

SERVIOLA. f. *Náut.* Barra diagonal que ix cosa de quatre pams de les bordes sobre 'l castell de proa, ab dues politxes de bronze al cap de fora, per ont treballa l'aparell o gata pera içar les ancles y posarles a llur lloch, o de mantíndreles a punt pera deixarles caure quan se vol donar fons al barco.

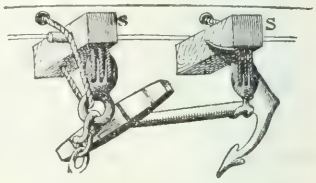

Servioles

SERVIR. v. n. Obsequiar, complaure. **Servir.** || Estar al servei d'altre, ser el seu criat. **Servir.** || Estar empleat en la execució d'alguna cosa per manament d'un altre, encara que sigui per pena o cástich. **Servir.** || Exercir algún empleu o cárrech propi o en lloch d'un altre. **Servir.** || Obligar, fer servei ab molta dilligencia. **Servir.** || Ser útil o profitosa alguna cosa. **Aprovechar, servir.** || Estar ocupat en la milicia. **Servir, militar.** || Ajudar. **Servir, hacer buenos oficios.** || Afavorir, assistir, obligar, fer pler a algú. **Servir.** || v. a. Donar cult o adoració a Deu. **Servir.** || Obsequiar a algú, fer alguna cosa al seu favor, benefici o utilitat. **Servir.** || Festejar a alguna dama, solicitant el seu favor. **Servir.** || Oferir o donar voluntariament al rei o república alguna quantitat pera les urgencies del Estat o del públich. **Servir.** || Cumplir ab la cárrega deguda a algún ofici o benefici. **Servir.** || Seguir els jugadors tirant carta del coll qu' ha tirat el primer. **Servir.** || Portar el menjar o beure a la taula. **Servir.**

SERVIR AL COMÚ ÉS SERVIR A NINGÚ. *Ref. Quien hace por común hace por ningún.*

¿DE QUÈ SERVEIX? *Loc.* Denota qu' alguna cosa no es del cas. *¿De qué sirve? ¿a qué sirve?*

FERSE SERVIR. fr. No permetre descuit en la seua assistencia. *Servirse, hacerse servir.* || Dominar, manar ab imperi. *Hacerse servir muy bien.*

PER SERVIR A VOSTÈ. *Expr.* D' obsequi y cortesía. *Para servir á usted.*

QUI NO SAP LO QU' ES SERVIR, NO SAP LO QU' ES PATIR. *Ref.* Ab que 's denota lo molt qne 's pateix servint y 'l poch fruit que se 'n treu. *Sirve á señor y sabrás qué es dolor.*

SERVIRSE. v. r. Condecorar o fer lo qu' algú demana. **Servirse.** || Váldres d'alguna cosa. **Servirse.**

SERVIT, DA. p. p. **Servido.** || adj. Portat, usat o mitg gastat. **Servido.**

ÉSSER SERVIT. fr. Voler alguna cosa, dignarse. *Ser servido.*

ONT DEU SIGUI SERVIT. fr. Ab que 's significa un lloch o paratge indeterminat. *Donde Dios es servido.*

SI VOLS SER O ESTAR BEN SERVIT, FESTE TU METEIX EL LLIT. *Ref. Si quieres ser ó estar bien servido sírvete tú mismo.*

TANT PAGAT TANT SERVIT. fr. *Comido por servido.*

SERVITA. m. Relligiós de la Mare de Deu de les Dolors o de la Verge Santíssima. **Servita.**

SERVITUT. f. Acte o efecte de servir. **Servidumbre.** || Esclavitut, condició servil. **Servidumbre.** || Se diu per extensió de tota mena de subgecció y dependencia o obligació inexcusable. **Servidumbre.** || El dret o us que una cosa o heretat té sobre un'altra o algú sobre una cosa agena pera 'l seu profit. **Servidumbre.** || Subgecció a que obliga 'l mando, les riqueses y autoritat. **Servidumbre.** || Opressió, sumissió forçada. **Servidumbre.** || Dit d'aquella que a la decadencia del Imperi romá s' introduí en lloch de la rigurosa d'esclaus y va ésser deixar els senyors o

conquistadors als pobres y als llauradors llurs terres ab l'obligació de servirlos. **Servidumbre.** || SERVEI, 12. || *Met.* La subgecció a les passions o afectes que impideixen la llibertat. **Servidumbre.**

SERVO. s. y adj. Qui sofreix l' esclavitut d' un senyor. **Siervo.** || ESCLAU.

SERVU. m. *Ant.* ESCLAU. || SERVO.

SÉS. m. Orifici per ont l' animal expeleix sos excrements. **Sieso, ano.** || CUL.

SES. pron. pl. y f. Corresponent a *les seues.* **Sus.**

SESA. f. SESSA.

SÈSAM. m. *Bot.* Mena de plantes orientals, lignoniacies, anyals y herbacies, de quines se n' extreu un oli d' aplicacions medicinals y domèstiques **Sésamo.**

SESAMOIDIS. m. pl. Nom d' uns ossos molt petits que hi ha a les juntures dels dits. **Sesamoides.**

SESCH. m. BIAIX

SESELI. m. *Bot.* Plantes umbelíferes, herbacies, bienals o vivacies. **Seseli.**

SESELI DE MARSELLA. *Bot.* Planta indígena del Mitjorn d' Europa, que vegeta entre rocalls, en llochs sechs y a les vores dels camins. Té llenyós de baix el tronch, y d' un vert blanquinós els nusos.

SESGAR. v. a. ABIAIXAR.

SESM. m. SESME.

SESMA. f. La sexta part, **Sesma.**

SESMAR. v. a. Partir, dividir, tallar una cosa en diferentes parts.

SESME. m. Districte o partit, compost de diverses poblacions. **Sesmo.**

SESME. m. *Astron.* Nom de dos degans. **Sesme.**

SESMER. m. Oficial pera cuidar els negocis de cada sesme. **Sesmero.**

SESQUI. Veu llatina qu' entra en la composició de varies paraules pera denotar que una cosa 's pren per lo que val y una part més. **Sesqui.**

SESQUIÁLTER. adj. y

SESQUIALTRE. adj. Que s' aplica a la raó de 3 a 2, que té una cosa ab un' altra o a la proporció de un nombre ab un altre contenint a ell y a la seua meitat, com 12 a 8, que 'l conté una vegada, y la meitat del 8. **Sesquiáltero.**

SESQUIMODI. m. Lo que té modo y mitg. **Sesquimodio.**

SESQUIOCTAU, VA. adj. Lo que té l' octau d' una cosa y mitg més. **Sesquioctavo.**

SESQUIÒXIT. m. *Quím* Combinació de l' oxigen ab un cos senzill, en la qual hi entra l' oxigen per una meitat més que 'l protòxit. || Oxidació entremitg del protòxit y 'l deutòxit. **Sesquióxido.**

SESQUIPEDAL. adj. *Poèt.* De peu y mitg. **Sesquipedal.** || Dit de les paraules retumbantes, fastuoses y vanes. **Sesquipedal.**

SESQUITERS, A. adj. Que conté una unitat y 'l seu ters. **Sesquitercio.**

SESSA. f. Ciutat o població que forma part d' un sesme. **Población perteneciente á un sesmo.**

SESSE Y PIÑOL (Joseph de). *Biog.* Jurisconsult molt remarcable, nadiu de Lleida o Tortosa, y mort a Saragoça a l' any 1629. Va estudiar llatí y retòrica a Saragoça, graduantse de lleis a Lleida, de quina ciutat va ésser després catedrátich. Va desempenyar cárrechs importants en la seua carrera, entre altres el d' assessor del Zalmedina y consultor de l' Inquisició a Saragoça, llochtinent de la Cort de justicia d' Aragó, conceller criminal y civil a les cancilleríes y regent de les meteixes fins a la seua mort. Va escriure una munió d' obres jurídiques, entre altres: *Tractatus de Inhibitionibus ex exequocione privilegiata,* etc., Barcelona, 1608, Francfort, 1615 y 1661, *Decissiones sacri senatus regnii Aragonum,* Saragoça, 1610 y 1615; *Tratados jurídicos; Poesías; Libro de cosmografía universal del mundo y particular descripción de Tierra Santa,* 1619; *Insaculación y ordinaciones de la ciudad de Teruel y Mosqueruela,* 1625.

SESSEIG. m. L' acció y efecte de sessejar.

SESSEJAR. v. a. Pronunciar la *s* com la *c* o la *z.* **Cecear.**

SESSELADA. *Geog.* Lloch del dist. munpal. de Caneján, prov. de Lleida.

SESSERA o SECENAS. *Geog. ant.* Nom de Sant Celoni, prov. de Barcelona, en temps dels romans.

SESSEU. m. La pronunciació de la *s* com *c.* **Ceceo.**

SESSIÓ. f. Cada assamblea o junta d' un concili. **Sesión.** || Cada una de les reunions que celebra una corporació pera tractar y discutir assumptes. **Sesión.** || Plática, conferencia, consulta entre varies persones pera determinar qualsevulla cosa. **Sesión.** || Entre pintors, el temps que s' emplea d' una vegada en un quadre. **Sesión.** || Creixement de la febre en les malalties. **Accesión.**

SESSIÓ DE SOLI. La derrera en les Corts aragoneses, en la que 'l rei jurava tot lo fet y llegislat. *Sesión del solio.*

SEST, A. adj. ord. SEXT.

SESTA. f. El temps després del mitgdía en que apreta més la calor. **Siesta.** || El temps destinat pera dormir o descansar després d' haver dinat. **Siesta.** || MITGDIADA. || L' acte de dormir després d' haver dinat. **Siesta.** || El punt de musica que a les iglesies se toca per la tarda. **Siesta.**

FER LA SESTA. fr. Fer mitgdiada.

SESTEJAR. v. n. Dormir lleugerament a l' hora de la sesta. **Sestear.**

SESTÈ, NA. adj. SEXTÈ.

SESTOJAR. v. a. GUARDAR, SERVAR.

SESTERCI. m. *Numis.* Moneda de plata entre 'ls romans; n' hi havía major y menor: aquesta valía 2 ases y mitg de coure romans y la major cosa de 168 vintidosos, segons volen alguns, y segons altres 172, y quan el sesterci s' expressava adverbialment, valía cent vegades més que quan se proposava ab sols el numeral. **Sestercio.**

SET. m. Numeral cardinal. **Siete.** || adj. ordinal. Setè, el que vé després de sis unitats. **Siete, séptimo, sétimo, seteno.** || m. El carácter o xifra que representa dit nombre. **Siete** || La carta de jugar que té senyals o punts, com: *el set d' oros,* etc. **Siete.**

SET. f. Gana o apetit de beure. **Sed.** || *Met.* Desitg ardent d' alguna cosa. **Sed.** || La necessitat d' aigua que tenen els camps quan fa temps que no ha plogut. **Sed.**

SET FALSA. *Med.* Se diu de la sequetat que causen a la boca els vapors de la fermentació dels aliments. *Sed falsa.*

ESCANYARSE DE SET. fr. *Fam.* Patir gran set. *Apalambrarse de sed.*

APAGAR LA SET. fr. Beure fins a satisferse. *Apagar ó matar la sed.*

FER AGAFAR SET. fr. Fer enraonar o cridar massa. *Hacer desgañitar, desgañijar, despepitar, desgargantar.*

FER SET. fr. Causarla, móurela alguna cosa. *Hacer sed.* || Tindre ansia o desitg veement d' alguna cosa. *Reventar.*

FER SET Y NO DONAR BEURE. *Ref.* Contra 'ls poderosos que posen a la vista 'l premi y en arrivant la ocasió no 'l donen. *Metióte en la huerta y no te dió de la fruta de ella.* || També 's diu contra aquell que diu mal de la dona que, fentli goig, no por lograr d' ella lo que vol. *Agrillas eran.*

MORIRSE DE SET. fr. *Met.* Tíndren molta. *Perecer, morirse, apalambrarse de sed.*

NO DONAR UNA SET D' AIGUA. fr. Ésser molt avar. *No dar ni aun una sed de agua.* || Pondera la falta de compassió d' algú. *No dar una sed de agua.*

SET. *Hidrog.* Riuet que neix a la serra de Prades, al confí de la prov. de Lleida ab la de Tarragona; passa pèls termes d' Albi, Cerviá, Albagès, Cogul, Aspa, Alfès, Sunyé y Sudanell, y desaigua al Segre.

SET. p. p. del verb ÉSSER y SER. **Sido.**

SET AIVERETES (Vall de les). *Orog.* Agradosa vall al peu de La Creueta, al camí de Berga a Busa, al Bergadá.

SETABIS. *Geog. ant.* Nom que tenía al temps dels romans la ciutat de Xátiva.

SETABITÁ, NA. adj. Natural o propi de Setabis, l' antiga Xátiva.

SETANARI. m. SEPTENARI.

SETANTA. m. Numeral cardinal, producte de 10 multiplicat per 7. **Setenta.**

SETANTÈ, NA. adj. Se diu de la persona que ha complert setanta anys. **Setentón.**

SETANTENA. adj. Aplech o conjunt de setanta coses o obgectes.

SETANTÍ (Joaquim). *Biog.* Escriptor nadiu de Barcelona, que vivía als començos del sigle XVII. Era d' ingeni viu, coneixedor dels estudis de filosofía y d' historia y competent en la crítica musical, donchs en sa jovenesa va ésser escolá de la capella de Montserrat. Les seues obres més remarcables són: *Frutos de la Historia*, Barcelona, 1610, comprenent 200 avisos y consells polítichs, sentencies, fonaments de la ciencia de l' Estat, etc., y *Centellas de varios conceptos y avisos de amigo*, Barcelona, 1614. Va ésser cavaller de l' ordre de Montesa, y 'l seu nom figura al catálech d' autors publicat per l' Academia espanyola com autoritats de la llengua.

Segell de Setcases

SETANYAL. adj. Cosa de set anys. **Sieteañal.**

SETAIGÜES. *Geog.* Vila de la prov. y diòc. de Valencia, partit judicial de Xátiva; és en terra trencada; estació de F.-C. de Valencia a Utiel y té 1,841 hab.

SETCASES. *Geog.* Caseriu del terme de Llançá, provincia de Girona. || Poble de la provincia y bisbat de Girona, part. jud. de Puigcerdá; és al cor del Pirineu, a la vora del Ter y té 578 hab. Més amunt hi ha 'l xalet-refugi d' Ull de Ter, edificat pèl Centre Excursionista de Catalunya.

SETCENTS, TES. adj. Lo que resulta de la multiplicació de 100 per 7. **Setecientos.**

SET CREUS (Collada de les). *Orog.* Montanyes de la banda de tramontana de la Vall de Ribes, a la meteixa ratlla de França y de 2,850 met. d' altitut.

SETÈ, NA. adj. Numeral ordinal. || SET, 2. || Una de les set parts en qu' está dividit un tot. **Séptimo.**

SETEBRIS o SETELSONA. *Geog. ant.* Nom de Solsona, prov. de Lleida, en temps dels romans.

SETEMBRE. *1er.* SEPTEMBRE.

SETEMBRÍ, NA. adj. Pertanyent al mes de Septembre.

SETÈN, A. adj. *Ant.* SETÈ.

SETENA. f. L' agregat de set unitats. **Setena.**

PAGARHO PER LES SETENES. fr. Pagar ab pena o cástich set vegades major a la culpa. *Pagarlo con las setenas.*

SETENARI. m. SEPTENARI.

SETENI. m. El temps que comprèn set anys.

SETENTRIÓ. m. SEPTENTRIÓ.

SETFONTS (Les). *Hidrog.* Dolls d' aigua que brollen a la serra qu' envolta la vall del Gresolet, al camí que mena a Pedraforca, formant una coma arrodonida y gerda. || *Orog. y hidrog.* Vall de la Cerdanya, devora del coll de Trapa, no lluny de la partió ab el Bergadá.

SETGE. m. *Ant. mil.* SITI. || Lloch cercat o defès. **Seto.** || ESQUER. || SETJE.

SETGLAR. adj. SECULAR. || Sol dirse dels relligiosos que no perteneixen a cap regla o ordre y de lo que no és relligiós. **Seglar.**

SETGLE. m. SIGLE. || SEGLE.

SETI. m. El lloch que ocupa qualsevulla cosa. **Sitio.** || Terreno determinat y a propòsit pera alguna cosa. **Sitio.** || Assento, qualsevulla cosa que serveix pera seure, com a les cadires, necessaries, etc. **Asiento.** || SITUACIÓ, ASSENTO, POSITURA. || *Mil.* El cerch que 's posa a alguna plaça pera ferla rendir. **Sitio, asedio.** || Paratge de recreu o diversió propi d' algún senyor. **Sitio.** || El sol pera fabricar. **Sitio.** || Parlant de columnes o edificis, basa, fonament. **Sitio.**

AIXECARSE O ALÇALSE DEL SETI. fr. Alçarse del lloch ont un s' estava assentat. *Desasentarse.*

ALÇAR EL SETI. fr. *Mil.* Fer desistir als sitiadors. *Levantar el campo ó el sitio.*

MUDAR DE SETI. fr. Anarsen d' una part a altra pera viurehi. *Mudar de domicilio ó de suelo.*

POSAR SETI. fr. *Mil.* SETIAR.

QUEDAR AL SETI. fr. Caure mort. *Quedarse en el sitio.*

SETIADOR, A. m. y f. Qui setía. **Sitiador.**

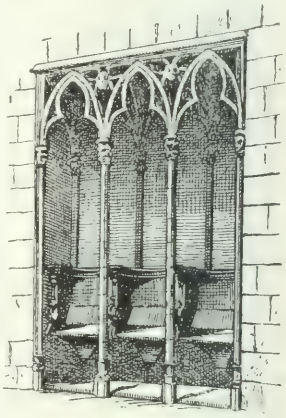
Setial en lo presbiteri de Stes. Creus
Sigle XV

SETIAL. m. El lloch ont se construeix o s' está construint algún edifici. **Sitial.** || El lloch distingit ab un banquet al devant, ab un riquíssim coixí sobre y un altre als peus, destinat pera 'ls reis o bisbes en alguna funció. **Sitial.** || Els llochs del cadirat al chor d' alguna catedral. **Sitiales.** || Coixí de cuiro fí, farcit de ploma, que s' acomoda a les cadires pera més comoditat y luxe. **Asiento, sitial, almohada.** || TRULL, 2. || SITI, 3. || TRONO.

Setials a la Catedral de Barcelona (sigle XV)

SETIAMENT. m. *Ant.* L' acte de setiar una plaça. **Asedio.**

SETIAR. v. n. Cercar una fortaresa o ciutat pera guanyarla o rendirla. **Sitiar.** || Estrényer a algú tancantli totes les sortides pera agafarlo. **Sitiar.** || Llevar o impedir tots els medis ab que 's podía conseguir alguna cosa. **Sitiar.**

SITIAT, DA. p. p. **Sitiado.**

SETICORNI. adj. *Zool.* Que té les antenes setacies. **Seticórneo.** || m. pl. Insectes lepidòptes nocturns, que 's caracterisen per les antenes en forma de pèls. **Seticórneos.**

SETIGER, A. adj. Que té pèls groixuts o n' está cobert. || m. pl. *Zool.* Mamífers paquiderms que tenen per tipus el porch senglar. **Setígero.**

SÈTIM, A. adj. SÈPTIM.

SETJAMENT. m. *Ant. mit.* SETI.

SETJAR. v. a. SITIAR.

SETJE. m. *Bot.* Planta de la fam. de les escrofulariácies que té les cames nuoses, les fulles ovals y dentades y fa una llarga panolla de flors. **Escrofularia nudosa, mayor, fétida o vulgar.** || SETGE.

SETLA Y MIRARROSA. *Geog.* Poble de la prov. d' Alacant, diòc. de Valencia, part. jud. de Denia; és a la vora del Bolata, no gaire lluny del mar; té estació de F.-C. y 568 hab.

SETMANA. f. Espai de set dies naturals consecutius. **Semana.** || Alguns períodes septenaris de temps, sigui de mesos, anys o secles, com: *les setmanes de Daniel.* **Semana.** || El cárrech del setmaner. **Semanería.**

SETMANA SANTA. La derrera de quaresma, en la qual se celebren els misteris de la passió de Jesucrist. *Semana santa ó mayor.* || Llibre que conté'l reso y oficis de la Setmana Santa. *Semana santa.*

ENTRE SETMANA. m. adv En qualsevol día de travall. *Entre semana.*

ESTAR DE SETMANA fr. Exercir algú, la setmana en que's parla, 'l cárrech qu' está distribuit per torn entre altres. *Estar de semana.*

SETMANA DELS BARBUTS. Se diu del 15 al 22 de Janer. *Los barbudos.*

LA SETMANA DELS TRES DIJOUS. *Expr. fam.* Ab que a algú se li nega lo que preté, y també significa la impossibilitat de lograr o de succeir alguna cosa. *La semana que no tenga viernes; cuando vengan los nazarenos; cuando meen las gallinas.*

QUI NO TRAVALLA EN TOTA LA SETMANA, TRAVALLA EL DÍA DE FESTA, O QUI NO TRAVALLA EN TOT L'ANY, TRAVALLA 'L DÍA DE CAP D' ANY. *Ref.* Satirisa al descuidat, que no aplicantse al travall en els dies de feina, voldría en les festes rescabalar lo perdut. *El hombre perezoso, en la fiesta es acucioso; la albendera, los disantos hilandera; la labor de la judía trabajar de noche y folgar de día.*

SETMANADA. f. SETMANAL. || La cantitat que un obrer guanya durant la setmana de travall. **Semanal.**

SETMANAL. adj. Cosa de la setmana. **Semanal.**

SETMANALMENT. adv. t. Per setmanes, cada setmana o en totes elles. **Semanalmente.**

SETMANARI. m. Paper o periòdich que's publica una vegada a la setmana. **Semanario.**

SETMANER, A. s. Qui pêl seu torn exerceix algún empleu per setmanes. **Semanero.**

SETMANERÍA. f. Cárrech o ofici de setmaner. **Semanería.**

SETMESÍ, NA. adj. y

SETMESÓ, NA. adj. Se diu de la criatura que neix als set mesos de concebuda. **Sietemesino.** || Subgete desnarit, de poca vida. **Sietemesino.**

SETMESÓ EN RAMA. *Bot.* Herba. CINCHENRAMA.

SETRILL. m. CETRILL.

SETRILLERES. f. CETRILLERES.

SETSE. m. SETZE.

SETUAGENARI, A. adj. SEPTUAGENARI.

SETUPLICAR. v. a. SEPTUPLICAR.

Setrilleres (M. de Vich) Sigles XVI al XVII

SETZE. m. El nombre compost de 10 y 6 unitats. **Diez y seis.** || *Bot.* Arbre de la Xina, que n' hi há com les nogueres d' Europa; el fruit és de la figura de la nou, vermellench y gustós. **Chitse, setse.**

SETZE CENTS. *Ter.* MIL SISCENTS.

SETZÈ, NA. adj. La unitat que segueix al 15 pera completar el nombre 16. **Décimosexto, dieciseiseno** || Mena de panyo quin urdit consta de setze centenars de fi's. **Dieciseiseno.**

EN SETZÈ. m. adv. Entre estampers y llibreters denota que 'l full de paper se distribueix y plega en setze parts. *En dieciseisavo.*

SÈU. m. El greix dur y sòlit que's treu d' alguns animals, del qual fòs, se 'n fan candeles, etc **Sebo.** || Qualsevulla mena de greix, encara que ab menys propietat. **Sebo.**

DONAR SEU. fr. *Náut.* Untar ab seu els fondos de les embarcacions després de ben netes. *Ensebar, dar sebo, y despalmar* la operació de netejarles y untarles ab seu. || *Met.* ALTAR, 3.

DONAR SEU A LA HOSTAGA. ir. *Náut.* Que ademés del sentit recte significa facilitar els medis de subsistir a qui travalla. *Dar sebo á la hostaga.*

REVINDRE 'L SEU. fr. *Náut.* Ablanirlo y tornarlo a extendre, a qual fí s' escalfa 'l fondo de la embarcació. *Revirar el sebo.*

SÈU. f. **Catedral, sede.**

SEU APOSTOLICAL: SANTA SEDE.

A LA SEU SI NO HI POTS FICAR LA CAMA, FÍCAHI EL PEU. *Ref.* A que's denota que la carrera eclesiástica ha proporcionat moltes comoditats. *Parte en la iglesia desea á su hijo la vieja.*

SÈU. *Gram.* Temps del verb seure, *ell sèu.*

SÈU D' URGELL. *Geog.* Ciutat de la prov. de Lleida, sèu del bisb. y cap del part. jud. del seu nom; és a la confluencia del Valira ab el Segre, té una bona catedral y 2,919 hab. || Partit jud. de la prov. de Lleida format dels 46 següents ajuntaments: Alás, Alinyá, Anserall, Arabell, Arcabell, Arfa, Aristot, Ars, Arseguell, Bellver, Bescarán, Cabó, Castelláç, Castellbó, Castellciutat, Cavá, Civis, Coll de Nargó, Ellar, Estimariu, Fígols, Fórnols, Guardia (La), Guils, Les, Montanisell, Montellá, Musa y Aransá, Noves, Organyá, Pallerols, Parroquia d' Ortó, Pla de Sant Tirs, Prats y Sampsor, Prullans, Riu, Seu d' Urgell, Serch, Tahús, Talltendre, Toloriu, Tost, Tuixent, Vall de Castellbó, Vansa (La) y Vilech y Estana, reunint entre tots 23,279 habitants.

Segell de la Sèu d' Urgell

SEU, A o SEVA. pron. possessiu. **Suyo.** || m. Propi. **Suyo.** || SON. || pl. Antepassats, fills, parents, etc. **Suyos.** || Amichs, vassalls o qui d' alguna manera dependeix d' algú. **Suyos.**

CADA HU DEL SÈU FA LO QUE 'N VOL. *Ref.* Ab que's denota la llibertat ab que un pot disposar de les seues coses. *Cada uno puede hacer de su capa un sayo.*

NO FA POCH QUI SEMBLA ALS SEUS, O QUI SEMBLA ALS SEUS NO SE 'N IX DE LLINATGE. *Ref.* Se diu pels que obren a imitació de llurs pares o antepassats. *¡Bien haya quien á los suyos se parece!* || ELS TESTOS HAN DE SEMBLARSE A LES OLLES.

SEUDE. m. SEUDO.

SEUDO. Veu presa del grech, que significa fals; únicament s' usa en composició, precedint a substantius masculíns o femenins, o com primer element de veus compostes, com: *seudo profeta, fals profeta,* etc. **Seudo.**

SEUDOAFÍA. f. *Med.* Alucinació del sentit del tacte. **Seudoafía.**

SEUDOAMATISTA. f. *Min.* Fluorur de cals de color de viola. **Seudoamatista.**

SEUDOANGUSTURA. f. *Med.* Angustura falsa. **Seudoangustura.**

SEUDOARTROSIS. f. *Med.* Falsa articulació. Seudoartrosis.

SEUDOASMA. f. *Med.* Asma falsa. **Seudoasma.**

SEUDOBERIL. m. *Min.* Crestall de roca de color verdós. **Seudoberilo.**

SEUDOBLEPSIA. f. *Med.* Alucinació del sentit de la vista. **Seudoblepsia.**

SEUDOCIESA. f. *Med.* Grossaria falsa. **Seudociesa.**

SEUDOCOBALT. m. *Min.* Níquel arsenical. **Seudocobalto.**

SEUDOCOTILEDONI. adj. *Bot.* Que sembla tindre dos cotiledons, encara que sols ne tinga un. **Seudocotiledonio.**

SEUDOCRESTALL. m. *Min.* Forma crestallina pertanyent a un mineral distint del que la presenta. **Seudocristal.**

SEUDOENCEFALIA. f. *Med.* Monstruositat produïda per la presencia d' un tumor vasculós que's fá al cervell. **Seudoencefalia.**

SEUDOENCEFALIÁ, NA. adj. Se diu dels monstres per seudoencefalia. **Seudoencefaliano, seudoencéfalo.**

SEUDOENCEFÁLICH, CA. adj. Que presenta 'ls carácters de la seudoencefalia. **Seudoencefálico.**

SEUDOESMERALDA. f. *Min.* Crestall de roca vert. **Seudoesmeralda.**

SEUDOESPAT. m. *Min.* Cals fluotada. **Seudoespato.**

SEUDOGALENA. f. *Min.* Nom del sulfur de zench a causa de la seua semblança ab el sulfur de plom o galera. **Seudogalena.**

SEUDOGRANAT. m. *Min.* Crestall de roca de color de taronja. **Seudogranate.**

SEUDOHERMAFRODISME. m. Hermafrodisme sense excés de parts. **Seudohermafrodismo.**

SEUDOHERMAFRODITA. m. L' hermafrodita que no té desenrotllades completament les parts sexuals. **Seudohermafrodita.**

SEUDOHIDROPESIA. f. *Med.* Hidropesia falsa o aparent. **Seudohidropesía.**

SEUDOMEMBRANA. f. *Med.* Especie de membrana aparent. **Seudomembrana.**

SEUDOMÒRFICH, CA. adj. *Med.* Se diu dels orgues del cos que presenten una forma que no és la comuna. **Seudomórfico, seudomorfo.** || *Min.* Se diu d' un mineral quan ha crestallisat en una forma diferenta de la comuna als minerals de la seua especie. **Seudomórfico.**

SEUDOMORFINA. f. Materia blanca micacia que hi há al opi y té moltes de les propietats de la morfina. **Seudomorfina.**

SEUDOMORFOSIS. f. *Min.* Massa crestalliforme produïda per conversió o descomposició parcial o total d' un' altra massa. **Seudomorfosis.**

SEUDONEFELINA. f. *Min.* Varietat de nefelina que 's trova en petits crestalls prismátichs de sis cares. **Seudonefelina.**

SEUDONEUMONIA. f. *Med.* Falsa neumonia. **Seudoneumonía.**

SEUDÒNIM. m. Motiu, nom soposat d' una persona. **Seudónimo, pseudónimo.** || Se diu del autor que amaga el seu nom verdader ab un de fals. **Seudónimo.** || S' aplica també a la obra del meteix autor. **Seudónima.**

SEUDONIMIA. f. Substitució d'un nom soposat al verdader y propi. **Seudonimia**

SEUDOPERINEUMONIA. f. *Med.* Mena de pulmonia aparent. **Seudoperineumonía.**

SEUDOPIA. f. *Med.* Alucinació de la vista. **Seudopia.**

SEUDOPLEURESIA. f. *Med.* Falsa pleuresia. **Seudopleuresía.**

SEUDOPÒLIP. m. *Med.* Fals pòlip. **Seudopólipo.** || Concreció poliforme. **Seudopólipo.**

SEUDORASIA. f. *Med.* Alucinació del sentit de la vista. **Seudorasia.**

SEUDOREXIA. f. *Med.* Fals apetit. **Seudorexia.**

SEUDORREGULAR. adj. *Min.* Se diu del crestall mineral que no presenta la regularitat més qu' en la apariencia. **Seudonormal, seudorregular.**

SEUDORRUBÍ. m. *Min.* Rubí de Bohemia. **Seudorrubí.**

SEUDOZOARI, A. adj. Que se sembla a un animal. **Seudozoario.** | pl. Grupo de sers organisats que antigament se colocaven entre 'ls zoòfits y avui pertanyen al regne mineral. **Seudozoarios.**

SEUDOTISIS. f. *Med.* Tísica o tisis aparenta. **Seudotisis.**

SEUDOTOPACI. m. *Min.* Crestall de roca d' un groch més o menys fosch. **Seudotopacio.**

SEUDOTOXINA. f. Substancia nitrogenada que s' extreu de les fulles de la belladona ont se trova acompanyant a l' atropina. **Seudotoxina.**

SEUNADOR. m. *Ter.* ASSAONADOR.

SEUÓS, A. adj. Plè de seu o lo que 'n conté. **Seboso.**

SEURAR. v. a. SEURES. || SENTARSE.

SEURARSE. v. r. Asseures, assentarse. **Sentarse.**

SEURAT, DA. adj. ASSEGUT, ASSENTAT

SEURE. v. n. Estar assentat. **Estar sentado.** || SEURES. || v. r. Assentarse. **Sentarse.**

SEURE AL ULL ALGUNA COSA. *Loc. ant.* Causar cupdicia, envèja, etc. *Comer, consumir la envidia.* || FER DENTETA. || Pendres en calma la resolució d' algún assumpte.

SEVA. f. Intenció, gust, desitg, propia voluntat del subgecte de qui 's parla. **Suya.** || Femení de SEU.

A LA SEVA. m. adv. A la seua idea, ab propia reflexió, sense comunicarho a ningú. *A su sayo.*

ANAR A LA SEVA. fr. No distreures algú de la seua obligació. *A lo que estamos, benedicamus.*

ARRIMARSE A LA SEVA. fr. Obstinarse en el seu concepte, no voler atendre a les raons contraries. *Encasquetarse, encastillarse, llevar la suya adelante.*

EIXIRNE AB LA SEVA. fr. *Met.* Lograr el seu intent, a pesar de contradiccions y dificultats. *Salir ó salirse con la suya.*

FER LA SEVA. fr. FER EL SEU FET.

FERNE DE LES SEVES. fr. Obrar algú com acostuma, y regularment se pren en mala part. *Hacer de las suyas.*

SEVA. f. *Bot.* CEBA.

SEVA (Bertrán de). *Biog.* Jurisconsult que va viure al sigle XVI, qui en unió d' altres juristes del seu temps va esbrinar, illustrantlo ab notes, l' usatge de Barcelona *Auctoritate et rogatu...* que va publicarse a l' edició de les Constitucions, feta a Barcelona al any 1704.

Segell de Seva

SEVA. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és al peu d' una montanya, a la vora del F.-C. de Barcelona a Sant Joan de les Abadesses, y té 680 hab.

SEVER. m. Nom propi d' home. **Severo.** || adj. Rigurós, justicier. **Rígido, severo.** || Grave, serio. **Severo.** || Arrogant, qui arruga'l front. **Severo.** || EXACTE, PUNTUAL. || CRUEL, INHUMÁ.

SEVER (Sant). *Biog.* Bisbe de Barcelona, nadiu de la meteixa ciutat a la segona meitat del sigle III. Perseguit per Daciá, va ésser pres al territori del Vallès,

ont quan les persecucions s'havía refugiat, y presentat a presencia del tirá, negantse a fer acatament als ídols del gentilisme, va sofrir martiri als començos del sigle IV, atravesantli el cap ab un clau. Enlairat als altars de la iglesia, és commemorat el día 6 de novembre.

SEVERAMENT. adv. m. Ab severitat. **Severamente.**

SEVERÍ. n. p. **Severino.**

SEVERIÁ. n. p. **Severiano.**

SEVERIÁ (Emili). *Biog.* Poeta llatí, nadiu de Tarragona, als temps d'esplendor de la ciutat romana, baix el domini del Imperi. Era autor de varies poesíes vulgarment nomenades *entremesos.* No pot precisarse el sigle en quin va florir, més pot soposarse que fou en l'època esmentada, si 's té en compte la llegenda, posada per ell meteix en sa ciutat nadiua, que comença *Deo tutela Tarrac.*

SEVERÍSSIM, A. adj. sup. Molt sever. **Severísimo.**

SEVERÍSSIMAMENT. adv. m. sup. **Severísimamente.**

SEVERITA. f. *Min.* Varietat de hidrossilicat de alúmina que 's trova formant bosses al gres vert. **Severita.**

SEVERITAT. f. Rigor, aspresa. **Rigidez, severidad.** || Gravedat, serietat. **Severidad.** || Austeritat, rígida observancia. **Austeridad, severidad.** || Rigidesa de costums. **Severidad.** || Inhumanitat, crudeltat. **Severidad.**

SEVICIA. f. Crudeltat, rigor excessiu en el cástich.

SEVILLA. f. CIVELLA.

SEVILLÁ, NA. adj. Lo pertanyent a la ciutat y regne de Sevilla y qui n' és fill. **Hispalense, sevillano.** || Modernament s' ha popularisat com a sinònim de *fals* o de cosa que no és de llei, per alusió a uns duros falsificats.

SEVIR. v. n. Enfurismarse. També s' usa com recíproch. **Encruelecerse, irritarse.** || m. Títol d' un oficial romá en temps dels emperadors. **Seviro.**

SEX. *Geog.* Lloch del dist. munpal. de la Vall de Castellbò, prov. de Lleida.

SEXAGÈ, NA. adj. *Astron.* El nombre de 60, que comprèn dos signes del Zodíach. **Sexageno.**

SEXAGENARI, A. adj. Qui té seixanta anys. **Sexagenario.**

SEXAGÈSSIM, A. adj. La unitat que se segueix després del 59 pera completar el 60. **Sexagésimo.** || Lo que constitueix el nombre 60. **Sexagésimo.**

SEXAGÈSSIMA. f. La dominica abans de carnestoltes. **Sexagésima.**

SEXAGONAL. adj. *Geom.* Pertanyent al sexágon. **Sexagonal.**

SEXÁGON. m. *Geom.* EXÁGON.

SEXÁNGUL. m. y adj. *Geom.* Figura de sis ánguls. **Sexángulo.**

SEXANGULAR. adj. *Geom.* Cosa de sexángul. **Sexangular.**

SEXAGENI. m. Espai de sis anys.

SEXARGÈNTICH, CA. adj. *Quim.* S' anomena aixís una sal argèntica que conté sis vegades tanta base com la sal neutra. **Sexargéntico.**

SEXCENTÈSSIM, A. adj. Sis vegades centèssim. **Sexcentésimo.**

SEXCENTISTA. adj. y s. *Neol.* S' aplica als escriptors y als artistes del sigle XVI. **Sexcentista.**

SEXDIGITAT, DA. adj. Calificatiu del animal o de la má que té sis dits. **Sexgitado.**

SEXE. m. La divisió que la naturalesa ha establert entre 'ls éssers animals y 'ls vegetals, fent que n' hi haja de mascles y de femelles. L' un se diu sexe masculí y l' altre femení, y entre 'ls sers humans són representats per l' home y la dona respectivament.

SEXENI. m. Espai de sis anys. **Sexenio.**

SEXIFRE. adj. Que té sexe.

SEXMA. m. SESMA.

SEXONA o SAXONA. *Geog. ant.* Nom de Xixona, prov. d' Alacant, en temps dels romans.

SEXT, A. adj. Sisè. **Sexto.**

SEXTA. f. La tercera part de les hores menors ab reso. Els romans y hebreus dividíen el día artificial en tres parts: *tercia, sexta* y *nona,* començant desde les 12, y cada una contenía 3 hores. **Sexta.** || *Mus.* Consonancia que provè de la barreja de dos tons que están en proporció de 5 a 8 en la *sexta* menor. **Sexta.** || Cada una de les sis parts en que 's divideix un tot. **Sexta.**

SEXTAMENT. m. adv. En sisè lloch. **En sexto lugar.**

SEXTANT. m. *Numis.* Moneda antiga romana que valía la sexta part del as o dues unces. **Sextante.** || Instrument de matemátiques, y és la sexta part d' un cercle o un arch de 60 graus: serveix pera amidar els ánguls. **Sextante.**

SEXTANT D' URANIA. Constelació situada entre 'l Lleó y la Hidra. *Sextante de Urania.*

SEXTET. m. Conjunt de sis musichs que formen orquesta, gaire bé sempre ab instruments de corda, piano y armonium. **Sexteto.**

SEXTIL. adj. *Astron.* Se diu del aspecte dels astres, quan disten un d' altre la sexta part del Zodíach, qu' és 60 graus. **Sestil, sextil.**

SEXTILLA. f. *Poèt.* Composició de sis versos, comunament de set, vuit o onze sílabes ab consonancia a gust del poeta, y que cau molt bé la pausa a cada dos versos. **Sextilla.**

SEXTUPLICACIÓ. f. Acció y efecte de sextuplicar. **Sextuplicación.**

SEXTUPLICAR. v. a. Multiplicar per 6. **Sextuplicar.**

SÈXTUPLE, A. adj. Lo qu' inclou en sí sis vegades la unitat. **Séxtuplo.**

SEXUAL. adj. Lo que pertany al sexe, aixís se diu: *orgues sexuals.* **Sexual.**

SEXUALITAT. f. Constitució peculiar del sexe. **Sexualidad.**

SEXUALMENT. adv. D' una manera sexual, baix el punt de vista sexual.

SEYBERTITA. f. *Min.* Alumini silicat hidratat de magnesia y de cals. **Seibertita.**

SEYENT. m. Cadira sense braços ni respatller. **Sitial.** || p. a. de SEURE. Que seu.

SEYETA. f. *Ant.* SAGETA.

SEYL, A. pron. *Ant.* AQUELL.

SEYNE (La). *Geog.* Ciutat del Mitjorn de França, al depart. del Var (Provença), a les costes del Mediterrani: té un petit port.

SEYÓ. *7er.* Secció d' un camp o plá que s' arrenda separadament. || SORT.

SEYRA. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, diòc. de Lleida, part. jud. de Boltanya; és dalt d' una costa, a la vora del riu Essera, y té 311 hab.

SEYTA. f. *Ant.* SENTADA.

SGLAY. m. *Ant.* ESGLAI.

SHÁ. m. Rei de Persia y d' algunes altres nacions orientals. **Sha.**

SÍ. adv. m. Pera respondre afirmant o concedint. **Sí.** || S' usa pera afirmar o assegurar, encara que no hi hagi mitjançat pregunta. **Sí.** || S' usa pera ponderar, com: aquesta lletra *sí* qu' és bona. **Sí.** || *Iròn.* S' usa negativament. **Sí.** || Moltes vegades significa dupte, recel o sospita, y se li sol anteposar la partícula

més, y aixís se diu: no sé pas si podrá ser, *sí* o *més* si penseu que sense estudiar s' ha de saber, aneu molt equivocats. **Sí.** || També s' usa com conjuncció disjunctiva. **Sí.** || S' usa també en tò d' admiració, com: va tindre 'l desvergonyiment de dirme que mentía, *¡sí!* **Sí.** || m. Consentiment. **Sí.** || *Mus.* La derrera de les set veus de la escala musical. **Sí.** || pron. Personal de la tercera persona, y que mai serveix de nominatiu, y algunes vegades s' aumenta la significació, posposantli la paraula *meteix*.

SÍ CERT, SÍ PER CERT. m. adv. Certament. *Sí cierto ó sí por cierto.*

SI FA O NO FA. *Expr.* De dubte.

SÍ O NO. *Expr.* O DINS O FORA.

Sí, sí. interj. JA, JA.

DE PER SÍ. m. adv. Separadament, com: CADA HU DE PER SÍ. *De por sí.*

DE SÍ METEIX. m. adv. De la seua propia voluntat. *De suyo, de sí.*

DONAR EL SÍ. fr. Concedir, convindre; en el sentit més comú és donar paraula de casament. *Dar el sí.*

EL SÍ, SÍ; EL NO, NO. *Loc.* Ab que 's pondera la ingenuitat. *Sí por sí ó no por no; sí ó no, como Cristo nos enseña.*

EN SÍ. m. adv. Pera denotar lo constitutiu essencial o propi d' alguna cosa, com: ÉS MENESTER CONSIDERAR LA COSA EN SÍ. *En sí.*

ESTAR EN SÍ. fr. Tindre judici o cabal coneixement, no estar pertorbat. *Estar en sí ó en su acuerdo.*

ESTAR SOBRE SÍ. fr. Estar en vigilancia pera no ésser enganyat o sorprès. *Estar sobre sí, llevar la barba sobre el hombro.*

FORA DE SÍ. m. adv. FORA DE SENY.

NO DIR SÍ NI NO. fr. Estar indeterminat. *No decir sí ni no.* || No respondre res a la pregunta. *No contestar, no decir ó no responder un sí ó un no; no decir bueno ni malo.*

PER SÍ. m. adv. Per propia conveniencia, com: CADA HU MIRA PER SÍ. *Por sí.*

PER SÍ O PER NO. m. adv. Per lo que pot ésser. *Por si acaso; por sí ó por no; por lo que pudiere tronar.*

SI. conj. cond. **Si.** || S' usa també pera donar per suposada o sapiguda alguna cosa y passar desde ella a argüir, inferir o assentarne un' altra, com: *si* 'l coneixes, ¿per qué te 'n fíes? **Si.** || S' usa com partícula disjunctiva, contraposant una proposició a un' altra, y repetint el *sí*, com: *si* estudíes tindrás premi, *si* no, res. **Si.** || També s' usa pera encaréixer alguna cosa, contraposantla a un' altra, en el significat d' *encara*, com: *si* li donessin un duro, no 'l farien més content. **Si, aunque.** || Especie de conjuncció condicional dubitativa o de desconfiança, com: *si* cumplís, prou aniría bé. **Si.** || En algunes expressions serveix pera explicar la superioritat o excelencia d' alguna cosa, com: *si* homens de bé hi há, ell n' ès un. **Si.**

SI. *Ant.* EXCUSA.

SI ACÁS, SI PER ACÁS. m. adv. Significa la possibilitat o contingencia de que succeeixi o hagi succeit alguna cosa. *Si acaso, por si acaso.*

SI BÉ. m. adv. Encara que. S' usa pera explicar alguna excepció. *Si bien, aunque.*

SI MOLT CONVÉ. *Loc.* Tal vegada. *Si á mano viene, ó viene á mano.*

SI NO ÉS QUE. *Loc.* Sino que, com: SI NO ÉS QUE HAGI VINGUT. *Sino que ó si ya no es que.*

SI QUE. m. adv. *Con esto, hasta.*

UN SI ÉS NO ÉS. *Expr.* Lo meteix que poch, quasi res. *Un sí es no es.*

SI. m. L' interior del pit de la persona. **Seno.** || El ventre de la mare. **Seno.** || La falda materna. **Seno.** || Concavitat que formen les coses. || Cala, la part de mar qu' está entre dos caps o dues puntes. **Seno.** || GOLF. || *Met.* Se pren també per mitg o centre, com: ha vingut a morir al *sí* de la seua patria, de la seua familia; els cismátichs están fora del *sí* de la Iglesia, etc. **Seno.**

SI D' ABRAHAM. Lloch ont estaven detingudes les ánimes dels qu' havíen mort en la fe, y ab la esperança del Redemptor. *Seno de Abrahám.*

SI RECTE. En trigonometría és la ratlla recta perpendicular que cau desde la extremitat del arch o ángul sobre 'l diámetre que passa per l' altra extremitat. *Seno, seno recto ó primero.*

SI SEGÓN. El si primer del compliment de dit arch fins al quadrant. *Seno segundo.*

SI TOTAL. El si recte o arch de noranta graus, que és el meteix radi o semidiámetre del cercle. *Seno total ó todo.*

SÍA. conj. disj **Ora.**

SÍA QUE. conj. SIGUI. || *Ora, ya, sea.*

SIAGONAGRA. f. *Med.* Gota qu' ataca a les barres. **Siagonagra.**

SIALISME. m. *Med.* Salivació abundanta. **Sialismo.**

SIALÓLECH. m. *Med.* Remei que provoca la salivació. **Sialólogo.**

SIALOLOGÍA. f. *Med.* Tractat de la saliva.

SIALL. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Isona, prov. de Lleida.

SIAM. *Gram.* **Seamos.**

SIAMESA. f. Teixit de seda y cotó, qu' estigué molt en boga a l' indumentaria catalana del sigle XVIII. Se suposa que va ésser coneguda a França desde 'l temps de Lluis XVI, per haverla introduida uns embaixadors d' aquell regne asiátich, y desd' allí, per imposició de la moda, importada a Catalunya.

SIATS. *Ant.* Imperatiu del verb SER. **Seáis.**

SIBARISME. m. Afeminació. **Sibarismo.**

SIBARITA. m. Natural de la ciutat de Sibaris, Sicilia. **Sibarita.** || Lo pertanyent a aquesta ciutat antiga d' Italia. **Sibarítico.** || Ser afeminat, feble, voluptuós.

SIBARÍTICAMENT. adv. m. D' un modo sibarítich, ab afeminació. **Sibaríticamente.**

SIBARÍTICH, CA. adj. Voluptuós, afeminat. **Sibarítido, sibarítico.**

SIBARITISME. m. Desitg gran de dropejar y de plaers. **Sibaritismo.** || Voluptuositat. **Sibaritismo.**

SIBECA. *Ter. ornit.* y

SIBECOT. *Ter. ornit.* SIBOCH.

SIBERI. n. p. **Siberio.**

SIBERIA. f. *Bot.* Planta de saló, de fulles amples y carnoses. **Siberia.**

SIBERIÁ, NA. adj. De Siberia. **Siberiano.**

Siberia, planta de saló

SIBERITA. f. *Min.* Varietat de turmalina que 's troba a la Siberia. **Siberita.**

SIBIDILLA. f. CIBADILLA.

SIBILA DE FORCIÁ. Vegis FORCIÁ (SIBILA DE).

SIBILA. f. Entre 'ls pagans lo meteix que profetisa, que 's creia inspirada, o una donzella posseida d' un entusiasme diví, que pronunciava oracles y preveia les coses futures. **Sibila.**

SIBILAR. v. n. *Ant.* XIULAR.

SIBILÍ, NA. adj. Cosa de les sibiles. **Sibilino.**

SIBILÍTICH, CA. adj. Lo qu' és propi o pertany a les sibiles. **Sibilítico.**

SIBILÍTICAMENT. adv. D' una manera sibilítica.

SIBINA. f. *Zool.* Insectes coleòpters tetrámers eririnits, originaris d' Europa. **Sibina.** || *Bot.* SABINA.

SIBOCH. m. *Ornit.* Aucell de passada, quasi del tamany d' un muçol, però té les ales més llargues, el bech curt y la boca molt gran; les plomes grises ab clapes vermellenques, y no és au de presa, sinó molt tonta. Zumaya, zumacaya, engañapastores. || *Met.* PAPAMOSQUES. || Se diu de qui té la boca molt gran, que comunament s' anomena BOCA DE SIBOCH. || BABAU.

SIBOT. m. *Ter.* ESCLOP.

SIC. *adv. llat.* Aixís, d' aquesta manera. S' usa als impresos y als manuscrits pera donar a entendre que una paraula o concepte en ells empleats y que pogués tindres per inexacte, es la meteixa que figura al llibre o paper de quin s' ha copiat. Sic.

SIC TRANSIT GLORIA MUNDI. *fr. llat.* Aixís esdevé tot lo d' aquest món. Reflexió moral treta de l' *Imitació de Christ*, aplicada al casos de certs infortunis, quan s'empobreix l'opulent, quan succeeix l'oblit a la gloria, etc. Sic transit gloria mundi.

SICANNO. *Hidrog. ant.* Nom que al temps dels romans se donava al riu Cenia.

SICARI. m. Assessí assalariat. Sicario.

SICARIS. m. pl. *Zool.* Insectes dípters notacants de cos gros, el cap més estret que 'l tòrax, palps arrodonits, y antenes més curtes que 'l cap. Sicarios.

SICART. m. *Zool.* Mena de cabra montesa semblanta a la daina, y que té les anques blavenques. Pigargo.

SICEFALIA. f. *Med.* Monstruositat que consisteix en tindre dos caps confosos en un sol. Sicefalia.

SICIGIA. m. *Astron.* El temps que hi ha desde la conjuncció de la lluna a la oposició, y d' aquesta a aquella, y les meteixes oposició y conjuncció. Sicigia.

SICILIA. *Geog. y hist.* Illa d' Europa, la més rica y major del Mediterrani, en quina els catalans y aragonesos, van excercirhi gran influencia desde 'ls derrers temps del sigle XIII. Després del regnat del rei de la seua niçaga En Frederich II, era floreixent la situació de Sicilia, més la intervenció francesa guiada per Carles d' Anjou, conculcant el dret y les costums dels seus habitants, va produir al any 1282 les famoses *Vespres sicilianes*, la matança dels francesos que a l'illa s havien establert, y la proclamació d'En Pere III d' Aragó per rei de Sicilia. Al any 1442, van reunirse de nou Nápols y Sicilia baix el ceptre d' En Alfons V d' Aragó, formantse als temps de Ferrán *el Catòlich* el regne de les Dues Sicilies. Pêl tractat de Utrecht va passar Sicilia al duch de Saboia, que va ésser proclamat rei, restablintse al any 1721 el regne de les Dues Sicilies, concedit al emperador d'Austria, que anys després, al 1738 va passar als Borbons de Espanya ab la condició de que no havía de posseir les dues corones un meteix monarca. Fins a 1860, una de les branques borbòniques de la casa espanyola va ocupar el trono, y destronats aleshores, Sicilia y Nápols entraren a formar part del regne d'Italia.

SICILIÁ, NA. adj. Natural o pertanyent a Sicilia. Siciliano.

SICÍLICH. m. *Filol.* Accent apostrof que 'ls escriptors vulgars llatins usaven després d' una vocal, pera indicar qu' era llarga, y després d' una consonant pera doblar el sò de la meteixa. Sicílico.

SICIOTE. m. *Bot.* Mena de plantes cucurbitácies, herbácies, enredadores que 's conreuen als jardins com a plantes d' ornament, tenint una llevor a mena de mongeta que per llarch temps serva la seua força germinadora. Siciote.

SICLE. m. CISELL.

SICLELL. m. CISELL.

SICOFANT, A. adj. Calumniador, falsari, delator. Delator.

SICOFANTISME. m. El paper de calumniador. Calumnia.

SICOL. *Expr. ant.* Així com ell. Así como él.

SICÒLECH. m. PSICÓLECH.

SICOLOGÍA. f. PSICOLOGÍA.

SICOLÓGICH, CA. adj. PSICOLÓGICH.

SICOMANCIA. f. Falsa endevinació per medi de les fulles de la figuera. Sicomancia.

SICOMANTICH. m. adj. Aquell que se dedica a la sicomancia Sicomántico.

SICOMOR. m. *Bot.* Mena de plantes semblantes a la figuera, molt corpulentes y enlairades y branques extenses ab fruits dolços més poch delicats de sabor. Se conreuen als jardins, y la seua fusta és gaire be incorruptible.

Brot y flor de sicomor

SICORIS. *Hidrog. ant.* Nom del riu Segre, prov. de Lleida, en temps dels romans.

SICOSIS. f. *Med.* Tumor que té la figura d' una figa. Sicosis. || FICH.

SICÒTICH, CA. adj. *Med.* Relatiu a la sicosis. Sicótico.

SIDA. f. *Bot.* Mena de plantes malvácies d' especies herbácies y lletoses. Sida.

SIDAMUNT. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Lleida; és a la vora del F.-C. de Barcelona a Lleida, passada la estació de Mollerussa, y té 366 habitants.

Segell de Sidamunt

SIDERA. *Geog.* Caseriu del terme de Mallol, prov. de Girona.

SIDERACIÓ. f. *Astrol.* Influencia soposta que 'ls astres exerceixen en les criatures y en les coses de la terra. || Posició, lloch que ocupa la estrella, baix quina influencia neix un individuu.

SIDERAL. adj. Casa de les estrelles o dels astres. Sidéreo, sideral.

SIDERI, A. adj. Pertanyent o relatiu als astres o lo que hi té relació. Sidéreo.

SIDÈRICH, CA. adj. Pertanyent als astres. Sidérico.

SIDERISME. m. Adoració dels astres. Siderismo. || Varietat del magnetisme animal que consisteix en posar en relació ab els metalls l'individuu qu'ha de ésser magnetisat. Siderismo.

SIDERITA. f. *Min.* Substancia metállica que 's troba combinada ab certes especies de ferro. Siderita.

SIDERITINA. f. *Min.* Varietat de sulfat de ferro que 's troba junt ab l' arseniat del meteix metall. Sideritina.

SIDERITIS. m. *Min.* Pedra qu' está espurnejada de clapetes de ferro. Sideritis. || *Bot.* Planta semblanta als marrubins de flors llabiades. Sideritis. || *Ant.* IMAN.

SIDEROCALCITA. f. *Min.* Carbonat de cals y de magnesia. Siderocalcita.

SIDEROCIÁNICH, CA. adj. *Quím.* Epitet del ácit hidroferrociánich. Siderociánico.

SIDEROCLEPTE. m. *Min.* Mineral de color vert rogench y d'una consistencia argilosa. Sideroclepto.

SIDEROCRIST. m. *Min.* Roca composta de ferro oligístich y de quarç. Siderocristo.

SIDEROCROM. m. *Min.* Cromat de ferro. Sidero-cromo.

SIDEROTECNIA. f. Art de travallar el ferro. Siderotecnia.

SIDEROGRAF, A. s. Gravador al acer. Siderógrafo.

SIDEROGRAFÍA. f. Art de gravar sobre l'acer. Siderografía.

SIDEROGRÁFICH, CA. adj. Lo pertanyent a la siderografía. Siderográfico.

SIDEROLINA. f. *Geol.* Petxina multilocular, que 's troba en estat fòssil. Siderolina, siderolita.

SIDEROLITA. f. *Min.* S' anomena aixís cert mineral de ferro. Siderolita. || *Paleont.* Mena de petxines nantilacies trovades en estat fòssil a les capes superiors de la creta.

SIDEROLÍTICH, CA. adj. *Min.* Que conté minerals de ferro. Siderolítico.

SIDEROMANCIA. f. Predicció per medi d'una barra de ferro encesa, demunt de la que s' hi tirava palla pera observar la direcció del fum. Siderómancia.

SIDEROMÁNTICH, CA. adj. Lo concernent a la sideromancia. Sideromántico. || s. Qui practicava la sideromancia. Sideromántico.

SIDEROSQUIROLITA. f. *Min.* Especie de silicat de ferro y d' alúmina. Siderosquirolita.

SIDEROSIS. f. *Min.* Carbonat de ferro. Siderosis.

SIDEROTECNIA. f. Art de tractar els minerals de ferro. Siderotecnia.

SIDEROTET. m. *Min.* Fosfat de ferro. Siderotito.

SIDEROTINA. f. *Min.* Substancia de color moreno, transparent y d'un brill reinós. Siderotina.

SIDERÒXITS. m. pl. *Min.* Genre de minerals que comprèn els òxits de ferro. Sideróxidos.

SIDERURGIA. f. Art d' extreure 'l ferro del mineral que 'l conté. Siderurgia.

SIDONI. n. p Sidonio.

SIDRA. f. CIDRA.

SIDRET. n. p. Diminutiu de Sidro. Isidrito.

SIDRO. n. p. Nom vulgar d' Isidro. Isidro.

SIÉ. p. p. SIGUÉ.

SIENILITA. f. *Min.* Nom donat a una mena de sienita. Sienilita.

SIENITA. f. *Min.* Roca composta de feldespat laminar blanch o rogench, y com de color vert pujat. Sienita.

SIENÍTICH, CA. adj. *Min.* Lo que conté sienita. Sienítico.

SIENT, A. adj. SEYENT. || p. p. SIGUENT. || m. Lloch per asseures. Asiento.

SIERN (Coll de). *Orog.* Pas a la partió d' aigües dels rius Ritort y Tech, Pirineu gironí, al NO. d' Espinabell; té 1,678 metres d' altitut.

SÍFILIS. f. *Med.* Mal venèrich. Sífilis.

SIFILÍTICH, CA. adj. *Med.* Que presenta 'ls caracters de la sífilis. Sifilídeo. || Lo concernent a aqueix mal. Sifilídeo. || Qui pateix de sífilis. Sifilítico.

SIFÓ. m. SIFÓN.

SIFÓN. m. Canó corb pera treure 'l líquit d' algún dipòsit. Sifón, || *Mar.* Mánega de vent qu' atreu les ones del mar y les aixeca en forma de cono. Sifón. || Nom qu' alguns autors donen al bèch d' alguns crustacis. Sifón.

SIGALA. m. *Ter. fam.* PETRICÓ. || CIGALA.

SIGALA (Son). *Geog.* Predi del part. jud. de Monacor, a l' illa de Mallorca.

SIGELL. m. SEGELL. || SECRET.

SIGIL. m. SIGILO.

SIGILAR. v. n. Guardar secret. Sigilar. || SEGELLAR.

SIGILO. m. Secret. Sigilo. || SEGELL.

SIGILO SACRAMENTAL. El secret inviolable que deu guardar el confessor. *Sigilo sacramental.*

AB TOT SIGILO. adv. m. Ab tot secret. *Con el mayor sigilo.*

GUARDAR SIGILO. fr. Callar o guardar profondament un secret. *Sigilar, guardar sigilo.*

SIGILÒGRAF. m. Qui s' ocupa o bé és apte a la sigilografía. Sigilógrafo.

SIGILOGRAFÍA. f. Coneixement auxiliar dels estudis històrichs y arqueològichs, que té per obgecte descriure y interpretar els segells reials, papals, corporatius o de pobles. Sigilografía.

SIGILOGRÁFICH, CA. adj. Pertanyent o relatiu a la sigilografía. Sigilográfico.

SIGILÓS, A. adj. Qui observa ab rectitut el secret. Sigiloso.

SIGILOSAMENT. adv. m. Ab secret. Con sigilo, sigilosamente.

SIGLE. m. Espai de cent anys o de cent revolucions. Siglo. || L' edat, temps y duració de cada cosa. Siglo. || Temps llarch o indeterminat, com: *ja fa un sigle que soch aquí.* Siglo. || MON. || CENTURIA. || L' altre mon. El otro mundo, la otra vida.

SIGLE DE COURE. *Mit.* El temps en que s' avençá la malicia dels homens als enganys y guerres. *Siglo de cobre.*

SIGLE DE FERRO. El temps en que fingiren els poetes que fugiren les virtuts y regnaren els vicis; per extensió, el temps desgraciat. *Siglo de hierro.*

SIGLE D' OR. Aquell que sols existí en la fantasía dels poetes, que fingiren haver regnat en ell Saturn, y que 'ls homes vivíen sense ambició ni vicis. *Siglo de oro.* || El sigle més esplendorós per les arts o la literatura d' una nació. *Siglo de oro.*

SIGLE DE PLATA. El temps en que fingiren els poetes haver començat a regnar Júpiter, y 'ls homes a fabricar habitacions, domar els toros, llaurar les terres, etc. Sembla que Ovidi no admet sinó el d' or y el de ferro: *sic ad ferrum venistis ab auro sæcula,* y 'ls sabis acomoden tots aquests sigles a altres coses, com a les llengües y literatura; aixís se diu: *que 'l sigle XIV fou el sigle d' or de la literatura catalana,* etcètera. *Siglo de plata ó de oro.*

BON SIGLE. La benaventurança. *Buen siglo, bienaventuranza.*

PER TOTS ELS SIGLES DELS SIGLES. *Loc.* Pera sempre, eternament. *Por los siglos de los siglos.*

SIGMATOIDES. f. *Anat.* Cavitat y l' extremitat del cúbit. Sigmatoides. || Se diu de tres válvules semblantes a una *s* que hi ha a l' orifici de l' arteria aorta. Sigmatoides.

SIGNAMENT. m. Acte o efecte de signar. Señalamiento, signamiento.

SIGNANTMENT. adv. m. y

SIGNANTER. adv. m. SENYALADAMENT.

SIGNAR. v. a. Senyalar, fer senyes. Hacer señas, hacer señal. || Posar senyal o marcar. Señalar, signar. || PERSIGNAR. || FIRMAR.

SIGNATARI, A. adj. Qui signa, qui subscriu, qui firma. Signatario.

SIGNATURA. f. Firma o subscripció a fi d' algún acte, declaració, etc., pera que faci fe. Signatura. || Provisió de la cort romana o la súplica resposta pel Papa a la minuta original, escriptura en compendi y en paper d' una gracia, dispensa o colació d' un benifet en la qual el Papa hi ha posat el *fiat* de la seua propia má, o sinó s' escriu el *concessum* a la seua presencia. Signatura. || Entre estampers y llibreters, les lletres, nombres, calderons y estrelles que 's posen al peu de la primera plana de cada full pera govern del enquadernador. Signatura. || *Ant.* SENYAL. || *Bot.* Nom que donen alguns botánichs a la semblança que els hi sembla que tenen les plantes ab algunes parts del cos humá. Signatura.

SIGNE. m. Signe, nota o carácter sensible que 'ns fa endevinar alguna cosa oculta. **Signo** || El senyal que 's fa per modo de benedicció en el ritu de l' Iglesia. **Signo.** || Rúbrica, certes ratlles y senyals ab una creu demunt ab que 'ls notaris signen les escriptures. **Signo.** || *Fil.* Lo que representa alguna cosa distinta de sí. **Signo.** || *Mus.* Cada un dels set tons o punts de l' escala aretina, representats per set lletres del abecedari y de les veus que 'ls corresponen en aquesta forma: *gesolreút, alamiré, befamí, cesolfaút, delasolré, elamí, fefaút.* Als instruments de tecles hi ha les inicials d' aquestos signes junt al claviller aixís: G, que vol dir *sol;* A, *la;* B, *si,* etc. **Signo.** || *Astron.* Cada una de les dotze parts en que 's considera dividit el Zodíach y eclíptica, les quals varen pendre llurs noms de les constelacions a que corresponíen quan se va fer aquella divisió, y són: Aries, Taure, Capricorni, Aquari, Cranch, etc. **Signo.** || En les arts y ciencies, és aquella marca o senyal pera notar llurs obres, com en la jurisprudencia *ff* significa digest; en l' álgebra + més, — menys, etc. **Signo.**

SIGNE ARBITRARI. El que per conveni dels homes significa cosa distinta de sí, com els termes y paraules. *Signo arbitrario ó ad plácitum ó ineficaz.*

SIGNE NATURAL. El que té necessaria conexió ab lo que significa, com la respiració ab la vida, el fum ab el foch, etc. *Signo natural.*

SIGNES ASCENDENTS. Els que medien desde 'l primer punt del Capricorni fins al primer del Cranch. *Signos ascendentes.*

SIGNES DESCENDENTS. Els sis derrers del Zodíach. *Signos descendentes.*

SIGNES MERIDIONALS O INFERIORS. Els que's compten desde Lliura a Aries. *Signos meridionales ó inferiores.*

SIGNES SEPTENTRIONALS O SUPERIORS. Els que 's comprenen entre 'l primer punt d' Aries y 'l primer de Lliura. *Signos septentrionales ó superiores.*

FER SIGNES. fr. FER SENYES.

SIGNIFICACIÓ. f. L' acció de significar o de mostrar. **Significación.** || Expressió enèrgica. **Significación.** || Significat propi. **Significación.** || SIGNIFICAT, 2.

S GNIFICADOR, A. m. y f. Qui o lo que significa. || adj. Fácil de significar. **Significador.**

SIGNIFICAMENT. m. SIGNIFICACIÓ.

SIGNIFICANÇA. *Ant.* SIGNIFICACIÓ.

SIGNIFICANCIA. f. Valua, importancia d' algú o d' alguna cosa. **Significancia.**

SIGNIFICANT. adj. Que significa. **Significante.** || SIGNIFICATIU. || Expressiu, propi, natural. **Expresivo, significante.**

SIGNIFICAR. v. a. Voler dir, importar, valdre força. **Significar.** || Representar alguna cosa distinta de sí. **Significar.** || Manifestar, denotar, expressar. **Significar.** || Tindre significació o sentit alguna cosa. **Significar.** || Demostrar, donar a entendre. **Significar, dar á entender.** || Se diu en lo moral quan se fa o 's dona a entendre algún misteri ocult baix d' una figura, com succeeix ab els geroglífichs. **Significar.**

SIGNIFCAT, DA. p. p. **Significado.** || m. Sentit de les paraules. **Significado, significación.** || Expressió, força de les paraules. **Expresión, significado.** || L'obgecte que 's significa. **Significado.** || *Gram.* Diferenta accepció d' una meteixa veu o frase. **Acepción, significado.**

SIGNIFICATIU, VA. adj. Lo que significa ab propietat. **Significativo.**

SIGNIFICATIVAMENT. adv. m. Ab significació expressiva. **Significativamente.**

SIGRÓ. m. *Ter.* CIURÓ.

SIGUÉ. p. p. de ÉSSER. **Fué.**

SIGÜENT. adj. Sig ente || SEGÜENT.

SIGÜENZA Y ORTIZ (Marián). *Biog.* Pintor y gravador nadiu de Valencia. Va néixer als començos del sigle XIX y va morir envers l' any 1860. Fill d' una familia de seders, va concorre a les aules de l' Academia de Sant Carles, mostrant les seues disposicions pera 'l dibuix y fent en elles una encertada copia del quadro de Mengs, nomenat *La Verge y l' infant,* que se serva al Museu d' aquella ciutat. Desde llavors va dedicarse a les belles arts, sobressortint en el gravat al coure, que li va fer fruir bona reputació, quan va presentar al públich la seua exquisida copia del Nen Jesús, de Murillo. Els seus mereixements li varen valdre el nomenament de director de l' enseyança de gravat y d' individuu de l' Academia de Sant Carles. Va travallar alguns gravats excelents y va ésser autor d' algunes obres pictòriques d' assumptes relligiosos, mes les lluites polítiques en quines s' havía significat, l' aterraren, y perdent la raó y la fortuna, hagué de captar de porta en porta, morint en un establiment benèfich.

SIJA. f. SITJA.

SIL. m. Lloch soterrani pera guardar els grans. **Silo.** || SITJA.

SILA. f. Nom propi de dona. **Cecilia.**

¡VATUA 'L RET DE LA SILA! Intergecció d' enfado. *¡Por vida del otro viernes!*

SÍLABA. f. El sò o pronunciació d' una vocal sola o acompanyada d' una o més consonants. **Sílaba.** || La vocal sola o acompanyada d' una o més consonants que 's pronuncien d' un cop. **Sílaba.** || *Mus.* Les dues o tres veus que corresponen a cada una de les seues set lletres. **Sílaba.**

DE SÍLABA EN SÍLABA O PER SÍLABES. m. adv. *Sílaba por sílaba, por sílabas.*

MENJARSE LES SÍLABES. fr. Passarles per alt o de modo que no s' entenguin bé al pronunciarles. *Comerse las sílabas ó palabras.*

SILABARI. m. Llibre o tractat en que s' expliquen les sílabes. **Silabario.**

SILABEIG. m. Acte de silabejar. **Silabeo.**

SILABEJAR. v. n. Anar pronunciant separadament cada sílaba. **Silabar, silabear.**

SILÁBICH, CA. adj. Cosa de sílabes. **Silábico.** || Se diu de les partícules llatines *ce, cine, met, te, pte,* les quals, posades derrera del pronom, formen composició ab ell. **Silábico.**

SILENA. f. *Bot.* Mena de plantes cariofilades, anyals o vivacies, abundoses als paisos banyats pèl Mediterrani. Algunes se conreuen com a plantes de ornat, essent remarcable la bellesa de les seues flors. **Silena.**

SILENACIES. f. pl. *Bot.* Tribu de les plantes cariofilades, quin tipus és el genre *silena.* **Silenáceas.**

SILENCI. m. Privació de parlar. **Silencio.** || Quietut, sossego, en contraposició de soroll, bullici, etc. **Silencio.** || Discreció, prudencia, moderació, com: el seu *silenci* a tots nos ha posat en espectació. **Silencio.** || Entre frares, la regla de guardarlo a certes hores, y aixís se diu: *tocar a silenci.* **Quiete, silencio.** || Falta en reclamar, respondre o queixarse. **Silencio.** Certa divinitat del paganisme. **Silencio.** || *Met.* Tranquilitat, pau. **Silencio.** || Intergecció pera dir a algú que calli. **¡Silencio!**

AB O EN SILENCI. adv. m. SILENCIOSAMENT.

GUARDAR SILENCI. fr. No parlar. *Guardar, observar silencio.*

IMPOSAR O MANAR SILENCI. fr. Proibir que 's parli. *Imponer silencio, mandar callar.*

IMPOSAR SILENCI PERPETUU. fr. *For.* Proibir a l' actor que torni a deduir l' acció. *Imponer perpétuo silencio.*

PASSAR ALGUNA COSA EN SILENCI. fr. No ferne menció. *Pasar en silencio ó por alto.*

SILENCIARI. m. y

SILENCIER. m. Mestre de silenci o encarregat pera ferlo guardar. **Silenciero, silenciario.**

SILENCIÓS, A. adj. Taciturn, que calla molt. Callado, silencioso. || Lloch ont se guarda silenci o hi ha quietut. Silencioso.

SILENCIOSAMENT. adv. m. Secretament, ocultament. Silenciosamente, en ó con silencio, por debajo de cuerda, á la sordina. || Sense soroll. Silenciosamente, quedito, poco á poco.

SILEPSIS. m. *Ret. y gram.* Figura quan se supleix de la part més immediata lo que falta a la oració, mudant el nombre o altre accident, o quan s' até més al sentit que a les paraules. Silepsis.

SILERINIE. adj. *Bot.* Mena de plantes umbelíferes, quin tipus és el genre *silero*. Silerínea.

SILERO. m. *Bot.* Planta herbacie y viváç de la tribu de les *silerinies*. Silero.

SILESSIA. m. Panyo molt lleuger, de poch cost, que 's fabricava a la provincia d' aquell nom, ab diversitat de colors a l' urdit y tramat: als començos del sigle XIX estava molt en boga a l' indumentaria catalana. Silesia.

SILETA. n. p. dim. de Sila. Cecilita.

SILICA. f. Pericarpi compost de dues peces reunides per una sutura longitudinal, entre les quals hi ha ordinariament una paret membranosa. Silica. || Genre de petxines. Silica.

SILICAT. m. *Min.* Substancia composta de sílice y d' una o més bases. Silicato.

SÍLICE. f. *Min.* Substancia que constitueix quasi la totalitat del quarç, de la sorra, de la pedra foguera y d' algunes pedres precioses y forma ab els álcalis les diferentes classes de vidres. Sílice.

SILICI. m. CILICI. || *Min.* Metall que serveix de base a la sílice. Silicio.

SILÍCICH, CA. adj. Que participa de la naturalesa de la sílice. Silíceo.

SILICITA. f. *Min.* Substancia mineral molt rica en sílice. Silicita.

SILICUA. f. Pes antich espanyol y romá de quatre grans, segons alguns, y segons altres, del pes de dos ciurons. Silicua. || *Numis.* Certa moneda antiga que valía cosa de 14 quartos. Silicua, silicuo. || Tavella petita que conté la llevor o 'l fruit d' algunes plantes o llegums. Silicua.

SILÍCULA. f. *Bot.* Silicua quasi tan llarga com ampla, com el fruit de la coclearia. Salícula.

SILIMANITA. f. *Min.* Silicat d' alúmina anhidre. Silimanita.

SILOGISAR. v. n. Fer silogismes o argüir en forma silogística. Silogizar.

SILOGISME. m. Argumentació que consta de tres proposicions, anomenades pêls llògichs *major, menor* y *conclusió*, y pêls oradors *proposició, assumpció* y *complexió*. Silogismo.

SILOGISME AFIRMATIU. Aquell en que s' uneixen en la conseqüencia l' extrem major y 'l menor, pera que convinguin en el terme mitg. *Silogismo afirmativo.*

SILOGISME COMPOST. Aquell en que una de les premises, y més comunament les dues, té dos o més subgectes o dos o més predicats. *Silogismo compuesto.*

SILOGISME COPULATIU. Aquell qu' en la proposició major uneix per medi de la conjunció dues coses incompatibles, afirmant l' una la menor y negant l' altra la conclusió. *Silogismo copulativo ó conjuntivo.*

SILOGISME CORNUT: DILEMA.

SILOGISME DEMOSTRATIU. El que té les dues premises tan certes qu' engendren evidencies. *Silogismo demostrativo, apódico.*

SILOGISME DISJUNCTIU: DILEMA.

SILOGISME EXPOSITORI. Aquell en que 'l mitg és singular, y 'l predicat de la menor se fa subgecte de la conseqüencia o bé de la forma, com en aquest: «Judes va vendre a Jesucrist; Judes era apòstol, luego algún apòstol va vendre a Jesucrist. *Silogismo expositorio.*

SILOGISME HIPOTÈTICH. Aquell en que la una o les dues premises son condicionals. *Silogismo hipotético ó condicional.*

SILOGISME NEGATIU. Aquell en que 's desuneixen l' extrem major y 'l menor, perque no concorden en el terme mitg. *Silogismo negativo.*

SILOGISME PROBABLE. Aquell que té a lo menys una proposició probable o verossímil. *Silogismo probable.*

SILOGISME SOFÍSTICH. Lo qu' és viciós per raó de la materia o de la forma, 'l qual és tan sòtil qu' en prou feines s' hi nota la falta. *Silogismo sofístico.*

SILOGÍSTICAMENT. adv. m. Per medi de silogismes. Silogísticamente.

SILOGÍSTICH, CA. adj. Cosa de silogisme. Silogístico.

SILS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Girona, part. jud. de Santa Coloma de Farnès; és a la vora de la riera de Santa Coloma, té estació de F.-C. y 1,274 hab.

SILUETA. f. Perfil de les figures. Silueta.

SILUR. m. *Ictiol.* Peix corpulent, voráç y horrible que 's trova al Nil y al Danubi, y quan és fresch és un menjar molt substanciós. Diuen que neteja la traquiarteria y aclareix la veu. Siluro. || ESTURIÓ.

SILURIÁ, NA. *Geol.* Calificació d' un dels grans grupus de petrificacions y roques neptunianes. Siluriano.

SILVA. f. SELVA. || Colecció de varies materies o especies escrites sense mètodo ni ordre. Silva. || *Poèt.* Poema curt, vari y lliure, tant en la classe de versos com en la colocació de les consonants. Silva.

SILVÁ. n. p. Silvano. || Lo pertocant al bosch o selva. Fréstech. Selvátich.

SILVANITA. f. *Min.* Nom donat al telur natiu de Transilvania. Silvanita.

SILVERI. n. p. Silverio.

SILVES. *Geog.* Lloch del terme de Boltanya, a la prov. d' Osca.

SILVESTRE. adj. Cosa de les selves o que s'hi há criat. Silvestre. || Animal feróç difícil de domesticar. Silvestre. || Per analogía s' aplica als homes rústichs o enemichs de la societat. Silvestre. || Nom propi d' home. Silvestre.

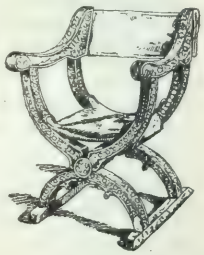

Silló faldistori (sigle XVI)

SILVESTREMENT. adv. D' una manera silvestre. Silvestremente.

SILVI. n. p. Silvio.

SILVINA. f. *Min.* Clorur de potassa. Silvina.

SILL. m. *Ter. de Sopeira.* Roca fixa, al revés del pigall, qu' és pedra rodada.

SILLA. *Geog.* Vila de la provincia y diòcesis de Valencia, partit judicial de Torrent; és a la vora de l' Albufera, té estació de Ferro-Carril y 4,427 habit.

SILLI m. *Bot.* HERBA PUSSERA.

SILLÓ. m. Mena de cadira baixa y molt còmoda que hi há als grans teatres y cases particulars. Silión, butaca. || *Ter.* CANTI. || SELLÓ.

SIM. m. Profondetat, lloch fondo y obscur. Sima.

SIM. m. *Ant.* Unió de *si me*, com: *si'm vol bé, no'm deixará.* Si me.

SIMA. f. SIM.

SIMABA. f. *Bot.* Mena de plantes de la fam. de les Simarulacies, arbustres o arbres de la regió tropical, que tenen aplicació a la farmacia. Simaba.

SIMADA. f. *Ter. ibicench.* Fuetada, cop de tralla. Latigazo.

SIMAL. m. *Ter.* Branca grossa d'arbre. Rama corpulenta. || CIMAL.

Silló (sigle XV)

SIMAROL. f. *Ter. ibicench.* La copa del arbre. Copa de árbol. || CIMERAL.

SIMAT DE VALLDIGNA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Alcira; és a la vora d' un torrent y té 2,772 hab.

SIMBELL. m. CIMBELL.

SIMBLEFAROSIS. f. *Med.* Adherencia preternatural de les palpebres y especialment de la superior al globo del ull. Simblefarosis.

SÍMBOL. m. Senyal. Símbolo. || El sant o senya que 's dona per la nit a la tropa. Símbolo. || La nota o senyal que 's donen alguns pera convocarse secretament. Símbolo. || Especie de emblema o representació moral per medi de la imatge o propietat d' alguna cosa natural. Símbolo. || Qualsevulla cosa que ens ne fa coneixer una altra per semblança o representació, com el gos pera denotar la fidelitat, etc. Símbolo.

SÍMBOL DELS APÒSTOLS. El Credo o sumari dels principals articles de la fe cristiana. *Símbolo de los Apóstoles.*

SIMBÓLICAMENT. adv. m. D'un modo simbòlich. Simbólicamente.

SIMBÓLICH, CA. adj. Cosa del símbol. Simbólico. || Figurat, alegòrich. Simbólico. || *Fil.* Lo que té una naturalesa tan análoga a una altra cosa, que poden convertirse la una en l' altra, com el foch en l' aire y l' aire en el foch. Simbólico.

SIMBOLISABLE. adj. Que 's pot simbolisar.

SIMBOLISACIÓ. f. Semblança, simpatía, conformitat d' una cosa ab un' altra. Simbolización.

SIMBOLISADOR, A. adj. Que simbolisa. || adj. Que 's pot simbolisar fácilment.

SIMBOLISAR. v. a. Semblarse una cosa a una altra. Simbolizar. || Representar una cosa a una altra alegòricament. Simbolizar.

SIMBOLISAT, DA. p. p. Simbolizado.

SIMBOLISME. m. Sistema, manía pels símbols. Simbolismo. || Estat primitiu de la llengua filosòfica. Simbolismo.

SIMBOLISTA. adj. Amich de símbols. || Partidari del símbol en l' art. Simbolista.

SIMBOLOGÍA. f. *Med.* Part de la patología que tracta dels senyals y síntomes de les malaltíes. Simbología.

SIMBOLSA. f. La vora de les peces de roba teixida. Orillo.

SIMBOMBA. f. Instrument rústich fet d' una pell a modo d' un bombo, y una canya o bastó al mitg, que mogut ab la ma fa un sò sonor però ingrat y aspre. Zamboma. || *Met. fam.* Se diu de la persona excessivament grossa. Zamboma.

SIMENT. m Llevor. Simiente.

SIMENTAR. v. a. SEMBRAR. || ENSIMENTAR.

SIMEÓ. m. Nom propi d' home. Simeón.

SIMEÓ (Joseph Geroni, comte de). *Biog.* Politich francès de les derreries del sigle XVIII y començos del XIX. Era nadiu de Provença, y va néixer a Aix l' any 1749, morint a París al 1842. Advocat molt inteligent, va ésser catedrátich de dret y assessor de Provença, més, haventse mostrat contrari de la revolució, va ésser destituit dels seus cárrechs. Afecte a les idees dels girondins va organisar el moviment federalíste del Mitjorn de França, essent nomenat procurador síndich de la seua provincia, y va tindre d' amagarse pera salvar la vida, al ésser desfeta la conjura dels girondins. Passada la trifulca va tornar a figurar y era president del consell dels cinchcents quan el cop d' estat del 18 fructidor al any V. De primer va ésser desterrat y després als pochs mesos Bonapart el nomenava membre del Tribunal y al 1800, comissari del tribunal de casació, contribuint a redactar moltes lleis. Va apoiar la transformació del Consulat en Imperi, essent nomenat per Napoleó l' any 1804 del consell d' Estat, y baró del imperi al 1808. L' any abans, va ésser designat pera organisar el regne de Westfalia, quan ne fou nomenat rei el príncep Geroni Bonapart, obtenint enlairats cárrechs, entre altres, ministre del interior y de la Justicia y ministre plenipotenciari a Berlin. Al any 1813 va tornar a França, mostrantse partidari dels Borbons, obtenint en aquella ocasió el cárrech de diputat a la cambra, quan el govern dels 100 dies. A la segona restauració Lluis XVIII va nomenarlo comte y l' any 1815 era diputat pêl districte del Var, Inspector d'escoles de dret, y més tart subsecretari de justicia y ministre del interior, redactant alguns progectes de llei; en 1821 ministre d' Estat, y l' any 1837 va ésser president del Tribunal de comptes. Havía entrat a l' Academia de Ciencies morals y polítiques l' any 1832, y era autor d' algunes obres ben calificades, entre elles *Elogi d' Enrich IV; Sobre la omnipotencia del jurat* y *Memories sobre el règim dotal.*

SIMESTRE. m. SEMESTRE.

SIMETRÍA. f. Proporció d' unes coses ab altres y de totes elles ab el conjunt. Simetría.

SIMÈTRICAMENT. adv. m. Ab simetría. Simétricamente.

SIMÈTRICH, CA. adj. Lo que té simetría o li pertany. Simétrico.

SIMFONÍA. f. Concert agradós, sigui d' instruments o de veus. Sinfonía. || Entre 'ls antichs la concordancia de dos instruments uniformes o d' un meteix sò. Sinfonía. || Se diu en particular de certa peça de musica que 's distingeix de la obertura en ésser més llarga, més seria y ab més instruments. Sinfonía. || Instrument musical de cordes y una roda interior, però ja no está en us. Sinfonía.

SINFÒNIA. f. Instrument musical que 's toca ab la boca, com una joguina.

SINFÒNICAMENT. adv. D' una manera sinfònica.

SINFÒNICH. adj. Lo pertocant a la sinfonía. Sinfónico.

SIMI, A. m. y f. Mico, mona. Simio.

SIMIESCAMENT. adv. Tot fent coses de simi, de mico.

SIMIESCH, CA. adj. Que s' assembla al mico.

SÍMIL. adj. Semblant a un' altra cosa. Símil. || m. Semblança, exemple, comparació, parábola. Símil. || *Mus.* Igualtat de passatge ont hi están anotades 3.ª 6.ª 8.ª. Símil.

SIMILAR. adj. Se diu d' un tot quines parts són de la meteixa naturalesa qu' ell, y de les parts que tenen la meteixa naturalesa del tot. Similar.

SIMILIA SIMÍLIBUS CURANTUR. fr. *llat.* Principi de la medicina homeopática. Les malaltíes se curen ab remeis semblants.

SIMILICADENCIA. f. *Ret.* És quan les finals de les frases formen una especie de concert armoniós. Similicadencia.

SIMILIDESINENCIA. fr. *Poèt.* Figura presa per semblança quan els versos semblen assonants. Similidesinencia.

SIMILITUT. f. Semblança. Similitud, semejanza.

SIMILMENT. adv. m. *Ant.* SEMBLANTMENT.

SIMILOR. m. Composició de coure y zench, que sembla or. **Similor.**

SIMIO. m. *Zool.* SIMI.

SIMIÒPTICA. f. *Med.* Part de la medicina que tracta sobre 'ls pronòstichs de les malaltíes. **Simióptica.**

SIMÓ. m. Nom propi d' home. **Simón.**

SIMÓ (Pere Joan). *Biog.* Lector jubilat de l' ordre de fra-menors que vivía a les derreries del sigle XVII. Va dedicarse a escriure obres dogmátiques, entre quines cal esmentar: *Compendi de proposicions condemnades per Alexandre VII y Ignocent XI,* imprès a Barcelona l' any 1683, y *Explicación del decálogo,* estampat a Barcelona l' any 1676.

— Y CIFUENTES (JOAN BATISTA). *Biog.* Advocat barceloní dels començos del sigle XIX, molt conegut pels travalls professionals de qu' era autor. Va escriure *Procedimientos del juicio criminal con arreglo á la constitución y á las leyes.*

— Y FONTCUBERTA (JOSEPH). *Biog.* Arquitecte barceloní, molt conegut pels seus travalls a mitjans del sigle XIX. Va dirigir algunes construccions civils y relligioses, sobressortint entre elles, el convent de les monges empenedides, acabat en 1870, y que va servir d' hospital quan la pesta de la febre groga, essent cremat al juliol de 1909. Altre de les seues edificacions remarcables, va ésser l' iglesia de Sant Francesch de Paula, acabada l' any 1865. Va morir a Barcelona l' any 1874.

SIMOLSA. f. La llenca o vora de les peces de panyo que sol ésser d' una llana més grollera y de color diferent. **Orillo, venda, hirma.**

SIMÓN (Joseph). *Biog.* Relligiós agustiniá y escriptor del sigle XVII. Era nadiu de Barcelona, fill de un llibreter, y va seguir la carrera de les armes. Trovantse a Roma va ésser condempnat a galeres per posseir llibres proibits, y complint la condempna va fer vot de fersе relligiós de la primera ordre de quina al obtindre la llibertat vegés algún frare al retornar a la seua terra, y havent topat ab dos agustins al arribar a Catalunya, va pendre l' hábit al any 1627. Dedicat ab afany al estudi desde llavors, va pendre el grau de doctor en teología a l' Universitat de Barcelona, y arrivá a ésser poeta distingit, teòlech profón, erudit historiaire y fervent predicador. A la seua relligió va desempenyar els cárrechs de Prior als convents de Lleida, de Girona y de Puigcerdá, essent ademés definidor, visitador y vicari general, y fundant els monastirs de Sanahuja a Urgell, y el del Mont al poble del Plá, prov. de Tarragona, al any 1675. Entre les seues obres hi figuren alguns sermonaris, impresos desde 1642 fins a 1650.

SIMONET. m. *Fam.* SIMONIÁ.

SIMONET (Son). *Geog.* Predi del terme de Esporles, part. jud. de Palma de Mallorca.

SIMONÍA. f. Delicte que 's comet venent o comprant deliberadament coses espirituals o que 'n depenen. **Simonía.**

SIMONÍA CONVENCIONAL. Aquella en que hi intervé pacte de donar espiritual per temporal. *Simonía convencional.*

SIMONÍA INTENCIONAL. La que sols se comet ab la intenció. *Simonía intencional.*

SIMONÍA REAL. La que 's comet quan hi há entrega de la cosa venuda. *Simonía real.*

FER O COMETRE SIMONÍA. fr. Vendre una cosa espiritual. *Cometer simonía.*

SIMONÍACH, CA. adj. Lo que pertany a la simonía. També s' usa com substantiu, aplicantla a qui la comet. **Simoníaco, simoniático.**

SIMONIÁTICH, CA. adj. SIMONÍACH.

SIMOVENT. adj. *Ant.* SEMOVENT.

SIMPATÍA. f. Conveniencia d' afectes, atracció, inclinació natural, lo que fa que dues persones s' estimin y desitgin estar plegades. **Simpatía.** || *Met.* Semblança, conformitat. **Simpatía.** || *Med.* La indisposició d' un membre a causa de lo que pateix un altre membre. **Simpatía.**

SIMPÁTICAMENT. adv. m. D' una manera simpática.

SIMPÁTICH, CA. adj. Lo qu' és naturalment conforme o análech a un' altra cosa, com: afecte *simpátich,* tinta *simpática.* **Simpático.** || Agradable a la vista o al geni o carácter. **Simpático.**

SIMPÁTICHS. m. pl. *Med.* Epítet dels tres nirvis que desempenyen un paper important en les simpatíes. **Simpáticos.**

SIMPATICOT, A. adj. **Simpaticazo.**

SIMPATISADOR, A. adj. Que simpatisa aviat.

SIMPATISAR. v. a. Tindre simpatía o ésser dues coses molt conformes entre sí; més generalment se aplica a les persones. **Simpatizar, tener simpatía.**

SIMPLÁÇ, A. adj. aum. XIMPLÁÇ.

SIMPLE. m. XIMPLE. || *Quím.* Se diu de les substancies que serveixen per sí soles o entren en la composició d' altres, com: oxígen, carbono, etc. **Simple.** || adj. Pur, que no admet composició. Se diu de Deu. **Simple.** || Pur, net, sense barreja. **Simple.** || Senzill, lo que no és doble. **Simple.** || adj. Natural, franch, ingénuu. **Simple, sencillo.** || Fat, sense gust. **Desabrido, simple.** || Dit del traslat o copia d' un instrument públich, feta sense autorisarla ni firmarla algú. **Simple.** || Frívol, de cap valor ni substancia. **Simple.** || *Gram.* El verb o nom que no té composició. **Simple.** || Plá, sense solemnitat, com és en algún juament, ritu eclesiástich, etc. **Simple.** || Dit d' algunes coses de poca formalitat, com: promesa *simple.* **Simple.** || Dit d' alguna cosa sense condició ni restricció, com: *simple* renuncia. **Simple.** || Lo qu' és d' ínfim ordre de la seua mena, sense qualitat particular; y aixís se diu: és un *simple* oficial, un *simple* beneficiat, etc. **Simple.** || Bobo de comedia, truá. **Bufón.** || Dissimulat, astut, com: aquell que va *simple* com el gat, d' ell te guardis. **Martagón, redomado.**

SIMPLEJAR. v. n. Y 'ls seus derivats. **Ximplejar.**

SIMPLESA. f. Carácter de simple que té una cosa o persona. Ximplesa. **Simpleza.**

SIMPLEMENT. adv. m. Absolutament. **Simplemente.** || Sense cap adorno ni formalitats particulars. **Simplemente, sencillamente.** || Francament, sense engany ni artifici. **Simplemente, sencillamente, s'n reserva.**

SIMPLESITA. f. *Min.* Especie d' arseniat de ferro. **Simplesita.**

SIMPLET, A. adj. XIMPLET.

SIMPLICI. n. p. **Simplicio.**

SANT SIMPLICI. fr. *Fam.* BENEIT.

SIMPLICÍSSIM, A. adj. sup. Molt simple. **Simplicísimo.**

SIMPLICÍSSIMAMENT. adv. m. sup. **Simplicísimamente.**

SIMPLICITAT. f. La qualitat de simple. **Simplicidad.** || Senzillesa. **Simplicidad, llaneza.** || XIMPLESA. || *Teol.* La suma perfecció en Deu, perque per ella se constitueix única la seua essencia, sense parts que la componguin. **Simplicidad.**

SIMPLIFICABLE. adj. Que pot ésser simplificat. **Simplificable.**

SIMPLIFICACIÓ. f. Acte y efecte de simplificar. **Simplificación.**

SIMPLIFICADAMENT. adv. m. Ab simplificació. **Simplificadamente.**

SIMPLIFICADOR, A. s. Qui simplifica. **Simplificador.**

SIMPLIFICANT. adj. Que simplifica.

SIMPLIFICAR, v. a. Fer més senzilla o menys complicada alguna cosa, com una máquina, el cálcul, etc. **Simplificar.**

SIMPLIFICAT, DA. p. p. **Simplificado.**

SIMPLIFICATIU, VA. adj. Que inclueix o facilita la simplificació. **Simplificativo, simplificatorio.**

SIMPLIFICATORI, A. adj. Que simplifica. **Simplificatorio.**

SIMPLÍSSIM, A. adj. XIMPLÍSSIM.

SIMPLISTE. m. Qui escriu sobre ximples.

SIMPLÓ. m. Ximplet. || Nom d' una montanya dels Alps.

SIMPLOT, A. adj. XIMPLOT.

SÍMPTOMA. m. *Fig.* Senyal, indici d' alguna cosa que succeeix o ha de succeir ab certesa. || *Fisiol.* Se diu de tot cambi perceptible de funció o d' orgue, per causa d' algún dany. || *Med.* Fenòmen o accident que acompanya una malaltía, per l' observació de quin, se pot apreciar la seua naturalesa o qualitat. **Síntoma.**

SIMPTOMÁTICAMENT. adv. D' una manera simptomática, desde 'l punt de vista simptomátich. **Sintomáticamente.**

SIMPTOMÁTICH, CA. adj. Relatiu o pertanyent als símptomes.

SIMULACIÓ. f. Ficció. **Simulación.**

SIMULACIÓ DE BANDERA. *Náut.* L' acte competentment autorisat de navegar ab bandera extrangera, no obstant d' ésser considerat el tal barco com nacional pera 'l pago de drets als ports de la Península. *Simulación de bandera.*

SIMULACRE. m. Imatge, estatua o semblança d'alguna cosa molt venerable. **Simulacro.** || Especie que forma la fantasía. **Simulacro.** || Assaig d' una acció molt important. **Simulacro.**

SIMULADAMENT. adv. m. Fingidament. **Simuladamente.**

SIMULADOR, A. s. Qui fingeix. **Simulador.**

SIMULANÇA. f. SIMULACIÓ.

SIMULAR. v. a. Fingir, representar lo que no és. **Simular.** || *Ant.* DISSIMULAR.

SIMULAT, DA. adj. Fingit. **Simulado.**

SIMULATIU, VA. adj. y

SIMULATORI, A. adj. Que simula. **Simulatorio.**

SIMULCADENCIA. f. **Simulcadencia.**

SIMULTANI, A. adj. Lo que 's fa o concorre juntament ab un' altra cosa, com: concurs *simultani*, acció *simultánia*, etc. **Simultáneo.**

SIMULTÁNIAMENT adv. m. Juntament, a un meteix temps. **Simultáneamente.**

SIMULTANITAT. f. Conformitat, unió, concurs d' una cosa ab un' altra. **Simultaneidad.**

SIMULTAT. f. SIMULTANIETAT.

SIMÚN. m. Vent sech y abrusador que corre del mitgdía al nort de l' Africa y principalment al desert de Sahara. **Simoun.**

SIN. *Ant.* Contracció de SI NE.

SINA. f. *Ter.* Pitrera, la cavitat del pit. **Seno.** || SI.

SINADA. f. *Ter.* PITRALADA, 2.

SINADELF. m. *Med.* Monstre que té un sol tronch ab vuit membres. **Sinadelfo.**

SINADELFIA. f. *Med.* Desviació orgánica que consisteix en la reunió de vuit membres sobre un sol tronch. **Sinadelfia.**

SINAGOGA. f. Assamblea o junta de jueus pera 'ls actes de relligió, y 'l lloch ont se junten pera dit efecte. **Sinagoga.** || Judaísme, el conjunt de jueus. **Sinagoga, judaísmo.** || Assamblea o congregació dels fidels en la llei antiga. **Sinagoga.**

SINAGÓGICH, CA. adj. De la sinagoga. **Sinagógico.**

SINAGRE. Insectes himenòpters vespians que viuen al sur d' Europa y al nort de l' Africa. **Sinagro.**

SINAGRITS. m. pl. *Zool.* Mena d' insectes himenòpters vespians quin tipus és el sinagre. **Sinagritos.**

SINAGÜES. f. pl. *Ter.* ENAGÜES.

SINALÀCTICH, CA. adj. Que concilía, conciliador. **Sinaláctico.** || *Min.* Se diu d' una varietat de cals carbonatada. **Sinaláctico.**

SINALAGMA. f. RECOMPENSA.

SINALAGMÁTICH, CA. adj. *Jurispr.* Paraula grega que significa obligatori d' una y altra part. **Sinalagmático.**

SINÁLEFA. f. *Gram.* Supressió de la derrera vocal d' una paraula, quan la següent comença ab altra, com en lo antich: *dàvol* per *de àvol*. **Sinalefa.**

SINANCIA. *Med.* Irritació produida per l' inflamació dels muscles de la faringe. **Sinancia.**

SINANTERI, A. adj. y

SINANTÈRICH, CA. adj. *Bot.* Epitet de les plantes que tenen els estams reunits per les anteres. **Sinantéreo.**

SINANTI. adj. *Bot.* S' anomenen aixís les plantes quines fulles y flors ixen al ensems. **Sinanteo.**

SINÁPICH. adj. *Quím.* S' anomena aixís un ácit resultant de la ebullició del sulfucionat de sinapina ab la potassa o bé ab l' aigua de barita. **Sinápico.**

SINAPISME. m. Cataplasma regularment de farina de mostassa. **Sinapismo.** || *Fig. y fam.* Persona o cosa que molesta. **Sinapismo.**

SINARGUES. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Xelva; és quasi a la partió d' aquest partit ab el de Requena y té 1,108 hab.

SINARTROSIS. f. *Med.* Articulació immòvil. **Sinartrosis.**

SINATROÍSME. m. *Fig. rot.* Amontegament de frases que 's presenten totes a un sol cop de vista. **Congeries, sinatroísmo, frecuentación, amontonamiento.**

SINCALINA. f. *Quím.* Alcali format al ensems que l' ácit sinòpsich, quan la sinapina se descompòn per l' acció de la potassa o la barita.

SINCATEGOROMÁTICH, CA. adj. El terme que significa un ab altre, determinantne la significació. **Sincategoromático.**

SINCAUSIS. f. *Med.* Enduriment dels excrements per la calor que produeix la febre. **Sincausis.**

SINCER, A. adj. Franch, ingenuu, sense ficció. **Sincero.** || VERITABLE. || Qui parla ab tota franquesa, sense cap respecte ni mirament. **Sincero, abierto.** || SENCER.

SINCERAMENT. adv. m. Ingenuament. **Sinceramente.** || Lliurement. **Sinceramente.** || SENCERAMENT.

SINCERAR. v. a. Justificar la inculpabilitat o innocencia d' algú en la cosa o fet que se li atribueix. **Sincerar.**

SINCERARSE. v. r. Rehabilitarse, justificar la bona fe, la bona intenció, el bon procedir del qual s' havía duptat. **Sincerarse.**

SINCERAT, DA. p. p. **Sincerado.**

SINCERESA. f. SINCERITAT.

SINCERÍSSIM, A. adj. sup. Molt sincer. **Sincerísimo.**

SINCERÍSSIMAMENT. adv. m. sup. **Sincerísimamente.**

SINCERITAT. f. Ingenuitat, veritat **Sinceridad.** || Caracter enter de la persona, sense falsesa. **Sinceridad.**

SINCIPITAL. adj. *Anat.* Corresponent o relatiu al sincipuci. **Sincipital.**

SINCIPUCI. m. *Anat.* Part superior del cap. **Sincipucio.**

SINCODROSIS. f. *Anat.* Unió dels ossos per medi del tendrúm. **Sincodrosis.**

SINCOGESMA. f. Pasqua del Esperit Sant.

SINCONDROTOMIA. f. *Med.* Secció de la sínfisis del pubis. **Sincondrotomía.**

SINCONDROTÔMICH, CA. adj. *Med.* Lo que pertany a la sincondrotomía. **Sincondrotómico.**

SÍNCOP. f. *Met.* Defalliment y abatement repentí de forces y us dels sentits, ab una suor freda que sol ésser mortal. **Síncope.**

SÍNCOPA. f. *Gram.* Figura per la qual se suprimeix una sílaba o lletra del mitg de la dicció. **Síncopa.** || *Mus.* Suspensió de veu en mitg del compás, que 's fa quan dues o més notes d'una part corresponen al sò la una d'altra. **Síncopa.** || *Med.* **Síncope.**

SINCOPADOR, A. m. y f. Que causa sincopisació. **Sincopador.**

SINCOPAL. adj. *Med* Se diu de la febre ab síncop. **Sincopal.**

SINCOPAR. v. a. Usar de síncops en les diccions. **Sincopar.** || Usar de síncops en la musica. **Sincopar.** || *Met.* Abreviar. **Sincopar.**

SINCOPAT, DA. p. p. **Sincopado.**

SINCOPATIU, VA. adj. Que sincopisa.

SÍNCOPE. m. SÍNCOP.

SINCOPEJAR. v. a. *Med.* SINCOPISAR.

SINCOPESA. f. SÍNCOP.

SINCOPISACIÓ. f. Acte y efecte de sincopisar. **Sincopización**

SINCOPISAR. v. a. Causar síncop o patirla. També s'usa com recíproch. **Sincopizar.**

SINCOPISAT, DA. adj. *Med.* Atacat de síncop. **Sincopizado.**

SINCRANI. adj. *Med.* Lo que pertany al crani. **Sincranio.**

SINCRANIANA. f. *Anat.* Nom de la barra superior. **Sincraniana.**

SINCRESIS. f. Pas al estat sòlit per falta d'humitat. **Sincresis.**

SINCRÈTICH, CA. adj. Lo pertanyent a la sincresis. **Sincrético.**

SINCRISIS. f. Antítesis o comparació de dues coses o persones contraries. **Sincrisis.** || *Ant.* Tranzició de un cos líquit al sòlit, o millor, a la coagulació de dos líquits barrejats. **Sincrisis.**

SINCRÍTICH, CA. adj. *Med.* ASTRINGENT.

SINCRONI, A. adj. CONTEMPORANI.

SINCRONIA. f. Art de conciliar les fetxes. **Sincronia.**

SINCRONICAMENT. adv. D'una manera sincrònica. **Sincrónicamente.**

SINCRÔNICH, CA. adj. Que concilía fets de diferents llochs y de la meteixa època. **Sincrónico.**

SINCRONISME. m. Llista, ordre o quadre ont s'hi posen els soberans qu' han regnat a un meteix temps. **Sincronismo.**

SINCRONÍSTICH, CA. adj. Lo concernent al sincronisme. **Sincronístico.**

SINCRONOLOGÍA. f. Tractat dels sincronismes. **Sincronología.**

SINCRONOLÒGICH, CA. adj. Lo pertanyent a la sincronología. **Sincronológico.**

SINDÈRESIS. f. Judici, discerniment, capacitat pera entendre 'ls principis morals. **Sindéresis.**

SINDESMOFARÍNGICH, CA. m. *Med.* Manadet carnós del muscle constrictor superior de la faringe. **Sindesmofaríngeo.**

SINDESMOGRAFÍA. f. *Med.* Descripció dels lligaments. **Sindesmografía.**

SINDESMOGRÁFICH, CA. adj. *Med.* Relatiu a la sindesmografía. **Sindesmográfico.**

SINDESMOLOGÍA. f. *Med.* Tractat dels lligaments. **Sindesmología.**

SINDESMOLÒGICH, CA. adj. *Med.* Referent a la sindesmología. **Sindesmológico.**

SINDESMOSIS. f. *Med.* Articulació dels ossos per medi de lligaments. **Sindesmosis.**

SINDESMOTOMÍA. f. *Med.* Dissecció anatòmica dels lligaments. **Sindesmotomía.**

SINDESMOTÔMICH, CA. adj. *Med.* Relatiu a la sindesmotomía. **Sindesmotómico.**

SINDICACIÓ. f. Acte y efecte de sindicar. **Sindicación.**

SINDICADOR, A. m. y f. Qui sindica; delator. **Sindicador.**

SINDICAL adj. Corresponent al síndich o al sindicat. **Sindical.**

SINDICALISME. m. Sistema que preconisa la constitució dels obrers en societats de resistencia o sindicats. || *Dret.* Consell representatiu als acreedors de una quebra.

SINDICALISTA. m. y f. Partidari del sindicalisme entre 'ls partits socialistes.

SINDICALMENT. adv. D'una manera sindical.

SINDICAMENT. m. Acte y efecte de sindicarse.

SINDICAR. v. a. Acusar, delatar en justicia. **Sindicar.** || Censurar, rependre les accions d'un altre. **Sindicar.** || Constituir sindicats.

SINDICARSE. p. r. Constituirse en sindicats. Associarse 'ls obrers o productors pera millor amparar els seus drets. **Sindicarse.**

SINDICAT, DA. p. p. **Sindicado.** || m. Tribunal determinat pera alguns delictes que 's delaten, y la sentencia que 's dona sobre ells. **Sindicado.** || La junta de procuradors o diputats de les ciutats o viles que tenien vot en corts. **Sindicado.** || El lloch ont está 'l síndich. **Sindicado.** || Associació d'obrers o productors de una meteixa art o ofici. **Sindicato.**

SINDICATIU, VA. adj. Que sindica. **Sindicativo.**

SINDICATURA. f. Ocupació del síndich. **Sindicatura.** || Associació d'obrers o productors per la defensa dels seus interessos.

SÍNDICH. m. Agent, procurador, defensor, representant d'una ciutat, gremi o comunitat. **Síndico.** || Qui tenía 'ls diners de les almoines dels relligiosos mendicants. **Síndico.** || Oficial que recullía les multes de cambra. **Síndico.**

PROCURADOR SÍNDICH O SÍNDICH GENERAL. El subgecte o persona que als ajuntaments té 'l cárrech de promoure 'ls interessos del poble. *Procurador síndico.*

SINDON. m. *Med.* Trocet de terra rodó ab que 's cura la ferida feta ab el trepá. **Sindon.**

SÍNDRIA. f. CÍNDRIA.

SINDROM. m. *Med.* Reunió de símptomes que 's presenten en una malaltía. **Sindromo.**

SINÈCDOCH. m. y

SINÈCDOQUE. f. *Ret.* Tropo en que 's pren la part major o autorisada en lloch del tot; el tot per la part; el singular pêl plural o al contrari; nombre o temps determinat per un altre indeterminat; el genre per la especie o al revés; la materia per la obra; 'l modo per la essencia. **Sinécdoque, sinédoque** || *Gram.* Figura per la qual, suprimida una paraula, s'entèn per les demés. **Sinécdoque.**

SINECFONESIS. f. Supressió d'una sílaba. **Sinecfonesis.**

SINEDRÍ. m. Reunió de doctors de la llei entre 'ls jueus. **Sinedrio, sanedrin.**

SINE QUA NON. *Expr. llat.* A condició de que una casa fingui efecte o bé se realisi.

SINEQUIA. f. *Med.* Aderencia del iris ab la còrnia transparent. **Sinequia.**

SINÈRES S. f. *Gram.* Contracció de dues sílabes en una, ja sigui en la escriptura o ja en la pronunciació en un meteix mot. **Sinéresis.**

SINERGIA. f. *Med.* Concurs de varis orgues. **Sinergia.**

SINÈRGICH, CA. adj. Que dependeix de la sinergia o s' hi relaciona. **Sinérgico.**

SINESI. n. p. **Sinesio.**

SINESIS. f. Reunió de paraules ajustades a regles. **Sinesis.**

SINESTRA. f. ESQUERRA. || SINISTRA.

SINESTRAMENT. adj. D' una manera sinistra o desgraciada.

SINISTRE. s. y adj. SINISTRE.

SINEU. *Geog.* Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. de Inca; és estació del F.-C. de Palma a Manacor y té 5,379 hab.

SINEUROSIS. f. *Anat.* Unió natural d' ossos per medi de lligaments. **Sineurosis.**

SINFIOSOSÍA. f. *Med.* Desviació orgánica consistenta en la reunió monstruosa de dos ulls en un de tot sol. **Sinfiososía.**

SINFIOSÓSQUEL. m. *Med.* Monstre que té les dues cames reunides en una sola. **Sinfiosósquelo.**

SINFIOSOSQUELIÁ. f. *Med.* Desviació orgánica que consisteix en la reunió monstruosa de dos membres pelvians en un de tot sol. **Sinfiososquelia.**

SINFIOSOSQUELIÁ, NA. adj. *Med.* Calificació del monstre sinfiosòsquel. **Sinfiososqueliano.**

SINFISEOTOMÍA. f. *Med.* Secció de la sínfisis del pubis. **Sinfiseotomía.**

SINFISIÁ, NA. adj. *Anat.* Lo pertanyent a la sínfisis. **Sinfisiano.**

SINFISIODÁCTIL, A. adj. *Med.* Que té dos dits reunits en un de tot sol. **Sinfisiodáctilo.**

SINFISIODACTILIA. f. *Med.* Desviació orgánica que consisteix en la reunió anormal de dos dits. **Sinfisiodactilia.**

SINFISIÒMETRE. m. *Mar.* Instrument destinat a substituir el baròmetre náutich ordinari. **Sinfisiómetro.**

SÍNFISIS. f. *Anat.* Unió natural d' ossos, que queden reduits a un sol. **Sínfisis.**

SINFIT. m. *Ter. Bot.* CONSOLVA MAJOR.

SINFONÍA. f. SIMFONÍA.

SINFORIÁ, NA. n. p. m. y f. **Sinforiano.**

SINFORÓS, A. n. p. m. y f. **Sinforoso.**

SINFRONI. n. p. **Sinfronio.**

SINFRONIÁ. n. p. **Sinfroniano.**

SINGA. f. *Náut.* L' acció de singar. **Singa.**

BOGAR A LA SINGA. fr. *Náut.* Bogar ab un sol rem a popa. *Bogar á la singa.*

SINGAR. v. a. *Náut.* Avançar el barco per barlovent, quan es a la paira. **Singar.**

SINGENESIA. f. *Bot.* Mena de plantes del sistema sexual de Linneu, que comprèn aquelles quins extrems resten units per les seues antenes. Corresponen a la familia de les compostes. **Singenesia.**

SINGLA. f. CINGLA. || *Náut.* SINGLÓ.

SINGLADA. f. Cinglada, ratxada de mal de ventre.

SINGLADURA. f. *Náut.* El camí o jornada que una embarcació fa en vintiquatre hores, comptades desde'l mitg día al següent. **Singladura.** || L'acció de singlar y també la velocitat que porta la nau. **Singladura.**

DOBLAR LA SINGLADURA. fr. *Náut.* Portar doble velocitat que un'altra nau. *Doblar la singladura.*

SINGLAR. v. a. *Náut.* Avançar distancia seguint un rumbo o envers un punt determinat. **Singlar, navegar á velas llenas ó tendidas.** || CENYIR. || SENGLAR. || CINGLAR.

SINGLE. m. CINGLE. || *Náut.* Qualsevol cap que treballi senzill. **Single.** || *Arquit.* CORDÓ.

SINGLERA. f. CINGLE.

SINGLÓ. m. *Náut.* Coderna que té la figura d' una Y. **Singlón, pique, genol.** || *Ter.* SINGLOT.

SINGLOT. m. Moviment convulsiu del diafragma que produeix una respiració interrompuda, violenta y sorollosa. **Hipo, y zollipo o sollozo con hipo** el que acompanya al plor. || *Ter.* GOTIM.

TINDRE SINGLOT. fr. *Hipar, y zollipar,* si es meçclat ab plors.

SINGLOTADOR, A. adj. Que singlota.

SINGLOTAR. v. a. Fer singlots. **Hipar.** || SINGLOTEJAR.

SINGLOTEIG. m. Acte y efecte de singlotejar.

SINGLOTEJADOR, A. adj. Qui singloteja.

SINGLOTEJAR. v. a. Fer molts singlots. **Hipar.**

SINGUL. m. CINGUL.

SINGULAR. adj. Unich, peculiar. **Singular.** || *Gram.* Nombre que parla d' un solament. **Singular.** || *Met.* Particular, extraordinari, excelent. **Singular.** || Pres en mala part, raro, contra l' us comú. **Singular.**

EN SINGULAR. m. adv. EN PARTICULAR.

PARLAR EN SINGULAR. fr. *Gram.* Parlar d' un sol. *Hablar en singular.*

SINGULARISAR. v. a. Distingir una cosa d' una altra. **Particularizar, singularizar.**

SINGULARISARSE. v. r. Distingirse, ferse veure, apartarse de l' us comú. **Singularizarse, señalarse.**

SINGULARISAT, DA. p. p. **Singularizado.**

SINGULARÍSSIM, A. adj. sup. Molt singular. **Singularísimo.**

SINGULARÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' un modo singularíssim. **Singularísimamente.**

SINGULARITAT. f. La qualitat de sol o singular. **Singularidad.** || Particularitat, distinció o separació del comú. **Singularidad.** || Especialitat, particularitat, nota. **Singularidad.**

SINGULARMENT. adv. m. Ab singularitat. **Singularmente.**

SINGULT. m. SINGLOT.

SINIA. f. CINIA.

SINIA D' EN GIL (La). *Geog.* Caseriu del dist. de Palma, a l' illa de Mallorca.

SINIBALD. n. p. **Sinibaldo.**

SINICRECH. m. *Bot. ter.* FENIGRECH.

SINISTRA. f. La má esquerra. **Siniestra.**

SINISTRAMENT. adv. m. Ab mala intenció, indegudament. **Siniestramente.**

SINISTRAR. v. n. OPOSARSE, CONTRADIR, CONTRARRESTAR. || ENSINISTRAR.

SINISTRE. adj. Dit de lo qu' és a la part esquerra. **Siniestro.** || Viciat, malintencionat. **Siniestro.** || Funest, infelíç, desgraciat. **Siniestro.** || m. Vici, mala costúm, perjudici, incendi, catástrofe. **Siniestro.**

SINISSESIS. f. *Med.* Falta de nineta al ull. **Sinizesis.**

SINJUST, A. adj. INJUST.

SINÓ. conj. adversativa. **Ans bé, al contrari,** com: *no és bò, sinó molt dolent.* **Sino.** || conj. condicional. **Sino.** || S' usa concedint o suposant alguna cosa, com: *sinó li fa bé, no li fará mal.* **Sino, ya que no, aunque no.** || conj. exceptiva, com: *ningú ho enten sinó ell; no'm cuido sinó de mí.* **Sino.** || Ab interrogació s' usa pera argüir a un altre pél extrem contrari si fos cert o soposantlo, com: *alguna n'has fet, sinó no fugiries.* **Sino.** || Precedit del modo adverbial *no sols,* equival a *també* o *ademés de,* com: *no tols per rich, sinó per prudent.* **Sino.** || Precedintli preposició

negativa, y seguintli la partícula *que* equival a *sols*, com: *no espero sinó que vingui.* **Sino, sólo, solamente.** || Usat ab interrogació y contraposant els extrems equival a *d' altra manera,* com: *sinó fas els medis, ¿com conseguiràs el fi?* **Sino.**

SINO. m. FATALITAT, FAT.

SINOCAL. adj. *Med.* Se diu de les febres inflamatories simples o que sols duren un dia. **Sinocal.**

SÍNOCH, CA. adj. *Med.* Calificació de certa mena de febre contínua y sense aument. **Sinoco.**

SINODAL. adj. Cosa del sínode. **Sinodal, sinódico.** || m. Decisió dels sínodes. **Sinodal.** || Examinador en els concursos o rectoríes, d' ordenants y de confessors. **Sinodal.**

SINODÁTICH. m. Tribut que pagaven al bisbe 'ls eclesiastichs seculars quan anaven al sínodo. **Sinodático.**

SÍNODI. m. SÍNODE.

SINÔDICH, CA. adj. SINODAL, 1. || En la historia eclesiástica período o cercle que formaven els pares del concili, avisant per medi de circulars, als bisbes y prelats que havíen estat ausents d' algún concili, lo que havía passat y s' hi havía determinat. **Sinódico.** || *Astron.* Pertanyent a la conjunció; y aixís s' anomena més *sinódich,* al temps que passa d' una conjuncció de lluna ab el sol fins a l' altra conjuncció. **Sin dico.**

SÍNODE. m. Assamblea de la Iglesia universal. **Sínodo, concilio ecuménico.** || *Astron.* La conjuncció de dos planetes al meteix grau de la eclíptica o al meteix cercle de posició. **Sínodo.**

SÍNODE DIOCESÁ. La congregació o junta del clero d' una diòcesis. *Sínodo diocesano.*

SÍNODE NACIONAL: CONCILI NACIONAL.

SÍNODE PROVINCIAL: CONCILI PROVINCIAL.

SÍNODO. m. SÍNODE.

SINÒNIM, A. adj. y m. Se diu de la veu que significa lo meteix qu' un' altra, però que sempre té 'l seu major o menor grau de propietat y energía. **Sinónimo, sinónomo.**

SINONIMIA. f. *Ret.* Figura per la qual s' empleen molts termens o frases sinònimes pera l' amplificació y número del período. **Sinonimia.** || Endevinalla formada ab noms semblants.

SINONÍMICAMENT. adv. D' una manera sinonímica.

SINONÍMICH, CA. adj. Cosa de sinonimia, com: *diferencia sinonímica.* **Sinonímico.**

SINOPLE. m. *Min.* Varietat de quarç hialí de color vermell viu y quasi opach. **Sinople.** || Mineral de or barrejat ab galena y blenda. **Sinople.**

SINOPLIA. f. *Med.* Tumor coagulat en les articulacions de les persones que pateixen de poagre. **Sinoplia.**

SINOPSIS. f. Suma o compendi. **Sinopsis.** || Index de les materies que conté alguna obra. **Sinopsis.**

SINÔPTER, A. adj. *Ictiol.* S' aplica als peixos que tenen les aletes nadadores pelvianes unides per les vores. **Sinóptero.**

SINÒPTICAMENT. adv. D' una manera sinòptica.

SINÒPTICH, CA. adj. Lo que 's presenta o 's veu baix un meteix cop d' ull; així és que s' ha donat el nom de taules *sinòptiques* a una especie de quadres destinats a reunir en el més petit espai possible totes les classificacions, principis o fets que constitueixen una ciencia, y de les quals se tracta d'un modo circumstanciat en el curs d' una obra Aquets quadres són ventatjosos, ajuden y descansen la memoria, ensenyen a estudiar y a classificar ab mètode y concisió. **Sinóptico.**

SINOPTOMATOLOGÍA. f. *Med.* Part de la medicina qu' exposa 'ls defectes o accidents de les malalties. **Sinoptomatología.**

SINOPTOMATOLÔGICH, CA. adj. *Med.* Lo concernent a la sinoptomatología. **Sinoptomatológico.**

SINOSTEOGRAFÍA. f. *Anat.* Part de l' anatomía que tracta de les articulacions. **Sinosteografía.**

SINOSTEOGRÁFICH, CA. adj. *Anat.* Lo concernent a la sinosteografía. **Sinosteográfico.**

SINOSTEOLOGÍA. f. *Anat.* Tractat de les articulacions. **Sinosteología.**

SINOSTEOLÔGICH, CA. adj. *Anat.* Lo concernent a la sinosteología. **Sinosteológico.**

SINOSTEOTOMÍA. f. *Med.* Dissecció anatòmica de les articulacions. **Sinosteotomía.**

SINOSTEOTÔMICH, CA. adj. *Med.* Que 's refereix a la sinosteotomía. **Sinosteotómico.**

SINOTIA. f. *Med.* Monstruositat del sinoto. **Sinotia.**

SINÓTICH, CA. adj. *Med.* Lo pertanyent o referent a la sinotia y al sinoto. **Sinótico.**

SINOTO. m. *Med.* Mena de monstres que tenen quatre orelles al cap. **Sinoto.**

SINOVIA. f. *Med.* Humor vescós que lubrifica les articulacions dels ossos. **Sinovia.**

SINOVIAL. adj. *Med.* Lo pertanyent a la sinovia o les glándules que la segreguen. **Sinovial.**

SINQUENA. *Ter. ibicench.* Dobleta de cinch duros en or. **Pieza de veinticinco pesetas.** || CINQUENA.

SINQUETES. f. pl. Joch de criatures. PEDRETES. || CINQUETES.

SINTÁCTICAMENT. adv. D' una manera sintáctica, desde'l punt de vista sintáctich.

SINTÁCTICH, CA. adj. *Gram.* Lo pertanyent a la sintaxis. **Sintáctico.**

SINTAXIS. f. *Gram.* La recta composició y disposició de les parts de la oració pera expressar els conceptes. **Sintaxis.** || La part de la gramática qu' ensenya la concordancia y regiment de les parts de la oració, base y fonament de la construcció. **Sintaxis.** || La ordenació que artificiosament tenen les coses entre sí. **Sintaxis.**

SINTENT, A. adj. Qui sent. OIENT. || **Oyente.**

SINTENOSIS. f. *Med.* Articulació en la que hi há dos ossos units per medi d' un tendó. **Sintenosis.**

SÍNTESIS. f. Composició, unió de parts pera la formació d' un tot. **Síntesis.** || *Cir.* Operació en que se reuneixen les parts dividides. **Síntesis.** || Roba ab que 'ls romans s' assentaven pera menjar a casa seua o als convits de ceremonia. **Síntesis.**

SINTÈTICAMENT. adv. D' una manera sintètica.

SINTÈTICH, CA. adj. Que 's aplica al mètode de composició. **Sintético.**

SINTETISAR. v. a. Reasumir, compendre en poques paraules tot l' esperit d' un discurs o en poques proposicions tot un sistema. **Sintetizar.** || Proceir pél mètode sintètich. **Sintetizar.** || *Med.* Practicar la síntesis. **Sintetizar.**

SINTETISAT, DA. p. p. del verb SINTETISAR. **Sintetizado**

SINTETISME. m. Mètode sintètich d' argumentació. **Sintetismo.** || Costúm o manía de sintetisar. **Sintetismo.** || *Cir.* Conjunt de les quatre operacions quirúrgiques necessaries pera la reducció d'una fractura. **Sintetismo.**

SINTIR. v. n. SENTIR.

SÍNTOMA. m. *Med.* Senyal preternatural per lo que 's pot formar judici de la naturalesa y qualitat de la malaltía. **Síntoma.**

SINTOMÁTICAMENT. adv D' una manera sintomática. **Sintomáticamente.**

SINTOMÁTICH, CA. adj. *Med.* Cosa del síntoma, com: *moviment sintomàtich.* **Sintomático.**

SINTOMATÔLECH. m. s. y adj. *Med.* Se diu del

metge que 's deté molt estudiant els síntomes de les malalties. **Sintomatólogo.**

SINTOMATOLOGÍA. f. *Med.* Part de la patología que té per obgecte 'l coneixement dels síntomes. **Sintomatología.**

SINTOMATOLÒGICH, CA. adj. *Med.* Lo corresponent a la sintomatología. **Sintomatológico.**

SINTONIA. f. *Ret.* Figura per la que s' expliquen les coses ab molta concis ó. **Sintonia.**

SÍNTOSIS. f. *Med.* Contracció o reducció dels vasos a menor espai, com: *per minva de carn*, etc. **Síntosis.**

SINTRÁ. *Ter.* SENTIRÁ.

SINTRÒFICH, CA. adj. *Bot.* Aixís s' anomenen les plantes parássites, que sense viure a costa dels vegetals demunt de quins creixen, senten les meteixes influencies. **Sintrófico.**

SINUÓS, A. adj. Plè de cavitats. **Sinuoso.** || Lo que fá voltes y revoltes. **Sinuoso.** || Lo que forma una cavitat més estreta a l' entrada que al fons.

SINUOSAMENT. adv. D' una manera sinuosa.

SINUOSITAT. f. Qualitat de lo sinuós. **Sinuosidad.** || Cavitat. **Sinuosidad, seno.**

SINYOR. m. *Ter.* SENYOR.

SINYORA. f. *Ter.* SENYORA.

SIÓ. n. p. Nom vulgar de Concepció. **Concha.** || *Geog.* Montanya Santa de Jerusalem. || Entre fusters troç de fusta curt y doble. **Zoquete.**

SIÓ. *Hidrog.* Riu de la prov. de Lleida, part. jud. de Cervera y Balaguer; neix a la ratlla de la prov de Barcelona, passa pels termes d' Olujes, Prenyanosa, Torroja, Concabella, Pallargas, Puigvert, Agramunt, Préixens y Montgat y desaigua a la vora esquerra del Segre, un kilometre més amunt de Balaguer.

SIPELA. f. *Ter.* ERISSIPELA.

SIPELATÓS, A. adj. y s. ERISSIPELATÓS.

SIPIA. f. Peix molt semblant al calamars, molt gustós, el qual té un os en forma de escut y plè de

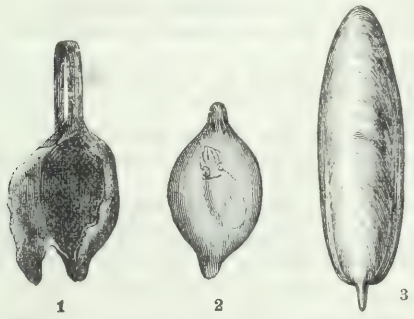

SIPIA: 1, ou de la sipia ab closca; 2, id. sense closca; 3, os de la sipia

una sustancia granillosa que convertida en pols s' usa en medicina. **Jibia.** || CIPIA.

SIQUART. adv. m. *Ant.* SEPARADAMENT. || SICART.

SIQUIA. f. CEQUIA.

SIQUIATRÍA. f. *Med.* Part de la medicina que té per obgecte 'l tractament de les malalties mentals. **Siquiatría.**

SIQUIÁTRICH, CA. adj. *Med.* Lo que té relació ab la siquiatría o pertany a aquesta ciencia. **Siquiátrico.**

SIRACH. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Riá, depart. dels Pirineus Orientals. || — (COVES DE). Famoses coves ab hermoses estalactites que 's troben en el terme de dita població.

SIRACUSSÁ, NA. adj. Natural o pertanyent a la ciutat de Siracussa.

SIRENA. f. SERENA, 2 || Bocina de senyes.

SIRERA. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Lladurs, prov. de Lleida.

SIRENENCHS. *Geog.* Quadra del terme de Castellgalí, prov. de Barcelona.

SIRGA. f. Corda pera sirgar y la meteixa acció y efecte de sirgar. **Sirga, silga.**

A LA SIRGA. m. adv. Se diu parlant de la embarcació que navega per la vora, tirant d' una corda desde terra. *A la sirga.*

SIRGADOR, A. m. y f. L' home o la dona que estira la sirga per les vores dels rius fent caminar la barca. **Sirgador.**

SIRGAIRE. *Com.* SIRGADOR.

SIRGAR. v. a. *Náut.* Portar una embarcació per la vora de l' aigua, estirant d' ella desde terra ab la corda dita sirga. **Sirgar, silgar, remolcar.** || *Met.* TRASCAR. || Travallar força y bé, anar dret.

FER SIRGAR. fr. ENJONCAR, 2. || Fer seguir a algú contra la seua voluntat. *Llevar de los cabezones ó del ronzal.*

SIRI. m. *Astron.* SIRIO.

SIRIA (Pere de). *Biog.* Iurisconsult y pilot dels començos del sigle XVII. Era nadiu de Valencia. Era doctor en abdós drets y molt intelligent en les matemátiques y la náutica. Va ésser catedrátich de dret durant tres anys, y va deixar l' ensenyança pera exercir l' abogacía. El rei va anomenarlo pilot major dels galeons de l' esquadra ab un sou anyal de mil cinch cents pesos, cárrech que no va admetre per lo avençat de la seua edat. Les seues observacions a la náutica eren teòriques, donchs li mancaven coneixements práctichs, mes els cálculs del seu llibre: *La navegación*, publicat en 1602, ab quatre taules, eren perfectes.

SIRIÁ, NA. adj. SIRIACH.

SIRÍACH, CA. adj. Cosa de Siria y també 'l natural d' aquesta regió d' Asia. **Siriaco, siriano.**

SIRÍASIS. f. *Med.* Inflamació del cervell. **Siríasis.**

SIRIGMÓ. m. Instrument molt antich, mena de flauta del deu Pan. **Sirigmón.**

SIRINGA. f. Instrument musical compost de molts canons de canya desiguals, posats de rengle, els quals se toquen bufantlos a rans de llavis. El solen tocar els cedaçaires. SIRINGA. || XERINGA.

SIRINGITA. f. Mena de perla.

SIRINGOTOMÍA. f. *Med.* Operació de la fístula del ces per incisió. **Siringotomía.**

SIRINGOTÒMICH, CA. adj. *Med.* Lo pertanyent a la siringotomía. **Siringotómico.**

SIRIO. m. *Astron.* La més brillanta de les estrelles fixes en la constelació del Cá major. **Canícula, sirio.**

SIRMAÍSME. m. *Med.* Mètode diètich o higiènich que consisteix en l' us de vomitius suaus pera preservar la saburra de les primeres víes. **Sirmaísmo.**

SIRO, A. adj. Cosa de Siria. **Siro.**

SIROCH. m. Vent del Sudoest. **Siroco.**

SIRONA. f. *Astron.* Asteroit o planeta telescòpich descobert al any 1871 per Peters. **Sirona.**

SIRTE. f. Banch de sorra movediça, y també roca al mitg del mar o dels golfs ab banchs de sorra molt perillosos. **Sirte.** || *Met.* p. u. Qualsevol perill o risch de la vida humana. **Sirte.**

SÍRTICH, CA. adj. *Mar.* Lo pertanyent a les sirtes. **Sírtico.**

SIRVENT, A. adj. Qui serveix. **Sirviente.** || *Náut.* GRUMET. || Cada un dels soldats y mariners que, baix

les ordres de llur respectiu cap, manegen el canó de artillería en els exercicis y en els combats. Sirviente. || SERVENT.

SIRVENT (Joseph). *Biog.* Celebrat compositor musical y distingit pianista, que fruía molta nomenada a mitjans del sigle XIX, essent un dels mestres més coneguts a Barcelona. Va morir en 1889.

SIRVENTA. f. *Art. y of.* Barreta de ferro que té en el cap dues colzades en forma de bayoneta de fusell. Serveix per burxar el foch de la fornal. || CRIADA.

SIRVENTESCH. m. *Poèt.* SERVENTESCH.

SIS. adj. Numeral cardinal, el nombre que segueix al 5. Seis. || m. La xifra o carácter que representa sis unitats. Seis. || La carta que té sis senyals. Seis. || *Ant.* Composició de *si se*, com: *si's* vol. Si se. || Contracció de *si es.* Si es.

SIS PER VUIT. *Mus.* Compás de dues parts iguals en que hi entren sis notes de les qu' al compasset n' hi entren vuit. *Seis por ocho.*

TINDRE SEMPRE UN SIS O UN AS. fr. TINDRE SEMPRE OUS O COLOMINS.

TROBAR SEMPRE UN SIS O UN AS. fr. EN TOT TROBA UN SIS O UN AS.

SIS (Serra de). *Orog.* Serra de la prov. d' Osca; és a la vora del Noguera Ribagorçana, entre Bonança y Betesa, part. jud. de Benabarre, y té 1,629 met. de altitut máxima.

SISA. f. La petita porció que 's roba ocultament. Sisa. || Els petits retalls que 's lleven d' alguna roba, y regularment els que 's queden els sastres. Sisa. || El tall que 's fa als vestits, llevantlos alguna part petita pera que prenguin la forma del cos. Sisa. || Imposició sobre comestibles, rebaixant la mesura. Sisa y octavilla o reoctavilla si és de vi, oli o vinagre. || *Fam.* Nom propi de dona. Narcisa. || Parlant de la camisa o dels vestits, la obertura que 's deixa expressament a la unió de la mánega y del cos sota l' aixella. Sobaquera. || *Ant.* TAPA. || *Ter.* MUSCLERA. || Mena de betúm compost de colors recuits ab oli de llinosa pera daurar de mate, quan está mordent. Sisa.

FER LA SISA. fr. SISAR, 1, 2.

SISA (La). *Geog.* Capella de la costa de Llevant, al terme de Premiá, ont s' hi endrecen molts mariners al retorn dels seus viatges.

SISÁ. v. a. *Ter. ibicench.* Encantar, agradar. || ENCISAR.

SISADOR, A. s. Qui sisa. Sisador.

SISALLA. f. Instrument de tallar que usen els enquadernadors pera tallar el cartó. És compost d' una taula plana y una fulla llarga, que 's maneja per medi d' un contrapès. N' hi há també de petites d' altres sistemes. || Estisores. Cizalla.

SISANYA. f. *Bot.* CUGULA. || *Met.* Discordia en les comunitats o entre particulars. Zizaña. || Vici que 's barreja entre les bones accions o bones costums. Zizaña. || Qualsevulla cosa que danya a un' altra fentla tornar dolenta. Zizaña.

POSAR SISANYA. fr. Causar dissensions, desunir als amichs o introduir costums pernicioses. *Meter ó sembrar zizaña.*

SISAR. v. a. Defraudar d' amagat una petita porció de lo que 's compra, 's ven o 's gasta, o comptar per una cosa més de lo que costa. Sisar. || Escurçar o enxiquir les mesures a proporció de lo que correspòn a la imposició sobre comestibles. Sisar. || Llevar, ocultar, retindre algunes coses que no són materials, y aixís se diu: *sisar* tres Avemaríes en una dena de rosari. Sisar. || Fer la sisa als vestits y camises. Sisar. || Preparar ab la sisa lo que s' ha de daurar. Sisar.

SISARCOSIS. f. *Med.* Unió de dos ossos per medi de muscles, com la del os hioydes ab les parts properes. Sisarcosis.

SISAT, DA. adj. y p. p. Sisado.

SISAU. adj. SISÈ.

SISAVAT, DA. adj. Exagonal.

SISCALL. m. *Bot.* BARRELLETA.

SISCAR (Ramón de). *Biog.* Advocat barceloní, membre de la noblesa catalana, molt erudit en estudis históríchs y coneixedor de les llengües clássiques. Va publicar remarcables travalls, entre altres una bona traducció castellana de *Les Geórgiques*, de Virgili. Va morir als començos de 1889. Pertanyía a la Academia de Bones Lletres y era soci de distingides corporacions. Afiliat al partit conservador, va figurar en política, havent format part de l' Ajuntament de Barcelona. Va escriure una remarcable «Memoria sobre la Carta puebla de Agramunt y los privilegios concedidos á la misma villa por los Condes de Urgel hasta la extinción de la Casa de Cabrera»; figura aquest travall al volúm IV de les Memories de l' Academia de Bones Lletres.

SISCAR. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Caladrons, prov. d' Osca.

SISCENTS, TES. adj. Numeral cardinal. Sis vegades 100. Seiscientos.

SISÈ, NA. adj. Numeral ordinal. La unitat que segueix per ordre després del 5. Sexto. || m. La sexta part d' una cosa. Seisavo, seiseno.

SISEBUT. n. p. Sisebuto.

SISEBUT. (Flavi). *Biog.* Rei dels visigots d'Espanya, hereu de Gundemar al any 612 y mort al 621. Va dictar disposicions pera arrelar el conreu de les arts, les lletres y la agricultura, servantse d' ell algunes cartes.

Monedes de Sisebut

SISELL. m. CISELL.

SISELLA. f. *Ornit.* Colom ferèstech molt semblant al tudó. Paloma torcaz.

SISÈN, A. *Ant.* SISÈ.

SISENA. f. La sexta part de qualsevulla cosa. Seiseno, sexta.

SISENANT. n. p. Sisenando. || Rei goth.

SISER. m. Empleat cobrador de les sises. Sisero.

SISET. m. Moneda de plata d' Aragó que valía mitg ral. Sesén o seisén. || n. p. Dim. de Narcís. Narcisito.

SISETA. n. p. Dim. de Sisa. Narcisita.

SISIGIA. f. *Astrom.* Conjuncció o oposició d' algún planeta ab el sol. Sizigia.

SISIMBRI. m. Mena de plantes crucíferes, nombroses, ab manifestacions diverses d' herbaci y angles, essent les més característiques a la nostra regió les anomenades silvestres, que vegeten als sorrerals de vora de les rieres, anomenades creixems de riu. Sisimbrio.

SISMONDINA. f. *Quím.* Hidrossilicat d' alúmina y de ferro. Sismondina.

SISÒ. n. p. Dim. de Sisa. Narcisita. || Qui sempre sisa. Sisón. || *Numis.* Moneda antiga de tres quartos. || *Ornit.* Aucell molt comú a Espanya, mena d' avutarda, molt petita, de color vermellench ab ratlles negres per demunt y blanquinós per sota. Sisón. || *Bot.* SISON AMOMUN.

SISOM, A. s. y adj. *Med.* El monstre que té dos cossos. Sísomo.

SISOMÁTICH, CA. adj. *Med.* Lo que pertany a la sisomía. Sisomático.

SISOMÍA. f. *Med.* Desviació orgánica caracterisada per la presencia de dos cossos. Sisomía.

SISOMIÁ, NA. adj. *Med.* Aquell que pateix de sisomía. Sisomiano.

SISOMIS. m. pl. *Zool.* Familia de monstres dobles caracterisats per la reunió o fusió més o menys íntima de dos cossos coronats sempre per dos caps completament separats. **Sisomios.**

SISQUÉ. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de la Vansa, prov. de Lleida.

SISQUERA. conj. A lo menys. **Siquiera.** || Ni menys, ni tan sols. **Siquiera.**

SISSETESIS. f. *Ret.* Figura per la qual se comença o estableix el punt de la controversia. **Sizetesis.**

SISSIRINXO. m. *Bot.* Planta de la fam. de les liliácies. Fa les fulles com les del lliri blanch, però més amples y punxagudes; les flors morades y les llevors rodones, vermelles y d'un gust coent. **Jiride.**

SIST. n. p. d' home. **Sixto.**

SISTA. f. SESTA.

SISTÁSIDE. m. *Zool.* Insectes himenòpters calcidis pteromálits, que viuen a Europa. **Sistáside.**

SISTELÓFIT. m. *Bot.* Planta quin calze abraça 'l fruit fins a formar ab ell un sol cos. **Sistelófito.**

SISTEMA. f. Conjunt y enlláç de principis, máximes y conclusions relatives a una materia. **Sistema.** || Suposició de cert estat d' una cosa. **Sistema.** || *Astron.* La hipòtesis que fan els astrònoms de cert ordre y colocació del univers, sobre 'l fonament de la qual pretenen explicar els fenòmens que 's presenten a la nostra vista: els tres principals són: el de Toloméu, el de Tico-Brahe y 'l de Copèrnich, qui 'ns posa 'l sol immoble y la terra és la que 's mou; és el més científich y acceptat. **Sistema.** || En la poesía certa hipòtesis que deu tindre sempre a la vista el poeta. **Sirtema.** || *Mus.* La sèrie o composició de varis intèrvals. **Sistema.** || *Med.* Conjunt d' orgues d' una meteixa mena que contribueixen a un meteix fi, com: *sistema nirviós, linfátich,* etc. **Sistema.** || *Geol.* Sinònim de terreno o de formació. **Sistema.**

SISTEMA DE VIDA. Manera o modo de viure. *Sistema de vida.*

SISTEMA MAGNE. El que posa existents molts mons, de modo que de cada estrella 'n fa un sol, ab altres tants planetes com té 'l nostre sol, habitats y ab tanta distancia o espai. *Sistema magno.*

SISTEMA MÈTRICH. El referent a les mides y pesos quina unitat es el metre. *Sistema métrico.*

SISTEMÁTICAMENT. m. adv. D' un modo sistemátich. **Sistemáticamente.**

SISTEMÁTICH, CA. adj. Qui segueix algún sistema. **Sistemático.** || Qui procedeix per principis y es constant en el seu modo d' obrar. **Sistemático.**

SISTEMATISME. m. Doctrina o opinió partidaria dels sistemes.

SISTEMATOLOGÍA. f. Historia dels sistemes.

SISTER. m. Bujol que a les tavernes posen sota l' aixeta de la bota, pera recullir el ví que cau. **Cubeto.** || SESTER.

SISTILI. m. *Arquit.* Un dels cinch genres d'edificis: en aquest les columnes disten dos diámetres, de modo qu'entre columna y columna hi ha l' espai del gruix de dues columnes. **Sístilo.** || *Min.* Mineral prismátich de color blavós mate per fora y devegades brillant per dins. **Sístilo.**

SISTERÓ (Albert de). *Biog.* Famós trobador del sigle XII. Era un mestre en la sátira.

SISTERÓ. *Geog.* Poblet del terme de Pelagalls, prov. de Lleida.

SÍSTOLE. f. *Poèt.* Llicencia per la que s' abrevía una sílaba qu'es llarga per la seua naturalesa. **Sístole.** || *Anat.* Moviment de contracció del cor y de les arteries pera donar impuls a la sanch y promoure la seua progressió. **Sístole.**

SISTRA. f. *Bot.* HERBA FLATERA.

SISTRE. m. *Mus.* Instrument que usaven els sacerdots egipcis en les festes de Isis, y consistía en un riscle de metall atravessat de moltes verguetes del meteix metall que 's feia sonar movent la ma. **Sistro.**

SIT. m. *Ornit.* Aucell així nomenat a causa del seu cant; es una mena d' abellerol del tamany del passarell. **Cid.** || Veu que usen els pastors.

SIT D' ISTIU. Aucell de bosch que se sembla a l'auraneta y es de pas com ella. *Papamoscas.*

SIT, A. p. p. SITUAT.

SITELA. *Zool.* Mena d' aus que s' enfilen minant els arbres, y tallen l' escorxa ab el bech cercant els insectes.

SITGER, A. m. y f. Qui cuida de les sitges. **Silero.**

SITGES. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Florejachs, prov. de Lleida. || Vila de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilanova y Geltrú; és a la vora del mar, té alguna industria, estació de F.-C. y 3,235 hab. És famosa per la seua malvasía y posseeix un curiós Museu nomenat «Cau-Ferrat.»

Segell de Sitges

SITGETA. f. dim. Sitja petita.

SITI. m. SETI. || Lloch, punt determinat. || Cadira, banch o piló pera seure. || — (ESTAT DE). SETGE. || ESTALVIS.

SITIAR. v. a. ASSETJAR.

SITIAL. m. Banch, piló o altre lloch pera seure. **Poyo.**

SITJA. f. Lloch sota terra pera posarhi 'l blat, etc. **Silo, silero.** || Gruta o presó sota terra. **Silo.** || Comuna o lloch fondo ont van a parar els excrements.

SITJÁM. m. Lloch de moltes sitges. **Silería.**

SITJAR. m. SITJÁM.

SITJAR Y BULCEGURA (Joan). *Biog.* Escriptor y ferm catalanista, nadiu de Castell d' Aro y mort al any 1900, allí meteix. Va ésser un dels primers colaboradors de *La Renaixença* al any 1872, pertanyent a les corporacions més significades que per aquells temps s' organisaren a Barcelona, pera deixondir l'esperit de la terra. Era de clar criteri y de molta cultura, més d' una modestia tan exagerada, que 'l feia retraures. Això va ésser causa potser, que no 's decidís a publicar travalls inèdits, que tenien prou valua per la precisió dels arguments polítichs y de les assercions patriòtiques contingudes en ells.

SITJAR. *Geog.* Grandiosa casa senyorial a la comarca de Camprodón, situada a l' altura de 950 metres; un dels edificis més clássichs d' aquella contrada, y llar de la familia noble que al sigle XV, va ésser esmentada sovint a l' historia catalana. || — (COLLADA DEL). *Orog.* Collada de 1,015 met. d' altitut, situada al SE. de Camprodón, a la partió d'aigües dels rius Ter y Fluviá, prov. de Girona.

SITJER. m. Qui té al seu cárrech lo sitjar del públich. **Silero.**

SITJETA. f. *Ter. ibicench.* Centella.

SITRELL. m. CETRILL.

SITRÓ. m. *Ter. ibicench.* Pebrot. **Guindilla.**

SITUACIÓ. f. Colocació, disposició d' una cosa al lloch que li correspòn. **Situación.** || L' estat de les coses. **Situación.** || Naturalesa, qualitat d' un lloch. **Situación.** || L' assignació d' algún efecte pera qu' algú cobri lo que li pertany. **Situación.** || Constitució, condició de les coses. **Situación.** || L' ordre polítich de coses propi d' un país. **Situación.**

SITUAR. v. a. Posar alguna cosa a algún lloch o seti. **Situar.** || Assignar, determinar fondos pera que algú cobri alguna cosa. **Situar.**

SITUARSE. v. r. Posarse a algún lloch, estat, ocupació, etc. **Situarse.**

SITUAT, DA. p. p. **Situado, sito.** || Salari, sou, renda qu'está assenyalada sobre algún efecte. **Situado.**

SIULAR. v. n. *Ant.* y els seus derivats. || XIULAR.

SIULET. m. *Ter. ibicench.* Xiulet. Silbato.

SIURANA Y DE OSSÓ (Joan Bta.). *Biog.* Capitá, graduat de tinent coronel d' infantería, empleat a la subinspecció del exèrcit de Catalunya, y advocat de la seua reial Audiencia. Va néixer a Mora d' Ebre al any 1786, estudiant filosofía al seminari de Tortosa, lleis a Osca y cánons a Saragoça. Al començar al any 1808 la memorable lluita per la independencia, va aplegar una companyía de gent disposta a la brega y ab ells va pendre part en diferentes accions contra els invasors. Al combat de Mequinença, va caure presoner y fou transportat a França al any 1810, sejornant allí fins a acabarse la guerra, y aprenent el francès, l' italiá y les matemátiques. Retornat a la seua terra, va ingresar al exèrcit y al any 1820, era mestre de cadets del regiment del Príncep a Badajoz. Establert després a Barcelona, y estudiant l' historia natural al Museu dels Salvadors, va concebre el progecte d' escriure segons ho feu, un Diccionari corográfich de Catalunya, que no arrivá a publicarse per manca de medis. Era l' obra important y voluminosa y contenía tots els detalls geográfichs, els antecedents de costums, la nota de les famílies més remarcables, la descripció de monuments y fábriques, la referencia de segells, etc.

SIURE. v. n. *Ant.* SEURE.

SIURÓ. m. CIGRÓ.

SIVADE. f. *Ter. ibicench.* ORDI. || CIVADA.

SIVADER. m. MORRAL.

SIVELLA. f. CIVELLA.

SIVERA. f. Llitera pera dur malalts. **Parihuela.** || Aparell de pots y braços pera dur pedres y obgectes de pes.

SIVILLA (Tomás). *Biog.* Eclesiástich y escriptor del sigle XIX, mort al començos del sigle XX. Era nadiu de Calella, y va pertanyer molts anys al capítol de la Catedral de Barcelona, havent ensenyat al Seminari de la meteixa. Va ésser nomenat bisbe de Girona pels anys de 1876, y a la seua diòcesis, va contribuir al arrelament de institucions benèfiques y de cultura, donchs era home de gran illustració, havent pertenescut a l' Academia de Bones Lletres, durant molts anys, llegint en la docta corporació travalls eruditissims, entre altres *Apuntes históricos sobre el hospital de Barcelona*, que forma part del volúm tercer de les Memories d' aquella institució. Era bon orador sagrat, y teòlech distingit segons ho mostren les pastorals y disposicions donades en els llarchs anys, que va regir el bisbat de Girona.

SIVILLA (Coll d' en). *Orog.* Coll a 1,150 met. d'altitut situat al SE. de Camprodón, entre 'l riu Ter y la riera de Bolós, prov. de Girona.

SIVILLÁ, NA. adj. Natural o pertanyent a Sivilla. || SEVILLÁ.

SIVINA (Cap de). *Hidrog.* Cap de la costa llevantina de l' illa Formentera, Balears. || *Bot.* Planta o arbust ramós que 's cría al bosch y fa unes vergues molt propies pera fer bastons.

SMITHSONITA. f. *Min.* Carbonat de zench. **Smithsonita.**

SN. *Quim.* Abreviatura tècnica d' *estany.* **Sn.**

SÒ. m. Soroll concertat, agradable, com el de la musica. **Son, sonido.** || Especial moviment, impresió o commoció de l' aire que percibim ab l' oído. **Sonido.** || Circumstancia, tenor, modo o manera. **Son.** || *Met.* Rumor, fama, noticia. **Son, sonido.** || Lo qu' en prou feines se sent. **Sonecico, sonecillo.** || Lo de les campanes. **Tañido.** || Lo de la guitarra y altres instruments de corda. **Tañido.** || Terreno, espai de terra propia d' algú, com: casa feta en *sò* d' altre. **Terreno.** || Precedint la partícula *per* equival a *aixó, per lo tant*, com: per *sò* conclouen. **Por eso, por tanto.** || *Ant.* Contracció de *so* y *ho*, com: no *s' ho* val la pena. **Se lo.** || pron. AÇÒ. || m. pl. HAVERS.

SÒ DEL SEU. *Loc. Su propiedad, su cosa, sus tierras, sus fincas*, etc.

A SÒ. adv. m. Sonant actualment algún instrument. *A son.*

A SÒ DE CAMPANA. adv. m. Tocant les campanes *A toque de campana ó á campana herida ó tañida.*

A SÒ DE TABALS. adv. m. Pera denotar que a algú se 'l despedeix ab estrèpit o mal modo y publicitat d' algún empleu, casa, comunitat, etc. *Echar con cajas destempladas.*

A SÒ DE TABALS NO S' AGAFEN LLEBRES. *Ref.* Ensenya que pera conseguir els fins no s' ha de valdre de medis contraris. *Quien pájaro ha de tomar, no ha de ojear, quien la cera ha de ablandar, las uñas se ha de quemar.*

A SÒ DE TROMPETA. adv. m. Per medi del pregoner. *Por medio del pregonero, á son de trompeta.*

BALLAR SEGONS EL SÒ. fr. Acomodarse a les circumstancies. *Bailar al son que se toca.*

EN SÒ DE. adv. m. *Ant.* En raó de. *En razón de.*

FER FER UNA COSA A MAL SÒ. *Loc. ant* DE MALA MANERA, A PESAR, PER FORÇA, MALGRAT, AB DANY.

MUSICH PAGAT NO FA BON SÒ. *Ref. A dineros pagados, brazos quebrados; obra pagada, brazo cortado.*

PUBLICAR A SÒ DE TROMPETA. fr. FER FER UNA CRIDA.

TREURE A SÒ DE TABALS DESTREMPATS. fr. Despedir a algú ab mal modo y publicitat. *Echar con cajas destempladas.*

SO. pron. Sota, baix, devall, com: *so pena* (baix pena). **So.** || També s' usa en composició de verbs y de noms, com: *socavar* (cavar per sota); *sorroca* (sota la roca), etc.

SÓ! exclam. XÓ!

SOARRENDAR. v. a. SUBARRENDAR.

SOBA. f. TUNDA.

SOBACH. m. Sobaco.

SOBARBA. f. *Ant.* SOTABARBA.

SOBARBADA. f. Reprensió forta, desaire. **Reproche, soflón, sofrenada.** || BARBALLERA || *Náut.* El pal que 's posa a la roda y al codast d' un barco en grada pera sostindre dites parts. **Sobarbada, virotillo.** || f. Cop o estiró que 'l cavaller ignorant dona violentament ab les regnes, fent obrar el mós ab violencia a la boca del cavall. **Sofrenazo.**

SOBECH. m. Accident que consisteix en una gran pesadesa de sòn violenta. **Modorra.**

SOBELLES. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Les Lloses, prov. de Girona.

SOBERÁ, NA. adj. Suprem, alt, extremat y singular. Se diu de les persones y de les coses. **Soberano.** || Altiu, orgullós. **Altivo.** || *Met.* EFICÁÇ, PODERÓS. || m. Rei, príncep. **Soberano.** || ABSOLUT.

SOBERANAMENT. adv. m. Ab soberanía. **Soberanamente.** || Excelentment. **Soberanamente.**

SOBERANÍA. f. Poder, dignitat, dret del soberá. **Soberanía.** || *Met.* Orgull, altanería, superbia. **Soberanía.**

SOBERANÍA NACIONAL. Dret que s' assumeix un poble d' organisar els poders públichs segons li escaigui. *Soberanía nacional.*

SOBERANÍSSIM, A. adj. sup. Molt soberá. **Soberanísimo.**

SOBERANITAT. f. *Ant.* SOBERANÍA.

SOBERB, A. adj. SUPERB.

SOBERBIA. f. SUPERBIA.

SOBERBIAMENT. adj. SUPERBAMENT.

SOBERCH, CA. adj. *Ant.* SOBRANT. || BEN PLANTAT, GALLART, BRAU.

SOBERGARÍA. f. Qualitat o condició de soberch. **Soberbia.**

SOBINA. f. Tatxa de fusta. **Clavo de madera.**

SOBIRÁ, NA. adj. *Ant.* SOBERÁ. || Superior o més alt. **Superior, más alto.** || Rei o quefe d' un Estat.

SOBIRANÍA. f. SOBERANÍA.

SOBIRANITAT. f. SOBERANITAT.

SOBIRANT. adj. SOBERÁ.

SOBITÁ, NA. adj. SUPERIOR.

SOBITANAT. f. SUPERIORITAT.

SOBMERRE. v. n. *Ant.* ENTERRAR, SUBMERGIR.

SOBMERT, A. adj. SUBMERGIT. || ENTERRAT.

SOBMÈS, A. p. p. de sotmetre. || SOMÈS.

SOBMETIMENT. m. SOMETIMENT.

SOBMETRE. v. a. SOMETRE.

SOBORDO. m. *Náut.* La varada en que la embarcació queda en sech. **Zaborda, zabordación, zabordamiento, zabordo, zobordo, sabordo.** || com. Registre que 's practica pêl resguart de rendes en la cárrega d' un barco en certs casos, y també qualsevol regoneixement que s' hi fa ab algún fí y per part dels interessats. **Sabordo.**

SOBORDAR. v. a. *Náut.* VARAR, 1. || com. **Practicar el sobordo. Sobordar.**

SOBORN. m. Acte y efecte de sobornar. **Soborno, cohecho.** || La dádiva ab que se soborna. **Soborno.**

SOBORNABLE. adj. Lo que 's pot o és fácil de sobornar. **Sobornable.**

SOBORNACIÓ. f. SOBORN.

SOBORNADOR, A. m. y f. Qui soborna. **Sobornador, cohechador.** || Qui sedueix a algú pera alguna maldat. **Sobornador.**

SOBORNAMENT. m. SOBORN.

SOBORNAR. v. a. Fer regals a algú pera ferli fer injusticies. **Sobornar, cohechar.** || Corrompre, seduir. **Sobornar, malear.** || Enganyar a la vista o als ulls l' apariencia d' alguna cosa. **Enamorar, engañar.**

DEIXARSE SOBORNAR. fr. *Dejarse sobornar; ensuciarse.*

SOBORNAT, DA. p. p. y adj. **Sobornado.** || El pá que 's posa als buits que fan les fileres de pans y pren una altra figura. **Sobornado.**

SOBORNATIU, VA. adj. Que soborna.

SOBRA. f. L' excés en qualsevulla cosa. **Sobra, resto, residuo.** || Abundor de coses. **Sobra.** || pl. Lo que queda després d' haver menjat. **Sobras, bazofia.** || Lo que sobra d' algunes coses. **Despojos.**

DE LES SOBRES SE FAN LES OBRES. *Ref.* Qu' ensenya que no devem gastar en obres més que 'ls diners que no 'ns han de fer falta per altres coses. *Las obras se hacen de sobras.*

ESTAR O ÉSSER DE SOBRA. fr. No servir de res, fer nosa. *Estar de más.*

DE SOBRA O DE SOBRES. adv. m. Ab excés. *De sobra.* || Per demés, sense necessitat. *De sobra, por demás.*

FER SOBRES. fr. **Ferne massa, abusar de la paciencia d' algú.** *Abusar.*

NO LI ARRENDO LES SOBRES. fr. *Fam.* Ab que 's denota que algú está tan escás de bens o és tan menjador, que no pot sobrarli res. *No arriendo sus escamochos.*

QUI NO TÉ SOBRES DE PÁ QUE NO CRÍE CÁ. *Ref.* Que ensenya que cada hú deu gastar segons la seua renda y no en lo que no pot sense empenyarse. *A quien no le sobre el pan, no críe cán.*

SOBRADAMENT. adv. m. Ab abundor. **Sobradamente, demasiadamente.** || Ab excés. **Sobradamente, superabundantemente.**

SOBRALL. m. Resquicia, rosegó, mica o trocet de alguna cosa de menjar. || SOBRALLES.

SOBRALLES. f. SOBRES

SOBRANT. v. a. **Sobrante.** || adj. SOBRAT. || pl. SOBRES.

SOBRAR. v. a. Excedir alguna cosa en pes, nombre, valor, etc. **Sobrar.** || Restar, haverhi més de lo necessari, com: *sobrar temps*, etc. **Sobrar.** || Estar algú de més a algún lloch. **Sobrar, estar de más.**

DE LO QUE SOBRA 'S FA LA FESTA. *Loc.* Pera denotar qu' és més satisfactori y alegre que vagin les coses en gran que no pas qu' escassegin. *Al que le sobra está de fiesta.*

LO QUE A MI 'M SOBRA A TU 'T FALTA. *Loc.* Ab que 's denota que un té molta abundancia y altre molta necessitat d' alguna cosa. *A tí te falta y á mí me sobra.*

NI SOBRA NI FALTA. *Loc.* Ab que 's manifesta que vé cabal y justa la cosa que 's necessita. *No sobró ni faltó; no hubo harto ni bastante.*

NO LI SOBRA RES. *Loc.* TOT S' HO HA DE BEN MENESTER.

SOBRARB o SOBRARBE. *Geog.* Regió de l' actual prov. d' Osca, al centre del Pirineu aragonès, ab 140 pobles, en una extensió de 67 kilòmetres de N. a S. per 55 de E. a O. La seua historia al período mitgeval va estar lligada molt íntimament ab la de Catalunya. El tráfech de fustes que allí realisen els habitants pêls cursos dels rius Ara, Cinca y Ebre, segueix fins a Mequinença y Tortosa.

SOBRARSE. v. r. Ésser més que suficient un meteix per desempenyar o deseixirse d' un compromís.

SOBRASSADA. f. Mena de botifarra ab molt de pebre roig, feta a l' istil de Mallorca. **Sobreasada.**

SOBRAT, DA. p. p. **Sobrado.** || TRESPOL. || Pis de una casa. **Desván.**

SOBRE. prep. Demunt. **Sobre, encima de.** || En lo tocant. **Acerca de, sobre de.** || Fora de, además de. **Sobre.** || En, com: descanso *sobre* la seua paraula. **Sobre, en.** || A poca diferencia, com: aquest llibre tindrá *sobre* dues mil planes. **Sobre.** || Contra, com: tots li van a *sobre*. **Contra.** || Ab, com: compta *sobre* nosaltres. **Con, sobre.** || Envers. **Sobre.** || Després de, com: *sobre* mitgdía. **Sobre.** || Per, significant la causa o motiu, com: ell plora *sobre* la mort del pare. **Sobre.** || Serveix pera afirmarse en alguna cosa; és lo meteix que á pesar de, com: *sobre* haverli avisat que no convenía, ha volgut insistir. **Sobre.** || S' usa en composició de molts noms y verbs, aumentantlos la significació o afegintloshi la seua, com: *sobre*collir, *sobre*carga. **Sobre.** || Ab preferencia, com: *sobre* totes les coses. **Sobre.** || m. SOBRESCRIT. || SUPERFICIE. || CARPETA.

SOBRE SÍ. *Expr.* Ab molta atenció y cuidado. *Sobre sí, alerta, sobre el aviso.*

ANAR PER SOBRE. fr. Surar. *Sobrenadar, flotar.*

SOBREABUNDANCIA. fr. Abundancia ab excés. **Sobreabundancia, superabundancia.**

SOBREABUNDANT. p. a. **Sobreabundante.**

SOBREABUNDANTMENT. adv. m. Excessivament, ab gran abundor. **Sobreabundantemente.**

SOBREABUNDAR. v. n. y 'ls seus derivats. **Superabundar.**

SOBREAGUDA. f. Cada una de les set lletres de la musica petites y duplicades. **Sobreaguda.**

SOBREAGUT. m. Cada un dels signes més alts de la musica. **Sobreagudo.**

SOBREALÈ. m. Respiració difícil y fadigada. **Sobreallento.**

SOBREANTIMONIAT. m. *Quím.* Antimoniat sobrecarregat d' ácit. **Sobreantimoniado.**

SOBREANYAL adj. Se diu del animal que té poch mes d' un any. **Sobreañal.**

SOBREARCH. m. *Arq.* Arch que 's fa demunt de un brancal. **Sobrearco.**

SOBREARGENTAR. v. a. PLATEJAR

SOBREARSENIAT. m. *Quím.* Arseniat en que l' ácit s' hi trova en quantitat una vegada y mitja major que 'l neutre. **Sobrearseniato.**

SOBREBARBOT. m. Peça de l' armadura antiga que se sobreposava al barbot del helm. **Sobrebarbote.**

SOBREBÁSICH, CA. adj. *Quím.* Epitet de la sal que té excés de base. **Sobrebásico.**

SOBREBOLINA. f. *Náut.* Corda amarrada al mitg de la verga, al costat oposat de la bolina, pera carregar la vela o tréureli el vent envers el penol o extremitat de la verga. **Sobrebolina, apagapenol.**

SOBREBRAÇAL. m. *Mar.* Peça total que 's posa sobre cada un dels bassals pera clavarhi les pots de les batalloles. **Sobrebrazal.**

SOBRECALÇAR. v. n. Posarse un calçat sobre de un altre. **Sobrecalzar.**

SOBRECAMBRA. f. *Mar.* Coberta de la cambra que algunes fragates tenen a popa del alcáçar. **Sobrecámara.**

SOBRECÁNON. m. *For.* Primera renda dominical que s' afegeix a un cánon enfitèutich. **Sobrecanon.**

SOBRECANYA. f. Tumor dur del tamany o grandaria d' una ametlla, que 's cría a la canyella de les cames dels animals y sol ferlos coixejar. **Sobrecaña.**

SOBRECAPA. m. *Ant.* Mena de sai que 's portava demunt de tota la demés roba. **Sobrecapote.**

SOBRECARBONAT. m. *Quím.* Carbonat en que l' ácit s' hi conté en la proporció de cinch o sis a dos. **Sobrecarbonato.**

SOBRECÁRRECH. m. *Náut.* Subgecte qu' en les embarcacions de comers és responsable del cárrech de la nau. **Sobrecargo.**

SOBRECÁRREGA. f. Lo que 's posa demunt de la cárrega del animal. **Sobrecarga, sobornal.** || La garrotera o altra corda. **Sobrecarga.** || *Met.* La cosa molesta que sobrevé al sentiment o pena.

SOBRECARREGAR. v. n. Carregar ab excés. **Sobrecargar.**

SOBRECARREGAT, DA. p. p. **Sobrecargado.**

SOBRECARTA. f. *For.* La segona carta, provisió o despaig que dona 'l Concell sobre una meteixa cosa, quan per algún motiu no s' ha donat compliment a la primera. **Sobrecarta.**

SOBRECARTELL. *Geog.* Lloch del terme d' Areny, prov. d' Osca.

SOBRECEBADERA. f. *Náut.* La verga més petita del bauprés, més alta que la cebadera, y també la vela que s' hi enverga. **Sobrecebadera.**

SOBRECÈDULA. f. SOBRECARTA.

SOBRECEL. m. Coberta preciosa que 's posa per adorno y luxo y forma com una tenda de campanya demunt dels llits. **Cielo.**

SOBRECELLA. f. La part del front immediata a les celles. **Sobreceja.**

SOBRECINGLA. f. La segona cingla que 's posa als matxos y cavalcadures pera assegurar les mantes o cingles de la sella. **Sobrecincha.**

SOBRECINTA. f. *Mar.* Pila de taulons que hi há entremitg de la cinta y del batiport. **Sobrecinta.**

SOBRECLAUSTRE. m. Peça o habitació que hi há demunt del claustre. **Sobreclaustro.**

SOBRECLORUR. m. *Quím.* Clorur combinat ab ácit hidroclòrich. **Sobrecloruro.**

SOBRECOBERTA. f. Segona coberta. **Sobrecubierta.**

SOBRECOLL. m. Coll de roba, etc., que per adorno 's posa demunt d' un altre. **Sobrecuello.**

SOBRECOLLIRSE. v. r. **Sobrecojerse.**

SOBRECOPA. m. La tapadora de la copa. **Sobrecopa.**

SOBRECRÉIXER. v. n. Créixer una cosa demunt d' un altra. **Sobrecrecer.**

SOBRECREUETES f. pl. *Mar.* Segones creuetes que 's posen als mastelers de juanet. **Sobrecrucetas.**

SOBRECREUS. m. Cada un dels quatre pals grans de les rodes hidráuliques que serveixen pera treure aigua dels rius, que están demunt d' altres quatre que 's diuen creus, pera la formació y seguretat de la roda. **Sobrecruces.**

SOBRECROMAT. m. *Quím.* Cromat que so zament té la meitat del seu volúm de la sal neutra corresponent. **Sobrecromato.**

SOBRECULLIDOR. m. *Ant.* RECAUDADOR.

SOBRECULLIR. v. a. Atrapar a algú desprevingut o de repent. **Sobrecoger, sorprender.** || *Ant.* RECAUDAR.

SOBREDAURAR. v. a. Extendre ab artifici y habilitat l' or demunt d' alguna cosa. **Sobredorar.**

SOBREDAURAT, DA. p. p. **Sobredorado.**

SOBREDELMER. m. Persona que fiscalisava al encarregat de recaudar els delmes y primicies. **Sobrediezmero.**

SOBREDENT. m. Dent que neix demunt de les regulars. **Sobrediente.**

SOBREDIT, A. adj. Lo que ja s' ha dit abans. **Sobredicho, susodicho, dicho antes.**

SOBREDORMENT. m. *Mar.* Post d' un barco que descansa demunt dels dorments. **Sobredurmiente.**

SOBREEDIFICAR. v. a. Edificar demunt d' alguna cosa. **Sobreedificar.**

SOBREEDIFICAT, DA. p. p. **Sobreedificado.**

SOBREEMPENYA. f. Part del calçat que cau sobre la empenya. **Sobreempeine.**

SOBREENTENDRE. v. a. SOBRENTENDRE.

SOBREESCRIT. m. SOBRESCRIT.

SOBREESSENCIAL. adj. Lo més essencial y indispensable. **Sobreesencial.**

SOBREEXCEDIR. v. a. Aventatjar a un altre. **Sobreexceder, sobrexeder, superar.**

SOBREEXCELLENT. adj. Molt excellent. **Sobreexcelente.**

SOBREFÍ, NA. adj. Molt fi. **Refino, superfino.**

SOBREFIL. m. Basteta que 's passa per la vora de la roba, pera que no 's desfili. **Bastilla.**

SOBREFLUORUR. m *Quím.* Compost que resulta de la combinació d' un fluorur ab l' hidrofluòrich. **Sobrefluoruro.**

SOBREFOSFAT. m. *Quím.* Fosfat que conté doble quantitat d' ácit que la sal neutra. **Sobrefosfato.**

SOBREGAY, A. adj. *Ant.* Molt alegre. **Muy alegre.**

SOBREHUMÁ, NA. adj. Lo qu' excedeix a lo humá. **Sobrehumano.**

SOBREIXALMA. f. Manta que 's posa a les cavalleríes per anar tous a cavall. **Sobrejalma.**

SOBREIXIDOR. m. El paratge per ont sobreix algún líquit. **Rebosadero.**

SOBREIXIMENT. m. Acte y efecte de sobreixirse algún líquit. **Rebosadura.** || Lo que se sobrix de la mesura. **Corredura.**

SOBREIXIR. v. n. Vessarse algún líquit per causa del bull que ha pres, sía per medi del foch o per la força del llicor o al omplirlo. **Rebosar.** || Parlant dels humors del cos. **Regurgitar.** || v. a. *Met.* Excedir, aventatjarse. **Sobresalir.**

SOBREIXIRSE. v. r. VESSARSE.

SOBREIXIT, DA. p. p. del verb SOBREIXIR.|| **Vessat, sortit per demunt.**

SOBREJUANET. m. *Mar.* Masteler, verga y vela que van demunt del juanet. **Sobrejuanete.**

SOBREJUTGE. m. *Ant.* Jutge superior o d' apelació. **Sobrejuez.**

SOBRELAUS. m. Lloança desmesurada o exagerada. **Lisonja.**

SOBRELLINDA. f. y

SOBRELLINDAR m. La jácera o biga que atravessa 'l buit de la paret per la part superior pera assegurar la porta o finestra **Umbral, lintel, lumbral.**

POSAR UN SOBRELLINDAR O SOLA. fr. *Umbralar.*

SOBRELLIT. m. *Arq.* La cara inferior de la pedra picada que descansa sobre 'l llit de la qu' és sota d' ella. **Sobrelecho.**

SOBRELLOM. m. Troç de baqueta que posada al llom del cavall, sosté les demés peces de la guarnició a llur lloch corresponent. **Lomera, sobrelomo.** || Aparell llarch y estret que 's posa a les besties de cárrega. **Lomillos.**

SOBREMÁ. m. Tumor dur que 's fá demunt la corona del casch de les potes del davant de les cavalcadures. **Sobremano**

SOBREMÁNEGUES. f. pl. Mena de mánegues pera tapar les de la camisa **Contramangas, sobremangas.**

SOBREMANERA. adv. m. En gran manera, extraordinariament, ab excès. **Sobremanera.**

SOBREMITJANA. f. *Náut.* Vela quadrada que 's posa al arbre de mitjana. **Sobremesana.**

SOBREMUNT. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. y part. jud. de Vich; és en terra trencada, a la vora de la riera de Sant Hipòlit, y té 178 hab.

SOBREMOST. m. Most que 's treu de la portadora abans d' exprémer els raims· **Sobremosto.**

SOBREMUNYONERA. f. Anella que per demunt de la munyonera abraça cada un dels munyons de les peces d' artillería. **Sobremuñonera**

SOBRENADAR v n. Surar demunt d' algún líquit. **Sobrenadar.**

SOBRENAT, DA. adj. Dit del fill que neix després de la mort del pare. **Póstumo.**

SOBRENATURAL. adj Lo qu' excedeix els termens de la naturalesa. **Sobrenatural.**

SOBRENATURALMENT. adv. m. D' un modo sobrenatural. **Sobrenaturalmente.**

SOBRENEIXEMENT. f. y

SOBRENEIXENÇA. m. Naixença d' una cosa demunt d' una altra. **Sobrenacimiento.**

SOBRENEIXER. v. a. Néixer una cosa després de una altra, com un fill després de fet el testament. **Sobrenacer, nacer después.** || Ferse, créixer alguna cosa demunt d' una altra. **Nacer sobre alguna cosa.**

SOBRENÒM. m. Nom de casa o de la familia que s' afegeix al del baptisme. Cognòm. **Sobrenombre, apellido.** || Segón nom **Renombre, sobrenombre.** || Renòm, motiu. **Sobrenombre, apodo.**

SOBRENOMENAR. v. a. Imposar sobrenòm. **Poner sobrenombre.** || Posar motiu o nom de burla. **Apodar.**

SOBRENOU. f. Peça interior de la clau de les armes de foch, que serveix pera la subgecció de la nou y pêl us de la molla reial. **Sobrenuez.**

SOBRENTENDRE. v. a. Entendre una cosa que no s' expressa, y que no pot menys de suposarse segons els antecedents o la materia de que 's tracta. També s' usa com recíproch. **Sobrentender. sobreentender.** | *Gram.* SUPLIR. || Oir alguna cosa imperfectament. **Entreoir.**

SOBREOLEAT. m. *Quím.* Oleat ab excés d' ácit. **Sobreoleato.**

SOBREÓS. m. Tumor dur que 's fá demunt d'algún òs. **Sobrehueso.** || Travall, molestia, principalment si és ab freqüencia. **Sobrehueso.** || *Met.* Qualsevulla cosa que serveix d' embaráç o cárrega. **Sobrehueso, sobrecarga.**

SOBREOXALAT. m. *Quím.* Oxalat en que hi entra doble quantitat d' ácit que al neutre. **Sobreoxalato.**

SOBREOXIGENACIÓ. f. *Quím.* Oxigenació en el grau més alt. **Sobreoxigenación.**

SOBREÓXIT. m. *Quím.* Oxit que conté massa oxígen pera poguerse unir ab els ácits. **Sobreóxido.**

SOBREPAGA. f. Lo que's dona ademés de la paga. **Sobrepaga.**

SOBREPANY. m. Xapa que tapa 'l pany y li serveix de reforç. **Guarda cerradura.**

SÓBREPANYO. m. Coberta de panyo que 's posa demunt d' una altra. **Sobrepaño.**

SOBREPART. m. El temps que vé immediatament després del part. **Sobreparto.**

SOBREPÁS. m. Cert pas del cavall qu' és un terme mitg entre 'l pas y 'l trot. **Sobrepaso.** || *Ant.* Més a més.

SOBREPELLÍÇ. m. Mena de roquet ab mánegues obertes o molt amples, que arriba desde 'l muscle fins a la cintura que 'ls capellans porten demunt de la sotana; també l' usen els llechs que serveixen en les funcions d' iglesia. **Sobrepelliz.**

SOBREPENDRE. v. n. Sorpendre, sobrevindre; se diu del día, de la nit, del mal temps, etc. **Sorprender, sobrevenir.**

SOBREPEU. m. Tumor dur que's fa a les cavalcadures demunt de la corona del casch a la part de devant y inferior de les potes de derrera. **Sobrepié.**

SOBREPINTA. adv. m. Per demunt del cabell. **Sobrepeine.**

SOBREPLÁ. m. *Náut.* Perxa, llaç de fusta grossa y ampla que 's posa demunt del ferro de la bodega, endentada y empernada demunt de la sobrequilla y a les quadernes, lligant d' aquest modo 'l plá de les obres altes del barco. **Sobreplán, burlacama, varenga de sobreplán; puerca, cochinata.**

SOBREPLÈ, NA. adj. Lo que se sobrix d' un recipient per estar massa plè. **Sobrelleno.**

SOBREPORTA. f. Peça de fusta que 's posa demunt de les portes interiors de les habitacions, de la qual pengen les cortines. **Sobrepuerta.**

SOBREPOSAR. v. a. Posar una cosa demunt de un' altra. **Sobreponer, superponer.** || Juntarse molt els cascos del cavall. **Sobreponer.**

SOBREPOSARSE. v. r. Posarse demunt d' algú o de quelcom. **Sobreponerse.**

SOBREPOSAT, DA. p. p. **Sobrepuesto.** || adj. Fingit, aparent. **Sobrepuesto.** || Lo que s' afegeix a una obra perfecta. **Sobrepuesto.** || Se dona aquest nom a tots els cossos compostos de parts colocades les unes demunt de les altres. **Sobrepuesto.**

SOBREPOSICIÓ. f. L' acció o efecte de sobreposar. **Sobreposición.**

SOBREPREU. m. Aument del preu. **Sobreprecio.**

SOBREPROA. f. y

SOBREPROVA. *Náut. Ter. Blanes.* El castell de la nau.

SOBREPUIG. m. L' acte y efecte de sobrepujar. **Sobrepujamiento.** || La cantitat que val de més una cosa que altra.

SOBREPUJA. f. Nova puja que 's fa a una renda. **Sobrepuja.**

SOBREPUJAR. v. a. Excedir, aventatjar una cosa a una altra. **Sobrepujar.** || Dit de lo que arriba fins a una altra cosa y excedeix un poch, aixís se diu: *la biga sobrepuja dos pams,* etc. **Sobrepujar.** || Aumentar el preu. **Subir.**

SOBREPUJAT, DA. p. p. **Sobrepujado.** || adj. **Aumentado, subido.**

SODREPÚS. m. Sobra o residuu d' alguna cosa. Resta, sobra, residuo. || SOBREPUIG.

SOBREQUERS. adv. m. SOBRE LES ROQUES.

SOBREQUILLA. f. *Náut.* Fust gros de una o més peces, que 's posa de popa a proa demunt de les bragades de les perxes, unintles a la quilla; serveix de fonament a la nau y demunt s' hi posa l' arbre mestre. **Sobrequilla.**

SOBRER, A. adj. SOBRANT.

SOBRERÍA. f. *Ant.* SOBRA. || **Excés, atreviment. Superchería.** || Engany, dol o frau. **Superchería.**

SOBRERRENDA. f. *Jurisp.* Segona renda imposada sobre el valor intrínsech d' una heretat. **Sobrerrenta.**

SOBRERRICH. adj. Molt rich, enriquit. **Enriquecido, muy rico.**

SOBRERROBA. f. Mena de cota, etc., ampla que's posa demunt del vestit. **Sobrerropa, sobretodo, sobrevesta, ropón.**

SOBRERROES. f. pl. *Mar* Peces que s' endenten y empernen a una y altra cara d' un dels pals. **Sobrerroas.**

SOBRESCRIT. m. La coberta de la carta. **Sobrescrito, sobre, sobrecarta o carpeta.** || El lletrer o adreça que 's posa a la coberta de la carta. **Sobrescrito, sobre, membrete.** || p. p. y adj. **Sobrescrito.**

PORTAR BON O MAL SOBRESCRIT. fr. *Met.* Portar bona o mala recomenació. *Lleva buena ó mala recomendación, ó buenos ó malos papeles.*

POSAR EL SOBRESCRIT. fr. SOBRESCRIURE.

SOBRESCRIURE. v. n. Posar l' adreça a la coberta de les cartes, etc. **Sobrescribir, poner el sobre.**

SOBRESSÁ, NA. m. *Mar.* Lona ab que 's reforça de dalt a baix la vela major en cadascuna de les vores caientes. **Sobresano.** || Troç de fusta o de tauló ab que s' adoba alguna part del barco. **Sobresano.**

SOBRESSADA. f. SOBRASSADA.

SOBRESSAL. f. *Quím.* Sal ácida. SOBRESAL.

SOBRESSALENT. adj. y

SOBRESSALIENT. adj. Eminent. **Sobresaliente, eminente.** || Calificació distingida que als colegis se adjudica al alumne que als examens dona mostres de gran aplicació. **Sobresaliente.** || adv. m. **Sobresalientemente.** || Es per influencia castellana, usat en els examens de les carreres literaries oficials.

SOBRESSALT. m. Sust repentí. **Sobresalto.** || Commoció, inquietut. **Sobresalto.**

DE SOBRESSALT. m. adv. De sorpresa, d' improvís. *De sobresalto, de improviso.*

SOBRESSALTADAMENT. adv. m. Ab sobressalt. **Sobresaltadamente.**

SOBRESSALTAR. v. a. Acometre de repent. **Sobresaltar.** || Espantar, alterar a algú repentinament. **Sobresaltar.**

SOBRESSALTARSE. v. r. Trastornarse, fer un sobressalt el cor al rebre una mala nova o mala impresió. **Sobresaltarse.**

SOBRESSALTAT, DA. p. p. **Sobresaltado.**

SOBRESSANAR. v. a. Tancar alguna ferida per la superficie quedant danyada interiorment. **Sobresanar.** || També s' usa com recíproch. **Sobresanarse.**

SOBRESSATURAT, DA. adj. *Quím.* Se diu d' una sal neutra en que la base s' hi troba ab excés. **Sobresaturado.**

SOBRESSEGELL. m. Segell de reforç o de més autoritat. **Sobresello.**

SOBRESSEGELLAR. v. a. Posar sobressegell a un document. **Sobresellar.**

SOBRESSEGUR. adv. m. Sense contingencia ni risch, ab seguretat. **Sobreseguro.**

SOBRESSEGUT, DA. p. p. **Sobreseído.**

SOBRESSEIMENT. m. Cessació, l' acte y efecte de sobresseure. **Sobreseimiento.**

SOBRESSEIR. v, a. SOBRESSEURE.

SOBRESSELENIAT. m. *Quím.* Seleniat ab doble quantitat d'ácit que 'l neutre. **Sobreseleniato.**

SOBRESSELLAR. v. a. SOBRESSEGELLAR.

SOBRESSELLO. m. SOBRESSEGELL.

SOBRESSEMBRAR. v. a. Sembrar demunt de lo ja sembrat. **Sobresembrar.**

SOBRESSENYA. f. Divisa, distintiu qu' arbitrariament prenien els cavallers armats. **Sobreseñal.**

SOBRESSENYALS. m. pl. **Sobreseñales.**

SOBRESSEURE. v. a. Cessar, desistir d' algún empenyo o pretensió. **Sobreseer.**

SOBRESSILICAT. m. *Quím.* Silicat en que la quantitat d' ácit es una y mitja o dues vegades més gran que la que té 'l neutre. **Sobresilicato.**

SOBRESSOL. m. EMPENYA, 2.

SOBRESSOLAR. v. a. Cosir una sola nova demunt de la que ja está gastada. **Sobresolar.**

SOBRESSORTINT. m. Qui sobressurt. || SOBRESSALIENT.

SOBRESSORTIR. v. a. Sortir més que 'ls altres o que lo demés que té al voltant. **Sobresalir.** || *Met.* Distingirse en els estudis. **Sobresalir.**

SOBRESSOU. m. Salari que 's dona ademés del primer sou assenyalat. **Sobresueldo.**

SOBRESSULFAT. m. *Quím.* Sulfat que conté doble quantitat d' ácit que 'l neutre. **Sobresulfato.**

SOBRESTADÍA. f. *Mar.* Estadía o retart causat per algún accident o força major. **Sobrestadía, sobrestaría.**

SOBRESTANT. m. Qui cuida dels treballadors a les manufactures. MAJORDOM, 5. || Parlant d' obres de mestre de cases. **Aparejador.** || Referintse a treballs de carreteres, camins de ferro, etc. **Sobrestante.**

SOBRESTANY. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Torroella de Montgrí, prov. de Lleida.

SOBRETART. m. Més que tart. **Sobretarde.**

SOBRETARTRAT. m. *Quím.* Tartrat que conté doble quantitat d' ácit que 'l neutre. **Sobretartrato.**

SOBRETAULA. adv. t. Immediatament, després d' haver dinat o sopat. **Sobremesa.** || m. COBRETAULA.

SOBRETEIXIR. v. a. Teixir flors y altres dibuixos de colors sobre d' un teixit. **Sobretejer.**

SOBRETERRA. adv. Ultra terrenal.

SOBRETOT. m. Peça de roba que 's posa demunt del vestit pera abrigar o defensar de la pluja. **Sobretodo.** || SOBRERROBA. || m. adv. SOBRE TOT.

SOBRETRANCANILL. m. Fila de taulons grossos que va entre 'l trancanill y 'ls batiports baixos de les portelles. **Sobretrancanil, cosedera.**

SOBREVALDRE. v. a. Valdre més. **Supervaler.**

SOBREVEEDOR, A. adj. Qui sobreveu.

SOBREVENA. f. *Med.* Vena que 's posa demunt de un altra envenat a una fractura. **Sobrevenda.**

SOBREVENIR. v. n. SOBREVINDRE.

SOBREVENT. m. *Náut.* Cop de vent impetuós o aument en la força del que ja feia. **Sobreviento.** || BARLOVENT.

ESTAR O POSARSE A SOBREVENT. fr. Aprofitarse d' ell, guanyar a una altra nau el mellor vent. *Estar ó ponerse á sobreviento.*

SOBREVESTA. f. SOBRERROBA.

SOBREVESTIR. v. a Posar un altre vestit demunt del que ja 's porta. **Revestir, sobrevestir.**

SOBREVESTIT. m. Vestit que 's posa demunt de altre. **Sobrevestido.**

SOBREVEURE. v. a. Veure les coses ants de temps, preveure. **Preveer.**

SOBREVIDRIERA. f. Reixat de ferro pera resguardar els vidres. **Sobrevidriera.**

SOBREVILA. *Geog.* Arraval del terme de Rupiá, prov. de Girona.

SOBREVINDRE. v. n. Succeir alguna cosa de nou. **Sobrevenir.** || Esdevindre una cosa després d' una altra. **Sobrevenir.** || Vindre de repent o d' improvist. **Sobrevenir, sorprender.** || ENTREVINDRE.

SOBREVINGUDA. f. Vinguda imprevista y repentina. **Sobrevenida, supervención.**

SOBREVINGUT, DA. p. p. **Sobrevenido.**

SOBREVISCUT, DA. p. p. **Sobrevivido.**

SOBREVISTA. f. Planxa d' acer que cobreix la visera o 'l buit del morió sobre la cara. **Sobrevista.**

SOBREVIURE. v. a. Viure més qu' un altre, quedar en vida després de la seua mort. **Sobrevivir.** || m. La futura successió d' algún cárrech, com: el rei li ha otorgat lo *sobreviure* del seu cárrech pera 'l seu fill. **Sucesión.**

SOBREVIVENCIA. f. L' acte y efecte de sobreviure. **Supervivencia.** || El temps que 's considera a algú quan viu. **Supervivencia.** || El dret que té l' hereu a percibir per curt temps el sou o renda que 'l difunt disfrutava en vida. **Supervivencia.**

SOBREVIVENÇA. f. SOBREVIVENCIA.

SOBREVIVENT. adj. Qui sobreviu. **Sobreviviente.** || part. a. de sobreviure. **Superviviente.**

SOBREVIVIMENT. m. Fet de sobreviure. **Sobrevivimiento.**

SOBREXCEDENT. adj. Que sobrexcedeix. **Sobrexcedente.**

SOBREXCEDIR. v. a. Excedir molt, avançar. **Sobrexceder, sobresceder.**

SOBREXCÉS. m. El fet de sobrexcedirse. **Sobrexceso.**

SOBREXCITACIÓ. f. Aument d' excitació o de la acció vital d' un teixit, d' un orgue, etc. **Sobrexcitación.**

SOBREXCITAR. v. a. Excitar ab excés, causar o produir una sobrexcitació. **Sobrescitar, sobrexcitar.**

SOBRI, A. adj. Temperat en el menjar y beure. **Frugal, sobrio.** || *Met.* Moderat. **Sobrio, parco.**

SOBRIAMENT. adv. m. Ab sobrietat. **Sobriamente.** || *Met.* DISCRETAMENT.

SOBRIETAT. f. Temperança, moderació en el menjar y beure. **Sobriedad.** || Parsimonia. **Sobriedad, parsimonia.** || *Met.* DISCRECIÓ, MODERACIÓ.

SOBRÓS. m. SOBREÓS.

SOBTADAMENT. adv. De sobte, d' una manera sobtada.

SOBTAR. v. a. y 'ls seus derivats. SUBTAR.

SOBTARSE. v. r. Quedar sobtat, sorpendres, extranyarse.

SOBTAT. p. p. del verb SOBTAR.

SOBTE (De). adj. **Súbito, de repente.**

SOBTIL. adj. **Sutil.** || SOTIL.

SOBTÓS. adj. SOBTAT.

SOBTOSAMENT. adv. D' una manera sobtosa o sobtada.

SOCA. f. El tronch dels arbres desde la superficie de la terra fins a les branques o forcats. **Tronco, pie.** || La part del arbre que queda agafada ab l'arrel quan el tallen de peu. **Tocón, y tozo a Aragó.** || *Met.* El principi o pare comú d' alguna familia. **Tronco.** || També 's pren pêl tronxo o cama d' algunes plantes, com la col, etc. **Tronco, troncho.**

SOCA MORTA. *Met.* La persona de poch talent y utilitat, inútil. *Tronco.*

DE SOCA Y ARREL. m. adv. Del tot. *De raiz, de cuajo.*

SOCAIRE. m. *Náut.* Abrich, resguart, defensa. **Socaire, abrigo, resguardo, defensa.** || L' abrich que forma una vela per la part del revés o per sotavent. **Socaire.** || La part de qualsevol cap que no treballa, ja sía la qu' está en banda o ja la que resta desde ont es amarrat. **Socaire.** || *Met.* La calma o tranquilitat qu' algú 's procura, fugint del lloch o punt ont hi veia a alguns altres. **Socaire.**

AGUARDAR SOCAIRE. fr. *Náut.* Mantindres ferm el mariner que té a la má algún cap. *Aguantar socaire.*

SOCAIRER. m. El mariner que té 'l socaire. **Socairero.**

SOCALADA. f. Soca grossa y alta.

SOCALINYA. f. Engany fet ab traça.

SOCALINYAR. v. a. Enganyar ab traça. **Socaliñar.**

SOCALINYEIG. Acció y efecte de socalinyar.

SOCAPISCOL. m. El segón capiscol.

SOCAR. v. a. Tallar l' arbre per les branques al cim de la soca. **Afrailar, desmochar.** || Tallar els arbres pêl peu de la soca. **Destroncar.** || La part de soca colgada de terra.

SOCARRA. adj. aum. Soca grossa. || SOCARRÓ.

SOCARRADA. f. SOCARRAMENT.

SOCARRADES (Clot de les). *Geog.* Entre 'l Plá de Sant Joan y el Plá de les Bigues, a la comarca de Camprodón.

SOCARRAMENT. m. Acte y efecte de socarrar. **Socarra, chamusquina, socarrina.**

SOCARRAR. v. a. Passar alguna cosa lleugerament pêl foch de modo que no quedi ben cuita ni ben crúa. **Socarrar, sollamar.** || Torrar massa alguna cosa, de manera que no li quedi such. **Achicharrar, socarrar, soasar.** || v. r. Subtarse, començarse a cremar alguna cosa, com lo pá, 'l guisat, un drap, etc. **Chamuscarse.** || *Met.* Torrarse o escalfarse massa per l' excessiu calor del sol. **Achicharrarse.**

SOCARRAT, DA. p. p. **Socarrado.** || *Met. fam.* Tocat d' algún vici o passió, particularment del vi. **Chamuscado.** || Partida de bosch cremada. **Chamusca.**

SOCARRATS (Guillem). *Biog.* Jurisconsult molt remarcable del sigle XIII. A les derreries d' aquella centuria, al any 1293, va endreçar al rei En Jaume II, un rescripte d' interpretacions de dret que després ha sigut obgecte d' estudis y observacions per part dels lletrats.

— (JOAN). *Biog.* Jurisconsult qu' era nadiu de Sant Joan de les Abadesses, y va viure a les derreries del sigle XV. Era autor d' algunes observacions de dret foral, y de comentaris interpretant les lleis y les costums, obra de vera utilitat pera esbrinar els duptes de materia legal. Aplegades aquelles digressions, formaven una compilació acabada al any 1476, que va ésser impresa a Barcelona al any 1551 ab el títol «In feudorum consuetudines Cathaloniæ principatus, commentaria seu consuetudines Cathalonia inter dominus et vassall, etc.» D' aquesta obra se 'n va fer una nova edició a Lleó al any 1555.

SOCARRATS. *Geog.* Caseriu de La Garrotxa, que forma ajuntament ab Capsech y altres veinats. La iglesia de Sant Andreu de Socarrats es sofragania de Sant Joan les Fonts.

SOCARREL. m. De cap a cap, de soch a arrel, de daltabaix.

SOCARRELL. m. Pugó de les oliveres que posa les rames com si estessin lleugerament socarrades o cremades. **Aceitón, pulgón del olivo.**

SOCARRIM. m. Acte y efecte de socarrimar. || Olor de cremat, particularment de llana o pel. **Chamusquina, chamusco, socarrina.** || *Met. fam.* Baralles. **Chamusquina, chamusco, socarrina.**

PUDIR A SOCARRIM. fr. PUDIR A CREMAT.

SOCARRIMAR. v. a. Cremar lleugerament alguna cosa de part de fora, com lo porch, etc. **Chamuscar.** || També s' usa com reciproch. **Chamuscarse.**

SOCARRIMAT, DA. p. p. **Chamuscado.**

SOCARRÓ. m. y adj. Astut, dissimulat. **Socarrón.**

SOCARRONÁÇ. adj. aum. de SOCARRÓ.

SOCARRONAMENT. adv. Ab astucia, ab dissimul.

SOCARRONERÍA. f. Astucia pera dissimular un intent o propòsit.

SOCARRUM. m. *Ter. de Sopeira.* SOCARRIM.

SOCATREIG. m. *Ter.* TRAQUEIG.

SOCATREJAR. v. a. *Ter.* TRAQUEJAR. || SOTRAQUEJAR.

SOCAVABLE. adj. Que 's pot o deu socavar. **Socavable.**

SOCAVADA. f. Acte y efecte de socavar. **Socava.** || SOT, 3. || La cova o mina que 's fa al peu de la muralla pera tirarla a terra. **Socavadura, conejo.** || El clot que 's fa tot voltant d' un arbre pera que conservi l' humitat. **Socava.**

SOCAVADOR, A. m. y f. Qui socava. **Socavador.**

SOCAVADURA. f. SOCAVADA.

SOCAVAR. v. a. Cavar per sota terra quedant en fals una part de la superficie, com sol fer l' aigua als margens. **Socavar.** || MINAR.

SOCAVAT, DA. p. p. **Socavado.**

SOCAYRE. m. SOCAIRE.

SOCH. m. Mena de calçat ab sola de fusta. **Chanclo, chocio, zoclo, zoco, zueco.** || Peça de fusta grossa y alta de més de 60 centimetres d' alçada ont s' hi fica y assenta la enclusa, la bigornia, etc **Cepo.** || **Abarca.** || VIGA. || SOCA.

DORMIR COM UN SÒCH. fr. Dormir profonament. *Dormir como una piedra, ó como un lirón.*

SOCH. *Gram.* Temps del verb ésser: Jo soch.

SOCH SOBRE. Volcar, girarse la barca quilla enlaire.

SOCI. m. Membre d' alguna academia, companyía o societat. **Socio.** || COMPANY. || En algunes comunitats aquell que posseeix cert empleu d' honor. **Socio.** || m. Interessat, participant en un negoci industrial o mercantil. **Accionista, socio.**

SOCIABILISABLE. adj. Lo que 's pot sociabilisar. **Sociabilizable.**

SOCIABILISACIÓ. f. Acció o efecte de sociabilisar. **Sociabilización.**

SOCIABILISADOR, A. s. Que sociabilisa. **Sociabilizador.**

SOCIABILISAR. v. a. Tornar o fer tornar sociable. **Sociabilizar.**

SOCIABILITAT. f. Afabilitat, facilitat en el tracte. **Sociabilidad.** || Tracte o correspondencia d' unes persones ab altres. **Sociabilidad.**

SOCIABLE. adj. Qui es nat pera viure en companyía, o naturalment inclinat a la societat. **Sociable.** || Amable, tractable, que fácilment s' acompanya ab altres. **Sociable.**

SOCIABLEMENT. adv. m. D' un modo sociable. **Sociablemente.**

SOCIAL. adj. Cosa de la societat o companyía. **Social.** || Propi dels aliats o confederats. **Social.** || Nom que 's va donar a la guerra que 'ls pobles marsos, samnitas, lucanians, etc., varen fer contra Roma pera recabar el dret de ciutadá. Va començar l' any 90 abans de J. C., y 's va acabar l' any 88, publicantse la llei Plauta-Papiria, en virtut de la qual se concedía 'l dret que 's demanava, més que no era lo que semblava perque aquelles ciutats havíen de ser les derreres en votar. **Social.**

SOCIALISABLE. adj. Que 's pot socialisar.

SOCIALISACIÓ. f. Conversió d' una cosa en social, en comú.

SOCIALISAR. v. a. Fer social una cosa, un servei o funció pública. **Socializar.**

SOCIALISAT, DA. p. p. del verb SOCIALISAR. || Convertit en social, en comú, en colectiu.

SOCIALISME. m. Doctrina filosòfica que té per obgecte 'l desenrotllo físich, moral y intelectual del individuu, l' aument de la producció, la satisfacció de totes les necessitats y l' armonía de tots els interessos per medi de l' associació universal. **Socialismo.** || Sistema que, admetent les reformes polítiques, ofereix un plan de reformes socials, tal com el colectivisme, la participació dels travalladors en els beneficis, etc. **Socialismo.**

SOCIALISTA. adj. Partidari del socialisme. **Socialista.**

SOCIALITAT. f. SOCIABILITAT.

SOCÍAS DEL JANGAR (Marián). *Biog.* Militar y escriptor professional. Va néixer a Barcelona al any 1823 y va morir al de 1889. Va ingressar als onze anys al exèrcit com cadet d' infantería, als vint era capitá y al acabar la segona guerra civil era coronel per mèrits de guerra. Al any 1859 va concorre a la guerra d' Africa ab el genéral Prim, y pèls seus serveis a la campanya promogut a brigader al any 1862. Va pendre part activa als fets que prepararen la revolució de 1868, essent nomenat llavors marescal de camp y tenint al seu cárrech les capitanies generals de Castella la Nova, Valencia y les Balears, ocupant les direccions generals de la guardia civil, carrabiners, infantería, administració y sanitat militar, y essent diputat y senador. Posseía nombroses condecoracions, entre elles les de Sant Ferrán y Sant Ermengol. Parlava varies llengües y va ésser autor de algunes obres militars, com els tres volums de les *Ordenances*, y el *Detall de comptabilitat del exèrcit.*

SOCIETARI, A. adj. Pertanyent a la societat. Se diu especialment de les societats y sindicats obrers.

SOCIETARIAMENT. adv. Desde 'l punt de vista societari.

SOCIETARISME. m. Associació dels obrers; sindicalisme.

SOCIETAT. f. La reunió més o menys gran de persones, nacions o pobles. **Sociedad.** || Companyía o reunió de persones pera algún obgecte particular o pera algún negoci. **Sociedad.** || Comers. **Sociedad.** || Junta o companyía de varis, pera l' avenç de les facultats y ciencies. **Sociedad.** || com. Companyía de comerciants. **Sociedad, compañía.** || Unió o aliança mútua d' uns ab altres. **Sociedad.** || Unió, amistat. **Sociedad.** || COLEGI, COMPANYÍA. || *Ant.* PACTE.

SOCIETAT ANÓNIMA. *Com.* Aquella qu' está formada de varis accionistes, y está administrada per mandataris revocables, sense que tingui nom social. *Sociedad anónima.*

SOCIETAT COMANDITARIA O EN COMANDITA. *Com.* Aquella en que uns hi posen el capital prestantlo y altres el manegen en nom propi. *Sociedad comanditaria.*

SOCIETAT LLEONINA. Aquella en que tota la pèrdua és pera un company, y la ganancia pera un altre, essent igual el travall. *Sociedad leonina.*

SOCIETAT LITERARIA, CIENTÍFICA, etc. La que té per obgecte la consecució d' algún fi literari o científich. *Sociedad literaria ó científica.*

SOCIETAT REIAL. Academia de Londres, fundada l' any 1658. *Sociedad Real.*

BONA SOCIETAT. La en que llurs socis se distingeixen per llur bona conducta, carácter y cortesanía. *Buena sociedad.*

SOCIETAT DOLENTA. La formada per gent sense educació, ni delicadesa. *Mala sociedad.*

SOCIETAT RECREATIVA. La que té per obgecte 'l recreu y l' esport. *Sociedad recreativa.*

SOCINIÁ, NA. adj. Cosa del socinianisme. **Sociniano, trinitario.**

SOCINIANISME. m. Secta d' antitrinitaris del sigle XVI que suscitaren les heretgíes de Sabeli, Arri

y Macedoni. El principal fou Faust Socinus, de qui va pendre 'l nom. Socinianismo.

SÒCOL. m. *Arq.* Cos inferior d' un edifici o obra que serveix pera alçar els basaments a un meteix nivell y assentar l' edifici. Zócalo. || La fusta que 's posa sota d' un envá pera alçarlo. Suela. || A les orgues peça comunament cilíndrica, de les que componen les flautes anomenades llengüetería. Zócalo.

SOCOLADA. f. *Arq.* Conjunt de sòcols d' un edifici, d' un pont, etc. Zócalo corrido.

SOCOLLADA. f. *Náut.* La estirada o sacudida que donen les veles quan hi há poch vent, o 'ls cabuçons que la mar de proa fa fer a la embarcació. Socallada. || La estirada que reb un cap o un aparell, afluixantse de repent pêls seguits moviments del barco. Socollada.

DONAR SOCOLLADES. fr. Donar cops les veles contra 'ls arbres, etc. *Gualdrapear, socollar; dar gualdrapanos.* || Se diu dels caps y aparells que sofreixen molt sovint la estirada d' aquest nom. *Dar socolladas.*

SOCOLLAR. v. a. *Mar.* Donar socollades les veles. Socollar.

SOCONOSCH. m. *Fig.* Cacau de superior qualitat Soconusco. || *Fig. poèt.* Xocolata molt exquisida. Soconusco.

SOCOR. m. *Ant.* SOCORS.

SOCORDIA. f. *Ant.* PERESA.

SOCORREDOR, A. m. y f. Qui socorre. Socorredor.

SOCORREGUT, DA. p. p. Socorrido. || adj. Qui fácilment socorre la necessitat d' un altre, y s' extèn a tot allò ont s' hi troba ab abundancia lo que 's necessita. Socorrido.

SOCÓRRER. v. a. Ajudar, amparar, donar auxili, remeiar alguna necessitat. Socorrer, subvenir, auxiliar. || Donar a compte part de lo que 's deu. Socorrer. || v. r. Remeiarse. Socorrerse.

SOCORRIR. v. a. *Ter.* SOCÓRRER.

SOCORRO. m. SOCORS.

SOCORS. m. Ajuda, auxili, ampar. Socorro. || L' acte y efecte de socórrer. Socorro. || La part de diner que 's dona a compte de lo que 's deu. Socorro. || *Mil.* La paga del sol lat. Socorro. || L' aument de tropa que s' envía a auxiliar a la qu' está en perill de sucumbir. Refuerzo, socorro || La provisió de viures o municions que s' entren a una plaça sitiada o amenaçada. Socorro. || n. p. de dona. Socorro.

FER SOCORS. fr. *Ant.* SOCÓRRER.

SOCÓS. m. *Ant.* SOCORS.

SOCRÁTICH, CA. adj. Cosa de Sòcrates, filosoph atenench y de la seua doctrina, mestre de Plató, que va ésser tingut pêl més sabi dels homens. Socrático.

SOCRATISAR. v. a. Discórrer segons les idees de Sòcrates. Socratizar.

SOCROCI. m. Ungüent en que hi entra safrá. Socrocio.

SODA. f. Mal de cap, neuralgia. Soda. || Mena de beguda refrescant. Soda.

SODALITA. f. *Min.* Silicat d' alúmina y de sosa. Sodalita.

SODARVALITA. f. *Min.* Substancia formada de silicats d' alúmina y de ferro, fosfat de magnesia y aigua. Sodarvalita.

SODEGAR. v. a. *Ant.* Obrir, sacudir, somoure la porta. Menear ó tocar la puerta.

SODI. m. *Min.* Cos simple metálich, brillant de color blanch d' argent, inodor, tou y dúctil. Sodio.

SODOLL. adj. SADOLL.

SODOLLAR. v. a. Y 'ls seus derivats. Saciar, atipar. || SADOLLAR.

SODOMÍA. m. Pecat deshonest contra la naturalesa, o entre persones d' un meteix sexe, o per vas indegut. Va pendre 'l nom de Sodoma, antiga ciutat de Palestina. Sodomía.

SODOMIT. adj. y

SODOMITA. adj. BUJARRÓ. || Qui comet sodomía. Bujarrón, sodomita. || m. Home torp, obscè. Sodomita. || Habitant de Sodoma y també lo pertanyent a aquesta ciutat. Sodomitas.

SODOMÍTICAMENT. adv. Ab sodomía. Sodomíticamente.

SODOMÍTICH, CA. adj. Pertanyent a la sodomía. Sodomítico.

SOFÁ. m. Mena de canapè ample y gran. Sofá.

SOFALDA. f. Faldilla interior. Sofaldo.

SOFALDAR. v. a. Aixecar les faldilles. Sofaldar.

SOFERIR. v. a. *Ant.* y

SOFÈRRER. v. a. *Ant.* SOFRIR.

SOFERT, A. adj. Qui soporta molt de mal sense queixarse. Sufrido.

SOFERTAR. v. a. *Ant.* SOFRIR.

SOFÍA. n. p. Sofía. || SABIDURÍA.

SOFIR. v. a. *Ant* SOFRIR.

SOFIRENÇA. f. *Ant.* SOFRIMENT.

SOFIRENT. m. *Ant.* SOFRIDOR.

SOFISMA. f. Argument capciós ab apariencia de veritat. Falacia, sofisma, paralogismo.

SOFISTA. m. Antigament era filosoph aparent; més tart lo meteix que mestre de filosofía o de retòrica; després, igual que sabi o filosoph; avui s' aplica a qui 's val de sofismes per discutir. Sofista.

SOFISTERÍA. f. L' apariencia o ficció sòtil d' algunes raons o cláusules. Sofistería.

SOFISTICACIÓ. f. Falsificació, adulteració d' alguna cosa. Sofisticación.

SOFÍSTICAMENT. adv. m. Enganyosament, aparentment. Sofísticamente.

SOFISTICAR. v. a. Embrollar, persuadir ab sofismes. Sofisticar, sofistear. || Adulterar, falsificar, contrafer. Sofisticar.

SOFÍSTICH, CA. adj. Aparent, fingit ab sotilesa. Sofístico. || Cosa de sofisma. Sofístico.

SOFISTIFICABLE. adj. Lo que pot ésser sofistificat. Sofistificable, sofisticable.

SOFISTIFICAR. v. a. FALSIFICAR. || SOFISTICAR.

SÔFIT. m. *Arq.* Part interior del ressalt de la corona de la cornisa. Sófito.

SOFLAMAR. v. a. SOFOCAR.

SOFOCACIÓ. f. Acció y efecte de sofocar. Sufocación, ahogamiento. || *Med.* Malaltía de pit que consisteix en la dificultat de respirar. Sufocación, asma. || *Met.* Se diu per analogía d' un enfado o pesar molt gran. Sufocación, sufoco. || Cansament que priva de respirar.

SOFOCADOR, A. m. y f. Qui sofoca o lo que sofoca. Sufocador.

SOFOCAMENT. m. Acte y efecte de sofocar y de sofocarse.

SOFOCANT. p. a. Lo que sofoca. Sufocante. || Sol dirse de la calor.

SOFOCAR. v. a. Ofegar, privar la respiració. Sufocar. || Apagar el foch o algún efecte seu o altra cosa semblanta. Sufocar. || *Met.* Oprimir, impedir l' exercici o l' efecte d' alguna cosa o facultat immaterial. Sufocar, aprensar, atafagar. || Enfadar, insultar fins a fer sentir vergonya y privar de paraula per la sofocació. || Deturar una revolució o moviment popular. Sofocar.

SOFOCARSE. v. r. Sentir vergonya devant d' alguna persona o en algún acte comprometedor, o al rebre alguna reprensió o insult. Sofocarse.

SOFOCH. m. Acte y efecte de sofocar y de sofocarse. Sufoco. || Reny, reprensió forta que fa perdre

la paraula a qui la reb. **Sufoco.** || Ardor que se sent al rostre per causa de la vergonya.

SOFOMANÍA. f. Manía de creures y mostrarse sabi o filosoph. **Sofomanía.**

SOFOMANÍACH. adj. Pertanyent o relatiu a la sofomanía. **Sofomaníaco.**

SÒFORA. f. *Bot.* Mena de plantes lleguminoses papillonácies, de fulles compostes d' onze a tretze fulles lampinyes ab panolles. Se conreua als jardins y als passeigs.

SOFÒRICH. adj. *Bot.* Pertanyent o semblant a la sòfora. **Sofóreo.**

SOFÒRICHS. Mena de plantes lleguminoses del tipus *Sòfora.* **Sofóreo.**

SOFRA. m. Corretja que s' acomoda al llom de les cavalleries pera que mantingui en llur lloch les demés peces de la guarnició. **Lomera.**

SOFRAGANI. adj. *Ant.* SUFRAGANI.

SOFRAGAR. v. a. SUFRAGAR.

SOFRAGE. m. *Ant.* SOFRAJA.

SOFRAGI. m. SUFRAGI.

SOFRAJA. f. La part de sota del genoll per ont se doblega la cama. **Corva.** || La de la bestia. **Jarrete, corva, corvejón.**

SOFRATJA. m. SOFRAJA.

SOFRAR. v. a. Atravessar o fer postes fora del joch, particularment, sense que cobri la casa. **Atravesar.**

SOFRE. m. *Min.* Metaloidi de color groch més o menys viu, inflamable, que 's troba en massa o crestallisat en distintes formes, y 'l comers el presenta en estat sòlit y en estat pulverulent; fa una flama blavenca, olor sofocant, y són quasi innumerables els seus usos econòmichs, farmacéutichs y medicinals. **Azufre, acrebite, alcrebite.**

SOFRE DE CANÓ. Sofre fí de forma cilíndrica. *Azufre de cañón.*

SOFRE VIU. Aquell qu' és aterroçat, sense fondre y de color roig. *Azufre vivo.*

SOFREGIR. v. a. Fregir un poch o lleugerament alguna cosa. **Rehogar, sufreir, sancochar, salcochar.** || Fer tornar rossa la carn. **Perdigar, soasar.**

SOFREGIT, DA. p. p. **Sofreído, sofrito.**

SOFRENADA. f. Cop que 's dona ab el frè a la cavalcadura quan no se subgecta al cavaller. **Sofrenada.** || *Met.* Reprensió forta pera contindre a algú.

SOFRENAR. v. n. REFRENAR.

SOFRÍ. m. Mena de candela de sofre que s' encèn dins de les botes pera matar l' agror. **Azufrin.**

SOFRIBLE. adj. Aguantable, que 's pot sofrir y tolerar. **Sufrible, sufridero.**

SOFRIDAMENT. adv. m. *Ant.* PACIENTMENT.

SOFRIDÍSSIM, A. adj. sup. Molt sofert. **Sufridísimo.**

SOFRIDOR, A. m. y f. Qui sofreix ab paciencia. **Sufridor, sufriente, sufridero.**

SOFRIMENT. m. Paciencia, conformitat o tolerancia ab que se sofreix alguna cosa. **Sufrimiento.** || Patiment, pena interior, moral o material. **Sufrimiento.**

SOFRINADA. f. Acte y efecte de sofrinar.

SOFRINAR. v. a. Encendre un sofrí dins d' una bota pera matar l' agror. **Azufrinar.**

SOFRIR. v. a. Resistir, aguantar algún mal, patir alguna pena, travall, etc., ab paciencia. **Sufrir.** || PATIR. || Resistir, portar algún pès. **Sufrir.** || Permetre, comportar. **Sufrir.** || *Mil.* Sostindre, resistir, com: *sofrir* un atach de sis hores. **Sufrir, sostener.** || També 's diu del esperit o de les passions. **Sufrir.** || Pres en un sentit extens per lo que desagrada o incomoda, com: la enveja no pot *sofrir* al mèrit. **Tragar, sufrir.**

SOFRIT, DA p. p. y adj. SOFERT.

SOFRÓS, A. adj. Que porta sofre. **Azufroso.**

SOGA. f. Corda groixuda d' espart o cánem. **Soga.**

SOGRE, A. m. y f. Els pares de la moller respecte del marit, y 'ls d' aquest respecte d' aquella. **Suegro.** || *Fam.* Nom que a algunes parts donen els clergues al breviari. **Suegra.**

A TU T' HO DICH, SOGRA, ENTENTHI, NORA. *Ref.* Que s' usa quan parlant a un se reprèn indirectament a un altre que 's vol que ho entengui y s' esmeni. *A ti te lo digo, hijuela, entiéndelo tú, mi nuera.*

LA SOGRA NO 'S RECORDA DE QUAN ERA NORA. *Ref.* EL RECTOR NO 'S RECORDA DE QUAN ERA ESCOLÁ.

SOGRES Y NORES, LLEGUM DE MAL COURE. *Ref.* Denota lo molt difícil qu' és ferles congeniar. *Una madre y una hija, caben en una camisa; una suegra y una nuera, ni aun en camisa y media.*

UNA SOGRA QUE FEREN DE SUCRE, ENCARA 'L CAP DEL NAÇ LI AMARGAVA. *Ref.* Denota la mala condició de les sogres. *Suegra, ni aun de azúcar es buena.*

SOGUETA. f. Dim. de soga. Cordeta prima. **Cuerdecita.**

SOGUILLA. f. Cadeneta o collaret d' or que porten les dones al coll per adorno; també serveix pera portar el rellotge. **Soguilla.**

SOHÍS. m. CASTANYA DE MAR.

SOIS. *Geog. y hidrog.* Vall y riera del Bergadá, abans d' arrivar al santuari de La Quar.

SOJÓ (Gonçal). *Biog.* Monjo profés de Montserrat, doctor en teología y predicador a la catedral de Vich. Va viure a les derreries del sigle XVI, havent publicat a Barcelona a l' any 1571 l' obra *Dialogui de omnibus grammaticæ præcepto, cum omnima que Antonius Nebrissensis tum corum que syntaxis docent,* y Nicolau Antoni li atribueix una obra publicada a l' any 1594 ab el títol: *Historia y milagros de Nuestra Señora de Montserrate.*

SOJORN. m. DESCANS, REPÒS. || SEJORN.

SOJORNAR. v. a. DESCANSAR, REPOSAR. || SEJORNAR.

SOL. m. L' astre del día, de quin reben la llum tots els planetes del nostre sistema planetari. **Sol.** || Se diu de la persona especial en bellesa, sabiduría o santetat. **Sol.** || Se diu del día, prenent la causa pêl efecte. **Sol.** || *Met.* Tot lo que dona llum física o moral. **Sol.** || *Quím.* L' or entre 'ls metalls. **Sol.** || Els raigs de la custodia y qualsevulla altra cosa que representi dit astre. **Sol.** || PAVIMENT. || *Mus.* La veu musical quatre punts més alta que 'l *do.* **Sol.** || En la musica y ball. **Solo.** || *Ant.* EMPENYA. || pl. *Met.* Se diu dels ulls clars y hermosos. **Soles.**

SOL DE GALL. Nom que donen els pescadors a una boia de cinch peces de suro, propia del palangre. *Sol de gallo.*

SOL DE GITANO: LLUNA.

SOL DE MARÇ. *Expr.* Pera denotar que 'l sol de aquest mes és molt fort y danyós. *Sol de Marzo hiere como mazo.*

SOL DE MONTALVÁ: LLUNA. || PLUJA.

SOL ESPANTAT. *Met.* Se diu quan se l' hi interposen alguns nuvolets que no li deixen despedir la seua llum ab tota claretat y força. *Sol con uñas.*

SOL FORT. El qu' és molt ardent y escalfa molt. *Sol fuerte.*

SOL IXENT. La part de Llevant. *Oriente.*

AL EIXIR O NÉIXER EL SOL. adv. m. A PUNTA DE SOL.

AL PÓNDRES EL SOL. adv. m. A POSTA DE SOL.

AL SOL. adv. m. Al lloch en que hi toca. *Al sol.*

A SOL POST. adv. m. Després de post el sol. *Al sol puesto, al anochecer.*

A SOL Y SERENA. adv. m. Al ras de nit y de día. *A sol y serena.*

BATRE EL SOL A ALGÚN LLOCH. fr. Omplirlo de claror. *Bañar el sol algún paraje.*

CAURE 'L SOL. fr. Estar a punt d' anarsen a la posta. *Caer el sol.*

DECLINAR EL SOL. fr. CAURE 'L SOL.

DE SOL A SOL. adv. m. Desde que ix fins que 's pòn. *De sol á sol.*

EIXIR EL SOL. fr. Presentarse a la nostra vista. *Salir, amanecer el sol.*

ENTRAR EL SOL AL CAP. fr. Ferir el sol ab ardor violent de modo que faci mudar el color. *Sentarse el sol.*

JUGARSE 'L SOL ABANS D' EIXIR O NÉIXER. *Ref.* Estar algú tan viciat al joch, que 's juga fins lo que no té. *Jugar el sol antes de nacer ó antes que nazca; jugarse hasta la camisa.*

LLEVAR DEL SOL. *Ant. Nacimiento del sol.*

NO AIXUGAREM PER SOL QUE FACI. fr. *Fam.* Pera significar que no 's pot reduir a algú a que faci lo qu' és de raó. *No poder hacer carrera de alguno.*

OBSERVAR EL SOL. fr. *Astron.* Especular els seus moviments ab els instruments que hi ha pera això. *Observar, fijar el sol.* || Observar la seua altura meridiana. *Tomar, pesar el sol.*

PARTIR EL SOL. fr. *Esg.* Colocarse 'ls combatents de modo que la llum del sol els serveixi igualment sense perjudicar a cap d' ells. *Partir el sol.* || *Ant.* OBSERVAR EL SOL.

PENDRE 'L SOL. fr. Posarse en lloch a propòsit pera rebre la seua escalfor. *Tomar ó coger el sol; ponerse al sol.*

PICAR EL SOL. fr. Escalfar massa. *Picar el sol.*

PONDRES EL SOL. fr. Amagarse dessota l' horitzó. *Morir, ponerse el sol.*

POSAR A ALGÚ ONT NO VEGI SOL NI LLUNA. fr. Ficarlo dins d' una presó fosca. *Poner, meter á alguno en donde no vea ó no le dé el sol.*

POSAR A ASSECAR AL SOL fr. *Insolar.*

QUAN HA DE FER SOL JA COMENÇA DEMATÍ. *Ref.* Aconsella la moderació y bon modo de procedir, perque 'ls excessos de la joventut escursen la vida. *Quien quisiere ser mucho tiempo viejo, comiéncelo presto.*

QUAN EL SOL IX, PERA TOTHOM IX. *Ref.* Pera denotar que no 'ns faltará la Providencia divina, y també que devem fer als demés participants dels nostres bens y felicitats. *Cuando Dios amanece, para todos amanece; para todos sale el sol.*

QUAN SE PENSA QUE PLOURÁ, EL SOL TRARSPUNTA. *Ref.* SENSE POR VENEN ELS HOSTES. || Trovarse xasquejat en les seues esperances. *No hallar nidos donde se piensa hallar pájaros.* || Significa que algú trova grans dificultats pera la consecució d' alguna cosa que 's creu molt fácil. *Cuando pienses meter el diente en seguro toparás en duro.*

TOCAR EL SOL A ALGUNA PART. Illuminarla. *Bañar el sol algún espacio.*

TREURE 'LS PEDACETS AL SOL. fr. *Met. Sacar los trapos al sol.*

TREURE MÉS AL SOL QUE NO TÉ A L' OMBRA. *Loc. pop.* Ab que 's critica als que volen aparentar ésser més de lo que són o tindre més de lo que realment tenen. *Echar millaradas, doblonadas, pesos,* etc.

SOL. m. La superficie de la terra. **Suelo.** || Superficie inferior d' algunes coses. **Suelo.** || Assient de la materia líquida. **Suelo.** || *Met.* El mon. **Suelo.**

ARRIVAR AL SOL. fr. Apurar la existencia d' alguna cosa, agotarla. *Llegar al fondo.*

SOL, A. adj. Unich en la seua especie. **Solo.** || Solitari, sense companyía. **Solo, solitario.** || Sense acompanyament. **Solo, sin séquito.** || Sense barreja, com: *ví sol.* **Puro, solo.** || Qui no té ampar de ningú. **Solo.** || adv. m. SOLAMENT.

A SOLES. adv. m. D' amagat. *A solas, sin testigos.* || Sense ajuda d' altres. *A solas.* || En retiro, fora del comers de la gent. *A solas, aparte.*

SOL COM UNA ÒLIBA. *Expr.* Sense parents, o qui sempre va sol. *Solo como el espárrago.*

SOL Y VERN. *Loc.* Sol el tot. *Solitario, solo.* || SOL COM UNA ÓLIBA.

MÉS VAL SOL QUE MAL ACOMPANYAT. *Ref.* Denota qu' és preferible la soletat a la mala companyía. *Más vale solo que mal acompañado.*

TOT SOL. mod. adv. En la soletat o retiro. *A solas, á sus solas.*

SOL. adv. Suele, acostumbra, v. gr.: *ell sol dir, sol fer,* etc. || SOLCH.

SOL Y PADRÍS (Joseph). *Biog.* Escriptor, poeta inspirat y ferm defensor del travall nacional. Va néixer a Barcelona a l' any 1816, estudiant diversos coneixements especials, pera dedicarse després a la carrera de Dret, que va cursar a Cervera, llicenciantse a l'any 1839. Amich d' En Bonaventura Carles Aribau, ab ell va visitar per primera vegada París a l' any 1844, eixint de Madrit, ont l'any abans s' havía establert, donantse a conéixer a la Cort com a poeta molt inspirat y pulcre prosista, publicant bonichs articles de costums al diari *El Corresponsal.* Va escriure també a la revista literaria de *El Español* y a *La Verdad,* publicant en aquesta derrera unes apuntacions de viatges per Andalusía. A l' any 1843 va dedicar una inspirada poesía catalana al pintor Espalter, que havía pintat el retrat d' En Aribau, y més tart va escriure una valenta poesía, catalana també, que cantava les aspiracions del travall de Catalunya. Home de clar criteri, va pertányer com a soci de mèrit a la Societat Arqueològica Espanyola y a la d' Amichs del País, y va ésser representant de l' industria llanera a la comissió de la Junta de fábriques de Catalunya a l' any 1847, essent diputat a Corts en dues llegislatures, pronunciant enlairats discursos defensant la producció catalana. Per dissort, el seus mereixements y 'l seu patriotisme no foren atesos per un estol d' encegats, qu' en una revolta l' assessinaren a Sans en 1855, arrebaçantli la vida que havía consagrada al bé de la meteixa classe que 'l feu la seua víctima.

Joseph Sol y Padrís

SOL (Hostal del). *Geog.* Entre Ridaura y Olot, a la prov. de Girona, ovirantse bella perspectiva sobre el plá de la Pinya.

SOLA. m. La part de sota del calçat. **Suela.** || Cuiro o pell de bou assaonada. **Suela.** || PLANTA DEL PEU. || *Arq.* Troç de fusta demunt d' un pilá o encastada a la paret pera que s' assenti bé la biga. **Zapata, suela, nudillo.** || La fusta que sosté alguna paret o envá, com el llindar de la porta, etc. **Suela.** || La que 's posa demunt d' una altra cosa pera alçarla. **Suela, solera.** || La superficie inferior del pá y d' algunes altres coses. **Suelo.** || El llistó de ferro en què descansen els balustres o ferros del balcó o barana. **Barandal.** || El fons de les botes, sachs, etc. **Fondo, suelo.**

DE DUES SOLES. *Loc.* Se diu de les sabates que tenen la sola doble o bé abultada ab retalls. *De dos suelas.*

GRAN DE SOLA. *Loc.* Se diu de la sabata de sola més ampla de lo que requereix la planta del peu. *Bañado de suela.*

NO ARRIVAR A LA SOLA DE LA SABATA D' ALGÚ. fr. Pera denotar que algú és molt inferior a un altre en allò de que 's parla. *No llegar al zancajo.*

POSAR SOLES. fr. Cusir unes soles noves a les sabates demunt de les soles velles y gastades. *Sobresolar.*

SOLÁ. m. Vent de la part de Llevant. **Este, solano, euro.** || SOLANA.

SOLÁ (Alfons María). *Biog.* Inspirat poeta nadiu de Caldes de Montbuy, que va morir ben jove a l'any 1877. Havía publicat algunes de les seues composicions a *La Renaixença,* y va deixar estampat un drama molt ben escrit, ab el títol de *La creu trencada.*

— (ANTONI). *Biog.* Esculptor barceloní, mort a Roma a l' any 1861. Era director del pensionat espanyol en aquella ciutat, y entre les seues obres del millor estil, cal esmentar el grupus *Les Nereides*, al pati de la Llotja de Barcelona; la estatua de Cervantes, a la plaça de les Corts de Madrit; el grupus de Daoiz y Velarde, y la *Caritat romana*, que se serva al Museu del Prat, a Madrit.

— (JAUME). *Biog.* Metge remarcable del sigle XVIII. Era al ensems donat a les digressions filosòfiques, y a l' any 1702 va publicar a Barcelona una digressió llatina ab deduccions molt encertades ab el títol de *Medica et legalis contentio inter nobiles corporis partis.*

— (MANEL). *Biog.* Entès naturalista, nadiu de Barcelona, que va donarse a conéixer a mitjans del sigle XIX, publicant a l' any 1852 la seua important obra *Montserrate subterráneo.—Sus cuevas y sus galerías.—Sus grutas.—Sus cavernas.—Sus maravillas.*

— (TOMÁS). *Biog.* Eclesiástich y escriptor del sigle XV, beneficiat de l' iglesia del Pí, a Barcelona, autor d' un manuscrit curiosíssim que 's trovava a la biblioteca del monastir de Santes Creus, tractant del venerable Beda, y portava 'l títol d' *Expositio V. Beda presbyteri, per Thomaso Solá presbyterum in ecclesia de Pinu Borchin. an. Dom. 1499.*

— Y AMAT (BONAVENTURA). *Biog.* Comerciant y financier de moltes iniciatives, que va pendre activa part al deixondiment de Barcelona a mitjans del sigle XIX. Era un dels naviers de major significació als seus temps, y entre les moltes institucions per ell fundades, cal esmentar la societat de segurs marítims anomenada «Lloyd Catalá». Va morir a Les Escaldes a l' any 1857.

SOLÁ (El). *Geog.* Veinat de la vall de Ribes, que forma part del dist. munpal. de la vila de Ribes, ab altres pobles y caserius, que reuneixen entre tots 1,483 hab. || —(RIERA DEL). *Hidrog.* Neix a Puigbò, terme de la parroquia de Ripoll, y desaigua al Ter, al indret nomenat Roques Blanques, devant del Remei de Baix.

— Y DE GUARDIOLA (JOSEPH) *Biog.* Doctor en dret, nadiu de Barcelona, que va figurar molt pèls seus coneixements jurídichs a les derreries del sigle XVII y començos del XVIII. Les corts de 1702, varen delegarlo pera compilar les constitucions y els capítols de les que varen tindre lloch a Barcelona al any 1599.

— Y SEGARRA (RAIMÓN). *Biog.* Eclesiástich, rector de Malanyeu a les derreries del sigle XVII Era doctor en teología, y havía escrit de successos per ell viscuts. Entre les seues obres cal esmentar la impresa a Barcelona l' any 1689, ab el títol de *Llanto fúnebre en demostración obsequiosa con que la ciudad de Barcelona lloró la muerte de la reina D.ª María Luisa de Borbón*, que fins usant del llenguatge escrupulós d' aquell temps, és una curiosa ressenya, digne d' ésser llegida.

— Y SERIOL (JAUME). *Biog.* Eclesiástich y erudit escriptor que era nadiu de Badalona, ont envers l' any 1880, se dedicava a l' ensenyança, y a la publicació d' obres didáctiques. Havía fet investigacions relatives a l' historia de Bètulo, y començada una historia d' aquell antich poble, apart d' altres estimables travalls literaris, que l' acreditaren d'home molt ilustrat. Va morir jove encara, a les derreries del sigle XIX.

— Y VIDAL (ANDREU). *Biog.* Pintor y dibuixant molt remarcable, y bon escriptor, nadiu de Ripollet ont va néixer l' any 1864, morint al meteix poble al 1902. Havía fet els seus estudis a Barcelona, sejornant després al extranger pera perfeccionarlos y les seues obres li valgueren ben guanyades distincions. Com a escriptor, era original y d'estil atitllat y ferm catalanista.

SOLAÇ m. Conhort, plaer; remei als travalls y a les dissorts. Solaz.

SOLAÇADAMENT. adv. Ab solaç.

SOLAÇAR. v. a. Donar solaç, divertir, distreure. Solazar. || S' emplea també com reflexiu. Solazarse.

SOLAÇAT, DA. p. p. dels verbs SOLAÇAR y SOLAÇARSE. Solazado.

SOLADA. f. ESTESA, com: *una solada d' olives, de taronges*, etc.

SOLADURA. f. Acció o efecte de solar o de posar soles. Soladura. || SOLAMENT, PÒSIT. || SOLATGE.

SOLALLONCH (Sant Esteve). *Geog.* Iglesieta románica adjunta a una gran masía a la vora del Mardás, al Ripollès.

SOLAMENT. adv. m. Ab tal que. Solamente. || ÚNICAMENT. || m. PAVIMENT.

SOLAMENT. m. El fons d' algunes coses y 'l pòsit que deixen, com el ví, l'oli, etc. Pósito || FONAMENT. || SOLATGE.

SOLANA. f. Lloch ont hi bat el sol de plè a plè. Solano, resolano, solejar.

SOLANA. *Geog.* Caseriu del terme de Monòvar, prov. d' Alacant.

SOLANELL Y MONTALLÁ (Antoni). *Biog.* Eclesiástich de les derreries del sigle XVII y començos del XVIII. Era monjo al monastir de Ripoll, y va ésser prior d' Aja, visitador de la seua relligió, y abat de Sant Pere de Galligans y de Sant Cugat del Vallès. Representant al braç eclesiástich, va ésser diputat a les Corts de Barcelona del 1702 Vivía encara al any 1723, en quina data va escriure, un voluminós y detallat travall referent a la historia del monastir de Sant Cugat del Vallès. Malauradament per aquell temps, havía desaparescut ja la primera part d'aquella obra, que 's titolava «Origen y fundació de Sant Cugat». La segona part l' esmenten alguns erudits del sigle XVIII y s' anomenava «Historia del monastir de Sant Cugat. Ademés havía escrit de altres materies filosòfiques y teològiques. Era home de molta illustració.

SOLANELL. *Geog.* Poble del dist. munpal. de la Vall de Castellbò, prov. de Lleida.

SOLANELLES. *Geog.* Poble del districte judicial d' Igualada, diòcesis de Vich, provincia de Barcelona.

Segell de Solanelles y agregats

SOLANES (Francesch). *Biog.* Jurisconsult, catedrátich de lleis, y oidor de l' audiencia de Catalunya, als començos del sigle XVIII. Era ferm partidari del arxiduch Cárles d' Austria. Home de talent, va escriure algunes obres de historia y de política, més els seus escrits, que mostraven gran erudició careixíen d' elegancia. A Viena va publicar un opuscol, *De cure et edicto prætoris*, esmentat per En Joseph Finestres, de qui va ésser mestre En Solanes. Havía estampat a Barcelona, ademés, les obres següentes: *Duelos de amor*, 1694; *El emperador político*, 1700; «Vida de Ullpia Trajá,» segons Plini, 1700.

SOLANETA. *Geog.* Caseriu del terme de Pinós, prov. d' Alacant.

SOLANETA. *Hidrog.* Rivera del Vallespir, que passant per dessota del Serrat de la Llosa, afluéix al riu Tech.

SOLÁNICH, CA. adj. *Quím.* Se diu de les sals que tenen per base a la solanina. Solánico.

SOLANINA. f. *Quím.* Alcali descobert a les tavelles de la dulcámara negra. Solanina.

SOLANO. m. *Bot.* DULCAMARA, HERBA NOVA.

SOLANS. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Guils, prov. de Lleida.

SOLAPA. m. Part del vestit que cavalca demunt d' un' altra sobre 'l pit. Solapa. || *Met.* Ficció, dissi-

mul. **Colorido, solapa.** || Entre manescals, cavitat que hi há en algunes llagues que presenten un forat petit. **Solapa.**

ANAR O VINDRE AB SOLAPES. fr. Usar d' astucies pera enganyar. *Raposear.*

SOLAPADAMENT. adv. m. Ab intenció dissimulada. **Solapadamente.**

SOLAPAR. v. a. Cavalcar la solapa. **Solapar.** || Encobrir, fingir pera enganyar. **Solapar.**

SOLAPARÍA. f. SOLAPA, 2.

SOLAPAT, DA. p. p. **Solapado.** || adj. Dissimulat, de segona intenció. **Coblado, solapado.**

SOLAPÍ m. *Ter.* BOMBET.

SOLAR. v. a. Posar soles a les sabates. **Solar.** || Posar plantilles o soletes a les mitges. **Soletar, soletear, echar soletas.**

SOLAR. m. SOLANA. || Paviment, plá terreno d' un edifici. **Suelo, solar.** || Terradet, galería o eixida pera pendre 'l sol. **Azotea, solana.** || El sol de la casa antiga d'ont descendeixen els nobles. **Solar, solariego.** || adj. Lo que pertany al sol. **Solar.**

SOLÁS. m. SOLAÇ.

SOLASSAR. v. a. SOLAÇAR.

SOLASSARSE. v. r. SOLAÇARSE.

SOLATGE. m. El pòsit o mares que deixen els líquits. **Poso, asiento, heces, suelo, hez, solada, y hondarras,** prov. Rioj.

SOLATRE. m. y

SOLATRO. m. *Bot.* HERBA MORADA.

SOLCAÇ. m. aum. Solch molt gran o molt fondo.

SOLCADOR, A. s. Qui solca o lo que serveix per solcar. || adj. Que fá de bon solcar. **Surcodor.**

SOLCAR. v. a. Fer solchs a la terra. **Surcar.** || *Agr.* PORCAR. || *Met.* Fer ratlles a manera de solchs. **Surcar.** || Caminar per algún líquit dividintlo, com fa la nau, etc. **Surcar.**

SOLCAT, DA. adj. *Bot.* Se diu de les plantes que no tenen més que una cama. **Surculado, surculoso.** p. p. de SOLCAR.

SOLCH. m. El rastre que deixa la rella per ont passa. **Surco, sulco.** || El que fan els llauradors desde un cap de la terra al altre. **Vesana.** || *Met.* La ratlla o senyal que deixa la nau demunt de l' aigua. || La senyal que a manera de solch fan unes coses demunt d' unes altres. **Surco.** || Arruga en la cara. **Surco.**

SOLCH. *Gram.* Jo solch. **Acostumbro.**

SOLCIADA. f. y

SOLCIDA. f. Esbalçament, esllaviçament de paret, marge, etc. **Asolamiento.**

SOLCIDURA. f. SOLCIDA.

SOLCIR. v. a. Torrar massa. **Chicharrar.** || Caure, ensorrar.

SOLCIRSE. v. r. Recremarse, agafarse 'ls guisats per falta de such o cremarse 'ls sembrats per massa calor. **Asurarse.** || Corcarse la fusta. **Carcomerse.** || ENFONZARSE, 1. || Esbalmarse algún edifici, marge, etc. **Desgajarse, desplomarse.**

SOLCIT, DA. adj. Se diu de lo qu' está cuit o cremat del sol. Esbalmat, caigut, ensorrat. **Asurado.** || ENFONZAT.

SOLDA. f. Metall en fil, en planxa o en llimalla, que serveix per soldar peces del meteix o altres metalls. || Acte y efecte de soldar. **Soldadura.**

SOLDÁ. m. Títol dels princeps maometans. **Soldán, Sultán.** || SULTÁ.

SOLDADA. f. Salari, sou del jornaler. **Soldada, salario.**

ESTAR A SOLDADA. fr. Servir, estar ab un amo. *Estar en amo, ó á soldada ó al sueldo de alguno.*

QUI GUANYA SOLDADA. *Soldadero.*

SOLDADAÇ. m. aum. Soldat gran y gros. **Soldadazo.**

SOLDADER. m. *Ant.* Soldat mercenari. **Soldadero.**

SOLDADER, A. adj. Amich o amiga de soldats.

SOLDADESA. f. SOLDADA.

SOLDADESCA. f. Exercici y professió de soldat. **Soldadesca.** || Conjunt de soldats; s'usa regularment en tò de despreci. **Soldadesca.**

SOLDADESCH, CA. adj. Cosa de soldat. **Soldadesco.**

SOLDADET. m. dim. **Soldadico, illo.**

SOLDADOR. m. Qui solda. **Soldador.** || Eina de aram, com un martell que tingués forma de tall en el lloch d' ont pica, dalt d' una barreta de ferro clavada en un mánech de fusta; serveix per soldar l' estany.

SOLDADURA. f. La unió natural o artificial de dues coses dividides. **Soldadura.** || Material a propòsit pera soldar. **Soldadura.** || La unió de la ferida o llaga. **Cicatrización, soldadura.** || Acte y efecte de soldar. **Soldadura.** || *Met.* La esmena d' alguna cosa; y axí diem: *aquest disbarat no té soldadura.* **Soldadura.**

SOLDANELLA. f. *Bot.* Mena de plantes frimulacies, que creixen a les montanyes d' Europa y comunament als Pirineus. **Soldanela.**

SOLDAR. v. a. Juntar, natural o artificialment, una cosa ab un' altra. **Soldar.** || *Met.* Esmenar algún disbarat. **Soldar.** || v. r. Enfortirse. **Consolidarse, solidar.** || Unirse naturalment alguna cosa. **Soldarse.** || Cloures les llagues o ferides. **Cerrarse.**

SOLDAT, DA. p. p. y adj. **Soldado.** || m. Qui serveix en la milicia a peu o a cavall. **Soldado.** || *Entom.* Certa mena d' insecte. **Carcoma.** || *Met.* Molt destre y esforçat en la milicia. **Soldado.** || pl. *Ter.* Abundor d' espurnes que despedeix el foch, y ab que solen divertirse 'ls nois. **Moscas.** || Llogat a sou per la defensa d' algún princep. **Soldado.**

SOLDAT BORRATXO. Trocet de fusta, etc., ab un xich de plom posat dissimuladament a un dels caps y per medi del qual se queda sempre d' un meteix modo, y serveix de diversió als nois. *Dominguillo, trebejo.*

SOLDAT DE A PEU. L' armat de fusell, baioneta y sense cavall. *Soldado de á pie, ó de infantería, infante, peón.*

SOLDAT DE CAVALL. Aquell que serveix en algún cos de cavallería. *Soldado de á caballo.* || *Met.* Dit de alguna dona molt alta o forta y varonil. *Sargentón.*

SOLDAT DEL PAPA: ECLESIÁSTICH. || Dit del militar covart. *Soldado de agua dulce.*

SOLDAT DE LLANÇA. LLANCER

SOLDAT DE LES UNCES. El que sentava plaça pera servir a les Amèriques.

SOLDAT DE MAR. Qui serveix en la marina. *Soldado de marina.*

SOLDAT RAS. Militar sense cap grau. *Soldado simple ó raso.*

SOLDAT SENSE PAGA. El qu' está privat del sou. *Soldado.*

SOLDAT VELL. El que ha servit molts anys. *Soldado viejo ó veterano.*

ENTRE AMICHS Y SOLDATS, ELS COMPLIMENTS SÓN EXCUSATS. *Ref. Entre amigos y soldados, cumplimientos son excusados.*

FERSE SOLDAT. Assentar plaça.

EL BON SOLDAT MAI RECULA. *Loc. pop.* Que 'ns aconsella mantindrens ferms en alguna resolució. *Los soldados valerosos no retroceden jamás.*

QUEDARSE SOLDAT DE A PEU. fr. *Met. fam.* Anar a peu qui anava a cavall. *Ir ó quedarse de infantería.* || No lograr algú lo que pensava. *Anublarse, soplarse las manos ó las uñas, quedarse asperges.*

SOLDATESCA. f. *Ant* SOLDADESCA.

SOLDAVALL. m. CUL, 3. || Capdevall, l' extrem més baix d' alguna cosa. **Parte inferior, última.**

SOLDEIG. m. Acte y efecte de soldejar.

SOLDEJAR. v. a. *Ant.* **Pendre a sou. Tomar á sueldo, pagar el sueldo.**

SOLDEJAT. adj. A SOU. || p. p. **De soldejar. Pagado.**

SOLDEVILA (Felip). *Biog.* Metge del sigle XVI y escriptor professional d' aquells temps, que va conreuar al ensems altres coneixements de ciencies naturals. Era doctor en medicina y fruía de gran concepte pêls seus travalls, segons les notes de les meteixes obres seues. Va escriure: *In artem parvan Galeni De spirito gignitivo, De astronomia veritate.*

— Y CASTILLO (JOSEPH). *Biog.* Industrial molt laboriós, nadiu de Lleida, ont va néixer al any 1829. Home de molta empresa, va establir a Madrit la fabricació de calçat al engrós, fundanthi una important manufactura d' aquesta producció, en quina va ocuparhi gran nombre de travalladors. Va morir al any 1882. Va pendre part molt activa en les informacions arancelaries que foren convocades a la capital d' Espanya abans de la reforma de 1881 y va prevaldre 'l seu criteri d' home práctich y convençut al modificarse 'ls drets en certs articles, arguments atesos molt després de la seua mort, al empendres la reforma de 1890.

— Y DE AMORÓS (DOMINGO). *Biog.* Home de lleis, nadiu de Bagá, que vivía als començos del sigle XVIII. Va ésser autor d' una obra pera reglamentar y ordenar les escriptures notariesques, anomenantla «Speculum speculatiæ artius notarius», etc., escrita al any 1727.

— Y TREPAT (RAMÓN). *Biog.* Pintor d' historia, molt remarcable. Va néixer a Barcelona al any 1828, morint a Madrit al 1873. Als primers anys de la seua vida va estudiar el dibuix a la Llotja de Barcelona, mes va deixarlo pera dedicarse a la musica, pera quina sentía també molta afició, mes havent anat empleat a Madrit, va sentir renéixer les seues disposicions pera les arts plástiques, fent algunes bones copies al Museu del Prado, que li valgueren ésser nomenat professor interí de colorit a l' Escola de Belles Arts de Valencia. Pera la capella de Loreto d' aquella ciutat, va pintar alguns quadres místichs, y en 1860, al retornar el general O'Donell de la guerra d'Africa, l' ajuntament va encomanarli el retrat eqüestre d' aquell capdill. Al any 1861 va ésser trasladat En Soldevila a professor de l' Escola de Madrit, fentse remarcar per les seues obres pictòriques, y haventse distingit també al modelat en relleu, ab el bust que va presentar a l' Exposició de 1860. Entre les seues obres pictòriques, cal esmentar els retrats d' Isabel II, d' En Enrich O'Donell, del duch de Sant Ricart, y els quadres, encomenats pêl duch de Tetuán, que representaven escenes de la guerra de 1860, anomenats: *Toma de Cabo Negro, paso de la artillería por las lagunas* y *Batalla de Tetuán.*

SOLDRE. v. a. ACOSTUMAR. || SOLDAR.

SOLDUGA. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Baent, prov. de Lleida.

SOLECISME. m. *Gram.* Vici en la concordancia y composició de les parts de la oració. **Solecismo.**

SOLECURTA. f. *Zool.* Mena de moluschs acèfals, solenacis, que 's troven al Mediterrani. **Solecurta.**

SOLEDAT. f. SOLETAT.

SOLEDAT (Joaquim). *Biog.* Frare carmelitá descalç, quin cognom era Esplugues, que va prestar serveis eminents al art tipográfich. Era fabricant obridor de la fundició de lletra al convent de Sant Joseph de Barcelona desde les derreries del sigle XVIII, y que l' administració francesa en la lluita de la independencia va elogiar com una de les mostres dels avenços de la nostra ciutat. Es de creure que la fundició esmentada va establirla un impressor anomenat Pradell, a qui va premiar el rei Carles III al any 1764, y d' ella va seguirne encarregat el Pare Esplugues, en relligió Soledat, qui al any 1801 va publicar un Prospecte de carácters inventats, precedint el catálech una noticia històrica del art tipográfich, y al any 1828 va estamparne un altre, en quin se detallaven els progressos realisats a la fundició dels tipus, donant antecedents molt curiosos de la imprempta a Catalunya.

SOLEDAT (La). *Geog.* Caseriu de l' illa de Mallorca, a un kilometre de Palma, al començar el camí de Manacor, ont al sigle XVI hi havía fundat un convent de mínims que doná nom a aquell poblat, el Beat Gaspar Bosco.

SOLEGUER. m. Sol fort y ardent, al bò de l' estiu o en un recó al hivern. **Solazo.**

SOLEIG. m. Acció y efecte de solejar. **Soleo.**

SOLEJAMENT. m. Acte y efecte de solejar.

SOLEJAR. v. a. Posar al sol, fer acalentar alguna cosa pêl sol. **Sonsolar.**

SOLEJARSE. v. r. Pendre 'l sol a tot plaer. **Solearse.**

SOLEJAT, DA. p. p. **Asoleado.**

SOLEM. *Gram.* **Acostumbramos.**

SOLÈM. n. adj. ỳ

SOLEMNE. adj. Lo que 's fa d' any en any, atenent al moviment o curs del sol **Solemne.** || Festiu, célebre a cert y determinat temps. **Solemne.** || Célebre, famós, que 's fa en públich ab aparato y ceremonia. **Solemne.** || Gran, excessiu en la seua mena, com: *solemne* embustero. **Solemne.** || Alegre, festiu, xistós. **Solemne.** || *For.* Autèntich **Solemne.** || Fet ab totes les formalitats d' estil. **Solemne.** || Grave, magestuós, imponent. **Solemne.** || Crítich, interessant, de molta trascendencia. **Solemne.**

SOLEMNEMENT. adv. m. Ab solemnitat. **Solemnemente.** || Autènticament. **Auténticamente, solemnemente.**

SOLEMNIAL. adj. SOLEMNE.

SOLEMNIALMENT. adj. m. SOLEMNEMENT.

SOLEMNISABLE. adj. Lo que 's pot o 's deu solemnisar. **Solemnizable.**

SOLEMNISACIÓ. f. SOLEMNITAT. || Acte y efecte de solemnisar.

SOLEMNISADOR, A. m. y f. Qui solemnisa. **Solemnizador.**

SOLEMNISAR. v. a. Celebrar solemnement algún pacte o funció. **Solemnizar** || Aplaudir o ponderar molt alguna cosa. **Solemnizar.** || AUTENTICAR.

SOLEMNÍSSIM, A. adj. sup. Molt solemne. **Solemnísimo.**

SOLEMNITAT. f. Ceremonia pública y festiva, o la forma y modo que constitueix una cosa solemne. **Solemnidad.** || Pompa, magnificencia d' alguna funció. **Solemnidad.** || Ceremonia formal, aparato extraordinari. **Solemnidad.** || Festa, día que se celebra solemnement. **Solemnidad.**

DE SOLEMNITAT. m. adv. Se diu del pobre que ho és molt. *De solemnidad.*

SÒLEU. m. *Med.* Muscle qu' estira 'l peu y forma gran part de la pantorrilla. **Sóleo.**

SOLER. v. n. Acostumar. **Acostumbrar, soler.**

SOLER (Antoni). *Biog.* Relligiós dominich del convent de Sant Pere Martre a Manresa, als començos del sigle XVII. Era predicador molt elogiat als seus temps per la facilitat d' exposició que posseía, y havía escrit al ensemps algunes obres místiques, entre quines cal esmentar una de castellana de llenguatge, que posa de relleu la influencia d' una llengua estranya, publicada a Barcelona al any 1629, tractant de la devoció del rosari.

— (ANTONI). *Biog.* Mestre de capella y compositor

del sigle XVIII, qu' essent monjo del reial monastir de Sant Llorenç del Escorial va publicar un mètode de cant anomenat *Llave de modulación.*

— (BALTASAR). *Biog.* Metge de Palamós al sigle XVII, molt competent als estudis professionals, que va fer observacions dignes d' esmentarse durant les pestilencies y contagis esdevinguts a Catalunya durant aquella centuria. Va escriure un *Tractatus de peste*, precisant els detalls recullits en l' exercici de la seua professió, pera guarir als que sofriren aquelles malalties.

— (BERNABÈ). *Biog.* Escriptor y catedrátich de Humanitats a l' Universitat de Barcelona. Era coneixedor profón de la gramática llatina, y a les derreries del sigle XVII, tingut en aquests estudis com un dels professors més significats. Al any 1701 va publicar a Barcelona, a l' imprempta de Joan Torrella, un compendi de sintàxis, de quin se 'n feren algunes edicions, y va traduir al castellá el petit diccionari *Thesaurus puerilis studiosis adolescentalis,* afeginthi un lluminós apèndix de termes de mar, indicacions de pobles y adagis.

— (FRANCESCH). *Biog.* Sabi jurisconsult de Perpinyá al sigle XVII. Era intelligent als estudis que se anomenaven llavors de filosofia del travall, y a Barcelona va publicar al any 1611 un curiós tractat relatiu al valor de la moneda, nomenantlo: *De reformatione monetarum in Cathalonia,* havent ademés escrit un estudi respecte al títol castellá de *Don,* que en el seu temps s' havía començat a introduir a Catalunya, substituint el d' *En.*

— (JAUME). *Biog.* Eclesiástich, nadiu de Sant Joan de les Abadesses, que a la primera meitat del sigle XIX era canonge magistral de Vich. Era rector del seminari vigatá a l' any 1847. Tenía fama de predicador eloqüent, y va dedicarse a escriure algunes atitllades obres místiques, entre quines cal esmentar algunes vides de sants. Contemporani d' En Balmes, va ésser d' ell amich y colaborador d' algunes obres de propaganda d' aquell filosoph remarcable.

— (MIQUEL GAIETÁ). *Biog.* Advocat y politich dels derrers temps del sigle XVIII y començos del XIX Va néixer a Palma de Mallorca l' any 1766, morint a Malagón (Ciutat Reial) en 1809. Era jurisconsult de ben fonamentada reputació y molt estudiós, essent nomenat a l' any 1775 fiscal de la Intendencia de la illa daurada, contribuint ab els seus travalls als avenços y prosperitat de la seua terra. Va ésser fundador del Colegi d' Advocats de Palma, y a l' any 1784 era assessor del tribunal civil d'Ibiça y Formentera, obtenint honors de magistrat de l' audiencia de Mallorca. Establert a Madrit uns quants anys després, va ésser nomenat ministre d' Hisenda a l' any 1798, presentant progectes de reformes al ram de *Vales reials* y d' impostos pera respondre als crescuts dispendis a que obligava la situació del Tresor; mes els seus progectes, radicals com eren, varen topar ab dificultats, que li crearen molts enemichs. A l' any 1802 el govern li va concedir la gran creu de Carles III, mes al poch temps, acusat de malversacions, hagué d' abandonar la capital d' Espanya. Quan la lluita de la Independencia, va presentarse disposat a allistarse pera la defensa de la patria, mes s' obriren de nou allavors els processos que tenía pendents desde 1806 atribuintli la predita malversació, y va ésser arrestat al monastir d' El Escorial. Absolt del procés, al passar per Malagón, els veins d' aquell poble varen creure qu' era algún militar francès y s' amotinaren, y al descobrir qui era, els revoltosos, que d' ell servaven el mal recort d' haver imposat la contribució sobre 'ls vins, va ésser assessinat pêl populatxo. Havía escrites algunes obres tractant materies de Dret, mes tant sols s' esmenten impreses un Memorial de cert plet important en quin va intervindre a Mallorca, y la lluminosa *Memoria sobre el estado actual de la Hacienda, presentada en una exposición al rey D. Carlos IV* a l' any 1799.

— (N.) *Biog.* Esculptor barceloní dels començos del sigle XVII, autor d' un bell retaule esculpit en marbre blanch a l' any 1620 pera la catedral de Perpinyá, representant escenes bíbliques y fets de la vida del Baptista. Aquella obra, encara que reflexa el decaiment de l' art en aquell temps, és bona mostra del acert y inspiració d' aquell artista, y s' esmenta com un dels detalls més remarcables de la Seu perpinyanesa.

— (PAU). *Biog.* Relligiós gerònim que pertanyía a la comunitat del monastir de Sant Geroni de la Murtra, ont va pendre l' hábit de la seua ordre a l' any 1638. Era nadiu de Mataró, y havía escrites algunes obres místiques y cròniques de fets viscuts per ell, que varen restar manuscrites. Va morir a l' any 1682.

Franca. Soler de Ros

— DE ROS (FRANCISCA). *Biog.* Distingida actriu contemporania, una de les més remarcables del Teatre Catalá en el seus primers temps. Ab el seu talent va sapiguer crear verdaders tipus apropiats a les obres que va representar d' acabada manera, gaudint verdaders triomfs en la seua carrera artística, marcadament a les obres d' En Frederich Soler, *El Rector de Vallfogona, La Dida* y 'l *Ferrer de tall.* Reunía condicions excepcionals pera interpretar ab gens d' afectació els papers més dificultosos; mes una malaltía va obligarla a deixar l' escena, morint a Barcelona a l' any 1884.

— Y ARQUÉS (CARLES). *Biog.* Escriptor y catedrátich que va néixer a Sant Martí de Viladrau a l' any 1836, essent nomenat per oposició professor del Institut del Cardenal Cisneros de Madrit a l' any 1888. Molt erudit y inteligent en l' historia y l' arqueología, va pertányer a varies comissions de monuments y va ésser corresponent de la Reial Academia de la Historia. Travallador y competent, va colaborar a diferentes revistes y periòdichs, y va concórrer al certámen convocat per l' Academia de Ciencies Morals y Polítiques de Madrit, obtenint el premi per un llibre de costums. Entre les seues obres, cal esmentar: *Huesca monumental* y *De Madrid á Panticosa,* publicades a l' any 1878.

— Y FANECA (JOAN). *Biog.* Arquitecte catalá que va viure al sigle XVIII. Era nadiu de Barcelona, ont va néixer a l' any 1731, morinthi al 1794. D' ell s' esmenten a sa ciutat nadiua obres importants, y marcadament l' edifici de la casa Llotja, essent de doldre que s' hagués d' aterrar la part antiga d' aquell monument, en aquells temps en que 's donava poch apreci a les creacions de l' art gòtich. Aixís y tot, va ésser una mostra del gust d' aquell arquitecte la conservació de la sala de contractacions, y no cal escatimar les lloances al director de l' obra, donchs pochs monuments de l' època serven proporcions tan grandioses com la fatxada d' aquell casal del sigle XVIII, essent dignes d' encomi també la disposició dels finestrals y les escalinates, deduitse d' això que era En Soler y Faneca home de bon acert en les proporcions. Va contribuir també al traçat del antich molí de Barcelona y a la decoració d' algún monumen commemoratiu al celebrarse algunes exequies reials. Era inteligent en estudis de canalisació y va travallar ab afany, seguint les iniciatives del rei Carles III, en fomentar els medis de regar algunes contrades. Havia escrita una obra ab el títol de *Plan de los canales proyectados de riego y navegación de Urgel,* que després de la seua mort y al tractarse de la construcció dels meteixos, va ésser publicada a la imprempta de Roca, a Barcelona, a l' any 1816.

— Y HUBERT (FREDERICH). *Biog.* Poeta y celebrat autor dramátich, que va néixer a Barcelona a l' any 1838, morinthi al 1895. Ab motiu de la guerra d' Afri-

ca de 1860, va escriure el seu primer ensaig, una comedia bufa d' actualitat que va anomenar: *La bullfarra de la llibertat,* essent representada en una societat familiar y alcançant un sorollós èxit. Hi havía establerta llavors al antich teatre del Odeón una societat anomenada «Melpómene» y s' havía vulgarisat als teatres seriosos de Barcelona *La Campana de la Almudaina.* En Soler va inspirar en aquesta producció la seua parodia *La Esquella de la Torratxa,* sarçuela en dos actes, ab musica del mestre Sariols, que va representarse a la predita societat al mes de Febrer de 1864 y que va produir al públich barceloní molt d' efecte. En Septembre del meteix any, al meteix teatre del Odeón, establiren ell y 'l mestre Sariols la societat anomenada *La Gata,* y la festiva musa d' En Soler va produir aquelles *gatades* que allí se representaren ab èxit creixent y que atreien al públich que celebrava els acudits genials del novell autor y adquiría els facicles de les produccions que, illustrades per En Pellicer, eixíen periòdicament, *Lo Cantador, Lo Castell dels tres dragons, Lo punt de les dones, Les carbaces de Montroig* y tantes d'altres que eren llavors les que fonamentaren la popularitat d' En *Serafí Pitarra,* que va usar també en altra mena de travalls literaris els pseudònims de *Simón Oller* y de *Jaume Giralt,* en articles y poesíes publicades als primers periòdichs catalans, *La Pubilla, La Rambla, Un troç de paper* y *Lo noy de la mare.* Disolta la societat de *La Gata,* transformantse en *Teatre Catalá,* va estrenarse a l' any 1866 el seu drama *Les joyes de la Roser,* que va inspirarli el seu sejorn a Hostalrich durant el còlera de 1865. Seguía afanyós En Soler donant obres escèniques com *Lo Rector de Vallfogona, La dida, Lo ferrer de tall* y també altres, que arrivaren a un centenar, mereixent aplausos y verdaderes ovacions. Algunes de les seues obres dramátiques, com *Lo dir de la gent, La rondalla de l' infern* y *Sota terra,* varen ésser premiades en certámen, y la *Batalla de Reines* va obtindre a l' any 1888 el premi ofert per la reina regenta Na María Cristina al millor drama estrenat a Espanya a l' any 1887. Són remarcables ses composicions líriques *Nits de lluna* y 'l volum de *Poesíes catalanes* publicat a l' any 1875, y 'l poema *Les ales negres,* que va llegir al Centre Catalá, y 'l *Discurs* llegit en l' acte de la presentació del programa polítich de Catalunya, imprès a l' any 1896. Ab les seues poesíes *Lo cant dels aucells, Los companys de Sertori* y altres presentades a l' any 1875 als Jochs Florals de Barcelona, va assolir un dels triomfs més assenyalats, donchs va obtindre en aquell certámen catorze recompenses entre premis, accèssits y mencions honorífiques. Va ésser president del Centre Catalá, *Mestre en Gai Saber,* president y mantenedor dels Jochs Florals de Barcelona. La posteritat li ha rendit un tribut enlairantli un monument a l' antiga plaça del Teatre de nostra ciutat, havent esculpit la estatua un altre malaurat contemporani, el llorejat artista Querol, y el recort del inspirat poeta el serva ferm tot el poble de Catalunya.

— Y MATAS (FRANCESCH). *Biog.* Advocat y polítich barceloní, que va figurar a mitjans del sigle XIX, havent mort a Barcelona al any 1882. Va significarse per les seues opinions avençades, y pertanyía a la Junta Central al any 1843, haventse trovat al memorable atach de la Ciutadela. Home de gran prestigi entre 'ls elements progressistes, per la seua honradesa y laboriositat, va figurar després de la revolució de Septembre, a la junta revolucionaria, essent alcalde de Barcelona, a quina ciutat va prestar grans serveis, en els díes tètrichs de la febre groga. Al any 1871, va ésser l' organisador de les primeres fires y festes populars de Barcelona, que fonamentaren aquell esclat d' energíes, que van donar a la capital de Catalunya nova manera d' ésser, y les exposicions General catalana y Marítima, llavors organisades, proven com era ferma la seua voluntat pera el verdader progrès de la nostra terra. Per causa de una revolta promoguda per motiu dels consums al mes de Janer de 1872, En Soler y Matas, va retirarse de la política activa. Era bon orador, y posseía merescudes recompenses per la seua rectitut y laboriositat.

— Y PERICH (PERE). *Biog.* Argenter barceloní, que pot ben dirse qu' encarnava les tradicions dels orfebres catalans del período mitgeval. Va morir a sa ciutat nadiua al any 1877. Havía obtingut premis en les exposicions pèls remarcables travalls del seu art; a la de l' industria espanyola de 1845, a les Universals de París al 1855 y de Londres al 1862. Va travallar entre altres alhages que foren a son temps esmentades, la corona regalada per la ciutat de Barcelona al Duch de la Victoria al any 1840, el pom de l' espasa d' honor que la Diputació de Girona va oferir al general Marquès del Duero, y la corona d' argent y or de quina al any 1874, va ferse present al mestre Obiols quan l' estrena de la seua òpera *Editta di Belcourt.*

— Y PLÁ (JAUME). *Biog.* Advocat y polítich d'avançades opinions Va néixer a Barcelona al any 1839, morinthi al de 1888. Va acabar la seua carrera al any 1862, més essent encara estudiant en dret, al 1854 va ésser redactor del periòdich *El Constitucional,* figurant dos anys després com un dels aderits més resolts a la revolució de Barcelona. Al any 1864 formava part del comité democrátich, y nomenat després de la junta revolucionaria que devía preparar l' alçament de 1867, mes fracassat aquell moviment, hagué de refugiarse a França. Destronada la reina Isabel II, En Soler y Plá va ésser elegit diputat pera les Corts Constituyents, y després de l' abdicació de Amadeu I a les corts de 1873, va ésser secretari del Congrès dels Diputats. Amich d' En Castelar, va formar part del ministeri quan aquell república era President, desempenyant les carteres d' Estat y d' Ultramar. Essent ministre d' aquest departament, va empendre un viatge a Cuba, que hauría produit resultats beneficiosos pera la política colonial, de no sobrevindre el cop d'Estat de 1874. Ab motiu del incident ocasionat per la presa del *Virginius,* que gaire bé va produir ab els Estats Units una guerra, En Soler y Plá va mostrar excelentes aptituts diplomátiques pera conjurar aquell perill. Va morir essent regidor del ajuntament de Barcelona, al any 1888.

— Y ROVIROSA (FRANCESCH). *Biog.* Pintor escenògraf molt notable, que va néixer a Barcelona al any 1836, morinthi al any 1900. Va ésser un capdal artista, y entusiasta per tots els avenços de sa volguda terra. Les seues obres escenográfiques y decoratives portaven un segell propi, un concepte de grandiositat que va influir de marcada manera a transformar l' estil de les concepcions d' aquell genre que s'havía assimilat per complert les orientacions del art francès ab quin estava identificat desde 'l seu llarch sejorn a París, y la seua fantasía prodigiosa va mostrarse a les decoracions dels teatres del Liceu, del Romea y del principal com fora de Catalunya va donarli positiu prestigi. A la majoría de les obres líriques y dramátiques estrenades o posades en escena a Barcelona, pèls anys de 1870 a 1890, s'hi mostra l' esclat del seu art, y en la decoració de molts edificis públichs, en l' arreglo de locals pera celebrarhi memorables festes, la direcció seua combinanthi artístichs elements hi ressaltava. Havía sigut jurat en gairebé totes les exposicions artístiques que a Barcelona van celebrarse al seu temps. En els seus viatges havía aplegat una complerta colecció de vistes que feien del seu taller un verdader museu.

— Y SANCHEZ (JOSEPH). *Biog.* Distingit y valerós marí de guerra, que va pendre part a les lluites navals de Cuba, Mèxich y a la primera guerra civil de Espanya (1833 1839). Va néixer a Maó al any 1796, morint a Jereç de la Frontera al any 1858. Comptava molts pochs anys quan va sentar plaça a la marina inglesa, y desde 1812 va allistarse a l'esquadra espanyola, en quina, per mèrits de guerra va guanyar

tots els graus fins al de quefe superior al any 1857, obtenint ademés les honroses condecoracions de Sant Ferrán y de Carles III y la de cavaller gran creu de Sant Ermengol.

SOLER. *Geog.* Poble del cantó de Millás, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora del Tet, té estació de F.-C. y 1,569 hab. || — DELS JAUMARS. Antiga masía de soberb aspecte, ab torra y iglesia, al Bergadá, a la vora de Puigreig. || — D' EN HUCH. Casal d' antiga fesomía entre la serra de Degollats y la vila de Prats de Lluçanès.

SOLER, A. m. y f. El travallador espardenyer que fa soles.

SOLERA. f. La jácera que posada de llarch a llarch demunt una paret mestra serveix de punt d' apoi als caps de les vigues. **Solera.** || Peça de fusta de la curenya ont descansa la culata del canó d' artillería. **Solera.** || Lloch ont hi han les bosses del carro. **Solera.** || *Mar.* El plá que 's forma de taulons, o d' un sol troç de tauló pera assento de qualsevulla cosa. **Solera.** || Piló qu' ab altres de semblants se clava a les cobertes pera mantindrehi fermes les cobertes de les cambres, cambrots y d visions dels panyols. **Solera.** || *Arquit.* La volta tabicada plana que s'acostuma a fer a tres, quatre o cinch gruixos de rajola o be un gruix de rajola y un o dos de mahó. Serveix pera cobrir els entrevigats y molt sovint se fa en els terrats.

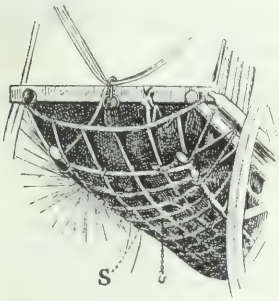

Solera del carro

SOLERA DE LES GALERIES. La peça que 's posa de babor a estribor a popa de la coberta alta, als barcos que porten galería, pera que s'hi apoyin o clavin les espigues dels balustres. *Solera de las galerías.*

SOLERÁS. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Lleida; és entre la serra de la Llena y 'l riu Set y té 934 hab.

SOLERNOU FERNANDEZ (Francesch de). *Biog.* Illustrat president que va ésser de l' antiga Junta de fábriques de Catalunya a mitjans del sigle XIX, quina institució va contribuir de manera remarcable al format de les manifestacions industrials en la nostra terra. Va ésser cònsul dels estats alemanys d' Hesse Darmstad o d'Oldemburg, y havent ingressat a la carrera diplomática, va desempenyar el cárrech de ministre resident d' Espanya al principat de Mònach. Va morir a l' any 1889.

SOLES (A). adv. m. Entre dos cara a cara, sense la intervenció de ningú, o en la soletat. A solas.

SOLET, A. adj. dim. Solito. || m. Sol poch calent. Solecito.

SOLETA. f. La part de la mitja que correspòn al peu. Soleta. || *Ant.* PEÚCH. || pl. *Ter.* ESPARDENYES. || Closca del genoll. Chueca, rótula, choquezuela.

SOLETARI, A. m. y f. SOLITARI.

SOLETAT. f. Condició de la persona o de la cosa que 's troba sola. Soledad. || Desert, lloch solitari. Soledad. || Privació, falta de companyía. Soledad. || Orfandat, falta d' alguna persona de carinyo. Soledad. || Lloch poch freqüentat. Soledad || Nom propi de dona. Soledad. || SOLETAT.

DEIXAR LA SOLEDAT. fr. Donarse al tracte y comers de la gent. *Desaistarse.*

SOLETER, A. s. *Art. y of.* Qui posa soletes. Soletero.

SOLEU. m. *Anat.* El muscle qu' estira 'l peu. Soleo.

SOLEY. m. SOLANA. || Lloch de cara al sol.

SOLEYA (La). *Geog.* Veinat del terme de Castellar d' En Huch.

SOLEYADA. m. Cop de sol. Insolación. || Molt de sol, a sol molt fort.

SOLEYADOR, A. m. y f. ASSOLEYADOR.

SOLEYARSE. v. r. PENDRE 'L SOL.

SOLEYÁT, DA. adj. Se diu del lloch ont hi toca bé 'l sol. Asoleado.

SOLEYÓ. m. Cop de sol. Insolación.

SOLFA. f. L' art qu' ensenya de llegir y entonar les veus de la musica. Solfa. || Cada hu dels senyals ab que s' escriu la musica. Solfa. || *Fam.* TACA.

A PUNT DE SOLFA. f. *Fig. y fam.* Estar una cosa ben feta, ab art, regla y acert. *Estar ó poner en solfa una cosa.*

SOMNIAR SOLFES. fr. SOMNIAR TRUITES.

SOLFAT. m. SULFAT.

SOLFATARA. f. Terreno volcánich d' ont s' exhalen vapors sulfurosos que depositen el sofre a la superficie de les roques. Solfatara.

SOLFEIG. m. Acte y efecte de solfejar. Solfeo.

SOLFEJABLE. adj. Lo que 's pot solfejar. Solfeable.

SOLFEJADOR, A. m. y f. Qui solfeja. Solfeador.

SOLFEJAR. v. a. Cantar observant els punts de la musica y 'l compás pera ensenyarla, apèndrela o executarla. Solfear.

SOLFEJAT, DA. p. p. Solfeado.

SOLFISTA. m. Persona que sap de solfa. Solfista.

SOLGOMA. f. *Ant. min.* Certa pedra preciosa. Solgoma.

SOLI. m. Trono, cadira reial ab dosser. Solio.

SOLÍCIT, A. adj. cuidadós. Solícito. || Dilligent, actiu. Solícito.

SOLICITABLE. adj. Lo que 's pot solicitar. Solicitable.

Soli

SOLICITACIÓ. f. L' acte de solicitar. Solicitación. || Prech, demanda. Solicitación. || Sugestió, inducció al mal. Solicitación.

SOLICITADOR, A. m. y f. Qui solicita. Solicitador, solicitante.

SOLÍCITAMENT. adv. m. Ab solicitut. Solicitamente.

SOLICITANT. p. a. Qui solicita, comunament pera fer mal o demanant un favor. Solicitante.

SOLICITAR. v. a. Pretendre, fer dilligencies pera conseguir alguna cosa. Solicitar. || Instar, imbuir, temptar. Solicitar. || Procurar, atreure, demanar en materia de deshonestedat. Solicitar. || Ocuparse eficaçment d' un negoci. Solicitar.

SOLICITAT, DA. p. p. Solicitado.

SOLICITUT. f. Promptitut, dilligencia o instancia cuidadosa. Solicitud. || Demanda escrita. Solicitud.

SÓLIDAMENT. adv. m. Fermament, ab solidesa. Sólidamente. || *Met.* Ab raons verdaderes y fortes.

SOLIDAR. v. a. Enfortir, unir, fer ferma y sòlida alguna cosa. Solidar. || Afirmar alguna cosa ab raons verdaderes y fonamentals. Consolidar, solidar. || v. r. Posarse ab seguretat y solidesa. Consolidarse, solidarse.

SOLIDAT, DA. p. p. de SOLIDAR.

SOLIDARI, A. adj. Que té igual participació que altres en algún assumpte. **Solidario.** || *For.* Qui individual y colectivament ab altres és responsable de alguna cosa. **Solidario.** || SOLITARI.

SOLIDARIAMENT. adv. m. Ab solidaritat. **Solidariamente.** || Cada hú per tots o tots per cada hu. **Solidariamente.**

SOLIDARITAT. f. Responsabilitat *in solidum*, això és, aquella en que recau entre tots y en cada hú. **Solidaridad.** || Mancomunitat d' ideals y d' aspiracions; participació o intervenció de varis individuus en una meteixa cosa, en un propi intent, que subgecta la seua voluntat. **Solidaridad.**

SOLIDEGNE. m. *Bot.* Mena de plantes compostes astèries, herbácies o subfulbeixentes que creixen a Europa, y són conreuades als jardins per l' abundor de les seues flors grogues. **Solidago.**

SOLIDESA. f. La qualitat que fan les coses sòlides, fortes o fermes. **Solidez.** || *Met.* Integritat, fermesa en les coses del ánim. **Solidez.**

SOLIDEU. f. Mena de casquet semiesfèrich ab que els eclesiástichs se cobreixen la corona, no treientsel més que devant de Deu sagramentat. **Solideo.**

SOLIDICORNI. adj. *Zool.* S' aplica al insecte, quines antenes formen una massa rodona per causa de la relació que tenen ab les articulacions. **Solidicorneo, nea.**

SOLIDIFICABLE. adj. Lo que pot ésser solidificat. **Solidificable.**

SOLIDIFICACIÓ. f. Acció y efecte de solidificar. **Solidificación.**

SOLIDIFICAR. v. a. SOLIDAR.

SOLIDIFICAT, DA. p. p. **Solidificado.**

SOLIDIFICATIU, VA. adj. Lo que té la virtut de solidificar. **Solidificativo.**

SOLIDÍSSIM, A adj. sup. Molt sòlit.

SOLIDITAT. f. SOLIDESA.

SOLIERIA. f. *Bot.* Mena d' algues deleseciades que se troven al Mediterrani. **Solieria.**

SOLIGNAC (Cavaller de). *Biog.* Sabi escriptor del Mitjorn de França, anomenat Pere Joseph de la Pisupie. Va néixer a Montpeller l' any 1687, morint al de 1773. Va ésser bon poeta y escriptor de atitllades obres.

SOLILOQUI. m. Conversa que algú té ab sí meteix com si parlés ab un altre. || Títol d' algunes obres de filosofía. **Monólogo, soliloquio.**

SOLIMÁ. m. y

SOLIMANY. m. Substancia salina, crestallisada y extremadament verinosa, composta del mercuri combinat ab l' ácit muriátich y sublimat en vasos tapats per l' acció del foch. **Solimán, sublimado corrosivo.**

SOLÍPETS. adj. y

SOLÍPEUS. adj. Ordre de mamífers quadrúpets, quin carácter principal és tindre la pota enclosa en un sol casch, com el cavall, el burro, etc. **Solidúngulos, solípedos.**

SOLISETA. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Monesma de Benabarre, prov. d' Osca.

SÒLIT, DA. adj. Ferm, macís. **Sólido.** || Estable, constant. **Sólido.** || *Met.* Fundat en raons fortes y verdaderes. **Sólido.** || Se diu en contraposició a lo qu' és líquit. **Sólido.** || *Geom.* Se diu del cos ab les tres dimensions de longitut, latitut y profondetat. **Sólido.** || pl. *Med.* Se diu de les parts que tenen alguna consistencia y figura permanent, com òssos, nirvis, etc. **Sólidos.** || Madur, reflexiu, com: *talent, jul sòlit.* **Sólido.**

SOLITARI, A. adj. Que viu en la soledat. **Solitario.** || Lloch desert. **Solitario.** || m. SOL. || ERMITÁ. || Joch de cartes que juga un sol fent diverses combinacions. **Solitario.** || Cuch extraordinariament llarch que's cría als budells d'algunes persones. **Rubitenia, solitario, lombriz solitaria, llano, tenia.** || PASSERA. || adj. *Bot.* Se diu de la flor, peduncle, etc, quan ix un sol o está separat dels demés, com les pues o punxes de la gavarrera, y la flor de la figuera infernal borda. **Solitario.** || Epítet que 's dona a certs diamants grossos que per la seua gran bellesa solen encastarse sols. **Solitario.**

SOLITARIA. f. Cadira de posta en quina hi podia viatjar només una sola persona. || *Zool.* Tenia. || *Ind. ant.* Corbateta riçada que usaven les dames. **Solitaria.**

SOLITARIA. f. Cuch intestinal. **Solitaria.**

SOLITARIAMENT. adv. m. D' un modo solitari. **Solitariamente.**

SOLITARIS. m. pl. *Zool.* Mena de moluschs tunicats del grupus tunicacis que viuen aillats, marcadament a l' etat adulta. **Solitarios**

SOLITUT. f. Solitari, sol. || SOLETAT.

SOLIU, VA. adj. Allunyat del brugit del mon. || MASOVER, FEUDATARI. || Lloch ont hi toca molt el sol. **Solano.**

SOLIUS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Santa Cristina d' Aro, prov. de Girona.

SOLIVA. f. *Ter.* SALIVA.

SOLIVA (N.). *Biog.* Metge y botánich catalá del sigle XVIII, quins estudis de les herborisacions, lo acrediten de molt competent en aquestos difícils estudis. Hi han pochs detalls de la seua vida, més el fa prou digne d' esment la obra que va publicar a l' imprempta reial de Madrit, composta de tres volums, en quina tracta «De las virtudes de las plantas».

SOLIVA. *Geog.* Aldea del terme d' Areny, prov. de Osca.

SOLIVEJAR. v. n. y 'ls seus derivats. **Salivejar.**

SOLIVELLA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Tarragona, part. jud. de Montblanch; és a la carretera de Tarragona a Tárrega, al N. de la prov. y té 1,627 hab.

SOLIVETA. *Geog.* Aldea del dist. munpal. de Monesma, prov. d' Osca.

SOLIVIANTABLE. adj. Qu' és susceptible de soliviantació. **Soliviantable.** || SOMOGUT.

SOLIVIANTADOR. adj. y s. Revoltós, pertorbador. Qui mou l' ánim d' una o més persones induintles a novetats o alteracions. Qui conmou, altera o incita.

SOLIVIANTAR. v. a. Alçar una cosa moventla de baix a dalt. **Soliviantar.** || SOMOURE. || Alterar, concitar, conmoure.

SOLIVIANTARSE. v. r. Commoures, sulfurarse, enfadarse molt. **Soliviantarse.**

SOLIVIANTAT, DA. p. p. del verb SOLIVIANTAR.

SOLIXENT. m. La part del orient. **Levante, oriente.**

SOLO. m. *Mus.* La composició que canta o toca un sol. **Solo.** || La part de dança en que balla un sol. **Solo.** || Cert joch de cartes sense dosos, tresos ni quatres, que 's juga entre tres persones ab dotze cartes cada una, y 'l qui fa joch fa trumfo 'l que vol; va contra 'ls altres dos, y deu fer trenta sis tantos, si és má; sino trenta set lo menys, y totes les vases, si fa bola. Hi ha colls de preferencia. **Solo** || *Ictiol.* ESTURIÓ || Es de procedencia italiana, com: *piano*, en les primeres accepcions y castellana en les altres.

SOLOGASTRE. m. *Zool.* Mena d' equinoderms artèrits. **Sologastro.**

SOLPÚGIT, DA. adj. Arágnits que se creu se reuneixen ab els falángits **Solpúgido.**

SOLS. adv. m. SOLAMENT.

NI TAN SOLS. *Expr.* Significa *ni encara*, considerant quantitat, proporció, etc., que no sigui de temps, però sí posat devant d'un substantiu de temps. *Ni siquiera, ni aun.*

SOLZAMENT. adv D' una sola cosa, d' una sola manera, sense altra cosa. **Solamente.**

SOLSEQUIAL. adj. *Bot.* S' aplica a les plantes quines flors segueixen el moviment aparent del sol. **Solsequial.**

SOLSERA. f. Filat de pescar, de dues bandes, de seixanta braces de llarch y vuit d' ample, ab cap curt, de boca ampla, de malla estreta y fil doble; serveix pera pescar agulles o solsos. **Solsera.**

SOLSO. m. *Ter. Ictiol.* AGULLA.

SOLSONA (Francesch). *Biog.* Jurisconsult eminent de mitjans del sigle XVI Era nadiu de Anglesola, y va ésser a Barcelona catedrátich de lleis, y notari públich. En mitg dels escrits, que no s' impremptaren d' ell, s' esmenten els següents, que van ésser estampats: *Lucerna laudemiorum omnia emphiteusos juru complectens*, etc., que va ésser impresa a Lió, l' any 1556, fentsen després una segona edició a Barcelona. Per disposició del bisbe d' Elna, En Miquel Puig, va publicar a Barcelona, un altra obra l' any 1565, ab el títol *Stylus capibreviando cum utili tractato de stylo clausularum*, y l' any 1561 havía publicat un llibre en catalá, titolat *Festes e feriats de la Audiencia etc.*

— (MIQUEL). *Biog.* Monjo de Montserrat al sigle XVI. Era nadiu de Barcelona. Va vestir l' hábit a Montserrat l' any 1581, y va consagrar molta part de la seua vida al esbrinament de datos históríchs del arxiu d' aquell monastir, que va proporcionarli medi d' escriure algunes disertacions molt erudites que per dissort no van publicarse. Cal esmentar entre elles: *Noticias para formar la historia de Montserrat y de otros monasterios. Historia del monasterio del Estany de canónigos pegulares de Sant Agustín. Fundación del monasterio de Sant Pedro de Arquells. Historia del obispo Gothmaro, que vivía en 888 y se llamaba obispo de Vich y de Manresa, con varias otras noticias muy curiosas. Antigüedades de Montserrate y vejámenes y pleitos que le ocasionaba el abad de Ripoll sobre la autoridad y jurisdicción.*

SOLSONA (Comarca de y Cardona). *Geog.* Comarca natural, que alguns anomenen també del Cardener y está limitada per l' Urgell, el Bergadá, el Plá de Bages y la comarca d' Igualada. (V. CARDONA Y SOLSONA. || Ciutat de la prov. de Lleida, seu del bisb. y cap del part. jud. del seu nom; és un poch apartada del Cardoner y té 2,246 hab. || Part jud. de la prov. de Lleida format pels 29 següents ajuntaments: Baronía de Rialp, Bassella, Biosca, Castellar, Clariana, Gabarra, Gòsol, Guixes, Josa, Lladurs, Llanera, Llovera, Molsosa, Naves, Oden, Oliana, Olius, Pedra y Coma, Peramola, Pinell, Pinós. Pons, Riner, Sanahuja, Sant Llorenç de Morunys, Solsona, Tiurana, Torá y Vilanova de l' Aguda, reunint 21,323 hab.

Segell de Solsona

SOLSONENCH, CA. adj. Natural o habitant de Solsona. **Solsonense.**

SOLSONÍ, NA. adj. De Solsona. **Solsonense.**

SOLSTICI. m. La entrada del sol als punts solsticials, o sigui a les constelacions del Cranch y de Capricorni. **Solsticio.** || HIVERNAL. || El d' hivern que coincideix al hemisferi boreal ab el día més curt y la nit més llarga del any, al revés que al hemisferi austral. **Hiemal.** || VERNAL. || El d' estiu que coincideix al hemisferi boreal ab el día més llarch y la nit més curta del any, al revés que al hemisferi austral. **Vernal.**

SOLSTICIAL. adj. Lo pertanyent al solstici. **Solsticial.**

SOLT, A. adj. Desligat. **Desatado, suelto** || Lliure, desembaraçat. **Suelto.** || Lleuger, velóç **Suelto.** || Expedit, ágil o hábil en lo que fa. **Suelto.** || Sense unió ni enlláç. **Suelto.** || Lo qu' está separat d' una altra cosa. o que no hi fa joch. **Suelto.** || *Poèt.* Se diu del vers que no está subgecte a consonant ni assonant. **Libre, suelto.** || m. y f. *Ant.* SOLTER, FADRÍ || p p. De soltar. **Suelto.** || p p. De soldre. **Acostumbrado** || Nova, noticia en una publicació. **Suelto.**

SOLTA. f. La acció y efecte de soltar. **Suelta, soltura.** || SOLUCIÓ. || DICTAMEN, DETERMINACIÓ. || SENY, RAÓ, FONAMENT. || SOLTURA. || Filat de pescar de varies peces desunides que usa cada barca pera pescar. Hi há *soltes senzilles, boques, ab cop de fondo*, etc. **Caladeras, soltas.**

A SOLTA. m adv. Segons la determinació. *Conforme al dictamen.*

DONAR SOLTA fr. SOLTAR. || *Met.* Donar permís al súbdit pera que's diverteixi. *Dar suelta* || DONAR SOLUCIÓ.

ÉSSER UN POCA SOLTA. fr. Ab que's significa aquell que parla o obra sense seny. *No tener pies ni cabeza.*

SENSE SOLTA NI VOLTA. fr. SENSE CAP NI CENTENER.

NO TINDRE SOLTA. fr. *Met.* Obrar o parlar sense tò ni sò, o no tindre ordre ni concert. *No tener ó no llevar pies ni cabeza.*

SOLTADIÇ, A. adj. Fácil de soltar. **Soltadizo.**

SOLTADOR, A. m. y f. Qui solta o deix anar, desliga, etc.

SOLTAR. v. a. Desligar, deixar anar o donar llibertat al qui estigui prés, etc. **Soltar.**

SOLTER, A. m. y f. No casat, qui encara es fadrí. **Soltero, célibe, celibato.** || SOLT, LLIBERT.

SOLTERÁÇ. m. CONCO.

SOLTERÍA. f. L' estat de solter. **Soltería, celibato.**

SOLTEROT. m. Fadrinot, solter de molta edat. **Solterón.**

SOLTURA. f. Desembaráç, agilitat y facilitat pera moure'l cos o part d' ell. **Soltura.** || SOLTA, 1. || DESVERGONYIMENT, DESINVOLTURA.

SOLUBILITAT. f. Propietat d' un cos en virtut de la qual pot disoldres. **Solubilidad.**

SOLUBLE. adj. Lo que's disol o deixata fácilment. **Soluble, disoluble.** || *Met.* Se diu del problema que's pot resoldre. **Resoluble, soluble.**

SOLUBLEMENT. adv. D' una manera soluble.

SOLUCIÓ. f. Acte de soltar o desligar. **Solución.** || Satisfacció, resposta als duptes o dificultats d' algún argument. **Solución.** || Satisfacció, paga. **Solución.** || Desenlláç d'un drama o poema èpich. **Solución.**

SOLUCIÓ DE CONTINUITAT. *Cir.* La divisió que la ferida fa al cos. *División, solución de continuidad.* || *Quím.* Acció ab que's resolen els mixtes en llurs elements per l' acció del foch, ayguafort, etc. *Disolución.* || *Med.* Tota divisió o segregació de parts qu' abans estaven reunides y eren contínues. *Solución de continuidad.* || Equivalent a raó de continuació. *Solución de continuidad.*

DONAR SOLUCIÓ. fr. Respondre, satisfer als duptes y dificultats d' algún argument o problema. *Dar solución.*

SOLUCIONABLE. adj. Que 's pot solucionar.

SOLUCIONAR. v. a. Resoldre, donar solució.

SOLUCIONAT, DA. p. p. del verb solucionar. || adj. RESOLT.

SOLUTIU, VA. adj. *Med.* Lo que té virtut laxant. **Solutivo.** || Lo que té virtut pera disoldre o desligar. **Solutivo.**

SOLVENCIA. f. *Com.* Possibilitat de pagar. Solvencia.

SOLVENT. p. a. y adj. Lo que desliga o resol. Solvente. || Desempenyat de deutes. **Solvente, solviente.** || Qui paga o té pera pagar els seus deutes. Solvente.

SOLVENTABLE. adj. Que 's pot o deu solventar. Solventable.

SOLVENTACIÓ. f. Acte o efecte de solventar. Solventación.

SOLVENTADOR, A. s. Qui solventa. Solventador.

SOLVENTAR. v. a. Pagar els deutes. Solventar. || Contestar satisfactoriament als repars d' un compte. Solventar.

SOLVENTAT, DA. p. p. Solventado.

SOLL. m. La cort dels porchs, y en algunes comarques, el lloch destinat a altre bestiar. Pocilga. || XOLL. || Peix dit també esturió. Sollo.

SOLLANA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Sueca; es prop de l' Albufera, té estació de F.-C. y 1,806 hab.

SOLLAT. m. Empostiçat pera 'l resguart del bescuit. Sollado.

SÓLLER. *Geog.* Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. de Palma; és al NO. de l' illa y té 8,890 hab. || —(PORT DE). *Hidrog.* Port de la costa NO. de l' illa de Mallorca, prop de la població del seu nom.

SOLLERICH (Predi de). *Geog.* Caseriu del terme d' Alaró, part. jud. d' Inca, a l' illa de Mallorca.

SOLLEVAMENT. m. *Ant.* Alteració veement del ventrell, que provoca a vòmit. **Provocación de vómito.**

SOLLEVAR. v. a. Alterar el ventrell, provocar a vòmit. **Provocar á vómito ó á náusea.** || *Met.* Irritar a algú. **Provocar á náusea.** || Llaurar per primera vegada la terra. **Romper.** || *Ant.* SUBLEVAR.

SOLLEVARSE. v. r. Tindre ascos. **Tener ascos.** || *Ant.* SUBLEVARSE.

SOLLIM. m. SUTGE.

SOLLIMÓS, A. adj. Que cría o posa sollim o sutge. **Hollimentoso.**

SOLLO (Port de). *Orog.* Pas del Pirineu de la prov. de Lleida, al NO. del pich d' Estats; té 2,890 met. d' altitut.

SOM. *Gram.* Temps del verb ÉSSER: nosaltres SOM.

SOM, A. adj. Superficial, de poch fondo. **Somero, superficial.** || També 's diu de les coses immaterials, com: *enteniment som*, etc. **Somero.**

SOMADA. f. Mesura ds pisa de Vilafranca, cada una de dos barrils. **Somada o sumada.** || Parlant del blasó, se diu d' una peça quan ne té una altra demunt, com una torra que 'n té demunt un' altra gran. Somada.

SOMADA. f. Part alta d' una montanya desde ont se domina molta terra. **Vistillas.** || SOMANTA.

SOMADIÇ. m. OLLETA.

SOMANTA. f. Fart de tacó, copejadura que 's dona per cástich a algú. **Somanta.**

SOMATENT. m. SOMETENT.

SOMAINA. f. *Ter.* SUMANTA.

SOMATERI. m. *Zool.* Mena d' aus formada a expenses dels ánechs. **Somaterio.**

SOMÁTICA. f. *Med.* Sistema que suposa la bogería provinenta de lessions materials. **Somática.** || Pertanyent o relatiu al cos. **Somática.**

SOMATISTA. *Med.* adj. Se diu del metge que atribueix la bogería a les lessions materials sofertes per l' individuu. **Somatista.**

SOMATOLOGÍA. f. Tractat de les parts sòlides del cos humá. **Somatología.**

SOMATOLÓGICH, CA. adj. Lo que pertany a la somatología. **Somatológico.**

SOMATÓPLATIPOT, DA. adj. *Zool.* Se diu de les aus que tenen els peus palmejats y colocats a la banda posterior del cos **Somatóplapido.**

SOMATOSCOPIA. f. *Med.* Exámen de les parts interiors del cos per medi de tubus y de llum elèctrica. **Somatoscopia.**

SOMATOTRIDIM. m. *Anat. y Fisiol.* Nom que se apropia als monstres de tres caps o tres cossos. **Somatotridimo.**

SOMBRA. f. La fosquetat que causa un cos sòlit y opach a la llum. **Sombra.** || Se diu de les tenebres de la nit y de la carencia de tota llum. **Tinieblas, sombra.** || Cosa oposada a real o efectiva, y aixís diem: F. pren la *sombra* per realitat. **Sombra.** || Nosa, y 's sol dir de les persones que per llur mèrit, etc., impideixen que un altre logri alguna cosa. **Sombra.** || El lloch o paratge cobert en que no hi toca 'l sol. **Sombra.** || Barraca o cobert demunt d' uns pals drets y d' altres atravessats coberts de branques, etc., pera lliurarse del sol. **Sombrajo, sombraje.** || Fantasma, visió que fa pòr. **Sombra.** || Apariencia o semblança d' alguna cosa. **Sombra.** || Principi d' alguna malaltía, com: *sombra de feridurà.* **Amago.** || Senyal de qualsevulla cosa, y aixís se diu qu' en una causa no hi ha *sombra* de delicte. **Sombra** || *Met.* Auxili, favor, amparo. **Sombra.** || *Pint.* Color fosch y baix que se posa entre 'ls que ressalten. **Sombra.** || El primer bosqueig que 's fa per demunt. **Sombra.** || El dibuix o gravat que serveix de sombra. **Sombra, sombras, sombradura.** || En la perspectiva y altres arts, se diu de l' imitació de la sombra verdadera, y aixís van enfosquint poch a poch la llum. **Sombra.** || Enemich quimèrich o dificultat imaginaria. **Sombra.** || *Poèt.* En la teología dels pagans era com un terme mitg entre cos y ánima, però ab les qualitats de cos, puig que servía de forro a l' ánima. **Sombra.** || PRETEXT, MOTIU. || Referintse al blasó, és l' imatge d' un cos tan delicat que al través d' ell s' hi veu el camp del escut. **Sombra.** || pl. *Poèt.* Nom que 's donen a les ánimes dels difunts. **Sombras, manes.** || OMBRA.

SOMBRA D' OS. *Pint.* Color fosch que 's fa d' os de porch cremat, pera sombrejar la pintura. *Sombra de hueso.*

SOMBRA DE VENECIA. Mena de carbó de pedra, cendrós, ab que 's representen les sombres en la pintura. *Sombra de Venecia.*

SOMBRA DE VELL, Terra de color cendrós fosch de que usen els pintors. *Sombra de viejo.*

SOMBRA ETERNA. *Poèt.* L' infern. *Sombra eterna.*

SOMBRA IMPURA. La privació d' alguna part de llum primaria y directa. *Sombra impura.*

SOMBRA PURA. L' eclipse total d' algún astre. *Sombra pura ó total.*

SOMBRA XINESCA. Ball o diversió que 's fa posant un encerat, etc., y llums derrera a certes distancies, fent ballar algunes figures, etc, que sols se poden veure d' aquesta manera. *Sombras, sombras chinescas.*

A LA SOMBRA. adv. m. *Met.* Ab la protecció d' algú. *Al arrimo, á la sombra.*

FER BONA SOMBRA. fr. *Met.* Afavorir, amparar y protegir a algú, a fí de que per respecte al protector sigui atès y respectat. *Hacer sombra.*

FER SOMBRA. fr. Impedir el pas de la llum. *Hacer sombra, asombrar, sombrar, sombrear.* || *Med.* Impedir a un altre el sobreixir per tindre més mèrit y habilitat qu' ell. *Hacer sombra.* || Donar sospita, gelos, etc. *Hacer sombra.*

NI PER SOMBRA. mod. adv. De cap manera. *Ni por asomo.*

NO POGUER VEURE A ALGÚ NI EN SOMBRA. fr. NO POGUER VEURE A ALGÚ NI EN PINTURA.

SOMBREIG. m. *Pint.* Acte y efecte de sombrejar. **Adumbración.**

SOMBREJADES. f. Figures del blasó qu' están en sombres y de negre, pera que 's distingeixin millor. Sombreadas.

SOMBREJAMENT. m. En la pintura y dibuix, la sombra que fa un cos demunt d'un altre. Sombra.

SOMBREJAR. v. a. *Pint.* Adornar ab sombres. Sombrear. || FER SOMBRA. || En un gravat, etc., tirar el dibuix que ha de servir de sombres. Sombrear. || Entre brodadors, afegir a l' or o argent alguna seda que 'ls hi tregui l' excés de resplandor. Sombrear. || Referintse al blasó, és la mutació de colors. Sombrear.

SOMBREJAT, DA. p. p. y adj. Sombreado.

SOMBRER, A. adj. Qui o lo que fa sombra. || SOMBRERO. || BARRET.

SOMBRERÁÇ. aum. de sombrer. || BONETÁÇ.

SOMBRERER. m. Fabricant de sombrers. Sombrerero. || pl. Barri o carrer dels sombrerers. Sombrereros.

SOMBRERERA. f. Capça pera posarhi el sombrer. Sombrerera. || La moller del sombrerer. Sombrerera.

SOMBRERERÍA. f. Botiga de sombrerer. Sombrerería. || L' art dels sombrerers. Sombrerería.

SOMBRERET. m. dim. Sombrerete, sombrerillo, sombrerito. || *Bot.* TAÇA DE JUEU.

SOMBRERO. m. BARRET, 1.

SOMBRILLA. f. OMBRELA.

SOMBRIU, A. adj. Sombrío. || OMBRIU.

SOMBRÓS, A. adj. Que fa sombra; lloch de molta sombra.

SOMER, A. adj. SOM.

SOMERA. f. BURRA.

SOMERAMENT. adv. m. Superficialment Someramente, superficialmente.

SOMERES. f. pl. Fustes quadrades de la prempsa d' imprimir, una inferior, demunt la qual decansa la máquina, y un' altra superior, en que fa joch la matriu. Someras.

SOMERETA. f. dim. de somera. Borriquilla.

SOMERÍSSIM, A. adj. sup. Molt somer o superficial. Somerísimo.

SOMERVILLITA. f. *Min.* Varietat de hierossilicat de coure. Somervillita.

SOMÈS, A. p. p. Sometido.

SOMETEDOR, A. m. y f. Qui o lo que somet. Sometedor.

SOMETENT. p. a. de sometre. || Que somet.

SOMETENT. m. La gent armada que 's reuneix en un moment donat pera perseguir o sometre als criminals o als enemichs. És de carácter purament popular y no obeeix a cap organisació militar. Avui están organisats de certa manera que quasi 's podría dir militar, per haverhi, entre altres caps, *comandant de sometent*, mes no ha perdut el seu carácter popular, sense 'l qual ja no sería tal *sometent*. És el pob e que acut a la seua propia defensa quan se trova en perill imminent. Somatén. || Rebato, convocació del poble a sò de campana pera un cas repentí. Somatén. || Les milicies o tropes del país. Somatén.

ALÇAR EL SOMETENT. fr. Convocar als paisans d'un poble o provincia a pendre les armes contra dels enemichs. *Levantar somatén.*

TOCAR A SOMETENT. fr. Tocar alarma pera convocarse 'ls paisans contra llurs enemichs. *Tocar á rebato ó á somatén.*

SOMÈTER. v. a. SOMETRE.

SOMETIMENT. m. Sumissió, subgecció, humiliació. Sometimiento.

SOMETRE. v. a. Subgectar, subjugar. Someter. || Posar una cosa sota d' una altra. Someter. || *For.* Subgectar algú a l' agena jurisdicció, y s' usa com recíproch. Someter.

SOMETRES. v. r. Subgectarse y humiliarse a un altre. Someterse. || Subgectarse al judici o dictámen d' un altre. Someterse.

SOMETUT, A. adj. SOMÈS.

SOMI. m. SOMNI.

SOMIADOR, A. m. y f. Qui somía. Soñador.

SOMIAR. v. n. Tindre idees fantástiques mentres se dorm. Soñar. || Concebir ab error alguna cosa. Trasoñar. || Discórrer fantásticament y donar per cert lo que no ho és. Soñar.

NI SOMIARHO. *Loc. fam.* De cap modo. *Ni soñarlo, ni por sueño, ni por pienso, ni por imaginación.*

¡QUIN SOMIAR! fr. Pera denotar que alguna cosa és un disbarat o que no 's pot lograr. *¡Que delirio! ¡que tontería! ¡que es caso!*

SOMIAR TRUITES. fr. Ferse ilusions, creure possible lo qu' és molt difícil o impossible de realisar. *Hacer castillos en el aire.*

SOMIAT, DA. p p. Soñado.

SOMICAR. v. n. Traspúar, rajar o anársen poch a poch un líquit del atuell que 'l conté. Rezumar. || Ploriquejar, deixant caure alguna llágrima o humitejant els ulls. Sollozar.

SOMICAIRE. m. PLORICAIRE.

SOMICH. m. Plor, sanglot dissimulat. Sollozo.

SOMICÓ. m, *Fam.* PLORAIRE. || PLOR.

FER EL SOMICÓ. fr. *Fam.* PLORIQUEJAR.

SOMIQUEIG. m. Acte y efecte de somiquejar. Lloriqueo.

SOMIQUET. m. SOMICH.

SOMIQUEJAR. v. n. SOMICAR.

SOMIQUERÍA. f. PLORIQUEIG.

SÔMIT. m. SOMNI.

SOMMIADOR. m. SOMNIADOR.

SOMMIAR. m. SOMNIAR.

SOMMITA. m. *Min.* Varietat de nefelina. Sommita.

SOMNÁMBUL. adj. SONÁMBUL.

SOMNAMBULISME. m. SONAMBULISME.

SOMNI. m. Acte de dormir. Sueño. || Les especies que 's representen a la imaginació quan se dorm. Sueño. || *Met.* Visió, imaginació. Sueño. || La brevetat ab que passen les coses. Sueño. || Lo que causa impresió al cor. Pesadilla. || Cosa fantástica y sense fonament. Delirio, sueño. || *Met.* Insensibilitat, peresa, indolencia. Sueño.

EN SOMNIS. m. adv. Estant dormint. *En sueños ó entre sueños.* || Estar mitg adormit o somiant. *Entre sueños, dormitando.*

SOMNIADOR, A. m. y f. Qui somnía. Soñador.

SOMNIAR. v. a. Representarse mentres dormim, fets y relacions. Soñar. || *Fig.* Discorre fantásticament, y donar per cert lo que no ho és. Soñar.

NI SOMNIARHO. f. *Fig. y fam.* Explica que no podem veure lo que se 'ns explica, y que ni per somni se 'ns ofereix a nostre pensament. *Ni soñarlo.*

SOMNIFRE. adj. Que fa venir sòn. Soporífero.

SOMNILOQUI, A. adj. y s. Sonambul que parla dormint. Somnílocuo.

SOMNIPARLANT. m. Qui parla somniant. Somnílocuo.

SOMNOLENCIA. f. Pesadesa, torpesa del sentits motivada per la sòn. Somnolencia, soñolencia. || || Passió de dormir. Somnolencia.

SOMNOLENÇA. f. SOMNOLENCIA.

SOMNOLENT, A. adj. Acomès de la sòn. Soñoliento. || Lo que dona sòn. Soñoliento. || ENDORMISCAT. || *Met.* Tardá, peresós. Soñoliento.

SOMOGUDA. f. Acció y efecte de somoure els ánims. **Sublevación.** || Acció y efecte de soliviantar.

SOMOGUT, DA. p. p. **Removido.**

SOMOITINA. f. *Min.* Substancia mineral semblant al çafir. **Somoitina.**

SOMONTA. f. Conmoció popular, motí. **Algarada.**

SOMORGOLLAR. v. a. Nadar sota de l' aigua. **Bucear, somorgujar, somormujar.**

SOMORGOLLÓ. m. L' acte y efecte de somorgollar **Somorgujo.** || CABUÇÓ. || *Ornit.* Aucell aquátich que se sumergeix dins de l' aigua. **Somorguje.**

SOMORLAMENT. adv. m. SOMORTAMENT.

SOMORT. adj. Apaibagat, aquietat, mitg mort, apagat, fluix. Dit dels colors, dels mals, dels moviments populars, etc. **Suave, leve, adormecido, amortiguado.**

SOMORTAMENT. adv. m. D' una manera somorta. **Amortiguadamente.**

SOMOURE. v. a. Ajudar a alçar alguna cosa per sota. **Soliviar.** || Alçar alguna cosa posantnhi un'altra per sota de modo que la mogui ab violencia. **Solevantar.** || COMMOURE. || REMOURE. || SUBLEVAR.

SOMOURES. v. r. Alçarse un poch sense ferho del tot. **Soliviarse.** || CONSENTIRSE. || SUBLEVARSE, REBELARSE.

SOMOVEDOR, A. adj. y s. Qui somou. **Soliviador.**

SOMP. adj. SONSO.

SOMPEMENT. adv, m. SONSAMENT.

SOMPERIA. f. SONSERÍA.

SOMPO, A. adj. SONSO.

SOMRÍS. m. Acte y efecte de somriure. **Sonrisa.** || Rialla dissimulada. **Sonrisa.**

SOMRIENT, A. adj. y

SOMRISENT, A. adj. Que somriu, que mitg riu.

SOMRIURE. v. a. Riure. Mitg riure. Riure ab suavitat y carinyo. Riure dissimuladament. **Sonreir.**

SOMRIURE LA FORTUNA. fr. Estar de sort, presentarse de cara 'ls negocis. *Sonreir la fortuna.*

SOMRIURES. v. r. Riure dissimuladament o ab finura. **Sonreirse.**

SÒN. f. La passió o inclinació a dormir. **Sueño.** || m. L' acte de dormir y 'l temps que 's dorm. **Sueño, son.** || m. *Met.* SOMNI, 3.

AGAFAR LA SÒN. fr. Adormirse. *Coger ó conciliar ó traer el sueño.*

CAURE DE SÒN. fr. Tindren molta. *Caerse de sueño.*

EMBESTIR LA SÒN. fr. Apoderarse d' algú. *Acometer el sueño.*

FER FUGIR LA SÒN. fr. Destorbar, impedir el dormir. *Espantar el sueño.*

NO DORMIR ALGÚ SEMPRE QUE TÉ SÒN. fr. NO DORMIR TOTES LES HORES QUE TÉ SÒN.

PRIMER SÒN. La primera part de la nit en que 's dorm profondament. *El primer sueño, concubio.*

RODAR LA SÒN. fr. Començar a tindren. *Rondar, amagar el sueño.*

TOCA SÒN. fr. DORMILEGA.

TRENCAR LA SÒN. fr. Dormir per breu temps. *Descabezar el sueño.*

TREURE LA SÒN DELS ULLS O DE LES ORELLES. fr. *Met.* TREURE LA LLANA O ARRUGUES DEL CLATELL.

Segell de Son

SON. *Geog.* Poble de la provincia de Lleida, bisbat de la Seu d' Urgell, partit judicial de Sort; és a la vora del Noguera Pallaresa y té 296 hab. || — BOU (RIU DE). *Hidrog.* Riuet de l' illa de Menorca. Neix prop de Mercadal y desaigua a la costa S. de l' illa. || — MOLES. *Geog.* Arraval de Bagur, prov. de Girona. || — PIERES. Lloch del dist. munpal. de Calviá, illa de Mallorca. || — SARDINA. Poble del dist. munpal. de Palma, illa de Mallorca. || — SERRA. Poble del districte munpal. de Palma, illa de Mallorca. || — SERRALTA (PUNTA DE). *Hidrog.* Punta de la costa NO. de la illa de Mallorca, a ponent de Banalbúfar. || — SERVERA. *Geog.* Vila de l' illa y bisb. de Mallorca, part. jud. de Manacor; és a la costa llevantina de l' illa y té 2,851 habitants.

SON. pron. Lo meteix que *seu*, com: cada hu té *son* modo de pensar. **Su, suyo.**

SÓN. v. s. Tercera persona del plural del verb ÉSSER. **Son.**

SONA. f. ZONA.

SONABLE. adj. SOROLLÒS. || Que pot sonar. **Sonable.** || FAMÓS.

SONADA. f. Peça de musica instrumental, dividida en varis troços consecutius de carácter diferent. També s' anomena aixís l' acció de sonarla y 'l temps que se sona **Tañido, sonata, sonada.**

SONADETA. Dim. de SONADA. **Sonadilla.**

SONADOR, A. s. Qui sona. **Sonador.** || Lo que sona o fa soroll o musica. **Sonador.** || m. MOCADOR, 1.

SONAJA. f. Mena de pandero guarnit de cascabells, rodetes de llauna o llautó, etc. **Sonaja.**

SONALLA. f. Cosa que sona o fa musica. **Sonaja.** || Joguet de canalla. **Sonaja.** || PANDERO.

SONÁMBUL, A. adj. Epítet dels qui dormint executen accions com si estessin desperts. **Sonámbulo.** || Qu' ha rebut d' un altre 'l fluit magnètich, y se adorm y respòn a lo que se li pregunta, executa lo que se li mana fer, etc. **Sonámbulo, somnámbulo.**

SONAMBULISME. m. Estat de sonámbul. **Sonambulismo, somnambulismo.**

SONANT. p. a. **Sonante.**

SONAR. v. a. Fer sò. **Sonar.** || Tocar algún instrument. **Tañer, sonar.** || Fer soroll les coses inanimades, com: la mar, el vent, etc. **Sonar.** || Parlant de les lletres, expressar tot llur valor al pronunciarles. **Sonar.** || Fer esforç pera que ixca 'l moch del naç. **Sonar.** || Dirse alguna cosa, córrer alguna veu. **Sonar, sonarse, susurrarse.** || *Met.* Fer relació o alusió a una altra cosa. **Sonar.** || Junt ab els adverbis *be* o *mal* significa agradar o desagradar, referintse al sò de la paraula en sentit moral. **Sonar bien ó mal.**

SONAR A RETREURE. fr. *Ant. Tocar la retirada.*

SONARÍA. f. SONORITAT.

SONATA. f. Concert de musica. **Sonata, sonada.**

SONDA. f. Corda ab un plom al capdevall pera explorar la profondetat de l' aigua. **Escandallo, sonda, plomada, bolina.** || Acte y efecte de sondejar. **Sonda.** || *Náut.* El paratge del mar quina fondaria és sapiguda. **Sonda.** || Instrument de cirurgía pera experimentar la profondetat de les ferides. **Tienta, sonda.**

SONDABLE. adj. SONDEJABLE.

SONDALESA. f. La corda de la sonda. **Sondalesa.**

SONDAR. v. a. SONDEJAR.

SONDEJABLE. adj. Lo que 's pot sondejar. **Fondable, sondable.**

SONDEJAR. v. a. Tirar la sonda pera averiguar la profondetat de l' aigua. **Sondear, sondar, echar la sonda.** || *Met.* Inquirir, rastrejar ab cautela y dissimul alguna cosa. **Sondear, sondar.** || Midar la profondetat de les ferides o llagues. **Sondear.**

SONDEJAT, DA. p. p. **Sondeado.**

SONEJA. *Geog.* Vila de la prov. de Castelló, diòc. de Valencia, part. jud. de Segorb; és a la vora del riu Palancia y té 1,871 hab. És estació del F.-C. de Terol a Sagunt.

SONELL. m. *Ant.* SÒ.

SONERA. f. Ganes de dormir, passió de sòn. **Pasión de sueño.**

SONET. m. *Poèt.* Composició de catorze versos de onze sílabes formada ab dos quartets y ab dos tercets, ab llurs corresponentes parades, y encara que les combinacions del consonant poden ésser varies, les més seguides són el primer y quart vers del primer quartet ab el primer y quart del segón y 'ls altres quatre entre sí; y 'ls dels tercets alternativament com els de la octava reial, o bé primer ab primer, segón ab segón y tercer ab tercer. **Soneto.**

SONETISTA. adj. Que fa sonets. **Sonetista.**

SONICÈFAL. m. *Zool.* Nom vulgar que s' apropía a algunes menes d' insectes coleòpters, remarcables per la facilitat que tenen de produir un sò semblant al moviment d' un reilotge, al agafarse per les potes y pegar cops acompassats ab el cap, atraient l' un a l' altre sexe, com les aus canten y els mamífers criden. **Sonicéfalo.**

SONIG. m. SILENCI.

SONÔMETRE. m. Instrument musich compost per moltes cordes paraleles, que s' apropía pera trovar les relacions de tots els intèrvals armònichs. **Sonómetro.**

SONOMETRÍA. f. Art de precisar, per l' aplicació del sonòmetre, les diferentes relacions dels intèrvals armònichs. **Sonometría.**

SONOMÈTRICH, CA. adj. Pertanyent al sonòmetre y a la sonometría. **Sonométrico.**

SONOR, A. adj. SONORÓS.

SONORAMENT. adv. m. Ab sò armoniós. **Sonoramente.**

SONORITAT. f. La qualitat que constitueix les coses sonores. **Sonoridad.** || Força, armonía del sò. **Sonoridad.** || Dolçura, cadencia de la musica o dels versos. **Sonoridad.**

SONORO. adj. SONORÓS.

SONORÓS, A. adj. Sonant, de gran veu. **Sonoro.** || Lo que sona bé o suaument a l' orella. **Sonoro.**

SONRÍS. m. SOMRÍS.

SONRIURE. v. n. SOMRIURE.

SONRODARSE. v. r. Encallarse un carro al fanch, fondres les rodes a les roderes. **Atascarse.**

SONRODAT, DA. adj. **Atascado.**

SONROSAR. v. a. Rosar lleugerament. En lo moral fer tornar roig per la vergonya. **Sonrojar.**

SONROSAT, DA. adj. De color de rosa pálit. **Sonrosado.**

SONROIG. m. **Sonrojo.**

SONSAMENT. adv. m. Ab sonsería. **Zonzamente zafiamente.**

SONSÁS, A. adj. m. Molt sonso. **Zonzorrión.**

SONSESA. f. TONTERÍA. || Cosa de sonso.

SONSERÍA. f. Tontería. **Zoncería.** || Aixutesa, falta de saó a les viandes. **Insulsez, zoncería.**

SONSO, A. adj. Fat, mancat de sal. **Zonzo, desabrido, insulso.** || *Met.* Poch advertit, sense vivesa, ni gracia en lo que fa o diu. **Zonzo, tocho, zopo, zompo, zafio.**

FER EL SONSO. fr. Fingirse 'l tonto per les seues conveniencies. *Hacerse memo.*

SONSONET. m. Sò acompassat y molestós que se acostuma a fer ab les mans, peus, veu o altra cosa, el qual arriba a cansar. **Sonsonete.**

SONY. m. SÒN,

SONYERA. f. Ganes de dormir.

SONYÁMBUL, A. m. y f. SONÁMBUL.

SOP, A. adj. XOP.

SOPA. f. Llesquetes molt primes de pá que 's posen al caldo. **Sopa.** || Troç de pá empapat en alguna cosa líquida. **Sopa.** || Les sobres del menjar qu' en alguns convents donen als pobres. **Sopa, gazofia, bazofia.** || La que 's fa de pá ab ví. **Sopa borracha.** || *Met. ter.* **Tonto, zopenco.** || PASTES.

SOPA AB ALLS. Les que 's fan tregint una porció d' oli ab alls, després s' hi posa l' aigua corresponent a la sopa tallada, y s' assaona ab sal y pebre negre o vermell. *Sopas de gato ó de ajo.*

SOPA DE GAVAIG. La que 's fa ab bescuits, ví, sucre y canyella y també ab altres coses. *Sopa borracha.*

SOPA ESCALDADA O AB OLI. La que 's remulla ab aigua bullenta sense altra substancia que oli y sal. *Sopa de aceite.*

SOPA GOFIA: GOFIA.

SOPES Y FASOLS. *Expr.* Pera motejar a qui parla rocegant la llengua. *Zopas, zopitas, ceceoso.*

ANAR A LA SOPA. fr. Se diu dels estudiants y pobres qu' anaven a pendre les sopes a les porteries dels convents. *Andar ó ir á la sopa.*

ESCALDAR O REMULLAR LA SOPA. fr. *Calar la sopa.*

ESTAR FET UNA SOPA fr. ESTAR MULLAT COM UN XOP.

FER SOPES. fr. Tallar sopes y empaparles ab caldo o ab un altre líquit. *Ensopar, sopar, sopear.*

FER SOPES D' ALGÚ. fr. *Fam.* Dominar, tractar a algú ab aspresa y despreci. *Sopetear, poner como una sopa.*

FERSE SOPES. fr. *Fam. Acariciar.*

MENJARSE LA SOPA GOFIA O BOBA. fr. Menjarse 'l pá mort, viure a costa d' algú. *Comer de mogollón, ó comer la sopa boba.*

MULLARSE COM UNA SOPA. fr. Mullarse de cap a peus. *Estar, venir hecho un pato ó una sopa de agua.*

LES SOPES Y 'LS AMORS, ELS PRIMERS SÒN ELS MILLORS. *Ref.* Qu' ensenya que l' amor mai es tan agradable com a la primera vegada que se 'n té. *Sopa y amores los primeros son los mejores.*

SOPA. f. Acte y efecte de sopar.

SOPAÇA. f. aum. de sopa. **Sopón.**

SOPADA. f. Pá estovat ab caldo o un altre líquit semblant. **Sopa.** || El gasto del sopar a un hostal. **Cena.** || SOPAR, 2. || Molta sopa o sopes.

SOPADOR, A. m. y f. Se diu del que sopa, y comunament d' aquell que sopa ab excés **Cenador.** || Glorieta que sol haverhi als jardins pera soparhi a la fresca al estiu. **Cenador.**

SOPALANCA. f. Fusta o barrot llarch pera fer alçaprem. **Sopalanca.**

SOPALANCAR. v. a. Alçar una cosa pesanta per medi de la sopalanca, això es, alçarla per sota per medi de la palanca. **Sopalancar.**

SOPALANCAT, DA. p. p. **Sopalancado.**

SOPANDA. f. Cada una de les corretges grosses que sostenen la caixa del cotxe. **Sopanda.**

SOPAP. Cop ben donat. **Sopapo.**

SOPAR. v. a. Pendre l' aliment acostumat a la nit. **Cenar.** || m. L' acció de pendre aliment a la nit. **Cena.** || Les viandes que 's mengen a la nit. **Cena.**

QUI SOPA MASSA, SOMÍA MOLT. *Ref.* Ab que 's denota que no és saludable 'l sopar molt. *Más mató la cena que sanó Avicena; de hambre á nadie ví morir, de mucho comer cien mil; por mucha cena nunca noche buena.*

QUI VOL VIURE MOLT, HA DE SOPAR POCH. *Ref. Más mató la cena que sanó Avicena.*

SOPEIG. m. Acció de sopejar.

SOPEIRA. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, bisb. de Lleida, part. jud. de Benabarre; es a la vora del Noguera Ribagorçana y té 325 hab.

SOPEJAR. v. a. Maltractar, humiliar, tenir sota peu. **Supeditar.** || Remenar o menjar sopes. **Sopear.**

SOPEJAT, DA. p. p. y adj. **Supeditar.**

SOPENA. m. adv. Baix pena. **So pena, bajo la pena.** || Sota la pedra.

SOPER. m. **Babadero.** || Plat fondo que serveix pera menjarhi la escodella. **Plato sopero.** || La persona que va a la sopa dels convents y també qui 'n

menja molta. **Sopero.** || Menjador de sopes. **Sopero.** || Qui li agraden molt les sopes. || Plat de posar sopes. **Sopero.** || SOPISTA.

SOPERA. f. Eina bastant fonda pera servir la escodella a taula. **Sopera.**

SOPERB. adj. SUPERB.

SOPERBIA. f. SUPERBIA.

SOPERÍN. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Cornudella, prov. d' Osca.

SOPETA. f. dim. De sopa. **Sopilla, sopita.** || pl. SOPES Y FASOLS.

SÒPIA. f. Costa o pujada. **Ladera, cuesta.**

SOPIRSE. v. r. Moderarse, mitigarse. **Apaciguarse, mitigarse** || ENSOPIRSE.

SOPISTA. m. Qui capta y va a la sopa; s'aplicava als estudiants que anaven a les universitats a peu y a la ventura. **Sopón, sopista, brodista.**

SÒPIT, A. adj. Que té 'l cap molt carregat o espès. || ATURDIT. || Ensonyat. || Dit del malalt rendit per la malaltía. **Amodorrado, abatido.**

SOPLAGAR. v. a. *Ant.* y

SOPLEJAR. v. a. *Ant.* SUPLICAR.

SOPLEYR. v. a. **Suplir.**

SOPLICAR. v. a. SUPLICAR.

SOPLIR. v. a. SUPLIR.

SOPLUIG. m. Lloch ont se resguarda de la pluja. **Cubierto.** || Barraca, cova.

SOPLUJADOR, A. m. Lloch o casa que sopluja.

SOPLUJAR. v. a y

SOPLUJARSE. v. r. Posarse al abrich de la pluja. **Ponerse á cubierto de la lluvia.**

SOPOLS m. INSTANT.

EN UN SOPOLS. fr. En un moment. *En un instante.*

SOPOR. m. Sòn pesada y malaltiça. **Abatement,** carregament de cap. **Sopor.**

SOPORÍFER, A. adj. Que fa agafar sopor, que fa venir sòn. **Soporífero.**

SOPORÓS, A. adj. Que és de la natura del sopor. **Soporoso.**

SOPORT. m. Acte y efecte de soportar. || Referintse al blasó és cada una de les figures d' animals que sostenen l' escut. **Soporte.** || Peu que aguanta alguna cosa. || AGUANT, SOFRIMENT. || *Art. y oj.* Peça del torn al aire, entre 'ls dos capçals, que s' assenta en la bancada per una sola ab trau calís y 's colla ab un caragol de pressió; serveix per afermarhi l' eina.

SOPORTABLE. adj. Lo que 's pot sofrir o tolerar. **Soportable.**

SOPORTAL. m. *Ant.* PORXO.

SOPORTAMENT. m. AGUANT.

SOPORTAR. v. a. Portar o aguantar per sota. || Aguantar o sofrir ab mansuetut algún gravament, etcètera, com: *soportar* els gastos, un travall excessiu, etcètera. **Soportar, sobrellevar.**

SOPORTAT, DA. p. p. **Soportado.**

SOPPLEAR. v. n. *Ant.* GALANTEJAR.

SOPRANO. m. *Mus.* La més aguda o més alta de les quatre parts en que 's divideix la extensió de la veu humana: *baix, tenor, contralt* y *soprano.* **Soprano.** || Home castrat. **Soprano.**

SOPRIOR. m. SUPRIOR.

SOPRIORAT. m. SUPRIORAT.

SOPTADAMENT. adv. m. *Ant.* SUBTADAMENT.

SOPTAMENT. adv. m. *Ant.* PRESTAMENT.

SOPTAR. v. a. *Ant.* SORPENDRE. || SUBTAR. || Se diu del pá que, volguentlo torrar, se crema superficialment per atançarlo massa al foch. **Soflamar.**

SOPTAT. p. p. *Ant.* SUBTAT.

SOPTE. adv. m. *Ant.* SUBTADAMENT.

DE SOPTE. fr. De moment, impensadament.

SOPTESA. f. PRESTESA.

SOPTIL. adj. *Ant.* SOTIL.

SOPTÍSSIM, A. adj. PRESTÍSSIM.

SOPTOSAMENT. adv. m. *Ant.* SÚBITAMENT.

SOQUES (Plá de les). *Orog.* Plá a uns 2,300 met. d' altitut, situat al SO. de Mantet, antich Conflent, depart. dels Pirineus Orientals.

SOR. f. Germana; s' usa solament entre les monges, y axí 's diu: *sor* María, etc. **Sor, soror.**

SORA. *Geog.* Poble de la provincia de Barcelona, bisbat y part. jud. de Vich; es en terra trencada, a la vora del Ter, y tè 454 hab. || — (RIERA DE). *Hidrog.* Neix a la serra de Clará, prop del caseriu de Sant Agustí, prov. de Barcelona; passa per Sora y desaigua a la vora dreta del Ter, un poch més amunt de Montesquiu.

Segell de Sora

SORB. m. Xuclada, acte y efecte de sorbir. **Sorbo.**

SORBEIXER. v. a. SORBRE.

SORBET. m. Confecció feta de such de maduixes o de qualsevulla altra fruita o materia, barrejat ab sucre y molt gelat pera que duri. **Sorbete.**

SORBIBLE. adj. Lo que 's pot sorbir o beure. **Sorbible.**

SÒRBICH. adj. *Quím.* Ácit monobárich cristallisable, obtingut de la transformació isomèrica del ácit parasòrbich. **Sórbico.**

SORBICIÓ. f. *Med.* L' acte y efecte de sorbir o beure. **Sorbición.**

SORBIDOR, A. m. y f. Qui o lo que sorbeix. **Sorbedor.**

SORBIR. v. a. y

SORBRE. v. a. Xuclar, atreure algún líquit ab l' alè, com caldo, etc., y també alguna cosa espessa, com l' ou. **Sorber.** || Consumir, atreure alguna cosa ab estrago **Sorber.** || Rebre, amagar alguna cosa esponjosa o buida a una altra dins de sí. **Sorber.**

SORDA (Á la). *Loc.* A LA QUIETA.

SORDA (La). *Orog.* Barrancada del Conflent, passat el Portell d'Aixeques.

SORDAMENT. adv. m. Secretament, sense soroll. **Sordamente, á la sorda ó á la sordina, á lo sordo, á sordas.**

SORDARIA. f. Privació del sentit del oido. **Sordera, sordez, ensordecimiento.**

SORDEJAR. v. a. Ser dur d' orella. **Ser un poco sordo ó ser algo teniente de oído.**

SORDERA: f. y

SORDESA. f. SORDARIA.

SORDET. adj. dim. Un poch sort. **Sordillo.**

SORDIDAMENT. adv. m. Vilment, baixament.

SORDIDESA. f. Baixesa, avaricia, impuresa. **Sordidez.**

SORDINA. f. Instrument musical en forma de violí ab una sola taula y sense cavitat pera fer les veus menys sonores. **Sordina.** || Ferro que 's posa demunt del pontet dels instruments de corda pera fer remisses llurs veus, y 'l cap ab un foradet al extrem de la trompeta pera 'l meteix efecte. **Sordina.**

A LA SORDINA. m. adv. A LA SORDA.

SORDIR. v. a. Tornarse sort.

SÒRDIT, DA. adj. Vil, mecánich, baix, canallesch, impur, avar. **Sórdido.**

SORDÍSSIM, A. adj. sup. Molt sort.

SORELL. m. *Ictiol.* Peix dels mars d' Espanya, de

uns 60 centimetres de llarch, blau pêl llom y pêl ventre blanch ab clapes roges. Té una rengla de pues a cada costat, y dues aletes al llom. **Jurel.**

SORELLERA. f. Nansa de pescar sorells. **Tarellera, surellera.**

SOBELLES. f. *Ter.* PESSIGOLLES.

SORELLÓ (Miquel de). *Biog.* Gravador catalá que va viure al sigle XVIII, y va produir algunes estampes de ben gravades imatges relligioses, encara que no era molt correcte en el dibuix. Va gravar al acer y a la fusta, essent una de ses obres més conegudes la estampa de la verge de Montserrat ab els escolanets al peu.

Sorell

SORGE. m. *Fam.* SOLDAT.

SORGIR. v. a. SURGIR. || *Ant. náut.* FONDEJAR.

SORIA Y MOÑUS (Francesch). *Biog.* Mestre catalá, establert a Madrit a mitjans del sigle XIX, havent publicat en 1864 entre altres obres didáctiques una «Comptabilitat práctica mercantil» que va ésser impresa a Madrit.

SORIÁ, NA. adj. El natural de Soria. **Soriano.** || Lo pertanyent a aquesta ciutat espanyola. **Soriano.**

SORIANA. *Geog.* Poblet del dist. munpal. d' Estoquinyan, prov. d' Osca.

SORIANO MURILLO (Benet). *Biog.* Pintor que va néixer a Palma de Mallorca al any 1827, morint a Madrit al 1891. Va ésser deixeble d En Dumas a París y fou alumne de l' Academia de Sant Lluch a Roma. Desde aquesta derrera ciutat va enviar a Espanya els primers quadres pera les Exposicions de l' Academia de Sant Ferrán en 1849 y 1850. Va ésser protegit y pensionat pêl Duch de Sant Llorenç. En 1851 va enviar el seu quadro «Virgili y la nimfa Amarilis» que després va figurar a l' Exposició universal de Paris de 1855. Als concursos nacionals del 1856, 1858 y 1860 celebrats a Madrit va enviarhi els quadres *El suspiro del moro,* obtenint medalla de segona classe, *La cita* y *Una noche en Posilipo,* composició que va ésser mencionada, obtenint medalla de plata a l'Exposició de Bayona de 1864. A Madrit va travallar a la restauració de l' iglesia de Sant Geroni, a Barcelona va ilustrar una edició del *Quixot,* y al any 1858 va guanyar les oposicions a professor de dibuix de figura a les escoles de la Academia de Sant Ferrán. En 1864 va ésser nomenat subdirector del Museu nacional. Va ésser molt laboriós, pintant altres obres, entre elles, un *Estudio* y una *Albanesa,* Madrit, 1849, els retrats de Wisterich y d' En Francesch de A., rei d' Espanya, el *Neixement de Sant Joan,* pera l' iglesia de Santa Elisabet a Judea, etc. Al any 1880 va ésser nomenat soci de nombre de l' Academia de Sant Ferrán, llegint en la docta institució un aplaudit discurs que mostrava els seus afalagadors propòsits de cultura, tractant de la conveniencia de substituir per les solemnitats de les arts els espectacles tumultuosos y barbres.

— Y XIMENEÇ. *Biog.* Poeta y escriptor molt atitllat al sigle XVIII. Era nadiu d' Oriola (any 1749) y vivía encara, establert a Valencia al any 1797. Va ferse voluntari al regiment d' Africa, fentlo per sos mereixements alfèreç, y retirantse a Valencia per manca de salut. Va escriure obres d' historia relligiosa com ho foren *Relació de la vida y penitencies de la venerable Agnès de Moncada* (Valencia, 1786). *Relació en vers de la professó del Corpus, Dècimes en elogi del caputxí Fr. Diego de Cadiç,* y la Relació de les missions predicades per aquell caputxí a Valencia.

— Y TOMBA (RAMÓN). *Biog.* Remarcable mestre de obres de mitjans del sigle XIX y entusiasta pera l'estudi de l' arqueología. Havía colaborat a varies publicacions, y va publicar una acabada monografía de la catedral de Barcelona. Va ésser secretari de la secció moderna de la Exposició d' Arts sumptuaries de 1877, y pertanyía a la societat catalanista d' excursions científiques, a l' Associació arqueològica barcelonina, y a varies societats econòmiques d' Espanya. Va ésser regidor de Barcelona al any 1885 havent establert l' hospital de contagiats pêl còlera d' aquell any. Era nadiu de Barcelona y va morir a Sant Gervasi de Cassoles al any 1902.

SORÍASIS. f. *Med.* Inflamació crònica de la pell, limitada a una part del cos, que 's presenta baix la forma de petites elevacions sòlides que 's transformen al moment en plaques escatoses. **Soríasis.**

SÒRICH, CA. adj. *Med.* Lo pertanyent a la soríasis. **Sórico.**

SORIDI. m. *Bot.* Taques polsoses que al reunirse formen els corpúsculs d' alguns líquens. **Soridio.**

SORIERA. adj. *Ter.* CANÇONER, PESAT.

SORIERADA. f. *Ter.* CANÇONERÍA.

SORIFORME. adj. *Med.* Se diu de les afeccions que 's confonen ab la soríasis. **Soriforme.**

SORIGOT. m. Part aiguosa de la sanch y de la llet. **Suero.** || XERIGOT.

SORIGOTÓS, A. adj. Qui té en sa naturalesa molt de sorigot o lo que 'n conté. **Seroso.**

SORIGUER. m. *Ant.* XURIGUER.

SORIGUERA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de la Seu d' Urgell, part. jud. de Sort; es a la vora del riu Noguera Pallaresa, al SO. del cap de partit y té 642 hab.

SORITES. m. *Lògg.* Argumentació de proposicions encadenades de modo que 'l predicat de l' antecedent es subgecte de la següent, fins que a la conclusió se junten el subgecte de la primera ab el predicat de la derrera. **Sorites.**

SORNA. f. Trigança peresosa ab que 's fa alguna cosa. **Sorna, pachorra, pelmacería.** || *Met.* El dissimul ab que 's fa o diu alguna cosa ab trigança voluntaria. **Sorna.** || SORNAGUER.

SORNAGUER, A. adj. Fleumátich, catxaçut. **S'usa també com a substantiu. Pachorrudo, pelmazo, porra, pachón, zalamero.** || Se diu d' algunes coses qu' esdevenen ab molta lentitut o que 's mouen ab moviment molt pausat. **Roncero.**

SORNAMENT. adv. m. Ab sorna. **Morosamente.**

SORNEJAR. v. a. REMOLEJAR, RONDINAR.

SORNERÍA. f. SORNA, 1.

SORNÍ Y GRAU (Joseph Cristòfol). *Biog.* Home polítich que va néixer a Valencia al any 1813, morint a Madrit en 1888. Deixeble de les Escoles Píes de la seua ciutat nadiua, va pendre el grau de Batxiller al any 1829, començant tot seguit els seus estudis de la carrera d' advocat a l'Universitat de Valencia, llicenciantse al any 1836. Tot just acabats ab molta aplicació els cursos, va ésser nomenat catedrátich substitut de dret romá a la propia universitat, cárrech que va exercir fins al any 1841 en quin va establirse com advocat a Málaga. Va retornar a Valencia més endevant, essent elegit diputat de les Corts Constituientes al any 1854, passant a establirse a Madrit desde llavors. Afectat a les idees lliberals, desde molt jove va pertanyer a la milicia urbana, essent nomenat comandant de batalló al any 1842, y tinent coronel d' un dels regiments de Madrit al cap de pochs anys. Va intervindre defensant les aspiracions dels progressistes a la lluita de la primera guerra civil als anys 1836 y 1837 y als pronunciaments contra 'ls governs d' En Martinez de la Rosa y del comte de Toreno, y durant son sejorn a Málaga, va defensar la política del general Espartero. Desde 1846 va ésser un del apòstols de la política democrática,

contribuint al triomf de la revolució de 1854, essent secretari de la junta revolucionaria de Valencia. En les Corts d'aquell any En Sorní va ésser un dels vintiun diputats que votaren contra la monarquía. A la revolta de Madrit de 1866 va combatre a les barricades ab En Rivero y altres progressistes y al any 1868 era un dels vocals de la junta revolucionaria a la capital d'Espanya. Tot just destronada Na Isabel II, va refermar les seues idees federals, y ab una integritat digne del seu procedir, va refusar el cárrech de fiscal del Tribunal Suprem que li havía ofert el govern provisional. Desde les corts de 1869 a les de 1873, va representar el districte de Valencia com a diputat y al ésser proclamada la república, ab la presidencia d'En Figueres en Febrer de 1873, va ésser designat ministre d'Ultramar, desempenyant aquell cárrech fins al següent mes de Juny, y abans de deixarlo, va dictar el memorable decret, per quin se donava la llibertat a deu mil esclaus a l'illa de Cuba. Retret un xich de la política activa, després de la restauració va seguir afiliat al partit federal sempre al costat d'En Pí y Margall, sostenint ab fermesa les seues opinions.

SOROCH. m. *Min.* Pedra que serveix de matriu als minerals. **Soroque.**

SORÓFTALMÍA. f. *Med.* Oftalmía sòrica. **Soroftalmia.**

SOROFTÁLMICH, CA. adj. Semblant o relatiu a la soroftalmia. **Soroftálmico.**

SOROLL. m. Sò que desagrada o molesta al oido. **Ruido, estruendo, estridor.** || Estrèpit, bulla. **Ruido, bullicio, estruendo.** || Avalot, discordia, baralla. **Ruido, brega.** || Sò encara que sigui apacible y no molesti. **Ruido.** || Estrèpit sórt y espantós. **Ruido, estruendo.** || Estrèpit de cops. **Golpeadero, ruido.** || *Met.* Apariencia gran en coses de poca substancia. **Ruido.**

SOROLL DE PEUS. **L' estrèpit que 's fa ab els peus.** *Trisca.*

FER MOURE SOROLL. fr. *Hacer ó meter ruido ó bulla.* || SONAR.

FER SOROLL. fr. *Fam.* **Causar admiració o novedat ab alguna acció, ostentació o particularitat.** *Hacer ruido.*

FER SOROLL DE PEUS. fr. *Triscar.*

MOURE SOROLL. fr. **Promoure disputes o baralles.** *Meter ruido.*

SENSE FER SOROLL. m. adv. **A la quieta, sense ferse sentir.** *Callandico, callandito.*

SENTIRSE SOROLL. *Ter. Moyá.* **Sentirse trons.**

SOROLLA (Guillem). *Biog.* Un dels capdills dels agermanats de Valencia al sigle XVI. Era nadiu de Sant Mateu de Castelló, y va morir a Xátiva el 19 de Novembre de 1521. S' anomenava Guillem Castellví, més se 'l coneixía per Sorolla, per ésser aquest el cognom d' un seu oncle que desde l' infantesa lo havía tingut en sa companya. Home de fácil paraula, d' energíes y de falaguera presencia, s' havía fet popular y fruía de molt prestigi. Va formar part de la comissió de representants del poble que va compareixer devant de Carles I pera demanarli la concessió de privilegis pera minvar la influencia del estament nobiliari, y va dirigir el moviment del poble contra el Virrei Mendoça. Havía anat a Morella pera propagar les aspiracions dels agermanats, y al poch temps de retornar a Valencia, va ésser près a traició, entregantlo a la justicia un seu criat moresch, y conduit En Sorolla a Montesa va ésser condemnat a mort, arrocegantlo pels carrers de Xátiva, y exposant el seu cap tallat, al cantó de la casa del consistori de Valencia. L' afany d' esborrar tots els recorts d' En Sorolla, va completarse, decretant el partit contrari, l' enderrocament de la casa que habitava a la capital, al carrer que porta encara el seu nom.

SOROLLA. f. *Ter. Valen.* ATZEROLA.

SOROLLAR. v. a. **Manejar, fer moure alguna cosa. També s' usa com recíproch. Remecer, agitar.** || Gisclar la rata pinyada. **Chirriar.**

FER SOROLLAR A ALGÚ. fr. **Ferlo anar depressa.** *Hacer menear las manos á alguno.*

SOROLLAR. f. ATZEROLLAR.

SOROLLARSE. v. a. **Manejarse, espavillarse.** || Moures una cosa qu'está poch segura, com les dents, etc. **Menearse.**

SOROLLET. m. dim. de *soroll.* **Ruidito.**

SOROLLOSAMENT. adv. m. **Ab soroll o estrèpit. Ruidosamente.**

SOROLLER. m. ATZEROLER.

SORORIACIÓ. f. *Med.* **Aument dels pits en la época de la pubertat. Sororiación.**

SORORICIDA. adj. y s. **Qui mata a una seua germana. Sororicida.**

SORORICIDI. m. **Infanticidi, quan és la víctima una germana. Sororicidio.**

SOROSIS. f. *Bot.* **Mena de fruit aglomerat, formant grans carnosos aplegats en un receptacul cèntrich, com a la mora. Sorosis.**

Segell de Sorp

SORÓSPOR. m. *Bot.* **Certes algues conservacies. Sorósporo**

SOROTXE. m. *Min.* **Mineral relluent y trencadiç, que acostuma a tindre plata. Soroche.**

SORP. *Geog.* **Poble de la provincia de Lleida, bisb. d ela Seu d' Urgell, part. jud. de Sort; és a la vora del Noguera Pallaresa y té 291 hab.**

SORPENDRE. v. a. **Atrapar a algú descuidat, de improvís, desprevingut; s' usa en lo físich y en lo moral. Sorprender, coger de sorpresa, sobrecoger.** || Esdevenir d' improvís. **Sorprender.** || Interceptar, pendre. **Sorprender.** || Causar novetat alguna cosa repentina. **Sorprender.** || v. r. PASMARSE, MERAVELLARSE.

SORPRENDENT. adj. **Lo que causa sorpresa. Sorprendente.**

SORPRENEDOR, A. adj. **Que sorprèn o qui sorprèn.** || SORPRENENT.

SORPRENENT. adj. SORPRENDENT.

SORPRENGUT, DA. p. p. SORPRÈS.

SORPRÈS, A. p. p. **Sorprendido.** || **Abatut d' ánim ab la novetat d' alguna cosa. Sorprendido.**

SORPRESA. f. **Acte y efecte de sorpendre. Sorpresa.** || Admiració que causa alguna novetat. **Sorpresa.** || Admiració, espalm. **Sorpresa.** || Qualsevulla cosa que sobrevé quan menys s' espera. **Sorpresa.** || Moviment súbit del ánim ocasionat per algún obgecte inesperat. **Sorpresa.** || Acció militar repentina y imprevista contra l' enemich. **Sorpresa, interpresa.**

SORRA. f. **Arena un poch grossa. Sorra.** || **La hillada de la tunyina. Sorra, ahijada de atún.** || **Polvos pera aixugar l' escrit. Polvos.** || *Náut.* **Arena grossa que 's posa al fons de la nau y serveix pera donarli pes a fí d' assegurarla contra la força dels vents. Lastre.**

FER O ÉSSER COM LA SORRA FALSA. fr. pop. **Denota la falsedat dels que traeixen ab capa d' amichs.** *Halagar con la boca y morder con la cola.*

SORRA. f. **La ventresca de la tunyina.**

SORRA. f. *Ter.* GUINEU, GUILLA.

MALA SORRA! *Excl.* **Mala dona!**

SORRAL. m. **Lloch de molta sorra o arena. Arenal.** || PLATJA.

SORRALL. m. *Ter.* SORRAL.

SORRAM. m. **Gran cantitat de sorra.**

SORRAR. m. *Náut.* Posar sorra dins la nau. Lastrar.

SORRÉ. *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Altron, prov. de Lleida.

SORREGAR. v. n. Traspuar l' aigua pel través de la terra que la conté. Regarse un bancal de l' aigua que passa pél del costat. Sorregar. || XURRIAR.

SORREGAT, DA. p. p. y adj. Regat per sota. Sorregado.

SORREJAR. v. a. Apalliçar ab una verga plena de sorra.

SORRENCAL. m. SORRAL, ARENY.

SORRENCH, CA. adj. y

SORRENCÓS, A. adj. Arenoso. || Tunyina grassa.

SORRERA. f. Mena de pot ab foradets a la part de dalt pera posarhi sorra fina pera assecar l' escrit. Salvadera.

SORRIBA. f. Vora d' un riu. La part baixa d' una riba.

SORRIBA Y RIBERA (Joan). *Biog.* Eclesiástich, escriptor religiós y rector de la parroquia de Sant Miquel de Barcelona a les derreries del sigle XVIII. Havía publicat algunes obres de devoció, entre quines s' han d' esmentar *Elogio de la institución de la archicofradía del Stmo., establecida en la iglesia de Santa María sobre la Minerva de Roma,* Barcelona 1798, y un *octavari* imprès l' any 1806, de quin van ferse algunes edicions.

SORRIBES. *Geog.* Lloch del terme de Llinás, prov. de Barcelona. || Arraval de Gòssol, prov. de Lleida. || Poble del dist. munpal. de la Vansa, prov. de Lleida.

SORROFOLL. m. *Fam.* SOROLL.

SORROGAR. v. a. *Ant.* y 'ls seus derivats. Subrogar.

SORROLL. m. CERROLL.

SORROLLAR. v. a. *Ter.* Respirar fort. Resollar.

SORRUDAMENT. adv. D' una manera sorruda.

SORRUT, DA. adj. Poch tractable, qui 's retreu del tracte social, brusch. Arisco.

PI SORRUT. Mena de pi que fa les fulles a poms. *Especie de pino.* || PELUT. Qui té les pestanyes molt grosses. *Ceñudo.*

SORS (Joseph Ferrán Macari). *Biog.* Musich y compositor molt remarcable. Va néixer a Barcelona l' any 1778, morint a París al 1839. A cinch anys tocava ja donanthi tota la expressió, començant aviat l' estudi dels instruments de corda y composició ab el P. Viola. Als divuit anys, va compondre la òpera nomenada *Telémaco,* a quina abans havía posat la musica un tal Cipolla; després va anar a Madrit component sinfonies, cançons espanyoles y musica relligiosa pera una Salve. Va ésser protegit de alguns nobles de la cort d' Espanya, més la lluita de la Independencia, va obligarlo a refugiarse a França. En Sors era partidari del rei Joseph I y al arrivar a París, fou molt ben rebut pels mestres que a la capital mereixíen concepte de notabilitats. Bertou, Cherubini y Meholy el donaren a coneixer com a compositor y guitarrista sense rival. Va passar després a Inglaterra, ont va mereixer gran consideració, escrivint a Londres la òpera còmica *La fira d' Esmirna,* y tres balls anomenats *El señor generoso, El pintor,* y *Cendillon.* La fortuna no l' afavoría ab tot y el seu talent prodigiós y va cercar a Russia més cabals resultats, que tampoch va lograr. Al imperi moscovita va representarse el seu ball *Cendillon,* y altra dança, *Hèrcules y Onfala,* posada en escena al adveniment del Tzar Nicolau, escrivint ademés la gran marxa fúnebre, pera les exequies del emperador Alexandre. Més, aixís y tot no millorava la seua situació, y retornat a París, debades va tindre intent de fer representar cap de les seues produccions. S'endreçá a Londres, ont va estrenarse ab èxit la òpera de magia «La bella Arsenia», y retornat a París, va escriure composicions inspirades, y al ensems el *Método de guitarra,* y el *Tratado de armonía aplicado á la guitarra.*

Joseph Ferrán Sors

— (MOSSÈN LLEONART). *Biog.* Cavaller y poeta catalá, del sigle XV, que té composicions seues al remarcable *Cançoner de París,* transcrites per En Tastú y d' estil molt atitllat.

SORS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Cornellá, prov. de Girona.

SÒRT. f. Acás, accident, fortuna, ventura, ditxa. Suerte. || Estat, condició, situació. Suerte. || Gènero, especie o qualitat d' alguna cosa. Suerte. || La manera o modo de fer alguna cosa. Suerte. || Risch o perill a que algú está exposat. Suerte. || En certs jochs se diu dels punts ab que 's guanya. Suerte. || Estament, classe, braç, llinatge, com: *gent de baixa sòrt.* Suerte. || Extracció, rifa. Suerte. || Lo rodolí ont hi ha 'l nom o 'l nombre del qu' entra en extracció. Suerte. || CAPITAL. || L' acte de lluitar a peu els toreros. Suerte. || El troç de terra que conreua 'l pagès de poques facultats. Suerte. || Acció, lo que 's dona pera entrar en alguna companyía. Acción, suerte. || La incertitut dels negocis, com: *provar la sort de les armes.* Suerte. || *Poèt.* La vida y parador dels homes. Suerte. || *Ter.* HORT.

SÒRT DE LES DAMES. Joch que 's redueix a un combat general alternant ab llança y espasa, dividintse els combatents en dues quadrilles, devant de les quals s' extèn una corda que s' abat després a la senyal d' embestida. La lluita és entre parelles desiguals y poden protegirse mutuament, subgectantse a les condicions dels castells. *Suerte de las damas.*

SÒRT DELS SANTS. Mena d'endevinació que usaren antigament y consistía en obrir la Biblia y pendre casualment algún verset, endevinant per ell lo que havía de succeir. Va ésser condemnada pél concili d' Agda l' any 506. *Suerte de los santos.*

A LA SÒRT. m. adv. A GANANCIA O PERDUA.

ANAR A LA SÒRT. fr. Ésser un d'aquells entre quins s' ha de sortejar alguna cosa bona o dolenta. *Entrar en suerte.*

BONA SÒRT: VENTURA

CAURE LA SÒRT. fr. Ésser desgraciat o afortunat en el sorteig en que un pren part. *Caerle ó tocarle á uno la suerte.*

FER SÒRTS. fr. Sortejar alguna cosa deixantla a la contingencia. *Echar suertes.*

MALA SÒRT. DESGRACIA. Persona dolenta y així 's diu: *Aquella mala sòrt,* referintse a algú que fa mal.

TINDRE O NO TINDRE DOLENTA SÒRT. Exposarse a un resultat eventual.

LA MELLOR SÒRT Y VENTURA, ÈS TINDRE RENDA SEGURA. *Ref.* Ab que 's dona a entendre que 'l medi més segur pera fer diner, és no gastarlo. *Alquimia probada, tener renta y no gastar nada.*

PER SÒRT. m. adv. Sortejant. *Por suerte.*

TENIR O NO TENIR SÒRT. fr. Ésser ditxós o desgraciat. *Correr bien ó mal la suerte.*

TIRAR A LA SÒRT. fr. FER SÒRTS.

TOCAR LA SÒRT. fr. Esser agraciat o infelíç segons el nombre que li toca en algún sorteig. *Caerle ó tocarle á alguno la suerte.*

TREURE SÒRT O TIRAR A LA SÒRT. fr. SORTEJAR, FER SÒRTS.

SORT. *Geog.* Partit jud. de la prov. de Lleida format dels 36 següents ajuntaments: Alius, Altron, Areu, Ainet de Besán, Bahent, Enviny, Escaló, Espot, Estach, Estahon, Esterri d'Aneu, Esterri de Car-

dós, Farrera, Gerri, Isil, Jou, Lladorre, Llavorsí, Llesuy, Moncortès, Monrós, Nòris, Peramea, Pobleta de Bellvehí, Rialp, Ribera de Cardós, Son, Soriguera, Sorp, Sort, Surp, Tirvia, Tor, Torre de Capdella, Unarre y Valencia d' Aneu, reunint entre tots 15,944 hab. || Vila de la prov. de Lleida, bisb. de la Seu d' Urgell, cap del part. jud. del seu nom; és a la vora del Noguera Pallaresa y té 946 hab.

Segell de Sort

SORT, DA. adj. Privat del sentit del oido. **Sordo.** || *Met.* Confós, que no ressona. **Sordo.** || S' aplica a les coses incapaces d' oir. **Sordo.** || *Met.* Insensible als consells y avisos que se li donen. **Sordo.** || *Met.* Silenciós, baix, sense soroll, com: *remor sorda.* **Sordo.**

SORT COM UNA CAMPANA O COM UNA CALDERA O MÉS SORT QUE UNA PEDRA. Qui no sent res. *Más sordo que una tapia.*

A LA SORDA. m. adv. SORDAMENT.

FER EL SORT. fr. Fer com qui no hi sent, quan el criden, etc., fingirse sort. *Hacerse sordo, cerrar los oidos.*

FERSE O TORNARSE SORT. fr. *Ensordecer, ponerse sordo.*

NO HI HA MÉS MAL SORT QUE AQUELL QUE NO VOL OIR. *Ref.* Ab que s' explica ser en va persuadir a qui no vol fèrse cárrech de la raó. *No hay peor sordo que el que no quiere oir.*

SI HO HA DIT AL SORT, NO HO HA DIT AL PERESÓS. *Loc. fam.* Denota que algú és molt diligent en aprofitar la ocasió quan li diuen lo que li convé o agrada. *No lo digas á sordos.*

TORNAR SORT O FER TORNAR SORT. fr. Causar sordera. *Ensordecer.*

TORNARSE SORT. fr. Perdre 'l sentit de l' oido. *Ensordecer.*

SORTEIG. m. Acte o efecte de sortejar. **Sorteo, sorteamiento.** || QUINTA.

SORTEJABLE. adj. Que 's pot sortejar.

SORTEJADOR, A. m. y f Qui disposa o treu les sòrts. **Sorteador.** || Qui fa sòrts als toros. **Sorteador.** || Qui té per ofici separar la llana segons les seues diferentes qualitats. **Apartador.**

SORTEJAR. v. a. Treure alguna cosa a la sòrt. **Sortear, echar suertes** || Triar y separar les varies qualitats de la llana. **Apartar.** || Torejar a peu. **Sortear.** || RIFAR. || Evadir, evitar els perills materials o morals. **Sortear.** || Treure la sòrt als minyons a la quinta **Sortear.**

SORTEJAT, DA. p. p. **Sorteado.**

SORTER. m. *Ant.* SORTÍLECH.

SORTERÍA. f. SORTILEGI.

SORTES (En). adv. m. En lloch de. **En vez, en lugar de.**

SORTIDA. f. EIXIDA. || Acte y efecte de sortir. || Porta falsa en les fortificacions, per sota del terraplè al fosso, pera comunicarse ab la plaça sense exposarse als trets del enemich. **Salida.**

SORTIDOR. m. Raig d' aigua que, natural o artificialment, brolla verticalment de terra o d' una pica més o menys gran. **Surtidor, saltadero.** || El conducte amagat que sol haverhi als jochs d' aigües, ab algún artifici que l' escampa a voluntat del director, pera mullar als qui s' hi acosten incautament. **Burlador.**

SORTIJA. f. ANELL. || Joch que 's fa corrent a cavall ab una llança o espasa de fusta a la má y guanya 'l premi aquell que agafa ab ella una anella penjada en paratge destinat al efecte, d' ont se desprèn fácilment. El meteix nom se dona al premi. **Sortija, correr sortija.** || També, per imitació, els nois ho fan ficant pomes, peres o altra fruita dins d' un cubell plè d' aigua y treientles corrent armats de baduquera o maduquera. **Sortija.**

GUANYAR LA SORTIJA. fr. Ésser premiat qui la pot haver, y conseguir la gloria del més destre. *Llevar la sortija.*

SORTÍLECH, GA. adj. Qui endevina o pronostica valentse de sorts supersticioses. **Sortílego.**

SORTILEGI. m. Encís, bruixería, encantament que se fa per sorts supersticioses. **Sortilegio.**

SORTIMENT. m. La prevenció d' alguna cosa feta pera proveir. **Surtimiento, surtido.**

SORTIR. v. a. Proveir. **Surtir.** || També s' usa com recíproch. **Surtirse.** || v. n. EIXIR. || Ressaltar, eixir en fora. **Resurtir, resaltar.** || Saltar amunt, com l'aigua d' un sortidor. **Surtir.** || Tindre bon o mal efecte alguna empresa. **Surtir.** || RESULTAR.

SORTIR BÉ O MALAMENT. fr. Acabar ab felicitat o ab desgracia algún negoci. *Librar bien ó mal.*

SORTIR EN FORA. fr. Eixir una cosa més que tot lo demés, especialment parlant d' edificis. *Volar.*

SORTIT, DA. p. p. **Surtido.** || m. SORTIMENT.

SORTÓS, A. adj. S' aplica a qui té molta sort. **Afortunado.**

SORTOSAMENT. adv. m. Ab molta sort. **Afortunadamente, venturosamente.**

SORTS. *Geog.* Poble del dist. munpal. d' Alinyá, prov. de Lleida.

SOS. pron. possessiu. **Seus. Sus.**

SOS Y SESSUÉ. *Geog.* Poble de la prov. d' Osca, diòc. de Barbastre, part. jud. de Boltanya; és a la vall de Benasch, a la vora del riu Éssera y té 360 habitants.

SOS! Exclamació que s' usa pera fer espantar als gossos. **Sus!**

SOS, A. adj. Que té poca sal. En sentit figurat, se diu de la persona que té poca gracia. **Soso.** || Insuls, desaborit, fat. **Insulso.**

SOSA. f. *Bot.* Planta de la fam. de les salsolacies, d' uns 80 centimetres quan és conreuada y d' uns 30 centimetres quan és borda; té les cames llargues, escampades y rogenques; les fulles rodones y plenes de un such salat. Se crema verda al seu temps, y les cendres serveixen pera fer sabó y vidre y pera treure sals alcalinades, y és ademés aperitiva, incisiva y útil en les obstruccions. **Sosa.** || La pedra feta del such de dita herba, ja cremada, que serveix pera fer vidre y sabó y conté de 25 a 40 centèssimes de subcarbonat de sosa. **Sosa.** || *Quím.* Oxit de sodi, base salificable y eflorescent a l' aire. **Sosa.**

SOSA DURA. *Bot. Sosa alacranera, salicar duro, almajo salado*

SOSA PRIMA. *Bot. Almajo, sosa fina de Andalucia.*

SOSA. *Hidrog.* Riuet de la prov. d' Osca, part. jud. de Tamarit de Llitera; neix a la serra de la Carrodilla, passa per Peralta de la Sal, Sant Esteve de Llitera y Monçó, ont se barreja ab el Cinca.

SOSAL. m. *Bot.* Planta de la qual se 'n treu sosa. **Sosón.**

SOSCAVAR. v. a. SOCAVAR. || Cavar una cosa per sota.

SOSCAVAT, DA. p. p. de soscavar. || Cavat per sota. **Socavado.**

SOSES. *Geog.* Poble de la provincia, bisb. y part. jud. de Lleida; és a la vora del Segre y té 1,123 habitants.

Segell de Soses

SOSIS. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Claverol, prov. de Lleida.

SOSMETRE. v. a. SOMETRE.

SOSPEDRAR. v. a. Adobar ab pedra, morter o al-

tres materials els fonaments descarnats dels edificis. Recalzar. || Reforçar alguna obra omplint els buits ab pedra menuda. Ripiar.

SOSPEDRAT. m. L' adop que 's fa als fonaments dels edificis tapant ab morter o altres materials les pedres descarnades. Recalzo.

SOSPENDRE. v. a. SUSPENDRE.

SOSPÈS, A. adj. SUSPÈS.

SOSPESAR. v. a. Alçar alguna cosa, com pera tantejar el seu pes. Sompesar, sospesar, tomar á peso, sopesar.

SOSPESAT, DA. p. p. del verb SOSPESAR.

SOSPIR. m. La respiració que 's treu del pit ab alguna força y soroll en demostració de pena, ánsia o desitg. Suspiro, sollozo. || Ansia, desitg eficáç d' alguna cosa. Anhelo.

SOSPIR DE MONJA. Composició de pasta y de la escuma del sucre en molt petita porció. *Pedo de monja, suspiro.*

LO DERRER SOSPIR. met. Lo fí y remat de la vida y de qualsevulla cosa. *El último suspiro.*

SOSPIRADOR, A. m. y f. Qui sospira. Suspirador.

SOSPIRALS. m. pl. Entre fundidors de campanes, los conductes que deixen al motllo, pera que 'n surti l' aire al ficarhi 'l metall. Braveras, suspirales.

SOSPIRAR. v. a. Fer sospirs. Suspirar. || *Met.* Desitjar ab ansia alguna cosa. Suspirar.

SOSPIRAT, DA. p. p. y adj. Suspirado.

SOSPITA. f. Desconfiança, temor o recel d' algún engany. Sospecha. || Dupte, incertitut que sobrevé per alguna causa, qu' encara que no convens, dona indicis de lo que pot ésser. Sospecha, barrunto, asomo, vislumbre.

SOSPITAR. v. a. Tindre sospita, recelarse d' alguna persona o cosa. Sospechar. || Presumir, suptar. Presumir, sospechar, conjeturar. || v. r. Presumirse alguna cosa per les senyals que dona aquell que la vol fer. Trasvinarse.

SOSPITAT, DA. adj. ant. y

SOSPITÓS, A. adj. Qui dona motiu de sospita. Sospechoso. || Qui fácilment sospita. Sospechoso, suspicaz.

SOSPITOSAMENT. adv. m. D' una manera sospitosa.

SOSSECH. m. SOSSEGO.

SOSSEGADAMENT. adv. m. Ab sossego. Sosegadamente.

SOSSEGAR. v. n. ASSOSSEGAR. || Reposar, descansar, dormir. Sosegar. || v. a. Pacificar, apaciguar. Sosegar. || *Met.* Aquietar les alteracions de l' ánim, mitigar les passions. Sosegar. || També s' usa com recíproch. Sosegarse.

SOSSEGAT, DA. p. p. y adj. Tranquilo, sosegado.

SOSSEGO. m. Quietut, tranquilitat, pau. Reposo, sosiego, quietud, tranquilidad. || *Met.* Tranquilitat d' ánim, moderació. Reportación, reportamiento.

AB TOT SOSSEGO. adv. m. Sense res que alteri la tranquilitat. *Plácidamente.*

SENSE SOSSEGO. adv. m. Sense un moment de pau ni tranquilitat. *Sin reposo ni descanso.*

SOSSERÍA. f. Manca de gracia, de vivesa o d' elegancia. Insipidez.

SOSTENIBLE. adj. Que 's pot sostindre.

SOSTENGUT, DA. p. p. SOSTINGUT.

SOSTENIDO. m. *Mus.* SOSTINGUT.

SOSTENIDOR, A. m. y f. Lo que sosté alguna cosa. Sostenedor, sustentáculo. || Xapa de ferro buida que 's posa al bastiment de la porta o al forat fet al meteix bastiment ont encaixa 'l baldó del pany pera que la porta quedi tancada ab clau. Cerradero, cerradera.

SOSTENIMENT. m. L' acció y efecte de sostindre o sostindres. Sostenimiento, sostén. || Lo que sosté. Sostenimiento, sustenimiento, sostenedor, sostén, apoyo. || MANTENIMENT. || Aliment, vianda.

SOSTENIR. v. a. SOSTINDRE.

SOSTINDRE. v. a. Mantindre, aguantar alguna cosa pera que no caygui. Sostener. || Tindre sobre sí alguna cosa, com les columnes l' edifici. Sostener, y trabajar, parlant d' arquitectura y maquinaria. Soportar. || Dirigir bé alguna cosa, com l' Estat la política civil, etc. Mantener, sostener. || Animar, excitar. Sostener. || Defensar algún argument, opinió, doctrina o partit. Defender, sustentar, sostener. || Afavorir, protegir, ajudar. Sostener. || Assegurar, afirmar. Sostener. || Resistir un atach, siti, etc. Sostener. || *Mil.* Estar en paratge o positura pera socórrer a un altre cos d' exèrcit, plaça, etc. Sostener. || Seguir una conversa, etc. Sostener. || Mantindre, alimentar. Sostener. || També s' usa com recíproch. Sostenerse, sustentarse. || *Náut.* TREBALLAR. || v. r. Mantindres sense caure o procurar no caure quan s' está en perill. Mantenerse, sostenerse.

SOSTINDRE DANY E INTERÈS. fr. *For. ant. Pagar daños y costas.*

SOSTINENÇA. f. SUSTENTACIÓ.

SOSTINGUT, DA. p. p. Sostenido. || m. *Mus.* Sostenido. || Epítet heráldich de la peça que 'n té una altra sota. Sostenida. || *Mus.* Senyal pera aumentar un semitò al costat esquerre d' ont se senyala. Sostenido.

SOSTITUIR. v. a. SUSTITUIR.

SOSTITUT, A. m. y f. SUSTITUT.

SOSTOVAR. v. a. *Ter.* ESTOVAR, 1 y 2.

SOSTRACCIÓ. f. *Ant.* SUBSTRACCIÓ.

SOSTRATGE. m. *Ant.* APARTAMENT.

SOSTRAURE. v. a. SOSTREURE.

SOSTRE. m. La part horisontal, inferior o superior, que dívideix un edifici en pisos. Techo. || Cada porció d' algunes coses que 's posen exteses les unes demunt de les altres, com: *sostre* de sardines, etc. Lecho, capa. || La coberta molt alta d'un edifici. Techo, techumbre, techado.

SOSTRE-MORT. El sostre prim que 's fá sota terrat o teulada, deixanthi un espai buit entre aquesta y 'l pis de sota, y també dit espai buit. *Desván.*

DESFER UN SOSTRE. fr. Treure la coberta d' un edifici o habitació. *Destechar.*

FER EL SOSTRE. fr. Cobrir un edifici o habitació. *Techar.*

PUJARSEN AL SOSTRE. fr. *Met.* PUJARSEN AL CAPDEMUNT DEL CAMPANAR.

SÓSTRER. v. a. *Ant.* SOSTREURE.

SOSTRET, A. p. p. y adj. Sustraído. || m. dim. Techo pequeño.

SOSTREURE. v. a. *Arit. ant.* RESTAR. || Treure alguna cosa d' ahont era, emportantsela d' amagat. Sustraer, quitar. || Induir a algú a que mudi d'amo, d' habitació, d' ofici, etc. Solevantar. || Induir als parroquians d'una botiga pera que vagin a comprar a una altra. Desaparroquianar. || v. r. Despendres, apartarse, separarse alguna cosa. Sustraerse.

SOT. m. CLOT, SOTO. || Lo que 's fa als carrers y camins quan plou. Charco. || Fosso que 's fa alentorn de les plantes y arbres pera aturar l' aigua, a fí de que penetri fins a les arrels. Alcorque, socava. || VALL. || CLOT, 2.

FICAR AL SOT. fr. SOTERRAR.

SOT. adv. y adj. Sota, devall. Debajo. || SOTS.

SOT (Riera de). *Hidrog.* Baixa de la serra de la Atalaia, passa per Xera y Sot de Xera, y desaigua a la vora del Turia. || — DE XERA. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. de Requena; és a

la vora de la riera de Sot, prop de la seua confluencia ab el riu Turia, y té 707 hab. || — DE FERRER. Vila de la prov. de Castelló, diòc. de Valencia, part. jud. de Segorb; és a la vora del riu Palancia y té 958 hab.

SOTA. f. Al joch de cartes és la figura que representa un soldat a peu. **Sota, y marica** la d' oros al joch de truch. || Banda inferior dels obgectes o coses corpòries en contraposició de la banda del demunt que s' anomena sobre.

SOTA. adv. El lloch inferior respecte d' un altre. **Debajo.** || S' usa en composició pera significar el segón o subaltern immediat en algus oficis, com *sota*mestre. **Sota.**

SOTABANCH. m. *Arq.* Peça sobre la cornisa ab la seua motllura y ressalt pera rebre 'ls archs de les voltes. **Sotabanco.** || A les cases de moderna construcció, el pis de dalt del terrat o de sota teulada. **Sotabanco.**

SOTABARBA. f. Gorja, carn abundant que creix entre la barba y 'l coll. **Papada, papadilla, papo.** || Se diu per burla de la pelleringa que penja excessivament devall de la barba. **Perigallo.** || Dit de la del porch. **Cogullada.**

SOTABARRA. f. SOTABARBA.

SOTABASA. f. *Ant.* El sòcol en qu' estriba la basa. **Sotabase.**

SOTABRAGA. f. Planxa de ferro qu' abraça l' eix y 'l mástil de la curenya. **Sotabraga.**

SOTACAMBRERA. f. La que fa les feines més grolleres de la casa. **Camarera segunda.**

SOTACAVALLERÍÇ. m. El quefe de la cavalleriça immediat al cavalleriç major. **Sotocaballerizo.**

SOTACÈRCOL. m. Segón cèrcol que serveix pera apretar als extrems de les botes y barrils. **Sotalugo.**

SOTACLAVARI. m. Segón clavari. **Subclavero.**

SOTACOMANADOR. m. Superior després del comanador. **Subcomendador, teniente comendador.**

SOTACÒMIT. m. Segón còmit, que fa les vegades del principal. **Sotacómitre.**

SOTACONSERVADOR. m. **Subconservador.**

SOTACOPA. f. Peça de plata o altra materia de figura rodona, y ab un o més peus, en que se serveixen les copes o gots. **Salva, salvilla.**

SOTACHOR m. La peça qu' está sota 'l chor alt. **Sotacoro.**

SOTACOTXER. m. El cotxer de les mules de devant. **Sotacochero.** || Qui sopleix al cotxer major o cipal. **Sotacochero.**

SOTACOBERT. m. SOTA COBERT.

SOTACURADOR. m. Substitut del curador. **Sotacurador, curador, subrogado, sustituído.**

SOTACUINER. m. L' ajudant del cuiner. **Sotacocinero.**

SOTADORMENT. m. *Mar.* El tauló que 's trova en contacte ab la part de baix del dorment. **Sotadurmiente.**

SOTAESCARCELLER. m. substitut del escarceller. **Subalcaide, bastonero.**

SOTAESCRITA. f. CAUCIÓ, SEGURETAT.

SOTAESCRIURE. v. a. SUBSCRIURE.

SOTAGUARDA. m. Guarda substitut d' un altra. **Sotaguarda.**

SOTAINA. f. Dona de mala vida. **Zorra.**

SOTAMÁ. m. Reprensió, repulsa. **Felpa, peluca, reprimenda.**

DONAR UN SOTAMÁ. fr. *Met.* UNTAR EL CARRO.

SOTAMESTRE. m. Ajudant. **Pasante, repetidor, sotamaestro.**

SOTAMINISTRE. m. Entre 'ls jesuites coadjutor, qu' és el principal dels que tenen a llur cárrech la cuina, rebost y demés oficines dependents d' ella. **Sotoministro, sotaministro.**

SOTAMONTER. m. Qui supleix al monter major ausent. **Sotamontero.**

SÒTAN. m. *Ant.* SOTERRANI.

SOTANA. f. Vestidura talar que porten els eclesiástichs sota 'l manteu. **Sotana.** || Als molins de farina és la mola de sota. **Piedra de asiento.** || La mola de sota del trull del molí del oli. **Yusera, alfarje.** || La que usen els colegials, demunt de la qual s' hi ajusta la beca. **Manto.** || Soterrani, o part de la casa qu' está situada més avall del plá del carrer. **Sótano.** || *Vulg.* CAPELLÁ.

SOTANETA. f. dim. **Sotanilla.**

SOTAPLECH. m. SOTA PLECH.

SOTAPLUJARSE. v. a. Posarse a cobert de la pluja. **Asuviar, guarecerse del agua.**

SOTAPORTAL. m. PORXO.

SOTAPOSAR. m. EXPOSAR.

SOTAPOSAT, DA. p. p. Exposat. **Expuesto, sujeto.**

SOTARREI. m. En algunes aules de gramática és el segón. **Sotarrey.**

SOTASCRIURE. v. a. SUBSCRIURE.

SOTASSAGRISTÁ. m. Ajudant de sagristá. **Subsacristán, sacristán segundo.**

SOTAVENT. m. *Náut.* El costat de la nau oposat a la part d' ont vé 'l vent. **Sotavento.**

ANARSEN A SOTAVENT. fr. *Náut.* Passar del semicèrcol de barlovent al de sotavent, ab relació a un obgecte o paratge determinat. *Caer á sotavento.* || Considerada l' acció en sí meteixa, separarse la embarcació envers sotavent del rumbo a que 's dirigeix; separació causada pêl ímpetu del mar, del vent o de la corrent. *Caer á sotavento, derivar, abatir, decaer, descaecer, davalar.*

SOTAVENTAR. v. a. *Náut.* Posar la embarcació a sotavent. També s' usa com recíproch. **Sotaventar, sotaventarse, sotaventearse.**

SOTAVENTARSE. v. r. *Náut.* Perdre 'l barlovent una o moltes embarcacions ab relació a un punt qualsevol. **Sotaventarse.**

SOTBARBA. f. *Ant.* SOTABARBA.

SOTBATLLE. m. LLOCHTINENT.

SOTCOLOR. m. *Ant.* Pretext, apariencia. **Socolor.** || adv. m. Dissimuladament. **Socolor.**

SOTER. n. p. **Sotero.**

SOTERRADOR. m. FOSSER.

SOTERRÁ. m. *Ter. Valencia.* ENTERRO.

SOTERRAMENT. m. ENTERRO. || SEPULTURA.

SOTERRRANEU. adj. SOTERRANI.

SOTERRANI. A. adj. Lo qu' está sota terra. **Subterráneo, soterrano, soterráneo.** || m. Lloch, fábrica sota terra, com celler *soterrani*, etc. **Subterráneo, soterraño.** || m. Cova sota terra. **Sótano.**

FER SOTERRANIS. fr. *Hacer sótanos, asotanar.*

SOTERRÁNIA. f. Mena de vespa que fa 'ls caus a la terra y té la picada molt verinosa.

SOTERRANY. m. SOTERRANI.

SOTERRAR. v. a. Posar alguna cosa sota terra. També s' usa com recíproch. **Enterrar, soterrar.** || *Met.* Amagar. **Soterrar.** || Sepultar, enterrar els cadavres. **Enterrar.**

SOTERRAT, DA. p. p. y adj. **Enterrado, soterrado.**

SOTERRIÁ. m. SOTERRANI.

SOTESCRIURE. v. a. SUBSCRIURE.

SOTET. m. dim. **Charquillo.** || CLOTET.

SOTIL o SÒTIL. adj. **Sutil.** || INSIGNIFICANT, MER, SENZILL, PETIT.

SOTILESA. f. SUTILESA.

SOTILISACIÓ. f. SUTILISACIÓ.

SOTILISADOR. f. SUTILISADOR.

SOTILISAR. v. a. SUTILISAR.

SOTILITAT. f. SUTILITAT.

SOTILMENT. adv. SUTILMENT.

SOTJAR. v. n. *Ter.* Fer el sórt, fer el tonto. **Llamarse andana.** || Espiar, escoltar de frau.

SOTLLO (Puig de). *Orog.* Puig de 2,953 met. d'altitut, prop de la ratlla de França, al NE. de la prov. de Lleida. || — (RIUET DE). *Hidrog.* Neix als estanys del seu nom, prop de la frontera ponentina d' Andorra, y desaigua a la vora de la Vallfarrera, prov. de Lleida.

SOTMÈS, A. p. p. SOMÈS. || m. SUBGECTE, SÚBDIT, VASSALL.

SOTMETRE. v. r. SOMETRE.

SOTMOURE. v. a. SOMOURE.

SOTO. m. Preposició que s' usa en composició de varies paraules, ab la significació de devall o sota. **Soto.**

SOTO Y AB-ACH (Serafí María de). *Biog.* General y historiaire, nadiu de Barcelona, ont va néixer al any 1793. Va entrar al exèrcit com cadet de la guardia reial al any 1805, haventse distingit a les accions de guerra en quines va pendre part durant el temps de la lluita de la Independencia. Va ésser coronel brigader del segón regiment de granaders de la guardia reial, comte de Lleonard y marquès de Granada. Pèls seus escrits va meréixer ésser nomenat acadèmich supernumerari de la de la Historia. Era molt entès en les diverses branques de l' arqueología, y va començar la publicació d' una rublerta obra de indumentaria espanyola, ab el títol de *Colección de trages nacionales, eclesiásticos, civiles y militares desde el siglo IV hasta el principio del XIX.*

SÒTOL. m. SOLAR, 4. || Fonament d' una paret. **Cimiento.**

SOTOMAYOR (Lluis de). *Biog.* Pintor del sigle XVII, nadiu de Valencia, autor de quadres d' assumptes místichs, de quins se 'n conserven alguns al Museu de la seua ciutat nadiva. Va néixer al any 1635, morint al 1673.

SOTOMINISTRE. m. Coadjutor entre 'ls jesuites. **Sotoministro.**

SOTORRA (Joan). *Biog.* Escriptor que va viure a Barcelona a mitjans del sigle XIX. Va escriure la *Biografía de D. Guillermo Oliver,* publicada a l' imprempta de Sanchez, a Barcelona, al any 1844.

SOTPEDRAMENT. m. Peu que sosté alguna cosa material, com l' edifici, etc. **Pie.**

SOTPEDRAR. v. a. Fonamentar ab pedres ben colocades alguna obra o fábrica.

SOTPEDRAT, DA. p. p. de SOTPEDRAR.

SOTRACADA. f. y

SOTRACH. m. SOTRAGADA, 1.

FER SOTRACHS. fr. SOTRAGUEJAR.

SOTRAGADA. m. Moviment encontrat d' un cos d' un costat al altre, com succeeix en els carruatges, per la desigualtat del terreno. **Traqueo, vaivén.** || El cop fort y sorollós caient d' alt. **Zaparrazo, batacazo.** || Desgracia, caiguda de la elevació o fortuna. **Zaparrazo.**

SOTRAGAR. v. a. Fer sotrachs. **Traquear, dar vaivenes.**

SOTRAGAT, DA. adj. **Traqueado.**

SOTRAGUEIG. m. Acte y efecte de sotraguejar.

SOTRAGUEJAR. v. a. SOTRAGAR.

SOTRAQUEJAR. v. a. SOTRAGUEJAR.

SOTRECH. m. Y 'ls seus derivats. SOTRACH.

SOTS. prep. SOTA. || DEVALL. || SEGÓN.

SOTSALCAYT. m. *Ant.* SOTAESCARCELLER.

SOTSECRETARI. m. Segón secretari.

SOTSAGRISTÁ. m. Segón sagristá.

SOTSJAURE. v. n. *Ant.* Estar subgecte. **Estar sujeto.**

SOTSMETRE. v. a. *Ant.* SOMETRE.

SOTSOBRE. v. n. *Náut.* SOSSOBRAR.

SOTSPENA. adv. m. *Ant.* SOPENA.

SOTSPESAR. v. a. *Ant.* SOSPESAR.

SOTSPRIOR. m. *Ant.* SUPERIOR. || Segón prior.

SOTSROGAR. v. a. *Ant.* SUBROGAR. || *Ant.* SOSTINDRE.

SOTSSIGNAR. v. a. FIRMAR.

SOTSSIGNATURA. f. FIRMA.

SOTSTENIR. v. a.

SOTSTINENT. m. Segón tinent.

SOTSVEGUER. m. *Ant.* Llochtinent de veguer. **Soveguer.**

SOTSVEGUERÍA. f. *Ant.* L' empleu de sotsveguer. **Soveguería, soveguerío.**

SOTTO-VOCE. *Loc.* adv. Expressió italiana, que s' usa en musica com a equivalent de *a mitja veu, ab veu baixeta.* **Sotto-voce.**

SOTUER. m. *Blas.* Peça honorable que ocupa 'l ters del escut a modo de creu de Sant Andreu. **Sotuer.**

SOTURA. f. *Anat.* Connexió de dos ossos com si estessin cusits. **Sutura.**

SOU. m. *Numis.* Moneda imaginaria que a Catalunya valía 4 quartos y mitg y que avui, a no ésser que sigui tractantse d' oli, emproufeines s' usa o s' hi compta. **Sueldo.** || L' estipendi o paga que 's dona als militars o empleats. **Sueldo.** || La soldada que 's dona als criats, etc. **Sueldo, salario.** || *Ant.* Lo tant que 'l rei pagava per barril de les embarcacions mercantils qu' armava en guerra. **Sueldo.**

SOU D' OR. *Numis.* Moneda entre 'ls romans, dita així perque tenía 'l just y enter valor, a distinció de les que fabricaren després ja d' una meitat, ja d' un ters pera us comú y més fácil comers. A Espanya ha tingut diferent valor, y 'l que s' usava a Aragó valía 32 maravediços. Totes aquestes monedes han caigut avui en desús a causa de l' aplicació y facilitats del sistema mètrich-decimal. *Sueldo.*

SOU DE VIUDA: VIUDETAT.

¿D' ONT VENIU? CINCH SOUS ME COSTA. *Loc.* Ab que 's denota un despropòsit o resposta fora del cas. *Si preguntas por berzas, mi padre tiene un garbanzal.*

NO HI HA GRANS CINCH SOUS DE DIFERENCIA. *Loc. fam.* NO HAVERHI UN DIT DE DIFERENCIA.

PER SOU O PER LLIURA. *Loc. ant. com.* Explica en els computes la proporció ab que deuen pagarse les averíes entre dos subgectes, o entre la nau y la cárrega, suposant que pera 'l pago, 'l cárrech y la nau fan una lliura, y les pèrdues y danys un' altra: y per conseguent lo qui té en la lliura del cárrech una dècima, sufrirá una décima en la lliura de l' avería, y así de les demés, rato per quantitat. *A sueldo y á libra, sueldo y libra, rata por cantidad.*

DEL OU AL SOU, DEL SOU AL BOU Y DEL BOU A LA FORCA. *Ref.* Ab que 's significa com se rodola pèl camí del crim. *Ladroncillo de agujeta después sube á barjuleta.*

SOU. gram. Temps del verb ser; vos o vosaltres *sou.*

SOULARAC (Pich de). *Orog.* Pich de 2,343 metres d' elevació al departament de l' Ariège, a l' antiga Catalunya francesa.

SOULIÈ (Mansió Frederich). *Biog.* Novelista y escriptor dramátich que va néixer a Foix (Ariège) al any 1800, morint a Bivra al any 1847. Era autor de nombroses y remarcables obres, essent la més notable de les seues noveles l' anomenada *Les Memories del Diable.*

SOUMET (Alexandre). *Biog.* Poeta del mitjorn de França. Va néixer a Castelnaudary al any 1788, morint a París al 1845. Va estudiar a Tolosa, y proposantse la seua familia que seguís la carrera d'enginyer militar, no va ésser admés a l'*Escola politécnica*, consagrantse desde llavors al conreu de la literatura, essent premiat per l'Academia del Jochs Florals. Al any 1808, va endreçarse a París, ont anava empleat al Consell d'Estat, y a la capital va sejornar fins a la caiguda del Imperi. Al any 1822 rebía el nomenament de individuu de l'Academia Francesa, y al 1823 rebía la creu de la Llegió d'Honor. Va ésser bibliotecari de Saint-Cloud, Rombouillet y Compiègne. Entre les seues obres que fruíren de gran concepte entre 'ls escriptors del seu temps, cal esmentar *La incredulitat, Oda a Napoleó el Gran, Saul, Cleopatra, Joana d'Arc, Norma, El Gladiador,* etc.

SOURNIÁ. *Geog.* Territori del antich Conflent, part de quin, els municipis de Arbussols y de Tarerach, formen ara part del districte de Prades, al departament dels Pirineus Orientals, bisbat de Perpinyá.

SOUS. *Ter.* m. pl. Moneda.

SOUS. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Bassagoda, prov. de Girona. || — (COLL DE). *Orog.* Collada del Vallespir, entre les valls de La Figuera y de la Allau.

SOVELLES. *Geog.* Poble del Ripollès que forma ajuntament ab les parroquies de Les Lloses, Matamala, Sant Esteve de Vallespirans y Sant Martí de Vinyoles.

SOVEN. prep. *Ant.* SOBRE.

SOVENDIT, A. adj. SOBREDIT.

SOVENIR. v. n. SOVINDRE.

SOVENT. adv. SOVINT.

SOVINDRE. v. n. Vindre a la memoria. Recordar.

SOVINT. adv. m. Ab freqüencia. A menudo.

LO MÉS SOVINT. m. adv. La major part del temps. *De ordinario, la mayor parte del tiempo.*

TOT SOVINT O MOLT SOVINT. m. adv. Ab molta freqüencia. *Muy á menudo.*

SOVINTEJAR. v. a. Fer alguna cosa molt sovint. Menudear.

SPARAGO (Barca). *Biog.* Eclesiástich de les derreries del sigle XII, que va ésser un dels més resolts contraris dels Waldenchs. Era electe arquebisbe de Tarragona al any 1215

STACCATO. adv. *Mus.* Veu italiana ab que s'indica la necessitat de ferir bruscament la corda del violí, etc., ab l'arquet. Staccato.

STANYOL (Arnau). *Biog.* Frare carmelitá que va viure al sigle XV, essent el que va traduir al catalá, la obra de *Regimine Principum* que 's trobava manuscrita al monastir del Escorial ab el següent títol: «Llibre del regiment dels Princeps, fet e compilat per frare Epidi Romá del ordre dels frares ermitans de Sant Agustí, declarat e explanat per frare Arnau Stanyol, del ordre de Santa Maria del munt del Carme, a instancia del molt alt et magnífich princep lo senyor Infant en Jaume comte d'Urgell et veçcomte d'Ager.» El llibre esmentat era en pergamí y escrit al any 1330, haventsen fet durant el sigle XV, dues edicions impreses a Barcelona, una al any 1490 per Nicolau Spindeler, y altre al 1498 per Luschner.

STATU QUO. *Loc. llat.* S'usa com a substantiu en la diplomacia. Statu quo. || Estat de coses abans o després d'una guerra, d'un tractat, etc. Statu quo.

STEAMBOAT. m. Paraula composta inglesa, que s'apropiava als antichs vapors de rodes.

STEARINA. f. Pasta que s'utilisa pera enmotllar figuretes y té altres aplicacions. (Vegis ESTEARINA).

STEINHEILITA. f. *Min.* Varietat de cordierita trovada a Finlandia. Steinheilita.

STEINMANITA. f. *Min.* Sulfur de plom que conté antimoni. Steinmanita.

STEINMARCK. m. *Min.* Silicat aluminós anhidre de la especie de l'andalucita. Steinmarck.

STELA ó ESTELA (Miquel). *Biog.* Poeta barceloní del sigle XV, que al any 1486 va escriure el *Jardinet d'orats,* anomenantlo *magnifich comenador Stela de Barcelona.* A l'obra esmentada aixís se refereix la personalitat d'aquell poeta: *obra feta per Miquel Stela de Barcelona, intitolada comedia de la Sagrada passió de Jhuxt,* y al foli 43. «Questió moguda per Mon. Fenollar a Mon. Jaume Vidal prevere, an Verdanxa e an Vilaspinosa notaris, la qual questió es disputada per tots e de aquella sentenciat per Miquel Stela».

STERLINGITA. f. *Min.* Varietat d'òxit de ferro. Sterlingita.

STORK (Joaquim de). *Biog.* Metge catalá als començos del sigle XIX. Era catedrátich de patología a Valencia, y al any 1833, va publicar la traducció d'una memoria de Lisfranch, escrivinthi el pròlech original tractant de les ventatges del esteroscop pera el coneixement de certes malalties.

STRAUCH Y VIDAL (Raimón). *Biog.* Escriptor y eclesiástich, nadiu de Tarragona, que va vestir l'habit dels observants al convent de Sant Francesch a Palma de Mallorca. A la seua ordre va desempenyar cárrechs importants, entre altres els de Pare de provincia, custodi, regent d'estudis y catedrátich de teología a l'universitat de Palma, ont gaudía de moltes consideracions. Al any 1816, va ésser preconisat bisbe de Vich, ocupant aquella seu fins al any 1823, en quin va ésser assessinat. Era contrari a les reformes del constitucionalisme y va sofrir persecucions dels afectes al partit liberal. Al any 1820, fou empresonat per la seua significació a la Junta formada pera sostindre les tendencies del absolutisme. Reclòs a la ciutadella de Barcelona, va reclamar el dret d'ésser judicat no per una comissió militar, sino pêl Consell Suprem de guerra, en raó del cárrech episcopal qu'exercía, y va resoldres el seu transport a Tarragona, envers ont s'endreçava quan als camps de Vallirana, prop de Molins de Rei, deturada la tartana per un escamot de gent armada, va ésser mort el bisbe de Vich, aixís com un frare llech mallorquí que l'acompanyava, nomenat Miquel Quetylas. Strauch era un dels talents més privilegiats del seu temps, segons opinen alguns críticks coetanis seus. Va traduir del francès al castellá la obra del abat Barmel *Historia del clero en tiempo de la revolución francesa,* anotant la segona edició, escrivint també *Memorias para servir á la Historia del jacobinismo.* Va publicar a Palma durant els anys 1812 a 1814 el *Semanario cristiano político de Mallorca,* y al any 1813, el llibre *El fiscal fiscalizado.*

STRUVITA. f. *Min.* Fosfat d'amoníach y de magnesia. Struvita.

SU. *Geog.* Arraval de Riner, prov. de Lleida.

SU. conj. adv. *Ter.* SINÓ.

SUA. pron. adj. f. poss. Su, suya. || SEUA. || *Gram.* Temps del verb SUAR: ell SUA.

SUADA. f. Acte de suar, de treure molta suor. || *Fig.* Travall, esforç.

SUADEIXER. v. a. SUADIR.

SUADENCH, CA. adj. Qui sua molt, qui 's presenta caientli la suor. Sudoroso.

SUADES. f. pl. *Met.* Diners estalviats.

SUADIR. v. a. PERSUADIR.

SUADOR. m. Cambra de les cases de banys destinades a fer suar els banyistes. Sudadero. || Qui sua molt.

SUAIR. v. a. *Ant.* PERSUADIR.

SUAMENT. m. L'acció y efecte de suar. Sudamiento.

SUANYES. *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó d' Oleta; és a la vora del riu Tet y té 128 hab.

SUAR. v. n. Expelir la suor. **Sudar.** || *Met.* Travallar ab molta fatiga y desvetllament. **Trasudar, sudar.** || Se diu de l' humitat que surt o és a la superficie d' alguns cossos, com a les parets, pedres, etc., y també del destiliar les plantes y arbres humor o goma. **Sudar.** || Travallar molt, física o moralment. **Insudar.**

SUAR COM UN CARRETER. fr. Suar molt. *Sudar á chorros.*

SUAR LA CANSALADA O LA CARCANADA. fr. *Met. fam.* Pera manifestar que una cosa costará molt. *Sudar el hopo.*

SUAR MOLT. fr. *Sudar mucho, nadar en sudor.* || Tindre molta feina. *Sudar pez.*

ENCARA LI HA DE SUAR EL CAP DEL NAÇ O 'L CUL. *Expr. fam.* Pondera la dificultat o travall que ha de costar el conseguir alguna cosa. *Aun le ha de sudar el rabo.*

FER SUAR. fr. Costar una cosa molt travall o dificultat. *Hacer sudar.*

MÉS VAL SUAR QU' ESTOSSEGAR O ESTORNUDAR. *Ref.* Aconsella qu' és preferible un poch de calor al perill d' encadarnarse. *Más vale sudar que toser.*

SUARA. adv. t. Ara meteix, no fa gaire. **Poco há, poco hace, ahora mismo.**

SUARDA. f. SUOR, 5. || Suor de les ovelles, materia untosa composta de sabó ab basa de potassa, d' una substancia animal particular, que deixa humida la llana de les ovelles. **Suarda.**

LLANA SUARDA. Llana flonja y suau de les ovelles.

TREURE LA SUARDA. fr. Treure la bruticia de la suor que s' encasta a la roba. *Despercudir.*

SUÁREZ (Joan Antoni). *Biog.* Escriptor y militar molt distingit dels començos del sigle XIX. Va dedicarse als estudis clássichs y històrichs ab predilecció. Era coronel d' infantería y comandant de les comunicacions telegráfiques establertes a Irún. Molt coneixedor de les llengües llatina y helènica, va pertányer a les Academies de l' Historia y Greco-llatina. A l' any 1830 va publicar a Barcelona la obra *Estatilegia aplicada*, que va tindre molt ressò, y també a la seua terra va ésser director d' una obra periòdica que fou molt popular, titolada: *Fastos españoles o efemérides de la guerra civil desde Octubre de 1832*, publicant documents de gran interès històrich. A l' any 1840 va publicar, ab comentaris crítichs, la carta del bisbe de la Puebla de los Angeles al Papa Ignoscenci X, relativa a les doctrines dels jesuites.

SUARGA. f. *Mit.* Cada un dels set cercles que, segons la mitología d' alguns pobles orientals, se troven demunt de la terra. **Suarga.**

SUARI. m. *Ant.* MOCADOR. || SUDARI.

SUAT, DA. p. p. y adj. Humit de suor. **Sudado, sudoriento.** || Lo qu' está brut de suor. **Sudoso.**

SUAU. adj. Blá, dolç, delicat y apacible als sentits. **Suave.** || Dòcil, manejable. **Suave.** || *Pint. y Esculpt.* Lo que sembla tou y fí, de manera que si 's tocava s' hi enfonzaría 'l dit. **Mórbido.** || Lo que 'ns fa sentir certa dolçor y gust, com el parlar, un discurs, etc. **Melioso, melífluo.**

SUAU. m. *Mil.* Soldat del Papa o argelí. **Zuavo.**

SUAUMENT. adv. m. Ab suavitat. **Suavemente, blandamente.** || Agradablement. **Suavemente.** || Lleugerament, per demunt. **Suavemente, por encima.** || POCH A POCH.

SUAVAR. v. a. y derivats. SUAVISAR.

SUAVESA. f. SUAVITAT.

SUAVISABLE. adj. Lo que pot suavisarse. **Suavizable.**

SUAVISACIÓ. f. L' acció y efecte de suavisar. **Suavización.**

SUAVISADOR. m. Qui suavisa. || Corretja preparada pera suavisar les navages. **Suavizador.**

SUAVISAR. v. a. Ablanir, posar suau alguna cosa, traientli part de la seua duresa o aspresa. **Suavizar.** || *Met.* Moderar el rigor del tracte. **Suavizar.** || Calmar, sossegar, aplacar. **Suavizar.** || Minorar. **Suavizar.** || Civilisar les costums. **Suavizar.** || Reconciliar l' ánim ofès d' algú. **Suavizar.**

SUAVISAT, DA p. p. y adj. **Suavizado.**

SUAVISATIU, VA. adj. Que suavisa o té la virtut de suavisar. **Suavizativo.**

SUAVÍSSIM, A. adj. sup. Molt suau. **Suavísimo.**

SUAVÍSSIMAMENT. adv. m. sup. D' una manera suavíssima. **Suavísimamente.**

SUAVITAT. f. Agrado, dolçura, finura en el tracte. **Suavidad.** || *Mus.* Dolçura, delicadesa, melodía. **Suavidad.** || En materia de devoció, ternura. **Suavidad.** || *Pint.* Delicadesa, agrado. **Suavidad.** || Tranquilitat, mansuetut, docilitat. **Suavidad.** || Blanura, delicadesa al tacte. **Suavidad.**

SUB. Preposició qu' entra en la composició de varies veus ab la significació de sota o d' inferioritat. **Sub.**

SUBABDOMINAL. adj. *Med.* Lo qu' és sota del abdòmen. **Subabdominal.**

SUBACCIÓ. f. *Med.* Debilitat, minvament d' acció. **Subacción.**

SUBACETAT. m. *Quím.* Acetat que té un excés de base. **Subacetato.**

SUBACICULAR. adj. *Min.* Que té la figura d' agulla. **Subacicular.**

SUBÁCIT. adj. Qu' és una mica ácit. **Subácido.**

SUBADMINISTRADOR. m. Dependent immediat al administrador. **Subadministrador.**

SUBALAR. adj. Situat sota les ales. **Subalar.**

SUBALAT, DA. adj. *Zool.* Que té apèndix semblants a ales. || Se diu de les aus nadadores que tenen les ales de certa mida. **Subalado.**

SUBALMA. f. *Ter. ibicench.* La escorça del demunt. **Corteza superficial.**

SUBALPÍ, NA. adj. Situat al peu dels Alps. **Subalpino.**

SUBALTERN, A. adj. Inferior, qu' está subordinat a alguna cosa o s' inclou en un' altra. **Subalterno.** || m. Inferior ab dependencia del superior. **Subalterno.**

SUBALTERNACIÓ. fr *Ant.* SUBORDINACIÓ.

SUBALTERNANT. adj. Lo que té subordinada una altra cosa. **Subternante.**

SUBALTERNAR. v. a. Subgectar, posar sota. **Subalternar.**

SUBALTERNAT, DA. p. p. y adj. En classe de subaltern. **Subalternado.**

SUBAQUÁTICH, CA. adj. Qui está o se cría dessota l' aigua. **Subacuático.**

SUBARBUSTE. m. *Bot.* Se diu de la planta més o menys llenyosa, de tany poch alt y que no treu rebrots. **Subarbusto.**

SUBARQUEJAT, DA. adj. Lleugerament arquejat, formant tot just la figura d' un arch. **Subarqueado.**

SUBARRENDABLE. adj. Lo que 's pot subarrendar. **Subarrendable.**

SUBARRENDADOR. m. Qui subarrenda. **Subarrendador.**

SUBARRENDAMENT. m. L' arrendament de la cosa arrendada fet per l' arrendatari. **Subarriendo, subarrendamiento.**

SUBARRENDAR. v. a. Arrendar a un altre lo que aquest ja té arrendat pêl sen propi compte. **Subarrendar.**

SUBARRENDAT, DA. p. p. del verb SUBARRENDAR.

SUBARRENDATARI, A. s. Qui subarrenda alguna cosa. Subarrendatario.

SUBARRENDO. m. Arrendo de lo qu'está ja arrendat. Subarriendo.

SUBARTICULAR. v. a. Posar una cosa gaire bé en condició d' articulada.

SUBARTICULAT. adj. *Bot.* Que gaire bé és articulat.

SUBAST. m. SUBASTA.

SUBASTA. f. Venda pública en la qual se cedeixen els obgectes al més dient ab la intervenció de la justicia y moltes vegades per manament del jutge. Subasta, subastación. || Contracta que 's fa ab iguals condicions pera la construcció d' alguna cosa. Subasta.

SUBASTABLE. adj. Que's pot o 's deu subastar. Subastable.

SUBASTADOR. adj. y s. Aquell qui subasta. Subastador.

SUBASTAR. v. a. Vendre al encant ab intervenció de la justicia. Subastar, vender en pública almoneda.

SUBBRIGADER. m. Subrigadier.

SUBCAPILAR. adj. Qu' és gaire bé tan fí com un cabell. Subcapilar.

SUBCARBONAT. m. *Quím.* Nom genèrich de les sals en que l' ácit carbònich se trova ab excés de base. Subcarbonato.

SUBCAULESCENT. adj. *Bot.* S' apropía a la planta molt curta de tany. Subcaulescente.

SUBCLAVI. adj. *Med.* Epítet de la part qu' és sota de la clavícula. Subclavio.

SUBCOLECTOR. m. Qui fa les funcions de colector y serveix a les ordres d' aquest. Subcolector.

SUBCOLEÓPTER. adj. *Zool.* Que té la forma semblanta a la del coleòpter. Subcoleóptero.

SUBCOMENADOR. m. A les ordres militars qui excedeix de tinent comenador. Subcomendador.

SUBCOMPRENSIÓ. f. Baixa comprensió; comprensió inferior de les coses. Subcomprensión.

SUBCONSERVADOR. m. Jutge delegat pèl conservador. Subconservador.

SUBCONTRARIA. adj. *Fil.* Se diu de la proposició que 's segueix de la contraria. Subcontraria. || *Mat.* Se diu de dues figures, v. gr., de dos triánguls semblants ab l' ángul del vèrtix comú, sense bases paraleles. Subcontraria.

SUBCUTANI, A. adj. Lo qu' és o hi ha sota la pell. Subcutáneo.

SUBDÈCUPLE, A. adj. Que conté una part de deu. Subdécuplo.

SUBDEGÁ. m. Dignitat d' alguns capítols qu' está a les ordres del degá. Subdeán, subdecano.

SUBDEGANAT. m. Dignitat del subdegá. Subdeanato.

SUBDELEGABLE. adj. Lo que 's pot subdelegar. Subdelegable.

SUBDELEGACIÓ. f. *For.* Delegació feta per un jutge y per un delegat que transmet part del seu poder. Subdelegación. || Territori, empleu y oficina del subdelegat. Subdelegación.

SUBDELEGANT. p. a. Qui subdelega. Subdelegante.

SUBDELEGAR. v. a. Donar el delegat la seua jurisdicció o potestat a un altre. Subdelegar.

SUBDELEGAT, DA. adj. y m. La persona a qui 'l delegat ha comès les seues facultats o jurisdicció. Subdelegado.

SUBDÈRMICH, CA. adj. *Anat.* Qu' está dessota el dermis. Subdérmico.

SUBDIACA. m. El clergue ordenat d' epístola. Subdiácono. || Cárrech que hi há a algunes catedrals pera preparar els vasos sagrats y cantar la epístola a la missa. Subdiácono.

SUBDIACONAT. m. L' ordre de subdiaca o d'epístola. Subdiaconado, subdiaconato.

SUBDIACONIL. adj. Lo que pertany al subdiaca o al subdiaconat. Subdiaconil. || m. Capellá qu' en certes iglesies té la obligació de cantar la epístola en la missa major. Epistolero, subdiaconil.

SUBDIAFRAGMÁTICH, CA. adj. Lo qu' és sota del diafragma. Subdiafragmático.

SUBDIGITAT, DA. adj. *Bot.* Que sembla dividit en digitacions. Subdigitado,

SUBDISTINCIÓ. f. La distinció d' un' altra distinció. Subdistinción.

SUBDISTINGIR. v. a. Distingir la distinció feta. Subdistinguir.

SUBDIVIDEIXER. v. a. SUBDIVIDIR.

SÚBDIT, A. adj. y m. Subgecte a la disposició de algún superior, ab la obligació d' obeirlo. Súbdito. || ESCLAU, REMENSA, VASSALL.

SUBDIVIDIBLE. adj. SUBDIVISIBLE.

SUBDIVIDIR. v. a. Dividir alguna part de les que estaven ja dividides. Subdividir.

SUBDIVIDIT. p. p. del verb SUBDIVIDIR.

SUBDIVISIBLE. adj. Lo que pot ésser subdividit. Subdivisible.

SUBDIVISIÓ. f. Segona divisió que 's fa d' alguna cosa, o divisió d' alguna de les parts de que's compòn. Subdividir.

SUBDIVISOR, A. s. Qui subdivideix o lo que subdivideix. Subdivisor.

SUBDOMINANT. s. y adj. *Mus.* La quarta nota d' un tò que seguint a la dominant baixa en la escala. Subdominante.

SÚBDUPLE, A. adj. *Geom.* La proporció quan un número és la meitat d' un altre, com: 2 de 4 y 4 de 8. Súbduplo.

SUBECH. m. *Ant.* ENSOPIMENT.

SUBENTRADA. f. Subintracción.

SUBENTRAR. v. a. Entrar consecutivament uns derrera d' altres. Subintrar.

SÚBER. m. Crosta d' arbre pareguda al suro, y 'l meteix suro en llatí. Súber.

SUBERAMIDA. f. *Quím.* Substancia produida ab el contacte del suberat de metil ab alguna solució aqüosa d' amoniach o be quan se dirigeix una corrent de gas amoniach, per entre mitg d' una solució de soberat d' estil alcofollat. Suberamida.

SUBERANÍLICH. adj. *Quím.* Acit obtingut de la barreja ab la suberanilida, al escalfarse una barreja de anilina seca y d' ácit suberich fos. Suberanílico.

SUBERANILIDA. f. *Quím.* Substancia que precipita l' alcofoll d' una barreja d' anilina y d' ácit suberich. Suberanilida.

SUBERAT. m. *Quím.* Combinació del ácit subèrich ab diferentes substancies. Suberato.

SUBÈRICH, CA. adj. Lo concernent al súber. Subérico. || *Quím.* Epítet d' un ácit que s' extreu del suro tractantlo per l' ácit nítrich. Subérico.

SUBERINA. f. *Quím.* Principi vegetal del suro. Suberina.

SUBERÓS, A. adj. Que participa de la naturalesa del súber. Suberoso

SUBESPINÓS, A. adj. *Med.* Lo qu' és sota de la espina del omòplat. Subespinoso.

SUBESTERNAL. adj. *Med.* Situat sota del esternó. Subesternal.

SUBEXECUTAR. v. a. Fer alguna cosa baix direcció d' un altre. **Subejecutar.**

SUBEXECUTOR. m. Qui executa o be obra per delegació o baix la direcció d' un altre. **Subejecutor.**

SUBFAMILIA. f. *Hist. nat.* Divisió que segueix per ordre de relació a la familia, essent els seus carácters de més reduit interès, encara que superior al de les tribus y de les demés divisions que la segueixen. **Subfamilia.**

SUBFASCICULAT, DA. adj. *Hist. nat.* Quasi aplegat en petits feixos. **Subfasciculado.**

SUBFILIFORM. adj. Que té gaire bé la forma d'un fil. **Subfiliforme.**

SUBFLETAR. v. a. Traspassar a un altre 'l flet o 'ls nòlits d' un barco. **Subfletar.**

SUBFOLIACI. adj. *Bot.* Semblant a una fulla. **Subfoliáceo.**

SUBFOSFAT. m. *Quím.* Fosfat ab excés de base. **Subfosfato.**

SUBFÔSSIL. adj. *Hist. nat.* Qu' és gaire bé fòssil; imperfectament fòssil. **Subfósil.**

SUBGELATINÓS. adj. Semblant a la gelatina. **Subgelatinoso.**

SUBGECCIÓ. f. Acte y efecte de subgectar o subgectarse. **Sujeción.** || Servitut, dependencia. **Sujeción.** || LLIGADURA. || Aplicació, assistencia a la obligació. **Sujeción.** || *Ret.* Figura en que l'orador respòn a les seves meteixes preguntes. **Sujeción.** || *Esgrim.* La acció en que se subgecta la del contrari. **Sujeción.** || SUMISSIÓ.

AB SUBGECCIÓ. m. adv. Humilment, ab sumissió. *Con sujeción.*

DENEGAR LA SUBGECCIÓ. fr. *Ant.* No regonéixer al senyor feudal. *Denegar, desconocer la sujeción ó vasallaje.*

SUBGECTAR. v. a. Sometre, reduir alguna cosa al domini o poder d'un altre. **Sujetar.** || També s'usa com recíproch. **Sujetarse.** || Afermar, contindre alguna cosa per la força. **Sujetar.** || Domar, rendir. **Sujetar.** || SUBJUGAR, LLIGAR.

SUBGECTARSE. v. r. Rendirse, obligarse a una servitut. **Sujetarse.**

SUBGECTAT, DA. p. p. **Sujetado.**

SUBGECTE. m. Qualsevulla persona indeterminada. **Sujeto.** || Persona de qualitats o prendes. **Sujeto.** || Materia o punt de que 's tracta. **Objeto, sujeto.** || pl. Allò en que's reb y conserva alguna cosa. **Sujeto.** || *Fil.* Allò de que s'anuncía o predica alguna cosa. **Sujeto.** || Activitat, figura y força de la persona, com: home de flach *subgecte.* **Sujeto.** || *Mús.* Part principal del assumpte. **Sujeto.**

QUI NO CONEGUI AL SUBGECTE, NO FORMI D' ELL MAL SUSPECTE. *Ref.* Denota que no 's deu judicar de les coses fins a estar ben enterat de les causes, o bé qu' es imprudencia alabar o vituperar lo que no 's coneix bé. *Antes no conozcas, ni alabes ni cohondes.*

SUBGECTE, A. adj. Exposat, propens a alguna cosa. **Sujeto.** || Sumís, adicte. **Sujeto.** || SÚBDIT. || Se diu en ordre a la subgecció per amor o per gratitut. **Sujeto.** || p. p. de subgectar. **Sujeto.**

SUBGECTIU, VA. adj. Lo que 's refereix al subgecte pensant; lo qu' está dins d' ell. **Subjetivo.**

SUBGECTIVAMENT. adv. m. D' una manera subgectiva. **Subjetivamente.**

SUBGECTIVITAT. f. Qualitat de lo subgectiu; conjunt de propietats subgectives. **Subjetividad.**

SUBGENRE. m. Divisió immediata del genre. **Subgénero.**

SUBGLOBULÓS, A. adj. Quasi en forma de bola. **Subglobuloso.**

SUBGRANULAR. adj. *Min.* Que té 'ls grans poch eixits. **Subgranular.**

SUBÍ. *Hidrog. ant.* Nom del riu Francolí en temps dels romans.

SUBINES (De). m. adv. Boca per amunt. **Supino, boca arriba.**

SUBINFLAMATORI, A. adj. *Med.* Lo que presenta en un grau dèbil els fenòmenos de la inflamació. **Subinflamatorio.**

SUBINSPECTOR. m. Subaltern immediat al inspector. **Subinspector.**

SUBINTRANT. adj. *Med.* Calificació de certes febres intermitents. **Subintrante.**

SUBINTRAR. v. a. Entrar successivament l' un després del altre o l' un en lloch del altre. **Subintrar.**

SUBINTRODUCTA. f. Epítet que 's donava a les dones que vivíen a casa dels sacerdots y per caritat cuidaven de llurs cases y menesters, abús proibit pêl cánon III del concili de Nicea. **Subintroducta.**

SUBINVERSIBLE. adj. *Bot.* Aixís s'anomenen les fulles endreçades envers el vertix del tany que per la seua banda inferior poden encararse. **Subinversible.**

SUBIRÁ, NA. adj. Sobirá. Repentí. || SUPERIOR. || De dalt.

SUBIRÁ. *Geog.* Caseriu del terme de Llofriu, dist. munpal. de Palafrugell, prov. de Girona.

SUBIRANA (La). *Geog.* Caseriu del terme de Cabrils, prov. de Barcelona.

SUBIRÁNEGUES. *Geog.* Poble del dist. munpal. de Sant Jordi Desvalls, prov. de Girona.

SUBIRANS. *Geog.* Caseriu del terme d' Arenys de Munt, prov. de Barcelona. || — (COLL DE). *Orog.* Collada a 1,275 met. d' altitut, al Bergadá, al extrem de la serra que separa la Vall de Cerdanyola del Clot del Infern.

SUBIRÁS (Coll de). *Geog.* Entreforch ab el camí que mena a Can Rodó, al que va desde Camprodón a Costabona.

SUBIRAT Y CODORNIU (Ramón). *Biog.* Escultor, nadiu de Mora d' Ebre, ont va néixer envers 1828. Va ésser deixeble d' En Damiá Campeny a la escola de Barcelona, passant després a Madrit pera estudiar a l' Academia de Sant Ferrán, en quines aules va obtindre diferents premis. A les Exposicions de Madrid de 1858 fins a 1866 hi va concorre ab les seues obres, remarcantse per un ben acabat bust de marbre y una estatua en guix d' En Lope de Vega. A l' Exposició de 1871 va presentar un Sant Crist y tres busts. Apart d' aquelles obres havía fet En Subirat el bust de Manel Joseph Quintana pera 'l seu sepulcre; la estatua del diví Vallès al Museu Antropològich del Dr. Velasco; els retrats d' Ayala y d' En Figueres, y celebrades estatues de metges remarcables al pati del edifici de Sant Carles a Madrit. Havía tingut, en qualitat d' interí, el cárrech d' esculptor anatòmich de la facultat de Madrit, pera quin va ésser nomenat en propietat al any 1879.

SUBIRATS (Francesch). *Biog.* Relligiós caputxí del sigle XVII, escriptor dogmátich, autor del tractat que va anomenarse *Apología de les llagues de Sant Francesch,* obra piadosa molt elogiada.

SUBIRATS. *Geog.* Poble de la prov. y bisb. de Barcelona, part. jud. de Vilafranca del Penadès; és a la vora del riu Anoia y té 3,239 hab.

SUBIS. *Hidrog. Ant.* Nom del riu Ripollet, prov. de Barcelona, en temps dels romans. || — CIVIT. *Geog. ant.* Nom de Sabadell, prov. de Barcelona, en temps dels romans.

SÚBIT, A. adj. Imprevist, repentí. **Súbito.** || Precipitat, impetuós o violent en el parlar o obrar. **Súbito.**

SUBITANI, A. adj. SUBITÁNEO.

SÚBITAMENT. adv. m. De repent, d' improvist. **Súbitamente.**

SUBITÁNI, A. adj. SÚBIT.

SUBITÁNIAMENT. adv. m. SÚBITAMENT.

SUBITANITAT. f. Carácter de subitani. **Subitaneidad.**

SUBJECCIÓ. f. SUBGECCIÓ.

SUBJECTAR. v. a. SUBGECTAR.

SUBJECTE. m. SUBGECTE.

SUBJECTIU, VA. adj. SUBGECTIU.

SUBJUGABLE. adj. Que 's pot subjugar.

SUBJUGACIÓ. f. Acte y efecte de subjugar. **Sujeción.**

SUBJUGADOR, A. m. y f. Qui subjuga. **Sojuzgador.**

SUBJUGAR. v. a. Sometre, avassallar, dominar violentament. **Subyugar, sojuzgar.**

SUBJUGAT, DA. p. p. **Subyugado.**

SUBJUNCTIU. m. *Gram.* Modo del verb que necessita un altre verb antecedent, exprés o suplert, al qual se junta pera completar la seua significació. **Subjuntivo**

SUBLEVACIÓ. f. Acte o efecte de sublevar o de sublevarse. **Sublevación, solevamiento.** || Motí, alborot. **Sublevación.**

SUBLEVADOR, A. n. y f. Que o qui subleva. || adj. Fácil de sublevar.

SUBLEVAMENT. m. Acció de sublevar y de sublevarse. || Revolta popular o del exèrcit. **Sublevamiento.**

SUBLEVAR. v. a. Alçar, moure o excitar algún motí. **Sublevar, solevantar.** || També s' usa com recíproch. **Sublevarse.**

SUBLEVARSE. v. r. Llevarse o aixecarse indignat. Fer armes contra 'ls poders constituits. **Sublevarse.**

SUBLEVAT, DA. p. p. **Sublevado.** || REVOLTAT. || REBELT.

SUBLEVATORI, A. adj. Que subleva.

SUBLEYRAS (Pere). *Biog.* Pintor y gravador, nadiu del mitjorn de França al any 1699, mort a Roma al 1749. Va obtindre 'l primer premi de l' Academia de París al any 1724, marxant després a Roma, ont va pintar la major part dels seus quadres, que, ab tot y la grandesa de la seua composició, eren de tonalitat clara y convencional. Entre les seues pintures, cal esmentar *L' emperador Valent, denunciat devant de Sant Benet,* que va pintar pera Sant Pere de Roma; *La serp de bronzo, Jesús a Casa de Simón, El martiri de Sant Hipòlit,* etc.

SUBLIM. adj. Excels, gloriós, excelent. **Sublime.** || Se diu de la producció o discurs magnífich y elevat. **Sublime.**

SUBLIMACIÓ. f. Obra de sublimar. **Sublimación.** || *Quím.* Separació de les parts més sútils y volátils dels mixtes elevats per medi del foch. **Sublimación.**

SUBLIMAR. v. a. Elevar, engrandir, realçar. **Sublimar, ensalzar.** || *Quím.* Extreure de les substancies, per medi del foch, les partícules més sútils pera reculliríes després. **Sublimar.** || Socarrar a la flama. **Sollamar.**

SUBLIMAT, DA. p. p. **Sublimado.**

SUBLIMAT. m. Biclorur de mercuri. És verenós y s' usa com a desinfectant. **Sublimado.**

SUBLIMAT CORROSIU: SOLIMANY.

SUBLIMAT DOLÇ. Argentviu reduit a massa blanca. *Sublimado dulce, águila alba.*

SUBLIMATIU, VA. adj. SUBLIMATORI.

SUBLIMATORI, A. adj. *Quím.* Lo que pertany o serveix pera la sublimació. **Sublimatorio.**

SUBLIME. adj. SUBLIM.

SUBLIMEMENT. adv. m. Alta o alterosament. **Sublimemente.** || *Ant.* EXCELLENTMENT.

SUBLIMITAT. f. Grandesa, exaltació o altura de alguna cosa. **Sublimidad.** || *Ret.* Elevació d' estil. **Sublimidad.**

SUBLIMMENT. adv. m. SUBLIMEMENT.

SUBLABULAT, DA. adj. *Bot.* Que gaire bé és lobulat. **Sublabulado.**

SUBLUXACIÓ. f. *Cir.* Dislocació incomplerta. **Subluxación.**

SUBLLENYÓS, A. adj. *Bot.* Se diu de la planta quin tronch és llenyós per baix y herbaci per dalt de tot. **Subleñoso.**

SUBLLINGUAL. adj. Lo qu' és dessota la llengua. **Sublingual.**

SUBLLUNAR. adj. Lo qu' está entre la terra y la òrbita de la lluna. **Sublunar.**

SUBMACULAT, DA. adj. Que té taques que són poch perceptibles. **Submaculado.**

SUBMALAT. m. *Quím.* Malat ab excés de base. **Submalato.**

SUBMANGANAT. m. *Quím.* Manganat ab excés de base. **Submanganato.**

SUBMARÍ. m. *Náut.* Vaixell de guerra que navega per dintre del mar y dispara torpelis sota 'l casch de les naus. **Submarino.**

SUBMARÍ, NA. adj. Lo que hi há o 's troba sota l' aigua del mar. **Submarino.**

SUBMARINAMENT. adv. Per dessota 'l mar.

SUBMAXILAR. adj. *Anat.* Lo qu' és sota de la barra inferior. **Submaxilar.** || Epítet d' un ganxet que sembla format per una branca superior del nirvi vidiá. **Submaxilar.**

GANGLI SUBMAXILAR. *Anat.* Gangli nirvós que sembla format per una branca superior del nirvi vidiá. **Submaxilar.**

SUBMEITAT. f. Meitat d' una meitat.

SUBMEMBRANÓS, A. adj. *Hist. nat.* Semblant a la forma de membrana.

SUBMENTAL. s. y adj. f. *Med.* Nom y epítet de una vena y una arteria, branques de la llabial o maxilar externa. **Submental.**

SUBMENTALITAT. f. Baixa mentalitat. **Submentalidad.**

SUBMERGIBLE. adj. Que 's pot submergir. **Sumergible.**

SUBMERGIMENT. m. *Ant.* SUBMERSIÓ.

SUBMERGIR. v. a. SUMERGIR.

SUBMÈS, A. p p. *Ant.* de SUBMERGIR.

SUBMETALOIDI. adj. Que té semblança ab el metall. **Submetaloide.**

SUBMINISTRAR. v. a. Y 'ls seus derivats. **Suministrar.**

SUBMISSIÓ. f. Y 'ls seus derivats. **Sumisión.**

SUBMITILACIS. m. pl. *Zool.* Mena de moluschs acèfals, semblanta als mitilacis, corresponenta als grupus de les náiades. **Submitiláceo.**

SUBMÚLTIPLE, A. adj. Quantitat continguda un número exacte de vegades d' una altra, com: 4, submúltiple de 1. **Submúltiple, submúltiplo.**

SUBMULTÍPLICE. m. *Álg.* La part alíquota respecte al seu tot, com: el 6 és *submultiplice* de 18. **Submultiplice.**

SUBNITRAT. m. *Quím.* Nitrat que conté dues, tres o sis vegades tanta quantitat de base com el neutre. **Subnitrato.**

SUBNORMAL. adj. *Geom.* A la teoría de les curves s' aplica a la part del eix compresa entre 'l peu de la ordenada y 'l de la normal. **Subnormal.**

SUBNUSÓS, A. adj. *Hist. nat.* Que té parts sortintes semblantes a nusos. **Subnudoso.**

SUBÓ. v. n. *Ter.* TONTO, CAP GROS.

SUBOCCIPITAL. adj. *Anat.* Qu' está dessota del occipuci. **Suboccipital.**

NIRVIS SUBOCCIPITALS. *Anat.* Se diu de dos nirvis que ixen del canal vertebral, entre l' occipital y l' atles, dividintse en dues branques, anterior l' una y l' altra posterior. *Nervios suboccipitales.*

SUBOCULAR. adj. Lo qu' está situat sota dels ulls. **Subocular.**

SUBORBICULAR. adj. Quasi orbicular. **Suborbicular.**

SUBORDENAR. v. a. SUBORDINAR.

SUBORDENAT, DA. m. y f. SUBORDINAT.

SUBORBITARI, A. adj. Situat sota de la òrbita. **Suborbitario.**

SUBORDINABLE. adj. Que 's pot subordinar. **Subordinable.**

SUBORDINACIÓ. f. Subgecció al ordre, manament o domini d' un altre. **Subordinación.** || Terme relatiu que denota 'ls graus de superioritat o inferioritat entre diferentes coses. **Subordinación.**

SUBORDINADAMENT. adv. m. Ab subordinació. **Sobordinadamente.**

SUBORDINAR. v. a. Subgectar, posar a algú a les ordres y disposició d' un altre. **Subordinar.** || Posar o classificar algunes coses inferiors respecte d' altres. **Subordinar.**

SUBORDINARSE. v. r. Creure, no faltar al ordre.

SUBORDINAT, DA. p. p. y adj. **Subordinado.** || m. SUBALTERN.

SUBORDRE. m. *Hist. nat.* Divisió que segueix al ordre, o ordre de menys importancia. **Subórden.**

SUBORN. m. Vegis SOBORN

SUBORNADOR, A. m. y f. SOBÒRNADOR.

SUBORNAR. v. a. Vegis SOBORNAR.

SUBOSTRACI. adj. *Zool.* Que sembla als ostracis. **Subostráceo.**

SUBPARÁSSIT, A. adj. y s. *Bot.* Impropiament se diu de les plantes que no són parássites, sinó que creixen enroscantse o apoiantse en altres plantes o cossos. **Subparásito.**

SUBPECTORAL. adj. *Anat.* Que 's trova colocat dessota del pit. **Subpectoral.**

SUBPENTÁMER, A. adj. *Zool.* Que té la forma semblanta als insectes coleòpters pentámers. **Subpentámero.**

SUBPERICÁRDICH. adj. *Anat.* Que 's trova situat dessota del pericardi. **Subpericardio.**

SUBPELÍFER, A. adj. *Hist. nat.* Que té pèls curts. **Subpelífero.**

SUBPLANTAR. v. a. y derivats. **Suplantar.**

SUBPOLAR. adj. Lo qu' és sota del pol. **Subpolar.**

SUBPRECEPTOR. m. Segón preceptor. || SUPRECEPTOR.

SUBPREFECTE. m. Funcionari o magistrat que segueix al prefecte en ordre d' autoritat. **Subprefecto.** || Nom qne a França s apropía al empleat que a cada districte comunal desempenya, baix la direcció del prefecte, les funcions que corresponien abans a les administracions municipals y als comissaris de cantó, exceptuant les propies dels concelis de districte y municipis. **Subprefecto.**

SUBPREFECTURA. f. Cárrech de subprefecte y temps que les seues funcions tenen de durada. || Ciutat o vila ont resideix el subprefecte y lloch ont hi té 'l seu despaig. **Subprefectura.**

SUBPRIOR, A. m. y f. Qui fa les vegades de prior o 'l substitueix. **Subprior.**

SUBPROMOTOR. m. Oficial que a les canonisacions dels sants fa les vegades de promotor. **Vicepromotor, subpromotor.**

SUBPUBIÁ. adj. m. *Med.* Epítet d' un orifici ovalat, situat a la part inferior de la cava femoral del íli. **Subpubiano.**

SUBQUADRIPLICADA. adj. *Arit.* Se diu de la raó que intervé quatre vegades pera compondre la quadriplicada. **Subcuadriplicada.**

SUBRALLAR. v. a. Posar una ralla dessota de les paraules pera que s' hi fixi l' atenció y equival a que fossin de cursiva. **Subrayar.**

SUBREPCIÓ. f. Acció amagada. **Subrepción.** || Ocultació d' algún fet o circunstancia pera conseguir alguna pretensió, que no 's podría obtindre si aquell se conegués. **Subrepción.**

SUBREPTICI, A. adj. Lo que 's fa o 's pren de amagat. **Subrepticio.** || Lo que 's preté o 's logra ab subrepció. **Subrepticio.**

SUBREPTICIAMENT. adv. m. Ab subrepció. **Subrepticiamente.**

SUBRIGADER. m. *Mil.* Oficial que desempenyava les funcions de sargent segón al cos de guardies del rei. **Subrigadier.** || *Mar.* Guardia marina qu' exerceix funcions de cabo segón a la seua companyía. **Subrigadier.**

SUBROGABLE. adj. Que 's pot subrogar. **Subrogable.**

SUBROGACIÓ. f. Acte y efecte de subrogar. **Subrogación.**

SUBROGANT. p. a. **Subrogante.**

SUBROGAR. v. a. Substituir o posar una cosa en lloch d' un' altra. **Subrogar.**

SUBROGAT, DA. p. p. **Subrogado.** || m. Substitut. **Subrogado.**

SUBSAGRISTÁ. f. Segón sagristá.

SUBSAL. f. *Quím.* Nom de totes les sals saturades excessivament de base. **Subsal.**

SUBSANABLE. adj. Que 's pot o 's deu subsanar. **Subsanable.**

SUBSANACIÓ. f. Acció y efecte de subsanar. **Subsanación, subsanamiento.**

SUBSANAR. v. a. Reparar, esmenar algún dany. **Subsanar.** || Disculpar o excusar algún desacert o delicte. **Subsanar.**

SUBSANAT, DA. p. p. del verb SUBSANAR.

SUBSCAPULAR. adj. *Med.* Epítet del muscle de sota de la escápula. **Subscapular.**

SUBSCRIPCIÓ. f. SUSCRIPCIÓ.

SUBSCRIPTOR, A. m. y f. SUSCRIPTOR.

SUBSCRIURE. v. a. y 'ls seus derivats. SUSCRIURE.

SUBSECRETARI. m. El primer quefe d' un ministeri després del ministre. **Subsecretario.**

SUBSECRETARÍA. f. Encárrech o empleu del subsecretari, y la oficina o despaig que 'n depèn. **Subsecretaría.**

SUBSECUTIU, VA. adj. *Ant.* SUBSEGÜENT.

SUBSECUTIVAMENT. adv. m. Seguidament, una cosa derrera d' una altra. **Seguidamente, subsiguientemente, subsecuentemente.**

SUBSEGÜENT. adj. Lo que segueix immediatament a un' altra cosa. **Subsiguiente, subsecuente.**

SUBSEGUIRSE. v. a. Seguir una cosa immediatament després d' un' altra. **Subseguirse.**

SUBSEGUIT, DA. p. p. **Subseguido.**

SUBSÈPTUPLE, A. adj. Que conté una part de set. **Subséptuplo.**

SUBSEQÜENT. adj. SUBSEGÜENT.

SUBSESQUIÁLTER, A. adj. *Matem.* Se diu de la raó de menor desigualtat entre dos termes, un dels quals conté a l' altre dues vegades y mitja. **Subsesquiáltero.**

SUBSESQUITERS, A. adj. *Matem.* Se diu de la raó

de menor desigualtat entre dos termes, dels quals l' un conté a l' altre una vegada y un ters. **Subsesquitercio.**

SUBSÈXTUPLE, A. adj. Que conté una part de sis. **Subséxtuplo, subséstuplo.**

SUBSIDI. m. Socors, ajuda, auxili extraordinari. **Subsidio.** || *Ant.* Tribut sobre les rendes eclesiástiques d' Espanya concedit per la Santa Seu als reis d' aquest Estat. **Subsidio.** || Cos, tropa de reserva. **Subsidio.** || Contribució imposta al comers y a la industria. **Subsidio.**

SUBSIDIARI, A. adj. Lo que 's dona o envía en socors d' un altre. **Subsidiario.** || *For.* Se diu dels medis superabundants que coadjuvén a fortificar una causa; aixís se diu hipoteca *subsidiaria*, la que serveix de fiança a la principal. **Subsidiario.**

SUBSIDIARIAMENT. adv. m. D' un modo subsidiari. **Subsidiariamente.**

SUBSISTÈNCIA f. Estabilitat, permanencia, perseverancia. **Subsistencia.** || Lo que serveix pera 'ls aliments d' una persona, comunitat, etc. **Subsistencia.** || L' acte de subsistir. **Subsistencia.** || *Fil.* El derrer complement de la substancia, o l' acte pêl qual una substancia 's fa incomunicable a un' altra. **Subsistencia.**

SUBSISTENT. p. a. Lo que subsisteix. **Subsistente.**

SUBSISTIR. v. n. Permanéixer, durar, conservarse. **Subsistir.** || Viure al mon. **Subsistir.** || Alimentarse, substentarse. **Subsistir.** || *Fil.* Estar per sí en la seua propia naturalesa y ésser y no en la d' un altre. **Subsistir.**

SUBSOL. m. Lo qu' está sota la superficie de la terra. **Subsuelo.**

SUBSTANCIA. f. *Fil.* Ésser, essencia, naturalesa de les coses. **Substancia.** || Qualsevulla cosa ab que algú s' alimenta y nodreix. **Substancia.** || La part essencial y més apreciable d' alguna cosa. **Substancia.** || Lo que més nodreix y satisfá dels aliments. **Jugo, substancia.** || El such que s' extreu de les coses substancioses. **Substancia.** || *Met.* Materia, sòlit. **Substancia.** || El valor y estimació de les coses, pêl qual deuen ésser graduades. **Substancia.** || Hisenda, bens. **Substancia.** || *Fil.* La entitat o essencia que subsisteix o existeix per sí. **Substancia.** || SUSTANCIA.

DE SUBSTANCIA. adv. m. Se diu de les coses d' importancia. *De substancia.*

EN SUBSTANCIA. adv. m. Sumariament, en compendi. *En limpio, en resolución.* || *Med.* Se diu dels simples que 's donen en el seu estat natural, a diferencia dels que se suministren en infusió, etc. *En substancia.*

SENSE SUBSTANCIA. adv. m. Vanament, fútilment. *Sin substancia.*

TOT HO CONVERTEIX EN SUBSTANCIA. fr. *Met. fam.* S' aplica a aquell que tot ho interpreta en favor seu. *Todo lo convierte en substancia.*

TREURE LA SUBSTANCIA. fr. Treure la força y vigor a alguna cosa; trèureli 'l such o la virtut. *Desubstanciar.*

SUBSTANCIAL. adj. Pertanyent a la substancia. **Sustancial.** || Punt essencial d' un negoci. **Sustancial.**

SUBSTANCIALMENT. adv. m. D' un modo substancial. **Sustancialmente.** || Essencialment. **Sustancialmente.**

SUBSTANCIAR. v. a. Comprovar o esbrinar enterament la veritat d' alguna cosa. **Sustanciar.** || COMPENDIAR. || *For.* Formar un procés o causa fins a posarla en estat de sentencia. **Sustanciar.**

SUBSTANCIAT, DA. p. p. y adj. **Sustanciado.**

SUBSTANCIÓS, A. adj. Lo que té molta substancia. **Sustancioso.**

SUBSTANCIOSAMENT. adv. m. D' una manera substanciosa. **Sustanciosamente.**

SUBSTANTALAT. m. *Quím.* Tantalat ab excés de base. **Substantalato.**

SUBSTANTIU, VA. m. y f. Lo que per sí pot estar y permanéixer. **Sustantivo.** || *Gram.* Nom que 's dona a cada obgecte de per sí. **Sustantivo.**

SUBSTANTIVADAMENT. adv. m. D' un modo substantivat. **Sustantivadamente.**

SUBSTANTIVAR. v. a. *Gram* Usar com a nom substantiu una part de l' oració que realment no ho és. **Sustantivar.**

SUBSTANTIVITAT, DA. p. p. y adj. **Sustantivado.**

SUBSTARTRAT. m. *Quím.* Tartrat ab excés de base. **Substartrato.**

SUBSTILAR. adj. y f. *Geom.* La ratlla qu' en el quadrant solar indica la intersecció del seu plá ab el d' un meridiá que li es perpendicular, y en el qual se troba l' eix. **Substilar, meridiana del plano.**

SUBSTITUCIÓ. f. L' acte y efecte de substituir o subrallar una cosa en lloch d' una altra. **Sustitución, subrogación.** || *For.* Institució de segón hereu, o una designació d' hereu feta en segón grau o altres ulteriors en ordre de successió; y pot fórse no sols en les herencies, sinó també en els llegats. **Sustitución.**

SUBSTITUCIÓ COMPENDIOSA. *For.* Mètode de substituir qu' abraça moltes substitucions y molt temps. *Sustitución compendiosa.*

SUBSTITUCIÓ DIRECTA. *For.* La que 's fa ab paraules directes, civils o llegítimes, que directa y immediatament se dirigeix al substitut, y per la qual percebeix la herencia del difunt de propia autoritat, y sense intervenció d' altra persona. *Sustitución directa.*

SUBSTITUCIÓ EXEMPLAR. *For.* Aquella que 's fa pêl pare o la mare a qualsevol dels descendents als fills adults o major instituits o desheretats quan són boigs o dements, substituint en llur lloch certes persones. *Sustitución ejemplar.*

SUBSTITUCIO INDIRECTA. *For.* La que 's fa ab paraules deprecatives o indirectes que no 's dirigeixen immediatament al substituit, sinó per interposada persona, com es l' hereu de confiança. *Sustitución indirecta ó fideicomisaria ú oblicua.*

SUBSTITUCIÓ PUPILAR. *For.* La que 's fa pêl pare als seus fills impúbers, llegítims y naturals que té baix la seua potestat, instituits o desheretats, ab paraules afirmatives expressa o tácitament. *Sustitución pupilar.*

SUBSTITUCIÓ RECÍPROCA. *For.* Modo de substituir que comprèn moltes substitucions recíproques en les persones de diferents hereus, segons llur qualitat. *Sustitución recíproca, brevilocua.*

SUBSTITUCIÓ VULGAR. *For.* Aquella que 's fa per qualsevol del vulgo o qualsevulla persona del poble ab paraules negatives tácita o expressament. *Sustitución vulgar ó simple.*

SUBSTITUIBLE. adj. Que pot ésser substituit. **Sustituible.**

SUBSTITUIDOR, A. s. Qui substitueix. **Sustituidor.**

SUBSTITUIR. v. a. Subrogar, posar a algú en lloch d' un altre. **Sustituir.** || Posar una cosa falsa o fingida en lloch d' una altra de verdadera. **Sustituir.** || Instituir segón hereu, a fí de que 'ls testadors no morin intestats, y per conseguent pêl cas en que l' instituit no pugui o no vulgui serho. **Instituir.**

SUBSTITUIT, DA. p. p. **Sustituido.**

SUBSTITUT, A. adj. Qui fa les veus d' un altre. **Sustituto.** || Coadjutor dels procuradors generals de les corts. **Sustituto.**

SUBSTITUYR. v. a. *Ant.* SUBSTITUIR.

SUBSTRACCIÓ. f. Acte y efecte de substreure, **Sustracción.** || Segona regla d' aritmètica. **Resta.**

sustracción || Ocultació, encobriment. **Sustracción.** || Privació d' un benifet eclesiástich. **Privación.**

SUBSTRAURE. v. a. SUBSTREURE.

SUBSTRAURES. v. a. SUBSTREURES.

SUBSTRET, A. p. p. **Sustraído.**

SUBSTREURE. v. a. Apartar, separar o extreure una cosa d' una altra. **Sustraer.** || RESTAR.

SUBSTREURES. v. r. Deslliurarse d' algún perill, fugir de la jurisdicció d' algú burlant les seues requestes. **Sustraerse.**

SUBSUCCINAT. m. *Quím.* Succinat ab excés de base. **Subsuccinato.**

SUBSULFAT. m. *Quím.* Sulfat saturat de base. **Subsulfato.**

SUBTADA. f. Llanç, acás grave que succeeix sense pensar. **Repentón.** || El moviment impensat y prompte que se li ocorre a algú pera fer alguna cosa. **Repentón.**

SUBTADAMENT. adv. m. Depressa, d' improvís. **Súbitamente.**

SUBTANGENT. adj. *Geom.* Part del eix d' una curva interceptada entre la ordenada y 'l punt en que la tangent troba l' eix. **Subtangente.**

SUBTAR. v. a. Sorpendre, atrapar descuidat. **Sorprender, arrebatar.**

SUBTARSE. v. r. Quedarse sorprès o esblaimat per alguna impresió forta. **Sorprenderse.** || Malmetres els sembrats per causa del vent xaloch, etc. **Asolanarse, arrebatarse.** || Recremarse 'l pá quan se cou. **Ahornarse, arrebatarse.** || Recremarse les viandes per falta de such. **Arrebatarse.**

SUBTAT, DA. adj. Repentí, improvís. **Súbito, subitáneo.** || p. p. De soptar. **Sorprendido.** || Presentarse instantániament. **De repente.**

VINDRE SUBTAT. fr. Vindre impensadament. *Venir de improviso.*

SUBTENDRE. v. a. *Geom.* Oposarse una ratlla a un ángul tocants els dos extrems del arch de cercle que mideix l' obertura d' aquell. **Subtender.**

SUBTENÇA. f. *Geom.* La corda o ratlla recta tirada entre dos punts extrems d' un arch de cercle. **Subtensa.**

SUBTERFUGI. m. Escapatoria. **Subterfugio.** || Excusa o pretext buscat estudiadament pera eludir alguna dificultat. **Subterfugio.**

SUBTERRANI, A. adj. Lo qu' es sota terra. **Subterráneo, soterráneo, soterraño.**

SUBTERRÁNIAMENT. adv. m. Per sota terra. **Subterráneamente.**

SUBTIL. adj. p. u. SUTIL. || SOTIL.

SUBTILISAR. v. a. *Ant.* y 'ls seus derivats. SUTILISAR.

SUBTINENT. m. *Mil.* Grau immediat inferior al de tinent. Avui se li diu *según tinent.* **Alférez, subteniente.**

SUBTÓS, A. adj. *Ant.* SUBTAT.

SUBTRIPLE, A. adj. *Mat.* Se diu del nombre o quantitat comprès tres vegades en un altre, y així 4 es *subtriple* de 12, 6 de 18, etc. **Subtriplo.**

SUBTRIPLICADA. adj. y f. *Arit.* Se diu de la raó que intervé tres vegades pera compondre la triplicada. **Subtriplicada.**

SUBULAR. adj. PUNXAGUT.

SUBULICORNI. adj. *Zool.* Que té les antenes subulades. **Subulicornio.**

SUBULIFOLIAT, DA. adj. *Bot.* Que té les fulles punxagudes. **Subulifoliado.**

SUBULINA. f. *Zool.* Mena de moluschs gasteropots del grupus dels hèlix. **Subulina.**

SUBULIPALPS. *Zool.* m. pl. Mena d' insectes coleopters carabichs, quins palps exteriors tenen forma punxaguda. **Subulipalpos.**

SUBULIRROSTRE. adj. *Zool.* Que té 'l bech punxagut. **Subulirrostro.**

SUBULIRROSTRES. m. pl. Familia d' aus que classifiquen alguns naturalistes entre 'ls aucells, comprenenthi les que tenen el bech curt, feble y flexible ab la base estreta y rodó. **Subulirrostros.**

SUBUNDULAT, DA. adj. Marcat ab lleugeres ondulacions. **Subundulado.**

SUBUR. *Geog. ant.* Nom de Sitges, prov. de Barcelona, en temps dels romans. || Nom de Subirats, prov. de Barcelona, en temps dels romans.

SUBURBÁ, NA. adj. Se diu del terreno veí o proper a la ciutat. **Suburbano.**

SUBURBI. m. Arraval, barri situat fora de la ciutat. **Suburbio.**

SUBVENCIÓ. f. Acte y efecte de subvindre. **Subvención.**

SUBVENCIONAR. v. a. Tindre a sou, mantindre o assalariar a algú. **Subvencionar.**

SUBVENCIONAT, DA. p. p. **Subvencionado.**

SUBVENIBLE. adj. Que 's pot subvindre. **Subvenible.**

SUBVENIR. v. a. SUBVINDRE.

SUBVENIRSE. v. r. SUBVINDRES.

SUBVERSIÓ. f. Acte y efecte de subvertir. **Subversión, suversión.**

SUBVERSIU, VA. adj. Capáç de subvertir. **Subversivo.**

SUBVERTIR. v. a. Trastornar, destruir o arrunar alguna cosa. **Subvertir, suvertir.** || Llençar lo de sota cap a dalt. **Subvertir.**

SUBVERTIT, DA. p. p. **Subvertido.**

SUBVERTRE. v. a. SUBVERTIR.

SUBVÉSPER, A. adj. Lo sudoest quarta al oest. **Subvéspero.**

SUBVINDRE. v. a. Amparar, socórrer. **Subvenir.** || Proveir, abastar de lo necessari **Subvenir.** || També s' usa com recíproch. **Subvenirse.**

SUBVINDRES. v. r. Proveirse, prepararse de lo necessari per menjar o per altra cosa. **Subvenirse.**

SUBVINGUT, DA. p. p. **Subvenido.**

SUCA. f. *Ter. Bot.* BOBA.

SUCÁ. v. a. *Ter. ibicench.* Exprémer. **Exprimir, escurrir.**

SUCADA. f. Acte y efecte de sucar. || Boçí de pá mullat en algún líquit o cosa espessa, com such, xocolata, etc. **Mojada, sopa.** || Molt de such.

SUCAMENT. m. L' acció de sucar. **Mojadura.**

SUCAMULLA. f. Pá, coca o qualsevulla altra pasta sucada ab ví. **Sopa, mojada, sopita.**

SUCAR. v. a. Humitejar alguna cosa ab algún líquit. **Mojar.** || *Met.* Tindre part en algún negoci. **Mojar, pringar.**

SUCAT, DA. p. p. del verb *sucar.*

SUCARHI. fr. *Fam.* Introduirse o tenir punt en alguna dependencia o negoci. **Mojar, pringar.**

SUCARRAR. v. a. **Socarrar.**

SUCCEDANI. adj. *Med.* Medicament que pot reemplaçar o substituir a un altre a causa de tindre les seues meteixes propietats o altres análogues. **Succedáneo.** || Que succeeix o reemplaça.

SUCCEDENT. m. y f. SUCCESSOR.

SUCCEHIR. v. a. SUCCEIR.

SUCCEIDOR. m. *Ant.* y

SUCCEINT. p. a. *Ant.* SUCCESSOR.

SUCCEIR. v. n. Esdevindre. **Suceder.** || Ser succesor o entrar en lloch d' un altre; y també 's diu en lo moral. **Suceder.** || Seguir immediatament una cosa després d' una altra, com la primavera al hivern, etc. **Suceder.** || Esdevindre com per casualitat. **Suceder.**

Heretar o entrar en possessió d' alguna cosa per successió o per donació. Suceder.

SUCCENTOR. m. Sota capiscol. Succentor, sotacapiscol, sochantre.

SUCCÉS. m. Lo que succeeix o esdevé. Suceso, acontecimiento. || Cas extraordinari. Suceso. || Crim, desgracia.

SUCCESSIBLE. adj. Lo que's pot obtindre per successió. Sucesible.

SUCCESSIÓ. f. Acció y efecte de succeir, de seguirse o entrar després. Sucesión. || La generació o descendencia directa. Sucesión. || Herencia. Sucesión. || Herencia que anava al amo d' un esclau o pagès de remença quan aquest moría sense pares. Sucesión. || També 's diu en les coses morals. Sucesión.

SUCCESSIÓ LLEGÍTIMA. *Jurisp.* La qu' esdevé per sols la disposició de la llei als parents del difunt. *Sucesión legítima.*

SUCCESSIÓ TESTAMENTARIA. *Jurisp.* La que passa al hereu instituit per testament. *Sucesión testamentaria.*

GUERRA DE SUCCESSIÓ *Hist.* La lluita promoguda als començos del sigle XVIII, quan fou nomenat Felip V per rei d' Espanya a la mort d' En Carles II. Catalunya va intervindre heroicament en ella, fins després de la pau d'Utrecht signada al 1713, per quina reconeixía en Carles III d' Austria, a Felip V per rei d' Espanya ab la condició de que aquesta corona no 's reuniría jamai a la de França. El triomf del net de Lluis XIV, va costar a nostra terra la pèrdua de ses preuadas llibertats, després de retuda Barcelona al any 1714. *Guerra de sucesión.*

SUCCESSIU, VA. adj. Lo que segueix o va després d' una altra cosa sense interrupció. Sucesivo. || Dit dels drets o bens hereditaris. Sucesivo.

EN LO SUCCESSIU. m. adv. En lo venidor o esdevenidor. *En adelante.*

SUCCESSIVAMENT. adv. SUCCESSIU.

SUCCESSIVE. adv. m. Conseqüentment, per ordre successiu, o l' una cosa després de l' altra. Sucesivamente. || ALTERNATIVAMENT.

SUCCESSOR, A. m. y f. Qui succeeix o té dret de succeir a un altre. Sucesor.

SUCCESSORI. adj. Qui succeeix, fets posteriors qu' esdevènen per continuitat. Succesorio.

SUCCINI, A. adj. *Min.* Que té semblança ab lo succino. Succíneo.

SUCCINITA. f. *Min.* Varietat de granat grossulari. Succinita.

SUCCINO. m. *Min.* Ámbar groch. Succino.

SUCCINT, A. adj. Breu, compendiat. Conciso, sucinto.

SUCCINTAMENT. adv. m. Concisament, ab poques paraules. Sucintamente.

SUCCIÓ. f. Acte y efecte de xuclar. Succión.

SUCCIVOR, RA. adj. *Zool.* Que 's manté xuclant. Succívoro.

SUCCIVORS. m. pl. *Zool.* Familia d' insectes miodaris en quina s' hi compten aquells que's mantenen xuclant. Succívoros.

SUCCOSA. *Geog. ant.* Nom de Sarinyena, prov. d' Osca, en temps dels romans.

SUCH. m. La substancia líquida dels animals y plantes. Suco, jugo, sustancia, meollo. || Caldo. || El dels guisats. Salsa, moje. || L' humor que llencen algunes plantes y animals. Aguaza. || L' humor que s' extreu d'algunes plantes, exprementles o picantles. Zumo, suco. || *Met.* La entitat y principal substancia d' alguna cosa física o moral. Miga, meollo, jugo. || La utilitat o profit que 's treu d' alguna cosa. Zumo. || Coneixement, judici. Caletre. || BROU.

SUCH DE BRAHÓ. Fatiga, suor. *Fuerza de brazos.*

SUCH DE PÁMPOLS. L' humor líquit que 's treu dels pámpols pera suplir l' agráç. *Pampanada.*

SUCH DE CERVELL. fr. *Vulg.* Intelligencia, esforç intelectual. *Meollo.*

SUCH DE RAIM. fr. Vi. *Vino.*

MÉS VAL O MELLOR ÉS EL SUCH QUE LES TALLADES, O MÉS VAL EL SUCH QUE'LS MOIXONS. *Ref.* MÉS PUJA'L FARCIMENT QUE 'L GALL.

NO TINDRE SUCH NI BRUCH. *Loc.* No tocar en lloch, tindre poca substancia. *Ser un tararirá.* || *Met.* Ser una cosa fada, insípida y sense gust. *Ser insípido*

POCH SUCH. fr. *Fam.* Se diu d' aquell que no té solta ni volta. *Sin substancia.*

VOLER TREURE SUCH DEL SURO. fr. Voler impossibles. *Pedir peras al olmo.*

SUCHS. *Geog.* Caseriu del dist. munpal. de Lleida.

SUCI, A. adj. BRUT, LLAFRIÇ.

SUCINÁMIDA. f. *Quím.* Substancia que s' obté tractant l' ácit sucínich anhidre pêl gas amoníach sech. Sucinámida.

SUCINAT. m. *Quím.* Gènero de sals que resulten de la combinació del ácit sucínich ab una base. Sucinato.

SUCÍNICH, CA. adj. *Min. y quím.* Lo que pertany al succino. Sucínico.

SUCINONE. f. *Quím.* Materia oliosa particular, que resulta de la destilació del ácit sucínich ab la cals. Sucinone

SUCISA. f. *Bot.* Mena de planta semblanta a la escabiosa, ab fulles oblongues peludes y ab un sol nirvi al mitg, flors blaves, purpúries o blanques y arrels com mastegades. S' usa molt a la medicina. Sucisa.

SUCÓS, A. adj. Lo que té molt de such. Sucoso, jugoso, suculento, zumoso.

SUCOSAMENT. adv. D' una manera sucosa.

SUCOSITAT. f. Condició de sucós. Sucosidad.

SUCOTRÍ, NA. adj. CEBA SOCOTRÍ.

SUCOVIA. f. *Bot.* Mena de plantes crucíferes, herba anyal que creix a les illes Balears. Sucovia.

SUCRE. m. Substancia que 's treu clarificant el such de la canya dolça, el boniato, la remolatxa, la garrofa y altres fruites. Azúcar.

SUCRE CANDI. El clarificat y dur a força d' evaporarse. *Azúcar piedra ó cande.*

SUCRE CLARIFICAT. El cuit ab aigua fins a cert punt de consistencia. *Almíbar.*

SUCRE DE PÁ. El crestallisat dins d' uns conos de terriça ben cuita, quina forma pren, que resulta més blanch que 'l demés. *Azúcar de pilón.*

SUCRE DE SATURN. Polvos de fer aigua blanca. *Acetato de plomo.*

SUCRE ESPONJAT: BOLADO.

SUCRE FLORET. El més refinat de primera qualitat. *Azúcar de flor.*

SUCRE INFERIOR. El més dolent. *Cogucho.*

SUCRE ROIG. El d' inferior qualitat y sense clarificar, dit así pêl color. *Azúcar mascabado ó rojo.*

ÉSSER DÓLS COM UN SUCRE. fr. DÓLS COM UNA MEL.

SUCRENCH, CA. adj. SUCRÓS.

SUCRER, A. Confiter, qui travalla 'l sucre.

SUCRERA. f. Pot o vas pera posar sucre. Azucarera. || Fábrica de sucre. || Planta que porta sucre.

SUCRERÍA. f. Fábrica o botiga de sucre. Sucrería.

SUCRONA. *Geog. ant.* Ciutat de l' Espanya Tarragonina, que correspòn a l' actual vila de Cullera y és célebre per la batalla de Pompei contra Sertori, 76 anys abans de J. C. Sucrona.

SUCULENCIA. f. Qualitat de suculent, menjar abundós y exquisit. Suculencia.

SUCULENT. adj. Substancíós, molt nutritiu. || *Med.* S' aplica a tot aliment que ab poch volúm conté molta substancia nodridiva. Suculento.

SUCULENTAMENT. adv. m. De manera suculenta. **Suculentamente.**

SUCUMBEIXER. v. n. SUCUMBIR.

SUCUMBIR. v. n Rendirse. **Sucumbir.** || Morir, acabar. **Sucumbir.** || Perdre 'l plet. **Sucumbir.**

SUCURSAL. adj. f. S' aplica a qualsevol establiment que serveix d' ajuda a un altra de la seua meteixa mena. **Sucursal.** || S' usa com adjectiu substantivat pera expresar un establiment subordinat a un altre y creat ab el meteix fí que aquest, com: *sucursal de la caixa d' estalvis, de la caixa de Crédit tal o qual, de la fábrica A o B,* etc. **Sucursal.** || Iglesia secundaria que supleix a la parroquial. **Sucursal.**

SUCUSIÓ. f. *Med.* Exploració del pit sacudint la espatlla pera oir els sorolls dels líquits derramats en ell. **Sucusión.**

SUD. m. SUA.

SUDA. f. *Ter.* **Presa.** || RESCLOSA, AÇUT.

SUDAMERICÁ, A. adj. Del Sud d' Amèrica.

SUDAMINA. f. *Med.* Erupció pustulosa que 's presenta en certes malaltíes. **Sudamina.**

SUDANELL. *Geog.* Poble de la prov., bisb. y part. jud. de Lleida; és a la vora del riu Set, prop de la seua confluencia ab el Segre, y té 720 hab.

SUDARI. m. Peça de tela pera aixugar la suor. **Sudario.** || El llençol ab que Nicodemus amortallá 'l cos de Crist. **Santo sudario.** || La tela ab que 's tapa la cara del difunt. **Sudario.** || SUARI.

SUDEST. m. *Náut.* Nom del quart rumbo y vent del segón quadrant, entre 'l sur y l' est, que al Mediterrani és el xaloch. **Sueste, sudeste, jaloque, siroco.**

SUDOEST. m. *Náut.* Nom del quint rumbo y vent del tercer quadrant, entre 'l sur y l' oest, qu' és lo lleveig del Mediterrani. **Sudoeste, leveche, ábrego, áfrico.**

SUDOESTADA. f. *Náut.* **Ventada forta de la part del sudoest. Sudoestada.**

SUDOESTAR. v. n. *Mar.* Regnar ab persistencia el vent sudoest. **Sudoestar.**

SUDOR. m. *Ant.* SUOR.

SUDORÍFICH, CA. adj. Se diu del remei que promou la suor. **Sudorífico, sudatorio.**

SUDRE (Joan Pere). *Biog.* Remarcable litograf del Mitjorn de França; va néixer a Albiach l' any 1783, y després de recorre tota la regió dels Pirineus francesos, va endreçarse a París l' any 1802, entrant a travallar al taller del celebrat dibuixant David. Va produir obres molt encomiades, entre elles *Les odalisques,* y la copia de *La capella sixtina,* de Jugres.

SUDSUDEST. m. *Náut.* El vent o punt del horitzó entre 'l sur y 'l sudest. **Sudsudeste.**

SUDSUDOEST. m. *Náut.* Nom del segon rumbo y vent del tercer quadrant, entre 'l sur y 'l sudoest. **Sudsudoeste.**

SUECA. *Geog.* Part. jud. de la prov. de Valencia format dels sis següents ajuntaments: Albalat de la Ribera, Almussafes, Cullera, Sollana, Sueca y Tabernes de Valldigna, reunint entre tots 47,969 hab. || *Geog.* Vila de la prov. y bisb. de Valencia, cap del part. jud. del seu nom; és a la vora del riu Xúcar y no gaire lluny del mar, té estació de F.-C. y 14,422 habitants.

SUECH, CA. adj. Cosa de Suecia. **Sueco.**

SUEDA. f. *Bot.* Mena de plantes ariplicies, herbacies o subfructescentes que creixen a la vora del mar y als terrenys salins. **Sueda.**

SUEDÍNIES. f. pl. *Bot.* Plantes atriplicies que tenen per tipus el genre *sueda.* **Suedineas.**

SUER. m. XERIGOT.

SUERA. f. *Ter. ibicench.* Mocador pera assecarse la suor. || Manta petita que 's posa dessota la sella a les cavalcadures. || Lloch destinat pera suar als banys russos. **Sudadero.** || *Ter. de Sopeira.* Part del ormeig del matxo. **Sudadero.** || *Geog* Nom de dos pobles de la comarca de Castelló de la Plana. SUERES.

SUERES. *Geog.* Son dos pobles, Suera Alta y Suera Baixa, aquest molt més important que aquell, de la prov. de Castelló, bisb. de Tortosa, part. jud. de Lucena; son a la vora del riu Sech y tenen 1,322 hab.

SUERT. *Geog.* Poble del Ribagorça, prop del Pont de Suert, part. jud. de Benabarre, prov. d' Osca, bisbat de Lleida.

SUEST. m. *Náut.* SUDEST.

SUEST QUART AL EST. *Náut.* Denominació del quint rumbo y vent del segón quadrant, entre el suest y estsuest, qu' al Mediterrani 's diu xaloch quarta llevant. *Sueste cuarta al este, solano, euro.*

SUEST QUART AL EST. *Náut.* Lo tercer rumbo y vent del segón quadrant, entre 'l suest y 'l sudoest. *Sueste cuarta al sur, y jaloque cuarto al mediodía,* en lo Mediterrani.

SUESTEJAR. v. a. *Náut.* Inclinarse envers lo suest o tocar a aquest rumbo la direcció del vent regnant. **Suestar.**

SUFERT, A. p. p. **Sufrido.** || CONSENTIT, 2. || SOFERT.

MAL SUFERT. fr. POCH SUFERT.

POCH SUFERT. *Loc.* Qui no té paciencia pera aguantar cap incomoditat o contradicció y s' enfada per qualsevol cosa. *Mal sufrido.*

SUFFICIT. *Fr. llat.* S' usa de vegades en son sentit recte de *prou,* en la conversa a la nostra llengua.

SUFICENÇA. f. SUFICIENCIA.

SUFICENT. f. SUFICIENT.

SUFICIENCIA. f. Capacitat, aptitut. **Suficiencia.** || Lo que basta pera satisfer la necessitat. **Suficiencia.**

UNA SUFICIENCIA. m. adv. Bastant. *A suficiencia.*

SUFICIENT. adj. Prou pera lo que 's necessita. **Suficiente.** || *Teol.* Se diu de la gracia y socors que Deu dona pera obrar bé y meritoriament. **Suficiente.** || Capáç, hábil pera 'l seu cárrech. **Suficiente.**

SUFICIENTÍSSIM. adj. sup. de suficient. **Suficientísimo.**

SUFICIENTMENT. adv. m. D' una manera que basta o n' hi ha prou. **Suficientemente.**

SUFIXAR. v. a. Posar sufixes. **Sufijar.**

SUFIXE. adj. S' aplica al afixe que va posposat. Marcadament s' apropía aquest nom als pronoms que s' ajunten al verb formant una sola paraula, com: *morirse* **Sufijo.**

SUFLAMAR. v. a. SOFLAMAR.

SUFRAGANEU. adj. y

SUFRAGANI, A. adj. y

SUFRAGANT. adj. Dependent d' alguna persona, a quina jurisdicció pertany. **Sufragáneo.** || m. Lo bisbe d' una diòcesis respecte al seu arquebisbe o metropolitá; y també 's diu del bisbat, iglesia, etc. **Sufragáneo.**

SUFRAGAR. v. a. Ajudar, afavorir. **Sufragar.**

SUFRAGAT, DA. p. p. **Sufragado.**

SUFRAGE. m. SUFRAGI.

SUFRAGI. m. Se diu especialment de les bones obres que s' apliquen pera les ánimes del purgatori. **Sufragio.** || Ajuda, favor o socors. **Sufragio.** || VOT.

SUFRAGI UNIVERSAL. Dret de votar que 's concedeix a tothom qui té més de 25 anys y que no está perseguit o encausat. *Sufragio universal.*

SUFRAGISTA. m. Partidari del sufragi. **Sufragista.**

SUFRAJA. f. La part de sota del genoll. **Corva.**

SUFRIMENT. m. SOFRIMENT.

SUFRIR. v. n. y derivats. SOFRIR.

SUFUMIGACIÓ. f. SAFUMERI.

SUGECTE. f. SUBGECTE.

SUGECTAR. v. a. SUBGECTAR.

SUGERENCIA. f. Acc ó y efecte de sugerir.

SUGERIMENT. m. SUGESTIÓ.

SUGERIR. v. a. Insinuar, advertir o fer recordar alguna cosa. **Sugerir** || Dirli a algú lo que deu dir. **Sugerir, soplar.** || Influir, instigar. **Sugerir.** || Dir al testador lo que ha de fer contra la seua intenció a favor d' algú. **Sugerir.** || INSPIRAR.

SUGERIT, DA. p. p. **Sugerido.**

SUGESTIÓ. f. L' acció de sugerir, o la meteixa cosa sugerida. **Sugestión.** || Consell, acort. **Sugestión.** || Tentació del dimoni. **Sugestión.** || Domini moral.

SUGESTIONABLE. adj. Que 's pot sugestionar.

SUGESTIONADOR, A. m. y f. Qui sugestiona.

SUGESTIONAR. v. a. Produir la sugestió. || Inspirar, dominar la voluntat d' altri. **Sugestionar.**

SUGESTIONAT, DA. Pres de sugestió.

Victoriá Sugrañes

SUGGERIR. v. a. SUGERIR.

SUGGESTIÓ. f. SUGESTIÓ.

SUGRAÑES. (Victoriá). *Biog.* Comandant de les companyies de voluntaris catalans, armats per la Diputació de Barcelona quan la guerra d' Africa al any 1859-60, qui va morir heroicament devant d' aquella força al combat de Tetuán, el día 4 de Febrer de 1860, quan alentat per les violentes excitacions de son paisá el general Prim, menava als seus soldats a la victoria.

SUGILACIÓ. f. *Med.* Taca morada qu' en certes malalties surt a la pell. **Sugilación.**

SUHAR. v. a. SUAR.

SUHOR. m. SUOR.

SUICIDA. m. Qui 's mata ell meteix. **Suicida.**

SUICIDARSE. v. r. Matarse un a sí meteix. **Suicidarse.**

SUICIDI. m. L' acte y efecte del que 's mata ell meteix. **Suicidio.**

SUÍÇ, A. adj. El natural de Suiça. **Suizo, helvecio, helvético.** || Lo pertanyent o relatiu a la República federal de Suiça. **Suizo.** || m. *Ictiol.* CASTANYA DE MAR. || ERIÇÓ DE MAR.

SUI GÈNERIS. *Expr. llat.* S' usa pera denotar que la cosa a quina s' aplica és d' un genre o qualitat que no s' assembla a cap altra. **Sui generis.**

Monedes de Suintila

SUILS. *Geog.* Lloch del terme de Les Paules, prov. d' Osca.

SUINTILA. *Biog.* Rei dels visigoths d' Espanya al sigle VII, elegit al any 622; va lluitar ab els vaschs vora del Ebre, y al combatre ab el governador Sisenant de la Galia, va ésser vençut, abandonantlo les seues tropes y morint envers l' any 631.

SUJA. f. SUTGE.

SULCIR. v. a. SOLCIR.

SULCH. m. SOLCH.

SULCAR. v. a. SOLCAR.

SULFANTIMONIAT. m. *Quím.* Classe de sulfossals que resulten de la combinació d' un súlfit antimoniós ab una sulfobase. **Sulfoantimoniato.**

SULFARSENIAT. m. *Quím.* Classe de sulfossals que resulten de la combinació del súlfit arsènich ab una sulfobase. **Sulfarseniato.**

SULFAT. m. *Quím.* Sal que resulta de la combinació de l' ácit sulfúrich ab diferentes bases. **Sulfato.**

SULFAT ACÈTICH. *Quím.* Substancia gomosa soluble a l' aigua, formada per la combinació de vapors de l' ácit sulfúrich ab l' acètich cristallisable. *Sulfato acético.*

SULFAT D' ALÚMINA: SALDANITA, CLAVITA.

SULFAT D' AMONIACH. Sal composta per l' ácit sulfúrich y l' amoníach, y com a substancia mineral se trova a les laves d' alguns volcans.

SULFAT DE BARITA. *Min.* Composició de l' òxit de bari y d' ácit sulfúrich.

SULFAT DE CALS: GUIX. || GEL.

SULFAT DE COBALT. Combinació de l' ácit sulfúrich, l' aigua y l' òxit de cobalt, que transmet al bòrax un hermós color blau.

SULFAT DE COURE. *Min.* Descomposició de les pirites de coure per l' ácit sulfúrich, que 's presenta en forma de cristall.

SULFAT DE FERRO. Sal composta per l' ácit sulfúrich y un òxit de ferro. Afecta moltes varietats.

SULFAT DE MAGNESIA: SAL DE MADRIT.

SULFAT DE PLOM. Substancia mineral blanca, ab brillantor vidriosa y fácil d' esmicolar.

SULFAT DE POTASSA. Substancia mineral blanquinosa ab taques verdes o blavenques, que 's trova a les laves de certs volcans.

SULFAT DE SOSA. Format per una profusió igual d' òxit de sosa y d' ácit sulfúrich, existintne d' anhídrich y d' hidratat.

SULFAT D' URANI. *Min.* Substancia mineral soluble a l' aigua, que a algunes mines se presenta formant petites agulles de color vert.

SULFAT DE ZENCH. *Min.* Provinent de la descomposició del sulfur de zench, soluble a l' aigua.

SULFATAR. v. a. ENSULFATAR.

SULFATAT, DA. adj. *Quím.* Se diu de les bases que 's converteixen en sals per llur combinació ab l' ácit sulfúrich. **Sulfatado.**

SULFETÈRICH. adj. m. *Quím.* Calificació de l' ácit compost del sulfúrich combinat ab l' alcofoll cremat. **Sulfetérico.**

SULFHIDRAT. m. *Quím.* Sulfossals resultants de la combinació de l' ácit sulfúrich ab les bases. || Compost resultant de la substitució d' un metall a la meitat d' hidrògen per una o varies molècules de hidrògen sulfurat.

SULFHIDRICH. adj. *Quím.* S' aplica a un ácit que 's forma de sofre y d' hidrògen.

SULFHIDRÒMETRE. m. *Quím.* Aparell que serveix pera determinar la quantitat de sofre continguda a les aigües sulfuroses minerals. **Sulfhidrómetro.**

SULFHIDROMÈTRICH. adj. Pertanyent o relatiu al us del sulfhidròmetre. **Sulfhidrométrico.**

SÚLFIT. m. *Quím.* Grau superior de sulfuració dels metalls electrenegatius, quina composició és proporcional a la dels òxits metálichs. **Súlfido.**

SULFIT. m. *Quím.* Combinació de l' ácit sulfurós ab una base. **Sulfito.**

SULFO. m. Veu qu' entra en la composició de varies paraules tècniques pera denotar la combinació del sofre ab altres substancies. **Sulfo.**

SULFOADIPAT. m. *Quím.* Combinació de l' ácit sulfoadípich ab una base. **Sulfoadipato.**

SULFOADÍPICH, CA. adj. *Quím.* Calificació d' un ácit produit per la disolució de la estearina dins del ácit sulfúrich. **Sulfoadípico.**

SULFOARSENIUR. m. *Quím.* Combinació d' un sulfur ab un arseniur. **Sulfoarseniuro.**

SULFOBASE. m. Grau de sulfuració dels metalls electrepositius, que serveix de base als sulfossals.

SULFOCARBUR. m. *Quím.* Combinació del carbur de sofre ab un cos simple. **Sulfocarburo.**

SULFOSSAL. m. *Quím.* Combinació d'un súlfit ab un sulfur **Sulfosal.**

SULFOSSINAPISME. f. *Quím.* Substancia cristallina que s' extreu de la mostaça, y en quina composició hi entra 'l sofre. **Sulfosinapismo.**

SULFUR. m. *Min. y quím.* Combinació natural o artificial del sofre ab una substancia terrosa, alcalina o metálica. **Sulfuro.**

SULFUR D' ARSÈNICH: OROPIMENT.

SULFUR DE BISMUT. Mineral de color plomíç o gris d' acer molt brillant, que 's trova cristallisat.

SULFUR DE CADMI: GREENOQUITA.

SULFUR DE COBALT: COBOLDINA.

SULFUR DE COURE: COURE VIDRIÓS, FILIPSITA.

SULFUR D' ESTANY. Mineral de color gris, groguench o verdós, que ratlla el carbonat de cals.

SULFUR DE FERRO. Substancia formada en les meteixes proporcions de ferro y de sofre.

SULFUR DE MANGANESA. Mineral que fa pols verda fosca, cambiantse en un color vidraci per l' acció del foch.

SULFUR DE PLATA. Substancia mineral plomíça, vítria, que ratlla 'l guix y pot tallarse ab ganivet, essent un dels minerals més richs, abundosos y variats que 's coneixen.

SULFURACIÓ. f. Acció y efecte de sulfurarse. **Sulfuración.** || *Quím.* Estat d' una substancia simple combinada ab el sofre. **Sulfuración.**

SULFURAR. v. a. *Quím.* Barrejar una substancia simple ab sofre. **Sulfurar.** || ENFADAR MOLT. || v. r. Enfadarse. **Sulfurarse.**

SULFURARSE. v. r. Enrabiarse molt. **Sulfurarse.**

SULFURAT, DA. p. p. de SULFURAR. || adj. Molt enfadat. **Sulfurado**

SULFURET. m. *Quím* Ácit líquit que resulta de la combinació del sofre ab l' oxígen. **Sulfureto.**

SULFURET DE POTASSA. m. Producte que 's presenta en forma de troços més o menys groixuts, més o menys amples, durs, frágils, de color moreno verdós quan són freschs, grisosos, cendrosos y inodors quan són revellits, atrauen promptament la humitat del aire, desprenent aleshores una olor pudenta; de sabor agre, cáustica y amarga, del tot solubles dins de l' aigua quan són purs. *Higado de azufre, sulfuro de potasa.*

SULFURI. adj. *Quím.* Lo que participa de la naturalesa o qualitats del sofre. **Sulfúreo, sulfúrico.** || SULFÚRICH.

SULFÚRICH, CA. adj. *Quím.* Epítet d' un ácit degut a la combinació del oxígen ab el sofre. **Sulfúrico.**

SULFURÍDICH, CA. adj. *Quím.* Paregut al sofre. **Sulfurídeo.**

SULFURÓS, A. adj. *Quím.* Que participa de la naturalesa del sofre. **Sulfuroso.** || Epítet d' un ácit que no té tant d' oxígen com el sulfúrich. **Sulfuroso.**

SULPICI. n. p. **Sulpicio.**

SULSERA. f. *Ter. ibicench. Bot.* Planta de prat.

SULSURA. f. *Bot.* Herba rana que 's fa als salanchs.

SULTÁ. m. Nom que 'ls turchs y 'ls moros donen a llurs reis o emperadors. **Sultán.**

SULTANA. f. La dona principal del sultá. **Sultana.** || *Náut.* Embarcació de guerra, la principal que usen els turchs. **Sultana.**

SULLA. f. XISCA.

SULLÁ (Jaume). *Biog.* Escriptor y religiós del sigle XVII, nadiu de la Conca de Tremp. Va ésser canonge a la Seu d' Urgell, y home molt laboriós y donat als estudis filòlechs; va escriure un *Diccionari y Regles de gramática,* que mostraven el seu coneixement y observacions en aquelles materies.

SULLAR. v. a. Embrutar de xisca.

SULLAT, DA. adj. Porch, brut.

SULLEVADIÇ, A. adj. Lo que s' alça quan se trepitja; s' aplica més particularment a les pedres. **Movedizo, levantisco.** || MOVEDÍÇ.

SULLEVAMENT. adv. m. ALÇAMENT.

SUM. m. SUCH.

SUMA. f. *Arit.* El resultat total que s' obté de la adició de diferents nombres o quantitats. **Suma.** || Colecció, agregat de moltes coses, especialment de diners. **Suma.** || La conclusió o substancia d' alguna cosa. **Suma.** || L' acció de sumar. **Suma.** || Recopilació o compendi d' alguna cosa, com: la *Suma* de Sant Tomás. **Suma.** || Llibre dels moros aixís anomenat. **Suma.** || SOMA.

EN SUMA. m. adv. En resúm, en poques paraules. *En suma, en resumen, en resolución, en una ó dos palabras.*

A LES SUMES. *Ant. En resumen, en suma.*

SUMACÁRCEL. *Geog.* Poble de la prov. y diòc. de Valencia, part. jud. d' Alberich; és a la vora del riu Xúcar y té 992 hab.

SUMACH. m. *Bot.* ROLDÓ.

SUMACH DE LLOMBARDÍA. *Fustete.*

SUMADA. f. *Ter. ibicench.* Cárrega d' una cavallería. **Carga de una caballería.**

SUMAI, A. adj. Dit de les coses que tenen un poch d' humitat.

SUMAIAR. v. a. ASSUMAIAR.

SUMALL, A. adj. SUMAI.

SUMALLA (J.). *Biog.* Rector de Mataró, al sigle XVIII, vicari general del bisbat de Barcelona, y home molt intelligent en les qüestions sinodals y en la llengua llatina, que va conreuar y ensenyar. Va escriure alguns travalls dogmátichs y una obreta nomenada *Florilegium parochorum.*

SUMAMENT. adv. m. En gran manera. **Sumamente** || Segons el summum a que una cosa pot arribar. **Sumamente.** || Moltíssim. **Sumamente.**

SUMANÇA. f. SUMA.

SUMANT. m. *Arit.* Cada una de les quantitats parcials. **Sumando.**

SUMANÍ. v. a. *Ter. ibicench.* Reduir, subgectar. **Reducir, sujetar.**

SUMANTA. f. Paliça. **Zurra, sumanta, tunda, soba, solfeo, solfa, manta.** || Reprensió forta. **Sepancuantos, felpa.**

DONAR UNA SUMANTA. fr. *Fam.* Donar una paliça a algú, afartarlo de cops. *Sotanear, dar una sotana ó una felpa.*

SUMAR. v. a. *Arit.* Reduir a una sola diferentes quantitats homogènies, afegintles les unes a les altres. **Sumar.** || COMPENDIAR, ABREVIAR, RECOPILAR. || v. n. Resultar una suma o partida d' altres. **Sumar.**

SUMARI. m. Compendi. **Sumario, sinopsis, compendio.** || Reducció en compendi d' una causa, plet, etc. **Sumario.** || La butlla de la Santa Creuada, que conté les indulgencies que 'l papa concedeix als fidels que la compren. **Sumario.** || adj. Abreviat, posat en compendi. **Compendiado, resumido, sumario.**

SUMARIA. f. *For.* Informació que 's fa en judici ordinari. **Sumaria.**

SUMARIA OBERTA. *For.* La que no s' ha conclòs. *Sumaria abierta.*

SUMARIAMENT. adv. m. En compendi. **Sumariamente.** || *For.* De plá, sense guardar escrupulosament l' ordre o solemnitat judicial. **Sumariamente.**

SUMARIAR. v. a. Subgectar a sumaria.

SUMARIAT, DA. p. p. del verb SUMARIAR.

SUMERGIBLE. adj. Lo que 's pot sumergir. **Sumergible.**

SUMERGIR. v. a. Ficar alguna cosa dins de l'aigua.

Sumergir, zambullir. || També s' usa com recíproch. Sumergirse. || *Met.* Implicar o ficar a algú en alguna cosa, com: la passió *sumergeix* en els vicis. Sumergir, implicar.

SUMERGIT, DA. p. p. Sumergido.

SUMERSIÓ. f. Acte y efecte de sumergir o sumergirse. Sumersión.

SUMICAR. v. a. Suspirar ofegadament ab una respiració violenta y interrompuda en demostració de volguer plorar. Sollozar.

SUMICÓ. m. *Ter.* PLORICÓ.

SUMIDOR. m. Conducte per ont s' escorren les aigües. A les iglesies la pica de l' aigua beneita. Sumidero.

SUMILLER. m. Principal a varies oficines y ministeris de la casa reial. Sumiller.

SUMILLER DE CORPS. Qui cuida de tot lo pertanyent al llit del rei, y d' assistirlo quan se vesteix y despulla. *Sumiller de corps.*

SUMILLER DE CORTINA. Oficial molt distingit del palau, qu' entre altres cárrechs té 'l de fer córrer la cortina del cancell o tribuna quan entren y surten els reis, quan se fa alguna ceremonia o van a la iglesia. *Sumiller de cortina.*

SUMILLER DE LA CAVA. Oficial de la casa reial que cuida del pá, del ví, dels coberts y demés menesters de la taula. *Sumiller de la cava ó panatería.*

SUMILLERÍA. f. La oficina, exercici o cárrech de sumiller. Sumillería.

SUMILLO. s. m. Cilindre fet de diferentes capes de paper o de cuiro enrotllades y afilat per les dues puntes, que usen els dibuixants pera donar les ombres al dibuix, untantlo de pols de llapis. Esfumino.

SUMINISTRACIÓ. f. Acte y efecte de suministrar. Suministración, subministración.

SUMINISTRADOR, A. s. Qui suministra. Suministrador.

SUMINISTRAR. v. a. Donar o proveir de lo necessari, tant en lo físich com en lo moral. Suministrar, subministrar.

SUMINISTRAT, DA. p. p. Suministrado.

SUMIQUEJAR. v. a. FER EL PLORICÓ. || SOMIQUEJAR.

SUMIR. v. a. Assumir; y sols s' usa per pendre y consumir el sacerdot el cos y la sanch de Nostre Senyor Jesucrist al dir la missa. Consumir, sumir. || *Met.* SUMERGIR.

SUMIRSE. v. r. *For.* Abocarse, confondres, preocuparse y rendirse. Sumirse.

SUMÍS, A. adj. Rendit, subgecte, humiliat a un altre y especialment quan és per reverencia o atenció. Rendido, sumiso. || SUBGECTE.

SUMISSAMENT. adv. m. Ab sumissió. Sumisamente.

SUMISSIÓ. f. Acte y efecte de sotmetres. S' usa molt per rendiment o obsequiosa urbanitat ab obres o paraules. Sumisión.

AB MOLTA SUMISSIÓ. m. adv. Ab molta humilitat y reverencia. *Pecho por tierra.*

SUMISTA. f. Autor de sumes o compendis. Sumista.

SUMITAT. f. *Ant.* CIM.

SUMMO, A. adj. y

SUMO, A. adj. Lo més alt y elevat. Sumo. || *Met.* El més gran y excellent entre 'ls de la seua mena. Sumo.

A LO SUMO. m. adv. A lo més, al grau més elevat. *A lo sumo, á lo más.*

SUMOGUT, DA. adj. Alçat un poch del seu lloch. Solevantado. || Dit d' algún edifici qu' ha fet moviment, y s' ha esquerdat. Sentido. || Inquiet, revoltós. Bullicioso, bullidor, rijoso. || p. p. de somoure.

SUMOI. m. *Bot.* Mena de cep y 'l raím que fa, molt dolç.

SUMOIAR. m. Plantada, vinya de sumoi.

SUMOLL. m. SUMOI. || adj. SUMALL.

SUMOURE. v. a. SOMOURE. || SUBSTREURE.

SUMPCIÓ. f. *Teol.* L' acció de rebre 'l cos de Nostre Senyor Jesucrist en la sagrada Eucaristía. Sunción.

SUMPTA. n. p. Nom vulgar d' Assumpció. Asunción.

SUMPTETA. n. p. Diminutiu de Sumpta. Asuncioncita.

SUMPTUARI, A. adj. Explèndit, magnífich, hermós. Suntuario. || Se diu de les lleis que reprimeixen els gastos excessius y 'l luxe supèrfluu. Suntuario. || Lo concernent al luxe. Suntuario. || ARTS SUMPTUARIES. Les arts referents al luxe y grandesa, ja sía en edificis, mobles, vestits, etc. Artes suntuarias.

SUMPTUÓS, A. adj. Magnífich, explèndit, gran, de molt gasto. Suntuoso, regio, soberbio, grandioso, ostentoso. || Dit del home magnífich en el seu gasto y port. Suntuoso. || PRÓDICH.

SUMPTUOSAMENT. adj. m. Magníficament, ab gran gasto. Suntuosamente.

SUMPTUOSÍSSIM, A. adj. sup. Molt sumptuós. Suntuosísimo.

SUMPTUOSITAT. f. Gasto, dispendi gran, magnificencia costosa. Suntuosidad

SÚMULES. f. pl. Compendi dels rudiments o principis elementals de la llògica. Súmulas.

SUMULISTA. f. Qui estudía súmules. Sumulista.

SUMULÍSTICH, CA. adj. Lo pertanyent a les súmules. Sumulístico

SUNIARI. n. p. *Ant.* SUNYER.

SUNIARI. *Biog.* Noble catalá dels temps de la reconquesta, de qui ab bona crítica histórica, se poden afermar antecedents molt escassos, constant únicament, que va ésser comte del Rosselló y d' Empuries al any 884.

— SUNIARI. *Biog.* Comte independent de Barcelona, que va morir al any 953. Era segón o tercer fill del comte Guifre el *Pilós* y sa muller Winidilda. A la mort del seu pare va heretar el comtat de Besalú, y al any 912, va succeir al seu germá Guifre II o Borrell I. Sense dato fixe, se li atribueix haver lluitat ab els alarbs. Havía fondat alguns monastirs, que va dotar ab esplendidesa, y va consagrarse a servar la obra de repoblació del interior de Catalunya, seguint l' exemple del seu pare, y les arts de la pau s' arrelaren baix el seu govern. Al any 947 va deixar el comtat de Barcelona al seu fill Borrell II, retirantse al monastir de la Grassa, ont se suposa que va morir al any 953 o 954.

— SUNIARI. *Biog.* Bisbe d' Elna, que se trova esmentat en molts documents del sigle X per la intervenció haguda a la consagració dels monuments més cabals d' aquella època. Vivía encara al any 978, en quina data el Papa Benet VII, va endreçarli trasllat de la Butlla de límits del bisbat de Vich, nomenada *Pro Ecclesia Aussonensi.*

SUNIOFRE. *Biog* Comte feudatari de la Marca catalana als anys 844 y 846, successor d'En Bernat I y quint governador pél rei dels Franchs, que donaven la seua representació ab preferença a gent nadiua del país, pera satisfer les ja marcades aspiracions d' independencia dels antichs catalans. Aquells governadors, que a n' aquells temps revolts precediren als comtes independents s' anomenaven també marquesos de la Gocía, comprenent en els límits del territori ont exercíen autoritat la Septimania.

SUNTUÓS, A. adj. SUMPTUÓS.

SUNY. m. Regany. Ceño.

SUNYÉ. *Geog.* Poble de la prov, bisb. y part. jud. de Lleida; es a la vora del Segre y té 486 hab.

SUNYER. m. *Fam.* SON. || SOMIER.

SUNYER. n. p. SUNIARI.

SUNYER (Joan). *Biog.* Jurista molt remarcable del sigle XVI, que va exercir el cárrech de magistrat a Barcelona, y va escriure molt significades digressions de dret. Va comentar les *Constitucions de Catalunya*, promulgades pêl rei En Jaume II.

— (JOSEPH). *Biog.* Esculptor catalá del sigle XIV, una de quines obres més remarcables, era l'altar major del monastir de Cuxá, que ara se serva a la iglesia de Prades, obra de conjunt grandiós, encara que 'ls detalls resultin un bon xich esblaimats.

— (PERE). *Biog.* Llatinista y escriptor distingit del sigle XVI, catedrátich de l' Universitat de Barcelona, y company dels humanistes Joan Caçador, Joan Dorda y Pere Antoni Pi. Va posar notes molt erudites a la comedia del primer, titolada *Claudius*. Al any 1574, va estampirse la seua obra literaria anomenada *Terra dialogus in gratiam puerorum editus: auctore Petro Sunyerio publico litterarum in inclyta Barcinonensium academia proffessore ad Maginum Valerium optime spei adolescentum.*

— (DOMINGO). *Biog.* Religiós del sigle XVII, nadiu de Perpinyá y frare de l' ordre dels dominichs. Fruía molta nomenada com a orador sagrat, y va obtindre el títol de predicador del rei. Era autor d'algunes obres de pietat, y entre altres cal esmentar la titolada: *Vida y milagros de Santo Domingo Soriano, y de los favores que la Virgen María ha concedido al orden de predicadores y cuanto ha hecho ésta en obsequio de la Virgen*, impresa a Barcelona al any 1649 en un volúm en quart.

— (JOAN BTA.). *Biog.* Cavaller, escriptor y marí del sigle XVII. Era nadiu de Palma de Mallorca, morint a la meteixa ciutat al any 1679. Va fruir molta nomenada per les seues riqueses y qualitats personals. Era jurat de Mallorca al any 1654, essent partidari de la monarquía de Felip IV, havent armat pêl seu compte algunes galeres contra els francesos y viatjant en elles y ab En Pizá, quan la expedició eixida d'Alcudia, pera perseguir als argelins y als enemichs de Mallorca. Al any 1667 va obtindre privilegi militar per haver armat de son peculi algunes companyíes pera lluitar ab les tropes de França. Afectat per el contagi que al any 1652 va produir tan de dol a Mallorca, va fer ofrena d'endreçarse a visitar els llochs sagrats de Terra Santa si d'ell se lliurava, y aixís ho complí al any 1659, escrivint pêl camí, una voluminosa obra en foli ab minuciosos detalls, més prou descuidat el llenguatge, incloent un apèndix qu especificava totes les reliquies que durant el seu viatge havía recullides. Aquella relació va titolarla *Peregrinación y viaje á Tierra Santa.*

— (TOMÁS). *Biog.* Metge dels començos del sigle XIX, nadiu de Roses, ont va fruir de molt concepte pêl seu saber y estudis. Havía fet observacions atinades respecte a les causes que promovien a n' aquella regió les malalties febrosenques, que va combatre ab acert y va publicar historiantles al any 1846, una obra digne d'estudi pera guarir les intermitents, que a la seua época ocasionaven nombroses víctimes al Empordá.

— Y CAPDEVILA (FRANCESCH). *Biog.* Polítich y facultatiu que va néixer a Roses al any 1826. Va estudiar a Barcelona la carrera de medicina que va acabar al any 1850, no sense que prengués part molt activa a tots els rebomboris polítichs que sovintejaven en aquell temps. En l'exercici de la seua carrera, va obtindre bon prestigi, y era autor d' un *Tractat popular de la tisis*, publicat a Madrit al any 1872.

SUNYIR. v. a. Reganyar, reptar. Reñir.

SUNYOL (Geroni). *Biog.* Remarcable esculptor catalá que va néixer a Barcelona l' any 1840, morint a Madrit en 1902. Va ésser alumne distingit de l' Escola de Belles Arts de Barcelona, presentant les seues primeres obres a l' Exposició de Madrit de 1864, creantse un enlairat nom d' atitllat artista, ab les seues estatues el *Dant*, adquirit pêl Museu Nacional y la de les *Tentacions de Jesús*, concepte que va creixer, al obtindre la medalla de 1.ª clase la seua clássica estatua *Himeneu*, a l' Exposició de 1866, que presentá al ensems a la Universal de París de 1867. La estatua del Petrarca, esculpida per aquell temps, va acabar de donarli merescut renòm. Establert a Roma, va esculpir el monument sepulcral de O'Donell, y retornat a Espanya, després d' establirse a Barcelona, va passar més tart a viure a Madrit ont el seu taller del carrer de Raimón Lull, era el lloch ont els catalans acudíen pera minvar les anyorances de la volguda llar. Entre les moltes y atinades obres d'En Sunyol, cal remarcar les següents: Un jove napolitá, medalla de Fortuny pera l' Academia de Barcelona, buste de Mazarredo, estatues de Neptú y d'Anfitrite pera la cascata del Parch de Barcelona. Urna del monument d' Alvarez de Castro a Girona; varies estatues pera el temple de Sant Francesch el Gran de Madrit. Esfinx pera la Biblioteca Nacional; Estatua de Colomb, a Nova York, y algunes imatges relligioses de molt clássich estil. Era home de valua y modestia, volgut per les condicions de son carácter franch y lleal. Al any 1878, va ésser elegit individuu de la Academia de Sant Ferrán llegint com a discurs d'entrada, una ben escrita dissertació tractant de *Recorts históríchs del art*, y entre'ls cárrechs que va desempenyar, ressalten, els de vocal de la Comissió inspectora de Museus y de la Central permanent de Monuments Históríchs y artístichs. Posseía la creu de Isabel la Católica.

Geroni Sunyol

SUNYÓS, A. REGANYÓS.

SUOR. m. y f. Humor o serositat que ix pels poros del cos del animal. **Sudor.** || *Met.* Travall, fatiga. **Sudor.** || També 's diu de la goma que destilen alguns arbres. **Goma.**

SUOR DE LES AIXELLES. Pudor que fa la suor de sota l' aixella. *Sobaquina.*

SUOR INGLÈS. Mena de malaltía o suor pestilencial que venía ab un rigor o tremolor mortal, que va fer molts estragos a Inglaterra y Alemanya pels anys 1485, 1506, 1516, 1528 y 1551. *Sudor inglés.*

AB LA SUOR DE LA SEUA CARA. m. adv. Ab lo travall d'aquell de qui 's parla. *Con el sudor de su frente ó de su rostro.*

SUORIFER. adj.

SUORIFICH, CA. adj. SUDORÍFICH.

SUPEDÁNI. adj. *Med.* Se diu dels sinapismes y altres remeis rubificadors que s' apliquen a les plantes dels peus **Supedáneo.**

SUPEDITACIÓ. f. Acte y efecte de supeditar. **Supeditación.**

SUPEDITAR. v. a. Subgectar, oprimir alguna cosa ab violencia. **Supeditar.**

SUPEDITAT, DA. adj. **Supeditado.**

SÚPER. m. Preposició llatina qu' entra en la combinació de varies paraules significant *sobre*. **Súper.**

SUPERABLE. adj. Lo que 's pot superar o vèncer. **Superable.**

SUPERABUNDANCIA. f. Abundor excessiva. **Superabundancia.**

SUPERABUNDANT. adj. Excessiu, redundant. **Superabundante.**

SUPERABUNDANTÍSSIM, A. adj. sup. **Superabundantísimo.**

SUPERABUNDANMENT. adv. m. Ab abundor excessiva. **Superabundantemente, sobreabundantemente.**

SUPERABUNDAR. v. a. Abundar ab excés o sobrar molt. **Superabundar, sobreabundar, rebosar.**

SUPERACIÓ. f. Acte y efecte de superar. || *Astron.* La diferencia del moviment del planeta més lleuger respecte d'un altre més pesat. **Superación.**

SUPERANT. adj. Lo que supera o aventatja. **Superante.**

SUPERAR. v. a. Sobrepassar, excedir, vèncer. **Superar.**

SUPERATIU, VA. adj. Capáç de superar. **Superativo.**

SUPERÁVIT. m. Veu llatina que s' ha substantivat ab la significació de residuo o sobra. **Superávit.** || Sol dirse en els pressuposts dels estats.

SUPERB, A. adj Orgullós. **Soberbio, soberbioso, altanero.** || Qui fácilment se deixa apoderar de la superbia. **Soberbioso.** || Elevat, excelent, sumptuós, magnífich. **Magnífico, soberbio.** || Abundant, esplèndit. **Espléndido, soberbio, suntuoso.** || VÁ, FANFARRÓ, PRESUMIT. || *Met.* Referintse a coses inanimades, alt, excessiu, fort. **Soberbio.** || Dit dels cavalls, fogós, violent. **Arrogante, soberbio, brioso.**

ÉS TANT SUPERB QUE SI 'LS TALONS LI QUEIEN NO 'S GIRARÍA. *Loc.* Ab que 's denota la suma superbia de algú. *Es más arrogante que Júpiter, ó más soberbio que Lucifer.*

SUPERBAMENT. adv. m. Ab arrogancia y altivesa. **Soberbiamente.** || *Fam.* Molt bé, magníficament. **Magníficamente, soberbiamente, espléndidamente.**

SUPERBE. adj. SUPERB.

SUPERBIA. f. Altivesa y apetit desordenat de ser preferit als demés. **Soberbia.** || Excés en la magnificencia, sumptuositat o pompa. **Soberbia.** || Còlera, ira expressada ab accions. **Soberbia.** || Vanitat de les propies prendes ab despreci dels demés. **Soberbia.**

SUPERBIÓS, A. adj. Qui té superbia o 's deixa dominar d'ella. **Soberbio, soberbioso.**

SUPERBIOSAMENT. adv. m. SUPERBAMENT.

SUPERBÍSSIMAMENT. adv. m. sup. **Superbísimamente.**

SUPERBO, A. adj. SUPERBIÓS, SUPERBI.

SUPERCIANAT. m. *Quím.* Cianat que conté doble ácit que la sal neutra que li correspòn. **Supercianato.**

SUPERCILIAR. adj. *Anat.* Lo que pertany a les celles. **Superciliar.**

SUPERCLORUR. m. *Quím.* Clorur ácit o combinat ab l'ácit hidroclòrich. **Supercloruro.**

SUPERCROMAT. m. *Quím.* Cromat que conté excés d'ácit. **Supercromato.**

SUPEREMINENCIA. f. La elevació, altesa o grau eminent en qu'está constituida una persona respecte d'una altra. **Supereminencia.**

SUPEREMINENT. adj. Lo qu'está molt alt o és molt eminent. **Supereminente.**

SUPEREROGACIÓ. f. Acció executada sobre o ademés dels termens de la obligació. **Supererogación.**

SUPEREROGATORI, A. adj. S' aplica a lo que 's fa ademés de la obligació. **Supererogatorio.**

SUPERFETACIÓ. f. *Med.* Nova generació o sobre generació, quan hi há generació posterior sobre la primera o en divers temps; això és, según prenyat durant el primer, lo que succeeix moltes vegades a les truges. **Superfetación.** || *Met.* També's diu metafòricament, com: *una superfetació monstruosa de govern.* **Superfetación.**

SUPERFÍ, NA. adj. SOBREFÍ.

SUPERFICIAL. adj. Pertanyent a la superficie. **Superficial.** || Lo que 's queda a la superficie y no penetra o profondisa. **Superficial.** || *Met.* Aparent, sense solidesa, com: *enteniment o doctrina superficial.* **Superficial.**

SUPERFICIALÍSSIM, A. adj. sup. **Superficialísimo.**

SUPERFICIALITAT. f. Qualitat de lo superficial. **Superficialidad.**

SUPERFICIALMENT. adv. m. Lleugerament, per demunt. **Superficialmente.** || *Met.* Exteriorment, sense profundisar. **Superficialmente.**

SUPERFICIARI, A. adj. *For.* SUPERFICIONARI.

SUPERFICIE. f. *Geom.* La extensió de llargaria y amplaria, prescindint de la profonditat. **Superficie.** || La cara, apariencia o exterior de qualsevulla cosa. **Superficie.** || *Met.* Bany, tintura d' alguna cosa, coneixement escás d' alguna ciencia, etc. **Baño, superficie.** || *Agr.* Se diu de la terra que no té gaire gruixaria. **Superficie, sobrefaz, sobrehaz.**

SUPERFICIE CÓNCAVA. *Geom.* La corba considerada o mirada per la part interior, com la volta d'un temple. *Superficie cóncava.*

SUPERFICIE CONVEXA. *Geom.* Qualsevulla superficie corba mirada o considerada per la part exterior. *Superficie convexa.*

SUPERFICIE CORBA. *Geom.* La que 's pot considerar descrita pêl moviment d' una ratlla que muda continuament de direcció. *Superficie curva.*

SUPERFICIE PLANA. *Geom.* Aquella sobre que 's pot aplicar una ratlla recta en qualsevol sentit. *Superficie plana.*

SUPERFICIONARI, A. adj. *For.* S' aplica a qui té l' us de la superficie o dels fruits de la finca agena, pagant al senyor certa pensió anyal. **Superficionario, superficiario.**

SUPERFLUAMENT. adv. m. Ab excés de superfluitat. **Superfluamente.**

SUPERFLUITAT. f. Excés, massa abundor d'alguna cosa. **Superfluidad, redundancia.** || Lo qu'és per demés, superfluu o inútil. **Superfluidad.**

SUPERFLUU, A. adj. SUPÈRFUL.

SUPÈRFUL. adj. Lo que no és necessari, lo que és de més. **Superfluo.** || Excessiu. **Superfluo.** || Inútil, per demés. **Superfluo, supervacáneo, excusado.**

SUPERHOME. m. Sobrehome, home superior.

SUPERHUMERAL. m. Ornament, especie d' escapulari compost d' or y teixit de varis y preciosíssims colors, de que usava l sumo sacerdot de la llei antiga. **Superhumeral.** || La banda que s'usa pera agafar la custodia o les reliquies. **Superhumeral.**

SUPERINTENDENCIA. f. Suprema administració de qualsevulla mena. **Superintendencia.** || Empleu, cárrech y jurisdicció del superintendent. **Superintendencia.**

SUPERINTENDENT. m. Director d' alguna cosa ab superioritat a tots els que serveixen en ella. **Superintendente.** || Oficial superior encarregat de la recaudació y distribució de les rendes reials. **Superintendente.**

SUPERINTENDENTA. f. La dona a quin cárrech está la direcció y cuidado de alguna cosa ab superioritat als demés que en ella serveixen. **Superintendenta.** || Muller del superintendent. **Superintendenta.**

SUPERIOR. m. Prelat que té 'l govern d' alguns súbdits. **Superior, prelado.** || adj. Lo qu' está més alt o en lloch més eminent que una altra cosa. **Superior.** || Lo qu' excedeix a una altra cosa. **Superior.** || Dit en ordre a les qualitats que donen preferencia o elevació respecte d' altres. **Superior.** || *Met.* Millor, més excelent. **Superior.** || *Geog.* Se diu dels llochs o terres més altes respecte d' altres en la situació de

la esfera. **Superior.** || *Astron.* Se diu dels planetes Saturn, Júpiter y Març. **Superior.**

FERSE SUPERIOR. Tindre prou esperit pera no deixarse abatre per les penes, disgustos y travalls. *Arrostrar.*

SUPERIOR IMMEDIAT. Jutge en primera instancia, com el més propi a una causa, querella, etc. *Superior inmediato.*

SUPERIORA. f. Prelada de monges. **Superiora.**

SUPERIORISACIÓ. f. Ascens a un estat superior, millora, progrès, avenç.

SUPERIORISAR. v. a. Fer superior, comunicar superioritat a una cosa sobre les altres. **Superiorizar.**

SUPERIORISARSE. v. r. Ferse superior.

SUPERIORITAT. f. Preeminencia, excelencia de alguna cosa respecte d' un' altra. **Superioridad.** || El cárrech o dignitat de superior. **Prelacía, superioridad, prelatura.** || GOVERN.

SUPERIORMENT. adv. m. D' un modo superior. **Superiormente.**

SUPERLATIU, VA. adj. Lo que denota excelencia o superioritat. **Superlativo.** || Molt gran y excelent en la seua mena. **Superlativo** || *Gram.* S' aplica al adgectiu que posa en sumo o ínfim grau la qualitat del substantiu; y és absolut, com aplicadíssim o molt aplicat; y respectiu, com el més aplicat de tots. **Superlativo.**

EN GRAU SUPERLATIU. adv. m. *Fam.* SUPERLATIVAMENT.

SUPERLATIVAMENT. adv. m. Ab excés considerable. **En grado superlativo, en sumo grado, superlativamente.**

SUPERMINENCIA. f. SUPEREMINENCIA.

SUPERN. adj. SUPRÈM.

SUPERNA. *Geog.* Caseriu del terme de Puigpunyent, part. jud. de Palma, a l' illa de Mallorca.

SUPERNUMERARI, A. adj. Lo qu' está o 's posa ademés del nombre fixo o establert. **Supernumerario.**

SUPERPACIENT. m. Més que pacient. || Un dels genres de la proporció aritmètica. **Superpaciente.**

SUPEROVARIAT. adj. *Bot.* Que té superposat l' ovari. **Superovárico.** || f. pl. Mena de plantes gamopètales, que comprenen les que afecten aquell carácter. **Superovárico.**

SUPERÒXIT. m. *Quim.* Oxit que conté un excés d' oxígen. **Superóxido.**

SUPERPARTIENT. adj. *Geom. y arit.* Se diu pera explicar la proporció de dues ratlles o nombres en que 'l según conté una o més vegades al primer y algunes de les seues parts alíquotes. **Superpartiente.**

SUPERPARTICULAR. adj. *Geom. y mat.* SUPERPARTIENT.

SUPERPURGACIÓ. f. *Med.* Evaquació excessiva de ventre. **Superpurgación.**

SUPERSCRIPCIÓ. f. Escriptura posada a dalt de un document.

SUPERSECRECIÓ. f. *Med.* Excés de secreció. **Supersecreción.**

SUPERSILICAT. m. *Quim.* Silicat que conté un excés d' ácit. **Supersilicato.**

SUPERSÒLIT, DA. adj. Epítet d' un problema matemátich que no pot ésser resolt sinó per medi de corbes més elevades que les seccions còniques. **Supersólido.**

SUPERSTICIÓ. f. Falsa devoció, cult que 's dona a qui no 's deu o d' un modo indegut, com si s' adorés als sants sense relació a Deu. **Superstición.** || Escrúpul ridícul y sense fonament. **Superstición.** || Exactitut nímia. **Superstición.** || Patranyes, rondalles, contes de velles. **Supersticiones, cuentos de viejas.**

SUPERSTICIÓS, A. adj. Lo que pertany a superstició o l' inclou. **Supersticioso.** || Qui usa de supersticions. **Supersticioso.** || Sobrat escrupulós. **Supersticioso.**

SUPERSTICIOSAMENT. adv. m. Ab superstició. **Supersticiosamente.**

SUPERSUBSTANCIAL. adj. S' aplica al pá eucarístich. **Supersustancial.**

SUPERVACANI, A. adj. SUPÈRFLU.

SUPERVENCIÓ. f. *For.* L' acció de sobrevindre algún títol o dret. **Supervención.** || Parlant del misteri de l' encarnació del fill de Deu, la vinguda del Esperit Sant. **Supervención.**

SUPERVINDRE. v. n. SOBREVINDRE.

SUPERVINGUT, DA. s. y adj. SOBREVINGUT.

SUPERVINENT. adj. *For.* Lo que sobrevé. **Superveniente.**

SUPERVIVENCIA. f. Vida més llarga que la d' un altre. **Supervivencia.** || Ventatja o donació que s' estipula en els tractats matrimonials a favor del que sobrevisqui a l' altre **Supervivencia.**

SUPERVIVENT, A. s. y adj. SOBREVIVENT.

SUPERXER, A. m. y f. Qui usa de superxeríes. **Superchero.**

SUPERXERÍA. f. Engany, frau. **Superchería.**

SUPÍ, NA. adj. Se diu del qu' está boca pera amunt. **Resupino, supino.** || Se diu de la ignorancia crassa o que procedeix de negligencia. **Craso, supino.** || m. *Gram.* Part del verb llatí quan serveix de substantiu y denota 'l terme de l' acció, el qual acaba en *um* y és arrel de formació. **Supino.**

SUPINACIÓ. f. Moviment que comuniquen a la má els dos muscles supinadors. **Supinación.** || Colocació d' alguna cosa en posició supina. **Supinación.**

SUPINADOR. m. Nom dels muscles del antebráç que fan moure, per llur contracció, el palmell de la má cap a fora. **Supinador.**

SUPINAMENT. adv. m. D' una manera supina. **Supinamente.**

SUPINITAT. f. Qualitat de lo supí. **Supinidad.**

SUPLANTACIÓ. f. Acte y efecte de suplantar. **Suplantación.**

SUPLANTADOR, A. s. Qui suplanta. **Suplantador.**

SUPLANTAR. v. a. Introduir paraules falses en algún escrit o en lloch d' altres que han sigut esborrades expressament. **Suplantar.** || Ocupar ab males arts el lloch d' un altre, substituintlo o quedantse ab el seu cárrech o 'l favor que disfrutava. **Suplantar.**

SUPLANTAT, DA. p. p. **Suplantado.**

SUPLECIÓ. f. SUPLEMENT.

SUPLEFALTES. m. *Fam.* Qui supleix les faltes de un altre. **Suplefaltas.**

SUPLEMENT. m. Acte y efecte de suplir y la meteixa cosa que se supleix. **Suplemento.** || Lo que se agrega a un tot, pera suplir la falta que tenía. **Suplemento.** || *Ret.* Figura de disminució, y és quan en una cláusula se supleix alguna cosa pera fer el discurs més elegant. **Suplemento.** || En materia de literatura, se diu del aument que s' afegeix a alguns llibres. **Suplemento.**

SUPLEMENT D' EDAT: DISPENSA.

SUPLEMENTARI, A. adj. Que 's fa per suplement; que pertany al suplement. **Suplementario.**

SUPLENT. m. *Gram.* El modo de suplir ab el verb auxiliar la falta d' alguna part d' un' altre verb. **Suplemento.** || p. a. de suplir. **Suplente.** || adj. Qui supleix o substitueix a un altre. **Suplente, suplidor.** || *Farm.* Equivalent. **Suplemento.**

SUPLERT, A. p. p. **Suplido.**

SUPLETORI, A. adj. Lo que supleix. **Supletorio.**

SUPLIBLE. adj. Que 's pot o 's deu suplir. **Suplible.**

SÚPLICA. f. Petició, pregaria. **Súplica, suplicación.** || Solicitut, representació, memorial. **Súplica.** || *For.* Petició pera que 's concedeixi el coneixement d' una causa a aquest o a aquell altre subgecte. **Súplica.** || DEPRECACIÓ.

SUPLICACIÓ. f. SÚPLICA, 1. || Recurs que 's fa a algún tribunal superior pera que 's vegi de nou alguna instancia. **Suplicación.**

A SUPLICACIÓ. adv. m. A instancia, a petició. *A suplicación.*

SUPLICADOR, A. m. y f. Qui suplica. **Suplicante.**

SUPLICAMENT. m. SUPLICACIÓ.

SUPLICANT. p. a. Qui suplica. **Suplicante.** || *For.* Qui exposa alguna raó, demanda, etc. **Suplicante.**

SUPLICANÇA f. SUPLICACIÓ.

SUPLICAR. v. a. Demanar humilment alguna cosa. **Suplicar.** || *For.* Apelar d' un tribunal superior a ell meteix pera que torni a informar y sentenciar de nou. **Suplicar.**

SUPLICATORI, A. adj. Propi pera suplicar. **Suplicatorio.** || *For.* Document qu' envía un jutge a una altra autoritat suplicant quelcom, o qu' envía a les Corts demanant permís pera processar a un diputat o senador. **Suplicatorio.**

SUPLICATORIA. f. Carta, ofici d' un tribunal o jutge a un altre d' igual classe. **Suplicatoria.**

SUPLICI. f. Cástich o pena que 's dona al delinqüent per algún delicte que ha comès. **Suplicio.** || El lloch ont el delinqüent pateix la pena de mort. **Suplicio, cadalso.**

SUPLIDOR, A. m. y f. SUPLENT, 2.

SUPLIMENT. m. Acte y efecte de suplir.

SUPLIR. v. a. Integrar lo que falta a alguna cosa. **Suplir.** || Valdres d' una cosa per falta d' altre, com: *suplir* la falta de ví ab cervesa. **Suplir.** || Posarse en lloch d' un altre pera fer lo qu' ell devía fer. **Suplir, reemplazar.** || Dissimular algún defecte a algú. **Suplir.** || Sobreentendre. **Suplir.** || També s' usa com recíproch. **Suplirse.**

SUPLUIG. m. SOPLUIG.

SUPLUJARSE. v. r. SOTAPLUJARSE. || SOPLUJARSE.

SUPOLS. m. *Ant.* INSTANT, MOMENT.

SUPONDRE. v. a. SUPOSAR.

SUPORT. m. SOPORT.

SUPORTAR. v. a. SOPORTAR.

SUPOSADOR, A. m. y f. Qui suposa alguna cosa que no és. **Suponedor.**

SUPOSAR. v. a. Donar per assentada y existent alguna cosa pera deduirne una altra. **Presuponer, suponer.** || Fingir. **Suponer.** || Tindre representació o autoritat en alguna nació o comunitat. **Suponer.** || Demanar com precís, y aixís la conclusió *suposa* les primicies y 'l judici d' aprensió. **Suponer.** || Sobreentendre alguna cosa posada en raó, encara que no s' expressi. **Suponer.** || Posar demunt. **Poner sobre.** || També s' usa com recíproch. **Suponerse.**

SUPOSANÇA. f. Suposició, supòsit. **Suposición.**

SUPOSAT, DA. p. p. **Supuesto.**

SUPOSICIÓ. f. L' acció de suposar y la cosa suposada. **Suposición.** || Autoritat, distinció, lluiment. **Suposición.** || Falsetat, ficció. **Suposición.** || *Llòg.* Accepció d' un terme en lloch d' un altre. **Suposición.** || *For.* Alegat, cita, crim fals. **Suposición.**

DE SUPOSICIÓ. adv. m. Se diu de la persona de disció y de carácter. *De cuenta.*

EN SUPOSICIÓ QUE. adv. m. Suposat que. *En suposición que ó de que, ó puesto que ó dado que.*

ÉSSER DE SUPOSICIÓ. fr. Ésser persona d' autoritat o de representació. *Ser persona de cuenta.*

SUPÔSIT. m. Lo que serveix de base o fonament, com lo nominatiu en la oració. **Supuesto.** || *Fil.* La individualitat de la substancia completa y incomunicable, com: la humanitat es lo *supòsit* del home. **Supuesto.** || L' obgecte y materia que no s' expressa en la proposició; però qu' es allò en que consisteix o 's funda la veritat d' ella, com: caminar sobre tal *supòsit.* **Supuesto.**

FER SUPÔSIT. fr. Fer cas. *Hacer caso.*

SUPOSITICI, A. adj. Fictici, fingit. **Supositicio.**

SUPOSITIU, VA. adj. **Supositivo.**

SUPOSITORI, A. adj. **Supositorio.** || Mena de cala o metxa. **Supositorio.**

SUPOST, A. p. p. y adj. **Supuesto.** || SUPOSAT.

SUPRA. prep. Veu que entra en la composició de varies paraules indicant superioritat. **Supra.**

SUPRAESPINA. f. *Anat.* Fossa alta de la escrápula. **Supraspina.**

SUPRAESPINÓS. m. *Med.* Muscle que neix als dos terços posteriors de la fossa supraspina del omoplat. **Supraspinoso.**

SUPRALAPSARIS. m. pl. *Sect. rell.* Heretges calvinistes que creien que Deu havía fet inevitable la caiguda del primer home pera provar la seua justicia y misericordia envers la raça humana. **Supralapsarios.**

SUPRAMAXILAR. adj. *Anat.* S' anomenen aixís els ossos maxilars superiors. **Supramaxilar.**

SUPRAMAXILOLLABIAL. adj. *Anat.* Que té relació ab els ossos supramaxilars y ab els llavis. **Supramaxilolabial.**

SUPRAMAXILONAÇAL. adj. *Anat.* Que pertany al naç y al ossos supramaxilars. **Supramaxilonasal.**

SUPRAMUNDÁ, NA. adj. Superior al mon. **Supramundano.** || Que desprecía les coses de la terra. **Supramundano.**

SUPRANATURALISME. m. Nom de tot lo qu'está fora del ordre natural. **Supranaturalismo.**

SUPRAORBITAR. adj. Qu' és o está demunt de la órbita. **Supraorbitar.**

SUPRASPINA. f. *Med.* Sot dalt de la escrápula. **Supraspina, suprastina.**

SUPREM, A. adj. Soberá, 'l primer en grau o dignitat, com: Deu es el Ser *suprem.* **Supremo.** || Se diu del jutge o tribunal que té poder del soberá, pera terminar les causes dels seus súbdits, sense més apelació. **Supremo.** || *Fil.* SUMO. || Se diu del poder de les coses o persones a les quals se dona un poder absolut, com: l' us té un poder *suprem* en els idiomes. **Supremo.**

SUPREMA. f. Concell de la Inquisició presidit per l' inquisidor general. **Suprema.**

SUPREMACIA. f. Excellencia en suprem grau. **Supremacía.** || Predomini. **Supremacía.**

SUPREMAMENT. adv. m. D'una manera suprema.

SUPREMIR. v. a. SUPRIMIR.

SUPREMITAT. f. SUPREMACIA.

SUPRESSIÓ. f. Acte y efecte de suprimir. **Supresión.** || Obstrucció de les víes per ont passa la orina. **Supresión.** || Se diu de totes les coses que 's callen o s' amaguen y també d'aquelles quina publicació se impideix. **Supresión.** || *Astron.* L' arch del cercle vertical comprès entre l' horitzó y una estrella qu' estigui sota d' aquest. **Supresión.**

SUPRESSIU, VA. adj. Que suprimeix. **Supresivo.**

SUPRESSOR, A. adj. Que suprimeix. **Supresor.**

SUPRIMIDOR, A. m. y f. Qui o lo que suprimeix. **Suprimidor.**

SUPRIMIR. v. a. Amagar o no dir alguna cosa que 's deuría dir respecte d' algún assumpte. **Suprimir.** || Extingir alguna plaça, empleu o dignitat. **Su-**

primir. || Impedir, destorbar el curs d'alguna cosa. Suprimir. || ANULAR.

SUPRIMIT, DA. p. p. Suprimido, supreso.

SUPRIMITIU, VA. adj. SUPRESSIU.

SUPRIOR, A. m. y f. Qui supleix al prior. Suprior.

SUPRIORAT. m. Dignitat de suprior. Suprioraro.

SUPUBIÁ, NA. adj. *Med.* Qu' está colocat a la part superior del pubis. Supubiano.

SUPURACIÓ. f. L' acció y efecte de supurar. Supuración. || Mutació de la sanch en materia corrupta. Supuración.

SUPURADOR, A. adj. Que supura. Supurador.

SUPURANT. v. a. SUPURATIU.

SUPURAR. v. a. *Cir.* Disposar les materies y madurarles pera poguerles extreure. Supurar. || També s'usa com recíproch. Supurarse. || Gastar, consumir l'humor o 'l líquit d'alguna materia pêl calor del foch. Supurar. || v. n. RAJAR.

SUPURAT, DA. p. p. Supurado.

SUPURATIU, VA. adj. Se diu del medicament que té virtut de supurar. Supurativo, supuratorio, supurante.

SUPURATORI, A. adj. Lo que supura o fa supurar. Supuratorio.

SUPUTABLE. adj. Que pot ésser suputat. Suputable.

SUPUTACIÓ. f. *Arit.* y *álg.* CÁLCUL.

SUPUTADOR, A. s. Qui suputa. Suputador.

SUPUTAR. v. a. *Arit.* y *álg.* Calcular per medi de nombres, lletres, etc. Suputar.

SUQUEIG. m. Acte y efecte de suquejar. Supureo.

SUQUEJADOR, A. m. y f. Que suqueja.

SUQUEJAMENT. m. Acte y efecte de suquejar.

SUQUEJAR. v. a. Mullar repetidament el pá ab such, caldo o qualsevol altre. Sopetear. || Despedir most o such els raims y fruita, reventantse uns ab altres. Remostarse, remostecerse, y hacerse lagarejo, se diu dels raims. || GOTEJAR. || SUPURAR.

SÚQUER, A. m. y f. *Ant.* SUCRE.

SUQUET. m. Menjar senzill de caçola, però ben condimentat. || ROMESCO.

SUR. m. *Astron.* Nom del pol oposat al del Nort. Sur. || Mitjorn, punt cardinal oposat al de tramontana. Sur. || Vent que bufa d'aquesta part del horitzó. Sur. || *Ter.* SOBRESSALT.

GUANYAR AL SUR. fr. *Náut.* Avançar en direcció de aquest rumbo. *Ganar al sur.*

SURA. f. *Anat.* Un dels ossos de la part alta y posterior de la cama. Sura. || Colom frestech. Zura.

SURALS. adj. pl. *Anat.* S'aplica als vasos de la pantorrilla. Surales.

SURANT, A. adj. Lo que sura. Flotante. || *Blas.* Se diu dels barcos y peixos que són a l'aigua en actitut de surar. Flotante. || *Ornit.* S'aplica també a les plomes dels aucells quines válvules són llargues y flexibles. Flotante. || *Bot.* A les plantes subgectes al fons del aigua per les arrels y quines fulles segueixen l'impuls d'aquella. Flotante.

SURAR. v. a. Mantindres a la superficie d'algún líquit sense enfonzarse. Sobrenadar, sobreaguar, flotar. || *Met.* Tindre mando, anar pujant en la seua esfera. Medrar, estar en auge.

SURCAR. v. a. SOLCAR.

SURCLE. m. y

SURCUL. m. Rama d' arbre sencera. Súrculo.

SURDAONS. m. pl. *Geog. ant.* Encontrada de la regió illerdanesa o ilergeta a l'Espanya antiga, al meteix lloch que ara s'anomena Sobrarbe. Festo Avienus al esmentarlos els denomina *Sardicens.* Surdaones.

SUREDA. f. *Ter.* Lloch aspre. Aspereza. || Lloch plantat d'alzines sureres. Alcornocal.

SUREDA (Bartomeu). *Biog.* Pintor y artifix mallorquí que vivía a mitjans del sigle XIX, sabentse qu'era nadiu de Palma. Va endreçarse a Inglaterra, ont va fer observacions pera conéixer els procediments del conreu y plantació del cotó. Com no tenía límits el seu afany de saber, va concebre el progecte d'estudiar el sistema de canals que s'havía començat a adoptar a Amèrica, essent empresonat pêls inglesos. Al retornar a Espanya, Carles IV va enviarlo a estudiar al extranger la fabricació de la porcellana, nomenantlo després intendent de la fábrica del Retiro. Quan la lluita de la Independencia va endreçarse a França, sejornant allí ab tot y els propòsits que tenia d'anar a Russia, pera estudiar els procediments de les filatures. Va retornar a Palma després de desempenyar cárrechs a la fábrica nacional de la Moncloa, establint y perfeccionant diverses industries com la de construcció de cristalls, y la de produir miralls de cos sencer a Valencia, essent ademés director de camins a Mallorca, ont va tindre al ensems, la de organisar la escola de dibuix. La majoría de les seues obres pictòriques són paisatges, encara que de tons durs y seguint els convencionalismes del seu temps. Era d'En Sureda el planol de l'iglesia de Manacor, y molts quadres pera les iglesies de Palma. Com a gravador, se li deuen les lámines de les máquines de la fábrica del Retiro o del gabinet d'Historia Natural. Al fundarse al any 1850 l'Academia de Balears, va ésser En Sureda un dels seus primers individuus.

Emilia Sureda

— (EMILIA). *Biog.* Inspirada poetissa mallorquina molt celebrada, que va morir a Palma envers l'any 1903. Fruía merescut renòm literari y havía guanyat premis en diferents certamens. Les seues poesíes publicades en revistes y periòdichs foren aplegades en un volúm després de la seua mort, y al esdevindre sa plorada pèrdua, li consagraren els més coneguts escriptors y poetes de l'illa, el degut homenatge pêls mereixements ben guanyats d'aquella escriptora.

SUREDA. *Geog.* Poble del depart. dels Pirineus Orientals, bisb. de Perpinyá, cantó d'Argelès; és a la vora de la riera del seu nom y té 1,585 hab.

SURELL. m. *Ictiol.* SORELL.

SURER. m. *Bot. ter.* ALZINA SURERA.

SURERA. f. *Bot.* ALZINA SURERA.

SURETS. m. pl. dim. de suros. || *Náut.* Suros petits que guarneixen la vorada superior de la xarxa pera ajudar a mantíndrela alta.

SURGE ET AMBULA. *Fr. llat.* AIXECAT Y CAMINA. Paraules bíbliques qu' en sentit figurat s' interpreten y apliquen com equivalentes a *deixa la peresa, moute y travalla.*

SURGIDOR. m. Lloch ont donen fons les naus. Surgidero.

SURGIDORA. f. *Ant. náut.* Caça qu' enllaçava les veles majors ab la pinya de la boneta. Surcidera. || Dona que té per ofici surgir la roba. Zurcidora.

SURGIDURA. m. L' acte, l' efecte y la manera de surgir. Zurcido.

SURGIMENT. m. Acte y efecte de surgir. Zurcimiento, surgimiento.

SURGIR. v. a. Unir y juntar uns troços de roba ab altres per medi d' un cusit que imiti lo millor possi-

bie 'l teixit. **Zurcir.** || *Met.* Unir y ajuntar sutilment una cosa ab un' altra. **Zurcir.** || *Náut.* Donar fons la nau. **Anclar, surgir.** || Aixecarse, brollar, elevarse, néixer, donarse a conéixer una cosa tot de repent. **Surgir.**

Segell de Suria

SURGIT, DA. p. p. **Zurcido.** || m. La unió o costura de les coses que se surgeixen, y també l' acte y efecte de surgir. **Zurcido, zurcidura.** || *Náut.* La nau que hagi donat fons. **Surgido.**

SURIA. *Geog.* Poble de la prov. de Barcelona, bisb. de Vich, partit judicial de Manresa; és a la vora del Cardoner, té alguna industria y 1,939 hab.

SURIENCH, CA. adj. Natural o propi de Suria.

SURIÁ (Joan). *Biog.* Relligiós de la Companyía de Jesús, nadiu de Barcelona al any 1718, y entrat a l' ordre al any 1734. Dedicat a l' ensenyança, va ésser mestre de retòrica al colegi de Cordelles, de filosofía a Girona, y va tindre novament cátedra al esmentat colegi de Barcelona. A la companyía va exercir cárrechs importants, entre altres els de rector dels colegis de Barcelona y de Manresa. Una de les tasques que ab afany y zel va empendre, va ésser la d' escriure alguns drames sacres pera posarlos en musica, mereixent que fos molt celebrat el seu nom. Com a poeta va donarse a conéixer també ab els poemes escrits per ell, celebrant la naixença d' alguns príneeps de la casa de Borbó, haventne publicat un en llengua llatina al any 1785.

SURIGUEROLA. *Geog.* Caseríu del terme d' Astoll, dist. munpal. d' Urtg, prov. de Girona.

SURIO. *Geog.* Poblet del dist. munpal. de Xátiva, prov. de Valencia.

SURMONTADA. f. *Blas.* Peça heràldica que 'n té una altra demunt. **Surmontada.**

SURMONTAR. v. n. Montar o pujar més alt que una altra cosa, especialment que lo que té al costat, com el campanar surmonta l' iglesia. **Surmontar.** || DOMINAR.

SURMONTAT, DA. adj. Lo que té a sobre quelcom que sobressurt o domina. **Dominado.**

SURNI. m. Sorrut, totxo. **Huraño.**

SURNIÁ. *Geog.* Cantó del depart. dels Pirineus Orientals; comprèn els 11 següents ajuntaments: Arbussols, Campussí, Felluns, Pesillá-del-Conflent, Prats, Rabollet, Surniá, Tarerach, Trevillach, Trilla y Viver, reunint entre tots ells 2,677 hab. || Poble cap del cantó del seu nom, bisb. de Perpinyá, depart. dels Pirineus Orientals; és a la vora de la riera Desitg y té 604 hab.

SURO. m. La escorça exterior de l' alzina surera, de la que se 'n fan buchs d' abelles, taps d' ampolla, etc. **Corcho.** || pl. Els troços de dita escorça pera apendre de nadar. **Nadaderas.** || *Met.* Insensible, estúpit, tonto. **Leño, tronco.**

NADAR SENSE SURO. fr. NADAR SENSE CARABACES.

QUI TREU EL SURO DE L' ALZINA. *Descorchador.*

TREURE 'L SURO DE L' ALZINA. fr. Pelarla pera aprofitarne l' escorça. *Descorchar.*

SURO DE LA PALLA. *Geog.* Veinat del terme de Massanet de la Selva, prov. de Girona. || Caseriu del dist. munpal. de Talavera, prov. de Lleida.

SURÓS, A. adj. Que sembla suro o té suro.

SURP. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de la Seu d' Urgell, part. jud. de Sort; és a la vora del Noguera Pallaresa y té 427 hab.

SURRA. f. DEIXUPLINES. || El cástich de cops que 's dona a algú, especialment a les anques. **Zurra, tunda, vuelta de azotes.** || *Met.* Reprensió forta **Zurra.** || *Ant.* Arruga que 's fa a la cara del qu' está enfadat. **Ceño.**

DONAR UNA SURRA. fr. *Met.* Rependre fortament a algú. *Dar un jabón.*

FER SURRES. fr. Arrugar la cara. *Arrugar la frente, fruncir las cejas.*

SURRÍ. *Geog.* Poble del dist. munpal. de la Ribera de Cardós, prov. de Lleida.

SURRIAR. v. n. Rajar o traspuar l' aigua a través de la terra. || XURRIAR. || SORREGAR.

SURRIBURRI. m. XIBARRI.

SURROCA. *Geog.* Poblet del dist. munpal. d' Ogassa, prov. de Girona.

SURROGAR. v. a. *Ant.* Y 'ls seus derivats. SUBROGAR.

SURROY. m. *Ter.* SORRAL. || Terreno que conté molta arena. **Arenal.**

SURRUT, DA. adj. Qui fa cara d' enfadat o de mal humor. **Ceñudo, fosco, hosco.** || Melancòlich, silenciós. **Murrio, saturnino, capotudo, ceñudo.** || Pensatiu y que parla poch. **Cazurro.** || Malagradós. **Vinagre, cara de pocos amigos.** || Se diu de certa mena de pí que fa les fulles a poms en forma de deixuplines. **Pino negro.**

FER EL SURRUT. fr. Posarse ab cara d' enfadat. *Ponerse ceñudo, enfoscarse.*

SURS. prep. *Ant.* FINS.

SURT, A. *Náut* p. p. irreg. De surgir. **Surto.** || m. Sust repentí. **Sobresalto, aldabada.**

DONAR UN SURT. fr. Alterarse, espantarse repentinament. *Sobresaltarse.* || Fer espantar repentinament ab alguna sorpresa.

FER DONAR UN SURT. fr. Espantar, fer agafar por. *Dar un susto*

Surtidor de la Catedral (Barcelona)

SURTIDOR. m. SORTIDOR.

SURTIR. v. a y n. y sos derivats. SORTIR, APAREIXER, NEIXER.

SURTIT. m. SORTIT. || ASSORTIMENT.

SURTÚ. m. Peça de roba ampla y ab mánegues que 's posa demunt de totes les demés peces de vestir. **Sobretodo.**

SUS. Mena d' intergecció pera fer fugir els gossos. **Za.** || adv. Demunt, dalt. **Suso, arriba.** || Prest, en un moment. **Presto, al instante.**

SUS AL VENT. *Loc. ant. náut.* A SOTAVENT.

SUS ARA: SUARA.

DE SUS. m. adv. Demunt. *De suso.*

EN SUS. adv. ll. En amunt, cap amunt. *Arriba, hacia arriba.*

SUSAGNA n. p. **Susana.**

SUSCEPCIÓ. f. Acte de rebre les ordres sagrades. **Suscepción.**

SUSCEPTIBILITAT. f. Qualitat de lo susceptible. **Susceptibilidad, impresionabilidad.** || Delicadesa o pundonor excessius. **Susceptibilidad.**

SUSCEPTIBLE. adj. Capáç de rebre o admetre. **Susceptible, susceptivo.**

SUSCEPTIU, VA. adj. SUSCEPTIBLE.

SUSCITADOR, A. m. y f. Qui suscita.

SUSCITAR. v. a. Moure, excitar la primera vegada alguna cosa. **Suscitar.** || Ocasionar. **Suscitar.** || Remoure alguna especie o qüestió. **Suscitar.**

SUSCITAT, DA. p. p. **Suscitado.**

SUSCRIPCIÓ. f. L' acte de suscriure o suscriures.

Suscripción. || La obra que 's dona per suscripció. **Suscripción, suscrición.**

SUSCRIPT, A. adj. SOSCRIT.

SUSCRIPTOR. m. Qui se suscriu a alguna obra literaria, diari, etc. **Suscriptor, suscritor.**

SUSCRIT, A. p. p. y adj. **Suscrito, suscripto.** || SOSCRIT.

SUSCRIURE. v. a. Firmar, posar la firma al peu d'un escrit. **Suscribir.** || Convindre ab el dictamen o parer d' un altre, aderirshi. **Suscribir.** || Obligarse a contribuir ab una quantitat determinada, o anticiparse 'l pago pera tindre dret a les ganancies d' alguna empresa, o recullir a menys preu la obra pera que 's fa la suscripció. **Suscribir.**

SUSDIT. m. Dit anteriorment o més amunt del escrit. **Susodicho, sobredicho.**

SUSERÁ, NA. adj. SUSERANY. || SOBERÁ.

SUSERANI, A. s. y adj. Nom del senyor quin feu depenía sols del rei, tenintne d' altres baix la seua dependencia. **Suzerano.** || SOBERÁ.

SUSERANÍA. f. Dret y autoritat del suserani. **Suzerania.**

SUSERANY, A. s. y adj. SUSERANI.

SUSOMBRA. Penombra.

SUSPECTAR. v. a. SOSPITAR.

SUSPECTE, A. adj. SOSPITÓS. || Concepte reservat bò o dolent que 's forma d' una persona.

QUI NO CONECUI 'L SUBGECTE, NO FORMI D' ELL MAL SUSPECTE. *Afor.* Que aconsella estudiar be les persones ants de judicarles.

SUSPENDRE. v. a. Aturar, parar alguna cosa per algún temps. **Suspender, interrumpir, parar, rezagar** || Arrebatar l' ánim, causar admiració. **Suspender.** || Privar a algú del seu empleu o ministeri per temps determinat. **Suspender.**

SUSPENDRES. v. r. Pararse la execució d' alguna cosa per algún temps. **Suspenderse.** || Meravellarse. **Suspenderse, maravillarse, pasmarse.**

SUSPENEDOR, A. m. y f. Qui suspèn.

SUSPENGUT, DA. p. p. *Vulg.* SUSPÈS.

SUSPENS, A. p. p. SUSPÈS.

SUSPENSIÓ. f. Detenció, parada. **Suspensión.** || Interrupció. **Suspensión.** || Dubte o detenció d' algún moviment del ánim. **Suspensión.** || Admiració. **Suspensión.** || Censura eclesiástica o pena política que priva per algún temps en tot o en part del us del ofici o benefici o de les seues utilitats. **Suspensión.** || *Mus.* La detenció de la veu d' un punt a un altre més de lo que li correspòn pêl seu interval. **Suspensión.** || RAPTE. || *Gram.* **Reticencia.** || *Ret.* Figura en que se suspèn agradablement als oients, tenintlos en curiosa espectació pera dir després alguna cosa inesperada y digna d' admiració. **Suspensión.**

SUSPENSIÓ D' ARMES. *Mil.* ARMISTICI.

ESTAR EN SUSPENSIÓ. fr. Estar en dupte. *Estar suspenso ó en suspensión.*

SUSPENSIU, VA. adj. Lo que té força o virtut pera suspendre. **Suspensivo.** || pl. També 's diu dels quatre o cinch punts que 's posen a la figura reticencia. **Suspensivos, corridos.**

SUSPENSOR. m. y

SUSPENSORI, A. s. y adj. Que serveix pera penjar. **Suspensorio.** || m. *Med.* Envenat que sosté l' escrot. **Suspensorio.** || Mocador que sosté'l braç al pit.

SUSPÈS, A. adj. p. p. **Suspenso, suspendido.** || adj. Lo que penja d' una altra cosa. **Pendiente.** || En els examens se diu del deixeble que no se li aproven les assignatures del curs. **Suspenso.**

QUEDAR SUSPÈS. fr. Quedar parat, admirat o enagenat. *Quedar suspenso.*

SUSPESAR. v. a. SOSPESAR.

SUSPICACIA. f. Costum o propensió a suspitar o desconfiar. **Suspicacia.**

SUSPICÁÇ. adj. Qui ab facilitat sospita o desconfía. **Suspicaz.**

SUSPICAÇMENT. adv. m. SOSPITOSAMENT.

SUSPICIÓ. f. SOSPITA.

SUSPICIAR. v. a. SOSPITAR.

SUSPIR. m. SOSPIR.

SUSPIRAR. v. a. SOSPIRAR.

SUSPITA. f. SOSPITA.

SUSPITAR. v. a. SOSPITAR.

SUSPITÓS, A. SOSPITÓS.

SUSQUEDA. *Geog.* Poble de la prov. de Girona, bisb. de Vich, part. jud. de Santa Coloma de Farnès; és a la vora del Ter y té 603 hab.

SUSSÚS. m. Recel o suspita que incita y mou interiorment. **Reconcomio.**

SUST. m. Alteració o inquietut del ánim, motivada per alguna cosa que fa por. **Susto.**

DONAR UN SUST. fr. Embestir d' improvís. *Dar un rebato.*

SUSTANCIA. f. SUBSTANCIA.

SUSTANCIÓS, A. adj. Que té molta sustancia. Sol dirse en sentit material del menjar y en sentit moral de les coses del esperit, escrits, etc. **Sustancioso.**

SUSTANTIU. SUBSTANTIU.

SUSTAR. v. a. *Ant.* ASSUSTAR. || *Ter.* SINGLOTAR.

SUSTENIR. v. a. SOSTINDRE.

SUSTENT. m. Aliment, manteniment. **Sustento, mantenimiento.** || Lo que serveix pera manteniment o conservació d' alguna cosa. **Sustento.** || Dit de les obres espirituals, com: *la doctrina és el sustent del enteniment; les bones obres són el sustent de les ánimes.* **Sustento.**

SUSTENTABLE. adj. Lo que's pot sostindre o defensar ab raons. **Sustentable.**

SUSTENTACIÓ. f. L' acte y efecte de sostindre. **Sustentación.** || MANUTENCIÓ.

SUSTENTACLE. m. Punt d' apoio, lo que sosté. **Sustentáculo, sostén.** || APOI.

SUSTENTADOR, A. s. Qui sustenta o sosté. **Sustentador, sustentante.**

SUSTENTANT. p. a **Sustentante.** || adj. Qui defensa alguna proposició en un acte literari. **Sustentante.** || *Mar.* Barra de ferro que serveix pera sostindre les veles de respecte de gavia y de velatxo. **Sustentante.** || Forqueta pera assegurar la verga de bauprés. **Sustentante.**

SUSTENTAR. v. a. Donar a algú lo necessari pera la seua manutenció. **Sustentar.** || *Ant.* ALÇAR. || En les coses morals fomentar, recrear, alimentar. **Sustentar.**

SUSTENTAT, DA. p. p. **Sustentado.**

SUSTENTO. m. SUSTENT.

SUSTET. m. dim. Susto petit. **Sustillo.**

SUSTO. m. SUST.

SUTGE. m. SUTJA.

SUSTITUIR. v. a. y derivats. SUBSTITUIR.

SUSTITUT, A. m. y f. SUBSTITUT.

SUSTRACCIÓ. f. SUBSTRACCIÓ.

SUSTRAURE. v. a. SUSTREURE.

SUSTRAENÇA. f. Substracció.

SUSTRET, A. p. p. SUBSTRET.

SUSTREURE. v. a. y sos derivats. SUBSTREURE.

SUSULTANT. adj. Epítet del moviment que 's nota durant un terratrèmol. **Susultante.**

SUSSUIR. v. a. y derivats. SUCCEIR.

SUSSURRAR. v. a y n. MURMURAR.

SUT. m. *Ant.* AÇUT. || RECLOSA, SUD.

SUTANO, A. m. y f. Veu ab que's supleix el nom d' algú que s' ignora o no's vol expressar. **Zutano.**

SUTERRANYA. *Geog.* Poble de la prov. de Lleida, bisb. de la Seu d' Urgell, part. jud de Tremp; és a la dreta d' una riera de la vora esquerra del Noguera Ribagorçana y té 325 hab.

SUTEST. m. SUDEST.

SUTIL. adj. Prim, delicat, fí. **Sutil.** || Agut, perspicáç, enginyós. **Sutil.** || *Quím.* Volátil, sense parts terroses. **Depurado, sutil, volátil.** || També 's diu de lo que's fa ab art, promptitut, y difícil d' entendre. **Sutil.** || En la marina de la Etat Mitja, s' aplicava a la tercera y última classe de les galeres; la primera era la grossa, la segona la bastarda, y la tercera la *sutil*, per ser la més petita y més lleugera. **Sutil.** || Se deia del pes de Valencia en que 'l quintar tenía 4 arrobes o 120 lliures, l' arroba 30 lliures, y la lliura 12 unces, a diferencia del pes gros en que 'l quintar tenia 144 lliures, l' arroba 36 lliures, y la lliura 12 unces. **Sutil.** || SÒTIL.

SUTILESA. f. Agudesa, perspicacia d' ingeni. **Sutileza.** || Delicadesa, tenuitat. **Sutileza.** || Pensament o dita més agut que sòtil. **Sutileza.** || Un dels quatre dots del cos gloriós, y és lo de poguer penetrar per qualsevol cos. **Sutileza.** || La qualitat de les coses molt primes y delicades. **Sutileza, sutilidad.** || Habilitat, agilitat y expedició de mans pera fer alguna cosa. **Sutileza.** || L' astucia y lleugeresa dels lladregots. **Sutileza.** || pl. Sofisteríes en les disputes. **Sutileza.**

SUTILISACIÓ. f. *Quím.* Acte y efecte de sutilisar per medi del calor o del foch. **Sutilización.**

SUTILISADOR, A. s. Qui sutilisa. **Sutilizador.**

SUTILISAR. v. a. Discórrer ab ingeni o profonditat. **Sutilizar.** || Refinar, fer fí o sutil, y és més comú com recíproch, com: *els enteniments se sutilisen més cada día, 'l vi se sutilisa ab el foch.* **Sutilizar.**

SUTILISAT, DA. p. p. de SUTILISAR. **Sutilizado.**

SUTILÍSSIM, A. adj. sup. Molt sutil. **Sutilísimo.**

SUTILÍSSIMAMENT. adv. sup. D' un modo sutilíssim. **Sutilísimamente.**

SUTILITAT. f. SUTILESA.

SUTILMENT. adv. m. Ab sutilesa. **Sutilmente.**

SUTJA. f. L' engrut que forma 'l fum a les xemeneies, sostres de les cuines y eines de cuinar. **Hollín.**

BRUT DE SUTJA. fr. Lo que té sutja encastada o n' está emmascarat. *Hollimiento.*

EMMASCARAR AB SUTJA. fr. Ennegrir alguna cosa ab sutja. *Enjorguinar.*

SUTJADOR, A. m. y f. Curiós, impertinent, que's fica per tot. **Impertinente.**

SUTJAR. v. a. *Met.* Esquadrinyar, rastrejar, observar ab curiositat. **Atisbar, acechar, oler, rastrear, olfatear, tentar cerrojos, ventear.**

SUTRACH. m. SOTRAGADA.

SUTRAGADA. f. SOTRAGADA.

SUTSUDEST. SUDSUDEST.

SUTSUDOEST. SUDSUDOEST.

SUTURA. f. La costura o connexió de dos ossos com si estiguessin cusits. **Sutura.** || *Bot.* El punt en que s' uneixen els carpells en el fruit, que comunament n' hi ha 'l doble que carpells; y s' anomenen *ventrals* les formades per la unió de les cares entrants dels carpells, y *dorsals* les ratlles que són al dors d' aquets, que quan lo fruit es madur, regularment s' esberlen y salten les llevors. **Sutura.**

SUTÚRICH, CA. adj. Que presenta una o més sutures. **Sutúreo.**

SUTUROS, A. adj. Que té sutures. **Suturoso.**

SUTZ, A. adj. *Ant.* Brut. **Súcio.**

SUTZA. f. SUTJA.

SUTZE, A. adj. *Ant.* Brut. **Súcio.**

SUTZESA. f. Bruticia. **Suciedad.**

SUTZETAT. f. *Ant.* Bruticia. **Suciedad.**

SUTZEUS. adj. pl. *Ant.* Bruts. **Súcios.**

SUTZI, A. adj. Brut. **Súcio.**

SUTZURA. f. *Ant.* Bruticia. **Suciedad.**

SUVENT. adv. *Ter. ibicench.* Sovint. **Frecuentemente.**

SUYAR. v. a. Embrutar. **Ensuciar.** || SULLAR.

SYLLABUS. m. Designació concisa dels punts decretats per un acte de la autoritat eclesiástica. **Syllabus.**

SYLVI (Pere). *Biog.* Eclesiástich y escriptor que va viure a la segona meitat del sigle XVIII. Era cavaller de Sant Joan de Jerusalem y canonge tresorer de la catedral de Vich desde l' any 1756 fins al 1786 en que va morir. Va traduir del francès al castellá, la Vida del jesuita Carles de Lorena, escrita pêl P. Lanbrusel.

TAULA

PERA LA COLOCACIÓ DE LÁMINES

DEL

DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA

VOLÚM SEGÓN

	P.
H, I, J y L (retrats de les lletres)	1
Iconografía	41
Lampista	113
Litografía	129
Litografía (dibuixant y gravador)	129
LL y M (retrats de les lletres)	133
Llauner	145
Llaurador	145
Llotges	165
Lluçanès y Moyanès	169
Manyá	201
Matalasser	225
Mestre de cases	245
Mobiliari	265
Montseny	289
O, P y Q (retrats de les lletres)	345
Pallars (Mapa) y Penadès (Mapa)	409
Pallars y Ribagorça	409
Paperaire	417
Pasticería	441
Pellaire o Assaonador	465
Penadès y Costes de Garraf	465
Picapedrer	501
Plá de Lleida, Segriá o Ribera de Segre (Mapa)	521
Plá de Lleida, Segriá o Ribera de Segre	521
Plá de Bages (Mapa) y Plá de Bages	521
Plana de Vich y Alta Montanya	529
Ponts	553
R y S (retrats de les lletres)	637
Rajolería	641
Rellotgería	681
Ribagorça (Mapa)	713
Ribera d' Ebre (Mapa)	721
Ribera d' Ebre	721
Ripollès y Vall de Ribes (Mapa)	729
Ripollès y Vall de Ribes	729
Rosselló, Vallespir y Fenollet	753
Sabonería	769
Segarra (La). Comarca d' Igualada y Montserrat (Mapa)	825
Segarra (La). Comarca d' Igualada y Montserrat	825
Selva (La). (Mapa)	833
Selva (La)	833
Sepulcres	841

158717

La Cat.
D5455

Author

Title Diccionari de la Llengua Catalana... Vol.2

DATE.	NAME OF BORROWER.
Feb 18/48	J A Molinaro
July 6/51	J. C Way

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU